Словник української мови

ТОМ 5

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ

УКРАЇНСЬКИЙ МОВНО-ІНФОРМАЦІЙНИЙ ФОНД

ІНСТИТУТ МОВОЗНАВСТВА імені О. О. ПОТЕБНІ

СЛОВНИК УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

У двадцяти томах

КИЇВ 2014

СЛОВНИК УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Том п'ятий

З — ЗВ'ЯНУТИ

УКРАЇНСЬКИЙ МОВНО-ІНФОРМАЦІЙНИЙ ФОНД

УДК 811.161.2:81'374.3(038)
ББК Ш141.14–420

П'ятий том академічного тлумачного Словника української мови у 20 томах охоплює загальновживану лексику сучасної української літературної мови, поширені терміни, діалектизми, усталені словосполучення. Джерела, використані у Словнику, відображають лексику текстів художньої літератури, починаючи з кінця XVIII століття до наших днів, Біблії, народної творчості, публіцистики, науково-популярних і наукових праць, мови засобів масової інформації, мови Інтернету та ін.

П'ятий том Словника містить 9941 словникову статтю.

Словник розрахований на широке коло користувачів, усіх, кого цікавить українська мова.

Рекомендовано до друку вченою радою Українського мовно-інформаційного фонду НАН України і
Редакційною колегією Словника української мови у 20 томах

Науковий керівник проекту
"Словник української мови" у 20 томах *акад. НАНУ В. А. Широков*

Укладачі
І. В. Шевченко (з – завертáти, загадкóво – загартувáтися, закáляний – заліззя,
залóднений – замазюкувати, зважáння – звúдітися),
Н. М. Заїка (завертáтися – загадкóвість, зáмкнений – запакувáтися),
Л. Л. Шевченко (загарцювáти – заглýшуватися, заплúлий – зарáно, зáхід – зачеркáти, звóдити – зв'янути),
Г. М. Ярун (заглядáння – загостúтися, замаíти – заміщуватися, зарапортувáти – засíятися,
застрекотáти – затоплятися, збляклий – звáда),
В. В. Чумак (загóстрений – закáлець, залізистий – залюбувáтися),
Л. М. Томіленко (запáл – заплíгувати, затóптаний – захúщуваний, звикáння – звóдини),
Г. В. Карнаух (заскáбити – застрáшувати, збáгнений – заблукáтися),
В. В. Сивокозова (зачерпáти – збагáчувач),
В. М. Білоноженко, В. О. Винник (усталені словосполучення)

Науковий редактор *О. О. Тараненко*

Рецензент *В. В. Жайворонок*

Наукові консультанти
чл.-кор. НАНУ С. Я. Єрмоленко, Н. Г. Озерова (з лінгвістичних питань),
Л. В. Туник (з редакційної роботи)

Комп'ютерна технологія укладання
акад. НАНУ В. А. Широкова, К. М. Якименка

Комп'ютерний супровід і тестування
*К. М. Якименка, В. В. Манако, І. М. Кондрачук, Ю. В. Леонтьєва,
М. П. Слабковської, С. І. Волошиної, М. Ю. Кригіна, І. В. Остапової*

Редагування *Л. В. Туник, Н. В. Щербакової*

***Видання здійснено в межах Державної програми розвитку
Національної словникової бази України***

ISBN 978-966-00-1050-5
ISBN 978-966-02-7402-0 (т. 5)

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА

П'ятий том академічного тлумачного Словника української мови у 20 томах (далі СУМ-20[1]; відповідно Словник української мови в 11 томах[2] позначаємо як СУМ-11) охоплює реєстрові слова на літеру **З**, діапазон **З – ЗВ'ЯНУТИ** (9941 лексична одиниця).

Нижче наведено дані лексикографічної статистики стосовно п'ятого тому й об'єднаного діапазону першого–п'ятого томів СУМ-20. У такий спосіб відтворено статистичні параметри процесу лексикографічного розвитку Словника української мови у 20 томах.

У табл. 1 представлено співвідношення лексики за частиномовною належністю у реєстрах СУМ-11 і СУМ-20 у межах діапазону **З – ЗВ'ЯНУТИ:**

Таблиця 1

Частини мови	СУМ-11	СУМ-11, %	СУМ-20	СУМ-20, %
Іменник	1787	22,94	2548	25,63
Прикметник	661	8,49	821	8,26
Дієслово	4151	53,29	4760	47,88
Дієприкметник	802	10,29	1216	12,23
Прислівник	310	3,98	432	4,35
Займенник	0	0,00	0	0,00
Інші	79	1,01	164	1,65

Відповідні дані стосовно діапазону **А – ЗВ'ЯНУТИ** СУМ-20, порівняно із СУМ-11, наведено в табл. 2:

Таблиця 2

Частини мови	СУМ-11	СУМ-11, %	СУМ-20	СУМ-20, %
Іменник	14045	39,91	25103	44,93
Прикметник	5487	15,59	9848	17,63
Дієслово	11526	32,76	14278	25,55
Дієприкметник	1839	5,23	3164	5,66
Прислівник	1653	4,70	2430	4,35
Займенник	22	0,06	47	0,08
Інші	616	1,75	1007	1,80

Статистичні дані п'ятого тому СУМ-20, як і попередніх томів, свідчать про деяке збільшення відносного обсягу іменників порівняно з дієсловами. Це пояснюється активізацією номінаційних процесів у сучасній українській мові, спричиненою суспільно-історичними і глобалізаційними чинниками, а також помітним зростанням у СУМ-20, порівняно із СУМ-11, термінологічної лексики, представленої переважно іменниками.

У табл. 3 наведено статистичні дані щодо відносних пропорцій лексикографічних параметрів діапазону **З – ЗВ'ЯНУТИ** СУМ-20 і відповідного діапазону СУМ-11.

Таблиця 3

Назва показника	СУМ-11	СУМ-20	Збільшення у СУМ-20 порівняно із СУМ-11, %
Словникові статті	7790	9941	27,61
Знаки у словникових статтях	3223767	5021709	55,77
Тлумачення реєстрових слів, у т. ч.:	11989	15040	25,45
— значень	9395	11949	27,18
— відтінків значень	2594	3091	19,16
Ілюстрації	20250	36004	77,80
Усталені словосполучення, у т. ч.:	1209	1629	34,74
— сталі словосполучення	753	416	-44,75
— еквіваленти слів	0	61	–
— термінологічні словосполучення	38	178	368,42
— фразеологізми	418	974	133,01

З цієї таблиці видно, що обсяг реєстру діапазону **З – ЗВ'ЯНУТИ** у СУМ-20, порівняно із СУМ-11, збільшився майже в 1,27 раза, загальний обсяг – майже в 1,56 раза. На 78 % зросла кількість ілюстрацій, що є свідченням уваги укладачів до текстово-ілюстративного матеріалу. Особливо значне зростання простежуємо в системі термінологічних словосполучень, кількість яких збільшилася у п'ятому томі більше ніж у чотири рази.

---

[1] Ідеться про другу редакцію Словника. Першу його редакцію, як зазначалося у Передмові до першого тому СУМ-20, було здійснено в період із 2002 до 2007 року.

[2] Словник української мови в 11 томах. — К.: Наук. думка, 1970–1980.

У табл. 4 подано порівняльні статистичні дані СУМ-11 і СУМ-20 у межах діапазону (**А – ЗВ'ЯНУТИ**).

Таблиця 4

Назва показника	СУМ-11	СУМ-20	Збільшення у СУМ-20 порівняно із СУМ-11, %
Словникові статті	35188	56050	59,29
Знаки у словникових статтях	11900965	24003524	101,69
Тлумачення реєстрових слів, у т. ч.:	49974	73068	46,21
— значень	42202	62863	48,96
— відтінків значень	7772	10205	31,30
Ілюстрації	75575	162245	114,68
Усталені словосполучення, у т. ч.:	4832	13709	183,71
— сталі словосполучення	3082	2838	-7,92
— еквіваленти слів	0	186	–
— термінологічні словосполучення	321	2323	623,68
— фразеологізми	1429	8362	485,16

В укладанні п'ятого тому СУМ-20 взяли участь: І. В. Шевченко – керівник колективу укладачів (з – завертáти, загадкóво – загартувáтися, закáляний – заліззя, залю́днений – замазю́кувати, зважáння – зви́дітися), Н. М. Заїка (завертáтися – загадкóвість, зáмкнений – запакувáтися), Л. Л. Шевченко (загарцювáти – заглýшуватися, заплíлий – зарáно, зáхід – зачеркáти, звóдити – зв'я́нути), Г. М. Ярун (заглядáння – загости́тися, замаїти – заміщуватися, зарапортувáти – засíятися, застрекотáти – затоплятися, збля́клий – звáда), В. В. Чумак (загóстрений – закáлець, залíзистий – залюбувáтися), Л. М. Томіленко (запáл – заплíгувати, затóптаний – захи́щуваний, звикáння – звóдини), Г. В. Карнаух (заскáбити – застрáшувати, збáгнений – зблукáтися), В. В. Сивокозова (зачерпáти – збагáчувач).

Усталені словосполучення у Словнику опрацювали В. М. Білоноженко і В. О. Винник. Науковий редактор п'ятого тому – О. О. Тараненко. Наукові консультанти п'ятого тому – член-кореспондент НАН України С. Я. Єрмоленко і Н. Г. Озерова (з лінгвістичних питань), Л. В. Туник (з редакційної роботи). Редагування тому виконували Л. В. Туник і Н. В. Щербакова. Технологічну підтримку Віртуальної лексикографічної лабораторії "Словник української мови" здійснювали: К. М. Якименко (головний технолог-програміст) і комп'ютерні технологи С. І. Волошина, І. М. Кондрачук, М. П. Слабковська. Покажчик словосполучень до п'ятого тому сформувала І. В. Остапова. Комп'ютерну верстку здійснили І. М. Кондрачук і М. Ю. Кригін. Менеджери п'ятого тому: М. Ю. Кригін, Ю. В. Леонтьєв і В. В. Манако (планування і контроль робіт, розроблення технологічних схем, організація робіт із розроблення та проведення автоматизованого тестування лексикографічної бази даних Словника). Науковий керівник проекту "Словник української мови" у 20 томах, голова Редакційної колегії Словника – академік НАН України В. А. Широков.

Під час роботи над п'ятим томом Словника його текстово-ілюстративну базу було розширено за рахунок уведення до списку джерел творів таких авторів:

Олекса Ізарський
Л. Кононович
К. Москалець
А. Перепадя
Н. Сняданко
І. Шаповал.

Крім того, додано такі переклади:

Ю. Лісняк, пер. з тв. К. Чапека
В. Мисик, пер. з тв. Омара Хаяма
Ю. Покальчук, пер. з тв. Дж. Селінджера
А. Содомора, пер. з тв. Арістофана
А. Содомора, пер. з тв. Овідія
В. Стус, пер. з тв. Б. Брехта.

УКРАЇНСЬКИЙ АЛФАВІТ

Аа	Бб	Вв	Гг	Ґґ	Дд
Ее	Єє	Жж	Зз	Ии	Іі
Її	Йй	Кк	Лл	Мм	Нн
Оо	Пп	Рр	Сс	Тт	Уу
Фф	Хх	Цц	Чч	Шш	Щщ
Ьь	Юю	Яя			

З

З[1], *невідм., с.* Десята літера українського алфавіту на позначення приголосного звука "з" (вимовляється "зе").

З[2], *для уникнення збігу важких для вимови приголосних* — **ЗІ** *(розм.* **ЗО)** *та* **ІЗ,** *прийм., з род., знах. і оруд. в.* Сполучення з прийм. **з, із, зі** виражають:

Просторові відношення

1. *з род. в.* Уживається при вказуванні на предмет, середовище, зсередини яких відбувається дія, рух або що-небудь виймається, добувається і т. ін. — *Ти обідав, Василю? — спитала Галя, витягаючи страву з печі* (Панас Мирний); *Зі школи на майдан вивалила дітвора* (А. Головко); *Коли ж я випірнув з води, в лице так свіжо вітер віяв...* (В. Сосюра); *З розірваної артерії свиснула кров* (Григорій Тютюнник); *До його слуху долинув із землянки ледве чутний стогін* (В. Малик); *Сів* [юнак] *на камінь, вийняв з кишені чорний овальний предмет* (О. Бердник); *Ворон лише потерпав за Марію, що сьогодні і на мент не виходила з хати* (В. Дрозд).

2. *з род. в.* Уживається при вказуванні на місце, предмет та ін., з поверхні яких або від яких хто-, що-небудь відокремлюється, відходить і т. ін. *А вже весна, а вже красна! Із стріх вода капле* (з народної пісні); *Ніхто, як він, не вміє здирати з вишень ґлей* (В. Сосюра); *Падає з голови залізна каска* (О. Довженко); *Сержант випустив повід цяцькованої вуздечки і неохоче сплигнув з коня* (О. Гончар); // Вказує на посаду, заняття і т. ін., від яких хто-небудь звільняється. *Начальника незабаром зняли з посади, і в'язні не встигли навіть запам'ятати його прізвище* (Б. Антоненко-Давидович); — *Пане Морфін, ви звільнені з посади інспектора* (О. Довженко); *Я найнявся тимчасово, щоб утекти з посади складача дивізійної друкарні* (О. Шугай).

3. *з род. в.* Уживається при вказуванні на місце, простір, напрям і т. ін., в якому хто-, що-небудь перебуває, щось відбувається або звідки спрямовані дія, рух. *Сонце гріє, вітер віє З поля на долину* (Т. Шевченко); *З лівого боку, на самій сцені великий портал храму Артеміди* (Леся Українка); *Із заходу насувають темно-сині хмари* (П. Колесник); *Там вони мусять перевалити цей кряж і зайти ворогові з тилу* (О. Гончар); // Уживається при вказуванні на сферу діяльності, заняття і т. ін., з яких ідуть, повертаються. *У понеділок зумисне вибігла Настя назустріч Гнатові, як він вертався з роботи* (М. Коцюбинський); *Ми вертали з полювання. Наш віз загублено по полю гуркотів* (М. Рильський); *Монотонно гурчали десь мотори — чи то біля майстерні механіки їх перевіряли, чи з оранки трактори поверталися* (Ю. Збанацький); // Уживається при вказуванні на місце перебування особи чи предмета, що виконує якусь дію, або на місце, з якого спостерігається, сприймається що-небудь. *І блідий місяць на ту пору Із хмари де-де виглядав* (Т. Шевченко); *Тихо навкруги, мертво... Лиш де-не-де прокинеться пташка, непевним голосом обізветься зі свого затишку* (М. Коцюбинський); *У неї очі сині-сині — Такі Карпати з далини* (Д. Павличко); // У сполуч. з прийм. в, на, до уживається при вказуванні на місце, предмет, від якого повторюється дія. *Проте вона все слідкувала очима, як татко ходив з кутка в куток по кімнаті* (Леся Українка); *Юннати розгублено переминалися з ноги на ногу, не знаючи, що й казати* (Ю. Мокрієв); *Осколки пішли з рук до рук* (О. Гончар); // У сполуч. з прийм. до, в уживається при вказуванні на межу поширення дії, стану або властивості. *Вже вечір темною габою накрив всю землю з краю в край* (В. Сосюра); *Заболочений, оброшений з голови до ніг, він, зрештою, виходить на твердий берег* (М. Стельмах); *Сотники й десятні воєводи ходили з двору в двір, не минаючи жодного кутка й вулички, набираючи ратників із возами* (І. Білик); // У сполуч. зі сл. погляд, точка зору і т. ін. уживається при вказуванні на предмет, зміст, спрямованість чиїх-небудь думок, оцінок і т. ін. *"Біла Пустеля" майже безфабульна річ — з погляду критика тридцятих років* (Ю. Яновський); *В природі багато ще загадкового .. з точки зору сучасних наук* (О. Гончар); *З погляду поступу наукового Дмитро Іванович не був середньою людиною* (Ю. Мушкетик).

4. *з род. в.* Уживається при вказуванні на місце наявності певної ознаки, властивості в особи, предмета. *З себе була* [пані] *висока, огрядна, говірки скорої, гучної* (Марко Вовчок); *Легка, біла, прозора постать, що з обличчя нагадує Мавку, з'являється з-за берези* (Леся Українка); *Друже мій, ще не знаю, який ти з лиця і на ім'я* (М. Рильський).

5. *з оруд. в., також зі сл.* поруч, поряд. Уживається при вказуванні на просторову близькість, суміжність кого-, чого-небудь із кимось, чимось. *Маруся поруч зі мною сидить і слухає* (Марко Вовчок); — *Це ти, Шовкун? — озвався якийсь вершник у темряві, порівнявшись із ним* (О. Гончар).

Часові відношення

6. *з род. в.* Уживається при вказуванні на час, період, що є вихідним моментом у розвитку, поширенні якоїсь дії, стану. *Із самого малку були* [Мурко й Бурко] *великі приятелі* (І. Франко); *З шостого року Оля почала допомагати матері* (І. Сенченко); *Я — українець.., з колиски Я мову взяв, що за селом Шуміла житнім колоском* (І. Нехода); *Зустрів* [сталевар] *із війни знайомих* (Я. Шпорта); *Аріон ще з дитинства був поганим рабом: з-під батога лазив рвати хазяйські оливки* (І. Білик); // У поєднанні з прийм. до вживається при вказуванні на межі тривання якоїсь дії, стану. *Високая тополенько, Зелений, шуми! Цвіти, цвіти, барвіночку, З весни до зими!* (Л. Глібов); *Щодня з ранку до ночі по шляху їдуть та й їдуть люди* (А. Головко); *Одні квіти відцвітають, а інші починають цвісти, і буяють вони в неї з ранньої весни до пізньої осені* (Валерій Шевчук); // У поєднанні з прийм. на вживається при вказуванні на проміжок часу між днями, датами. *На Попівщині не було весело, ніч з вівторка*

на середу була тривожна, сподівались атаки (У. Самчук); *Уночі з четверга на п'ятницю над Потсдамом знову прокотилася дощова колісниця* (О. Шугай); — *Отаким, старий, ти мені подобаєшся... в гуморі.* — *Ну, ще б пак! Завтра ж я народився. Власне, в ніч з 20 на 21 жовтня 1935 року* (Б. Олійник); // У поєднанні з прийм. н а в складі стійких словосполучень уживається при вказуванні на не точно визначений, хоч і близький час виконання або настання чого-небудь. *Коген, здається, роздобув уже гроші, хоч відтягає з дня на день з своїм приїздом* (М. Коцюбинський); *Він тане, як віск, з дня на день, з години на годину* (І. Багряний); *З хвилини на хвилину ми чекали динамівського гола у відповідь, потім другого, третього* (Ю. Андрухович); // У поєднанні з прийм. в (у) в складі стійких словосполучень уживається при вказуванні на неперервність, повторюваність якої-небудь дії. *Під турецьким мостом день у день, з року в рік клекотить брама водоспаду* (Б. Антоненко-Давидович); *Запах землі забивав йому дихання, і скрипів він зубами, чуючи, що розтирають ті зуби пісок, — тяглося так з дня у день* (Валерій Шевчук); *З року в рік наш глядач стає все більш глибоким знавцем акторського мистецтва* (з наук.-попул. літ.).

7. *з оруд. в.* Уживається при вказуванні на супровідну дію, одночасність різних дій. *По неспокійній ночі Тихович разом із сходом сонця зірвався на рівні ноги* (М. Коцюбинський); *Щойно він переступив поріг, зголоднілі за дві доби діти накинулися на нього зі словами: "Бек, бек!"* (І. Білик); *Я виходила з дому при зорях і приходила назад зі* [із] *зорями* (Віра Вовк); // Уживається при вказуванні на подію, явище, після яких відразу щось відбувається. *З її приїздом якось повеселіла хата* (Леся Українка); *З приходом Андрія вчителів у Санька збільшилося* (І. Багряний); *З відльотом табуна гусак відчув, як ніч раптом поважчала і стала тиснути своєю мокрою темінню на гніздо* (М. Вінграновський); *З відходом гарвардянки* [жінки-професора з Гарварду] *він зробився .. схожий радше на самотнього вразливого хлопчика* (О. Забужко); // Уживається при вказуванні на період або ряд послідовних моментів, із настанням яких розгортається яка-небудь дія. *Наша літературна мова, як молоде вино, очиститься з часом од шумовиння і стане прозорою і міцною* (М. Коцюбинський); *Вода з кожним днем прибувала* (Т. Масенко); *Це страшне почуття* [спрага] *всесильне, наростає з кожною годиною і доводить до божевілля* (В. Малик); *Розвиднялося з кожною секундою* (Р. Андріяшик).

П р и ч и н о в і   в і д н о ш е н н я

8. *з род. в.* Уживається при вказуванні на причину дії або стану. *З жарту і біда часом буває* (Номис); *Пішов кобзар по улиці — З журби як заграє!* (Т. Шевченко); *За ненькою й батько помер з нудьги та з жалю за вірним подружжям* (Марко Вовчок); *Павка з люті аж поблід* (В. Сосюра); *Щоразу вона ледве стримувалась, щоб не пирснути зо сміху* (В. Владко); *Так трапилося, що не з кохання, а з жалості одружився* [Свирид] *на молодій удовиці* (М. Стельмах).

9. *з род. в.* Уживається при вказуванні на підставу якої-небудь дії або стану. *З усього видко було: з важких рухів, з похмурих поглядів спідлоба, з крутої лайки, що не пусте на думці в ліщинівців* (А. Головко); *Ще зоддалік впізнав* [Хома] *Антоновича із .. глухого покректування* (О. Гончар); — *Судячи з вашої мови, і не скажеш, ніби ви давно з дому* (О. Шугай); // *з оруд. в.* Уживається при вказуванні на подію, з нагоди якої вітають, бажають і т. ін. — *Здорова, Галю!* — *Здорова, сестро! З неділею!* (Панас Мирний); *Сивий, старий робітник .. вітав дітей зі святом* (А. Головко); *Голова райради приїхав привітати з ювілеєм їхнього славного земляка* (Ю. Покальчук); *Вона знову згадала про Богдана — нарешті додзвонилася! Вчора так і не змогла, хоча хотіла привітати з днем народження* (І. Роздобудько).

О б с т а в и н н і   в і д н о ш е н н я   с п о с о б у   д і ї

10. *з род. і оруд. в.* Уживається на означення способу виконання дії. *Тут щось з розгону в воду бух* (Л. Глібов); — *Чи ти оглухла?* — *і мачушина рука з усієї сили б'є її* (Б. Грінченко); *Волосся* [у Марції] *зачесане з мистецькою простотою* (Леся Українка); *Ми кожний камінь брали з бою* (В. Сосюра); — *Поїдьте в Ковалівку і все самі побачите, а не з других очей...* (В. Кучер); — *А тепер вчися, Тимофію, і грамоті, і говорити!* — *з розмаху ляснув його по плечі немолодий коваль Кирило Іванишин* (М. Стельмах); // Уживається при вказуванні на обставину, достатню для здійснення чого-небудь (зазвичай із кількісною вказівкою). — *З першого погляду закохався я у тебе, мов шалений* (А. Кащенко); *До виступу свого він ставився якнайуважніше. Бо — зуміє зацікавити з першого разу, тоді вже — півділа* (А. Головко).

11. *з оруд. в.* Уживається при вказуванні на супровідні дію, стан, почуття. *Не хотіла брата турбувати; знов до неї* [братової] *з ласкавою мовою підійду* (Марко Вовчок); *З ледве чутним щебетанням Низенько ластівка летить* (М. Рильський); *Мотор запрацював. Зі страшним ревом "яструбок" свічкою пішов у небо* (Ю. Яновський); *Навшпиньки підходить секретар до вікна. Дивиться з острахом. Тиша* (О. Довженко); *Бійці з прихованою радістю чекали, доки фельдшерка зайде в їхні підземелля* (О. Гончар).

12. *з оруд. в.* Уживається при вказуванні на предмет як показник повноти охоплення дією кого-, чого-небудь. *Спати лігши, вкрився* [Артем] *рядном з головою* (А. Головко); *Він з головою пірне в науку, він угамує свої почуття... і взагалі він більше не звертатиме ніякісінької уваги на глумливі зауваження* (В. Владко); *Житце ріденьке, низеньке .. Але і його не бере коса. Вириває з корінням, кошлає в покосі* (Ю. Мушкетик).

В і д н о ш е н н я   м е т и

13. *з оруд. в.* Уживається при вказуванні на мету дії. *Догадувалася* [Параскіца], *хто приходив до неї з візитом* (М. Коцюбинський); [Х у с а :] *Я вмить пошлю до пані скорохода з відповіддю* (Леся Українка); *Спорядив* [Гюргій] *посольство до ромейського імператора з запевненням миру, а заодно й з проханням прислати вмілих .. будівничих* (П. Загребельний).

К і л ь к і с н і   в і д н о ш е н н я

14. *з род. в.* Уживається при вказуванні на кількість осіб, предметів, із яких складається щось ціле. *Він* [виселок] *складався всього-на-всього з трьох халупок* (М. Коцюбинський); *Родина з семи чоловік.*

15. *з род. в., заст.* Уживається при вказуванні на залежність розміру оплати натурою від кількості вироблених одиниць продукції. *Сіножать далеко — аж на панському* [полі]. *Косили з копиці* (І. Микитенко); — *Хай тільки хліба вистигають, а вийде чи не вийде до жнив закон* [про розподіл землі], *однаково самі все пожнуть. Минулося з снопа восьмого чи десятого* (А. Головко).

16. *із знах. в.* Уживається при вказуванні на приблизний підрахунок, приблизну міру чого-небудь. *Ішли, і як би не*

збрехати, Трохи не з пару добрих гін (І. Котляревський); *Кіп із вісім заробила* [Ганна] *Й Маркові купила Святу шапочку в пещерах* [печерах] *У Йвана святого* (Т. Шевченко); *Остап ішов уже з годину* (М. Коцюбинський); *Поспитавши разів зо три "хто" й "чого треба", Хорбутиха впустила мене до хати* (І. Муратов).

17. *із знах. в.* У сполуч. із сл. д о в о л і, д о с и т ь, г о д і, в и с т а ч и т ь і т. ін. уживається при вказуванні на особу, якій вистачає, достатньо чого-небудь або яка не бажає, аби щось тривало. [Р у ф і н:] *Доволі з мене, що тепер я бачу* (Леся Українка); *Досить, хлопче, з нас і простого мірту* [мирту]: *Міртовий* [миртовий] *вінок тобі личить, слуго* (М. Зеров); *Павло знеможено зронив голову на стіл. Годі з нього, годі. Навіщо потрібний начальник відділу, думка якого ані шеляга не варта?* (М. Дашкієв).

18. *з оруд. в.* Уживається при вказуванні на додаткову кількість чого-небудь. *Може, нам не вистачає джерел сировини або ринків збуту наших товарів? Ні, все це є у нас з лишком* (П. Тичина); *Заробив Яшко три пуди з фунтами: жита, ячменю, проса* (А. Головко); *Я виїхав за кордон, де й пробув близько чотирьох з половиною місяців* (О. Довженко).

О б' є к т н і в і д н о ш е н н я

19. *з род. і оруд. в.* Уживається при вказуванні на особу, предмет і т. ін., на які спрямовується, поширюється дія, яких що-небудь стосується. *Отаке-то горе Із сотником оце сталось* (Т. Шевченко); *Розсердився Охрім, що з його так глузують...* (Л. Глібов); *Є така поезія Верлена, Де поет себе питає сам У гіркому каятті: Шалений! Що зробив ти із своїм життям?* (М. Рильський); *Полковник змушений присунути до себе браунінг, який лежить на столі .. Присунув, не спускаючи очей з солдата* (О. Довженко); — *Бери, Мироне, гостинець. Знаю, сутужно в тебе з хлібом* (М. Стельмах).

20. *з род. в.* Уживається при вказуванні на предмет, матеріал і т. ін., з якого щось роблять, виготовляють або що-небудь зроблено, виготовлено. *Зараз стояла* [Катря] *мовчазна й нерухома, як з каменю вирізьблена* (А. Головко); *Підняла* [Анюта] *з верблюжої вовни ковдру так, що утворилася щілина* (Григорій Тютюнник); *П'ють* [люди] *з великих піал чудовий напій з маринованих черешень* (О. Гончар).

21. *з род. в.* Уживається при вказуванні на особу, предмет, ознаку, які зазнають змін, перетворень. *Така гарна молодиця з Гафійки* (М. Коцюбинський); *Неначе у поета, палав твій зір... Ти весь сіяв, з маленького ставав великим* (В. Сосюра); *День з ясного зробився понурий* (В. Гжицький).

22. *з род. в.* Уживається при вказуванні на предмет, за допомогою якого відбувається певна дія. *Із лука мітко в ціль стріляла* [Камилла] (І. Котляревський); *Біля нього проїхав візок. Візник тріснув цупко з батога* (А. Крушельницький); *Це ж по вас ударило з гармати, полоснуло гулом і огнем...* (В. Сосюра); *Доки Шура перебувала на вогневій, жодне погане слово не зривалося ні в кого з уст* (О. Гончар).

23. *з род. в.* Уживається при вказуванні на загал, сукупність осіб, предметів, звідки виділяється хто-, що-небудь, якась частина і т. ін. (за значенням відповідає прийм. с е р е д). *Один з Троянської громади, Насупившися, все мовчав* (І. Котляревський); [М о х а м м е д *(глянув на Айшу):*] *Найкраща ти з усіх жінок на світі* (Леся Українка); *Брянський і Черниш попросили командира батальйону дозволу проскочити до кузні в якесь з околишніх гірських селищ* (О. Гончар).

24. *з род. в.* Уживається при вказуванні на стан, який порушується, переривається і т. ін. *Лев і стрибав, по траві качався, І у кущі ховався, І з сили вибивсь, аж упрів* (Л. Глібов); *Несеться сумний голос трембіти і будить зі сну полонину* (М. Коцюбинський); *Те повідомлення кого завгодно могло вивести з рівноваги* (В. Кучер); // Уживається при вказуванні на становище, обставини (звичайно скрутні), з яких кому-небудь допомагають вийти або хтось виходить сам. *Сам товариш виручив його з біди* (Панас Мирний); *З трійок Павлуша не вилазив* (А. Головко); // У сполуч. з прийм. в уживається при вказуванні на перехід особи з одного стану в інший. *Отак, з холоду в жар і кидало Павла весь час, поки він одягавсь* (А. Головко).

25. *з род. в.* Уживається при вказуванні на предмет, місце і т. ін., від яких починається або починають що-небудь. *Так багато повинен одповідати Вам, що не знаю, з чого почати* (М. Коцюбинський); *Любов до землі почалася з цього крихітного острівка* (М. Стельмах); — *Сержант Коломієць!* — *покликав Сагайда полкового зв'язківця, якого знав ще з Дінця* (О. Гончар).

26. *з род. в.* Уживається при вказуванні на особу, предмет, які є зразком для відтворення, наслідування і т. ін. *Пом'ялася* [Докія Петрівна] *трохи, а далі й виклала одразу. Мовляв, хоче оце брат Сава малювати з неї* (А. Головко).

27. *з род. в.* Уживається при вказуванні на що-небудь як на джерело матеріальних ресурсів. *Цивадіс не брав кайла до рук, тинявся від одного вогнища до другого, відбирав у кого які були продукти і з того жив* (Григорій Тютюнник); — *То тільки пани догадалися брати в ланцюги людей і поля, а ми будемо легше міряти, щоб не зобиджати землі. З неї живемо, виходить, жива вона* (М. Стельмах); — *Мати в нього зовсім стара. Одна. Вона жила з його атестата* (О. Гончар).

28. *з род. в.* Уживається при вказуванні на галузь знань, дисципліну, до якої хто-, що-небудь має певний стосунок. — *Не скажете, як мій пуцьверінок* [пуцьвірінок] *вчиться?* — *Нічого, Амбросію Пилиповичу, тільки з арифметики трохи відстає* (М. Стельмах); *Диктант з української мови;* // Уживається при вказуванні на групу понять із якої-небудь галузі, сфери. *Треба започаткувати систематичне проведення в Україні наукових форумів з проблем фізичної економії* (М. Руденко); *Конференція з питань слов'янської філології.*

29. *з оруд. в.* Уживається при вказуванні на особу, яка вступає з іншою у певні стосунки, взаємини або виявляє якесь ставлення до неї. *Оженивсь він із Оксаною* (Марко Вовчок); [О р е с т :] *Ви якось чудно поводитесь зі мною останнього часу* (Леся Українка); *Така собі проста Докія Петрівна, з людьми не горда і з дітьми лагідна* (А. Головко); *Через цю шапку .. у Сагайди завжди виникали конфлікти з полковим начальством* (О. Гончар); // Уживається при вказуванні на особу, предмет, які взаємодіють між собою. *Вони собі пішли в хату З батьком розмовляти* (Т. Шевченко); *Яблука доспіли, яблука червоні! Ми з тобою йдемо стежкою в саду* (М. Рильський); *А ми ж не раз із ним ходили по кислиці* (В. Сосюра); *Минула тривожна беззоряна ніч, і там, де попелясті сніги єдналися з небом, почав відділятися світанок* (М. Стельмах).

30. *з оруд. в.* Уживається при вказуванні на предмет, наявний у кого-небудь під час якоїсь дії, руху і т. ін. *Плугатарі з плугами йдуть* (Т. Шевченко); *На тлі вечірнього неба про-*

пливають чотири жінки з кошиками на голові (М. Коцюбинський); *Він пильно .. оглянув Черниша, який стояв біля порога виструнчившись, із своїм запиленим ранцем за плечима* (О. Гончар).

31. *з оруд. в.* Уживається у сполуч. зі словами, які виражають прохання, питання і т. ін., спрямовані до кого-небудь. *Він звернувся до парубків з проханням доглянути його коні* (М. Коцюбинський); *Зараз, керуючи вогнем своєї роти, Брянський весь час стежить і за вогнем інших .. батарей, звертаючись щоразу до Шовкуна із своїми спостереженнями* (О. Гончар).

32. *з оруд. в.* У сполуч. з прикм. спільний, згодний, солідарний і т. ін. уживається при вказуванні на особу, предмет, стосовно яких виявляється подібність або спільність в чому-небудь. *Яка вона була щаслива, коли між двома сварками, хоч на хвилину, їй вдавалось знайти спільну з Антоном мову!* (М. Коцюбинський); *— Ти згодна з тим, як мене оцінила підла преса? І це ти, Мері, яка так раніше розуміла мене?* (О. Бердник); *— Я раків не їм. Ми з Кіті їстимемо банани. — У цьому ти солідарна з Камілою* (В. Шкляр).

Означальні відношення

33. *з оруд. в.* Уживається при вказуванні на постійну зовнішню ознаку або на внутрішню властивість, характерну особливість кого-, чого-небудь. *Чує Остап любії слова й пізнає козачку-дівчину з русою косою* (Марко Вовчок); *Він глянув на ставок і не пізнав його. Ні, то не ставок, то друге небо з місяцем, із зорями* (М. Коцюбинський); *Увіходить Йоганна, ще молода жінка, з слідами неабиякої вроди* (Леся Українка); *— Тобі потрібна жінка не абияка, а з освітою* (А. Головко); // Уживається при вказуванні на тимчасову або випадкову зовнішню ознаку особи, предмета. *Стоїть з усмішкою сумною його дружина молода* (В. Сосюра); *Порожньо на подвір'ї, понуро стоять будівлі, а хата навіть із забитими віконницями* (А. Головко); *Стрижений боєць у шинелі з піднятим коміром уже приклав банку до рота* (О. Гончар).

34. *з оруд. в.* Уживається при вказуванні на вміст якогонебудь предмета. *Вона зготувала юшку з куркою* (Панас Мирний); [Л ю б о в :] *Достаньте мені мій альбом з фотографіями* (Леся Українка); *Вели коней, нав'ючених мінометами, боєприпасами, великими термосами з водою* (О. Гончар).

35. *з род. в.* Уживається при вказуванні на місце, середовище походження і т. ін., з якими пов'язані особа або предмет. *Дотанцював* [козак] *аж до брами, Крикнув: — Пугу! Пугу! Привітайте, святі ченці, Товариша з Лугу!* (Т. Шевченко); *Коли була бабуня молодою, уподобав її якийсь парубок, гончар .. Він із козаків* (С. Васильченко); *— Я сам — із Шевченків, тільки Іван* (Ю. Яновський); *Фельдшерка з санітарної роти робила йому перев'язку* (О. Гончар).

36. *із знах. в.* Уживається при вказуванні на предмет, до якого прирівнюється за розміром інший предмет. *Гайку, гайку, дай гриба й бабку, сироїжку з добру діжку* (Номис); *— За що мене* [рибку] *так доля зневажає? Тим пельку і живіт дала з ковальський міх, Тим зуби, мов шпички, а нам на глум, на сміх, Рот шпилькою неначе простромила!..* (П. Гулак-Артемовський); *Слідчий — кулак з довбню, голова з горіх* (І. Багряний); *Переді мною лежали маленькі кульки, завбільшки з кулак, схожі в напівтемній кімнаті на невеличкі гумові м'ячі* (Ю. Бедзик).

ЗА¹, *прийм., з род., знах. і оруд. в.* Сполучення з прийм. **за** виражають:

Просторові відношення

1. *із знах. і оруд. в.* Уживається при вказуванні на предмет, місце і т. ін.: а) за межі яких спрямовані дія, рух *(знах. в.)*. *— Горе моє! Горе! — Та й пішов* [козак], *торбину взявши, За синєє море! Шукать долі* (Т. Шевченко); *Він, скинувши халата, надів своє лахміття і, радіючи сонцю, вийшов за ворота лікарні* (І. Микитенко); *Як вийшов за село Давид, гудів тільки дріт на телефонних стовпах* (А. Головко); *Вони пройшли повз клумбу і завернули за будинок* (І. Багряний); б) позад, з іншого боку чогось, хто-, що-небудь знаходиться, міститься, перебуває або щось відбувається *(оруд. в.)*. *Десь за горами Україна, Його кохана сторона* (В. Сосюра); *В цю мить залящав кулемет за ліском* (М. Бажан); *За барикадою бабуся у хустці перев'язує пораненого* (В. Нестайко); *За клумбами зупиняється таксі* (Є. Пашковський); // У сполуч. зі сл. сідати (сидіти, сісти), стояти (стати) і т. ін. уживається при вказуванні на предмет, біля якого хто-небудь розташовується, щоб виконати певну дію, або хтось знаходиться, виконуючи що-небудь. *Готова страва вся стояла, Спішили всі за стіл сідать* (І. Котляревський); *Сидить* [Міля] *за партою як пришита* (А. Дімаров); *Тепер вони сиділи .. десь аж у глибині, подалі від цього хлопця за кермом* (Ю. Андрухович); *Побачивши свою подругу за пультом помічника штурмана, вона вражено зойкнула* (О. Авраменко, В. Авраменко).

2. *з оруд. в.* Уживається при вказуванні на особу, предмет і т. ін., безпосередньо за якими хто-небудь іде, щось рухається. *Побачив його Тарасик та й тихенько, тихенько за ним* (М. Коцюбинський); *Ходив Антон за плугом з почуттям високої гідності хлібороба* (С. Чорнобривець); *Гурт вояків плентався за танком* (О. Лисяк); *За возом ішла прив'язана віжками паньматка, яка вряди-годи здіймала руки й голосила* (Валерій Шевчук); // Уживається на позначення напрямку руху за чим-небудь. *— Пливи, пливи, моя доню, Дніпром за водою. Та випливи русалкою* (Т. Шевченко); *Хай спогади линуть за вітром, Немов голубі пелюстки!..* (М. Рильський); *Через те, що соняші* [соняхи] *завжди крутили голівками за сонцем, назвали зернисті рослини соняшниками* (В. Багірова).

Часові відношення

3. *з род. в.* Уживається при вказуванні на час, період, коли що-небудь відбувається або відбувалося. *Була в Латії синагога, Збудована за давніх літ* (І. Котляревський); *В соціалістичному русі він давно брав участь, але за часів реакції не обзивався нічим* (В. Винниченко); *— Ця історія починається ще за часів Щека, Кия і Хорива* (О. Чорногуз); *Першу монументальну будівлю Луцька було споруджено за часів правління князя Ярослава Ізяславича* (з наук. літ.); *За Австрії дорога поділила село на Уріж Вишній та Уріж Нижній* (із журн.); // Уживається при вказуванні на особу, в період життя або діяльності якої здійснюється, відбувається що-небудь. *"Так нехай, — думає* [батько], *— дитина нагуляється, поки молода, та згадує, як добре було за батька жити"* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Було вже так одного разу, ще за царя, що повиходили сюди ж таки люди зустрічати архієрея* (О. Довженко); // Уживається при вказуванні на предмет, явище, за наявності якого що-небудь відбувається. *Він поспішав, щоб за*

сонця увійти в місто (П. Панч); *Виїхати треба було рано, щоб ще за холодку пригнати биків до лісу* (Григорій Тютюнник).

4. *із знах. в.* Уживається при вказуванні на проміжок часу, протягом якого що-небудь відбувається. *Змолотили* [люди жито], *нівроку їм, За одну годину* (Т. Шевченко); *П'ять ораторів зміняється за хвилину — та кортить усім говорити* (О. Довженко); *Як перебитися до зими, щоб хоч ці гроші, що є, за літо не розтратити?* (Р. Іваничук); *За два дні вивідці розшукали в замерзлій драговині чимало словінських родів, бо туди недруги не наважилися заходити* (І. Білик); *За дві години подорожі трапився Стефановичу лише один зустрічний* (Ю. Хорунжий).

5. *із знах. в.* Уживається при вказуванні на термін, проміжок часу, після якого що-небудь відбувається. *За місяць я пришлю Вам рукописи* (М. Коцюбинський); *Поїзд прийде за півгодини* (Ю. Яновський); *За години дві настане тиша* (Ю. Логвин); *Спалахнула блискавка, а за хвилю тріснув дужий грім* (Валерій Шевчук).

6. *із знах. в.* Уживається при вказуванні на період, який відділяє одну дію від іншої наступної, на певний час перед чим-небудь. *За день до мого од'їзду я востаннє похапцем передивлявся свої книжки* (С. Васильченко); *Саме перед тим за день жінка Кушніренкова приходила на хутір* (А. Головко).

7. *з оруд. в.* Уживається при вказуванні на послідовну зміну однієї дії, стану, особи, предмета, явища іншою дією, станом і т. ін. *Похилилась, Заплакала* [Ярина] *знову... А за нею й старий батько* (Т. Шевченко); *— Партачі! Партачі! Партачі! — кричав він за кожним невдалим пострілом* (О. Гончар); *Слідом за першим корветом стартував другий, а за ним і третій* (О. Авраменко, В. Авраменко).

8. *з оруд. в.* Уживається при вказуванні на одночасність, паралельність різних дій, занять і т. ін. *Я всі вечори просиджував за переглядом перекладів* (М. Коцюбинський); *— Година друга ночі, а він сидить! Коли б іще за малюванням!* (Василь Шевчук); *Як уперто розплутував* [Андрій] *неймовірно складні гегелівські формулювання, відпочиваючи від цього заняття лише за читанням розповіді Дельбрюка про колишню могутність швейцарської піхоти* (П. Загребельний).

Причинові відношення

9. *із знах. в.* Уживається при вказуванні на причину, підставу якої-небудь дії або стану. *— Трохим? боюсь зійтися з ним: З весни ще злий він за ягнятко!* (Л. Глібов); *— Коли ж я зраджу, — хай скарають мене за це товариші!* (В. Сосюра); *Богдиля засуджено за зраду* (Б. Антоненко-Давидович); *— Спасибі за любов твою, за пораду* (В. Чемерис).

10. *з оруд. в.* Уживається при вказуванні на об'єкт, що є перешкодою до певної дії. *Зіньковi виразно було видко її схилене до роботи обличчя, поблідле за турботами та за безсонними ночами* (Б. Грінченко); *Вони поспішали.., бо турбувались, що за роботою не встигнуть попоїсти* (О. Гончар); *За писанням не помітив, як у лікарню зайшли Різногірський і економ семінарії Ільїн* (М. Сиротюк).

Обставинні відношення способу дії

11. *з оруд. і знах. в.* Уживається на означення способу дії. *Як одпочину, то напишу тобі за одним заходом аркуш або й два* (Т. Шевченко); *Зачіпати мене вважав* [Степан] *за найкраще саме з того, як мені сидіти* (Дніпрова Чайка); *Доводилося штурмувати кожну ферму, кожне містечко, просуваючись вперед кілометр за кілометром* (О. Гончар); *Він ступав крок за кроком у глибокі сліди* (К. Гриб).

12. *з оруд. в.* Уживається при вказуванні на те, згідно з чим, відповідно до чого відбувається дія. *Всі запорожці за цим знаком поскидали свої шапки, потупивши очі в землю, як завжди велося між козаками, коли мав промовляти старший* (О. Довженко); *Новаків вишикували за ранжиром* (С. Добровольський); *Після розговіння, за традицією, належався заслужений відпочинок* (У. Самчук); *Кошовий не пугукав за звичаєм перед воротами міста* (Р. Іваничук).

Відношення мети

13. *із знах. і оруд. в.* Уживається при вказуванні на мету дії. *Крути! Крути! Це за Батьківщину Стати муром, шанцем душ і тіл. Крути! Крути! Мужньо, воєдино Прямувати в найсвятішу ціль* (Б.-І. Антонич); *Де лицарі, що йшли на смерть, на муки за рідний край, за волю, за те, щоб .. слово не оніміло в німих устах нащадків?* (Василь Шевчук); *— Бідний лікар, — з усмішкою промовив Філіп. — За правду постраждав* (О. Авраменко, В. Авраменко).

Кількісні відношення

14. *із знах. в.* Уживається при вказуванні на перевищення якої-небудь міри, кількості чогось. *Коли він добіг до свого дому, далеко вже перейшло за північ* (Г. Хоткевич); *Мої співмешканці прийняли мене добре. Наймолодшому з них було за сімдесят* (Ю. Яновський); *Козак за коліна грузнув у снігу* (Іван Ле); *Коли під'їхали до двору діда Никифора, сонце ледве перевалило за полудень* (Микита Чернявський).

15. *із знах. в.* Уживається на означення якої-небудь міри, межі. *Йому все було мало роботи .. Він сам робив за двох* (М. Коцюбинський); *Глущак стоїть за п'ятнадцять кроків, тримаючи ствол маузера на зігнутій лівій руці* (О. Довженко); *Він підійшов до Крутояра і, спинившись за крок від нього, став у розвалькуватій нахабній позі* (Ю. Бедзик); *По ліву руку тягся вже пожухлий од липневого сонця горбатий степ, а за постріл чи півтора щерилися проваллям темні яри* (І. Білик).

Об'єктні відношення

16. *із знах. в.* Уживається при вказуванні на предмет, рідко особу, які беруть, за які тримаються і т. ін. *Веде коня за поводи Та плаче Ярина* (Т. Шевченко); *Се я лечу на дикому коні. Упала охляп і держусь за гриву* (Леся Українка); *— Правда? — зрадів Богданко і не став приховувати своєї радості; ступив до гостя, взяв за рамена* (Д. Міщенко); *Двійко довготелесих сенегальців хапають мене за плечі* (Ю. Андрухович); // Уживається при вказуванні на заняття, до якого беруться, або предмет, який створюють, виготовляють. *Зразу ж і засів* [Павло] *за науку* (А. Головко); *Вона щось шила собі, .. потім заходилася світити лампу, і знову сіла за шитво* (Д. Бедзик); *— Видно, мороз буде добрячий, — підсумував юнак і, повернувшись до табуретки, знову взявся за читання* (М. Сиротюк); *— Я так скучила за тобою, а ти щойно приїхав — і відразу за справи* (О. Авраменко, В. Авраменко).

17. *із знах. в.* Уживається при вказуванні на об'єкт думки, розмови і т. ін.; про. *Дома вони розказали за все Джерисі і Нимидорі* (І. Нечуй-Левицький); *— Та ви чого мене за культуру питаєте? — посуворішав Сергій* (Григорій Тютюнник).

18. *з оруд. в.* Уживається при вказуванні на особу, предмет тощо, які є об'єктом спостереження, нагляду, догляду

і т. ін. *Чорти за ними* [панами] *приглядали, Залізним пруттям підганяли, Коли який з них приставав* (І. Котляревський); *Йосип спостерігав за ним, хитрим і лютим, розуміючи, що не так, не з того треба було зачинати розмову* (Б. Харчук); *Перед смертю Мойсей любив сідати так, щоб видно було повноводний Дніпро, і годинами стежив за мінливими спалахами на воді* (Валерій Шевчук); *Дівчинка навчилася розпушувати гілочки, збирати впалі хвоїнки, доглядати за грибами* (В. Багірова).

19. *із знах. і оруд. в.* Уживається при вказуванні на особу, предмет, які є об'єктом хвилювання, уболівання і т. ін. — *Чого ти журишся? — вона спитала тихо, — Чи плачеш ти за ким, Чи скоїлося лихо?* (Л. Глібов); *Бійці скучали за сонцем. Бачили його давно-давно* (О. Гончар); *Він весь кипів обуренням і вболіванням за друга* (Василь Шевчук); *Він погодився залишити експедицію не тому, що боявся за себе, а через те, що йому стало байдуже, чим усе кінчиться* (І. Білик).

20. *з оруд. в.* Уживається при вказуванні на особу, твір і т. ін., згідно з якими що-небудь стверджується. *Тоді в мовчазнім концерті цвіркунів я бачив жінку. Її звали панна... не пам'ятаю добре — хай буде за Винниченком: панна Мара* (М. Хвильовий); *Силу, здатну витворити духовну атмосферу, І. Франко вбачав у високій культурі членів суспільства, їх інтелігентності (хоч носієм цих якостей, за переконанням Франка, не завжди є інтелігенція!)* (з наук. літ.).

21. *з оруд. в.* Уживається при вказуванні на особу, яку наслідують, підтримують і т. ін. *Батьки недовірливо споглядали на це* [князівські забави], *але молодь була за князем та дружинною службою* (Юліан Опільський); — *Не стало нашого Хмеля. — Ой, не стало! — почулося кругом. — А Виговський за панами тягне* (Б. Лепкий); *"Ми за тобою, отамане!" "Веди нас, батьку!" — "Хлопці, в путь!" — "Покажем ми старшині й пану веселу і криваву путь!"* (В. Сосюра).

22. *з оруд. в.* Уживається при вказуванні на особу, предмет і т. ін., по які хто-небудь відправляється, вирушає. — *За жаром треба збігати* (О. Гончар); *Недобре мені сьогодні, брате... — сказав Тарас. — Погіршало мені вночі... — Я вже послав за лікарем* (Василь Шевчук); *Спалося йому погано, заходжувалося серце (після чарки завжди так), і заважала Маринка, котра кілька разів прибігала то за надувним кругом, то за цукерками, то ще за чимось* (Ю. Мушкетик).

23. *із знах. в.* Уживається при вказуванні на предмет, в обмін на який виконується що-небудь, а також на ціну, за яку щось купується або продається. *Жав Іван Притика із своєю жінкою .. на попівськім лані за снопи* (Л. Мартович); *Старий Мотузка був похвалився, що коня він купив на ярмарку. Тихін байдуже спитав, за скільки та яких літ* (А. Головко); *Він .. стоїть із другом біля тумби червоного автомата, з якого можна напитися води за копійку* (О. Гончар); — *Передавав Кушнір, щоб іще по гнилля приходила. — Хай його пранці їдять! За миску сушні — десяток гнилих картоплин* (В. Дрозд).

24. *із знах. в.* Уживається при вказуванні на особу, замість якої хто-небудь діє, виступає від її імені і т. ін. *Еней один не роздягався, Еней один за всіх не спав* (І. Котляревський); *Живемо бо, знаєте, громадою й один за всіх, а всі за одного...* (П. Козланюк); *Товариш Ступа .. любив при нагоді гладити нас лагідними словами, що син за батька не відповідає* (Р. Федорів).

25. *з оруд. в.* Уживається при вказуванні на наявність або відсутність чого-небудь у когось. *Ми просто йшли; у нас нема Зерна неправди за собою* (Т. Шевченко); — *Чого він дивиться на мене? Що він примічає за мною? — думала Галя* (Панас Мирний); [А е ц і й П а н с а :] *Лінивий служби легкої шукає, я за Руфіном лінощів не знав* (Леся Українка); *За ним числилися сад і пасіка* (К. Гриб); // Уживається при вказуванні на особливості, які характеризують кого-, що-небудь. *Хлопчик уродився смаглявим, чорнобровим, опецькуватим, за всіма ознаками — викапаний батько* (Григорій Тютюнник); *Приємні за всіма параметрами чоловіки завжди і скрізь на обліку у місцевих дам* (Г. Тарасюк).

26. *із знах. і оруд. в.* Уживається при вказуванні на: а) парубка, чоловіка, з яким одружується дівчина, жінка або з яким її одружують *(знах. в.).* [Н а т а л к а :] *Петро нічого не виноват* [винен], *а я сама не хочу за пана возного* (І. Котляревський); *Кажуть, Лукіян Середа комусь одверто признався, чому не віддає дочки за Саранчука* (А. Головко); б) чоловіка, з яким перебуває в шлюбі жінка *(оруд. в.). Тільки всього два роки була я за ним* [Павлом] (Марко Вовчок); в) особу, при якій хто-небудь живе, перебуваючи в певних родинних зв'язках *(оруд. в.). Добре, кажу, Макусі жити за такою дочкою!* (Г. Квітка-Основ'яненко).

27. *із знах. в.* Уживається при вказуванні на особу, предмет і т. ін., які виступають в ролі кого-, чого-небудь або сприймаються як хто-, що-небудь. *В сіті власні я попався І за правду жарт прийняв* (Леся Українка); *Кошовий отаман .. кришив тютюн на низенькому пеньку, що правив, очевидно, за стіл* (О. Довженко); *Хома завжди поводився з своїм приятелем суворо і ніякого панібратства не терпів. — За кого вони мають мене?* (О. Гончар); — *Тепер я найстарший у родині. Звертайтеся, чим зможу — пособлю. Який би зайнятий не був, братам і сестрі я тепер за батька* (В. Яворівський).

28. *із знах. в.* Уживається при означенні того, за що борються, що відстоюють, що є об'єктом змагання. *Ще малим він не раз бився з хлопцями за Марусю й не давав її на поталу* (Г. Хоткевич); — *Прощай навіки, Батьківщино! За тебе ми йдемо на смерть* (В. Сосюра); // Уживається на означення того, в інтересах або на користь кого, чого щось відбувається; протилежне п р о т и . *Венера зачала благати І за Енеєчка прохати, Вулкан йому щоб допоміг* (І. Котляревський); *В Миколи запеклось серце, а в душі заворушилась думка помститись* [панові] *за себе, за батька, за Нимидору* (І. Нечуй-Левицький); — *За ваше здоров'я, пане сотнику! — одним духом перехиляв* [Погиба] *первак* (М. Стельмах).

29. *із знах. в.* Уживається при порівнянні і зіставленні кого-, чого-небудь із ким-, чим-небудь. *Живуть люди невінчані і нічого їм не діється, Ще чи не щасливіші бувають за шлюбних* (М. Коцюбинський); — *Я вам, чуєте, не гірше за нього, усі наші чумацькі пісні проспіваю* (М. Стельмах); *Хома .. заявив, що він цього вирішити сам не може, бо мав командира, старшого за себе* (О. Гончар); — *От скажи, тільки чесно: невже Маріка краща за мене?* (О. Авраменко).

О з н а ч а л ь н і   в і д н о ш е н н я

30. *із знах. в.* Уживається при вказуванні на час виходу періодичного видання (число, місяць, рік). *"Вісника" за цей рік ще не бачив, хоч аж тричі писав до Редакції з проханням прислати* (М. Коцюбинський); *Кожушний з кишені витяг*

газету .. — Оце до речі, за яке ж число? — найперше кинувся Давид (А. Головко).

31. *з оруд. в.* Уживається при вказуванні на наявність підпису, номера, печатки на документі. *— Еге! — Юнона закричала: — Поганець як же розібрав! .. І на! через штафет к Плутону За підписом своїм приказ, Щоб фурію від Тезифону Послав к Юноні той же час* (І. Котляревський); *Під цією назвою дослід занесений до реєстру відкриттів за номером сто двадцять два* (М. Руденко); *— На ваш лист, — почав диктувати Стратон Стратонович, — за номером таким-то, повідомляємо, що факти, наведені у вашому листі, частково, підкреслюю, частково підтвердилися* (О. Чорногуз); // Вказує на наявність чиєсь редакції певного твору, видання і т. ін. *Почав виходити журнал "Вікна" за редакцією В. Бобинського у Львові наприкінці 1927 року* (із журн.).

32. *із знах. в.* Уживається при вказуванні на рівень освіти. *— Що тобі? Освіту маєш за вісім класів — не те, що ми, церковноприходські...* (О. Гончар).

ЗА², *присл.* На підтримку, на користь кого-, чого-небудь. *— Лук'ян знає одно: голосувати "за". Зразу підніма руку — перший* (В. Барка); // *у знач. ім., розм.* Те, що являє собою позитивний фактор стосовно чого-небудь. *Кожен хоче сказати своє "за" або "проти", захищатись або нападати* (В. Домонтович).

◊ **(1) За і про́ти:** а) який підтверджує, обґрунтовує що-небудь у зіставленні з протилежним йому. *Йому тепер справді неможливо прийняти рішення, сказати виразно так чи ні, бо сили за і проти рівні, бо його чуття поділене на рівні частини* (У. Самчук); б) те, що підтверджує, обґрунтовує що-небудь у зіставленні з протилежним йому. *Фаховий історик дає збалансований погляд на різні питання, зіставляє за і проти, даючи читачеві самому робити висновки* (з публіц. літ.); **Зва́жити / зва́жувати [всі] за і [всі] про́ти** *див.* **зва́жувати; (2) Ні за ні про́ти** — на підтримання нейтральної позиції щодо чого-небудь. *Тетяна розуміла, чому Малий не виступає ні за ні проти, і шкодувала тепер, що сама не агрономом* (С. Добровольський).

ЗА³, *част.:* **(1) Що [то] за:** а) уживається як питальна частка. *— А що то за рик, діду?* (С. Скляренко); *Отетерів* [моторист]: *що за чортовиння? Щось схоже на лисицю випірнуло серед латаття...* (О. Гончар); *— Що то за люди метушилися оце ввечері біля вашого медпункту? Хворі? Так пізно?* (Микита Чернявський); *— Тихо, — сказав Грабер. — Що за мітинги? Тут офіційна установа* (О. Бердник); б) уживається як підсилювальна частка для вираження великого захоплення властивостями, якостями і т. ін. кого-, чого-небудь або обурення, гніву щодо поведінки когось. [Єгиптянин:] *Я будував би храми по-своєму..! що б то був за храм! Боги мої!..* (Леся Українка); *— Подивися, що за зерна! Із бронзи литі, — висипав* [Иона Чабану] *з пакуночка на вузьку долоню червону розсип* (М. Стельмах); *Він звів до Сагайди сіре змучене обличчя з великими сумними очима. Що то були за очі!* (О. Гончар).

ЗААБЕТКО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **заабеткува́ти.** *На компактному диску вміщено заабеткований реєстр українських слів, який налічує понад 150 тис. різних лексем* (з навч. літ.); // **заабетко́вано,** *безос. пред. Для створення словника творів І. Котляревського було заабетковано близько 50 тис. слів із творів письменника* (з наук. літ.).

ЗААБЕТКУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *що.* Док. до **абеткува́ти.** *Лексичні картки треба було впорядкувати, тобто заабеткувати і влити в єдину картотеку* (з наук. літ.).

ЗААБСТРАГО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **заабстрагува́ти.** *Заабстрагований виклад філософських систем німецьких класиків не сприяє засвоєнню їх студентами* (з навч. літ.); *Позиції, викладені у статті відомого суспільствознавця, були надто заабстрагованими, а тому й не зрозумілими широкому колу читачів* (із журн.); // **заабстраго́вано,** *безос. пред. Здавалося, що прості й зрозумілі ідеї, сповідувані мудрецем, було навмисно заабстраговано, заплутано з єдиною метою — не дати донести світло істини до людей* (із журн.).

ЗААБСТРАГУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *док., що.* Надмірним узагальненням абстрагувати, віддалити що-небудь від конкретного зв'язку з чимось іншим. *Понад міру заабстрагувавши свою книгу, учений зробив викладені у ній положення навряд чи придатними для аналізу сучасних економічних проблем* (із журн.).

ЗААВАНСО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **заавансува́ти.** *Був укладений тристоронній договір, при підписанні якого об'єкт нерухомості був заавансований* (з мови документів); // **заавансо́вано,** *безос. пред. Послуги підлягають оплаті, якщо об'єкт буде заавансовано* (з мови документів).

ЗААВАНСУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *кого, що.* Док. до **авансува́ти** 1. *Продавець обіцяє повернути аванс лише після того, як квартиру заавансує інший продавець* (з газ.).

ЗААВТОМАТИЗО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **заавтоматизува́ти.** *У нашу загазовану й заавтоматизовану добу треба дбати про насадження дерев, створення паркових зон* (із журн.); *Надміру заавтоматизоване виробництво без участі людського творчого начала не завжди дає найкращий результат* (з газ.); // **заавтоматизо́вано,** *безос. пред. Роботу пускового механізму було настільки заавтоматизовано, що втручання людини навіть при значних його пошкодженнях та збоях у роботі ставало неможливим* (із журн.).

ЗААВТОМАТИЗУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *док., що.* 1. Док. до **автоматизува́ти** 2. *Людський механізм психічної саморегуляції прагне заавтоматизувати якомога більше дій людини у повсякденному житті* (з навч. літ.).

2. Надмірно автоматизуючи що-небудь, довести до небажаного результату. *У педагогічній практиці часто критикується такий підхід до підготовки програми, при якому студенти-музиканти намагаються заавтоматизувати набуті навички* (з наук. літ.).

ЗААДМІНІСТРО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **заадмініструва́ти.** *Закон "Про податок на додану вартість" у нинішньому вигляді встановлює громіздкий, дорогий, заадміністрований і малоефективний механізм оподаткування* (із журн.); *У деяких сучасних державах вступ у бізнес надто заадміністрований* (з газ.).

ЗААДМІНІСТРО́ВАНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість і стан за знач. **заадміністро́ваний.** *Серед найбільших помилок уряду президент назвав заадміністрованість управління* (з газ.); *Заадміністрованість валютного ринку.*

ЗААДМІНІСТРУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *док., що.* Надмірним адмініструванням ускладнити керівництво, управління чим-небудь. *Щоб не заадмініструвати процес створення електронної бібліотеки, автор пропозиції вважає за необхідне розвивати його як громадську ініціативу* (з газ.).

ЗААДМІНІСТРУВА́ТИСЯ, у́юся, у́єшся, *док., зневажл.* Захопитися надмірним адмініструванням, ускладнивши керівництво, управління чим-небудь. *Треба людям довіряти більше, прислухатись до них. Бо інакше заадмініструєшся, захекаєшся* (О. Копиленко); *Надто вже заадмініструвався наш шановний Павло Антонович...* (С. Добровольський).

ЗААДРЕСО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **заадресува́ти.** *На .. столі лежав заадресований їх лист, тож Марта мала чим згаяти гулящий час* (В. Підмогильний); *З мотивів конспірації вона* [записка] *була не заадресована* (І. Багряний); *Лист був заадресований на Гривастюка, конверт розпечатаний* (Р. Андріяшик); // **заадресо́вано,** *безос. пред.* — *Читайте! — мружачись від цигаркового диму, сказав "Акшеф"* [полковник Акшефський]. — *Листа заадресовано вам* (О. Шугай); *Найбільшою популярністю серед Гараськових од користується перша ода до Пархома. У Горація її заадресовано до Деллія, другорядного памфлетиста і політичного агітатора перших часів Августового правління* (М. Зеров).

ЗААДРЕСО́ВАНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **заадресо́ваний.** *У полемічних статтях М. Зерова іноколи питання має форму, яка ідентифікує безсумнівну заадресованість* (з наук. літ.); *Праця І. Дзюби "Інтернаціоналізм чи русифікація?" мала потрійну заадресованість* (із журн.).

ЗААДРЕСУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *док., що.* 1. Написати адресу на поштовому відправленні, багажі і т. ін. *Витягнув* [лікар] *конверт і заадресував* (Н. Кобринська); *Переписавши ці рядки в двох примірниках, хлопець заадресував їх на журнали — один харківський, другий — київський* (В. Підмогильний); *Словак на його очах заліпив і заадресував листа* (Мирослав Ірчан); // Док. до **адресува́ти** 1. *Заадресував* [Ю. Федькович] *баладу "Юрій Гінда" друзям до Львова* (І. Пільгук).

2. *перен.* Док. до **адресува́ти** 2. *Свій виступ промовець заадресував майбутнім виборцям* (із журн.).

ЗААКТО́ВАНИЙ, а, е, *спец.* Дієпр. пас. до **заактува́ти.** *Факт порушення законодавства на виборчій дільниці був заактований місцевим відділом внутрішніх справ* (з газ.); // **заакто́вано,** *безос. пред. Всі кошти перелічено, заактовано* (із журн.).

ЗААКТУВА́ННЯ, я, *с., спец.* Дія за знач. **заактува́ти.** *В актах проставляють дату заактування факту чи події* (з навч. літ.); *Потерпілий, його родичі чи знайомі повинні подбати про заактування факту скоєння злочину у відповідній правовій структурі* (з газ.).

ЗААКТУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *що і без прям. дод., спец.* Док. до **актува́ти** 3; скласти акт на що-небудь. — *Тільки тут під ноги дивіться .. Бо тут все може бути — акт про безпеку наших полів ще й досі не підписано. Мінери були, різні комісії, а заактувати поки що ніхто не зважився* (О. Гончар); — *Рясняньський урядник повідомив* [про переїзд]? — *Ні, я сам туди їздив, що й заактував* (М. Сиротюк); *Мета контролю — перевірити організацію охорони врожаю зерна і зеленої маси, визначити й заактувати врожайність по кожній ланці* (з публіц. літ.).

ЗААНГАЖО́ВАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **заангажува́ти.** *Кожен актор мріє бути заангажованим театром із славетною історією* (з газ.); *Закликом ви привернули на свій бік відразу дві могутні суспільні сили .. Не скажу, що всю, .. але зате — найактивнішу, національно заангажовану частину її, яка дивилась у майбутнє* (Б. Олійник); *Перед своїм призначенням федеральним суддею (ще за часів Рональда Рейгана) я був дуже політично заангажованим* (з мемуарної літ.); * Образно. *Вони таки справді були заангажовані, ті шістдесятники. Заангажовані в добро, в справедливість, в поняття честі й солідарності* (Л. Костенко); // **заангажо́вано,** *безос. пред. Із промови було зрозуміло, що оратора заангажовано* (з газ.).

2. *у знач. прикм.* Необ'єктивний, упереджений на користь певної політичної сили, сторони в конфлікті і т. ін. *Після виходу роману Олеся Гончара "Собор" майже в усіх газетах і журналах, підпорядкованих партійним комітетам, друкувалися на нього шельмування прославлених передовиків виробництва, написаних перами заангажованих критиків* (із журн.).

ЗААНГАЖО́ВАНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **заангажо́ваний.** *Попри суб'єктивність та заангажованість деяких авторів їхні твори доповнюють картину політичної, соціальної і національної боротьби цінними фактами і спостереженнями* (з наук. літ.); *Те, що результати екзит-полів деяких телеканалів відрізняються від даних національного екзит-полу, свідчить про їх певну заангажованість* (із журн.).

ЗААНГАЖО́ВАНО. Присл. до **заангажо́ваний** 2. *Публіка слухала промовця вперто і заангажовано* (Ю. Андрухович); *Деякі критики зауважують, що сучасна історія української літератури описується нині поспішно й заангажовано* (із журн.).

ЗААНГАЖО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗААНГАЖУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док.* 1. *кого.* Пропонувати кому-небудь ангажемент; ангажувати (у 1 знач.). *Треба мати неабиякий досвід, щоб серед великої кількості претендентів на ту чи іншу роль заангажовувати лише справді професійних артистів* (із журн.).

2. *кого, що, до чого.* Залучати певну особу, колектив і т. ін. до участі у виконанні якої-небудь справи, задуму тощо. *Необхідно активніше заангажовувати інвесторів до участі в проекті реконструкції водогону* (з газ.); *Заангажують її до великого театру шити сукні для артисток* (Ірина Вільде).

3. *кого, заст.* Запрошувати до танцю. *Розпочався мазур* [мазурка], *до якого Начко заангажував Регіну* (І. Франко).

ЗААНГАЖО́ВУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.,* **ЗААНГАЖУВА́ТИСЯ,** у́юся, у́єшся, *док.* 1. Ставати залученим, включатися у виконання чого-небудь. *Сьогодні українська інтелігенція все активніше заангажовується в процеси державотворення* (із журн.).

2. *тільки недок.* Пас. до **заангажо́вувати** 2. *На продовженому дні учні активно заангажовуються вчителем до різноманітних занять: малювання, ліплення, аплікації* (з газ.).

ЗААНГАЖУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **заангажува́ти.** *Проведення мистецького симпозіуму стало можливим завдяки заангажуванню викладачів та випускників Львівської академії мистецтв* (із журн.); *Розвиток громадянського суспільства зумовлює актуальність неупередженого вивчення тих сторінок української історії, що протягом тривалого часу замовчувалися або подавалися внаслідок ідеологічного заангажування у сфальсифікованому вигляді* (із журн.); *Політичне заангажування.*

ЗААНГАЖУВА́ТИ *див.* **заангажо́вувати.**

ЗААНГАЖУВА́ТИСЯ *див.* **заангажо́вуватися.**

ЗААНОНСО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **заанонсува́ти.** *Спершу заанонсований міською владою проект ледве не зазнав фіаско* (із журн.); // **заанонсо́вано,** *безос. пред. Минулої п'ятниці, як і було заанонсовано, в офісі нашої газети відбулася невелика мистецька вечірка* (з газ.).

ЗААНОНСУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *док., що.* Оголосити щось, заявити прилюдно про що-небудь. *Політик заанонсував радикальну зміну курсу після виборів* (з газ.).

ЗААПЛОДО́ВАНИЙ, а, е, *розм.* Дієпр. пас. до **зааплодува́ти** 2. *Довга й нудна промова політика була зааплодована, а сам він зігнаний із трибуни своїм опонентом* (з газ.).

ЗААПЛОДУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *док.* 1. Почати аплодувати. *І так, не сідаючи, він зааплодував. Услід за ним увесь зал гримнув оплесками* (О. Донченко); *Завіса .. закрила сцену, глядачі азартно зааплодували* (Ю. Збанацький); *— Я — клоун-фокусник Рудольфо! — сказав він, скинув піджак, під яким виявився барвистий клоунський одяг, перескочив через бар'єр на арену і змахнув руками, вітаючи публіку. Всі зааплодували* (В. Нестайко); *Завіса впала. Та її одразу змушені були підняти, бо публіка зааплодувала ще дужче* (М. Олійник).

2. *кого, що, розм.* Оплесками перешкодити кому-небудь говорити публічно. *Промовця публіка не сприйняла, засвистала, зааплодувала й зігнала з трибуни* (із журн.).

ЗААРЕШТО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **заарештува́ти.** *Через рік він був обвинувачений у зраді правобережним гетьманом-самозванцем Павлом Тетерею, заарештований і переданий польським властям* (В. Малик); *У 1934 році Валер'ян Підмогильний був заарештований і, як багато інших українських письменників, потрапив на Соловки* (з наук. літ.); // **заарешто́вано,** *безос. пред. Їх уже заарештовано, значить, рано чи пізно все буде виявнено* (І. Багряний); // *у знач. ім.* **заарешто́ваний,** ного, *ч.;* **заарешто́вана,** ної, *ж.* Особа, яка перебуває під арештом. *Гордія Байду разом з партією заарештованих привезли до Катеринослава вночі* (П. Панч); *У камері, до якої привели Калинку, сиділо не менше шістдесяти заарештованих, хоч розрахована вона була на п'ятнадцять душ* (А. Дімаров).

ЗААРЕШТО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗААРЕШТУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док., кого.* Брати кого-небудь під варту, позбавляти волі; арештовувати. *— Я мушу вас заарештувати, — спокійно сказав Гук. — Та ви що? — вереснув браконьєр. — Та ви знаєте, хто я?* (О. Бердник); *— Від Марини повернеш до Байдиної жінки, того Байди, що його перед тижнем заарештували* (Р. Андріяшик); *Потім, 1941 року, під час війни у Львові заарештували* [окупанти] *націоналістичний уряд, який проголосив незалежність України* (О. Шугай).

ЗААРЕШТО́ВУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.* Пас. до **заарешто́вувати.** *Поетеса зі Львівщини Ірина Сеник тричі безпідставно заарештовувалася та відбувала довічне заслання в Кемеровській області* (з публіц. літ.); *З вересня 1930 р. було розпочато масові репресії щодо західноукраїнського населення: закривалися українські громади, конфісковувалося майно селян, переслідувалися і заарештовувалися лідери українського руху* (із журн.).

ЗААРЕШТУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **заарештува́ти.** *Про посилення втручання в справи запорожців адміністрації Слобідської України свідчить справа про заарештування старшини і козаків у церкві Святогірського монастиря* (з наук. літ.).

ЗААРЕШТУВА́ТИ *див.* **заарешто́вувати.**

ЗААРКА́НЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **заарка́нити.** *Заарканений лось виніс човен на камені і розбив його* (з публіц. літ.); *— Жаль, що лицятись нам до неї не світить... — Чому не світить? — аж смикнувся моряк. — Одружені ми всі, заарканені...* (О. Гончар); // **заарка́нено,** *безос. пред. У першій половині XVII ст. під час набігів кримських татар на території України було заарканено 300 тис. чоловік* (з наук. літ.); * Образно. *Відчуваєш, що серце твоє заарканено, розум просвітлено, душу розспівано — отже, любов* (з публіц. літ.).

ЗААРКА́НЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **заарка́нити.** *У період бронзи у військовій підготовці чоловіків на перший план вийшла верхова їзда, мистецтво заарканення, стрільба з лука і полювання верхи на коні* (з наук.-попул. літ.); *Правила заарканення чоловіків прості. Головне — наполегливість і рішучість у виконанні задуманого* (із журн.).

ЗААРКА́НИТИ *див.* **заарка́нювати.**

ЗААРКА́НЮВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **заарка́нювати.** *Зародження родео починалося з перетворення рутинної праці фермерів на змагання їх у заарканюванні бичка, командних ловах бичка на налигач, об'їжджуванні коня тощо* (із журн.); *Часто спостерігаємо, як сучасні дівчата відверто займаються заарканюванням хлопців до шлюбу* (із журн.).

ЗААРКА́НЮВАТИ, юю, юєш, *недок.,* **ЗААРКА́НИТИ,** ню, ниш, *док.* 1. *кого, що.* Ловити арканом; накидати аркан на шию; арканити. *Решта п'ять* [коней] *були такі дикі й злі, що до них ніхто не наважувався підступити. Довелося здалека їх заарканювати* (З. Тулуб); *Гицель спритно заарканював необачних сірків та бровків, котрі бігали міськими вулицями* (Б. Антоненко-Давидович); * Образно. *Обеззброїти бомбу вдалося швидше, аніж сподівалися, і він почав її заарканювати мотуззям* (М. Стельмах); *Сліпа, нездоланна любов заарканила дівчину, як сарну, за шию і вела своєю, відомою лиш їй одній тропою* (В. Бабляк).

2. *кого, перен., розм.* Підловлювати, спокушати, змушувати кого-небудь робити що-небудь. *— Не встигнеш глянути, а він* [пан] *тебе заарканить, у ревізький реєстр впише — і станеш ти кріпаком* (Б. Левін); *Популярною книгою став роман-дослідження жінки-психоаналітика про те, як заарканити затятого холостяка* (із журн.).

ЗААРХІВО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **заархівува́ти.** *Заархівовані програми займають в середньому від 20 до 90 % свого початкового обсягу* (з наук. літ.); *У процесі збору необхідна для розсилання інформація передається через кодований канал у заархівованому вигляді* (із журн.); // **заархіво́вано,** *безос. пред. За відносно короткий проміжок часу зібраний етнографічний матеріал було належним чином опрацьовано і заархівовано* (з наук. літ.).

ЗААРХІВО́ВУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **заархіво́вувати.** *У 1986 році з'явилася перша програма-архіватор для заархівовування файлів* (із журн.).

ЗААРХІВО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗААРХІВУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док., що.* 1. Вносити, вводити що-небудь до архіву. *Заархівувати особові справи.*

2. *інформ.* Створювати електронний архів, опрацьовуючи файл програмним архіватором; архівувати. *Для економії місця на жорсткому дискові деякі файли варто заархівовувати* (з навч. літ.).

ЗААРХІВО́ВУВАТИСЯ, ується, *недок.* Пас. до **заархіво́вувати.** *Як правило, текстові файли заархівовуються дуже швидко* (із журн.).

ЗААРХІВУВА́ТИ *див.* **заархіво́вувати.**

ЗААСФАЛЬТО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **заасфальтува́ти.** *Приїжджаючи сюди* [в рідне село], *він завжди радіє кожному будиночку, кожному метру заасфальтованого шляху, кожному молоденькому деревцеві* (Микола Чернявський); *Ярина сіла в автобус і за десять хвилин була в центрі міста — на великій, заасфальтованій площі* (О. Десняк); *Зараз у центрі все вже було заасфальтоване, лиснюче покриття чорніло перед Дошкою пошани* (О. Гончар); // **заасфальто́вано,** *безос. пред. Вулицю було заасфальтовано, по ній мчали один за одним легкові автомобілі та автобуси* (з публіц. літ.).

ЗААСФАЛЬТО́ВАНІСТЬ, ності, *ж.* Стан за знач. **заасфальто́ваний.** *У зв'язку з тотальною заасфальтованістю, новітніми спорудами, що складаються в основному зі скла, міським ластівкам стає все менше місця* (із журн.); *Станом на 2011 рік заасфальтованість сільських доріг в Україні становила 45 %* (із журн.).

ЗААСФАЛЬТО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗААСФАЛЬТУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док., що.* Покривати асфальтом тротуар, шлях і т. ін.; асфальтувати. *Територію базару у важкодоступних для спеціальної техніки місцях будуть заасфальтовувати за допомогою холодного асфальту* (з газ.); *Вони рівняли і втоптували землю, щоб наново заасфальтувати це місце* (В. Собко); *Тротуарчики найближчим часом замостимо і заасфальтуємо* (В. Земляк); *Адам .. готовий був провалитися крізь землю, але перон саме перед тим заасфальтували і йому це не вдалося* (О. Чорногуз).

ЗААСФАЛЬТУВА́ННЯ, я, *с.* Дія і стан за знач. **заасфальтува́ти.** *За останній період в Україні істотно збільшились кількість новобудов, площа заасфальтування тощо* (з наук. літ.); *Забудова паркінгу — лінійна, по периметру ділянки передбачається заасфальтування для організації пішохідних і транспортних сполучень* (із журн.).

ЗААСФАЛЬТУВА́ТИ *див.* **заасфальто́вувати.**

ЗААТАКО́ВАНИЙ, а, е, *зах., розм.* Дієпр. пас. до **заатакува́ти.** — *Шпіон! А бийте його! Рвіть на шматки його! — Панове! Панове! — пищав, присідаючи до землі, заатакований з усіх боків бувший* [колишній] *комісар* (І. Франко); *Не бачачи нікого зі співбесідників і заатакований гнусом, заліз* [дід] *під куреник знову* (І. Багряний); // **заатако́вано,** *безос. пред. Спочатку село було обстріляно артилерійським вогнем, а потім заатаковано* (з наук.-попул. літ.).

ЗААТАКУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *кого, що, зах., розм.* Док. до **атакува́ти;** вдатися до атаки (у 1, 2 знач.). *Конецпольський наблизився до козацького табору й одразу ж заатакував його* (А. Кащенко); *Останньої ночі Німеччину заатакувало 2000 літаків, скинувши п'ятнадцять тисяч тонн бомб* (У. Самчук); *Ах, коли б я був хоч мало-мало передчував, що вона заатакує мене зразу по моєму першому візиті своєю симпатією і зàтягне в свій чарівний круг, — то була б мене ніколи у себе не бачила* (О. Кобилянська).

ЗААТЛАНТИ́ЧНИЙ, а, е. Який розташований або перебуває за Атлантичним океаном. *Із полігону буде запущено два супутники-радіопередавачі на стаціонарні орбіти, які мають поліпшити зв'язок Франції з її заатлантичними департаментами* (із журн.).

ЗААТМОСФЕ́РНИЙ, а, е. Який міститься, перебуває, виникає, відбувається за межами атмосфери. *Міжпланетні кораблі монтують прямо тут. На крайньому від нас, "Полтаві", ми й вирушимо в заатмосферні мандри* (С. Плачинда); *Створення заатмосферних астрономічних обсерваторій значно розширить і поглибить знання людини про космічні тіла і явища* (з наук.-попул. літ.); // Признач. для дії за межами атмосфери. *Влада США має намір розгорнути на острові Гуам протиракетний комплекс заатмосферного перехоплення ракет середньої дальності* (із журн.).

ЗАА́ХАТИ, аю, аєш, *док., розм.* Почати ахати (у 1 знач.). *Як все заворушиться у домі, коли почують, що він голоден! Як заахає жінка, його стара дбайлива Соня, заметушиться Савка* (М. Коцюбинський); *Люся Гуліна заахала і сказала, що їй, на жаль, теж треба на фігурне* [катання]... (В. Нестайко).

ЗАА́ХКАТИ, аю, аєш, *док., розм.* Почати ахкати. *Вона заахкала, засуєтилася* (Г. Хоткевич); *Човен справді був чудовий. .. Юрко аж заахкав, побачивши його* (В. Малик); *Позад неї заахкали постріли* (М. Стельмах); *Незабаром заахкали гармати, зататакали кулемети* (із журн.).

ЗАБАБА́ХКАТИ, аю, аєш, *док., розм.* Почати бабахкати (у 1 знач.). *За ліском забабахкали гармати* (М. Трублаїні); *Ескадрон уже влітав у виселок, як раптом назустріч густо задзижчали кулі, забабахкали постріли з горищ* (О. Гончар); // *безос. Взимку 1942-го протягом кількох тижнів ні на хвилину, і вдень, і вночі, не стихала глуха канонада десь на півночі, потім вона поступово посувалася на захід, і ось уже забабахкало десь "за спиною" — між нами і Дніпропетровщиною* (І. Дзюба).

ЗАБАБІ́ТИ, ію, ієш, *док., розм.* Те саме, що **збабі́ти.** *У великому жіночому колективі хлопці забабіли так, що стали вже геть не цікавими дівчатам* (із журн.).

ЗАБА́БРАНИЙ, а, е, *розм.* Дієпр. пас. до **заба́брати.** *На безпечній відстані обминув* [я] *Данька, який гнав корів на тирло, попетляв між коровами, щоб якась рогом не шабатнула чи не мазнула по щоках забабраним хвостом* (А. Михайленко); *Вхідні двері, забабрані брудними рученятами дітлахів, були прочинені, либонь, для провітрювання будинку* (із журн.).

ЗАБА́БРАТИ, аю, аєш, *кого, що, розм.* Док. до **ба́брати** 1. *Юрко обережно переступав через калюжі — боявся забабрати нові чоботи* (із журн.).

ЗАБА́ВА, и, *ж.* 1. Заняття з метою розважитися, повеселитися; розвага, гра. *З нею ввійшов у клас молодий пан інспектор, який мав навчити нас нових забав* (М. Томчаній); *Раптом Катя затіяла нову забаву. — Ану давайте наввипередки!* (О. Гуреїв); *Проводи русалок, якщо вони ще десь відбуваються, є ніщо інше, як гарна і весела забава дівчат* (О. Воропай); *Відомо ж бо, що шахи — королівська... забава* (Ю. Андрухович).

2. Те, що розважає, втішає. *У його* [нього] *своя іграшка, своя забава, — ця хитра червона комашина хоч би усиками моргнула, ніжкою повела, — хоч убий!* (Панас Мирний); [А н н а:] *І чим була б я вам, якби погналась тепер із вами в світ? Запевне тільки забавою на час короткий* (Леся Українка); *Санчата в сінцях, плетена колиска — П'ятьох синів забава і спочин* (А. Малишко); — *Ну й вибрали ж собі забаву, краще б уже автомат чи гвинтівку* (Є. Доломан).

3. *розм.* Зібрання, на якому розважаються, веселяться. *На веранді, в домі пана Левицького, іде гучна забава .. Півчі співають, музики грають. Паничі з панночками у саду бродять* (з переказу); *Недаремно намагавсь я розважити себе в гостях на забаві* (М. Коцюбинський); *На луках зарані збиралася хіба ж така забава! Та коли ж і відпочити молоді, як не в святковий день?* (С. Чорнобривець); *З якої нагоди була забава? Де решта народу?* (Ю. Винничук).

ЗАБА́ВИТИ *див.* **забавля́ти.**

ЗАБА́ВИТИСЯ *див.* **забавля́тися.**

ЗА́БАВКА, и, *ж.* 1. Предмет, яким забавляються, граються діти; іграшка. — *Маю я теж іграшок і забавок багацько... коники славні маю...* (Марко Вовчок); *Замість пищика хлопчик знайшов іншу забавку* (О. Донченко); — *Ну, ти ж бачиш: немає кремінця. Ось у когось позичу, матиму забавку* (Є. Доломан).

2. Те саме, що **заба́ва** 1, 2. *Дітки молодії граються, всякі собі забавки та жарти вигадують* (Ганна Барвінок); *Полюбила й тітка мале внуча. Тихе та втішне, воно стало забавкою старій бабусі* (Панас Мирний); *Виходить, ярмарок для військових — не цікавий? Хай він навіть міжнародний. Так, радше — забавка* (О. Шугай).

ЗАБАВЛЯ́НКА, и, *ж.* Один із жанрів дитячого фольклору — пестушка, пісенька, примовка, якими забавляють дитину. *Колискові пісні та забавлянки відомі усім народам. Ці перші поетичні твори, звернуті до дитини, розвинулися на основі її реальних життєвих потреб* (з наук. літ.); *Найбільшу групу забавлянок становлять пестушки* (з наук. літ.).

ЗАБАВЛЯ́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **забавля́ти** 1, 2. *З Святим Різдвом вітаю, Всім здоров'я бажаю: Господарю на воли, Господині на квочки, Хлопцям-дівчатам на гуляння, Малим дітям забавляння, Христу-Богу вихваляння!* (колядка); *Графиня добрала смаку в пустуванні хлопа, в його визивному забавлянні гордої шляхтянки* (Іван Ле); *Український фольклор багатий на потішки для забавляння дитини під час купання, щоб вона не плакала* (з наук. літ.).

ЗАБАВЛЯ́ТИ, я́ю, я́єш, *недок.*, **ЗАБА́ВИТИ,** влю, виш; *мн.* заба́влять; *док.* 1. *кого, що.* Розважати, веселити кого-небудь розмовами, витівками і т. ін. *Дівчат він забавляв своїми вигадками та жартами* (І. Нечуй-Левицький); *Дядя Андрон, що колись, як дівчина була ще маленькою, приїздив у Кураївку збадьорений, забавляв Інну різними жартами* (О. Гончар); *Щоб як-небудь знову забавити гостей, Магера почав усіх жінок частувати своєю табакою* (О. Маковей); // Давати розвагу, втіху. *Коли та дурниця забавляє нас, тішить, то чом же й не потішитись нею?* (Панас Мирний); *Всю компанію безмірно забавило це оповідання* (І. Франко).

2. *кого.* Заспокоювати, втихомирювати дитину. *Чи на полі під копою Сина забавляє* [Катруся], *Чи в діброві з-під колоди Вовка виглядає?* (Т. Шевченко); *Він малював портрети маленьких діток Ганни, а вона сиділа поряд з ним і забавляла їх, щоб вони були спокійні* (О. Іваненко); *Сяк-так зумів він забавити дитину, але як не силкувався — не можна було довідатися від неї, чиє воно* (О. Кониський); *Матері ніяк не могли їх* [дітей] *ні приспати, ні забавити* (А. Головко).

3. *діал.* Затримуватися. *Князь недовго забавляв у місті* (І. Франко); *Треба ще буде у Відні та в Мілані забавити конечне для залагодження справ літературних* (Леся Українка).

ЗАБАВЛЯ́ТИСЯ, я́юся, я́єшся, *недок.*, **ЗАБА́ВИТИСЯ,** влюся, вишся; *мн.* заба́вляться; *док.* 1. Проводити час у розвагах, забавах; розважатися, веселитися. *Тут всі по волі забавлялись, Пили, іграли* [грали], *женихались* (І. Котляревський); *Ми забавлялись до 3-ї години ночі* (М. Коцюбинський); *Держко не раз бував у Дандамідовій домівці, бо ніде в Києві не можна було так забавитися, як тут. І смачно попоїсти, і випити, і в кості пограти* (Б. Лепкий); — *Псувати вам настрій, пане, в момент вильоту — це було б просто не поджентльменськи. І потім нам теж хочеться забавитись...* (О. Бердник); // *чим.* Мати що-небудь як забавку або розвагу. *Принесли її* [лампу] *в свою келію, засвітили ще серед білого дня, посідали біля неї і, наче діти ті маленькі, забавлялися нею* (О. Кониський); *Поки дитина забавлялася його здоровенними сивими усами, він* [дід] *.. розказував грізні приповісті про давні чвари...* (Панас Мирний); *Після обіду Якилинка забавилась лялькою* (Грицько Григоренко).

2. *діал.* Затримуватися. *Ой їдь, та їдь, мій миленький, та не забавляйся, На конику вороненькім назад ворочайся* (з думи); [Т е т я н а:] *Будь ласка, Василю, увійдіть до нашої хати, .. хоть на короткий час, не забавитесь...* (М. Кропивницький); — *Іду до Маргарети, мамо,* — *сказала вагаючись,* — *і не буду дома на вечері. Ключ від мого покою забираю з собою, бо, правдоподібно, забавлюсь довше, а, повернувшись, не хотіла б я нікого будити* (О. Кобилянська).

ЗАБА́ВНЕНЬКИЙ, а, е, *розм.* Пестл. до **заба́вний.** *Мале, забавненьке воно: В дворі гуляє — в смішки грає* (Л. Глібов).

ЗАБА́ВНИЙ, а, е. Який розважає, веселить; смішний. *Володко тим часом був у добрім гуморі і оповідав їй різні забавні анекдоти* (І. Франко); *Своєю наївною безпосередністю Ганя ставала просто забавною* (В. Минко); — *Забавний такий песик, що підкрадається непомітно* (Любко Дереш); // Цікавий. *З сими письмами* [листами] *вийшла забавна історія* (І. Франко); *Ми, очевидно, зустрінемося на Венері з іхтіозавром, рептилією, яка пристосувалася до життя у воді, забавною такою напіврибиною* (В. Владко).

ЗАБА́ВНИК, а, *ч.*, *розм.* Той, хто вміє забавляти, веселити, смішити. — *Коли б я одружився, він би забавляв мою жіночку.* — *Знайшов забавника!* — *вигукнув брат* (із журн.).

ЗАБА́ВНИЦЯ, і, *ж.*, *розм.* Жін. до **заба́вник.** *Старша сестра була для Василька найпершою нянею та забавницею* (із журн.).

ЗАБА́ВНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **заба́вний.** *Практика показує, що в чіткій, ясній алегорії поєднуються і сатиричність, і художність, і елементи забавності* (із журн.); *Незважаючи на всю свою забавність і відверто розважальний характер, кінострічка Діна Парізо торкається серйозних життєвих питань* (з газ.).

ЗАБА́ВНО. Присл. до **заба́вний.** *Босому подобався панич від першої хвилини. Він так гарно свистав, так смішно кликав на нього, так забавно тягнув його за вухо або клепав по голові* (Б. Лепкий); *Жаби рогатки виростають до 25 сантиметрів і вміють забавно надуватися* (з газ.); // *у знач. пред.* — *Ні, це просто-таки забавно!* — *вихопилося у Миколи Петровича* (В. Владко).

ЗА́БАГ, у, *ч.*, *заст.* Забаганка. *Незручний мах рукою або випнуте не в міру коліно видавали його міщанський рід і міщанські забаги* (І. Нечуй-Левицький); *Адже се не про бідних Баранів, Вовків та Ослів мова, а про вас самих з вашою глупотою, .. вашими звірячими примхами та забагами* (І. Франко).

ЗАБАГÁНКА, и, *ж.* Примхливе бажання. *Федір радо виконував усі Маринині забаганки* (Ю. Мушкетик); *Юна егоїстка твердо переконана: все на світі створено для того, щоб удовольнити кожну її забаганку* (М. Слабошпицький).

Пáнські прúмхи (жáрти, забагáнки *і т. ін.) див.* **прúмха.**

ЗАБАГÁННЯ, я, *с.* Те саме, що **забагáнка.** *Не вір сим пошептам! Зрадлива та богиня, Та Муза! Вабить, надить і манить, Щоб виссать я твоє, зробить з тебе начиння Своїх забагань, дух твій спорожнить* (І. Франко); *— Ех, як же ти нічого не знаєш про се, що вони виробляють з непокірними невольницями, які не піддаються всім їх забаганням!* (О. Назарук); *— Маєте якісь там свої забагання, викрутаси, .. але єфрейтори з цим миряться* (Р. Федорів).

ЗАБАГÁНОЧКА, и, *ж.* Зменш. до **забагáнка.** *Так тривало кілька років: будь-яка забаганочка дочки виконувалася миттєво* (із журн.).

ЗАБАГÁТИ, áю, áєш, *док., кого, що або з інфін. і без дод., діал.* Забажати. *Який злий мусить бути цей, котрий забагає жити безжурно коштом другого!* (Н. Кобринська); *Дід дивувався з невісткою: — Такий старцун* [старець] *.. мене в куми забагає!* (Марко Черемшина); *Жив* [Фалдовський] *у палатах, а гине в шіпці, не знав якої їжі й питва забагати, а тепер кілька капель води, та й ті вливати треба* (Б. Лепкий).

ЗАБАГÁТИЙ, а, е. Багатший, ніж звичайно або потрібно; надто багатий (у 1, 2, 4 знач.). *У нього забагата фантазія, навіть як для художника* (із журн.); *Забагатий наряд.*

ЗАБАГÁТИСЯ, áється, *док., безос., діал.* Забажатися. *А ласощів кому змалку не забагається?* (А. Свидницький); *Не розумів* [Кевін], *як міг .. до нестями закохатися в королівську доньку. Винуватив у цьому .. ту випадкову зустріч у лісі, і якраз тоді, коли Дейдрі забагалося випрати свій одяг* (О. Авраменко, В. Авраменко).

ЗАБАГАТÍЛИЙ, а, е. Який забагатів, став дуже багатим. *У комедії "Мамаша" (1904 р.) М. Кропивницький, повторюючи давні мотиви про швидко забагатілу селянську верхівку, показав і гостру класову боротьбу на селі* (з публіц. літ.).

ЗАБАГАТÍТИ, íю, íєш, *док.* Стати багатим, багатшим. *— Ой, коли б я, козаченьку, Та й забагатіла, То я б тебе, ледачого, й за харч не схотіла!* (з народної пісні); *Щоб забагатіти, бояри закладали на шляху свої власні засіки-рогачки і побирали з них .. оплату від усякого проїжджого* (І. Франко); *Він, дивак, з такими грішми сподівається тут забагатіти?* (О. Шугай); // *чим, з чого, на чому.* Стати багатим завдяки чому-небудь. *Він мені: "Сирітським добром забагатіти хочеш, Парасю!"* (Марко Вовчок); *— З п'ятаків та гривень не забагатіємо. Треба правити та вимагати більше* (І. Нечуй-Левицький); *Карав він найперше хабарників невдатних, та ще тих, які вельми забагатіли на хабарництві* (Ю. Мушкетик); // *на кого — що.* Придбати кого- або що-небудь, розжитися на щось. *— Це ви на нового коня забагатіли? — мовив зраділий Максим, почоломкавшись з кумом* (Л. Яновська).

ЗАБАГÁТО, *присл.* Більше, ніж звичайно або потрібно; надто багато. *Мучиться качка, як ухопить чого сухого забагато та й не здужає проглинути* (Л. Мартович); *Вони* [люди] *тобі чимось прислужаться, а тоді їм починає здаватися, що забагато тобі добра вчинили, і заходяться цькувати* (Р. Андріяшик); // *у знач. пред.* [Р у ф і н :] *Так, так... спокійно може спати цезар, бо забагато було тих Брутів, щоб вірити в їх силу...* (Леся Українка); *Він не раз уже їм оповідав про вітер, але дітям ніколи не було забагато* (А. Крушельницький); *— Будемо нести поперемінно, одній тут забагато!* (М. Чабанівський); *Мар'ян кидає їм болем і гнівом налиті слова: — Можна людину кривдити день, місяць, рік, але ж не вік, бо то вже забагато* (М. Стельмах).

◊ **Багáто (забагáто) чéсті** *див.* **багáто; Брáти / взя́ти на сéбе багáто (забагáто)** *див.* **брáти.**

ЗАБАГÁЦЬКО, *присл., розм.* Те саме, що **забагáто.** *— Пане Бумблякевичу, мусите зробити для мене ще цю останню послугу .. — Ні! — скрикнув Бумблякевич. — Цього вже забагацько!* (Ю. Винничук); *— Огей, панове-молодці, а чи не забагацько місця для вас буде?* (Д. Білий).

ЗАБАГЛИВИЙ, а, е. Який має багато забаганок; примхливий. *Юзина приязнь була неспокійна, забаглива* (Леся Українка); *Підібрати вбрання для Юлії, забагливої дружини одного з київських мільйонерів, було дуже нелегко — то її не влаштовує фасон, то не подобається фактура тканини* (із журн.).

ЗАБÁГНЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **забагнúти.** *Я став на ґанку, окинув очима широке подвір'я, схоже більше на розкішний садок, ніж на вокзальні звичайні забагнені й засмічені задвірки* (І. Нечуй-Левицький); *Спинилися* [Михайло і візник] *у заїжджому дворі, забагненому, тісному* (Ю. Збанацький); *Ледве плутають ногами ще забагнені сиваським болотом махновські коненята* (О. Гончар); // **забáгнено,** *безос. пред. Колеса воза було забагнено так, що не видно, з чого їх і зроблено — чи то з дерева, чи із заліза* (із журн.).

ЗАБАГНÚТИ *див.* **забáгнювати.**

ЗАБАГНУ́ТИ, нý, нéш, **ЗАБÁГТИ,** гну, гнеш; *мин. ч.* забáг, ла, ло; *док., чого, рідко що, також з інфін.* Те саме, що **забажáти.** *Ще серпень був, як Антосьо забаг: їхати та й їхати до Крутих* (А. Свидницький); *Що тільки забагне вона, все їй дістане* [батько], *все добуде* (О. Гончар); *Тривожно думав* [Генріх] *про імператрицю. Все життя прагнув самотності, а коли вона прийшла, з дурної примхи забагнув мати коло себе цю ніжну істоту* (П. Загребельний); *— Чи не забагато забаг ти, хлопче?* (І. Нижник).

ЗАБАГНУ́ТИСЯ, нéться, **ЗАБÁГТИСЯ,** гнеться; *мин. ч.* забáглося; *док., безос.* Те саме, що **забажáтися.** *Грицеві, котрий на Різдво не був дома, дуже забаглося піти до родини* (О. Маковей); *— Я знаю, що й ти не боїшся. Тому й вірю тобі, голубко, однак мені досадно, коли згадаю, що твоя родина мене терпить, їм може забагнутись присилувати тебе, щоб ти вийшла за когось другого* (О. Кобилянська); *— Ви можете робити зі мною все, що вам забагнеться* (П. Колесник); *Різенбоккові .. забаглося шукати якихось нових рідкісних рибок до своєї колекції* (Ю. Андрухович).

ЗАБÁГНЮВАТИ, юю, юєш, *недок.,* **ЗАБАГНÚТИ,** ню́, нúш, *док., що, чим.* Забруднювати болотом, багном. *Матвійко раз у раз забагнював калоші, гуляючи по вкритому калюжами двору* (із журн.); *Він береги мої, тепер травою вкриті, Вмурує в камені, з далеких скель відбиті, І ґрати тут постановить, Так мулом воду забагнить* (Я. Щоголів); *— Доведеться таки попаскудити наші лицарські шаблі та забагнити наші дорогі кунтуші в болоті, — обізвався князь Збаражський* [Збаразький] (І. Нечуй-Левицький).

ЗАБÁГРЕНИЙ[1], а, е. Дієпр. пас. до **забагрúти**[1]. *Забагрений червоним сонцем ліс, здавалося, палахкотів у полум'ї*

(із журн.); *Бруківка, де він упав, забагрена кров'ю* (Є. Доломан); *З одягу летіло шмаття, забагрене кров'ю* (В. Малик).

ЗАБА́ГРЕНИЙ², а, е. Дієпр. пас. до **забагри́ти²**. *За правилами спортивного вилову риби, зараховується вся риба, виловлена дозволеними методами. До заліку приймається також випадково забагрена риба* (із журн.); *Чіткий удар, підсічка, виважування, і на гачку — красень в'язь, забагрений за бік* (із журн.).

ЗАБАГРИ́ТИ¹, рю́, ри́ш, *кого, що.* Док. до **багри́ти.** *Головкін чобіт з крові об траву витирає. — Забагрив башмак* [черевик] (Б. Лепкий); *— Смерть німецьким окупантам? Дуже добре! — Зловісний рум'янець забагрив його обличчя* (О. Довженко); *Зімлілі руки сковзанули* [сковзнули] *вниз, і, забагривши блискуче лезо свіжою червоною кров'ю, він упав набік, не випускаючи лезо з скривавлених долонь* (І. Білик).

ЗАБАГРИ́ТИ² *див.* **заба́грювати.**

ЗАБАГРИ́ТИСЯ¹, и́ться. Док. до **багри́тися.** *Куди вони пробігли, жито принишкло до землі і забагрилося кров'ю, бо не один козак навіть не знає, що його важко поранено в бою* (Б. Лепкий).

ЗАБАГРИ́ТИСЯ², и́ться, *док.* Піймагися, зловитися на багор. *На останній рибалці забагрився підлящик* (із журн.); *Що то за рибка? Можливо, забагрився товстолоб?* (із журн.).

ЗАБАГРОВІ́ЛИЙ, а, е. Дієпр. акт. до **забагрові́ти.** *Сполох, як в грозу. Забагровілих хмар раптові обертаси Мотори рвуть на повному газу* (М. Бажан); *Силкуючись затамувати пісню, на монастирській вежі обзивався дзвін, і його звуки гойдалися по скісних надвечірніх проміннях забагровілого сонця* (І. Пільгук); *Забагровіле у вечірньому присмерку небо накрило землю кривавим плащем* (з публіц. літ.).

ЗАБАГРОВІ́ТИ, іє, *док.* Почати багровіти; стати багровим. *Скоро схід забагровіє, Засміється з далини Ясне сонечко весни* (Г. Бойко); *З сатанинською силою косив рудовусий ворожі голови, забагровіла вода від свіжої крові. Доступити до нього ніхто не зміг* (Р. Іваничук).

ЗАБА́ГРЮВАТИ, юю, юєш, *недок.*, **ЗАБАГРИ́ТИ**, рю́, ри́ш, *док., кого.* Ловити багром. *У кожного рибалки своя техніка вилову риби: один грає блешнею м'яко, інший підрізає рибу різкими рухами, наче забагрює її* (із журн.); *Одного разу мені довелося забагрити за зябра стерлядь, яку я благополучно витягнув* (з газ.).

ЗАБАГРЯНИ́ТИ, и́ть, *док., що.* Покрити багрянцем. *Дорога побігла поміж двох рядків вишень, на яких уже червоніли ягоди, рясно забагрянивши зелені крони* (В. Минко); *Призахідне сонце забагрянило землю химерним світлом* (із журн.).

ЗАБАГРЯНИ́ТИСЯ, и́ться, *док.* Покритися багрянцем. *Густим туманом дихає ріка, забагрянився ліс в осіннім листі* (із журн.).

ЗАБАГРЯНІ́ЛИЙ, а, е. Дієпр. акт. до **забагряні́ти.** *Я довго ходив алеями парку, .. наламав забагрянілих гілок горобини і назбирав повну жменю сухого листя* (Я. Гримайло); *Чорний оксамит небосхилу, забагрянілий від заграви пожеж, поволі починає сіріти, набираючи сіро-брунатної барви* (із журн.); *Забагрянілий ранком горизонт.*

ЗАБАГРЯНІ́ТИ, і́є, *док.* Почати багряніти; стати багряним. *Холоне синь Дніпра, у зелені садів все більше золота... Вже липа ним залита, і на тополі лист уже забагрянів...* (В. Сосюра); *Далеко за селом, за пагорбами, раптово забагрянів край неба, забагрянів — і згас* (Є. Доломан); *Навесні як зацвіте* [Калиновий Кут] *— мов у молоці село купається! А восени забагрянів листям та достиглими кетягами ягід — ніби дівчина пишається у вінку!..* (В. Малик).

ЗАБА́ГТИ *див.* **забагну́ти.**

ЗАБА́ГТИСЯ *див.* **забагну́тися.**

ЗАБАЖА́ТИ, а́ю, а́єш, *док., чого, рідко кого, що, також з інфін. або зі спол.* щоб. Виявити бажання що-небудь одержати, мати в своєму розпорядженні, здійснити і т. ін.; захотіти. *Що громада забажає, того й пан не поламає* (прислів'я); *Хлоп'я в садку собі гуляло Та й забажало На іграшки ужа піймать* (Л. Глібов); [Мохаммед:] *Нащо се бажання? То все одно, якби ти забажала, щоб лиш тобі самій світило сонце, тобі самій служив вогонь* (Леся Українка); *Коли він згадав про свою кімнату на Борисовській, таку теплу, маленьку напівтемну кімнату, він жахливо забажав там бути* (В. Підмогильний); // *без дод.* Виявити свою волю, наполегливість у чомусь. *Як він забажає, машина працюватиме, аж густиме* (С. Чорнобривець).

◊ **Куди́ [тільки] душа́ забажа́є (захо́че)** *див.* **душа́; Скільки душа́ забажа́є (запра́гне, захо́че** *і т. ін.)* **<Скільки душі́ (ду́шеньці) забажа́ється>** *див.* **душа́; Чого́ [тільки] душа́ бажа́є (хо́че, пра́гне** *і т. ін.)* **/ забажа́є (захо́че, запра́гне** *і т. ін.) див.* **душа́.**

ЗАБАЖА́ТИСЯ, а́ється, *док., безос., чого, рідко кого, що, також з інфін. або зі спол.* щоб. Виникнути, з'явитися в кого-небудь (про бажання що-небудь одержати, мати у своєму розпорядженні, здійснити щось і т. ін.). *Їй забажалось, щоб та доріжка тяглася без кінця, без краю* (І. Нечуй-Левицький); *Йому забажалося самотини* (М. Коцюбинський); *Соловейко побачив сонце і йому забажалось туди, на волю, як ніколи* (С. Черкасенко); *Можна було* [Сачкові] *парубкувати, як і раніш, беручи від життя все, що забажається* (Л. Дмитерко).

◊ **Скільки душа́ забажа́є (запра́гне, захо́че** *і т. ін.)* **<Скільки душі́ (ду́шеньці) забажа́ється>** *див.* **душа́.**

ЗАБАЗІ́КАТИ, аю, аєш, *док., розм.* Почати базікати. *Перекрикуючи радіоприймач, голосно забазікав нетверезий чоловік* (із журн.).

ЗАБАЗІ́КАТИСЯ, аюся, аєшся, *док., розм.* Захопитися базіканням. *Оце ж як я забазікалась* (Ганна Барвінок).

ЗАБАЙДУ́ЖИТИСЯ, иться, *док., розм., рідко.* Зникнути (про бажання щось робити). [Лукерія Степанівна:] *Колись і мене ці примхи цікавили, але за клопотами замурувалося все те в паморохах і забайдужилося* (М. Кропивницький); // *безос. Мав їхати, та щось забайдужилось* (Сл. Б. Грінченка).

ЗАБАЛАГУ́РИТИ, рю, риш, *док., розм., рідко.* 1. Почати балагурити. *Іменинниця обережно взяла два телеграфні бланки, поклала на стіл, подала листоноші чарку. Він випив, узяв пиріжка, весело забалагурив* (О. Бердник).

2. *кого, що.* Заговорити, заморочити когось або щось. *Зумів Забалагурити самі Верховні Вуха Колегіальний ум в мільйон умів* (І. Драч).

ЗАБАЛА́КАТИ *див.* **забала́кувати.**

ЗАБАЛА́КАТИСЯ *див.* **забала́куватися.**

ЗАБАЛА́КУВАННЯ, я, *с., розм.* Дія за знач. **забала́кувати і забала́куватися.** *Зрідка колесо наскакувало на щебінку і буцкав об руль бідончик з вечерею, мляво, сам по собі обзивався дзвінок, звуки наливались срібноголосим чеканням, подібним на забалакування самої до себе* (Є. Пашков-

ський); *Прискорена мова необхідна при спілкуванні з холериком і при використанні однієї з технік забалакування співрозмовника* (із журн.).

ЗАБАЛА́КУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАБАЛА́КАТИ,** аю, аєш, *док., розм.* 1. Намагатися почати розмову або вступати в розмову з ким-небудь; заговорювати (у 1 знач.). *Жінки, аби розвіяти оте гнітюче мовчання, .. забалакують і про те, і про це, але розмова уривається* (Ірина Вільде); *Ягнич залишився в прикрому якомусь невіданні, в гнітливих загадках. Чому про путівку не забалакують?* (О. Гончар); *Серце в дівчини дрожить* [дрижить]: *"Що ж мій молодий мовчить? Забалакай, милий!"* (Л. Боровиковський); // *тільки док.* Почати балакати, говорити. *Дід знову забалакав, наче сам до себе: "Ще мало людей забили, на той світ позаганили?"* (Панас Мирний); *Забалакав по-простому, так, що найзатурканіший мужик второпав, що і як* (В. Речмедін); *Батько був у веселому, доброму настрої. Зайшовши в хату, він забалакав до матері таким голосом, неначе подарунок їй підніс* (В. Канівець).

2. *кого.* Утомлювати співбесідника довгою розмовою. *Він завжди боявся жінок через їхню балакучість. Їх треба було забалакувати майже до втрати свідомості — лише тоді вони почували себе щасливими* (П. Загребельний).

3. *кого.* Сторонніми розмовами відвертати увагу співрозмовника від того, що його цікавить або що важливе для нього; заговорювати (у 3 знач.). *Зараз підсіла* [до чоловіка] *та й ну його забалакувати* (Сл. Б. Грінченка); *— Не забалакуй, — відповів Тригуб, — а кажи, чого ти на досвітках під магістрат ходиш?* (Б. Лепкий); *Помітивши, що йому загрожує неприємність, доклала* [Надія] *чимало зусиль, щоб забалакати розгніваного Страшка* (Яків Баш).

◊ **Загово́рювати (забала́кувати, замовля́ти) / загово-ри́ти (забала́кати, замо́вити) зу́би** *див.* **загово́рювати.**

ЗАБАЛА́КУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.*, **ЗАБАЛА́КАТИСЯ,** аюся, аєшся, *док., розм.* 1. Захоплюватися розмовою; розмовляти довго, охоче; заговорюватися (у 1 знач.). *Алі помагав, хоч часом, коли хазяїн забалакувався з покупцями, він позирав на незнайоме село* (М. Коцюбинський); *Та у неділю Якось у полі ми зустрілись Та й забалакались* (Т. Шевченко); *Палій оглянувся, повів очима по степу і встав. — Вже час би й рушать в дорогу, — сказав він. — Забалакався я з тобою, брате* (Д. Мордовець); *Не любила Марва, що її чоловік часто так .. забалакається з чоловіками, що про все забудеться* (Грицько Григоренко).

2. *тільки недок.* Говорити недоладно, невлад; збиватися в розмові; заговорюватися (у 3 знач.). *Після першої дози хмелю Гопченко почав забалакуватись і .. не раз називав Любку Катрею* (В. Земляк); *— Гм... Якщо погодишся відвідати мої апартаменти, — збочив на інтим трухлявий кавалер. — Говоріть, та не забалакуйтесь! — гнівалася фея* (А. Крижанівський); *Денис кілька разів починав говорити.., та швидко починав забалакуватися* (А. Кокотюха).

ЗАБАЛАМУ́ТИТИ *див.* **забаламу́чувати.**

ЗАБАЛАМУ́ЧЕНИЙ, а, е, *розм.* Дієпр. пас. до **забаламу́тити.** *Голова у Михайла була важка, забаламучена од випитого вина і неприємних, лихих думок* (із журн.).

ЗАБАЛАМУ́ЧУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАБАЛАМУ́ТИТИ,** у́чу, у́тиш, *док., кого, що, розм.* Збивати з доброго шляху; одурманювати, затуманювати. *Та вже як не забаламучуй, а не забаламутиш його* (Сл. Б. Грінченка); *Матері думай тепер. Бо він же ще дитина, хлоп'я довірливе, а якась така підвернеться, що з розуму зведе, забаламутить* (О. Гончар); *Підлітка, який не має психологічного контакту з батьками чи рідними, забаламутити може погана компанія* (із журн.).

ЗАБАЛАСТО́ВАНИЙ, а, е, *спец.* Дієпр. пас. до **забаластува́ти.** *Для правильно забаластованого судна ризик неприємних морських пригод значно зменшується* (із журн.); *Суміш не займиста, оскільки сильно забаластована флегматизатором* (з наук.-техн. літ.); // **забаласто́вано,** *безос. пред. Протягом року було укладено, забаластовано та виправлено близько 10 км шляху, здійснено середній ремонт близько 1,5 км шляху* (з газ.).

ЗАБАЛАСТУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *док., що, спец.* 1. Док. до **баластува́ти.** *Нову залізницю ледве встигли забаластувати до зими* (з газ.).

2. Укомплектувати судно баластом. *Помилка лоцмана полягала у тому, що він не дав команді забаластувати судно* (із журн.).

3. Наповнити що-небудь домішками. *Забаластувати легкозаймисту рідину.*

ЗАБАЛОТО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **забалотува́ти.** *Як він радів, що забалотованими виявилися Горбатюк і Кузь!..* (М. Руденко); *Сенатський проект був забалотований переважною більшістю голосів* (з газ.); // **забалото́вано,** *безос. пред. На подив самих виборців, кандидатуру найсерйознішого претендента було забалотовано* (із журн.).

ЗАБАЛОТУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *док., кого, що.* Відхилити, відкинути кандидатуру або пропозицію шляхом балотування. *Коли оголосили результати таємного голосування, Федір Петрович уже не печалився, що його забалотували* (М. Руденко); *Російська академія наук на виборах 1880 р. забалотувала Д. І. Менделєєва через внутрішні інтриги* (з наук. літ.).

ЗАБАЛЬЗАМО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **забальзамува́ти.** *Жахливе видовище постало перед очима Муса: у невеликій кімнатці височіла гора людських забальзамованих голів* (Р. Іваничук); *Легендарну Еву Перон іще 20 років після смерті не було поховано! Вже забальзамовану, її довго возили по світу* (з газ.); // **забальзамо́вано,** *безос. пред. У польському місті Болеславець у квітні 1813 року було поховано серце прославленого полководця М. І. Кутузова, а його тіло забальзамовано і відправлено в Петербург* (з газ.).

ЗАБАЛЬЗАМО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАБАЛЬЗАМУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док., кого, що.* Те саме, що **бальзамува́ти.** *— Як гадаєш, не можна б забальзамувати того тіла?* (Б. Лепкий); *Єгиптянин кішку зроду не зобидить, а коли вона спустить дух, він оддасть її забальзамувати й поховає з найвищими почестями* (І. Білик); *За тисячоліття до того, як стародавні єгиптяни забальзамували перші мумії, мешканці чилійського узбережжя вже досконало володіли цим секретом* (із журн.); * Образно. *Засоромлений Назар стрибає вниз за два метри до виходу, ледь не збиваючи масивного дядька, трішки невдало приземляється, боляче вдаряє ногу, але сором забальзамовує біль* (С. Процюк).

ЗАБАЛЬЗАМУВА́ТИ *див.* **забальзамо́вувати.**

ЗАБАЛЯНДРА́СИТИ, а́шу, а́сиш, *док., розм.* Почати баляндрасити. *Як защебече* [Оксана], *як забаляндрасить, так усім весело, хоч цілий день слухав би її* (Г. Квітка-Основ'яненко).

ЗАБА́МКАТИ, аю, аєш, *док.*, *розм.* Почати бамкати, дзвонити. *З невидної дзвіниці забамкали нараз дзвони* (І. Франко); *Свічкою спалахнула скирта соломи за лісом, гучно забамкав пожежний дзвін, скликаючи до негаданої праці пожежників* (О. Бердник); * Образно. *В голові забамкали дзвони, і зорі застрибали перед очима* (Ю. Винничук).

ЗАБАНДАЖО́ВАНИЙ, а, е, *спец.* Дієпр. пас. до **забандажува́ти.** *Він обмацує й розуміє — нога забандажована. Ким? Коли?* (В. Винниченко); *Іти додому, то навіть такий каліка, як я, зможе їх повести — додає поранений підстаршина, який вже забандажований* (О. Лисяк).

ЗАБАНДАЖУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *кого, що і без прям. дод.*, *спец.* Док. до **бандажува́ти.** *Рана не була важка, але не можна було ніщо інше порадити, як лише забандажувати* (О. Лисяк); *На щастя, ми зустріли жінку й підпільника, які знали болота. Вони нам допомогли забандажувати кулеметникові рану* (з мемуарної літ.).

ЗАБАНДЮ́РИТИСЯ, иться, *док.*, *безос.*, *фам.* Спасти на думку (про яке-небудь бажання); захотітися. *Не сина з нею поєднать, А забандюрилось старому Самому в дурнях побувать* (Т. Шевченко); *— Ото! Чи бач, чого забандюрилося старому? — кажуть жінки. — На старість воно так завжди: сивина в бороду, а чорт у ребро! — одно жартує Улас* (Панас Мирний); *Був момент, коли мені на хвилиночку забандюрилося бути художником* (В. Нестайко).

ЗАБАНУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *док.*, *діал.* Почати банувати; засумувати, зажуритися. *— Гриць забанував за першою небіжкою* (Л. Мартович); *— Давно тебе не бачив. Забанував за тобою* (А. Крушельницький); *Може, розуміння нинішнього горя прийде і не сьогодні, .. тоді забанує, коли сам доб'ється першої перемоги в житті* (Р. Іваничук).

ЗАБА́РА, и, *ж.* 1. *заст.* Затримка. [Л я н ц к о р о н с ь к и й:] *Всяка ж забара дасть Богуну змогу стягти потуги, скріпитися силою* (М. Старицький); *Десь і тут чекали на мене, бо все це зробилося швидко, без жодної забари* (Л. Старицька-Черняхівська); *— Коли ти старшина, то витягни сокиру. — Нам це не в забарі... Одною рукою? — Тягни одною, — знизав плечима Сулима* (В. Чемерис).

2. *ч. і ж.*, *зневажл.* Про повільну в рухах, діях, забарну людину; вайло, м'яло. *— Папір, — помовчавши трішки, озвався монах. — Папір, ваше преосвященство. — Що за папір, забаро ти чортова, прости Господи?!* (О. Ільченко).

ЗАБАРАБА́НИТИ, ню, ниш, *док.* Почати барабанити. *Зробіть барабан та забарабаньте, то він вийде* (Сл. Б. Грінченка); *Забарабанив* [Уралов] *у шибку, і стара з'явилась на порозі* (О. Гончар); *Мартин відступив від дверей, і в ту ж мить маленькі Устинчині кулачки забарабанили по його грудях. Вона лупцювала його і несамовито кричала* (К. Гриб); *Рада дивану закінчилась. Яничари повиносили з казарм казани і забарабанили по них ложками. Зловісний гримкіт пролунав над містом* (Р. Іваничук).

ЗАБА́РВИТИ *див.* **заба́рвлювати.**

ЗАБА́РВИТИСЯ *див.* **заба́рвлюватися.**

ЗАБА́РВЛЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **заба́рвити.** *— Ваші посмішки й вигуки, не забарвлені захватом, доказують тільки те, що .. ваша психіка ще не зовсім приладналася до нового стану* (В. Винниченко); *Я думаю, що наше кохання, як і блаженство святих і страждання грішників на середньовічних фресках і мозаїках, не забарвлене в сентименталізм почуттів* (В. Домонтович); // **заба́рвлено,** *безос. пред. Він поїхав ліфтом на сьомий поверх, по дорозі пробуючи вгадати, в який колір забарвлено цей поверх, бо в "Дніпрі" кожен поверх мав свою барву* (П. Загребельний); *Дід сказав, що там, у підводному світі, все забарвлено тьмяними сіро-зеленими кольорами, і рибам від того нудно* (із журн.).

2. *у знач. прикм.* Який має певне забарвлення. *Бачилось їй, що бродить посеред непрозорих туманів теплої і рожево забарвленої мли* (І. Франко); *З висоти понад кілометр не можна було одразу зрозуміти, трава чи чагарник, чи хащі химерно забарвлених первісних лісів виднілися під астропланом* (В. Владко).

ЗАБА́РВЛЕНІСТЬ, ності, *ж.* Те саме, що **заба́рвлення** 2, 3. *Забарвленість дощового черв'яка зумовлена наявністю різних пігментів у його крові* (з навч. літ.); *У великому залі доводилось напружувати голос, і тоді зникали нюанси і та .. теплота й емоціональна забарвленість, що були характерні для його читання в кімнаті* (О. Донченко); *Рекламу часто звинувачують у перенасиченості позитивною забарвленістю* (з наук. літ.).

ЗАБА́РВЛЕННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **заба́рвити і заба́рвитися.** *Існують спеціальні методи забарвлення спор або джгутиків у бактерій* (з наук. літ.); *Перед забарвленням препарат нагрівали у сольовому розчині* (з наук. літ.); *Для забарвлення м'ясних делікатесів у красивий золотавий колір часто застосовують харчові барвники* (з газ.).

2. Колір або відтінок кольору кого-, чого-небудь. *Ліпшої* [черешні] *за Ваш сорт Піонерка ще не зустрічали ніде. Все в ній ідеальне, все нам імпонує за винятком одного: забарвлення нам не підходить* (О. Гончар); *Жива кров дедалі повільніше плине в цих безумовно сонних артеріях. Вона щораз більше блякне і все частіше втрачає своє червоне забарвлення* (Ю. Андрухович); *Завдяки зеленому забарвленню коники непомітні влітку серед рослин* (з навч. літ.).

3. *перен.* Специфічна, своєрідна риса чого-небудь. *При доборі того чи іншого слова ми .. завжди повинні зважати на емоційне та образне забарвлення слова* (М. Рильський); *Можна буде історію ту подати з гумористичним забарвленням, щоб не так уразити* (А. Головко); *Оплески ущухли, весільний галас набрав іншого забарвлення, хтось уже зривався на спів* (В. Нестайко); *Розмовно-побутові діалоги складаються з реплік і супроводжуються мімікою, жестами, часто мають виразне емоційне забарвлення* (з навч. літ.).

△ **(1) Захисне́ заба́рвлення** — забарвлення тварин, риб, комах і т. ін., яке робить їх малопомітними. *Завдяки захисному забарвленню окунь може непомітно підпливати до здобичі і ховатися від великих хижих риб* (з навч. літ.).

ЗАБА́РВЛЮВАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **заба́рвлювати.** *Розчин фарби нагрівають до кипіння і, поклавши в нього предмет з кістки, забарвлюваний у певний колір, тримають до повного охолодження фарби* (із журн.).

2. *у знач. прикм.* Який набуває певного забарвлення. *Полістирол загального призначення — прозорий, добре забарвлюваний, легко переробляється, є продуктом полімеризації стиролу* (з наук.-попул. літ.).

ЗАБА́РВЛЮВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **заба́рвлювати** і **заба́рвлюватися.** *Для забарвлювання гістологічних препаратів використовують значний арсенал барвників, які поділяють на кислі барвники та барвники спеціального призначення* (з наук. літ.); *Основною причиною забарвлювання зубів у різні відтінки жовтого та сірого є куріння* (із журн.);

Забарвлювання педаллю окремих звуків або співзвуч — це прийом, якого учнів навчають уже з перших уроків музики (із журн.).

ЗАБА́РВЛЮВАТИ, юю, юєш, *недок.,* **ЗАБА́РВИТИ,** влю, виш; *мн.* забáрвлять; *док., що.* 1. Надавати чому-небудь певної барви, кольору, відтінку кольору. *Зірка, яка обігрівала цю прекрасну планету, піднімалася велично з-за горизонту, забарвлюючи ландшафт у веселі, ясні кольори* (А. Дімаров); *Сірководень розчиняється у воді і його розчин — сірководнева вода — забарвлює лакмус у червоний колір* (з навч. літ.); *Сонце нахилилось над північним обрієм, забарвивши море червоним кольором* (М. Трублаїні).

2. *перен.* Надавати чому-небудь додаткового змісту, тону, своєрідної риси. *Фольклорний струмінь у творах А. Малишка надзвичайно сильний. Він-то і забарвлює (разом з іншими засобами) "по-українськи" книги поета* (з наук.-попул. літ.); *І діалектні слівця можуть доречно забарвити, закрасити й прикрасити літературний текст, .. коли вжиті доречно* (М. Рильський); *Щоб підбадьорити хлопця, Зорина спершу свій докір забарвила жартом* (Я. Гримайло).

ЗАБА́РВЛЮВАТИСЯ, юється, *недок.,* **ЗАБА́РВИТИСЯ,** виться; *мн.* забáрвляться; *док.* 1. Набувати певної барви, кольору, відтінку кольору. *Звечоріло, і лілова смужка далеких просторів повільно забарвлювалась багряним світлом заходу...* (О. Донченко); *Влітку вони — дерева як дерева, а взимі іній на них забарвлюється в певний колір* (Любко Дереш); *Сад білий — в цвіту — рожево забарвився: сходило сонце* (А. Головко); *В Англії і ряді країн Західної Європи звичайно світлі форми деяких метеликів за останні сто років поступово забарвилися темними і чорними морфами* (з наук.-попул. літ.).

2. *перен.* Набувати додаткового змісту, тону, своєрідної риси. *Єзуїт балакав майже шепотом, але так виразно, що можна було кожний звук почути, зате не чулося того чуття, з котрого звуки людської мови виходять і забарвлюються ним* (Б. Лепкий); *Співав він старшині думи про далекі походи, де кожен бій, кожна сутичка забарвлювалася героїчними рисами* (З. Тулуб); *Доповнював Осип власними думками розповідь. Заговорив у ньому голос поета, яким забарвлювалась казка і набувала своєрідного змісту* (І. Пільгук).

ЗАБАРИКАДО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **забарикадувáти.** *Вихід із камениці також був забарикадований* (І. Франко); *"Пали!" — гукнув ще раз коваль, і в забарикадованій брамі зчинилася така суматоха* [метушня], *якої там нині ще не було, хіба тоді, як падало склепіння* (Б. Лепкий); *Обставлена чимсь, забарикадована від вітру, обтикана стовпцями й глицями, замість тину, — хата!* (І. Багряний); *Гайдамаки не терпіли, коли якісь двері не відчинялися перед ними одразу. А тут зніче'вя наскочили на грубі, мов кована брама, ще й забарикадовані!* (Г. Колісник); // **забарикадóвано,** *безос. пред. Коли натовп розлютованих школярів добіг до будинку завідувача, там вже були зачинені внутрішні віконниці і забарикадовано двері* (О. Слісаренко).

ЗАБАРИКАДО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАБАРИКАДУВА́ТИ,** ýю, ýєш, *док., що.* Закривати проїзд, прохід, спорудивши барикаду; барикадувати. *Після невдалої спроби переговорів з владою мітингувальники почали забарикадовувати проїзд до урядової частини міста* (із журн.); *Жандарми .. забарикадували, про всяк випадок, двері й вікна дошками і по черзі спали і вартували* (С. Скляренко); *Паризькі водії та машиністи метро відмовилися працювати, забарикадувавши вантажівками в'їзд до міста* (з газ.).

ЗАБАРИКАДО́ВУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.,* **ЗАБАРИКАДУВА́ТИСЯ,** ýюся, ýєшся, *док.* Споруджувати барикаду для того, щоб ховатися, перебувати за нею; барикадуватися. *Охорона відчинила двері, а за машиною на територію забігла велика кількість спортивних людей молодого віку, які захопили ринок і почали забарикадовуватися зсередини* (із журн.); *Ми до вечора знайшли з десяток ворожих офіцерів, що зарились у солому, забарикадувавшись ящиками і мішками з харчами* (І. Багмут); *Завдяки своїй .. затятості вона впоралася з важким стільцем, забарикадувалась, замкнулася, як хотіла: міцно, ніби від усього світу* (О. Гончар); — *Мої хлопці забарикадувалися в казармах і відстрілюються* (М. Білкун).

ЗАБАРИКАДУВА́ТИ *див.* **забарикадóвувати.**

ЗАБАРИКАДУВА́ТИСЯ *див.* **забарикадóвуватися.**

ЗАБАРИ́ТИ *див.* **забáрювати.**

ЗАБАРИ́ТИСЯ *див.* **забáрюватися.**

ЗАБА́РЛИВИЙ, а, е. Те саме, що **забарни́й** 1. *Полонені почали неквапливо, в'яло шикуватися по чотири .. Найбільш забарливих "підохочував"* [фельдфебель] *грушевим ціпком* (В. Козаченко); *Задума, друг її незримий, Злюбивши вірно це дитя, Скрашала мріями легкими Сільське забарливе життя* (М. Рильський, пер. з тв. О. Пушкіна).

ЗАБА́РЛИВІСТЬ, вості, *ж.* Властивість за знач. **забáрливий.** *Хлопця щиро вразила забарливість Валерія, бо той завсігди додержував свого слова...* (О. Ільченко); *Коли б знав Хорив, чим обернеться для них ця забарливість!* (В. Малик).

ЗАБА́РЛИВО. Присл. до **забáрливий.** *Військо збиралося тяжко, забарливо, неохоче* (П. Загребельний); *Потяг спізнився і забарливо вповз на розігрітий сонцем вокзал* (із журн.).

ЗАБАРНИ́Й, á, é. 1. Який бариться; повільний, неквапливий. *Забарнії гості забарилися в хаті* (Сл. Б. Грінченка); *Рух козацьких загонів був надзвичайно забарний* (З. Тулуб); // Який настає повільно, із запізненням (перев. про пори року). *Весна цього року, немов не тутешня, забарна і холодна* (Д. Бедзик); *Збудився врано синій-синій птах, на мокру гілку всівся — і щосили виспівує — на весь колючий світ — що скоро-скоро літо переможе цю весну забарну* (В. Стус).

2. Який потребує багато часу; загайний. — *Це діло трудне, забарне, та й грошей багато коштує* (Панас Мирний); *Молодий професор був дома й пильнував важливої і забарної справи — пакував у ящики свої книжки* (В. Підмогильний); *Він* [хірург] *тримав руки так для того, щоб не доторкнутися ненароком якогось предмета і не звести нанівець весь складний і забарний процес стерилізації рук* (Ю. Смолич).

ЗАБА́РНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **забарни́й.** *З властивої старим людям забарності він не пішов до цеху ані другого, ані третього дня* (З. Тулуб); *Кожна хвилина тяглася довго, з глухою забарністю, як зайва, бо віддаляла від сподіваної зустрічі* (В. Барка).

ЗАБА́РНО. Присл. до **забарни́й.** *На ціпочок обпирався селянин і, відхиляючи височезні бур'яни, ступав забарно, ніби перевіряв, чи міцні суглоби в ногах* (В. Барка); *Білан відібрав папери, склав у папку. Євген довго перегортав їх, забарно зав'язував шнурочки на папці* (О. Гончар); *Ніби й поспішає жінка, а справа посувається забарно* (Ю. Мушкетик); // *у знач. пред.* — *Може, у вас список книжок є? Бо кожну книжку виймати з шафи та розглядати — що воно*

та до чого, — дуже забарно (Панас Мирний); — *Забарно, — сказав князь, — в таку далеч возити камінь — забарно й невигідно* (П. Загребельний).

ЗАБА́РЮВАТИ, юю, юєш, **ЗАБАРЯ́ТИ,** я́ю, я́єш, *недок., розм.,* **ЗАБАРИ́ТИ,** арю́, а́риш, *док.* 1. *кого, що.* Залишати кого-, що-небудь десь довше, ніж передбачалося, ніж потрібно, можна; барити, затримувати, загаювати. — *Інтереси .. вітчизни потребують не забарювати тут війська* (М. Старицький); *Через це, щоб не забаряти Вас, так хутко і рвуся з цим листом* (Панас Мирний); — *Ні-ні, скидати й не треба, на вас пришивати ще краще.., не бійтеся, я не забарю вас! — мовила дівчина* (Л. Яновська); // *безос.* — *Гей, це де ж тебе так, хлопче, забарило?* (Л. Костенко).

2. *тільки док., рідко.* Те саме, що **забари́тися** 1. *Чого се я такеньки і чим зажурилась? Хіба ж я не знала Катрі, що вона до світу забарить?* (Марко Вовчок).

ЗАБА́РЮВАТИСЯ, ююся, юєшся, **ЗАБАРЯ́ТИСЯ,** я́юся, я́єшся, *недок., розм.,* **ЗАБАРИ́ТИСЯ,** арю́ся, а́ришся, *док.* 1. Залишатися, бути де-небудь довше, ніж передбачалося, ніж потрібно, можна; баритися, затримуватися, загаюватися. *Вже скільки сіл минула і козачих, і панських, не забаріюсь і не дуже в речі заходжу* (Марко Вовчок); *Він збирався до інституту, де мали відбутися позачергові заняття. — Гляди ж, не забаряйся! — підкреслила Катерина* (Г. Коцюба); *Якось забарився Прут, працюючи в горах, і вирішив не повертатися додому, а заночувати в лісі* (з переказу); — *Я сьогодні забарилася: батько занедужав; Коло його все поралась...* (Т. Шевченко); *Вона* [Марія] *крізь летючі флірти й дивувалась: чому ж так забарилася до неї ота справжня, ота найєдиніша любов?* (М. Слабошпицький); // *тільки 3 ос., перев. із запереч.* не. Наставати, з'являтися повільно, із запізненням. *Ранок не забарювавсь. У верхів'ї ставка виткнулося широке червоне сонце* (Є. Кротевич); *Палій недовго зоставався у Києві — і тижня не забарився* (Д. Мордовець); *Ґрунт для посіву був підхожий, сходи не забарилися* (М. Руденко).

2. *з чим і з інфін.* Виконувати, робити що-небудь із запізненням. *Взагалі прошу не сердитись і не турбуватись, якщо часом трохи забарюся з листом* (Леся Українка); *Симон не забарився похвалитися своєю участю в штурмі* (Б. Антоненко-Давидович); *Данько, скориставшись нагодою, не забарився вступити .. у переговори* (О. Гончар).

ЗАБАРЯ́ТИ *див.* **заба́рювати.**

ЗАБАРЯ́ТИСЯ *див.* **заба́рюватися.**

ЗАБАСИ́ТИ, ашу́, аси́ш, **ЗАБАСУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док., розм.* Почати басити. — *Де та сестра-хазяйка? Я їй зараз викладу основи шоферської науки! — забасив розчервонілий Сергій* (М. Стельмах); *Марко глухо забасив: — Пора, на жаль, прощатися...* (В. Канівець); — *Увага! Увага! — забасив Бондаренко* (В. Нестайко); — *Знаю і без тебе, що таке гастроном, — забасував об'їждчик. — Теж мені, шминдик учений найшовся* (В. Дрозд); * Образно. *А електричний кінь несе, аж рейки забасили: в порядку все, .. в порядку! Нам по силі!* (П. Дорошко).

ЗАБАСКАЛИ́ЧИТИСЯ, чуся, чишся, *док., діал.* Упертися, затятися. *На залицяння молодих, забаскаличившись, мовчала* (Сл. Б. Грінченка); *Забаскаличилася Юля: не можу перейти через потік, голова крутиться* (Григорій Тютюнник).

ЗАБАСУВА́ТИ[1], у́ю, у́єш, *док.* Почати басувати *(див.* **басува́ти**[1] 1). *Коні вдарили копитами об землю і з місця забасували, як змії* (П. Панч); *Вдарив* [Мартин] *огиря ногами під боки, і той затупцяв нетерпляче перед далекою дорогою, стримуваний ремінними поводами, забасував, а потім зірвався і пішов з місця чвалом* (В. Малик); *Цьвохнув Білограй батіжком. Сірий жеребець забасував по кругу* (Ю. Мушкетик); * Образно. *Скоро прийде квітень. Зелений кінь в імлі рожевій забасує, і золоті коштовні вила положе* [покладе] *сонце на стіжки* (М. Хвильовий).

ЗАБАСУВА́ТИ[2] *див.* **забаси́ти.**

ЗАБАТО́ЖЕНИЙ, а, е, *розм.* Дієпр. пас. до **забато́жити.** *Забатожений віл, мотаючи від болю головою, з останніх сил тягнув важкого воза з пораненими і зброєю* (із журн.); // **забато́жено,** *безос. пред. Такі господарі — заморили* [коня] *в роботі, а щоб кинути сіна, того нема; забатожено і нас на гибель* (В. Барка).

ЗАБАТО́ЖИТИ, жу, жиш, *док., кого, що, розм.* Батожачи, довести до тяжкого стану, до смерті. *Забрав* [Чаплінський] *жінку, а синка приказав забатожити на смерть* (А. Чайковський).

ЗАБА́ХКАТИ, аю, аєш, *док., розм.* Почати бахкати (у 1, 2 знач.). *Знов забахкали пробки, знов полилось вино* (І. Нечуй-Левицький); *Забахкали гвинтівки* (О. Гончар); *Забахкали постріли, зататакав кулемет* (В. Нестайко).

ЗАБАЧА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.,* **ЗАБА́ЧИТИ,** *рідше* **ЗОБА́ЧИТИ,** чу, чиш, *док., кого, що, розм.* Бачити кого-, що-небудь з якогось моменту; помічати. *Ой, як стали то* [козаки] *на собі кров християнську забачати, То стали землю турецькую .. Клясти-проклинати* (з думи); *День гасне потроху, кругом вечоріє .. Забачивши матір, біжить і радіє Назустріч дитинонька мила* (П. Грабовський); *Аероплан робив над селом круги, спускався все нижче й нижче, сідав над майданом. Вже можна було забачити людей на ньому* (С. Васильченко); *Почав я никати попід хоромом, .. та старої ніде не міг зобачити* (І. Білик).

ЗАБА́ЧЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **заба́чити.** *За кілька кроків спинився* [Павло], *витяг з кишені три копійки, повернувся, подав нещасній, а сам, немовби забачений на злочині, побіг з базару...* (М. Сиротюк); // **заба́чено,** *безос. пред. Далі ховатися не було сенсу — втікачів було забачено* (з публіц. літ.).

ЗАБА́ЧИТИ *див.* **забача́ти.**

ЗАБА́ЧИТИСЯ, ЗОБА́ЧИТИСЯ, чуся, чишся, *док., розм.* Побачитися, мати зустріч із ким-небудь. *Забачимося в кушніра на жердці* (Сл. Б. Грінченка); *Товариш, бачте, позначив йому* [козакові] *під містом, де зобачитись* (Марко Вовчок); *Жаль, що не вдалося тут з дядьком зобачитись* (Леся Українка).

ЗАБГА́ТИ, а́ю, а́єш, *док., що.* Бгаючи (у 3 знач.), укласти щось куди-небудь; запхати, заховати. *Другого дня Юзеф .. попрощався з нами і, забгавши собі до кишені ласощі, .. рушив від готелю* (Олесь Досвітній); *Накидала* [Єлька], *жужмом забгала все у валізку. Налягла, стала закривати* (О. Гончар); *Алі не втримався і з денця корзини прихопив чотири фініки. І одного зразу ж забгав у рота* (Ю. Логвин).

ЗАБЕЗПЕ́КА, и, *ж., рідко.* Те саме, що **за́хист** 2, 3. — *Вияснн господареві, в якого зрубано виноградник, що це зроблено .. для забезпеки сусідніх виноградників від зарази!* (М. Коцюбинський); — *Для постійної забезпеки краю я завів ополчення* (Юліан Опільський); *Чим скорше встромиш у землю деревину, тим раніше розкошуватимеш її овочем,*

тим вигіднішу забезпеку перед сонячною спекою знайдеш у її тіні (А. Крушельницький).

ЗАБЕЗПЕ́ЧЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **забезпе́чити.** *У нього були два сини, вже давно забезпечені і відділені набік* (І. Франко); *Мирно тим часом пливли кораблі по широкому морю, Мирно дрімали гребці, забезпечені словом Нептуна* (М. Зеров); *Край не буде забезпечений перед ворожими нападами* (Б. Лепкий); *Наївно було б думати, що все, створене людьми праці, .. уже тим самим забезпечене від будь-яких ідейних чи творчих хиб* (М. Рильський); // **забезпе́чено,** *безос. пред. Річну творчу відпустку забезпечено як формально, так і матеріально* (В. Підмогильний); *Йому таки забезпечено успіх* (Валерій Шевчук).

2. *у знач. прикм.* Який має всього вдосталь; заможний. *Я не розуміла, як можна в його віці заробити на чотирикімнатну квартиру. І це у нашому місті! Забезпечений, вихований, акуратний* (Любко Дереш).

ЗАБЕЗПЕ́ЧЕНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **забезпе́чений.** *Освіченість будь-якого суспільства виявляється у його забезпеченості творчими, інтелектуальними особистостями* (з газ.).

(1) Матеріа́льна забезпе́ченість — наявність потрібного рівня матеріальних засобів; достаток, добробут. *У рамках державної програми "Турбота" надається матеріальна допомога громадянам, які внаслідок недостатньої матеріальної забезпеченості потребують допомоги та соціальної підтримки* (з публіц. літ.).

ЗАБЕЗПЕ́ЧЕННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **забезпе́чити** 1, 2. *Мендель чимраз частіше .. думав про забезпечення своєї родини* (І. Франко); *Діяльність постійних комісій охоплює практично всі проблеми сьогоднішнього села, де чи не основні — забезпечення старих та одиноких* (з газ.); *Підвищення культури землеробства насамперед гостро ставить питання про забезпечення високопродуктивного використання кожного гектара землі* (з наук. літ.); *Народ як єдине джерело влади створює державу для забезпечення нормальних умов свого існування* (із журн.).

2. Матеріальні засоби для існування. *Забезпечення про старість Здобула* [Мумма] *собі нарешті* (Леся Українка); *Никаючи коло річки, Шаптала надибав працю, яка його цілком задовольнила собою й тим забезпеченням, яке давала* (В. Підмогильний).

△ **(1) Апара́тне забезпе́чення,** *інформ.* — комплекс електронних, електричних і механічних засобів, які входять до складу інформаційно-комп'ютерної системи. *До апаратного забезпечення належать комп'ютери, діагностична апаратура, енергетичне устаткування, батареї, акумулятори тощо* (з навч. літ.); **(2) Забезпе́чення викона́ння зобов'я́зань,** *юр.* — у цивільному праві — спеціальні засоби майнового плану для спонукання сторін до виконання взятих на себе зобов'язань — штраф, пеня, застава, поручительство, банківська гарантія і т. ін. *У Цивільному кодексі України подано перелік універсальних видів забезпечення виконання зобов'язань* (з мови документів); **(3) Забезпе́чення гро́ше́й** — створення матеріальних умов для підтримання стабільного грошового обігу; підкріплення грошей матеріальними товарними ресурсами, запасами золота та іншими цінностями. *Цінності, які можуть служити забезпеченням грошей, установлюють національні законодавства* (з наук.-попул. літ.); **(4) Забезпе́чення креди́ту,** *фін.* — заходи захисту кредитора від кредитного ризику. *При забезпеченні кредиту важливим є перевіряння платоспроможності позичальника і чітке формулювання умов кредиту* (з навч. літ.); **(5) Забезпе́чення по́зову,** *юр.* — уживання заходів, спрямованих на виконання судового або арбітражного рішення в разі задоволення позову. *Підставою для вирішення питання про забезпечення позову є заява осіб, які беруть участь у судовій справі* (з наук. літ.); **(6) Математи́чне забезпе́чення,** *інформ.* — сукупність математичних методів, моделей і алгоритмів, які є основою для організації обчислювального процесу, а також для розробки прикладних програм розв'язання конкретних завдань. *Ступінь розвитку математичного забезпечення визначає ефективність використання певної інформаційної технології* (з наук. літ.); **(7) Програ́мне забезпе́чення,** *інформ.* — програми, процедури, правила в системі оброблення інформації, за допомогою яких електронний пристрій виконує свої функції. *Все сучасне програмне забезпечення можна поділити на три великі класи: системне, прикладне та інструментальне* (з навч. літ.); **(8) Соціа́льне забезпе́чення — система державних заходів для надання матеріальної допомоги пенсіонерам, громадянам, які захворіли або втратили працездатність, а неповнолітні — годувальника і т. ін.** *Юридичною основою права соціального забезпечення виступають положення ст. 46 Конституції України, а також норми соціально забезпечувального законодавства* (з наук. літ.).

ЗАБЕЗПЕ́ЧЕНО. Присл. до **забезпе́чений** 2. *Тут вона* [Марта] *живе собі забезпечено і спокійно* (О. Тесленко); *У державі необхідно забезпечити такі умови жінці-матері, коли б вона бодай до досягнення трирічного віку своєї дитини почувалася впевнено і матеріально забезпечено* (з газ.).

ЗАБЕЗПЕ́ЧИТИ *див.* **забезпе́чувати.**

ЗАБЕЗПЕ́ЧИТИСЯ *див.* **забезпе́чуватися.**

ЗАБЕЗПЕ́ЧУВАЛЬНИЙ, а, е. Який забезпечує що-небудь. *Інтенданти самі не воюють, їхня місія забезпечувальна* (Валерій Шевчук); *У разі укладення основного договору купівлі-продажу нерухомості продавець повертає забезпечувальний платіж покупцеві* (з навч. літ.); *Забезпечувальна угода.*

ЗАБЕЗПЕ́ЧУВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **забезпе́чувати.** *Одним із природних захистів людини є рух, забезпечуваний кістково-м'язовою системою, за допомогою якого приглушується як фізичний, так і душевний біль* (із журн.); *Успішній роботі біологічного факультету сприяє високий рівень теоретичної та практичної підготовки студентів, забезпечуваний навчальним планом* (з газ.); *Забезпечуване державою право;* // **забезпе́чувано,** *безос. пред. У радянські часи ударників та ударні підприємства порівняно з іншими краще забезпечувано устаткуванням і сировиною* (із журн.).

ЗАБЕЗПЕ́ЧУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **забезпе́чувати.** *На ринку послуг з'явилися фірми, що здійснюють забезпечування підприємств висококваліфікованим персоналом* (з газ.); *Спосіб забезпечування фундаментів від осідання за допомогою дерев'яної підстилки було запозичено з країн із кам'янистим ґрунтом (Балкани, Вірменія)* (з навч. літ.).

ЗАБЕЗПЕ́ЧУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАБЕЗПЕ́ЧИТИ,** чу, чиш; *наказ. сп.* забезпе́ч; *док., кого, що і без дод.* 1. Постачаючи щось у достатній кількості, задовольняти кого-,

що-небудь у якихось потребах. *Велике тепличне господарство забезпечує місто цілий рік свіжими овочами й квітами* (з навч. літ.); *Не все співати нам про квіти Та любуватися Дніпром... Година — дбать про шлях освіти, Люд забезпечити добром* (П. Грабовський); *— Ріж кабанів, курей, усе, що маєш, а бійців нагодуй і на дорогу забезпеч* (Григорій Тютюнник); *Один гектар водоростевої водойми може забезпечити високоякісним органічним добривом 10–15 гектарів сільськогосподарських полів* (з наук.-попул. літ.); // Надавати кому-небудь достатні матеріальні засоби до існування. *— Ми мусимо забезпечити родини забитих* (Іван Ле); *— І майте на увазі — апартаменти, мерседес .. — всім мене забезпечив рідний колектив* (А. Крижанівський).

2. Створювати надійні умови для здійснення чого-небудь; гарантувати щось. *Після того* [проголошення Орлика гетьманом України] *запорожці, з одного боку, й Орлик, із другого, склали умову про те, як він має правити Україною і забезпечувати права й вольності Запорожжя* (А. Кащенко); *Під час поїздки .. іноземного посла супроводжували служиві люди, які за родом своєї служби повинні були всіляко забезпечувати цю поїздку* (Є. Гуцало); *Дорога, проведена через Бескид на Угри, на довгі часи забезпечила її* [Тухольщини] *добробуток* [добробут] (І. Франко); *Тільки точне виконання кожним загоном свого завдання могло забезпечити загальний успіх* (О. Гончар).

3. Захищати, охороняти кого-, що-небудь від небезпеки. *— Трохи відпочиваємо і йдемо в наступ. Попереду немає нікого, хто б нас забезпечував* (В. Кучер); [Г о р л о в:] *Командуючий двадцять п'ятої, Орлов, вийде до Олександрівки і забезпечить твої тили* (О. Корнійчук); *Танки, розділившись на два загони, шаснули вперед: менший — по Хотинській дорозі, щоб подалі відігнати противника і забезпечити свій тил* (Є. Доломан).

ЗАБЕЗПЕ́ЧУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.*, **ЗАБЕЗПЕ́ЧИТИСЯ,** чуся, чишся; *наказ. сп.* забезпе́чся; *док.* 1. Задовольняти себе в чомусь, у якихось потребах. *Відціля забезпечувались усім потрібним три таборові пункти й лікарня* (Б. Антоненко-Давидович); *Забезпечуватися будівельними матеріалами.*

2. Уживати певних заходів, робити якийсь запас і т. ін., щоб гарантувати себе від чого-небудь. *Та багатому багато його* [щастя] *треба, а бідному й то гаразд, коли буде що на завтра кусати, буде чим забезпечитись від холоду!* (Панас Мирний); *— На всякий злучай* [випадок], *— гадав собі* [Андрій], *— не зашкодить забезпечитися. Взяв .. за пазуху старий татарський кинджал* (І. Франко); *— Князівському слову вірити не можна. Слід забезпечитися* (П. Загребельний).

3. *тільки недок.* Пас. до **забезпе́чувати.** *Висока культура висловлення забезпечується умілим використанням синонімічного багатства певної мови* (з наук. літ.).

ЗАБЕ́ЙКАНИЙ, а, е, *розм.* Дієпр. пас. до **забе́йкати.** *Чоловік, хоч був забейканий у багно з ніг до голови, поїхав — навіть забув подякувати* (Ю. Мушкетик); *Під'їздить до двору .. вантажівка, забейкана у силос і жом* (В. Яворівський).

ЗАБЕ́ЙКАТИ, аю, аєш, *док., що, розм.* Замочивши, забруднити що-небудь багном. *Бач, як штани забейкав* (Сл. Б. Грінченка).

ЗАБЕ́ЙКАТИСЯ, аюся, аєшся, *док., розм.* 1. Замочившись, забруднити одяг; забовтатися, забрьохатися. *Онисько Артемович саме був на плантації* [рису]. *Вибрів з води, забейкавшись по пояс* (О. Гончар); *— Забейкався ти,– сказав Федько і почав обминати Олесеві пальтечко* (Григір Тютюнник).

2. Плентаючись, забратися, забитися куди-небудь. *Кузьмін не тутешній, .. так і дивись, що заблукає на чужій землі, забейкається у непрохідні нетрі* (Ю. Збанацький).

ЗАБЕ́КАТИ, аю, аєш, *док.* Почати бекати. *Овечки забекали влад, голосно, одна перед одною побігли до плетених з жердин дверець* (І. Чендей).

ЗАБЕЛЬКОТА́ТИ, очу́, о́чеш, **ЗАБЕЛЬКОТІ́ТИ,** очу́, оти́ш, *док.* Почати белькотати, белькотіти. *Десятник забелькотав щось так скоро, що Гнат не зразу второпав* (М. Коцюбинський); *— Та я, власне... — забелькотав знову вчитель, але військовий взяв його твердо під лікоть: — Сідайте, сідайте!* (А. Дімаров); *— Якщо до ранку його не заїдять п'явки, скаже правду. Дуда страшенно злякався, збілів, забелькотів: — Він десь там* (Ю. Мушкетик); *Скіф щось квапливо забелькотів своєю незрозумілою мовою* (І. Білик); * Образно. *Застогнав глухо міст під колесами, і річка внизу забелькотіла* (А. Головко).

ЗАБЕЛЬКОТІ́ТИ *див.* **забелькота́ти.**

ЗАБЕНДЮГУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *док., що, діал.* Притиснути снопи, сіно і т. ін., прив'язавши зверху рубель *(див.* **рубе́ль**^{2} 2). *Сяк-так понакладали вози* [снопами], *забендюгували, ушнурували* (Панас Мирний).

ЗАБЕНКЕТУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *док.* Почати бенкетувати. *Вибори скінчились. Селяни пороз'їздились по домівках. Пани забенкетували* (Панас Мирний); *І ось на розстеленім брезенті опівночі забенкетували Сірки з Морозами* (І. Багряний).

ЗА́БЕРЕГ *див.* **за́береги.**

ЗА́БЕРЕГИ, ів, *мн. (одн.* **за́берег,** а, *ч.).* Те саме, що **за́бережні.** *Доброчин мимоволі пригадував минулий рік, коли .. на Почайні вже стояли перші ламкі забереги* (І. Білик); *На річках спостерігаються незначні коливання рівня води, виникають забереги та шугохід* (з газ.).

ЗА́БЕРЕЖЕНЬ *див.* **за́бережні.**

ЗА́БЕРЕЖНІ, ів, *мн. (одн.* **за́бережень,** жня, *ч.).* Смуги тонкого льоду біля берега. *Річка ще не замерзла, а забережні вже є* (Сл. Б. Грінченка); *Нева текла, шурхочучи об чорнобілі забережні та кам'яні опори, від чого міст ледь-ледь тремтів* (Василь Шевчук).

ЗАБЕТОНО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **забетонува́ти.** *По той бік долини півколом розташувались якісь будинки, а в центрі велетенського забетонованого майдану височіли ажурні вишки* (О. Бердник); *Якась літня жінка, стоячи навколішки над забетонованою ямою, де було вікно підвалу, намагалася паличкою щось дістати* (В. Нестайко); *Машина пролітала повз польові жандармські пости, забетоновані і повиті дротом кулеметні гнізда* (Ю. Бедзик); // **забетоно́вано,** *безос. пред. Двір забетоновано, обнесено високим цегляним муром* (із журн.).

ЗАБЕТОНО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАБЕТОНУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док., що.* Заливати бетоном; бетонувати. *Тротуарні плити на шляхопроводах повторно заасфальтовують або забетоновують у разі, якщо це не впливає на несучу здатність конструкції* (із журн.); [Б е р е ж н и й:] *Скоро почнеться повідь. Якщо не встигнемо забетонувати сто-*

ян, нам загрожує велика неприємність (Яків Баш); — *Стежечку б сюди забетонувати від шляху, — каже* [дід Стефан] *ніби сам до себе, а насправді наказує* (Микита Чернявський); *Він думає про місто, як про шматочок землі, до якого зійшлися з зелених просторів люди, забетонували, обснували дротами, обставили всілякими надбудовами* (Ю. Мушкетик).

ЗАБЕТОНУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **забетонува́ти.** *Забетонуванням зібраних цигарок у Львові завершилась акція "Поміняй цигарку на цукерку"* (з газ.).

ЗАБЕТОНУВА́ТИ *див.* **забетоно́вувати.**

ЗАБИВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **забива́ти** 1–3, 5–7. *Чути було тільки одноманітний стук .. од забивання гвіздків* (Грицько Григоренко); *Досі приколки найбільше використовувано для забивання в щілини стін .. замість цвяхів — вішати торбинки й інші речі* (І. Багряний); — *Повсюди, куди не поїду, одне і те ж. Всюди звук забивання гробів!* (Г. Колісник).

ЗАБИВА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.*, **ЗАБИ́ТИ,** б'ю, б'є́ш, *док.* 1. *що.* Б'ючи по якомусь предмету, вганяти, заглиблювати його в що-небудь; вбивати. *Кілочки в землю забивали На знак, де військові стоять* (І. Котляревський); *Артьомов у здоровій руці уміло тримав маленький молоточок й обережно, щоб не розбити шибку, забивав у раму цвяхи* (С. Чорнобривець); *А топірець, як він* [Олекса] *його забив у дерево, так і до сьогодні там сидить у горах. Тому опришок називається Довбушем, що задовбав свій топірець у дерево навіки* (з легенди); *Вони забили дві палі з бантиною для колод* (І. Нечуй-Левицький); — *Його* [гак] *батько власними руками викував і забив сюди ще не за нашої пам'яті* (М. Руденко); // Ударами, різкими поштовхами вганяти, заганяти якийсь предмет куди-небудь. *Гравець вправно забиває кулю в лузу* (із журн.); * Образно. *Запроданко-доле! Ти мене згубила: У тісний куточок Голодом забила* (П. Грабовський); // У деяких спортивних іграх різкими ударами, поштовхами заганяти м'яч, шайбу і т. ін. у ворота, змінюючи рахунок гри. *Переможний м'яч забив наш форвард, отримавши гарний пас від захисника* (з газ.).

2. *що.* Прибиваючи дошки, щити і т. ін., закривати наглухо отвір, прохід і т. ін. *У саду в бригаді дівчата за роботою .. Вкладають* [яблука] *у ящики. Тут же їх забивають і вантажать на машини, на підводи* (А. Головко); *Чіпчину хату опечатали, забили* (Панас Мирний); *Здавалося, що пожильці повиїжджали з своїх квартир, забивши вікна дошками* (В. Кучер).

3. *що, розм.* Повністю, до краю заповнювати що-небудь. — *А я довго при батькові не буду.., — безжурно говорить Клим і до самого краю забиває рот немудрою закускою* (М. Стельмах); *Ніч була темна. Двір на Горі й усі кінці забили люди* (С. Скляренко); // *безос. Снігом віконечко наше забило... Завірюха...* (П. Куліш); *Мороз малі віконця позамуровував; двері замело, забило* (Панас Мирний); *Замело хати до стріх, забило вулиці врівень з тинами, тільки паколи з снігу стирчать* (А. Головко); // Вставляючи, вбиваючи, всовуючи що-небудь, заповнювати, закривати отвір, щілину і т. ін. *Дрючки, оковані в залізо, пильно забивають дірки, зроблені палями в землі* (М. Коцюбинський); *Простір між стіною й тином забивали глиною* (з наук. літ.); *Хтось вхопив мою голову і мокрою ганчіркою забив уста* (Мирослав Ірчан); // Наповнювати собою що-небудь, потрапляючи кудись, перешкоджати його дії, функціонуванню і т. ін. *В повітрі з'явилися рухомі стовпи мошки, вона забивала ніздрі, лізла в очі* (П. Панч); *Багаті на пісок свердловини не можна герметизувати. Пісок заб'є всі скрубери й чани, забруднить нам нафтопровід* (О. Донченко).

4. *перев. док., що.* Унаслідок удару ушкодити яку-небудь частину тіла. — *Ох! нога болить! Ох, лишенько, забив ногу!* (Панас Мирний); *Вася в ту ж мить перелетів через поруччя в садок, впав, боляче забив собі коліно* (В. Собко).

5. *кого, що.* Позбавляти життя, убивати кого-небудь. *Попадавсь їм багач у руки — вони його оббирали, попадався вбогий — вони його наділяли; нікого не забивали, не різали* (Марко Вовчок); *Ой упала Бондарівна близько перелазу — забив, забив пан Коньовський з рушниці одразу!* (з народної пісні); *Дмитриха-вдовиця, чоловіка котрої забило в бутині дерево, боялася сама, — "чоловік ходить", скликала до себе дівчат* [на вечорниці]... (У. Самчук); *Вдарив Іван мечем, забив хижого яструба, а сам пішов далі* (А. Шиян); // Убивати тварин на м'ясо (на бойні, під час полювання і т. ін.). *Марко зауважив, що, перш ніж забивати порося, треба розшукати сіль* (Григорій Тютюнник); — *Ех, шкода! — зітхнув Рудик. — Якби можна, забив би я оце парочку диких гусей та засмажив на маслі* (М. Коцюбинський); // *тільки док.* Вивести з гри, забрати фігуру або карту противника. *Не бійтеся, щоб противник забив кілька ваших пішаків, — підставляючи їх під удар, ви виграєте час і місце для розгортання хитрої стратегії вищими фігурами* (із журн.).

6. *кого, що, перен., розм.* Доводити кого-небудь до отупіння, позбавляючи здатності чинити опір; затуркувати. *Так забили бідну дитину, що вона вже всього боїться* (Сл. Б. Грінченка).

7. *що, розм.* Перевищувати, переверщувати силою, кількістю, ростом і т. ін.; заглушувати. *Швидше починала шумувати в ньому парубоцька кров, забиваючи навіть те тяжке почуття, яке він виніс після зустрічі з Лукеркою* (Григорій Тютюнник); *Забиваючи запах розкислої глини хат, могутньо тягло звідусіль прісними запахами весни* (О. Гончар); *Як грюконе з шести гармат вибух — громом забив враз його голос* (М. Старицький); *Спочатку вони* [рослини] *самі себе глушили, а потім їх бур'яни забили* (Остап Вишня); // *перев. чим.* Позбуватися чого-небудь. — *Заб'ю лихо тропаком, затопчу ногами!* (І. Нечуй-Левицький); *Монотонно рахував Ізмаїл, намагаючись цим забити всі останні думки* (В. Собко).

8. *що, розм.* Гасити різкими рухами, ударами (про вогонь). *Чабани забивають огонь свитами* (Сл. Б. Грінченка); *Чайченко руками забив вогонь* (М. Стельмах).

9. *тільки 3 ос., розм.* Проникати, потрапляти куди-небудь (про дощ, сніг і т. ін.). *Ніхто не мав охоти сидіти скраю, бо там забивав дощ* (М. Трублаїні); *Низька, темна* [споруда], *повернутися ніде, ще й вітер в усі шпарини забиває* (І. Муратов).

10. *тільки док.* Почати бити (у 1, 5, 6, 9–11 знач.). *Тої ж миті Саранчук, видко, просто руками схопився за било і забив у дзвін* (А. Головко); *Забили в бубни край села. Заграла музика* (І. Гончаренко); *Але куля зла і гострозора перетнула хлопчикові біг .. Кров забила чорними струмками й розплилась біля обличчя й рук...* (В. Сосюра); *Вже забили фашистські міномети і гармати. Вже бойова тривога піднімає солдатів до бою* (І. Цюпа); *Проміння місяця ще жвавіш заструмилось, забило хвилястим шумним потоком* (М. Івчен-

ко); *Стійкі пахощі чогось смачного ще міцніше забили в ніздрі* (В. Речмедін); *Неподалік хрипло загорланив, забив крилами півень* (М. Стельмах).

(1) Забива́ти / заби́ти гол — вводити в чужі ворота м'яч або шайбу під час спортивної гри, змінюючи її рахунок. *Відомий бразильський захисник Роберто Карлос провів "відкритий урок" з порадами, як потрібно бити у м'яч, щоб забивати красені-голи у ворота суперників* (з газ.); *Кияни забили гол, він підкинув свого портфеля мало не до хмар і потім ловко піймав однією рукою* (В. Нестайко); **(2) Забива́ти / заби́ти дух** *кому і без дод.:* а) заважати вільно дихати (про вітер, запахи і т. ін.). *Небо заволоклося сніговими хмарами, рвачкий вітер забивав дух* (М. Коцюбинський); *Руки їй боліли від важких ножиць, сморід овечого поту, гною і бруду з дрібним сухим пилом від вовни забивали їй дух* (З. Тулуб); б) *(безос.)* у кого-небудь перехоплює дихання від надміру почуттів або якогось фізичного чи душевного стану. *Денисові знову забило дух, але вже не з страху, а з думки, що то зараз буде, що то він довідається?* (Б. Грінченко); **(3) Забива́ти / заби́ти козла́,** *розм.* — грати в доміно. *Хтось днями просиджує на лавці біля під'їзду, забиває козла у затінку, хтось бавить онуків, інші віддають перевагу дачному умиротворенню* (з газ.); *— Ходімо до мене, — запропонував Серпень .. — Я в купе сам. Козла заб'ємо* (Ю. Мушкетик); **Збива́ти (зчиня́ти, забива́ти** *і т. ін.)* / **зби́ти (зчини́ти, заби́ти** *і т. ін.)* **бу́чу** *див.* **збива́ти.**

◊ **(4) [Аж] забива́є (спира́є, захо́плює, запира́є** *і т. ін.)* / **заби́ло (спе́рло, захопи́ло, запе́рло** *і т. ін.)* **[у гру́дях] ди́хання (по́дих, ві́ддих** *і т. ін.):* а) *(кому і без дод.)* хто-небудь дуже вражений; у когось перехоплює дихання від збудження, хвилювання, захоплення і т. ін. *Від хвилювання спирало віддих, туманіло в очах. Боявся* [Шевченко], *що знепритомніє* (О. Гуреїв); *Орися розв'язала пакунок. Наче оберемок барвистих квіток польових розсипався у неї на колінах. Дівчині аж подих забило* (А. Головко); б) перешкоджати вільно дихати, ускладнювати дихання. *Вітер виє-завиває, аж стогне спересердя. Сліпить очі, запирає віддих* (Мирослав Ірчан); *Яресько ще дужче пустив коня і чув, як лють забиває дихання, чув, як біль і сльози клекочуть у грудях* (О. Гончар); *В парному повітрі стояла зловісна тиша. Цвіркуни й комахи раптом замовкли, все навкруги принишкло й наче заперло боязко віддих у грудях* (П. Козланюк); в) *(кому і без дод.)* хто-небудь починає важко дихати. *Серце в грудях калаталося, аж йому дух запирало* (Л. Мартович); *Як запре дух у грудях, то й кроку ступити не можу* (М. Коцюбинський); г) *(перев. зі сл.* с о б і, в с о б і*)* затримувати, затаювати дихання. *Він тремтів усім тілом і надслухував, запираючи в собі дух* (І. Франко); **Би́ти / заби́ти триво́гу** *див.* **би́ти; Вбива́ти (забива́ти) / вби́ти (заби́ти) клин** *див.* **вбива́ти[1]; Вбива́ти (забива́ти) / вби́ти (заби́ти) оси́ковий кіло́к (кіл) [у моги́лу]** *див.* **вбива́ти[1]; (5) Забива́ти / заби́ти ба́ки** *кому і без дод.:* а) розмовами, балачками і т. ін. відвертати чию-небудь увагу від когось, чогось. *Нема чого забивати баки тривіальними фразами та банальними, непотрібними думками* (Леся Українка); [П а н а с *(до Сокуренка):*] *Читав? Чи це насправжки, чи, може, туману напускаєш? Може, так тільки хочеш .. баки забить?* (М. Кропивницький); б) вміти влучно, дотепно і різко давати відповідь. *З себе Микита був здоровий, червонопикий, а на язик гострий, — кожному забиває баки* (Б. Грінченко); *Попробував би* [хто-небудь] *що брехнути, так баки і заб'ють, і вже з брехунів ніяк не вийдеш* (Г. Квітка-Основ'яненко); **(6) Забива́ти / заби́ти па́мороки** *кому і без дод.:* а) дурити, обдурювати, вводити в оману кого-небудь. *— Що ви, добродію, паморки забиваєте темним селянам! — вигукнув він із запалом до Барацького. — Самі поводитесь, як злодій, і хочете в своє злодійство селян вплутати* (О. Слісаренко); *Усе в ньому тоді ніби стискалося в один м'яз: переконати, нав'язати, забити паморки клієнтові, — зробити що завгодно, аби тільки він замовив товар* (А. Михайленко); б) доводити до отупіння, робити нерозумним кого-небудь через певні умови (про непосильну працю). *Моя робота зовсім забиває мені паморки, бо дуже її багато* (В. Самійленко); [М о р о з и х а:] *Бачу, парубче, що твоє багатство тобі вже зовсім забило паморки. Жируєш ти!* (М. Кропивницький); *Хіба ж бідній жінці не заб'ють паморки? Як воно ж і курча, і кача, і порося, і теля...* (О. Ковінька); в) перехоплювати дух. *Терезка вийшла на сходи. Скриплячими лабіринтами прострочені у безодню висоти будинку забивали паморки* (Любко Дереш); г) сильно б'ючи кого-небудь по голові, доводити його до непритомності або робити недоумкуватим. *Там п'яний батько, .. прийшовши із шинку, що єсть сили лупить по голові свого хлопця, геть заб'є йому паморки, навіки придуркуватим зробить* (М. Коцюбинський); *— Я, — сказав Туркевич, — забив йому паморки, стукнув двічі по тім'ю* (М. Рудь); ґ) дурманити, п'янити (про пахощі, випари і т. ін.). *Густий березовий дух дьогтю паморки забиває* (К. Гордієнко); *— Оці рожі в бутлі забили паморки, — сказав отець Мельхиседек* (І. Нечуй-Левицький); д) викликати втрату відчуття болю; знеболювати. *— Одразу не ковтай, — давали інструкції зцілителі, — а полощи зуб. Буде тобі дезінфекція .. А потім ковтнеш — паморки заб'є, і порядок* (А. Крижанівський); **(7) Забива́ти / заби́ти [собі] го́лову** *чим:* а) обтяжуватися піклуванням, турботою і т. ін. про кого-, що-небудь. [Д у б о в :] *Я пробуду у відрядженні не більше тижня, а ви дивіться, щоб у нас тут було все гаразд. А більше нічим не забивайте собі голову* (М. Ю. Тарновський); *Охоронці ж, видимо, не сильно забивають собі служиві голови всілякими сакральними нісенітницями* (І. Карпа); б) захоплюватися чим-небудь, приділяти багато уваги чомусь. *До кінофабрики я приїхав молодий і простий, як солдат з булавою маршала в ранці. Я, підскакуючи, ходив по місту, дивився на море й забивав голову різною романтикою* (Ю. Яновський); *— Ти просто накручуєш себе, забиваєш собі голову нісенітницями* (О. Авраменко); **(8) Заби́ти (закува́ти) в кайда́ни (в коло́дки, в коло́дку)** *кого і без дод., заст.* — ув'язнити, позбавити кого-небудь волі, перев. наклавши кайдани (колодку). *Ой узяли безталанну, закували в кайдани* (Т. Шевченко); *Поляки впіймали й молодого Кизима і забили в кайдани. Але козацька справа ще не загинула* (І. Нечуй-Левицький); *Він, Чорний, не мав наміру поступатися. Та й вої його не з тих, що хилять голови: ліпше впадуть на полі ратнім, аніж дадуть в колодку себе забити* (Д. Міщенко); **(9) Заби́ти клин у го́лову (у ті́м'я)** *кому:* а) ви́кликати у кого-небудь нав'язливі думки, прагнення, бажання і т. ін. *Своїми словами "Ви мусите щось написати про гуцулів" забили Ви мені клин у голову, вони не дають мені спокою, тільки що я зробить годен за 10 днів?* (М. Коцюбинський); б) стати об'єктом постійних роздумів, турбот. *Питання це*

[відібрати землю] *забило клин у тім'я Романові, але він .. заспокоїв себе: "Якось воно буде! Не кабак же в мене на плечах, а голова, та ще й неабияка!"* (М. Коцюбинський); **(10) Заби́ти ру́ки,** *заст.* — потиснути один одному руку на знак згоди, домовлення (під час продажу-купівлі). *От забили вони руки, запили той могорич, Та й уклались спочивати* (І. Манжура); **(11) Заби́ти [собі] в го́лову** *що* — надумати що-небудь, не відступаючи від своїх переконань. *Він* [Гриць] *був не з тих, що, раз забивши що в голову, довіку тому слугують, готові стати проти всього світу за те, що вони думають, у що вірять* (Панас Мирний); *Ще забила* [Горпина] *собі в голову, що вже не побачить на цім світі сина* (Грицько Григоренко); **(12) Хоч забі́й (забі́йся)** — уживається для вираження неможливості дістати, здійснити, збагнути і т. ін. що-небудь, незважаючи ні на що; що не роби. — *Зима йде, а в нас заробітку нема, хоч забийся!* (І. Франко); *Нічого не розумію, хоч забий!* (М. Коцюбинський).

ЗАБИВА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *недок.*, **ЗАБИ́ТИСЯ,** б'ю́ся, б'є́шся, *док.* 1. Вганятися, заглиблюватися в що-небудь (про предмет). *Цвяхи забиваються набагато краще, якщо їх попередньо змастити жиром або натерти милом* (із журн.); // Залізати, ховатися куди-небудь. — *Цур мене! цур!* — *шептав Яків і забивався дужче у темний куток* (Панас Мирний); *Василинка забивається головою батькові під руку, шепче йому* (М. Стельмах); *Уночі, забившися в свою комірку, він говорив сам до себе голосно* (І. Франко); *Тимко, забившись під копу, заливається від сміху* (Григорій Тютюнник); // *тільки 3 ос.* Проникати, потрапляти куди-небудь (про вітер, куряву, сніг і т. ін.). *Дощик починає забиватися за шию* (В. Винниченко); *Через кілька хвилин танкетка вилетіла за село. Легкий вітерець забивався в зорову щілину* (Ю. Бедзик); * Образно. *Зачувши дідькову ходу, місяць забився в берег, у комишиння* (В. Дрозд).

2. Заходити, заїжджати куди-небудь далеко; опинятися десь (перев. випадково). — *От і Чіпка йде .. Може б, сказати, що тебе нема дома..?* — *дивлячись на Грицька, питає Христя.* — *Ні, хай... чоловікові втретє не забиватись...* (Панас Мирний); *Об'їзд був важкий. Часом .. забивалися в такі чагарники, що ледве видиралися з них* (Іван Ле); *Поодинокі відвідувачі, які випадково забивалися в оцей глухий закут, зупинялися, вражені неймовірним пам'ятником печалі й розпуки, витвором якогось геніального скульптора* (А. Дімаров); *Пустуючи, дурне ягня Само забилося до річки — Напитися водички* (Л. Глібов).

3. *тільки 3 ос.* Наповнюватися чим-небудь, що перешкоджає дії, функціонуванню і т. ін.; засмічуватися, закупорюватися. *У самохідному комбайні дуже швидко забиваються остюками клавіші і решета, що призводить до втрат зерна* (з навч. літ.); *Димохід забився, і вся кімната повна їдкого густого диму* (В. Еллан-Блакитний).

4. *тільки док.* Ударившись об щось, ушкодити яку-небудь частину тіла, відчути біль; побитися. *Він не стільки забився об діл, як стривожився* (І. Нечуй-Левицький); *Боляче забившись плечем об ріжок скрині.., він виходить на середину хати* (М. Стельмах); *Я сильно забився, але руки й ноги були цілі. Я зрадів, бо найсильніше боявся розбитись у падінні* (із журн.).

5. *тільки док., розм.* Позбавити себе життя; убитися. *Бачу двері збитії виносять з шинку... "Що то таке?"* — *питаю людей.* — *Шинкар з жінкою забився!* (Марко Вовчок).

6. *тільки док.* Почати битися (у 1, 7, 8 знач.). *То завиє* [вітер], *то застогне, Жалібно заллється, Наче сокіл об могилу Крилами заб'ється* (О. Кониський); *Забилась вона у важких риданнях:* — *Платона, сина нашого, тяжко поранено* (І. Цюпа); *Щука забилася, затрепетала хвостом* (М. Стельмах); *Пропала надія, забилося серце, Заплакали очі мої* (з народної пісні); *Пульс забився жвавіше. Нарешті, Ничипір відчув, що дівчина дихає* (М. Руденко); // *перен.* Почати виявлятися; з'явитися (про усмішку, переляк і т. ін.). *Вії спустилися додолу, і усмішка на вустах поранено забилась* (А. Головко); *Непідробний жах забився на її обличчі* (М. Стельмах).

7. *тільки недок.* Пас. до **забива́ти** 1, 2, 5, 7. *Вздовж берега забиваються високі металічні шпунти* (О. Довженко); *Кривобока хата, в якій уже не раз забивалися навхрест двері, відчинялася перед ним, приймала його* (Б. Харчук); *Щороку в США забивається більше 30 мільйонів корів* (із журн.); *У дні заворушень із районом заколоту був відключений зв'язок, а сигнал мобільних телефонів забивався* (з газ.).

◊ **Дух займа́ється (забива́ється, затина́ється** *і т. ін.)* / **зайня́вся (заби́вся, затну́вся** *і т. ін.) див.* **дух; Хоч забі́й (забі́йся)** *див.* **забива́ти.**

ЗА́БИВКА, и, *ж.* Те, чим забивають отвір, щілину. *Цей кисень застосовувався тоді, коли важко відкрити отвір для випуску металу з мартена, і тоді забивку доводиться просто пропалювати киснем* (В. Собко); *Під глиняною обмазкою черені виявлено забивку з уламків кераміки* (з наук. літ.).

ЗАБИВНИ́Й, а́, е́. 1. Який забивають (у 1 знач.). *Забивні палі виготовляються на заводах та іноді на полігонах будівельних майданчиків* (з наук.-попул. літ.); *Забивний латунний анкер має конусну внутрішню різьбову частину гільзи* (із журн.); *Забивне кріплення.*

2. *розм.* Який забиває багато голів (у спортивних іграх). *До списку кращих забивних футболістів XXI ст. потрапили й українці* (з газ.); *Забивний форвард.*

ЗАБИНТО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **забинтува́ти.** *Од страшного болю я застогнав, схопив себе за обличчя: воно було вже забинтоване* (Ю. Яновський); *Біля дверей стояв столик, на столику горіла та лойова свічка, а за столиком куняв вояк із забинтованою головою* (І. Багряний); // **забинто́вано,** *безос. пред. Вмовк* [Джо], *побачивши, що в Х'ю забинтовано кисть руки* (В. Чемерис).

ЗАБИНТО́ВУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **забинто́вувати.** *При розтягненні зв'язок перша допомога полягає у прикладенні холодного предмета, щільному забинтовуванні та спокої* (з наук.-попул. літ.); *Забинтовування завжди слід здійснювати зліва направо* (з навч. літ.); *Забинтовування руки.*

ЗАБИНТО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАБИНТУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док., кого, що.* Перев'язувати, обгортати бинтом, марлею і т. ін.; бинтувати. *Моряк наказав їй держати голову пораненому, а потім почав заливати йому йодом та забинтовувати страшні рвані рани не зрозумілого Люді походження* (М. Трублаїні); *Він швидко приклав мазь і став забинтовувати Коваленкові очі* (П. Загребельний); *Дістав* [Лаврін] *із сумки марлю й забинтував собі руку* (О. Донченко).

ЗАБИНТО́ВУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.*, **ЗАБИНТУВА́ТИСЯ,** у́юся, у́єшся, *док.* 1. Забинтовувати себе. *Чо-*

ловік із пораненою рукою невправно забинтовувався, відмовляючись від сторонньої допомоги (із журн.).

2. *тільки недок.* Пас. до **забинто́вувати.** *Після нанесення маски для досягнення кращого ефекту руки забинтовуються на 1–2 години* (із журн.).

ЗАБИНТУВА́ТИ *див.* **забинто́вувати.**

ЗАБИНТУВА́ТИСЯ *див.* **забинто́вуватися.**

ЗАБИ́РАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **забира́ти** 1–4, 6. *Забираний ротором сніг, що зрізається ножем, подається на транспортер, з якого вивантажується в причеплені до машини піввагони* (із журн.); *Таким* [арештантам], *забираним вночі, ніхто не давав ніяких доручень, не навантажував їх проханнями* (І. Багряний); // **заби́рано,** *безос. пред. З записок сучасника Якова Маркевича, генерального підскарбія, довідуємося, як цілими десятками тисяч забирано волів з України для війська* (М. Грушевський).

ЗАБИРА́ННЯ, *с.* Дія за знач. **забира́ти** 1–4. *Нас іще чекає процедура забирання твоїх речей* (І. Карпа); *Іноді навіть закрадалася думка про забирання заяви щодо розлучення, котра може лежати у ЗАГСі навіть кілька місяців* (С. Процюк); *Тримав при собі Дорошенко й відділи татарської кінноти, також або за плату, або на правах союзників. Але їх тяжко було утримувати від спустошення краю й забирання людей у ясир, у неволю* (з наук.-попул. літ.).

ЗАБИРА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.,* **ЗАБРА́ТИ,** беру́, бере́ш, *док.* 1. *що.* Брати що-небудь собі, із собою. [Д о н Ж у а н:] *Чому мені не взять сього плаща? Адже я цілий спадок забираю* (Леся Українка); — *Давайте розписку й забирайте рушницю,* — *сказав він одного разу* (М. Трублаїні); *Вернувся Грицько втретє, привіз гроші, забрав останній хліб* (Панас Мирний); *Молодиця забрала своє відро й пішла* (Ю. Яновський); // Схопивши, охопивши рукою (руками або яким-небудь знаряддям), брати щось. *Рибалки почали забирати рибу підсаками і кидали далеко на пісок* (І. Нечуй-Левицький); *Не рахуючи, він підсунув усю купку срібла й мідяків до мене. Я забрав усе в жменю й поклав у кишеню* (В. Винниченко); // Витягати, висмоктувати з чого-небудь. *Льон найбільше забирає з ґрунту азоту, трохи менше калію і найменше фосфору* (з наук. літ.); *Пирій забирає з ґрунту багато поживних речовин, вологу* (із журн.).

2. *кого.* Вести, везти кого-небудь із собою, до себе. *Пише унучечка, щоб уже приїздити за нею та додому забирати...* (Марко Вовчок); *Чув, як з суміжних кабінок забирали по черзі його товаришів. І все це пошепки, тихесенько* (І. Багряний); *Дмитрові дозволяв* [старий Горицвіт] *спати до самого сходу сонця і гнівався на Докію, коли та швидко забирала до себе сина* (М. Стельмах); *Наш отаман Гамалія, Отаман завзятий, Забрав хлопців та й поїхав По морю гуляти* (Т. Шевченко).

3. *кого, що.* Насильно брати, відбирати кого-, що-небудь силою в кого-небудь. *Там, де проходили турки, то після них нічого не залишалося в живих, бо старих і малих вони убивали, а решту забирали в рабство* (з переказу); *На село йдуть походами нові експлоататори* [експлуататори], *опутують селянина довгами, забирають його хату, землю* (М. Коцюбинський); — *Ходімо просто до Короликового гнізда і заберім у неволю його дітей* (І. Франко); // *що.* Наступаючи, захоплювати, займати населений пункт, яку-небудь територію і т. ін. *Рипнули двері, увійшла Антоніна. — Місто якесь забрали, та не дочула* (О. Довженко); // *що.* Заливати, затопляти. *Дружина по боротьбі з повіддю під командою Юхима Бориниця вартувала, щоб ріка не забрала берегів і не накоїла людям лиха* (С. Чорнобривець); // *перен.* Позбавляти кого-небудь чогось. *Голодомор насамперед забирав найдужчих чоловіків, на чиїх плечах трималася моя земля* (з газ.); // *кого, що, перев. док.* Потай або насильно взяти, вивести. *Зв'язали голові руки й ноги, накрили кожухом, забрали велику силу грошей* (Панас Мирний); *Ночувати господар пішов у кошару — він боявся, щоб у нього не забрали овець* (О. Гончар).

4. *кого, розм.* Заарештовувати, затримувати кого-небудь. *Як почали людей забирати, хлопці де й ділися* (О. Іваненко); *Маланка зашипіла на його* [нього]. — *Де ти волочишся? — Де ж? На вулиці. Дивився, як вели Марка Гущу... наїхали й забрали* (М. Коцюбинський); [Л ю ц і л л а:] *А раз... вночі... прийшла сторожа, тих людей забрала... І татка з ними... І в темницю татка замкнули* (Леся Українка).

5. *що і без дод., перен., розм.* Опановувати, охоплювати кого-небудь (про якесь почуття, стан і т. ін.). *Скільки раз уже його охота забирала шпурнути серпом та хоч побалакати за їду* (Л. Мартович); *Починала забирати злість* (Іван Ле); *Наглий страх женця забрав* (П. Грабовський).

6. *що, перен.* Відбирати час, енергію і т. ін. *Все те* [лікування] *забирало часу і енергії багато* (Леся Українка); *Навчання і спорт забирали в Ольги весь час* (В. Собко); *Багато праці забрали земляні роботи* (Ю. Яновський).

7. *кого, рідко.* Сильно діяти на кого-небудь, даватися взнаки. *Забрала Чіпку горілка; кров ударила в голову* (Панас Мирний).

8. Змінювати напрям руху, відхилятися від попереднього напрямку; повертати. *Катер у супроводі міноносця, не доходячи молу, почав забирати ліворуч* (П. Панч); *Він повз по горі, забираючи трохи вбік від передових позицій* (В. Кучер); // Змінювати висоту, глибину руху. *Літак, відірвавшись від землі, плавними рухами знімається вгору і поволі потім забирає все вище і вище...* (П. Тичина); *Коли ж Василь пішов краяти споконвічні межі, коли, глибоко забираючи, переорав величезний лан.., всі зупинились: одні в захваті, інші в мовчазному подиві* (О. Довженко).

Відбира́ти (забира́ти) / відібра́ти (забра́ти) си́ли (си́лу) *див.* **відбира́ти.**

◊ **Бог (Го́сподь) ро́зум відібра́в (відня́в, забра́в** *і т. ін.)* *див.* **Бог; Бра́ти / взя́ти (забра́ти) з бо́ю (з бо́єм)** *див.* **бра́ти; Бра́ти / взя́ти (забра́ти) [собі] в го́лову** *див.* **бра́ти; Бра́ти (забира́ти, перехо́плювати** *і т. ін.)* **/ взя́ти (забра́ти, перехопи́ти** *і т. ін.)* **ініціати́ву [до свої́х рук (у свої́ ру́ки)]** *див.* **бра́ти; Бра́ти (забира́ти,** *рідко* **відбира́ти) / взя́ти (забра́ти,** *рідко* **відібра́ти) сло́во** *див.* **бра́ти; Ді́дько б його́ (тебе́, її́** *і т. ін.)* **взяв (забра́в) <Неха́й його́ (тебе́, її́** *і т. ін.)* **ді́дько ві́зьме (забере́)>** *див.* **ді́дько; (1) Забра́ти (зірва́ти, зня́ти** *і т. ін.)* **віно́к** *з кого* — позбавити дівчину незайманості. — *Вона не тяжка, але вінок забрав я в неї...* (Ірина Вільде); **Зло (злість) бере́ (забира́є) / <Зло взяло́> <Злість взяла́>** *див.* **зло**[1]; **Кат його́ (її́, їх** *і т. ін.)* **[ма́му] бери́ (забира́й) / взяв (побра́в, забра́в) [би]** *див.* **кат; [Сира́] земля́ (моги́ла) узяла́ (забра́ла, прийняла́** *і т. ін.)* *див.* **земля́; Смерть узяла́ (забра́ла, прибра́ла)** *див.* **смерть; Хай (неха́й) би грець узя́в (забра́в) <Грець би взяв>** *див.* **грець**[2]; **Чорт би побра́в (узя́в, забра́в) <Чорти́ б узяли́ (забра́ли)>** *див.* **чорт; Чорт (біс) [його́ (її́, вас** *і т. ін.)]* **бери́ (забира́й) / візьми́ (побери́, забери́** *і т. ін.)* *див.* **чорт; Чума́ б [його́ (тебе́, вас** *і т. ін.)]* **забра́ла <Чума́ його́ (тебе́, вас**

і т. ін.) **забери́>** *див.* **чума́; Щоб тебе́ (його́, вас** *і т. ін.)* **чорт побра́в (узя́в, забра́в) <Щоб вас (їх) чорти́ побра́ли (взяли́, забра́ли)>** *див.* **чорт.**

ЗАБИРА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *недок.*, **ЗАБРА́ТИСЯ,** беру́ся, бере́шся, *док.* 1. Залазити куди-небудь (нагору, всередину і т. ін.). *Втомившись, вони* [діти] *забирались на біле каміння* (М. Коцюбинський); *Така глибока втома .. Хотілося б у лісі десь Забратися в пожовклий лист І звіром до весни проспати* (О. Олесь); *Колись унук, забравшись на коліна Дідусеві, .. Між сивиною знайде в нього шрам* (М. Рильський); // Проникати куди-небудь (про світло, вітер і т. ін.). *Сонечко вже зійшло .. і забиралось у всі куточки* (Марко Вовчок); *Крижаними голками вітер колов обличчя, забирався крізь одежу до тіла* (П. Кочура); // Потай заходити, проникати куди-небудь. *— А що як, викравшись помалу, Забратися в Рутульський стан? — Шептав Низ в ухо Евріалу: — То каші наварили б там* (І. Котляревський); *Хтось до саду забрався і трусить яблуню* (А. Шиян); // Заходити, заїжджати куди-небудь далеко; опинятися десь. *Вони йшли далі і далі, забирались в холодний і непривітний глиб верховинних лісів* (М. Коцюбинський); *Як гігантські муравлі* [мурахи], *.. розлазилися вони* [люди] *в усі сторони, забираючись у найбільш віддалені й безпечні закутки світу* (М. Грушевський); // Перебиратися, переїжджати куди-небудь. *Умовились, що завтра Мотря прийде на розглядини до Семена, а потому й зовсім забереться до нього* (М. Коцюбинський); [Л у к а ш:] *Якщо я тут маю питати, хто до мене сміє ходити, а хто ні, то ліпше сам я знов з лісу заберуся на село* (Леся Українка).

2. *розм.* Відходити, від'їжджати звідкись, куди-небудь. [Г а н т і н:] *Це ти наздогад, щоб я забирався з хати?* (Леся Українка); *— Ти ще на мене наговори будеш писати? Так забирайся зараз же із ділянки* (Григорій Тютюнник); *Соцький наказав, щоб усі забиралися з кріпості, бо надходить вечір* (А. Хижняк); *Ще сеї самої ночі всі Слони забралися з сього місця* (І. Франко).

3. *до чого, розм.* Братися за яку-небудь справу, приступати до чого-небудь. *Поволі й ліниво забирався він до роботи* (Н. Кобринська); *Часом він забирався до писання церковних книжок* (М. Коцюбинський); *Мати .. стала лагодити обід для батька. Тарас також забрався до їди* (С. Ковалів); // *з інфін., рідко.* Починати щось робити. *Наймит нагодував худобу й забрався чистити стайню* (А. Крушельницький).

4. *розм.* Братися руками. *Нуте, козаки, у скоки, Заберімося під боки* (з думи).

5. *тільки недок.* Пас. до **забира́ти** 1–4. *— Куди йде енергія мого тіла? — Вона забирається нашою установкою, — відповів професор* (О. Бердник); *Вода забирається з річки потужними насосами* (з наук.-попул. літ.).

ЗАБИ́ТИ *див.* **забива́ти.**

ЗАБИ́ТИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **забити** 1–8. *Ліс схожий на масу колон, забитих в землю по крутій горі* (І. Нечуй-Левицький); *Двері його* [палацу] *були наглухо забиті* (Панас Мирний); *Забиті криниці, як незрячі, втупилися у небесну безвість* (В. Яворівський); *Увесь стадіон був забитий учнями* (М. Стельмах); *Одразу й своє власне горе полізло нагору, згадав* [Іван Семенович] *старшого сина, забитого в боях з окупантами* (Ю. Яновський); *Інженер, киянин, син українського професора .. Не знає, хто такий .. Юрій Яновський. Не знає, що він написав. Україно, Україно, оце твої діти, твої квіти бур'янові, бур'яном забиті* (О. Довженко); // **забито,** *безос. пред. Посеред сволока гвіздок забито* (Ганна Барвінок); *Петрусь вибив дошки, що ними було забито віконце* (І. Багмут); // *у знач. ім.* **заби́тий,** того, *ч.;* **заби́та,** тої, *ж.* Той (та), кого убили. *І в телеграфних проводах ніч над забитими ридала* (В. Сосюра).

2. *у знач. прикм., перен.* Доведений до отупіння гнобленням, жорстоким ставленням; затурканий. *Ось, волочучи кайдани .. віками цілими, проходять люди, забиті, залякані люди й не насмілюються звести очі на Хо, глянути страхові в вічі...* (М. Коцюбинський); *Забита й зацькована молода невільниця нічого не розуміла. Що сталося? Чому господиня стала раптом такою доброю?* (В. Минко).

◊ **Як (мов, ніби** *і т. ін.)* **уби́тий (заби́тий)** *див.* **уби́тий**[1].

ЗАБИ́ТИСЯ *див.* **забива́тися.**

ЗАБИ́ТІСТЬ, тості, *ж.* Стан і властивість за знач. **заби́тий** 2. *Понурість, мовчазливість та забитість .. виразно малювалася на її невродливім .. лиці, в її очах і лінивих, мов за напасть, рухах* (І. Франко); *— Хіба є радість у ваших очах? Хіба в тих очах я не страх, не темність, не забитість бачу?* (В. Винниченко); *Давид із захопленням і радо дивився на їхні обличчя, що на них в очах крізь забитість та залякaність і щось нове виступало, якась надія* (А. Головко).

ЗАБИТНИ́Й, а́, е́, *розм.* Занесений снігом (про шлях, яр і т. ін.). *Дорога забитна... снігу валява* (Сл. Б. Грінченка); // Який характеризується великими заметами. *Зима була морозна і забитна* (М. Стельмах).

ЗАБИТТЯ́, я́, *с.* 1. Дія за знач. **забити** 1–5. *Очевидно, що до забиття головного входу в будинок дошками були причетні солдати* (із журн.); *Охолоджувальний компрес часто використовують у перші години після травм, забиття* (з навч. літ.); *— До забиття містера Свансона і його сина мене довела в першу чергу трагедія мого народу* (Мирослав Ірчан); *Скільки їх, цих нещасних, які марнують своє життя в казармах, одірвані од рідних сіл, від люду, що їх родив і виростив! Живі ляльки, воли, призначені на забиття...* (Василь Шевчук).

2. Забите внаслідок удару, падіння і т. ін. місце. *Сильне забиття коліна спричинилося до вимушеного виведення футболіста з гри* (із журн.).

ЗАБІ́Г, у, *ч.* 1. У спортивних змаганнях — біг на певну відстань. *Після забігу на сто метрів залунали гучні оплески: студент фізкультурного інституту Андрій N поставив новий республіканський рекорд і виконав норму майстра спорту* (Остап Вишня); *Готувався останній забіг на півтори тисячі метрів. До нього потрапили найсильніші бігуни* (Ю. Мушкетик); *Несподівано вийшовши на бігові доріжки спорткомлексу, не виявила* [будівельна бригада] *там не те що якихось забігів, а й взагалі — жодного духу змагань* (С. Жадан).

2. *заст.* Притулок, захисток. *Шляхта позосталася, удавшися в забіги до кріпких своїх фортець* (Сл. Б. Грінченка).

3. *діал.* Ковзкий спад, з якого з'їжджають сани. *Казав, не їдь туди, там великі забіги* (Сл. Б. Грінченка).

4. *тільки мн., діал.* Старання, зусилля. *Як уже він не підходив до неї, як не підлащувався, то вона на всі його забіги наче й не дивиться* (Сл. Б. Грінченка).

△ **(1) Марафо́нський забі́г:** а) змагання з бігу на дистанцію 42 195 метрів. *— Як себе почуваєте, товаришу Стародуб? — поцікавився головний хірург. — Чудово, — кажу, — можу вже брати участь у марафонських забігах* (Є. Доло-

ман); б) *(перен.)* біг або інше напружене заняття протягом довгого часу. *Суцільний м'яз під шкірою — наслідок щоденних марафонських забігів по території саду, по оцих острівних чудових висотах* (О. Гончар).

ЗАБІГА́ЙЛІВКА, и, *ж., зневажл.* Невеликий другорядний заклад громадського харчування (їдальня, кав'ярня і т. ін.) перев. з продажем на розлив алкогольних напоїв. *Бригадир, зрадівши, сказав, що зоставляє Єльку стерегти машину, а сам з водієм .. одразу подався кудись шукати забігайлівки* (О. Гончар); *В чайній останнім часом тільки й точилося розмов, що про нову забігайлівку, і вже виразно було видно, як клієнти поділяються на два ворожих табори* (Ю. Винничук); *Кожна корчма, кожна пивниця і навіть дешева забігайлівка тимчасово стали зосередженням життя прилеглих до них кварталів* (О. Авраменко).

ЗАБІ́ГАНИЙ, а, е, *розм.* Який забігався. *На ланчі забіганий кельнер вивернув мені просто на костюм півтаці з білим вином* (О. Забужко); *Заскакує майстер, .. весь забіганий* (Є. Пашковський).

ЗАБІГА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **забіга́ти.** *Так буває, коли сниться Вона ... Якась дурнувата гонитва і вічне невстигання, якесь перескакування з автобусів у тролейбуси, забігання у брами, шукання безпечного подвір'я, притулку* (Ю. Андрухович); *Швидкі забігання, хитромудрі комбінації — все це спостерігали глядачі під час поєдинку двох футбольних команд* (із журн.); *Забігання вперед, випередження подій, так само, як і тупцювання на місці, однаково небезпечні* (з газ.).

ЗАБІ́ГАТИ, аю, аєш, *док.* Почати бігати (у 1–3 знач.). *Слуги забігали, загомоніли, забрязкотіли ключами* (І. Нечуй-Левицький); *— Куди ж ховатись? — Забігав він* [Кажан] *по кімнаті й раптом став як стовп* (М. Хвильовий); *Її пальці тим часом машинально забігали по струнах* (І. Франко); * Образно. *— Та я — нічого, — ледве повертаючи язиком, каже чоловік. — А от Петро набрався так, що аж чортики по ньому забігали!* (народний жарт).

◊ **[Аж] мура́шки бі́гають (пробіга́ють, лі́зуть** *і т. ін.)* **/ побі́гли (пробі́гли, забі́гали, полі́зли, пішли́** *і т. ін.)* **по спи́ні (по ті́лу, за плечи́ма, за спи́ною, по́за спи́ною** *і т. ін.)* *див.* **мура́шки; [Вогне́нні (те́мні)] ко́ла бі́гають (стриба́ють, витанцьо́вують** *і т. ін.)* **/ забі́гали в оча́х (пе́ред очи́ма)** *див.* **ко́ло**[1]; **Лі́зти (спіши́ти, забіга́ти, су́нутися** *і т. ін.)* **попере́д ба́тька в пе́кло** *див.* **лі́зти; О́чі бі́гають / забі́гали** *див.* **о́ко**[1].

ЗАБІГА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.,* **ЗАБІ́ГТИ,** іжу́, іжи́ш; *мин. ч.* забі́г, ла, ло; *док.* 1. Біжучи, потрапляти куди-небудь (у якесь приміщення, на якесь місце і т. ін.). *"Мама!" — гукає Воля і щодуху шарпає двері, забігає до кімнати* (Ю. Яновський); *В село із лісу Вовк забіг...* (Л. Глібов); *Інколи зустрічалася тільки біла коза, що забігла сюди з якогось рибальського господарства* (Ю. Смолич); // *розм.* Заходити на короткий час, мимохідь, по дорозі. *Вертаючись з роботи, часто забігав Тарас у Літній сад, де було багато усяких статуй* (Панас Мирний); *Методій Кирилович цілує руку хазяйці і інформує, що він забіг на кілька хвилин* (М. Хвильовий); *Яшко на хвилинку до Прокопа в кімнату нагорі забіг* (А. Головко).

2. *перев. зі сл.* в п е р е д, н а п е р е д. Швидко заходити збоку, бігом випереджати кого-, що-небудь. *Діти забігали вперед і пискливо кричали: — Земля і воля! Земля і воля!* (М. Коцюбинський); *Забігали* [колядники] *одно перед другим наперед, товпилися коло того, хто розказував* (С. Васильченко); *Мов нитка, простягнена вздовж рядів, — так рівно ідуть коні, не забігають вперед* (А. Хижняк); // Бігти вперед, за межі чого-небудь; перебігати. * Образно. *Море заливало косу. Хвилі, наче змагаючись, забігали все далі й далі, перекочуючись через піщаний насип* (М. Трублаїні).

3. Віддалятися бігом, тікати. *Менший проситься з рук, біжить наперед, хоч далеко й не забігає. Старший сміється* (І. Андрусяк); *Якби можна, крізь землю б провалилась або забігла куди, щоб і не дивитись на сього боярина* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Забігла* [Катруся] *аж додому, але боячись іти до хати, залізла під пліт* (Н. Кобринська); [Х о р о ш у н к а:] *Та побіжи ж, дочко, та зажени його* [порося] *у двір, А то воно забіжить тобі безвісти!* (С. Васильченко); *Вже він далеко забіг, а йому, вороному, здається: велет жене-здоганяє* (П. Тичина); // Біжучи, завертати за що-небудь. *Знов* [Орест] *кидається до будинку праворуч і стукається, далі забігає за будинок* (Леся Українка).

4. *розм.* З'їжджати поковзом до краю дороги (про сани). *Він міцно ступав своїми величезними чоботищами по снігу, безперестанно підтримуючи сани, щоб не забігали* (Г. Хоткевич).

5. *перен., розм.* Відхилятися, перескакувати подумки, в розмові від однієї теми до іншої. *Що се я в антифемінізм забігаю? Нехай би почули се наші фанатики поступовства, то-то би мені було!* (І. Франко); *— Ти забігаєш надто далеко. До чого ці питання? Про які службові неприємності може йти мова, коли ми з тобою прощаємось?* (Ю. Андрухович).

6. *що, діал.* Перебігати, перетинати (дорогу, шлях і т. ін.). *Забігає* [Каміла] *йому дорогу, хапає його за руку* (І. Франко); *На воротах забігли її парубки дорогу й хотіли задержати* (Н. Кобринська).

◊ **Ду́мки забіга́ють впере́д (напере́д) <Ду́мка забіга́є впере́д (напере́д)>** *див.* **ду́мка; (1) Забіга́ти [ду́мкою] напере́д** — передбачати майбутнє. *Він не хотів знати про це* [про розстріли] *з двох причин: перша — страшно забігати наперед* (І. Багряний); *Вона хотіла направду бути зі мною і можливо... Не хочу забігати наперед. Час все виявить* (У. Самчук); *Частенько забігаючи думками наперед, Павло уявляв, як пройде він повз двір, де біля літньої пічки пораються Паша* (М. Циба); **(2) Забіга́ти / забі́гти [ро́зумом] напере́д (впере́д):** а) порушувати послідовність, логічний хід чого-небудь (розповіді, викладу і т. ін.). *І ще... і ще одна причина не давала спати Касію. Та не будемо забігати наперед* (І. Микитенко); *А втім, додому Іван Іванович дійде тільки за якісь півгодини, і тому дозвольте забігти вперед і одрекомендувати його сім'ю* (М. Хвильовий); б) робити що-небудь, намагатися дізнатися про щось передчасно, випереджаючи події. *— Не забігай наперед розумом, щоб не звихнувся* (М. Кропивницький); *Захоплений, невтомний, він уперто перемагав труднощі, добре засвоював предмет, нетерпеливо забігав наперед, бажаючи більше знати* (Г. Коцюба).

ЗАБІ́ГАТИСЯ, аюся, аєшся, *док., розм.* 1. Стомитися, довго бігаючи. *Забігався, ледве дише* (Сл. Б. Грінченка); // Стомитися, виконуючи якісь справи поспіхом протягом певного часу. *А вчора ще й Світланку провідав. Забігався, замотався, а настрій такий, наче крила виросли* (Микита Чернявський); *Щось я забігалася. Ні на що не вистачає часу* (І. Жиленко); *Маріка одразу відкинула можливість того, що Стен просто забігався і через поспіх забув попередити Мірчію та її батька* (О. Авраменко).

2. *перен.* Забігати, заметушитися. *Скориставшись з того, що вона забігалась, проводжаючи хазяїна, я вислизнув надвір* (І. Багмут); *— Мовчи, мовчи, — забігалася Параска. — Обоє мовчіть. Який там у дідька суд, коли у всіх рила в пухові* (І. Сочивець); *Як ти забігалась, засокорила, за ту підозру мене вкорила* (Л. Костенко).

ЗАБІ́ГЛИЙ, а, е, *заст.* Який, тікаючи від когось, чогось, добрався куди-небудь. *Обоє згадали, що один мірошник.., одноокий Яким, такий забіглий, як і вони, тільки з Поділля, хвалився, що знає спосіб переправити їх в Туреччину* (М. Коцюбинський); *Року 1811-го в Румунії робили перепис народу, бо там набралося дуже багато всіляких забіглих душ* (А. Кащенко).

ЗАБІ́ГОВИЙ, а, е. Прикм. до **забіг** 1. *Забігова доріжка.*

ЗАБІ́ГТИ *див.* **забіга́ти.**

ЗАБІ́ДКАТИСЯ, аюся, аєшся, *док., розм.* Почати бідкатися (у 1–3 знач.). *Вони заметушились і забідкались, кинулись шукати Мелашку по монастирях* (І. Нечуй-Левицький); *— От морока, — забідкався ланковий, — зіпсували святковий день робочій людині!* (Ю. Яновський); *— Ну то як же ви там, мої дітоньки? — забідкалась старенька тітка, аж сльозу пустивши* (Яків Баш); *Забідкалися за старою родичі та сусіди, бо жаль їм стало — вона нікому кривди не робила* (із журн.); *— Де в тебе болить? — забідкалася стара. Тоді Ліда побігла до криниці і поклала мокрий рушник Стефці на ногу* (М. Малиновська).

ЗАБІДО́ВАНИЙ, а, е, *діал.* Виснажений, змучений. *Оба були ще не старі, але по немитих та забідованих лицях годі було пізнати, чи третю, чи четверту десятку літ доживають* (І. Франко).

ЗАБІ́Й, бо́ю, *ч.* 1. Забивання тварин із промисловою метою. *Білохутірський торговець м'ясом завжди був на місці, коли різали худобу: якщо легко йшов забій, то одразу ж купував, бо м'ясо ніжне буде* (М. Малиновська); *Вимушений забій тварин в усіх випадках провадять тільки з дозволу ветеринарного спеціаліста* (з навч. літ.); // Загибель людей (на війні, в ув'язненні і т. ін.). *— Ми будемо битися до забою, .. боротися до краю, до перемоги за гідність, яку розбудила в нас велика революція* (Ю. Яновський).

2. *гірн.* Те саме, що **ви́бій**[2]. *Шахтарям на допомогу прийшли машини у забій* (В. Сосюра); *І хоч би яка там інша робота на стороні, він ніколи не покине вже свого забою, і його життя урветься десь у шахті чи коло шахти* (Б. Антоненко-Давидович); *Він розумів, що шахта — це складний організм, а кожен забій має свої особливості* (Д. Ткач).

3. Те саме, що **забиття́** 2. *— Ось вам мазь, що за складом дуже добре підійде, — вона від алергій, травм, забоїв, розтягів...* (І. Карпа); *При виникненні забою до ушкодженого місця на 20–30 хвилин прикладають лід або заморожені овочі, загорнуті в рушник* (з навч. літ.).

4. *рідко.* Удар, поштовх. *До самого світу не спала вона, то мліючи від несподіваного щастя, то сумуючи від натовпу нерозгаданих думок, .. легких та важких забоїв серця* (Панас Мирний).

5. *діал.* Вибоїна. *Великі забої були на шляху* (Сл. Б. Грінченка).

6. *діал.* Замет, кучугура. *Снігові забої.*

(1) На забі́й: а) признач. для забивання та перероблення (про худобу). *Худобу на забій вивозять за межі району* (з газ.); б) для вбивства, знищення на війні, в ув'язненні і т. ін. (про людей). *Продані ми, я та народ мій, на вигублення, на забій та на погибіль* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Обплетена тисячею товстих мотузів, колона схожа була на обезвладненого раба, зготовленого чи то на продаж, чи на забій* (П. Загребельний); *І яка все-таки мерзотна війна, зелених хлопчаків доводиться посилати на забій!* (з публіц. літ.).

◊ **(2) Як на забі́й,** *зі сл.* г о д у в а т и, х а р ч у в а т и *і т. ін.* — дуже ситно, калорійно, надмірно. — *Тут годують як на забій* (О. Авраменко, В. Авраменко); **Як у забі́й би́ти** *див.* **би́ти.**

ЗАБІ́ЙНИЙ, а, е. 1. Стос. до забою (у 1, 3 знач.). *Досвід показав, що качки, вирощені на суші, важать в забійному віці на 200–300 грамів більше, ніж ті, що вирощені на воді* (з наук. літ.); *Потерпілу госпіталізували лікарі швидкої допомоги з діагнозом: закрита черепно-мозкова травма, струс головного мозку, забійна рана лівої брови* (з газ.); // Признач. на забій (у 1 знач.). *Забійний контингент худоби становить таку кількість тварин, призначених для забою на м'ясо, яка встановлюється на підставі обороту стада* (з навч. літ.).

2. *військ.* Який убиває, діє смертоносно. *Забійна сила осколка.*

3. *жарг.* Який справляє сильне враження, викликає захоплення. *У пітьмі якийсь волохатий хлопчина розкішно цілувався із забійного вигляду дев'ятикласницею* (Любко Дереш); *Забійний репортаж.*

△ **Забі́йна вага́** *див.* **вага́**[1].

ЗАБІ́ЙНИК, а, *ч.* 1. Те саме, що **вибі́йник** 1. *Шахтар-забійник зовсім не подібний до мого старого діда* (Я. Качура); *Не зразу помітиш у забої забійника. Напівголе чорне тіло його зливається в своїх контурах із вугіллям, а цюкання кайла таке глухе, що одійди кілька кроків, і вже не чути його* (Б. Антоненко-Давидович).

2. Той, хто забиває тварин з промисловою метою. *Забійник повинен мати особову медичну книжку, необхідні інструменти для забою, термометр для вимірювання температури тіла тварин перед забоєм, санітарний одяг та взуття тощо* (з наук.-техн. літ.).

ЗАБІ́ЙНИЦЬКИЙ, а, е. Прикм. до **забі́йник.** *Забійницька робота є однією із найнебезпечніших і найважчих у світі* (з газ.); *Забійницьке підприємство.*

ЗАБІ́ЙНИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **забі́йник.** *У вересні 1943 року в перші дні звільнення Донбасу було створено бригади забійниць для розчищання завалених, підірваних шахт з метою поновлення видобутку з них вугілля* (з наук. літ.); *Забійниця племінного заводу.*

ЗА́БІЛ, у, *ч., рідко.* Те саме, що **за́білка.** *Сметана у борщі .. забіл* (Сл. Б. Грінченка).

ЗАБІ́ЛЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **забіли́ти.** *Усі хлопці .. попирскали до лавок, тільки Гриць остався зі сльозами в очах і з губами, забіленими крейдою* (І. Франко); *Вікно маленьке аж під стелею, шибки забілені, подвійні ґрати* (В. Канівець); *Борщ був ситний, заправлений салом, забілений сметаною* (К. Гордієнко); // **забі́лено,** *безос. пред. Вулицю густо забілено п'янким суцвіттям черешень та вишень* (М. Сиротюк).

ЗАБІ́ЛЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **забіли́ти.** *На знайденій археологами таблиці, незважаючи на забілення вапном і часткове покриття мохом, вдалося прочитати напис* (із журн.); *Для підтримання оптимального температурного режиму в теплицях застосовують внутрішнє вентилювання, затінення або забілення даху* (із журн.).

ЗАБІ́ЛИЙ, а, е. Біліший, ніж звичайно або потрібно; занадто білий. *Той* [парубок] *з довгого рукава свитинки висовує забілу для робітника руку* (М. Стельмах); *Під яскравим сонцем іскристий сніг виглядав забілим* (із журн.).

ЗАБІЛИ́ТИ *див.* **забілювати.**

ЗАБІЛИ́ТИСЯ *див.* **забілюватися.**

ЗАБІЛІ́ТИ, іє, *док.* 1. Почати біліти, стати білим. *В Бородавкіної вид забілів проти місяця, як вид в вакханки* (І. Нечуй-Левицький); *Дарка нічого не відповіла, тільки так шпарко-завзято замахала квачем, що й шибка хутко забіліла не згірш від її обличчя* (Леся Українка); *Вранці сніг війнув із поля Й забіліло все навколо* (М. Стельмах); *Дніпро! Синя пісня його дитинства, ось він уже вдарив у вічі блакиттю, .. забілів кружевами піни з високої греблі...* (О. Гончар); // *перен.* Вкритися сивиною; посивіти. *Трохи очі пригасли, .. забілів сніжок на скронях і зморшки залягли біля чітко окресленого рота* (Б. Левін).

2. Вирізнитися своїм білим кольором; з'явитися, показатися (про білі предмети). *Далеко в морі забіліло вітрило, наче крила чайки* (І. Нечуй-Левицький); *З кущів забілів ріг хати* (С. Васильченко); *Забіліли над чорним Дніпром розкидані на горбах хати Новопетрівців* (М. Бажан); *Далеко в полях забіліли хустки селянок* (М. Слабошпицький).

ЗАБІЛІ́ТИСЯ, іється, *док.* Те саме, що **забіліти.** *Земля вся в снігу забіліється* (С. Руданський); *Вже й скроні забілілися, почорніли руки* (С. Чорнобривець); *Він ждав нетерпеливо, коли перед ним забіліються вежі Стрия* (І. Франко); *Окремі ферми осяйно забілілися причілками* (О. Гончар).

ЗА́БІ́ЛКА, и, *ж.* Сметана, молоко і т. ін. як приправа до рідкої страви; забіл. *Борщ у їдальні був рідкий, пісний, без забілки* (із журн.).

ЗАБІ́ЛЮВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **забілювати.** *До середини XX ст. в архітектурі й інтер'єрі житла лемків збереглися архаїчні елементи: зрубне будівництво, замазування щілин між вінцями зрубу й забілювання їх* (з наук. літ.); *Досвідчені квітникарі вдаються до забілювання скла оранжереї з гідропульта* (із журн.); *Забілювання плям.*

ЗАБІ́ЛЮВАТИ, юю, юєш, *недок.*, **ЗАБІЛИ́ТИ,** ілю́, ілиш, *док., що.* 1. Робити що-небудь білим, покриваючи снігом, крейдою, білою фарбою і т. ін. *Крові людської не змиєш ні зі стін, ні з пам'яті людської. Хоч ти її на стінах білим вапном забілюй, — виступає* (Б. Лепкий); *Сніжинки заліплюють очі, забілюють коміри, вплітаються в Дарчине волосся* (Ірина Вільде); *Найперше ухопила* [Екбаль] *пушок з пудрою і швидко-швидко забілила носа* (Леся Українка); // Робити сивим (про волосся). *Літа забілили дідові скроні.*

2. Заправляти рідку страву сметаною, молоком і т. ін. *В печі маю добрий борщ. Я забілила його сметаною* (О. Кобилянська); *Став і думає Невмій: "Це аби була Олена, Вона б борщику налляла, Забілила б молоком"* (М. Стельмах); *Розіклала* [господиня] *на тарілки смажену рибу, печені пироги із свіжими вишнями, із маком та квасолею, забілила чай у чашці молоком* (М. Малиновська).

ЗАБІ́ЛЮВАТИСЯ, ююся, юєшся, *недок.*, **ЗАБІЛИ́ТИСЯ,** ілю́ся, ілишся, *док.* 1. Забруднюватися або покриватися чимнебудь білим. — *Чому в лавці не сидиш? Чого плачеш? Чим забілився?* (І. Франко); *Усміхнулася* [тітка], *помітивши, як забілилися молоком Петранені губи* (М. Малиновська).

2. *тільки недок.* Пас. до **забілювати.** *Брудні плями на стінах найкраще забілюються негашеним вапном* (з газ.); *Супи забілюються не лише молоком, а й сухими соєвими вершками* (із журн.).

ЗАБІ́Р, бо́ру, *ч., спец.* Дія за знач. **забира́ти** 1. *Плануючи забір води з піщанського підземного сховища, ніхто, звичайно, й не думав обманювати піщан* (Микита Чернявський); *За сім діб до забору крові обстежені особи не повинні вживати жодних лікарських засобів* (із журн.).

ЗАБІРНИ́Й, а́, е́, *спец.* Стос. до забору. *Кожух, забірне і нагнітальне сопла разом утворили трубу, в якій легесенький протяг обертає турбіну* (з наук.-попул. літ.); *Забірний колодязь.*

Забірна́ кни́жка *див.* **кни́жка.**

ЗАБІ́РНИК, а, *ч.* Прилад для забору чого-небудь. *Роторний забірник виконано у вигляді портального ходового візка, встановленого над магістральним конвеєром* (із журн.); *З метою контролю якості повітря на підприємствах використовують спеціальний забірник проб повітря* (із журн.).

ЗАБІСО́ВАНИЙ, а, е, *розм.* Дуже впертий; непоступливий. *Був з нього* [Кривоноса] *козарлюга забісований* (О. Стороженко); — *Кажи, чиї ви, а то кропиви дам! .. Скажеш ти? — Санько трохи розтулив губи і промовив одно слово: — Ні. — Кучма розлютувався: — Ач, яке забісоване!* (Б. Грінченко); — *І до кого ж їдете? — запитав* [Богдан], *аби запитати .. — До забісованого Васюти* (М. Стельмах).

ЗАБІЯ́КА, и. 1. *ч. і ж.* Той (та), хто заводить, починає бійку, любить битися. *Був у нас у селі один забіяка, .. всі його боялися* (з переказу); — *Я був тоді найгірший забіяка в селі і найліпший керманич на весь Черемош* (І. Франко); *Влетів у двір відомий всім забіяка Сивенко; .. поплював у руки й полетів у той бік, де борюкалися між собою скілько душ школярів* (С. Васильченко); *Як бог гніву, налітав* [князь Святослав] *на бунтарів і тільки своєю появою гасив конфлікт. Навіть найжорстокіші забіяки ставали ягнятками* (Б. Лепкий).

2. *ч., заст.* Убивця, розбійник. *Ти .. волоцюга, забіяка, злий катюга, нічого о собі не дбаєш, о розбою помишляєш* (П. Чубинський); *Рідний батько виступав лише забіякою й убивцем, бо позбавив життя не тільки старого Рогволода.., але й рідного брата свого Ярополка* (П. Загребельний).

ЗАБІЯ́КУВАТИЙ, а, е. Який має схильність до бійки; задерикуватий. *Тамара розхвилювалася, вона пригадала зустріч з забіякуватим хлопчиком* (А. Хижняк); *Катря, ця довгонога, забіякувата наша товаришка, .. блискаючи жижками, пускається корові навперейми* (О. Гончар); *Ти змалечку була забіякувата, як хлопчисько* (В. Малик); *Назар сміливий як чорт і забіякуватий, як п'яний шляхтич* (Ю. Мушкетик).

ЗАБІЯ́КУВАТІСТЬ, тості, *ж.* Властивість за знач. **забія́куватий.** *Стоячи внизу, подовгу спостерігав* [Олекса] *роботу майстрів нагорі, ні з ким у ті дні не бився, стримував свою забіякуватість* (О. Гончар).

ЗАБІЯ́КУВАТО. Присл. до **забія́куватий.** *Хлоп'я .. забіякувато марширувало поперед батьків* (О. Гончар).

ЗАБІЯ́ЧКА, и, *ж., розм.* Те саме, що **забія́ка** 1 (звичайно щодо дітей). — *На вулиці я була доброю забіячкою. Не раз від мене плакали хлопці* (С. Чорнобривець).

ЗАБЛАГА́ТИ, а́ю, а́єш, *док., кого, про що, чого і без прям. дод., часто з інфін., також із спол.* щ о б. Почати благати. *Се був Псалтир Давида царя, і я з ним разом замолив і заблагав: "Дай мені крила — привітаю птицею по горах"* (Марко Вовчок); *Вона .. обняла мене судорожно за шию та,*

віддаючися повному гіркому риданню, заблагала, щоб я не опускав її ніколи (О. Кобилянська); — *Дядечко Миколо, — заблагав він, — а ви розкажіть, як вони прилетіли... Люди з космосу!..* (В. Нестайко); — *Будь ласка, братику, — заблагала Маріка. — Не треба цього робити* (О. Авраменко).

Проси́ти (блага́ти) / попроси́ти (заблага́ти) пардо́ну *див.* **проси́ти.**

ЗАБЛАГОСЛОВИ́ТИСЯ, и́ться, *док., безос.:* ◊ **Благословля́тися** *(рідко* **бра́тися) / благослови́тися (поблагослови́тися, заблагослови́тися) на світ (на день, на світа́нок, на світа́ння)** *див.* **благословля́тися.**

ЗАБЛАКИ́ТНІТИ, іє, *док.* 1. Почати блакитніти. *Заблакитнів обрій, а там, де привечірнє сонце, хмаровиння було золоте, з рожевою облямівкою* (В. Дрозд).

2. Вирізнитися своїм блакитним кольором. *У житах заблакитніли волошки* (із журн.).

ЗАБЛИЗЬКИ́Й, а́, е́. Ближчий, ніж звичайно або потрібно; надто близький. *Давати основну оцінку життя і творчості покійного Андрея Шептицького ще, мабуть, передчасно, — заблизька перспектива часу, щоб визначити належне місце його особі і вмістити її в рамках історії наших століть* (із журн.).

ЗАБЛИ́ЗЬКО. Присл. до **заблизьки́й.** *Я бачив колись оцей заріст волосся на лобі і цей нерівний злам брів, ці трохи заблизько поставлені очі...* (Ю. Смолич); *Нахабнуватий стрийко, заблизько припадаючи до мікрофона, розповідає, як оженився молодий хлопець і що з того вийшло* (Ю. Андрухович); // *у знач. пред. Подарую на шпиталь мій за́мочок ловенький* [ловкенький]. *Він не заблизько від міста і не задалеко, Саме добре* (Б. Лепкий).

ЗАБЛИ́КАТИ, аю, аєш, *док., діал.* Почати бликати. *Вони* [собаки] *зупинилися кроків за три від мене і забликали очима* (Р. Андріяшик); *При Ждановій з'яві голоколінчики* [незаможні козаки] *заворушилися, забликали на нього лінивими, неприязними очима* (Ю. Мушкетик); * Образно. — *Страшніше — мужицька старість, отой день, .. коли ти станеш нікому не потрібним трухляком, а з кутків на тебе забликають злидні* (М. Стельмах).

ЗАБЛИ́МАТИ, аю, аєш, *док.* Почати блимати (у 1, 2 знач.). *Хвилина — і стану я жертвою моря .. Немає рятунку... не буде... хоч зоря Заблимала вже вдалині!* (П. Грабовський); *Раптом між деревами заблимав вогонь. Чоловік подумав, що це теж подорожні отаборилися на ніч і запалили вогнище* (О. Воропай).

◊ **(1) Забли́мати очи́ма** — почати моргати, виражаючи подив, розгубленість і т. ін. *Кочубей заблимав очима, наче вкусив терпкої кислиці* (О. Донченко); *Обличчя пана Мертке аж витяглося, і він заблимав очима, як людина, що намагається щось збагнути* (О. Іваненко); — *От тобі й маєш, — розгубився й заблимав очима Сергій* (І. Білик).

ЗАБЛИ́СКАТИ, аю, аєш, *док.* Почати блискати (у 1, 2 знач.). *В її душі неначе схопилась буря, неначе над вербами загримів грім, заблискала блискавка* (І. Нечуй-Левицький); *Гостя заблискала своїми здоровенними зубами на випнутих щелепах* (А. Хижняк); // *безос. Зашелестіло все небо, незримі хвилі потужних шумів понеслися над головою, загойдались: шов-шов-шов... Заблискало по висоті, загриміло, завалувало димом* (О. Гончар).

ЗАБЛИСКОТІ́ТИ, ти́ть, *док.* Почати блискотіти. *Місяць вирізувався з-за гори верха, й заблискотіли зорі на небі* (Марко Вовчок); *Заворушилася монгольська сила, забряжчала зброя, заблискотіли до сонця мечі* (І. Франко); *Обличчя Рубінове налилося кров'ю, очі заблискотіли* (І. Сенченко); *Коли він вдруге зиркнув на неї, той погляд був уже зовсім інший — у ньому раптом заблискотіли якісь лукаві іскринки* (В. Малик).

ЗАБЛИ́СЛИЙ, а, е. Дієпр. акт. до **забли́снути.** *Ми не допускаємо на мить, було, заблислі в нас жаль і гнів увійти в нас глибше, тлумимо й гасимо їх на бігу* (О. Забужко).

ЗАБЛИ́СНУТИ, ну, неш; *мин. ч.* забли́снув, ла, ло *і* забли́с, ла, ло; *док., розм.* 1. *тільки 3 ос.* Виділитися своїм блиском; бли́снути (у 1 знач.), з'явитися. *Нам для рідної хатини Заблисло сонце з лютої пітьми* (В. Самійленко); *Ах, вечір би швидше!.. На вулиці, в вікнах заблиснуть огні* (О. Олесь); * Образно. *В його голові заблисла щаслива думка* (І. Франко).

2. *перен.* Вирізнитися чим-небудь незвичайним, видатним. *Квітка-Основ'яненко порадив йому* [М. С. Щепкіну] *перейти до комічних ролей і наткнув його на поле, на котрім швидко виявився і заблис його незрівнянний талант* (І. Франко); *Певен я — минеться все; Ще заблисне наша слава, Праця вгору піднесе* (П. Грабовський); *Од нього я, зболілий від образ, почув надійне слово оборони, що мій талант заблисне, як алмаз його до муз прихильної корони* (Л. Костенко).

3. Однокр. до **забли́скати.** *Вже сонечко в море сіда .. То іскра заблисне, то згасне...* (Леся Українка).

ЗАБЛИСТІ́ТИ, ищу́, исти́ш, *док., рідко.* Почати блистіти; заблищати. *Міць викличуть муки твої незабуті, Перлинами сльози колись заблистять!* (П. Грабовський); *М'ягкосердним* [м'якосердим] *жінкам сльози заблистіли в очах, мужчинам ніби миш заскребла по серці* (Б. Лепкий); *Заблистів, немов зоря, .. в руках старого шахтаря багнет* (В. Сосюра).

ЗАБЛИЩА́ТИ, щу́, щи́ш, *док., чим і без дод.* 1. Почати блищати (у 1 знач.). *Море заблищало, і вже виразно було видко під місяцем блискучу воду* (І. Нечуй-Левицький); *В хаті трохи утихло, потім балачка потроху знову почалась, закружляла чарка, заблищали очі, посипались жарти* (В. Винниченко); *Настав вечір. В космічній височині заблищали зірки* (Олесь Досвітній); *Заблищали очі в Ольги, скотилася сльоза* (О. Корнійчук); * Образно. *Прощайте, прощайте щирості дні. Коли захочу — востаннє заблищу І звук моїх поез* [поезій] *ущухне в далині* (М. Семенко); // *безос. Мені аж в очах заблищало од його рум'янців* (Марко Вовчок).

2. *тільки 3 ос.* Вирізнитися своїм блиском, яскравим кольором; з'явитися. *Туман піднімався угору, збирався у хмари, між котрими то там, то там та й заблищить шматочок голубого .. неба* (Панас Мирний); *Мати знов усміхнулася, але в її очах заблищали сльози* (І. Франко); *Незрима запона колихнулася, попливла, а за нею — в долині — виросли обриси гарних будівель, під сонцем заблищали розмаїті бані покрівель* (О. Бердник).

ЗАБЛОКО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **заблокува́ти.** *Вступ на терен Дерманщини був, здавалось, заблокований* (У. Самчук); *Останні два місяці плавні були надійно заблоковані червоними* (Д. Білий); // **заблоко́вано,** *безос. пред. У березні 1961 сесія СЕАТО розглянула можливість інтервенції в Лаосі (рішення було заблоковано Францією та Великою Британією)* (з наук. літ.).

ЗАБЛОКО́ВАНІСТЬ, ності, *ж.* Стан за знач. **заблоко́ваний.** *Обставини життя, тоталітарна радянська дійсність, заблокованість і свідома інтелектуалізація української культури зумовили виявлення В. Стусом своїх філософських поглядів лише у поетичній та епістолярній творчості* (з наук. літ.).

ЗАБЛОКО́ВУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **заблоко́вувати.** *У разі накопичення великого боргу у клієнтів банки можуть вдатися до заблоковування рахунків* (із журн.).

ЗАБЛОКО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАБЛОКУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док.*, *що.* Те саме, що **блокува́ти.** *Провайдери телекомунікаційних послуг зобов'язані заблоковувати адреси мережі Інтернет, на яких представлено продукцію порнографічного характеру* (із журн.); *Водії заблокували траси, вимагаючи, аби уряд зменшив ціни на дизельне пальне* (з газ.); *Пакет у 25 % акцій дає змогу заблокувати найістотніші зміни на зборах акціонерів та контролювати їх діяльність* (з мови документів).

ЗАБЛОКО́ВУВАТИСЯ, уається, *недок.*, **ЗАБЛОКУВА́ТИСЯ,** у́ється, *док.* 1. Піддаватися заблоковуванню. *Ремінь безпеки в машині надійно заблокується за умови його різкого витягування з інерційної котушки* (із журн.).

2. *тільки недок.* Пас. до **заблоко́вувати.** *Після трьох невдалих спроб користувача ввести пін-код його телефонна картка автоматично заблоковується* (із журн.).

ЗАБЛОКУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **заблокува́ти.** *Поліція в Бангладеш застосувала сльозогінний газ та гумові кулі проти активістів опозиції, які організували восьмигодинне заблокування доріг у країні* (з газ.); *Обмеження кредитної та грошової емісій, заблокування розрахунків між підприємствами може спричинити катастрофічний спад виробництва* (з наук. літ.).

ЗАБЛОКУВА́ТИ *див.* **заблоко́вувати.**

ЗАБЛОКУВА́ТИСЯ *див.* **заблоко́вуватися.**

ЗА́БЛУД, у, *ч.*, *рідко.* Хибна, помилкова думка, неправильне уявлення; помилка. *Навіть Цей храм, цей свідок заблуду людського, .. І той переживе віків багато* (В. Самійленко); *Він на світанку літ своїх Був жертва пристрасті без тями І серця заблудів палких* (М. Рильський, пер. з тв. О. Пушкіна).

ЗАБЛУ́ДА, и, *розм.* 1. *ч. і ж.* Той (та), хто збився зі шляху, заблудив; заблуканець. *Після кількох днів безперервних пошуків заблуду знайшли у лісі знесиленим від утоми, голоду та переляку* (із журн.); * Образно. *Її врода нагадувала степове чисте озерце, в якому відбивалося й далеке сонячне небо, й біла заблуда-хмаринка* (Л. Дмитерко); * У порівн. *Андрій Городовський спинився, але досить жалюгідно, як заблуда в лісовій гущавині* (В. Підмогильний).

2. *ч. і ж., зневажл.* Те саме, що **приблу́да** 1. *Чи у тебе встиду-сорому нема, Що тебе заблуда кожний обніма?* (Л. Первомайський); *Недавно в квартирі професора Діжі з'явився франтуватий суб'єкт .. Ненавиджу таких, як ця заблуда...* (О. Бердник).

3. *ж., рідко.* Те саме, що **за́блуд.** *Заблуда стала межи нас стіною; Хижацтва ще не зметені сліди* (П. Грабовський); *Протирічливі* [суперечливі] *дослідження вчених, яких він начитався по бібліотеках, вводили його в ще більшу заблуду і невідомість* (Г. Тарасюк).

ЗАБЛУДИ́ТИ, уджу́, у́диш, *док.* 1. Те саме, що **заблуди́тися.** *Чи винна ж голубка, що голуба любить? Чи винен той голуб, що сокіл убив? Сумує, воркує, білим світом нудить, Літає, шукає, дума — заблудив* (Т. Шевченко); *Можна заблудити в лабіринті стежок, але партизани хутко привчаються і темної ночі знаходити стежку до своєї землянки* (М. Шеремет); *Заблудив* [зв'язківець] *і тепер ніяк не може розібрати, де права сторона, а де ліва* (М. Трублаїні); *Спустився* [Григорій] *на другий бік, увесь час пильно приглядаючись до прикмет — примічаючи, куди йде, щоб не заблудити...* (І. Багряний).

2. *куди, до кого — чого.* Випадково зайти куди-небудь, приблукати. *Замість до свойого* [свого] *передпокою заблудив до кухні* (І. Франко); *Минулося багато вже годів, Як я поміж людьми блукаю; І от я знов додому заблудив* (С. Васильченко); * Образно. *А воля в гостях упилась Та до Миколи заблудила...* (Т. Шевченко).

ЗАБЛУДИ́ТИСЯ, уджу́ся, у́дишся, *док.* Збитися з правильного напрямку, втратити просторову орієнтацію; заблукати. *Очевидячки, вона збилася з дороги, заблудилася* (М. Коцюбинський); — *П'ятнадцять верстов не яка далеч, а дорога знайома — не заблуджусь і вночі* (А. Головко); *Бінокль не забудьте, щоб можна було здалека нагляділи дичину, і компас, щоб не заблудитися* (Остап Вишня); * Образно. *Отож він і сміється, аж поблід. Либонь, це слава з іншої десь думи до цих братів азовських заблудилась* (Л. Костенко).

ЗАБЛУ́ДЛИЙ, а, е. Те саме, що **заблу́каний.** *Починав* [Проць] *розказувати, як бродив він заблудлим телям по дорогах далекої Бельгії* (В. Бабляк); *Трохи пізніше дізнаємося, що ми не такі вже й самотні в нашій хижці край села, що на горищі живе куниця, .. а в сінях пригрівся чорний заблудлий кіт* (В. Дрозд); * Образно. *Чорніє повітря... Гойдається небо, п'є роси на яблуках вітер заблудлий... Мій світе зелений, мій світе вселюдний!* (М. Вінграновський).

ЗАБЛУ́ДНИЙ, а, е. Те саме, що **заблу́каний.** *Рідний твій батенько .. цурається тебе, мого цуценяти заблудного* (Ганна Барвінок); [С у д д я:] *Устати, слухать вирок! Цей підсудний, Який не має йменя, дух заблудний! Поринувши у ненависть і лють, Повстав на Світло, загубивши путь!* (О. Бердник).

ЗАБЛУКА́ЛИЙ, а, е. Те саме, що **заблу́каний** 1. *Іноді лише пролітало яке заблукале чиря та в височині ледве чутно хурчав табунець качок* (Олесь Досвітній); *Княгиня Ольга дивилась на чудовий нічний світ, .. слухала далекий крик заблукалої чайки* (С. Скляренко); *Були напрочуд красиві жучки — крапчасті, як мармур, золотисті, як полиск ватри, зелені, мов заблукалий у листі сонячний промінь* (О. Донченко); // *у знач. ім.* **заблука́лий,** лого, *ч.;* **заблука́ла,** лої, *ж.* Той (та), хто заблукав (про людину, тварину). *А може, це якийсь заблукалий, що натрапив на соковиту пашу та й затримався у балці?* (Є. Доломан); *Світом забутий хутір несподівано розбудив заблукалий: собаки дзявкали і бігли за ним вервечкою, прискакуючи до його ніг у старих порваних кирзаках* (із журн.).

ЗАБЛУКА́НЕЦЬ, нця, *ч.*, *розм.* Те саме, що **забро́да** 1. *Бо нащо ж ти їй здався тепер, заблуканець, утікач нещасний, що тільки й можеш бути для матері соромом та ганьбою!* (О. Гончар); * Образно. *Серед цієї мізерії купок гнилого хмелиння, повириваних корінців городини — цвів соняшник. Невисокий, на тонкому стеблі — пізній заблуканець літа* (Б. Харчук).

ЗАБЛУ́КАНИЙ, а, е. 1. Який заблукав, випадково потрапив куди-небудь. *Пролинув угорі Крижак заблуканий, і срібно продзвеніло Туге його крило* (М. Рильський); *Останнього дня перед від'їздом надійшла заблукана, спізнена листівка від Івонка* (Ірина Вільде); *Крик заблуканого лебедя на озері та голосні удари крил лебединих об воду .. Може, пристав і тепер кличе друзів, покинений* (І. Багряний); *У розчинену кватирку влетів жовтий заблуканий листочок* (О. Гуреїв).

2. *перен.* Який збився з правильного життєвого шляху. [Черниця:] *О, Господи, рятуй Оцю заблукану, нещасну душу!* (Леся Українка); *Буяй, нове життя, серед могил і тлінь, А ти, заблуканий, забудь життя двоїсте, Пісні одспівані одспіваним покинь* (М. Рильський); *Аж дивно ставало, як і де ж тут могла поміститися й жити заблукана душа великого Бетховена?..* (І. Багряний); // *у знач. ім.* **заблу́каний,** ного, *ч.;* **заблу́кана,** ної, *ж.* Той (та), хто заблукав. *Хай не вірить в марноту заблуканий, бо марнотою буде заплата йому* (Біблія. Пер. І. Огієнка).

Випадко́ва (заблу́кана, сліпа́) ку́ля *див.* **ку́ля**[1].

◊ **Заблу́кана (блу́дна, приблу́дна) вівця́** *див.* **вівця́.**

ЗАБЛУКА́ТИ *див.* **заблу́кувати.**

ЗАБЛУКА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *док.* Те саме, що **заблука́ти** 1, 2. *І заблукався я у пущу темну, Котрій, здавалось, і кінця нема* (І. Франко); *Але та путь далека .. І темна-темна ніч, і спогад, як лелека, в забутому маєткові самотній заблукавсь* (М. Хвильовий); *Їздовому, який везтиме Шуру, Вася наказує бути обачним, не заблукатись в тумані* (О. Гончар); *Знаєш, як то заблукатися в сніговицю? Можна день крутитися біля своєї хати і не знайти її* (Ю. Мушкетик).

ЗАБЛУ́КУВАТИ, ую, уєш, *недок., рідко,* **ЗАБЛУКА́ТИ,** а́ю, а́єш, *док.* 1. Випадково заходити, потрапляти куди-небудь; забрідати. *Сад, парк, особливо весною, в пору цвітіння, схиляють до лірики, сюди заблукує немало мрійників* (Ю. Мушкетик); *І в темну пущу раз я заблукав* (І. Франко); *Гордій почав розказувати, що зовсім випадком зайшов сюди і якби не заблукав у цей ліс, то, мабуть, і не прийшов би до неї* (Б. Грінченко); *Рідко-рідко заблукає сюди і кудлатий вуйко-ведмідь покачатися в теплій травиці...* (П. Козланюк).

2. Збиватися з правильного напрямку, втрачати просторову орієнтацію. *Півпланети у темряві летять* [птахи] *і не заблукують, дорогу знаходять додому, хіба ж не диво?* (О. Гончар); *Дівча боялось заблукати в численних коридорчиках старого графського гнізда* (О. Донченко); *Треба було тільки дивуватися, як така маленька істота* [хлопчик] *ні разу не спіткнулася, не заблукала в лісах* (Ю. Яновський); * Образно. *Думка назавжди заблукала у звивинах його мозку* (А. Крижанівський).

3. *тільки док.* Почати блукати (у 2 знач.). *Видко, вдоволений був* [Заремба] *оглядинами, бо на устах його заблукав усміх* (Юліан Опільський); *На його вузькому довгастому обличчі заблукала блаженно-радісна усмішка* (В. Малик).

ЗАБЛЬО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **заблюва́ти** 1. *Двірники в фартухах із бляхами на грудях починали вимітати нечистий бруд ночі з заблюваних п'яницями пішоходів* (В. Домонтович); *Я уявляв автора тієї писанини таким собі розгойданим та заблюваним пияком, аморальним типом...* (Р. Федорів).

ЗАБЛЬО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАБЛЮВА́ТИ,** юю́, ює́ш, *док.* 1. *кого, що.* Забруднювати кого-, що-небудь блювотою (у 2 знач.). *Заблювати на собі одяг.*

2. *тільки док.* Почати блювати. *Щоб легше заблювати, необхідно випити велику кількість води* (з газ.).

ЗАБЛЬО́ВУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.,* **ЗАБЛЮВА́ТИСЯ,** юю́ся, ює́шся, *док.* 1. Забруднюватися блювотою (у 2 знач.). *Якщо після годування грудна дитина систематично заблькується молоком, її необхідно обстежити у спеціаліста* (із журн.).

2. *тільки недок.* Пас. до **забльо́вувати.** *Щоб салон автомобіля не заблювувався пасажирами, завбачливі таксисти кладуть у кишеньку крісла спеціальні пакети* (із журн.).

ЗАБЛЮВА́ТИ *див.* **забльо́вувати.**

ЗАБЛЮВА́ТИСЯ *див.* **забльо́вуватися.**

ЗАБОБО́Н, у, *ч., перев. мн.* 1. Віра в прикмети, в те, що деякі дії, явища, істоти, маючи надприродні сили, є запорукою удачі чи невдачі в чому-небудь. *В душі прокинулись огида і невижиті забобони, які завжди нагадують, що пугач — вісник нещастя* (М. Стельмах); *— Це психологія Калитки! — крикнув агроном. — Тепер вік науки, а не всякої там любові та прадавніх забобонів* (О. Бердник); *Горяни дотримувалися різних забобонів, виконували відповідні магічні дії, спрямовані на те, щоб добре плодилася, доїлася худоба* (з наук.-попул. літ.); // Передсуд, що ґрунтується на такій вірі. *— Десь дуже рідко трапляється в комашинні людського життя випадок, щоб народилася людина з немилосердним зором, вільна від усіх забобонів, якими отруюється людство* (В. Підмогильний); *— Мотор зіпсується зовсім, як ти до нього візьмешся, у тебе око недобре. — Забобони, — чмихнув Прі* (О. Бердник); *— Щоб бути щасливою, — говорить італійський забобон, — треба стільки-то разів обняти і поцілувати горбаня* (з мемуарної літ.).

2. Помилкові погляди на що-небудь, які стали звичними в житті певних верств населення. *— Що чоловік може через якісь міщанські забобони розбити серце собі і своїй коханій — вам се зрозуміло!* (Леся Українка); *Як кожен шляхтич, Бжеський був насичений кастовими забобонами* (З. Тулуб).

ЗАБОБО́ННИЙ, а, е. 1. Який вірить у забобони (у 1 знач.); схильний до забобонів. *Арсен не був забобонним, але чомусь відразу подумав, що його чекає невдача* (Л. Дмитерко); *Під час грози забобонні люди відганяють від себе котів і собак, вірячи, що в цих тваринах ховається нечиста сила* (О. Воропай); *— Ти дуже забобонний! Українці всі такі забобонні?* (Ю. Андрухович).

2. Який ґрунтується на забобонах (у 1 знач.), зумовлений забобонами. *Змучений забобонним страхом, Йон згоджувався на все* (М. Коцюбинський); *Десь далеко кричали сови, і, прислухаючись до їхнього крику, повторював забобонне віщування Лимон Базалій* (А. Шиян); *Деякі з прикмет в українців мали раціональний характер, інші були пов'язані з забобонними уявленнями, мали магічну спрямованість* (з наук.-попул. літ.).

ЗАБОБО́ННИК, а, *ч., розм.* Той, хто вірить у забобони (у 1 знач.). *Грицько, великий забобонник, ніколи не йшов дорогою, яку перейшла баба з порожніми відрами* (із журн.).

ЗАБОБО́ННІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **забобо́нний** 1. *— Образою духів вони могли назавжди відштовхнути від себе темношкірих провідників. — Годі, базіки! Не забувайте про забобонність наших охоронців* (Ю. Бедзик); *Найзапекліші фанати переймаються забобонністю футболістів, втрачаючи здоровий глузд* (з газ.).

ЗАБОБО́ННО, *присл.* Із забобонами (у 1 знач.); виявляючи забобонність. — *Бачите, діду, наш страйк таки переміг.. — Дай, Боже, нашому теляті вовка з'їсти, — забобонно відказав дідок* (М. Малиновська); *І досі у глибині душі забобонно вірю, що мати, стежачи за мною з потойбічного світу, одвертає напасті, захищає і благословляє на дальше життя* (В. Дрозд); *Трояндович забобонно тричі сплюнув спершу через праве, відтак через ліве плече* (із журн.).

ЗАБОВВАНІ́ЛИЙ, а, е. 1. Дієпр. акт. до **забовваніти.** *Над забовванілими в надвечірніх сутінках хатинками фіолетово мінилося небо* (із журн.).

2. *у знач. прикм., діал.* Закляклий. *Незнайомець сидів тепер у кріслі в позі муштрованого пса-служки, вИструнчившися, нерухомий і забовванілий!* (Ю. Смолич).

ЗАБОВВАНІ́ТИ, іє, *док.* Почати бовваніти (у 1 знач.), завиднітися, стоячи десь, здіймаючись над чимось. *От скоро вже і журавлі Поприлітають в степ широкий; Забовваніє у брилі Вівчар в степу серед толоки* (Л. Глібов); *По якомусь часі спереду щось забовваніло в сирій мряці. Ближче. Щось фантастичне посувалося назустріч* (І. Багряний); *На шляху забовваніла підвода, мати, закушкана, лежала на возі, батько ішов збоку* (В. Дрозд).

ЗАБО́ВКАТИ, ає, *док., розм.* Почати бовкати (у 1 знач.). *Вже забовкав дзвін на службу Божу* (І. Нечуй-Левицький); *Село в долині мовчало. І враз забовкав на сполох дзвін* (А. Головко); *На дзвіниці соборної церкви, якої звідси було не видко, забовкав великий дзвін* (Ю. Мушкетик).

ЗАБО́ВТАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **забо́втати** 1, 2. *Картаті маскувальні плащі промокли і незграбно стовбурчаться на плечах, чоботи забовтані в руду глину* (П. Воронько); *Холоші штанів майже до колін забовтані* (Микита Чернявський); * Образно. *Йому найчастіше випадали саме такі справи — заплутані й забовтані, до яких доводилося ставати, засукавши рукава на обох руках, аби добутися до дна та ще й менше забруднитися* (Ю. Мушкетик).

ЗАБО́ВТАТИ *див.* **забо́втувати.**

ЗАБО́ВТАТИСЯ *див.* **забо́втуватися.**

ЗАБО́ВТУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **забо́втувати** 2. *Дітлахи цілком захопилися забовтуванням глини у воді і приготуванням із цієї суміші смачних "страв"* (із журн.); *Недогін використовують під час забовтування браги, виливаючи його в закваску* (із журн.).

ЗАБО́ВТУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАБО́ВТАТИ,** аю, аєш, *док.* 1. *що.* Замочувати, забризкувати одяг, шерсть і т. ін. знизу. *Михайлик вщент забовтав холошки штаненят і навіть поли шкільного піджачка* (із журн.).

2. *що.* Розмішувати що-небудь у рідині. *Холодну воду борошном забовтала* [Маруся] (Грицько Григоренко); — *Метал зварити — це вам не юшку забовтати; хлопці...* (О. Гончар).

3. *тільки док.* Почати бовтати (у 3 знач.). *Вже на березі Замфір підняв цигана догори, аж той забовтав ногами в повітрі* (М. Коцюбинський); *Кудлатий пес забовтав хвостом і зіп'явся на воза* (Г. Епік).

ЗАБО́ВТУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.*, **ЗАБО́ВТАТИСЯ,** аюся, аєшся, *док.* 1. Замочувати, забризкувати себе знизу. *Обмерз* [вовк], *забовтався; мабуть, три дні не їв* (Є. Гребінка); *Полонені брели мовчки, понуро, забовтавшись у росяних травах по пояс* (О. Гончар).

2. *тільки док.* Почати бовтатися. *Клень заплюскотав і забовтався страшенно, і Едмунд, не можучи вдержати його одною рукою.., потонув ураз із ним у глибінь* (І. Франко); *Раз зробилося на воді шумовиння, щось там забовталося — ніби колода, ніби й ні* (із журн.); *Можливо, вони таки винесуть одностайний вирок, і за годину чи дві він забовтається на гілці, як гнилий плід* (Валерій Шевчук).

ЗАБОГАРА́ДИТИ, джу, диш, *док., заст.* Допомогти. *Підіть хіба до Грицька Скакуна; той коли й не забогарадить, то хоч доброю порадою порадить* (Сл. Б. Грінченка); — *Як можете, Терентію, забогарадьте: хоч трохи зарятуйте грішми* (М. Стельмах).

ЗАБОЖИ́ТИСЯ, ожу́ся, о́жишся, *розм.* Док. до **божи́тися.** *Забожилася* [Олена], *що тільки він вернеться з походу від Чернігова та пришле людей, то вона зараз і подає рушники...* (Г. Квітка-Основ'яненко); — *Богунець Чиж так палко вірив у те, що говорив, що, забожившись, стукнув себе кулаком у груди* (О. Довженко); *Господиня забожилася, що коли я відмовлюся взяти їх* [пироги] *із собою, то вона відправить їх мені посилкою* (М. М. Тарновський).

ЗАБО́ЇНА, и, *ж.* 1. *спец.* Заглиблення на поверхні чого-небудь від удару чимось твердим. *Досліджено вплив на втому сталей і титанового сплаву технологічних залишкових напружень і поверхневих дефектів у вигляді імітаторів забоїн і неметалевих включень* (з наук. літ.); *Такі несправності компресорів, як забруднення проточної частини, корозія, ерозія, забоїни лопаток, призводять до збільшення коефіцієнта гідравлічних утрат* (з наук.-техн. літ.).

2. *діал.* Вибоїна. *М'яко гойдається бричка на забоїнах* (Н. Рибак).

3. *діал.* Замет, кучугура снігу. *Під лісом громадилися білі забоїни — годі було й думати пробратися на село* (з публіц. літ.).

ЗАБО́ЇСТИЙ, а, е, *діал.* 1. Вибоїстий. *Додатковий вантаж глибоко увігнав у забоїсту дорогу дерев'яні полозки й так перевантажених ґринджолят* (з публіц. літ.).

2. Сніжний (у 2, 3 знач.). *Зима була тоді забоїста — понамітало скрізь* (Сл. Б. Грінченка).

ЗАБО́ЇСТО, *пред., діал.* Багато заметів, кучугур снігу. *Забоїсто було тоді* [на шляху] *дуже* (Сл. Б. Грінченка).

ЗАБО́ЙНИЙ, а, е, *діал.* Сніжний (у 2, 3 знач.). *Забойна зима випала* (К. Гордієнко).

ЗАБОЛІ́ТИ, ли́ть, *док.* 1. *у кого, рідше кому.* Почати боліти (про тіло, яку-небудь частину його або ушкоджене місце). *У дитини заболить пальчик, а у матері серце* (Номис); *Заболіла головонька, Заболів живіт, Упав чумак коло воза, Упав та й лежить* (Т. Шевченко); *Ґуля заболіла так, неначе хто сунув у тім'я розпеченим залізом* (І. Нечуй-Левицький); *Потім я відчув, ніби війнуло на мене свіже повітря, і мені заболіла рука* (Олесь Досвітній); // *у чому, безос.* З'явитися, відчутися (про біль). *Я його став так прохати, що і в животі в мене заболіло* (С. Васильченко); *Раптом різко заболіло в грудях матері, ніби хто вдарив* (Б. Антоненко-Давидович).

2. *кого, кому, розм.* Те саме, що **вра́зити**[1] 2. *Мене відразу заболіла та ввічливість, з якою твоя мати привітала мене* (Ірина Вільде); *І раптом — ніби жили з Інни потягли: так заболіла її розлука з матір'ю і з усім, що матір повезла від неї, — з дитинством* (В. Дрозд).

◊ **Душа́ боли́ть (щеми́ть, я́три́ться** *і т. ін.)* **/ заболі́ла (защемі́ла, зая́три́лася** *і т. ін.)* *див.* **душа́; Се́рце (се́рденько) боли́ть / заболі́ло (зболі́ло, наболі́ло)** *див.* **се́рце.**

ЗАБОЛО́ННИЙ, а, е. Прикм. до **за́болонь.** *Інтенсивність доглядових рубань у часткових культурах на воло-*

гість заболонної деревини не впливає (з наук. літ.); *При вирощуванні гливи природним способом посівний міцелій наносять у травні-червні на заболонну частину поверхні пенька* (із журн.).

ЗАБОЛО́ННИК, а, *ч.* Жук родини короїдових, що пошкоджує стовбур і гілки дерев. *Шкідниками дуба є дубова вузькотіла златка та дубовий заболонник* (з наук. літ.); *Березовий заболонник пошкоджує, як правило, старі й ослаблені дерева* (з навч. літ.).

ЗА́БОЛОНЬ, і, *ж.* Шар деревини, який міститься безпосередньо під корою; камбій. *Заготовляли заболонь, як правило, жінки на початку літа: очистивши з молодої, ще не смолистої, сосни чи модрини верхню кору, вправно здирали .. тонкий соковитий шар камбію* (М. Сиротюк); *Ядро бука (стигла деревина) кваліфікується стійкою, а заболонь — малостійкою деревиною* (з наук. літ.); *Ближче до кори міститься наймолодша частина деревини — заболонь. Вона відрізняється від ядрової деревини світлішим кольором* (з навч. літ.).

ЗАБОЛОТИ́ТИ *див.* **заболо́чувати.**

ЗАБОЛОТИ́ТИСЯ *див.* **заболо́чуватися.**

ЗАБОЛО́ЧЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **заболоти́ти.** *Луки і пасовища на піщаних і супіскових ґрунтах, заболочені атмосферними опадами, осушують каналами* (з наук. літ.); *Юля скинула в коридорчику заболочені калоші — весна почалася раптовим потеплінням* (Р. Іваничук); // *у знач. прикм.* Який забризкався, забруднився болотом (у 2 знач.). *Слуги .. припровадили Шнайдера, мокрого, заболоченого й змерзлого* (І. Франко); *Гуща часто десь пропадав. Повертався заболочений весь, мокрий, але веселий* (М. Коцюбинський); *З комишів тягнули заболоченого чоловіка* (Б. Лепкий); *Надвечір до землянки на заболоченому коні під'їхав дільничний міліціонер* (М. Стельмах); *Вона, теж заболочена з ніг і до голови, з тлумачком, прив'язаним до шиї, стояла* (Б. Харчук); // **заболо́чено,** *безос. пред. За даними відділення Інституту економіки НАН України, вже тепер у трьох південних областях України заболочено й підтоплено близько 240 тисяч гектарів землі* (з газ.).

2. *у знач. прикм.* Укритий болотами, багнистий. *Вони переїхали заболочене місце, на якому коні грузли мало не до колін* (В. Гжицький); *Одного не міг зрозуміти Мислечко: чому Сікорський як адміністратор автокефалії досі обрав своїм осідком заболочений .. золотоверхий Київ* (М. Малиновська); *Понад мільйон гектарів боліт і заболочених земель осушено в районах Полісся, північного Лісостепу і західних областей України* (з наук. літ.).

ЗАБОЛО́ЧЕНІСТЬ, ності, *ж.* Стан і властивість за знач. **заболо́чений** 2. *Протягом тривалого часу існувала думка, що через погані природні умови, зокрема заболоченість, Полісся досить довго було майже не заселене і зовсім не знало землеробства* (з наук. літ.); *Мала розчленованість моренних рівнин і надмірна вологість є причиною заболоченості місцевості* (з навч. літ.).

ЗАБОЛО́ЧЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **заболоти́ти** 1 і стан за знач. **заболоти́тися** 1. *Поєднання навіть помірної зволоженості з низькими температурами у високогір'ях створює умови для підвищеного зволоження і навіть заболочення пологих схилів* (з наук. літ.); *Справжнім лихом стало підтоплення ґрунтів та заболочення низин* (з газ.).

ЗАБОЛО́ЧУВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **заболо́чувати** 1. *Займатися землеробством у постійно затоплюваній і заболочуваній долині можна було лише за умов проведення дуже трудомістких іригаційних робіт* (з наук.-попул. літ.).

ЗАБОЛО́ЧУВАНІСТЬ, ності, *ж.* Стан за знач. **заболо́чуваний.** *У процесі будівництва й експлуатації трубопроводів порушується водний і температурний режими ґрунту, поширюється заболочуваність територій* (із журн.); *Заболочуваність берегів.*

ЗАБОЛО́ЧУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **заболо́чувати** 1 і **заболо́чуватися** 1. *Підтоплення територій виникає та поширюється разом із підняттям рівня ґрунтових вод та супроводжується зволоженням ґрунтів, заболочуванням і затопленням низин* (з наук. літ.); *Після відступу льодовика з'явилися чисельні озера й озерця, стічні та безстічні улоговини, які були осередками заболочування території* (з навч. літ.).

ЗАБОЛО́ЧУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАБОЛОТИ́ТИ,** очу́, о́тиш, *док., що.* 1. Перетворювати на болото. *На занадто вологому ґрунті дерева ростуть погано, стають пригніченими, а сфагнум, навпаки, розростається розкішним килимом і поступово заболочує ліс* (з навч. літ.); *Весняна розтань заболотила шляхи, попсувала переправи* (Я. Качура).

2. Забруднювати, забризкувати болотом (у 2 знач.). *Мої мужики заболочують хату і не можуть своєї біди навповідатися* [оповісти] (В. Стефаник); *Ернест .. занечистив* [кімнати] *попелом із цигарок, .. заболотив своїми черевиками* (І. Франко); * Образно. *Інколи гіркота заболочувала душу, обертаючи світ на суцільну пустку* (Е. Андієвська).

ЗАБОЛО́ЧУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.,* **ЗАБОЛОТИ́ТИСЯ,** очу́ся, о́тишся, *док.* 1. *тільки 3 ос.* Перетворюватися на болото; покриватися болотами. *На значній частині заплав унаслідок підняття ґрунтових вод заболочуються долини* (з наук. літ.); *Там, де оселився сфагнум, ґрунт заболочується* (з навч. літ.); *Канали заболотилися, заросли очеретом* (Любко Дереш).

2. Забруднюватися, забризкуватися болотом (у 2 знач.). *Заболотилися коні по черева й забагрилися по самі коліна. Не коні, а якісь казкові звірі* (Б. Лепкий).

ЗАБО́МКАТИ, ає, *док., розм.* Почати бомкати. *Великий дзвін забомкав часто, мов на пожежу* (В. Малик); *Враз загудів, забомкав, скликаючи на віче, дзвін-калатало* (В. Нестайко); *Увечері, щойно у львівських церквах забомкали дзвони, дівчата почули під землею якийсь гуркіт, мовби щось раптово осипалося* (Ю. Винничук).

ЗАБО́РА, и, *ж.* Ряд, пасмо каменів, які частково перетинають річище поперек течії; перекат. *Карпо знав добре всі пороги, всі забори, знав кожний камінь* (Сл. Б. Грінченка); *Проти Наливача на середині Дніпра лежить забора Поседівська* (А. Кащенко); *Незвичайна картина постала перед очима .. Одні* [потоки], *вируючи, пінилися в кам'яних заборах, інші змійками звивалися між камінців* (Г. Коцюба).

ЗАБОРГО́ВАНИЙ, а, е. 1. Який заборгувався, має борг. *Перспектива року обов'язкової жалоби на випадок смерті голови родини, яка виключає одруження кого-небудь з членів цієї родини, анітрохи не всміхалася по вуха заборгованому "пану докторові"* (Ірина Вільде).

2. Який є боргом перед кимось, чимось. *Цар московський має сплатити мені заборговану за три роки казну, як це було встановлено договорами з царем Олексієм* (В. Малик);

Якщо ж ця жертва [жартівник-невдаха] *своєчасно не вносила заборгованих грошей до каси, то Бубон відраховував їх саме тоді, коли фінанси були найнеобхідніші* (О. Чорногуз); *Підходив* [Михайло] *до обсерваторії з якоюсь дивною полегкістю. Ніби виконав давній, заборгований обов'язок* (О. Бердник).

ЗАБОРГО́ВАНІСТЬ, ності, *ж.* Наявність боргу (про грошові суми, невиконану роботу і т. ін.). *Під кінець навчання я вже втягнувся, пішов звідти* [з командирських курсів] *без заборгованості* (Є. Доломан); *Хазяїн попередив: якщо не погашу заборгованість за житло, то він змушений буде виселити мене* (В. Чемерис); *Відтермінування бюджетних виплат призводить до небувалого зростання заборгованості бюджету і значного загострення кризи неплатежів* (з навч. літ.).

△ **(1) Абоне́нтська заборго́ваність** — наявність боргу абонента за надані йому послуги, термін оплати яких минув. *У разі несвоєчасного погашення абонентської заборгованості абонент може втратити право подальшого обслуговування компанією* (із журн.); **(2) Академі́чна заборго́ваність** — екзамени або заліки з навчальних дисциплін, не складені студентом у визначений термін. *Студенти, які мають академічну заборгованість, до переддипломної практики не допускаються* (з мови документів); **Гаси́ти / погаси́ти борги́ (заборго́ваність)** *див.* **гаси́ти; (3) Дебіто́рська заборго́ваність** — сума заборгованостей юридичних або фізичних осіб підприємству, компанії і т. ін. *Збільшення дебіторської заборгованості проти кредиторської може бути наслідком неплатоспроможності покупців* (з наук. літ.); *Дебіторська заборгованість належить до оборотних активів компанії незалежно від терміну її погашення* (з навч. літ.); **(4) Кредито́рська заборго́ваність** — заборгованість підприємства іншим юридичним і фізичним особам, щодо якої в підприємства існують зобов'язання її погашення в певний термін. *Кредиторська заборгованість є найвагомішою частиною зобов'язань підприємства, до яких включаються довгострокові й поточні зобов'язання* (з наук.-попул. літ.); **(5) Простро́чена заборго́ваність** — не здійснені своєчасно платежі фізичних і юридичних осіб за доставлені товари, виконані роботи, надані послуги, кредити і т. ін. *Розмір простроченої заборгованості впливає на прибуток, резерви та капітал підприємства* (з наук. літ.).

ЗАБОРГО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАБОРГУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док.* 1. *що.* Брати в борг у кого-небудь. — *Насіння на посів хочу заборгувати у вас, пане Гавриле* (І. Цюпа).

2. *що і без прям. дод.* Опинятися в боргу перед кимось, ставати зобов'язаним кому-небудь у чомусь. *Десь майнуло: як то погано заборговувати будь-кому на цьому світі, ще добре, коли борг відмагають роботизною, а не занапащенням душі* (Ю. Мушкетик); *Марко Артьомов сів писати листа дружині Уляні, бо вже багато заборгував їй листів* (С. Чорнобривець); — *Спасибі, Платоне Павловичу, велике спасибі за допомогу. Тепер я перед вами двічі заборгував* (Д. Ткач).

ЗАБОРГО́ВУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.*, **ЗАБОРГУВА́ТИСЯ,** у́юся, у́єшся, *док.* Ставати боржником. *Жити в казармі Осип не хотів, бо її сірі стіни тягарем лягали на душу. Доведеться перебувати в скруті, заборговуватись, але в готелі ліпші умови для відпочинку та літературної праці* (І. Пільгук); — *Оце тільки хату побудував — заборгувався...* (Ю. Збанацький); *Народ цей, як правило, конфліктував з поліцією, заборгувався по вуха барменам* (М. Білкун).

ЗАБОРГУВА́ННЯ, я, *с.* Те саме, що **заборго́ваність.** *Мені видалось, що моє заборгування десяти тисяч долярів* [доларів] *у Канадській іпотечній компанії є завелике, щоб я міг почуватись вдоволеним* (У. Самчук); *Виконавчою службою стягнено заборгування з 4 688 неплатників* (з газ.).

ЗАБОРГУВА́ТИ *див.* **заборго́вувати.**

ЗАБОРГУВА́ТИСЯ *див.* **заборго́вуватися.**

ЗАБОРО́ЛО, а, *с., іст.* 1. Рухома частина шолома, що опускається на обличчя для захисту від ударів. *Поле, поле моє... Тут ламались мечі й заборола, Тут тріщали щити* (П. Дорошко); *Сікур поліз у припасований до Гайового сідла шкіряний міх і дістав звідти важкий чорний шолом із широчезним заборолом* (І. Білик); *Увіходить Фауст у панцирі, в шоломі з напівопущеним заборолом* (М. Лукаш, пер. з тв. Й.-В. Гете).

2. *перев. мн.* Щити з дерева або з каменю, встановлені на мурах фортеці для захисту її оборонців від ворога. *Не злякалися міщани, Як половці надтягли; Са́мі старші огнищани Заборола обляги* (І. Франко); *Можемо здогадатися, що, як і в інших замках, так і тут, над стрімкими збочами гори, ішов високий вал, на ньому були заборола, зложені з дерев'яних зрубів* (І. Крип'якевич); *Широкі мури галицькі і заборола на них міцні — від ворожих стріл захищають* (А. Хижняк); * Образно. *Коли ослабне заборолло надій у душах слабих, погодься, о Господи, посередництвом цих молитов Відродити своєю рукою їхню міцність колишню* (І. Драч).

ЗАБОРО́НА, и, *ж.* 1. Відсутність правового або морального дозволу на здійснення чого-небудь. *Його, очевидячки, дратувало, що дичина безкарно летіла над головою, захищена високістю та забороною полювати до Петра* [свята] (М. Коцюбинський); — *Шлях руйнації, зневаги, гніту та заборони до дружби не приводить* (Василь Шевчук); *Поляки, німці та французи посилали до царя депутації, аби відмінив укази на заборону торгівлі з Україною, але цар стояв непохитно* (Ю. Мушкетик); *Ми вперше за всі роки заборон, а потім уже й суспільної амнезії, відзначили 70-ліття Голодомору* (Л. Костенко).

2. *заст.* Захист. [М а т у ш к а і г у м е н я:] *Мені пишуть, що знову .. збирається* [народ] *у ватаги, устає мале і велике на заборону краю* (Панас Мирний).

ЗАБОРО́НЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **заборони́ти**[1] 1. *Всі вони* [гості] *кинулись до заборонених творів, і дехто почав їх голосно читать* (І. Нечуй-Левицький); *На бляшаній дощечці ледь виднівся вицвілий напис: "Стороннім вхід заборонений"* (А. Шиян); // **заборо́нено,** *безос. пред. Моргунов розташував свою роту на відпочинок, вислав бокові дозори. Людям заборонено курити і розмовляти* (Григорій Тютюнник); *Вони говорили, що, напевне, цей хлопчина зовсім і не партизан, який з нього партизан, може, просто повертався додому після восьмої, коли ходити заборонено* (О. Гончар); *Йому ще було заборонено робити отакі прогулянки* (Є. Доломан); // *у знач. ім.* **заборо́нене,** ного, *с.* Те, що підлягає забороні. *Погляд* [у юнака] *насмішкуватий і впертий, руки .. люблять доторкнутись до забороненого й відчути приємність там, де страшно* (Ю. Яновський).

◇ **Заборо́нений (зака́заний) плід** *(рідше* **о́воч)** *див.* **плід.**

ЗАБОРОНИ́ТИ[1] *див.* **забороня́ти.**

ЗАБОРОНИ́ТИ[2] *див.* **заборонува́ти.**

ЗАБОРОНИ́ТИСЯ *див.* **забороня́тися.**

ЗАБОРО́ННИЙ, а, е. Стос. до заборони (у 1 знач.). *Доля моя! Світе мій великий! Благословляю вас, що не впіймали ви мене. Що не дали мені в руки ні меча, ні клейнода, ні печаті, ні заборонного статуту* (О. Довженко); *Ярославові хоч тепер сподобалося те, як поверталося його весілля, радий він був, що люд зламав ту заборонну незриму межу, яка відділяла його від князя* (П. Загребельний); *За призначенням дорожні знаки поділяються на три групи: попереджувальні, заборонні та вказівні* (з навч. літ.).

ЗАБОРО́ННІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **заборо́нний.** *Таємниця й заборонність розпалювали хлопцеві цікавість, що цілком заступає юнакові кохання, і в заспокоєнні пристрасті йому зароджувалось почуття ніжності й подяки* (В. Підмогильний).

ЗАБОРОНО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **заборонува́ти.** *Спостереженнями встановлено, що в посушливих районах на заборонованому з осені зябу верхній шар ґрунту весною висихає повільніше* (з наук. літ.); *Пилові бурі в степових районах виникали на угіддях із порівняно гладенькою поверхнею: на заборонованих та прикочених землях під парами, толоках, збитих худобою* (з наук. літ.); // **заборо́новано,** *безос. пред. Поля було заборонованно.*

ЗАБОРОНУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *рідко* **ЗАБОРОНИ́ТИ,** оню́, о́ниш, *що.* Док. до **боронува́ти;** заволочити. *Данько, заборонувавши перед посівом ріллю, почав тепер волочити ниву вдруге, зароблюючи в землю посіяне зерно* (І. Цюпа); *Землю зорано вчасно, весною зяб заборонували, так що волога залишилася в ґрунті, от тільки сівалки відрегулювати не змогли* (М. Циба); // Боронуючи, покрити землею посіяне насіння. *Найняв* [Чіпка] *плуг, волів, зорав поле, засіяв, заборонив* (Панас Мирний).

ЗАБОРО́НЮВАЛЬНИЙ, а, е. Те саме, що **заборо́нний.** *Норми бувають різних типів: зобов'язувальні, заборонювальні, дозвільні (мати право) та факультативні* (з наук.-попул. літ.); *ДТП відбулося внаслідок виїзду вантажівки на заборонювальний сигнал світлофора повз закритий шлагбаум* (з газ.).

ЗАБОРО́НЮВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **забороня́ти** і **заборо́нювати.** *Відомі драматичні поеми Лесі Українки з життя первісних християн, свого часу заборонювані царською цензурою за непошану до церковних традицій, теперішній цензор був заборонив за релігійність* (С. Єфремов); *Український неокласицизм, переслідуваний, гноблений, заборонюваний, не зачах, він вибрунькувався певною мірою в поетичній творчості Є. Маланюка, О. Стефановича, О. Ольжича* (з наук.-попул. літ.); // **заборо́нювано,** *безос. пред. Вона дивилася на дівчат, як вони всмак обідали, весело сміялися, як не було начальниці (хоч їм сміятися за обідом і заборонювано), і дожидалася своєї черги* (Б. Грінченко); *Вже в XVII в.* [ст.] *українські видання на Москві не раз палено, заборонювано й іншими способами нищено* (С. Єфремов).

ЗАБОРО́НЮВАТИ *див.* **забороня́ти.**

ЗАБОРО́НЮВАТИСЯ *див.* **забороня́тися.**

ЗАБОРО́НЮВАЧ, а, *ч., розм.* Той, хто забороняє робити що-небудь, виявляти ініціативу. *Естрадний театр зі Львова "Не журись!" був у Києві всього двічі, та й то мигцем, а потім так і не зміг пробитися через тодішніх заборонювачів* (з газ.).

ЗАБОРОНЯ́ТИ, я́ю, я́єш, *зах.* **ЗАБОРО́НЮВАТИ,** юю, юєш, *недок.,* **ЗАБОРОНИ́ТИ,** оню́, о́ниш, *док.* 1. *що і з інфін.* Не дозволяти робити, здійснювати що-небудь. *Часом вони* [жандарми] *дуже дошкуляють мені, прив'язуючи мене на довгий час до певного місця та забороняючи всяку працю* (М. Коцюбинський); *Війт уважав себе за приятеля панотцевого дому, для того з приходом Славка заборонював курити, аби панича не душило* (Л. Мартович); — *Говорити він не заборонював нікому, а найменше тобі, Наталю* (О. Кобилянська); *Особливо забороняла* [мати] *йому появлятися на майдані смерком* (Ірина Вільде); *І от призначили мене завідувати — начальником комітету мистецтв нашого ж таки села. Завідую. Заборонив те, заборонив се* (О. Довженко); *В 1914 році царизм заборонив відзначити століття з дня народження Шевченка* (О. Корнійчук); // Не допускати, не дозволяти користуватися чим-небудь, уживати щось, відбуватися, існувати чому-небудь. [А д м і р а л:] *Я забороняю мітинг. Пропоную виконувати мій наказ* (О. Корнійчук); [Г р е к:] *То винні все закони ваші римські — заборонили чесні товариства* (Леся Українка).

2. *кого, що і без дод., заст.* Захищати від кого-, чого-небудь; боронити. — *Бог його знає, чи п'яний* [Чіпка], *чи ні. Бачила тільки, що до кожного приставав: не даймо! Заборонімо!* (Панас Мирний); *Мати, щоб заборонити сина од латинства, оддала його .. архімандритові Густинського монастиря* (О. Стороженко); *Забороняти вітчизну.*

ЗАБОРОНЯ́ТИСЯ, я́юся, я́єшся, *зах.* **ЗАБОРО́НЮВАТИСЯ,**ююся, юєшся, *недок.,* **ЗАБОРОНИ́ТИСЯ,** оню́ся, о́нишся, *док.* 1. *заст.* Захищатися від кого-, чого-небудь; боронитися. *Хто хоче проти злих чарів заборонитися, має принести рано, до схід сонця, в день перед св. Андрієм води* (із журн.).

2. *тільки недок.* Пас. до **забороня́ти, заборо́нювати.** *Панночкам заборонювалося балакати на тую тему* (Б. Лепкий); *Помітив* [пасажир] *на стіні табличку: "Палити забороняється", ніяково посміхнувся й поклав портсигар назад до кишені* (П. Панч); *Приїхали з Залісся якісь пани, кажуть, що всі зібрання забороняються, бо почалися епідемії віспи і тифу* (Р. Андріяшик).

ЗАБОРО́ШНЕНИЙ, а, е, *розм.* 1. Дієпр. пас. до **заборошни́ти.** *Сміється* [бригадир], *а вони* [очі] *геть зникають під заборошненими повіками, сліпне людина у своєму сміхові* (О. Гончар).

2. *у знач. прикм.* Який заборошнився. *Незабаром з'явився заборошнений мельник* (М. Коцюбинський).

ЗАБОРОШНИ́ТИ, ню́, ни́ш, *док., що, розм.* Присипати борошном. *Заборошнила мала господиня не лише фартушок, але й усю кухню* (із журн.).

ЗАБОРОШНИ́ТИСЯ, ню́ся, ни́шся, *док., розм.* Засипатися, забитися борошном. *Сито зовсім заборошнилося.*

ЗАБО́РСАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **забо́рсати.** *У хату вскочила жінка — не жінка, дівка — не дівка: голова не покрита, як у дівки, а коси заборсані в мичку* (Панас Мирний).

2. Який заборсався (у 1 знач.). *О друже дальній мій, людино на землі, В житті заборсана, мов у густих тенетах!* (М. Рильський).

ЗАБО́РСАТИ *див.* **забо́рсувати.**

ЗАБО́РСАТИСЯ *див.* **забо́рсуватися.**

ЗАБО́РСУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАБО́РСАТИ,** аю, аєш, *док.* 1. *що.* Зав'язувати, стягати, переплутуючи (мотуз-

ку, канат і т. ін.). *Дід вправно заборсав на шиї брикливого бичка мотузку і потягнув його до стайні* (із журн.); // Те саме, що **заплу́тувати** 1, 2. *Глянь, як заборсала нитки, як їх тепер розплутувати* (Сл. Б. Грінченка); *Гармидер, що після цієї мовчанки зірвався, — бо кожний, надумавшись, хоче висловитись, — заборсав справу ще дужче. Кожний говорив, і ніхто не слухав* (У. Самчук); * Образно. *Усі вони* [шинкарі] *добрі, як сплять, а тільки розплющить очі, то так і норовить.., як би тебе так заборсати, щоб з його лап не вирвався...* (Панас Мирний).

2. *тільки док.* Задриґати або швидко захитати чим-небудь. *Ускочила* [Солошка] *у круг, як божевільна, замахала руками, заборсала ногами* (Панас Мирний); *Заборсав* [хлопець] *ногами, руками, головою, колінями, закричав, заверещав* (О. Довженко).

ЗАБО́РСУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.*, **ЗАБО́РСАТИСЯ,** аюся, аєшся, *док.* 1. Те саме, що **заплу́туватися.** *Пташка заборсалась в тенетах так, що виплутати її крила хлопчикові здавалося неможливим* (із журн.); [Микита:] *Так отак-то на гетьманщині все переплуталось та заборсалось, як волосінь в повсті: ні ладу, ні складу* (М. Кропивницький); * Образно. *Вихори, здійнявши куряву на шляхах, гаснуть, заборсуються у пшеницях* (А. Хорунжий); *Я заборсався в повені хвиль смертного сну. Мені треба жити й продовжити легенду* (Р. Іваничук).

2. *тільки док.* Почати борсатися. *Заєць заборсався, запищав під чоловіком, а той безжалісно і урочисто підняв його за вуха* (М. Стельмах); *Дві лисиці заборсалися в снігу* (В. Малик); *Довгі тонкі віти хитнулися вперед, обняли шию Ліни, потягли до себе. Вона заборсалася, закричала відчайдушно* (О. Бердник).

ЗАБО́РТНИЙ, а, е. Який міститься за бортом судна, поза літальним апаратом. *Під час виконання промірних робіт ехолотом не дозволяється тримати руками забортний пристрій у висячому положенні* (з навч. літ.); * Образно. *Брат її нічого не сказав про себе .. і всі веселились, вважали — й цього разу відпустка, а він, виходить... списаний, забортний* (О. Гончар); // Стос. до процесів, які відбуваються за бортом судна або літального апарата. *Причиною смерті трьох космонавтів "Союзу-11" стало несподіване розблокування одного з двох клапанів дихання спускного апарата, призначених для вирівнювання забортного тиску з тиском усередині кабіни* (із журн.).

ЗАБОРТОВИ́Й, а́, е́, *рідко.* Те саме, що **забо́ртний.** *Полізе* [Віталик] *шукати двигунів, спробує викресати вогню, добуде для Тоні забортової води...* (О. Гончар).

ЗАБРА́КЛИЙ, а, е. Дієпр. акт. до **забра́кнути.** *Я вирішив зібрати забраклі факти, залучивши людей* (Ю. Іздрик); *Мостоподібний протез — незнімна конструкція з декількох металокерамічних коронок і штучних зубів, яка фіксується на опорних зубах і виконує роль забраклих зубів* (з навч. літ.); *В інтуїції є дуже цікава властивість: вона загострюється, коли ми стикаємося з чимось незрозумілим, і дає можливість компенсувати забраклу інформацію* (із журн.).

ЗАБРА́КНУТИ, не; *мин. ч.* забра́кло; *безос., чого.* Док. до **бра́кнути;** забракувати *(див.* **забракува́ти**[2]**).** *Здавило серце, забракло слів, і зосталися тільки сльози та туга без краю* (Дніпрова Чайка); [Моргуненко:] *Відваги, хоробрості, я вірю, вам теж не забракне* (О. Гончар); *А цій землі нічого не забракло — ні рік, ні моря, ні озер, ні трав* (Л. Костенко).

◊ **(1) Забра́кло мо́ви** *кому і без дод.* — хто-небудь неспроможний нічого сказати, відповісти на звинувачення через щось (сильне потрясіння, брак аргументів, доказів і т. ін.). [Паріс:] *Спитав би й я: Кассандро, де твій меч? Адже в твоїх руках він був сьогодні, чи ти ним запобігла честі й слави? Мовчиш, пророчиста, забракло мови!* (Леся Українка); **(2) Забра́кло пові́тря** *кому і без дод.* — хто-небудь почав задихатися від несподіванки, хвилювання, неприємних переживань і т. ін. *Мене мов хто кулаком ударив у груди. Забракло повітря* (Ю. Збанацький); — *Ви що, хочете назвати моє прізвище? Мені раптом забракло повітря. — А це буде залежати од вас, дорогенький* (А. Дімаров).

ЗАБРАКО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **забракува́ти**[1]**.** *Маланка .. побожно слухала оповідання про те, скільки привезено цегли, яке й чому забраковане дерево* (М. Коцюбинський); *Всі портрети були забраковані на сімейній нараді як дуже невдалі, зовсім не схожі на оригінал* (О. Авраменко, В. Авраменко); // **забрако́вано,** *безос. пред. Виготовлену продукцію було забраковано* (з газ.).

ЗАБРАКО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАБРАКУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док., кого, що.* Визнавати незадовільним, непридатним, невідповідним певним вимогам, стандартам. *За умови незадовільних результатів досліджень відібраних проб цукру хоча б за одним із показників якості забраковують усю партію* (з наук.-попул. літ.); *Ані одної штуки* [худоби].., *що вони доставили до ваги, не забракували їм купці* (І. Франко); *Проходять перед ним на медоглядах юнаки робітничих передмість, виплекані Дніпром, з розвинутими легенями, дужі, з залізними м'язами металурги. Рідко якого забракує комісія* (О. Гончар); *Михайлові похололо в грудях: учений забракує дисертацію* (Р. Іваничук).

ЗАБРАКУВА́ТИ[1] *див.* **забрако́вувати.**

ЗАБРАКУВА́ТИ[2], у́є, *безос., чого.* Док. до **бракува́ти** 1; забракнути. *Здавалося їй, що з усіх боків голками кололи її очі всіх присутніх. Тут у неї й забракувало сміливості* (Д. Бузько); *Якось в останні дні перед Новим роком мені забракувало листівок для новорічних привітань* (Б. Антоненко-Давидович).

ЗАБРА́ЛО, а, *с., іст.* Те саме, що **заборо́ло** 1. *Вона* [маска зварника] *дуже нагадувала важке забрало середньовічного рицаря* (В. Собко).

ЗА́БРАНИЙ, *рідко* **ЗА́БРАТИЙ,** а, е. Дієпр. пас. до **забра́ти** 1–4. *З поля вже забрані жито й пшениця* (Я. Щоголів); *Вони нишком скидали в став забрате залізо* (М. Коцюбинський); — *Без княжих воєвод жили наші батьки, жили й ми досі, і, як бачиш, хати наші не попустошені і діти наші не забрані до ворожої неволі* (І. Франко); *А той недавно вийшов* [із тюрми], *але хворий Душею й тілом, він же був забраний Якраз в розцвіті мрій, надій і праці* (Леся Українка); // **за́брано,** *рідко* **за́брато,** *безос. пред. Нищено міста красні, чимало козацтва зведено з світу, багато дівчат і жінок у полон забрато* (Марко Вовчок); — *Кури покрадено! Усі троє, ще й півня в додачу забрано* (О. Донченко); *Він не дочислився в камері кількох осіб, що їх забрато на допит глупої ночі* (І. Багряний); *Під осінь мене забрано до армії* (П. Колесник).

ЗАБРА́ТИ *див.* **забира́ти.**

ЗА́БРАТИЙ *див.* **за́браний.**

ЗАБРА́ТИСЯ *див.* **забира́тися.**

ЗАБРЕ́ЗКЛИЙ, а, е. 1. Дієпр. акт. до **забре́знути.** *Від мисника копицею висунувся товстий, забрезклий на виду хлопчина* (В. Речмедін); *Бачу, як .. гуси плавають у чорному ставку ночі, витягаючи з чорного, як повінь, потоку забрезклу ряску червону* (В. Стус).

2. *у знач. прикм.* Набряклий, опухлий. *Його жовтуваті очі заіскрилися, ніби промінь впав від них на сіре забрезкле обличчя* (В. Земляк); *Костянтин був у клобуці й скуфії, забрезклий, сивий* (Василь Шевчук); *Втерши руки рушником, він нахилився над столиком. Його одутлувате, забрезкле обличчя було зосереджене і спокійне* (Б. Харчук).

ЗАБРЕ́ЗКЛІСТЬ, лості, *ж.* Стан за знач. **забре́зклий** 2. *Навіть уміло накладений макіяж не міг приховати забрезклості обличчя дівчини* (із журн.).

ЗАБРЕ́ЗКНУТИ, ну, неш; *мин. ч.* забре́зк, ла, ло і забре́зкнув, нула, ло; *док.* 1. Док. до **бре́зкнути.** *Ярошенко йшов нерівним кроком, зрідка похитуючись. Обличчя його забрезкло* (В. Речмедін).

2. *розм., рідко.* Стати водянистим; покритися слизом. *Буряк який, та й той у льоху забрезкне* (Сл. Б. Грінченка).

ЗАБРЕ́НЬКАТИ, аю, аєш, *док.* Почати бренькати. *Ані сосна не ворухне віткою, .. ані пробуджена сова не закугикає, ані муха не забзикає, ані оса не забренькає. Тиш-ш-ш-ш-ша...* (Б.-І. Антонич); *Забренькали в руках у матросів гітари* (О. Гончар); *При тих словах вона забренькала в струни* (І. Франко); *Перехрестик знічев'я забренькав на гуслях* (С. Добровольський).

ЗАБРЕСТИ́ *див.* **забріда́ти.**

ЗАБРЕ́ХАНИЙ, а, е, *розм.* Який забрехався. *Ніякої симпатії до цієї лицемірної, вкрай забреханої жінки хлопець не відчував* (із журн.); *У народу немає довіри до забреханої влади, яка постійно дискредитує себе порожніми обіцянками* (з газ.).

ЗАБРЕ́ХАНІСТЬ, ності, *ж., розм.* Властивість за знач. **забре́ханий.** *Псевдопатріотизм і забреханість політика компрометує не тільки його самого, а й державу, яку він представляє* (із журн.).

ЗАБРЕХА́ТИ, ешу́, е́шеш, *док., розм.* Почати брехати (у 2 знач.); загавкати. *Якраз тоді саме за хатою коло воріт забрехав Барбос, неначе на вовка, а не на чоловіка* (І. Нечуй-Левицький); *Забрехали собаки, вилізли десь із мерви й побігли на шлях за ворота. — Мабуть, мій старий вертає, — сказала мельничка* (Б. Лепкий); *Почувши шерех здалеку, собаки забрехали* (І. Багряний); *Поки старенька тьопала до сусідки вулицею, поки гуркотіла ціпком у стулки воріт, і на неї несамовито забрехали пси, хлопчина перескочив подвір'я* (Ю. Логвин).

ЗАБРЕХА́ТИСЯ *див.* **забрі́хуватися.**

ЗАБРИВА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.,* **ЗАБРИ́ТИ,** и́ю, и́єш, *док., кого, розм.* Брати в солдати. *Восени весілля було, а після Різдва і забрили* [чоловіка] (Панас Мирний); *— Я зневірився, коли мене забрили .. Спіймали мене на шкоді, всипали і відвезли в Калугу, здали в солдати...* (Василь Шевчук); *Двічі пропихав його в інститут і вдруге — осічка. Забрили. Може, якимось телеграфістом буде: попав у війська зв'язку* (Б. Харчук).

◊ **(1) Забрива́ти / забри́ти у солда́ти** *кого, іст.* — брати, забирати до війська. — *З дитинства ми було ростемо, як трава, мремо з половини, а коли підростаєм, цар охоче забриває нас у солдати* (О. Гончар); **(2) Забри́ти лоб (ло́ба, чу́ба)** *кому, іст.* — узяти в солдати, забрати до війська. *Завтра ж йому лоб забриють, так поспішає сьогодні нагулятись* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Танцювали весело і любо Хлопці, аж рипіли постоли, А на ранок їм забрили чуба І в прийом жовнірський повели* (П. Воронько).

ЗАБРИ́ЖИТИ, ить, *док.* Почати брижити (у 1 знач.). *Сильний вітер стривожив верболози, неспокійно забрижила гладінь озера* (із журн.); *Море забрижило.*

ЗАБРИ́ЗКАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **забри́зкати** 1. *Алі прудкіше бігав од човна на берег, весь забризканий піною* (М. Коцюбинський); *Сніг кругом був забризканий кров'ю* (І. Багряний); *Нарешті, двері відчинилися, і появився Гнат: шкірянка розстебнута, чоботи забризкані багнюкою* (Григорій Тютюнник); // **забри́зкано,** *безос. пред. Вночі на станцію налетіли англійські літаки й розбомбили ешелон, який стояв навпроти вокзалу. Ешелон був з мармеладом, і тепер цим мармеладом було забризкано все навкруги і здавалося, що то — кров* (П. Загребельний).

2. *у знач. прикм.* Який забризкався. *— Що це ви забризкані такі, хлопці? — питає отець Іван. — До нас журналіст прийшов, а ви в такій мокрій одежі* (із журн.).

ЗАБРИ́ЗКАТИ *див.* **забри́зкувати.**

ЗАБРИ́ЗКАТИСЯ *див.* **забри́зкуватися.**

ЗАБРИ́ЗКУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **забри́зкувати.** *Щоб зменшити забризкування заднього скла, треба встановлювати дефлектор над задніми дверима автомобіля* (із журн.).

ЗАБРИ́ЗКУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАБРИ́ЗКАТИ,** аю, аєш, *док.* 1. *кого, що.* Покривати бризками. *Вода .. хлюпалася дужче й дужче, затікала в каюти, забризкувала потроху все, що їй траплялося на путі* (П. Загребельний); *В стегно вп'ялася* [стріла], *І кров забризкала штани* (І. Котляревський); *Майя, очевидно, нарочито розпустила волосся і забризкала своє тіло духами* (М. Хвильовий); * Образно. *Ми в ліс ввійшли... Забризкав промінь віти* (В. Сосюра).

2. *що, розм.* Бризками гасити вогонь. *Пожежа була ліквідована без допомоги пожежної команди. Маврикій, Капітан, Іван .. залили її з шланга, а пансіонські куховари забризкали з відер* (Ю. Смолич).

3. *тільки док., чим і без дод.* Почати бризкати (у 1, 2 знач.). *Видовбаний сніг грудками забризкав з-під ніг його гнідого ситого коня* (Л. Смілянський); *Узуньян і Азік схопилися, мов підкинені пружиною, з наміром кинутися на Андрія, забризкали слиною* (І. Багряний); *Хлопці забризкали водою, хлюпаючи собі на обличчя, на руки, на спину* (І. Багмут).

ЗАБРИ́ЗКУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.,* **ЗАБРИ́ЗКАТИСЯ,** аюся, аєшся, *док.* Покриватися бризками. *На випадок негоди сигнали дублюючих ліхтарів будуть добре помітними, оскільки штатні, як правило, забризкуються брудом* (із журн.); *Забризкався* [Матвій], *захлюстався... Еге! та не мішай* [заважай] *йому! Він гуля!* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Він добре знав, що той, який бере з криниці воду, може перший її і напитися, і перший нею забризкатися і помочити свої руки* (Т. Осьмачка).

ЗАБРИКА́ТИ, а́ю, а́єш, *док.* Почати брикати. *Гризельда націлилась в неї, стрельнула й влучила в неї. Серна підскочила високо вгору, забрикала ногами на повітрі й беркицнула на землю* (І. Нечуй-Левицький).

ЗАБРИНІ́ТИ, ни́ть, *док.* 1. Почати бриніти; зазвучати, задзвеніти. *Аж тут король Едвард спинивсь, І сурма забри-*

ніла (Леся Українка); *В тон басові тихенько забриніли десь шибки...* (С. Васильченко); *Саме для неї нечуваними ще звуками забриніла його гітара* (Д. Ткач); // Почати лунати, стати чутним (про звук, голос, пісню і т. ін.). *Забриніла найулюбленіша пісня Лисенка: "Та нема гірш нікому, як тій сиротині"* (М. Стельмах); *Ім'я це ось уже довший час, відколи вірші її забриніли йому в голові, викликає у Бумблякевича незрозумілу печаль* (Ю. Винничук); // *чим.* Почати викликати звуки. *Налетів звідкись раптовий вихор, забринів шибками у віконній рамі* (А. Шиян); // Задзижчати (про комах). *Забриніли в веснянім повітрі мухи* (М. Коцюбинський); *Джміль забринів погрозливо, проповз по краю квітки, злетів і щез у землі* (Валерій Шевчук); // Задзюрчати (про воду). *Зашуміли гори, забриніли води* (І. Франко); *День народився чистий, ясний. Вітер втих. І враз забриніли струмочки* (Я. Гримайло).

2. *у чому і без дод., перен.* Почати виявлятися у голосі, словах, очах і т. ін. *Здивованому Андрієві здалося, що в тім голосі забриніла нотка підступу. Мовчав, не знаючи, що відповісти* (І. Багряний); *У голосі його забриніли владні нотки* (З. Тулуб); *По-новому, по-молодечому і по-державному забриніла публіцистика Олеся Гончара — його суворо правдиві, мужні виступи на захист української нації одразу стали відомі на весь світ* (з газ.); // *чим.* Почати виражати що-небудь. *Почула вона серцем гірку правду, і тихим, безнадійним смутком забриніли останні слова пісні* (С. Васильченко); *Забринів слізьми її голос* (А. Головко); *Сміхом забриніли очі в Лодиженка* (Іван Ле).

3. Почати дрижати. *Легко й радісно зітхнув густий хуторський парк із столітніми дубами, тихо забриніли маленькі шибки в низенькій хаті — землянці* (С. Васильченко); *Чорні очі її відірвалися від кофейника .. Ледве помітно забриніли повіки* (Олесь Досвітній); *Прийдуть* [друзі] *на подвір'я військкомату із тим металургом-новобранцем, та ще й тут забринять шибки від їхнього "Засвіт встали козаченьки"* (О. Гончар).

4. *перен.* Яскраво вирізнитися, виділитися своїм кольором під час цвітіння, дозрівання (про квіти, плоди). *Квітки забриніли на полі* (Сл. Б. Грінченка).

5. *перен.* Почати блищати, вирізнятися блиском. *Зінько похилив мовчки голову, і сльози забриніли в його очах* (Б. Грінченко); *Знову сонце забриніло на вечірньому прузі* (О. Ільченко); *І шелеснула майже нечутно крильми сова, і вже кажан виписував загогулини* [закарлючки] *в небі, на якім забриніла перша зірка* (В. Дрозд).

Зашуміло (загупало, забриніло) в голові *див.* **зашуміти.**

◊ **Ко́жна жи́лка (жи́лочка) дрижи́ть (гра́є, гово́рить, брини́ть, тремти́ть** *і т. ін.)* **/ задрижа́ла (загра́ла, заговори́ла, забрині́ла, затремті́ла** *і т. ін.)* *див.* **жи́лка; [Ні (і)] му́шка** *(рідше* **му́ха) [ніде́] не забрини́ть** *див.* **му́шка**[1].

ЗАБРИ́НЬКАТИ, аю, аєш, *док.* Почати бринькати. *Музиканти забринькали, зацигикали, настроюючи скрипки* (О. Донченко); *Десь забринькала балалайка* (В. Речмедін); * Образно. *З гаїв сова обізвалась, скляними дзвіночками жаби у потоках забринькали* (Н. Королева).

ЗАБРИНЬЧА́ТИ, чу́, чи́ш, *док.* Почати бриньчати. *Не втерпів Кируша і торохнув так бубном, що мідні тарілочки весело забриньчали* (В. Кучер).

ЗАБРИ́ТИ *див.* **забрива́ти.**

ЗАБРИ́ТИЙ, а, е, *розм.* Дієпр. пас. до **забри́ти.** *Забритий до війська парубок прощався з дівчиною, наче назавжди, обіцяв повернутися з солдатів живим і цілим* (із журн.).

ЗАБРІ́Д, ро́ду, *ч., заст.* 1. Відхід із дому на заробітки; бурлакування. *Заброду хлопець не боявся, думав лише, як заробити копійку для хворої матері* (із журн.).

2. Сезонна артіль рибалок. *Бреде бурлак, поспішає В заброди до моря* (І. Манжура); *Одспівав* [дід] *панщину, чумакував-співав, п'ятнадцять років, співаючи, по забродах бурлакував...* (С. Васильченко); *— Як був я в заброді, так ми раз неводом кит-рибу спіймали, —.. сказав Павло* (Григорій Тютюнник).

Іти́ / піти́ в забрі́д *див.* **іти́.**

◊ **Пусти́тися** / *рідше* **пуска́тися в забрі́д** *див.* **пуска́тися.**

ЗАБРІДА́ТИ, а́ю, а́єш, **ЗАБРО́ДИТИ,** джу, диш, *недок.*, **ЗАБРЕСТИ́,** еду́, еде́ш; *мин. ч.* забрі́в, рела́, ло́; *док.* 1. Бродячи або бредучи, заходити куди-небудь. *Весною, коли спадає вода, забродить туди пастися худоба* (Григорій Тютюнник); *Сліпі, позбавлені помочі, гинули* [воїни] *в чорториях, забрідали в непрохідні дебрі* (П. Загребельний); *Коли не забредеш к Мірошнику бувало, У його* [нього] *є і хліб, і сіль, і сало* (Є. Гребінка); *— Була я у гаях і забрела дуже далеко, аж туди к чужосільським левадам* (Марко Вовчок); * Образно. *Ночі народжували печаль перелітних птахів. Ця печаль забрела і в людське серце* (М. Стельмах).

2. Заходити, залізати у воду; іти вбрід. *Забродить* [Оксана] *по кісточки в чисто-прозору воду* (І. Цюпа); *Деякі коні полохалися води, комизились, рвали посторонки. Доводилося бійцям самим, поскидавши штани, забродити по груди у крижану воду* (О. Гончар); *Хлопчик хлюпостався у воді і не звертав уваги на діда, аж поки дід не забрів у воду і не витяг його на берег* (А. Хижняк); *Вона дійшла до струмка, поволі забрела в воду, стала мити ноги, показуючи своє звабливе біле тіло* (П. Загребельний).

3. *тільки док.* Піти у воді (під час ловлі риби неводом, волоком і т. ін.). *Наймити забрели попід берегом і витягли повний волок баговиння, карасів, линів, раків та жаб* (І. Нечуй-Левицький).

У спаш ускочити (забрести́, пода́тися *і т. ін.)* *див.* **вска́кувати.**

◊ **(1) Забрело́ в го́лову** *чию, кого, кому* — хто-небудь додумався до чогось; у кого-небудь з'явилася, виникла якась думка, ідея і т. ін. — *За ці гроші ми не тільки дві ферми збудуємо, а ще й пекарню. — Пекарню? — схопився від несподіванки Сагайдак і заходив по кімнаті. — Що це тобі забрело в голову?* (В. Кучер); *І тоді страшна думка забрела в голову старости; коли навіть такі, як Лаврін, вкинулись у політику, то скоро настане судний день і над Гітлером* (М. Стельмах).

ЗАБРІ́ХУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.*, **ЗАБРЕХА́ТИСЯ,** ешу́ся, е́шешся, *док., розм.* Далеко заходити у брехні, захоплюватися брехнею; заплутуватися в брехні. *Ніколи не брехала* [Маланка].., *а вже так забріхуватись, се ніколи не було її* [її] *звичаєм* (І. Франко); *Варя, щоб не заснути, розпитувала Гришу про море, про риб, про шторми, а він відповідав їй все, що знав із книжок, почуваючи, що дедалі більше забріхується і не може зупинитися* (П. Загребельний); *Ой, тільки б не забрехатися! Дід мій брехню за п'ять кілометрів бачить* (В. Нестайко).

ЗАБРО́ДА, и, *ч. і ж., розм.* 1. *зневажл.* Людина, яка прибула звідки-небудь, нетутешня; чужинець; приблуда. — *Казала я, темна душа у заброди, а очі, як у гадюки* (П. Панч); * У порівн. *Це, звичайно, Степан Пеньков, та ми, розпізнавши його в обличчя, усе ще приглядалися до нього, мов до заброди, який іде до нас непрошений* (Р. Іваничук); // Чужоземний загарбник. *Чутно гортанні уривчасті команди чужинських унтерів біля гармат, чутно металевий передзвін гільз, що падають з казенника на витоптану збродами землю* (Є. Доломан).

2. *у знач. прикм.* Людина, яка любить бродити, багато блукає. *Та він у нас заброда: усе десь блука* (Сл. Б. Грінченка); *Дівчата залишались у домі, а хлопців мучив дух неупокорений — ставали вони блудягами й збродами, п'яницями або ж диваками* (Валерій Шевчук); // Про того, хто забрів у воду, ловлячи рибу. *Як радувались ми, обвітрені заброди, Смагляві хлопчаки, .. Що риба йде у снасть* (А. Малишко).

ЗАБРО́ДЖЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **забродити**[3]. *До чоловіка підійшов хлопчина у заброджених штанцях* (із журн.).

2. Який забродився. *Я не дивлюсь йому в лице, але я добре знаю хижацький вираз його очей .. Він схопив рвучко чирок і заброджений вилазить на берег* (Б. Антоненко-Давидович); *На припічку материнської хати, під розквітлим старим абрикосом, міцно спить зморений, заброджений у нічних росах невловимець* (О. Гончар).

ЗАБРО́ДЖУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАБРОДИ́ТИ,** оджу́, о́диш, *док., що.* Ходячи, бігаючи, замочувати що-небудь знизу водою, забруднювати болотом. *Дмитро Горіх по мокрому снігу забродив холоші полотняних штанів* (С. Чорнобривець).

ЗАБРО́ДЖУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.*, **ЗАБРОДИ́ТИСЯ,** оджу́ся, о́дишся, *док.* Ходячи, бігаючи, намокати, бруднитися знизу болотом. *Артьомов .. згадав, як малим ранньої весни бродив по вулицях і заброджувався по самі вуха* (С. Чорнобривець); *Не дивись, що забродивсь, аби халяв не покаляв* (П. Чубинський); *Поки доплентався* [Федір] *до роздоріжжя — геть забродився* (Ю. Мушкетик).

ЗАБРО́ДИТИ *див.* **забріда́ти.**

ЗАБРОДИ́ТИ[1], оджу́, о́диш, *док.* Почати бродити *(див.* **броди́ти**[1] 1). *Забродили рибаки по лиману, розмотуючи довгі сіті на мілку рибину* (із журн.).

ЗАБРОДИ́ТИ[2], о́дить, *док.* Почати бродити *(див.* **броди́ти**[2]). *Як тільки сік із яблук забродить, з його поверхні знімають піну, а потім досипають цукор для посилення процесу бродіння* (із журн.); * Образно. *Забродило повітря п'янкими весняними пахощами* (М. Олійник).

ЗАБРОДИ́ТИ[3] *див.* **забро́джувати.**

ЗАБРОДИ́ТИСЯ *див.* **забро́джуватися.**

ЗАБРО́ДЧИК, а, *ч., заст.* Рибалка, який ловить рибу неводом, волоком і т. ін. *Починалась тепла, тиха осінь. Забродчики попрочищали єрики, повикидали пісок і почали ловити кефаль* (І. Нечуй-Левицький); *Пізнього ранку вернулися з лиманів забродчики* (Ю. Мушкетик).

ЗАБРОНЬО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **забронюва́ти.** *Поточного сезону українські туристичні компанії пропорційно скоротили кількість чартерних рейсів і заброньованих місць у готелях* (із журн.); *Вадим так розчулився, що дістав заброньовану на завтра пляшку коньяку й налив Семенові Івановичу чарку* (Б. Антоненко-Давидович); // **заброньо́вано,** *безос. пред. Адміністраторка додала: номер заброньовано по завтрашнє число, зараз літо, туристичний сезон, і готель займе велика група іноземних туристів* (Ю. Мушкетик); — *Місця на шатлі вже заброньовано* (О. Авраменко, В. Авраменко).

ЗАБРОНЮВА́ТИ, ю́ю, ю́єш, *що.* Док. до **бронюва́ти**[1]. *Забронював* [Стас] *для них із Лідою номер із вікнами на озеро* (Люко Дашвар); // *перен.* У результаті якихось дій створити собі надійні умови для здійснення чого-небудь. *Своєю красномовною промовою урядовець забронював собі місце у партійному виборчому списку* (з газ.); *Наші тенісисти забронювали собі перемогу фактично вже після першого дня змагань* (з газ.).

ЗА́БРОСТЬ, і, *ж., збірн., діал.* Плодові бруньки. *На яблуні багато забрості, багато яблук буде* (Сл. Б. Грінченка); *Товсті бруньки каштанів поналивались і лисніли, неначе обмазані сиропом. Заброcть аж червоніла на деревах* (І. Нечуй-Левицький); // Суцвіття. *Як не вірити, коли соловеїдзвіночки повним голосом хвалу Богові співають, коли фіалкасхимниця у мовчанню* [мовчанні] *пахощами своїми Створителя* [Творця] *славить, а заброcть пахучий квіт непорочний викидає* (Н. Королева).

ЗАБРУ́ДЖЕНИЙ, а, е, *рідко.* 1. Дієпр. пас. до **забруди́ти.** *Ось .. будинок колишнього банку. Обчовгані мідяні клямки, витоптані пороги, забруджений поміст* (У. Самчук); // **забру́джено,** *безос. пред. Підлогу в світлицях було забруджено, неначе в свинарні, мисники й шафи понівечено, стільці поламано* (А. Кащенко).

2. Який забрудився. *Вночі, забруджений по вуха, я повернувся додому* (С. Чорнобривець).

ЗАБРУДИ́ТИ *див.* **забру́днювати.**

ЗАБРУДИ́ТИСЯ *див.* **забру́днюватися.**

ЗАБРУ́ДНЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **забрудни́ти.** *Одежа, руки в них забруднені фарбою та клеєм* (Леся Українка); *Підлога була забруднена окурками* [недопалками] (Д. Бедзик); // **забру́днено,** *безос. пред.* — *Русалки живуть тепер всюди, навіть у каналізації, відколи забруднено ріки, вони вже до всього призвичаїлися* (Ю. Винничук); — *Забруднено мою честь, я зазнавала нелюдських страждань, ганьби, і ніхто не прийшов мені на поміч* (П. Загребельний).

2. *у знач. прикм.* Який забруднився. *Якийсь забруднений голодранець простягнув руку до сивої владичої голови* (А. Чайковський); *На городі, як п'яний, похитувався забруднений Заятчук, а на нього квочкою наскакувала розлютована господиня* (М. Стельмах).

ЗАБРУ́ДНЕНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **забру́днений.** *Заболотний з досвідом затятого урбаніста пояснює, що забрудненість повітря особливо посилюється надвечір* (О. Гончар); *Екологічне лихо — це не лише задимленість атмосфери і забрудненість водойм і ґрунтів* (із журн.); // Ступінь, міра забруднення чого-небудь. *Є межа забрудненості природного середовища, вище якої усе живе помирає* (В. Дрозд); *Загалом по Україні забрудненість харчових продуктів нітратами тепер є нижчою, ніж у попередні роки* (з наук.-попул. літ.).

ЗАБРУ́ДНЕННЯ, я, *с.* Дія і стан за знач. **забрудни́ти** 1 і **забрудни́тися** 1. *Особливо актуальним завданням є боротьба з забрудненням рік, озер і ставів стічними промисловими водами* (з наук.-попул. літ.); *Велике значення при прогнозуванні поширення радіоактивного забруднення має не тільки*

сорбція радіоізотопів, але й зворотний процес — їх десорбція (із журн.).

ЗАБРУДНИ́ТИ *див.* **забру́днювати.**

ЗАБРУДНИ́ТИСЯ *див.* **забру́днюватися.**

ЗАБРУ́ДНЮВАЛЬНИЙ, а, е. Який забруднює що-небудь. *Забруднювальний вплив азотних добрив на гідросферу та атмосферу може бути зменшено завдяки встановленню очисних пристроїв та вживанню відповідних заходів* (з навч. літ.); *Забруднювальних речовин стає дедалі більше, шляхи їхньої міграції непередбачувані, а способи утилізації відходів самі по собі забруднюють довкілля* (із журн.).

ЗАБРУ́ДНЮВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **забру́днювати** 1 і **забру́днюватися** 1. *Дедалі більшає й дужчає голос народу .. за охорону нашої природи від знищення, .. від плюндрування, від забруднювання...* (Остап Вишня); *Одним із основних джерел забруднювання атмосферного повітря є автотранспорт* (з газ.).

ЗАБРУ́ДНЮВАТИ, юю, юєш, *недок.*, **ЗАБРУДНИ́ТИ,** ню́, ни́ш, *рідко* **ЗАБРУДИ́ТИ,** уджу́, у́диш, *док., кого, що.* 1. Робити кого-, що-небудь брудним. *Пекельна смола пекла та забруднювала їх .. руки* (І. Франко); *Ти моя милая, де-с ходила, Та свої ніжечки забрудила?* (з народної пісні); *— Мокре пале листя .. сукню може забруднити, покаляти* (Леся Українка); *Обережно, щоб не забруднити папірця, Надя взяла його за кутики й почала читати* (Д. Ткач); // Розчиняти, розпилювати (у воді, повітрі і т. ін.) речовину, що надає чому-небудь брудного кольору або робить його непридатним, шкідливим для використання. *Михайло осідлав свого коника. Він любив говорити про те, куди доскочить людство в своєму поступі. Випалить кисень, забруднить біосферу, знищить себе бомбою чи подолає все це* (Ю. Мушкетик).

2. *перен.* Позбавляти моральної чистоти, ганьбити кого-, що-небудь; споганювати. [Я к і в:] *Гей, Вартоломею, людоїде! Забруднив ти душу твою кривдою великою* (М. Кропивницький); *Актриса не почувала за собою ніякої вини. Адже вона нічим не забруднила своє сумління* (В. Собко); *— Скільки чистих душ ви забруднили,– чи то спитала, чи ствердила Євпраксія* (П. Загребельний).

ЗАБРУ́ДНЮВАТИСЯ, ююся, юєшся, *недок.*, **ЗАБРУДНИ́ТИСЯ,** ню́ся, ни́шся, *рідко* **ЗАБРУДИ́ТИСЯ,** уджу́ся, у́дишся, *док.* 1. Ставати, робитися брудним. *Лікар порадив .. полежати і стежити, щоб рана не забруднювалась* (М. Трублаїні); // Наповнюючись, просякаючи частинками іншої речовини, набувати брудного кольору або ставати непридатним, шкідливим для використання (про воду, повітря і т. ін.). *Більшість токсичних відходів вивозиться на так звані звалища, в результаті чого підземні води — основне джерело постачання питної води — забруднюються солями важких металів, хімічними сполуками* (із журн.).

2. *перен.* Утрачати моральну чистоту, ганьбитися; споганюватися. *Ви не знаєте меж падіння цього чоловіка, ваша Величність. Все коло нього неминуче забруднюється, псується* (П. Загребельний); [Є ф р е м:] *Бачиш, твоє життя чисте, як скло!..* [П а р х і м:] *А твоє хіба забруднилось?* (М. Кропивницький); *Втратив* [Саїд] *друзів, забруднилось ім'я і зблякла честь...* (Іван Ле).

3. *тільки недок.* Пас. до **забру́днювати.** *У 80-х роках XX ст. територія України забруднювалася відходами мінерально-сировинного комплексу в 10 разів інтенсивніше, ніж СРСР у цілому* (з наук.-попул. літ.).

ЗАБРУ́ДНЮВАЧ, а, *ч.* Те, що забруднює довкілля, порушуючи стан природного об'єкта (повітря, води, ґрунту і т. ін.). *Хімічні забруднювачі рясніють мутагенними речовинами* (із журн.); *Відвали, як і підприємства залізорудної галузі, — серйозні забруднювачі довкілля* (із журн.); // Фізичний, хімічний або біологічний агент, який, потрапивши в середовище техногенним шляхом, справляє шкідливий токсичний вплив на живі організми. *Накопичуючись в організмі, забруднювачі викликають різні порушення: зміну діяльності ферментативних систем, що регулюють процеси обміну, порушення нормальної роботи окремих органів і їх систем* (із журн.).

ЗАБРУКО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **забрукува́ти.** *Я дивлюсь униз, на забруковане подвір'я* (П. Колесник); *Галасливим кигиканням ненаїдливих чайок, цокотом кінських копит на погано забрукованих вулицях і голосами перекупок розпочинає вона* [Одеса] *свій звичайний трудовий день* (М. Олійник); // **забруко́вано,** *безос. пред. Загримкотіло, загупало, зарокотало з обох боків з такою заповзятістю і злістю, що, здавалося, стріляє все: і люди, й танки, й будівлі, й дерева, і навіть каміння, яким забруковано вулицю* (Є. Доломан).

ЗАБРУКО́ВУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **забруко́вувати.** *У місті почалося забруковування й озеленення вулиць і площ, спорудження й ремонт водопроводів* (з газ.).

ЗАБРУКО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАБРУКУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док., що.* Вимощувати камінням вулицю, дорогу і т. ін. *Полтава довго була глухим провінційним містечком, що дуже мало нагадувало губернський центр. Тільки з 1865 року тут почали забруковувати головні вулиці* (М. Слабошпицький); *Тепер же цех мав такий вигляд, наче він зовсім новий. Щойно начебто забрукували підлогу камінними плитками* (Ю. Шовкопляс).

ЗАБРУКО́ВУВАТИСЯ, ується, *недок.* Пас. до **забруко́вувати.** *Через нестачу матеріалів та робочих рук центральна частина міста забруковувалася досить повільно* (з газ.).

ЗАБРУКУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **забрукува́ти.** *Фірма профінансувала не лише монтаж пам'ятника, а й увесь комплекс робіт, пов'язаних із забрукуванням доріжок у сквері та площі перед самим п'єдесталом* (із журн.); *Забрукування вулиць.*

ЗАБРУКУВА́ТИ *див.* **забруко́вувати.**

ЗАБРУНЬКО́ВАНИЙ, а, е. Який забрунькувався, вкрився бруньками. *В .. шибки було видно Чортомлицьке Дніприще з сухими й жовтими, як бронза, торішніми очеретами по той бік, сумовитими вербами, що спадали забрунькованим віттям у високу весняну воду* (Ю. Мушкетик); *Виростити імбир у домашніх умовах можна, посадивши забруньковані шматочки кореня у широку, але неглибоку посудину з хорошим дренажем* (із журн.).

ЗАБРУНЬКУВА́ТИ, у́є, *док.* Почати брунькувати. *Твій вогонь не попелом впаде, Від нього, може, гілка забрунькує* (Л. Забашта); *Довго й терпеливо чекали хлоп'ята: вчитель підвівся з ліжка лише тоді, як одшуміли талі води і забрунькували дерева* (М. Сиротюк); *Навіть увіткнута в найкращу землю шабля, скільки її не поливай, не забрунькує* (Ю. Мушкетик).

ЗАБРУНЬКУВА́ТИСЯ, у́ється, *док.* Те саме, що **забрунькува́ти.** *Напередодні Нового року у Севастополі через теплу погоду зацвів бузок і забрунькувалися яблуні та груші* (з газ.); * Образно. *Як і коли забриніли в душі поетичні струни, з якого дива чи болю забрунькувався перший вірш?* (із журн.).

ЗАБРЬО́ХА, и, *ч. і ж., розм., рідко.* Неохайна, забрьохана людина. *Так і швендя куди попало, бісів забрьоха* (Сл. Б. Грінченка).

ЗАБРЬО́ХАНИЙ, а, е, *розм.* 1. Дієпр. пас. до **забрьо́хати.** *Промоклий до нитки, з забрьоханими чобітьми, втомлений і змарнілий, він переступив поріг рідної хати* (П. Колесник).

2. *у знач. прикм.* Який забрьохався. *Стояли і дивились... Проводжали експрес — мерехтливе чудо небаченого чи давно забутого світу... Неголені... Забрьохані... З хворобливо запаленими очима...* (І. Багряний); *З-за тину вибігло забрьохане цуценя* (П. Кочура).

ЗАБРЬО́ХАНІСТЬ, ності, *ж., розм.* Стан за знач. **забрьо́ханий.** *Коні викликали хіба що жаль своєю виснаженістю й забрьоханістю* (П. Загребельний).

ЗАБРЬО́ХАТИ *див.* **забрьо́хувати.**

ЗАБРЬО́ХАТИСЯ *див.* **забрьо́хуватися.**

ЗАБРЬО́ХУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАБРЬО́ХАТИ,** аю, аєш, *док., що, розм.* Ідучи, забризкувати знизу водою, росою, забруднювати болотом і т. ін. (взуття, одяг тощо). *Діти гасали калюжами, забрьохуючи штанці* (із журн.); *Вони пішли луками, поскидавши черевики, щоб не забрьохати їх у росу* (І. Цюпа).

ЗАБРЬО́ХУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.,* **ЗАБРЬО́ХАТИСЯ,** аюся, аєшся, *док., розм.* Ідучи, забризкуватися знизу водою, росою, забруднюватися болотом і т. ін. *Коли траплялись стежечки, уникав* [Григорій], *а йшов просто, як цькований звір: боявся зустрічі з людьми. Забрьохувався в росі по самі вуха ранками і був мокрий, як хлющ* (І. Багряний); *— Навіщо ноги бити, по нетрях лазити, забрьохуватись?* (Ю. Збанацький); *Ніколи він не обмине калюжі, щоб не пройти через неї і не забрьохатись по самісінькі коліна* (О. Копиленко); *Верховинський намісник крокував цього ранку жвавіше, ніж звичайно, високо підбираючи, щоб не забрьохатись у росі, поли довгої сутани* (С. Скляренко).

ЗАБРЯЖЧА́ТИ, чу́, чи́ш, *док.* Почати бряжчати (у 1, 2 знач.). *Стали козаки до бою на смерть, тверді, як кремінь. Забряжчали шаблі* (з переказу); *Раптом пролунав постріл, упали на середину хати шибки, забряжчали* (С. Воскрекасенко); *Мати кинулася до кошика, забряжчала посудом, подала пирога* (В. Кучер); *Десь забряжчав у коридорі телефон* (І. Багряний); // *безос. Заторохтіло, забряжчало, з миски бухнуло червоне полум'я* (Р. Іваничук); *В каюті забряжчало, заскрипіло, мамина сумка поповзла із столу, впала на підлогу* (А. Дімаров).

ЗАБРЯ́ЗКАТИ, аю, аєш, *док.* Почати брязкати (у 1 знач.). *А там закрасується жито, пшениця, Забрязкають коси стальні* (І. Манжура); *Отець Зіновій пішов через двір до комори; забрязкав ключами, трохи потовкся та понишпорив у коморі* (І. Нечуй-Левицький); *І кохану він помітив, Уклонився, шапку зняв І найкращу квітку з квітів У обійми дужі взяв. Заспівали поцілунки, Чи озвались солов'ї, Чи забрязкали дарунки на палких руках її?* (О. Олесь); *Впадуть ниць смиренні, а до скарбон забрязкають монети — мідні, срібні, золоті* (Р. Іваничук); // *безос. Другого дня, як сонце припекло, Як сльози скапали додолу з віт зелених, — Забрязкало... Заіржало... Загуло... Драгуни рушили з шаблями наголо І повели закутих полонених* (І. Багряний).

ЗАБРЯЗКОТА́ТИ *див.* **забрязкоті́ти.**

ЗАБРЯЗКОТІ́ТИ, очу́, оти́ш, *рідко* **ЗАБРЯЗКОТА́ТИ,** очу́, о́чеш, *док.* Почати брязкотіти, брязкотати. *Аж ось Сокири вже в Гаю забрязкотіли* (Є. Гребінка); *Слуги забігали, загомоніли, забрязкотіли ключами* (І. Нечуй-Левицький); *І крикнули хлопці: — За волю! — ще й шаблюки забрязкотіли* (М. Хвильовий); *Він неквапно попрямував до дверей. В цей час у приміщенні щось забрязкотіло, і назустріч Денисові виринув з порожнім відром німець* (О. Гончар); *По кількох хвилинах забрязкотів засув, і на поріг виступив Василь* (Ю. Мушкетик); *Арештант забрязкотав кайданами.*

ЗАБУБНИ́ТИ, ню́, ни́ш, *док.* Почати бубнити. *Потім бубон забубнив, забряжчав брязкальцями* (А. Головко); *Мартин журно закурив .. і забубнив пальцями по столу* (П. Козланюк).

ЗАБУБОНІ́ТИ, ню́, ни́ш, *док.* Почати бубоніти. *— Жду та жду самовара, аж очортіло вже ждати, — забубонів сердито Клопотовський* (І. Нечуй-Левицький); *Тріснула гілка, в саду щось гупнуло; забубонів стиха чийсь .. голос* (С. Васильченко); *Коли в купе спалахнув ріжок електрики, пасажир здригнув, кинув швидкий погляд на Криленка і, підсівши ближче до столика, забубонів по ньому сухими музичними пальцями* (М. Хвильовий); *Звилася над ставом ракета, зашипіла гадюкою, впала під берегом, і зразу ж забубонів кулемет* (К. Гриб).

ЗАБУВА́КА, и, *ч. і ж., розм.* Людина, яка часто щось забуває; забудько. *— Ну й забувака ти! Я ж тобі вже казав, що він жив у нас, а потім пішов на Житній базар* (Ю. Логвин).

ЗАБУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **забува́ти.** *Є тексти для запам'ятовування, а є — для забування* (П. Загребельний); *Щоб запобігти швидкому забуванню та досягти кращого засвоєння навчального матеріалу, необхідно постійно тренувати пам'ять* (з навч. літ.).

ЗАБУВА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.,* **ЗАБУ́ТИ,** у́ду, у́деш, *док.* 1. *кого, що, про кого — що.* Переставати пам'ятати кого-, що-небудь, не зберігати в пам'яті. *Не загубіть листа, бо такої чудної адреси неможливо запам'ятати, я сама її раз у раз забуваю* (Леся Українка); *І вже тут, на дальньому пероні, я починаю перероджуватись. Я забуваю сіреньке життя сіреньких болів і турбот і пізнаю інший солодкий світ* (М. Хвильовий); *А він канув, провалився; Його вже й забули, Чи й був коли?* (Т. Шевченко); *— Вже ж більше місяця не бачились... Ти не забув ще нас, Остапе? — Забув, — відповів той* (В. Підмогильний); *— Буде вже інший давати Колі уроки. — Він з вами забув і те, що знав* (А. Головко); // Розучуватися робити що-небудь. *На криласі не вміє* [Симеон] *співати, І псалтиря забув читати* (Г. Квітка-Основ'яненко); *— Я колись грав* [на гуслях], *та вже забув* (І. Нечуй-Левицький).

2. *кого, що, про кого — що.* Робитися, ставати байдужим до кого-, чого-небудь, переставати думати про когось, щось. *— Поки співаєш на калині, То й весело мені, і забуваю я Свою недоленьку, життя своє погане* (Л. Глібов); *Вустимко враз забуває про зозулю і .. біжить до хати* (І. Багмут); *Як угляділа її* [Нимидору] *Джериха, як побачила її рум'яне лице, високий зріст, то забула навіть на той час про бага-*

тирку Варку (І. Нечуй-Левицький); *Важка образа ворухнулася тоді в серці Оксена, він хоч і промовчав, але забути її не міг* (Григорій Тютюнник); // *кого.* Втрачати стосунки, зв'язки з ким-небудь, цуратися когось. *Терлецькі просили його* [Балабуху] *не забувати їх і приїздити до їх* [них] *частіше* (І. Нечуй-Левицький); *Коли матимете охоту і вільний час — напишіть до мене і взагалі не забувайте мене* (М. Коцюбинський); // *кого і без дод.* Втрачати почуття кохання до кого-небудь. *— Промов мені, милий, хоч словечко! — і вчора, і позавчора тебе не було. Коли забуваєш мене, скажи щиру правду* (Марко Вовчок); *— Де милий-серденько? Чи жив, здоров, чи він любить, Чи забув-покинув?* (Т. Шевченко); *— До інших з лиха надумався учащати, до однієї вчительки причепився, щоб забути тебе* (М. Стельмах); // *кого.* Переставати відчувати вдячність, пошану і т. ін. до кого-небудь. *Не забули ми, — й ніколи не забудем, — Тих, хто з війни додому не прийшов* (І. Нехода); *Визволені не можуть забути визволителів* (О. Гончар).

3. *що.* Не брати з собою, залишати що-небудь через неуважність. [А н д р о м а х а:] *Чого тобі, Кассандро? Ти, здається, забула вчора в мене веретено?* (Леся Українка); *Брянський уважно вислухує рапорт, питає, чи не забули часом лопат на місці роботи* (О. Гончар); // *з інфін.* Не робити чого-небудь через неуважність. *Як тільки забували зачинить двері, крізь них влітала з сіней зозулястенька курка* (М. Коцюбинський); *Олена як крикне: — Ох, я дурна та божевільна! Забула зайти до шевця* (Г. Квітка-Основ'яненко); *— Ага! Демид! Не забудь же всипати в ясла пшениці, та найліпшої, чув?* (О. Довженко); // *тільки недок., з інфін. і част.* н е . Завжди використовувати нагоду зробити, сказати що-небудь. *Розмовляючи з ким-небудь, вона ніколи не забувала додати, що вона вчилась аж у столиці* (Панас Мирний); *Ніколи не забувала* [Маріцца] *крадькома... хрестити все, за що Параскіца бралася* (М. Коцюбинський); *Коли до нього приїздять товариші з полігона і після спеки розкошують тут свіжою водою з колодязя, не забуває молодий Горпищенко весело згадати добрим словом того свого невідомого пращура, який цей колодязь викопав у степу* (О. Гончар).

4. *кого, що, про кого — що, зі спол.* щ о. Випускати з уваги кого-, що-небудь, не враховувати чого-небудь. *— У вас, мабуть, працює багато робітників? — запитала Сахно .. — Не дуже, — заперечив доктор Гальванеску. — Ви забуваєте, що в мене геть усе механізовано* (Ю. Смолич); [Е д і т а:] *Сину, ти забув, що ти молодший і говориш з гостем* (Леся Українка); *Павло Гречаний стояв собі біля коней, опершись ліктями на полудрабок, і всі якось забули про нього, і ніхто не підійшов, щоб попрощатися з ним* (Григорій Тютюнник); // Нехтувати ким-, чим-небудь, не зважати на когось, щось. *Він наостанку порадив не забувати про фізичні вправи, що загартовують тіло* (Олесь Досвітній); *Пізньою добою Мокрина вернулась на хутір, забувши сором, забувши за батька й матір і за все на світі* (І. Нечуй-Левицький); *Аниця і собі зажурилася, забула й про вечерю, не спить усю ніч* (Л. Мартович); *"Обкрадають!" Ця думка довбнею вдарила по голові Терентія, і він, забувши обережність, кинувся до того місця, де щойно стояли коні* (М. Стельмах); // *що і без дод.* Не згадувати, не мати потреби, бажання пам'ятати; прощати. *Я од серця все вибачаю і все забуваю* (М. Коцюбинський); [Й о г а н н а :] *Прошу тебе, забудь мені те слово, — з твоєї волі я повік не вийду* (Леся Українка); *Я один. На столі телеграма: — Приїжджай. Я забула. Я жду* (В. Сосюра); // *кого, що.* Занедбувати, залишати без уваги кого-, що-небудь, переставати займатися кимсь, чимсь. *Сиротою зросла я, при чужині, у людях. Хоч не було діла важкого, — так забували про мене, чи я не голодна, не холодна, чи жива я...* (Марко Вовчок); *Життя не жартувало зі мною, і доводилося часом про літературні справи забувати* (С. Васильченко).

(1) І ду́мати забу́ти — перестати думати про кого-, щонебудь, зовсім не згадувати когось, щось. *На третій день уже й думати забула, чи був у нас дядько, чи не було його* (Панас Мирний); *Михайло .. несподівано зустрічає Анну, про яку уже і думати забув* (В. Хрущак).

◊ **(2) Забува́ти / забу́ти про все [на світі]** — не звертати уваги на те, що відбувається довкола, цілком зосереджуватися лише на кому-, чому-небудь. *— Грицю! мій любий, мій єдиний! — припадаючи до його* [нього], *мовила вона, забуваючи про все на світі* (Панас Мирний); *Загальне бенкетування* [на Січі] *мало в собі щось чарівниче. Юнаки оглядалися на всі боки, забувши про все на світі* (О. Довженко); **(3) Забува́ти / забу́ти [самого́] се́бе (про се́бе, за се́бе)** — зовсім не дбати, не думати про власні потреби, інтереси і т. ін. заради кого-небудь. *Він для неї* [удови] *і матір стару, і самого себе забуває...* (Марко Вовчок); *Яку енергію вона виявила в клопотах про нього, зовсім забувши про себе* (О. Іваненко); **Забу́ла смерть** *див.* **смерть; (4) Забу́ти [і] доро́гу** *куди* — перестати відвідувати кого-, що-небудь; довго не бувати десь. *Наш шановний зоотехнік забув і дорогу на ферму* (Я. Гримайло); *— Я був колись козаком! — у відчаї вигукнув Хвесько. — Ми ж козакували колись разом, Йване. А потім я забув дорогу на Січ* (В. Чемерис); **(5) Забу́ти язика́ в ро́ті** — втратити здатність говорити (перев. через переляк, розгубленість і т. ін.). *Андрій з ляком дивився на Ґудзя. Він навіть язика забув у роті* (М. Коцюбинський); **(6) Не забу́ти дові́ку (пові́к, до моги́ли, до сме́рті** *і т. ін.)* — пам'ятати завжди, вічно. *Я тебе, доки живий буду, довіку не забуду* (І. Нечуй-Левицький); *Хто пройшов бої і пожарища, Той повік не забуде, ні, Фронтового свого товариша* (С. Крижанівський); **(7) Що ти (він, вона́** *і т. ін.)* **забу́в (забу́ла) тут (там)?** — уживається для вираження небажаності, марності, недоречності чийого-небудь приходу, приїзду кудись, до когось. *Піщани спершу не повірили. Чого вона* [генеральша] *сюди приїде? Що вона тут забула?* (Панас Мирний); *З Віктором Вороніним опинився в Інституті кінематографії. Чому? Що я тут забув?* (О. Шугай); *— З якого полку, куди вітер несе? — З дев'яносто першого, до Будейовиць. — А що ти там забув? — Там у мене обер-лейтенант!* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека).

ЗАБУВА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *недок.*, **ЗАБУ́ТИСЯ,** у́дуся, у́дешся, *док.* 1. *розм.* Те саме, що **забува́ти.** *— Прощай же! швидше убирайся. Обіцянки не забувайся* (І. Котляревський); *Зося, приплющивши очі, аж вростає в тин і навіть забувається перекинути через нього своє горня* (М. Стельмах); *— Чи я в тебе з лиця спала, чи брови зносилися, чи робити забулася?* (Ганна Барвінок); *— Нащо ти кланяєшся стовпам? — питається в його Улас. — А для того, щоб не забутись, як треба кланяться людям, — каже Юрко* (І. Нечуй-Левицький); *Цікава Степанида язика прикусила, забулася пісень* (Л. Яновська); *— Ти, відай, не забулася за Йва-*

на? (Леся Українка); *Коли б завмерло стала* [дівчина] — *за шедевр монументу краси дівочої визнав би* [Саїд] *й, забувшись про умовності живого світу, впивався б спогляданням* (Іван Ле); *Їх* [хмари] *розвішала весна-господиня, як коштовну білизну, та й забулася познімати* (В. Земляк).

2. Самоусуватися від навколишньої дійсності, переставати думати про те, що хвилює, непокоїть і т. ін. *Чоловік іноді, на якусь мить, забувається: дійсність здається тяжким сном* (М. Стельмах); *Забудусь! В тиші раювання Нехай мовчать уста мої!* (О. Олесь); *Опіум для народу — самогон. Заливають горе і, як не дивно, карти. Грають в дурачка, в очко — аби забутись* (О. Довженко); *Їй пощастило на якийсь час забутися, ніби розчинити свою тривогу у силі-силенній дрібних, але заспокійливих справ* (В. Собко).

3. Починати дрімати, впадати в сон. *Сон її розбирав чи неміч очі закривала? .. Одарка, побачивши, що стара дедалі почала забуватися, попрощалася й пішла* (Панас Мирний); *Прихилилася й забулась, У дрімоті їй приснилось, Що з її малими дітьми Несподіване зробилось* (Я. Щоголів); *Вночі Шаптала не спав, тільки ранком трохи забувся* (В. Підмогильний); *Прокидається Іванко і до ранку не спить. Тільки на світанку трохи забудеться* (А. Хижняк).

4. Негідно поводитися; казати що-небудь, невідповідне своєму становищу. *Кинувся* [доктор] *до Цглі, щоб обняти її в свої могучі рамена .. — Ні, пане. — сказала, — не забувайтеся! Сидіть* (І. Франко); — *Сподіваюсь, не ви будете мене вчити нехтування "словами" .. Почервоніла* [актриса] *і блиснула на нього очима: — Ви забуваєтесь!* (Леся Українка); *Я кричу: Ви забуваєтесь! Чуєте? .. Коли ви ще раз скажете про це, я вас негайно розстріляю* (М. Хвильовий); // Не стежити за собою, втрачати контроль над собою. *Мав він неприємну звичку, розмовляючи, забуватися і бризкати слиною на співбесідника* (О. Гончар); *Я відчувала такий сильний голод, такий вовчий апетит до всього того, що було на столі, що не витримала і — забулася* (Ірина Вільде).

5. *тільки 3 ос.* Не триматися, не зберігатися в пам'яті. *А не вспієш край свій кинуть, Туга зараз забере; Спогадання роєм линуть, Забувається все зле* (П. Грабовський); *Може, тому все інше — вся його справа — якось стушувалося, вкрилося серпанком нереальності й помалу почало забуватися* (І. Багряний); — *Неграмотному треба все в голові тримати, часом і забудеться, а грамотний записав — папір не голова — з нього не втече* (М. Коцюбинський); // *безос. Ставало тоскно. Дитяче зневір'я почало лякати мене. Забувалося, де ми йдемо і куди* (С. Васильченко); *Чимало шкоди завдала нам за останні роки саме вона — так звана середня статистика. Йшлося про народ, забувалося при цьому про конкретну людину* (з газ.).

ЗАБУДІ́ВЛЯ, і, *ж.* Те саме, що **забудо́ва.** *Забудівля історичних культурних центрів стала болючим питанням сьогодення* (із журн.); *Юрішкова забудівля на дві хати під одним дахом. Все модне, на тисячу літ раховане* (Г. Хоткевич); *Здаля чи то межа, чи то доріжка, низка дерев широких на тлі холодного неба, забудівлі, огорожа* (У. Самчук).

ЗАБУДО́ВА, и, *ж.* 1. Те саме, що **забудо́вування, забудува́ння** 1. *На одному важливому засіданні, де обмірковувалось майбутнє Зачіплянки і розглядались проекти її забудови згідно з генеральним планом, все якось не могли втулити місце цьому соборові* (О. Гончар); *Щільність забудови в столиці продовжує викликати занепокоєння у мешканців* (з газ.); * Образно. *В культурній забудові Врожайний є резон... Про успіхи культурні Рапортував район* (А. Крижанівський).

2. Те, що побудовано на певній ділянці, території. *Перед нею зеленів її хутір — за смереками, за садом не видно забудови* (Б. Харчук); *Обабіч колії тяглися пустирі, за якими починалася не надто виразна забудова* (Ю. Андрухович).

ЗАБУДО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **забудува́ти.** *Далі починалося друге дворище, забудоване хлівами, хлівцями, загонами, сажками та хатками* (Л. Яновська); *За горбом розлігся великий і густо забудований куток села* (Ю. Мельничук); *Вулиця вся забудована особняками, серед яких найвищі — триповерхові* (Валерій Шевчук); // **забудо́вано,** *безос. пред. Ташкент забудовано міцними антисейсмічними спорудами* (з наук.-попул. літ.).

ЗАБУДО́ВАНІСТЬ, ності, *ж.* Стан за знач. **забудо́ваний.** *Параметри антропогенного компонента ландшафту такі: відкритість (частка незабудованої, незабрукованої площі), забудованість (частка площі, зайнятої об'ємними будівлями), висота забудови (поверховість), щільність* (з наук. літ.).

ЗАБУДО́ВНИК, а, *ч.* Той, хто щось споруджує, забудовує якусь територію. [С о н я ш н и к:] *Ану, скажи.., Фіногене, — чому в цементі піску багато, чому дачні забудовники до тебе вчащають?* (Л. Дмитерко); *Відкрилася в Держбанку позика для індивідуальних забудовників. Взяв і я собі таку позику — заходився ставити невеличкий дім* (В. Логвиненко); *Ходив* [дід] *по "халтурах", парове опалення забудовникам ставив, дахи вкривав трудно добутим шифером* (О. Гончар); *Міністерство архітектури та інші відомства зобов'язані розробити заходи щодо підтримки індивідуальних забудовників з числа депортованих* (з газ.); // Організація, яка займається спорудженням певного будівельного об'єкта на замовлення. *Забудовник погодився переробити каналізаційну систему в новобудівлі* (із журн.); *Квартири за цінами від забудовника!* (з мови реклами).

ЗАБУДО́ВНИЦЯ, і, *ж.* Та, хто щось споруджує, забудовує якусь територію. *Досвідчена забудовниця порадила довірити всі ремонтні роботи у будинку одній бригаді працівників* (з газ.).

ЗАБУДО́ВУВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **забудо́вувати.** *На забудовуваній холдингом території планується звести торговельний центр* (з газ.); // **забудо́вувано,** *безос. пред. Попри наявність великої кількості археологічних пам'яток приморську територію активно забудовувано сучасними "палацами"* (з газ.).

ЗАБУДО́ВУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **забудо́вувати.** *Забудовування невеликих міст ведеться переважно п'яти-, дев'ятиповерховими будинками із застосуванням індустріальних методів будівництва і прогресивних матеріалів* (із журн.).

ЗАБУДО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАБУДУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док.*, *що.* Споруджуючи будівлі, займати ними яку-небудь ділянку, територію. *На початку XVII століття, як тільки почалася боротьба із Польщею й запорозькі землі стали забудовувати хуторами й зимівниками втікачі з України, то Військо Запорозьке заходилося обороняти свої межі зброєю* (А. Кащенко); *Велика султанша забудовувала дільницю Аврет-базару* (П. Загребельний); *Сьогодні в Криму немає жодного місця, в якому б кількість зелених зон*

зростала, скрізь їх забудовують, і часом — потворними коробками (з газ.); *Він казав: — Цей смітник треба було забудувати ще до революції* (О. Кундзич).

ЗАБУДО́ВУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.,* **ЗАБУДУВА́ТИСЯ,** у́юся, у́єшся, *док.* 1. Зводити власний будинок на певній території. *Я пішов туди, де почали забудовуватися "куркулі", незважаючи на різні постанови* (О. Чорногуз).

2. *тільки 3 ос.* Бути, ставати місцем спорудження нових будівель. *Земля, не виснажуючись, може годувати стільки людей, скільки може на ній розміститися, — за умови, звичайно, що не будуть забудовуватися родючі ґрунти* (М. Руденко); *Центр Львова на межі століть забудовувався надзвичайно швидко та інтенсивно* (із журн.); *Там, де вище, там і раніше було забудовано, а нижчі місця забудувалися тільки пізніше, як .. підняли гать на лівому березі Ужа* (М. Томчаній).

3. *тільки недок.* Пас. до **забудо́вувати.** *Житлом за зразком західної архітектури забудовуються райони у великих містах Йорданії* (з наук.-попул. літ.).

ЗАБУДУВА́ННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **забудува́ти.** *Забудування території нового району розпочалося навесні, як тільки розмерзлася земля* (із журн.); *Продаються землі під забудування* (з мови реклами).

2. *рідко.* Те саме, що **забудо́ва** 2. *З-за гори виступила висока ґуральня та чималі забудування за греблею* (І. Нечуй-Левицький); *Прийшла весна, минув Великдень. Рицар Адольф велів збудувати для турніру здорове забудування з просторним круглим майданом посередині* (Леся Українка).

ЗАБУДУВА́ТИ *див.* **забудо́вувати.**

ЗАБУДУВА́ТИСЯ *див.* **забудо́вуватися.**

ЗАБУ́ДЬКО, а, *ч., розм.* Забудькувата людина. [Х о р о с т і л ь:] *Як бачу, забудько з вас, панно Юліє!* (І. Франко); *Син був таким забудьком, що коли вийде на дворище із своєї хижі, то не знає, де стоять двері* (А. Калин); *— Коли такий забудько, хай зав'яже вузлик* (М. Сиротюк).

ЗАБУ́ДЬКУВАТИЙ, а, е. Який легко, швидко забуває. *Неуважний і забудькуватий, він часто починав співати не те, що треба* (С. Добровольський); *Петро Кугукало — хлопець забудькуватий, млявий і сонний, з булькатими очима .. — не припав отаманові до серця, але тепер йому було байдуже* (Ю. Мушкетик); *Коваль Стоян .. жодного разу не поцікавився його роботою, чи забув, чи, може, тільки вдавав забудькуватого* (І. Білик).

ЗАБУ́ДЬКУВАТІСТЬ, тості, *ж.* Властивість за знач. **забу́дькуватий.** *Є нібито, якщо вірити різним жартунам і гострословцям, рекорд у всьому — є рекорд швидкості, рекорд забудькуватості тощо* (І. Багряний); *Як жаль, що я не захопила хоч малесеньке фото з неї* [матері]. *Не можу собі простити таку забудькуватість* (В. Речмедін); *Він гнівався тепер на свою забудькуватість, на свою відсталість, на негнучкість і неповороткість своєї думки* (П. Загребельний).

ЗАБУ́ДЬКУВАТО. Присл. до **забу́дькуватий.** *Жінка, проте, не дала мені змоги забудькувато переступити поріг і очманіло, як уві сні, піти сходами униз на вулицю до свого полатаного "москвича"* (Р. Федорів); *Якщо покупець "забудькувато" проносить із собою товар з міткою магазину, то охоронна система подає звуковий сигнал* (із журн.).

ЗАБУЗО́ВАНИЙ, а, е, *діал.* Дієпр. пас. до **забузува́ти.** *Борода йому забузована снігом* (Є. Гребінка); *— Та хіба ж ти до себе подібна! Забузована, гей з комина на мітлі виїхала* (Б. Лепкий).

ЗАБУЗУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *док., що, діал.* Засипати, заліпити чим-небудь сипким, брудним. *Оце так снігопад! Уже в коліно завалив подвір'я, Забузував, забив сусідський сад* (І. Вирган).

ЗАБУКСУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *док.* 1. Почати буксувати. *Паровоз, скрегочучи колесами, забуксував на місці* (О. Донченко); *— Хто ж не знає Карпа Трохимовича? — засміявся водій. — Його далеко знають. — Якщо можна... Давайте заїдемо до нього. — Глина розмокла. Забуксуємо, Софіє Кирилівно* (М. Руденко); *Машина заїхала в широку ковбаню, важко, натужно завила мотором і забуксувала* (В. Козаченко).

2. *перен., розм.* Зупинитися в роботі. *Назавтра майор Пономарьов звалив на мої плечі стільки роботи у відділі, що я враз застопорився. А згодом і забуксував* (О. Шугай); *Програма часткової компенсації забуксувала через те, що з бюджету виділили недостатньо коштів для її покриття* (із журн.); * Образно. *Замовлений вальс дядьки-музиканти ледвечко потягнули! Їхні змуляні трубами губи, що видували марші і туші цілісінький день, порозпухали, мов пампушки. Через те замовлений вальс не полинув, а забуксував* (М. Вінграновський).

ЗАБУ́ЛЬКАТИ, аю, аєш, *док.* 1. *тільки 3 ос.* Почати булькати (про рідину). *Спалахнуть веселі вогнища, в казанках забулькає куліш* (Д. Ткач); *— Ну, наливай же, попробуємо, якої сили твій змій, — сказав Карпо Нехльода .. І забулькала рідина в склянки та чарки* (А. Шиян); // *перев. безос.* Почати видавати звуки, схожі на ті, що утворюються при переливанні або кипінні рідини. *В горлі забулькало, він* [Мельник] *судорожно ковтнув і, витягшись, завмер* (Р. Андріяшик); *Півень .. напружив груди — і закукурікав. Гарної пісні не вийшло, і півень зніяковіло забулькав горлом* (Є. Гуцало); *Сироватка вдавав, що п'є із задоволенням, смакуючи, видудлив* [води] *увесь корець. Аж забулькало в животі* (Ю. Мушкетик); *Товстий Джафар заворушив варґами, і в глибині його горлянки забулькали слова* (Ю. Логвин).

2. Падати або стрибати у воду, утворюючи характерні звуки булькання. *Полетів човен вздовж на веслах, і забулькали в море один за одним наживлені гаки!* (Остап Вишня); *З берега у воду забулькали злякані .. жаби* (П. Панч); *Василі подралися* [подерлися] *вгору, покотилося груддя з-під їхніх черевиків і забулькало в струмок* (Григір Тютюнник).

ЗАБУЛЬКОТА́ТИ, очу́, о́чеш, **ЗАБУЛЬКОТІ́ТИ,** очу́, оти́ш, *док.* 1. Почати булькотати, булькотіти. *Забулькотала вона* [вода] *у горлі, — стара похлинулася, здригнула — і розкрила очі* (Панас Мирний); *Ганна Сильвестрівна встигла тим часом наставити вже окропу, і коли вода забулькотіла, виклала на підситок перший десяток вареників* (І. Сенченко); *Десь у коридорі гуде пилосос, клацнув ліфт, забулькотіла вода в трубі — і знову тиша* (Ю. Мушкетик); *Репродуктор забулькотів і вмовк* (Ю. Винничук).

2. *розм.* Булькнувши (у 2 знач.), потонути. *— Не стрибай у воду біля водоспаду. Бо потрапиш у вир і тільки забулькочеш!* (із журн.).

ЗАБУЛЬКОТІ́ТИ *див.* **забулькота́ти.**

ЗАБУНДЮ́ЧИТИСЯ, чуся, чишся, *док., розм.* Почати бундючитися. *Забундючилася невістка на свекруху, не говорить до неї, у відповідь тільки головою махає* (із журн.).

ЗАБУНТУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *док.* Почати бунтувати. *Царська гвардія з масонами забунтувала...* (Панас Мирний);

— Були, значить, ці полтавські бунти... Чого вони були, то вже кожний знає... Як нема чого їсти, то й святий забунтує... (В. Винниченко); *Дід Улас так і казав: це добре, що хоч шляхтич забунтував проти воєводи. Людей до гурту збере* (Іван Ле); * Образно. *Йому було жаль сестри, і глуха неприязнь до винуватця її горя піднялась у ньому, глухо забунтувала* (П. Колесник).

ЗАБУНТУВА́ТИСЯ, у́юся, у́єшся, *док., розм.* Те саме, що **забунтува́ти.** [Шумейко:] *А пам'ятаєте, як одного разу ми .. забунтувались та прикажчика в рів перекинули з бричкою?* (І. Микитенко); // Почати неспокійно поводитися. *Ось у стійлі чогось забунтувалася вередлива красуня кобила* (Я. Качура); * Образно. *Забунтувалися верхів'я смерек, затріпотів зів'ялий лист оріщника* [горішника], *й калина вронила сльози* (І. Пільгук).

ЗАБУ́РЕНИЙ, а, е, *спец.* Дієпр. пас. до **забури́ти.** *На Прикарпатті розпочалося зведення нових міцних мостів на опорах, забурених на глибину 20–40 метрів, яким не страшна жодна стихія* (з газ.); // **забу́рено,** *безос. пред. Для зведення нового мосту в Івано-Франківську палі було забурено в короткий термін* (з газ.).

ЗАБУ́РЕННЯ[1], я, *с.* Дія за знач. **забу́рити.** *Республіканці роздвоїлися. Та й у двірській партії брюлівський* [графа Г. фон Брюля] *проект викликав забурення* (Г. Хоткевич); *В приміщенні вокзалу не спостерігалося навіть такого колосального забурення, як на поверхні* (М. Трублаїні); * Образно. *Він виснував особливу метеорологічну систему, за якою можна безпомилково .. вгадувати не лише погоду в найвіддаленіших частинах світу, а й забурення в людській душі* (Е. Андієвська).

ЗАБУ́РЕННЯ[2], я, *с., спец.* Дія за знач. **забури́ти.** *Акт огляду пробурених свердловин охоплює показники ущільнення дна, глибини забурення у скельні ґрунти тощо* (з наук.-техн. літ.); *За сприяння посольства України розпочалося забурення суходільної свердловини у рамках реалізації інвестиційного проекту в еміраті Ель-Фуджейра* (з газ.).

ЗАБУ́РИТИ *див.* **забурува́ти.**

ЗАБУРИ́ТИ, рю́, ри́ш, *що, спец.* Док. до **бури́ти.** *Фірма забурила дві свердловини, в одній з яких на глибині 471–472 метрів було виявлено шар насичених нафтою пісковиків* (із журн.); // Методом буріння ввігнати, заглибити в ґрунт або гірську породу. *Будівельники забурили перші 170 паль на об'єкті будівництва квартирного житлового будинку* (з газ.).

ЗАБУРКОТА́ТИ, очу́, о́чеш, **ЗАБУРКОТІ́ТИ,** очу́, оти́ш, *док.* Почати буркотати, буркотіти. *Сухорляві пальці вдарили по струнах. Зарокотали струни, неначе степові орли стиха забуркотали* (І. Нечуй-Левицький); *Винен я... — Винен, винен, — роздратовано забуркотів Данило Герасимович. — Ну так беріть слово, — розсердився Мирон і сів* (Микита Чернявський); *Незадоволено забуркотів* [кіт] *і пішов собі далі* (Н. Забіла); *Забуркотів дикий голуб* (М. Стельмах).

ЗАБУРКОТІ́ТИ *див.* **забуркота́ти.**

ЗАБУРЛИ́ТИ, и́ть, *док.* 1. Почати бурлити. *Раптом на горі між кам'яними скалами забурлила свіжа джерельна вода нестримним потоком* (з переказу); *— Легше крок! Пружніше м'язи! І кров забурлила — поллялася живим струменем по жилах* (Д. Бузько); *Задзвеніла вода, забурлила. Рветься крига, скресає ріка* (М. Гірник).

2. *перен.* Почати виявлятися на повну силу; почати інтенсивно розвиватися. *Саме при ньому, Юстиніанові, забурлило .. життя, стали можливими дискусії між вченими-філософами і вченими-богословами, між .. істориками і географами* (Д. Міщенко); *В мені забурлила така енергія, наче я перетворився на прогрітий мотор джипа десь в африканській савані* (Любко Дереш).

ЗАБУРМОТА́ТИ, очу́, о́чеш, **ЗАБУРМОТІ́ТИ,** очу́, оти́ш, *док., що і без прям. дод.* Почати бурмотати, бурмотіти. *Софрон подивився їй* [Катрі] *услід.., забурмотів знов: — Ми щось таки виспіваємо. То вже так... Хм! Ну, грай, грай...* (В. Винниченко); *Поранений ще раз блимнув затуманеними очима, ворухнувся й щось забурмотів* (Іван Ле); *Сидить біля мене дід Лук'ян .. То охне, то ліктем мене штовхне. То забурмотить щось сердите* (С. Журахович); * Образно. *От наче й замовкне* [ялиця] *вже, насупиться — спокій уже, здається. Але нагадає собі знов — і знов забурмоче, заскрипить, захитає битою громами головою* (Г. Хоткевич).

ЗАБУРМОТІ́ТИ *див.* **забурмота́ти.**

ЗАБУРТО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **забуртува́ти.** *Тваринництво трималося тільки завдяки забуртованим ще з осені кормам* (з газ.); // **забурто́вано,** *безос. пред. На фермі здійснюють виробництво органіки. З початку року забуртовано майже 1000 тонн гною* (з газ.).

ЗАБУРТУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *що.* Док. до **буртува́ти.** *В лютому ланка вивезла і забуртувала на ділянці двадцять п'ять тонн гною, покрила його снігом, щоб не вивітрився азот, а коли розтанув сніг — закидала землею* (М. Стельмах).

ЗАБУРУВА́ТИ, у́є, **ЗАБУ́РИТИ,** ить, *док.* Почати бурувати. *Натовп забурував, захвилювався — підходить поїзд* (А. Хижняк); *Волосінь водило туди й сюди. А вода забурувала, немов на глибині запрацював мотор* (В. Малик); *Тут забурила у заводі вода, зашумів очерет, і на моху простелився старий, підтоптаний дідько* (В. Дрозд).

ЗАБУРУ́НИТИ, ить, *док.* Почати бурунити. *Вода забурунила під веслом, і він натис на нього сильніше* (Валерій Шевчук); * Образно. *Все прийшло в рух .. Степами помчали табуни вихрів, захвилювалися, забурунили зелені вали лісосмуг* (О. Гончар); *— Красива* [дівчина] *дуже, — пояснив Гриць. — Не стримався. Щось забурунило в серці, в душі...* (О. Бердник).

ЗАБУРУ́НИТИСЯ, иться, *док.* Почати бурунитися. *Ожила річка, забурунилася!* (із журн.); *Забурунилося водне плесо* (з газ.).

ЗАБУРХА́ТИ, а́є, *док.* Почати бурхати. *З отвору забурхала гаряча пара, Василь зупинив машину* (О. Довженко); *— Я хочу, — відповіла Мальва, — щоб у цій горі забурхало джерело і в села побігла холодна вода* (Р. Іваничук); * Образно. *Пісня забурхала, як повінь, розтрощуючи геть усе — всякий смуток і жаль* (І. Багряний).

ЗАБУРЧА́ТИ, чу́, чи́ш, *док.* Почати бурчати. *По кутках заворушились і забурчали розбуркані пасажири* (С. Васильченко); *Ображено віру в людину!.. Це пора вже розуміти! — забурчав сердито професор і встав* (Б. Антоненко-Давидович); *Зробили* [Женік і Тетяна] *зусилля, аби не забурчали животи, бо вся колишня попередня їжа там була переважно крохмалиста* (Б. Жолдак); * Образно. *Мотори забурчали глухіше* (В. Собко); *Він не почув, як у полях забурчала машина, під'їхала до річки* (М. Стельмах); // *безос. Почувся солодкий запах теплої паляниці, аж спазмами горло звело, а в животі забурчало* (Ю. Збанацький).

ЗАБУР'ЯНЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **забур'янити.** *Берег тут був забур'янений кропивкою* (О. Десняк).

2. *у знач. прикм.* Який забур'янився. *По забур'яненому полю зморено брели корови* (П. Автомонов); *Сидір притримав коней .. Медведюк зсунувся із сидіння і подався до забур'яненого рову* (М. Малиновська); * *Образно. Чи вам в душі ніколи не сипався вечір, чи ви серцем не втямили золоті логарифми зорі, Що, завдавши сто ніг на свої забур'янені плечі, З жахом тікають од вас незабудовані пустирі?!* (І. Драч); // **забур'янено,** *безос. пред. У 1990 році у Великій Британії близько 19 % посівів цукрового буряку було забур'янено падалицею картоплі, яка є резерватором збудників хвороб* (з наук. літ.).

ЗАБУР'ЯНЕНІСТЬ, ності, *ж.* Стан за знач. **забур'янений.** *Під час переходу до ґрунтозахисної системи дається взнаки дуже висока потенційна забур'яненість орного шару — засмічення його насінням бур'янів, спричинене тривалим застосуванням полицевої оранки* (з наук. літ.).

ЗАБУР'ЯНЕННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **забур'янити** і **забур'янитися.** *Чергування культур зменшує можливість забур'янення посівів, ураження хворобами та шкідниками* (з навч. літ.).

2. Те саме, що **забур'яненість.** *Підбір гербіцидів залежить від зволоженості ґрунту, складу та ступеня забур'янення* (з наук. літ.).

ЗАБУР'ЯНИТИ *див.* **забур'янювати.**

ЗАБУР'ЯНИТИСЯ *див.* **забур'янюватися.**

ЗАБУР'ЯНІЛИЙ, а, е. Дієпр. акт. до **забур'яніти.** *За необробленим, забур'янілим городом ховався берег невеличкої річки* (Л. Дмитерко); *За пару років сільське господарство помітно відродилося: забур'янілі поля обернулися в лани золотої пшениці* (з газ.).

ЗАБУР'ЯНІТИ, іє, *док.* Те саме, що **забур'янитися.** *Луки забур'яніли в очікуванні череди* (із журн.).

ЗАБУР'ЯНЮВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **забур'янювати** і **забур'янюватися.** *Забур'янювання посівів зумовлене зменшенням обробітку їх пестицидами* (з газ.).

ЗАБУР'ЯНЮВАТИ, юю, юєш, *недок.,* **ЗАБУР'ЯНИТИ,** ню, ниш, *док., що.* Допускати заростання чого-небудь бур'янами. *Як же це ми допустилися, люди робочі? Отак охляти на землі багатій і родючій. Забур'янити її, не виорати* (О. Довженко); // *тільки 3 ос.* Виростаючи, покривати, засмічувати що-небудь (про бур'ян). *Розростаючись у полях, молочай лозовий забур'янює їх і знецінює пасовища та сіножаті* (з наук. літ.).

ЗАБУР'ЯНЮВАТИСЯ, юється, *недок.,* **ЗАБУР'ЯНИТИСЯ,** иться, *док.* Заростати, покриватися, засмічуватися бур'яном. *Різні культури по-різному забур'янюються. Найбільш засміченими бувають просо, ярий ячмінь, горох* (із журн.); *Марійка поверталась в село повз бурякову плантацію, яка уже забур'янилась після останніх дощів* (П. Автомонов); *— Поки Наталочка спить, город прополи, а то забур'янився* (О. Коломієць).

ЗАБУ́ТИ *див.* **забува́ти.**

ЗАБУ́ТИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **забу́ти** 1, 3. *Минуле було перекреслене і забуте. Не випадково кажуть, що нове — це добре забуте старе* (із журн.); *Вода зараз підхопила пліт, поволі обернула його й понесла вниз укупі з харчами, забутими на плоту* (М. Коцюбинський); // **забу́то,** *безос. пред. Завтра відпливає щорічна традиційна екскурсія Дніпром до Канева, на могилу Тараса Шевченка, і їх* [дівчат] *забуто. Запрошень не одержали* (Ю. Яновський); *Давно забуто, що є жити, і що є світ, і що є ти. У власне тіло увійти дано лише несамовитим* (В. Стус).

2. *у знач. прикм.* Який не зберігся, не утримався в пам'яті. *У серце пливуть-напливають забуті чуття молодії, недолею скуті. У світлії думи, гарячі слова, — Кров грає у жилах, кружить голова* (І. Франко); *Галя спинялася в розмові й тріпала рукою, силуючись нагадати собі забуте слово* (Л. Мартович); *Знову важко було розібрати, що пахтить: чи сосна, чи трави .. Мабуть, сосна, бо тільки сосна має забутий запах* (М. Хвильовий); // *у знач. ім.* **забу́те,** того, *с.* Те, що не збереглося, не утрималося в пам'яті. *Побачила Марія давно вже забуте: батьківський козацький блиск спалахнув ув очах потурначки* (Р. Іваничук); *Бачила* [Євпраксія] *забуте, затаєне, заховане, навіть те, що тоді, здавалося, лишилося непоміченим, постало тепер перед нею у всій виразності, чіткості й красі* (П. Загребельний).

3. *у знач. прикм.* Залишений без уваги; покинутий. *І очі не бачать — Ні тихої хатиночки В забутому краю, Ні тихої долиночки* (Т. Шевченко); *Серед забутого місця пролягала широка дорога аж на гору* (Панас Мирний); // Занедбаний. *Порожній, забутий, мовчазний стояв малесенький ринок, на якому колись було стільки запального ґвалту* (В. Винниченко).

◊ **(1) Забу́тий Бо́гом (Го́сподом):** а) нікому не потрібний. *Ця твердь земна трухлявіє щодня, а ми все визначаємось. До суті доходимо. І, Господом забуті, вітчизни просимо, як подання* (В. Стус); б) дуже далекий, маловідомий. *Їй* [Марії] *здавалося, що справжнє життя — тільки тут, у Парижі, а Гавронці — це забута Богом глушина, це — не для неї* (М. Слабошпицький); *Обставини кидали мене в забуті Богом кутки і, здавалося, я мав звикнути до сюрпризів природи* (із журн.); **(2) Забу́тий людьми́** — покинутий, самотній. *Намалював* [Сев] *картину життя на цьому спеченому острові .. Халупа на похилому березі, .. і хазяї, не знати чого викинуті до цієї пустелі й забуті людьми* (Ю. Яновський); *Сумно, що все в світі ненадійне й ефемерне, що навіть у цю забуту людьми печеру можуть вдиратися темні постаті і обнишпорити все* (Валерій Шевчук).

ЗАБУ́ТИСЯ *див.* **забува́тися.**

ЗАБУТИ́ТИ *див.* **забу́чувати.**

ЗАБУ́ТІСТЬ, тості, *ж.* Стан за знач. **забу́тий** 2, 3. *Я. Дзира розповів про життя та діяльність одного з перших президентів Української Академії Наук Ореста Левицького, зупинився на причинах його забутості* (з наук.-попул. літ.); *Почуття самотності, забутості і навіть зайвості все більше й більше давало себе взнаки* (З. Тулуб).

ЗАБУ́ТЛИВИЙ, а, е, *рідко.* Те саме, що **забу́дькуватий.** *Забутливі люди... Чи ви ж мені змалу Колись не казали щоденно бувало.., Щоб люди любились, як друзі й співбрати?* (М. Старицький); [К л е о п а т р а:] *Що це я хотіла? Забутлива я стала* (Борис Тен, пер. з тв. В. Шекспіра).

ЗАБУ́ТЛИВІСТЬ, вості, *ж., рідко.* Властивість за знач. **забу́тливий.** *Основні переваги методу планування робочого дня — чітке уявлення завдань на наступний день, упорядкований плин робочого дня, подолання забутливості* (з навч. літ.).

ЗАБУТО́ВАНИЙ, а, е, *спец.* Дієпр. пас. до **забутува́ти.** *Для укріплення валу застосовувалися дерев'яні конструкції у вигляді стіни або клітей. У тих випадках, коли кліті не бу-*

ли забутовані піском або глиною, їх використовували як господарські приміщення (з наук. літ.); // **забуто́вано,** *безос. пред. Було забутовано землею всі нижні яруси фортечних споруд, а західний мур дитинця — розібрано* (з наук. літ.).

ЗАБУТО́ВУВАННЯ, я, *с., спец.* Дія за знач. **забуто́вувати.** *Суміш глини з половою у трипільській архітектурі використовувалася переважно для забутовування перекриттів* (з наук. літ.).

ЗАБУТО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАБУТУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док., що, спец.* Закладати, заповнювати бутом *(див.* **бут**[1]) або іншим будівельним матеріалом; бутувати. *У розкопаних давніх похованнях на Миколаївщині виявлено, що вхідний отвір до камери іноді перекривався частинами дерев'яного колеса й замащувався глиняним розчином, а вхідну шахту забутовували материковою глиною* (з наук. літ.); *Встановлено потужні машини, що подрібнюють породу, якою потім забутовують лави* (з газ.); *Я .. зробив розбивку фундаменту під будинок і намети. Робота закипіла. До вечора ми .. викопали канави, забутували* (А. Хоружний).

ЗАБУ́ТОК, тку, *ч., заст.* 1. Залишок (у 2 знач.); те, що залишене. *Між цими мурами .. єдиною оздобою була миршава пальма в кутку — забуток колишніх власників-панів* (В. Підмогильний).

2. Пам'ятка (у 1, 2 знач.). [С п і в е ц ь:] *Він об зруйнований жертовник вдарив сю арфу й кинув строщену додолу. І так вона лежала довго, довго, аж поки я .. віднайшов святий забуток сей співців преславних* (Леся Українка); *Цікаве пояснення шанування покуття дає Йосип Лозинський, який вбачав у ньому "забуток звичаю ідолопоклоніння, бо в куті стояв божок домовий — Покуть"* (з наук. літ.); *Становлення А. Кащенка як письменника й автора "Оповідань" виникло з потреби осмислення історії Січі, яка торкнулася його свідомості своїми забутками* (з наук.-попул. літ.).

3. Забуття (у 1 знач.). *Нічого вже плакати про те, що покрилось людським забутком* (С. Єфремов).

ЗАБУТТЯ́, я́, *с.* 1. Втрата згадки про кого-, що-небудь. [М а в к а:] *Коли б могла я тільки захотіти її* [муку] *забути, я пішла б з тобою, але ніяка сила в цілім світі не дасть мені бажання забуття* (Леся.Українка); *Ви найшли б .. в її невимушеній сонячній усмішці забуття трудного життя* (Мирослав Ірчан); // Неувага до чого-небудь. *Забуття прав людини і неповага до них є єдиними причинами суспільних негараздів і вад уряду* (з наук. літ.).

2. Стан того, хто повністю самоусунувся від щоденних турбот, думок, переживань і т. ін. *Ти жити хтів хоть хвилю так, як другі, .. упитись жару й забуття* (І. Франко); *Знав* [Матвій], *що як виговориться перед ким-небудь, то легше стане. Шукав спокою, шукав забуття* (Мирослав Ірчан); *Любові й віри невмирущі зерна Поет посіяв на лану своїм, Але в житті шляхом ішов тяжким, Де забуття давала лиш таверна* (М. Рильський).

3. Стан глибокої задуми. *Луна від пісні понеслася далеко-далеко, докотилась до села, вдарилась у крайню хату, де стояла під дверима в забутті Марія* (І. Цюпа); *Дмитро після хвилинного забуття відшукав очима Андрія і підійшов до нього* (М. Стельмах); *Женя мовчала, охоплена якимсь забуттям, а потім глянула на подруг: — Петя живий... А тих уже немає...* (А. Хижняк).

4. Втрата відчуття навколишньої дійсності, стан дрімоти. *З того німого забуття, з того очевидячного сну пробуркав його нестримний регіт* (Панас Мирний); *Остап лежав на очереті й почувавсь ослабленим .. Не то сон, не то забуття склепляло повіки* (М. Коцюбинський); *Лежав дуже довго на канапі в забутті, але не міг ні заснути, ні мислити* (В. Підмогильний); *В нестямі лупав* [чоловік] *мутними очима .. на жінку, що своїм настирливим, непотрібним галасом пробудила його від солодкого забуття* (К. Гордієнко); // Втрата свідомості, непритомність. *Третій день лежить він у забутті. І трапилося ж таке лихо* (І. Цюпа); *Скільки днів і ночей тривало маячливе його забуття? Опритомнів* [Яресько] *уночі, в похмурому бараці* (О. Гончар); *Нестерпний удар по голові звалив його на підлогу, і все поглинув морок забуття* (Ю. Бедзик).

5. Найвищий ступінь вияву якого-небудь почуття, збудження, захоплення і т. ін. *Наче в нестямі, в знемозі і в забутті, бив* [Іван] *в камінь поляни ногами* (М. Коцюбинський); *Хто це хоче відобрати у неї оці хвилини забуття, безпам'ятного щастя?* (Г. Хоткевич); *В якомусь злобному забутті Крамаренко жбурнув у Бориса ще одну каменюку* (І. Муратов); *З болісного забуття виринула Світлана — його перша операційна сестра в медсанбаті* (Ю. Щербак).

Виво́дити / ви́вести із забуття́ (із самозабуття́) *див.* **виво́дити**[1]**; Відхо́дити / віді́йти́ в забуття́** *див.* **відхо́дити.**

◊ **(1) До забуття́** — із надзвичайним захопленням, з найбільшим виявом, самовіддано, напружуючи всі сили. *Тож згідний будь її* [Вітчизни] *турбот, як віддане дитя, — сягай нечуваних висот, працюй до забуття* (М. Упеник); *Він дивився на літнього козака й любив, любив до забуття, до зреченості* (Г. Колісник).

ЗАБУТУВА́ННЯ, я, *с., спец.* Дія за знач. **забутува́ти.** *Різні архітектурні школи застосовували різні системи підрізування швів на фасадах і різне забутування середини стін між двома рядами цілої цегли* (з наук. літ.); *Суміш гірських порід зі шламом з доломітового пилу використовують для забутування шахтних копалень* (з навч. літ.).

ЗАБУТУВА́ТИ *див.* **забуто́вувати.**

ЗАБУ́ХАТИ, аю, аєш, *док.* Почати бу́хати (у 1–3 знач.). *Заскрипіли ворота, загавкали собаки, забухали об груддя чоботи* (Григорій Тютюнник); *В мене забухало від радості серце* (Ю. Збанацький); *За мить забухав* [подорожній] *чобітьми по сходах, а коли вискочив на вулицю, зупинився* (Валерій Шевчук); *Хтось, невідомий, підпалив його* [панський двір], *і він забухав полум'ям* (П. Козланюк); // *безос. Раптом звилась угору ракета .. І ожили чорні пагорби .. Зататахкало, засвітило, забухало навкруги* (К. Гриб); *Фашисти одмовчувалися весь той день і ніч, а на світанку перейшли у наступ .. На тому боці замиготіло, забухало і з чорного неба на нас сипонуло снарядами й мінами* (А. Дімаров).

◊ **Кровударя́є (бу́хає, шиба́є) / уда́рила (забу́хала) в го́лову (до голови́)** *див.* **кров.**

ЗАБУХА́ТИ, а́ю, а́єш, *док., жарг.* Почати буха́ти. *Кавказці .. пояснили, що зопалу не розібрались, із ким мали справу, і запропонували забухати на знак примирення* (С. Жадан).

ЗАБУХИ́КАТИ, аю, аєш, *док., розм.* Почати бухикати. *На печі завовтузився, забухикав, закректав дід Іванюта* (І. Кириленко); — *Кахи-кахи,* — *забухикала Уляна* (С. Добровольський); *Хазяїн ще щось невдоволено забубонів, забухикав грудьми і чобітьми і, нарешті, відчинив двері* (М. Стельмах); — *Прошу, прошу! Яків, затягнувшись міц-*

ним тютюном, вхопився за кволе огруддя, натужливо забухикав (Ю. Хорунжий).

ЗАБУ́ХКАТИ, аю, аєш, *док., розм.* 1. Почати бухкати. *Джаліл .. стис зуби так міцно, що в скронях гулко забухкала кров* (Л. Первомайський); *Жданове серце забухкало, задвигтіло, мало не вирвалося з грудей. Він вільний!* (В. Малик); *Гармати забухкали, мов горохом сипали у невидиму стіну* (В. Чемерис).

ЗАБУХКОТІ́ТИ, очу́, оти́ш, *док., розм.* Почати бухкотіти. *Забухкотіло полум'я.*

ЗАБУЧА́ВІЛИЙ, а, е, *розм.* Дієпр. акт. до **забуча́віти.** *Рудий .. застьобував свою безбарвну піджачину, що враз з такими ж пошматованими штанами, забучавілими капцями на босу ногу та заяложеним кашкетом складали його мізерну одіж* (М. Коцюбинський); *Тато кинули на гній залізні вилка, витерли повагом об штани брудні, забучавілі руки* (Я. Качура); *Полковник відчув, як тепла хвиля з ніг до голови пройняла його холодне, забучавіле тіло* (В. Чемерис).

ЗАБУЧА́ВІТИ, іє, *док., розм.* Втратити гнучкість, еластичність; затвердіти, задубіти. *Хромові чоботи, які півстоліття пролежали на горищі, забучавіли, і носити їх було зовсім неможливо* (із журн.).

ЗАБУ́ЧЕНИЙ, а, е, *спец.* Дієпр. пас. до **забути́ти.** *Отвори в стінах корівників були так-сяк забучені глиною та старим ганчір'ям* (з газ.); // **забу́чено,** *безос. пред. При використанні каплиці під основу мінарету її внутрішній простір було забучено, а зверху покладено кам'яні плити* (з наук.-попул. літ.).

ЗАБУ́ЧУВАНИЙ, а, е, *спец.* Дієпр. пас. до **забу́чувати.** *Канава, забучувана щебенем та гранітом, потроху зрівнювалася із землею* (із журн.).

ЗАБУ́ЧУВАННЯ, я, *с., спец.* Дія за знач. **забу́чувати.** *У разі забучування виробок або пульпоспускних труб вугільною пульпою людей з небезпечної зони евакуйовують* (з навч. літ.).

ЗАБУ́ЧУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАБУТИ́ТИ,** учу́, ути́ш, *док., що, спец.* Те саме, що **забуто́вувати.** *Пішов Іван забучувати породою простір, де вже було вийняте вугілля* (М. Рудь).

ЗАБУШУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *док.* Почати бушувати. *Нікому й на думку не спадало, що скоро все полетить шкереберть і над Харковом забушує шалена злива* (М. Хвильовий); *Два вибухи забушували в воді, третій луснув під берегом* (О. Копиленко); *Забушує* [річка] *навесні, аж через край хлюпає* (М. Чабанівський); *Вирвався з землі Бігунець і знову замахав вогняною зброєю. Від того забушувало довкола Котила полум'я* (Валерій Шевчук); *А Мазепенко... зібрав свою ватагу, — гайда в степ! да й забушував* (Сл. Б. Грінченка).

ЗАБУЯ́НИТИ, ню, ниш, *док., розм., рідко.* Почати буянити. *У протилежному кінці вагона забуянив нетверезий пасажир* (із журн.).

ЗАБУЯНІ́ТИ, іє, *док., рідко.* Почати буяніти. *Через кілька днів заквітують сади, забуяніють зеленню крони дерев* (із журн.).

ЗАБУЯ́ТИ, я́є, *док.* Почати буяти. *Притух* [вогонь] *у тому місці, де пролилось вино, й забуяв з новою силою* (С. Скляренко); *Після дощу стало тихо, а потім забуяло життя — свистять, цвірінькають, стрибаючи по деревах, птахи, літають метелики, повзають комахи* (А. Хижняк); *Піднялася ярина. Вилізла з землі картопля. Зазеленіло все. Забуяло* (Ю. Збанацький); *Кров жвавіше забуяла по його напружених жилах, і він міцніше стиснув молоду жінку в своїх обіймах* (А. Кащенко); *От коли б знову забуяла козацька слава!* (із журн.); *Перший час після реформи немов забуяли свіжі вітри, прокинулись нові сили* (О. Іваненко).

ЗАБЮРОКРАТИЗО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **забюрократизува́ти.** *На превеликий жаль, шлях від відкриття до промислового виробництва у нас настільки забюрократизований, що, поки науковець ним пройде, зарубіжні партнери запропонують готові вироби* (із журн.); *Система захисту інтересів держави доволі гнучка й розгалужена, але водночас досить забюрократизована, не завжди діє оперативно* (із журн.); // **забюрократизо́вано,** *безос. пред. Проходження процедур обов'язкової сертифікації та категоризації готелю забюрократизовано* (із журн.).

ЗАБЮРОКРАТИЗО́ВАНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **забюрократизо́ваний.** *Забюрократизованість політичної системи.*

ЗАБЮРОКРАТИЗО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАБЮРОКРАТИЗУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док., що.* Підсил. до **бюрократизува́ти.** *Щоб не забюрократизовувати процедуру звернення громадян до міського голови, влада міста вирішила розглядати скарги та пропозиції в електронному вигляді* (з газ.); *Іноді ліцензування здійснюється так, щоб максимально забюрократизувати підготовку ліцензійної справи* (із журн.).

ЗАБЮРОКРАТИЗУВА́ТИ *див.* **забюрократизо́вувати.**

ЗАБЮРОКРАТИЗУВА́ТИСЯ, у́юся, у́єшся. Підсил. до **бюрократизува́тися.** *Батько, ветеран війни, людина надзвичайно демократична, пишався тим, що його син не забюрократизувався на високих посадах* (із журн.).

ЗАБЮРОКРА́ТИТИСЯ, а́чуся, а́тишся, *док.* Стати бюрократом; набути рис бюрократа. *Весь день не знаходив* [Ярмоленко] *собі місця, подумки лаючи двоюрідного брата, що в свої молоді роки так забюрократився* (Микола Чернявський); [С о н я ш н и к:] *Отямся, Назаре! Я тебе по дружбі умовляю: чому на поради майстрів не зважаєш? Півтори п'ятниці, як став начальником, а забюрократився* (Л. Дмитерко); *Ольга, прочитавши на дверях табличку, посміхнулася: — Бачиш, як забюрократився Нехльода* (А. Шиян).

ЗАВ, а, *ч., розм.* Скорочення: завідувач. *Шофер із завом контори "жартують"... Зав хоче керувати, шофер не дає... Машина ходором ходить...* (Остап Вишня); *Почув я, що в Багрині зав хати-лабораторії новий ґатунок проса виводить* (М. Стельмах); *Зав кашлянув і почав. — Ото... привів живого писателя* [письменника] (А. Крижанівський); *Я знав, що, крім мене, періодично покурювали ще два співробітники і наш зав* (Любко Дереш).

ЗАВ... Перша частина складних слів, що відповідає слову **зав́ідувач,** напр.: з а в б у́ д, з а в в і́ д д і л у, з а в м а́ г.

ЗАВА́БИТИ *див.* **зава́блювати.**

ЗАВА́БЛЮВАТИ, юю, юєш, *недок., рідко,* **ЗАВА́БИТИ,** блю, биш; *мн.* зава́блять; *док., кого, що.* Те саме, що **зама́нювати;** вабити. *Можливо, дороги тим нас зава́блюють, що несуть у собі якісь загадки, щораз обіцяють якісь несподіванки?..* (О. Гончар); *— Гадаєш, що мене тепер знов завабиш до себе? Ні, небоже!* (І. Франко); *Коли .. народ стане сам своїм паном, тоді його ніхто і медом не завабить в неволю* (А. Чайковський).

ЗАВАГА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *док.* Почати вагатися. *Під ноги йому попалась пляма свіжої крові. Він завагався на мить, наче боявся ступити на криваву дорогу* (М. Коцюбинський); — *Прошу ваші документи, — звернувся сержант до Андрія так само чемно. Андрій завагався, тоді сержант узявся за кабур* [кобуру] *пістоля* (І. Багряний); *Погодившись виїхати, Софія раптом знову завагалася* (В. Кучер).

ЗАВАГІ́ТНІТИ, ію, ієш. Док. до **вагітніти.** — *Чули, чули? .. — питає молодиця другу, стрівши на вулиці. — Завагітніла* [Мотря]... (Панас Мирний); *Лариса ще непевна, — минуло надто мало часу, — але їй здається, що вона завагітніла* (М. Руденко); *Підводилось сонце — прекрасне, як і в перші дні народження світу .. Завагітніли яблуні і родили* (М. Хвильовий).

ЗАВАГОНІ́ТИ, ію, ієш, *заст.* Док. до **вагоніти** 1. [К и л и н а:] *Запродали мою матір волосному писареві, котрий покинув її, як завагоніла, а потім вигнали її з рідної хати...* (М. Кропивницький).

ЗАВАГОТІ́ТИ, і́ю, і́єш *і діал.* очу́, оти́ш, *док., заст.* 1. Стати важчим, поважчати. *Жита заваготіли* (П. Тичина).

2. Док. до **ваготіти** 3; завагітніти. *От раз пішла вона до колодязя, аж бачить, котяться за нею дві горошинки. Вона взяла та з'їла їх. Як з'їла, так і заваготіла, і родила скоро двох синів-богатирів* (з казки); * Образно. *Заваготієте сіном, стерню ви породите; дух ваш огонь, який вас пожере...* (Біблія. Пер. І. Огієнка).

ЗАВА́ДА, и, *ж.* 1. Те саме, що **перешко́да.** *Кінь, у шаленім бігу перескакуючи рови, плоти та інші завади, зломить ногу* (І. Франко); *Тізба та любий Пірам, до стіни притулившися, часто Дихання спільне палке переймали по черзі й мовляли: — Заздрісна стіно, чого для коханців становиш заваду?* (М. Зеров); — *То біда, що простий чоловік почуває так само, як учений, а висловити того словами не вміє. Це велика завада в житті, пане докторе, я вам кажу* (Ірина Вільде).

2. *спец.* Стороння перешкода у вигляді електричного коливання, яка заважає правильному прийманню сигналів. *Завада від певної радіостанції з модуляційним спектром певної ширини усувається відповідним фільтром* (з наук. літ.); *Природа завад різноманітна: шуми космічних об'єктів, атмосферні процеси, завади від сусідніх станцій та ін.* (з наук. літ.); *Адитивну заваду часто називають шумом* (із журн.).

○ **(1) На зава́ді,** *зі сл.* б у т и, с т а в а т и і т. ін., *у знач. присл.* — перешкодою. *На Мар'ю знову насіло .. Їй усе здавалося не так, все було на заваді* (Панас Мирний); *Сам Віктор .. досі не міг розібратися в тому, що ставало на заваді в роботі* (М. Руденко).

ЗАВА́ДИТИ[1], джу, диш. 1. Док. до **ва́дити** 1. *Сказав би я правду, Та що з неї буде? Самому завадить, А попам та людям Однаково буде* (Т. Шевченко); *Майстри мовчали. Кожен розумів, що товариське почуття вимагає допомогти вигнанцям, але як це зробити, не завадивши собі?* (З. Тулуб).

2. *тільки 3 ос.* Док. до **ва́дити** 2. — *Не хочу люльки, — каже Василь, — трохи не вона мені і завадила. Так щось нездорово!* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Та здохла ти* [ослиця]. *Мабуть, дорога Таки завадила тобі* (Т. Шевченко); // *безос. Сама* [Параска] *тріскала цілу Петрівку скоромне, аж їй завадило було, ще й своїх синів годувала* (І. Нечуй-Левицький); [К р у с т а:] *Хіба ж так можна бігти? Ще завадить! Адже ти хворий* (Леся Українка).

◊ **(1) Не зава́дить (не зашко́дить) <Не зава́дило б (не зашко́дило б)>:** а) уживається для вираження бажаності чогось; варто; слід; треба, щоб... — *Тож-бо то й є, що не завадить часом послухати старого* (І. Франко); — *Підлікуватись йому теж не завадило б: кожної зими в нього рани партизанські відкриваються на ногах* (О. Гончар); *Козаки сиділи на землі. Ніхто не знав, чи буде битва завтра, Та не зашкодить підгострить шаблі* (Д. Павличко); б) не буде зайвим, а лише потрібним. *Двома парами не потягнеш плуга на полі. Третя пара не зашкодить* (І. Нечуй-Левицький); — *Розумна передбачливість ніколи не завадить* (П. Загребельний).

ЗАВА́ДИТИ[2] *див.* **заважа́ти.**

ЗАВА́ДНИЙ, а, е, *спец.* Те саме, що **зава́довий.** *Застосування завадних приладів, які зменшують ефективність систем контролю за викидами, необхідно заборонити* (з мови документів).

ЗАВА́ДОВИЙ, а, е, *спец.* Прикм. до **зава́да** 2. *Зроблено синтез та аналіз алгоритмів оцінювання акустичних параметрів респіраторного тракту людини за складних завадових умов, що враховують наявність серцевих тонів* (з наук. літ.); *Експериментальна частина дослідження проводилася з використанням реальних завадових сигналів, породжуваних двигунами літаків та автомобілів* (з наук. літ.).

ЗАВАДОЗА́ХИСТ, у, *ч., спец.* Захист від різних завад (у 2 знач.). *У дисертації викладено ряд пропозицій щодо методів та алгоритмів підвищення завадозахисту радіоканалів* (з наук.-техн. літ.).

ЗАВАДОЗАХИ́ЩЕНИЙ, а, е, *спец.* Який має захист від завад (у 2 знач.), перешкод. *На основі проведених теоретичних досліджень розроблено інформаційну технологію для розв'язання задач побудови завадозахищених кодів максимального обсягу* (з наук. літ.).

ЗАВАДОЗАХИ́ЩЕНІСТЬ, ності, *ж., спец.* Властивість за знач. **завадозахи́щений.** *Високий рівень завадозахищеності схемотехніки функціональної оптоелектроніки вказує на нові перспективи організації однорідних обчислювальних середовищ* (з наук. літ.).

ЗАВА́ДОНЬКА, и, *ж.* Пестл. до **зава́да** 1. *Спи без заводоньки! Жадної зрадоньки Ти ще не знав* (Леся Українка).

ЗАВАДОСТІЙКИ́Й, а́, е́, *спец.* Який виявляє стійкість до завад (у 2 знач.), не реагує на них. *Виникла потреба в розробленні нової високочутливої і завадостійкої апаратури та методики вимірювань* (із журн.).

ЗАВАДОСТІ́ЙКІСТЬ, кості, *ж., спец.* Властивість за знач. **завадостійки́й.** *У статті описано методи підвищення завадостійкості систем вторинної радіолокації* (з наук. літ.); * Образно. *Продавцеві доводиться працювати в умовах безперервного потоку покупців, у шумі торговельного залу. І при цьому залишатися спокійним, урівноваженим, виробити в собі так звану завадостійкість* (з газ.).

ЗАВАДОТРИВКИ́Й, а́, е́, *спец.* Те саме, що **завадостійки́й.** *Завадотривкі матеріали.*

ЗАВАДОТРИ́ВКІСТЬ, кості, *ж., спец.* Властивість за знач. **завадотривки́й.** *Завадотривкість системи військового зв'язку полягає у здатності цієї системи забезпечувати управління військами в умовах дії завад усіх видів* (з мови документів).

ЗАВАЖА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **заважа́ти.** *Основною негативною стороною конфлікту є заважання задоволенню потреб як окремої особи, так і колективу в цілому* (з наук.-попул. літ.); *Заважання віросповідуванню є незаконним* (із журн.).

ЗАВАЖА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.,* **ЗАВА́ДИТИ,** джу, диш, *док.* Бути на перешкоді кому-, чому-небудь, ставати перешкодою в чому-небудь; перешкоджати. — *А йдіть, діточки, гратися в другу хату, бо ви тут заважаєте...* (М. Коцюбинський); *Бінч махнув професорові рукою — неуважно, як людині, що заважає* (В. Владко); *Віднині ти міг переживати радість побачення, .. і твоїй радості не заважали ані запах відсирілих за ніч шпал, ані їхній ритм* (Ю. Іздрик); *Несподіваний успіх місцевого масштабу не запаморочив дівчину, не завадив їй бути й далі сумлінною у навчанні* (О. Гончар).

ЗАВА́ЖИТИ *див.* **зава́жувати.**

ЗАВАЖКИ́Й, а́, е́. Важчий, ніж звичайно або потрібно; надто важкий (у 1–9 знач.). *Як же вона додибала аж сюди своїми хворими ногами, як донесла цю, заважку для неї, торбину на своїх згорблених старечих плечах?* (Ю. Збанацький); *Ні робота, ні наука не були заважкими для його* [нього] (М. Стельмах); *Столичний гамір заважкий мені. І хочу вже на затишок, і, може, на спокій хочеться на придеснянський* (В. Стус).

ЗАВА́ЖКО. 1. Присл. до **заважки́й.** *Та губи спечені були гіркі й солоні І слово вимовить заважко їм було* (М. Бажан).

2. *у знач. пред.* Дуже важко; надто важко для кого-небудь. *Несподівано рішилася — сказати, заперечити! Бо заважко було їй з тим спомином* (О. Назарук).

ЗАВА́ЖУВАТИ, ую, уєш, *недок., рідко,* **ЗАВА́ЖИТИ,** жу, жиш, *док.* 1. Мати яку-небудь вагу; важити. — *Важив я торік сім пудів, а тепер більше як три не заважу* (З. Тулуб); * Образно. — *Скільки, діду, нам гектар заважить, га? — роздумував* [Корінько], *уявляючи перед собою буйні лани* (Я. Качура); // Обтяжувати своєю вагою. — *Це ж із дому, мабуть, харчів і Яшкові передали. З одного ж села й по дорозі. Що той пуд який заважить?* (А. Головко).

2. *перен.* Мати значення. *Небагато в українській історії моментів, що так тяжко заважили на долі українського народу, як цей вчинок знаменитого гетьмана* (із журн.).

3. *що, за що, діал.* Зачепивши, витягати. *Заважувати колоди на воді треба обережно, на віддалі* (із журн.); — *Тут спокійно я п'яту послинив, Вийняв голку і продовбав шкіру, Поки вістрям голки не заважив За конець* [кінець] *тернини* (І. Франко).

◊ **(1) Не бага́то зава́жить** — не буде тягарем, не обтяжить, не заважатиме. — *Баба не багато заважить, а все-таки буде поміч в господарстві: хоч гуси та гусенята пастиме.., — тарабанила сваха* (І. Нечуй-Левицький).

ЗАВА́Л, у, *ч.* 1. Дія за знач. **завали́ти** 1 і **завали́тися** 1. *Завал тепляка організувала висока людина у шапці і бушлаті, яку він за кілька хвилин до катастрофи бачив біля тросів* (В. Собко); *Він оглянув уважно купу породи і всю штольню, чи нема небезпеки повторного завалу* (П. Колесник); — *Завал, — сказав Льошка. — Тут недавно стався завал. Бачиш, — земля свіжа* (Ю. Мокрієв).

2. Нагромадження, велика купа чого-небудь обваленого або зваленого на дорозі, проході. *Величезні берези й осики лежали мов зрубані сокирою, одна на одній, доводилося обходити завали* (Л. Первомайський); *По місту б'є далекобійна артилерія, налітають бомбардувальники. Ми не встигаємо розбирати завалів* (В. Кучер); *Збилися в клубок .. передні ряди — упали коні, утворивши високий завал* (В. Малик); // Перекриття, спеціально зроблене навалюванням дерев, каміння і т. ін. *На вулицях робилися завали, барикади* (О. Іваненко); *Дорога перед селом була наглухо закрита дубовими завалами* (О. Гончар).

3. Велике нагромадження, скупчення чого-небудь, що утворилося за певний час. *Весною в час поводі на гірських річках часто бувають крижані завали. Крижина зачепиться десь за гострий виступ каменю чи сяде на мілину, а до неї пристане друга, третя* (С. Чорнобривець); // *перен.* Велика кількість нагромадженої роботи. — *Ти мені пробач, будь ласка, що я так рідко забігаю тебе провідати. Роботи, розумієш, цілий завал* (О. Гуреїв); *Не вдалося навіть розчистити до кінця той завал нагальних справ, який утворився за майже півторамісячний період "міжвладдя" в інституті* (М. Дашкієв); — *Ти чого мене не розштовхала, як вранці бігла? У тебе на роботі завал? — Завал... — кволо відповіла Ірина* (А. Крижанівський).

ЗАВА́ЛА, и, *ж., розм.* Те саме, що **зава́л** 2. *Жінка швидко пішла по шосе, туди, де мали бути партизани. Через кілька сот метрів вона наткнулася на завалу* (П. Загребельний).

ЗАВА́ЛЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **завали́ти.** *Вулички* [в Філіппополі] *тісні, турецькі доми без вікон на вулицю, .. турецькі базари завалені виноградом* (Леся Українка); *Вихід* [у море] *був завалений. Навіть вельбот ледве зміг перебратись через замілену протоку* (М. Трублаїні); *Довгий низький підвал .. весь був завалений меблями, валізами, клунками* (О. Гончар); // **зава́лено,** *безос. пред. Тік завалено зерном* (Б. Харчук); *До вуха його* [князя] *долинуло глухе постукування об камінь, яким було завалено вихід на галявину* (Ю. Винничук).

2. *у знач. прикм.* Який завалився. *Я дивлюся на свою рідну хату. Стареньку, похилену, найбіднішу на цьому кутку, з заваленим дахом* (С. Васильченко); *Він окинув завалений льох, бур'ян у дворі й свою хату* (В. Підмогильний).

ЗАВА́ЛЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **завали́ти** 1, 3, 4 і **завали́тися** 1. *Штучні кам'яні колюмни* [колони] *забезпечували робітників перед заваленням їх у небезпечних місцях, де ґрунт був потрісканий* (О. Назарук); *Даремне робітники .. остерігали Іцка, що се* [динамітові вибухи] *грозить заваленням штолень* (І. Франко); *Для справи, приреченої на свідоме завалення, кандидатура Вітька зовсім не годилася* (А. Кокотюха).

ЗАВА́ЛИСТИЙ, а, е. 1. Із великою кількістю снігу. *Не знаю, як кому — мені в такій порі, Таких от вечорів завалистих зимових, Найкраще пишеться* (І. Вирган); *Зима за вікном завалиста* (Л. Костенко).

2. Те саме, що **зава́льний** 1. *Глибокі, завалисті сибірські сніги щодень присідали до землі, і воркотливо дзюрчали в ярах талі води* (М. Сиротюк); *Хотілося завалистих, безгучних снігів, у яких вмирають всі відголоси, і великого червоного сонця над ними, спокійного і приступно-лагідного* (П. Загребельний).

ЗАВАЛИ́ТИ *див.* **зава́лювати.**

ЗАВАЛИ́ТИСЯ *див.* **зава́люватися.**

ЗАВА́ЛИЩЕ, а, *с., рідко.* Збільш. до **зава́л** 2; звалище. *У магазині, який її діти називали "магазином з іграшками",*

вона звично вибирала зі завалища тендітні фігурки ляльок і розсаджувала їх на видноті (із журн.).

ЗАВА́ЛКА, и, *ж., спец.* Завантаження сталеплавильної печі. *Завалка чавуну здійснюється після завалки вапна разом із шихтою* (з наук. літ.); *Бригада Мусадзе закінчувала завалку шихти в піч* (В. Собко).

ЗАВАЛУВА́ТИ, у́є, *док.* Почати валувати (у 1, 2 знач.). *Завалували собаки у дворі* (Панас Мирний); *В цей час пролунав постріл, другий. У ранковій тиші завалували пси* (Іван Ле); *Над головами людей у морозному повітрі завалувала пара* (Григорій Тютюнник); *Коли з високих димарів завалував кошлатий дим, вирішив Макар Онисимович залишитися при заводі* (А. Хижняк).

ЗА́ВАЛЬ, і, *ж., збірн., розм.* Велика кількість чого-небудь зваленого, накиданого. *Вони читали довгі й скучні романи.., витягнені в коморі з покритої пилом завалі* (М. Коцюбинський); *Потужні крани підхоплювали багатотонний, щойно відбатований брухт, перекидали його на берег, там була його вже ціла заваль* (О. Гончар); // Товар, який залежався непроданий (перев. недоброякісний). [К и р п а:] *Наша* [крамниця] *супроти його, як хліб проти горниць. Отака кумерція* [комерція]!.. *Завалі та гнилі тепер вже не продаси, годі* (М. Кропивницький).

ЗАВАЛЬКО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **завалькува́ти.** *Дощ .. крізь великі дірки гнилої стріхи хлюпав просто на горище .. Рятував Ганну тільки товстий шар глини, якою була завалькована стеля* (М. Руденко); // **завалько́вано,** *безос. пред. Хату вже завальковано.*

ЗАВАЛЬКО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАВАЛЬКУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док., що.* 1. Закладати, обкладати стіни вальками глини; валькувати. *Господарі вже встигли завалькувати стіни щойно зведеного будинку: виразно проступали горбочки рудуватих глиняних вальків* (із журн.).

2. Обмазувати стіни товстим шаром глини. *Як не завальковувала господиня стіни кошари восени, злий зимовий вітер виривався зі шпарин між дошками* (із журн.).

ЗАВАЛЬКУВА́ТИ *див.* **завалько́вувати.**

ЗАВА́ЛЬНИ́Й, а́льна́, а́льне́. 1. Якого є багато (перев. про сніг). *Пу-гу-у! — вила-гула хуртовина, заносила країну завальними снігами, замітала бездомних, розорених по лісах та болотах* (О. Довженко).

2. *спец.* Який засипається, завалюється чим-небудь (для зберігання, готування чогось). *Після проведення попереднього очищення ворох бурякового насіння спрямовують у завальний бункер* (з навч. літ.); *Завальна яма.*

3. Пов'язаний із завалом; який виник, утворився внаслідок природного завалу, обвалу. *Біля гори враз утворилася гірка завальна, з каміння, ще гарячого від шалено швидкого руху* (з публіц. літ.).

4. *діал.* Який має великі розміри і велику вагу; важкий. *Коники .. сіпнули й соб і цабе, напрудились і ледве поволокли ту завальну машину* (І. Нечуй-Левицький); *Крила були завальні й важкі. Стара увігнута бляха по обидва боки дерев'яного хомута видавалася при тьмяному світлі в клуні нужденною* (Б. Антоненко-Давидович).

ЗАВА́ЛЬНИК, а, *ч.* Те саме, що **зава́лювальник.** *Завальник шихти у ливарному виробництві здійснює завантаження суміші металевого лому, палива і флюсів у плавильні печі* (з навч. літ.).

ЗАВАЛЬЦЬО́ВУВАННЯ, я, *с., техн.* Дія за знач. **завальцьо́вувати.** *Під час завальцьовування рудоподрібнювальних механізмів робітникам необхідно дотримуватися правил безпеки* (з газ.).

ЗАВАЛЬЦЬО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАВАЛЬЦЮВА́ТИ,** ю́ю, ю́єш, *док., що, техн.* Пропускати металеву деталь або заготівку між вальцями (у 1, 2 знач.), надаючи їй певної форми; вальцювати. *Завальцьовувати гільзу немає необхідності, тому що свинцева головка споряджена обтюратором* (з наук.-техн. літ.).

ЗАВАЛЬЦЮВА́ЛЬНИК, а, *ч.* Робітник, який обслуговує вальці, вальцювальний станок. *Завальцювання виробів на налагоджених спеціальних верстатах здійснюється під наглядом висококваліфікованого завальцювальника* (із журн.).

ЗАВАЛЬЦЮВА́ННЯ, я, *с., техн.* Дія за знач. **завальцюва́ти.** *Остаточна операція складання інжектора — завальцювання нижньої крайки корпуса* (з навч. літ.).

ЗАВАЛЬЦЮВА́ТИ *див.* **завальцьо́вувати.**

ЗАВА́ЛЮВАЛЬНИЙ, а, е, *спец.* Признач. для завалювання плавильної печі шихтою. *Стояла .. підготовлена для завалки печі завалювальна машина* (Іван Ле); *Сталеварові не раз впадало в очі, що в районі першого і п'ятого завалювальних вікон шихта прогрівається і розплавляється значно швидше, ніж всередині ванни* (з газ.).

ЗАВА́ЛЮВАЛЬНИК, а, *ч.* Робітник, який завалює шихту у плавильну піч. *Завалювальник шихти у вагранки та печі має бути одягнений у брезентовий костюм із вогнезахисним просоченням* (з мови документів).

ЗАВА́ЛЮВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **зава́лювати** 1–3 і **зава́люватися** 1. *Завалювання закінчено, шихта лежить на поді — дні мартенівської печі* (із журн.); *Мартенівська плавка складається з кількох самостійних періодів: завалювання скрапу, залізної руди й вапняку, заливання рідкого чавуну, розплавлення цих матеріалів* (з наук.-попул. літ.); *Завалювання фундаменту старої церкви почалося давно* (із журн.).

ЗАВА́ЛЮВАТИ, юю, юєш, *недок.,* **ЗАВАЛИ́ТИ,** алю́, а́лиш, *док.* 1. *кого, що.* Кидаючи, засипати, покривати кого-, що-небудь чимсь. *Небагато набирають* [легіні] *сіна, шпарко кидають вилами, завалюють Анничку там, на вершку* (Г. Хоткевич); *Каменоломи назносили заздалегідь під стіни подробленого каміння, завалили ним поміст* (Д. Міщенко); // Засипати, покривати собою що-небудь. *Сніг тут сіявся рівно, густо, завалюючи хати вище стріх* (В. Речмедін); *— А се для кого? — раділа Оля, повернувши мене до купи битої птиці, яка завалила весь стіл* (М. Коцюбинський); *Герої вони* [солдати] *чи ні? Герої .. Вони завалили Німеччину своїм трупом і залили її кров'ю* (О. Довженко); // Заповнювати що-небудь, закидаючи, засипаючи чимсь. *До пізньої ночі кипіла на греблі робота. Боронами та ралами, що настягали з дворів, завалювали греблю з краю в край* (А. Головко); *— Це на шахті двадцять-біс старі виробітки завалюють, — з повним знанням справи пояснив Зуб* (В. Собко); [Л і с о в и к:] *Я на бороду заклявся, що дядько Лев і вся його рідня повік безпечні будуть в сьому лісі.* [Р у с а л к а:] *Овва! А батько мій їх всіх потопить!* [Л і с о в и к:] *Нехай не важиться! Бо завалю все озеро гнилим торішнім листом!* (Леся Українка); // *спец.* Засипати шихтою, вугіллям тощо домну, піч і т. ін. *В мартен, біля якого зараз працював Коля Круглов, саме завалювали брухт* (М. Руденко); // Накидаючи чого-небудь у великій кількості або обвалюючи щось,

перекривати, загороджувати, робити що-небудь непрохідним. *Всі вони* [турки] *зникли в темній пащі воріт і почали швидко завалювати їх землею* (С. Добровольський); — *Треба загнати туди кита .. Тоді висадити скелі над протокою і завалити йому вихід у море* (М. Трублаїні); *Андрій завалив їх* [двері] *дровами, поки пані Баличина гарячково замикала внутрішні віконниці з невеличкими прорізами для стріляння* (З. Тулуб); // *безос.* Обвалюючись, робити що-небудь непрохідним. — *Якщо завалило тільки вихід з забою, — сказав Петро, коли хлопці спустилися в шахту, — то люди живі* (П. Колесник); // Засипати кого-небудь при обвалі. [Л и ц а р:] *Одкритий лід і восени розтане, гора впаде і всіх завалить нас* (Леся Українка); // *безос. Їх* [людей] *часом завалює палаючими поваленими дахами, часом просто падають і вже більше не рухаються* (В. Винниченко); [О л ь г а:] *Тільки не ходи в стару шахту, там завалити може* (О. Корнійчук).

2. *що.* Накладаючи що-небудь у великій кількості, заповнювати якусь ділянку, територію, приміщення і т. ін. *Чіпка, дивись, уже й хліб вимолотив, сама солома стоїть, завалив увесь город ожередами* (Панас Мирний); *Він* [кооператор] *роз'яснював селянам вигоду кооперативної торгівлі, називав товар і ціни на нього, обіцяв завалити приміщення .. такими добрими товарами, що селяни просто ахкали від захоплення* (М. Чабанівський); *Назносив* [Іван Кіндратович] *сюди всякого інструменту, завалив стіл хитромудрими кресленнями* (Д. Ткач); // *розм.* Забезпечувати чим-небудь у великій кількості (довозячи, виробляючи і т. ін.). *Місто завалили виноградом, інжиром, жовтими прозорими персиками* (С. Скляренко); *Пояснювали* [хлопці], *що вони самодіяльні майстри і бажають допомогти будівельникам, подавай тільки лісоматеріал, і вони все будівництво готовими вікнами завалять* (Ю. Збанацький); // *перен., перев. у сполуч. зі сл.* р о б о т а, *розм.* Примушувати багато працювати або давати багато завдань, доручень. *Пильно стежив* [батько] *за Артемовою наукою .. Сам і посилав у школу, і дома роботою не завалював* (А. Головко); *Нас завалили роботою: треба було будувати гуртожиток, їдальню, пекарню* (А. Хорунжий).

3. *що.* Обвалюючи або розламуючи, руйнувати що-небудь. *Вона все ходила по хаті з зігнутою головою; їй здавалось, що вона або наб'є собі ґулю на голові, або завалить стелю в старенькій хаті* (М. Коцюбинський); — *А в комині дивились? — Та ні ще, — вищерився рудий гайдамака з квіткою на грудях. І затим замахнувся і вдарив у комин прикладом, — завалив комин* (А. Головко); * Образно. — *Яка радість жити і бути свідомим того, що ти один з когорти сміливців, які завалюють старий світ неправди* (П. Колесник).

4. *що, перен., розм.* Не впоравшись із дорученням, роботою, ставлячись несерйозно до своїх обов'язків, занедбувати що-небудь, доводити до кепського стану. *Завалюють одну справу за другою, а ти відповідай за них...* (І. Рябокляч); *Чіп за все береться сміло, В чім не тямить нітелень... І найкраще, добре діло Він завалить через день* (С. Воскрекасенко); // Доводити до невдачі, провалу кого-небудь (перев. на екзаменах). *При одній лише думці про те, що донька могла б не пройти по конкурсу, що якісь там інститутські книгогризи могли б завалити її при вступі, майора кидало в лють* (О. Гончар); — *Завалиш* [екзамен]! — *зловтішно сказав Віктор* (А. Крижанівський).

ЗАВА́ЛЮВАТИСЯ, ююся, юєшся, *недок.*, **ЗАВАЛИ́ТИСЯ,** алю́ся, а́лишся, *док.* 1. Падати, провалюватися. *Кинув* [Максим] *малий костур і виламав собі більший. І, підпираючись ним, ішов, .. ледве втримуючись, щоб не завалитися набік у сніг* (І. Багряний); *Пилипенко почервонів і ладний був у прірву завалитись* (С. Журахович); *Хтось же таки катається, не боїться, що лід молоденький, що й завалитися можна* (Ю. Збанацький); // *тільки 3 ос.* Падати, валитися, руйнуючись (про будівлі). *Палац завалюється й горить* (І. Нечуй-Левицький); *Горіла хата .. Завалювались крокви, і в захмарене небо порскали снопи іскор* (Ю. Бедзик); *Повідь від лютої зливи підмила стовпи — і легенький, тимчасовий місток завалився* (О. Донченко); // *тільки 3 ос.* Обвалюватися, засипаючись. *В яру криниця завалилась, Верба усохла, похилилась* (Т. Шевченко); *Дочка моя вмерла .. Та ще як, небога, і вмерла — наглою смертю: глинище завалилось та й її придавило...* (О. Стороженко); // *тільки 3 ос.* Западати, ввалюватися. *Марія бачила горби свіжої землі, що вже почали завалюватись* (В. Кучер); // *перен.* Зазнавати невдачі, провалу в чому-небудь (перев. на екзаменах). *Завалювався, скажімо, на екзаменах .. якийсь синок.., і його терміново везли в область, де був недобір студентів* (В. Кучер); // *перен.* Не мати успіху, викликати осуд, засудження (про виставу, справу і т. ін.). *Арсен Загорний дуже добре розумів, що вистава .. остаточно і безповоротно завалилася* (В. Собко).

2. *розм.* Укладатися, лягати де-небудь. *Пани орендарі... То колись завалювалися з вухами в бебехи й спали аж до пізнього рання. Тепер не заспиш* (Г. Хоткевич); *Нічого не писав* [Сергій], *запустив навчання, звечора завалювався спати, щоб швидше минула ніч і надійшла одинадцята година ранку, коли приходив листоноша* (О. Гуреїв); *Лушня надвечір знемігся та, завалившись на солому в стодолі, захріп мертвецьким сном* (Панас Мирний).

3. *фам.* Заходити, приходити куди-небудь, перев. несподівано або без запрошення. *Бараболя одягнув і взув підполковника, .. а потім, хихикаючи, запитав, куди завалитися на вечерю* (М. Стельмах); *Осторонь колодязя — стайня. І все це з'єднане між собою хідниками з кам'яних плит. — Нічогенько, видно, живеться цьому ґазді, — кажу комсоргові, — давай сюди й завалимось* (Є. Доломан).

4. *тільки недок.* Пас. до **зава́лювати.** *Він одержував для своєї печі стружку та різний металевий дріб'язок, і піч завалювалася нормальним порядком, — так, як інші печі цеху* (М. Руденко).

◊ **Світ не зава́литься** *див.* **світ**[2]; **(1) Хай (нехáй) зава́литься** *кому і без дод., грубо* — уживається для вираження негативного чи байдужого ставлення до чого-небудь. [Л у ч и ц ь к а *(збентежено)*:] *Тікати, тікати звідсіль!..* [П а л а ж к а:] *Та хай їм усе завалиться! Я зараз!..* (М. Старицький); *Чемериця махнув рукою. — Дбати про своє хазяйство? Хай воно завалиться те хазяйство. Ми ж не куркулі якісь. На клаптику все одно не розбагатієш* (Г. Коцюба); **(2) Хоч зава́лися** *чого* — надзвичайно багато. — *Пропала бідна моя голівонька! Все вчись та вчись... За хліб якийсь... А вдома ж хліба — хоч завалися!* (Валерій Шевчук); — *Тож-бо у німців, на твою думку, є все, що треба? — Товарів хоч завалися! — згодився Іван* (О. Шугай).

ЗАВАЛЮ́ХА, и, *ж., розм.* Стара, напівзруйнована споруда, будинок. — *Давай материну завалюху геть розкидаємо та посадимо там вишеньки, яблуні* (Микита Черняв-

ський); — *Рідна завалюха, Федю, дорожча за чужі хороми! Це давно відомо* (М. Циба).

ЗАВА́ЛЯНИЙ, а, е, *діал.* Дієпр. пас. до **заваля́ти.** *Брудна вода стікає з мокрої спідниці, а Марійка стоїть, ще й пальці розгорнула, заваляні в болоті* (М. Коцюбинський); // *у знач. прикм.* Який завалявся (*див.* **заваля́тися**[2]). *Дитинячі забави серед череди голих, заваляних, круглих дітей пригадуються йому неясно, мов крізь сон* (І. Франко); // **зава́ляно,** *безос. пред. Холошки хлопчикових чобіт було заваляно до такої міри, що не видно було, з чого ті чоботи й зроблені* (із журн.).

ЗАВАЛЯ́ТИ, я́ю, я́єш, *док., діал.* Забруднити; замазати, вимазати. *Обмацав* [Невеличкий] *стіни, але не намацав нічого, лиш заваляв собі чимсь пальці* (І. Франко).

ЗАВАЛЯ́ТИСЯ[1], я́ється, *док., розм.* Довго пролежати де-небудь без використання. *Хотілося* [Чіпці] *й гарячої страви попоїсти. Тоді він .. назбирає ще торішньої ріпи, що де-не-де по кутках завалялася, начистить, зварить юшки — та й тільки всього!* (Панас Мирний); *В шухляді завалявся конверт від листа, адресованого Зорині* (Я. Гримайло); *Виставляли привозні напої зі срібними шийками й зірочками. Вона діставала й свою пляшку, яка вціліла й завалялася з часу садіння картоплі* (Б. Харчук).

ЗАВАЛЯ́ТИСЯ[2], я́юся, я́єшся, *док., діал.* Забруднитися. *Бідний дід, перелякався, ще й у болоті завалявся...* (Мирослав Ірчан).

ЗАВАЛЯ́ЩИЙ, а, е, *розм.* 1. Який довго валявся, валяється де-небудь; закинутий, непотрібний. *Одрадяни* [мешканці села Одрада], *як ті вовки, тинялися по вулицях та по вгородах, розривали кучугури снігу, сподіваючись знайти на смітнику який-небудь завалящий огризок* (Панас Мирний); *Сусідка, огрядна київська міщанка, що торгувала всяким завалящим мотлохом, щойно продала страусове перо, яке колись жінки носили на капелюхах* (Б. Антоненко-Давидович); *Закамарок був сховищем усякого завалящого церковного майна* (С. Скляренко); *Турбай підняв дівчинку на руки, намагаючись відшукати в кишенях якусь завалящу цукерку* (М. Руденко); * Образно. *Жодної завалящої ідеї про нову техніку напохваті не було* (із журн.); // Який довго не використовується, лежить без певного призначення. *Куди оком не глянеш* [на ярмарку], *то усе люди .. Тут суздальці з богами та з книжками завалящими, а побіля їх сластьониця з грубкою* (Г. Квітка-Основ'яненко); — *Задля такого вловчого, як я, заваляща рушниця саме підхожа,* — *сказав гість* (І. Нечуй-Левицький); // *перен.* Поганий, зовсім негодний. *Одежа на ньому старенька, і не знати чим підперезаний, і шапка заваляща* (Г. Квітка-Основ'яненко); — *Треба, Лейбо, розжитися хоч на ледачий який бриль або на яку завалящу шапку, бо вже ж далі йти простоволосому* (О. Кониський); — *Коли вже ти скинеш завалящу свиту?* (С. Васильченко); *Борсук на мене не глянув і, перевалюючись натоптаними боками, пофиркав до свого завалящого зимівника...* (М. Вінграновський).

2. *перен.* Ні на що не здатний (про людину). *Для вінчання Лободи з Лашкою Заблудовський добув якогось завалящого попа-розстригу чи ксьондза, позбавленого звання за розпусту* (Іван Ле); *В інших жінок чоловіки як чоловіки, а в неї, звісно, попався самий завалящий і недбайлиця* (М. Стельмах); — *Хоч би чорт приніс якогось завалящого мужчину,* — *простогнала Лада серед розгулу матріархату* (А. Крижанівський).

ЗАВАНТА́ЖЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **заванта́жити.** *Діставши з валізки добре завантаженого портфеля з полотнищами ескізів, проектів і планів, він довго лишався за столом* (Г. Коцюба); *Це У-2 чи які-небудь нові шпигунські літаки Локхіда, призначені для польотів на великих висотах. Але зараз вони завантажені не шпигунською фотографічною й різною іншою апаратурою* (В. Владко); *Мама була дуже завантажена на роботі* (О. Іваненко); // **заванта́жено,** *безос. пред.* — *Все завантажено, і Володько носиться зі своїм крамом і кожного, з дуже поважним виразом, питає: куди то покласти* (У. Самчук); *Вже наприкінці вересня бойову техніку було нелегально завантажено на кораблі* (С. Жадан); *Аудіокнигу завантажено з електронної бібліотеки* (з Інтернету).

ЗАВАНТА́ЖЕНІСТЬ, ності, *ж.* 1. Стан за знач. **заванта́жений.** *Додаткові поїзди для залізниць України є невиправдано збитковими. Їхня завантаженість не перевищує 50 %* (з газ.); *Завантаженість підприємства сировиною.*

2. *перен.* Обсяг роботи, справ і т. ін. *Нехльода скаржився на нестерпні умови роботи, на велику завантаженість, таку велику, що немає коли дихнути від усякої роботи* (А. Шиян); *Відчував* [я] *постійну завантаженість іншим, а відтак і пригніченість* (О. Шугай); *Париж-Орлі є другим за завантаженістю аеропортом Франції* (з газ.); // Обсяг інформації, енергоспоживання і т. ін. *Завантаженість електромережі; Завантаженість каналів зв'язку; Завантаженість мережі Інтернет.*

ЗАВАНТА́ЖЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **заванта́жити.** *Для виявлення раціональних технологічних параметрів процесу вібропросівання проведено експериментальні дослідження впливу діаметра отворів плити, коефіцієнта завантаження бункера* (з наук. літ.); *Інколи, відкриваючи окремі сайти, користувач натрапляє на попередження, що подальше завантаження може пошкодити систему його комп'ютера* (з газ.); *Точний розрахунок, завантаження кожної для себе й членів бригади хвилини, підготовка зарані робочого місця .. — от вам і .. метод роботи* (Остап Вишня); *Щоб автопрокатний бізнес за умов українського ринку був прибутковим, потрібно дотримуватися певних норм завантаження існуючого автопарку* (із журн.).

ЗАВАНТА́ЖИТИ *див.* **заванта́жувати.**

ЗАВАНТА́ЖИТИСЯ *див.* **заванта́жуватися.**

ЗАВАНТА́ЖНИК, а, *ч.* Те саме, що **заванта́жувач** 2. *Ротаційний завантажник подає одночасно 30 яєць на завантажувальний стіл* (з наук.-техн. літ.).

ЗАВАНТА́ЖУВАЛЬНИЙ, а, е. Признач. для завантажування. *Крізь отвори завантажувальних вікон мартена видно, як у шаленій боротьбі закипає і піниться метал* (з газ.); *Завантажувальний диск; Завантажувальний транспортер.*

ЗАВАНТА́ЖУВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **заванта́жувати.** *Пральні машини розрізняються за типом завантаження, розмірами, вагою завантажуваної білизни та програмами прання* (із журн.); *Антивірус сканує кожен завантажуваний додаток, забезпечуючи його безпеку* (із журн.); *Програма запускається на сервері як завантажуваний модуль* (з Інтернету).

ЗАВАНТА́ЖУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **заванта́жувати.** *Першою умовою для надійної роботи газогенератора є регулярне завантажування палива невеликими порціями* (з наук. літ.); *Під час завантажування бункера сівалки насінням*

необхідно стежити, щоб до нього не потрапляли сторонні предмети, які можуть пошкодити висівний апарат (з наук.-техн. літ.); *Якщо завантажування файлу не почнеться автоматично через декілька секунд, натисніть на відповідне посилання* (з Інтернету).

ЗАВАНТА́ЖУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАВАНТА́ЖИТИ,** жу, жиш, *док.* 1. *що.* Наповнювати що-небудь (віз, вагон, судно і т. ін.) вантажем (у 1 знач.). *Шлях "з варяг у греки" починався з Києва, куди доправляли видовбані човни. У Києві їх завантажували. Після цього шлях пролягав через Дніпро його порогами* (з наук.-попул. літ.); *Вони швидко завантажили кораблі провізією та водою і взяли напрям на Тасманію* (із журн.).

2. *що, спец.* Заповнювати рудою, паливом і т. ін. домну, піч тощо. *Силосні башти місткістю 100–150 т завантажують не більше як за 2–3 дні* (з навч. літ.); *Піч треба завантажувати тільки двома компонентами — агломератом і коксом* (з газ.); // Засипати руду, паливо і т. ін. в домну, піч. *Робота в шахтних печах провадиться безперервно — цілу добу. Вапняк завантажують у верхню частину шахти, а вапно вивантажують знизу її* (з наук.-попул. літ.).

3. *що, інформ.* Передавати інформацію (дані, програми та ін.) з одного інформаційного пристрою до іншого з метою її використання або застосування під час виконання певних операцій. *Для зареєстрованих користувачів на сайті є можливість завантажувати своє особисте фото* (з Інтернету); *Для перегляду документації в інших форматах необхідні програми можна завантажити на цьому ж сайті* (з Інтернету).

4. *кого, що, перен.* Забезпечувати роботою в належному обсязі. *Доцільно залучати дитину до занять спортом, завантажувати посильною роботою* (із журн.); *Наша пам'ять потребує того, щоб її завантажували. Вона любить працювати* (з наук.-попул. літ.); *Тракторні агрегати потрібно комплектувати з таким розрахунком, щоб завантажити потужність трактора* (з наук.-попул. літ.); // *що.* Заповнювати роботою (час). *Люди мають додаткові професії: мулярів, покрівельників тощо. Це дає змогу краще завантажити робочий день* (з газ.).

ЗАВАНТА́ЖУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.*, **ЗАВАНТА́ЖИТИСЯ,** жуся, жишся, *док.* 1. Наповнюватися вантажем, забирати вантаж (у 1 знач.). *Коли машини завантажилися вперше, їхати в ніч забракло сил, бо шофери самі були й за вантажників* (М. Циба); * Образно. *Погода трималася, .. половина неба над заходом завантажилась великою бурою хмариною з дуже рельєфними краями* (У. Самчук).

2. *перен., розм.* Брати на себе які-небудь зобов'язання, доручення. *Він був відмінним працівником: пунктуальним, уважним, самовіддано завантажувався роботою* (із журн.).

3. Переходити з одного інформаційного пристрою до іншого для використання в подальших операціях. *В Інтернеті досить часто потрібний сайт або якась його частина може не завантажитися або не містити усіх необхідних відомостей* (з газ.).

4. *тільки недок.* Пас. до **заванта́жувати** 1–3. *Колись доменні печі завантажувались ручним способом* (Яків Баш); *Перекладені, можливо, з інтелектуальним редагуванням, документи завантажуються в базу даних, після чого здійснюється автоматичне індексування їх засобами пошукового пакету* (з наук. літ.).

ЗАВАНТА́ЖУВАЧ, а, *ч.* 1. Робітник, який завантажує домну, піч і т. ін. *Для того щоб улаштуватися працювати завантажувачем печей, необхідно мати відповідну професійно-технічну освіту* (з газ.).

2. Пристрій або механізм для завантаження чого-небудь. *Завантажувач призначений для внутрішнього господарського транспортування і завантаження сухих кормів у зовнішні бункери птахоферм* (з мови документів).

(1) Заванта́жувач операці́йної систе́ми, *інформ.* — системне програмне забезпечення, що приводить комп'ютер або інший електронний пристрій у робочий стан після його ввімкнення. *Завантажувач операційної системи забезпечує необхідні засоби для діалогу з користувачем комп'ютера* (із журн.).

ЗАВАПНО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **завапнува́ти.** *Фосфор, який вноситься у складі мінеральних добрив, у більшості ґрунтів має тенденцію до швидкого зв'язування у форми фосфату заліза чи алюмінію на менш завапнованих землях* (з наук. літ.); *Мешканці Карлових Вар знають, що чищення завапнованого від надмірної кількості солей у воді посуду — справа марна* (із журн.).

ЗАВАПНУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *що.* Док. до **вапнува́ти.** *Якщо вважати середньою нормою мергелю 5 тонн на гектар, то, розробляючи найменш глибокий з обстежених покладів, можна завапнувати понад 3000 гектарів* (із журн.).

ЗАВА́РЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **навари́ти** 1, 2. *Принесла* [Шаукен] *чайник щойно завареного духмяного чаю* (З. Тулуб); *До столу було подано запашний окріп, заварений липовим цвітом* (В. Кучер); *Болти для кріплення гірлянд ізоляторів застосовуються із завареним вушком* (з наук. літ.); // **зава́рено,** *безос. пред. Влітку приємно смакувати фруктові, ягідні та трав'яні чаї, які заварено на чудовій воді карпатських джерел* (із журн.); *Трубу в місці пошкодження було негайно заварено* (з газ.).

ЗАВАРИ́ТИ *див.* **зава́рювати.**

ЗАВАРИ́ТИСЯ *див.* **зава́рюватися.**

ЗАВА́РКА, и, *ж.* Настій чого-небудь, залитого окропом (перев. чаю). *На столі шумить самовар, на ньому чайник з густою заваркою* (В. Гжицький); *Вони сидять за столиком у Павла Михайловича, і той частує їх своїм чаєм з вишневою та калиновою заваркою* (В. Кучер); *На поличці намацав* [лікар] *флакон коньяку, смикнув, покурив у кватирку, бовтнув чайної заварки в пляшку і на бокову* (Є. Пашковський).

ЗАВАРНИ́Й, á, é, *кул.* Який у процесі виготовлення попередньо заварюється. *До складу заварного тіста входять пшеничне борошно, вершкове масло, яйця, сіль, вода* (з наук.-попул. літ.); // Признач. для заварювання. *Поки секретарка вносила тацю, розставляла чашки та заварний чайник, обоє мовчали* (із журн.).

△ **Заварне́ ті́стечко** *див.* **тістечко.**

ЗАВА́РЮВАЛЬНИЙ, а, е, *спец.* Стос. до заварювання металевих виробів. *У чавуноливарному цеху робота підручного газозварника на заварювальній дільниці була важкою* (з наук.-попул. літ.).

ЗАВА́РЮВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **зава́рювати** 1, 2. [К а р п о :] *Зараз будемо обідать. Тільки вибачайте — у мене фрікасе нема, а по-хазяйськи: солонина до хріну, борщ, заварювана каша до сала та пиріг, може, є з яблок* [яблук] (І. Карпенко-Карий); *Незмінною популярністю на Мадагас-*

карі користується місцевий слабо заварюваний чай (із журн.); *Заварюваний рифлений шов.*

ЗАВА́РЮВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **зава́рювати** 1, 2. *Для заварювання чаю найкраще використовувати фарфорові чайники* (з навч. літ.); *Приготування заварного тіста складається з двох стадій: заварювання борошна і замішування тіста* (з наук.-попул. літ.); *Заварювання чавуну застосовують під час усунення браку в чавунних виливках, під час ремонтних робіт (наприклад, при заварюванні тріщин у блоках циліндрів двигунів)* (з наук.-техн. літ.).

ЗАВА́РЮВАТИ, юю, юєш, *недок.*, **ЗАВАРИ́ТИ,** арю́, а́риш, *док., що.* 1. Заливати що-небудь окропом для утворення настою. *Вона кинулась чай заварювати, стакани мити* (Панас Мирний); *Ївга тим часом поставила на вогонь чайник і, коли він закипів, заварила липовий цвіт* (О. Донченко); *Сусідка порадила заварити в горщику деревію і по кілька крапель лити в молоко, щоб закріпити шлунок* (П. Кочура); // Заливати окропом, готуючи що-небудь. *Коли тісто добре підійде, його заварюють окропом так, щоб воно по густоті було схоже на сметану* (з наук.-попул. літ.); *Перед уживанням висівки слід заварювати, заливши окропом на 5–10 хвилин* (із журн.); // *рідко.* Починати варити. *Заходить сонце. Чумаки привертають до гіллястого дуба, запалюють огонь, заварюють кашу* (В. Самійленко).

2. Лагодити що-небудь металеве, усуваючи тріщини, отвори і т. ін. в металі способом зварювання. *В цеху з'ясувалося таке. Розірвався крюк від пульманівського вагона і треба було його заварити* (І. Сенченко); *Для того щоб заварити тріщину, треба було познімати деталі, змонтовані близько від місця нагріву* (В. Собко).

3. *перен., розм.* Затівати що-небудь (перев. заплутану справу). — *Адже й цілу справу з реформою кас повітових на те тільки заварив* [маршалок], *щоб грішми з хлопської каси викупити у Вагмана свої векслі* [векселі] (І. Франко).

◊ **(1) Зава́рювати / завари́ти ка́шу (пи́во, хале́пу)** — затівати що-небудь дуже складне, клопітне, яке загрожує неприємними наслідками. *Цар повернув Сірка з Сибіру. А тепер той заварює на Січі пиво* (Ю. Мушкетик); *Наймичка Килина, побачивши, яку кашу заварив Яків, побігла сказати Насті* (Панас Мирний); — *Так чому ж мовчав? — промовив нарешті той самий Тур, що заварив усю халепу* (С. Скляренко); — *За що ж вам така покута чи кара? — Спитайте в Сагайдака. Він заварив цю кашу* (М. Стельмах).

ЗАВА́РЮВАТИСЯ, юється, *недок.*, **ЗАВАРИ́ТИСЯ,** а́риться, *док.* 1. Настоюватися в окропі (про чай, лікарські рослини і т. ін.). *Заварюватися настій повинен протягом 3–4 хвилин, після чого рідину потрібно процідити і охолодити до кімнатної температури* (із журн.); // Набувати готовності (після заливання окропом або варіння). — *Заварюється, — сказав батько, піднявши кавоварку над вогнем. — Заварюється, — повторив удруге* (Б. Харчук).

2. *перен., розм.* Назрівати або починатися (про якусь неприємну, складну подію, справу). — *Тут заварюється, бачу, щось гірше за холеру* (П. Колесник); — *Тепер така війна заварилася, що для твоїх співаночок навряд чи знайдеться час* (Григорій Тютюнник); *Під його керівництвом могло заваритися всяке* (Ю. Андрухович).

3. *тільки недок.* Пас. до **зава́рювати** 1, 2. *Сорока на хвості розносить щоразу, яка цього вечора там юшка заварювалась, яку рибу Ягор требушив* (О. Гончар); *Для золотої смальти слюсарі виковували тонюсінькі листочки золота, потім воно закладалося поміж двох платівок скла, навічно заварювалося* (П. Загребельний); *На закриті вагони установлюються спеціальні запорні пристрої, а відкриті зверху заварюються металевими листами* (з газ.).

◊ **Зава́рилася / зава́рюється ка́ша** *див.* **ка́ша.**

ЗАВА́ТРА, и, *ж., діал.* Курінь для пастухів серед загороди, в якій ночують тварини на полонинах. *Федір Штола .. обійшов завартру і загнав навідліг сокиру в стіну* (В. Гжицький).

ЗАВБА́ЗИ, *невідм., ч. і ж.* Скорочення: завідувач (завідувачка) бази. *Треба було підійти до завбази, підписати відпускні папери і накладну на товар* (із журн.).

ЗАВБА́ЗОЮ, *невідм., ч. і ж., рідко.* Те саме, що **завба́зи.** *Я допитував одного завбазою, який звинувачується у розкраданні в особливо великих масштабах. Він назвав мені прізвище одного з директорів магазинів* (В. Нестайко); *Завбазою райкоопспоживспілки Дьордій Лейтензоненко гірко зітхав і повідомляв Віктору Колобкові те, що він і сам знав: "Настали скрутні часи"* (В. Кожелянко).

ЗАВБАЧА́ЛЬНИК, а, *ч., рідко.* Те саме, що **завба́чник.** *Коли кіт Рудь, пухнастий завбачальник, уві сні прикриває лапкою вуха, знаю — бути дощеві* (із журн.).

ЗАВБАЧА́ННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **завбача́ти.** *В умовах кліматичних змін, які охопили планету, завбачання погоди за народними прикметами стало неможливим* (з газ.).

2. *перев. мн.* Те саме, що **завба́чення** 2. *В умовах виборчої лихоманки політичні завбачання й прогнози — справа нелегка й небезпечна* (з газ.).

ЗАВБАЧА́ТИ *див.* **завба́чувати.**

ЗАВБА́ЧЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **завба́чити.** — *Вся річ у тому, — казав далі Пащенко, — що випадок не може бути нещасливим. Суть випадку у тому, що він своїм втручанням ламає звичну чи завбачену лінію життя* (В. Підмогильний); *Віщий Фінн, владар Таємних духів і примар, В своїм пустельному роздоллі, На самоті спокійно ждав, Щоб день, призначений від долі, Давно завбачений, настав* (М. Терещенко, пер. з тв. О. Пушкіна); // **завба́чено,** *безос. пред. Люди, навчені гірким досвідом, звикли ставитися до народження нових істот як до творчого акту, в якому завбачено геть-чисто все* (М. Руденко).

ЗАВБА́ЧЕННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **завба́чити.** *І завбачення, і передчуття своєї історичної долі, — все постало перед ними у величезній небуденній єдності* (О. Довженко); *Для завбачення погоди користуються передусім методом екстраполяції в часі й просторі на підставі зіставлення синоптичних карт* (з наук. літ.); *Геофізичні дослідження вченого мають велике значення для завбачення рухів земної кори* (з наук.-попул. літ.).

2. *перев. мн.* Прогнози щодо чого-небудь, зроблені на основі певних фактів, явищ, подій. *Завбачення синоптиків щодо холодної зими справдилися* (з газ.).

ЗАВБА́ЧИТИ *див.* **завба́чувати.**

ЗАВБА́ЧЛИВИЙ, а, е. Здатний наперед розгадати чиїнебудь наміри, зрозуміти якісь обставини, врахувати потреби і т. ін. *Завбачливий Богун щодня водив свій полк у поле: вчив козацької науки* (Я. Качура); *Вона була жадібна, хижа, хоч водночас розумна і завбачлива* (І. Сенченко); *У завбачливого Лукича знайшовся в кишені засмальцьований індивідуальний пакет* (О. Гончар); *Чому такий завбачливий,*

уважний? Багато ж їй доводилось стрічати краян, та цей якийсь незвичайний (М. Олійник).

ЗАВБА́ЧЛИВІСТЬ, вості, *ж.* Властивість за знач. **завба́чливий.** [О ф і ц е р:] *Ви навіть пальто взяли з собою. Це робить честь вашій завбачливості і табірному досвіду* (В. Собко); *А все ж краще попередити, ніж спізнитись... Завбачливість ще ніколи й нікому не шкодила* (М. Руденко); *Попри всю обережність і завбачливість зловмисників правоохоронцям вдалося вийти на їх слід* (з газ.).

ЗАВБА́ЧЛИВО. Присл. до **завба́чливий.** *В саду і подвір'ї Смольного теж палахкотіли багаття, але людей біля них було ще більше — штаб повстання завбачливо виставив численну оборону* (Ю. Смолич); *Данько, мов стріла, долетів до воза, вихопив сховану ним гвинтівку, яку завбачливо не викинув* (І. Цюпа); *Василь завбачливо загнав машину під сусідній будинок і, злодійкувато озираючись, .. югнув до під'їзду* (В. Яворівський).

ЗАВБА́ЧНИЙ, а, е. Те саме, що **завба́чливий.** *Яким би завбачним не був водій, на дорозі завжди може виникнути несподівана аварійна ситуація* (із журн.).

ЗАВБА́ЧНИК, а, *ч.* Той (те), хто (що) завбачає що-небудь. *Широко відомі як надійні завбачники погоди павуки, головним чином хрестовик і домашній павучок* (з наук.-популліт.); *Співробітники кафедри біофізики МДУ імені М. В. Ломоносова створили автоматичний прилад — завбачник бурі* (з газ.).

ЗАВБА́ЧНИЦЯ, і, *ж.* Та, хто завбачає що-небудь. *Ластівка, завбачниця скорої негоди, літала низько, торкаючись крилами землі* (із журн.).

ЗАВБА́ЧНО. Присл. до **завба́чний.** *Сніданки завбачно поклали батьки* (Б. Олійник); *Козаки завбачно порубали ополонки у кризі Дніпра й позамасковували їх снігом* (В. Чемерис); *Він .. тасувався в камері, завбачно звільненій на одного* (Є. Пашковський).

ЗАВБА́ЧУВАЛЬНИК, а, *ч., рідко.* Те саме, що **завба́чник.** *Дід Матвій, головний завбачувальник погоди, пророкував весну ранню й теплу* (з публіц. літ.).

ЗАВБА́ЧУВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **завба́чувати.** *Завбачуваний результат.*

ЗАВБА́ЧУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **завба́чувати.** *Впровадження нової програми в освітній процес потребує від кожного педагога високого рівня компетентності, аналізу та завбачування результатів своєї роботи* (із журн.).

ЗАВБА́ЧУВАТИ, ую, уєш, **ЗАВБАЧА́ТИ,** а́ю, а́єш, *недок.,* **ЗАВБА́ЧИТИ,** чу, чиш, *док., що.* 1. Знати наперед, на основі певних фактів робити передбачення, висновок про розвиток, настання яких-небудь явищ, подій. *Використання радіозонда полегшує завдання завбачувати погоду* (з наук.-попул. літ.); *Грецькі вчені в стародавні часи завбачали сонячні затемнення, визначили положення ряду зір* (з навч. літ.); *І що ото за синоптики, що не вміють звичайнісінького дощу вгадати! В нас у селі кожна баба вам за три дні наперед дощ завбачить* (В. Нестайко).

2. Правильно орієнтуючись у яких-небудь обставинах, здогадуватися наперед про щось. — *Товариші судді! Я все це завбачав, до того воно йшлося. Страшний гріх учинила ця дівчина, страшну мусить прийняти й кару* (В. Підмогильний); *— Ми, напевне, піймаємо на гарячому того осоружного чоловіка, існування якого давно завбачував Стратіон* (В. Земляк).

ЗАВБІ́ЛЬШ, *присл., рідко.* Те саме, що **завбі́льшки.** *В усному мовленні вживаються скорочені прислівники (без суфікса та інколи з одним префіксом) завбільш, углиб, увиш, утовщ* (з наук. літ.).

ЗАВБІ́ЛЬШКИ, *присл.* За розміром, обсягом (про міру величини). *Гончарі заставили горшками таке місце завбільшки, як наш базар. Чумаки стояли цілими валками* (І. Нечуй-Левицький); *Хатка, завбільшки сорок квадратових аршин, почала чепуритися* (Б. Грінченко); *Нарешті знайшла* [Галя] *й всунула Андрієві в руки манюсіньку ґульку, як горошина завбільшки, — згорнену, скручену в ґульку записочку* (І. Багряний); *Буйні градини з дрібну сливу завбільшки били моряків, змоклих і змерзлих до кісток* (З. Тулуб).

ЗАВБО́ГИЙ, а, е. Надто вбогий. *Будиночок Ніни, завбогий для такого розкішного котеджного містечка, несміливо тулився в кінці вулиці* (з публіц. літ.).

ЗАВБО́ГО. Присл. до **завбо́гий.** *Вона була завбого вбрана для передніх рядів партеру...* (Леся Українка).

ЗАВБО́ЖІТИ, ію, ієш, *док., рідко.* Стати бідним, убогим; зубожіти. *Вже літечко моє не буде зеленіти. Проциндрив я його в квітчастому маю. Шкода гукать-вертать назад весну мою! Розтринькав капітал, завбожів я душею...* (П. Куліш).

ЗАВВА́ГА *див.* **зauва́га.**

ЗАВВАЖА́ТИ *див.* **зауважувати.**

ЗАВВА́ЖИТИ *див.* **зауважувати.**

ЗАВВА́ЖУВАТИ *див.* **зауважувати.**

ЗАВВИРОБНИ́ЦТВА, *невідм., ч. і ж.* Скорочення: завідувач (завідувачка) виробництва. *Знайти для власного ресторанного бізнесу висококваліфікованого заввиробництва дуже непросто — це знає кожен бізнесмен* (з газ.).

ЗАВВИРОБНИ́ЦТВОМ, *невідм., ч. і ж., рідко.* Те саме, що **завиробни́цтва.** *Завиробництвом оцінює роботу кожного працівника, кожної виробничої дільниці, цеху* (із журн.).

ЗАВВИ́Ш, *присл., рідко.* Те саме, що **завви́шки.** *І зробив Бецалел кивот з дерева акації, два лікті з половиною завдовжки, півтора завширш і півтора лікті заввиш* (з рел.-церк. літ.).

ЗАВВИ́ШКИ, *присл.* У висоту, знизу догори (про міру висоти). *Здоровенні будяки, заввишки в ріст високого чоловіка, стояли, як густий ліс* (І. Франко); *Шалений шторм хвилював морські води до самого обрію. Спінені вали, завдовжки з півкілометра, заввишки як пароплав, котилися перед ними* (М. Трублаїні); *Івлєв стоїть задуманий перед поставленим сторч великим, плескуватим ящиком — більшим заввишки, ніж завширшки, .. збираючись його розкрити* (І. Кочерга); *Віднайдено під час земляних робіт підземний хідник завширшки й заввишки півтора метра, що веде від Княжої Гори* (І. Крип'якевич); // *На зріст, ростом (про людину). Мотря стояла коло тину висока та здорова, така заввишки, як Карпо* (І. Нечуй-Левицький).

◊ **(1) На корх завви́шки,** *рідко* — малий на зріст, дуже низький. *Сам той Ох на корх заввишки, але в сажень борода, знає край і вздовж і вширшки, де багатство, де біда* (Леся Українка).

ЗАВВІ́ДДІЛОМ, *невідм., ч. і ж., рідко.* Те саме, що **завві́дділу.** *Працювали всі ми, і начальство (заввідділом), і підлеглі, в одній кімнаті* (Остап Вишня); *Вовка Лясота у відповідь морщиться й просить не називати його медиком — він, бачся, не медбрат і не фельдшер, а заввідділом* (О. Забужко).

ЗАВВІ́ДДІЛУ, *невідм., ч. і ж.* Скорочення: завідувач (завідувачка) відділу. *Раптом виявилося, що переді мною непочатий край роботи, яку я, на думку заввідділу, мав зробити ще минулого місяця* (Любко Дереш); *Депутат вручив заввідділу освіти ключі від двох шкільних автобусів та передав директору школи шість нових комп'ютерів* (з газ.).

ЗАВГА́Р, а, *ч.* Скорочення: завідувач гаража. — *Вам би, Степанидо Федорівно, завгаром до нас, — кинув котрийсь із хлопців. — Може б, і запчастини були, і приміщення швидше докінчили* (М. Олійник); — *Завгар .. перевів мене в автослюсарі за експлуатацію аварійної машини* (А. Крижанівський).

ЗАВГЛИ́Б, *присл., рідко.* Те саме, що **завгли́бшки.** *Уздовж усього лісу тягнулася канава з півтора метра завглиб* (з публіц. літ.).

ЗАВГЛИ́БКИ, *присл., діал.* Завглибшки. *За декілька днів союзники захопили смугу узбережжя завдовжки 80 км і 13–18 км завглибки* (із журн.).

ЗАВГЛИ́БШКИ, *присл.* У глибину (про міру глибини). *Корній спустив лопату в прокопаний рівчак. Він був завглибшки з піваршина* (Б. Грінченко); *Довго копали землю. Накопали кілька ямок метрів у півтора завглибшки, але води не здобули* (І. Багряний).

ЗАВГО́ДНО. 1. *пред., розм.* Бажано, потрібно. — *Прийде хто, скажу свою, справдешню ціну як слід, щоб Бога не гнівить і людей не кривдить .. Завгодно, бери, а не завгодно, як хоч!* (І. Нечуй-Левицький); — *Як пану підчашому завгодно, — відповів він* [цехмістер], *удаючи байдужого* (З. Тулуб); *Подумати тільки, минуло всього лиш чотирнадцять місяців... чотирнадцять місяців! Рік і два місяці, якщо вам завгодно!* (В. Владко).

2. *част.* Уживається після питальних займенників і прислівників, утворюючи з ними сталі сполучення у значенні неозначених займенників і прислівників. *Малуша рада була лягти де завгодно. Сказали б — спала просто на землі* (С. Скляренко); *Пришельці були стрижені, невеликого зросту обидва і мали досить земний вигляд, бо ж для них нічого не значить одним лише напруженням волі добрати собі якої завгодно подоби* (О. Гончар); *Ось уже минуло понад дві години, а написано всього-на-всього кілька плутаних речень. Зате кашлю, глухих зітхань, гарячого й холодного поту було скільки завгодно* (М. Олійник).

ЗАВГОДЯ́, *присл., діал.* Завчасно. — *Прибіг* [панич] *додому завгодя навчати, що мені казати* (Панас Мирний).

ЗАВГО́РИТИ *див.* **завго́рювати.**

ЗАВГО́РЮВАТИ, юю, юєш, *недок.,* **ЗАВГО́РИТИ,** рю, риш, *док., кому, чому, діал.* Зашкоджувати. *Нехай в олійниці олійник тараном Макухам завдає якмога гіршу муку, Так не завгорить їм, а здавить в каменюку* (П. Гулак-Артемовський); *Аби зиму перебути, а святе літечко їй не завгорить. По теплу та по добру вона роздивиться, як і що повернути...* (Панас Мирний); — *Правда, цим ми йому не завгоримо й його не навчимо, але нехай знає, що вовк ловить, але й вовка ловлять, — сказав Комашко* (І. Нечуй-Левицький).

ЗАВГО́СП, а, *ч.* Скорочення: завідувач (завідувачка) господарства, господарської частини. [Г а р м а ш *(у телефон):*] *Передайте завгоспові, що дах мусить бути пофарбований, хоч би там що* (І. Микитенко); *Тут завирували інститутські відділи і науково розтлумачили, що раніше, коли погано було з термінологією, інших заступників називали завгоспами* (А. Крижанівський); *Прийшов до редактора у кабінет завгосп і просить поради, де знайти добросовісну прибиральницю, яка б належно виконувала свої обов'язки* (Г. Вдовиченко).

ЗАВГО́СПІВСЬКИЙ, а, е, *розм.* Прикм. до **завго́сп.** *В усьому господарстві був лад, всюди відчувалась дбайлива завгоспівська рука* (із журн.); *Завгоспівська комірка.*

ЗАВГРУ́БШКИ, *присл., розм.* Те саме, що **завто́вшки.** *Якова Шепітка пан велів шість годин без перерви бити буком, як рука завгрубшки. Збили хлопця на землю, на вугіль* (Г. Хоткевич); *"Корчувальники"* [трактори] *.. легко виривали пеньки сантиметрів дванадцять-п'ятнадцять завгрубшки* (І. Муратов).

ЗАВДА́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **завдава́ти.** *Народ міг лічити хіба що кривди, завдавані йому то тим, то тим, але не скаржився, терпляче переносив горе і біду, ще й посміювався* (П. Загребельний); *Говорячи про користь мохів, не можна не згадати і про завдавану ними шкоду на луках і пасовищах* (з наук.-попул. літ.); *Чисельність бурих ведмедів у Румунії скорочується через браконьєрів та шкоду, завдавану природному середовищу* (із журн.); // **завда́вано,** *безос. пред. Чим більше ударів завдавано йому долею, тим міцніше утверджувався він на землі* (П. Загребельний).

ЗАВДАВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **завдава́ти.** *Розслідування велося щодо хуліганських дій та завдавання тяжких тілесних ушкоджень невідомими молодиками* (з газ.); *Ризик втрат реальних активів від завдавання шкоди власності і зменшення доходу через недієспроможність організації призводить лише до збитків* (з публіц. літ.).

ЗАВДАВА́ТИ, даю́, дає́ш, *недок.,* **ЗАВДА́ТИ,** да́м, даси́, *док.* 1. *чого, рідко що.* Робити, чинити кому-небудь щось неприємне; заподіювати. *Розказали кобзарі нам Про войни* [війни] *і чвари, Про тяжкеє лихоліття... Про лютії кари, Що ляхи нам завдавали — Про все розказали* (Т. Шевченко); *Я ще не пробула й півмісяця в баронеси, а скільки прикрості завдала вона мені!* (Леся Українка); // У сполуч. з деякими іменниками означає дію, наслідок якої виражено іменником. *Насильство порушує в тілі часток рівновагу. Можеш у тім пересвідчитись легко, завдавши удару Сам по якійся* [якійсь] *частині свого ж таки власного тіла* (М. Зеров); *Чималої шкоди завдали вони* [морози] *й .. саду* (О. Довженко); *Яресько згоряв від сорому. Він бачив, що своїм запізненням завдав образи командирові* (О. Гончар); // Викликати, спричиняти що-небудь неприємне. *Зчорнілий, спалений посухою степ .. ще більшої туги, ще гіршої нудьги завдає чумакові...* (М. Коцюбинський); *Рани від тавра завдавали їм* [невільникам] *невимовних страждань* (З. Тулуб); — *Війна завдала стільки горя, сліз, — говорив жалісливий Петро Іванович* (Л. Дмитерко).

2. *що, розм.* Піднімати, брати тягар, ношу на плечі, спину. *Поцілуйко стягує з воза мішок з мукою, завдає собі на плечі й, пригинаючись, несе свій подарунок* (М. Стельмах); *Андруха завдав рушницю на спину, його гандрабата* [висока] *тінь загойдалася між хрестами* (В. Яворівський); // Допомагати кому-небудь підняти щось; піддавати. — *От завдай мені, сину, на плечі Тую в'язку й опеньки ще ті* (І. Франко); *Онопрій .. швиденько завдав на плечі Олени в'язку стерні* (А. Іщук).

3. *кого, заст.* Примусово віддавати, засилати куди-небудь. *Отамана молодого Турки-яничари ловили, .. В кайдани кували, В тяжкую неволю завдавали* (Т. Шевченко);

// *розм., у сполуч. зі сл.* тюрма, темниця і т. ін. Ув'язнювати. [Гомін:] *Шандар! Шандар! Той, що Миколу до кримінaлу завдав* (І. Франко); — *Князівна та закохалася в козака. А князь того не знав, бо якби знав, то і в темницю дочку завдав би* (Б. Грінченко).

4. *що, розм.* Те саме, що **задава́ти** 1. *Гнат йшов і думав про суд. Він завдавав собі питання від старшини й відповідав на ті питання* (М. Коцюбинський); [Химка:] *Завдав* [панич] *мені загадку таку, що я не спала й не їла, аж на лиці змарніла!* (Панас Мирний).

5. *що, розм.* Додаючи якийсь продукт, готувати тісто, ряжанку і т. ін. *Жінки тим часом обдивлялися запаси, дивувались хлібові святому, що він у Олени Іванівни завжди і пухкий і високий; розпитувалися — у кого брали борошно, як учиняли, чим завдавали* (Панас Мирний).

6. *що, чого, діал.* Давати. *Яких вже мені ліків не завдавали! Лукаш мене напував листом от* [од] *чорних порічок* (Марко Вовчок).

(1) Завдава́ти / завда́ти бо́лю (му́ки) *кому* — викликати у кого-небудь важкі почуття, переживання. *І невже ж ти не бачиш.., скільки муки, нічим невтишимої муки, завдаєш ти цинізмом отим найніжнішим, найліпшим, найкращим поміж твоїх дітей?* (І. Франко); *Не треба було так робити. Адже вона цим заподіяла Вихору гострої образи, завдала тяжкого болю* (В. Кучер); **(2) Завдава́ти / завда́ти втра́ти (втрат)** *кому* — спричинювати кому-небудь втрати, призводити когось до втрат. *Танк Шашла, напевно, був останнім у групі військ, які, завдаючи німцям великих втрат, відходили на схід* (Ю. Збанацький); *Потрібно зробити так, щоб ворогові завдати втрат якнайбільших, а своїх людей зберегти* (В. Малик); **(3) Завдава́ти / завда́ти жа́лю [се́рцю (се́рде́ньку)]** — виклика́ти у кого-небудь почуття жалю. *Не вернеться сподіване, Не вернеться... А я, брате, Таки буду сподіватись, Таки буду виглядати, Жалю серцю завдавати* (Т. Шевченко); — *Соловейки мої! не щебечіть у лузі, не завдавайте мойому* [моєму] *серденьку жалю* (І. Нечуй-Левицький); *Стогне вона* [пісня], *немов мати ридає над осиротілими дітьми. Ще більшого жалю завдала, обізвавшися зойками голосіння, сопілка* (І. Пільгук); **(4) Завдава́ти / завда́ти сму́тку** *кому* — виклика́ти у кого-небудь смуток, засмучувати когось. *Я .. просто боялась озиватись до людей, аби їм не завдавати смутку* (Леся Українка); *Журиться він* [Лаерт] *і за сином своїм, що від'їхав, І за дружиною мудрою, що йому смертю своєю Смутку найбільш завдала і вкинула в старість дочасну* (Борис Тен, пер. з тв. Гомера); **(5) Завдава́ти / завда́ти со́рому** *(рідко* **со́ром)** *кому* — осоромлювати, знеславлювати кого-небудь. *Вийшов син на дорогу до тата, взяв його за руку: — Чого стоїте на дорозі та завдаєте мені сорому? Я ваш син* (з переказу); *Він ламає завіти корану та завдає їй сором перед людьми* (М. Коцюбинський); — *Ми принаймні завдамо сорому отій вишкварці, отому навісному Гупальському за те, що його писарі торбами трусять під церквами* (І. Нечуй-Левицький); **(6) Завдава́ти (задава́ти) / завда́ти (зада́ти) кло́поту** *кому* — створювати для кого-небудь клопіт, труднощі. *Прости, коли задаю клопоту, я знаю, що ти не відмовиш помогти мені* (Леся Українка); *А скільки клопоту завдає перекладачам граматичний рід* (М. Рильський); *Утік* [Баня] .. *Ми з чоловіком всю ніч не спали, хвилювалися: такого завдав нам клопоту* (В. Логвиненко); **(7) Завдава́ти (задава́ти) / завда́ти (зада́ти) стра́ху́** *кому* — викликати або посилювати у кого-небудь почуття остраху, переляку. [Один козак *(до Томила)*:] *Ти не мислив зла Україні, ти .. кришив татар, як капусту, страху завдавав* (І. Нечуй-Левицький); *Дарес довгенько дожидався, Мовчали всі, ніхто не йшов; З ним всякий битися боявся, Собою страху всім задав* (І. Котляревський); *Зугарний був Олексій Іванович усім страху завдати* (Панас Мирний); **(8) Завдава́ти (задава́ти, закида́ти) / завда́ти (зада́ти, заки́нути) брехню́** *кому і без дод.*: а) звинувачувати кого-небудь у брехні, неправді або видавати когось за брехуна. — *Брешеш! — стрибнувши до Супруненка, не своїм голосом крикнула вона .. — Хе-е! Ще й брехню завдає! — сказав Грицько* (Панас Мирний); б) брехати, набріхувати кому-небудь щось. — *Як то вам, молодим людям, легко закидати старому брехню* (І. Франко); *Коли в кого що пропаде, то й не думай іти до ворожки; вона .. брехню задасть, а скаже на того, на кого хоче та на кого сердита* (Г. Квітка-Основ'яненко); **(9) Завдава́ти (роби́ти) / завда́ти (зроби́ти) при́крість** *кому* — кривдити, ображати кого-небудь. — *Як він про мене говорив? — визвірився Ауер і схопився з стільця. — Пане Ауер, я жінка і не можу вимовити. І вам не хочу прикрості завдавати* (А. Хижняк); *Ядзя помітила, що її терпкі слова зробили матері прикрість, і повела вже далі бесіду лагіднішим тоном* (Н. Кобринська); **Наво́дити (нагання́ти, завдава́ти) / навести́ (нагна́ти, завда́ти) жах (жа́ху)** *див.* **наво́дити.**

◊ **Да́ти (зада́ти, завда́ти) / дава́ти га́рту** *див.* **дава́ти; (10) Завда́ти ба́ні** *кому* — дошкульно побити кого-небудь. *Кривднику дівчини з місця злочину утекти не вдалося, а люди, які збіглися на крик, вчинили самосуд і завдали нападнику бані* (з газ.); **(11) Завда́ти веремі́ї** *кому* — ви́кликати замішання, зчинити колотнечу. *Тут шаблею шукать, а не судами прав Належить. Ножиком завдам їм веремії* (М. Рильський, пер. з тв. А. Міцкевича).

ЗАВДАВА́ТИСЯ, дає́ться, *недок.*, **ЗАВДА́ТИСЯ,** да́сться, *док.* 1. *заст.* Те саме, що **удава́тися** 1, 2, 5. *Ну й життя завдалося — ворогу моєму не пожадаю!* (С. Єфремов); — *Та й не добрий же який цей Грицько .. І зародиться таке лихе, і завдасться таке люте!* (Панас Мирний).

2. *тільки недок.* Пас. до **завдава́ти** 1, 2, 5. *Збитки бюджету завдавалися і безпосередніми діями уряду, який водночас активно пропагував свою "безкомпромісну боротьбу" з усякого роду схемами та взаємозаліками, що позбавляли його живих грошей* (з газ.).

ЗАВДА́ЛЕКИ, *присл., рідко.* Те саме, що **завда́льшки.** *Хочеться бігти, бігти так завдалеки, щоб ніхто тебе не почув і не знайшов* (із журн.).

ЗАВДА́ЛЬШКИ, *присл., розм.* За відстанню (про міру віддаленості). *Степан, добре знаючи їхні веселі звички, непорушно стояв на місці, аж поки кавказець не від'їхав так завдальшки, що не міг загнати йому в спину кулю* (В. Підмогильний); *Помітили кіпріоти судно, яке вони зачепили були напередодні, так од них завдальшки, як із лука дострелити* (М. Лукаш, пер. з тв. Д. Боккаччо).

ЗА́ВДАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **завда́ти.** *Недобре, мстиве почуття душило його. Палив біль щойно завданої образи* (О. Гончар); *Більше од голоду, більше від ран та кривавих синців по всьому тілу мучила душевна травма, завдана під час допиту в ту пам'ятну ніч* (А. Дімаров); *Йому* [Тарасу Шевченкові], *завданому за писання віршів у москалі, ..*

довелося почути журливу пісню матроса з Островної (Панас Мирний); // **за́вдано,** *безос. пред.* — *Доню моя, доню, .. Чи тебе завдано, А чи запродано* (П. Чубинський).

2. *діал.* Визначений, запланований. *А вранці, ввечері, вночі в завданий час довго й спроволока гудить заводський гудок* (М. Хвильовий).

ЗАВДА́ННЯ, я, *с.* 1. Наперед визначений, запланований для виконання обсяг роботи, справ і т. ін. *Повинна взятися до наміру нового, Нових завдань вагу я маю понести* (М. Зеров); *У новому фільмі "Арсенал" я значно звузив рамки своїх чисто кінематографічних завдань* (О. Довженко); — *Точка, хлопці!* — *механік зітхає ..* — *Ми до фінішу вчасно прийшли. З честю виконали, товариство, завдання, що на себе взяли* (В. Сосюра); // Настанова, розпорядження виконати певне доручення. *В одну з моїх поїздок по фронту за завданням редакції доля закинула мене на віддалену ділянку* (Ю. Яновський); [В а т у т і н:] *Переправу здати моєму комендантові. Негайно. Повертайтесь на КП і ждіть нового завдання* (Л. Дмитерко); *Завдання, поставлене .. перед Гнатом як головою сільради, було зовсім не таємне* (Григорій Тютюнник).

2. Мета, до якої прагнуть; те, що хочуть здійснити. *Не можу погодитися з висловленими Вами думками про завдання нашої літератури* (М. Коцюбинський); *Завданням його життя було — знайти якусь комору, аби розбагатіти відразу* (Г. Хоткевич); *Виправляти природу, керувати нею — є завдання людини* (Ю. Смолич).

(1) Дома́шнє завда́ння — конкретно визначені вправи, тексти, задачі і т. ін. для опрацювання вдома. *Я прокинувся і враз згадав, що в мене не написане домашнє завдання* (О. Донченко); *Іван Євграфович пригадав, що в сусідній кімнаті готував тоді домашні завдання Павло* (Б. Антоненко-Давидович); — *То хай це буде чимось на кшталт вашого домашнього завдання, люба панно,* — *потер руки професор* (Ю. Андрухович).

△ **(2) Прое́ктне завда́ння** — проектно-технічний документ, що є результатом першої стадії проектування чого-небудь (машин, приладів, споруд і т. ін.). *Використання спеціалізованого обчислювального пристрою дало змогу швидко і якісно провести необхідні розрахунки і скласти проектне завдання для спорудження унікальних ліній електропередач* (з наук. літ.).

ЗАВДА́НОК, нку, *ч., заст.* Шкільне учнівське завдання. *Маша дозволила Юзі не вчити завданків проти свята* (Леся Українка); *Зимою — шкільний гам у дворі, .. снігові баби, трудні завданки, вірші* (С. Васильченко).

ЗАВДА́ТИ *див.* **завдава́ти.**

ЗАВДА́ТИСЯ *див.* **завдава́тися.**

ЗАВДАТКО́ВИЙ, а, е. Прикм. до **завда́ток.** *Після повної виплати боргу вам обов'язково мають повернути завдатковий лист* (з газ.); *Завдаткові правовідносини.*

ЗАВДА́ТОК, тку, *ч.* Наперед видана частина тієї грошової суми, яка має бути виплачена за що-небудь, щоб забезпечити виконання умови. *Панок затявся, що не продасть землі нікому, опріч Семена, бо Семен умовився та дав завдаток* (М. Коцюбинський); — *Оце вам, Мокрино, аж п'ятдесят рубликів завдатку!* — *кладе Оксен перед жінкою пом'яті кредитки.* — *А решту віддам, як підпишемо купчу!* (А. Дімаров); * Образно. *Вліпили з сотеньку київ Рябку в завдаток* (П. Гулак-Артемовський); — *Я ще й досі в непевності тремчу за долю свою... і ще раз важуся благати вас, панно Ярино,* — *не віднімайте від мене руки вашої, хай вона буде завдатком нашого будучого щастя...* (М. Коцюбинський).

ЗАВДО́ВЖ, *присл., рідко.* Те саме, що **завдо́вжки.** *Кия із сажень завдовж од неї* [маслини] *тоді відрубав я Й товаришам передав, обстругати його наказавши* (Борис Тен, пер. з тв. Гомера).

ЗАВДО́ВЖКИ, *присл.* У довжину, уздовж (про міру довжини). *На високій горі, з здоровенної кучугури околиця розкривалася верстов на десять завдовжки* (Панас Мирний); *Середина човна — три метри завдовжки — перекрита від борту до борту* (Ю. Смолич); *Була вона* [Золота палата], *як на ті часи, досить велика, кроків тридцять завдовжки, десять-п'ятнадцять завширшки* (С. Скляренко); *Це були справжні бойові мечі, трохи затуплені і щербаті, але кожен десь із метр завдовжки* (Ю. Андрухович).

ЗАВДОВІ́ТИ, íю, íєш, *док., розм.* Те саме, що **овдові́ти.** *Я на чужій чужині завдовіла, З маленькими дітками осиротіла* (з думи); — *Хоч би дитина залишилась живою, а мені не завдовіти* (М. Стельмах).

ЗАВДРУ́ГЕ, *присл., розм.* Удруге. *Ой надав мені біс завдруге женитись!* (І. Манжура); — *Усі фронти завдруге у думці пройшов* (А. Головко); *Щойно горів* [пацієнт] *у температурі, а як тільки трохи йому полегшало, вже цигарку в зуби й до майстерні. Оскільки ж хворобу не вилежав, то його валить завдруге* (О. Гончар).

ЗАВДЯКИ́, *прийм., з дав. в.* Указує на причину здійснення чого-небудь. *Завдяки заходам отця Альойзія вибрали громадяни виборцем Миколу Підпаленого* (Л. Мартович); *Анрі-Жак страждав до ранку й стрів день на ногах тільки завдяки своєму бургундському темпераменту* (Ю. Яновський); *І клумба ця, і латка асфальту виникли завдяки настійливості Лукії Назарівни* (О. Гончар); *Загальна експресивність фразеологізму зростає завдяки посиленню емоційно-виразових якостей окремих слів — його складників* (з наук. літ.).

○ **(1) Завдяки́ тому́ що,** *у знач. спол.* — оскільки, тому що. *Віддрукувавши позитиви, ми рухали їх перед щілиною в картоні. Завдяки тому що око має властивість затримувати в собі певну долю* [частку] *секунди все те, що воно бачить,* — *ми мали безперемінний рух* (Ю. Яновський).

ЗАВДЯ́ЧЕНИЙ, а, е, *кому, чому чим, рідко.* Який має що-небудь або досяг чогось завдяки кому-, чому-небудь. *Завдячений поетові, що він квітками душі своєї уквітчав його щастя, не знав він, як висловити свою дяку* (П. Куліш); *Чи не буде вона гніватися, коли їй напише листа людина, завдячена їй життям* (Ю. Яновський).

ЗАВДЯ́ЧИТИ *див.* **завдя́чувати.**

ЗАВДЯ́ЧЛИВО, *присл., рідко.* Із вдячністю; вдячно. *Павло завдячливо глянув на Василину, хотів було щось сказати, але коні рушили* (В. Кучер).

ЗАВДЯ́ЧУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАВДЯ́ЧИТИ,** чу, чиш, *док., кому, чому чим, рідко що.* 1. *тільки недок., чим.* Бути зобов'язаним кому-, чому-небудь чим, за що; мати що-небудь завдяки кому-, чому-небудь. *Особливо з матір'ю .. ми були у великій приязні, і власне їй завдячую я нахил до всього гарного та любов і розуміння природи* (М. Коцюбинський); *Йому, Оленчукові, завдячує він тепер своїм життям* (О. Гончар); *Тоні-Флері непоганий художник, теж та-*

лановитий. Але своїми успіхами має передовсім завдячувати батькові, художнику-академіку (М. Слабошпицький); *Все живе на Землі завдячує своїм існуванням Сонцю* (з наук. літ.).

2. Відносити на чийсь рахунок, бути вдячним кому-небудь. *Мені здавалося, коли взяв цукерку, то вже мав їй* [шатенці] *за це щось завдячувати* (О. Шугай); *— Ах, Івасю мій, любий мій, тобі одному маю завдячити, що ти мені відкрив дорогу, показав шлях до свого нового світу* (І. Франко); *Він зауважив, що сьогоднішній борщ є шедевром кулінарії, але він не знав, кому завдячити його високу якість* (О. Гуреїв).

ЗАВЕ́ДЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **завести́.** *Дорош, заклавши в галіфе руки і навіть трішечки зіп'явшись навшпиньки, розглядав фотографії на стіні, заведені в одну велику рамку* (Григорій Тютюнник); *— Філострате, я не хочу одступати од порядків, заведених моїми попередниками* (М. Лукаш, пер. з тв. Д. Боккаччо); *Жити козаки могли тільки в Чигирині, Корсуні й Черкасах; усі ж, не заведені до реєстру, мали вертатися у підданство панам* (А. Кащенко); *Нічого й не було, так, невелика підозра, .. з якої, проте, почалися пильні перевірки, була заведена окрема карточка й навіть... виписане направлення в диспансер* (Ю. Мушкетик); *Канонада не змовкає ні на мить, методично гуркаючи і гаркаючи, наче працюють колосальні каменедробильні тарани, заведені раз назавжди* (О. Гончар); * У порівн. *Індіяни* [індіанці] *бігли рівно, ритмічно, мов заведені механізми — в правій руці лук, в лівій — стріли* (Ю. Бедзик); // **заве́дено,** *безос. пред. — Це добре у вас заведено, що цілою громадою ви своїм молодятам допомагаєте на ноги стати, — кажу я їм* (Панас Мирний); *Набідкалась, наплакалась мати, та хоч як їй гірко було, а мусила скоритись: батько — голова сім'ї, споконвіку так заведено* (Б. Антоненко-Давидович); *— У нас заведено суцільну механізацію* (В. Владко).

◊ **(1) Як (мов, ніби** *і т. ін.)* **заве́дений:** а) безперервно, невпинно, безугавно. *Я розкрив рота, хотів щось сказати. Куди тобі! Як засипала* [Пріська], *як затарабанила мов заведена* (Є. Кравченко); *Гармоністи розпалилися і грали й грали як заведені* (А. Хорунжий); *Сіромаха-газетяр, підданий тестові на асоціації, як заведений висипає на кожне слово експериментатора гирилицю* [низку] *газетних штампів* (О. Забужко); б) дуже часто. *Серце гупнуло глухо й тривожно. А потім застукотіло наче заведене* (А. Дімаров).

ЗАВЕ́ДЕННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **завести́** 1–5, 7–9. *Дум'як і його невеличка компанія порушили думку заведення тверезості в селі* (І. Франко); *— Навіть заведення плодозміни, — вів далі Павлюк, — і воно до зменшення площі, що під житом-пшеницею, спричинилося* (Д. Бузько); *Трудящі в усьому світі стануть на наш бік і почнуть вимагати заведення колектократії* (В. Винниченко); *Заповнивши .. анкету для заведення першої в житті трудової книжки, Ганна залишила на прописку свій паспорт* (В. Козаченко); *Авто обладнано двома акумуляторними батареями, що забезпечує заведення мотора в холодну пору року* (з газ.).

2. *діал.* Звичай. *У нас таке заведення, що жінки не молотять* (Сл. Б. Грінченка).

ЗАВЕДЕ́НЦІЯ, ї, *ж., розм.* Заведений звичай, порядок і т. ін.; правило. *Тут заведенція проста: кинеш копійку на шинквас — і Лукаш прокрутить на грамофоні одну пісню чи танець* (М. Стельмах); *— Тут здавна така заведенція: не підмастиш, кажуть, — не поїдеш* (М. Сиротюк); *Вони сиділи за садовим столиком й пили вечірнє молоко. Мовчали, бо така була їхня заведенція* (Валерій Шевчук).

ЗАВЕ́ЗЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **завезти́.** *Іде над берегом рибак, — Місцевий, не завезений, — Сіткою рибальською підперезаний!* (І. Нехода); *І дома* [у бійця], *в кишлаку, в пекучім Казахстані росте у рівчаку, у синьому тумані, з донбасівських степів завезена в торбині, з землі, де бій кипів, одломана ожина* (М. Рудь); *Один із різновидів капрійських гвоздик настільки захопив М. Коцюбинського, що його насіння він привіз у Чернігів і посіяв у своєму саду. У науковій літературі завезена в Україну письменником квітка фігурує як гвоздика Коцюбинського* (з наук.-попул. літ.); // **заве́зено,** *безос. пред. — А що старі люди не бачили її* [філоксеру], *.. так це тому, що лиш недавно завезено в Бессарабію шкідника цього з-за кордону на лозах виноградних* (М. Коцюбинський); *Спочатку соняшник вирощували як декоративну культуру. Його, як і кукурудзу, було завезено з Америки* (із журн.).

ЗАВЕ́ЗЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **завезти́** і **заво́зити.** *Я рішуче проти їх* [рабів] *завезення до Західного Краю* (О. Авраменко); *Незважаючи на неодноразові завезення багатьох видів рослин в Україну, вони не стали загальновідомими* (з наук. літ.); *Активісти екологічної організації пікетують державні установи ряду країн Європи, протестуючи проти завезення американської модифікованої сої і картоплі* (з газ.).

ЗАВЕЗТИ́ *див.* **заво́зити.**

ЗАВЕЛИ́КИЙ, а, е. Більший, ніж звичайно або потрібно; надто великий. *Ця одіж була зовсім нова й порядна, тільки завелика на Гринька* (Л. Мартович); *У картини завеликий розмір. Вона, безперечно, виграла б при меншому габариті* (О. Довженко); *Вона засміялася, оголивши рідкі і, як на мене, завеликі зуби, рожеві ясна* (О. Шугай).

ЗАВЕЛИЧА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *док., розм.* Почати величатися (у 2 знач.). *— Пугу! Чи ти спиш, пане князю, чи вже так завеличавсь, що не хочеш пустити доброго чоловіка і в хату? — Просимо, просимо, пане добродію! — каже Гвинтовка* (П. Куліш).

ЗАВЕРБО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **завербува́ти.** *Сидір і Балябін принесли кілька десятків мечів .. Їх виготовив сільський коваль, завербований ними ще раніше в недалекому селі* (В. Земляк); *У 1780 р. велику частину завербованих селян становили українці з Правобережжя. До нових земель також переселялися російські старовіри, німці, молдавани* (з наук. літ.); *Повернешся з рейсу, а тебе вже обнюхують, чи ти не завербований* (О. Гончар); // **завербо́вано,** *безос. пред. Вже при допомозі Василя Козака завербовано для роботи в госпіталі .. мало не півсотні студенток* (Ф. Бурлака); // *у знач. ім.* **завербо́ваний,** ного, *ч.;* **завербо́вана,** ної, *ж.* Людина, яку завербували, яка завербувалася. *Не встигли "побратими" упоратись з пожежею, як розкотилася чутка, що до ям на роботу йдуть завербовані* (П. Колесник); *Після укладання контракту завербований повністю належить легіону* (з газ.).

ЗАВЕРБО́ВУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **завербо́вувати.** *Після триразового збільшення площі угідь місцевому фермеру довелося зіткнутися з питанням завербовування місцевих селян на сільськогосподарську роботу* (із журн.).

ЗАВЕРБО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАВЕРБУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док., кого, що.* Наймати, набирати людей на роботу

(на який-небудь термін, на виїзд і т. ін.); ве́рбувати. *У вересні 1941 року німці наше Остап'є захопили. Молодих дівчат завербовували на роботу до Німеччини, вивозили силою* (з публіц. літ.); *У Кяхті їх разом з іншими чорноробами, що шукали долі, надибали підрядчики і завербували на будівництво залізниці* (Олесь Досвітній); [М а л ь ц е в:] *Кажуть, трусився* [Кучеров] *на трибуні, як Каїн.* [Д у д а:] *Ще не так затруситься, коли узнає, що в нашому списку половина тих, яких вдалося йому завербувати до Бразилії* (Я. Галан); — *А тепер .. розкажи, де і як тебе завербувала американська розвідка?* (О. Шугай); // Залучати до якої-небудь діяльності, до участі в якійсь організації і т. ін. *В провід цієї організації Бунчук завербував усіх викладачів, про́фесорів і інструкторів свого інституту* (І. Багряний); *Віктора послала* [Маруся] *в якийсь хутір по харчі та людей до загону завербувати* (Іван Ле).

ЗАВЕРБО́ВУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.*, **ЗАВЕРБУВА́ТИСЯ,** у́юся, у́єшся, *док.* Давати згоду найнятися на роботу, на службу (на який-небудь термін, на виїзд і т. ін.); вербуватися. *Після походу на криголамі "Федір Літке" М. Трублаїні завербовується членом команди на пароплав "Сєдов"* (з наук.-попул. літ.); *Можна на Далекий Схід завербуватись, можна в Казахстан. Шахти мене приваблюють* (В. Собко); *Десь в п'ятдесятому році завербувався Чугай на далеку Північ, щоб заробити грошей та хату поставити* (М. Зарудний); *Я ще не старий, якщо візьмуть, завербуюсь у перший-ліпший іноземний легіон і стану африканським миротворцем* (С. Процюк); *Завербуватись хіба що на лісорозробки, погуляю рік-другий, натрамбую ощадкнижку* (Є. Пашковський).

ЗАВЕРБУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **завербува́ти.** *Я почав думати, як жити далі. Серед безлічі фантастичних варіянтів* [варіантів] *на кшталт завербування у французький іноземний легіон чи балотування в народні депутати Верховної Ради України реалістичним видавався лише один: змінитися* (В. Кожелянко); *Розкриття факту завербування впливового політика агентами іноземної розвідки стало для журналістів справжньою сенсацією* (із журн.).

ЗАВЕРБУВА́ТИ *див.* **завербо́вувати.**

ЗАВЕРБУВА́ТИСЯ *див.* **завербо́вуватися.**

ЗАВЕ́РГАНИЙ, а, е, *розм.* Дієпр. пас. до **заве́рга́ти.** *Сидів* [Кола], *дивився на сонячний простір розгойданої, скелями заверганої землі* (О. Кундзич).

ЗАВЕ́РГА́ТИ, ве́рга́ю, ве́рга́єш, **ЗАВЕ́РГНУТИ, ЗАВЕ́РГТИ,** гну, гнеш; *мин. ч.* заве́рг, ла, ло; *док., що, розм.* 1. З силою заки́дати, закинути. *Я скочив, наче вуж звинувсь, .. вирвав шнур, в тій хвилі заверг на шию* (І. Франко).

2. Вергаючи, покрити чим-небудь якусь поверхню. *Хлопці за якихось півгодини повністю завергали причіп сіном* (із журн.).

ЗАВЕ́РГНУТИ *див.* **заве́рга́ти.**

ЗАВЕ́РГТИ *див.* **заве́рга́ти.**

ЗАВЕРЕДУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *док.* Почати вередувати. *Нікому ніколи не сказав* [суддя] *лихого слова; коли жінка часом завередувала, уступався з очей; цінив домашній спокій* (О. Маковей); — *Ну чого тебе сюди потягло!* — *завередувала Марія.* — *Мені тут зовсім нецікаво* (Валерій Шевчук); * Образно. *Перші бланки машина віддрукувала швидко, а потім завередувала — висвітила жовту лампочку з попередженням — треба дозаправити фарби* (із журн.).

ЗАВЕРЕЩА́ТИ, щу́, щи́ш, *док., розм.* 1. Почати верещати, пронизливо, різко кричати, пищати, вищати. — *Ой, павук!.. Ой лишенько!* — *заверещала Марта* (І. Нечуй-Левицький); *Отець Кабанович .. заверещав на все горло так, аби аж до хати голос дійшов: — Чому ви на роботу не йдете? Пияки, злодії!* (Л. Мартович); *Я — тільки втихли їхні* [артистів] *кроки — заверещав з радості, підстрибнув на місці і почав ганяти по кімнаті...* (Л. Смілянський); * Образно. *Іноді сонце заверещить золотом, тоді на мозок спадає гаптований серпанок* (М. Хвильовий).

2. *перен.* Почати видавати різкі пронизливі звуки. *Струна тріснула і заверещала. Старий рояль стогоном відповів на її розпачливий зойк...* (Д. Бузько); *Пронизливо заверещав будильник* (В. Собко).

ЗАВЕ́РНЕНИЙ, ЗАВЕ́РНУТИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **заверну́ти** 1, 4, 5, 7. *Ніхто не жалував* [собаку] .. — *бо і видом був незугарний — одне вухо висить, друге стирчить, хвіст кудлатий, бубликом завернутий* (Ю. Логвин); *Невеличка шкінька на лихому возі привезла до шпиталю болящого. Голова і лице його були завернені ганчірками, зверху прикритий він рядниною* (Панас Мирний); // **заве́рнено, заве́рнуто,** *безос. пред. Не пропущено і Данила, завернено разом з Бурлієм назад до гетьмана — уже без усяких мотивів, бо се ж був післанець* [посланець] *не гетьманів, а шведський* (М. Грушевський); *Вмить його* [юнака] *підбито під руку. Завернуто руки методом джіу-джитсу за спину...* (І. Багряний); *Пшоно́ у язичників асоціювалося з зорями на небі. А те, що пшоно завернуто у листя капусти, означало впорядкованість космосу* (із журн.).

ЗАВЕРНИ́ГОЛОВА, и, *ч. і ж., рідко.* Те саме, що **зірви́голова.** *Особливо цікавив мене сам Мазепа, козацький син і королівський паж, любимець короля і — жінок. Завернилова і лицар* (Б. Лепкий); *Андрійка, першого заводіяку і завернилову, вдома о такій порі не побачиш — десь пропада зі своєю компанією* (із журн.).

ЗАВЕРНУ́ТИ *див.* **заверта́ти.**

ЗАВЕ́РНУТИЙ *див.* **заве́рнений.**

ЗАВЕРНУ́ТИСЯ *див.* **заверта́тися.**

ЗАВЕ́РСТАНИЙ, а, е, *поліго.* Дієпр. пас. до **заверста́ти.** *Бюлетень набраний, заверстаний та віддрукований у комп'ютерно-видавничому цеху* (із журн.); // **заве́рстано,** *безос. пред. Заверстано черговий номер газети* (із журн.).

ЗАВЕРСТА́ТИ *див.* **заве́рстувати.**

ЗАВЕ́РСТУВАННЯ, я, *с., поліго.* Дія за знач. **заве́рстувати.** *Виконання вимог до порядку заверстування на сторінці елементів різного рівня складності забезпечує покращення якості друкованої продукції* (з наук. літ.); *Якщо після заверстування нетекстових елементів на сторінці залишається місце для двох чи менше рядків тексту, їх переносять на наступну сторінку* (з навч. літ.).

ЗАВЕ́РСТУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАВЕРСТА́ТИ,** а́ю, а́єш, *док., що, поліго.* Розміщувати текстовий та ілюстративний матеріал за сторінками, шпальтами. *Ми з Кириком накидаємось на продукцію невідомих наших колег, нам цікаво, як подають вони той чи інший матеріал, як його заверстують* (О. Гончар); — *Секретар райкому наказав передову про кукурудзу в номер, — якомога сухіше відповів Загатний .. — Йосипівна вмить заверстає* (В. Дрозд).

ЗАВЕ́РСТУВАТИСЯ, ується, *недок., поліго.* Пас. до **заве́рстувати.** *За допомогою сучасних технічних засобів та*

відповідних програм навіть тексти, що містять складні елементи, заверстуються швидко і без особливих проблем (з навч. літ.).

ЗАВЕРТА́ННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **заверта́ти** і **заверта́тися** 1. *Що то за гуляння, що з-за воріт завертання?* (з народної пісні); *Будь-які озирання за собою і завертання з дороги вважаються недобрим знаком у багатьох традиціях* (із журн.).

2. Стан за знач. **заверта́тися** 2. *У виведеного сорту троянди завертання країв пелюсток відсутнє або дуже слабке* (з наук.-попул. літ.).

ЗАВЕРТА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.*, **ЗАВЕРНУ́ТИ,** ерну́, е́рнеш, *док.* 1. Змінювати напрямок руху, робити поворот. *Машина мчить якимись завулками, круто завертає на кожному розі* (В. Кучер); *Марта постояла трохи, а тоді завернула ліворуч і почала збігати в балку* (Б. Грінченко); *Ми завернули у вузеньку вуличку* (І. Волошин).

2. *розм.* Заходити, заїжджати куди-небудь, до кого-небудь, повертаючи з дороги. *Не сором тепер і Грицькові водитись з Чіпкою, і він ще частіше став завертати до товариша дитячих літ* (Панас Мирний); *— Моя хата скраю .. Завертайте туди, хлопці, не минайте мене!* (І. Нечуй-Левицький); *Чайка навіть не завернув до Харченків* (Д. Бузько); *По дорозі додому Платон завернув до клубу* (М. Зарудний); * Образно. *Чимало літ перевернулось, Води чимало утекло, І в хутір лихо завернуло, І сльоз* [сліз] *чимало принесло* (Т. Шевченко).

3. Мати, утворювати згин, вигин, поворот, бути розташованим не по прямій лінії. *Як річка завертала ліворуч чи праворуч, Максим вилазив на берег і йшов навпростець, поки знову не зустрічав ту саму річку* (І. Багряний); *Хижі тяглись півколом, що починалось біля Дніпра, завертало до лісу і знову виходило до Дніпра* (С. Скляренко); *Дорога в цім місці круто завертала праворуч* (І. Муратов); *Зараз карниз заверне ліворуч, і тоді за виступом скелі сховається з очей зелене лоно затоки* (О. Донченко).

4. *кого, що.* Спрямовувати рух кого-, чого-небудь в інший бік, назад і т. ін. *— Товариш з Франції? Знав маму? — вражено питає Шешеня і раптом круто завертає коня* (Ю. Яновський); *Біля виходу зі школи стояло кілька "регулювальників", які завертали усіх дітей додому* (з газ.); *Він завернув назад підводу і, ставши на воза, чвалом погнав її назад до села* (Григорій Тютюнник); // Наказувати, примушувати або радити, просити повернутися назад. *І на тихому Дунаю Нас перебігають Товариші-запорожці І в Січ завертають* (Т. Шевченко); *Грицько гукав, завертав, кликав. Вона нічого того не чула — була вже далеко* (Панас Мирний); *Козак пустився до коней. Войнаровський завернув його: — Степових бери, легких, щоб скоро йшли, і гнідих або чорних, розумієш?* (Б. Лепкий); *— А, лишенько! Ну, куди ви голісінькі? — завернула їх* [дітей] *мати* (А. Головко); *Вже й сон твої цілує ноги, Спориш сіріє за дверми — Та заверни мене з дороги, Ти хочеш! можеш! — заверни!* (М. Вінграновський); // Повертати, зганяти до табуна, череди, не давати відходити за межі пасовиська і т. ін. *— Ой ходжу я по толоці, коні завертаю, Таки тебе, молоденьку, все на думці маю* (П. Чубинський); *— Я мусив завертати вівці, бо Марійка була старша* (В. Стефаник); *— Хлопці полягали спати на толоці, а мене заставили скот завертати* (Григорій Тютюнник); // *що, розм.* Віддавати назад що-небудь надіслане, передане. *"Зоря" має чимало моїх віршів і дещо з прози, але нічого не друкує, хоч і назад не завертає* (Леся Українка).

5. *що.* Круто повертати назад (голову, руки і т. ін.). *Дядько вмить спиняється й .. завертає голову позад себе й хрипить: — А будеш, сукин син? А будеш?* (В. Винниченко); *Всі знають у Медвині про задавнену зненависть між Ярошами і Плачиндами. Навіть у церкві не ставали поруч Дорохтей і Іван, а зустрінуться, бувало, то голови завертають аж за плечі* (М. Стельмах); *Іван Антонович метко вивернувся, ухопив Боженка за плечі і ловко завернув йому руки за спину* (Ю. Смолич); *Він спав лише ниць, на животі. Тож він одразу відчув, як хтось сів йому на спину, завернув руки назад і почав в'язати вірьовкою* (В. Малик).

6. *про кого — що і без дод., розм.* Спрямовувати розмову в певний бік, на певну тему. *Дуже мені не хотілося найматися до цього Косована. Стою, мовчу, а він своє завертає: "Грошима, каже, багато не обіцяю, але їстимеш добре"* (І. Муратов); *Зрозумів* [Рябокінь], *що сказав не те, .. і знову завернув про чепурух, про вдачу українських жінок* (В. Речмедін); // *фам.* Висловлюватися якось незвичайно. *Конопельський вирішив зовсім доконати Миколу своєю ученістю: — Живучи в суспільстві, шановний, не можна бути вільним від суспільства. — Ну й завернув! Микола аж головою покрутив* (Ю. Збанацький).

7. *кого, що, рідко.* Те саме, що **загорта́ти** 1. *Завернули його у тую рогожу Та й спустили Івана У ту яму глибокую На високій могилі* (Т. Шевченко); *У кожух ніжки холодні Заверну вгорі і знизу* (Я. Щоголів); *Христя, подякувавши, взяла і завернула булку в нову хустину* (Панас Мирний).

◊ **Глузд (ум) за ро́зум заверта́є (захо́дить) / заверну́в (зайшо́в)** *див.* **глузд; (1) Заверта́ти / заверну́ти го́лову** *кому:* а) закохувати кого-небудь, залицятися до когось, домагаючись чиєїсь прихильності. *Лиш дівчатам голови завертати вміє* [Бронислав] (І. Франко); *Він вже відтепер зачинає дівчатам голови завертати* (О. Кобилянська); б) заважати тверезо сприймати навколишнє. *Як при кожній жінці, так і при ній пристрасть завертала йому голову* (Л. Мартович).

ЗАВЕРТА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *недок.*, **ЗАВЕРНУ́ТИСЯ,** ерну́ся, е́рнешся, *док., розм.* 1. Іти, їхати назад; повертатися. *Як примандровали* [примандрували] *до зеленого бору: — Оттепер, дівчино, завертайсь додому!* (П. Чубинський); *— Я з дороги завертатись не звик* (Б. Лепкий); *Сідлає козак Коня вороного Та їде на Вкраїну, А за ним, за ним Отець-матуся: "Завернися, мій сину!"* (з народної пісні); *Утерла* [Катря] *сльози і знов швидко завернулася до хати* (Марко Вовчок); // *чим.* Робити розворот. *Кабінет, хоч кіньми завертайся* (Ю. Мушкетик).

2. *тільки 3 ос.* Піддаватися згинанню, закручуванню; згинатися. *Він не потрапляв у лад, замісто щоб уцілити бичем, бив у сніп кінцем ціпилна, а бич завертався вгору і заскакував назад* (Б. Грінченко); *Це м'яка* [коса], *завернеться жило* [жало]. *Клеп зіб'єш за один покіс* (К. Гордієнко).

3. *рідко.* Те саме, що **загорта́тися** 1. *Евандр же в хату рачки ліз; І там, під прилавком зігнувшись І цупко в бурку завернувшись, Захріп старий во весь свій ніс* (І. Котляревський); *Вона ж їхала, у велику хустку завернувшися* (Марко Вовчок); *Мирон любив думати, ось і тепер завернувся ще лучче в кожух, глянув ще раз на зорі й подумав: "А які вони*

нерівні: онде здорові-прездорові, а там усе сама дрібнота" (Грицько Григоренко).

ЗА́ВЕРТЕНЬ, тня, *ч.* 1. *розм.* Закрут, згин (дороги, річки і т. ін.). *Далі крутими завертнями повертала вона* [річка] *до гори* (Панас Мирний).

2. Мотузка, ремінь або дерев'яне кільце, якими прикріплюють голоблі до саней. *Нічим вовкові блювати, так завертнями* (Номис); *Голоблі чіпляли до саней ремінною або мотузяною петлею — завертнями* (з наук.-попул. літ.).

ЗАВЕРТІ́ТИ *див.* **завірчувати.**

ЗАВЕРТІ́ТИСЯ *див.* **завірчуватися.**

ЗА́ВЕРТКА, и, *ж.* Дерев'яний пристрій у вигляді стрижня із прибитою на кінці пластинкою, яка при повертанні стрижня може зачиняти або відчиняти двері, браму, вікно і т. ін. *Христя кинулась до надвірних дверей, одчинила їх, .. потім зачинила й закрутила заверткою* (Панас Мирний); *— О! у твоєї матері хата хитро замикається: не так, як у генеральші, — пожартував молодший з двох чоловіків і повернув кілочок завертки* (Л. Яновська); *Давид, схвильований, узявся за завертку, а двері так знайомо, з таким сумом до нього — рип!* (А. Головко); *Не озвалася Одарка на Андріїв голос. Заверткою замкнула браму й до ранку заснути не змогла* (Іван Ле).

◊ **(1) На всі за́вертки,** *зі сл.* х р о п і т и — дуже голосно, нестримно. *— А хропе ото хто так? — Грицю, штовхни його, чого він ото на всі завертки? — звернувся Шельменко до Гриця* (Остап Вишня).

ЗА́ВЕРТОК, тка, *ч., рідко.* Те саме, що **загорто́к.** *— Купили! — враз викрикує* [Василь] *на все горло. У одному завертку, у рудому папері, і книжечка, і дощечка, і зошиток, і олівець, і навіть грифель* (У. Самчук).

ЗАВЕРХОВО́ДИТИ, джу, диш, *док., ким, над ким і без дод., розм.* Почати верховодити. *Заверховодили пани Польські в Гетьманському, як у себе на царстві* (Панас Мирний).

ЗАВЕ́РЧЕНИЙ, *рідко* **ЗАВІ́РЧЕНИЙ,** а, е. Дієпр. пас. до **заверті́ти.** *Зрушити з місця шуруп, заверчений на заводі, буває дуже важко* (із журн.); *Вона вийняла щось заверчене в папір і почала розгортати* (Панас Мирний); *Стара гетьманша підвела вгору свої пишні карі очі і зітхнула важко-важко, аж її широкі плечі та голова, заверчена сріблястою наміткою, підвелась вгору* (І. Нечуй-Левицький); *Оксана полізла .. в скриню й на самому дні її добула одну з своїх любимих книжок, що була завірчена в бумагу* [папір] *і схована* (Грицько Григоренко); *— Скарби ж, бува, і страху напускають. — Якого ж це страху? — поспитав молодий козак, увесь завірчений скривавленими завоями на ранах, здобутих у бою* (О. Ільченко); *Сюжет фільму доволі заверчений і важкий* (з Інтернету); // **заве́рчено, завірчено,** *безос. пред. На фотознімку жінка в довгій спідниці, в блузці з рясними рукавами, голову від спеки завірчено косинкою по самі брови* (із журн.).

ЗАВЕРША́ЛЬНИЙ, а, е. Який є завершенням, закінченням чого-небудь. *Цей шрам, ніби останній, завершальний штрих художників, домальовував це прекрасне обличчя* (Іван Ле); *Коли .. робота була закінчена, стало ясно, що треба переходити до завершальних дослідів* (І. Росоховатський); *Розділ XII, завершальний, про те, як я під суд братії потрапив* (Валерій Шевчук); *Наша планета виходить на завершальний виток розвитку* (Любко Дереш).

◊ **Заверша́льний (оста́нній) ако́рд** *див.* **ако́рд**[1].

ЗАВЕ́РШЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **заве́ршити.** *Німі кошари бовваніли в сумерку своїми .. контурами, мов огромні* [величезні], *остро завершені стоги сіна* (І. Франко); *Раптовий залп із самопалів, завершений чотирма ударами з гармат, нагадав Наливайкові про .. наказ* (Іван Ле); *Олег розчинив вікно і довго стояв перед ним, роздумуючи над невдало завершеною розмовою* (Д. Міщенко); *В офіцерській кают-компанії ми влаштували невеличкий бенкет з шампанським з нагоди вже завершеної для нас війни* (О. Авраменко); *Залежно від того, яку дію виражає дієслово (незавершену чи завершену), дієслова поділяються на два види: недоконаний і доконаний* (з навч. літ.); // **заве́ршено,** *безос. пред. Не гаючи часу, ми сіли до столу .. Жодного домашнього завдання не робили з такою запопадливістю. Врешті працю було завершено* (А. Дімаров); *У 1826 р. завершено шеститомний словник української мови І. Лаврівського, який, на жаль, так і лишився невиданим* (В. Русанівський).

ЗАВЕ́РШЕНІСТЬ, ності, *ж.* 1. Абстр. ім. до **заве́ршений.** *"Якби ж поруч зі мною була Аліса! — раптом спалахнуло в моїй свідомості. — .. Адже попри всю, здавалося б, завершеність наших стосунків, залишалося ще стільки недомовленого"* (О. Шугай); *Залежно від форми вини злочини можна поділити на умисні та необережні; залежно від ступеня завершеності злочинної діяльності — на закінчені та незакінчені* (з навч. літ.).

2. Досконалість, найвищий рівень у викінченні чого-небудь. *"Повість временних літ" — твір багатьох авторів-літописців, що змінювали один одного. Останнім з них був Нестор, який подбав про художню й ідейну завершеність літопису* (В. Русанівський); *Українська комедія у своїх найкращих зразках завжди відзначалась достовірністю і художньою переконливістю конфліктів, завершеністю і виразністю комічних характерів* (з наук. літ.); *Одним із найдавніших оперних театрів України є Одеський національний академічний театр опери і балету, прославлений на весь світ своєю архітектурною завершеністю* (з газ.).

ЗАВЕ́РШЕННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **заве́ршити.** *День промайнув серед щоденної жіночої нудної роботи без радості завершення* (З. Тулуб); *Перед ним* [князем Ярославом] *— церква, храм, собор. Завершення й поєднання всіх його мріянь, намагань, сподівань, розчарувань і вагань* (П. Загребельний); *Павло .. втомився, зате на душі зараз приємне відчуття од завершення величезної, дуже важливої справи* (М. Дашкієв).

2. *рідко.* Те саме, що **закі́нчення** 2. *Характерною особливістю епістолярії є звернення, апеляції і завершення* (В. Русанівський).

○ **(1) На заве́ршення:** а) *(у знач. присл.)* під кінець. *На завершення хор виконав "Ревуть-стогнуть гори-хвилі"* (О. Гончар); *Потім підіймалися по черзі всі члени бюро .. На завершення говорила Ляна, пов'язуючи особисту справу Лободи з неполадками в господарстві* (Микита Чернявський); б) *(у знач. прийм., з род. в.)* у кінці, наприкінці. *На завершення урочистого прощання Антончик Мацієвський сфотографує Галину Сидорівну з усім класом* (В. Нестайко).

ЗАВЕ́РШИТИ *див.* **заве́ршувати.**

ЗАВЕ́РШИТИСЯ *див.* **заве́ршуватися.**

ЗАВЕ́РШУВАЛЬНИЙ, а, е. Те саме, що **заверша́льний.** *У єдиному архітектурному вирішенні виконано міжповерховий карнизний пояс, завершувальний карниз і карниз на*

парапеті кам'яного будинку з боку вулиці Хорива (з наук.-попул. літ.).

ЗАВЕ́РШУВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **заве́ршувати.** *Людина починає свій ніколи не завершуваний остаточно шлях до суспільства з власної родини і продовжує його усе життя* (із журн.); *Підписання Україною Болонських декларацій передбачає внутрішні перетворення в системі вищої освіти. Так, впровадження третього циклу вищої освіти, завершуваного присудженням ступеня доктора філософії, вимагає ґрунтовних змін у вітчизняному законодавстві* (з газ.).

ЗАВЕ́РШУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **заве́ршувати.** *Чемериця з тривогою помітив, що робота на завершуванні бичків* [опор мосту] *іде надто мляво* (Г. Коцюба); *1928 року, в час завершування знаменитої літературної дискусії на чолі з Миколою Хвильовим, у київському "Сяйві" з'явився перший роман Віктора Петрова "Дівчина з ведмедиком", підписаний ім'ям В. Домонтовича* (з наук. літ.).

ЗАВЕ́РШУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАВЕ́РШИ́ТИ,** е́ршу, е́рши́ш, *док., що.* 1. *док. тільки* **заверши́ти.** Робити, викладати верх на чому-небудь; вивершувати. *У ліс поїдеш, звалиш деревину, У поле вийдеш завершити стіг, Пахучу в рамку закладеш вощину — До всього брався і усе ти міг* (М. Шеремет); *Снопи вже скидає* [вітер] *додолу! Ну, що тут робити?.. Гукнув* [Микола] *сторожів, Драбину приніс од комори І гайда наверх... Умостив, завершив...* (С. Олійник).

2. Доводити виконання, здійснення чого-небудь до остаточного кінця, закінчення; закінчувати. *Українці любили завершувати своє виховання десь в закордонному університеті* (І. Огієнко); *Я сказав Едику, що маю завершити одну лікарняну справу, й пішов* (Ю. Мушкетик); *Я почав розглядати малюнки .. То викінчені, то схоплені тільки наполовину, не більше. Мабуть, художникові щось перешкодило .. завершити малюнок, довівши роботу до логічного кінця* (О. Шугай); // Здійснювати повний цикл чого-небудь (про рух, розвиток і т. ін.). *Свій оберт навколо Сонця Земля завершує за рік* (з навч. літ.); *Людство .. завершило круг, вернулося до вихідної точки* (В. Винниченко).

3. Бути в кінці чого-небудь. *Завершували ту виставку два збільшені портрети Карпа й Уляни* (В. Кучер); *Далі прослались городи, і завершував собою краєвид листяний ліс, що покрив горби та схили* (А. Шиян).

ЗАВЕ́РШУВАТИСЯ, ується, *недок.,* **ЗАВЕ́РШИ́ТИСЯ,** е́рши́ться, *док.* 1. Іти, наближатися до кінця, закінчення; закінчуватися. *Сонце хилилося на захід, завершувався весняний погожий день* (Іван Ле); *Всі були задоволені — й гості, й господарі, бо переговори успішно завершилися* (І. Білик); [С т а р и й:] *Чи так би шлях мій завершився? Душа б зазнала цих тортур, Якби на світі десь лишився мій Сад Нетанучих Скульптур* (Л. Костенко); *Досліди, які провадив О. С. Попов, завершились створенням першого в світі радіоприймача* (з наук.-попул. літ.).

2. *тільки недок.* Пас. до **заве́ршувати.** *Народне мистецтво — творчість колективна. І все, що майстер вносить, органічно вливається у створене протягом віків і далі розвивається, удосконалюється, завершується іншими* (з наук.-попул. літ.).

ЗАВЕ́РШУВАЧ, а, *ч.* Той, хто завершує яку-небудь справу, роботу і т. ін. *Шевченко був не тільки основоположником тих начал, які визначили дальший розвиток прогресивної течії в українській літературі, а й завершувачем тих прогресивних тенденцій та принципів, які розвивалися попередніми українськими письменниками* (з наук. літ.); *Філософія Гегеля — геніального завершувача епохи Нового часу — виявила межі наукового, раціоналістичного філософування* (з наук. літ.); *Центральний нападник — найбільш універсальний гравець, адже він одночасно і творець, і завершувач атак, і руйнівник атакувальних дій суперників* (із журн.).

ЗАВЕРЮ́ХА *див.* **завірю́ха.**

ЗАВЕСЛУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *док.* Почати веслувати. *Жовніри .. завеслували живіше, і ми наблизилися на голос* (С. Тудор); *Двоє людей у кліперботі, помітивши, що шхуна йде до них, завеслували назустріч* (М. Трублаїні); *Хлопцеві що? Скочив у .. посудину Окунів, усівся напроти Орини і завеслував до острівця* (М. Стельмах).

ЗАВЕСНІ́ТИ, іє, *док., поет.* Почати весніти. *Широкий обрій завесніє* (С. Крижанівський); *Міста виростають з прийдешності, з майбутніх сторіч і днів. З твоєї, народе, щедрості над Києвом день завеснів* (М. Сингаївський); // *безос. Вже зовсім завесніло, вже жайворонки виспівували в полі, земля протряхла* (Ю. Збанацький); [Ф а у с т:] *Поглянь, в березах завесніло, Одмолоділа і сосна* (М. Лукаш, пер. з тв. Й.-В. Гете); * Образно. *Дивіться, вже завесніло на межах ясного кохання* (М. Хвильовий).

ЗАВЕСТИ́ *див.* **заво́дити**[1].

ЗАВЕСТИ́СЯ *див.* **заво́дитися.**

ЗАВЕТО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **заветува́ти.** *Представники підприємців заявили, що Податковий кодекс має бути заветований* (із журн.); // **завето́вано,** *безос. пред. Бюджетний кодекс заветовано* (з газ.).

ЗАВЕТУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *що.* Док. до **ветува́ти.** *Заветувати закон.*

ЗАВЕЧОРІ́ТИ, іє, *док., безос.* Наблизитися, настати (про вечір); повечоріти. *Уже завечоріло. Широкі тіні простяглись і мережили степ; захід сонця зайнявся полум'ям* (О. Стороженко); *На вулиці завечоріло* (І. Багряний); *— Завечоріло .. Надворі вже заходила чарівна ніч. Місяць ще не зійшов, і зорі ясно сіялися по чорнім полі неба* (Василь Шевчук).

ЗАВЕ́ШТАТИСЯ, аюся, аєшся, *док., розм.* Почати вештатися. *Загавкали й завили на селі собаки, завештались люди, і всі побігли до току* (І. Нечуй-Левицький); *Дихнув вітерець — і ожив стародавній той город: завештались люди, верблюди ревуть* (Дніпрова Чайка); *Уночі прибула потуга й по всіх вулицях завешталися озброєні чужі люди* (У. Самчук); *Привітавшись, Устина завешталась по хаті, підібрала віник, поправила біля печі заслінку* (С. Чорнобривець).

ЗАВЖДЕ́ННИЙ, а, е, *розм.* Який завжди буває, повторюється і т. ін.; повсякчасний. *Діти на селі — поміч .. Піднялись трохи хлопці, — треба їх до діла призвичаїти. От і почалось завжденне, на перший раз для дітвори любе призвичаювання* (Панас Мирний); *Певне, з таким* [судженим] .. *не здавалась би тобі затяжкою твоя завжденна праця* (О. Гончар); *Завжденний сум оселився в Чорному Воронові після того, як зустрів її — ту, що колись присоромила його* (В. Шкляр).

ЗА́ВЖДИ́, *присл.* У будь-який час, повсякчас, постійно. *Завжди терновий вінець буде кращим, ніж царська корона* (Леся Українка); *У моєму сміхові завжди бачив народ: хорошого чоловіка, привітну жінку, дівчину веселооку, дитину, бабу з дідом...* (Остап Вишня); *Виростеш ти, сину, виру-*

шиш в дорогу, виростуть з тобою приспані тривоги. За тобою завжди будуть мандрувати очі материнські і білява хата (В. Симоненко); *Калюжниця болотна завжди росте біля води* (з наук. літ.); // У віках, навіки; довічно. *Людство пам'ятатиме завжди безсмертний подвиг нашого народу у війні з фашизмом* (з газ.); // Протягом віків; споконвіку. [Лукаш:] *А ти давно живеш на світі?* [Мавка:] *Справді, ніколи я не думала про те... Мені здається, що жила я завжди...* (Леся Українка).

За́вжди́ й скрізь *див.* **скрізь**[1]; **(1) Як за́вжди́** *(рідко* **за́вше, за́всіди, за́всігди)** — як звичайно буває; як заведено. *За стряпчого, як завсігди годиться, Була приставлена Лисиця...* (Л. Глібов); [Любов:] *Що ж кажуть лікарі?* [Милевський:] *Як завжди при нервових хворобах, ні те ні се. Перевтома .. — заборонили писати...* (Леся Українка); *В квартирі тихо, як завсіди* (В. Винниченко); *Щастя! Воно прийшло, як завжди, нежданно-негадано* (О. Гончар); *Мовні утиски, як завжди в умовах насильства, зміцнювали соціальний статус української мови, позначалися на психології мовців, що проймалися почуттям самоутвердження* (В. Русанівський); *Дідусь бурчить, як завше дідугани. Що все не так, не те що в давнину* (Л. Костенко).

ЗА́ВЖДИШНІЙ, я, є, *розм., рідко.* Те саме, що **завжде́нний.** — *Так підемо купно колядувати? — питали хлопці. — Не треба, не хочемо вас. Ви гукаєте дуже, — одмагалися дівчата .. То було завждишнє змагання* (Панас Мирний).

ЗАВЗЯ́ТЕЦЬ, тця, *ч.* Той, хто завзято бореться, діє, працює і т. ін. *І змовкли гармати, розвіявся дим, — Завзятців оточено військом густим* (М. Старицький); *До зброї сміло! День не жде: Едвард полки свої веде .. Борці, завзятці! Де ви є?* (П. Грабовський); — *Ти мені, хлопче, без молодечих фантазій і різного романтизму. То в громадянську війну був час романтики, коли полками й дивізіями командували двадцятилітні завзятці, а тепер настав час реалізму* (М. Стельмах).

ЗАВЗЯ́ТИЙ, а, е. 1. Дуже діяльний, енергійний, який наполегливо переборює труднощі, невідступно домагається здійснення поставленої мети. — *Наш отаман Гамалія, Отаман завзятий, Забрав хлопців та й поїхав По морю гуляти* (Т. Шевченко); *Мудрий удався* [Лошаков], *мудрий, та ще й завзятий — за що не візьметься, то вже доведе його до краю* (Панас Мирний); *Тарас Бульба в поході виявляє себе як мужній і мудрий, завзятий і досвідчений воїн і полководець* (М. Рильський); — *Приїхала з Харкова .. Ольга Ярош .. Завзята дівка!* (А. Шиян); // *на що, до чого.* Беручкий, пристрасний. *Лукин і Маланка завзяті на роботу були, то вона й віддячувалася їм* (Н. Кобринська); *В нашому селі Ялиці Всі дівчата чарівниці, — Бо невтомні мають руки, Ще й завзяті до науки* (С. Воскрекасенко); // *у знач. ім.* **завзя́тий,** того, *ч.* Наполеглива, діяльна, працьовита людина. *Завзятому — хвала! Завзятому — любов!* (М. Годованець).

2. Який із захопленням, пристрастю віддається якомунебудь заняттю, якійсь справі; запеклий (у 4 знач.). *Відразу видно було, що на цьому подвір'ї живе завзятий рибалка. На кожному кілку сушились ятері* (О. Донченко); *Поволі стосунки між бібліотекаркою і завзятим читачем ставали інтимнішими, і вони потоваришували* (С. Добровольський); *Опівночі кухар Гордєєв приготував гарячу вечерю, але тільки о третій годині втома підкосила завзятих гуляк* (З. Тулуб).

3. Який характеризується великою енергією, наполегливістю, непохитністю (про вдачу людини, її окремі риси і т. ін.). *Натура його не була міцна, завзята* (Панас Мирний); *Не сміюся, та й не плачу; Тихий сум — мій давній друг... Молоду завзяту вдачу Підтинає злий недуг* (П. Грабовський); *Гріють як серця вони* [діти]! *Ті серйозні оченята, Круглі, ніби в мишенят, Та цікавість їх завзята, Що і вчителя, і тата Перегонює встократ!* (М. Рильський); // Який виражає енергію, наполегливість, непохитність (про очі, обличчя і т. ін.). *Цієї ж таки весни прочулося.., що знов Кармелюк отаманує..; не в одного тоді на обличчі, що його зсушила журба, скрутила нужда, грав усміх завзятий, блискали очі жваво* (Марко Вовчок); *Він бачив перед собою полиск хижих очей, червоні й завзяті обличчя* (М. Коцюбинський); *З-під сивих, вислих, як острішки, брів грають завзяті й уперті очі* (М. Стельмах); // Сповнений бадьорості, жвавості (про слова, пісню, марш і т. ін.). *Всі обступили старого* [Волоха] *з інструментами і .. заграли такого завзятого марша, що аж мурашки поза плечі ходили* (О. Маковей); *Коли я був молодим, Не знаю вже й як — зненацька — Завзята пісня юнацька Родилася в серці моїм* (Л. Первомайський).

4. Який ведеться з запалом, пристрастю; упертий, напружений (про працю, боротьбу і т. ін.). *Між нащадками знялася Боротьба тяжка, завзята, Та вона ведеться й досі, Ця війна страшна, затята* (Леся Українка); *Місяців зо два тривало завзяте змагання між ними* [учнями] (А. Головко); *Одеса завжди .. була містом завзятої творчої праці* (Ю. Смолич); // *розм.* Дуже відчутний, значний. *І справді, після завзятої, хоч тихої спеки якось швидко смерклося і запав морок* (М. Коцюбинський).

ЗАВЗЯ́ТИСЯ, візьму́ся, ві́зьмешся, *док., розм.* 1. Задумавши що-небудь, невідступно домагатися його виконання, діяти уперто, наполегливо. *Прибувши в Київ, Сагайдачний з своїми спільниками завзявся відновити на Україні православну єпархію* (А. Кащенко); — *Я колись до неї* [дівки] — *а вона як стусоне мене в груди! .. Чекай же, думаю собі, завзялася ти, завізьмусь і я...* (М. Коцюбинський); *Громада, бачите, завзялася та й вибрала до ради самих противників дідича* (Л. Мартович); *Він завзявся кресати доти, доки викреше, хоч би йому довелося кресати тут і до кінця свого життя* (І. Багряний).

2. *на кого — що.* Затаївши недобрі почуття проти кого-, чого-небудь, виявити бажання вчинити зло; мати намір до ворожих дій. *Це було в самий розпал великої трагедії, що уготувало польське панство.., завзявшися на святиню українського духу, на його буття* (М. Старицький); [Анна:] *І певно, що як він на нас завзявся, то зітре нас на порох, знищить, зруйнує* (І. Франко); *З-за вікон, заслонених веретами, чути пальбу .. — Тяжка ніч! — повторює Ґаран. — Завзялись на цей за́мок!* (О. Лисяк); * Образно. — *Якось воно буде. Біда тільки, що сонце ніби на нас завзялося, так пряжить* (Б. Лепкий).

ЗАВЗЯ́ТІСТЬ, тості, *ж.* Властивість за знач. **завзя́тий** 1–3. — *Я низько уклоняюся перед усім тим, що козацтво доброго зробило, з якою завзятістю свою віру і свій край боронило* (Панас Мирний); *Він одрізнявся од других своєю незвичайною працьовитістю, якоюсь завзятістю в роботі* (М. Коцюбинський); *В кожному русі Карпа чулась невироблена сила, зла, напівдика завзятість* (М. Стельмах); *Звенигора бився із завзятістю і самозабуттям приреченого: від-*

бивав удари, спрямовані на нього, наносив невідворотні удари ворогам, захищав товаришів (В. Малик); *Ми йшли повні віри й надії... Що ж було за нас?.. Молодість, завзятість, енергія і віра в те, що та справа, до якої ми беремося ще такими невправними руками, є справа всього занедбаного, поневоленого українського народу* (Л. Старицька-Черняхівська).

ЗАВЗЯ́ТО. 1. Присл. до **завзя́тий** 3, 4. *Грицуньо роздумував завзято над тим, куди би можна зайти до панської кухні, але нічого не міг видумати* (Л. Мартович); *Тріо-музики завзято витинали новітній фокстрот "Валенсію"* (Олесь Досвітній); *Шестеро гребців завзято працювали веслами, і вона* [шаланда] *йшла з великою швидкістю* (М. Трублаїні); *Миля носив мішки. Носив завзято, по два зразу, спочатку клав на плечі один мішок, далі поверх нього другий* (Ю. Мушкетик); *Побратими скочили на своїх коней, оголили мечі. Билися завзято, неприступно. Навалили довкола з десяток грабіжників* (О. Бердник); * Образно. *Потужний вогонь працює під сподом, завзято бореться з вагою, що налягла йому на груди, намагається пожерти її* (М. Коцюбинський).

2. *присл., рідко.* Дуже сильно. *Порадились, Дали в город знати; Суд наїхав, подивились, Попились завзято Судовики* (Т. Шевченко); *Ляпнув Кожушний по кишені завзято й дивився на товариша хитрувато примруженими очима* (А. Головко).

ЗАВЗЯ́ТОК, тку, *ч., діал.* Злість. *Мав* [Іван] *такий завзяток, що навіть на припадок утрати служби не стерпів нікому* (Л. Мартович); *Не хотіла* [Ганна] *сперечатися з ним .. Не багато з ним вдіє, хіба доведе його до завзятку. А такого не бажала собі* (А. Крушельницький).

ЗАВЗЯ́ТТЯ, я, *с.* 1. Запальна наполегливість, енергійність, жадоба діяльності, якої-небудь дії; запал (у 1 знач.), азарт. *Пиляв* [швед] *дерево з таким завзяттям, що навіть Матвій задихався* (Мирослав Ірчан); *— Рости, сину, бідовий та завзятий. — А до завзяття, мамо, теж голови треба на плечах* (А. Головко); *Цієї зими Володько ще з більшим завзяттям пустився здобувати твердиню знання* (У. Самчук); *Після .. змагань на вигоні біля церкви він вертав додому втомлений і сповнений предковічної снаги, завзяття, жадоби нових перемог* (О. Бердник); // *до чого.* Захоплення чим-небудь, пристрасть до чого-небудь. *Онисине завзяття до праці росло разом з дочками* (І. Нечуй-Левицький); *Коли б у тебе менше вроди, А більш завзяття до борні й мети* (П. Грабовський); *Що ж у тобі, дівчино? Довіра навпіл з тривогою, та вологі очі, .. і досвітнє завзяття до свого ділечка* (М. Стельмах).

2. *чого, рідко.* Запал (у 2 знач.), напруження. *Кулеметні черги та залпи ворожих батарей оповіщають про розмір і завзяття бою* (О. Довженко).

ЗАВЗЯТУ́ЩЕ, *розм.* Присл. до **завзяту́щий.** *Татари й полк Черноти перескочили через греблю і кинулись на передні польські полки. Поляки бились завзятуще* (І. Нечуй-Левицький).

ЗАВЗЯТУ́ЩИЙ, а, е, *розм.* Дуже завзятий. *В сірих ясних Леонідових очах блиснуло щось гостре .. Він був упертий, завзятущий і невблаганний і за обиду й кривду не дарував нікому* (І. Нечуй-Левицький); *Броня була навчителькою таки в цім повіті, завзятуща полька* (Л. Мартович); *Довго ішов Іван-царевич, але що був собі завзятущий і відважний, то і найшов млин* (Юліан Опільський); *Розповідали, що то був дуже веселий, дотепний, дуже хороший чоловік. І завзятущий садівник. То він насадив цей багатий сад* (В. Нестайко).

ЗАВИВА́ЙЛЕЧКО *див.* **завива́лочко.**

ЗАВИВА́ЙЛО *див.* **завива́ло.**

ЗАВИВА́ЙЛОЧКО *див.* **завива́лочко.**

ЗАВИВА́ЛЕЧКО *див.* **завива́лочко.**

ЗАВИВА́ЛО, ЗАВИВА́ЙЛО, а, *с.* 1. Предмет жіночого вбрання, яким обмотують голову. *Ей, догадався, Марисю, На що коровай внесено, На коровай повивання, На твою косу покривання? Ой, білеє та біленькеє, Як дим, да тоненькеє; Ой білеє да завивайло, Да вічнеє покривайло* (з народної пісні); *Так у чорні завивала позамотувана* [черниця], *що тільки зористі іскрові очі блищать* (Марко Вовчок); *Легкого завивала Струмилась круг лиця прозорість неясна* (М. Рильський).

2. *розм.* Те саме, що **чалма́.** *Усюди картинки: то якась панночка.., а то був знов турок у червоному завивалі* (Марко Вовчок); *Мулла в зеленому завивалі .. і кілька мурз переходили від вогнища до вогнища* (З. Тулуб).

ЗАВИВА́ЛОЧКО, ЗАВИВА́ЛЕЧКО, ЗАВИВА́ЙЛОЧКО, ЗАВИВА́ЙЛЕЧКО, а, *с., нар.-поет.* Зменш.-пестл. до **завива́ло** 1, **завива́йло** 1. *Чого мати в комору пішла? Чи по рутявий* [рутяний] *вінок, Чи по біле завивайлечко?* (з народної пісні); *Чорнявка мала на ногах легкі поморщені постолики, а на голові якесь барвисте завивайлечко* (М. Стельмах); *У весільній пісні співається: Догадайся, Марусю, чого мати до комори пішла: — Чи по рутяний віночок? — Чи по біле завивайлочко? .. — Чи по тонкую намітку?* (О. Воропай).

ЗАВИВА́НЕЦЬ, нця, *ч.* 1. Гаряча страва, приготовлена зі шматка м'яса, на яке кладуть начинку і згортають в трубку. *Завиванці готують з телятини: для цього з окосту або лопатки видаляють кістки, м'ясо відбивають і накладають на нього різну начинку: печінку, рис, яйця* (з наук.-попул. літ.); *Телячий завиванець тушкують у духовці до готовності, потім знімають шпагат і нарізують порціями* (із журн.).

2. Пиріг, спечений із тіста, згорнутого в трубку кількома шарами, між якими міститься начинка; струдель. *Літо — жниво для крамарів. От вони їздять .. проміж села з повним візком печеного, солодкого і солоного краму, — коржів, завиванців, медяних серць* (К. Гриневичева); *Маково-горіховий завиванець.*

ЗАВИВА́ННЯ[1], я, *с.* Дія за знач. **завива́ти**[1] і звуки, утворювані цією дією. *Собаки зняли тужливе довге завивання* (І. Микитенко); *Своїх кроків я сливе не чув, зате ті, позаду, все ж проривалися навіть крізь завивання вітру і шум ясенів* (Ю. Винничук); *Знадвору увірвалося голосне завивання сирени в порту* (В. Кучер); *Почулися звуки модерної музики, відчайдушне завивання співака* (О. Бердник); *Раптом з ліжка зірвався Юрко і з якимось гострим тривожно-ураженим завиванням прожогом кинувся слідом за матір'ю* (М. Івченко); * Образно. *Ні неба, ні шляху, ні високовольтних* [ліній], *був тільки океан розвированого снігу, удари вітру, завивання буранної степової ночі* (О. Гончар).

ЗАВИВА́ННЯ[2], я, *с.* Дія за знач. **завива́ти**[2]. *Панночка сиділа коло вікна.., на столику горіла спиртова лампочка і грілися щипці для завивання волосся* (Леся Українка); *Техніка завивання весільного віночка особлива, — клався листочок до листочка і туго переплітався ниткою, в результаті*

виходив віночок гладенький, акуратний, схожий на блискучий зелений жгут (із журн.).

ЗАВИВА́ННЯ³, я, *с.* Дія за знач. **завива́ти³**. *Цивілізатори, касуючи наші монастирі, возами продавали .. на завивання масла старі книги та рукописи, .. марнували все те, чого вартості не вміли оцінити* (І. Франко).

ЗАВИВА́ТИ¹, а́ю, а́єш, *недок.* 1. *тільки 3 ос.* Пронизливо, тужливо вити (про собак, вовків та деяких інших тварин). *Ані півня, ні собаки: Тілько із-за гаю Десь далеко сіроманці Вовки завивають* (Т. Шевченко); *Серед ночі лев страшно ричав, завивала гієна* (П. Грабовський); *Він пішов геть і тихо розтанув у місячному світлі, а натовп поволі повернув на село, де тужно завивали самотні собаки* (В. Підмогильний).

2. *тільки 3 ос., перен.* Утворювати звуки, подібні до виття (про вітер, заметіль і т. ін.). *Реве та стогне Дніпр широкий, Сердитий вітер завива, Додолу верби гне високі, Горами хвилю підійма* (Т. Шевченко); *Вулицями серед мурів Метелиця завиває, Слід усякий замітає* (І. Франко); *Надходить буря, завиває й свище, Хтось гонить хмари сталевим бичем* (М. Рильський); *Розпатлані завірюхи голосили над лісовою хатиною, завивали в комині, торгали в'юшки* (О. Донченко); *Десь наверху глухо шумів вітер, завиваючи в снастях корабля, стогнало в глибині море* (В. Малик); // *безос. Завивало, бурхало і мело .. майже цілу добу* (В. Козаченко); *А надворі гуло, завивало і так тріщало, немов хто великий і лихий ламав дерева у садку, щоб нам ані яблучка, ані грушки не дісталося влітку* (К. Гриб); // Утворювати довгі протяжні звуки (про механізми, машини і т. ін.). *Перед брамою завивали й ревли мотори мотоциклів* (Олекса Ізарський); *Відчув* [Сава], *що сидить у кузові відкритої тритонки, яка, завиваючи, долала вибоїни піщаної дороги поміж густими лозами та вільхами* (О. Бердник); *А з того боку, біля кузні, тонко завивала циркулярка* (Ю. Мушкетик); // Видавати довгу протяжну мелодію, звукові сигнали і т. ін. (про музичні інструменти, сигнальні апарати і т. ін.). *У великому залі ресторану завивали і хлипали скрипки* (Ю. Збанацький); *Виє, тьохкає і завиває сигналізація на чиїйсь машині, майже, як голос моєї дружини* (Л. Костенко).

3. *розм.* Голосно і протяжно викрикувати; протяжно виючи, стогнати (про людей). *Параска Федотівна вилаялась і, протяжно завиваючи, заплакала* (Б. Антоненко-Давидович); // Співати протяжно, тужливо або не в лад. [Ф л а в і й:] *Свідок Бог! Коли Тут годувались юрби галасливі Й вином розлитим плакали льохи, І всі покої сяяли огнями Та п'яними піснями завивали, Я у спустошений курник ховався І сльози лив* (В. Мисик, пер. з тв. В. Шекспіра).

◊ **Ви́ти (завива́ти) / зави́ти во́вком (звіром)** *див.* **ви́ти¹**.

ЗАВИВА́ТИ², а́ю, а́єш, *недок.*, **ЗАВИ́ТИ**, в'ю́, в'є́ш, *док.* 1. *кого, що.* Робити завитки, закрутки на чому-небудь; закручувати. *Одні дівчата витискають гострою машинкою листя та пелюсточки, другі оправляють дроти в те листя, треті фарбують, четверті крохмалять, завивають та розправляють* (Леся Українка); // Закручуючи волосся, робити кучері. *Кучерявий та Іванко, Кучерявий, Хто ж тобі кучері Завивав?* (з народної пісні); *Вуса були такі ж кучеряві й вилися, як і раніш. Колись у жарт Клим-Климові не вірили, що він їх не завиває, і чайом* [чаєм] *та уксусом* [оцтом] *мочили їх, щоб перевірити* (В. Винниченко); *Сонце сиділо коло здорового на всю стіну дзеркала. Дванадцять служниць .. завили їй кучері і присипали їх золотим порохом* (І. Нечуй-Левицький).

2. *що.* Вплітаючи, з'єднувати в одне ціле. *Оця красуня* [Прага] *ніжно-руса, Що квіти в коси завива, — Це мужній голос Яна Гуса І Яна Жижки булава* (М. Рильський); // Виготовляти що-небудь, сплітаючи з чогось. *В неділю, в день Тройці, дівчата йдуть у той самий ліс, де завивали вінки, щоб знову розвивати їх* (О. Воропай); *Ой зав'ю вінки да на всі святки* (П. Чубинський).

ЗАВИВА́ТИ³, а́ю, а́єш, *недок.*, **ЗАВИ́НУ́ТИ**, и́ну́, и́не́ш, *рідко* **ЗАВИ́ТИ**, в'ю́, в'є́ш, *док.*, *кого, що.* Загортати в що-небудь, обмотувати чимсь. — *Ох, братику мій єдиний, Хто нас буде доглядати, Наші платки промивати, Наші рани завивати?* (з балади); *Сухі препарати завивали у мішки* (Л. Мартович); *Він .. вимивав рану горівкою; потім відірвав кавалок рукава, завив ногу і зав'язав мотузком від міха* (В. Стефаник); *Івоніка завинув у платину потрібні папери* (О. Кобилянська); *Нарешті стара відібрала у діда записку і віднесла до схову, .. а тоді завинула в шовкову хустинку і поклала в скриню на самий спід* (І. Багряний); *Думбадзе оголив її руку і завинув її стерильними серветками* (Ю. Смолич); — *Завий Оленку в мою хустку, бо змерзне, як муха!* (І. Чендей).

◊ **(1) Зави́нути (зави́ти) го́лову рушнико́м** *кому, чию, етн.* — видати заміж, одружити. — *Парасинко, душко, як Бог дасть, то зав'ємо твою голову рушником сеї вже зими!* (О. Кобилянська).

ЗАВИВА́ТИСЯ¹, а́юся, а́єшся, *недок.*, **ЗАВИ́ТИСЯ**, в'ю́ся, в'є́шся, *док.* 1. *тільки 3 ос.* Набувати форми завитка, робитися закрученим; закручуватися. *Зелені коси водоростей крутились, завивались, ніби їх хтось розчісував там та закручував у баранці* (Ю. Збанацький); *Вона* [борода] *росла, як хотіла: уздовж по грудях і в ширину — по жилавій шиї, завивалася рудуватими кільцями* (Д. Бедзик); *Латуні добре обробляються різанням на верстатах, але вони утворюють стружку, яка завивається* (з навч. літ.).

2. Закручуючи собі волосся, робити кучері. *Вона щодня зранку старанно завивається, чепуриться* (із журн.).

3. *тільки 3 ос.* Рухатися, утворюючи собою завитки. *Те страховище вилося, як гадина, вилося-завивалося* (Панас Мирний); *На крутих гребенях* [хвиль] *завивалися білі баранці* (Ю. Збанацький); *Ні душі тобі живої! Хіба вуж зав'ється Та орел ширококрилий Небом пронесеться* (С. Руданський); // Клубочачись, підніматися у повітря (про дим, пил і т. ін.). *З вуглини завився стійкий димок* (Любко Дереш); // Підноситися вгору витками; звиватися. *Жайворонок в небо весело завився, Крильцями тріпоче, піснею залився* (Я. Щоголів); *Стрижі над нами, Мов по неботреку Завившись у круту спіраль, Неслись по колу — Розганяли спеку І вгвинчувались в неба синю даль* (О. Білаш).

4. *тільки 3 ос., рідко.* Бути вплетеним у що-небудь; вплітатися. *Нехай і мій зав'ється скромний квіт В вінок од українського народу* (М. Рильський).

5. *тільки недок.* Пас. до **завива́ти²**. *Для виконання грецької зачіски волосся завивається в локони, після чого акуратно заправляється під обідок, закріплюючись на потилиці в об'ємний пучок* (із журн.).

ЗАВИВА́ТИСЯ², а́юся, а́єшся, *недок.*, **ЗАВИ́НУ́ТИСЯ**, и́ну́ся, и́не́шся, *рідко* **ЗАВИ́ТИСЯ**, в'ю́ся, в'є́шся, *док.* 1. Обмотувати, закутувати себе чим-небудь. *Русинки ж там*

[на Поділлі] *завиваються в намітки, .. ходять в запасках* (А. Свидницький); *Спочатку повзає* [гусінь], *потім завивається у кокон, потім стає метеликом* (Любко Дереш); *— Піди, доню, принеси мені води. — Я не маю хустки завинутися. Нехай іде менший* (з легенди); *Хима завилась гарною наміткою* (М. Коцюбинський).

2. *тільки недок.* Пас. до **завива́ти**[3].

ЗАВИВА́ЧКА, и, *ж.* Жінка на весіллі, яка завиває, укладає коси молодої перед накриванням їх хусткою. *Завивачки укладають коси молодої на голові, молодий завиває її хусткою і цілує* (із журн.).

ЗАВИ́ВИСТИЙ, а, е, *рідко.* Те саме, що **зви́вистий.** *Не чув Селім від них ніколи ні стогону, ні зойку, хіба тільки крик у бою, а стогін — у тих сумовитих піснях, що іноді в перебоях та й поллються рівні, мов степ, завивисті, як у байраках потоки, і м'які, ніби молода трава* (Р. Іваничук).

ЗАВИ́ВКА, и, *ж.* 1. *розм.* Те саме, що **завива́ння**[2]. *З-під берета її вибивалося .. волосся, що кучерявилося після завивки* (П. Автомонов); *Сиве жорстке волосся на голові Степаниди Добромолець ще зберігало сліди завивки* (О. Ірванець); *В обидвох* [обох] .. *візитерок було чорне волосся, але в першої воно вже було добряче травмоване всілякими перманентами та завивками* (Любко Дереш).

2. Завите волосся, зачіска у вигляді завитого волосся. *Дівчата стрижені і в завивках, спідничини вузенькі, до колін, з розпіркою ззаду* (Григорій Тютюнник); *Шестимісячна завивка вже втрачала силу, коси не кучерявились* (Б. Харчук); *Та чого вартий найелегантніший костюм без гарної зачіски? Тому-то жінки всього світу повинні добрим словом згадувати перукаря Марселя, який створив завивку* (із журн.).

ЗАВИ́ГРАШКИ, *присл., розм.* Легко, без зусиль, не стомлюючись; заіграшки. *Їй, звиклій до важкої роботи.., праця тут* [на дачі] *здавалася легкою. Таку роботу можна було робити завиграшки* (В. Козаченко); *Класичні й історичні сюжети, пейзажі і портрети — все йому* [Олександру Кабанелю] *дається завиграшки, він ерудит і оратор, ним не захоплюватися, здається, просто не можна* (М. Слабошпицький); *Робота, навчання. Мої найкращі молоді літа, коли все дається легко, завиграшки...* (О. Шугай).

ЗАВИ́ДА, и, *ч. і ж., розм., рідко.* Те саме, що **зави́дник** і **зави́дниця.** [Б а в к і д а:] *Ох безбожник* [Фауст], *завида, Вже й на наше зазіха...* (М. Лукаш, пер. з тв. Й.-В. Гете).

ЗАВИ́ДКА, *присл., діал.* Завидна. — *Виїздіть так, щоб завидка доїхали. Бо чули ж, що Дерешеві недобитки лісами бродять* (В. Речмедін).

ЗА́ВИДКИ, ків, *мн., розм.* Те саме, що **за́здрощі.** *Павло аж струснувся: і від тріску, і від завидків на такі дужі, м'язисті руки* (Іван Ле); *Він .. доклав бісівських зусиль, щоб мінометники виступали на найкращих конях, викликаючи завидки цілого полку* (О. Гончар).

○ **На за́здрість (на за́видки)** *див.* **за́здрість.**

◊ **(1) За́видки беру́ть / взяли́** *кого і без прям. дод.* — хтонебудь відчуває заздрість до когось. *Генерал Рябошапка вручив героїні медаль. Антоніна заплакала, але не витримала, щоб тут же не сказати, зиркнувши на чоловіка: — Чого очі витріщив? Завидки беруть?* (О. Довженко); [І в а н:] *Із Січі запорожці ходили воювать з ворогами .. І взяли завидки ворогів на їх хист та одвагу* (М. Кропивницький).

ЗАВИ́ДЛИВИЙ, а, е, *рідко.* Те саме, що **за́здрий.** *У галеру червінців я безліч із скарбу набрала, Поставами без міри кармазину й сукон наклала, І габою турецькою добре звеліла прикрити, Щоб не вельми стамбульцям завидливі очі дражнити* (П. Куліш); *Червономорді прохачі скоса поглядали на Галецьку й зиркали на неї злими завидливими очима* (І. Нечуй-Левицький).

ЗАВИ́ДЛИВІСТЬ, вості, *ж., рідко.* Абстр. ім. до **зави́дливий;** заздрісність. *Софія Леонівна кричала .. та винувала* [винуватила] *в усьому Івгу, що то вона через свою завидливість та злість на Машу зробила змову проти Маші* (І. Нечуй-Левицький).

ЗАВИ́ДЛИВО, *рідко.* Присл. до **зави́дливий.** *Мовчки вдивлявся* [ключник] *в чорне гирло коридора, завидливо зиркаючи часом на вояка, що .. заснув* (І. Франко).

ЗАВИ́ДНА, *присл.* У час, коли надворі видно. [1-й ч о л о в і к:] *Виїхали* [мужики] *завидна, ще й сонце так гарно світило* (М. Кропивницький); *Вечоріє .. — Валя, та йди швидше, а то завидна в селі не будемо! — сердито кричить Вітя* (С. Васильченко); *Сутінки спускалися швидко, ніби змагаючись із старим Сірком, щоб не дати йому завидна дійти до зручного місця для ночівлі, не дати йому до темряви пройти становик* (І. Багряний); *Міст перейшла* [Галя] *ще завидна. А коли вийшла бруківкою до станції, на переїзд, зовсім стемніло* (В. Козаченко).

ЗАВИ́ДНИЙ, а, е. Який викликає заздрість, вартий заздрості. [М и к о л а:] *Ну, що ж? Возний — не взяв його враг — завидний жених. Не бійсь, полюбиться* (І. Котляревський); *Дядько Кузьма мав завидне здоров'я, курортів не потрібував та й не любив* (Остап Вишня); *Для них* [старшокласників] *капітан Дорошенко — людина завидної долі, їм подобається його незвичайний фах, і манера триматись, і делікатність, і зовнішня підтягнутість* (О. Гончар).

ЗАВИ́ДНИК, а, *ч., розм.* Те саме, що **за́здрісник.** *Завиднику пиріжок, а жалісливому рожок* (приказка); *Не бажаю я знов, щоб завидники, завше охочі огудити людину хвальних звичаїв, дістали нагоду паплюжити добру славу чесних женщин* [жінок] (М. Лукаш, пер. з тв. Д. Боккаччо).

ЗАВИ́ДНИЦЯ, і, *ж., розм.* Жін. до **зави́дник.** *Сопілка явно словом вимовля: "Ой звільна, звільна, чумаченьку, грай, Да не врази мого ти серця вкрай. Мене сестра-завидниця згубила, Ніж сонному у серденько встромила..."* (В. Свідзинський).

ЗАВИДНІ́ТИ, іє, *док.* 1. Те саме, що **завидні́тися.** *Ось уже завидніли і їх дворища на краю міста .. Василь, забачивши їх, повернувся назад, подивився на Ратієвщину* (Панас Мирний); *Ось уже завидніла околиця Львова* (Є. Доломан); *І вже коли поминули Вишгородець і на Старій горі завидніли київські засіки й вежі, дві стріли цівнули в Богдана покрай самого вуха* (І. Білик).

2. *безос.* Те саме, що **розви́днітися.** *Іти їм слід було швидше, щоб до того, як завидніє, прибитися до рибальських лісів і перебути день* (Григорій Тютюнник).

ЗАВИДНІ́ТИСЯ, іється, *док.* Стати видним, показатися здалека. *Завиднівся широко розложений огонь на "Глухім острові"* (І. Франко); *Зі степу вже завиднівся Гаркушин вітряк* (О. Гончар); *Попереду вже завиднівся "Микола Кибальчич", космічний корабель* (М. Білкун); *Йшли довго. Нарешті крізь дерева заблищало сонце, завиднілось синє небо* (К. Гриб).

ЗАВИ́ДНО. 1. Присл. до **зави́дний.** *Цей поважний і всіма шанований чоловік завидно прожив свій вік* (із журн.).

2. *у знач. пред., кому і без дод.* Про наявність почуття заздрості. *Завидно, мабуть, стало.., що в городового козака повно в господі* (П. Куліш); *Грицеві завидно було дивитися на той гурт* [гімназистів]... (Панас Мирний); — *Вважай, синоньку, щоби ти ладно правив, щоби тебе всі хвалили, щоби нашим ворогам завидно стало* (Б. Лепкий); — *Аж завидно, як вас діти люблять!* (М. Чабанівський); *Дмитрові навіть завидно стало, що так усе ясно і легко йдеться в товариша* (М. Стельмах).

ЗАВИ́ДУВАТИ, ую, уєш, *недок., кому, чому, рідко на кого — що, розм.* Те саме, що **за́здрити.** *Не будьмо чванливі, не дражнімо один одного, не завидуймо один одному!* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Не завидуй багатому: Багатий не знає Ні приязні, ні любові — Він все те наймає* (Т. Шевченко); — *Всі завидують на нашу хату. Діждіть, кажу, своєї такої* (Панас Мирний); — *Нам всі в селі завидували, що в нас хата така велика, і що діти .. виросли, що і дідо твій до професора доробився...* (Любко Дереш).

ЗАВИ́ДЬКО, а, *ч., розм.* Те саме, що **за́здрісник.** *Завидько з заздрості нудився* (Сл. Б. Грінченка).

ЗАВИДЮ́ЩИЙ, а, е, *розм.* Дуже, хворобливо заздрий. *Так завидющий чоловік На брехні верне свій язик; Чого не втне чи не достане — Усе погане* (Л. Глібов); *Він просто був феноменально жаднющий, скупий, завидющий* (І. Багряний); *Княгиня Ольга якийсь час тримала ключі в своїх руках. Припо́ручати їх комусь із своїх родичок не хотіла — завидющі всі вони, жадібні, тільки й думають, як би щось привласнити* (С. Скляренко).

◊ **О́чі завидю́щі** *див.* **о́ко**[1].

ЗАВИ́ЛЬКУВАТИЙ, а, е. 1. *бот.* Який має завилькуватість (у 1 знач.). *Особливо цінними є капи — нарости на деревині, здебільшого біля комлевої частини. Тут деревина дуже завилькувата і на поздовжньому зрізі утворює красиву структуру* (з наук. літ.).

2. *геол.* Який має завилькуватість (у 2 знач.). *Завилькуваті мінерали складаються з багатьох субпаралельних блоків і виявляються за мозаїчною будовою граней, а також за звивистими лініями (струминками) на місці свіжого сколу* (з навч. літ.).

ЗАВИ́ЛЬКУВАТІСТЬ, тості, *ж.* 1. *бот.* Особливість деревини, яка полягає у хвилястому або гвинтоподібному розміщенні волокон у стовбурі. *Завилькуватість горіха, клена, сосни та інших порід не є вадою: вона утворює красиві візерунки, що підвищують цінність деревини* (з наук. літ.); *Завилькуватість буває в усіх деревних породах, частіше — у листяних* (із журн.).

2. *геол.* Мозаїчна будова мінералів, яка виникає в процесі росту з одного кристалічного зародка. *Завилькуватість характерна для безперервних дендритоподібних утворень* (з наук. літ.).

ЗАВИ́ЛЮВАТИ, юю, юєш, *недок., перед ким — чим, розм.* Те саме, що **підле́щуватися.** *Вгодований економ, що весь час вертиться і завилює тут перед пані, запозирливо дивиться по черзі на панну й юнака* (С. Васильченко).

ЗАВИЛЯ́ТИ, я́ю, я́єш, *док.* Почати виляти. *Раптом, завилявши хвостом, кинувся* [песик], *мов до знайомого, до якогось .. січовика* (О. Ільченко); *Худий, облізлий, з голодним блиском в очах, він* [пес] *спинився за кілька кроків від хліба й завиляв безсило хвостом* (Василь Шевчук); *Автомобіль завиляв з боку в бік* (з газ.).

◊ **Виля́ти / завиля́ти хвосто́м** *див.* **виля́ти.**

ЗАВИ́НЕНИЙ, ЗАВИ́НУТИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **зави́ну́ти.** *Сестра держала в руці чималий вузел* [вузол], *завинутий в папір* (І. Нечуй-Левицький); — *На столі .. бачу торбинку із свого дому, дві хлібини, щось завинене в білу пілочку, масло, напевне* (М. Стельмах); *На плечі в Тененики лежала пилка, завинена у мішковину* (Ю. Хорунжий); *Завинутий у пелюшки й маленьку ковдру, з вишитим чепчиком на лисій голівці, лежав син* (В. Собко); * Образно. *Нічна тиша, завинена в густий туман, наче в повсть, облягла їх* [перехожих] (В. Дрозд); // Згорнений, складений. *Позаду батьків — з прапором у руці, правда, ще завинутим, — примістився Андрій Іванов* (Ю. Смолич); // Закутаний у що-небудь, чимнебудь. *Несподівано натикаємось .. на баб, з головою завинених у білі рядна* (М. Коцюбинський); *На санях було дві постаті, завинуті в дохи по самі вуха* (І. Багряний); // **зави́нено, зави́нуто,** *безос. пред. Борода й вуса в нього* [отця пресвітера] *давно не стрижені, бо досі ж півтвару було завинено полотном* (І. Білик).

ЗАВИНИ́ТИ, ню́, ни́ш, *док.* 1. Зробити прикрість, шкоду кому-небудь, стати, бути винним перед ким-небудь; провинитися. *За що мене в пута скували? .. Кому я і чим завинив? Чи тим, що народ свій любив?* (І. Франко); *Юзі було так гірко, немов вона була винна проти когось, чи, навпаки, хтось проти неї завинив* (Леся Українка); — *А де... Уляна?* — *червоніючи, запитав Іван. Старі мовчали. Завинили ж перед цим солдатом — силою випхали дівку заміж* (Ю. Збанацький); *Я дуже завинив перед тобою, мамо, І ти — прости мене* (В. Стус); * У порівн. *Чомусь не дивляться* [чоловіки] *один одному в очі, ніби завинили* (Є. Доломан).

2. *перен.* Бути, стати причиною чого-небудь, спричинитися до чогось. — *Ці злодії не є витвором села. Тут передовсім завинила близькість великих міст, де є злодії* (Л. Мартович).

3. *кому і без дод.* Заборгувати комусь, бути в боргу перед ким-небудь. *П'ятсот п'ястрів заплатити Мусиш так, як завинив* (І. Франко); — *Він харчувався в мене два місяці та й завинив мені три корони* (Л. Мартович); — *Ви мій боржник. Я стягну з вас те, що ви мені завинили* (Ю. Смолич).

ЗАВИНИ́ТИСЯ, ню́ся, ни́шся, *док.* Те саме, що **завини́ти** 1. *Я кажу йому: — Чи так же Завинився рід наш, враже! Люди ж ми таки. Ну... не козаки, Але щось і ми робили* (Б. Олійник); * У порівн. *Тоді від чого ж якось так мені стає, Неначе я у чомусь завинився Перед своїм народом немаленьким, Я завинив, бо не доніс чогось, Чогось такого необхідного, одного, Що міг нести один лиш тільки я...* (М. Вінграновський).

ЗАВИНІ́ННЯ, я, *с., діал.* Пакунок, згорток. *Вона кинулась в корчму, вхопила завиніння й побігла шляхом назустріч гусарам* (І. Нечуй-Левицький).

ЗАВИ́НУ́ТИ *див.* **завива́ти**[3].

ЗАВИ́НУТИЙ *див.* **зави́нений.**

ЗАВИ́НУ́ТИСЯ *див.* **завива́тися**[2].

ЗАВИРУВА́ТИ, у́є, *док.* 1. Почати вирувати (у 1 знач.), утворювати вир. *Від Дніпра зривався й усе дужчав вітер, біля самих ніг Святослава .. завирувала, вдарила хвилею вода* (С. Скляренко); *На найближчому майдані завирував смерч, небо швидко хмурніло. Ставало важко дихати* (М. Трублаїні); *Чорний спалах, гуркіт вибуху, завирувало полум'я, охопило вогнем всю стіну* (В. Близнець); * Образно. *В голові*

завирували думки (Іван Ле); *Все завирувало в моїй душі — і смуток, і радість, і надія* (М. Руденко); // *безос. Лило як з відра..; через кілька хвилин налилися озерця, потім озера, потекли струмочки, потім завирувало, закрутилося на вулицях, канави виповнило водою* (Ю. Збанацький); *Раптом завирувало, загуло десь угорі, почувся страшної сили вибух* (Микита Чернявський).

2. *перен.* Почати вирувати (у 2 знач.), бурхливо рухатися великою масою. — *Чого на нього дивитися? Тягніть його з воза! — Натовп завирував, заколихався, задні напирали на передніх, і жива хвиля людських тіл .. накочувалася на вози* (Григорій Тютюнник); — *Христос воскрес! Христос воскрес! — полинуло, неначе хвиля, натовпом, і він здригнувся, зрушився, завирував* (Василь Шевчук); // Почати проявляти збудження, неспокій і т. ін. швидкими рухами, криками. *Зал завирував такими оваціями, які й не снились ніколи найвидатнішим артистам* (О. Довженко); *Віче завирувало й заревло* (І. Білик); // Почати буяти, виявлятися на повну силу. *У книгу поклади Живий листок... Як завирує Весна, — його знайди* (Т. Масенко); *Наближається зима — якесь полегшення в роботі, а там весна, і на полях знов завирує життя* (М. Циба); *У друкарні .. розпочиналася підготовча робота. Ще кілька годин — і вона завирує по-справжньому. Буде пущено в хід ротаційні машини* (О. Шугай).

◊ **Кров кипи́ть (закипа́є, виру́є** *і т. ін.)* **/ закипи́ть (завиру́є, зануртує** *і т. ін.)* **[у жи́лах (у скро́нях)]** *див.* **кров.**

ЗАВИСА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **зависа́ти.** *При роботі на плутаному льоні можливе зависання стебел льону на подільниках комбайна* (з навч. літ.); *Ліниве безтурботне зависання* [орлів] *у небі .. за одну мить перетворювалось на зібраний потужний кидок до землі* (Г. Вдовиченко); *Туман — це зависання мікроскопічних крапель води у повітрі* (із журн.); *Деякі приховані помилки програмування проявляють себе уже в процесі експлуатації програми. Це можуть бути несподівані повідомлення на екрані, зависання і т. ін.* (з навч. літ.); *У момент зависання зображення на моніторі застигає, на відміну від помилки виконання, при якій на екран видається відповідне повідомлення* (з навч. літ.); *Зависання в соцмережах.*

ЗАВИСА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.,* **ЗАВИ́СНУТИ,** ну, неш; *мин. ч.* зави́с, ла, ло *і рідко* зави́снув, нула, ло; *док.* 1. Зачепившись за що-небудь, тримаючись на чому-небудь, повисати, висіти. *Обернувшися лицем до даху, вихилив* [Панталаха] *ноги над роззявленою двоповерховою безоднею і почав помалу, обережно зсуватися з неї, зависаючи цілим тілом у повітрі* (І. Франко); *Подерся* [шукач] *вгору по крутому схилу. Кілька разів він зависав на одних руках, вчепившись за кущі* (Ю. Логвин); *Олексій Агеєв завис на високій сосні. Як не пробував він регулювати парашутом, натягуючи стропи, та все ж зачепився за гілля* (П. Автомонов); // Обійнявши (перев. за шию), триматися деякий час. *Чутка Настечка почула дзвін клямки, кидається з постелі на поріг і зависає батькові на шиї* (М. Стельмах); *Він же в обійми Енеєві впав і на шиї зависнув* (М. Зеров).

2. Триматися в повітрі, у просторі над землею. *Купчаться хмари, зависають низько над землею* (О. Довженко); *Чоловіки .. палили люльки, і дим хмарою зависав у кімнаті* (Ю. Хорунжий); *Спалахнув м'який постріл .. І в ту ж мить зависла в повітрі освітлювальна німецька ракета* (Іван Ле); *Гірський орел нерухомо завис у піднебессі* (С. Журахович); * Образно. — *Добраніч! — Добраніч! — і ми лишилися самі. Глупа, немила мовчанка зависла над нами* (Б. Лепкий); *Зависла напружена, пригнітлива тиша* (Є. Доломан); // *перен.* Загрожувати, бути близьким (про небезпеку, неприємність і т. ін.). *Біду, що зависала над княжим родом, .. до якогось часу приховували* (Д. Міщенко); *Неминуче якесь зло зависло над його головою* (Н. Кобринська).

3. Бути опущеним, схилятися, звисати. *Був* [звір] *трошки довший від лиса, .. і хвіст, не такий пушистий* [пухнастий], *як у лиса, стримів угору, а кінець зависав, мов китичка горобини* (В. Гжицький); *Про людське око, він трусонув Степана, .. а Даньковi так скрутив карка, що в чоловіка якось одразу по-гусячи зів'яла голова, болісно зависла на плечі* (М. Стельмах).

4. *перен.* Залишатися нерозв'язаним, нез'ясованим або невирішеним. *Прецікава стаття* [Олени Теліги] *1935-го року "Якими нас прагнете?" зачіпала низку страшенно дражливих питань, котрі на десятки літ так і зависли в українській культурі без відповіді* (О. Забужко).

5. *інформ., розм.* Раптово переставати виконувати команди; переставати діяти (перев. про комп'ютерну програму, комп'ютер і т. ін.). *Мобільник чомусь часто зависає* (з Інтернету); *Комп'ютер завис під час збереження файлу* (з Інтернету).

6. *перен., жарг.* Довго затримуватися, перебувати де-небудь. — *Знаєш, що ми жерли, коли зависали два тижні в підвалі в одного чувака?* (І. Карпа); *Від причалу треба пробиратися чагарниками більше ніж кілометр. Зранку тут може зависнути самотній рибалка* (А. Дністровий).

◊ **(1) Зави́снути / зависа́ти на сере́дині** — опинитися в невизначеному становищі. *Від бідних відірвалися* [Чуплаки], *до багатих не прибилися, та так і зависли на середині* (С. Чорнобривець); *Мамина хвороба зупинила всі мої справи. Поїздка до Німеччини на стажування зависла на середині* (із журн.).

ЗАВИ́СЛИВИЙ, а, е, *рідко.* Те саме, що **за́здрий, за́здрісний.** *Вона задалася заслива та ненажерлива, хотіла над усіма старшинувати* (Панас Мирний); [Ц о к у л ь:] *Ач, яка завислива лукава молодиця!* (І. Карпенко-Карий); *"Які милі ці прості люди! Дивно, що якось про це я ніколи не думав, — міркував Антіной .. — Не зависливі... сердечні... добрі..."* (Н. Королева); *Князі і їх бояри зависливим оком гляділи на те життя, в якім для них не було місця, в якім їх не потребували* (І. Франко).

ЗАВИ́СЛИВО, *рідко.* Присл. до **зави́сливий.** — *Тобі таки вдає* [вдається] *на те кохання! — додала, регочучи, Горпина, зависливо глянувши на подругу* (Панас Мирний); *Зависливо дивитися* [сільським дітям] *на ножики, перстені* [персні] *та скиндячки, що другі понамінювали* (І. Франко).

ЗАВИ́СЛИЙ, а, е. 1. Дієпр. акт. до **зави́снути.** *Війська, залишаючи завислих на дротах убитих, змушені були відійти назад у степ* (О. Гончар); *Капітан Пабло помічає, що берег спинився, спинилися високі пальми, спинилися завислі над водою ліани* (Ю. Бедзик); *Завислу в кабінеті тишу зненацька розірвав зумер* (О. Авраменко, В. Авраменко).

2. *у знач. прикм.* Те саме, що **суспендо́ваний.** *Броунівський рух зумовлений тепловим рухом молекул рідини, в якій є завислі частинки* (з навч. літ.); *Кров являє собою прозору рідину — кров'яну плазму, в якій у завислому стані перебуває безліч кров'яних клітин — червоних і білих тілець* (з навч. літ.).

ЗАВИ́СНИЙ, а, е, *рідко.* Те саме, що **за́здрий, за́здрісний.** *Я зовсім розсердився: .. на все і на всіх зависний і ні до кого не озиваюсь* (Марко Вовчок); *Син зависний, лихий та скупий, а невістка ще зліша за його* [нього] *й теж має жадобу до грошей* (І. Нечуй-Левицький); *Сиві, чорні хмари збилися в густі клуби і, як зависні баби, підслухували любу розмову закоханої пари* (Н. Кобринська); *А ворог — се дійсно небезпечна річ. Особливо тоді, коли він має зависне серце* (О. Назарук).

ЗАВИ́СНІСТЬ, ності, *ж., рідко.* Властивість за знач. **зави́сний**; заздрість. — *Я на вашому місці купив би такий екіпаж, що всі сусіди аж луснули б од зависності* (І. Нечуй-Левицький).

ЗАВИ́СНО, *рідко.* Присл. до **зави́сний.** *Робітники .. зависно гляділи на цілий той обряд. Но ось уже кидання грошей скінчилось — ямка мало що не повна* (І. Франко); *Гриць люто, майже зависно, шарпнув коня за голову і .. поїхав назад* (О. Кобилянська).

ЗАВИ́СНУТИ *див.* **зависа́ти.**

ЗАВИСО́КИЙ, а, е. Вищий, ніж звичайно або потрібно; надто високий. *У нас приходили .. питати про велику хату, проте жодна не найняла: для того завелика, для другого зависока* (Леся Українка); *Кожна риса обличчя* [Галини] *була недосконала, погана, потворна: горбуватий ніс, випнуті товсті уста, надмірно вигнуті брови, зависоке чоло* (В. Земляк); *Не менш цікаво було і виглядати з-за тину .. Була лише одна незручність: зависокий тин, і мені доводилося весь час спинатися навшпиньки* (А. Дімаров); *Більшість підприємців вважає відсоткові кредитні ставки зависокими* (із журн.); *Це була зависока честь для вихованця, коли вихователь саджає поруч себе і пригощає своєю трапезою* (С. Добровольський); [Т і м о н:] *Ви нас розважили, прекрасні дами, Прикрасивши бенкет наш .. Ви блиск і гідність принесли з собою ..* [1-а д а м а:] *Це зависока похвала, Тімоне* (В. Мисик, пер. з тв. В. Шекспіра).

ЗАВИ́СОКО. Присл. до **зависо́кий.** *Мовчки глядів* [Михайло] *на батька трохи зависоко піднятою головою, зломаним* [зломленим] *скляним зором і смертельно блідим лицем* (О. Кобилянська); *Його* [гетьмана] *голос дрижав, як зависоко настроєна струна, то могутнів, як грюкіт весняного грому, то заломлювався і поринав у глибині розпуки* (Б. Лепкий); // *у знач. пред. От забаглося мудрецеві зміряти, як то зависоко від землі до неба. Іде до орла та просить понести його вгору. Бо тільки орел міг найвище злетіти* (з казки); *Одним рухом, як старший лейтенант Пайчадзе, вискочити на борт машини не зміг — для мене було зависоко* (В. Нестайко).

ЗАВИСОЧІ́ТИ, чи́ть *і* чі́є, *док.* Почати височіти. *Десь спереду зависочів раптом якийсь горб* (О. Лисяк); *Під холодними вітрами й зливою на гору Воскресінецьку рушив хресний хід, де зависочів величезний хрест, обмаяний зелом та квітами, — символ народного воскресіння* (із журн.); *Генії не можуть зависочіти без попередньої роботи цілих поколінь, що прочищають дорогу одному вибранцеві* (з публіц. літ.).

ЗА́ВИСТЬ, і, *ж., рідко.* Те саме, що **за́здрість.** *Вам на зависть, а їй* [кумі] *на користь* (Номис); *Я глибоко в душі й любов таю, й ненависть; Осуджує ж мене мізерна тільки зависть* (П. Куліш); *Старша панна .. з завистю дивилася на його пальці, що, мов божевільні, бігали по клавішах* (І. Франко); *Мене до нього* [світського життя] *не тягне. Салони, модні одяги, гарні влесливі слова, — і зависть, і облуда, і брехня* (Б. Лепкий); *Людська зависть і злоба, як грабіжні звірюки, ждуть на свою жертву, щоби зловити її у пригожу хвилинку* (О. Назарук).

ЗА́ВИСЬ, і, *ж.* Те саме, що **суспе́нзія.** *Зависьдрібнодисперсних частинок утворюється в атмосфері при спалюванні бензину у двигунах автомобілів, а також у результаті процесів згоряння під час промислового виробництва. Цю суспензію видно неозброєним оком як чорний дим* (з наук.-попул. літ.); *Основна частина органічної речовини океану перебуває в розчиненому стані і лише 3–5 % — у вигляді зависей* (з навч. літ.).

ЗАВИТА́ТИ, а́ю, а́єш, *док., книжн.* Почати витати. *І вірю я в грядущеє добро: над людськістю так щастя завитає, як у моїй душі тоді в той день весни* (Уляна Кравченко); *Загублений у міражі марних сподівань дух життя знову завитав у душі. Тодосій заспокоївся, скріпився якимись потаємними думками* (Р. Андріяшик); *В праеді Божій просвітімся, В правді Божій веселімся, Щезла страшна вже неволя, Завитала краща доля, Доля Божая з небес: Христос воскрес!* (з рел.-церк. літ.).

ЗАВИ́ТИ[1], и́ю, и́єш, *док.* 1. *тільки 3 ос.* Почати вити (у 1 знач.), завивати (про собак, вовків та деяких інших тварин). *Вогні згасли й одночасно, десь недалеко в комишах, жалібно завив голодний вовк* (М. Коцюбинський); *Раптом підвівся й завив пес — тихенько й тривожно* (М. Хвильовий); *Здалеку тоскно-тоскно завив вовк* (М. Стельмах).

2. *тільки 3 ос., перен.* Почати утворювати звуки, подібні до виття (про вітер, заметіль і т. ін.). *Пожовкнув ліс .. У верховітті завив вітер, заплакало небо старечо* (А. Головко); *За який день пролетять .. дикі гуси й качки, поспішаючи на південь, бо незабаром захвище, завиє пурга* (Б. Антоненко-Давидович); *Загула, завила страшна хурделиця* (М. Стельмах); // *безос. Реве, свище заверюха. По лісу завило; Як те море, біле поле Снігом покотилось* (Т. Шевченко); // Почати утворювати довгі протяжні звуки (про механізми, машини і т. ін.). *Через хвилину хлопнули автомобільні дверці, завив стартер, загуркотів мотор* (Іван Ле); *Машина заїхала в широку ковбаню, важко, натужно завила мотором і забуксувала* (В. Козаченко); *Тоскно завили крани у ванній, стихли* (Є. Пашковський); // Почати видавати довгу протяжну мелодію, звукові сигнали і т. ін. (про музичні інструменти, сигнальні апарати і т. ін.). *До утрені завив з дзвіниці Великий дзвін* (Т. Шевченко); *Вночі в козацькому таборі цілком несподівано завили сурми* (Я. Качура); *На палубі завила сирена* (В. Кучер).

3. *розм.* Почати голосно і протяжно викрикувати, стогнати (про людей). *Як здума* [Халявський], *що вже не можна нічим діла поправити, та так і заголосить, аж завиє* (Г. Квітка-Основ'яненко); *То вона* [Параска] *схоплювалася і вила на всю хату, то, прилігши, затихала, щоб через годину ще дужче завити. Їй було .. так важко!* (Панас Мирний); *Сильно дзьобнув* [сокіл] *обозного в лисину, аж той завив* (О. Ільченко); *Коробець .. стиснув кулаки, вдарив себе в груди так, що аж загуло, завив якось по-тваринному, розпачливо* (Ю. Збанацький); // Заспівати протяжно, тужливо або не в лад. [М и к и т а:] *Хай вам враг з такою піснею!* [М а р у с я:] *А ти заткни вуха та й не слухай.* [М и к и т а:] *Ба ні*

ж, завили неначе по мертвому! (М. Кропивницький); *П'яні бурлаки вже завили, як вовки в лісі...* (І. Нечуй-Левицький).

ЗАВИ́ТИ[2] *див.* **завива́ти**[2].

ЗАВИ́ТИ[3] *див.* **завива́ти**[3].

ЗАВИ́ТИЙ[1], а, е. Дієпр. пас. до **зави́ти**[2]. *Голову його вкривали коротенькі .. ясні коси, зроду завиті кучерями по всій голові* (І. Нечуй-Левицький); *Я трохи здивувалась, коли застала її одного разу перед свічадом, чепурну, завиту* (Леся Українка); — *Ну, а вона вам що?* — *важко дихаючи, голосно спитала вона, хутко поправляючи свій білий, хвилями завитий чуб* (В. Винниченко); *Сьогодні він .. примостився на окривілій веранді біля холодної, по-баранячому завитої вгорі колони* (М. Стельмах).

ЗАВИ́ТИЙ[2], а, е. Дієпр. пас. до **зави́ти**[3]. *В нім* [папері] *були завиті коробки з сірниками* (Л. Мартович); *Усі її товаришки прибиралися в капелюхи й насміхалися з Гінди, що вона у хустку завита* (Н. Кобринська); *Я замружився і побачив лискучий дах чепурного будиночка, завиту диким виноградом альтанку, вулики в молодім садку, у дворі — водогінну колонку...* (В. Дрозд); * Образно. *Завитий в серпанок білого диму, Семен зігнувся і схопився за бік* (М. Коцюбинський).

ЗАВИ́ТИСЯ[1] *див.* **завива́тися**[1].

ЗАВИ́ТИСЯ[2] *див.* **завива́тися**[2].

ЗА́ВИТКА, и, *ж.* Частина внутрішнього вуха. *Волокна слухового нерва проходять від завитки до слухових центрів головного мозку* (з наук. літ.); *Завитка — це закручений хід у вусі, який робить два з половиною оберти навколо центральної осі* (з навч. літ.).

ЗАВИТКО́ВИЙ[1], а, е. Прикм. до **за́витка.** *Завитковий орган функціонує від дня народження дитини, але у новонароджених спостерігається відносна глухота, яка пов'язана з особливостями будови їхнього вуха* (з наук. літ.).

ЗАВИТКО́ВИЙ[2], а, е. Прикм. до **за́вито́к** 2. *Бувають різні типи апаратів штучної нирки — спіральний, завитковий, пластинчатий* (з навч. літ.).

ЗАВИТКОПОДІ́БНИЙ, а, е. Який має вигляд, форму завитка (у 2 знач.). *Завиткоподібні свердла своєю формою нагадують ложкові свердла* (з навч. літ.); *Завиткоподібний відросток.*

ЗА́ВИТО́К, за́витка́, *ч.* 1. Завите, закручене пасмо волосся. *Обличчя її було червоне. Мокрі завитки прилипли до скронь* (В. Гжицький); *Батько гладив її по голові, наче маленьку: його пальці, м'які й обережні, ходили по кучерях, по завитках над вухом* (Б. Харчук); *Сивоок .. вирізнявся з-поміж усіх бранців світлим волоссям, пшенично-золотою, в цупких завитках бородою* (П. Загребельний).

2. Те, що має форму спіралі, утворює закручену лінію. *Навколо .. лампи звивалися вибагливі плетива мідних котушок, химерних завитків, блискучих конденсаторів і опорів* (В. Владко); *Завиток — орнаментний ліпний мотив у вигляді спіралі* (з наук. літ.); // Одна закручена частинка чогонебудь, схожого на спіраль. *Я бачу, як знов вона* [кранівниця] *в світанки, Крізь іскор рої і диму завитки, Несе понад цехом важкі болванки* (Я. Шпорта); *Десь нагорі відчинилися двері, в темний завиток сходів проникло розпорошене світло* (Ю. Логвин); // *розм.* Вигадлива, примхлива, закручена лінія у письмі. *Почерк у Пріськи, справді, красивий, округлий, з мудрими завитками* (М. Стельмах); *Хтось тицяв художникові каталог для автографа, він коряво черкав кілька завитків, часто навіть не дивлячись на того, хто бажав отримати пам'ятний підпис* (А. Кокотюха).

3. *бот.* Тип суцвіття в рослин. *Завиток — це суцвіття, в якому спірально закручена більш молода частина з нерозпущеними квітками* (з наук. літ.).

ЗАВИТУ́ШКА, и, *ж., розм.* Те саме, що **за́вито́к** 2. *Золотава стружка в'юнилась, граючись вислизала з-під рук, згорталася химерними завитушками, падала до ніг* (Ю. Збанацький); *Напередодні Великодня готову паску мазали зверху яєчним білком і посипали маком, інколи прикрашали завитушками з тіста* (з наук.-попул. літ.); *Невідомий народний умілець прикрасив бандуру чепурними завитушками* (із журн.); *Написано* [під бутсами] *від руки, з розмахом і завитушками, всім .. знайоме ім'я: Шева...* (Г. Тарасюк).

ЗАВИХЛЯ́ТИ, я́ю, я́єш, *док., розм.* 1. *чим.* Почати вихляти (у 1 знач.), махати, хитати. *Вони* [собаки] .. *завихляли хвостами, впізнавши хазяїна* (О. Донченко).

2. Почати вихляти (у 2 знач.), рухатися нерівно, похитуючись, звертаючи з боку на бік. *Стерновий .. покинув штурвал, і хвилі одразу збили пароплав з курсу. "Кайман" завихляв і пішов праворуч* (М. Трублаїні); *Раптом наш автобусик тріпнувся, мов риба на гачку, і завихляв колесами по асфальту* (А. Михайленко).

3. *перен.* Почати вихляти (у 3 знач.), хитрувати, говорити неправду. *Побачивши прихильне ставлення начальника до Максима, фінінспектор змінив тон. Як він затанцював, як він завихляв перед Максимом!* (І. Багряний).

ЗАВИХЛЯ́ТИСЯ, я́юся, я́єшся, *док., розм.* Почати вихлятися, вигинатися, згинатися. *Фреда найбільш зацікавив кістяк. — Привіт, дядю, — завихлявся перед ним* (Ю. Збанацький).

ЗАВИ́ХОРЕНИЙ[1], **ЗАВИ́ХРЕНИЙ**, а, е. 1. Дієпр. пас. до **зави́хорити**[1], **зави́хри́ти**[1]. *Його чуприна була розкуйовджена й стояла, мов копиця сіна, завихрена вітром* (І. Багряний); *Черниш уже не бачив нічого, крім протилежного берега, завихреного вогнем. Рвався до нього очима, всією істотою* (О. Гончар).

2. З вихором *(див.* **ви́хор**[1] 1). *Давно була та завихорена ніч* (С. Чорнобривець); *Олеся вже не чує його слів, бо в очах усе зливається в строкатий, завихорений потік, у суцільне і рване водночас, розчленоване, як на картині супермодерніста, коло* (В. Яворівський); * Образно. *В його збудженій, завихреній, збентеженій душі нуртували незнані досі почуття і думки* (В. Малик).

ЗАВИ́ХОРЕНИЙ[2], **ЗАВИ́ХРЕНИЙ**, а, е. З вихором *(див.* **ви́хор**[2]). *Він не скоро візьме нову річ яку* [з одягу] .. *Розхристаний, завихрений, він привільніше почуває себе* (К. Гордієнко); *Дивлячись на його худу постать, .. на рудуватий, завихрений чубчик, важко здогадатися, що перед тобою редактор районної газети* (П. Запаренко).

ЗАВИ́ХОРИТИ[1] *див.* **зави́хрювати**[1].

ЗАВИ́ХОРИТИ[2] *див.* **зави́хрювати**[2].

ЗАВИ́ХОРИТИСЯ[1] *див.* **зави́хрюватися**[1].

ЗАВИ́ХОРИТИСЯ[2] *див.* **зави́хрюватися**[2].

ЗАВИ́ХРЕНИЙ[1] *див.* **зави́хорений**[1].

ЗАВИ́ХРЕНИЙ[2] *див.* **зави́хорений**[2].

ЗАВИ́ХРЕННЯ, я, *с.* 1. Утворення вихорів *(див.* **ви́хор**[1] 1) у рідині або газі; струмені води, повітря і т. ін., що швидко крутяться внаслідок руху якого-небудь предмета. *Парашут вийшов з завихрення після літака і почав плавко, але швидко*

падати вниз (Ю. Смолич); *Дим із топок потрапляв до спеціальних металевих циклонів, де внаслідок завихрення осідають частинки золи і сажі* (з газ.); // Що-небудь, схоже на вихор, подібне до вихору *(див.* **ви́хор**¹ 1). *Гершель не помилявся: світиться лише поверхнева атмосфера Сонця, а сонячні плями — це завихрення, котрі дозволяють зазирнути в глибини атмосфери* (М. Руденко); * Образно. *Бубнявіють думки, проростають словами, Їх пагіння бринить у завихренні днів — Цілий тиждень живу і ходжу між левами, Недаремно ж і місто взивається — Львів* (В. Симоненко).

2. *розм.* Дивацтво в поведінці, думках і т. ін. *В Лукії Назарівни бувають іноді такі завихрення настрою, що й сам Федя не вгадає* (О. Гончар); *У мене було завихрення в голові від його слів* (О. Бердник); *Говорити із завихреннями.*

ЗАВИ́ХРИ́ТИ¹ *див.* **зави́хрювати¹.**

ЗАВИ́ХРИ́ТИ² *див.* **зави́хрювати².**

ЗАВИ́ХРИ́ТИСЯ¹ *див.* **зави́хрюватися¹.**

ЗАВИ́ХРИ́ТИСЯ² *див.* **зави́хрюватися².**

ЗАВИ́ХРЮВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **зави́хрювати¹** і **зави́хрюватися¹.** *Коли тепле повітря потрапляє в масу холодного, тоді холодне повітря, як більш щільне, виштовхує тепле. При цьому відбувається завихрювання повітряних течій* (з наук. літ.); *У деяких форсунках завихрювання фарби створюється за допомогою спеціального гвинтоподібного осердя* (із журн.).

ЗАВИ́ХРЮВАТИ¹, юю, юєш, *недок.,* **ЗАВИ́ХОРИТИ,** рю, риш, **ЗАВИ́ХРИ́ТИ,** и́хрю, и́хри́ш, *док.* 1. *що і без прям. дод.* Закручувати, здіймати що-небудь, утворюючи вихор, вихори *(див.* **ви́хор**¹ 1). *Хтось підштовхнув ззаду — і сани, набираючи швидкості, завихрюючи за собою пухкий сніг, помчали з гори* (В. Малик); *Дрезина несамовито загаркотіла й понеслась, завихривши клуби пилюги позад себе* (Іван Ле); *Вітер .. завихрив листям* (І. Пільгук); // *безос. Перед Різдвяними святами вдарили морози. Замело, завихрило надворі* (М. Олійник); *Надворі загуділо, завихрило — знову знялася хуртовина, хуга* (Ю. Мушкетик).

2. *тільки 3 ос.* Те саме, що **зави́хрюватися¹.** *Пил завихрив, задзвенів бубонець* (А. Малишко); *Завихорив вітер, скрутив у джгута снігову завію й ляснув старого царського джуру боляче по обличчі* (Р. Іваничук); *Мислі, одна одну переганяючи, завихрили йому* [Рудику] *в голові, як ніколи до того: не встигне яскраво промайнути одна думка, а друга вже підхоплює першу, вивершує кінець — а далі зринає третя — ще яскравіша...* (Г. Косинка); *Не встиг Шмалько відповісти, як буря голосів ніби за командою завихорила над юрбою* (С. Добровольський).

ЗАВИ́ХРЮВАТИ², юю, юєш, *недок.,* **ЗАВИ́ХОРИТИ,** рю, риш, **ЗАВИ́ХРИ́ТИ,** и́хрю, и́хри́ш, *док., що.* Закручувати вихором, вихорами *(див.* **ви́хор²).** *Холодний колючий сніг різав її обличчя, вітер люто завихрив кучерик чорного волосся, який вибився з-під шапочки* (О. Донченко); // Робити кошлатим. *Чи жартома, чи залюбки — все осінь робить навпаки: де б шелестіти падолистом, гримить акордом урочистим, запавутинює луги, в лугах завихрює стоги* (В. Швець); *На гребені вітер завихрив сніпки, і дах скидався на розкуйовдженого після бійки півня* (В. Кучер).

ЗАВИ́ХРЮВАТИСЯ¹, юється, *недок.,* **ЗАВИ́ХОРИТИСЯ,** иться, **ЗАВИ́ХРИ́ТИСЯ,** и́хри́ться, *док.* 1. Здійматися, носитися вихором, вихорами *(див.* **ви́хор**¹ 1). *Над циліндром високої труби завихрюється на вітрі чорний султан диму* (П. Колесник); *Сніг, підхоплений хурделицею знизу, змішувався з тим, що густо сипався згори, і, завихрюючись між небом і землею, мчав хмарами у безвісті* (В. Речмедін); *Десь завихрюється циклон* (Любко Дереш); *На широкій дорозі завихрився сірий стовпчик пилюки і, обертаючись довкола себе, побіг поперед коня* (С. Журахович); // *безос. Легка курява здіймається за ним* [трактором]. *Ще вчора не куріло, а сьогодні завихрюється вслід...* (О. Гончар).

2. *перен.* Надзвичайно швидко рухатися, розвиватися (про події, думки і т. ін.). *Думка його закаламутилась, завихорилась* (Панас Мирний); *Ад'ютант виструнчився ще дужче, і в збентежених очах його завихрилося замішання* (Григорій Тютюнник); *В голові роєм завихрилися спогади, перед очима встали картини минулого життя, якому, як здавалося йому колись, не буде кінця* (В. Малик); // *безос. Годоєві на думку спадали життя всіляких святих великомучеників .. Перед очима попливло й завихрилось у задушному мареві півтемної світлиці* (І. Білик).

ЗАВИ́ХРЮВАТИСЯ², юється, *недок.,* **ЗАВИ́ХОРИТИСЯ,** иться, **ЗАВИ́ХРИ́ТИСЯ,** и́хри́ться, *док.* Підніматися вихором, вихрами *(див.* **ви́хор²).** *Руде волосся його розметалось і завихорилось від патетичних рухів* (О. Довженко); *Видно, він поспішав .. Від швидкої ходи непокрита чуприна ще більше завихрилась* (В. Речмедін).

ЗАВИ́ЧКА, и, *ж., діал.* Звичка. *Я й завички не брала удень спати* (Сл. Б. Грінченка); *Артист у душі, він* [І. Тобілевич] *все ж своїми завичками та вподобаннями був далекий од того життя артистичної богеми, яке тоді провадила здебільшого акторська братва* (С. Єфремов).

ЗАВИЩА́ТИ, щу́, щи́ш, *док.* 1. Почати вища́ти. *Вовк крізь шпарку пропхався до хліва, почула його Свиня та й як закричить! Поросята собі як не завищать..!* (І. Франко); *Замкú пудові у дверей забряжчали, І засови у кунах залізні важкі завищали* (П. Куліш); *Завищала пила, вгризлася зубами в дерево, посипалась додолу тирса, закипіла робота* (Ю. Збанацький); *Коли ж увечері з'явиться джаз.., коли розташуються та вдарять електрогітарами, завищать, заверещать у підсилювачі, аж вуха тобі тріскаються, тоді Ягнич на знак протесту й зовсім залишає палубу* (О. Гончар).

2. Видати звук із виском, викриком. — *Через твою жінку .. та я буду на старість таке лихо терпіти!* — *крикнула, аж завищала Кайдашиха* (І. Нечуй-Левицький).

ЗАВИ́ЩЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **зави́щити.** — *В учнів оцінки .. з української мови завищені...* (Ю. Мушкетик); *Гадаю, що конфліктність в людині виникає внаслідок завищених (або занижених) самооцінок* (І. Жиленко); *Міністр Новак оголосив, що нам слід узяти тижневий тайм-аут на подальші закупівлі .. Власне, ми могли б сплачувати й завищену ціну, проте тим самим продемонстрували б свою слабкість* (О. Авраменко, В. Авраменко); // **зави́щено,** *безос. пред. Завищено вартість продукції; Завищено тарифи.*

ЗАВИ́ЩЕНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **зави́щений.** *Об'єктивною основою девальвації є завищеність офіційного валютного курсу порівняно з ринковим* (з навч. літ.); *Я так думаю, що юридично бездоганно довести завищеність цін не дуже легко* (з газ.).

ЗАВИ́ЩЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **зави́щити.** *Арешти відбувались на тлі нечуваного голоду на Україні, спричиненого .. бюрократичним завищенням реальних можливостей хлібоздачі в Москві та стрічними планами Раднаркому, обкомів*

та райкомів України (Б. Антоненко-Давидович); *Зумисна фальсифікація результатів фінансової звітності, завищення прибутків з метою впливу на курс акцій у деяких випадках призвели до краху найбільших корпорацій* (з газ.); *В Україні, за висновками багатьох експертів, періодично траплялося штучне завищення курсу гривні, яке мало своїм підґрунтям швидше політичні, ніж економічні аргументи* (з газ.).

ЗАВИ́ЩИТИ *див.* **зави́щувати.**

ЗАВИ́ЩУВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **зави́щувати.** *Налагодження обліку величезної маси натуральних показників, перевірка завжди завищуваних заявок потребували величезної армії обліковців та контролерів* (з газ.); *Завищувані плани.*

ЗАВИ́ЩУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **зави́щувати.** *Андрій Степанович .. сам якось казав .. про шкідливість завищування оцінок* (Б. Антоненко-Давидович); *Антимонопольний комітет звинуватив цукроварів та торговельні мережі у завищуванні цін на цукор і зобов'язав знизити їх* (з газ.).

ЗАВИ́ЩУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАВИ́ЩИТИ,** щу, щиш, *док., що.* Робити вищим, ніж досі, ніж прийнято; протилежне з а н и ж у в а т и . *Широкі плечі можна зменшити, використовуючи форми одягу з вузьким ліфом і широкою спідницею, у виробах зі звичайним втачним рукавом бажано завищувати лінію пройми* (з навч. літ.); // Робити вищим, ніж потрібно в певних конкретних умовах; збільшувати (норму, ціну, оцінку і т. ін.). *Вона, редакція, одривається від реального ґрунту, забуває про елементарну чемність, завищує ціну свого часопису* (М. Сиротюк); *Прагнучи до збільшення експорту хліба, сталінське керівництво вирішило у середині 1932 р. збільшити план хлібозаготівель. Для цього вимагали від планових органів якомога більше завищувати Україні плани хлібозаготівлі* (з наук.-попул. літ.); *То, виходить, Лідія Олексіївна завищила мені оцінку? — Ні, не завищила* (Г. Усач).

ЗАВИ́ЩУВАТИСЯ, ється, *недок.* Пас. до **зави́щувати.** *Імпортні мита на зерно в ЄС встановлюються на основі довідкових цін, які зазвичай завищуються* (з наук. літ.).

ЗАВІБРУВА́ТИ, у́є, *док.* Почати вібрувати. *Будівлі в місті аж трусонуло, завібрували й забриніли шибки — здавалось, затрусилася сама земля... То гримнув залп важких гармат* (Ю. Смолич); *Звук на октаву знизився, боляче завібрували барабанні перетинки* (П. Колесник); * Образно. *Барвінкова височінь завібрувала, забриніла вся невидимими струнами* (О. Гончар); *Нарешті зоря спалахнула сліпучим фіолетом, видовжилася, завібрувала і, немов загострена стріла, впала, майнувши пишним хвостом, десь за лісом* (О. Бердник).

ЗАВІВА́ТИ, а́є, *рідко* **ЗАВІ́ЮВАТИ,**ює, *недок.,* **ЗАВІ́ЯТИ,** і́є, *док.* 1. *тільки* **завіва́ти.** Злегка віяти; повівати. *Вітер віє, вітер віє, вітер завіває, А дівчина воду носить, зілля поливає* (з коломийки); *Вітер віє, завіває, З України не вертає* (С. Руданський); *Словами промовляла* [Ярославна]: *— Вітре, — каже, — буйнеє вітрило! .. Нащо ж вієш, вієш-завіваєш, Нащо ханові стріли хапаєш..?* (Панас Мирний).

2. *тільки* **завіва́ти.** Задувати, проникати куди-небудь. *Меншиков казав огнище перенести під стіну дзвіниці, з того боку, куди завівав зимний, сильний вітер* (Б. Лепкий); *Поїзд рушив, збільшуючи і збільшуючи ходу. І вітер завівав у сінці дужче і дужче* (Т. Осьмачка); *Завіває вітер у землянку* (Ю. Яновський); // *безос. — Коли б вікна та сякі-такі двері навісити, щоб хоч снігом не завівало* (М. Стельмах); *За вікном так тужно шуміло осінню, вітром, дощем, завівало звідти такою негодою на цю маленьку хатину в глиницях з її теплим каганчиком...* (О. Гончар).

3. *що.* Віючи, наносити, насипати чого-небудь у щось, кудись (про вітер). *Вітер гуляє над пустирищем, крутить в повітрі піском та ярмарковим сміттям, завіваючи все це і в миски, і торговкам у казани* (О. Гончар); *Ішла* [Галя] *з сіткою, напхом напханою пакунками, і вітер завіював їй під парасолю краплі* (Валерій Шевчук); // *кого, що.* Засипати, заносити кого-, що-небудь снігом, піском і т. ін. *Хурделиця слід завіва* (М. Гірник); *Іди в обійми завірюхи, Іди наосліп — крізь югу, Бо знай, що тільки слабодухих Вона завіює в снігу!* (І. Гнатюк); [С в і т л а н а:] *А як ти взимку добиратимешся? Замете, завіє хуртовина дороги...* (М. Зарудний); *Вже неминуче буде сніг з хвилини на хвилину... Завіє сніг і наш поріг, і в полі бадилину* (М. Вінграновський); // *безос. Завівало нас сніжком не раз добре* (М. Грушевський); *Скоро вдарили перші морози, снігом завіяло села* (В. Кучер); * Образно. *Козак не пушинка, куди б його не завіяло, мусив вернутися на Січ або хоч подати про себе вість* (Ю. Мушкетик).

4. *тільки* **завія́ти.** Почати віяти (про вітер, завірюху і т. ін.). *Хмари сірі і низькі. Мабуть, скоро сніг завіє* (В. Барка); *Вітер завіяв з великою силою* (А. Калин); // *безос. Завіяло порошею... Як легко в горах дишеться!* (І. Нехода).

ЗАВІВА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *рідко* **ЗАВІ́ЮВАТИСЯ,**ююся, юєшся, *недок.,* **ЗАВІ́ЯТИСЯ,** юся, єшся, *док.* 1. *тільки 3 ос., рідко.* Те саме, що **завіва́ти** 2, 3. *Сніг стукотів..; у відчинені двері завіювалися снігові косми* (Валерій Шевчук).

2. *перев. док., перен., розм.* Вирушати, відправлятися кудинебудь. *Іноді мені обридала служба, і я кидав все і завіювався куди-небудь в повіт тижнів на два і більш* (М. Кропивницький); *Встромив* [вербову гілку в землю], *та й покинув на Божую волю Пускати коріння й рости чи всихать Одній без призору, а сам свою долю завіявсь по білому світу шукать* (Я. Щоголів); *Похитав* [Максим] *чомусь сумовито головою і чомусь подумав, що добре було б кудись завіятись у кіно чи в театр* (Н. Рибак); // *тільки док.* Подітися, зникнути, пропасти. *— А де ж Левдик? — Хто його зна .. кудись завіявся... Мабуть, п'є, — сказав високий похмурий чоловік* (Б. Грінченко); *— А де ж запропастився наш провідник? Друзі, ви не бачили, куди завіявся цей негідник?* (О. Авраменко).

3. *перен.* З'являтися, виникати (про почуття, думки і т. ін.). *Він тоді думав ще й про те, що всі вони стоять на такому прузі, на такім життєвім валу, де можуть загинути щомиті, через те в його голову завіюються такі думки* (Ю. Мушкетик); *Чи від того, що так широко розсвіталося над ним* [Петром], *чи від самотності, розпач завіявся йому в груди* (Валерій Шевчук).

4. *тільки недок.* Пас. до **завіва́ти** 3. *Завівається снігом все навколо, навіть стежини не видно* (із журн.).

ЗАВІВТА́РНИЙ, а, е. Розташований за вівтарем. *Велична завівтарна композиція "Христос-Вчитель" створена відомим художником другої половини XVIII ст. Франциском Смуглевичем* (з наук.-попул. літ.); *У завівтарній частині храму за ґратами знаходяться фрески XV–XVI ст., які зображують житіє св. Румбольта* (із журн.).

ЗА́ВІД *див.* **за́води.**

ЗАВІ́Д *див.* **заво́д**[4].

ЗАВІ́ДАТЕЛЬ, я, *ч., заст.* Завідувач. *В Кракові нас зустріла перша несподіванка. На двірці дожидав нас пан Зигмунт — Генрись казав, що се завідатель дому його батька* (І. Франко); *Талочка дивувалася — й чому це Чайка вигадав пізно ввечері заносити працю до завідателя видавництвом?* (Д. Бузько); *Старшина привіз із собою не саму комісію, а ще й Юхима Івановича, завідателя міністерської двокласної школи* (І. Микитенко).

ЗАВІ́ДАТЕЛЬКА, и, *ж., заст.* Жін. до **завідатель.** *Марі — завідателька політичного бюро* (Я. Качура).

ЗАВІ́ДАТИ, аю, аєш, *док., діал.* 1. *кого, що.* Відвідати. *І стара Чайчиха не завідає нас, і Пилипиха сердиться: нікому поради дати, нікому розважити...* (Марко Вовчок); *Нехай мене той завіда, Що в полі обіда* (П. Чубинський).

2. Зайти, завітати куди-небудь. — *Може, куди завідав* [Павло]*?* (Марко Вовчок).

ЗАВІДНИ́Й, á, é. Те саме, що **заводни́й.** — *Сидить* [поранений], *скулившись, і, притримуючи ліву руку, хитається, як завідна лялька* (Григорій Тютюнник); *Завідні іграшки.*

ЗАВІ́ДОМИЙ, а, е, *рідко.* Наперед відомий; явний, неприхований. *Життя Оксани опиниться під більш реальною загрозою. Гаразд, що робити? Підставлятися під завідомий відмив грошей, потім пояснювати, чому вона пішла на грубі порушення, ніхто ж не повірить* (А. Кокотюха); *Незважаючи на явну авантюрність задумки Ігоря, завідому її приреченість, що зрештою і сталося, літописець не шкодує добрих слів, щоб якнайкраще представити свого князя* (з наук. літ.).

ЗАВІДО́МИТИ, млю, миш; *мн.* завідо́млять; *док., кого, що, діал.* Повідомити. *Він* [Пес] *зістався вірний чоловікові і завідомив його про ухвалу звірів* (І. Франко); *Жіноцтво за одну ніч пошило хоругву, і незабаром дружина була готова іти в будь-який бій. Лишилося тільки завідомити про цю історичну подію пана гетьмана* (Ю. Винничук).

ЗАВІ́ДОМО, *присл., рідко.* Наперед, заздалегідь. *Життя може набувати таких різноманітних форм .. Микола Петрович думав про це не раз — і кожного разу змушений був припиняти, кидати ці міркування, бо тут завідомо не можна було дійти яких-небудь, бодай відносно переконливих висновків* (В. Владко); *Завідомо знаючи, що в Ригора чогось немає, зверталисъ* [хлопці] *до нього з проханням: — Лявончик, дай тютюну* (Ю. Збанацький); // Явно, свідомо. *Громадянство України втрачається, якщо воно набуто внаслідок подання завідомо неправдивих відомостей або фальшивих документів* (з газ.).

ЗАВІ́ДУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **завідувати.** *Всі знали, що, крім завідування статистикою, товариш Безпалько взагалі багато важить у трестівських справах завдяки великому економічному досвідові* (В. Підмогильний); [А р к а д і й:] *Я вирішив Платона з завідування зняти і залишити просто хірургом* (О. Корнійчук); *Завідування кафедрою.*

ЗАВІ́ДУВАТИ, ую, уєш, *недок., чим.* Здійснювати керівництво, керувати чим-небудь. *Гетьман у кабінеті з Чуйкевичем балакав .. — Пильнуй двора і завідуй ним як слід* (Б. Лепкий); *Котляревський один час завідував репертуаром: в його посмертних паперах знайдено власноручно переписаний для вистави текст однієї з криловських комедій* (М. Зеров); *І от призначили мене завідувати — начальником комітету мистецтв нашого ж таки села. Завідую* (О. Довженко); // *розм., рідко.* Стежити за виконанням чого-небудь, розпоряджатися чимсь. *Вона привикла дома, що її батько про все старався, усім завідував, у найскрутнішій справі вмів собі порадити* (Л. Мартович); — *Слухай, хто у нас вихідною документацією завідує? — А нащо завідувати? Відділи розсилають* (А. Крижанівський).

ЗАВІ́ДУВАЧ, а, *ч., чого.* Той, хто завідує, керує якимнебудь виробництвом, науковим підрозділом, кабінетом і т. ін. *Завідувач наказує дядькам усяке зерно докупи зсипати крізь дірки в поверхах, все разом — жито, пшеницю, ячмінь, просо, гречку* (В. Барка); *Останні десять років Кость Григорович працював завідувачем міського пункту швидкої медичної допомоги* (О. Гончар); *Завідувач літературної частини театру трагікомедії запросив драматурга Сидоренкова на заключну розмову* (А. Крижанівський).

ЗАВІ́ДУВАЧКА, и, *ж., чого.* Жін. до **завідувач.** *Завідувачка ясел .. та практикантка показали нам їдальню* (О. Десняк); *На базі працювала завідувачкою взуттєво-швальної* [взуттєво-швейної] *майстерні молода, гарна собою жінка Лизавета Петрівна* (Б. Антоненко-Давидович); — *Неправда! — опанував себе Митько. — Виходить, я кажу неправду?! — обурилася завідувачка* (Г. Усач).

ЗАВІ́ДУЮЧА, чої, *ж., чим, рідко.* Жін. до **завідуючий.** *Коли брав* [Максим] *ключ у завідуючої поверхом* [готелю], *йому видалося, що вона якось особливо пильно глянула на нього* (Н. Рибак); *Вона мимохіть спитала в повної повільної жінки, чи не потрібно магазину продавців. Завідуюча подивилася на неї крізь окуляри і почала розпитувати про її освіту й батьків* (Валерій Шевчук).

ЗАВІ́ДУЮЧИЙ, чого, *ч., чим, рідко.* Те саме, що **завідувач.** *Ранком другого дня завідуючий складом зшив нові брезентові мішки, в яких тільки й дозволяється возити хутро, і заходився укладати подарунки* (І. Багмут); *Робочий день завідуючого відділом наполовину й складається з читання, перевірок, правок усіляких тез авторефератів, статей* (Ю. Мушкетик).

ЗАВІ́З, во́зу, *ч.* 1. *чого.* Те саме, що **заве́зення.** *Кавун був так собі. Але гості хвалили його без міри. Аді здогадався чому — кавун бахрейнський, з першого завозу* (Ю. Логвин); *На обсяг запасу матеріалів на підприємствах з тривалими виробничими циклами впливають строки запуску матеріалів у виробництво та строки завозу їх на склади підприємства* (з наук. літ.).

2. Певна кількість чого-небудь, що завозиться кудись. [Є ф р е м:] *На лотоках вода скаженіє, реве!.. І тільки на один постав меле* [млин]? *Чи завозу нема, чи несправне колесо?..* (М. Кропивницький); — *Матвій з Володьком зносять мішки, важать їх. Завіз великий, і зараз змолоти не вдасться* (У. Самчук); — *До ночі, тату, впораєтесь? — спитала Зінька. — Навряд, завіз великий. Прийду додому, може, тільки завтра надвечір* (А. Шиян).

ЗАВІЗВА́ННЯ, я, *с., діал.* Повістка. *Як возний приніс завізвання з суду, то Юрко злякався* (Л. Мартович); // Запрошення. — *Значить, на нині бесіді кінець! Розходіться по одному! — Але, помимо сього завізвання, ніхто не рухався з місця* (І. Франко); *На поминках* [Т. Г. Шевченка] *без завізвання п. Кобринської дуже рада б бути. Тільки що не знаю, коли вони відбудуться* (Уляна Кравченко).

ЗАВІЗВА́ТИ, ву́, ве́ш, *док., кого, діал.* Запросити. *Йшла* [сусіда] *у свою хату на спокій, завізвавши дівчинку й на завтра робити до себе* (Марко Вовчок); *Абдуллаг тихо сидів.*

Коли віддалилася прислуга, губився в домислах, чого казала його завізвати до себе улюблена жінка падишаха (О. Назарук).

ЗАВІ́ЗНИЙ, а, е, *розм.* 1. Завантажений, переповнений (про шлях, яке-небудь місце і т. ін.). *Вигін за селом завізний та гомінкий, як зійдуться туди дітлахи з околиць* (із журн.).

2. Дуже зайнятий. *Чи ви завізні? Може б мені чоботи пошили?* (Сл. Б. Грінченка).

ЗАВІЗНИ́Й, á, é. Завезений, привезений звідки-небудь; протилежне м і с ц е в и й. *Насіння багаторічних бобових трав, вирощене на місці, дає більші врожаї, ніж завізне* (із журн.); *Наприкінці XX ст. художник Михайло Білас зібрав колекцію килимів та ліжників, яка нині зберігається в Національному музеї народного мистецтва Гуцульщини та Покуття в Коломиї. Завізні килимові вироби, синтетичні й низькоyартісні, не йдуть у жодне порівняння з нашими* (із журн.).

ЗАВІЗНИ́К, візникá, *ч.* Той, хто постійно завозить куди-небудь матеріали, товар і т. ін. *Офіційний завізник рекомендує свою ціну за послуги перевезення* (з Інтернету); // *заст.* Той, хто привозить молоти зерно до млина. *Коло млина, як звичайно, завізники. Сидять на сонці селяни, курять, регочуть і очікують своєї черги* (У. Самчук).

ЗАВІЗНИ́ЦЯ, і, *ж.* Жін. до **завізни́к.** *Завізниця відмовилася працювати з давнім клієнтом, тому постачання матеріалів призупинено* (з газ.).

ЗАВІ́ЗНО, *присл., розм.* 1. *рідко.* Важко, повільно. [П е т р о:] *Що колись так завізно йшло, з такою натугою добувалося, то тепер, у наш вік пару.., он як двине!* (Панас Мирний); // *у знач. пред.* * Образно. *Ці листи мов колискові. Коли йому на душі завізно, вмощується на сіні, читає і перечитує* (Ю. Винничук).

2. *у знач. пред.* Дуже багато десь кого-, чого-небудь; переповнено, скупчено. — *Та там у млині так завізно, .. мусив застоювати черги до самого вечора* (І. Нечуй-Левицький); *На переправах завізно, тіснота, колотнеча...* (О. Гончар); *У просторій кімнаті вічного студента Дебогорія по вулиці Тарасівській знову завізно й гамірно. Ще тісніше, аніж навесні* (Ю. Хорунжий); * Образно. *Треба сватати дівчину. Доки не завізно!* (Л. Дмитерко).

ЗАВІЗО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **завізува́ти.** *Розділ за розділом читав* [Вінце] *наказ, що прибув .. з Будапешта і що завізований був Берліном* (С. Скляренко); *Я вже забрав завізований матеріал у приймальні* (В. Шкляр); *Погоджений та завізований Державний акт на право власності на землю в двох примірниках, разом з двома примірниками реєстраційної картки, передається оператору* (з мови документів); * Образно. *Віра лише тоді істинна, коли вона завізована совістю* (Б. Олійник); // **завізо́вано,** *безос. пред. Заяву на відрядження не було належним чином завізовано, отже, мав місце прогул* (із журн.).

ЗАВІЗУВА́ТИ, ýю, ýєш, *що.* Док. до **візува́ти**[2]. — *Товаришу Чайко, гляньте! — спинив його на порозі митниці хтось з групи емігрантів, що вже завізували свої паспорти* (Д. Бузько); *Ознайомившись із матеріалом, я напав на трафарети, штампи, інші неоковирні місця .. — Що ж робити? — Правити!.. — Але ж... готував майор Уланов, .. а завізував підполковник Непрокін. Що скажуть вони?* (О. Шугай).

ЗАВІ́Й[1], вóю, *ч.* 1. Рвучкий круговий рух вітру. *Курделиця виє, січе обличчя, обкручується навколо старої холодними завоями* (Л. Смілянський); *Гостре око спіймало в скісних завоях хуртовини дві ледве помітні постаті* (В. Кучер).

2. Замет, пагорб, утворений вітром (з піску, снігу, пилу і т. ін.). *Безмежнеє поле в сніжному завою, Ох, дай мені обширу й волі!* (І. Франко); *Я їхав на фронт, на правий берег Дніпра, снігові завої затримали мене на якійсь глухій цукроварні* (Л. Первомайський); *У снігових завоях завірюхи, де вже од хати тільки острішок, калиною годує* [Маруся] *омелюхів, отих жовтеньких стомлених пташок* (Л. Костенко).

3. *перев. мн.* Завихрені вітром клуби, кільця, пасма диму, куряви і т. ін. *Над синню озер фабричного диму завої* (В. Сосюра); *Пилюка скрипіла Шелюженкові на зубах, коли він у завоях куряви примчав мотоциклом до переправи* (О. Гончар).

4. *рідко.* Пасмо закрученого волосся; завиток. *На лобі почорнів завій, Але пусте і рана, й кров, Я навіть смерть би поборов* (М. Бажан).

ЗАВІ́Й[2], вóю, *ч., розм.* 1. Те саме, що **пов'я́зка.** — *Є у нас м'які завої і бальзам на рану гойний* (Леся Українка).

2. Те саме, що **намі́тка.** *В правиці* [Ерика] *двосічний меч, в лівій руці — золотий вінець, перстень й покривало — завій для нареченої* (Н. Королева); *Пані відгорнула завій, і Славко побачив, що вона й справді дуже подібна на його дівчину, але значно молодша і гарніша* (Ю. Винничук).

3. Те саме, що **чалма́.** *Круг вогню, підобгавши східним звичаєм ноги, сидять бородаті хаджі у великих завоях* (М. Коцюбинський).

ЗАВІ́ЙНА, ЗАВІ́НА, и, *ж., заст.* Різкий пекучий біль у грудях або животі. *А вип'єш півкварти — завіна пройшла, І знову весела твоя голова* (Є. Гребінка); — *О-ох!.. Ти не знаєш, Галю, як мене завійна вхопила... Пече мене... Отут пече... мов хто жару насипав... — показує* [Чіпка] *на груди* (Панас Мирний); [С т е п а н и д а:] *Щоб йому* [Лахтіонові] *і його родові .. перелоги, та завійна, та пристріт, та болячки* (М. Кропивницький); *Здалеку чуть голос Панаса: "Бодай тебе завійна взяла!"* (І. Карпенко-Карий); *Відвар трави деревію, інколи і цілої рослини з коренем, або сік із свіжого деревію пили при сильних болях шлунка (завійна) та проносах* (із журн.).

ЗАВІ́ЙНИЙ, а, е. Прикм. до **завíй**[1] 1, 2. *Зима була завійна, багатосніжна* (Г. Коцюба); *Розгулялася завійна ця ніч, мовби й справді на погибель людині, каламутилась сивою тьмою, гуркотіла дахом, бурхала колючим снігом навстріч* (О. Гончар).

ЗАВІ́ЙНИЦЯ[1], і, *ж., заст.* Те саме, що **завíйна.** *Бодай тебе взяла завійниця!* (Номис); *Така* [таке] *дівча — кусочок ласий, Заслинишся, як глянеш раз; Що ваші гречеські* [грецькі] *ковбаси! Що ваш первак грушевий квас! Завійниця од неї вхопить, На голову насяде клопіт* (І. Котляревський).

ЗАВІ́ЙНИЦЯ[2], і, *ж., діал.* Завірюха. *Вночі налетіла завійниця. З гуком, свистом переносила-пересипала снігові замети* (Я. Качура); — *Не мели, дівко, порожнього. То хоч поїдем на якусь часину до мене — дивись, як лютує завійниця* (М. Стельмах).

ЗАВІКО́ННИЙ, а, е. Розташований за вікном. *Крізь хмари пробилося сонечко, і весь мій сад завіконний загорівся, мокрий і свіжий* (І. Жиленко); *Треба би запам'ятати собі цей завіконний відеоряд, викликати потім у пам'яті під час депресняків* (І. Карпа).

ЗАВІКО́ННЯ, я, *с.* Простір за вікном, вікнами. *Завіконня вщерть залите сонячним промінням, на деревах бубнявіли*

листочками дерева, діти весело щебетали, гойдаючись на гойдалках (із журн.).

ЗАВІКУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *док., розм.* Залишитися жити де-небудь назавжди, до кінця життя. *Не вернусь уже на свої краї, тут уже десь завікую* (Сл. Б. Грінченка).

ЗАВІ́НА *див.* **завійна.**

ЗАВІ́РЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **завірити.** *Грошей у скрині не було. Там лежали акуратно перев'язані завірені різними нотарошами* [нотаріусами] *папірці на придбану за безцінь на торгах землю* (С. Скляренко); *— Людина певна! — підхопив Прядко, присуваючись до Лазаря. — З добрими паперами, завіреними у волості* (Ю. Хорунжий); // **завірено,** *безос. пред. Підписом статс-секретаря цариці Катерини II Андріана Грибовського, козацького нащадка з Лубен, завірено план будівництва Одеси, який розробив інженер де Волан* (із журн.); *Свідоцтво нотаріально завірено.*

ЗАВІ́РЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **завірити** 1, 2. *Документи й археологічні знахідки свідчать про поширення в X–XIV ст. і пізніше різних типів печаток, які використовувалися для завірення документів* (з наук. літ.); *Усі копії документів, що надаються для отримання погодження, не потребують нотаріального завірення* (з газ.); *Основна ціль наземних досліджень — завірення результатів дистанційних вимірювань* (з наук. літ.).

ЗАВІРИ́ТЕЛЬ, я, *ч.* Особа, яка виконує юридичне оформлення ділових паперів. *Підпис завірителя.*

ЗАВІРИ́ТЕЛЬКА, и, *ж.* Жін. до **завіри́тель.** *Марія Петрівна з її знанням німецької мови влаштувалася завірителькою перекладів у нотаріальному бюро* (із журн.).

ЗАВІ́РИТИ *див.* **завіря́ти.**

ЗАВІ́РИТИСЯ *див.* **завіря́тися.**

ЗА́ВІРТКА, и, *ж., рідко.* Те саме, що **за́вертка.** *— Зачиняйте й замикайте усі двері! Позасовуйте залізними засувами та завіртками* (І. Нечуй-Левицький).

ЗАВІ́РЧЕНИЙ *див.* **заве́рчений.**

ЗАВІ́РЧУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАВЕРТІ́ТИ,** рчу́, рти́ш, *док.* 1. *тільки док., що, чим.* Почати вертіти (у 1 знач.); закрутити. *Собака радісно завертіла обрубком хвоста* (В. Владко); *В кімнату залетів поривний вихор, .. підняв на столі папери, розсіяв по підлозі, завертів ними по кімнаті* (Ю. Збанацький); *Іваштко раптом перебив Кузьмища: — Половці! Кузьмище поперхнувся і теж злякано завертів головою. — Де?* (В. Малик); *Він нашвидку роздягнувся .. й шалено завертів диск телефонного апарата* (М. Руденко); // *безос. Весло на мить завмерло у воді, і ту ж хвилину човен завертіло в вирі течії* (Іван Ле); *Всіх їх* [дітей] *вітром підхопило, Закрутило, завертіло, Заревло і загуло Й над степами, Над ярами Попід небом понесло!* (В. Симоненко).

2. *перев. док., що, чим.* Обвивати, загортати, обгортати (тканиною, папером і т. ін.). *— О, він мене любить, бабусенько! Так любить! — І добре, дочко, коли любить, — казала баба, завірчуючи в папірець якесь зілля і не дивлячись на Гаїнку* (Б. Грінченко); *Вона вмерла безталанною, як і родилась безталанною. Сусіди завертіли їй голову наміткою й поклали на лаві* (І. Нечуй-Левицький); *Ольга Лютаїха убралася в найкраще убрання: завертіла голову шовковою наміткою, наділа жовті сап'янці, убралася в шовкову юбку та парчеву плахту* (Леся Українка).

3. *перев. док., що, перен.* Говорити хитромудро, вигадливо або пишномовно. *Тетеря так конозисто* [кучеряво] *закрутив тоста* [тост] *за Богуна на його знаменитій буланій кобилі, так завертів, що виходило, буцім пропонує пити не за полковника, а за його кобилу* (Ю. Мушкетик).

ЗАВІ́РЧУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.,* **ЗАВЕРТІ́ТИСЯ,** рчу́ся, рти́шся, *док.* 1. *тільки док.* Почати вертітися (у 1 знач.). *Вони схопилися за руки і, радісні, задріботіли, завертілись і весело затанцювали* (В. Винниченко); *Якось враз над городом знялась курява й завертівся передгрозовий вихор. Закрапав рідкий, краплистий дощ* (М. Хвильовий); *Загарцювали перед ґанком коні, завертілися на всі боки* (О. Довженко); *Митуса завертівся на стільці, зніяковіло поглядаючи на двері* (М. Сиротюк); *Звенигора пішов у наступ. Його шабля завертілася з блискавичною швидкістю* (В. Малик); // Почати обертатися по колу, навколо своєї осі. *Сокіл мій мені присниться. Веретенце завертиться; Нитка чиста і тоненька Побіжить з пучок рівненько* (Я. Щоголів); * Образно. *З того часу життя Арсена Черкащина закрутилося, завертілося, швидко мчало вперед* (Л. Дмитерко).

2. *перев. док., розм.* Замотуватися чимось; закручуватися (у 3 знач.) у щось. *Його бабуся полюбляла завірчуватися у вовняну хустину* (з газ.); *— Я знав Онисію Степанівну ще панною .. — почав вихваляти Бонковський. — .. Мабуть, тепер завертілась в намітку, мов сільська баба .. — обізвалась Олеся* (І. Нечуй-Левицький).

◊ **[Аж** *(рідко* **білий)] світ кру́титься (ве́рнеться, макі́триться, колиха́ється, іде́) / закрути́вся (завертівся, замакітрився, заколиха́вся, пішо́в) о́бертом (пере́кидом, пере́кидьки, хо́дором** *і т. ін.)* **[в оча́х (пе́ред очи́ма)]** *див.* **світ[2]; Завертілася (закрути́лася, пішла́ верті́тися** *і т. ін.)* **маши́на** *див.* **маши́на.**

ЗАВІРЮ́ХА, *заст.* **ЗАВЕРЮ́ХА,** и, *ж.* 1. Сильний вітер зі снігом; заметіль, метелиця, хуртовина. *Сніг, завірюха, бо вже зима коло вуха* (прислів'я); *Свище полем заверюха, Іде Катерина У личаках — лихо тяжке! — І в одній свитині* (Т. Шевченко); *Розколихалася завірюха. Вітер змагається чимраз сильніше, збиває сніжини з дерев* (О. Кобилянська); *Надворі гула мокра березнева завірюха, ліпила в шиби* (І. Багряний); *Завірюха сміється і плаче, стогне й шаленіє, вона співає весільної і водночас похоронної, в її співі жура й мажор початку й кінця...* (Б. Антоненко-Давидович); * Образно. *Вітер вривався у вишняк, крутив білі пелюстки, здіймав вишневу завірюху* (О. Донченко); * У порівн. *Як рій той, гули* [бабусині казки] *в дитячій голівоньці; як завірюха, крутились, вихорились...* (Панас Мирний).

2. *перен.* Політичні, соціальні і т. ін. події, що викликають глибокі зміни, потрясіння в суспільстві. *Кипіла революційна завірюха* (С. Васильченко); *Війна, як кожна війна, тягла за собою пожежі, хвороби, каліцтва й смерть .. Зілінський задумав, скориставшись з світової завірюхи, забагатіти* (Ірина Вільде); *Знекровили галицьке велике боярство останні завірюхи* (А. Хижняк); // Чвара, колотнеча, сварка. *Косили над дорогою косарі, а один упивсь да й простягсь серед шляху; а Василь Невольник, мабуть, задрімав да й наїхав; от і зчинилась заверюха* (П. Куліш); *Завжди, як зводилися діти на ноги, здіймалася завірюха в роду. Завжди гризлися за свій клапоть, своє право на .. хазяйство, свою частку* (К. Гордієнко); *Гірка рум'яних яблук у вазі на столі була тільки примарним спогадом про сімейне щастя, що згубилось і розтануло серед ураганів і завірюх мого життя* (із журн.).

ЗАВІРЮ́ШНИЙ, а, е, *розм.* Прикм. до **завірю́ха.** *Серед темної .. завірюшної ночі покидав* [загін] *обжиті землянки* (А. Хорунжий).

ЗАВІРЯ́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **завіря́ти** 1, 2. *Порядок завіряння ксерокопій вантажних митних декларацій* (з мови документів); *Попри всі завіряння керівництва, школярам бракує підручників* (з газ.).

ЗАВІРЯ́ТИ, я́ю, я́єш, *недок.,* **ЗАВІ́РИТИ,** рю, риш, *док.* 1. *що.* Юридично оформляти печаткою та підписом документи, ділові папери і т. ін., стверджуючи їх правильність, достовірність; засвідчувати. *Юхим .. читання не перериває .. На останній сторінці уважно розглянув червону печатку "Ради Комісарів", яка завіряла цю копію царських паперів* (Ю. Хорунжий); *Голова сільради давав довідки та завіряв їх своїм підписом* (А. Михайленко); *— Дам вам вексель, завірю його в нотаріуса* (І. Нечуй-Левицький).

2. *кого і без прям. дод., розм.* Те саме, що **запевня́ти** 1. *— От, діду, — говорить Михайло, — Мелася завіряє, що ведмідь був у пасіці...* (Марко Вовчок); *Я почав її завіряти у власнім благородстві* (Г. Хоткевич); *— Я знаю, ти боїшся дрібненької служби. Завіряю тебе, що це зовсім не страшно* (В. Винниченко); *— Козаче, — одказала Зінька, .. — мене завірили люди, що тебе нема вже на сім світі...* (О. Стороженко).

3. *кого, діал.* Довіряти. *— Коли тобі хто повірить щось, завірить себе і свою долю, чи то свій чоловік, чи пан, .. будь усе гідним того довір'я, не зрадь його ніколи* (І. Франко).

ЗАВІРЯ́ТИСЯ, я́юся, я́єшся, *недок.,* **ЗАВІ́РИТИСЯ,** рюся, ришся, *док.* 1. *перев. док., розм.* Те саме, що **запевня́тися** 1. *Завірившись, що перед ним не манія, а рідна неня, .. Жук наче переродився* (О. Кониський); *Повірив суддя, що Гельє справді збожеволів, і звелів всім родичам Петра зібратися, щоб при них випитати його і вже напевне завіритися, що він божевільний* (М. Коцюбинський).

2. *тільки недок.* Пас. до **завіря́ти** 1. *Доручення, які завіряються нотаріально, друкуються на бланках нотаріальної контори, що мають кілька ступенів захисту, свій порядковий номер і є документами суворої звітності* (з навч. літ.).

ЗАВІ́СА[1], и, *ж.* 1. Велике полотнище для закривання просвіту в чому-небудь або для приховування, відгороджування кого-, чого-небудь. *Задня стіна мурована, а дві бічні заміняються завісами, що можуть розсуватись* (Леся Українка); *Соломія вкрутила лампу, молодиці шаснули під ситцеву завісу між грубою і ліжком* (В. Кучер); *Я розсунув бамбукові завіси — за ними відкрилася панорама просторої зали* (І. Роздобудько); * У порівн. *Зелені гори, вкриті лісом, як дивні зелені завіси, обгортали кругом Шевченкову могилу* (І. Нечуй-Левицький); // *чого, яка, перен.* Суцільна пелена, хмара чого-небудь, що обмежує видимість, приховує, затуляє кого-, що-небудь. *Загін* [козаків] *вишикувався на невисокому березі під захистом димової завіси* (С. Добровольський); *Закриті завісою пилюки, ховаючись за корів, непомітно увійшли* [опришки] *в двір* (В. Гжицький); *Бій важкий у вогняній завісі, Ні вперед іти, ні одступать...* (Я. Шпорта); *Хвостенкового човна не було. Зате в морі, за дощовою завісою, тануло цокотіння мотора* (В. Малик); * Образно. *Минувшину вивчавши, зрозумів Красу подій, що сталися доніпру. Історіє! з твоїх важких томів Крізь давнини завісу димно-сіру Майбутнє дивиться* (Є. Плужник).

2. *театр.* Суцільне або роздвоєне полотнище для закривання сцени від глядачів. *Завіса підіймається, в залу віє холодом сцени .. й тим особливим запахом куліс, що завше є незмінним у кожному театрі* (Ю. Яновський); *Це була завіса в театрі. Грандіозна завіса — панно, 10 метрів на 10 метрів* (І. Багряний); *Дія відбувається в монастирі старовинного французького містечка Тур. XVI століття. Завіса розсувається, як брама* (Л. Костенко); // Ремарка в тексті драматичного твору на означення кінця дії, акту, коли сцена закривається таким полотнищем. *Прісцилла міцно, без слів, обіймає батька і цілує .. Люцій підводить його* [з підлоги] *.. і веде попід руки до дверей, тихо потішаючи. Завіса* (Леся Українка).

3. Те саме, що **занаві́ска.** *На вікнах* [хат] *хилитались од вітру подерті білі завіси, як перебиті гусячі крила* (М. Коцюбинський); *Одно вікно запнуте червоною завісою, затулене від сонця* (В. Винниченко); *У нашій з Майором кімнаті на вікні не було нічого, жодної штори чи завіси. Отже, я прокинувся і побачив за вікном небо* (Ю. Андрухович).

(1) Заві́са секре́тності (таємни́чості, тає́мності *і т. ін.)* — старанне приховування яких-небудь відомостей, інформації і т. ін. *У розмові герцога з Ернаном де Шатоф'єром вже згадувалося про принцесу Бланку .. та про її начебто любовний зв'язок з Філіпом. Ми збираємося прибрати завісу таємничості над їхніми стосунками, і тоді нашому поглядові відкриється дещо цікаве, зовсім несподіване і навіть курйозне* (О. Авраменко); *Виконувані конструкторським бюро роботи були за сімома печатями. Завіса суворої секретності не знята до кінця* (із журн.); *Земельні аукціони відхиляють завісу таємності, за якою приховано відомості про порядок надання або відчуження земельних ділянок* (з газ.); **(2) Залі́зна заві́са** — політична й інформаційна ізоляція країн східного блоку — СРСР та його союзників — від Заходу (сер. 40-х — поч. 90-х років XX ст.). *Сиділи колись за залізною завісою, ловили кожну вісточку зі світу, — інформація була нашою здобиччю* (Л. Костенко); *Можна хіба що здогадуватись, як почувався обиватель країни з наглухо закритими державними кордонами, відгородженої від решти світу залізною завісою* (Ю. Іздрик); *Залізна завіса була майже непроникна завдяки чиновникам. Проте й крізь ту завісу декому вдалося проникати і дещо бачити* (із журн.).

○ **(3) Під заві́су,** *у знач. присл.* — під кінець, наприкінці, на завершення чого-небудь. *Нагодилися якраз під завісу, коли відомий письменник прощався зі своїми слухачами. І вийшло так, що присутні зустріли нас... оплесками* (О. Шугай); *Як то кажуть, під завісу, хочу розповісти один епізод, який характеризує Вишню не стільки як письменника, скільки як звичайну людину* (із журн.); *Під завісу сезону футболісти команди "Шахтар" повезли в Донецьк кубок* (з газ.).

◇ **Підніма́ти (підійма́ти) / підня́ти (підійня́ти) заві́су (край заві́си)** *див.* **підніма́ти.**

ЗАВІ́СА[2], и, *ж.* Металевий або інший стулковий шарнір, на який навішуються двері, вікна і т. ін. *Вилетів* [Дувид], *як буря, аж двері затіпались на старих завісах* (С. Васильченко); *Дубові віконниці на залізних завісах при вікнах, з малими, в олово оправленими шибками позамикано наглухо* (Б. Лепкий); *Господар змастив завісу на сінешних дверях, щоб не скрипіла* (М. Вінграновський); *Двері враз піддалися, .. заскрипіли жалібно на точених дерев'яних завісах, які ди-*

вом якимось ще не перетліли (Ю. Покальчук); * У порівн. *Так му* [йому] *ходить язик, як на завісах* (І. Франко).

ЗАВІ́СИТИ *див.* **завішувати**[1].

ЗАВІ́СИТИСЯ *див.* **завішуватися**[1].

ЗАВІ́СКА[1], и, *ж.* 1. Зменш. до **завіса**[1] 1. *Христя .. підійшла до Анрі-Жака тоді, коли той уже лежав за завіскою чистий та умиротворений* (Ю. Яновський).

2. Те саме, що **занавіска.** *Вікна в хаті* [Дениса] *такі, що відчиняються, а не відсуваються, і на вікнах завіски теліпаються ситцеві, — зовсім, як у панів* (Б. Грінченко); *Стоїть Марина біля марлевої завіски на дверях, посміхається й подумки погрожує пустухам: "Ну чекайте ж, я вам зараз ось..."* (Микита Чернявський); *Стукають мідні золочені колеса султанської карети, в якій Сулейман сидить з султаншею Хасекі, ховаючись за шовковими завісками* (П. Загребельний).

ЗАВІ́СКА[2], и, *ж.* Те саме, що **завіса**[2]. *Поганенькі рами й завіски швидко подалися під дужими руками, мов тонке павутиння* (І. Нечуй-Левицький); *Скринька була порожня. Її кришка теліпалась на одній завісці* (М. Дашкієв); *Відчиняла* [Марта] *довго, неначе засува знайти ніяк не могла. Врешті калатнула. Скрипнули завіски — і відразу ж улесливий голос Пурія наповнив сіни: — Слава Ісусу Христу! Приймай гостя...* (І. Нижник).

ЗАВІ́СОВИЙ, а, е. Прикм. до **завіса**[2]. *Качки мотнули скупаними білими головами, а перегодом .. долинуло тоскне кихкотіння, одкотонне, мов іржавий завісовий поскрип* (Є. Пашковський); *Завісове кріплення.*

ЗАВІ́СОЧКА, и, *ж.* Зменш. до **завіска**[1]. *У вікно, що врівень із землею, крізь тюлеву завісочку видно залите передвечірнім сонцем асфальтове подвір'я* (В. Винниченко); *— Отут, людоньки, поставлю ще нові лави, отут будуть ліжка. На вікна треба б кілька кращих вазонів, якісь завісочки...* (У. Самчук); *Вітер налітає знизу, .. тріпоче білими завісочками і полотнищами на грибках* (І. Цюпа); * У порівн. *В кутку перед іконами тріщить, мов жива, червона лампадка, колихаючи тихими тінями, як завісочкою, над ликами святих: то одкриє, то знову запне* (С. Васильченко).

ЗАВІСТИ́ТИ, іщу́, істи́ш, *док., кого, діал.* Сповістити. *Думали-думали, як лучче Катрю завістити про те, що чули, та, порівнявшись, просто усю правду кажемо* (Марко Вовчок).

ЗАВІ́Т, у, *ч.* 1. *уроч.* Заповіт (у 2 знач.), настанова, порада, побажання, дані наступним поколінням або послідовникам. *— Живи, доню, як Бог тобі дав, шануй стару неньку .. Послухайся, доню! — поблагословив її та знов питає: — А що, доню, пам'ятатимеш мій завіт тобі? — Пам'ятатиму, татоньку милий!* (Марко Вовчок); *Не було тривоги в душі Володимира — йому здавалося, що він виконав завіт отців своїх, що мир і злагода знову прийшли в город над Дніпром* (С. Скляренко); // Звичай, успадкований від давніх часів. *А поминки будуть хороші, збираються ж хлопці у гості, Запалять люльки в пожарищі — далекого завіту знак* (А. Малишко).

2. *бібл. (з великої літери).* Союз, угода між Богом і людьми. *Ви стоїте сьогодні всі перед лицем Господа, Бога вашого.., щоб ти ввійшов у Завіт Господа, Бога свого, .. щоб поставити сьогодні тебе народом для Себе, а Він буде тобі Богом* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Текст Біблії християни називають Святим Письмом, Одкровенням Бога, Його Завітом, Словом Божим, Пророцтвами тощо* (із журн.).

3. *рідко.* Те саме, що **обіця́нка.** *— От що, — сказав він* [Христі] *мнучись, — не забувай свого завіту: мене не стане — помолися за мене!* (Панас Мирний).

(1) Ве́тхий (Стари́й) Завіт (Заповіт), *бібл.:* а) перша частина Біблії (Святого Письма), написана протягом XIII–I ст. до н. е. *Отець Йосип, як батько, як священик, учив своїх дітей тільки добра: полюбіть ближнього свого, як самих себе, не заздріть йому, не вкрадіть у нього, не вбийте його. Це заповіти ще Старого Завіту, закладені в душі, в совісті кожної людини* (Б. Антоненко-Давидович); *Старий Завіт складається з книг розповідних (книга "Буття", книга "Вихід", книги Ісуса Навина, Суддів, Руф, чотири книги "Царств" і т. д.), книг ліро-епічних (твори "пророків", "Книга Іова"), ліричних (Псалтир, "Пісня пісень"), законоуставних та ін.* (з навч. літ.); б) угода, яку Бог уклав з давньоєврейським народом через закон Мойсея. *Ветхий Завіт є договором, згідно з яким Бог здійснює покровительство ізраїльському народу за умови дотримання ним закону, даного Богом через Мойсея* (з рел.-церк. літ.); **(2) Нови́й Завіт (Заповіт),** *бібл.:* а) друга частина Біблії (Святого Письма), написана протягом I ст. н. е. й додана до Старого Завіту; комплекс текстів, що містять виклад історії діянь Ісуса Христа, апостолів, Об'явлення (Одкровення) Господнє. *Куліш переклав на українську мову "Новий Завіт"* (М. Драгоманов); *Новий Завіт складається з 27 книг: Законодавчих (4 Євангелія), історичної (Діяння святих апостолів), учительних (послання святих апостолів) та пророчої (Об'явлення св. Іоана Богослова)* (з наук.-попул. літ.); б) угода, яку Бог уклав з людством через Ісуса Христа. *Ото дні надходять, — говорить Господь, — коли з домом Ізраїля й з Юдиним домом Я складу Заповіта Нового* (Біблія. Пер. І. Огієнка).

ЗАВІТА́ЛЬНИК, а, *ч., рідко.* Те саме, що **відві́дувач.** *Мучать Тетяну завітальники. Хто не зайде, то все одно кажуть, що Василь до іншої ходить* (Ганна Барвінок); *Фур'є каже: — Колего, товар хороший. Може, купите? "Колега" усміхається й нахабно дивиться на її обличчя. Це більше випадкові завітальники ринку: з кокардами на капелюхах* (М. Хвильовий).

ЗАВІТА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **завіта́ти.** [С г а н а р е л ь:] *Мій пан дістав високу честь запросин од вашої дружини донни Анни і має завтра ставитись на учту в ваш дім. Але як вам то недогідно, то пан мій здержиться від завітання* (Леся Українка); *Їхнє завітання подало бабусі Одарці ідею відсвяткувати приїзд Шаптали* (В. Підмогильний); *У повітрі не відчувалося ніякого скандалу й ніякого занепокоєння, що бувають у таких випадках, як завітання поліції* (Гео Шкурупій).

ЗАВІТА́ТИ, а́ю, а́єш, *док.* 1. Зайти, заїхати до когонебудь, куди-небудь, відвідати когось. *Пізнавай гостей незваних, Чесна господине, Що здалека завітали До тебе в гостину* (П. Куліш); [А г а м е м н о н:] *Прошу, царівно, в хату завітати* (Леся Українка); *— Я оце приїхав з дружиною до Києва на травневі свята і, звичайно, вирішив до вас завітати* (В. Підмогильний); *Сам префект Орест завітав на відкриття кафедри філософії, математики й астрономії* (О. Бердник); * Образно. *Скоро лишень весна завітає в тухольські гори, Захар Беркут уже в своїм саду, копле* [копає], *чистить, підрізує, щепить і пересаджує* (І. Франко).

2. *кого, діал.* Запросити. *Уранці поїхав пан і полковника завітав у куми* (Марко Вовчок).

ЗАВІ́ТНИЙ, а, е. Те саме, що **запові́тний.** *Горить мистецтва золоте руно, Як скарб завітний в чарівних Карпатах* (Л. Дмитерко); *Як же ти нам помагала в бою Піснеюзброєю, Лесю, тією! Здійснивши мрію завітну твою, Славить Вкраїна дочку Прометея* (Л. Забашта); *Галинка, зовсім маленька, залізла до старої шафи, де зберігалися завітні і пам'ятні для всієї родини реліквії, що залишилися від сивого дідуся* (В. Владко).

ЗАВІ́ТРЕНИЙ, а, е. 1. Темний, засмаглий од вітру; обвітрений. *Мати — дужа, завітрена, вдень чистила дорідне сортове зерно* (К. Гордієнко); *Вони були обоє завітрені, аж чорні* (П. Панч); *Лице його* [ченця] *було молоде, попечене сонцем і завітрене степовими вітрами* (Д. Білий).

2. *рідко.* Який завітрився (у 2 знач.). *Відварні м'ясні страви нарізують упоперек волокон на тоненькі кусочки, поверхня має бути не завітреною* (з навч. літ.).

ЗАВІ́ТРИТИ *див.* **завітрювати.**

ЗАВІ́ТРИТИСЯ *див.* **завітрюватися.**

ЗАВІ́ТРЮВАННЯ, я, *с., рідко.* Дія за знач. **завітрювати** 2 і **завітрюватися** 2. *Основними винуватцями псування харчових продуктів є мікроорганізми та ензими. До їх шкідливої роботи додаються процеси завітрювання та окиснення* (з навч. літ.); *Тісто на хліб слід добре вимісити, зібрати в суцільну масу і покласти у змащену олією миску, накривши від завітрювання рушником або плівкою на 30–40 хвилин, доки воно не збільшиться в об'ємі вдвічі* (із журн.).

ЗАВІ́ТРЮВАТИ, юю, юєш, *недок.,* **ЗАВІ́ТРИТИ,** рю, риш, *док.* 1. *безос.* Починати віяти (про вітер). *Щось насувало грізне. Потемніло, завітрило, закрутила курява* (С. Васильченко); *Погода немов вирішила від заздрості до веселого товариства зіпсувати іменини. Завітрило. Похмарило. Часом і дощ збирався* (О. Іваненко).

2. *рідко.* Спричиняти пересихання харчових продуктів під дією повітря. *Рибні страви після приготування варто не завітрювати* (із журн.).

ЗАВІ́ТРЮВАТИСЯ, ююся, юєшся, *недок.,* **ЗАВІ́ТРИТИСЯ,** рюся, ришся, *док.* 1. *тільки 3 ос.* Ставати жорстким під дією вітру (про шкіру). *Креми для засмаги на оливковій олії не дадуть шкірі завітрюватися* (з мови реклами).

2. *тільки 3 ос., рідко.* Ставати пересохлим під дією повітря (про харчові продукти). *Зберігайте нарізані шматочки вареного м'яса в бульйоні при закритій кришці: м'ясо буде соковите і не завітриться* (із журн.).

3. *перев. док., розм., рідко.* Заїхати кудись далеко. *Нема мого панича — аж у Чернігів завітрився* (Сл. Б. Грінченка).

ЗАВІ́ТРЯНИЙ, а, е. Захищений від вітру. *Якщо будинок обдувається вітром, із навітряної сторони створюється підвищений тиск повітря, а на завітряній стороні — розрідження* (з навч. літ.); *Георгію Яковичу і його супутникам вдалося обійти велетенську крижину і причалити із завітряного боку* (із журн.); *Завітряний берег.*

ЗАВІТУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *док., заст., рідко.* Заповідати (у 1, 2 знач.). *Предки наші неволею Той мур мурували, — По цеглині розібрати Вам завітували* (П. Куліш).

ЗАВІ́ШАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **завішати.** *Мало не вся хата була обліплена картинками, завішана рушниками та квітками* (Грицько Григоренко); *На човнах цілі пальмові дерева, завішані ліхтарями різноколірними, махали вітами* (М. Коцюбинський); *Вздовж стін, завішаних килимами, стояли високі віденські стільці* (Н. Рибак); *Стіни .. були завішані таблицями, формулами, кресленнями* (М. Руденко); // **завішано,** *безос. пред. Вікна в ньому* [ридвані] *зачинені, та ще й фартушинами завішано* (Панас Мирний); * Образно. *Очі в діда Гордія завішано мережаними повіками, за якими він сховався разом із усім своїм великим і загадковим життям* (Є. Гуцало).

ЗАВІ́ШАТИ *див.* **завішувати**[2].

ЗАВІ́ШЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **завісити.** *Лице її було завішене чорною густою вуаллю* (І. Нечуй-Левицький); *Милевський .. спиняється перед завішеним мольбертом* (Леся Українка); *З вікон, завішених гаптованими фіранками, видно було, що в тій хаті, мабуть, було ідеально чисто й затишно* (І. Багряний); *Двері на балкон були завішені одинарною парчевою шторою* (Ю. Збанацький); *На паркані завішена була на двох мотузках дошка* (І. Франко); // **завішено,** *безос. пред. Метелиця, не злазячи з коня, рвонув чорну кошму, якою було завішено халабуду, і заглянув усередину* (В. Малик); *Вхід до лазнички завішено простирадлом* (І. Карпа).

ЗАВІ́ШУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **завішувати**[1]. *З найдавніших часів килими служили людині для утеплення і прикрашання житла (завішування стіни, покривання скрині, стола, ліжка, підлоги, саней)* (з наук.-попул. літ.); *Жалюзі — один з кращих засобів для завішування вікна* (з мови реклами); *Завішування хусток на хрестах, що ставили на могилі козаків, було народним звичаєм* (із журн.).

ЗАВІ́ШУВАТИ[1], ую, уєш, *недок.,* **ЗАВІ́СИТИ,** ішу, ісиш, *док.* 1. *що, чим.* Закривати що-небудь, повісивши полотнище, шматок тканини, паперу і т. ін. *Вечорами Отто Грац завішував вікна* (В. Поліщук); *Зводиться князь на ноги й нетерпляче відкидає килим, що завішує вхід в його шатро* (Н. Королева); *Ізнов "Тадеуша" я розгорнув, Розклав папір, вікно завісив синє* (М. Рильський); *Я щільно завісив вікно важкою шторою, залишив лише маленьку щілинку — щоб не проспати ранок* (Ю. Мушкетик).

2. *що, розм.* Підвішувати, вішати що-небудь, прикріплюючи до чогось, зачіплюючи за щось. *Асуар глянув крізь ґратовані двері на вартового, що завішував на стіні лампу* (Мирослав Ірчан); *Босаковський випрямився і вус на ліве вухо завісив* (Б. Лепкий); *Тепер став* [Танасій] *виливати молоко із дерев'яної посудини у великий мідний котел та завісив його над ватрою* (А. Крушельницький); *У пам'ятнім дні 1 листопада 1918 р. на ратушевій вежі появився український синьо-жовтий прапор — завісив його січовий стрілець Паньківський* (І. Крип'якевич).

ЗАВІ́ШУВАТИ[2], ую, уєш, *недок.,* **ЗАВІ́ШАТИ,** аю, аєш, *док., що, чим.* Заповнювати що-небудь великою кількістю почеплених, навішаних предметів. *Дружина завішувала усі стіни сімейними фото* (із журн.); *Старі панни закидали небожів кабінет валізами та скриньками, завішали усякими сукнями та капелюшами* (І. Нечуй-Левицький); *Дівчата її* [їдальню] *так приберуть. Рушниками завішають, портретами, вінками квітчають...* (А. Головко); *Горище завішав* [Карпо] *качанами кукурудзи...* (М. Циба).

ЗАВІ́ШУВАТИСЯ[1], уюся, уєшся, *недок.,* **ЗАВІ́СИТИСЯ,** ішуся, ісишся, *док.* 1. Відгороджуватися, закриватися від чого-небудь полотнищем, шматком тканини, паперу і т. ін. *Дітвора задля забави полюбляла завішуватися старим покривалом у куточку кімнати* (із журн.); *Там сиділи запеклі*

картярі. Гарно вони вкублилися: в самому кутку, в закапелку між грубою та стіною, завісилися двома попонами — однією од високого полу при стіні, на якому спали запорожці, другою — од причілкових вікон та дверей (Ю. Мушкетик); *Карпо Недайборщ сидів біля Олександра. Завісилися парусом, зладнали щось на зразок шатра, запалили свічку* (С. Тельнюк).

2. *тільки док., діал.* Повіситися. [П р о ч а н и н:] *Згадав я: хтось казав, що Юда-зрадник завісився* (Леся Українка); [А г а п і я *(до Малахія):*] *Ваша донечка завісилась!* [М а л а х і й:] *Не тривожтесь, вірноподанко* [вірнопідданице], *вона не завісилась, а потонула в морі... Більш точно — в голубому морі* (М. Куліш); *— А де ж Петро? Він такий запеклий, одчайдушний. Він міг наробити собі біди! Міг завіситись... утопитись* (Л. Юхвід); *— А ось чмелик, бабуню! — Не руш, дитино! Не полоши добрих вістей! — дивилась приязно на маленького осіннього чмеличка, що волохатою жовтою краплиною завісився в синій квітці дикої кампанулі* [кампанули] *й дзвонив нею* (Н. Королева).

3. *тільки недок.* Пас. до **завішувати¹**. *Сцена .. завішується тонкою єдвабною фіранкою, крізь яку видно тільки тіні, силуети жінки і тварини* (О. Ірванець); *Щит уже переставав служити цілям оборони, а був тільки прикрасою воєнного* [військового] *костюма, символом власті гетьмана, коли ото завішувався під шапкою з білими перами перед наметами* (Г. Хоткевич).

ЗАВІ́ШУВАТИСЯ², ується, *недок.* Пас. до **завішувати²**. *Перед Великоднем хати в українському селі милися, підмазувалися, білилися; стіни завішувалися новими рушниками та сушеними квітами* (із журн.); *Стіни завішуються фотопортретами.*

ЗАВІЩА́ННЯ, я, *с., заст.* Заповіт (у 1, 2 знач.). *— Я чув, як панове перед хвилею величали того пана оборонцем віри... — Бо він на це заслуговує, — каже Чарнецький. — .. Не сказали би так і ті сироти Вишневецькі, котрим той оборонець віри на сфальшованім завіщанні майно заграбив* (А. Чайковський); *— Вже мені полегшало .. А то перед годиною здавалося, що вмру .. Я вже й завіщання зробив. Усе моє добро Борисові переказав.., застерігаючи собі одно, а саме, щоб найстаршого сина моїм іменем охрестив, а молодших мав не менше одинадцяти* (Б. Лепкий); * У порівн. *— Але мати моя? — спитав я нараз і схилився до молодої дівчини, що прислухувалася послідним словам моїм з поширеними очима, мов завіщанню якому. — Оповідайте мені про мою матір* (О. Кобилянська).

ЗАВІЩА́ТИ, аю, аєш, *недок., що, заст.* Заповідати (у 1, 2 знач.). *Чарований той ключ коханцю завіщала Химерна та чудна бабуся-сповитуха, Вона мені його в колисці приховала, Щоб мав я забавку, достойну зросту духа* (П. Куліш); [П а с і ч н и й:] *Все йде, все минає у зміні часу. Та є щось у житті таке, що хочеться назвати вічним і завіщати майбутньому, як нетлінний знак доблесті, як дар свій народам* (О. Довженко).

ЗАВІ́ЮВАТИ *див.* **завіва́ти.**

ЗАВІ́ЮВАТИСЯ *див.* **завіва́тися.**

ЗАВІ́Я, ї, *ж.* 1. Сильний вітер із снігом; хуґа, завірюха. [Ю н а к:] *А як-то буває тут зимою, коли на цьому безлюдному шпилі загуде завія та хуртовина* (С. Васильченко); *Століття ніч. Мете завія. Глибокий сніг. Зима, зима...* (С. Крижанівський); *Буря вляглася, і тільки високі кучугури пухкого снігу свідчили, що недавно тут бушувала снігова завія* (В. Малик); *Вже й колимська зима не здається страшною, Зм'якла сила її — ні завій, ні вітрів* (І. Гнатюк); * Образно. *А я побачу дальній рік, Війну в крутій завії, Де ми відстояли свій вік, Своє життя й надії* (Я. Шпорта); *Усе, що вони не домріяли У чорному ґвалті боїв, Хай клекотом і завіями Ввірветься в думки мої!* (В. Симоненко).

2. *чого.* Завихрений вітром пил, сніг і т. ін. *Сподівались, що вітром нажене дощу, а його так і не нагнало, тільки завіями сухої куряви переповнило степ* (О. Гончар); *Пекучий мороз та завії снігу супроводжували нас упродовж всієї подорожі* (із журн.).

ЗАВІ́ЯНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **завіяти** 3. *Під парканом росли корчі, будяки .. Все те тепер було сухе, .. завіяне снігом* (І. Франко); *Під повіками нестерпно пекло, й рука нехотя підносилася, щоб розтирати завіяні піском очі* (Б.-І. Антонич); *По завіяному шляху вітер переганяв сухі димчасті струмки снігу* (М. Стельмах); // **завіяно,** *безос. пред. Шляхи усі завіяно, а сніг не вщухає* (із журн.).

ЗАВІ́ЯТИ *див.* **завіва́ти.**

ЗАВІ́ЯТИСЯ *див.* **завіва́тися.**

ЗАВКА́ДРАМИ, *невідм., ч. і ж., рідко.* Те саме, що **завка́дрів.** *— В якій ви сім'ї виховувались? — Сім'я надійна. Батько завкадрами на оборонім заводі, мати — юрист...* (О. Гончар); *— Виділили, виділили! — кричав він просто Марченкові в обличчя, не помічаючи ні директора, ні завкадрами* (Ю. Мушкетик).

ЗАВКА́ДРІВ, *невідм., ч. і ж.* Скорочення: завідувач (завідувачка) відділу кадрів. *Завкадрів очолює роботу із забезпечення підприємства працівниками потрібних професій, спеціальностей і кваліфікації згідно з рівнем та профілем отриманої ними підготовки і ділових якостей* (з мови документів); *Кожен аркуш ксерокопії документів слід посвідчити підписом завкадрів* (з Інтернету).

ЗАВКА́ФЕДРИ, *невідм., ч. і ж.* Скорочення: завідувач (завідувачка) кафедри. *Завкафедри несе особисту відповідальність за діяльність кафедри і повинен володіти основами педагогіки вищої школи, методикою викладання, активно вести навчальну, науково-дослідну, методичну роботу, мати якості організатора і керівника та професійні знання з дисциплін кафедри* (з мови документів); *Завкафедри мовознавства.*

ЗАВКА́ФЕДРОЮ, *невідм., ч. і ж., рідко.* Те саме, що **завка́федри.** *— Я в той час працював завкафедрою математики* (О. Бердник).

ЗАВКЛУ́Б, а, *ч., розм.* Те саме, що **завклу́бу.** *Сорока з радості була готова вмерти. — Всі валом валять на мої концерти!.. — А звідки ж знать їй, що завклуб-ключник Та відчиняє клуб аж двічі в рік* (В. Симоненко); *Наш сільський поет завклуб Андрій Кекало уже кілька років надсилає свої вірші в усі .. газети України* (В. Нестайко); *Завклуб уже цокав сталевим ключем об зігнуту штабу* (Є. Пашковський).

ЗАВКЛУ́БОМ, *невідм., ч. і ж., рідко.* Те саме, що **завклу́бу.** *Дорікають мене всюди... Я ж нічого не робив! Обіймав собі посаду, Був завклубом років два, Їздив навіть у бригаду В тому році на жнива. Говорив культурні речі, Клуб щоденно відчиняв І терпляче кожен вечір Наодинці там куняв* (В. Симоненко); *Ми з Явою сиділи у першому ряду .. поруч із головою колгоспу Іваном Івановичем Шапкою і завклубом Андрієм Кекалом* (В. Нестайко); *Пам'ять тато мав*

феноменальну. Принаймні, десь на початку 60-тих, за "хрущовської відлиги", коли йому дозволено було працювати завклубом, він по пам'яті поставив п'єсу Миколи Куліша "Мина Мазайло" (Г. Тарасюк).

ЗАВКЛУ́БУ, *невідм., ч. і ж.* Скорочення: завідувач (завідувачка) клубу. — *Може, дівчина в іншого до нестями закохана, в якого-небудь тракториста або серцеїда завклубу, а ти для неї величина безконечно мала...* (О. Гончар).

ЗАВКО́М, у, *ч., заст.* Скорочення: заводський комітет (профспілкової організації). *Поденним і тимчасовим і досі не заплачено,.. вони майже щоденно ходять жебрачити до завкому, але завком, звісно, безсилий щось тут зробити* (М. Івченко); *В кімнату без стуку зайшов Іванов, голова завкому Патронного заводу* (А. Головко); *Минуло кілька років. Багатьох колишніх товаришів не долічив голова завкому спілки залізничників Каплуненко на загальних зборах робітників* (Б. Антоненко-Давидович).

ЗАВКО́МІВСЬКИЙ, а, е, *заст.* Прикм. до **завко́м.** *Завкомівський кабінет.*

ЗАВЛА́Б, а, *ч.* Те саме, що **завлаборато́рії.** — *Я не вповні обізнаний з розробкою Антона Івановича, — перейшов знову на діловий тон завлаб, — бо він не встиг подати роботу, а тільки повідомив про принцип винаходу* (із журн.); *Завлаб був досвідченим інженером* (з газ.).

ЗАВЛАБОРАТО́РІЄЮ, *невідм., ч. і ж., рідко.* Те саме, що **завлаборато́рії.** *Один із співробітників прошепотів на вухо, що вчора його заступник сказав: "Який це завлабораторією. Це — завбазою"* (Ю. Мушкетик).

ЗАВЛАБОРАТО́РІЇ, *невідм., ч. і ж.* Скорочення: завідувач (завідувачка) лабораторії. *Завлабораторії забезпечує: надійну, справну, безпечну експлуатацію випробувального обладнання лабораторії; організацію навчання, інструктажу та періодичну перевірку знань підлеглого персоналу, що обслуговує випробувальне обладнання; наявність та своєчасну перевірку захисних засобів та протипожежного інвентарю лабораторії* (з мови документів); *Завлабораторії підготувала практичне заняття для студентів-першокурсників хімічного факультету* (з газ.).

ЗАВЛАДА́ТИ, áю, áєш, *док., ким, чим, заст.* Заволодіти. *Старший брат завладав батьківщиною* (Ганна Барвінок); *Добре знають сі пройдисвіти, що чим менше людей володіє великим скарбом, тим більше на кожного припадає, тим і намагаються криками своїми та погрозами інших од того одстрашити, чим самі хотіли б завладати* (М. Лукаш, пер. з тв. Д. Боккаччо); — *Що хоч, доню, роби; куди хоч їдь: ні у чому тобі запрету* [заборони] *нема, аби б ти перестала вбиватися так. — Перестану, таточку, і не буду, коли стане сили сполнити* [виконати] *мою думку, коли завладаю з моїм серденьком* (Г. Квітка-Основ'яненко); — *Вона тебе чарами напоїла, вона душею твоєю завладала...* (А. Шиян); * Образно. *Не дивуйся, що з весною Інший світ настав: Полем, лісом і водою Травень завладав!* (Я. Щоголів).

ЗАВЛІ́Т, а, *ч.* Скорочення: завідувач (завідувачка) літературної частини (театру). *Завідувач літературної частини театру трагікомедії запросив драматурга Сидоренкова на заключну розмову. У драматурга очі були сумні. У завліта очі були мужні* (А. Крижанівський); *Він переключився на завлітів, дівчат начитаних і строгих, які носили окуляри* (Г. Тарасюк).

ЗАВМА́Г, а, *ч.* Скорочення: завідувач (завідувачка) магазину. *Він був завмагом великої універсальної крамниці* (Б. Антоненко-Давидович); *Буде в Нельки тепер свій завмаг, з-під землі діставатиме для матері шуби та дублянки...* (О. Гончар); *Чим нижче опускався Василь по драбині посад, тим гіркіше пив. Директором засолзаводу... Завмагом... Просто продавцем* (Ю. Мушкетик).

ЗАВМЕ́РЛИЙ, а, е. 1. Дієпр. акт. до **завме́рти.** *В Миколі все заціпеніло. Він сидів на гілці зіщулений, весь якийсь захололий, завмерлий* (П. Загребельний); *Таня стояла, завмерла, зачарована, заворожена отим дивовижним сплетінням веселощів і суму* (А. Дімаров); *Життя вимагає свого, воно примушує мене щось конечно вирішити, а я стою, завмерлий, у глибині душі прочуваючи, що цьогорічну гру таки програв* (Валерій Шевчук); *З завмерлим серцем підходив* [Матвій] *вулицею до рідної хати* (Мирослав Ірчан); *Завмерлі дерева якось так чудно гули, ніби у їхніх дуплах оселилися осині рої* (В. Шкляр); *Крізь білу гребінку березняку ще виднілись розкидані по низовині завмерлі танки* (О. Гончар); *Надходив вечір. Троє підлітків де городами, а де глухою вулицею завмерлого, настороженого містечка бігли геть за околицю* (Іван Ле); *Вийду в ніч. Під соснами пройду, промину завмерлу автостраду і на тишу раптом набреду* (В. Стус); *Сонячне світло залило срібну гладінь Озера, вже прямими своїми променями пробиваючи товщу води аж до дна, до глибин, до сонних ще від зимової сплячки донних вод, того завмерлого на зиму життя, яке з весною завирувало по всій поліській пущі* (Ю. Покальчук).

2. *у знач. прикм.* Без ознак життя, руху. *Той мовчки проволік завмерлого Скаміну до порога* (П. Колесник); *Завмерлими вони* [найпростіші організми] *можуть бути дуже довгий, який завгодно час* (Ю. Смолич); * У порівн. — *Я як стала на човні, так і задубіла. Холодна-холодна, мов завмерла* (М. Коцюбинський).

ЗАВМЕ́РЛІСТЬ, лості, *ж.* Стан і властивість за знач. **завме́рлий.** *Дух минулого .. прокинувся в нім, дух віків, що дрімає в душі й підводиться хвилинами зрухів* [зрушень], *манячи до завмерлості й тиші* (В. Підмогильний); *Вона .. була вражена виглядом козака, що постав у всій красі та силі юнацької мужності, що ніби і в самій завмерлості своєї постави виявляв розкуту вільність рухів* (М. Садовський, пер. з тв. М. Гоголя).

ЗАВМЕ́РТИ *див.* **завмира́ти.**

ЗАВМЕРТЯ́, я́, *с., рідко.* Те саме, що **завме́рлість.** *Гнітющі* [гнітючі] *й болісні були його міркування, але він пильно прислухався до них із завмертям у серці* (В. Підмогильний); *Не по-римському свищуть, завивають тутешні вітри, сліпне від снігу залога, сліпнуть простори, .. байдужі до твоїх солодких, трунком кохання напоєних поем. Ще живий стаєш свідком власного завмертя* (О. Гончар).

ЗАВМИРА́ННЯ, я, *с.* Дія і стан за знач. **завмира́ти.** *Коло цієї жінки він пережив те млосне завмирання, що справляє на людину височінь, жахаючи небезпекою і разом нею чаруючи* (В. Підмогильний); *Золотим покрившися убранням, притишені, замислені стоять* [ліси] *перед швидким зимовим завмиранням* (І. Гончаренко); *Зазвичай літо — пора відпусток і завмирання будь-якої активності громадян* (із журн.); *Мені здавалось, що я сам у селі, на мене б'ють гаубичні батареї, я відчуваю завмирання й розгорання пострілів та*

метушні (Ю. Яновський); *Не міг* [Забейко] *проаналізувати цього завмирання почуттів* (Ірина Вільде).

◊ **(1) Із завмира́нням се́рця:** а) дуже схвильовано, збентежено. *В камері було багато людей. Де-не-де хто гомонів. Але більшість із завмиранням серця переживали паскудний холодок страху перед викликом, який міг статися кожної хвилини* (І. Багряний); *Андрій із завмиранням серця стежив за полем, над яким, мов гайвороння, кружляли літаки* (П. Автомонов); б) захоплено, уважно. *Розповідь діда Галактіона Бицик слухав із завмиранням серця, з роззявленим ротом* (О. Донченко); *І йому пригадується, як десь отут стояв він босоногим семикласником з русокосою Наталочкою, з завмиранням серця лічив подаровані зозулею роки* (Ю. Мушкетик).

ЗАВМИРА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.*, **ЗАВМЕ́РТИ,** мру́, мре́ш, *док.* 1. Застигати на місці, припиняти будь-які рухи (про істоти). *Вона здіймала руки до неба, завмирала в благаючій позі* (М. Коцюбинський); *Талалай підлазив до звіра на животі .. Часом втягав голову і завмирав* (М. Трублаїні); *Жуки були хитрі, вони завмирали, удаючи з себе неживих, ледве до них торкались пальці* (О. Донченко); *На червонім черепичнім даху журливо завмер задумливий полтавський лелека* (О. Ільченко); *Данило опустив його* [карася] *у ставок. Риба на хвильку завмерла на воді, потім стрепенулась і зникла в глибині* (М. Стельмах); * Образно. *Місячна морозяна ніч завмирає, прислухаючись до кроків Нового року* (Ю. Яновський); // Мліти, ціпеніти від сильних переживань, певних відчуттів. [Н і н а *(кричить):*] *Боже мій! Нестор! (Кидається йому на груди і завмирає в сльозах)* (І. Кочерга); *Ми знову притислися до стіни, мало не завмираючи від хвилювання* (Л. Смілянський); *Їй приснилося, що вона бродить понад прірвою і завмирає від страху, щоб не зірватися* (Григорій Тютюнник); *Юра потягся назустріч її* [матері], *весь затремтівши й завмерши від щастя* (Ю. Смолич); *Багато років тому потрапила йому .. до рук обшарпана, без обкладинки і назви ця книжка* ["Пісні Бояна"]. *Він прочитав її і завмер від захоплення і зачудування* (В. Малик); // Втрачати свідомість, непритомніти; зомлівати. *Тісно й глухо, і якийсь .. жар палить мені душу. Щоби його задавити, щоб не завмерти, читаю* (О. Кобилянська); // Стискуючись, ніби зупинятися (про серце). *Серце то шалено колотилося, то зовсім завмирало в болісних корчах* (Ю. Смолич); *У дівочих очах був невимовний сум і тяжке передчуття недолі. Завмерли серця дівочі в німій тузі* (О. Довженко).

2. *перен.* Переставати діяти, рухатися; зупинятися (про машини, механізми і т. ін.). *Броньовик крутнувся на місці і завмер* (В. Кучер); *Завмер над криницею журавель з обламаним дрючком* (А. Шиян); *Стали машини, зупинився гвинт, завмерло те найголовніше, завдяки чому кожне судно живе, існує, не гине й посеред найбільш знавіснілих і безжальних вод* (П. Загребельний).

3. *перен.* Припинятися, зупинятися (про хід, розвиток і т. ін. чого-небудь). *Біднiє, вироджується і завмирає життя від цих некорисних змін* (М. Грушевський); *Ніч. Тихо в степу. Десь на гонах далеких завмирало життя* (А. Головко); *Робітники, закінчивши готувати документацію на останні прилади, скидали білі халати. Але на дільниці балансування робота не завмирала* (П. Автомонов); *Мені здається: час уже не йде, Спинився і завмер* (М. Рильський); *Завмер вогонь з окопу* (І. Гончаренко); *Стривай, хлопче! Що станеться, коли ти повністю підірвеш в людини бажання бути кращим за інших, зробити більше, аніж інші?.. Зникнуть стимули, замре поступ. Ти спричинишся до деградації людства!* (М. Дашкієв).

4. *перен.* Поступово затихати, замовкати (про звуки). *Стало знов тихо. Тільки десь далеко, тремтячи в повітрі, завмирали останні одголоси пісні* (С. Васильченко); *Крик більше вже не повторюється, народившись вдалині, він там і завмирає* (С. Скляренко); *За кілька хвилин усе стихло. Завмерла луна останніх пострілів* (Є. Кравченко); *Стихла, завмерла пісня. Кобзар сидів, прихиливши сиву голову до грифа кобзи* (В. Малик); // *безос. Десь зовсім близько, немов прокинувшись, озвалися кулемети. Лункий пласт шуму нагло осунувся в тишу, мовби спустив хтось .. щебінь з верховини. Перекотилось луною, завмерло...* (О. Гончар); // Ставати тихим, беззвучним, не виявляти ознак дії. *Гасне світло прожекторів. Замовкають звуки оркестру. І багатьом з тих, хто був на виставі, здається, що арена завмирає на цілу добу для того, щоб завтра увечері знову ожити, зазвучати, засяяти вогнями та фарбами* (Д. Ткач); *Ось тільки двір був, як серце, що б'ється і розганяє по тілі кров, а тепер все завмерло, спинилось* (М. Коцюбинський); *Він* [нападник] *обійшов захисника і залишився сам на сам з воротарем. Стадіон завмер* (А. Крижанівський).

5. *перен.* Переставати відчуватися; притуплятися, зникати (про почуття, відчуття, властивість і т. ін.). *Ти* [людино] *вперто йшла вперед, а коли навіть завмирала віра й надія, вела тебе незламна й невгнута воля* (Б.-І. Антонич); *Давня зарозумілість, що мовби давно завмерла, віджила тепер наново в тій прибитій жінці* (О. Кобилянська).

6. *перен., перев. зі сл.* н а г у б а х, н а у с т а х. Залишатися невимовленим, несказаним (про слова, звуки і т. ін.). *Хоче закричати* [Бицик] — *слова завмирають на губах* (О. Донченко); *Тихим сном навіки вродниця* [вродливиця] *заснула .. Тихого покою смерть з лиця не стерла. Щось недосказане на губах завмерло...* (Я. Щоголів); *На рожевих устах стогін одчаю завмер* (М. Зеров).

7. *рідко.* Умирати, гинути. [У р б а н:] *Ось тут є Парвус — був на тому світі. Він завмирав, а потім знов оджився* (Леся Українка); *Нема й чутки — як в яйці завмер* (прислів'я); *Молода травичка поблякла, поскручувалась, квіти посхиляли голівки, згорнули ніжні пелюстки, завмерли* (П. Колесник).

◊ **(1) Завмира́ти / завме́рти се́рцем (душе́ю)** — дуже хвилюватися, переживати (з переляку, від захоплення, тривоги і т. ін.). *Андрій зайшов на ґанок і, завмираючи серцем, натиснув на клямку* (І. Багряний); *Він знав напам'ять майже всього "Кобзаря", читав його, коли на душі було важко, читав і .. завмирав душею, весь палав і хвилювався* (Ю. Збанацький); **Се́рце мре (завмира́є, замира́є, замира́ло) / заме́рло (заме́рло)** *див.* **се́рце.**

ЗАВМИРА́ЮЧИЙ, а, е. Який завмирає. *Оксана із завмираючим серцем дивилася на герць* (Д. Білий); *Ще кілька рухів, завмираючих, ніжних, як дотик пелюстка, і молот спинився* (І. Сенченко); *Він замислився, дослухуючи рештки згасання. Ловить окремі тони завмираючих вулиць* (Ю. Яновський); *Вже нічого нема на вулиці, все щезло, як сон, пил поволі сідає на землю, а вечірнє повітря все ще тремтить живим акордом завмираючих згуків* (М. Коцюбинський); *Здавалось, уся темрява була по вінця переповнена дивними переливами, свистом, тьохканням .. могутньої хвали життю і завмираючих зітхань* (М. Стельмах).

ЗАВОВТУ́ЗИТИСЯ, у́жуся, у́зишся, *док., розм.* Почати вовтузитися. *Горбатюк невдоволено завовтузився на стільці* (М. Руденко); *Насередині завовтузилося ще кілька фігур. Вони .. почали енергійно проштовхуватися наперед* (Г. Епік); *Петро Стінковий і Федір Загата повискакували .. в одну мить, але Петро завовтузився із защіпкою і пропустив недруга* (Р. Андріяшик); // *безос. Шелеснуло у кущах, завовтузилось, і вилізає з них людина* (І. Муратов); *На печі завовтузилося, і звідти почали один за одним злазити школярі* (Валерій Шевчук).

ЗАВО́Д[1], у, *ч.* 1. Промислове підприємство з механізованими процесами виробництва, яке виготовляє перев. засоби виробництва. *Я сам міська людина, і батько мій був робітником на металургійному заводі на півдні України* (М. Івченко); *Микола Петрович за допомогою зятя влаштувався плановиком на великому заводі, де той працював* (Б. Антоненко-Давидович); *За стіною соснового лісу — висока труба цукрового заводу* (О. Бердник); *Був у стародавньому містечку Порицьку великий пивоварний завод* (М. Малиновська); *Я, знаєте, за освітою інженер. Це вважалося досить пристойною роботою — інженером на заводі* (Любко Дереш); *У 30-ті роки XX ст. у Донецькому вугільному басейні було побудовано перші газопроводи від Рудченківського коксохімічного заводу до металургійного заводу в м. Донецьку* (з наук. літ.).

2. Спеціалізоване господарство, де розводять, розмножують породистих сільськогосподарських тварин, мальків риб, вирощують певні сорти рослин на насіння. — *У вас спеціальні кінські заводи є чи коней до кавалерії постачають різні люди?* (Ю. Яновський); — *Е, коні ми подоставали. Прямо як змії! Із кінського заводу видерли. Як летиш, аж вітер вуха обпікає,* — *хвалився Крупяк* (М. Стельмах); *Щоб забезпечити відповідну сучасну технологію зберігання, зерносховище буде поєднане з насіннєвим заводом, який діє в Хоросткові* (з газ.); *Основне завдання Новокаховського рибницького заводу частикових риб — розведення та випуск у Каховське водосховище та пониззя Дніпра рослиноїдних риб (білого та строкатого товстолобика, білого амура) та коропа* (з Інтернету).

ЗАВО́Д[2], у, *ч.* 1. Пристрій, яким приводять у дію механізм. *З ладу вийшли коліщата заводу годинникового механізму* (із журн.).

2. Гранична тривалість дії заведеного механізму. *Годинники настінні бувають двох видів: з тижневим заводом пружини, без бою, та двотижневим заводом, з боєм годин і півгодин* (з наук.-попул. літ.).

3. Частина тиражу книги, видрукувана з одного набору. *Різночитання свідчать хіба лише про те, що граматику друковано у два заводи, причому в другому зроблено виправлення* (з наук. літ.).

ЗАВО́Д[3], у, *ч.* 1. Зразок, тип виробу. *Дід усе люльки з рота не випускає, а люлька теж давнього заводу, мабуть, півсотні років тішить вона старого...* (О. Копиленко).

2. Порода, сорт (тварин, рослин). [М а т и:] *Пора ж тобі коровицю здоїти, оту молочну, турського заводу* (Леся Українка); — *Це з доброго заводу, небагато вже у нас таких* [смерек] *лишилося* (Г. Хоткевич).

3. *зневажл.* Рід, порода (людей). — *А суддя не хто, як рідний братик... Та хіба один суддя?.. і підсудки родичі... і справник родич... усі одного заводу, одного кодла...* (Панас Мирний); [Н а с т я:] *От клята молодиця, от завод! І де вона на мою голову отака вродилась?* (І. Карпенко-Карий).

ЗАВО́Д[4], ЗАВІ́Д, во́ду, *ч., розм.* 1. Те саме, що **зви́чай** 1, 2. *Давній народний завод; Завід скромно триматися.*

2. *діал.* Професія, фах. *"Симпатизував"* [Фалькенбаум] *з русинами. Зрештою, це йому було навіть конечне, з огляду на його завід адвокатський, бо клієнти-мужики ставали чим рік свідоміші національно* (Л. Мартович); — *На мою думку, це цілком байдуже, котрий завід подає чоловікові кусник хліба, нехай лиш буде чесний і для других корисний* (О. Кобилянська).

◊ **Нема́ (не було́) й заво́ду (в заво́ді)** *див.* **нема́.**

ЗАВО́ДЖЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **заво́дити[1].** *Новий цар Олександр II розпочав своє панування тим, що, заключивши* [уклавши] *мир з державами, взявся до заводження нових порядків у Росії* (І. Франко); *В гостях у благочинного йшла розмова за православну церкву, якій так дуже загрожує унія. Усі ремствували на утиск і ґвалтовне заводження унії, відбирання церковного майна* (А. Чайковський); *Монтажні пристосування і механізми використовуються також для виймання й заводження роторів* (з наук.-техн. літ.).

ЗА́ВОДИ, дів, *мн. (одн.* **за́від,** воду, *ч.), розм.* 1. Низькі протяжливі звуки; виття, завивання (собак, вовків і т. ін.). *Собаки глухо виють, налякані невиданим дивом, і їх глухі заводи сумом та жалощами розносяться по всіх усюдах* (Панас Мирний); *Насувала кругом завірюха; Зворушилась тайга і завила, мов звір, Дикий завід доносився уха* (П. Грабовський).

2. Тужливі звуки плачу. *Зненацька озвалося хлипання, спершу тихше, а далі все голосніше й голосніше, перейшло, нарешті, у голосні заводи плачу* (Б. Грінченко); // Голосіння. * У порівн. *Довго Іван не міг забути тої ночі, а й у сні бачив нещасну муху, зашпунтовану в дереві, чув її писк, .. немов зойк вітру в скальних заломах або немов завід жінки над мерцем* (І. Франко); // Протяжний спів. *З олтаря доносився голос попів, з криласа — глухі заводи дякові* (Панас Мирний).

◊ **(1) На всі за́води** — щосили. *На всі заводи побіг* (Номис); — *Слухайте мене, — на усі заводи кричав Уласович. — Адже я сотник* (Г. Квітка-Основ'яненко).

ЗАВО́ДИНИ, дин, *мн., розм.* Те саме, що **голосі́ння.** *Разючу подібність, особливо з музичного боку, виявляють, наприклад, гуцульські похоронні заводини й окремі весільні пісні з невільницькими плачами та думами* (з наук. літ.).

ЗАВО́ДИТИ[1], джу, диш, *недок.,* **ЗАВЕСТИ́,** еду́, де́ш, *док.* 1. *кого.* Супроводжуючи, допомагати кому-небудь або примушувати когось увіходити, підходити і т. ін. куди-небудь, до чогось. *Став він заводить цього коня у царські конюшні, поламав усі двері* (з казки); *Гапка, усе опорядивши, запросила до вечері. Старий заводить мене до столу і кличе: — Марто!* (Марко Вовчок); *Двійко миленьких негритосів заводять попід руки сліпого старця-бандуриста* (Ю. Андрухович); — *Доленько ж моя, як же я задибаю до хати? .. — бідкалась Явдоха. — Не журіться, тітко, — обізвався Гнат, — я вас заведу* (М. Коцюбинський); // *кого.* Відводити куди-небудь на якийсь час. *Вона до нас діток своїх завела — покинула, а сама знов-таки пішла туди до його* [чоловіка] (Марко Вовчок); *Вже перед самим сходом сонця чоловік .. завів коні в глибокий байрак, міцно прив'язав їх до дерева, а сам лихий, мов біс, пішки подався в село* (М. Стельмах); // *що, розм.* Втягувати, вкочувати, вставляти і т. ін. предмети куди-небудь. *Він заводить машину у під'їзд,*

замикає на ключ (Н. Рибак); — *Через рік-два .. збудують у місті водопровід. Кажуть, кожному заведуть труби у двір* (М. Томчаній); *Принесене, нарешті, свідоцтво про закінчення школи батько завів у рамку й повісив на стіні* (П. Панч); *Брички завели у двір* (Ю. Хорунжий).

2. *кого, що.* Вести, відводити куди-небудь далеко або не туди, куди потрібно. *І заводив він у думках свого товариша в темні лісові нетрі, напускав на його* [нього] *розбійників..; тоді сам вибігав із-за кущів з рушницею, розгонив розбіяк* (С. Васильченко); — *Не бачив хлопця?.. — Як бачив ранком, коли він вийшов до Карпа, то більше й не бачив. — То його, видно, отой шибеник кудись завів! — з серцем промовила Горпина* (Панас Мирний); // Мати певний напрямок, простягатися куди-небудь. *Стежка заводила все глибше в гори* (Р. Іваничук); — *Мандрував я від села до села і від міста до міста, аж поки не завела мене дорога у Жовкву* (Ю. Винничук); // *перен.* Примушувати вийти за межі бажаного, можливого і т. ін. *Звісно, я міг би написати цілу повість життя, але цей шлях дуже далеко завів би* (М. Коцюбинський); *Про громадські справи, порушені у Вашім листі, напишу Вам з гір, а тепер се б далеко завело, а я вже втомлена* (Леся Українка); *Знаю, що мрія та могла б мене тоді хтознакуди завести. А тим часом — не завела ж* (П. Тичина).

3. *що.* Відводити, відхиляти (руку, предмет у руці і т. ін.) назад, убік, угору. — *Руки за спину й докупи зап'ястками .. — Я слухняно заводжу руки за спину* (В. Шкляр); *Стефанович .. інстинктивно, як тільки побачив у дверях чужих людей, завів руку за спину і позадкував до відчиненого у передпокої вікна* (Ю. Хорунжий); // Ставити що-небудь у певне положення. *Хто опанував косарським ремеслом, розкаже, як треба тримати ручку, як заводити носик коси, щоб легше різала траву* (із журн.).

4. *що, розм.* Будувати, відкривати, засновувати що-небудь. — *Ні фабрик би я не заводив, ні от млина б не будував...* (Панас Мирний); *Роман розказував, що він поки так собі, нічого не робить, розглядається, до чого братися: чи службу брати, чи комерцію заводити* (Б. Грінченко); *Кажуть, князь той* [Острозький] *мудрий був, школи будував, монастирі заводив, книги друкував* (У. Самчук); *Братство львівське ставропігійське .. швидко завело у себе також братську школу* (І. Франко); // Впроваджувати, застосовувати що-небудь. *Він заводить машини, він удосконалює техніку, він заміняє робітників механізмами, що виконують їхні робочі функції* (Ю. Смолич); // *перев. док., кого, що.* Придбавати кого-, що-небудь. *Пан Луцик ніколи не кохався в котах, йому й на гадку ніколи не спадало заводити в хаті це сотворіння* (Ю. Винничук); *Завів* [Середа] *собі черідку та й живе з нею і літо, й зиму* (С. Васильченко); — *Стрільця з тебе не вийде, — згодився Гриць. — Краще доброго пса завести* (О. Бердник); // *що.* Відпускати, запускати (вуса, бороду і т. ін.). *Завів* [Преображенський] *щетинисті вуса, говорив стримано* (Іван Ле); *Відпустив* [Гриша] *бороду, завів патли до плечей* (О. Гончар); // *кого, що.* Створювати сім'ю, знаходити собі близьких друзів, знайомих і т. ін. — *Хіба не казали тобі, .. що спершу парубок повинен .. звестися на власні, а тоді вже заводити собі посімейство?* (Ю. Смолич); *Освальд гадає, що я завів собі коханку. Ні, друже мій, помиляєшся* (П. Колесник); — *Дружка собі такого ж завів, Махиньку лисого, маляра* (В. Логвиненко); *Діти десь у містах, хто вчиться, а хто вже й довчився та сім'ю завів* (В. Дрозд); // *кого, зі сл.* д и т и н у, д і т е й *і т. ін.* Ставати батьком, матір'ю. *У традиції русів заводити не менш двох синів. Одного до шаблі. Другого — для плуга* (Г. Колісник); — *Більшу частину життя я прожив тут, у Києві, тут одружився, завів дітей, збудував будинок* (В. Малик); // Налагоджувати, зав'язувати з ким-небудь (знайомство, дружбу, контакти і т. ін.). *Він заводив знайомства, менжував і хитрував, аби тільки його бійці були добре нагодовані, зразково споряджені, вдосталь постачені боєприпасами* (О. Гончар); *Заводив* [Кучугура] *дружбу з виноградарями-любителями і привозив снопи чубуків — вистачало собі й людям* (С. Чорнобривець); — *Скажи нам, гетьмане, чи правда, Що в тебе є посол султана, Що з бусурманом хочеш ти Союз ганебний завести..?* (Д. Павличко).

5. *що.* Запроваджувати, вводити, встановлювати що-небудь; робити звичайним чи обов'язковим. *Він про те тільки й мислить, як би без людей обійтись... Усе якісь новини заводить, машини виписує* (Панас Мирний); *Він дедалі в смак ввіходив І потроху в себе в графстві Инші звичаї заводив* (Леся Українка); — *Землю бережи від бур'янів, .. сівозміну правильну заводь* (В. Кучер).

6. *що, розм.* Робити записи, вписувати, занотовувати що-небудь. *В руках у нього вічно біліла книжка. Він заводив у неї кожну народну копійку, кожне стебло* (М. Коцюбинський); *Що заведеш пером, того не виволочеш волом* (Номис); *Багато часу забрало упорядкування скарбу. Усе треба було перерахувати й завести у список* (А. Чайковський).

7. *що.* Починати, затівати і т. ін. що-небудь. — *Сократ був розумний чоловік, з бабою сварки не заводив, тільки вступався їй* (О. Маковей); *Ми інколи в окопах заводили розмову про війну, про те, кому вона потрібна* (П. Колесник); [О х р и м:] *Вийду на вулицю, хлопці й дівчата зберуться, співають, аж луна іде, заведуть гульбище, .. а мені усе те байдуже* (М. Кропивницький); *Він почав гендлювати кіньми, завів торги .. навіть з перекопськими татарами* (М. Стельмах); // *що і без прям. дод.* Починати співати. — *Ви вмієте співати! Будемо співати! — скрикнула вона, схопивши за руку Григорія Петровича. — Будемо. Заводьте* (Панас Мирний); *Екзальтований Андрій скочив на стіл, приймає позу диригента й заводить: — Чуєш, сурми заграли* (М. Хвильовий); *Кудрейко лягав горілиць і заводив свою рідну, полтавську пісню* (О. Донченко); *В дальньому кінці коридора якийсь запізнілий хлопчисько завів, пританцьовуючи, веснянки* (Б. Антоненко-Давидович); // Вступати в розмову, звертатися до кого-небудь. — *Ах, докторе, — заводила* [Валя] *співучою, волинською говіркою, — де ви пропадали?* (Ірина Вільде); *Підскочивши до якоїсь пані, що проходила, стяг* [Микитка] *з себе подрану шапку і завів: — Па-а-ані, дайте ко-пі-і-єчку!..* (Грицько Григоренко); — *Ти що ж думаєш, я ото про гроші завів, щоб, значиться, наздогад буряків?* (М. Чабанівський).

8. *що.* Починати вести що-небудь (ділові папери, щоденник, альбом і т. ін.). *Сам він любив порядок у роботі, максимальну зосередженість, він не тільки накреслював плани творів, а заводив "формуляри" на своїх героїв, щоб уявити все їхнє минуле, сучасне й майбутнє* (О. Іваненко); [Б а т у р а:] *Заведіть собі щоденник і записуйте, як вона кожний день приймає людей* (О. Корнійчук); — *Знаєш що? — сказав Кость Мовчан до Ігоря. — Я заведу такий альбом, як у тебе про футбол. Я збиратиму все про автомашини* (І. Багмут).

9. *що.* Приводити в дію що-небудь (механізм, мотор і т. ін.). *У нього* [Степана Линника] *були й коштовні антикварні дзиґарі, .. різні годинники, але всі вони не ходили. Він ніколи не заводив їх* (В. Домонтович); *Під сараєм .. чувся гомін, регіт — повстанці пробували заводити мотор* (О. Гончар); *Галинка показує Марині, як завести й пустити машину* (Г. Епік); *Дівчина завела годинник* (М. Трублаїні); *Никанор Іванович завів грамофон і поставив пластинку "Ой, казала мені мати"* (А. Головко); *Трактор зупинився, і ніякі зусилля завести двигуна не дали результату* (О. Бердник).

10. *розм., рідко.* Зволікати, запізнюватися з виконанням чого-небудь. *Основний масив комбайном зібрали, а цей ланок не встигли. Все ніколи було.., та так і завели в зиму* (В. Кучер).

11. *кого, перен., розм.* Збуджувати, роздратовувати себе чи кого-небудь. *Треба ж було уміти завести його, завжди спокійного та врівноваженого, до такої лайки* (із журн.).

Вступа́ти (захо́дити, вхо́дити *і т. ін.)* **/ вступи́ти (зайти́, ввійти́** *і т. ін.)* **у супере́чку (в сва́рку) <Іти́ / піти́ на супере́чку (на сва́рку)> <Заво́дити / завести́ супере́чку (сва́рку)>** *див.* **вступа́ти[1]; (1) Заво́дити / завести́ (пору́шувати / пору́шити) спра́ву** — розпочинати офіційне розслідування правопорушення. — *Тут слід заводити справу не на голову колгоспу, а на того, хто призвів до такої плутанини в постачанні колгоспів* (В. Кучер); — *Якщо хто й відчув себе щасливим, — кажу до Заболотного, — так це той нещасний водійчик фургона... Бідолаха аж просяяв, коли ти заступився за нього перед полісменами, впросивши їх не заводити справи* (О. Гончар).

◊ **До́ля привела́ (завела́) / приво́дила (заво́дила)** *див.* **до́ля[1]; (2) Завести́ (потягти́) на криву́ сте́жку** *кого* — спонукати, змусити кого-небудь відхилитися від усталених норм поведінки. *Замість роз'яснити Лимарю, .. Воронюк і Ткачук потягли його на криву стежку* (Г. Усач); *Я тільки тривожусь, щоб колишні дружки знову не завели його* [Кесаря] *на криву стежку* (В. Дрозд); **(3) Заво́дити / завести́ в блуд (на бездорі́жжя)** *кого:* а) заплутувати, збивати з дороги кого-небудь. *Мені прийшла навіть у голову дика думка: чи не зустрівся де я в лісі з мандрівними огнями, що заводять людину в блуд?* (С. Васильченко); б) змушувати кого-небудь відійти від правильної поведінки, правильного розуміння чогось. *Може, то відьма .. дивний зварила напій і пройняла мені душу непереможним безумством тим, що людину заводить на бездоріжжя страшні?* (Леся Українка); — *Признайся лишень, чию доньку в блуд завів?* (І. Нижник); **(4) Заво́дити / завести́ у безо́дню (у прі́рву)** *кого* — діями, вчинками доводити кого-небудь до великої скрути, дуже складної, безвихідної ситуації. *Невже ми попустимо завести його у ту безодню, в яку ведуть очевидячки всякі вискочки-верховоди? То буде сором дворянській честі!* (Панас Мирний); *Він дозволив себе обплести павутиною лицемірства і зради, піддався гіпнозові вужиних очей, що завели його в прірву...* (М. Руденко); **(5) Заво́дити фі́глі** *з ким* — кокетувати, фліртувати з ким-небудь. *А Маріка, як тільки Тимофій куди відвернеться, заводить фіглі з його братом Палійчуком* (Г. Хоткевич); **Загна́ти (завести́) / заганя́ти (заво́дити) в [глухи́й (тісни́й)] кут (у за́кутох, у безви́хідь** *і т. ін.)* *див.* **заганя́ти[1]; Співа́ти (заво́дити) / завести́ ла́заря** *див.* **співа́ти; Справля́ти (заво́дити) сміхи та ре́готи (хи́хи та ре́готи, змі́шки)** *див.* **справля́ти.**

ЗАВО́ДИТИ[2], джу, диш, *недок.* 1. Видавати низькі протяжні звуки, вити, завивати, кричати (про собак, вовків та деяких інших тварин). *Падають громи, заводять сови, крякають ворони* (Н. Кобринська); *Гурт дівчат тиснувся до міських воріт, пастухи чимдуж із пасовиськ гнали худобу, гавкали і заводили собаки .. — Що таке, люди? — Печеніги* (Б. Лепкий); * Образно. *Сумно, тужно бір заводить, як лист опадає; ще сумніше, ще тужніше співанка лунає* (Уляна Кравченко).

2. Голосно плакати, приказуючи; голосити (про людей). *Заводить, як по рідній мамі* (приказка); *Микола Прач ішов селом, мов сновида, а жінка йшла за ним, ридаючи та заводячи, мов за вмерлим* (І. Франко); *Невелика була вартість срібних та мідяних прикрас.., але тепер мусив Мстислав добути і їх, щоби оплатити плачок-жалібниць, що мали заводити на похороні* (Юліан Опільський); *Не плач за мною, мила, не заводь, Як дзвони сповістять у скорбній тиші* (Д. Павличко, пер. з тв. В. Шекспіра).

ЗАВО́ДИТИСЯ, о́джуся, о́дишся, *недок.*, **ЗАВЕСТИ́СЯ,** еду́ся, еде́шся, *док.* 1. *тільки 3 ос.* З'являтися, робитися наявним де-небудь, у чомусь, бути в наявності. *Мій намір — звернути увагу всіх тих, хто пише українською мовою, на деякі дефекти, що в українській мові заводяться* (В. Самійленко); *В усьому вона була йому до пари, не дорікала, коли випадали нестатки, не пишалася, й коли в хаті заводилась яка зайва копійчина* (Б. Антоненко-Давидович); *Дома завжди були злидні такі, що й миші не заводилися* (О. Іваненко); *У неї в хаті завелось багато всяких вузликів з насінням — великих і малих — раз у раз щось сушилося на вікнах* (М. Коцюбинський); [І в л є в:] *В дошках завівся шашіль* (І. Кочерга); — *Серед нашого колективу завівся злодій. Домашній злодій* (В. Малик).

2. *ким, чим, розм.* Те саме, що **обзаво́дитися.** *Його армія зростає, заводиться зброєю* (Іван Ле); *Це Герцен сказав, здається: "Люди, котрі живуть .. в мебльованих кімнатах, — легше знімаються з місця і переїздять, ніж ті, що заводяться своєю норою"* (О. Іваненко); *От вони купили собі хату в тім селі, завелись хазяйством та й живуть* (з казки); *Як може не дратувати такий паскудник? Завівся дружиною, дітьми, попиває вино й маже свої сонячні пейзажі!* (В. Підмогильний).

3. *тільки 3 ос.* Установлюватися, утверджуватися. *Тим часом на Україні заводилися козацькі порядки, основи нового ладу* (А. Чайковський); *На фермі заводилися нові порядки* (Григорій Тютюнник); *Дідич збудував костьол на українській землі, знайшов ксьондза, і .. незабаром завелась маленька Польща в нашому селі* (І. Нечуй-Левицький).

4. *тільки 3 ос.* Починатися, затіватися. *По роботі й по клопоті знімався регіт, заводилися голосні розмови* (Марко Вовчок); *Ми з ним познайомились, купуючи кавуни (от як заводяться знайомства на Лимані)* (Леся Українка); *І завелась на ставі геркотня, Гусине діло закипіло* (Є. Гребінка); *Завелась між дітьми така любов, що одне без одного жити не могло* (А. Чайковський); *Весільна компанія відійшла до панської кухні, де завівся шумний танець* (О. Кобилянська).

5. *розм.* Починати з ким-небудь бійку, сварку і т. ін. *Грицько .. повернувсь і пішов. Він не любив заводитись і не задерикуватий був* (Б. Грінченко); [В и х о д ц е в:] *Знову завелись!.. Цілий день, цілу ніч крик, галас, стукотня!* (І. Кочерга); *У Карповому дворі сварка .. "За що вони завелися?"* —

думаю собі (М. Коцюбинський); *— А як хлопцями ще були, — підхопив Андрій, — то раз у раз же я тебе визволяв, бо то з тим, то з другим заведешся...* (В. Винниченко); // Ставати збудженим, знервованим, роздратованим. *"Тю!.. І чого він завівся? — думаю про Байрачного. — Мабуть, і сам нервується, тільки не хоче показувати"* (Є. Доломан).

6. Починати діяти внаслідок заведення, включення відповідної системи (про механізм, мотор, пристрій і т. ін.). *Не одну сотню разів заводились годинники, старішали люди, час ішов* (Ю. Яновський); *Славко .. почав смикати за тросика. Мотор чхав, але чомусь не заводився* (О. Бердник); *Літак завівся. Похитнувся трохи мотором, але завівся на очах Миколчиного тата і всіх людей* (М. Вінграновський).

7. *тільки недок.* Пас. до **заво́дити**[1]. *Під пень заводяться потужні зуби-ікла, якими розривають коріння, а потім витягують його з ґрунту* (із журн.).

◊ **Займа́тися** *(рідко* **заво́дитися, здійма́тися) / зайня́тися** *(рідко* **здійня́тися) на світ (на зорю́, на день** *і т. ін.) див.* **займа́тися**[2].

ЗАВОДІ́Й, я́, *ч., розм.* 1. Призвідник витівок, бешкетів, сварок і т. ін. *Носячись із своїми ґулями, прикажчик не без підстав підозрівав, що серед тих, хто давав йому духопелу, першими заводіями були орловець та Андріяка...* (О. Гончар); *Саме оце безвладдя найдужче пригнічувало ремісників. — Тепер будуть дошукуватись заводіїв... — потихеньку гомоніли в натовпі* (Григір Тютюнник); *Навколо вогнища бешкетувала голозада дітлашня. Заводієм був Альдо, восьмирічний брат Буенавентури* (І. Білик).

2. Той, хто заводить пісню, заспівує; заспівувач. *З того часу не стало Миколи-жартівника, заводія пісень і танців, дотепника* (К. Гриб).

ЗАВОДІ́ЙКА, и, *ж., розм.* Жін. до **заводі́й.** *В дорозі Тоня виявила себе такою заводійкою, що Ліна часом аж заздрила її кипучості, товариськості* (О. Гончар); *От викохали, виростили, .. полине у світ і — шукай тоді... Тільки ні, Ліда не така. Що заводійка — то так, скрізь устигає, але ніхто поганого об ній* [про неї] *слова не скаже* (М. Олійник); *Пісні починають співати на першому тижні Великого посту, коли напровесні десь на вигоні, толоці гурт молоді обирає на всю весну "березу", дівчину, заводійку веснянок* (з наук. літ.).

ЗАВОДІЯ́КА, и, *ч. і ж., розм.* Те саме, що **заводі́й і заводі́йка.** *"Малі хлопці усі заводіяки й ладні битись щодня, щогодини", — думала Ольга Павлівна* (І. Нечуй-Левицький); *— Живим не випущу, поки не потанцюємо, — заметушилася .. Оля, відчайдушна заводіяка і бешкетниця* (О. Копиленко); *Розвідники йшли ключем за Боровиком .. Колись так блукали селом парубоцькі зграї, і легко було вгадати, хто у них старший, заводіяка, — той ішов незалежно, поважно, а інші дріботіли, запобігаючи перед ним* (М. Малиновська); *Я змалку був такий. Розказувала мати, що був заводіяка усяких колотнеч. Усе грозилась різку у березі вламати. Недаром же в колиску мені поклали меч* (Л. Костенко).

ЗАВО́ДНЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **заводни́ти.** *Він* [катер] *і сам би давно вже охоче рушив у заводнену, потужну просторінь весняного Дніпра, та він мусить чекати, поки на нього навантажиться саперна рота* (Б. Антоненко-Давидович); *Вони ще довго спостерігали, як заводнені городянами вулиці танули у тумані* (із журн.); *Інтернет-простір заводнений різноманітною рекламою* (з газ.); // **заво́днено,** *безос. пред. Нафтові пласти заводнено* (з наук.-попул. літ.).

ЗАВО́ДНЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **заводни́ти і заводни́тися.** *У нафтовидобувних державах світу накопичено понад 200 млрд тонн нафти, яка не піддається видобутку традиційними методами розробки, в тому числі заводненням різних модифікацій і способами інтенсифікації видобутку* (з наук. літ.); *І. Качуровського хвилює сповзання науки до мертвого схематизму й спрощенства, заводнення підручників і посібників штампами* (із журн.).

ЗАВОДНИ́Й, а́, е́. 1. Який рухається механічно, приводиться в дію заводом *(див.* **заво́д**[2] 1). *Заводний або електричний механізм їх увесь час повертає на всі боки, і ці дзеркала, так би мовити, безупинно оглядають ту місцевість, що лежить у їхньому полі зору* (Д. Бузько); *Лакей виконував усе з винятковою вправністю. Його автоматичні, завчені руки нагадували Сахно руки заводної ляльки* (Ю. Смолич); * У порівн. *Тася не встигла відповісти нічого, бо до неї раптом підбігло якесь неприємне .. дівча, дуже вертляве і таке говірке, ніби заводне* (О. Чорногуз).

2. Признач. для заведення (у 1 знач.). *В кишенях він завжди носив коробочки з різними жуками, і ті жуки дряпали, шелестіли, скреблися в коробочках, і здавалося, що в хлопця під сорочкою сховано якусь машинку з заводною пружиною* (О. Донченко); *Залишивши запалення увімкнутим, Борозна схопив заводну ручку й спробував завести "Москвича" нею* (Ю. Мушкетик).

3. *перен., розм.* Азартний, жвавий, рухливий. *Славко був страшно заводний і дотепний* (з мемуарної літ.).

ЗАВОДНИ́ТИ *див.* **заво́днювати.**

ЗАВОДНИ́ТИСЯ *див.* **заво́днюватися.**

ЗАВО́ДНЮВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **заво́днювати і заво́днюватися.** *Примусове заводнювання дає можливість підтримувати пластовий тиск, інтенсивно витісняти нафту з покладів і досягати подвійного збільшення нафтовидобутку в порівнянні з розробкою без заводнювання* (з наук. літ.); *Система заводнювання, як правило, складається з водозабірних споруд, очисних установок, насосних станцій, водорозподільних мереж та нагнітальних свердловин* (з наук.-попул. літ.).

ЗАВО́ДНЮВАТИ, юю, юєш, *недок.,* **ЗАВОДНИ́ТИ,** ню́, ни́ш, *док., що.* 1. Напускати, нагнітати воду куди-небудь, заповнювати водою щось. *У процесі гідрогеологічних досліджень варто вивчити основні водоносні горизонти, які можуть заводнювати родовище або його частину* (з наук. літ.); *Нафтові родовища заводнюють з метою забезпечення високих темпів видобутку нафти та збільшення самих обсягів видобутку* (з наук.-попул. літ.).

2. *перен.* Те саме, що **наво́днювати**[1] 2. *Німецька колонізація з давніх часів заводнювала не лише повністю онімечену Сілезію і Велику Польщу, але й Малу Польщу та Мазовію* (з навч. літ.).

ЗАВО́ДНЮВАТИСЯ, юється, *недок.,* **ЗАВОДНИ́ТИСЯ,** и́ться, *док.* 1. Заповнюватися водою. *Хоча річка Інгул біля Лелеківки неабияк заводнювалася навесні, а влітку майже повністю пересихала, саме тут перетиналися два найголовніші тогочасні торгові шляхи: із Січі — в Польщу та із ханського Перекопу — на Київ* (з газ.).

2. *перен.* Те саме, що **наво́днюватися** 2. *Надвечір берег моря заводнився людом настільки, що яблуку ніде було впасти* (із журн.).

ЗАВОДОУПРАВЛІ́ННЯ, я, *с.* Орган, який управляє, керує роботою заводу (*див.* **заво́д**[1] 1). — *Заводоуправління йому* [чоловікові] *нової хати не дасть* (С. Тельнюк); *На початку 1920 р. до порядку утворення заводоуправлінь в Україні було внесено деякі зміни, зокрема, посилилась роль державних господарських органів у конструюванні правлінь підприємств* (з навч. літ.); // Приміщення цього органу. *Вона випурхує з автобуса і .. біжить в заводоуправління. — Де тут завком? — довірливо запитує у вахтера* (В. Симоненко); *Офіцери сховалися в приміщенні заводоуправління* (О. Бердник).

ЗАВОДСЬКИ́Й, а́, е́. 1. Прикм. до **заво́д**[1] 1. *Вже гули заводські гудки...* (Д. Бузько); *В комірчину ввійшов Павлусь Тихозоров, .. бібліотекар заводського робітничого клубу* (О. Донченко); *Назагал картина перед очима була досить прозаїчна, занадто буденна, підкреслено провінційна, така, як на заводському подвір'ї, а не на привокзальній площі столичного міста* (І. Багряний); *Голова заводського комітету наказав скликати робітників* (Б. Антоненко-Давидович); *Збігали шахтарські, заводські будинки до вибалку* (В. Стус); // Вигот., зробл. на заводі. *Хоча гелію в торіаніті є значна кількість, проте інженери досі не розв'язали технологічної проблеми, як його добувати з торіаніту заводським способом* (М. Трублаїні); *За океаном близько 17 % житлових будинків споруджують з елементів заводського виготовлення, з них дерев'яний каркас мають 75 % у США та 90 % — у Канаді* (з газ.).

2. Прикм. до **заво́д**[1] 2. *Бачить Максим — у воротах замаячила страшенна постать заводського бугая* (Панас Мирний); *— А який екіпаж я беру! Які баскі коні беру в придане! То не ваші сільські доморослі шкапи свого хову, а заводського хову, — говорив Кованько* (І. Нечуй-Левицький).

3. *у знач. ім.* **заводськи́й,** ко́го, *ч., перев. мн., розм.* Те саме, що **заводча́нин.** — *Заводські запросили дочку до себе на .. свята, а вона їх у село* (М. Стельмах); *— В .. лікарні лежав, і на курорт посилали — ніщо не допомагає, лікарі тільки руками розводять .. І ось наші заводські тоді нарадили мені: кинь усе, до діда їдь. Є, кажуть, такий отам, за Бродщиною* (О. Гончар).

ЗАВОДЧА́НИН, а, *ч., розм.* Робітник заводу (*див.* **заво́д**[1] 1). *Всіх заводчан із полку ополчення на чолі з Марком Івановичем відкликали на завод* (Яків Баш); *— Заводчани наші вирішили знести газгольдер, гігантську тумбу оту стару, що захаращує заводське подвір'я* (О. Гончар).

ЗАВОДЧА́НКА, и, *ж., розм.* Жін. до **заводча́нин.** *Ас-машиніст теж забажала пива .. і всім видно, що не безмужня яка-небудь, а шанована чоловіком заводчанка після роботи вгощається, культурно відпочиває* (О. Гончар).

ЗАВО́ДЧИК, а, *ч.* 1. *заст.* Власник, господар заводу (*див.* **заво́д**[1] 1). *Он ішов по тім боці заводчик Бромберг, мільйонер, шикун, дві вілли в Фінляндії й Криму* (В. Винниченко); *Почалася паніка. Заводчики й комерсанти тікали на захід* (О. Гончар); *Місто .. приймало до себе всякий люд, який на мові* [мовою] *заводчика і фабриканта називається робочою силою...* (М. Циба).

2. Той, хто займається розведенням породистих тварин. *Кінолог і заводчик тайганів з південного Казахстану В. Вирипаєв пропонував розділити породу хортів на два типи: високогірний і тип хортів більш рівнинного передгір'я* (з наук.-попул. літ.); *Заводчик перед тим, як розпочати розведення певної породи собак, ретельно вивчає її генетичні та спадкові особливості* (із журн.).

ЗАВО́ДЧИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **заво́дчик** 2. *Найвідоміша в Україні заводчиця французького бульдога живе у Львові* (з газ.).

ЗА́ВОДЬ, і, *ж.* 1. Невелика затока або частина річки з уповільненою течією; мілке місце озера, ставу і т. ін.; затон. *Теплого серпневого вечора риба у річковій заводі під лісовою галявиною клювала на диво добре* (В. Владко); *В тому місці, де обвалився берег, утворилась тиха заводь, затінена старезною вербою* (П. Колесник); *Вони прийшли до тихої, порослої очеретом заводі, що вся блищала під сонцем* (Григорій Тютюнник); *Юрко .. пройшов попід залізничним мостом і зупинився на березі тихої заводі, де стояли на приколі старі баржі, катери і новенькі моторні човни* (В. Малик); * У порівн. *Що ж я? Я тихий, як озерна заводь* (М. Хвильовий).

2. *перен.* Спокійне, затишне місце чи середовище з відсталим і консервативним буттям. *Тепер все життя її вийшло з тихої і мутної заводі на широкий простір, на бистрину, і .. проходило на очах у цілого села* (В. Козаченко); *На бистрині нелегко плавать, Бо хвиля зносить, хвиля рве. Хто нидіє, а не живе, Нехай шукає тиху заводь!* (Д. Павличко).

ЗАВО́ЖЕНИЙ, а, е, *розм.* 1. Дієпр. пас. до **завози́ти.** *Якийсь гончар у завоженій глиною запасці вибрався на поміст, ударив повстяною шапкою по личаках* (І. Білик).

2. *у знач. прикм.* Який завозився (*див.* **завози́тися**[2]), став брудним, заяложеним. — *О! — на обличчі у Віті, заплаканому й завоженому, просяяло повне задоволення* (С. Васильченко); *Відкілясь висунувся висмоктаний парубійко в завоженій, з спущеними .. вухами шапці* (Б. Антоненко-Давидович).

ЗАВО́ЗИТИ, о́жу, о́зиш; *наказ. сп.* заво́зь; *недок.,* **ЗАВЕЗТИ́,** зу́, зе́ш; *мин. ч.* віз, везла́, ло́; *док.* 1. *кого, що.* Везти, відвозити куди-небудь далеко або не туди, куди потрібно. — *Чоловіків ловлять. — Всіх! В яри скидають або в степ завозять, верст за п'ятдесят* (В. Барка); *— Де ж ви, паничу, будете священиком? .. Чи далеко завезете нашу панну? — спитала бабуся* (І. Нечуй-Левицький); *— Але бійтеся Бога, отче! Де це ви мене завезли? Та тут страшно жити!* (Г. Хоткевич); *Хто тут побіжить? Куди? По що? Завезли людей аж на край світу: десь кілометрів за сорок — море, а далі — Японія* (Б. Антоненко-Давидович); // Забирати кого-, що-небудь із собою, виїжджаючи кудись. *Тепер пригадую, що завезла з собою чужі книжки у скрині* (Леся Українка).

2. *кого, що.* Доставляти кудись, звідкись певним видом транспорту з якоюсь метою. *До першої* [хати] *завозили матеріали й копали яму під фундамент* (Ю. Яновський); *— Київ уже сьогодні готувати до облоги — кувати мечі, списи, виготовляти луки, стріли, завозити збіжжя, борошно, сіно для коней та худоби* (В. Малик); *Козаки кинулись до воріт і почали їх ламати, щоб завезти гармату в розсадник* (О. Довженко); *Протягом короткого часу дитячі ясла були приведені в належний стан, туди завезли достатню кількість палива* (Д. Ткач); * Образно. *А щедра осінь в кожний двір завозить Валки возів з тугими лантухами* (І. Вирган); // *кого.* Відвозячи, поміщати, влаштовувати кого-небудь кудись. *Батько завіз до міста у школи, казав: паном будеш. Отут не одну сльозу я дрібним рукавом обтирав* (В. Стефаник); *На пароході* [пароплаві] *познайомився з одним молодим поляком, що живе на Капрі, і він завіз мене*

до готелю, де я й спинився (М. Коцюбинський); // Привозити куди-небудь здалека, придбавши, закупивши і т. ін. *У пишних палатах якогось магната Розкішні лелії цвіли, їх люде* [люди] *здалека, де вихор та спека, На втіху собі завезли* (І. Манжура); *Звідти ж* [з Америки] *завезли в Асканію останніх на землі велетнів-бізонів* (О. Гончар); // *що.* Переїжджаючи з одного місця в інше, переносити що-небудь (хворобу, інфекцію, звичаї і т. ін.). *Із Одеси преславної Завезли чуму. Покинули товариша, Горенько йому* (Т. Шевченко); *То, бач, моду З чужих країв таку завіз...* (Панас Мирний).

ЗАВОЗИ́ТИ, ожу́, о́зиш, *док., що, розм.* Забруднити, заялозити що-небудь, часто або неохайно користуючись ним. [Н а д і я:] *Це дорогий у мене килим.., а ви його мені завозите, помнете* (С. Васильченко); *Чхання не припинялося й ще дужче гнало кров з носа, .. цар уже перестав стерегтися й зовсім завозив одіж кров'ю* (І. Білик).

ЗАВО́ЗИТИСЯ, о́зиться, *недок.* Пас. до **заво́зити.** *Відповідно оброблений плід гарбуза давні слов'яни використовували насамперед як зручну природну посудину для перевезення й зберігання питної води, вина, деяких сипких продуктів, що завозилися з Греції, Римської імперії та Балканського півострова* (з наук. літ.); *У новому Митному кодексі передбачено вартість товарів, які можуть завозитися громадянами на митну територію України без сплати податків* (з газ.).

ЗАВОЗИ́ТИСЯ[1], ожу́ся, о́зишся, *док.* 1. Почати возитися (у 2 знач.). *Лесь неспокійно завозився на траві, вдруге запалив цигарку й замислився* (М. Івченко); *В цей момент хтось завозився в сінях. Жінка почула це* (М. Хвильовий).

2. *розм.* Багато часу витратити на що-небудь. *Парицький продешевив, бо поспішав .. Як тут не розсердишся!.. А хто винен?.. Завозився був з страйкарями, потім поїхав до Києва в округ* (Л. Смілянський); *— Буду старатися, — тихо промовив Павло, — і, може, наздожену те, що прогаяв, коли, як ви кажете, був завозився з отими своїми особистими справами...* (В. Кучер).

ЗАВОЗИ́ТИСЯ[2], ожу́ся, о́зишся, *док., розм.* Забруднитися, заялозитися чим-небудь. *Малеча після прогулянки так завозилася, що довелося матері розпочинати прання* (із журн.).

ЗАВО́ЇСТИЙ, а, е, *розм.* Задерикуватий; войовничий. *Він був у нас хоч і малий на зріст, так завоїстий: було кожного зачепить* (Сл. Б. Грінченка); *Напившись, Максим ставав дуже завоїстим, крикливим, хапався за кий, бив вікна* (І. Волошин); * Образно. *В сінях, на подвір'ї людський гомін, іржання коней перемагали завоїсте бурхання зимової стихії* (Іван Ле).

ЗАВО́ЇСТО, *розм.* Присл. до **заво́їстий.** *Тетяна кидається, як бойовий кінь, очі загорілись рішуче, завоїсто* (С. Васильченко); *— На ваші традиційні візерунки йде навалом нове мистецтво, підсвідомого... — Безумства?! — завоїсто підказав гранувальник* (І. Волошин).

ЗАВОЙО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **завоюва́ти.** *— Тут наша земля. Ні татарівнею* [татарами], *ні ляхом завойованою ніколи не була* (Г. Колісник); *Гарбузи в'ються поміж картоплею .. Завойований простір вони відзначають високим, зірчастим цвітом, цілими вогняними сузір'ями, які палахкотять поміж кущами картоплі* (Є. Гуцало); // **заво́йовано,** *безос. пред. Єгипет було несподівано для всіх завойовано* (І. Білик); *Довгождану передишку завойовано, але заспокоюватись не час* (О. Гончар).

ЗАВОЙО́ВНИЙ, а, е, *рідко.* Те саме, що **завойо́вницький.** *Грабіжницькі, завойовні війни вели прусські кріпосники* (з навч. літ.).

ЗАВОЙО́ВНИК, а, *ч.* 1. Той, хто завойовує (у 1 знач.) кого-, що-небудь; загарбник. *Люди над Руським морем охоче приймали в себе греків, коли вони приїжджали як гості, але брали в руки зброю й нещадно били, коли бачили в них завойовників* (С. Скляренко); *Народ мій є! Народ мій завжди буде! Ніщо не перекреслить мій народ! Пощезнуть всі перевертні й приблуди, І орди завойовників-заброд!* (В. Симоненко); *З далеких країв котилися орди варварів, безжалісних завойовників* (О. Бердник).

2. *чого, перен.* Той, хто розвідує, освоює, підкоряє що-небудь невідоме, неосвоєне. *Ми дивилися на зоряне небо .. — Чи є й там такі завойовники глибин? — спитав Тарас* (М. Трублаїні); *— Та-ак, — зітхнув Віталій Андрійович, — отже, цим юним завойовникам, підкорювачам космосу, бракує романтики...* (М. Білкун).

ЗАВОЙО́ВНИЦТВО, а, *с.* Насильницькі, загарбницькі дії завойовників. *У нестримній жадобі завойовництва він* [султан Селім] *замахнувся на землю, що величиною своєю дорівнювалася його імперії, а багатством і могуттям набагато перевищувала, — на Єгипет* (П. Загребельний).

ЗАВОЙО́ВНИЦЬКИЙ, а, е. Стос. до завойовника (у 1 знач.) і завойовництва. *Став розповідати* [Іван Петрович] *про походи французького полководця* [Наполеона] *та про його небезпечні завойовницькі плани* (І. Пільгук); *— Султан не завжди сидить на місці, він вимушений ще й ходити в завойовницькі походи* (П. Загребельний); *Імператор Адріан уславився як один із великих будівничих Римської держави. Він припинив завойовницьку політику Траяна і зайнявся мирним будівництвом* (з наук.-попул. літ.).

ЗАВОЙО́ВНИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **завойо́вник.** *Катерина II ввійшла в історію великою завойовницею (під час її правління до 39 російських губерній додалося ще 11, розпочалося заселення Аляски й українських степів)* (із журн.); * У порівн. *Тільки під ранок вона заспокоїлася .. Не їхала сюди, як овечка, котру везуть на заріз, а як завойовниця* (Валерій Шевчук).

ЗАВОЙО́ВУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **завойо́вувати.** *Вищі сили розпоряджалися так, що Василій успадкував од своєї матері Феофано залізну руку і смак до завойовування й володарювання* (П. Загребельний); *Надмірна концентрація влади в державі свідчить про наявність у суспільстві тільки однієї мети — завойовування життєвого простору будь-якою ціною* (з навч. літ.).

ЗАВОЙО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАВОЮВА́ТИ,** юю, юєш, *док.* 1. *кого, що.* Силою війська підкоряти, загарбувати чужі території, поневолювати кого-небудь. *Військо мало йти в походи завойовувати землю, долати простори — і все це для нього, для султана* (П. Загребельний); *Кара-Мустафа Чигирин узяв, але закріпитися в ньому, а тим більше завоювати всю Україну не зміг* (В. Малик).

2. *що, перен.* У боротьбі, праці, переборюючи труднощі і т. ін., досягати, добиватися чого-небудь, здобувати щось. *Ціною великих зусиль Павло Дудник поступово завойовував авторитет* (М. Дашкієв); *Терезка зміряла Антона своїм новим поглядом і переконалася: цей барига не те, що не викликав тепер у неї симпатії, але й не завойовував довіри* (Любко Дереш); *Дружина професора ставилася до мене не дуже привітно, та я всіляко намагався завоювати її симпа-*

тії (І. Багмут); * Образно. — *Нове ніколи не вилуплюється, мов курча з яйця. Новому доводиться завойовувати собі право на існування* (Ю. Шовкопляс); *Без напасті завоює* [правда] *Города і села, І над людьми зацарює, Приступна й весела* (П. Куліш); // *кого.* Перетягувати на свій бік, привертати до себе кого-небудь. *Сина вона полонила своїми дівочими чарами, а тепер ще й батька треба завоювати* (М. Томчаній).

3. *що, перен.* Розвідувати, освоювати, підкоряти що-небудь невідоме, неосвоєне. *Час розкидати каміння минув безповоротно, настала пора його збирати .. Інакше опинимося там, звідки гомо сапієнс вирушив підкорювати природу, завойовувати землю і космос* (А. Михайленко); *Всі вони* [художниці] *молоді, цілеспрямовані. Їм ніколи правити теревені чи вдаватися в якісь сентименти. Вони приїхали завойовувати Париж* (М. Слабошпицький).

(1) Завойо́вувати (здобува́ти) / завоюва́ти (здобу́ти) се́рце *чиє, кого* — домагатися чиєї-небудь прихильності. — *І криноліни, і пуфи.., і емансипація! Все має тільки одну мету — здобувати серця мужчин* (І. Франко); *Тим часом кандидат від опозиції в рамках літнього відпочинку завойовує серця електорату на півдні* (Л. Костенко); *Для Сергія Олексійовича не було слів "не знаю", він міг відповісти чи не на будь-яке запитання і незабаром завоював серця всіх дітей* (П. Загребельний).

ЗАВОЙО́ВУВАТИСЯ, ується, *недок.* Пас. до **завойо́вувати.** — *Доля в бою завойовується* (М. Стельмах); *Земні царства завойовуються силою* (П. Загребельний).

ЗАВОЛА́ТИ, а́ю, а́єш, *док.* Почати волати; закричати. — *Ой лишенько, — заволала Христя .. й сплеснула руками, — та воно ж умре отут серед двору!* (Ю. Яновський); *Клятий щупак як вистрибне з кошика. Побачив його пан та як заволає: — Злодію, грабіжнику! Де ти щупака взяв?* (З. Тулуб); *Хлопчина побачив голову вужа і як заволає дурним голосом* (В. Дрозд); * Образно. *Вночі заволав несамовито вічовий дзвін біля Софії* (А. Хижняк); // *уроч.* Звернутися до кого-небудь із проханням, закликом і т. ін. *Отець Йосип став навколішки перед образом Христа в терновій плетениці й, заломлюючи в розпуці руки, заволав: — Сину Божий!.. Зглянься на мене, грішного земного батька, й залиши мені мого сина Якова!* (Б. Антоненко-Давидович); * Образно. *Хаєцький з гиком пришпорив коня. Швидше б, швидше! Далека змучена Прага заволала до нього хором живих людських голосів: "На помоц!* [На допомогу!]*"* (О. Гончар); // *по кому, розм.* Те саме, що **заголоси́ти.** * Образно. *То по кому заволала, Затрембітала трембіта?* (М. Шеремет).

ЗАВОЛІКА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **заволіка́ти** 3. *Техніка заволікання характерна для Полісся, де нею вишивають переважно стрічкові геометричні орнаменти червоного кольору з незначним вкрапленням синього або чорного* (з наук.-попул. літ.).

ЗАВОЛІКА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.,* **ЗАВОЛОКТИ́,** *рідко* **ЗАВОЛІКТИ́,** лочу́, ло́чеш; *мин. ч.* заволо́к *і* заволі́к, ла́, ло́; *док.* 1. *тільки 3 ос., що.* Пересуваючись у просторі, закривати, затягувати, оповивати що-небудь (про хмари, дим, туман і т. ін.). *Вернидуб .. зорив, як густий дим з пострілів по греблі туманом слався і заволікав її геть* (М. Старицький); *Сонце ще тільки повертало на вечір, та насичені важкі хмари з заходу заволокли його давно* (Іван Ле); *Пішов густий краплистий дощ .. Потім молочний туман заволік усе село* (С. Чорнобривець); *Сутінки якось непомітно заволокли околицю* (Ю. Винничук); // *безос. Заволокло курявою срібне плесо лиману* (В. Кучер); // Покривати, застилати собою що-небудь. *Почала* [Тамара] *писати... Сльози заволікали очі, а вона витирала їх і писала* (А. Хижняк); * Образно. *Обличчя Максима заволокла зажура* (І. Цюпа); // *безос. У нього заволікало очі, смертельний холод сковував руки й ноги, а згасаючий погляд був прикутий до зорі* (С. Скляренко).

2. *кого, що.* Затягати, притягати силою куди-небудь. — *Спасибі коням, що заволокли до моєї хати дорогого гостя* (І. Нечуй-Левицький); *Лисичка вхопила Півника, заволокла його до нори* (І. Франко); *Коли катові помічники заволокли на поміст ще двох хлопчиків і двоє дівчаток.., на валу запала могильна тиша* (Ю. Мушкетик).

3. *що.* Те саме, що **зани́зувати** 1. *Заволікти нитку.*

ЗАВОЛІКА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *недок.,* **ЗАВОЛОКТИ́СЯ,** *рідко* **ЗАВОЛІКТИ́СЯ,** лочу́ся, ло́чешся; *мин. ч.* заволо́кся *і* заволі́кся, ла́ся, ло́ся; *док.* 1. *перев. 3 ос.* Закриватися, затягуватися, оповиватися чим-небудь (хмарами, димом, туманом і т. ін.). [О л е с я:] *Коли його* [козака] *не було зо мною, то й сонечко не світило і не гріло, і зірки згасали, і місяць заволікався в хмарах...* (М. Кропивницький); *Марина, напівлежачи, дивилася на Десну вниз, на далекі гаї, що вже заволікалися синім туманом* (Л. Смілянський); *Небо поволі заволоклось хмарами й засіяв тихий, задумливий дощ* (М. Івченко); *Лизогуб .. дістав з бокової кишеньки люльку і заволікся димом* (П. Панч); * Образно. *Кочубей наче й не чув того всього, поринувши в минулі, але ще не такі давні часи, що поволі вже заволікалися туманом* (В. Кучер); // Покриватися, застилатися чим-небудь. *Всі куточки господи заволоклися павутинням* (Л. Яновська); *Очі батькові заволіклися сльозою, і він .. не міг говорити* (П. Козланюк); *Слово* [Ісен-Джана] *застрягло в горлі, а очі від неприродного напруження заволоклися кров'ю, що немов спинилася в жилах* (Іван Ле); * Образно. *Очі, в яких завжди світилися відданість і готовність у кожний мент умерти за хана, заволоклись тривогою, збентеженням, сумом* (Р. Іваничук).

2. *тільки док., розм., рідко.* Насилу зайти, забрести. *Завели воєводу на ніч до села, він сам не здужав уже там заволоктися* (І. Франко); *Я підвелася насилу, і лише Господь один знає, як я заволіклася до хати* (О. Кобилянська).

3. *тільки недок.* Пас. до **заволіка́ти** 2.

ЗАВОЛІКТИ́ *див.* **заволіка́ти.**

ЗАВОЛІКТИ́СЯ *див.* **заволіка́тися.**

ЗАВОЛІ́ЧКА, и, *ж., діал.* Шерстяні нитки для вишивання; гарус. *Антосьо .. поклав на столі капшук повен тютюну, гарно вишитий заволічкою по оксамиті* (А. Свидницький).

ЗАВОЛОДІВА́ННЯ, я, *с., рідко.* Дія за знач. **заволодіва́ти.** *Викрито злочинну схему заволодівання земельними ділянками* (з газ.).

ЗАВОЛОДІВА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.,* **ЗАВОЛОДІ́ТИ,** і́ю, і́єш, *док., ким, чим.* 1. Брати у своє володіння, привласнювати. *Наприкінці VII століття містом Дорос заволодіває Хазарський каганат, який розміщує там на деякий час свій гарнізон* (із журн.); *Рубали люди ліси, робили землянки, а земля була добра, багата. Потому пани і сюди стали руки простягати, хотіли і тут всім заволодіти* (з переказу); *Василеві не спиться. Думки про Ратієвщину, глибокі думки, як нею заволодіти, не дають очам зімкнутись* (Панас Мирний); — *Ми вирішили .. заволодіти бригом й поплисти на північ* (Ю. Яновський); *Юрко й Аніфат зі своїми друзями*

намагалися заволодіти зібраними грошима (С. Чорнобривець); // Повністю захоплювати ініціативу в чому-небудь, привертати увагу, зацікавлюючи чимсь. — *Вірю! Так мені й казали, що ви кохаєтесь в книжках, — невгавав гість. Він заволодів розмовою, і Артем Петрович ніяк не міг вкинути своє слівце* (А. Хижняк); *Захопившись планами створення власних королівств, вони згаяли слушну нагоду, а коли похопилися, то всією ініціативою вже заволодів Стен* (О. Авраменко); // Зосереджувати чиюсь увагу на кому-, чому-небудь. *Ця маленька дівчинка зуміла кількома цифрами й цікавими фактами заволодіти увагою своєї аудиторії* (М. Трублаїні).

2. *перен.* Опановувати, охоплювати кого-, що-небудь. *Берегом іде жінка і кричить щось. Я не розбираю слів та, зрештою, не звертаю уваги .. Але керманичами, бачу, заволодіває неспокій* (Г. Хоткевич); *Льодовий жах, від котрого німіли й тремтіли ноги, розростався, заволодівав усім Ванею, стискував груди в своїх міцних холодних обіймах і корчив руки* (В. Підмогильний); *Співбесідник скінчив. Зворушення заволоділо присутніми, багато стискало йому руки, декотрі цілувалися* (Н. Кобринська); *Городом знов заволоділа радість. В церквах служили молебен* [молебень], *тішився народ* (Б. Лепкий); *Гнівні і болісні ревнощі заволоділи Федором* (М. Руденко); // Підкоряти своїм чарам, своєму впливові; полонити. *Він, Ібрагім, не спускав очей з султанші. Бачив, як вона поволі заволодіває Сулейманом, відвойовуючи в нього, Ібрагіма, нові й нові ділянки падишахової душі* (П. Загребельний); *Павло обманював себе удаваною байдужістю. Він не міг заспокоїтись. Марійка заволоділа всім його єством* (А. Хижняк).

(1) Заволоді́ти се́рцем — дуже сподобатися кому-небудь. *Труд спориться, коли співа душа. Хай буде це чи повість, чи поема. Заволодіти серцем поспіша Твоя, ніким не виспівана, тема* (Л. Дмитерко).

ЗАВОЛОДІ́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **заволоді́ти.** *Наприкінці 1248 — на початку 1249 рр. угорський король Бела IV попросив допомоги в Данила Галицького у справі заволодіння Австрією* (з наук.-попул. літ.); *Закон про декриміналізацію економічних злочинів може спричинити нову хвилю рейдерських атак на бізнес і заволодіння державними активами* (із журн.).

ЗАВОЛОДІ́ТИ *див.* **заволодіва́ти.**

ЗАВОЛО́ЖЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **заволо́жити.** *Вже .. добре бачимо заволожені туманом Карпати* (В. Кучер); *Пахнуло вільгістю, жолудями і приємним нагаром вистріляних набоїв, що лежали навкруги, заволожені росами і туманом* (М. Стельмах).

2. *у знач. прикм.* Просякнутий вологою, политий водою, мокрий. *Я дивився на неї* [матір] *і не міг відірвати заволожених очей* (Ю. Збанацький); *Вийняті з розчину бульби розкладають густо на заволожених грядках або в парниках і накривають зверху на 3–4 см землею* (з наук.-попул. літ.).

ЗАВОЛО́ЖИТИ *див.* **заволо́жувати.**

ЗАВОЛО́ЖИТИСЯ *див.* **заволо́жуватися.**

ЗАВОЛО́ЖУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАВОЛО́ЖИТИ,** жу, жиш, *док., що.* Те саме, що **зволо́жувати.** — *Та я її, земельку, як гречану кашу, ложкою б їв. Та я б за неї свою душу на шматки порізав. — П'яна сльоза заволожила рідкі вії* (М. Стельмах); *Долі сів журливий витязь, і ще дужче застогнав, І кривавими сльозами заволожив свій рукав* (М. Бажан, пер. з тв. В. Шекспіра); *Заволожувати ділянку землі.*

ЗАВОЛО́ЖУВАТИСЯ, ується, *недок.*, **ЗАВОЛО́ЖИТИСЯ,** иться, *док.* Те саме, що **зволо́жуватися.** *Угіддя вдосталь заволожуються після весняної повені* (з газ.); *Заволожились обідки його очей, і коли він глянув на Дмитра, із здивованням помітив, що очі командира просвітились сльозами* (М. Стельмах); *Вона подивилася на той свій слід, на коней, на густозелені смереки, а жито обступало навколо, і її очі заволожилися. Вони стали ще гостріші й блискучіші* (Б. Харчук).

ЗАВОЛО́КА[1], и, *ж.* Суцільна завіса чогось легкого, що заволікає, огортає що-небудь. *Очі* [Петра Федоровича] *застилало заволокою; у висках — сіпало; у грудях — болілохрипіло* (Панас Мирний); *Укрила сива заволока недобрий обрій. Осінь. Дощ* (В. Стус); *Корабель пробивався крізь туман, що повис густою заволокою над морем, йшов кудись наосліп* (О. Чорногуз); * Образно. *Реальні Степанові слова розсунули заволоку недавнього сну* (Ю. Мушкетик).

ЗАВОЛО́КА[2], и, *ч. і ж., зневажл.* Зайда, заброда. [П а н і Л ю б а:] *Затесався, знаєте, на людську якийсь заволока. Зібрав коло себе всю челядь і почав розповідати про Кармелюка* (С. Васильченко); *По .. містах тинялося чимало всіляких заволок, про яких ніхто не знав, з чого саме вони живуть або чим займаються* (Юліан Опільський); *Корчми, обман зробили те, що в короткому часі усі долини, усі береги рік, усі бутини, ліси й полонини опинилися в руках отих хижацьких заволок* (У. Самчук); // *лайл.* Про людину, що багато часу десь вештається, гуляє. — *Де Хведір? .. Ніколи його дома немає. Так і шляється, бісова заволока!* (Панас Мирний); *Побачивши врешті Дмитрика, Ярина обізвалась: — І де ти бродиш, заволоко? Візьми отам кашу в печі та повечеряй!* (М. Коцюбинський); — *І-і-і! — заверещала Гапка. — То це ти, шалапуте і мандрьохо, що ніде собі місця не загрієш, заволоко, блудяго, .. подорожній повійнику, перекотиполе — поважний муж?* (Валерій Шевчук).

ЗАВОЛОКТИ́ *див.* **заволіка́ти.**

ЗАВОЛОКТИ́СЯ *див.* **заволіка́тися.**

ЗАВОЛОХА́ТИТИСЯ, иться, *док., розм.* 1. Док. до **волоха́титися.** *Дідове обличчя заросло, заволохатилося сивою бородою* (із журн.).

2. Почати волохатитися. *За причілком щось, наче ведмідь, заволохатилось. Підійшов ближче і побачив, що то сидів старий скоцюрблений дід* (І. Пільгук).

ЗАВОЛОХА́ТІЛИЙ, а, е. Дієпр. акт. до **заволоха́тіти.** *Заволохатілий чоловічок просунувся між князем і посадником, який силкувався злізти з коня, але ніяк не міг випручатися з-під оленячої туші* (П. Загребельний); *За час грипування не раз Інні в напівмаренні — крізь реальний сніг із дощем за вікном — постане .. образ туманний людини, .. що ходить у скафандрі по дну, серед акул, обстежує заволохатілі, напівзамулені судна, покриті черепашками та схожими на рептилій водоростями...* (О. Гончар).

ЗАВОЛОХА́ТІТИ, ію, ієш. Док. до **волоха́тіти.** *Пудель заволохатів; Шапка по краях заволохатіла.*

ЗАВОЛО́ЧЕНИЙ[1], а, е. Дієпр. пас. до **заволокти́** 1. *Вогонь .. вертався докінчувати знищення на зайнятій, тепер уже чорній, заволоченій димами території* (В. Гжицький); *Видиться вечір, заволочений хмарами, видиться хатка — без вікон і без дверей* (В. Стус); *Нарівні із землею виднілися вікна, заволочені чимось темним* (Ю. Винничук); *Очиці, що грали як зірочки, тепер притухли, і мов чим заволочені, що мов і не бачать нічого* (Г. Квітка-Основ'яненко); * Образно.

Згадались давні, заволочені густими нашаруваннями турбот і змагань, дитячі дні, повні немудрих радощів і таємниче-молодого спізнання світу (М. Івченко); // **заволо́чено,** *безос. пред. Дивлюся ранком — вже заволочено серпанком сіреньким небо, далі став помалу й дощик накрапати* (Леся Українка).

ЗАВОЛО́ЧЕНИЙ[2], а, е. Дієпр. пас. до **заволочи́ти.** *Увесь лан засіяний і заволочений* (О. Стороженко); *Рілля ретельно була заволочена бороною* (І. Волошин); *— Знаєш, що таке кордон? Це така собі смуга землі, проорана й заволочена, оплетена, переплетена колючим дротом* (О. Гончар); *На ріллі, якщо вона заволочена, .. коні люблять качатися* (М. Малиновська); // **заволо́чено,** *безос. пред. Поле вчасно заволочено.*

ЗАВОЛОЧИ́ТИ *див.* **заволо́чувати.**

ЗАВОЛО́ЧУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **заволо́чувати.** *Заволочування ділянки бороною.*

ЗАВОЛО́ЧУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАВОЛОЧИ́ТИ,** очу́, о́чиш, *док., що.* Волочінням розпушувати що-небудь, закривати землею посіяне насіння, обробляти весняні сходи посівів і т. ін. *Іде* [Матвій] *розмашно туди й назад і сипле зерном. За ним ступає і заволочує посіяне Василь* (У. Самчук); *Морський пісок на стежках збився грудками, його не заволочували граблями* (В. Кучер); *Зорав, посіяв він горох, заволочив, Аж тут і дрібний дощ ріллю його змочив* (П. Гулак-Артемовський); *Взяла Катерина граблі з залізними зубками, латку озимого жита заволочила, загребла* (С. Чорнобривець); * Образно. *Ми думками те поле заволочим, Од Вісли до Кубані слізьми змочим...* (П. Куліш).

ЗАВОНЯ́ТИ, я́ю, я́єш, *док., розм., рідко.* 1. Почати воняти. *Понасипали того порошку* [від тарганів] *всюди. Потім запалили оті біленькі кружальця і полягали спати. Господи, як зашипіло воно, як задиміло, як завоняло!..* (Є. Кравченко).

2. *що.* Те саме, що **засмерді́ти** 3. [С т о р ч а к:] *Коли ти повелів жінкам зарізати зразу багато курок на майдані в спеку, то хоч кури й завоняли майдан, я подумав: отеє кооптах!* (О. Довженко); // *безос. — Ну й дух! — озвалися цікаві, що вмить зайняли поріг. — Зразу весь коридор завоняло .. — Відчиніть віконниці, — наказав міліціонер до Васі* (В. Підмогильний).

ЗАВОНЯ́ТИСЯ, я́юся, я́єшся, *док., розм., рідко.* Стати воньочим, зіпсуватися. *Обов'язок мисливця не доводити свою биту дичину, щоб завонялася, та триденна мандрівка пхали нас додому* (Олесь Досвітній).

ЗАВО́РГ, а, *ч., іст.* Скорочення: завідувач (завідувачка) організаційного відділу. *Політруки та заворги з комуністичного виховання вихрещуються на "організаторів національного відродження", а малюків, замість у жовтенята, починають приймати в "кобзарята"* (О. Забужко); *Заворг міськкому партії.*

ЗАВОРИ́ТИ, рю́, ри́ш, *док., що, діал.* Обгородити що-небудь воринами, воринням. *Заворити подвір'я.*

ЗА́ВОРІТ *див.* **за́воро́т.**

ЗАВОРІ́ТТЯ, я, *с., рідко.* Місце за воротами. *З заворіття кличе на суд перед сумлінням зір Монарший рев царя пустині* (Б.-І. Антонич).

ЗАВОРКОТА́ТИ, ЗАВУРКОТА́ТИ, кочу́, ко́чеш, **ЗАВОРКОТІ́ТИ, ЗАВУРКОТІ́ТИ,** очу́, оти́ш, *док.* 1. Почати воркотати, вуркотати, воркотіти, вуркотіти (про голубів, горлиць і т. ін.). *Сіли ж вони* [голуби], *сіли Та й завуркотіли* (з народної пісні); *Десь заляпотіли голуби крилами, злітаючи на дах, і заворкотіли* (І. Багряний); *Як тільки почали розпукуватися берези, .. дикі голуби заворкотали* (К. Гордієнко); *Ось вже й горлиці заворкотіли* (Ю. Мокрієв).

2. *рідко.* Почати муркотати (про котів). *Не ззість* [з'їсть] *пес, поки не поваля, а кіт, поки не заво́ркоче* (Номис).

3. *перен., розм.* Ніжно, лагідно заговорити. *Варя заворкотіла біля нього* [брата] (І. Сенченко); *Заплакало дитинча. — Що, моє щастячко? — заворкотіла мати* (М. Стельмах).

4. *перен., розм.* Забурчати, замурмотіти, виражаючи невдоволення. *Знов щось лячно заворкотів* [старий] (Уляна Кравченко).

5. *перен., розм.* Почати утворювати одноманітний приглушений звук — рокіт. *Ніжно, як голуб, заворкотав мотор* (Є. Кравченко); *На кінці Казанської, нарешті, скінчився той страшний брук .. — колеса м'яко, з полегшенням, од усеї душі зітхнувши, заворкотіли по накоченій весняно-вогкій дорозі* (В. Винниченко); *Машина завуркотіла сильніше .. і майже вистрибнула на головну вулицю* (В. Собко); // Те саме, що **задзюрча́ти.** *Перегуками веснянок озвалися розпрозорені далі. Завуркотіли ніжними мелодіями ручаї* (І. Пільгук); *Скоро на долині спалахнув новий вогонь, а на ньому заворкотів казанок* (М. Сиротюк).

ЗАВОРКОТІ́ТИ *див.* **заворкота́ти.**

ЗАВОРКУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *док.* 1. Почати воркувати (про голубів, горлиць і т. ін.). *Горлиця заворкує — час сіяти коноплі* (прислів'я); *Десь на високих осокорах заворкувала горлиця* (В. Кучер); *Ось уже й сонце золотою пучкою постукало в моє вікно, а за вікном на тепло заворкували голуби* (М. Стельмах).

2. *перен., розм.* Ласкаво, привітно заговорити. *— Ото! — заворкувала дівчина. — Ти в мене такий розумний, а не розумієш простих речей* (Д. Бузько); *Розтопила* [Явдоха] *піч, нагріла води, дістала із скрині чисту .. сорочку, заворкувала біля Павла голубкою. — Помий же голову та переодягнися, — лагідно припрошувала вона* (Григорій Тютюнник).

3. *перен., розм.* Почати утворювати звуки, схожі на воркування. *Шофер натиснув на стартера, і машина заворкувала, ніби голубка* (М. Руденко); // Те саме, що **задзюрча́ти.** *У видолинку заворкував струмок, за видолинком розкрилася невеличка галявина* (М. Стельмах).

ЗАВОРОГУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *док., з ким — чим, а також без дод.* Почати ворогувати. *З 1586 р., .. коли Братство* [львівське] *стало ставропігіальним, .. єпископ Гедеон заворогував з Братством і ця ворожнеча дедалі загострювалася все більше та більше* (І. Огієнко); *— Це ти скільки літ уже не бувала в нас? .. — Давно, матінко-княгине .. Як стратили Боривоя і тато заворогували з князем* (Д. Міщенко).

ЗАВОРО́ЖЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **заворожи́ти** 1, 2. *За широкими морями .. був колись веселий край, розкішний, багатий, заворожений злими людьми, заневолений двома неволями* (С. Васильченко); *Черниша будинок вразив своєю архітектурною досконалістю. Не займаний полум'ям, він білів у темряві, мов казковий, заворожений від усяких стихій палац* (О. Гончар); *Заворожений таємничістю ночі, Олесь спинився біля борту* (Ю. Бедзик); // **заворо́жено,** *безос. пред. Перш було, за що не візьметься* [Гнат] *— у всьому невдача, мов заворожено; а тепер і на корову спромігся, і коненята купив* (М. Коцюбинський); *Увесь будинок здавався таким безлюдним, немов його заворожено й усе живе покинуло це прокляте місце* (Б. Антоненко-Давидович).

2. *у знач. прикм.* Який зазнав дії, впливу чарів, чаклунства; зачарований. *А над усім — блискучий панцир ожеледиці, заворожена скляна нерухомість, крижана мережкотнява* (І. Багряний); *Поклав* [Левко] *хлібину під пахву і тихими, завороженими вулицями подався до Гордієнків* (М. Стельмах); // Який виражає зачарування (про обличчя, очі і т. ін.). *Пріся завороженими очима дивилася на Данилка* (П. Панч).

◊ **Зачаро́ване (заворо́жене, закля́те) ко́ло** *див.* **ко́ло**[1]; **(1) Як (мов, ніби** *і т. ін.)* **заворо́жений:** а) мовчазний, замислений, глибоко зосереджений. *Аж заслухається Катря* [пісень] *і сидить як заворожена* (А. Головко); *Вони* [брати] *стоять мов заворожені, бо ще перебувають під чаром іншої ночі, минулої ночі* (І. Багряний); б) *(перев. зі сл.* д и в и т и с я, с л у х а т и *і т. ін.)* пильно, уважно, зацікавлено. *Причаївшись у малині за смородиною, я слухав бабиних молитов як заворожений* (О. Довженко); *Володька .. вмочив перо в чорнильницю, застиг. Всі завмерли: дивилися як заворожені на те гостре перо, нависле над чистим поки ще папером, боялися дихнути* (А. Дімаров); *Гуро й Василь слухали старого академіка як зачаровані* (В. Владко).

ЗАВОРО́ЖЕНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **заворо́жений** 2. *Вони, діти, не розуміли, що ліс для неї і є рідною хатою .. Навіть старший, який працював лісником, не завжди поділяв її завороженість лісом* (А. Михайленко); *Завороженість зникла, тільки-но Анна обізвалася* (Є. Пашковський).

ЗАВОРО́ЖЕННЯ, я, *с.* Стан за знач. **заворо́жений** 2. *У якомусь величавому супокої, в німому завороженні стоять незвично світлі в інеї вільхи та берести* (О. Гончар).

ЗАВОРО́ЖЕНО. Присл. до **заворо́жений** 2. *Він заворожено любувався на своє високе відкрите чоло, вітаючи схований там розум* (В. Підмогильний); *З особливою дотепністю розповідав Микита пригоди свого прадіда-запорожця. Тоді заворожено замовкали всі* (І. Пільгук); *Василь заворожено дивився на її тонкий стан, на темні коси* (Р. Іваничук).

ЗАВОРОЖИ́ТИ *див.* **заворо́жувати.**

ЗАВОРО́ЖЛИВИЙ, а, е. Здатний заворожити, зачарувати; чарівний. *Хвилі несамовито атакували ту скелясту кручу, розбивалися на бризки, щоб блиснути заворожливою веселкою, і знов одкочувалися* (Іван Ле); *Мілена й по собі знала, де б їй не знати, цю магію екрана — заворожливу дію власного .. обличчя в кадрі* (О. Забужко); *Коментатор у телевізорі за стіною заговорив на підвищених тонах.. Усе це виявилось настільки притягальним, заворожливим, що азарт вболівальника остаточно переміг Вадимову цікавість* (В. Хрущак).

ЗАВОРО́ЖУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **заворо́жувати.** *Стає зрозумілим і зміст тієї гри, яку виконують напередодні дня св. Юрія, — гри з вінками свіжої зелені, з "причащанням", з висловами побажань: це ніщо інше, як заворожування дівочої краси* (О. Воропай); *Не можу зараз згадати конкретно, про що говорив Олександр Іванович Білецький, але він нас усіх зачарував. Це було якесь чаклунство, заворожування* (з наук.-попул. літ.).

ЗАВОРО́ЖУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАВОРОЖИ́ТИ,** ожу́, о́жиш, *док.* 1. *кого, що.* Діяти, впливати на кого-, щонебудь чарами, чаклунством. *— Це характерник, — сказав хтось біля Ярошенків. — Заворожує зброю і кулі так, що своїм не шкодять, а ворога б'ють* (О. Маковей); *Ходжієв припускав навіть таку думку, що хаджі накликав на Гаріфуліна страшне прокляття, заворожив його* (О. Донченко); *Вашу трибуну робили якісь невідомі майстри з якогось особливого дерева і закляли, заворожили її. Вона відрізнялася од всіх трибун тим, що на ній ніхто не міг сказати правди* (О. Довженко); *Ми з ним тікали, і серед поля Отут я стала немов тополя. Мене Цариця заворожила, Щоб я ніколи вже не любила* (В. Симоненко); * У порівн. *Поки Сідалковський вивчав заяву, невеличкий на зріст виконавець ще раз допитливо зміряв його фігуру, потім для чогось обійшов навколо нього, ніби заворожив* (О. Чорногуз).

2. *кого, перен.* Зачаровувати, захоплювати. *Він переймався її поривом: чудний, тихий блиск її очей його заворожував* (В. Підмогильний); *Рокотання цимбалів заворожувало слухачів* (Т. Масенко); *Ніщо не здатне так заворожувати людину, як повільне урочисте згасання обрію* (Г. Вдовиченко); *Обидва бронепоїзди викликали загальне захоплення в землекопів, а Славка та Миколу вони й зовсім заворожили* (В. Кучер); *Не вродою, не розкішшю брів і не станом, а піснею заворожила* [Олена] *й приворожила його* (М. Стельмах).

3. *тільки док., кому.* Ворожбою (на картах, воску і т. ін.) передбачити що-небудь. *От і бере чоловік циганку за руку: "А я і без золотіння тобі заворожу!"* (з переказу); *Заворожи мені, волхве, Друже сивоусий!* (Т. Шевченко); *Циганка поклонилась йому та й каже: — Не бий мене, паночку, то я тобі заворожу і всю правду розкажу* (І. Нечуй-Левицький).

ЗАВОРО́НИТИСЯ, нюся, нишся, *док., розм.* Мимоволі випустити що-небудь з уваги, проґавити, стати неуважним. *Князь .. брав по одній речі й кидав у товпу то в той, то в той бік .. От хлопець піймав пояс, але заворонився, — і здоровенна якась рука висмикнула знахідку* (Г. Хоткевич); [П л а т о н Г а в р и л о в и ч:] *Чисте мені горе з ним* [з Дорошем]. *Так і никав, щоб куди в шкоду вскочить. Тільки на часинку заворонишся — дивись, він уже тут* (С. Васильченко); // *на кого — що.* Задивитися на кого-, що-небудь, забувши про все інше. *— Мабуть, сердились* [люди] *.. на нього. Понадіялись, мовляв. — Та в нього ж, мабуть, вітер в голові свище! Заворонився десь на карусель або слухає лірників на базарі* (П. Козланюк).

ЗА́ВОРО́Т, у, *рідко* **ЗА́ВОРІТ,** роту, *ч.* 1. Зміна напряму руху; відхилення вбік під час руху. *Авто помалу рухається, але, несподівано шарпнувшись, робить крутий заворіт і жenеться назад* (В. Винниченко); *Тачанки вилетіли з обох боків, помчали скажено вперед і, зробивши кожна красивий заворот, застрочили .. кулеметами* (Ю. Яновський).

2. Місце зміни напряму руху; вигин. *На завороті* [річки] *ми здибали рибальського великого човна* (Олесь Досвітній); *Плавні, плавні і ліси очеретів .. Глибокі чорториї на крутих заворотах течії, в яких так гарно купатися...* (І. Багряний); *На крутих заворотах колії дрезина може перекинутися* (Т. Масенко); *Марійка чекає на завороті подвір'я, спершись на палицю* (Б. Харчук).

△ **(1) За́воро́т кишо́к** — непрохідність кишечника, спричинена перекрученням кишкових петель. *Все мінялося, а хвороби людські не мінялися, були .. ті ж апендицити, ті ж завороти кишок* (Н. Рибак); *— Курчат возиш? — запитав Сіробабу Корольок .. — Не тільки, — заперечив Сіробаба .. — Різний буває вантаж... І курчат з інкубатора.., а то ще бабу яку-небудь із заворотом кишок до хірурга* (О. Гончар); *Багети й паляниці, буханці і сайки, рогалики й французькі*

булочки — я міг би запросто отримати заворот кишок, якби натрапив на той стелаж одразу (О. Ірванець).

◊ (2) **За́воро́т голови́,** *рідко* — запаморочення. *Уся обстанова в хаті кружляла довкола нього* [Славка], *бо діставав заворот голови* (Л. Мартович); — *Пристрасно люблю ровер, але він шкодить мені. Роздражнює, і потім маю заворот голови* (М. Яцків).

ЗАВОРО́ЧАТИСЯ, аюся, аєшся, *док., розм., рідко.* Почати ворочатися. — *Вставай, Ігоре, бо вже таке, як сіріє.* — *Ігорко заворочався на лежанці, обмацав черінь, вгадуючи по ній: пора підводиться чи ні* (Григір Тютюнник); *Кевін, лежачи на широкому м'якому ліжку, неспокійно заворочався ввісні* (О. Авраменко, В. Авраменко).

ЗАВОРУ́ХА, и, *ж., розм., рідко.* Те саме, що **завору́шення** 1. *Сірко — лицар, якого пошукати, але голова неполітична, його підштовхнути легко. Піде і таку заворуху зчинить, якої не заспокоїть ніхто* (Б. Лепкий); *Рури я власноруч поцупив із військового заводу, коли лиш починалася велика заворуха* (Ю. Іздрик).

ЗАВОРУ́ШЕННЯ, я, *с.* 1. *перев. мн.* Масовий вияв невдоволення кимсь, чимсь, протесту проти кого-, чого-небудь. *Отець Кралевич робить екскурс у сучасну історію, виводить початки гайдамацьких заворушень із загальнополітичних причин* (Г. Хоткевич); *На шахтах, біля домен і мартенів, на заводах і фабриках, навіть на транспорті почались заворушення. Страйкували робітники то одного, то іншого підприємства* (М. Білкун); *Заворушення, бунти, повстання — це терор чи не терор? Безумовно, стихійний терор, що визріває і йде з народних глибин* (Є. Гуцало).

2. *рідко.* Дія за знач. **заворуши́тися** 1. *Враз я увесь відчув якесь дивне заворушення в камері* (П. Колесник).

ЗАВОРУШИ́ТИ, ушу́, у́шиш, *док.* 1. *кого, що, чим.* Почати ворушити (у 1–3 знач.) кого-, що-небудь, рухати чимсь. *Легкий подих вітру заворушив листям і заколисав стеблами* (О. Кобилянська); *Сивий Капітан повернув голову. Вітер заворушив його кучерями* (В. Владко); *Прохор чудно якось заворушив лівим усом — засміявся* (І. Микитенко); — *Сьогодні у нас урочистий обід, — сказала суха пані. Вона простягла руку й заворушила п'ятірнею* (Валерій Шевчук).

2. *кого, перен.* Почати спонукати когось до діяльності, вивести зі стану байдужості; збудити (у 5 знач.). *За час побуту кульчичан в Острозькій Академії якось на другому році сталась подія, яка цілий острозький світ дуже заворушила* (А. Чайковський); *Він бачив багато, але ці хлопці бачили ще більше, і нічим вже їх не здивуєш, ані заворушиш* (І. Багряний).

ЗАВОРУШИ́ТИСЯ, ушу́ся, у́шишся, *док.* 1. Почати ворушитися (у 1, 2 знач.). *Комашина, почувши на собі чужий погляд, заворушилася, поморгала невеличкими усиками і затихла* (Панас Мирний); *Писар заворушився, кашлянув, хрипким голосом промовив: — Н-не закурите* (С. Васильченко); *Птах стурбовано заворушився на жердці* (Л. Смілянський); *Коли-не-коли заворушиться лист Од вітру чи хрусне засохла ліщина* (І. Нехода); *Охрім .. бачив, як на Гусячому острові ні з сього ні з того заворушилася копиця і звідти виліз якийсь чоловік* (Григорій Тютюнник); *На обличчі економа з подиву заворушились очі, брови і бородавки* (М. Стельмах); *Ось вже раби займають свої місця біля бортів. Заворушилися весла, піднялися над водою* (О. Бердник); // Почати хаотично рухатися; заметушитися, забігати. *Як все заворушиться у домі, коли почують, що він голоден* [голодний]! (М. Коцюбинський); — *Зброю бери, чого став?* — *гукнув якийсь голос. І знову всі заворушилися, як мурашки. Кожний хапав, що під руку попало, і ладився до оборони* (А. Чайковський); *На вогкій підлозі льоху заворушилися мокриці, кинулися врозтіч* (М. Руденко); // Почати пробуджуватися, діяти пожвавлено. *Заворушилася монгольська сила, забряжчала зброя* (І. Франко); *Коли дійшла чутка до козацької старшини, що вертається Сагайдачний, усі заворушилися* (О. Маковей); *Наталка з Марійкою почепили казанки і чайник над вогнем і заходились готувати вечерю. Всі ожили. Заворушились. Загомоніли* (І. Багряний).

2. *перен.* Почати протестувати, виявляти невдоволення кимсь, чимсь. *Ішов 1848 р. Заворушилися французи і махнули свого короля геть з престолу* (Панас Мирний); *Народ заворушився всюди, проганяв польських урядників .. і заводив свої порядки* (А. Чайковський).

3. *перен.* Виникнути, з'явитися (про думки, почуття і т. ін.). *Пахощі з липи, теплий холод .. розбудили у його голові якісь незнайомі йому ще думки, щось заворушилося у його серці* (Панас Мирний); *Цілий клубок думок, смутних і радісних, заворушився в моїй голові* (С. Васильченко); *Він уже каявся, що присікався до Сашка. У нього заворушилось сумління — і навіщо справді займати свого товариша?* (О. Донченко); *На мить щось схоже на жалість заворушилось Горобенкові в грудях, але зараз же це згасло й перейшло на ще більше обурення* (Б. Антоненко-Давидович); *Клайд машинально стежив за квіткою. Ще неясна здогадка заворушилась у його мозку* (В. Владко).

◊ **Заворуши́лося се́рце** *див.* **се́рце.**

ЗАВОШИ́ВІТИ, ію, ієш, *док.* Стати вошивим. *Під страхом смерті нас змушували працювати без відпочинку, без достатньої кількості їжі; ми були виснажені, знесилені, без взуття, завошивіли; а наше обмундирування перетворилося на лахміття* (з мемуарної літ.).

ЗАВОШИ́ВЛЕНИЙ, а, е. Який завошивів, має багато вошей. — *А тут якраз прибігли у̇ село оці німці, що .. втікають десь чи не від Дону степами. Голодні, значиться, немиті, завошивлені* (П. Козланюк); *Власне, від їхнього салдатства* [солдатства], *від їхньої величі військової в них тепер нічого вже не лишилося. Хіба що лише старі, брудні, подерті й завошивлені штани* (І. Багряний); *Огрядний лісовик мовчки брав качки .. від свого дачника й ішов патрати худющу, завошивлену дичину* (М. Стельмах); * Образно. *Улітку він покидає свій завошивлений, зачуханий, свій задрипаний Партизанськ чи Мухоморськ, місто хіміків, і вирушає на завоювання Москви* (Ю. Андрухович).

ЗАВОШИ́ВЛЕНІСТЬ, ності, *ж.* Стан за знач. **завоши́влений.** *При деяких захворюваннях або завошивленості необхідно коротко остригти волосся хворого* (з навч. літ.); *Завошивленість найчастіше буває в осіб, які ведуть антисоціальний спосіб життя* (із журн.).

ЗАВО́ЩЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **завощи́ти.** — *Великого князя Данка греки отруїли.* — *Хто тобі повідав се? ..* — *Сам видів єсмь! Везуть у корсті* [труні], *засоленого й завощеного* (І. Білик); // **заво́щено,** *безос. пред. Усі приготування для прогулянки закінчено: сани завощено, одяг теплий і зручний підібрано* (із журн.).

ЗАВО́ЩЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **завощи́ти.** *Завощення вуликів.*

ЗАВОЩИ́ТИ *див.* **заво́щувати.**

ЗАВО́ЩУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАВОЩИ́ТИ,** щу́, щи́ш, *док.*, *що.* Просочувати або натирати що-небудь воском. *Щоб санки краще ковзали, полози завощують* (із журн.); *Завощити тріщину.*

ЗАВОЮВА́ННЯ, я, *с.* 1. *перев. кого, чого.* Дія за знач. **завоюва́ти.** — *Купець не повелитель, який посилає своїх воїнів на завоювання земель, людей і багатств, але він може посилати гроші, які часто перевищують своєю силою зброю і найжорстокіше насильство* (П. Загребельний); *То була гірка історія, яка почалася ще за триста років перед цим, в тяжкі часи завоювання Південної Америки конкістадорами* (Ю. Бедзик); *Світле марення Ціолковського про завоювання космосу так і лишилося б красивою небилицею, коли б не наполеглива, подеколи навіть одноманітна та надокучлива праця тисяч і тисяч людей...* (М. Дашкієв).

2. *перен.* Перемога, досягнення, успіх, здобуті в боротьбі, праці і т. ін. *В ту "президію" вже он втиснувся Руденко, примостився з самого краєчку й підморгує, а це вже якесь завоювання* (І. Багряний); *Кохання егоїстичне і вимагає збурень, завоювань, змагання..; а любов прагне до ладу, впорядкування і миру* (Валерій Шевчук); *Джаз — одне з найбільших мистецьких завоювань, синтез негритянської та європейської музики, який створює певний настрій* (з газ.).

ЗАВОЮВА́ТИ *див.* **завойо́вувати.**

ЗАВПЕ́Д, а, *ч.*, *заст.* Скорочення: завідувач (завідувачка) педагогічної частини (середнього навчального закладу). — *Пам'ятаєш, як казав наш завпед: "виховуйте почуття"?* (О. Донченко); *На останній урок Марина Пилипівна прийшла не сама, а з директором і завпедом* (Л. Смілянський); *Ех, учителі-вчителі, завпеди і директори! Хіба вони розуміють що-небудь у шпигунах, у героях!* (В. Нестайко).

ЗАВПЕ́РШ, ЗАВПЕ́РШЕ, *присл.*, *рідко.* Передусім, перш за все. *Ой мій пане, пане Іване, десь то ти забгався, що на ляхів став завперше, да й не сподівався* (Сл. Б. Грінченка); *Марію ж у цей час він* [Бастьєн-Лепаж] *найбільше цікавить завперш як майстер колориту* (М. Слабошпицький).

ЗАВПЕ́РШЕ *див.* **завпе́рш.**

ЗАВРУ́НЕНИЙ, а, е. Який заврунився, покрився врунами *(див.* **вру́на**[2]). *Під одноманітне, розмірене гурчання танкових моторів снуються спогади. Бачиться заврунене густою озиминою поле, рідне село в долині над Очеретянкою і сяюча синіми вікнами до сонця батьківська хата* (Є. Доломан); * Образно. *Простягнув* [візник] *для знайомства заврунену ластовинням руку: — Панас Михайлович Філозоп* (М. Стельмах).

ЗАВРУ́НИТИСЯ, иться, *док.* Покритися врунами *(див.* **вру́на**[2]); зазеленіти. *Ледь-ледь заврунилась трава. Синіють гори, злегка зазеленіли полонини* (А. Турчинська); *Гілля дикого винограду заплелося густою сіткою і заврунилося зеленим острівцем на червонястій стіні високого будинку* (А. Хижняк); *Не завжди проносяться майські дощі над цим краєм, але вже як пройде ось такий, то люди зітхнуть полегшено, бо все навкруги одразу заврунится, яро зазеленіє, і солов'ї та зозулі відгукнуться з плавнів на весь світ* (О. Гончар); *По кількох тижнях .. заврунилось густе жито* (Ю. Мушкетик); * Образно. *Жаль — ні неба, ані землі в цій труні вертикальній. І заврунилися жалі, думи вcілись печальні* (В. Стус).

ЗА́ВСІГДИ *див.* **за́всіди.**

ЗА́ВСІДИ, *рідше* **ЗА́ВСІГДИ,** *присл.*, *розм.* Те саме, що **за́вжди́.** *Мав я Господа завсіди перед очима своїми, бо Він по правиці моїй, щоб я не захитався* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Як пава, виходила* [Лукина] *з двору, але завсіди однією тільки стежкою йшла* (І. Нечуй-Левицький); — *Про мене що? — сказав дід Кудря. — Моя хата скраю. А все ж таки жалько* [жалко] *хлопців. Це я завсіди скажу* (М. Хвильовий); *Люди завсігди спішили, буцім гнались одне за одним, машини переймали їх, тіснячи на хідники, де вже котилися товпи* (В. Дрозд).

Як за́вжди́ *(рідко* **за́вше, за́всіди, за́всігди)** *див.* **за́вжди́.**

ЗА́ВСІДНИЙ, а, е, *розм.* Який буває, відбувається і т. ін. завжди, повсякчас; звичайний. — *А що, Грицьку, чи пшениця вродила? — почне бувало здалека Лушня, натякаючи на завсідні жалощі Грицькові* (Панас Мирний); — *От і в вас швидко будуть хоч не довічні, так завсідні вакації, — сказала Ватя* (І. Нечуй-Левицький); *Розбитий завсідніми* [завсідними] *війнами та клопотами, завсіднім* [завсідним], *без перерви, тривожним життям в походах та битвах, Богдан не міг здержати себе, не міг вгамуватись* (Леся Українка).

ЗА́ВСІДНИК, а, *ч.*, *розм.* Постійний відвідувач. *Другий місяць, як він "гостює" в Нижньому!.. Перезнайомився із товариством, звик сам, завсідником став у театрі...* (Василь Шевчук); *Прийшов Анатолій. Зазирнув до кімнати, де були гості, побачив батькових завсідників, побачив Степана, невдоволено скривився* (П. Загребельний); *Він недбало ковтав канапку і неквапно .. смакував кавою, мріючи про те, що колись напише це кафе чи бар разом з його барменом і завсідниками...* (Г. Тарасюк); * У порівн. *Молодий інженер .. якось недбайливо сидів на стільці, тримався страшенно незмушено, як завсідник, і в тоні йому раз у раз бриніла фамільярність людини, що всіх звикла вважати собі за рівню* (В. Підмогильний).

ЗА́ВСІДНИЦЯ, і, *ж.*, *розм.* Жін. до **за́всідник.** *Мама була завсідницею драматичних і навіть лялькових театрів, а над усе — опери* (з мемуарної літ.); * У порівн. *Зоська владно, незмушено, мов завсідниця цих місць і знавець кабінетної справи, зневажливо кинула: — Окремий кабінет, будь ласка* (В. Підмогильний).

ЗАВСКЛА́ДОМ, *невідм.*, *ч. і ж.*, *рідко.* Те саме, що **завскла́ду.** *Вантажник подерту ношу несе і сіється ласощ* [ласощі] *над трапом; ми підбирали, то коли дирк — завскладом на "Запорожці"* (Є. Пашковський); *Батько працював на степу десь завскладом* (з мемуарної літ.).

ЗАВСКЛА́ДУ, *невідм.*, *ч. і ж.* Скорочення: завідувач (завідувачка) складу. *Товариш Лукавець .. нарешті "видає" кілька веселих повеневих історійок .. Та ще про того завскладу, який "під шумок стихії" сам кинувся вночі спустошувати свій склад* (О. Гончар); — *Придумала* [Аврора] *зустрічатися вранці, коли її чоловік ще спить. Бере сумку, ніби поспішає на базар, і .. біжить до завскладу .. Той їй накладе в сумочку, що треба, й вона повертається додому* (О. Чорногуз).

ЗАВСЮ́ДИ, *присл.*, *розм.*, *рідко.* Те саме, що **за́всіди.** *І завсюди, як тільки вони вкупі, — все оттак заведуться ласкавими словами одно одного шпигати* (Сл. Б. Грінченка).

ЗАВТО́ВШКИ, *присл.* У поперечному перерізі або за обхватом чи окружністю (про розмір чого-небудь). *Біля ніг, скрутившись калачиком і високо піднявши плескату голову, лежала величезна гадюка в руку завтовшки* (І. Білик); *Кили-*

ми завтовшки в долоню приглушували наші кроки (Ю. Андрухович); *Шар завтовшки в 26 кілометрів геохіміки всього світу вирішили — абсолютно умовно — вважати земною корою* (з наук.-попул. літ.).

ЗА́ВТРА, *присл.* 1. Наступного дня (після сьогоднішнього). *— А ти, Степане, ляжеш спать, Бо завтра рано треба встать Та коня сідлать* (Т. Шевченко); *— То коли ж назад? Завтра? — Так, Кириле Трохимовичу, завтра* (Ю. Бедзик); *Завтра свято. Завтра літо. Завтра в мене буде гість. В синій вазі — білі квіти. Добрий дощ. І добра вість* (І. Жиленко); // У недалекому майбутньому; незабаром. *Не смійся над людьми нині, бо завтра люде* [люди] *над тобою будуть сміятися* (Номис); *— Сьогодні ти отаман, а завтра — я!* (Панас Мирний).

2. *у знач. ім., невідм., с.* Наступний день (після сьогоднішнього); завтрашній день. *Отож, не журіться про завтрашній день, бо завтра за себе само поклопочеться. Кожний день має досить своєї турботи!* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Сьогоднішньої роботи не залишай на завтра* (прислів'я); *Сьогодні сиву шапку набакир зверне* [Петрусь], *помолодикує; на завтра — чорну смушеву* (Ганна Барвінок); // Найближче майбутнє. *Мов іскру погаслу, ми будим надію про завтра світліше, щоб віри не тратили люди, щоб бачили шлях свій ясніше* (Б.-І. Антонич); *Як не жаль вчорашнього дня, а дивитись належить у завтра* (М. Циба).

◊ **(1) Від (з) за́втра** *(розм., рідко* **від (з) за́втрього)** — від завтрашнього дня. *— Добре, Чіпко! З завтрього я стаю на роботу, годі волочитись!* (Панас Мирний); *Від завтра починається нове в його житті й він мусить не зв'язувати себе ні з чим, що нагадувало б про минуле, яке кінчається сьогодні* (І. Білик); **(2) До за́втра** *(розм., рідко* **до за́втрього):** а) уживають як усталену форму прощання. *— Побачимо, Масі, побачимо .. Ну, а тепер бувай. Іди швиденько назад .. До завтра! Бувай* (В. Винниченко); *— До завтрього, — сказав Дмитро підкреслено і пішов обурений геть* (В. Підмогильний); *Помітивши, що водій жде розпорядження, льотчик відпустив його, сказав на прощання: — До завтра* (О. Гончар); *— Чим тебе пригостити? — Дякую. Мені вже й додому час. — Обнялись на прощання. — До завтра...* (І. Нижник); б) до завтрашнього дня. *— Сиди тут до завтрього* (Б. Грінченко); *— Завтра то й завтра. Краще б, звичайно, сьогодні, але що ж поробиш: почекаю до завтрього* (А. Дімаров); *Мирні переговори продовжаться до завтра* (Ю. Андрухович); **Не сьо́годні (не ни́ні), так за́втра** *див.* **сьогóдні.**

ЗА́ВТРАШНІЙ, я, є. Який настане наступного дня після сьогоднішнього (про день, ранок і т. ін.). *Він запропонував з завтрашнього ранку розпочати огляд рибного розплідника* (Ю. Смолич); *Залишилося біля голвиконкому декілька підвід чекати завтрашнього дня* (А. Шиян); // Який відбудеться, здійсниться наступного дня (після сьогоднішнього). *Трошки поговоривши з старими, Коля знов сів за стіл, — йому треба було дописать статтю до завтрашнього числа газети* (В. Винниченко); *Думав* [Давид] *про сход завтрашній. Це ж уперше після стількох років усіх обухівців у гурті побачить* (А. Головко); // Який здійсниться в найближчому майбутньому, пов'язаний з ним і т. ін. *Ми сядем круг тебе* [вогнища] *і мрієму в тиші Про завтрашні подвиги в спільнім труді* (В. Бичко); *Завтрашній спеціаліст;* // *у знач. ім.* **за́втрашнє,** нього, *с.* Близьке майбутнє. *Цідилась ніч крізь темне сито неба, І зорі танули, як вогники малі... Кирпатий* [син] *мій! Дивлюся я крізь тебе У завтрашнє страдалиці Землі* (В. Симоненко); *Згадали пригоду, пересміялись і знову примовкли. Задумані хлопці, задумані й дівчата, і ця задумливість робить їх мовби дорослішими, мовби переносить кожного в завтрашнє, в той інший світ, з якого до них поки що долинає одна тільки музика* (О. Гончар).

◊ **За́втрашній день** *див.* **день.**

ЗА́ВТРАШНІСТЬ, ності, *ж., рідко.* Завтрашній час; події, пов'язані з ним. *Цінний подарунок — це теперішність, бо вчорашність — це вже історія, завтрашність є таїною, а теперішність — це дар Божий* (з рел.-церк. літ.).

ЗА́ВТРЬОГО, *розм., рідко:* ◊ **Від (з) за́втра** *(розм., рідко* **від (з) за́втрього)** *див.* **за́втра; До за́втра** *(розм., рідко* **до за́втрього)** *див.* **за́втра.**

ЗАВУАЛЬО́ВАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **завуалюва́ти.** *Підійшовши до одного з .. круглих дашків, зіпертих на тонкі залізні стовпи, Тарас Григорович побачив завуальований туманом і димом костра малюнок, м'який, укритий серпанком, ніби на добрій гравюрі* (О. Ільченко); // **завуальо́вано,** *безос. пред. Панна була в елегантному капелюшку, обличчя її завуальовано* (із журн.).

2. *у знач. прикм., перен.* Навмисно прихований, неясний, невиразний. *Моя роз'ятрена душа безнастанно реагувала на те, що діється в світі. От тільки вісті надходили якісь не зовсім точні, завуальовані* (О. Шугай); *Не треба нехтувати усною традицією, яка дуже часто містить правдиву інформацію, щоправда, у завуальованому вигляді* (із журн.).

ЗАВУАЛЬО́ВАНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **завуальо́ваний.** *Основною ознакою прихованої реклами (інформації у ЗМІ, яка подається у вигляді звичайного журналістського матеріалу, про особу, товар або послугу) є її завуальованість* (з навч. літ.).

ЗАВУАЛЬО́ВАНО. Присл. до **завуальо́ваний** 2. *Шухновського підтримав Чепур. Якщо завуч говорив завуальовано, весь час прикриваючись цитатами.., то цей висловився відверто* (Ю. Збанацький); *Баба Гарбузиха розпустила .. чутки, що автор п'єси "Ревізор" ніякий не Гоголь, а кореспондент райгазети товариш Курочка, .. і написано все точно про нашого колишнього голову Припихатого; але оскільки Припихатий зараз на відповідальній посаді.., то й написано так завуальовано, і підписався товариш Курочка не своїм іменем, а псевдонімом — Гоголь...* (В. Нестайко).

ЗАВУАЛЬО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАВУАЛЮВА́ТИ,** юю, юєш, *док., що.* 1. Прикривати чим-небудь напівпрозорим, легким (серпанком, тюлем, вуаллю, димом, туманом і т. ін.). *Вентиляційні клапани, встановлені біля вікон, легко можна завуалювати тюлем* (з навч. літ.).

2. *перен.* Навмисно робити що-небудь неясним, невиразним, приховуючи справжній зміст його; вуалювати (у 2 знач.). *Високе звання та нагороди завуальовували діяльність демократа Мирного* (І. Пільгук).

ЗАВУАЛЬО́ВУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.,* **ЗАВУАЛЮВА́ТИСЯ,** ююся, юєшся, *док.* 1. Замасковуватися, приховувати свої справжні думки, настрої і т. ін. *Містифікація — радше традиційний літературний прийом, ніж прагнення автора завуалюватися* (із журн.).

2. *тільки недок.* Пас. до **завуальо́вувати.** *Інтер'єрні недоліки часто завуальовуються декоративними аксесуарами* (із журн.); *Привід слід відрізняти від істинної причини*

конфлікту, яка часто може приховуватися або завуальовуватися (з навч. літ.).

ЗАВУАЛЮВА́ТИ *див.* **завуальо́вувати.**

ЗАВУАЛЮВА́ТИСЯ *див.* **завуальо́вуватися.**

ЗАВУ́ЖЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **заву́зити.** *Паша була в кожушку, завужченому на стані, помережаному на полях і на комірі* (М. Циба); *Чоловік мав на собі завуженого сурдута, на шиї довгий шовковий галстух* [галстук], *двічі обкручений та зав'язаний вузлом* (Ю. Винничук).

2. *у знач. прикм.* Вузький, вужчий від інших. *На електроплитці стояла мідна кавниця із завуженим горлом і довгою ручкою* (Б. Харчук).

3. *у знач. прикм., перен.* Збіднений, спрощений (про форму, зміст чого-небудь). *Важливу роль у подоланні завуженого, ідейно-примітизованого трактування завдань скульптурної пластики відіграла виставка "Декоративна пластика в дереві" (1987 р.)* (із журн.).

ЗАВУ́ЖЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **заву́зити.** *Модельєри розробили рекомендації щодо меж завуження деталей корсетних виробів* (з навч. літ.).

ЗАВУ́ЖУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАВУ́ЗИТИ,** у́жу, у́зиш, *док., що.* 1. Робити що-небудь вужчим, зменшуючи ширину. [В о р о т а р:] *Хто там? А, це йде сюди .. кравець, що завузив французькі штани, щоб викроїть сукна для себе* (Борис Тен, пер. з тв. В. Шекспіра).

2. *перен.* Збіднювати, спрощувати форму, зміст чого-небудь. *Мелодраматизм іноді завужує естетичну експресію твору, спрямовує до стереотипності* (із журн.).

ЗАВУ́ЗИТИ *див.* **заву́жувати.**

ЗАВУ́ЗЛЕНИЙ, а, е, *розм.* Дієпр. пас. до **завузли́ти.** *Похилена над діжею, жовтою, як віск, у білій платинці, завузленій над карком, Чайка сіяла муку на розчину* (К. Гриневичева); *Двічі перепиняв міліцейський патруль, неголеного, з безкінечно завузленими шнурками на черевиках, буцім сама дорога накинула древні вузли* (Є. Пашковський); // **заву́злено,** *безос. пред. Усі мішки з мукою було завузлено* (із журн.).

ЗАВУЗЛИ́ТИ *див.* **заву́злювати.**

ЗАВУ́ЗЛЮВАТИ, юю, юєш, *недок.,* **ЗАВУЗЛИ́ТИ,** узлю́, у́злиш, *док., що, розм.* Зав'язувати вузлом *(див.* **ву́зол**[1] 1). *Я очкура стяг і тричі завузлив* (В. Дрозд).

ЗАВУЗЬКИ́Й, а́, е́. Вужчий, ніж звичайно або потрібно; надто вузький. — *То завузьке на мене, трохи розпустіть, бо душить, — говорила вона до швачки* (О. Маковей); *Спробували турки .. вдертися в створену браму. Одначе отвір був завузький, щоб більша сила їх могла нараз вдертися в місто* (О. Назарук); *Нагорі здавалося, що міст завузький, що досить схитнутися і полетиш вниз* (Т. Прохасько); *Манера Левицького .. не пасувала до творчої вдачі Коцюбинського .. Коцюбинський почував себе в ній тісно, стара манера була завузькою для його* [нього] (С. Єфремов).

ЗАВУ́ЗЬКО. Присл. до **завузьки́й.** *Де не ступиш, то все завузько* (В. Медвідь); *Раніше термін "геноцид" уживали завузько. Якийсь час єврейські організації наполягали, щоб геноцидом вважати тільки винищення їхнього народу* (із журн.).

ЗАВУ́ЛОК, *рідко* **ЗАУ́ЛОК,** лка, *ч., розм.* Прохід між двома вулицями; провулок. — *Ходім на місто, дружино моя, погуляймо! — каже мені Прокіп. Та й пішли. Ходимо улицями і заулками, гуляємо собі* (Марко Вовчок); *Вершники опинилися у вузькому лабіринті кривих завулків та вулиць* (З. Тулуб); *Два вози не могли розминутись у великій калюжі, що лишилась од учорашньої зливи посеред вузького завулка* (Б. Антоненко-Давидович); *Він, не озираючись, шаснув у відчинені двері і зник у глухому завулку* (О. Бердник); * Образно. *Усе життя можна прожити, не живши, пройти повз життя навшпиньках, під сурдинку, обминаючи життя боком, попід стінкою, глухими завулками, ніби ховаючися* (В. Домонтович).

ЗАВУ́ЛОЧОК, *рідко* **ЗАУ́ЛОЧОК,** чка, *ч., розм.* Зменш. до **заву́лок, зау́лок.** *Село воно превелике! Скільки улиць, скільки заулочків — сказать: без ліку* (Марко Вовчок); *Я уважно придивився до місця, де зачинилася за мною хвіртка .. Позначив місце, запам'ятав його і кинувся кривими завулочками до головної вулиці містечка* (Л. Старицька-Черняхівська); *Візник завернув вузеньким завулочком і став біля широких воріт* (Іван Ле).

ЗАВУРКОТА́ТИ *див.* **заворкота́ти.**

ЗАВУРКОТІ́ТИ *див.* **заворкота́ти.**

ЗА́ВУЧ, а, *ч., розм.* Скорочення: завідувач (завідувачка) навчальної (заст. учбової) частини. *Корній Іванович не поривав зв'язків з педагогічним колективом, .. забігав до кабінету директора школи, до завуча, до вчительської* (І. Волошин); *Вона працювала завучем середньої школи* (М. Томчаній); *Зайшла* [учителька] *до завуча по новий розклад* (Г. Усач); *Вона .. завжди заступала директорів, коли ті від'їздили на курси підвищення кваліфікації, хоч вона завуч з виховної, а не навчальної роботи* (В. Шкляр).

ЗА́ВУЧКА, и, *ж., розм.* Жін. до **за́вуч.** — *Та не переживайте так! — заспокоїла її завучка. — Це ж діти! І не журіться — ми все владнаєм* (Г. Тарасюк); *Через вікна класу ми бачили, як завучка тягне за руку нашу однокласницю* (Т. Прохасько).

ЗАВУ́ШНИЙ, *рідко* **ЗАУ́ШНИЙ,** а, е. Який міститься за вухом. *Завушний слуховий апарат.*

ЗАВУ́ШНИЦЯ, ЗАУ́ШНИЦЯ, і, *ж.* 1. *заст.* Паротит. *"Я Кумськая зовусь Сівілла, Ясного Феба попадя .. На світі всячину я знаю, Хоть нікуди і не ходжу, І людям в нужді помагаю, І їм на звіздах ворожу: Кому чи трясцю одігнати, Од заушниць чи пошептати, Або і волос ізігнать"* (І. Котляревський); *Лічить* [Пріська] *людей чи від лихоманки, чи від гризі і від заушниць* (Г. Квітка-Основ'яненко).

2. *діал.* Сережка. *Купив козак Олені заушниці зелені да й почепив до уха* (Сл. Б. Грінченка); — *Ось твоє намисто, ось заушниці, на маєш, подавись ними. Не хочу награбованого добра* (Б. Лепкий); — *То зверху — гриби .. А під ними — персні, хрестики, ланцюжки... діадеми, браслети, завушниці...* (Р. Іваничук).

ЗАВФЕ́РМИ, *невідм., ч. і ж.* Скорочення: завідувач (завідувачка) ферми. *Завферми не дала йому скінчити. Знову посипалися скарги* (С. Журахович).

ЗАВФЕ́РМОЮ, *невідм., ч. і ж., рідко.* Те саме, що **завфе́рми.** — *Ферма в нас була слаба, породистих корів не було, а тепер у артілі є новий завфермою, він це діло повернув. Шкуру даємо регулярно, м'ясо також* (Григорій Тютюнник); — *Дядьку Степане! Казав завфермою, щоб ви .. конячину прислали* (В. Дрозд).

ЗАВЧА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **завча́ти** 1. *Запам'ятовування з елементами гри усуває психологічний бар'єр важкості завчання іноземної лексики* (з навч. літ.); *Методика завчання віршів.*

ЗАВЧА́С, *присл., розм.* Те саме, що **завча́сно.** *Наступного дня до Гатилового стану прийшли бити чолом ті князі чудські, й сумські, й ємські, й муромські, які завчас утекли з .. ополчення* (І. Білик); *Вже пізно завернути до хати, вже ніколи зодягнутись тепліше, пора поспішати, аби вспіти завчас на автобус, що відвозив до школи* (Є. Пашковський).

ЗАВЧА́СНИЙ, а, е. 1. Який настає, приходить, відбувається і т. ін. раніше від можливого, звичайного або призначеного часу; передчасний. *Що ж, хай надходить* [осінь]! *мене навіть радує душного літа завчасний кінець* (Леся Українка); *Вороги тріумфуватимуть. Але тріумф їхній — завчасний* (В. Винниченко); — *Боляче й подумати, до чого можуть призвести завчасні й необачні виступи* (З. Тулуб).

2. Який заготовляється, робиться наперед, заздалегідь. *Безаварійна робота в зимовий період залежить від правильної та завчасної підготовки водіїв* (із журн.).

ЗАВЧА́СНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **завча́сний** 2. *За завчасністю прогнози погоди поділяють на коротко-, середньо- і довготермінові, сезонні, міжсезонні та ін.* (з наук. літ.).

ЗАВЧА́СНО. Присл. до **завча́сний.** *Сьогодні артилерія ще тільки приміряється, б'ючи з удаваною безсистемністю.., щоб не накликати завчасно підозри противника* (О. Гончар); *Дивився* [Юрко] *на батька, і йому стало жаль його, завчасно постарілого, спрацьованого* (Б. Харчук); *Знають чи не знають? А якщо ні, то чому прибули на Січ завчасно, без його зову?* (Р. Іваничук); — *Бачу я, що пізно колодязь копати, коли хата горить. Треба завчасно готувати воду, діжки та драбини* (З. Тулуб); *Дід Хлипавка встиг завчасно злізти з вагона та шамоть, шамоть у кущі* (А. Дімаров).

ЗАВЧАСУ́, *присл., розм.* Те саме, що **завча́сно.** *Оксана з дев'яти років навчилася недоїдати, недопивати. Стан її, зрощений на самій картоплі, у важкій праці, завчасу витягся, неначе те зілля без сонця, й похилився* (Л. Яновська); — *Хе-хе-хе! Завчасу приїхали, добродію! Пощастило вам, що й казать. А то б трохи спізнились, то вже б ліг би спочити* (М. Івченко); *Як на полях і в садах дозріває всяке добре насіння плодів землі, так дозріває й усяке зілля отруйне. А хто завчасу не виполе його зі своєї землі, той побачить, як отруйне зілля переможе й заглушить усяке добре насіння* (О. Назарук).

ЗАВЧА́ТИ, а́ю, а́єш, **ЗАУ́ЧУВАТИ,** ую, уєш, *недок.,* **ЗАВЧИ́ТИ,** чу́, чи́ш, **ЗАУЧИ́ТИ,** учу́, у́чиш, *док.* 1. *що.* Старанно запам'ятовуючи, добре, міцно засвоювати. [Мартин:] *Ну, тепер з Богом! .. Прощай .. Слухай старших, виписуй почерка, завчай бумаги напам'ять...* (І. Карпенко-Карий); *Десятки віршів, а то й цілі поеми завчав* [Максим] *напам'ять* (В. Козаченко); *Тоді я хоч і мало читав, але виписував і завчав усілякі культурні слова* (В. Дрозд); *Одна річ, коли, мов папуга, на самоті заучуєш слова, і зовсім інша, коли чуєш їх від живого мовця* (О. Шугай); *На прощання спитала* [Слава] *його адресу, повторила кілька разів, — завчила* (А. Головко); *Ще завидна, перечікуючи в учителевій кімнаті, уважно завчив* [Федько] *по карті напам'ять усі населені пункти од Криничан до Дніпра* (Є. Доломан).

2. *кого, розм., рідко.* Привчати себе до чого-небудь, виробляти певну навичку. *Стрілка показувала пів на шосту, час, коли вже він завчив себе вставати* (Д. Бедзик).

ЗАВЧА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, **ЗАУ́ЧУВАТИСЯ,** уюся, уєшся, *недок.,* **ЗАВЧИ́ТИСЯ,** чу́ся, чи́шся, **ЗАУЧИ́ТИСЯ,** учу́ся, у́чишся, *док.* 1. *тільки док.* Старанно і довго вивчаючи що-небудь, забути про все інше. *Зустріла* [мати] *Олю докором: — Завчилася, що й пообідати прийти забула* (Л. Юхвід).

2. *тільки недок.* Пас. до **завча́ти** і **зау́чувати** 1. *У них з тіткою Вівдеєю не було своїх дітей. Саме тому всілякі гостинці .. діставалися мені: "Щоб вірші завчалися кріпко", — говорив Митрофан* (В. Швець); *Ніде поезія так не завчається, як у неволі* (Є. Пашковський); *Іудейське право протягом досить значного історичного періоду існувало в усній формі. Правила поведінки в той період заучувалися напам'ять* (з навч. літ.).

ЗА́ВЧЕНИЙ, ЗАУ́ЧЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **завчи́ти** 1, **заучи́ти** 1. — *Хіба вам не здається, що це занадто банально? — жбурнула вона мені на прощання заучену від когось фразу, яку я вже не раз чув з її уст* (Б. Антоненко-Давидович); *Він говорив давно завчені старі фрази, які сиділи в його мозку, мов лишаї на корі дерева* (Ю. Бедзик).

2. Звичний, засвоєний. *Лакей виконував усе з винятковою вправністю. До того дійшло, що, роблячи операції в лікарні, часом збивався* [Храпков] *з завченого ритму, чим немало дивував помічників* (Іван Ле); — *Слава Богу, — привітався тихо отець Григорій, вийняв з кишені ряси згорнуту епітрахиль, одягнув її, не поспішаючи, завченим рухом і підійшов до хворого* (Василь Шевчук); // *у знач. ім.* **за́вчене, зау́чене,** ного, *с.* Що-небудь вивчене, засвоєне, звичне. *Вони не співали завченого, а вільно імпровізували, передаючи те, що бачили* (В. Гжицький); *Коли Сергій прийшов сюди, щойно випущений із в'язниці, Муча з переляку зойкнула й навіть не спромоглась вимовити роками завчене: "Вам до кого, сеньйоре?"* (І. Білик).

3. Удаваний, нещирий. *Никанор.., здається, з кожним кроком розтрушує свою завчену шанобливість і вже до брами підходить надутий, бундючний, мов сич* (М. Стельмах); *Кореспонденти встають. Короткі кивки головами. Скупі завчені посмішки* (Ю. Бедзик).

ЗА́ВЧЕНО, ЗАУ́ЧЕНО. Присл. до **за́вчений** 2, 3, **зау́чений** 2, 3. — *Радий бачити в доброму здоров'ї бойових соратників славного воєводи! — .. завчено відповів царевич* (Іван Ле); *Панни ступали завчено й однаково: підносила руку одна — підносили й три інші, ступала вперед одна — ступали й інші* (Валерій Шевчук); *Дружина підмайстра спросоння, але завчено, відповідає: — Геніально...* (А. Крижанівський).

ЗАВЧИ́ТИ *див.* **завча́ти.**

ЗАВЧИ́ТИСЯ *див.* **завча́тися.**

ЗА́ВШЕ, *присл., розм.* Те саме, що **за́вжди́.** *Коли хтось робить із губи халяву, тобто розминається з правдою, собачка мій завше гавкає* (І. Нечуй-Левицький); *З якимось надзвичайним зацікавленням слухала завше Маруся .. гуцульські оповідання, повір'я й приказки* (Г. Хоткевич); — *Так, мистецтво — то завше надмір, — відповідав .. — Але надмір лише й рятує нас від убогості* (В. Стус); *Щастя людини в тому, що мрія росте разом з нею, що попереду завше зоріє нова, незавершена мрія* (Ю. Мушкетик).

Як за́вжди́ *(рідко* **за́вше, за́всіди, за́всігди)** *див.* **за́вжди́.**

ЗАВШИ́Р, *присл., рідко.* Те саме, що **завши́ршки.** *Він добрався до верхівлі* [верхів'я] *височезних диких гір, — Перед ним розкрились доли, на сім день ходьби завшир* (М. Бажан, пер. з тв. Ш. Руставелі).

ЗАВШИ́РШКИ, *присл.* У ширину, впоперек (про розмір чого-небудь). *Євмен був саженного зросту; в плечах зав-*

ширшки з двері, а стрімкий — як коноплина (О. Кониський); *Дніпро розкішно ллється більше верстви завширшки попід самими горами* (І. Нечуй-Левицький); *Під віконцем упоперек кімнатки був пілок-лежанка, завширшки з подвійне ліжко* (Олесь Досвітній); *Руська вулиця в тринадцять ліктів завширшки* (Р. Іваничук).

ЗАВ'ЮНИ́ТИ, и́ть, *док., що, розм.* Закрутити, завихрити. *Холодний вітрець зав'юнив стовпами куряву* (Н. Рибак); * Образно. *Черняченко немов переродився. Його вирлуваті очі заблищали, по товстій, відстовбурченій нижній губі зав'юнила посмішка* (Ю. Мушкетик).

ЗАВ'ЮНИ́ТИСЯ, и́ться, *док.* Почати в'юнитися. *Вони втекти вже не могли. Треба було десь заховатися, і вони зав'юнилися поміж купками бадилля* (П. Панч); *Почали накладати йому палицями по спині, і закричав, застогнав і зав'юнився Василь, признаючись у своєму гріху, що це таки він виказав Федора* (Валерій Шевчук); *Шалено крутився в своїй клітці ремінний пас .. Закучерявилась, зав'юнилась стружка* (О. Донченко); *Ось вона* [коробочка] *розлетілась, і з неї зав'юнилася на пом'яту траву якась стрічка* (Є. Кравченко); *Вогню спершу не було видно, тільки синій димок закурівся, зав'юнився* (Є. Гуцало); *Стежка вивела з лісу й зав'юнилась понад урвищем* (І. Білик).

ЗАВ'ЯДА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок., рідко.* Те саме, що **в'я́нути.** *Уже пізня осінь... Зав'ядають останні хризантеми* (із журн.); *Ой леле! Хан Бахчисарая Князівну юну взяв у бран. Марія тихо зав'ядає, Німа гризе її печаль* (М. Рильський, пер. з тв. О. Пушкіна); * Образно. *І холод смертельного болю й розпуки Стиска моє серце, затемнює світ; Безсильні, безрідні опадують* [опадають] *руки, Життя зав'ядає, мов в студені цвіт* (І. Франко); *Заходьте в світ, де склиться джерело, Де в'ються ластівки, снують брунатні бджоли, Де в честь оратая пшениця гне стебло, Де дерево життя не зав'яда ніколи!* (М. Рильський).

ЗАВ'Я́ЗАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **зав'яза́ти**[1] 1, 2. *Згодьтесь, що суспільство вимагає від людини зав'язаної краватки й застібнутих ґудзиків* (В. Домонтович); *Жовтий, новий, зав'язаний кількома вузлами канат виднівся угорі* (В. Собко); *Вийняла* [Іваниха] *горіхи, зав'язані в хустину* (Леся Українка); *На другому стільці поруч лежала груба, добре зав'язана торба* (І. Микитенко); *На Лукині була тонка біла сорочка, голова зав'язана новою картатою хусткою* (І. Нечуй-Левицький); *Зав'язані тоді відносини тривали і після закінчення розкопин* (Г. Коцюба); // **зав'я́зано,** *безос. пред. Середина куреня. Вигляд конуса; дерева підрізано і верхи їх зведено докупи, потім зав'язано* (І. Карпенко-Карий); *Бабуся вийняла з-за пазухи хустиночку. У хустиночці було щось зав'язано. — Оце тобі, шиночку* [синочку], *гоштинчика* [гостинчика] *привезла* (В. Винниченко).

◊ **Із зав'я́заними очи́ма** *див.* **о́ко**[1]; **Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **із зав'я́заними очи́ма** *див.* **о́ко**[1].

ЗАВ'ЯЗА́ТИ[1] *див.* **зав'я́зувати.**

ЗАВ'ЯЗА́ТИ[2], а́ю, а́єш, *недок.*, **ЗАВ'Я́ЗНУТИ, ЗАВ'Я́ЗТИ,** ну, неш; *мин. ч.* зав'яз, ла, ло; *док.* 1. Застрявати, загрузати в чому-небудь. *От уже море й земля ані в чому не мають відміни .. Кинений якір не раз зав'язає в гірських сіножатях* (М. Зеров); *Зав'яз, як собака в тину* (приказка); *Сіла* [Мелашка] *долі .. і, хапаючись, так повернула кописткою в горшку, що вона зав'язла в густій лемішці, хруснула і переломилась* (І. Нечуй-Левицький); *Там вир, там нурт не засинає .. Не тільки човен козацький, а й, дивися, варязький, а то й скіфський зав'язнув у мулі...* (Є. Гуцало).

2. *перен.* Баритися, затримуватися де-небудь довго, не маючи змоги вибратися. [Я к и м:] *Воза мазать треба, бо як не підмажемо, з місця не рушимо, отак отут, біля вашої хати, зав'язнемо та й стоятимем...* (М. Кропивницький); *В такий .. день, коли наступаючі війська вже нестримно подалися вперед, Йоні зовсім не хотілося розлучатися з товаришами, зав'язнувши біля цих порожніх ящиків* (О. Гончар); *Досі, коли їхав уночі поїздом, з жахом уявляв, що міг би на все життя зав'язнути десь там, де заздро, як уявлялося Андрію Васильовичу, блимають навздогін експресу вогники занесених снігами хат* (В. Дрозд).

◊ **(1) Зав'я́знути (зав'я́зти, нав'я́зти** *і т. ін.)* **в зу́би (в зуба́х)** *кому:* а) стати постійним об'єктом розмов, думок і т. ін. — *Е-е, коли б ви розказали про замчище, діду. — Зав'язло тобі в зуби те замчище! Дивись, і з голови не виходить* (Панас Мирний); б) дуже сподобатися кому-небудь. [Т е р п и л и х а:] *Знаю, чом тобі всі не люб'язні; Петро нав'яз тобі в зуби* (І. Котляревський); — *Он Петро Горбатюк... — не слухала, бубоніла своє стара. — Чим не пара?.. Так ні — зав'яз їй у зубах той Наумчик* (І. Рябокляч).

ЗАВ'ЯЗА́ТИСЯ *див.* **зав'я́зуватися.**

ЗА́В'ЯЗКА, и, *ж.* Мотузок, стрічка і т. ін., якими зав'язують що-небудь. — *Ось є мішок і зав'язка! я взяв з собою, .. — сказав Гарун-паша* (І. Нечуй-Левицький); *Він вихопив з-за пазухи пузату, з тонкої шкіри зшиту калитку, похапцем розмотав зав'язку і сипнув червінцями на долоню* (Г. Коцюба); *Пріська зняла з припічка .. цілий жмут цупких, як дріт, зав'язок* (Григір Тютюнник); *Омелько .. легко зняв лантухи із зерном і, перекинувши зав'язки через плече, поніс у млин* (Ю. Логвин).

◊ **(1) По (під) [са́му (самі́сіньку)] за́в'язку:** а) достатньо, дуже багато. *Напозичався* [грошей] *вже й так по саму зав'язку* (М. Кропивницький); *Квіточки, пташечки, чисте повітря... Він наївся того чистого повітря по самісіньку зав'язку* (А. Дімаров); *Анекдотів про Павла Павловича Гуляйвітра наслухаєтесь під саму зав'язку* (В. Дрозд); *Дипломатам роботи по зав'язку* (І. Драч); б) дуже сильно. *Ставало .. недобре на душі від того розпачливого собачого плачу .. — На приїзд Ходжаєва виє. Влетить мені від нього за якусь дурницю по саму зав'язку!* (Б. Антоненко-Давидович); *Зустрів її і відчув, що втріскався* [закохався] *по самісіньку зав'язку...* (Є. Доломан).

ЗАВ'Я́ЗКА, и, *ж.* 1. Початок, основа, вихідний пункт, момент чого-небудь. *Се була перша і тривка зав'язка моєї кореспонденції з Драгомановим* (І. Франко); *Із стола хустинка впала. Петя — хвать: — Будь ласка! — Ви джентльмен! — вона сказала. Почалась... "зав'язка"* (С. Олійник).

2. *літ.* Епізод, яким починається розвиток сюжету в творі; протилежне р о з в ' я з к а. *На кінець року він мав цілковите уявлення про героїв свого оповідання, мав зав'язку й загальний план* (М. Хвильовий); *Залізниця — це артерія безкінечних пригод та всіляких ускладнень і кожна нова станція, де встають здорожені вже пасажири і сідають свіжі — це зав'язка й розв'язка окремого оповідання чи розділу роману* (Б. Антоненко-Давидович); *Портрети ми подаємо навмисне у перших розділах, щоб у наступних .. ми спокійно зайнялися б зав'язкою.., кульмінацією, розв'язкою* (О. Чорногуз).

ЗАВ'Я́ЗНУТИ *див.* **зав'яза́ти**[2].

ЗА́В'ЯЗОК, зку, *ч.* 1. Те саме, що **за́в'язь.** *Маленька фіалка мала два пуп'янки і молодий зав'язок насіння* (Н. Кобринська).

2. *чого, перен.* Початок, основа чого-небудь. *Се буде зав'язком нашої кореспонденції* (В. Стефаник); *З'явилася низка праць, у яких діяльність парамілітарних громадських товариств "Січ", "Сокіл", "Пласт", "Січові стрільці", бойовий шлях легіону Українських січових стрільців у 1914–1918 рр. досліджуються як зав'язок майбутніх збройних сил ЗУНР* (з наук. літ.).

○ **(1) У за́в'язку,** *у знач. присл.* — на самому початку. *Всі невживані і приголомшені здібності дитини заніміють і занидіють у зав'язку, і з малого Мирона вийде кепський господар* (І. Франко).

ЗАВ'Я́ЗТИ *див.* **зав'яза́ти**[2].

ЗАВ'Я́ЗУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **зав'я́зувати** і **зав'я́зуватися.** *Я закінчив важку для мене процедуру зав'язування галстука* (Ю. Мушкетик); *Прекрасні й неповторні часи перших вражень студентського життя, зав'язування знайомств, приятелювання, дружби!* (Іван Ле); *Щоб забезпечити краще зав'язування ягід винограду і зменшити обсипання зав'язі, виноградарі за кілька днів до цвітіння прищипують верхівки молодих пагонів* (з наук.-попул. літ.).

ЗАВ'Я́ЗУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАВ'ЯЗА́ТИ,** в'яжу́, в'я́жеш, *док., що.* 1. Робити вузол, з'єднувати, скріплювати кінці чого-небудь вузликом, петлею і т. ін. *Відтак почали в'язати Марусяка .. Линвочку до линвочки прикладали, вузличок учетверо зав'язували* (Г. Хоткевич); *На кінці батожища цигани зав'язували вузол, щоб виляск був гучніший, а удар дошкульніший* (А. Михайленко); *Павло зблід .. Руки в нього тремтіли, ніяк не міг зав'язати галстук, .. рвонув його і почав зав'язувати заново* (А. Головко); *Ходить вона між возами, нахиляється, ніби хоче зав'язати шнурок на черевиках, і встромляє листівку між двома мішками* (А. Хижняк); * Образно. *Я почав марити, як-то осього крутого вузлика, що лихе життя його зав'язало, добродій становий буде розв'язувати?* (Панас Мирний); // Упаковуючи, ув'язуючи в що-небудь, скріплювати, стягувати кінці вузлом. *Він зав'язує речовий мішок, напханий паперами, закидає за спину* (Є. Доломан); *Землі грудку взяв* [нетяга] *у жменю, В хустку зав'язав* (П. Грабовський); *Зав'язав у вузлик Луценко дещо з білизни, зав'язав чашку, ложку, чайничок бляшаний прив'язав туди, одягається* (А. Тесленко); // Обмотуючи, обв'язуючи чим-небудь, скріплювати кінці; перев'язувати. *Вийняв* [господар] .. *хустку та почав нею зав'язувати скалічену руку* (І. Франко); *Одшматувала* [Соломія] *довгий пас з своєї підтички і з поміччю Остапа тісно зав'язала йому рану* (М. Коцюбинський); *Вона відбігла, зняла із себе косинку і показала, що хоче зав'язати йому очі, щоб він спіймав її* (Григорій Тютюнник); // Надівати, пов'язувати, стягуючи кінці вузлом. *Олена Антонівна, надівши сукню, з кінців обводів зав'язала на грудях чепурний та пишний бант* (Т. Осьмачка); *Вишневий платок зав'язала на шиї смуглява рука* (В. Сосюра).

2. Давати зародок, утворювати зав'язь (плоду, насіння). *Жовта акація вже зав'язувала мініатюрні стручки* (О. Донченко); *Стояла надворі чудова погода, сонце світило не гаряче, а ніжно, і тихий легіт повівав, а земля плоди на собі зав'язувала* (Валерій Шевчук); *Ми таки розуміємо: на святі гілка веселить очі лише один день, а в саду вона ще зав'яже плоди* (Ю. Мушкетик).

3. *перен.* Починати які-небудь взаємні дії, розмови і т. ін., приступати до чогось. *Трималися* [кадровики] *окремою групкою і швидко зав'язували розмови з молоденькими дівчатами* (Григорій Тютюнник); *Багато чого жде корабель у відкритому морі, коли він зостанеться сам один, а малі кораблі конвою зав'яжуть нерівний бій з ворожими торпедоносцями* (В. Кучер); // Установлювати, заводити зв'язки, сто́сунки і т. ін. *Він схиляв кожного до себе своєю лагідною вдачею і вмінням на диво швидко зав'язувати з новою людиною дружелюбні відносини* (Ю. Збанацький); *В ті далекі часи не було ще супутників і польотів у космос .. ми і мріяти не могли про космічні мандрівки, хоч з ракетною технікою уже зав'язували практичні стосунки* (А. Дімаров); *Микола зав'язав знайомство з дітьми побережника* (В. Гжицький); // *розм., рідко.* Закладати, засновувати. — *Ну, що, згода? Зав'язуємо таке братство?* (І. Франко).

4. *перен., жарг.* Припиняти робити що-небудь; відмовлятися від продовження чого-небудь. — *З завтрашнього дня. Зав'язую. Назавжди. У рот не візьму* [спиртного] (О. Чорногуз).

◇ **(1) Зав'яза́ло (перепини́ло) мо́ву** *кому і без дод., перев. безос.* — хто-небудь утратив здатність говорити. *За цілий той день не чутно було слова у хаті, мов яке лихо прийшло і зав'язало мову* (Панас Мирний); *Ту ж мить їй стиснуло горло, перепинило мову, і вона як стояла, так і впала на землю і, притиснувши руки до грудей, заридала тяжко...* (Б. Грінченко); **(2) Зав'яза́ти го́лову (голі́воньку):** а) вийти заміж, стати до шлюбу (перев. проти бажання або надто молодою). — *Якби не Лаврін, то я б, здається, ладна й до вас вернутись. — Не можна, дочко! Зав'язала голівоньку, не розв'яжеш довіку, — сказала Балашиха* (І. Нечуй-Левицький); *Уляна дуже молодою зав'язала голову* (Грицько Григоренко); б) *(чим)* бути дуже зайнятим, заклопотаним чим-небудь. *Така показна жінка, вам би й про себе не гріх подумати. От Іван Григорович об'явився, може б, своя родина знову склеїлася... А ви зав'язали собі голову службою, та ще й такою, що ні дня тобі ні ночі* (О. Левада); **(3) Зав'яза́ти доро́гу** *кому* — перешкодити рухові кого-небудь кудись. *Гуси, гуси! Зав'яжу вам дорогу, щоб не втрапили додому* (Номис); **(4) Зав'яза́ти / зав'я́зувати світ** *(рідко* **сві́ту, вік, ві́ку)** *кому і без дод.:* а) зробити кого-небудь нещасним, знедоленим, позбавити радості життя і т. ін. *Хай суджений .. не зав'яже дівчині світ ні поганим словом, ні гризнею, ні важким кулаком, ні лихою чаркою* (М. Стельмах); *Вона* [Маруся] *в Полтаві світу зав'язала хіба Грицькові тільки одному?!* (Л. Костенко); — *Коли ж вони, кумцю, дуже люблятъся, Гнат із Настею! Як ви їх розлучите, то дочка плакатиме на вас, а у вас одна дитина, не годиться їй світ зав'язувати!* (М. Коцюбинський); б) *(чий)* змарнувати кому-небудь кращі роки життя, зробити їх безрадісними (перев. через нещасливе заміжжя, одруження). *В ньому* [листі] *касирова дочка писала, що фельдшер Роттер зав'язав її молодий вік, що він замкнув її в чотирьох стінах на селі, що він занапастив її юність, зрадницьки звів її* (В. Підмогильний); **(5) Зав'яза́ти косу́ (ху́стку),** *заст.:* а) вийти заміж, одружитися. *Не знати, що рік Дівчатам скаже... Може, не одна Косу зав'яже...* (С. Руданський); б) узяти заміж. *Не вернеться чорнобривий Та й не привітає, Не роз-*

плете довгу косу, Хустку не зав'яже... (Т. Шевченко); **(6) Зав'яза́ти кото́ві (коту́, кі́шці) хвоста́ [вузло́м]** — зуміти зробити що-небудь незвичайне або складне, бути здібним до всього. *Не боявся він ні шляхти, ні татар, ні турків, ні своїх панів, бо ж був собі чаклун і характерник, .. способний, як кажуть, кішці вузлом хвоста зав'язати* (О. Ільченко); — *Вона така, що й кішці хвоста зав'яже* (В. Чемерис); **(7) Зав'яза́ти о́чі** *кому* — позбавити кого-небудь здатності об'єктивно сприймати, правильно оцінювати навколишню дійсність. *Удача під Кумейками .. зав'язала їм очі; не бачили вони, що наокруги їх діється, і в голову собі не клали, яке лихо стереже* (О. Стороженко); **(8) Зав'яза́ти язи́к (язика́, ро́та** *і т. ін.) кому* — примусити кого-небудь замовкнути, позбавити можливості висловлюватися. *Людям язика не зав'яжеш* (прислів'я); *Такий несподіваний випадок зав'язав рота свекрусі й невістці* (І. Нечуй-Левицький); — *Я жінці язика не зав'яжу* (І. Франко); **(9) Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **зав'яза́ло,** *безос., рідко* — що-небудь не може відбутися, здійснитися, настати з певних причин. *І забрала мене така нудьга, що я з туги з'їв увесь сухий пайок, знову ліг на лаву і довго лежав. Але сон як зав'язало* (В. Минко); *Моя мета була свята... А далі — ні з місця. Як зав'язало* (О. Шугай).

ЗАВ'Я́ЗУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.,* **ЗАВ'ЯЗА́ТИСЯ,** в'яжу́ся, в'я́жешся, *док.* 1. *тільки 3 ос.* Закріплюватися, стягуватися зав'язуванням. *Вузол зав'язався туго, спробуй його розв'язати* (Ю. Збанацький).

2. Пов'язуватися чим-небудь, надівати на себе, стягуючи кінці вузлом. — *Та його ж жінка в себе вдома ходе* [ходить] *в спідниці й зав'язується хусткою, як міщанка! — сказала матушка* (І. Нечуй-Левицький); *Ми вдягли білі халати, а Віоля зав'язалася білою хустиною* (Ю. Винничук).

3. *тільки 3 ос., перен.* Починатися, виникати (про взаємні дії, розмови і т. ін.). *Розмова зав'язалася. Одарка пригадує своє життя, Пріська своє* (Панас Мирний); *Десь збоку зав'язався бій. Над ліском, який ми бачили за дня, небо черкали ракети* (Р. Андріяшик); // Установлюватися, зароджуватися (про зв'язки, стосунки і т. ін.). *У вагоні тим часом зав'язувались знайомства, легко й невимушено складались дорожні, прості, товариські стосунки* (О. Гончар); *Найщиріша дружба зав'язується в юності, коли серце тягнеться до серця, як залізо до магніта. І залишає слід на все життя! Умій дружити!* (В. Малик); // *розм., рідко.* Створюватися, засновуватися. *В липні цього року зав'язалася на Мазурах партія хлопська* (В. Стефаник); *Друга велика неприємність, що її довелося на той час пережити поетові* [Франкові], *.. загострилася напередодні виборів 1896-го, коли зав'язався спільний виборчий комітет москвофільсько-народовський* (М. Зеров).

4. Утворюватися, зароджуватися (про плід, зародок). — *Квітка дає мед, а бджола обпилює квітку, щоб плід зав'язувався* (В. Кучер); *Рясно зав'язалися по садах маленькі яблука та груші* (Б. Антоненко-Давидович); *Надто рано почалось цього року літо в Криму. Шовковиця обсипалася, не доспівши, виноград не зав'язався* (Р. Іваничук); * Образно. *Проте що ж станеться з юнаком завзятим? Непроста в нього доля зав'язується, ой непроста! Чує моє серце* (О. Бердник).

5. *тільки недок.* Пас. до **зав'я́зувати** 1, 2. *З натовпу вийшли наперед кілька парубків у довгополих чорних свитках, поверх яких були накинуті плащі, що зав'язувалися на грудях під горлом шворками* (В. Нестайко); *Клоунський костюм робився з довгої жіночої сорочки, яка зав'язувалась біля кісточки, утворюючи щось подібне до широких панталон* (з мемуарної літ.).

◇ **Світ зав'я́зується / зав'яза́вся** *див.* **світ**[2].

ЗА́В'ЯЗЬ, і, *ж.* 1. Потовщена нижня частина маточки квітки, в якій після запилення насінних зачатків утворюється плід. *Сад в росі купається, Кожна зав'язь життєдайним Соком Наливається!* (І. Нехода); *Сходив у місто на ринок, купив розсади трускавок .. Нічого, прийнялась — цвіла, мала зав'язь, потім їв свої трускавки* (Любко Дереш); * Образно. *А як же без цвіту в світі? Світ — він од цвіту, од зав'язі. А зав'язь — то правда* (Ю. Мушкетик).

2. *збірн.* Маленькі, недостиглі плоди. *Скрізь висіла рясна зав'язь яблунь і груш* (Я. Качура); *Світ заряснів перед нею червоним кизилом, зав'яззю шипшини, жовтоголовим держидеревом і повінню гарячого сонця* (Р. Іваничук).

Іти́ (вхо́дити) / піти́ (ввійти́) у за́в'язь *див.* **іти́.**

ЗАВ'Я́ЛЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **зав'яли́ти;** в'ялений. *Виноградне вино одержують внаслідок спиртового бродіння соку свіжого або зав'яленого винограду* (з наук.-попул. літ.); * Образно. *Вони, мабуть, були ровесницями, тільки Анна .. висушена та зав'ялена... та і як такою не будеш, коли сама мусиш орати і сіяти, косити й доглядати худібку* (Р. Федорів).

ЗАВ'Я́ЛЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **зав'яли́ти.** *Зав'ялення риби.*

ЗАВ'Я́ЛИЙ, а, е. 1. Дієпр. акт. до **зав'я́нути, зав'я́ти.** *Віддавши для життя енергію своєї краси і зросту, покручені, згорблені, зав'ялі та невпокорені стоять деревця* (Р. Іваничук).

2. *у знач. прикм., перен.* Виснажений, кволий (про людину). *Син оброслий, зав'ялий, замлілий, невістка — як та калина...* (Панас Мирний).

ЗАВ'ЯЛИ́ТИ *див.* **зав'я́лювати.**

ЗАВ'ЯЛИ́ТИСЯ *див.* **зав'я́люватися.**

ЗАВ'Я́ЛЮВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **зав'я́лювати.** *Під час зав'ялювання чайного листя з нього, по-перше, видаляється волога, а по-друге, в ньому відбуваються різноманітні біохімічні процеси* (з наук.-попул. літ.).

ЗАВ'Я́ЛЮВАТИ, юю, юєш, *недок.,* **ЗАВ'ЯЛИ́ТИ,** в'ялю́, в'я́лиш, *док., кого, що.* 1. Повільно висушувати на повітрі, на сонці; в'ялити (у 1 знач.). *Іван-чай готували з трави зніту. Для цього збирали листя зніту в пору його інтенсивного цвітіння, розкладали на дерев'яних лотках шаром у 5 см в тіні, щоб їх зав'ялювати протягом доби* (з наук.-попул. літ.).

2. *перен.* Робити млявим, позбавляти жвавості, рухливості, бадьорості; в'ялити (у 2 знач.) *І від сонечка не сховаєшся За відорану скибу; Зав'ялить тебе в полі сонечко, Як ту в'ялую рибу!..* (С. Руданський).

ЗАВ'Я́ЛЮВАТИСЯ, юється, *недок.,* **ЗАВ'ЯЛИ́ТИСЯ,** в'я́литься, *док.* 1. Робитися, ставати в'яленим, сухим. *Махорка, зібрана після дощу, погано зав'ялюється і гірше сохне* (з наук.-попул. літ.); *Для того, щоб отримати більш цукристий сік, винограду іноді дають зав'ялитися на кущах* (із журн.).

2. *тільки недок.* Пас. до **зав'я́лювати.** *У господарстві риба зав'ялювалася зазвичай від десяти діб до трьох тижнів* (з газ.).

ЗАВ'Я́НУТИ, *рідко* **ЗАВ'Я́ТИ,** в'я́ну, в'я́неш, *док.* 1. *тільки 3 ос.* Зробитися, стати в'ялим; зів'янути, засохнути

від нестачі вологи. *Одно зацвіло, А друге зав'яло, навіки зав'яло... І листя пожовкле вітри рознесли* (Т. Шевченко); *Вівси, ледве зійшовши, зав'яли без дощу і покупилися при землі* (І. Франко); *Зламала* [Киліяна] *калинову гілку з твердими, ледь почервленими сонцем ягодами й вплела коневі у гриву. — Вона швидко зав'яне, — сказав Лаврін. — Дарма* (Ю. Мушкетик).

2. *перен.* Утратити свіжість, красу, силу, бадьорість; змарніти (про людину). *Біле личко червоніє Не довго, дівчата! До полудня, та й зав'яне, Брови полиняють...* (Т. Шевченко); *Він* [княжич] *зблід і висох від постів і малого спання. Лице його зав'яло, шкіра обвітрилася* (М. Грушевський); *Старший син Василь .. зав'яв по чужих роботах, довго хворів, помер* (К. Гордієнко).

3. *перен.* Утратити силу вияву; зникнути. [О л е н а:] *Кажіть щиру правду, як Богові Святому: чи вже ж змарніла моя врода, зав'яла моя краса?* (М. Кропивницький); — *Твоє чуття тобі за пекло стане, Його топтатимуть усі, .. любов зав'яне, Гірка отрута лишиться в душі* (І. Франко); *Соломон не відповідав, і через те "дискусія" зав'яла* (І. Багряний).

◊ **Вóлос в'я́не / зав'я́в** *див.* **вóлос.**

ЗАВ'Я́ТИ *див.* **зав'я́нути.**

ЗАГА́ВКАТИ *див.* **зага́вкувати.**

ЗАГАВКОТІ́ТИ, очý, оти́ш, *док., розм.* Почати гавкотіти. *На подвір'ї загавкотів собака, потім заскавучав* (В. Кучер); *Із верболозу вилетів здоровенний чорний собака. Загавкотів басовито — луна над водою покотилася, множачись від берегів* (Ю. Логвин); *Загавкотіли автомати, Зчинивсь гармидер, метушня* (С. Воскрекасенко).

ЗАГА́ВКУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАГА́ВКАТИ,** аю, аєш, *док.* 1. *тільки док.* Почати гавкати. *Аж ось на вулиці загавкали собаки* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Десь у лункій млі загавкала тривожно лисиця* (Григорій Тютюнник); *Стих плюскіт весел. Лунко впало яблуко. Десь вдалині загавкали собаки* (Л. Костенко); *Терниця замовкла на хвилину та й знов загавкала на ввесь садок* (І. Нечуй-Левицький); *—Дарця!.. — загавкала крізь зуби Іринка. Її багряно намальовані губи люто скривились* (Любко Дереш).

2. *перев. недок., кого, перен., розм.* Перешкоджаючи висловлюванню кого-небудь, заглушати (у 1 знач.) його криками. *Юрба продовжувала загавкувати промовця, не даючи йому промовити й слова* (з Інтернету).

◊ **[І] соба́ка (пес) не га́вкне (не зага́вкає)** *див.* **соба́ка.**

ЗАГАВЧА́ТИ, чý, чи́ш, *док., розм.* Почати гавчати. *Бігла собі Собачка, аж тут бачить — лежить рукавичка і ворушиться. Та й загавчить: "Гав-гав-гав!"* (з казки); * Образно. *Річ певна: як усе круг тебе загавчить, Премудро приятель твій чинить, що мовчить, Та любо ж і в людей великодушним бути, А й надто як собі тим можна що здобути* (П. Куліш).

ЗА́ГАД, у, *ч., розм.* Завдання, наказ, розпорядження. *Князь Домінік в кінець усього дав загад розпочати битву* (І. Нечуй-Левицький); [С о ф і я:] *Та води, мамо, повна діжка .. Куди ж її носить?* [Г а н н а:] *Куди? Куди? .. Якби ти була з хазяйського заводу, то й без показу, і без загаду знала б своє діло* (І. Карпенко-Карий); *Живе та баба з паннами в будинкові, так пильнує, так робить: і сама повимітає, без загаду поприбирає, й постіль усім постеле* (С. Васильченко); *— Заждемо. На все буде загад з Рахова* (С. Скляренко).

ЗАГА́ДАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **загада́ти** 2–4. *У хатнім присмерку сидять старі* [Андрій з Маланкою], *немов рішають загадане Ґудзем завдання: — чи прийде коза до воза?* (М. Коцюбинський); *Другого дня Степан вирішив одвідати лекторське бюро, щоб дістати ще гурток десь в установі, бо одержаних за оповідання грошей йому зовсім не вистачило на загаданий план* (В. Підмогильний); *Діди, ті завжди продавали яблука. Виносили на базар у білих лозових кошиках, стояли, палили самосад, .. не відступалися й на копійку від загаданої ціни...* (П. Загребельний); // **зага́дано,** *безос. пред. Іван Євграфович опинився в становищі учня останнього класу, котрому на випускному іспиті загадано писати твір на тему, до якої він зовсім не готувався* (Б. Антоненко-Давидович); *Сьогодні ввечері він скаже їй про своє кохання. Так було загадано вже дуже давно* (В. Собко).

2. *у знач. прикм., розм.* Який загадався (у 1 знач.), задумався над чим-небудь; замислений. *Ходить він задуманий та загаданий; більше мовчить* (Панас Мирний); *Якусь мить странньому хотілося наздогнати його .. Рушив у зворотний бік. Ішов якийсь час загаданий, аж доки дорогу йому не заступили списами* (Валерій Шевчук).

ЗАГАДА́ТИ *див.* **зага́дувати.**

ЗАГАДА́ТИСЯ *див.* **зага́дуватися.**

ЗА́ГА́ДКА, и, *ж.* 1. Короткий алегоричний опис подій, предметів, явищ, що їх треба впізнати, відгадати. *Сюди* [у повне зібрання творів Л. Глібова] *входять .. ліричні твори й дитячі загадки віршем* (М. Коцюбинський); *Звичайна, друзі, загадка для вас; вгадайте, про яке словечко мова: простий числівник це і водночас це — наказовий спосіб дієслова. То яке ж це слово? (Три)* (Д. Білоус).

2. *перен.* Що-небудь у природі, житті та діяльності людей, ще не розв'язане або повністю не розгадане, не досліджене. *Над ратушею даль божевільно далекого неба, І нерозгаданий зоряний Вифлеєм стоїть у квадрильйонах віків таємною загадкою* (М. Хвильовий); *Сахно пов'язувала несподіване зникнення Чипаріу з усіма таємницями й загадками цього навісного маєтку* (Ю. Смолич); *Гори — це загадка, це велич і таємниця, це бездонні провалля й дикі праліси, швидкі річки й тисячі потоків* (В. Гжицький); *Дівчина була мовчазна, заклякла, байдужа. Дух заснув, згасли бажання, розум занімів, обтяжений неспроможністю вирішити загадку долі* (О. Бердник).

3. *розм., рідко.* Те саме, що **за́гад.** [К и р и л о:] *А все мені з думки не йде сьогоднішня панова загадка. Загадав привести кого-небудь з Тхорів, та ще так, щоб ніхто не бачив, як буду вести* (Панас Мирний).

Говори́ти за́га́дками *див.* **говори́ти.**

ЗАГАДКО́ВИЙ, а, е. Який потребує розгадки, дослідження; таємничий, незрозумілий. *На Маріцциному обличчю* [обличчі] *блукав якийсь загадковий усміх* (М. Коцюбинський); *В купе запанувала загадкова тиша* (Олесь Досвітній); *"Загадкова і дивна людська натура", — думав сам собі Дорош* (Григорій Тютюнник); *Є речі на світі суціль загадкові: звідкіль срібні цоки* [цокання] *в звичайній підкові?* (Д. Білоус); *І білий світ подаленів, як загадковий острів, немов прощальна любої рука* (В. Стус); *Йому* [Башкирцеву] *не хочеться конфліктувати з донькою, не хочеться, щоб вона почула від кого-небудь про його загадкові стосунки з бідовою шинкаркою Катериною* (М. Слабошпицький).

ЗАГАДКО́ВІСТЬ, вості, *ж.* Абстр. ім. до **загадко́вий.** *Я більш усього не люблю непевності, таємності, загадковості .. Через них гублять молоді наївні люди все своє життя* (В. Винниченко); *Нелю починала цікавити вся ця справа своєю загадковістю* (Ірина Вільде); *Тепер я знаю, що дівчата пахнуть невідомістю, дивною загадковістю, принаймні — Марія...* (Є. Доломан); *Це осіннє світло, ці хмари, це листя — все дихало загадковістю* (Любко Дереш).

ЗАГАДКО́ВО. Присл. до **загадко́вий.** *Марта загадково осміхається. Очі блищать сміливо* (С. Васильченко); *Лише берези шумно та ласкаво Шуміли над безладним полем бою, Та небо поміж їх рясним гіллям Синіло непорушно й загадково* (М. Рильський); *— Кожного з нас щось жде у житті, — здалека і загадково починає Терентій і цим одразу насторожує .. Омеляна* (М. Стельмах); *Я два чи три рази зустрівся з Докіїними очима, і вони якось загадково темніли-темніли, мов осіння дощова ніч* (Р. Андріяшик).

ЗА́ҐА́ДОЧКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **за́га́дка** 1, 2. *Та послухай мене, красна панночко; Загадаю тобі три загадочки, Як угадаєш, Я до батька пущу* (з казки); *Вдалася загадочка гожа. Аж губи облизав дідок. Трудяща пташка — бджілка Божа, А ласощі — медок* (Л. Глібов); *Іще одна загадочка для вас: прикметник означа найвищий клас, споріднений з іменником співзвучним. Лиш Й на К в кінці змініть — і враз ви познайомитесь з маленьким учнем, який не ходить ще і в другий клас .. (Першокласний і першокласник)* (Д. Білоус).

ЗАГА́ДУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **зага́дувати.** *Пізніше корила* [Любов Прохорівна] *себе за ці рецидиви старих залишків віри у сни, в загадування на щастя* (Іван Ле); *Дід клав її* [сокиру] *обухом у коритце з водою і слав дітей до ясеневого пригірка, щоб знайшли блискавку, схожу на воскову кулю, з якої потрібно зліпити свічу для загадування бажань* (Є. Пашковський); *Ходить* [Уляна] *на роботу без загадування* (В. Кучер); *Валують собаки, скрізь по селу чути владне, горлате загадування: — На роботу! На роботу! Занесло залізницю!* (О. Гончар); *— Хіба про таке можна мовчати? Без бригадирського загадування на роботу сьогодні пішли...* (Микита Чернявський); *Вовкулака з усіх сил напружив мізки, щоб часом чогось не проґавити. З таким чудним загадуванням отаман до нього ще не звертався* (В. Шкляр); *Сьогодні — ніч для загадування бажань. До 21 листопада Земля проходитиме через метеорний потік* (з газ.).

ЗАГА́ДУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАГАДА́ТИ,** а́ю, а́єш, *док.* 1. Намагатися знайти відповідь на що-небудь задумане за якимись прикметами або ворожачи на картах, воскові і т. ін.; ворожити. *Батько прикладає руку до бороди, щоб витягнути бджолу, а Дарина загадує собі: розчавить комаху — пропаде і її, Даринине, життя* (М. Стельмах); *— Ось я синкові загадаю, Поворожу і попитаю, Йому що буде, розкажу; Я ворожбу такую знаю* (І. Котляревський); *— Ну, Марусю, загадай, Віск на воду виливай; Що там виллється — пізнай, Як живе твій милий* (Л. Боровиковський).

2. *що і без прям. дод., зі спол.* щ о б, *з прийм.* д о, н а, *з інфін., розм.* Давати завдання, наказ, розпорядження, закликати до чого-небудь або кудись. *Він почне про господарство що говорити матері, яке діло загадувати, ми візьмемось робити щиро* (Марко Вовчок); *Увечері бородатий прикажчик ходив від хати до хати — загадував, щоб на завтра жінки були той палац мазати* (Панас Мирний); *Настала осінь. Почали загадувати до школи* (М. Коцюбинський); *Аж ось одного дня почали загадувати на сходку, та щоб ішли не тільки чоловіки, а й жінки* (П. Панч); *Старий Кайдаш загадав звечора Кайдашисі та Мелашці гребти сіно, а Лаврінові косити ячмінь* (І. Нечуй-Левицький); *Настануть жнива, загадає хазяїн, і мусиш іти, а своє, як знаєш, хоч і вночі збирай* (І. Цюпа).

3. *що.* Пропонувати, давати завдання, ставити питання і т. ін. для розв'язування, вирішення. *Спершу загадували* [хлопці] *про місяць, про зорі, про сонце, а далі й усякі інші* (С. Васильченко); [К о т я:] *Ви багато загадуєте на урок* (І. Микитенко); *— Все ти хочеш осмислити, всьому знайти причини... А я вже давно відмовилася загадувати собі загадки* (М. Руденко); *— Як мені з ним бути, Іване Тарасовичу, з Гребенюком?.. — Оце загадала я вам загадку, — вимушено посміхнулась Яворська* (С. Журахович).

4. *що і без прям. дод.* Задумувати, планувати що-небудь на майбутнє. [М а р т и н:] *Не загадуй наперед, що буде, а живи тим, що .. є!* (М. Кропивницький); *Тільки-но гаснуть коло куренів кабиці й старече лагодиться загадувати спокійні сни, тоді над балкою прокидається молода пісня* (С. Добровольський); *Прождав я з місяць, а далі загадав собі так: ще тиждень пожду, а тоді заберу з собою жінку з сином — і в гори* (І. Муратов); *Дівчина побачила зорю, що падала, і встигла загадати, поки зоря розсипалася на вогняні скалки: — Хай полюблю...* (В. Дрозд).

ЗАГА́ДУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.,* **ЗАГАДА́ТИСЯ,** а́юся, а́єшся, *док.* 1. *розм.* Те саме, що **зами́слюватися.** *Хоч би сім'я..! А то сам, як палець .. Часто Максим, загадуючись над своїм бурлацьким життям, отак думав* (Панас Мирний); *— Коли б ти мені сей сон одгадав, знав би я, як тобі оддячити. Загадавсь козак* (П. Куліш); *Ти погасла, ясна зоре! Став я мовчки, загадався... Не гадалось... В темне море Без весельця сам подався* (П. Грабовський); *Про що вона загадалася?* (Олесь Досвітній); *На одному із схилів нагледів валку, що йшла назустріч і, спускаючись у діл, була добре видима. "Хто б це міг бути? — загадався княжич. — Чи не заморські гості?"* (Д. Міщенко); * Образно. *Гай чарівний, ніби променем всипаний, Чи загадався, чи спить* (М. Старицький).

2. Пас. до **зага́дувати** 1, 3. *Кажуть, що бажання повинні загадуватися для того, хто загадує, бо якщо загадуєш для когось, то ефект буде гірший* (із журн.); *Загадується дітям загадка* (із журн.).

ЗАГАЗО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **загазува́ти** 1. *— Повітря обмаль... Вулиця закурена, загазована автотранспортом...* (І. Муратов); *Інтенсивність праці та параметри мікроклімату впливають на стан людини, яка працює в загазованому приміщенні* (з наук.-попул. літ.); *Є в модрин одна перевага: вони не бояться загазованого повітря, що дає змогу озеленювати такими деревами промислові міста* (із журн.); *Необхідно було подолати півтори тисячі метрів загазованого підземного тунелю* (з газ.); *Загазоване зерно може бути відвантажене чи передане на місці на перероблення тільки після його дегазації* (з наук.-техн. літ.); // **загазо́вано,** *безос. пред. Перш ніж умикати електричне світло і вентиляцію, треба пересвідчитися, чи приміщення котельні не загазовано* (з наук.-техн. літ.).

ЗАГАЗО́ВАНІСТЬ, ності, *ж.* Стан за знач. **загазо́ваний.** *Київські каштани страждають від високої температури*

повітря, загазованості довкілля, підвищеної кислотності ґрунту (з газ.); *Позбутися протягів, а водночас і вуличних шумів та загазованості повітря допоможуть металопластикові вікна з подвійним вакуумним склопакетом* (з газ.).

ЗАГАЗО́ВУВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **загазо́вувати.** *Загазовувані машинами вулиці протягом часу пік наповнювалися густим димом* (із журн.).

ЗАГАЗО́ВУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **загазо́вувати** 1 і **загазо́вуватися.** *Новий спосіб видобутку практично виключає можливість загазовування гірничих виробок газами з відбитої руди* (з наук. літ.); *Надмірне загазовування повітря.*

ЗАГАЗО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАГАЗУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док.* 1. *що.* Насичувати шкідливим газом. *Для екологізації лісопильного підприємства серед інших заходів важливим є герметизація обладнання, яке запорошує і загазовує довкілля* (з наук. літ.); *Загазувати шахту;* // Протруювати газом. *Загазовують зерно на складах із метою збереження його від шкідників* (із журн.).

2. *тільки док., розм.* Почати газувати (про автомобіль). *Механік вкотре повернув ключа — і машина загазувала* (із журн.); // Газуючи, рушити або наблизитися (про автомобіль). *Раптом у темряві загазувало авто, окресливши жовтим світлом яскравих фар вулицю* (із журн.).

ЗАГАЗО́ВУВАТИСЯ, ується, *недок.*, **ЗАГАЗУВА́ТИСЯ,** у́ється, *док.* Поринати у газ, наповнюватися газом. *О 4.30 ранку прилади на шахті показали, що почав загазовуватися горизонт на глибині 1000 метрів* (з газ.); *Механік зупинив вентилятор, через що місце видобутку загазувалося* (із журн.); *Як повідомив головний інженер, теплиця загазувалася внаслідок злочинної самодіяльності власників* (з газ.).

ЗАГАЗУВА́ННЯ, я, *с.* Те саме, що **загазо́ваність.** *Загазування виробок поділяють на місцеві, шарові та загальні* (з наук. літ.); *До загазувань вугільних шахт належать усі випадки перевищення норм концентрації метану в поперечному перерізі гірничих виробок у просвіті та у відкритих куполах* (з наук.-техн. літ.); *Загазування вулиць погіршує екологічну ситуацію в місті* (з газ.).

ЗАГАЗУВА́ТИ *див.* **загазо́вувати.**

ЗАГАЗУВА́ТИСЯ *див.* **загазо́вуватися.**

ЗАГА́Й, ю, *ч., розм.* Те саме, що **зага́йка.** — *Годі мені в очі світити і досить колінкувати! Надаремний загай. Сказано, — промовив князь і підвівся з столу* (Н. Королева); *Хоч і як тяжко було йти звідти, та, боячися, щоб ся велика втіха йому через загай у горе не обернулася, .. вийшов мовчки з кімнати* (М. Лукаш, пер. з тв. Д. Боккаччо).

ЗАГА́ЙКА, и, *ж., розм.* Те саме, що **за́три́мка.** — *Я справна людина, і забарки та загайки в мене не буде, — сказав Никон* (І. Нечуй-Левицький); *Тепер мав* [старшина] *без загайки викладати мету свого приходу* (П. Загребельний); *Він розумів, що кожна хвилина загайки віднімає в нього шанси на перемогу* (С. Добровольський).

ЗАГА́ЙКО, а, *ч., розм., рідко.* Те саме, що **заба́ра** 2. *Діти чекали, коли ж нарешті з'явиться на закуреній дорозі Максим. Всі знали, що він загайко, і тому набралися терпіння* (із журн.).

ЗАГА́ЙНИЙ, а, е. 1. Який повільно, неспішно робить що-небудь; неквапливий (про людину). *Ярослав, простодушний, міцний, як березовий окоренок, трохи загайний у рухах, сміявся на повен .. рот* (І. Волошин); *Він був нестерпно загайний в розмові* (І. Росоховатський).

2. На виконання якого витрачається багато часу; копіткий, забарний (про роботу, справу і т. ін.). *Отамани й осавули присягали по два разом. Але як церемонія стала вже дуже загайна, то сотники і решта козацьких посланців усі встали навколішки, піднявши два пальці вгору* (Леся Українка); *В. Стус пояснював, що видавання за кордоном українських авторів набуло масового характеру, і в цьому винні не автори, а існуюча практика загайного видання рукописів у нас в Україні* (з газ.).

ЗАГА́ЙНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **зага́йний.** *Етнічні стереотипи є узагальненими уявленнями, що характеризують будь-який народ. Так, наприклад, кажуть про німецьку акуратність, гарячковість італійців, загайність естонців* (з наук. літ.); *Річковий рак — класичний приклад загайності* (з наук.-попул. літ.).

ЗАГА́ЙНО, *присл.* 1. Повільно, неквапливо. *Парубок, що танцював з двома дівчатами, .. держачи одну дівчину, закинув вільну руку поза шию Дарці, але Дарка випручалась, відмовивши: "Я втрьох ненавиджу, загайно так!"* (Леся Українка); *Все панові здавалося, що хлопи та джури пораються аж надто загайно* (О. Ільченко).

2. *у знач. пред., кому.* Ніколи, обмаль вільного часу. *Тільки людям було загайно, бо вони ще не кінчили цілком у полі* (М. Коцюбинський).

ЗАГА́Л, у, *ч.* Велике коло, маса людей, товариство, широка громадськість; усі. — *Одиниця мусить оглядатися на загал, мусить жертвувати дещо з власних вигід на користь загального добра* (Б. Лепкий); *Ми отруєні старими схемами, а розумова протиотрута в людині ще тільки виробляється. Я говорю, звичайно, про загал...* (В. Підмогильний); *Хай там Зірка* [медаль "Золота зірка"], *хай слава, а від загалу Чередниченко себе не відокремлює* (О. Гончар).

ЗАГАЛА́ЙКАТИ, аю, аєш, *док., діал.* Загалакати. *Хлопчики загалайкали на весь голос: — Іван Довбня йде, Іван Довбня...* (П. Козланюк); *Діти обурено загалайкали* (Ю. Винничук).

ЗАГАЛА́КАТИ, аю, аєш, *док., розм.* Почати галакати. *Соломіїн човен повернув боком і був усього на аршин од турецького, коли турки загалакали* (М. Коцюбинський); *Під плотом м'яко заскрипів сніг, загалакали обурені дівочі голоси* (М. Стельмах); *Я спробував пробратися через господарські двори, але мене кримма* [з усіх боків] *вкрили пси, наледве я од них відбився, й загалакала сторожа* (Ю. Мушкетик).

ЗАГАЛАСУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *док.* Почати галасувати (у 1 знач.). *Люди на мить затихли. Тоді мов буря вдарила своїм дужим крилом по хвилях, і заревли вони, зашуміли — так ураз озвалося, загаласувало, залементувало, лютуючи, стовпище: — Дак он воно що!* (Б. Грінченко); — *Мамо, мамо! — загаласував хлопець* (С. Васильченко); *Дівчата загаласували, взялись за руки, пустилися в танець* (Д. Бедзик); *Враз загаласували півні. Почав чийсь старий, застудженим голосом* (Ю. Збанацький); *На стук влетіли тіточки, загаласували, закричали* (М. Олійник); * Образно. *Мовчки не згорить і його ображене почуття до Марії. Навпаки — образа і жадоба помсти загаласує не тільки на далеку відстань, а й на довгі роки...* (О. Іваненко).

ЗАГАЛДИ́КАТИ, аю, аєш, *док., зневажл.* Почати галдикати. [П а л а ж к а:] *Тільки роздрімаєшся, закричать* [парубки й дівчата], *загалдикають, то й схопишся як опечений* (С. Васильченко); *Діти навипередки загалдикали* (О. Авраменко, В. Авраменко).

ЗАГАЛÓМ, *присл.* 1. У цілому, разом; повністю. — *Як, — каже, — не благав, як не прохав — хоч би копійкою поступився* [пан]: *всі загалом виложив йому на стіл!* (Панас Мирний); *Це все становище з куренями, очеретяними ятками .. загалом звалося куренем* (І. Нечуй-Левицький); *Наші літературні редактори, чия робота загалом гідна всякої пошани, іноді надмірно захоплюються "причісуванням" мови на один лад* (М. Рильський); // Не вибираючи, підряд. *Масти загалом усю стіну* (Сл. Б. Грінченка).

2. Те саме, що **взагалі.** *Загалом кажучи, опріч малого пастуха, Василька, панотець був найменший у цілім домі* (Л. Мартович); *Тепер уже навіть Чумак, що загалом рідко втрачав рівновагу, розгубивсь* (А. Головко); *Недавня смерть старого Івана Мировича — маленький, природний, загалом звичний епізод у бутті малолюдного, неперспективного села Городища* (В. Яворівський).

ЗАГАЛУ́ЗИТИСЯ, иться, *док.* Почати галузитися. *Про те, що рідкісному тропічному кущеві підійшов місцевий клімат, працівники саду дізналися, побачивши одного дня, як він буйно загалузився* (із журн.).

ЗАГАЛЬМÓВАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **загальмувáти.** *Глухо застукали буфери вагонів, поїзд, круто загальмований машиністом, нарешті став* (П. Колесник); *Косарі покидали ґрабки й побігли під загальмовані крила вітряка* (М. Стельмах); // **загальмóвано,** *безос. пред. 1946 року в Польщі було ліквідовано сенат як державний інститут, націоналізовано промисловість. Здійснення економічних реформ було загальмовано* (із журн.).

2. *у знач. прикм., перен.* Сповільнений, млявий. *Тремтіння рук, специфічна загальмована реакція водія відразу викликали підозри в інспектора ДАІ* (з газ.); // *розм.* Млявий, зі сповільненою реакцією (про людину). *Вони* [божевільні] *позбавлені пам'яті, позбавлені бажань, крім найнеобхідніших .. Ну, і взагалі загальмовані...* (Ю. Винничук).

ЗАГАЛЬМÓВАНІСТЬ, ності, *ж.* Стан за знач. **загальмóваний** 2. *Люди були мовчазні, зосереджені, інколи перебуваючи в стані шоку і загальмованості, ще не розуміючи, що сталося, і через це відчуваючи дивну безтурботність* (Ю. Щербак); *Більше враження моє запитання справило на Камілу, незважаючи на її загальмованість* (В. Шкляр).

ЗАГАЛЬМÓВУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **загальмóвувати.** *Традиційна двоконтурна робоча гальмівна система не завжди забезпечує процес загальмовування локомотива відповідно до чинних правил* (з наук. літ.); *Алкогольна ейфорія виникає внаслідок загальмовування, ослаблення самоконтролю* (з наук.-попул. літ.).

ЗАГАЛЬМÓВУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАГАЛЬМУВÁТИ,** ýю, ýєш, *док.* 1. *що і без прям. дод.* Уповільнювати рух чого-небудь або зупиняти щось (звичайно за допомогою гальма). *У разі значної фільтрації води через затвори й напрямний апарат установлюють ремонтні огорожі та загальмовують турбіну* (з навч. літ.); *Згори їхавши, треба загальмувати воза* (Сл. Б. Грінченка); *Дорога була слизька, і не так просто було загальмувати авто* (Л. Смілянський); *Володька загальмував ногами санки, дружелюбно глянув на Рубіна* (І. Сенченко); *Уздрівши Дениса, вона загальмувала і, схиливши велосипед набік та впершись лівою ногою в землю, зійшла з нього* (Григорій Тютюнник); // *без дод.* Уповільнювати свій рух або зупинятися (про транспорт). *Бандити оторопіли на цілу хвилину, і ця хвилина врятувала Анрі-Жаку життя: поруч загальмувала вантажна машина-п'ятитонка так, що з гальм пішов дим* (Ю. Яновський); *Загальмувавши, машина зупинилася на території військової частини* (О. Шугай).

2. *що, перен.* Затримувати розвиток, здійснення чогонебудь, бути гальмом (у 2 знач.). *Знахідка документів давала в руки засоби загальмувати небажану Хомишину діяльність в селі* (С. Чорнобривець); — *Шкода, дуже шкода, — зітхнув також Грабовський. — Боюсь, аби його хвороба не загальмувала ваш від'їзд* (М. Сиротюк).

3. *що, фізл.* Викликати гальмування (у 2 знач.). *Кава і сигарети тонізують мозок, короткочасно збуджуючи його приховані рецепторні резерви. Зате алкоголь — затуманює і затуплює, загальмовуючи навіть ті невеличкі можливості людини, котрі підключені до звичайної, а не ірреальної свідомості* (С. Процюк).

ЗАГАЛЬМÓВУВАТИСЯ, ується, *недок.*, **ЗАГАЛЬМУВÁТИСЯ,** ýється, *док.* 1. Затримуватися, уповільнюватися. *Під час гальмування всі колеса повинні загальмовуватися одночасно, автомобіль має рухатися прямолінійно* (з навч. літ.); [Д о м а х а:] *Як спочатку все пішло впоперек, то так вже воно й загальмувалося, доки не догальмувалося до краю...* (М. Кропивницький); — *Пан граф вважає, що справа надто загальмувалася, і наказав мені поставити питання руба* (З. Тулуб).

2. *фізл.* Зазнавати гальмування (у 2 знач.). *Пристосування в системі "паразит — господар" еволюціонує в напрямку встановлення певної рівноваги: патогенність паразита зменшується, а захисні реакції з боку господаря загальмовуються* (з наук. літ.).

ЗАГАЛЬМУВÁННЯ, я, *с.* Дія за знач. **загальмувáти.** *Вчасне екстрене загальмування вантажного потяга дозволило уникнути зіткнення з автомобілем, що перебував на колії* (з наук. літ.); *Гармонійність "я", тобто певна рівновага всередині людини, є нерухомість, загальмування на певному духовному стані* (В. Підмогильний); *Загальмування темпів зростання економіки в сукупності із залишковими принципами фінансування соціальних програм відбилося на рівні добробуту народу* (з навч. літ.); *Наближається передчасний чоловічий клімакс, несправжнє фізичне загальмування чи то від перевтоми і депресій, чи від насланих мені вищим промислом душевних мук* (С. Процюк).

ЗАГАЛЬМУВÁТИ *див.* **загальмóвувати.**

ЗАГАЛЬМУВÁТИСЯ *див.* **загальмóвуватися.**

ЗАГÁЛЬНИЙ, а, е. 1. Який стосується всіх, усього, поширюється на всіх, на все загалом. — *Виясни господареві, в якого зрубано виноградник, що це зроблено для загального добра, для забезпеки сусідніх виноградників від зарази!* (М. Коцюбинський); *Милевський робить загальний поклін і кидається за Санею помогти їй одягтись* (Леся Українка); — *Юрчику, — сказала дівчина, сміючись, — ти не можеш не проповідувати! До кожної дрібниці ти доконче мусиш підвести якусь загальну базу* (В. Підмогильний); *Загальний бій почався рано й розгорався тепер, як пожежа* (Ю. Яновський); // Який охоплює все, всіх. *Несподівано серед загальної тиші луснув пістолетний постріл* (О. Гончар); *Нарешті секунда загального оціпеніння пройшла* (Григорій Тютюнник).

2. Признач. для спільного користування кількома, багатьма. *Очі його мрійно й неодривно кліпають до світла лампочки на загальнім столі. За цим столом дядя Дум-Дум і*

Теоретик грають в шахмати [шахи] (В. Винниченко); *Відчинились двері, і Михайло Михайлович пройшов через загальну кімнату до телефона* (Л. Смілянський).

3. У якому беруть участь усі присутні. *Зараз вийшов Балабуха, й розмова стала загальною* (І. Нечуй-Левицький); *Годі було щось добрати в цьому загальному лементі* (О. Донченко); *Загальне бенкетування мало в собі щось чарівниче. Юнаки оглядалися на всі боки, забувши про все на світі* (О. Довженко); // Який сприймається, визнається всіма. *За загальним визнанням і учнів, і вчителів, першим учнем у класі став Гришко Саранчук* (А. Головко); *Хома, який умів з кожного покепкувати, водночас викликав і загальну симпатію до себе своїм гумором та затятим колективізмом* (О. Гончар).

4. У повному обсязі, у повній кількості, в цілому; весь. *Віку були* [дівчата] *не зовсім похилого — близько шести десятків літ, коли брати загальну суму їхніх років* (Ю. Яновський); *Загальний обсяг авторського матеріалу становить 6,9 друкованого аркуша* (з наук. літ.).

5. Який містить лише головне, суттєве, без подробиць; основний. *Отже, доведеться Вам обмежитися тими загальними відомостями, які я подав був Вам у попередніх листах* (М. Коцюбинський); *Роман .. з дивною кмітливістю навчився ловити загальний зміст чужих мов* (О. Гончар); // Який стосується основ чого-небудь, охоплює всі основні сторони чогось. *Проведений аналіз юридичної літератури дав змогу зробити загальний огляд різних точок зору на сутність і призначення державного контролю* (з наук. літ.); *Професору Багалієві належить перший загальний курс історії Слобідської України* (з наук. літ.); // *у знач. ім.* **зага́льне,** ного, *с.* Те, що становить суть, основу чого-небудь. — *Щоб відчути спільне, загальне, треба забути про себе, про свої дрібні болі й проблеми* (О. Бердник); *Поняття виникає внаслідок закріплення в мозку людини загального, стійкого, найменш змінного* (з наук. літ.).

6. Який не має фахового ухилу, спеціального призначення. *Юрій Юрійович розумів, що такий огляд газет може дати учням .. загальний розвиток* (О. Донченко); *Два тижні просидів із хлопцями Калинка. Потім навідався "ліпило"* [лікар], *зміряв температуру, і Калинці наказали збиратись до загальної камери* (А. Дімаров).

7. Позбавлений конкретності, схематичний, абстрактний. *Я вигукував на мітингах загальні фрази і радів.., що вже все цілком ясно, що земля у селян, фабрики у робітників* (О. Довженко); *Хіба не вина поетів старшого покоління в тому, що появилося багато віршів загальних, верхоглядних?* (А. Малишко); *Кім Іванович не любив загальних слів. Говорив — як печаткою бив. І головне — точно* (А. Крижанівський).

8. *лінгв., філос.* Який сприймається як відображення багатьох однорідних предметів, явищ і т. ін. *У словосполученнях, що означають загальні назви, усі слова мають писатися з малої літери* (з наук. літ.); *У наш час загальний іменник "пан" повернуто в українську ділову мову як офіційне звертання* (із журн.); *Загальне поняття.*

Безплацка́ртний (зага́льний) ваго́н *див.* **ваго́н; Зага́льна осві́та** *див.* **осві́та; Зага́льний зо́шит** *див.* **зо́шит; Зага́льні збо́ри** *див.* **збо́ри.**

○ **У головни́х (зага́льних) ри́сах** *див.* **ри́са.**

△ **Зага́льний нарко́з** *див.* **нарко́з.**

◊ **На по́сміх (на посміхо́висько) [лю́дям] <На посміхо́вище [лю́дське́ (зага́льне)]>** *див.* **по́сміх.**

ЗАГА́ЛЬНИК, а, *ч., перев. мн.* Часто повторюваний, усім відомий вислів, банальна фраза. *До другої* [бесіди] *Ігор підготується краще. Загальників у його мові вже не буде* (Ю. Шовкопляс); *Щоб виграти час, він вдається до загальників: — Діти, вони завжди були окрасою життя...* (М. Чабанівський); *Виступає .. дівчатко таке, дев'ятикласниця, і з паперу загальники кукурікає, жодного живого слова, щоб від душі* (В. Дрозд).

ЗАГАЛЬНИКО́ВИЙ, а, е. Стос. до загальника. *Від програм нових політичних партій, кількість яких збільшується, вимагається наявність чіткої концепції. На жаль, у них поки що переважають загальникові декларації* (із журн.); *Загальникова інформація.*

ЗАГАЛЬНИКО́ВІСТЬ, вості, *ж.* Абстр. ім. до **загальнико́вий.** *У злютованій єдиним поривом масі література мусила розгледіти несхожі обличчя, коли не хотіла відступити від життя на хисткі терени загальниковості. Першому і найкраще це вдалося В. Сосюрі* (із журн.); *Поверховість і загальниковість змісту.*

ЗАГА́ЛЬНИЦЯ, і, *ж., рел.-церк.* Період церковного року, на який церква звільняє вірян від одноденних постів. *У загальницю можна їсти все* (із журн.).

ЗАГА́ЛЬНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **зага́льний** 1, 5, 7. *Абстрактним структурам притаманні аналітизм, універсальність, загальність* (з наук. літ.); [К і ч у н о в:] *Я стверджую, що його* [Мічуріна] *практика — вища за наші теоретичні знання. Вона має не тільки позитивні якості загальності* (О. Довженко); *Технології опитувань, попри свою загальність, дають можливість об'єктивно та адекватно оцінити наслідки діяльності у сфері зв'язків із громадськістю* (із журн.).

ЗАГА́ЛЬНО. Присл. до **зага́льний** 1, 3, 5, 7. *Знане також те загально, Що він* [князь] *і його підвладні Дивним-дивом мали зроду Голови тупі на диво* (І. Франко); *Знову говорили дуже загально на ту саму тему — про дітей* (А. Головко); — *Ви билися проти німців? — Траплялося, — відповів він загально* (У. Самчук).

ЗАГАЛЬНО... Перша частина складних слів, що відповідає слову **зага́льний** у 1 знач., напр.: з а г а л ь н о ш а́ х т н и й; у 2 знач., напр.: з а г а л ь н о с п о ж и́ в ч и й; у 3 знач., напр.: з а г а л ь н о у н і в е р с и т е́ т с ь к и й; у 4 знач., напр.: з а г а л ь н о т и ж н е́ в и й; у 5 знач., напр.: з а г а л ь н о м е т о д о л о г і́ ч н и й; у 6 знач., напр.: з а г а л ь н о і н ж е н е́ р н и й.

ЗАГАЛЬНОАКАДЕМІ́ЧНИЙ, а, е. Який стосується всіх академічних установ і організацій. *Рада президентів академій наук має проводити дискусії та консультування з найважливіших проблем розвитку науки й техніки, розглядати загальноакадемічні питання* (із журн.).

ЗАГАЛЬНОАРМІ́ЙСЬКИЙ, а, е. Спільний, єдиний для всієї армії; стос. до всієї армії. *Послаблення загальноармійських владних структур об'єктивно сприяло розгортанню революційного руху в армії* (з наук. літ.).

ЗАГАЛЬНОБІОЛОГІ́ЧНИЙ, а, е. Який стосується загальних питань біології. *Дарвінізм включає в себе, зокрема, загальнобіологічну теорію еволюції* (з наук. літ.); *Підвищена смертність чоловічої статі — явище універсальне, загальнобіологічне* (із журн.).

ЗАГАЛЬНОВЖИ́ВАНИЙ, а, е. Який уживається, застосовується, використовується всіма. *Люб'язно, але в межах загальновживаної чемності, він повторює, що постарається їй стати у пригоді, адже він чув про неї від Жана Тургенєва* (О. Іваненко); *"Брати слов'яни" з деякого часу стало загальновживаним звертанням бійців між собою, коли вони були в доброму настрої* (О. Гончар); *Перифрази — своєрідні синоніми загальновживаних слів* (В. Русанівський); *Основу поетичної мови Т. Г. Шевченка становить загальновживана лексика* (з наук. літ.).

ЗАГАЛЬНОВЖИ́ВАНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **загальновжи́ваний.** *На відміну від мовних неологізмів, авторські новотвори не претендують на загальновживаність, хоча деякі з них можуть перейти до активного слововживання* (з наук. літ.).

ЗАГАЛЬНОВИ́ЗНАНИЙ, а, е. Який дістав визнання всіх. *Україна — загальновизнаний науковий центр матеріалознавства* (з наук. літ.); *Слухалися його беззаперечно: видно було, що він і справді начальник, у кожному разі — загальновизнаний авторитет* (Ю. Смолич); *Олесь Гончар — загальновизнаний майстер новели* (з навч. літ.); // *у знач. ім.* **загальнови́знане,** ного, *с.* Те, що визнають усі. *Життя чудове, якщо не думати про загальновизнане* (із журн.).

ЗАГАЛЬНОВИ́ЗНАНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **загальнови́знаний.** *Закон як писаний нормативний акт підкріплює свою силу й загальновизнаність, спираючись на звичаї* (з навч. літ.); *Загальновизнаність демократії ґрунтується на припущенні, що масовий виборець є найвищим суддею в державних справах* (з публіц. літ.).

ЗАГАЛЬНОВИ́ЗНАНО, *пред.* Визнається, стверджується всіма. *Загальновизнано, що Іван Вишенський є одним із найвидатніших діячів усієї давньої української літератури* (із журн.).

ЗАГАЛЬНОВИРОБНИ́ЧИЙ, а, е. Який стосується всіх галузей виробництва. *Загальновиробничими витратами називають витрати, пов'язані з організацією виробництва у цехах та дільницях* (з навч. літ.); *Загальновиробничі показники.*

ЗАГАЛЬНОВІДО́МИЙ, а, е. Усім відомий. *Автором загальновідомих українських оповідань, що вийшли збіркою під псевдонімом "Марко Вовчок", .. є жінка на ім'я Марія Маркович* (О. Кобилянська); *Утворення етнонімів від антропонімів на слов'янському мовному ґрунті — факт загальновідомий* (з наук. літ.); // *у знач. ім.* **загальновідо́ме,** мого, *с.* Те, що всім відомо. *Жодного разу він не застеріг мене від помилки, ні разу з власної ініціативи не показав нічого вартого уваги — тільки нудно й методично торочив про загальновідоме* (М. Дашкієв).

ЗАГАЛЬНОВІДО́МІСТЬ, мості, *ж.* Абстр. ім. до **загальновідо́мий.** *В Україні поки що не розроблено критеріїв оцінки загальновідомості товарів та послуг* (з газ.).

ЗАГАЛЬНОВІДО́МО, *пред.* Відомо всім, кожному. — *Загальновідомо, що тільки людство створило розумну цивілізацію* (В. Дрозд); *Загальновідомо, що критерієм істини є практика* (з наук. літ.).

ЗАГАЛЬНОВІЙСЬКО́ВИЙ, о́ва́, о́ве́. Спільний, єдиний для всіх родів військ; стос. до всіх родів військ. *Слово "партизани" починало дедалі частіше з'являтися не лише в штабній, але й загальновійськовій мові гітлерівців* (Іван Ле); *У музеї представлено прапори із загальновійськовим гербом — зображенням козака з мушкетом* (з газ.).

ЗАГАЛЬНОВСТАНО́ВЛЕНИЙ, а, е. Установлений усіма або для всіх. *Тепер він не знав, як йому бути. Чи "бухнути"* [раптово викласти] *свою власну, думав він, теорію, чи держатися загальновстановлених тез* (Д. Бузько); *Особа, яка завдала шкоди, звільняється від її відшкодування, якщо вона доведе, що шкоди завдано не з її вини. Винятки із цього загальновстановленого правила можуть випливати лише із закону* (з навч. літ.).

ЗАГАЛЬНОГАЛУЗЕ́ВИЙ, а, е. Який стосується якоїсь галузі загалом. *Енергетики України розпочали загальногалузеве протиаварійне тренування працівників енергомереж* (з газ.); *Загальногалузевий з'їзд профспілок.*

ЗАГАЛЬНОГЕОЛОГІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до всіх розділів геології. *Дискусійний характер уявлень щодо передумов рудоносності зумовлений недостатньою загальногеологічною вивченістю проблеми* (з наук. літ.).

ЗАГАЛЬНОГОСПОДА́РСЬКИЙ, а, е. Стос. до всіх галузей господарства. *Основні засоби загальногосподарського використання.*

ЗАГАЛЬНОГРОМА́ДСЬКИЙ, а, е. Який стосується громади, громадянства в цілому. *Провід Української греко-католицької церкви одним із перших продемонстрував необхідність проведення спільних акцій, які мали стати запорукою успіху загальногромадських зусиль у наданні допомоги голодуючим в Україні* (з наук. літ.).

ЗАГАЛЬНОГРОМАДЯ́НСЬКИЙ, а, е. Спільний, єдиний для всіх громадян. *Лише в 1959 році мільйони селян, які становили більшість населення СРСР, отримали загальногромадянські паспорти* (з газ.).

ЗАГАЛЬНОГУМАНІСТИ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до всіх питань гуманістичної сфери. *Досягнення сучасної Німеччини в економічній і загальногуманістичній сферах завдячують, зокрема, зміненій системі освіти, де вчитель має достатньо високий статус, у багатьох випадках прирівняний до державного службовця* (з наук. літ.).

ЗАГАЛЬНОДЕМОКРАТИ́ЧНИЙ, а, е. Який стосується демократії, демократичного руху загалом. *Журнал "Педагогічний вісник", який виходив у Єлисаветграді з 1881 до 1883 року, належав до числа загальнодемократичних періодичних видань* (з наук. літ.); *Політики, які починали з загальнодемократичних позицій, досить швидко ставали націонал-демократами — хай і не наголошуючи на цьому* (із журн.).

ЗАГАЛЬНОДЕРЖА́ВНИЙ, а, е. Спільний, єдиний для всієї держави. *Утеплення вікон, дверей у зимову пору, чітке дотримання режиму користування електроприладами, гарячою водою з огляду на економію енергії набули загальнодержавної ваги* (із журн.); *Референдум — це спосіб прийняття громадянами рішень з важливих питань загальнодержавного і місцевого значення* (з газ.).

ЗАГАЛЬНОДЕРЖА́ВНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **загальнодержа́вний.** *Вищим органом у системі органів виконавчої влади є Кабінет Міністрів України. Він має ознаку загальнодержавності та колегіальності* (з навч. літ.).

ЗАГАЛЬНОДОСТУ́ПНИЙ, а, е. 1. Доступний (у 1 знач.) для всіх (ціною, можливістю користування і т. ін.). *Електронний доступ до документів стає загальнодоступною практикою в бібліотеках світу* (із журн.); *Популярні атласи призначені для масового читача. Вони загальнодоступні, адресовані школярам, туристам і краєзнавцям, а користування ними не потребує професійної підготовки* (з навч. літ.).

2. Зрозумілий для всіх. *Чим більше думав* [отець Кралевич], *тим глибше переконувався, що устами цього гуцула говорила якась інша справедливість, вища за буденне й загальнодоступне її поняття* (Г. Хоткевич); *Сповнений філософської глибини, "Гамлет" В. Шекспіра завжди був загальнодоступною п'єсою, і глядач розумів її без великого зусилля* (із журн.).

ЗАГАЛЬНОДОСТУ́ПНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **загальнодосту́пний.** *Загальнодоступність інформаційних ресурсів.*

ЗАГАЛЬНОДОСТУ́ПНО. Присл. до **загальнодосту́пний.** *Техніку перехоплення системних викликів лише на рівні ядра загальнодоступно розкрито у навчальних посібниках із програмування* (з навч. літ.).

ЗАГАЛЬНОЕКОНОМІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до всіх питань економіки. *Загальноекономічні пропорції відтворюють співвідношення між різними частинами суспільства загалом, між фазами суспільного відтворення* (з наук. літ.); *Розглянуто питання макромаркетингу та маркетингу держави як загальноекономічні напрями розвитку ринкових умов в Україні* (з навч. літ.).

ЗАГАЛЬНОЕТНІ́ЧНИЙ, а, е. Спільний для всього етносу. *Дослідники виділяють кілька рівнів історичної пам'яті: загальноетнічний (національний), локальний (окремі етнічні групи) й особистісний* (з наук. літ.); *У праці акцентується міжрегіональний та загальноетнічний характер основного фольклорного масиву всіх аналізованих районів* (з наук. літ.); *Загальноетнічна самосвідомість українців у період до XVIII ст. набула соціального забарвлення, втілившись у самоназві "козак", тобто вільна людина* (з навч. літ.).

ЗАГАЛЬНОЄВРОПЕ́ЙСЬКИЙ, а, е. Спільний, єдиний для всієї Європи. *Західноєвропейська економічна інтеграція має позитивний вплив на розвиток загальноєвропейського економічного співробітництва* (з наук. літ.); *У період кризи Греція відіграла роль лакмусового папірця для загальноєвропейських проблем* (із журн.); *Україна зацікавлена в оновленій системі загальноєвропейської безпеки* (із журн.).

ЗАГАЛЬНОЗАВОДСЬКИ́Й, á, é. Спільний для всіх працівників заводу, для всього заводу. *З усіх цехів сунув народ до складального, — тут завжди .. відбувались загальнозаводські збори, мітинги* (А. Головко); *Об'єкти загальнозаводського господарства займають значно більшу територію, ніж технологічні установки, а вартість будівництва цих об'єктів досягає в деяких випадках 40 % загального обсягу капітальних вкладень* (з наук.-попул. літ.).

ЗАГАЛЬНОЗМІ́ЦНЮВАЛЬНИЙ, а, е. Спрямований на загальне зміцнення кого-, чого-небудь (про ліки, профілактичні заходи і т. ін.). *Малюкові дуже важливі ніжні дотики матері, погладжування, профілактичний загальнозміцнювальний масаж і комплекси фізичних вправ, що відповідають його віку* (з навч. літ.); *Загальнозміцнювальне лікування.*

ЗАГАЛЬНОЗНАЧУ́ЩИЙ, а, е. Який має значення для більшості або для всіх. *І. Кант сформулював так званий категоричний імператив — базове поняття етики, що фіксує загальнозначущий моральний припис* (з наук. літ.); *Усталені форми мислення, вірувань, поведінки, побуту, праці, свят і обрядів існують поза індивідуальною свідомістю людей, мають загальнозначущий характер* (з наук. літ.).

ЗАГАЛЬНОЗНАЧУ́ЩІСТЬ, щості, *ж.* Абстр. ім. до **загальнозначу́щий.** *Необхідною умовою отримання об'єктивних даних за допомогою спостережень є їх загальнозначущість* (з навч. літ.).

ЗАГАЛЬНОЗРОЗУМІ́ЛИЙ, а, е. Зрозумілий для всіх. *Професійний переклад має бути загальнозрозумілим* (з наук. літ.); *Частина професіоналізмів — це загальнозрозумілі й часто загальновживані слова, які, проте, не належать до літературної мови* (з навч. літ.); *Основні положення цієї програми є загальнозрозумілими, демократичними і загалом правильними* (із журн.).

ЗАГАЛЬНОЗРОЗУМІ́ЛІСТЬ, лості, *ж.* Абстр. ім. до **загальнозрозумі́лий.** *Важливою рисою справжнього мистецтва є його загальнозрозумілість* (з наук. літ.).

ЗАГАЛЬНОЗРОЗУМІ́ЛО. Присл. до **загальнозрозумі́лий.** *Насичена цікавою інформацією книга написана доступно і загальнозрозуміло* (із журн.); // *у знач. пред. Сьогодні загальнозрозуміло, що подальший прогрес можливий тільки з дотриманням принципів сталого розвитку територій і поселень* (з наук. літ.).

ЗАГАЛЬНОІМПЕ́РСЬКИЙ, а, е. Спільний для всієї імперії. *Не вдалося гетьманові Розумовському добитися права вільних зносин із чужоземними державами, так само як і звільнити Гетьманщину від участі в загальноімперських війнах і походах* (з наук. літ.); *Упродовж 1793–1794 рр. у Брацлавській губернії провадилася підготовча робота для запровадження на її території загальноімперського устрою* (з наук. літ.).

ЗАГАЛЬНОІНСТИТУ́ТСЬКИЙ, а, е. Спільний для всього інституту (у 1 знач.). *Результати досліджень доповідалися та обговорювалися на загальноінститутських семінарах* (з наук. літ.).

ЗАГАЛЬНОІНФОРМАЦІ́ЙНИЙ, а, е. Признач. для загального інформування. *Стандарт на послугу має містити загальноінформаційний блок, описувати механізм надання тієї чи іншої послуги, формулювати мету, з якою надається послуга* (з наук.-попул. літ.); *Журнали посідають провідне місце серед видань загальноінформаційного та просвітницького характеру* (з наук.-попул. літ.); *Розміщення відомостей про підприємства у загальноінформаційному розділі здійснюється безкоштовно* (з мови реклами).

ЗАГАЛЬНОІСТОРИ́ЧНИЙ, а, е. Який стосується історії загалом. *Загальноісторичним та культурологічним підґрунтям дослідження є праці М. Грушевського, В. Винниченка, Д. Дорошенка, І. Огієнка, І. Дзюби, в яких обстоюється націокультурна самобутність України* (з наук. літ.); *Бертольд Брехт зауважив: ніколи на берегах Тибру не звучало стільки радісних пісень, як у дні найбільшого рабства. Певно, це загальноісторична закономірність* (із журн.).

ЗАГАЛЬНОКАПІТАЛІСТИ́ЧНИЙ, а, е. Спільний, однаковий для капіталістичного виробництва, всіх капіталістичних країн. *Автономізація сфери естетичного, її відокремлення від пізнавального й етичного були уможливлені інтегруванням культурного продукування у сферу загальнокапіталістичного виробництва* (з наук. літ.); *У Росії поряд із загальнокапіталістичним аграрним питанням існувало інше суто російське аграрне питання, пов'язане з наслідками кріпацтва* (з навч. літ.).

ЗАГАЛЬНОКЛА́СОВИЙ, а, е. Спільний, однаковий для всього суспільного класу; який об'єднує весь клас, стосується всього класу. *Для виявлення загальнокласових інтересів і волі буржуазії, що розвивається, в умовах стихійного*

ринку і конкуренції необхідний був новий, сучасніший механізм. Таким механізмом стали буржуазна демократія і парламентаризм (з навч. літ.).

ЗАГАЛЬНОКЛІМАТИ́ЧНИЙ, а, е. Який стосується загальних умов клімату. *У дослідженні визначено місце клімату України в системі основних загальнокліматичних класифікацій* (з наук. літ.); *Окрім загальнокліматичних карт, велике практичне значення мають прикладні кліматичні карти й атласи* (з наук.-попул. літ.).

ЗАГАЛЬНОКОМА́НДНИЙ, а, е. Який стосується команди (у 7, 8 знач.) загалом, поширюється на всю команду. *Українська збірна посіла на Олімпіаді в Лондоні 14-те місце в загальнокомандному заліку серед близько двохсот країн-учасниць* (з газ.); *Донецький національний університет показав найкращий загальнокомандний результат в Україні з програмування* (з газ.).

ЗАГАЛЬНОКОРАБЕ́ЛЬНИЙ, а, е. Який стосується корабля в цілому, поширюється на весь корабель (у 1 знач.). *Підводний човен споряджено автоматизованим загальнокорабельним телевізійним комплексом, який забезпечує візуалізацію просторового положення корабля* (з наук. літ.); *Загальнокорабельна електромережа; Загальнокорабельний циркуляр.*

ЗАГАЛЬНОКОРИ́СНИЙ, а, е. Корисний для всіх, усього суспільства. *Головна мета виховання полягає в тому, щоб підготувати дітей до загальнокорисного, патріотичного та щасливого життя* (з наук. літ.); *Загальнокорисна праця.*

ЗАГАЛЬНОКУЛЬТУ́РНИЙ. а, е. 1. Який стосується всіх аспектів культури. *Історія української музики в підручнику розглядається на тлі історичних та загальнокультурних процесів і в європейському художньому контексті* (з газ.).

2. Який стосується культури людства, культури певного народу. *Тема національної гідності українства, української літератури, її місця в широкому загальнокультурному контексті не раз з'являлася в щоденникових нотатках В. Винниченка* (з наук. літ.).

ЗАГАЛЬНОКУЛЬТУ́РНО. Присл. до **загальнокульту́рний.** *Педагог повинен розуміти, яким чином вивчення предмета впливає на дитячий розвиток — соціально, морально, інтелектуально, емоційно, загальнокультурно* (з наук. літ.).

ЗАГАЛЬНОКУРО́РТНИЙ, а, е. Який стосується всього курорту, всіх курортників. *Територією парку проходить загальнокурортний теренкур, який є складовою частиною лікувально-оздоровчого комплексу* (з наук.-попул. літ.); *Поруч із санаторієм розташований загальнокурортний палац культури* (з газ.); *Загальнокурортна поліклініка та бальнеогрязелікарня пропонують більше 300 видів обстежень і процедур* (з мови реклами).

ЗАГАЛЬНОЛІНГВІСТИ́ЧНИЙ, а, е. Який стосується загальних проблем лінгвістики. *У контексті однієї з ключових загальнолінгвістичних проблем щодо межі між семантикою і прагматикою визначаються аналітичний та синтетичний типи семантичної організації тексту* (з наук. літ.).

ЗАГАЛЬНОЛІТЕРАТУ́РНИЙ, а, е. 1. Спільний, єдиний для всієї літератури. *Загальнолітературний процес.*

2. Спільний для всієї літературної мови. *Цікавими у творах П. Байдебури є слова, якими називають вугілля герої його творів. Це "горючий камінь", "земляна сажа", "земляне вугілля", "злипла сажа". Сам же письменник вживає загальнолітературну назву — "вугілля"* (з наук. літ.).

ЗАГАЛЬНОЛЮ́ДСЬКИЙ, а, е. Спільний для всіх людей світу, належний усьому людству. *Шота Руставелі в творі "Витязь у тигровій шкурі" виступає великим гуманістом із світовими загальнолюдськими ідеями* (О. Корнійчук); *Відродити духовність — це значить відновити пріоритет загальнолюдських цінностей* (із журн.).

ЗАГАЛЬНОМІНІСТЕ́РСЬКИЙ, а, е. Який стосується міністерства загалом, усіх підрозділів міністерства. *Для забезпечення обміну інформацією загальноміністерського значення створено декілька офіційних сайтів* (із журн.).

ЗАГАЛЬНОМІСЬКИ́Й, а́, е́. Спільний для всього населення і всіх організацій міста. *Я пам'ятаю, маму вибрали в комісію по організації загальноміського свята трудових шкіл* (О. Іваненко); *Важливе місце відводиться питанню вдосконалення та подальшого розвитку інформаційної інфраструктури, зокрема створенню загальноміської комп'ютеризованої системи інформаційних ресурсів* (з газ.).

ЗАГАЛЬНОМО́ВНИЙ, а, е. Спільний, єдиний для певної мови. *За різними підрахунками, у нормативному науковому тексті спеціальна лексика становить 20–25 % усіх слів, тобто вона поступається загальномовній лексиці* (з наук. літ.); *Порівняння поетичного словника письменника із загальномовним словником не тільки не протипоказане, а, навпаки, цілком доцільне і науково виправдане* (з наук. літ.); *Звичайно письменник утворює нові слова для якнайточнішого вираження думки чи для змалювання якнайяскравішого художнього образу, причому ці слова органічно вливаються в загальномовний потік* (з наук.-попул. літ.).

ЗАГАЛЬНОМОВОЗНА́ВЧИЙ, а, е. Який стосується мовознавства в цілому або загального мовознавства. *У шкільному курсі мови вивчаються загальномовознавчі питання, які мають важливе освітнє і виховне значення* (з навч. літ.).

ЗАГАЛЬНОНАРО́ДНИЙ, а, е. Спільний, єдиний для всього народу, належний усьому народові; всенародний. *Автономний уряд на чолі з А. Волошиним прийняв рішення про проведення виборів до загальнонародного представницького органу — Сойму Карпатської України* (з наук.-попул. літ.); *Літературна мова в сучасному розумінні і в сучасних функціях — це відшліфована форма загальнонародної мови* (з навч. літ.); *Фольклор, що є витвором рідного середовища, його історичною пам'яттю, навіть у своїх загальнонародних формах наочно демонструє цей зв'язок* (із журн.); // Який є надбанням всього народу. *Згідно з тимчасовим законом, ухваленим Центральною Радою, земля виводилася зі сфери товарно-грошових відносин, оскільки оголошувалася загальнонародною власністю* (з наук. літ.); // У якому бере участь весь народ. *Тарас був справедливо переконаний, що тільки загальнонародне повстання знищить кріпосницький лад і принесе жадану волю трудящим* (П. Колесник); *У своєму виступі М. Рябовол різко критикував політику Денікіна, вважаючи, що диктатура і намагання відтворити монархію призведуть до загальнонародного заворушення* (Д. Білий).

ЗАГАЛЬНОНАРО́ДНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **загальнаро́дний.** *З ідеєю створення спільної літературної мови, основною ознакою якої є загальнонародність та кодифікованість, пов'язані ідеї виправлення церковних книг — так звана книжна справа під керівництвом митрополита Кіпріана та Г. Цимблака* (з наук. літ.).

ЗАГАЛЬНОНАРО́ДНО. Присл. до **загальнонаро́дний.** *Пригадується загальнонародно схвалена й одразу забута ідея української двопалатності* (із журн.); *Генії і творчі люди рідко бувають визнані загальнонародно* (із журн.).

ЗАГАЛЬНОНАУКО́ВИЙ, а, е. Стос. до всіх галузей науки. *У процесі роботи над дисертацією застосовувалися загальнонаукові методи системного аналізу і синтезу* (з наук. літ.); *Системний підхід в архівознавстві — це загальнонауковий підхід, при якому об'єкти архівознавства досліджуються як системи* (з наук.-попул. літ.); *Загальнонаукова лексика.*

ЗАГАЛЬНОНАУКО́ВО. Присл. до **загальнонауко́вий.** *Загальнонауково релевантні результати досліджень викладено в підсумковій частині дисертації* (з наук. літ.); *Проблема впливу на девіантну особистість, її виправлення, як правило, вирішується сьогодні не загальнонауково, а фрагментарно* (з наук. літ.).

ЗАГАЛЬНОНАЦІОНА́ЛЬНИЙ, а, е. Спільний, єдиний для всієї нації, стос. до всієї нації. *Тоді* [у 1941 р.] *ще багато мріялося .. про загальнонаціональне повстання усієї України — Лівобережної і Правобережної... А Євген знав, що того повстання не буде!* (Б. Харчук); *У Франції скликана Філіппом IV загальнонаціональна нарада стала поштовхом для утвердження феодальної монархії з кастовим представництвом* (з наук. літ.); *Одним із основних факторів загальнонаціональної консолідації в українській моделі багатокультурності виступає українська мова як державна* (з публіц. літ.); *Загальнонаціональний референдум.*

ЗАГАЛЬНОНАЦІОНА́ЛЬНО. Присл. до **загальнонаціона́льний.** *Чорний і зелений чай сьогодні став загальнонаціонально улюбленим напоєм* (з мови реклами).

ЗАГАЛЬНООБЛАСНИ́Й, а́, е́. Який стосується області загалом. *У загальнообласному виробництві вагома частка належить промисловим підприємствам* (із журн.); *У Вінниці відбувся загальнообласний форум бібліотекарів* (з газ.).

ЗАГАЛЬНООБОВ'ЯЗКО́ВИЙ, а, е. Обов'язковий для всіх. *Середня освіта є загальнообов'язковою в нашій країні* (з публіц. літ.); *Система загальнообов'язкового державного соціального страхування в Україні була ухвалена протягом 2000–2001 рр.* (з газ.).

ЗАГАЛЬНООБОВ'ЯЗКО́ВІСТЬ, вості, *ж.* Абстр. ім. до **загальнообов'язко́вий.** *До порушників вимог норм права компетентні державні органи можуть застосовувати заходи юридичної відповідальності. Тим самим держава забезпечує загальнообов'язковість правових норм* (з навч. літ.).

ЗАГАЛЬНООЗДОРО́ВЧИЙ, а, е. Який стосується оздоровлення загалом. *Для запобігання хворобі велике значення мають загальнооздоровчі заходи, спрямовані на підвищення імунітету дитини* (з навч. літ.).

ЗАГАЛЬНООСВІ́ТНІЙ, я, є. Який дає загальну освіту. *Матеріали дослідження можуть бути використані у практичній діяльності вчителів загальноосвітніх шкіл* (з наук. літ.); // Стос. до загальної освіти. *Ініціатива деяких європейських країн щодо взаємно узгодженої загальноосвітньої підготовки людини до життя у "новій Європі" є вельми своєчасною* (з наук. літ.).

ЗАГАЛЬНООЦІ́ННИЙ, а, е. Стос. до загальної оцінки чого-небудь. *Добро є одним із загальнооцінних понять, що становлять основу оцінного тезауруса мови* (з наук. літ.); *У праці досліджено роль загальнооцінних прикметників у текстах англомовної реклами автомобілів* (з наук. літ.).

ЗАГАЛЬНОПАРТІ́ЙНИЙ, а, е. Спільний, єдиний для всіх членів партії, для всієї партії. *Сформульовані Центральною Радою гасла матеріалізувалися у тисячах постанов найрізноманітніших форумів: від загальнонаціональних і загальнопартійних до волосних і вузькокорпоративних* (з наук. літ.); *Делегати обласної конференції обрали 14 кандидатів до загальнопартійного списку у Верховну Раду* (з газ.); *Загальнопартійна справа.*

ЗАГАЛЬНОПЛАНЕТА́РНИЙ, а, е. Який стосується всієї планети Земля. *Загальнопланетарне значення лісів полягає в тому, що вони є наймісткішими оберегами й осередками біорізноманітності* (з наук. літ.); *Своїм втручанням у природу людина несвідомо впливає на загальнопланетарні життєво важливі фізико-хімічні, геологічні, кліматичні й біологічні зв'язки* (з наук. літ.); *За останні 50–60 років спостерігається загальнопланетарне підвищення кислотності дощових опадів* (з навч. літ.).

ЗАГАЛЬНОПОЛІТИ́ЧНИЙ, а, е. Який охоплює основні, загальні питання політики; стос. до основних, загальних питань політики. *Отець Кралевич робить екскурс у сучасну історію, виводить початки гайдамацьких заворушень із загальнополітичних причин* (Г. Хоткевич); *Нерідко в загальнополітичний контекст М. Грушевський вплітає проблему захисту української мови, україномовної книжки* (з газ.).

ЗАГАЛЬНОПОШИ́РЕНИЙ, а, е. Який має загальне поширення. *Загальнопоширеним закінченням дієслів першої особи множини теперішнього та майбутнього часів у мові давніх східних слов'ян було "-мъ"* (з наук. літ.).

ЗАГАЛЬНОПОШИ́РЕНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **загальнопоши́рений.** *Однією з характерних рис юридичної термінології є її загальнопоширеність* (з навч. літ.).

ЗАГАЛЬНОПОШИ́РЕНО, *пред.* Поширено всюди. *Сьогодні у світі загальнопоширено застосовувати в окремих галузях науки й техніки запозичені, звичайно англомовні, системи термінів* (з наук.-попул. літ.).

ЗАГАЛЬНОПРИ́ЙНЯТИЙ, а, е. Який застосовується всіма, прийнятий усіма. *Питання про завдання і метод літературної критики далеко не такі ясні і загальноприйняті, як би того випадало надіятись* (І. Франко); *Для відбору проб фітопланктону використовувалися загальноприйняті гідробіологічні методи* (з наук. літ.).

ЗАГАЛЬНОПРИ́ЙНЯТІСТЬ, тості, *ж.* Абстр. ім. до **загальнопри́йнятий.** *Наведений аналіз засвідчує, що однією з найголовніших вимог, які висуваються до положень універсальної етики, є їхня загальноприйнятість* (з навч. літ.).

ЗАГАЛЬНОПРИЙНЯ́ТНИЙ, а, е. Прийнятний для всіх. *Дж. Локк називав моральні нормативи бажаними, але не загальноприйнятними і припускав, що окремі особистості можуть не дотримуватися цих правил* (з наук. літ.); *Ініціатива групи підприємців була загальноприйнятною* (з газ.).

ЗАГАЛЬНОПРИЙНЯ́ТНІСТЬ, ності, *ж.* Стан і властивість за знач. **загальноприйня́тний.** *Модне слово — один з яскравих компонентів комунікації, якому властива загальноприйнятність, але не обов'язковість* (з наук.-попул. літ.).

ЗАГАЛЬНОПРИЙНЯ́ТНО, *пред.* Прийнятно для всіх. *Загальноприйнятно, що для забезпечення відповідного рівня ризику фондового портфеля частка акцій одного емітента не повинна перевищувати 10 %* (з навч. літ.).

ЗАГАЛЬНОПРИ́ЙНЯТО, *пред.* Прийнято всюди, всіма. *Загальноприйнято вважати, що життя на нашій планеті в прямому сенсі слова вийшло з океану, тобто із солоної води* (з наук.-попул. літ.).

ЗАГАЛЬНОПРИРО́ДНИЙ, а, е. Спільний, єдиний для всієї природи. *Симетрія є загальноприродним явищем, яке притаманне майже всім неживим та живим об'єктам* (з наук. літ.); *Сила тяжіння є проявом загальноприродного закону, який діє в усьому Всесвіті* (з наук.-попул. літ.).

ЗАГАЛЬНОПРИСТУ́ПНИЙ, а, е. Те саме, що **загальнодосту́пний.** *Коли ґрунт під ногами зміцнів, Саксаганський і Карпенко-Карий почали практикувати загальноприступні вистави, тобто призначали низькі ціни на квитки* (із журн.).

ЗАГАЛЬНОПРИСТУ́ПНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **загальнопристу́пний.** *Цікаво, що постанови більшовицької влади про загальноприступність, а згодом і про обов'язковість трудової школи припали якраз на роки найбільшого зниження кількості трудових шкіл* (із журн.).

ЗАГАЛЬНОПРОЛЕТА́РСЬКИЙ, а, е. Який стосується пролетарів загалом, спільний для всіх пролетарів. *На відміну від марксисток, які не вважали ефективним особливий жіночий рух, відокремлений від загальнопролетарського, ліві феміністки наполягали на його важливості* (з наук.-попул. літ.).

ЗАГАЛЬНОПРОМИСЛО́ВИЙ, а, е. Який стосується всіх галузей промисловості. *Вітчизняні підприємства та організації візьмуть участь у Міжнародній загальнопромисловій виставці-ярмарку* (з газ.); *Загальнопромислові показники.*

ЗАГАЛЬНОРЕВОЛЮЦІ́ЙНИЙ, а, е. Який стосується революції загалом. *Революція 1905 р. справила великий вплив на піднесення українського національно-визвольного руху, що значно зріс на загальнореволюційній хвилі* (з навч. літ.).

ЗАГАЛЬНОРЕСПУБЛІКА́НСЬКИЙ, а, е. Спільний, єдиний для всієї республіки, стос. до всієї республіки. *У середині 1920-х років в Україні розгорнулася велика робота з виявлення, реставрації та дослідження пам'яток, які було класифіковано як пам'ятки загальнореспубліканського або місцевого значення* (з наук. літ.).

ЗАГАЛЬНОРУ́СЬКИЙ, а, е. Який стосується всієї Русі. *Посилання на преподобного Нестора Літописця як автора загальноруського літопису в українській історичній та агіографічній літературі XVII — поч. XVIII ст. повторюється досить часто* (з наук. літ.).

ЗАГАЛЬНОСВІТОВИ́Й, á, é. Який стосується світу загалом; поширений по всьому світу. *Викиди діоксиду вуглецю за останні роки в Китаї становлять 13 % загальносвітового обсягу* (із журн.); *Підвищення соціальних стандартів, яке приведе також до зростання внутрішнього споживчого попиту, є загальносвітовою практикою виходу з кризи* (з газ.).

ЗАГАЛЬНОСЕЛЯ́НСЬКИЙ, а, е. Який стосується селян, селянства загалом. *Загальноселянський характер махновського руху, масштаб, якого він набрав за лічені тижні, не могли заперечити ні білі, ні більшовики* (з навч. літ.); *За основу земельного закону 1917 р. було прийнято загальноселянський наказ, складений на підставі 242 місцевих селянських наказів* (з навч. літ.).

ЗАГАЛЬНОСИСТЕ́МНИЙ, а, е. Який стосується системи загалом. *З 1992 року ми здійснювали моніторинг загальносистемних суспільних змін. Він підтвердив циклічну природу суспільної кризи* (з наук. літ.); *До загальносистемних принципів належать: об'єктивність управління, демократизм, правова впорядкованість, законність, розподіл влади* (з навч. літ.).

ЗАГАЛЬНОСИСТЕ́МНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **загальносисте́мний.** *Загальносистемність реформи передбачає проведення структурних змін у системі освіти* (з навч. літ.).

ЗАГАЛЬНОСИСТЕ́МНО. Присл. до **загальносисте́мний.** *У дослідженні загальносистемно розглянуто підходи до ролі й місця інформаційного ресурсу в соціально-економічних процесах* (з наук. літ.).

ЗАГАЛЬНОСІМЕ́ЙНИЙ, а, е. Який стосується всієї сім'ї, признач. для всіх її членів. *Загальносімейне свято вирішили влаштувати після повернення батька з відрядження* (із журн.); *Загальносімейний бюджет.*

ЗАГАЛЬНОСЛОВ'Я́НСЬКИЙ, а, е. Спільний, єдиний для всіх слов'ян. *"Загальнослов'янський лінгвістичний атлас" започаткував створення серії атласів третього покоління* (з наук. літ.).

ЗАГАЛЬНОСОЦІОЛОГІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до загальних питань соціології. *У стислій формі викладено основи соціології освіти в її зв'язку із загальносоціологічною теорією* (з наук. літ.); *Із застосуванням загальносоціологічної методології розроблено теорію соціального ризику* (з наук. літ.).

ЗАГАЛЬНОСОЮ́ЗНИЙ, а, е. 1. Який стосується всього союзу, спільний для всієї союзної держави. *Закони, що регулюють діяльність компаній Австралії, прийнято як на загальносоюзному рівні (Закон про корпорації 1989 р.), так і в окремих штатах, наприклад, у Південній Австралії в 1987 р.* (з наук. літ.).

2. *іст.* Спільний, єдиний для всього колишнього Радянського Союзу. *Договір про утворення СРСР визначав структуру загальносоюзних верховних органів влади та їх компетенцію* (з навч. літ.); *Останній загальносоюзний перепис населення (1989 р.) засвідчив, що переважну більшість населення України (72,7 %) становили українці* (із журн.).

ЗАГАЛЬНОСТИЛЬОВИ́Й, á, é. Спільний, єдиний для всіх стилів. *Активне словотворення з формантом -ість зумовлено його загальностильовим призначенням, відсутністю стилістичної маркованості* (з наук. літ.).

ЗАГАЛЬНОСУСПІ́ЛЬНИЙ, а, е. Спільний, єдиний для всього суспільства. *Сам їх голос, сам вираз лиця був свого роду важким фактом, гідним закарбування на ім'я загальносуспільної кривди та гніту* (І. Франко); *Витоки конфлікту лежать у загальносуспільній соціальній напрузі серед значної частини населення* (з наук. літ.); *Загальносуспільні потреби.*

ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИ́ЧНИЙ, а, е. Який охоплює основні теоретичні принципи або категорії в якій-небудь галузі знань; який має загальне теоретичне значення. *Досліджено концептуальні теоретичні положення, що становлять певний напрям загальнотеоретичних досліджень, збагачують теорію управління, організацію та управління в державних установах* (із журн.).

ЗАГАЛЬНОТЕХНІ́ЧНИЙ, а, е. Стос. до всіх галузей техніки. *Завданням курсу є формування загальнотехнічних знань у курсантів-прикордонників інженерних спеціальнос-*

тей (з навч. літ.); *Російсько-український загальнотехнічний словник.*

ЗАГАЛЬНОТОКСИ́ЧНИЙ, а, е. Який спричиняє загальну інтоксикацію. *Зварювання конструкцій із високоміцних видів легованої сталі супроводжується виділенням у повітря робочої зони речовин, які мають подразливу і загальнотоксичну дію* (з наук. літ.); *Залежно від характеру дії на організм людини хімічні шкідливі речовини поділяються на загальнотоксичні, подразливі, мутагенні, канцерогенні* (з наук.-попул. літ.).

ЗАГАЛЬНОТОКСИ́ЧНО. Присл. до **загальнотокси́чний.** *Фосфорорганічні сполуки є отрутою, що вражає переважно парасимпатичну частину вегетативної нервової системи і діє загальнотоксично на центральну нервову систему* (з навч. літ.).

ЗАГАЛЬНОУКРАЇ́НСЬКИЙ, а, е. Спільний, єдиний для всього українського народу, для всієї України; стос. до всієї України. *Кобзар і Руська трійця, співці Дніпра і Дністра, що уособлювали українську культуру, піднесли народне слово до рівня загальноукраїнської літературної мови* (з наук. літ.); *Після революції 1905–1907 років, коли в межах Російської імперії було знято заборону з українського слова, М. Грушевський розпочав новий етап своєї загальноукраїнської політики* (із журн.).

ЗАГАЛЬНОУСТА́ЛЕНИЙ, а, е. Те саме, що **загальнопри́йнятий.** *Принцип побудови змісту службового листа є загальноусталеним: вступ, докази, висновки й закінчення* (з навч. літ.); *Загальноусталеним механізмом захисту суспільної моралі в демократичних суспільствах є судові позови* (з публіц. літ.).

ЗАГАЛЬНОФАБРИ́ЧНИЙ, а, е. Спільний для всіх працівників фабрики, для всієї фабрики. *Собівартість продукції становлять сумарні витрати на матеріали, паливо, електроенергію та інші загальновиробничі та загальнофабричні витрати* (з наук. літ.); *Загальнофабричні збори.*

ЗАГАЛЬНОФІЛОСО́ФСЬКИЙ, а, е. Який охоплює основні, загальні питання філософії; стос. до основних, загальних питань філософії. *У дослідженні враховано реальні соціально-педагогічні чинники та загальнофілософські положення теорії особистості* (з наук. літ.); *Політико-правові концепції розроблялися в античній Греції в рамках загальнофілософських учень* (з навч. літ.).

ЗАГАЛЬНОЦЕРКО́ВНИЙ, а, е. Спільний, єдиний для всієї церкви (у 1 знач.). *На початку не мав він* [Петро Могила] *часу віддатися друкарству, бо був зайнятий загальноцерковними справами* (І. Огієнко).

ЗАГАЛЬНОЦЕРКО́ВНО. Присл. до **загальноцерко́вний.** *Остаточно і загальноцерковно шанування Пресвятої Діви було утверджено на Халкідонському IV Вселенському соборі* (з рел.-церк. літ.).

ЗАГАЛЬНОШАНО́ВАНИЙ, а, е. Якого шанує велика кількість людей. *Марк Порцій Катон, загальношанований консул і цензор, ревно пропагував ідею повного знищення Карфагену* (з наук.-попул. літ.).

ЗАГАЛЬНОШКІЛЬНИ́Й, а́, е́. Який стосується всіх учнів школи, який належить усій школі; загальний для всієї школи. *Уявляю, як мене викличе директор, як протиратимуть з пісочком на класних, а то й на загальношкільних зборах* (А. Дімаров); *Загальношкільне свято.*

ЗАГАМСЕЛИ́ТИ, лю́, ли́ш, *док., фам., у що, по чому.* Почати гамселити (у 2 знач.). *Байраченко сміливо, як свій, загамселив кулаком у ворота* (А. Хорунжий); *Того ж дня, коли підскарбій і Звенигора відвели султанських послів до січового передмістя .. і розташували їх там на спочинок, несподівано січовий довбиш щосили загамселив у тулумбас* (В. Малик); *Як не зірветься* [стрий] *на свої кривулі та як не загамселить кулаками по столу: — Не дозволю! Не дам! — і таке інше, присмачене перченими словечками* (Ю. Винничук).

ЗАГАМУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **загамува́ти.** *Сон є не тільки станом суцільного загамування психічних процесів і різноманітних форм психофізичної активності людини. Під час сну відбувається багато важливих біологічних процесів* (з навч. літ.); *Загамування почуттів.*

ЗАГАМУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *що.* Док. до **гамува́ти.** *Андрій зусиллям волі загамував плач* (О. Гаврилюк); *Проходить він, загамувавши в собі свої великі болі і радощі, несучи в собі непохитні свої присяги і мрії* (О. Гончар); *Ми пристали до Високого острова. Хвилини зо дві сиділи в човні нишком, загамувавши подих, — прислухалися. Ніде ніщо анічичирк!* (В. Нестайко).

ЗАГАМУВА́ТИСЯ, у́юся, у́єшся. Док. до **гамува́тися.** *Не руш її* [дитини], *— тільки що загамувалась* (Сл. Б. Грінченка).

ЗАГА́НИТИ, ню, ниш, *док., кого, що, рідко.* Обмовити кого-, що-небудь; загудити, зганьбити. *Заганити когось завжди легко. Але, перш ніж засуджувати, треба зрозуміти причину того, що відбулося* (із журн.).

ЗАГАНЬБИ́ТИ, блю́, би́ш, *док., кого, що, рідко.* Те саме, що **зганьби́ти.** *Не заганьбімо славу Карпатської Січі, будемо достойними нащадками запорозьких козаків* (із журн.).

ЗАГАНЯ́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **заганя́ти[1]** 1, 2, 4. *Марла мусила організовувати не тупе протистояння, що було б тією ж перемогою ворогів її душі, а хитромудрі стратегії їхнього заганяння в пастку й обеззброєння* (І. Карпа); *Спитали* [дівчину], *чим вона спасалася в пустині, вона одповіла, що служила Богові, заганяючи диявола в пекло .. От давай жінки допитуватись, як робиться те заганяння* (М. Лукаш, пер. з тв. Д. Боккаччо); *Більярд є важкою грою для комп'ютерного моделювання, бо потребує не лише заганяння куль до луз, але й створення невигідного для суперника їх розташування* (із журн.).

ЗАГАНЯ́ТИ[1], я́ю, я́єш, *недок., рідко* **ЗАГО́НИТИ,** ню, ниш, *недок. і док.,* **ЗАГНА́ТИ,** зажену́, зажене́ш; *наказ. сп.* зажени́; *док.* 1. *кого, що.* Примушувати кого-, що-небудь увійти кудись, у щось; протилежне в и г а н я т и. *Солосі справді здалася собака телям .. Вона підняла дубець і давай ганятися за нею, загонити у двір* (Панас Мирний); *Чути було, як вершники вилаялися, заганяючи коней у брід* (Іван Ле); *Дівчина аж усміхнулася, як вгледіла* [хустку]. *Швиденько загнала скот у загороду та до хустки мерщій* (А. Головко); // *розм.* Наказувати кому-небудь, примушувати йти до якогось місця, в якесь приміщення і т. ін. *Бжозовський багато втратив своїх панщанних людей і почав їздити скрізь по сахарнях та заганяти їх додому* (І. Нечуй-Левицький); *Ввечері, коли хлопці забігали провідати товариша, допізна не заганяє* [мати] *Артема до хати, — нехай набалакаються досхочу* (А. Головко); * Образно. — *Побіг, бо сам директор сьогодні на дверях чатуватиме... — Дожилися! Вже до науки вас ломакою заганяють...* (А. Крижанівський);

// *розм.* Приводити, припроваджувати до якого-небудь місця. *Прохор .. тихо поплив за водою. Так само тихо причалив біля старих верб, загнавши човна в заводь* (А. Шиян); // *перен.* Примушувати ховатися кудись від кого-, чого-небудь. *Перше негода заганяла їх* [людей] *в хату, а тепер щось гнало їх звідти між люди* (М. Коцюбинський); *Тяжким дротом перев'ється те* [вовче] *виття.., зайця зажене глибше в нору* (Г. Хоткевич); // Доводити кого-, що-небудь до певного стану. *Репресивні заходи польської окупаційної влади загнали в глибоку підсвідомість національне єство українців* (із журн.).

2. *кого, що.* Гнати кудись далеко. *Бояри, дружки, старости й гості співають, торжественно* [урочисто] *піднявши вгору шаблі .. Утікайте, вражі сини, бо буде вам горе! Заженемо вас, поганців, аж за синє море!* (І. Нечуй-Левицький); // *розм.* Примушувати йти, виїжджати куди-небудь (звичайно далеко) зі свого дому, краю і т. ін.; висилати. *Мене з Києва загнали аж сюди* [в Оренбург], *і за що? За вірші!* (Т. Шевченко); — *Вчитель наш розумний пан був, .. та щось прошпетився й загнали його кудись од нас далеко...* (М. Коцюбинський); // *розм.* Відправляти або перевозити кого-, що-небудь у віддалене місце. *Дуже багато цього майна вони* [окупанти] *вивезли з Києва, загнали на далекі станції* (С. Скляренко).

3. *кого.* Виснажувати до повної знемоги швидкою і довгою їздою (коней), гонитвою (дичину). *Кашуба здивований був, що Рудик загнав так коні — вони взялися милом, трусилися й парували* (Г. Косинка); *Управитель уже трьох огирів заганяв, два повіти вздовж і впоперек з'їздив* (М. Стельмах); // Виснажуючи, замучуючи кого-небудь чимсь, доводити його до складного, скрутного становища. — *Заганяють тебе* [табельницю]. *Згадаєш моє слово, заганяють* (М. Рудь).

4. *кого, що, розм.* Глибоко застромляти, вбивати щось або когось у що-небудь перев. з розгону, із силою. *Тепер тут* [на ланах] *мінометники влаштовували свою вогневу. Нелегко було вчорашнім хліборобам загонити великі саперні лопати в кущуватий .. посів* (О. Гончар); *Він тримався рівно, .. а лопату заганяв у землю легко, ніби у нагрітий сонцем віск* (М. Руденко); *Ударив Котигорошко вдруге, по пояс змія загнав у тік, ударив утретє — зовсім убив* (з казки); // Із силою вкладати, втискувати. *Вони* [поранені] *вдвох подавали снаряд руками, ногами заганяли в отвір і били, поки були живі* (О. Довженко); // Різкими вправними рухами, точними ударами спрямовувати у що-небудь. *Розпластавшись над столом, він віртуозно заганяв у лузи шари: показував молодим клас гри...* (Я. Гримайло); *Через усю таку пустелю, воду і траву треба гнати м'яча до ямки. Грати* [в гольф] *можна самому .. Мета гри — загнати в ямку найменшою кількістю ударів* (Ю. Яновський).

5. **заго́нити, загна́ти,** *що, заст.* Починати оранку загону, якої-небудь ділянки. *Другу гінку вони вже не загонили нарізно, а орали спільно, плуг за плугом* (Л. Яновська); [Ф е д і р:] *Виїхали ми ото орать. Тільки що загнали десятину, а тут — на тобі: коняка моя заслабла* (І. Карпенко-Карий).

6. *тільки док., кого, що, фам.* Продати, збути що-небудь. *Нарешті, загнав-таки* [сорочку і черевики]. *А на гроші ті сала купив .. Ще й на дорогу зосталося* (А. Головко).

(1) Загна́ти у ми́ло — женучи коня, довести його до такого виснаження, коли він укривається піністим потом. — *Ти що, ніби з цепу зірвався, коня в мило загнав?* — *накинувся Когут на наймита* (І. Цюпа).

◊ **(2) Заганя́ти / загна́ти в домови́ну (в труну́, в моги́лу, до моги́ли, у гроб, у гріб, на той світ** *і т. ін.) кого і без дод.* — доводити кого-небудь до передчасної смерті, прискорювати чию-небудь загибель, смерть. *Скрізь* [дочка] *безсоромно ходить з одкритим лицем, .. добивається освіти й заганяє батька у домовину* (М. Коцюбинський); *Горілка мене родила, горілка мене хрестила, вона мене і в гроб зажене* (примовка); *Його родичі страшенний народ, вони можуть просто на той світ загнати* (Леся Українка); — *Я тобі кажу, Мотре, що ти своїми вибриками, своїми фантазіями заженеш маму до могили* (Ірина Вільде); *Приходив на посиденьки і Андрій Блатулін-Латочка. Переступивши поріг, скаржився, що діти заженуть його в труну* (Григорій Тютюнник); **(3) Заганя́ти / загна́ти в се́рце голки́** — дуже дошкуляти кому-небудь в'їдливими словами. *Не одну, не дві голки загнав він і без того в уражене серце* (Панас Мирний); **(4) Заганя́ти / загна́ти в шу́ршу** *кого* — осоромлювати, ставити кого-небудь у незручне становище. *І губу Мася мала виправлену! Що які вже витресовані* [треновані] *оті скарбові підпанки, що якби не вмів брехати, та ще й гладко, то не мав би й рубця на плечах, не то сорочки, — і тих Мася в шуршу заганяла* (А. Свидницький); **(5) Заганя́ти / загна́ти ду́шу в п'я́ти** *чию, кого* — дуже лякати кого-небудь, викликати у когось переляк. *Налетів порив вітру, всю ту масу дощу хлюпнув на стіни хат, змив з них глину, .. заганяв боязкі душі* [людей] *в самісінькі п'яти* (Ю. Збанацький); **(6) Заганя́ти (зво́дити) / загна́ти (звести́) на слизьке́** *кого* — ставити кого-небудь у незручне або скрутне становище, у безвихідну ситуацію. *Я любив заганяти на слизьке вчителів каверзними питаннями* (із журн.); — *Ой, кажу, Якове, дивись лиш за своїм товаришем, щоб тебе на слизьке не звів* (Панас Мирний); *Нікуди не годяться діла твої.., Лелюше. На слизьке загнали тебе, .. звідки майже немає виходу* (М. Рудь); — *Перед ним треба так триматися, щоб ніяке запитання не застало тебе зненацька, не загнало на слизьке* (О. Гончар); **(7) Загна́ти в сліпу́ ву́лицю** *кого* — поставити кого-небудь у скрутне, безвихідне становище, здобувши перемогу в суперечці, розмові і т. ін. *На Бронка дивились всі, і здавалось, що Філіпчук своєю лайкою загнав його в сліпу вулицю* (Ірина Вільде); **(8) Загна́ти (завести́) / заганя́ти (заво́дити) в [глухи́й (тісни́й)] кут (у за́куток, у безви́хідь** *і т. ін.) кого:* а) поставити кого-небудь у скрутне, безвихідне становище. *Скалічили, розпотрошили. І всіх* [челядників] *в тісний загнали кут* (І. Котляревський); *Інтерпеляція білогвардійців була, очевидно, колективна і розрахована на те, щоб загнати нас у глухий кут* (І. Кулик); *Це бунт так званої пропащої сили... Народжувався у муках тяжкої безвиході й заводив у безвихідь...* (М. Стельмах); б) перевершити кого-небудь у чомусь; вигідно вирізнитися чимсь (силою впливу, талантом і т. ін.). [Т и м і ш:] *Нівроку собі, добрий з тебе теоретик. — Який там не є, а такого, як ти, в кут зажену, — відрізав Сашко* (Д. Бедзик); *Тепер у Вас в Галичині такі таланти появились, що заганяють у кут наших* (М. Коцюбинський); **(9) Загна́ти / заганя́ти на (в) сті́йло** *кого, зневажл.* — примусити коритися, вгамувати кого-небудь. [Ж і н к и:] *Ось ідуть сюди черниці. Вони тебе заженуть на стійло* (Панас Мирний); *Маємо десятки, сотні тисяч молодих людей, яких важко загнати у стійло, які від-*

чули себе повноцінними громадянами своєї країни (з публіц. літ.); *Діти повинні бути незалежними. Батьки мають розвивати в них яскраву індивідуальність, а не заганяти їх у стійло* (із журн.).

ЗАГАНЯ́ТИ², я́ю, я́єш, *док.* Почати ганяти; забігати. *Як тільки гончі заганяли, Загавкали, заскавучали, То муцик, вирвавшись на двір, На голос гончих одізвався* (І. Котляревський).

ЗАГАНЯ́ТИСЯ, я́юся, я́єшся, *недок.*, **ЗАГНА́ТИСЯ,** зажену́ся, заженéшся, *док.* 1. Швидко рухаючись, потрапляти куди-небудь. *А котора звірина або котора птаха зажене ться, необачна, від нас в ту країну* [на півночі], *то .. з остраху тікає назад до нас* (Л. Мартович); *Полки пана Осолінського, рятуючись, кинулись наосліп, вискочили в поле, загналися на грузьке болото* (Я. Качура); *Збоку на льоду збилася купа підвід, що їхали льодом, загналися аж сюди, насупроти села* (І. Багряний); // Виснажуватися, змучуватися чим-небудь. — *Заганявся ти, Мироне, — сказав якось Кривда Сарабаєві, поглядаючи на його випнуті вилиці. — Надто тяжко осідлався* (Р. Іваничук).

2. *розм.* Глибоко застромлюватися в що-небудь, загрузати в чому-небудь від сильного удару, кидка і т. ін. *Зняв* [Павло] *з пліч вила і приступив до праці: так налягав на них, що вони заганялися в гній по самий держак* (Григорій Тютюнник).

3. *тільки недок.* Пас. до **заганя́ти¹** 1, 2, 4. *На горище шкільного будинку, куди заганялися на ніч учительські кури.., з шкільного коридору вели дерев'яні східці* (С. Васильченко); * Образно. *Скільки переступив на своєму шляху порад, — мудрих, зваблививих на перший погляд, але за ними стояли виготовані каркаси, в котрі заганялися людські душі* (Ю. Мушкетик).

◊ **(1) Загна́тися в літа́** — постаршати, стати немолодим. *Вона була в них одиначка, тож родичі були певні, що ще лучиться їй якийсь королевич. А то ніхто не лучався. Зашкодило їй те, що загналася в літа* (Л. Мартович); **Попа́сти (загна́тися, наско́чити, потра́пити** *і т. ін.)* **/ попада́ти (заганя́тися, наска́кувати, потрапля́ти** *і т. ін.)* **на слизьке́** *див.* **попада́ти.**

ЗАГАПТО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **загаптува́ти.** *Килим був рясно загаптований квітами* (із журн.); * Образно. *Як приємно було, угрівшись під теплою ковдрою, дивитись на загаптоване морозом вікно, крізь яке виглядає місяць* (В. Гжицький).

ЗАГАПТУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *що.* Док. до **гаптува́ти.** *Купи мені, моя мати, Голку золотую, Хай я милому хустину Шовком загаптую* (М. Рильський).

ЗАГА́Р, у, *ч.* 1. Те саме, що **засма́га.** *Лице* [Аврельці] *в порівнянні з Марусиним було бліде, без сліду літнього загару* (Ірина Вільде); *Він був обвітрений і загорілий .. Біла сорочка .. ще більше відтіняла загар* (А. Шиян); *Незастигла гнучка міць аж грала в кожному його русі, пломеніла́сь в рум'янцях, яких не пригасив навіть міцний загар* (М. Стельмах); *Зростом я програвав, це точно. Але можу ось чим поміря тись — загаром. Будь ласка, у мене, як мати каже, спина в шоколаді.., а в нього?* (В. Близнець).

2. *діал.* Кіптява. *Супроти тих блискучих картин минулого раю ще поганшою* [гіршою] *видавалась їм нужденна дійсність, та запущена, неохайна батькова хата .. з розваленою .. піччю, .. від котрої взимі йшов страшенний чад та загар* (І. Франко).

ЗАГА́РА, и, *ж., діал.* Бажання. *Нема загари робити* (Сл. Б. Грінченка); // Пристрасть. *Так, стидка, бридка загара Спалахнула в грудях в'ялих У розпусної нікчеми, Спокусить мене* [поета] *хотіла* (Леся Українка); *З дружини лише четверо в зв'язку, не відстають від князя .. Та й про них забув Аскольд, бо ж пориває його цікавість і загара* (Н. Королева).

ЗАГА́РБАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **зага́рбати.** *Лісу, загарбаного бояриним, стерегли і громадські, і боярські лісничі, між котрими не раз приходило до сварки і бійки* (І. Франко); *В місті, загарбаному інтервентами, .. провокатор і шпиг стояли скрізь за спиною* (Ю. Смолич); *На землях, загарбаних Австрійською імперією, українська мова не мала статусу державної* (з наук. літ.); // **зага́рбано,** *безос. пред.* [Р у с а л к а П о л ь о в а:] *Уже ж мене пошарпано, всі квітоньки загарбано, всі квітоньки-зірниченьки геть вирвано з пшениченьки* (Леся Українка).

ЗАГА́РБАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **зага́рбати.** *Якщо вирушають вони* [імператори] *в походи на підбій* [підкорення] *чи загарбання, то не люблять повертатися з порожніми руками* (П. Загребельний); *Здійнята вгору правиця з шаблею за вдів і сиріт, за стоптане жито — завжди праведна. На загарбання маєтностей, на погорду перед іншими, на заполучення урядів — неправедна* (Ю. Мушкетик); *На відміну від попередників, у центрі уваги Володимира був насамперед добробут його володінь, а не загарбання нових земель і збір данини* (з наук. літ.).

ЗАГА́РБАТИ *див.* **зага́рбувати.**

ЗАГА́РБНИЙ, а, е, *рідко.* Те саме, що **зага́рбницький.** *Загарбні війни.*

ЗАГА́РБНИК, а, *ч.* Той, хто насильно захоплює що-небудь; завойовник. *Віковічна боротьба слов'янських народів за своє існування і свою незалежність закінчилася перемогою над німецькими загарбниками і німецькою тиранією* (О. Гончар); *Унаслідок історичних умов українські Карпати тривалий час перебували під владою іноземних загарбників, які всіляко намагалися політично й ідеологічно утвердити тут своє панування* (з навч. літ.).

ЗАГА́РБНИЦТВО, а, *с.* Дії загарбника, загарбників. *Народи світу! .. Громіть загарбництво, брудне, жорстокеє!* (П. Тичина); *Звиклі до загарбництва й грабувань, тут* [у Стамбулі] *не покладалися на випадок, не сподівалися на каравани з товарами й продовольством, вірили тільки в примус, жорстокість і насильство* (П. Загребельний).

ЗАГА́РБНИЦЬКИЙ, а, е. Стос. до загарбника і загарбництва. *Хай квітне злагода і праця На всіх полях, у всіх серцях, Щоб у труді святім змагаться, А не в загарбницьких боях!* (М. Рильський); *Загарбницькі орди.*

ЗАГА́РБНИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **зага́рбник.** *Політика держав-загарбниць завжди впливала на кількість населення, зміни в його національному складі та на інші демографічні процеси* (із журн.).

ЗАГА́РБУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **зага́рбувати.** *Ще два століття тому, до загарбування нашого краю Австро-Угорщиною, основна дорога через Рунгури на Коломию вилася вздовж річки Сопілки* (з навч. літ.); *Автор подає коротку, але суттєву історію українсько-російських взаємин, розповідаючи про повільне, але систематичне загарбування українських земель* (з газ.).

ЗАГА́РБУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАГА́РБАТИ,** аю, аєш, *док., кого, що.* Насильно захоплювати кого-, що-небудь; за-

воювувати. *Наполеон загарбував чужі землі, вводив свої війська у прусські фортеці і поступово наближався до російських кордонів* (П. Кочура); *У всякого своя доля І свій шлях широкий: Той мурує, той руйнує, Той неситим оком — За край світа зазирає, Чи нема країни, Щоб загарбать* (Т. Шевченко); *Жив він у саму ту нещасливу годину, як магнати польські загарбали Україну з людом од Дніпра до Дністра* (О. Стороженко); // Привласнювати чуже, вдаючись до підступу, насильства і т. ін.; грабувати, відбирати. *Сиклета задумалась, її забажалось загарбать і дідове поле* (І. Нечуй-Левицький); *— Тепер мені ясно, свате, чому ти клопочешся за моїм добром. До своїх рук кортить тобі загарбати моє хазяйство* (А. Шиян); // *розм.* Силою, нахабно брати собі, забирати кого-, що-небудь із собою. *— Хутко, дівчино! — Не йде* [Одарка], *мов омертвіла. Загарбав він* [пан] *її та й повів* (Марко Вовчок); *Балабушиха скочила з-за дверей, загарбала пляшку в руки й замкнула в шафу* (І. Нечуй-Левицький).

ЗАГАРКА́ВИТИ, влю, виш; *мн.* загарка́влять; *док., розм.* Гаркаво заговорити. *— Мільтон, тубо! Мегі, назад! — попанськи, вишукано загаркавив сердитий голос* (М. Стельмах); *— Княже, усім нам тут кінець! І вої, і ковуї, і витязі, і вся братія ляжуть трупом! — схвильовано загаркавив Ольстин. — Треба тікати!* (В. Малик).

ЗАГА́РКАТИ, аю, аєш, *док., розм.* Почати гаркати. *— Сину! де ти? — спитала* [Катря]. *— Гарр... — загаркав Пилипко з-під полу* (Панас Мирний); *Повстанці біжать. З-за залізничного валу брязнув "кольт", загаркали обрізи, трахнуло кілька бомб* (У. Самчук).

ЗАГА́РЛИВИЙ, а, е, *діал.* Прикм. до **зага́ра;** запопадливий, запальний. *Загарливий до роботи* (Сл. Б. Грінченка); *Сталось, що де заяснїє білий Сванґільдин серпанок, враз коло неї — білої лілеї — мов тополь стрункий, виростає й загарливий Путятич* (Н. Королева); // Гарячий, напружений. *Весь день поминув у загарливій роботі* (О. Ільченко).

ЗАГА́РЛИВІСТЬ, вості, *ж., діал.* Стан і властивість за знач. **зага́рливий.** *Не розуміла* [Мотря] *загарливості людської, не могла зрозуміти гордощів з багатства* (Б. Лепкий).

ЗАГА́РЛИВО, *діал.* Присл. до **зага́рливий.** *— Ну, Раїсо, ти тяжко помиляєшся! — загарливо вмішалась в розмову Люба* (Олена Пчілка); [Б ж о с т о в с ь к и й *(не слухаючи, загарливо):*] *Як же ви не розумієте, що вона не любить солодкого тому, що вона сама солодша від меду* (І. Кочерга); *Загарливо копали* [дівчата], *шукаючи скарбів* (О. Ільченко).

ЗАГАРПУ́НЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **загарпу́нити.** *Загарпунену тварину з допомогою парової лебідки підтягують до судна* (з наук.-попул. літ.); *Американські китобійці у XIX столітті часто опинялися у конфліктній ситуації, коли загарпунений одним судном кит зривався з гачка і потім був добитий іншим* (із журн.).

ЗАГАРПУ́НИТИ, ню, ниш, *кого.* Док. до **гарпу́нити.** *З 1675 по 1721 рік голландці відправили до Шпіцбергену 6995 суден і загарпунили 32908 китів, спустошивши прилеглі моря* (з наук.-попул. літ.); *Морякам вдалося загарпунити одну з акул* (із журн.).

ЗАГАРТО́ВАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **загартува́ти.** *Нам наказано: Добре гострить лемешів загартовані леза!* (І. Гончаренко); [О т е л л о:] *Тут є ще й інша зброя в цій кімнаті — Це загартований в льодових водах Іспанський меч* (І. Стешенко, пер. з тв. В. Шекспіра); *Це було нове покоління, зовсім не схоже на те, що приходило до інститутів кілька років тому, овіяне вітрами війни, загартоване горем і боротьбою* (П. Загребельний).

2. *у знач. прикм.* Який загартувався, зміцнів фізично або морально, став витривалим. *Легко сказати; та де їх знайти — Ті загартовані душі, Щоб спромоглися все лихо знести..?* (П. Грабовський); *Почесніше їм гинуть без надії, одважно дивлячись суворій долі в очі, як людям загартованим годиться* (Леся Українка); *В кремезному, дужому і загартованому тілі матроса уживалась мужня душа і ніжне серце* (Ю. Смолич); *— Хіба ж ти не чула, скільки йому довелося перенести за своє життя? Тому він і став загартований, твердий, як сталь...* (В. Владко).

ЗАГАРТО́ВАНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **загарто́ваний.** *Я знав, що в мене нема загартованості робітника, нема тієї бадьорості, спайки з масою* (М. Івченко); *Була схожа* [Роксолана] *на людей приречених, .. які без належної підготовки й необхідної душевної твердості та загартованості несподівано опиняються у світі ворожому, створеному не ними і не для них* (П. Загребельний).

ЗАГАРТО́ВУВАЛЬНИЙ, а, е. Який загартовує, зміцнює кого-, що-небудь. *Загартовувальні процедури, правильне харчування, фізична активність значно підвищують метеостійкість організму* (з газ.).

ЗАГАРТО́ВУВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **загарто́вувати.** *Переривчасте гартування полягає в тому, що загартовуваний виріб спочатку швидко охолоджують у воді, а потім переносять у менш інтенсивний охолоджувач, наприклад, у мастило або на повітря* (з навч. літ.).

ЗАГАРТО́ВУВАНІСТЬ, ності, *ж.* Здатність набувати в результаті гарту високої твердості (про метали). *При вмісті вуглецю менше 0,4 % загартовуваність сталі підвищують шляхом легування нікелем, марганцем, хромом, кремнієм* (з наук.-попул. літ.).

ЗАГАРТО́ВУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **загарто́вувати** і **загарто́вуватися.** *Водяна лазня є найдешевшим засобом для загартовування металів* (з наук.-попул. літ.); *Загальне обливання — освіжна процедура, що використовується для загартовування* (з навч. літ.); *Система догляду за розсадою включає поливи, підживлення, загартовування, провітрювання* (з навч. літ.).

ЗАГАРТО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАГАРТУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док.* 1. *що.* Надавати металевим виробам у процесі гартування більшої (ніж звичайна) твердості, міцності, пружності; гартувати (у 1 знач.). *Загартовують інструменти, які повинні бути дуже твердими, щоб різати метал* (з навч. літ.); *Якщо виготовлені із сталі рейки і колеса загартувати, вони матимуть значно довший термін придатності* (із журн.).

2. *кого, що, перен.* Робити фізично або морально стійким, міцним, витривалим, виробляти здатність переборювати незгоди, труднощі; гартувати (у 2 знач.). *Чи є що ближче людському серцю за рідний куточок, .. де спека, дощ і сніговій загартовують тіло і надають серцю завзяття...* (С. Добровольський); [Н е с м і я н:] *Медицина лікує. Зате труд, скажу по совісті, загартовує* (Л. Дмитерко); *— Бурі, звичайно, загартовують матросів, але ж і реї, і щогли, і палуба — вони зношуються від кожної перемоги над штормом* (О. Іваненко); // *зі сл.* в о л ю, д у ш у, с е р ц е і т. ін. Робити кого-небудь морально стійким, витривалим. *Загартовує* [І. Франко] *свою волю в боротьбі за кращу долю покрив-*

дженого, такого близького йому, робочого люду (М. Коцюбинський); *Мабуть, якби було тільки добро, всі люди стали б ніякі, в боротьбі зі злом вони загартовують душі, стають сміливі та дужі* (Ю. Мушкетик); *Таку неспокійну натуру викохав старий дід, на лихо Іванові, і загартував її своїми страшними переказами.* (Панас Мирний); *А може, то розжеврілася туга, як те залізо, що біліє біллю .. І що, коли не загартує серця, а спалить і спотворить пал страшний?* (Леся Українка); *Вони* [жінки] *також страху не знають. Довголітні війни й безнастанна небезпека загартували їх душі й тіла* (Б. Лепкий); // Певними засобами виробляти в рослин стійкість до несприятливих умов. *Перед висадженням у ґрунт розсаду поступово загартовують та привчають до зовнішнього повітря* (із журн.).

ЗАГАРТО́ВУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.,* **ЗАГАРТУВА́ТИСЯ,** у́юся, у́єшся, *док.* 1. *тільки 3 ос.* Набувати в процесі гартування більшої твердості, міцності, пружності (про металеві вироби). *Коли метал застигав, форму розбивали і гарячий готовий виріб опускали у воду, щоб загартувався* (із журн.).

2. *перен.* Ставати фізично або морально стійким, міцним, витривалим, виробляти здатність переборювати незгоди, труднощі. *Є щасливі цільні натури, що в нещастях тільки загартовуються і з невдачі здобувають нову впертість до боротьби* (В. Підмогильний); *Не можна одривати їх (себто Маю й Фіалку) від колективного життя. Тільки в колективі дитина загартовується* (М. Хвильовий); *В іграх діти розвиваються фізично і загартовуються, особливо на свіжому повітрі* (з наук. літ.); *Вона загартувалася у своїх утратах, у великих невдачах* (Панас Мирний); *Повсякденна фіззарядка, вправи на спортивних приладах .. вже давали свої наслідки: хлопці загартувалися* (І. Багмут); // *зі сл.* в о л я, д у ш а, с е р ц е і т. ін. Ставати морально стійким, витривалим. *За три доби, що він провів у підвалі без сну, без їжі й води, відбиваючи атаки ворогів під лютим обстрілом, — його душа загартувалась, як не могла загартуватися протягом довгих років* (О. Донченко); *Ми знали все: Гіркою спрагою, І рівновагою бійця, Чотирьохрічною* [чотирирічною] *звитягою Загартувалися серця* (Л. Дмитерко); // Зміцнюватися взагалі: ставати монолітним, стійким. *Наша література народилася в .. боротьбі, в ній вона загартувалась, розквітла* (О. Корнійчук); // Набувати стійкості до несприятливих умов (про рослини). *Пізньої осені волога випаровується з ґрунту слабо, невеликої її кількості буде достатньо для того, щоб озимина зійшла і встигла розвинутись та загартуватись* (з наук. літ.).

ЗАГАРТУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **загартува́ти** і **загартува́тися.** *Після загартування поверхню виробу вигладжували різцем та напилком* (з навч. літ.); *Загартування допомагає організму виробити здатність швидко пристосовуватися до зміни температурних коливань* (з навч. літ.).

ЗАГАРТУВА́ТИ *див.* **загарто́вувати.**

ЗАГАРТУВА́ТИСЯ *див.* **загарто́вуватися.**

ЗАГАРЦЮВА́ТИ, юю, юєш, *док.* Почати гарцювати. *Іван Остапович був гарний верхом на коні, неначе він зійшов вкупі з конем з картини якогось великого маляра і несподівано загарцював серед тісної узької улички Старого міста* (Леся Українка); *Загарцювали перед ґанком коні, завертілися на всі боки. Заблискали іскри під копитами* (О. Довженко); * Образно. *Вирвалася звідкілясь з-за лісів і загарцювала над селищем та над полями буря* (В. Козаченко).

ЗАГАРЧА́ТИ, чу́, чи́ш, *док.* 1. Почати гарчати. *— Г-р-р... гав-гав! — загарчало щось коло самих ніг, потім трохи далі, потім ще в одному місці* (С. Васильченко); *Прив'язаний біля яблуні пес загарчав спросонку, але Тимко обізвався до нього, і той затих* (Григорій Тютюнник); *Велетенський, з коротким, ніби роздвоєним лівим вухом вовк .. насторожено здригнув на загрив'ї шкірою, тихо загарчав* (Ю. Мушкетик).

2. *перен., зневажл.* Сердито сказати кому-небудь щось. *— А бодай вас, пане сотнику! — так загарчав на нього пан Ригорович* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Я вдарив кулаком по прилавку і розбив свій годинник. Миттю з'явилася старша продавщиця: — Працівник на хвилинку відлучився, то й хуліганити можна?.. Я загарчав і побіг .. до годинникаря* (А. Крижанівський); *Наступної секунди дон Фернандо люто загарчав, скочив на ноги, схопив зі стола чорнильницю і пожбурив її в Філіпа* (О. Авраменко, В. Авраменко).

3. *перен.* Почати утворювати низькі скреготливі, гуркотливі звуки (про механізми, інструменти і т. ін.). *Той* [часовий] *гукнув у віконечко; перегук почувся з двору, — швиденько забряжчали ключі, загарчали засови...* (Панас Мирний); *Гриць різко загальмував, аж загарчали колеса, а машина в'юном закрутилася на узбіччі* (О. Бердник); *Зненацька на дорозі загарчав мотоцикл і, чмихнувши, враз замовк — зупинився* (В. Нестайко).

ЗАГАРЯЧИ́ТИСЯ, чу́ся, чи́шся, *док.* Почати гарячитися. *Господиня відмовила: — Намальовано, а не віриться, щоб так — з нами... — А як же роблять? — загарячився Стадничук. — Наслано забісованих, і вони в немовлят з губи крихту хапають* (В. Барка); *— Так, так! — загарячився Григорій. — Пора вже за справжній врожай боротися* (М. Стельмах); *— Треба затримати їх і дізнатися, хто вони такі! — загарячилася Томка* (Л. Письменна).

ЗАГАСА́ННЯ, я, *с.* Дія і стан за знач. **загаса́ти**[1]. *Газові печі обладнуються приладами, які, діючи автоматично, припиняють подавання в них газу при загасанні полум'я* (з наук. літ.); *Економічні функції держави постійно змінюються. Крихким економічним системам, які не спроможні еволюційним шляхом пристосуватися до труднощів, що зростають, і соціальних перемін, загрожує загасання* (із журн.); *Загасання сигналу при передачі на великі відстані компенсується застосуванням ретрансляторів, що підсилюють і відновлюють форму сигналу* (з наук.-попул. літ.).

ЗАГАСА́ТИ[1], а́є, *недок.,* **ЗАГА́СНУТИ,** не; *мин. ч.* зага́с, ла, ло *і* зага́снув, нула, ло; *док.* Те саме, що **згаса́ти.** *За днем веселим чи похмурим, Що загасає в сивій млі, За журавлиним тихим журом Проходить осінь по землі* (Я. Шпорта); *Книжки не хотіли горіти, обвуглювалися по краях, вогонь загасав* (О. Полторацький); *Алі розклепив повіки і зиркнув на ранішню блискучу зірку Зухру — вона загасала в рожевій смузі над чорним обрієм* (Ю. Логвин); *Здається, йшлося до кращого. Хліб зародив, .. загасали вогнища тифу та холери* (Ю. Збанацький); *Затих, Загас пожар* (Т. Шевченко); *Вогні в селі загасли* (С. Скляренко); *Загас чорно-білий телевізор на кухні гуртожитку* (І. Карпа); *Це був останній крик. Загасне гомін, Загусне крик і згаснуть ліхтарі* (В. Стус); *Любов, що жевріла колись, Загасла вже давно* (С. Воробкевич); *В душах їхніх загас гнів* (М. Йогансен).

ЗАГАСА́ТИ², а́ю, а́єш, *док., розм.* Почати гасати. *Пролунав дзвоник, хлопці вискочили з будинку школи і загасали по подвір'ю* (із журн.); * Образно. *Серед білого дня все навкруг посіріло, над землею закрутились, загасали вихори, стовпи іржавої куряви й листя здіймалися до неба, деякі з них досягнули хмар* (С. Скляренко); *В голові загасали знову ті самі думки, що колись: чи не хитріший Тугай від злобних Ширінів, які хотіли взяти хана силою?* (Р. Іваничук).

ЗАГАСА́ЮЧИЙ, а, е. Який загасає *(див.* **загаса́ти¹**). *Вони раді були послухати страшні бувальщини, що чудово вимальовувалися в уяві людей біля загасаючого вогнища* (Григорій Тютюнник); *До міста ми входили на світанку. Ще виблискував загасаючий серп місяця* (Іван Ле); *Пісня обірвалась, а Іван, підвівшись на лікті, ще довго прислухався до загасаючого її відгомону* (П. Колесник).

ЗАГАСИ́ТИ *див.* **зага́шувати.**

ЗАГАСИ́ТИСЯ *див.* **зага́шуватися.**

ЗАГА́СЛИЙ, а, е. Дієпр. акт. до **зага́снути.** *Знов запалили загасле вже вогнище* (З. Тулуб); *Кузько запалив загаслу цигарку* (Григорій Тютюнник); *Чоловік витягнув загаслий недокурок з-межи жовтих вусів, сердито кинув на брук* (М. Сиротюк).

ЗАГА́СНЕННЯ, я, *с., рідко.* Дія і стан за знач. **зага́снути.** *По кутах хатини стояли стовбури сумерку* [сутінків], *немов ждучи тільки хвилі — загаснення лампи, — щоб гульнути з кутів на хату* (І. Франко).

ЗАГА́СНУТИ *див.* **загаса́ти¹.**

ЗАГА́ТА, и, *ж.* 1. Споруда для затримання руху води в річці, потоці і т. ін. *З двох боків його* [пригород] *огортало провалля, з третього — вали, а з четвертого — великий ставок, який набравсь з річки Бушки й тримавсь кам'яною загатою* (М. Старицький); *Біля Воріт Залізних перекриту, загатою загнуздану бистрінь я добре бачу* (І. Гончаренко); *Широкою заплавою звивається річка. Вона кидається з боку на бік, ніби шукає вигіднішого місця, але всюди натикається на загату і, вируючи, сердито тікає далі* (М. Олійник); // Перешкода для плавання, що утворилася від скупчення, нагромадження криги, снігу і т. ін. *Незабаром човник приплив у невеличке озерце. Далі путь заступала снігова загата* (Н. Забіла); *Переборюючи загати з битої криги, криголами досягли острова В. Ляховського* (з наук.-попул. літ.); // Водоймище, утворене гаткою. *В одному місці* [струмка] *нанесло намулу й трісочок, утворилась маленька загата, мов озеречко* (О. Донченко).

2. *перен.* Перешкода, перепона. *Чомусь мале військо стає загатою на його* [Мазепи] *дорозі* (Г. Колісник); *Після віків неволі урвалася загата заборон, пробудився відвічний слов'янський Ужгород й трусонув сивиною, помолодів* (з публіц. літ.).

3. *діал.* Вал, насип, стіна, а також подвійний пліт, засипаний усередині чим-небудь; огорожа. *Оселю баби Векли Гнибідихи далеко знати: уся обгороджена по-старосвітськи загатою* (Дніпрова Чайка); *Замість тинів та парканів у Чаплинці.., як і в інших південних селах, тягнуться від двора до двора товсті, литі з глини та кураю вали, так звані "загати"* (О. Гончар).

4. *діал.* Стіна хліва, зроблена з подвійного плоту, закладеного всередині соломою. *Коло хати стояв одним один обідраний хлівець з загатою од вулиці* (І. Нечуй-Левицький); *Біля хижок, які стояли на березі, у сяк-так збитих загатах були свині й кози* (І. Росоховатський); // Огорожа біля стін хати, проміжок між якою і стінами закладається листям, соломою і т. ін. для утеплення хати взимку. *Хати загатами пообтулювалися, сніг товстим покривалом понакривав дахи* (Б. Лепкий); *А ось і хата, обкладена загатою, волохатою й теплою, як вивернутий овечий кожух* (В. Земляк).

ЗАГАТИ́ТИ *див.* **зага́чувати.**

ЗАГАТИ́ТИСЯ *див.* **зага́чуватися.**

ЗАГА́ТКА, и, *ж.* Зменш. до **зага́та** 1. *Прорив шлюзової загатки на тому березі глибоко його вразив* (Яків Баш); *Стовбури з плюскотом падали на загатки й утворювали кострубаті мости, якими вже можна було сяк-так перескочити на той бік заповненого водою рову* (І. Білик).

ЗАГА́ТНИЙ, а, е. Утворений загатою. *За походженням озера можуть бути загатними, улоговинними та змішаними. Загатні озера утворюються внаслідок перекриття долини річки обвалом, наносами, уламковим матеріалом льодовика, що відступає* (з наук.-попул. літ.).

ЗАГА́ЧЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **загати́ти.** *Вище од млина через Потік загачена сяка-така гребля* (І. Нечуй-Левицький); *Ліс перед майбутнім мостом уже тріщав, загачений артилерією, машинами, обозами .. Всяк тиснувся ближче до переправи* (О. Гончар); *Вої швидко перескочили через загачений колоддям рів* (І. Білик); // **зага́чено,** *безос. пред. Майдан було загачено місцевим людом* (О. Шугай); *Брами загачено землею, камінням, старим деревом, непотрібними возами так, що хоч би їх ворог і відчинив, так мусив би прокопуватися крізь той насип* (Б. Лепкий).

ЗАГА́ЧУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **зага́чувати.** *Внаслідок загачування канав на прилеглих місцевостях піднімається рівень ґрунтових вод, відновлюються болота* (з навч. літ.).

ЗАГА́ЧУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАГАТИ́ТИ**, ачу́, а́тиш, *док.* 1. *що.* Загороджувати, перекривати чим-небудь (річку, канал і т. ін.). *Здавна пам'ятали люди, — їхня річечка не хотіла йти в ставок, скільки її не загачували* (Ю. Яновський); *Одного дня сюди прийшла будівельна бригада. Вона зруйнувала міст, почала загачувати річку камінням* (В. Минко); *— Давай, давай більше глини! — підганяє мене Адам. Він саме загачує протоку, річка сичить, підмиває нашу споруду* (В. Близнець); // Закладати, лагодити (гатку, греблю). *Вода раз греблю просмоктала... Ну що ж! узять би й загатить, Так ні! Мірошник спить та спить* (Л. Глібов); // Прокладати, робити (гатку, греблю). * Образно. [Г о с т р о х в о с т и й:] *І ще кума! Мабуть, у вас на всім світі нема людей, та все куми. Вашими кумами можна на Дніпрі греблю загатити й Чорторию закидати* (І. Нечуй-Левицький).

2. *що, перен.* Заповнювати собою цілком, до краю якийсь простір, прохід і т. ін.; запруджувати. *В містечку, недалеко табору, вулицю загатила валка машин. Хоч літнє болото не страшне.., але машини затрималися* (В. Козаченко); // *розм.* Заповнювати великою кількістю чого-небудь. *В селі Рудаєво вони* [фашисти] *вбивали худобу, телят, собак і загачували цими трупами всі криниці* (Іван Ле); *Все ближче і ближче підходили до маєтку потоки води. Стривожилась пані і почала скликати людей, щоб загатили криницю камінням* (з переказу); *— І де ви, Свириде Яковлевичу, свої книжки діватимете? Всю хату загатили, — озвалася Докія* (М. Стельмах).

3. *що, в що, перен., розм.* Вкладати, затрачувати у великій кількості (про кошти). *Липень і серпень — це найважчі*

місяці, коли Цукротрест загачує всі кошти в ремонт цукроварень та різні капітальні набутки (М. Івченко).

4. *тільки док., розм.* Почати гатити (у 2 знач.). *Тільки замірявся він загатити в двері кулаком, — двері якраз розчинилися* (Ю. Смолич); // Ударити сильно, навідліг. *Як відвернув* [жовнір] *руку, як загатив у зуби, то мало Іван ними не вдавився, виплював і зуби, і кров* (В. Стефаник).

ЗАГА́ЧУВАТИСЯ, ується, *недок.*, **ЗАГАТИ́ТИСЯ,** а́титься, *док.* 1. Цілком заповнюватися; запруджуватися. *Прокотиться смерч .. Загатяться кратери кістками ворожими* (І. Багряний).

2. *тільки недок.* Пас. до **зага́чувати** 1. *Село розташоване по обох боках досить глибокої долини, на дні якої протікає невеликий струмок, який віддавна загачувався селянами у кількох місцях і утворював декілька невеликих ставків* (з наук.-попул. літ.).

ЗАГАША́ТИ *див.* **зага́шувати.**

ЗАГАША́ТИСЯ *див.* **зага́шуватися.**

ЗАГА́ШЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **загаси́ти.** *Під пахвою він затис якусь книгу, а в руках тримав .. каламар, пісочницю, косинці та загашений світильник* (Ю. Логвин); * У порівн. *Тільки віра молодая, мов загашений огень: купка попелу лишилась, обгорілий, чорний пень* (І. Франко); // **зага́шено,** *безос. пред. Каганця сліпого Загашено, щоб часом не підглянув Сусід Гаврило* (М. Рильський).

ЗАГА́ШЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **загаси́ти.** *За втрату непорочності або загашення вогню весталок засуджували до смерті — закопували у землю або замуровували живцем у стіну* (з навч. літ.).

ЗАГА́ШНИК, а, *ч., розм.* Потайне місце, де що-небудь сховано, зберігається; схованка, потайник. — *Запишеш усе, що замовлять на поминки, і витруси загашники своїх годувальників...* (В. Яворівський); *Він вихоплює із загашника печатку, штемпелює листа* (Ю. Іздрик); * Образно. *Голодний і холодний розпач знову огорнув його душу, і, щоб не думати про сумне, він почав виколупувати із загашників пам'яті полотна художників італійського Відродження...* (Г. Тарасюк).

ЗАГА́ШУВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **зага́шувати.** *Рушила у волинське село "Просвіта" і кооперація, стовідсоткову політичну свідомість показано у виборах до сойму в 1922 р., але цей могутній вогонь планово й систематично був загашуваний і зрештою ніби потух* (з мемуарної літ.).

ЗАГА́ШУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **зага́шувати.** *Лісова пожежа виникла через те, що місцевий житель не засипав і не залив водою розпалене багаття, а також не проконтролював його повне загашування* (з газ.).

ЗАГА́ШУВАТИ, ую, уєш, *рідко* **ЗАГАША́ТИ,** а́ю, а́єш, *недок.*, **ЗАГАСИ́ТИ,** ашу́, а́сиш, *док., що.* 1. Припиняти горіння чого-небудь; гасити. *Загашуємо ґнотика в мигтливім сліпуні* (Д. Білоус); *Вона помітно нервує і жадібно курить. Підходжу і забираю в неї цигарку, недопалок загашую* (А. Дністровий); *Три дні й три ночі, не втихаючи, палало; на четвертий день випав дощ і загасив пожежу* (Панас Мирний); *Загасив* [Мина] *свічку й каганець, вийшов у сіни* (І. Нечуй-Левицький); // Вимикати (світло). *Шаптала загасив електрику, бо заходив уже ранок й у вікні червоніло світання* (В. Підмогильний); *Він відкинув книжку й знову загасив світло* (Ю. Мушкетик); *Ешелон ішов далі, монотонно цокотіли колеса, у вагоні загасили світло — всі спали* (О. Гончар).

2. *перен.* Не давати розвиватися чому-небудь, заглушати, стримувати щось. *Прохор затаїв глибоку образу та злість на Карпа. Душа його сповнилася ревнощами і гнівом, який не в силі він був загасити в собі* (А. Шиян); — *Як вам недобре, покиньте... — порадила Ксеня і, одвернувшись до містка, загасила злу усмішку* (В. Бабляк); — *Ну, годі вже, годі, — примирливо обізвався Гаврило, намагаючись загасити сімейну сварку* (Григорій Тютюнник); // Гамувати що-небудь. *Як у літню спеку, на безводді, надибавши невеличку течію бігучої води.., припадає чоловік до неї, щоб загасити свою пекучу згагу, — так Христя з згагою прислухалася до того вечірнього клекоту...* (Панас Мирний).

ЗАГА́ШУВАТИСЯ, ується, *рідко* **ЗАГАША́ТИСЯ,** а́ється, *недок.*, **ЗАГАСИ́ТИСЯ,** а́ситься, *док.* 1. Припиняти своє горіння; гаситися. *Лісова пожежа загасилася з початком дощу* (із журн.); * Образно. *Мова — душа народу, її берегиня, що не давала загаситися українському роду* (з навч. літ.).

2. *тільки недок.* Пас. до **зага́шувати.** *У садибі лісництва .. рано загашуються лампи* (М. Рудь).

ЗАГА́ЮВАТИ, юю, юєш, *недок.*, **ЗАГА́ЯТИ,** а́ю, а́єш, *док.* 1. *кого, що.* Те саме, що **затри́мувати;** гаяти (у 1 знач.). *Тиміш настояв, щоб привезли Єфрема Васильовича. Це трохи загаювало. Красень бухгалтер поглядав на годинника, квапився до жінки-вчительки* (Б. Харчук); — *От загаяла, бісова баба! — мовив становий. — А ще кажуть, що в станового немає діла? З однією отакою бабою скільки мороки набралися?..* (Панас Мирний); *Гордій зоставсь над рахунками сам, поспішаючись, щоб не дуже загаяти обід* (Б. Грінченко); *Крові з-під серця уточив би, щоб помогти їй. Проклята рана, загаяла мене. Коли б не вона, то, може б, наша паня вже біля сестри і мачухи сиділа* (Б. Лепкий).

2. *що.* Те саме, що **га́яти** 2. *Я непомітно загаюю час на дурниці, поки в двері не стукають похапливі кулаки. Це Вадим і Гордій, мої щирі мисливські приятелі* (Б. Антоненко-Давидович); *Остап метушливо підводиться. Досадою взялося лице. Засиділися за пустими розмовами. Загаяли стільки часу* (К. Гордієнко); *Ввічливий сигнал пролунав за бузковими кущами, і вона здригнулась від несподіванки, вже картаючи себе за те, що загаяла зайву секунду* (В. Собко); // Заповнювати чим-небудь (час). — *Читаємо так собі, з нудьги, — виправдувались люди, — аби чим час загаяти* (С. Васильченко).

ЗАГА́ЮВАТИСЯ, ююся, юєшся, *недок., рідко*, **ЗАГА́ЯТИСЯ,** а́юся, а́єшся, *док.* Те саме, що **затри́муватися;** гаятися, баритися. *А тут — мала дитина. Звісно, коло його* [нього] *загаєшся* (Ганна Барвінок); — *Де ж ви загаялись? Мені конче треба з вами поговорити* (Б. Антоненко-Давидович); *Ось прощаються у вишині тривожним курликанням журавлині ключі, що загаялися десь на Поліссі* (В. Логвиненко); // *з чим і з інфін.* Робити що-небудь пізніше або повільніше, ніж було треба, ніж бажано. *Коли ти складеш обітницю Господеві, Богові твоєму, не загаюйся виконати її, бо конче буде жадати Господь, Бог твій, від тебе, і буде на тобі гріх* (Біблія. Пер. І. Огієнка); [С и д і р С в и р и д о в и ч:] *Як ми бралися, то я тебе дуже кохав, дуже кохав, але через твій ніс, старенька, я загаявся з сватанням* (І. Нечуй-Левицький); *Ще раз простіть, що так загаявся з тою справою* (М. Коцюбинський).

ЗАГА́ЯНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **зага́яти.** *На другий день збиралися ховати* [Пріську]. *Якнайраніше збирайсь, а все*

день загаяний, пропащий (Панас Мирний); *Їхня бригада тримала першість в змаганні по тресту. Два загаяні дні нависали над нею загрозою* (О. Гончар); // **зага́яно,** *безос. пред. Пригадалось Ясочці, скільки часу загаяно марно, скільки довелось зазнати зневаги, .. тиняючись з віршами по редакціях* (С. Васильченко).

ЗАГА́ЯННЯ, я, *с.* Дія за знач. **зага́яти** і **зага́ятися.** *За яких п'ять-шість хвилин, в окремих випадках — за п'ятнадцять, заходить біологічна смерть .. У цей короткий, на жаль, дуже короткий проміжок часу ще можна повернути людину до життя, і тут справді, як ніде, — "загаяння до смерті подібне"...* (Б. Антоненко-Давидович); *Спершу побували* [бригадир і Катря] *на центральному ринку, з картоплею спродались без загаяння* (О. Гончар); *Горох, як відомо, дуже не любить загаяння в косовиці* (з газ.).

ЗАГА́ЯТИ *див.* **зага́ювати.**

ЗАГА́ЯТИСЯ *див.* **зага́юватися.**

ЗАГВИНТИ́ТИ *див.* **загви́нчувати.**

ЗАГВИНТИ́ТИСЯ *див.* **загви́нчуватися.**

ЗАГВИ́НЧЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **загвинти́ти.** *Зривач був загвинчений між крильцями стабілізатора, круглий, мов сковорода* (П. Загребельний); * Образно. *А тепер я — димар. Я загвинчений в небо. Тепла домна тримає мене біля себе* (М. Вінграновський); // **загви́нчено,** *безос. пред. Перевірено помпи, встановлено балони повітря з гелієм, міцно загвинчено шолом* [водолаза] (М. Трублаїні).

ЗАГВИ́НЧУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **загви́нчувати.** *У розвитку малюка можуть надати допомогу ліплення, малювання, а також нанизування намиста, загвинчування гайки, складання простих трансформерів* (із журн.); *Бурили ми свердловину за допомогою електропривода, застосовували пневматичні ключі для загвинчування і розгвинчування труб* (з газ.).

ЗАГВИ́НЧУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАГВИНТИ́ТИ,** нчу́, нти́ш, *док.*, *що.* Закріплювати або доводити що-небудь до потрібного положення, обертаючи за гвинтовою нарізкою. *Микола Стрепет .. голічерева лежав під трактором, стиха мугикав пісню і загвинчував гайку* (І. Кириленко); *Ява загвинчує кришку термоса і ставить його на стіл* (В. Нестайко); *Іван заправив ґніт, загвинтив машинку, поставив ковпачок і надів* [на лампу] *скло* (С. Чорнобривець); *Вони* [бійці] *вже міцно загвинтили свої фляги* (О. Гончар); *Щоб загвинтити шуруп у пластмасову деталь, спершу просвердліть у ній отвір трохи меншого діаметра, ніж шуруп* (із журн.).

ЗАГВИ́НЧУВАТИСЯ, ується, *недок.*, **ЗАГВИНТИ́ТИСЯ,** и́ться, *док.* 1. Обертаючись за гвинтовою нарізкою, закріплюватися або доходити до певного положення. *Ми швидко влізли по легеньких драбинках у черево металевого громадища і вузенькими коридорчиками протиснулись до своїх рубок .. За нами герметично загвинчувалися двері* (М. Трублаїні); *Щоб шуруп краще загвинтився в деревину, його треба покрити тонким шаром мила* (з газ.); * Образно. *Дві доби тривав пекельний гуркіт, хрипке гавкання зеніток, пронизливе виття бомб, що загвинчувалось у душу, в мозок* (С. Журахович).

2. *тільки недок.* Пас. до **загви́нчувати.** *Гвинтова шпилька загвинчується в коромисло і закріплюється гайкою* (з навч. літ.).

ЗА́ГВІЗДКА, и, *ж.* Те саме, що **за́гвіздок.** *Обух старовинної сокири мав три отвори під загвіздки* (із журн.); *Загвіздка гальмівної колодки.*

ЗА́ГВІЗДОК, дка, *ч.* Стрижень, кілочок або цвях, який закладається в отвір на кінці осі, болта і т. ін. для закріплення певних деталей; заколесник (на колесі). — *А, борони Боже, часом серед степу трісне вісь або поламається загвіздок. От тоді хоч пальцем затикай вісь, замість загвіздка, та й держи колесо руками, щоб не спало* (І. Нечуй-Левицький); [Р о м а н:] *Самрось бовтається, мов те колесо без загвіздка...* (М. Кропивницький); *Я .. взяв у праву руку лимонку, витяг загвіздок і кинув за ворота, одійшовши вбік* (Ю. Яновський).

ЗАГВОЗДИ́ТИ, ожджу́, озди́ш, *док.*, *розм.*, *рідко.* 1. *що.* Забити, закріпити цвяхом. *Заревіть* [гармати] *ще раз, чи не забули ревіти, чи вас Кенігзен не загвоздив .. Прощаються з Батурином гармати* (Б. Лепкий).

2. *перен.* Різко сказати що-небудь неприємне; вилаятися. *Енею в батька загвоздила* [баба], *Щоб довго не базікав тут* (І. Котляревський).

ЗАГЕ́ЙКАТИ, аю, аєш, *док.* Почати гейкати (у 1 знач.). *Плугатарі над волами загейкали, воли піднялися* (К. Гордієнко); *Пастухи, наблизившись до укриття опришків, голосно загейкали на худобу* (В. Гжицький); *По невдалій спробі підіпхнути воза руками Лаврін і Марко витягли з містка вузьку мостину, підклали під заднє колесо, загейкали, засобкали* (Ю. Мушкетик).

ЗАГЕРМЕТИЗО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **загерметизува́ти.** *Та ось загерметизований від пилюки їхній лімузинчик зрештою подерся узвозом, знов видобуваючись до полотна траси* (О. Гончар); // **загерметизо́вано,** *безос. пред. Тут все так загерметизовано, що які там хробаки, які там миші* (О. Ірванець).

ЗАГЕРМЕТИЗУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *що.* Док. до **герметизува́ти.** *Олег загерметизував каюту і ввімкнув стерилізатори* (І. Росоховатський).

ЗАГЕТЬМАНУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *док.* 1. *іст.* Стати гетьманом, почати гетьманувати. *Петро Дорошенко, зібравши в Корсунь усю свою старшину, чинив із нею раду, у який спосіб йому загетьманувати на обидва боки Дніпра* (з мемуарної літ.).

2. *перен.* Почати правити, одержати владу над ким-, чим-небудь. — *Підожди, скоро вже прийдуть, загетьманують...* (М. Хвильовий); *Якраз би й загетьманувати над цілою в'язницею, взявши відповідальність за дальший перебіг у ній сякого-не-якого життя, роздаючи навсібіч накази* (О. Забужко).

ЗАГЕ́ХКАТИ, аю, аєш, *док.*, *розм.* Почати гехкати. *Покуривши, знов стали до ковадла, знов загехкали молотами навперемінку* (О. Гончар).

ЗАГЕ́ЦАТИ, аю, аєш, *док.*, *розм.* Почати гецати. *Бричка задерчала, заскакала, о. Артемій і собі загецав на візку* (І. Нечуй-Левицький).

ЗАГИБА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **загиба́ти.** *Лікарка, помовчавши .. трошки і прийнявши руку від його коліна, попрохала: — Напишіть йому. Це вас урятує від повільного духовного загибання... Напишете?* (Т. Осьмачка).

ЗАГИБА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.*, **ЗАГИ́НУТИ,** *рідко* **ЗАГИ́БНУТИ,** ну, неш; *мин. ч.* заги́нув, *рідко* заги́б і заги́бнув, ла, ло; *док.* 1. Умирати, гинути, звичайно передчасно (від нещасного випадку, в бою і т. ін.). *Над Люб'ячем прокочува-*

лись важкі морові хвороби, що косили безліч люду, та й без того, що не літо загибали й загибали люди — хто в Дніпрі, хто на ловах, хто під деревом у лісі (С. Скляренко); *— Бо що ж, — гадав він* [князь], *— хто мечем воює, від меча й загине* (І. Франко); *— Як не збережемо хліба — загинемо з голоду зимою!..* (М. Коцюбинський); *Загиб* [Михайло] *через утрату крові* (О. Кобилянська); *Від тих снів прокинешся в холодному поті, ще й радієш.., що не згоріла в тебе хата, не загибла конячина чи корова* (І. Цюпа); // Втрачати сили, здоров'я. *Він би й ще не пішов, та бачив, що загибає від холоду й від утоми. Єдина надія лишалася тепер на людське житло* (І. Багряний); *— Ні, не треба, мій таточку, Не треба, Ярино! Подивіться: я загинув, Навіки загинув* [став сліпим] (Т. Шевченко); // Піддаватися знищенню, руйнуванню і т. ін. *Вітри її сушать, Пісок засипає... І сохне криниця, Вмира, загибає...* (Микола Чернявський); *Цвіт папороті не може зовсім загинути від якоїсь ведмежої лапи, так тільки на який час прив'яне, а потім знов розцвіте* (Леся Українка); *Над місцем, де загинув парусник, проходить крейсер і зникає, залишивши над морем хмару диму* (Ю. Яновський).

2. *перен.* Переставати існувати, зникати, пропадати, щезати. *Жити пасивним свідком дальшого походу життя, бачити, як виявляє свої хиби, відстає від житія й нарешті загибає, розкладається в загальній зміні все те, над чим працював, .. — що може бути страшнішим для людини* (М. Грушевський); *Діла добрих оновляться, Діла злих загинуть* (Т. Шевченко); *Хай загине Слід по підлості і злобі, .. Слід по крові, різанині* (І. Франко); *Розірви на небі хмари, Тьму згромаджену розвій, Щоб загибли людські чвари, Вчувши голос дужий твій!* (П. Грабовський).

Ги́нути (умира́ти) / заги́нути (уме́рти) на пла́сі *див.* **ги́нути; (1) Заги́нути (полягти́) сме́ртю хоро́брих** — умерти в бою героєм. *— Нинішній бій був нелегкий. Багато наших бойових побратимів полягло смертю хоробрих в цій Ромашівці. Але ворог не пройшов!* (Є. Доломан); *Вони й досі мешкають у тій квартирі, яку до війни дали родині батькового батька — він, між іншим, загинув на війні смертю хоробрих* (Є. Кононенко).

◊ **І волоси́на (во́лос) не впаде́ (не спаде́,** *рідко* **не заги́не) з голови́** *див.* **волоси́на.**

ЗАГИ́БЕЛЬ, і, *ж.* 1. Втрата життя, смерть, звичайно передчасна (від нещасного випадку, в бою і т. ін.). *Мало нас, та се — дарма; Міцна віра рушить скали... Тим загибелі нема, Кому світять ідеали* (П. Грабовський); *Михайлик ридав, як рокований на смерть, на загибель* (З. Тулуб); *Коли одержала* [Лукія] *сповіщення про загибель чоловіка, сама собі поклялася: для сина житиму* (О. Гончар); *Коні, немов не наважуючись порушити тишу перших хвилин загибелі, мовчки, без іржання борсалися в засмоктуючій трясовині* (П. Загребельний); // Припинення існування чого-небудь. *Хоч і важко носити воду, а радієш. Мабуть тому, що рятуєш деревце від загибелі* (О. Донченко); *Звістка про загибель Січі вразила всіх у самісіньке серце* (О. Довженко).

2. *перен.* Остаточний розклад, відмирання, руйнування чого-небудь. *Ні, тієї віри безмежної ніщо не в силі порушити, бо коли її порушити, то тоді (аж тоді!) прийде смерть, загибель для душі* (І. Багряний); *Помножене зло породжує нове, і так без кінця. Без покірливості людина перетворилася б на звіра, а це те, що може ввергти світ у загибель* (Валерій Шевчук).

ЗАГИ́БЛИЙ, а, е. Дієпр. акт. до **заги́нути** і **заги́бнути.** *Під однією загиблою від морозу грушею було виявлене справжнє чудо — .. живий кущ винограду* (О. Довженко); *Адмірал наказав одному малому кораблю підібрати людей з загиблого есмінця...* (В. Кучер); // *у знач. ім.* **заги́блий,** лого, *ч.;* **заги́бла,** лої, *ж.* Людина, яка загинула. *— Життя триває... І в цьому немає образи для загиблих, — занепокоєно говорив капітан* (М. Руденко); *Земля — могила для загиблих. Земля — землянка для живих* (М. Вінграновський).

ЗАГИ́БНУТИ *див.* **загиба́ти.**

ЗАГИГИ́КАТИ, аю, аєш, *док., розм.* Почати гигикати. *Рвонув* [управитель] *угору арапник, але, схаменувшись, одразу ж опустив його на гриву коня, загигикав* (М. Стельмах); *На причину, що Микола має хоре горло, ніхто не звертав ніякої уваги, а Іщук — той загигикав саркастично: "Як ти хорий, то не сідай в тюрму"* (І. Багряний).

ЗАГИГОТА́ТИ, очу́, о́чеш, **ЗАГИГОТІ́ТИ,** очу́, оти́ш, *док., розм.* Почати гиготати, гиготіти. *Байдило хрипливо загиготів: — Стратегія, добродію, стратегія* (В. Речмедін); *— Shit! — загиготала вона і, плеснувши мене що є сили по плечу, відійшла* (Ю. Андрухович).

ЗАГИГОТІ́ТИ *див.* **загигота́ти.**

ЗАГИ́ДЖЕНИЙ, а, е, *розм.* Дієпр. пас. до **заги́дити.** *Сірі брудні мури — загиджені, заплямані* [заплямлені], *холодні — стискали його з усіх боків* (Б. Грінченко); *Будинки наші позбавлені каналізації, загиджені нечистотами. Вода, яку беремо з річки й каналів, занечищена, заражена* (В. Винниченко); // **заги́джено,** *безос. пред. Історичну споруду загиджено, запущено* (О. Гончар).

ЗАГИ́ДЖУВАННЯ, я, *с., розм.* Дія за знач. **заги́джувати.** *У місті доцільно було б встановити штрафи за загиджування вулиць* (з газ.).

ЗАГИ́ДЖУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАГИ́ДИТИ,** джу, диш, *док., що, розм.* Забруднювати чим-небудь поганим, гидким. *По цілих днях кричать* [ворони у парку] *і все загиджують* (М. Коцюбинський); *В садах водиться шкідничок.., виділяє дуже багато екскрементів. Загиджує ними весь листок, закупорює на ньому всі пори, і рослина, яку обсіли грушові клопи, нарешті, жовкне, чахне* (О. Гончар); *Не гарячу воду з труби прорвало, а заправлений ураном реактор. Загидили такий благодатний край* (В. Яворівський).

ЗАГИ́ДЖУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.,* **ЗАГИ́ДИТИСЯ,** джуся, дишся, *док., розм.* 1. Забруднюватися чим-небудь поганим, гидким. *Для людей, які постійно загиджуються або просто ліниві і не люблять прати одяг, є чудова новина. Студент-винахідник створив матеріал, здатний позбавити людство проблем із плямами на одязі* (з газ.).

2. *тільки недок.* Пас. до **заги́джувати.** *Вулиця Миру, прибрана минулого тижня на суботнику, знову потроху загиджується людьми* (з Інтернету).

ЗАГИ́ДИТИ *див.* **заги́джувати.**

ЗАГИ́ДИТИСЯ *див.* **заги́джуватися.**

ЗАГИ́КАТИ, аю, аєш, *док., розм.* Почати гикати. *Загледівши в вікні бійця-узбека, завалували* [фашисти], *загикали: — Монголи! Азія! — Русь, здавайся! — Гранатами! — скомандував Сагайда бійцям* (О. Гончар); *Весело засвистали* [вершники] *й загикали, підкидаючи догори смушеві клобуки* (І. Білик).

ЗАГИЛИ́ТИ *див.* **заги́лювати.**

ЗАГИ́ЛЮВАТИ, юю, юєш, *недок., рідко,* **ЗАГИЛИ́ТИ,** илю́, и́лиш, *док., розм.* 1. *що.* Ударом ноги закидати що-небудь далеко (перев. м'яч); зафутболювати. *Не знайшовши другого капця, загилюю цього під ліжко, лягаю і довго слідкую за грою мошви під ліхтарем за яблунею* (із журн.); *Загилять, наприклад, хлопці м'яча на дерево, кидають-кидають камінці, щоб збити, — нічого не виходить* (В. Нестайко); *Обкрутився* [хлопчик] *з радості на одній нозі і загилив носаком м'яча* (Ю. Мушкетик).

2. *кого, що, чим, по чому і без дод., перен.* Із силою вдаряти. *Тільки що голова й десяцький ступили на кладки, з-під кладок вискочив один парубок і загилив кулаком по спині попереду голові, а потім десяцькому* (І. Нечуй-Левицький); *— Я при всіх загилю вам такого ляпаса, що вам зробиться дійсно неприємно. Чуєте?* (В. Винниченко); *Гречка загилив кулаком по столі — чарки брязнули, жінки аж скинулись* (Ю. Смолич); *— Це* [палиця] *од собаки. Як загилю, так і не писне. Пішли* (Григорій Тютюнник); .

Да́ти (затопи́ти, загили́ти, втелю́щити *і т. ін.)* **по поти́лиці** *див.* **дава́ти.**

◊ **Загина́ти (зала́мувати, зало́млювати, заги́лювати) / загну́ти (залама́ти, заломи́ти, загили́ти) ціну́ (су́му)** *див.* **загина́ти.**

ЗАГИ́Н[1], у, *ч.* Скривлення, відхилення, заворот. *Сіянець, посаджений із загином кореня, погано приживається* (з наук. літ.); *Причинами холециститу та холангіту є різні інфекції, а також аномалії розвитку міхура (загин, перетяжка)* (з навч. літ.); // Місце завороту, повороту вбік. *Випускний трубопровід повинен мати відносно гладенькі внутрішні стінки і плавні загини* (з навч. літ.).

ЗАГИ́Н[2], у, *ч.* 1. Загибель, смерть. [Ш е в ч е н к о:] *Я обіцяв Одарці, що її Івана я врятую від загину* (І. Кочерга); *— Вони вас скалічать і все одно засудять, і то ще тяжче засудять! Не будьте ж нерозважним... В цім усім нема іншого вибору, юначе, — або загин, або вихід в табори* (І. Багряний); *Він воліє вмерти на свободі. З нею і на життя, і на загин* (О. Бердник); // Знищення, руйнування чого-небудь. *Я вхопив у обійми апарат і тим урятував його від неминучого загину: здоровий кіл, що націлився на нього, мигнув мені лиш перед очима і гупнув по землі* (М. Коцюбинський).

2. *перен.* Остаточний розклад, відмирання, знищення чого-небудь. *Варварство, загин цивілізації, згубні війни, занепад усього життя — цілковита катастрофа землі! І все через якусь дурну божевільну фантазію якогось каліки* (В. Винниченко); *Вряди-годи трапляються пугачі, що передбачують у майбутньому загин мистецтва, буцімто прийде час, коли воно буде непотрібне* (Б.-І. Антонич); *А найстрашнішим є безмежне падіння і морок вічного позорища, загин того, на чому трималося його серце й від чого світ завжди був ясний* (І. Багряний).

○ **(1) До заги́ну,** *у знач. присл.* — до кінця життя. *Не плач, Катерино, не показуй людям сльози, Терпи до загину!* (Т. Шевченко); *Буде в серці отак до загину: Де б не був я, куди б не йшов — Материнське тепло Батьківщини І твоя неспокійна любов* (Л. Дмитерко).

ЗАГИНА́ЛЬНИЙ, а, е, *спец.* Признач. для загинання. *Для загинання листового металу використовувався загинальний прес* (з наук.-техн. літ.).

ЗАГИНА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **загина́ти** і стан за знач. **загина́тися.** *Явища відступу світла від законів прямолінійного поширення — загинання світла в ділянку тіні — мають назву дифракції світла* (з навч. літ.); *Для загинання верху взуття використовується машина, яка загинає краї деталей із одночасним нанесенням термопластичного клею* (із журн.).

ЗАГИНА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.,* **ЗАГНУ́ТИ,** ну́, не́ш, *док.* 1. *що.* Згинаючи, нахиляючи, заломлюючи і т. ін. що-небудь, змінювати його форму або положення. *Баскі гусарські коні, загинаючи голови набік, як на крилах, полинули по чудовій м'якій дорозі* (І. Нечуй-Левицький); *У своїй келії, загинаючи палець за пальцем, княгиня Ольга підраховувала, скільки ж то днів проминуло відтоді* (С. Скляренко); *Серед музикантів танцював молодий запорожець, загнувши шапку хвацько набакир і розмахуючи руками* (О. Довженко); // Робити, виготовляти що-небудь, надаючи йому вигнутої, закрученої форми. *Валя мовчки дивилася, як він вправно, орудуючи молотком, загинав дротину* (К. Гриб); *Сліпий по базару Оддирає постолами, Додає словами: "І... гу! Загнув батько дугу!"* (Т. Шевченко); *Підписався, та ще й закарлюгу* [закарлюку] *загнув, як хвіст у хорта* (О. Стороженко).

2. Робити поворот, завертати вбік. *Місце справді було вигідне для переправи, бо доволі було .. загнути за виступ — і коліно річки зникало йому* [козакові] *з очей* (М. Коцюбинський); // Мати в якому-небудь місці вигин, загин *(див.* **заги́н**[1]**).** *З вікна видно було добру половину палацу, що загинав тут літерою Г* (Ю. Смолич).

3. *що і без дод., перен., розм.* Говорити з натяком, спрямовуючи свою мову до певної теми, у певний бік. *Батенько в розмові з сином не раз уже натякав на те, щоб Славко приглядався ближче до Франка .. Бач, куди старий загинає?* (П. Колесник); *Я вже звик до характеру виступів завуча. Як не прислухайся, все одно відразу не збагнеш, куди він загинав* (Ю. Збанацький); // Розповідати що-небудь неправдиве. *— Давай, загинай сміливіше, — недовірливо перебивав новачка рослий пристаркуватий сапер .. — Хто дасть води ковтнути — я теж збрешу...* (О. Гончар); *— Це моя жінка. — Твоя? Таке загнув! Щось я тебе там з нею не бачив* (В. Чемерис); // Грубо, непристойно лаятися. *Пізнавала* [Варя] *життя та — головним чином — анатомію від різних Петриків та Ваньків, що дуже добре орієнтувалися в цій науці і незгірше за своїх батьків загинали в "трьохетажних янголят"* (М. Хвильовий); *Серьога .. загинав такі слова, що в решти слухачів свербіли вуха* (Ю. Яновський); *Легко закипає* [Кузьма Харитонович], *але й відходить швидко. Ось загинав вздовж і впоперек, і такими добірними словами, що вуха затикай, а дивись, вийшов на подвір'я .. та й прохолонув* (Я. Гримайло).

◊ **Гну́ти (де́рти, задира́ти) / загну́ти (заде́рти) ки́рпу (но́са, ніс)** *див.* **гну́ти; Гну́ти (плести́) / загну́ти харама́на (харама́ни)** *див.* **гну́ти; (1) Загина́ти (зала́мувати, зало́млювати, заги́лювати) / загну́ти (залама́ти, заломи́ти, загили́ти) ціну́ (су́му)** *за кого — що* — вимагати надто багато грошей. *— Ось ви скаржитесь, нібито шляхта заламує казна-яку ціну за шкіру. А без шкір вам не прожити* (З. Тулуб); *Петро Оболонський з жартами і примовками торгувався за кожен свій горщик, загинаючи таку ціну, щоб не збути товару з рук* (Ю. Збанацький); *— Нехай купують* [маєток].., *я їм таку ціну заломлю, що за голови похапаються* (І. Франко); *За Тараса він* [пан Енгельгардт] *загнув величезну, як на той час, суму — дві тисячі п'ятсот карбован-*

ців (П. Колесник); — *Головне, щоб свіжа копійка забряжчала. А он і Володимир купців розганяє, — видко, загилив ціну* (М. Стельмах).

ЗАГИНА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *недок.*, **ЗАГНУ́ТИСЯ,** ну́ся, не́шся, *док.* 1. *тільки 3 ос.* Згинаючись, вигинатися, викривлятися; нахилятися, завертатися. *У сінях миготіла жовта воскова свічка, ґнотик інколи загинався й тріщав* (І. Білик); *Надів* [Герман] .. *рінницьку блузу і велів спустити себе помалу вниз по дорозі, скрізь обмацуючи цямрини, чи де не загнулися під напором воску* (І. Франко).

2. *тільки 3 ос.* Утворювати в якому-небудь місці загин (*див.* **заги́н**[1]) або мати вигнуту, загнуту форму. *Екіпаж стояв серед возовні, неначе гора; він був схожий на ті карети, в яких їздили давні єгипетські фараони або московські цариці: крила круто загинались униз і спускались трохи не до самої землі* (І. Нечуй-Левицький); *Я йшов попід тинами, які кругло загиналися то вліво, то направо* (В. Винниченко); *Максим розумів, що на шосе йому не треба виходити, принаймні на цьому відтинку, де воно загиналось дугою навколо Грайворона* (І. Багряний); *Потім вийшли на вигін, дивимось, загнулась річка, неначе шия лебедина, а напроти простяглась балка з байраками* (О. Стороженко).

3. *перев. док., перен., розм.* Гинути, помирати. — *А мені було як? У вічній мерзлоті загинався у той час, коли ви з Кириком милувалися!* (М. Циба); *Прихопив* [Тюля] *для старого трохи продуктів, бо на городині бідака вже, мабуть, загинається* (А. Дністровий); — *Неодмінно пропав би. Так і вся палата каже, що загнувся б і каюк мені!* (Б. Антоненко-Давидович); *Якби не риба, вловлена Алі, то вони б від голоду загнулись* (Ю. Логвин).

4. *тільки недок.* Пас. до **загина́ти.** *У деяких старовинних музичних інструментів, схожих на ліру, резонатор мав форму черепахового панцира, а стійки загиналися всередину, а не назовні, як у ліри, і були набагато довшими* (з наук.-попул. літ.).

ЗАГИ́НУЛИЙ, а, е, *рідко.* Дієпр. акт. до **заги́нути;** загиблий. *Що ж можна говорити про того загинулого в війні Нестеренкового сина, з яким так нещасливо пов'язала її долю* (Іван Ле); *Довелося підбирати загинулих воїнів із сардинсько-французької армії* (І. Пільгук).

ЗАГИ́НУТИ *див.* **загиба́ти.**

ЗАГИ́РИТИ, рю, риш, *док., що, діал.* Загубити. *Панотець наробив крику, що .. загирили йому одно важне письмо* (Л. Мартович); — *Та це не озеро, — каже, — а прямо болото, що до його* [нього] *вода з горбів стікає .. Не одну душу загирило* (Б. Лепкий); // Занедбати. *До праці теж був* [Андрій] *не останній: Чи до пили, чи до сокири, — Коли на себе взяв завдання, То вже він діла не загирив* (М. М. Тарновський); // Розтратити. — *У нас, замість люду, є тільки ратники і челядь. Їх сили вистачить на те, щоб загирити все, що ще залишилося з золотої давнини, але нема сили збудувати щось нове* (Юліан Опільський).

ЗАГИ́РИТИСЯ, рюся, ришся, *док., діал.* Загубитися. *Микола і завагався: — А як запитають, де я? — Пхе, мало де... Загирився у воєнному шарварку — та й по всьому* (І. Нижник); // Занедбатися. *Загириться навіть крамниця, що в неї поклав* [Василь] *стільки сил і праці* (А. Крушельницький); // Розтратитися. *Гроші поступово загирилися.*

ЗАГІ́Н[1], го́ну, *ч.* 1. Смуга, ділянка поля, пасовища і т. ін. *Старий Онопрій день у день рано вибігав на свій загін, придивлявся свойому житу* [до свого жита] (І. Франко); *Кирило .. волочив засіяний загін* (Мирослав Ірчан); *Вдень спина не розгиналася на бурякових загонах, а ввечері троїсті музики. Танцювала Мотря до упаду* (С. Добровольський).

2. Огороджене місце, куди заганяють худобу на ночівлю, відпочинок і т. ін.; велика за́города. *Як же почула скотина кров, як заревуть, як двинуть лавою — батечки, розперли й загони.., декотрі, позадиравши хвости, чкурнули в степ* (О. Стороженко); *Побувала Горленко і в коморі, в конюшні, в загоні для овець* (Є. Кротевич); *Не у стайні, не в загоні, А на волі стригуни* (М. Шеремет).

ЗАГІ́Н[2], го́ну, *ч.* 1. Військова група. *Пролітає кінний загін червоних партизанів* (О. Довженко); *Полк мав просуватися вперед окремими загонами і дрібними групами* (О. Гончар); *Козаки пройшли добрячий вишкіл у повстанських загонах і тому зносили цю мандрівку досить непогано* (Д. Білий).

2. Група людей, об'єднаних, організованих для спільних дій або для виконання певного завдання. *Філоксерні загони не здужали ні локалізувати пошесть, ні тим більше доцільно з нею боротися* (С. Єфремов); *Густаво знав майже всіх докерів, які були об'єднані в таємні загони* (М. Руденко); *В Індію вилітають рятувальні загони.., Міжнародний Червоний Хрест* (Л. Костенко).

ЗАГІНЕ́ЦЬ, інцю́, *ч.* Зменш. до **загі́н**[1]. *Добрий женець не питається, чи широкий загінець* (Номис); *Попри вузькі загінці мужицького жита пішла їмость* [попадя] *аж до лісу* (Л. Мартович); *Люди повставали, вслухалися у те тривожне гуготіння. Навіть корови в загінці перестали ремиґати і заворушили вухами* (М. Циба); *Загінець для телят.*

ЗАГІ́НКА, и, *ж.* Те саме, що **загі́н**[1]. *Налягає* [Антін] *на косу і кінчає свою загінку* (С. Чорнобривець); — *Що ж, дівчатка, пішли і ми на покоси, робота не стоїть, — тихо сказала Соломія і рушила неквапною ходою на свою загінку* (І. Цюпа); *Місцями на великих загінках уже вруниться яра пшениця, сизіє овес, смарагдово зеленіє просо* (Є. Доломан); *Недалеко від шляху стирчав ряд паколів, яким позначили загінку для одноденного спашу* (С. Добровольський).

ЗАГІ́ННИЙ[1], а, е. Прикм. до **загі́н**[1]. *Основний спосіб оранки — загінний. Поле розбивають на окремі смуги (загінки), які орють всклад або врозгін* (з навч. літ.); *Починаючи оранку поля або загінки від середини, отримаємо на середині звальний гребінь, і така загінна оранка буде називатися всклад* (з навч. літ.); *Головний резерв полонинських господарств — створення високопродуктивних пасовищ із загінною системою випасання тварин* (з наук. літ.).

ЗАГІ́ННИЙ[2], а, е, *рідко.* Прикм. до **загі́н**[2]. *На Правобережній Україні у 1921–1923 роках ДПУ ліквідовувало повстанські селянські загони; так, було ліквідовано Окружний повстанський загінний комітет Київської губернії* (з наук. літ.).

ЗАГІ́НОК, нку, *ч.* Зменш. до **загі́н**[1]. *Приведе Іван добрих пару* [коней] *з плугом, заїде сам у загінок, — вона* [Марина] *з поля, а город вже зораний* (Д. Бедзик).

ЗАГІ́НЧИК[1], а, *ч.* Зменш. до **загі́н**[1]. *Мати Парані була убогою вдовою, мала всього хатку з огородцем і оден загінчик поля* (Т. Бордуляк); *Не довго вже мала йти* [Калина], *лише один загінчик поминути, що то на нім якийсь чоловік тепер, відай, косив* (О. Кобилянська); *У зоопарку в просторому загінчику живе стадо камерунських кіз. Вони майже*

такі, як звичайні кози в селі, дуже довірливі, тільки зовсім чорні (з газ.).

ЗАГІ́НЧИК², а, *ч.* Зменш. до **загін²**. *Пан Мартин .. наказав Карпа та святого отця собаками, як диких звірів, по лісу травити* [цькувати], *а селян гайдуки погнали загінчиками* (Д. Білий); *У кожному районі нашого міста був комсомольсько-оперативний загінчик* (із журн.).

ЗАГІПНОТИЗО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **загіпнотизува́ти.** *Коли ж Мессінг роздав загіпнотизованим піддослідним по цибулині і наказав їсти, буцімто це — солодкий апельсин, усі, крім неї, жерли ту цибулю, аж за вухами лящало* (Г. Тарасюк); *Правда, тоді — не криюсь — я й не хотів сперечатись. Я сам був настільки загіпнотизований сими "народами і ідеалами", що теж не міг розумно й об'єктивно подивитись на справу* (В. Винниченко); *Він стояв над вогнем, загіпнотизований його страшною руїнницькою силою* (Д. Бедзик).

◊ **(1) Як (мов, ніби** *і т. ін.)* **загіпнотизо́ваний** — безвільний, покірний; який утратив здатність самостійно мислити, адекватно реагувати на що-небудь. *Він, неначе не бачачи нікого в хаті, йшов мов загіпнотизований просто до неї* [матері] (О. Кобилянська); *Він, притаївши дух, дивився і слухав як загіпнотизований* (Т. Осьмачка); *Комісарів погляд ставав усе важчим і важчим, він невідривно дивився на лікаря, а його темно-блакитні очі все сіріли й сіріли .. Мов загіпнотизований, дивився в ті очі лікар* (Ю. Збанацький).

ЗАГІПНОТИЗО́ВАНО. Присл. до **загіпнотизо́ваний.** *Наталка загіпнотизовано дивилася на них* [вартових] *з вікна затишної квартири* (Д. Білий); *Терезка загіпнотизовано кивнула. Антон непомітно щипнув її за литку, але Терезка не реагувала* (Любко Дереш).

ЗАГІПНОТИЗУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *кого.* Док. до **гіпнотизува́ти.** — *Коли хочете, ми спробуємо. Знаєте, кожну людину можна загіпнотизувати. — Тарасе, любий, ляжте!* (В. Винниченко); *Меккінець пильно дивився на нього, ніби намагався щось сказати або загіпнотизувати чужинця* (Олесь Досвітній); *Він пішов тихою ходою до мене, ніби нічого не трапилося. Його хода буквально загіпнотизувала мене, і я зустріла його мовчанкою* (М. Хвильовий); *Гостей рівночасно злякав і загіпнотизував цей зловісний промовець* (В. Гжицький).

ЗАГІПНОТИЗУВА́ТИСЯ, у́юся, у́єшся, *док.* Піддатися гіпнотичному впливу, гіпнозові. *Гіпнотизер не кожного загіпнотизує. Коли ви захочете — загіпнотизуєтесь, коли ж ні — ніякий гіпнотизер вас не здолає* (Ю. Збанацький).

ЗАГІПСО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **загіпсува́ти.** *В одному купе з Шурою їхав літній політрук-піхотинець із залисинами на високому лобі, з роздробленими загіпсованими ногами* (О. Гончар); *З міліції вийшов високий кучерявий старший лейтенант, ліву загіпсовану руку він тримав на чорній перев'язі через шию* (М. Малиновська); *Загіпсовані ґрунти використовуються за обмеженого зволоження (гіпс легко розчиняється у воді)* (із журн.).

ЗАГІПСО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАГІПСУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док., що.* 1. *мед.* Накладати гіпсову пов'язку; гіпсувати (у 1 знач.). *Медики переконують, що, загіпсувавши пацієнтці обидві руки, вони надовго позбавили б її можливості виконувати елементарні життєві функції* (із журн.); *Хоча ногу голкіпера відразу ж загіпсували, пізніше медичне обстеження перелому не виявило* (з газ.).

2. Покривати що-небудь гіпсом або відливати в гіпсі. *Студенти вчаться відливати моделі щелеп та загіпсовувати їх* (з навч. літ.); *Корінь або сухі гілки для стійкості й збереження правильного положення в композиції можна загіпсувати або зацементувати* (з навч. літ.).

3. *с. г.* Вносити у ґрунт гіпс для усунення його надлишкової лужності; гіпсувати (у 2 знач.). *Щоб поліпшити родючість солонців, треба вносити органічні й мінеральні добрива, загіпсовувати їх* (з наук.-попул. літ.); *Поживний фосфор до рослинних клітин так і не надійшов, бо він вступив у реакцію з ґрунтовими солями. "Якби ж вчасно загіпсували ґрунт!" — почухаєте потилицю поспіль* (із журн.).

ЗАГІПСУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **загіпсува́ти.** *Загіпсування переломів — теж ідея М. Пирогова! До цього гіпс використовувався лише будівельниками, архітекторами, скульпторами* (із журн.); *Вапнування і загіпсування ґрунту разом із внесенням органічних добрив дають змогу оптимізувати реакцію ґрунтового розчину, наблизити її до нейтральної* (з навч. літ.).

ЗАГІПСУВА́ТИ *див.* **загіпсо́вувати.**

ЗАГІ́РНИЙ, а, е. Який міститься за горами або надходить із-за гір. *Йшла приобіцяна тухольцям поміч верховинських і загірних громад* (І. Франко); *Уже в загірні далі полудневі Занесли літо крила журавлеві* (П. Дорошко); *Гладить вітер солоний загірний мої брови в твоїх сльозах...* (В. Сосюра).

ЗАГІ́Р'Я, я, *с.* Місцевість за горами. *Передвечір'я, передвечір'я... Чи ти з зазір'я, чи ти з загір'я?* (П. Усенко); *Та й зима в тім краї не така люта. Ано, гляди, саме на загір'ї поталанить йому знайти тих, кого шукає, і те, чого хоче* (Д. Міщенко).

ЗАГІТО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **загітува́ти.** *На селі вперто говорили, що Тимон у банді. А загітовані ним хлопці мовчали* (Д. Бузько); [К о б з а:] *Чекати не можна й хвилини. Сьогодні ти пересвідчився, що вона вже загітована ним* [Стрижнем] (О. Корнійчук).

ЗАГІТУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *кого, що.* Док. до **агітува́ти** 2. *Жінка одверто зраділа: — От і чудово! Неодмінно треба його загітувати на ці курси* (А. Головко); *— Ви подивіться, бароне, на цих орлів! Загітували вже понад тисячу чоловік. Та це ж цілий полк!* (Ю. Хорунжий); *Дереза — червонопикий здоровило з кривою люлькою в зубах — саме загітував у Мурзинцях семеро парубків, які тільки й ждали, щоб хтось посадив їх на коней* (В. Шкляр).

ЗАГЛА́ДА, и, *ж., діал.* Загибель. *Серед недоступних скель, .. над озером відграється* [відбувається] *пречудово хороша .. сцена присяги на вірність своїй країні і на загладу гнобителям* (І. Франко); *Троя переміняється в символ, в осторогу для тих, котрим грозить заглада, а вони не бачать її, не слухають старинної Кассандри* (Б. Лепкий); *Гей ви, недолюдки вчорашні. Чи знаєте, що вам — заглада? Зітруть вас воїни безстрашні — Народів звільнених бригада!* (Д. Павличко); [П а в л ю к:] *Заглада, пустка... й ми не обороним вже цих людей, ці села, цей народ...* (Л. Костенко).

ЗАГЛА́ДЖЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **загла́дити.** *Тонкий* [Вася Сємячкін], *стрункий, одягнений, як англійський сноб, з темним волоссям, загладженим, як пляшка* (В. Винниченко); *Навколо будівлі, місцями, добре збереглася підлога, випалена з товстого шару білуватої глини, добре загладжена* (з наук. літ.).

ЗАГЛА́ДЖУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **загла́джувати.** *Наприкінці доби бронзи з'являються посудини, вкриті чорним лискуванням. Воно досягається не ретельним загладжуванням, а особливим випалом* (з наук. літ.); *Повне усунення заподіяної шкоди передбачає такі засоби загладжування провини, як прилюдне вибачення за завдані образи, виклик швидкої допомоги після завдання тілесних ушкоджень тощо* (з навч. літ.).

ЗАГЛА́ДЖУВАТИ, у́ю, у́єш, *недок.*, **ЗАГЛА́ДИТИ,** джу, диш, *док.*, *що.* 1. Робити гладким, вирівнювати, розправляти що-небудь нерівне, кошлате, зім'яте і т. ін. *Вітер снігом загладжував сліди по санях, котрими від'їхала Мотря* (Б. Лепкий); *Бере* [Катерина] *в Семків дерев'яну борону і, зігнувшися, тягне її, загладжує засіяне поле* (С. Чорнобривець); *— Наш, вітчизняний, — визначив Хаєцький, як циган обходячи коника навколо і старанно загладжуючи застрижене тавро. — Густий, карапуз!* (О. Гончар).

2. *перен.* Пом'якшувати враження від поганої поведінки, грубого вчинку і т. ін. *Чи цією поведінкою хоче загладити сором, образу, ганьбу поразки? Ні, вона нічого не хоче загладжувати* (В. Винниченко); *"І нащо було!" — картав уже Чумак себе, не знаючи, як би загладити свою безтактність* (А. Головко); *Щоб загладити його гостре слово, сказала* [мати]: *— Свята молодість... Колись і ми такі були, сваха...* (В. Кучер); *На кого вона кричить?! .. Не знаючи, як загладити свій вибух, пошукала* [Катерина] *носову хустку і для чогось приклала її до рота* (Ірина Вільде).

◊ **(1) Загла́джувати / загла́дити [свою́] прови́ну (вину́)** — намагатися доброю поведінкою заслужити пробачення за що-небудь, змінити чиєсь негативне ставлення до себе. *Він обов'язково допоможе Павликові. Цим він хоч трохи загладить свою важку провину перед товаришем* (О. Донченко); *Обом хотілося побути ще віч-на-віч, загладити свою вину за прикру сутичку, за неприємний осад, що залишився в душі у кожного* (Василь Шевчук); **(2) Загла́джувати (згла́джувати) / загла́дити (згла́дити) го́стрі кути́** — свідомо не допускати конфліктних ситуацій, пом'якшувати суперечності, розбіжності в поглядах, думках, діях і т. ін. *— Серйозна сварка завжди на користь .. Біда тільки, що ми часто уникаємо цього. Не хочемо полаятись, де треба і як треба. Загладжуємо гострі кути* (С. Журахович); *— Погодься, в неї є певні підстави тримати зуб на тебе .. — Я вже з усіх сил намагаюся згладжувати гострі кути* (Є. Кононенко).

ЗАГЛА́ДЖУВАТИСЯ, у́ється, *недок.*, **ЗАГЛА́ДИТИСЯ,** иться, *док.* 1. Ставати гладким, рівним; вирівнюватися, розправлятися. *Під .. пресом сукно висихало і складки загладжувались так міцно, що вже ніколи не розходилися* (О. Воропай); * Образно. *Там, де сонце запало за дальню гору, Вже й загладилось. Мла — Обернулась на тьму* (І. Вирган).

2. *перен.* Ставати маловідчутним; забуватися, минатися. *Здавалося, що вся її енергія, все життя .. загинули. Жаль привів спустошення із собою, котрі ніколи не могли загладитися* (О. Кобилянська); *Дарма пригадувать: як славні дні вернулись, То все загладилось, минулося, забулось!* (М. Рильський, пер. з тв. А. Міцкевича).

3. *тільки недок.* Пас. до **загла́джувати.** *Після формування поверхня посудини загладжувалася, лощилася спеціальними інструментами* (з наук. літ.).

ЗАГЛА́ДИТИ *див.* **загла́джувати.**

ЗАГЛА́ДИТИСЯ *див.* **загла́джуватися.**

ЗАГЛЕ́ДІТИ *див.* **загля́діти.**

ЗАГЛИ́БИНА, и, *ж.* Ямка, виїмка, западина. *Вгорі, під самою стелею, виднілися малі віконця в заглибинах товстого муру* (Мирослав Ірчан); *Пройшовши заглибину між двома горбами, розвідники почали підійматись на одну із зрізаних пірамід* (М. Трублаїні); *Ножиком я став виколупувати в стіні заглибини, куди б могла стати нога* (О. Донченко); *Нарешті Максим таки знайшов у заглибині між очеретом двері* (І. Багряний).

△ **(1) Сугло́бова загли́бина,** *анат.* — ямка в одній із кісток на місці з'єднаних суглобів. *На кінці однієї з кісток, що зчленовуються в суглобі, є звичайно ямка — суглобова заглибина* (з навч. літ.); *Необережний рух у суглобі може спричинити вивих. При цьому суглобова головка виходить із суглобової заглибини* (з навч. літ.).

ЗАГЛИ́БИНКА, и, *ж.* Зменш. до **загли́бина.** *Пальці географа пожадливо обмацують кожен виступ, кожну заглибинку на кам'яній сторінці древнього манускрипту* (Ю. Бедзик); *Гленарван тривожно озирнувся навколо. Туман танув під сонячним промінням, і він міг тепер розгледіти й найменші заглибинки в ґрунті* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна).

ЗАГЛИ́БИТИ *див.* **загли́блювати.**

ЗАГЛИ́БИТИСЯ *див.* **загли́блюватися.**

ЗАГЛИ́БЛЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **загли́бити.** *Стіни хати — завтовшки 0,5 м і дещо заглиблені в землю, без стелі, з двосхилим перекриттям* (з наук. літ.); *У зрошуваних умовах добрі наслідки дає садіння часнику в заглиблених грядках завширшки 120–125 см* (з навч. літ.); * Образно. *Коріння основних образів "Заповіту" заглиблене в українську народнопісенну творчість* (з наук. літ.); // **загли́блено,** *безос. пред. Старі .. окопи заглиблено до двох метрів* (Ю. Смолич).

2. *перен.* Який заглибився, занурився, поринув у що-небудь. *Сидячи коло стола, заглиблений у якихось рахунках, він так був занятий* [зайнятий], *що не думав про двері* (І. Франко); *Аркадій Павлович, заглиблений у свої думки, нічого не став пояснювати синові* (А. Шиян); *Віктор, розкривши рота, слухав цікаві розповіді, а його замислений не по-дитячому погляд був заглиблений у вікно, де мерехтіли на вечірньому небі барвисті сузір'я...* (О. Бердник).

◊ **(1) Загли́блений у [само́го] се́бе (в собі)** — замислений, зосереджений на своїх думках. *Орест ішов, заглиблений в самого себе* (Олесь Досвітній); *Марина, дарма що гомін навколо неї, мовби не чує нічого. Заглиблена в собі* (А. Головко); *Тупіт уже за спиною, чути мову вершників, та не оглядався мандрівник, задивлений у плин ріки, заглиблений у себе* (Р. Іваничук).

ЗАГЛИ́БЛЕНІСТЬ, ності, *ж.* Стан і властивість за знач. **загли́блений** 2. *Об одинадцятій годині цього дня, якого ранок нічого нового не віщував, стук у двері порушив його заглибленість* (В. Підмогильний); *Через свою заглибленість і зосередженість я позбавлений змоги швидко підкорятися* (О. Довженко); *М. Рильський увібрав у себе войовничий гуманізм і громадянську мужність Шевченка, енциклопедичність Франка, заглибленість у мудрість слова Лесі Українки* (із журн.).

ЗАГЛИ́БЛЕННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **загли́бити** і **загли́битися.** *Вирішили бурити. Загули насоси. Уважно стежили за кожним метром заглиблення бура* (з газ.); *Од Андреєва Коцюбинський міг тільки взяти дещо з техніки оповідання та ще хіба інтерес до психологічного заглиблення*

(С. Єфремов); *Життя бігло собі досить веселим, досить барвистим шляхом, .. на ньому вистачало найзагальніших понять чесноти, коректності, незалежності, без заглиблення у взаємини з тими людьми, які на цьому шляху зустрічалися* (Д. Бузько).

2. Те саме, що **загли́бина.** *В найвужчім її* [балки] *заглибленні росли кущі .. Тут був гарний холодок, що аж манив до себе* (А. Чайковський); *Нарешті скирта. Він зробив заглиблення з того боку, де сіно було обсмикане, і поклав туди Сашка* (К. Гриб); *Я підійшла ближче до плями. Насправді це було заглиблення в підлозі, майже правильної параболічної форми, з гладкою, ніби відполірованою поверхнею* (О. Авраменко, В. Авраменко).

ЗАГЛИ́БЛЕНО, *присл.* Дуже зосереджено. *Заглиблено ворохобилась* [малеча] *між якихось клаптиків, ляльок, .. поламаних іграшок* (Олесь Досвітній); *Майор зітхнув, .. ще раз узяв ескіз до рук, довго й уважно його розглядаючи. Дивився на нього заглиблено* (І. Багряний); *Інна-племінниця .. заглиблено слухає, як виконує хор її пісню, складену до свята* (О. Гончар).

ЗАГЛИ́БЛЮВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **загли́блювати** і **загли́блюватися.** *Люда знов відчула заглиблювання човна. Її охопила невимовна тривога, бо догадувалась, що на поверхні моря якомусь судну загрожує вибух торпеди* (М. Трублаїні); *Хотілося* [Молокану] *відвернути Мухтарова від тих тяжких заглиблювань у своє самотнє горе* (Іван Ле).

ЗАГЛИ́БЛЮВАТИ, юю, юєш, *недок.,* **ЗАГЛИ́БИТИ,** блю, биш; *мн.* загли́блять; *док., що.* 1. Запускати вглиб, на глибину чого-небудь; глибше вкладати, застромляти, забивати, занурювати щось. *Сіяли в серпневі дні. За порадою агронома Галя заглиблювала зерно до восьми сантиметрів* (К. Гордієнко); *Він з силою заглиблював лопату, вивертав землю* (М. Стельмах); *Орав* [дід], *заглиблював плуга: воли ставали. Скосив, змолотив і віз пану* (Б. Харчук); *Козак, озираючись то на кущі черемхи, то на полковника, несміливо заглибив у воду весло* (П. Панч).

2. Робити глибшим, поглиблювати. *Усі .. заходились копати, заглиблювати рови навкруг Гори* [Києва] *й на нижньому і верхньому валах, набивали скрізь гостре околля* (С. Скляренко); * Образно. *Всі спали, .. але тихе хропіння звідусіль тільки збільшувало, тільки заглиблювало сонну передранішню тишу* (Ю. Смолич).

ЗАГЛИ́БЛЮВАТИСЯ, ююся, юєшся, *недок.,* **ЗАГЛИ́БИТИСЯ,** блюся, бишся; *мн.* загли́бляться; *док.* 1. Входити, врізатися вглиб чого-небудь; опускатися, занурюватися в щось. *Тихо заглиблювалися у воду козацькі опачини* (З. Тулуб); *Гостра пилка, заглиблюючись в дерево, виспівує зовсім так, мов жучок-музичка* (М. Стельмах); *Ґрунт був дуже твердий, і робота посувалась повільно. До самого надвечір'я грабарі не заглибились у землю й на два метри* (І. Білик).

2. *тільки 3 ос.* Ставати глибшим. *Зморшки на обличчі заглибилися.*

3. *перен.* Іти, їхати, пливти і т. ін. у глибину чого-небудь. *Йшов* [корабель] *понад самим берегом. Тепер війна і далеко заглиблюватися в море небезпечно* (В. Кучер); *Парубок зрозумів, що він збився з дороги, і замість того, щоб заглиблюватися в ліс і йти до ярів, вийшов на узлісся* (Григорій Тютюнник); *Зінька сподівалася, що настрій у неї покращає, коли вона заглибиться у лісові хащі* (А. Шиян).

4. *перен.* Цілком віддаватися якому-небудь заняттю, поринати в щось, зосереджуватися на чомусь. *Докія Григорівна заглиблюється в роботу. Вона ліпить схилену голову дівчинки* (О. Донченко); *Що далі заглиблювався він у читання, то більше хмурнішав його вид* (Ю. Смолич); *Не будемо заглиблюватися в тонкощі суто релігійних таїн. Категорично засудимо неправедні діяння попередніх режимів, що вчиняли гоніння на церкву* (Б. Олійник); *Орися заглибилась у свої думки, хотіла розібратися у тому всьому, що творилося зараз з нею* (Д. Бедзик).

◊ **(1) Загли́блюватися / загли́битися в [само́го] се́бе (собі́)** — ставати замисленим, зосереджуватися на своїх думках, не помічаючи нічого навколо. *Він дедалі більше заглиблювався в себе, .. бо відчував, як десь збігають останні хвилини його життя...* (І. Багряний); — *Люблю самотність, красиві місця, де можна заглибитися в себе, подумати...* (О. Бердник).

ЗАГЛИБНИ́Й, а́, е́, *спец.* Признач. для заглиблювання. *Заглибні чутливі елементи виконані таким чином, щоб можна було занурювати у технологічні апарати вимірювальний та допоміжний електроди* (з наук. літ.); *Як підводні носії апаратури використано геоакустичні комплекси для дослідження морського дна та інші заглибні пристрої* (з наук. літ.).

ЗАГЛИ́БНИК, а, *ч.* Пристрій, прилад для заглиблювання. *Граф О. Бобринський цікавився вдосконаленням сільгоспінвентарю, ним було винайдено декілька видів плугів, що отримали його ім'я, вдосконалено заглибники, просапники, сівалки* (з наук.-попул. літ.).

ЗАГЛИБО́КИЙ, а, е. Глибший, ніж звичайно або потрібно; надто глибокий. *Копав заповзято і прокопав би, мабуть, наскрізь земну кулю, .. коли б не Павло Степанович: — Годі, Толю, годі! Ця* [яма] *вже й так заглибока. Ідіть по деревце, он уже привезли* (А. Дімаров).

ЗАГЛИ́БОКО. Присл. до **заглибо́кий.** — *Біда лиш, що мене якийсь харциз заглибоко шаблею черкнув. Боюсь, щоб кості не нарушив* (Б. Лепкий); * Образно. *Заглибоко запала в його душу Аглая-Фелиціитас* (О. Кобилянська).

ЗАГЛО́ТКОВИЙ, а, е, *анат.* Який міститься за глоткою. *Запалення заднього глоткових залоз — заглотковий нарив (абсцес) — трапляється у дітей будь-якого віку* (з наук. літ.).

ЗАГЛУЗУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *док.* Почати глузувати. — *Старий дурень лякав смертю героя, який з нею їсть, п'є і спати лягає! — заглузував Свен* (Юліан Опільський).

ЗАГЛУМИ́ТИ, млю́, ми́ш; *мн.* заглумля́ть; *кого, що, рідко.* Док. до **глуми́ти** 2. * Образно. *Агей, літа мої молодії!! Вернітеся* [верніться]! *Де ви? .. Заглумило їх лютеє горе, згнили, як торішня солома* (М. Олійник).

◊ **(1) Бода́й (щоб) тебе́ (вас) заглуми́ло,** *безос.* — уживається як клятьба, недобре побажання кому-небудь. — *Сама здорова, як кобила, та ще й клене, бодай тебе заглумило!* (Леся Українка); *Федоська взивала чоловіка неподобними словами, ще й проклинала: "А бодай тебе заглумило!"* (М. Олійник).

ЗАГЛУХА́ТИ, а́є, *недок.,* **ЗАГЛУ́ХНУТИ,** не; *мин. ч.* загл́ух і заглу́хнув, ла, ло; *док.* 1. Переставати звучати, сприйматися на слух; глухнути (у 2 знач.). *Крізь гущавину дерев миготіли зірки .. Грім то заглухав, то знов озивався десь здалеку* (Іван Ле); *На вулицях заглух стукіт та гуркіт* (І. Нечуй-Левицький); *І пісня, і луна зникли і заглухли, неначе камінь, кинутий у криницю, який осів на скаламучене дно*

глибокої води (Т. Осьмачка); // Переставати працювати, припиняти свою дію, зупинятися (про мотор, двигун і т. ін.); глухнути (у 3 знач.). *Востаннє мотор заглухнув (і на цей раз, здається, остаточно), коли їм зоставалось всього з кілометр доїхати до місця робіт* (О. Гончар); *Заглух у полі один трактор, а другий почав віддалятися — ледь-ледь чути його стомлений, хрипкий, часом і зовсім невловимий басок* (І. Рябокляч); *Завод цей уже третій сезон не працював, заглух, заріс кругом чагарником бур'янів* (І. Багряний); *Млин став, важкі кам'яні жорна, що гуркотіли без угаву цілий день, перетираючи зерно на борошно, заглухли* (В. Малик).

2. *перен.* Поступово зменшуватися, слабшати, зникати; глухнути (у 4 знач.). *В тих воєнних неспокійних часах життя людини втратило свою колишню вартість, совість заглухла* (Б. Лепкий); *Алі випив гіркувате пійло, і воно пронизало вогнем нутрощі, та швидко заглухло всяке відчуття болю* (Ю. Логвин).

3. *перен.* Втрачати ознаки життя, робитися запустілим; глухнути (у 5 знач.). — *У сугорбах снігу заглухло село, Життя мов і там вже не стало* (І. Франко); *Окремі дослідники вважають, що після татаро-монгольського погрому (середина XIII ст.) у Києві, Чернігові, Переяславі зовсім заглухло культурне життя* (В. Русанівський); // Втрачати ознаки впорядкованості. *Садок теж запустів, заглух, нечищені доpожки* [доріжки] *позаростали бур'яном, глухою кропивою* (Панас Мирний).

ЗАГЛУ́ХЛИЙ, а, е. Дієпр. акт. до **заглу́хнути.** *З погашеними вже фарами й заглухлими моторами машини стояли, перехнябившись, посеред баюр, а біля них упадали шофери, тихо й несамовито лаючись* (І. Багряний); *Вчилася в київській академії не тільки молодь Гетьманщини, Правобережної України, Галичини, навіть заглухлого Закарпаття, але й великий гурт молоді південнослов'янських країв, що стогнали тоді під турецьким ярмом* (з наук. літ.).

ЗАГЛУ́ХНУТИ *див.* **заглуха́ти.**

ЗАГЛУША́ТИ, а́ю, а́єш, **ЗАГЛУ́ШУВАТИ,** ую, уєш, *недок.,* **ЗАГЛУШИ́ТИ,** ушу́, у́шиш, *док.* 1. *що.* Перекривати сильнішими звуками які-небудь звуки, шуми і т. ін., робити їх нечутними; глушити. *Птахи кружляли над плавнями цілими хмарами і так верещали, що заглушали навіть шум плавнів* (М. Коцюбинський); *Пливли довго, аж поки, нарешті, не торкнулися руками слизьких дощок лотоки. Вода шуміла на них і заглушала все. Вони вибралися на мілке, притихли під палею, прислухалися* (К. Гриб); *На мить страшний гуркіт моторів над головою і вибухи заглушили голос командира* (О. Довженко); *"Ура" й несамовитий козацький посвист заглушили безладний лемент турків* (С. Добровольський); * Образно. *Ой повій, повій, вітре, через море Та з Великого Лугу, Суши наші сльози, заглуши кайдани, Розвій нашу тугу* (Т. Шевченко); // Притишувати, пом'якшувати звуки, робити менш чутним що-небудь. *Лашка знов упала в ліжко, подушкою, ковдрою заглушувала ридання* (Іван Ле); *Охрім ішов .. по чистих пухнастих килимах, що заглушували кроки* (В. Кучер); *Андрій почав кричати .. На нього цитькали, били ще дужче, щоб заглушити крик, наступали на обличчя ногами...* (І. Багряний).

2. *кого.* Шкідливо діючи на орган слуху сильним звуком, позбавляти здатності чути; оглушувати. *Страшенний гуркіт заглушив його* [солдата]: *снаряд ударив просто в палаючу скирту* (О. Гончар).

3. *що.* Перешкоджати ростові, розвитку інших рослин, закриваючи їх собою, позбавляючи їх поживних речовин і т. ін. *Колюча дереза, бур'яни заглушили цибулю, огірки, гарбузи* (М. Чабанівський); *Через п'ять-шість років зімкнуться крони дерев, візьмуть на себе сонячне світло і заглушать бур'яни* (С. Журахович).

4. *що, перен.* Зменшувати силу якогось відчуття, почуття і т. ін., намагатися позбутися його; затамовувати. *Серце його* [Андрія] *було прип'яте до Донцевої постаті та до свого вчинку, заглушаючи все інше* (І. Багряний); *І гомін, і сміх; але не той то буйний, непевний гомін, коли люди гомонять і сміються надто голосно, щоб заглушити своє горе й сльози, — ні, се гомін спокійний, хоч і веселий* (Леся Українка); *Ішов* [Степан] *і співав, щоб додати собі бадьорості і щоб заглушити страх* (В. Гжицький); *Йде агроном удалину, у ніч, Щоб заглушить думок болючу річ* (П. Воронько); *Нова ідея заглушила невдоволення виступом Панчишина* (Р. Іваничук).

(1) Заглуши́ти двигу́н (мото́р), *розм.* — припинити роботу, дію механізму, машини, функціонування яких супроводжується звуками. *Шофер звернув убік і заглушив мотор* (Ю. Збанацький); *Миль за десять від замку Кейт .. підшукав зручне для зупинки місце, з'їхав на узбіччя і заглушив двигун* (О. Авраменко).

ЗАГЛУША́ТИСЯ, а́ється, **ЗАГЛУ́ШУВАТИСЯ,** ується, *недок.,* **ЗАГЛУШИ́ТИСЯ,** у́шиться, *док.* 1. Робитися нечутним або тихішим, важко сприйматися на слух. [К е м б л ь:] *Се ти неначе коверзуєш...* [Д ж е н н і:] *Ні!.. (Знов затуляється фартухом і через те її слова заглушаються)* (Леся Українка); *Наші сигнали просто заглушилися, вони не змогли пройти крізь потік космічного проміння* (В. Владко).

2. *тільки недок.* Пас. до **заглуша́ти** і **заглу́шувати.** — *Соломіє... Соломіє.., — стогнав хворий, та стогін його заглушався шумом плавнів* (М. Коцюбинський); *Стрілянина заглушувалась гуркотом мотора* (М. Трублаїні).

ЗАГЛУ́ШЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **заглуши́ти.** *І знову з провалля .. дійшов до нього слабенький поклик, заглушений лісом: Іва-а!..* (М. Коцюбинський); *Крик перервався, заглушений виплеском води* (В. Підмогильний); *У квітнику, заглушеному бур'яном, розцвілася якась жовтогаряча квітка* (І. Волошин); *В її вроді прокинулась не тільки романтична, а може, й справді артистична душа, закинута в сільську глушину, загублений вищий дар Божий, заглушений сільською мертвотою* (І. Нечуй-Левицький); // **заглу́шено,** *безос. пред. Мотори заглушено, агрегати зупинено, на всій ділянці робіт — тиша* (О. Гончар).

ЗАГЛУ́ШЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **заглуши́ти.** *Перевага густих культур дуба перед рядовими полягає в тому, що в загущеному стані дубки добре протистоять бур'янам і заглушенню супутніми породами* (з наук. літ.); *Образливістю болючою вражалася душа від дрібниці, хоч одночасно .. наставало заглушення в істоті, через що речі, незвичайно важливі колись, погасли значенням для думки, мов зовсім порожні* (В. Барка).

ЗАГЛУШИ́ТИ *див.* **заглуша́ти.**

ЗАГЛУШИ́ТИСЯ *див.* **заглуша́тися.**

ЗА́ГЛУ́ШКА, и, *ж.* 1. Пристрій, признач. для закривання отвору в будь-якому приладі, апараті, машині. *Машиніст заліз до будки, звиклим оком оглянув запобіжні заглушки, .. зазирнув у топку* (П. Панч); *Патриції для забезпечення своїх домівок прісною водою мали купувати водопровідні*

заглушки із каліброваними отворами, які регулювали кількість води, що постачалась у місто акведуком (з навч. літ.).

2. Пристрій для зменшення, усунення шуму, гуркоту. *На одному кінці труби розміщено поршень, що створює у трубі гармонійне звукове поле. На другому кінці труби, яка наповнена повітрям, розміщено заглушку* (з навч. літ.).

ЗАГЛУ́ШЛИВИЙ, а, е. Який заглушує. *Вгорі на дорозі з'являються німецькі мотоциклісти. Вони підіймають заглушливу кулеметну стрілянину* (Л. Смілянський); *Секунда загрозливої, тривожної тиші — і заглушливий гуркіт вибуху струсонув його тіло* (В. Владко); *Мати його звільняла грядку цибулі від заглушливого бур'яну* (Іван Ле).

ЗАГЛУ́ШУВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **заглу́шувати.** *Над майданом колихався людський галас, час від часу заглушуваний гудками паровозів* (І. Пільгук).

ЗАГЛУ́ШУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **заглу́шувати.** *Визначення динамічних навантажень зроблено в процесі заглиблення ковша в штабель матеріалу з доведенням рушіїв до повного буксування або двигуна — до заглушування* (з наук. літ.).

ЗАГЛУ́ШУВАТИ *див.* **заглуша́ти.**

ЗАГЛУ́ШУВАТИСЯ *див.* **заглуша́тися.**

ЗАГЛЯДА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **загляда́ти** 1 і **загляда́тися.** *Несподівана історія з образами, а особливо заглядання* [Васька] *на жінчині литки вкрай зіпсували йому настрій* (П. Панч); *Зготовлено печиво, при нетерпеливому жданні дитячому і загляданні в піч* (В. Барка); *— Ще Гете казав, що заглядання у власний пуп — пуста трата часу. Треба працювати і вдосконалюватись у труді* (Ю. Мушкетик).

ЗАГЛЯДА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.*, **ЗАГЛЯ́НУТИ,** ну, неш, *док.* 1. Дивитися у що-, за що-, крізь що-небудь, намагаючись побачити когось, щось. *Позасідали* [діти] *собі коло стола та й жебонять собі весело, заглядаючи в борщ, що парував з глиняної миски* (Т. Бордуляк); *Христина похапцем надягає на себе материну, з підкачаними рукавами катанку, .. заглядаючи одним оком в дзеркальце* (М. Стельмах); *На темній хвилі погойдувалися козацькі дубки. Чайки, нечутно пролітаючи над ними, цікаво заглядали всередину — а може, там риба? — і зникали у вечірній імлі* (Б. Левін); *Ти никав порожніми залами, приглядаючись до орнаментів на підлозі, не наважуючись куди-небудь заглядати і кого-небудь що-небудь розпитувати* (Ю. Іздрик); *Соломія оббігла навкруги хату, заглянула в повітку — коня й воза нема* (М. Коцюбинський); *Ольга заглянула в щілину дверей і побачила всю кімнату, завалену вузликами й клунками* (І. Микитенко); * Образно. *У вікна знадвору заглядають квіти* (Леся Українка); *Тривожним голодом у горщик Переднівок з двору заглядав* (І. Гнатюк); // *у що, розм.* Нашвидку читати що-небудь, шукати довідку і т. ін., дивлячись у якийсь текст. *Не бійтесь заглядати у словник: Це пишний яр, а не сумне провалля; Збирайте, як розумний садівник, Достиглий овоч у Грінченка й Даля* (М. Рильський); *Доповідач не читав по писаному.., а промовляв не заглядаючи в шпаргалку* (Б. Антоненко-Давидович); *Крізь скло маски заглядає Бурмило в брошуру, яку держить у руках, — звіряється з інструкцією* (В. Нестайко); *Секретарка .. заглянула в список* (Григорій Тютюнник).

2. *перен., розм.* Ненадовго заходити, заїжджати куди-небудь або до когось; навідуватися. *— А де йому і вивчитися, як він більше живе в Дрездені, до Варшави заглядає рідко* (Г. Хоткевич); *Школа двокласова, гарна, з начальства ніхто не заглядає, співробітники — учителі — хороші* (С. Васильченко); *Половина саду цвіте. Половина в'яне... Перше ходив, вірно любив, Тепер не загляне* (з народної пісні); *— Зовсім городянкою стала* [Марина]. *На село і не загляне ніколи* (Панас Мирний); *Василь Бор .. запропонував: — Може, потім до мене заглянеш? Посидимо, погомонимо, згадаємо однокласників* (О. Тесленко).

3. *перен.* Освітлювати промінням, проникати світлом куди-небудь (про сонце, місяць і т. ін.). *Місяць .. заглядав до дівчат у кімнату* (Ю. Мушкетик); *Сонечко вже високенько підбилося, в хату до Ганьки через вікно причільне заглядає* (Г. Тарасюк); *Отак, буває, в темну яму Святеє сонечко загляне, І в темній ямі як на те Зелена травка проросте* (Т. Шевченко); *В діряві двері стодоли заглянув світанок* (А. Хижняк); // Проникати взагалі куди-небудь. *Вечір заглядав у всі маленькі віконця, а по кутках стояли темними стовпами діди-тіні* (І. Нечуй-Левицький); *Гасне свічка, глуха ніч заглядає у вікна, липи шумлять* (Б. Лепкий); *Стомлений вечір спада І заглядає в віконця* (М. Рильський); *Уже присмерк заглядав у вікна тихої, загубленої серед лісів хати* (М. Стельмах).

4. *тільки док., кого, діал.* Побачити. *Як тільки діти заглянули Параскіцу, вони в один мент розсипалися в різні сторони* (М. Коцюбинський); *З кождої з тих доріг можна було лиш тоді заглянути Панька, коли навмисне за тим дивився би, бо брама була глибоко в мурі* (Л. Мартович).

◊ **Диви́тися (загляда́ти) в зу́би** *див.* **диви́тися; Диви́тися (зазира́ти, загляда́ти** *і т. ін.)* / **подиви́тися (гля́нути, зазирну́ти, загля́нути** *і т. ін.)* **сме́рті в о́чі (у ві́чі)** *див.* **диви́тися; (1) Загляда́ти в ло́жку** *кому* — уважно, з цікавістю стежити, як хто-небудь їсть, що він їсть і т. ін. *Герман любив обідати сам, так, щоб ніхто інший не сидів при його столі і .. не заглядав йому в ложку* (І. Франко); *— Трохи зачекаймо. — Люди саме обідають. Незручно заважати і заглядати їм у ложку* (із журн.); **(2) Загляда́ти в рот** *кому, зневажл.* — запобігати перед ким-небудь, підлещуватися до когось, догідливо прислухаючись до кожного його слова. *Коли Птіцин зайшов, усі притихли й не зводили з нього очей, ніби це справді було велике цабе, якому треба заглядати в рот* (В. Шкляр); *Залишалися горді, незалежні люди, які мають свою думку. Вони й тепер у рот начальству не заглядають і не визнають найвищих авторитетів* (з газ.); **(3) Загляда́ти (зазира́ти) в горшки́** *чиї* — виявляти зайву, надмірну цікавість до особистого або родинного життя кого-небудь, втручатися без потреби в чужі справи. *— Яке тобі діло до того, що в нашій хаті робиться? Нащо тобі заглядати в наші горшки?* (І. Нечуй-Левицький); *Ніхто з сусідів більше не зважувався зазирати в Микитині горшки, ніхто не сікався з порадами, ніхто не каламутив спокою* (Л. Яновська); **(4) Загляда́ти (зазира́ти) в кише́ню** *чию* — жити на чиєму-небудь утриманні, матеріально залежати від когось. *Вона, вирушивши в далеку життєву путь, матиме такий же духовний багаж, як чоловік, і не зазиратиме в його кишеню* (С. Добровольський); **(5) Загляда́ти (зазира́ти) в ру́ки (до рук)** *кому* — розраховувати на чию-небудь допомогу, чекати від когось матеріальної підтримки. *Чи довго я тут буду зазирати людям в руки — за грішми* (В. Стефаник); *Дух народу — незборима сила, коли не ждуть манну з неба, а товчуть просо, не заглядають комусь до рук, а діють* (Ю. Яновський); **(6) Загляда́ти (зазира́ти) в ча́рку (в ча́рочку)** —

випивати; зловживати алкогольними напоями. *Після обіду .. Корнієва молодиця налила-таки* [Варі] *шкалик, дарма що свого Корнія вона струнчить весь час, щоб не заглядав у чарку...* (О. Гончар); *Іван Кісочка, ніде правди діти, на старість підлінився та .. і в чарочку зазирав, та ще й у глибоченьку* (Григорій Тютюнник); **(7) Загляда́ти (зазира́ти) / загля́нути (зазирну́ти) в ду́шу (в се́рце)** *кого, кому, чию (чиє)* — намагатися зрозуміти почуття, думки, сутність і т. ін. кого-небудь. *Схотілось мені заглянути в душу старого, чи справді охолодили її так літа.., чи усе .. справді вже заглухло, висохло і порепалось, як той степ в довгу засуху* (О. Стороженко); *А хочеш любові людям — то в серце їм заглянь* (А. Малишко); [Г р и ц ь к о:] *Ще раз у власне серце зазирну; І якщо там Маруся переважить, Зроблю, як кажеш, відсахнуся Галі І до Марусі старостів зашлю* (В. Самійленко); **Зазира́ти (загляда́ти) / зазирну́ти (загля́нути) в майбу́тнє (у прийде́шнє, впере́д** *і т. ін.)* *див.* **зазира́ти; Смерть загляда́є (ди́виться, зазира́є** *і т. ін.)* **/ загля́нула (подиви́лась, зазирну́ла** *і т. ін.)* **в о́чі** *див.* **смерть.**

ЗАГЛЯДА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *недок.*, **ЗАГЛЯ́ДІТИСЯ,** джуся, дишся, *док., на кого — що.* Дивитися довго, захоплено на кого-, що-небудь. *Не заглядайся на чужих жінок, бо свою загубиш* (прислів'я); *Десь там, на терені його землі, заглядаються о цій порі на сонце — чи не час снідати* (Д. Міщенко); — *Чого так зажуривсь, Семенович? — сказав йому Левко Цьомкал, підстарший боярин, та й вдарив його по плечах. — На дівчат заглядівсь, чи що?* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Дивні дива відкриває їм* [дітям] *степ. Зупинившись, постоять над пташиним гніздом, причаєним у траві, подивуються на кам'яну бабу на скіфській могилі, заглядяться на овечат, що розтеклись по далекій царині* (О. Гончар); * Образно. *Під завивання вітрів воно* [гіллячча].., *дивлячись у наші шибки вікна, заглядалося на Мартусю* (В. Багірова).

ЗАГЛЯ́ДІТИ, *рідко* **ЗАГЛЕ́ДІТИ,** джу, диш, *док., кого, що, розм.* Те саме, що **поба́чити.** *Виходила вона проти череди і вгляділа Василя, як він сидів на окопі; загляділа вона його карі очі, чорні брови* (І. Нечуй-Левицький); *Співаку здалека загледіли ми. Співай нам, дідусю, про славне лицарство* (П. Куліш); *Гаррі одвернувся вбік, у синіх очах жевріли вогні ненависті. Свамі загледів ті почуття, співчутливо зітхнув* (О. Бердник).

ЗАГЛЯ́ДІТИСЯ *див.* **загляда́тися.**

ЗАГЛЯ́НУТИ *див.* **загляда́ти.**

ЗА́ГНАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **загна́ти** 1–4, 6. *Зачервоніли* [від зорі] *білі гуси, що спочивали на маленькому зеленому острівці, кимсь не загнані додому* (І. Нечуй-Левицький); *В ярах і чагарниках уже розставлено сіті. Туди мають потрапити загнані вовки, яких не вцілять постріли* (М. Слабошпицький); — *Романе, ти додому? — запитав біля сторожки Юрій Дзвонар, витягаючи з пальця глибоко загнану скалку* (М. Стельмах); — *Досить крові, — продекламував кат, коли ще ніж, загнаний мені попід ребра, стримів у спині* (В. Стус); *Степан Григорович .. йде поміж Листопадом і Зарайським, ніби глибоко загнаний в розколину клинок* (Микита Чернявський); * Образно. *Не вміли зробити так, щоб людина у нас постійно перемагала звіра. Тепер звір загнаний далеко, в дуже незначні куточки нашої істоти* (І. Росоховатський); // **за́гнано,** *безос. пред.* — *Що ви думали? Як ви могли? Невже вас не жахав розмах смертей і розору? Скільки мільйонів нещасних загнано в рабство?* (О. Довженко); *Вони вважали себе мертвими з тої хвилі, як захоплено їхнє велике місто, а їх самих кинуто сюди або відразу загнано в глинища ярів і розстріляно* (П. Загребельний); *Все було спродано, все було загнано, щоб купити букета квітів для Янової...* (Остап Вишня).

2. *у знач. прикм.* Змучений, украй виснажений гонитвою або переслідуванням (про коней, звірів). *Ярмо було накладене на шию дикому турові, загнаному, знесиленому, але овіяному ще степовим вітром* (М. Коцюбинський); *Кінь справді ледве стояв, широко поставивши тремтячі ноги. Лашка зрозуміла, що й цей кінь під нею загнаний* (Іван Ле).

3. *у знач. прикм., перен.* Забитий, заляканий. *Від очей Таубенфельда не сховались загнані, отупілі очі* [людей], *зігнуті в нелюдській втомі спини, кволі помахи лопат* (Ю. Бедзик); *Коло порога стояв хлопчик, чимось схожий на Висарійона* [Віссаріона]. *Та ж рівна біляста заполоч густого волосся. Таке ж ластовиння... Очі бігали загнаними зайцями* (Г. Колісник).

◊ **(1) За́гнаний у безви́хідь (у за́кут)** — поставлений у скрутне, безвихідне становище. *Я вивертався, відписував їй загальними фразами, але врешті був загнаний у закут: вона просила прислати фото і щоб я неодмінно знявся коло свого бойового літака* (В. Минко); *Вбивство парламентарів було провокаційним викликом. Армія вандалів, загнана у безвихідь, залишалась і тут вірною собі* (О. Гончар).

(2) За́гнаний у [те́мний] куто́к — залишений без уваги, напризволяще. *Соціальна справедливість у багатьох випадках була загнана в темний куток* (із журн.).

◊ **Як (мов, ніби** *і т. ін.)* **за́гнаний звір (вовк)** *див.* **звір[1].**

ЗА́ГНАНІСТЬ, ності, *ж.* Стан за знач. **за́гнаний** 2, 3. *З-під "мазепинки" стирчали великі м'язисті вуха — хлопець явно походив із села і на його обличчі відбивалася печать загнаності й послушенства* (Р. Іваничук); *Ковальський дивився на мене широко розплющеними очима. Було у тому його позирі багато смутку й незбагненна загнаність* (Валерій Шевчук).

ЗАГНА́ННЯ, я, *с.* Дія і стан за знач. **загна́ти** 1, 2. *Кругом панує вільний труд, Бо то вже край — не край загнання, На віки вічні збувся люд Години тяжкого конання* (П. Грабовський); *Завтра ж пошле мені батько Кронід — на порозі Старості — долю жахливу, й багато я лиха побачу: Любих загибель синів і дочок загнання в неволю* (Борис Тен, пер. з тв. Гомера).

ЗА́ГНАНО. Присл. до **за́гнаний** 2, 3. *Собака загнано дивиться на своїх мучителів* (із журн.).

ЗАГНА́ТИ *див.* **заганя́ти[1].**

ЗАГНА́ТИСЯ *див.* **заганя́тися.**

ЗАГНИ́БІДА, и, *ч. і ж., розм.* Те саме, що **скна́ра.** — *Ой, лишечко! Тут сидять якісь дві загнибіди, ніби дві шкапи, такі захуджені, що в їх* [них] *аж кістки торохтять!* (І. Нечуй-Левицький); *Хлопцям ти* [золото] *втіху даєш, а на старості Скільки загнибід розплодиш та скнарості!* (П. Грабовський); — *Не патякай, не патякай. І сам добра загнибіда. — Ах, все то фрашки* (У. Самчук); — *Він, дядько, нівроку загнибіда — скупенький у мене* (М. Стельмах).

ЗАГНИВА́ННЯ, я, *с.* Стан за знач. **загнива́ти.** *Льоня полюбляв .. розганятися на московській Окружній до верхньої швидкісної межі. Уявляєш — вражений склерозом і внутрішнім загниванням напівтруп жене серединою зустрічної*

смуги..? (Ю. Андрухович); *— Давайте поговоримо з вами ось про що, — Іван Іванович прицілюється поглядом. — Розкажіть про оточення останнього російського імператора, покажіть на цьому загнивання самодержавства* (Г. Усач).

ЗАГНИВА́ТИ, áє, *недок.,* **ЗАГНИ́ТИ, ЗАГНИ́СТИ́,** иє́, *док.* 1. Піддаватися гниттю, розкладатися. *Восени риштування поливалось дощами, цілу зиму лежав на ньому сніг, дошки посіріли, де-не-де почали навіть загнивати* (Ю. Шовкопляс); *Рана почала загнивати. Йому* [Артурові] *ставало гірше й гірше* (О. Іваненко); *Унаслідок надлишку вологи рослина загниває і хворіє* (із журн.); *Де боляче — до рани ляпіс! Не загниє* (В. Еллан-Блакитний); // Втрачати свіжість води через гниючі рослини (про водоймище). *Невже хай дурно стоїть та загниває ставок?* (О. Донченко).

2. *перен.* Впадати в стан розкладу, деградації; розкладатися, занепадати. — *Я хочу, щоб ти зрозумів одне: капітал загниває, а все, що гниє — розкладається* (Р. Федорів); *Без політичних та економічних реформ система продовжуватиме загнивати і рано чи пізно розвалиться* (з газ.); *Хіба ж усесвітній потоп — не той самий Армагеддон? Усе ж пішло прахом, бо світ загнив, засмердівся. Армагеддон — то свого роду дезінфекція* (І. Білик).

ЗАГНИВА́ТИСЯ, áється, *недок.,* **ЗАГНИ́ТИСЯ, ЗАГНИ́СТИ́СЯ,** иє́ться, *док.* Те саме, що **загнива́ти.** *Рани почали загниватись* (Є. Кравченко); *У ровах загнивалися трупи, коли повівав західний вітер, сморід стояв — не продихнути* (Ю. Мушкетик); *У льоху досі огірки поцвіли, капуста загнилася* (Л. Яновська); *Риби — хоч возами нагрібай. Та ніхто їй не рад. Протухла, загнилася, засмерділа нам всю Слобідку* (О. Гончар).

ЗАГНИВА́ЮЧИЙ, а, е. Який загниває. *Човен світив крутими шпангоутами крізь дірки, немов загниваюча риба на прибережній ріні* (Ю. Логвин); — *Сідай з нами, — звелів дух Ількові, і той сів на камінь .. Вони вдихали запахи загниваючої домовини, вогкого моху, сирої землі* (Ю. Винничук); *Раз на два-три дні стебла квітів потрібно підрізати, щоб загниваючі кінчики не перешкоджали їм пити воду* (із журн.); *На аеродромі у Римі .. я відбився від рідного гурту і зайнявся вивченням загниваючої капіталістичної дійсності* (В. Дрозд).

ЗАГНИ́ЛИЙ, а, е. Дієпр. акт. до **загни́ти** і **загни́сти́.** *Замість загнилих коренів зі сплячих бруньок виникають нові* (з навч. літ.); *Краєм ока дивився* [Омелько], *як малий тягне і стискає дійки і чвиркає подалі загнилим кривавим молоком* (Ю. Логвин); *Що більше воно* [суспільство] *загниле чи розкладене, то більше валиться його фортець-родин* (Валерій Шевчук).

ЗАГНИ́СТИ́ *див.* **загнива́ти.**

ЗАГНИ́СТИ́СЯ *див.* **загнива́тися.**

ЗАГНИ́ТИ *див.* **загнива́ти.**

ЗАГНИ́ТИСЯ *див.* **загнива́тися.**

ЗАГНІ́ВАНИЙ, а, е, *діал.* Розгніваний. *Мала Целінка морщила брівки, ламала губки і з загніваним личком кричала* (І. Франко); *Хома Гаврило удав загніваного* (С. Ковалів); // *у знач. ім.* **загні́вані,** них, *мн.* Розгнівані люди. *Усякі перепросини затісняють лиш приязнь поміж загніваними, дають їм змогу пізнати себе ближче* (Л. Мартович).

ЗАГНІ́ВАТИСЯ, аюся, аєшся, *док., діал.* Розгніватися. *Запитайте* [Павлика], *чому-то він не озветься до мене ні словом. Чи загнівався, що не пишу?* (Леся Українка); *Мене від діда силоміць відобрали* [відібрали], *кажучи, що дід дуже мене розпестили і нічого доброго не навчили. Із-за того дід загнівались були на дедю* [батька] (Марко Черемшина); — *Тетянко!* — *благає* [Гриць], — *бач, вже й загнівалася. Вже скінчила любити? А я так довго ждав...* (О. Кобилянська); — *Я вас прошу, пане начальнику, щоби ви мені йшли на руку, бо як загніваюся, то який я добрий і чемний, а буде зле* (Б. Лепкий).

ЗАГНІЗДИ́ТИСЯ, ізди́ться, *док.* 1. Док. до **гнізди́тися** 1. *В дуплі тої верби загніздилася чорна Гадюка* (І. Франко); *Кілька десятків пар рожевого пелікана загніздилися в Чорноморському біосферному заповіднику, а кучерявий пелікан робить спроби гніздування на озерах Придунайського регіону* (із журн.).

2. *перен.* Міцно вселитися, укоренитися, закріпитися, запанувати. — *Тяжкі часи настали в родині Івана по смерті ґазди. Загніздилось безладдя, спливали гаразди, продавались царинки одна по одній* (М. Коцюбинський); *В серці загніздилася глибока, пригнітаюча, немов безконечна, туга, котру викорінити старалася я всіма силами* (О. Кобилянська); *Ми країна вільна, у нас тут прохідний двір. Часом щось таке загніздиться — ніякий протяг не видме* (Л. Костенко).

ЗАГНІ́Т, у, *ч., рідко.* Жар від соломи або трісок, що використовується для загнічування виробів з тіста. *Рубайте сосону* [сосну] *здорову та беріте тріски на загніт, — щоб славний коровай був на ввесь світ* (Сл. Б. Грінченка).

ЗАГНІТИ́ТИ *див.* **загні́чувати.**

ЗАГНІТИ́ТИСЯ *див.* **загні́чуватися.**

ЗАГНІ́ЧЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **загніти́ти** 1. *Довгі листи загнічених пирогів з грибами стояли уже на столах* (П. Панч); *На білій пілочці стояли горнята-близнюки, лежав загнічений хліб, шматок сала, цибуля з пір'ям і кілька яблук* (М. Стельмах); *На столі стояло горнятко .. Обіч нього лежала дерев'яна ложка та кусень густо загніченого коржа з соснової заболоні* (М. Сиротюк); * Образно. — *Куди їх тобі? — підтрясла* [Тодорка] *яблуками в подолі. Він подивився на її загнічені на сонці коліна й сказав: — Сип на стіл* (Б. Харчук).

2. *рідко.* Дієпр. пас. до **загніти́ти** 2. *Хлопці* [семінаристи] *нічого собі, тільки таки трошки загнічені спеціальним вихованням* (Леся Українка); *Громовий голос Козлорожина і солдафонські манери помітно гнітили й так загнічене національною ідеєю незбориме воїнство* (Г. Тарасюк).

ЗАГНІ́ЧУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **загні́чувати** 1. *Із поняттям гніву як горіння пов'язані слова "ґніт" (у каганці, свічці); "загнівка" (місце у печі, куди згрібають вугілля); "загніт" (жевріючі вуглини, солома, тріски для загнічування хліба)* (з наук. літ.); *Вербу використовували для загнічування паски* (із журн.).

ЗАГНІ́ЧУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАГНІТИ́ТИ,** ічу́, ітиш, *док.* 1. *що.* Пекти вироби з тіста так, щоб утворилася світло-коричнева кірка; зарум'янювати. *До двору, дружечки, до двору! ламайте сосонку додому, да коліть її на загніт, да загнічувать коровай* (Сл. Б. Грінченка); — *Проходьте, люди добрі, сідайте, коли ваша ласка. Я вже хлібець загнітила, невзабарі й витягну* (В. Чемерис); * Образно. *Розсипле* [сонце] *над хуторами рубіни, .. загнітить лободу і кожний лист на осокорах і — попливе, радіючи, в голубому проваллі...* (І. Микитенко).

2. *кого, що, рідко.* Те саме, що **пригні́чувати.** *В житті я ніколи не був настільки незалежним, щоб мене, коли вже не*

загнічувала, то хоч не "мулила" чия-небудь натура (Леся Українка); *Дяк сп'янілою головою, а може, перенабитим животом загнітив у собі страх* (Валерій Шевчук).

ЗАГНІ́ЧУВАТИСЯ, ується, *недок.*, **ЗАГНІТИ́ТИСЯ,** і́титься, *док.* 1. Набувати світло-коричневого кольору, зарум'янюватися (про печені вироби з тіста). *З кухні дихнуло гострим запахом хліба, що загнічувався в печі, та різної їжі, що готувалася для боярського столу* (В. Малик); *— Мамо, доставайте вже хліб, а то загнітиться, — прояснiла Уляна, витираючи обличчя* (С. Добровольський).

2. *тільки недок.* Пас. до **загні́чувати.** *Пундики загнічуються нашими кухарями до хрусткої скоринки* (із журн.).

ЗАГНО́ЄННЯ, я, *с.* Дія і стан за знач. **загнóїтися.** *Загноєння рани;* * Образно. *Пам'ятаєте, пане Кампіане, що відповіли-сьте мені, коли я нагадував вам про загноєння міста? Ви сказали, що гній виліковує проказу* (Р. Іваничук).

ЗАГНОЇТИ *див.* **загнóювати.**

ЗАГНОЇТИСЯ *див.* **загнóюватися.**

ЗАГНО́ЮВАННЯ, я, *с.* Дія і стан за знач. **загнóювати** і **загнóюватися.** *На обпечених ділянках тіла утворюються токсини. Мікроорганізми спричиняють загнoювання ран* (з навч. літ.); *Пастеризована біомаса подається в реакторний блок, де відбувається процес її загнoювання* (з наук. літ.).

ЗАГНО́ЮВАТИ, юю, юєш, *недок.*, **ЗАГНОЇ́ТИ,** ою́, ої́ш, *док., що, рідко.* 1. Доводити що-небудь до гниття. *— Це такі болячки, що було б ліпше їх повирізувати та геть повикидати, щоб не загноїли усього нашого тіла, — обізвався щирий Данило Виговський* (І. Нечуй-Левицький); * Образно. *Як і належить прокляттю, тебе знайде .. зневірливе люте безчасся, загноїть кров старими й недавніми прикрощами, неспокутним гнівом, причину якого, здавалося б, годі і відшукати* (Є. Пашковський).

2. Те саме, що **угнóювати.** *Якби загноїв добре землю, то б виросли здорові конопли* (Сл. Б. Грінченка).

ЗАГНО́ЮВАТИСЯ, юється, *недок.*, **ЗАГНОЇ́ТИСЯ,** ї́ться, *док.* Починати гноїтися; вкриватися гноєм. *Рани стигматиків не загнoювалися й не запалювалися* (із журн.); *Знову урізала* [Люба] *палець .. Ще загноїться рана* (П. Автомонов); *Археолог не надав цьому інциденту ваги, однак палець посинів, розпух, загноївся і втратив функціональність* (Ю. Іздрик).

ЗАГНУ́ЗДАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **загнузда́ти.** *Загнузданий Хмельницького рукою, по бруку дзвонить копитами кінь* (В. Сосюра); *Вернувся до підвід. На подвір'ї все готове, опалки зняті, коні загнуздані, візники чекають* (У. Самчук); *Десь позаду чувся шум океанських хвиль, нагадуючи про грізну силу не загнузданої людиною стихії* (Іван Ле); *Співали бурсаки, танцювали цигани, водячи загнузданого ведмедя* (І. Пільгук); // **загну́здано,** *безос. пред. Коні загнуздано заздалегоди* (В. Підмогильний); *Усе відоме Франції, що в нашій Державі діється, — .. і те, Як короля загнуздано старого, І джерело, з якого все те плине* (М. Рильський, пер. з тв. В. Шекспіра).

2. *у знач. прикм., перен.* Приборканий, стриманий. *Старшина Карабут дозволив загнузданій усмішці оволодіти нижньою частиною свого обличчя* (М. М. Тарновський).

ЗАГНУЗДА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **загнузда́ти.** *Вчені уважно дослідять проблему Великого Дніпра, Великої Волги, зупинять численні варварські проекти так званого загнуздання природи, які ведуть до катастрофічних наслідків* (О. Бердник).

ЗАГНУЗДА́ТИ *див.* **загну́здувати.**

ЗАГНУЗДА́ТИСЯ *див.* **загну́здуватися.**

ЗАГНУ́ЗДОК, дка, *ч., рідко.* Те саме, що **вузде́чка.** *Скочив* [Івась] *з воза і забіг наперед. Впився в загнуздок, замахнувся кулаком* (В. Дрозд).

ЗАГНУ́ЗДУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **загну́здувати.** *На непокірливих і лякливих конях без загнуздування їздити не можна* (з навч. літ.).

ЗАГНУ́ЗДУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАГНУЗДА́ТИ,** а́ю, а́єш, *док.* 1. *кого.* Укладати, вправляти вудила вуздечки в рот коневі або іншій тварині. *Взагалі рідко коли його загнуздував* [Мокій], *кінь слухався повода й так* (Ю. Мушкетик); *Іван — мужицький син загнуздав того коня, .. скочив на нього та й помчав у далеку путь* (А. Шиян); *І, рвонувши пута, заіржавши дико, Знов майнули коні, і — не зупинити. І — не наздогнати, і — не загнуздати, Їм степи під ноги будуть роси слати* (П. Гірник); // *що, перен.* Закріплювати, закручувати що-небудь чимсь (мотузком, дротом і т. ін.). *Душнер ловить за шнурки ніжку* [Труди], *загнуздує її й підводить заросле пукатооке, серйозне лице* (В. Винниченко); *Вдягнена чи то в гуньку, чи то в шинелину, ще із війни, вона загнуздувала на валянках великі калоші* (Б. Харчук).

2. *кого, що, перен.* Підкоряти своїй волі; приборкувати. *— Не взивай імені Господа Бога надаремно, а мене не доводи* [доводь] *до того, щоб я мав загнуздувати тебе, як .. коняку, — відповів Кочубей, виведений жінкою з рівноваги* (Б. Лепкий); *Так будь же розумна людина: Сліпеє чуття загнуздай, — Не дуже вдавайся в кохання, І будеш ти мудрим украй* (А. Кримський); *Це він — Іван Бойко загнуздав ріку, куди ширшу за Віслу, і спорудив Дніпрогес* (С. Журахович); *Марную день на пошуки незримої німої суті в сутінках понять. Шалене слово загнуздавши римою, влітаю в ніч. Слова мене п'янять* (Л. Костенко).

ЗАГНУ́ЗДУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.*, **ЗАГНУЗДА́ТИСЯ,** а́юся, а́єшся, *док.* 1. *тільки недок.* Пас. до **загну́здувати.** *Загнуздується дикий кінь, підкорений волі господаря* (із журн.).

2. *перен., розм.* Те саме, що **запряга́тися** 2. *Треба спішно йти по хліб. — Це ти поки загнуздаєшся, так і рак свисне* [каже мені мати] (з мемуарної літ.).

ЗАГНУ́ТИ *див.* **загина́ти.**

ЗА́ГНУТИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **загну́ти** 1. *Черевик мав якийсь надто гострий носик, трохи на кінці загнутий, він нагадував татарські сап'янці* (М. Хвильовий); // **за́гнуто,** *безос. пред. Колосся не зламано, а загнуто приблизно в дюймі над землею так, що життєвий цикл рослин не припиняється* (з газ.).

2. *у знач. прикм.* Який загнувся (у 1 знач.). *Мастор вернувся навмисне, ніби поправити загнутий ріжок килима* (Н. Королева); *Тьмяно і якось холодно полискують загнуті догори рейки, а далі по насипу лежать скособочені, вивернуті шпали* (В. Кучер); *Плоди череди — сім'янки із шипами — покриті загнутими зубчиками* (з навч. літ.).

ЗАГНУ́ТИСЯ *див.* **загина́тися.**

ЗА́ГОВИНИ, вин, *мн.* Останній день перед постом, коли можна їсти скоромне (сало, м'ясо і т. ін.). *Гурток зібрався вперше в заговини перед Великим постом* (Ф. Бурлака); *27 листопада відзначають пущення (у центральних районах України його називають Пилипівчані запусти, а на Слобожанщині — заговини)* (із журн.).

ЗАГОВІ́Р, во́ру, *ч.*, *розм.* Замовляння. [З н а х а р:] *Без шепотіння та без заговору не можна* (М. Кропивницький); *Особливістю його пастухівства було те, що він ніколи не вживав жодних чарів, примівок* [примовок], *ворожбитства, усіх отих спльовувань, заговорів* (Г. Хоткевич); * У порівн. *Лечу крізь ніч! Цілую очі міста! Мов заговір, ім'я його шепчу. І голос той, риданнями зім'ятий, всотаю в себе, мов суха земля...* (О. Забужко).

ЗАГОВІ́ТИ *див.* **заговля́ти.**

ЗАГОВІ́ТИСЯ *див.* **заговля́тися.**

ЗАГОВЛЯ́ТИ, я́ю, я́єш, *недок.*, **ЗАГОВІ́ТИ,** і́ю, і́єш, *док.* Востаннє їсти скоромне напередодні посту. — *Будуть у нас поросятка, а то чи заговляти, чи розговляться — все треба купити* (з казки); — *На сім тижні будемо говіти. Та гляди ж мені: щоб ти зараз з церкви і був тут. Коли прийдеш зараз, то дам тобі обідати .. та й заговіємо* (Г. Квітка-Основ'яненко); [З і н ь к а:] *А коли всі збираються розговлятися, а їй хочеться заговіти, то ви теж не знаєте, що це значить?* (П. Куліш); * Образно. [М а р и н а П е т р і в н а:] *Кефір пив? Заговій до вечері.* [Б е з к о р о в а й н и й:] *Клята комплекція!* (І. Муратов); — *На оцих шістнадцяти сигаретах ти й заговієш — більше не дам ні однієї, хоч благай, хоч не благай* (М. Дашкієв).

ЗАГОВЛЯ́ТИСЯ, я́юся, я́єшся, *недок.*, **ЗАГОВІ́ТИСЯ,** і́юся, і́єшся, *док.* Те саме, що **заговля́ти.** — *Сьогодні ж останній день Масниці. Дядьки заговляються* (Д. Бузько); * Образно. [Г а н н а:] *Як же твої празники минули?* [З і н ь к а:] *Слізьми розговілася, слізьми й заговіюся* (М. Кропивницький).

ЗАГОВО́РЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **заговори́ти** 3. *Він* [солдат] *почував себе заговореним від смерті й надсильним* (О. Довженко); *Дід щовесни і щоосені шукає клад, .. та ніяк не може на нього натрапити — клад заговорений* (Ф. Бурлака); *Не допомагало* [Охрімові] *зілля, викопане до схід сонця, освячене росами, заговорене шептухами* (В. Речмедін); * У порівн. *Він би ладен уже був умерти, але кулі його чомусь не брали, оминали, ніби він заговорений...* (І. Багряний); // **загово́рено,** *безос. пред.* — *Легиний* [ґрунт] *уже позаймали. А на цьому давно вже й не орано — як заклято, як заговорено!..* (Л. Костенко).

ЗАГОВОРИ́ТИ *див.* **загово́рювати.**

ЗАГОВОРИ́ТИСЯ *див.* **загово́рюватися.**

ЗАГОВО́РЮВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **загово́рювати** 3. *Тарас вловив мелодію .. Він таки її десь чув, цю, може, ще язичницьку молитву-заговорювання малого зела-древа й землі, що має дати паростку могуть і силу велета...* (Василь Шевчук); *Прислів'я, повір'я, пісні, казки, баяння (заговорювання) втілюють дидактичні принципи народної педагогіки* (з наук. літ.).

ЗАГОВО́РЮВАТИ, юю, юєш, *недок.*, **ЗАГОВОРИ́ТИ,** орю́, о́риш, *док.* 1. *що, до кого, з ким і без дод.* Починати розмову, бесіду, звертаючись до кого-небудь; вступати в розмову з ким-небудь. *Лошаков, видно, радий, граючи весело очима, ходив по хаті і заговорював то з тим, то з другим із дворян* (Панас Мирний); *Васько змінив свою тактику. Він почав заговорювати до дівчини* (Ю. Збанацький); *Коли він зайде, то все щось заговорить до тітки, зажартує* (Н. Кобринська); *Поперед ворота проходили люди, і ніхто з бабою слова не заговорив* (В. Стефаник); *Кирпань не сперечався, ще більше погорбився й заговорив улесливо: — Та й у самім ділі, заходь, куме!* (М. Хвильовий); *Потім до жінки заговорив* [Іван]: — *А знайди лишень, Маріє, мішок* (А. Головко); // Робити натяк, говорити з натяком, умовляти на що-небудь. *Завіновський почав піддобрюватись до тещі та все заговорював, щоб вона оддала йому свою третину городу* (І. Нечуй-Левицький); *Марко кілька разів заговорював, щоб їхати далі, та Петро й думати про те не хотів* (А. Чайковський); // *тільки док., про кого — що і без дод.* Почати говорити про когось, щось, обговорювати кого-, що-небудь, роблячи широковідомим. *На другий же день трохи не все місто заговорило про Парасчину болість, — чого вона і від чого* (Панас Мирний); *Першого року про ланкову Олену Троян пішла чутка по району, другого року в області заговорили, а на третій — нагородили її орденом* (В. Кучер); *Уперше заговорили про можливість евакуації в суботу ввечері, годині об одинадцятій* (Ю. Щербак); // *тільки док., перен.* Почати видавати виразні звуки (про музичні інструменти, вогнепальну зброю). *Як музика тільки поведе смичком по струнах, і заговорять вони то зично-радісно, то журливо-плакучо* (Панас Мирний); *Потім заговорили кулемети віддалено і глухо* (І. Цюпа); *Звук басолі ніби розплився в скрипковій темі і тут же чітко виділився у самостійний мотив .. І зразу ж у такт басолі заговорив бубон* (Б. Левін).

2. *у кому, перен.* Виявлятися в певній поведінці, настроях, діяльності і т. ін. *Як жінка і мати двох дітей, Олена не могла залишатися спокійною та байдужою, в ній заговорили гордість і честь* (Григорій Тютюнник); *Заговорив у Толі старий, досвідчений розвідник, який не раз робив переполох в німецьких окопах* (В. Козаченко); *Професійна офіцерська гоноровитість раптом прокинулась, заговорила в ньому* (О. Гончар).

3. *кого, що.* Впливати на кого-, що-небудь; уміло говорячи, переконувати в чомусь кого-небудь. *Тільки тоді, коли голова комісії сказав: "Досить", я пожалкував, що .. так мало дали говорити. А міг би, здавалось, заговорити всю комісію* (Ю. Збанацький); — *Щось ви сьогодні неговіркий. — Наговоривсь із слідчим. — А він такий, що заговорить будь-кого!* (Василь Шевчук); // Відвертати увагу або втомлювати розмовою. — *Ви, діду, не заговорюйте нас, — сердито сказав Горовий. — Ми вас категорично запитуємо: чому не сповістили про хворобу?* (О. Бердник); *Вони вже умовилися. Доктор Івановський заговорить пацієнтку, тим часом професор Трембовський напише записку до психіатричної і пошле її з таксі* (Ю. Смолич); — *Ну, пробач, Тарасе, що я тебе заговорила. Поїду я. Коні досі відпочили* (Ю. Збанацький); // Заворожувати, зачаровувати магічним словом. *Що куля минає, то ще й нічого: єсть такі діди, на Чорноморії були, від кулі теж заговорюють, по книгах чорноморських вичитали* (М. Хвильовий); — *Коли б же його заговорити або заворожити, щоб він каменем став* (І. Нечуй-Левицький).

4. *док. і рідко недок.* Починати говорити, користуватися мовою, промовляти слова. *Вважають, що молодша дитина в родині заговорює пізніше за інших* (з наук.-попул. літ.); — *Хто то? — спитала Марина. — Заговорила! Слава Богу, заговорила! — почула вона чийсь голос* (Панас Мирний); — *Ніхто ніколи не чув, щоб він засміявся або заговорив так, як людська дитина... Завжди сиділо то само десь в куточку і щось думало та й думало* (І. Керницький).

◊ **Гові́рить (обзива́ється, озива́ється) / заговори́ла (обізва́лася, озва́лася) кров** *див.* **кров; Заговори́ла (прокі́нулася) сві́сть** *див.* **сві́сть; Заговори́ло (ви́лізло) нутро́** *див.* **нутро́; Заговори́ло (проки́нулось) сумлі́ння** *див.* **сумлі́ння; (1) Заговори́ти і́ншою мо́вою** — змінити своє ставлення до кого-, чого-небудь. *Йому здавалося.., що відтепер* [після закінчення війни] *люди мусять .. забути про все буденне, заговорити один до одного іншою мовою. Адже сьогодні все навкруги було іншим* (О. Гончар); — *Я не знаю, де мій син! .. — Не скажеш, старий шакале? — вигукнув Кребс. — Зараз ти заговориш іншою мовою!..* (В. Малик); **(2) Загово́рювати (забала́кувати, замовля́ти) / заговори́ти (забала́кати, замо́вити) зу́би:** а) відвертати увагу кого-небудь від чогось, переводити розмову на щось інше. *Дядько Янко, щоб заспокоїти родичок, напевно, щось розказує, заговорює зуби* (М. Ю. Тарновський); *Ідеаліст нещасний. Заговорив зуби, а я знову збився* (І. Микитенко); б) вводити в оману, дурити кого-небудь. — *У нас її* [філоксери] *нема! Старі люди скільки живуть, а такого не бачили. Не вірте, це він зуби нам замовляє! Це брехня* (М. Коцюбинський); — *Умієш ти* [цигане] *замовити зуби, та щоб після цього в печінці не кололо* (М. Стельмах); **(3) Загово́рювати сльо́зи** — заспокоювати, утішати, утихомирювати. — *Чого ж тепер Кирило мовчить? Чому не заговорює гірких сліз сиротливої дочки свого безталанного товариша?..* (Панас Мирний); **Ко́жна жи́лка (жи́лочка) дрижи́ть (гра́є, гово́рить, брини́ть, тремти́ть** *і т. ін.)* **/ задрижа́ла (загра́ла, заговори́ла, забрині́ла, затремті́ла** *і т. ін.) див.* **жи́лка; Се́рце заговори́ло** *див.* **се́рце.**

ЗАГОВО́РЮВАТИСЯ, ююся, юєшся, *недок.*, **ЗАГОВОРИ́ТИСЯ,** орю́ся, о́ришся, *док.* 1. *з ким і без дод.* Довго говорити, захоплюючись розмовою. *Попадались і тямущі люди.., і з ними не раз Борис заговорювався до пізньої ночі* (І. Франко); — *А що ж отеє ми так заговорились? — озвавсь Сомко. — Давно пора по чарці да й за стіл* (П. Куліш); — *Тітка Уляна хоч би як заговорилася, а до корів не спізниться й на хвилину, — усміхнулася Ольга Яворська* (С. Журахович); — *Пізно вже, мабуть. Так оце засидівся та заговорився з вами, якось охотніш і на душі стає. Бувайте здорові, Панасе Федоровичу* (М. Івченко).

2. *розм.* Казати зайве; забріхуватися. [Д е р е в і ц ь к и й:] *Говоріть, та не заговорюйтесь* (М. Кропивницький); — *Дівчино, говори, та не заговорюйся! — з серцем кинув Яків* (М. Стельмах); — *Слухай, Перелеснику, ти говори, але не заговорюйся, бо я тебе зараз вгамую!* (Ю. Покальчук).

3. *тільки недок.* Говорити, збиваючись, безладно, напівсвідомо. *За цей короткий час .. він значно змінився на гірше: якийсь він став жовтий, прозорий, аж світиться і вже зовсім заговорюється* (М. Коцюбинський); *Чи то через контузію, чи просто через старість підполковник заговорювався і молов часом таке, що не держалося купи* (Б. Антоненко-Давидович); *За день жар збільшився, і Кривоніс почав уже заговорюватися* (П. Панч).

ЗАГОГОТА́ТИ, очу́, о́чеш, **ЗАГОГОТІ́ТИ,** очу́, оти́ш, *док., розм.* Почати гоготати, гоготіти. *Юрба зрозуміла, з яких причин Явтух одмовився взяти коня, і загоготала так, що, здавалося, навколо задвигтіла земля* (Г. Епік); *Коли повітря загоготало громом, всі в залі потягнулися до вікон* (О. Гончар); *Скоро полум'я зміцніло, загоготало, завирувало* (В. Малик); *На двох купальське вогнище розпалене Загоготіло ранком, як колись* (О. Білаш); // *безос. Дивлюсь, — уже і кухні займаються, і костьол запалав .. Загоготіло навкруги, як у пеклі, тріщить, лущить, палає* (Панас Мирний); *Вона почула, як у степу раптом зашуміло, загоготало й пішов кінський тупіт. То до села наближався дорогий загін з її Михайликом* (М. Хвильовий).

◊ **Аж** *(рідко* **тільки) луна́ йде (розляга́ється,** *рідше* **гоготи́ть** *і т. ін.)* **/ пішла́ (розлягла́ся,** *рідше* **загоготі́ла** *і т. ін.) див.* **луна́.**

ЗАГОГОТІ́ТИ *див.* **загогота́ти.**

ЗАГО́ДЖУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **заго́джувати.** *Загоджування напасників не є новим у нашому житті* (з газ.).

ЗАГО́ДЖУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАГОДИ́ТИ,** оджу́, о́диш, *док., кого.* Годити кому-небудь з корисливою метою, підкупляючи, роблячи послуги і т. ін.; задобрювати. *Балабуха .. нічого не вдіяв. Вже він і титаря загоджував, і дідів загоджував, й говорив проповіді, котрих ніхто не розумів, — і все нічого не помогло. Громада стала гопки проти його* [нього] (І. Нечуй-Левицький); *Старшина побив мене та загодив справника — півсотні карбованців одвіз* (Сл. Б. Грінченка); [Ц о к у л ь:] *Ну, Мелашка, то прямо чортом дише!.. Дарма, треба і її чим-небудь загодить, щоб не пащекувала* (І. Карпенко-Карий); *Що ж, доведеться дзеркало придбати Та загодить десятків два кравців, Щоб одягнутись якнайчепурніше* (Борис Тен, пер. з тв. В. Шекспіра); // *діал.* Тішити, задовольняти. *Коли б моя воля, то я з глитайні три шкури злупив би, а бідноту загодив би* (В. Речмедін); *Почувалась* [Миловидка].., *може, й не так, як при рідній мамі, та все ж почувалась незле, ба навіть мала втіху від того, що її жаліють, стараються загодити* (Д. Міщенко).

ЗАГОДИ́ТИ *див.* **заго́джувати.**

ЗАГОДО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **загодува́ти.** *Є у сажу кабанець загодований От — і не страшно Різдва!* (Я. Щоголів); * Образно. *Чикаго, загодований снігами по зав'язку чи просто лиш по вуха, ледь блимав жужмом хмарочосів* (І. Драч).

ЗАГОДО́ВАНІСТЬ, ності, *ж.* Стан за знач. **загодо́ваний.** *Загодованість кабанця тішила око* (із журн.).

ЗАГОДО́ВУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **загодо́вувати.** *Практика загодовування дітей (а порції чималенькі) дає негативні результати* (із журн.); *В Україні застосовано автоматичну технологію загодовування бджолиних сімей на зиму* (із журн.); *Загодовування тварин.*

ЗАГОДО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАГОДУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док., кого.* Надмірно годуючи, даючи занадто багато їсти кому-небудь, доводити до пересичення. *Бабуся пестила онучат: подавала їм сніданок до ліжка, загодовувала солодощами* (В. Канівець); — *Віктор.., скільки ж це ми з тобою не бачилися? Ой, а потовстів як! Був же, як очеретина. Жінка загодовує?* (Ю. Мушкетик); — *Бережись, а то мати загодує тебе* (Б. Грінченко); — *Ви, Одарко Пилипівно, хочете мене просто загодувати! А чому ви самі нічого не їсте?* (Б. Антоненко-Давидович); // Те саме, що **відгодо́вувати.** — *Не журись, Чіпко, — каже, радіючи, Мотря .. — Одберу місцину, картоплі насаджу, на зиму буде!.. А к Різдву загодуємо свиню...* (Панас Мирний).

ЗАГОДУВА́ТИ *див.* **загодо́вувати.**

ЗА́ГОДЯ, *присл., розм.* Те саме, що **заздалегі́дь.** — *Тільки, діду, я загодя скажу, що в мене є невеличкий хлопчик* (І. Нечуй-Левицький); *Марія скоро помітила Юрків замір і*

загодя люто вдарила його по руці (П. Козланюк); *Думка його вічно забігала поперед подій і ятрила душу загодя до лиха* (Р. Андріяшик); *— От і сьогодні хотів загодя прийти з причалу, приготувати тобі вечерю* (В. Яворівський).

ЗАГО́ЄНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **загоїти.** *Він визначився в боях під Львовом і прийшов до нас ще з не зовсім загоєною раною* (А. Чайковський); * Образно. *Розмова з Василем роз'ятрила старе серце, старі рани, вже загоєні старістю та швидким часом* (І. Нечуй-Левицький); *В Дуниному голосі чуються не загоєні ще ревнощі* (Б. Антоненко-Давидович); // **заго́єно,** *безос. пред. — Живою водою його рани загоєно, — говорить Мурза* (А. Шиян).

2. *у знач. прикм.* Який загоївся. *Сверблять загоєні рани* (Ю. Яновський); *Я здер з себе сорочку і .. побачив у себе на ребрах декілька загоєних багрових шрамів* (Д. Білий).

ЗАГО́ЄННЯ, я, *с.* Дія за знач. **загоїти** і стан за знач. **загоїтися.** *Закономірність загоєння незрослих переломів великогомілкової кістки вивчено за допомогою використання функціональних навантажень на пошкоджену кінцівку* (з наук. літ.); *Активне лікування сприяє швидкому загоєнню рани та запобігає розвитку ускладнень* (з навч. літ.).

ЗАГО́ЇТИ *див.* **загоювати.**

ЗАГО́ЇТИСЯ *див.* **загоюватися.**

ЗАГО́ЙДАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **загойда́ти** 2. *Трохи поодалік від берега, загойдані хвилями, дрімають табунцем чайки* (В. Логвиненко); * Образно. *От би він зараз ліг .. і, напевно, загойданий втомою та пропасницею, заснув би* (І. Багряний); *Повільно поверталася* [Марія] *додому, вже загойдана хвилями споминів, майже дотикових та живих* (Валерій Шевчук).

ЗАГОЙДА́ТИ *див.* **заго́йдувати.**

ЗАГОЙДА́ТИСЯ *див.* **заго́йдуватися.**

ЗАГО́ЙДУВАННЯ, я, *с.* Дія і стан за знач. **заго́йдувати.** *Одним із чинників, які несприятливо впливають на корабельних фахівців, є загойдування* (з газ.); *Обидва наші хлопчики спершу засинали під загойдування в ліжечку* (із журн.).

ЗАГО́ЙДУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАГОЙДА́ТИ,** а́ю, а́єш, *док.* 1. *кого, що.* Починати гойдати. *Перша хвиля від пароплава набігла несподівано й весело, загойдавши дівчину, наче в колисці* (О. Донченко); *Галя кинулася до колиски, взяла дитя на руки, загойдала його, заспівала котика* (М. Стельмах); *Перший вал високо підкинув ніс шлюпки.., потім вали побігли один за одним і так загойдали шлюпку, ніби хотіли розломити її навпіл* (П. Загребельний); // *тільки 3 ос.* Гойдаючи, доводити до ослаблення, хворобливого стану; закачувати (у 2 знач.). *Довго хилитали машини перенервованих людей, загойдали їх зовсім уже* (І. Багряний); // *безос. Вітер подужчав, їх* [людей] *стало кидати серед хвиль, загойдувало* (О. Гончар).

2. *кого.* Заспокоювати, присипляти кого-небудь гойдаючи, колишучи. *Дуня .. загойдує неспокійну дитину* (Б. Антоненко-Давидович); * Образно. *— Щасливий біг історії вганяє в сон, загойдує, а драматичний чи трагедійний навіть .. примушує .. мислити, духовно жити!* (Василь Шевчук); *Спокій переліску .. загойдав Мусія Романовича* (І. Сенченко).

ЗАГО́ЙДУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.*, **ЗАГОЙДА́ТИСЯ,** а́юся, а́єшся, *док.* 1. *тільки док.* Почати гойдатися. *Йому видалось зразу, що сьогодні народне свято, що ось-ось раптом загра катеринка і загойдаються на гойдалці люди* (М. Коцюбинський); *Пліт загойдався на хвилях, швидко посуваючись до катера* (Іван Ле); *Затремтіли осики, заметалися сосни, загойдалися вікові дуби дедалі сильніше та поривніше* (А. Шиян); * Образно. *Андруха завдав рушницю на спину, його .. тінь загойдалася між хрестами* (В. Яворівський).

2. *тільки недок., рідко.* Пас. до **заго́йдувати** 2. *Загойдується дитина в колисці* (із журн.).

ЗАГО́ЙКАТИ, аю, аєш, *док., діал.* 1. Почати гойкати. *Завйокали, зацмокали, загойкали підводчики, заскрипіли вози, один за одним, поволі і обережно, виїжджали на дорогу* (У. Самчук); *Рвучко озирнулися обидва. В лісі .. раптом по-турецькому загойкали збройні вершники* (Іван Ле).

2. *кого.* Зневажити, осміяти кого-небудь. *Боринця обступили з усіх боків. Його затюкали, загойкали, зробили людським посміховищем, що він, мовляв, за малу корівчину хоче взяти такі великі гроші* (С. Чорнобривець).

ЗАГО́ЛЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **заголи́ти**[1]. *Тося лежала на підлозі так, як було її кинуто, розпатлана, з заголеною ногою, не поворухнувшись* (М. Івченко); *До заголеного рожевого стегенця переляканої пані Роксолани повзе, звиваючись, якась руда зміючка* (О. Ільченко); *Обличчя та заголені до ліктів руки Кашубського були темно-шоколадного кольору* (Л. Дмитерко); *Заголений по пояс тесть колов на паливо дубові пеньки* (Є. Пашковський); * Образно. *Я хотіла прилучити чистий, я сказала б, святий романтизм своєї натури до заголеної й брудної правди життя, але це моє бажання розбивалось об глуху стіну наманікюреного віку* (М. Хвильовий).

ЗАГОЛИ́ТИ[1] *див.* **заго́лювати**[1].

ЗАГОЛИ́ТИ[2] *див.* **заго́лювати**[2].

ЗАГОЛИ́ТИСЯ *див.* **заго́люватися.**

ЗАГОЛІ́ТИ, іє, *док., рідко.* Почати голіти (у 1 знач.). *Спустила* [молодиця] *з плеча мережану со́рочку. Заголіла спина...* (С. Васильченко).

ЗАГОЛО́ВКОВИЙ, а, е. Стос. до заголовка. *Можна порізному класифікувати заголовкові комплекси періодичних видань: за типом, функцією, мовними ознаками тощо* (з наук. літ.); *У лівій частині словникової статті фразеологічної лексикографічної системи виділено заголовковий фразеологізм, його варіанти та деривати* (з наук. літ.); *Заголовковий рядок програми подає інформацію про файл* (з навч. літ.).

ЗАГОЛО́ВНИЙ, а, е. Який слугує заголовком, для заголовка. *Українські стародруки часто-густо є шедеврами особливого синтетичного мистецтва книги, а їхні "форти" (заголовні аркуші) та ілюстрації здатні бувають милувати око, виховувати смак глядачів* (з наук. літ.); *Словникові статті систематизовано за алфавітом заголовних термінів* (з наук. літ.).

Заголо́вна роль *див.* **роль.**

△ **Вели́ка** *(рідко* **заголо́вна)** **бу́ква (лі́тера)** *див.* **бу́ква.**

ЗА́ГОЛО́ВОК, вка, *ч.* Назва будь-якого твору, його частини, розділу або статті, повідомлення, назва газети, журналу і т. ін. *Книжка буде мати заголовок "Тіні забутих предків"* (М. Коцюбинський); *Він .. бере перо і пише заголовок своєї нової статті* (П. Колесник); *Михайло шелестів газетними аркушами, перебігав поглядом по заголовках* (П. Загребельний); *Заголовок прийнято вважати обличчям газети, це своєрідний компас, який орієнтує читача на її шпальтах, формує ставлення до газетного виступу* (з наук. літ.).

ЗАГОЛО́МШЕНИЙ, а, е, *діал.* Дієпр. пас. до **заголо́мшити.** *Ти, як мені здається, заголомшений превеликим щастям своєї сестріниці, забув уже задивлятися на речі тверезими очима!* (О. Кобилянська).

ЗАГОЛО́МШИТИ, шу, шиш, *док., кого, що, діал.* Приголомшити. — *То ви вже в хаті мали з ним суперечку, Гьоргію? — Та хотів мене заголомшити. Як ні* [мені] *угрів кулаком межи очі, то кажу вам, що тут-тут було падати* (В. Стефаник); // Заспокоїти, затамувати. — *Я рвалася до роботи, аби заголомшити в собі той біль, що мені під серце підступав* (Л. Мартович); *З туги за ним я терпіла невиносимі муки. Щоб одначе заголомшити себе.., я подала своєму пізнішому чоловікові .. руку в надії, що переломлю тим у собі весь жаль і гризоту совісті* (О. Кобилянська); // *безос.* [В і д ь м а:] *Бодай нашим ворогам Послípило й поглушило. Мозок геть заголомшило!..* (М. Кропивницький).

ЗАГОЛО́МШИТИСЯ, шуся, шишся, *док., діал.* Заспокоїтися. *Виднілись .. безмежні горизонти нової, ще кращої і приманнішої роботи, що забутись хоч на годинку, заголомшитись чи то картами, чи трунком Борис уважав би для себе простою стратою* (І. Франко).

ЗАГОЛОСИ́ТИ, ошу́, о́сиш, *док.* Почати голосити *(див.* **голоси́ти**[1]*). Дитина, не вміючи оборонитися від цуценяти, ще й дужче заголосить, думаючи, що хто-небудь прибіжить його оборонити* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Пішла селом, Плаче Катерина; На голові хустиночка, На руках дитина. Вийшла з села — серце мліє; Назад подивилась, Покивала головою Та й заголосила* (Т. Шевченко); *Заголосили нестримно, затужили жінки* (І. Багряний); *Жалібно заголосило жіноцтво, мати з батьком заплакали-заридали, й навіть заплакали дядьки* (Є. Гуцало); *Баба припала лицем до подушки, та як заголосить! — О, моя ж дитино-о, та моя й до-чечко-о... та коли ж і сподіваться тебе... та з яким же ти зятем і прийдеш до мене?* (А. Тесленко); * Образно. *Сопілка заголосила востаннє, перейшла в жалібний хрипіт і затихла* (Мирослав Ірчан); *Заголосила трубка: — Тоді тобі привіт! Ославлять журналісти Район на цілий світ* (А. Крижанівський).

ЗАГОЛУ́БИТИ, блю, биш; *мн.* заголу́блять; *док., кого, розм.* Осипати, втомити ласками. *Я дивлюся в твої переляканí очі, Я тебе заголубить, запестити хочу* (В. Симоненко); *Люби мене, а я тебе — за всіх і заголублю так, і зацілую, що ти розтанеш, — я це знаю, чую, як цей довірливий наївний сніг* (С. Йовенко); *Заголубити дитя.*

ЗАГОЛУБІ́ТИ, іє, *док.* 1. Почати голубіти; набути голубого кольору. *Воно* [море] *вже збудилось, здригнулось, заголубіло* (М. Коцюбинський); *Пізніше у прорізах між гіллям вгорі заголубіло світло, а далі запалились і золоті дукачі. Але внизу під деревами все снувалась півтемрява* (С. Скляренко); *Ось над баварськими Альпами заголубіло небо, скоро підніметься жовте сонце* (О. Гуреїв); *Надходив час зв'язку. Ласкаво заголубів екран* (О. Бердник).

2. Виділитися своїм голубим кольором. *Там, де гай осінній пожовклий, прозорий, поруділий, .. — раптом заголубіло щось* (П. Тичина); *Раптом — он, он попереду! — заголубіло кругле віконце, отвір, вихід з проклятих печер!* (В. Близнець); *Тоншає й тоншає кірочка льоду, доки не заголубіє, нежданo й казково, омите тоненькою водяною плівкою скло* (А. Дімаров); *Квіти яскраво заголубіли на білій скатертині* (М. Олійник); *Внизу заголубіли озера* (В. Чемерис).

ЗАГО́ЛЮВАННЯ[1], я, *с.* Дія за знач. **заго́лювати**[1]. *Демонстрація феміністок відбулася без заголювання, із правильними гаслами* (з газ.).

ЗАГО́ЛЮВАННЯ[2], я, *с.* Дія за знач. **заго́лювати**[2]. *Дуже мало дослідників згадують поширену в Україні зачіску "чуб" і заголювання потилиці* (із журн.).

ЗАГО́ЛЮВАТИ[1], юю, юєш, *недок.,* **ЗАГОЛИ́ТИ,** олю́, о́лиш, *док., кого, що, розм.* Відкривати частину тіла, знімаючи, піднімаючи або закочуючи одяг. *Нехай роблять, що знають, що хочуть. Ось вони ллють воду на голову. Ось для чогось заголюють рукав* (І. Багряний); *Тоні знову смішно від того, що, тільки рушиш* [на мотоциклі], *вітер раз у раз заголює тобі коліна, облоскочує* (О. Гончар); *Стрункий Бекір, в одній сорочці, заголив руки по лікоть .. і бив по струнах* (М. Коцюбинський); *Моя люба..! Підійми моєї творчості дух, положи у мої груди сонце, заголи свої перса на мить!* (М. Хвильовий); *Кривлячись, підкотив* [молодик] *холошу й заголив опухле коліно* (І. Росоховатський).

ЗАГО́ЛЮВАТИ[2], юю, юєш, *недок.,* **ЗАГОЛИ́ТИ,** олю́, о́лиш, *док., що.* Голячи, зрізувати, знімати під корінь бритвою волосся. *Шляхтичі вистригали високо волосся над вухами й бровами і високо заголювали потилиці* (із журн.); * Образно. *Заголили* [строковики] *до вечора степ, лежали покоси на верству від табору* (О. Гончар).

◊ **(1) Заголи́ти в солда́ти (москалі́),** *іст.* — забрати на військову службу. *Нарешті переказала* [пані] *до приставка* [пристава], *щоб дядька заголили в москалі. Дядько як почули це, та як чкурнули.., та двадцять років не було їх* (з переказу); *По улиці попідтинню Вдова шкандибає Під дзвіницю, сердешная, Руки простягати До тих самих, до багатих, Що сина в солдати Позаторік заголили* (Т. Шевченко); **(2) Заголи́ти ло́ба,** *іст.* — забрати в солдати (до 1874 р. призваним до царської армії виголювали передню частину голови). — *Я .. пароплави бачив тільки на Дніпрі .. Мені вже тоді так хотілося хоч раз прокататися на пароплаві. Але не встиг. Багато чого не встиг. Лоба заголили* (О. Шугай).

ЗАГО́ЛЮВАТИСЯ, ююся, юєшся, *недок.,* **ЗАГОЛИ́ТИСЯ,** олю́ся, о́лишся, *док., розм.* Відкривати частину свого тіла, знімаючи, піднімаючи або закочуючи одяг. *Вона, потрапивши у воду, .. високо підіймала халат .. "У-у, розтелепа! — відводив він свої злодійкуваті очі. — Заголюється по саму бороду. Хоч би старих посоромилась"* (Григорій Тютюнник); — *Ой людоньки, вона ще й заголюється!* (Б. Харчук); *Худий, прілоокий Папуля обіруч підсмикне одежу, заголиться по груди, вкотре демонструючи .. шрам від ножа* (Є. Пашковський).

ЗАГОМОНІ́ТИ, ню́, ни́ш, *док.* 1. Почати гомоніти, заговорити тихо, приглушено (звичайно про кількох або багатьох людей). *Тим часом в народі пішла чутка про волю .. Народ загомонів по ярмарках і розвозив гомін по селах* (І. Нечуй-Левицький); *От тільки недавно загомоніло все село про Івана Бондаря* (М. Стельмах); *Люди трохи повеселішали. Заворушились, загомоніли* (А. Дімаров); *Я .. повернуся тільки тоді, коли про мене загомонить уся земля — й Полянська, й Деревська, й Сіврська, й цілий світ* (І. Білик); * Образно. *Як понесуть товариша В нову світлицю, Загомонять самопали, Гукнуть гаківниці* (Т. Шевченко); *На світанку, вибиваючи хміль з голови, в місті загомоніли скорострілі* (І. Багряний); // Заговорити, звертаючись до кого-небудь. *Загомонів* [Нептун] *на вітрів грізно: "Чого ви гудете*

так різно? До моря, знаєте, вам зась!" (І. Котляревський); *Ой не голуб затуркотав, У віконце добиваючись: Загомонів козаченько, Любим словом озиваючись* (П. Куліш); *Під'їхавши, верхівці поздоровкались, загомоніли до запечаленого чимось чоловіка* (О. Гончар); // Зазвучати в розмові (звичайно про голос). *З сіней загомонів щось наставничий, богобоязний голос* (С. Васильченко); *За стіною почулася гуготнява, приглушено загомоніли голоси* (В. Речмедін).

2. *перен.* Почати утворювати безладні звуки; зашуміти. *Вітрило надулось, хвиля загомоніла, і човен помчав прудко, мов чайка морська* (Леся Українка); // *безос. У Галич звалилися нові полки угорського війська. Загуло, загомоніло по всіх дорогах від крикливих чужинців* (К. Гриневичева).

ЗАГОМОНІ́ТИСЯ, нюся, ни́шся, *док., розм.* Захопитися розмовою, заговоритися. — *Так хто ж так ходить! Пішла, загомонілась, запізнилась... З ким то ти говорила?* (М. Івченко); *У жвавій бесіді проходив день. Незчулися, як і за обід перевалило. Так загомонілися, засиділися* (І. Цюпа); — *Одначе, друзі, я ж і загомонілася, а роботи ось так, — провела ребром долоні по горлу* (Микита Чернявський).

ЗАГО́НЕЦЬ, нцю, *ч., діал.* Загінець. *Кождий лишив дома десь там свій загонець* (О. Кобилянська); — *А в бідної Параски — що... не присусідив Кавун останній загонець поля? — пригадав з другого вікна Клим Загоруйко* (П. Козланюк); *Доїхала мати впору до хати з загонцю, де жала* (М. Стельмах).

ЗАГО́НИСТИЙ, а, е, *розм.* 1. Якому властиві завзяття, сміливість або зухвалість, запальність. — *Побачимо, чиє буде зверху, а чиє насподі! — говорив писар до жінки. — Дуже вже загонистий та прудкий став о. Артемій* (І. Нечуй-Левицький); *Любов Федорівна відома по всій Україні як жінка загониста і язиката. Її слів не можна поважно брати* (Б. Лепкий); — *Навіть не присниться тобі, який в тебе браток загонистий та відчайдушний* (П. Козланюк); *Загониста діва, В коштовностях — як напоказ, Мій порух урвала дратливо: — Я щось не пригадую... вас* (Б. Олійник).

2. Сповнений завзяття або зухвалості. — *Тіло ж у тебе гарне. — Фріда опускає очі додолу, і на маленьких, як розрізана надвоє вишня, устах лукавиться загониста посмішка* (В. Винниченко); *Загонистий, глузливий сміх, що аж склянки дрижали, покривав цей одинокий тост* (Я. Качура); *Козаки Хмельницького з загонистими піснями наближалися до Січі* (П. Панч); *Прийде весна, і на ігрищах Бромія — Співів змагання і танців загонистих, Музика флейт гучномовних* (Борис Тен, пер. з тв. Арістофана); // *перен.* Грубий, непристойний. *Знову зчинився галас. Замелькали в повітрі кулаки, лягла над подвір'ям загониста лайка, вихоплювались .. погрози* (А. Шиян); *Самий дух загонистої австрійської вояччини був йому* [Ю. Федьковичу] *нестерпний* (І. Пільгук).

ЗАГО́НИСТІСТЬ, тості, *ж., розм.* Властивість за знач. **заго́нистий.** — *Ви, Маврикію Павловичу, здержуйте її загонистість, бо вона вишахрує на ті витребеньки багацько грошей* (І. Нечуй-Левицький); *Ласкавість.., дотепи, а особливо їжа та напитки заставляли тоді всю двірню забути про загонистість та непослідовність володаря* (Юліан Опільський); *Ставало весело, і мене проймала загонистість полеміки* (І. Кулик); *На місце емоційної загонистості починають приходити розважливість і роздумливість* (М. Вінграновський).

ЗАГО́НИСТО, *розм.* Присл. до **заго́нистий.** *Саня .. полемізувала часом різко й загонисто* (І. Нечуй-Левицький); *Гнат загонисто розсміявся* (С. Чорнобривець); *Він має такий самий нахил до акуратності, тихості, як і батько, але навмисне ходить неохайно, поводиться галасливо, загонисто, з викликом* (В. Винниченко); *Вранці вони* [тюремні охоронці] *жваво погукували, посвистували, загонисто й зухвало лаялись. Потім посмирніли* (І. Багряний).

ЗАГО́НИТИ *див.* **заганя́ти**[1].

ЗАГО́НИЧ, а, *ч., мисл.* Той, хто заганяє дичину під час полювання; нагонич. *Ми склали план дій, розподілили солдат* [солдатів] *на загоничів і стрільців, поставили на чолі кожного десятка досвідчених мисливців* (І. Росоховатський); *На їхні* [вельмож] *стріли й списи гнали звіра десятки тисяч загоничів, піднятих з усіх сіл цього краю* (П. Загребельний).

ЗАГО́НО́ВИЙ, а, е. Прикм. до **загі́н**[2]. *Організаційна робота в літньому таборі відпочинку передбачає проведення семінару з педагогічним колективом щодо організації загонових і загальнотабірних фізкультурних заходів* (з навч. літ.).

ЗАГОРА́ННЯ *див.* **загоря́ння.**

ЗАГОРА́ТИ *див.* **загоря́ти.**

ЗАГОРА́ТИСЯ *див.* **загоря́тися.**

ЗАГОРБА́ТІТИ, ію, ієш, *док., розм.* Стати горбатим; зігнутися від старості, важкої роботи. *На цій роботі не забагатієш, а загорбатієш* (Номис); * Образно. *Одним духом Манюня винесла нас .. під лопаті затаєного вертольота. Чорно й навалисто він загорбатів над нами* (М. Вінграновський); *Ситні поля загорбатіли скиртами, заврунились озиминою* (із журн.).

ЗАГОРДИ́ТИСЯ, джу́ся, ди́шся, *док.* Стати гордовитим, чванливим; зазнатися. — *Еге-е, то се наша Параска справді загордилася, панією сподівається бути! — казали вони* [парубки] (Панас Мирний); — *Син Глібів загордився, вважає, що він зі своїм Рюриком — пуп землі Руської. Видав сестру свою Ольгу за мого брата Всеволода, а нас, Ольговичів, цурається, не родичається!* (В. Малик); — *О, як загордився пан Антін. А який раніше був плохенький і сумирний* (С. Процюк); * Образно. *А дуб, загордившися, що до нього горнулася красуня смерека, гудів басом: гу-у...* (С. Чорнобривець).

ЗАГОРДІ́ЛИЙ, а, е. Дієпр. акт. до **загорді́ти.** *Опанувавши себе, Сахно зірвалася на ноги, щоб відказати гідно цьому загорділому, нахабному добродієві* (Ю. Смолич).

ЗАГОРДІ́ТИ, ію, ієш, *док.* Те саме, що **загорди́тися.** — *І ти скажи, як міняється людина! Недавно ж був простий собі парубок, а одружився з Шумейківною — бач, що з нього сталося. Загордів, знахабнів, людей ображає...* (А. Шиян); *Головний герой повісті М. Шеллі "Франкенштейн, або Сучасний Прометей" загордів, — ще б пак: як Прометей, він дав людям нове джерело сили та енергії* (із журн.).

ЗАГОРДУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *док.* 1. Те саме, що **загорди́тися.** [Д е м к о:] *Попробуй не випить на весіллі.., зараз скажуть: загордував!..* (М. Кропивницький); *Мар'яну на порозі зустрічала мати: — Загордувала, дочко, наче десь за морями живеш... А тут весь рід з'їхався: колядують* (Г. Косинка); *Середній, .. вищий од своїх супутників, окинув мене цупким поглядом. — Ого, як загордували земляки, навіть не вітаються!* (Є. Доломан).

2. *ким.* Поставитися до кого-небудь з погордою, байдуже. *Дівчина загордувала юнаком, який щиро кохав її* (із журн.).

ЗАГОРИЗО́НТНИЙ, а, е. Який міститься за межами горизонту. *Нечутно спадав ранок і плавко сідав на фіолетові*

озера загоризонтної зони (М. Хвильовий); *За радянських часів був навіть окремий напрям загоризонтної радіолокації, за допомогою якої можна було відстежувати ефект відбивання від іоносфери* (із журн.).

ЗАГОРІ́ЛИЙ, а, е. 1. Дієпр. акт. до **загоріти.** *Загорілі колись руки знов побілішали* (І. Нечуй-Левицький); *Він сміявся, і білі його зуби різко виділялися на загорілому обличчі* (В. Владко); *Ясногорська побачила вусаті загорілі обличчя, наче вилиті з червоної міді* (О. Гончар); *Ми з будинку йшли до моря смуглі, загорілі* (Д. Білоус); *По містках бігають сюди й туди раби, по загорілих тілах течуть патьоки брудного поту* (О. Бердник).

2. *прикм., діал.* Палкий, завзятий. *Вони оба боялися мести* [помсти] *загорілих старих опришків* (І. Франко); *Дізналася я, що він був соціал-демократом і загорілим поклонником Маркса* (О. Кобилянська).

ЗАГОРІ́ЛІСТЬ, лості, *ж.* 1. Властивість і стан за знач. **загорілий** 1. *Характерні обличчя запорозьких козаків написані І. Ю. Рєпіним широкими мазками, що підкреслюють їхню загорілість, обвітреність, запиленість у походах і битвах* (з наук. літ.).

2. *діал.* Запеклість, завзятість; фанатизм. *У повідомленні газети "Голос Буковини" від 14 вересня 1919 р. йшлося про те, що тяжко засліпила національна загорілість людей на Буковині, які не бажали підкоритися румунській владі* (з наук.-попул. літ.).

ЗАГОРІ́ТИ *див.* **загоря́ти.**

ЗАГОРІ́ТИСЯ *див.* **загоря́тися.**

ЗАГОРЛА́НИТИ, ню, ниш, *док., що і без прям. дод., розм.* Почати горланити. — *Стій! Стрілять буду!* — *загорланив Гнат, добуваючи з кишені револьвер* (Григорій Тютюнник); *Посеред вулиці Січкар заточився, про всякий випадок вдаючи з себе п'яного, загорланив* (М. Стельмах); — *А́-ха-ха-ха-ха!* — *знову загорланив зухвалий бородань, перебивши мову молодого* (М. Сиротюк); *На його мурликання ввігнався Тиміш .. і по-хлоп'ячому загорланив:* — *Знаю! Я все знаю!* (Б. Харчук).

ЗАГОРЛА́ТИ, а́ю, а́єш, *док., що і без прям. дод., розм.* Почати горлати. — *Я?* — *загорлав він знову і зареготався так, як, мабуть, ніхто і ніколи тут не реготався* (В. Винниченко); *Раптом несподівано, десь зовсім близько спросоння, але гучно і протяжно, загорлав півень* (О. Копиленко); *Два парубки загорлали на подвір'ї протяжливу пісню* (М. Стельмах); — *Та чого ти дивишся? Бий!* — *загорлав Масло.* — *Хлопці! Женько! Вольдемар!* (А. Хижняк); *В будинку навпроти загорлала дитина* (І. Карпа).

ЗАГО́РНЕНИЙ, ЗАГО́РНУТИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **загорну́ти.** *Коло замчища стояв перед Кирилом молодий парубок і держав у руці щось кругле, у білу хустину загорнене* (Панас Мирний); *На столі, дбайливо загорнутий у чистий рушник, лежав тільки черствий окраєць гречаного хліба* (О. Донченко); *Величенька відстань від загорнутого в ріллю зерна до повноважого колоса* (із журн.); // **заго́рнено, заго́рнуто,** *безос. пред. Рука молодого старшини, що було взяв від гайдука немовлятко, намацала щось тверде.* — *Загорнено щось з дитиною, величносте!* — *озвався до пана* (Н. Королева); — *Приснився мені .. дивний сон. Так начебто приповз до мене величезний павук і почав мене в павучину* [павутину] *загортати. Коли ж було мене загорнуто, побачив у павучині* [павутині] *не себе, а брата* (Валерій Шевчук); *Папір, у який було загорнуто загадкового камінця, тобто оцього селеніта, пройшов усередину, ніби вмерз у кригу чи заплив густим цукровим сиропом* (М. Білкун).

2. *у знач. прикм.* Який загорнувся (у 1 знач.), закутався в що-небудь. *Він, загорнутий у легкий, саєтовий халат, перейшов через довгі сіни до гарему* (А. Кащенко).

ЗАГО́РНЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **загорну́ти.** *Наведено нормативи загорнення вапна та добрив* (з мови документів); *Земля переходила в приватну власність поселенців. Основою цієї власності було загорнення в свою власність певної кількості орної землі, лісу й сінокосів* (із журн.).

ЗАГОРНУ́ТИ *див.* **загорта́ти.**

ЗАГО́РНУТИЙ *див.* **заго́рнений.**

ЗАГОРНУ́ТИСЯ *див.* **загорта́тися.**

ЗА́ГОРОДА, и, *ж.* Огороджена ділянка в господарстві, на випасі, у полі для літнього утримання або ночівлі свійських тварин і птахів. *В чужій загороді овець не наплодити* (Номис); *Микита .. схаменувся: згадав, що товар досі в загороді, вернувся додому й погнав пасти* (Л. Яновська); *Для утримання худоби просто неба влаштовують загороди* (з наук.-попул. літ.).

ЗАГОРО́ДА, и, *ж.* 1. Тин, паркан, стіна і т. ін., яким огороджене, відгороджене що-небудь; огорожа, загорожа. *Коли глядить — На загороді Кіт сидить, На сонечку мурликає-дрімає* (Л. Глібов); *Служебка пхає його* [лицаря] *в закуту, він падає туди через низьку загороду* (Леся Українка); *Дітвора, що стежила за Ахметом, коли той прийшов до себе у двір, лавою посунула до саманової загороди* (Олесь Досвітній); *На сході світає — і хмари барвисті Зливаються в гаму далеких суцвіть, А тут за вікном — загорода й на вишці Нічний вартовий з автоматом стоїть* (І. Гнатюк).

2. Те саме, що **загоро́дження.** *З усіх боків робили вітробалчани загороду. Щоб звідки не поткнулися* [вороги], *та й напоролися щоб* (А. Головко); *До бою встала Україна .. Лежать під бурею негоди, щоб ката стримати удар, аеростатів загороди готові знятися до хмар* (В. Сосюра); *Улюблене пристановище марени — пороги й особливо так звані загороди Дніпра, через які вона майстерно перестрибує* (з газ.); * Образно. *Вони* [прожектори] *схрестилися в зеніті, оточивши Севастополь суцільною загородою* (В. Кучер).

ЗАГОРО́ДЖЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **загороди́ти.** *Зараз від дороги, загороджений очеретяним тином, починався Замфірів виноградник* (М. Коцюбинський); *Я хотів іти додому, та застав вулицю, загороджену барикадою* (І. Франко); *Ось тут, під нами, загороджений високим чотирикутним муром, обсаджений зеленими тополями стогне невольничий ринок* (Р. Іваничук); *У кінці села стояв загороджений новеньким тином, у який врубано двоє воріт — два виїзди, чималий пляц поля* (Ю. Мушкетик); // **загоро́джено,** *безос. пред. Горішні поверхи було видно трішки навіть через край залізного щита, яким було загороджено вікно від світу* (І. Багряний); *Друге вікно було загороджено шафою* (В. Нестайко).

ЗАГОРО́ДЖЕННЯ, я, *с.* Спеціальна перешкода, певна споруда і т. ін. для перекриття підступів до чого-небудь. *Між окопів і щільних дротяних загороджень рвуться снаряди* (О. Довженко); — *Попереду нас три катери прорвуть бонові загородження, розчистять прохід у бухту* (Д. Ткач); *Під'їздили до Відня. Хто не спав, розглядав з вікна дротяні загородження та укріплення біля столиці* (С. Масляк, пер. з тв.

Я. Гашека); *Бараж в авіації — загороджèння в повітрі, які перешкоджають польоту літаків противника* (з наук. літ.).

ЗАГОРО́ДЖУВАЛЬНИЙ, а, е. Признач. бути перешкодою для чого-небудь. *Вдарила зенітна артилерія, поставивши густий загороджувальний вогонь на підступах до міста* (В. Кучер); *Посеред вулиці стояв загороджувальний щит. І застигли, схоплені об'єктивом фотоапарата, двоє перехожих...* (О. Шугай).

ЗАГОРО́ДЖУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **загоро́джувати.** *Чи має місце загороджування дороги, якщо інші транспортні засоби можуть обминати припаркований транспортний засіб?* (з навч. літ.); *Загороджування дальших предметів ближчими.*

ЗАГОРО́ДЖУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАГОРОДИ́ТИ,** оджу́, о́диш, *док., що.* 1. Робити, ставити огорожу, загороду; городити (у 1 знач.). — *Скільки я на йому* [на ньому — синові] *того пруття побив — до неба тин можна було б загородити!* (Григорій Тютюнник); // Оточувати огорожею, відгороджувати що-небудь. *З півдня парк загороджувала річка* (Б. Харчук); *Люди загороджують ділянки, на яких вирощують кукурудзу, маніок та рис* (із журн.); *Терлецький загородив невеличкий куток собі в подвір'я* (І. Нечуй-Левицький); * Образно. *Рот не город — не загородиш* (Номис).

2. Робити, утворювати перешкоду, бути перешкодою для будь-якого руху, перегороджуючи що-небудь. *Наватумчани заспокоїлись тільки тоді, коли він* [катер] *пройшов між двома мілинами, що з моря загороджували вхід до бухти* (І. Багмут); *Раз у раз дорогу загороджував бурелом* (О. Гончар); *Колись .. пан ізвелів насипати добру греблю, щоб загородити річці дорогу в балку* (Б. Грінченко); *Тут якісь титани загородили скелями Дніпро* (Л. Костенко); * Образно. *Є багато всіляких перешкод, котрі загороджують дорогу до щастя* (Б. Лепкий); *Не пішли далі орди Батия — народ наш грудьми загородив їм дорогу, врятувавши цим самим світову цивілізацію* (І. Цюпа).

3. *розм.* Глибоко, із силою вганяти, устромляти в що-небудь. *Скиба стоїть над столом із хлібиною. Почав різати скибку, — загородив ніж у хлібину і спинився* (А. Головко); *Озвався* [чоловік], *загородивши в шевелюру пальці загорілої руки, щоб відгорнути пасма з очей* (Іван Ле); *Вишневецький загородив у боки жеребцеві гострі остроги і, як тхір, чкурнув від Кривоносової шаблі* (П. Панч).

(1) Загоро́джувати / загороди́ти собо́ю шлях (прохі́д, две́рі *і т. ін.)* — не пропускати кого-, що-небудь, заступивши дорогу, ставши на шляху. *Козак та рязанець рубалися, відступаючи в отвір воріт, загороджували собою шлях погоні* (Іван Ле); *Він не переступав поріг у світлицю. На кухню ще не приброблено дверей, стояв, загороджував собою прохід* (Б. Харчук); — *Не пущу! — загородила Юминчиха собою двері, вхопилася рукою за клямку. — Не пущу!* (А. Шиян).

ЗАГОРО́ДЖУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.,* **ЗАГОРОДИ́ТИСЯ,** оджу́ся, о́дишся, *док.* 1. Ставити навколо своєї хати, садиби огорожу, загороду; городитися (у 1 знач.). — *Загороджуватися парканами від народу — це традиція, від якої час відмовитися, — заявив кандидат у президенти* (з газ.); // Відмежовуватися чим-небудь від чогось; відгороджуватися. *Павло заплющив очі, наче хотів загородитись від усього світу* (В. Кучер); — *Ярославе Осмомисле, княже! Ти, могутній, високо підвівсь, ти своєю раттю, наче кряжем, від угорських гір загородивсь* (Н. Забіла); *Котов розставив снопи під засторонками, загородився від дверей, щоб зерно не цвіркало на двір* (Б. Харчук); * Образно. *Ніхто не обіцяв мені безсмертя. А речі обіцяли! Вони лащились до мене, вони нашіптували: купуй, теслюй, діставай, загороджуйсь нами від незатишного світу* (В. Дрозд).

2. *розм.* Глибоко заганятися, забиватися, застромлюватися. * Образно. *Наче цвяшок забилася вона* [думка] *у душу, загородилась у серце* (Панас Мирний).

3. *тільки недок.* Пас. до **загоро́джувати.** — *Не валами й городами загороджується земля, — хитро відповідає Вовчий Хвіст* (С. Скляренко); *Територія стаціонарної пасіки загороджується парканом* (із журн.).

ЗАГОРО́ДЖУВА́Ч, а, *ч.* Військове судно, признач. для розміщення або спорудження загородження. *Робота над проектом спеціалізованого швидкохідного мінного загороджувача водотоннажністю п'ять тисяч тонн почалася у Франції 1922 р.* (з наук.-попул. літ.); *У глибини одразу подалися мисливці за військовими секретами. Піднятий ними корабель був німецьким загороджувачем* (із журн.).

ЗАГОРОДИ́ТИ *див.* **загоро́джувати.**

ЗАГОРОДИ́ТИСЯ *див.* **загоро́джуватися.**

ЗА́ГОРОДКА, и, *ж.* Зменш. до **за́города.** *В своїй малій загородці скакало* [теля] *так високо, що він* [Михайло] *боявся, що вискочить колись* (О. Кобилянська); *Коли в загородці стих галас, лоша вже не так мотало головою і краще брало соску* (І. Багмут).

ЗАГОРО́ДКА, и, *ж.* 1. Низька або невелика загоро́да (у 1 знач.). *Ще до загородки не доступили, а вже хатні двері відчиняються — стріча кума на порозі...* (Марко Вовчок); *Коні звісили голови через загородку, стоять, помахуючи хвостами* (Ю. Яновський); *Його* [в'язня] *завели за якусь загородку і .. він вже не бачив, що там в тій яскравій залі було, бо йому гойднувся весь світ* (І. Багряний); *Дощані загородки мали захищати княгиню від вітру й хвиль* (С. Скляренко); *Він побачив на розі вулиці, якраз коло картатої загородки, що не пускала пішоходів на площу, маленького хлопчика* (П. Загребельний); *Я перечепився через кам'яну загородку-бордюр* (Любко Дереш).

2. Те саме, що **загоро́жа** 2. *Праворуч стояло зроблене з дерева щось підхоже до клітки з двома загородками; в одній було ще порожньо, а в другій, зіпершись на пульт, сидів оборонець од суду* (Б. Грінченко).

ЗАГОРОДНИ́Й, а́, е́, *рідко.* Те саме, що **загоро́джувальний.** *Охоронці на очах у мене проводили їх, із пляшками й пивними банками, поза чергами, через загородні бар'єрчики* (О. Забужко).

ЗАГОРО́ДНИК, а, *ч., іст.* Назва малоземельних селян у XVI ст. *Загородником на панських ґрунтах не кожен може стати* (Р. Іваничук); *На початку XVIII ст. кількість коморників у Східній Галичині зросла від 0,1 до 2 %, халупників і загородників — від 19 до 29 %* (з навч. літ.).

ЗАГОРО́ДНІЙ, я, є, *розм.* Який міститься, розташований на околиці міста, за містом; заміський. *Уривчасті звуки нічними метеликами порхали по залі, по окремих кабінетах і кажанами мчали назад, у минуле, в колишні загородні ресторації, шантани й кабаре* (Б. Антоненко-Давидович); *Сахаймося паче смерті негідних прикладів, ходімо краще жити в загородні маєтності.., не переступаючи, одначе, ні в чім межі доброго розуму* (М. Лукаш, пер. з тв. Д. Боккаччо);

// Пов'язаний з околицями міста, з територією за містом. *Загородні митарства мені обридли* (Леся Українка).

ЗА́ГОРОДОК, дка, *ч.* Невелике загороджене, відгороджене місце. *Сашко завернув за ріг хати. Тут, у загородку, стояла .. грубка з старою самоварною трубою замість комина. Це була кухня* (Ю. Смолич).

ЗА́ГОРОДЬ, і, *ж., розм.* Те саме, що **за́города.** *Щоб зігнати їх* [стада] *в загородь, витягав* [пастух] *довгий бич і стріляв, аж бриніла лука* (з переказу); *І крадеться* [отаман єзуїтський] *до сонної отари У загородь* (П. Куліш); *На борту — керівник наукової експедиції гідробіологів. У тимчасовій загороді вантажного відсіку дресирований восьминіг, кличка — Мудрець* (І. Росоховатський).

ЗАГОРО́ЖА, і, *ж.* 1. Те саме, що **загоро́да** 1. *Наївна загорожа з свіжого гілля перепинила їм путь* (М. Йогансен); *Ми хутко збігли до Збруча, переступили обережненько невисоку загорожу з кільчастих дротів і забрели у річку* (П. Козланюк); *Наближалися* [коні] *до очеретяної загорожі, за якою ніжною музикою обзивалися напівсонні вулики* (М. Стельмах); *Федір помітив, що від його постаті падає подвійна тінь на побілену стіну заводської загорожі* (М. Руденко).

2. Огороджене, відгороджене місце (звичайно для утримування свійських тварин і птахів). *У конюшні, в окремій загорожі, смугаста зебра лякливо косить очі на свого сусіда — чистокровного арабського жеребця* (О. Донченко); *Нарубав* [Тимко] *у сазі верболозу і пригородив кабанцеві загорожу, щоб він гуляв там, а не бігав та рився по двору* (Григорій Тютюнник); *Дядько .. мав у загорожі двометрового кабанчика* (М. Малиновська).

ЗАГОРО́ЖКА, и, *ж.* Зменш. до **загоро́жа.** *Тато .. послухняно так увіходять у загорожку й за столик під яблуню всідаються* (В. Медвідь); *Новий будинок вражає: металева загорожка, зелені плити та широке вікно на всю стіну* (із журн.); *В самому центрі, де розходяться дороги, попід стіною у неоковирній загорожці бовваніють три хрести* (з газ.).

ЗАГОРТА́ЛЬНИЙ, а, е, *спец.* Признач. для загортання, загинання, засипання і т. ін. чого-небудь *(див.* **загорта́ти** 1, 2, 4). *Наприкінці XIX ст. у кондитерській галузі не було механізовано процес відливання цукерок, відсутні загортальні машини* (з наук. літ.); *Загортальний автомат.*

ЗАГОРТА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **загорта́ти** 1, 2, 4. *Антибактеріальні аркуші паперу можна використовувати для загортання продуктів харчування* (із журн.); *Х'ялмар ліг спати, дбайливо загорнувшись у ковдру. Саме це загортання й привернуло Марлину увагу. Воно чогось раптом видалося їй несамовито смішним* (І. Карпа); *Олена Дмитрівна сама засипала зерно, виміряла глибину загортання* (Я. Гримайло); *Магічні дії імітують весь комплекс реальних рільничих робіт, пов'язаних із сівбою рослин (копання землі, сіяння, загортання, поливання)* (з наук. літ.).

ЗАГОРТА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.,* **ЗАГОРНУ́ТИ,** горну́, го́рнеш, *док.* 1. *що.* Обгортати чим-небудь, замотувати в щось (у згорток, пакунок і т. ін.); протилежне р о з г о р т а т и. *Він .. викручує із Сонячної машини скло, дбайливо обгортає його ватою, загортає в папір і кладе у валізку в самий куточок* (В. Винниченко); *Онук Василько приглядався, як дід дбайливо загортав портрет у нову мамину хустку* (П. Козланюк); *Хліб Уляна загорнула в лопушняк і поклала в холодку* (Григорій Тютюнник); *Хоч ручка була у футлярі, він загорнув її ще і в папір* (А. Дімаров); * Образно. *І все, що ти не помічав, Що так ховав за спини квітів, Тобі за мить життя освітить Або загорне у печаль* (В. Терещук); // *кого, що.* Закутувати, укривати, захищаючи від холоду, спеки і т. ін. *Вона ледве протиснулась крізь натовп — в новому цупкому кожусі, яким загортала дитину* (М. Коцюбинський); — *Бідна дівчинка загорнула дитинку у шовкову хустку, що пан їй зоставив, і підкинула під замкову браму у глупу ніч* (Д. Мордовець); *Рана майже не боліла. Балика добре перев'язав її, покривши м'якушкою хліба і павутинням та загорнувши плече кленовою корою, щоб швидше зросталися кістки* (З. Тулуб); // *перен.* Оповивати, роблячи невидимим; затуляти. *Покривала* [темрява] *степ чорним накриттям, загортала в його ліс* (Б. Грінченко); *За думками Дмитро не помітив, коли низькі хмари загорнули і сховали від очей сонце* (Ю. Збанацький).

2. *що.* Загинати, заломлюючи краї, кінці чого-небудь (догори, назад і т. ін.). *Вітер .. загортав поли кожуха, намагався зірвати шапку* (А. Хижняк); *Хлопець швидко бігав по рядках очима, вказівний палець його правої руки нетерпляче загортав крайок наступної сторінки* (Ю. Мушкетик); *Загорнув* [Кола] *косми за вухо, тріпнув головою* (О. Кундзич).

3. *що.* Накладати одну полу одягу на іншу. *Тарас сховав гроші й загорнув поли пальта. Ставало холодно* (В. Винниченко); *Харитон подивився на небо, відшукав якісь йому відомі зірки, тугіше загорнув свитку на грудях* (Б. Левін).

4. *що.* Засипа́ти, закида́ти чим-небудь (яму, борозну і т. ін.). *Оселимося над Дніпром. Будемо разом загортати окопи на його берегах, зрівнювати воронки від снарядів і бомб, посадимо яблуні* (В. Логвиненко); — *Потрібні дві лапи такі. Одна борозну робить, за нею через шланг підкормка ллється, а друга лапа, вже іншої форми, борозенку загортає* (П. Запаренко); *Сніг наче ждав, коли загорнуть яму, і навскісно почав падати на землю* (М. Стельмах); * Образно. *Відбитком на піску ще довго милувались у тисячу очей далекі небеса. Та море крадькома сюди нанесло мулу і слід божественний навіки загорнуло* (В. Стус); // Орючи, прикривати, пригортати землею добрива, зерно і т. ін. *Ми .. Зерно добірне, силою налите, В ріллю поклали, загорнули вглиб* (П. Дорошко); *Агрохіміки рекомендують вивезений на поле гній загортати того ж дня* (із журн.).

5. *що, перен., рідко.* Брати, захоплювати собі. *Мошко загорнув і присвоїв його* [маєток] (І. Франко).

◊ **Чужи́ми рука́ми жар (во́го́нь,** *діал.* **грань) загріба́ти (загорта́ти, вигріба́ти, вигорта́ти) / загребти́ (загорну́ти, ви́гребти, ви́горнути)** *див.* **загріба́ти.**

ЗАГОРТА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *недок.,* **ЗАГОРНУ́ТИСЯ,** горну́ся, го́рнешся, *док.* 1. Обгортатися чим-небудь, замотуватися в щось. *Гордовита конвалійка загортається у звої свого листя* (Уляна Кравченко); *Між дубами, вищий од усіх, підвів голову і наш лісовий "дід". Загорнувся білою чалмою, як турчин, зорями обсипався, спить* (С. Васильченко); // Закутуватися, укриватися, захищаючись від холоду, спеки і т. ін. *Христя ще дужче заривається у подушки, ще більше загортається коцом* (Панас Мирний); *Підпариха загорталась в кожух і стогнала* (М. Коцюбинський); *Виходити з хати їй не хотілось, надворі ніби холод був, і вона, загорнувшись у хустку, ходила по кімнаті* (В. Підмогильний); — *Загорніться в мішки, а то промерзнете, — гукав шофер до вантажника Івана Чубірки, що сидів у кузові* (М. Томча-

ній); * Образно. *Обрій, що манив і хвилював, у дощовик понуро загорнувся* (М. Рильський); // *перен.* Затулятися, оповиватися чим-небудь, стаючи невидимим. *І степ .. знов став у мряку загортатися...* (А. Головко); *Сонце загорнулося в хмари, з степу дихнув .. гарячий вітер* (Ю. Збанацький).

2. Загинатися, скручуючись, заломлюючись. *Волосся їй якось незугарно загорнулось над головою вгору* (Леся Українка); *Микола .. закрокував по кабінету, перетинаючи навкіс розкішну килимову доріжку. Один раз він об неї спіткнувся, доріжка загорнулася* (Ю. Мушкетик).

3. *розм.* Закриватися, складатися (про щось розкрите, розгорнуте). *Книжка впала на софу й загорнулась* (І. Нечуй-Левицький); * Образно. *Коли поїзд рушив і зникла з очей Жучка, а за нею станція і районне місто вдалині, мати збагнула, що це загорнулася .. остання сторінка її перебування в Узбеччині, а ось-ось вийде кінець і всій довгій книзі її буття...* (Б. Антоненко-Давидович).

4. *тільки недок.* Пас. до **загорта́ти.** *Насіння багатьох овочевих культур дрібне, має нерівну, ребристу, опушену поверхню, у ґрунт загортається нерівномірно* (з навч. літ.).

ЗАГОРТА́Ч, á, *ч.* Пристрій у сільськогосподарських машинах для загортання насіння, добрив і т. ін. *Загортачі кріпляться жорстко до бруса, з'єднаного з механізмом підіймання сошників, або шарнірно до корпуса сошника. Застосовують їх здебільшого на зернових сівалках* (з наук. літ.).

ЗАГО́РТОК, тка, *ч.* Один або кілька загорнутих, упакованих предметів; згорток, пакунок. *Несе* [швачка] *якийсь загорток* (Леся Українка); *Кров зацебеніла дужче, він вийняв із загортка в поясі жмут павутиння, затоптав у рану* (Ю. Мушкетик).

ЗАГОРЬО́ВАНИЙ, а, е, *розм.* Те саме, що **згорьо́ваний.** *Гуляли це не загорьовані трударі, не жителі нужденних халуп.., а безжурні володарі всього рухомого і нерухомого добра на землі* (Ю. Смолич); *Спина зігнута в роботі, Зверху латаний платок... Не смачний, мабуть, голоті Загорьований шматок!* (М. Старицький); *Наталя витерла хустиною очі .. Далі вона суворо нахмурила брови і вже сміливо, ніби мала на те загорьоване право, почала голубити .. на голові* [хлопця] *кучері ніжно, лагідно* (С. Васильченко); *Падають* [сльози матерів] *.. на жовті дитячі личка, на тринадцятий загорьований сніп* (М. Стельмах); // *у знач. ім.* **загорьо́вані,** них, *мн.* Знедолені люди. — *Я ж бо із тих, хто співчуває бідним і знедоленим, сиротам і покинутим, сумним і загорьованим* (Валерій Шевчук).

ЗАГОРЬО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАГОРЮВА́ТИ,** ю́ю, ю́єш, *док., що, розм.* Добувати, заробляти важкою працею. [О р а т о р:] *Тяжко .. доводиться загорьовувати хліборобові-селянинові шматок хліба, бо в нього землі мало* (М. Кропивницький); *Нехай добрі люде* [люди] *славлять, Що в шинку ночую, — Що за тиждень загорюю — За ніч прогайную* (П. Куліш); *Я вже п'ять карбованців грошима загорювала та ще скриньку* (Марко Вовчок); [Д м и т р о *(обніма Катрю):*] *Дитино моя, надіє моя! .. Тільки ж і жив тобою змалку, тільки ж і бився з злиднями, аби загорювати того щастя* (М. Старицький); [А н з о р г е:] *Він було все до матері каже: "Слухай, стара, як я умру, держися міцно хатини. Я сю хату загорював"* (Леся Українка).

ЗАГОРЮВА́ТИ[1], ю́ю, ю́єш, *док.* Почати горювати. *Загорював наш Грицько: не дасть він своїй голові толку* (з переказу); *Занепокоївся, загорював старий* (К. Гордієнко); *Померла матінка, ігуменя Магдалина. Гетьман загорював* (Г. Колісник); — *Поїдемо на таксі, сонечко. Жанночка всміхнулася й сказала: — Ні. Крупка-молодший загорював, а Жанночка розсміялася: — Хочу в новій шубці пройтися* (Люко Дашвар).

ЗАГОРЮВА́ТИ[2] *див.* **загорьо́вувати.**

ЗАГОРЯ́НИН, а, *ч.* Житель загір'я. *Ой казали загоряни, Що прийдем зарані; Уже вечор вечоряє* [вечір вечоріє] — *Загорян немає* (з народної пісні); *Загорянин, якому стріла пробила плече, зламав наконечник і витяг її з рани* (О. Авраменко, В. Авраменко).

ЗАГОРЯ́НКА, и, *ж.* Жін. до **загоря́нин.** *Мій товариш сказав мені: — З тобою хоче познайомитись одна загорянка* (В. Сосюра).

ЗАГОРЯ́ННЯ, ЗАГОРА́ННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **загоря́ти 1, загора́ти 1.** *Загоряння зменшує ризик виникнення тромбів у кровоносних судинах* (із журн.).

2. Дія за знач. **загоря́тися, загора́тися.** *Пожежа — чи, точніше, "загоряння", як компетентно визначив начальник пожежної охорони інституту, — не завдала великих збитків* (М. Дашкієв); *Очевидці з побережжя переконують, що причиною аварії стало загорання одного з двигунів літака* (з газ.).

ЗАГОРЯ́ТИ, я́ю, я́єш, **ЗАГОРА́ТИ,** а́ю, а́єш, *недок.*, **ЗАГОРІ́ТИ,** рю́, ри́ш, *док.* 1. Набувати засмаги, ставати смуглявим під дією сонячного проміння; засмагати. *Загоряє й чорніє тіло* (Остап Вишня); *Уляна чистила картоплю, все ще надіючись на допомогу невістки, а та собі скинула халат і вмостилася на сонці загорати* (Григорій Тютюнник); — *Ой душно тут на сонці!* — *сказала Сусана Уласівна.* — *Доки ми будемо тут пектися? Ти, Ватю, загориш* (І. Нечуй-Левицький); — *Ой, як він загорів! Прямо не впізнати .. Мамуню, мамуню! Дивись: Василь Павлович як циган став* (М. Івченко); // Обпалюватися на сонці (про рослини). *Осипався рясний цвіт у садах, палило сонце, в'ялило, — цвіт загоряв, облітав, — пекуча весна взялася* (К. Гордієнко).

2. *тільки недок., перен., розм.* Марнувати, гаяти час. *Правий фланг кров'ю сходить, з ніг валиться, а ми загораємо...* (В. Кучер); — *Ну, коли вже твоє серце сигналить, — махнув рукою Козаков, — то... загоряй, братва!* (О. Гончар); — *Пошкоджено .. і рацію, і гарматну оптику .. — Трохи помовчав* [Циганков], *жадібно затягнувшись цигаркою. — Ось тепер і загораємо, — видавив криву, болісну усмішку* (Є. Доломан).

ЗАГОРЯ́ТИСЯ, я́юся, я́єшся, **ЗАГОРА́ТИСЯ,** а́юся, а́єшся, *недок.*, **ЗАГОРІ́ТИСЯ,** рю́ся, ри́шся, *док.* 1. *тільки 3 ос.* Починати горіти, спалахувати вогнем, полум'ям. *Ліворуч догоряв будинок, поряд загорявся другий* (П. Кочура); *Блимає вогник, загоряється шнур, і вогняна змійка повзе до машинного відділу* (А. Шиян); *Незабаром загорілися дрова, й у вікні напроти печі почервонів рухливий рій сніжинок* (М. Стельмах); *Літак був підбитий у повітряному бою і загорівся* (з навч. літ.); // *безос. Розжеврілось і загорілось. Пішов димок до самих хмар* (І. Котляревський).

2. *тільки 3 ос.* Починати світити, світитися, випромінюючи або відбиваючи світло. *Надворі смеркалося, .. загорялися ясні зорі у темно-зеленому небі* (Панас Мирний); *Урочиста ніч тремтить над табором бранців і над Вавилоном. То там, то там загораються сторожові огні* (Леся Українка); *Електричні лампочки загорялися то тут, то там, мов чарівні намистини, повні сонячного блиску* (В. Кучер); *Раптом загориться на аеродромі прожектор. Світить у небо* (Ю. Яновський); // Починати блищати, виділятися блиском.

На заході загорялася вечірня заграва (І. Сенченко); *Як тільки на обрії загорався світанок, темні потвори підкрадалися до актиній-квіток, оселялися в них і так і жили.., висмоктуючи ту енергію, яку квіти добули від Сонця для себе* (О. Бердник); *Загорівся було десь за лісом край неба і швидко згас* (В. Гжицький); // Починати сяяти від збудження, хвилювання (про очі, погляд). *У Мартина загоряються очі, його страх як приваблюють таємничі пригоди...* (К. Гриб); *Очі юнака загорілися цікавістю: бути тут, у цій таємничій каюті, поряд із самим Капітаном, бачити, як він керує машиною!* (В. Владко).

3. *перен.* Покриватися рум'янцем, ставати червоним; червоніти (від хвилювання, сорому і т. ін.). [Я в д о х а:] *Василина пхека на Демида! Бреше! Як побачила його в вікно, то загорілась, як калина...* (І. Карпенко-Карий); *Зінька схвильовано задихала, обличчя в неї загорілося враз і очі стали ясні та сині* (А. Головко); *Потім в обличчя йому вдарила кров, вуха загорілись, очі заблищали* (Ю. Збанацький).

4. *чим і без дод., перен.* Ставати збудженим, неспокійним від якого-небудь почуття, прагнення і т. ін.; хвилюватися. *Дівчинка вже загорілась, захоплена Тарасовим запалом, — швидше побачити й змалювати чудове дерево* (О. Ільченко); *Прокіп загорівся весь: — Дядьку Лукіяне, ви ж лектор, оратор. Ого! Ви б нам лекцію прочитали...* (М. Чабанівський); *Нестор загорівся Аркадійовою* [Аркадієвою] *ідеєю* (Ірина Вільде); *На Павловім обличчі застиглим лоєм — байдужість. Щоб переконувати інших, треба самому загорітись вірою, розтопити отой лій* (Ю. Мушкетик); // Сповнюватися неспокоєм, хвилюванням і т. ін. (про душу, серце). *— Яка прекрасна країна! — скрикнула Сахно, проймаючися шанобою до господаря цієї землі і почуваючи, як загоряється її душа землероба і агронома* (Ю. Смолич); [Д е м к о:] *Еге, як бачу, то пора вже Зінька оженити, пора. Коли почав лютувати, то це вже прикмета, що серце в ньому загорілося* (М. Кропивницький); // *безос. Тільки в розкосих чорних очах* [Жадігера] *щось ворушилося: мов загоралося і тут же пригасало* (В. Малик); *Загорілось на душі в Харка, — покинув він ключі од воріт і утік* (Д. Мордовець).

5. *перен.* Починатися, розгорятися (про бої, події, суперечки і т. ін.). *Така сварка загорілася, що куди там* (з казки); *Бій перекинувся в центр міста, загорівся на його протилежних околицях* (В. Кучер); // Виникати, з'являтися (про почуття, бажання і т. ін.). *Загорялися в серці* [Христі] *разом якісь любі і важкі почуття* (Панас Мирний); *Хмари розходилися, крізь них прозирало скупе осіннє сонце, і на якийсь час у зневірених душах загорався промінчик надії* (В. Малик); *Загорілось бажання нетерпляче, неспокійне — не стояти без діла на місці, не марнувати часу, .. в життя перетворити мрію* (С. Васильченко); *І видно було Впередові, як в грудях тим людям в диму загорілися вогники сорому й шугнули гарячою кров'ю в лице* (В. Винниченко); *Відразу в селянських очах загорілась та шалена злоба, яка виникає лише до конокрадів та паліїв* (М. Стельмах); // *кому, безос.* Про виникнення в кого-небудь нестримного бажання зробити щось. *Не дівоча в неї вдача: загорілося їй позад себе не лише батька, а й обох братів зоставити* (Ю. Шовкопляс).

◊ **[Аж] горя́ть (займа́ються) / загорі́лися (зайняли́ся) ву́ха** *див.* **ву́хо; О́чі загорі́лися (розгорі́лися) / загоря́ються (розгоря́ються)** *див.* **о́ко[1]; Хай (неха́й) [ясни́м вогне́м (по́лум'ям)] гори́ть / згори́ть (загори́ться) <Щоб ясни́м вогне́м (по́лум'ям) горі́в / згорі́в>** *див.* **горі́ти.**

ЗАГОСПОДАРЮВА́ТИ, ю́ю, ю́єш, *док., розм.* 1. Почати господарювати. *Явдоха прийняла з Борині бідного парубка Юхима і з ним загосподарювала* (С. Чорнобривець); *Навіть яничари, які загосподарювали в Ібрагімовім палаці, всупереч своєму узвичаєнню, не стали трощити дзеркал* (П. Загребельний); * Образно. *Вітер вдерся в кімнату і загосподарював на столі, розкидав папери, відчинив двері* (Н. Рибак).

2. *що, діал.* Обробити, освоїти (землю). *Він повинен був якнайшвидше завести садок, загосподарювати всю ту площу* (А. Крушельницький).

ЗАГОСПОДАРЮВА́ТИСЯ, ю́юся, ю́єшся, *док., розм.* Поринути в господарські справи, заклопотатися господарством. *Перед нею розкривалася багата й урожайна країна, що марнувала свої дари, бо не могла як слід загосподарюватися в тих неспокійних і непевних часах* (Б. Лепкий); *Загосподарювався* [Степан] *— двадцять два морги поля засіяв і засадив* (А. Крушельницький).

ЗАГОСТИ́ТИ *див.* **заго́щувати.**

ЗАГОСТИ́ТИСЯ *див.* **загостюва́тися.**

ЗАГО́СТРЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **загостри́ти.** *Цей човен — чисте корито, з якого годують в нас свині, тільки з одного боку загострене* (І. Нечуй-Левицький); *Татари були озброєні кривими .. мечами, загостреними з одного боку* (А. Хижняк); *Він стояв, не рухаючи жодним м'язом, і тільки уші* [вуха] *його були загострені на дужий шум машин* (Г. Епік); // **заго́стрено,** *безос. пред. Йшлося лише про те, як саме, наскільки ритмічно і злагоджено працюють відділи, секретаріат і друкарня .. Загострено увагу на пошуках найоптимальніших варіантів* (О. Шугай).

2. *у знач. прикм.* З гострим кінцем, краєм. *По тім боці Твердиня й дзвіниця, Мов та швайка загострена, Аж чудно дивиться* (Т. Шевченко); *Дід перебирає зілля; відклавши його набік, підводиться — в одній руці загострена ломака, в другій камінь* (В. Барка); *Завжди у нього на столі був цілий десяток загострених олівців* (А. Хижняк); *Пікірування — це відщипування кінчика кореня при розсаджуванні молодих рослин за допомогою загостреного кілочка, що нагадує піку* (з навч. літ.).

3. *у знач. прикм.* Гострий, звужений або кутастий (про риси обличчя). *Мотря стояла коло тину висока та здорова.., з широким лобом, з загостреним лицем, з блискучими, як жар, чорними маленькими очима* (І. Нечуй-Левицький); *З таким виглядом, немов він приступав до чогось довгожданого, надзвичайно приємного, Никодим витер ребром руки сухі загострені губи і поклав руки на плечі Вадимові* (В. Винниченко).

4. *у знач. прикм., перен.* Гостро виражений, дуже відчутний. *Мабуть, тільки одна Таня знала, яким загостреним було в нього те почуття, що повело його сьогодні в райком* (О. Гончар); *— Якщо Сідх має рацію, і ми не несемо в собі частки Вселенського Духу, то чим пояснити такий загострений інтерес до нас?* (О. Авраменко, В. Авраменко); // Дуже чутливий, сприйнятливий. *Загострений слух* [Юлії] *ловить змовницький шелест яблуневих віт* (Л. Дмитерко); *Перехожі з надто загостреним нюхом, зустрічаючи Сідалковського, підозрювали в ньому директора або принаймні експедитора парфумерної фабрики* (О. Чорногуз).

5. *у знач. прикм., перен.* Непримиренний, напружений. *Гетьманові вдалося зміцнити державу зсередини, дещо*

нормалізувати загострені соціальні відносини (з навч. літ.); *Живемо в час загостреного критицизму, що, звичайно ж, поширюється не лише на явища історії, суспільного життя, економіки й екології, а й на літературу* (з газ.).

ЗАГО́СТРЕНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість і якість за знач. **заго́стрений** 2–5. *Шкаралупа горіха фундука може мати різну ступінь загостреності верхівки* (з навч. літ.); *Тільки в черниці може бути така рівна блідість, така загостреність і висхлість точеного овалу й зблідлість уст* (В. Винниченко); *Ми тепер добре знаємо, що типове не тільки те, що найчастіше зустрічається, але те, що з найбільшою повнотою і загостреністю виражає суть даної соціальної сили* (М. Рильський); *Експресіонізму притаманні підвищена емоційність, загостреність сприйняття і відображення, гротескність, інтенсивна деформація художнього образу* (з наук. літ.); *Безкомпромісна загостреність конфлікту гетевського твору додає йому яскравого трагічного пафосу* (із журн.).

ЗАГО́СТРЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **загостри́ти** і стан за знач. **загостри́тися.** *Великі ребра мамонтів при загостренні їхніх кінців давали копальні знаряддя типу кайла або мотики* (з наук. літ.); *Цей день нічого нового не приніс. Ніч також. Лише переповнення тюрми та загострення тривоги чекання* (І. Багряний); — *Я тоді одразу побачив, що в тебе загострення хвороби* (Микита Чернявський).

ЗАГО́СТРЕНО. Присл. до **заго́стрений** 4, 5. *Дослідник стверджує, що найбільш рельєфно, загострено проявляються аспекти духовного життя людей у період соціальних потрясінь, воєн, революцій, трансформацій цінностей та ідеалів* (з наук. літ.); *Широкий кругозір, енциклопедична освіченість, загострено чуйне сприйняття світу, свіжість думки у всі роки творчості М. Бажана йшли поруч із його поетичним баченням, шанобою до слова* (В. Русанівський); *Вона жила повсякчас, ніби шукаючи, вона була ввесь час нашорошена й пильна, загострено чуйна до кожного руху в тій ділянці, де скерований був її внутрішній зір* (В. Підмогильний).

ЗАГО́СТРИЙ, а, е. 1. Гостріший, ніж звичайно або потрібно; надто гострий. *Об загострий стримчак ти скалічив плече* (М. Старицький); * Образно. *Путі — задовгі і загострі, неначе язики вогню* (В. Стус).

2. *перен.* Різкіший, ніж звичайно або потрібно; надто різкий. — *У тебе, хлопче, загострий язик; гляди, щоб не врізали...* (А. Чайковський); *До літературних творів стали підбирати вищу міру: не друкували хто що прислав, з'явилася гостріша, іноді й загостра критика* (Б. Лепкий); *Правда, наш добрий хазяїн, бува, Трохи загострі говорить слова* (М. Рильський).

ЗАГОСТРИ́ТИ *див.* **заго́стрювати.**

ЗАГОСТРИ́ТИСЯ *див.* **заго́стрюватися.**

ЗАГО́СТРО. Присл. до **заго́стрий.** — *Ти, няню, загостро її судиш. Ти козачка і не так на світ дивишся, а вона з панського роду і знову інакше думає* (А. Чайковський); — *Чим же я можу віддячитися?* — *спитав він.* — *А тим, що не будете нам на голові сидіть, як директор,* — *сказала трохи загостро Олександра Панасівна* (Валерій Шевчук).

ЗАГО́СТРЮВАЛЬНИЙ, а, е. Признач. для загострювання. *Загострювальний верстат; Загострювальний пристрій.*

ЗАГО́СТРЮВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **заго́стрювати.** *Якщо лезо належно викувати та загартувати, отримаємо гострий та легко загострюваний клинок* (із журн.).

ЗАГО́СТРЮВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **заго́стрювати** і стан за знач. **заго́стрюва́тися.** *Відомо, що при роботі на підвищених швидкостях лапи культиваторів потребують частого загострювання, що знижує продуктивність агрегатів* (з газ.); * Образно. *Слово це стало від довгого загострювання таке жалюче, що припікає серце, мов розпаленим залізом* (Г. Хоткевич).

ЗАГО́СТРЮВАТИ, юю, юєш, *рідше* **ЗАГОСТРЯ́ТИ,** я́ю, я́єш, *недок.*, **ЗАГОСТРИ́ТИ,** гострю́, го́стриш, *док.*, *що.* 1. Робити гострим кінець, край чого-небудь. *Стіл цей, хоч і завантажений книжками, видавався, проте, пустинним через відсутність на ньому каламаря, бо Славенко писав виключно м'яким хімічним олівцем, загостряючи його спеціальною машинкою* (В. Підмогильний); *Загострює* [писар] *нове перо* (З. Тулуб); *Загострювати інструменти слід лише на справному верстаті, що має захисний кожух і прозорий екран* (з навч. літ.); // Робити тоншим, вужчим, більш кутастим (про риси обличчя). *Покутський так само змарнів, постарівся, чоло ніби осіло, вуси, якими він завжди пишався, загострювали і спотворювали обличчя* (Р. Андріяшик); *Смерть загострила вилиці на обличчі лісоруба, і воно стало суворим* (С. Скляренко).

2. *перен.* Збуджувати, посилювати. *Буває, що дрібниця нам Удвічі загостряє болі* (М. Рильський); *Минаючи вікно кухні, Безбородько заздалегідь виробляв собі "нюхове передчуття" того, що буде на вечерю. Ця невинна .. гра загострювала апетит* (Ірина Вільде); *Випадок з Сухопарою був неприємний і болючий, та ще дужче загострив у Ніни цікавість до педагогічної роботи* (О. Донченко); *Преса безпрецедентно загострила інтерес до стародавніх народних уявлень про розлади в біоенергетиці людини, які називають зуроченнями.* (із журн.).

3. *перен.* Робити більш витонченим, чутливішим, сприйнятливішим до чого-небудь (про органи нюху, слуху і т. ін.). *Ніч стояла безмісячна, глупа, така, що загострює слух* (Є. Пашковський); *Встала* [Марія], *пішла навпомацки.., загостривши слух, почала відкривати двері до сіней* (Ірина Вільде); *Гучна слава великого поета й художника не зробила Тараса Шевченка глухим до страждань народних, вона ще більше загострила його слух і зір* (з наук. літ.); *Василь Симоненко майже не знав батька, який кинув сім'ю. А кривда за матір загострила почуття справедливості, зробила душу прозірливою і чутливою* (з наук.-попул. літ.).

4. *перен.* Робити більш напруженим, нестерпним, непримиренним (про стосунки, проблеми і т. ін.). *Він збирався поговорити з Каргатом на досить дражливу тему. А загострювати взаємини з цим надто бистрим на прикре слово молодиком не хотілось* (Ю. Шовкопляс); — *Чому ви так загострюєте проблему?* — *не погодився я* (Ю. Винничук); *Хан дістав від султана наказ у всьому допомагати Дорошенку. З Польщею він до часу старався не загострювати відносин* (з наук. літ.).

(1) Заго́стрювати / загостри́ти ува́гу *на чому* — уважніше ставитися до чого-небудь, зосереджуватися на чомусь важливому. *У середу, 6 березня, заступив контрольним читцем .. Промацував очима кожен рядок і кожну літеру, загострював увагу не тільки на змісті, а й на коректорських*

огріхах (О. Шугай); — *От саме на цьому, як здається мені, і мусила Супрун загострити нашу увагу* (А. Головко); — *Я втішена, що ти саме на цьому слові загострив увагу. Мені приємно, що ти здатен так тонко відчувати* (О. Тесленко).

ЗАГО́СТРЮВАТИСЯ, юється, *рідше* **ЗАГОСТРЯ́ТИСЯ,** я́ється, *недок.*, **ЗАГОСТРИ́ТИСЯ,** го́стриться, *док.* 1. Ставати гострим на кінці, на краю чого-небудь. *Борода біблійного пророка загострилась запитливим клинцем* (Я. Качура); // Ставати тоншим, звужуватися, робитися більш кутастим (про риси обличчя). *Серце Марійки зупинилося раптово, ніби в прірву полетіло. Навіки. Обличчя наливалося восковою блідістю, риси загострювалися* (Микита Чернявський); *Очі запали десь глибоко, ніс загострився* (І. Нечуй-Левицький); *Максим змарнів, схуд. Загострилися вилиці під шкірою* (Н. Рибак); *Сухе, довгасте обличчя Черниша ще більше витяглося, підборіддя загострилось* (О. Гончар).

2. *перен.* Збуджуватися, посилюватися. *Апетит Тасин так загострювався.., що з солодкого сливе нікому нічого не лишалося* (М. Коцюбинський); *Її любов міцнішала, загострювалась у власному самовикритті, і дівчина, втрачаючи одні ілюзії, нестямно прагнула витворити інші* (В. Підмогильний); *В хвилини небезпеки почуття до найближчого, найріднішого особливо загострюються* (Яків Баш); *Задавнена ще з дитячих років хвороба загострилася, підточувала й без того слабкий організм* (Ю. Збанацький).

3. *перен.* Робитися більш витонченим, чутливішим, сприйнятливішим до чого-небудь (про органи нюху, слуху і т. ін.). — *Гадаю, що ця психологічна загадка розв'язується просто. Напровесні чуття в тварин загострюються* (В. Підмогильний); *Слух* [Домки] *загострився до того, що вона вже чула шепіт під вікном* (П. Панч); *Зір його загострився, і він помітив рух тіней у вирі пилюги й диму* (В. Собко).

4. *перен.* Ставати більш напруженим, нестерпним, непримиренним (про стосунки, проблеми і т. ін.). *Загострюються вони* [труднощі] *тими підвищеними вимогами, які мимоволі ставиш до перекладу з близької мови, а надто, коли перекладеним бачиш добре знаний текст* (М. Зеров).

5. *тільки недок.* Пас. до **заго́стрювати.** *Готувалися нові, особливо міцні та важкі палиці, підбиралися довжелезні дрюки, довго й терпляче обпалювалися та загострювалися* (А. Дімаров).

ЗАГОСТРЯ́ТИ *див.* **заго́стрювати.**

ЗАГОСТРЯ́ТИСЯ *див.* **заго́стрюватися.**

ЗАГОСТЮВА́ТИ, ю́ю, ю́єш, *док., розм.* Погостювати де-небудь (часто довше, ніж передбачалося). *Оце було, як наша Катря де загостює, та мати дивують — "що се доні нема?"* (Марко Вовчок); *То вже як доберуться* [дружинники] *до Втікича та загостюють у брата Богданка, менш за все думатимуть, чим насититись* (Д. Міщенко); *Князь просив загостювати хоч і до весни, бо, власне, й не мала б куди квапитися, та Євпраксія була вперто-невблаганна: далі, далі, далі* (П. Загребельний); *Думав* [батько] *собі з осені загостювати в одного мельника на хуторі і там собі спокійненько кобзу змайструвати* (Ю. Логвин).

ЗАГОСТЮВА́ТИСЯ, ю́юся, ю́єшся, **ЗАГОСТИ́ТИСЯ,** гощу́ся, гости́шся, *док., розм.* Затриматися в гостях надто довго. — *От я й загостювалась в вас, а там, мабуть, і моя господиня сподівається мене та гнівається,* — *сказала Галецька й похапцем встала й попрощалась з усіма* (І. Нечуй-Левицький); — *Зарубай мене, славний козаче, своєю шаблею або звели скарати на шибениці! То ж через мене загинув твій побратим Данило, бо загостювався в мене!* (А. Кащенко); *Після вечері Дмитро прощається з дідом і йде додому, бо вже загостився отут* (М. Стельмах); *Інна згадала, що мати намірилася сьогодні будь-що їхати додому — і так, мовляв, загостювалася* (В. Дрозд); * Образно. *Така вже доля моя, що в мене не загостюється щастя...* (Ганна Барвінок).

ЗАГОТ... Перша частина складних слів, що відповідає слову **заготі́вля,** напр.: з а г о т з е р н о́, з а г о т м ' я́ с о; слову **заготіве́льний,** напр.: з а г о т к о н т о́ р а, з а г о т п у́ н к т.

ЗАГОТІВЕ́ЛЬНИЙ, а, е. Стос. до заготівлі. *Автор розробив моделі оптимізації оперативного планування, обліку й аналізу заготівельного і головного виробництва* (з наук. літ.); *За останні роки в нашій країні встановлено новий порядок заготівель і нові заготівельні ціни на продукцію сільського господарства* (з наук. літ.); // Признач. для заготівлі чого-небудь. *Там, де впадав Мухень в Амур, стояв заготівельний пункт "Дальзаготхутро"* (І. Багряний); *В образі Гуляйвітра виводжу людей, що неправильно обрали життєвий шлях свій. Таким краще керувати заготівельними конторами, а не редакціями газет* (В. Дрозд).

ЗАГОТІВЕ́ЛЬНИК, а, *ч.* Працівник, який провадить заготівлю чого-небудь. *Експедицію заготівельників і на цей раз очолював Павка Єршов* (П. Автомонов); *Уповноважені — народ тимчасовий, а ось заготівельники не вибували з села від літа до зими* (А. Михайленко).

ЗАГОТІВЕ́ЛЬНИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **заготіве́льник.** *Заготівельниця Наталя Грицюк однією з перших у селі почала скуповувати чорницю та журавлину* (з газ.).

ЗАГОТІ́ВКА, ЗАГОТО́ВКА, и, *ж.* Напівпродукт у промисловому виробництві й побуті. *Баба Явдоха .. сама віднесла шевцеві хромові заготовки й замовила дівчинці черевики* (О. Донченко); — *Ліпити я, власне, буду вдома, в своїй майстерні. А тут хіба що зроблю якісь заготівки* (О. Гончар); *Поклавши на наковальню* [ковадло] *вогнисто сяючу заготовку, став бити по ній чималим молотком, аж іскри бризкали вусебіч. Коли заготовка стала темніти, знову кинув до горна* (Є. Доломан); *Старий Муромець виніс із повітки токарний стан, прилаштував його за хатою, де був холодок, і почав ритися серед заготовок — липових, дубових та осикових кружал* (І. Білик); *Розплав отримано в сонячній печі методом бічного оплавлення керамічної заготівки, що обертається, з поновлюваною поверхнею* (з наук.-попул. літ.).

ЗАГОТІ́ВЛЯ, і, *ж.* Процес, робота із заготовлення чогонебудь. *Улянка часто тепер бувала в Макара Макаровича .. Любила їздити з ним і з Демком оглядати лісництво, бувати на заготівлі лісу* (О. Донченко); — *То такі московці, що мертвого з домовини вивернуть і з рота видеруть зернину: на заготівлю. Їм і наша потріскана ступа очі мозолить* (В. Барка); *План заготівель станиця виконала, але селяни почали вимирати з голоду* (Д. Білий).

ЗАГОТІ́ВНИК, а, *ч.* 1. Той, хто робить заготівки. *Кілька місяців хлопець відпрацював заготівником деталей до ювелірних виробів* (із журн.).

2. *рідко.* Те саме, що **заготіве́льник.** *Ладимир збирав залізяччя й кістки і відвозив тачкою заготівнику, маючи з того якусь копійку* (В. Дрозд).

ЗАГОТІ́ВНИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **заготі́вник.** *Ціна на журавлину цього року дуже висока, — відзначила заготівниця* (із журн.).

ЗАГОТКОНТО́РА, и, *ж.* Скорочення: заготівельна контора. *Повезла якось я шкуру конячу .. в Гірничанську заготконтору і побачила там Петька* (Микола Чернявський); *В Щербанівку їхати не довелося: віз трохи був несправний, і пшениці треба було довіяти, щоб в заготконтору відвезти* (А. Головко); *Поки що заготконтора побуде у тебе в хаті, а далі побудуємо склади* (М. Матіос).

ЗАГОТКОНТО́РСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **заготконто́ра.** *Заготконторські працівники.*

ЗАГОТО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **заготува́ти.** *Вгорі темніли .. обкручені комишем на кінцях, ще з дня заготовані віхи* (О. Гончар); *Такі ночі бувають на Україні лише у другій половині літа — у жнива та післяжнив'я, коли глибоко прогріта за день земля довго, аж до самісінького ранку, дихає теплом, коли й скирти свіжої заготованої соломи на токах, і ще не підібрані копички від комбайна, і навіть сама стерня всю ніч, здається, щедро променяться увібраною за дня сонячною наснагою* (Є. Доломан); *Сливе й котки, й мотуззя було заготоване заздалегідь, вйокаючи, тюлюлюкаючи, шестериками, восьмериками устяж турки потягли на бастіони гармати* (Ю. Мушкетик); *Поки малий ходив до хати по дячиху, Омелько почав оглядати дерево, заготоване до малярства* (Ю. Логвин); // **загото́вано,** *безос. пред. Їжу тобі заготовано в другій корзині* (Ю. Логвин); *Заготовано вже було зусібіч кілька засідок довкола Радановою двору* (Ю. Покальчук).

ЗАГОТО́ВИТИ *див.* **заготовля́ти.**

ЗАГОТО́ВКА *див.* **заготі́вка.**

ЗАГОТО́ВЛЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **загото́вити.** *Старий наклав заготовлені, глибоко позасікані на кінцях дрючки, позабивав кілки, попробував, — добре* (І. Багряний); *Роман Петрович дістав раніше заготовлений аркуш паперу.., почав писати* (А. Шиян); *Прищухло, ніби вимерло, село, тільки чабанські папахи та солдатські сірі шапки сторожко стирчать всюди з-поза глиняних загат, із-за хлівів та заготовлених для палива куп кураю* (О. Гончар); // **загото́влено,** *безос. пред. Вони були певні, що ми прийдемо, раз у них було все зарані заготовлено!* (В. Винниченко); *З сміхом і реготом так справляли бучну вони учту Солодко й сито, було-бо всього заготовлено вдосталь* (Борис Тен, пер. з тв. Гомера).

ЗАГОТО́ВЛЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **загото́вити.** *Дослідник докладно проаналізував етнографічні аспекти, у тому числі особливості традиційної культури німців Буковини, традиції заготовлення ткацької сировини наприкінці XIX — на початку XX ст.* (з наук. літ.).

ЗАГОТО́ВЛЮВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **загото́влювати.** *Годували їх* [монахів] *благодійники звареними бобами взамін заготовлюваних монахами з дерева ложок, хрестиків і чоток* (Валерій Шевчук); *Бджолиний віск після меду залишається одним із найбільш заготовлюваних продуктів бджільництва* (із журн.).

ЗАГОТО́ВЛЮВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **загото́влювати.** *Маточники багаторічних вегетативно розмножуваних рослин старанно оберігають від вірусної інфекції, яку можуть поширювати попелиця та інші шкідники, а також людина під час заготовлювання живців нестерильним інструментом* (з навч. літ.); *Досвідчений майстер-тесля керував не тільки заготовлюванням пиломатеріалів, а й будівництвом самої споруди* (із журн.).

ЗАГОТО́ВЛЮВАТИ *див.* **заготовля́ти.**

ЗАГОТО́ВЛЮВАТИСЯ *див.* **заготовля́тися.**

ЗАГОТОВЛЯ́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **заготовля́ти.** *Заготовлянням якісної деревини краще займатися взимку* (з газ.).

ЗАГОТОВЛЯ́ТИ, я́ю, я́єш, **ЗАГОТО́ВЛЮВАТИ,** юю, юєш, *недок.*, **ЗАГОТУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, **ЗАГОТО́ВИТИ,** влю, виш; *мн.* загото́влять; *док., що.* Готувати, виготовляти що-небудь заздалегідь, наперед. *Всю розсаду ми вирощуємо в поживних горщечках, завдяки чому заготовляємо її раніше і висаджуємо в ґрунт у найкращі строки* (з наук. літ.); *Аркуш було списано дрібними, але чіткими літерами — рукою самого Криленка. Це була його біографія, що її він заготував ще в берлінському будинку* (М. Хвильовий); *Вадим ще раніше заготував звинувачення, які збирався кинути їй* (М. Руденко); // Робити запас чого-небудь, запасати. [Т е р е щ е н к о:] *Ми там огірки і ранню капусту заготовляємо. Очеретянський район найбільше поставляє нам* (О. Корнійчук); *Ми жили тоді в куренях, але вже готувалися до зими: копали котловани для землянок, заготовляли ліс* (Є. Доломан); *Вони* [мурашки], *що жили тут при стежці під зрізаною шапкою соняшника, саме заготовляли харчі на зиму* (М. Вінграновський); *Он гномики заготовляють дрова в смарагдовій вечірній тишині* (Л. Костенко); *Треба довго і солідно підбирати дружину, намітити план і круг* [коло] *діяльності, роботу першої черги і другої черги. Треба заготувати зброю, припаси, місця для сховку* (Г. Хоткевич); *— Розумієш, вдома тин треба було підправити. Лозу ще вчора заготував, кілля позабивав* (А. Шиян).

ЗАГОТОВЛЯ́ТИСЯ, я́ється, **ЗАГОТО́ВЛЮВАТИСЯ,** юється, *недок.* Пас. до **заготовля́ти** і **загото́влювати.** *Сіно для майбутньої весни заготовлялося на полонинах обов'язково. Бо хто знає, яка вона буде?* (В. Гжицький); [К и с і л ь:] *У нас хліб не просто заготовляється, здається, а за хліб іде боротьба* (М. Стельмах).

ЗАГОТО́ВОЧНИЙ, а, е, *рідко.* Те саме, що **загото́вчий** 1. *Вихідним продуктом заготовочних цехів є напівфабрикати* (з газ.).

ЗАГОТО́ВЧИЙ, а, е. 1. *спец.* Стос. до заготівки, заготовки. *Розрізняють два види литва зі сплавів кольорових металів: заготовче і фасонне* (з навч. літ.); *Заготовчий етап у виготовленні інструментів є обов'язковим для майстра* (із журн.).

2. *розм.* Те саме, що **заготіве́льний.** *Збудували б пару дубків і сіно зразу б підвозили на заготовчий пункт* (М. Стельмах).

ЗАГОТПУ́НКТ, у, *ч.* Скорочення: заготівельний пункт. *Крім хлопців, на заготпункті ночували ще два цікавих типи* (І. Багряний); *Некролог кукурудзяному качанові, що згнив на заготпункті* (В. Симоненко); *Похмуро чекав* [господар] *своєї черги. Щоб ізсипать іще тепле зерно у мішки та на підводу: до заготпункту в районі* (А. Дімаров).

ЗАГОТУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **заготува́ти.** *Свирид Рено приїхав у справах заготування провіанту в прифронтову смугу* (М. Йогансен); *— Догляд за коровами і заготування кормів ми, працівники ферми, беремо на себе* (Григорій Тютюнник).

ЗАГОТУВА́ТИ *див.* **заготовля́ти.**

ЗАГОЩА́ТИ *див.* **заго́щувати.**

ЗАГО́ЩУВАТИ, ую, уєш, **ЗАГОЩА́ТИ,** а́ю, а́єш, *недок.*, **ЗАГОСТИ́ТИ,** ощу́, ости́ш, *док.* 1. *куди, до кого, діал.* Приходити в гості або з іншою метою; навідуватися. *Хіба де раз або два в рік загощували в хату пасічника Семіона деякі ґазди* (І. Франко); *Сини Юри ховалися з іншими хлопцями по лісах і тільки час од часу ночами загощували до старого за харчами* (Мирослав Ірчан); [Б а б у с я *(до Ведмедя):*] *Чи не могла б я вас просити Колись до мене загостити* (О. Олесь); *— Чолом тобі, княже! — привітався. — Чи пізнаєш, хто загостив до тебе?* (Д. Міщенко); * Образно. *У палати королівські загостили жаль і туга, — се були найвищі гості* (Леся Українка); *Знову тривожні сни загостили до Віри* (Р. Іваничук).

2. *кого, розм.* Задобрювати, часто пригощаючи або запрошуючи в гості. *— Аж сам дивуюсь тепер: як міг до такої ганьби — до приписок дожитись? До того дійшов був, що всякий непотріб напував, загощав, щоб тільки слави добути. А що та слава?..* (О. Гончар); *Христя вміла загощати хлопців у своїй оселі* (із журн.).

ЗАГО́ЮВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **заго́ювати** і стан за знач. **заго́юватися.** *— Сеньйоре отамане! — прохрипів Джузеппе. — Я прошу в товариства горілки для загоювання ран, а вони не дають. Кажуть, що в морі пити — гріх...* (С. Тельнюк); *Срібна вода використовується в медицині для швидкого загоювання ран* (з наук.-попул. літ.); *Строки тимчасової непрацездатності визначаються періодом загоювання ран* (з навч. літ.).

ЗАГО́ЮВАТИ, юю, юєш, *недок.*, **ЗАГО́ЇТИ,** о́ю, о́їш, *док., що.* Виліковувати ушкоджені місця, рани на тілі; гоїти. *Він кілька місяців пролежав у лазаретах, загоюючи рану, одержану в бою з партизанами* (Ю. Бедзик); *Загородній із Голиком-Залізняком подалися своїми стежками, а Чорний Ворон зостався в таборі Гупала загоювати рану* (В. Шкляр); *Хіба я можу чародійським словом загоїти всі рани, спинити всю кров, згасити всі пожежі?..* (І. Франко); * Образно. *— Випий трошки сього зілля — Все лихо загоїть* (Т. Шевченко); *— Ватю, серце, не говори так! І рани гояться, і серце можна загоїти!.. — втішала мати* (І. Нечуй-Левицький).

ЗАГО́ЮВАТИСЯ, юється, *недок.*, **ЗАГО́ЇТИСЯ,** о́їться, *док.* Переставати ятритися, боліти; гоїтися. *Загоюючись, виразка потім перетворюється у рубець* (з наук.-попул. літ.); *Рана загоїться, а лихе слово — ні* (прислів'я); *Праве око зажило, загоїлося* (Панас Мирний); *Листочки* [подорожника] *треба помити водою, помняти* [пом'яти] *їх, щоб аж сік пустили, й прикладати до нариву: два-три рази .. і загоїться* (О. Воропай); * Образно. *Образа у Тургенєва не загоювалась* (О. Іваненко).

ЗАГРАБА́СТАНИЙ, а, е, *розм.* Дієпр. пас. до **заграба́статати.** *Важко перенесла вона втрату лугу, заграбастаного сусідом* (із журн.); // **заграба́стано,** *безос. пред. Ми це .. затямили собі назавжди: корову й порося вже давно заграбастано...* (Б. Харчук).

ЗАГРАБА́СТАННЯ, я, *с., розм.* Дія за знач. **заграба́стати.** *— Як на мене, то це технічний кандидат, для заграбастання частини голосів виборців* (з газ.).

ЗАГРАБА́СТАТИ *див.* **заграба́стувати.**

ЗАГРАБА́СТУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАГРАБА́СТАТИ,** аю, аєш, *док., що, розм.* Забирати, привласнювати щонебудь силою або хитрощами. *Навіть якщо книгарня одержувала лічені примірники, якщо навіть один примірник, то й тоді його заграбастував Яковенко* (П. Загребельний); *Чи то дума безталанного, .. чи гадка щасливого, що вже половиною міста володіє та наміряється якнайшвидше і другу заграбастати?* (Панас Мирний); *Це ж половину землі хоче* [брат] *заграбастати* (М. Стельмах); *Він прийшов, щоб знищити тебе і увесь твій рід й заграбастати все твоє добро і твоє життя!* (М. Циба); *— А злото де ви поділи, пани отамани? Собі заграбастали?* (В. Чемерис).

ЗАГРА́БИТИ *див.* **заграбува́ти.**

ЗАГРАБО́ВАНИЙ, а, е, *розм.* Дієпр. пас. до **заграбува́ти.** *Позаду татарського війська у обозі їхало два ридвани, заграбовані колись татарами у Польщі* (А. Кащенко); *І ми ще маємо радіти з того, що нам дозволять у гучних палатах на лірі заграбованій пограти?* (Леся Українка); *Іде* [Хациха] *вулицею серед білого дня з заграбованою мітлою...* (І. Багряний); // **заграбо́вано,** *безос. пред. — Моє добро все до решти заграбовано, опечатано* (І. Нечуй-Левицький).

ЗАГРАБУВА́ТИ, у́ю, у́єш, **ЗАГРА́БИТИ,** блю, биш; *мн.* загра́блять; *док., що, розм.* Захопити, відняти що-небудь по-злодійському. *Село наше запалили татари І багатство заграбили, Стару неньку зарубали, А миленьку в полон взяли* (з легенди); *— Казали мені заграбити* [кожуха] *— я заграбив, решта не до мене належить* (І. Франко); *Посуду церковну заграбували, ризи покраяли й понесли з собою, дяка з криласу витягнули і сильно дуже побили, без причини і без жалості ніякої* (Б. Лепкий); *— Флоту і в нас нема, — пояснив херсонський посланець. — Всі, які були, судна ті ж таки грабіжники заграбували, погнали за море з народним добром* (О. Гончар); // Пограбувати кого-небудь. *Набіжим на хутір — пана заграбуєм* (Я. Щоголів).

ЗА́ГРА́ВА, и, *ж.* Відсвічування, відблиск (перев. на небі) яскравого світла, пожежі, вогнів і т. ін. *З трьох кінців палахкотіли заграви. То горіли панські маєтки* (М. Хвильовий); [С у х а р и к:] *Я пам'ятаю одну ніч .. Від заграви пожеж було світло, як удень* (І. Кочерга); *Підіймаються в небо заграви по ночах од електрики з міст* (В. Сосюра); *За Десною горіло. І червона заграва пожежі якось по-новому освітила мою душу* (О. Довженко); // Сяяння небосхилу під час заходу і сходу сонця. *Криваво заходило сонце за хмари, обливаючи їх загравою* (І. Франко); *Сонце заходить за обрій. Над заводом горить заграва* (Ю. Яновський); *Край неба запалав червоною загравою. Сходило сонце* (О. Іваненко); *Тим часом сідає сонце, небо на заході спалахує вечірньою загравою* (М. Руденко); * У порівн. [П р і с ц и л л а:] *Уже й тепер я бачу щастя одсвіт, як заграву далеку...* (Леся Українка).

ЗАГРАВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **заграва́ти**[1]. *Тося була закохана в Антона і вважала основною причиною своїх незлагод у стосунках з ним його колишні загравання до Зої* (А. Хорунжий); *Так і почалося Ситникове загравання до Сивоока вже в перший приїзд до них пітнявого медовара* (П. Загребельний); *Деколи я маю таке враження, що більша частина нашої літератури — це суцільне сюсюкання і загравання з народом* (Ю. Винничук); * Образно. *А померзлі квіти сухо шелестять під загравраннями вітру, що прожогом влітає крізь вікно й вилітає в двері* (В. Винниченко).

ЗАГРАВА́ТИ[1], заграю́, заграє́ш *і рідко* заграва́ю, заграва́єш, *недок.* 1. Жартами, компліментами підкреслено виявляти захоплення ким-небудь; залицятися до когось. *Колись до мене підійшов діловод і, як завжди, почав зі мною загравати .. — Так що, — сказав він, — мені дуже хотілося б про-*

йтись із такою красунею по парку... (М. Хвильовий); *Старші поважно розмовляли, молодші жартували, загравали з дівчатами* (М. Руденко); * Образно. *Ранній легкокрилий вітерець із гаю Наче з ним* [туманом] *шуткує, наче заграває* (І. Манжура).

2. *перен.* Догідливо, лицемірно підлещуючись, шукати, домагатися чиєїсь прихильності. *Петрова не любили, але боялися його, мовчали, й навіть деякі загравали з ним* (І. Багряний); *Тамара переписувала, старанно виводячи літери, а в душі закипав гнів проти Ауера. Значить, і з нею він заграє, вона йому потрібна, як машина, щоб за нього робила* (А. Хижняк); *Михайло Коцюбинський створює правдивий образ ліберала, що на словах заграє з селянами, а на ділі обдурює їх і виступає заодно з самодержавством* (з навч. літ.).

ЗАГРАВА́ТИ², аю́, ає́ш, *недок., рідко,* **ЗАГРА́ТИ,** а́ю, а́єш, *док.* 1. *що і без прям. дод.* Починати грати або виконувати що-небудь на музичному інструменті (про людину). *Сінон заграє у флейту, потім передає її флейтистові, той провадить далі* (Леся Українка); *Заграли музики, посипали дівчата у двір* (Марко Вовчок); — *Я волів би краще попросити, щоб ви заграли щось* (В. Підмогильний); * Образно. *Коли з острахом поверх лутки тріпотить увечері останнє листя і змерзне на обрії небо, я заграю на бузкових струнах мого смутку, і його осінні акорди будуть стиха звучати цілу ніч уві сні* (Б. Антоненко-Давидович); // Починати звучати, виконуючи який-небудь твір, якусь мелодію (про музичні інструменти). *Ой заграйте, цимбали, щоб ніжечки дрижали* (Номис); * Образно. — *Кахи-ках!.. Тисячі тонесеньких дудочок раптом загравали у діда всередині* (О. Довженко); * У порівн. *Червінці делікатно дзенькнули, неначе арфа заграла* (І. Нечуй-Левицький); // *перен.* Починати діяти енергійно, злагоджено. *З околиці села з-за Хоминої спини заливисто заграли довгу чергу гвардійські міномети* (О. Гончар); // *у що, чим, перен.* Починати швидко рухати чим-небудь. *На току, як і раніше, заграли у два ціпи Василь з Гришкою* (Г. Косинка); *Геннадій повів округло широким плечем, заграв буграми біцепсів* (І. Волошин).

2. *тільки док., що.* Виконати на музичному інструменті який-небудь твір. *"Крейцерову сонату" я отримала. Катюша грала її частинами, .. але заграти цілу, з початку до кінця, без перериву* [перерви], *їй не під силу* (Леся Українка); — *І за того ж грамофона віддав Кондрі найкращу рибу. А той і радий обдурити малого: заграє одну пісеньку та й бере собі рибину* (М. Стельмах).

3. *тільки док., що, розм.* Часто виконуючи який-небудь музичний або сценічний твір, зробити його набридливим, надокучливим. *Я вже так заграла свою колись улюблену мелодію, що не хотіла її виконувати навіть на прохання слухачів* (з газ.).

4. *тільки док., розм.* Взяти участь у якій-небудь грі, виставі, виступити на сцені. *Пиши, брате, ти, а ми, актори, заграємо тобі за всіма приписами Станіславського* (Ю. Яновський); // *кого, розм.* Виконати яку-небудь роль у п'єсі. [М и к и т а:] *Страх мені хочеться заграти поважного батька* (В. Самійленко).

5. *розм.* Починати гратися, бавитися з ким-, чим-небудь. * Образно. *Вітре буйний, вітре буйний! Ти з морем говориш. Збуди його, заграй ти з ним* (Т. Шевченко); *Метелиця, гребні* [гребені] — *світу не видно, а з нами мов якась мара весела починає загравати: вигукуємо, сміємось, співаємо, підскакуємо на кожному гребні* [гребені] *й, хапаючись один за одного, перекидаємось у сніг* (С. Васильченко); // *у що.* Починати грати в яку-небудь гру. [Д р е й с і г е р:] *Як гадаєте, пане пасторе? чи не заграти б нам тепер в карти?* (Леся Українка); — *А давайте заграєм у фараона і єгипетську піраміду* (В. Нестайко).

6. *кого, розм.* Використовувати гравця, виконавця в спортивній команді, музичному ансамблі і т. ін. *Київський клуб заграв гравця, який не відбув дискваліфікацію, зароблену в єврокубках у іншій команді* (з газ.).

7. *перен.* Починати швидко рухатися в різних напрямках. *І сльози, як прийде пора, Заквітнуть урожаєм, І ворон сонячно загра Над березневим гаєм* (М. Рильський); *А поміж зір орлята молоді Заграли* (М. Бажан); // Починати бушувати, бурхати, клекотати (про сили природи). *Пригріло сонечко і з поля сніг погнало; У річку сніг побіг, і Оржиця заграла* (Є. Гребінка); *Повалить свіжий сніг, хуртовина заграє* (Марко Вовчок); *Линув дощ, рясний, .. заграла, зарокотала, захлюпала по ярах вода* (Григорій Тютюнник); // Починати іскритися, пінитися, шумувати (про вино, шипучі напої і т. ін.). *Заспіва патефон горлатий, і міцне заграє вино* (М. Рудь); * Образно. *Ще тільки друга половина лютого, а серцем Оксана бачила вже той день, коли все навкруги зарясніє, заграє соками* (Я. Гримайло).

8. *тільки док., перен.* Почати швидко виникати, виявлятися (про думки, почуття і т. ін.); нестримно забитися (про серце). *Чия душа щира, Чиє серце не заграє, .. Що те давнє твоє право Тепер тільки сіє Добра доля...* (Панас Мирний); *Стане мені весело й гарно; заграють і заспівають мої думки* (І. Нечуй-Левицький); [Г і б с о н:] *Ну от, і у вас заграв патріотичний струм, як у того генерала* (В. Собко).

9. *тільки док., перен.* Засяяти, заблищати, мінячись, переливаючись (про сонячне проміння, світло і т. ін.). *Тільки світ з каганця заграв у невеличких водяних бризках, що задержались на виду у Пріськи* (Панас Мирний); *Молодь вп'яла очі в Голосова і не помічала, що уже на світ заблагословилось і на краю неба заграла срібна світова зірка* (Дніпрова Чайка); *Широкий промінь сонця .. заграв на її лиці* (О. Кобилянська); *На стелі заграв од сонця зайчик...* (П. Тичина); // Яскраво заблищати, виражаючи радість, захоплення і т. ін. (про очі). *Чую, як мої очі, ось тільки холодні й сердиті, раптом заграли від почуття, голос м'який став і теплий* (М. Коцюбинський); // Виразно виявитися, вирізнитися на чому-, в чому-небудь. *У чорних очах заграла-забігала тихая радість* (Панас Мирний); *Радісний рум'янець заграв на зблідлому обличчі* [жінки] (Г. Коцюба); // Заіскритися, переливаючись різними кольорами, барвами. *Переливи коштовних камінчиків міріадами вогників заграли на столі* (В. Кучер); *Зазолотились, засиніли, Заграли в семибарвній грі Гранітних сходів мокрі схили* (М. Бажан).

◊ **Гра́ти (виграва́ти) / загра́ти очи́ма** *див.* **гра́ти; Загра́ло се́рце** *див.* **се́рце; Кишки́ гра́ють / загра́ють [марш]** *див.* **ки́шка; Ко́жна жи́лка (жи́лочка) дрижи́ть (гра́є, гово́рить, брини́ть, тремти́ть** *і т. ін.)* **/ задрижа́ла (загра́ла, заговори́ла, забрині́ла, затремті́ла** *і т. ін.)* *див.* **жи́лка; Кров гра́є / загра́ла** *див.* **кров; О́чі** *(рідше* **очи́ці) [як (так і)] гра́ють / загра́ли** *див.* **о́ко¹; Скака́ти так, як загра́є** *див.* **скака́ти; Сурми́ти (труби́ти, гра́ти) / засурми́ти (затруби́ти, загра́ти) похі́д (в похі́д)** *див.* **сурми́ти¹.**

ЗАГРАВА́ТИСЯ, аю́ся, ає́шся, *недок.*, **ЗАГРА́ТИСЯ,** а́юся, а́єшся, *док.* 1. Починати бавитися, розважатися з ким-, чим-небудь. * Образно. *Розступилася синява хмар і дала волю життєдайному сонячному сяйву, що загралося з блиском калюж* (Яків Баш).

2. *перен.* Починати швидко битися, калатати від хвилювання, радості тощо (про серце). *Удова зітхнула, немов покидаючи яку важку думку, й глянула на діток, а у діток серденятка знов загралися й знов охопила їх надія на щось хороше* (Марко Вовчок).

3. *тільки док.* Захопитися грою, забувши про все інше. *Ще маленьке було, а знала* [Маруся] *і Отченаш, і Богородицю, і святий Боже, і половину вірую. А тільки було зачує дзвін, то вже ні заграється, ні засидиться дома* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Насилу Христя утішила Івася, насилу звела його з Маринкою і трохи спочила, коли вони загралися* (Панас Мирний); // Втомитися від тривалої гри. *Вона і незчулася, як, загравшись з ним* [сином], *заснула* (Яків Баш).

ЗА́ГРА́ВНИЙ, а, е. Стос. до заграви. *Сонце вже пірнуло десь у снігових заметах, лишивши по собі, як спогад, широке загравне панно* (І. Кириленко); *В загравну, темну, люту ніч Жалем зітхають трави* (А. Малишко); *Коли плавку дають, шлак за Дніпром виливають, і все небо виповнюється загравною повінню, так що вершечки садків висвітяться карбовано, видні до кожного листочка* (О. Гончар).

ЗА́ГРА́ВНО. Присл. до **за́гра́вний.** *Над селом загравно жевріло небо* (Ю. Бедзик); *Оживали поморщені пні, і грали загравно купальські вогні* (Л. Горлач).

ЗА́ГРАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **загра́ти** 1–4, 6. *Згадані записи популярного гурту не просто позичені з попередніх видань, а дійсно наново заграні і записані* (із журн.); *На той час музичні теми, заграні рінгтоном, були вже досить заїжджени прийомом* (із журн.); *Саксофоніст, заграний у відомому джазовому колективі, швидко став улюбленцем меломанів* (з газ.); // *у знач. прикм.* Спрацьований від багаторазового ужитку (про звукозаписи, грамплатівки і т. ін.). *Хоча танець у той час вважався занепадницьким і міщанським, заграні платівки з мелодіями танго передавалися з рук в руки* (з наук.-попул. літ.); // **за́грано,** *безос. пред. Назавтра, скоро світ, заграно в труби, рушили з замку* (П. Куліш).

ЗАГРАНИ́ЦЯ, і, *ж., розм., рідко.* Те саме, що **закордо́н.** — *Завтра землю мають відбирати, а він до ранку завів про свою заграницю,* — *скривився Созоненко* (М. Стельмах); — *Вам, справді, треба глянуть на заграницю,* — *підтримав її Маркевич, що сам не їхав, а проводжав лиш до застави,* — *Щоб бачити і далі, й глибше...* (Василь Шевчук); *Так, це була вона — заграниця .. Але чи зможу я знайти для себе тут якусь нішу?* (Любко Дереш); // *мн.* Іноземні країни. — *З жінкою не живе* [Лошаков], *вона десь по заграницях віється, а він тут* (Панас Мирний); *Ви не їздили по заграницях дивитися на різні прекрасні дива* (О. Довженко).

ЗАГРАНИ́ЧНИЙ, а, е, *розм., рідко.* Стос. до заграниці; закордонний. *Пересидимо лише сей день у Кракові в готелі, бо їх власний дім виорендував на пару місяців пан граф Стенжицький для якихось заграничних гостей* (І. Франко); *Думками вже літала* [Софія] *по великих заграничних містах* (Леся Українка); *Скільки козачих синів покінчало Київську академію, декотрі потерлися й по заграничних академіях, і всі поверталися до батьківського козацького шабельного ремесла* (Ю. Мушкетик); // Завезений із-за кордону. *На грядках .. пороблені широкі вулиці й позасаджувано всілякі заграничні квіти* (Н. Кобринська); *Взявши гостинці і для дядьків заграничне куриво, я відпустив гальма* (М. Вінграновський).

ЗАГРА́ТИ *див.* **заграва́ти**[2].

ЗАГРА́ТИСЯ *див.* **заграва́тися.**

ЗАГРЕ́БА, и. 1. *ж., розм.* Місце заховання, загрібання чого-небудь, а також те, що заховано. *Знає він кошечу* [кошачу] *загребу* (Номис); *Розгрібав* [Мирон Данилович] *звичайні кучугури або рив ґрунтові зморшки. Опівночі натрапив на загребу. Почав бити лопатою мерзлу землю, і — видно: тут хтось докопувався* (В. Барка).

2. *ж., заст.* Корж, випечений у жару. *Притомилися од далекої дороги й посідали під лісом одпочити та тим часом і загребу спекти* (Сл. Б. Грінченка); *Загреби — пшеничні коржі, і прозивались загребами від того, що пекли їх на кабиці, загрібаючи в жар і попіл...* (О. Стороженко); *Снідали щербою та коржами-загребами* (Ю. Мушкетик); *Бубці вони розмочили в юшці великий окраєць загреби і лишили кілька ложок вичахлого тіста* (Ю. Логвин).

3. *ч. і ж., зневажл.* Жадібна людина. *Забере усе бісів загреба* (Сл. Гр.); *Всі вони* [папа, кардинали] *загреби та грошолови, продають і купують кров людську, навіть християнську, і всякі святощі* (М. Лукаш, пер. з тв. Д. Боккаччо).

ЗАГРЕБЕ́ЛЛЯ, я, *с.* Місце, ділянка і т. ін. за греблею. *На загребеллі живе* (Сл. Б. Грінченка).

ЗАГРЕБЕ́ЛЬНИЙ, а, е. Який міститься, перебуває за греблею. *Загребельні зарості; Загребельні поселення.*

ЗАГРЕ́БЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **загребти́.** *На нивах .. стелються довгими рядами не загребені покоси* (С. Васильченко).

ЗАГРЕ́БИСТИЙ, а, е, *розм.* 1. Яким можна або який може добре, багато загрібати. *Йшла в хід лопата. Широка, загребиста, скільки вугілля він перекидав за зміну такою лопатою!* (з газ.).

2. Те саме, що **загребу́щий** 1. *Він кинув загребистий погляд на діамантовий перстень супутниці* (із журн.).

ЗАГРЕ́БИСТО, *розм.* Присл. до **загре́бистий** 2. *Простягнені білі, довгі руки загребисто ворушать тонкими пальцями* (Леся Українка).

ЗАГРЕ́БКИ, ів, *мн., заст.* Давній український народний ритуал закінчення збирання врожаю. *Священик повинен був на зажинки і загребки ходити нарівні з селянами* (з наук. літ.).

ЗАГРЕБНУ́ТИ, ну́, не́ш, *док., що.* Однокр. до **загріба́ти.** *Дід загребнув з таці рукою жменю рису, пристукнув по ній долонею і .. звільна запрацював беззубими щелепами* (Б. Антоненко-Давидович).

ЗАГРЕБТИ́ *див.* **загріба́ти.**

ЗАГРЕБТИ́СЯ *див.* **загріба́тися.**

ЗАГРЕБУ́ЩИЙ, а, е, *розм.* 1. Який прагне багато загребти, привласнити; дуже жадібний, ненаситний. *Оці будинки, покої, по яких перше блукала одна несита і загребуща людина,* — *тепер підуть під школи* (М. Коцюбинський); *Чи що ніяк не вирвемось самі. Чи що у нас сусіди загребущі. Ми, вільні люди вільної землі* (Л. Костенко); *Колись давним-давно правив поліським краєм скупий і загребущий князь* (Є. Шморгун); * Образно. *Смерть не раз простягала до нього холодні руки. Загребуща всемогутня смерть* (Л. Дмитерко); // Власт. жадібній людині. *Розійшлися горами легe-*

ні-опришки, щоб заховати від загребущого панського ока добро народне — золото панське (Р. Іваничук).

2. *рідко.* Те саме, що **загре́бистий** 1. *Живого танка вона ніколи не бачила, .. а тут це, безперечно, він насувався, окутаний курявою, великий, масивний, безокий, з загребущими гусеницями* (О. Гончар).

◊ **Ру́ки загребу́щі** *див.* **рука́.**

ЗАГРЕБУ́ЩІСТЬ, щості, *ж., розм.* Властивість за знач. **загребу́щий.** *Тут він зустрівся з Пасикевичем, що вибився на управителя в багатого попа, який через свою загребущість служив і господарював на двох парафіях* (М. Стельмах); — *Скажи ж мені, може, ти грішив загребущістю, жадаючи собі більше, ніж треба, чи забираючи те, що тобі не належало?* (М. Лукаш, пер. з тв. Д. Боккаччо).

ЗАГРИ́ВОК, вка, *ч.* 1. Задня частина шиї у тварини. *Довелося .. щеня взяти за загривок і кинути слузі сусідки* (Іван Ле); *Унюшивши небезпеку, звірюка перестав клацати щелепами й повів головою у бік кущів, за якими сховався Ворон. Загривок його наїжачився, паща ошкірилась білими іклами* (В. Шкляр); * У порівн. *Вітри, морози і дощі так видубили його шкіру, що вона затверділа, стала грубою, однієї світло-цеглястої барви, як і великі руки. Волосся цупке, гостре, сіре, мов загривок вепра, і стовбурчиться у всі боки, наче копиця сіна під вітром* (М. Малиновська); // *розм.* Те саме, що **поти́лиця.** —*Хропуть... Уже он скоро сонце в загривок припече, а вони сни видивляються. Такі нахазяйнують чортів пляшку!* — *лаявся Йонька, плескаючи молотком по косі* (Григорій Тютюнник).

2. Нижня частина кінської гриви біля холки. *Піщана коса була тверда, і коні йшли легко, лиш подекуди занурюючись у воду до загривка* (В. Малик); * Образно. *Вітер рвав загривки грудочок і чорною метелицею носився по ріллі* (П. Панч); *Викосили нивку. Подивись, як чисто — ні тобі загривка...* (П. Усенко).

ЗАГРИЗА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.,* **ЗАГРИ́ЗТИ,** зу́, зе́ш; *мин. ч.* загри́з, ла, ло; *док.* 1. *кого і без прям. дод.* Гризучи, кусаючи, умертвляти, знищувати. *Ведуть балачки казахи про своє життя-буття, про мисливство, про вовків, що лошат загризають щоночі, про худобу* (О. Донченко); [В і д ь м а:] *Ні, не спущу* [ведмедя на ката]. *Сама його* [ката] *Загризу...* (Т. Шевченко); [Г о с т р о х в о с т и й:] *Нехай мене кожум'яцькі собаки загризуть! Щоб я до своєї хати не дійшов, .. коли я брешу* (І. Нечуй-Левицький).

2. *кого, перен.* Замучувати, набридати докорами, лайкою. *Йому захотілося поцілувати оті руки, на яких незручно, в безнадії відпочивала голова .. А бісів Терентій ще бити й загризати сміє її* (М. Стельмах); *Доню, видно й тобі перейшов характер сумний і заячий, це нічого, це краще, ніж загризати ближнього* (Є. Пашковський); *Христя слухала матір, а сама думала: от і піймайся такому в невістки, — усі з тебе кишки вимотає.., буде гризти, поки загризе* (Панас Мирний).

3. *що і без прям. дод., розм.* Заїдати, закушувати чим-небудь з'їдене або випите. *Їв* [Мстислав] *жарене м'ясо, загризаючи хлібом* (Юліан Опільський); — *Чай п'ють і салом загризають,* — *поспішив доповісти Барило.* — *Незавидне діло...* (В. Кучер).

ЗАГРИЗА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *недок.,* **ЗАГРИ́ЗТИСЯ,** зу́ся, зе́шся, *док.* 1. *з ким і без дод., розм.* Починати гризтися (у 2 знач.), сваритися. *Палажка .. все частіш і частіш загризалась з Оришкою* (А. Тесленко); *Якось жив Іван непомітно, не загризався з сусідами — закине рюкзака за спину і в ліс за травами* (Є. Пашковський); —*День не пройде без того, щоб ви не загризлися; хвилину душа спокійно не побуде на місці!..* (Панас Мирний); *Перед війною Роман Денисович і справді загризся з своїм районним начальством* (О. Підсуха).

2. Починати кусати, гризти (у 1 знач.) один одного (про тварин). *Німці тільки походжали та стерегли собак коло корит, а після того собачого обіду обтирали хусточками їм морди та носи, щоб пси не лизались та не загризались* (І. Нечуй-Левицький); [Д р а н к о *(хутко підбіга до свого тину і загляда у двір):*] *Собаки загризлись!* (М. Кропивницький).

3. *тільки недок.* Пас. до **загриза́ти.** *Оскільки в самки хом'яка лише 8 дійок, то зайві новонароджені хом'ячки загризаються самою самкою* (з навч. літ.).

ЗАГРИ́ЗЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **загри́зти** 1, 2. *У гострих шапках, вони були схожі на вовків, загризених старим, уже сивим ватажком, що стояв над ними на задніх лапах, як стояв тоді над своїми синами в морозяній парі Волос Улас* (П. Панч); *Через кілька днів чи в помсту за чоловіка, загризеного вовками на дорозі, чи просто з мисливського заповзяття, наш сотник улаштував великі вовчі лови* (Валерій Шевчук); * Образно. *Віоріка хутко сховала сережку до кишені, але не оберталась: їй так хотілось, щоб це був Тодор, щоб він повернувся, загризений совістю...* (Г. Тарасюк).

ЗАГРИ́ЗТИ *див.* **загриза́ти.**

ЗАГРИ́ЗТИСЯ *див.* **загриза́тися.**

ЗАГРИ́МАТИ, аю, аєш, *док.* 1. *чим, у що, об що і без дод.* Почати гримати, сильно стукати; загрюкати. *Загримало о стіни те каміння* (І. Франко); *Зірвалася* [Варвара] *на рівні ноги, поскочила до дверей, загримала кулаками в двері* (Л. Мартович); *Коли загримали засуви, юрба від дверей розпорошилася, так, наче її й не було. Двері відчинилися* (І. Багряний); *Созоненко загримав залізом, відчинив хвіртку* (М. Стельмах).

2. Почати голосно й сердито, роздратовано докоряти комусь, лаяти кого-небудь. — *Добрі смішки, коли повипивав горілку з усіх бутлів!* — *загримала матушка* (І. Нечуй-Левицький); — *Ану, вийдіть з хати!* — *загримав він на привітання молодих командирів* (О. Довженко).

3. *кого, розм.* Постійним гриманням, окриками, сваркою притупити чий-небудь розум, почуття. — *Сину мій!* — *Ще в сповиточку загримають тебе, змалечку застукають,* — *не розів'єшся, дорогий мій квіте* (Марко Вовчок).

ЗАГРИМІ́ТИ, млю, ми́ш; *мн.* загримля́ть; *док.* 1. *чим і без дод.* Почати гриміти, гуркотіти. *Дві гармати озвалися недалеко відразу. Через хвилину загриміли й інші* (О. Маковей); *Ляснули двері чулана, загримів залізний засов* (С. Васильченко); *Поїзд загримів на стрілці і враз уповільнив хід* (І. Багмут); *Матюшина .. вийшла на кухню, загриміла там посудом* (В. Собко); * Образно. *Враз загриміло поле бою На цілий світ* (О. Підсуха); *Загриміла революційна гроза* (О. Бердник); // Голосно, гучно залунати (про звуки). *З галереї загримів один із найбільш нестриманих вальсів віденського митця Штрауса* (І. Франко); *Вже загриміли пісні перемоги* (О. Олесь); *У залі загриміли оплески* (А. Головко); *Постріли гулко загриміли над водою* (Ю. Смолич); // *безос. Чорне небо Запалахкотіло І погасло, і по небі Страшно загриміло!..* (С. Руданський); *У небі загриміло. На обрії клубочилися темні хмари* (О. Бердник); // Гучно, голосно заграти, заспівати. *Загримів чудовий оркестр, аж повітря задрижало* (І. Нечуй-Левицький); *Загримів хор і загули дзвони* (О. Дов-

женко); *Солов'ї, перепочивши серед ночі якусь годинку, знов защебетали, загриміли в садку* (І. Вирган).

2. *перен., розм.* Заговорити голосно, збуджено, роздратовано. *Господар передихнув і нараз погрозливо загримів: — Це ж теж вірно!* (Олесь Досвітній); *— Холоп! Оце тобі за холопа! — загримів від злості і радості Іванко* (А. Хижняк); *— Непереверешений невіглас! — загримів Кім Іванович* (А. Крижанівський).

3. *у що і без дод.* Почати сильно стукати; загрюкати. *Міліціонер .. знову загримів у ворота* (І. Микитенко); *Двері загриміли та так загриміли, наче хтось із них вибивав дерев'яну душу* (М. Стельмах); // *рідко.* Гучно закалатати, забитися (про серце). *Вона притулилася вухом до його грудей, і у відповідь їй загриміло молоде серце* (Ю. Яновський).

4. *розм.* З шумом, гуркотом побігти, поїхати, опуститися і т. ін. *Кричали чайки, мов на бурі, вже в воду якір загримів...* (П. Тичина); *Чорнокнижний розмашисто й красиво черкнув кілька слів, дав папірець конвоїру, той .. цокнув каблуками, обернувся кругом і загримів з казенного дому* (М. Стельмах).

5. *тільки 3 ос., перен.* Сягнути, поширитися далеко. *Слава про них загримить до зірок* (Леся Українка); *В глибокій громадянській скорботі піднявся артист над німотою своєю, і голосніше від усяких слів загримів тоді напис* [на екрані] *з розкритих його уст зразу на всіх мовах* (О. Довженко).

6. *розм.* Утратити зручне, вигідне становище внаслідок несприятливих обставин. *Через нестримний свій характер дуже скоро загримів з посади* (із журн.).

7. *куди, розм.* Потрапити куди-небудь, виявитися, опинитися де-небудь усупереч своєму бажанню. *Колишній директор ЧАЕС Брюханов, що загримів у в'язницю в ролі стрілочника, так і не може пояснити, за що він сидів* (Б. Олійник); *Але в підземній "трубі" знайома мелодія розриває душу — колись за цю пісню можна було й на станцію Потьма загриміти* (Л. Костенко); *Через свій характер козацький і вдачу-невдачу гайдамацьку мої баба Тетяна не раз потрапляли в халепу та страждали, а раз мало в Сибір не загриміли, коли, ще на зорі колективізації, бунт селянський очолили* (Г. Тарасюк).

ЗАГРИМКОТІ́ТИ, очу́, оти́ш, *док., розм.* Почати гримкотіти. *Надворі розігралася буря. Повіяв вітер .. Загримкотіла на даху бляха* (С. Чорнобривець); *Це отак він* [млин] *спатиме аж до весни, поки крига скресне, а потім тут колеса загримкотять, вода заспіває і люди по-бджолиному загудуть* (Є. Гуцало); *Після дзвінка .. довго не відчинялися двері, загримкотіли, задзвеніли замки та ланцюжки і крізь вузьку щілину .. глянули сторожкі очі* (В. Дрозд).

ЗАГРИМО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **загримува́ти.** *Артисти всі уже загримовані* (А. Головко); *На сцену вийшла Ксеня, загримована під стару Меланку* (І. Волошин); *І ходить, загримований, в охороні Масхадова у гості до росіян, начебто на переговори* (В. Шкляр); *Зрештою, це міг бути і справжній Анатолій Іванович, загримований під себе самого, щоб ніхто з присутніх не подумав, ніби це справді він* (Ю. Андрухович).

ЗАГРИМОТА́ТИ *див.* **загримотіти.**

ЗАГРИМОТІ́ТИ, очу́, оти́ш, **ЗАГРИМОТА́ТИ,** очу́, о́чеш, *док.* Почати гримотіти, гримотати. *Щось загримотіло в сінях та й зачало до дверей добиватися* (з казки); *А тут грім як загримотить* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Заляпотіли по місту зенітки. Загримотіли бомби* (І. Багряний); *Доїхали майже до місця, коли щось як загримотить мені в ухо, наче з рушниці* (І. Муратов); *Хряпнувши дверима, загримотів* [Іван] *по кам'яних сходах* (В. Кучер).

ЗАГРИМУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *док.* 1. *кого, що.* Використовуючи, накладаючи і т. ін. грим, змінити чию-небудь зовнішність. *Ні, то вже, мабуть, не старшокласники перевдяглися .. І ніхто й думати не хоче про те, що це Микола Курило з Андрієм Севериновим задля великого почуття дружби* [з народами Африки] *ні на що не зважили: обличчя, руки й ноги загримували* (Ю. Збанацький); *Сергій назвав іншого. Молодшого. Коли добре загримувати, цей теж потягне роль звіздаря* (О. Гончар); // *ким, під кого.* Гримуючи, зробити схожим на кого-небудь. *— А її можна загримувати під хлопця. Ніхто не помітить, чесне слово... — з жаром сказав Ява* (В. Нестайко).

2. *що, перен.* Приховати, замаскувати що-небудь. *Євдокія Миколаївна не встигла загримувати власну розгубленість від зустрічі з давнім знайомим* (із журн.).

ЗАГРИМУВА́ТИСЯ, у́юся, у́єшся, *док.* Накладаючи на себе грим, змінити свою зовнішність. *Едіт ще раз оглянула себе в дзеркалі й звернулася до Люби Соколової, яка сиділа, чекаючи, поки артистка загримується* (В. Собко); *Переодягнувшись у костюм чорнороба, загримувавшись, я попрямував у нічліжний притулок* (із журн.); // *ким.* Гримуючись, зробитися схожим на кого-небудь. *Одного разу присмерком ми з товаришем одягнулись та загримувались жебраками-п'яницями і пішли на станцію* (з мемуарної літ.).

ЗАГРИПУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *док., розм.* Почати грипувати. *Напасть якась на горло — дере так, що й відкашлятися не можна, і в роті залізна оскомина. Хоч би не загрипувати на татові дев'ятини* (В. Яворівський); *Може ж вона загрипувати, тим більше в пік епідемії?!* (Г. Тарасюк).

ЗАГРІБА́ЛЬНИК, а, *ч.* Той, хто загрібає граблями колоскові рослини, сіно і т. ін. *Там виїздять чотири виладнані кінні косарки, а з ними й в'язальниці, загрібальники на кінних граблях* (Іван Ле).

ЗАГРІБА́ЛЬНИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **загріба́льник.** *До загрібальниць і скиртоправів замахали чоловіки кашкетами, зазиваючи на обід* (І. Цюпа).

ЗАГРІБА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **загріба́ти** 1–5. *— І от тоді, коли отой внесок кожного ковалівця, призначений для загального добра, почне все зростати і зростати, а ненаситне загрібання до своєї комори і каси почне все зменшуватись, я думаю, вже й настане крутий злам у психології* (В. Кучер); *Чувся тупіт ніг веслярів по дошках. Раз, два, три, чотири, п'ять! Вперед заносять весла для загрібання!* (Ю. Логвин).

ЗАГРІБА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.,* **ЗАГРЕБТИ́,** бу́, бе́ш; *мин. ч.* загрі́б, загребла́, ло́; *док.* 1. *що.* Збирати, гребти що-небудь у купу, в одне місце; згрібати. *А доктор Рудольф .. загрібає підпалене каштанове волосся розчепіреними пальцями й мокро сяє внутрішнім лукавим захватом очей* (В. Винниченко); *Іржаве листя каштанів опало на вигорілу траву, і його не загрібали* (В. Кучер); *Бабуся Марфа допомагала онукові загрібати колоски* (із журн.); // Згортати, скидати з чогось у що-небудь. *Золоті покотились на стіл. Старий турок сопів, наче віл, Загрібаючи золото у міх* (П. Воронько); // *чого, що, розм.* Набирати, зачерпувати. *Жінка загрібає жменею холодної зашкарублої грязюки і дбайливо забиває дірку* (О. Донченко); *Він загріб своїми лапищами цілу купу каміння і потяг до стовпа* (Б. Грінченко); *Раптом рука*

намацала щось. Загріб, витяг... Горіхи! (І. Багряний); *Павло загріб недогарків, один подав Тарасові, лишив собі, а інші поклав у кишеню, певно, про запас* (Василь Шевчук).

2. *що, розм.* Загарбувати, привласнювати. *Багач чуже загрібає, бо своєму ліку не знає* (прислів'я); *Не було вже могутнішої й більшої країни за Лідію, а я все загрібав і загрібав, бо царська жадоба не має меж і впину* (І. Білик); *А з другого боку, й справді, — не міг же він загребти гроші в кишеню й податись! Це було б зовсім непристойно* (В. Підмогильний); * Образно. *В дяку ж вам, непевні діти, Ваші братчики любі Всю історію освіти Загребли цілком собі!* (П. Грабовський); // Багато виторговувати; одержувати великі прибутки. *Щодня він ловив мішок риби, ніс її на базар і загрібав добрячі гроші* (М. Чабанівський); *А синам що? Обоє на шахтах працюють, гроші загрібають — дай бог кожному* (В. Дрозд).

3. *кого, що, розм.* Загортати, засипа́ти чим-небудь; протилежне в и г р і б а т и. [Н а г л я д а ч:] *Вони ж мерців своїх не палять навіть, а в землю загрібають* (Леся Українка); *Прийшов піп, дяк, зійшлися люди, узяли бабу, однесли на кладовище, опустили в яму, загребли* (Панас Мирний); *Взяла Катерина граблі з залізними зубками, латку озимого жита заволочила, загребла. Як курка лапою...* (С. Чорнобривець); *Іван викопав яму і загріб корову* (А. Калин); * Образно. [К о б з а р:] *Е-ех, чоловіче, чоловіче! Час усе зітре. Великі утрати, страшенні скорботи — все він загребе, поховає...* (Панас Мирний).

4. *що і без дод.* Горнути, гребти воду чим-небудь. *Івась ліниво загрібав веслом, спрямовуючи човна на середину річки* (Ю. Збанацький); *Він плив до неї, широко й вільно загрібаючи руками, а вода лагідно лоскотала його виснажене тіло* (І. Білик); *Я гукала й гукала, веслуючи без передиху, аж поки викричала всі сили, і тут раптом побачила, що човен мій прибило до берега, а я загрібаю веслами мокрий пісок...* (В. Шкляр); // Починати гребти. *Похапали кожен по веслу і почали загрібати до великого каналу* (Ю. Логвин); *Обоє в човні зразу загребли чотирма веслами* (О. Ільченко); // Працювати руками так, як під час плавання. *Зітхнув Охрім і поповз, широко загрібаючи руками, підсуваючись колінами* (В. Кучер); // Йти, бігти клишаво, незграбно. *Довгастий звір стрімголов вискочив з-за ліщини, кумедно загрібаючи на бігу передніми лапами* (О. Донченко).

5. *що.* Розгрібати, розривати що-небудь сипке. *І Омелько, мов шалений, загрібав заступом землю. Малий теж взявся за заступ і заходився допомагати* (Ю. Логвин); *Кінь, побачивши Хромова, загріб стрункою ногою землю і привітно, тихо заржав* (О. Копиленко).

6. *кого, перен., розм.* Затримувати, заарештовувати. *Коли ж загрібали нас, потрусив сніжок та й перестав — небагато його на свіжині; там він і танув* (В. Барка); — *Ти, стара, проси, та не забалакуйся, бо через тебе й нас поліція загребе* (Григір Тютюнник); — *Переховаємося, пересидимо ці невчаси, а згодом повернемося сюди... Самого Олійника взяли, може, й комісара загребли, га?* (Ю. Хорунжий); // Захоплювати кого-небудь з певною метою. *Пригадую, я боявся, що ростеш ти надто швидко. Що і тебе можуть загребти на роботи до Німеччини* (Г. Колісник).

◊ **Гребти́ (загріба́ти, горну́ти) лопа́тою** *див.* **гребти́; (1) Загребти́ як соба́ку** — поховати без церковного обряду, не по-людськи. *Тепер тільки зосталося їй піти за його мертвим трупом .. Чи так кинути? Хай візьмуть — пошматують і загребуть, як ту собаку, без попа, без обряду церковного* (Панас Мирний); — *От що, ти... — почав Матюха важко. — Тільки ти мені не скажеш по правді про отой лист, так і знай: до ранку загребемо отут у ямі, як собаку!* (А. Головко); **[1] ку́ри загребу́ть (заклюю́ть) <Ку́рка ла́пою загребе́>** *див.* **ку́ри; Хоч лопа́тою горни́ (греби́, загріба́й** *і т. ін.)* *див.* **горну́ти; (2) Чужи́ми рука́ми жар (вого́нь,** *діал.* **грань) загріба́ти (загорта́ти, вигріба́ти, вигорта́ти) / загребти́ (загорну́ти, ви́гребти, ви́горнути)** — використовувати працю, зусилля інших у своїх інтересах. *Чужими руками добре вогонь загортати* (Номис); — *А ти* [Василю] *розумний? — уїдливо, гірко спитала Галя. — Ти розумний свою вину на чужих складати, чужими руками жар загрібати* (Панас Мирний); *Розумні люди завжди чужими руками жар вигортають, а дурні поперед батька в пекло лізуть...* (М. Стельмах); — *Хотіли чужими руками жар загребти? Не вийде!* (І. Багмут).

ЗАГРІБА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *недок.*, **ЗАГРЕБТИ́СЯ,** бу́ся, бе́шся; *мин. ч.* загрі́бся, загребла́ся, ло́ся; *док.* 1. Заглиблюватися, заховуватися в що-небудь, загортаючи, засипаючи себе чимось. *Заховалися в нірках ховрахи, птахи загреблися глибше в гнізда* (О. Полторацький); *Загрібшись в листя, я почав заспокоюватися* (Валерій Шевчук); // *розм., рідко.* Проникати куди-небудь, врізуючись, заглиблюючись. — *Трактор загребеться — виступає вода* (К. Гордієнко); * Образно. *Він любив науку для науки і все загрібався в філософію глибше й глибше* (І. Нечуй-Левицький).

2. *тільки док., де, в чому, перен., розм.* Залишитися жити далеко від центру, в глушині. *В горах загрібся, між бойками* (І. Франко); — *Не знаю нічого, як хом'як, загрібся я в оцю хижу .. — правив Олов'янець* (К. Гриневичева); *Мрією* [сестри] *було: закінчити школу й загребтися на селі .. — потонути у тихій роботі* (А. Крушельницький).

3. *тільки док.* Почати рухати у воді руками й ногами. *Тимко шалено загрібся руками й ногами, .. пробивався вплав до берега* (Григорій Тютюнник).

4. *тільки недок.* Пас. до **загріба́ти** 1–5. *Вода загрібалася руками, шматком весла, але човен повільно пішов на дно* (із журн.).

ЗАГРІБНИ́Й, а́, е́, *спец.* Признач. для загрібання. *Вже й керманичі сиділи на своїх місцях, біля кормиг — по двоє з кожного борту, а на носах, біля загрібних весел — підотамани* (Ю. Мушкетик); // *у знач. ім.* **загрібни́й,** но́го, *ч.;* **загрібна́,** но́ї, *ж.* Людина, яка веслує першою від корми, спрямовуючи рух човна. *В розташуванні спортсменів у човні є одна складна особливість, — загрібний, той, що сидить ближче до корми, задає тон усій команді. Це на нього рівняються інші гребці, це він встановлює темп і ритм веслування* (В. Собко); *Для досвідченої загрібної, чемпіонки і віцечемпіонки світу, багаторазової чемпіонки Європи Яни Дементьєвої Олімпіада у Лондоні стала третьою* (з газ.).

ЗАГРІВА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.*, **ЗАГРІ́ТИ,** і́ю, і́єш, *док., діал.* 1. *що.* Зігрівати. *Танець, видимо, його загрівав* (М. Коцюбинський); — *На вам, діду, хоч чоботи тії, Що на плечах несу я — отож, В них загрієте ноги старії, Бо до міста не близько й мороз* (І. Франко); * Образно. *Отак .. побріхували між собою ґречні ґаздині про Михайла з Матронкою після недільної служби Божої, .. загріваючи безкостими язиками свої невтомні і чорнонебі від брехень роти* (М. Матіос).

2. *кого, перен.* Морально підтримувати кого-небудь; утішати, підбадьорювати когось. *Надія знов загріває болюче серце Семенове, ціпов'яз знов має чим жити* (М. Коцюбинський); *Твої теплі слова загріли, заохотили ту, що на роздоріжжі .. стояла та безнадійно споглядала* (Уляна Кравченко); // *до чого.* Заохочувати, закликáти, підбурювати до дії і т. ін. *"Валіть! Коліть!".. Так генерал нас загрівав до бою* (І. Франко).

3. *кого, до кого, чого, перен.* Викликáти інтерес, привертати до себе. *Я не вважаю себе ані таким великим талантом, ані жодним героєм, .. щоб моя особа могла загріти всіх до себе* (І. Франко).

4. *тільки док.* Почати гріти. *Іде дощ, доки йде, а відтак і сонечко загріє* (Ю. Федькович).

ЗАГРІВА́ТИСЯ, áюся, áєшся, *недок.*, **ЗАГРІ́ТИСЯ,** íюся, íєшся, *док., діал.* 1. Ставати теплим, гарячим; зігріватися. *Дощ промочив бідака до нитки, загрітися не було де* (І. Франко); *Іван і сам умлівав од утоми. Загрівся, був увесь мокрий, ноги боліли у нього, а груди ледве ловили віддих* (М. Коцюбинський); *Я загрівся вже давно, п'яти горять, ноги ниють, у шлунку суха, гризуча порожнеча* (В. Винниченко).

2. *чим, перен.* Наживатися на чому-небудь. *Олена зайшла знов Петрові перед обличчя і знов протирала очі і грозила пальцем: "Ой не загрієтеся сирітською кривдою!"* (Л. Мартович).

3. *тільки недок.* Пас. до **загріва́ти** 1–3. *Серце старої матері загрівалося любов'ю сина* (із журн.).

ЗАГРІ́ТИ *див.* **загріва́ти.**

ЗАГРІ́ТИЙ, а, е, *діал.* Дієпр. пас. до **загрі́ти** 1–3. *Загріті танцем обличчя блищать від краплистого поту* (М. Коцюбинський); *Він йде геть високо на гору, залазить у хащу, довго сперто кашляє, озирається навколо і починає цюкати своєю загрітою сокирчиною суху смеречинку* (У. Самчук); *Тою мовою загріті, Присягли всі .. Твердо йти за Филимоном На всі бої* (І. Франко).

ЗАГРІ́ТИСЯ *див.* **загріва́тися.**

ЗАГРО́БИТИ, блю, биш; *мн.* загрóблять; *розм.* Док. до **грóбити.** *Залізо холодне і мертве. Засни оце в дорозі, добрий кінь привезе тебе до двору, а залізна машина, куди направиш, туди й пертиме, доки не загробить себе й тебе* (М. Циба); — *Загробити корабель ми .. не дамо* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Для того, щоб остаточно не загробити очі, я попросив собі настільну лампу* (із журн.).

ЗАГРО́БНИЙ, а, е. Який має бути, настати після смерті; потойбічний. *І говорив* [Тарас] *про смерть, про загробне життя, рай, пекло* (В. Винниченко); *Олекса не вільний від забобону про загробне життя* (Ірина Вільде); *Я з неволі, немов з катастрофи на морі, Повернувся, уздрівши загробне життя* (І. Гнатюк); — *Я купець — і мені джихад в ім'я загробного раю не такий солодкий, як добування засобів життя!* (Ю. Логвин).

ЗАГРО́ЖЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **загрози́ти.** *Ця сторона міста була найменше загрожена і від пожару, і від козаків, бо її обороняв могутній кляштор* (А. Чайковський); *Там — звідусіль загрожені степи, а тут фортеці, що й не підступи* (Л. Костенко); *Болеслав, діставши великі гроші від Ізяслава, почав, було, воювати за його інтереси, але скоро замирився з братами, загрожений з боку чехів* (з наук.-попул. літ.).

2. *у знач. прикм.* Який перебуває під загрозою, якому загрожує хто-, що-небудь. *Не судилося Максимові прорватися на вільний, не загрожений простір. Ідучи гущавиною, він вигнався просто на дорогу, на якій стояло багато машин і гармат* (І. Багряний); *Всі службовці негайно озброїлися і машиною виїхали на загрожений пункт* (У. Самчук); *Він шарпко скинувся і грібнув по загроженому місцю, — спізнився рухом... темна фігура безшумно майнула, мов тінь, крізь вагонний сутінок* (В. Барка).

ЗАГРО́ЖЕНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **загро́жений.** *Звичка перебувати між молотом і ковадлом, повсякчасна загроженість сімей, майна й свого життя протягом кількох поколінь виробила у фанаріотів гідні подиву живучість, витривалість і спритність в оминанні будь-яких небезпек* (із журн.).

ЗАГРО́ЖУВАТИ, ую, уєш, *недок., рідко* **ЗАГРОЗИ́ТИ,** грожу́, грози́ш, *док.* 1. З погрозою говорити що-небудь, попереджати про щось; грозити (у 1 знач.), погрожувати. *Суперечка оберталася сваркою. Вони вже не розмовляли. Вони загрожували один одному* (В. Домонтович); *Спробував він збільшувати ці толоки, та нічого не вийшло. Підсусідки загрозили пустити його хутір димом* (З. Тулуб); // Робити загрозливий жест. *Той хрипить, заціпивши зуби, вартовий виходить знов за двері, кілька раз оглянувшись і загрозивши на ході тройчаткою* (Леся Українка).

2. *тільки недок.* Містити, таїти в собі яку-небудь загрозу, небезпеку. *Чорна штукатурка черевато поодвисала і місцями загрожувала щохвилинною катастрофою* (Г. Епік); *Боже, він не слуха! Його робітня пилом припада. Флоренції загрожує розруха, а він на карнавалах пропада!* (Л. Костенко); // Являти собою якусь загрозу, небезпеку для кого-, чого-небудь. *Противник одбивається що має сили. Там, либонь, знають, що їм загрожує оточення* (Є. Доломан); *Шлях мореплавців у океані перегородили крижані затори, що загрожували розламати судна* (з навч. літ.); // Бути неминучим для кого-небудь, насуватися на когось (про щось страшне, неприємне). *Близько 300 років тому в Балтії стояла велика посуха. Горіли хліба. Людям загрожував голод* (з наук. літ.).

ЗАГРО́ЗА, и, *ж.* 1. Груба, зухвала обіцянка заподіяти яке-небудь зло, неприємність; погроза, нахваляння. *Чорний патлач у папасі, вигукуючи найстрашніші загрози, сів на коня, оперезав хлопця для певності нагаєм і погнав перед себе, пообіцявши застрелити, як скаженого пса, за першої ж спроби тікати* (В. Підмогильний); — *І тоді, — забринів загрозою голос фанатика, — тоді марно припадатимете до димучих руїн вівтарів. Тоді не смійте волати до милосердного Бога* (З. Тулуб); *Серед погоні однак помітне було якесь замішання. Гальванеску вже рідше гукав свої загрози в рупор* (Ю. Смолич); *Загроза поскаржитись Лозовому все ж таки вплинула: літаки прибули по обіді* (М. Руденко); // *жарт.* Обіцянка зробити що-небудь незвичайне, на диво комусь. — *Ви не виконали своєї загрози? (Якось .. Павло похвалився їй, що один сонет у своїй збірці присвячує їй, щоправда, зашифрувавши ім'я її ініціалами). — Навпаки! — відповів Павло* (А. Головко).

2. *чого.* Можливість або неминучість виникнення чогось небезпечного, прикрого, тяжкого для кого-, чого-небудь. *На Волині, а особливо на Поділлі, де було зовсім мало нашого війська, повстання поширювались — і справа набувала загрози* (Л. Старицька-Черняхівська); *Нині висіла над ним загроза впасти жертвою своїх власних людей, темних, засліплених,*

розлючених, як звіряче стадо (Б. Лепкий); *Над ним нависла загроза арешту* (О. Гончар); *Загроза зникнення нависла над великим земляним зайцем-тушканчиком* (з наук. літ.).

3. Те, що може заподіювати яке-небудь зло, якусь небезпеку. *Біг* [Біда] *і думав про те, що треба не дуже гупати чобітьми, — ворожа розвідка була реальною загрозою* (М. Трублаїні); *А клуню всю геть обійняло полум'ям. Що й хаті загроза: вітер сюди, на хату* (А. Головко).

Ста́вити під загро́зу *див.* **ста́вити.**

○ **(1) Під загро́зою:** а) *(у знач. присл.)* у небезпеці. — *Коновалець і Оскілко наступають через Коростень на Бородянку. Київ під загрозою. Посилаю туди Гавриченка з богунцями і ніжинцями* (О. Довженко); — *Неспокійно живеться людині, — зітхає Петрович. — Тривога весь час у повітрі висить. На дитину дивлюсь і вже тривожусь. На травину — за неї теж. Усе під загрозою* (О. Гончар); б) *(у знач. прийм., з род. в.)* уживається при указуванні на причину, підставу якої-небудь дії, стану. *Виконання редакційного завдання якщо й не опинилося під загрозою зриву, то принаймні неабияк ускладнилося* (О. Шугай).

ЗАГРОЗИ́ТИ *див.* **загро́жувати.**

ЗАГРО́ЗЛИВИЙ, а, е. 1. Який виражає загрозу (у 1 знач.); грізний. *Перший змовк на півслові, як одрубав: повертає гарячі ще очі, здивовані, затурбовані, загрозливі* (С. Васильченко); *Похмурі тіні загрозливих передвість ходили по снігах Європи* (М. Бажан); *І ось .. зненацька звалилось на бійців грізне попередження: — Танки праворуч! Першим пустив його Козаков, підлетівши до командира полку і рапортуючи йому з якимось сердитим, загрозливим виглядом, наче своєму підлеглому* (О. Гончар).

2. Який містить у собі загрозу (у 2 знач.); небезпечний. *Левко полегшено зітхнув, мов сучасна література не становила ще для нього нічого загрозливого* (В. Підмогильний); *Становище було дуже загрозливе... Над життям матері і її ненародженої дитини зависла страшна небезпека* (Б. Антоненко-Давидович); *Не вперше вже стикаються .. купці з грабіжниками й вбивцями. Темний і загрозливий схід, страшні простори за Ітиль-рікою* (С. Скляренко); // Який наводить, викликає жах; страшний. *Вовк рвонувся убік і знов повернувся, нахилив голову і повільно пішов на Чіпку, але на цей раз очі його запалали червоним вогнем, а з пащі виривався глухий загрозливий рик* (Д. Білий); [А н н а:] *Аж до Гори не могла спинитись, І тільки стук загрозливий копит За спиною я близько почувала* (І. Кочерга); *Таня стоїть на сцені самотня. Здалеку наростає тихе загрозливе гудіння* (В. Собко).

ЗАГРО́ЗЛИВІСТЬ, вості, *ж.* Властивість за знач. **загро́зливий.** *Загрозливість була хіба що в отому велетенському рубінові, який висів над троном і нагадував згусток тигрячої крові* (П. Загребельний); *Чорна барва посилює загрозливість стихії у природі, передає важкість психологічного стану персонажа через внутрішній пейзаж* (із журн.).

ЗАГРО́ЗЛИВО. Присл. до **загро́зливий.** *У залі збився ще більший переполох .. Натовп гойдався із кутка в куток, валував, як штормові хвилі, і неспокійно, загрозливо гув* (Г. Епік); *Конвоїр німецької групи* [полонених] *загрозливо змахнув автоматом* (О. Довженко); *Сагайда бив і бив, збентежено поглядаючи, як тануть міни, як загрозливо росте купа порожніх ящиків. Що буде, коли вистріляє міни?* (О. Гончар); *Вітер хитав кронами, і сосни шуміли одноманітно й загрозливо* (Валерій Шевчук).

ЗАГРОМА́ДЖЕНИЙ, а, е, *рідко.* Дієпр. пас. до **загрома́дити** 1. *Ярмарчани лірника обступили, протискалися серед загромадженого майдану* (К. Гордієнко); *Віз наш був вимощений соломою, зверху застелений ряднами, а до всього так загромаджений клунками та вузлами, що збоку справді здавалося, ніби ці люди їдуть на ярмарок* (В. Шкляр).

ЗАГРОМА́ДЖЕННЯ, я, *с., рідко.* Дія за знач. **загрома́дити** 1. *Не дозволяється загромадження доріг, проїздів, під'їздів, а також підступів до зовнішніх стаціонарних пожежних драбин, пожежного інвентарю, обладнання та засобів пожежогасіння* (з мови документів).

ЗАГРОМА́ДЖУВАНИЙ, а, е, *рідко.* Дієпр. пас. до **загрома́джувати** 1. *Від затоплення водами прилеглих водойм врятує територія, загромаджувана земляними валами* (з газ.).

ЗАГРОМА́ДЖУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАГРОМА́ДИТИ,** джу, диш, *док., рідко.* 1. *що, чим.* Те саме, що **захара́щувати.** *Багато речей загромаджувало собою кімнату* (А. Шиян); *Зовсім перестали співати пісню смерті тонкі стріли степовиків. Але кров лилася, як водиця, і падали, падали вбиті та поранені з обох боків, загромаджуючи вузький прохід, де й без того було тісно* (В. Малик).

2. *що.* Збирати, громадити що-небудь у купу; згрібати. *Марина загромадила її* [дерев'яну сокирку] *враз із тріскам і вкинула в піч* (І. Франко).

3. *кого, що.* Закопувати в чому-небудь. — *Тепер Троянці в западні. Живцем в землі їх загромадим, Разком на той світ одпровадим* (І. Котляревський).

ЗАГРОМА́ДЖУВАТИСЯ, ується, *недок., рідко.* Пас. до **загрома́джувати.** *Обладнання у цеху треба розташовувати так, щоб не загромаджувалися підходи до нього при обслуговуванні або ремонті* (з навч. літ.).

ЗАГРОМА́ДИТИ *див.* **загрома́джувати.**

ЗАГРОШІ́ТИ, íю, íєш, *док., розм., рідко.* Стати багатим, розбагатіти. *Знайшов дядько скарб — одразу загрошів* (із журн.); // *безос.* З'явитися, завестися (про гроші). *Дерев'яні* [ложки] *визублюються, хоч і їсти нема чого. А головне, думалося: понесу ложки олов'яні на базар — загрошіє в кишенях* (В. Дрозд).

ЗАГРУ́БИЙ, а, е. Грубіший *(див.* **гру́бий** 1–5), ніж звичайно або потрібно; надто грубий. *Папір, на мою думку, загрубий* (Леся Українка); *Старий пояс, скручений із старого шмата плаща, видавався хлопцеві загрубим* (Ю. Логвин); * Образно. *Я вірю їй* [тітці], *що вона не любила ніколи; попросту в неї нерви загрубі до такої тонкої гри — а проте вона живе з вуйком дуже добре!* (О. Кобилянська).

ЗАГРУБІ́ЛИЙ, а, е. 1. Дієпр. акт. до **загрубі́ти.** *В довгому піджаці, в мужичих чоботях, з загрубілими мозолястими руками він дуже нагадував якого-небудь діда-пасічника* (С. Васильченко); *Загрубілий від давності й зажовклий папір. Перша сторінка замацана руками численних читачів* (Іван Ле).

2. *у знач. прикм.* Який став грубим, байдужим. *Зашкарублий, загрубілий, закурений димами й порохами всіх систем, загартований смертями, попечений вогнями Василь Легеза плакав* (І. Багряний); *Ось непомітно ці дещо загрубілі, занедбані, овіяні бойовими димами, вже не раз обстріляні люди почали готуватися до приходу дівчини* (В. Земляк).

ЗАГРУБІ́ЛІСТЬ, лості, *ж.* Властивість за знач. **загрубі́лий** 2. *Невідомо, чи народ за своєю загрубілістю потребує собі в государі тирана, чи від тиранії государя сам народ стає таким бездушним і жорстоким* (Є. Гуцало).

ЗАГРУБІ́ННЯ, я, *с.* Дія і стан за знач. **загрубі́ти.** *Дуже повільне загрубіння зеленої маси сої і поступове зменшення в ній вмісту білка дають змогу використовувати цю культуру протягом триваліщого часу, ніж горох, вику або чину* (з наук. літ.).

ЗАГРУБІ́ТИ, ію, ієш. Док. до **грубі́ти.** *Михайло знову косив, але цього разу люцерну, яка трохи перестояла на корні* [корені], *загрубіла стеблом* (М. Томчаній); *Рано в Надійки руки загрубіли і синці під очима з'явилися, рано прокреслилися зморшки і ніс загострився* (М. Руденко); *Появляється брат Павло .. Голос у нього вже загрубів, а над верхньою губою проростає щось на зразок вусів* (М. Слабошпицький); *— Що не кажи, Юрію, а ти теж загрубів на фронті .. — Можливо, .. — погодився Брянський, замислившись. — Може, в серці нема тої вразливості, тої ніжності, що була...* (О. Гончар); *Чому ваші душі загрубіли від ворожнечі, пороків, тяжкої темноти?* (П. Загребельний); *З роками душа загрубіла, оцієї наївної щирості вже не мав* (Ю. Мушкетик).

ЗАГРУ́БЛИЙ, а, е, *рідко.* Те саме, що **загрубі́лий** 1. *Був сивуватий уже, .. з великими загрублими руками, що, видно, немало переробили в житті всякої роботи* (О. Гончар).

ЗАГРУ́БЛІСТЬ, лості, *ж., рідко.* Властивість за знач. **загру́блий.** *Починається дійство .. Ці руки, ці пальці дублені й товсті стають одразу верткі, вправні та вміючі, ніякої вже й загрублості в них* (О. Гончар).

ЗАГРУ́БО. Присл. до **загру́бий.** *Вже те білля, що я виперу, не біле, а те, що я його вишию, загрубо шите* (О. Кобилянська).

ЗАГРУДИ́ННИЙ, а, е, *анат.* Який міститься за грудиною, виникає у грудях. *Іноді печія сприймається як загрудинний біль або супроводжується загрудинним болем* (з навч. літ.); *У літніх людей значно знижується функція деяких ендокринних залоз — статевих, щитоподібної, загрудинної* (із журн.).

ЗАГРУЗА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **загруза́ти.** *Не здивувався, коли відчув поступове загрузання у в'язкий мул* (із журн.).

ЗАГРУЗА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.,* **ЗАГРУ́ЗНУТИ,** *рідко* **ЗАГРУ́ЗТИ,** зну, знеш; *мин. ч.* загру́з, ла, ло *і* загру́знув, нула, ло; *док.* 1. Застрягати, в'язнути в якій-небудь густій, сипкій масі; грузнути. *Гармати часто загрузали, і ми тягли їх із грязі* (В. Сосюра); *Їй* [людині] *приємно загрузати в глевку чорноземлю, хлюпати по калюжках, плутатись по старих бур'янищах* (І. Багряний); *Віття шмагало його по обличчю. Загрузали ноги в пісок. Задишка давалася взнаки* (О. Бердник); *— Шляху немає, сніги глибокі, загрузнеш де-небудь та й не вилізеш* (Панас Мирний); *Черняєва за кілька хвилин уже загрузла по пояс* [у болоті] (О. Донченко); // Застрягати, заплутавшись у чому-небудь. *І раптом мотор закахикав — і став! Колеса загрузли між стеблами трав* (Н. Забіла).

2. *перен., розм.* Затримуватися, залишатися довго де-небудь. *— Всі засмутились від перспективи надовго загрузнути в цьому висілку* (Яків Баш); *— Під Москвою Гітлеру одрубали кігті і в наступ перейшли. Під Севастополем він теж добре загруз* (В. Кучер); * Образно. *Загруз я по серце у землю в'язко. Вона мене цупко трима* (В. Симоненко).

3. *розм.* Глибоко вгрузати, опускатися куди-небудь. *Двері у халупці, що по вікна загрузла у землю, відчинив сам Сашко* (І. Муратов); * Образно. *Осика червона, як червоне золото, аж горить, тихі клени загрузли в ніжному янтарі свого листя* (М. Хвильовий); *Важкий м'ясистий ніс по самі ніздрі загруз у прокурених вусах і, здається, витягує з них міцний тютюновий дух* (М. Стельмах); *Чотири сонця відгорять вгорі, чотирикрилий день відмайоріє. Загрузнуть в ніч язичницькі бори. Самі тіла жалобні бовваніють* (В. Стус).

4. *перен., розм.* Цілком віддаватися якій-небудь справі, поринати в щось. *Людство періодично загрузає в гріхах* (І. Білик); *— Чи думаєш, що я справді такий уже відсталий, отак загруз у пережитках? Нічого подібного* (А. Головко); *Загруз* [голова] *у своїх процентах, надоях, кормових одиницях, та наче й нічого вже не бачить, що в людей по хатах робиться?* (В. Кучер); *Це була відповідь тим віршоробам, які загрузли в шкільній схоластиці і хвалебні оди тиранам видають за поезію* (П. Колесник).

◊ **(1) Загруза́ти / загру́знути (загру́зти) в по́зичках (борга́х)** — не мати змоги сплатити зроблені великі борги. *Іспанія тих часів була вкрай розорена .. Двір купався в розкошах, держава загрузала в боргах* (Л. Костенко); *Григорій, наче в трясовині, загруз у позичках і боргах* (М. Стельмах).

ЗАГРУ́ЗЛИЙ, а, е. Дієпр. акт. до **загру́знути** і **загру́зти.** *Яка-небудь шина, що блищала з трави, мов плазуюча гадюка, або чавунне колесо, до половини загрузле в землю, викликали перед його очі картину шумливого життя фабрики* (М. Коцюбинський); *Чути було, як по рівнині слалося сопіння загрузлих у снігу січових коней* (Іван Ле); *Стою в окопі, загрузлий у суглинок вище пояса. Власне, це вже й не окоп, а яма. Снаряд, видно, влучив у бруствер і все розвергав* (Є. Доломан); * Образно. *Задзеленчав загрузлий в землю шлях* (В. Стус).

ЗАГРУ́ЗНУТИ *див.* **загруза́ти.**

ЗАГРУ́ЗТИ *див.* **загруза́ти.**

ЗАГРЮ́КАТИ, аю, аєш, *док., об що, у що, чим і без дод.* Почати грюкати, створюючи сильний шум під час ударів, поштовхів і т. ін. *В тюрмі почалася повірка: забриньчали швидко ключами, часто загрюкали молотками об залізні ґрати. Поспішали* (С. Васильченко); *Музика знову опритомніла, знову загрюкав барабан, але мелодія бриніла виразно, тягнучись тонкою ниткою з-під пальців скрипаля* (В. Підмогильний); *На хуторі знялася метушня. Загрюкали двері, залунали голоси* (З. Тулуб); *Здалека гуркотів поїзд. Загрюкали речами, зачовгали чобітьми* (Л. Смілянський).

ЗАГРЮКОТА́ТИ, очу́, о́чеш, **ЗАГРЮКОТІ́ТИ,** очу́, оти́ш, *док., чим, у що.* Почати грюкотати, грюкотіти. *Священик щосили загрюкотів у залізні церковні двері. Але їх було зсередини замкнуто* (О. Донченко); *Розсердиться — так загрюкоче* [Віктор] *дверми — Летить штукатурка із стін!* (І. Нехода); // *безос. За дубовими ворітьми застукотіло-загрюкотіло, вони посередині трохи роз'їхалися, утворилася шпарка, крізь яку блиснуло перелякане око і відразу ж сховалося, а ворота поїхали врозтіч, тяжко зарипіли* (П. Загребельний).

ЗАГРЮКОТІ́ТИ *див.* **загрюкота́ти.**

ЗАГС, у, *ч., іст.* Скорочення: запис актів громадянського стану. *Із звукових абревіатур виникли іменники загс, жек та ін.* (з наук. літ.); // Установа, де реєстрували факти шлюбу, народження, смерті і т. ін. (тепер РАЦС). *Загс містився в невеличкому будинку, на розі вузького провулка* (Л. Дмитерко); *— Піду! — повторила Надія. — Тільки через загс* (А. Крижанівський); // Приміщення, в якому розташована ця установа. *— Я маю записатися сьогодні в загсі... виходжу заміж. А загс о третій закривається, і коли ми підемо після*

праці, то спізнимось (В. Підмогильний); *Шлюбна пара переступила, нарешті, поріг загсу. Два паспорти лягли поруч на стіл перед реєстратором* (Ю. Яновський); *До нього підбігло двоє — чоловік і жінка, попросили підвезти до загсу Дарницького району* (О. Бердник).

ЗА́ГСІВСЬКИЙ, а, е, *іст., розм.* Прикм. до **загс.** *Писар порився в своїй величезній сумці, дістав звідти загсівські бланки* (Ю. Збанацький); *Світ зітхне, збувшись жорсткої звички, названої кимось любов'ю, ніхто нікого не ревнуватиме, не ув'язнюватиме за невиплату аліментів, не докорятиме за невдячність, не підставлятиме паспорти для загсівських штампів* (Є. Пашковський).

ЗАГУ́БА, и, *ж., діал.* Загибель. *Тепер затремтять острови в дні упадку твого, і жахнуться всі ті острови, що на морі, твоєю загубою...* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Бачила Наумиха, що нічого не зробить з чоловіком, і заприсяглася не попустити хоч Семена до загуби, не дати його на поталу чудним батьковим забаганкам* (М. Коцюбинський); *В глухім проклньоні затремтіли губи, бо той, хто звів тебе до тяжкої загуби, не кохав тебе і не любив* (В. Стус); * Образно. *Повен мрій дівочої загуби, Кине* [півень] *крила в білий медоцвіт, Дасть пір'їну вітрові у губи І засне, вдивляючись у світ* (М. Вінграновський).

ЗАГУБИ́ТИ *див.* **загу́блювати.**

ЗАГУБИ́ТИСЯ *див.* **загу́блюватися.**

ЗАГУ́БЛЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **загуби́ти.** *Розуму палата, та ключ від неї загублений* (прислів'я); *Роман виїхав на середину вулиці, підхопив загублений шолом, газонув і полегшено зітхнув: нарешті мотор і він і ніхто не кричить над вухом* (В. Яворівський); *— Жаль, — кажу, — жаль, та не вернеться! — Чого жаль? — спитала Маруся. — Життя молодого, віку загубленого дарма* (Марко Вовчок); * Образно. *Пішов* [Микола] *тією стежкою, якою гуляв не раз з дівчиною, пішов понурий, задивлений у землю, немов відшукуючи на ній загублений спокій* (В. Гжицький); // **загу́блено,** *безос. пред. Блискає за вибалком Місяця підкова. Ким її загублено, Срібну та гарячу?* (А. Малишко); *В снігах заметено слова проклньонів, Серця загублено в заметах і завіях* (Ю. Винничук).

2. *у знач. прикм.* Який загубився, пропав, зник. *Чув, як одтавало серце. І перше, чим стукнуло, ламаючи рівний ритм, це радістю, що глянула з очей запалих. Мовби загубленого безвісти товариша раптом зустрів* (А. Головко); *І тільки спогад з далини, Як рідні відгуки луни, І тільки зорі над землею. О мій русявий Прометею, Загублений в ночах війни!..* (А. Малишко).

3. *у знач. прикм.* Непомітний на тлі або серед чого-небудь. *Уже присмерк заглядає у вікна тихої, загубленої серед лісів хати* (М. Стельмах).

4. *у знач. прикм.* Самотній, усіма забутий, покинутий. *Андрієві дивно, що він вперше сьогодні побачив, які справді маленькі, загублені села* (М. Коцюбинський); *Він почував себе загубленим серед цієї метушні, серед багатьох людей* (О. Донченко); *І здається ця жменька бурлаків загубленою і сумною, як журавлиний ключ. І пісня їх сумна* (О. Довженко).

ЗАГУ́БЛЕНІСТЬ, ності, *ж.* Стан за знач. **загу́блений** 4. *Мимоволі заглиблювався* [Онисько] *в гущавину лісову, напосідало відчуття загубленості, немов тріска в хвилях моря, губився він у цьому байрачному безвиході* (Іван Ле); *Після невизначеності, загубленості в круговертях життя якось одразу принатурилась* [Єлька], *відчула себе невимушено, відчула свою незайвість* (О. Гончар); *Не голодував я, ніхто мене й не кривдив, здобув науку і знання, а відчуття загубленості, усвідомлення, що ти біологічна особина, яка їсть для того, щоб жити, а живе — щоб їсти, не позбувся ні разу, ні на мить* (Р. Іваничук).

ЗАГУ́БЛЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **загуби́ти** і **загуби́тися.** *Назар не хоче сидіти у гуртожитку, він прагне руху, незадоволений Остап кепкує, передбачаючи загублення єдинокровного на вулицях* (С. Процюк); *Дівча хапалось за свої соціальні ласощі й ні за що не хотіло випустити їх. І, очевидно, буде захищати їх до цілковитого загублення чуття правди й логіки* (В. Винниченко); *У мене й зараз тремтять руки, коли описую цю пригоду. Бо безневинно й невільно став я винуватцем загублення живої душі* (Валерій Шевчук).

ЗАГУ́БЛЕНО. Присл. до **загу́блений** 4. *В темній зелені дерев якось загублено бовваніли не заселені зараз, неосвітлені будинки* (В. Козаченко).

ЗАГУ́БЛЮВАТИ, юю, юєш, *недок., розм., рідко,* **ЗАГУБИ́ТИ,** гублю́, гу́биш; *мн.* загу́блять; *док.* 1. *що.* Через неуважність втрачати що-небудь, забуваючи, залишаючи десь; губити; протилежне з н а х о д и т и. — *Чи я загубила намисто, купаючись, чи його в мене злодії вкрали* (І. Нечуй-Левицький); *На городі .. вона загубила свої капці* (М. Коцюбинський); *Дала відправити* [листа], *і мені його загубили* (Леся Українка); — *Пілотку я заховав у кишеню, бо їду й дрімаю... Так і дивись, що загублю...* (О. Гончар); // Ненароком упускати, випускати з рук що-небудь. *Батько уступить до хати, — ми й пополошимось усі: одна схопиться, друга шукає чогось за запічком, третя голку загубить* (Марко Вовчок); // *кого, що.* Переставати бачити, спостерігати кого-, що-небудь. *Вона вбачає тільки свіжий слід по снігу і боїться його загубити* (Панас Мирний); *Потрібний напрям важко знайти в тайзі, загубивши його* (О. Донченко); *На вокзалі в області дід Євмен і баба Одарка загубили одне одного в натовпі...* (Остап Вишня); *Дарія Олександрівна вернулася на станцію, де загубила сина, і вже не могла звідти відійти; все ждала* (В. Барка).

2. *що, перен.* Частково або повністю втрачати які-небудь особливості, якості і т. ін. *Тремтить небо, сонце та місяць темніють, а зорі загублюють сяйво своє* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *З карих, трохи посоловілих очей визирали неспокій та задума, наче вона* [Мотря] *загубила моральну рівновагу нормальної людини* (М. Коцюбинський); *Словом, коли б я хотів загубити свою індивідуальність, я б давно її загубив* (М. Хвильовий); *Ти дав мені, о краю мій, життя .. Твої дари я розсипав прещедрі, Та вдячності ніколи, ні на мить Не міг я і в безумстві загубить* (М. Рильський); — *Таке скажете, — одрізувала Меланка, — хіба я вже зовсім совість загубила?* (Ю. Яновський); *Того дня, коли Павло знайшов троянду в чагарниках, він загубив свій спокій* (М. Томчаній); *Плачинда косо, довгим поглядом вивчає парубка, з жалем визначає, що, поступившись раз, уже загубив частку своєї влади над ним* (М. Стельмах).

3. *кого, що.* Втрачати кого-, що-небудь, лишатися без когось, чогось. *Тренерам необхідно уважніше ставитися до відбору спортсменів, щоб не загублювати молоді таланти* (з газ.); *Загубивши коня, чвалав* [технік] *із сідлом на плечах, передаючи старшинам наказ "хазяїна"* (О. Гончар).

4. *тільки док., кого, що.* Призвести до загибелі, знищити кого-небудь. *Немало людей загубив марно стрий, грабуючи скарби купецькі. А на старості літ чужа кривда озвалась — в три погибелі стрия скрутило* (з переказу); *Загубив жінку Данило, та й сам пропав... чи самохіттю, чи так уже Господь його покарав* (Марко Вовчок); *Заходився коло мене той великий чоловік, громада, мов я чию душу загубила* (Ганна Барвінок); *Прив'язували її* [корову] *до кілка, .. не давали вільно пастися: боялися, щоб якась звірюка не загубила або гадюка не вкусила* (І. Муратов); // Зробити нещасним, занапастити. *Хто ж, як не він, отой дука прославлений, Сю сироту загубив? Хто, як не він, стиду, честі позбавлений, Дівчину з розуму збив?* (П. Грабовський); // *що.* Зовсім занедбати, зіпсувати що-небудь. [М и р о н:] *Треба бити їх, цих самозакоханих невігласів, .. замінити їх іншими, новими, молодими, талановитими людьми. Інакше можна загубити нашу велику справу* (О. Корнійчук).

5. *що.* Витрачати час марно, даремно. *Годин з чотири попрацювавши, Юрій Олександрович побачив, що сьогодні пакування не закінчить, що доведеться ще й завтра цілий ранок загубити на цю непожиточну справу* (В. Підмогильний); *В труді прийде натхнення раз у рік, Але коли, — не знає чоловік. Щоб тих щасливих днів не загубити, Потрібно працювати цілий вік* (Д. Павличко).

Втрача́ти / втра́тити (загуби́ти, згуби́ти) [свій] спо́кій *див.* **утрача́ти; Губи́ти / загуби́ти лічбу́** *див.* **губи́ти.**

◊ **Втра́тити (загуби́ти) па́мороки (тя́му, па́м'ять)** *див.* **утрача́ти; Втрача́ти (губи́ти) / втра́тити (загуби́ти) рівнова́гу** *див.* **утрача́ти; (1) Загуби́ти (погуби́ти)** / *рідше* **губи́ти ро́зум (тя́му):** а) утратити здатність логічно, обдумано діяти, контролювати свої вчинки. *Коли ж я знаю, що сьому не можна бути, і бачу свою Марусю, що зовсім розум погубила, полюбивши тебе, .. вона тепер рада за тобою хоч на край світу* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Солдат був напідпитку, знов мазнув Анрі-Жака по всіх вусах і заіржав, а коли той, загубивши тяму, поліз битися, схопив його в оберемок* (Ю. Яновський); *З ним ніхто не хотів сідати за стіл, тому що від чарки Псякревський губив розум* (з казки); б) стати психічно хворим, божевільним; збожеволіти. *Страх вона його любила, Аж розум ввесь свій погубила* (І. Котляревський); *Я ходив по лісі і збирав дрова для куховарні. Підмітав і прибирав колії разом з дурником-ченцем, що давно вже загубив був свій розум* (Ю. Яновський); **(2) Загуби́ти (стра́тити) вік** *чий* — змарнувати кращі роки життя, зробити кого-небудь нещасливим. *Найбільш його боялись дівчата. Не один вік дівоцький веселий він стратив. А що йому вдієш?..* (Марко Вовчок); [Л у к а ш:] *Тимоше, друже! Не загуби свого віку веселого, а ще гірш чужого... Не вернеш...* (Марко Вовчок); *Лиш інколи прокидалась в ній свідомість свого стану, і тоді серце обливалось жалем до тих, через кого вона загубила свій вік молодий* (М. Коцюбинський); *Кого й за віщо тут було забито, Хто і для кого вік свій загубив, Йому байдуже...* (Є. Плужник); **Стра́тити (загуби́ти) віно́к <Позбу́тися вінка́>** *див.* **стра́чувати; Утрача́ти / утра́тити (загуби́ти) мо́ву** *див.* **утрача́ти.**

ЗАГУ́БЛЮВАТИСЯ, ююся, юєшся, *недок., рідко,* **ЗАГУБИ́ТИСЯ,** гублю́ся, гу́бишся; *мн.* загу́бляться; *док.* 1. *тільки 3 ос.* Пропадати, губитися через неуважність кого-небудь; протилежне з н а х о д и т и с я. *Ніколи листи не пропадали — тож дивно було б, коли б цей лист і навіть газети загубилися* (М. Коцюбинський); — *Пробка загубилась,* — *признався Василь з неприхованою досадою.* — *Ось звідси, бачите? І куди вона ділась, нечистий її знає!* (О. Довженко).

2. Ставати невидимим, непомітним на тлі або серед чого-небудь. *Діставши облизня, фашист тікає, як не перервется, намагається притиснутись до землі і загубитись на тлі зелених дерев* (Ю. Яновський); *Вузькі, лукаві очиці* [отця Миколая] *зовсім загубилися поміж одутлими щоками і горбкуватим переніссям* (М. Стельмах); *Лижний слід звернув з дороги і загубився десь у лісі* (Ю. Збанацький); * Образно. *Вода застигла. Сонце відтремтіло. Дитинство загубилось серед дня* (В. Стус); // Зникати з поля зору, змішуючись із ким-, чим-небудь. *Зайшли далеко й мусили повернути. Вечоріло. Рейки загублювались у далині, ніби в провалля* (М. Хвильовий); *Прилаштувавши нас на вільній місцині запрудженого народом перону, лейтенант наказав нікуди не розходитись, чекати його, а сам загубився в натовпі* (Є. Доломан); *Аркадій ступив за сніговий серпанок, що густо миготів перед очима, і одразу ж загубився серед запорошених снігом спин перехожих* (М. Руденко); *Відчув* [Ярослав] *полегкість, коли останні будинки Терехівки промерехтіли обабіч дороги і зникли, загубилися, розтанули, наче їх і не було* (В. Дрозд); // Переставати сприйматися, відчуватися, втрачаючи свою силу (про звуки, запахи і т. ін.). *Мій крик загубивсь у бурхані негоди, В побоїщі вітрів* (Леся Українка); // Зникати, стікаючи куди-небудь (про воду). *Вода, зустрівши опір, на якусь хвилину загубилась десь в глибинах перегатки, потім невеличкими струмочками почала знову пробиватися в котлован* (Г. Коцюба).

3. *від кого, де і без дод.* Залишатися без кого-небудь, відставши, заблукавши десь. *Може, я заблукалась у житі, як у лісі, та й загубилась там од людей?..* (Ганна Барвінок); — *Здрастуйте, Людмило Петрівно,* — *заговорила Оля швидко-швидко,* — *от нам привели дівчинку, вона загубилася* (О. Іваненко); *Я стою безпорадний, мов сліпець, що загубився у хащах, де з кожного боку чигає небезпека* (Р. Іваничук); *Каленик пояснював, що відлітати не можна, бо загубилася дитина* (Ю. Винничук).

4. *тільки 3 ос.* Зникати, втрачатися поступово. *Уявлення про час загубилося. Здавалося, що з тієї хвилини, як вона потрапила в болото, минула ціла вічність* (О. Донченко); *Кінчаючи рядок, мелодія завмирає, губиться в грохоті коліс, ось-ось загубиться* (І. Багряний).

5. *тільки 3 ос., перен.* Залишатися забутим, знехтуваним, невикористаним. *Не слухайте отих речей підступних, та знаю, що даремне згине рада, бо я сама собі її давала і власна рада марне загубилась* (Леся Українка); — *Шкода, коли б наш досвід, здобутий такою ціною, пропав, загубився* (О. Гончар); *Зіллям лікують здавна-прадавна. Усі способи перевірені. А скільки їх загубилось!..* (Р. Андріяшик); *Невже мій шлях загубиться у мотлосі і потьмяніє днів моїх скрижаль?!* (Л. Костенко).

ЗАГУ́БНИК, а, *ч., спец.* Гумовий наконечник дихальної трубки, шланга дихального апарата, що вставляється між губами й зубами. *Океанська вода шалено вдерлася всередину маски, видерла із рота загубник...* (М. Білкун); *Перед зануренням він прочитав мені цілу лекцію, розмахуючи трубкою із загубником на кінці* (І. Роздобудько).

ЗАГУГНИ́ТИ, ЗАГУГНІ́ТИ, ню́, ни́ш, *док., розм.* Почати гугнити, гугніти. *І їй не залишається нічого іншого, як*

відступити від мене, накрити моє обличчя ковдрою і знову загугніти (із журн.).

ЗАГУГНІ́ТИ *див.* **загугни́ти.**

ЗАГУГНЯ́ВИТИ, влю, виш; *мн.* загугня́влять; *док., розм.* Почати гугнявити. *Варивон змовницьки підморгнув Дмитрові волохатою бровою і низько, точнісінько, як їхній дячок, загугнявив: — Господу помо-о-о-лимся!* (М. Стельмах); *Василь, хитро посміхнувшись, засунув одну руку до кишені, а другою, смикаючи себе за вухо, загугнявив могильним голосом* (О. Бердник); * Образно. *І тоді знов шалено загуркотів барабан, загугнявила пронизливо дудка, тупотіли ноги моряків, рипіли блоки для пересування реїв...* (Ю. Логвин).

ЗАГУГОНІ́ТИ, ни́ть, *док., розм.* Почати гугоніти. *Швидко загугонів вогонь у бабусиній печі* (із журн.).

ЗАГУГОТІ́ТИ, ти́ть, *док., розм.* Почати гуготіти. *Вартові, побачивши гетьмана, дали знак, — і загули труби, й загуготіли тулумбаси* (Б. Лепкий); *Але скоро на кухні знов заметушились кутянські молодиці, загуготіла плита, запахло смаженим, вареним, пареним* (Г. Тарасюк); * Образно. *За кілька кілометрів — знову те ж повідомлення: "Фійона Медвину привіт передавала". І знову серце загуготіло попри всю явну випадковість такого прізвища тут* (І. Багряний); // *безос. Дітвора так і сипнула в сад .. Загуготіло, загомоніло коло нас: звісно, діти* (Марко Вовчок); *Під плитою тим часом уже загуготіло .. Поліно за поліном охоплювалося вогнем* (Л. Яновська).

ЗАГУГУ́КАТИ, аю, аєш, *док., розм.* Почати гугукати, видавати гук, шум і т. ін. *Загугукали короткі гудки — вона поклала трубку* (В. Нестайко); *Коли пацюки знову полізли на мене, я засвистів, загугукав і почав щосили вдаряти колодкою об дошки настилу* (Валерій Шевчук).

ЗАГУ́ДИТИ, джу, диш, *док., кого, що, рідко.* Огудити, зганьбити, осудити кого-, що-небудь. *Настя .. дивувалася, що се старому сталося, що разом загудив Василя* (Г. Квітка-Основ'яненко).

ЗАГУДІ́ТИ, ЗАГУСТИ́, гуду́, гуде́ш; *мин. ч.* загудів, ді́ла, ло *і* загу́в, гула́, ло́; *док.* 1. Почати гудіти, густи, утворюючи довгі, протяжні та низькі звуки. *Мов дзвони, загули кайдани На неофітах* (Т. Шевченко); *Загула, застогнала земля під козацькими підковами!* (І. Нечуй-Левицький); *Над лісом загули бомбовози* (В. Гжицький); *Море враз як заревло, Закипіло, загуло* (Л. Первомайський); *Опівночі зірвався вітер. По скелях загули сосни. Загули похмуро, глухо, мов бандури* (О. Гончар); // Одночасно заговорити, створюючи гомін (про людей). *Як випили варенухи, то й загули, наче мухи* (прислів'я); *На цім слові громада зашуміла й загуділа* (Л. Мартович); *— Про кого йдеться, шеф? — здивувався заступник. — Про хворого з палати № 66... — Але ж він справді того... — загув медперсонал* (А. Крижанівський); // *безос. — Нехай пан лікар по правді говорить. Нехай правда буде! — загуло звідусіль* (Марко Вовчок); // Почати видавати звуки гудіння (про комах, птахів). *Десь узявся і комар і, тріпаючи крильцями, загув у повітрі* (Панас Мирний); *Загудів жук, покрутився якусь пору коло катраги й незабаром зник* (М. Івченко); *На мій балкон голубка сіла І журно-журно загула* (Д. Павличко); // Залунати протяжно, на низьких нотах. *Шварнула блискавка — грім грюкнув і загув* (Є. Гребінка); *Під вербами загули співи двох великих гуртів дівчат і парубків* (Леся Українка); *З арки брами .. загув хрипкий, наче простуджений, голос* (Ю. Смолич); // *безос. Раз .. жнемо ми жито, як ось небо почорніло, піднявся вітер, загуло спершу оддалека, а потім над самою у нас головою* (з переказу); [С а м о п а л:] *Насунули хмари, загриміло, загуло навколо* (М. Зарудний); // *що і без прям. дод.* Почати грати, співати протяжно, басом. *Загув оркестр прелюдію* (І. Нечуй-Левицький); *Затягла вся дружна компанія* [пісню]. *Загудів навіть і тато. І я підтягую* (Є. Кравченко); *Рано на другий день обізвався соборний дзвін, а за ним з протилежної гори загув монастирський бас, і незабаром почали вторити дзвонами всі церкви міста* (І. Пільгук).

2. Почати видавати протяжні низькі звуки, сигнали за допомогою спеціального пристрою (про механізми, машини). *Раптом вони почули, як загудів гудок паротяга. Поїзд підходив до нової станції* (Гео Шкурупій); *Потужно й велично, заглушаючи голоси й шум метушні на пероні, загудів ранковий ґудок на роботу* (А. Головко); *Загудів паровозик і потягнув за собою вагони* (І. Муратов); *Під вікном коротко загула автомашина, зупинилася* (В. Кучер).

3. Сповнитися гулом, шумом, протяжними звуками. *— Факт! — гукнув хтось від дверей, і хатина знову загуділа від сміху* (Мирослав Ірчан); *Розлігся постріл. Знов і знов. Снігами довгий гук пішов, Аж загуділа далечінь* (М. Бажан); *А вітер усе дужчав, стривожено загув сосновий ліс. З-за обрію сизим крилом насувалася хмара* (В. Дрозд); * Образно. *Голова й серце йому загуділи, як від тяжкого вдару дзвін — то завирувала дико кров, немовби шаліючи, не підкоряючись ні волі, ні розумові* (І. Багряний).

4. *розм.* Із шумом упасти звідки-небудь, звалитися. *Так з конем і загув у провалля* (Сл. Б. Грінченка); *Тут Йоганн, спираючись рукою об кострубату стіну, підіймався слідом за Фріцом угору, обережно ступаючи, щоб не посковзнутися і не загусти вниз* (Олесь Досвітній); *Лихо за лихом, біда за бідою. Наче каміння оте зі скали: Як обірветься один, — чередою Інші в долину за ним загули* (Д. Павличко); // Швидко, з гулом помчати, ринутися куди-небудь. *Десь з полудня як линув дощ, але такий зливний, якби серед літа, води з гір загуділи, шопу геть залило* (С. Ковалів).

5. *перен., розм.* Зникнути, подітися невідомо куди. *Кобеняка й чоботи Оксентій мав. Відвя віддала припасені для Дем'яна .. онучі. — Дем'ян як відбув, так і загув* (Ю. Смолич); // Загинути, пропасти марно. *Голова із запалом напав собі на Дороша .. Чому на своїй бригаді не обкопав старе бурячище? Пригріє сонце, довгоносик розлізеться — лови його! Це ж збитки які! Щоб загули трудодні?* (К. Гордієнко).

◊ **Аж голова́ загула́** *див.* **голова́; Був та загу́в (поплив)** *див.* **бу́ти; [І] слід захоло́нув (захоло́в, засти́г, загу́в, прохоло́нув, прохоло́в, прочáх** *і т. ін.) див.* **слід**[1]**; [І] слух запа́в (загу́в)** *див.* **слух.**

ЗАГУ́КАНИЙ, а, е, *розм.* Дієпр. пас. до **загу́кати** 2. *Я була дурна, загукана, засліплена своїм вихованням* (І. Франко); *Довбуш он усю як є Чорногору та й Гуцульщину нашу сходив, а й то не видів її, тої правди. Був гуцул забитий, загуканий, таким і зостався* (М. Олійник).

ЗАГУ́КАТИ, аю, аєш, *док., розм.* 1. Почати гу́кати, видавати гук, шум і т. ін. *Ось у недалекім болоті поміж тростиною загукав Гук* (І. Франко); *Затримавши м'яча, що випадково підкотився йому до ніг, хлопець так високо підкинув його, врівень з будинками, що дітвора весело заплескала й загукала* (В. Підмогильний); *— Ну, Господи благослови! — сміючись, говорить Василь і на всю силу б'є ціпом по розпуще-*

них снопах. Гришка за ним: гуп, гуп, гуп! І в два ціпи загукала клуня (Г. Косинка); *Філик зачовпся у хаті: випив молоко, чухаючись, подався на двір, заторохкотів відрами, розігнав курей і загукав на худобу* (Б. Харчук).

2. *кого.* Постійними окриками довести людину до отупіння. [А н н а:] *Одурили мене, отуманили, загукали, обдерли з усього, з усього!* (І. Франко); [Г а н н а:] *А часом вирветься вона із словом, скаже правду у вічі, так... вони її затюкають, загукають... Мовчи, не твоє діло!* (З. Мороз).

ЗАГУКА́ТИ, а́ю, а́єш, *док.* 1. *кого і без прям. дод.* Почати гука́ти, вигукувати які-небудь слова, звуки. *А тим часом гайдамаки Столи вздовж базару Поставили, несуть страву, .. Щоб засвітла повечерять. "Гуляй!" — загукали* (Т. Шевченко); *— Го-го-го-го-о! — загукав він товсто на всю горлянку, аж луна в лісі розляглася* (Панас Мирний); *І команди не чекали. Закричали, загукали, Жваво рушили до брам* (І. Франко); *— Що, всі згодні на це? — спитав кошовий. — Всі! Згодні! — загукали козаки* (О. Довженко); *— Благодійнику наш, кому хочеться тікати з раю, — загукали ми в одне горло, вдивляючись в очі під кокардою, схожі на дві крапельки ртуті* (В. Стус); // *до кого.* Звернутися до когось із чим-небудь. *Згадавши про коваля Михайлика, пан Пампушка загукав до нього, покликав до ридвана* (О. Ільченко); // *на кого, розм.* Покликати, нагукати кого-небудь. *Загукай на його, — нехай іде в хату* (Сл. Б. Грінченка).

2. *на кого.* Почати голосно лаяти кого-небудь, кричати на когось. *На його всі сердито загукали, та не збентежився ні крихти хлопець* (Леся Українка); *Антін Захарійович, видно, не бреше, кажучи вам отаке, бо як я вам та одну штуку скажу, то ви й на мене загукаєте...* (Т. Осьмачка); *Шофер люто загукав на вартового і вилаявся* (В. Кучер).

ЗАГУ́Л, у, *ч., розм.* Тривала пиятика, гульня. *Отож і виходило, що Марсалія ще й нібито своїми вибриками та загулами .. рятувала його від смерті* (Г. Тарасюк); *Старий* [батько] *попросив воєнкома* [військкома] *направити мене на передову, аби скуштував смаленого вовка, мужчиною став, позбувся охоти до загулів, до байдиків* (Є. Пашковський); *Раз у загулі побився він об заклад з одним приятелем, що попаде з пістоля в копійку* (із журн.).

ЗАГУ́ЛЮВАТИ, юю, юєш, *недок., рідко,* **ЗАГУЛЯ́ТИ,** я́ю, я́єш, *док.* 1. Починати гуляти, бенкетувати, пиячити. *Іноколи каменяр загулює, і тоді розшукувати його ходить маляр Влас Карамушка* (А. Шиян); *Не пам'ятає Башкирцев, чи й спати лягали, бо весь час з-за столу не вилазили. Не часто він дозволяв собі так загулювати* (М. Слабошпицький); *Вернулися* [заробітчани] *в город, несучи з собою чималу силу грошей. Що слід, оддали ротному, а на останні загуляли* (Панас Мирний); *В хаті трохи утихло, потім балачка потроху знов почалась, закружляла чарка, заблищали очі, посипались жарти .. — голота загуляла* (В. Винниченко); // *тільки док.* Почати поводити себе непристойно, легковажно. *То нападе на неї таке, що вона всю хату переверне, прибираючи та чепуривши її .. А то знов загуляє, заведе, покине все печене й варене і грає, як метелик* (Грицько Григоренко).

2. *тільки док., у що, розм.* Почати гуляти (у 5 знач.). *— Може, в шахи загуляєм? — Нема часу, — завагався Григорій* (М. Стельмах).

3. *тільки док., розм.* Залишитися невикористаним (про ділянку землі, лан і т. ін.). *Насінням гречки міг зарадити хіба що олбинський дядько. — Отож сходимо, — згодилась мати, — може, там залишилась яка мірка... може, й не загуляє наше поле...* (Ю. Збанацький).

4. *тільки док., перен.* Почати бушувати, вирувати. *В місті вогонь загуляв на базарі, а у воді полум'я охопило галери* (А. Кащенко); *Загуляла над тихим містом хуртовина* (П. Колесник); *Подув з півночі холодний вітер, по морю загуляли густі хвилі з білими гребенями* (Ю. Збанацький).

5. *тільки док., перен.* Почати швидко поширюватися. *І загуляли тоді по селі чутки про дорогоцінний матроський скарб* (Є. Кравченко); *Вихованці коледжу прозвали Олексу Петровича "Зрадником", і ця кличка загуляла по коледжу, хоч ніхто й не знав, звідки вона походить* (О. Сизоненко); *Слова запальної промови упали в порожній зал, загуляли луною під стелею* (Ю. Мушкетик).

6. *тільки док., по кому — чому і без дод., перен., розм.* Почати гуляти (у 7 знач.). *В дванадцять сталок загуляли нагаї, І замітав отець підлогу бородою* (І. Багряний); *Тут по їхніх спинах загуляли гарапник та камча — Анвар лупив обома руками одразу...* (С. Тельнюк); *Відтак Максимовий бучок загуляв по їхніх спинах знову і знову, дяк репетував уже не стримуючись, і так само не стримуючись реготала Ганна* (Валерій Шевчук).

ЗАГУ́ЛЮВАТИСЯ, ююся, юєшся, *недок.,* **ЗАГУЛЯ́ТИСЯ,** я́юся, я́єшся, *док.* Довго бути, затримуватися на гулянні, прогулянці. *Зітхнула* [мати]: *— Та ви ж довго не загулюйтесь, діти* (С. Васильченко); *— Ти ж не загулюйся! — гукнув йому товариш. — Бува, що майстер перевіряє* (Василь Шевчук); *Трапилось так, що й цього вечора я загулявся допізна* (Ю. Збанацький); *Пасажир порушив сонну мовчанку, дихнув на Гриця сивухою, гикнув: — Шуруй, брат! Запізнююся. З дружками загулявся...* (О. Бердник).

ЗАГУЛЯ́ТИ *див.* **загу́лювати.**

ЗАГУЛЯ́ТИСЯ *див.* **загу́люватися.**

ЗАГУМЕ́ННИЙ, а, е, *діал.* Прикм. до **загуме́ння.** *Загуменний рів.*

ЗАГУМЕ́ННЯ, я, *с., діал.* Те саме, що **загумі́нок** 1. *З нив, облогів та загумень, з лугів, де дишуть кмином і тонуть у молочній купелі стіжки сіна, .. пливе дужою лавою дивний, могутній і ласкавий подих* (І. Керницький).

ЗАГУМЕ́НОК *див.* **загумі́нок.**

ЗАГУМІНКО́ВИЙ, а, е. 1. *діал.* Прикм. до **загумі́нок** 1. *Загумінковий простір; Загумінковий стіжок.*

2. *перен.* Провінційний. *Я дивився на цього миршавого, загумінкового дячка великими очима* (Валерій Шевчук); *Загумінковий політик.*

ЗАГУМІНКО́ВІСТЬ, вості, *ж.* Властивість за знач. **загумінко́вий** 2. *Входження до європейської цивілізації для українців означає прощання з нашою загумінковістю, "малоросійщиною", що підточувало здорові сили українського організму* (із журн.).

ЗАГУМІ́НОК, ЗАГУМЕ́НОК, нку, *ч.* 1. *діал.* Місце за током. *Як виміркував* [Василь], *так і зробив. Лишив стару на ґаздівстві, а сам із синами гайда на загумінок* (І. Франко); *Віз поринав по самі осі в болоті. Люди городами ходили та загумінками* (Б. Лепкий).

2. *перен.* Глухий закуток, глушина. *Життя сина виходило на широкі шляхи, тож не сидіти йому серед лопухів та кропиви переяславських загуменків* (Б. Антоненко-Давидович); *Геніальним слухом Івана Франка було найточніше і найдосконаліше прочуто суть Шевченка і прочуто так, що апо-*

феоз "Присвяти" раз і назавжди сколихнув благопристойний затишок галицьких — та чи тільки галицьких? — загумінків (з газ.).

ЗАГУНДО́СИТИ, о́шу, о́сиш, *док., що і без прям. дод., розм.* Почати гундосити. *Льоня Монькін не наважився дати здачі, а тільки загундосив: — Ото ще — й пожартувати не можна...* (В. Нестайко).

ЗАГУ́ПАТИ, аю, аєш, *док.* 1. Почати гупати, утворюючи, видаючи глухий звук, стук, шум під час ударів, поштовхів і т. ін. *Загупали ціпи по Одраді з ранку до пізньої ночі* (Панас Мирний); *Загупав бубон, запхикала скрипка* (М. Коцюбинський); *Знову віддалік загупали гармати* (О. Ільченко); // Затупотіти. *На сходах загупало три пари важких ніг. Невідомого злочинця вводили до кімнати* (М. Трублаїні); *Парубок східцями загупав униз і тут побачив Христину* (М. Стельмах); *Хтось загупав важкими, обліпленими багнюкою чобітьми і зник за скиртою* (М. Руденко); // *безос. У сінях загупало, брязнула клямка, зайшов Федір* (Ю. Збанацький); *З хряскотом розчахнулися двері — і як загуло, як загупало, як забряжчало десятками підкутих металевими косинцями солдатських чобіт!* (О. Шугай); // *об що, у що.* Почати з шумом ударяти, бити по чому-небудь. *Загупали молоти об гаряче залізо* (І. Цюпа); *— Спасибі вам, добрі люди! Дай вам Боже здоровля! — подякував дід та й загупав кийком у велику, залізом оббиту браму* (А. Дімаров); *Я чимдуж загупала в них* [двері] *кулаками і .. закричала щосили* (В. Шкляр).

2. Почати важко, з шумом падати. *Перістий натовп селян, звиклих до праці, покірно й разом нахилився, і важко загупала мокра з великих лопат земля* (Г. Епік); *Автомобіль точно підставив кузов під навантажувач, і в днище загупали крутобокі буряки* (з газ.).

Зашуміло (загу́пало, забриніло) в голові *див.* **зашуміти.**

ЗАГУПОТІ́ТИ, очу́, оти́ш, *док.* Почати гупотіти. *Тої ж ночі, перед світом, щось дуже загупотіло по підвіконню. Ми так і посхвачувались* (з переказу); *Хтось швидко пробіг вулицею, а потім загупотів під самим вікном* (С. Скляренко); *Молодиця, обтрушуючи сніг, загупотіла чобітьми перед порогом, постукала в двері* (В. Кучер); *По-злодійському оглядаючись, рушили вони з Сизом на плечах до ворітець, загупотіли сходами до озера* (В. Близнець); // *безос. На бліндажі в цей час загупотіло* (О. Гончар); *Загупотіло в сінях, рвонуло двері вихором, і на порозі як уродивсь Кирилець* (Василь Шевчук).

ЗАГУ́РКАТИ, аю, аєш, *док.* Почати гуркати, видаючи, утворюючи гуркіт, стук, шум. *В сінях загудів сердито бас, задзвеніли цимбали, заплакали три скрипки і загуркав бубен* [бубон] (І. Франко); *В залі заплескали в долоні й виразно загуркали лавами, умощуючи їх для глядачів* (Г. Епік); *Тимко не помилився — всі спинились перед різьбленими стулками воріт. Загуркали нагаями у старе дзвінке дерево* (Ю. Логвин); // *безос. Потім застукотіло в двері, неначе хто штурхав палицею, а потім загуркало кулаком* (І. Нечуй-Левицький).

ЗАГУРКОТА́ТИ *див.* **загуркотіти.**

ЗАГУРКОТІ́ТИ, очу́, оти́ш, **ЗАГУРКОТА́ТИ,** очу́, о́чеш, *док.* 1. Почати гуркотіти, гуркотати. *Рояль загуркотів, застукотів, неначе гармати Валленштейна* (І. Нечуй-Левицький); *Тимоха сидів в кінці столу. Як вийшла Мася, .. він схопивсь, аж стіл загуркотав* (А. Свидницький); * У порівн. *Велет глянув, подивився, диким реготом залився, наче грім загуркотів* (Н. Забіла).

2. Почати гучно, з гуркотом стріляти (про кулемети, гармати і т. ін.). *За пару днів загуркотіли гармати "Алмазу" у відповідь на захоплення гайдамаками вокзалу й привокзального району* (Д. Бузько); *Саме в цей час зовсім близько загуркотів кулемет* (Ю. Смолич); *Вересневого свіжого ранку загуркотіли .. гармати на побережжі Дніпра* (Іван Ле).

3. Поїхати з гуркотом. *Тільки хотіли переходити* [хлопці] *ташанський міст, як у темряві загуркотіли підводи* (Григорій Тютюнник); *Танк газонув, загуркотів і, як і перший, ринув через гущавину натовпу...* (Є. Доломан); // *розм.* З шумом, гуркотом піти, побігти. *Дівчата, блиснувши голими литочками, загуркотіли надвір* (О. Гончар); // *безос. Задрижали гори, загуркотіло, .. застогнали проліски, на шаленім вітрі затремтіли* (з переказу); *Шубовсть* [Катря] *в воду! .. Попід льодом Геть загуркотіло* (Т. Шевченко); *Мирон Данилович .. почув, як десь поблизу загуркотіло — спроквола, з глухими перестуками коліс* (В. Барка).

4. *розм.* Голосно заговорити, закричати. *— Ого-го! видно, що первістка, — загуркотів мірошник, як млинове колесо* (І. Нечуй-Левицький).

ЗАГУРЧА́ТИ, чу́, чи́ш, *док.* 1. Почати гурчати, утворювати звуки гурчання. *Авто загурчало, рвонулося з місця і за хвилину зникло* (Л. Смілянський); *Загурчав мотор, і машина з притушеними фарами на шаленій швидкості помчала* (М. Білкун); * Образно. *Зашумить садок, стемніє світ і загурчить дощ об землю!..* (Марко Вовчок).

2. *розм.* Упасти звідки-небудь з шумом, стуком. *Так він і загурчав з кручі!* (Сл. Б. Грінченка); // Швидко, з гуркотом піти, поїхати і т. ін. *— Гляди лиш! не дуже з жевжиками водися, бо як раз та два — загурчиш з хати!* (Панас Мирний); *Під'їхав шофер, запустив у бак шланга, набрав тієї рідини і загурчав, аж курява знялася з-під коліс* (В. Кучер); *— Аж загурчиш звідси, діду, коли з'ясується, що ти збрехав!* (М. Дашкієв).

ЗАГУСА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **загуса́ти.** *Змішування бурового розчину з цементним стає причиною різкого загусання суміші* (з наук. літ.); *Рештки крохмалю можуть спричиняти поступове загусання продуктів, деяке помутніння соків, екстрактів* (із журн.).

ЗАГУСА́ТИ, а́є, *недок.*, **ЗАГУ́СНУТИ,** *рідко* **ЗАГУ́СКНУТИ,** не; *мин. ч.* загу́с і загу́ск, ла, ло; *док.* Ставати густим, в'язким; густнути. *На чуже пшінце горшка не підставляй, бо кипітиме, кипітиме, та й не загусне* (Сл. Б. Грінченка); *Болото загусло, вхопило його за ноги, як руками. Заліз по самі коліна* (Л. Мартович); *Ще не виспіли в садах груші, не загускли пахучі меди* (Ю. Мушкетик); *У цій же річці чаплі по коліно. Хіба ж такі в житті я бачив русла? А тут ця річка травами загусла* (Л. Костенко); * Образно. *Довкола простір міниться в тремтінні і загусає в потемніле скло* (В. Неборак); *Бабина онука Христя .. чогось важко зітхала на всю хату; зітхання те так і загускло, так і окрило всіх...* (Панас Мирний); // Згущатися (про темряву, ніч). *Ще більше загусала ніч. З заходу на схід повільно повзли важкі, дощові хмари* (В. Бабляк); *Заходило сонце, мінялося барвами небо: то жовтогарячими, то густо-червоними, то просинюватими, доки не загускло у німій вечоровій прозелені* (Григір Тютюнник).

ЗАГУ́СКЛИЙ, а, е, *рідко.* Дієпр. акт. до **загу́скнути.** *Бачура йшов по грузькій, трохи загусклій від вечірнього легкого морозцю дорозі* (М. Чабанівський); * Образно. *Із поля*

вітер приніс загусклі пахощі прив'ялих трав і сонця (Василь Шевчук); // Зарослий. *Він ходив у сад, що розлігся поблизу їхньої хати, старовинний сад, загусклий і занехаяний* (В. Підмогильний).

ЗАГУ́СКНУТИ *див.* **загуса́ти.**

ЗАГУ́СЛИЙ, а, е. Дієпр. акт. до **загу́снути.** *Повітря задушливе, загусле від нафтового сопуху: у Германа від нього .. голова крутиться* (І. Франко); *Дурні плітки якоїсь лепетухи загуслим дьогтем ллються в каламар* (Л. Костенко); * Образно. *Вставай, рибалко! Гаснуть метеори, В загуслу північ б'ються каюки* (М. Вінграновський).

ЗАГУ́СНЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **загу́снути.** *Головним фактором, що впливає на терміни тужавіння та загуснення цементних сумішей, є температура* (з наук. літ.); *Пуск двигуна за умов низької температури утруднений у зв'язку із загусненням масла, збільшенням опору при прокручуванні колінчастого вала* (з навч. літ.).

ЗАГУ́СНИК, а, *ч.* Речовина, яка додається до іншої речовини чи суміші для загущення. *Як загусник, крім борошна, можна використати кукурудзяний крохмаль, який надає соусам ніжнішої консистенції* (з навч. літ.).

ЗАГУ́СНУТИ *див.* **загуса́ти.**

ЗАГУСТИ́ *див.* **загуді́ти.**

ЗАГУСТИ́Й, á, é. Густіший, ніж звичайно або потрібно; надто густий. *Панна Ольга високо підняла трошки загусті брови* (В. Винниченко).

ЗАГУСТИ́ТИ *див.* **загу́щувати.**

ЗАГУСТИ́ТИСЯ *див.* **загу́щуватися.**

ЗАГУСТІ́ЛИЙ, а, е. Дієпр. акт. до **загусті́ти.** *Поки вони* [свічки] *проклюовували своїми золотими квасолинками церковну, загустілу від холоду напівтемряву, Мар'ян то журився над труною, то виходив на цвинтар* (М. Стельмах).

ЗАГУСТІ́ННЯ, я, *с.* Стан за знач. **загусті́ти.** *В окріп всипати 1,5 склянки крупів та варити до загустіння, періодично помішуючи* (з навч. літ.); *Заварний крем тримають на вогні до загустіння* (з навч. літ.).

ЗАГУСТІ́ТИ, íє. Док. до **густі́ти.** *За вікнами кабінету вже загустіли сутінки* (із журн.).

ЗАГУ́СТОК, стка, *ч., спец.* Загусла речовина. *Загустки полімерних плівок одержували шляхом охолодження розчиненого в суміші органічних розчинників полімеру* (з наук. літ.).

ЗАГУ́ТО́РИТИ, рю, риш, *док., діал.* Почати гуторити, розмовляти. * Образно. *Прийшла весна. Не сьогодні-завтра зашумлять, загуторять мутноокі струмки в ярах* (О. Донченко).

ЗАГУ́ХАТИ, аю, аєш, *док., розм.* Почати гухати. *Заждавши трохи, лірник заграв завзято гопака, Тарас метнувсь припрошувати дівчат, жінок, і двір ожив, загухав, завирував...* (Василь Шевчук).

ЗАГУ́ХКАТИ, аю, аєш, *док., розм.* Почати гухкати. *Славіна почервоніла від ніяковості, але ще завзятіше заходилась плескати. Її підтримав Дружинін, а скраю загухкав у дебелі долоні Гарасименко* (Б. Антоненко-Давидович); // *безос. — Падайте на дно окопів! — гукаю щодуху, але ніяк не певен, що хтось чує, бо саме загухкало по лінії оборони* (Є. Доломан).

ЗАГУ́ЦАТИ, аю, аєш, *док., розм.* 1. *кого.* Почати гуцати, підкидати на руках, колінах дитину. *Під веселу музику батько загуцав на руках свого первістка* (із журн.).

2. Те саме, що **застриба́ти** 1, 2. *Сонце гріє, ромашки пахнуть, аж чхається, — хороше, як у купелі. І маленьке* [дитя] *замахає до сонця ручками, засміється, загуцає* (С. Васильченко); *Він повернувся до купини, загуцав на ній, наче готуючись до танцю* (М. Стельмах).

ЗАГУЧА́ТИ, чу́, чи́ш, *док., діал.* Почати гучати. *Бухнув здоровенний сніп проміння від землі аж під небо і щось глухо загучало* (І. Франко); *Шпурнув Яким раз, другий каменням у вербу, поцілив і в осяче гніздо, аж мушня роєм загучала, стала вилітати з верби* (С. Ковалів); *Чи журавки ячать, Чи гудок загучав — Щось кигиче чи тужить чайно?* (Б. Олійник); *Загучали перські сурми до відступу, і щитоносці великих плетених щитів почали пробиватися наперед і шикуватися в ряд* (В. Рубан).

ЗАГУЩА́ВЛЕНИЙ, а, е, *розм.* Те саме, що **загу́щений** 2. *Понад однією з таких посадок, колючою, загущавленою, повагом ідуть Володимир Степанович Моргуненко і троє любимих його учнів* (О. Гончар).

ЗАГУ́ЩЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **загусти́ти.** *Домаха .. швидко переливає в миску бурий, загущений рибою й квасолею, розсіл* (М. Стельмах); // **загу́щено,** *безос. пред. На полях, де проривання буряків уже проводилось, чимало рядків все ще загущено* (з газ.).

2. *у знач. прикм.* Який густо заріс чим-небудь. *Просо у загущених посівах схильне до вилягання, особливо у фазі викидання волотей* (з навч. літ.); *У дорослих дерев проріджують загущені крони, вирізають сухі гілки* (із журн.).

ЗАГУ́ЩЕНІСТЬ, ності, *ж.* Стан за знач. **загу́щений** 2. *При надмірній загущеності дерева дуже витягуються вгору* (з наук. літ.); *Ефективність вирощування гібридів кукурудзи різних груп стиглості значною мірою залежить від їх генотипної реакції на загущеність посівів* (з наук. літ.).

ЗАГУ́ЩЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **загусти́ти** і стан за знач. **загусти́тися.** *Загущення нафти може відбуватися внаслідок випаровування легких фракцій* (з навч. літ.); *Із розширенням лісосмуг, їх загущенням, збільшенням різноманіття порід та вікових груп збільшується і видове різноманіття птахів* (з наук. літ.); *Друге проривання буряків, як і перше, треба провадити своєчасно, щоб загущенням не послабити рослини, які залишилися* (з навч. літ.).

ЗАГУ́ЩЕНО, *присл.* Близько один біля одного; густо. *У лісосмугах волоський горіх висаджують більш загущено, чергуючи його ряди з іншими деревними породами* (з наук. літ.).

ЗАГУ́ЩУВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **загу́щувати.** *Кущ, свідомо загущуваний садівником, вказує на специфічну декоративність рослини* (із журн.).

ЗАГУ́ЩУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **загу́щувати** і стан за знач. **загу́щуватися.** *Не можна доводити до загущування як насадження в саду, так і крону самих дерев* (із журн.).

ЗАГУ́ЩУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАГУСТИ́ТИ,** ущу́, у́стиш, *док., що.* 1. Робити що-небудь густим, густішим, ніж звичайно, потрібно (про рідину, розчини і т. ін.). *Все в повітрі живе й тече, немов вода. Зумій загустити цю воду й побачиш, що накликав* (Валерій Шевчук).

2. Розміщувати однорідні предмети густо, близько один біля одного. *При використанні волокуш для соломи в них загущують штаби і підсилюють задню стінку* (з навч. літ.); *Посіви загустили, тому що в гнізда висівали не по дві-три зернини кукурудзи, а по чотири й більше* (з газ.).

ЗАГУ́ЩУВАТИСЯ, у́ється, *недок.,* **ЗАГУСТИ́ТИСЯ,** и́ться, *док.* 1. Ставати густим, густішим, ніж звичайно, потріб-

но (про рідину, розчини і т. ін.). *Фарба загустилася дуже швидко* (із журн.).

2. Розміщуватися, рости густо, близько один біля одного, мати багато гілок (про рослини). *Персик дуже схильний до розгалуження, тому крона може сильно загущуватись* (з наук. літ.); *Не слід забувати, що це ландшафтна архітектура, парк ще багато років буде рости і загущуватися, зрозуміло, під постійним контролем спеціалістів* (з газ.).

3. Пас. до **загу́щувати.** *У сучасних друкарських системах композиції на основі поліуретанових складників можуть загущуватися уретановими компонентами* (з навч. літ.).

ЗАГУ́ЩУВАЧ, а, *ч., спец.* Те, що загущує (у 1 знач.), робить густішим що-небудь. *Виробництво майонезів містить кілька спеціально підібраних компонентів, що виконують роль емульгатора, стабілізатора, загущувача* (з наук.-попул. літ.); *Для фарбування текстильних виробів крохмаль додають до друкарської фарби як загущувач, щоб надати їй клейкості, пластичності й чіткості* (з навч. літ.).

ЗАҐА́ВИТИСЯ, влюся, вишся; *мн.* заґавляться; *док., розм.* 1. Зацікавившись, захопившись чим-небудь іншим або задумавшись, виявити неуважність до когось, чогось. *Нива вузька, вигарцьована, по обидва боки зелена царина, куди безперестанно лізе худоба. Тут тільки пильнуй та пильнуй, а заґавився, так і знай, — наживеш біду* (С. Добровольський); *Тут* [на ярмарку], *якщо заґавишся, то зімнуть тебе вмить, перейдуть, затопчуть, навіть не помітивши, що ти за один* (О. Гончар); — *Приставили мене за того, що трясе й мішає, влив я двісті кубиків дигітоніну, а тоді заклопотався, заґавився і влив ще раз* (Ю. Мушкетик).

2. Затриматися, загаятися де-небудь. *На вулиці стояла юрбою дітвора з торбинками через плече — у школу йшли, та по дорозі заґавилися* (А. Головко); — *Дружба, брате, велике діло. Бач, як тільки де-небудь заґавився, так уже й кинувся кожен: де Маковей?* (О. Гончар); *Дірізюк заґавився лише на мить: він не встиг повернути руку на вихідну позицію — і я зачепив кинджалом за ґарду його ножа* (Л. Кононович).

ЗАҐВАЛТУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *док.* 1. Почати ґвалтувати (у 3 знач.). *Трохи-потроху піщани закричали, заґвалтували, що вони панові довіку не покоряться* (Панас Мирний); *Як заґвалтують, як закричать вони тоді всі .. — Звідниця! Брехуха! Така-сяка, он яка — у волость її, у волость!* (Л. Яновська); *Коли заґвалтували прості люди, він захвилювався* (В. Малик).

2. Почати ґвалтувати (у 4 знач.). *І ось його* [лева] *наближені шакали На цілий ліс гуртом заґвалтували* (В. Симоненко); *Десь недалеко заґвалтували собаки* (М. Руденко).

ЗАҐЕ́ҐАТИ, ає, *док., розм.* Почати ґеґати (про гусей). *Заґеґали білі гуси* (Марко Черемшина).

ЗАҐЕҐОТА́ТИ, о́че, *док., розм.* Почати ґеґотати. *Гуси на ставах заґеґотали* (Сл. Б. Грінченка).

ЗАҐЕ́ЛҐАТИ, ає, *док.* Почати ґелґати (про гусей). *Прилетіли гуси, сіли у воротях, Оті білі гуси в червоних чоботях .. в хустинках рябеньких, Заґелґали гуси, що я ще маленька* (М. Вінграновський); *Заґелґали там гуси, і закричали кури, а вітер вимітав їх одне по одному і виносив у степ* (Валерій Шевчук).

ЗАҐЕЛҐОТА́ТИ, очу́, о́чеш, **ЗАҐЕЛҐОТІ́ТИ,** очу́, оти́ш, *док.* 1. Почати ґелґотати, ґелґотіти. *Чути було, як у темному небі десь заґелґотіли дикі гуси, летячи із ірію до старих гнізд* (І. Пільгук); *В жодному дворі нікого не видно, не загавкає собака, не заґелґочуть гуси, не закудкудакає курка* (І. Кирій).

2. *перен., розм.* Почати голосно, збуджено говорити; закричати, загомоніти. *Матушки, мов гуски, заґелґотали: — Та що ви, отець Хризант?* (П. Колесник); *Як підняли чарки, усі жінки заґелґотіли разом* (Г. Колісник); *Усі засміялися, точніше, заґелґотали* (Ю. Андрухович).

ЗАҐЕЛҐОТІ́ТИ *див.* **заґелґота́ти.**

ЗАҐЕ́ЛКАТИ, ає, *док., розм.* Те саме, що **заґе́лґати.** *Аж здригнули мури, Як згадали, що у Празі Заґелкали гуси та з Орлами летять биться...* (Т. Шевченко).

ЗАҐЕЛКОТА́ТИ, о́че, *док.* Почати ґелкотати. *А там, дивись, заґелкотять .. гуси, замекають козенята, .. заграє на сопілку пастушок* (І. Цюпа).

ЗАҐЕРҐОТА́ТИ, очу́, о́чеш, **ЗАҐЕРҐОТІ́ТИ,** очу́, оти́ш, *док.* 1. Почати ґерґотати (про гусей, індиків). *Перший вийшов горбоносий гусак-ґерґотень. Поважно оглянувся навкруги, потім розпростав широко сірі крила, радісно заґерґотав і пішов по двору вихилясом* (В. Малик).

2. *перен., розм.* Почати голосно, збуджено говорити, сміятися, лаятися і т. ін. *Як же і вздріла її Горпина, дядина Левкова, так і заґерґотіла на неї: — З'їли, з'їли мого Левка! Де ви його заподіли?* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Не вспіють квартою в ротах пополоскать,– Вже й по-індичому в шинку заґерґотали!* (П. Гулак-Артемовський); — *Стара вже ваша Мелетія, — сказав Тарасій і не засміявся, а якось заґерґотав, як індик* (І. Нечуй-Левицький); *Заґерґотали* [фашисти] *між собою, довго все чогось перегиркувались* (Ю. Збанацький).

ЗАҐЕРҐОТІ́ТИ *див.* **заґерґота́ти.**

ЗАҐРА́ТНИЙ, а, е, *рідко.* Який загороджений ґратами. *Лише тінь заґратного вікна На долівці означа квадрати* (із журн.); * Образно. *Добре, що приховав* [Тарас] *паперу аркуш та олівець. Мережить нишком, списує на той папір рядки журби, що й тут не кидають його в біді, народжуються йому на втіху і на печаль. Невольничі, заґратні діти...* (Василь Шевчук).

ЗАҐРАТО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **заґратува́ти.** — *А тепер я тут, в сій, заґратованій залізом клітці* (Леся Українка); *Земляки махали один одному руками з заґратованих віконечок, втискали в ґрати білі, як смерть, обличчя і пряли очима...* (І. Багряний); *У самих же камерах була вічна пітьма, бо за вікна тут правили невеликі заґратовані відтулини без рам і шибок, перед якими височіла подзьобана кайлами стіна гори* (Б. Антоненко-Давидович); // **заґрато́вано,** *безос. пред. Вікна в кімнаті було заґратовано тонкими, очевидно сталевими, ґратами* (В. Собко).

ЗАҐРАТО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАҐРАТУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док., що.* Загороджувати, закривати ґратами. *При царях тюрми чомусь будували з великими вікнами, хоча й заґратовували кованими решітками, бо до революції тюремники не здогадувались, що, окрім волі, у злочинців треба забирати ще й сонце* (В. Рубан); *Високі вікна і засклену веранду він заґратував залізом* (В. Кучер); * Образно. *Андрій приліг на землю, але ліс — не поле: він заслонив усе небо, заґратував його чорни́ми стовбурами* (М. Стельмах).

ЗАҐРАТУВА́ТИ *див.* **заґрато́вувати.**

ЗАҐРУНТО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **заґрунтува́ти.** *За кілька днів з'явився* [у Романа Петровича] *великий підрамник з заґрунтованим і натягнутим на нього полотном* (В. Козаченко); *Попід стінами стояли дошки просто вистругані, прооливлені, наче запітнілі, заґрунтовані і вже промальовані по першому разу* (Ю. Логвин); *Сьогоднішні*

ікони часто пишуть на заґрунтованому оргаліті, хоч це тільки імітація справжньої ікони (із журн.).

ЗАҐРУНТО́ВУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **заґрунто́вувати.** *Заґрунтовування стін є обов'язковим перед їх фарбуванням* (з навч. літ.).

ЗАҐРУНТО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАҐРУНТУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док., що.* Накладати перший шар фарби або спеціальної речовини на що-небудь; ґрунтувати. *В кутку за кулісами гримуються: Тригубенко — якогось парубійка під діда, а поруч Мамай — сам себе, невідомо ще під кого: тільки обличчя намастив та заґрунтував* (А. Головко); * Образно. *Він з людьми буде оновлювати, заґрунтовувати рани, переорювати руді пожарища, зводити нові хати, обсівати добром свою землю* (М. Стельмах).

ЗАҐРУНТО́ВУВАТИСЯ, ується, *недок.* Пас. до **заґрунто́вувати.** *Гіпсові основи, а також основи з високим водопоглинанням попередньо заґрунтовуються якісною ґрунтовкою* (із журн.).

ЗАҐРУНТУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **заґрунтува́ти.** *Важливим етапом для кожного художника є заґрунтування малярного покриття* (із журн.).

ЗАҐРУНТУВА́ТИ *див.* **заґрунто́вувати.**

ЗАД, у, *ч.* 1. Задня частина, сторона чого-небудь; протилежне п е р е д. *Марина відкинулася на зад ридвана* (А. Кащенко); *На генералові — камергерський мундир, увесь перед шитий густим золотом, і золотий зад, і презолотий комір* (Ю. Яновський).

2. Задня частина тулуба тварини. *Та Медведю не до меду! Крутить задом, а спереду Дуб держить, мов у кліщах...* (І. Франко); *Кінь б'є і передом і задом, та де йому скинуть Артема!* (Б. Грінченко); *Конячки, прищуливши вуха й настобурчивши гриви, підгинали зади й усе закидали їх трохи набік* (В. Винниченко); *Плачинда вражено сперся спиною на кінський зад* (М. Стельмах); // Частина тіла людини нижче спини. *Кидає* [мати] *прибирати, підходить до Василька, одіймає люльку, .. дає легенько ляща по заду* (С. Васильченко); *Корж з насолодою шмагав підпанка, методично вкриваючи червоними смугами його випещений білий зад* (З. Тулуб).

3. *тільки мн., розм.* Місце за дворами, позаду будинків, хат і т. ін. *Стрілянина вщухла, і я добирався до молочарні вже не задами, а вулицею* (І. Муратов); *Радіон не любив товктися без діла по базару, дерти свої очі на лотки, на фургони і м'яти боки. Ніби риба поміж осокою, проплив він це все, пробираючись на базарні зади* (Б. Харчук).

4. *тільки мн., розм.* Те, що раніше вивчене; те, що всім відоме. *Досить уже "повторяти зади". Ближче до джерел! — от що має стати нашим гаслом...* (М. Зеров).

ЗАДАВА́КА, и, *ч. і ж., зневажл.* Пихата, зарозуміла людина; хвалько. — *Овва! Задавака! Так і провалю голову, тільки підійди* (В. Винниченко); *Якось .. образили її: задавака, довгими своїми віями хвастає* (О. Гончар); *Вихваляється дружку Хлопець-задавака: — Упіймав я у ставку Червоного рака!* (Г. Бойко); *Він зовсім не був задавакою, не те що його брат* (А. Дімаров).

ЗАДАВА́КУВАТИЙ, а, е, *зневажл.* Який задається, чваниться; хвалькуватий. — *Ти кажеш про Леся? Він нехороший. Він дуже задавакуватий* (С. Добровольський); *Перемивали кості Зарубині за те, що був стриманий, а відтак задавакуватий, ходив чисто, мало не щодня голився* (В. Кучер); *Тим самим пароплавом поверталися з якоїсь кіноекспедиції молоденькі кіноактрисочки, такі собі .. розмальовані, супермодні і задавакуваті до нестями* (П. Загребельний); *Своє таємне бунтарство я пояснював тим, що маю неврівноважений характер, не можу збагнути багатьох очевидних речей, примиритися з ними. Задавакуватий* (О. Шугай).

ЗАДАВА́КУВАТІСТЬ, тості, *ж., зневажл.* Властивість за знач. **задава́куватий.** *Його побоювання підсилювала задавакуватість машиніста з екскаватора* (Г. Коцюба); *Остап Вишня був проникливий психолог, умів скупими засобами вловити химерну гру в людині таких комплексів, як страх, заздрість, задавакуватість, брехливість, наївність, цікавість, жорстокість* (з навч. літ.).

ЗАДАВА́КУВАТО, *зневажл.* Присл. до **задава́куватий.** *Я на пероні бачив грецького офіцера, який задавакувато ходив по перону* (В. Сосюра); *Можливо, це просто провокація? Може, Копаєва самого провокаційно поінформував Сафигін, а може, просто похвалився задавакувато про те, що сам хотів би* (І. Багряний); *Сергій, туго перетягнутий брезентовим пасочком, задавакувато викручувався на одному каблуку* (Григорій Тютюнник).

ЗАДА́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **задава́ти.** *Параметри, задавані користувачем.*

ЗАДАВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **задава́ти** 1–3. *Процес неперервного моделювання розпочинається із задавання початкових значень змінних моделі* (з наук. літ.); *За Арістотелем, стан механічної системи визначається задаванням координат (положення в просторі) механічної системи* (з навч. літ.).

ЗАДАВА́ТИ, даю́, дає́ш, *недок.,* **ЗАДА́ТИ,** да́м, даси́, *док.* 1. *що.* Давати, пропонувати що-небудь для виконання, розв'язання і т. ін. *Ще в семінарії як я учивсь, — було, коли на кафедрі учитель нам задає урок на завтра, — я тихесенько з-під парти витягаю маленьку книжку* (П. Тичина); *Учителька ходить від парти до парти, задає уроки, викликає до дошки розв'язувати задачі* (К. Гриб); *Уроків у всі часи багато задають* (В. Нестайко); — *Да, Марку,* — *тиснучи руку, мовив Цигуля задумано,* — *задав ти задачу мужикові* (А. Головко).

2. *що.* Скеровувати у певному напрямку, вказувати, визначати спосіб виконання. *У повітовому містечку Смілі ритм життя задавав потужний цукровий завод графа Бобринського* (Ю. Хорунжий); *Веселий о. Артемій своїм камертоном задав тон, а Панасенко підхопив у той тон* (І. Нечуй-Левицький).

3. *що.* Установлювати, фіксувати умови для чогось. *Розроблена методика дозволяє задавати потрібну глибину дослідження для кожної судини* (з наук. літ.); *Перед створенням документа потрібно задати необхідні параметри сторінок* (з навч. літ.).

4. *що, чого і без дод., розм.* Улаштовувати, робити що-небудь. [В и б о р н и й:] *Великим грішникам часто і даром проходить, а маленьким грішникам такого задають бешкету, що і старикам невпам'ятку* (І. Котляревський); *На роз'їзді Лошаков задав земцям бенкет: там були одні тільки пани дворяни* (Панас Мирний); // Заподіювати собі або кому-небудь щось неприємне, лихе. — *Не задавай жалю, Ригорович!* — *каже йому Уласович* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Не задавай серцю туги — Й так мені тяженько!* (І. Вагилевич); // *тільки док., також без дод.* Учинити розправу над ким-небудь, покарати когось. — *Що як нас, Карпе, ота жаба вилізе та й поїсть.* — *А хай вилізе. Я їй такого задам, що вона більше і світа не побаче* [побачить] (Панас Мир-

ний); [Соцький:] *Щасте* [щастя] *ваше, що урядник тепер гостює у прикажчика, а то він би вам задав!..* (М. Кропивницький); *Толя почервонів, — як він сміє насміхатися, мурля погане! Як пожаліється татові, йому зададуть!* (В. Винниченко).

Завдава́ти (задава́ти) / завда́ти (зада́ти) кло́поту *див.* **завдава́ти; Завдава́ти (задава́ти) / завда́ти (зада́ти) стра́ху́** *див.* **завдава́ти; Завдава́ти (задава́ти, закида́ти) / завда́ти (зада́ти, заки́нути) брехню́** *див.* **завдава́ти; (1) Задава́ти / зада́ти робо́ти** *кому* — переобтяжувати кого-небудь роботою. *Й задала ж роботи волосним оця несподівана бумага* (Панас Мирний).

◊ **Всі́пати (врі́зати, да́ти, зада́ти) гаря́чих** *див.* **всіпа́ти[1]; Всі́пати (зада́ти) по** *(рідко* **під) пе́рше (шо́сте) число́** *див.* **всіпа́ти[1]; Дава́ти / да́ти (всі́пати, зада́ти** *і т. ін.)* **бо́бу** *див.* **дава́ти; Дава́ти (задава́ти, дави́ти,** *зневажл.* **де́рти) / да́ти (зада́ти) хропака́** *див.* **дава́ти; Дава́ти (задава́ти) / да́ти (зада́ти, всі́пати** *і т. ін.)* **хльо́сту (хло́сту, хльо́ру** *і т. ін.) див.* **дава́ти; Дава́ти (задава́ти) / да́ти (зада́ти) жа́ру** *див.* **дава́ти; Дава́ти (задава́ти) / да́ти (зада́ти) ко́поті** *див.* **дава́ти; Дава́ти (задава́ти) / да́ти (зада́ти) пе́рцю [з ма́ком]** *див.* **дава́ти; Дава́ти (задава́ти) / да́ти (зада́ти) чо́су (джо́су)** *див.* **дава́ти; Дава́ти (задава́ти) / да́ти за́тірки (затьо́ру)** *див.* **дава́ти; Дава́ти (задава́ти, підно́сити) / да́ти (зада́ти, піднести́) пи́нхви** *див.* **дава́ти; Да́ти (всі́пати, зада́ти) / дава́ти (задава́ти) бере́зової ка́ші** *див.* **дава́ти; Да́ти (зада́ти, завда́ти) / дава́ти га́рту** *див.* **дава́ти; (2) Задава́ти / зада́ти тон:** а) *(перев. кому)* показувати приклад у чому-небудь, впливати на інших своєю поведінкою, вести за собою. *Сини Ферапонтові поженилися з українськими дівчатами, розселилися цілим кутком, але суворий дід усе задавав тон у роду* (О. Кундзич); *Всі його слухали, він складав заяви черговим за всіх, мав діло з наглядачами, полагоджував камерні конфлікти, словом — задавав тон* (І. Багряний); *Загрібний, той, що сидить ближче до корми, задає тон усій команді. Це на нього рівняються інші гребці* (В. Собко); б) *(чому)* впливати певним чином на хід подій, розвиток чого-небудь. — *Франція зараз задає тон усій Західній Європі. І відгомін її революцій розхитує і прусський, і австрійський абсолютизм* (З. Тулуб); *Роза-Нейни сердилась на Терезку за те, що вона почала задавати тон усьому двору і наводити нові порядки* (М. Томчаній); *Голова комісії одразу задав такий тон, що навіть ті дрібні службовці .. стали почувати за собою якусь невловиму провину* (Б. Антоненко-Давидович); **(3) Зада́ти пра́су** *кому і без дод., заст.* — сильно побити кого-небудь. *Тут на бігу* [Еней] *поймав* [спіймав] *за рясу Попа Рутульського полку, смертельного задавши прасу, Як пса, покинув на піску* (І. Котляревський).

ЗАДАВА́ТИСЯ[1], даюся, даєшся, *недок., розм.* Ставитися до інших з погордою; зазнаватися. — *Та що говорити? Я йому втерла носа, щоб не задавався, а він... почав битись* (В. Винниченко); *Ця праця і її наслідки справді покажуть йому, чи йшов він до певної мети, чи .. тільки задавався, як брехливе хлоп'я* (В. Підмогильний); *Незабаром хлопцям видали форму. Рубін одягся, як і всі учні. Ця обставина, а також безкровна перемога над Індиченком піднесли Рубіна у власних очах. Він почав задаватися* (І. Сенченко); *І чого вони так задаються, оті старшокласники? Подумаєш, мудреці! Теж двійки одержують* (В. Нестайко); // *чим, також із спол.* що. Чванливо хвалитися чим-небудь. — *Отож лізь, вражий сину, на цю шовковицю та прокукай мені разів із десять зозулею, щоб не задавався, що все знаєш* (С. Васильченко); *Зовсім не задається* [Гелена] *через те, що імператор, її двоюрідний брат, не намагається підкреслити свою зверхність над іншими* (О. Авраменко, В. Авраменко).

ЗАДАВА́ТИСЯ[2], дається, *недок.* Пас. до **задава́ти.** *Задавались мені ще і ще чудніші теми, та вже нема що про них і споминати* (Леся Українка); *Функція не задається умовою на нескінченності; її знаходять із розв'язку конкретної задачі* (з наук. літ.); *У приладі для визначення коефіцієнтів теплопровідності тепловий потік задається електричним нагрівачем* (з наук.-техн. літ.).

ЗАДАВА́ЧКА, и, *ч. і ж., зневажл.* Те саме, що **задава́ка** (перев. про дітей). *Дівчинка також подобалась Богдасеві, дарма що була трошки задавачка* (О. Іваненко).

ЗАДАВИ́ТИ *див.* **зада́влювати.**

ЗАДАВИ́ТИСЯ *див.* **зада́влюватися.**

ЗАДА́ВЛЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **задави́ти.** * Образно. *Чи то давнє яке лихо Прокинулось в хаті? Чи вчорашнє, задавлене Знов поворушилось..?* (Т. Шевченко); *Що ж, браття, мовчите? Так втішені собою, Що вже й докори вас ніякі не проймуть? Чи так задавлені неволею, журбою?* (Леся Українка); *Страх, задавлений і задавнений генетичний страх ще точив, мов короїд, душу* (Г. Тарасюк); // *у знач. ім.* **зада́влений,** ного, *ч.;* **зада́влена,** ної, *ж.* Той (та), кого задавили. *Задавлених і поранених ошалілими кіньми відтягли в бік і покинули* (І. Білик).

2. *у знач. прикм., перен.* Який не сприймається виразно на слух; приглушений, невиразний. *В куточку тріскотить стиха лампадка та вчувається часами стогін задавленого ридання* (М. Старицький); *Задавлений плач, глухий болізний клекіт у грудях вирвались з одкритих, смагою спалених уст — понеслися по хаті, бились об холодні стіни, слались по чорній долівці...* (Панас Мирний); — *Ой Боже мій! Що там таке?* — *говорив він якимсь задавленим, напівсонним голосом* (І. Нечуй-Левицький); *У сусідній кімнаті почувся розгніваний бас, а по хвилі — задавлений хлоп'ячий крик* (Б. Левін); // Пригнічений, паралізований (про розвиток, вияв чого-небудь). *Зненависть задавлена почала перемінятися на одчай. Ніколи Наталя не вирветься з тієї тюрми* (Б. Грінченко).

ЗАДА́ВЛЕНІСТЬ, ності, *ж.* Стан за знач. **зада́влений** 2. *Кругом себе бачу я тільки .. стидку байдужність або гніт зверху і задавленість внизу* (І. Нечуй-Левицький).

ЗАДА́ВЛЮВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **зада́влювати.** *Скільки тих Перовських потенціальних і не потенціальних умирає тут щодня, задавлюваних нишком в темних закамарках! І ніхто про те не знає і знати не буде* (І. Багряний).

ЗАДА́ВЛЮВАТИ, юю, юєш, *недок.,* **ЗАДАВИ́ТИ,** давлю́, да́виш; *мн.* зада́влять; *док.* 1. *перев. док., кого.* Придавлюючи або стискуючи кого-небудь, навалюючись на когось, умертвляти. *Дивлюсь, — біжить менша дочка. — Ідіть швидше, тату, — каже, ледве переводячи дух, — глинище матір задавило* (О. Стороженко); *Навалило молодиць стільки, що трохи дяка не задавили* (Панас Мирний); [Хівря:] *У сестри Палажки свиня опоросилась дев'ятьма, та тройко зразу і задавила* (М. Кропивницький); *Їде* [пан] *селом, обов'язково задавить або курку, або гуску* (П. Панч); * Образно. *Нудьга його задавила На чужому полі* (Т. Шевченко).

2. *кого.* Заподіювати смерть, стискуючи горло; душити. [Івась:] *Переможемо і ми! .. Ми можемо ще кусати,*

пальцями задавлювати тих, що давлять нас уже сотні літ (Мирослав Ірчан); *Пастухи в селі сказали, Що коло могили, У калюжі, стару відьму Чорти задавили* (Т. Шевченко); *Закипало гнівом і люттю від тої розповіді Василеве серце. Ну, попадешся ти мені, задавлю своїми руками* (І. Цюпа); // *розм.* Виклика́ти удушення чим-небудь; спричиняти удушення (про хворобу). *Зняв* [Павло] *з комина сухого тютюнового бадилля і став дробити його .. Ядучий тютюновий порох заповнив усю хатину. — Оце горенько, ще задавиш, — закашлялася Явдоха та й вийшла геть з хати* (Григорій Тютюнник); *Я знала багатьох, я з ними дружила, вони повиростали, і кого вбило, кого хвороба задавила, — ніхто не повернувся* (В. Близнець); // *безос. І так уболівала* [Галя] *за ним, коли в декілька днів задавило його завалками — скарлатиною* (Є. Кротевич).

3. *кого, що.* Долати, перемагати, придушувати кого-, щонебудь. *Червня 27 сталася рішуча баталія, що прозвана Полтавською, і у тій битві російське військо задавило шведів своєю кількістю* (А. Кащенко); * Образно. *Осот корінням задавив билину* (Л. Костенко).

4. *перен., що.* Не давати можливості голосно звучати; приглушувати. — *Серце моє, дитино моя! Ти й не знаєш, що зостаєшся сиротою! — плакала Нимидора, задавлюючи хрипкий голос у грудях* (І. Нечуй-Левицький); *Побідним виром знову полинули звуки, задавили голос інспектора* (С. Васильченко); // Припиняти, переривати розвиток, вияв чогонебудь; пригнічувати, паралізовувати. *Пошесть на людей почала стихати — чи то холод її задавив, чи всі ті, кому суджено було вмерти, перемерли* (Панас Мирний); *Іван глибоко зітхнув .. і мало не закашлявся. Першим порухом було уткнутися ротом у рукав, задавити кашель у грудях* (Ю. Мушкетик).

◊ **Як му́ху (мух) роздави́ти (задави́ти)** *див.* **розда́влювати.**

ЗАДА́ВЛЮВАТИСЯ, ююся, юєшся, *недок., рідко,* **ЗАДАВИ́ТИСЯ,** давлю́ся, да́вишся; *мн.* зада́вляться; *док.* 1. Умирати, гинути від удушення. *Задавлюється* [Антей] *струною і падає мертвий край Неріси* (Леся Українка); *Налигач якось обкрутнувся круг шиї* [вола], *та й задавилася товаряка* (Б. Грінченко); *Та краще вже самому задавитись, ніж дівчину побачити в петлі!* (Л. Костенко).

2. *тільки недок.* Пас. до **зада́влювати.** * Образно. *За́мок, складений з брил дикого каміння, мертво-неприступний, тяжкий, як ночі, однаково заростає зелом, задавлюється, задушується зеленим тінявим світом, непереможним і всесильним* (П. Загребельний).

◊ **(1) Задави́сь ти! <Хай воно́ зада́виться!>** — уживається для вираження незадоволення, великого обурення ким-, чим-небудь. — *Хіба я водюся* [воджуся] *з ним — хай воно задавиться! — жалібно одказала Галя і розплакалася* (Панас Мирний); — *Задавись ти з своїм салом! Одійди від мене, цур тобі, пек тобі!* (Л. Яновська).

ЗАДА́ВНЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **зада́внити** 1. — *Ліків треба нам, Пилипе, і то гострих ліків, бо хвороба наша важка й задавнена* (Б. Лепкий); *Задавнена ще з дитячих років хвороба загострилася, підточувала й без того слабкий організм* (Ю. Збанацький); // **зада́внено,** *безос. пред. Еге, так воно задавнено, що й важко загоїть* (Сл. Б. Грінченка).

2. *у знач. прикм.* Який існує здавна, почався давно; досить давній, застарілий. *Обличчя у Петра було бліде, гарне, стомлене; в нахабних очах поблискувала задавнена злість* (В. Винниченко); *Навкруги зашуміло. Кожний пригадував багачеві всі його колишні справи, всякий спішився викричати лупіям усі свої задавнені болі* (П. Козланюк); *Пахло тут металевим духом нагрітого каміння, прив'ялим гірким зелом й задавненим погарищем* (Р. Федорів); *Мене почало трясти. Де й поділася та напускна хоробрість, за якою насправді чаївся задавнений страх* (В. Шкляр).

3. Який утратив чинність. *Задавнений контракт;* // Термін дії якого минув. *Задавнені ліки.*

Зада́внений борг *див.* **борг.**

ЗАДА́ВНЕНІСТЬ, ності, *ж.* Стан за знач. **зада́внений.** *Поява флуктуації та ознак розплавлення м'яких тканин свідчить про задавненість захворювання* (з навч. літ.); *Про задавненість гендерної проблеми та складнощі її розв'язання свідчить історія країн світу* (із журн.).

ЗАДА́ВНЕННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **зада́внити** 1 і стан за знач. **зада́внитися.** *Установлення неправильного діагнозу призводить до задавнення хвороби, різноманітних ускладнень та непередбачених наслідків* (з наук. літ.).

2. Утрата чинності внаслідок перевищення терміну дії. *Призупинення й переривання перебігу строку задавнення позову регулюються законодавством держави, що застосовується до договору перевезення* (з мови документів).

ЗАДА́ВНИТИ *див.* **зада́внювати.**

ЗАДА́ВНИТИСЯ *див.* **зада́внюватися.**

ЗАДАВНІ́ЛИЙ, а, е. Те саме, що **зада́внений.** *Житомирські офтальмологи успішно прооперували 95-річного дідуся, в якого була задавніла щільна катаракта* (з газ.); *Я й зараз бачу її погляд, спрямований на мої великі, розбиті парусинові черевики жовтого кольору, і фарба задавнілого сорому й вдячності заливає мені щоки* (М. Стельмах).

ЗАДА́ВНЮВАТИ, юю, юєш, *недок.,* **ЗАДА́ВНИТИ,** ню, ниш, *док., що.* 1. Давати розвиватися хворобі, не вживаючи своєчасних заходів лікування. *Задавнювати хворобу небезпечно, вона може перейти в хронічну — це жорстке правило* (з навч. літ.); *Батьки повинні бути уважними до здоров'я своїх дітей і вчасно звертатися до фахівців, щоб не задавнити хворобу* (із журн.).

2. *рідко.* Зволікати з чим-небудь (з відповіддю на листи, з розглядом справи і т. ін.). *Бувай здорова і не задавнюй листів* (Леся Українка).

ЗАДА́ВНЮВАТИСЯ, юється, *недок.,* **ЗАДА́ВНИТИСЯ,** иться, *док.* Переходити в давність, застарівати; забуватися. *Я колись знав його адресу, але все так задавнюється* (з газ.); *Треба щось робити. І то негайно, саме тепер, поки не задавнилися події* (П. Запаренко); *Автор звертався і до .. військових приказок минулого, одначе багато чого задавнилося* (О. Шугай).

ЗАДАЛЕ́КИЙ, а, е. Дальший, ніж звичайно або потрібно; надто далекий. *Відстань до річки виявилася трохи задалекою для наших дітлахів — довелося кілька разів зупинятися на перепочинок* (із журн.).

ЗАДАЛЕ́КО. Присл. до **задале́кий.** [П а н Т р а ц ь к и й:] — *Ей, сину, — твій реалізм трохи задалеко заходить!* (І. Франко); *Далеко встигла відбігти. Далеко, але не задалеко. Втекти не дано нікому* (П. Загребельний); *Мені стало трохи не по собі, я навіть пошкодував, що немає Ольги, бо Віталія часом заносило задалеко, а присутність Ольги його завжди стримувала від надто розлогих філософствувань* (Ю. Покальчук); // *у знач. пред. Я не йшов головною*

алеєю — це було для мене задалеко, а між дерева (О. Кобилянська); *Подарую на шпиталь мій замочок ловецький. Він не заблизько від міста і не задалеко. Саме добре* (Б. Лепкий).

ЗА́ДАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **зада́ти** 1, 2. *На сьогодні були задані задачі на проценти* (І. Багмут); *Нашому директорові можна відповідати, навіть не дуже твердо знаючи заданий матеріал* (Г. Усач); *Тон, заданий чорнявенькою Аліною, підхопила й решта* (О. Іваненко); // **за́дано,** *безос. пред. Роботу задано важку й складну* (із журн.).

2. *у знач. прикм.* Попередньо визначений, установлений. *Сторожовик патрулював у заданому квадраті* (В. Кучер); *Піднятий по тривозі корпус Жюно був .. позбавлений можливості просуватись в заданому напрямі* (П. Кочура); *Незабаром в обсерваційну рубку прибув командор Томасон і доповів начальнику експедиції, що корабель завершив розгін і ліг на заданий курс* (О. Авраменко, В. Авраменко).

ЗА́ДАНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **за́даний** 2. *Рух* [народних мас] *на схід історик пояснює природно-географічними обставинами, причому мовить про рух так, як про жорстку заданість, фатальну необхідність, від якої ніяк не можна ухилитися* (Є. Гуцало); *У процесі етнізації люди однієї культури засвоюють одну й ту саму заданість бачення світу, той самий спосіб його категоризації, систематизації, типізації* (з наук. літ.); *"Енеїда" — енциклопедія культури сміху українського народу. Сміх за своєю природою протилежний однозначності, сталості, заданості* (з наук.-попул. літ.).

ЗАДА́ННЯ́, а́ння́, *с.* Дія за знач. **зада́ти** 1. *Для задання системи сферичних координат уводиться поняття небесної сфери* (з навч. літ.); *Основними способами задання функції є аналітичний, графічний і табличний* (з навч. літ.).

ЗАДАРЕ́МНИЙ, а, е, *розм.* Те саме, що **даре́мний.** *На санях, у свиті драній, Сіпає мужик, Нюка* [нукає] *шкапі неслухняній, — Задаремний крик* (П. Грабовський); *Життя від тебе відвернулося, і задаремні нарікання* (В. Стус).

ЗАДАРЕ́МНО, *розм.* Присл. до **задаре́мний.** *Виявилось, поспішав* [Микола] *задаремно: кімната була замкнена* (П. Панч); *— Болить? — спитав Черниш. — Ні, не болить, — відповів поранений. — Тільки крові шкода. Бач, скільки задаремно дзюрчить* (О. Гончар); *— Якщо в тюрму — то нам тебе там не треба, щоби задаремно годувати. Там інших нахлібників і нероб вистачає* (М. Матіос); // *у знач. пред. — А щоб ні одного поганого чоловіка не було — то дурниця і бажати цього задаремно, бо, як то кажуть, нема лісу без вовка* (М. Коцюбинський); *Припав очима до твоїх очей, устами — уст шукав — та задаремно!* (В. Стус); *Хай не прийдеться мені страждати, як породіллі: родити — і не родити, .. Стогнати — і не співчувати, Благати — і все задаремно* (І. Драч).

ЗАДАРИ́ТИ *див.* **задаро́вувати.**

ЗАДА́РМА́, *присл.* 1. Безплатно; даром. *Чи став би хто задарма роздавати своє багатство, коли б не мав якогось прихованого наміру?..* (М. Дашкієв); *Свенельд каже старшому братові: — Доки ж ми торгуватимемося за ті городи? .. Хто ж нас охрестить задарма? Кожен хоче мати вигоду* (І. Білик); *Грошей мені твоїх не треба .. Тобі так я віддам і так. Задарма...* (Г. Колісник).

2. Не приносячи ніякої користі, не даючи наслідків; марно. *Гриць мій дума: "От дожився, От пропав я задарма!" Коли се перехрестився — І страховища нема!* (Я. Щоголів); *— Якби не їхати, випив би ще, а то на морозі — воно так задарма і піде собі, буцім і не пив* (Панас Мирний); *Скарб лежав без руху сотні літ, Спущений у глибину боліт. Він лежав і гинув задарма, — Всі гадали — скарбів тут нема* (С. Крижанівський); // *у знач. пред. Чоловік їй догоджав, але задарма* (А. Калин).

3. Без серйозної причини; безпідставно. *І були б у нього сини і внуки. Не попрікали б шматком задарма* (А. Малишко); *Якщо* [верблюд] *почуває себе винним, то хоч і вдар — не розсердиться. А ось як вдариш задарма, незаслужено — то він тобі цього вік не простить. Або в стайні десь притисне, .. або хоч плюне на тебе при нагоді* (О. Гончар); *— Не вбий задарма жодної істоти, не зрубай без потреби жодного дерева* (О. Бердник); *— Це ж, виходить, задарма бив? — відсунув свого кухлика батько. Зітхнув. — Не по правді це, ох, не по правді. Важкий гріх на душу взяли* (А. Михайленко).

4. Без зусиль, легко. *Перемоги не даються задарма* (Я. Качура); *Широкий світ — кінця нема, Не візьмеш слави задарма* (Я. Шпорта).

◊ **[Ду́рно (даре́мно, зада́рма́, ма́рно** *і т. ін.)*] **хліб (харч) перево́дити (ї́сти, збавля́ти)** *див.* **перево́дити.**

ЗАДА́РМО, *присл., рідко.* Те саме, що **зада́рма́.** *— Панщина — то таке, що люди робили панам задармо, а пани ще над ними збиткувалися* (Н. Кобринська); *Пройшов Бенедьо задармо п'ять чи шість хат* (І. Франко); *Не можу, ніяк не можу я зрікатися булави, не покінчивши задуманого діла. Стільки літ праці, стільки повсякчасного турбування, і все задармо, — ні, того я зробити не смію!..* (Б. Лепкий).

ЗАДАРО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **задарува́ти.** *Всі урядники, пристави та стражники були ублаготворені і задаровані* (Т. Осьмачка).

ЗАДАРО́ВУВАТИ, ую, уєш, *розм.* **ЗАДА́РЮВАТИ,** юю, юєш, *недок.,* **ЗАДАРУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *розм.* **ЗАДАРИ́ТИ,** дарю́, да́риш, *док., кого, що і без прям. дод.* Дарувати, підносити багато подарунків; обдаровувати. *Він красиво проявляв почуття, задаровував її квітами* (з газ.); *В ліричних піснях дівоче кохання вільне, як пташка в небі: його не можна ні купити, ні задарити* (І. Нечуй-Левицький); *Не знали* [бійці], *чим задарувати* [дівчинку], *як власкавити, кожен залюбки віддав би свою грудку цукру* (К. Гордієнко); * Образно. *Він беріг корені* [винограду] *від морозів і від засухи, .. а вони щовесни задаровували його молодим пагінням* (П. Загребельний).

ЗАДА́РОМ, *присл., розм.* Те саме, що **зада́рма́.** *Стара клуня похилилася, кілька присішків підломилося, й Грицько її продав — власне, віддав задаром* (Ю. Мушкетик); *Але що це? Милий Боже! Їде Новицький тротуаром, А там далі суне Ромер... Лихо! Згину я задаром!* (В. Самійленко); *Веселий настрій не покидав призовників, опанував він і Михайлом. Він навіть не шкодував, що задаром позбувся свого смолистого чуба* (Ю. Збанацький).

ЗАДАРУВА́ТИ *див.* **задаро́вувати.**

ЗАДА́РЮВАТИ *див.* **задаро́вувати.**

ЗАДА́ТИ *див.* **задава́ти.**

ЗАДА́ТКИ, ів, *мн.* Природжені, успадковані або набуті які-небудь риси, здібності або властивості. [М і ч у р і н:] *На сьомому році одержую плід — гібрид, чудовий на смак і великого розміру .. В гібридах передаються спадкові задатки не тільки батька й матері* (О. Довженко); *Хома був наполегливий і педантичний, до того ж з задатками старохолостяцької буркотливості, яку не дуже долюблював Мико-*

ла (В. Гжицький); *Вона* [душа] *у нього ніколи не була спокійною і врівноваженою, що йшло Копиткові тільки на шкоду, оскільки не дозволяло реалізувати ті серйозні задатки і таланти, які у нього були* (В. Хрущак).

ЗАДАТКО́ВИЙ, а, е. Прикм. до **зада́ток.** *Задаткові гроші.*

ЗАДА́ТОК, тку, *ч.* Те саме, що **завда́ток.** *Ой матінко моя, Тепер я не твоя, Тепер я вже того пана, Що задаток дано* (з народної пісні); *Гроші 25 рублів посилаю яко задаток на друк моїх віршів, хутко отримаєте* (Леся Українка); *Нам дали таку ціну, що іншим разом Кузь тільки б циркнув крізь зуби й посміхнувся. А тепер і слова не сказав. Узяв задатку п'ятдесят копійок і купив штани* (В. Винниченко); *Він, кажуть, пану і задаток дав у сотню монет!!!* (Ю. Логвин).

ЗАДА́ТОЧОК, чку, *ч., розм.* Зменш. до **зада́ток.** *Добре тобі, тату, Задаточки брати! Прийди, тату, подивися, Як їх заробляти!* (з народної пісні).

ЗАДАТУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *що.* Док. до **датува́ти.** *Ікони задатували XV–XVI століттям* (з газ.); *Задатувати документ.*

ЗАДА́ЧА, і, *ж.* 1. Питання (перев. математичного характеру), що розв'язується обчисленнями за визначеною умовою. *Вчителька Галина Борисівна викликала учнів до дошки, і вони розв'язували задачі* (О. Донченко); *У дорослих завжди якісь складності, ще складніші, ніж контрольні задачі на екзамені, не розбереш, з чого вони сміються, за чим плачуть* (А. Михайленко); * Образно. *Веденський дав Гейдену і всім його саперам у Харкові задачу з багатьма невідомими* (П. Автомонов).

2. *рідко.* Завдання. — *Задача наша бойова зараз така — розшукати партизанів* (А. Головко); *Просто кожен з них виконує свою задачу: навігатор прокладає курс, штурман з помічником ведуть корабель по курсу* (О. Авраменко, В. Авраменко).

ЗАДА́ЧКА, и, *ж., розм.* Те саме, що **зада́ча.** *Не виходила в мене задачка. А я хлопець упертий, не люблю, коли в мене щось не виходить. І поки ту кляту задачку не додушив, від столу не встав* (В. Нестайко); *Феня уважно розглядала вигвинчені свічки, підносила ліхтар до темних отворів. Будь-яка задачка має своє рішення. І тут воно є, але .. спробуй здогадатись!* (М. Циба); *Так і не вирішивши, як же розв'язати цю складну задачку, спіткнулись на іншій: ніхто з нас не вмів грати на гітарі, а цього вимагала п'єса* (А. Михайленко).

ЗАДА́ЧНИЙ, а, е, *спец.* Прикм. до **зада́ча.** *У системах автоматизації першого покоління в основі алгоритмічної структури лежить задачний підхід* (з наук. літ.); *Виконано аналіз задачної, алгоритмічної та інформаційної структури підсистеми управління фінансами на підприємстві в контексті комп'ютерного забезпечення підтримки прийняття фінансових рішень* (з газ.).

ЗАДА́ЧНИК, а, *ч.* Збірник задач (з математики, фізики і т. ін.). — *Чого вас там вчать! Він з злістю одкинув од себе задачник і піднявся сердитий та збентежений вкрай* (М. Коцюбинський); *Петрусь узяв задачник і сидів над ним до ночі, розв'язуючи задачі* (І. Багмут); *Мав він аж два захоплення. Власне, одне, але перше, як пишуть у задачниках, витікало з другого* (О. Чорногуз).

ЗАДВИГОТІ́ТИ, ти́ть, *док., розм.* Почати двиготіти. *Втретє вдарив* [Світолюб] *— і на землю покотилась голова!.. І звалилось важко тіло — аж кругом задвиготіла з тяжким стогоном земля* (Н. Забіла); *Ледве встиг він спішитись і віддати отрокові коня, як гуни пішли в атаку. Застугоніла земля, і повітря струсонулось, задвиготіло від страшного крику* (В. Малик).

ЗАДВИГТІ́ТИ, ти́ть, *док.* Почати двигтіти; захитатися, затрястися. *Гупнуло так, що задвигтіла халупа* (С. Васильченко); *І враз земля задвигтіла, захиталася* (П. Кочура); *В глибокій, прозорій тиші вечора, здавалось, дужче задвигтіла турбіна, дзвінкішим видався клекіт води в потоках* (В. Козаченко); *Повстанці ледве встигли оточити свій табір возами, як налетіла коронна кіннота. Задвигтіла земля від сотень і тисяч копит, вуха глухли від ревиська* (В. Чемерис); * Образно. *Серце забухкало, задвигтіло, мало не вирвалося з грудей* (із журн.).

ЗАДВІРКО́ВИЙ, а, е. Який виходить на задвірок (у 1 знач.). *Балашова хата була мала й стара, вона розсунулась, випнула задвіркову стіну і ніби присіла на одпочинок, неначе стара баба* (І. Нечуй-Левицький); *Щоб не зустрітись з чоловіком, пішла* [Катерина] *в інші, задвіркові двері, котрі вели до саду* (Ю. Мушкетик).

ЗАДВІ́РОК, рка, *ч.* 1. Частина двору за будинком, хатою; задня частина двору; *мн.* місце за дворами, позад будинків, хат. *Князь звелів Юркові жить коло палацу в гарному домі, а Уласові дали невелику хатинку на задвірку, де були збудовані стайні, та псарні, та свинюшники* (І. Нечуй-Левицький); *На одній половині хати не було в вікнах рам і жовта стіна дивилась на задвірок двома чорними дірами* (М. Коцюбинський); *Добриня взяв Малушу за руку й швидко повів її округ княжого терема, на задвірки* (С. Скляренко); *Задвірками попрямувала* [Надія] *за шахту* (С. Чорнобривець); *У втікачів інша топографія — задвірки вокзалів, заставлені бараками пустирі, приймальні в комендатурах, брами пекла* (Ю. Андрухович); * Образно. *Туди* [у літературу] *"по блату" не пробраться. Через задвірки не пройти...* (Д. Павличко).

2. *перен.* Глуха вулиця, віддалений закуток; глушина. — *Хлібну крамницю знайдуть і десь на задвірках, а нам треба на розі вулиці і щоб з вітриною* (О. Донченко); *Кому знати, може, колись, ще при вашім житті, цей тихенький земний задвірок теж стане гучним містом* (В. Земляк).

○ **(1) На задві́рках:** а) *(у знач. присл., з дієсл.)* осторонь, далеко від чого-небудь важливого, потрібного, перспективного. — *Поздоровляю, Степане. Не думав, що так скоро прозрієш. Гадав, що довго блукатимеш на задвірках та хитрого хліба шукатимеш* (М. Ю. Тарновський); б) *(у знач. прийм., з род. в.)* уживається при вказуванні на перебування, місцезнаходження кого-, чого-небудь у якомусь занедбаному, непрестижному місці. *Царські міністри і сановники .. давно закінчили своє життя на задвірках історії як продавці газет або водії таксі* (І. Цюпа).

ЗАДВІ́Р'Я, я, *с.* Те саме, що **задві́рок** 1. *Ой ну, люлі, коте сірий, Да не ходи по задвір'ю, Да не ходи коло хати, .. Та не збуди та дитяти* (з народної пісні); *Полетіло біле пір'я. Я спочатку остовпів, Потім — миттю на задвір'я Рятувати голубів* (Д. Білоус); *Меланка відчувала, що той жар починає пекти її тіло. Одійшла на задвір'я — її хата.., здавалось, ось-ось також спалахне* (Є. Гуцало).

ЗАДВОРО́ВИЙ, а, е. 1. Який міститься, розташований поза двором. *Задворовий город.*

2. *у знач. ім.* **задворо́вий,** вого, *ч.;* **задворо́ва,** вої, *ж., іст.* Людина, яка живе на панському задвірку (у 1 знач.). — *Ходімо прямо до пана, — каже Василь. — Хай дає царську во-*

лю. Де він її дів? — загули горішани. І дворові, і задворові. Зібралося у двір народу (Панас Мирний).

ЗАДЕБЕЛІ́ТИ, íю, íєш, *розм.* Док. до **дебелі́ти.** *Десь після тридцяти літ задебелів він* (із журн.); * Образно. [Абрагам Сміт:] *Задебеліло серце. Шкода хлопця. Душа закостеніла. Пропаде* (Леся Українка).

ЗАДЕКЛАМО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **задекламува́ти.** *Федько вразив усіх віршем про матір, задекламованим на святковому вечорі* (із журн.).

ЗАДЕКЛАМУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *док., що і без прям. дод.* Почати декламувати. *Виходить на середину Наталка Качур — ланкова, стала та й задекламувала: "Йшли солдати із-за Псла Двадцять першого числа..."* (Остап Вишня); *Остап крутнувся на підборі, жартівливо прибрав позу Маяковського і задекламував вірша* (Р. Іваничук); *Веснянкуватий юнак з відстовбурченими вухами не примусив себе довго впрошувати й, виступивши убік від парти, задекламував* (О. Ірванець); — *Я рада вітати усіх своїх прихильників!* — *задекламувала в мікрофон пані Ганна* (І. Роздобудько).

ЗАДЕКЛАРО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **задекларува́ти.** *У нас на митниці затримали м'ясо сумнівної якості, задеклароване як гіпс* (Л. Костенко); *Нам він* [авіаносець] *обійдеться лише в половину задекларованої вартості* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Модернізм Ігоря Костецького був радше задекларований, аніж зреалізований* (з наук. літ.); // **задеклaро́вано,** *безос. пред. У переліку лікарських засобів задекларовано зміни оптово-відпускних цін* (з газ.).

ЗАДЕКЛАРУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *що.* Док. до **декларува́ти.** *Я задекларував свою позицію в цьому романі як позицію людини, яка згадує, як все це відбувається, через свій власний теперішній мовний апарат* (С. Жадан); *Свою позицію щодо категорії національного в літературі, мистецтві Микола Куліш задекларував у виступі на театральному диспуті в Харкові 1929 року* (із журн.); *Кожен громадянин повинен вчасно задекларувати свої прибутки* (з мови документів).

ЗАДЕКОРО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **задекорува́ти.** *У цій весільній сукні корсет дуже задекорований блискучими дрібницями, узорами, стразами* (з газ.); *Стенд — плакат на жорсткій основі, який може бути задекорований по периметру рекламним профілем чи рамкою* (з мови реклами); // **задекоро́вано,** *безос. пред. Стіни собору задекоровано елементами, які використовувалися у давньовірменській архітектурі* (із журн.); *Верхню, бокову та нижню поверхні монети задекоровано елементами орнаментів епохи Відродження* (з газ.).

ЗАДЕКОРО́ВУВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **задекоро́вувати.** *Задекоровуваний обруч.*

ЗАДЕКОРО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАДЕКОРУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док., що.* Те саме, що **декорува́ти.** — *Стою я, дівчата, біля кукурудзи і думаю собі: чи наша Марієчка задекорує собі груди орденом чи ні?* (М. Стельмах); *У новій споруді змонтовано звукове та світлове обладнання, а все приміщення задекорували у чорний оксамит* (з газ.).

ЗАДЕКОРУВА́ТИ *див.* **задекоро́вувати.**

ЗАДЕЛІКА́ТНИЙ, а, е, *розм.* Делікатніший, ніж звичайно або потрібно; надто делікатний. *Цей співрозмовник виявився заделікатним для Оксани* (із журн.); *Все то господарство не мале, .. а Стася сама заделікатна, щоби могла за всім доглянути* (О. Маковей).

ЗАДЕМОНСТРУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *що.* Док. до **демонструва́ти** 2. *Він вирішив задемонструвати свої знання саме переді мною* (І. Роздобудько); *За допомогою багатьох слів та виразів можна задемонструвати свій емоційний стан* (із журн.).

ЗАДЕРЕВЕНІ́ЛИЙ, а, е, *діал.* Дієпр. акт. до **задеревені́ти.** *Вже кілька хвилин уся рота, обернувшись до шкапи, стояла мовчки, задеревеніла, мов сама засуджена на страту* (Б. Антоненко-Давидович).

ЗАДЕРЕВЕНІ́ЛО, *діал.* Присл. до **задеревені́лий.** *Тарас великими, напруженими очима дивився на всіх, сидючи* [сидячи] *на канапі якось занадто рівно, непорушно, задеревеніло* (В. Винниченко).

ЗАДЕРЕВЕНІ́ТИ, íю, íєш, *док., діал.* 1. Задерев'яніти (у 1 знач.). *Роман сидів нерушимо, неначе задеревенів* (І. Нечуй-Левицький); *Побалакати ж треба: хоч коли, щоб язик не задеревенів* (О. Маковей).

2. *перен.* Завмерти. — *Я побіг в яр... Глянув і задеревенів. Яма засунулась, з дверей і сволоків ні сліду* (Мирослав Ірчан).

ЗАДЕРЕВІ́ЛИЙ, а, е, *розм.* 1. Дієпр. акт. до **задереві́ти.** *Пан Зефірин від брами бачив сю скажену гонитву, але серце його було задеревіле* (І. Франко); *Оля дивилась на сестру з розкритими устами, задеревіла з великого здивування, а може, зо страху* (Ірина Вільде); *Твої вуста, як дикі рожі, мені, задеревілому, цвітуть* (І. Калинець).

2. *у знач. прикм.* Те саме, що **задерев'яні́лий.** *За хвилю засіріло вже навколо нього, і він, розправляючи задеревілі ноги і з відзвичаєння сильно шкутильгаючи на поранену ногу, почав обережно вилазити з своєї криївки* (М. Грушевський); *Івоніка глядів на оповідача витріщеним, задеревілим поглядом* (О. Кобилянська); * У порівн. *Настуня вискочила з-між своїх дружбів і хопилася свого судженого. Хвильку обоє стояли перед створеною й освітленою церквою, мов задеревілі* (О. Назарук).

ЗАДЕРЕВІ́ЛО, *розм.* Присл. до **задереві́лий** 2. *Ліси .. визирали темно й задеревіло із білої заметільниці* (О. Кобилянська).

ЗАДЕРЕВІ́ТИ, íю, íєш, *док., розм.* 1. Те саме, що **задерев'яні́ти** 1. *Тітчине лице мов задеревіло, а довкола уст блукав безмисний усміх* (О. Кобилянська); *Дід ліг на ослін і, стрепенувшися, важко зітхнув і задеревів* (В. Барка); *Руки втомилися так, що вона й не чує їх, мов задеревіли, а ноги не слухають, підкошуються під нею* (Ю. Винничук).

2. *перен.* Стати нерухомим; завмерти, заніміти. *Ключник застиг на місці, задеревів і не міг ворухнутися* (І. Франко); *Підвівся дугою Яким з-за столу і задеревів зігнутий, а крику, того страшного крику, який мав би видертися з горла матері, не було* (Р. Іваничук); *Я подивись в її великі очі І з подиву задеревів на мить* (Д. Павличко).

ЗАДЕРЕВ'ЯНІ́ЛИЙ, а, е. 1. Дієпр. акт. до **задерев'яні́ти.** *Трохим сидить на возі, звісивши ноги в рудих задерев'янілих чоботях, і тоскно водить очима навколо* (В. Винниченко); * Образно. *Що я не зірвався на ноги і навіть не зробив руху взагалі, треба завдячувати моїй раненій гордості і моїй задерев'янілій впертості* (У. Самчук).

2. *перен.* Який утратив чутливість, рухливість; отерплий. *Недоречний нервовий спазм стис горло старого жорстким і холодним кільцем. — Сину мій, .. що ти коїш над собою?! — болісно вимучувалося в його грудях, але не могло пробитися в словах крізь стиснуті і задерев'янілі губи* (І. Волошин); *Сапун весь час сидів, втопивши очі в землю, лише зрідка переставляв задерев'янілі ноги* (І. Рябокляч); *Ганнуся заде-*

рев'янілою рукою поставила на папері закарлюку й відчула, як у її жилах поволі прокидається кров (В. Шкляр).

3. *перен.* Який завмер, застиг на місці. *Юра стояв як пень — непорушний, задерев'янілий* (Ю. Смолич); *Попорпалась* [Віорелія] *у торбинці, витягла жменю гривень, простягнула задерев'янілій Мілі* (Г. Тарасюк).

ЗАДЕРЕВ'ЯНІ́ЛІСТЬ, лості, *ж.* Стан за знач. **задерев'яні́лий** 2, 3. *Жінка похмуро глянула на згарища, на людей, що мовчки стояли навколо неї, і раптом вид її почав втрачати ту задерев'янілість, що так вразила Звенигору спочатку* (В. Малик); *Механічний вплив допомагає зняти набряклість, задерев'янілість м'язів, в результаті вони стають м'якими й еластичними* (з навч. літ.).

ЗАДЕРЕВ'ЯНІ́ЛО. Присл. до **задерев'яні́лий** 2, 3. *Коленкур задерев'яніло дивився на гвардійців, які поралися біля печі* (П. Кочура); *Многогрішний не наважувався порушити цю зловісну тишу і задерев'яніло сидів на незручному дзиглику* (В. Малик).

ЗАДЕРЕВ'ЯНІ́ТИ, і́ю, і́єш, *док.* 1. Стати твердим, як дерево, набути ознак деревини. *Стояв* [парубок] *на стрісі напівзруйнованого сарая, скидав з нього солому, що давно вже задерев'яніла, втратила житній колір* (М. Руденко); // *перен.* Утратити чутливість, рухливість; отерпнути, заклякнути. — *Семене! — тільки й устиг я скрикнути, вжахнувшись, а далі в мене язик немов задерев'янів* (А. Кащенко); *В серце* [Антона] *заповз холодок страху, задерев'яніли ноги* (Д. Бедзик); *Сергій геть притомився. Спини — не розігнути, руки задерев'яніли, здається, от-от пальці самі розчепляться і кісся випорсне з них* (Ю. Мушкетик); *Знову напружився, аж прилила йому до обличчя кров, аж задерев'яніли м'язи й заціпеніло тіло* (Валерій Шевчук).

2. *перен.* Завмерти, застигнути на місці. *Оглянувся* [Домарат] *і задерев'янів. Біля дверей лежить згорнута в клубок .. ведмедиця* (Юліан Опільський); *Христина задерев'яніла. Не чула гидких слів, а лише бачила оскалені пащі, масні губи, волохаті пальці, що стискували закривавлені ножі, якими білували косулю* (О. Бердник).

ЗАДЕРЕНЧА́ТИ, чу́, чи́ш, *док.* Почати деренчати. *Овечата, зачувши голоси своїх пастушків, задеренчали; руденьке телятко бекнуло* (Панас Мирний); *Десь поблизу наче оглушливо стрельнула гармата. Пронизливо задеренчали у вікнах шибки* (Ю. Шовкопляс); *Ще не встали вони із-за столу, як задеренчав у повітрі пропелер над самою хатою* (О. Гончар); * Образно. *Поезія згубила камертон. Хтось диригує ліктями й коліном. Задеренчав і тон, і обертон, і перша скрипка пахне нафталіном* (Л. Костенко); // *безос. У жовтій дерев'яній коробці на стіні задеренчало — голову сільради викликав райвиконком* (Л. Дмитерко); *Жінка .. зняла з руки найважче наруччя й кинула йому під ноги — аж задеренчало на камінні* (І. Білик).

ЗАДЕРЕНЬКОТА́ТИ, очу́, о́чеш, **ЗАДЕРЕНЬКОТІ́ТИ,** очу́, оти́ш, *док., розм.* Почати деренькотати, деренькотіти. *За Хуторами вийшли на шосе; жвавіше покотився старий віз, скоромовкою задеренькотів, змусивши колону додати ходи* (із журн.); *Земля під хлопцями задеренькотала* (із журн.).

ЗАДЕРЕНЬКОТІ́ТИ *див.* **задеренькота́ти.**

ЗАДЕ́РЖАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **заде́ржати.** *На цвинтарі стояв гомін, шум, якийсь клекіт, але не голосний, а задержаний, як подобало святому місцю* (І. Нечуй-Левицький); *Задержаний якоюсь несподіваною справою моєї тети, з'явився я пізніше, як на означений час* (О. Кобилянська); // *у знач. ім.* **заде́ржаний,** ного, *ч.;* **заде́ржана,** ної, *ж., розм.* Людина, яка перебуває під арештом. [Ц е н т у р і о н *(показуючи на задержаних):*] *Мартіане! Се хто такі?* (Леся Українка).

ЗАДЕ́РЖАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **заде́ржати.** *Маня, мов наелектризована її* [хворої] *рухом і тим словом, а може, почасти й задержанням воза, звернулася в тій хвилі неначе без свідомості очима до мене* (О. Кобилянська); *Щось гукало, щось узивало до задержання, щось скавуліло, наче бита собака, скиглило, жебоніло, квилило, мов покинуте немовля* (Б.-І. Антонич).

ЗАДЕ́РЖАТИ *див.* **заде́ржувати.**

ЗАДЕ́РЖАТИСЯ *див.* **заде́ржуватися.**

ЗАДЕ́РЖКА, и, *ж., рідко.* Тимчасова перерва, затримка в чому-небудь. *Христя, як муха, літала, радніша усюди поспіти, усе зробити, щоб не було задержки, не було ремствування на Мар'ю* (Панас Мирний); [К о н о н:] *Через вас тільки задержка у роботі* (М. Кропивницький); *Вадим хутко підійшов, сів, твердо взяв у руки перо і зараз же швидко, без задержки написав* (В. Винниченко).

ЗАДЕ́РЖУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **заде́ржувати.** *Корисною вправою для співаків є вдихання, задержування й випускання повітря, при цьому треба пильнувати, щоб діафрагма розправлялася поступово, без конвульсивних стрибків* (з навч. літ.); *Зелені насадження за рахунок задержування та поглинання токсичних газів сприяють оздоровленню довкілля* (із журн.).

ЗАДЕ́РЖУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАДЕ́РЖАТИ,** жу, жиш, *док.* 1. *кого, що.* Перешкоджати рухові кого-, чого-небудь, не відпускати, змушуючи залишатися на місці; затримувати. — *Вашому гостеві треба додому поспішати, то не будемо його задержувати* (Панас Мирний); [Т о с ь:] *Ти знаєш, за чим я прийшов, і прошу мене не задержувати* (В. Винниченко); *Діти скоренько позлізали з плота й хотіли-таки зараз до Трьох лісків іти; але Тетяна задержала їх* (Н. Кобринська); // Уповільнювати або зупиняти рух, дію і т. ін. кого-, чого-небудь. *Глибокий яр, прудкий потік мене щомить задержують* (Уляна Кравченко); *Я постараюся якнайшвидше переглянути рукопис кожного присланого Вами оповідання .. В кожному разі ручаюсь за себе, що не задержу Вас у Вашій роботі, а значить, Ви не задержите друкарні* (М. Коцюбинський).

2. *кого, що.* Не віддавати, не повертати у визначений час; залишати у себе; затримувати. *Дуже прохаю Вас, щоб Ви сказали д. Боголюбову про моє бажання читати останню або передостанню коректу. Задержувати не буду, — на другий день буду одсилати назад* (М. Коцюбинський); *Вона згадала про ті два карбованці, що у волості зоставили. Навіщо вони їх задержали?* (Панас Мирний); // *рідко.* Залишати собі, за собою. *Павлусь налякався грізного погляду Девлет-Гірея і сказав усе, задержуючи собі одне, що могло спасти сестру* (А. Чайковський); — *Право запрошування задержую собі* (О. Кобилянська).

3. *кого, розм.* Брати під варту; затримувати, заарештовувати. *Сторожа .. з лівого проходу виводить Міма й воротаря. Інші .. задержують Констанція* (Леся Українка); *Христя .. розпитувала Грицька: що їм казали, про віщо розпитували, як задержали?* (Панас Мирний).

ЗАДЕ́РЖУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.*, **ЗАДЕ́РЖАТИСЯ,** жуся, жишся, *док.* 1. Бути, залишатися де-небудь довше, ніж можна, потрібно; затримуватися. *Старалася* [Домініка] *все по надвірку вештатися, аби не задержуватися в кухні межи челяддю* (О. Кобилянська); *Як буду дуже втомлений, то задержусь в Венеції на день* (М. Коцюбинський); *Нарешті заїхали перед велику придорожну корчму і тут задержались* (А. Чайковський); // Уповільнювати або припиняти свій рух, переставати рухатися; зупинятися. *— Добривечір, — промовив Василь і хотів йти далі, але думка була така, щоб зостатись коло дівчат. Самі ноги якось задержувались на ході* (І. Нечуй-Левицький); *Коло загороди Гриня Воробця задержалися* [діти] *цілою громадкою* (С. Ковалів); *Прокидались звільна птахи, що ще якось тут задержались, починала просікатись, мов мереживо, перша зелень беріз, під ногами забриніли рослинки, що висотувались з пітьми ночі* (У. Самчук).

2. *розм.* Зберігатися, утримуватися. *— Килино! Піди, моя дитино, на поле. Як жали, то багато там колосків на полі зосталося. Назбирай. Може, .. в якому й зерно задержалося...* (Панас Мирний); *В цих останніх селах Русі-України добре задержались народність та віра* (І. Нечуй-Левицький); *— Сидіть, дітки, на печі, не рипайте хати, не випустіть того духу, що задержався .. за довгу зиму в хаті* (Л. Яновська).

3. *розм.* Те саме, що **стри́муватися.** *Була хвилина, що він так хотів і кинутись до неї, обітерти, осушити гарячі сльози, та якось задержався. "Так незручно!" — пробігло у його голові* (Панас Мирний).

4. *тільки недок.* Пас. до **заде́ржувати.** *Підозрілі особи задержувалися партизанами і доставлялися до штабної землянки* (із журн.).

ЗАДЕРИ́КА, и, *ч. і ж., розм.* Те саме, що **задира́ка.** *— Дістається тобі, дівчино, як сидоровій козі. Коли б не зустрівся з тобою, обов'язково хтось тебе б'є .. Видно, задерика ти! — звернувся Віктор до Оксанки* (П. Автомонов); *— Ти, Одинице, грубіянка і задерика, — сказав Нулик* (із журн.).

ЗАДЕРИ́КУВАТИЙ, а, е. 1. Який часто вдається до бійки, сварки, глузування з інших; задирливий; протилежне с п о к і й н и й, у р і в н о в а ж е н и й. *Грицько хотів був щось сказати, але не сказав .. Він не любив заводитись і не задерикуватий був* (Б. Грінченко); *Молоді, задерикуваті півні клювали один одного в голови* (О. Донченко); // Який виражає задерикуватість, зухвалість. *Він не образився на задерикувате поводження матроса з блакитними очима* (П. Панч); *Лице її стало задерикуватим і презирливим. З таким виглядом вона мало не завжди розмовляла з Петушеком, коли той бував незадоволений з неї* (Ю. Шовкопляс); * Образно. *Злітає вогнева, задерикувата мелодія частівок, мелодія, під яку і танцювати, і співати однаково легко* (Є. Доломан); *Богдан же сів коло відчиненого віконечка й сидів так, аж доки над городом пролунали задерикуваті голоси київських півнів* (І. Білик).

2. Запальний, завзятий. *Ще не встиг придивитися гестапівець до цього другого, кучерявого і задерикуватого усміхненого хлопця, як просто біля нього обізвалися ще два голоси* (Іван Ле); *Їй прийшла в голову задерикувата думка. А що як зразу ж піти до Ауера і .. сказати про те, що їй потрібен помічник* (А. Хижняк); // Який виражає запал, завзяття. *А пташка супроводила їх одиноко в мертвій, прохолодній тиші, все повторюючи свій нескладний, але мелодійний, ніжний мотив. І бадьорий такий, задерикуватий* (І. Багряний); *З приймача раптом залунала весела музика. У хаосі різких дисонансів важко було вловити мелодію, але ритм був веселий, задерикуватий, зухвалий* (В. Собко); *Задзвонив дзвіночок. І в Ковалівській школі він був теж дзвінкоголосий і закличний, веселий і задерикуватий* (Ю. Збанацький); *Очі в неї прищулені, вії довгі, золотисті, губи грають веселою, задерикуватою посмішкою* (М. Руденко).

ЗАДЕРИ́КУВАТІСТЬ, тості, *ж.* Властивість за знач. **задери́куватий.** *Старий генерал допив молоко, пройшовся, шкутильгаючи, до дверей, повернув назад, його дратувала задерикуватість цього мужлана* (Ю. Яновський); *Катерина без зайвої задерикуватості, але й без зайвого смиренства, викладала крамареві справу по-купецькому, логічно* (Ірина Вільде); *Все хоче* [Максим] *показати свій характер. А може, самому соромно згадати про свою задерикуватість...* (І. Цюпа); *Я відчув невластиву собі задерикуватість* (Валерій Шевчук).

ЗАДЕРИ́КУВАТО. Присл. до **задери́куватий.** *Савлутинський задерикувато й покручено, ніби чомусь зрадівши чи когось викликаючи на герць, свиснув, потім рішуче закрив книгу й підвів голову* (М. Івченко); *Важко дихаючи, вони* [хлопці] *задерикувато дивилися один на одного* (К. Гриб); *Сидів у ньому неспокійний і таки розбишакуватий бісик, що вигадував усякі штуки й задерикувато підштовхував Сашка: "Ану, хлопче, утнемо!"* (С. Журахович); *Трохи кирпатий ніс* [дівчини] *дивився весело, задерикувато і створював дивний контраст з тихими, засмученими очима* (О. Донченко); *— Це у тобі говорить фізик, технар! — задерикувато гукнув я* (В. Дрозд).

ЗАДЕРІ́Й, ія, *ч., розм.* Те саме, що **бешке́тник.** *Він — чемний хлопчик, не якийсь там бешкетник, задерій, розбишака* (із журн.).

ЗАДЕРКОТА́ТИ, оче, **ЗАДЕРКОТІ́ТИ,** оти́ть, *док.* Почати деркотати, деркотіти. *Голос його порвався і задеркотів, неначе розбитий глечик* (І. Нечуй-Левицький); *Я так давно не чув, як перепел вночі Запідпадьомкає, як в лузі деркачі Охриплим голосом задеркотять жагуче* (М. Рильський); *На польовій доріжці попід посадкою задеркотіли мотоцикли* (О. Гончар); *Вони пішли, й очерет захитався за ними, й коники задеркотіли* (із журн.).

ЗАДЕРКОТІ́ТИ *див.* **задеркота́ти.**

ЗАДЕ́РНЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **задерни́ти.** *Утримання ґрунту в задерненому стані передбачає вирощування в саду злаково-бобових трав* (із журн.).

2. *у знач. прикм.* Густо вкритий дерном. *На старому гробовищі .. задернені, переплетені барвінком могили в безладді позростались одна з однією* (М. Стельмах).

ЗАДЕРНИ́ТИ *див.* **задерно́вувати.**

ЗАДЕРНІ́ЛИЙ, а, е. Дієпр. акт. до **задерні́ти.** *Смуги лісових насаджень занедбані, дуже забур'янені або задернілі* (з наук. літ.); *Схили крутизною понад 5–6 градусів можна розорювати лише поперечними смугами, залишаючи між ними смуги задернілого ґрунту* (з наук.-попул. літ.); * Образно. *— Твоя наречена украла коня? — чіпким недовірливим поглядом обмацує Васюту Хворостенко, прикладає руку до задернілого підборіддя і одразу ж щось занотовує* (М. Стельмах).

ЗАДЕРНІ́ЛІСТЬ, лості, *ж.* Абстр. ім. до **задерні́лий.** *Для ґрунту того самого механічного складу питомий опір*

змінюється в широких межах залежно від його вологості й задернілості (з наук. літ.).

ЗАДЕРНІ́ННЯ, я, *с.* Стан за знач. **задерні́ти.** *Ґрунт у саду утримували під природним задернінням з обробітком великих пристовбурних кругів* (з наук. літ.); *Стійкою екологічною ознакою гірсько-лучних біогеоценозів Карпат є наявність задерніння, утвореного трав'янистими угрупованнями щільнодернистих злакових рослин* (з наук. літ.).

ЗАДЕРНІ́ТИ, іє, *док.* Густо вкритися дерном. *Ентомологічний заказник Кам'янець-Подільського району "Павлові криниці" представлений схилами, що задерніли* (із журн.).

ЗАДЕРНО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **задернува́ти.** *На добре задернованих і залісенених схилах селеві потоки не утворюються* (з навч. літ.); // **задерно́вано,** *безос. пред. Дах задерновано потрійним дерном, щоб бджоли не мерзли* (З. Тулуб).

ЗАДЕРНО́ВУВАТИ, ую, уєш, **ЗАДЕРНЯ́ТИ,** я́ю, я́єш, *недок.*, **ЗАДЕРНУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, **ЗАДЕРНИ́ТИ,** ню́, ни́ш, *док., що.* Обкладати, покривати дерном що-небудь. *Насипні укоси терас обов'язково задерняють* (з наук. літ.); *Коло течії на мочарі, нанизу левади, Софія Леонівна поставила копачів, щоб викопали півкругом дряговину й задернували бережки дернинами* (І. Нечуй-Левицький); *— Ми сховали той скарб, землею засипали, .. травою задернували* (О. Ільченко); *Він задернив її* [криничку], *викохав над нею плакучу вербу, а біля неї приладнав на двох стовпчиках ослона, по боках якого вниз головами звисали дерев'яні черпаки* (М. Стельмах); *На території зони забруднення радіонуклідами можна, наприклад, посіяти багаторічні трави, щоб задернити ґрунти* (із журн.).

ЗАДЕРНУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **задернува́ти.** *Для гірського Криму вчені рекомендують регулювання поверхневого стоку на водозборах шляхом задернування* (з наук. літ.); *Надійними засобами фітомеліорації є створення у придорожній смузі зелених масивів, задернування схилів, яруг, балок, посів кулісних культур та ін.* (з наук. літ.).

ЗАДЕРНУВА́ТИ *див.* **задерно́вувати.**

ЗАДЕРНЯ́ТИ *див.* **задерно́вувати.**

ЗАДЕ́РТИ[1] *див.* **задира́ти**[1].

ЗАДЕ́РТИ[2] *див.* **задира́ти**[2].

ЗАДЕ́РТИ[3] *див.* **задира́ти**[4].

ЗАДЕ́РТИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **заде́рти**[1]. *Радочка ніколи не проходила байдуже повз усе, що повзало поруч, дзижчало, літало, крутилося по землі із задертими вгору лапками, .. що безпомічно цвірінчало, випавши з гнізда* (Ю. Яновський); *Він сидів у тій самій позі, в якій сидів зразу на цій лавці: голова задерта горілиць, підставлена чолом під сонце, а потилицею зіперта на паркан* (І. Багряний); *Ось він — цей новий десятник. Придивімся, як він виглядає: трохи задертий широкий ніс, якісь зеленкуваті очі, хлоп моцний, високий* (О. Лисяк); *Селом, центральною вулицею, вже побігли електричні стовпи, понатягали на білих, задертих догори пучках дроти* (Ю. Мушкетик).

ЗАДЕ́РТИСЯ[1] *див.* **задира́тися**[1].

ЗАДЕ́РТИСЯ[2] *див.* **задира́тися**[3].

ЗАДЕРЧА́ТИ, ЗАДИРЧА́ТИ, чи́ть, *док.* 1. Почати дерчати (у 1 знач.), дирчати. *Він хотів уже кудись бігти, але задерчав телефон в кімнаті, затріщало Радченкове "Ал-льо!"* (Б. Антоненко-Давидович); *Зараз ось задирчить деркач, віщуючи ранок, зійде сонце, і вони, запрігши коні, рушать додому...* (І. Багряний); *Задирчав десь деркач на луках над Катунню* (В. Гжицький).

2. Те саме, що **задеренча́ти.** *Бричка задерчала, заскакала* (І. Нечуй-Левицький); *Модель задирчала і .. носом у землю* (С. Васильченко); *Зненацька олівець задирчав у його руці і, замість ясно-червоної лінії, полишив за собою на стінці тільки синю дряповину* (М. Йогансен).

ЗАДЕШЕ́ВИЙ, а, е. Дешевший, ніж звичайно або потрібно; надто дешевий. *Задешева тканина.*

ЗАДЕ́ШЕВО. Присл. до **задеше́вий.** [М и х а й л о:] *У Гапонову хочу їхать. Там сьогодня оплатки йдуть, так можна буде задешево людей найнять на десятини* (І. Карпенко-Карий); *Так що ціна відповідна, навіть задешево... Боже, звісно, що задешево, але... Одна книжка — сім гривень* (С. Процюк); *Збув своїх голубів, задешево навіть, бо поспішав на корабель* (із журн.).

ЗАДЖЕРҐОТА́ТИ *див.* **заджеркота́ти.**

ЗАДЖЕРҐОТІ́ТИ *див.* **заджеркота́ти.**

ЗАДЖЕРКОТА́ТИ, ЗАДЖЕРҐОТА́ТИ, о́чу, о́чеш, **ЗАДЖЕРКОТІ́ТИ, ЗАДЖЕРҐОТІ́ТИ,** очу́, оти́ш, *док.* Почати джеркотати, джерґотати, джеркотіти, джерґотіти. *Прокинулись на деревах над машинами пташки, заджеркотіли гуртом, стурбовані присутністю танків* (Ю. Яновський); *Хотів ще щось мовити Осипко, але Адальберт не слухав, повернувся до гостей, заджерґотів по-німецьки, сівши поруч пана комісара* (І. Пільгук); *Дощ розігнався і напосів, дорогою заджеркотіла вода, мій кожух почав підпливати* (М. Вінграновський); *Коли хлопці кинулись у воду, репортер заджеркотав камерою* (із журн.).

ЗАДЖЕРКОТІ́ТИ *див.* **заджеркота́ти.**

ЗАДЗВЕНІ́ТИ, ню́, ни́ш, *док.* 1. *чим і без дод.* Почати дзеніти, утворюючи звуки, схожі на дзенькіт. *Коні помчали, дзвоники задзвеніли* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Враз щось застукало в вікно, аж шибки задзвеніли* (Б. Грінченко); *В дужих чоловічих руках коса задзвеніла сталлю, виблискувала, як шабля на сонці* (І. Цюпа); *В лісі задзвеніли пили, загрюкали сокири* (Ю. Збанацький); *Задзвеніли бубни, заспівали скрипки та басолі, загомонів, зачаркував люд* (В. Дрозд).

2. *перен.* Дзвінко зазвучати, залунати (про звуки). *В їдальні гості шумно залягли, І музика чудова задзвеніла* (І. Франко); *Над полем зашумів жвавий гамір, посипалися жарти, задзвеніла пісня* (В. Кучер); *— Добрий день, дядечку, — обізвалися, задзвеніли неподалік два дівочі голоси* (М. Стельмах); *Співуча, зрозуміла словацька мова радісно задзвеніла звідусіль...* (О. Гончар); // Дзвінко заспівати (про птахів), задзижчати (про комах). *Закувала зозуля у зеленім гаю, задзвеніли жайворонки понад пахучими від зелені межами* (Н. Кобринська); *За плотом задзвеніли потривожені бджоли* (М. Стельмах); // Задзюрчати (про воду). *Задзвеніла вода, забурлила, Рветься крига, скресає ріка* (М. Гірник); *З гуркотом падали кришталеві стріли з-під стріх, задзюрчали, задзвеніли, заграли на всі лади струмки по вулицях, по городах, по підгір'ю* (О. Гончар); // Заговорити високим, дзвінким голосом. *— Нащо п'єш багато, не пий! .. — Чому не пити мені? Уп'юся — мене люба жінка доведе до господи. — А як не схочу? — задзвеніла вона жартуючи* (Марко Вовчок); *Ганжа ще дужче хитнувся вперед, і голос його задзвенів од натуги* (А. Дімаров); // *безос. — Бабуню! Бабуню! А де ж мої черевички? — задзвеніло з кімнати* (Яків Баш).

3. Продзвеніти; дзенькнути. *На землю щось впало, задзвеніло, неначе гроші* (М. Коцюбинський); *Задзвенів телефон. Марта зняла трубку* (В. Собко); *Задзвенів кран на будівництві за вікном, вискнув гальмами автомобіль перед світлофором* (В. Дрозд); // *об що.* Зачепившись, ударившись об щось, дзенькнути. *Весло задзвеніло об камінь* (І. Нечуй-Левицький).

4. Наповнитися дзвінкими звуками. *Знов задзвенить піснями Київ* (В. Сосюра); *Задзвеніли гони навкруги* (П. Воронько); *Глуха тиша задзвеніла раптом навколо неї, коли заплеснулися за тими двома двері, і сльози непрошено бризнули на обличчя — все це так раптово відбулося!* (Валерій Шевчук).

◊ **Дзвени́ть (дзво́нить, шуми́ть** *і т. ін.)* **/ задзвені́ло (задзвони́ло, зашумі́ло** *і т. ін.)* **у ву́хах (у голові́)** *див.* **дзвені́ти.**

ЗАДЗВОНИ́ТИ, дзвоню́, дзво́ниш, *док.* 1. *у що, чим і без дод.* Почати дзвонити, утворюючи звуки дзвона, дзвінка. *У труби затрубили, У дзвони задзвонили, Вдарили з гармати, Знаменами, бунчугами* [бунчуками] *Гетьмана укрили* (Т. Шевченко); *Ілюмінація погасла, хтось зненацька задзвонив шкільним дзвоником, отим, що нагадує тронку чабанську...* (О. Гончар); *Знову затужив дзвін. За ним забамкали маленькі. Дзвони задзвонили як на Великдень* (Б. Харчук); * У порівн. *Коло гаю походжаю, в гаю не буваю, А я свою дівчиноньку по голосу знаю. Ой, як вона заговорить, — як у дзвін задзвонить* (з народної пісні); // *на що, до чого.* Почати бити у дзвони, сповіщаючи про церковну службу. *Галя устала ще до сонця, щоб поки таки до церкви задзвонять, їй упоратися по хаті* (Панас Мирний); *Вже задзвонили на "достойно", як Кайдаш з синами вправився коло воза, одвіз снопи в двір* (І. Нечуй-Левицький); *Ввечері, коли задзвонили до сповіді, Кметь пішов до церкви* (М. Хвильовий); // Заговорити дзвінким голосом. *Та як задзвонить* [молодиця]: *— Десятнику Овдію! Десятнику Овдію!* (Марко Вовчок); // Дзвінко заспівати (про птахів). *Затріщала кедрівка, задзвонили червоногруді і зелені клести* (В. Гжицький); *Над головою задзвонив жайворон* (Валерій Шевчук); // *перен., розм.* Почати широко оповіщати про кого-, що-небудь. [Я р и н а:] *Я таке могла б зробити в Дзвонковому! Про нас в усіх газетах задзвонили б* (О. Корнійчук).

2. Видати звуки, схожі на дзвін; подзвонити, дзенькнути. *Голова задзвонив, і введено підсудних до зали* (І. Франко); *Хати, немов гриби червоні, ростуть під вітром буйновійним. У черепицю дощ задзвонить. Моє село, ти ще спокійне?* (Б.-І. Антонич); *Кресало і скіска спритно влітають у кишеню Хоми і, задзвонивши десь аж біля коліна, влягаються серед якогось добра* (М. Стельмах); *Джмелі спросоння — буц — лобами! Попадали, ревуть в траві. І задзвонили над джмелями дзвінки-дзвіночки лісові* (М. Вінграновський).

◊ **Дзвени́ть (дзво́нить, шуми́ть** *і т. ін.)* **/ задзвені́ло (задзвони́ло, зашумі́ло** *і т. ін.)* **у ву́хах (у голові́)** *див.* **дзвені́ти; (1) Задзвони́ти (продзвони́ти) по душі́** *чиїй, церк.* — б'ючи у дзвони, сповістити про смерть кого-небудь. *І задзвонили вранці-рано По генераловій душі; Заговорили щось погане, До генерала ідучи Прощатись, люде* [люди] (Т. Шевченко); *Пособорували генеральшу в обідню годину, а на ранок і по душі продзвонили...* (Панас Мирний); *Чи рвала мати так на собі коси, як задзвонили по його душі?* (Л. Костенко).

ЗАДЗВЯ́КАТИ, аю, аєш, *док.* Почати дзвякати (про металеві, скляні та ін. предмети). *Після вибуху затряслася земля, неначе її хтось за груди затрусив, і заскреготало, задзвякало залізо, а в небо з труби сійнулись мільйони дрібних іскор* (М. Стельмах); *Задзвеніли, задзвякали мечі і криві половецькі шаблі; заіржали, здиблюючись і ошкірюючи зуби, знавіснілі коні; тисячами горлянок закричали у бойовому шалі воїни* (В. Малик).

ЗАДЗЕЛЕНЧА́ТИ, чу́, чи́ш, *док.* 1. Почати дзеленчати. *Лікар вийшов з сіней і скочив на бричку. — Рушай! — Дзвоник задзеленчав* (Б. Грінченко); *Наддав* [Кадук] *газу .. і помчав так, що старий газик задзеленчав усіма металевими частинами* (Д. Бедзик).

2. Утворити звуки дзеленчання або бряжчання. *Дзвінко крешуть іскри в камені гострі мотики, і зненацька озвалася скеля ясним сміхом: лунко задзеленчав, мов дзвоники, металевий звук* (Н. Королева); *Темно. Болото .. Іноді мелькне чиясь тінь, глухо задзеленчить відро. І знову все тихо* (Григорій Тютюнник); *Задзеленчав телефон, хтось кричав у трубку хрипким голосом* (Ю. Збанацький); *Федір усе зрозумів, голова його впала на стіл, плечі дрібно затремтіли, аж задзеленчав посуд на столі* (В. Яворівський); // *перен., розм.* Заговорити високим, дзвінким голосом. *І аж тепер прийшла її година, вона рвонулась наперед і задзеленчала на ціле горло: — Ой, мені, Господоньку святий!* (У. Самчук).

ЗАДЗЕЛЕ́НЬКАТИ, аю, аєш, *док.* Почати дзеленькати. *Чи з далеких толок Задзеленька дзвінок — Я гостей вибігаю зустріти* (Л. Боровиковський); *Таємничо заворушилась чорна, чорніша ночі, маса* [людей] .. *Задзеленькали ланці на конях* (Мирослав Ірчан); *Передні машини загримкотіли, задзеленькали сталевими траками по гостроребрій бруківці* (Є. Доломан); // *безос. Коли це знов раптом задзеленькало в прихожій* (І. Нечуй-Левицький); // *перен.* Заговорити високим, дзвінким голосом. *Од Онисиного лепетання в його* [Балабухи] *заболіло в правому вусі, встав і сів по другий бік Онисі, підставивши ліве вухо: на, мов, дзеленькай ще на цей бік! Онися знов задзеленькала. — В мене сім'я, мені не можна обійтись без наймичок; в мене ростуть дочки, а на дочок багато треба* (І. Нечуй-Левицький).

ЗАДЗЕЛЕНЬКОТІ́ТИ, очу́, оти́ш, *док.* Почати дзеленькотіти. *Капрал зупинився і задзеленькотів невеличкою залізною колодкою* (І. Франко); *Убіг я до суду.., як лусну дверми об якусь мару, аж вікна задзеленькотіли* (Л. Мартович); *В ту мить його меч не видержав ворожого удару. Задзеленькотів, відломився від рукояті, полетів. Вороги хмарою накрили Всеволода* (Б. Лепкий); *Задзеленькотіли дзвіночки, й санки посунулися по гладкій дорозі* (Ірина Вільде); *Дзвінок задзеленькотів настирливіше, і Біляшівський дав очима слузі сигнал відчинити* (Валерій Шевчук).

ЗАДЗЕНЧА́ТИ, чу́, чи́ш, *док., рідко.* 1. Те саме, що **задзе́нькати.** *Ешелон рушив зі станції, і на столику задзенчали шклянки* (із журн.).

2. Те саме, що **задзижча́ти** 1. — *От я зараз відніму у тебе* [Медунки] *твій мед! — задзенчала нахабно бабка* (О. Іваненко).

ЗАДЗЕ́НЬКАТИ, аю, аєш, *док.* Почати дзенькати. *Нарешті дзвіночок тонесенький з-за завіси задзенькав: далі подався кудись кущами. Дзвенів, скликав* (А. Головко); *На прощання Ліля попрохала "товариство" заходити, і Царинний ще урочистіш задзенькав острогами й, ковтаючи слова, сказав: — А так, ми ж з вашим супругом склали угоду на лекції* (М. Івченко); *Десь за годину-другу робітний люд став швидко заповнювати чималу залу шинку, забігали*

метка шинкарка та наймички, задзенькали чарки, пляшки (Василь Шевчук).

ЗАДЗЕНЬКОТА́ТИ *див.* **задзенькотіти.**

ЗАДЗЕНЬКОТІ́ТИ, очу́, оти́ш, **ЗАДЗЕНЬКОТА́ТИ,** очу́, о́чеш, *док.* Почати дзенькотіти, дзенькотати. *Вона була така легка, що не шукала дверей, а влетіла вікном до хати. Шиби за нею задзенькотіли* (Н. Кобринська); *Настирливо задзенькотів на столі телефон* (Ю. Шовкопляс); *Лицарі помчали на змія з усіх боків, а підскочивши ближче, задзенькотіли мечами по драконячій лусці* (Ю. Винничук).

ЗАДЗЕРКА́ЛЛЯ, я, *с.* У фантастичних творах — простір, країна по той бік дзеркального відображення. *Тільки в казках існують двері, які відкриваються у чарівні світи, у загадкові задзеркалля* (із журн.); // Сфера вигаданого, нереального; ілюзії, фантазії. *Чим більше Мирон розмірковував над езотеричним задзеркаллям людського життя, тим більше переконувався в тому, що Антоній навряд чи звався до відходу на Афон Антипою, як стверджують літописні та агіографічні джерела, навіть якщо й був похрещений малоліткам десь у Любечі* (Г. Тарасюк); *Челядюк читав найсвіжішу прозову поезію. Химерні сполучення слів відчеканювали дикий красивий міт* [міф] *іншого виміру світу, веселкового божественного задзеркалля* (С. Процюк).

ЗАДЗИҐОРІ́ТИ, рю́, ри́ш, *док., розм.* 1. Почати дзиґоріти; швидко заговорити, загомоніти. — *Тепер, Дмитре, ходім до тебе й заплатиш мені гроші, — задзиґорів дід Грицай своїм гострим язиком* (І. Нечуй-Левицький).

2. *перен.* Швидко, дрібно заграти. *У вуличці, за крамницею, задзиґоріла гармонь* (Ю. Мушкетик).

ЗАДЗИЖЧА́ТИ, чи́ть, *док.* 1. Почати дзижчати. *Кетяг бджіл впав у вулик і разом здорово задзижчав, неначе хто вдарив по цимбалах* (І. Нечуй-Левицький); *Десь раптом муха задзижчить, Зашкрябає десь миша* (С. Воскрекасенко); *Вона сиділа й сиділа. Вже не гули хрущі. Задзижчить зрідка якийсь безсонько і вмовкне* (Б. Харчук); *Над головою в нього задзижчало кілька ґедзів, і їхнє гудіння здалося заголосне в цій тиші* (Валерій Шевчук).

2. Утворити звуки дзижчання; продзижчати. *Автоматники стрекочуть, і коло мене одна куля задзижчала* (О. Іваненко); *На стільці коло ліжка задзижчав телефон* (В. Нестайко); // *безос. Клацнув маленький червоненький важельок, м'яко задзижчало в надрах всюдихода* (М. Білкун).

ЗАДЗЬО́БАТИ *див.* **задзьо́бувати.**

ЗАДЗЬО́БУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАДЗЬО́БАТИ,** аю, аєщ, *док., кого.* 1. *тільки 3 ос.* Дзьобаючи, убивати, калічити. *Одна гуска надибала бджолу, що пила з цвіту мед, та й хотіла її живцем задзьобати, хотіла її дзьобом роздавити* (з казки); *Такий, що його й кури задзьобають* (приказка).

2. *перен., розм.* Те саме, що **заклько́вувати** 2. *Ти мене задзьобав своєю сумішшю витіснених імперіалістичних замашок і жалюгідного страху* (І. Карпа).

3. *тільки док.* Почати дзьобати. * Образно. *Легкі батареї ще з більшою люттю .. задзьобали гранатами й закурили, як із самоварів, своїми сизуватими газами* (П. Панч).

ЗАДЗЮ́БИТИСЯ, дзю́биться, *док., розм.* Стати схожим на дзьоб; загнутися, закарлючитися. *Гострий ніс* [отця Сафронія] *ще більше задзюбився* (В. Речмедін).

ЗАДЗЮРИ́ТИ, и́ть, *док.* Почати дзюрити. *Зашепотів весняний сніг, забелькотав, задзюрив, навергав геть забутих снів, до дна всю душу збурив* (В. Стус).

ЗАДЗЮРКОТА́ТИ, о́че, **ЗАДЗЮРКОТІ́ТИ,** ти́ть, *док.* Почати дзюркотати, дзюркотіти. *Ось на дні рівчака почала пробиватися вода. Спочатку малесенькими струмками, а потім линула, задзюркотіла нестримно* (О. Іваненко); *Блиснуло веселе сонечко. Під його теплим промінням ще дужче задзюркотали струмки, на горбах зачорніла земля, в повітрі по-справжньому запахло весною* (В. Малик); *Яремко почув, як захлюпала вода за бортом, задзюркотіла, забулькотіла — мовби хтось набирав її в посудину...* (С. Тельнюк); * Образно. *Довга чорна коса переливалася на сонці — здавалося, вона задзюркоче, мов струмок* (М. Руденко); // *безос.* [О м е л ь к о *(частує Івана):*] *На вже й тобі!* [І в а н *(випив):*] *Чуєш, як задзюркотіло, неначе у порожнє барильце!..* (М. Кропивницький).

ЗАДЗЮРКОТІ́ТИ *див.* **задзюркота́ти.**

ЗАДЗЮРЧА́ТИ, чи́ть, *док.* 1. Почати дзюрчати. *Дав Бог весну, віє теплом, .. тане сніг, задзюрчали по улицях струмочки* (Марко Вовчок); *Досить сонцеві допастися до чорної плямки, як сніг із ріль відразу задзюрчить* (І. Багряний); *У Святошині весна, води задзюрчали, грає річка голосна ніби на цимбали* (В. Стус); // *перен.* Тихо, лагідно зазвучати (про мову, спів і т. ін.). *Коли мати заспокоїлась трохи і тихо задзюрчала її ласкава мова, .. я почув себе знову добрим й маленьким* (М. Коцюбинський); *Задзюрчав струмочком спів дрібної пташки, вкритої в гущавині близького дерева* (Н. Королева).

2. Потекти, политися струмком. *Гримнуло відро об раковину, і в порожнє, лунке залізо дзвінко задзюрчав струмінь води* (Ю. Смолич); *Жінка .. вийшла на берег. З подолка її благенької спідниці задзюрчала вода* (М. Стельмах).

ЗАДЗЯ́ВКАТИ, ає, *док.* Почати дзявкати (у 1 знач.). *Обережність* [Лиса Микити] *заснула, і він, піднявши морду, як не задзявкає й собі по-лисячому!* (І. Франко); *За дверима глухо задзявкав пес* (із журн.); * Образно. *З самого ранку задзявкали ворожі міномети* (із журн.).

2. *перен.* Почати дзявкати (у 2 знач.). *Тоді корчма загуділа, задзявкала, заспівала, зареготала* (із журн.)

ЗАДЗЯВКОТІ́ТИ, ти́ть, *док.* Почати дзявкотіти. *Як молоді Лисички .. задзявкотіли тоненькими тенорами, то цар не міг витримати* (І. Франко); *Ніхто не вийшов з хати. Лише руденький песик задзявкотів* (Василь Шевчук); *Султанчик, що лежав на рядниш біля мого плеча і наслуховував польку-бабочку, зненацька зірвавсь на лапки, вискочив на сидіння й задзявкотів* (М. Вінграновський).

ЗАДЗЯВОЛИ́ТИ, и́ть, *док., розм.* Почати дзяволити. *Собака задзяволив, аж запінився* (Д. Ткач); *Гайворон повів на нього сірим дзьобом .. і пострибав у кущі, тягнучи крило, а Кузька закрутився, як дзиґа, й раденько задзяволив* (Григір Тютюнник); * Образно. *На підтримку мінометів загавкали з перелісока гаубиці, задзяволили гармати-скорострілки* (Є. Доломан).

ЗАДИ́БАТИ, аю, аєш, *док., розм.* 1. Почати дибати; піти дибаючи. *Стала* [чайка] *на довгі жовті ноги, оглянулась здивовано навколо, задибала по гальці* (Ю. Збанацький).

2. *куди, перен.* Дійти куди-небудь; додибати. — *Ой, я п'яна... Доленько ж моя, як же я задибаю до хати? Доведеться десь під окопом ночувати! — бідкалась Явдоха* (М. Коцюбинський); — *Ми .. загостюємо в однієї козачки в присілку... — Тієї старої баби..? .. — Ні. Іншої молодиці, ти її не знаєш. Я коли тебе шукав, до неї задибав* (Ю. Логвин).

ЗАДИБУЛЯ́ТИ, я́ю, я́єш, *док., розм.* Те саме, що **задиба́ти.** *Павло, побачивши, що дружина і шофер з пакунками входять у двір, кинувся назустріч .. Діди задибуляли слідом* (М. Циба); *Тісніше загорнувшись в одежину, чоловік задибуляв вулицею* (Г. Тарасюк).

ЗАДИВИ́ТИСЯ *див.* **задивля́тися.**

ЗАДИ́ВЛЕНИЙ, а, е. Який задивився на кого-, що-небудь у захопленні або поринувши в роздуми. *Це картина Мадонни в блакитній плахті, що, задивлена на Свого Сина, плаче* (Мирослав Ірчан); *Пішов* [Микола] *тією стежкою, якою гуляв не раз з дівчиною, пішов понурий, задивлений у землю* (В. Гжицький); *Раптом Віталій застиг, закам'янів, задивлений кудись у море* (О. Гончар); *Вчитель ходив по класу поміж рядами лавок високий, прямий, задивлений кудись... задивлений понад наші голови* (Р. Федорів); * Образно. *Гарно бродити по мілинах розливів .. А тоді пливти човном попід задивленими в воду дібровами, слухати шум водоспадів біля водяних млинів* (І. Багряний); *Сонце пряло куделю бабиного літа, співало золоте веретено журчанням ясної річки, моталося крихітне прядиво по зжовклому бульбинні, по осетах, по соняшниках клапоухих, задивлених сторожко в синю даль* (І. Керницький); *Цвіте земля, задивлена в свободу. Аж навіть жити хочеться мені* (Л. Костенко).

ЗАДИ́ВЛЕНО. Присл. до **зади́влений.** *Неймовірні простори, граніт, ріки, озера і ліс. Вони лежать спокійно, вони стоять задивлено, вони течуть задумано, вони чекають, виглядають, сподіваються* (У. Самчук).

ЗАДИ́ВЛЮВАТИСЯ, ююся, юєшся, *недок., на (в) кого — що і без дод., діал.* Задивлятися. — *То, певно, знаєш, що тобі недобре на мене задивлюватися, — сказала вона гордо* (І. Франко); — *Задивлювався* [Стефан] *на жінок не очима нинішнього брудного егоїзму, а людини людяної...* (О. Кобилянська).

ЗАДИВЛЯ́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **задивля́тися.** *Дивився* [Георгіс] *на воду, бачив своє відбиття. Блідість, мабуть, зродилася від отого задивляння на воду* (П. Загребельний); *Я.., скільки маю сил, втримуюся від задивляння вглиб сторінки* (Любко Дереш).

ЗАДИВЛЯ́ТИСЯ, я́юся, я́єшся, *недок.,* **ЗАДИВИ́ТИСЯ,** дивлю́ся, ди́вишся; *мн.* зади́вляться; *док., на (в) кого — що і без дод.* Захоплено, із замилуванням довго дивитися на кого-, що-небудь або кудись, у щось. *Він ще стояв під Галиним віконечком і то на неї задивлявся, то знов у хатинку зазирав* (Марко Вовчок); *Не раз Ганя, сидячи на м'якому кріслі, задивлялась на веселі покої* (І. Нечуй-Левицький); *Остап, якому і не личило задивлятися на дівчат, зупинився у вітальні, мимоволі замилувавшись на розчервонілу Оксану* (Д. Білий); *Ох, тії очі темніші ночі. Хто в них задивиться, й сонця не хоче* (з народної пісні); *Ой не сокіл з високості Низенько спустився, — Морозенко в карі очі Любо задивився* (П. Куліш); * Образно. *Сонце розтоплює скелі, а само на крайнебі задивилось в дзеркало моря і підпалило воду* (М. Коцюбинський); *Секунди, дні і роки, а з ними і віки у вічі вічності глибокій задивились* (М. Хвильовий); // Часто поглядати, виявляючи зацікавлення ким-, чим-небудь. *Чогось на неї дуже пан задивляється. Та як його й не задивитися на таку козир-дівку?* (Панас Мирний); *Довгими вечорами засиджувався Осипко, задивляючись на оздоби до Різдвяних свят, що їх готувала вправною рукою мати* (І. Пільгук); *Хоч я ще інколи задивляюся на молодих дівчат із щемким сумом за власною молодістю, та все частіше ходжу на похорони своїх однолітків* (В. Дрозд); // Поринати в роздуми, дивлячись в одну точку і забуваючи про оточення. *Ходив* [Вихор] *по палубі, думав про Марію й довго задивлявся у воду, схилившись за борт есмінця* (В. Кучер); *Зінько зупинився, задивившись. Перед ним широко розляглись поля зелені з буйними хлібами* (Б. Грінченко); * Образно. *Десь далеко за Хортицею вибивався щербатий місяць. Поволі підвівся над Дніпром і теж сумно задивився у вікно* (Яків Баш).

ЗАДИВО́ВАНИЙ, а, е. Який задивувався; здивований, зачарований. *Може, не один багач, почувши ту Кармелеву пісню, покидав співати теж свою недбалу та потішну і обертав свій погляд задивований у всі боки* (Марко Вовчок); *Росла на очах задивованих хлопців гірка сапок, клямок, завісів — уська річ ой як потрібна у господарстві людям* (із журн.).

ЗАДИВУВА́ТИСЯ, у́юся, у́єшся, *док.* Задивитися із замилуванням. *Вони кохалися удвох, — Задивувався б на обох* (П. Грабовський); *Я прийшов до нього вперше, як домовились, і задивувався його квартирою, що аж ніяк не була схожа на нашу* (Ю. Покальчук); *Дитя наївне так, кульбаби цвіт зірвавши, І задивується, і засмутиться завше, Коли від подиху в повітря відлетить Пушок легесенький* (М. Рильський, пер. з тв. А. Міцкевича).

ЗАДИКТУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *що і без прям. дод.* Док. до **диктува́ти.** *План лекції бажано учням задиктувати* (з навч. літ.); — *Великі розбіжності в показниках лічильників переважно пов'язані з людським фактором: і ми можемо недобачити, і ви можете не так задиктувати, — каже фахівець* (з газ.); *Дівчинка через хворобу, на жаль, не може самостійно написати чи задиктувати листа діду Морозу* (з газ.); *Задиктували добу арешту, хмиз одібрали та й замикають мужика у холодну* (І. Муратов).

ЗАДИЛЬКОТА́ТИ, очу́, о́чеш, *недок.,* **ЗАДИЛЬКОТІ́ТИ,** очу́, оти́ш, *док., діал.* Почати дилькотати, дилькотіти. *Очі її .. визирнули на улицю. І в тій же хвилі ноги під нею задилькотіли, немовби й серце перестало битися* (І. Франко); *Задилькотали у хлопців коліна, коли вийшли на сцену* (із журн.).

ЗАДИЛЬКОТІ́ТИ *див.* **задилькота́ти.**

ЗАДИМА́ТИ *див.* **задува́ти**[1].

ЗАДИМА́ТИСЯ *див.* **задува́тися**[1].

ЗАДИМИ́ТИ *див.* **зади́млювати.**

ЗАДИМИ́ТИСЯ *див.* **зади́млюватися.**

ЗАДИМІ́ЛИЙ, а, е. Який задимівся (у 2 знач.). *На задимілім піднебессі скипіли барви й розплились, і тьма згромадилася в гори* (М. Бажан).

ЗАДИМІ́ТИ, млю́, ми́ш; *мн.* задимля́ть; *док.* Почати диміти. *Усі усілися і задиміли. Через хвилину від диму вікон не стало видно, серед тих хмар чувся прихильний гомін, регіт* (Панас Мирний); *Почали розкладати багаття й грітися, задиміли сотні вогнищ* (А. Хижняк); *Танк задимів і спалахнув брунатно-червоним височенним смолоскипом* (Є. Доломан); *Поворушила попіл коцюбою. Пригаслий хмиз зажеврів, задимів* (Л. Костенко); *Притиснув мороз, і на ранок зірвалася завірюха. Все навколо закурилося, задиміло білим, непроглядним димом* (В. Козаченко); * Образно. *Ще не скреснув мороз, далина не воскресла — З того боку снігів задиміла весна, Білим димом снігів засиніло за Десну* (М. Вінграновський).

ЗАДИМІ́ТИСЯ, ми́ться; *мн.* задимля́ться; *док.* 1. Почати димітися. *На пательні задимілося соняшникове насіння*

(із журн.); *На столі .. пиріжки пахощами задимілися* (Яків Баш); // *безос. Задимілося, а вже потім таки бабахнуло, ледь козакам голів не поодривало* (С. Тельнюк).

2. Покритися, оповитися димом, а також парою, серпанком і т. ін. — *Дивишся — і все море задимілося, затуманилось, — красується, — говорив Андрій* (С. Чорнобривець); *Заходило сонце, тихо осипалися вишняки, червоніла і темніла ріка, задимілись береги, і човник на хвилях перегойдувався, летів, мов чорний нирок* (М. Стельмах).

ЗАДИ́МЛЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **задими́ти** 1, 2. *Повітря у пивній важке, задимлене міцним самосадом* (А. Шиян); *На задимлені пилом дороги вечорами, у ніч, на зорі із сльозами надії, тривоги проводжали синів матері* (І. Гончаренко).

2. *у знач. прикм.* Який задимився (у 1 знач.); чорний від диму, кіптяви. *Чорний задимлений комин стирчав на горбку замість гуральні* (М. Коцюбинський); *Серед співу неспокійних днів, Повз таємничі і вабливі двері Я йду на клич задимлених вогнів — На наш похмурий і прекрасний берег* (О. Теліга); *Це був сірий, задимлений і флегматичний парубок, що в своїх заяложених .. штанях .. скорше нагадував сільського коваля, аніж будь-якого сержанта* (І. Багряний); *Ззаду кожної підводи торохтить відро або задимлений казанок* (Григорій Тютюнник); *Тиміш стояв посеред тисової хижки, давно не біленої, задимленої, на нього світило віконечко на чотири шибочки* (Б. Харчук).

3. *у знач. прикм.* Копчений димом. *Особливо смачний задимлений харіус. Він ніжний, як чорноморська свіжа камбала* (М. Трублаїні).

ЗАДИ́МЛЕНІСТЬ, ності, *ж.* Стан за знач. **зади́млений** 2. *Є, мабуть, частка заслуги Скарбного, плавнів та Дніпра в тому, що, незважаючи на задимленість цієї зони, такі високорослі* [хлопці] *вигоняться, здоров'ям міцні* (О. Гончар); *Металися сюди й туди вогні свічок, не було в них звичної золотистості — була темна кривавість, чорна задимленість* (П. Загребельний).

ЗАДИ́МЛЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **задими́ти** 1, 2 і стан за знач. **задими́тися** 1. *Для захисту рослин від приморозків застосовують також і задимлення* (з навч. літ.); *Авіалайнер приземлився через задимлення у пасажирському салоні* (з газ.); — *Дякую, отче, хай Бог продовжить вам літа! — сказав смиренно келійник, а його очі аж паслися на великій, лискучій і брунатній від задимлення шинці* (Валерій Шевчук).

ЗАДИ́МЛЮВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **зади́млювати** 1. *Спеціальні пости ДАІ спільно з екологами замірятимуть рівень токсичності та задимлювання повітря автомобілями* (з газ.).

ЗАДИ́МЛЮВАТИ, юю, юєш, *рідше* **ЗАДИМЛЯ́ТИ,** я́ю, я́єш, *недок.,* **ЗАДИМИ́ТИ,** млю́, ми́ш; *мн.* задимля́ть; *док.* 1. *кого, що.* Наповнювати, насичувати, покривати димом, кіптявою. — *Гей, хто живий! — горлав він, набравши повні груди повітря. — Задимлюйте місто! Зникнуть мухи у місті, зникне й мор!* (Валерій Шевчук); *Повернеться з боровищ рать — по всій землі задимлять капища, уся земля явить сонцеликим свою щедроту і свою вдячність* (Д. Міщенко); * Образно. — *Ой, важко стояти близько коло начальства! Цур йому, пек йому. І обсмалить тебе огнем, і обпалить, і задимить тебе, як коло комина!.. — думав Дубриловський* (І. Нечуй-Левицький); // *спец.* Надавати чому-небудь певного забарвлення за допомогою диму, кіптяви. *Задимлювати кераміку.*

2. *кого, що.* Коптити димом. *Одні рибалчили, інші полювали, треті — солили й сушили, в'ялили й задимлювали рибу та птицю на зиму* (З. Тулуб).

3. *тільки док.* Почати димити. *Митро знову ліг на лікоть і задимив цигаркою* (А. Головко); *Сів і Бородавка, викресав огню і задимив запашним турецьким тютюном, рештками стамбульської здобичі* (З. Тулуб).

ЗАДИ́МЛЮВАТИСЯ, юється, *недок.,* **ЗАДИМИ́ТИСЯ,** и́ться; *мн.* задимля́ться; *док.* 1. Наповнюватися, покриватися димом, кіптявою. [Л е в к о:] *Ет, об казна-чім турбуєшся. Краще б гляділа, щоб там у печі не перепріло що та не задимилось* (М. Кропивницький).

2. *тільки док.* Почати димитися. *На вулиці помалу прокидалось життя: .. заскрипів журавель біля криниці, задимились димарі, почулися пісні* (В. Винниченко); *Бабахнув грім. Задимилося височезне дерево, що виглядало з-за вежі* (С. Тельнюк); * Образно. *Лісисті тухольські гори задимилися, мов незлічимі вулкани, готовлячись вибухати* (І. Франко); *Заточилась молодиця, під босими ногами задимилась темним пилом дорога* (М. Стельмах); *Над нами задимився променисто сріблястий дощ, черкнувши парасоль* (І. Жиленко).

ЗАДИМЛЯ́ТИ *див.* **зади́млювати.**

ЗАДИ́РА, и, *ч. і ж., розм.* Те саме, що **задира́ка.** *Мишко і Стьопа були найбільшими задирами в першому класі* (О. Донченко).

ЗАДИРА́КА, и, *ч. і ж., розм.* Той (та), хто своїми діями, словами призводить до сварки, бійки, бешкету; забіяка, бешкетник. — *Здорові були, дідусю, — привітався Савка з дідом Омельком .. — Спасибі, — подякував старий, не пізнавши вчорашнього задираку* (З. Тулуб); *Пробував іноді Мина Омелькович наставити задираку на путь праведний* (О. Гончар); *Матейків син, товстий, кругловидий Карпо, старший на рік за Мартина, а задирака такий, що нікому проходу не дає* (К. Гриб).

ЗАДИРА́КУВАТИЙ, а, е. Те саме, що **задери́куватий.** *Сонце робить його* [дачника] *рухливим, задиракуватим, він скрізь нишпорить, залазить у кожну щілинку, висить на деревах, борсається в кущах, качається в траві, хлюпається у воді* (В. Винниченко); — *Таке мале, а таке задиракувате* (У. Самчук).

ЗАДИРА́КУВАТІСТЬ, тості, *ж.* Властивість за знач. **задира́куватий.** *Задиракуватість та зухвалість багатомаєтних галицьких бояр мали під собою ґрунт* (з навч. літ.); *Самостійність юнака, його внутрішня задиракуватість і несхильність до показної поштивості мало не обернулися для нього виключенням зі школи* (із журн.).

ЗАДИРА́КУВАТО. Присл. до **задира́куватий.** *У танці беруть участь юнаки та дівчата, причому хлопці танцюють енергійно, різко, задиракувато, а дівчата м'яко, ласкаво й ніжно* (із журн.); * Образно. *Кімната потрохи починає здаватись мені милою. Знайомий чайник так утішно, задиракувато держить догори сильного полупленого носика!* (В. Винниченко).

ЗАДИРА́ННЯ¹, я, *с.* Дія за знач. **задира́ти¹.** *Завалюються* [пінгвіни], *втративши рівновагу від, скажімо, необачного задирання голови вслід за літаком* (І. Карпа).

ЗАДИРА́ННЯ², я, *с., розм.* Дія за знач. **задира́ти³** і **задира́тися³.** *Вона була веселим, щирим товаришем і доволі сміливим — на жарти, задирання одповідала тим же* (Оле-

на Пчілка); *Коли ж приходив Никодим, Стьопка або Тепа, він зараз же хапливо одягався й мовчки виходив, не відповідаючи ні на несмілі питання матері, ні на глузливий сміх Никодима або задирання Стьопки* (В. Винниченко).

ЗАДИРА́ТИ[1], а́ю, а́єш, *недок.*, **ЗАДЕ́РТИ, ЗАДРА́ТИ,** деру́, дере́ш, *док.*, *що.* 1. Підносити, піднімати вгору. *Ворона літає, а дурень голову задирає* (прислів'я); *Гуска-мати, вигинаючи шию, пила воду, а її наслідували гусенята, задираючи в небо ніжно-рожеві дзьобики* (А. Шиян); *Дурні телята.., задравши хвости, мчать наосліп, розкидаючи ратичками теплу грязюку* (Григорій Тютюнник); *Перший човен на середині річки високо задер з води гумового носа і закрутився на місці* (В. Козаченко); // Відгортати, заломлювати краї або частину чого-небудь (покрівлі, одягу і т. ін.). *Буря задирала солом'яні стріхи .. і розкривала хати* (С. Чорнобривець); *Мати не зважає. Вона задирає йому сорочку, і лункі удари сиплються Вустимкові на спину* (І. Багмут); // *безос. Колись зелена залізна покрівля злущилася, .. бурею задрало один ріг угору* (Панас Мирний).

2. Робити, утворювати задирку (на дереві, пальцях руки і т. ін.). *Старий тесляр показує йому, як брати стружку, як держати рубанок, .. щоб не заїдав, не рвав, не задирав дерева* (К. Гордієнко).

◊ **Гну́ти (де́рти, задира́ти) / загну́ти (заде́рти) ки́рпу (но́са, ніс)** *див.* **гну́ти; (1) Заде́рти но́ги,** *зневажл.:* а) упасти. — *Дай сюди, — бо як пхну, то й ноги задереш! — кричала Кайдашиха й сіпала до себе мотовило* (І. Нечуй-Левицький); *Ринг — це місце, де вам можуть задерти руку догори і оголосити вас чемпіоном або ви самостійно задерете ноги. В цьому випадку чемпіоном не оголосять* (М. Білкун); б) померти. [Г н і т:] *Єлисей тепер тільки спить і бачить, коли б батько швидше задер ноги!* (М. Кропивницький); в) *(перев. зі сл.* л е ж а т и) ледарювати, нічого не робити. *Люди працюють, а цей лежить, задерши ноги, телевізор дивиться* (із журн.); **(2) Задира́ти / заде́рти го́лову** — триматися гордовито, зазнаватися. *Не задирай голови, коли заміж бажаєш* (Номис); *Звичайні, здається, люди, сірі, як осіння сльота, а як приглянешся, то в кожному більшовицьке щось сидить. Це зараз попричаювались, а колись же в активістах ходили, голови задирали високо* (Є. Гуцало); *Панночка й голову задерла, і виступає так, наче вже вона княгиня великородна* (Марко Вовчок); **(3) Задира́ти (підніма́ти) / заде́рти (підня́ти) хвіст (хвоста́) [угóру],** *зневажл.* — поводитися гонористо, самовпевнено, ставлячись до всіх зверхньо, з презирством. — *Ще губа в тебе боса, вусів не маєш, а вже хвоста перед старшиною задираєш?* (В. Чемерис); — *Не дуже-то задирай хвоста, невісточко! Ти ще молода, прислухайся, що старші тобі радять!* (із журн.); *Мальований уважно слухав і весь час кивав головою. — Був я на вашому складі. Ти вже занадто хвіст підняв. На роботі не сидиш, за тебе завідуючий облік продукції веде* (А. Хижняк).

ЗАДИРА́ТИ[2], а́ю, а́єш, *недок.*, **ЗАДЕ́РТИ, ЗАДРА́ТИ,** деру́, дере́ш, *док.*, *кого.* Загризати на смерть, умертвляти (про хижаків). *От ведмідь і каже: — Знаєте що, панове? Лев щодня задирає нас не менше як по десять штук, .. а з'їда він мало* (з казки); *Через його примхи ні за що вбито дідка. Варто було не розприндитися, й цього б не сталось. А ще раніше ягуар задер отого індіянина...* (І. Білик); *Буває, що й вовка змалечку приручать та при хаті тримають. І що з того? Вовк все їдно* [одно] *в ліс дивиться. Підросте й дремене, а то ще й хазяїна задере* (Ю. Винничук).

ЗАДИРА́ТИ[3], а́ю, а́єш, *недок.*, *кого, розм.* Чіпляючись до кого-небудь, заводити сварку, ображати. *Тільки уранці він очі розкислить, то вже й почав зачіпати та задирати її* [жінку] (Марко Вовчок); *Козаки почали задирати поляків словами* (П. Панч).

ЗАДИРА́ТИ[4], а́ю, а́єш, *недок.*, **ЗАДЕ́РТИ,** деру́, дере́ш, *док.*, *що і без прям. дод.*, *розм.*, *рідко.* Заспівувати високим, гучним голосом. [С о ц ь к и й:] *Щастє* [щастя] *ваше, що урядник тепер гостює у прикажчика, а то він би вам задав!.. Там і стражників частують; пісень таких забористих задирають, що аж!..* (М. Кропивницький); // Почати деркати. *Як деркач котрого году задере поперед перепілки, то сіно буде дороге* (Сл. Б. Грінченка).

ЗАДИРА́ТИСЯ[1], а́ється, *недок.*, **ЗАДЕ́РТИСЯ, ЗАДРА́ТИСЯ,** дере́ться, *док.* 1. Підноситися, підніматися вгору. *У його постаті було щось особливе, голова гордо задиралася вгору* (Б. Грінченко); *Христя глянула на Оришку: низенька.., рот увалився, підборіддя угору задралося, ніс униз похнюпився* (Панас Мирний); *Горіцина губка хижо задерлась, очі стрибають у графа* (В. Винниченко); *Пароплав якось по-чудному занурився носом у воду, а кормою задерся вгору* (М. Трублаїні).

2. *тільки недок.* Пас. до **задира́ти[1].** *Згадалися роки дитинства, коли за непослух задиралася батьком полотняна сорочка і різочка гуляла по спині* (із журн.).

ЗАДИРА́ТИСЯ[2], а́ється, *недок.* Пас. до **задира́ти[2].** *Поранений лось задирається вовчою зграєю дуже швидко* (із журн.).

ЗАДИРА́ТИСЯ[3], а́юся, а́єшся, *недок.*, **ЗАДЕ́РТИСЯ, ЗАДРА́ТИСЯ,** деру́ся, дере́шся, *док.*, *розм.* 1. *з ким, рідше до кого.* Сваритися, битися з ким-небудь. — *Я йому покажу, як зо мною задиратися! — гордо скрикнув барон* (І. Франко); *Пастух Сава заводився з людьми, наче півень, з кожним задирався* (К. Гордієнко); *Григорій осмикнув себе, примусив умовкнути. Але довго ще, дихаючи гарячим, .. думав про сина, про його переконаність. І відтоді не задирався до Юрка* (В. Дрозд); *Коли б Причепа був справжній цехмістер, .. він не проминув би задратися з Кузьменком* (З. Тулуб); *Усе було б добре, якби Андрійко не задрався з учнями, що саме гуляли під час перерви* (Л. Смілянський).

2. Поводитися зухвало, чванливо щодо кого-небудь. *Ставився Данило до нього* [Болеслава], *як до свого сина, тільки злостився — задирається Болеслав, так і рветься, щоб війною піти* (А. Хижняк).

ЗАДИ́РИСТИЙ, а, е, *розм.* Те саме, що **зади́рливий.** *Замість пісні несміливо плеснула задириста частушка* (М. Стельмах); *Ішли повз графський палац — став Яремко якоїсь пісні задиристої виспівувати* (С. Тельнюк).

ЗАДИ́РИСТО, *розм.* Присл. до **зади́ристий.** — *А якщо я таки вкрала гроші? — вигукнула вона задиристо .. Він не повірив: — Не було цього... Вигадуєш ти...* (Д. Ткач); *В цей час польський панок підвів голову й задиристо спитав* (С. Тельнюк); * Образно. *А море так задиристо хлюпа у берег, так принадно дзвонить в човни!..* (М. Коцюбинський).

ЗА́ДИРКА[1], и, *ж.* Задерта шкірка коло нігтя. *Довго держу в долонях батькову жилаву руку, порепану, потріскану, як самий чорнозем, із мозолями на щиколотках та кривавими задирками на обдертих пальцях* (І. Керницький); *Шкіра*

вище нігтів бралася кривавими задирками, а Турбай занурював [в сніг] *руки все глибше та глибше* (М. Руденко); *Андрій помітив, як мамину в задирках руку, що простягувала кошеля, висвітило хижим зблиском павутинної паклі в печі* (Є. Пашковський).

ЗА́ДИ́РКА[2], и, *ж.* Задерте місце, шершавість, гострий виступ на гладкій поверхні дерева, металу і т. ін. *Після різання труб треба старанно зачистити місце розрізу, щоб усунути задирки* (з навч. літ.); *Кожна деталь судна тепер вирізується без притиску, а її контур завдяки високій якості різання не треба зачищати від задирки* (із журн.).

ЗАДИ́РКАТИ, ає, *док., розм.* Почати диркати. *За дверима, біля ґанку, щось застугоніло, і невдовзі задиркав мотор авто* (Я. Гримайло); *Деркач, почувши дівочу ходу, замовк, притаївся в татарському зіллі, а потім знову задиркав* (М. Стельмах); *Дивитися йому треба було не на небо, а на сусідній будинок, бо саме з-за нього несподівано вивернулися три американських штурмовики і часто задиркали з своїх крупнокаліберних кулеметів* (П. Загребельний); // *безос. Десь далеко .. диркнуло з автомата. Незабаром задиркало в кількох місцях одразу* (Яків Баш).

ЗАДИ́РКУВАТИЙ, а, е. Те саме, що **задери́куватий.** *Тося підійшла ближче й, схиливши набік голову, дивилась просто на неї веселим задиркуватим поглядом* (М. Івченко); *Микита такий задиркуватий і вічно в'язне, і дратує Настусю* (О. Копиленко); *Хто його зна, куди далі потягне Нерчин з своїм задиркуватим характером?* (Н. Рибак); * Образно. *Збори були гарячі, задиркуваті, веселі* (М. Стельмах).

ЗАДИ́РКУВАТІСТЬ, тості, *ж.* Властивість за знач. **зади́ркуватий.** *Навіть хлопці почали ухилятися від Тереньового* [Тереневого] *товариства. Тільки зовсім одчайдушні голови не покидали його, і в їхньому поводженні був виклик, злісна задиркуватість* (В. Винниченко); *Хлопчика покарали різками, але й Михайликові довелося вислухати довгу й нудну нотацію за задиркуватість та пиху* (З. Тулуб).

ЗАДИ́РКУВАТО. Присл. до **зади́ркуватий.** *Грицько насупиє брови, сміливо прочиняє двері й увіходить у залу; поправив на голові шапку, заклав за спину руки, задиркувато кругом розглядається* (С. Васильченко); *Покоївки лузають насіння, горнуться одна до одної, й усі дивляться мені назустріч задиркувато та смішливо* (В. Винниченко); *У цього* [хлопчака], *що стояв зараз перед Юрком, був облуплений ніс і руде непокірне волосся задиркувато стирчало над лобом якимсь дивним вихром, наче його колись ще малим лизнула корова, та так воно й залишилось на все життя* (О. Сизоненко).

ЗАДИ́РЛИВИЙ, а, е. 1. Який часто вдається до бійки, сварки, глузування з інших; задерикуватий; протилежне с п о к і й н и й, у р і в н о в а ж е н и й. *От згадується мені одна молодиця, — з усього села була вона задирлива і зарічана* (Марко Вовчок); // Який виражає задирливість, войовничість, зухвалість. *Дівчина одкинулася, зляканими очима глянула на його, і її задирливе личко відразу стало таке покірне та тихе* (С. Васильченко); — *Така вона якась зарозуміла, так дивиться згори на всіх... В її мові справді відчувався задирливий тон* (Ірина Вільде); // Сповнений задирливості, войовничості, зухвалості. *Ворожнеча між артилеристами та гайдамаками .. тільки притаїлась. І відкривалась вона Артемові на кожному кроці: у зневажливо задирливій поведінці артилеристів.., у півнячій бундючності гайдамаків* (А. Головко).

2. Запальний, завзятий. *Сама* [Настуся] *смуглява, щоки як жар, розумна, задирлива, жартовлива* [жартівлива], *й мертвого збудить своєю мовою* (Ганна Барвінок); * Образно. *Дуби поважні надто. Дика рожа задирлива, так само й глід, і терен* (Леся Українка); // Який виражає завзятість, запал. *На його енергійному, задоволеному обличчі, що видавало його більше за фізкультурника, ніж юриста, зайнялась задирлива лукава усмішка* (Б. Антоненко-Давидович); *На призовному пункті кипіло людом, тут лунали молоді голоси, веселий, задирливий сміх* (Ю. Збанацький).

ЗАДИ́РЛИВІСТЬ, вості, *ж.* Властивість за знач. **зади́рливий.** *Надії часом було аж ніяково перед ним з цієї незрозумілої задирливості Крихточки* (Яків Баш); *Якось недавно з хлоп'ячою задирливістю похвалився* [Василь], *що в суботу йшов з міста не сам, а з Вірою* (Р. Іваничук).

ЗАДИ́РЛИВО. Присл. до **зади́рливий.** *На рундуці коло крамниці, як уродився, дід Маркіян; розмахує руками, щось доводить людям, задирливо позираючи на Валю* (С. Васильченко); *Софійка щиро, весело розреготалась, сміливо й задирливо зачіпала панича, говорила йому в лице доволі скромні речі* (В. Винниченко); *Очі* [Марка] *задирливо сміялися, від обличчя пашіло молодою силою* (І. Кириленко).

ЗАДИ́РОЧКА, и, *ж., розм.* Зменш. до **за́ди́рка[2].** *Чим більше сучків і задирочок, тим природніше виглядає рельєфна композиція з дерева* (із журн.).

ЗАДИ́РЧАСТИЙ, а, е. Який має задирки, буває із задирками *(див.* **за́ди́рка[2]**). *Задирчасте обіддя: ти його так теши, а воно он як задирається* (Сл. Б. Грінченка).

ЗАДИРЧА́ТИ *див.* **задерча́ти.**

ЗАДИСКО́ВАНИЙ, а, е, *с. г.* Дієпр. пас. до **задискува́ти.** *Підсів трав на схилах, задискованих у два-три сліди дисковими сівалками, підвищує врожайність травостою в два-три рази порівняно з природними умовами* (з наук. літ.).

ЗАДИСКУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *що, с. г.* Док. до **дискува́ти.** *Тисячу гектарів озимих колосових вже скошено, а площі, які звільнилися, задискували* (з газ.).

ЗАДИ́ХАНИЙ, а, е. 1. Який зади́хався від швидкого бігу, втоми, хвилювання і т. ін. *Вбігає мій Василько задиханий, блідий, і за ним два чоловіки в хату* (Марко Вовчок); *За тином, схований у тінь, Іржав тривожно й лячно кінь, — До нього лугом навпростець Підбіг задиханий гонець* (М. Бажан); *Повернулася підвода зі станції, коли вже стемніло, і першим на ґанок, задиханий, влетів Митя* (В. Канівець).

2. Уривчастий від бігу, втоми, хвилювання і т. ін. (про голос, розмову). — *А жилава скотина! А кріпка гадина!* — *почувся чийсь тихий, задиханий голос* (С. Васильченко); *Мені почувся чийсь задиханий півшепіт* (С. Журахович).

ЗАДИ́ХАНІСТЬ, ності, *ж., рідко.* Стан за знач. **зади́ханий.** *Користуючись тим, що був задиханий, я навмисне перебільшував цю задиханість і мовчав* (В. Винниченко).

ЗАДИХА́ННЯ[1], я, *с.* Стан за знач. **задиха́тися[1].** *У моменти паніки розвиваються прискорене биття серця, хворобливість у ділянці грудної клітки, відчуття задихання* (із журн.).

ЗАДИХА́ННЯ[2], я, *с.* Стан за знач. **задиха́тися[2].** *Ларингіт у дуже маленьких дітей небезпечний тим, що швидко розвинений набряк може спровокувати задихання і навіть смерть* (з навч. літ.); *Причиною задихання бульб картоплі є нестача в ґрунті повітря* (із журн.); *Океани повітря, що циркулюють над нами, рятують міста від задихання* (з газ.).

ЗАДИ́ХАНО. Присл. до **зади́ханий.** *До вогнища підходить Марина. І одразу ж побачила Петра під шинелею. Задихано спитала: — Що з ним?* (А. Головко); *Іван та Михайло вбігли задихано в сіни і в напівтемряві стали шукати постолів та онуч* (П. Козланюк); *Світило спалахнуло таким феєрверком кольорів, що засліпило нас. Ми задихано зупинилися, озирнулися* (О. Бердник); * Образно. *Невеличкий пароплав-буксир пахкав .. димом, задихано чмихав і хрипло, простуджено сюрчав* (О. Донченко).

ЗАДИ́ХАТИ, ди́хаю, ди́хаєш *і розм.* ди́шу, ди́шеш, *док.* Почати дихати (рівно, часто, важко і т. ін.). *Зінька схвильовано задихала, обличчя в неї загорілося* (А. Головко); *Коваленко не думав підійматися навіть тоді, коли вівчарки гаряче задихали у нього над головою* (П. Загребельний); *На такі слова старий важко задихав, піднявся і, спираючись на посох, пошкандибав на двір* (Д. Білий); * Образно. *Заскрипіла щогла стиха, І на повні білі груди Парус трепетний задихав* (М. Нагнибіда); *Настала пора мінливого сонця і мінливої води, коли, прокидаючись, .. задихала земля, .. а в небі обізвалися журавлині сурми* (М. Стельмах).

ЗАДИ́ХАТИСЯ *див.* **задиха́тися**[1].

ЗАДИХА́ТИСЯ[1], а́юся, а́єшся, *рідко* **ЗАДИ́ХУВАТИСЯ,** уюся, уєшся, *недок.*, **ЗАДИ́ХАТИСЯ,** аюся, аєшся, *док.* Дихати часто, посилено, важко тощо через утому, хвилювання і т. ін. *Так-то старому швидко й дійти! Іде і, бачиться, усе на одні́м місці; стане поспішать, — задихається* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Я знов пиляв. Але пилка гнулась, рука боліла, я задихувався* (В. Винниченко); *Ваня вже харчав від притоми, задихувався й ледве стояв на ногах* (В. Підмогильний); *Задихався, як віл борозенний* (Номис); *Пройшов іще деякий час. З-за паровика, трохи задихавшись, з'явилася рум'яна, здорова Хима* (В. Винниченко); — *Ну, розказуй, брат, де ж це ти бігав, що так задихався?* (О. Гончар); * Образно. *Друкарська машинка улесливо задихалася в погоні за Івановою думкою* (В. Дрозд).

ЗАДИХА́ТИСЯ[2], а́юся, а́єшся, *недок.*, **ЗАДИХНУ́ТИСЯ,** ну́ся, не́шся, *док.* 1. Бути в тяжкому стані, умирати, гинути через нестачу повітря, отруєння димом, газом і т. ін. *Стіни* [будівель] *були низькі, темні і вологі, в них задихалися тварини* (С. Чорнобривець); *Обличчя бліде й постаріле, як у тяжкохворого діда. Кашель рве йому* [Дмитру] *горло, і він задихається, але таки закрива заслінку* (В. Яворівський); *Щось підкотилося до горла і душило так, що, здавалось, вона зараз задихнеться, захлинеться* (О. Копиленко); * Образно. *Надія теж не безсмертна. Настає час, і вона вмирає, задихається у зашморгу заплісняві́лої тиші, страху, побуту...* (Р. Федорів); // *тільки 3 ос.* Припиняти свій розвиток; гинути (про рослини). *Восени та взимку рослини задихатимуться без води, жалібно ронитимуть жовте листя на вкриту пилом землю* (М. Дашкієв).

2. *тільки недок., без (від) чого, перен.* Перебувати в дуже скрутних обставинах, переживати великі труднощі, зумовлені нестачею чого-небудь. *Старий .. пояснив Миколі: — Розумієш ти? Вагон йому давай під меблі. Підождуть меблі, он шахта задихається без будівельних матеріалів* (Д. Ткач); *Товариство тобі, Лесю, потрібне. Зрозумій, задихаєшся ти без товариства...* (І. Нижник); *Для Терехівки кожна нова людина — подія неабиякої ваги. А тим більше для геніальної особистості, що між людей задихається від безлюддя* (В. Дрозд).

3. *тільки док.* Те саме, що **зади́хатися.** *Вона задихнулась на півслові і, кинувши на плечі граблі, пішла з двору* (Григорій Тютюнник); *Разуєв спершу недовірливо взяв листа, але коли впізнав дідів почерк, задихнувся від радості* (В. Логвиненко).

4. *спец.* Втрачати, знижувати свою якість, цінність; псуватися (про деревину, зерно і т. ін.). *В умовах змінної вологості деревина бука швидко псується, або, як кажуть, задихається* (з наук.-попул. літ.); *У безкисневому середовищі бульби картоплі задихаються і гинуть* (з навч. літ.).

ЗАДИХНУ́ТИСЯ *див.* **задиха́тися**[2].

ЗАДИ́ХУВАТИСЯ *див.* **задиха́тися**[1].

ЗАДИЧА́ВІЛИЙ, а, е, *рідко.* Дієпр. акт. до **задича́віти.** *Зажурчало в коров'яках, і звідти вибігла з божевільними очима задичавіла, бездомна свиня* (С. Васильченко); *Задичавілий хміль плазує по землі і тягнеться до хати в срібнім павутинні, що затягнуло в хаті радощі й жалі* (із журн.).

ЗАДИЧА́ВІТИ, ію, ієш, *док., рідко.* Те саме, що **здича́віти.** *Ми давно вже не були в цьому лісі. Він заріс і задичавів* (Л. Костенко).

ЗАДИЧА́ВЛЕНИЙ, а, е. Запустілий, занедбаний; дикий. *Цікаво йому знати: хто він, той телепень із задичавленими кучерями* (Я. Гримайло); *Масний млинець його картуза підсмажувався на непокірних рудувато-сірих кудлах, а задичавлений волоссям вид, хрящуватий носяра та жовтуваті текучі очі нагадували щось недобре, совине* (М. Стельмах); *Цвинтар, його густі, задичавлені хащі — улюблене місце студентів* (О. Гончар).

ЗАДИ́ШКА, и, *ж.* Часте, утруднене дихання внаслідок хвороби, втоми, виснаження і т. ін. *Не зупиняючись, підіймається сходами на третій поверх. Лише тут охоплює його задишка й він помічає, що стоїть біля входу до контори* (Гео Шкурупій); *Стан Семенова гіршав, підвищилася температура, з'явилися ознаки задишки...* (І. Росоховатський); *Лише на третій день я випадково дізнався, що його доймає задишка* (Ю. Щербак).

ЗАДИ́ШКУВАТИЙ, а, е, *розм.* Який має задишку. *Під час переходів найтяжче .. доводиться грузинові Хурциляві. Товстий, задишкуватий, він ледве встигає за нами* (О. Гончар).

ЗАДІ́ТИ, ді́ну, ді́неш, *док., що, розм.* Покласти, заховати що-небудь, не знаючи, не пам'ятаючи де, куди. — *І бісів народ! Чорт його знає, де і підсвішник* [підсвічник] *задів. Кажу, не беріть нічого з моєї хати.., — бурчав, хмурячись, Василь* (Панас Мирний); *Шарила сірників на карнизі, а ніяк не знайде, — де вона заділа їх? Так і не знайшла* (А. Головко).

ЗАДІ́ТИСЯ, і́неться, *док., розм.* Зникнути, дітися невідомо де, куди. *Яшків бриль десь задівся був .. Захапалися, шукаючи. А він на вишні, на гілочці* (А. Головко); — *Ну, де ж ти задівся, чадо моє! Я думала, тебе вже й на світі немає! Хіба ж можна так?* (В. Малик).

ЗАДІ́ЮВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **задіювати** 2, 3. *Серед гравців уболівальники помітили давно не задіюваного у вирішальних матчах нападника збірної* (з газ.); *У процесі контролю допоміжних даних дистанційного зондування Землі можна перевіряти задіювану картографічну інформацію* (з наук. літ.).

ЗАДІ́ЮВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **задіювати** 2, 3. *Задіювання користувачів програмних продуктів у їх тестуванні прискорює впровадження якісного програмного забезпечення* (із журн.); *Музика впливає на психологічний стан людини через задіювання нервових клітин* (з газ.).

ЗАДІ́ЮВАТИ, юю, юєш, *недок.*, **ЗАДІ́ЯТИ,** ію, ієш, *док.* 1. *тільки док., розм.* Почати діяти, функціонувати. *Указ задіє з січня наступного року* (з газ.); *Розпорядження директора задіяло з моменту підписання* (з газ.).

2. *кого, що, до чого.* Залучати певну особу, групу людей і т. ін. до участі у виконанні якої-небудь справи, задуму тощо. *Студентів акторських факультетів часто задіюють у виставах відомих театрів* (з газ.); *Жінкою вона була розумною, отже, знала: в цьому випадку задіють підставних осіб, у яких .. інформації не буде жодної* (А. Кокотюха); *Комітет негайно включився в роботу: задіяв громадськість, провів декілька слухань* (з газ.).

3. *що.* Уводити що-небудь у дію відповідно до призначення; використовувати що-небудь. *Завдяки більшій місткості нові літаки планують задіювати і на чартерних перевезеннях* (з газ.); *Я не встиг зреагувати і дати згоду на пропозицію бортового комп'ютера протягом семи секунд задіяти бічні двигуни корабля* (О. Авраменко); *Укрзалізниця вже задіяла максимальну кількість наявного рухомого складу для формування додаткових поїздів* (із журн.); *У процесі виробництва валового продукту в Україні необхідно задіяти всі механізми енергозбереження* (з газ.).

ЗАДІ́ЮВАТИСЯ, юється, *недок.* Пас. до **задіювати** 2, 3. *Під час якісно вибудованого уроку учні задіюються у творчий процес, виявляють самостійність та ініціативу* (із журн.); *Дівчина .. пропонувала мені тему класної повісті — цікаво, що робить дев'яносто шість відсотків мозку, якщо у людей задіюються лише чотири?* (Т. Прохасько); *Режим використання роботи тільки двигуна внутрішнього згоряння у гібридному автомобілі буде задіюватися лише за інтенсивного прискорення або у разі їзди за містом на постійній швидкості більше 70 кілометрів на годину* (з наук.-техн. літ.).

ЗАДІ́ЯНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **задіяти** 2, 3. *В масових сценах були задіяні актори молодіжного та експериментального театрів* (Ю. Андрухович); *Для транзиту прикаспійської та близькосхідної нафти в Європу буде задіяний і Дунайський водний шлях* (з наук. літ.); // **задіяно,** *безос. пред. А з ким не буває, особливо, коли вирішується справа, в якій задіяно багато людей?* (В. Шкляр).

ЗАДІ́ЯННЯ, я, *с.* Дія за знач. **задіяти** 2, 3. *У ліквідації наслідків стихії планувалося задіяння військових строкової служби* (з газ.); *Національна ідея як спосіб життя і найвища цінність народу чекає свого широкомасштабного й ефективного задіяння* (з наук. літ.).

ЗАДІ́ЯТИ *див.* **задіювати.**

ЗА́ДКИ, *присл., розм.* Те саме, що **за́дом.** *Дозорець .. задки обережно крок за кроком відступав до візка* (Іван Ле); *Кричать голі нащадки. Танцюють, рачкують, Хто просто, хто задки* (І. Драч).

ЗАДКО́М, *присл., розм.* Те саме, що **за́дом.** *Ніхто не вийшов з хати. Лише руденький песик задзявкотів, ховаючись — задком, задком — у дрова* (Василь Шевчук).

ЗАДКУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок., розм.* 1. Іти, лізти, посуватися задом наперед. *Настя злякано ойкнула: — Ой, хтось вилазить із печі! І справді, з печі задкувало хлоп'я, світячи крізь подрані полотняні штанці синюватим тілом* (В. Речмедін); // Іти, пересуватися, простувати назад, а не вперед. *Задкуючи, Хорошун дійшов до свого місця* (І. Багряний); *Темнота важчала .. Іноді Шовкунові здавалося, що кінь іде не вперед, а задкує* (О. Гончар); *Чорна Манька чемно кланяється і задкує до дверей, на обличчі все та ж дратівлива усмішка* (Ю. Винничук); // Відступати в бою, на війні. *Пани задкувати почали, все назад та назад, до .. самого моря* (з казки).

2. *перен.* Відмовлятися від своїх думок, слів, намірів, обіцянок. — *Все-таки запах буде. Є, проте, спосіб, — задкує генерал після того, як Олександр Ілліч перелічив кілька формул виготовлення нітрогліцерину, — який не дає запаху...* (В. Канівець); *Вона не з тих слабкодухих туристів, які одразу задкують перед непоборними труднощами* (із журн.).

3. *рідко.* Іти ззаду, вслід за ким-небудь. *Іде султан; за ним наші задкують небоги* (Сл. Б. Грінченка).

ЗА́ДЛЯ, *прийм., з род. в.* Сполучення з прийм. **за́для** виражають:

Об'єктні відношення

1. Уживається на означення особи, предмета, на користь яких щось здійснюється, відбувається. *Настала весна. Старий розпочав нову хату будувати задля Якова, а про Йосипа — ні слова* (Панас Мирний); *На соснах тих — бляшанки з-під консервів Приладнані уміло. В них лежать Горіхи завжди: то задля гостей Із лісу* (М. Рильський); *А піде чутка, — задля нагороди таки мене хтось видасть королю* (Л. Костенко); // Уживається на означення особи, предмета, в інтересах яких, заради яких щось здійснюється. — *Задля неї, задля власного щастя лишився я, наважився перемогти себе...* (М. Коцюбинський); *І вдивляється полковник Тарас у невідому далечінь, і веде далі: "Задля рідної землі, товариство, не можна шкодувати життя"* (О. Полторацький).

2. Уживається на означення особи, предмета, стосовно яких має силу, значення названа обставина, якість, стан і т. ін. *Не співай повесні, Соловейко, мені .. Про щасливії дні, Що, мов наче вві сні, Задля мене минулися нині* (І. Манжура); [Гебрей:] *То, значить, задля тебе нема тепер неволі? Ти не раб?* (Леся Українка); *І все-таки він відчував, що не може зректися даного слова — даного не задля себе, а задля землі* (І. Білик).

Відношення мети

3. Уживається для визначення мети дії. [Трохим *(до косарів):*] *Ану, задля початку утніть пісні, розбудіть лугове птаство, щоб ховалось від гострих кос!* (М. Кропивницький); *Коли людина в своїй праці, — власне, задля успіху своєї праці, – силкується усунути всі дрібниці.., то кожна дрібниця, яку доводиться поборювати, набуває значення повноцінного акту, що відтягає і розпорошує увагу* (В. Підмогильний); *Задля власної безпеки я ухилився від участі в цій кухонній дискусії* (В. Домонтович); *Татари здебільшого їздили на огирах, а кобилиць тримали в обозі задля молока і в воєнні наскоки не брали* (Ю. Винничук); // Вказує на предмет, признач. для чого-небудь. *Мов добрі скирти, були за рівчаками вали, а по тих валах ще була висока дубова засіка з вікнами й дірками задля гармат та рушниць* (А. Кащенко); *Треба було .. уготувати очерету, соломи задля купального вогнища* (Л. Яновська).

Причинові відношення

4. *рідко.* Уживається для визначення причини якої-небудь дії, вчинків. *Булгарин* [болгарин] *був задля свята трохи напідпитку, веселий* (М. Коцюбинський); *Маленька лампа на стіні задля браку чистого повітря майже погасала* (Л. Марто-

вич); *Всі слабі сиділи вдома задля дощу, а здорові люди були усі при більярді, за картами, в бібліотеці* (Леся Українка).

ЗАДЛЯ́ТИСЯ, я́юся, я́єшся, *розм.* Док. до **длятися;** забаритися. *Та кричить же то* [панночка]! *Аж задихалась, штовхає мене .. На той крик і пані не задлялась прилізти...* (Марко Вовчок); *Турган десь задлявся біля моря* (Ю. Збанацький); *Бурдик не міг пояснити, навіщо він тікає з хати, але відчув: варто йому на секунду задлятися, і земляна сила його засмокче* (В. Діброва).

ЗАДМУ́ХАТИ *див.* **задму́хувати.**

ЗАДМУХНУ́ТИ *див.* **задму́хувати.**

ЗАДМУ́ХУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАДМУ́ХАТИ,** аю, аєш, **ЗАДМУХНУ́ТИ,** ну́, не́ш; *мин. ч.* задму́хав *і* задмухну́в, ла, ло; *док.* 1. Гасити, дмухаючи на полум'я (лампи, свічки і т. ін.). *Дід Дунай підходить до покуття .. і задмухує голубий вогник лампадки* (М. Стельмах); *Яшкові мати постелила на припічку, а як ліг він — каганчик задмухнула* (А. Головко); *Засвітив* [Василь] *ліхтар, на вишки поліз, вівсяниці старої, минулорічної пару в'язок скинув і розтрусив під коровами. А після цього задмухав ліхтар і пішов до хати* (У. Самчук); * Образно. *Червоний светр, білий сміх я обійняв за плечі. Лимонний вітер задмухав понаддніпровий вечір...* (М. Вінграновський); *Прийшли дощі. Вкотили гілля. Сірник задмухали в руці* (І. Жиленко).

2. *тільки* **задму́хати.** Почати дмухати. *На дворі знову знялась курява — зима не здавалась. .. Вівдя задмухала на світло. — Дивіться, як парує!.. Хіба ви не змерзли?* (М. Хвильовий); *І знов задмухав* [Слинько] *собі на руки* (Ю. Шовкопляс).

ЗА́ДНИК, а, *ч.* 1. Задня частина взуття, до якої може прикріплюватися підбор. *Я збиваюся з ноги. Хтось наступає мені на задники, лається, але я не можу на все це реагувати* (П. Колесник); *— Топай, кисільна душа, а то загубиш задники на дорозі, — гримає на нього мій сусід* (Є. Доломан); *Одяг його пошарпався й геть розпалися чоботи. На лівому тріснув задник.., а на правому – вся підошва* (Ю. Мушкетик).

2. *театр.* Декорація, розміщена на другому плані сцени; задня частина декорації. *Декорація — хата і тин, ворота на вулицю. На заднику — село, оте, що малював Яшко* (А. Головко); *Завіси виконували функцію живописного задника сцени й одночасно з цим були свого роду мальовничими прологами, увертюрами до кожного з актів вистави* (із журн.); *Світло, розправлене на майже непомітні тонкі сріблясті троси на заднику, надає сцені вишуканого мережаного мерехтіння* (з газ.).

3. *рідко.* Задня частина воза, гарби і т. ін.; решітка. *Інші* [козаки] *варили на кабицях кашу, а ще інші мережили ярма, люшні і задники на гарбах* (П. Панч).

ЗАДНИ́ТИСЯ, и́ться, *док., рідко.* Те саме, що **задні́ти.** *Аж ось день заднився, — світ вельми широкий, Та з піснею в світі князь не одинокий* (П. Куліш); * Образно. *Як в омряці* [тумані] *ночнім* [нічнім] *народного життя Заднится день ясний духовної свободи* (П. Куліш).

ЗА́ДНІЙ, я, є. 1. Який рухається, перебуває, міститься і т. ін. позаду, ззаду; протилежне п е р е д н і й. *Не встиг Кайдаш набідкаться, як задній віз нагнався на передній і перекинувся* (І. Нечуй-Левицький); *Петро сидить із Тонею на заднім сидінні тачанки, Марина — на передку, поряд з кучером* (А. Головко); *Величезний чорний ведмідь, ставши на задні ноги, намагається схопити пащею людину, що, забившись у розколину межи камінням, люто відбивалась прикладом рушниці* (І. Багряний); // *у знач. ім.* **за́дній,** нього, *ч.;* **за́дня,** ньої, *ж.* Людина, яка рухається, стоїть і т. ін. позаду кого-, чого-небудь. *— Ну? — шепотіли задні, коли передній зсувався вниз. — Валяй далі! — хрипів той і мовчки сунувся знов уперед* (В. Винниченко); *Андрій, звернувши на стежку до хати, доганяє заднього, починає йти поруч з ним* (Ю. Яновський); *Запорожці палили, не зводячи духу. Задні заряджали рушниці переднім* (О. Довженко).

2. Обернений назад; зворотний (про напрям руху). *Міноносець почав віддалятись: спочатку повз човен сунулася брила борту, потім промайнув ніс, і видно було, що міноносець розвертається заднім ходом* (О. Сизоненко).

◊ **Без за́дніх ніг** *див.* **нога́; Віді́йти́ (відступи́ти, відсу́нутися** *і т. ін.)* **/ відхо́дити (відступа́ти, відсува́тися** *і т. ін.)* **на за́дній (дру́гий) план** *див.* **відхо́дити; Відсува́ти (відтісня́ти) / відсу́нути (відтісни́ти) на за́дній (дру́гий) план** *див.* **відсува́ти; Дава́ти / да́ти за́дній хід** *див.* **дава́ти; За́днім число́м** *див.* **число́; За́дня ду́мка** *див.* **ду́мка; На за́дніх ла́пках** *див.* **ла́пка; Огляда́тися (оберта́тися) / огля́нутися (оберну́тися) на за́дні коле́са** *див.* **огляда́тися; Па́сти за́дніх (за́дні)** *див.* **па́сти**[1].

ЗАДНІПРО́ВСЬКИЙ, а, е. Те саме, що **задніпря́нський.** *Дмухав холодний вітер. На задніпровській рівнині лежала Каховка* (Ю. Яновський); *Стоячи біля вікна, він зачарованими очима довго дивився на яскраво-зелені, усіяні весняними квітами гори, на голубі води Почайни й Дніпра, на задніпровські ліси й луки* (С. Скляренко); *Здається, цей задніпровський простір не обмежений обрієм, бо коли зіркіше вдивитись удалечінь — видимий обрій відступає ще далі* (Є. Гуцало).

ЗАДНІПРЯ́НСЬКИЙ, а, е. Який живе, перебуває, розташований за Дніпром. *На небі й у Дніпрі гримотіли велетенські битви між весняними хмарами, а над задніпрянським низом одна багатюща хмара заполонила мало не півсвіту* (О. Довженко); *Пізніше, коли одружився Сварг з дівчиною іншого, задніпрянського роду, то вийшов з городища, поставив на узліссі свою хижу* (С. Скляренко); *Поскрипує під ногами сніг, і тугий вітрець, що прилітає із задніпрянських степових просторів, морозяним вогнем обпікає обличчя* (В. Малик).

ЗАДНІ́ТИ, іє, *безос.* Док. до **дні́ти.** *Так ото в ту святу суботу, скоро задніло, і я з матір'ю на беріг* [берег] *— подивитися, як ту волю везтимуть* (О. Кониський); *Так він сидів і читав в страхові і муці, поки не задніло, і зараз пішов до старця на сповідь* (М. Грушевський); *Дядько й небіж, тільки задніло.., почимчикували до висохлого болота через піщані пагорби* (Ю. Логвин); * Образно. *Перед війною і їм, і всім іншим людям у селі трохи задніло, вони повеселіли, й підвели од землі очі, й побачили, яке гарне над ними сонце і яка гарна їхня земля* (Ю. Мушкетик).

ЗАДНІ́ТИСЯ, іється, *док., безос., рідко.* Те саме, що **задні́ти.** *Заднілося. Вже пурхають пташата. Устало сонечко й позолотило Ввесь степ* (П. Куліш).

ЗАДНЬО... Перша частина складних слів, що відповідає слову **за́дній** у 1 знач., напр.: з а д н ь о в и́ л и ч н и й, з а д н ь о н о с о в и́ й.

ЗАДНЬОПІДНЕБІ́ННИЙ, а, е, *лінгв.* Який утворюється біля задньої частини піднебіння або за її участю (про звуки). *Щодо задньопіднебінного вибухового дзвінкого [д], то його вживання у сучасній вимові обмежується небагатьма словами, переважно іншомовного або звуконаслідувального походження* (з наук. літ.); *Задньопіднебінні приголосні.*

ЗАДНЬОЯЗИКО́ВИЙ, а, е, *лінгв.* Який утворюється підняттям задньої частини спинки язика до м'якого піднебіння (про звуки). *Серед задньоязикових приголосні [г], [к] — звуки більш передні, а [х] — більш задній* (з наук. літ.); *Дехто з дослідників вважає задньоязиковий [г] фрикативним як в українській, так і в білоруській мовах* (з наук. літ.).

ЗАДНЮВА́ТИ, ю́ю, ю́єш. Док. до **днюва́ти.** *Другого дня, як сонце оббило трохи росу і як "увесь звір, мовляв старий Сірко, уже заднював", посідлали коней і всі четверо виїхали на оглядини* (І. Багряний); *Вони могли заднювати в іншому місці, треба було тільки пройти ще трохи або зупинитися раніше* (Ю. Мушкетик).

ЗАДО́БРЕ, *присл.* Краще, ніж звичайно або потрібно; надто добре. *Ми не повинні були просто ходити. Це означало б, що нам задобре ведеться* (Ю. Андрухович); // *у знач. пред.* — *Ви хотіли би сказати, що я не маю права попадати в розпуку, що мені задобре на світі і тому я така знуджена, правда? — Так, ласкава добродійко* (Б. Лепкий).

ЗАДО́БРЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **задобри́ти.** *Всі сусідські попи, дяки, старости та крамарі були вечерями, обідами і навмисними бенкетами задобрені* (Т. Осьмачка); *Сказала* [Тетяна] *з присміхом: — У нас всі начальники в Лебедині задобрені...* (К. Гордієнко); *Доводилось вам коли-небудь польову кашу їсти? Щерба одна, засипана злегка пшоном та задобрена шматочком сала з цибулею — от і все* (Панас Мирний).

ЗАДО́БРИЙ, а, е. Добріший, ніж звичайно або потрібно; надто добрий. — *Ви задобрі, тату, а Сава вміє використовувати доброту* (О. Кобилянська).

ЗАДОБРИ́ТИ *див.* **задо́брювати.**

ЗАДО́БРЮВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **задо́брювати.** *Хтось конче потребує, щоб люди різали й убивали один одного. В ім'я чого? В ім'я "свого", привласненого собі й задобрюваного Бога* (І. Багряний).

ЗАДО́БРЮВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **задо́брювати.** *Незважаючи на задобрювання вельмож дарунками справа запорожців не просувалась* (А. Кащенко); *Юрко, стаючи на хибну стежку задобрювання брата коханої дівчини, накинув Микитці на плечі свою куртку* (Ю. Яновський).

ЗАДО́БРЮВАТИ, юю, юєш, *рідше* **ЗАДОБРЯ́ТИ,** я́ю, я́єш, *недок.*, **ЗАДОБРИ́ТИ,** о́брю, о́бриш, *док.* 1. *кого, що.* Схиляти, привертати кого-небудь до себе, на свій бік подарунками, підкупом, запобіганням, підлабузництвом і т. ін. *Герман .. заговорював їх гнів жартами, задобрював сердитих пачкою тютюну* (І. Франко); *Щоб залаштувати справу, .. пані війтову треба було задобрити подарунками* (С. Чорнобривець); *Знов османська грізна сила нависла над слов'янським світом, і знов, щоб задобрити султана, кинуто йому в жертву молоде жіноче життя* (П. Загребельний).

2. *що, розм.* Заправляти чим-небудь страву, щоб вона була добрішою, смачнішою. *Федькова бабуся добре вміла задобрити борщ сальцем та яйцем* (із журн.).

ЗАДОБРЯ́ТИ *див.* **задо́брювати.**

ЗАДО́ВБАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **задовба́ти** 2, 3. *Молодь .. збирається на ставку. Хлопці вже налягають на дрючки, задовбані в широке колесо з чумацької мажі; колесо крутиться на вмороженому в лід грабовому кілку і розкручує на довгій-предовгій тичині гнуті санчата* (М. Стельмах); *За тиждень до кінця навчання Сашко, задовбаний зумотінням* [бубонінням] *своєї неспокійної товарки-лихоманки, жартома а чи всерйоз, вирішив звести Терезку з деяким обивателем, таким собі Петькою* (Любко Дереш).

ЗАДОВБА́ТИ *див.* **задо́вбувати.**

ЗАДОВБА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *док., жарг.* Стомитися від набридливого повторення якихось дій. *Крумов розповідав довго, старанно та нудно, на двадцятій хвилині Алла задовбалася його слухати, та перебивати замовника не пасувало* (А. Кокотюха); *У дверях поламані замки, жалюгідні допотопні меблі (столяр Микола вже задовбався їх ремонтувати)* (А. Дністровий).

ЗАДО́ВБУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАДОВБА́ТИ,** а́ю, а́єш, *док.* 1. *тільки док.* Почати довбати. *Каменярі рівно задовбали важкими теслами по рожевих шиферних плитах* (Ю. Логвин).

2. *що.* Довбаючи яку-небудь поверхню, закріплювати, залагоджувати в ній щось. *При будівництві присінків на "стременах" задовбували профільовані стовпчики* (з наук. літ.); *Тому опришок називається Довбушем, що задовбав свій топірець у дерево навіки* (з легенди); *Кросна в жорнах розхиталися — треба їх тугіше задовбати* (Л. Смілянський).

3. *кого, перен., жарг.* Стомлювати, мучити кого-небудь набридливими повтореннями якихось дій. *Лаюся про себе, вмиваю холодною водою обличчя, бо кляті мурашки вже задовбали* (А. Дністровий).

◊ **(1) Задо́вбувати / задовба́ти в го́лову** *кому, зневажл.* — настирливо переконувати кого-небудь у чомусь. *Ченці собі любили мирянам у голову задовбувати, що нема в світі ворога над католика* (П. Куліш).

ЗАДО́ВГИЙ, а, е. 1. Довший, ніж звичайно або потрібно; надто довгий. *Штани на нім задовгі так, що він мусив їх підкотити, аби не приступати ззаду зап'ятком* (Л. Мартович); *Хтось кінчає листа, бо вже й так задовгий, і комусь руки застигли пишучи* (Леся Українка); *Кочубей не знає, що з собою робити. Руки в нього задовгі, ноги заслабі, голова в плече лізе, і він кланяється тричі, в пояс, нижче, аж до самої землі* (Б. Лепкий); *Він горбився й тримавсь обіруч за луку, а стремена були задовгі й били конячку по животі* (І. Білик).

2. Який триває довше, ніж звичайно (про час). *До матури маємо тут ще два повні місяці, бо іспит почнеться 27.7. Отже, бачите, що час дещо задовгий мені* (П. Колесник).

ЗАДО́ВГО, *присл.* 1. *до чого.* За багато часу перед здійсненням чого-небудь, до настання чогось. *Стомившись за два дні на байдаках, козаки один по одному полягали спати, й ще задовго до перших півнів понад річкою вже не чути було людського гомону* (А. Кащенко); *Самієв ще задовго до війни знав Чернишевого батька* (О. Гончар).

2. Довше, ніж звичайно або потрібно; надто довго. *Ще трохи, і стану такий, як бочка. Задовго в хаті сиджу. Пора б у похід!* (Б. Лепкий); *Мама терпіти не може, коли дівка, та ще в будень, задовго перед дзеркалом вистоює* (Ирина Вільде); *Збудило його те, що двері задовго не відчинялися* (Валерій Шевчук).

ЗАДОВІ́ЛЬНИЙ, а, е. Який задовольняє визначені, потрібні і т. ін. вимоги, умови; прийнятний, достатній. *Діставши задовільну відповідь, пасажири із спеченими фізіономіями заспокоїлися і, цілком задоволені з себе і з помічника капітана, зайняли двомісну каюту в другому класі* (Ю. Смолич); *Пульс* [у породіллі] *задовільний, доброго наповнення* (Б. Антоненко-Давидович); *Більша частина озимих посівів увійшла в зиму в доброму і задовільному стані* (з газ.).

ЗАДОВІЛЬНИ́ТИ *див.* **задовольня́ти.**

ЗАДОВІЛЬНИ́ТИСЯ *див.* **задовольня́тися.**

ЗАДОВІ́ЛЬНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **задові́льний.** *Виявлено типи територіальних утворень за ступенем задовільності умов життя населення та соціально-демографічній ситуації даного територіального утворення* (з газ.).

ЗАДОВІ́ЛЬНО. 1. Присл. до **задові́льний.** — *Політ пройшов нормально. Почуваю себе добре. Невагомість і перевантаження перенесла задовільно* (В. Нестайко).

2. *у знач. ім.* **задові́льно,** *невідм.* Перша позитивна оцінка успішності за п'ятибальною системою; три, трійка. *Так уже повелось, що дістати з рідної мови, якої вчив нас Степан Васильович, навіть "задовільно", тобто теперішню трійку, вважалось між франківськими учнями за ганьбу* (Б. Антоненко-Давидович); *Було б перебільшенням сказати, що з обов'язками основного штурмана Елі впоралась на "відмінно" чи принаймні на "добре", але тверде "задовільно" вона заслужила* (О. Авраменко).

ЗАДОВІЛЬНЯ́ТИ *див.* **задовольня́ти.**

ЗАДОВІЛЬНЯ́ТИСЯ *див.* **задовольня́тися.**

ЗАДОВО́ЛЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **задовольни́ти** 1, 2. [З б р о ж е к:] *Не встигнеш дійти ти і страйкарі сьогодні до фабрики Зарембського, як ви почуєте: ваші вимоги не тільки не задоволені, але всіх вас звільнено* (М. Куліш); *Рішенням суду позов громадянина був задоволений* (з газ.).

2. *у знач. прикм.* Який відчуває задоволення, вдоволений, задовольнився чим-небудь. *Стрінуться* [Мотря з Василем], *походять поза кущами, побалакають .. і розійдуться задоволені обоє* (Панас Мирний); *Я вже писав, що дуже задоволений з подорожі по морю* (М. Коцюбинський); *Брянський був цілком задоволений своїми вусатими вихованцями* (О. Гончар); *Коли заплакала під своїм вікном Галя, коли полетів у небо, віддаляючись, задоволений сірий птах, він подумав, що світ цей, який кладеться йому перед очі, мусить бути вічний і нетлінний* (Валерій Шевчук); // Який виражає почуття задоволення. *Своїм спокійним, веселим і задоволеним поглядом зміряв Владко схвильовану до глибини постать брата* (І. Франко); *Помітивши задоволене обличчя головного інженера, він і собі дозволив посміхнутися* (Ю. Шовкопляс); *П'єса скінчилась, і я чекав задоволених відзивів, похвал* (з мемуарної літ.).

ЗАДОВО́ЛЕНІСТЬ, ності, *ж.* Стан за знач. **задово́лений** 2. *Невістка виходила з комори засмучена й розчервоніла. Але в очах у неї стояла приємна задоволеність* (М. Івченко); *Від споглядання веселих, могутніх і яскравих променів спектра якась дивна, непереможна радість зростала їм у грудях, тихий спокій задоволеності ширився там і ріс разом із дужим припливом енергії та ентузіазму* (Ю. Смолич); *Визначено важливі складники системного управління якістю на меблевих підприємствах, розроблено методику визначення ступеня задоволеності споживачів продукцією* (з наук. літ.).

ЗАДОВО́ЛЕННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **задовольни́ти, задовольня́ти** 1, 2. *Задоволення Андрієвої вимоги було справжньою подією, й в'язні ніяк не могли опам'ятатись, як це трапилось* (І. Багряний); *Для задоволення своїх прав вона звернулась до райнарсуду з позовом про поновлення на роботі* (з газ.).

2. Почуття і стан вдоволення чим-небудь; задоволеність. *Люди розходились в найглибшому задоволенні один од одного. Тепер вони були друзі* (В. Домонтович); *За день Іван добре стомився біля паровоза, але на душі у нього було солодко від задоволення своєю працею* (С. Чорнобривець); *Він почуває задоволення від того, що полагодив кабель* (О. Гончар).

○ **(1) З (із) задово́ленням,** *у знач. присл.* — з приємністю, з радістю, охоче. *Полковники й шляхта з задоволенням слухали коронного гетьмана, бо блиснула їм надія уникнути бойовища й одійти до міцних городів, де знов можна буде бенкетувати* (А. Кащенко); [П о г о д а:] *Нарзанчику вип'єте?* [Х м а р а:] *З задоволенням* (О. Корнійчук); *Довго із задоволенням хлюпотівся* [Остряниця] *в студеній воді, кректав, і, коли витерся рушником, тіло на ньому аж рипіло* (В. Чемерис).

ЗАДОВО́ЛЕНО. Присл. до **задово́лений** 2. *Кость маже хату, баба задоволено сміється* (С. Васильченко); *Пащенко, що досі стояв перед ним увесь час, задоволено посміхнувся* (В. Підмогильний); *Іван Іванович задоволено посміхається. — І прекрасно! — говорить він. — Треба бути зразком для інших* (М. Хвильовий); *Рахівник задоволено стиха ляснув долонею по коліну і веселий звівся на ноги* (А. Головко).

ЗАДОВОЛИ́ТИ *див.* **задовольня́ти.**

ЗАДОВОЛИ́ТИСЯ *див.* **задовольня́тися.**

ЗАДОВОЛЬНИ́ТИ *див.* **задовольня́ти.**

ЗАДОВОЛЬНИ́ТИСЯ *див.* **задовольня́тися.**

ЗАДОВОЛЬНЯ́ТИ, *рідко* **ЗАДОВІЛЬНЯ́ТИ,** я́ю, я́єш, *недок.,* **ЗАДОВОЛЬНИ́ТИ,** *рідко* **ЗАДОВІЛЬНИ́ТИ,** ню́, ни́ш, *рідко* **ЗАДОВОЛИ́ТИ,** лю́, ли́ш, *док., кого, що.* 1. Виконувати чиї-небудь вимоги, бажання і т. ін. — *А я таки бажала б послухати книжки на нашій мові* [нашою мовою]! — *нарешті додала Марта. Швидко після того довелося мені те жадання Мартине задовольнити* (Панас Мирний); *Гетьман сів і задумався. .. Невже ж він не зробив всього можливого, щоб задоволити Кочубеїв?* (Б. Лепкий); *Никаючи коло річки, Шаптала надибав працю, яка його цілком задовольнила собою й тим забезпеченням, яке давала* (В. Підмогильний); *Він уже років три сторожує сільраду. Хитрий Смаглій задовольнив його прохання, розуміючи, що кращого сторожа, ніж колишній власник хати, не знайти* (Є. Доломан); // Забезпечувати, вдовольняти кого-небудь, даючи щось бажане, потрібне в достатній кількості, до повного задоволення. *І імператор, і всі члени його родини задовольнили свою цікавість* (С. Скляренко); // Угамовувати, заспокоювати якісь почуття, прагнення і т. ін. *У її товаристві я задовільняв свої частково батьківські, а частково братівські інстинкти* (Ю. Андрухович); *Звірі полювали один на одного, дрібнота рятувалася від хижаків, хижаки докладали всіх зусиль, щоб .. упіймати й задовольнити свою хіть до їжі* (О. Донченко); *Знову старий свавільник потяг немовля дихати повітрям або ще кудись, щоб тільки задовольнити свій егоїзм, лишитися з онуком на самоті!* (Ю. Яновський); *Жадібно припав* [Денис] *до холодної, як лід, чистої, свіжої води і довго пив її.., не в силах задовольнити своєї жаги* (Григорій Тютюнник).

2. Виклика́ти у кого-небудь почуття задоволення чимось. *Лижний спорт раптом перестав його задовольняти* (Л. Смілянський); *Слідчий придивився до Рубана, пізнав, і слідчого це задовольнило* (Ю. Яновський); *Нарада ця не те щоб задовольнила Васюту, а просто не залишила в ньому прикрого почуття* (Ю. Шовкопляс).

3. Бути, виявлятися відповідним до чиїх-небудь вимог, сподівань. *Опріч того, прохав би позволити мені змінити*

деякі вислови, коли вони не задовольняють з лексичного боку (М. Коцюбинський); *Перевірені гібриди, якщо вони задовольняють усі вимоги, що ставляться до сорту, розмножуються у великій кількості і передаються виробництву* (з наук.-попул. літ.); *Нерідко рівень кваліфікації робочої сили в сільських громадах є низьким і таким, що не задовольняє вимог роботодавців* (з газ.).

(1) Задовольня́ти / задовольни́ти потре́бу (потре́би): а) *(кого, у чому, чого і без дод.)* виконувати чиє-небудь бажання, реалізовувати чиїсь прагнення. *Монастирі й церкви не тільки задовольняли духовні потреби козаків, а водночас були осередками освіти й запомоги калікам та недужим* (А. Кащенко); *З висоти своєї посади Ібрагім бачив, що діється у гаремі, він мав задовольняти всі потреби цього маленького, але всемогутнього світу* (П. Загребельний); *Писав* [Антін] *щось, чого ніколи не повинно побачить стороннє око, тільки для себе, аби задовольнити потребу* (М. Коцюбинський); б) *(кого, у чому)* забезпечувати кого-небудь чимось необхідним. *Двадцять п'ять волоських горіхів задовольняють денну потребу людини в жирах* (з газ.).

ЗАДОВОЛЬНЯ́ТИСЯ, *рідко* **ЗАДОВІЛЬНЯ́ТИСЯ,** я́юся, я́єшся, *недок.,* **ЗАДОВОЛЬНИ́ТИСЯ,** *рідко* **ЗАДОВІЛЬНИ́ТИСЯ,** ню́ся, ни́шся, *рідко* **ЗАДОВОЛИ́ТИСЯ,** лю́ся, ли́шся, *док., чим і без дод.* 1. Відчувати задоволення, бути вдоволеним чим-небудь. *Павло множив достаток братової сім'ї, а сам задовольнявся малим* (М. Томчаній); *1919 року в Криму існувало 11 кенас, де відправлявся релігійний культ і задовольнялися духовні потреби караїмського народу* (з наук.-попул. літ.); [С т а р ш и н а:] *Ехе-хе! Діла, діла! Коли-то ти їх покінчаєш? І усе є, благодарить* [дякувати] *Бога, а ще мало! Щоб то задовольниться* (І. Карпенко-Карий); *Іваниха Дубиха усміхнулася. — Якось-то буде, Мавро, — сказала ласкаво, — якось-то буде. Мавра задоволилася — і на тім скінчилося...* (О. Кобилянська); *Завадка задовольнився тим, що подивився на Ольгу з такої безпосередньої близькості, як ніколи досі* (Ірина Вільде); *Після довгих переговорів, трати часу й зусиль йому насилу вдалося вмовити їх задовольнитися одною бургундською провінцією* (П. Загребельний); *Колі хотілося молока, але .. довелося задовільнитися слоїком темно-зеленого ялицевого меду, що само по собі теж виглядало незле* (Ю. Андрухович).

2. *тільки недок.* Пас. до **задовольня́ти** 1, 2. *Бажання клієнта задовольнятиметься перукарем швидко і на високому рівні* (з мови реклами).

ЗАДО́ЄНИЙ, а, е, *розм.* Дієпр. пас. до **задої́ти.** *Дістались мені корівки! Так задоєні, що спершу не знала, як і почати: частина доїться на дві, більше — на три дійки. На чотири — ні одної* (з переказу).

ЗАДОЇ́ТИ *див.* **задо́ювати.**

ЗАДО́К, дка́, *ч.* 1. Задня частина (воза, гарби і т. ін.); протилежне п е р е д о к. *Прочани поприв'язували вірьовками в'язки сіна на задках повозок і понабивали ним повозки в задках і передках* (І. Нечуй-Левицький); *Видно було задок брички з прив'язаним іржавим відром, фіолетову з жовтим клоччям на вухах собаку й набурмосену, роздуту квочку з виставленими з-під неї жовтими дзюбиками й голівками* (В. Винниченко); *На возі сиділи дядько в шапці і широкоплечий парубійко-погонич, в задку воза лежали, виблискуючи на сонці лемешами, плуги* (Григорій Тютюнник).

2. Зменш. до **зад** 2. *Така гарна забава для дітей... Тільки є одна властивість того каменя: сідає дитина наверху в цілих штанях, а коли спуститься, то встає з голим задком* (Г. Хоткевич); *Він уже бачить здоровенну батькову ручиську, що затиснула його малюсіньке рученя, тверда, заяложена ремінна батькова попруга вже танцює по його задку* (У. Самчук); *На кого ти готував сіль і різав щетину? На ворога? Ні, на дитячий задок чи спину, бо тобі вже шкода було дати яблука малечі* (М. Стельмах).

3. *рідко.* Те саме, що **за́дник** 1. *Хлопці дременули так, що тільки виднілися задки зношених черевиків* (із журн.).

ЗАДОКУМЕНТО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **задокументува́ти.** *Ті малюнки мають для нас велике значення, бо ж там задокументовані пам'ятки української старовини, що вже тепер, мабуть, не існують* (О. Воропай); *Світ, Марисю, розмірений, задокументований...* (О. Гончар); *Навчальний модуль — задокументована завершена частина освітньо-професійної програми, що реалізується відповідними формами навчального процесу* (з мови документів); // **задокументо́вано,** *безос. пред. Підслухана розмова між тіткою та матір'ю також була записана до того щоденника; для мене це має значення, бо сказане обома задокументовано, отже, не може бути спотворене пам'яттю, а є цілком достовірне* (Валерій Шевчук); *Річка впадала в Уж і звалася Древлянка. Це задокументовано в Житомирському томі "Історії міст і сіл України"* (І. Білик).

ЗАДОКУМЕНТО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАДОКУМЕНТУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док., що.* Зафіксовувати, засвідчувати що-небудь у документах, підтверджувати щось документами; документувати. *Моніторинговий орган повинен задокументовувати свою внутрішню систему менеджменту та робочі процедури* (із журн.); *— Це мені також казав, — потвердив Нестор, — а задокументував це саме послідньою своєю проїздкою* (О. Кобилянська); *Скажіть же ви мені, будь ласка, якими способами можу я ще більше задокументувати свою вірність цареві?* (Б. Лепкий); *Надзвичайно важливими є свідчення тележурналістів та фотокорів, які встигли задокументувати всю глибину і масштаби Чорнобильської катастрофи* (з газ.).

ЗАДОКУМЕНТУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **задокументува́ти.** *Для визначення об'єкта, меж власності чи землекористування, а також для раціональнішого використання землі необхідне їх чітке задокументування* (з навч. літ.); *Задокументування наслідків аварії проводилося відповідними органами* (з газ.).

ЗАДОКУМЕНТУВА́ТИ *див.* **задокументо́вувати.**

ЗА́ДОМ, *присл.* Задньою частиною, спиною; протилежне п е р е д о м. *Карпо, як щука, кидався від його і плавав, показував, як треба пливти. Івась, узявшись за землю руками, ліз задом, як рак, і страшно бризкав ногами* (Панас Мирний); *— Я вже більше не буду, — заговорив* [Сафат] *.. та й задом висунувся з хати* (Л. Мартович); *Глянь — Собацюра йде від степу садом додому. Але йде головою не вперед, а назад, задом. Іде і щось тягне зубами, тягне, аж стогне* (М. Вінграновський).

○ **(1) За́дом напере́д,** *у знач. присл.* — задньою стороною, частиною вперед. *Шапка, перекручена задом наперед, була аж на потилиці* [Йоньки] (Григорій Тютюнник); *Через праве Мишкове плече недбало перекинута сумка, на лівому — осіннє пальто. Комірець сорочки розстебнутий, мовби не осінь надворі, а літо. Ще й кепка задом наперед* (А. Дімаров).

ЗАДОРОГИ́Й, á, é. Дорожчий, ніж звичайно або потрібно; надто дорогий. — *На медицину? Ні, Мунечку! — запротестував вуйко флегматично. — Медицина задорога наука* (О. Кобилянська); — *Се не дари, а заплата за кров і кошти війська падишаха!.. Ти задорогий приятель, — додала* [Хуррем] *на прощання* (О. Назарук).

ЗАДО́РОГО. Присл. до **задороги́й.** *Таке вбрання недоступне для будь-кого, бо то задорого коштувало б, а доступне лише хіба для дуже великих відповідальних осіб та й то не для всіх* (І. Багряний).

ЗАДОСА́ДУВАТИ, ую, уєш, *док., розм., рідко.* Почати досадувати. — *Без людей не можна обійтися: оце сьогодні, наприклад, як задосадувала я, самітня* (Л. Яновська).

ЗАДО́СИТЬ, *присл.* Цілком достатньо; багато або більше, ніж звичайно або потрібно. [М а т р о н а:] *Та чи нам же його* [поля] *треба? Маємо, Богу дякувати, й свого задосить* (І. Франко); *Мертві мої воїни. Маю їх задосить. Вони слухняніші за живих і не мають примх* (П. Загребельний); — *Ніколи ми не були й не будемо холопами: маємо задосить золота й срібла* (І. Білик); // *у знач. пред.* Цілком вистачає. *Задосить миті, щоб тривку подобу впіймати в мерехтливому видінні* (В. Стус, пер. з тв. Й.-В. Гете); *У личинок метеликів — гусениць — складних очей зовсім немає, їм задосить кількох пар простих очей, які розміщуються поблизу рота* (з наук.-попул. літ.).

ЗАДОЩИ́ТИ, и́ть, *док., розм.* Почати дощити (про настання обложних дощів). *Задощила осінь;* // *безос. Як погода добра, то в нас — рай земний; зате як задощить, то така твань* (Панас Мирний); *В кінці жовтня задощило. Важкі олов'яно-сірі хмари густо облягли обрій* (В. Козаченко); *Земля суха, сіра, тверда і порепана: ще не задощило* (Б. Харчук); *Від середини вересня як задощило, то вже зо два місяці не було ні тепла, ні сонця* (В. Шкляр).

ЗАДОЩИ́ТИСЯ, и́ться, *док., безос., розм.* Те саме, що **задощи́ти.** *Задощилося: вже третій день дощ* (Сл. Б. Грінченка); *Гуркіт грому злився докупи з гуком гармат. Надворі задощилось, занепогодилось. Дощ полив ливцем як з відра* (Леся Українка); *Добрі господарі мусили косити сіно, поки стояла суха година, бо, як задощиться, тоді не жди ясних днів* (С. Чорнобривець).

ЗАДОЩО́ВАНИЙ, а, е, *рідко.* Политий, намочений дощем. *Задощована земля зовсім розкисла* (Яків Баш); *Молоді деревця краще приймаються у задощованому ґрунті* (із журн.).

ЗАДО́ЮВАТИ, юю, юєш, *недок.,* **ЗАДОЇ́ТИ,** ою́, о́їш, *док., кого, розм.* Неякісним, несистематичним доїнням доводити до зниження надоїв чи до виснаження (про корову). *За повір'ями, відьми доять чужих корів і нерідко можуть їх задоїти до загину* (із журн.); *Щоб не задоїти корову, селяни рідко наважуються залишити на стороннього своє господарство* (з газ.).

ЗАДРА́ЄНИЙ, а, е, *спец.* Дієпр. пас. до **задра́їти.** *В каюту вскочив матрос перевірити, чи добре задраєний ілюмінатор* (О. Донченко); *Хтось тупотів попід стінами вчвал, намагаючись зорієнтуватися, де саме співають. Але спробуй зорієнтуватися, коли співають в герметично закритім ковчезі, за вікнами, задраєними залізними щитами* (І. Багряний); *Вранці в місто Айсборн на повному ходу влетів маленький броньовий автомобіль. Усі люки його були міцно задраєні* (В. Собко); *Двері до кабіни пілотів були вже задраєні, засвітився напис-прохання пристебнути паски, й літак дуже швидко рушив на злітний майданчик* (О. Ірванець); // **задра́єно,** *безос. пред. — Задраєно все, затоплено. Навіть радіорубка* (Іван Ле); *Вікна було наглухо задраєно важкими шторами* (С. Жадан); * Образно. — *Не турбуйся, друже, я вашу таємницю не роздзвоню. Вважай, що мій рот задраєно, як баштову ляду в час обстрілу шрапнеллю чи бризантними* (Є. Доломан).

ЗАДРАЖНИ́ТИ, ажню́, а́жниш, *док., кого, розм.* 1. Почати дражнити. — *А що, не кинула* [Христя шапку]? — *задражнив Свирид Мар'ю, тикаючи на неї шапкою. — Ти думаєш, усі такі, як ти?* (Панас Мирний).

2. Дражнячи, довести кого-небудь до нестерпного стану, змучити. *Пасти задніх Данилу ніяково було — задражнить Харитон* (Ю. Смолич); *Ну дадуть йому тепер ці дівчата! Задражнять, засміють — жити не захочеш!..* (В. Нестайко).

ЗАДРА́ЇТИ *див.* **задра́ювати.**

ЗАДРА́ЇТИСЯ *див.* **задра́юватися.**

ЗАДРА́НЕНИЙ, а, е, *спец.* Оббитий, обшитий дранкою. *В незатинькованій, а лише задраненій кімнаті зібрався весь .. батальйон* (О. Копиленко); *Сьогодні він уже з посмішкою згадує своє перше житло з утепленими задраненими стінами* (із журн.).

ЗА́ДРАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **задра́ти**[1]. *Високі сірі брови* [старого Гамзи] *одстовбурчились над очима, мов стріха, задрана вітром* (Панас Мирний); *"Новий", — подумав Альоша. Йому впали в вічі насамперед жорсткі задрані догори вуса і великі, ніби камінні, щелепи* (І. Микитенко).

ЗАДРАПІРО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **задрапірува́ти.** *Входить обмотаний великою червоною ковдрою, задрапірований під римського патриція Македон Сом* (О. Корнійчук); *Перед його зором відкрилася велика кругла кімната, упоряджена навіть для візирського палацу з небаченою розкішшю. Стіни задрапіровані барвистим шовком і килимами* (В. Малик); * Образно. *До самого даху він* [будинок] *був задрапірований лозою дикого винограду* (О. Гуреїв).

ЗАДРАПІРО́ВУВАТИ *див.* **задрапо́вувати.**

ЗАДРАПІРО́ВУВАТИСЯ *див.* **задрапо́вуватися.**

ЗАДРАПІРУВА́ТИ *див.* **задрапо́вувати.**

ЗАДРАПІРУВА́ТИСЯ *див.* **задрапо́вуватися.**

ЗАДРАПО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **задрапува́ти.** *В ніші, задрапованій важкими портьєрами, Дженні помітила двері, які, мабуть, вели на подвір'я* (В. Малик); *Марія з'являється на сніданок у .. довгій спідниці, задрапованій спереду шматком смугастої східної матерії* (М. Слабошпицький); * Образно. *Крізь задраповане зеленим плющем вікно знизу храму доходить цілком виразний гомін голосів* (В. Винниченко).

ЗАДРАПО́ВУВАТИ, ЗАДРАПІРО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАДРАПУВА́ТИ, ЗАДРАПІРУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док., що.* Оздоблюючи, прикрашаючи, оббивати, обгортати тканиною, зібраною в складки; драпувати, драпірувати. *Нічого. Може бути .. Задрапірує весь задній план, поставить ліжко .. Праворуч — грубку з вазою* (Василь Шевчук); * Образно. *Серйозно! Ніякого кохання не вистачає, щоб задрапувати хиби і обмеженість істоти, з якою ви щохвилини стикаєтесь* (В. Підмогильний); — *Ой підемо до млина, де мелеться новина, — піснею безтурботно відповів Іван. — Таки вже мелеться, аж сюди чути, — хихикнув завуч і лагідну догідливість задрапірував насмішкою* (М. Стельмах).

ЗАДРАПО́ВУВАТИСЯ, ЗАДРАПІРО́ВУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.*, **ЗАДРАПУВА́ТИСЯ, ЗАДРАПІРУВА́ТИСЯ,** у́юся, у́єшся, *док.* 1. Загортатися в тканину, що спадає донизу складками, фалдами. *Можна, звичайно, недбало накинути на плечі довгу накидку й задрапуватися в неї від голови до ніг, але туніка або плаття виглядають набагато акуратніше* (із журн.).

2. *тільки недок.* Пас. до **задрапо́вувати** і **задрапіро́вувати.** *Частина сцени для вистави має задраповуватися синім велюром* (з газ.).

ЗАДРАПУВА́ТИ *див.* **задрапо́вувати.**

ЗАДРАПУВА́ТИСЯ *див.* **задрапо́вуватися.**

ЗАДРА́ТИ[1] *див.* **задира́ти**[1].

ЗАДРА́ТИ[2] *див.* **задира́ти**[2].

ЗАДРА́ТИ[3], дере́, *док.* Почати драти (у 5 знач.). *Щось задрало в горлі. Кашлянув* [Троянда] *і виплюнув кров у мисочку* (А. Тесленко); // *безос. Банзай заперечливо похитав головою. Задерло в легенях і стягнуло в паху* (Любко Дереш).

ЗАДРА́ТИСЯ[1] *див.* **задира́тися**[1].

ЗАДРА́ТИСЯ[2] *див.* **задира́тися**[3].

ЗАДРА́ЮВАННЯ, я, *с.*, *спец.* Дія за знач. **задра́ювати.** *Задраювання люків відбувається за командою капітана* (із журн.); *Мічман завжди контролював задраювання ілюмінаторів* (із журн.).

ЗАДРА́ЮВАТИ, юю, юєш, *недок.*, **ЗАДРА́ЇТИ,** а́ю, а́їш, *док.*, *що, спец.* Щільно, наглухо закривати, зачиняти люки, ілюмінатори і т. ін. *З машинного відділу кликали командира, але командир з Анчем уже задраювали водонепроникну загородку між центральним постом і бойовою рубкою* (М. Трублаїні); *Віталій Андрійович натис кнопку й уявив собі, як зараз почали працювати механізми, задраюючи зовнішній люк* (М. Білкун); *Вартові, наглухо задраївши двері вагонів, пішли грітися* (Григорій Тютюнник); — *Усім униз. У центральному задраїти відсіки, приготуватись до занурювання!* (В. Логвиненко).

ЗАДРА́ЮВАТИСЯ, юється, *недок.*, **ЗАДРА́ЇТИСЯ,** їться, *док.*, *спец.* 1. Щільно, наглухо закриватися, зачинятися. *Завтра танки в числі перших будуть форсувати оцю австрійсько-чеську річку. Не чекаючи мостів, задраївшись наглухо, бойові машини підуть по дну вбрід* (О. Гончар).

2. *тільки недок.* Пас. до **задра́ювати.** *В одну хвилину спорожніли кубрики й каюти. Кожен стояв на своєму місці, готовий слухати накази командирів. Задраювались люки, злітали чохли з гармат, кулеметів і торпедних апаратів* (М. Трублаїні); *Задраюються відсіки, немов ми* [підводники] *жадаємо відгородитися один від одного, аби ніхто не заважав* (В. Логвиненко).

ЗАДРИ́ҐАТИ, и́ґаю, и́ґаєш, *док.*, *розм.* Почати дриґати (у 1 знач.). *Задриґала* [жаба] *лапами, розтяглася на землі* (І. Нечуй-Левицький); *Толька, розігнавшись, став на руки й задриґав у повітрі своїми благенькими шкарбанами* (Б. Антоненко-Давидович); *Кабан упав, задриґав ногами, захрипів* (В. Владко); *Олег незграбно задриґав руками й ногами, мало не вціливши ліктем мені в обличчя* (О. Авраменко, В. Авраменко).

ЗАДРИ́ҐАТИСЯ, и́ґаюся, и́ґаєшся, *док.*, *розм.* Почати дриґатися. *Ніхто не встиг і оком змигнути, як Жмуркін беркицьнувся на підлогу. Над партою задриґалися ноги в новеньких чорних черевиках* (Г. Усач); *Од Мутенкової мудрості Бурдик задриґався, бо зрозумів, кому саме він так нерозважно відкрився* (В. Діброва).

ЗАДРИЖА́ТИ, жу́, жи́ш, *док.* Почати дрижати; затремтіти. *Троянці з страху задрижали, І що робити, всі не знали* (І. Котляревський); *Кінь зупинився, задрижав і захитався* (Г. Хоткевич); *Браконьєри підняли лося: це була молода тварина, одноліток. Єгер виступив з-за машини. Поважний чолов'яга задрижав* (О. Бердник); // Задвигтіти, заколиватися (від гулу, струсу і т. ін.). *Загримів чудовий оркестр, аж повітря задрижало* (І. Нечуй-Левицький); *Задрижали грубі стіни будинку, і могутній гук гарматного вистрілу потряс повітря* (І. Франко); *Сніжинка задрижала на верхній вії і одразу ж розтанула* (М. Руденко); — *Ха-ха-ха!* — *зареготав хтось так, що задрижала хата* (Василь Шевчук); // Зазвучати, залунати уривчасто, нерівномірно (про голос, звук). — *А ви теж білоруска?* — *поцікавилась вона, і голос її задрижав від несподіванки* (А. Хижняк).

◊ **[Аж] жи́жки́** *(рідко* **віджилки) трясу́ться (тру́сяться, тремтя́ть, дрижа́ть** *і т. ін.)* / **затрясли́ся (затруси́лися, затремті́ли, задрижа́ли** *і т. ін.) див.* **жи́жки́; Ко́жна жи́лка (жи́лочка) дрижи́ть (гра́є, гово́рить, брини́ть, тремти́ть** *і т. ін.)* / **задрижа́ла (загра́ла, заговори́ла, забрині́ла, затремті́ла** *і т. ін.) див.* **жи́лка.**

ЗАДРИ́ПА, и, *ч. і ж.*, *зневажл.* Те саме, що **задри́панець** і **задри́панка.** *Не видно тут ні баб, задрип мізерних, ні тих п'яниць, що дивляться мерцями* (П. Куліш).

ЗАДРИ́ПАНЕЦЬ, нця, *ч.*, *зневажл.* 1. Неохайний, забруднений чоловік. — *У-у, задрипанці нещасні..!* — *крізь зуби лає нас Ява* (В. Нестайко).

2. *перен.* Нікчемна, нічого не варта людина. — *От бачиш, понасипали скла, бісові задрипанці .. А ти руки мусиш калічити* (М. Руденко); *Ходачківський дивився на Твардовського червоними, набряклими очима, наче хотів просвердлювати* [просвердлити] *цього задрипанця* (Валерій Шевчук).

ЗАДРИ́ПАНИЙ, а, е, *зневажл.* 1. Дієпр. пас. до **задри́пати.** *Хата по три дні стояла не метена, .. а на господиню гидко й глянути: сорочка чорна, спідниця задрипана* (М. Коцюбинський).

2. *у знач. прикм.* Який задрипався, забруднив чим-небудь одяг, взуття і т. ін. *Дивлюсь: неначе ті ягнята, Ідуть задрипані дівчата* (Т. Шевченко); *Чистенький, чепурненький, він зовсім не мав нахилу до Федькових забав. Але цей халамидник неодмінно спокушав його, і бідненький Толя приходив додому задрипаний, подраний, з розбитим носом* (В. Винниченко); *Повна, задрипана й розхристана жінка підкидала безустанку в піч віхті соломи* (Мирослав Ірчан); *Він ходить по селу задрипаний, обдертий, Поношений картуз насунувши на лоб* (В. Терещук).

3. *у знач. прикм., перен.* Нічого не вартий; нікчемний. — *Я не якийсь там задрипаний парубок-шелихвіст,* — *гордо сказав Клим* (І. Нечуй-Левицький); *Йому боліло, й він гаряче боронив старий задрипаний будинок міського театру, що захряс над гнилою річкою під вербами, немов тут ішлося про руїну його власної, дідівської хати* (В. Винниченко); — *Хоча б якийсь задрипаний ешелон скинути з рейок.* — *Чим?* — *Тож-бо й воно, що нічим* (М. Стельмах); // Який майже нічого не має з майна; злиденний. *Панок це був задрипаний — в боргах, як у реп'ях, але пихатий* (Б. Антоненко-Давидович).

ЗАДРИ́ПАНІСТЬ, ності, *ж., зневажл.* Стан за знач. **задри́паний.** *Навіть журавлівські візники.., на подив, легковажно шмигали по вулицях, жартівливо демонструючи пішоходам задрипаність своїх старозавітних екіпажів* (М. Хвильовий).

ЗАДРИ́ПАНКА, и, *ж., зневажл.* Жін. до **задри́панець.** *Олександра зовсім розледащіла. Вона почала пити. І перше неохайна, вона стала задрипанкою* (М. Коцюбинський); *Чи ж мало куди треба їй піти. Краще ж піти у святочному, ніж якоюсь задрипанкою* (У. Самчук); [П а в л е н к о:] *Свояшка* [своячка] *мільйонщика — це ж неабияка задрипанка куцохвоста* (Є. Кротевич); — *Ти мені, задрипанко, дивися: перед паничами зуби не скаль і язиком не ляскай!* (Я. Мамонтов).

ЗАДРИ́ПАТИ, аю, аєш, *док., що, зневажл.* Намочити, забруднити одяг, взуття і т. ін., ходячи по росі, болоту. — *Де це ти так задрипала спідницю?* (Сл. Б. Грінченка); — *Я наберу болота в черевики та задрипаю спідницю! — гукнула Софія Леонівна з-за штахетів* (І. Нечуй-Левицький); — *А ти свою щось дуже цінищ муку. Не мука це, коли об дикий терен Подерла ти весільний свій убір Або в багні задрипала його — Не мука це. Ти серце пошматуй об колючки* (І. Кочерга).

ЗАДРИ́ПАТИСЯ, аюся, аєшся, *док., зневажл.* Намочити, забруднити себе, свій одяг, взуття і т. ін., ходячи по росі, болоту. *Цариця кинулась просто по росяній траві, заплуталась в лопусі і задрипалась трохи не по пояс* (І. Нечуй-Левицький); — *Так був я оце в болотах. Бачиш, як задрипався?* (М. Стельмах).

ЗАДРІБНИ́Й, а́, е́. Дрібніший, ніж звичайно або потрібно; надто дрібний (у 1, 3 знач.). *Я читаю газету вголос, бо для бабці газетний кегль задрібний* (Любко Дереш); — *Дурна дівчино, що мені мститися на них! Задрібні вони для моєї мести* (І. Франко).

ЗАДРІБОТА́ТИ *див.* **задріботі́ти.**

ЗАДРІБОТІ́ТИ, очу́, оти́ш, **ЗАДРІБОТА́ТИ,** очу́, о́чеш, *док., розм.* 1. Почати дріботіти, дріботати (у 1 знач.). *Горпинка .. швидко-швидко задріботіла вулицею* (Г. Косинка); *Коненята задріботіли по благенькому дощаному містку* (М. Стельмах); *Зоя здригнулася. З білого мороку вийшов низенький на зріст чоловік і обережно задріботів до неї* (В. Земляк); // *безос. Незабаром у коридорі босо, численно задріботіло, залунали дитячі голоси* (О. Гончар); // Затанцювати, часто перебираючи та пристукуючи ногами. — *В такому хвартусі хоч зараз ставай у танець, — сказала Марія й задріботіла маленькими ногами* (І. Нечуй-Левицький); *Гурт згуків таки переконав журливого. Тоді вони схопилися за руки і, радісні, задріботіли, завертілись і весело затанцювали* (В. Винниченко); *Вдаривши себе по колінах та по підошвах долонями, задріботів* [Льоня] *таку чечітку, що в присутніх аж дух перехопило* (Д. Ткач).

2. Почати дріботіти, дріботати (у 2 знач.). *Посипались з усіх боків довгі, короткі, грубі, тонкі голоси, наче дощ по стрісі та деревах задріботів* (Грицько Григоренко); *Йому стало холодно. Задріботіли зуби* (І. Микитенко); *Я проліз уже через дахове вікно на горище, коли по бляєі лунко задріботіло кілька важких крапель* (Б. Антоненко-Давидович); *Легенько постукав* [лісничий] — *не відчинили. Задріботів дужче, прислухався — тихо* (М. Рудь).

3. Почати дріботіти, дріботати (у 3 знач.). — *Я не хочу нічого знати, слухати, бачити! — задріботіла пані. — Ти мене з світу хочеш оце зігнати, чи що? — вигукує ридаючи* (Марко Вовчок); — *Здорові в хату! — привітавсь Чіпка. — Здоров, здоров, — весело задріботав Порох* (Панас Мирний).

4. Заспівати, видаючи уривчасті звуки (про деяких птахів). *Задріботе* [соловейко], *що аж дух йому запирається...* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Соловейко ніби зазирнув йому* [Андрієві Григоровичу] *в папір, страшенно зрадів, зацмокав, заахав, задріботів, заплескав у кастаньєти* (В. Винниченко); // Заграти швидко, з перебором. *Бубон задріботів, розсипався мідними брязкотельцями* (В. Кучер); // *що і без прям. дод.* Почати виконувати, грати яку-небудь мелодію у швидкому ритмі. *Скрипка задріботіла козачка, неначе пташка защебетала* (І. Нечуй-Левицький); *Кобза задріботіла часто-часто, вона то тонко дзвеніла однією струною, то охала всіма басами, то знову рокотала* (Ю. Мушкетик).

5. Залунати (про уривчасті звуки). *Зататакав кулемет. Наче у відповідь, задріботіли постріли з гвинтівок* (М. Трублаїні); — *Бери! — важко видихнув Микола і натиснув на гашетку. Автомат задріботів у руках* (К. Гриб).

ЗАДРІБЦЮВА́ТИ, ю́ю, ю́єш, *док., розм.* Почати дрібцювати. *Раптом хвалені коні чомусь заторохтіли мундштуками, засмикалися, задрібцювали, здаючи назад* (М. Циба).

ЗАДРІМА́ЛИЙ, а, е. Дієпр. акт. до **задріма́ти.** *Мина Омелькович .. владно посунув до Миколи Васильовича і .. весело примовляв над змореним і ніби задрімалим нашим учителем: — Що за козак, коли він лежить!* (О. Гончар); *Вдалині бентежно спалахнула заграва, вкриваючи червонястими брижами задрімалі хвилі* (І. Пільгук); *Лиш човен з веслами легкими По задрімалій плив ріці* (М. Рильський, пер. з тв. О. Пушкіна).

ЗАДРІ́МАНИЙ, а, е, *діал.* Який перебуває в стані дрімоти; заспаний. *Крізь шибу на вулицю виглянула повнолиця, пухка, задрімана жінка* (І. Чендей); * Образно. *По верхів'ях лісових дерев ходив якийсь таємний шепіт, мов зітхання або мов сонне лепотання* [лепетання] *задріманих на сонячній спеці дерев* (І. Франко).

ЗАДРІМА́ТИ, а́ю, а́єш, *розм.* **ЗАДРІМНУ́ТИ,** ну́, не́ш, *док.* 1. Почати дрімати (у 1, 2 знач.). [В а р к а:] *Як почне було Зінько читать, то я слухаю-слухаю, а далі й задрімаю* (М. Кропивницький); *Щоб не задрімнути, розстебнувся і голими грудьми припав до землі* (Б. Харчук).

2. Док. до **дріма́ти** 1, 2. *Рушаємо. Я зручніше вмощуюсь, з полегкістю зітхаю і починаю дрімати. Славно так задрімав* (В. Винниченко); *Їхав князь ніби дещо спереду від отроків і від утоми задрімнув* (У. Самчук); * Образно. *Заснули верби на облозі, І вітер задрімав* (Л. Глібов).

ЗАДРІМНУ́ТИ *див.* **задріма́ти.**

ЗАДРОТО́ВАНИЙ, а, е, *діал.* Дієпр. пас. до **задротува́ти.** *А той ешелон і справді під бомби коло Перемишля потрапив. Не було ж на ньому написано, що кілька задротованих вагонів напхано людьми, як оселедцями...* (І. Нижник); * Образно. *Помру і воскресну, Згнию — відроджуся стократно. Щоб світ задротований, чорний, тюремний, загратний Заднів після ночі й залюднились мертві оселі* (І. Муратов).

ЗАДРОТУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *що, діал.* Док. до **дротува́ти.** *Чимало розбитого череп'яного посуду задротував дід Левко на своєму віку* (із журн.).

ЗАДРОЧИ́ТИСЯ, дрочу́ся, дро́чишся, *док., розм.* 1. Почати дрочитися (у 1 знач.). *Чорненький білоголовий бичок задрочився: задравши хвіст угору і опустивши голову униз, він пішов вподовж поля вистрибом-вистрибом!* (Панас

Мирний); [Д е м и д:] *Борозний бик мотнув головою, зламав занозу, а був не налиганий, як задрочиться, як дремене!..* (М. Кропивницький).

2. *розм., рідко.* Почати дрочитися (у 2 знач.). *І грімко так на їх гукнув* [Зевес]: *— Мовчіть!.. чого ви задрочились?* (І. Котляревський).

ЗА́ДРУ́ГА, и, *ж., іст.* Патріархальна сімейна громада у південних слов'ян. *Така сім'яна* [сімейна] *община, чи задруга, є ще в Сербії, але вона там уже розпадається, бо сини, а більше того, невістки не можуть знести батьківського деспотизму* (І. Нечуй-Левицький); *До задруги належали люди, споріднені між собою до третього, четвертого, часом п'ятого покоління* (з наук. літ.).

ЗАДРЯ́ПАТИ, аю, аєш, *док.* Почати дряпати. *Мельхиседек встав, навшпинячки пробравсь в кімнату до матушок, підкрався до вікна й задряпав нігтями в шибку* (І. Нечуй-Левицький); *Два холодних червоногрудих снігурі розгрібають сніг. Задряпали кігтики гострі по мерзлому червоному буряку* (В. Рубан); * Образно. *Усмішка впала Горбенкові в вічі дрібненьким потолоченим шклом і задряпала по грудях* (Б. Антоненко-Давидович); // *безос. Директорові раптом задряпало в горлі, він закашляв* (Ірина Вільде); *Він знову так затягся своєю люлькою, що не тільки козакам задряпало в горлянках, а й морю захотілося чхнути* (С. Тельнюк).

ЗАДУБИ́ТИ *див.* **заду́блювати.**

ЗАДУБІ́ЛИЙ, а, е. 1. Дієпр. акт. до **задубі́ти.** *Сіла* [Левантина] *на ослінчику під чиїмись ворітьми, підобгавши під себе задубілі з холоду ноги* (Б. Грінченко); *Сизою смугою валялися вже задубілі на першому морозі ворожі трупи* (В. Кучер); *Розімкнувши свою задубілу в напрузі руку, подав* [Черниш] *Романові гранату* (О. Гончар).

2. *у знач. прикм.* Який задубів, став твердим, жорстким. *Біжить вона* [вода] *з крутих бурт у глибокі долини, риє задубілу кору землі і мчиться ярами до річки* (Панас Мирний); *Скидан стягнув з пліч задубілого кожуха, потер почервонілі ширококості руки* (В. Чемерис); *Спеціально для Анни Нанашка додала коралі із задубілого сиру* (Т. Прохасько).

3. *у знач. прикм.* Який утратив гнучкість, рухливість. *Андрій відпружено зітхнув і випустив з задубілої руки стілець* (І. Багряний); *Марко встав, розправив задубілу спину, ступив кілька кроків одерев'янілими ногами* (І. Цюпа); *Їздові і шофери розклали вогнище, гріють над ним задубілі руки* (М. Руденко); * Образно. *Це тепло, прикроплене тихим дощиком, пророкує сонячні дні, відживлення природи й поновлення задубілого чуття людини* (Олесь Досвітній).

ЗАДУБІ́ЛІСТЬ, лості, *ж.* Стан за знач. **задубілий** 2, 3. *Тіло дівчини ще не набуло смертельної задубілості, воно лише холодило пальці сухим і шерехуватим доторком* (О. Ірванець).

ЗАДУБІ́ЛО. Присл. до **задубілий** 3. *Дівчина кинулась на канапу, і Якову здалося, що вона плаче. Цього ніколи не бувало. Вона не вміла плакати. Яків мовчав задубіло, кам'яно* (У. Самчук); *Тільки мить Лодиженко стояв отак задубіло* (Іван Ле); *Коли його* [Пана] *привели і він задубіло випростався на своєму гігієнічному ліжку, я запитав його, чому це його тягали на пункцію* (В. Рубан).

ЗАДУБІ́ННЯ, я, *с.* Дія і стан за знач. **задубіти.** *Я машинально почав читати книжку, але спинився на перших фразах і відчув знову почуття майже таке, як і задубіння* (із журн.).

ЗАДУБІ́ТИ, і́ю, і́єш, *рідко* **ЗАДУ́БНУТИ** *і* **ЗАДУ́БТИ,** бну, бнеш; *мин. ч.* задубів, *рідко* задубнув *і* задуб, ла, ло. Док. до **дубі́ти.** — *Беруся я до люльки. Та ба! Язик задубів, став лубом, у горлі пече* (Л. Мартович); *Холод так дійма́в, що руки й ноги зовсім задубіли* (М. Трублаїні); *Гнат сьорбнув страви. Юшка була холодна, бараболя тверда. — Задубіла, — промовив він крізь зуби, відсуваючи миску* (М. Коцюбинський); *Дівчата, певне, давно вже були біля води, бо одежа задубіла на них* (А. Турчинська); *Хвилюючи, плив дивний спів. Васюта, вчувши голос той, затрясся зразу, задубів* (І. Франко); *Пріська злякалася, притаїлася на рундуку .. і, скорчившись якомога більше, наче задубла на місці* (Л. Яновська); // *безос. Мати похапцем витерла її* [сльозу], *щоб приховати від сина, але він уже побачив, і в грудях у нього задубіло* (Григорій Тютюнник).

ЗАДУ́БЛЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **задуби́ти.** *Високоякісна шкіра, задублена за спеціальною технологією, покращує водонепроникні властивості та підвищує зносостійкість виробів* (з газ.); // **заду́блено,** *безос. пред. Мужнє обличчя боцмана шхуни було задублено морським вітром і південним сонцем* (із журн.).

ЗАДУ́БЛИЙ, а, е, *рідко.* 1. Дієпр. акт. до **заду́бнути** і **заду́бти.** *Після важкої, нелюдської роботи в лісі Микола повертається додому знесилений, задублий від холоду* (з мемуарної літ.); * Образно. *Ви одігріли порадою теплою моє серце задубле, ви визвали благодійні сльози; ви показали мені нову путь* (М. Старицький).

2. *у знач. прикм.* Який задуб, став твердим, жорстким; задубілий (у 2 знач.). *Весняне сонце ніжно пестило задублі гілки яблуні* (із журн.).

3. *у знач. прикм.* Який утратив гнучкість, рухливість; задубілий (у 3 знач.). *Візниця кинув віжки, потер задублі руки й став наближатися* (Василь Шевчук); *Він, мокрий і переляканий, лежав на своєму ложі й бубонів задублими губами молитву* (Валерій Шевчук).

ЗАДУ́БЛЮВАТИ, юю, юєш, *недок.,* **ЗАДУБИ́ТИ,** дублю́, ду́биш; *мн.* ду́блять; *док., що.* 1. *спец.* Дубити (у 1 знач.). *Сукна з вовни натурального чорного кольору з часом руділи, тому їх задублювали* (з наук. літ.); * Образно. *Стовпами крику облягло і кучугури намело, стовпами криги задубило і улещати почало* (В. Стус).

2. Обвітрювати, робити згрубілим (про шкіру обличчя, рук і т. ін.). *Сонце, вода та вітер щоденно задублювали шкіру вояків* (із журн.).

ЗАДУБЛЮВА́ТИ, ю́ю, ю́єш, *що, спец.* Док. до **дублюва́ти** 1. *Апаратуру ж треба перевірити якнайпильніше, .. задублювати основні блоки, бо саме від чіткості та взаємозлагодженості незліченної кількості пристроїв залежатиме життя екіпажу, ба й всього корабля* (М. Дашкієв).

ЗАДУ́БНУТИ *див.* **задубі́ти.**

ЗАДУ́БТИ *див.* **задубі́ти.**

ЗАДУВА́ННЯ[1], я, *с.* Дія за знач. **задува́ти[1].** *У сільськогосподарських будівлях дефлектори встановлюють для збільшення природної тяги в трубах і уникнення задування* (з наук. літ.); *Треба уникати прямого задування вітру у вулик через льоток і вентиляційні отвори* (з навч. літ.).

ЗАДУВА́ННЯ[2], я, *с., техн.* Дія за знач. **задува́ти[2].** *Керамічні вставки у фурми дозволяють рівномірно розподілити газовий потік у доменній печі під час її задування* (з навч. літ.).

ЗАДУВА́ТИ[1], ЗАДИМА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.,* **ЗАДУ́ТИ,** задму́, задме́ш *і* заду́ю, заду́єш; *мин. ч.* ду́в, ду́ла́, ду́ло́; *док.* 1. Починати дути, віяти, повівати звідки-небудь (про вітер).

Коли задимав [вітер] *зі сходу, вода в Неві сіріла* (О. Ільченко); *Ще з ночі задув і колотить лісом потужний східний вітер, той, що приносить на своїх крилах пахощі моря і степу, а ще згадку про простір і жадання простору* (Д. Міщенко); // *безос. Роман зайняв місце коло вікна і, злігши плечем на стіну, став пильно вглядатися, що робиться надворі. Холодним осіннім вітром задимало звідти* (О. Гончар).

2. *тільки недок.* Дути, віяти, проникаючи, потрапляючи куди-небудь; завівати. *В роздрібній крамничці була вибита шибка. Вітер задимав у неї* (О. Ільченко); — *Вирив вам дучку в повний профіль... Не дуже, правда, розкішна, але сухо. І зверху не проб'є, і вітер не задуватиме* (О. Гончар); *Печера мала бути не високо в горах, а при самій долині, до того ж у неї не повинна була попадати вода чи задувати вітри* (А. Дімаров).

3. *тільки* **задува́ти, заду́ти,** *що, безос.* Подувом вітру наносити, накидати що-небудь. *В сарай задувало сніг* (О. Копиленко); *З півдня парк загороджувала річка. Сюди не задувало. Сніг нападав рівно* (Б. Харчук); *Мело снігом, сани заточувались. Я відкотив комір, але крижану крупу однаково задувало під шинелю* (Р. Андріяшик).

4. *що.* Гасити вогонь, світло, дуючи на них. *Коли вдаряло монастирське било, кличучи ченців до сну, Агапіт зводився із вечірньої молитви і задував свічку* (Валерій Шевчук); *Каганець горить добре і його ніщо не задима* (Сл. Б. Грінченка); *Конвульсивним, коротким рухом зімняв* [зім'яв] *записку у жмені, задув лямпу* [лампу] *й вийшов* (В. Винниченко); * Образно. *Якимсь дивом іще трималась на потилиці* [у Варчука] *збита набік сива шапка. А вітер задував вогник червоного волосся і задути не міг* (М. Стельмах).

5. *тільки док., розм.* Те саме, що **затруби́ти.** *Задули вівчарі в трембіти* (В. Гжицький); *Побачивши ворога, задув* [Святослав] *у ріг голосно, .. протяжно...* (Юліан Опільський).

ЗАДУВА́ТИ[2], а́ю, а́єш, *недок.*, **ЗАДУ́ТИ,** у́ю, у́єш, *док., що, техн.* Пускати в дію (про домну). *В травні 1922 року краматорці задули першу домну* (І. Цюпа).

ЗАДУВА́ТИСЯ[1], а́ється, *недок., розм.* 1. Те саме, що **задува́ти[1]** 1, 2. *Ганіська роздмухує присок. З сірниками сутужно. Попіл задувається їй у ніс, в очі* (Б. Харчук).

2. Пас. до **задува́ти[1]**. *Перед ним лежав Макій, як живий, тільки зблідлий, наче він перевтомився, натрудившись біля жорен. Заходили раз у раз люди, і свічки в нього в головах то задувались, то знову зацвітали полум'ям* (Л. Смілянський).

ЗАДУВА́ТИСЯ[2], а́ється, *недок., техн.* Пас. до **задува́ти[2]**. *Стають до ладу нові могутні електростанції, задуваються нові домни* (з газ.).

ЗАДУДІ́ТИ, *1 ос. немає,* ди́ш, *док., розм.* Почати дудіти (у 1 знач.). *Вийняв* [Малахій] *з кишені якусь саморобну дудку, задудів* (М. Куліш); *Прошка задудів щосили у свою берестяну дудку* (Ю. Логвин).

ЗАДУДНІ́ТИ, ни́ть, *док.* Почати дудніти. *Б'є барабан; задудніла труба; Гучно співає весела юрба* (А. Кримський); *Ще пусто на дорозі, нема нікого. Та ось задудніла земля і показалась кавалькада* (М. Коцюбинський); *По коридору задудніли кроки, якась метушня* (І. Багряний); *Біля самого лісу злобно загаркавив, задуднів кулемет* (М. Стельмах); // *безос. Ой, впала я, впала, стукнулась до поду, Що аж задудніло згори аж до споду* (І. Франко); — *А що я кажу, то вже кажу!* — *При тих словах вдарив себе п'ястуком у свої груди, що аж задудніло, і, усміхнувшись, розсталися* (О. Кобилянська).

ЗАДУДОНІ́ТИ, ни́ть, *док., розм.* Почати дудоніти. *Задудонів міст, заторохтіли кволо колеса, і наші подорожні виїхали з Уласових воріт* (Б. Лепкий); *Задудоніли важкі чоботи — на крик.побігли* [люди]. *Звідусіль тривожний свист* (Я. Качура); *Кулемет задудонів. Полум'я вихоплювалось з цівки .. і тут же гасло* (А. Хорунжий); *Гуркнув грім. Задудоніли гори, мов здригнулися вершинами* (І. Чендей).

ЗАДУ́ЖЕ, *присл., розм.* Підсил. до **ду́же;** більшою мірою, ніж звичайно або потрібно; занадто. — *Чи ви не з глузду з'їхали?* — *як міг спокійно мовив на те Тарас.* — *П'єте задуже, мабуть...* (Василь Шевчук); *У лісі мулько, колеться у лісі ялицею, і листям, і крилом, задуже синім і задуже вирізьбленим* (В. Стус); — *Невіста мовби й не по мені. Висока задуже* (П. Загребельний); *Літають тут доволі обрані .. Хоча переміщення між островами Індонезії не так щоб задуже дороге* (І. Карпа).

ЗА́ДУМ, у, *ч.* 1. Задуманий план дій; намір. *Калокір мав змогу посилати своїх надійних людей до хозарів і печенігів. Його задум був простий* (Б. Лепкий); *Андруша з хлопцями, безумовно, щось задумали. А суворі обличчя, насторожeність і кийки в руках ясно говорять, що од їхніх задумів комусь не поздоровиться* (А. Головко); *Теплова енергія Сонця, за їхнім задумом, повинна була осідати в енергетичній "кишені" всюдихода* (М. Білкун).

2. Основна ідея художнього, музичного, публіцистичного і т. ін. твору. *Він поволі входив у світ драматурга, осягаючи не тільки його задум, але бачив і його руку, відчував, де автор виписав справжній діалог, цікаву сцену, а де залишив білі нитки* (Б. Левін); *Доводиться шкодувати, що менше виписані образи дітей Марії, хоча за задумом письменника їм належить одне з центральних місць у романі* (М. Олійник); *Щоб до кінця зрозуміти усю своєрідність архітектурного задуму, на будинок треба подивитись з висоти пташиного польоту* (О. Чорногуз).

ЗАДУ́МА, и, *ж.* Стан того, хто задумався, заглибився в думки, роздуми. *Скачуть хвилі по каменях та навівають тиху задуму...* (І. Нечуй-Левицький); *З карих, трохи посоловілих очей визирали неспокій та задума, наче вона* [Мотря] *загубила моральну рівновагу* (М. Коцюбинський); *Східна душевна мелодія цієї пісні* ["Суліко"] *.. полонила душі, наганяла смуток, легеньку журу, тиху задуму* (І. Багряний); *В суворій задумі стояли бійці навколо могили, слухаючи прощальне слово гвардії майора Воронцова* (О. Гончар); * Образно. *Передосіннє небо повите було в голубу задуму* (С. Васильченко); *Дерева все більше вгрузали в червоне золото і стояли в надмірній задумі* (М. Хвильовий); *Сповитий в зелень і задуму, п'є олень воду з джерела* (Б.-І. Антонич).

ЗАДУ́МАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **заду́мати** 1. *Коли до вечора переправа не буде захоплена, то задумана операція зійде нанівець* (М. Трублаїні); *Кіндрат .. бродив у глибокій задумі по лісу, виношуючи сюжет задуманого роману* (А. Іщук); *Вони ніби зумисне протиставили нам якусь свою наперед задуману таємницю* (О. Гончар); *Аспірант Євген Мазур — його асистент по лабораторії. Вів планову роботу, вона була частиною в комплексі дослідів, задуманих професором* (Ю. Мушкетик); // **заду́мано,** *безос. пред. Електрична енергія без дротів, як було задумано, дійшла до приймальної станції* (В. Владко); *Все збулося саме так, як і було задумано* (Любко Дереш); // *у знач. ім.* **заду́мане,** ного, *с.* Те саме, що **за́дум** 1. *Відчувалося, що ця людина намагається передба-*

чити, врахувати все заздалегідь — і тільки потім робити певні висновки, щоб безпомилково довести задумане до успішного кінця (В. Владко); *Остапу стало невимовно жаль малого, захотілося зупинити Чіпку, але тільки хлопець міг здійснити задумане...* (Д. Білий); *Виконати в матеріалі гобелен на тему української народної пісні була давня мрія Володимира Федька. Найскладнішим виявилось перелити задумане в колір, відшукати мову пластики* (з наук. літ.).

2. *у знач. прикм.* Який задумався, замислився, поринувши в задуму, роздуми; замислений. *Чого він такий смутний, такий задуманий, аж змарнів* (Панас Мирний); *Дочитавши листа, Марія Василівна сиділа якусь хвилину задумана* (Ю. Збанацький); *Остап був задуманий і знічений* (Р. Іваничук); * Образно. *Вільний степ, моря глибокодонні, Тінисті задумані ліси, Даль озер, луги і оболоні — Ще не бачив стільки він краси!* (В. Бичко); *Красуня задумана осінь Золоті паруси нап'яла* (О. Гончар); // Який виражає задуму, роздуми. *Висувала* [Маланка] *з кутка Гафійчину скриню.., розгортала вишивані рушники і переводила задуманий погляд на дочку* (М. Коцюбинський); *Царівна скидалася чогось-то на Кочубеєву Мотрю. Мала такі самі темні рівні брови над задуманими очима, таке ж біле кругле чоло і таку нерозгадану усмішку на устах* (Б. Лепкий); *Глянувши на це енергійне, задумане обличчя, на той прекрасний маленький вогник, що засвітився в її суворих та розумних очах, можна було зрозуміти, що та похвала високої ціни* (М. Стельмах).

ЗАДУ́МАНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість і стан за знач. **заду́маний** 2. *Відро з лушпайками стояло в нього біля ніг, а миска з водою — поруч. Його задуманість була спокійна і розважлива* (Ю. Яновський); *Він розумів, що на тих дорогах багато втратив, отієї юнацької мрійливості, задуманості* (Ю. Мушкетик); * Образно. *Не тиха задуманість .. повіває своїм крилом над могилою Шевченка; ні! Щось важке лягає на серце* (І. Нечуй-Левицький).

ЗАДУ́МАНО. Присл. до **заду́маний** 2. *Михайло задумано палив цигарку* (Олесь Досвітній); *Молодий Сулейман задумано вдивлявся в ясну ніч* (О. Назарук); *Дівчина зажуреними очима задумано дивилася кудись* (А. Головко); *Княгиня перед ним одна, Сидить неприбрана, сумна, Листа задумано читає* (М. Рильський, пер. з тв. О. Пушкіна); * Образно. *Крапля за краплею задумано, одноманітно ляскає з стріхи* (С. Васильченко).

ЗАДУ́МАТИ *див.* **заду́мувати.**

ЗАДУ́МАТИСЯ *див.* **заду́муватися.**

ЗАДУ́МКА, и, *ж., розм.* Те саме, що **за́дум** 1. *Спробував* [Лучук] *перемовлятися з Сивооком, бо дуже кортіло знати, як же той повернув його задумку, що сподівається чинити, коли допадуть його Джурилові втікачі* (П. Загребельний); *Мазепа тихо сидів. Нишкло вивчав вирази облич... До читаного міг і не прислухатися, там не було нічого від його справжньої задумки, від намірів* (Г. Колісник); *Була добра задумка: чіткими рядами, зберігаючи спокій і витримку, чітко і злагоджено йти на ворога* (В. Чемерис).

ЗАДУ́МЛИВИЙ, а, е. Який перебуває в задумі; схильний до задуми. *Чудний якийсь був він, розказують — мовчазний, задумливий* (А. Тесленко); *Межею йшла жінка, задумлива й діловита* (Ю. Яновський); *Інна поруч з ним сиділа задумлива, якась напружена* (О. Бердник); * Образно. *Знаєте, сонце вміє жити: ранком воно веселе, вдень — працьовите, увечері — задумливе, коли за обрій відходить, а біля нього купчаться хмари, обгортають сонце; воно задумливе, як мудрець* (М. Хвильовий); *Синій, задумливий вечір спускався на осінні поля* (І. Цюпа); *Безмежні широкі степи. Прекрасна Україна в усій своїй задумливій красі* (О. Іваненко); *І жмуриться вікнами наша хатина, І шепче задумливий сад* (А. Малишко); // Який виражає задуму, задумливість. *Сошенка вразило молоде та задумливе Тарасове обличчя* (Панас Мирний); *Парубок .. дивиться вслід дівчині невеселим задумливим поглядом* (М. Стельмах).

ЗАДУ́МЛИВІСТЬ, вості, *ж.* Властивість і стан за знач. **заду́мливий.** *Плюскаючи на всі боки, він обливав водою шию, груди і чи від руху, чи від води — без сліду зникла задумливість, а натомість по всьому тілу мов нагнітав хтось енергії і бадьорості* (Б. Антоненко-Давидович); *Задумані хлопці, задумані й дівчата, і ця задумливість робить їх мовби дорослішими* (О. Гончар); * Образно. *Задумливості річка молода Мене гойдає на погожій хвилі* (М. Рильський).

ЗАДУ́МЛИВО. Присл. до **заду́мливий.** *Максим постояв задумливо. А тоді піддав понуро мітлу ногою, збив її геть .. й пішов знову на руїни собору* (І. Багряний); *Настя мовчала, задумливо гризучи травинку* (З. Тулуб); *Човен повільно плив за водою. Івась поклав весло, задумливо дивився на ліс* (Ю. Збанацький); * Образно. *Шепче задумливо листя, В'яне, жовтіє. Стріпує роси сріблисті* (М. Рильський); *Стояла в травах ніч, а трави пахли літом, За кленами сіріло джерело, І небо йшло задумливо над світом* (М. Вінграновський).

ЗАДУ́МУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАДУ́МАТИ,** аю, аєш, *док.* 1. *що, також з інфін.* Планувати, вирішувати, мати намір щось зробити. — *Там задумують таке, щоб само й на кіш насипало, само зсипало, вивертало, у діжі складало, вчиняло й пекло* (Панас Мирний); *Задумала Орлиха свого Василя одружити* (Марко Вовчок); *Тарас розумів, що його вчитель задумав велику картину* (О. Іваненко); *Задумав пан Ліщинський перебудувати свій найфайніший маєток* (М. Дашкієв).

2. Зупинятися в думках на чому-небудь; вибирати щось. *Куди голова задумала, то туди й ноги несуть* (Номис); *Торгує було* [Макуха], *знаєте, дьогтем, сіллю, часом хлібом і всячиною, чим задумає* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Фантазує дівчина, обточуючи нам міни десь на Уралі чи за Уралом... Яким тебе задумає, таким ти їй і приснишся* (О. Гончар).

ЗАДУ́МУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.,* **ЗАДУ́МАТИСЯ,** аюся, аєшся, *док.* 1. Зосереджено думати, розмірковувати над чимось, про кого-, що-небудь; замислюватися. *Сідалковський не любив задумуватися над завтрашнім днем, коли ще не кінчався сьогоднішній* (О. Чорногуз); *Івась задумався, чи йти йому, чи ні* (Панас Мирний); — *Цікаво, хто вони? — задумалась Шура. — Може, серед них лежать саме ті, що зачинали війну..?* (О. Гончар); *Щоб щось зробити в прийдешньому, треба задуматися про це в сучасності. І не лише задуматися, а експериментувати, діяти* (О. Бердник); // *безос.* — *І нащо цьому Гнату задумалось кат зна якого агітатора привозити? — дивується хтось у сінях* (М. Стельмах); // Впадати, поринати в задуму, роздуми. — *Не задумуйсь, дочко, заздалегідь! Тобі саме гулять та співати, та танець виводить, а не думи думать* (І. Нечуй-Левицький); *Дивувалась* [мати], *що се таке Мар'яну спіткало? Чи не пристріт? Сяде шити — Не те вишиває; Замість Гриця, задумавшись, Петруся співає* (Т. Шевченко); *Він тяжко задумався .. У душу глянули молодії годи* [роки]. *Запорожжя, .. степове море безкрає...* (Д. Мордовець); * Об-

разно. *Тут очерет, латаття, оситняк: Вода спинилась — не біжить, не рине. Задумалася* (М. Рильський).

2. *тільки недок.* Пас. до **заду́мувати** 1. *Свято "Фестиваль зірок спорту" задумувалося як можливість привернення уваги громадян, насамперед молоді, до українського спорту та здорового способу життя* (із журн.); *За лаштунками сцени задумувалося величне дійство* (з газ.).

○ **(1) Не заду́муючись <Не зами́слюючись>,** *у знач. присл.* — не вагаючись, рішуче. *Володя бачив, як блиснули зловісні іскри в зіницях у японця. Торадзо не замислюючись всадив би його* [ножа] *юнакові в груди* (О. Донченко); *Саїд Алі Мухтаров не замислюючись ішов у парк на острівок* (Іван Ле); *Яру не можна було обійти, все рівно треба перебратися, і Тимко, не задумуючись, плигнув униз* (Григорій Тютюнник); *Він продав би своє відкриття не замислюючись* (М. Дашкієв).

ЗАДУНА́ЄЦЬ *див.* **задуна́йці.**

ЗАДУНА́ЙСЬКИЙ, а, е. Який живе, перебуває, розташований за Дунаєм. *Заспокоївся трохи, лише коли про інше став розповідати, про знахідку своїх задунайських колег* (О. Гончар); *Уже цілий день вони шукали зустрічі з задунайськими козаками* (Б. Левін); *Імператорська сім'я розташувалася на спочинок на високому пагорбку, в тіні дерев, звідки відкривалася широка панорама на Дунай і задунайські простори* (В. Малик).

ЗАДУНА́ЙЦІ, ців, *мн. (одн.* **задуна́єць,** а́йця, *ч.), іст.* Козаки-запорожці Задунайської Січі. *Крім чорноморців і задунайців на українських землях проживала значна кількість населення, яка пов'язувала своє існування з козацькими традиціями — в господарюванні, світогляді, побуті* (з навч. літ.); *Задунайці, які воювали в османських військах, зазвичай уникали бойових дій проти козаків, які служили у складі російських військ* (із журн.).

ЗАДУ́РЕНИЙ, а, е, *розм.* Дієпр. пас. до **задури́ти.** *Вона обережно перехрестила його* [сина] *і на край подушки рядом з його кучерявою головонькою схилила свою задурену голову* (Панас Мирний); *Суха солома зайнялася враз. Отопіла і без того знервована, задурена сьогоднішньою сваркою, Катерина метнулася гасити ногами солому* (Л. Яновська); *Кілька років тому бачив він його заклопотаним, очманілим, задуреним безліччю справ* (О. Гончар); // **заду́рено,** *безос. пред.* [Зінька:] *Заморочено мене, задурено! Одне бачу, що пропаща я навік!..* (М. Кропивницький).

ЗАДУРИ́ТИ *див.* **заду́рювати.**

ЗАДУРІ́ТИ, і́ю, і́єш, *док., розм.* Почати дуріти (у 2, 3 знач.). [Старшина:] *Посадови кого другого на моє місце — здуріє!* [Роман:] *Не здуріє, а задуріє? Та як і не задуріти: з мужиків та зразу в пани вскочити?* (М. Кропивницький).

ЗАДУ́РЛИВИЙ, а, е. Який задурює, задурманює; п'янкий. *Він набив люльку й почав смоктати міцний, задурливий тютюн* (М. Старицький); *В яру світили світляки, слалися задурливі пахощі бузини* (К. Гордієнко).

ЗАДУ́РЛИВО. Присл. до **заду́рливий.** *Сходила соком запашна суниця, задурливо пахтів явір над сагою* (К. Гордієнко).

ЗАДУРМА́НЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **задурма́нити.** *Поніс Чіпка у Піски задурманену голову, ще дужче помучене серце* (Панас Мирний); *Від'їжджаючи, Олексій не повірив, що настав якийсь просвіт у задурманеній хмелем батьковій голові* (В. Логвиненко); *Напівсонний, я прикопав якось гвинтівку. Поклав її поруч і потім, задурманений, присипав її землею* (А. Дімаров); * Образно. *Тихий дім дрімав, задурманений пахощами квітів* (Б. Лепкий); * У порівн. — *Ой, притяли нам крила, притяли! І самі не літають, і нам не дають, мов задурманені, крутимося, не знаючи, що з собою діяти* (Б. Лепкий).

ЗАДУРМА́НЕННЯ, я, *с.* Стан за знач. **задурма́нити.** *Це було якесь тимчасове задурманення, якого не знав раніше* (Валерій Шевчук); *Вживання алкоголю та наркотиків призводить до збудження психічного стану, задурманення свідомості та до неконтрольованості дій* (із журн.).

ЗАДУРМА́НИТИ *див.* **задурма́нювати.**

ЗАДУРМА́НЮВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **задурма́нювати.** *Тактику випаленої землі в Україні було випробувано задовго до XX століття. Далі налягло поневолення, покріпачення, задурманювання свідомості, послідовне занижування морального, освітнього, духовного рівня простих людей* (з навч. літ.).

ЗАДУРМА́НЮВАТИ, юю, юєш, *недок.,* **ЗАДУРМА́НИТИ,** ню, ниш, *док., кого, що.* 1. Наповнювати дурманом, п'янким, гострим запахом; дурманити. *Мусив задурманювати в такий дивний спосіб голову, ніби той дим із люльки пускався не у груди, обкурюючи легені й серце, а таки в голову, коптячи мізки* (Валерій Шевчук); *Хащі бузини оточували будиночок, бузина квітла й нудотно пахла.., проникала в покої і задурманювала мешканців* (Ю. Винничук); * Образно. *Черемха цвіте... Запах — світ задурманив!* (І. Нехода).

2. Притупляти розум, запаморочувати, затуманювати свідомість. *Завтра вдосвіта знову на ґуральню до гарячих котлів, у той чад, що задурманює мозок і висушує кров* (Р. Іваничук); *Якесь сталося чудо, але те чудо сп'янило його, задурманило чарами розум* (М. Старицький); *Всіх він задурманить своїми облудними речами* (О. Гончар).

ЗАДУРНИ́Й, а́, е́. Надто дурний. *Себе корив Славко й сердився на себе. Перевертався на всі боки, мучився і вкінці додумався до такого: "Моя голова на це задурна"* (Л. Мартович); — *Нас тільки тоді кличуть, як голову під кулі та під шаблі треба наставляти, — завважує Танський, — але до військової ради, то ми задурні* (Б. Лепкий).

ЗАДУ́РНО, *присл., розм.* 1. Безплатно, даром. [Неофіт-раб:] *А я й забув, що можу взяти мила у брата-крамаря зовсім задурно* (Леся Українка); — *Я задурно не схочу... я заплачу вам* (Л. Яновська).

2. Не даючи користі, марно. *Прихилився* [Прохор] *до стіни, закрив обличчя й застогнав: — Мишку, хлопче мій!.. Механіку... Як же ти не вберігся?.. Ти ж пропав задурно...* (І. Микитенко).

ЗАДУ́РЮВАННЯ, я, *с., розм.* Дія за знач. **заду́рювати.** *Одним із прийомів задурювання мізків електорату є концентрування уваги на окремих, потенційно негативних моментах з метою відвертання уваги від позитивних* (з газ.).

ЗАДУ́РЮВАТИ, юю, юєш, *недок.,* **ЗАДУРИ́ТИ,** урю́, у́риш, *док., кого, розм.* Дурити, морочити кого-небудь, заплутуючи. — *Хто? Ти? — Лев заревів* [на Мишу], — *така погана? Мене, такого пана, Сюди задурювать прийшла?..* (Л. Глібов); [Жураківський:] *Отой його дядько-орендатор хотів прямо заганять, задурить хлопця, щоб легше зробить з його* [нього] *довічного собі батрака* (С. Васильченко); *Панна .. почала з того, що заслі́пила, затуркала, задурила, причарувала мою дружину* (Л. Яновська).

◊ (1) **Заду́рювати / задури́ти го́лову** *кому* — позбавляти кого-небудь здатності розсудливо, тверезо мислити, сприймати дійсність. — *Ви, Степане Семеновичу, багатьом дівчатам отак задурювали голови?* (М. Стельмах); *На кордоні ніхто на цей альбомчик не звернув уваги, а я намагалася .. чиновникам задурити голову розмовами* (О. Іваненко); *Справді бісівське зілля. Обманює чи, може, так задурила йому голову, що й не помітив тоді?* (П. Загребельний).

ЗАДУ́ТИ[1] *див.* **задува́ти[1].**

ЗАДУ́ТИ[2] *див.* **задува́ти[2].**

ЗАДУ́ТИЙ[1], а, е. Дієпр. пас. до **заду́ти**[1] 3, 4. *Доля милувала її* [жінку]. *Трапився місточок, задутий снігом, вона і сховалася...* (Б. Харчук); *Згас* [Годієра], *як задута свічка* (І. Франко).

ЗАДУ́ТИЙ[2], а, е, *техн.* Дієпр. пас. до **заду́ти[2]**. *24 січня 1872 року була задута перша доменна піч* (з наук. літ.); // **заду́то,** *безос. пред. На металургійному комбінаті після капітального ремонту задуто доменну піч* (з газ.).

ЗАДУ́ТИЙ[3], а, е, *діал.* Набряклий. *Жук бликнув — і схопивсь. Голова його була закустрана; очі задуті; лице заспане* (Панас Мирний).

ЗАДУ́ХА, и, *ж.* 1. Гаряче повітря, сповнене випарів. [Ніна:] *Хто вас просив зачиняти двері! Надворі задуха, спека, а він зачиняє...* (І. Кочерга); *Хоча тільки травень недавно почався, надворі удень була така спека, а вночі задуха, наче перед жнивами* (І. Муратов); *Ще над Дніпром клубочиться задуха, і пахне степом сизий деревій* (Л. Костенко); // Важке, сперте, бідне на кисень повітря, що утруднює дихання. *Робітники ще довго шуміли. У хаті ставала щораз більша задуха від людських тіл, диму й одягу* (Н. Кобринська); *Від браку повітря, від задухи, від нервового тремтіння у людей тік піт патьоками по обличчях, по шиях, по спинах* (І. Багряний); *Від задухи в хаті Антонові стало важко дихати* (С. Чорнобривець).

2. *розм., чого.* Неприємний задушливий запах. *Відхилив* [Дорош] *двері. Задуха коров'ячого стійла війнула йому в лице* (Григорій Тютюнник); — *Однаково з діжки вода задухою тхне! — мовить хазяїн, віддаючи рушника Запорожцю* (Г. Колісник); *Усе це разом із землею диміло й наповнювало повітря гидким смородом, від якого лускала голова, а в горлі починало дерти й шкребти. Неймовірна задуха оточила нас звідусюди* (Ю. Винничук).

3. *перен.* Тяжкі, нестерпні обставини, умови життя. *Сковороді в задусі режиму тодішньої царської Росії нічого іншого не залишалось, як тільки говорити символами, порівняннями та фігурами* (П. Тичина).

4. Те саме, що **а́стма.** *Я трохи покуштував газу. Мене ще й досі бере задуха й часом закінчується страшенними вибухами* [кашлю] (П. Колесник); *Засапалася баба Хима, а в грудях деркотить і грає, як на органах, бо баба трохи дихавична — еге ж: задуху має* (І. Керницький); *Далі він подумати нічого не зміг, бо знов налетіла болюча задуха, і його почали бити корчі, пливло в очах червоне марево* (Ю. Логвин).

ЗАДУХМЯНІ́ТИ, іє, *док.* Почати духмяніти. *Троянда заслабка зросла між бур'янів, І перший ураган уже нагнув додолу Її маленьку квітку ясночолу, Той пуп'янок, що ледь задухмянів* (Л. Забашта); // *безос.* — *А он і димком потягло. Пахощі! Помилуй Бог, юшкою задухмяніло...* (Б. Левін).

ЗАДУ́ХУВАТИЙ, а, е, *рідко.* 1. Трохи задушливий. *Юрко умить підскочив, заляскав, защебетав і перший вибіг з важкої задухуватої приймальні* (М. Івченко).

2. Уражений задухою, який свідчить про задуху (у 4 знач.). *Затаївши дихання, Тося прислухалась. Тепер крик ще розпачливіше вихопився, забився і завмер глухим і задухуватим стогоном* (М. Івченко).

ЗАДУШЕ́ВНИЙ, а, е. Пройнятий щирістю, сердечною теплотою, відвертістю. *Чулися задушевні розмови, пісні* (Г. Хоткевич); *Задушевна хвилююча мелодія тривожить душу матері* (А. Шиян); *Узяв кобзу до рук, перебіг пальцями по струнах. Мелодійний передзвін тужно полинув попід стелею, а потім до нього долучився такий соковитий задушевний голос, що зразу всіх узяв за серце* (В. Малик); // Приязний, чуйний, добрий (про людину). *Задушевна, найближча з дитинства подруга, невже оце вона могла тепер стріляти по ній, по Вутаньці, десь з отієї темряви?* (О. Гончар); // Особистий, інтимний. *Є такі люди, .. що для них сповняються іноді найтайніші задушевні бажання* (Л. Мартович); *Всі нараз раді були говорити, жалуватися, виявляти своє задушевне бажання* (Б. Лепкий).

ЗАДУШЕ́ВНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість і якість за знач. **задуше́вний.** *Ця сувора людина підкупила своєю задушевністю і твердістю* (А. Хижняк); *Це був момент тої глибокої задушевності, яка так часто з'являється біля солдатського вогнища між людьми, що пройшли вкупі довгу, важку путь і зріднилися в боях* (О. Гончар); *У романах і повістях Марка Вовчка багато світла і задушевності, віри в торжество передового над відсталим* (з наук. літ.); * Образно. *Ріка спокійно відходила вдаль, і була в ній тиха задушевність і сторожка жура* (М. Хвильовий).

ЗАДУШЕ́ВНО. Присл. до **задуше́вний.** *Свирид Яковлевич, прощаючись, затримав у своїй руці Дмитрову руку і задушевно сказав: — А Марта — дівчина хороша. Коли полюбилась — одружись* (М. Стельмах); *Співав дід Прокіп тихенько, але задушевно, пісня лилася вільно й розлого з глибини його грудей, немов то витікала чиста вода з джерельця, лоскотала душу* (І. Кирій); *Говорили довгенько. Задушевно і щиро* (Ю. Хорунжий).

ЗАДУ́ШЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **задуши́ти** 1, 3. *Ранком товариша Кригу знайшли на дворі задушеного за горло* (Ю. Яновський); * Образно. *Допитлива людська думка .. була задушена, витравлена* (І. Волошин); // **заду́шено,** *безос. пред. Його* [есесівця] *задушено в кілька рук, сліди від яких запеклися кров'ю на його довгій горлянці...* (Іван Ле); // *у знач. ім.* **заду́шений,** ного, *ч.;* **заду́шена,** ної, *ж.* Людина, яку задушили. *Юрба вже розійшлася, було багато задушених...* (О. Бердник); *Сам султан, Ібрагім, візири, вельможі пересвідчуються в його смерті, проходячи повз задушеного і пильно придивляючись до нього* (П. Загребельний).

ЗАДУ́ШЕННЯ, я, *с.* Дія і стан за знач. **задуши́ти** 1. *Дівчина уперлась йому руками в плечі, силуючись відштовхнути, але мусила їх відкинути, застогнавши з болю й задушення* (В. Підмогильний); *Кашалот тримав у пащі добрий метр тіла восьминога. Напружуючись і збільшуючи тиск, восьминіг працював на власне задушення, тому що отвір, крізь який вода омивала його зябра, знаходився в пащі кашалота* (з наук.-попул. літ.); *При асфіксії (задушенні) внаслідок закриття верхніх дихальних шляхів треба провести хірургічну операцію* (з навч. літ.).

ЗАДУШИ́ТИ *див.* **заду́шувати.**

ЗАДУШИ́ТИСЯ *див.* **заду́шуватися.**

ЗАДУ́ШЛИВИЙ, а, е. 1. З жарким, перегрітим повітрям, насиченим випарами; душний. *День був задушливий .. Південне сонце, червоне та палюче, як розпечена сталь, гарячими бризками поливало греблю* (Г. Коцюба); *У вікна заглядали задушливі світанки, що не приносили ні роси, ні прохолоди* (М. Руденко); *Стояла задушлива серпнева погода, і Мартин вирішив не вертати додому, а заночувати на лузі* (Ю. Винничук); // З важким, спертим, бідним на кисень повітрям. *Кинеться він, схопиться, а перед їм* [ним] *холодний мур тісний, а круг його* [нього] *ніч темна, ворожа... смородом задушливої тюрми гнітить...* (Б. Грінченко); *Курбала проминув коні і увійшов до задушливої кузні* (Олесь Досвітній).

2. Який не дає дихати, перешкоджає диханню, душить. *Євгешка не міг говорити. Задушлива хвиля здавила горло* (О. Донченко); *Закашлявся* [дід] *довгим, задушливим кашлем, вхопившись руками за запалі груди й зігнувшись од болю* (С. Черкасенко); *Суховій в'ялив городину й котив хмари задушливого пилу* (Ю. Яновський); // Який неприємно діє на органи дихання, отруює їх. *Сивий полин .. п'янив повітря гіркими пахощами, густими й задушливими* (М. Коцюбинський); *Задзенькали тарелі, мене накрило стовпом задушливої кіптяви* (Р. Андріяшик).

3. *перен.* Який давить, пригнічує (про нестерпні умови життя). *— Дружина, діти — це стає задушливим для вас, як повітря в кімнаті, яким ви дихали без провітрення* (В. Підмогильний); *Іван Франко, вирісши в задушливій "галицькій" атмосфері, усе своє життя свідомо прагнув якомога наблизити свою мову до загальноукраїнської літературної мови* (М. Рильський); *Такі люди у ті задушливі і тяжкі часи були своєрідними віддушинами, ковтком свіжого повітря, з якими, не боячись і не остерігаючись, можна було говорити про що завгодно* (В. Чемерис); *Руставелі жив в епоху глибокого і особливо задушливого середньовіччя* (з наук.-попул. літ.).

4. Який буває у хворого на задуху (у 4 знач.); здавлений, глухий. *Задушливі спазми котились йому з шлунка під горло, він харчав* (В. Підмогильний); *Плечі його починають нервово здригатись, лице вкривається червоними плямами, і я чую тихий задушливий, як кашель сухотника, сміх...* (П. Колесник); *Даруся пам'ятає, як вони колись з мамою щодня ходили вранішнім і підвечірковим берегом ріки в надії позбутися задушливого кашлю, що не давав дитині жити* (М. Матіос).

ЗАДУ́ШЛИВІСТЬ, вості, *ж.* Властивість і стан за знач. **заду́шливий.** *Був у Стамбулі єдиний з візирів його величності падишаха, тож мав подбати про належну зустріч переможного війська, від чисельності якого в повітрі з'являється задушливість, землю охоплює страх землетрусу, а небо — небезпека плачливого зойку* (П. Загребельний); *Хоча цей будинок доволі модерний і просторий, у ньому відчувається замкнутість і задушливість* (з газ.).

ЗАДУ́ШЛИВО. 1. Присл. до **заду́шливий.** *В лампі догорів гас. Никанориха підкручує гніт, і він задушливо чадить* (І. Микитенко); *Він сам уже не міг злізти з коня й, закашлявшись дрібно, задушливо, припав грудьми до пелехатої гриви* [коня] (В. Земляк); *Старий сільський коваль Мефодій геть упав на силі, .. задушливо кашляв* (А. Михайленко).

2. *у знач. пред., де.* Про наявність задухи (у 1 знач.), спеки де-небудь. *Максим був у задній машині. Було задушливо, й вартові відкинули трохи запону халабуди* (І. Багряний); *Оксен .. спустився у глибоку яругу, порослу чагарем і дикими грушками. В ярузі було сиро й задушливо* (Григорій Тютюнник); *Надворі було жарко й задушливо* (О. Авраменко).

3. *у знач. пред., кому.* Про відчуття ким-небудь задухи (у 1–3 знач.). *Вночі він не знаходив собі місця. Безгоміння в госпіталі, лише де-не-де стогін прорветься, а йому якось задушливо, — хочеться кричати* (О. Гончар).

ЗАДУ́ШНИЙ, а, е. Те саме, що **заду́шливий** 1, 2. *Ніч стала така задушна: напевно, дощ буде* (Є. Кротевич); *Коли вони втрьох виходили з задушної майстерні на вільне повітря, сова на шафі скрикнула й змахнула крилами* (О. Ільченко); *Літній парк, задушний запах м'яти* (Я. Шпорта).

ЗАДУ́ШНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість і стан за знач. **заду́шний.** *Відчувалася задушність кімнати, у якій не було жодного віконця* (із журн.).

ЗАДУ́ШНО. 1. Присл. до **заду́шний.** *Задушно пахнуть кущі жасмину у ботанічному саду* (із журн.).

2. *у знач. пред., де.* Про наявність задухи (у 1 знач.), спеки де-небудь. *Було тепло, та не задушно; повітря чисте та свіже: дихалось легко та вільно* (Панас Мирний); *Навіть не знати було, чи то хмари клубочились на небі, чи то клубочилася там сама чорнота ночі. І серед тієї чорноти було задушно й тихо, немов під перевернутою діжкою...* (І. Багряний); *— Ходімо десь побродимо... — Авжеж, авжеж, — заметушився Іван Максимович. — У мене тут задушно трохи...* (Василь Шевчук); *У світлиці було гамірно, задушно й півтемно, горіла тільки свіча біля них та смоляна скіпка над протилежним краєм столу* (І. Білик).

3. *у знач. пред., кому.* Про відчуття ким-небудь задухи (у 1 знач.), спеки. *Він сіпнув комір жупана, ніби стало йому задушно* (З. Тулуб); *І від тепла надворі, й від вогню, що палив його тіло, було Василеві парко й задушно* (Валерій Шевчук).

ЗАДУ́ШУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАДУШИ́ТИ,** душу́, ду́шиш, *док., кого, що, чим і без дод.* 1. Заподіювати кому-небудь смерть, здавлюючи горло, насильно припиняючи дихання; душити. *Якби то далися орлинії крила. За синім би морем милого знайшла; Живого б любила, другу б задушила, А до неживого у яму б лягла* (Т. Шевченко); *Побачивши, як гітлерівський офіцер застрелив нашого лейтенанта, Діденко наскочив на фашиста, схопив голіруч за шию і задушив* (Ю. Яновський); * Образно. *Видно, в неї щось боліло, і вічно вона постогнувала, примовляючи: "І за що я отак мучуся? Де та смерть ходить? Чом вона мене не задушить?"* (Григорій Тютюнник); *Ми дуже часто од душі, Од серця мовим... А слово ж може задушить* (В. Стус); // Налягати, натискувати на кого-, що-небудь або стискувати з усіх боків. * Образно. *Чорні хмари низько нависли над землею і ось-ось затиснуть, задушать рожеву смужку вечірньої зорі* (А. Хорунжий).

2. Негативно діяти на органи дихання, викликати задуху (у 4 знач.). *Спеціально для них* [поранених] *тримає* [Оленчук] *під сидінням у запасі кілька кавунців, щоб, коли вже зовсім спека задушує, промочить бідолахам спраглі попечені губи* (О. Гончар); *— Я вже не перебуду цеї* [цієї] *осені. Як спаде осіння мряка, то задушить мене* (Л. Мартович).

3. *перен.* Доводити до знемоги, смерті, загину; знищувати. [Е п и с к о п:] *Що вступило в нього?* [Н а р т а л:] *Що? Жовч! Бо ви їй не давали волі помалу вишуміти, от вона тепер мене готова задушити* (Леся Українка); *— Батько загинув на фронті, маму задушила фашистська каторга*

(Ю. Яновський); — *Не дамо себе задушити ні зовнішньою блокадою, ні голодом* (О. Гончар); *Україно моя, казкова земле, пісенна мати наша! Не здолала тебе кормига шляхетська, не задушила каторга оттоманська, не стоптала твого рясту в'язниця царська, не переїхали орди ногайські* (О. Бердник).

4. *перен.* Насильно припиняти розвиток, діяльність, існування чого-небудь. *Минуле задушить майбутнє, якщо не дати йому належної оцінки* (із журн.); // Не давати можливості виявлятися; затамовувати, затримувати (почуття, думки, слова і т. ін.). *В неї десь узялася сила, й вона задушила в собі ту думку* (І. Нечуй-Левицький); *Сльози задушили її дальші слова, але вона силою перемогла їх* (Ірина Вільде); *Він має, мусить їхати у рідний край, бо тут журба задушить, попри повагу й славу, що збільшується із кожним днем!..* (Василь Шевчук).

◊ (1) **Задуши́ти [в пу́зі] комара́,** *жарт.* — угамувати голод, трохи поїсти. *Хлопець поспішив на хвильку додому, щоб задушити в пузі комара й заспокоїти неню, коли та й досі не спить, дожидаючи сина* (О. Ільченко).

ЗАДУ́ШУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.*, **ЗАДУШИ́ТИСЯ,** ушу́ся, у́шишся, *док.* 1. Заподіювати собі смерть, здавлюючи горло, насильно припиняючи дихання. *У голову лізла згадка про будівничого.., який сидів разом із ним, Максимом, в одній камері — в тій же таки, ним самим збудованій тюрмі — і рвав на собі волосся, кажучи, що коли б знав, то перед проектуванням узяв би й задушився мотузкою* (І. Багряний).

2. Задихатися від нестачі повітря, отруюватися димом, задушливим газом і т. ін. *Він потребував свіжого повітря, широкого простору, щоб не задушитися* (І. Франко); *Курити треба покинути, а то й задушитись можна* (А. Головко); — *Вони хотіли тільки, аби ви з печери .. е-е... виповзли. Але переборщили трохи — не второпали, що так же ви задушитися могли... На щастя, я спохопився вчасно та звелів розкидати багаття* (Ю. Винничук); * Образно. *Скільки людських сподівань та мрій задушилося б димом у цьому сараї, привалилося б палаючою важкою стелею!..* (О. Гончар); // Втрачати можливість вільно дихати від внутрішніх причин (кашлю, плачу, сміху і т. ін.); душитися. * Образно. *Не пиши. Не відповідай. Проклинаю. Цілую. Мовчки. Задушився чеканням — мовчки* (В. Стус).

3. *тільки недок.* Пас. до **заду́шувати.** *І, може, не одно прокляття задушилося страхом, не вирвавшися з уст* (Г. Хоткевич); * Образно. *Здушене каменем життя вибухає з силою ще більшою. Так замок, складений з брил дикого каміння, мертво-неприступний, тяжкий, як ночі, однаково заростає зелом, задавлюється, задушується зеленим тінявим світом, непереможним і всесильним* (П. Загребельний).

ЗАДЬО́РА, и, *ч. і ж., розм., рідко.* Те саме, що **задира́ка.** [Р о м а н:] *Кажуть, що ваші парубки задьори?* [Х в е д о с к а:] *А вам що до них?* (М. Кропивницький); *Люде* [люди] *пили й пили .. — і несміливий робився сміливим, сумний — веселим, а веселий сумним, тихий же — балакливим та задьорою* (Грицько Григоренко); *Довкола пирснули сміхом. Це ще більше підрочило задьору. Він тигром ощирився на Сашка* (С. Добровольський).

ЗАДЬО́РИСТИЙ, а, е, *розм.* Завзятий, запальний. *Студентське плем'я — молоде, задьористе, гаряче — штурмує фортеці знань* (Ю. Яновський); *Були* [у вітальні] *ще дві, не в міру набілені поміщиці з Чорної Долини та задьориста Софіїна приятелька* (О. Гончар); *Задьористий вдачею, першим кидався* [Міюський] *на чужі кулаки, туди, де пила мед весела відвага* (Ю. Мушкетик); // Який виражає завзяття, запал. *Дивиться Христя на веселе циганкувате обличчя Юрка, на його задьористі, повні іскристого сміху очі й мимоволі починає посміхатися* (М. Стельмах); // Сповнений завзяття, запалу; веселий. *Чути задьористий дівочий сміх* (Яків Баш); *Полилась задьориста мелодія польки, замигтіли тіні танцюристів* (Ю. Шовкопляс); *Музика заграла, бубон розсипав, покотив по галявині задьористий дріб* (Б. Левін); // *рідко.* Який подразнює; гострий (про запах). *Йшов задьористий дух від гарячих пиріжків, смаженої риби, густого борщу й розпареної пшінки* (І. Микитенко).

ЗАДЬО́РИСТІСТЬ, тості, *ж., розм.* Властивість за знач. **задьо́ристий.** *У цьому студентові відчувалась якась задерикуватість, задьористість, поєднана з елегійністю* (із журн.).

ЗАДЬО́РИСТО, *розм.* Присл. до **задьо́ристий.** *Хлопець був худий, виснажений, але тримався незалежно. Брудна куделя золотавого волосся стирчала на його голові задьористо* (І. Микитенко); *Весело й задьористо почав вибивати дріб барабан* (О. Донченко); *Юнак задьористо засміявся і відійшов набік* (М. Чабанівський).

ЗАЕКРАНО́ВАНИЙ, а, е, *спец.* Дієпр. пас. до **заекранува́ти.** *Щоб усунути вплив стороннього випромінювання, і апаратура в лабораторії радіофізики, і її стіни, стеля та підлога були заекрановані металом* (М. Дашкієв); // **заекрано́вано,** *безос. пред. Три метри суцільного залізобетону! Здавалося б, заекрановано надійно* (М. Дашкієв).

ЗАЕКРАНУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *що, спец.* Док. до **екранува́ти.** *Військовим не без додаткових зусиль вдалося заекранувати більшу частину захисної споруди* (із журн.); *Якщо офісне приміщення розташоване поруч зі щитовою кімнатою, її необхідно надійно заекранувати* (з газ.).

ЗАЄ́ДНО, *присл., діал.* 1. Гуртом; разом. — *Що ж, — каже, — або живі будем, або заєдно загинем* (Сл. Б. Грінченка); *Людський похід вже був недалеко. Вже й чути було гутірку. Люди перебалакувалися, всі гомоніли заєдно* (Ю. Смолич).

2. Постійно; завжди. — *А при виборах голосуй заєдно на* [за] *нашого мужицького кандидата. Не зрадь громади* (Л. Мартович); *Через Краків переїжджають заєдно наші емігранти* (В. Стефаник); — *Недобре, хлопче, з тобою!* — *заговорив старий Воробець до Якима.* — *Десь у людей по осьмеро* [восьмеро] *дітей, їсти не мають що, а .. отець-мати мають з них потіху, а я з тебе що? Гризоту заєдно та й гризоту...* (С. Ковалів).

ЗА́ЄЦЬ, за́йця, *ч.* 1. Невеликий полохливий ссавець родини заячих, з куцим хвостом, довгими задніми ногами і довгими вухами. *Полохливий заєць і пенька боїться* (прислів'я); *На дорогу вибіг охлялий за зиму заєць, стрибнув раз, вдруге, зупинився навпроти Романа, нашорошив вуха, повернув голову вбік, і тільки тоді помітив людину, і аж залопотів у кущах* (М. Стельмах); * У порівн. *Василь .. мерщій, як заєць той, вискочив з-за бур'яну і побіг до хати* (Панас Мирний); *Андрієві треба щось одповісти, та язик, полохливий, як заєць, тіка кудись в горло* (М. Коцюбинський); // *розм.* Заяче хутро. *Нам зимно, .. ми все-таки попідносили коміри з кроликів та зайців* (Б. Лепкий); // *розм.* Заяче м'ясо. — *Коли заєць смачніший?* — *Тоді,* — *відповість мисливець,* — *коли добре за ним полюю* (із журн.).

2. *розм.* Безквитковий пасажир або глядач у театрі, кінотеатрі і т. ін. *Люся потайки зітхає:* — *Хоч два рази перевір,* —

не зустрінеться тут "заєць" — безбілетний пасажир! (Н. Забіла); *Рашель — типовий зразок "космічного зайця" .. Вона видобула всі необхідні коди доступу і перед відльотом пробралася на корабель* (О. Авраменко, В. Авраменко); // Про людину, яка користується чим-небудь, не маючи на це законних прав. *Від суворого коменданта найбільше страждали гуртожитські "зайці", які іноді залишалися ночувати у своїх друзів* (із журн.); // *у знач. присл.* **за́йцем, за́йцями.** Не маючи квитка. *Їхав "зайцем", ховаючись від залізничних доглядачів, що ловили з суворою ретельністю* (В. Барка); *Богдан теж добрався додому "зайцем", тільки на вантажній машині, що везла вугілля* (М. Стельмах); *— Я не "зайцем", у мене є квиток! — спробував вивільнитися Ґудзій, дивуючися з надмірної ретельності таборових розпорядників* (Е. Андієвська); *Вперше в житті ми їхали "зайцями" мимоволі* (В. Нестайко).

3. *розм., рідко.* Те саме, що **за́йчик** 2. *Весною, прокинувшись вранці, коли .. сонце напускало повну кімнату світляних зайців, хлоп'ята радісно гули один одному через вулицю, даючи знати, що я, мовляв, уже встав* (О. Гончар); *Тримав* [професор-мольфар] *у руках люстерко і пускав сонячних зайців до потічка, де купались молоді гуцулки* (В. Кожелянко).

△ **(1) Бі́лий за́єць** — те саме, що **за́єць-біля́к.** *У літньому вбранні заєць білий дуже схожий на зайця-русака, але від останнього відрізняється білими короткими задніми лапками та вухами* (з наук.-попул. літ.); *Узимку білий заєць для відпочинку влаштовує схованки у снігу* (з наук.-попул. літ.); **(2) Земляни́й за́єць** — те саме, що **тушка́нчик.** *До групи, що під загрозою зникнення, віднесено зайця-біляка та великого земляного зайця — тушканчика* (з наук. літ.); **(3) Морськи́й за́єць** — те саме, що **лахта́к.** *Морські зайці харчуються придонними молюсками, крабами, креветками, рідше — рибою* (з наук.-попул. літ.); **(4) Сі́рий за́єць** — те саме, що **за́єць-руса́к.** *Заєць сірий надає перевагу місцевості, де сільськогосподарські угіддя займають 50 % і більше, а також місцям з таким мікрорельєфом, де товщина снігу не перевищує 30 см* (з наук.-попул. літ.); *Сірий заєць плаває і здатен лазити по нахилених деревах* (з наук.-попул. літ.).

◊ **Ганя́ти (ганя́тися, бі́гти, полюва́ти** *і т. ін.)* **за двома́ зайця́ми** *див.* **ганя́ти; Дале́ко [, як] ку́цому до за́йця** *див.* **дале́ко; Си́пати зайця́м со́лі на хвіст** *див.* **си́пати; Убива́ти / уби́ти (уколо́шкати, уполюва́ти) [аж] двох зайці́в (два за́йці)** *див.* **убива́ти[1]; Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **за́йцеві бу́бон** *див.* **бу́бон; Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **ку́цому до за́йця** *див.* **ку́ций; (5) Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **соло́ного за́йця,** *зі сл.* г а н я т и, г о н и т и — без перепочинку, увесь час, без потреби. — *Клопітна тільки служба. Інколи і на місці не посидиш, ганяють тебе, як солоного зайця* (Панас Мирний); *Коли ворог боїться — він ще не переможець. Бо не сьогодні-завтра прийдуть до нього і скажуть, кому до небесної канцелярії, а кому в земельний комітет... Ну, і лісовиків уже ганяли, як солоних зайців* (В. Шкляр).

ЗА́ЄЦЬ-БІЛЯ́К, за́йця-~а́, *ч.* Вид зайців, які в зимовий період змінюють сірий колір хутра на білий. *У середньоазіатських зайців довгі ноги і вуха, у європейських зайців-русаків вони значно коротші, а ще коротші кінцівки і вуха у зайців-біляків* (з навч. літ.); *У лісах лівобережжя Дніпра з північних тварин зустрічається, наприклад, заєць-біляк* (із журн.).

ЗА́ЄЦЬ-РУСА́К, за́йця-~а́, *ч.* Вид зайців, які в зимовий період не змінюють кольору хутра. *З лісової гущавини на галявину зненацька вибіг заєць-русак. Великий, сильний, він став на задні лапи і озирнувся довкола* (В. Хрущак); *Найдрібніші зайці-русаки поширені на півдні рівнинної частини Піренейського півострова* (із журн.).

ЗАЖАДА́ТИ, а́ю, а́єш. 1. *чого і з інфін.* Док. до **жада́ти** 1; висловити бажання, захотіти, побажати чого-небудь. *Я сиджу, оглядаюся довкола і тремчу, мов злодій над краденим добром, боячись, що ось-ось надійде хтось і зажадає від мене олівця* (І. Франко); *Стиснувши кулаки й щелепи, він аж затремтів від припливу волі. Він зажадав подвигу, захотів побрататися з перемогою* (О. Довженко); *Марія Василівна із карети не вийшла, дозволила лише погодувати коней і зажадала негайно їхати далі* (Б. Левін).

2. Док. до **жада́ти** 3; поставити вимогу, примусити, настійно запропонувати, наказати щось зробити. *Виставивши дозорця, бійці всією купою розташувалися в тіні під коморами і, зголоднілі, змучені, зажадали від хазяїна, щоб виніс чого-небудь підкріпитися* (О. Гончар); *Коли вже всі знахарки прирекли хлопчину на смерть, зайшов до бея Стратон і сказав, що вилікує хворого, але в заплату зажадав волі* (Р. Іваничук); // Офіційно запропонувати зробити що-небудь. *Він показав повноваження міністерства науки і зажадав, щоб його ознайомили з точним напрямом досліджень і документацією лабораторії* (В. Владко); *Він зажадав якнайдетальнішого звіту про хід досліджень, пильно вислухав, висловив кілька зауважень* (М. Дашкієв).

ЗАЖАДА́ТИСЯ, а́ється, *безос.* Док. до **жада́тися.** *Ксані зажадалося свіжого повітря* (О. Десняк); *Нагородою за це Бонапартові була імператорська корона Франції. Зажадалося, бачиш, підкорити собі всю Європу* (О. Шугай).

ЗАЖА́ЛЕННЯ[1], я, *с.* Дія за знач. **зажали́ти.** *На практиці у бджільництві застосовують різні прийоми та інвентар, які зводять до мінімуму травмування чи зажалення маток при підсаджуванні* (з навч. літ.).

ЗАЖА́ЛЕННЯ[2], я, *с., діал.* Скарга, нарікання. *Управитель не відповів також на моє зажалення: не заборонив .. бити дітей в їх класах* (Уляна Кравченко).

ЗАЖАЛИ́ТИ, жалю́, жа́лиш, *док., кого, що.* Жалячи, довести до тяжкого стану або загибелі. — *Бджоли дуже пильні. На смерть зажалять ворога* (О. Донченко).

ЗАЖАЛІ́ТИ, і́ю, і́єш, *діал.* 1. *кого, що.* Док. до **жалі́ти** 1. — *І, вже, дочко! — одказує Мотря, — не зажалієш батька в наймах, так і мене... Коли замолоду ніхто не жалував, то на старість — і того більше* (Панас Мирний).

2. Док. до **жалі́ти** 2; відчути жаль з приводу чого-небудь. *Гетьман поглянув на купу рваного паперу, підійшов до нього і зажалів, що так необачно погарячився* (Іван Ле).

3. *що, чого.* Док. до **жалі́ти** 3; пошкодувати віддати щось кому-небудь, за що-небудь. *Коли Низ бажає того, наш старший за правду голови своєї не зажаліє* (Іван Ле); — *Та коли вже з горами не вийшло, .. коли вже Бог для нас, Мефодію, гір кам'яних зажалів, то треба іншого якогось захисту шукати* (О. Гончар).

ЗАЖАЛІ́ТИСЯ, і́юся, і́єшся, *діал.* Док. до **жалі́тися** 2; поскаржитися. — *Не зажаліємось на тебе: ти й правдивий, ти й роботящий* (А. Тесленко).

ЗАЖА́РИТИ *див.* **зажа́рювати.**

ЗАЖА́РИТИСЯ *див.* **зажа́рюватися.**

ЗАЖАРІ́ТИ, ри́ть *і* і́є, *док.* Почати жаріти; зажевріти. *Кіндрат .. одвернувся од вітру, черкнув сірником, полум'я*

освітило на мить його червону, круглу подобу, і цигарка зажаріла... (У. Самчук); *Старий кивнув головою, водночас припалюючи цигарку. Втягнув дим (кінчик дешевого курива зажарів), махнув рукою, гасячи полум'я сірника, викинув того геть* (Любко Дереш); *Зажаріли голівки горицвіту, загула бджола* (С. Васильченко).

ЗАЖАРТУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *док., діал.* 1. Почати жартувати (у 1 знач.). *Зажартує* [Марина], *то дівки сміються* (Н. Кобринська).

2. *з кого.* Почати жартувати (у 4 знач.). — *Тепер я не дамся! Не дамся! Виведу вас у поле! Зажартую собі з вас іще гірше, ніж ви собі з мене жартували!* (І. Франко); *Вона подобала на вагітну. З цеї* [цієї] *причини отець Василич із Берберівки навіть зажартував із неї* (Л. Мартович); *Доля зажартувала собі з них, — звела, щоб знов розкинути в два боки* (Б. Лепкий).

ЗАЖА́РЮВАНИЙ, а, е, *розм.* Дієпр. пас. до **зажа́рювати.** *Всі одразу звернули увагу на великого коропа, зажарюваного на пательні* (із журн.).

ЗАЖА́РЮВАННЯ, я, *с., розм.* Дія за знач. **зажа́рювати.** *Зажарювання цибулі для справжнього українського борщу не обов'язкове* (з газ.).

ЗАЖА́РЮВАТИ, юю, юєш, *недок.,* **ЗАЖА́РИТИ,** рю, риш, *док., кого, що, розм.* Те саме, що **жа́рити** 1; засмажувати (у 1 знач.). *Зловимо ще якогось підсвинка і зажаримо в палатці* (Любко Дереш).

ЗАЖА́РЮВАТИСЯ, юється, *недок.,* **ЗАЖА́РИТИСЯ,** иться, *док., розм.* 1. Те саме, що **жа́ритися** 1; засмажуватися (у 1 знач.). *Цього разу нафарширована яблуками качка зажарилася напрочуд швидко* (із журн.).

2. *тільки недок.* Пас. до **зажа́рювати.** *Кілька виловлених окунців уже зажарювалися під веселі крики дітвори* (із журн.).

ЗАЖА́ТИ[1] *див.* **зажина́ти.**

ЗАЖА́ТИ[2], жму́, жме́ш, *кого, що, розм., рідко.* Док. до **жа́ти**[2] 1; затиснути. — *Зажали твого батенька* (Панас Мирний); *Уже зажав старий грудьми голову сина, підім'яв її під себе — напирала стара степова сила на молоду* (Григорій Тютюнник).

ЗАЖА́ТИЙ[1], а, е. Дієпр. пас. до **зажа́ти**[1]. *Йде* [Аниця] *та розповідає за пшеницю, "що буде нашої, — каже, — піввоза, а зажатої пів: якось, — каже, — перезимуєм .."* (Л. Мартович).

ЗАЖА́ТИЙ[2], а, е, *розм., рідко.* Дієпр. пас. до **зажа́ти**[2]. *Унаслідок дорожньої аварії пасажири були зажаті елементами конструкції автомобіля* (з газ.).

ЗАЖА́ХАНИЙ, а, е, *розм.* 1. Дієпр. пас. до **зажаха́ти.** *Хлопчаки повернулися дуже швидко, зажахані розповідями лісника* (із журн.).

2. *у знач. прикм.* Який виражає жах. *І, жахом схоплений, мерщій — бігом до себе, Шукаєш руки, серце .. ти не мрець! Навколо тебе дні твої під небом — Все запала! Й твоя свята мета Тобі засяє знов в зажахане обличчя* (М. Вінграновський).

ЗАЖАХА́ТИ, а́ю, а́єш, *кого, розм.* Док. до **жаха́ти**[1]. [Секретар *(читає):*] *Життя зажахало мене і покололо гострими списами так, що я почав гнити...* (М. Куліш); *Деякі сучасні фільми для дітей швидше зажахали малечу, аніж викликали цікавість до себе* (з газ.).

ЗАЖАХА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *док., розм.* Почати жахатися (у 1 знач.). *Зажахались яничари. Хто був живий — пустивсь навтіч* (П. Воронько); *Закряче ворон, степом летючи, Заклекочуть кречети сизі, Зажахаються орли хижі* (Р. Іваничук).

ЗАЖАХТІ́ТИ, ти́ть, *док., розм.* Почати жахтіти. *Тоді розгорнеться і зажахтить, як жар, Олжі страшилище і правди сила нова* (П. Куліш); *Зажахтіло небо зорями* (із журн.).

ЗАЖДА́ТИ *див.* **зажида́ти.**

ЗАЖДА́ТИСЯ, ду́ся, де́шся, *док., розм.* Стомитися, довго ждучи, очікуючи кого-, що-небудь; зачекатися. — *А ви заждалися? — Та-ак, — глибоко зітхнув Мирон, неначе прокидаючись, і важко заходив по хаті* (В. Винниченко); *Що й говорить, заждалися хорошого слова люди* (Іван Ле); — *Ти давно тут? — питав Тимко* [Орисю], *сідаючи поруч. — Заждалась уже...* (Григорій Тютюнник).

ЗАЖЕБОНІ́ТИ, ню́, ни́ш, *док., розм.* Почати жебоніти; залепетати. *Знову зажебонів Клим* (Я. Гримайло); *Ярина гойднула станом і зажебоніла самою довірою: — Ти, Богдане, кажуть, уже в інститут переходиш?* (М. Стельмах); — *Та ні! Все в порядку! Він справді сміється! — навперебій зажебоніли жіночі голоси* (Г. Тарасюк); *Рушили. Зажебонів, зачиргикав сніг під копитами* (І. Багряний); * Образно. *Ярина дивилася на свій рід: хтось зачепив плечем — і на покутті зажебоніло колосся* (Б. Харчук).

ЗАЖЕ́ВРІЛИЙ, а, е. Дієпр. акт. до **заже́вріти.** *Зажевріле сонце збиралось вклонитися гірським шпилям* (Іван Ле); *Висушений за пазухою пучок лишайнику швидко закурів, я роздмухав ледь зажеврілий вогник* (із журн.).

ЗАЖЕ́ВРІТИ, іє, *док.* 1. Почати жевріти (у 1 знач.). *Сидимо біля погаслого вогнища, перетрушуємо в долонях попіл, розтираємо витухлі геть вуглини: а що, як зажевріє раптом жар?* (В. Стус); *Пригаслий хмиз зажеврів, задимів* (Л. Костенко); * Образно. *Яскраві спалахи вечірньої зорі, здавалося, підпалили ліс, і він .. зажеврів велетенським вогнищем* (Я. Гримайло).

2. Почати жевріти (у 2 знач.). *Як впаде в Чорногорі Холодная роса, Як зажевріють зорі В глибоких небесах, Спішу, лечу до Ксені* (Д. Павличко); // *безос. А навколо тільки в'язкий морок і ніде не зажевріє, не блисне* (В. Дрозд); // *перен.* Засяяти, заблищати, виражаючи якісь почуття (про очі, посмішку і т. ін.). — *Дурна ти* [наймичка]! — *відказав Квасюк, знову підходячи до неї та заступаючи їй дорогу .. І його нахабні очі зажевріли, впиваючися в неї* (Б. Грінченко); *Гірка посмішка зажевріла на безкровних устах* (І. Багряний); *Якби ти пішла зі мною, я б обійняв духом весь світ, — прошепотів Ісідор, і в погаслих очах зажевріли іскри* (О. Бердник).

3. *перен.* Почати жевріти (у 3 знач.). *Небо на сході зажевріло* (М. Руденко); *Щось клацнуло, зажеврів великий екран, схожий на телевізійний* (О. Бердник); // Вирізнитися червоним кольором. *Ой, жаринами в саду Зажевріли вишні* (М. Нагнибіда).

4. *перен.* Почати жевріти (у 4 знач.). *Постріли з урвища зовсім припинились, і в грудях у Сахно зажевріла надія* (Ю. Смолич); *Як почуття стають словами? Іноді зажевріє якась думка — і одразу зникне, лише торкнуся ручки* (Г. Усач).

ЗАЖЕ́ВРІТИСЯ, іюся, ієшся, *док.* 1. *тільки 3 ос.* Почати жевріти; зажевріти. *Докинув* [суддя] *свіжих полін до печі. Тисячі червоних іскор зажеврілись і посипалися вгору* (Н. Кобринська); *Зажеврілось небо, і на сірих стінках панцерника замиготів рожевий полиск пожежі* (П. Панч); *З кожною хвилиною схід розростався високим вінком світання. Ось уже .. на верховинах гір зажеврілося голе каміння*

(О. Гончар); * Образно. *Ані шелесне лист, Ані промчить сайгак — Зловісна тиша, ніби мертвий рак, Зажеврілась* (І. Багряний); // *безос. Нараз зажеврілось довкола, дим бовдурами повалив по дорозі і вкрив Максима* (І. Франко).

2. *перен.* Покритися рум'янцем; зашарітися. *У коридорі випадково зустрів Ярину. Вона зажеврілась чи то від несподіванки, чи від щастя* (Ю. Збанацький).

ЗАЖЕЛІПА́ТИ, áю, áєш, *док., діал.* Почати желіпати. *А це зразу Яким як зажеліпає: — Ох ти, бісова тварюко! Тпру-у! — і чимдуж замахав руками* (Панас Мирний).

ЗАЖЕ́РА, и, *ч. і ж., зневажл.* Зажерлива людина; ненажера. [К в я т к о в с ь к а:] *Поки чужі боки були, так і дихати було вільно, а як прибрав до рук, так тільки про одного себе й дбаєш, зажера ненатлий!* (М. Старицький); — *Ви праві, товаришко, ми творимо тепер своє власне життя, а ви ще дозволяєте визискувати вас зажерам із острова* (Ю. Смолич); — *Ох і зажера ви! Такого лічикрупа* [скнари] *ще світ не бачив! — гнівно вирвалось у батька* (М. Стельмах); *Про тих, хто занадто багато їв, говорили: "Зажера риє собі могилу зубами"* (з навч. літ.).

ЗАЖЕ́РЛИВИЙ, а, е. 1. Який без міри багато їсть, жадібний до їжі; ненажерливий. *Свиня пропхалась у садок, Усюди — треба їй, ледачій, Усунуть свій зажерливий роток* (Л. Глібов); *Бачив* [бурундук] *харзу, знав вовків і всіх своїх ворогів, а особливо тую рись безхвостую і зажерливу* (І. Багряний); * Образно. *Вогонь котився далі, нищівний, зажерливий* (М. Чабанівський); // Який виражає або виявляє пожадливість до їжі, ненажерливість. *Лисичка-сестричка лукаво мружила на гребінчастого півня зажерливі очі* (Ю. Збанацький).

2. *перен.* Жадібний до наживи, багатства, нестримний у задоволенні своїх матеріальних потреб. *Не один ліс повалив сей зажерливий купчина-хижак* (О. Донченко); *Він володів землею не заради сліпого зажерливого збагачення, як інші, а тільки щоб задовольнити свої й своєї сім'ї розумові та естетичні потреби* (Б. Антоненко-Давидович); — *Зажерливим ти вродився, зажерливим і помреш, — приганила Ярина Радіона* (Б. Харчук); // Який виражає жадобу до наживи, користолюбство. *Шпаркими, зажерливими очима обмацала вона в одну мить усі куточки просторої, сповненої всіма достатками, хати* (Я. Качура).

ЗАЖЕ́РЛИВІСТЬ, вості, *ж.* Властивість за знач. **зaже́рливий.** *Хоча бичок — риба невеличка, проте зажерливість і рот у неї величезні* (В. Собко); *Дмитрик не відзначався зажерливістю і вмів кидати те, що не давалося проковтнути за раз, не жалкуючи за втраченим* (Е. Андієвська); *Та коли зажерливість і підозрілість людська не мають меж, то так само не має меж і людська марнота* (П. Загребельний).

ЗАЖЕ́РЛИВО. Присл. до **зaже́рливий.** *Вітя їсть мед швидко, зажерливо, злодійкувато зиркаючи навкруги очима* (С. Васильченко); * Образно. *Половчиха, вирядивши в море чоловіка, виглядала його шаланду, її серце обдував трамонтан, її серце ладне було вискочити з грудей, а з моря йшли холод та гуркіт, море зажерливо ревло, схопивши її Мусія* (Ю. Яновський); *Пожежа гналася за людьми, зажерливо накидалася на все, що траплялося на путі: будівлі, дерева* (П. Загребельний).

ЗАЖЕ́РНИЙ, а, е, *рідко.* Те саме, що **зaже́рливий.** *Іван відповідає: ".. Цар зажерний вередує, А нещасний люд бідує"* (Л. Первомайський); *Бо ти — не ти. Бо ти — не жрець. А ти — зажерний дурень* (В. Стус).

ЗАЖЕ́РНО, *рідко.* Присл. до **зaже́рний.** * Образно. *З печей зруйнованих іще пашило Вогнем, що гриз зажерно кості й тіло* (Л. Первомайський).

ЗАЖЕ́РТИ *див.* **зажира́ти.**

ЗАЖЕСТИКУЛЮВА́ТИ, юю, юєш, *док.* Почати жестикулювати. *Торба зажестикулював, пояснюючи гарпунникові свої слова* (М. Трублаїні); *Андрієві від образи залоскотало в очах гарячою росою. Він заворушився на полові, зажестикулював руками, знесилено, втомлено* (С. Добровольський); *Ось він спіткнувся — і зразу ж Дмитро Борисович підскочив до нього, гнівно зажестикулював* (В. Владко).

ЗАЖИВА́ННЯ[1], я, *с.* Дія і стан за знач. **заживáти[1].** — *Осколка немає, — квапливо згодилась дівчина. — Отже, тепер треба забезпечити заживання ранки* (П. Загребельний); *Процес заживання виразок триває від кількох місяців до року* (з навч. літ.).

ЗАЖИВА́ННЯ[2], я, *с., розм.* Дія за знач. **заживáти[2].** *Їй подобалось заживання шани серед односельців* (із журн.).

ЗАЖИВА́ТИ[1], áє, *недок.,* **ЗАЖИ́ТИ,** иве́, *док.* Загоюватися, виліковуватися, ставати здоровим. *Праве око зажило, загоїлося* (Панас Мирний); *З темного кутка вистрибнув на милиці Прокіп Журба. Його нога вже зажила, але ступати на неї вільно він ще не міг* (В. Кучер); // Затягуватися шкірою, зарубцьовуватися (про рану). *Як тільки зажила рана, Левко Когут вирішив вивести своїх бойовиків на операцію* (І. Цюпа); *Компреси з дідової мазі витягли хворобу чиряками, що густо висипали на паралізованих ногах. Потім всі ті виразки зажили, і Гук наново вчився ходити* (О. Бердник); * Образно. *Довго і боляче заживала рана її юного серця* (Я. Гримайло).

ЗАЖИВА́ТИ[2], áю, áєш, *недок.,* **ЗАЖИ́ТИ,** иву́, иве́ш, *док., що, чого, розм.* 1. Споживати, їсти, пити що-небудь постійно, часто; уживати. *Олію, молока, вина Не заживав він зроду; Для дужчої покути пив Морську солону воду* (І. Франко); *Не п'є* [Яків], *тютюну не заживає* (С. Васильченко); *Заслаб мужик на живіт, А дідич — лічити; Дає йому порошки, Та й каже зажити* (С. Руданський); *Ввечері того дня Пісченко з товаришами могли собі зажити автентичного козацького кулішу* [кулешу], *звареного у великому казані й розлитого у ваганки на братію* (М. Грушевський); *Розгорнув її* [коробку шоколаду], *подав дівчині й сказав, посміхаючись: — Прошу! В моменти високого міркування не вадить зажити чогось смачного* (В. Підмогильний); // Мати що-небудь, користуватися чимось досхочу, у великій кількості. *Альоша подрався нагору вузькими вулицями, де вже ганяли школярі, заживаючи під час перерви сонця і повітря* (І. Микитенко); *Крокодил .. із теплих вод зринає, Щоб зажити прохолоди* (Леся Українка); // *перен.* Вдаватися до чого-небудь, використовувати якісь засоби з певною метою. *Вона заживала всіх хитрощів, на які була здатна, бо це був останній спосіб затримати* [Романа] (Б. Грінченко).

2. Відчувати, переживати що-небудь. *Як мало для нашого тіла потрібно, .. Як без великих розкошів утіхи воно заживає. Задовольняючись тим, що дає йому мати природа* (М. Зеров); *Забрівши з берега по черево, корови п'ють воду, повагом, не хапаючись, смакуючи, щоб довше заживати такої втіхи* (С. Черкасенко); *Було, як сутінки на землю упадуть, Ідеш собі в садок .. радості зажити, В вінок сплітаючи кохані, ніжні квіти* (М. Рильський, пер. з тв. А. Міцкевича); // Зазнавати в житті. [В а с и л и н а:] *Тільки ж того й свята заживеш, тільки й розкошів зазнаєш, що в тому ді-*

вуванні (С. Васильченко); *— Зажити щастя вояцького хотіли-сте, Ониську? — питався сотник* (Іван Ле).

3. Поведінкою, працею і т. ін. заслуговувати, здобувати собі пошану, славу, честь, успіх, ставати відомим, популярним завдяки чому-небудь. *Тупий заживав великої пошани в селі, бо його боялися* (Л. Мартович); *А воно* [життя] *таке: одні в ньому возносяться, інші упадають, одні слави несмертельної заживають, а інші погноєм стають для нових поколінь* (Валерій Шевчук); *Зажила собі великої слави дивовижно гарна робота гуцульських кушнірів* (Т. Масенко); *Нам би зажити слави з тобою, тільки з тобою в тяжкому двобою* (І. Драч).

4. Заробляти, набувати що-небудь (перев. гроші, майно). [Г а є н к о:] *Не своїм горбом добра він заживав на світі...* (С. Голованівський); *Йшов на село я не грошей зажити, А щоб і Богові й людям служити* (Я. Щоголів); *Не міг* [Порфир] *зажити більше як одну-дві шкапини та сякий-такий плужок* (І. Микитенко).

◊ **(1) Зажива́ти / зажи́ти чужо́го ві́ку** — надто довго жити. *Гапця .. і собі вкинула: — Бач, яка! Чужого віку заживає! Хай би вже вмирала собі!* (Грицько Григоренко).

ЗАЖИВА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *недок.*, **ЗАЖИ́ТИСЯ,** иву́ся, иве́шся, *док.*, *розм.* Довго жити, гостювати, затримуватися у кого-небудь, десь. *Сергій пожив кілька тижнів у брата, але йому натякнули, що заживатися не варто* (із журн.); *Прийшов тесть до зятя на Різдво у гості та й зажився, так що вже празники пройшли, а він все живе* (з переказу); *Розповідаючи про це, господар натякнув, що постояльцям краще з'їхати з двору: "Зажилися ви тут"* (Ю. Хорунжий); // Жити довше звичайного віку людини, жити надто довго. *— Кажуть, що зажилися* [батько] *на світі, а, бачте, не хочуть умирати, — лагідно озивається син, теж уже сивий дід* (С. Васильченко); *— А для чого, Жучко? — прошепотіла стара, журно дивлячись на собаку. — Зажилась-таки я, Жучко, на цьому світі. Всі мої вже — в землі* (Б. Антоненко-Давидович); *Пузатий комод, потрісканий і облуплений: він нагадував старезну людину, яка зажилася на світі* (А. Дімаров); *За матінкою переставився батько, покликала до себе, не зажився без неї на землі...* (Є. Гуцало).

ЗАЖИВИ́ТИ *див.* **заживля́ти.**

ЗАЖИВИ́ТИСЯ, ивлю́ся, и́вишся; *мн.* зажи́вляться; *док.*, *розм.* Задовольнити потребу в їжі; наїстися. *Щоб хлібом заживиться, На панському лану за сніп щороку жав Пшеницю жовту він та жито воскувате* (М. Рильський); * Образно. *— Що мужикові та воля без землі! Як ні до чого рук прикласти — самою волею не заживишся* (Л. Старицька-Черняхівська).

ЗАЖИ́ВЛЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **заживи́ти.** *Вони* [каталізатори] *прискорюють процес заживлення ран, і їм ви зобов'язані поверненням вам зору* (М. Дашкієв); *Запропонований метод лікування гнійних процесів простий у застосуванні, не потребує спеціальних умов та апаратури, значно зменшує період заживлення ран* (з навч. літ.).

ЗАЖИВЛЯ́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **заживля́ти.** *Гіалуронова кислота традиційно використовується в медицині для швидкого заживляння ран, оскільки активізує вироблення колагену й забезпечує водопостачання клітин* (з навч. літ.).

ЗАЖИВЛЯ́ТИ, я́ю, я́єш, *недок.*, **ЗАЖИВИ́ТИ,** влю, ви́ш; *мн.* заживля́ть; *док.*, *що.* Сприяти загоюванню; загоювати, виліковувати. *У слині міститься особлива знезаражувальна речовина — лізоцим, який заживляє ушкодження й ранки слизової оболонки ротової порожнини* (з наук. літ.); *Назва "живиця" походить від старовинного повір'я про її здатність заживляти рану на дереві* (з наук.-попул. літ.); *— Все ж таки треба б перев'язати й заживити їм* [козакам] *рани, — клопотливо говорила Орися* (М. Старицький).

ЗАЖИ́ВНИ́Й, и́вна́, и́вне́, *діал.* 1. Товстий, угодований. *Ось нараз відчиняються двері* [класу]. *Входить наперед заживна постать ректора* (І. Франко); *Ішли бічною вулицею. Доктор, заживний чолов'яга літ біля 50, його товариш — значно молодший і наполовину тонший* (Б. Лепкий); *Нагнувши заживні товсті шиї, зосереджено пасуться* [корови] (Є. Кротевич); *Спихальський, видно, погодився з думкою Гриви, бо не відповів нічого і ще довго не міг відірвати очей від заживної постаті молодиці* (В. Малик).

2. *перен.* Міцний, надійний. *Цісарство тримається лицарством, Польща шляхтою, нам треба заживного й свідомого козацтва, котре не тільки горнуло б якомога більше землі, але яке хотіло б і вміло тої землі обороняти* (Б. Лепкий).

3. Поживний (про їжу, корм). *Заживне сіно.*

ЗА́ЖИВО, *присл.* За життя, живими. [2-г а д і в ч и н а:] *Та Бог з тобою, Мар'яно, що се ти заживо начала себе оплакувать? Одумайся!* (С. Васильченко); *Вони* [герої] *були серед солдатів, які не хотіли більше гнити заживо в окопах* (І. Цюпа); *Так само таємниче вирішуватиметься доля в'язня. Або забудуть навіки, і заживо згниє у темниці, або задушать* (П. Загребельний).

ЗАЖИ́ВОК, вку, *ч.*, *діал.* 1. Зародок. *Пропало просо: морози заживок побили* (Сл. Б. Грінченка).

2. Живлення (у 1, 2 знач.). *Як гноювата земля, то корень* [корінь] *кращий заживок має* (Сл. Б. Грінченка); * Образно. *Бідна молодиця почувала, що в її серці щось втрачує заживок, щось помаленьку замирає, от-от вмре...* (І. Нечуй-Левицький); // Їжа, страва. *Було, що в себе лише й мали заживку — горня картоплі* (С. Чорнобривець).

3. Заробіток. *Я не чужу телицю взяв, а свою: вона мій заживок* (Сл. Б. Грінченка); // Користь, прибуток. *Татари не часто б'ють на залоги, — вельми невигідний то промисел, — у залозі і вал, і частокіл, ще й добряча башта, за одного козака лягає кілька, а то й кільканадцятеро татар. Заживку з них ніякого* (Ю. Мушкетик).

ЗАЖИДА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.*, *рідко*, **ЗАЖДА́ТИ,** ду́, де́ш, *док.*, *розм.* 1. *кого, чого і без дод.* Чекати, ждати якийсь час кого-, що-небудь; дожидати. *На другий день увечері Чайчиха біля воріт зажидає. Вибіга дочка, вона її за руку: — Куди йдеш? Вернись!* (Марко Вовчок); *Як що-небудь не так, зараз Марту кличуть — і ну вичитувати .. Не вважалось на те, чи Марта тому виною, чи я, завжди нетерпляча до всього того, чого треба було довгенько зажидати* (Панас Мирний); *Минуло двадцять хвилин. Ну, ще трохи можна заждати* (М. Коцюбинський); *— Ходім, ходім, я зажду пана, як буде виходити, я впаду йому до ніг, проситиму.., може, тебе визволять* (Леся Українка).

2. Зволікати з чим-небудь, не поспішати робити щось. *Бій зайшов біля нас. Таке страховище почалось. А я зажидаю і бачу — люди тікають. Кинулась і я на вгород* (О. Копиленко); *Ніхто не знав, чи краще зараз їхати далі, чи заждати, поки зовсім розвидниться* (О. Маковей); [Ш о с т а к:] *Стій! Хто йде? Стрілятиму!* [З а г у б а *(виходить з темряви):*] *Зажди, Матвію... Не стріляй! Хіба не пізнаєш?* (Я. Мамон-

тов); * Образно. *Заждала б трохи, осінь. Не йшла б іще до нас* (І. Муратов).

3. *тільки наказ. сп.* Уживається для вираження погрози. — *Ти посміхаєшся?* — *захрип він.* — *Зажди, я повбиваю молотком фігури у твій дурний верх, а на спині виріжу тобі шахівницю!* (В. Підмогильний); *Ледве цар волочить ноги. Серце б'ється від тривоги: "Спиш, Іване? Ну, зажди, Не минуть тобі біди..."* (Л. Первомайський).

ЗАЖИ́Н, у, *ч.* 1. Місце, з якого починає роботу жнець, косар. *Поминала* [Софія] *городи, спинялася над озером і рушала в поля. На малих зажинах половіли жита, низенькі, не дуже густі* (Б. Харчук).

2. Те саме, що **зажи́нки.** *Той день призначався задля зажину* (Панас Мирний).

ЗАЖИНА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **зажина́ти** 1. *Звичай зажинання посідав важливе місце серед обрядовості жнивного періоду* (з навч. літ.).

ЗАЖИНА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.*, **ЗАЖА́ТИ,** жну́, жне́ш, *док.*, *що.* 1. *також чого і без дод.* Починати жати *(див.* **жа́ти**[1]**).** *Лесиха .. перша йде зажинати з донькою і невісткою* (І. Франко); *Колектив виходить в поле Зажинать хліба...* (М. Шпак); *Коли жито, ячмінь і пшениця дозрівають, то господиня бере, бувало, хліб-сіль .. та йде в поле зажинати ниву* (О. Воропай); *Ми, старії, тільки поїдемо поле зажати — .. нажнем удвох снопок, поблагословимо своїх робітників, та й додому з снопом-первачком* (Ганна Барвінок); // *розм.* Взагалі жати, зрізаючи косою, серпом стебла хлібних злаків. *Як батько-мати зажинали в Шеремета, .. батько не догнав постаті, занедужав* (Ганна Барвінок); *З женця, що зажинав при корені, глузують, що він "цирульник"* (Ю. Смолич).

2. *також чого.* Заробляти на жнивах. *Жніть, вжинайтесь, женці мої, Та й дякуйте Богу, Що поміг нам жито жати На своєму полі. Що не підем зажинати, Мов крепак* [кріпак] *мізерний, У чужий край, чужі люде* [люди], *На коробку зерна* (Ю. Федькович); *Чоловік мій потроху кравцює і хлопця свого вчить. А то піде замолотить коробку* [зерна], *а ще й зажнемо якого снопа...* (Ганна Барвінок); *Сміх і горе було дивитись на те, що зажали Маланка з Гафійкою* (М. Коцюбинський).

ЗАЖИ́НКИ, ів, *мн.* Давній український народний ритуал зажинання першого снопа, перший день жнив; протилежне о б ж и н к и. — *Йому* [голові] *віднині не тільки на свáтання доведеться ходить, а й на зажинки та обжинки до ланкових* (В. Кучер); *Спокуслива річ — слава: одержані з минулих зажинків та дожинків* [вінки з колосся] *ще й зараз зберігаються в Чередниченковім кабінеті на чільному місці, зберігаються для себе — на пам'ять, для приїжджих — на подив і захоплення* (О. Гончар).

ЗАЖИНКО́ВИЙ, а, е. Стос. до зажинків. *І в цьому році люди вчасно вихопили панське жито, одначе ніхто в цьому році не приніс панові ні зажинкового, ні обжинкового снопа* (М. Стельмах); *За жанрами розрізняють веснянки й гаївки (гагілки), русальні й купальські пісні, жниварські пісні (зажинкові, жнивні, обжинкові), колядки та щедрівки* (з навч. літ.).

ЗАЖИРА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.*, **ЗАЖЕ́РТИ,** ру́, ре́ш, *док.*, *розм.* 1. *що.* Поїдати, з'їдати все (про тварин). *Кінь форкав, зажираючи дорідну зелень по вибалочку* (Іван Ле); // *кого.* Нападаючи на кого-небудь, загризати (про хижаків). — *Ваша країна дика й дивна дуже? Ведмеді у вас там панують і зажирають кого хочуть — правда цьому?* (Марко Вовчок); *Звідкілясь з'явилось ще дві змії. Тільки менші. Вони вхопили по жабі. І зажирали тих жаб, натягуючи на них свої пащі* (Ю. Логвин); // Жадібно, пожадливо їсти (про людей). *Зажер усе, нічого не зіставив* [залишив] (Сл. Б. Грінченка); * Образно. *Воно вже й скрізь так повелося: багачі до багачів туляться, а злидні одно другого зажирають!..* (М. Кропивницький); *Поперваx воно, либонь, гарно було йти, задерши голову, зажираючи баньками світ!* (О. Гончар); — *Молодих літ мені ніхто не верне. Зажерло їх панство несите...* (І. Цюпа).

2. *що, перен.* Жадібно, зажерливо захоплювати, загарбувати що-небудь. *Противний чоловік був* [Тимоха Ломака]. *Усе зажирав, щоб із багатієм Цибульським порівнятися* (Є. Кравченко); *Все хочеться зразу розбагатіти, увесь світ зразу зажерти... Твоя, Господи, воля!* (Панас Мирний); *Жадоба така несита: все б зажер собі* [Денис], — *от і давай випихати Романа, щоб більше батьківщини припало...* (Б. Грінченко).

ЗАЖИ́РЕНИЙ, а, е. Просякнутий, забруднений жиром. *Інколи туш розтікається по паперу тільки тому, що він зажирений пальцями* (із журн.); *Зажирена і брудна вовна.*

ЗАЖИ́РЕНІСТЬ, ності, *ж.* Стан за знач. **зажи́рений.** *Очищувальний засіб усуває зажиреність, не руйнуючи шару офсетної пластини* (з газ.); *Причиною неполадки була зажиреність контактів на кнопці вимикача* (з газ.).

ЗАЖИРІ́ЛИЙ, а, е, *розм.* Дієпр. акт. до **зажирі́ти.** *Христофор схопився лівою рукою за серце й заціпенів, .. мала й млява душа його заскімлила в обважнілому зажирілому тілі* (О. Довженко); *З природи лінивий, дещо зажирілий пан нездатний був сам узяти до рук шаблю* (Іван Ле); *Дунай справді і широкий, і повноводний, і заростями та плавнями надійно відгородився від варварського світу. Та ба, то лиш власники загородних вілл та зажирілі патриції можуть покладатися на ті перепони, воїнам вони — не така вже й завада* (Д. Міщенко).

ЗАЖИРІ́ТИ, і́ю, і́єш, *розм.* Док. до **жирі́ти** 1. *Осміяний циган зупиняв коня, веде його за повід, сам сміється, посилаючи прокльони своєму коневі, який буцімто зажирів від вівса, зледащів без роботи і тому ледве волочить ноги* (М. Чабанівський); — *Нерви має волячі, його нічим не проймеш, та й на апетит не скаржиться. Ото й зажирів* (Є. Доломан); *Це були надвірні свині. Флор щодня виганяв їх паститися, ходити по траві, годував тільки бурячинням, гичкою, сік зіллячко. Не давав ще їм зажиріти* (М. Малиновська).

ЗАЖИРУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *док.*, *розм.* Почати жирувати, пустувати. [Г а н н а:] *А ще скажу й так: жируєш ти* [Зінька]! *Це все з баглаїв!.. Попогнула б спину на спеці та вмилася б кривавим потом — не зажирувала б!* (М. Кропивницький).

ЗАЖИ́ТИ[1] *див.* **заживáти**[1]**.**

ЗАЖИ́ТИ[2] *див.* **заживáти**[2]**.**

ЗАЖИ́ТИ[3], иву́, иве́ш, *док.* 1. Почати якось жити, вести певний спосіб життя. *Пішли хлопчики в ліс, викопали землянку і зажили собі серед лісу. З тих, кажуть, хлопчиків і ведеться родовід села Семок* (з легенди); *Зажив собі Антосьо вільним козаком та ще й весело* (А. Свидницький); *У мальовничій долині Стрию Генріх добре зажив, випасав молочних корів .. і кохався в конях* (С. Чорнобривець); *Село зажило новим життям* (І. Цюпа).

2. Ожити, стати рухливим. *Стало зразу чути, як бджілки гули собі в квітках, .. як на Дніпрі далеко-далеко гудів пароплав, — наче все зажило навкруги* (В. Винниченко); *У кім-*

нату плеснуло сонце, .. заграло на підлозі, на шафі, на дверях, і все в кімнаті заблищало, зажило, зарухалося (Григорій Тютюнник).

ЗАЖИ́ТИЙ[1], а, е, *рідко.* Дієпр. акт. до **зажи́ти[1]**. * Образно. *Можливо, хто жалом огуди Роз'ятрить біль зажитих ран* (А. Малишко).

ЗАЖИ́ТИЙ[2], а, е, *розм.* Дієпр. пас. до **зажи́ти[2]**. *Своїх зажитих грошей жалко...* (Панас Мирний); // **зажи́то,** *безос. пред. Пана .. заарештують... Хто ж мені тоді гроші віддасть? А їх не мала сума набралася — за півроку зажито! — каже .. Омелько* (Панас Мирний).

ЗАЖИ́ТИСЯ *див.* **зажива́тися.**

ЗАЖИТКО́ВИЙ, а, е, *діал.* Який живе в зажитку; заможний. *Люди на цих напівдачних вулицях — зажиткові, кожен з котеджів коштує десятки тисяч* (В. Дрозд).

ЗАЖИ́ТОК, тку, *ч., діал.* Достаток; заможність. *Ян Замойський своє від життя забрав. Коронне канцлерство, гетьманство, зажитки, слава, академія* (Іван Ле); *Старший серед будівельників бажав господарям щасливого зажитку, статків, злагоди* (із журн.); // Страва, їжа, припасена про запас. *Лаврінові не дісталося гарячої страви, з ним поділився своїм зажитком Марко. Сиділи на горішній призьбі валу, їли сало з цибулею, дивилися на ворожий стан* (Ю. Мушкетик).

ЗАЖИТТЄ́ВИЙ, а, е, **ЗАЖИТТЬОВИ́Й**, á, é. Який є, відбувається за життя кого-небудь. *Великий інтерес викликають зажиттєві видання творів Тараса Шевченка* (з газ.); *Зажиттьова слава поета.*

ЗАЖИТТЬОВИ́Й *див.* **зажитте́вий.**

ЗАЖМА́КАНИЙ, а, е, *розм., рідко.* Дієпр. пас. до **зажма́кати.** *До вечора костюм виявився зовсім зажмаканим* (із журн.).

ЗАЖМА́КАТИ, аю, аєш, *розм., рідко.* Док. до **жма́кати** 1. *Навіть після важкої подорожі їй удалося не зажмакати улюблену сукню* (із журн.).

ЗАЖМУ́РЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **зажму́рити.** *Уявляється перед моїми зажмуреними очима пан становий з його завжди червоним обличчям* (Панас Мирний); * Образно. *Шовкова хвиляста коса .. ховала в собі зажмурене жартівливе лице і мало-помалу пливла над хлопцями, щоб гаразд могли розгледіти її мандрівники на тлі тихої ночі* (С. Васильченко).

ЗАЖМУ́РИТИ *див.* **зажму́рювати.**

ЗАЖМУ́РИТИСЯ *див.* **зажму́рюватися.**

ЗАЖМУ́РЮВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **зажму́рювати** і **зажму́рюватися.** *Енергійні зажмурювання очей допомагають посилити зір* (з навч. літ.); *У відповідь на яскраве світло виникає рефлекторне зажмурювання очей* (із журн.).

ЗАЖМУ́РЮВАТИ, юю, юєш, *недок.,* **ЗАЖМУ́РИТИ**, рю, риш, *док., що.* Прикривати повіками очі; жмурити. *Зажмурює* [Мирон] *очі. Ов, не видно нічого. Рознімає: видно й чути* (І. Франко); *Підійшов* [Іван] *до Змія та й каже: — Зажмур очі, бо коли я свистітиму, в тебе очі на лоба можуть повискакувати* (А. Шиян); *Татарочка поставила глек на камінь, оглянулась навколо і — о, панство! — почала швидко роздягатись... Я зажмурив очі...* (В. Малик).

ЗАЖМУ́РЮВАТИСЯ, ююся, юєшся, *недок.,* **ЗАЖМУ́РИТИСЯ**, рюся, ришся, *док.* Прикривати свої очі повіками. *Німець закліпав очима, зажмурюючись* (О. Гончар); *Хоче* [Маруся] *зажмуритись, так очі, против її волі, так і зазирають у Василеві очі* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Вусатий грек зажмурився, наче йому хто шпурнув у лице жменю піску, закліпав віями* (М. Чабанівський); *Він оглянувся довкола і враз несподівано для себе засміявся легким дитячим сміхом і зажмурився по-дитячому* (Ю. Мушкетик).

ЗАЖНИ́ВНИЙ, а, е. Стос. до жнив (про пісні). *Думаю, думаю, та й своїх дівчат згадаю, .. й вечорниці., і купала, і колядки, й щедрівки, усякі співи наші: і зажниві, і весняньки, .. і весільні* (Ганна Барвінок); *Скільки їх* [пісень] *знає тітка! Купальських, весільних, зажнивних* (М. Олійник).

ЗАЖОВКА́ТИ, áю, áєш, *недок.,* **ЗАЖО́ВКНУТИ**, ну, неш; *мин. ч.* зажо́вк, ла, ло *і* зажо́вкнув, нула, ло; *док.* 1. *перев. 3 ос.* Робитися, ставати жовтим, жовтавим; жовкнути. *Магія була довкола. Зажовкли кульбаби, ожили подорожники, а повітря запахло нектаром* (Любко Дереш); * Образно. — *Все запам'ятовуй, Хомо, бо це вже історія. Не та історія, що зажовкає десь у книгах, а та, що твориться на твоїх очах* (О. Гончар).

2. Набувати від хвороби, втоми і т. ін. відтінку жовтизни (про колір шкіри). *Мука їм* [сестрам] *бідним, нема їм спокою ні на хвилину; зажовкли, схудли, помарніли* (Панас Мирний); *Обличчя зажовкло.*

ЗАЖО́ВКЛИЙ, а, е. 1. Дієпр. акт. до **зажо́вкнути** 1. *Дене-де зеленіє бліде зажовкле стебло...* (Панас Мирний); *Відімкнув* [Кошовий] *замок вогнетривкої шафи і вийняв... рукопис .. Загрубілий від давності й зажовклий папір* (Іван Ле).

2. *у знач. прикм.* Який набув від хвороби, втоми і т. ін. відтінку жовтизни (про колір шкіри). *Кликнули слугу Мосипенкову, зажовклу, захарчовану дівчину* (Панас Мирний); *Миронич з утіхою стежив, як оживав хлопець, рум'яніло зажовкле лице, блискотіли очі* (К. Гордієнко).

ЗАЖО́ВКНУТИ *див.* **зажовка́ти.**

ЗАЖОВТИ́ТИ, вчу́, вти́ш. Док. до **жовти́ти.** * Образно. *Зажовтила осінь березове листя на високому узліссі* (із журн.).

ЗАЖОВТІ́ЛИЙ, а, е. Дієпр. акт. до **зажовті́ти.** *Зверху на хлопчика густо посипалась кора, мох, рано зажовтілий дубовий лист* (із журн.).

ЗАЖОВТІ́ТИ, іє, *док.* 1. Почати жовтіти; забарвитися в жовтий колір, стати жовтим. *По непривітній хаті розлився рожевий світ; сірі стіни загорілися, двері зажовтіли* (Панас Мирний); *Мабуть, скоро зажовтіє листя, і в небо засумує старий дуб* (М. Хвильовий); * Образно. *Та коли ж ми, коли діждем Тії зорі, тії долі. Що нам колос зажовтіє На зубоженому полі?* (П. Грабовський); // *безос. Ще кілька днів тому лежав тут сніг, танула льодова кірка, а сьогодні вже зажовтіло, з'явилися перші весняні квіти* (Ю. Збанацький).

2. Показатися, вирізнитися жовтим кольором, забарвленням на якомусь тлі. *За зеленими вишнями зажовтіла низька огорожа, обплетена куликами* (І. Нечуй-Левицький); *На обрії зажовтіла земля, а потім під імлистою горою виринув чужий порт* (В. Кучер).

ЗАЖОВТІ́ТИСЯ, іється, *док., розм.* Те саме, що **зажовті́ти.** *Широкі, підмоклі луки аж до .. гір зажовтілися корчами лоташу* [латача] (І. Франко).

ЗАЖО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАЖУВА́ТИ**, ую́, ує́ш, *док.* 1. *тільки док.* Почати жувати. *Потягнулися* [діти] *до хліба, пожадливо зажували* (Ю. Збанацький).

2. *що, розм.* Заїдати щось чим-небудь. *Зажовуючи те пиво дешевою піцою з тунцем, вони* [хлопці] *навіть не підозрювали, що над ними нависав штраф розміром у 6 євро* (І. Карпа); *Роман швидким рухом перехилив чарку, зажував гарячий ковток огірком й покірно поплентухався* [поплентався] *до кімнати* (І. Роздобудько).

3. *що, перен.* М'яти, жмакати (про папір, плівку і т. ін. у пристроях), зупиняючи роботу. *Іноді магнітофон зажовував плівку, і з динаміків звучала повна абракадабра* (із журн.); *Недорогий принтер може зажувати папір або захопити відразу декілька аркушів, які потім застряють у принтері* (з наук.-техн. літ.); // *безос. Якщо папір зажувало у принтер, заблимає індикатор помилки на панелі керування* (з наук.-техн. літ.).

4. *що, розм.* Вимовляти слова, фрази і т. ін. нерозбірливо. *Для репера важливо мати розбірливу вимову, щоб не зажовувати і не ковтати слова* (з газ.).

ЗАЖУВА́ТИ *див.* **зажо́вувати.**

ЗАЖУ́РА, и, *ж., поет.* Журба, смуток. *Знала вона* [мати], *що з таких мовчазних хлопців частіш за все виходять гарні люди, та не могла вона знести цього мовчання Андрієвого і пішла від нього в зажурі* (М. Хвильовий); *Лія слухала мовчазна, зовсім притихла, — не смуток, але якась солодка зажура ввійшла в її душу і серце* (Ю. Смолич); *Він у зажурі нахиляється до Тимофія, сповнений своїм і чужим горем, і, мов у тяжкому сні, прямує додому* (М. Стельмах); *Арсен вже не слухав хлопця. На обличчя йому впала раптова зажура, а потемнілі сірі очі пойнялися смутком* (В. Малик).

ЗАЖУ́РЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **зажури́ти.** *Зажурена недомаганням* [нездужанням] *дочки, мати часто питалася лікаря, що він думав про стан її здоров'я* (Н. Кобринська); *Хто підпалив, козаки не знали, і зажурене тим випадком січове товариство почало гомоніти, що та пожежа віщує щось лихе* (А. Кащенко); *Поганий настрій огортав усіх. І навіть Вова .. сидів мовчки, наче чимось зажурений* (М. Трублаїні).

2. *у знач. прикм.* Який зажурився; засмучений, сумний. *Он сонечко світить надворі, сніг біліє, виблискує, цвірінчать горобці, а в хаті так сумно, так тихо, нас тільки двоє: зажурений старий батько та я* (А. Тесленко); *Кость Костьович єдиний ішов по-справжньому зажурений, а коли покійника опустили до ями, то не втримався од сліз* (А. Дімаров); * Образно. *З-за галузки смереки виглядали зажурені гори, напоєні сумом тіней од хмар* (М. Коцюбинський); *Дзвонять крижинки над цілим світом. Крижинки, опромінені зажуреним, холодним сонцем...* (І. Багряний); // Який виражає зажуру, сум. *Мати і тітка .. сиділи поруч із зажуреними, тужними лицями* (М. Грушевський); *Дівчина зажуреними очима задумано дивилася кудись* (А. Головко); *Кожного вражала її зажурена постать і очі, повні страждання й туги* (А. Шиян); // Пройнятий, сповнений зажурою, сумом; тужливий. *Та от ми почули з тобою Сердечний зажурений спів: "Коли розлучаються двоє..." І кожен із нас посмутнів* (О. Ющенко).

ЗАЖУ́РЕНІСТЬ, ності, *ж.* Стан за знач. **зажу́рений** 2. *Чайка скоса глянув на нього. Помітив його зажуреність. Відчув, що скривдив його* (Д. Бузько); *Василь Васильович лаяв себе за те, що тоді ж, після уроку, не поговорив з Галиною. Адже ж і тоді він помітив незвичайну зажуреність дівчинки* (О. Донченко); *— Спасибі за любов. Вона у вас рання, як жайворонок. Глядіть, не сполохайте або оскому не набийте. Шкода буде, — з удаваною зажуреністю вклонилася Софія* (М. Стельмах).

ЗАЖУ́РЕНО. Присл. до **зажу́рений** 2. *Андрій схилився над* [пораненою] *коханою, зажурено дивився їй у вічі* (Ю. Збанацький); *Було йому без року дев'яносто. Життя встужив, і друзів пережив, і умирав зажурено і просто* (Л. Костенко); * Образно. *Чути, як тихо, зажурено шумлять сосни* (О. Десняк); *Місяць тоді був якийсь старий, немічний, дивився з своєї висоти на закоханих байдуже, зажурено* (О. Чорногуз).

ЗАЖУРИ́ТИ, урю́, у́риш, *кого, що.* Док. до **жури́ти** 1. *Помер старий Самійленко, нехай царствує! Дуже зажурив він жінку!* (Марко Вовчок); *— Ну, просимо ж до столу! Ходім, ходім! От зажурили всіх* (Л. Старицька-Черняхівська); *Порається Мотря в хаті, а думки кажанами викружлюють. Ні, вона не зажурить свою дитину — вона ж мати* (С. Добровольський); * Образно. *Пісня зажурила всю хату. Зажурився і Максим* (М. Стельмах).

ЗАЖУРИ́ТИСЯ *див.* **зажу́рюватися.**

ЗАЖУ́РЛИВИЙ, а, е. Сповнений зажури; сумний. *Є в поемі* [В. Сосюри "Червона зима"] *нотки суму і нотки журливих спогадів про тих, що полягли в бою, — і ці зажурливі спогади роблять твір ще людянішим* (А. Малишко); *Щось було в ній від Олечки. Та ж сама зажурлива синява допитливих очей і дитяча посмішка* (А. Хижняк); *Серед зимньої ночі Сняться натруджені руки твої І рідні зажурливі очі* (із журн.); * Образно. *Зажурливий ранок сірими дощами умивав розмоклу землю, брудні руїни* (М. Івченко).

ЗАЖУ́РНИЙ, а, е. Те саме, що **зажу́рливий.** *Тускло горить лампада перед образом Марії. Перед лампадою, як різьблення, стоїть моя зажурна мати* (М. Хвильовий); *Ніна почула знайомий, зажурний мотив* (А. Любченко); * Образно. *По обидва боки .. вулиці — бідненькі хатки за похиленими тинами і просто так, необгороджені, такі ж повіточки, з обсмиканими стріхами, зажурні колодязні журавлі над дерев'яними зрубами, і ніде ні звуку* (І. Кирій).

ЗАЖУ́РНО. Присл. до **зажу́рний.** *Сестра Катря ще раз поправила свій чорненький бантик і зажурно усміхнулась* (М. Хвильовий); *Пролетіли зажурно журавлі над полем* (із журн.).

ЗАЖУРЧА́ТИ, чи́ть, *док.* Почати журчати. *Зажурчав струмочок під весняним сонцем* (із журн.); *Тихо зажурчала бабусина колискова* (із журн.); // *безос. Зажурчало в коров'яках, і звідти вибігла .. задичавіла, бездомна свиня* (С. Васильченко).

ЗАЖУ́РЮВАТИСЯ, ююся, юєшся, *недок., рідко,* **ЗАЖУРИ́ТИСЯ,** урю́ся, у́ришся, *док.* Перейматися почуттям журби, смутку; журитися. *Оженився, то вже й зажурився. Не женився — не журився* (Номис); *Сидить батько кінець стола, На руки схилився; Не дивиться на світ божий: Тяжко зажурився* (Т. Шевченко); *Зажурилися всі від сумної бабусиної розповіді* (А. Хижняк); * Образно. *Чом ти зажурилась, ти скажи, тополе? Знову одиноко ти стоїш між нив* (В. Сосюра); *Лиш зажурилися Старезна скеля над урвищем Та дуба всохле стовбурище* (М. Вінграновський); // *за ким — чим, по кому — чому.* Сумувати за ким-, чим-небудь. *— Чи не за золотогривим, Христе, зажурилася так? — спитав Свирид, глянувши на смутну Христю* (Панас Мирний); *Не мало ми воювали, стоптали чобіт рудих, І якщо згадати мертвих, то я зажурюсь по них* (А. Малишко).

ЗА́ЗВАНИЙ, а, е, *рідко.* Дієпр. пас. до **зазва́ти.** *Ой столи мої заслані. Гості мої зазвані. Столи мої тісовії* [тесовії]. *Гості мої дорогії!* (П. Чубинський).

ЗАЗВА́ТИ *див.* **зазива́ти.**

ЗАЗВИ́ЧА́Й, *присл.* Як звичайно, за звичаєм. *Витько — високий, худорлявий, короткозорий. Окуляри, однак, надівав*

тільки в гімназії, хоч зазвичай носив їх із собою повсякчас (Ю. Покальчук); *Зазвичай в куми беруть друзів чи подруг, з якими гулялося перед заміжжям, або шваґра та невістку, котрі живуть окремо* (В. Рубан); *Одягався Вадим напрочуд повільно, набагато повільніше, ніж зазвичай* (В. Хрущак).

ЗАЗВУЧА́ТИ, чить, *док.* 1. Почати звучати, утворювати звуки. *Несподівано зазвучав баян, і зразу на другому кінці площі відгукнулася весела пісня* (В. Собко); *Голос Вадима злегка приглушений .. То сніг вбирає в себе частки звуку, і сам, здається, скоро зазвучить такою дивовижною мелодією, яку можна почути лише уві сні* (М. Руденко); // Сповнитися звуками. *Здається, що арена завмирає на цілу добу для того, щоб завтра увечері знову ожити, зазвучати, засяяти вогнями та фарбами* (Д. Ткач).

2. Почати лунати, чутися (про голос, мелодію та ін. звуки). *Пісня все наближалась і, на деякий час затихнувши, знову зазвучала вже недалеко за горбами* (О. Донченко); *У сусідній, більшій, де перед тим вечеряли, кімнаті зазвучало танго* (У. Самчук); *В телефонній трубці несподівано зазвучав голос Каргата* (Ю. Шовкопляс); *Тут зазвучала гарна музика, і все поплило в мене перед очима...* (В. Нестайко); // *чим.* Набрати якого-небудь відтінку, якоїсь особливості. *Він розпалився. Голос йому зазвучав сухішим тембром* (І. Микитенко).

3. *у чому, перен.* Виявитися, з'явитися (в голосі, співі, словах і т. ін.). *Мабуть, у голосі зазвучала якась струна давнім, напівзабутим звуком, — дівчина хлипнула й раптом затихла* (А. Головко); *Тепер здивування, жаль і обурення зазвучали в його мові* (П. Колесник); *Через багато віків, коли зазвучать для когось оці старі барви, оживе тоді в них, може, і погляд, і серце Сивоокове, мов у променях сонцевороту* (П. Загребельний); *У ліриці Шевченка 1843–1847 років зазвучали нові мотиви порівняно з ранніми його творами* (з наук. літ.); // Набути певного значення, створюючи якесь враження. *Деякі місця в оповіданні для неї самої зазвучали по-новому від того, що були прочитані вголос* (О. Донченко); *Вже войовничі гвардійські гасла при дорогах зазвучали бійцям інакше* (О. Гончар).

ЗАЗДАЛЕГІ́ДНИЙ, а, е, *рідко.* Сказаний, зроблений, написаний і т. ін. заздалегідь, наперед. *Гранозан — ртутноорганічний препарат — можна застосувати для заздалегідного протруювання насіння бавовнику* (із журн.).

ЗАЗДАЛЕГІ́ДЬ, *присл.* За якийсь час до чого-небудь; наперед. *Треба заздалегідь десь захисту шукати* [Явдосі], *притулку для себе* (Панас Мирний); — *Ця розмова буде для нього багато важити, і тому я хотів заздалегідь попередити вас, щоб ви встигли продумати свій виступ* (О. Гуреїв); *Коли вже починає вечоріти, дівчата збираються на заздалегідь умовлене місце і втикають у землю вільце — невелику сосну, вбрану різними польовими квітами* (О. Воропай).

ЗАЗДАЛЕ́ГОДИ, *присл., діал.* Заздалегідь. *Дід заздалегоди піднявсь, паличку взяв, шкандибає* (Ганна Барвінок); *Він радий був слухати ще раз про все її життя спочатку, аби про завтрішню розлуку вона не згадувала, хоч у даний момент оповідання її заздалегоди здавались йому малоцікавими* (В. Підмогильний).

ЗАЗДАЛЕ́ГОДЯ, *присл., діал.* Заздалегідь. *Той виклик неминучий, і він прийде обов'язково, а як прийде, то тоді й хвилюватися прийде пора. Заздалегодя ж хвилюватися — безглуздя* (І. Багряний).

ЗАЗДОРО́ВИЙ, а, е, *розм.* Здоровіший, ніж звичайно; надто здоровий (у 4 знач.). *Хто його знає, як це він встигав за неї й за себе робити при своїй марудності з своїми заздоровими ногами, що крок за кроком, помалу .. плентались то туди, то сюди, із своїми незграбними "граблиними" руками* (Грицько Григоренко).

ЗАЗДОРО́ВНИЙ, а, е. У якому висловлюється побажання здоров'я. *Народно-мелодійну обрядову музику й пісні могли б створити наші провідні поети і композитори. Як були б вдячні їм люди за весільні, заздоровні пісні* (з публіц. літ.); *За святковим столом пролунало чимало заздоровних слів на адресу ювіляра* (із журн.); // Який піднімають, випивають із побажанням здоров'я. *Піднісши заздоровний келих.., у хорі вигуків веселих ми звичні чуємо слова: — В новому році — з новим щастям!* (Н. Забіла); *"Мабуть, справді, треба пити до кінця, як п'ють заздоровну чару", — подумав юнак* (В. Владко); // Який містить прохання про здоров'я для кого-небудь. *Молитви заздоровні* (Сл. Б. Грінченка).

ЗАЗДОРО́ВНИЦЯ, і, *ж.* Коротка застільна промова або пісня на честь кого-, чого-небудь із побажанням здоров'я, довголіття. *А пісня гриміла, пересновувана брязкотом склянок і сердечним гомоном заздоровниць* (І. Багряний); [Цезар:] *Цей опис його задовольнить?* [Антоній:] *Ну, звісно, — після всіх заздоровниць Помпеєвих* (Борис Тен, пер. з тв. В. Шекспіра).

ЗАЗДРА́ВИЦЯ, і, *ж., розм.* Те саме, що **заздоро́вниця.** — *Хіба ваша заздравиця не варта того, щоб її смачніш примочити? Великі слова — святі слова* (Панас Мирний).

ЗАЗДРА́ВНИЙ, а, е, *розм.* Те саме, що **заздоро́вний.** *На Київщині та на Поділлі був колись звичай: у день "весняного" Миколи робити заздравні обіди* (О. Воропай).

ЗА́ЗДРИЙ, а, е, *без дод., рідше на що, до чого.* Який відчуває заздрість, бажає мати те, що належить іншому; заздрісний. *Одна його доля — чорні бровенята, Та й тих люде* [люди] *заздрі не дають носить* (Т. Шевченко); *Щирий та щедрий Семен ніяк не міг погодитися з лукавим та заздрим на чуже добро Романком* (М. Коцюбинський); *Не знаєте ви наших людей. Тут же всі такі заздрі та язикатії* (О. Довженко); * Образно. — *Вони* [миші] *всі розбійниці, — зашарудів листям старий дуб, — і заздрі до чужого щастя* (О. Іваненко); // Який виражає, виявляє заздрість. *Збоку вигравали музики. Вище за коней злітали на прудких ногах козаки, на них заздрими очима дивилися бурсаки* (П. Панч); // *у знач. ім.* **за́здрий,** рого, *ч.;* **за́здра,** рої, *ж.* Людина, яка заздрить кому-небудь. *Заздрий від чужого щастя сохне* (прислів'я); *Тут на селі багато заздрих! Ніхто не пройде повз дворище, щоб не позавидував...* (Панас Мирний).

ЗА́ЗДРИТИ, рю, риш, *недок., без дод. і кому, чому, на кого — що, рідко в чому.* Відчувати заздрість до кого-, чого-небудь. *Пишним же його вусам* [Демка Ганжі], *що звисали аж до коміра його червоного жупана, та довгому, аж тричі обмотаному навкруг вуха, оселедцю заздрило все козацтво* (А. Кащенко); [Мавка:] *Се так, як голуби... Я часом заздрила на них: так ніжно вони кохаються...* (Леся Українка); — *Тату, що це за почуття, — заздрість? Ти коли-небудь заздрив?* (О. Донченко); *Твоя книга говорить йому все, де ти лінувався, де ти поспішав, де ховав убогість думки за зливою слів, де чорно заздрив на чужу роботу* (Ю. Яновський); *Навіть севастопольські хлопчаки, які спочатку на-*

вчаються плавати, а потім вже ходити, — і ті заздрили його спритності (Д. Ткач).

ЗА́ЗДРИТИСЯ, рюся, ришся, *недок., на що, розм.* Те саме, що **за́здрити.** *На велику худобу, батьківщину її* [дівчини] *заздрились* (Ганна Барвінок); *Люди .. заздряться на наші стоги* (Панас Мирний); *На парафію я не заздрився, і військова служба мене не вабила* (Ю. Мушкетик); // Заздрячи, пристрасно бажати, прагнути оволодіти чим-небудь. [Полікарп Іванович:] *Не заздрись на велике, щоб і малого не згубив* (М. Кропивницький).

ЗА́ЗДРІСНИЙ, а, е, *без дод., рідко на що.* Схильний до заздрощів; заздрий. [Іван:] *Ну, та й заздрісна яка дівка! Вже їй, бач, і не по нутру, що Одарка перш її йде заміж* (М. Кропивницький); *Хоч не була заздрісна, відчула Олександра Панасівна, дивлячись на Володимира й Галю, що її шкребе під серцем* (Валерій Шевчук); // Який виражає, виявляє заздрість. *Заздрісні багатозначні погляди, які кидали товариші на бінокль, сприймав* [Олег] *без гордування* (Іван Ле); *— Добрі господарі худобу тримають у хаті, — мовив Антон, заздрісними очима розглядаючи рудого в білих цятках бичка* (С. Чорнобривець).

ЗА́ЗДРІСНИК, а, *ч.* Той, хто має заздрість, хто заздрить. *Ясно одне, становище Куцевича не дає спокою лихим заздрісникам* (Н. Рибак); *Йому колись були остогидли і заздрісники, і базіки, і просто недалекі люди, що замурувалися тільки в своїх вузьких інтересах* (М. Стельмах); *Гарно збиту, невеличку, але показну для заздрісників постать Стратона Стратоновича напрочуд легко і м'яко облягав сіро-зелений голландський костюм* (О. Чорногуз).

ЗА́ЗДРІСНИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **за́здрісник.** *Марія щиро вітає колегу з успіхом. Бреслау нарешті бачить, що вона не заздрісниця* (М. Слабошпицький); *Ізабетта ж пішла в келію до свого любчика і не раз іще водила його до себе потому на зло своїм заздрісницям* (М. Лукаш, пер. з тв. Д. Боккаччо).

ЗА́ЗДРІСНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **за́здрісний.** *Помічав* [Агапіт] *у собі заздрісність до молодших, заздрісність переходила в зненависть, він гамував її вміло, а сам знав, що то: ознака наближення старощів* (П. Загребельний); *Сліпе обожнення Лепажа уже чергується то з заздрісністю до нього, то нібито з ним пов'язаною дратівливістю* (М. Слабошпицький).

ЗА́ЗДРІСНО. Присл. до **за́здрісний.** *— Нам би хоч одного такого* [коня]! *— заздрісно вигукнула вона* (М. Руденко); *Вони* [вартові] *приємно усміхалися до чужинця і заздрісно поглядали на столик, де з маленьких дерев'яних тарілочок смачно визирали купи ласощів...* (Олесь Досвітній); *Заздрісно дивилися хлопці на юну красуню, перешіптувалися* (Р. Іваничук); // *у знач. пред. — Зійшло колись і для мене сонечко, та заздрісно стало другим — і заступили...* (М. Коцюбинський); *Чи заздрісно тобі на сю корону, сю багряницю, сеє берло?* (Леся Українка); *Дід Міхаль у свої сімдесят чотири роки такого гопака тнув, що й молодим було заздрісно* (В. Кучер).

ЗА́ЗДРІСТЬ, рості, *ж., без дод., до кого і рідко на кого — що.* Почуття роздратування, досади, викликане якоюсь перевагою, вищістю, добробутом іншого. *Де заздрість та сварка, там безлад та всяка зла річ!* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Досада на свою злиденність і заздрість на Власове багатство мучили його* (Панас Мирний); *"Якого хліба навозив!.." — подумав він із заздрістю, мало не з ненавистю до брата* (М. Коцюбинський); *Панії з заздрістю оглядали вбрання і або зеленіли з люті, або удавано всміхалися, бачачи на суперницях кращі оздоби* (З. Тулуб); // Бажання мати що-небудь, досягти того, що є в іншого. *Максим дивився з цікавістю, як вони* [хлопці] *мололи ту нещасну паляницю, і в ньому прокинулася заздрість — заздрість до їхнього хижого, вовчого апетиту* (І. Багряний).

Пожовті́ти (почорні́ти, позелені́ти) від злості (за́здрості, доса́ди *і т. ін.*) *див.* **пожовті́ти.**

○ **(1) На за́здрість (на за́видки),** *у знач. присл., кому* — так, що можна позаздрити. *В Устини дочка виросла людям на заздрість* (С. Чорнобривець); *Він усівся на передньому сидінні, гордий з того, що має можливість на заздрість сусідам проїхатися в такій машині* (Ю. Збанацький); *— Дай, думаю, пошию штани шкіряні .. Добренні вийшли, на завидки всім. Дощ іде, а я собі в них, не промокають мої штани* (О. Гончар).

ЗА́ЗДРІ́ТИ, за́здрю́, за́здри́ш, *кого, що, заст.* Док. до **здрі́ти.** *Отсе-то вони* [парубки], *заздрівши дівчат, потягнули за ними* (Г. Квітка-Основ'яненко); *— Якби так заздрів* [кондуктор], *що курю, — зараз би п'ятку здер з чоловіка, — пояснив своєму сусідові* (І. Керницький); *З вигляду Петрових поплічників гетьман та старшини зрозуміли, що їхня з'ява сюди вкрай небажана, адже самі не сподівалися заздріти таке, думали, що цар сидить в окремій хаті та розмовляє з тими, хто веде дізнання, переглядає папери, а він особисто катував людей* (Ю. Мушкетик).

ЗА́ЗДРО. Присл. до **за́здрий.** *Знайшлись такі, що заздро подивились і на сей заробіток* (Панас Мирний); *Всі заздро позирали на прекрасну чуприну яскравого ясного золота на Юриній голові* (Ю. Смолич); *Полум'я червоно мерехтіло в хвилях, і русалки з великого дива зібралися в зграйку та заздро зирили з води на молодят* (В. Дрозд); * Образно. *І розсміявся раптом дзвінко: То пензель — промінь золотий — В покрівлю заздро з чохом дзінькав* (М. Хвильовий); // *у знач. пред. Заздро, що в брата є в коморі і на дворі, І весело в хаті!* (Т. Шевченко); *Семен видів, що всі ті люди й веселі й щирі до себе, та й від того стало йому неначе заздро на тих людей* (Л. Мартович); *Прокопові заздро, що я злетів на таку височінь, що маю заснувати свій інститут* (Ю. Мушкетик).

ЗА́ЗДРОСТИТИ, ощу, остиш, *недок., кому, чому, на кого — що і без дод., діал.* Заздрити. *Багатирки надимали презирливо губи, а Мартоха думала: "заздростять!"* (Леся Українка); *Всі заздростили, що Володько має лакеровану* [лаковану] *рем'яну попругу з бляхою та орлом* (У. Самчук); *Ми влаштовуємо пишні бенкети й купуємо дорогі карети, щоб навіть ніг собі не трудити, ми починаємо заздростити, бо те, що є в брата нашого, а чого немає в нас, починає вбивати наш спокій* (Валерій Шевчук).

ЗА́ЗДРОЩІ, ів, *мн.* Те саме, що **за́здрість.** *Залізо іржа з'їдає, а заздрий від заздрощів погибає* (прислів'я); *"Що за неподоба!" — Скаже кожен, побачивши неприхований поцілунок. Заздрощі? Дурна умовність? Ні те, ні те* (В. Підмогильний); *— Петрик тріснe з заздрощів, коли побачить мене у цих чоботях* (І. Багмут); *Загомонів* [натовп], *посипались жарти, в яких, окрім веселощів, почувався і подив, і заздрощі, і навіть острах: — Стережіться, хлопці, — щасливець між нами!* (О. Гончар).

ЗАЗЕЛЕ́НИЙ, а, е. 1. Зеленіший, ніж звичайно або потрібно; надто зелений. *Коли я вийшла після довгої хвороби на вулицю, сонце здалося заяскравим, а трава зазеленою* (із журн.).

2. *перен., розм.* Дуже юний, недосвідчений. *Їх кавалери, переважно ровесники, були надто мрійливі, щоб зважати на матеріальний стан батьків своїх партнерів, і ще зазелені, щоб розуміти моральні якості таких, як Катерина* (Ірина Вільде).

ЗАЗЕЛЕНИ́ТИ, ню́, ни́ш, *що.* Док. до **зелени́ти.** *Сонце налляло злотом глибоку долину, зазеленило трави* (М. Коцюбинський); *Весна, як повідь, налетіла й забрунила, зазеленила рослину* (Іван Ле); // Забарвити або забруднити що-небудь у зелений колір. — *Розстели, хлопче, килим на мураву, щоби ми наших шараварів не зазеленили* (Б. Лепкий); *Хлопці попідстеляли свити, повсідалися зручно, дівчата поприсідали, як сороки на лозі, — аби не зазеленити в молоду траву білі та жовті плахти й сорочки* (Ю. Мушкетик).

ЗАЗЕЛЕНІ́ЛИЙ, а, е. Дієпр. акт. до **зазелені́ти.** *Він* [Шаптала] *згадував, як жадібно випростували в день два дерева своє зазеленіле гілля, як напружались їхні стовбури, утворюючи молоде листя* (В. Підмогильний); *Стовповий шлях, сяк-так звалена на нивах у волохаті скирти солома, зазеленілі вибалочки — все це чимось нагадувало мені рідні пейзажі України* (А. Хорунжий).

ЗАЗЕЛЕНІ́ТИ, іє, *док.* 1. Док. до **зелені́ти** 1. *Веселая весна була; Зазеленів вишневенький садочок* (Л. Глібов); *Весною, як тільки вкриються травами луки, розпустяться верби й зазеленіють поля, тоді "з води на берег виходять русалки"* (О. Воропай); // *безос. Знову зачорніло, зазеленіло довкола, й Марині стало шкода цієї короткочасної зими* (Л. Дмитерко); // Вирости, з'явитися (про щось зелене — траву, посіви і т. ін.). *Після грози в оту ніч випали ще дощі .. Спалені трави одволожило, .. на городах зілля зазеленіло, як рута* (А. Головко); *Тільки зійшов з землі сніг, як зазеленіли трави й зацвіли проліски* (С. Чорнобривець); *Скубе* [корова] *молоді кущики чорнобилю, що вже зазеленів обіч дороги* (В. Яворівський).

2. Вирізнитися зеленим кольором, зеленню з чого-небудь, на чомусь. *Ще здалеку заманячіли на дорозі поламані сани, зазеленіла присипана снігом ялинка* (М. Коцюбинський); *Перед ними в степовій западині зазеленіло селище* (Ю. Яновський); * Образно. *В ту ніч довго туманилась далечінь, а під ранок зазеленіла й стала вогкою* (М. Івченко).

ЗАЗЕЛЕНІ́ТИСЯ, іється, *розм.* Док. до **зелені́тися.** *Рундучок де-не-де поріс м'якенькою травичкою; дашок теж місцями зазеленівся* (Марко Вовчок); *Розвився кучерявий дуб, зазеленівся луг і гай* (Уляна Кравченко); *Ліс .. рутою зазеленівся поблизу* (О. Гончар); *Зазеленілася брама, хата й усі господарські будинки* (Б. Лепкий).

ЗА́ЗЕЛЕНЬ, *присл., рідко.* Те саме, що **на́дзелень.** *Садовини не продавай зазелень* (Сл. Б. Грінченка); *Ці нещасні люди їдять хліб не більше одного місяця на рік. Вся їх їда — хліб з полови пополовині з тертою корою, картопля та скошений зазелень хліб, посушений і потертий на порох, розведений в воді* (І. Нечуй-Левицький).

ЗАЗЕ́МЛЕНИЙ, а, е, *ел., радіо.* 1. Дієпр. пас. до **заземли́ти.** *Захист будівель або інших об'єктів від удару блискавок провадиться з допомогою заземлених металевих стрижнів — блискавковідводів* (з наук.-попул. літ.); *Усі металеві повітроводи, трубопроводи, фільтри та інше обладнання витяжних установок, що транспортують горючі та вибухонебезпечні речовини, повинні бути заземлені та захищені від статичної електрики* (з навч. літ.); * Образно. *Важко уявити літературу нашого народу без сонячних октав Павла Тичини, без стрімко заземленого в свою епоху романтики Юрія Яновського* (з газ.); // **зазе́млено,** *безос. пред. Ідеал божества в гуцульській народно-легендарній традиції дуже обумовлено, заземлено й часто прив'язано до буденних справ* (з наук.-попул. літ.).

2. *у знач. прикм., перен.* Позбавлений піднесеного натхнення; приземлений, буденний. *Мав* [матрос] *неабияку потребу говорити не про космічні досягнення, а про земні. Ба навіть заземлені* (О. Шугай); *Одному інформація здається надто розпливчатою, нечіткою, іншому, навпаки, надто грубою, заземленою, неглибокою* (із журн.).

ЗАЗЕ́МЛЕНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **зазе́млений** 2. *Заземленість наших "екуменічних" формул часом дивує, часом смішить* (з газ.).

ЗАЗЕ́МЛЕННЯ, я, *с., ел., радіо.* 1. Дія і стан. за знач. **заземли́ти**[1]. *Усе електрообладнання (корпуси електричних машин, трансформаторів, металеві корпуси пересувних та переносних електроприймачів тощо) підлягає зануленню або заземленню* (з навч. літ.); *При несиметричній антені заземлення створюється металевим дротом, листом чи іншим провідником, глибоко закопаним у землю* (з навч. літ.).

2. Те саме, що **зазе́млювач.** — *Дніпро, Дніпро! — глибоко увігнавши заземлення, присів у окопі Григорій* (М. Стельмах); *Вона несла кудись під пахвою радіоприймач із обривками антени та заземлення* (О. Гончар); *Я міг в кожній хвилині змінити легким бажанням напругу, силу чи полярність, .. я сам міг ударити блискавкою в кожне вікно, в кожен контакт заземлення* (Ю. Іздрик).

ЗАЗЕМЛИ́ТИ *див.* **зазе́млювати.**

ЗАЗЕ́МЛЮВАЛЬНИЙ, а, е, *ел., радіо.* Признач. для заземлювання. *Заземлювальний провідник з'єднує заземлювач з визначеною точкою системи або електроустановки чи обладнання* (з наук.-попул. літ.); *Спільний заземлювальний пристрій повинен задовольняти вимогам тієї установки, для якої величина опору заземлення повинна бути найменшою* (з наук.-попул. літ.).

ЗАЗЕ́МЛЮВАНИЙ, а, е, *ел., радіо.* Дієпр. пас. до **зазе́млювати** 1. *Щоб струм максимально протікав через заземлюваний пристрій, він повинен мати певну величину опору розтікання струму* (з навч. літ.).

ЗАЗЕ́МЛЮВАННЯ, я, *с., ел., радіо.* Дія за знач. **зазе́млювати** 1. *Підключення пральної машини до джерела струму без відповідного заземлювання забороняється* (з газ.).

ЗАЗЕ́МЛЮВАТИ, юю, юєш, *недок.,* **ЗАЗЕМЛИ́ТИ,** лю́, ли́ш, *док.* 1. *що, ел., радіо.* Робити електричне з'єднання машин, апаратів, приладів і т. ін. із землею. *Я .. одсуваю завісу перед невеличким екраном і заземлюю один дріт* (Ю. Яновський); *Яременко заземлив антену радіостанції* (П. Автомонов); *Постарайтеся заземлити пральну машину, з'єднавши її корпус із радіатором центрального опалення за допомогою дроту* (із журн.).

2. *кого, перен.* Позбавляти натхненності, одухотвореності; приземлювати (у 2 знач.). *Опублікована в обласній газеті рецензія на першу частину збірки заземлила Сергія* (із журн.).

ЗАЗЕ́МЛЮВАТИСЯ, юється, *недок., ел., радіо.* Пас. до **зазе́млювати** 1. *Основні електроди п'єзоприймачів з'єднуються між собою і заземлюються* (з навч. літ.).

ЗАЗЕ́МЛЮВАЧ, а, *ч., ел., радіо.* Будь-який металевий провідник у вигляді труби, пластини, дроту, що використо-

вується для заземлення. *Глибинними за́землювачами є вертикально забиті стальні труби діаметром 30–40 мм з товщиною стінок 2–4 мм, довжиною 2–3 м* (з наук. літ.); *Заземлювані металеві частини з'єднують електричним провідником із заземлювачем* (з навч. літ.).

ЗАЗЕРНИ́ТИСЯ, и́ться, *док.* 1. Сповнитися зерном. *На далекому полі нарешті зазернилася пшениця* (із журн.); *Зазернився ячмінь на полях північної Одещини* (з газ.).

2. *перен.* Те саме, що **зароди́тися** 2. *Ушанування пам'яті Лесі Українки відбулося, зокрема, в селі Заріччі Баранівського району, де поетеса побувала ще в дитинстві й де зазернилася майбутня "Лісова пісня"* (з газ.).

ЗАЗИ́В, у, *ч., діал.* 1. Заклик. *На той зазив зійшлось сюди кілька десятків знатніших козаків* (А. Чайковський); *На розпучливий зазив друга він злетів туди, як грім верх розгойданої далини, а вслід за ним погнали лави полків* (К. Гриневичева).

2. Запрошення. — *Коли ти кличеш мене до себе, то я радуюсь твойому* [твоєму] *зазиву і радо піду за тобою* (І. Франко).

ЗАЗИВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **зазива́ти.** *Імітоване єгерем зазивання не вплинуло на результати тижневого полювання на кабана* (із журн.).

ЗАЗИВА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.,* **ЗАЗВА́ТИ,** ву́, ве́ш, *док., кого, що.* 1. Кликати до себе, запрошувати; звати. *Зазивала* [Галочка] *до себе подруг, іноді сама ходила до них* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Семен, як господар, зазивав гостей до столу: "а нуте панове! хто до чаю, хто до варенухи!" говорив він* (О. Кониський); *До загрібальниць і скиртоправів замахали чоловіки кашкетами, зазиваючи на обід* (І. Цюпа); *Треба ж і до людей часом піти і їх до себе зазвати* (Панас Мирний); * Образно. *Ви знаєте, музиканти, у гарні часи ви живете, зазивайте своє щастя, бо воно не тільки в тому, що ви граєте, а в тому, що ви живете сьогодні* (із журн.).

2. *тільки недок., перен.* Закликати до якоїсь дії, спонукати на що-небудь. *Міські громадські організації й товариства регулярно зазивали мешканців на екологічні суботники, "зелені" толоки, заходи щодо очищення рік, посадження дерев* (з газ.).

ЗАЗИВНИ́Й, а́, е́, *рідко.* 1. Те саме, що **заклѝчний.** *З перехресної вулиці від складального цеху .. раптом почувся голосний, зазивний жіночий крик* (Ю. Смолич).

2. *перен.* Який зазиває до чого-небудь, спонукає на щось. *Табуни самців витинають у піднебессі свої зазивні танці, а комариці, збуджені непереможним покликом продовження роду, з лютим писком розлітаються у пошуках живої крові, без якої не можуть зачати в собі нове життя* (Р. Іваничук); *Розгарячена роботою, у підітканій вище колін спідниці, в крапчастій, зісунутій назад хустині, пов'язаній по-молодицькому, у білій розхристаній на грудях сорочці, вона мимоволі вабила своєю відкритою, зазивною жіночістю* (Р. Федорів).

Зазивни́й ли́ст *див.* **лист**[2].

ЗАЗИ́ВНО, *рідко.* Присл. до **зазивни́й.** *Зазивно заграла музика* (Ф. Бурлака); — *Даньку! Милий! — Очі її сяяли до нього віддано, щиро, зазивно!* (О. Гончар); *Не скриплять журавлі біля колодязів, не ревуть зазивно до своїх господарок корови* (Є. Доломан).

ЗАЗИ́МІТИ, іє, *док., безос., розм.* Наблизитися, настати, виявити свої ознаки (про зиму). *А як дурно-пусто перепало мені, коли тільки зазиміло і перший льодок запах чорнобривцями!* (М. Стельмах); *А коли зазиміло і день став зовсім короткий, довелося шукати в Байрачному притулку* (із журн.).

ЗАЗИМО́ВАНИЙ, а, е, *розм.* Який погано перезимував, охляв за зиму. — *Ранком буде тобі робота: поженеш її* [корову] *на кручі, може, хоч трохи підпасеться та на ноги стане, а то вже така зазимована* (Л. Юхвід); *Приземкуватий Гаврило, у товстому ватяному піджаку, шкандибав, як зазимований ведмедик, люто давив короткою ногою дошки* (Григір Тютюнник).

ЗА́ЗИМОК, мку, *ч., діал.* Заморозок. — *Стару хату розвалили, нову — не вкрили... близько зазимок, а я тулюся по-циганському під грушею* (М. Рудь); *На початку зими ходити Олесеві до школи можна двома стежками: одна бором, друга річкою. Сюди зручніше, та в зазимки лід на річці тоненький, так і зяє чорною прірвою* (Григір Тютюнник); * Образно. *Вслухаюся, вдивляюсь, накликаю, ліг зазимком різдвяний щедрий спів* (В. Стус).

ЗАЗИМУВА́ТИ, у́ю, у́єш. Док. до **зимува́ти** 1. *У Слободзеї, в цьому стародавньому молдаванському селі, зазимувала .. козацька флотилія* (С. Добровольський); *Зазимую тут і залітую, В цій великій хаті не своїй, У кутку відтихну, відлютую, Намовчусь у темряві німій* (М. Вінграновський); *В районі Станового хребта загін змушений був зазимувати* (із журн.).

ЗАЗИРА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **зазира́ти.** *І от Бог його знав, чи раділа тим зазиранням Одарка, чи ні. Не тікала, ні .. Навпаки, побачивши нас, стане, .. зіпреться на граблі та й поблискує своїми чудесними очима* (В. Винниченко); *Хвилини чекання здавалися Ремо за вічність — його нервувало невпинне зазирання до кімнати якихось китайців* (Олесь Досвітній).

ЗАЗИРА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.,* **ЗАЗИРНУ́ТИ,** ну́, не́ш, *док.* 1. Дивитися у (за, на) що-небудь, намагаючись побачити когось, щось; заглядати. — *Що він тобі казав? Насте, що він тобі казав? — жадібно допитувалась Соня, зазираючи їй у вічі* (С. Васильченко); *Сидячи біля телефонного апарата, вона раз у раз зазирала у вікно й дивилась на дорогу, .. де мусив зіскочити з потяга її наречений* (М. Хвильовий); *На вулиці, коло воріт, сходилися сусіди — зазирали на подвір'я* (Я. Качура); *Зазирнув* [Іванко] *у казан і побачив, що там нічого немає* (з казки); * Образно. *Егоїзм столикий і тим страшний. Його в одні двері женеш, а він уже в тисячі щілин зазирає* (В. Дрозд); *Щербатий місяць зазирнув у вікно* (З. Тулуб).

2. *розм.* Ненадовго заходити, заїжджати куди-небудь або до когось. *До Золотаренків, до яких раніше майже ніхто не заходив, тепер щовечора зазирали сусіди* (Григорій Тютюнник); *Про одне я мрію нині — Коли буду на Вкраїні, Зазирнути в те село* (Л. Первомайський).

◊ **Диви́тися (зазира́ти) в рот** *див.* **диви́тися; Диви́тися (зазира́ти, загляда́ти** *і т. ін.)* **/ подиви́тися (гля́нути, зазирну́ти, загля́нути** *і т. ін.)* **сме́рті в о́чі (у ві́чі)** *див.* **диви́тися; Загляда́ти (зазира́ти) в горшки́** *див.* **загляда́ти; Загляда́ти (зазира́ти) в кише́ню** *див.* **загляда́ти; Загляда́ти (зазира́ти) в ру́ки (до рук)** *див.* **загляда́ти; Загляда́ти (зазира́ти) в ча́рку (в ча́рочку)** *див.* **загляда́ти; Загляда́ти (зазира́ти) / загля́нути (зазирну́ти) в ду́шу (в се́рце)** *див.* **загляда́ти; (1) Зазира́ти (загляда́ти) / зазирну́ти (загля́нути) в майбу́тнє (у прийде́шнє, впере́д** *і т. ін.)* — намагатися уявити, передбачити те, що станеться. *Без щоденної пильної оглядки на перейдене хіба можна зазирнути в прийдешнє, ясно побачити, до чого веде той чи той шлях, та чи та стежка* (Ю. Шовкопляс); *Напередодні Нового року загалом людина схильна розмислювати над бігом часу.*

Роздумувати і заглядати в прийдешнє (І. Волошин); *Всі вже чули, як, наближаючись, урочисто шумить над світом перемога, всі жили вже, упиваючись надіями, зазираючи в майбутнє* (О. Гончар); *Дівчата й хлопці сидять прицухлі, кожному з них, певне, хочеться в цю мить зазирнути вперед.., побачити, який він буде, той їхній океан? Чи синій, осяяний сонцем, чи чорний, як ніч, океан горя, війни, мовчазних радіоактивних пустель?* (О. Гончар); **Смерть загляда́є (ди́виться, зазира́є** *і т. ін.)* **/ загля́нула (подиви́лась, зазирну́ла** *і т. ін.)* **в о́чі** *див.* **смерть.**

ЗАЗИРНУ́ТИ *див.* **зазира́ти.**

ЗАЗИЧА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.*, **ЗАЗИ́ЧИТИ,** чу, чиш, *док.*, *що, діал.* 1. Позичати в кого-небудь, брати в борг. — *А де ж ви тих грошей набрали?* — *Частину — з громадського кошту взяли, частину свої громадяни із свого достатку наскладали, а частину зазичили в сусід* [сусідів] (Панас Мирний).

2. Позичати кому-небудь, давати в борг. [Х р а п к о:] *Та тобі усяк такі гроші зазиче. І я, коли хоч, дам ті гроші...* (Панас Мирний).

ЗАЗИ́ЧИТИ *див.* **зазича́ти.**

ЗАЗІВА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *док., розм.* Те саме, що **зага́витися** 1. *Одного разу Тимко зазівався, і всюдихід наскочив на стовпа* (О. Донченко); *Сидить, пильнує за поплавками, як цілком дорослий. За всіма поплавками устежить. Часом зазівається дід, то вже Михась нагадає* (В. Земляк); *Мороз обкидає по краях голчасті візерунки, і досить зазіватися, як вони поснуються довкола, наче сліди тонконогих пташенят* (А. Дімаров).

ЗАЗІТХА́ТИ, а́ю, а́єш, *док., розм.* Почати зітхати. *Від синового голосу прокинулася мати .. Зашамотіла на печі, зазітхала: "О-хо-хо!" Мабуть, хрестилась* (А. Дімаров); * Образно. *Білі-білі конвалії милі, Перли радості у траві. Вас обпалять вітри загорілі, Галасливі вітри степові. І самі зазітхають у листі* (В. Симоненко).

ЗАЗІХА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **зазіха́ти.** *Загартовані в боротьбі, опиралися вони* [степовики] *панським зазіханням* (З. Тулуб); *Гасан-ага не виявив ніяких зазіхань на двірські шовки й оксамити, на дорогі наїдки й палацові аромати* (П. Загребельний); *Борозна мав перебільшене уявлення про зазіхання жіноцтва на парубоцьку свободу та про підступні, розставлені на всіх стежках сильця* (Ю. Мушкетик).

ЗАЗІХА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.*, **ЗАЗІХНУ́ТИ,** ну́, не́ш, *док., на що.* Пристрасно бажати, намагатися захопити, привласнити що-небудь. *Усе по правді треба робить, а на чуже не зазіхати* (Ганна Барвінок); *Найбільший гріх зазіхати на добро чуже, на чужу землю* (В. Нестайко); *Сусіди перестали зазіхати на спірні прикордонні села й містечка, хоча раніше затівалися баталії навіть через задрипаного хутора чи старого вітряка, якого хтось на межі поставив* (Ю. Винничук); — *Я багато що знав, але щоб пан Station... Станіслав зазіхнув на корону — повірити цьому не можу!* (В. Малик); // Намагатися позбавити когось чого-небудь, завдати шкоди комусь. — *Та ти не бійсь,* — *не дав йому доказати.* — *На твоє сімейне щастя я не зазіхав* (А. Головко); *Зажерлива козацька старшина, багатіючи та розживаючись, все частіше зазіхала на вольності простих козаків* (О. Гончар).

ЗАЗІХНУ́ТИ *див.* **зазіха́ти.**

ЗАЗМАГА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *док., розм.* Почати змагатися (у 4 знач.). *Як тільки пан із паном зазмагався, Дивись — у мужиків чуприни вже тріщать* (Є. Гребінка); *Зазмагались* [сонечко і дощик]. — *Хто все плодить: Груші, сливи, огірочки?* — *А без мене,* — *дощ доводить,* — *Враз пов'януть всі садочки!* (П. Грабовський); *Одного дня Лізетта зустрілася з кумою і зазмагалася з нею про красу* (М. Лукаш, пер. з тв. Д. Боккаччо).

ЗАЗМІ́ЇТИСЯ, ї́ться, *док.* Почати зміїтися. *Он річка внизу повилася, зазміїлась* (Г. Хоткевич); *Хряпнула синя крига на Дніпрі, темні розколини зазміїлися на всю її метрову товщину, в них проступила вода* (Ю. Мушкетик); *Синє плесо ріки зазміїлось і скрутилося в кільце, а верба обвила мене чіпким зеленим гадюччям* (В. Дрозд); *На суворих лицях зазміїлися усмішки* (О. Бердник).

ЗАЗНАВА́ТИ, наю́, нає́ш, *недок.*, **ЗАЗНА́ТИ,** а́ю, а́єш, *док., чого, рідко з підрядним реченням.* 1. Пізнавати на власному досвіді, переживати що-небудь, зустрічатися, стикатися з чимсь. *Всюди він бував, усюди зазнавав різних пригод* (І. Франко); *З півдня давньоруська держава зазнавала постійних нападів кочівників* (з навч. літ.); — *Але ж я зазнав і концтабору, ось погляньте на моє тіло* (Іван Ле); // Відчувати, почувати що-небудь. *Здавалось, він на протязі всього життя не зазнавав такого напрочуд ясного спокою, як зараз* (О. Гончар); — *Я теж зазнала великого розчарування в житті...* (Ірина Вільде); *Окільнюк розповів, що воювати йому не довелося, бо ходив прислугою в лазареті, але страху зазнав — лазарет кілька разів оточували* (Р. Андріяшик); // *тільки 3 ос.* Під дією чого-небудь мати певні зміни у своєму складі. *Величина і розміри плотів не були сталими і в процесі розвитку лісосплаву зазнавали змін* (з наук. літ.); *Відомо, що органічні речовини (білки, жири, вуглеводи та ін.), зазнаючи безперервного розпаду, виділяють енергію, потрібну для життєдіяльності* (з наук.-попул. літ.).

2. *розм.* Знати, пам'ятати. *Батька-матері і не зазнаю: сиротою зросла я, при чужині, у людях* (Марко Вовчок).

(1) Зазнава́ти / зазна́ти пора́зки (пора́зок) — бути переможеним (перев. у бою). *Раніше, коли, бувало, полк ще зазнавав поразок, програючи окремі бої, Козаков звинувачував у цьому не когось іншого, а в першу чергу себе* (О. Гончар); — *Війна є війна, і в ній можна зазнати поразки, загинути* (В. Малик); **(2) Зазнава́ти / зазна́ти фіа́ско** — зазнавати невдачі, провалу. *В Україні стереотип, що виховання й догляд за малолітніми дітьми — справа виключно жіноча, дуже повільно, але починає зазнавати фіаско: вже не лише матері й бабусі доглядають за діточками, а й чоловіки та дідусі* (із журн.); *Мої спроби перекласти всю відповідальність на Сандру зазнали фіаско* (О. Авраменко, В. Авраменко).

ЗАЗНАВА́ТИСЯ¹, наю́ся, нає́шся, *недок.*, **ЗАЗНА́ТИСЯ,** а́юся, а́єшся, *док.* Ставати погордливим, самовпевненим, починати зі зверхністю, зневажливо ставитися до інших. *Не зазнавався парубок, а був такий, що як щось угледить, то враз зробить* (із журн.); [Х р и п у н:] *Він взагалі зазнався.* [Г о р л о в:] *Хто?* [Х р и п у н:] *Огнєв. Вдає з себе маршала* (О. Корнійчук); *Мені здається, що товариш Кривда зазнався, втратив почуття самоконтролю, самокритичності* (Р. Іваничук).

ЗАЗНАВА́ТИСЯ², наю́ся, нає́шся, *недок.*, **ЗАЗНА́ТИСЯ,** а́юся, а́єшся, *док., діал.* 1. Знайомитися. *Лушня встряє у шинки. Там він зазнався з Матнею і Пацюком* (Панас Мирний); *З Копаницею Денис заприятелював тоді, як пособив йому вилізти на старшину; тоді ж і з Сучком зазнався дужче* (Б. Грінченко).

2. Сходитися, вступати в близькі стосунки. *Одколи зазнався із нею* [вдовою] *мій Яків, ні до чого став парубок — ні до роботи, ні до господарства* (Марко Вовчок).

ЗАЗНА́ЙБІДА, и, *ч. і ж., розм.* Те саме, що **бідола́ха.** *Обличчям уткнувшись в траву, лежала там велика чоловіча постать .. Майже нага, в лахах, що давно втратили вигляд людської одежі. Правдивий замізерований* [злиденний] *зазнайбіда!* (Н. Королева).

ЗАЗНА́ЙКУВАТИЙ, а, е, *розм.* Який зазнається, зазнався *(див.* **зазнава́тися**[1]*). Гриць задумався про Ульку. Що воно за персона, та Улька? Певно, пихата й зазнайкувата* (С. Добровольський); *Василько в картузі Боцмана нуль уваги на сусідок Ірину і Карину та ще й зазнайкувату Раю, яка завжди чогось морщить кирпатого носика і все критикує* (М. Циба); *Вона спершу знизала плечима, а потім впевнено закивала. — Не злі, але якісь зазнайкуваті* (Любко Дереш).

ЗАЗНА́ЙКУВАТО, *розм.* Присл. до **зазна́йкуватий.** *Іван Іванович Горобець, який завжди поводився зі мною зверхньо, дещо зазнайкувато, голос якого найчастіше звучав повчально і безапеляційно, йде поруч якось бочком, говорить солодко* (Ю. Збанацький).

ЗАЗНАЙО́МИТИ *див.* **зазнайо́млювати.**

ЗАЗНАЙО́МИТИСЯ *див.* **зазнайо́млюватися.**

ЗАЗНАЙО́МЛЕННЯ, я, *с., розм.* Дія за знач. **зазнайо́мити і зазнайо́митися.** *В неділю* [Анна] *ходила до церкви, але й тут не лишалося їй багато часу до бесіди, до ближчого зазнайомлення* (О. Кобилянська); *Те, що деякі з початкуючих письменників пишуть під впливом останньої книжки .. видання, на мій погляд, ще не є ґрунтовне зазнайомлення з культурним набутком інших народів* (М. Зеров).

ЗАЗНАЙО́МЛЮВАТИ, юю, юєш, *недок.,* **ЗАЗНАЙО́МИТИ,** млю, миш; *мн.* зазнайо́млять, *док., кого, розм.* Те саме, що **знайо́мити, ознайо́млювати.** *Важливо зазнайомлювати медичних працівників з основами християнського віровчення* (із журн.); *Ми зазнайомили наших читачів з кількома тільки Людьми (з великої літери), що ними пишеться наша Батьківщина* (Остап Вишня); *Вона мусить зазнайомити мене з умовами роботи* (Я. Качура); *Покликання учених — зберігати знання, поети ж часто нагадують півнів, які кукурікають навіть тоді, коли ще не розвиднілося, їм кортить негайно зазнайомити світ із першим-ліпшим словом, яке прийшло на язик* (П. Загребельний).

ЗАЗНАЙО́МЛЮВАТИСЯ, ююся, юєшся, *недок.,* **ЗАЗНАЙО́МИТИСЯ,** млюся, мишся; *мн.* зазнайо́мляться; *док., розм.* Те саме, що **знайо́митися, ознайо́млюватися.** — *А все через Обринських. Я не повинна була зазнайомлюватися з людьми, котрі не підходять під ваш смак, тіточко...* (О. Кобилянська); *Найбільше я зазнайомилась у селі Непроходиліс, де ми оселилися, з Степанидою та з Катериною, двома молодими солдатками* (Ганна Барвінок); *Коли ж він ближче зазнайомився з Гнатом Яворським, той виявився таким же простим, як усі робітники* (С. Чорнобривець); *З бороданем Пігмаліон досі як слід не зазнайомився, хоч зустрічав його в цій пустелі уже близько року* (В. Дрозд).

ЗАЗНА́ЙСТВО, а, *с.* Властивість, риса людини, яка ставиться з погордою або зневагою до інших; чванливість. *Він був далекий від зазнайства, не цурався товариства простих трудівників* (Л. Дмитерко); *І найгірше те, що вже нічого не зміниш: вилетіло і стало здобутком Хвостенка, якого Сергій не любить за гоноровитість, зазнайство і намагання завжди і всюди всунути свого носа* (В. Малик); [К о р н і й:] *Тут покричиш, а додому прийдеш, ще й поб'є.* [А р и с т а р х:] *Що то з людей зазнайство робить!* (О. Коломієць).

ЗА́ЗНАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **зazна́ти.** *Вона лежала і сподівалася, що воно прийде знов, те чисте, зазнане в дитинстві почуття* (М. Коцюбинський); *Спиридонова, що сиділа поруч із Чайкою, завмерла, поринувши в страшні спогади про катування, зазнане нею* (Д. Бузько); *Два місяці боротьби й нових, ніколи не зазнаних відчуттів змінили, так би мовити, весь її* [Матильди] *душевний лад* (Д. Паламарчук, пер. з тв. Стендаля).

ЗАЗНА́НИЙ, а, е, *розм.* Який зазнався, виявляє зазнайство. — *Бачились ми не раз і не два. Я була боязка: багатир!.. А він мені, було, каже, що я горда, що я зазнана* (Ганна Барвінок); — *Було мамі і напряду, і вишию, і зварю, і поперу..: бач, яка в тебе доня — не ледача, не горда та не зазнана* (Ю. Яновський).

ЗАЗНА́ТИ *див.* **зазнава́ти.**

ЗАЗНА́ТИСЯ[1] *див.* **зазнава́тися**[1].

ЗАЗНА́ТИСЯ[2] *див.* **зазнава́тися**[2].

ЗАЗНАЧА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.,* **ЗАЗНА́ЧИ́ТИ,** а́чу́, а́чи́ш, *док., що.* 1. Робити якусь позначку; позначати. *Під час сцени з Дженні Годвінсон перегортає Біблію і зазначає закладками якісь тексти* (Леся Українка); // Записувати з метою обліку, реєстрації і т. ін.; фіксувати. — *Хіба, даруючи панові старосто, .. зазначають, скільки ведмедів там у лісах чи бобрів у річках?* (З. Тулуб); // Пишучи, указувати. *Українські письменники XVII віку мали звичку зазначати свої джерела на полях книжок* (І. Огієнко); *Сергій навмисне не зазначив адреси госпіталю, щоб Зоя не знала, де його шукати* (О. Гуреїв).

2. Висловлювати думку, робити спостереження, звертати увагу на що-небудь. — *Ніколаєва лікував неправильно,* — *сказав Мехтодій Мехтодійович,* — *я зазначав це на зборах групи, повторю й зараз* (Ю. Яновський); *Улька наділа на Гриця бриля і зазначила, що він хлопцеві до лиця* (С. Добровольський); — *У вас приємний голос,* — *зазначила Томочка* (А. Крижанівський); *Слід зазначити, що радіобіологія розвивалася переважно шляхом розкриття закономірностей дії гострого опромінення* (з наук. літ.).

ЗАЗНАЧА́ТИСЯ, а́ється, *недок.,* **ЗАЗНА́ЧИ́ТИСЯ,** а́читься, *док.* 1. Позначатися, вказуватися. *Незабаром червона смужка зазначилася ліворуч над польовим обрієм* (Б. Грінченко); — *А як поясните Ваші великоміські поезії? Звідкіля в Вас нові мотиви? — Властиво не нові, бо вже зазначились у "Привітанні життя" — морські й технічні* (Б.-І. Антонич); // *безос. Вони* [вантажівки] *скоріше нагадували кримські каруци, аніж машини дальнього слідування, як зазначалося на диктових табличках, що висіли на бортах* (В. Кучер); *Це він знайшов нарешті в наших сусідів те, що шукав: на останній сторінці їхньої газети чорним петитом внизу набрано поправку, де зазначається, що з вини коректора в попередньому номері вкралася помилка!* (О. Гончар).

2. *тільки недок.* Пас. до **зазнача́ти.** *У дохідній частині проектів кошторисів зазначаються планові обсяги асигнувань* (з навч. літ.).

ЗАЗНА́ЧЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **зазна́чи́ти** 1. *Він теж знав і чув, що є грамота короля Стефана Баторія, де докладно зазначені межі козацьких вольностей і земель* (З. Тулуб); *Зазначений комплекс методів історичного дослідження дозволяє авторові дисертації досягти постав-*

леної мети та вирішити основні завдання (з наук. літ.); // **зазна́чено,** *безос. пред. — Ми таких, щоб розпорядок у всякому ділі давали, самі поміж себе вибираємо на рік чи на скілько там зазначено* (Панас Мирний); *У списку зазначено, яка успішність кожного в школі і хто яке навантаження виконує* (О. Іваненко); *Іменним цінним папером є такий документ, в тексті якого зазначено його власника* (із журн.).

ЗАЗНА́ЧЕННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **зазна́чи́ти.** *Допускається зазначення інформації про торгову марку підприємства на табличці, яка висить біля входу в аптечний заклад* (із журн.).

2. Вказівка на щось, згадка про щось. — *Є квітки, бабусю, — казав він, — що мають щасливу долю — квітнути, не лишаючи насіння. Людина назвала їх пустоцвітами, і в цій назві, крім зазначення факту, є дещо зневажливе* (В. Підмогильний); *На кожен експонат наклеювали табличку з зазначенням, де, коли його було знайдено* (М. Дашкієв); *У Марковича подається аналогічний перелік козацьких полків із зазначенням відсутнього у повній редакції Брацлавського полку* (з наук. літ.).

ЗАЗНА́ЧИ́ТИ *див.* **зазнача́ти.**

ЗАЗНА́ЧИ́ТИСЯ *див.* **зазнача́тися.**

ЗА́ЗНАЧКА, и, *ж., рідко.* Те саме, що **по́значка.** *Ці турботи* [про словник] *цілком виразно стають перед нами з Грінченкового листа до Є. Х. Чикаленка, датованого 28 лютого, але чомусь не одісланого (на листі зазначка: "Не посилано")* (С. Єфремов).

ЗАЗО́ВИНИ, вин, *мн., заст.* Запросини. *Лошаков, правда, згорда, звисока прийняв ті зазовини* (Панас Мирний); *Паганеля навперебивки запрошували, і він навіть не встигав відповідати на всі ці люб'язні зазовини* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна).

ЗАЗОЛОТИ́ТИСЯ, и́ться, *док.* 1. Док. до **золоти́тися** 1. *Паж приніс із нею новий світильник з оранжевочадним* [жовтогарячим] *прапорцем угнутого світла, що від нього на мить зазолотилось біле волосся* (Н. Королева); *Он сонце покотилось, І все зазолотилось — Ставок, лужок і хата, і верба...* (В. Бичко).

2. Вирізнитися золотистим кольором з-поміж чого-небудь, на чомусь. *Злетіли в повітря бризки, і на них враз зазолотилось сонячне проміння* (Ю. Збанацький); *Їм зазолотився на видноколі, виріс на горах далекий, але такий жаданий Єрусалим...* (Р. Федорів); *Твого волосся золотистий сонях зазолотився на туманових полотнах* (І. Калинець).

ЗАЗОЛОТІ́ТИ, іє, *док.* Те саме, що **зазолоти́тися.** *На озері розкрились лілеї білі і зазолотіли квітки на лататті* (Леся Українка); *Василь і сам не помітив, як закурів шлях від гопака й пил зазолотів між тинів через усю вуличку* (О. Довженко); *Та ледве зазолотіли вершини гір, ми посхоплювалися* (І. Сенченко); *Зирни — і німо скажи: люблю. Шовковий відголос: досі, любий? І заломила гіркі уста. Зазолотіла солома в грубі* (В. Стус).

ЗАЗО́Р, у, *ч., техн.* Щілина, отвір між двома прилеглими поверхнями. *Під час роботи поршень (особливо з алюмінієвого сплаву) розширюється від нагрівання більше, ніж циліндр. Тому між поршнем і циліндром залишають зазор* (з навч. літ.); *Між цапфою і підшипником створюється клиноподібний зазор, у який при обертанні цапфи нагнітається мастильна рідина* (з навч. літ.); *Кісточкові плоди пропускають через вальці з таким зазором між ними, щоб кісточки лишились цілими* (із журн.).

ЗАЗОРІ́ТИ, іє, *док.* 1. Почати зоріти, світитися. *Сонце сяде, зійде місяць ясний, і зоря вечірня зазоріє* (Панас Мирний); *Раптом — що це? — ніби вогник десь у лісі зазорів поміж чорних стовбурів* (Н. Забіла); *Губка затліє, сіно спалахне, і прачі в сонячній печі займуться: край неба зазоріє* (В. Дрозд); * Образно. *В Тимка зазоріла надія, що скоро все затихне* (Григорій Тютюнник); // Покритися зорями. *Між північчю і ранком небо знов зазоріло* (М. Трублаїні).

2. Настати (про світанок). *Морозний ранок ледве зазорів* (В. Бичко); * Образно. *Зазорів новий обнадійливий світанок нашої духовності, обрії рідної культури ясніють, розширюються* (з газ.); // *безос.* Почати розвиднятися, світати. *Ще сонце ясне не сходило, Ледво* [ледве] *на днину зазоріло* (І. Франко); *Лише зазоріло — ми були на ногах* (Олесь Досвітній); *Другої ночі Данило пройшов більше, а коли зазоріло, перебрався через заспану річечку, береги якої єднала вивернута верба, й опинився на мочарі, де стояли невеликі стоги осоки* (М. Стельмах).

3. *перен.* Засяяти, засвітитися (про очі). *Я раптом утопивсь у глибоких карих очах, що зазоріли до мене ніжно й прихильно* (Валерій Шевчук).

ЗА́ЗУБЕНЬ, бня, *ч.* 1. Те саме, що **зазу́блина.** *Побіг, ухопив заступ, давай загортать той рівець, зазубні ті. І землею з грядок Михайлових загортає* (А. Тесленко); *Берези в березні навдивовижу білі. Стікає сік по зазубнях кори* (Л. Дмитерко).

2. Частина чого-небудь, що видається наперед відносно вертикальної поверхні. *Сивий кобзар сидів на мурі під одним зазубнем* (М. Старицький); *Мене обвозили оглядати пречудове .. місто, розложене на зазубнях широкого побережжя зі сніжно-перламутровими верхів'ями гір* (У. Самчук); *Вивчав* [Черниш] *над собою новий виступ, новий зазубень, за який можна було б вхопитися і підтягтися на руках* (О. Гончар).

3. Зубець (у контурах, обрисах). *З дуплистої липи меди витікають, мов смоли, додолу, і сунуть за обрій, шерхлюючи* [чіпляючи] *зазубні лісу, горбаті хмарини* (П. Мовчан); *Крайнебо вужчає, як і подвір'я в густому малиннику, вицвітає разом з попонами врунистих піль в загорожі посадок, що .. зазубнями підпилюють небо* (Є. Пашковський); * У порівн. *Вся істота її рвалась туди, де височіли над Дніпром нерівні горби, наче зазубні далеких гір* (О. Донченко).

4. *діал.* Тупик. *Туди не було проїзду, економія стояла в зазубні* (О. Кундзич); *Спецпоїзд майже рік стояв на запасній колії — в зазубні станції Київ-Товарна...* (О. Шугай).

ЗАЗУБИ́ТИ *див.* **зазу́блювати.**

ЗАЗУБИ́ТИСЯ *див.* **зазу́блюватися.**

ЗАЗУ́БЛЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **зазуби́ти.** *В інтернет-магазині пропонується різець, зазублений за спеціальною технологією, із голковим наконечником за доступними цінами* (з мови реклами).

2. *у знач. прикм.* Який зазубився. *Якщо ніж недостатньо гострий або зазублений, він непридатний для забою тварин* (із журн.); *Зазублений серп;* // Який має зазублини. *Коло основи довгого і тонкого, немов батіг, хвоста морського кота міститься дуже твердий, гострий, зазублений шип* (з наук.-попул. літ.); *Вчені досліджували незвичайну зазублену форму зубів сучасних піраней та їхніх доісторичних родичів* (із журн.).

ЗАЗУ́БЛИНА, и, *ж.* Виїмка, заглибина або вищерблене місце на ребрі предмета. *З жаху тремтів весь тоді й Менелай, Ареєві любий. Та як побачив зазублини й зав'язь стріли він над тілом, Знову йому до грудей вернулася духа* [духу] *бадьорість* (Борис Тен, пер. з тв. Гомера); *Найкраще різати смужки тіста спеціальним пристосуванням, що складається з валика з насадженими на ньому дисками із зазублинами* (з наук.-попул. літ.).

ЗАЗУ́БЛЮВАТИ, юю, юєш, *недок.*, **ЗАЗУБИ́ТИ,** ублю́, у́биш; *мн.* зазу́блять; *док., що.* Робити зазублини на чому-небудь. *Косивши дядько на узліссі жито, Об жовтий череп косу зазубив... Кого й за віщо тут було забито, Хто і для кого вік свій загубив* (Є. Плужник); *Деревина кам'яної берези така тверда, що об неї можна зазубити сокиру* (з наук.-попул. літ.).

ЗАЗУ́БЛЮВАТИСЯ, юється, *недок.*, **ЗАЗУБИ́ТИСЯ,** у́биться; *мн.* зазу́бляться; *док.* Ставати зазубленим. *Ще один важливий момент, який варто врахувати, щоб ніж якомога довше не затуплювався і не зазублювався, це кут його заточення — не більше 25–30 градусів* (з навч. літ.); *Дуже швидко ручна пилка зазубилася* (із журн.).

ЗАЗУ́БНИЙ, а, е, *лінгв.* Який утворюється під час зближення кінчика язика з верхніми передніми зубами. *Зазубні приголосні.*

ЗАЗУ́БРЕНИЙ, а, е, *розм.* Дієпр. пас. до **зазубри́ти.** *Не лицемірити, не чванитись пихато, Не дуракам пускати в очі дим, Не з мудрим виглядом зазубрені цитати Вигукувати голосом худим* (В. Симоненко); *Кому потрібна ця зустріч? Напхані цитатами провінційні промови, зазубрені з папірців привітання, торохтіння одлиглих піонерських барабанів* (Ю. Мушкетик).

ЗАЗУБРИ́ТИ *див.* **зазу́брювати.**

ЗАЗУ́БРЮВАННЯ, я, *с., розм.* Дія за знач. **зазу́брювати.** *Іван Іванович вимагає не бездумного зазубрювання фактів і дат, він учить мислити* (Г. Усач); *Вивчення матеріалу не повинно зводитися до бездумного зазубрювання конспектів лекцій, а то й цілих розділів підручника* (з наук.-попул. літ.).

ЗАЗУ́БРЮВАТИ, юю, юєш, *недок.*, **ЗАЗУБРИ́ТИ,** зубрю́, зу́бриш, *док., що, розм.* Механічно, не думаючи, заучувати що-небудь. *Треба навчитися думати, а не зазубрювати напам'ять .. незрозуміле* (П. Автомонов); *Хіба Олег збагне... Для нього отой день, 22 червня, — звичайна календарна дата. Історична дата, яку зазубрював у школі серед десятків інших* (Ю. Мушкетик); *"Задовольнити ваше прохання неможливо". Твердить одне й те ж, наче зазубрив* (В. Владко).

ЗАЗУ́БРЮВАТИСЯ, юється, *недок., розм.* Пас. до **зазу́брювати.** *Насамперед у переказі має звучати жива мова самого школяра, це означає, що зразок не повинен сліпо копіюватися, зазубрюватися* (із журн.).

ЗАЗУМЕРИ́ТИ, и́ть, *док., розм.* Почати зумерити. *Голосно й тривожно зазумерив телефон. Рагузін підійшов до столика .. підняв трубку* (П. Гуріненко); // *безос. У трубці зазумерило. Федір Васильович потримав її ще хвилину-другу, але ніхто не обізвався* (Є. Доломан).

ЗАЇ́ГРАШКИ, *присл., розм.* Те саме, що **заві́грашки.** *Свікліцька міцно вхопила ворота й ніби заіграшки одкинула їх набік однією рукою* (І. Нечуй-Левицький); *— Хтось вас послав чи хто звелів? — Та хто їх посилав — самі пішли, — казала Оксана. — Що їм, молодим та здоровим: пішли, заіграшки, зв'язали* [снопи], *наговорились, наспівались, ще й додому завидна прийшли* (С. Васильченко); *— Я ще копу на такій озимині заіграшки нажну, а молодь хіба так уміє серпом орудувати?* (М. Стельмах).

ЗАІДЕОЛОГІЗО́ВАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **заідеологізува́ти.** *Непродумане, занадто заідеологізоване викладачем подання історичного матеріалу шкодить об'єктивному сприйняттю учнями подій і фактів* (з публіц. літ.).

2. *у знач. прикм.* Який зазнав надмірного ідеологічного впливу, надто підпорядкований ідеології. *Часом Мирона дратувала заангажована обмеженість літописців, які нагадували заідеологізованих радянських істориків* (Г. Тарасюк); *У заідеологізованому суспільстві викриття історичних фальсифікацій неодмінно розхитує конструкції державної влади* (з наук. літ.); *До 90-х років XX століття новітня історія української державності, на жаль, залишалася заідеологізованою* (з навч. літ.).

ЗАІДЕОЛОГІЗО́ВАНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **заідеологізо́ваний.** *Характерною рисою багатьох сучасних наукових праць стало введення в науковий обіг нових документальних матеріалів, відсутність заідеологізованості в оцінці подій і фактів* (із журн.).

ЗАІДЕОЛОГІЗО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАІДЕОЛОГІЗУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док., що.* Однобічно, суб'єктивно висвітлювати якесь питання, орієнтуючись на певну ідеологію; надміру ідеологізувати. *Усі намагання пристосувати культурно-духовні здобутки народу до штучно створених умов, заідеологізувати духовність, культуру, традиційні свята і обряди, звичаї зазнали краху* (з публіц. літ.); // *кого, що.* Прищеплювати, нав'язувати кому-небудь певну ідеологію. *Запам'яталися її спроби окремих історіографів заполітизувати, заідеологізувати читача* (із журн.).

ЗАІДЕОЛОГІЗУВА́ТИ *див.* **заідеологізо́вувати.**

ЗАІЗОЛЬО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАІЗОЛЮВА́ТИ,** ю́ю, ю́єш, *док., що, техн.* Те саме, що **ізолюва́ти** 2. *Спеціалісти перевіряють стан проводів живлення і заізольовують пошкоджені місця* (із журн.); *Електрик викрутив усі пробки на щитку, обережно закоротив кінці оголеного дроту і заізолював їх* (із журн.).

ЗАІЗОЛЮВА́ТИ *див.* **заізольо́вувати.**

ЗАІМПОНУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *кому і без дод.* Док. до **імпонува́ти.** *Тоня сміливо стояла понад усякими надбудовами кохання, а оскільки він теж шукав у ньому тільки бази, ця жінка йому приємно заімпонувала* (В. Підмогильний); *Згадка про фронт заімпонувала аудиторії, і звідусіль почулися вигуки схвалення* (Ю. Смолич).

ЗАІНВЕНТАРИЗО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **заінвентаризува́ти.** *Ідеалом для Ґулі було б перетворити всесвіт в грандіозний музей, де кожна річ була б заінвентаризована, точно визначена, описана* (В. Домонтович).

ЗАІНВЕНТАРИЗУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *що.* Док. до **інвентаризува́ти.** *Державна Рада охорони природи в Польщі заінвентаризувала 925 крислатих дубів в обхваті 3–10 м та 579 лип в обхваті 2–9 м* (із журн.); *Дмитро Іванович прийняв цей дар, подякував і того ж дня відніс статуетку в музей, щоб заінвентаризувати* (із журн.).

ЗАІНТЕРЕСО́ВАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **заінтересува́ти.** *Бачачи, що граф заінтересований Калиновичами, пані Дреліхова коротко оповіла йому те, що й сам граф уже знав* (І. Франко); *Вона* [мати] *в тій хвилі й не снила о якім-небудь зворушенні. Зате, може, більше заінтересована закінченням дискусії, зверталася в тій хвилі душею на сторо-*

ну Дори (О. Кобилянська); *Я не знаю, в якій мірі зберіг би він* [В. М. Державін] *свою рішучість, категоричність своєї вимоги, коли б був сам перекладачем-практиком, заінтересованим у зрозумінні свого твору, у добрім прийнятті його читачем* (М. Зеров).

2. *у знач. прикм.* Який заінтересувався чимсь, не байдужий до чого-небудь. *Він величаво розповідав щось заінтересованим дітям* (О. Ільченко).

3. *у знач. прикм.* Пов'язаний з чим-небудь якоюсь вигодою або іншими інтересами. *Надання повної цивільної дієздатності провадиться за рішенням органу опіки та піклування за заявою заінтересованої особи* (з мови документів).

ЗАІНТЕРЕСО́ВАНІСТЬ, ності, *ж., в чому і без дод.* Стан за знач. **заінтересо́ваний** 2, 3. *Багатьом ковалівцям прояснилося. Стало ясно, чого тікали з села. Не було матеріальної заінтересованості* (В. Кучер); *Виникає потреба в теоретичному осмисленні поняття правочинів, щодо вчинення яких є заінтересованість, порядку прийняття рішень про їх вчинення та наслідків його недотримання* (з наук. літ.); // Наявність прагнення, бажання здійснити щось. *Орієнтованість на місто, заінтересованість у комерції та рухливість відрізняли бояр Київської Русі від західноєвропейських феодалів* (з навч. літ.).

ЗАІНТЕРЕСО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАІНТЕРЕСУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док., кого, що.* 1. Те саме, що **зацікáвлювати** 1. *Ватя його заінтересовувала тут на селі, серед сільської тиші та спокою* (І. Нечуй-Левицький); *Але розмова, видно, заінтересувала його, бо, пахнувши раз-другий димком, він заговорив знову* (М. Олійник); *Може бути, що в суботу привезу тобі дві перші глави до прочитання, .. вони досить загального змісту і, може, заінтересують тебе...* (Р. Горак).

2. Те саме, що **зацікáвлювати** 2. *Взагалі Орлик кількадесять* [кількадесят] *літ ще пробував використати кожду нагоду, щоб знайти нових союзників проти Москви, заінтересувати їх українською справою, але зовсім безрезультатно* (М. Грушевський).

ЗАІНТЕРЕСО́ВУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.*, **ЗАІНТЕРЕСУВА́ТИСЯ,** у́юся, у́єшся, *док., ким, чим.* Те саме, що **зацікáвлюватися.** *Іноземні туристи все активніше заінтересовуються старовинними замками України* (з газ.); *Недавно Лена вернулась з родичами додому, а вчора принесла вже й новину, котрою заінтересувався цілий дім* (О. Кобилянська); *Може, він* [доктор Гальванеску] *заінтересувався вдачами цих людей з погляду чисто психологічного* (Ю. Смолич).

ЗАІНТЕРЕСУВА́ТИ *див.* **заінтересо́вувати.**

ЗАІНТЕРЕСУВА́ТИСЯ *див.* **заінтересо́вуватися.**

ЗАІНТРИГО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **заінтригувáти.** *Яким способом з Ірен могла зробитись українка? Цього він не міг збагнути .. Він був навіть трохи заінтригований, отже, тим більш йому хотілось завітати до Ірен якнайшвидше* (В. Підмогильний); *Явно заінтригований Марцинюк з подивом вертів у руках подарунок* (Ю. Збанацький).

ЗАІНТРИГО́ВАНО. Присл. до **заінтриго́ваний.** *Ліда заінтриговано поглядає на нас* (О. Гончар); *— А в чому річ? — заінтриговано запитав я* (О. Авраменко, В. Авраменко).

ЗАІНТРИГО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАІНТРИГУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док., кого.* Викликáти зацікавлення чимнебудь загадковим, неясним, таємничим і т. ін.; інтригувати (у 2 знач.). — *Для плавучих своїх Венецій люди вибиратимуть місця в найкращих кліматичних зонах, щоб дихати ідеально чистим океанським повітрям... Ліду це, видно, заінтриговує* (О. Гончар); *— І це правда! — засміялась Майя. — Це, знаєш, у мене такий прийом: я хочу тебе заінтригувати — от і воджу за ніс* (М. Хвильовий); *Захар Онисимович збагнув, що він заінтригував присутніх, а тому не поспішав з розв'язкою загадки* (Л. Дмитерко); *— А я щось знаю! — знову повторив Митько, намагаючись будь-що заінтригувати друзів* (М. Зарудний).

ЗАІНТРИГУВА́ТИ *див.* **заінтриго́вувати.**

ЗАІРЖА́ВІЛИЙ, *рідше* **ЗАРЖАВІ́ЛИЙ,** а, е. Дієпр. акт. до **заіржáвіти, заржаві́ти.** *Раптом, щораз зростаючи, почався тихий непреривний* [неперервний] *рип. Наче хтось одчиняв заіржавілі двері* (М. Йогансен); *За десять верст лишилось сонне село, де вони виміняли старого заіржавілого плуга і покинули його в коморі, повній жита* (Б. Антоненко-Давидович); *Йому дали навмисне дуже заржавілий карабін, щоб навчився чистити* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека); *Серед мотлоху знайшов старий замок, заржавілий від вологості* (із журн.).

ЗАІРЖА́ВІТИ, іє, *рідше* **ЗАРЖАВІ́ТИ,** іє. Док. до **іржáвіти, ржаві́ти.** [С е с т р а М а р х в а:] *Іч, як замок заржавів .. Певно років з десять буде, як відпирався* (Панас Мирний); *Леміш заржавів, срібне чересло Зчорніло й диким зіллям обросло* (Б. Лепкий); *Турбаєві здалося, що весь секрет Горбатюка — саме в цьому. Не повісив* [шаблі], *як він, не дав заіржавіти...* (М. Руденко); * Образно. — *Трудимось теж на совість. Бо краще вже згоріти на роботі, ніж заіржавіти від неробства* (О. Гончар).

ЗАІРЖА́ВЛЕНИЙ, *рідше* **ЗАРЖА́ВЛЕНИЙ,** а, е. Який заіржавів, заржавів. *Поки я недужа, не клич до одваги, В заржавлених піхвах меча не воруш* (Леся Українка); *Зелений заржавлений дах, дерев'яні надвірні віконниці, патріархальний палісадник перед вікнами і провалені сходи до перекошеного ґанку свідчили за більшу давність, ніж визнає право на вкрадені й загублені речі* (В. Підмогильний); *Сам* [Кажан] *кинувся у яму, тремтячими, чорними, мов коріння, руками підняв заіржавлене віко* (І. Цюпа); *Ще мить, і заіржавлена допотопна машинерія перетворила б нас на попіл першого ґатунку* (В. Чемерис).

ЗАІРЖА́ТИ, *рідше* **ЗАРЖА́ТИ,** жу́, же́ш, *док.* 1. Почати іржати, ржати (про коней). *Приємний вогкий холод обхопив зразу Йона, коні весело заіржали, піднявши догори голови* (М. Коцюбинський); *Заржали коні у темнім гаї* (М. Рильський); *Сірий Семенів кінь, відчувши господаря, злегка заіржав* (Іван Ле).

2. *перен., розм.* Голосно, нестримно зареготати. *Хлопці радісно заіржали* (С. Васильченко); *Лейтенант і солдат аж заржали, зайшлися веселим, щасливим реготом* (І. Багряний); *Павло вбрів у воду, шахнув одразу по груди, ахнув і заіржав — така вона була холодна* (Григір Тютюнник); * Образно. *Вітер зірвався, мов кінь з припону, заіржав хрускотом ламаного галуззя, гупнув копитом у піскові галяви й підняв непроглядні тумани куряви, потряс буйною гривою* (Б.-І. Антонич).

ЗАІ́СКРЕНИЙ, а, е, *рідко.* 1. Дієпр. пас. до **заіскри́ти**[2]. *Він* [священик] *був на тлі корогов, заіскрених сонцем* (Т. Осьмачка).

2. *у знач. прикм.* Заіскрілий, сяючий. *Я поглянув на її сині-сині, заіскрені очі .. і чомусь подумав, що я бачу її так близько востаннє* (Ю. Хорунжий).

ЗАІСКРИ́ТИ[1], и́ть, *док.* Почати іскрити. *Дрібні хвильки заіскрили і спалахнули багрянцем* (В. Козаченко); // *безос. Микола розмахнувся і так ударив кайлом в землю, що аж заіскрило* (Д. Ткач).

◊ **О́чі [так і] (світяться) засвічуються / засвіти́лися (засвіти́ли, заіскри́лися, заіскри́ли) <В оча́х світиться (засвічується) / засвіти́лося (заіскри́лося)>** *див.* **о́ко[1].**

ЗАІСКРИ́ТИ[2] *див.* **заіскрювати.**

ЗАІСКРИ́ТИСЯ, и́ться, *док.* 1. Почати іскритися, переливатися іскрами. *А тут ще виглянуло сонце. Воно видерлося з-за муру хмар і туману, підгортаючи той туман і ті хмари геть під себе, й заіскрилось, засміялось...* (І. Багряний); *В кімнаті спалахнуло яскраве світло .. Заіскрилися кришталеві чарочки, заблищав посуд* (В. Кучер); *Вже розійшлися хмари і на небі з'явилося сонце, повеселішав садок, заіскрилися сніжинки* (А. Хижняк); *Мати зблідла, випустила з рук рогача, в її очах заіскрилися сльози* (В. Малик); * Образно. *Буває таке: неждано-негадано побачиш щось хороше, зрадієш, і все в тобі заіскриться* (Я. Гримайло).

2. Почати виблискувати, сяяти від збудження, гніву, радості, щастя (про очі). *Нахмурився й січовик: заграла молода кров, заіскрились очі: розсердила його та зневага* (О. Стороженко); *Його очі заіскрилися живою радістю* (І. Франко).

◊ **О́чі [так і] (світяться) засвічуються / засвіти́лися (засвіти́ли, заіскри́лися, заіскри́ли) <В оча́х світиться (засвічується) / засвіти́лося (заіскри́лося)>** *див.* **о́ко[1].**

ЗАІСКРІ́ЛИЙ, а, е. Який заіскрився. *У руці його виблискував заіскрілий меч* (із журн.).

ЗАІ́СКРЮВАТИ, юю, юєш, *недок.*, **ЗАІСКРИ́ТИ,** рю́, ри́ш, *док., що.* Спричиняти сяяння, переливання іскрами. *І тепла сніжинка летить на чоло. Дівчатам заіскрює вії* (А. Малишко); *І коли за всю мою роботу .. мені пощастило хоч разочок .. розгладити зморшки на чолі народу мого, весело заіскрити сумні його очі, — ніякого більше гонорару мені не треба* (Остап Вишня); *Десна розкрила лугу й лісу крила. Намистом заіскрила хвиль кришталь* (П. Дорошко).

ЗАЇДА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **заїда́ти** 1–4. *Постійне заїдання керівництва через запізнення Олеся на роботу добряче йому дошкуляло* (із журн.); *Не всі знають, що заїдання стресу солодким має зворотну дію* (з газ.); *Заїдання гальмівних механізмів відбувається при ослабленні або обриві стяжних пружин гальмівних колодок* (з навч. літ.); *Механізми верстата під час випробування повинні працювати без стуку, перегріву і заїдання* (з навч. літ.).

ЗАЇДА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.*, **ЗАЇ́СТИ,** і́м, їси́, *док.* 1. *кого і без прям. дод.* Позбавляти життя, гризучи, кусаючи; загризати. *На Щуку хтось бомагу* [бумагу] *в суд подав, Що буцім би вона такеє виробляла, Що у ставу ніхто життя не мав: Того заїла в смерть, другого обідрала* (Л. Глібов); *Дрімав* [кіт] *у візку спокійно; його самого були би щури заїли* (С. Ковалів); // Дошкуляти, часто і дуже кусаючи, жалячи (про комах). — *Ой, чи хутко ви там? — Тут комарі заїдають,* — *протягла немов заспаним голосом Зоня* (Леся Українка); *Тут прикажчика оточили жінки з дітьми і, покладаючись на те, що дітей заїдає мошкара, просили його, щоб дозволив внести дітей в хату* (А. Кащенко); *Ну, до чого ж заїдають блохи! І ніяк ти їх не упіймаєш!* (Ю. Яновський); *Чомусь я почала боятися вогнів за ночі, багать би й не розкладали, але на болотах без диму просто заїдали комарі!* (Г. Колісник).

2. *кого і без прям. дод., перен.* Змучувати докорами, лайкою, поганим ставленням і т. ін. — *Мачуха заїдає,* — *сказав Грицько* (А. Головко); [П а р а с к а:] *Нехай же тільки Роман жениться на Пузирівні — не буде їй пресвітлої години: я її заїм* (І. Карпенко-Карий); // Погано впливати, несприятливо діяти. *Нас заїдає температура: холодно — ми в просі на печі гріємось* (Ю. Яновський).

3. *що.* Їсти що-небудь після чогось випитого або з'їденого; закушувати. — *Хай буде по-вашому! — відказав він і, прицмокуючи, узявся за качку, заїдаючи її присмаженою картоплею* (Панас Мирний); *Допивши свою чарку, Савка з хруском заїдає її цибулею* (О. Гончар); *Навіть не заївши як слід першу чарку, він знову заговорив* (А. Головко); * Образно. *Грицькові з одного боку гаряче, з другого боку боляче. Любощів ні заїсти, ні запити* (Ганна Барвінок).

4. *тільки 3 ос., безос., що.* Затискати, защемляти, зачіпляти що-небудь, перешкоджаючи його вільному руху, функціонуванню. *Все звично рухалось, ніде не заїдає, ніде немає зайвого люфту* (Ю. Логвин); *Переляканий шинкар надаремно сіпав до себе тремтячими руками ящик з касою. Ящик заїло в пазах* (П. Колесник); // *без прям. дод.* Переставати діяти через несправність або перешкоду. — *Де мастило? — кричав козак, нервово розкидаючи порожні бляшанки. — Мастило де, Боровик? У мене механізм заїдає* (П. Панч); *Я повернувся до мотелю, зійшов нагору і цього разу справді довго не міг відчинити замок у дверях — він таки заїдав* (В. Шкляр).

5. *кого і без прям. дод., перен., розм.* Дошкуляти, зачіпати, сердити. — *Текучка заїдає? — Заїдає! — вхопився за рятівний круг побілілий Пал Палич* (А. Крижанівський); // *безос. Заїло бригадира Івана Косила .. І почав рільничий бригадир думати, що б його таке механізаторові зробити, щоб йому було кисло* (Остап Вишня); — *Я, дядьку, на вашому місці притримав би язика в своїй підворітні. — Заїло? — в'їдливо посміхнувся Матвій* (М. Стельмах).

6. *що, діал.* Їсти. *Хлопець хопив* [схопив] *кусень пирога, заїдав смачно, підскакував на одній нозі* (С. Ковалів); *Вона набрала повний рот порічок і почала їх преспокійно заїдати* (О. Кобилянська); *Тим часом .. пан Різенбокк заїдав собі каву з тістечками, аж йому кришки на підлогу сипалися* (Ю. Андрухович).

Нудьга́ (ску́ка) бере́ (заїда́є) / взяла́ (заї́ла) *див.* **нудьга́.**

◊ **(1) Живце́м заїда́ти** *кого* — мучити кого-небудь постійними докорами, лайкою. *Моя баба життя не дає .. Мов кліщ, вчепилася за душу, живцем заїдає* (М. Стельмах); **(2) Заїда́ти / заї́сти вік** *чий* — занапащати чию-небудь долю, псувати комусь життя. *А чужого віку не хочу заїдати, не хочу, щоб ти за свою добрість терпів через мене...* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Такий то невіра! Покинув!.. Світ мені зав'язав, заїв мій вік рожевий...* (Ганна Барвінок).

ЗАЇДА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *недок.*, **ЗАЇ́СТИСЯ,** і́мся, їси́ся, *док.* 1. Під час їди забруднювати їжею обличчя біля рота. [К о л о м і й ч и х а:] *Дивись! Аж по вуха заївся вишнями!..* (М. Старицький).

2. *з ким, перен.* Сваритися, загострювати стосунки. *А зубата була* [Настуся]. *Вже не заїдайся з нею ніхто!* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Настрій у нього був мерзенний. Не варто було б заїдатися з Хмарою — той злопам'ятний*

(М. Дашкієв); *Князь казав, ромеї не схочуть заїдатися з антами, ромеї повернуть полонених* (Д. Міщенко); [Микола:] *А з Лукою ти даремно заївся. Сам бачиш, він приїхав звідти з хворою душею* (Я. Галан).

3. *тільки недок.* Пас. до **заїда́ти** 3. * Образно. *Між одною й другою ложкою борщу подава* [Іван] *звістки про страту на смерть. Слова заїдались борщем, а в антракті ставало відомим, що по селах стріляють людей, як дичину* (М. Коцюбинський).

ЗА́ЇДИ, ів, *мн.* 1. Висипи або маленькі виразки в куточках рота. *Рот* [хлопчика] *великий, із заїдами, а очі — ну просто кошачі: зелені, нахабні, так і липнуть, наче гумовий клей, до тебе* (О. Сизоненко); *Турок лежав. Важко дихав запаленими вустами, в кутах яких сіріли великі заїди* (Ю. Логвин); *Заїди найчастіше виникають через стрептококову інфекцію* (з навч. літ.).

2. Жовта шкірка біля дзьоба у пташенят. *І ті пташки повипадали з гнізда на підлогу й цвірінькали, роззявляючи червоні дзьоби з жовтими заїдами* (І. Нечуй-Левицький); *Галченя розкрило дзьоб з жовтими заїдами і писнуло* (О. Копиленко); *Майже зовсім голісінькі* [галчата], *лиш на кінці крилець у них стирчало щось подібне до пір'ячка, з широкими дзьобами й жовтими заїдами, вони були потворні* (Б. Антоненко-Давидович).

ЗАЇ́ДКА, и, *ж., розм., рідко.* Те саме, що **заї́док.** *Ми їм і вівса, і ковбас, і баранців, та на заїдку ще й меду-липця... Так дякували, так дякували!..* (Д. Мордовець).

ЗАЇ́ДЛИВИЙ, а, е, *розм.* Який легко заїдається (у 2 знач.). *Посідали, почали розмову. Про одне, про друге... Про попа. — Дерій, зажера, заїдливий... Питаю: — Не в миру з ним?* (С. Васильченко); *— Пріч з дороги, обридливий! — війнула, зашелестіла спідницями й обійшла його, мов зачумленого. — І чого це такою заїдливою стала? — ще хоче зупинити її* (М. Стельмах).

ЗАЇ́ДОК, дку, *ч., розм.* Те саме, що **за́куска** 2. *Заради таких проводів знайшлась у домі й чарка на дорогу, і сала шматок на заїдок* (О. Ільченко); // Легка страва. *Каплуниха заметушилася по хаті і за мить на столі почали з'являтися всякі заїдки, а далі запарував і смачний борщ* (А. Кащенко); *— Корівка в дворі — не тільки свіжа страва в хаті. Це й ліки дітям, і заїдок косареві* (Ю. Мушкетик).

ЗАЇЖДЖА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **заїжджа́ти**[1]. *Найкраще стиковi міжряддя робити завширшки 50 см. Це забезпечує правильне заїжджання на поле агрегатів під час поздовжнього обробітку* (з наук. літ.).

ЗАЇЖДЖА́ТИ[1], а́ю, а́єш, **ЗАЇЗДИ́ТИ,** їжджу́, їзди́ш, *недок.,* **ЗАЇ́ХАТИ,** ї́ду, ї́деш, *док.* 1. В'їжджати всередину, в межі чого-небудь. *Аж от заїжджає чоловік на двір* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Роман справді хотів віддати мотоцикла пожежникові, але заблудився в місті, всі будинки здавалися йому однаковими, як і двори, в які він заїздив* (В. Яворівський); *Дід навіть не повернув голову до Трохима, який несміливо заїздив на подвір'я, і тільки ледь помітно кивнув німому* (Д. Білий); *Одної гарної днини заїхав у тухольські гори боярин Тугар Вовк* (І. Франко); // Завертати куди-небудь по дорозі, приїжджати до когось ненадовго. *До Онисі часто заїжджали женихи* (І. Нечуй-Левицький); *Любив козак, тепер покидає. Мимо їде, та до мене не заїде* (з народної пісні); *Повертаючись додому, я вирішив звернути на миргородський шлях і заїхати у Зелений Яр* (С. Журахович); // *за ким — чим.* Приїжджати куди-небудь, щоб узяти з собою когось, щось. *Часто за дівчинкою заїздив сам Макар Макарович* (О. Донченко); [Хоменко *(благаюче)*:] *Тетяно Іванівно, давай проскочимо туди* [на поле]! *Ти ж, мабуть, за мною заїхала?* (З. Мороз).

2. Їхати куди-небудь далеко, за якісь межі. *І коли якийсь чужинець заїжджав у ті краї, то навіть сонце над Люботином здавалося йому куди вгодованішим і ситнішим, ніж на батьківщині* (Ю. Винничук); *Заїхав за Дунай, та й додому не думай* (Номис); *Не така вже тут і глушина в цьому краю, куди заїхав їхній Заруба* (В. Кучер).

3. Звертати, збочувати з дороги; їхати, прибувати у незнайоме місце, не туди, куди слід. *Ось вони вже мчать околицею, і вона дзвінко і нестримно сміється, як і всі дівчата, коли санки на поворотах заїздять убік і перехиляються на крило* (Л. Смілянський); *Міжгір'я все вужчає і вужчає. Куди ж це ми заїхали?* (М. Коцюбинський); // *тільки док., перен.* Сказати нісенітницю, не те, що треба. [2-й відпущеник:] *Се, пані, у їх* [християн] *такий є звичай: ставлять свічник посеред хати і собаку в'яжуть до свічника...* [1-й відпущеник:] *Ото, куди заїхав!* (Леся Українка); *Свинею зветься така людина... (Стій-стій-стій! Не туди заїхав)* (Остап Вишня).

4. Об'їжджаючи кого-, що-небудь, опинятися за кимсь, чимсь, біля когось, чогось; під'їжджати кружним шляхом, непрямо. *До водопою заїжджають люди, але все з другого кінця села — не по дорозі* (К. Гриб); *Бандити зі смолоскипами заїхали з двох боків, і я праворуч та ліворуч від себе побачив кілька кінських голів* (І. Муратов).

5. *тільки док., кому в що, по чому, вульг.* Ударити кого-небудь по чомусь. *Надзорець синіє зо злості, стискає кулаки, готов першому-ліпшому заїхати в зуби* (І. Франко); *Дід не вгамувався, до візника кричить: — Геть іди, вертайся..! Ніхто сьогодні не поїде! Сьогодні дід Грицько гуляє! Вертайся, кажу, а то по морді заїду!* (С. Васильченко).

◊ **Дале́ко не поḯдеш (не заḯдеш, не за́йдеш)** *див.* **поḯхати; (1) Заḯхати у ву́хо** *кому і без дод., вульг.* — боляче вдарити кого-небудь, перев. по голові. *— Слухай, Луко! Без жартів кажу: ще один раз лайнешся отак і незчуєшся, як у вухо заїду* (А. Головко); *Якось дивно-таки поводився Левонтій три дні тому, коли вийшли з кав'ярні. Сергієві здавалося, що той розсердився й заїде йому у вухо* (І. Білик); **(2) Не в ті воро́та заḯхати** — зробити, сказати не те, що треба, або не так, як варто було б. *Валя одкашлявся і почав: — ... Кожна рослинка, кожний живий організм складається з маленьких частинок, їх звуть кліт... Одностайний регіт не дав йому закінчити: — Не туди, Валю, попав! — Не в ті ворота заїхав!* (С. Васильченко); *— Ну що ви таке говорите! Щось не в ті ворота заїхали зі своїми висновками* (із журн.); **(3) Хоч во́зом (фі́рою) заїжджа́й** — дуже широко, навстіж (про що-небудь розчинене). *— Чого роти порозззявляли, хоч фірою заїжджай? — говорив він* (Григорій Тютюнник); *— Двері відчинили, хоч возом заїжджай* (із журн.).

ЗАЇЖДЖА́ТИ[2], а́ю, а́єш, *недок.,* **ЗАЇ́ЗДИТИ,** ї́жджу, ї́здиш, *док., кого.* Привчати до ходіння в упряжі або під сідлом молодих коней. *Добре розвинених лошат, одержаних від плідників важковозних порід, заїжджають і привчають до роботи починаючи з 2-х років* (з наук. літ.).

ЗАЇ́ЖДЖЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **заї́здити**[1]. *Він побачив коло лікарняної брами двох прив'язаних до дерева заїж-*

джених коней (Б. Антоненко-Давидович); *Він був знесилений і скидався на стару заїжджену клячу* (Б. Харчук); *Він до нас прийшов у депресії — заїжджений. Бачила його два роки тому зовсім іншим — веселим, дотепним, сповненим сил* (із журн.); *Як де вдовина нива, неодмінно зроблять дорогу. Зачала лопаткою землю копать мати. Земля збита, заїжджена* (К. Гордієнко); *Далі все було затоптане людьми, заїжджене полозами саней, забите дрібними ратицями овець і кіз, копитами коней, ратицями волів і корів, слідами собак* (Ю. Логвин).

ЗАЇ́ЖДЖИЙ, а, е. Який заїхав, прибув звідкись. *Стала* [Горпина] *порядку вчити.., як з заїжджими людьми обіходитися і як їм усе продавати* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Юля, що прибула до Троянівки з евакуйованими, накручувала патефон, що його забули заїжджі бійці* (Григорій Тютюнник); // *у знач. ім.* **заї́жджий,** жого, *ч.;* **заї́жджа,** жої, *ж.* Людина, що прибула звідкись. *Зранку поперек молу кольоровою низкою тягся ряд говірливих тіток із поживною стравою для заїжджих* (П. Панч).

Заї́жджий (заї́зний, постоя́лий, постоя́льний) двір *див.* **двір**[1].

ЗАЇ́ЗД[1], у, *ч.* 1. Приміщення для зупинки, ночівлі проїжджих, з двором для підвід, коней і т. ін. *І породила вона* [Марія] *свого Первенця Сина, і Його сповила, і до ясел поклала Його, бо в заїзді місця не стало для них* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *В заїзді все спало. Скрізь було тихо і мертво* (І. Нечуй-Левицький); *Нарешті під'їхали до заїзду Винокура, де й мали відбутися збори волосних воєнкомів, а насправді — головна отаманська рада* (В. Шкляр); * У порівн. *На дворі* [Артемовому] *товклися чужі люди, як у заїзді* (Б. Антоненко-Давидович).

2. Дорога, якою можна заїхати, в'їхати до чого-небудь, кудись. *Заїзду до неї* [школи] *не було ніякого, тільки стежка* (І. Франко); *Я вже відчував запах рож, засаджених двома вигнутими рядами здовж заднього заїзду перед сходами* (У. Самчук).

ЗАЇ́ЗД[2], у, *ч.* 1. Дія за знач. **заїжджа́ти**[1] **1, заїзди́ти** 1. *Перед заїздом на поле картоплесаджалку зупиняють на краю ділянки з лівого боку від мірного дроту* (з навч. літ.); // Одночасний приїзд групи людей куди-небудь (звичайно до санаторію, будинку відпочинку і т. ін.). *Санаторій "Талас" справді не був розрахований на ту кількість хворих, яку довелося прийняти в перший заїзд* (Ю. Збанацький).

2. *спорт.* Один з турів у змаганнях, їзда на певну віддаль у перегонах, верхогонах. *Найцікавішими в програмі свята були заїзди найкращих в Україні орловських рисистих коней* (із журн.); *Особливо багато уболівальників прийшло подивитися фінальні заїзди чоловіків на байдарках* (з газ.).

3. *перев. мн., іст.* Несподівані наїзди, наскоки на кого-, що-небудь. *Було б тобі меншого брата на заїзди висилати* (Сл. Б. Грінченка); [К и й о к:] *Ех! Нудно жить без потіхи, без заїздів! прямо хоч у монастир або знов на Запорожжя мандруй!* (І. Карпенко-Карий).

ЗАЇ́ЗДИТИ[1], ї́жджу, ї́здиш, *док.* 1. *кого.* Змучити частою або тривалою і дуже швидкою їздою. *Я заїздив би коня, заїздив би й не одного, аби тільки вловити погляд твій, ясний та милий, аби тільки подивитися на тебе, подивитись на твої очі і знов вернутись додому* (І. Нечуй-Левицький); [К у ц ь:] *Ну, й я ж віддячив їм! Найкращі коні на смерть заїздив; куплять — знов заїжджу* (Леся Українка); — *На наші реляції про басурманів не одписав жодного слова, а по царевича пригнав півсотні гінців. Табун коней заїздили;* — *докинув* [кошовий] *і розтис кулак* (Ю. Мушкетик).

2. *кого, перен.* Змучити безперервною роботою. *Рятувати треба було цю покірну, роботящу жінку, бо заїздить її стара карга, виб'є з голови й те, що набула колись у технікумі* (Ю. Збанацький); *Дядько всіляко намагався не заїздити кобилу, єдину годувальницю сім'ї* (із журн.).

3. *що.* Часто їздячи, збити, затоптати (землю, дорогу і т. ін.). *Нову дорогу на базар заїздили дуже швидко* (із журн.).

ЗАЇ́ЗДИТИ[2] *див.* **заїжджа́ти**[2].

ЗАЇЗДИ́ТИ *див.* **заїжджа́ти**[1].

ЗАЇ́ЗДОМ, *присл.* Їдучи мимо, по дорозі. *Олена .. розпитує жінку про Костянтина, про їхнє життя .. Живуть вони в Ленінграді, а це заїздом до її родичів під Черніговом* (Ю. Мушкетик); // Заїжджаючи на короткий час. *Відколи син приїхав, ще й не надивилась вона* [мати] *на нього .. Відпустка й на відпустку не схожа, хоча, правда, і сам він каже, що опинився тут у справах служби, тільки заїздом* (О. Гончар).

ЗАЇ́ЗНИЙ, а, е, *розм.* Признач. для заїзду *(див.* **заї́зд**[2] 1). *Минаючи .. Обринських, я глянув туди й побачив, що заїзна брама від дороги була відчинена* (О. Кобилянська).

Заї́жджий (заї́зний, постоя́лий, постоя́льний) двір *див.* **двір**[1].

ЗАЇ́КА, и, *ч. і ж.* Той (та), хто заїкається. — *А це чий віз?..* — *М-м-мій в-в-віз,* — *підбіг заїка-посполит, низько вклоняючись архімандритові* (З. Тулуб); *Він трохи заїка. Коли спокійний, цього не помітно* (Яків Баш); *Пам'ятаю, як появився у нас молоденький учитель географії та ще на біду трохи й заїка* (А. Дімаров).

ЗАЇКА́ННЯ, я, *с.* Мовна вада, що виявляється у мимовільному повторюванні окремих звуків, складів або в затримці їх вимовляння. *Ігор колись, ще до школи, заїкався, його вилікували. Та минулого літа заїкання вернулося, не дуже помітне, але ж він хоче бути артистом* (Г. Усач); *Заїкання Кнюха було не наслідком природженого дефекту, а справді наслідком високої перенапруги* (О. Чорногуз); *В дитинстві її довго лікували від заїкання і врешті вилікували, проте від сильного хвилювання вона знову починала заїкатися* (О. Авраменко).

ЗАЇКА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, **ЗАЇ́КУВАТИСЯ,** уюся, уєшся, *недок.,* **ЗАЇКНУ́ТИСЯ,** ну́ся, не́шся, *док.* 1. *тільки недок.* Мати ваду у вимові — заїкання. *Вантажник Григорій трохи заїкувався, коли говорив: йому трудно давалася літера "а"* (Ю. Смолич); *Галя заїкалася і завжди соромилася цього* (А. Хижняк); // Говорити, зупиняючись, мимоволі повторюючи окремі звуки, з труднощами добираючи слова (від хвилювання, раптового потрясіння і т. ін.). *Встав Федько і заїкаючись промовив:* — *Я... я хотів сказати, що сьогодні читали аж дві молитви...* (О. Донченко); *Видно, був контужений* [Вовкулака], *бо щось кричав заїкаючись і, вже не відаючи, що робить, намагався зняти з убитого коня сідло* (В. Шкляр).

2. *тільки док.* Почавши говорити, раптово спинитися, затнутися на півслові. — *Ти здалеку?* — *Алі здригнувся .. Фатьма стояла під деревом, а тінь од нього вкривала Алі. Він спаленів і заїкнувся* (М. Коцюбинський); *Дівчина, навіть не заїкнувшись, точно назвала по латині діагноз ушкодження* (В. Кучер).

3. *розм.* Починати розмову про що-небудь, натякати на щось. [М а р и с я:] *Віддайте мене за Миколу.* [М а р т и н:]

Світ навиворіт. Панночці — мужика забажалось!.. Не смій мені про це й заїкаться! (І. Карпенко-Карий); *Мати повинні б повернутися, але їх не видно. Нам страшно за них, наші серця не на місці, тому про це й не заїкаємося* (Б. Харчук); *Але тепер поїздка відкладалася. Наскільки — невідомо. У всякому разі, півроку чи кілька місяців про неї можна і не заїкатися* (О. Шугай); *Про свою справу до Артема учителька й не заїкнулася* (А. Головко); *Коли мати заїкнулась, що доведеться, мабуть, Іванові кидати школу, бо без батька яке там вчення, — Гаврилик аж спалахнув* (П. Колесник).

ЗАЇКНУ́ТИСЯ *див.* **заїка́тися.**

ЗАЇ́КУВАННЯ, я, *с., рідко.* Те саме, що **заїка́ння.** *Після нападу собаки згорьовані батьки протягом тривалого часу не можуть вилікувати дитину від заїкування* (із журн.).

ЗАЇ́КУВАТИЙ, а, е. Який має ваду у вимові — заїкання. *І прийшла ж охота зважуватись на жарти цьому сонному, та ще й ніби заїкуватому чоловікові!* (І. Нечуй-Левицький); — *Піду в Іваницю на ярмарок та й оженюсь, — передражнює Макар заїкуватого, рябого Яреська* (С. Васильченко); *Слова його звучали ясно, проникливо, ніби це говорив не заїкуватий чоловічок, якого, ніде правди діти, вважали трохи пришелепкуватим, а хтось інший* (В. Малик).

ЗАЇ́КУВАТИСЯ *див.* **заїка́тися.**

ЗАЇ́КУВАТІСТЬ, тості, *ж.* Те саме, що **заїка́ння.** *Миршавий цей чоловічок, тихий, низенький, гейби зализаний коров'ячим язиком, у ніякій армії не служив через заїкуватість, він не вмів вимовити без заїкання, без муки жодного слова* (Р. Федорів); * Образно. *Чому б не вияснити справи, не сказати все словами, для чого та безглузда загадковість, та заїкуватість сумління* (У. Самчук).

ЗАЇ́КУВАТО, *присл.* Заїкаючись під час вимови звуків, слів. — *Не можу бачити, як сходить м-місяць, — сказав* [Федір Несторович] *заїкувато і поліз до кишені за цигарками* (Григір Тютюнник).

ЗАЇ́ЛИЙ, а, е, *діал.* Злий. — *Чи перекусають себе, нарешті, на смерть ці заїлі комахи, які увільнять землю від своєї неситої злоби й знищення?* (М. Грушевський).

ЗАЇ́ЛІСТЬ, лості, *ж., діал.* Злість. *Він оживився, очі його горіли і з уст щез вираз тупої заїлості* (І. Франко); *Люди слухали науки, плескали з утіхи в руки, страх подобалась їм смілість і відвага, і заїлість* (О. Маковей).

ЗАЇ́МКА, и, *ж., іст., діал.* Займанщина. *На старих заїмках і військових землях виростали маєтності старшинські, заселялися підданими* (М. Грушевський); *Ще не розвиднилось гаразд, як з Сіркової заїмки в мороз, що стояв туманом, вийшли і попливли помалу по снігу двоє озброєних, на лижвах, з рюкзаками за плечима, а за ними великий якутський пес* (І. Багряний).

ЗАЇ́СТИ *див.* **заїда́ти.**

ЗАЇ́СТИСЯ *див.* **заїда́тися.**

ЗАЇ́ХАТИ *див.* **заїжджа́ти**[1].

ЗА́ЙВЕ *див.* **за́йво.**

ЗА́ЙВИЙ, а, е. 1. Який не використовується в даний момент. *І Яремі дали коня Зайвого з обозу* (Т. Шевченко); [Іван:] *А як трапиться у вас зайвий карбованець, ви й пришліть його мені* (М. Кропивницький); // Нічим не заповнений (про час). *Всі, хто має хоч хвилиночку зайву, мерщій сунуть на улицю дихнути повітрям вільним, помилуватися світом ясним* (Панас Мирний); // Надмірний. *Ви зробите людство щасливим. Ви навчите його легко заробляти хліб. Ви дасте йому змогу раціонально витрачати свою працю. Ви звільните його від зайвої роботи...* (Ю. Смолич); *Він добре розумів, що той* [Сеспель] *роздав останній хліб не по дурості, а від зайвої доброти серця* (Ю. Збанацький); *Дріб'язкова опіка, зайвий контроль породжують пасивність дітей* (із журн.); // *у знач. ім.* **за́йве,** вого, *с.* Надлишок чого-небудь. — *Буде принаймні харч, та ще й зайве* [гроші] *зостанеться на прожиток* (І. Нечуй-Левицький).

2. Ще один до якоїсь кількості; додатковий. *Сьогодні стрінемось... Ми станемо знайомі... Для вас це зайвий епізод, — Для мене ж день думок, турбот* (О. Олесь); *Кожен сам собі міркував так: краще зайвий день пересидіти в таких місцях.., де можна буде врятуватися і зберегти останнє добро, що вціліло* (В. Петльований).

3. Без якого можна обійтися. *Чи не краще випустити зовсім сцену Люби з Крицьким в 1-му акті? .. Дехто з моїх критиків був тої думки, що сцена ся взагалі зайва* (Леся Українка); — *Невже я зайвий чоловік тому, що люблю безумно Україну?* (М. Хвильовий); // Даремний, непотрібний. *Без грошей же вступати в балачки з ним було зайвою дурницею* (В. Винниченко); *Надвечір наш батальйон вирушив у дорогу без зайвої метушні й галасу* (П. Колесник); // Присутність якого небажана. *Матушка примітила, що третя людина зайва там, де зійдеться хлопець з дівчиною, встала й промовила: — Піду ж я в пасіку* (І. Нечуй-Левицький); *Розмова не клеїлась. У цьому товаристві я був зайвий. Такий собі бідний родич* (А. Крижанівський); // *у знач. ім.* **за́йве,** вого, *с.* Те, що непотрібне. *Щоб не набалакав Вадик у запалі зайвого, Друзь перебив його* (Ю. Шовкопляс); *Не буду зайвого торочить, щоб не сказали: чув десь дзвін...* (Д. Білоус).

Без коментарі́в <Коментарі́ за́йві> *див.* **комента́р.**

◊ **Без за́йвих слів (розмо́в)** *див.* **сло́во; Ві́льна (за́йва) хвили́на (хвили́нка, хвили́ночка)** *див.* **хвили́на; За́йвий рот** *див.* **рот.**

ЗАЙВИНА́, и́, *ж.* 1. Те, що лишається після потрібної або встановленої кількості; лишок. — *Позиченим і купованим... ще не жив. Завжди звик своє мати. Хліб і до хліба. Ще й продавав зайвину, щоб одежу й взуття справляти* (В. Кучер); *Відрізавши сім десятин зайвини у Пишненка, комісія вийшла на шлях* (І. Цюпа); *Я пошукав у кишенях, та, крім газети й тютюну, в них нічого не було. Я одірвав шматок газети на цигарку, відскубнув зайвину* (Р. Андріяшик).

2. Повнота, надмір чого-небудь. *Федь іде й наспівує від зайвини почуттів* (Ю. Яновський); *Невтримний сміх — це її прикра вада. Можливо, сміхом у неї виливається зайвина буйно розквітаючих сил молодості* (І. Волошин)..

3. Те, в чому немає потреби, щось непотрібне. — *Зараз, зараз тобі проясниться, любчику! — скважно відповів він. — Побачиш, що я не балакаю ніякої зайвини* (І. Франко); *Підросли* [дерева] — *їм тісно стало, ми й зрубали зайвину, щоб всі інші розростались на просторі в ширину* (Н. Забіла).

ЗА́ЙВІСТЬ, вості, *ж.* Абстр. ім. до **за́йвий** 3. *Почуття зайвості, самотності і відокремленості від молодих та дужих ударило в серце глибоким болем* (З. Тулуб); *Тих, які поширювали думку про зайвість, а то й непотрібність деяких подібних клопотів (все на світі клопітне, надто на старість, все здається марницею), він проганяв* (Ю. Мушкетик).

ЗА́ЙВО, ЗА́ЙВЕ, *присл.* 1. *тільки* **за́йво,** *рідко.* Те саме, що **ма́рно.** *Ні, не зайво ми линули побачити диво* (Б.-І. Антонич); *Справа вимагала буквально з годинником у руці мо-*

татися від одного трактора до іншого, щоб не простоювали [трактори] *зайво, не порушували ущільненого графіка* (Ю. Яновський).

2. *у знач. пред.* Даремно, непотрібно. [Є п и с к о п:] *Чи говорив твій чоловік тобі, для чого він нас кликав до господи?* [П р і с ц и л л а:] *Про се було б і говорити зайво, він остеріг, що збори в катакомбах вже небезпечні й наказав потому, щоб я вас кликала в господу нашу* (Леся Українка); *Зайве й казати, що таке багатство не прийшло до нього праведним шляхом, а заробив його здирством і шахрайством* (Ю. Винничук); *Про те, що гірськолижний інтернат з так і недобудованим трампліном неподалік було невдовзі ліквідовано, розповідати зайво* (Ю. Андрухович).

○ **(1) Не за́йво (не за́йве),** *у знач. пред.* — треба, варто. *На ранок же кожна* [дівчина] — *сказати не зайво — Коситиме сіно* (І. Нехода); — *Не зайве буде сьогодні нам поговорити, як далі діяти* (Василь Шевчук); *А де старий? Бувало, сторожує. Було б не зайво завести і пса* (Л. Костенко).

ЗА́ЙДА, и, *ч. і ж., розм.* Людина, яка прибула, прийшла звідки-небудь, нетутешня. — *Я так і думав, що ви тут в Києві зайда, бо тут прохачі під монастирями теж усе приходьки* (І. Нечуй-Левицький); *Ми, — хто лежав, а хто вже й сидів на соломі, — дивилися на привітного зайду, що невідомо звідкіля та як отут опинився* (В. Козаченко); *Пристав був до солодкої Дарусі жити Іван Цвичок — чудний та дурнуватий, як вважали в селі, чоловік — зайда* (М. Матіос); // *зневажл.* Чужоземний загарбник. — *Що ви за лицарі, що не можете витурити якихось зайд, що прийшли на землю, помиту кров'ю і потом, засіяну кістками наших славних предків* (з легенди); *Багато зайд було у нас за тисячу літ історії, а де вони? Де їхні могили?* (Ю. Яновський).

ЗАЙДИ́ГОЛОВА, и, *ч. і ж., розм.* Неврівноважена людина, вчинки якої позбавлені розсудливості, здорового глузду. — *Ну, щастя твоє, що ловкий! — качають головами дорослі. Але не лають і не сердяться, — що говорити такому зайдиголові!* (В. Винниченко); *Син чаплинського крамаря, зайдиголова й бешкетник, .. майже не жив дома* (О. Гончар).

ЗАЙДИ́СВІТ, а, *ч., розм.* Те саме, що **зайди́голова.** *Сам собою* [хлопець] *статурний, довгобразий, і коли ось так тихо сидить, стиснувши руки колінами, й пускає смиренні погляди в стелю.., то й не скажеш, що перед тобою шалапут, зайдисвіт, хуліган* (О. Гончар).

ЗА́ЙМАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **займа́ти** 1, 2. *Накритий стіл стояв іще не займаний і вабив зір натомлених і зголоднілих новоприбулих* (В. Чемерис); *Ніхто не може бути виселений із займаного житлового приміщення або обмежений у праві користування житловим приміщенням інакше як з підстав і в порядку, передбачених законом* (з мови документів); *Ім'я тому, що відбувалося скрізь, на всьому просторі, займаному недавно дивізією, — паніка. Жахлива паніка* (І. Багряний); *Лише мох вкриває собою оте віковічне, ніким не займане каміння* (А. Шиян).

ЗА́ЙМАНКА, и, *ж., заст.* Те саме, що **займанщи́на.** *Займанка поширювалася на всі верстви населення, але на кріпаків у дуже обмеженій формі. Найбільшого розвою вона набула в ході визвольної війни середини XVII ст. і в перші десятиліття після її завершення* (з наук.-попул. літ.).

ЗАЙМА́ННЯ[1], я, *с.* Дія за знач. **займа́ти** 1, 5–7. *Киянин, утворюючи чергу, шанує вже культурніше право першого займання* [місця] (В. Підмогильний); *Правом займання землі користувались як козаки і посполиті, так і духовні особи* (з навч. літ.).

ЗАЙМА́ННЯ[2], я, *с.* Дія за знач. **займа́тися[2].** *Одним з основних чинників виникнення пожеж є широке застосування у практиці будівництва деревини, однією з властивостей якої є легке займання, здатність підтримувати горіння* (з наук. літ.); *Електроустаткування вважається вибухонебезпечним, якщо в ньому не передбачені заходи для усунення або зменшення можливості займання вибухонебезпечного середовища* (з навч. літ.).

ЗАЙМАНЩИ́НА, и, *ж., заст.* Земельна власність, придбана правом першого зайняття вільної землі. *Там чоловік .. в степу облюбовує займанщину в якихось двадцять десятин, купує реманент, худобу і, скажу вам, стає господарем* (М. Стельмах); // Ділянка, розчищена і оброблювана звичайно далеко за межами села і поза громадськими землями. — *На Січі добре козакувати, а на займанщині хліб робити! — сказав сам собі* [Мирон] (Панас Мирний).

ЗА́ЙМАНЬ, і, *ж., заст.* Те саме, що **займанщи́на.** *Ви ж на займані своїй розумно господарювали* (П. Куліш); *Була у нас у займані на Галах береза суховерха, що поти сік з неї пускали, що й усихати почала* (Ганна Барвінок).

ЗАЙМА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.,* **ЗАЙНЯ́ТИ,** *діал.* **ЗАЙМИ́ТИ,** займу́, за́ймеш, *док.* 1. *що.* Брати, обирати що-небудь для користування, закріплювати за собою або за кимсь; розташовуватися де-небудь. — *Йди, каже* [Савка], *туди, там землі не міряні, бери, займай скільки сили твоєї, рубай ліс, став хату, хазяїном будеш...* (М. Коцюбинський); *Алла Михайлівна зайняла місце за крайнім столиком, найближчим до вулиці* (Леся Українка); *У вагоні ще попросторішало. Звільнилась горішня лава — зайняли для Гайового* (А. Головко); *Вже ніч... Зайняли вихідний свій рубіж... У кожного був автомат* (І. Нехода); // Захоплювати який-небудь населений пункт, територію, місцевість і т. ін. — *Займайте, хлопці, займайте гору за лісом! Гору займайте! От пропадуть, пропадуть нізащо! — говорив він у розпачі* (О. Довженко); *Колись шляхтич да заняв* [зайняв] *козаче поле* (Марко Вовчок); *Наливайко пішов на вдвоє численніші війська Ходкевича і з боєм зайняв Могилів* (Іван Ле); // Мешкати де-небудь, мати в своєму користуванні. *Брати Калиновичі займали гарне помешкання на Панській вулиці* (І. Франко); *Капітан третього рангу Платон Богучар займає в його домі кімнату з верандою в сад* (В. Кучер); *Було постановлено, що Лася займе кімнату в квартирі бабусі Одарки під своє мешкання* (В. Підмогильний); // Перебувати на якій-небудь посаді. *Тепер займаю посаду статистика в .. земстві* (М. Коцюбинський).

2. *що.* Заповнювати собою яку-небудь площу, ділянку або якийсь простір, місце. *Гарний у дядька садок; колись він займав під собою коло 40 десятин* (М. Коцюбинський); *Високе та ясне вікно займало всю стіну і виходило на південь* (В. Кучер); *У двері було видко три сукні, котрі ворушились од кутка до кутка і зайняли собою трохи не всю кімнату* (І. Нечуй-Левицький).

3. *кого, рідко.* Охоплювати кого-небудь, оволодівати кимсь (про думки, почуття). *Весь час, всі думки займала турбота про сіно, про вигоди маржинці, щоб не заслабла, щоб хто не зурочив, щоб вівці щасливо котились, а корови уположались* (М. Коцюбинський); — *Знаєте, яка думка займає мене? Взяти б і закрутити голову сьому серцеїду, та так за-*

крутити, щоб він просто збожеволів (Леся Українка); *Мене не займає тепер ніщо, крім гадок про сонце, погоду, дощі* (М. Грушевський); *Чорна жура йшла крок у крок за ним* [Івонікою] *і зайняла його цілковито* (О. Кобилянська).

4. *що.* Заповнювати який-небудь проміжок часу; тривати. *Раз у раз доводилося* [втікачам] *спотикатися, намацувати дорогу, падати .. Ця плутанина зайняла коло години* (М. Коцюбинський); *Вся подорож морем займе 17 днів* (Леся Українка); *Не більше двох днів зайняв би для нього перехід через дикі нетрі* (Ю. Бедзик); *Навпростець рівниною можна дістатися до Вічного міста за місяць чи півтора, а якщо їхати трактовим шляхом, то така подорож займе близько року* (О. Авраменко).

5. *кого і без прям. дод.* Зачіпати, хапати, б'ючи, кусаючи і т. ін. *— А не порве ваш собака? — Ні, він не займе: він у нас плохий* (Ганна Барвінок); *Його* [економа] *очі, мов заскочені миші, жахливо оглядали кожне обличчя, руки були напоготові, щоб боронитись, але ніхто не зайняв* (М. Коцюбинський); // *розм.* Звертатися, заговорювати з особливою приязню, зацікавленістю до кого-небудь; залицятися. *Нехай мене той займає, хто кохання в серці має!* (прислів'я); *— Ой panочку, голубчику, не займайте більше її!..* (Василь Шевчук); *А козак дівчину та й вірненько любить, А зайнять не посміє* (з народної пісні); *— Чи він мене любить? Чіт чи лишка? — Чіт! і любить тебе від щирого серця! — обізвавсь Василь, що вже давно стояв біля неї* [Марусі] *і дививсь на її смуту та не знав, як зайняти* (Г. Квітка-Основ'яненко); // Чіплятися, ображати, викликати на сварку. *Вона ухопила Якова за руки і почала молити, щоб він не займав нікого і йшов би додому* (Панас Мирний); // Нападати. *То гуляв козак Голота, погуляє, Ні города, ні села не займає. На город Килію поглядає* (з думи); [П р і с ц и л л а:] *Нащо розбійникам мене займати? Тепер я не подібна до багачки* (Леся Українка); *Боже, Боже! Зараз ведмідь з'їсть її — зараз! Чи ж буде він ситий з неї? Хоч би ситий він був та братика не зайняв...* (Марко Вовчок).

6. *кого, що.* Захоплювати, переймаючи або збираючи докупи і женучи куди-небудь (худобу, свійських птахів і т. ін.). *Петруня займає в лісі корови, жене додому* (С. Васильченко); *Я ж зайняла сірії гуси да погнала й до води* (П. Чубинський); *Василь, походивши манівцями, одлучив своїх овечат, зайняв руденьке телятко і погнав до водопою* (Панас Мирний); *Займила дівчина корову у лучку* (Марко Черемшина); // Переймати і зачиняти в хлів, сарай і т. ін. чужу худобу за спаш свого городу, поля, поки їхній господар не відшкодує збитків. *— А нащо ви, мамо, зайняли нашу коняку? — гукнула Мотря до Кайдашихи .. — На те зайняла, щоб вона в наш город не скакала, — обізвалась Кайдашиха* (І. Нечуй-Левицький); *Об'їждчик зайняв її* [худобу], *контора стягне з дядьків за спаш* [на панській землі] (М. Стельмах).

7. *кого, заст.* Гнати куди-небудь, проганяти звідкись (людей). *Вони його зав'язали Тонкими линвами Та й займили у Сторонець* (з думи); *Я як п'яний, то зо мною що хоч зроби. Як займе* [жінка] *з шинку, дак аж спотикаєшся* (Ганна Барвінок); [Б о б р е н ч и х а:] *Не смій ходити до тієї відьми, а то лозиною займу* (В. Самійленко).

(1) Займа́ти / зайня́ти оборо́ну — відповідно розміщуючи війська, вогневі засоби і т. ін., готуватися до відбиття атак ворога. *Уже замовкли три батареї, уже перший дивізіон займав кругову оборону* (В. Кучер); *Вулицею перебігали підрозділи, займаючи оборону по садках і городах* (І. Багмут); *В тилу лівого флангу, де зайняв оборону перший батальйон, німці півгодини тому скинули авіадесант* (Ю. Бедзик); **(2) Займа́ти / зайня́ти пози́цію (пози́ції)** — розташувавшись в певному місці, готуватися до бою чи оборони. *Немає між ними* [троянівцями] *й Царенка, але всі знають, що він із своїми двома чотами, мабуть, далі займає позиції, навпроти Верхова* (У. Самчук); *Поріділий після боїв полк, зайнявши позиції в степу, став окопуватись* (О. Гончар); **(3) Займа́ти / зайня́ти че́ргу́** — закріплювати місце в черзі за собою або за ким-небудь іншим. *Баби займатимуть чергу за кавунами* (Є. Пашковський); *— Тоню, до їдальні йдеш? — почувся голос слюсаря Карпова. — Я тобі чергу займу* (В. Собко); *Єва зайняла чергу за балакучою жінкою, котра одразу ж почала переповідати різні випадки чудес* (І. Роздобудько).

ЗАЙМА́ТИСЯ[1], а́юся, а́єшся, *недок.*, **ЗАЙНЯ́ТИСЯ,** *діал.* **ЗАЙМИ́ТИСЯ,** займу́ся, за́ймешся, *док.* 1. *чим.* Робити, здійснювати що-небудь. *— В мене батька немає. На паровозі вбило. — А мати є? — Є. — Чим займається? — На машинці шиє* (В. Винниченко); *Олександр то брався за перо, то знову його відкладав: не хотілося нікому писати і не було бажання будь-чим займатися* (П. Кочура); // Вивчати що-небудь, оволодівати чимсь, присвячувати себе якому-небудь заняттю, якійсь справі. *Був би Вам дуже вдячний за всяку поміч і раду, тим більш цінну, що Ви займаєтесь етнографією* (М. Коцюбинський); *Петро Антонович, хоч сам ніколи й не займався письменством, любив літературу з дитинства* (М. Олійник); *На стінах — кольоровими олівцями розпорядок дня: коли займатися музикою і співати, коли читати казки, коли на обід і прогулянку, коли пообідній сон* (А. Михайленко).

2. *ким, чим.* Приділяти увагу комусь, чомусь, виявляти інтерес до кого-, чого-небудь. *Дора, а більше ще пан К., взяли собі нині за обов'язок опікуватися гарною дівчиною, хоч нею займались і інші дами* (О. Кобилянська); *Антоші зробилось скучно. Він вже чув дядькові сни і вважав кращим зайнятись своїм Нептуном* [собакою] (М. Коцюбинський); *Тепер уже можна б зайнятися і самим собою. Розсупонитись від солдатського реміняччя, поголитись, покупатись, поспівати на дозвіллі...* (О. Гончар).

ЗАЙМА́ТИСЯ[2], а́юся, а́єшся, *недок.*, **ЗАЙНЯ́ТИСЯ,** *діал.* **ЗАЙМИ́ТИСЯ,** займу́ся, за́ймешся, *док.* 1. *тільки 3 ос.* Починати горіти, спалахувати полум'ям; загорятися. *Бараболя витирає сірник. Він спочатку чахкає, шипить, блискає сіркою та смородом і нарешті займається* (М. Стельмах); *Аж глядь, палати зайнялися. Пожар! пожар!* (Т. Шевченко); *Перший несміливий язичок полум'я зблиснув у темряві. Солома зайнялася* (М. Руденко); * Образно. *Чаром займився маків цвіт сьогодні* (Уляна Кравченко).

2. *тільки 3 ос.* Починати світитися, сяяти. *Зоря на небі рожева уже починала займатись* (Леся Українка); *Темно-голубе небо тільки-но займалось добрим, здоровим світанком* (М. Хвильовий); *Коли займаються вогні Над рідною столицею, Дніпро ввижається мені Ясною блискавицею* (М. Нагнибіда); *Першая зірка на сході над лісом Тільки-но тільки іще зайнялась* (Дніпрова Чайка); // Наставати, починатися (про ранок, день). *Ніжний, прозорий займався над полем липневий ранок* (В. Козаченко); *По темноті настав світанок, зайнявся день, і схід в огні* (Уляна Кравченко).

3. *перев. док., також зі сл.* вогонь, полум'я, *перен.* Червоніти, вкриватися рум'янцем, спалахувати від збудження, хвилювання, ніяковості і т. ін. — *Хіба ж у вас люб-ляться? — запитала Улита і сипнула промінням з очей. Очі горіли, вся зайнялась і уші почервоніли* (Ганна Барвінок); *Стало мені сором, аж щоки зайнялися огнем* (І. Нечуй-Левицький); *Раз, завітавши до мене в одній справі, вона ховала під одежкою книжку. Я помітив і спитав. Тоді вона зайнялась полум'ям і призналась* (І. Микитенко).

4. *перен.* Ставати дуже збудженим, раптово пройматися якимсь почуттям. *Параска, як огонь, зайнялася. Ще трохи — і одно другому б у вічі учепилося* (Панас Мирний); *Професор, .. вусаті сталевари і я, поет, відразу зайнялися Від слів отих, немов від сірника. Шаленим захватом* (М. Рильський); // Виникати, з'являтися (звичайно про почуття, відчуття і т. ін.). *В його грудях займалося бажання вхопити ці малі руки і виділувати їх* (Б. Грінченко); // *чим і без дод.* Починати виражати лють, неспокій, збудження, хвилювання і т. ін. (перев. про очі). *Не раз і не два вже ці очі займались недобрим вогнем, як часом хто з хлопців, хазяйських синів, його у чому переборе* (Дніпрова Чайка); *Всі очі зайнялись і загорілись лиця, — Та й справді, бачивши співучий той танець, Не загорітися здолав би тільки мрець* (М. Рильський); *Олена сплеснула руками, очі зайнялися тривогою: — Може б, ти відмовився* [від нової посади], *доки не пізно? В тебе одна пара очей. За всім не вгледиш* (Григорій Тютюнник).

Що́ки [аж] горя́ть (паша́ть) / зайняли́ся (спалахну́ли) *див.* **щока́.**

◊ **[Аж] горя́ть (займа́ються) / загорі́лися (зайняли́ся) ву́ха** *див.* **ву́хо; Дух займа́ється (забива́ється, затина́ється** *і т. ін.)* **/ зайня́вся (заби́вся, затну́вся** *і т. ін.)* *див.* **дух; (1) Займа́тися** *(рідко* **заво́дитися, здійма́тися) / зайня́тися** *(рідко* **здійня́тися)* **на світ (на зорю́, на день** *і т. ін.), безос.* — світати, розвиднятися. *Тільки що стало на світ займатись, заскрипіли залізні ворота під баштою* (О. Стороженко); *Ранісінько-ранісінько піднялась. Усі сплять: іще й на зорю не займається, — імла. Востаннє глянула на діток, на брата* (Марко Вовчок); *Заводилось на світ, коли прокинувся Повчанський будити хлопців* (З. Тулуб); *Було ще на зорю не здійметься, вона з коромислом біжить по воду* (Ганна Барвінок); *Як на світ зайнялося, вийшов Чмир на подвір'я й почав ладнати воза* (О. Слісаренко).

ЗАЙМЕ́ННИК, а, *ч.* Частина мови, що вказує на особу, предмет, ознаку або кількість, але не називає їх. *Щодо щастя свого, задоволення, то ведучи розмову про них, я виключив зі свого лексикону займенники "я", "моє", "мені", я почав уживати "ми", "наше", "нам"... і т. д.* (М. Коцюбинський); *Справді не слід уважати кожної ліричної поезійки за сторінку з автобіографії, бо часто в таких поезіях займенник "я" вживається тільки для більшої виразності* (Леся Українка); *Зворотний займенник "себе" вказує на особу того, хто говорить* (з навч. літ.).

ЗАЙМЕННИКО́ВИЙ, а, е. Стос. до займенника. *Питальні речення, що мають у своєму складі питальні слова, а саме займенники* хто, що, який, котрий, чий *і т. ін., звуться іноді займенниковими* (з наук. літ.); *Автор послідовно аналізує екзотизми з артиклями, прийменниковими додатками, займенниковими та прикметниковими означеннями або у множині* (з наук. літ.); *Прикметникові і співвідносні з ними за типом відмінювання займенникові основи поєднуються з наступною іменниковою основою за допомогою сполучного звука* (з навч. літ.).

ЗАЙМИ́СТИЙ, а, е. Який легко спалахує, загоряється. *Нарешті докурив* [Ворон] *і, не знаючи, куди подіти недопалка в такому займистому місці, здушив його* (В. Шкляр); *В жодному разі не можна в тваринницьких приміщеннях утеплювати стіни і горищні перекриття соломою, очеретом або іншим займистим матеріалом* (з навч. літ.); * Образно. *Затих горішній поверх інтермедій, останнє дійство набирає сили і мурів цих займистою виставою прокинулася темінь горова* (В. Стус).

ЗАЙМИ́СТІСТЬ, тості, *ж.* Властивість за знач. **займи́стий.** *Процеси займистості і згоряння зумовлюють повноту використання хімічної енергії палива* (з навч. літ.); *Займистість і леткість спирту прямо залежать від його міцності* (з навч. літ.); *Займистість дизпалива впливає на наявність шкідливих компонентів у відпрацьованих газах* (з газ.).

ЗАЙМИ́ТИ *див.* **займа́ти.**

ЗАЙМИ́ТИСЯ[1] *див.* **займа́тися**[1].

ЗАЙМИ́ТИСЯ[2] *див.* **займа́тися**[2].

ЗА́ЙМИЩЕ, а, *с.* 1. Зайняте ким-небудь місце, ділянка землі; займанщина. *Чимало з братчиків вже поженилися і вихвалялися Демкові, що вільної землі по Буджаку скрізь багато і турки не забороняють займати займища* (А. Кащенко); *Щоб було де заховатися від негоди, Верига обладнав собі під горою землянку .. Такі землянки, як печериці, були розкидані скрізь по запорізьких займищах* (П. Панч); *Люди орють, мабуть, під озимину, де-не-де кіньми, здебільша коровами, лиш на одному займищі — механізована оранка* (Є. Доломан); * Образно. *Розпростерся ти* [степ] *широко, Що не скине й орле око Твоє займище безкрає!* (І. Манжура).

2. *рідко.* Те саме, що **запла́ва.** *Дикі коні зайняли весь проміжок від болота до Синього лісу, ноги їхні втопали в травах, і здалеку займище здавалось молочним озером* (І. Білик).

ЗАЙНЯ́ТИ *див.* **займа́ти.**

ЗА́ЙНЯТИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **зайня́ти** 1, 2. *Більша частина кімнати зайнята шкільними лавами, кафедрою, дошкою тощо* (Леся Українка); *Розгублений глянув* [Чумак] *на клас, а воно вже всі місця зайняті* (А. Головко); *Всі мовчки глянули на зайнятий ворогом берег* (В. Кучер); * Образно. *Тільки Гола гора, де шматок і глущуківського поля, сіріє не зайнята плугом* (С. Чорнобривець); // **за́йнято,** *безос. пред. Хотів подзвонити матері. Набрав номер — зайнято* (Є. Кравченко).

2. *у знач. прикм.* Який займається *(див.* **займа́тися**[1]) кимчим-небудь. *Я .. так була зайнята зборами у таку далеку дорогу, що ніколи було писати листів* (Леся Українка); *Лікар сидів .. за невеличким круглим столиком і був зайнятий якоюсь дивною справою* (О. Іваненко); *Йде велике будівництво: руді, вгодовані мурахи тягнуть аж на самий верх, схожий на кінець величезної лійки, якісь соломинки. Вони зайняті ділом і на людей не кидаються* (М. Малиновська); *І тільки тепер Марта побачила, що частина гостей зайнята чимсь дуже серйозним* (Ю. Винничук).

3. *у знач. прикм.* Який не має вільного часу. *Розуміється, Микола Сидорович був зайнятий, — не одна ж у нього справа з .. Іваненком* (В. Винниченко); [А р с е н:] *Перепрошую вас, я зараз дуже зайнятий, так... Може б, ви з моїм заступником поговорили?..* (З. Мороз).

△ **За́йнятий пар** *див.* **пар**[1].

ЗАЙНЯ́ТИСЯ[1] *див.* **займа́тися**[1].

ЗАЙНЯ́ТИСЯ[2] *див.* **займа́тися**[2].

ЗА́ЙНЯТІСТЬ, тості, *ж.* 1. Стан за знач. **за́йнятий** 2, 3. *Вислухав пораду Мирон Данилович і щиро хотів сповнити, однак через клопоти і зайнятість відбився; мара ж лізла в думки по-старому* (В. Барка); *Тільки-но Потопальський, пославшись на свою надзвичайну зайнятість, вийшов з кабінету, за ним рушив і Покришень* (Ю. Збанацький); *Незважаючи на постійну зайнятість політичними справами написав своє зворушливе й сповнене роздумів "Повчання" князь Володимир Мономах* (з наук. літ.).

2. Забезпеченість роботою. *При неповній зайнятості сплачується частковий соцзбір, пропорційний відпрацьованому часу* (з наук. літ.); *Значні зміни і доповнення внесено в Трудовий кодекс до питань організації трудового договору, забезпечення зайнятості населення* (з газ.).

Держа́вна слу́жба за́йнятості *див.* **слу́жба.**

ЗАЙНЯТТЯ́, я́, *с.* Дія за знач. **зайня́ти** 1. *Він розумів і відчував, що життя його тепер висіло зовсім на волосинці, — після зайняття міста "своїми" воно обчислювалося всього-на-всього тільки на короткі хвилини* (І. Багряний).

ЗАЙО́ЙКАТИ, аю, аєш, *док.* Почати йойкати. *Гава, що досі все ще качався по траві і стогнав то тихіше, то голосніше, .. зайойкав* (І. Франко); *Засичав* [Скобенко] *з болю, наче роздавлена гадюка, і зайойкав на всю хату* (Юліан Опільський).

ЗАЙТИ́ *див.* **захо́дити.**

ЗАЙТИ́СЯ *див.* **захо́дитися**[2].

ЗАЙЦЕПОДІ́БНІ, них, *мн., зоол.* Ряд ссавців, до якого належать родини пищух і зайцевих. *Деякі види зайцеподібних, зокрема пищуха, трапляються у Гімалаях на висоті понад 6 тис. м* (з наук.-попул. літ.); *Гризуни і зайцеподібні відгризають їжу різцями й старанно перетирають кутніми зубами* (з навч. літ.).

ЗА́ЙЦІВ, цева, цеве. 1. Прикм. до **за́єць;** належний зайцеві, зайцям, заячий (у 1 знач.). *Зайцева схованка; Зайців хвіст.*

2. *у знач. ім.* **за́йцеві,** вих, *мн.* Родина ссавців ряду зайцеподібних, розповсюджена на всіх континентах, крім Антарктиди. *Зайцеві зазвичай пересуваються стрибками. Часто живуть у норах чи ущелинах, не роблять запасів на зиму та не впадають у сплячку* (з наук.-попул. літ.).

ЗАЙЧА́, а́ти, *с.* Те саме, що **зайченя́.** *А бистроногі хлопчаки Зайчат ганяють в кручі* (М. Гірник); *Вони вибралися з балочки, і тут, нарешті, пощастило: просто на них з кущів вискочило маленьке вухасте зайча* (Л. Письменна); * У порівн. *Це був гарненький дідок, цей Микита: весь білий — і чуприна, й борода, й вуси, маленький, мов зайча, бистрий, швидкий* (Грицько Григоренко).

ЗАЙЧА́ТИНА, и, *ж.* М'ясо зайця. *Ось лисиця пройшла заячим слідом... Еге, та вона й поснідала зайчатиною під цим пеньком* (О. Копиленко); // Страва з м'яса зайця. *Василина .. поставила на стіл і хліб, і зайчатину, і тушковану капусту* (М. Стельмах); *Поснідавши зайчатиною, нашпигованою салом і часником, Коропов вийшов на подвір'я* (В. Земляк).

ЗАЙЧА́ТКО, а, *с.* Пестл. до **зайча́.** — *Вставай, вставай, ти, лінюху! Підемо на Ясенову, я тобі там зайчика піймаю, .. — кинув батько приманку, пам'ятаючи, як не раз Петрик хотів піймати маленьке зайчатко* (І. Чендей); * Образно. *Реве літак. У ньому я і син маленький мій. Сполохане зайчатко, він знає — все минеться, коли татко підніся з ним до гірніх* [гірських] *верховин* (В. Стус).

ЗАЙЧЕНЯ́, я́ти, *с.* Маля зайця. *Івась побачив сіренького звірка, що пострибав від нього. Але стрибав він поволі, прищуливши довгі вуха. Зайченя!* (О. Копиленко); *На відміну від інших гризунів зайченята народжуються цілком сформованими, зрячими і вкритими густим м'яким хутром* (з наук.-попул. літ.); * У порівн. *Чутка прудконогим зайченям котилась від хати до хати* (М. Стельмах).

ЗАЙЧЕНЯ́ТКО, а, *с.* Пестл. до **зайченя́.** *А онде, відбившись від неньки, Притиснувши вуха до спинки, Сидить зайченятко маленьке* (І. Муратов); *Заплющ косеньке око й ти, Підстав під вухо лапку. Як будеш спать — будеш рости, Маленьке зайченятко* (М. Вінграновський); * У порівн. — *Вам засвітити? — зіскакує* [донька] *на холодну долівку, зайченятком котиться до припічка, вигрібає коцюбою жар і починає видувати вогонь* (М. Стельмах).

ЗА́ЙЧИК, а, *ч.* 1. Зменш.-пестл. до **за́єць** 1. *Купа грибів заворушилась, з-під неї вискочили малесенькі зайчики й почали плигати один через другого* (І. Нечуй-Левицький); *Пішли ми в очерет, а дідок спустився в балку: "Мо' — каже, — де зайчика наполохаю"* (Остап Вишня); *Сірі зайчики з лісу нападали на садок і обгризали молоду кору на яблунях* (П. Панч); * У порівн. *Білолиця, гарна й весела* [жінка], *а прудка, як зайчик* (Марко Вовчок); *Олечка .. оглядалася навколо, як загнаний зайчик* (А. Хижняк).

2. *розм.* Світла плямка від сонячного променя, відбита блискучою поверхнею. *У вікнах сонце раннє. На стінці зайчик світлий виграє* (В. Бичко); *Невелике дзеркало, добре вимите, кидало від себе на долівку зайчики* (А. Шиян); *Обридло зайчики пускать, перепочину, а то ще хтось поштурить кирпичину* [цеглину] (Л. Костенко); // Взагалі плямка світла (звичайно рухлива), яка пробивається крізь що-небудь. *Перебігали місячні зайчики по плечах, граючись з важкою темрявою* (Іван Ле); *Сонце ще не зайшло, скісно, через листя кущів і молодих дерев просівало своє червоняste проміння, стрибало зайчиками на обличчях* (В. Минко).

(1) Со́нячний за́йчик — світла пляма, відбитий блискучою поверхнею відсвіт променя сонця на чому-небудь. *На його лакованих .. чоботях ворушилися тьмяні сонячні зайчики* (М. Стельмах); *Перед очима тремтіли тільки прозорі, мов живі, хвилі, а по них стрибав сонячним зайчиком поплавець з гусячої пір'їнки* (Ю. Збанацький).

◊ **(2) За́йчики в голові́ стриба́ють** *у кого* — хто-небудь легковажний, безтурботний або дурний, недоумкуватий. *Дівчина вона гарненька, гудить не буду. Тільки у неї, здається, трохи зайчики в голові стрибають* (С. Васильченко).

ЗАЙЧИ́СЬКО, а, *ч. і с., розм.* Те саме, що **за́єць** 1. *Нагледів я під кущем зайчиська на узліссі* (Б. Антоненко-Давидович); *Я кожну щепу беріг, .. Щоб зайчисько узимку сюди не забіг Ніжну кору згризати на гіллі* (П. Дорошко); * Образно. *До серця притулений близько, лежить в неї вузлик в руці, — Неначебто вушка зайчиська, Стирчать від хустинки кінці* (В. Бичко).

ЗАЙЧИ́ХА, и, *ж.* Самиця зайця (у 1 знач.). *В куточку ледве була помітна дірка в другу маленьку печеру, де жив заєць з своєю зайчихою* (І. Нечуй-Левицький); *Зайчиха знала чимало таємниць. Ось вона ляснула вухами, і нагодоване зайченя затаїлось під кущем* (О. Копиленко).

ЗАЙЧУ́К, а́, *ч., розм.* Те саме, що **за́єць** 1. *Саме в таборі я збагнув стан дичини, яку переслідує мисливець, — всіх*

отих крижнів, зайчуків, — і дав собі слово ніколи на них не скеровувати рушниці (Ю. Яновський).

ЗА́ЙШЛИЙ, а, е. Який прийшов, прибув звідки-небудь; нетутешній. *Колись тут був великий ліс, та з часом його вирубали зайшлі люди-чужинці* (І. Цюпа); *Не стільки був винуватий у всьому сам Миля, скільки те, що всі намагалися скласти свою вину на зайшлого чоловіка* (Ю. Мушкетик); // *у знач. ім.* **за́йшлий,** лого, *ч.;* **за́йшла,** лої, *ж.* Той (та), хто зайшов (зайшла). *Вербівчани жадібно, як спраглий вологу, ловили кожну чутку, занесену кимсь зайшлим в село* (А. Іщук); *Чоловіки привітно, проте байдуже дивилися на зайшлих* (Р. Іваничук).

ЗАКАБА́ЛЕНИЙ, а, е, *рідко.* Дієпр. пас. до **закабали́ти.** *Орлик, не скриваючи нічого перед гетьманом, сказав, що митрополія наша закабалена до решти* (Б. Лепкий); // *у знач. ім.* **закаба́лений,** ного, *ч.;* **закаба́лена,** ної, *ж.* Той (та), кого закабалили. *Максим Грек ганяв ченців за користолюбство, розпусту, гульню, побори із знедолених і закабалених* (з наук.-попул. літ.).

ЗАКАБА́ЛЕННЯ, я, *с., рідко.* Дія за знач. **закабали́ти.** *Феодальне законодавство XII–XIII ст. створювало феодалам необхідні умови для закабалення все нових груп селянства* (з навч. літ.).

ЗАКАБАЛИ́ТИ *див.* **закабаля́ти.**

ЗАКАБАЛИ́ТИСЯ *див.* **закабаля́тися.**

ЗАКАБАЛЯ́ТИ, я́ю, я́єш, *недок.,* **ЗАКАБАЛИ́ТИ,** лю́, ли́ш, *док., кого, що, рідко.* Уярмлювати, закріпачувати. *Без гілки і назад не будеш І душу з тілом ти погубиш, Плутон тебе закабалить* (І. Котляревський); *Хочеш закабалити себе і своїх дітей та внуків, то бери кілька десятинок землі в Гудовича і сплачуй за неї протягом сорока дев'яти років* (І. Пільгук).

ЗАКАБАЛЯ́ТИСЯ, я́юся, я́єшся, *недок.,* **ЗАКАБАЛИ́ТИСЯ,** лю́ся, ли́шся, *док., рідко.* 1. Потрапляти в ярмо до когось, ставати залежним від кого-небудь. *Населення Волинського воєводства зазнавало жорстоких утисків з боку місцевих феодалів, особливо після запровадження волочної системи, внаслідок чого селяни безпосередньо закабалилися землевласниками* (з навч. літ.).

2. *тільки недок.* Пас. до **закабаля́ти.** *Більшість купецтва становили просто дрібні крамарі, які торгували на внутрішньому ринку й часто визискувалися та закабалялися заможнішими купцями* (з навч. літ.).

ЗАКАБЛІ́, і́в, *мн., розм.* Закаблуки, каблуки. *Збираючись на вечорниці, пов'язала Мар'яна квітчасту хустку, розправила вишиті рожами рукави, притупнула закаблами червоних чобітків і вийшла на вулицю* (із журн.).

◊ **Дава́ти / да́ти ли́ха закаблу́кам (закабла́м) [і переда́м]** *див.* **дава́ти.**

ЗАКАБЛУ́К, а, *ч.* 1. Задня частина взуття, що охоплює п'яту. *Він був уже в чоботях і зіп'явся на носки, тоді хитнувся на закаблуки, щоб розім'яти онучі на нозі* (Ю. Смолич); *Ад'ютант цокнув закаблуками і зник за дверима* (В. Кучер).

2. Те саме, що **каблу́к.** *Ястшембський затупотів закаблуками слідком за Василівною* (І. Нечуй-Левицький); *На ногах нові чобітки на високих закаблуках з підківками...* (С. Чорнобривець); *Ліза .. зняла черевички з низенькими закаблуками і опустила ноги у воду* (М. Руденко).

◊ **Дава́ти / да́ти ли́ха закаблу́кам (закабла́м) [і переда́м]** *див.* **дава́ти; Сади́ти закаблу́ками** *див.* **сади́ти; Уда́рити в закаблу́ки** *див.* **ударя́ти.**

ЗАКАБЛУ́ЧОК, чка, *ч.* Зменш. до **закаблу́к.** *Купив мені черевички, — закаблучки риплять* (Сл. Б. Грінченка); *Хая демонстративно закаблучками вистукувала* (М. Хвильовий).

ЗАКАВЕРЗУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *док., розм.* Почати каверзувати. *У дорозі несподівано закаверзувало найменше дитя* (із журн.).

ЗАКАВРА́Ш *див.* **закарва́ш.**

ЗАКАГАТО́ВАНИЙ, а, е, *с. г.* Дієпр. пас. до **закагатува́ти.** *Окрім закагатованих буряків, виднілися ряди картоплі й моркви* (із журн.); // **закагато́вано,** *безос. пред. Право власності на товар переходить від виробника до заводу з моменту, коли товар зібрано, закагатовано та підготовлено для транспортування* (з мови документів).

ЗАКАГАТО́ВУВАНИЙ, а, е, *с. г.* Дієпр. пас. до **закагато́вувати.** *Будемо сподіватися на моркву, закагатовувану за додатковим наказом директора овочесховища* (з газ.).

ЗАКАГАТО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАКАГАТУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док., що, с. г.* Складати в кагати; кагатувати. *Перед приморозками кореневища м'яти з маточників викопують і закагатовують* (з наук. літ.); *Ще до початку дощів удалося закагатувати основний врожай картоплі* (із журн.).

ЗАКАГАТУВА́ТИ *див.* **закагато́вувати.**

ЗАКАДИ́ТИ, каджу́, ка́диш, *док.* Почати кадити. *В церквах задзвонили, заспівали, закадили* (В. Винниченко); *Затанцювали іскри навколо пальців чоловіка, .. і відразу по хаті приємно, духом бджіл, закадила, закурила губка* (М. Стельмах); // Почати палити (люльку, цигарки і т. ін.). *Закадили панотці і поодкидали голови в кутки канапи. І полилась їх розмова* (І. Нечуй-Левицький); *Задиркали чоловіки цигарковим папером, закадили* (А. Головко).

ЗАКА́ДРОВИЙ, а, е. Який звучить, лунає за кадром, супроводжуючи те, що зображається на екрані. *Кожен сюжет супроводжувався шаленими вибухами закадрового реготу, ніби над усім цим абсурдом сміялися невидимі інопланетяни* (І. Роздобудько); *Трансляція події супроводжувалась закадровими коментарями журналістів* (із журн.).

ЗАКА́З, у, *ч.* 1. *розм.* Те саме, що **заборо́на** 1. *Вийшов з палати заказ, щоб не рубали лісу* (Сл. Б. Грінченка); *Мені-то що? На це ж нема заказу, стояння — діло добре загалом* (Л. Костенко).

2. *діал.* Наказ, розпорядження. [В а с и л ь:] *Нема заказу, що коли я щасливий, то щоб зрікся свого щастя* (Панас Мирний).

ЗАКА́ЗАНИЙ, а, е, *розм.* Дієпр. пас. до **заказа́ти.** *Оці віденські меблі, образи, статуетки, так гостро заказані кораном, книжки і альбоми — все це недавно ще викликало у них* [у чоловіка й жінки] *незгоду* (М. Коцюбинський); // **зака́зано,** *безос. пред.* [Г о р н о в:] *А йдіть сюди на хвилину, Соломіє!* [С о л о м і я:] *Не хочу, бо ви зараз почнете розпитувати, а мені заказано мовчати* (М. Кропивницький); [М а р т а:] *Минулися мої гуляння; зав'язано мені світ китайкою, заказано мені гуляннячко дротяною нагайкою...* (С. Васильченко); *А може, хвора ти, і на балкон заказано виходить* (М. Рильський).

◊ **Заборо́нений (зака́заний) плід** *(рідше* **о́воч)** *див.* **плід; Шлях зака́заний <Доро́га зака́зана>** *див.* **шлях.**

ЗАКАЗА́ТИ *див.* **зака́зувати.**

ЗАКАЗНИ́К, а́зника́, *ч.* Місце тимчасової заборони полювання. *А скільки знаємо прикладів, коли в заповідниках чи в заказниках ті ж самі зайці, ті ж самі дикі кози від людей*

не тікають, людей не бояться (Остап Вишня); *В Україні функціонує досить розгалужена мережа заповідників, заказників, пам'яток природи, що охороняються* (із журн.); *Створено господарства, де налагоджена єгерська охорона пернатої дичини, визначені сезонні заказники* (з газ.).

ЗАКА́ЗУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАКАЗА́ТИ,** кажу́, ка́жеш, *док., з інфін., що і без дод.* 1. *розм.* Не дозволяти робити що-небудь; забороняти. *Чогось моя мила до мене не ходить. Чи її мати заказала, Чи ся з іншим закохала?* (П. Чубинський); *Примар послав десятників вигнати коні з виноградника та заказати Замфірові вступати без дозволу на виноградник* (М. Коцюбинський); *За ті тихі, сумні пісні мене не судіте; хто ж закаже берізоньці на вітрі шуміти?..* (Уляна Кравченко); // Рішуче радити не робити чого-небудь. — *Виводьте їх* [фашистів] *на майдани та судіть великим судом! Аби знали, яка доля розбійників жде! Аби заказували своїм внукам і правнукам — до десятого коліна!..* (О. Гончар); — *Вірно, Михайле, треба вчити, та ще й так, щоб десятому заказував, — втрутився Ромась* (М. Сиротюк); — *Випусти нас, отче, — благав голос. — Десятому закажемо тебе обкрадати* (Валерій Шевчук).

2. *діал.* Наказувати. *Заказують усім іти на збори...* (М. Малиновська); *Він на завтра усім Заказав це своїм Дочуватися дзвона святого* (І. Манжура); * Образно. *Білий разочок зубів одтінив припалені уста, заказав мовчати їм* (Іван Ле).

◊ **(1) Заказа́ти доро́гу** *кому* — зробити певне місце недоступним кому-небудь, заборонити ходити кудись. *Устим Кармелюк заказав поміщицтву дороги на красуні-гори* (М. Стельмах); *Макуха запевняв, що боятись нема чого, що це свої місця, куди німчура й ноги не суне. Одного разу наскочили, так їм до третіх віників заказали сюди дорогу* (Ю. Бедзик).

ЗАКА́Л, у, *ч.* Те саме, що **зака́лець.** *Щоб уникнути закалу при випіканні пирогів, перш ніж покласти повидло або якусь іншу начинку тісто зверху посипають тонким шаром тертої черствої булки* (з навч. літ.).

ЗАКАЛАМУ́ТИТИ, у́чу, у́тиш, *що.* Док. до **каламу́тити.** *Джерельної води не вдасться закаламутити* (з переказу); *Очевидна річ, що такі вісті мусили відразу закаламутити його чисту радість* (І. Франко); — *Уже й ти не віриш чоловікові, а він приніс тобі чистісіньку правду, навіть слова не закаламутив* (М. Стельмах).

◊ **Каламу́тити / скаламу́тити (закаламу́тити) во́ду** *див.* **каламу́тити.**

ЗАКАЛАМУ́ТИТИСЯ, иться, *док.* 1. Док. до **каламу́титися.** *Криниця так закаламутилася, що вода стала брудна, як настойка з трави й піску* (З. Тулуб); * Образно. *Дощ лив як із відра, небо закаламутилося й зробилося глиняного кольору* (Григорій Тютюнник).

2. Почати каламутитися. *Гіркий клубок підкотився до горла — перехопив дихання, а на очах мимоволі закаламутилися сльози...* (В. Малик); // *безос. Там* [у колбі] *одразу ж закаламутилось, запінилось, забулькотіло, над киплячою поверхнею заколихалась тоненька рудувата цівочка* (А. Дімаров).

ЗАКАЛАМУ́ЧЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **закаламу́тити.** *Серед книжних і просвітніх інтересів тихо пролітало його життя, закаламучене двома лише тяжкими пригодами: смертю його милостивця Іова .. і смертю жінки, що вмерла через рік пізніше, лишивши йому маленьку донечку Настусю* (М. Грушевський); * Образно. *Маячіли в його уяві якісь рожеві поля, якісь луги, пахучі від квіток, нічим не закаламучене щастя* (І. Франко).

2. *у знач. прикм.* Який закаламутився. *Сухе листя золотими дукачами сипалось у закаламучені хвилі Білої Тиси* (С. Скляренко).

ЗАКАЛАТА́ТИ, а́ю, а́єш, *док., чим, у що і без дод.* Почати калатати. *Біля рейки під грушею зняв* [Лука] *з гілки било і закалатав* (А. Головко); *Вранці закалатали в залізну рейку, здійняли галас вартові* (В. Козаченко); *Опівдні хтось закалатав у ворота* (М. Руденко); *На дзвіниці безладно закалатав пожежний дзвін* (П. Колесник); *На шкільному подвір'ї закалатав дзвоник, і гомін став затихати* (С. Журахович); *Осінній вітер раптом закалатав у всі дзвони, і вони оглушили мене* (А. Михайленко); *Серце Хариті закалатало в грудях з переляку* (М. Коцюбинський); — *Хочеш вудку? Знаєш, яка це щаслива вудка? В мене радісно закалатало серце* (Ю. Збанацький); // *діал.* Застукати, зацокати дзьобом. *Над луками закружляли чорногузи, пронеслися над селом, заклекотали, закалатали своїми довгими дзьобами, наче віталися з людьми* (М. Томчаній).

ЗАКАЛАТА́ТИСЯ, а́ється, *док.* Почати калататися. *Серце моє зовсім ошаліло. Спочатку, з остраху, ніби зупинилося, потім закалаталось так, що я задихалась* (Ірина Вільде); *В Уляни швидко-швидко закалаталося серце* (Д. Бедзик); *Серце затремтіло їй у грудях, а тоді шалено закалаталося, але вона боялася поворухнутися: чи тому, що спала, чи тому, що боялася злякати птаха* (Валерій Шевчук); *Серце впало, підстрибнуло як м'ячик, закалаталося, збившись з ритму* (Г. Вдовиченко).

ЗАКА́ЛЕЦЬ, льця, *ч.* Недопечений, глевкий шар хліба чи якогось печива над нижньою шкуринкою. *Хліб вийшов липкий, з закальцем на два пальці* (І. Нечуй-Левицький); — *Цього року гріх за дармовину .. давати хліб. Мав би ти гроші, відпустив би тобі скільки треба. Бачиш, який свіженький, ніздрюватий, ні тобі закальця, ні остючка* (М. Стельмах).

ЗАКА́ЛЯНИЙ, а, е, *розм.* 1. Дієпр. пас. до **закаля́ти.** *Я бачив пограбовані церкви, роздерті ризи, закаляні чаші, прострелені ікони* (В. Підмогильний); *Вийшовши з стайні, старий тернув віхтем по постолах, закаляних у гній* (С. Добровольський); *В руках той же посох бамбуковий. Але чистий, у грязюку не закаляний, наче його весь час на плечі носили* (Ю. Логвин); * Образно. [Реджі:] *Невже ти думаєш, що я буду носити ім'я, що його прилюдно опльовано? Ім'я, що закаляне кров'ю і брудом, ім'я убивці і шпигуна* (І. Кочерга).

2. *у знач. прикм.* Який забруднився. *Кирило Іванович помалу виліз з ями, блідий аж труситься, закаляний увесь, бо так і розплатався у ямі* (Панас Мирний); — *Оце найменшеньке* [дитина], *звиніть* [вибачте], *на втори слабеньке, закаляне весь час лазить* (Ю. Збанацький).

ЗАКАЛЯ́ТИ, я́ю, я́єш, *док., кого, що, розм.* Забруднити, замазати чим-небудь. *Ішов писар у гості .. А воно саме тільки перейшов дощ, і скрізь по вулицях калюжі були. Не хочеться писареві чоботи закаляти* (з переказу); — *Який чорт наддав вам закидати ванну, закаляти її своїми брудними колодками?* (Я. Качура); * Образно. *Повабились наші На мову лукаву, Затоптали, закаляли Козацькую славу* (П. Куліш).

ЗАКАЛЯ́ТИСЯ, я́юся, я́єшся, *док., розм.* Забруднитися, замазатися чим-небудь. *Поруч з нею йшла молода панна, піднімаючи трохи спідничку, щоб не закалятись* (Леся Укра-

їнка); — *Ти зовсім здурів! — гукнула ненька, але нараз замовкла й обережно, щоб не закалятись самій, почала хусткою випирати синові долоні* (Олесь Досвітній); *Не забився він, падаючи, хоч полетів з чималої височини, зате геть закалявся в нечистоти, що їх повно було в тому притулку* (М. Лукаш, пер. з тв. Д. Боккаччо).

ЗАКАМА́РОК, рка, *ч., розм.* Те саме, що **закапе́лок.** *Вона оббігала вже всі хати по селу, всі закамарки і всі сади* (І. Франко); *Для певності вона ще раз обдивилася кожен закамарок у хаті* (М. Коцюбинський); *Всі стежки тут виходжені, всі закамарки землі знані, всі кущі й горбики відомі* (І. Багряний); *Став* [Северко] *як укопаний посеред горища і тільки очима поводив по темних, заснованих павутинням, закамарках* (А. Іщук); *Там, біля голубника, є закамарок для харчів* (С. Скляренко); *З цієї кімнати було аж троє дверей. До комірчини закамарок — наслідок фігурності даху* (Г. Колісник); * Образно. — *Справді, не можна нікому показувати закамарків своєї душі* (Ю. Мушкетик).

ЗАКАМА́РОЧОК, чка, *ч., розм.* Зменш. до **закама́рок.** *У 1935 році школу було розширено: додалось ще два класи у дерев'яній будівлі і закамарочок для бібліотеки* (із журн.); * Образно. *Він любить Прокопа. За його не покраяну на закамарочки душу, за правдивість і тактовність* (Ю. Мушкетик).

ЗАКАМЕНІ́ЛИЙ *див.* **закам'яні́лий.**

ЗАКАМЕНІ́ЛІСТЬ *див.* **закам'яні́лість.**

ЗАКАМЕНІ́ТИ *див.* **закам'яні́ти.**

ЗАКАМУФЛЬО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **закамуфлюва́ти.** *Здобиччю українських контррозвідників стали цифрові диктофони, вмонтована в авторучку відеокамера, закамуфльований під брелок контейнер для зберігання цифрових даних* (із журн.); *Йому на подив, і знову ж трохи на досаду, Хорол прийняла закамуфльоване вибачення* (Ю. Мушкетик).

ЗАКАМУФЛЬО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАКАМУФЛЮВА́ТИ,** юю, юєш, *док., що.* 1. Замасковувати, завуальовувати щось; камуфлювати. *Бомбу терористи закамуфлювали під подарункову упаковку* (із журн.).

2. *перен.* Приховувати суть чого-небудь. *Якщо в нас буде відкритий зв'язок із суспільством, люди нас завжди зрозуміють і підтримають. А якщо ми будемо щось приховувати, закамуфльовувати і вигадувати, ми будемо дуже далекі від суспільства* (з публіц. літ.); *Прийняття суперечливого закону повинно було закамуфлювати від сторонніх очей прорахунки правлячої партії* (з газ.).

ЗАКАМУФЛЮВА́ТИ *див.* **закамуфльо́вувати.**

ЗАКАМ'ЯНІ́ЛИЙ, *рідше* **ЗАКАМЕНІ́ЛИЙ,** а, е. 1. Який закам'янів, закаменів, став твердий, як камінь. *Кулі відламували цілі скиби закам'янілого вапняку* (Ю. Смолич).

2. *перен.* Який став нерухомим, завмер, заціпенів. — *Ну, а тепер в дорогу. А ви ж чому стоїте! — озвався до закам'янілого Кажана Василь* (І. Цюпа); *Григорій встає — закам'яніле обличчя не ворухнеться жодною рисочкою* (А. Дімаров); * Образно. — *Ми входили в гори, поміж дикі уламки скель, в закаменілу трагедію велетнів* (М. Коцюбинський).

◊ **(1) Як (мов, ніби** *і т. ін.)* **закам'янілий (закаменілий)** — нерухомий, застиглий без найменшого руху від несподіванки, страху, в очікуванні чого-небудь і т. ін. — *Що ж мені робити з нею? — питався Іван, дивлячися на стару, що як закаменіла сиділа на возі, не дивилась ні на що, мовчала* (Панас Мирний); *А він стояв немов закаменілий; В душі його, де так недавно ще Любов царила, — мов на пожарищі, Лиш страх і гнів боролися з собою* (І. Франко); *Пріся стояла мов закаменіла* (А. Кащенко); *Валя немов закам'янілий стояв біля веранди* (В. Собко).

ЗАКАМ'ЯНІ́ЛІСТЬ, *рідше* **ЗАКАМЕНІ́ЛІСТЬ,** лості, *ж.* Стан і властивість за знач. **закам'янілий, закаменілий.** *Всесвіт великий і різноманітний: одні тіла перебувають в стані плазми, другі в стані закаменілості* (О. Гончар); *Потім він таки вийшов із стану своєї закам'янілості, рушив з місця* (Ю. Смолич); *Руденький чоловічок заблимав, як сова, очима, але жодна риска на обличчі не зрадила його закам'янілості* (Олесь Досвітній).

ЗАКАМ'ЯНІ́ЛО, *рідше* **ЗАКАМЕНІ́ЛО.** Присл. до **закам'янілий** 2, **закаменілий** 2. *Грета стоїть нерухомо, закам'яніло* (В. Собко).

ЗАКАМ'ЯНІ́ННЯ, я, *с.* Стан за знач. **закам'яніти.** *Бронко не рухався з місця. Стаха інакше пояснила собі його закам'яніння* (Ірина Вільде).

ЗАКАМ'ЯНІ́ТИ, *рідше* **ЗАКАМЕНІ́ТИ,** ію, ієш, *док.* 1. Стати твердим, схожим на камінь. *Перед виром стоїть скісно поперек усеї* [усієї] *ріки ряд великого каміння: немов здоровенні барани.., через воду йдучи, полягали та й закаменіли* (І. Франко); *Копали довго. Мерзла земля закам'яніла, не піддавалася залізові* (С. Журахович).

2. *перен.* Стати нерухомим, завмерти під впливом якого-небудь сильного враження, переживання і т. ін. *Пріську наче хто у бік шпортонув ножем при тому слові; вона кинулась, тріпнулася... та так і закаменіла на місці* (Панас Мирний); *Я теж озирнувся, зстрибнув з возика й побіг до повітки. Одчинивши двері, я ступив до неї... і від несподіванки закам'янів* (В. Винниченко); *Сахно сиділа закам'янівши. З несподіванки й переляку вона не могла ні ворухнутися, ні гукнути* (Ю. Смолич); *Петро закам'янів від несподіванки й подиву* (Ю. Збанацький); // Залишитися, застигнути на тому самому місці, в тому самому вигляді і т. ін. *Невеличка зморшка скочила на її лобі та там і закаменіла* (Панас Мирний); *Тримав себе* [вершник] *незалежно, а на вустах закам'яніла напрочуд красна усмішка* (Іван Ле).

3. *перен.* Стати байдужим (про серце). *Згодом мої тонкі почування згрубіли, серце закам'яніло* (Мирослав Ірчан).

◊ **(1) Як (мов, ніби** *і т. ін.)* **закам'яніти (закаменіти)** — стати нерухомим від несподіванки, страху, в очікуванні чого-небудь і т. ін.; завмерти, заціпеніти. *Стара мати витріщилася на нього. Мов закаменіла на місці* (О. Кобилянська); *Дехто ззирнувся, дехто всміхнувся, дехто пильно, здивовано дивився на неї, чекаючи, що далі буде. Устина ж як закам'яніла* (В. Винниченко); *Тубільці застигли нерухомо в різних поставах, наче дійові особи живих картин. Вони немов закам'яніли* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна).

ЗАКАНДЗЮ́БИТИСЯ *див.* **закандзю́блюватися.**

ЗАКАНДЗЮ́БЛЕНИЙ, а, е, *розм.* Який закандзюбився, загнувся. *Вона наставила над моїм ротом свою суху із закандзюбленими пальцями руку й люто просичала: — Цить! Мовчи!..* (Панас Мирний); *Його ширша, ніж довша, голова і закандзюблений ніс робили чоловіка схожим на велику сову* (В. Шкляр).

ЗАКАНДЗЮ́БЛЮВАТИСЯ, ююся, юєшся, *недок.,* **ЗАКАНДЗЮ́БИТИСЯ,** блюся, бишся, *док., розм.* 1. *тільки 3 ос.* Загинатися гачком; закарлючуватися. *Йому буде літ під сорок; ніс закандзюбився, довгенькі вуси, а очі карі* (О. Стороженко); *Брун бігав по світлиці, сіпалося і заплющувалося*

пошкоджене в бою ліве око .. Довгий ніс закандзюбився (А. Хижняк).

2. *на кого, перен.* Виявляти ознаки переходу у вищу соціальну групу. *Пособляв* [Оврам] .. *охочим до легкого золота шляхтичам, а чи багатиим козакам, які потроху закандзюблювались на шляхту* (О. Ільченко); [Ш к л я н к а:] *Коли на панів закандзюбились, то слід і панських звичаїв уживати* (М. Кропивницький).

3. *безос., на що, перен.* Виявляти перші ознаки початку чого-небудь. — *От намлівся голодом, — не вгавав Мамай. — Уже ж на вечір закандзюбилось!* (О. Ільченко).

ЗАКАНЮ́ЧИТИ, чу, чиш, *док., зневажл.* Почати канючити. — *Може, й отой шматок толю віддаси мені? — знову заканючив Льошка* (Ю. Мокрієв); — *Антоне Фадейовичу, ну хоч натякніть! — заканючили нетерплячі дівчата. — Потерпіть, товариші-громадяни, потерпіть! Про все на місці дізнаєтесь* (В. Нестайко).

ЗАКА́ПАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **зака́пати** 1. — *Ну, добре ж, що хоч вино біле! — обтрушував він свою нову одежину, закапану вином* (Н. Королева); — *Ось ти, Марто, й дома, — зупиняється Дмитро посеред попелястої, росою закапаної дороги* (М. Стельмах); *Духнович ще деякий час постояв тут, похнюплено розглядаючи закапану Гладуновою кров'ю бур'янину* (О. Гончар).

ЗАКА́ПАТИ *див.* **зака́пувати.**

ЗАКАПЕ́ЛКОВИЙ, а, е, *розм.* Прикм. до **закапе́лок.** *Дворик вугластий, закапелковий, оточений звідусіль старими флігельками з кривобокими східцями, ґанками й галерейками* (із журн.).

ЗАКАПЕ́ЛОК, лка, *ч., розм.* 1. Куток, невелике місце поза чим-небудь, у чомусь. *Той їх і у хату уведе, і у комору, і на горище, і де є який закапелок — усюди, усім усе покаже* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Вона була певна, що її татко ще живий. Він, певно, обрятувавсь у якийсь закапелок, — такий, що й вода туди не досягне* (Б. Грінченко); *Там* [за грубою] *страшенна спека, тісно, закапелок зовсім темний* (І. Микитенко); *Вони перешіптувалися в кутку в класі, в найзатишнішому закапелку між піччю і старою шафою* (О. Донченко); *Ми з Богданом вибігли на вулицю і через якісь, тільки йому знані, брами й закапелки перебігли аж на початок Янівської* (Ю. Андрухович).

2. Невелике, тісне приміщення, маленька прибудова до чого-небудь. *На якихсь чверть години замикався* [Каргат] *в своєму закапелку, щоб нашвидкуруч щось підрахувати* (Ю. Шовкопляс); *На фільварку з дозволу пана-дідича Сава до житла пристосував закапелок, біля свинарника* (С. Чорнобривець).

ЗАКАПЕ́ЛОЧОК, чка, *ч., розм.* Зменш. до **закапе́лок.** [Т е т я н а:] *Страва стоїть в комірці під боднею, а запіканка там, .. в закапелочку...* (І. Котляревський); *Скоро Семен вийшов з хати, молодиці — цікаві, як усі молодиці — метнулись оглядати кожний куточок у хаті, кожний закапелочок* (М. Коцюбинський); *Генеральний секретаріат, .. весь з усіма своїми органами й апаратами містився в двох малесеньких закапелочках того ж самого Педагогічного музею* (В. Винниченко).

ЗАКАПКА́НИТИ, ню, ниш, *док., кого.* Піймати в капкан. *І сниться їй той Бікін. Там, мовляв, ліпше. На Голубій вони трохи пополохали вепрів та закапканили три рисі* (І. Багряний); — *Двох бобрів і одного лиса закапканив, — сказав Добридень* (П. Панч).

ЗАКА́ПОСТИТИ, ощу, остиш, *док., що, розм.* Забруднити, зробити брудним що-небудь. — *Взяти хоч би й попіл. У нас ним двори закапостили. А германець не дурак, на ці самі луки розвій той попіл — от тобі й трава...* (М. Хвильовий).

ЗАКАПОТІ́ТИ, ти́ть, *док.* Почати капотіти. *Він і сам того не тямив, коли й як із його очей закапотіли теплі сльози* (І. Франко); *Микита з подиву впустив бриля, нахмурився, і раптом сльози, мов сік із клена, закапотіли йому з очей* (Василь Шевчук); // *безос. У багатьох місцях на осонні закапотіло з дахів* (О. Шугай).

ЗАКАПРИЗУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *док.* Почати капризувати. *Він* [хворий] *пообідав без охоти, залишивши майже все цілим. Потім занудьгував, закапризував, примушував дівчину весь час сидіти біля нього* (В. Козаченко); *Якщо дитина закапризувала, не кваптесь гримати на неї, забороняти щось чи на чомусь наполягати* (із журн.); * Образно. — *Сьогодні мій верстат закапризував зранку, — скаржилась вона майстрові, — двічі ремінь скидав зі шківа* (О. Донченко).

ЗАКА́ПУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **зака́пувати** 1. *Гострий риніт можна лікувати закапуванням 1–3 крапель емульсії санорину в кожен носовий хід 2–3 рази на день* (з наук.-попул. літ.).

ЗАКА́ПУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАКА́ПАТИ,** аю, аєш, *док.* 1. *що.* Покривати або забруднювати що-небудь краплями чого-небудь. *Закусивши салом, присунулись гості до миски й почали носити страву з миски до рота, підкладаючи під ложку хліб, щоб не закапати скатірки* (М. Коцюбинський); // Вливати, вводити ліки краплями. *Закапувати ніс малюкам краще трохи підігрітими краплями* (з наук.-попул. літ.); *Закапувати очі.*

2. *тільки док.* Почати капати. *Тихо закапав холодний і пронизливий дощ* (П. Панч).

ЗАКАРБО́ВАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **закарбува́ти.** *Художники уміють залюблено поглянути на своє місто. Бо саме тоді вдається враз осягнути той таємничий код майстерності, закарбований ремісниками в камені, вітражах, брамах, балконах* (із журн.); *Незмінне Місто, гинучи, залишається при цьому на землі навіки, як Рим. Міф літературний, закарбований назавжди в чарівний булгаковський текст* (із журн.); // **закарбо́вано,** *безос. пред. Ватаг вийма з-за череса цілий жмуток дерев'яних колодок і починає читати .. Там закарбовано все, в тій дерев'яній книзі, хто скільки має овець і що кому належить* (М. Коцюбинський).

2. Який закарбувався (у 2 знач.). *Образок рідного краю, закарбований в серці, був їй надійним і тривким берегом, пускаючись котрого, пірнула вона в життьове море* (Н. Рибак).

ЗАКАРБО́ВУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **закарбо́вувати** і **закарбо́вуватися.** *Першим способом закарбовування у віках стали, мабуть, доісторичні наскельні малюнки* (із журн.); *Первісні експресивні переживання втілюються за допомогою символічного закарбовування, під яким Е. Кассірер розумів спосіб, що дозволяє сприйняттю як чуттєвому переживанню одночасно містити у собі смисл і безпосереднє конкретне уявлення* (з наук.-попул. літ.).

ЗАКАРБО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАКАРБУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док., що.* Карбуючи, роблячи засічки, позначати що-небудь. — *Оцю сосну ми й закарбуємо собі* (Ю. Яновський); // *перен.* Фіксувати, відображувати на чому-небудь

або в чомусь. *Філософ указував, що завдяки вродженій здатності та спільному існуванню людина міцно закарбовує різницю між добром і злом, чеснотою і пороком у своєму розумі* (з наук. літ.); *Наслідуй тих, які чинять правильно, і закарбуй їхні справи в серці своєму* (з рел.-церк. літ.).

(1) Закарбо́вувати / закарбува́ти в па́м'яті — добре, надовго запам'ятовувати. *Хвилини дві чи й три стояла* [Таня] *перед дзеркалом, закарбовуючи в пам'яті кожну рисочку свого обличчя в цю рішучу, незабутню мить* (І. Рябокляч); *Перші дні життя Павла в Охтирці мчали шпарко .. Аж голова йшла обертом. Не встигав ні лічити, ні закарбовувати тих днів у пам'яті* (М. Сиротюк); — *Ми все чуємо, розповідайте, будьте ласкаві, — попросив Дебогорій. — Закарбуємо в пам'яті і розкажемо чесним людям у Києві, — додав Давиденко* (Ю. Хорунжий).

ЗАКАРБО́ВУВАТИСЯ, ується, *недок.*, **ЗАКАРБУВА́ТИСЯ,** у́ється, *док.* 1. Зафіксовуватися, відображатися на чомусь. *Світоглядність, норми поведінки, естетичні смаки, народні звичаї закарбовуються в народному будівництві, при втіленні архітектурно-мистецького образу народного житла* (з навч. літ.); *Вона гойднулася, як нежива. Проте вуста горіли, вони були болісно розтулені, на них закарбувався жах* (Ю. Мушкетик).

2. *перен.* Міцно запам'ятовуватися. *Буває щодня між ділом багато випадкових розмов, які навіть не завжди залишаються в пам'яті точно, але в свідомості яскраво і міцно закарбовується висновок з почутого мимохідь* (Ю. Смолич); *Він міг би зараз, тут же, намалювати її портрет — так чітко закарбувалися у серці, в пам'яті прості й чарівні риси її лиця* (Василь Шевчук).

3. *тільки недок.* Пас. до **закарбо́вувати.** *Борги відвідувачів закарбовувалися шинкарем на палиці* (із журн.); *Імена праведників світу закарбовуються на стіні меморіалу Яд-Вашем у Єрусалимі* (із журн.).

ЗАКАРБУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **закарбува́ти.** *Драматична історія слов'янських народів викликала необхідність копіткого закарбування військової слави предків* (з наук. літ.).

ЗАКАРБУВА́ТИ *див.* **закарбо́вувати.**

ЗАКАРБУВА́ТИСЯ *див.* **закарбо́вуватися.**

ЗАКАРВА́Ш, *рідше* **ЗАКАВРА́Ш, ЗАКОВРА́Ш,** а, *ч., розм.* Те саме, що **обшла́г.** *Закавраші у каптана теж довгі, що усі пальці закривали* (Г. Квітка-Основ'яненко); *У нього срібними позументами були вишиті навіть лампаси на штанях і закарваші та хлястик на шинелі* (Ю. Смолич); *У закарваші капітанського мундира в Івана Петровича лежить аркуш паперу* (О. Полторацький); *Рукава жіночої свити ще й тепер часто шиються з вирізаними "закаврашами" (або "закарвашами"), але в більшості випадків обмежуються тільки невеличкою обшивкою з чорної шкіри або червоного сап'яну* (О. Воропай); *Ярополк набрів у темному дворі на Мостишу Варяжка й схопив його за заковраш випускного рукава, прошитого шорсткою срібною ниткою* (І. Білик).

ЗАКА́РКАТИ, аю, аєш, *док.* Почати каркати. *Ось воно сонце ще більше пригріє, В лузі закаркає грак* (Я. Щоголів); *Надвечір повіяло з теплого краю, над Ковалівкою закаркало вороння* (В. Кучер); — *А ви, пробачте, по якій статті? — запитав він Калинку. — По п'ятдесят четвертій. — Ой-ой-ой! — захитався Яша. — Ой-ой-ой, як погано! — Ну, годі, закаркав! — з досадою обірвав молодик* (А. Дімаров).

ЗАКАРЛЮ́КА, и, *ж., розм.* 1. Палиця з незвичним вигином на кінці. *Олександр Кіндратович підчепив закарлюкою казанка, пішов до річки* (Ю. Мушкетик).

2. Що-небудь у формі незвичного вигину, гачка (перев. про знаки письма, цифри і т. ін.). *Люди підходили до приговору, скидали шапки і руками та грудьми видавлювали під ним якісь, на коріння схожі закарлюки або ставили хрестик* (М. Стельмах); *Тільки тепер помітив* [Федір], *що паперова накидочка на тумбочці і сама тумбочка обмальовані рядками цифр, закарлюками-формулами* (Ю. Мушкетик); *Стіна як стіна, хіба що з якимись химерними виступами, закарлюками, рештками чогось непотрібного, зайвого в приміщенні для культурних заходів* (О. Шугай).

ЗАКАРЛЮ́ЧЕНИЙ, а, е, *розм.* Незвично вигнутий, у формі гачка. *Ніс* [у знахарки] *довгий, ще й закарлючений, наче в ґави* (Дніпрова Чайка); *Невідомо було, чого зітхав старий. Чи того, що він неписьменний і не добере значення цих закарлючених паличок, схожих на комах, які виводять учені люди на папері* (О. Донченко); *А це ось — глива, її груші трохи глевкі, а хвостики в них короткі і закарлючені* (М. Вінграновський); // Який має закарлючки; із закарлючками. *Павло подивився на чудернацько закарлючене* [турецьке] *письмо, схоже на якесь плетиво, з досадою кинув: — Читай, Атанасе, бо я не втну, що там і до чого...* (В. Кучер); *Загородній знав і Юрка Тютюнника, і його закарлючений підпис* (В. Шкляр).

ЗАКАРЛЮ́ЧИСТИЙ, а, е, *розм., рідко.* Із закарлючками, вигинами, гачками. *Я .. пішов собі знову блукать по закарлючистих улицях московських аж до самого вечора* (Т. Шевченко); *Закарлючистою, що вгризлась у пагорб, дорогою вони увійшли в передранковий сон старого міста* (М. Стельмах); *Закарлючистий почерк.*

ЗАКАРЛЮ́ЧИТИ *див.* **закарлю́чувати.**

ЗАКАРЛЮ́ЧИТИСЯ *див.* **закарлю́чуватися.**

ЗАКАРЛЮ́ЧКА, и, *ж., розм.* Зменш. до **закарлю́ка** 2 або те саме, що **закарлю́ка** 2. *Все там* [у школі] *було чудне, незвичайне, якісь таблички з гачками та закарлючками* (М. Коцюбинський); *Килигей неквапом розгорнув списаний крутими закарлючками папір* (О. Гончар); *Машина прудко йшла на північ, відбиваючи на вологому асфальті перші вранішні закарлючки протекторів* (Микита Чернявський); *Треба будь-що поставити ті закарлючки на документах* (Люко Дашвар); *На Лемківщині дуже піклуються про зовнішній вигляд оселі. Найпопулярнішими були орнаментні мотиви: косиці, закарлючки, кривульки* (з наук. літ.).

ЗАКАРЛЮ́ЧУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАКАРЛЮ́ЧИТИ,** чу, чиш, *док., що, розм.* Незвично вигинати. *Апостолові важко було тихо сидіти. Взяв Горленка набік і, закарлючуючи вус, шептав йому до вуха: — Це треба нам було давно зробити* (Б. Лепкий); *Він аж синів увесь від кашлю і ревів, як вовк чи лев, хапаючись обома руками за штани, де була та грижа, і закарлючуючи догори ноги, зовсім як маленький* (О. Довженко).

ЗАКАРЛЮ́ЧУВАТИСЯ, ується, *недок.*, **ЗАКАРЛЮ́ЧИТИСЯ,** иться, *док., розм.* 1. Ставати загнутим, схожим на закарлюку. *Очі в баби червоні, запливають слізьми, а ніс так закарлючився, що на підборіддя звисає* (з казки); *Він лежить недужий у хаті один .. Ніс пожовк і ще більше закарлючився* (І. Цюпа).

2. *безос., на що, перен.* Виявляти перші ознаки переходу до якої-небудь дії, настання чогось. — *Ви там сидите в своїй келії, як черничка, та й не гадаєте, що в нас на весілля закарлючилось* (І. Нечуй-Левицький).

ЗАКАРПА́ТЕЦЬ *див.* **закарпа́тці.**

ЗАКАРПА́ТКА *див.* **закарпа́тці.**

ЗАКАРПА́ТСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **закарпа́тці** і Закарпаття. *Треба звернути увагу .. на ролю закарпатських українців, .. що прийняли грецьке християнство за сто років перед нами* (І. Огієнко); *Зачинивши на ключ двері — щоби, бува, не завітали непрохані гості, — він вийняв з сейфа пляшку закарпатського коньяку і два бокали* (В. Хрущак); *Закарпатські події знайшли жвавий відгомін у Галичині. Вже 11 жовтня 1938 р., у день офіційного проголошення Карпато-Української автономії, у Львові в соборі св. Юра відбувся урочистий молебень* (з наук.-попул. літ.); *Здена під час літніх канікул допомагає мешканцям дитячого будинку в закарпатському селі Вільшани* (з газ.).

ЗАКАРПА́ТЦІ, ів, *мн. (одн.* **закарпа́тець,** тця, *ч.;* **закарпа́тка,** и, *ж.).* Жителі Закарпаття. *Із-за високих гір повернулися десятки тисяч закарпатців, яким досі не було місця на своїй рідній землі* (С. Скляренко); — *Не переварюю я Масла, дуже він масний, гумовий, а от не впіймав за руку — не тягни до буку, як каже закарпатець Михайло* (А. Хижняк); *За пігментацією очей та волосся до горян і закарпатців досить близькі буковинці та корінне населення степової зони* (із журн.); *За Кубок світу із сноубордингу боротиметься і закарпатка* (з газ.).

ЗАКАРТОГРАФУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *що, спец.* Док. до **картографува́ти** 1. *На основі проведених досліджень учені закартографували екологічний стан поверхневих вод* (з наук.-попул. літ.); *Правильне уявлення про ареал виду можна скласти, якщо нанести його на карту, тобто закартографувати* (з навч. літ.).

ЗАКА́САНИЙ, а, е, *розм.* Дієпр. пас. до **закаса́ти.** *До кімнати зайшов Великін, в сорочці з закасаними рукавами, спітнілий, немов щойно від верстата* (І. Багряний); *З великим зусиллям вловив* [малий] *трьох коників. Одного насадив на гачка, двох заховав у єдиний закасаний рукав* (Ю. Логвин); // **зака́сано,** *безос. пред. Рукави закасано, і оголювались м'язисті, випрацювані біля весел руки* (Валерій Шевчук).

ЗАКАСА́ТИ *див.* **зака́сувати.**

ЗАКАСА́ТИСЯ *див.* **зака́суватися.**

ЗАКА́СУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАКАСА́ТИ,** а́ю, а́єш, *док., що, розм.* Закачувати (у 1 знач.). — *Ану, багачки, не галасуйте, а закасуйте спідниці та й біжіть на постерунок* [прання] (Ирина Вільде); *Вона розщібнула рукав, закасала аж до плечей і встромила у воду руку* (М. Коцюбинський); *А ще приємніше б оце закасати рукава, стати біля верстата й стругнути б сталевий брусок* (В. Винниченко).

◊ **Зака́чувати (засу́кувати, зака́сувати) / закача́ти (засука́ти, закаса́ти) рука́ва (рукави́)** *див.* **зака́чувати.**

ЗАКА́СУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.,* **ЗАКАСА́ТИСЯ,** а́юся, а́єшся, *док., розм.* Підкочувати, підгортати на собі край одягу, щоб не забруднити, не замочити. *На березі баба Ликора високо закасується, затикаючи підтичку за пояс* (Є. Гуцало); *Пропало сіно! Маланка закасалась та лізе в воду* (М. Коцюбинський); *Посеред ріки, закасавшись мало що не до пояса, .. дівчина періщила прутом корову, яка намагалась хлипнути води з ріки* (Ирина Вільде).

ЗАКАТА́ТИ *див.* **зака́тувати.**

ЗАКАТО́ВАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **закатува́ти.** *Шаптала підводився цілком виснажений. Ніби всі нерви його були порізані та залляті кров'ю, а тіло закатоване і тому безсиле* (В. Підмогильний); *Спиніться, скиньте шапку й шанобливо схиліть голову. Там лежать мученики, закатовані мстивими фашистами* (О. Ковінька); // **закато́вано,** *безос. пред. Від діда Лавріна довідався він, що .. його батька закатовано за землю* (Л. Смілянський).

2. *у знач. прикм., діал.* Затятий. — *Та вони так б'ються од того часу, як побрались. І він закатований та упертий, і вона така сама* (І. Нечуй-Левицький).

ЗАКАТО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАКАТУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док., кого.* Замучувати до смерті тортурами. *Поміщиця Браницька подарувала двісті пудів заліза на кайдани для нашого брата... Багатьох закатовували на смерть... Кров'ю брався білий сніг...* (І. Пільгук); *Слабодухи, які щойно тремтіли за ласкаво уділене їм невільницьке існування, звільняються від страху, .. із глибокою вірою в світло, добро й справедливість дають спалювати себе, розпинати й закатовувати за інших* (Е. Андієвська); *Заарештували його й закатували* (В. Еллан-Блакитний); — *Як тільки що... тільки що не так... закатую. Живим на вогні пряжитиму* (В. Козаченко).

ЗАКА́ТУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **зака́тувати.** *Консерви перевіряють на герметичність відразу після закатування* (з наук.-попул. літ.)

ЗАКА́ТУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАКАТА́ТИ,** а́ю, а́єш, *док., що.* Щільно закривати металеві кришки спеціальним пристроєм у процесі консервації. *Відварені в маринаді гриби розкладаємо у заздалегідь підготовані стерилізовані банки, заливаємо киплячим маринадом і одразу закатуємо банки* (з навч. літ.); // Поміщати в посудину, закривши в такий спосіб. *Закатати помідори на зиму.*

ЗАКАТУВА́ТИ *див.* **закато́вувати.**

ЗАКАХИ́КАТИ, аю, аєш, *док.* Почати кахикати; закашляти. *"Сірий" нарешті забрався на стілець, спльовуючи криваву слину. Удар по нирках знов примусив його закахикати.* (Д. Білий); * Образно. *І раптом мотор закахикав — і став! Колеса загрузли між стеблами трав* (Н. Забіла).

ЗАКА́ХКАТИ, аю, аєш, *док.* Почати кахкати. — *Та там же озера повисихали! Та там за весну й за літо ніхто навіть і не чув, щоб хоч одна* [качка] *закахкала!* (Остап Вишня); *Од плескоту води зо сну закахкали десь качки* (А. Головко).

ЗАКА́ЧАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **закача́ти.** *Діловито проходила* [Анеля] *з кухні через столову й назад в білому фартушку, з злегка закачаними рукавами* (М. Коцюбинський); *На ньому злинялий від сонця, невідомого кольору картуз .. і закачані до колін штаненята* (О. Донченко); *"Нафтогаз" розрахувався за природний газ, закачаний у підземні газосховища* (з газ.); // **зака́чано,** *безос. пред. На той час у наші газосховища було закачано таку кількість газу, якого вистачило б на чотири-п'ять місяців* (з газ.).

ЗАКАЧА́ТИ *див.* **зака́чувати.**

ЗАКАЧА́ТИСЯ *див.* **зака́чуватися.**

ЗАКА́ЧУВАННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **зака́чувати.** *Туге закачування сорочки може призвести до стискання плечової артерії, що вплине на результати вимірювання тиску* (з навч. літ.); *Основні родовища на Каспійському морі розробляються з підтриманням пластового тиску газу шляхом закачування води* (з наук.-попул. літ.); *Файли за бажан-*

ням користувача можуть розподілятися за спеціальними секціями. Це підвищує швидкість закачування до п'яти разів порівняно зі звичайним процесом (з наук.-попул. літ.).

2. Стан за знач. **зака́чуватися** 2. *Дівчатка страждають на синдром закачування майже в два рази частіше, ніж хлопчики* (із журн.).

ЗАКА́ЧУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАКАЧА́ТИ,** а́ю, а́єш, *док.* 1. *що.* Підгортати край одягу або засукувати, підкочувати його частини, щоб не забруднити, не замочити і т. ін. *Татари скидали капці, закачували штани й ставали до помочі* (М. Коцюбинський); *Володько закачує штанята, бо як його втриматись, щоб не полізти на ту вербу* (У. Самчук); *По лікті закачала* [Катерина] *рукава, замісила глину й змазала долівку* (С. Чорнобривець); *Як хотілося Михайлові .. закачати холоші, побрести по коліна у воду, нарвати цілий жмуток жовтоцвіту!* (Ю. Збанацький).

2. *тільки док., кого.* Те саме, що **загойда́ти.** [Г а н н а С е м е н і в н а:] *Буде, Рито, хай він засне... Кладіть його в колиску.* [Р и т а:] *Ой, ні! Я ж так давно-давно не бачила його. Я сама його закачаю. Сама, на руках своїх* (В. Винниченко).

3. *тільки 3 ос., кого, розм.* Викликати в когось запаморочення, нудоту на кораблі, в літаку і т. ін. під час руху; захитувати. *Він доброзичливо посміхався, і схоже було, що літак його таки справді не закачав* (С. Голованівський); // *безос. В машині його закачало, і, побоюючись, що він не доїде до свого будинку, він вирішив пройтися* (В. Хрущак).

4. *що.* Качаючи насосом, помпою, нагнітати що-небудь кудись, у щось. *Перед підземним ремонтом газових свердловин їх слід заглушити, для чого у затрубний простір закачують глинистий розчин* (з навч. літ.); *Прийшли могутні цементувальні агрегати. Майже двісті тонн цементу закачали в свердловину* (з наук.-попул. літ.).

5. *що, інформ.* Передавати дані (у 3 знач.) на віддалений комп'ютер чи інший електронний пристрій через комп'ютерну мережу. *У новому онлайн-магазині можна купити і закачати музику, аудіокниги, фільми й телешоу* (із журн.).

◊ **(1) Зака́чувати (засу́кувати, зака́сувати) / закача́ти (засука́ти, закаса́ти) рука́ва (рукави́)** — ревно братися до роботи, якоїсь справи. *А як ми німчурів потуримо, тоді знову закачуй рукава та й знову будуй?* (Григорій Тютюнник); — *Одне слово, час засукувати рукава, братця, — сказав Петренко, проводжаючи гостей* (А. Крижанівський); *За місяць літературних боїв у редакційних справах з'явилась відповідна хаотичність, і хлопець взявся до праці, закасавши рукава* (В. Підмогильний); *Мусив* [Лесь], *засукавши рукави, братися до роботи й надолужувати прогаяне хоч тепер, коли знову в добрій силі почувся* (І. Нижник); *Хочеш добра своєму народові — не плач, не заламуй рук, а засукай рукава і ставай до тієї роботи, на яку здатен* (з газ.).

ЗАКА́ЧУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.*, **ЗАКАЧА́ТИСЯ,** а́юся, а́єшся, *док.* 1. *тільки 3 ос.* Підгортатися або засукуватися, підкочуватися (про край одягу чи його частини). *Кайдаш стругав вісь. Широкі рукава закачались до ліктів* (І. Нечуй-Левицький).

2. *розм.* Відчувати запаморочення, нудоту на кораблі, в літаку і т. ін. під час руху; захитуватися. *Від нудоти найліпшими ліками буде імбир. Він допоможе навіть тим, хто закачується у транспорті* (з газ.).

3. *тільки недок.* Пас. до **зака́чувати** 4, 5. *Із блочних кущових насосних станцій водогоном високого тиску вода закачується в нагнітальні свердловини* (з наук. літ.); *Видобування сланцевого газу пов'язане з використанням великих обсягів води, яка закачується у свердловину разом із піском та хімічними речовинами* (з наук.-попул. літ.); *Програма надає можливість регулювання швидкості, з якою закачується файл* (з наук.-техн. літ.).

4. *тільки* **закача́єшся, закача́єтеся,** *розм.* Уживається для вираження високої оцінки чого-небудь, захоплення чимнебудь. — *Такий ансамбль приїхав — закачаєшся* (Г. Усач); — *Товаришу маршал, доповідаю! Ох і гульнули! А привітань! А музики! Гречаники на меду! А вишеньки-черешеньки-степовички! Закачаєшся!* (М. Вінграновський); *Ми таку справу задумали! Як вдасться: закачаєтеся!* (із журн.).

ЗАКА́ШЛЮВАТИСЯ, ююся, юєшся, *недок.*, **ЗАКА́ШЛЯТИСЯ,** яюся, яєшся, *док.* Починати сильно і довго кашляти, заходитися кашлем. *Запалює* [чоловік] *цигарку, і дим йому йде в вічі .. Він закашлюється* (Ю. Яновський); — *Коли чоловік має здоров'я, то й щастя має. А загубив здоров... — Він не скінчив і глухо закашлявся, похитуючи головою й хапаючись руками за груди* (В. Винниченко); *Марія Гнатівна закашлялась у кутку коридора і довго не могла говорити* (А. Хижняк).

ЗАКА́ШЛЯТИ, яю, яєш, *док.* Почати кашляти. *По хаті пішов такий чад, такий смердючий дим, що Кайдашиха закашляла* (І. Нечуй-Левицький); *Ті* [солдати] *зразу заворушилися, засякали носами, закашляли, загомоніли* (В. Винниченко); *Збоку хтось закашляв, і Майборода шарпнувся від Марії* (В. Кучер).

ЗАКА́ШЛЯТИСЯ *див.* **зака́шлюватися.**

ЗАКА́ЮВАТИСЯ, ююся, юєшся, *недок.*, **ЗАКА́ЯТИСЯ,** а́юся, а́єшся, *док.* Давати собі слово надалі не робити чогось; зарікатися. *Дехто з гарячих поїхав та і закаявся: той — вола розчахнув, а той разом пару* (Панас Мирний); *Хто його зна як, одружився вдруге. Вмерла друга — і він закаявся женитись, щоб знов не взяти такої лихої на своє безголов'я* (М. Коцюбинський); *Видно, таки йому досталося від начальства, видно, вже закаявся надалі порушувати дисципліну* (Ю. Збанацький).

ЗАКА́ЯТИСЯ *див.* **зака́юватися.**

ЗАКВА́КАТИ, аю, аєш, *док.* Почати квакати. *Заквакали жаби в болоті* (М. Коцюбинський); *Розповіла рибка жабці про своє горе. — Я тобі допоможу, — сказала зелена жабка, — підожди мене тут. Залишила рибку між очеретами, а сама на берег виплигнула і заквакала: — Ква-ква-ква!* (М. Трублаїні).

ЗАКВА́ПИТИ, плю, пиш; *мн.* заква́плять; *док., кого.* Почати квапити. *Ігор ліг на землю. — Ну, що? — заквапив його Славута. — Ти не помилився, учителю... Справді, коні копитами б'ють!* (В. Малик); *З городу, держачись за руки, убігли Роман і Марійка. Вони хотіли щось узяти із собою, щось нести, але матері заквапили їх* (Б. Харчук).

ЗАКВА́ПИТИСЯ, плюся, пишся; *мн.* заква́пляться; *док.* Почати квапитися. — *Вибачте, але я не маю часу. Мушу негайно йти, — заквапився Сидорчук* (Д. Бедзик); *Монахи наполохано сахнулись. З них другий нестатечно дременув. А перший, зберігаючи поставу, усе ж таки заквапився іти* (Л. Костенко).

ЗАКВАРТА́ЛЬНИЙ, а, е, *рідко.* Який міститься, розташований за кварталом, за кварталами. *Альоша іронічно подивився у вогку заквартальну даль* (М. Хвильовий).

ЗАКВАРТИРУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *док., розм.* Почати квартирувати (про військо). *Біля підніжжя гори Маківки, захищена її схилом, стоїть дивом уціліла церква. В ній заквартирували стрільці нашої сотні* (Р. Іваничук).

ЗАКВА́СИТИ *див.* **заква́шувати.**

ЗАКВА́СИТИСЯ *див.* **заква́шуватися.**

ЗАКВА́СКА, и, *ж.* 1. Речовина, що викликає кисле бродіння. *Тієї ночі не спала й Катерина Бузина. У неї саме визріла закваска* (І. Сочивець); *Щоб мати молочнокисле бродіння, до корму додають закваску чистих культур* (з наук.-попул. літ.).

2. *тільки одн., перен., розм.* Основа характеру, риси вдачі, поведінки, закладені в людині та виховані з дитинства. — *Ото гонор! — примружив він блакитно-фарфорові очі. — Ото шляхетська закваска!* (З. Тулуб); *Закваска в неї* [учительки] *крута, робоча. Уся в батька. Одразу прижилася в Коваліві* (В. Кучер).

◊ **(1) Стара́ заква́ска:** а) *(у кого)* хто-небудь ще зберіг риси поведінки, основи виховання, притаманні старшому, попередньому поколінню. [Ц в і к л о в і ц:] *Багато, мабуть, і в мене старої закваски, коли вся моя мудрість безмовна перед голосом старої ненависті* (І. Кочерга); *Дід Горобець старої закваски, з мовчунів, з отих, котрі довго тупцюють коло порога* (М. Чабанівський); б) збережені риси вдачі, поведінка, притаманні представникам старшого, попереднього покоління (перев. позитивні). — *О, безперечно! — скрикнув Шарко. — .. Старої інтелігентської закваски ви не найдете й духу* (М. Хвильовий).

ЗАКВА́ШЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **заква́сити.** *Із пшеничного або житнього заквашеного тіста на весілля пекли калачі та коровай* (із журн.); *Молоко, заквашене особливою кумисною бактерією і дріжджовими грибками, перетворюється на кумис* (з газ.).

ЗАКВА́ШЕННЯ, я, *с.* Дія і стан за знач. **заква́сити.** *Під час замішування і заквашення борошно отримує достатню кількість води* (з наук.-попул. літ.).

ЗАКВА́ШУВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **заква́шувати.** *При виробництві кефіру резервуарним способом заквашують і сквашують молоко, а фасують вже заквашуваний продукт* (з наук.-попул. літ.).

ЗАКВА́ШУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **заква́шувати.** *Сичужні сири готують заквашуванням свіжого молока з допомогою ферментів шлунка телят або ягнят* (з наук.-попул. літ.).

ЗАКВА́ШУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАКВА́СИТИ,** а́шу, а́сиш, *док., що.* Заправляти закваскою (у 1 знач.). *Кисломолочні суміші виготовляють з молока, заквашуючи його кисломолочними бактеріями чи грибами* (з навч. літ.).

ЗАКВА́ШУВАТИСЯ, ується, *недок.,* **ЗАКВА́СИТИСЯ,** иться, *док.* 1. Ставати кислим унаслідок бродіння; закисати. *Дрібну муку запарювали окропом, охолоджували до теплого стану, додавали шматок хліба і залишали на ніч заквашуватися в теплому місці* (з наук.-попул. літ.); *Провести аналіз і дізнатися, чого більше заквасилося в тому домашньому сирі — корисних чи шкідливих бактерій, — нам не під силу* (з газ.).

2. *тільки недок.* Пас. до **заква́шувати.** *Кефір заквашується декількома видами молочнокислих бактерій і дріжджів* (з наук.-попул. літ.).

ЗАКВИЛИ́ТИ, лю́, ли́ш, *док.* 1. Почати квилити (про людей). *В колисці зо сну заквилила дитина* (С. Васильченко); *На порозі, пов'язана чорною хусткою, мати обняла обох — сина і мовчазну невістку, — заквилила* (В. Бабляк); * Образно. [Є ф р е м:] *Чую в собі я, що відтоді, як зустрівсь з тобою, .. душа моя заквилила і не знає супокою...* (М. Кропивницький).

2. *тільки 3 ос.* Почати видавати жалібні звуки, схожі на крик, стогін (перев. про птахів). *Заквилила чайка — й разом перенесла його думку на село* (Панас Мирний); *Щось зловісне вчувалося у стогоні сичів пізньої ночі. Застогне один, другий дико зарегоче, заквилить, як сама безнадія* (Р. Іваничук).

3. *що, розм.* Почати жалібно співати, оплакуючи кого-небудь. *Солому підпалили І плам'я* [полум'я] *трупи обняло, І вічну пам'ять заквилили, Аж сумно слухати було* (І. Котляревський).

ЗАКВІТА́ТИ, а́є, *недок.,* **ЗАКВІ́ТНУТИ,** не; *мин. ч.* заквітнув, квітла, ло *і* квітнула, ло; *док.* Починати квітнути, розквітати, покриватися квітами. *Цвіт жоржини — України цвіт, Заквітає на порі дожинку* (Р. Братунь); *І заквітне ваше поле І зазеленіє, — Знов його весна прекрасна Квіточками вкриє* (Леся Українка); *Хороша пора починається. Швидко все засміється, зазеленіє, заквітне* (В. Речмедін); *Вранці заглянемо в сад, чи заквітли гранати* (І. Калинець); * Образно. *Оминула вона Івана Доломана, і, коли набирала воду, рум'янці повернулися на її обличчя й заквітли, як маки* (Валерій Шевчук).

ЗАКВІ́ТЛИЙ, а, е. Дієпр. акт. до **заквітнути.** *Береза шелестить кучерявим листом, весняні гуки озиваються в заквітлім гаю* (Леся Українка); *Ще коли тут по заквітлих лугах, у повені сонця табірні виховательки водили табунці щебетливих малят, .. десь на широтах Атлантики вже починає формуватись циклон* (О. Гончар); *І ти спізнилась надломити заквітлу гілку у саду, бо того дня, бо тої ж миті її, як свічку, студень здув* (І. Калинець); *Японські феодали і поважні гості, зібравшись під заквітлими сакурами, декламували вірші, в яких оспівувалося квітіння цих дерев* (із журн.).

ЗАКВІ́ТНУТИ *див.* **заквіта́ти.**

ЗАКВІТО́ВУВАТИ, ує, *недок.,* **ЗАКВІТУВА́ТИ,** у́є, *док.* Починати квітувати; зацвітати. *Життя квітів починається з пролісків .. І негайно ж заквітовує ряст* (Ю. Смолич); *Хліб заквітував рясно-рясно* (К. Гордієнко).

ЗАКВІТУВА́ТИ *див.* **заквіто́вувати.**

ЗАКВІ́ТЧАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **заквітча́ти.** *Вся голова в Василини була кругом заквітчана синіми волошками* (І. Нечуй-Левицький); *Зацікавлено оглядала* [Ніна] *низенькі стіни, оздоблені вишиваними рушниками та заквітчані пучками пахучого зілля* (С. Добровольський); *Внизу лежало заквітчане левадками, гаями й садками моє місто Валки* (П. Панч).

2. *у знач. прикм.* Який заквітчався, убрався квітами, зіллям. *Дівчата заквітчані з парубками гомонять* (Я. Щоголів); *Старші сестри і всі сусідські дівчата, заквітчані й закосичені, швиденько кінчають робити посеред вулиці Купалу* [фігуру цього міфологічного персонажа] (І. Багряний); * Образно. *Заквітчані у зелень береги, посинені вечором далі заплав* (М. Чабанівський).

ЗАКВІТЧА́ТИ *див.* **заквітчувати.**

ЗАКВІТЧА́ТИСЯ *див.* **заквітчуватися.**

ЗАКВІ́ТЧУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **заквітчувати.** *На Маковія в храмі здійснювали обряд заквітчування ікон* (із журн.); *За народними традиціями відбулося пускання ві-*

ночків на воду, заквітчування купальського дерева та хоровод навколо нього (з газ.).

ЗАКВІ́ТЧУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАКВІТЧА́ТИ,** а́ю, а́єш, *док., кого, що, чим, у що.* Прикрашати квітами, зіллям. *Нимидора заквітчувала її* [дочку], *милувала, як рожу в садочку* (І. Нечуй-Левицький); *На площі Мар'яцькій група юнаків обскубує пеларгонії на газоні .. і заквітчує собі червоними квітами карабіни* (Ірина Вільде); *Я заквітчаю кімнату в розмай, у любисток і м'яту, пахощі зілля хай ллються, як хвилі в потоці* (С. Крижанівський); // Узагалі оздоблювати чим-небудь, надавати привабливого вигляду чомусь. *Використовували ж калину у багатьох узвичаєних обрядах і дійствах. Наприклад, червоними гронами калини заквітчували весільний коровай, прикрашали стіл наречених* (із журн.); * Образно. — *Чи хочеш ти мені, старому, дружиною бути, старий вік мій заквітчати?* (Ганна Барвінок).

ЗАКВІ́ТЧУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.*, **ЗАКВІТЧА́ТИСЯ,** а́юся, а́єшся, *док.* 1. Прикрашатися квітами, зіллям. *Поплела* [Маруся] *коси у самі міленькі дрібушки .. й квіточками заквітчалась* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Прекрасне село стало ще милішим, воно прибралося в зело, заквітчалося клечанням* (Ю. Яновський); // *тільки 3 ос.* Покриватися квітами, зеленню. *Здавалося, після такої осені груша ніколи вже не зацвіте, всохне. Але навесні вона, всім на диво, заквітчувалась і стояла.., наче велетенський букет* (М. Томчаній); *Джерин садок заквітчався білим цвітом* (І. Нечуй-Левицький); // Узагалі прикрашатися, оздоблюватися чим-небудь; набувати привабливого вигляду. *Вечірнє небо заквітчалось весняними хмарками* (С. Васильченко).

2. *тільки недок.* Пас. до **заквітчувати.** *Як правило, весільний зал заквітчується зеленими гілками, повітряними кульками, стрічками тощо* (з наук.-попул. літ.); *В епічному фольклорі біографія Олекси Довбуша, окремі моменти життєпису народного героя щедро заквітчуються художньою вигадкою, а часом і фантастикою* (з наук. літ.).

ЗАКВОКТА́ТИ, квокчу́, кво́кчеш, *док.* Почати квоктати. *На поклик качок в очереті відгукнулись лиски, заквоктали чомги — ці чубаті красуні, залопотіли курочки* (Олесь Досвітній); *Тільки-но вони присіли за кущем ліщини, збоку щось заквоктало, залопотіло крильми, і чудесний червоний красунь фазан із хвостом дугою підбіг до снопа і почав клювати зерно* (Остап Вишня); *Одна курка заквоктала, не сходила з гнізда. Улянка зраділа: це як підсипати — будуть ранні курчата* (О. Донченко).

ЗАКЕПКУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *док.* 1. *з кого — чого і рідше над ким — чим.* Почати кепкувати, глузувати з кого-, чого-небудь. *Уся дружина засміялася, коли кесар зволив закепкувати собі зі Скліра* (Юліан Опільський); *Остроги блищали й дзвонили, аж усі дівки оглядалися. Інші парубки кидали заздрісні погляди, але ніхто не посмів закепкувати, бо то був дужий хлоп, а на язик гострий, як бритва* (Ю. Винничук).

2. *кого, що, розм.* Висміяти кого-, що-небудь. *З біса-бо йому* [малярові] *досадно стало, .. чорт його зна, відкіля узявся швець та й закепкував його роботу нінащо* (Г. Квітка-Основ'яненко).

ЗА́КИ, *спол., діал.* Поки. *А він мене за руку, — пригорнув і поцілував. Заки я схаменулась, його вже й немає* (Марко Вовчок); *Заки доїхали додому, то панотець вигадав іще одну притику, щоби картати Йвана* (Л. Мартович); *Заки він прийшов, ударив годинник, що стояв над брамою* (А. Чайковський); *Заки Аркадій вирішував, паламар підтюпцем перший вбіг на подвір'я* (Ірина Вільде).

ЗАКИВА́ТИ, а́ю, а́єш, *док.* Почати кивати (у 1–3 знач.). — *О, то свята правда, ласкаві панове! — скинув Барон капелюха й потакуюче закивав до шевців головою* (Р. Іваничук); *Ви любите вірші? — повернувся я до Христини. Вона закивала, примруживши очі* (Р. Андріяшик); *Мандрівець на мигах показав, що він піде, якщо старці-чаклуни підуть з ним. Вони закивали на згоду і всі рушили до висихаючої стариці* (Ю. Логвин); *Закивала верба високими гілками, і злетілися до неї синиці, вівсянки, дрозди, коноплянки* (з казки); *Рожі та білі лелії, левкої та лимонові квітки закивали голівками, дихнули своїм солодким духом* (І. Нечуй-Левицький).

◊ **Накива́ти** *(рідше* **закива́ти)** / **кива́ти п'я́тами** *див.* **накива́ти.**

ЗАКИГИ́КАТИ, ає, *док.* Почати кигикати (про чайку). *Не озвалась до його та дівчина; тільки закигикала над ним чайка* (О. Стороженко); — *Прилетіла чайка з моря, закигикала над моїм вікном* (І. Нечуй-Левицький); *Тільки закигикають чайки — так і слухай: через день-два засурмлять на болоті перші журавлі* (Ю. Збанацький); *Щось у пам'ять полетіло глибоко-глибоко, й потекли запахи лугу, й закигикала чаєчка-чубарочка, відводячи його від свого гнізда, й замелькали босі ноги...* (Ю. Мушкетик).

ЗА́КИД, у, *ч.* Вказівка на недолік, звинувачення в чому-небудь; осуд. *Очей він не зводив з доповідачки, яка вільно й захопливо відповідала вже на дошкульний закид опонента* (Іван Ле); *Я з власної ініціативи завжди привозив низку цікавої інформації на першу сторінку. Та якби сталося так, що не привіз, .. мабуть, ніхто б не посмів зробити мені жодного прикрого закиду* (О. Шугай); *Закиди деяких критиків, ніби у Довженка слабка сюжетна побудова, ідуть від небажання розібратися по суті* (з наук. літ.); // Докір. — *Ей, Геню, Геню, що се ти говориш? — сказала з закидом Таня* (І. Франко).

ЗАКИ́ДАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **заки́дати.** *Дно скрізь видно; воно закидане кругluватим камінням* (І. Нечуй-Левицький); *По драбині видерся я на горище. Воно просторе, закидане старими сітками, морською травою, дровами та стружками* (Ю. Збанацький); [Б а б у с я:] *І дівчина з Чугайстром щосили Побігли до закиданої ями* (П. Воронько); *Пишу похапцем, в Чернігові, закиданий всякими справами* (М. Коцюбинський); // **заки́дано,** *безос. пред. Кожен воїн, як було повелено, клав на купу камінь .. Першого дня під камінням зникли найвищі тернаки* [зарості терну] *по той бік дороги, другого було закидано єдину дику грушу* (І. Білик); *Котли закидано вугіллям* (В. Стус).

ЗАКИДА́ННЯ[1], я, *с.* Дія за знач. **закида́ти[1].** *Закидання у палаючий реактор близько 2,5 тис. т металічного свинцю призвело до зворотного викиду його в атмосферу у вигляді дрібнодисперсних кульок і поширення на значну територію* (з наук. літ.).

ЗАКИДА́ННЯ[2], я, *с.* Дія за знач. **закида́ти[2].** *Послизькування* [ковзання] *коліс, закидання машини і вітер звеселили її* (Б. Харчук); *Для селянських парубків характерна специфічна хода перевальцем, молодецьке закидання голови і відкидання кучерів* (з мемуарної літ.); *Аргентинський легіонер "Реалу" прийняв м'яч після закидання від когось із захисників, після чого подав на лінію воротарського майданчика "Валенсії"* (із журн.).

ЗАКИ́ДАТИ *див.* **закида́ти**[1].

ЗАКИДА́ТИ[1], а́ю, а́єш, *недок.*, **ЗАКИ́ДАТИ**, аю, аєш, *док., кого, що.* 1. Кидаючи, засипати, покривати, заповнювати, завалювати і т. ін. чим-небудь. *У ті просвіти носили* [баби] *сніг, закидали їх* (Панас Мирний); *Червонофлотці .. витяглися проти цистерн у два ряди, закидають їх піском, намагаються збити полум'я* (Д. Ткач); *Старі панни закидали небожів кабінет валізами та скриньками* (І. Нечуй-Левицький); *Знаючи про височінь мурів та глибочінь рівчака, Чорнота розумів, що вдертись на стіну йому пощастить тільки при умові, якщо він підійде до мурів і закидає рівчак* (А. Кащенко); *— Ой, не кричи, чуєш, бо нас тут гурт бабів, а ти один .. — вмить закидаємо тебе бурячинням* (М. Коцюбинський); // *безос. Зимою були великі сніги, так деінде закидало, що аршинів у три було* (Г. Квітка-Основ'яненко).

2. *перен.* Навантажувати роботою, чимось іншим у великій кількості. *Від кого найбільше потерпаємо? Мабуть, найперше — від галасливого, нестримного сусіда, який безупинно закидає нас бородатими анекдотами і перший з них сміється* (із журн.); *— Чом ви сюди не приходите гуляти? — Бо не маю часу. Тепер нас закидали роботою* (І. Нечуй-Левицький).

(1) Закида́ти (засипа́ти) / заки́дати (заси́пати) пита́ннями — ставити дуже багато запитань кому-небудь. *Бабуня, занепокоєна, закидала її питаннями, на котрі внучка лише щораз густішими сльозами заливалася* (Н. Кобринська); *За кілька хвилин вона вже засипала Раїсу безладними питаннями* (М. Коцюбинський); *— Як? Що? Погана, кажете? — закидав питаннями Юхим — передчував щось лихе* (С. Добровольський).

◊ **(2) Заки́дати камі́нням** *кого* — прилюдно гостро осудити, затаврувати кого-небудь. *— Ви перші закидаєте мене камінням, якщо я піду на цей компроміс* (з газ.); **(3) Заки́дати шапка́ми** *кого* — легко, без труднощів перемогти кого-небудь або досягти блискавичних успіхів у чомусь (перев. при безпідставному, хвалькуватому запевненні). *— Дасть тільки князь наказ — і ми ту польську армію шапками закидаємо* (Л. Старицька-Черняхівська); *Козаки випивають, наливають повні баклажки у дорогу. Заспокоюють спантеличених хлопців: "Австріяків шапками закидаєм..."* (А. Малишко).

ЗАКИДА́ТИ[2], а́ю, а́єш, *недок.*, **ЗАКИ́НУТИ**, ну, неш, *док.* 1. *кого, що.* Кидати кудись, у певне місце (звичайно з розмахом і силою). *Я над берегом і сміло Сак мій, зігнутий в дугу, Закидаю з човна в воду* (Я. Щоголів); *У старої тітки Оксани украв чобіт та закинув у ставок — нехай стара сидить у неділю дома та не шкандибає дозирать, де я Мотрю перестріну...* (Марко Вовчок); *— Це, мабуть, .. Параска закинула моє відро в кропиву* (І. Нечуй-Левицький); // Викидати як непотрібне. *Коли смеркло, вона разом з Лукією непомітно винесла останки блакитної чаші в сад і там закинула їх у зарослий колючим терном рів* (О. Донченко); // Підкидаючи, підхоплюючи різким рухом, поміщати на щось. *— Ходімо, ходімо, — охоче обізвався славнозвісний кошовий, закидаючи на вухо крутого вуса* (Остап Вишня); *Книшенків Іван чобота в грязюці загубив, а ми знайшли та на млин закинули* (А. Головко); *Чоловік випростався, закинув на плечі мішок* (Ю. Мушкетик); // *перен.* Силоміць поміщати куди-небудь (перев. у в'язницю). *Брали, закидали У замкові глибки; Не ставало в них кайданів, забивали в дибки* (П. Куліш); *Коли він* [зухвалець] *складання віршів Бунтівничих не покине, То в тюрму його закину* (Леся Українка); *Чоловік помовчав. Далі відповів: — Утекли вночі. Учора нас половили та й привели в оцю слободу, у панську конюшню закинули* (А. Головко); // *перен.* Засилати, завозити у певне місце. — *Є такі дані, що диверсантів нам закидають* (О. Гончар); // *перен.* Примушувати опинятися у непередбаченому місці. *Як бачите, доля закинула мене аж у Крим* (М. Коцюбинський); // *безос. Старший міліціонер Грушка, бойовий хлопець, якого закинуло сюди з Уманщини, чекав Джаліла Урунова* (Л. Первомайський).

2. *що.* Піднімати різким рухом (звичайно про частини тіла). *Вовтузиться* [дитина], *розкривається, тоненькі ручентата за голову закидає* (С. Васильченко); *Малий Андрійко біг останнім, якось боком закидаючи ноги* (В. Собко); *Черняк розкрив руки і закинув голову вгору, немов побачивши у височині журавлиний ключ* (О. Довженко).

3. *що.* Припиняти займатися чим-небудь, робити щось. — *Віднині закидаю увесь свій промисл* [промисел] (І. Франко); *Гірко мені стало. Думав усе закинути і поля не сіяти, дак малії діти...* (Ганна Барвінок); *— Вірші закинув зовсім? — Вони мені жить не дають трикляті!* (Валерій Шевчук); // Припиняти користуватися чим-небудь. *Якось йому крамарі .. кажуть: — Братику Данило! всім би ти чоловік, та коли б ти оту свитину закинув та ходив по-нашому — у каптані* (Марко Вовчок).

4. *розм.* Натякати на щось, казати про кого-, що-небудь непрямо. *Дівчата мимоволі посміхались. Що за упертий хлопець! Це був єдиний з її знайомих, що закидав їй не про кохання, а про справжній .. шлюб!* (В. Підмогильний); [Троян:] *Та на острови* [Курильські] *треба посилати не чортзнакого. Не пусту породу, не шлак, а людей ..* [Костя Квач:] *Ви це куди закидаєте, товаришу Троян?* (Ю. Мокрієв).

5. *що і без прям. дод., розм.* Уживати часом дивні чи незвичні для інших слова або словосполучення. *Не раз уже в розмовах з нею він закидав такі слова, що вона не то дивувалася, не то жахалася його* (І. Франко); [Пріся:] *Тепер і я у їх* [них] *найкраща дочка.* [Кость:] *З якого часу?* [Пріся:] *Саме з того часу, як почала зароблять гроші та їм посилать. Інколи батько закидає на "ви"* (С. Васильченко); *Гаврило не пропускав ні одної церковної служби, харчувався самою цибулею і житнім хлібом і в розмові закидав "по-вченому"* (В. Винниченко).

6. *кому, розм.* Указувати на вади, висловлювати зауваження з приводу чого-небудь; звинувачувати, докоряти. *Голова вперто своє веде: — Мені тут закидали, мовби я розігнав кадри!* (К. Гордієнко); *В передвоєнний рік дехто з товаришів по інституту закидав йому надмірну мрійність* (Н. Рибак); *Як вона* [Емма] *грала, я ще не чув, але що вона була гарна сама по собі, то тут я не міг їй нічого закинути* (В. Винниченко).

7. *кого, розм.* Поміщати у певне приміщення для відгодовування (свійських птахів, тварин). *Витягли* [наймички] *з сажка гусаків з пару, що Ївга було закинула; прийшло і їм лихо!* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Не встигли ви того підсвинка в саж закинути, .. а ваш уже "підсвинок" у сажі не вміщається* (Остап Вишня).

Завдава́ти (задава́ти, закида́ти) / завда́ти (зада́ти, заки́нути) брехню́ *див.* **завдава́ти.**

◊ **(1) Закида́ти / заки́нути ву́дку (ву́дки́, ву́дочку, гачо́к, га́ка** *і т. ін.):* а) обережно, натяками розвідувати, з'ясовувати що-небудь. *Здалека почала* [Уляна]: *"Хоч би з батьками познайомив мене. Якось незручно". Знала, що батьки*

його [Тараса] *чомусь проти мене; отож і закинула вудочку* (І. Муратов); *— І давно ви тут живете? — обережно закинула вудочку Інеса* (Ю. Збанацький); *— Це ж і ти, добродію, басурманам служиш, — спробував* [Сироватка] *закинути гака. — Пани наші служать, то й ми, — хорунжий одводив очі* (Ю. Мушкетик); б) *(на кого — що, для чого)* домагатися кого-, чого-небудь, намагатися здійснити щось, заволодіти чимсь. [С т е п а н:] *Недарма на магазин закидаєш гака, недарма! Руки погріти хочеш? Не вдасться* (М. Старицький); *Хитрий Гузир думав, що батько з Америки привіз торбу золота, й закидав вудки, щоб видурити* (С. Чорнобривець); *Як і інші, комишанець нетерпляче жде цього табору, вже наперед закидав вудочку, щоб його призначили "організатором вогнища"* (О. Гончар); *Едвінові грозила руїна, і він, очевидно, закинув гачок на Ніну, котру вважав великою багачкою* (І. Франко); **(2) Закида́ти / заки́нути о́ком** *на кого* — поглядати, звертати увагу на кого-небудь, залицятися до когось. *Лише зараз усвідомив* [Філько], *що Клара не від сьогодні закидала оком на нього* (Ірина Вільде); *Хоть* [хоч] *хто на неї ненароком Закине молодецьким оком, То так її і вподоба* (І. Котляревський); **(3) Закида́ти (пуска́ти) / заки́нути (пусти́ти) гадю́чку** *на кого і без дод.* — натяками зачіпати, ображати кого-небудь. *Се так на мене закидала* [Одарка] *гадючку, а я... наче мені невтямки* (Марко Вовчок); *Здається і дружить, а гадючку пустив* (прислів'я); **(4) Закида́ти сло́вом** *кому* — спонукати кого-небудь до розмови. *Наздогнали* [чоловіки] *його на вулиці і йшли юрбою за ним. Спершу мовчки, потім стали словом закидати йому, допитуватися знов* (А. Головко); **(5) Заки́нути га́дку (га́дки) [за гря́дку]** *про кого — що і без дод.* — перестати думати або забути про кого-, що-небудь. *Та цур йому, власному лихові, я про нього давно гадку закинула!* (Леся Українка); *Кирило, закинувши гадки про монашество, не закинув своїх наукових інтересів* (М. Грушевський); *Він не має сміливості зблизитися до батька й просити, аби закинув таку гадку, бо вона для нього не корисна* (О. Кобилянська); **(6) Заки́нути перо́** — перестати писати, займатися письменницькою діяльністю. *Нових творів поки що не маю, .. бо, поставлений в неможливі для літературної праці умови, мушу закинути перо на ціле літо* (М. Коцюбинський); *І дружиною стала* [Шура] *вірною, і перо не закинула...* (М. Олійник); **Замо́вити (заки́нути) [до́бре (прихи́льне)] сло́во (слівце́, слове́чко)** *див.* **замовля́ти.**

ЗАКИ́ДАТИСЯ, аюся, аєшся, *док., розм.* 1. Почати кидатися в різні боки; заметушитися. *Мешканці закидалися, коли почули про пожежу* (із журн.).

2. *перен.* Швидко забитися, закалатати (про серце). *В Лукини закидалось, затріпалось серце в грудях, як пташка у клітці* (І. Нечуй-Левицький).

ЗАКИДА́ТИСЯ[1], а́ється, *недок.* Пас. до **закида́ти[1].** *Він приводив йому приклади всеї української преси в Київі* [Києві] *й инчих* [інших] *городах, де редакції газет закидаються листами всяких "земляків"* (В. Винниченко).

ЗАКИДА́ТИСЯ[2], а́ється, *недок.,* **ЗАКИ́НУТИСЯ,** неться, *док.* 1. Підніматися різким рухом (звичайно про частини тіла). *Голова його все закидалась на плечі, ніс і очі все чогось дивились на стелю* (І. Нечуй-Левицький); *Вся фігура Йонова .. з притиснутою до боку мітлою та ногами, що, мов у півня, далеко закидались наперед, здавалася Гашіці такою кумедною, що вона не могла вдержатись від сміху* (М. Коцюбинський); *Вона каменем впала йому на груди; відчув* [Дем'ян] *— її руки лягли йому на плечі й закинулися на потилицю* (Ю. Смолич).

2. *тільки док., розм.* Загубитися. *Десь закинулася шапка — ніяк не знайду* (Сл. Б. Грінченка).

3. *тільки недок.* Пас. до **закида́ти[2]** 1, 3–7. *Бронзова хвиля волосся, пахнувши на Макса духом сіна, закидається за спину* (В. Винниченко); *Цікаво, що всі шайби в матчі закидалися, коли команди були в нерівних складах* (з газ.); *Направляємо для орієнтування виписку з запитальника німецької розвідки для агентури, яка закидається в тилові райони* (із журн.); *За якийсь час людина здебільшого дуріє й вже сама не певна, чи не робила вона справді тих злочинів, які їй закидаються* (І. Багряний); *Ученим також закидалася неспроможність виявити закономірності історичного процесу* (з наук. літ.).

ЗАКИДА́Ч, а́, *ч.* Пристрій для закидання, загортання чого-небудь. *У закидач вологе вугілля подається за допомогою живильника, розташованого під бункером* (з наук.-попул. літ.); *Пневмомеханічний закидач складається з плунжерного живильника, ротора-закидача і повітряних сопел* (з навч. літ.).

ЗАКИДА́ЧКА, и, *ж., розм.* Різновид примітивної вудки без поплавка. *Активізується й відчуває наближення весни в'язь. У цей час його можна, хоч і не без труднощів, піймати на закидачку з берега* (з газ.).

ЗАКИДНИ́Й, а́, е́, *діал.* Сніжний. *Закидна зима.*

ЗАКИДО́Н, у, *ч., жарг.* 1. Незвичність у вчинках, поведінці; дивацтво. *Валерій Вікторович домігся свого багатства власною працею, і йому давно не подобалися закидони сина* (із журн.).

2. Закид, претензія. *А що стосовно закидонів, що це агітація, то це ніяка не агітація, а просто заклик молоді голосувати і не бути байдужим* (з Інтернету).

ЗАКИДУ́ШКА, и, *ж., розм.* Те саме, що **закида́чка.** *Дмитро Іванович наживив обидві закидушки й позакидав у темну ворухку глибінь, а сам виліз на кручу й сів перепочити* (Ю. Мушкетик).

ЗА́КИЛЬ, *спол., діал.* Те саме, що **за́ки.** *Світи, зоре, на все поле, Закиль місяць зійде* (з народної пісні); *Закиль це та те, то й "святий Боже" заспівають* (Номис).

ЗА́КИМ, *спол., діал.* Поки. *Не довго я стояла, забарилася, Заким вода очистилася...* (П. Чубинський); *Я в школі аж у трьох дяків учивсь, заким навчивсь читання да писання* (П. Куліш); *— Заким сонце зійде — го-го! де ми будемо, — радісно шептав Остап* (М. Коцюбинський).

ЗАКИ́НЕНИЙ, ЗАКИ́НУТИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **заки́нути.** *Там, закинута уміло до камінної гряди, блешня з посвистом летіла у кипучий вир води* (І. Гончаренко); *Вийшов* [з хати], *трохи зігнувшись, молодий гуцул із сокирою, закиненою недбало на плечі* (О. Кобилянська); *Іноді в щиток залітає листочок, одірваний вітром і зумисне, може, закинений нишком* (І. Багряний); *В її вроді прокинулась не тільки романтична, а може, й справді артистична душа, закинута в сільську глушину* (І. Нечуй-Левицький); *Закинутими за голову руками він тримав важкий .. лантух з зерном* (М. Стельмах); *Хоч сахарня давно вже закинена, розсипалася і заросла травою, в порожніх будинках її раз у раз вчувався шум* (М. Коцюбинський); // **заки́нено, заки́нуто,** *безос. пред. Обабіч виднілися махалки, показуючи місця, де закинуто сіті* (Л. Дмитерко); [І з о г е н:] *Єпископа закинуто в темницю*

(Леся Українка); *Уже восени за його* [Іоанна Цимісхія] *наказом у Болгарію було закинуто багато лазутчиків* (С. Скляренко); *Закинено йому також контрреволюційну діяльність серед молоді, відправлення богослужінь по приватних будинках* (із журн.).

ЗАКИ́НУТИ *див.* **закида́ти**[2].

ЗАКИ́НУТИЙ *див.* **заки́нений.**

ЗАКИ́НУТИСЯ *див.* **закида́тися**[2].

ЗАКИПА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **закипа́ти.** *Ознакою перегріву двигуна є закипання води в системі охолодження* (з наук. літ.).

ЗАКИПА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.*, **ЗАКИПІ́ТИ,** плю́, пи́ш; *мн.* закипля́ть; *док.* 1. Починати кипіти (у 1 знач.). *Чути було, як на вогні в чавунку закипає й дме бульки вода* (С. Скляренко); *На веранді шумів закипаючи старий, мабуть єдиний в селі, самоварчик* (М. Олійник); *Огонь запалав і затріщав. Риба швидко закипіла* (І. Нечуй-Левицький).

2. *чим і без дод., перен.* Починати дуже пінитися, бушувати (про море, ріку, хвилю і т. ін.). *Набігаючи в своєму розгоні на каміння, ріка закипала піною, мов гарячий кінь, пирхала колючими бризками* (О. Донченко); *Знову закипіло Синє море* (Т. Шевченко); *Закипіла високая хвиля під веслами...* (Дніпрова Чайка); * Образно. *Бігли в далеч .. зелені нитки ярини, кучерявились огірки, закипали білою піною гречки* (Ю. Мушкетик).

3. *перен.* Починати виявлятися з великою силою, ставати дуже бурхливим (про яку-небудь дію, якесь явище). *Бої закипали з шаленою лютістю в кожному провулку, в кожному домі...* (С. Журахович); *Гей, закипіла на нивах робота! Косить і в'яже до поту біднота* (Я. Щоголів); *По всьому козацькому табору закипіло життя, ніби люди не мали йти спати, а збиралися так бучно в який похід* (О. Маковей); // *безос. Закипіло, заревло навкруги, аж річка охнула й нестямно на всі боки захиталася* (Панас Мирний).

4. *перен.* Дуже збуджуватися, роздратовуватися. — *Чому ж ви не були? Де вас носило? — закипаючи, каже Одарка* (Панас Мирний); *Ото тільки й добра, що Кузьма Харитонович легко закипає, але й відходить швидко* (Я. Гримайло); — *Знаю, чого Мирослав закипів так. Мислить, що князь Мстислав вижене нас з Галича* (А. Хижняк); // *чим.* Починати пройматися, охоплюватися яким-небудь почуттям. *Сиділи собі* [селяни], *як бабаки, по своїх селах, варилися в чутках і хоч іноді аж закипали рішучістю, але до діла не бралися — боялися свого безсилля* (А. Головко); *Поглядаючи на них, хмурились повстанці, закипали злобою на тих, хто душив цих людей газами в каменоломнях* (О. Гончар); *Тоді Максим раптом закипів несамовитим гнівом відчаю* (І. Багряний).

5. *перен.* Наростати з великою силою (про почуття). *Сльози перестали текти, але з заціплених уст було видно, що в його серці почало закипати щось недобре* (І. Франко); *Рубін стоїть і ніби прислухається до себе. Яке в нього закипає завзяття!* (І. Сенченко); *Ольга не витримала. Ніздрі її роздулись і затремтіли, в ній закипіла безкрая лють проти цієї упертої дівчини* (І. Микитенко); // *безос. Так і закипіло в мене всередині. Не побігла, а полетіла додому* (Є. Кравченко); // *тільки док., безос., з інфін.* Дуже закортіло робити що-небудь. *І так бісеняті аж закипіло того пива варити* (Марко Вовчок).

6. Загусати, запікатися згустками (про кров). *Кров закипала на кризі по краплі, як глід. Тяжко спадала на поле вороняча зграя* (Б. Олійник).

◊ **(1) Закипа́ти / закипі́ти в душі́:** а) надмірно хвилюватися від припливу якогось почуття (гніву, незадоволення, роздратування і т. ін.). *Терентій, закипаючи в душі, прислухається ще якусь хвильку до музики, яку видобувають з інструмента темні циганські руки* (М. Стельмах); б) *(у кого)* хто-небудь надзвичайно хвилюється, гнівається через щось. — *Кинь оту зброю додолу! Вона молодиці не личить, — сказав князь вже сердито. Єремія не зносив суперечності, і в душі його вже закипіло* (І. Нечуй-Левицький); в) бурхливо виявлятися (про гнів, роздратування, незадоволення і т. ін.). *Від цього скаженого болю гнів почав закипати в душі* (В. Канівець); **Кипи́ть (закипа́є, скипа́є, скипа́ється) душа́ (се́рце) / закипі́ла (скипі́ла, скипі́лася) душа́ <Закипі́ло (скипі́ло, скипі́лося) се́рце>** *див.* **душа́; Кров кипи́ть (закипа́є, виру́є** *і т. ін.)* **/ закипи́ть (завиру́є, занурту́є** *і т. ін.)* **[у жи́лах (у скро́нях)]** *див.* **кров; О́чі зайшли́ (закипі́ли) слізьми́ (сльоза́ми)** *див.* **о́ко**[1]**; Се́рце обкипа́є (закипа́є, окипа́є** *і т. ін.)* **/ обкипі́ло (закипі́ло, окипі́ло** *і т. ін.)* **кро́в'ю (сукрова́тою, смоло́ю, ва́ром** *і т. ін.)* *див.* **се́рце; Сльо́зи закипі́ли (закрути́лися) / закипа́ють на (в) оча́х (в о́ці,** *рідко* **на вія́х)** *див.* **сльоза́.**

ЗАКИПА́ЮЧИЙ, а, е. Який закипає. *Дівочий сміх спінився, мов закипаюче молоко* (І. Волошин); *Вагаючись, вони перезиралися поміж себе, а Гуменний, дивлячись на їхню нерішучість, ледве стримував у собі закипаюче роздратування* (О. Гончар).

ЗАКИПІ́ЛИЙ, а, е. 1. Дієпр. акт. до **закипі́ти.** *Вправно виставила* [Рая] .. *все необхідне для чаювання: заварник, цукерницю, вазочку з печивом, із сусідньої кімнати винесла три чашки, нарешті наспів щойно закипілий електрочайник* (А. Кокотюха); * Образно. *В очах таке горе глибоке, такий закипілий розпач, що і дна йому нема* (О. Гончар).

2. *у знач. прикм.* Який перетворився у згусток; загуслий (про кров). *Максим ішов на зустріч .. Ішов з розхристаним своїм серцем порепаним і з закипілою кров'ю в зморшках, але щасливий* (І. Багряний); *Кілька глибоких подряпин шаблею на лиці і на руках уже струпилися закипілою кров'ю* (Іван Ле).

ЗАКИПІ́ТИ *див.* **закипа́ти.**

ЗАКИП'ЯТИ́ТИ, ячу́, яти́ш, *док., що.* Довести до стану кипіння. *Антоні хитнув головою і запалив сухий спирт. Він закип'ятив у стерилізаторі шприц, набрав з ампули ліків і зробив укол* (В. Малик); *Десь там, позаду, везуть у тороках намет, але його не нагрієш багаттям, а закип'ятити воду то й зовсім ні в чому* (Ю. Мушкетик).

ЗАКИ́РКАТИ, ає, *док., розм.* Почати киркати (звичайно про курей). *Кайдашиха повечеряла з дітьми і вже лагодилась лягать спати, коли чує вона — на горищі закиркали на сідалі кури* (І. Нечуй-Левицький); *Десь закиркав півень, .. вибігла з хати господиня, а в городі тільки коноплі ходять хвилею* (Ю. Мушкетик).

ЗА́КИС, у, *ч., хім.* Перший ступінь окиснення елементів. *Водяна пара, метан, закис азоту належать до основних парникових газів, які входять до хімічного складу атмосфери* (з навч. літ.); *Закис міді.*

ЗАКИСА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **закиса́ти.** *Причина захворювання рослин може полягати в закисанні ґрунту* (з наук.-попул. літ.).

ЗАКИСА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.*, **ЗАКИ́СНУТИ,** ну, неш; *мин. ч.* заки́с, ла, ло *і* заки́снув, нула, ло; *док.* 1. *тільки 3 ос.* Починати киснути, скисати внаслідок бродіння. — *Чим мо-*

рочитися з тим молодим вином, доглядати його, поки перешумує, — хай краще воно скисне! І вино почало закисати (П. Колесник); *Борошняний клейстер заварюють з розрахунку одноденної потреби в ньому, бо він дуже швидко псується, закисає* (з наук. літ.).

2. *спец.* Ставати кислим (про ґрунт). *Наявність активованого вугілля не дає можливості закисати ґрунту з паралельним процесом утворення болотного газу* (з наук.-попул. літ.); *У болотистій місцевості ґрунти закисають* (із журн.).

3. *перен.* Втрачати енергію, бадьорість, ставати бездіяльним. [Т е т я н а:] *Молоде серце, як пиво молоде, грає; йому і впину нема, коли розходиться; а після* [потім], *як серце вгамується, закиснеш ти* [козаче], *як пиво кисне!..* (І. Карпенко-Карий); *Справжнє життя — з хріном, з кропивою жалючою, з полином. Нічого, що горенить, нічого, що часом запече так, що й сльози з очей бризнуть — бадьоріше будеш, не заснеш, не закиснеш!* (С. Васильченко).

4. *розм.* Запливати виділеннями внаслідок запалення, ушкодження і т. ін. (про очі). *Кирило Смолярчук протер очі: вони вранці завжди закисали йому й бралися сльозою, наче запорошені* (Г. Косинка).

ЗАКИ́СЛЕНІСТЬ, ності, *ж., спец.* Підвищена кислотність. *Волинські аграрії недоотримують врожаї через закисленість ґрунтів* (із журн.); *Закисленість організму є зазвичай наслідком особливостей харчування* (з газ.).

ЗАКИ́СЛЕННЯ, а, е, *спец.* Дія за знач. **закисли́ти.** *Закислення розчину.*

ЗАКИ́СЛИЙ, а, е. Дієпр. акт. до **закиса́ти** 1, 3, 4. *Збираючи гриби, ні в якому разі не можна брати грибів закислих* (з наук.-попул. літ.); *Сновигали в понурих переходах голені абати, закислі баронські жони, з'явилися темнолиці мегери, беззубі й безголосі* (П. Загребельний); *Він кидався крізь сон, кричав і плакав, а рано вставав змучений, з болем голови і закислими очима* (І. Франко); *Відіспався Сень після бучної весільної ночі, пролупив закисле око, ліниво глипнув у вікно* (І. Нижник).

ЗАКИСЛИ́ТИ *див.* **заки́слювати.**

ЗАКИ́СЛЮВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **заки́слювати.** *Силос згодовується переважно в складі концентратів з сіном чи подрібненою соломою, щоб уникнути закислювання* (з наук.-попул. літ.); *Кращий спосіб боротьби з хлорозом — закислювання ґрунту* (з наук.-попул. літ.).

ЗАКИ́СЛЮВАТИ, юю, юєш, *недок.,* **ЗАКИСЛИ́ТИ,** лю́, ли́ш, *док., що.* Робити що-небудь кислим. *Фосфогіпс закислює й отруює землю і воду* (з газ.); *Якщо ви хочете закислити молоко, його треба ставити в тепле місце* (із журн.).

ЗА́КИСНИЙ, а, е, *хім.* Прикм. до **за́кис.** *Залізобактерії для свого росту і розвитку використовують енергію від окиснення ними водорозчинних закисних солей заліза* (з наук.-попул. літ.).

ЗАКИ́СНУТИ *див.* **закиса́ти.**

ЗАКИ́ХКАТИ, аю, аєш, *док., розм.* Почати кихкати. — *Мені у хванта* [фанта] *грати... — обізвалася головиха і, схилившись набік до секретарихи, закихкала* (Панас Мирний); — *Хе-хе-хе, — закихкала відьма, похитуючись на стільчику. — Відьомський розум маєш. Як же це ти придумав?* (О. Бердник).

ЗАКИХКОТІ́ТИ, очу́, оти́ш, *док., розм.* Почати кихкотіти. *Зачервонівся* [Семен] *і закихкотів дрібним невтримaним сміхом* (С. Васильченко); *Вгорі закихкотіла вивірка. Григорій задрав голову і довго дивився з цікавістю на верхівочок кедрини, намагаючись углядіти ту веселу звіринку* (І. Багряний).

ЗАКИШІ́ТИ, ши́ть, *док., розм.* Почати кишіти. *Бджоли зароїлися, закишіли у вулику* (із журн.); * Образно. *Там, попереду, не ворожі обози і не жерла гармат. Там снується павутина змов та інтриг, там уже закишіли змії підступності й злоби* (Р. Іваничук); // *ким, чим.* Наповнитися великою кількістю кого-, чого-небудь. — *Тут ми скаламутимо тили білих. Пождіть! Всі байраки, яри закишать повстанцями* (А. Головко); *Вулиця одразу закишіла народом* (М. Руденко).

ЗАКИ́ШКАТИ, аю, аєш, *док., розм.* Почати кишкати. *Випровадили донощика аж за класи, засвистали, закишкали і розійшлись по своїх місцях* (А. Свидницький).

ЗА́КІЛЬ, *спол., діал.* Поки. *Закіль знайшла прута, Пересердилася, А на свого миленького Змилосердилася* (з народної пісні).

ЗАКІЛЬЦЬО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **закільцюва́ти.** *Випущені на волю, закільцьовані птахи продовжують вести свій звичайний спосіб життя* (з наук.-попул. літ.); * Образно. *Ох, Іваночку, ще не бачив, щоб твої чорні закільцьовані золотом очі отак плавали на смутку* (М. Стельмах).

ЗАКІЛЬЦЬО́ВУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **закільцьо́вувати.** *Під час ремонтних робіт виконають заміну і закільцьовування трубопроводу, а житлові будинки переведуть на незалежну гілку водопостачання* (з газ.).

ЗАКІЛЬЦЬО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАКІЛЬЦЮВА́ТИ,** ю́ю, ю́єш, *док.* 1. *кого.* Надівати кільця на лапки птахів і хвости риб з метою вивчення шляхів їх пересування, тривалості життя тощо. *При запровадженні індивідуального обліку продуктивності птиці племінної ферми необхідно закільцювати молодок до початку їх несучості* (з наук. літ.).

2. *що.* З'єднувати між собою частини чогось так, щоб утворювалася єдина, замкнена система. *Прогулянкові маршрути різної протяжності потрібно закільцьовувати, щоб відпочивальники поверталися тим самим шляхом* (з навч. літ.); *У парку почали закільцьовувати воду в усіх водоймищах. Відтепер вода з верхнього озера потраплятиме в середнє озеро не під землею, як раніше, а верхом* (з газ.); *Планується закільцювати електростанції регіону в єдину енергосистему* (з газ.).

3. *кого, що.* Замикати в кільце, оточувати. *Війська під час наступу повністю закільцювали місто* (із журн.).

ЗАКІЛЬЦЮВА́ТИ *див.* **закільцьо́вувати.**

ЗАКІ́ЛЬЧИТИСЯ, иться, *док.* Почати кільчитися. *Між танкових глибоких колій Шпориш закільчився, як ліс* (із журн.); * Образно. *Скупо усміхався* [Євген] *на Товкачеві дотепи і кліпав оком, на якому зовсім не до речі серед літа закільчився ячмінь* (В. Земляк).

ЗАКІНЧА́ТИ *див.* **закі́нчувати.**

ЗАКІ́НЧЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **закі́нчи́ти.** *По сей бік муру канал уже був закінчений і обмурований* (Ю. Смолич); *Здивувались бояри й воєводи, коли до весни двір цей був закінчений* (С. Скляренко); *Коли перев'язка була закінчена, він звалив лейтенанта на спину і поніс піщаною рівниною* (Григорій Тютюнник); // **закі́нчено,** *безос. пред. Давид розповів, що перед від'їздом заходив до прокурора — розслідування закінчено вже* (А. Головко).

2. *у знач. прикм.* У якого певна якість досягла повноти, завершення. *В звичайних справах, може бути, Ще розбирав-*

ся він сяк-так, Та як "політику" став гнути, То був закінчений дивак! (М. М. Тарновський); — *Чесно кажучи, я закінчений брехун!* (А. Крижанівський).

ЗАКІ́НЧЕНІСТЬ, ності, *ж.* Завершеність чого-небудь. *Слухати музику життя, .. прекрасну в закінченості ліній, в суцільній гармонії* (М. Івченко); *Закінченість чи незакінченість думки передається не тільки паузою, а й відповідною мелодикою: зниженням або підвищенням голосу* (з наук. літ.).

ЗАКІ́НЧЕННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **закі́нчити і закі́нчитися.** *Олімпіада відбулася після закінчення занять у школах* (Л. Смілянський); *Колосок вирішив ждати закінчення бою, щоб знайти того героя, хто вчинив цей подвиг* (В. Кучер).

2. Кінцева частина, кінець чого-небудь. *Робота була майже написана, лишилось тільки придумати закінчення* (О. Донченко); *Закінчення листа також традиційне, виражене рядом узвичаєних формул..: "До побачення", "Моє шанування" тощо* (з наук. літ.); *Кліматолікування в сосновому лісі зменшує підвищену подразливість нервових закінчень в органах дихання* (з наук.-попул. літ.).

3. *лінгв.* Змінна частина слова, що приєднується до основи і вказує на граматичні значення у сполученнях з іншими словами в реченні; флексія. *Згідно з А. Мейє, корінь розуміють переважно як елемент, протиставлений суфіксу і закінченню* (з наук. літ.).

ЗАКІ́НЧИ́ТИ *див.* **закі́нчувати.**

ЗАКІ́НЧИ́ТИСЯ *див.* **закі́нчуватися.**

ЗАКІ́НЧУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **закі́нчувати.** *На основі розробленого реагенту запропоновано рецептури спеціальних рідин для закінчування і ремонту свердловин* (з наук.-техн. літ.).

ЗАКІ́НЧУВАТИ, ую, уєш, *рідко* **ЗАКІНЧА́ТИ,** а́ю, а́єш, *недок.,* **ЗАКІ́НЧИ́ТИ,** кінчу́, кінчи́ш, *док., що.* Доводити що-небудь до кінця, до завершення; кінчати. *Весілля вже, бачте, закінчали* (Ганна Барвінок); *Тільки друга нічна зміна сторожі закінчувала свою варту, приходили сторожі денні* (С. Скляренко); *Хочу закінчити ще хоч одно оповідання* (М. Коцюбинський); *Коли закінчать співати, то хлопець, що стоїть перший в ряді, біжить і перестрибує через Купайла* [фігуру цього міфологічного персонажа] (О. Воропай); // Завершувати або бути кінцем чогось. *Мені здається, що ті додатки треба зробити, щоб закінчити оповідання, от як, приміром, у хорі закінчує спів октава* (Панас Мирний); — *Ой лишенько ж тяжке: літа, літа обсіли чоловіка!* — *усміхнулась мати, та й отак жартом закінчила про те розмову* (А. Головко); // Кінчати, завершувати навчання (в школі, інституті і т. ін.). *Він закінчує десятий клас* (О. Гончар); *Люба закінчила педагогічний інститут у Сімферополі* (В. Кучер).

(1) Закі́нчи́ти [своє́ земне́] життя́ (свій вік) — померти, загинути. *Якби ти знав тоді, Богдане, Що думають вчинить вони, .. Ті, що, як свята, ждали днину, Коли закінчиш ти життя* (Д. Павличко); *Хрест, на якому закінчив своє земне життя Христос, став джерелом сили, яка породила Церкву Христову — одвічну твердиню народу українського* (з публіц. літ.); *У своєму заповіті митрополит Петро Могила писав: "У святій вірі, в якій народився, виховався.., в ній же хочу вік свій закінчити, стати перед величчю Господа мого"* (з рел.-церк. літ.).

ЗАКІ́НЧУВАТИСЯ, ується, *недок.,* **ЗАКІ́НЧИ́ТИСЯ,** кінчи́ться, *док.* 1. Доходити до кінця, до завершення; кінчатися в часі. *Вечоріло. В квітниках саме закінчувалося автоматичне поливання квітів* (Ю. Смолич); *Сумно пролунали над річкою знайомі звуки труби, нагадуючи людям, що відпочинок закінчився* (П. Кочура); // Досягати кінця, межі в просторі. *За дванадцять миль від берега закінчувалися .. нейтральні води* (В. Кучер).

2. *чим.* Мати своїм кінцем, бути завершенням чого-небудь. *Вигін закінчувався спадом до пересохлого рівчака, що через нього був перекинутий благенький місток...* (Л. Смілянський); *Вечір закінчився танцями* (Панас Мирний).

ЗАКІ́П, ко́пу, *ч., діал.* 1. Рів із насипом. *Глибокий, цвілий від полину закіп .. замикав у собі, крім кремезних кам'яних корпусів, і гладко втоптаний плац* (П. Панч).

2. Яма для добування нафти. *Коло закопів горбки глини ростуть угору та й ростуть* (І. Франко).

ЗАКІПТЮ́ЖЕНИЙ, а, е, *розм.* 1. Дієпр. пас. до **закіптю́жити.** *Тепер перси були майже всі, крім великих чільників, обідрані, закіптюжені сажею та попелом і худі, мов жива смерть* (І. Білик).

2. Який закіптюжився. *Він сидів охляп на коні, .. сорочка розхристана, піт промиває доріжки на закіптюженому обличчі* (Григорій Тютюнник); *Не затухало вогнище — над ним висів чорний, закіптюжений казан, в якому любив Кисачка варити багату рибальську юшку* (Ю. Збанацький); *На тракторі сиділа дівчина, кругловида, закіптюжена, у засмальцьованім комбінезоні* (О. Гончар).

ЗАКІПТЮ́ЖИТИ, жу, жиш, *док., кого, що, розм.* Укрити кіптявою. *Дим від спаленої деревини та пластику закіптюжив стіни італійського дворика, пам'ятки архітектури епохи Відродження* (з газ.).

ЗАКІПТЮ́ЖИТИСЯ, жуся, жишся, *док., розм.* Укритися кіптявою. *Він* [підкомірець] *зручний тим, що до нього майже ніщо не пристає, а й коли закіптюжиться од порохового диму, то протреш вологою ганчіркою — і вже біленький* (Є. Доломан); *Одне вікно було завішене чорним папером, а друге так закіптюжилося, що краєвид за ним пливав у сірому тумані* (Валерій Шевчук).

ЗАКІПТЯВІ́ЛИЙ, а, е. Укритий кіптявою. *Перед ним стояв на вогнищі закіптявілий казанок* (О. Донченко); *Закіптявілий, чорний, розхристаний, він щось гукав* (О. Гончар); *Під високими закіптявілими стелями приміщень вокзалу вночі ледь тліли червоні вогники електролампочок* (П. Гуріненко).

ЗАКІПТЯ́ВЛЕНИЙ, а, е, *розм.* Те саме, що **закіптяві́лий.** *Вони обоє, і батько, і син, як дві краплі води схожі, закіптявлені сажею, червоні від горна, дужі, напрочуд веселі* (із журн.).

ЗАКІ́ПЧИК, а, *ч., діал.* Зменш. до **закіп.** *В неглибоких, неповного профілю закіпчиках, розмістилося менше взводу* (Ю. Бедзик).

ЗА́КЛАД, у, *ч.* Установа з певним штатом службовців і адміністрацією, що працюють у якій-небудь галузі освіти, науки, культури і т. ін. *Ще в гімназії Борис займав видне місце серед товаришів, ба й учителі гляділи на нього, як на головну оздобу закладу* (І. Франко); *Талановита молодь навчається гри на бандурі в музичних навчальних закладах України* (з газ.).

(1) Ви́щий навча́льний за́клад — те саме, що **Ви́ща шко́ла** *(див.* **шко́ла).** *Заснована 1632 року київським митрополитом Петром Могилою, Києво-Могилянська академія стала першим вищим навчальним закладом на території Схід-*

ної Європи (з наук.-попул. літ.); **(2) Закри́тий навча́льний за́клад** — заклад, що забезпечує своїм вихованцям повний пансіон (житло, харчування, побутові послуги) та вимагає від них дотримання режиму. *Я довідався, що цей "добровільний покидьок суспільства", як він себе називав, — "золоте" дитя, що колись бігало стриженими газонами закритого навчального закладу в довгих формених шортах і білій сорочці* (І. Роздобудько); *У закритому навчальному закладі хлопець надовго, а часом і назавжди віддалявся від родини* (з навч. літ.); *Крім дисциплін, які входять в програму середньої школи, вихованці закритого навчального закладу, розміщеного на святій горі Афон, вивчають богословські і церковно-прикладні дисципліни* (з рел.-церк. літ.); **(3) Навча́льний за́клад** — організація, що на постійній і безперервній основі здійснює освітній процес. *Навчальні заклади засновуються на державній, комунальній чи приватній формі власності. Вони є юридичними особами і діють на підставі статуту* (з наук.-попул. літ.); **(4) Сере́дній навча́льний за́клад** — навчальний заклад для дітей і підлітків, що закінчили початкову школу, який дає загальну або професійну освіту та право продовжувати навчання у вищій школі. — *Ці ідеї ви викиньте з голови, бо .. перед вами зачиняться двері не тільки охтирської гімназії, але всіх середніх навчальних закладів Російської імперії...* (Б. Антоненко-Давидович); *Виставку відвідала велика кількість науковців та фахівців агропромислового виробництва, студентів вищих та середніх навчальних закладів* (із журн.); **(5) Спеціа́льний навча́льний за́клад** — заклад (вищий або середній), який готує працівників певного фаху. *Перспективним напрямом є створення спеціальних навчальних закладів чи програм для окремих категорій молодих жінок (наприклад, неповнолітні й молоді одинокі матері, жінки-безробітні, жінки-в'язні)* (з наук. літ.).

ЗАКЛА́Д, у, *ч.* 1. Умова між сперечальниками, за якою той, хто програв, повинен виконати що-небудь; парі. *Бернабо охоче пристав на сі умови, і, хоч інші .. купці намагались їх од того закладу розраяти, знаючи, що з того велике лихо може скоїтися, Амброджуоло та Бернабо так розтроюдились обидва, що на те розраювання не вважали* (М. Лукаш, пер. з тв. Д. Боккаччо).

2. Гроші, річ і т. ін., на які сперечаються і які є предметом виграшу. *Художник заклався на 5000 гривень, що здивує товаришів, і виграв заклад* (з газ.).

3. Забезпечення одержуваної позички яким-небудь майном, цінностями, що передаються кредиторові; застава (*див.* **застáва**[1]). — *Усе добро Тихонове .. було вже привезено і з-під закладу викуплено* (Г. Квітка-Основ'яненко); — *Хоч би банки завели, де б під заклад гроші давали* (Панас Мирний); [П е т р о:] *Я поніс Бороховi кожуха на заклад, щоб взять у нього таляр* (І. Карпенко-Карий).

4. *рідко.* Доказ, свідчення чого-небудь. [Т и м і ш:] *Ну, дозволь разок поцілувать на заклад нашого спарування.* [Л у к е р к а:] *Тоді ж і цілуватимеш, як спаруємось* (М. Кропивницький); *Прийми молитви мої як заклад і дай милостиню прощення* (І. Драч).

◇ **Би́тися / поби́тися об (у, на) закла́д [взакла́д]** *див.* **би́тися; Іти́ / піти́ в закла́д** *див.* **іти́.**

ЗАКЛАДА́ЛЬНИЙ, а, е, *техн.* Признач. для закладання виробленого простору під час видобування корисних копалин. *Для спуску матеріалу в шахту застосовуються закладальні трубопроводи, що прокладаються вздовж шурфів або свердловин* (з наук.-попул. літ.); *Закладальні машини, призначені для заповнення закладальним матеріалом виробленого простору, поділяються на механічні, метальні та пневматичні* (з наук.-попул. літ.).

ЗАКЛАДА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **заклада́ти** 1–3, 5, 6. *Для закладання зарядів у шпури використовують різні вибухові речовини* (з наук.-попул. літ.); *У гірській зоні Карпат під закладання садів насамперед відводять ділянки з південними та південно-західними схилами до 15°* (з наук. літ.); *У закладанні основ української поезії брали участь поети численні й різні* (з наук. літ.); *Серпень — не тільки пора збирання, а й закладання нового, наступного врожаю* (із журн.); *Головна проблема залізничних тарифів — закладання в них значної частки амортизаційних та загальних витрат, які виникають через катастрофічну зношеність основних фондів* (з газ.).

ЗАКЛАДА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.*, **ЗАКЛА́СТИ,** аду́, аде́ш, *док.* 1. *що.* Класти, засувати щось куди-небудь, за що-небудь. *Самі руки* [Онисі] *несамохіть рвали найкращі квітки й закладали за стрічки на голові, за коси* (І. Нечуй-Левицький); *Андрій мовчки лежав на землі, заклавши під голову руки, і мрійно дивився на верхи струнких березок* (С. Васильченко); *Шурка Понеділок раптом заклав два пальці до рота і пронизливо свиснув* (Ю. Смолич); // Вставляти, поміщати кудись, у що-небудь із певною метою, у певній кількості. *Бувало — як цівку витче* [Давид] *вже й знову закладе, а сидить задуманий, мов забув, що далі робити* (А. Головко); *Тісним колом обступили матроса майбутні підривники, і він їм терпляче, по кілька разів, пояснював, як треба змайструвати саморобну міну, як її найкраще закласти на шосе чи залізниці* (М. Стельмах); // Класти корм худобі. *Він тим часом коня припинав у стійла да сіно закладав* (Ганна Барвінок); *Любив Дмитро у зимовий вечір, заклавши на ніч худобі, сісти на лаві, підперти голову руками і читати* (М. Стельмах); // Помічати місце в книжці, журналі і т. ін., вкладаючи що-небудь між сторінками. *Він заклав клаптиком паперу сторінку, одсунув книжку набік і підвівся* (Олесь Досвітній).

2. *що.* Заповнювати чим-небудь отвір, заглибину, порожній простір і т. ін. *Шибку не засклили* [в готелі] *цілий сезон, і я мусив закладать дірку книжками* (І. Нечуй-Левицький); // Накладаючи щось, закривати який-небудь предмет. *Таля завжди сиділа в схованці замкнена, ще й ляду до неї хлопці старанно щоразу, йдучи з дому, закладали цеглою й засипали сміттям* (Ю. Яновський); *Я засунула його* [барильце] *в піч, заклала трісками, заставила челюсті горщиками* (І. Нечуй-Левицький).

3. *що.* Замикати за допомогою засува, палиці і т. ін. або заставляти чим-небудь. *Вранці, коли прийшли сюди, Таня сама взялася закладати двері стільцем* (О. Гончар).

4. *безос., що, розм.* Про хворобливе, неприємне відчуття заповненості в грудях, вухах, носі. *Носи сині у всіх, руки подубли: в того кашель, у того нежить, а в того — вуха заклало* (А. Тесленко); — *Літали над нами великі військові вертольоти, у камуфляжі, вони дуже швидко літають. Літали швидко над головами, вуха закладало* (Ю. Щербак).

5. *що.* Починати будувати що-небудь, робити основу чогось. *У великому господарстві справ і клопоту повно. Новий розсадник треба закладати* (М. Рудь); *І, дивлячись на тучу І на Дніпро, що в тучу ту подався, Свої хатки мурашки закладають* (М. Вінграновський); *Закласти сад — це ще*

невелика робота. Далеко важче виростити в ньому міцні, добре розвинені дерева (з наук. літ.); // *перен.* Засновувати, створювати що-небудь. — *Вписуйся! — Омеляненко подав огризок олівця. — Нашу "Селянську спілку" закладаємо* (Ю. Смолич); *Господь мудрістю землю заклав, небо розумом міцно поставив* (Біблія. Пер. І. Огієнка); // *перен.* Давати початок чомусь. *Батьківська несправедливість закладає злість і ненависть в дитяче серце* (М. Коцюбинський).

6. *що, у що, перен.* Вносити які-небудь відомості куди-небудь, передбачати використання чого-небудь. *Роблять* [програмісти] *якісь записи, підрахунки, закладають в комп'ютер* (Л. Костенко).

7. *що.* Віддавати що-небудь у закла́д (у 3 знач.) за позичені гроші, речі і т. ін.; заставляти *(див.* **заставля́ти[2]**). — *Заборгованість дворянства почала катастрофічно рости .. Ми заклали і перезаклали три чверті дворянських маєтків* (М. Стельмах).

8. *зневажл.* Випивати, пиячити. *Друзі частенько закладали після роботи* (із журн.).

△ **(1) Заклада́ти / закла́сти розко́п** — починати вести розкопки (у 2 знач.). *Коли заклали розкоп, уже перші шурфи підтвердили передбачення: тут під землею знаходиться ще одне палеолітичне житло* (з наук.-попул. літ.).

◊ **(2) Заклада́ти / закла́сти пе́рший ка́мінь** *чого і без дод.* — розпочинати будівництво або давати на нього дозвіл. *Де тільки не закладали наші будівельники перший камінь велетенських споруд!* (І. Цюпа); *Єпископ Запорізький і Мелітопольський з духовенством освятили місце майбутнього будівництва і заклали перший камінь* (з газ.); **(3) Заклада́ти / закла́сти підва́лини (осно́ви)** *чого* — давати початок чомунебудь, розпочинати щось. *Ми зростали і мужніли, коли закладали підвалини нового життя* (з газ.); *Академік Микола Холодний заклав основи вчення про фітогормони* (із журн.).

ЗАКЛАДА́ТИСЯ[1], а́юся, а́єшся, *недок.*, **ЗАКЛА́СТИСЯ**, аду́ся, аде́шся, *док.* 1. Сперечатися на закла́д (у 2 знач.). *Раз із конем закладався* [віл], *хто швидше побіжить* (Ганна Барвінок); *Заклався батько з товаришем, теж економом, коня на коня, що, хто перший доскаче від мосту до ярмарку, той бере коня з сідлом і вуздечкою* (з мемуарної літ.).

2. *чим.* Віддавати що-небудь у закла́д (у 3 знач.) за позичені гроші, речі і т. ін. *І наш король супроти закладавсь Належним шматом володінь, які Пристали б до дідизни Фортінбраса, У разі б він подужав* (В. Гребінка, пер. з тв. В. Шекспіра).

ЗАКЛАДА́ТИСЯ[2], а́ється, *недок.* Пас. до **заклада́ти** 1–3, 5, 6. — *Ну, що ж, товариші, починаймо, пора. І от закладається в гармату перший снаряд* (О. Довженко); *В стіні до полудня прорубані були два невеличкі квадратові отвори, які .. закладались тонкими і напівпрозірчастими плитками* (І. Франко); *Багато вже їх* [культурно-освітніх закладів] *відбудовано, багато відбудовується й відновляється. І будуються, й закладаються нові* (Остап Вишня); *У державному бюджеті окремим рядком щороку закладається близько 7–8 млн грн на виконання рішень Євросуду* (із журн.).

ЗАКЛАДА́Ч, а́, *ч., рідко.* Те саме, що **засно́вник;** фундатор. *На стінах з золотих рам виглядала вся стара Київська академія .. Дуже сумно і грізно поглядав Петро Могила, закладач академії* (І. Нечуй-Левицький).

ЗАКЛА́ДЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **закла́сти** 1–7. *Лейтенант стояв серед кімнати з закладеними за спину руками* (Д. Ткач); *Мулла підійшов до столика.., поволі розкрив закладену пером сторінку* (Олесь Досвітній); *Полиці були закладені шматками тонких сукон, шерстяних, шовкових і бавовняних тканин* (С. Чорнобривець); *Кинулась* [мати] *деркач з-під печі — обтріпаний деркач, закладений кочергами, витягати* (П. Тичина); *У хвіртку, закладену на засув, тарабанив хтось з вулиці* (Ю. Смолич); *В усій величі постав перед ними древній город над Дніпром, город, стіни якого закладені були князем Києм* (С. Скляренко); *В журливий час живлюсь надією тією, Що в найдрібнішому і щуплому зерні Все ж є закладена жива велика сила: І з-під снігів воно воскресне навесні* (Дніпрова Чайка); // **закла́дено,** *безос. пред. Кілька спеціальних комісій підривників, військових саперів доскіпувалися серед будівельників.., скільки закладено вибухівки, які і хто ставив запальники* (Іван Ле).

ЗАКЛА́ДЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **заклада́ти** 1–3, 5, 6. *Перед закладенням жому на дно ями чи траншеї накладають півметровий шар солом'яної січки* (з наук. літ.); *Феодосій так і не побачив свого собору. Він помер на другий рік будівництва, підірвавши своє здоров'я на закладенні підмурків споруди* (з газ.).

ЗАКЛА́ДИНИ, дин, *мн.* Закладання фундаменту нової будівлі (зазвичай урочисте), що супроводжується певними обрядами. *Приготовляли перекуску, котрою Гаммершляг хотів учтити закладини нового дому* (І. Франко); — *Ого-го, тут уже без нас справляли закладини!* (О. Донченко); *На закладинах нової* [хати] *майстер Микола побажав сім'ї щастя-долі* (В. Козаченко).

ЗАКЛА́ДИНКА, и, *ж.* Те саме, що **за́кладка.** *Майстриня відроджує важливість книжкових закладинок, які насправді вишивали здавна, коли книга була коштовною річчю* (із журн.).

ЗА́КЛАДКА, и, *ж.* Смужка паперу, тасьма тощо, що закладаються у книгу, зошит і т. ін. для позначення потрібного тексту. *Папка знову лягає на місце, але в ній стирчить уже кілька закладок* (П. Колесник); *Вже майже несамохіть вийняв з шухляди товсту зелену папку і розгорнув на паперовій закладці* (Ю. Мушкетик).

ЗАКЛА́ДКА, и, *ж.* Те саме, що **заклада́ння.** *Виявляючи щедрість, господар пригощав майстрів під час закладки будівлі, а також по завершенні будівництва* (з наук. літ.); *Поряд із закладкою нових багаторічних насаджень треба провести всі весняні агрозаходи в уже існуючих садах* (з газ.).

ЗАКЛАДНИ́Й, а́, е́, *заст.* Прикм. до **закла́д.** *Закладний браслет;* // *у знач. ім.* **закладна́**, но́ї, *ж.* Офіційний борговий документ про закладення майна. [Л у к е р і я С т е п а н і в н а:] *Ох, коли б він не накоїв нам лиха з тією закладною, щоб та земелька нам боком не вийшла* (М. Кропивницький); [К а р п о:] *Я знаю одного пана, який свої ліси віддав під закладну.., і добре знаю, де лежить закладна* (В. Собко).

ЗА́КЛАДОЧКА, и, *ж.* Зменш. до **за́кладка.** *З'їхались гості. Понавозили мені на спомин гостинців. Закладочки в книгу, браслетики* (із журн.).

ЗАКЛА́ДЧИНИ, чин, *мн.* Те саме, що **закла́дини.** *Гості і запрошені на закладчини приходили з подарунками* (з наук.-попул. літ.).

ЗАКЛА́ННЯ, я, *с.* 1. *заст.* Заколення. *Мало схиляти голову, на це здатна і вівця, ведена на заклання* (С. Процюк).

2. *перен.* Страта. *По всій планеті стогін і волання, По всій Землі лихі передчуття. Немовби нас готує до заклання Лихий володар нашого життя* (М. Руденко); — *Вас лише*

призначили в жертву, але заклання ще не відбулося (О. Авраменко, В. Авраменко).

(1) На закла́ння — на смерть, на загибель. *Коли треба буде — і цю дитину віддам на заклання* (Р. Іваничук); *Очевидці розповідали, що під час вінчання Лінкольн виглядав так, нібито його вели на заклання* (з газ.).

ЗАКЛА́НЯТИСЯ, яюся, яєшся, *док.* Почати кланятися. *Ожив* [інспектор], *закланявся, заметушився, подибав з витягненою шиєю і жваво з-під лоба бігаючими очима за привітною хазяйкою* (Дніпрова Чайка); *Ще на подвір'ї весело запримовляв* [Шугалія], *закланявся, мало не скидаючи шапки* (В. Кучер).

ЗАКЛА́СТИ *див.* **заклада́ти.**

ЗАКЛА́СТИСЯ *див.* **заклада́тися[1].**

ЗАКЛА́ЦАТИ, аю, аєш, *док.* Почати клацати. *Заклацали його* [Гнідкові] *копита об суху землю, загули колеса, котячись по рівному шляху* (Панас Мирний); *Защебетали всякі там горобці, лелеки заклацали на стрісі* (О. Донченко); *Двоє сторожових юнаків трохи не вбили Кіхаку, заклацавши затворами* (Ю. Яновський); *Заклацали одразу дві рахівниці* (В. Кучер).

ЗАКЛЕ́ЄНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **закле́їти.** *В ній* [хаті] *два вікна — одно на схід, друге на захід, з подвійними, але не заклееними рамами* (Леся Українка); // **закле́єно,** *безос. пред. Велике вікно перукарні заклеєно навхрест газетними стьожками* (Григорій Тютюнник).

ЗАКЛЕ́ЇТИ *див.* **закле́ювати.**

ЗАКЛЕ́ЇТИСЯ *див.* **закле́юватися.**

ЗА́КЛЕ́ЙКА, и, *ж.* Смуга паперу, тканини і т. ін., якою що-небудь заклеєно. *Хвилюючись, Юрко поколупав ножем заклейку на рамі* (П. Козланюк).

ЗАКЛЕЙМО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **заклеймува́ти.** *Посуд був заклеймований знаками Рюриковичів* (із журн.); * Образно. — *Я намагався бути добрим пастирем своїх овець, всі вірники у мене помічені, кожний з них у мене заклеймований* (С. Скляренко).

ЗАКЛЕЙМУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **заклеймува́ти.** *Заклеймування набоїв.*

ЗАКЛЕЙМУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *що, спец.* Док. до **клеймува́ти.** *Учень повинен виконати контрольні вузький та розширений валики, зачистити їх від шлаку, заклеймувати та представити викладачеві для заліку* (з навч. літ.); *Якщо неможливо заклеймувати вироби з дорогоцінних металів у зібраному вигляді, то дозволяється пред'являти вироби у розібраному вигляді, але за наявності всіх деталей виробу* (з мови документів).

ЗАКЛЕКОТА́ТИ, очу́, о́чеш, **ЗАКЛЕКОТІ́ТИ,** очу́, оти́ш, *док.* 1. Почати клекотати, клекотіти, із шумом кипіти; забулькати. *Самовар спершу шипів, потім парував і заклекотів, так що не стало чуть, як дерчав маятник* (І. Нечуй-Левицький); // Завирувати з клекотом, потекти (про воду). *Маленька річечка, що так тихенько йшла, Заклекотіла, заревла І через греблю покотила* (Є. Гребінка); *Рано прийшла з гори весна, в долинах заклекотали, зашумували потоки* (С. Чорнобривець); *Клацнули защіпки люка. За бортами заклекотіла в цистернах вода* (В. Логвиненко).

2. *перен.* Почати виявлятися або діяти, відбуватися з великою силою і шумом. *Заклекотів, захльостав станковий кулемет Калюжного* (В. Кучер); *Ударять бубни кличем до весіль, І заклекоче коло танцюристе* (А. Малишко); *Знову заклекотів бій. Знову ангел смерті Азраїл збирав свій кривавий урожай* (Ю. Мушкетик); // Почати дуже шуміти, нестримно виявляючи свої почуття. — *Здоров був, батьку, вельможний пане сотнику! — заклекотіла громада* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Село заклекотіло від таких вістей, і збентежений війт закрутився у цьому клекоті, мов та муха в окропі* (П. Козланюк); *І зал заревів ураганом... Завирував, заклекотів душею, вражений, захоплений поривом у височінь* (І. Багряний); // Почати швидко наростати, бурхливо виявлятися (про почуття). *Радість і глухий протест ображеного самолюбства, змішані, заклекотіли* (Я. Качура).

3. Почати хрипіти, булькотіти (про звуки в грудях, горлі). *У грудях його щось заклекотіло, мов у казані* (П. Колесник); *В горлі йому заклекотав смішок, та враз і перервався* (Я. Гримайло); // *безос. В горлі у коня заклекотіло* (О. Гончар).

4. Почати кричати (про орлів, лелек). *Заклекотали орли в степу* (І. Нечуй-Левицький); *Заклекотів запізнений бузько на сусідовій хаті* (І. Франко); *Над луками закружляли чорногузи, пронеслися над селом, заклекотали* (М. Томчаній).

ЗАКЛЕКОТІ́ТИ *див.* **заклекота́ти.**

ЗАКЛЕ́ПАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **заклепа́ти.** *Вже він* [боєць] *задихається в своєму тісному окопі, як у наглухо заклепанім казані* (О. Гончар).

ЗАКЛЕПА́ТИ *див.* **закле́пувати.**

ЗА́КЛЕ́ПКА, и, *ж.* Металевий стрижень з головкою на одному кінці, застосовуваний для з'єднання окремих деталей шляхом розплющення його протилежного кінця. *Котельники карбували рубці і клепали заклепки* (О. Донченко); *При експлуатації приладу треба стежити за його справністю, не допускаючи послаблення заклепок, штифтів і гвинтів* (з наук.-техн. літ.); *Заклепки виготовляють зі сталі, алюмінію, латуні, міді та інших матеріалів* (з наук.-попул. літ.); *Багато вузлів автомобіля мають деталі, з'єднані між собою заклепками* (з навч. літ.); * У порівн. — *Тимку, я тебе любитиму, з усіх доріг виглядатиму, — тихо проговорила Орися, ніжно беручи його за .. руку, на долоні якої, як заклепки на плугові, виблискували мозолі* (Григорій Тютюнник).

ЗАКЛЕ́ПКОВИЙ, а, е. Стос. до заклепки. *За конструкцією заклепкові з'єднання поділяються на однорядні та багаторядні з розміщенням заклепок рядами чи у шаховому порядку* (з наук.-попул. літ.); *Сукупність певним чином розміщених у з'єднанні заклепок утворює заклепковий шов* (з навч. літ.).

ЗАКЛЕ́ПНИК, а, *ч.* 1. Робітник, який займається заклепуванням. *Заклепник третього розряду.*

2. Інструмент для заклепування. *Пропонується тяговий заклепник зі змінними насадками для заклепок різних діаметрів* (з мови реклами).

ЗАКЛЕ́ПУВАЛЬНИЙ, а, е. Признач. для заклепування. *Крім ручного, існує механічне заклепування за допомогою пневматичних молотків, гідравлічних пресів і заклепувальних машин* (з навч. літ.); *Стиснене повітря, наприклад, застосовують у роботі заклепувальних і відбійних молотків* (з навч. літ.).

ЗАКЛЕ́ПУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **закле́пувати.** *Механічне заклепування; Ручне заклепування.*

ЗАКЛЕ́ПУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАКЛЕПА́ТИ,** заклепа́ю, заклепа́єш *і* заклеплю́, закле́плеш, *док.* 1. *що.* Закривати якийсь отвір, щілину, вставляючи заклепку або розплющуючи метал біля цього отвору. — *Звісно, без відра, як*

без рук, — погоджується Дорошко і знову вистукує молотком, заклепуючи дно (І. Цюпа).

2. *що, рідко.* Вставляти заклепки, з'єднуючи які-небудь деталі. — *Останню заклепав! — задоволено сповістив він і, відставивши важкий молот, витер клоччям рясні краплі поту на обличчі* (Л. Юхвід).

3. *тільки док.* Почати бити клепалом (у 3 знач.). *Бувало люди .. пильнують, як можуть; висилають сторожу з дерев'яними клепалами; то скоро лише клепала заклепають, люди забирають, що можуть, ховають або лише з життям утікають у ліси* (Н. Кобринська).

4. *тільки док., перен., зневажл.* Почати клепати (у 4 знач.). *Заклепали язики по селу* (А. Головко).

ЗАКЛЕ́ПУВАТИСЯ, ується, *недок.* Пас. до **заклéпувати** 1, 2. *Згадані пристосування або припаюють до дверей, якщо вони металеві, або прикріплюють принаймні двома болтами, гайки яких заклепуються* (з мови документів).

ЗАКЛЕ́ЧАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **заклечáти.** *Попереду веселої процесії поважно ступають заклечані коні* (О. Гончар); *Він любив свою маленьку Синяву, рясно заклечану вишневими садками, ополистими кленами, старими каштанами* (Г. Усач); *На річці тоді було вогнів-вогнів, плавав порон на колоді, заклечаний і в свічках, і там веселилися пани* (Ю. Мушкетик); *Земле заклечана, земле духмяна. Чую тебе я в собі, як Антей* (Д. Павличко).

ЗАКЛЕЧА́ТИ *див.* **заклéчувати.**

ЗАКЛЕЧА́ТИСЯ *див.* **заклéчуватися.**

ЗАКЛЕ́ЧУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАКЛЕЧА́ТИ,** áю, áєш, *док., що.* Прикрашати, прибирати клечанням, зеленими гілками, гілочками (зокрема, на Трійцю). *На русалчин тиждень бажано заклечувати свою хату (чи квартиру) зеленими гілками осики, тополі, листям любистку і татарського зілля* (із журн.).

ЗАКЛЕ́ЧУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.*, **ЗАКЛЕЧА́ТИСЯ,** áюся, áєшся, *док.* 1. Прикрашатися, прибиратися клечанням, зеленими гілками, гілочками (зокрема, на Трійцю). — *Все оживає, земля убралася квітами, зеленню заклечалася* (М. Олійник).

2. *тільки недок.* Пас. до **заклéчувати.** *Проходи між господарськими спорудами, як-от хлів, комора, клуня, заклечувалися гілками осики, щоб відьми не мандрували* (із журн.).

ЗАКЛЕ́ЮВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **заклéювати.** *У туристичній аптечці, крім спирту, аспірину і кальцексу, мають бути бинт для упаковування вантажів і лейкопластир для заклеювання саден, дірок у наметі й костюмі* (з навч. літ.).

ЗАКЛЕ́ЮВАТИ, юю, юєш, *недок.*, **ЗАКЛЕ́ЇТИ,** éю, éїш, *док., що.* Намазуючи чимось липким, змочуючи клей на чомусь, зліплювати, склеювати що-небудь. *Макар Іванович заклеював лист* (М. Коцюбинський); *Щось пише* [директор] *на аркуші паперу. Акуратно згортає, вкладає в конверт, заклеює* (А. Дімаров); *Він дописав листа, вклав його у конверт, старанно заклеїв і написав адресу* (А. Головко); // Наліплюючи, наклеюючи, покривати щось. — *А зараз поможи мені вікна заклеювати. Щоб скло не повилітало від струсу* (В. Кучер); *Василько і сам почав вірити, що то написали партизани, хоч добре знав, хто заклеїв фашистський напис* (А. Турчинська).

ЗАКЛЕ́ЮВАТИСЯ, юється, *недок.*, **ЗАКЛЕ́ЇТИСЯ,** їться, *док.* 1. Мати здатність склеюватися. *Конверт добре заклеївся.*

2. *тільки недок.* Пас. до **заклéювати.** *Поки затягувалася історія з отриманням необхідних дозволів на будівництво, паркан на площі продовжував стояти, заклеюватися афішами, обростати сміттям та бур'янами* (з газ.).

ЗАКЛЕ́ЮВАЧ, а, *ч.* 1. Працівник, що заклеює що-небудь. *Заклеювач конвертів.*

2. Пристрій для заклеювання чого-небудь. *Пропонується напівавтоматичний заклеювач коробів скотчем* (з мови реклами).

ЗА́КЛИК, у, *ч.* 1. Прохання, запрошення прийти, приїхати, з'явитися куди-небудь. *Ти* [весна] *все не йдеш, і заклик наш даремний. Хоть час давно настав твого приходу* (В. Самійленко); [Ш а л і м о в:] *Це вона, Любуша. Вона їде до мене... бо вона почула мій заклик, бо вона мене любить...* (І. Кочерга); *Яків Претвич з Гаврон, трембовецький староста, прибув перший на заклик свого давнього друга Острозького* (Іван Ле); // Звук, вигук, що кличе, закликає. *Мов солдат, який чує заклик сурми, Андрій покірно побрів до берега* (Л. Дмитерко); *Раптом хтось .. помітив відсутність молодої пари. Почались розшуки по кімнатах, заклики, одним словом, відразу зчинилась велика метушня* (Ірина Вільде); *Навкруги суцільне ревище, стогін, передсмертні крики і невщухаючі заклики: "Вперед!"* (О. Гончар).

2. *до чого і без дод.* Звертання до певної групи людей, у якому в стислій формі висловлено провідну ідею часу, політичну вимогу, завдання; відозва, гасло. *Заклик до боротьби;* // Прохання, вимога розгорнути яку-небудь діяльність, певним чином поводити себе. — *Ось і тепер — весь я, як говорив уже тобі, захопився недавнім закликом передових наших виробничників працювати без дотації* (Є. Кротевич); *Як там не є, а заклик до ввічливості, написаний її* [Ліни] *рукою, висить на цьому .. місці* (О. Гончар).

3. *рідко.* Те саме, що **ви́клик** 2. *Голос Уляни зміцнів. За якусь мить він ніби постарішав на декілька років. В ньому пролунав відвертий уже заклик* (О. Довженко).

ЗАКЛИКА́ЛЬНИЙ, а, е. Який містить у собі заклик. *Значну групу купальських пісень становлять твори закликального характеру, якими молодь скликалась на свято* (із журн.); *Вишивка в одязі мала закликальну символіку, була оберегом* (із журн.).

ЗАКЛИКА́ЛЬНИК, а, *ч.* Той, хто закликає кого-небудь кудись. *Перед стамбульською крамницею стояв закликальник* (із журн.).

ЗАКЛИКА́ЛЬНИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **закликáльник.** *Продовжує агітувати закликальниця Ольга. — Думаєте, у часи Гоголя реклами менше було? Та вона вічна!* (з газ.).

ЗАКЛИ́КАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **закли́кати.** *І тихо б розійшовся люд робочий, Якби... на натовп не наскочив Поліції загін, закликаний завчасно* (В. Еллан-Блакитний); *Мати з жахом дивилася на заснуле маля, їй приверзлося, що не пізнає його личка, що це не немовля вже, а принаймні дорослий солдат, закликаний до армії, безконечно далекий від материної ласки, навіть із вусами...* (Ю. Яновський); // **закли́кано,** *безос. пред. З першого дня* [війни] *його закликано, як і всіх, кому належало, до армії* (Ю. Збанацький).

ЗАКЛИ́КАННЯ, я, *с., рідко.* Те саме, що **запрóшення.** *Маю Вас повідомити, що одержав проспект і закликання до співробітництва і завше радий запомагати "Зорі" чим зможу* (В. Самійленко).

ЗАКЛИКА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **заклика́ти.** *А на базарі галас, регіт, рев, викрикування, закликання, гукання* (В. Винниченко).

ЗАКЛИ́КАТИ *див.* **заклика́ти.**

ЗАКЛИКА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.*, **ЗАКЛИ́КАТИ,** и́чу, и́чеш, *док., кого.* 1. Кликати, запрошувати кого-небудь прийти, приїхати, з'явитися кудись із певною метою. *Марина дівчат до себе на вечорниці закликає* (І. Нечуй-Левицький); *Почали селяни мене закликати в гості — на весілля, на хрестини* (С. Васильченко); — *Так знаєш, що зробимо? Закличем її .. до себе в гості* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Офіцер .. зразу ж закликав агента контррозвідки й наказує стежити за Стояном* (О. Довженко).

2. *перев. з інфін.* Кликати, звертатися до когось, пропонуючи щось робити, діяти певним чином. *Тут, на цій землі, ходив Дмитрій, тут закликав киян боронити Київ* (А. Хижняк); *І в своїх статтях, і в поетичних творах Рильський закликав бути уважним до мови, цього "чудотворного знаряддя у нашій боротьбі"* (з навч. літ.); *Позаду в колоні хтось радісно закликав товаришів, щоб глянули вгору: високо над військами пролітали на північ журавлі* (О. Гончар); // *перев. до чого.* Пропонувати діяти в певному напрямку, певним чином поводити себе. *Біля стола, накритого червоним полотнищем, стояв Бондаренко і стиха стукотів олівцем об скло, закликаючи до тиші* (А. Головко); — *Скоро вже, скоро, — говорив товаришам Рубанюк, закликаючи їх до витримки і спокою* (І. Цюпа).

◊ **(1) Заклика́ти / закли́кати на допомо́гу свою́ во́лю (ви́тримку)** — докладати всіх зусиль, зосереджувати всі свої сили, можливості і т. ін. для здійснення чого-небудь. *Він, Гейко, мусить закликати на допомогу свою волю, щоб зберегти життя собі і мічманові...* (Д. Ткач); *Турбай закликав на допомогу всю свою витримку* (М. Руденко).

ЗАКЛИКА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *недок.* Пас. до **заклика́ти.** *Населення закликалося до відповідального ставлення до перепису* (з публіц. літ.).

ЗАКЛИ́Н, у, *ч., розм.* Те саме, що **заклина́ння** 2. *Покликали бабу-шептуху, та всі її заклини теж були безуспішні: Добриня .. доживав, очевидячки, останні години* (Юліан Опільський).

ЗАКЛИНА́ЛЬНИЙ, а, е. Який містить або виражає заклинання (у 2, 3 знач.). *Культ яйця був властивий й іншим народам, з тією лише різницею, що саме українці обрали його об'єктом для розписування оберегами, заклинальними символами* (з газ.).

ЗАКЛИНА́ННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **заклина́ти** 1. *У миготінні прожекторів виблискує золотим вбранням негр: немов шаман, він б'є у тамтам й ритмічно підтанцьовує, творячи рухами містичне заклинання* (з газ.).

2. Усталена словесна формула, звичайно супроводжувана відповідними діями, що нібито має магічну силу; замовляння. *Знахарка перехрестила, покропила свяченою водою вікна, двері. Прошептала якесь заклинання* (Є. Кравченко); *В основі магії лежала віра первісних людей в те, що за допомогою заклинань та обрядів можна впливати на хід явищ і подій в навколишньому світі* (з наук. літ.); * У порівн. *Я стою за лаштунками, заплющивши очі і притискаючи до грудей кулаки, і шепочу: "Все буде гаразд!" .. Як заклинання* (В. Нестайко).

3. Те саме, що **проклі́н.** *Яких тільки заклинань, погроз і репресій не вживали* [німці], *скільки лиха зазнали робітники за повільність ремонту!* (Іван Ле).

4. *перен.* Настійне прохання, благання. *Начальник у бобику вдається до гучномовця. Він вимагає звільнити проїжджу частину і мирно розійтися .. Начальник повторює своє заклинання вдруге, бо так йому велить службова інструкція* (Ю. Андрухович).

ЗАКЛИНА́ТЕЛЬ, я, *ч.* Те саме, що **заклина́ч.** — *Я літаю над Гімалаями, бачу позахмарні піки, бачу пальми, .. храми Мадраса, бородатих сикхів, заклинателів змій* (П. Загребельний).

ЗАКЛИНА́ТЕЛЬКА, и, *ж.* Жін. до **заклина́тель.** *Героїня фільму "Заклинателька акул", біолог і документаліст, всіляко уникала глибоководних занурень після трагічної загибелі її наставника* (із журн.).

ЗАКЛИНА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.*, **ЗАКЛЯ́СТИ́,** яну́, яне́ш, *док.* 1. *кого, що.* Промовляючи магічні заклинання, діяти на кого-, що-небудь, підкоряти своїй волі або чаклунській силі; заворожувати, зачаровувати. — *Я тебе* [хмару] *заклинаю: іди у безвість, у провалля* (М. Коцюбинський); *Дехто казав у селищі, що Антоніо Россаріо — ворожбит .. Бородатий, закустраний, ніби трошки позбавлений розуму, він і справді умів заклинати звіра* (Ю. Бедзик); *Закляла людей і замок Чарівниця зла колись* (Леся Українка); // *у кого — що, рідко.* Чарами обертати в (на) кого-, що-небудь. — *Розлютилася Морана, бо вона не любить нічого живого, і закляла царя велетнів у отсей камінь* (І. Франко).

2. *кого, що.* Те саме, що **проклина́ти.** *А брат стоїть край віконця, Кладку заклинає: "Бодай же ти, кладко, Гниллям перегнила, Що ти мене, молодого, Сестриці згубила!"* (С. Руданський); *Люди гурмами переходили з місця на місце, немов закляв їх хто страшним прокльоном* (Н. Кобринська).

3. *тільки недок., кого, перен.* Настійно прохати, благати про що-небудь. *Писала мені якось Маргарита і заклинала їхати до неї жити на зиму* (Леся Українка); *О, постійте, сестри! Вас прохаю я, заклинаю вас, скажіть мені: чи не стріли ви мого коханого..?* (Н. Забіла).

4. *тільки док., діал.* Вилаятися. *Позирав* [Іван] *спідлоба непевним оком, готовий кожної хвилини погано заклясти* (Л. Мартович); *Коли народилася п'ята дочка, Аркадій не витримав і закляв уголос* (Ірина Вільде).

◊ **(1) Заклина́ти Бо́гом (усі́м святи́м [на сві́ті])** — пристрасно переконувати, просити, благати кого-небудь виконати щось, дотриматись чогось. — *Отаке моє щастя, Христе! Заклинаю усім святим на світі: будеш іти заміж — не йди за крамаря, не йди за городянина* (Панас Мирний); — *Богом Вас заклинаю! Збережіть ці скарби духу народного для нащадків* (із журн.).

ЗАКЛИНА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *недок.*, **ЗАКЛЯ́СТИ́СЯ,** яну́ся, яне́шся, *док., розм.* 1. Те саме, що **присяга́тися.** *Шнайдер заклинався, що в усім своїм маєтку не має такої суми* (І. Франко); *Заклявся-забожився* [Йосип], *що коли його не спарують з Параскою, то він сам з собою порішить...* (Панас Мирний); *Заклявся* [Іщук], *що не заспокоїться, доки не виведе Гризоту на чисту воду* (В. Речмедін); // *тільки док., на що.* Поклястися чим-небудь зробити щось. [Л і с о в и к:] *Дядько Лев заклявся на життя, що дуба він повік не дасть рубати* (Леся Українка).

2. *тільки док., з інфін.* Давши зарік, перестати, кинути що-небудь робити; зарекітися. *Коли ж батько спробував підняти голос на сина, той вчинив таку веремію, що Золтан Репаші заклявся щось перечити Яношу* (С. Скляренко); *Перш ніж пірнути в солодкий сон, я міцно заклявся жити розважливіше і без таких непотрібних мені пригод* (Валерій Шевчук).

ЗАКЛИНА́Ч, á, *ч.* Той, хто заклинаннями, чарами діє на кого-, що-небудь, підкоряючи своїй волі. *І сказав цар* [Навуходоносор] *покликати чарівників та заклиначів, і чаклунів та халдеїв, щоб розповіли цареві його сни* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Про заклиначів змій згадується навіть у Біблії, це мистецтво належить до найдавніших* (із журн.).

ЗАКЛИНА́ЧКА, и, *ж.* Жін. до **заклина́ч.** *Письменник Любко Дереш дебютував як дитячий автор із книжкою "Ганя — заклиначка змій"* (з газ.).

ЗАКЛИ́НЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **заклини́ти.** — *Командир екіпажу наказав усім негайно залишити палаючу "тридцятьчетвірку". Тим більше, що в ній — жодного набою, а ще й башта заклинена* (із журн.).

ЗАКЛИ́НЕННЯ, я, *с.* Дія і стан за знач. **заклини́ти** і **заклини́тися.** *Без штучного охолодження може статися сильне перегрівання деталей, розширення і заклинення поршнів* (з навч. літ.).

ЗАКЛИНИ́ТИ *див.* **закли́нювати.**

ЗАКЛИНИ́ТИСЯ *див.* **закли́нюватися.**

ЗА́КЛИНОК, нка, *ч., спец.* Те саме, що **за́плішка.** *Молоток щільно, без люфту насаджують на ручку за допомогою заклинка* (з навч. літ.).

ЗАКЛИНЦЮВА́ТИ, ю́ю, ю́єш, *док.* 1. *що.* Забиваючи клинці, укріпити що-небудь. *Заклинцювати двері.*

2. *кого, що, зі сл.* к а й д а н и, *розм.* Те саме, що **закува́ти**[1] *(див.* **зако́вувати** 1). *Лихі люде* [люди] *закинули його в куну, та ще й заклинцювали в кайдани* (Сл. Б. Грінченка).

ЗАКЛИ́НЮВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **закли́нювати** і **закли́нюватися.** *При перегріванні двигуна можливе заклинювання поршнів у циліндрах унаслідок їх розширення і збільшення тертя* (з навч. літ.).

ЗАКЛИ́НЮВАТИ, юю, юєш, *недок.,* **ЗАКЛИНИ́ТИ,** ню́, ни́ш, *док.* 1. *що.* Забиваючи клин, укріплювати що-небудь. *Дошки і бруски при поздовжньому розпилюванні закріплюють у затискачі верстата або заклинюють у спеціальному вирізі верстатної дошки* (з наук.-попул. літ.); *Якщо пилку заклинює не фанера, а дошка, треба вставити у розпил невеликий клинок* (із журн.).

2. *що, перен.* Міцно затискати, позбавляючи рухомості, можливості діяти. *До крові збиваючи руки, гатить він по розпечених стволах кулеметів уламком якоїсь рейки, намагаючись заклинити, зігнути їх* (В. Козаченко); * Образно. *Глєбкіну заклинило язика, од розгублення він закліпав* (М. М. Тарновський); // *безос. Михайло оглянув мотор, кріплення стріли, перевірив магнето, а потім сказав: —.. Стрілу заклинило* (М. Зарудний).

3. *безос., кого, що, перен.* Зосереджуватися тільки на одній думці, на одному виді діяльності. *Ми в Києві всю ту осінь, десь місяців зо три, жили, ну, як би це сказати, — з наростаючим почуттям братерства, чи що (тут мене знову заклинює, бракує слів)* (О. Забужко).

ЗАКЛИ́НЮВАТИСЯ, юється, *недок.,* **ЗАКЛИНИ́ТИСЯ,** и́ться, *док.* 1. Бути, ставати затисненим де-небудь, переставати рухатися внаслідок затиснення або зіпсуття механізму; втрачати рухомість. *При недостатньому змащенні двигун перегрівається, підшипники розплавляються і поршні заклинюються в циліндрах* (з навч. літ.); *Щоб звільнити шасі, що заклинилося, пілот робить "штопори", "свічки", повороти через крило та інші складні фігури* (з наук. літ.).

2. *перен.* Вузькою смугою, клином увіходити в що-небудь. *Піщана поземка світлими мечами заклинювалась у ріллю* (І. Волошин); // Втискатися, вриватися, заглиблюватися всередину чогось, поміж кого-небудь. — *Вам завдання: виявити, як далеко заклинився ворог повз річки між нашими частини* (М. Трублаїні).

3. *тільки недок.* Пас. до **закли́нювати** 1. *Під час руху колонкового снаряда догори керн заклинюється лопатками, якими його обладнано в нижній частині* (з навч. літ.).

ЗАКЛИ́ЧНИЙ, а, е. Який закликає, містить у собі заклик (у 1, 2 знач.) або сприймається як заклик. *Задзвонив дзвіночок. І в Ковалівській школі він був теж дзвінкоголосий і закличний, веселий і задерикуватий* (Ю. Збанацький); *Він з дитинства любив маяки, що ними був унизаний острів .. Маяки білі, веселі, закличні* (П. Загребельний); *Пісні, що співалися під час весняних обрядів, називалися веснянками. Ці закличні пісні мали "закликати" весну та добрий урожай* (з навч. літ.).

ЗАКЛИ́ЧНО. Присл. до **закли́чний.** *Десь далеко, ніби намагаючись перемогти вітряні далі, гудів працьовитий тепловоз, гудів настирливо, заклично* (В. Собко); *Час від часу заклично обзивається золотавий горн. Чути вигуки команд* (Ю. Збанацький); *До вас він добру руку піднесе і озоветься — щедро і заклично* (В. Стус).

ЗАКЛІ́ПАТИ, аю, аєш, *док., чим і без дод.* Почати кліпати. *Всі повернули до Панаса обличчя, а чужий раптом замовк, поклав руки на стіл і закліпав очима* (М. Коцюбинський); *Командир запаленими очима здивовано глянув на Охріма, закліпав повіками, не розуміючи, чого від нього хоче старий матрос* (В. Кучер); *Обличчя Дмитра Івановича витягнулося, очі неспокійно закліпали* (М. Руденко); * Образно. *Слідом за його гранатою ще три наших громом розкотилися по місту .. Сонне місто здивовано закліпало вогниками у вікнах* (П. Панч).

ЗАКЛОПО́ТАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **заклопота́ти** 1. *Він вічно був чимсь заклопотаний, щось вічно розмірковував, пригадував, лічив і раз у раз бігав у крамничку, у льох* (М. Коцюбинський); *Заклопотані й розбуркані гарячими розмовами, вони не забували попередити візників, щоб поспішати до міської ради* (Іван Ле); *В школі її знали тихою, несміливою, завжди заклопотаною навчанням* (О. Гуреїв); *Поміж зеленню та квіточками гули заклопотані своєю звичайною роботою трудівниці-бджілки* (В. Козаченко).

2. *у знач. прикм.* Який заклопотався, має багато роботи, справ; перейнятий чимось. *І щодня, бувало, Біжить вона до шахти, на роботу, Маленька, заклопотана, весела* (Я. Шпорта); // Занепокоєний, стурбований. [Р а б *(з'являється на порозі):*] *Прибув високородний Публій в гості!* [Х у с а:] *З дружиною?* [Р а б:] *Сам, без жони прибув.* [Х у с а *(стиха до себе, заклопотаний):*] *Що за притичина?..* (Леся Українка); *Невесела вечеря, — зморений батько свариться, мати заклопотана, зажурена, марна, їсть, як не їсть* (С. Васильченко); // Який виражає занепокоєння, стурбованість. *З заклопотаним виразом я глянув на Михася, але він відступив*

від мене (І. Франко); *Обличчя її було заклопотане і серйозне* (О. Гончар).

(1) Заклопо́таний ду́мкою (думка́ми) — глибоко замислений, зосереджений на чому-небудь. *Чіпка чесав шляхом, заклопотаний одною думкою про землю...* (Панас Мирний); *Заклопотаний своїми думками, Петров довго не чув, що робиться в приймальні* (І. Рябокляч).

ЗАКЛОПО́ТАНІСТЬ, ності, *ж.* Стан за знач. **заклопо́таний** 2. *Господарка, приховуючи приязною усмішкою свою заклопотаність, метушилась поміж гостей* (Олесь Досвітній); *Олекса помітив нервозну заклопотаність господаря і намагався його розважити, як міг* (М. Руденко); *Дивлюся на мураху, що спішить по долоні, .. і сміятися мені хочеться, і плакати з її заклопотаності* (В. Дрозд); // Вираз стурбованості, занепокоєння. *Неспокій і заклопотаність майнули на обличчі в незнайомого. Важку звістку він ніс у цю хатину...* (О. Донченко); *У Мешкових же очах спалахнула іскра надії, але він з удаваною заклопотаністю потупив зір* (І. Білик).

ЗАКЛОПО́ТА́ННЯ, я, *с., діал.* Збентеження, зніяковілість. *Вони обступили Гриця, стискали його руки, любуючися його заклопотанням, що густим рум'янцем розлилося по його лиці* (І. Франко); *Ніколи в житті не бачив я вдруге такого змішання й заклопотання в жінки, як у цій хвилі — в сеї дівчини. Почервонівши аж під саме волосся, вона стояла хвильку, майже безпомічно, як дитина* (О. Кобилянська); *На її виду малювалося майже діточе природне заклопотання* (Б. Лепкий).

ЗАКЛОПО́ТАНО. Присл. до **заклопо́таний** 2. *Біля печі заклопотано торохтіли рогачами сусідки* (П. Панч); — *Але що з нею буде? Який страшний удар! — Якщо вона любить його, то може зомліти, — заклопотано мовив професор* (В. Підмогильний); — *Коли б яр проскочити до дощу, — каже заклопотано Михайло, подивляючись праворуч на хмару* (Ю. Яновський).

ЗАКЛОПОТА́ТИ, очу́, о́чеш, *кого.* Док. до **клопота́ти** 1. *Бо свекруха й лепетуха, сварливая голова, Вона ж мене заклопоче — я ж дівчина молода* (П. Чубинський); *Чіпці тепер не до того. Його заклопотали хатні клопоти* (Панас Мирний).

◊ **Клопота́ти / заклопота́ти го́лову** *див.* **клопота́ти.**

ЗАКЛОПОТА́ТИСЯ, очу́ся, о́чешся, *док.* 1. Почати клопотатися, поратися коло чого-небудь. *Пилипко, як тільки знову заклопоталася мати, вже й з хати махнув* (Панас Мирний); *Пріська скочила зразу з лави, утерла сльози і заклопоталася біля самовара* (Л. Яновська); *Макар Макарович встигав до кожного підійти, глянути, як він садить, кожному дати пораду. Він так заклопотався, що забув навіть про свою поговірку* (О. Донченко); // Поринути повністю в клопоти, турботи. *Отець Мельхиседек ждав, що хоч тепер винесуть по чарці, але господиня заклопоталась і загаялась* (І. Нечуй-Левицький).

2. *чим і без дод.* Док. до **клопота́тися** 3; занепокоїтися, стурбуватися чим-небудь. *Нащо вже веселий, нежурбливий, та й він заклопотався сим випадком* (Марко Вовчок); *Тільки Уляна розтопила в печі, влетів* [Йонька] *у хату, немов із пожежі: — Буди Гаврила і Тимка. Бики у дворі ждуть. — Куди ж це? — заклопоталася стара. — Я ще й снідати не зварила* (Григорій Тютюнник); *Мартин так заклопотався, що аж піт виступив на лисині. Потім враз ожив, видно, знайшов вихід із скрутного становища* (Ю. Збанацький).

ЗАКЛУБИ́ТИСЯ, и́ться, *док.* Почати клубитися. *Заклубився молочний туман над рікою* (В. Собко); *Час минав поволі. Та ось нарешті на синьому фоні неба заклубився білий димок, а через хвилину Єгор та всі його друзі побачили сизу гриву диму* (А. Шиян); // *безос. Черниш бачив ще, як Брянський боком стрибнув кілька кроків уперед і метнув гранату .. і одразу серед німців, що вже були ось тут, гуркнуло, заклубилося, і вони на мить зникли в чорному* (О. Гончар); * Образно. *На дні її душі заклубився якийсь забобонний жах* (І. Франко); *Ізіне* [Ізине] *обличчя залили сльози. А крізь цю запону сліз заклубились імлисті образи... Хаос примар... неясних... різноманітних...* (Н. Королева).

ЗАКЛУБОТА́ТИ, о́че, *док.* Почати клуботати. *Ось знявся чорний дим, заклуботав серед ясного багаття* (Панас Мирний).

ЗАКЛУБОТА́ТИСЯ, о́четься, **ЗАКЛУБОЧИ́ТИСЯ,** и́ться, *док.* Почати клуботатися, клубочитися. *Серед ясного літнього дня .. де не взявся вітер, надув-нагнав з усіх боків чорні хмари, заклуботались вони* (Панас Мирний); *Туман під лісом заколихався дужче, заклуботався й почав розходитись, бліднути й зникати* (Б. Грінченко); *Загув* [струмок], *зашумів на тісних лотоках, зіп'явсь, заклубочивсь, мов біла грива* (Дніпрова Чайка); *Над полем прогуркотіли перші гарматні постріли, сколихнулася земля, заклубочився дим* (П. Кочура); *На шляху заклубочилась курява. Незабаром, підплигуючи на невидимих у стерні грудомаках, до них підкотив газик* (М. Олійник).

ЗАКЛУБО́ЧЕНИЙ, а, е. Покритий клубами (хмар, диму, куряви і т. ін.). *Розгулялася гроза. Вечорове заклубочене хмарами небо перетинали блискавки, тріском і грюкотом били громовиці* (Я. Гримайло); *Коні й воли .. лише здригалися, коли над самісінькими головами, роздираючи заклубочене хмаровиння, із страшенним тріскотом спалахувала зла блискавиця* (А. Дімаров).

ЗАКЛУБОЧИ́ТИСЯ *див.* **заклубота́тися.**

ЗАКЛЬО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **заклюва́ти.** *Летить погоня за погонею з одного краю моря до другого; шукає бунтовиків, що сполохнули замлілі та закльовані людські душі... Куди ховатись?* (Панас Мирний); *Годі буть закльованим! Я жандармів тих понищу, від гидот життя очищу* (П. Тичина).

ЗАКЛЬО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАКЛЮВА́ТИ,** юю́, ює́ш, *док.* 1. *кого.* Б'ючи дзьобом, забивати на смерть, заподіювати рани (про птахів). *Лелеки заклььовують на смерть хворих, неповноцінних, слабких духом та тілом пташенят* (із журн.); *Там баба Домаха свою квочку навесні тримала, але її заклював шуліка* (У. Самчук).

2. *кого, перен., розм.* Замучувати, зацьковувати кого-небудь, постійно чіпляючись до нього; допікати, дошкуляти кому-небудь. *Діти знають правила поведінки в колективі, але коли їм зустрічається дитина, в чомусь "слабша" за них, вони можуть усе це забути й почати її заклььовувати* (із журн.); — *Заскубуть, заклюють вони мене, мамо, як лихі шуляки голубку. — То ти, дочко, не потурай свекрусі* (І. Нечуй-Левицький); — *Нове діло, страшнувато якось навіть подумати... Скажи завтра моїй Параскіці про це — заклює...* (М. Чабанівський); *Панасика шкода — заклюють його, так і лишиться "майстром другого класу"* (Ю. Збанацький); // Нападати на кого-небудь, не даючи йому говорити, висловлювати свою думку. *Тільки Степан Іванович Шугай по-*

чав прямо і щиро говорити, але його заклювали (А. Хижняк); *Ходить* [Загатний] *простоволосий, у вузьких штанях. Це всіх страшенно дратує. Я сказала .. за нього слово, то ледве не заклювали* (В. Дрозд).

3. *тільки док.* Почати клювати (у 4 знач.). *Надвечір риба заклювала.*

◊ **[І] ку́ри загребу́ть (заклюю́ть) <Ку́рка ла́пою загребе́>** *див.* **ку́ри.**

ЗАКЛЬО́ВУВАТИСЯ, ується, *недок.,* **ЗАКЛЮ́НУТИСЯ,** неться, *док.* 1. *розм.* Те саме, що **заро́джуватися** 2. *У його серці закльовувалось щось нове: йому хотілося, щоб громада його послухала* (Панас Мирний); *Кропива заклюнулась у вишняку, так треба вибавить* (Номис); *Один Оркадій нічого не помічав: у голові все снувалися думки, які заклюнулись уночі* (Дніпрова Чайка); *Щастя треба красти. Хоч добре, не заклюнулось дитя. Весілля знову мусимо відкласти, Що зробиш, мила, як таке життя?* (Л. Костенко); // Починатися. *Добре бути заздалегідь на місці, як тільки закльовується ярмарок* (Сл. Б. Грінченка); *Чи то давнє яке лихо Прокинулось в хаті? Чи вчорашнє, задавлене Знов поворушилось, Чи ще тілько заклюнулось І рай запалило?* (Т. Шевченко).

2. *тільки недок.* Пас. до **закльо́вувати** 1. *У тісних клітках птахи іноді закльовуються своїми більш агресивними сусідами* (з наук.-попул. літ.).

ЗАКЛЮВА́ТИ *див.* **закльо́вувати.**

ЗАКЛЮ́НУТИСЯ *див.* **закльо́вуватися.**

ЗАКЛЮ́ЧНИЙ, а, е, *рідко.* Який завершує що-небудь; кінцевий, прикінцевий; завершальний; підсумковий. *Зав'ялов не вперше грав у виставі, яка йшла сьогодні, але ніколи ще він не проводив заключного акту з такою силою, як у цей вечір* (Л. Дмитерко); *Сашко смикнув його за рукав і примусив сісти, бо саме звівся Ігор Борисович, щоб виголосити заключне слово* (М. Білкун).

△ **Заклю́чний бала́нс** *див.* **бала́нс**[1].

ЗАКЛЯКА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **заклякáти** і стан за знач. **закля́кнути** і **закля́кти.** *Через 2–3 години після смерті починається трупне заклякання* (з навч. літ.).

ЗАКЛЯКА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.,* **ЗАКЛЯ́КНУТИ, ЗАКЛЯ́КТИ,** кну, кнеш; *мин. ч.* закля́к, ла, ло *і* закля́кнув, нула, ло; *док.* 1. Утрачати чутливість, рухливість, гнучкість від холоду або незручного положення (про людину, частини її тіла); клякнути. *Отець Єремія сидів, немов мертвий, і не ворухнувся..; ноги заклякли й одубли* (І. Нечуй-Левицький); *Руки заклякли від мотузяної петлі, що врізалася в долоні* (М. Руденко); // Охолоджуючись, ставати твердим, жорстким. *Продержало з тиждень морозом, — земля заклякла, як кістка* (Панас Мирний); *Марія з незвичайною виразністю відчула, що в її долонях заклякла його* [пораненого] *крижана рука* (Ю. Бедзик); // *тільки док., розм.* Дуже змерзнути; замерзнути до смерті. — *Я казала, що з цього буде якась напасть, бо він або на дорозі де заклякне, або всадить тебе до арешту* (Л. Мартович); *Страшного бачив я багато. І не боявсь? Бувало всяк. Але ішов, бо був солдатом. У кризі кляк, Та не закляк* (П. Воронько); * У порівн. *Зійшов* [січовик] *на гору, вже й до могили зблизивсь, а чоловік сидить собі, не ворухнеться, неначе закляк* (О. Стороженко).

2. *перен.* Утрачати здатність рухатися, застигати в якому-небудь положенні од відчаю, страху, здивування і т. ін. *Білі руки простяглися. — Так би й обвилися Кругом стану. І в подушку Холодну впилися Та й заклякли, та й замерли, З плачем рознялися* (Т. Шевченко); *Дівчина хлюпалась у теплій воді, коли враз, глянувши на прибережні оселі, вона так і заклякла, зігнута й зацікавлена* (М. Коцюбинський); *Зайшла* [Вутанька] *на подвір'я і раптом заклякла, отетеріла на місці. Під хатою в неї темніла постать: хтось стояв* (О. Гончар); // Ставати непорушним, завмирати. *Чвалав* [Семен], *нахиливши голову, аж до панського чи хазяйського ґанку — і заклякав, похилений, перед ґанком* (Остап Вишня); *Німці були близько і могли помітити вовтузню. Йонька гуцнув на соломку і закляк — що буде, те й буде* (Григорій Тютюнник); * Образно. *Заклякало у сні село, вщухало птаство, але сад над горою не знав спочину та миру* (В. Дрозд).

ЗАКЛЯ́КЛИЙ, а, е. Дієпр. акт. до **закля́кнути, закля́кти.** *На помості корабельнім розгорілося багаття, то матроси розпалили, щоб закляклі руки гріти* (Леся Українка); *Вітер задував вогонь, а подерте лахміття не захищає заклякого від холоду тіла* (З. Тулуб); *Макітра .. стяг із заклякого трупа не тільки каптан, а ще й камізельку* (П. Панч); *Орлик відступив від вікна, повернув заклякле обличчя до гетьмана* (Ю. Мушкетик).

◊ **(1) Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **закля́клий** — нерухомий, непорушний, завмерлий. *Усі стояли немов закляклі* (М. Коцюбинський); *Майор сидів як заклякий* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна).

ЗАКЛЯ́КЛІСТЬ, лості, *ж.* Стан тіла, організму, коли втрачається чутливість, рухливість, гнучкість. *Всі почуття її на мить завмерли, отупіли, щоб по хвилинній заклякості прохопити всю її істоту .. гострим болем* (З. Тулуб); *По заклякості видно було, якого внутрішнього напруження варта їй була ця розмова з батьком* (В. Канівець).

ЗАКЛЯ́КНЕННЯ, я, *с.* Стан за знач. **закля́кнути** і **закля́кти.** *Перебуваючи в незручному положенні, для зігрівання й запобігання заклякненню тіла необхідно почергово напружувати різні групи м'язів* (з навч. літ.); *Абсолютно явними ознаками біологічної смерті є трупне заклякнення і трупні плями* (з навч. літ.).

ЗАКЛЯ́КНУТИ *див.* **заклякáти.**

ЗАКЛЯ́КТИ *див.* **заклякáти.**

ЗАКЛЯ́СТИ́ *див.* **заклинáти.**

ЗАКЛЯ́СТИ́СЯ *див.* **заклинáтися.**

ЗАКЛЯ́ТИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **закля́сти́** 1, 2. *Оповідав* [дід] *і про такі скарби, які .. закляті так, що їх доткнутись не можна* (І. Франко); *То був королевич заклятий: мати його закляла так, що як його хто покохає з дівчат у тій машкарі, то вона, тая машкара, зсунеться з нього* (з казки); // **закля́то,** *безос. пред. Їй* [пісні] *пролетіти треба забагато Шлагбаумів, рогаток і проваль. Завалено, застовплено, заклято Довжезну, серцем виміряну даль* (М. Бажан).

2. *у знач. прикм.* Такий, якого проклинають, засуджують, ненавидять; проклятий. *Побив* [троянців] *багацько Турн заклятий, .. В крові так, мов в багні, бродив* (І. Котляревський); *Смерть, смерть, смерть за все, що вважалося порушенням правил цього заклятого місця* [концтабору] (А. Хижняк); // Який не припиняється, не послаблюється, довго не минає. *Прощай, убогий Кос-Арале. Нудьгу заклятую мою Ти розважав-таки два літа. Спасибі, друже* (Т. Шевченко); *Мій жереб — заклята нужда, Що віру в щастя підкосила...* (П. Грабовський); // Запеклий, затятий. [К а р п о:] *На коліна! Чуєш ти? (Орина стоїть нерухомо). От заклята, затялася, як той камінь. На коліна!* (В. Соб-

ко); // Лютий, ненависний, непримиренний (про ворога). [Н а с т я:] *Коли в тобі ще живе українська душа.., свого поганого турчина, нашого заклятого ворога, тричі проколи оцим ножем! На!* (І. Нечуй-Левицький).

◊ **Зачаро́ване (заворо́жене, закля́те, зачакло́ване) ко́ло <Зачаро́ваний (заворо́жений, закля́тий, зачакло́ваний) круг>** *див.* **ко́ло**[1]; **(1) Як (мов, ніби** *і т. ін.)* **закля́тий** — не спроможний ні на що; нікчемний. *І всі регочуться, сміються, І всі танцюють. Тільки я, Неначе заклятий, дивлюся І нишком плачу, плачу я* (Т. Шевченко); *Так наш Абу-Касим бідний, Мов заклятий, мов негідний, Мов приблуда, мов знайдух, Вулицями повз несміло, — Горе так його присіло, Що прибило в ньому дух* (І. Франко).

ЗАКЛЯ́ТІСТЬ, тості, *ж.* Властивість за знач. **закля́тий** 2. *Потоцький писав, що "хлопи виказували таку заклятість і завзяття, що всі відмовлялись від миру"* (з наук. літ.).

ЗАКЛЯ́ТО. Присл. до **закля́тий** 2. *Густий туман, як хмара, впав на село і стояв непорушно, заклято: за вікном не було видно ні вулиці, ні садів* (Р. Федорів); // Уперто, затято. *Покульгав* [татарин] *у Бахчисарай, а вернувшись, мовчав заклято і тільки ночами стогнав тяжко крізь сон* (Р. Іваничук).

ЗАКЛЯ́ТТЯ, я, *с.* 1. Дія і стан за знач. **закля́сти́** 1, 2. *Бачив я, як люди вірять в сни, В приміти, в добрі й злії дні, у вплив Планет і зір, у чари і закляття* (І. Франко); *Усякий скарб треба не згори, а збоку з землі вибирати: коли збоку, з грошей заклятя знімається...* (О. Ільченко).

2. Те саме, що **заклина́ння** 2. *Мені спогадувались казки про чарівну гору, повну червоного золота і дорогих самоцвітів, що одкривалась по слову заклятя перед одважним мандрівцем* (Леся Українка); *Шепочучи заклятя, випустив він батіг і злякано замахав на неї руками* (З. Тулуб); *З належним заклятям він кидає на ватрище стару підкову, яка повинна охороняти все таборище від грому і блискавки* (О. Воропай).

3. Те саме, що **проклі́н.** *Мов заклятя якесь нависло над родом — на віку не мали талану* (К. Гордієнко).

4. *рідко.* Клятва, присяга. *Як хочеш розкошів огнистих, Присяг, заклять і зітхань много* [багато], .. *Коли бажаєш всього того, То не люби мене, дівчино!* (І. Франко); [Л у к а ш:] *Та ж дядько Лев заклявся не рубати* [дуба]. [К и л и н а:] *Дядька Лева нема на світі, — що з його заклятя?* (Леся Українка).

ЗАКНЯЗЮВА́ТИ, ю́ю, ю́єш, *док.* Почати князювати. *Що в Ізраїлі закнязювали князі, що народ себе жертвувати став, поблагословіте ви Господа!* (Біблія. Пер. І. Огієнка).

ЗАКО́В *див.* **зако́ви.**

ЗАКО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **закува́ти**[1]. *Дочка.., обхопивши батька закованого ручечками, заплакала* (Марко Вовчок); *Йшла* [Настася] *за вервечкою своїх закованих у залізо нещасних подруг* (П. Загребельний); *Розкуються незабаром Заковані люде* [люди] (Т. Шевченко); *Сини Міцкевича, Словацького, Шопена, Сини Коперника, заковані сини! Рвіть ланцюги тяжкії! Хай згине тьма шалена, Хай сяє голубінь народної весни!* (М. Рильський); *Часто літали думки мої в сторону рідну, — Снігом повита, закована льодом Лежить вона ген за горами* (Леся Українка); *Шумить, шумить мутна і темна, В граніт закована Нева* (Т. Масенко).

ЗАКОВЕРЗУВА́ТИ, ую́, у́єш, *док., розм.* Почати коверзувати (у 1 знач.); завередувати. — *Вона, бачте, мене часом і слухає. А коли заковерзує, то я й присилую, — веселенько промовила Маруся* (І. Нечуй-Левицький).

ЗАКО́ВЗАТИ, аю, аєш, *док., розм.* Почати ковзати; заковзатися. *Хлопці заковзали на лижах і незабаром побачили свою юрту* (І. Багмут).

ЗАКО́ВЗАТИСЯ, аюся, аєшся, *док., розм.* Почати ковзатися; заковзати. *Машина заковзалася на слизькій дорозі* (із журн.).

ЗАКО́ВИ, ів, *мн. (одн. і збірн.* **зако́в,** у, *ч.), заст., поет.* Кайдани, пута. *Сниться мені морок, тюрми та закови* (П. Грабовський); *А Олексі не вийти, Він лежить у вагоні в закові, Руки й ноги в кайданах, А на вікнах ще й ґрати дюймові* (Л. Забашта); * Образно. *Упадуть важкі зими закови. Простягніть до сонця ви* [дерева] *гілки, щоб зустріти шумом малиновим молодих визвольників полки* (В. Сосюра); // *перен.* Те, що зв'язує, сковує, гнітить людину. *В заковах живу... і щастя кохання не для мене... і світ знання зачинений* (Уляна Кравченко).

ЗАКОВИ́КА, и, *ж., розм.* Перешкода, перепона в чому-небудь; ускладнення. — *Нам, розумієш, треба тільки обміркувати все з пресом. Тут у нас буде головна заковика* (О. Копиленко); — *Треба, Харитоне, допомогти вчителеві. Велике ж діло робить. Важко йому самому .. А в нас ще з дровами заковика. Підкинути б трохи* (В. Речмедін); *Почали розподіляти ролі. І отут вийшла раптом заковика. Я і Ява, як .. ініціатори цієї справи, звичайно, цілком законно хотіли грати найголовніші ролі* (В. Нестайко).

ЗАКОВИ́РЮВАТИ, юю, юєш, *недок.,* **ЗАКОВИРЯ́ТИ,** я́ю, я́єш, *док., чим і без дод., рідко.* Шкутильгаючи, вивертати ногу. *Як Сидоркевич перший раз вистрілив, того він не пам'ятав. Але пам'ятав, як "високий" раптом на бігу хитнувся в один бік, потім знов у другий і став бігти, якось чудно заковирюючи ногою* (В. Винниченко).

ЗАКОВИРЯ́ТИ *див.* **закови́рювати.**

ЗАКОВИ́ЧКА, и, *ж., розм.* Зменш. до **закови́ка.** *Та в тому-то й заковичка, що, взявши до рук сам протокол, я нічого такого навіть віддалено схожого там не знайшов* (із журн.).

ЗАКОВРА́Ш *див.* **закарва́ш.**

ЗАКОВТНУ́ТИ *див.* **зако́втувати.**

ЗАКО́ВТУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **зако́втувати.** *На нижній щелепі гадюки та в глибині верхньої є нетрубчасті, невеликі зуби, що служать для затримання здобичі під час заковтування* (з наук. літ.); *Хижа риба перед заковтуванням відтягує спінінг убік або вниз* (із журн.).

ЗАКО́ВТУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАКОВТНУ́ТИ,** ну́, не́ш, *док.* 1. *кого, що.* Ковтати перев. кількома або багатьма ковтальними рухами. *Я через силу впхав у себе їжу великими шматками, заковтуючи, мов гарячу картоплю* (Ю. Винничук); *Мусорана знищує інших змій — жарарак. Мусорана нападає на жарараку, притискує її до землі, ламає хребет і заковтує цілком* (з наук.-попул. літ.); * Образно. *Ніч поволі заковтує перехняблений набік хлівець, грядку в клаптях снігу, копичку сіна, весь світ* (В. Дрозд); // *перен., розм.* Захоплено, не відриваючись, читати книжки, журнали і т. ін. *Марселя Пруста не заковтують одразу. Його потрібно довго-довго жувати, потрошку смакуючи* (із журн.).

2. *кого, що, перен.* Захоплювати, поглинати кого-, що-небудь. *Шинки, пивні комори, харчівні поодчиняли двері, заковтують приїжджий люд* (Ю. Мушкетик); *Косилка закру-*

тила своїми металевими зубами, заковтуючи в свою пащеку чергову порцію народного врожаю (С. Жадан).

3. *що, перен.* Вислуховувати що-небудь неприємне, образливе без протесту чи заперечень. *Навіщо заковтувати, як особисту образу, гіркі та незручні запитання, хто відповість на них?* (із журн.).

ЗАКО́ВТУВАТИСЯ, ується, *недок.* Пас. до **зако́втувати** 1, 2. *У хворих із носовою кровотечею кров з носа може надходити в носоглотку, а звідти заковтуватися чи аспіруватися* (з навч. літ.); *Середні та дрібні сільгоспформування стали заковтуватися акулами аграрного бізнесу* (з газ.).

ЗАКО́ВУВАННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **зако́вувати.** *Спливають факти побиття чи знущань з дітей, коли навіть батьки вдаються до таких далеко не педагогічних інструментів, як заковування ланцюгом у підвалі чи коморі* (із журн.).

2. *спец.* Ушкодження копита коня під час кування *(див.* **кува́ння**[1]**).** *Кінь не зміг швидко бігти через заковування* (із журн.).

3. *спец.* Різні дефекти кування *(див.* **кува́ння**[2]**).** *Дефекти металів, оброблених під тиском, слід продемонструвати учням на деталях (заковування, тріщини, надмірна окалина, перекоси тощо)* (з навч. літ.).

ЗАКО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАКУВА́ТИ, ЗАКУ́ТИ,** ую́, ує́ш, *док.* 1. *кого, що.* Накладати кому-небудь на руки або ноги кайдани, ланцюги і т. ін., сковуючи їх кінці. *Поки присяжний заковував мене в ланцюги, вже й зовсім стемніло* (І. Франко); *Здавалося ляхам, добре мене закували, та не догледіли того, що кайдани були просторі на моїх ногах* (О. Стороженко); *Десь узялися пани Та Травина зав'язали, Та в кайдани закули* (П. Чубинський); // *перен.* Позбавляти свободи, волі. — *Упивались і чужої, І своєї крові!.. Без ножа і автодафе Людей закували Та й мордують... Ой, ой, пани, Пани християне!..* (Т. Шевченко); *Тичина орудує безпосередньою своєю зброєю — словом. Тут він, як завжди, не дає себе закувати ніяким приписам і канонам* (М. Рильський); // Одягати у панцир, броню. * Образно. *Живий язик можна і треба студіювати як живу рослину, але не можна і не слід засушувати і заковувати в мертві правила і формулки* (І. Франко); *Треба взяти себе в руки, закувати серце в залізо, волю і нерви, бодай останні, і, забувши про все на світі, створити сценарій і фільм* (О. Довженко).

2. *що, перен.* Робити твердою, нерухомою поверхню води, ґрунту і т. ін. (про дію морозу, льоду тощо). *Там у краю далекім хуртовини Ще кригою заковують плеса; Там з голоду та лютої години Дубіє люд по селах, по лісах...* (М. Старицький); *Теплий вітер віє над тобою. А у нас усе як слід, і Дніпро похмурою габою закував, укрив давно вже лід* (В. Сосюра).

3. *тільки док., що, заст.* Заробити куванням. *А мій Коваленко кує помаленьку; що закує, то проп'є в неділю раненько* (Сл. Б. Грінченка).

◊ **Заби́ти (закува́ти) в кайда́ни (в коло́дки, в коло́дку)** *див.* **забива́ти.**

ЗАКО́ВУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.,* **ЗАКУВА́ТИСЯ,** ую́ся, ує́шся, *док.* 1. Заковувати себе у що-небудь. — *В броню хочу закуватись і піти на них* [гітлерівців] *з усією силою* (О. Гончар); * Образно. *На бур'яни, облиті жовчю, Холодна мжичка миготить, І скалить осінь зуби вовчі, і дуб заковується в мідь* (М. Рильський).

2. *тільки недок.* Пас. до **зако́вувати** 1, 2. *Замість того, щоб створювалися парки, сквери, Вінниця заковується в бетонні стіни* (з газ.).

ЗАКОДО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **закодува́ти.** *"Чорні" була закодована назва мертвих, яку всі в таборі давно вже знали* (Б. Антоненко-Давидович); *Безконечні цифри, закодовані команди, рапорти — їх тільки й чуєш протягом дня на командному пункті* (О. Гончар); *Це був наказ, закодований шифром "Заповіт", який вимагав цілковитого звіту щодо кількісного складу партизанських загонів та їхнього озброєння* (В. Шкляр); // **закодо́вано,** *безос. пред. Свою команду такий "маг" мав записувати у зашифрованому вигляді, викидаючи голосні. Здогадатися, що там було закодовано, не складало труднощів* (Любко Дереш).

ЗАКОДО́ВУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **закодо́вувати.** *Виберіть набір символів для закодовування вашого запиту на пошук* (з навч. літ.); *Алгоритми, способи закодовування і розкодовування запатентовані рядом фірм* (з Інтернету).

ЗАКОДО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАКОДУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док.* Те саме, що **кодува́ти.** *На оптичному диску діаметром 120 мм лазером закодовують стільки тексту, як при звичайному друкуванні на 160 кг паперу* (з наук.-попул. літ.); *Можна закодувати будь-яку зорову або звукову інформацію* (з газ.).

ЗАКОДУВА́ННЯ, я, *с.* Дія і стан за знач. **закодува́ти.** *Українські перекладачі звичайно вдаються до прихованої алегоризації, закодування в біблійному мотиві актуальних для цільового читача алюзій* (з наук. літ.); *Основна інтенція мовця при здійсненні імпліцитної відмови полягає в закодуванні змісту таким чином, щоб його розуміння було недоступним для інших учасників мовленнєвої ситуації* (з наук. літ.).

ЗАКОДУВА́ТИ *див.* **закодо́вувати.**

ЗАКОЗИРИ́ТИСЯ, рю́ся, ри́шся, *док., розм.* Почати козиритися; ставати гордовитим, зарозумілим. — *А дзуськи!* — *закозирився на те чернець.* — *Весь вік святі книжки друкую і не зароблю хоча б куточка в Царстві Небесному?* (Валерій Шевчук).

ЗАКО́ЇТИ, о́ю, о́їш, *док., що, рідко.* Почати коїти. *Спусти їм — то таке закоять* [воїни Турна] *І власть твою собі присвоять* (І. Котляревський); *Говорив через послів Ізяслав киянам: — Володимир Давидович, Ізяслав та Святослав Всеволодович .. посилали послів до Юрія й закоїли проти мене зраду* (з наук. літ.).

ЗАКОКСУВА́ТИСЯ, у́ється, *спец.* Док. до **коксува́тися.** *Щоб закоксуватися, мастилу потрібно буквально кілька циклів роботи двигуна* (з наук.-техн. літ.); *Вугілля закоксувалося.*

ЗАКО́ЛЕНИЙ[1], а, е. Дієпр. пас. до **заколо́ти**[1] 1. *Батий тоді, як той розлючений звір, роз'ярився, повелів заколоти князя Михайла, і заколений був він беззаконним Доманом* (з наук. літ.).

ЗАКО́ЛЕНИЙ[2], а, е. Дієпр. пас. до **заколо́ти**[2]**.** *Обидва були в голубих каптанах та в плащах, заколених на плечах товстими кільчастими шпильками* (з легенди).

ЗАКО́ЛЕННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **заколо́ти**[1] 1. *Мисливець здобув найбільш бажаний в усій Індії трофей за "заколення свині", тобто за полювання на диких кабанів на коні за допомогою лише невеликого списа* (з наук.-попул. літ.).

2. *заст.* Обряд принесення в жертву богам живої істоти, яку заколюють на жертовнику. *За Тебе нас цілий день умертв-*

ляють, нас уважають за овець, приречених на заколення (Біблія. Пер. І. Огієнка).

ЗАКОЛЕСИ́ТИ, ешу́, еси́ш, *док., розм.* Почати колесити, ходити, їздити навколо чого-небудь. *Знову всі заколесили біля столу* (Панас Мирний).

ЗАКОЛЕ́СНИК, а, *ч.* Кілок, який закладають в отвір на осі колеса, щоб воно не спадало. *Заколесник загубили, і колесо зліта* (А. Свидницький).

ЗАКОЛИВА́ТИ, а́ю, а́єш, *док., що і чим.* Почати коливати (у 1 знач.), надавати чому-небудь розміреного, повторюваного руху з боку на бік, згори вниз. *Натовп зарухався, заколивав сотнями голів* (Г. Епік).

ЗАКОЛИВА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *док.* Почати коливатися, розмірено рухатися з боку на бік, згори вниз. *Схилила над нею* [мережкою] *дівчина важку голову, заколивалася... дрімає* (Панас Мирний); *То тут, то там, в усіх кутках залу спалахнули і заколивалися язички сірників та запальничок* (А. Головко); *Кивнула* [Люба] *головою, і дрібні сережки заколивалися, черкаючи свіжі, холодком нарум'янені щоки дівчини* (М. Стельмах); * Образно. *Його душа заколивалась, як хисткий човен на хвилястому морі, та не надовго: міцна вдача перемогла .. серце і таки поставила на своєму* (І. Нечуй-Левицький).

ЗАКОЛИ́САНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **заколиса́ти.** *Ларонька, умита, нагодована, заколисана, засинає в своєму маленькому ліжкові* (А. Дімаров); *Їй почало здаватися, що вона засинає, заколисана гудінням вітру* (А. Хижняк); *Заколисаний родинним щастям з любою дружиною, Семен забув .. свої колишні турботи* (М. Коцюбинський); * Образно. *І снігом прихорошені, Вітрами заколисані Смереки над Карпатами, Мов на блакиті писані* (М. Нагнибіда).

ЗАКОЛИСА́ТИ *див.* **заколи́сувати.**

ЗАКОЛИСА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *док., рідко.* Почати колисатися. *Блискавиця знову розітнула ніч. Вдарив грім. Прилетіли вітри, заговорив ліс, зашумів кронами, заколисався* (І. Чендей).

ЗАКОЛИ́СЛИВИЙ, а, е. Який заколисує, наганяє сон. *У пакгаузі .. було чуйно й затишно, бо доходив заколисливий шум і гуркіт трансмісій, вальців, віялок і жорнів* (М. Івченко).

ЗАКОЛИ́СЛИВО. Присл. до **заколи́сливий.** *У хаті спокійно й заколисливо тюрлюкав цвіркунець* (Ю. Яновський); *Внизу заколисливо шепотіли хвилі* (із журн.).

ЗАКОЛИ́СУВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **заколи́сувати.** *Трапилось це в той момент, коли подорожні, заколисувані повільною ходою обозу, віддались своїм думкам і нічого особливого не ждали* (Б. Левін); *Напівприкривши довгі вії, Франц начебто дрімав, заколисуваний легким погойдуванням* [машини] (Ю. Бедзик).

ЗАКОЛИ́СУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **заколи́сувати.** *Тема сну та заколисування широко розробляється в колискових піснях, де головною дійовою особою переважно є кіт* (з наук.-попул. літ.); *Заколисування дитини.*

ЗАКОЛИ́СУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАКОЛИСА́ТИ,** заколишу́, заколи́шеш *і рідко* заколиса́ю, заколиса́єш, *док., кого і без дод.* 1. Колишучи, присипляти (дитину). *Жінка в хустині схопила Орисю на руки і почала її заколисувати, як маленьку, хоча Орисі йшов уже п'ятий рік* (О. Іваненко); *Ходить сонько по долині; Мати гука до дитини: — Ой ну, соньку, в колисоньку, Заколиши дитиноньку* (з народної пісні); *Йосип ще змалечку удався норовистим хлопцем: його не заколишеш ніяк* (Панас Мирний); *У матері є маля, яке треба доглянути, вночі заколисати* (Д. Бедзик); // Навівати, наганяти сон на кого-небудь. *Повільне хитання заколисувало їх на сідлах* (Олесь Досвітній); *Одноманітні перебої коліс глухо бились у вагон і заколисували* (М. Хвильовий); * Образно. *Нічка світ заколисала* (Уляна Кравченко).

2. *перен.* Утішати, заспокоювати. *Ярина — не моя. І ніколи не буде моєю. А я втішався надією, обдурив і заколисав самого себе* (Ю. Збанацький); // Викликати стан самозаспокоєння, бездіяльності. *Хто молодий, молодий, молодий, Спокій того не заколише ніде* (Л. Забашта); *Як же це, Андрію, могло так статися? Інших навчав бути принциповими.., а сам втратив пильність, дав себе заколисати пишними фразами* (Д. Бедзик); *Надто легко ми даємося заколисати себе, приспати пильність, надто схильні заспокоюватись там, де треба бути насторожі* (із журн.); // Заглушати, тамувати, відганяти (почуття, біль, думку і т. ін.). *"Ой видно село, червоне село під горо-ою..." — раптом заспівав Кошовий, ніби заколисуючи ті напосідливі свої думки* (Іван Ле); *І бідному часом буває, що він забуває свою бідноту, заколише свої болісті .. і сповняється його душа тихим покоєм* (Панас Мирний).

ЗАКОЛИ́СУЮЧИЙ, а, е. Який заколисує кого-небудь. *Клумби горять розмаїтими барвами квітів. І тишина довкола, заколисуюча тишина* (І. Цюпа); *Борис і Христина попрощалися, вийшли. Гриць знову пішов у сон, у заколисуючу дрімоту* (О. Бердник).

ЗАКОЛИ́ХАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **заколиха́ти**[1]**.** *Якийсь неначе рай увиджується їй в фантазії, заколиханій тихим, одностайним сільським життям* (І. Нечуй-Левицький).

ЗАКОЛИХА́ТИ[1] *див.* **заколи́хувати.**

ЗАКОЛИХА́ТИ[2]**,** заколишу́, заколи́шеш *і рідко* заколиха́ю, заколиха́єш, *док., кого, що.* Почати колихати, гойдати кого-, що-небудь. *Десь із заходу вирвався вітерець, заколихав колоссям по ланах* (М. Івченко); *Раптом подих вітру заколихав імлу* (Н. Королева).

ЗАКОЛИХА́ТИСЯ, заколишу́ся, заколи́шешся *і рідко* заколиха́юся, заколиха́єшся, *док.* Почати колихатися, розмірено рухатися з боку на бік, згори вниз. *Схопився вихор по дорозі І полохливо втік у яр, Заколихались трави, лози, І нагло вдарив грім із хмар* (О. Олесь); *Натовп уже знов заколихався, з реготом розступаючись, даючи комусь дорогу* (О. Гончар); * Образно. *Пожовкло в Мотрі в очах, заколихався світ, пішло все ходором...* (Панас Мирний); *Солодка печаль випірне з дна дрімоти, заколишеться на сріблястім плесі сну і заманить у далекі часи на далекий луг* (Ю. Винничук).

◊ **[Аж** *(рідко* **білий)] світ кру́титься (ве́рнеться, макі́триться, колиха́ється, іде́) / закрути́вся (заверті́вся, замакі́трився, заколиха́вся, пішо́в) о́бертом (пере́кидом, пере́кидьки, хо́дором** *і т. ін.)* **[в оча́х (пе́ред очи́ма)]** *див.* **сві́т**[2]**.**

ЗАКОЛИ́ХУВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **заколи́хувати.** *Дитина, заколихувана піснею, швидко заснула* (із журн.).

ЗАКОЛИ́ХУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **заколи́хувати.** *Дитині допомагає заснути спокійне, несильне заколихування на руках* (із журн.).

ЗАКОЛИ́ХУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАКОЛИХА́ТИ,** заколишу́, заколи́шеш *і рідко* заколиха́ю, заколиха́єш, *док., кого.* Те саме, що **заколи́сувати.** *Мати над колискою. Погодувала вже, стала заколихувати, "котка" стиха співаючи, і раптом урвала спів* (А. Головко); *В колисці плакала дити-*

на, її намагалася score заколихати дівчинка років п'яти (Ю. Мушкетик); *Санки, мов човен на бистрині, ніби пливли тихо, швидко й плавко і, ніби колиска, заколихали молодого хлопця* (І. Нечуй-Левицький); *Мир і згода заколихали її болі* (Панас Мирний); // *безос. Ритмічно похитує потяг, і в такт цьому мене злегка заколихує* (М. Івченко).

ЗАКОЛІ́ЛИЙ, а, е, *рідко.* Дієпр. акт. до **заколі́ти.** * Образно. *Навіщо те тепло, оте ясне сонечко, коли воно вже не гріє заколілої душі, закляклого серця?* (Панас Мирний).

ЗАКОЛІ́ТИ, ію,ієш, *рідко.* Док. до **колі́ти.** *Як руки на снігу В мене заколіють, Хухне теплая душа — І руки теплі́ють* (С. Руданський); — *Мати як припала до його* [пана] *ніг — та так і заколіла* (Панас Мирний).

ЗАКОЛОВОРО́ТИТИСЯ, о́титься, *док., розм.* Почати швидко, безладно, без упину рухатися. *Зразу ж обурилися, загалакали, заколоворотились люди, і їх довго не можна було заспокоїти* (М. Стельмах).

ЗАКОЛОСИ́ТИСЯ, о́ситься, *док.* Почати колоситися, викидати колос. *Вже встигла вирости молода трава, а якийсь скороспілий вівсюжок навіть заколосився* (О. Донченко); *Там, де раніш була пустка, буйно заколоситься хліб* (О. Довженко); // *чим і без дод.* Вкритися колоссям (про землю, ниву і т. ін.). *Минув рік-другий — і знову панські лани заколосилися житом-пшеницею* (Панас Мирний); *Заколосилася нива, і була вона як суцільне золоте море* (О. Іваненко); *Заколосилася, рясно зародила рідна земля, ніби віддячуючи людям за добру працю* (І. Цюпа).

ЗА́КОЛОТ, у, *ч.* 1. Стихійне повстання, бунт. *Багато розповідав* [Федь] .. *про робітничі страйки, про заколоти на селах...* (А. Головко); *Вже двічі спалахували заколоти у польському війську* (З. Тулуб); // Збройний виступ ворожих сил проти державної влади, організований у результаті таємної змови. — *Не знали й тодішні* [люди], — *сказав .. старий.* — *Я не хотів робити заколоту в війську і виїхав так тихенько, що ніхто не знав, навіть і сам гетьман* (М. Грушевський).

2. *розм.* Те саме, що **колотне́ча** 2. *Орисі після такого домашнього заколоту зробилося погано* (Григорій Тютюнник); // Шум, галас. *За столом здіймався страшенний заколот. Тася вищала, як зарізане порося, стара попадя .. невдоволено стукала ціпком* (М. Коцюбинський); * Образно. *У природі скрізь пішов нечуваний заколот, рев, шум, тріск і скрип* (І. Франко); // Метушня, сум'яття. *Недавно зчинився по селах заколот. Наче в тім вулію* [вулії], *що димом зайде, — такий рух по селах наставав. В'яжуться люди в товариства, беруть газети, .. роблять віча* (Л. Мартович).

ЗАКОЛО́ТИ[1] *див.* **закі́блювати**[1].

ЗАКОЛО́ТИ[2] *див.* **закі́блювати**[2].

ЗАКО́ЛОТИЙ[1], а, е. Дієпр. пас. до **заколо́ти**[1]. [Дон Жуан:] *Ви мов заколота кривава жертва, такі в вас очі...* (Леся Українка).

ЗАКО́ЛОТИЙ[2], а, е. Дієпр. пас. до **заколо́ти**[2]. *Густе жовтаво-біле волосся її, підрізане на рівні плечей і недбало заколоте збоку великим гребінцем, спереду рівним, товстим пасмом спадало на лоб* (В. Козаченко).

ЗАКОЛО́ТИСЯ[1] *див.* **закі́блюватися**[1].

ЗАКОЛО́ТИСЯ[2] *див.* **закі́блюватися**[2].

ЗАКОЛОТИ́ТИ *див.* **заколо́чувати.**

ЗАКОЛОТИ́ТИСЯ, очу́ся, о́тишся, *док.* 1. *тільки 3 ос., розм.* Почати колотитися, надмірно битися (про серце). *Мар'я почула, що в неї обличчя запалало, шия й голова загорілися, а серце, як пташка у клітці, заколотилося* (Панас Мирний).

2. Почати тремтіти (від холоду, страху і т. ін.); задрижати. *Аж заколотилась уся, як побачила* (Сл. Б. Грінченка).

3. *тільки 3 ос.* Почати дуже коливатися; клекотіти (про рідину в посудині, воду в річці і т. ін.). *Спочатку Ташань була чистою, тоді зробилася крейдяною, а потім заколотилася, завирувала спідсподу, посивіла* (Григорій Тютюнник).

ЗАКОЛО́ТНИЙ, а, е. Прикм. до **за́колот** 1. *За два, три заколотні роки Яків не помітив нічого особливо небезпечного на фабриці* (із журн.); // Який бере участь у заколоті; схильний до заколоту, бунту. *Король відповів зборам вимогою цілковитого підкорення колоній і оголосив їх заколотними* (з навч. літ.).

ЗАКОЛО́ТНИК, а, *ч.* Учасник заколоту (у 1 знач.); бунтівник. — *Іван Дорошенко!..* — *похитав я головою.* — *І прізвище гарне, і хлопець він гарний, тільки бунтар, заколотник, — на чужу власність і землю зазіхнув* (М. Стельмах); *Понад сто п'ятдесят заколотників було розстріляно, і лише вожак їхній .. встиг випорснути — цього разу його не впіймали* (О. Гончар); *Заколотники не могли дійти згоди цілих три доби, тим часом про заколот почуло все місто* (І. Білик); *Наступного дня вояків Слобідського коша спрямували до залізничних майстерень, де трималися останні заколотники* (із журн.).

ЗАКОЛО́ТНИЦЬКИЙ, а, е. Власт. заколотникові, заколотникам. *Заколотницький намір визначався наявністю умислу будь-яким чином спричинити ненависть, зневагу до короля, уряду, парламенту* (із журн.); // Стос. до заколоту (у 1 знач.). *За переписом 1860 р., в 11 заколотницьких штатах Півдня налічувалося понад 3,5 мільйона рабів та 132 тисячі вільних негрів* (з навч. літ.).

ЗАКОЛО́ТНИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **заколо́тник.** *Заколотниця Катерина Коссаковська, яка взяла активну участь у магнатській конфедерації проти короля Станіслава Понятовського, втекла до Волощини* (з газ.).

ЗАКОЛО́ТОК, тка, *ч., розм.* Яйце без зародка. *Заколотки відбраковують при першому перегляді перед тим, як закласти яйця в інкубатор* (з наук.-попул. літ.); *Заколотки на просвіт прозорі, без ознак розвитку зародка* (з наук.-попул. літ.).

ЗАКОЛО́ЧУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **заколо́чувати** 1. *Заколочування пійла для худоби.*

ЗАКОЛО́ЧУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАКОЛОТИ́ТИ,** очу́, о́тиш, *док., що.* 1. Колотячи, розмішуючи що-небудь у рідині, готувати. *Треба щодня нарубати дров, принести води, заколотити висівками козі пійло, ще й всякий інший клопіт по господарству* (Ю. Смолич).

2. *перев. у сполуч. зі сл.* с п о к і й, *перен., розм.* Порушувати спокій, викликати занепокоєння; баламутити. *"Дурні думки", як він називав їх, "дурні питання", на які він не вмів дати відповіді, починають мучити його, заколочувати спокій, гнобити серце й мозок* (М. Коцюбинський); [Мендгел:] *Якщо ти наважишся ще раз заколочувати спокій моєї фабрики, — викину* (Мирослав Ірчан); — *За три дні свого життя на Затишній ці несамовиті приблуди вспіли заколотити наш дотеперішній спокій і внесли загрозливий розбрат у нашу громаду* (П. Козланюк).

ЗАКОЛО́ЧУВАТИСЯ, ується, *недок.* Пас. до **заколо́чувати** 1. *Для приготування млинців на сироватці, молоці або воді заколочується рідке тісто* (з наук.-попул. літ.).

ЗАКОЛОШМА́ТИТИ, а́чу, а́тиш, *що, розм.* Док. до **колошма́тити** 1. *Кадук раптом на весь голос засміявся. З грюкотом схопився з крісла, змахнув над головою руками, заколошматив собі волосся* (Д. Бедзик).

ЗАКОЛУПИ́ТИ *див.* **заколупну́ти.**

ЗАКОЛУПНУ́ТИ, ну́, не́ш, **ЗАКОЛУПИ́ТИ,** уплю́, у́пиш; *мн.* заколу́плять; *док., що, рідко.* 1. Колупнути, відокремити. *Заколупне* [відьма] *нігтем волос та лічить: "Раз, два, три..." — та як відбере дев'ять волосів, та дев'ятий і рівне зовсім...* (Г. Квітка-Основ'яненко).

2. *перен.* Зачепити, розтривожити. *Заколупнув старий Синівське серце своїми словами* (І. Франко).

ЗАКОЛЬОРУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *док., що.* 1. *техн.* Надати фарбі яскравого кольору. *Для будмайданчика фарбу можна закольорувати, додаючи пігменти або повноколірні фарби, стійкі до вицвітання* (з наук.-попул. літ.); *При потребі затирку можна закольорувати будь-яким лугостійким барвником насиченого темного кольору* (з наук.-техн. літ.).

2. *кул.* Надати харчовому виробу гарного зовнішнього вигляду. *Шматок яловичини розрізати, покласти тонкий прошарок шпику, посипати спеціями, меленими горіхами. Згорнути у вигляді рулету, зверху змазати майонезом, щоб закольорувати* (з наук.-попул. літ.).

3. *розм.* Зафарбувати що-небудь. *Приготувала фарбу, що закольорує небо в особливу бездоганну блакить* (із журн.); *Дитина може поступово закольорувати в цілій книжечці курчатко-жовтенятко, пильнуючи, щоб колір не виходив поза рисунок* (із журн.).

ЗАКО́ЛЮВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **зако́лювати**[2]. *Шпилька для заколювання волосся.*

ЗАКО́ЛЮВАТИ[1], юю, юєш, *недок.,* **ЗАКОЛО́ТИ,** олю́, о́леш, *док.* 1. *кого.* Убивати, встромивши в тіло вістря холодної зброї. *Сюжет* [малюнка] *простий: Лукреція, дочка сенатора, зґвалтована вельможним царським сином, заколює себе ножем* (Валерій Шевчук); [Андромаха *(вбігає)*:] *Чи ви те чули, сестри? Мій Гектор, кажуть, заколов Патрокла* (Леся Українка); // Забивати колієм (у 2 знач.), ножем (перев. свиню). *Чіпка на поминки* [Явдохи] *заколов свиню, зарізав три овечки, убив великого бузівка* (Панас Мирний); *Колись не вважалося за честь заколоти свиню на весілля. Тому найпоширенішими були борщі з птицею, а також садовина та мед* (з наук.-попул. літ.).

2. *тільки док., перев. безос.* Почати колоти (про відчуття болю, кольки). *Злякався, аж у п'яти закололо!* (прислів'я); *В серці їй щось закололо, мов дрібненькими голочками* (Леся Українка); *У Марії тьохнуло серце, аж закололо в грудях* (П. Панч).

◊ **(1) У ніс заколо́ти** — стати не до вподоби, не до смаку; не сподобатися. — *Як їла хліб з остюками, то й усе добре було, а як перейшла на буханці, то й у ніс закололи* (Панас Мирний).

ЗАКО́ЛЮВАТИ[2], юю, юєш, *недок.,* **ЗАКОЛО́ТИ,** олю́, о́леш, *док., що.* Прикріплювати одяг, волосся і т. ін. за допомогою чого-небудь загостреного. *Викрійки дуже добре прилягають до тканини, якщо їх, замість заколювати шпильками, припрасовувати* (з наук.-попул. літ.); *Хима завилась гарною наміткою, заколола її здоровими шпильками з червоними головками* (М. Коцюбинський).

ЗАКО́ЛЮВАТИСЯ[1], ююся, юєшся, *недок.,* **ЗАКОЛО́ТИСЯ,** олю́ся, о́лешся, *док.* 1. Убивати себе, встромивши в тіло щось гостре. *Не лише хлопчики в школах, але й дівчатка із самурайських родин спеціально навчалися мистецтва самовбивства в ім'я честі й обов'язку: хлопчики — робити харакірі, дівчатка — заколюватися кинджалом* (з навч. літ.); *Зберігаючи любов до вбитого нареченого і бажаючи врятувати співвітчизниць, Кассандра добровільно заколюється на могильному пагорбі Ахілла* (з навч. літ.); *"Заколотися?" — зринула думка. Але дівчинка прогнала ту думку. Не знала, як те робиться, та й жалко себе стало* (П. Загребельний).

2. Пас. до **зако́лювати**[1]. *У Калмикії зрідка відбувається обряд жертвопринесення духові — хазяїну води. Для збільшення лову риби в присутності членів рибальської артілі на спеціально спорудженому плоті заколюється козеня* (з навч. літ.).

ЗАКО́ЛЮВАТИСЯ[2], ююся, юєшся, *недок.,* **ЗАКОЛО́ТИСЯ,** олю́ся, о́лешся, *док.* 1. Скріплювати на собі чим-небудь одяг, волосся і т. ін. *Модниця заколюється шпильками.*

2. *тільки недок.* Пас. до **зако́лювати**[2]. *Гребінь сикхів заколюється в зачіску під тюрбаном* (з наук.-попул. літ.).

ЗАКОЛЯДО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **заколядува́ти** 3. *Колядуймо щиро на свята, а заколядований гріш пересилаймо тим, хто потребує допомоги* (з газ.).

ЗАКОЛЯДУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *док.* 1. Почати колядувати, співати колядку. *Жінки заколядували, вихваляючи гостинність господаря з господинею* (Г. Косинка); *На небі з'явилась зірка, а під вікном пролунали дитячі голоси колядників. Заколядували найменші* (В. Гжицький); *Мамі навкучила мовчанка, вони тоненько, впівголоса, немов повісняну нитку прядучи, заколядували* (Р. Федорів).

2. Проспівати колядку. *Уже по других краях села стихла колядка, уже і світло де-не-де тільки горіло, а наші колядники все ще бігали та відшукували, кому б заколядувати* (Панас Мирний); — *Брате Семене, то ще ми заколядуємо твому* [твоєму] *хлопцеві. — Прошу, панове браття* (В. Стефаник).

3. *що.* Отримати щось у подарунок за колядування. *Діти розповіли, скільки подарунків заколядували на свята* (з газ.).

ЗАКОМА́НДУВАТИ, ую, уєш, *док., розм.* Почати командувати (у 1, 3 знач.). *На весь голос закомандував* [Йон]: — *Руж на пле-чо! Ас-два... ас-два...* (М. Коцюбинський); — *Пішли, пішли!.. Струнко!.. Рівняйсь!.. Кроком руш!.. — закомандувала Франя* (Гео Шкурупій); *Незабаром князь закомандував розсіятися по пагорбах, щоб натрапити на слід однорога* (Ю. Винничук); *От як повеселішала* [Галочка], *зараз і закомандувала: "Ануте у хрещика!"* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Сердитий чоловік в дверях зараз же закомандував, чия черга* (П. Козланюк).

ЗАКОМИЗИ́ТИСЯ, ижу́ся, изи́шся, *док., розм.* Почати комизитися; виявити впертість, небажання зробити що-небудь. — *А в дівки ж згоди питалися? — Нема чого й питатись. Як закомизиться вона, то старі зв'язану підведуть під вінець* (М. Стельмах); *Боюсь невдачі: або Марта закомизиться, або Іван Іванович відмовить* (В. Малик); *Мене .. знову на все літо спроваджували до тітки. Я, звісно, закомизився, що до тітки не хочу* (А. Дімаров); *Оксана прокинулась десь після дванадцятої, закомизилась і не здалась на жодні Андрієві зацитькування* (В. Дрозд).

ЗАКОМІ́РОК, рка, *ч., розм.* Те саме, що **закама́рок.** — *А де ж, мамо, наша друга коса..? — В закомірку* (М. Стельмах).

ЗАКОМІ́РОЧОК, чка, *ч., розм.* Зменш. до **закомі́рок.** *Сусід зберігав у закомірочку різні старі та непотрібні речі* (із журн.).

ЗАКОМО́РОК, рка, *ч., розм.* Те саме, що **закама́рок.** — *Готуй папір! — наказав він. І пішов в закоморок, де без-*

ладно були накидані паки паперу (С. Скляренко); *Вскочив* [Снігурський] *у кухню, в світлицю, .. заглянув на піч, в закоморок, але ніде нікого* (М. Стельмах).

ЗАКОМО́РОЧОК, чка, *ч., розм.* Зменш. до **закомо́рок.** — *Я в пекло стежку протоптала .. Всі закоморочки, куточки Уже не первий знаю год* (І. Котляревський).

ЗАКОМПЛЕКСО́ВАНИЙ, а, е. Який закомплексувався, має комплекси (у 5 знач.). *Три останніх шкільних роки вона вчилася в місті, ровесниці вважали її несучасною, закомплексованою* (В. Яворівський).

ЗАКОМПЛЕКСО́ВАНІСТЬ, ності, *ж.* Стан та властивість за знач. **закомплексо́ваний.** *Сміх не лише звільняє людину від закомплексованості, депресії, а й лікує серце, легені, зміцнює м'язи* (з газ.).

ЗАКОМПЛЕКСУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *док.* 1. *кого.* Спричинити, викликати або розвинути у когось комплекси (у 5 знач.). *Якщо хвалити учня, значить, втокмачувати йому в голову думку про його винятковість; якщо гудити, то можна посіяти зневіру у власні сили, закомплексувати на неповноцінності* (з наук.-попул. літ.).

2. Почати комплексувати. *Я, зненацька закомплексувавши, вирішила сьогодні не купатися, щоб не давати приводу новим знайомим порівнювати мою фігуру .. з ідеальними формами цієї рудоволосої богині* (О. Авраменко, В. Авраменко).

ЗАКОМПЛЕКСУВА́ТИСЯ, у́юся, у́єшся, *недок.* Стати закомплексованим. *Після кількох невдач на іспитах хлопець остаточно закомплексувався* (із журн.).

ЗАКОМПОСТО́ВАНИЙ[1], а, е. Дієпр. пас. до **закомпостува́ти**[1]. *Закомпостовані сіно, солому, опале листя, кору, скошену траву використовують як добриво* (з наук.-попул. літ.).

ЗАКОМПОСТО́ВАНИЙ[2], а, е. Дієпр. пас. до **закомпостува́ти**[2]. *Право на проїзд у трамваї, автобусі, тролейбусі надає придбаний разовий квиток, закомпостований абонементний талон, проїзний квиток тривалого користування* (з мови документів).

ЗАКОМПОСТУВА́ТИ[1], у́ю, у́єш, *що.* Док. до **компостува́ти**[1]. *Якщо правильно закомпостувати восени опале листя, навесні воно перетвориться на добриво, багате на гумус, яке можна використовувати на присадибній ділянці* (із журн.).

ЗАКОМПОСТУВА́ТИ[2], у́ю, у́єш, *що.* Док. до **компостува́ти**[2]. *Пасажир попросив закомпостувати квитки в різні вагони* (із журн.); *Дівчина пояснила, що талончик має, але не встигла його закомпостувати, бо у тролейбусі багато людей* (з газ.); *На станції, які тимчасово не обладнані турнікетами, пасажири зможуть пройти вільно, але вони повинні закомпостувати квиток* (з газ.).

◊ **Компостува́ти / закомпостува́ти мі́зки** *див.* **компостува́ти**[2].

ЗАКО́Н, у, *ч.* 1. *про що і без дод.* Установлене найвищим органом державної влади загальнообов'язкове правило, яке має найвищу юридичну силу. *Закон у пана, як дишло, — куди направить, туди й вийшло* (прислів'я); *Аж ось лихий царя несе З законами, з мечем, з катами, З князями, темними рабами* (Т. Шевченко); *Чекаю тепер, як не знати чого, закону про волю преси, а його як нема так нема* (М. Коцюбинський); *Улас зблід, голос його тремтів і ламався: — Ви порушуєте закон і Конституцію* (Григорій Тютюнник); // *тільки одн., без дод.* Сукупність таких загальнообов'язкових правил та державних постанов, що визначають суспільні відносини людей; утілення найвищої влади в суспільстві. [Л и х в я р:] *Ті християни всі вороги добробуту й держави, і не повинен би закон давати їм права оборони* (Леся Українка); // *у знач. присудка, перен.* Те, що сприймається як незаперечне розпорядження, веління, обов'язкове для неухильного виконання. *Що сказав прикажчик — слово його закон* (Панас Мирний); *Наказ командира — закон для солдата!* (І. Нехода).

2. *кого, чого, чий і без дод.* Загальноприйняте, усталене правило співжиття, норма поведінки. *Один за всіх, — за одного усі! Такий закон і дружби, і любові* (В. Сосюра); *Обов'язок кожного моряка допомогти іншому морякові, який терпить у морі лихо. Такий міжнародний закон* (В. Кучер); // Звичай, обряд. *Мати не казала їм нічого, її закон велить, благословляючи діточок, тільки плакати* (Г. Квітка-Основ'яненко); [З і н ь к а:] *Ти, може, не захочеш і похристосуватися зо мною?* [Р о м а н:] *Чому? Це ж закон... Давай похристосуємось* (М. Кропивницький).

3. *перев. мн., чого.* Основні правила в будь-якій сфері людської діяльності, що випливають із самої суті справи. *Питання це — режисер і автор — стояло дуже гостро .. Але до згоди тоді ще не прийшли. Власне, не до згоди, а до розуміння законів кінематографії* (Ю. Яновський).

4. *чого і без дод.* Постійний і необхідний взаємозв'язок між предметами, явищами, процесами, що об'єктивно існує й випливає з їхньої внутрішньої природи, сутності; закономірність (у 2 знач.). *Читав* [Гриць] *книжки. Говорили ті книжки про право кожного й про волю те право добувати; судили про звіра і чоловіка; про світ і його закони довічні* (Панас Мирний); — *Тепер .. наука так швидко пішла вперед і довела закони, на яких тримається всесвіт* (Григорій Тютюнник); // Основне положення якої-небудь науки, що відбиває причинно-наслідковий зв'язок між явищами, характеризує перебіг певних процесів у природі або суспільстві. *Причина руху планет залишалася невідомою до кінця XVII ст., до відкриття Ньютоном (1643–1727) закону всесвітнього тяжіння* (з навч. літ.); // Що-небудь неминуче, незаперечне, що є виявом певної закономірності. — *Ваш професор зараз скаже, що не розщіплюватися* [розщеплюватися] *вони* [гібриди] *не можуть.* — *Не можуть, Іване Володимировичу, — це закон, — сказав Карташов* (О. Довженко).

5. Сукупність догматів (основних положень) якої-небудь релігії, віровчення. *Господній Закон досконалий, він зміцнює душу* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Були там* [у пеклі] *чесні пустомолки, Що знали ввесь Святий закон* (І. Котляревський).

(1) Зако́н Бо́жий — спеціальна дисципліна, яка вивчає основи християнського віровчення. *У гімназії викладав він всесвітню історію, а в місцевій вищепочатковій школі навіть ще й Закон Божий* (І. Багряний); — *Тепер треба людей грамотних, а в мене тільки й науки, що в шкільному курникові сидів за незнання Закону Божого* (Григорій Тютюнник); **Зло́дій у зако́ні** *див.* **зло́дій; І́менем зако́ну** *див.* **ім'я́; (2) Непи́саний зако́н,** *перев. мн.* — прийняті погляди, правила, норми поведінки, звичаї і т. ін., яких дотримуються люди у повсякденному житті. — *Легше йти протоптаною стежкою всяких писаних і неписаних законів, прийнятих поглядів, ніж іти напролом* (М. Грушевський); *По всьому відчувалося, що паруб'яга тут — заводій і що він у цій хаті диктує неписані закони досвіток* (В. Речмедін); **Скоря́тися / скори́тися нака́зові (дисциплі́ні, зако́нові** *і т. ін.) див.*

скоря́тися; Спо́внювати (сповня́ти) / спо́вни́ти зако́н [християнський] *див.* спо́внювати[2].

○ **(3) За зако́ном <По зако́ну>,** *у знач. присл.:* а) законно, відповідно до чинного закону. — *Вона по закону податків не повинна платити. Де се видано, щоб удова давала податки за померлого чоловіка?* (Панас Мирний); *Кожен дорослий громадянин демократичної держави за законом може брати участь у голосуванні* (з публіц. літ.); б) за звичаєм, точно виконуючи певний обряд. — *Завтра сам прийду до тебе, — каже* [пан] *Уляні, — з старостами й молодим, і вже будемо тебе сватати як слід по закону* (О. Стороженко); — *Хоч поховайте мене по людському закону. Нехай посесор не викидає мене на смітник, як викидав других бурлак* (І. Нечуй-Левицький); в) по справедливості, дотримуючись правди. — *А правду казав Чіпка, — промовила* [Христя] .. — *Що немає між людьми правди, що живуть вони не по закону!* (Панас Мирний); — *Батько ще навесні одрізнив і Микиту, і Сашка. По двадцять десятин виділив кожному. У нього в самого і сорока не лишилось. Як по закону, то тепер іще батькові прирізати треба* (А. Головко).

△ **(4) Зако́н ва́ртості** — об'єктивний економічний закон товарного виробництва, за яким вартість товару визначається суспільно необхідною кількістю абстрактної праці, затраченої на його виробництво. *Кризовий тип розвитку економічної ситуації в Україні зумовив порушення дії таких основних економічних законів, як закон вартості та закон пропорційності виробництва* (з наук. літ.); **(5) Зако́н тото́жності** — один з основних законів формальної логіки, що відображає відносну стійкість і якісну визначеність явищ об'єктивної дійсності й за яким поняття у процесі мислення повинні бути точними, визначеними та недвозначними й зберігати певні притаманні їм ознаки. *Змішування понять, одночасне вживання їх у різних розуміннях призводить до плутанини, суперечливих, невизначених суджень, хибних висновків. Дотримання закону тотожності забезпечує визначеність і точність наших думок* (з навч. літ.); **(6) Періоди́чний зако́н** — фундаментальний закон природи, який визначає властивості хімічних елементів, простих речовин, а також склад і властивості сполук, які перебувають у періодичній залежності від значень зарядів ядер атомів. *Відкриття Д. І. Менделєєвим періодичного закону і створення періодичної класифікації елементів є найвидатнішим відкриттям у галузі хімічних наук* (з наук.-попул. літ.); **(7) Фонети́чний зако́н** — регулярність відповідностей між звуками однієї мови на сучасному етапі або між звуками споріднених мов в історичному плані. *Фонетичний закон передбачає, що коли в мові відбувається якась фонетична зміна, то вона охоплює усі випадки, в яких трапляються ті самі звуки в однакових умовах* (з наук.-попул. літ.).

◊ **Бу́ти (перебува́ти, стоя́ти** *і т. ін.)* **по́за зако́ном** *див.* **бу́ти; Вве́дений у зако́н** *див.* **вве́дений; Вво́дити / ввести́ в зако́н** *див.* **вво́дити; (8) Во́вчий зако́н** — відносини в суспільстві, що ґрунтуються на сваваліллі, експлуатації сильними слабших. *Фашизм учинив страшний злочин перед усім людством, бо вовчий закон він зробив державним законом* (О. Донченко); **Зако́н бра́ти (прийма́ти) / взя́ти (прийня́ти) <У зако́н уступа́ти / уступи́ти>** *див.* **бра́ти; (9) Зако́н джу́нглів** — неприховане насильство і беззаконня. — *Не квапся з висновками. Тут діє закон джунглів, а в джунглях правий той, хто сильніший* (О. Авраменко, В. Авраменко); **(10) Зако́н не пи́саний** *кому, для кого* — хто-небудь не рахується з існуючими нормами, правилами поведінки, моралі, нехтує будь-якими настановами, зауваженнями і т. ін. *Дурням закон не писаний!* (прислів'я); *Для багатьох наших технократів закон не писаний. Чимало підприємств забруднюють Десну, ігноруючи заборону* (з газ.); **Обхо́дити / обійти́ зако́н** *див.* **обхо́дити; Ста́вити (оголо́шувати) / поста́вити (оголоси́ти) по́за зако́ном** *див.* **ста́вити; (11) Сухи́й зако́н:** а) заборона вживати алкогольні напої. *Сухого закону в прилеглих* [до ЧАЕС] *районах нема* (Ю. Щербак); *В Малайзії — сухий закон, і його ніхто не порушує. Як виняток з винятків, у готелі гостеві можуть подати пляшку пива або келих сухого вина* (Ю. Мушкетик); б) *(у кого)* хто-небудь утримується від уживання алкогольних напоїв. *У водіїв, як відомо, сухий закон* (з газ.).

ЗАКОНВЕРТО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **законвертува́ти.** *Усі вони* [листи] *були .. старанно законвертовані, в однакових конвертах і з однаковими штемпелями* (Г. Епік); // **законверто́вано,** *безос. пред. Лист законвертовано .. Зоя опускає його ввечері в синю поштову скриньку* (Н. Рибак).

ЗАКОНВЕРТО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАКОНВЕРТУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док., що.* Вкладати в конверт (лист, записку і т. ін.). *Тетяна законвертовує листа, надписує* (М. Кропивницький); *Експедитор зобов'язаний законвертовувати, адресувати і маркувати кореспонденцію, яку відправляють* (з мови документів); — *Законвертуй* [листа] *і одішли негайно, зроби мені цю послугу* (П. Колесник).

ЗАКОНВЕРТУВА́ТИ *див.* **законверто́вувати.**

ЗАКОНЕ́КТИТИ, кчу, ктиш, *док., кого, що, жарг.* Поєднати кого-, що-небудь; залучити кого-небудь до чогось. *Молоді актори щиро захотіли законектити Україну і світ, бо прагнули любити та шукали свободи* (із журн.); *Головна мета заходу — законектити класних перспективних розробників з найкращими компаніями на ринку* (з Інтернету).

ЗАКОНЕ́КТИТИСЯ, кчуся, ктишся, *док., з ким — чим, жарг.* Поєднатися, встановити зв'язок з ким-, чим-небудь. *Можна легко потратити півдня на спробу законектитися з сервером, але результату не буде* (з Інтернету).

ЗАКОНИ́ТИСЯ *див.* **законя́тися.**

ЗАКО́ННИЙ, а, е. 1. Який спирається на закон (у 1 знач.), здійснюється або відбувається відповідно до закону. *Тепер .. постанова була законна* (Б. Грінченко); // Установлений законом. *Вірив* [Орест] *колись, що бодай половина кривд бідних людей походить від того, що нікому пояснити бідолахам їхні законні права* (Ірина Вільде); // Який має право на що-небудь. *Греки Східної імперії називали себе законними спадкоємцями Риму* (С. Скляренко); *Виріс* [Оленчук] *на цій землі, зросив її своїм потом і вважав себе законним господарем цього краю* (О. Гончар); // *розм.* Справжній, непідроблений. *Десяцький засунув руку в свою єдину бездонну кишеню, бережно потрусив нею і відразу витягнув .. пожмакований лист. — Осьдечки він, з усіма законними печатками і царськими марками* (М. Стельмах).

2. Який має підставу; справедливий. *Що на початках двадцятого століття, здавалось би, було неможливим, фантастичним, те тепер здається цілком нормальним, законним і необхідним* (В. Винниченко); *Законні вимоги;* // Закономірний, природний. *Звісно, що її* [дівчини] *шкода і бажання покрити доччиний* [доччин] *гріх — зовсім законне* (Панас Мирний); *Весна у законні вступає права!* (І. Нехода).

3. *заст.* Відповідний до звичаю, передбачений певним обрядом. *Увішедши* [увійшовши] *у хату, помолилися* [старости], *хазяїну поклонилися і почали казати законні речі про порошу, про князя, про куницю, і звели на красну дівицю* (Г. Квітка-Основ'яненко).

4. *перен., розм.* Такий, який потрібно, хороший. *Житло просте, як добре слово, й законне, немовби створили його не людські руки, а сама природа* (О. Довженко).

Зако́нна дружи́на (жі́нка) *див.* **дружи́на; Зако́нний чолові́к** *див.* **чолові́к; Зако́нний шлюб** *див.* **шлюб.**

ЗАКО́ННИК, а, *ч.* 1. *розм.* Знавець законів (у 1 знач.); юрист. [П е р е д е р і й:] *Чого ж ти, кажу йому, клопочешся, коли в нас один аблокат* [адвокат] *на всю округу — Василь Трохимович? .. Самий справедливий законник!* (Панас Мирний); // Той, хто суворо пильнує, дотримується законів; охоронець закону. *Понад два мільйони нещасних синів України блукають у прифронтовій смузі, щоб перейти до нас. А .. ми, холодні законники і містечкові патріоти, уже об'явили їх усіх державними злочинцями і гонимо їх у табори* (О. Довженко); *— Ач який законник знайшовся! — підскочив до нього розлючений Хорбут. — А чужі коні красти, наприклад, — такий закон є?* (І. Муратов).

2. *бібл.* Учитель Закону Божого, той, хто тлумачить Закон. *Горе вам, законникам, бо взяли ви ключ розуміння: самі не ввійшли і тим, хто хотів увійти, боронили!* (Біблія. Пер. І. Огієнка).

3. *заст.* Чернець. *Десь там у кляшторі За часу їдного Сповідав законник Папка молодого* (С. Руданський).

ЗАКО́ННИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **зако́нник** 1, 3. *Справа, яку довелося розглядати законниці, була досить складною* (із журн.); [В а с ю т а:] *Вона вам заспіває "Ангел Господній". Що, забули ви, яких пісень законниці співають* (Л. Забашта).

ЗАКО́ННІСТЬ, ності, *ж.* 1. *чого.* Абстр. ім. до **зако́нний** 1, 2. *Черниш з гордістю кидав погляди на ці символи покори* [білі прапори], *які наче стверджували його безмежні права, законність його волі і непереможну міць* (О. Гончар); *Власникам мотоблоків і малогабаритних тракторів необхідно мати документи, які засвідчують законність придбаних агрегатів, вузлів, деталей і матеріалів* (з наук.-попул. літ.); *Заарештованого мусили протягом 24 годин доправити до суду для встановлення законності його арешту* (з навч. літ.).

2. *без дод.* Неухильне дотримання закону (у 1 знач.). [Г а й с ь к и й:] *Я сам ліберал — це вам відомо, але... законність, законність і законність!* (Є. Кротевич); *Для кожного громадянина важливо, яким чином буде забезпечений захист його прав і свобод та дотримання законності в державі* (з газ.).

3. *рідко.* Те саме, що **законода́вство** 2. *Пішов би* [прокурор] *на завод та й попросив слова на зборах, розповів би про .. правосуддя чи лекцію прочитав про законність* (А. Хижняк).

ЗАКО́ННО. Присл. до **зако́нний** 1, 2, 4. *Він з торгів законно купляв ділянку і за могоричі вирубував навколо стільки дерев, що не вмістились би і в п'яти ділянках* (М. Стельмах); *Наш государ може робити все, що йому заманеться. Що б він не зробив, усе буде законно, бо сам він і є закон* (О. Авраменко, В. Авраменко); *— Забирай виграш, — сказав хазяїн рулетки, але Даньковi ще й зараз не зовсім вірилось, що вся ота купа грошей, що лежить на кону, відтепер законно належить йому одному* (О. Гончар).

ЗАКО́НО... Перша частина складних слів, що відповідає слову **зако́н** у 1 знач., напр.: з а к о н о п о р у́ ш н и к, з а к о н о п р о е́ к т.

ЗАКОНОВЧИ́ТЕЛЬ, ЗАКОНОУЧИ́ТЕЛЬ, я, *ч.* 1. *заст.* Викладач Закону Божого. *Законовчитель погладив сиву бороду й почав: — Скажи мені, отроче, як читається шоста заповідь* (С. Добровольський); *В присутності всіх панів-учителів законоучитель мав читати вголос один розділ із Святого Письма* (О. Полторацький); *У перших рядах розмістилися діти — учні народних шкіл, з яких законовчителі, вчителі й вчительки вестимуть пробні уроки* (В. Канівець) .

2. *бібл.* Те саме, що **зако́нник** 2. *І сталось одного із днів, коли Він навчав, і сиділи фарисеї й законовчителі, що посходилися зо всіх сіл Галілеї й Юдеї та з Єрусалиму* [Єрусалима] (Біблія. Пер. І. Огієнка).

ЗАКОНОДА́ВЕЦЬ, вця, *ч.* 1. Той, хто встановлює, видає закони (у 1 знач.). *— Не можемо бути вчителями й законодавцями, — будемо репортерами* (І. Франко); *Мужній воїн, далекоглядний державний діяч і законодавець, тонкий дипломат, Ярослав залишив по собі глибокий слід в історії Київської Русі* (з газ.).

2. *чого, перен.* Про кого-небудь, чий вплив є вирішальним у виробленні правил громадської поведінки, смаків, моди і т. ін. *Театру злий законодавець.., Почесний опікун куліс, Онєгін наш уже в театрі* (М. Рильський, пер. з тв. О. Пушкіна).

ЗАКОНОДА́ВИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **законода́вець.** *Хто б упізнав дівчатко миле У гордій цій, свідомій сили, Законодавиці балів?* (М. Рильський, пер. з тв. О. Пушкіна).

ЗАКОНОДА́ВСТВО, а, *с.* 1. Встановлення, видання законів (у 1 знач.). *Як Ярослав Мудрий, так і Володимир Мономах надавали великої уваги законодавству* (з наук.-попул. літ.).

2. Сукупність усіх законів (у 1 знач.), чинних у державі. *Інтеграція до норм міжнародного права потребує приведення національного законодавства у відповідність з міжнародними стандартами в галузі прав людини* (з наук. літ.); // Сукупність законів, що стосуються окремих сфер життя, суспільства. *Антимонопольне законодавство.*

△ **(1) Валю́тне законода́вство** — сукупність юридичних норм, які регламентують порядок здійснення угод з валютними цінностями як усередині країни, так і на міжнародному рівні. *У деяких країнах порушення митного, валютного та податкового законодавства кваліфікується як злочин* (із журн.); *Міжнародне валютне законодавство;* **(2) Ве́ксельне законода́вство** — сукупність правових норм, які регулюють порядок операцій з векселями, — їх випуск, оформлення, оплату, передачу новим власникам тощо. *Двадцять п'ять країн-учасниць конференції зобов'язались привести національне вексельне законодавство у відповідність з Женевськими конвенціями* (з наук.-попул. літ.); **(3) Во́дне законода́вство** — система нормативних актів, що регулюють правовідносини щодо використання та охорони вод. *Завданням водного законодавства є регулювання правових відносин з метою забезпечення збереження та раціонального використання вод для потреб населення і економіки, відтворення водних ресурсів, охорони вод від забруднення* (з мови документів); **(4) Ге́ндерне законода́вство** — сукупність усіх законів про правові відносини між чоловіками і жінками. *У роботі порівнюються національне та європейське гендерне законодавство стосовно ринку праці та насильства щодо жінок* (з наук. літ.); **(5) Земе́ль-**

не законода́вство — система нормативних актів щодо раціонального використання й охорони земель, охорони прав землевласників і землекористувачів. *Земельним законодавством установлюється спеціальний правовий режим щодо умов набуття права власності на земельні ділянки* (з навч. літ.); **(6) Пенсі́йне законода́вство** — сукупність нормативно-правових актів, які стосуються призначення та виплати пенсій. *Журнал пропонує підбірку статей, в яких аналізується пенсійне законодавство України* (із журн.); **(7) Соціа́льне законода́вство** — норми, які регулюють правовідносини найманих працівників, а також питання їх соціального забезпечення. *Основним досягненням шведської державно-правової системи вважається ефективне і всеохопне соціальне законодавство* (з навч. літ.); **(8) Трудове́ законода́вство** — сукупність нормативно-правових актів, які регулюють відносини працівників і роботодавців. *Однією з пріоритетних сфер адаптації національного трудового законодавства є охорона праці* (з наук. літ.); — *Я працюю у відповідності з трудовим законодавством* (О. Гончар).

ЗАКОНОДА́ВЧИЙ, а, е. 1. Який установлює, видає закони (у 1 знач.). *Коли у вищому законодавчому органі країни ухвалюється закон, то завжди виникає питання, як його впровадження може змінити вже існуючі відносини: розподіл ресурсів і доходів, добробут окремих верств суспільства, економічне зростання тощо* (з навч. літ.).

2. Стос. до законодавства. *Громадянство України регулюється Конституцією України та прийнятими відповідно до неї законодавчими актами України* (з газ.).

△ **Законода́вча вла́да** *див.* **вла́да.**

ЗАКОНОДА́ВЧО, *присл.* Шляхом установлення, видання відповідного закону (у 1 знач.). *Важливо відмовитися від залишкового принципу фінансування науки, культури, освіти й законодавчо гарантувати достатню частину держбюджету, що спрямовується на їх розвиток* (з газ.).

ЗАКОНОДОРА́ДЧИЙ, а, е, *іст.* Який готує та обговорює законопроекти. *В усякому державному ладі, зауважує одним із перших Арістотель, основних елементів три: законодорадчий орган, магістратури і судові органи* (з навч. літ.).

ЗАКОНОЗАСТОСО́ВНИЙ, а, е, *юр.* Стос. до законозастосування. *У праці розглянуто моделювання Державного тезауруса України як базової системи лексикографічної підтримки законотворчої та законозастосовної діяльності* (з наук. літ.).

ЗАКОНОЗАСТОСУВА́ННЯ, я, *с., юр.* Застостування законів. *Можливості реалізації принципу верховенства права полягають у наданні судовій владі поряд з функцією законозастосування функції нормотворчої* (з наук. літ.).

ЗАКОНОЗНА́ВЕЦЬ, вця, *ч.* Знавець законів (у 1, 5 знач.); фахівець із законознавства. *Законознавець Гай був автором відомого й нині підручника з римського права* (з наук.-попул. літ.); *Улем законознавець, син мулли, а вона жінка, якій не можна розмовляти з чоловіками* (З. Тулуб).

ЗАКОНОЗНА́ВСТВО, а, *с.* Сукупність відомостей про закони (у 1 знач.) як предмет викладання у навчальних закладах. *К. Д. Ушинський дістав посаду професора законознавства, державного права і фінансів у Ярославському ліцеї* (з наук.-попул. літ.); *Основу викладання законознавства мають становити не лише конкретні законодавчі норми, а й концепції, теорії та їх практичне використання* (з навч. літ.).

ЗАКОНОЗНА́ВЧИЙ, а, е. Стос. до законознавства. *Коран не може дати відповіді на всі питання, тому тлумаченням шаріату займаються законознавчі школи* (з наук.-попул. літ.); *Соціально-політичні ідеї різних шкіл брахманізму відображені в численних законознавчих і політичних трактатах* (з навч. літ.).

ЗАКОНОМІ́РНИЙ, а, е. Який відбувається відповідно до законів природи або суспільства, зумовлений цими законами. *В безмежному просторі здійснюють свій закономірний рух міріади небесних тіл* (з наук.-попул. літ.); // Невипадковий, обґрунтований, природний. *Є ще випадок закономірного вживання архаїзмів — це іронія, сарказм* (М. Рильський); *Поява запозичених сюжетів, "іноземного світу" персонажів у Лесі Українки в контексті розвитку мов і літератур Європи не становить чогось виняткового, а є цілком закономірним явищем* (з наук. літ.).

ЗАКОНОМІ́РНІСТЬ, ності, *ж.* 1. Властивість за знач. **закономі́рний.** *Певно, була якась закономірність в тому, що з одного боку пагорба крига міцна, а з другого — тоненька* (І. Багмут); *М. Грушевський обґрунтував історичну закономірність здобуття українським народом державності* (з газ.).

2. Постійний і необхідний взаємозв'язок між предметами, явищами, процесами, що об'єктивно існує й випливає з їхньої внутрішньої природи, сутності; закон (у 4 знач.). *Стародавні китайські астрономи велику увагу приділяли закономірностям у русі далеких яскравих планет, таких як Юпітер та Сатурн* (з наук.-попул. літ.); // Основне положення якої-небудь науки, закон, що відбиває причинно-наслідковий зв'язок між явищами, характеризує перебіг певних процесів у природі або суспільстві. *Мовні закони й закономірності проявляються з певними відмінностями в межах однієї мови та її говорів* (з наук. літ.); *Чим ґрунтовніше біологи оволодіватимуть фізико-хімічними й математичними методами дослідження, а фізики й хіміки — біологічними закономірностями, тим успішніше розвиватиметься біологічна наука* (з публіц. літ.).

ЗАКОНОМІ́РНО. Присл. до **закономі́рний.** *Оскільки будь-яке суспільство побудоване за певною ієрархією.., то людина закономірно займає певний щабель у наявному середовищі* (з наук. літ.); // *у знач. пред. Цілком закономірно, що законодавець знайшов правильний шлях збирання фактичних даних, надавши право оперативним підрозділам самостійно визначати тактику того чи іншого способу збору* (з наук. літ.).

ЗАКОНОПА́ТИТИ *див.* **законопа́чувати.**

ЗАКОНОПА́ЧЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **законопа́тити.** *Човен не просмолений, але вже законопачений, якось до того берега дотягне* (Ю. Мушкетик).

ЗАКОНОПА́ЧУВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **законопа́чувати.** *Законопачувані віконні рами.*

ЗАКОНОПА́ЧУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **законопа́чувати.** *На жаль, для багатьох громадян установлені ціни на металопластик не по кишені, що змусить їх вдатися до звичного законопачування рам поролоном і клейкою стрічкою-утеплювачем* (із журн.).

ЗАКОНОПА́ЧУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАКОНОПА́ТИТИ,** а́чу, а́тиш, *док., що.* Щільно затикати, закладати клоччям, мохом і т. ін. (шпарини, дірки); конопатити. *Залишати "скелет" майбутнього будинку на зиму вкрай небажано, оскільки за зимовий період він може значно втратити в міцності. Втім, і законопачувати наглухо зведену ко-*

робку теж не можна (з наук.-попул. літ.); *Шофери знають: хоч як законопачуй щілину в кузові автомашини, вібрація і тряска зроблять своє — з'являться отвори* (з газ.); *Потік гемонський човен! Це вже третій рік, як він тече: ніяк не зберуся законопатити й засмолити* (Остап Вишня); [Д у г а *(Ганні Андріївні):*] *Так отож гляди, законопать щілини, щоб мені порядок був* (Ю. Мокрієв).

ЗАКОНОПА́ЧУВАТИСЯ, ується, *недок.* Пас. до **законопа́чувати.** *Циліндрова частина однієї труби вставляється в розтруб іншої, отвір між ними законопачується* (з наук.-попул. літ.).

ЗАКОНОПОКІ́РНИЙ, а, е. Те саме, що **законослухня́ний.** *Фільм "Законопокірний громадянин" розповідає про помічника прокурора, який випадково дізнався про свою причетність до справи психічно неврівноваженого злочинця* (із журн.).

ЗАКОНОПОКІ́РНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **законопокі́рний.** *Державні підприємства критикують за неповороткість, викликану бюрократизмом управління, а хвалять за законопокірність* (з навч. літ.); *Три завдання стоять перед наступним Президентом України, — сказав депутат, — забезпечити єдність нації, законопокірність і боротьбу з корупцією* (з газ.).

ЗАКОНОПОЛО́ЖЕННЯ, я, *с.* 1. Сформульована в законі (у 1 знач.) настанова, вказівка. *Інший можливий шлях — виділення фундаментальних досліджень із загальної маси і створення для них певних правил, які спираються на відповідні законоположення* (з наук. літ.).

2. Закон (у 1 знач.) або сукупність законів, що стосуються певної сфери суспільного життя. *Деякі законоположення Литовських статутів були внесені до збірника законів Російської імперії і зберегли законну силу* (з наук.-попул. літ.).

ЗАКОНОПОРУ́ШНИК, а, *ч.* Той, хто не дотримується законів (у 1, 5 знач.), порушує їх. *У 20–30-х роках XX ст. А. С. Макаренко керував трудовою колонією для неповнолітніх законопорушників та трудовою дитячою комуною* (з навч. літ.); *Відповідно до чинного законодавства ми будемо призупиняти роботу законопорушників* (з газ.).

ЗАКОНОПОРУ́ШНИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **законопору́шник.** *Законопорушниця, як з'ясувалося, — мати двох неповнолітніх дітей* (з газ.).

ЗАКОНОПРОЕ́КТ, у, *ч.* Проект закону (у 1 знач.), який подається на затвердження законодавчим органам державної влади. *У парламенті зареєстровано законопроект, яким пропонується заборонити використання зображень дітей у політичній рекламі* (із журн.); *У другому розділі законопроекту викладено права споживачів на державний захист їх інтересів, гарантований рівень споживання* (з газ.); *Людина, яка має доступ в Інтернет, має безкоштовну можливість вибрати з бази даних законопроекти, які її цікавлять, отримати аргументований аналіз проектів, інформацію про їхніх авторів* (з газ.).

ЗАКОНОСЛУХНЯ́НИЙ, а, е. Який неухильно дотримується законів, виконує їх. *Законослухняний громадянин; Законослухняний підприємець.*

ЗАКОНОСЛУХНЯ́НІСТЬ, ності, *ж.* Стан і властивість за знач. **законослухня́ний.** *Законослухняність спирається на "передправові" рівні саморегуляції морального та релігійного характеру* (з наук. літ.); *Без невідворотності покарань за злочини ефективність усіх гілок влади, законослухняність і справжня демократія не можуть бути достатніми* (із журн.); *На Буковині працівники ДАІ проводять з дітьми уроки чемності, обережності, законослухняності* (з газ.).

ЗАКОНОСЛУХНЯ́НО. Присл. до **законослухня́ний.** *Рішення господарського суду відкрите акціонерне товариство законослухняно виконало* (з газ.); *Я законослухняно висиджував усі засідання від початку до кінця* (з газ.).

ЗАКОНОТВО́РЕННЯ, я, *с.* Те саме, що **законотво́рчість.** *Подано науково обґрунтовані рекомендації щодо використання досвіду законотворення Гетьманщини для удосконалення чинного цивільного законодавства України* (з наук.-попул. літ.); *Досвід Швейцарії свідчить, що процес законотворення безперервний, він вимагає професійного підходу* (з газ.).

ЗАКОНОТВО́РЕЦЬ, рця, *ч.* Те саме, що **законода́вець.** *Сучасний законотворець вважає за доцільне використовувати посилання на норми свого закону лише при необхідності зв'язку між загальними та конкретними нормами* (з наук. літ.); *Законотворці припускають, що завдяки скасуванню податкових пільг державна скарбниця поповниться* (з газ.).

ЗАКОНОТВО́РЧИЙ, а, е. Стос. до законотворчості. *Проведення екологічної експертизи є обов'язковим у процесі законотворчої, інвестиційної, управлінської, господарської та іншої діяльності* (з наук. літ.).

ЗАКОНОТВО́РЧІСТЬ, чості, *ж.* Діяльність, спрямована на створення законів. *Людина, вперше обрана до парламенту, це ще не професіонал. Їй ще треба набратися досвіду, зокрема в законотворчості* (з газ.).

ЗАКОНОУСТАНО́ВЧИЙ, а, е. Який установлює закони. *У першому розділі Біблії — книги законоустановчі, куди входять п'ять книг Мойсея* (з наук.-попул. літ.).

ЗАКОНОУЧИ́ТЕЛЬ *див.* **законовчи́тель.**

ЗАКОНСЕРВО́ВАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **законсервува́ти.** *Невдовзі він знову з'явився в дверях із скляною банкою законсервованих фруктів* (О. Гончар); // **законсерво́вано,** *безос. пред. Спорудження АЕС у Чигирині та в Криму було законсервовано* (із журн.).

2. *у знач. прикм.* Який припинив свій розвиток, постійно зберігає свої особливості, властивості. *Втрата торфовищ спричиниться до масового вивільнення в атмосферу вуглекислого газу та законсервованої енергії Сонця* (з наук. літ.).

ЗАКОНСЕРВО́ВАНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **законсерво́ваний** 2. *Заохочення широкої, відкритої дискусії в країні задля здорової конкуренції різних моделей розвитку є запорукою виведення зі стану законсервованості нашої політичної та економічної системи* (з газ.).

ЗАКОНСЕРВО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАКОНСЕРВУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док., що.* 1. Перетворювати в консерви; консервувати (у 1 знач.). *У свіжому вигляді гриби зберігаються недовго, а тому їх необхідно якомога швидше законсервувати* (з наук.-попул. літ.).

2. *перен.* На тривалий час припиняти хід, розвиток, діяльність чого-небудь. — *Ще торік законсервували будівництво, і ані пари з вуст. Про що вони там, в об'єднанні, тільки думають?* (Ю. Шовкопляс); // Залишати, зберігати що-небудь незмінним. *Повільне становлення громадянського суспільства законсервовує ситуацію, в якій державні структури відбивають в основному лише інтереси правлячої номенклатури* (з публіц. літ.); — *Таким чином, пане Бумблякевичу, у вас є всі шанси не тільки законсервувати свій вік, але й значно омолодитися* (Ю. Винничук).

ЗАКОНСЕРВО́ВУВАТИСЯ, ується, *недок.*, **ЗАКОНСЕРВУВА́ТИСЯ,** у́ється, *док.* 1. На тривалий час припиняти свій хід, розвиток, діяльність. *Цей горизонт із унікальною знахідкою — XI століття — дослідимо, а решта законсервується: сюди ляже бетон. До решти може повернуться археологи років через 100–150* (з газ.).

2. *тільки недок.* Пас. до **законсерво́вувати.** *Залучення запозичених коштів сприяє тимчасовому покращенню фінансових показників діяльності підприємства, якщо кошти не законсервовуються на тривалий час в обігу і своєчасно повертаються* (з наук. літ.).

ЗАКОНСЕРВУВА́ТИ *див.* **законсерво́вувати.**

ЗАКОНСЕРВУВА́ТИСЯ *див.* **законсерво́вуватися.**

ЗАКОНСПЕКТО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **законспектува́ти.** — *Ось ретельно законспектовані оповідання греків про своїх богів і героїв* (О. Гуреїв); *Після уроків переглянь законспектований матеріал і, якщо необхідно, уточни і розшир його за рахунок самостійної роботи з підручником* (з навч. літ.).

ЗАКОНСПЕКТО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАКОНСПЕКТУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док., що.* Складати конспект чого-небудь. *Протягом години студенти намагалися не пропустити жодного слова вчителя, законспектовувати всі його настанови, адже він працює над цікавою методичною проблемою* (із журн.); *Напередодні сесії мені до ранку дали книжку про Достоєвського .. Автор — Бердяєв, видано у Парижі. Я дещо законспектував* (В. Діброва).

ЗАКОНСПЕКТУВА́ТИ *див.* **законспекто́вувати.**

ЗАКОНСПІРО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **законспірува́ти.** *Вона перебралася на мешкання до подруги, щоб зберегти незайманість законспірованої батьківської квартири* (Ю. Яновський).

ЗАКОНСПІРО́ВАНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **законспіро́ваний.** *Попри усю законспірованість, оперативники отримали інформацію, що клієнтам пропонують далеко не всі розрекламовані послуги* (з газ.).

ЗАКОНСПІРО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАКОНСПІРУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док., кого, що.* Робити конспіративним; конспірувати, засекречувати. *Підпілля треба шукати якраз там, де саме неправдоподібність законспіровує його якнайбільше* (Ю. Смолич); *Наші збори законспіруємо присутністю панночок...* (І. Пільгук).

ЗАКОНСПІРУВА́ТИ *див.* **законспіро́вувати.**

ЗАКОНСПІРУВА́ТИСЯ, у́юся, у́єшся. Док. до **конспірува́тися.** *На Олю дивиться Мотря уважними, напруженими очима. Повинна знайти в ній свого спільника. Мусять обидві законспіруватись, діяти... і то чим скоріше* (Ірина Вільде); — *Так чого це ви законспірувалися? — м'яко картав мене. — Я ледве вас знайшов* (Ю. Мушкетик); *Законспірувавшись у Єлисаветграді на приватних квартирах, вони без поспіху, без метушні розпочали поступове налагодження зв'язків із місцевим підпіллям* (В. Шкляр).

ЗАКОНТАКТУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *док., розм.* Почати контактувати. *Того ж дня ми намагалися законтактувати .. з дядечком з тринадцятої квартири* (В. Нестайко); — *Я сьогодні ж законтактую з виконавцем робіт і вирішу питання усунення недоліків будівництва* (з газ.).

ЗАКОНТРАКТО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **законтрактува́ти.** *Вивезення, експедирування та розвантаження законтрактованої продукції проводяться за рахунок заготівельних організацій* (з навч. літ.); — *Я не гадав, що ви здатні кинути законтрактовану вами людину напризволяще, а самі безоглядно тікати* (Ю. Смолич).

ЗАКОНТРАКТО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАКОНТРАКТУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док., кого, що.* Укладати контракт про закупівлю, використання і т. ін. чого-небудь. *Таки домовився* [Тиміш] *з Терентієм про хату, зшив собі книжечку і підраховував видатки. Вже їздилося на базар, продано кабана. Колгосп законтрактував телицю* (Б. Харчук); — *Ні... в нас таки краще, ніж у інших. Корівник он збудували, свинарник заклали. Та ще ось восени законтрактуємо по селу телят* (Ю. Мушкетик); // *заст.* Наймати кого-небудь. *Германові Гольдкремерові пощастило законтрактувати Ван-Гехта на директора для великої рафінерії* [фабрики очищення] *воску* (І. Франко); *Поки нас контрактували — добре співали, м'яко стелили, щедро мастили, а законтрактували — мов загнуздали, та й на смітник викинули...* (І. Багряний).

ЗАКОНТРАКТО́ВУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.*, **ЗАКОНТРАКТУВА́ТИСЯ,** у́юся, у́єшся, *док.* 1. Брати на себе обумовлені контрактом зобов'язання. *Наше завдання — законтрактуватися з американською стороною, з державними інституціями, яким це доручено, а не з фірмами-посередниками* (із журн.); *Налякані невизначеністю і невпевнені у завтрашньому дні, гравці нафтового ринку намагалися про запас законтрактуватися* (з газ.); // *заст.* Найматися на роботу. *На той час Абдулла законтрактувався в тресті машинобудування* (Іван Ле).

2. *тільки недок.* Пас. до **законтракто́вувати.** *Обсяги зниження поставок газу в Україну законтрактовуються* (із журн.).

ЗАКОНТРАКТУВА́ТИ *див.* **законтракто́вувати.**

ЗАКОНТРАКТУВА́ТИСЯ *див.* **законтракто́вуватися.**

ЗАКО́НТРИТИ, рю, риш, *док., що, спец.* Закріпити так, щоб не було зворотного руху. *Після установлення глибини свердління гвинт упору необхідно законтрити гайкою* (з навч. літ.).

ЗАКО́НЮВАТИСЯ *див.* **законя́тися.**

ЗАКОНЯ́ТИСЯ, я́ється, **ЗАКО́НЮВАТИСЯ,** юється, *недок.*, **ЗАКОНИ́ТИСЯ,** и́ться, *док., діал.* Зароджуватися. *Бог його знає, як воно дитина законяється у жінки* (Сл. Б. Грінченка); // *перен.* Починатися, з'являтися. *Ледве помітний світанок став ширяти над лісом. Це був час страшної безбарвності, час моторошної сірості, коли законилься день після нічної тиші* (Ю. Яновський).

ЗАКО́ПАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **закопа́ти.** *Над самим берегом .. розлігся квітник з самих рож, закопаних в грядку на літо* (І. Нечуй-Левицький); *В нашім саді .. закопаний мій клад: золото й дороге каміння* (Б. Лепкий); *Не раз в дитинстві тобі захоплювали дух перекази Про скарби, закопані .. запорожцями* (О. Гончар); // **зако́пано,** *безос. пред. Прощупавши подвір'я і нічого не знайшовши, він, нарешті, вгамовується. — Нема... Закопано, але десь далі* (О. Гончар).

ЗАКОПА́ТИ *див.* **зако́пувати.**

ЗАКОПА́ТИСЯ *див.* **зако́пуватися.**

ЗАКОПИ́ЛЕНИЙ, а, е, *розм.* Дієпр. пас. до **закопи́лити.** *Пан Демид любовно споглядав .. принадно закопилену губку* [Роксолани], *рясно покроплену потом* (О. Ільченко); *Вкрай незадоволена, скубла* [Сташка] *ромашку .. і, ображена, з закопиленою губою, кидала пелюстки у канаву біля стежки* (Ірина Вільде); *Такі пухкі у Галі рученята, коса білява, куца*

і товста. Як реп'яшки, зелені оченята і пишно закопилені вуста (Л. Костенко).

ЗАКОПИ́ЛЕННЯ, я, *с., розм., рідко.* Дія за знач. **закопи́лити.** — *Усе думаєте? — мовила Тодорка, її повні губи, скривившись, закопилилися. І було в тому закопиленні трішки глузу, трішки прикрості, трішки хизування собою* (Б. Харчук).

ЗАКОПИ́ЛИТИ *див.* **закопи́лювати.**

ЗАКОПИ́ЛИТИСЯ, иться, *док., розм.* Випнутися, задертися догори (про ніс, губи). — *Дивлюся — ніс закопилився, скривився, немов під його* [нього] *що гидке піднесли* (Панас Мирний); *Губи закопилилися.*

ЗАКОПИ́ЛЮВАТИ, юю, юєш, *недок.,* **ЗАКОПИ́ЛИТИ,** лю, лиш, *док., що, розм.* Виставляти наперед, випинати (звичайно губи); копилити. *Дівчина одразу поважніє, закопилює губки, манірно подає пухкеньку руку з рожевими нігтиками* (В. Кучер); *Він* [пан Купа] *і виходив з базарної юрби, наче з безлюдного моря, закопиливши губу* (О. Ільченко); *Петрик .. оглянув мене всього і, закопиливши губу, каже: — Ну то й що!* (І. Багмут).

◊ **Копи́лити (закопи́лювати, зашпи́лювати, шпили́ти) / закопи́лити (скопи́лити, зашпили́ти) гу́бу (гу́би, но́са, ніс** *і т. ін.)* *див.* **копи́лити.**

ЗАКОПОТІ́ТИ, очу́, оти́ш, *док., розм.* Почати копотіти; затупотіти. *Ущухло поле. Тільки коні Закопотіли там то там* (Є. Гребінка); *Галя собі повернулася, скочила в двір, защепнула хвіртку і — тільки чутно — закопотіла двором* (Панас Мирний); *Ахмет скочив на коня і закопотів долиною, ховаючись за хмарою куряви* (Р. Іваничук).

ЗАКОПОШИ́ТИСЯ, шу́ся, ши́шся, *док., розм.* Почати копошитися; заворушитися. *Чогось конотопський народ загомонів і закопошивсь, і комусь розступаються і дають до ставка дорогу* (Г. Квітка-Основ'яненко); // *перен.* Почати діяти, виявляти яку-небудь активність. *Розвідники доповідали, що фашисти закопошились у місті, почали підтягувати свої сили до лісу* (Ю. Збанацький); — *Нам завидна звідси не вибратися, — кажу йому. — Спробуй закопошитися удень під самим носом у противника...* (Є. Доломан).

ЗАКОПТИ́ТИ *див.* **закóпчувати.**

ЗАКОПТИ́ТИСЯ *див.* **закóпчуватися.**

ЗАКОПТІ́ЛИЙ, а, е. Який закоптів, закоптився (у 1 знач.). [Є ф р е м:] *Там хата далеко просторіша, але брудна вона, закоптіла та запаскуджена* (М. Кропивницький); *Зв'язковий обходить курінь, знаходить старий закоптілий чайник, який висить над вогнем* (Ю. Яновський).

ЗАКОПТІ́ТИ, ти́ть, *док.* Вкритися кіптявою; закоптитися (у 1 знач.). *Казанок закоптів.*

ЗАКО́ПУВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **закóпувати.** *Органічні відходи в Нью-Йорку нині становлять 1,2 мільйона тонн, або 35 % від закопуваного сміття* (із журн.).

ЗАКО́ПУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **закóпувати.** *Закопування в землю крашанок .. ще й досі практикується у нас на Поділлі* (О. Воропай); *Протягом 30 років слугування богині весталки були зобов'язані зберігати цнотливість. Порушення цієї обітниці каралося закопуванням у землю живцем* (з наук.-попул. літ.).

ЗАКО́ПУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАКОПА́ТИ,** а́ю, а́єш, *док.* 1. *кого, що.* Зробивши заглиблення і поклавши в нього кого- або що-небудь, закида́ти зверху чимсь сипким (землею, піском і т. ін.); заривати. *Люди кинулись ховати своє добро: закопувати в землю намиста, полотна, рушники, ховали в ожередах свитки та кожухи* (І. Нечуй-Левицький); — *Перед смертю Петро казав мені, що під старою черешнею, в садку, він срібні гроші закопав* (Марко Вовчок); *Мертвих куріпочок я закопав на краю галявини* (Р. Іваничук); — *А парашут ваш де? — На возі в задку лежить. Де б мені його діти? Чи закопати?* (М. Вінграновський); * Образно. *Повернулася з Уралу дружина, разом із сином закопавши в могилу і молодий блиск очей, і пишний полиск чорної густої коси* (А. Дімаров).

2. *що.* Закріплювати що-небудь одним кінцем у викопаному в ґрунті заглибленні; вкопувати. *Семко та Горіх завчасно натесали стовпів і закопували їх на нових межах* (С. Чорнобривець); *Загородили* [рибалки] *загороду для кухаря, на кухарський курінь, закопали в пісок палі, примостили зверху балку й повішали казани* (І. Нечуй-Левицький); *Допомагав* [Оксен], *як міг, по господарству: поправив тин, витесав і закопав нові стояки на ворота* (Григорій Тютюнник).

◊ **(1) Закопа́ти / закóпувати живце́м (живо́го, живи́м** *і т. ін.)* **у зе́млю** *кого* — нещадно покарати кого-небудь, тяжко мучачи і доводячи його до могили. — *Ти ладен, мабуть, мене живою в землю закопати! — говорила Кайдашиха* (І. Нечуй-Левицький); — *А Кульбабина Мотря так сказала: "Хай пан хоч живцем закопає нас у землю, а ми не подвоїм свого слова"* (М. Стельмах); *Важко мені жити. Нащо мені жити? Дивитися роками, як закопують мене живого в землю?* (О. Довженко); **(2) Закóпувати (зарива́ти) / закопа́ти (зари́ти) [у зе́млю] свій тала́нт** — занедбувати, не розвивати свої здібності. *Артемовський виконував дуже добре ролі драматичні, і не раз йому говорили, що він зариває цей свій талант, мало приділяє уваги драматичним п'єсам* (М. Рильський); — *Ви, батечку, свій талант закопуєте. Мости мостами, а талант — фізика. Облиште мости, ідіть на кафедру фізики* (Н. Рибак); *Я певно свій талант не закопаю, Добром своїм рад другим я служить* (І. Франко).

ЗАКО́ПУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.,* **ЗАКОПА́ТИСЯ,** а́юся, а́єшся, *док.* 1. Риючи заглиблення, перев. у землі, піску, закопувати себе, ховатися; зариватися. — *Максе, треба закопуватися глибоко в землю, під льохи навіть* (В. Винниченко); *Чорна хмара не влягатиметься довго. І мчатимуть далеко в степу, позаламувавши на спину роги, сайгаки та олені, а вся дрібна звірина закопуватиметься в сніг* (Ю. Мушкетик); *Багато земноводних, перебуваючи на суші, риють нірки і закопуються в землю на зимівлю* (з наук. літ.); // Риючи окопи, траншеї, укриватися від ворога. — *Принаймні з мого досвіду із сербського фронту, ніхто не мав часу розв'язувати шифри. Не скажу, щоб шифри не мали значення під час тривалого перебування в окопах, коли закопуємось у землю й чекаємо* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека); — *Товаришу полковник .. Зроблено так, як ви вимагали. Ми будемо стояти. Ми закопалися в землю і будемо тримати оборону* (Ю. Бедзик); // Розгрібаючи сіно, солому і т. ін., зариватися. *Сиділа* [Левантина].., *аж поки подубіли з холоду ноги, і всю її мов трясця трусило. Тоді догадалася злізти на горище над кінницею і закопатися в сіно. Там зогрілася* (Б. Грінченко); // *перен., розм.* Почати вести самотнє, відлюдне життя. *Не допитуючись, для чого задумав боярин покидати Галич і для чого хоче закопатися в такій лісистій пустині, та й ще з молодою дочкою, князь Данило дав йому даровизну* (І. Франко).

2. *перен., розм., у що.* Заглиблюватися в яку-небудь справу, захоплюватися чимсь, не звертаючи уваги на навколиш-

не життя. *Дашкович все глибше закопувався в книжки* (І. Нечуй-Левицький); *Кинув* [старий] *худобу, кинув хазяйство і закопався з того часу у пасіку* (Панас Мирний).

3. *тільки недок.* Пас. до **зако́пувати.** *Вночі за високим парканом награбоване добро з возів переходило в комори і сараї Когута, а часто закопувалось у землю* (І. Цюпа).

ЗАКО́ПЧЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **закопти́ти.** *Там, у закопченій димом розколині, як у дуплі великої деревини, вариться на розжарених вуглях* [вуглинах] *кава* (М. Коцюбинський); *Він вказав рукою .. на закопчені стіни злиденних будинків, з яких позвалювалася штукатурка* (В. Владко); *Він* [танк] *повернувся з битви без пробоїн, закурений, закопчений в бою* (М. Бажан).

ЗАКО́ПЧЕНІСТЬ, ності, *ж.* Стан за знач. **зако́пчений.** *Для гільзи унітарного заряджання допускається закопченість до 35–50 % її довжини* (з навч. літ.).

ЗАКО́ПЧУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **зако́пчувати.** *Частину здобутого м'яса люди доби неоліту споживали відразу, іншу частину залишали про запас, піддаючи закопчуванню чи висушуванню* (з наук.-попул. літ.); *Закопчування риби.*

ЗАКО́ПЧУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАКОПТИ́ТИ,** пчу́, пти́ш, *док., що.* 1. Покривати кіптявою. *Сусід стверджує, що викиди диму із сушки закопчують його будинок* (з газ.); *Випустить* [бездуховна людина] *ядучу воду в річку, закорчує свій сад, закоптить небо над своєю головою отруйним димом заводської труби, розорить луки над річечкою, що живила ріку* (А. Михайленко); * *Образно. Крутиться* [ненависть] *звідтіль, знизу, і дим отой повиває людські очі, закопчуючи душі й серця, як коптяться шинки* (Валерій Шевчук).

2. Обкурювати димом деякі харчові продукти (м'ясо, рибу і т. ін.), щоб зробити їх придатними для зберігання і надати їм певного специфічного смаку; коптити. *М'ясо на Прикарпатті закопчують ще старим дідівським методом* (з газ.).

ЗАКО́ПЧУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.*, **ЗАКОПТИ́ТИСЯ,** пчу́ся, пти́шся, *док.* 1. Покриватися кіптявою. *Ліси знищені, бо на личаки обдирають кору з дерева, хата закопчується од диму і швидко пріє та згниває* (з наук.-попул. літ.); *Від диму закоптишся, від води замочишся, а часом і зовсім утопишся* (Номис).

2. Ставати копченим. *Сало закопчувалося, з нього падали у вогонь важкі чорні краплини жиру* (О. Донченко).

3. *тільки недок.* Пас. до **зако́пчувати.** *У домашніх умовах сало закопчується в печі або в цегляній коптильні* (з наук.-попул. літ.).

ЗАКОРДО́Н, у, *ч., розм.* Іноземні держави, чужі країни. — *Як почне було* [дід Слива] *співати італійських пісень... Навчився, як їздив із паном по закордонах...* (Ю. Яновський); *Він почав якісь фантастично солодкі перспективи змальовувати. Як їздитиму по закордонах на поетичні фестивалі* (Ю. Андрухович); *Поет .. ступив пару кроків по сцені, ковзнув поглядом по столі і, не вгледівши мінеральних напоїв, почав розповідати про відвідини закордону* (Є. Пашковський).

ЗАКОРДО́НЕЦЬ, нця, *ч., розм.* Той, хто живе за кордоном. *Хор приспівував весь час різні стрілецькі та козацькі пісні, котрим* [до котрих] *закордонці прислухувалися з признанням і очевидною насолодою* (з мемуарної літ.).

ЗАКОРДО́ННИЙ, а, е. Стос. до іноземних країн. *Комісар закордонних справ стояв на березі й дивився в синю морську далечінь* (Ю. Яновський); *Послів приймали закордонних. Царівен видавали за моря* (Л. Костенко); *Вчора розшукала Наталя Едуардівна: ви, мовляв, були у Берліні, чи не могли би ви розповісти нам і студентам про закордонні враження* (С. Процюк); // Який міститься, живе, здійснюється, видається або виготовляється за кордоном. *Вибачте мені, добродію, що я такого гострого наказав Вам про Ваші закордонні видання* (Панас Мирний); *Замфір ступою поїхав берегом Прута. Тут .. замріяли вдалині закордонні села* (М. Коцюбинський); *Ах, якби знали її* [Софіїні] *закордонні приятельки, серед кого доводиться їй тут жити...* (О. Гончар); *На службу до закордонних місій при дворах та посольствах завше кликали українців, — і вони служили в Голландії, Лондоні, Угорщині, Варшаві* (з наук. літ.); // Прибулий або привезений із країн, що знаходяться за кордоном. *Жаль мені, що не буду в Києві та не побачу всіх закордонних гостей* (Леся Українка); *Це був старий закордонний трактор, од якого вимагалося неможливого і який весь час мстився тим, що підводив бригаду у найвідповідальніші моменти* (Ю. Яновський).

Закордо́нний па́спорт *див.* **па́спорт.**

ЗАКОРДО́ННИК, а, *ч., розм.* Те саме, що **закордо́нець.** *Нехай перевізник — закордонник, але ж люди у нього працюють наші і возить він наших людей* (з газ.).

ЗАКОРДО́ННЯ, я, *с., розм.* Те саме, що **закордо́н.** — *Невідоме завжди здається незвичайним.* — *Дійсно! Закордоння — до цієї поїздки — здавалося мені якимсь, як би сказати... Ну, незвичайним, іншим світом* (М. Олійник); *Розбудова незалежної України активізувала дослідження становища українців в часи Російської імперії та радянської влади, міграцій в інші республіки СРСР та в далеке закордоння* (з наук. літ.).

ЗАКОРЕНИ́ТИСЯ *див.* **закорі́нюватися.**

ЗАКОРЕНІ́ЛИЙ, а, е. 1. Дієпр. акт. до **закорені́ти** 1. *Скільки, дійсно, треба було витратити сил, щоб переконать, витравить з Казанка закоренілі в ньому дрібновласницькі забобони* (Є. Кротевич).

2. *у знач. прикм.* Який не піддається виправленню, перевихованню; затятий, запеклий (про людей). [К і н д р а т А н т о н о в и ч:] *І закоренілому душогубові суд дає способи виправдатись, а ви, не знаю вже по якому закону, хочете мене судити!* (М. Кропивницький); — *Я зробив це для себе, а не для вас,* — *сказав він.* — *Я егоїст, товаришко Висоцька, так би мовити, закоренілий* (В. Підмогильний); *Патер, сплеснувши руками, наче в одчаї від такої впертості закоренілого грішника, відсахнувся, але зразу ж таки діловито перехрестив своїм чорним хрестом засудженого* (В. Владко).

ЗАКОРЕНІ́ЛІСТЬ, лості, *ж.* Властивість за знач. **закорені́лий.** *Зважаючи на закоренілість корупції, боротьба проти цього зла, схоже, буде тривалою* (з газ.).

ЗАКОРЕНІ́ТИ, і́ю, і́єш, *док.* 1. *тільки 3 ос.* Міцно встановитися, усталитися; застаріти (про звичку, звичай і т. ін.). *Гартовані Зівертові слова вабили його, примушували слухати. Він схоплював його слова живими, поки вони ще не встигли закореніти в його пам'яті трафаретом, як усякі слова з безлічі усяких промов* (Б. Антоненко-Давидович).

2. Стати невиправним, запеклим (перев. про людей). *Члени банди закоренілі в злі* (із журн.).

ЗАКОРИ́ШМАТИСЯ, аюся, аєшся, *док., діал.* Заворушитися. *Дитина закоришмалась на руках у Домни, запхикала чогось, прокинувшись* (М. Коцюбинський).

ЗАКОРІ́НЕНИЙ, а, е. 1. Який закоренився, міцно вріс корінням у землю (про рослини). *Закорінений кущ.*

2. *у чому, у що, перен.* Який закоренився (у 2 знач.) у чому-небудь; тісно, нерозривно пов'язаний з чим-небудь. *Папа об'явив їм, що .. тривалий непослух і глибоко закорінене духовне зіпсуття можуть бути винищені лише вогнем тривалого покаяння* (П. Загребельний); *Лексика на позначення понять, що викликають позитивні емоції, закорінена переважно в фольклорі, в народнорозмовній мові* (з наук. літ.); *Памво Беринда славить рід Копистенських як закорінений у часі (від князя Лева), з якого постали філософи, теологи, проповідники православ'я та воїни* (з наук. літ.).

ЗАКОРІ́НЕНІСТЬ, ності, *ж.* Стан і властивість за знач. **закорі́нений** 2. *Наукові дослідження засвідчують глибоко національний характер творчості Г. Сковороди, закоріненість митця в українську культурну традицію* (із журн.).

ЗАКОРІНИ́ТИСЯ *див.* **закорі́нюватися.**

ЗАКОРІ́НЮВАТИСЯ, юється, *недок.*, **ЗАКОРЕНИ́ТИСЯ, ЗАКОРІНИ́ТИСЯ,** и́ться, *док.* 1. *рідко.* Те саме, що **вкорі́нюватися** 1. *Загартована розсада ранньої капусти, висаджена у відкритий ґрунт, якщо вона вже встигла закоренитися, може витримувати короткочасні нічні приморозки* (з наук. літ.); * Образно. *Ти сам собі увижався дубом, що закоренився в земну твердь, що піднісся до небесного безмежжя* (Є. Гуцало).

2. *у чому, у що, перен.* Те саме, що **вкорі́нюватися** 2. *Усе було хистке, непевне, тривожне, думка не закорінювалася в суттєве, вірилося в дива і страхи* (П. Загребельний); *Наші роздумування над Словом Божим повинні глибоко закорінитися в нашому серці, бо Слово Боже дає впевненість* (з рел.-церк. літ.); // Приживатися де-небудь (про людину). *Він* [писар] *очевидячки і не думав виселитися з села, а .. думав закоренитись в Горобцівці* (І. Нечуй-Левицький).

ЗАКОРКО́ВАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **закоркува́ти** 1. *Долгін сів навпроти нього* [Максима], *поставивши на стіл закорковану пляшку вина* (Н. Рибак); *Хаврона з комірчини пляшку вишняку, качаном кукурудзяним закорковану, несе* (Г. Тарасюк).

2. *у знач. прикм., перен.* Який закоркувався, став непроїзним через скупчення транспортних засобів. *Нечуване, скажу вам, везіння для пацана дев'ятнадцяти років. Маленька квартирка, з виглядом на скверик і нудну, вічно закорковану, дорогу, та все ж своя* (І. Карпа).

ЗАКОРКО́ВУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **закорко́вувати** 1. *Корок був потрібний для закорковування пляшок з румунським вином* (Ю. Смолич).

ЗАКОРКО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАКОРКУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док., що.* 1. Щільно затикати, закривати пляшку чи іншу посудину (корком або чим-небудь іншим). *Субстрат цей належить зараз зливати в бутельки, старанно закорковувати й переховувати в сухій пивниці 14 літ* (Ю. Іздрик); *Сироп фільтрують, розливають у сухі пляшки чи банки і закорковують або закривають кришками* (з наук.-попул. літ.); *Він поклав записку в порожню пляшку, міцно закоркував її* (В. Кучер); — *На ось тобі п'ятірку, дай мені пляшку, але закоркуй, та спершу хильни з неї, щоб я бачив* (В. Кожелянко).

2. *перен.* Загороджувати доступ, прохід куди-небудь. *Підірвані на морських мінах супертанкери, що втратять хід, можуть закоркувати протоку* (з газ.).

ЗАКОРКО́ВУВАТИСЯ, ується, *недок.*, **ЗАКОРКУВА́ТИСЯ,** у́ється, *док.* 1. Щільно закриватися (корком або чимось іншим). *Час від часу жерло вулкана закорковується* (із журн.); // *перен.* Робитися непроїзним через скупчення транспортних засобів (про дорогу, вулицю і т. ін.). *Внаслідок транспортної пригоди авто не мають можливості проїхати, потроху дорога закорковується, перекриваються інші вулиці* (з газ.).

2. *тільки недок.* Пас. до **закорко́вувати.** *Пляшка автоматично перевертається, промивається озонованою водою у положенні догори дном і вже тоді наповнюється йогуртом і закорковується* (з газ.).

ЗАКОРКУВА́ННЯ, я, *с.* Дія і стан за знач. **закоркува́ти** 1 і **закоркува́тися.** *Правила не дозволяють продавати алкогольні напої у пляшках без етикеток або чіткого маркування, з наявними ознаками бою (тріщини, сколювання шийки, пошкодження закоркування тощо)* (з навч. літ.); // *перен., розм.* Те саме, що **заку́порка.** *Схоже було на якесь закоркування у людини вен згустками крові, яких організм уже не має сили розігнати по тілу* (М. Івченко).

ЗАКОРКУВА́ТИ *див.* **закорко́вувати.**

ЗАКОРКУВА́ТИСЯ *див.* **закорко́вуватися.**

ЗАКОРОНУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *док., що, рідко.* Увінчати, оздобити короною (у 3 знач.). *На темно-синій грозовій полосі підвелася .. райдуга й, закоронувавши город, урочисто повисла в прозорому етері* (М. Хвильовий).

ЗАКОРОТИ́ТИ *див.* **закоро́чувати.**

ЗАКОРО́ТКИЙ, а, е. Коротший, ніж звичайно або потрібно; надто короткий. *Топорище було закоротке супроти лап величезного звіра* (І. Франко); *Темно-синя сукня, вузька в плечах і закоротка.., лишала відкритими її коліна* (Ю. Бедзик); *Верхня губа закоротка і не прикривала передніх зубів, що робило його схожим на ховрашка. Огидний, страшний тип* (В. Нестайко); *Флелаф покинув дівчину й вихопив меча — закороткого супроти важкої й довгої рогатини* (І. Білик); *Помрем і матері-землі ласкавій складем тягар життя, що закоротке здається завжди нам, щоб наші справи і наші думи в дійсність перелить* (Б.-І. Антонич).

◊ **Коро́тка (закоро́тка, ку́ряча) па́м'ять** *див.* **па́м'ять.**

ЗАКО́РОТКО. Присл. до **закоро́ткий.** — *Тату,* — *докинув* [Михайло], *упоминаючи,* — *уважайте, аби Сава не прив'язував на ніч волів закоротко* (О. Кобилянська); *У Львові з великим успіхом, але, на жаль, закоротко, відбулася ювілейна виставка члена Національної спілки художників України* (з газ.).

ЗАКОРО́ЧЕНИЙ, а, е, *ел.* 1. Дієпр. пас. до **закороти́ти.** *Вторинні обмотки трансформаторів струму повинні бути завжди замкнені на реле і прилади або закорочені* (з навч. літ.).

2. Який закоротився (у 1 знач.) *Закорочені дроти стали причиною аварії* (з газ.).

ЗАКОРО́ЧЕННЯ, я, *с., ел.* Дія за знач. **закороти́ти** і стан за знач. **закороти́тися.** *За попередньою версією, пожежу могло спричинити закорочення в електрокаміні, яким команда обігрівалася, ночуючи на борту судна* (з газ.).

ЗАКОРО́ЧУВАННЯ, я, *с., ел.* Дія за знач. **закоро́чувати** і **закорочуватися.** *У разі двобічного концентричного розрізу електродного покриття і закорочування електродів кільцевої ділянки також спостерігається ослаблення або підсилення коливань залежно від положення лінії розділу* (з наук. літ.).

ЗАКОРО́ЧУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАКОРОТИ́ТИ,** очу́, о́тиш, *док., що, ел.* 1. Спричиняти коротке замикання (*див.* **замика́ння**) в електричному колі; замикати (у 3 знач.). *Випадково замкнувши контакти, ви можете закоротити батарею,*

що небезпечно (з наук.-попул. літ.); *Пилина при фотолітографії може закоротити сусідні провідники* (з наук.-попул. літ.); // *безос. Лампа біля ліжка не засвітилася. Очевидно, бурею зірвало чи закоротило дроти, і їх ще не встигли полагодити* (із журн.).

2. З'єднувати елементи електричного кола. *Було запропоновано розділяти електроди концентричними розрізами або закорочувати деякі з них* (з наук. літ.); *Слід не допускати потрапляння вологи всередину фільтра, а також не закорочувати клеми розеток* (з наук.-техн. літ.); *Він викрутив пробки на щитку і обережно закоротив кінці дротів* (із журн.).

ЗАКОРÓЧУВАТИСЯ, ується, *недок.*, **ЗАКОРОТИ́ТИСЯ,** и́ться, *док., ел.* 1. Неправильно з'єднуючись, спричиняти коротке замикання *(див.* **замикáння**); замикáтися (у 3 знач.). *Контакти акумулятора можуть закоротитися і спричинити пожежу, перегрів або вибух* (з наук.-техн. літ.).

2. З'єднуватися (про елементи електричного кола). *Під час пуску двигуна стартером за допомогою тягового реле додатковий резистор закорочується, й у первинну обмотку надходить струм більшої сили* (з навч. літ.); *Дуговий проміжок може закоротитися, навіть якщо на кінці електрода крапля буде мала або взагалі її не буде* (з наук.-техн. літ.).

ЗАКОРТІ́ТИ, ти́ть, *док., кому, рідше кого, безос., перев. з інфін., розм.* Почати кортіти. *Йому закортіло заглянуть в той шинок, бо таких шинків давніше не було в Журбанях* (І. Нечуй-Левицький); *І обернуться в дітлахів Обох нас закортіло, І враз у синь обруч злетів, Підкинутий уміло* (М. Рильський); *Хлопцеві закортіло й собі поласувати горіхами* (М. Трублаїні); *Ще перші дні по закінченні навчання в гімназії, як стануть уже роз'їздитися товариші на канікули по домівках, закортить і Павлові додому* (А. Головко); *Наслухався* [магараджа] *байок про далекий захід, про завойовника Іскандера, закортіло йому побувати в Елладі* (О. Бердник).

ЗАКОРЮ́ЧКА, и, *ж., розм.* Те саме, що **закарлю́чка.** *Підпис у нього був уже твердий, чіткий, з закорючкою* (О. Ільченко).

ЗАКОСИ́ТИ[1] *див.* **закóшувати.**

ЗАКОСИ́ТИ[2], ошу́, óсиш, *жарг.* 1. *від чого.* Док. до **коси́ти**[2] 4. *Охочих закосити від армії, кажуть члени комісії, вони поки що не зустрічали* (з газ.).

2. *під кого.* Док. до **коси́ти**[2] 5. *Завжди можна закосити під дурня, а коли робити це не надто наполегливо, то швидше в дурня повірять* (А. Кокотюха).

ЗАКОСИ́ЧЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **закоси́чити.** *Старші сестри і всі сусідські дівчата, заквітчані й закосичені, швиденько кінчають робити посеред вулиці "Купалу"* [фігуру] (І. Багряний); *На чоло походу, як і годилося, вибились молоді ґазди і парубки. Розхристані, з кашкетами на потилиці, закосичені червоними биндами, вони ішли вперед, не розбираючи дороги* (Ірина Вільде); *На дівочих косах горять вінки, крисані хлопців закосичені луговим цвітом* (М. Стельмах); * Образно. *Золота осінь. Мідним листям заквітчана, спілими яблуками закосичена, червоним верховіттям вінчана* (Б.-І. Антонич); *Йде весна Запашна, Квітами-перлами Закосичена* (П. Тичина); // **закоси́чено,** *безос. пред. Величаві тріумфальні ворота закосичено щедро зеленим віттям кедрини й папороті* (П. Козланюк).

ЗАКОСИ́ЧЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **закоси́чити.** *Кульмінацією свята стало закосичення дівчаток, які просили на це благословення у мам: "Благослови, мамо, косу заплітати, в стрічку вбирати"* (з газ.).

ЗАКОСИ́ЧИТИ *див.* **закоси́чувати.**

ЗАКОСИ́ЧИТИСЯ *див.* **закоси́чуватися.**

ЗАКОСИ́ЧУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАКОСИ́ЧИТИ,** чу, чиш, *док., кого, що.* Прикрашати, убирати волосся або головний убір квітами, стрічками і т. ін.; заквітчувати. *Він зриває квітку та закосичує нею кресаню* (М. Коцюбинський); *Дівчата закосичили її* [Шуру Ясногорську], *заквітчали, наче справжню наречену* (О. Гончар); * Образно. *Пісня лилася про кралю весну, яка .. закосичувала узгір'я і сповнювала пташиним гомоном ліси, узлісся і переліски* (І. Чендей); *Існує небезпека намагання будь-що закосичити мову перекладу паперовими квітами архаїзмів та діалектизмів, не звертаючи найменшої уваги на зв'язок їх із мовою та стилем оригіналу* (з наук. літ.).

ЗАКОСИ́ЧУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.*, **ЗАКОСИ́ЧИТИСЯ,** чуся, чишся, *док.* Прикрашати, убирати своє волосся або головний убір квітами, стрічками і т. ін.; заквітчуватися. *Ще й досі зривають його* [терлич] *дівчата в нашому селі .. Закосичуються ним, як відцвітають півонії* (Ірина Вільде); * Образно. *Перлами й перламутром закосичилась, зацвіла земля* (І. Багряний); // Покриватися квітами, зеленню. *Зеленолисто закосичувалися підгірські гаї в обіймах зарожевілих ранків* (І. Пільгук).

ЗАКОСНІ́ЛИЙ, а, е, *рідко.* Застарілий, відсталий; консервативний. *Вже відразу заявив себе* [пан Зефірин] *поступовцем, ворогом закоснілої рутини* (І. Франко); *Показуючи життя молдаван і татар, Коцюбинський малює руйнування закоснілих патріархальних традицій, боротьбу за визволення особи* (з наук. літ.).

ЗАКОСТЕНІ́ЛИЙ, а, е. 1. Який закостенів. — *Що ти за один? — питаю закостенілого товариша* (І. Франко); *Закостенілими руками брали* [вояки] *рушниці і стріляли — грілися* (Мирослав Ірчан); *Вітряк стояв холодний, закостенілий, давно вже тут не мололося, замок із дверей було зірвано, крила скидалися на перекошений хрест* (В. Шкляр); *Чим довше м'ясо варилося, тим міцніше воно трималося кісток, утворюючи з ними одне ціле, закостеніле, як бюрократ, що все життя пасеться по канцеляріях* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека).

2. *перен.* Який зупинився у своєму розвитку, застиг у якій-небудь формі. *Це легке мерехтіння, і хвилі кадила, і могутні удари звуків вносять рух і життя в мертве, нерухоме, закостеніле царство цих архітектонічних форм і мальовничих окрас* (М. Грушевський); *Альва .. буде зв'язана закостенілою мораллю своєї міщанської рідні та зведеного суспільства* (М. Яцків).

ЗАКОСТЕНІ́ЛІСТЬ, лості, *ж.* Стан за знач. **закостені́лий.** *Довго й непорушне сидить князівна Еліза. І помалу розтає закостенілість; тихий, ніжний сум .. безшумно підходить і треться об серце, муркоче* (В. Винниченко); *Глуха тиша зависла над присутніми. Всі дивилися мовчки і знерухоміло, наче перейняли цієї закостенілості в оскарженого* (Валерій Шевчук); *Самокритично визнаємо, що проломити стіну відомчої закостенілості не вдалося* (із журн.).

ЗАКОСТЕНІ́ННЯ, я, *с.* Дія і стан за знач. **закостені́ти.** *Перед кількома роками батькове закостеніння лише починалося, а не стало тоді в сина розуму запобігти цьому страшному процесові чимось конкретним, а не демагогічними загальниками* (Ю. Шовкопляс); *Навчені дотримуватися порядку й послідовності в руках і словах, в ділі й мистецтві, тим самим привчаються до наслідування, а наслідування веде до сталості, до послуху, до закостеніння* (П. Загребельний).

ЗАКОСТЕНІ́ТИ, і́ю, і́єш. 1. Док. до **костені́ти** 2; задубіти, заклякнути. *Холод такий надворі і в хаті, що аж руки закостеніли!* (Леся Українка); *Людям треба огрітися, теп-*

ло додасть їм сили. Без нього вони закостеніють (Б. Лепкий); *Моя порвана шинеля покрита дрібними краплинками роси, ноги закостеніли, затерпли* (Мирослав Ірчан); // *перен.* Застигнути в якомусь положенні, втратити здатність рухатися (від здивування, переляку і т. ін.). *Вона сиділа якраз лицем до пожежі. Попереду неї у страшній нестямі закостеніла Оришка* (Панас Мирний); // Залишитися незмінним (про вираз обличчя, посмішку і т. ін.). *Глянув на свого законовчителя .. Безсила злість в очах, яку він намагається погасити, а на обличчі закостеніла та ж солодка лисяча осмішка* (С. Васильченко).

2. *перен.* Док. до **костені́ти** 3. *Важко сідає* [стара жінка] *на призьбу, тонкими руками підпирає посивілу голову та мірно похитує. Глянеш на неї — мука і безнадія закостеніли в її пригаслих, вицвілих очах...* (І. Нижник); // *в чому.* Маючи якісь вади, пороки, хиби, лишитися невиправним. [Д ж о н а т а н:] *Той давній світ зостарівся в гріхах, закостенів у звичках нечестивих* (Леся Українка); — *Живете, як худоба, Бога в серці не маєте! І так закостеніли в брехні і пияцтві, що вас хоч на вогні печи, щоб призналися до правди!..* (П. Колесник).

ЗАКОСТРИ́ЧЕНИЙ, а, е. Який містить багато костриці (про волокно, прядиво і т. ін.). *Недомочене волокно конопель буде тверде, закостричене* (з наук. літ.); *Коротке закостричене волокно (клоччя) застосовується в будівництві, а також як обтиральний матеріал для машин і верстатів* (з наук. літ.).

ЗАКОСТРИ́ЧЕНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **закостри́чений.** *Удосконалення устаткування для перероблення низькосортної сировини дозволяє зменшити закостриченість короткого волокна* (з наук. літ.); *Зручніше користуватися показником закостриченості, для визначення якого достатньо показників маси короткого волокна та маси костриці* (з наук. літ.).

ЗАКОСТРИ́ЧИТИСЯ, чуся, чишся, *док.* 1. Док. до **костри́читися** 1. *Волокно закостричилося.*

2. *перен., розм.* Почати костричитися (у 2 знач.). *Баба Ликора береться охоче розказувати..: — Взяли оце відра та коромисла — й до річки по воду. Бо надумала змити голову собі й дитині. Подивіться, як закостричилася в нього та й у мене* (Є. Гуцало); *Я до його* [нього] *рідним братом, — а він як закостричиться, так куди тобі* (Сл. Б. Грінченка); — *Отак закостричитись, затятись, відвернутись — для цього багато розуму не треба* (О. Гончар).

ЗАКО́Т, а, *ч.* Відігнутий, закочений назовні край чого-небудь (одягу, взуття і т. ін.). *Надів* [коваль] *чорну шапку з закотами та й посунув просто до гаю* (Марко Вовчок); *На звороті закота* [піджака] .. *була стрічка від ордена* (Ю. Смолич).

Чо́боти з зако́том *див.* **чо́боти.**

ЗАКО́ТИСТИЙ, а, е, *рідко.* Дуже гучний, нестримний (про сміх). *А од фігур тих і од світла так само ніссся то сміх, то брязкіт шклянок, то .. закотистий голосний регіт* (В. Винниченко).

ЗАКОТИ́ТИ *див.* **зако́чувати.**

ЗАКОТИ́ТИСЯ *див.* **зако́чуватися.**

ЗАКОТКО́ВАНИЙ, а, е, *спец.* Дієпр. пас. до **закоткува́ти.** *Після сівби площа була закоткована* (з газ.).

ЗАКОТКО́ВУВАННЯ, я, *с., спец.* Дія за знач. **закотко́вувати.** *Закотковування фарфорового бою здійснюється ручним котком за сім проходів* (з наук.-техн. літ.).

ЗАКОТКО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАКОТКУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док., що, спец.* Ущільнювати котком *(див.* **кото́к**[2] 2) поверхневий шар ґрунту; коткувати. *Слідом за сівбою площу закотковують важкими трисекційними гладенькими або рубчастими котками* (з наук. літ.); *Щоб мати дружні сходи, після сівби поле слід закоткувати* (з наук.-попул. літ.).

ЗАКОТКО́ВУВАТИСЯ, ується, *недок., спец.* Пас. до **закотко́вувати.** *Ґрунт ретельно закотковується.*

ЗАКОТКУВА́ННЯ, я, *с., спец.* Дія за знач. **закоткува́ти.** *Закоткування посіву.*

ЗАКОТКУВА́ТИ *див.* **закотко́вувати.**

ЗАКОХА́НЕЦЬ, нця, *ч., розм., ірон.* Той, хто закохався в кого-небудь; залицяльник. *Біля пагорбів глечиків, горшків, мисок і макітер грає рум'янцями і стрічками чорнобриве дівчисько, а біля неї увивається ставний закоханець, що має в очах любов та молодече безжур'я* (М. Стельмах); *Обидва закоханці тут же кинулися втішати жінку, що не так по мужеві тужила, як безталання своє оплакувала, намагаючись заспокоїти її ласкавими словами* (М. Лукаш, пер. з тв. Д. Боккаччо).

ЗАКО́ХАНИЙ, а, е. 1. *в кого і без дод., заст. в кому.* Який кохає кого-небудь, закохався (у 1 знач.). [М о к р и н а:] *А що Конон, то він он як закоханий у тобі, моє янголятко!..* (М. Кропивницький); [Т а н я:] *Але справді принадна дівчина — ця Темі. Я певна, що вона закохана в Мальованова* (І. Кочерга); *Бачила* [Маруся], *що він в неї закоханий. Це їй подобалось* (В. Канівець); // *у знач. ім.* **зако́ханий,** ного, *ч.;* **зако́хана,** ної, *ж.* Людина, яка кохає, закохалася. *В садку біліли дві постаті. Чутно тиху розмову закоханих* (А. Головко); // Який виражає кохання, захопленість. — *Пан Ван... пан Ван... — радісно пищала вона і дивилась на нього закоханими, як у мами, очима* (М. Коцюбинський); * Образно. *І тепер, сидячи перед нареченою ватажка й козацького гетьмана, відшукав він* [кобзар] *для неї запашні й барвисті слова, щоб потішити жіноче закохане серце* (З. Тулуб).

2. *в що, рідко в чому.* Який захоплений, зачарований чимсь, кохається в чому-небудь. *Я закоханий в синь океанну, в свіжий дух, що пливе од ріллі* (В. Сосюра); *Він був справжній вчений, закоханий в науку* (О. Довженко); — *Я гадав, що вельможна пані — серйозна жінка, а не маленьке дівча, закохане в казках* (З. Тулуб).

(1) Зако́ханий в се́бе [само́го] — який надзвичайно пишається собою, власними вчинками, розумом, зовнішністю і т. ін.; самозакоханий. *Такий він* [Княжевич] .. *грубий егоїст, закоханий в себе, що дуже нагадує щедрінівську "торжествующую свинью"* (М. Коцюбинський); *Та й що там могло привернути увагу такого вельможного й вельми .. закоханого в себе самого — без суперника .. — пана* (О. Ільченко).

ЗАКО́ХАНІСТЬ, ності, *ж.* Стан за знач. **зако́ханий.** *От уже одинадцять років вони живуть під однією покрівлею, а він і досі ще зберіг свою закоханість у ній* (Ю. Шовкопляс); *Про закоханість Михайла Федоровича в книги знали всі* (М. Олійник); *Напевне, твоя душа, Максиме, уже виконала відведений ліміт .. закоханостей* (С. Процюк); *Нас полонить закоханість Максима Рильського в людину, в красу природи* (з наук.-попул. літ.).

ЗАКОХА́ННЯ, я, *с., рідко.* 1. Те саме, що **коха́ння.** *Вона ще вчора надумала, що з нашого закохання нічого не буде — ні щастя, ні вжитку, бо позавчора негарний сон їй снився...*

(Марко Вовчок); *На нещасне закохання я не нарікаю, хоч ти знаєш, мій соколе, як щиро кохаю* (Уляна Кравченко).

2. Стан за знач. **закоха́тися.** *Чайка вже починав бачити, як темно й непривітно на вулиці, .. особливо цей похмурий нашорошений гай праворуч — свідок його вигаданого закохання в Талочку* (Д. Бузько); *Вони* [діти] *— це її геть спрацьоване серце, що перемучилось їхніми вітрянками та коклюшами, переболіло за їхні двійки й закохання* (І. Муратов); *З Ольгою ви ніколи не любили одне другого, пам'ятаєш трагікомічне закінчення балади про батяра і його дванадцять закохань* (С. Процюк); *Не минуло й чотирьох літ із дня першого закохання, як він перевершив усіх кіпрійських юнаків шляхетними звичаями та лицарськими достоїнствами своїми* (М. Лукаш, пер. з тв. Д. Боккаччо).

ЗАКОХА́ННЯЧКО, а, *с.* Пестл. до **закоха́ння** 1. *Ой минулося закоханнячко, — Не минається мука* (П. Куліш); *— Князівна та закохалася в козака .. Зійдуться в гаю нищечком та й сидять там, цілуються-милуються... То сміються, з закоханнячка свого радіючи, то плачуть, свою нещасливу долю згадуючи* (Б. Грінченко).

ЗАКО́ХАНО. Присл. до **зако́ханий.** *Смутно-закохано дивиться* [Мавка] *на нього і мовчить хвилинку* (Леся Українка); *Карі очі* [дружини] *дивилися на капітана ніжно і закохано* (В. Собко); *— Нема таких у світі! — гаряче шепотів Сиз і закохано дивився на блиск, на сіяння вирощених ним світлячків, які лежали один коло одного у білих ватяних гніздах* (В. Близнець).

ЗАКОХА́ТИ *див.* **зако́хувати.**

ЗАКОХА́ТИСЯ *див.* **зако́хуватися.**

ЗАКО́ХУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **зако́хуватися.** *Кажуть, процес закохування з першого погляду в жінку не залежить ані від її зовнішності, ані від уподобань чоловіка* (із журн.).

ЗАКО́ХУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАКОХА́ТИ,** а́ю, а́єш, *док.* 1. *кого.* Виклика́ти в кого-небудь почуття кохання, змушувати когось покохати себе. *— Все згадує тебе та, згадуючи, плаче... Ти таки його в себе навсправжки закохала!* (Панас Мирний); *Гей, приваблю, зачарую. Закохаю я його, Всім, що маю, обдарую Я коханого мого!..* (Микола Чернявський); * Образно. *Треба ж було долі так химерно обійтися з цим талантом! Революція, яка його народила і безтямно закохала в себе, згодом зрадила свого обранця* (М. Хвильовий).

2. *тільки док., кого, рідко.* Док. до **коха́ти** 1. *А пан! .. Наглядів, клятий! панські очі! Та й ну гостинці засилать. Так і гостинців брать не хоче* [жінка козака], *Не хоче й пана закохать!* (Т. Шевченко).

3. *кого, що, рідко.* Викохувати, випещувати. [Храпко *(глузуючи)*:] *Х-хе! Ач який мальований та цяцькований, — наче та синиця! А леверджети які закохав? (Дивиться на чуба)* (Панас Мирний).

ЗАКО́ХУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.*, **ЗАКОХА́ТИСЯ,** а́юся, а́єшся, *док.* 1. *в кого і без дод., заст. в кому.* Пройматися почуттям кохання, пристрастю до кого-небудь. *Максим біснувався, а проте ще дужче закохувався* [в Явдоху] (Панас Мирний); *Цієї весни молодий солдатський хміль бродив у Маковейовій крові бурхливіше, ніж будь-коли. Юнак закохувався майже в кожну дівчину, що промайнула перед ним* (О. Гончар); *Далі йшла сцена їхнього знайомства, локомотиви, семафори, подорожня романтика, і тут головний герой різко закохувався у головну героїню* (С. Жадан); *— А що вже Катря, — говорю Марусі, — .. таки у йому* [ньому] *закохалась!* (Марко Вовчок); *Лицар стиха одмовляє: "Я, мій друже, закохався..."* (Леся Українка); *— Ти закохався справді, — сказав суворо Костомаров* (Валерій Шевчук).

2. *тільки док., у чому, рідше в що.* Захопитися чим-небудь. *Ще його батько чумакував, і бере було його з собою малого, то ще тоді він закохався у дорогах* (Марко Вовчок).

ЗАКОЦЮ́БИТИСЯ, блюся, бишся; *мн.* закоцю́бляться; *док., розм.* Те саме, що **закоцю́бнути.** *Хлопець від холоду закляк, закоцюбився* (із журн.).

ЗАКОЦЮ́БЛЕНИЙ, а, е, *розм.* Який закоцюбився. *Артисти не жалілися на холод, глядачі слухали концерт і аплодували закоцюбленими руками музиці і музикантам* (із журн.); *Наступного ранку замість пташки у передпокої знайшли закоцюблене тільце* (з газ.).

ЗАКОЦЮ́БЛИЙ, а, е, *розм.* Дієпр. акт. до **закоцю́бнути, закоцю́бти.** *Розв'язав на ходу закоцюблими руками вузлика, дістав материну хустку, загорнув шию* (Ю. Збанацький); *Гаряча, розпашіла від печі, вхопила* [Вутанька] *закоцюблого з дороги вояку в обійми* (О. Гончар); *Невдовзі Оксана стояла вже на пагорку, з якого вітер поздував сніг, оголивши закоцюблу, порепану землю* (Я. Гримайло); *Злість виростала з недавньої моєї втіхи, бо і втіха була лиха. Ставав холодний і закоцюблий, як крига, і починав навіть самого себе побоюватися* (Валерій Шевчук).

ЗАКОЦЮ́БНУТИ, ЗАКОЦЮ́БТИ, бну, бнеш; *мин. ч.* закоцю́б, ла, ло; *док., розм.* Те саме, що **закля́кнути** 1. *Ноги Леонідові в поганих чоботях закоцюбли, як в ополонці* (О. Гончар); *У Дмитрія закоцюбли руки й ноги, бо він був міцно зв'язаний* (А. Хижняк).

ЗАКОЦЮ́БТИ *див.* **закоцю́бнути.**

ЗАКОЦЮ́РБИТИСЯ, блюся, бишся; *мн.* закоцю́рбляться; *док., розм.* Те саме, що **загну́тися** 1. *Вуса у пана офіцера закоцюрбилися* (із журн.).

ЗАКОЦЮ́РБЛЕНИЙ, а, е, *розм.* Який закоцюрбився; загнутий. *Порося було сите, пахуче, з закоцюрбленим хвостиком* (І. Нечуй-Левицький).

ЗАКО́ЧЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **закоти́ти.** *Серед сивого відкритого простору темніє якась стеблина, мабуть, водорость, занесена під час приливу з Азова, або кураїна, закочена вітром зі степу* (О. Гончар); *Лівий рукав моєї сорочки був закочений вище ліктя* (О. Авраменко, В. Авраменко); // **зако́чено,** *безос. пред. Одяг на ньому* [рибалці] *несвіжий: латаний-полатаний тільник, вилинялі з матроської роби штани, холоші яких закочено* (В. Логвиненко).

ЗАКО́ЧУВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **зако́чувати.** *Завдяки спеціальній формі роликів машина не залишає подряпин на закочуваній поверхні* (з наук.-техн. літ.).

ЗАКО́ЧУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **зако́чувати.** *Закочування візків; Закочування рукавів.*

ЗАКО́ЧУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАКОТИ́ТИ,** очу́, о́тиш, *док., що.* 1. Котячи, переміщати що-небудь в якесь місце. *Мусій випряг вози серед двору. — Закочуй, козаче, під повітку* (П. Панч); *Дівчата миттю закотили вагонетки з вугіллям, кліть підскочила вгору, зникла* (Ю. Яновський).

2. Загортати назовні край одягу, взуття; засукувати. *Бекер .. закочує рукав і показує кривавий знак на голій руці понад ліктем* (Леся Українка); *Джеря закотив полу свити, засунув руку в кишеню, витяг звідтіль білу хусточку з червоними пружками, вив'язав з узла карбованці і поклав на стіл*

(І. Нечуй-Левицький); *Вітер, як з пожарної кишки, вдарив його* [Андрія Григоровича] *дощем по лиці, забив дух і закотив полу аж на спину* (В. Винниченко); *Охрім, закотивши обтріпані рукава своєї куцини, краєе на дощечці сало для засмажки* (Григорій Тютюнник).

(1) Зако́чувати (запуска́ти, пуска́ти) / закоти́ти (запусти́ти, пусти́ти) о́чі [під лоб (під ло́ба)]: а) зводити очі догори, перев. прикривши зіниці повіками, у стані запаморочення, тяжкої хвороби, сну і т. ін. *Страшенно захріп і рябий запорожець, закотивши під високий лоб свої орлині очі* (М. Старицький); *Цариця побожна закотила під лоба очі* (П. Кочура); б) *(перен.)* зводити очі таким же чином, виражаючи захоплення, здивування, хизування і т. ін. *На естраду вийшла дівчина в квітчастому вбранні. Читала щось .. І корчилась тілом худеньким, і очі під лоб запускала...* (А. Головко); *Ад'ютант у кількох місцях вражено зойкав, у кількох — закочував очі під лоба, а коли Амбросій Іванович оповів йому про свою мандрівку з дітьми із Звягеля до Житомира, не стримав сльози* (Валерій Шевчук); *Вона втягла щоки і пустила під лоб очі, щоб показати, який він худий* (Григорій Тютюнник); *— Ах, не нагадуйте нам про тих архівних кажанів! — закотила очі блондинка, переміщуючи обручку на ліву руку* (А. Крижанівський).

ЗАКО́ЧУВАТИСЯ, ується, *недок.,* **ЗАКОТИ́ТИСЯ,** о́титься, *док.* 1. Котячись, обертаючись, переміщатися, потрапляти в яке-небудь місце. *Повну жменю набирає* [Катерина] *жита, розмахується рукою і плавно випускає зерно крізь пальці. Воно шелестить, стрибає по ріллі і падає в ямки, закочується в щілини...* (С. Чорнобривець); *— Та й чесна яка душа сієї Марини! Друга потаїла б гроші, сказала б — десь закотилися, а вона — ні... Чесна душа!* (Панас Мирний); *Раптом м'яч, відбитий нашим захистом .. ліг на траву і потихеньку, наче в сні, закотився в берлінські ворота* (Ю. Яновський); // *розм.* Проникати, потрапляти всередину чого-небудь, кудись. *Неначе велика зелена опука з розгону впала і не своєю силою закотилася до хати* (Леся Українка); * Образно. *— Хіба вже моє щастя так далеко десь закотилося?* (О. Гончар).

2. *за що і без дод.* Спускатися за обрій; заходити (про небесні світила). *У хуторі було тихенько, як у вусі. Сонечко закочувалося* (Марко Вовчок); *Як сонечко закотиться, Як зіронька зійде, Нехай моя Марусенька На вулицю вийде* (Я. Щоголів); // Ховатися (за хмари, гори і т. ін.). *Сидів він суворий і тихий, дивився на сонце, що закочувалось за дахи боярських будинків* (С. Скляренко); *— Закотилось ясне сонце за чорную хмару* (П. Чубинський); *Туман закрив веселі зорі, За хмару місяць закотивсь* (Л. Глібов).

3. Загортатися назовні; підгортаючись, зсуватися вище; засукуватися (про край одягу). *Воронцов витяг з-під кожуха свою гарячу руку і подав її Чернишеві. Рукав спідньої сорочки закотився на руці аж по лікоть* (О. Гончар).

О́чі закоти́лися / зако́чуються [під лоб (під ло́ба)] *див.* **о́ко**[1].

◊ **Закотила́ся / зако́чується зі́рка** *див.* **зі́рка.**

ЗАКО́ШЛАНИЙ, а, е. Який закошлався, став кошлатим. *У кімнату ввійшов похмурий невисокий хлопець років сімнадцяти, швидко зняв шапку, і по його голові розсипалася закошлана смолиста чуприна* (А. Хижняк); *Влучивши очима Краснопольського, що виструнчився перед ним, сивий і закошланий після сну, з рубцем від чиєїсь шинелі на щоці, Дев'ятий безцеремонно накинувсь на нього* (О. Гончар).

ЗАКО́ШЛАТИСЯ, аюся, аєшся. Док. до **ко́шлатися;** стати кошлатим. *У безладді закошлалися недоглянуті вуса* (Іван Ле).

ЗАКОШЛА́ТИТИ, а́чу, а́тиш, *що.* Док. до **кошла́тити.** *Вітер закошлатив волосся;* // *безос. Пройшло осоками, закошлатило, змішало, рвонуло верби за коси, і захлипали віконниці, і таке розходилося, що вихлюпнуло воду з калюж* (Григорій Тютюнник).

ЗАКОШЛА́ТИТИСЯ, а́чуся, а́тишся. Док. до **кошла́титися.** *Брови його закошлатились, а очі стали стальними* (М. Чабанівський); *Чуб від пилюки посивів, закошлатився, мов терновий кущ* (Микита Чернявський); * Образно. *Усе помітніше наближається осінь. Посивіли й закошлатились у ярах полини; не так гостро, як у липні, пахла розітерта між пальцями трава деревій* (І. Муратов).

ЗАКОШЛА́ЧЕНИЙ, а, е. Який закошлатився. *Закошлачена лижна курточка на кожному й лижні шаровари — це тут робочий одяг, спецівка, вона надає юним майстрам однаковості, — і з-поміж них не одразу знайдеш, кого шукаєш...* (О. Гончар); *Уявив* [Сороколіт] *розгніване оцією затримкою обличчя комбрига — сполотніле, з бугристими жовнами, з грозово зведеними над переніссям закошлаченими бровами* (Є. Доломан).

ЗАКОШТУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *док., діал.* Покуштувати. *— Я бажала закоштувати хліба, заробленого власними руками! —* відповіла вона (О. Кобилянська); *— А ти не чесна, — сказав* [гевал] *спересердя, — бо чесних до суду не тягнуть. Злизни, бабо, з очей, бо ще бука закоштуєш!* (Валерій Шевчук); * Образно. *— Гадаю, — закоштую ще свободи! Пристану до опришків* (І. Франко).

ЗАКО́ШУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАКОСИ́ТИ** ошу́, о́сиш, *док., що, розм.* 1. Те саме, що **ско́шувати**[1] 1. *— Тоді вільні степи були, — скільки хто закосив, те й твоє* (Остап Вишня).

2. Починати косити *(див.* **коси́ти**[1] 1). *У Трохименка, коли вуйко закошував нову ручку, зринуло дивне бажання пожартувати з ним* (Г. Косинка).

ЗАКПИ́ТИ, плю́, пи́ш; *мн.* закплять; *док., з кого, розм.* Почати кпити. *Не раз аж язик* [у] *мене свербить, щоб закпити собі з него* [нього], *але знов і жаль мені його стане* (І. Франко); *Чув* [Бумблякевич], *що хтось засміявся, хтось закпив із його несміливості, але йому було байдуже* (Ю. Винничук).

ЗАКРАДА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *недок.,* **ЗАКРА́СТИСЯ,** а́дуся, а́дешся, *док.* 1. Крадучись, проникати всередину, у межі чого-небудь. *— Лише відвернувся* [садівник], *зараз один* [хлопчисько] *з того, другий з другого боку до саду закрадається* (І. Франко); *Тільки що він* [Улас] *добре заснув, Юруш закрався тихесенько до хатини* (І. Нечуй-Левицький); *Личко дівчини злегка збліло. — Чи знаєш ти, що жде того, хто сюди закрався? — тут її голос затремтів* (Юліан Опільський); * Образно. *Крізь підсліпуваті віконця .. до хати закрадалося ранкове сонце* (І. Чендей); // *перев. у сполуч. зі сл.* у с е р ц е, в д у ш у, *перен.* Непомітно, мимоволі з'являтися, виникати (про почуття, думки і т. ін.). *Тільки іноді, темної ночі, коли .. старим людям не спиться, .. а сумні думки, як чорна галич, окривають старечі голови, — тільки в таку добу закрадався сум у Мотрину душу* (Панас Мирний); *Паморочилась голова й холонуло серце перед явною неможливістю той іспит витримати .. Закрадався*

сумнів... (І. Багряний); *Щось незбагненне, якийсь підлий страх закрався їй у серце* (Д. Міщенко).

2. Крадькома наближатися до кого-, чого-небудь; підкрадатися. *Кайдашиха схопилась з місця та давай закрадаться до півня з кужелем* (І. Нечуй-Левицький); *Нагнала* [Секлета] *кота, що закрадався до кухлика з сметаною* (Є. Кравченко); *— Здорова була! — гукнув її* [дівчині] *на саме ухо Чіпка, закравшись з-за спини* (Панас Мирний); * Образно. *Осіння вже пора по-вовчи закрадалась, І холод до кісток рибалок пробирав* (М. Рильський).

ЗАКРА́ДЛИВИЙ, а, е. 1. Який закрадається, непомітно проникає куди-небудь. *Дехто на казенних сторінках вахтового журналу намагається ще й знайти відображення всіх порухів матроського серця в поході: прояви його мужності і стійкості, закрадливі сумніви, розраяність морем чи безмежну відданість йому* (В. Логвиненко).

2. Який уміє хитрощами та лестощами увійти в довір'я. *Закрадливий співрозмовник;* // Спрямований на те, щоб добитися прихильності, приязні кого-небудь. *Закрадливий голос; Закрадливий розум.*

ЗАКРА́ДЛИВІСТЬ, вості, *ж.* Абстр. ім. до **закра́дливий** 2. *Дорога у житті самотньому тяжка; Навколо — ворогів закрадливість лукава, Панки, що "люблять Русь" для ласого шматка...* (М. Рильський).

ЗАКРА́ДЛИВО. Присл. до **закра́дливий.** *Коли прийшла закрадливо війна, .. У Малин так заскочила німота, Що Сосніни не встигли рушить з міста* (М. Рильський).

ЗАКРАЇ́НА, и, *ж.* 1. *розм.* Те саме, що **закра́йок** 1. *Здіймалися до неба коричневі, закам'янілі після зламу закраїни дупла* (П. Загребельний).

2. Те саме, що **закра́йок** 2. *На ставках і озерах часом з'являлися крижані закраїни* (із журн.).

3. *спец.* Пруг, пружок. *Догляд за колесами зводиться до щоденної перевірки затяжки шпильок та гайок, якими кріплять колеса, а також до перевірки стану закраїн ободів: чи не пом'яті вони, чи нема на них гострих виступів та іржі* (з навч. літ.).

ЗАКРА́ЙОК, йка, *ч.* 1. *розм.* Край *(див.* **край**[1] 1) чого-небудь. *На закрайках дахів разками намиста висіли скляні краплі туману* (П. Панч); * Образно. *Закрайками душі Олег ловив якусь невизначеність, якусь провину перед батьком і ховався від неї* (Ю. Мушкетик).

2. Смуга льоду вздовж берега. *Грицько .. обережно пробує носком чобота закрайки і, впевнившись, що крига міцна, випускає з руки лозину, за яку держався, ступає на лід* (В. Козаченко).

ЗАКРА́ПАТИ[1] *див.* **закра́пувати.**

ЗАКРА́ПАТИ[2], закра́пає *і* закра́пле, *док.* Почати крапати, падати або стікати краплями. *Олеся обняла Балабуху й поклала свою гарячу голову на його плече. Балабуха заридав; його гарячі сльози закрапали й полились по Олесиних щоках* (І. Нечуй-Левицький); *Закрапав дощ на світлий килим трав* (І. Гончаренко); // *безос. Потанув сніг, із стріх закрапало, а з гір струмочки покотилися* (Марко Вовчок); *За вікнами закрапало, і пішов дрібний дощ. Легенький вітер увірвався в кімнату, і запахло якимись польовими квітами* (М. Хвильовий).

ЗАКРА́ПЛЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **закра́пати**[1]. *Підійшовши до лави, закрапленої кров'ю військовополонених, яких шмагали за провини, унтер узяв довгу, гнучку палицю* (П. Автомонов); *Зупинився* [Федір] *біля старого, закрапленого мухами дзеркала, під яким висіли фотографії в новеньких рамках* (Ю. Мушкетик); // **закра́плено,** *безос. пред. Вікна кабінету було закраплено, і стукотіло об них одноманітно-заспокійливо* (Валерій Шевчук).

ЗАКРА́ПУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАКРА́ПАТИ,** аю, аєш, *док., що.* 1. Вкривати краплями що-небудь; забризкувати. *Дрібний дощик закрапував натовп людей, які зібралися на площі* (із журн.).

2. Вливати, вводити ліки краплями. *Просидів* [Горинович] *понад вісім місяців* [у в'язниці], *заробив хронічний нежить, тепер мусить постійно ходити в теплому взутті, із закритим горлом, закрапувати носа* (Ю. Хорунжий).

ЗАКРА́ПУВАТИСЯ, ується, *недок.* Пас. до **закра́пувати** 2. *Перші 30 хвилин рогівка насичується вітаміном В2, що закрапується в око щодві хвилини* (з наук. літ.).

ЗАКРА́СИ́ТИ[1] *див.* **закраша́ти.**

ЗАКРА́СИ́ТИ[2] *див.* **закра́шувати**[2].

ЗАКРА́СИ́ТИСЯ[1] *див.* **закраша́тися.**

ЗАКРА́СИ́ТИСЯ[2] *див.* **закра́шуватися**[2].

ЗАКРА́СТИСЯ *див.* **закрада́тися.**

ЗАКРАСУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *док., рідко.* Те саме, що **закрасува́тися.** *Чарівничою маною Закрасує мир весною* (П. Грабовський).

ЗАКРАСУВА́ТИСЯ, у́юся, у́єшся, *док.* 1. Почати красуватися (у 1–3 знач.), виділятися своєю красою. *Лілея закрасувалася, забіліла у волоссі дівчини ще дужче, ніж на воді* (Д. Ткач); [Д і д Є в м е н:] *Перед нами, і перед усіма, значить, гоголем випливеш, усім пір'ям заграєш, по всіх президіях і трибунах закрасуєшся, може, й у газети вскочиш...* (М. Стельмах); *Німі дерева тихо, урочисто брунькували. О, як вони одягнуться через тиждень, як закрасуються буйно та весело!..* (О. Гончар); *Наступного дня над дверима нашого будиночка закрасувалася вивіска* (Ю. Винничук).

2. Почати красуватися (у 4 знач.); убратися в цвіт (про злаки). *Ячмінь почав колос викидати. А там жита закрасувались* (Ганна Барвінок); *— І на твою гречку варто було б привезти таких роботяг. Бач, як закрасувалася. Намилуватися не можу, — нагнувся Варивон до потемнілого ядерного колоса* (М. Стельмах).

ЗАКРАША́ТИ, а́ю, а́єш, **ЗАКРА́ШУВАТИ,** ую, уєш, *недок.,* **ЗАКРА́СИ́ТИ,** ашу́, а́сиш, *док., розм.* 1. *кого, що.* Робити гарним, привабливим на вигляд; прикрашати. *Дуже закрашував будівлю той ганок, убраний навколо і по східцях мармуровими обличчями і деревами* (О. Стороженко); *Над ліжками шпалери рябіють, з сосни гілочки зеленіють, — закрашають стіни чорні, немазані* (А. Тесленко); *— А як і одежину будеш мати добру, а сам будеш поганий, — то й одежина тебе не закрасить* (Панас Мирний); // Заквітчувати, оздоблювати. *— Він насіяв для мене квіту по всьому світу, закрасив для мене ввесь світ квітками* (І. Нечуй-Левицький); *Ой, зв'язала дівчинонька рутяний вінок, Закрасила голівоньку, пішла у танок* (І. Манжура); * Образно. *Жінки і чоловіки, А більше все дівчата, — закрасивши Півострова кісниками й хустками, Високий насип сипали з піску* (І. Вирган).

2. *що, перен.* Робити змістовнішим, приємнішим, полегшувати (життя, роботу і т. ін.). *Він щовечора розповідав нам свої прекрасні казки .. і багато закрашував наше сумне арештантське життя* (С. Васильченко); *Хай би туга облогом лежала, а ти б собі пшениченьку жала. А в пшениці то мак, то волошки закрасили б роботоньку трошки* (Леся Ук-

раїнка); // Робити менш неприємним, загладжувати. — *Зобижає тебе, моє серце, мати, — сказав Лаврін і неначе закрасив материну лайку ласкавими словами* (І. Нечуй-Левицький).

ЗАКРАША́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, **ЗАКРА́ШУВАТИСЯ,** уюся, уєшся, *недок.*, **ЗАКРА́СИ́ТИСЯ,** а́шу́ся, а́сишся, *док.*, *розм.* Ставати гарним, привабливим на вигляд; прикрашатися. — *Чим же той світ закрашається? Чи горами, чи долинами .. Чи великими могилами?* (П. Чубинський); // Заквітчуватися, зацвітати. *Мінялися дні на ночі, ночі на дні, земля то закрашалася квітами, то засипала у кайданах зими* (Л. Яновська).

ЗАКРА́ШЕНИЙ[1], а, е, *розм.* Дієпр. пас. до **закра́си́ти**[1]. *Гарна та хата, рушниками закрашена* (Ганна Барвінок); *Хвилю вдивлювалася* [Целя] *своїми великими чорними очима в .. стіну, закрашену синявими арабесками по сірому тлі* (І. Франко).

ЗАКРА́ШЕНИЙ[2], а, е, *заст.* Дієпр. пас. до **закра́си́ти**[2]. * Образно. *І та потвора стала в людях богом .. Легенди почали складать про неї, Закрашені у густу барву крові* (Леся Українка).

ЗАКРА́ШУВАТИ[1] *див.* **закраша́ти.**

ЗАКРА́ШУВАТИ[2], ую, уєш, *недок.*, **ЗАКРА́СИ́ТИ,** а́шу́, а́сиш, *док.*, *що*, *заст.* 1. Покривати фарбою; фарбувати. *На .. картині блищали всякі фарби, якими тільки можна було закрасити її* (І. Нечуй-Левицький).

2. Надавати чому-небудь якогось кольору, забарвлення. *Закрасивши увесь східень палко-рожевим цвітом, воно* [сонце] *ще не рушало з-за гори* (Панас Мирний); *Він побіг в пекарню, налив води в той горщик, в котрому була варенуха, закрасив її трохи варенухою й підсипав перцю* (І. Нечуй-Левицький); *З глибокої рани ринула кров та закрасила білий сніг* (М. Коцюбинський); // *рідко.* Забруднювати чим-небудь. *Вона витерла руки, закрасивши ними білий хвартух* (М. Коцюбинський).

ЗАКРА́ШУВАТИСЯ[1] *див.* **закраша́тися.**

ЗАКРА́ШУВАТИСЯ[2], уюся, уєшся, *недок.*, **ЗАКРА́СИ́ТИСЯ,** а́шу́ся, а́сишся, *док.*, *заст.* Покриватися чим-небудь, набуваючи якогось іншого забарвлення. *Сама рука знялась — і він не стямився, Як жінка впала з попідбиваним лицем, Як сині губи кров'ю закрасилися...* (І. Франко).

ЗАКРЕДИТО́ВАНИЙ, а, е, *фін.* Який має завелику заборгованість за кредитами. *Нині всі підприємства закредитовані і не мають вільних коштів для проведення розрахунків за куплений товар чи сировину* (з навч. літ.); *Сьогодні за допомогою сучасних технологій навіть найбільш закредитований клієнт може на рівних протистояти банку* (із журн.); *Концерн і так закредитований, а залучення настільки великої позики погіршило б перспективи своєчасного погашення євробондів* (з газ.).

ЗАКРЕДИТО́ВАНІСТЬ, ності, *ж.*, *фін.* Стан і властивість за знач. **закредито́ваний.** *Надмірна закредитованість економіки пригнічує ділову активність. Борг тисне на боржника, обмежуючи його споживання* (із журн.); *Рівень закредитованості населення України щодо ВВП нижчий, ніж у європейських країнах* (із журн.); *Ревізія облбюджету показала найнижчу закредитованість регіону серед областей* (з газ.).

ЗАКРЕКОТА́ТИ, о́че. Док. до **крекота́ти.** *Сорока висунула з-за поли свити нашорошену голову і два рази закрекотала* (Ю. Логвин).

ЗАКРЕКТА́ТИ, екчу́, е́кчеш, *док.* 1. Почати кректати, видаючи горлові уривчасті звуки, схожі на стогін (від фізичного напруження, болю і т. ін.). *Іван стукнув чаркою об стіл, гекнув, закректав якось химерно, потім схопився зі стільця* (І. Нечуй-Левицький); — *Здоров, брате Матвію! .. — вимовив* [Наливайко], *поставивши Шаулу на землю, аж закректали обидва* (Іван Ле); * Образно. *Знеможено зашипіла .. пара, вагон хоркнув, закректав і спинився* (Олесь Досвітній).

2. Неголосно, уривчасто закричати, видаючи характерні звуки (про птахів, жаб і т. ін.). *Величезними стрибками примчала зайчиха і так вдарила крука задніми ногами, що він тільки сердито закректав* (О. Копиленко).

ЗА́КРЕП, у, *ч.* Те саме, що **запо́р.** *Набряклість, огрубіння шкіри, сухість її, що поєднуються із загальною слабкістю, сонливістю, закрепами, бувають у разі ураження щитоподібної залози* (з навч. літ.); *Серцево-судинна система, печінка, нирки жінки працюють з підвищеною напругою, тому вагітні скаржаться на втому, задишку, часте сечовипускання, виникають закрепи* (з навч. літ.).

ЗАКРЕСА́ТИ, ешу́, е́шеш, *док.* 1. *що, чого.* Почати кресати (у 1 знач.). * Образно. *Гей, вогню закрешем З димної грози, Кулями розчешем Хмари та ліси* (П. Усенко).

2. Почати сліпуче виблискувати. *До самої ночі громадились і громадилися там хмари, а вночі прогуркотів грім, закресали блискавиці і хлинув дощ* (Д. Міщенко).

3. Почати із силою бити, ударяти по чому-небудь, у щось. *Тільки вряди-годи проїде самотній візник, закрешуть по бруку копита, і знову все стихне* (П. Колесник); // *безос.* *Свинцевий град сіконув повітря. Закресало в бронзу монументів* (О. Гончар).

ЗАКРЕ́СЛЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **закре́слити.** * Образно. *Минуле було закреслене, майбутнє губилося в тумані невідомості* (Л. Дмитерко); // **закре́слено,** *безос. пред.* *Першій Докії Петрівні була відповідь — хвилин, може, за десять повернули порожню валізку і записку коротеньку, що все одержав, що суду не було ще, і щось далі було, але старанно закреслено другим олівцем* (А. Головко); *Спершу йому здалося, що закреслено найкращі місця, які він так старанно виписував, нижучи слово до слова* (В. Дрозд).

ЗАКРЕ́СЛЕННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **закре́слити.** *Г. Грабович шукає нових образів-символів Т. Шевченка, передусім культурних. Наголос на символізмі автобіографії Шевченка змінюється увагою до процесу писання (стратегії писання — закреслення) для того, щоб повернутися до візуального образу поета* (із журн.).

2. Щось закреслене. *Невеличкі аркушики перших твоїх рукописів не рясніли закресленнями чи поправками. Ти записував тільки те, що вже було виношене в думках, що вже встоялося й прояснилося в кожному своєму звороті, епітеті, римі* (М. Бажан); *Літери стояли нерівно, а в тексті рябіли закреслення, виправлення, багатокрапки* (М. Сиротюк).

ЗАКРЕ́СЛИТИ *див.* **закре́слювати.**

ЗАКРЕ́СЛЮВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **закре́слювати.** *Продуктивність роботи визначається кількістю проглянутих, закреслюваних букв і кількістю помилок* (з навч. літ.).

ЗАКРЕ́СЛЮВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **закре́слювати.** *Марла скривилася на згадку про свої депресивні перші курси, гуртожиток, закреслювання прожитих днів у календарі і сто гривень на місяць* (І. Карпа); *Гра в закреслювання полягає в тому, що двоє гравців на смужці паперу по черзі*

вибирають і закреслюють певну кількість пустих суміжних клітин (із журн.).

ЗАКРЕ́СЛЮВАТИ, юю, юєш, *недок.,* **ЗАКРЕ́СЛИТИ,** лю, лиш, *док., що.* 1. Викреслювати, знищувати однією чи кількома рисками написане або намальоване. *Мертенс бере олівець і щось закреслює в товстому блокноті* (В. Винниченко); *Креслить він її* [назву газети] *дуже довго, закреслює і знову креслить* (І. Микитенко); *Яринка схаменулась і ретельно закреслила останнє речення* (О. Донченко); * Образно. *Пасма каштанового чуба брутально перетинали широке чоло, ніби закреслюючи якусь заховану думку, що пробивалась крізь них. Губи посміхалися краєчками презирливо й гордо* (І. Микитенко).

2. *перен.* Відмовлятися від чого-небудь, вважаючи непотрібним, помилковим. *Закреслюючи шість стовпів класичного гуманістичного світогляду, постмодернізм пропонує ірраціональні дискурси в межах екзистенційно сприйнятої наявності* (з наук.-попул. літ.); // Знецінювати, робити недійсним щось. *Чого ти ждеш? Якої в Бога ласки? В твоїх радутах* [редутах] *проростає мох. Оце і все. Одна така поразка закреслює стонадцять перемог!* (Л. Костенко).

ЗАКРЕ́СЛЮВАТИСЯ, юється, *недок.* Пас. до **закре́слювати.** *При зміні прізвища, освіти або кваліфікації старий запис закреслюється однією рисою, записується новий* (з навч. літ.); *Будь-які попередні записи в судовому журналі не повинні змінюватися, закреслюватися чи стиратися* (з мови документів); *Чому так легко і безапеляційно закреслюється праця армії керівних та педагогічних працівників професійно-технічних закладів, які досягли значних успіхів попри труднощі та проблеми?* (з газ.).

ЗАКРИВА́ВИТИ *див.* **закрива́влювати.**

ЗАКРИВА́ВИТИСЯ *див.* **закрива́влюватися.**

ЗАКРИВА́ВЛЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **закрива́вити.** *Хведосій лежав поперек мосту з закривавленим розбитою сулією обличчям* (Л. Смілянський); * Образно. *Дід .. притупав до Савчиного вікна, що виходило просто на ярмарковий майдан, уже людний, розбентежений, яскраво закривавлений вечірнім сонцем* (О. Гончар).

2. *у знач. прикм.* Який закривавився; залитий, просякнутий кров'ю, замазаний у кров. *Білизна закривавлена облипла на мені* (В. Сосюра); *Розпластався солдат на закривавленій землі, як темний барельєф епохи* (О. Довженко); *На сходах гримлять кроки, іде тіун дворів княжих Талець, а за ним кілька гриднів ведуть зв'язаного закривавленого чоловіка* (С. Скляренко); *Звір відкрив закривавлену пащу, судорожно втягнув повітря і сконав* (В. Гжицький); *Із закривавленими руками, забруднений і спітнілий від незвичної роботи підійшов* [князь] *до Забави* (П. Загребельний).

ЗАКРИВА́ВЛЕНІСТЬ, ності, *ж.* Стан за знач. **закрива́влений.** *Знов махав* [князь] *широким і важким мечем і був страшний у своїй закривавленості, так що вороги не витримали і кинулися вниз* (П. Загребельний).

ЗАКРИВА́ВЛЮВАТИ, юю, юєш, *недок.,* **ЗАКРИВА́ВИТИ,** влю, виш; *мн.* закрива́влять; *док., кого, що.* Заливати, покривати, забризкувати кров'ю. *Відповзали поранені, приминаючи і закривавлюючи траву* (М. Стельмах); // Ранити, травмувати до крові. *Він одного разу звихнув було собі ногу, садонув плечем об дерево, закривавив обличчя* (Л. Смілянський); *Спочатку він біг у присмерках лісової хащі, спотикаючись на зотлілих пеньках, розриваючи одяг, закривавивши руки на колючках шипшини й глоду* (С. Скляренко); // *перен.* Покривати що-небудь червоним, кольором крові. *Тільки багряні спалахи заграв ще довго закривавлювали темне громаддя хмар, що облягали небосхил* (В. Малик).

ЗАКРИВА́ВЛЮВАТИСЯ, ююся, юєшся, *недок.,* **ЗАКРИВА́ВИТИСЯ,** влюся, вишся; *мн.* закрива́вляться; *док.* Заливатися, покриватися, забризкуватися кров'ю. *Пахомій зранював ноги свої, ходячи босий по терні, також і руки його, терням колені, закривавлювалися* (з рел.-церк. літ.); [З а в а - д а:] *Та що це з тобою? Ти вся закривавилась* (М. Кропивницький); * Образно. *Залізні кроки гудуть по сходах, землю потрясають .. Вже тріщать Залізні двері, голоси гудуть, І закривавились високі вікна* (М. Рильський).

ЗАКРИВА́ЛЬНИЙ, а, е, *спец.* Признач. для закривання. *Із морфологічних фільтрів оптимальним є закривальний фільтр, який згладжує контури, зливає вузькі розриви й довгі тонкі затоки, видаляє малі діри і заповнює пропуски в контурах зображення* (з наук. літ.).

ЗАКРИВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **закрива́ти.** *Закривання бджіл у гнізді на 3–5 діб не загрожує їх життю, якщо одночасно із закриттям вжити і ряд інших заходів* (з наук.-попул. літ.).

ЗАКРИВА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.,* **ЗАКРИ́ТИ,** и́ю, и́єш, *док.* 1. *кого, що.* Загороджувати, затуляти кого-, що-небудь, робити невидимим або недоступним для удару, дотику і т. ін. *А туман, неначе ворог, Закриває море І хмароньку рожевую* (Т. Шевченко); *Замість відповіді Регіна знову залялася сльозами і закрила обличчя хусткою* (І. Франко); *І день пройшов, і ніч настала, закрила тьмою береги* (В. Сосюра); *Мелашка скочила і закрила собою хлопця, сприйнявши рвучкий удар на себе* (Іван Ле); // *перев. від кого — чого.* Приховувати, укривати. *Хотіла б я тебе, мов плющ, обняти, Так міцно, щільно і закрить од світа* (Леся Українка); *Упав* [поранений] *на городі серед високих конопель, і вони, мов ліс, обступили його довкола, закривши від людських очей* (В. Гжицький).

2. *кого, що.* Накладати, навішувати і т. ін. що-небудь поверх когось, чогось; накривати. *Закриває* [Річард] *мокрим рядном статую* (Леся Українка); *— Геть к бісу, не лізь! — одказав Жук і закрив голову подушкою* (Панас Мирний); *Саїд Алі задумливо пройшовся по клавішах уверх, неначе розминаючи пальці, й різко закрив кришкою клавіатуру* (Іван Ле); // Повністю, цілком покривати собою що-небудь. *Велике скло закривало стіл, поблискувало під світлом лампи* (В. Собко); *Востаннє я побачив фігуру румуна на кормі .. Та його швидко закрила хвиля* (Ю. Яновський); *Надвечір вода закрила дно майбутнього ставка* (В. Кучер); // Затуляти очі, обличчя (перев. руками). *Осліплений незвичним світлом, в'язень закриває очі руками* (Леся Українка); *Шура закрила обличчя руками* (О. Гончар).

3. *що.* Складати, стуляти що-небудь розкрите, розгорнуте. *Дитина розкриває й закриває рота, заплющує очі, затулює вуха, — скрізь додивляється, над усім думає* (М. Коцюбинський); *Хтось стукає в двері. Тадей Станіславович здригається, швидко закриває щоденник* (М. Стельмах); *Не стелившись, полягали спати, але чи склепив хто очі на часинку? Може, діти. А всі дивились у темряву, чи, може, хто й закрив повіки, і слухали, як тихо дзвеніла жура в хаті* (А. Головко); // Заплющувати (очі). *Закриєш очі — і встають в уяві видіння гір, лісів, лугів, долин* (І. Гончаренко).

4. *що, розм.* Те саме, що **зачиня́ти** 1. *Закрив жандарм двері, а сам залишився біля них знадвору* (А. Головко); *В салон повіяло штормовою прохолодою, і адмірал закрив ілюмінатор* (В. Кучер).

5. *що, розм.* Те саме, що **зака́тувати.** *Жбурнув* [Ігор] *геть кришечку іржаву, якими жінки домашні консерви на зиму закривають* (Люко Дашвар).

6. *що, перен.* Робити недоступним, неможливим для проходу, проникнення кого-, чого-небудь. *Варта на постах країни закриває ворогові вхід* (Л. Дмитерко); *Розтягнувшись майже на одинадцять верст в довжину, вал перетинав перешийок від моря до моря, наглухо закриваючи північні ворота до Криму* (О. Гончар); *Отам, де Бельбекська долина Іще не розправилась вшир, Морської піхоти частина Закрила проходи між гір* (М. Нагнибіда).

7. *що, перен.* Робити другорядним, неважливим, відсовувати на другий план. *Гарна врода, краса його очей, краса лиця неначе закривали собою просту матір, міщанина батька, нешляхетський рід* (І. Нечуй-Левицький); *Пара очей, як невідомі, дорогі камні* [камені], *з дивно сумовитим чарівним блиском снували перед ним і закривали все навкруги...* (С. Васильченко).

8. *що.* Припиняти діяльність якої-небудь установи, закладу і т. ін., який-небудь захід. *У фірмі пояснили, що закривають магазин смартфонів у Шанхаї в рамках програми скорочення витрат* (із журн.); *Закрити виставку;* // Забороняти діяльність чого-небудь. *Три роки тому, як закрили в селі церкву, виніс дід з хатини всі ікони* (О. Донченко); // Кінчати, завершувати ведення чого-небудь (зборів, судової справи і т. ін.). [К о м і с а р:] *Засідання делегатів закриваю. Розійдись!* (О. Корнійчук); *Сказали судді: "Правда — істина свята, Де Миші свідчать за Кота!" У рішенці вписали сміло: "Закрити діло!"* (М. Годованець).

Грудьми́ стоя́ти (закрива́ти, обороня́ти) *див.* **стоя́ти; (1) Закрива́ти / закри́ти збо́ри** — оголошувати про закінчення роботи зборів. *Закривав збори Свирид Яковлевич. Говорячи про нове життя, він, сам того не помічаючи, розхвилювався* (М. Стельмах); *Надійшов обідній час, і, щоб не порушувати режиму, який цінувався в санаторії над усе, довелося закрити збори* (Ю. Збанацький).

△ **(2) Закрива́ти / закри́ти воло́гу,** *с. г.* — розпушуючи верхній шар ґрунту, утримувати в ній весняні води. *Щойно земля прошерхла, зразу ж почали закривати вологу* (С. Добровольський); **(3) Закрива́ти / закри́ти раху́нок:** а) забирати усі гроші з певного рахунку в банку (про вкладника). *Фізична особа має право в будь-який момент закрити свій розрахунковий рахунок в банку* (з мови документів); б) припиняти обслуговування рахунку (про банк). *Протягом 10 днів з дати розірвання договору банк закриває рахунок, а залишок коштів на ньому перераховує на інший рахунок за дорученням клієнта* (з навч. літ.).

◊ **(4) Закрива́ти / закри́ти шлагба́ум** *перед чим* — створювати для чого-небудь нездоланну перешкоду. *Закриваючи шлагбаум перед воєнним використанням космічного простору, ми розчищаємо шлях для вивчення космосу в ім'я науки* (з газ.); **(5) Закрива́ти (заплю́щувати, затуля́ти, замика́ти) / закри́ти (заплю́щити, затули́ти, замкну́ти) о́чі:** а) *(на що)* навмисне не помічати чого-небудь, залишати поза увагою щось. *Одні естети .. сміло закривають очі на дійсні факти* (І. Франко); *Люди жили в основному із власних городів, що зеленіли при кожній хатині, на що герой наш, совіслива людина, поки що заплющував очі* (А. Дімаров); *Затчи* [заткни] *уші та затули очі на голосніші потреби життя, тікай від його прози, літай понад миром на крилах легесеньких, принадливих мрій* (П. Грабовський); *Гадають, певно, що він заплющив очі на те шкідництво або навіть й потурав йому* (М. Ю. Тарновський); б) *(док., кому, етн.)* стулити повіки вмираючому, перебуваючи з ним до останньої миті. *Сиротина я безродний, десь загину в чужині. І ніхто очей холодних не закриє там мені* (С. Руданський); *Он там .. мучилась одинока як палець вчителька і, коли б не старі матушки, не було б кому й очі закрити* (М. Коцюбинський); [С о т н и к о в а:] *Я знаю, вона* [черниця Марія] *поховала свого чоловіка в Сибіру.* [П а н о с а в у л а:] *Так, панно, пішла за ним і в Сибір, там закрила йому очі* (М. Лазорський); в) *(док.)* вмерти. — *Хіба ж ти не бачиш, яка я стара? мені в домовину лягати пора. Як очі закрию, що буде з тобою?* (Є. Гребінка); — *Я все більше та більше ослабаю .. і що з тебе буде, як я замкну очі?..* (О. Кобилянська); г) *(кому)* дурити кого-небудь, приховуючи істину чогось. — *От хрест святий, — пробурмотів Петру, зазираючи в очі старому Замфіру. — І не чув, і не бачив... — Ти мені не затуляй очі хрестом, я сам православний, — гримав старий* (М. Чабанівський); **(6) Закрива́ти (прикрива́ти) / закри́ти (прикри́ти) ла́вочку,** *прост.* — припиняти робити те або займатися тим, що викликає несхвалення, осуд. *Чув він, що газету стінну якусь будуть зачитувати, ну, треба й йому: "Може, доведеться й закрити цю лавочку"* (А. Головко); *Старшина Гаршин швидко прикрив лавочку: поставив вартових і наказав стріляти в кожного, хто полізе. Мовляв, усякий трофей — це державна власність...* (Є. Доломан); **(7) Закри́й [свою́] ля́ду,** *лайл.* — замовкни (як груба вимога припинити розмову, сварку і т. ін.). — *Я встряв до розмови, а він .. так на мене вовком як глянув .. — Ляду, — каже, — старий, закрий свою* (Г. Косинка); **Затули́ти (закри́ти, замкну́ти, заткну́ти** *і т. ін.)* **/ затуля́ти (закрива́ти, замика́ти, затика́ти** *і т. ін.)* **ро́та (уста́,** *грубо* **пе́льку, пи́сок** *і т. ін.)* *див.* **затуля́ти.**

ЗАКРИВА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *недок.*, **ЗАКРИ́ТИСЯ,** и́юся, и́єшся, *док.* 1. Загороджуючись, оповиваючись чимнебудь, ховаючись за чимсь, робитися невидимим або недоступним для удару, дотику і т. ін. *Підпливає цареве військо, вже й з луків стріляють, от тих стріл і сонце закрилось* (О. Стороженко); *Ой ти, ясний місяченьку, Закрийся хмарами* (П. Чубинський); *Швидко город зовсім закрився за прибережними вербами* (М. Коцюбинський).

2. Накривати себе, прикриватися чим-небудь. *Мар'я, як мала дитина, заридала і впала на піл, закриваючись платком* (Панас Мирний); *Алла Михайлівна на вулиці прискорила ходу і старалася якомога закритись від куряви парасолькою* (Леся Українка); // Затуляти очі, обличчя (перев. руками). *Почервоніла* [Маруся], *як калина, закрилась рученьками і голову похилила* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Семен закривсь рукою від сонця* (М. Коцюбинський).

3. Згортатися, стулятися (про що-небудь розгорнуте, розкрите). *На ніч у квітки закриваються пелюстки, і їй не страшно навіть колючого морозу* (О. Копиленко); *Ворон лежав грудьми вниз, розпластавши крила; голівка його з гострим самшитовим дзьобиком була відкинута набік, і дзьобик то закривався, то відкривався* (Григорій Тютюн-

ник); * Образно. *Хвиля застогнала. Розкрилася, закрилася, І сліду не стало...* (Т. Шевченко); // Заплющуватися (про очі). *Закривалися натомлені очі — засипали* (Панас Мирний).

4. Ставати на своє місце, затуляючи собою якийсь отвір (про предмети). *Закрилося гучно каміннеє віко, Ра-Менеїс заховалась назавжди від ясного сонця* (Леся Українка).

5. Припиняти діяльність, переставати працювати, функціонувати. *Радіо доносило тривожні вісті, передавало, що .. лихо повсюдне, в країнах Європи вірус повалом валить людей, .. лікарні переповнені, на час епідемії закриваються школи, люди мруть тисячами* (О. Гончар).

6. *тільки недок.* Пас. до **закрива́ти.** *І сорочку, і штани, .. і скатертину, якою в неділю закривався стіл, і рушники на стінах у хаті ростила, ткала, шила, а потім і прала щотижня моя мати* (В. Минко); *Шолом скафандра може закриватися і відкриватися самим космонавтом чи автоматично* (з газ.); *Значна кількість справ закривається у зв'язку з перебігом строків давності притягнення до адміністративної відповідальності* (з публіц. літ.).

◊ **(1) Закри́тися [й] плечи́ма й очи́ма** *від кого — чого і без дод.* — відгородившись, відійшовши від кого-, чого-небудь, перестати думати, піклуватися про нього, забути його. *Він мене забуде, насміється з мене .. — Як піде* [піде] *з села, так і закриється плечима й очима* (Ганна Барвінок); *Вона рада була б умерти, закритися од усього й плечима, й очима; та смерть її не приходила* (Панас Мирний); **Замкну́тися (закри́тися) / замика́тися (закрива́тися) в собі** *див.* **замика́тися; Світ [білий] закри́вся (замкну́вся)** *див.* **світ**[2].

ЗАКРИВИ́ТИ *див.* **закривля́ти.**

ЗАКРИВИ́ТИСЯ *див.* **закривля́тися.**

ЗАКРИВІ́ЛИЙ, а, е. Дієпр. акт. до **закриві́ти.** *Закривілого, змученого, його* [коня] *доводилось зганяти з дороги вбік і кидати, шукаючи собі іншого* (О. Гончар).

ЗАКРИВІ́ТИ, ію, ієш, *док., на що і без дод.* Почати кульгати, зробитися кульгавим. *Закривіла на ногу, та не знає, на котору* (приказка); *Уночі не поїхав він сюди на Вітрову Балку. Багато князівських їхало, але він ні: закривіла коняка* (А. Головко); — *У втікача все може трапитися: зіб'ється з дороги, кінь закривіє чи сам заслабне — от і наздоженемо!* (В. Малик).

ЗА́КРИВКА, и, *ж., розм.* Те, чим закривають, затуляють що-небудь; покришка, кришка. *Вахтовий начальник одкрутив закривку трубки і витяг записку* (М. Трублаїні); *Він витяг сулію і, відкинувши закривку, жадібно приклався. — Не час тепер пити, — суворо сказав високий* (Валерій Шевчук).

ЗАКРИ́ВЛЕНИЙ, а, е. Який закривився; нерівний, загнутий вбік. *Убогим в'язником вернувся наш Строчак, Рушниця тільки, меч закривлений турецький Та добрий кінь, сідло і дорогий чапрак* (П. Куліш); *З себе він невеличкий, з низьким лобом, довгим закривленим носом, тонкими губами і широкими устами* (І. Франко); *Закривлений наконечник шланга установіть в отвір пилососа і легко дотисніть* (з наук.-техн. літ.).

ЗАКРИ́ВЛЕННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **закриви́ти.** *Закривлення дерев'яних конструкцій застосовують для надання виробу потрібної криволінійності* (з наук.-попул. літ.).

2. Викривлене місце, згин, кривина. *При невеликому нахилі тіла всередину закривлення поштовх фігурист імітує ззаду схрещеною ногою, а потім рухається, як у бігу по прямій* (з навч. літ.); *У найвищій точці закривлення бумеранг розвернеться і полетить у протилежному напрямку, тобто туди, звідки прилетів* (із журн.); *Сучкувате закривлення дерева.*

ЗАКРИВЛЯ́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **закривля́ти.** *Закривляння ліній на малюнку.*

ЗАКРИВЛЯ́ТИ, я́ю, я́єш, *недок.,* **ЗАКРИВИ́ТИ,** ивлю́, и́виш; *мн.* закри́влять; *док., що.* Викривляти, загинати вбік, робити непрямим, нерівним. *Для виготовлення хокейної ключки дерев'яну заготівку для гака спеціально закривляють під певним кутом* (з наук.-попул. літ.).

ЗАКРИВЛЯ́ТИСЯ, я́ється, *недок.,* **ЗАКРИВИ́ТИСЯ,** и́виться; *мн.* закри́вляться; *док.* Викривлятися, робитися непрямим, нерівним. *Узвіз, що з'єднує верхню і нижню частини міста, кілька разів закривляється, змінюючи напрям* (із журн.).

ЗАКРИВНИ́Й, а́, е́. Який закривається, затуляється чим-небудь. *Закривний люк.*

ЗАКРИВУЛЯ́ТИ, я́ю, я́єш, *док., розм.* Почати кривуляти. *Данило скочив у сідло, балансував ногами, ловлячи педалі. Велосипед закривуляв, замигтів спицями частіш* (Ю. Мушкетик).

ЗАКРИЖАНІ́ЛИЙ, а, е. Дієпр. акт. до **закрижані́ти.** *На далекому Подолі, над самісінькою гладінню наче закрижанілих у нічному спокою хвиль моря-Дніпра, .. — в недавно відкритому "Клубі матросів Дніпровської флотилії" — теж ще світилося* (Ю. Смолич); *В теплому повітрі полинули солодкі пахощі .. перших квітів, яким так не терпілося побачитись з сонцем, що вони поспішили пробитись до нього крізь закрижанілий сніг* (В. Речмедін); *Грімкотіли* [гусари] *мерзлим залізом, проклинали похід, з криком і прокльонами стягуючи з себе закрижанілі доспіхи* (В. Чемерис).

ЗАКРИЖАНІ́ТИ, ію, ієш, *док.* 1. *тільки 3 ос.* Док. до **крижані́ти;** покритися суцільною кригою або льодовою кіркою. *Вибачимось за таку непоштиву зустріч і полюбимо її* [вчительку] *по-справжньому, не пропускатимемо уроків навіть узимку, коли від холоду руки й ноги коцюбнуть, а під носом от-от закрижаніє булька* (А. Михайленко).

2. *перен.* Застигнути, стати нерухомим. *Якась дивна посмішка закрижаніла на безпорадному обличчі жінки, щось жалісно-зворушливе було в її очах* (П. Кочура); *Дівчина безвільно опустила руки в його обіймах, закрижаніла* (О. Бердник).

ЗАКРИ́ЛИНА, и, *ж., рідко.* Вигин, закрут, заворот. *Дахи у поліських хатах двосхилі (окремі над хатою й сіньми), рублені накотом, криті драницею, спертою у закрилини* (із журн.).

ЗАКРИ́ЛОК, лка, *ч.* Хвостова частина крила літака, яка відхиляється вниз і створює додаткову підіймальну силу під час зльоту та посадки. *Він енергійно потягнув на себе руль висоти, який приводив у дію закрилки на горизонтальних стабілізаторах* (В. Владко); *Хвостова частина крил літака могла обертатися навколо осі на задньому лонжероні. То були перші реальні закрилки на реальному літаку* (з наук.-попул. літ.).

ЗАКРИСТАЛІЗО́ВАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **закристалізува́ти.** *Закристалізовані в ході експерименту білки були піддані рентгеноструктурному аналізу* (з наук. літ.).

2. *у знач. прикм.* Який закристалізувався. *Закристалізована хмара набуває колоїдної нестійкості, що спричиняє опади* (з наук.-попул. літ.); *Викачаний закристалізований (чи рідкий) мед від здорових бджолиних сімей можна використовувати для приготування медово-цукрової суміші для підгодівлі бджіл узимку* (з навч. літ.).

ЗАКРИСТАЛІЗО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАКРИСТАЛІЗУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док., що.* Те саме, що **кристалізува́-**

ти 1. *Учені всього світу вже понад 35 років намагалися закристалізувати цей фермент, і лише тепер нарешті це вдалося* (із журн.).

ЗАКРИСТАЛІЗО́ВУВАТИСЯ, ується, *недок.*, **ЗАКРИСТАЛІЗУВА́ТИСЯ,** у́ється, *док.* Те саме, що **кристалізува́тися** 1. *За певних умов розчини можуть закристалізовуватися* (з навч. літ.); *Слід пам'ятати, що рідкуватим, в'язким може бути тільки акацієвий мед. Решта сортів має закристалізовуватися* (із журн.); *Аморфні тіла перебувають у певному нерівноважному (метастабільному) стані і з плином часу повинні самочинно закристалізуватися* (з навч. літ.).

ЗАКРИСТАЛІЗУВА́ТИ *див.* **закристалізо́вувати.**

ЗАКРИСТАЛІЗУВА́ТИСЯ *див.* **закристалізо́вуватися.**

ЗАКРИ́ТИ *див.* **закрива́ти.**

ЗАКРИ́ТИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **закри́ти.** *Під самою горою простелена узенька смуга огороду, з одного краю притулилась хатина, зовсім закрита густим садком* (І. Нечуй-Левицький); *Згодом ми почули чиїсь кроки на стежці, закритій від нас кущами* (Леся Українка); *У вагонах, видно, ще спали, бо вікна були закриті шторами* (А. Головко); *Вгорі зі стіни виглядала витяжна труба, закрита кришкою* (Ю. Яновський); *Очі його були закриті, уста щось шептали* (Панас Мирний); *Тільки дві речі стояли в хаті чужі й навіть наче ворожі: біла дубова шафа, наглухо закрита, і довга незграбна скриня* (М. Коцюбинський); *Дорога перед селом була наглухо закрита дубовими завалами* (О. Гончар); *Я знов пригадую весну свою хлоп'ячу, .. коли до радості стежки були закриті* (В. Сосюра); *Тепер усе частіше й частіше .. став уявлятися мені твій коханий образ... Він виразно стоїть перед моєю душею, бо не закритий, не затертий ніяким іншим пізнішим образом...* (Б. Грінченко); *Він .. оголосив збори закритими, бо поточних справ ніяких же немає* (А. Головко); // **закри́то,** *безос. пред.* — *Та хіба вже закрито для нас всі стежки оцього пекла? — пригорнулася Віра до Тамари* (А. Хижняк).

2. *у знач. прикм.* Невидимий, прихований. *Артилерійські розвідники привезли на лінкор таблиці для стрільби по закритих цілях* (В. Кучер).

3. *у знач. прикм.* Який має верх і бокові стінки, стіни. *За кілька годин з замку виїхала закрита карета пані Барбари Замойської* (Іван Ле); *Качани кукурудзи, що зберігались у закритому приміщенні-коморі, цілком зберегли високу схожість* (з наук.-попул. літ.).

4. *у знач. прикм., перен.* Признач. або доступний для певного, обмеженого кола людей. — *Пробачте, — шепоче* [секретарка] *й пальця до губ прикладає. — Сьогодні в нас закрите бюро* (І. Муратов).

Закри́те пла́ття <Закри́та су́кня> *див.* **пла́ття; Закри́тий лист** *див.* **лист**[2]; **Закри́тий навча́льний за́клад** *див.* **за́клад; Закри́ті збо́ри** *див.* **збо́ри; Закри́ті ту́флі** *див.* **ту́флі.**

△ **Закри́та еконо́міка** *див.* **еконо́міка; Закри́те акціоне́рне товари́ство** *див.* **товари́ство; Закри́тий склад** *див.* **склад**[2]; **Тає́мне (закри́те) голосува́ння** *див.* **голосува́ння.**

ЗАКРИ́ТИСЯ *див.* **закрива́тися.**

ЗАКРИТИ́ЧНИЙ, а, е, *мат., фіз.* Який перевищує критичні значення. *Проводиться дослідження властивостей систем у закритичній ділянці* (з наук. літ.); *Виникає необхідність вести розрахунок резонансних швидкостей і при докритичному, і при закритичному натягненні тягового органа* (з наук. літ.).

ЗАКРИТТЯ́, я́, *с.* Дія за знач. **закри́ти.** *Сподіваюсь, ми ще встигнемо прибути .. до закриття міської брами* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Бригада кардіохірургів уперше успішно виконала закриття критичної артеріальної протоки в немовляти* (з газ.); *Якщо загроза Ірану щодо закриття Ормузької протоки здійсниться, світ чекає стрибок цін на нафту* (із журн.); *Мустафін розпочав кампанію закриття заводів* (Ю. Смолич); *На Дніпрі о такій порі ще рух, ще далеко до закриття навігації* (О. Гончар); *Свято закриття фестивалю завершилося великими народними гуляннями* (з газ.).

△ **(1) Закриття́ воло́ги,** *с. г.* — розпушування верхнього шару ґрунту для затримання весняних вод. *Особливе значення має раннє весняне закриття вологи на зяблевій оранці* (з наук.-попул. літ.).

ЗАКРИЧА́ТИ, чу́, чи́ш, *док.* 1. Почати кричати (у 1 знач.). *Пані страшно закричала .. і учепилась руками, немов залізними кігтями, у своє добро* (Марко Вовчок); *О. Хведор зареготавсь, аж одна дитина закричала спросоння* (І. Нечуй-Левицький); [Л ю б о в:] *Мені здавалось, що от-от я мушу чогось закричати не своїм голосом і всіх вжахнути* (Леся Українка); *Як тільки в могилу посипались перші грудки землі, .. у нестямі закричали жінки* (С. Скляренко); // Почати видавати різкі пронизливі звуки (про птахів, тварин). *Заревли корови по дворах; закричали гуси на плавах* (Панас Мирний).

2. *що і без прям. дод.* Голосно вигукнути. *Трохи-потроху піщани закричали, заґвалтували, що вони панові довіку не покоряться* (Панас Мирний); — *На смертний бій, — всі закричали, — Вітчизна нас благословля* [благословляє]! (В. Сосюра); *Назустріч вибігла розхристана жінка і, глянувши в один і в другий бік шляху, раптом закричала, вся тремтячи з жаху: — Тікай, чоловіче, тікай!* (І. Багряний); *Ми й собі як закричимо "ура", аж наче нас підіймає вгору від того крику* (Григорій Тютюнник).

3. *на кого.* Почати лаятись, гримати. [П а в л о:] *Як закричить на мене пан, як затупотить...* (М. Кропивницький).

4. *кого, рідко.* Змучити криком, лайкою і т. ін. — *Ех, сину, сину, — промовляє докірливо батько, — не кричи хоч ти вже на старого, бо так закричали мене за цей місяць — жить не хочеться!* (Г. Косинка).

ЗАКРИ́ШЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **закриши́ти** 2. *Над спорожнілою мискою востаннє перехиляється відерний горщик. Хлюпає борщ, густо закришений буряком* (І. Микитенко).

ЗАКРИШИ́ТИ *див.* **закри́шувати.**

ЗА́КРИШКА, и, *ж.* Те, що кришать у борщ як заправу (цибуля, петрушка, кріп та ін.). *Ївга довгенько заносила в школу для Маші бутвину* [ботвину] *на закришку та картоплю, але їй згодом це надокучило* (І. Нечуй-Левицький); [В а р к а:] *Навіщо цей столичок, що на йому можна робити? Хіба закришку у борщ кришить?* (М. Кропивницький); — *Моя покійна мати давали йому грядочку в себе на городі, аби мав хоч закришку до борщу* (В. Кучер); *Війна без шпигунів — ніби борщ без закришки* (П. Запаренко); * Образно. *От уже рік виходить у Києві .. дайджест зарубіжної преси, в міру їстівна закришка, де всього потроху — від політичних коментарів та аналітичних статей до легковажних французьких анекдотів і світських пліток* (О. Забужко).

ЗАКРИ́ШУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАКРИШИ́ТИ,** ишу́, и́шиш, *док., що.* 1. Різати маленькими шматочками, подрібнювати на крихти; кришити (у 2 знач.). *А найстаріший між усіх дідок, Без поспіху закришуючи сало, Поважно й добро-*

душно гомонів (М. Рильський); *Дід Клим закришує приманку, Вудки тихенько закида* (С. Воскрекасенко).

2. Заправляти страву чим-небудь покришеним. *Ой люлю-люлю! Пішла баба по цибулю, А дід по петрушку — закришити дітям юшку* (примовка); *Не маєш чим закришити салат — звари картоплю* (із журн.).

ЗАКРІЙ, рóю, *ч.* 1. Дія за знач. **закрóювати, закрóїти.** *Кравець займався закроєм пальта.*

2. *рідко.* Обрис, форма чого-небудь. *З-під заліза чимраз виразніше відзначуються форми й закрої страшного чудовища, котре люди чортом називали* (Н. Кобринська); * Образно. *Від нього* [Марченка] *пішов і інший закрій у сім'ї, який сторонньому окові міг би здатися відчуженням, а насправді був тверезістю, зрівноваженням стосунків* (Ю. Мушкетик).

ЗАКРІЙНИЙ, а, е. Прикм. до **закрій** 1. *Закрійний ніж призначений для викроювання деталей верху і підкладки* (з навч. літ.); *Майстер закрійного цеху взуттєвої фабрики нерідко сам робив розкрій шкіри* (із журн.).

ЗАКРІЙНИК, а, *ч.* Робітник, майстер, що розкроює тканини або шкіру. *На фабриці процеси спеціалізовані, а в художньо-виробничих майстернях ти сама — і модельєр, і закрійник, і фарбувальник* (з наук.-попул. літ.); *Відомий модельєр розповів юним гостям про свій професійний шлях. Він теж колись закінчив училище, працював закрійником* (із журн.).

ЗАКРІЙНИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **закрійник.** *Мати працювала закрійницею в ательє фабрики індпошиву* (із журн.); *Пропонується вакансія закрійниці індивідуального пошиву в Рівному* (з газ.).

ЗÁКРІП, зáкрепа, *ч., спец.* Те саме, що **зáкріпка.** *В отвір вставляють або легкими ударами молотка забивають закріп, у який потім загвинчують шуруп з надітим на нього роликом* (з навч. літ.).

ЗАКРІПÁЧЕНИЙ, а, е, *іст.* Дієпр. пас. до **закріпáчити.** *Його* [Шевченка] *тільки неодступно гнітила думка, що закріпачені маси селян темні, неорганізовані* (П. Колесник); *Перед 60-ми роками XVIII ст. пригноблене й розорене селянство Лівобережжя і Слобожанщини фактично було вже закріпачене поміщиками* (з наук. літ.).

ЗАКРІПÁЧЕНІСТЬ, ності, *ж., іст.* Стан за знач. **закріпáчений.** *Для українських земель в Австрійській імперії були характерні закріпаченість, бідність і неосвіченість населення* (з навч. літ.).

ЗАКРІПÁЧЕННЯ, я, *с., іст.* Дія за знач. **закріпáчити.** *Хіба так легко забути і закріпачення, і набори, і безправ'я, і заборони аж до мови включно* (О. Іваненко); *Новиков скосив очима на сусіда і продовжував уже по-німецьки: — А ви, пишучи свої розправи про запорізьких козаків, сприяєте їх закріпаченню* (Р. Іваничук); *Розправившись з повстанцями, поміщики використали свою перемогу для дальшого закріпачення селян* (з навч. літ.).

ЗАКРІПÁЧИТИ *див.* **закріпáчувати.**

ЗАКРІПÁЧИТИСЯ *див.* **закріпáчуватися.**

ЗАКРІПÁЧУВАНИЙ, а, е, *іст.* Дієпр. пас. до **закріпáчувати.** *Закріпачувані селяни піднімали повстання і масово втікали до Запорізької Січі* (з наук.-попул. літ.).

ЗАКРІПÁЧУВАННЯ, я, *с., іст.* Дія за знач. **закріпáчувати.** *Закріпачування набувало загальнодержавних масштабів. Це викликало незадоволення селян, які змушені були все життя працювати задарма на свого пана-магната* (із журн.).

ЗАКРІПÁЧУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАКРІПÁЧИТИ,** чу, чиш, *док., кого, що.* 1. *іст.* Примушувати кого-небудь стати кріпаком. *Вільні селяни не давали себе закріпачувати без опору* (з навч. літ.); // Поневолювати, запроваджуючи кріпосне право. *Роздумуючи про минуле України, він* [О. С. Пушкін] *картав царицю Катерину II за те, що вона закріпачила "вольную Малороссию"* (М. Рильський); *В договорі Б. Хмельницького з Росією не було передбачено, щоб наших селян закріпачити, щоб зруйнувати Запорізьку Січ, щоб слово "Україна" змінити на "Малоросія"* (з наук. літ.).

2. *перен.* Ставити в залежне становище. *Життя у кредит небезпечне: потрібно сплачувати боргові зобов'язання, і це закріпачує людину, яка не розраховує своєї платоспроможності* (із журн.); *Невже на тій станції тієї ночі він навіки покинув свою юність, поневоливши й закріпачивши себе завданнями?* (В. Підмогильний); *Але чи подумав хто, що театр закріпачив і вільну людину, якою була я до виступів на сцені. Життя накладає ланцюги на жінку, а на артистку подвійно* (І. Пільгук).

ЗАКРІПÁЧУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.,* **ЗАКРІПÁЧИТИСЯ,** чуся, чишся, *док.* 1. *іст.* Ставати кріпаком. *М. Є. Салтиков-Щедрін розповів про трагедію вільної дівчини, що закріпачилася за власним бажанням з любові до чоловіка — кріпосної людини* (з наук.-попул. літ.).

2. *тільки недок.* Пас. до **закріпáчувати.** *За Литовським статутом 1588 року селяни остаточно закріпачувались, встановлювався двадцятирічний термін розшуку селянина-втікача* (з наук.-попул. літ.); *Після російсько-турецької війни 1768–1774 рр. за указом Катерини II населення донецьких степів закріпачується за військовими чиновниками* (з наук.-попул. літ.).

ЗАКРÍПИНА, и, *ж., спец.* Те саме, що **зáкріпка.** *Закріпина щіткової траверси.*

ЗАКРІПИ́ТИ *див.* **закріплювати.**

ЗАКРІПИ́ТИСЯ *див.* **закріплюватися.**

ЗÁКРІПКА, и, *ж., спец.* Те, що використовується для закріплення чого-небудь. *На великих деталях узору кладуть довгі стібки, щоб вони не відокремлювалися від тканини, приблизно через кожні півсантиметра роблять закріпки* (з наук.-попул. літ.).

ЗАКРÍПЛЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **закріпи́ти.** *Не можна працювати ножівкою без ручки або з ручкою, що має тріщину чи слабко закріплена* (з навч. літ.); *В той же день дослід був проведений вдруге. Платівка була проявлена та закріплена у міцнішому розчині гіпосульфіту* (Н. Рибак); *Фразеологізми (як і слова) мають закріплене в мові усталене значення* (з наук. літ.); *Київ спочатку формально був закріплений за князем Ярославом Суздальським, і в ньому якийсь час сидів його воєвода* (з наук. літ.); // **закріплено,** *безос. пред. Під час фрезерування головним рухом є обертання фрези, подача здійснюється столом, на якому закріплено деталь* (з навч. літ.).

ЗАКРÍПЛЕНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **закріплений.** *Стильова закріпленість лексем стоїть на перешкоді їх використанню в іншому стилі* (з навч. літ.).

ЗАКРÍПЛЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **закріпи́ти і закріпи́тися.** *Білу акацію доцільно використати, в основному, для закріплення ярів та крутосхилів* (з наук. літ.); *Операція закріплення полягає в тому, що кристалики бромистого срібла, які залишилися, розчиняються і вимиваються* (з навч. літ.).

ЗАКРІ́ПЛЮВАЛЬНИЙ, а, е, *спец.* Який закріплює що-небудь, признач. для закріплювання чогось; закріпний. *Закріплювальний пристрій.*

ЗАКРІ́ПЛЮВАЛЬНИК, а, *ч.* Робітник, який закріплює (у 1 знач.) що-небудь. *Випускники училища оволоділи спеціальностями ювелірів, монтувальників і закріплювальників* (з газ.).

ЗАКРІ́ПЛЮВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **закріплювати.** *Колоди, виходить, лежали нічим не закріплювані, трималися просто завдяки своїй власній вазі* (П. Загребельний).

ЗАКРІ́ПЛЮВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **закріплювати** і **закріплюватися.** *Закріплювання конструкцій і апаратів здійснюється за допомогою монтажного поршневого пістолета* (з наук.-техн. літ.); *У праці розглянуто закріплювання та систематизацію знань дітей старшого дошкільного віку засобами дидактичних ігор* (з наук. літ.).

ЗАКРІ́ПЛЮВАТИ, юю, юєш, **ЗАКРІПЛЯ́ТИ,** я́ю, я́єш, *недок.*, **ЗАКРІПИ́ТИ,** іплю, і́пиш; *мн.* закріплять; *док.* 1. *що.* Використовуючи яке-небудь кріплення, робити що-небудь стійким, нерухомим. *Вже ніхто не поглядав на небо, не цікавився хмарами — треба було закріплювати дерев'яні стіни-щити* (А. Хижняк); *При розпилюванні деревини необхідно закріплювати деталі у положенні, зручному для роботи* (з наук.-попул. літ.); // Міцно приєднувати, прив'язувати до чого-небудь. *Закріпляйте вітрила, Пильнуйте на вахті, Гостро, Ясно* (М. Рильський); *Коли закріплював* [Т.] *останню розтяжку, краєм ока помітив якийсь рух за кілька кроків від себе у соковитій і рослявій траві* (В. Терещук); *Треба було перевезти його* [трос] *через річку і, закріпивши за один стовп, закріпляти на другому* (М. Трублаїні); // Вростаючи в ґрунт, зміцнювати його (про рослини). *Пісок пересувається тільки там, де немає рослинності. Якби вона була, то своїм корінням закріпила б його* (з навч. літ.); // *фот.* Обробляти спеціальним розчином для забезпечення стійкості зображення. *Фотопапір експонували до одержання на ньому видимого зображення, а потім закріплювали у віраж-фіксажі, промивали і сушили* (з наук.-попул. літ.).

2. *що.* Зміцнювати, утверджувати на довгий час, робити тривалим, постійним. *Ми хотіли самі, активно, всіма своїми силами будувати, закріпляти новий лад, боронити його* (В. Винниченко); *Закріпляймо ж ми свободу! Бережімо Батьківщину!* (П. Тичина); *Конституція України закріплює контроль Верховної Ради України за діяльністю всіх підпорядкованих їй державних органів* (з наук. літ.); *Вміння пов'язувати викладання того чи іншого предмета з практикою поглиблює і закріплює знання учнів* (з наук.-попул. літ.); // Підкріпляти, стверджувати що-небудь. *Зобов'язався словом — закріпи ділом* (прислів'я).

3. *кого, що за ким — чим і без дод.* Надавати кому-небудь право розпоряджатися, володіти ким-, чим-небудь. [Р о м а н ю к:] *Пристали* [діти] *до мене, — дай коня і бочку на ціле літо. Довелося закріпити* (О. Корнійчук); // *військ.* Захопивши що-небудь, утримувати за собою. *Втомлені частини не могли з розмаху взяти Варшави, закріпити за собою все взяте* (В. Еллан-Блакитний).

△ (1) **Закріплювати / закріпи́ти шлу́нок,** *мед.* — лікувальними засобами припиняти пронос. *Дитина захворіла .. Сусідка порадила заварити в горщику деревію і по кілька крапель лити в молоко, щоб закріпити шлунок* (П. Кочура).

ЗАКРІ́ПЛЮВАТИСЯ, ююся, юєшся, **ЗАКРІПЛЯ́ТИСЯ,** я́юся, я́єшся, *недок.*, **ЗАКРІПИ́ТИСЯ,** іплю́ся, і́пишся; *мн.* закріпляться; *док.* 1. Набувати стійкого положення, ставати нерухомим. *Допомагав* [аспірант] *юним космонавтам закріпитись у кріслах* (С. Плачинда); *Скликав* [я] *усю команду до одного, як лише ми закріпились кітвицями на дні* (Ю. Логвин).

2. Зміцнюючись, утверджуватися на довгий час, ставати тривалим, постійним. *Якщо ґрунт мав підвищену концентрацію окремих елементів, то їх і потрапляло в організм більше. Така здатність закріплювалась генетично* (з наук. літ.).

3. *військ.* Здійснювати певні заходи, щоб утриматися, залишитися на захопленій позиції. *Поки орда шукала обхід чи пробиралася через вали, наші воїни закріплювалися на нових позиціях* (М. Чабанівський); *Араби не стали закріплюватися на Північному Кавказі, і після їх відходу Хозарія залишилася незалежною державою* (з наук.-попул. літ.); *По тому мосту .. помчали танки, мотопіхота і, закріпившись на правому березі, повели атаку на ворожу оборону* (Н. Рибак).

4. *тільки недок.* Пас. до **закріплювати.** *Один кінець зразка закріплювався на нерухомій опорі, а інший, на якому кріпився відбивач інтерферометра, міг вільно пересуватися* (з наук. літ.); *До колод вставляється залізко, що закріплюється клином* (з навч. літ.); *Межі земель природоохоронного призначення закріплюються на місцевості межовими або інформаційними знаками* (з навч. літ.).

ЗАКРІ́ПЛЮВАЧ, а, *ч., спец.* Хімічна речовина, що застосовується для закріплення чого-небудь. *В Інституті нафти і газу було розроблено технологію просівання природного піску і нові види закріплювачів* (з наук.-попул. літ.); *Ливарне виробництво ідеальним в екологічному плані бути не може. Людей хвилюють неприємні запахи — це вигоряє закріплювач, тобто органічні мастила* (з газ.).

ЗАКРІПЛЯ́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **закріпля́ти** і **закріпля́тися.** *Закріпляння стиків монтажними болтами.*

ЗАКРІПЛЯ́ТИ *див.* **закріплювати.**

ЗАКРІПЛЯ́ТИСЯ *див.* **закріплюватися.**

ЗАКРІПНИ́Й, а́, е́, *спец.* Який закріплює що-небудь. *Закріпний гвинт.*

ЗАКРОВИ́ТИ *див.* **закро́влювати.**

ЗАКРО́ВЛЕНИЙ, а, е, *рідко.* Дієпр. пас. до **закрови́ти.** *Уранці битва гряне й заклекоче На луговій закровленій траві* (М. Бажан).

ЗАКРО́ВЛЮВАТИ, юю, юєш, *недок.*, **ЗАКРОВИ́ТИ,** влю́, ви́ш; *мн.* закровля́ть; *док., кого, що, рідко.* Те саме, що **закрива́влювати.** *Вадим Шостопалько вистрілив з офіцерського маузера просто йому в лице... Постріл не був точним, закровив щоку, налякав* (Іван Ле).

ЗАКРО́ЄНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **закро́їти.** * Образно. *— А я тобі перешкодив. Правда? — питав я і вдивився в його дитинне лице й дуже гарно закроєні її* [сестрині] *уста* (О. Кобилянська); *Саме закохався* [Сашко] *в Ольгу — маленьку, красиву і бездоганно закроєну природою студенточку медичного інституту* (В. Яворівський).

ЗАКРО́ЇТИ *див.* **закро́ювати.**

ЗАКРОКУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *док.* Почати швидко крокувати, ходити; заходи́ти. *Вона знову вперто закрокувала з кутка в куток* (О. Донченко); *Яцухненко закрокував по хаті. Він був схвильований* (Ю. Збанацький); *І так мені захотілося побігти слідом і, пристроївшись за ним, закрокувати і підхопити пісню* (В. Нестайко); // Піти, попрямувати куди-

небудь. *Він повернувся й закрокував до своєї кімнати* (Ю. Шовкопляс); *Він твердіше закрокував вулицею. Перетнувши Хрещатик, піднявся на Печерськ* (І. Цюпа); *Юджін .. міцніше насунув форменний кашкет і закрокував по асфальту* (П. Загребельний).

ЗАКРОПИ́ТИ *див.* **закропля́ти.**

ЗАКРОПИ́ТИСЯ *див.* **закропля́тися.**

ЗАКРО́ПЛЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **закропи́ти** 1, 2. *Моряки пильно розглядали всі три похоронні, вже так закроплені сльозами і потерті в руках, що деяких слів і розібрати було не можна* (В. Кучер); *У музеї зберігається акт за підписом голови сільради, закроплений кров'ю поранених червоноармійців під час нальоту німецьких літаків* (з газ.).

2. *у знач. прикм., жарт.* П'яний. [М а р т и н:] *І де тільки наш майстер подівся? .. Голову свою даю, що верне закроплений* (І. Франко).

ЗАКРО́ПЛЮВАНИЙ, а, е, *рідко.* Дієпр. пас. до **закро́плювати.** — *І смак же в нього, в чужинця, особливий! Велить собі у свята варити страву зі самих ніжних городовин .. А в будень просить щораз бреску* [персик] *в пластинках до меду, закроплювану вином...* (К. Гриневичева).

ЗАКРО́ПЛЮВАТИ *див.* **закропля́ти.**

ЗАКРО́ПЛЮВАТИСЯ *див.* **закропля́тися.**

ЗАКРОПЛЯ́ТИ, я́ю, я́єш, *рідко* **ЗАКРО́ПЛЮВАТИ,** юю, юєш, *недок.,* **ЗАКРОПИ́ТИ,** оплю́, о́пиш; *мн.* закро́плять; *док.* 1. *що.* Оббризкувати, поливати; кропити. *Закропляйте доріженьки, Щоб ся не куріли* (П. Чубинський).

2. *що.* Вливати що-небудь краплями. [К а т р я:] *Тут якісь краплі. Лікар давав матері закроплювать у вічі* (М. Старицький).

3. *тільки док.* Почати кропити (у 1 знач.). — *Діду! діду! ще рій! — крикнув Івась. Дід, мов звір, вискочив з-за дерева і знову забігав, закропив водою, юртувався, крутився* (Панас Мирний).

◊ **(1) Закропи́ти ду́шу** *чим:* а) угамувати голод, спрагу невеликою кількістю їжі або питва. — *Закропи душу ягідками, ковалиха дала* (М. Коцюбинський); *Залилась слізьми бідна жінка, уявляючи собі тих нещасних, що мруть попідтинню, не маючи й картоплини, щоб закропити душу* (В. Речмедін); б) *(ірон.)* вдатися до спиртного; напитися. *Найбільш слабкодухим .. хотілося, безнадійно махнувши на все рукою, закропити душу горілкою* (М. Стельмах).

ЗАКРОПЛЯ́ТИСЯ, я́юся, я́єшся, *рідко* **ЗАКРО́ПЛЮВАТИСЯ,** ююся, юєшся, *недок.,* **ЗАКРОПИ́ТИСЯ,** оплю́ся, о́пишся; *мн.* закро́пляться; *док., розм.* Угамовувати голод, спрагу невеликою кількістю їжі або рідини. *У хаті й зернини не було — все забрали. Закроплювалися молоком від корови, яку берегли як зіницю ока* (із журн.); *Сім'я велика, діточки дрібні, пищать з голоду, а тут ні крихіточки, ні росиночки закропитися...* (М. Коцюбинський); // *ірон.* Пити горілку, вино і т. ін. *Роман Петрович, просто з ходу, не зупиняючись, закропився перцівкою і .. вискочив у протилежні перонові двері* (В. Козаченко).

ЗАКРОХМА́ЛЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **закрохма́лити.** *Закрохмалена біла сукня.*

ЗАКРОХМА́ЛИТИ *див.* **закрохма́лювати.**

ЗАКРОХМА́ЛЮВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **закрохма́лювати.** *Сорочки, закрохмалювані в холодній воді.*

ЗАКРОХМА́ЛЮВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **закрохма́лювати.** *Розчин для закрохмалювання.*

ЗАКРОХМА́ЛЮВАТИ, юю, юєш, *недок.,* **ЗАКРОХМА́ЛИТИ,** лю, лиш, *док., що.* Замочувати що-небудь у крохмальній воді для надання жорсткості, твердості; накрохмалювати. *Білизну закрохмалювали в спеціально приготовленому розчині* (із журн.).

ЗАКРО́ЮВАЛЬНИЙ, а, е. Те саме, що **закрі́йний.** *Для якісної роботи в просторих швейних цехах установлено сучасне устаткування, на фабриці є експериментальна лабораторія і великий закроювальний цех* (з газ.).

ЗАКРО́ЮВАТИ, юю, юєш, *недок.,* **ЗАКРО́ЇТИ,** о́ю, о́їш, *док., що.* Вирізувати що-небудь із тканини, шкіри і т. ін. за певним зразком, викрійкою. *Закроювати сукню;* * Образно. *Мирний первісним начерком і обмежився, не спробувавши розгорнути його у виключну* [виняткову] *своїм захватом і широтою картину, на яку закроїв був свою повість* (С. Єфремов).

ЗАКРУ́ГЛЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **закругли́ти** 1. *Галя опустила на голову прозорий закруглений зверху циліндр, який сам щільно ліг своєю нижньою частиною на наплечне вигнуте кільце* (В. Владко); *Тонкі, довгі пальці з ретельно закругленими нігтями. І хоч вони, безперечно, належали чоловікові, але шкіра ніжна, рожева, як у жінки* (М. Руденко); *Міледі глянула на стіл, побачила в сяєві свічок ніж і миттю схопила його. Але її спіткало жорстоке розчарування: лезо ножа було зроблене з м'якого срібла і мало тупий закруглений кінець* (М. Терещенко, пер. з тв. А. Дюма).

2. *у знач. прикм.* Який має округлі лінії або округлу форму. *Шевченкова гора од Дніпра має фігуру половини обруча, котрого переламані кінці заткнуті в землю, тільки верх її, ледве закруглений, з одного боку гостро заламується і спускається вниз дуже круто* (І. Нечуй-Левицький); *При світлі вогнища можна було примітити на щоці в нього закруглений, ще свіжий шрам* (І. Пільгук).

3. *у знач. прикм., перен.* Який створює враження викінченості, довершеності. *Остапчук не вслухався в його закруглені фрази* (С. Журахович).

ЗАКРУ́ГЛЕНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **закру́глений** 2, 3. *У парти відсутні гострі кути, а закругленість країв відповідає жорстким міжнародним стандартам і робить парту безпечною для дітей* (з мови реклами); *Лише вірш може всесторонньо організувати звучну матерію мови, додати їй ритмічну закругленість* (з навч. літ.).

ЗАКРУ́ГЛЕННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **закругли́ти** 1. *Закруглення кутів здійснюють за допомогою спеціальних профілів із поперечними прорізами* (з наук.-попул. літ.).

2. Округла або овальна частина чого-небудь. — *Мені не подобається цей запізнілий декаданс. — Чому ж? — здивувався крайсляндвірт, і зверхність залягла в побабчених закругленнях його уст* (М. Стельмах); *Голову йому метляло туди й сюди, потилицею він відчував тверді закруглення заклепок у перегородці, все навколо дудніло й гуло* (П. Загребельний); *Широка шина з плоскою, майже без закруглення, поверхнею настільки зменшує питомий тиск на ґрунт, що автомашина легко їде по снігу, піску і заболоченій місцевості* (з наук. літ.); *Наближаючись до закруглення, водій повинен зменшити швидкість руху так, щоб рух на закругленні був безпечним* (з навч. літ.).

ЗАКРУГЛИ́ТИ *див.* **закру́глювати.**

ЗАКРУГЛИ́ТИСЯ *див.* **закру́глюватися.**

ЗАКРУ́ГЛЮВАЛЬНИЙ, а, е, *техн.* Признач. для закруглювання. *Тістороздільний закруглювальний автомат.*

ЗАКРУ́ГЛЮВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **закру́глювати** 1. *Розглянемо тільки основні операції, а саме: закруглювання кінців, виточування валиків і деякі інші* (з навч. літ.).

ЗАКРУ́ГЛЮВАТИ, юю, юєш, **ЗАКРУГЛЯ́ТИ,** я́ю, я́єш, *недок.,* **ЗАКРУГЛИ́ТИ,** углю́, у́глиш, *док.* 1. *що.* Надавати чому-небудь круглої чи овальної форми; округлювати, заокруглювати. *Кагул закругляв береги, і вже виростали з води сірі схили потойбічних згірків* (Ю. Смолич); *Бригадир здивовано струснув своєю червоногарячою бородою, закруглив очі, вп'явся ними в Галину* (Є. Кротевич); *Сьогодня я помітив, що очі йому були далеко під лобом. І яке гостре підборіддя! .. Йому треба б бороду — вона закруглить обличчя* (В. Винниченко).

2. *що, перен.* Закінчувати (перев. говорити, писати). *А Пугач в одне: сіяти! .. Йому, бачте, зведення закругляти треба* (С. Журахович); *Свою промову Корній Іванович закруглив несподіваною просьбою: довірити йому тваринницькі ферми артілі...* (І. Волошин); // Робити що-небудь довершеним, викінченим. *Белетристи чикрижили свої твори, а закруглюючи, ще дописували цілі розділи* (Я. Качура).

3. *що і без прям. дод.* Те саме, що **заокру́глювати** 3. *Скільки вторгували за комп'ютер, не знаю, та навряд чи більш як триста п'ятдесят. І так, різні дрібнички. Це я закруглив, бо ще моральна шкода вимальовується* (А. Кокотюха).

ЗАКРУ́ГЛЮВАТИСЯ, ююся, юєшся, **ЗАКРУГЛЯ́ТИСЯ,** я́юся, я́єшся, *недок.,* **ЗАКРУГЛИ́ТИСЯ,** углю́ся, у́глишся, *док.* 1. Ставати круглим або овальним за формою, контурами; округлюватися, заокруглюватися. *При хвилюванні і здивуванні очі завжди закругляються і гублять свою гостроту* (О. Іваненко); *Гострі плечі й худеньке тільце в його уяві налилися здоров'ям і пружністю юності, личко закруглилося* (М. Руденко); * Образно. *Довгими ракетами здіймались догори співи півнів і, закругливишись на кінці, падали й зникали* (В. Винниченко).

2. *перен., розм.* Закінчувати (перев. говорити, писати). — *До роботи, хлопці, час! — Дим розтанув сизий. Закругляється Панас: — Сила вся — в залізі!* (В. Бичко); *Я закруглюсь, як сказав мій колега Понюхно, вливаючи в себе п'ятнадцятий кухоль пива* (О. Чорногуз); — *От уже й завод роботу закінчив. Час і нам закруглятися...* (з наук.-попул. літ.).

3. *тільки недок.* Пас. до **закру́глювати** 1. *Вершина різця закруглюється радіусом до 1 мм залежно від кроку нарізання різьби* (з наук.-техн. літ.).

ЗАКРУГЛЯ́ТИ *див.* **закру́глювати.**

ЗАКРУГЛЯ́ТИСЯ *див.* **закру́глюватися.**

ЗАКРУЖИ́ТИ, ужу́, у́жиш, *док., рідко.* 1. *що.* Те саме, що **закрути́ти**[1] 1, 2. *Раптом схопивши дівку за стан, закружив* [Мамай] *її, засмикав, заштовхав* (О. Ільченко).

2. Те саме, що **закружля́ти** 2. *Ой, чайки закружать сьогодні у горі...* (М. Нагнибіда).

◊ **(1) Закружи́ти го́лову** *кому, рідко* — викликати у кого-небудь інтерес, зацікавленість, захопити когось. *Думка, що Суліман є безпосереднім посланцем такої фінансової величини, як Річинський, закружили голову Безбородькові* (Ірина Вільде).

ЗАКРУЖИ́ТИСЯ, ужу́ся, у́жишся, *док., рідко.* Те саме, що **закрути́тися**[2] 1, 2. *Ти приходь сюди уранці, Соком, росами налитись, В гострих пахощах втопитись, Закружитися у танці* (П. Воронько).

ЗАКРУЖЛЯ́ТИ, я́ю, я́єш, *док.* 1. *кого, що.* Почати кружляти, обертати кого-, що-небудь. *Від цієї думки потемніло дівчині в очах, а саму її підхопило якесь гігантське колесо, закружляло в шаленій круговерті* (Я. Гримайло); *Добре літнім ранком дочку закружляти на ґаночку* (М. Рудь); // *безос.* *З степу потягло холодним вітром, закружляло пухкими сніжинками* (В. Козаченко).

2. Почати рухатися (летіти, іти, танцювати і т. ін.), описуючи кола. *Рудий яструб, степовий розбійник, знявся вгору і закружляв над полем* (О. Донченко); *Дмухнув легенький вітерець, і між липами на алеї закружляло жовте листя* (О. Корнійчук); *Музика заграла знову. Довкола високої ялинки .. знову закружляли невтомні пари* (В. Собко); *Клара закружляла по кімнаті, плаття її нагадувало розкриту парасольку, а сама вона скидалася на барвистого метелика в польоті* (М. Руденко); // Почати передаватися по колу (про посуд з горілкою, вином і т. ін.). *В хаті трохи утихло, потім балачка потроху знов почалась, закружляла чарка, заблищали очі, посипались жарти .. — голота загуляла* (В. Винниченко); *Знову сіли за стіл. Полилася горілка, закружляли чарки* (Є. Кравченко).

3. Почати рухатися, раз у раз змінюючи напрям. *Художник, нервово розтираючи руки, закружляв по кабінету* (П. Панч); *Корабель зменшив хід до мінімального і повільно закружляв* (М. Трублаїні); * Образно. *Веселий сміх закружляв по всій залі, вирвався надвір* (М. Стельмах).

◊ **Думки́ стриба́ють (кружля́ють) / застриба́ли (закружля́ли) у голові** *див.* **ду́мка.**

ЗАКРУ́КАТИ, аю, аєш, *док., рідко.* Почати крукати. *Закрукають кречети сизі, Загадаються орли хижі, Та все, та все по своїх братах, По буйних товаришах-козаках* (А. Кащенко).

ЗАКРУ́МКАТИ, аю, аєш, *док.* Почати крумкати. *В небі журавель закрумкав — і трикутник весь за ним...* (П. Тичина).

ЗА́КРУТ, у, *ч.* Крутий поворот, дугастий вигин. *Картини змінюються за кожним закрутом бистрої річки* (І. Нечуй-Левицький); *Стежка закручувала тут понад ярок і п'ялася стрімко до вершка; власне на тім закруті була невеличка рівна платформа* (І. Франко); *В далекому закруті долини чорніли купою садки й виноградники* (М. Коцюбинський); *Ось перший міст. Другий. Третій. Ось тут зараз має бути закрут. Максим непомітно взявся рукою за борт машини* (І. Багряний); // Крива, звивиста лінія. *Вподовж висот — химерні закрути траншей* (О. Гончар); // Загнута частина чого-небудь. *Це була чорного буку, блискуче шліфована шестигранна палиця з прямим, майже як літера Г, закрутом для руки* (Іван Ле).

ЗАКРУТА́СИ, ів, *мн., розм.* Вигадливі повороти, петлі. * Образно. *Вийшов я білим днем в закрутаси зими* (із журн.).

ЗАКРУТЕ́НИНА, и, *ж., діал.* Клопіт, метушня, пов'язані з певними турботами. — *Що то я хотів казати тобі, любчику! Ага, вибори до сойму, будь вони Богом прокляті! Не можеш думкою здумати, що се за закрутенина для нашого брата, політичного урядника!* (І. Франко).

ЗА́КРУТЕНЬ, тня, *ч.* 1. *розм.* Те саме, що **за́крут.** *З літами ріка замулюється, заростає, розбігаються протоки, .. закрутні* (К. Гордієнко); *У пітьмі вистелився Дністер із частими закрутнями і схожими на байдаки островами* (Р. Андріяшик).

2. *заст.* Зв'язаний вузлом пучок стебел незжатого хліба. *Літом Мотря стає жати. У Пісках ніхто не приймав, — бо*

помітили, що в кого Мотря жне — вся нива закрутнями унизана (Панас Мирний).

ЗАКРУТИ́ГОЛОВА, и, *ч. і ж., розм.* Непутяща людина. [Василь:] *Домаха мене покинула і сина взяла, сина!..* [Митрохван:] *І добре зробила! А що з таким закрутиголовою більше робить, як не плюнуть на нього?* (М. Кропивницький); *Якось на перерві домучував* [Богдан] *задачку — вона не виходила та й не виходила, а закрутиголова Дем'ян скрадався і все ляскав та ляскав його по плечах* (М. Стельмах).

ЗАКРУТИ́Й, а́, е́. Крутіший, ніж звичайно або потрібно; надто крутий. *Командир був, що й казати, трохи крутий, може, навіть закрутий часом, але кожний з його сотки вже й сам знав, що їх діло також круте і делікатними пальчиками його не візьмеш* (У. Самчук).

ЗАКРУ́ТИНА, и, *ж., діал.* Закрут. *І не раз Питав я річки, де пливе вона від нас, І думкою гонив її тихенькі хвилі Поза закрутину далеку і стрімку* (І. Франко); *Він виріс на цих берегах, і одного погляду на річку йому було досить, щоб вгадати по закрутинах води, темних впадинах на ній, де ховаються ями і колобродять вири* (М. Малиновська).

ЗАКРУ́ТИСТИЙ, а, е, *розм.* 1. Хитромудрий, складний, важкий для розуміння. *Варити сталь — делікатна справа, важка й закрутиста, щоб сталь вийшла потрібної марки, на язик її не скуштуєш* (Ю. Яновський); — *Мені можна йти? — спитав Олексій. — Ні, пробач, у мене є до тебе одне закрутисте питання* (В. Логвиненко); *Відаючи добре, що Ярославові нині не до нього, не тільки не прибув* [Брячислав] *на поклик, а ще й поглумився, надряпавши в грамотці відмовок закрутистих і хитрих* (П. Загребельний).

2. Із закрутками, завитками і т. ін. *Сагайдачний розстебнув жупан і витягнув з внутрішньої кишені складений учетверо аркуш, списаний закрутистим скорописом* (З. Тулуб); *Яковлєв поставив велике закрутисте "P. S.", нижче якого на папір лягли рівні, написані розмашистим, із загогулинами* [закарлюками] *і викрутасами почерком рядки* (Ю. Мушкетик).

ЗАКРУ́ТИСТО, *розм.* Присл. до **закру́тистий.** *Закрутисто й хитро писав боярин* (З. Тулуб); *Підозрюваний закрутисто й брутально вилаявся* (із журн.).

ЗАКРУТИ́ТИ[1] *див.* **закру́чувати.**

ЗАКРУТИ́ТИ[2], учу́, у́тиш, *док.* 1. *кого, що.* Почати крутити, рухати, обертаючи. *Кінооператори схопились .. і закрутили ручки своїх апаратів* (М. Трублаїні); *Панько Борозна вхопив Христю Кавунову .. і закрутив її в танці* (В. Кучер); *Вітер підхопив на межнику перекотиполе.., закрутив і поніс, поніс...* (І. Цюпа); * Образно. *А потім завертіло, закрутило ним життя, мов циган сонцем, де тільки не доволося побувати* (Ю. Збанацький); // *безос. Нарешті .. Максим пустився стовпа, зробив кілька кроків і, давшись збити себе скаженій течії, поплив. Його закрутило* (І. Багряний); * Образно. [Зінька:] *Вхопило* [почуття] *мене раптом, ніби вихор, і закрутило, як пір'їну!* (М. Кропивницький).

2. *кого.* Крутячи, довести до знемоги, втоми, запаморочення. *Танцювала* [Надія] *з Сашком, носилась з Ларисою, перетанцювала Чистогорова і зовсім закрутила опецькуватого Страшка* (Яків Баш).

3. Почати повертати що-небудь у різні боки (про частини тіла). *Старий Гіца .. якось приступив до неї, простяг руку, закрутив баньками і крикнув: — Давай гроші! Чи дурно тебе годуватиму?* (М. Коцюбинський); *Валет закрутив хвостом, потім ураз наставив вуха* (П. Панч).

4. *тільки 3 ос.* Почати віяти, мести, змінюючи напрям (про вітер, куряву, сніг і т. ін.). *Пливуть* [троянці] — *аж вітри забурчали І закрутили.., Завили різно, засвистали* (І. Котляревський); *Щось насувало грізне. Потемніло, завітрило, закрутила курява* (С. Васильченко); // *безос. Насупилось небо, заховалось сонце — похмуріло... загуло, закрутило, закушпелило шляхом...* (Панас Мирний).

5. *перен.* Викликати відчуття лоскоту, подразнення (в носі, вусі). *Душний дим закрутив в носі* (Мирослав Ірчан); // *безос. Йому закрутило у вусі, і він з напругою ковтнув слину* (А. Хорунжий).

◊ **(1) [Аж] закрути́ло в но́сі** *кому і без дод., безос.* — що-небудь не сподобалося комусь, неприємно вразило когось. *Він її ще міцніше пригортав, поки вона, випручавши руку, не мазнула його по виду .. — Ну, та й удрала* [ударила] *ж, — аж закрутило в носі! — каже він, скривившись* (Панас Мирний); — *Зараз народ почне ділити панське майно. Що, Корнію, чи в носі закрутило? — Анітрохи! — відповів Чумак, не знати, щиро чи тільки прикидаючись таким байдужим* (А. Головко); *Ач, закрутило в носі їм від поеми "Сон"! Образилися* (Валерій Шевчук); **Крути́ти / закрути́ти веремі́ю (веремі́я)** *див.* **крути́ти; Крути́ти (закру́чувати) / закрути́ти го́лову** *див.* **крути́ти; Підкру́чувати (закру́чувати, підгви́нчувати** *і т. ін.)* **/ підкрути́ти (закрути́ти, підгвинти́ти** *і т. ін.)* **га́йку (гайки́)** *див.* **підкру́чувати.**

ЗАКРУТИ́ТИСЯ[1] *див.* **закру́чуватися.**

ЗАКРУТИ́ТИСЯ[2], учу́ся, у́тишся, *док.* 1. Почати крутитися, рухатися, обертаючись, обертом. *Світ ще не блимне, а ти підіймаєшся, — Гайда — машину верти! З грюком колеса закрутяться, Ріже повітря, свистить* (П. Грабовський); *Несамовито закрутився маховик* (Ю. Яновський); // Набути кругового руху. *Вода закрутилась чорторием* (Г. Епік); // Почати швидко рухатися, обертаючись, кружляючи. *То ж панночка в веселому танці закрутилась* (Леся Українка); *Він* [шаман] *закрутився жвавіше, руки й ноги заскакали, як у дерев'яного паяца, що його шарпають за нитку* (В. Гжицький); *Спалахнув перший танк, закрутився на одному місці* (В. Кучер); *Кінь закрутився дзиґою, а потім враз рвонувся і стрілою полетів до нас* (Ю. Збанацький); // *перен.* Почати проходити, протікати активно, в швидкому темпі. *З того часу життя Арсена Черкашина закрутилося, завертілося, швидко мчало вперед* (Л. Дмитерко); // *безос. І закрутилося. Тости, шампанське, сльози .. Молодий — блідий, молода — як вода, діди в галстуках, хлопці в бородах, молоді п'ють, старші закушують* (А. Крижанівський).

2. Те саме, що **закружля́ти** 2. — *Чорне страховище, як крюк, закрутилося над їх головами...* (Панас Мирний); *Закрутилися сніжинки, як веселі комашинки* (Н. Забіла).

3. Почати віяти, сипатися, щоразу змінюючи напрямок. *Закрутиться на морі сніговиця І море з небом зіллється в хаос* (Леся Українка); *Закрутився вітер на місці, засвистів та й зник...* (О. Іваненко); *Вже закрутилася снігова метелиця над розбурканими Гаями* (І. Цюпа).

4. Почати безладно бігати, рухатися (з переляку, замішання і т. ін.). *Закрутилася стара по хаті, подолком лаву здмухує, мене на покуті коло божниці садовить* (М. Стельмах); *Тихо, якось по-собачому виснувши, він* [Яків] *закрутився перелякано по хаті, никнув в один куток, у другий, а потім враз щуром шмигнув в отвір підпіччя* (Ю. Збанацький);

// Почати бігати, ходити навколо, поблизу кого-, чого-небудь. *Жовніри, що йшли слідком, завернули собак, і вони знов закрутились побіля дуплуватого дуба* (О. Стороженко); *— Ну, спасибі й на цьому, спасибі, дорогенький, — радісно закрутилася* [Вереміїха] *біля воріт* (М. Стельмах); *Хлопці зразу біля неї* [учительки] *закрутилися, як мошва при торшері* (А. Крижанівський); // Почати швидко повертатися в різні боки. *О. Артемій закрутився в екіпажі, неначе йому десь замуляло* (І. Нечуй-Левицький); *Мовчанка солдатів остаточно розлютувала унтера. Він скажено закрутився на місці* (П. Колесник).

5. *перен., розм.* Поринути в яку-небудь роботу, повністю віддатися клопотам; заклопотатися. [Вернигора:] *Я за останні дні так закрутився з підготовкою до наради, що і поголитись не мав часу* (О. Корнійчук); *Олексій не думав про те, як йому доведеться проводити свято. Він закрутився у повсякденних турботах* (В. Логвиненко).

6. *розм.* Крутячись (танцюючи, бігаючи і т. ін.), дуже втомитися. *— Ох! Закрутилася я, — промовила* [Наташа] *і знову закрила очі. — Закрутилася? Напилася! На чорта було стільки пити? — корив він її* (Панас Мирний).

7. Звиваючись, обмотуватися навколо чого-небудь (про рослини). *Закрутилась круто Зелена хмелина, Звившись на тичину* (П. Куліш).

8. Пролягти дуже нерівно, маючи вигини, повороти з певного місця. *Яр закрутився на всі боки* (І. Нечуй-Левицький).

◊ **[Аж** *(рідко* **білий)] світ кру́титься (ве́рнеться, макі́триться, колиха́ється, іде́) / закрути́вся (заверті́вся, замакі́трився, заколиха́вся, пішо́в) о́бертом (пере́кидом, пере́кидьки, хо́дором** *і т. ін.)* **[в оча́х (пе́ред очи́ма)]** *див.* **світ²; Думки́ (ду́ми) ко́лесом (хо́дором) заходи́ли (закрути́лися, пішли́) [в голові́]** *див.* **ду́мка; Заверті́лася (закрути́лася, пішла́ вертí́тися** *і т. ін.)* **маши́на** *див.* **маши́на; Закрути́лося ко́лесо** *див.* **ко́лесо; (1) Закрути́тися в оча́х (пе́ред очи́ма)** — про стан запаморочення, при якому здається, що все навколо хитається, робить круговий рух. *Голова моя заморочилась, зелений ліс закрутився в очах* (І. Нечуй-Левицький); *На секунду все закрутилося перед очима, застрибало, майнули зовсім близько гребені бурунів, і юнак звалився в море* (О. Донченко); **Сльо́зи закипі́ли (закрути́лися) / закипа́ють на (в) оча́х (в о́ці,** *рідко* **на ві́ях)** *див.* **сльоза́.**

ЗА́КРУТКА, и, *ж.* 1. Дерев'яний брусочок, що обертається на забитому в щось цвяху (для замикання дверей і т. ін.). *Кватирка дійсно була без закрутки й могла справді відчинитися від протягу* (І. Багряний); *Вже вечоріло, коли Микола побачив перед собою похилу браму. Звичним рухом відшукав закрутку й сам відчинив собі хвіртку* (Ірина Вільде).

2. *розм.* Кришка, пробка з різьбою для закручування пляшок, термосів і т. ін. *Звичайно, то була горілка, от тільки якась рідкісна й дорога, тобто у пляшці нуль сім і обов'язково під закрутку* (Ю. Андрухович); *Дядько п'є з закрутки термоса чай, самокрутка припалює йому вуса* (Є. Пашковський).

3. *розм.* Банка з консервованими овочами, фруктами. *Біля однієї брами, на тротуарі, вкритому скатертиною, — імпровізований базарчик. Стоять домашні закрутки та лотки яєць, якесь насіння* (із журн.).

4. Те, що має заокруглену, спіральну форму або закручений кінець; завиток. *Кожна закрутка .. колон, кожен карниз вирізьблювалися чітко і яскраво в моторошно-фантастичному світлі пожежі* (З. Тулуб); *Вікно так довго не відчиняли, що воно майже приросло до лутки, скло глухо забриніло, з рам посипалася на двір замазка й закрутки зсохлої фарби* (Б. Антоненко-Давидович); // Те саме, що **за́круток** 1. *Її в'яле обличчя стягнулось, погляд твердий, і в кожній закрутці срібного волосся — рішучість* (М. Коцюбинський); *Чопик поправляє пілотку, яка й без того сиділа досить хвацько на міднодротяних закрутках його буйної чуприни* (Є. Доломан).

5. *розм.* Зібрані у вузол коси, волосся. *Взяла* [Чуприниха] *в руки чорні Настині коси і, ледь затримавши на своїх долонях, мов коштовну річ, швидко переплела, скрутила в міцну закрутку, як це роблять молодиці* (І. Цюпа); // *етн.* Звиті, зв'язані у вузол стебла злакових рослин з обрядовою метою. *Закрутка робилася так: коли дозрівали хліби, тоді жінки йшли з піснями в поле, і одна з них, взявши в жменю колосся, завивала їх вузлом — це й була закрутка* (О. Воропай).

6. *анат.* Звивина (головного мозку). *Особливу увагу потрібно звернути на величину головного мозку, на складність будови кори великих півкуль, на величезну кількість борозен та закруток, які збільшують її поверхню* (з навч. літ.); *Байдужа лінива думка, що ниділа в рівному мозку тварин, сприйняла новими закрутками палющу спрагу, жадібний неспокій примітивних чуттів, збитих у кров'яних нутрощах живого тіла, і зробилась їх модерною представницею* (В. Підмогильний).

7. Пов'язка з пристосуванням, яким її закручують на пораненій кінцівці, щоб зупинити кровотечу. *У випадку великої кровотечі слід накласти гумовий джгут або закрутку* (з навч. літ.).

ЗА́КРУТОК, тка, *ч.* 1. Пасмо кучерявого волосся, закрученої у кільця шерсті і т. ін.; завиток. *Він добре бачив трохи кривий, глибокий і заслинений рот вовка, закрутки шерсті на його грудях і міцні замочені лапи* (М. Коцюбинський); *Саня міцно спала, загорнувшись у ковдру з головою. Тільки непокірний закруток волосся, вибившися з-під ковдри, чорнів на білому тлі пошивки* (Ю. Шовкопляс).

2. Зменш. до **за́крут.** *Його думка спинилась і .. почала занурятись йому всередину, як гостре жало, як тонкий і безкраїй дріт, що проходив у кожний закруток його жил* (В. Підмогильний).

ЗАКРУ́ЧЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **закрути́ти¹** 1–6, 8. *Денис зубами відкрив туго закручену флягу* (О. Гончар); *Приходимо до Христі — аж у неї і хата закручена* (Панас Мирний); *Вуса* [Богучара] *були старанно закручені догори* (В. Кучер); *Батько і справді був дуже завантажений усілякими клопотами на роботі і вдома, закручений до решти* (О. Шугай); // **закру́чено,** *безос. пред. Закручено руки в ремені, і ноги в колодки забиті* (А. Малишко).

2. *у знач. прикм.* Звивистий, з багатьма поворотами. *Лука слалася, як скатерть, понад берегом закрученої річки* (І. Нечуй-Левицький).

3. *у знач. прикм., перен.* Хитромудрий, вигадливий або пишномовний. *Висловлюючись закрученими зворотами канцелярських паперів, доповнюючи свої слова закругленими, пластичними рухами, він умів заставити слухати* (О. Копиленко); *Валерій уже чув знайомі слівця, закручені у завивисту, як равлик, промову свого шефа на виховні теми* (Ю. Щербак); // Химерний, складний. *Отець Сидір викома-*

рював на одній нозі закручені вензелі. Ряса його розвівалась по кімнаті, як крила (О. Донченко).

ЗАКРУ́ЧЕНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **закру́чений** 2, 3. *Для Б. Лепкого головне не кількість героїв, нагромадження історичних подій, звивистість та закрученість сюжетних ліній, а ясність думки, психологічне обґрунтування характерів* (із журн.).

ЗАКРУ́ЧЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **закрути́ти**[1] 2. *Розглядається побудова епюр абсолютних і відносних кутів закручення* (з навч. літ.).

ЗАКРУ́ЧУВАЛЬНИЙ, а, е. Стос. до закручування. *Закручувальний момент;* // Яким закручують що-небудь. *Закручувальний пристрій.*

ЗАКРУ́ЧУВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **закру́чувати.** *Важливим елементом біогазової установки є шнек, який являє собою закручуваний пристрій для подачі субстрату в реактор* (з наук.-техн. літ.).

ЗАКРУ́ЧУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **закру́чувати** 1–4, 8. *Встановлюючи й закріплюючи освітлювальні прилади, слід пам'ятати, що під штукатуркою можуть бути прокладені трубки, отже, вибирати місця для закручування гвинтів треба так, щоб не пошкодити трубок* (з навч. літ.).

ЗАКРУ́ЧУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАКРУТИ́ТИ,** учу́, у́тиш, *док.* 1. *що.* Загвинчуючи, крутячи, закріплювати в чомусь, закривати що-небудь. *Слідом ішли монтери, .. закручували білі чашечки ізоляторів* (В. Кучер); *Ватя ледве встигла поставити чайник на стіл і закрутити кран самовара* (І. Нечуй-Левицький); *Для себе Гнат .. закрутив у тиски металеву планку* (С. Чорнобривець); // Закручуючи чим-небудь, закриваючи закруткою тощо, замикати (двері, хвіртку і т. ін.). *Денис зачиня, приклада замки, закручує* [їх] (Г. Квітка-Основ'яненко); *Христя кинулась до надвірних дверей, .. зачинила й закрутила заверткою* (Панас Мирний); *Зоя закрила піч, закрутила дверцята* (В. Собко); // Те саме, що **зака́тувати;** закривати (у 5 знач.). *Моя бабця закручувала в банки солонину, готувала перини і пухові подушки, Віталикова мама закрутила на зиму подвійну порцію салатів і повидла* (Н. Сняданко); *Пані Оля казала вчора, що закручуватиме опеньки на зиму* (Г. Вдовиченко).

2. *що.* Обертати, рухати що-небудь по колу. *Омелько якимсь невловимим рухом спритно закрутив молоко в глечику, налив у кухлі, не схлюпнувши* (М. Рудь); *— Гаразд, — промовив я, ледве стримуючи посмішку, — припустимо, що вам удалось би спинити Землю, а чи пощастить вам знову закрутити її?* (Б. Антоненко-Давидович); // Надавати чому-небудь вихрового руху. *Од швидкого руху вода пінилась і крутилась у вирах, закручуючи тріски, дошки, стовбури дерев* (М. Трублаїні); *Киплять, ревуть і піняться потоки. Шалений вир закручують вали* (Л. Костенко).

3. *що.* Обвиваючи, зав'язувати навколо чого-небудь або намотувати на щось. *Вдягався* [Синявін] *в узбецький одяг, навіть чалму сніжно-білу .. закручував на лису голову і їхав у гори* (Іван Ле); *Карпо зломив верх високої чорнобилини і закрутив кругом стерна* (Панас Мирний).

4. *що.* Звивати джгутом, зав'язувати що-небудь у вузол і т. ін. *Дорогою зірвав* [дід] *по кущику горицвіту, золототисячнику і дроку, згорнув докупи, закрутив і заткнув собі за лівий чобіт* (О. Стороженко); *Мариня перестала бавитись волоссям, закрутила його недбало у вузол* (Ірина Вільде); // Завивати (вуса, волосся). *Кум-полковник, .. огрядний, кругловидий, червоний, усе вуса закручує правицею* (Марко Вовчок); // Виводячи криву лінію, загинати її донизу, вбік і т. ін. *Яків узяв перо... усі здивувались — витріщились. А він .. виводе* [виводить]: *Яків Карпович Бородай, — ще й крюк закрутив* (Панас Мирний).

5. *тільки док., кого, що, перен.* Повністю захопити кого-небудь, не лишаючи вільного часу. *В перші дні після випуску, як тільки пішла* [Настя] *на ферму, зробила кілька записів, а потім закрутило життя, з ранку і допізна на роботі, ніколи було за перо взятись* (І. Цюпа).

6. *тільки док., кого, перен., розм.* Діючи певним чином, викликати у когось почуття кохання; закохати. [П и л и п:] *Гляди ж мені, не упусти такого жениха, як Никодим .. Та тебе не треба вчить, закрутиш хоч кого* (І. Карпенко-Карий).

7. *перен.* Говорити хитромудро, вигадливо або пишномовно. [К а т р я:] *Професор таке говорить на лекції, що в голові макітриться, нічого не розумієш .. А він ще навмисне закручує. От закручує, закручує, щоб незрозуміліш було* (І. Микитенко); *— Любов рухає армії... хм... закрутив, — посміхнувся Сагайда, пригадуючи, що колись уже чув щось подібне від Брянського* (О. Гончар).

8. *що, перен.* Заплутувати яку-небудь справу. [П е р е д е р і й:] *Адже як почне* [Стрижаченко] *крутити, як почне вертіти, то й праве діло так закруте* [закрутить], *що сам чортяка .. в його* [нього] *правди не дошукається* (Панас Мирний).

◊ **(1) Закрути́ти світ** *кому* — привабити до себе, закохати в себе кого-небудь, позбавивши його здатності тверезо сприймати дійсність. *— А жаль. Гарний козак і носа вгору не дере. Товариш, якого пошукати. — І служить як! — Довірений гетьманський. — А диви, й тому дівка світ закрутить* (Б. Лепкий); *— Закохався хлопець у дівчину, аж раптом якийсь зайда — гульк і закрутив тій дівчині світ* (В. Речмедін); **(2) Закру́чувати (крути́ти) / закрути́ти коха́ння (любо́в)** *з ким і без дод.* — залицятися до кого-небудь, вступати в інтимні стосунки з кимсь. *— Що ж тепер мені робити?.. — Не що інше, як плюнути на Кирюшика, бо все одно з другою вже крутить любов* (М. Куліш); *— Так, от же чортова баба, — сама до парубка в'язне, при людях прямо. А потім разом із млина і вони, і він, Гнида, пішов. Так біля воріт Мотузчиних бачив: закручують уже любов* (А. Головко); *— А чому ви не хочете припустити, що я... ну як би вам сказати, словом, я хочу закрутити з вами кохання?* (М. Хвильовий); **(3) Закру́чувати ту [ж] са́му** *(рідше* **одну́ і ту ж) пласти́нку** — говорити весь час те саме. *Бурчить* [теща], *зітха, одну і ту ж Закручує пластинку: — Чого женивсь? Який ти муж? Ти любиш м'яч, не жінку!* (С. Олійник); **Крути́ти / закрути́ти харама́на** *див.* **крути́ти; Крути́ти (закру́чувати) / закрути́ти го́лову** *див.* **крути́ти; Мота́ти** *(рідше* **намо́тувати) / намота́ти** *(рідше* **замота́ти, закрути́ти) [собі] на вус (на ву́са)** *див.* **мота́ти; Підкру́чувати (закру́чувати, підгви́нчувати** *і т. ін.)* **/ підкрути́ти (закрути́ти, підгвинти́ти** *і т. ін.)* **га́йку (гайки́)** *див.* **підкру́чувати.**

ЗАКРУ́ЧУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.*, **ЗАКРУТИ́ТИСЯ,** учу́ся, у́тишся, *док.* 1. Загвинчуючись, закриватися. *Він* [комендант гуртожитку] *"критикується", мовить своє: .. — Є давня потреба У радіоточках І в тім, щоб закручувавсь кран хоч один* (С. Олійник).

2. Скручуватися, завиватися кільцями, загинатися на кінці. *Сивий димок, мов нитка, виходив з чубука, закручуючись*

на верхньому кінці (Панас Мирний); *Необстрижені волоски на висках закручувались кучерями, неначе гарний смушок* (І. Нечуй-Левицький); *Спідничка вся наче з білих пелюсток, вони густо накрохмалені і трошки закручуються вгору* (О. Іваненко).

3. *розм.* Пов'язуватися, запинатися чим-небудь. *Закрутилась Мася в таку ж хустку, яка в мами на голові* (А. Свидницький).

4. *розм.* Звиватися, мати повороти, загини (про річку, дорогу і т. ін.). *Оддалеки гайок синіє, .. шлях угору закручується, як золота нитка* (Марко Вовчок); *Лукина все сиділа надворі й дивилась на той куток, де річка закручувалась* (І. Нечуй-Левицький); *Ось уже знайомий горбик, по якому закручується змією дорога* (І. Франко).

5. *тільки недок.* Пас. до **закру́чувати** 1, 3, 8. *Вікно зачинене міцною залізною завісою, стіни тут із товстого залізобетону, двері закручуються чотирма болтами* (з газ.).

◊ **[Аж] голова́ (в голові) кру́титься (моро́читься, па́морочиться, макі́триться, замакі́трюється** *і т. ін.)* <**[Аж] голова́ закрути́лася (заморо́чилася, запа́морочилася, замакі́трилася** *і т. ін.)*> <**[Аж] у голові закрути́лося (заморо́чилося, запа́морочилося, замакі́трилося)**> *див.* **голова́.**

ЗАКРЮ́КАТИ, аю, аєш, *док.* 1. Почати крюкати (про птахів). *Чорна галич прокинулась і загомоніла, закрюкала* (Б. Грінченко).

2. *діал.* Почати квакати (про жаб). *Жаби голосно закрюкали у ставку* (із журн.).

ЗАКРЯ́КАТИ, закря́каю, закря́каєш *і* закря́чу, закря́чеш, *док.* Почати крякати. *І пригорне могилонька!.. Хто ж рідненький там заплаче? Хіба ворон чорнокрилий, Пролітаючи, закряче!..* (С. Руданський); *Крук закрякав над його головою* (І. Франко); *Ворони на дзвіницю сіли і закрякали* (Марко Черемшина); *Качки голосно закрякали і побралися на берег* (П. Панч).

ЗАКУ́БЛИТИСЯ, люся, лишся, *док.* 1. Почати кублитися (у 1 знач.). *Гілки дерева захиталися, певне, там закублилися птахи* (із журн.); // *розм.* Закрутитися на місці, риючи землю. *Другий танк ринувся просто на нас. Потрощив мою порожню рушницю і закублився над нами* (Ю. Яновський).

2. Док. до **ку́блитися** 2, 4. *Від "дракара", що по-варязькому означало "змій", думка, природно, привела його до іншого Змія, котрий закублився на київській Горі* (І. Білик); *Весна огрійлива, як закублилась у Степановому серці ще замолоду, так і замурувалася там навіки* (О. Кониський).

3. Почати звиватися клубами; заклуботатися. *Частіше стали перепадати дощі. Нижче, якось безладніше закублилися над землею тумани* (М. Сиротюк); *Після вибуху закублився густий дим* (із журн.).

ЗАКУ́БРИТИ *див.* **заку́брювати.**

ЗАКУ́БРИТИСЯ *див.* **заку́брюватися.**

ЗАКУ́БРЮВАТИ, юю, юєш, *недок.*, **ЗАКУ́БРИТИ,** рю, риш, *док., що, рідко.* Щільно закривати, припиняючи доступ, прохід куди-небудь. — *Виходів з гаваней тільки два. А закубрюємо ми .. всі чотири гавані* (Ю. Смолич); [Л о т о ц ь к а:] *Він може справді таки .. заткнути вікна шинелями.., герметично закубрити...* (І. Микитенко).

ЗАКУ́БРЮВАТИСЯ, юється, *недок.*, **ЗАКУ́БРИТИСЯ,** иться, *док., рідко.* 1. Щільно закриватися. *Перебірки між відсіками човна закубрюються.*

2. *тільки недок.* Пас. до **заку́брювати.** *Пляшка ретельно закубрюється згідно з технологією* (із журн.).

ЗАКУВА́ТИ[1] *див.* **зако́вувати.**

ЗАКУВА́ТИ[2], ую, ує́ш, *док.* Почати кувати *(див.* **кува́ти**[2]**).** *Закувала зозуленька В зеленому гаї, Заплакала дівчинонька — Дружини немає* (Т. Шевченко); *А тут і зима минула, бо зозуля давно закувала...* (Д. Мордовець); * Образно. *Та закувала чуйна хмара й заплакали дощі, пішли отари — попливли, а потім сипалась вода* (М. Хвильовий).

◊ **Зозу́ля закує́** *див.* **зозу́ля.**

ЗАКУВА́ТИСЯ *див.* **зако́вуватися.**

ЗАКУВІ́КАТИ, ає, *док.* Почати кувікати. *От і свині закувікали по чистих свинарниках* (Ю. Яновський); *Незабаром то там, то там замукали корови, десь неподалік закувікало порося, дорогою прогуркотіла підвода, поскрипуючи немащеними колесами* (Є. Доломан); — *Ат, верз* [піп] *щось таке, що й купи не держиться; ще й на кінці закувікав! — говорив титар* (І. Нечуй-Левицький).

ЗАКУГИ́КАТИ, ає, *док.* Почати кугикати, видавати звуки "куги". *Ані сосна не ворухне віткою, ані глиця об глицю не зашорошить, .. ані ворона не залопоче крилами, ані пробуджена сова не закугикає* (Б.-І. Антонич); *В гаю, за яром, закугикав сич, сумний голос розкотився в нічному повітрі* (П. Кочура).

ЗАКУДИ́КАТИ *див.* **закуди́кувати.**

ЗАКУДИ́КУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАКУДИ́КАТИ,** аю, аєш, *док., кого і без прям. дод., розм.* Запитуючи людину, куди йде або їде, прирікати її, за повір'ям, на невдачу. *Не питали їх* [заробітчан] *по селах — куди? Гріх закудикувати нещасних* (О. Гончар); — *Кидай ту катову роботу та ходімо зі мною. — Куди? — запитав я. — Не закудикуй, там довідаєшся* (Ю. Мушкетик).

ЗАКУДКУДА́КАТИ, закудкуда́чу, закудкуда́чеш *і* закудкуда́каю, закудкуда́каєш, *док.* 1. Почати кудкудакати (про курку). *Залопотівши крильцями, над хатою звилися голуби, закудкудакали кури* (О. Довженко).

2. *перен., розм.* Заговорити швидко і схвильовано (перев. про жінку). — *З чим пиріжки, тьотю? З печінкою? — Іди, йди, знаємо таких! — закудкудакала спекулянтка* (І. Микитенко); *Метка шинкарка вибігла аж за ворота стрічати дорогих гостей. Закудкудакала, защебетала: — Господи, Степан Дем'янович! Яким це вітром?* (Василь Шевчук).

ЗАКУ́ДЛАНИЙ, а, е, *розм.* Який закудлався; з розпатланим, розкуйовдженим, сплутаним волоссям. *З хати одчинилося вікно, визирнула закудлана та заспана голова* (С. Васильченко); *По обличчю йому збігали сльози й ховались в закудланій сивій бороді* (М. Івченко); — *І від комарів рятунку нема, — виходячи з намету, зауважив заспаний, закудланий шофер Самарський* (О. Гончар).

ЗАКУ́ДЛАТИ, аю, аєш, *що, розм.* Док. до **ку́длати.** *Вітер закудлав волосся на голові хлопчака* (із журн.); // *безос. Вітер дужчав і дужчав, поки іскоростенці й кияни сходилися до шатра. Гриву Ярополкового коня геть закудлало* (І. Білик).

ЗАКУ́ДЛАТИСЯ, ається, *розм.* Док. до **ку́длатися.** *Булькаті Ауерові очі випиралися з орбіт, акуратна його зачіска закудлалася, ніздрі здригалися* (А. Хижняк).

ЗАКУДЛА́ТІТИ, ію, ієш, *док., розм.* Стати кудлатим. *Дуже заріс* [Коршак], *закудлатів, сиві патли поворозкою через лоб перев'язані, щоб в очі не падали* (О. Гончар); *Борода в нього і на щоках, і на вухах; один тільки ніс білів з-під картуза, а то все заросло, закудлатіло* (І. Рябокляч).

ЗАКУЙО́ВДЖЕНИЙ, а, е, *розм.* Який закуйовдився (у 1 знач.); закудланий. *Поперек дороги розкинулася та міц-*

но спала якась малесенька дівчинка:.; на закуйовдженій, нечесаній голівці красувалося два реп'яхи (Л. Яновська); *Вигук над самим вухом злякав мене. Передо мною стояв чоловік — розхристаний, з могутніми грудьми, з чорною закуйовдженою чуприною* (А. Хорунжий); *Відблиск полум'я освітлював його плечі, ледве прикриті латками сорочки, зморщену, як капшук, шию, закуйовджену кучму на голові* (М. Сиротюк); * Образно. *Біжить Арсень сам, плентаючи обважнілими ногами в полеглім, закуйовдженім просі* (Іван Ле).

ЗАКУЙÓВДИТИ, джу, диш, *док., розм.* 1. *що.* Док. до **куйóвдити** 1. *Птах закуйовдив пір'я.*

2. *безос.* Почати віяти, мести (про сніжну бурю). — *Пустіть хоч у хату... Оце б'є яке! Оце закуйовдило!* (Панас Мирний).

ЗАКУЙÓВДИТИСЯ, джуся, дишся, *док., розм.* 1. Док. до **куйóвдитися** 1. *Пряме непокірне волосся вигоріло, закуйовдилося трьома віхорками: два спереду й один на маківці* (Микита Чернявський).

2. *перен.* Заворушитися, захвилюватися. *Під той саме час ляхи закуйовдились!* (Панас Мирний).

ЗАКУКУРÍКАТИ, закукурíкаю, закукурíкаєш *і рідко* закукурíчу, закукурíчеш, *док.* 1. *тільки 3 ос.* Док. до **кукурíкати** 1. *Потріпав* [півень] *крилами, закукурікав та — шубовсть у Лаврінові огірки* (І. Нечуй-Левицький).

2. Почати кукурікати (у 1 знач.). *Золотий півник злетів на флюгер і голосно закукурікав* (М. Хвильовий); *Отямив його крик півня, що несподівано закукурікав майже над головою, нагадуючи, що вже близьке світання* (У. Самчук); // *розм.* Закричати, заговорити голосно і пронизливо, як півень; видати звук, подібний до крику півня. *Закукурікав його мобільний телефон* (В. Яворівський); *Білинкевич підскочив зі своїм коньяком і раптом закукурікав: — Панове, я прошу випити за батька нашого Степана!* (Ю. Андрухович); // *безос. На повний голос залився магнітофон. Заверещало, засвистіло, закукурікало і занявчало по-котячому* (Ю. Збанацький).

◊ **Як тільки півні закукурíкають** *див.* **півень.**

ЗАКУКУРÍЧЕНИЙ, а, е, *діал.* Розпалений люттю, злий. *Одним скоком опинився* [Босаковський] *серед гурта, розсунув закукурічених козаків направо і наліво й засичав: — Т-с-с!* (Б. Лепкий); — *Ти чуєш, що я тобі кажу! — гримнув* [директор] *з таким ревом, що аж Мігалаке вибіг з сусідньої кімнати. Вибіг запінений, закукурічений* (Ірина Вільде).

ЗАКУКУРÍЧИТИСЯ, чуся, чишся, *док., діал.* Розпалитися, розсердитися. *Закукурічив сі* [закукурічився] *на мене, як індик* (І. Франко); [Ф е д і р *(закукурічився):*] *Хто? Я брехач? Бодай я сконав, як не бачив на власні очі! Як не вискочить з вільшини, як не кинеться* [лев] *на телицю, а сіячі .. врозтіч — хто куди!* (Я. Галан).

ЗАКУЛÍСНИЙ, а, е. 1. Який міститься, відбувається, перебуває за кулісами; залаштунковий. *Василь Васильович пройшов у закулісну частину* [театру] *і поволі почав роздягатись* (Л. Дмитерко); *Мало не всі, за винятком корифеїв, почали завидувать моєму поспіху* [успіхові], *почали, як кажуть, підставлять колінця та чинить всякі закулісні каверзи* (з мемуарної літ.).

2. *перен.* Таємний, прихований від інших. *В бічній кімнаті суду тим часом відбувалась одна з тих закулісних комедій, якими переповнена історія .. судочинства* (П. Колесник); *Дядько Андрій тут грав ролю закулісну, може, брата підмовляв чи спонукав, не відаю, але в конкретних акціях участі не брав* (Валерій Шевчук); *Вправним диригентом "європейського концерту" виступав маестро закулісної інтриги рейхсканцлер О. Бісмарк* (з наук. літ.).

ЗАКУЛÍСНО. Присл. до **закулíсний** 2. *Поки блокуються органи влади, олігархи закулісно домовляються про розподіл сфер впливу* (з газ.).

ЗАКУЛÍССЯ, я, *с.* 1. *збірн.* Те саме, що **залаштýнки** 1. *Закулісся цирку нагадує місто: трупа возить із собою власні костюмерні, чоловічі та жіночі гардеробні, тренажерний зал, пральню і навіть взуттєву майстерню* (із журн.).

2. *перен.* Те саме, що **залаштýнки** 2. *Фільм розказує про підводні течії та закулісся передвиборчих кампаній США* (з газ.).

ЗАКУЛЬБÁЧЕНИЙ, а, е, *заст.* Осідланий. *Дівчина, побачивши на березі закульбачених коней і вусатого ротмістра, нарешті зрозуміла, що діється перед нею* (П. Панч); *Закульбаченого коня тримав за повід старий січовик. Коли Іван Петрович сів у сідло, молоді січовики тісним колом обступили вершника* (І. Пільгук).

ЗАКУЛЬГÁТИ, áю, áєш, *док.* 1. Почати кульгати. *Одну ногу зігнуту держить* [Грицько], *а як ступив — закульгав, і холоша в крові. Поранений, знати* (А. Головко).

2. Піти кульгаючи. *Дорош закульгав із хліва* (Григорій Тютюнник); *Розсміявся* [майор], *ще раз міцно стиснув Андрія за плечі і швидко закульгав до свого столу* (Ю. Бедзик); *Біля шостого номера Стороженко спинився. — Трохи зачекайте, я гляну, чи є і чи можна. Я миттю. — І закульгав у двір* (В. Нестайко).

ЗАКУЛЬТИВÓВАНИЙ, а, е, *с. г.* Дієпр. пас. до **закультивувáти.** *З другого боку балки чорнів великий масив свіжозораного поля. Це був закультивований пар під озимину наступного року* (із журн.); *При садінні картоплі на мілко зораному або мілко закультивованому полі спостерігається погане загортання бульб* (з газ.).

ЗАКУЛЬТИВУВÁТИ, ýю, ýєш, *що, с. г.* Док. до **культивувáти.** *Якщо до садіння картоплі пройшли дощі, ґрунт заплив і ущільнився, поле треба закультивувати повторно на меншу глибину* (з наук. літ.); *Ділянку площею шість соток можна закультивувати новою косаркою за годину, витративши при цьому менше двох літрів бензину* (з газ.).

ЗАКÝМКАТИ, ає, *док., розм.* Почати кумкати (про жаб). *На ставу повільно і голосно закумкали жаби* (В. Кучер); — *Свині верещать у дворах, кури мов показились. Онде вже й жаби закумкали на сполох* (Ю. Бедзик).

ЗАКУМУЛЮВÁТИ, юю, юєш, *що, книжн.* Док. до **акумулювáти.** *У зарубіжній історіографії праці професора Е. Річмонда закумулювали як методологічні досягнення сучасних гуманітарних дисциплін, так і науково вивірений підбір емпіричного матеріалу* (з наук. літ.); *Ситуація вказує на спробу закумулювати кошти, необхідні для погашення до 28 вересня двох серій облігацій внутрішньої державної позики* (із журн.).

ЗАКУНЯ́ТИ, я́ю, я́єш, *док., розм.* Почати куняти; задрімати. — *Пасу, пасу, та й закуняю з голоду, — далебі!* (Ганна Барвінок); *Я й сам не запримітив, коли закуняв, зігрівшись біля маминого боку* (Ю. Збанацький); *Вона сиділа, мов княгиня, і справу стенографувала, допоки вся не закуняла маленька, душ зо двадцять, зала* (В. Стус); — *Вибачайте за балаканину, це професійне, щоб за кермом не закуняти* (А. Крижанівський); *Свенельд .. намагався вгадати з приглушених товстими стінами голосів, що там діється. Це*

тривало довгих кілька хвилин, які остаточно виснажили світлого князя, й він непомітно для себе опустився на лаву й закуняв (І. Білик).

ЗА́КУП, а, *ч., іст.* У Київській Русі — бідний селянин, який одержав позичку від землевласника і став залежним від нього. *Люди, які потрапили в кабалу до феодала, оформлену особливим договором — "рядом", звались рядовичами. Однією з категорій рядовичів були закупи* (з наук. літ.); *Холоп робить з-під бича, закуп же та рядович самі себе підганяють до роботи, бо князь візьме за свою землю тільки певний урок, а решта лишиться рядовичеві й закупу* (І. Білик).

ЗАКУПА́ННЯ, я, *с., рідко.* Дія за знач. **закупа́ти.** *Сумцов додає до цього ще кілька деталей: хазяйновитість, щодня вранці закупання* (М. Зеров).

ЗАКУПА́ТИ *див.* **закупо́вувати.**

ЗАКУПА́ТИСЯ[1] *див.* **закупо́вуватися.**

ЗАКУПА́ТИСЯ[2], а́юся, а́єшся, *док., розм.* Почати купатися. *Песик з насолодою закупався в ковбані* (із журн.); • Образно. *Розійшлися чорні хмари, і в .. озерах сонце закупалось* (з казки).

◊ **Купа́тися / закупа́тися в ро́зкоші (в ро́зкошах, в сріблі́-зо́лоті)** *див.* **купа́тися.**

ЗА́КУПИ, ів, *мн.* Те саме, що **закупі́вля.** *Возив дружину на закупи, щоб їй самій не ходити, а вже коли під'їжджали до двору, линула злива* (Л. Костенко); *На закупи у прикордонні волинські міста поляки приїжджали не лише приватними машинами, а й своєрідними екскурсійними автобусами* (з газ.).

ЗАКУПИ́ТИ *див.* **закупо́вувати.**

ЗАКУПІВЕ́ЛЬНИЙ, а, е. Стос. до закупівлі. *Оптові ціни є основним орієнтиром для визначення закупівельних і роздрібних цін* (із журн.); *Центр призначив закупівельні ціни на сільськогосподарську продукцію за власним розсудом, не враховуючи затрати селянина* (з газ.).

ЗАКУПІ́ВЛЯ, і, *ж.* Дія за знач. **закупо́вувати** 1. *Всі гроші, які в них були, пішли на закупівлю різних, хоч і дрібних, але вкрай потрібних для спільного життя речей* (Л. Дмитерко); *Міністр Новак оголосив, що нам слід узяти тижневий тайм-аут на подальші закупівлі, щоб ринок наситився за рахунок нових надходжень* (О. Авраменко, В. Авраменко).

ЗА́КУПКА, и, *ж., розм.* Те, що куплене; куплений товар. *Вона сховала всі свої закупки, не похвалившись навіть* (І. Нечуй-Левицький); *Він не випив з косарями, а лише наказав вийняти з торохів пляшки з горілкою і закупку та покласти все те на покіс* (Ю. Мушкетик).

ЗАКУ́ПКА, и, *ж., розм.* Те саме, що **закупі́вля.** *Плануємо розширити закупку словників, довідників, енциклопедій. Книги закуповуємо прямо з розкладок продавців літератури* (з газ.); *Сильний поштовх до розвитку ажіотажного попиту дали розмови про реформу цін і їх підвищення. Під впливом цього фактора почалися масові закупки наперед* (з газ.).

ЗАКУ́ПЛЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **закупи́ти.** *В кухні Гольдбаумів на стільниці насипана купа черниць* [чорниць], *свіжозакуплених на торзі* (І. Франко); *Закуплена з осені картопля зберігалася цілу зиму в кагатах* (В. Козаченко); // **заку́плено,** *безос. пред. Нічого не закуплено: Козу півбока куплену, Для сміху, на потіху, Додому привезуть* (О. Олесь); *В театрі наперед закуплено окрему ложу, а перед парадним під'їздом у дворі вже перебирали нетерпляче тонкими, як виточеними, ногами рисаки, запряжені в фаетон* (Б. Антоненко-Давидович).

ЗАКУПЛЯ́ТИ *див.* **закупо́вувати.**

ЗАКУПЛЯ́ТИСЯ *див.* **закупо́вуватися.**

ЗАКУПНИ́Й, а́, е́. Те саме, що **закупіве́льний.** *На закупні товари встановлено граничний рівень торговельної надбавки у розмірі 20 % до ціни придбання* (з мови документів).

ЗАКУ́ПНИК, а, *ч.* Той, хто закуповує що-небудь (товари, продукти і т. ін.). *Державний закупник зерна Йорданії придбав 100 000 тонн української пшениці* (з газ.); *Швейцарська фірма, відома виробництвом шоколаду та розчинної кави, стала найбільшим у світі закупником сировини, витративши на це майже 72 млрд доларів* (з газ.).

ЗАКУ́ПНИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **заку́пник.** *Посередником між закупницею і постачальниками стала комерційна фірма* (з газ.).

ЗАКУПО́ВУВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **закупо́вувати** 1. *Енергія, закуповувана власними мережами компанії на ринку, надходить найбільшим промисловим споживачам України* (із журн.).

ЗАКУПО́ВУВАННЯ, я, *с.* Те саме, що **закупі́вля.** *У 1958 р. обов'язкові поставки сільгосппродукції були скасовані і встановлена єдина форма заготівлі сільгосппродукції — закуповування її у колгоспів* (з навч. літ.).

ЗАКУПО́ВУВАТИ, ую, уєш, *рідко* **ЗАКУПА́ТИ,** а́ю, а́єш *і розм.* **ЗАКУПЛЯ́ТИ,** я́ю, я́єш, *недок.,* **ЗАКУПИ́ТИ,** уплю́, у́пиш; *мн.* заку́плять; *док., кого, що.* 1. Одержувати за гроші, купувати кого-, що-небудь, перев. у великій кількості. *Де хліба приторгує* [Тихон], *де підводи наньме* [найме], *та усе недорого і дешевш проти усіх, що тогді зо всіх голодних місць понабігали закупати* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Купці приїздили, закуповували хліб, сіль, хутра, шкури* (А. Хижняк); *Закупив* [Рустем] *по дорозі мало не цілу крамницю, щоб ублагати Айше* (М. Коцюбинський); *Ми приїхали з Кам'янця закупити зброю, а її нема* (Р. Іваничук); *Віддав він гроші свому приятелеві, сказав, які товари той має закупити, а сам повернувся додому* (Ю. Винничук); // Одержувати за гроші право на користування чим-небудь. *Леміщиха закуповувала садки, пильнувала там ціле літо і висилала хури з овочами в степові міста на продаж* (І. Нечуй-Левицький); *Молодиця Рада та весела, Ніби з паном повінчалась — Закупила села* (Т. Шевченко).

2. *заст.* Підкуповувати, схиляючи кого-, що-небудь на свій бік, на свою користь. *Суди усі сполошили* [багачі], *сиплячи грішми, закупляючи судську дію — хочуть вони Кармелюка знов схопити, та міцніш зачинити, та дальш зіслати* (Марко Вовчок); *Закупила батька, щоб горілки не пив* (Номис).

ЗАКУПО́ВУВАТИСЯ, ується, *рідко* **ЗАКУПА́ТИСЯ,** а́ється *і розм.* **ЗАКУПЛЯ́ТИСЯ,** я́ється, *недок.* Пас. до **закупо́вувати.** *Вступаючи в договірні відносини, виробник погоджується з умовами держконтракту. На продукцію, що закуповується не в рахунок держконтракту, сторони можуть установити інші ціни своєю угодою* (з навч. літ.); *Депутат вважає, що медичне обладнання і ліки мають закуповуватись державою на основі держзамовлення* (з газ.).

ЗАКУ́ПО́РЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **заку́по́рити.** *У погребі — густий, закупорений мед і молоде вино* (В. Логвиненко); *Пляшки, після наповнення їх газованою водою, мають бути негайно герметично закупорені* (з навч. літ.); *Робот "зустрічає" закупорений товар в кінці технологічного*

ланцюжка, формує його в так званий пакет і вміщує в металевий контейнер (із журн.).

ЗАКУ́ПО́РЕННЯ, я, *с.* Дія і стан за знач. **заку́по́рити** і **заку́по́ритися.** *Деякі круглі та стьожкові черви можуть спричинювати закупорення (непрохідність) кишок* (з навч. літ.); *Закупорення судин.*

ЗАКУ́ПО́РИТИ *див.* **заку́по́рювати.**

ЗАКУ́ПО́РИТИСЯ *див.* **заку́по́рюватися.**

ЗАКУ́ПО́РКА, и, *ж.* 1. Стан за знач. **заку́по́рити** і **заку́по́рювати.** *Бракувальниці зобов'язані уважно оглянути пляшки з напоями для виявлення поганої закупорки, тріснутих або битих пляшок* (з навч. літ.).

2. Стан за знач. **заку́по́ритися** і **заку́по́рюватися.** *Однією з частих хвороб серця є стенокардія, що виявляється в нападах різкого болю в ділянці серця і призводить до закупорки вінцевих судин* (з наук.-попул. літ.).

ЗАКУ́ПО́РЮВАЛЬНИЙ, а, е. Стос. до закупорювання. *До складу дисперсної фази промивальної рідини доводиться вводити закупорювальні частинки різних розмірів з таким розрахунком, щоб вони утворювали тонку глинисту кірку* (з навч. літ.); *Закупорювальні машини.*

ЗАКУ́ПО́РЮВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **заку́по́рювати.** *Флакони, закупорювані кришкою або корком, використовуються як споживча тара* (з навч. літ.).

ЗАКУ́ПО́РЮВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **заку́по́рювати.** *Унаслідок якісного цементування, відсутності закупорювання пор продуктивного горизонту отримано збільшення дебіту свердловини на 25 тонн на добу* (з наук. літ.); *Під час розливу і закупорювання пляшок робітники повинні працювати в рукавицях, щоб захистити руки від порізів осколками скла* (з навч. літ.).

ЗАКУ́ПО́РЮВАТИ, юю, юєш, *недок.*, **ЗАКУ́ПО́РИТИ,** рю, рищ, *док.*, *що.* Щільно закривати отвір у чомусь; закорковувати. *Загиджує* [клоп] .. *листок, закупорює на ньому всі пори, і рослина, яку обсіли грушові клопи, нарешті, жовкне, чахне, задихається* (О. Гончар); *Тим часом колонія мікробів розрослася, почала закупорювати капіляри* (І. Росоховатський); *Готове пюре розливають в скляні або жерстяні полаковані зсередини банки, герметично закупорюють і стерилізують* (з наук.-попул. літ.); *Якщо закупорити круглодонну колбу, коли в ній кипить вода, і негайно загасити спиртівку, то, як показує дослід, кипіння деякий час триває, хоч вода остигає* (з навч. літ.); // Затуляти, загороджувати собою якийсь отвір; затикати. *Цей тип вулкана відрізняється тим, що дуже густа і в'язка лава під час виверження міцно закупорює жерло вулкана* (з наук.-попул. літ.).

ЗАКУ́ПО́РЮВАТИСЯ, юється, *недок.*, **ЗАКУ́ПО́РИТИСЯ,** иться, *док.* 1. Щільно закриватися. *А може, в мене тоді була вже "копійка"* [автомобіль ВАЗ-2101]... *Ну звичайно... "Копійка". У "Запорожця" нема задніх дверцят... І вони не могли злипнутися чи закупоритися* (О. Чорногуз); // Засмічуючись, перекриватися (про отвори). *Речовина, що розріджує кров, не дозволяє артеріям закупорюватися* (з наук.-попул. літ.); *Новий косметичний засіб не дає можливості порам закупорюватися і не блокує дихальні процеси в шкірі* (з мови реклами); *У приладах, частини яких з'єднані довгими відрізками гумових трубок, треба перевіряти, чи не закупорилися або не перегрілися трубки* (з навч. літ.).

2. *тільки недок.* Пас. до **заку́по́рювати.** *Головною причиною виникнення інсульту у людини є церебральний тромбоз: артерія, яка постачає кров'ю головний мозок, закупорюється згустком крові* (з наук.-попул. літ.).

ЗАКУПО́РЮВАЧ, а, *ч.* Робітник, який закупорює пляшки, банки і т. ін. *Слова з суфіксом -ач, як правило, характеризують особу за професією, певним родом занять: оформлювач, поширювач, закупорювач і т. ін.* (з наук. літ.).

ЗАКУПО́РЮВАЧКА, и, *ж.* Жін. до **закупо́рювач.** *Наша закупорювачка Надія Петрівна — один із найдосвідченіших фахівців. Вона в колективі — сімнадцять років* (із журн.).

ЗАКУ́РЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **закури́ти**[1] 1, 2. *Грицько й чоботи, закурені пилом, дістав, що вже півроку висіли в коморі* (Ганна Барвінок); *Ось він, знайомий маленький, присадкуватий, закурений паровозним димом вокзал* (А. Хижняк).

2. Який закурився, покрився пилом або кіптявою. *Ось і той самий завод, в якому не раз доводилось йому на мітингах виголошувати громові промови проти царизму, такий самий брудний, чорний, закурений* (В. Винниченко); *Посеред столу стояла бляшана лампа з надбитим і закуреним склом, що його надбитий край був доточений папером* (І. Багряний).

ЗАКУРИ́ТИ[1] *див.* **заку́рювати.**

ЗАКУРИ́ТИ[2], и́ть, **ЗАКУРІ́ТИ,** закури́ть *і рідко* закуріє, *док.* 1. Почати диміти, виділяти дим або ароматичну речовину; задиміти. *Наймити старались, і скоро на степовій могилі купа ладану закуріла й пойнялась полум'ям* (О. Ільченко); *Закуріли комини на черепичних дахах, і запахло з кожної печі смачною стравою* (В. Кучер); *Мар'ян кладе дровця у піч, виймає з кишені кресало, кремінь і губку. Затанцювали іскри навколо пальців чоловіка, .. і відразу по хаті приємно, духом бджіл, закадила, закурила губка* (М. Стельмах); // Запарувати. *Закурила земля димом та парою* (І. Нечуй-Левицький).

2. Огорнутися здійнятою курявою, здійнятим із землі снігом і т. ін.; запилити. *Закуріли киптягою токи, де перевівали купи намолоченої пашні* (Панас Мирний); *— Ну й швидка! — з подивом і повагою признав Данило, коли за Мариною закурили небруковані печерські дороги* (Ю. Смолич).

3. *тільки* **закуріти.** Вкритися кіптявою; закоптитися. *У хаті в тебе, Параско, як у сажу: лави не змивані, комин закурів, як у винниці* (Ганна Барвінок).

4. Почати віяти, мести, здіймаючи сніг, куряву тощо (про вітер, заметіль і т. ін.). *Уже ніч, глуха, темна, засіла землю, зірвався вітер, закурив снігами* (І. Франко); *Шугнули з-під млина вітриняти, подалися поміж мерзлими бур'янами, закуріли десь аж під гаєм* (С. Васильченко); // *безос. А надвечір крутнула справжня завірюха, забило, закуріло* (О. Донченко).

5. Здійматися в повітря, стелитися, витися над землею (про дим, куряву, сніг і т. ін.). *— Іване Тимофійовичу, може, сьогодні не поїдете? — Не може такого бути. Ще як поїдемо. Тільки курява закурить!* (М. Стельмах); // *безос. Пройшов до ясел, набрав у руку полови і кинув — суха, аж закуріло з неї* (А. Головко).

6. *перен., розм.* Швидко піти, поїхати і т. ін., здіймаючи на своєму шляху куряву. *Під'їжджаємо до міста. Пан закурів коло нас і випередив. В'їхали в місто. Хутко проторохтіли порожніми улицями* (Марко Вовчок); *Все поглядає* [Костя] *на дорогу .. Чи не закурить на ній вертлявий газик* (І. Цюпа).

◊ **(1) Аж (тільки) закури́ть (закури́ться) <Тільки пісо́к закури́ть>,** *перев. безос.* — дуже швидко (побігти, поїхати, зникнути). *От він і сів на бричку: "торкай" — і тільки закурилось* (А. Свидницький); *Мати стращає, що я*

змерзну. І чого б я змерз? Та я як чкурну, аж закурить! (Панас Мирний); — *Переночуйте ви тут, а завтра .. курнемо в село так, що аж закуриться* (І. Франко); *Поклич його — підбіжить з підскоком, пошли куди — подасться так, що тільки пісок закурить* (С. Васильченко).

ЗАКУРИ́ТИСЯ[1] *див.* **заку́рюватися.**

ЗАКУРИ́ТИСЯ[2], и́ться, **ЗАКУРІ́ТИСЯ,** закури́ться *і рідко* закурі́ється, *док.* 1. Почати диміти, виділяти дим; задиміти. *Коли сонце запікало Задьорі один бік до того, що, здавалось, от-от закуриться сорочка на йому* [ньому], *він перевертався на другий бік* (В. Винниченко); *Закурилися вогнища з сухих бур'янів* (З. Тулуб); *Солома закурилась, потім спалахнула вогнем. Василько витяг до вогню руки...* (П. Панч); // *безос. Згодом закурилося в хаті, а ще трохи й піч дихнула полум'ям* (Я. Качура); // Запарувати. *Закурілася земля, задиміла; пішов дощ, дрібний та тихий, мов крізь сито засіяв* (Панас Мирний).

2. Огорнутися здійнятою курявою, здійнятим із землі снігом і т. ін. *Вже на вечірньому прузі було сонце, коли, нарешті, Ярема помітив, як закурилася вдалині дорога. Хтось їхав* (П. Кочура); *Вітер зривався спершу несміливо, степ злегка закурився сніговим пилком, потім почали виникати білі змійки* (М. Руденко); // Оповитися, огорнутися чим-небудь (туманом, млою і т. ін.). *У небі почали то там, то там витикатися зірочки, долина закурілася туманом* (Панас Мирний); *Вже третю добу сіє на полонині дрібний мачкатий дощик. Закурились верхи, закуталось небо, і в сірій мряці пропали гори* (М. Коцюбинський).

3. Здійматися в повітря, стелитися, витися над землею (про дим, куряву, сніг і т. ін.). *Дим закурився з кадила* (П. Грабовський); *Довгождана пилюка квітневих доріг! Уперше в цьому році закурилася ти над військами* (О. Гончар).

◊ **Аж (тільки) закури́ть (закури́ться) <Тільки пісо́к закури́ть>** *див.* **закури́ти**[2].

ЗАКУРІ́ЛИЙ, а, е. 1. Покритий пилом, курявою; запилений. *Його я бачив: йшов він рано По закурілих вулицях, І дні майбутнього Ірану В його світилися очах* (Я. Шпорта).

2. Покритий кіптявою; закоптілий. *У кутку хати було видно стару закурілу піч* (із журн.).

ЗАКУРІ́ТИ *див.* **закури́ти**[2].

ЗАКУРІ́ТИСЯ *див.* **закури́тися**[2].

ЗАКУРЛИ́КАТИ, закурли́каю, закурли́каєш *і* закурли́чу, закурли́чеш, **ЗАКУРЛЮ́КАТИ,** аю, аєш, *док.* Почати курликати, курлюкати (про журавлів). *Раптом у небі закурликали журавлі, і Андрій залишив свою роботу, прислухався і застиг* (О. Гуреїв); // Утворювати звуки, що нагадують курликання журавлів. *У трубці щось запищало, закурликало, загуло, ну, точнісінько тобі лірник заграв* (П. Колесник).

ЗАКУРЛЮ́КАТИ *див.* **закурли́кати.**

ЗАКУРНИ́КАТИ, аю, аєш, *док., що і без дод., розм.* Почати курникати. *Машини рушили далі, а чорна постать розмірене* [розмірено] *заходила поперек Великого шляху, ще зупинила і пропустила колону машин і закурникала щось, незвичне, різке, наче скрипіла залізом* (М. Стельмах); *Закурнікати пісню.*

ЗАКУ́РЮВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **заку́рювати.** *Я мовчав, немов занятий* [зайнятий] *закурюванням цигарки* (В. Винниченко); *Одна* [риба] *йшла на засіл, інша — на закурювання, а інша — на обід рибалкам* (З. Тулуб).

ЗАКУ́РЮВАТИ, юю, юєш, *рідко* **ЗАКУРЯ́ТИ,** я́ю, я́єш, *недок.,* **ЗАКУРИ́ТИ,** урю́, у́риш, *док.* 1. *що.* Покривати пилом, запорошувати. *Василь місяць од місяця все новину уводить, то на лави гримає — стільців йому треба, .. то долівка курна, тільки убор закурює, .. то в хаті і тісно і жарко* (Панас Мирний).

2. *що.* Покривати кіптявою. *У полоні наша мати, наша стара українська земля у полоні. Як обвал, звалився на неї ворог, затоптав підлим фашистським своїм чоботом, залив кров'ю, закурив пожежами, зганьбив шибеницями, пограбував* (О. Довженко).

3. *що і без прям. дод.* Запалювати (люльку, цигарку і т. ін.). *Будем, брате, З багряниць онучі драти, Люльки з кадил закуряти* (Т. Шевченко); *Оце по обіді закурюємо цигарки* (М. Коцюбинський); *Витяг* [Давид] *кисет, став закурювати* (А. Головко); *Балабуха курив люльку з довгим цибуком.., викурив одну, закурив другу, потім третю* (І. Нечуй-Левицький); *Гордій скулився від холоду, але, передчуваючи насолоду закурити, задоволено потирає руки* (Б. Антоненко-Давидович); * Образно. *Хрипкий далекий пароплав сигару закурив* (П. Тичина).

4. *тільки док., розм.* Почати пиячити; запити, загуляти (у 1 знач.). *Засумував свекор, .. а Яків запив... Страшно закурив Яків. Було таке, що попід шинками валявся* (Панас Мирний); *Чолов'яга, як мур, як мак цвіте, ще краще, ніж парубком був, а якийсь приголомшений, мов тая тума. Ото тільки часами, як вирветься, та як закурить — тільки держись, шапко! П'є та й б'ється, й плаче!* (Дніпрова Чайка).

ЗАКУ́РЮВАТИСЯ, ююся, юєшся, *недок.,* **ЗАКУРИ́ТИСЯ,** урю́ся, у́ришся, *док.* 1. Покриватися курявою, пилом, ставати закуреним. *Вона* [губернія] *недавнечко відбула свою місячну ярмарку, закурилася та замурзалася, ярмарковим духом тхнула* (Панас Мирний); *Закурилася доріженька за козаками, і до вечора стояла Оксана на шляху, аж поки Половчиха і Ярина ледь умовили її до оселі повернутись* (Д. Білий); // *перен.* Гартуватися. *Вихованці семінарії, коли їх зразу не ламало вчительське життя, пізніше закурювались у боротьбі і робились міцними, як криця* (С. Васильченко).

2. Покриватися кіптявою. *Увесь дім закуривсь і почорнів од диму* (Сл. Б. Грінченка).

3. Запалюватися (про люльку, цигарку і т. ін.). *Ніяк не закурюється люлька — тютюн вогкий* (Сл. Б. Грінченка); * Образно. *Очі Тетяни гнівно закурилися. Щось думала. Промовила стримано, проте так, що всі в церкві почули* (С. Васильченко).

ЗАКУРЯ́ТИ *див.* **заку́рювати.**

ЗАКУ́САНИЙ, а, е, *розм.* Дієпр. пас. до **закуса́ти.** *Розповідав* [дід] *про закусаного бджолами до півсмерті злодія, який хотів украсти з пасіки вулик з медом...* (О. Донченко); *Три дорослі кози були закусані собакою* (з газ.).

ЗАКУСА́ТИ, а́ю, а́єш, *док., кого, розм.* Кусаючи, жалячи, довести до загибелі, умертвити. — *Оце яка халепа трапилась! Отже, ще закусають* [бджоли] *Оришку на смерть!* — *гомоніли баби в сінях* (І. Нечуй-Левицький); *Бачить шляхтич, що не жарти, що коня муха закусає, дає пахолкові городському золотого, щоби виліз на вежу і коня відрізав* (А. Чайковський).

ЗАКУСИ́ТИ[1] *див.* **заку́шувати**[1].

ЗАКУСИ́ТИ[2] *див.* **заку́шувати**[2].

ЗА́КУ́СКА, и, *ж.* 1. Дія за знач. **заку́шувати**[2]. *Дід згадав про горілку, а чорт зараз і частує, і на закуску тягне із сум-*

ки печену качку і пшеничний пухлий буханець (О. Стороженко); *То було перед обідом, за закускою. А що то було за обідом?* (Панас Мирний); *Особливо стає весело, коли після закуски їм наливають по чарочці легкого винця* (О. Іваненко).

2. Легкі страви, звичайно холодні, які їдять перед обідом для збудження апетиту. *Стіл був заставлений всякими стравами — шинка під турецьким флагом* [прапором] *і індик під італійським, холодні закуски* (М. Коцюбинський); *Принесли легкої закуски, фруктів і охолодженого вина* (Л. Смілянський); *— Чекають нас різноманітні салати і закуски. Не буду їх перераховувати* (Ю. Винничук); // Те, чим закушують, заїдають (випите вино, горілку і т. ін.). *Видно, вже було по вечері, бо стіл був заставлений тільки різного роду винами, лікерами та купами закусок — усякого солодкого печива* (І. Франко); *На столі була закуска — чехоня й хліб. Усі пили й їли* (Б. Грінченко); *Офіціанти подали вино, закуски і кожному в маленькій срібній чаші з срібною ложечкою святвечірньої пшениці* (Р. Андріяшик).

◊ **(1) На за́куску** — під кінець, на закінчення, на завершення. [Р е в е к а *(бере гвинтівку):*] *Давай. Ударю на закуску. (Стріляє)* (І. Микитенко); *Іван почав сатаніти: — Або ще синематограф цей вигадали, проклятущий: "Зигомара" якогось дивляться, шість серій, а потім ще, на закуску, сьома* (Ю. Смолич); *На закуску — початківці. Накидаю оком: вірші — слаботонічні, біцепси — титанічні* (А. Крижанівський).

ЗАКУ́СКОВИЙ *див.* **заку́сочний.**

ЗАКУСО́Н, у, *ч., жарг.* Те саме, що **за́ку́ска** 2. *— Братва, де ви там? Кінчайте диміти, пора до столу. Інночко, неси закусон, а то терпець уривається!* (О. Бердник); *— Що будемо? .. — Півлітру! — заволав я. — І якогось закусону!* (А. Крижанівський).

ЗАКУ́СОЧКА, и, *ж.* Пестл. до **за́ку́ска** 2. *— Столик у садок, у бесідку, — порядкував Антон Петрович. — Та розпорядись, Писточко, свічок туди; воно б годилося на другий столик — водочку* [горілочку], *закусочку* (Панас Мирний); *Батюшчині медові розмови, блискучі веселі очі та брови гарної удови, а ще більш чарочка та закусочка потроху вкоськали розлюченого пана* (Дніпрова Чайка); *— А тут закусочка... Якраз, знаєте, на йоржеву юшку нагодились* (О. Довженко).

ЗАКУ́СОЧНИЙ, *рідше* **ЗАКУ́СКОВИЙ,** а, е. 1. Прикм. до **за́ку́ска.** *Із закусочних виробів найпоширеніші бутерброди* (з наук.-попул. літ.); *Запатентовано закусковий продукт з двома шарами збитого і випеченого бісквіта з начинкою між ними* (з мови документів); *Прийшов оце з роботи, до холодильника заглянув — аж ніякого тобі не те що дефіциту, а й закусочного мінімуму* (із журн.); // Стос. до закуски. *Під салатник підставляється столова або закусочна тарілка* (з наук.-попул. літ.).

2. *у знач. ім.* **заку́сочна,** ної, *ж.* Різновид їдальні, в якій продають страви, що готуються швидко і просто. *У закусочній уранці Він кричав офіціантці: "Гусака мені піджар! Я вибійник! Я шахтар!"* (С. Олійник); *— Який я для вас син? По богослуженнях не стовбичу, до сповіді не йду, а причащаюся тільки в закусочній? — задиркувато, з притиском питав Каламар* (І. Чендей).

ЗАКУ́СТРАНИЙ, ЗАКУ́ШТРАНИЙ, а, е, *діал.* Скуйовджений, сплутаний. *Сивувата борода Оксеня, мов закуштрана мичка, запорошена остюками* (І. Цюпа); // Із скуйовдженим, сплутаним волоссям. *Нерозчісана, у старім заяложенім уборі сиділа вона біля вікна, край столу, підперши свою закустрану голову рукою* (Панас Мирний); *Бородатий, закустраний, ніби трошки несповна розуму, він і справді умів заклинати звіра* (Ю. Бедзик).

ЗАКУ́СТРАТИ, ЗАКУ́ШТРАТИ, аю, аєш, *док., кого, що, діал.* Скуйовдити, зробити кудлатим, розпатланим. *Закустрати волосся.*

ЗАКУ́СУВАТИ[1] *див.* **заку́шувати**[1].

ЗАКУ́СУВАТИ[2] *див.* **заку́шувати**[2].

ЗА́КУСЬ, і, *ж., прост.* Те саме, що **за́ку́ска** 2. *— Ти краще, Ярино, чим журитися, чарку б, закусь поставила та постель постелила* (М. Стельмах); *— А по трудах, як кажуть, праведних і закусити можна .. — У чарці й закусі нема гріха, як мовиться в Святім Письмі* (Валерій Шевчук).

ЗА́КУТ, а, *ч., розм.* Віддалений або малопомітний куток у приміщенні. *Твердохлібові здалося, ніби він потрапив у глухий темний закут, де нічим дихати* (А. Хижняк); *Тарас підсів до столу. За ним мовчазно виплив із свого закута і Помяловський* (Василь Шевчук); // Віддалене, малопомітне, звичайно відлюдне місце. *Мирон прямує до свого лісового закута, де біля ставочка, оточеного подвійною рамою з очерету та кущів, стоїть його нова охайна хата* (М. Стельмах); *Поодинокі відвідувачі, які випадково забивалися в оцей глухий закут, зупинялися, вражені неймовірним пам'ятником печалі й розпуки, витвором якогось геніального скульптора...* (А. Дімаров); *Молодик .. викрикував безглузді фрази, стоячи посеред студії, облаштованої, наче найбрудніший закут якого-небудь провінційного міста* (І. Роздобудько).

◊ **За́гнаний у безви́хідь (у за́кут)** *див.* **за́гнаний.**

ЗАКУ́ТА, и, *ж., діал.* 1. Хлів, хлівець. *На передньому плані дві закути для свиней* (Леся Українка).

2. Курник або інше приміщення для свійської птиці. [Х а я *(гука у двері):*] *Марто, Марто, а де ти там! .. Позагонь усю птицю у закути та позамикай!* (М. Кропивницький).

ЗАКУ́ТАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **заку́тати.** *Він дуже закашлявся після спирту, і кашель з невеликими перервами не покидав його ні тоді, коли його, закутаного в укривала, несли санітари на ношах в шпиталь, ні на ліжку в теплій палаті* (Б. Антоненко-Давидович); *Ліва рука, закутана в бинти, висіла на перев'язі* (М. Руденко); // **заку́тано,** *безос. пред. Полотно було закутано простинею, як раніше, неначе нічого не сталось* (В. Винниченко).

2. *у знач. прикм.* Який закутався (у 1 знач.) у щось. *На вулицях міські жителі ходили під чорними парасольками або закутані в плащі* (С. Чорнобривець); * Образно. *Настала осінь. Закутана в мряку, з супроводом зимних вітрів, і з сумними сірими вечорами* (О. Кобилянська).

ЗАКУ́ТАТИ *див.* **заку́тувати.**

ЗАКУ́ТАТИСЯ *див.* **заку́туватися.**

ЗА́КУТЕНЬ, тня, *ч., розм.* Віддалене, малопомітне місце. *Село наше у закутні такому, що ніхто туди не зайде* (Сл. Б. Грінченка); // *перен.* Місцевість, віддалена від адміністративного і культурного центру; глушина. *— Нас тут двоє відповідальних, — примирливо мовив* [Маріон], *не дивлячись на комісара, — тож немає чого сваритися у цім закутні світу* (В. Чемерис).

ЗАКУ́ТИ *див.* **зако́вувати.**

ЗАКУ́ТИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **заку́ти** 1, 2. *Він у темниці, в кайдани закутий, Тяжко картаючись серцем, сидить* (Леся Українка); *І чую рев звірячий тужно-лютий... Дивлюсь —*

і бачу з-за дерев: Стоїть закутий У клітку лев (О. Олесь); *Ори, ори й співай, ти, велетню, закутий В недолі й тьми ярмо!* (І. Франко); *Полк стоїть, у сталь закутий, В гніві, в ярості, в огні* (А. Малишко); *Не отрясе вже буря люта садів заквітчаних сніги. І пестить хвилями Славута в граніт закуті береги* (В. Сосюра); *Перед нами була річка, ще закута льодом* (Олесь Досвітній); * Образно. *Треба покладатися тільки на власні душевні сили, бути самому зібраним, закутим, тверезим, суворим!..* (Б. Антоненко-Давидович).

ЗАКУ́ТИНА, и, *ж., діал.* Закуток. *У скромній глухій закутині, гірськім сільці, живе вона, віддана господарській праці* (І. Франко); *Їздець взяв ліворуч, зісунувся* [зсунувся] *по хилій закутині дороги* (К. Гриневичева); *Надворі ще біліє сніг, бо його осяває повний місяць. А в халупі Федора Данилюка вже темна ніч лягла на лаву, забралася в закутини, виповзла на піч* (І. Чендей).

ЗАКУ́ТІСТЬ, тості, *ж.* Замкненість, обмеженість. *Микола Хвильовий, як і його друзі, вірив, що їм судилося вирвати українську літературу з провінційної закутості і вивести її на великі орбіти європейської культури* (з наук. літ.).

ЗАКУТКО́ВИЙ, а, е. Прикм. до **за́куток.** *Темна, каганцем освітлена кімната ховала в закуткових тінях переляканi обличчя* (Іван Ле); *Закуткове, глухе містечко. Всі тут одне одного знали* (із журн.).

ЗА́КУТНІЙ, я, є, *розм.* 1. Прикм. до **за́кутень.** *Дядя Варфоломій прийшов на далеку закутню станцію .. й чекав на потяг* (М. Хвильовий); *Бобринець — це закутній городок, заскорузлий, приголомшений і дико-патріархальний* (з мемуарної літ.).

2. Наріжний, кутовий. *Тихо й похмуро в Орисиній світлиці, що в закутній башті* (М. Старицький).

ЗА́КУТОК, тка, *ч.* 1. Місце, де сходяться дві внутрішні сторони предмета; куток. *Сниться хатка невеличка, Повні закутки книжок* (П. Грабовський); *Ніч. Зачинена добре убога хатина... Тільки мріється, начеб у чорній тіні... Висить мокра рибальськая сіть при стіні; У далекому закутку мисник видніє* (Леся Українка); *Коли мені було щось біля шести років, я сама тягла маму до церкви, щоб стати десь у темному закутку й прислухатися до таємного шамотіння* (М. Хвильовий); *Ніхто не помічав принишклої в темному закутку постаті* (Л. Смілянський); // Найвіддаленіша або малопомітна частина приміщення, двору, садиби і т. ін. *Олег пішов у закуток, за піч, і там обережно розірвав конверта* (О. Донченко); *Майже кожен мешканець мав у .. дворі свій закуток, де містилась повіточка для топлива* (Іван Ле); *Полюбляв він сидіти десь у закутку та щось майструвати* (А. Іщук); // Узагалі віддалене, малопомітне місце. *Тут* [у пущах] *було безліч таємних закутків* (М. Коцюбинський); *Купа буків зациіліла на однім з верхів Буківця, серед безмежних царинок, що застелили цей закуток Карпат* (М. Грушевський); // *перен.* Таємне, заховане від людського ока місце (душі, серця і т. ін.). *Почував* [Боровий], *ніби Христя залишила в ньому якусь частку самої себе, захovалася в якомусь закутку його душі, і несила йому позбутися її* (Я. Гримайло); *Чомусь саме тепер дід Дунай згадав те, що лежало в найдальшому, найпотаємнішому і до болючих сліз теплому закутку його пам'яті...* (М. Стельмах).

2. Мале, тісне приміщення; комірчина. *Внаслідок .. переопрацювання в північній стороні будинку виник чудернацький закуток, сажень завширшки й чотири завдовжки, з одним вікном, де верхня рама була забита диктом* (В. Підмогильний); *Мовчки взяв він газету і пішов до свого кабінету, як називався маленький закуток, відгороджений фанерними стінками* (С. Журахович); // Узагалі притулок, домівка. *Це одиноке світло серед сонного села було немов останнім "прощавай" рідного закутка* (М. Коцюбинський); *О вітре, ти надто знахабнів цієї зими. Ти замітаєш стежки й дороги, ти приковуєш людей до теплих закутків* (І. Кириленко).

3. *перен.* Місцевість, віддалена від адміністративного і культурного центру; глушина. *Льотчик знав усі шляхи в найдальші закутки області* (В. Кучер); *Здавалось, що війна зовсім обминула цей тихий, мов оранжерея, закуток чеської землі* (О. Гончар); // Віддалена від центру частина міста, села і т. ін. *Часом оце серед ночі в одному закутку містечка схопиться полум'я й покотиться од кінця до кінця, піднімаючи червоні язики до самого неба* (І. Нечуй-Левицький).

◊ **Ведме́жий кут (за́куток)** *див.* **кут; Відси́джуватися у за́пічку (по за́кутках, у за́тишку)** *див.* **відси́джуватися; Загна́ти (завести́) / заганя́ти (заво́дити) в [глухи́й (тісни́й)] кут (у за́куток, у безви́хідь** *і т. ін.)* *див.* **заганя́ти[1]; Зайти́ / захо́дити у безви́хідь (у [глухи́й] кут, у за́куток** *і т. ін.)* *див.* **захо́дити; З усі́х кутків [і за́кутків]** *див.* **куто́к; По всіх кутка́х (за́кутках, за́куточках)** *див.* **куто́к.**

ЗА́КУТОЧОК, чка, *ч.* Зменш.-пестл. до **за́куток.** *Він знав тут у горах кожний закуточок* (О. Кобилянська); *От-от погаснуть фарби картини, вже ледве притаїлись десь в потайному закуточку фантазії* (І. Нечуй-Левицький).

◊ **По всіх кутка́х (за́кутках, за́куточках)** *див.* **куто́к; (1) Усі за́куточки й су́точки́,** *зі сл.* з н а т и — усе до найменших дрібниць. *Люди, довідавшися, що то свій злодій краде, ще більше почали турбуватися. Цей знає всі закуточки й суточки, то від його* [нього] *ніде не заховаєшся* (Б. Грінченко).

ЗА́КУТТЯ, я, *с., розм.* Збірн. до **за́кутень.** *Отже, повернімося до наших старих вітряків, яких невблаганні обставини відтіснили на закуття сучасності, але ще не встигли стерти з лиця землі* (з наук.-попул. літ.).

ЗАКУТТЯ́, я́, *с.* Дія за знач. **закува́ти[1].** *Через недбале закуття у поліцейському відділку арештантові було серйозно ушкоджено ногу* (із журн.).

ЗАКУ́ТУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **заку́тувати.** *Один із методів лікування застуди полягав у закутуванні в свіжозняту шкіру барана, вівці. Таким способом лікували і ревматизм* (з наук.-попул. літ.); *Надмірне закутування дитини на ніч може призвести до негативних наслідків* (із журн.); *Препарат точно розпилюється на волосся, не потрапляє у вічі, не потребує закутування голови* (з мови реклами).

ЗАКУ́ТУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАКУ́ТАТИ,** аю, аєш, *док.* 1. *кого, що.* Добре вкривати чим-небудь, загортати в щось, захищаючи від холоду, вітру і т. ін. *Дами закутували хутрами свої прозоро-бліді, обсипані місячним борошном, декольтовані плечі* (Ю. Андрухович); *Неприкрита нога Антона вибивалась з-під ковдри. Марта обережно старалась її закутать* (М. Коцюбинський); *Лягаючи спати, хазяйка закутала теплою хусткою чайник, щоб не прохолов* (А. Головко); *Мати закутала грубим полотняним шматком маля і поклала до колиски* (С. Чорнобривець); // Закривати, запинати щось, оберігаючи, ховаючи від кого-, чогонебудь. *Закутуючи лице в хустку, щоб не можна її впізнати, швидко біжить* [чарівниця] *із двору* (С. Васильченко);

Кезгайло мовчки приладжує .. свічку в ліхтарі, потім закутує її в кирею (І. Кочерга); // *розм.* Запинати (хустку). *У дверях стала Василина і далі не пройшла. Вся бліда, руки тремтять, важко дише і все хустку то розкутує, то закутує* (В. Кучер).

2. *що, перен.* Щільно оповивати, затягувати що-небудь, роблячи невидним (про млу, туман, хмари і т. ін.). *В долинах полягла легка сиза мла і закутувала ряди зелених верб* (І. Нечуй-Левицький); *Непомітно настав вечір. Синій серпанок закутував гори навколо* (Т. Масенко); *Козаки падали десятками, конаючи, іржали коні, тріщали вози, дим закутував рівнину* (В. Чемерис); *Вже коли вони виїхали за село, а хмара куряви закутала віз від цікавого ока, Гашіца присунулась до Йона та торкнула його* (М. Коцюбинський); *Насунула хмара похмура, Закутала перевал...* (І. Нехода).

ЗАКУ́ТУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.*, **ЗАКУ́ТАТИСЯ,** аюся, аєшся, *док.* 1. Добре вкриватися чим-небудь, загортатися в щось, захищаючись від холоду, вітру і т. ін. *Швидкий осміхнувся, позіхнув і, щільніш закутуючись пледом, простяг засиджені ноги й схилився в куток, щоб поринути в думи-дрімоти до самого ранку* (С. Васильченко); *Не потрібно закутуватися в купу речей, але й тремтіти на вітрі в легенькій кофтині теж не варто. Одяг має бути легким, зручним, не сковувати рухів* (із журн.); — *Оце причепилась причепа! Про мене бери все полотно та й закутайся в його з головою.., — сказала Кайдашиха* (І. Нечуй-Левицький); *Мужик закутавсь у кожух, А тут метіль* (І. Франко); *Уночі жандарми наказали в'язням лягти на голій підлозі і закутатись* (С. Скляренко); // Запинатися (перев. хусткою). *Попід тинами вже бігли .. перелякані жінки і, витріпуючи хустки, закутувалися на дорозі* (В. Кучер).

2. *чим, у що, перен.* Щільно оповиватися, затягуватися чим-небудь (туманом, хмарами і т. ін.), роблячись невидним. *Чорний панський гай потиху одсувався назад, закутуючись волокнуватими пасмами білого туману* (М. Коцюбинський); *Швидко верхи гір закутались у хмари* (І. Нечуй-Левицький); *Прозвучав сигнал, і за мить машина вже зникла позаду, закутавшись у непроникливу ковдру пилу* (О. Донченко).

ЗАКУТУЛЯ́ТИ, я́ю, я́єш, *док., розм.* Почати кутуляти. *Знову налив* [Порох] *чарку і знову вилив у рот, закутуляв, ковтнув...* (Панас Мирний).

ЗАКУЦЬО́РБЛЕНИЙ, а, е, *розм.* Те саме, що **закоцю́рблений.** *Гафійка чухала їм* [свиням] *животи, такі рожеві, повні; тоді вони одставляли ще задню ногу, а закуцьорблений хвостик, наче живий калачик, весь час тремтів* (М. Коцюбинський).

ЗАКУЧЕРЯ́ВИТИ, влю, виш; *мн.* закучеря́влять; *док., розм.* 1. *кого, що.* Док. до **кучеря́вити.** *Він одягнувся, мов жінка, надів білу жилетку, покликав перукаря закучерявити волосся* (із журн.); * Образно. *Сонце лягло на Кастельоне, що дрімав з правого боку, й закучерявило гору рядами маслин, оповило її кілька раз в чорний турецький пояс* (М. Коцюбинський).

2. *що, перен.* Зробити кучерявим (у 3 знач.). — *Житиме* [Володимир]? — *спитав Доброчин.* — *Умре, але не від цієї рани, — закучерявив свою відповідь Стан* (І. Білик).

ЗАКУЧЕРЯ́ВИТИСЯ *див.* **закучеря́влюватися.**

ЗАКУЧЕРЯ́ВЛЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **закучеря́вити.** *З лівого боку в тісній, маленькій долинці вигулькнула березова й дубова оаза, вона була густа, закучерявлена ліщиною і крушиною й підступала до самої дороги* (Ю. Мушкетик); * Образно. *Море вирує все грізніше, все лютіше жбурляє на берег безперервні каскади хвиль, закучерявлених кипучою піною* (Ю. Збанацький).

2. *у знач. прикм.* Який закучерявився. *З-під синього незграбного капелюшка* [Катерини Іваненко] *якось загонисто стирчали на обидва боки чорні, підгорілі на кінцях .. закучерявлені пасма волосся* (В. Винниченко); *Батько з докором дивився на сина. На його довгий закучерявлений на потилиці чуб* (Д. Ткач); * Образно. *Пором поплив, залишаючи позад себе схлипування закучерявленої води* (М. Стельмах); *Поволі почали вимальовуватися висоти правого берега, а далі закучерявлені гори, наче вікові дозорці, стояли на чатах* (І. Пільгук); // З кучерявим волоссям. *Силою віяло від Мокеїча, від його розхристаних, загорілих, закучерявлених грудей* (О. Гончар).

ЗАКУЧЕРЯ́ВЛЮВАТИСЯ, юється, *недок.*, **ЗАКУЧЕРЯ́ВИТИСЯ,** иться; *мн.* закучеря́вляться; *док.* 1. Витися, завиватися кільцями; ставати кучерявим, кучерявитися (про волосся). *Парубок значно змінився зовні, змужнів. Його руде волосся гарно закучерявилося* (із журн.).

2. *перен.* Здійматися, рухатися, закручуючись кільцями. *Перед очима догори злітали клубки молочної піни, закучерявлювалися, закручувалися і падали вниз, мов у прірву* (С. Чорнобривець); *Огороджений залізними ґратками, шалено крутився в своїй клітці ремінний пас, рвучись на волю. Закучерявилась, зав'юнилась стружка* (О. Донченко); *В переддень Нового року з досвітку закучерявилися над комином веселі дими* (В. Бабляк).

3. *перен.* Розпускатися, розквітати, викидаючи листочки (про рослини). *Великий старий кущ чорної смородини .. закучерявився і викинув довгі сережки блідого цвіту* (Л. Первомайський); *Берізка на горбі .. відтала, ожила, Закучерявилась, зробилась невпізнанна* (Л. Забашта); // Покриватися буйною рослинністю. *Широкі простори зазеленіли буйними пшеницями, закучерявилися буряковими плантаціями* (П. Панч).

ЗАКУЧУГУ́РЕНИЙ, а, е, *рідко.* Дієпр. пас. до **закучугу́рити.** *Музикою та сонцем .. зустріла делегатів закучугурена снігом Полтава* (О. Гончар); *Скільки несе свої води Дніпро-Славутич, стільки й височить посеред його розлогого плину закучугурений крислатими дубами кам'яний острів* (із журн.).

ЗАКУЧУГУ́РИТИ, рю, риш, *док., що, рідко.* Засипати, завалити снігом, утворивши кучугури. *Вітер наче намагається звалити з ніг, закучугурити* (із журн.); // *безос. Лютує зима. Валить сніг, кушпелить завірюха. По самі вікна замело, закучугурило Кримку* (О. Гончар).

ЗАКУ́ШЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **закуси́ти**[1]. *Владко лежав німий, посинілий, з закушеними до крові губами і з виразом страшного болю на обличчі* (І. Франко); *Плечі безпорадно опустились, і через це шия здавалася ще тоншою і довшою, на нижній закушеній губі проступили крапельки крові* (І. Росоховатський).

ЗАКУ́ШКАНИЙ, а, е, *розм.* 1. Дієпр. пас. до **заку́шкати.** *Вони* [вікна] *позавішувані ряднами, ще й внизу — до половини — закушкані великими подушками без наволочок* (Є. Доломан); *Сиділа* [Роксолана] *в .. розкішному повозі, до самих очей закутана в пухнасті червоні соболі, яким не було ціни, семимісячний Селім лежав у золоченій колисочці, закушканий сірою білячою ковдрочкою* (П. Загребельний).

2. *у знач. прикм.* Який закушкався. *Озираючись подеколи, бачила* [Софійка] *на санчатах закушкану, дорогу їй людину, весь час задивлену в небо, в те синє, просторе* (О. Гончар).

ЗАКУ́ШКАТИ *див.* **заку́шкувати.**

ЗАКУ́ШКАТИСЯ *див.* **заку́шкуватися.**

ЗАКУ́ШКУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАКУ́ШКАТИ,** аю, аєш, *док.*, *кого, що, розм.* Те саме, що **заку́тувати.** *Закушкали* [поліцаї полоненого] *в кожухи, кинули на сани і повезли крізь усі партизанські застави, бо Петренко-Дмитренко знав усі паролі* (П. Загребельний); *Закушкати дитину.*

ЗАКУ́ШКУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.*, **ЗАКУ́ШКАТИСЯ,** аюся, аєшся, *док.*, *розм.* Те саме, що **заку́туватися.** *Закушкуватися в кожух.*

ЗАКУШПЕ́ЛЕНИЙ, а, е, *діал.* Покритий пилом; курний (у 1 знач.). *Дівчат сьогодні не було. Були зелені дерева, під якими вони вчора стояли, був закушпелений шлях, яким дівчата звідси пішли...* (О. Гончар).

ЗАКУШПЕ́ЛИТИ, лю, лиш, *док.*, *діал.* 1. Почати кушпелити, здіймати куряву, вихрити, крутити снігом, пилом і т. ін. *Не минуло яких півгодини з моменту прибуття, як з усіх гармат, всіх батарей уже били то залпами, то біглим вогнем — аж метелиця з білого цвіту вишень закушпелила над вишняком* (А. Головко); // Запалити люльку, цигарку і т. ін., випускаючи дим. *Щоб отямитися, закушпелив люльку, і доки її палив, усе і навколо було спокійно* (Валерій Шевчук); // *безос. Насупилось небо... заховалось сонце — похмуріло... загуло, закрутило, закушпелило шляхом... зиркнула блискавка, загуркотів грім...* (Панас Мирний); *Удосвіта так закушпелило, що ми просувалися в тій сніговиці, як у білому мороці* (Є. Доломан).

2. Швидко піти, поїхати і т. ін., здіймаючи куряву. *Раптом із-за схилу, як з-під землі, виринув вершник і закушпелив Оксенові назустріч* (Григорій Тютюнник).

3. *кого, що.* Запорошити, покрити пилом кого-, що-небудь. *— Ми знаємо, куди вам треба. — А куди? — До Меланки Чобітьківської .. Тільки давайте швидше, бо вас череда закушпелить* (О. Гончар).

ЗАКУ́ШТРАНИЙ *див.* **заку́страний.**

ЗАКУ́ШТРАТИ *див.* **заку́страти.**

ЗАКУШТУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *док.*, *що, чого, розм.* 1. Трохи поїсти або випити чого-небудь для визначення смаку; покуштувати. *Не сподівався він закуштувати меду З гречок, що молоком навколо розлились* (М. Рильський).

2. *перен.* Спробувати, зазнати чого-небудь у житті, на досвіді. *Що за багатство, що за пишнота, що за розкіш у тому дворці! .. Неначе душа моя була в раї, в небі і закуштувала якогось кращого життя* (І. Нечуй-Левицький); *— Хоч би ще без криміналу обійшлося! А то ще й того гаразду можна закуштувати* (А. Крушельницький); *— Тебе, хазяйську дочку, виб'ють на ратушу* [ратуші] *різками, а я повинен буду повернутися до жінки, також закуштувавши київ...* (Валерій Шевчук).

ЗАКУ́ШУВАННЯ[1], я, *с.* Дія за знач. **заку́шувати**[1]. *Навіть дочка не вимагала більше слів. Тільки бігала очицями на материні сльози, на характерну для неї манеру закушування спідньої губки* (Іван Ле).

ЗАКУ́ШУВАННЯ[2], я, *с.* Дія за знач. **заку́шувати**[2]. *Для освіження смаку під час дегустації можна рекомендувати обполіскування рота чистою водою і закушування проб прісним білим хлібом і галетами* (з навч. літ.).

ЗАКУ́ШУВАТИ[1], **ЗАКУ́СУВАТИ,** ую, уєш, *недок.*, **ЗАКУСИ́ТИ,** ушу́, у́сиш, *док.*, *що.* Затискати, стискати зубами що-небудь. *Закушує* [Руфін] *з досади губу, але зараз же примушує себе до привітнішого виразу і підходить до Крусти* (Леся Українка); *Їй хотілося запхати пальці до рота, закусити їх до крові й кричати* (Ю. Смолич); *— Брешете! Всі ви брешете! — виснула Катря і закусила край хустки, щоб не закричати* (В. Кучер); *Увага Черниша прикута до кладовища. Закусивши в зубах давно погаслу цигарку, він припав до вузького вікна* (О. Гончар).

◊ **(1) Закуси́ти вуди́ла** — зробити або сказати що-небудь, не стримуючи, не контролюючи себе, своїх дій. *— Я за здоровий глузд, — відповів Христич. — Ну, знаєш, — норовисто закусив вудила Деркач. — Ділом треба займатися, товаришу Христич, а не мудрувати* (І. Цюпа); *— Мої вірні вельможі вже закусили вудила. Казна-що витворяють!* (О. Авраменко, В. Авраменко); **(2) Заку́шувати (заку́сувати) / закуси́ти плач (по́смішку)** — стримувати, приховувати наплив якого-небудь почуття. *Хлопець мовчав, закусуючи дальший плач* (О. Кобилянська); *Голова одразу ж закусив посмішку* (В. Логвиненко).

ЗАКУ́ШУВАТИ[2], **ЗАКУ́СУВАТИ,** ую, уєш, *недок.*, **ЗАКУСИ́ТИ,** ушу́, у́сиш, *док.* 1. *що і без дод.* Заїдати що-небудь випите (вино, горілку і т. ін.). *Батько випиває чарку горілки, закусує і береться до нової роботи* (І. Франко); *Ївга Пилипівна частувала гостей вишнівкою, припрошувала їх закусувати* (В. Минко); *Про те, що значно приємніше не запивати горілку содовою.., а закушувати її огірком або, найкраще, свіжим помідором, містер Джонс довідався не так давно* (І. Багмут); *Більшість професійних гурманів дотримуються традиції, що віскі закушувати не можна. Багатий смак і строгий аромат віскі не терпить поєднання з банальними закусками* (із журн.); // *жарт.* З'їдати що-небудь на додаток до вже з'їденого. *Він* [страус] *мимохідь схопив ящірку, яка вигрівалась на сірому камені, ковтнув іржавий гвіздок і закусив чималим блискучим камінцем, що трапився на дорозі* (О. Донченко).

2. Їсти небагато, нашвидку; взагалі їсти. *Вона сіла за стіл закушувати; половина пирога заклякла в руках, а невеличка крихта гнітом лежала в роті* (Панас Мирний); *В перервах — коли всі бігли в буфет за бутербродами, — Оксентій ставав у коридорі біля вікна, розв'язував свою торбинку, виймав шматок житняка з цибулиною й закусував* (Ю. Смолич); *Сідають на могили й закушують, а по їжі, звертаючись до померлих, кажуть: "Наші рідняки, не поминайте лихом, бо чим хата багата, тим і рада!"* (О. Воропай); *До шинку побігли поснідати, Закусили, тютюну купили* (І. Франко); [У б о г и й б р а т:] *Закусив би й я охоче: В животі, мов грім, гуркоче!* (О. Олесь).

ЗАКУЩИ́ТИСЯ *див.* **заку́щуватися.**

ЗАКУ́ЩУВАТИСЯ, ується, *недок.*, **ЗАКУЩИ́ТИСЯ,** и́ться, *док.* Розгалужувати стебла, як у кущі; починати рости кущем; кущитися. *Восени вона посіяла житечко в усіх кутках хати, зійшло воно, закущувалось, радуючи жінку і темною зеленню і світлою росою* (М. Стельмах); *Густо врунилась* [пшениця], *закущилась, викинула довгий, важкуватий уже колос* (Є. Кротевич); * Образно. *Міни густо закущувалися вибухами по всій улоговині* (О. Гончар); // *перен.* Рости пучками (про волосся). *Сиві брови* [Ореста Герасимовича] *закущилися вже на переніссі* (І. Волошин).

ЗАКЦЕНТУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *що, на чому.* Док. до **акцентува́ти** 3. *Слід закцентувати на еволюції кримінально-процесуального законодавства, яке являє собою закономірний результат трансформації правової системи* (із журн.); *Міністр закцентував увагу народних депутатів на необхідності запровадження медичного страхування* (з газ.).

ЗАЛ, у, *ч.*, **ЗА́ЛА,** и, *ж.* 1. Велике приміщення для багатолюдних зборів, засідань, занять і т. ін. *Ясна зала вся світлом палає, Грім плескання, громада без ліку, Гомонить люд, співця викликає, — Він придбав собі славу велику!* (Леся Українка); *Якраз мала зібратися рада. Олексій став туди пропихатись, зайшов в юрбу, і вона занесла його аж до ратушевої зали* (А. Чайковський); *Зал засідань нагадує студентську аудиторію* (І. Кириленко); *Їх ждали, готувалися, прикрасивши концертний зал вінками з сивої ялини і туї* (В. Кучер); *Було темно, по стінах гуляли відблиски фільму, що демонструвався у залі* (Г. Тарасюк); *У розкішній залі ресторану "Прут" було тепло, світло, затишно* (В. Кожелянко); // Велике приміщення для певних спеціальних цілей. *Іван Петрович хутко сягнув по сходах і відчинив двері в апаратну залу* (В. Самійленко); *Голобородько наказав супроводжувати мене до турбінного залу. — Швидше! — наказує він, пов'язуючи собі новий респіратор* (В. Яворівський); *На другому поверсі був дегустаційний зал фірмових болгарських вин* (А. Кокотюха); // Про людей, що є в залі. *Викликала її захоплена зала безліч разів, і вона підходила до рампи, усміхаючися нам і кладучи руку на серце* (Ю. Яновський); *Зал весело реагує на жартівливі слова академіка* (М. Чабанівський); *— Громадяни! — схвильовано звертається він до залу і на мить вмовкає, йому забракло повітря* (О. Гончар).

2. *розм.* Простора кімната, признач. для приймання гостей, розваг і т. ін.; вітальня. *— Якого тут багато кімнат! — промовила Ганя. — От і багато! Перша кімната буде прихожа; друга — прийомна, третя — зала* (І. Нечуй-Левицький); *Зал є найважливішим приміщенням у будинку. Саме тут проводяться сімейні свята, чаювання, зустрічі з гостями сім'ї* (із журн.).

(1) А́ктовий зал <А́ктова за́ла> — приміщення для урочистих зборів у навчальних закладах, установах. *Прокопові здавалося, ніби він кохає Ольгу. Пам'ятає, як вперше привів її на вечірку до актового залу* (В. Підмогильний); *Він вийшов із актової зали й безцільно тинявся по порожніх шкільних коридорах* (Б. Антоненко-Давидович); **(2) Гіпости́льний зал <Гіпости́льна за́ла>** — просторе крите приміщення палацу чи храму, стелю якого підпирають масивні колони (перев. в архітектурі Стародавнього Сходу); гіпостиль. *Зліва від гіпостильного залу стоїть римський олтар, розписаний латинськими написами і присвячений імператорові Августу* (з наук.-попул. літ.); *У Карнаку знаходимо ще один прекрасний гіпостильний зал із двома рядами по 10 колон і одним рядом із 32 прямокутних стовпів* (з наук.-попул. літ.); **(3) Зал (за́ла) чека́ння <Чека́льний зал> <Чека́льна за́ла>** — приміщення для пасажирів, які чекають посадки на поїзд, судно, літак і т. ін. *Зал чекання на вокзалі. Пізній вечір. Зал майже порожній. Лише за одним столиком сидить молода .. дама* (І. Кочерга); *В чекальному залі репродуктори розносили приємний жіночий голос .. — Літак Прага — Брюссель — Париж відлітає через десять хвилин* (Н. Рибак); *Побачила на вокзалі в чекальній залі підозрілу валізу, виявила пильність, відчинила і — ось! Чому не викликала органи на місця? Не хотіла, аби на вокзалі зчинилася паніка* (В. Кожелянко).

ЗА́ЛА *див.* **зал.**

ЗАЛА́ГОДЖЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **зала́годити.** *Після втручання Іслам-Гірея збройний конфлікт, що тривав чотири дні, був залагоджений* (з наук. літ.); *Вдало залагоджена справа;* // **зала́годжено,** *безос. пред. Шлойма, міцніше притиснувши до грудей зелену папку, .. підморгнув, показуючи, що .. все залагоджено* (О. Ірванець).

ЗАЛА́ГОДЖЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **зала́годити.** *Під час залагодження підлогового покриття лугостійка сітка втискається в шар гідравлічної ізоляції* (з наук.-попул. літ.); *Я думаю, що для залагодження всіх рахунків, певне, треба буде зо 2000 марок* (Леся Українка); *Святослав .. захопив болгарську столицю Преслав, прогнавши звідти недолугого царського сина Бориса, який дбав не так про велич свого царства, як про збереження своєї влади та залагодження своїх стосунків з боярами* (П. Загребельний).

ЗАЛА́ГОДЖУВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **зала́годжувати.** *Поступово залагоджуваний конфлікт незабаром, як сподіваються, буде остаточно розв'язано* (із журн.).

ЗАЛА́ГОДЖУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **зала́годжувати.** *Колективні страхи щодо майбутнього значно зростають, якщо держава не може взяти на себе роль арбітра для залагоджування розбіжностей між різними верствами в суспільстві* (із журн.).

ЗАЛА́ГОДЖУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАЛА́ГОДИТИ,** джу, диш, *док., що.* 1. Усувати пошкодження, що-небудь забиваючи, залатуючи і т. ін.; лагодити. *Він, інженер з освіти* [за освітою], *якнайкраще знав, що найменша поломка, коли її не залагодити вчасно, згодом розладить усю велику машину* (В. Підмогильний); *Химка, біляvenька дівчинка, заспокоює маленького брата і сумно проказує: — Дзюрчить? Нічого, Сашо, батько залагодять дірку... холодно — нехай протопимо грубу...* (Г. Косинка).

2. Змінювати на краще, поліпшувати, поправляти що-небудь (справи, ситуацію, становище і т. ін.). *Він просиджував цілими днями в .. сільських корчмах, п'ючи та сперечаючись з мужиками. Тут і виробляв їм різні подання і супліки та залагоджував і інші справи* (О. Кобилянська); *День у день, крок за кроком, залагоджуючи різні формальності, я міцніше й надійніше вписувався в редакційний колектив* (О. Шугай); *Я подивлюся, хто тебе послухає і хто візьметься такі справи залагоджувати* (А. Кокотюха); *Нам треба було залагодити ще деякі справи з документами у старостві — і можна було виїздити до Варшави* (Олесь Досвітній); *Батькові будь-що треба було породичатися з панським службовцем, залагодити своє непевне становище* (Іван Ле); *Приїхала* [Марія] *в Севастополь, щоб усе залагодити, порозумітися з Вихором і повернути його* (В. Кучер); // *рідко.* Спокутувати, загладжувати (провину, помилку і т. ін.). *А я, люди добрі, щоб залагодити свою вину перед вами, .. завше готовий помогти кожному з вас чим можу* (М. Коцюбинський).

ЗАЛА́ГОДЖУВАТИСЯ, ується, *недок.*, **ЗАЛА́ГОДИТИСЯ,** иться, *док.* 1. Змінюватися на краще, поліпшуватися, поправлятися (про справи, матеріальне становище і т. ін.). *Коли в замку оселиться кілька досвідчених майстрів і коли пан улаштує тут ярмарок, .. справа остаточно залагодиться* (З. Тулуб).

2. *тільки недок.* Пас. до **зала́годжувати.** *Тепер уже очевидно, що питання поступово залагоджується* (із журн.).

ЗАЛА́ГОДИТИ *див.* **зала́годжувати.**

ЗАЛА́ГОДИТИСЯ *див.* **зала́годжуватися.**

ЗАЛА́ДИТИ, джу, диш, *док., що, діал.* 1. Док. до **ла́дити** 2, 3. *— Я би вас одно просив, дєдику* [дідусю], *— мовив далі Василь. — Я заладжу візок, сідайте, поїдемо до Жаб'я* (І. Франко).

2. Уладнати (справи, проблеми і т. ін.). *Люба мамочко! .. Так от я .. хочу на який час тут у Києві зостатись, бо вже не знаю, коли я в нього навернуся другий раз, а тут ще далеко не всі справи з плеядою заладила* (Леся Українка); // Виправити, залагодити що-небудь. *— Якщо вже оступився, май силу спокутувати. Заладь свою вину, і всі тобі це за добро візьмуть* (Валерій Шевчук).

ЗАЛАДНА́ТИ, а́ю, а́єш, *док., що.* 1. Док. до **ладна́ти** 2; закрити, забити що-небудь. *Другого липня Виговський міцно вдарив на московський табір, московити вистояли, проломи заладнали* (Ю. Мушкетик); *Професор разом з Миколою заладнав двері* (із журн.); *Заладнати щілини.*

2. Те саме, що **зала́годити** 2. *Заладнавши справу, я хотів був уже йти, але лікар попросив мене почекати* (Б. Антоненко-Давидович); *Заладнати сварку.*

ЗАЛА́ЗИТИ[1], а́жу, а́зиш, **ЗАЛІЗА́ТИ,** а́ю, а́єш, *недок.,* **ЗАЛІ́ЗТИ,** зу, зеш, *док.* 1. Видиратися, підніматися на верх чого-небудь, спираючись руками й ногами. *Катря залазить на віз, розстеляє сіряк і сідає на ньому* (А. Головко); *Я залажу на піч, де припасені з літа вишневі кісточки, тамую голод гіркими зернятами* (В. Дрозд); *Бувало, вечорами вони залазили на канапу, накривали ноги клітчастим пледом і пили чай* (А. Кокотюха); *Пусти чорта в хату, то він і на піч залізе* (прислів'я); * Образно. *Якби ви вчились так, як треба, То й мудрість би була своя. А то залізете на небо: "І ми не ми, і я не я"* (Т. Шевченко).

2. Заходити, протискуючись, або заповзати куди-небудь, під щось. *Дід-провідник зупинився, наказав усім залазити в комиші, скласти свої клунки й бути напоготові* (М. Коцюбинський); *Всі залазять до невеличкої печери* (Ю. Яновський); *Юра спокійно лягає, залазить під затишну ковдру і готується мирно заснути* (Ю. Смолич); *Залазити всередину намету при денному світлі дуже незвично, і коли я кажу про це вголос, всі по черзі починають залазити всередину і голосно дивуватися* (Любко Дереш); *Один маленький хлопчик заліз у куток і наляканими очицями поглядає навкруги* (Б. Грінченко).

3. Потай забиратися, проникати, потрапляти куди-небудь. *— Та що ви, Терентію... — дивується Мар'ян. — Хіба ж я палій? Як можна подумати таке? Плачинда ще більше хмуриться: — І не таке подумаєш, коли хтось вночі розбоєм залазить у твоє добро, ще й вогонь розводить* (М. Стельмах); *Пан Хоцинський блискотів сірими вирячкуватими очима на молоду, на молодих її сестер, як той вовк, що залізе до овечок у кошару* (І. Нечуй-Левицький); *Лихі люди ходять тепер раз у раз по вулицях. Коли б ще до нас не залізли* (М. Коцюбинський).

4. *розм.* Устромлятися, заглиблюватися в що-небудь. *— Е, пусте! Лікар каже, що ніж заліз неглибоко. Мені нічого* (М. Коцюбинський); // *тільки док., перен.* Заглибитися в яку-небудь справу. *У нас люди так люблять залізти в дрібниці. І сперечатися, сперечатися без кінця* (із журн.).

◊ **Вла́зити (зала́зити) / влі́зти (залі́зти) в борги́** *див.* **вла́зити; Дух у п'я́ти залі́з (ввійшо́в)** *див.* **дух; (1) Зала́зити (де́ртися) вго́ру,** *зневажл.* — прагнути досягти високого або вищого становища в суспільстві. [В и б о р н и й:] *Ой, ви письменні! Вгору деретеся, а під носом нічого не бачите* (І. Котляревський); *І батько й мати не пускали, Казали: — Вгору не залазь. Так ні, за князя. От і князь! От і пишайсь тепер, княгине!* (Т. Шевченко); **(2) Зала́зити (лі́зти) / залі́зти змі́єю (гадю́кою) в ду́шу** *кому* — підступно входячи в довір'я до кого-небудь, шкодити йому, спричиняти страждання. *Сволота* [слідчий] *теж, а прикидається сердечним другом, лізе змією в душу!* (Василь Шевчук); **Лі́зти (зала́зити) / залі́зти в [са́му] ду́шу** *див.* **лі́зти; Лі́зти (зала́зити) з чобітьми́ в ду́шу** *див.* **лі́зти; Лі́зти / залі́зти (полі́зти) в петлю́** *див.* **лі́зти.**

ЗАЛА́ЗИТИ[2], а́жу, а́зиш, *док., розм.* Почати лазити. *Врешті, він почув, що по тілу його мов комашня залазила. Семен загорнувсь у свиту, але його взяли дрижаки* (М. Коцюбинський); *Коли персик почав усихати, мурахи залазили по його гілках* (із журн.).

ЗАЛАКО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **залакува́ти.** *Пляшка виготовлена з використанням акрилових фарб і залакована* (з наук.-техн. літ.); *Щоб дерев'яні двері виглядали добре, вони мають бути залаковані* (з наук.-попул. літ.).

ЗАЛАКО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАЛАКУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док., що.* Покривати лаком; лакувати. *Залаковувати гриф гітари абичим не варто, бо зіпсується звучання* (з Інтернету); *Надруковані візитки можна заламінувати або залакувати* (з мови реклами); *Залакувати нігті.*

ЗАЛАКУВА́ТИ *див.* **залако́вувати.**

ЗАЛА́МАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **залама́ти** 1. *Висока баранячa шапка, заламана і хвацько збита набакир, не молодила його* (Б. Харчук); *Альборак із беретом, заламаним удвоє, .. писав щось своє на чистих бланках* (Ю. Андрухович).

ЗАЛАМА́ТИ *див.* **зала́мувати.**

ЗАЛАМА́ТИСЯ *див.* **зала́муватися.**

ЗАЛАМІНО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **заламінува́ти.** *Заламінований документ можна приклеїти майже до будь-якої гладенької поверхні* (із журн.); *Заламіноване волосся збільшується в об'ємі до 10–15 %, набуває неперевершеного блиску і гладкості* (з мови реклами); // **заламіно́вано,** *безос. пред. Товариством підготовлено один комплект пересувної експозиції, заламіновано 54 плакати* (із журн.).

ЗАЛАМІНО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАЛАМІНУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док., що.* Покривати папір, картон і т. ін. вологонепроникним шаром синтетичної речовини, синтетичною плівкою; ламінувати. *Бажано заламіновувати картонні карти або покривати їх спеціальними кожушками* (із журн.); *На залізничному вокзалі працює сервісний центр, де ви можете заламінувати будь-який документ, відправити факс* (з мови реклами).

ЗАЛАМІНО́ВУВАТИСЯ, ується, *недок.* Пас. до **заламіно́вувати.** *Тепер фото на документі не буде заламіновуватися, як раніше* (з газ.).

ЗАЛАМІНУВА́ТИ *див.* **заламіно́вувати.**

ЗАЛА́МУВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **зала́мувати.** *Ми побачили вираз відчаю на обличчі, заламувані від розпачу руки* (із журн.).

ЗАЛА́МУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **зала́мувати** і **зала́муватися.** *Інтернет-сторінки волають про катастрофи*

та смерті. Арешти у натовпі, заламування рук, звільнення з роботи (із журн.); *Шахрай перераховує долари начебто для того, аби пересвідчитись, чи немає зайвих грошей, і, застосовуючи метод заламування купюр, висмикує з пачки чималу суму* (з газ.).

ЗАЛА́МУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАЛАМА́ТИ,** а́ю, а́єш, *док.* 1. *що.* Згинати, загинати або надломлювати щось. *Чумаченко кинувся розгрібати пісок, швидко, невпинно, по-собачому, заламуючи до крові нігті* (Григорій Тютюнник); *— Затремтіли, пане дяче? — спитала розсудливо, заламуючи рівну, густу, наче ластівка в льоті, брову, Явдоха* (Валерій Шевчук); *Я відскочив, але Сєрий схопив мене за руку і професійно заламав її за спину, від чого в моїй голові замерехтів цілий феєрверк іскор* (Любко Дереш).

2. *кого, розм.* Випереджати, перевершувати кого-небудь у чомусь. [Б а т ь к о:] *Кажуть, ти, сину, вчився добре?* [М а т и:] *Всі роки на відмінно йшов, всіх у класі заламував* (О. Гончар); [Г а н н а:] *Чула ти приказку про сірого вола, що робе* [робить] *він до втоми, а його за те ще більш поганяють? Отже, я либонь і сірого вола заламала б у ярмі* (М. Кропивницький).

(1) Зала́мувати (зало́млювати) / залама́ти (заломи́ти) па́льці — загинати пальці. *Данило Осадчий тепер чомусь поспішав з будівництвом греблі, зупиняв промовця, якщо той починав заламувати пальці, перелічуючи всі "за" і "проти"* (М. Чабанівський); *Чути було, як він заломив пальці* (С. Скляренко); **(2) Зала́мувати (зало́млювати) / залама́ти (заломи́ти) ша́пку:** а) надівати або зсувати шапку набакир чи на потилицю. *Охрім плюнув і так заломив шапку на потилицю, що вона ледве не впала* (Д. Мордовець); *Проценко .. лівою рукою заламав іще більше високу шапку* (Д. Бедзик); б) *(перен.)* надівати шапку таким же чином на знак власної переваги над ким-небудь. *І вже ті, що боялися підписувати листа в Сенат, бігли до гетьмана й запевняли, що на той час не могли приїхати в Глухів .. і вже ті, що підписали, заламували шапки, ось ми, мовляв, які, нічого не боїмося, важили життям* (Ю. Мушкетик); *"Бульба", чорнявий хлопець років чотирнадцяти, стояв серед двору, заломивши гордовито на голові шапку і взявшись у боки руками* (С. Васильченко).

◊ **Загина́ти (зала́мувати, зало́млювати, заги́лювати) / загну́ти (залама́ти, заломи́ти, загили́ти) ціну́ (су́му)** *див.* **загина́ти; Лама́ти (зала́мувати, ломи́ти) / залама́ти (заломи́ти) ру́ки** *див.* **лама́ти.**

ЗАЛА́МУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.*, **ЗАЛАМА́ТИСЯ,** а́юся, а́єшся, *док.* 1. *тільки 3 ос.* Згинатися, загинатися або підломлюватися. *Ноги заламуються, як згадують цвинтарну стежку отую* (І. Драч); *Світло різних хвиль заламується під різним кутом, короткі хвилі — сильніше, ніж довгі* (з наук.-попул. літ.); // Мати в якому-небудь місці різкий загин *(див.* **заги́н**[1]). *Шевченкова гора од Дніпра має фігуру половини обруча, котрого переламані кінці заткнуті в землю, тільки верх її, ледве закруглений, з одного боку гостро заламується і спускається вниз дуже круто* (І. Нечуй-Левицький); *Відкривається перспектива сходів, застелених килимовими доріжками. Нагорі сходи заламуються праворуч і ліворуч* (І. Микитенко); *Річка в жовтих ліхтариках лілій заламувалась в закрут, вигризала внизу крутосхил* (Є. Пашковський); * Образно. *Дивлюсь в блакитну призму склянки, де заламалось небо в хвилі* (Б.-І. Антонич).

2. Втрачати силу, енергію, волю, знесилюватися фізично або морально. *Знали ці люди неволю, биття, голод. Було їх завжди забагато, аби наїдатися досхочу. Але не заламувалися, не впадали в ро́зпач* (П. Загребельний); *Мій дух заламавсь, мої дні пога́сають* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Усі сили ворожі радітимуть радістю великою, що заламалася сила Дажбогових внуків* (Б. Лепкий).

3. *тільки недок.* Пас. до **зала́мувати** 1. *Руки заламуються назад, на затриманого надягають наручники* (із журн.).

ЗАЛА́ПАНИЙ, а, е, *розм.* Дієпр. пас. до **зала́пати** 2. *Шолом був майже новий, у деяких місцях трохи залапаний* (із журн.).

ЗАЛА́ПАТИ, аю, аєш, *док., розм.* 1. Почати лапати (у 1 знач.). *Поставив* [Йонька] *котелок під кущиком, залапав руками по кишенях, але згадав, що люлька без чубука, зморщився* (Григорій Тютюнник); *Довготелесий Родіон залапав по кишенях, шукаючи свій мобільний* (Г. Тарасюк).

2. *кого, що.* Забруднити, неодноразово торкаючи; замацати. *Пошкодити міні-диск дуже складно. Його не можна подряпати чи залапати брудними руками* (з наук.-попул. літ.).

ЗАЛАСКА́ВІТИ, ію, ієш, *док., розм.* Стати ласкавішим, добрішим, уважнішим до кого-небудь. *Брови Василя похмарніли під вітром, очі заласкавіли, і він твердо сперся руками на чепіги плуга* (Г. Косинка); *Карло Іванович ще винувато подивився на борщ, а потім несподівано образився .. Тоді Хая раптом заласкавіла: — Що ти? Що з тобою, не хвилюйся, Карло* (М. Хвильовий).

ЗАЛА́СНИЙ, а, е, *розм.* Привабливий, принадний. *Козак та воля — заласна доля* (Номис); [М и х а й л о:] *А сигари — ласощі? (Подає тютюн).* [П а в л о:] *Атож! Мені от треба затягтися міцним чимсь, щоб у грудях відлягло, бо переговорився; а вашому братові, білоручці, сигару в зуби для того, щоб пахучим димом дурманити нерви та придумувати собі заласні картини та мрії* (М. Старицький); *Забудьте ж вашу кралю.., ми вас спровадимо в заласні обійми до сієї герцогівни, якщо надія нас не зведе* (М. Лукаш, пер. з тв. Д. Боккаччо).

ЗАЛА́СНО, *розм.* Присл. до **зала́сний.** *Дівчина заласно грає очима* (із журн.); // *у знач. пред. Протинявсь я по пущах та по ярах таких день, — не заласно щось* (Марко Вовчок).

ЗАЛА́ССЯ, я, *с., розм.* Насолода, втіха; захват. *Усміхаються небесною втіхою личенька гожі, вабливі, очі залассям горять* (М. Старицький); *Якщо серце кипить і в глибині йде мисль — для творця нема кращого в світі station заласся* (П. Тичина); // Щось дуже смачне. *Мені й страва не лізе в горло поза домівкою — всіляке заласся: бутерброди з ікрою та червоною рибою, — бо зі мною не ласують Люба, Вовка та Едик* (Ю. Мушкетик).

ЗАЛА́СТИТИСЯ, а́щуся, а́стишся. Почати ластитися. *Собака заластився коло її ніг. Тодорка відвернулася від Котова і погладила собаку* (Б. Харчук); *Лев відразу заластився, сперся лапами на клітку* (із журн.).

ЗАЛА́СУВА́ТИСЯ, а́сується, а́су́єшся, *док., розм.* Ласуючи, відчути бажання ще більше ласувати. *Навіть чорти не видержали справи: перед пляшкою заласувались на бенкеті в премудрого Соломона, певно, попились та й попались в Соломонову пляшку, як раки в вершу* (І. Нечуй-Левицький).

ЗАЛА́ТАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **залата́ти.** *Виходжу. Бачу: стоїть у залатаному кожушку якась чорна, заросла бородою людина з киїком у руках* (Іван Ле); *Під залатаною на плечах ватянкою вгадувалася широка м'язиста спина* (М. Руденко); *Хто він такий в залатанім кожусі, в кожусі,*

а хапає дрижаки?.. (М. Вінграновський); *В канаві на лопухах і на колесі від воза засклілa роса, під плотом залатаний бляхою човен ховає мишачий писк* (Є. Пашковський); * Образно. *Залатане озеро Зеленим лататтям* (П. Дорошко).

ЗАЛАТА́ТИ *див.* **зала́тувати.**

ЗАЛА́ТУВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **зала́тувати.** *Дороги, залатувані зазвичай в останню ніч перед візитом високих осіб, протримаються максимум пару днів* (з газ.).

ЗАЛА́ТУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **зала́тувати.** *Залатування одягу.*

◊ **(1) Зала́тування діро́к (дір)** — часткове забезпечування або виправляння чого-небудь найнеобхіднішого. *Чому в наших фільмах і досі дикторський текст існує для залатування дірок? Чому дикторський текст у нас відіграє таку плачевно-жалюгідну роль?* (О. Довженко); *У владних структурах з'являється підміна послідовних дій методами залатування дір з надією на всемогутність світового ринку* (з наук. літ.).

ЗАЛА́ТУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАЛАТА́ТИ,** а́ю, а́єш, *док., що.* Пришиваючи латки, лагодити білизну, одяг, взуття і т. ін.; латати. *Знав* [Демко] *і своє діло коло хліба, вмів свитку залатати* (Г. Квітка-Основ'яненко); *А невістка і сорочки не залатає* (Ганна Барвінок); — *Ось, — казав він далі, здіймаючи чобіт з ноги, — дивись, яка дірка! На, залатай* (В. Підмогильний); *Йому перестали замовляти нове взуття, лише найближчі сусіди, по старій пам'яті, приносили який-небудь шкарбан, щоб залатав дірку чи підбив підметку* (В. Малик); // Закривати, забивати (вилом, діру і т. ін.). *Амфіон .. умощує те каміння, сполучує його і виводить мур, залатуючи виломи, виповнюючи прогалини* (Леся Українка); *Звичайно, ніяк не можна допустити, щоб усю зиму в каюті залишалась вода. Дірку треба було залатати* (О. Донченко); * Образно. *Зима старенькі стріхи залатала. Сніги рожево міняться в полях* (Л. Костенко); // Лагодити що-небудь, забиваючи діру, заглибину і т. ін. *Він піде до житлового управління і зробить усе, щоб матері відремонтували дім, залатали дах* (В. Кучер); * Образно. *Язиком прориву не залатаєш* (прислів'я).

◊ **Лата́ти (зала́тувати) / полата́ти (залата́ти) дірки́ (ді́ри, ді́рку, дірý)** *див.* **лата́ти**[1].

ЗАЛАШТУВА́ТИ, ýю, ýєш, *док., що, розм.* 1. Те саме, що **зала́годити** 1. *Годилося б залаштувати сю межу, де плуг переорав* (Сл. Б. Грінченка); *Тим часом десятники залаштували вікно.* [Десятник:] *Готово!* [Старшина *(огляда):*] *Так добре! Тепер два чоловіка ідіть шукать Олексу* (І. Карпенко-Карий).

2. *перен.* Те саме, що **зала́годити** 2. *І, щоб залаштувати справу, як того хотіли скаржники, пані війтову треба було задобрити подарунками* (С. Чорнобривець).

ЗАЛАШТУ́НКИ, ів, *мн.* 1. Приміщення, розташовані за лаштунками (у 1 знач.). *Несподівано для всіх Коломба надто швидко призвичаюється до світу театральних залаштунків* (із журн.); * У порівн. *Треба було зібрати всі сили, щоб випручатись, — і опинитися в величезній, з високим, як оперні залаштунки, склепінням, лунко-порожній залі* (О. Забужко).

2. *перен.* Прихована, таємна сторона чогось. *У статті розкрито залаштунки футбольного матчу в Харкові* (з газ.).

ЗАЛАШТУНКО́ВИЙ, а, е. 1. Який міститься, відбувається, перебуває за лаштунками; закулісний. *На порозі я наткнувся на якусь постать, невиразну в залаштунковому сутінку* (Ю. Смолич); *Хтось із них* [акторів] *періодично .. втрачав орієнтацію в темних залаштункових лабіринтах та звалищах декорацій* (Ю. Андрухович); *Молоді актори, заполонені грою Бучми, вже були постійними залаштунковими глядачами усіх його ролей* (із журн.).

2. *перен.* Те саме, що **закулі́сний** 2. *Ця плутанина намірів і чуттів дівчини видавалася часом просто страшною, мов їй відкривався відразу залаштунковий хідник життя, таємничо й дивно покручений* (В. Підмогильний).

ЗАЛА́ЩИТИСЯ, щуся, щишся, *док.* Почати лащитися. *То собаки гавкали, наче кого за поли ведуть, а то залащились зразу і перестали гавкать* (Сл. Б. Грінченка); — *Мій султане, — залащилася вона до Сулеймана, — пожалійте Кінату!* (П. Загребельний).

ЗАЛА́ЯТИ[1], а́ю, а́єш, *док., розм.* 1. *що.* Почати лаяти *(див.* **ла́яти**[1]) кого-, що-небудь. *Петро Рудик вдруге залаяв люто всі порядки на світі* (Г. Косинка).

2. Почати лаятися, вимовляти образливі, лайливі слова. *На його грізно закричала* [Сівілла], *Залаяла, запорощала, Що аж Еней ввесь затрусивсь* (І. Котляревський); *Міцно тримав* [Смолярчук] *у руці ціпка, а боявся тільки одного: не витримає він свого гніву, закричить і залає на ввесь цей вошивий і нужденний куток* (Г. Косинка).

ЗАЛА́ЯТИ[2], а́є, *док., рідко.* Почати лаяти *(див.* **ла́яти**[2]). *Як тільки випали глибокі сніги і в Тивері твердо стало на зиму, заіржали біля княжих конюшень коні, залаяли на скотницях* [скотних дворах] *пси* (Д. Міщенко).

ЗАЛА́ЯТИСЯ, а́юся, а́єшся, *док., розм.* Почати лаятися. *Роботящий, смирний* [хлопець].., *і вже ні з ким не залається, не заведеться* (Г. Квітка-Основ'яненко); // Вимовити образливі, лайливі слова. *Олекса впав, зразу впав, хоч який був сильний. А, падаючи, залаявся і чомусь по-волоськи* (Г. Хоткевич); — *А чим же військо не військо?* — *Дуже непросте з вигляду, — каже сусіда, — наче студенти академічні. При них і залаятися незручно* (Ю. Яновський).

ЗАЛЕБЕДІ́ТИ, джý, ди́ш, *док.* 1. Почати лебедіти; залепетати. *Чи Магда пам'ятала! Вона припала враз до Лєни й залебеділа гаряче* (С. Тудор); — *Отак, зручніше сядемо і їстимемо...* — *залебедів як до дитини лікар* (Василь Шевчук); * Образно. *Не Дніпра залебеділи гори-хвилі Попід горами, в імлі, То слова його* [Тараса Шевченка] *огнисті, серцю милі, Наче хвилі, Розлилися по землі* (А. Малишко).

2. Почати слізно благати, просити. *Мати догнала його в сінях і залебеділа вслід:* — *То ви ж хоч не йдіть шляхом, ідіть отак лісом, щоб же хоч тая погань не стріла* (І. Багряний).

ЗАЛЕБОНІ́ТИ, ню́, ни́ш, *док., що і без прям. дод., діал.* Залепетати. *Затремтів* [Йонка] *цілим тілом і залебонів щось* (І. Франко).

ЗАЛЕГЕ́НЬКИЙ, а, е, *розм.* Надто легенький. *Хтось із дружини подав йому чийогось меча, чужий меч не дуже йому підкорявся, залегенький для його руки* (І. Білик).

ЗАЛЕГКИ́Й, а́, е́. Легший, ніж звичайно або потрібно; надто легкий. *Лікуй висотою цю душу, ласкаву і хору, в смертельнім ширянні тримайся і ранку не клич. Землі — залегкі ми* (В. Стус); *Слуги тим часом вантажили бочки. Були ті із забитими денцями і залегкі як для солі* (Валерій Шевчук); // Неміцний. *Висушений смажек* [тютюн] *задержує зелену краску, зато* [зате] *він залегкий до курення* [для куріння] (Л. Мартович).

ЗАЛЕ́ГКО. Присл. до **залегки́й.** *То крутий, Твердий, упертий люд! Я певний, Рим Його залегко важить* (І. Франко); *Сучасна людина, — писав І. Огієнко, — залегко приноситься в жертву державі, спілці, партії, капіталу й т. ін.* (з навч. літ.); // *у знач. пред., кому.* Досить легко. *Одному залегко правитись віршем, а другому — хоч дави його! — а віршу* [вірша] *з його не видавиш* (Панас Мирний).

ЗАЛЕ́ГЛИЙ, а, е. Дієпр. акт. до **залягти́** 1. *Солдат, залеглий за бруствер, час від часу відстрілювався* (із журн.); * Образно. *Чи день, чи місяць був, чи рік — Я забував допевний* [справжній] *лік. Не мав надії, що зроню З очей залеглу порошню. Аж чую — люди увійшли До мене — волю принесли...* (П. Грабовський); // *у знач. ім.* **зале́глий,** лого, *ч.* Той, хто ліг на землю, сховавшись, причаївшись (перев. про групу людей). *Кілька снарядів — один за одним — грякнули на огородах, зовсім уже недалеко від цепу залеглих* (О. Гончар).

ЗАЛЕ́ГЛІСТЬ, лості, *ж., діал.* Заборгованість. *Тепер тільки я зібралась "вирівняти залеглості" в своїй кореспонденції* (Леся Українка); *Реєстрові козаки були невдоволені, що Польща не виплачувала їм на час умовленої плати. Такі залеглості множилися* (А. Чайковський); *Працював* [Степан] *шалено — за двох, трьох. Він не смів мати залеглостей, бо не міг висиджувати поза урядові години або брати працю додому* (А. Крушельницький).

ЗАЛЕДАЩІ́ТИ, ію, ієш, *док., розм.* Стати ледарем; розлінуватися. *Не ігноруйте вправи навіть тоді, коли ви погано себе почуваєте. Заледащіти дуже легко* (з наук.-попул. літ.).

ЗАЛЕ́ДВЕ, *присл.* 1. Трохи, злегка, майже не помітно; ледве. *Тоді був ранок. Вітерком Заледве дуло на рослину* (Я. Щоголів); *Декілька разів він, сидячи, засинав, вогонь гаснув, він мусив був ще й ще видмухувати його з вугілля, що заледве тліло* (Ю. Яновський); *Крізь важкі портьєри і тюль світло заледве цідилося* (В. Дрозд).

2. Тільки-но, щойно, зовсім недавно. *Їй заледве шістнадцять минуло* (В. Гжицький); *Виходило, що не так і багато прожили вони на світі: Ісаак — сорок і чотири літа, а Ребецці заледве минуло тридцять п'ять* (В. Малик).

3. Насилу, з великими труднощами. *Особливо мала була спальня. В ній заледве могло поміститися ліжко* (М. Коцюбинський); *Заледве він розібрав, що каже Дюваль, і зробив знак головою, що слухає* (М. Йогансен); *Старий заледве оклигав після втрати доньки* (Ю. Яновський); *Умита щедро кров'ю чорна скиба — Заледве оживала ще рілля, Але од неї вже чекали хліба...* (Л. Первомайський); *Доброчин пояснив усім: — Царський полк пропав під Трояновими воротами, цар сам-самотою заледве втік* (І. Білик).

4. *у знач. част.* Лише, тільки, всього (про наявність кого-, чого-небудь десь, у когось). *Я багато переживаю, бачу, відчуваю, мене часто трясе пропасниця творчості, але на папір попадає заледве 10-та частина того, що маю в думках* (М. Коцюбинський); *Прийшов я на залізничну станцію, а грошей в мене заледве на один день прожиття* (Мирослав Ірчан).

5. *у знач. част.* Ледве чи, навряд чи (про що-небудь сумнівне). — *Чотирнадцять колін заледве може змити пролитую безвинно людську кров* (Леся Українка).

6. *у знач. спол.* Уживається для приєднання підрядних речень часу; близький значенням до т і л ь к и щ о, я к т і л ь к и. *Заледве ступив він на берег в корчах, Як гомін розлігся: — Наш друже!* (М. Старицький).

○ **Ле́две (зале́две) не...** *див.* **ле́две.**

ЗАЛЕДЕНИ́ТИ, ню́, ни́ш, *док., кого, що.* Покрити льодом, кригою. *Рибу невеликого розміру можна заледенити. Спочатку її витримують 2–3 години в морозильній камері, а потім на декілька секунд занурюють у холодну воду* (з наук.-попул. літ.).

ЗАЛЕДЕНІ́ЛИЙ, а, е. Дієпр. акт. до **заледені́ти** 1. *От уже й морози пересілися .. Дерева почали струшувати заледенілі бурульки* (І. Кириленко); *Принесли тоді його, Федька, в наш госпіталь, здавалося, зовсім неживого, ніби дерев'ячку, огорнуту в закривавлене і вже геть заледеніле ганчір'я* (Є. Доломан); *Прямовисні стовпи диму підпирали пустельне небо; місто дзвеніло, наче заледеніле дерево у синьому січні* (Ю. Щербак); * Образно. *Холод, ніч і сніг. Вслухаюсь в ніч. Струною в безкінечність Заледеніла тиша простяглася* (М. Рильський).

ЗАЛЕДЕНІ́ННЯ, я, *с.* Дія і стан за знач. **заледені́ти.** *З XIV ст. у Північній півкулі, зокрема в Європі, різко похолодало, кількість опадів зросла. Заледеніння Арктики досягло значних розмірів, Гренландія була блокована льодом* (з навч. літ.); *Заледеніння поверхні землі.*

ЗАЛЕДЕНІ́ТИ, ію, ієш, *док.* 1. Док. до **леденіти** 1. *Правильно розведена рідина для миття скла не заледеніє і при мінус 40 градусах* (з газ.).

2. *перен.* Задубіти, заціпеніти. *Все здавалось йому безнадійно похмурим, серце немов заледеніло в його грудях* (Д. Паламарчук, пер. з тв. Стендаля); * Образно. *В очах* [у полоненого] *заледенів переляк, як у приреченого перед стратою* (Є. Доломан).

◊ **Кров холо́не (крижані́є, застига́є** *і т. ін.)* / **захоло́ла (засти́гла, заледені́ла** *і т. ін.)* **у жи́лах** *див.* **кров.**

ЗАЛЕЖА́ЛИЙ, а, е. 1. Те саме, що **зале́жаний** 1. *Він .. кайлом і лопатою владно порушував віковічне мовчання залежалих кам'яних порід...* (П. Тичина); *Під час весняної толоки городяни висаджували квіти на квітниках, обкошували траву, прибирали залежале листя та гілля в парку відпочинку* (з газ.).

2. Те саме, що **зале́жаний** 2. *Дивився* [Давид] *на полиці, завалені пошарпаними книжками. Взяв одну — в ніс ударив пах старого залежалого паперу, змішаний з пилом* (А. Головко); // Несвіжий на вигляд. *Хліборіз у таборі — персона ґрата: в нього часом можна випросити жменю хлібних крихт, а то й залежалий кавалок хліба* (Б. Антоненко-Давидович); — *Пан вдома? — спитала Огієвська високого і худого, як жердина, чоловіка в старій залежалій лівреї* (П. Кочура); * У порівн. *Я маю на увазі тих, кого ніхто не бере, як залежалий товар. Ніна ж варта того, щоб накинути на неї оком...* (О. Шугай).

ЗАЛЕ́ЖАНИЙ, а, е. 1. Який ущільнився, став твердим від тривалого лежання; злежаний (у 1 знач.). *Ранньої весни, коли запарує сизими димками лісова залежана земля, на заснулих бруньках дерев з'являться ледве помітні сліди зростання* (В. Бабляк); *Залежаний сніг розтав. Почала пробиватися свіжа трава* (із журн.); // Який, довго перебуваючи у нерухомому стані, втратив гнучкість або затерпнув, почервонів (про частини тіла). *Хома зводиться врешті. Розминає залежане тіло і ліниво, поволі, весь кострубатий і чорний, відходить у пітьму* (М. Коцюбинський); *Вушка у неї* [Галі] *були рожеві й прозорі, одне навіть червоне — залежане у сні* (Л. Первомайський).

2. Який тривалий час не використовується, лежить без ужитку. *Нелині очі поволі звикають до зеленкувато-темної сутіні в кімнаті, в якій тхне сирими залежаними речами чи нафталіном* (Ірина Вільде); *У хвіртку, подзвонюючи ключами, вже шелепає Семен Магазаник, несе, погойдуючись, святешний залежаний одяг* (М. Стельмах); // Несвіжий або зіпсований унаслідок тривалого лежання, поганого зберігання. *І полиняли мої яскраві спогади, як давній, залежаний, цвілий крам* (С. Васильченко); *Пахло залежаним сіном, кізяковим димом і солодкими, як цукор, очеретяними листочками* (М. Рудь); *Тьотя безпорадно тримала на руках свою залежану, побиту міллю корсетку* (О. Гончар).

ЗАЛЕ́ЖАТИ[1], жу, жиш, *недок.* 1. Бути в залежності від кого-, чого-небудь, перебувати під чиїмось впливом або чиєюсь владою, підкорятися комусь, чомусь. — *Я від них* [працівників бюро] *не залежу, а що стараюся жити з ними в згоді і гармонії, то вже така моя натура* (І. Франко); *В години праці і натхнення Залежимо від музи ми* (Л. Дмитерко); [С т а р и й:] *Я весь мій вік залежав од замовників і те створив, що треба було їм* (Л. Костенко).

2. Зумовлюватися певними обставинами, причинами і т. ін., бути наслідком чого-небудь. *Ми вдвох, ходячи по хаті, говоримо, сперечаємося, та так завзято, як ніби від нашої суперечки залежить щастя громадське* (М. Коцюбинський); *Симпатії, антипатії у неї залежать від настроїв і часто міняються* (Леся Українка); — *Від нас передусім залежатиме успіх цього бою,* — *говорив Воронцов, виточуючи кожне слово, наче токар біля верстата* (О. Гончар); *Ясного плану майбутніх дій .. не було. Все мало залежати від багатьох обставин на місці* (В. Малик); *Відомо, що об'єм фізичного тіла залежить від температури* (з наук.-попул. літ.); // безос. *Через півгодини я вже сидів у фотелі свіжий, як з грядки, і дивився на телефон, від якого тепер так багато залежало* (В. Шкляр).

ЗАЛЕ́ЖАТИ[2], жу, жиш, *док., що, діал.* Довго лежачи, завдати шкоди чому-небудь. *Я взяв би їх* [хлопців] *у свою опіку... Ліжка мені не залежать і хліба не переїдять* (І. Франко); — *Я вам хати не залежу* (Марко Черемшина).

ЗАЛЕ́ЖАТИСЯ[1] *див.* **зале́жуватися.**

ЗАЛЕ́ЖАТИСЯ[2], житься, *док., діал.* Те саме, що **зале́жати**[1]. *Харитон Кирилович сидів, дивився й навіть не кліпнув очима, неначе це .. не од його* [нього] *залежалось* (І. Нечуй-Левицький); *Від вас, хоробрі можі* [мужі], *залежиться тепер, на кого з них підіймати нам оружжя своє* (І. Білик).

ЗАЛЕ́ЖНИЙ, а, е. 1. Який перебуває під чиїмось впливом або чиєюсь владою, підкоряється кому-, чому-небудь. *До глибини зворушило його її становище в домі тітки, становище підвладне, залежне та в основі фальшиве* (І. Франко); [Д. Ж у а н:] *Втікаймо, Анно!..* [А н н а:] *Себе самого посилати в вигнання? і для чого? Щоб узяти вдову, що ні від кого не залежна?* (Леся Українка); *Часом одна здібна, щира, незалежна людина може зробити більше, ніж сотні залежних бюрократів* (В. Винниченко); *Доки ми залежні від погоди, їжі, вбрання, .. безлічі речей та сутностей — про яку свободу можна говорити, про яку волю?* (О. Бердник).

2. Зумовлений чиєю-небудь дією, якимось станом і т. ін. *Вона повинна зробити все залежне від неї, щоб її син ніколи не червонів за свою матір* (Л. Дмитерко); // Пов'язаний з чим-небудь, підпорядкований чому-небудь. *Дієприкметник разом із залежними від нього словами формує дієприкметниковий зворот* (з наук. літ.).

ЗАЛЕ́ЖНІСТЬ, ності, *ж.* 1. Перебування під чиїмось впливом або чиєюсь владою, підкорення кому-, чому-небудь. — *Остогидла мені та залежність на службі чи земській, чи урядовій!..* — *подумав Леонід Семенович* (І. Нечуй-Левицький); — *Чи вам так тяжко припадає залежність від родичів, що ви такі раді позбутись її?* — *спитав я* (О. Кобилянська); *Всі прийшли до одностайного рішення: за всяку ціну визволити юнака з кріпацької залежності* (П. Колесник).

2. Зумовленість чого-небудь певними обставинами, причинами і т. ін. *До недавнього часу труд хлібороба був у тяжкій залежності від примхливої природи* (М. Рильський); *Людина живе в своєму часі, як дерево в ґрунті, а тому її залежність од свого часу — безперечна* (М. Слабошпицький); // Взаємозв'язок, взаємозумовленість. *Нерідко в театрах ми дивимося п'єсу, не розуміючи ясно послідовності подій і залежності їх одна від одної* (з мемуарної літ.); *Фіксуючи акцентологічні норми іменника, Я. Головацький продовжив аналіз залежності граматичного значення і наголошування на прикладі іменників жіночого роду* (з наук. літ.).

△ **Де́рево зале́жностей** *див.* **де́рево.**

ЗАЛЕ́ЖНО, *присл., з род. в., у спол. з прийм.* в і д. Указує на зв'язок з чим-небудь, на наслідок чогось. *Шиби на вікнах були з різнокольоровими одсвітами — зеленими, як мох, фіолетовими, як ряса, червоними, жовтими, залежно від віку* (В. Винниченко); *Звичайно водолазів спускають на глибини протягом одної-півтори хвилини, а назад підіймають іноді кілька годин, залежно від того, на якій глибині і скільки часу пробув водолаз* (М. Трублаїні); *Буряти носили кожухи і в спеку, і на морозі, лиш вивертали їх на різні боки, залежно від пори року* (Т. Прохасько); *Залежно від інтонації одне і те саме речення набуває різного значення* (з наук. літ.).

ЗАЛЕ́ЖУВАННЯ, я, *с.* Дія і стан за знач. **зале́жуватися.** *Залежування сировини.*

ЗАЛЕ́ЖУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.*, **ЗАЛЕ́ЖАТИСЯ,** жуся, жишся, *док.* 1. Лежати протягом тривалого часу або довше, ніж треба. *Яким почав байдикувати й залежуватись* (І. Нечуй-Левицький); — *Тепер допоможіть мені підвестися... Я хочу трохи пройтися... Бо залежався...* (В. Малик); // Залишатися довго без використання, відправлення, збуту і т. ін. *Книги Тараса Шевченка належать до тих, які не залежуються на полицях книгарень* (з газ.); *Залежався лист так неможливо довго через те, що я хотіла його відправити вкупі з перекладом, а переклад затримався* (Леся Українка); *Вирізала* [Ганна] *всю ботвину, повимітала, повигрібала, де в якій закоморині залежалася полова* (Ю. Мушкетик).

2. Утрачати свіжість або псуватися внаслідок тривалого лежання, невикористання. — *Нащо ти надіваєш усі квітки та стрічки?* — *Та коли залежались у скрині* (І. Нечуй-Левицький).

ЗАЛЕЛІ́ТИ, іє, *док.* Почати леліти. *Оце свірконе блискавиця — залеліє перед ним стежка, а з боків немов забігають якісь темні тіні* (Панас Мирний); *На лицях випливала мрійна усмішка, груди роздулись потайними глибокими зітханнями, а в очах залеліло щось ясне, як степ, як дим, як далека блакить прозорого неба* (С. Васильченко).

ЗАЛЕМЕНТУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *док.* 1. Почати лементувати, кричати від страху, болю, захоплення і т. ін. *Дико залементувавши, Максим хотів був кинутися навтьоки, та злість вже заїла його, і він ще разів кілька штурхнув через*

пліт своєю ковінькою (Ю. Смолич); *Не бачила* [Марія], *як наші "катюші" з-за гори полоснули вогнем на долину, де закрутилась, залементувала фашистська піхота* (В. Кучер); *Діти, зачувши таку новину, зойкнули гуртом, одним подихом, а потім залементували, загомоніли, підскакуючи на партах* (І. Цюпа); *Дівчата обурено залементували, але рушили хлопцям назустріч. Обидва хороводи поволі зближувалися* (В. Малик); // Голосно заплакати; заридати. — *Вона ж у мене одна... одна, — насилу за плачем одказала жінка і ще дужче залементувала* (Панас Мирний).

2. Почати вигукувати що-небудь з радістю, жалем, плачем і т. ін. *Аж ось коло того вікна, що з кімнати, радісно зарепетував, залементував хтось на увесь двір: — Хлопці — сюди!* (С. Васильченко); — *Засміявся сам дзвінко, а тоді, видно, вхоплений чи штовхнутий міліціонером, залементував люто: — Куди хапаєш, лахудра лягава!?* (І. Багряний); — *Ой, куме, — залементувала Смаранда, хапаючись руками за щоки, ніби у неї боліли зуби. — Не кажи так...* (М. Чабанівський); — *Діточки мої рідні, ручата нещасні, ноженята помучені, — залементувала стара серед подвір'я і підняла висушені руки до неба* (М. Стельмах); — *Ми вимагаємо одвезти нас назад! — залементували четверо боягузів* (П. Загребельний).

3. Загавкати пронизливо, завалувати (про собак). *Позаду залементували у дворах собаки* (П. Панч); *На узвишші лупонули постріли. Залементували гончаки. Ще страшніше, із смертельним відчаєм заревіли корови* (Ю. Логвин).

ЗАЛЕПЕТА́ТИ, ечу́, е́чеш, *док.* 1. Почати лепетати, говорити невиразно, нескладно (перев. про дітей). *Дівчинка, поклавши голівку на плече матері, міцно обхопила її шию своїми рученятами й залепетала: — Моя мама, моя мама* (Г. Коцюба); — *Дядько Марко! Дядько Марко! — через силу переводячи дух, таємниче залепетало хлоп'я* (Яків Баш); // Почати швидко говорити (розгублено, іноді підлесливо, запобігливо). — *Що це ви, сваху, так мало випили? — припрошувала хазяйка. — Ой, буде, буде! — залепетала Кайдашиха* (І. Нечуй-Левицький); *Аничка на це борзенько залепетала: — Бігме, паноченьку* [панотченьку], *правду вам кажу* (Л. Мартович); — *Заберіть мертвяка .. — залепетав Азік нервово, розгублено. — Мертвяк в камері!.. Заберіть!* (І. Багряний); *Дівчина стрімголов зіскочила з коня, залепетала: — Наливайківці? Та ж я до нього поспішаю!* (Іван Ле).

2. *перен.* Зашелестіти, тихо зашуміти. *А день був тихий та теплий: хоч би тобі лист на дереві залепетав, і птиця не щебече — тихо* (Д. Мордовець); *Зашуміла навколо ліщина, залепетали осики, і якось легше стало на серці* (Леся Українка);

ЗАЛЕТІ́ЛИЙ, а, е. Дієпр. акт. до **залетíти** 1–3. *Від самого початку пожежі, що на Запорожжі з залетілої з Суботова іскри спалахнула і покотилася широкими вогняними хвилями аж до старої Польщі, Чарнецькі зняли крила і до Варшави полинули* (М. Старицький); *Часом зненацька зупиниться* [принцеса Еліза], *задере голову й швидко починає водити очима по небу, наче шукаючи, чи не летить з якого боку її залетілий орел* (В. Винниченко).

ЗАЛЕТІ́ТИ *див.* **залітáти**[1].

ЗАЛИ́ВА, и, *ж., діал.* 1. Злива. *Небо прояснилось; легкі, тонкі хмарки летіли прудко, неначе літом після заливи* (І. Нечуй-Левицький).

2. Потік, що утворився внаслідок зливи. *Саме проти школи залива залила частку вигону, одну леваду й кілька городів* (І. Нечуй-Левицький); // Взагалі простір, покритий водою. *Тільки невеличка горстка найсильніших — п'ять їх було, — окруживши Максима, держалася ще просто, мов шпиль скали серед розгуканої заливи* (І. Франко).

3. *перен.* Велика кількість, маса кого-, чого-небудь. *Посланці* [посланці] *з угро-руських громад сказали: — Чули ми, що монгольська залива йде в угорську країну* (І. Франко).

ЗАЛИВА́ЛЬНИЙ, а, е. Признач. для заливання. *Розглянуто міцнісні та деформаційні властивості жорстких заливальних пінопластових блоків типу поліуретанів* (з наук. літ.); *Заливальна ланка.*

ЗАЛИВА́ЛЬНИК, а, *ч., спец.* Робітник, що здійснює заливання. *Дільничний інспектор порекомендував йому влаштуватися на місцевий завод заливальником кольорових металів* (із журн.); *Ливарники в широкополих повстяних брилях — вагранники, заливальники, формувальники — всі на своїх постах* (з газ.).

ЗАЛИВА́ЛЬНИЦЯ, і, *ж., спец.* Жін. до **заливáльник.** *Тетяна пропрацювала заливальницею швів та тріщин на будівництві кілька років* (із журн.); *Заливальниця продуктів консервування.*

ЗАЛИ́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **заливáти.** *Горе, заливане сивухою; страхіття злиднів; знущання й глум сильних і хижих над немічними та гнобленими, боротьба за свою людську і національну гідність — усе це .. знайшло своє відображення в "Галицьких образках"* (М. Рильський); *Щоб не втонути, він прокинувся. Насправді був увесь заливаний холодною водою, вода дзюркотіла з усіх шпар у повозі, а по боках, на відкритості лилася з темного неба суцільними потоками* (П. Загребельний).

ЗАЛИВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **заливáти** 1–5. *Квасять кавуни заливанням їх 3-процентним розчином солі з обов'язковим наступним зберіганням при температурі не вище 5 °С* (з наук.-попул. літ.); *Теча в стіні енергоблока була зупинена заливанням 1500 л рідкого скла у два пробурені отвори біля місця течі* (із журн.); *У мартенівських цехах механізовано завалку печей, заливання чавуну* (із журн.).

ЗАЛИВА́ТИ, áю, áєш, *недок.,* **ЗАЛИ́ТИ,** *рідше* **ЗАЛЛЯ́ТИ,** заллю́, заллє́ш *і рідко* залля́ю, залля́єш, *док.* 1. *що.* Розливаючись, покривати собою або наповнювати що-небудь (про воду чи якусь іншу рідину); затопляти. — *Вода вже заливає Мартинків огород; от-от дійде до грядок картоплі! — крикнув один чоловік* (І. Нечуй-Левицький); *Вода заливала його по коліна, потім по пояс, далі стала підходити під пахви, а він усе бив і бив з кулемета* (В. Кучер); — *Біда, дядьку!.. Греблю прорвало й балку залило водою* (Б. Грінченко); *Гать будуйте кріпку і високу, щоб нас море грізне не заллято, щоб ми у багні не застрягли та щоб внуки дідів не проклали, що не вміли краю боронити* (Б. Лепкий); *Дощ не вщухає. Чи не заллє кузні?* (М. Руденко); * Образно. *А торжество, справді, як повінь, залляло все місто* (Д. Ткач); // *безос.* [Терлецький:] *У Чорноліса Порвало поршень. Став мотор. Вода фонтаном б'є. Все залило* (Л. Дмитерко); // *перен.* Наповнювати собою вщерть що-небудь (про світло, туман, звуки, запахи і т. ін.). *Галявину, на якій сидів Микула, заливало місячне сяйво* (С. Скляренко); *Білі тумани заливали долину* (В. Гжицький); *Здригнувся старий Турецький ліс, прорізали постріли його тишу, розбудили, залили клекотом найтемніші нетрі його* (Мирослав Ірчан); // *перен.* Покривати, заповнювати собою який-небудь простір (про людей,

тварин і т. ін.). *Народ натовпом заливає вулиці, майдани* (І. Нечуй-Левицький); *Раптом овеча отара залляла вулицю і сколихнула повітря нескладним беканням* (М. Коцюбинський); *Тому що не вистачало стільців, молодь залила собою столи та вікна, але й це не врятувало становища* (І. Кириленко); // *перен.* Охоплювати, заглушуючи все інше (про почуття). *Якесь гірке розчарування .. почало заливати її душу* (І. Франко); *Серце йому заливає хвиля несподіваного, величезного щастя* (В. Собко); *Він почувався вельми злецьки, гнів заливав його всього ядучою хвилею* (Ю. Мушкетик).

2. *кого, що.* Обливати або забруднювати чим-небудь рідким. *Ах! я чаєм листа залила* (Леся Українка); // Ллючись, потрапляючи на щось, залишати сліди. *З носа пішла кров і залила лице* (С. Васильченко); *На третьому випаді розсік він Горленкові плече. Струмочок крові залляв його одяг, шабля випала з рук...* (З. Тулуб).

3. *що.* Гасити пожежу, вогонь водою або якою-небудь іншою рідиною. *Як ось із неба дощ полився, В годину ввесь пожар залив* (І. Котляревський); — *Було б же тобі принести цебро води та залити вогонь, а він порозкидав по всьому степу* (Григорій Тютюнник); * Образно. *І чим мені залити той вогонь, щоб не палив того серденька — слізьми?* (Леся Українка); // *безос. І згодом пояснив* [кондуктор]: — *Потекли труби, заливає топку* (А. Головко); // *перен.* П'ючи алкогольні напої, заглушувати, тамувати в собі які-небудь почуття, забувати на деякий час про біду, горе і т. ін. *І почав був Андрій-столяр до горілки припадати — заливав нею свої образи* (Є. Кротевич); *Опіум для народу — самогон. Заливають горе* (О. Довженко); *Останню чарку підніс* [дід] *Івановій жінці: — Випий, Мотре, для порядку. — Залий мужицьку біду, — обізвався Якубенко* (М. Стельмах).

4. *що.* Покривати що-небудь рідкою масою, здатною загусати, тверднути. *На деяких вулицях міста топили у великих казанах смолу і заливали нею вибоїни в тротуарах* (М. Томчаній); *Потім він поклав записку в порожню пляшку, міцно закоркував її, залив стеарином* (В. Кучер); — *Буде час, — каже Воронцов, — ми наші грейдери теж заллємо таким асфальтом* (О. Гончар); // *розм.* Паяти дірявий посуд. — *Майстровий я. Ладнаю відра, заливаю каструлі* (І. Цюпа); // *розм.* Приклеювати латку на гумових виробах. *На розі вулиці моєї, у голубому рундуку, Працює швець: то черевики Комусь латає нашвидку, То залива комусь калоші* (І. Нехода).

5. *що.* Наповнювати що-небудь, наливаючи якусь рідину, рідку масу. *Служителі навшпиньках носили відрами воду й заливали чан* (О. Ільченко); *Я допомагав помічникові машиніста чистити паровоз, .. відгвинчував ослаблі гайки, заливав мастилом маслянки* (Л. Смілянський); // Наливаючи води або якоїсь рідини в посуд, покривати нею що-небудь (під час готування страви, напоїв і т. ін.). *Для видалення солі промиту рибу вимочують, заливаючи її 2 л холодної води на 1 кг риби* (з наук.-попул. літ.); *Олеся засипала й залила чай, сіла коло стола й задумалась...* (І. Нечуй-Левицький); — *Орисю, ходи сюди. — Зараз. Тілечко пшоно водою заллю* (Григорій Тютюнник); // Обливаючи чим-небудь, приправляти страву. — *Ач, яке стегно: прямо — очима їж, — промовив* [Пищимуха], *положив його на тарілку і почав .. смачним перепеченим жиром з-під качки заливати* (Панас Мирний); *Гриби заливають яйцями, солять і запікають у духовці* (з наук.-попул. літ.); // *кого, що, перен.* Примушувати кого-небудь їсти або пити щось у великій кількості. *Ти не бійся, що я перетомлюся. Я з норми не виходжу, та й лікар потачки не дає, он знов риб'ячим жиром заливає* (Леся Українка); *Як хвору дитину, заливали* [пораненого] *бульйоном, молоком, розтопленим маслом з медом* (В. Козаченко).

6. *що, інформ.* Виділяти кольором тло певної частини комп'ютерного документа. *Внутрішню частину об'єктів таблиці можна залити різними кольорами* (з навч. літ.).

7. *тільки недок., жарг.* Говорити неправду, вигадувати що-небудь. *Петро слухав і думав, як би здихатися Гарика. Іванка теж спочатку терпіла, а потім зиркнула на Петра, підморгнула йому, мовляв, чуєш, як заливає...* (М. Чабанівський); — *Це ось він заливає, — недбало кинув Іван Петрович на шофера. — Каже, нібито я сам себе розбудив, власними своїми руладами...* (О. Гончар); — *Тю на тебе! А чого ж поперся на цю тачку? І ти мені заливаєш, що нема навару?* (О. Бердник).

◊ **(1) Залива́ти гуса́ра** — дотепно розповідати, вдало поєднуючи реальне з вигаданим. *В'язні пересміюються, Іван підморгує мені — мастак, мовляв, цей староста, вміє гусара заливати* (Ю. Збанацький); **(2) Залива́ти / зали́ти за ко́мір**, *фам.* — пиячити, зловживати алкогольними напоями. *Всі були сердиті на нього: розвалив роботу, заливав за комір* (С. Журахович); **(3) Залива́ти / зали́ти (залля́ти) хробака́ (черв'яка́) [в се́рці]** — тамувати горе, нудьгу і т. ін. пияцтвом. — *Взяв я фляшку, і мене скортіло Випити її хоч половину, Аби в серці хробака залляти* (І. Франко); *Я не залив черв'яка, що точив мене безупинно, тра* [треба] *було якось інше рятуватись...* (М. Коцюбинський); **(4) Залива́ти / зали́ти кро́в'ю** *що* — чинити масові розправи, вбивства. *І бере дух злоби дикий Гору над любов'ю, І ввесь Божий світ великий Заливає кров'ю* (П. Куліш); *Загомоніли на цитаделі гармати, щоб залити кров'ю повсталий Львів* (І. Цюпа); — *Справжній винуватець, — сказала міледі, — спустошитель Англії, .. той, хто з примхи свого розбещеного серця має намір залити кров'ю всю Англію* (М. Терещенко, пер. з тв. А. Дюма); **(5) Залива́ти / зали́ти (позалива́ти) о́чі** *(грубо* **слі́пи, сліпаки́)** **[despite] [горі́лкою]:** а) дуже пиячити; напиватися. — *Чому ж ти навчиш? Ти б ще дужче залив очі, то більше б побачив, — не витерпіла Пріська, натякаючи на те, що Грицько прийшов випивши* (Панас Мирний); — *А ви, уряднику,.. очі свої залили горілкою і дивитесь на світ Божий, як індик. Посоромилися б людей* (А. Шиян); — *Та що ти верзеш? — сердито буркнула Килина. — Позаливав сліпаки, верзеш казна-що* (Є. Гуцало); б) *(перев. кому)* споювати кого-небудь, щоб затуманити його свідомість. *І наливав* [Степан] *чарки. Й заливав сліпи й сватам, і молодому князеві, й дружині своїй Софії* (В. Міняйло); *А писарчук та староста крутять так, щоб .. грошей обчеських* [громадських] *довбнути, а після, як виявиться та не долічаться грошей, то вони своїх сватів та кумів позбирають, .. всім роти позатулюють або просто очі горілкою позаливають* (Грицько Григоренко); **(6) Зали́ти (залля́ти, нали́ти) / залива́ти са́ла за (по́за) шку́ру (шкі́ру)** *кому і без дод.* — завдати великого горя, страждань, неприємностей і т. ін., дуже дошкулити кому-небудь. *Та вже ніхто такого поза шкуру сала не залляв, як ті прокляті офіцери. От уже намучили народ!* (з переказу); *Добро, мавши діток У розкоші, — хвалиш Бога... А вдові убогій, Мабуть, не до Його* [Нього], *Бо залили за шкуру сала, Трохи не пропала* (Т. Шевченко); — *Ще вона мало натерпілася від тих панів, ще вони мало залляли їй*

сала за шкуру за часів панщизняних?! (М. Коцюбинський); *— Хі! І чого вони такі люті, оці грубані? — спитала стривожено Печериця. — А біс їх знає... — здвигнув Гриб плечима. — Видно, хтось налив їм сала за шкуру, чи що* (П. Козланюк); *— Мовчи! — скрикнула Пріська. — Хоч ти не заливай за шкуру сала* (Панас Мирний); *— Затям: я все життя панам сала за шкіру заливаю* (В. Чемерис); **Кров залива́є / залила́ обли́ччя (лице́)** *див.* **кров; Піт залива́є / зали́в о́чі (лице́, обли́ччя** *і т. ін.)* *див.* **піт; Сльо́зи (слі́зоньки) залива́ють / залили́ о́чі** *див.* **сльоза́.**

ЗАЛИВА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *недок.*, **ЗАЛИ́ТИСЯ,** *рідше* **ЗАЛЛЯ́ТИСЯ,** заллю́ся, залле́шся *і рідко* залля́юся, залля́єшся, *док.* 1. *тільки 3 ос.* Покриватися суцільно або наповнюватися вщерть водою чи іншою рідиною; затоплятися. *Колись тут було річище Ташані, потім воно пересохло, поросло травою, по веснах заливалося водою* (Григорій Тютюнник); * Образно. *Текла річка Невеличка, Та й понялась морем: Була радість Хоч на старість, — Та й залилась горем!* (П. Гулак-Артемовський); // *перен.* Сповнюватися вщерть чим-небудь (звуками, світлом і т. ін.). *Дівчата голосять по звичаю жінок, вигін заливається похоронним співом* (В. Стефаник); *Вітерець, що прорвався з відчинених дверей, здмухонув багаття — і середина хати заллялась жовто-білим вогнем...* (Олесь Досвітній).

2. *чим і без дод.* Обливатися або забруднюватися чим-небудь рідким. *П'ючи, Тоня аж залилася, аж за груди потекло, і вона .. щиро, дзвінко засміялась від холодного водяного лоскоту* (О. Гончар); *— Це ж тільки й викручуюся, що німецькому коменданту молоко ношу, хай би він ним залився та подавився!* (П. Загребельний).

3. *чим і без дод.* Дзвінко, переливчасто співати. *Хлопці заливаються, виспівуючи перед дівками* (Г. Хоткевич); [І в а н:] *А я міркую собі — що воно так заливається? І що то за співуче таке зародиться: і робить — співа, і гуляє — співа* (С. Васильченко); *Вгорі, мов заведена іграшка, тріпотів крильцями жайворон. Заливався піснею, кликав день* (Л. Дмитерко); *У хмільному забутті заливалась співами пташина, в оборогах воркували голубині пари* (Р. Андріяшик); *Десь соловейко в садочку залився* (І. Манжура); // Голосно, з переливами звучати. *Десь нагорі заливався шкільний дзвінок, сповіщаючи про перерву в старших класах* (В. Кучер).

4. *чим і без дод.* Голосно, без упину, захлинаючись, плакати або сміятися. *Вона плаче-заливається, проти сонця платком сльози втирає, людей не бачить* (Г. Косинка); *А Юхим Іванович аж заливається — сміється* (І. Микитенко); *Пріська за ними* [сльозами] *і слова не скаже: що почне, то так і заллється плачем* (Панас Мирний); * Образно. *І став вітер на могилі Сумно голосити; То завиє, то застогне, Жалібно заллється* (О. Кониський).

5. *чим і без дод.* Дуже голосно і безперервно гавкати; валувати (про собак). *Пси аж заливаються, аж землю рвуть під ногами* (І. Франко); *Всюди тиша. Лиш собаки дзвінко На церковній заливаються межі* (М. Хвильовий); *Він самозабутньо заливався гавкотом, підвівшись на задні лапи* (Б. Антоненко-Давидович); *Назустріч Наталці і хлопцям, заливаючись голосним дзявчанням, викотився пильний вартовий удовиної хати — рябенький Шарик* (В. Логвиненко); *Він постукав впевнено, добре знаючи, куди йде, і в ту ж мить залилося дзвінким гавкотом маленьке собача* (В. Собко).

6. *чим і без дод.* Захлинаючись чим-небудь, задихаючись від чогось, тонути, гинути і т. ін. *Вона тоне, заливається водою й знов виринає й ніяк не може втонути* (І. Нечуй-Левицький); *Заєць стояв при цямрині і глядів, поки звірячий ворог зовсім не заллється* (І. Франко); *— А бодай він був ще в колисці заллявся, той Гітлер, — лаялася Варка Горностай* (В. Кучер).

7. *чим і без дод., розм.* Пити надміру алкогольні напої; пиячити. *Федір заливався, щоб забити собі памороки* (Панас Мирний); *Мати журливо-безнадійно глянула на образи. — За що ми мучимось? Багаті самогоном заливаються, а ми з голоду пухнемо...* (Г. Косинка).

8. *розм.* Говорити про що-небудь із надмірним запалом. *— Для нашої сонячної Таврії двадцятий вік наступив значно раніше, ніж для похмурої півночі, — заливався далі панич* (О. Гончар); *— На трибуні — мастак, а на ділі — кисляк! — Тьху! — обурилась Клава. — Так говорив, так заливався... Хто б міг подумати?* (І. Рябокляч).

9. *тільки недок.* Пас. до **залива́ти** 1–5. *Отримана суміш заливається в пляшку і тепер, якщо ти раптом цю пляшку розіб'єш, пролунає фантастичний вибух* (С. Жадан).

◊ **Зайти́ся (зали́тися) рум'я́нцем** *див.* **захо́дитися**[2]; **(1) Залива́тися (залята́тися, захо́дитися) / зали́тися (залягти́ся, зайти́ся) від смі́ху (зо́ сміху, від ре́готу, смі́хом, ре́готом)** — нестримно сміятися, реготати. *— Я ось, дядьку... осьдечки! — заливаючись сміхом, обізвавсь Карпо, опинившись зразу на другім боці* (Панас Мирний); *Діти залягались од сміху* (Грицько Григоренко); *Я .. розповідав пригоди з нашого мисливського життя. Ася уважно слухала, іноді заходилася дзвінким сміхом* (Олесь Досвітній); *Петро поволі читає, а український народ за кожним словом заходиться від реготу* (У. Самчук); *Тимко, забившись під копу, заливається від сміху, дивлячись, як Марко осатаніло вистрибує на одній нозі* (Григорій Тютюнник); *Дівчата скінчили пісню і знов залягли́ся сміхом* (Леся Українка); *Задоволений своїм дотепом, він зайшовся тим демонським реготом, який заглушав сміх тисячі нормальних людських горлянок* (Л. Дмитерко); *Велет глянув, подивився, диким реготом залився, наче грім загуркотів* (Н. Забіла); **(2) Залива́тися / зали́тися (залля́тися) по́том** — дуже натужуватися, тяжко працювати, докладати багато зусиль до чого-небудь. *Бійці .. вже другий день заливалися потом під важкими в'юками з матеріальною частиною мінометів* (О. Гончар); **Облива́тися (умива́тися, залива́тися,** *рідше* **обсипа́тися** *і т. ін.)* **/ обли́тися (уми́тися, зали́тися,** *рідше* **обси́патися** *і т. ін.)* **[гірки́ми (гаря́чими, бу́йними** *і т. ін.)***] слізьми́ (сльоза́ми, сльозо́ю)** *див.* **облива́тися; Співа́ти (виво́дити, розлива́тися, залива́тися) солове́йком (солов'є́м)** *див.* **співа́ти; (3) Хоч зали́йся** — дуже багато. [О л ь ш а н с ь к и й:] *На ваших тих ґрунтах Звенигородських Земля не міряна — ори де хочеш, А риби, м'яса, меду хоч залийсь* (І. Кочерга); *Невістка закутала плечі теплою хусткою і повела Вихора до якогось діда Гордія, в котрого молока хоч залийся* (В. Кучер).

ЗАЛИ́ВИСТИЙ, а, е. Те саме, що **зали́вчастий.** *На палубі — легкі кроки, яскріюча, що аж вилискує, добре начищена підлога і безжурний, заливистий сміх* (Г. Епік); *Тільки залива пісня солов'я дзвенить у прохолодній тиші* (І. Багмут); *Перші атакуючі наближались, .. коли з протилежного берега зненацька сіконув по них довгою заливистою чергою кулемет* (О. Гончар); *Біля конов'язі заливистим голо-*

сочком виспівував його жеребець. На другому кінці була прив'язана біла Володимирова кобила (І. Білик).

ЗАЛИ́ВИСТО. Присл. до **зали́вистий.** *Заливисто співала скрипка* (С. Журахович); *Хтось заливисто засміявся — здригнулася осіння ніч і знову принишкла* (В. Земляк); *Збуджені загальним галасом, .. коні заливисто іржали і ставали дибки* (І. Білик); *Як злагоджено стукотіли "максими" та "льюїси", .. як тонко й заливисто тьохкали кулі!* (В. Шкляр).

ЗАЛИ́ВКА, и, *ж.* Спеціально приготовлений розчин, яким заливають що-небудь. *Маринадна заливка складається з розчинених у воді солі, цукру та оцтової кислоти* (з наук.-попул. літ.).

ЗАЛИВНИ́Й, á, é. 1. Дуже рясний і довготривалий (про дощ). *Заливний дощ піжив і лив, як з відра* (І. Нечуй-Левицький); *Цілісіньку ніч ішов заливний дощ* (Іван Ле).

2. Який заливається, затоплюється навесні водою. *Йшов пічник біля ріки, Стрів людину незнайому: Йде по лузі заливному, Без дороги — навпрошки* (А. Малишко); *Два літа свого життя А. П. Чехов ходив вулицями Сум, вдихав трунок різнотрав'я на заливних луках, милувався мальовничими краєвидами з крутого берега Псла* (з наук.-попул. літ.).

3. Залитий спеціальною приправою або наваром, що загусає. *Він пожирав похмурими очима всю цю навалу .. тортів, ромових бабок, заливних горіхів, купи шоколаду* (В. Підмогильний); *Заливний судак, риба в томаті, ікра і сьомга .. дратували гостей, викликали апетит* (Ю. Мокрієв); *Дівчата внесли з кухні смажену гуску, заливну рибу, паштети, салати, цілу гору цитрусів* (О. Бердник); // *у знач. ім.* **заливне́,** нóго, *с.* Холодна страва з м'яса або риби, залита наваром, що загусає. *Заливне готують із ковбас, обрізків шинки, зельцю, мозку і язика, але до кожного з них обов'язково додають шматочки лимона і моркви* (з наук.-попул. літ.).

4. Те саме, що **зали́вчастий.** *Солов'ї розлягаються на увесь ліс заливним щебетанням* (Панас Мирний); *Натовп удруге гримнув заливним реготом* (Г. Епік); *Він* [звір] *був трошки довший від лиса, вищий на ногах .. Що особливо запам'яталось — це його заливний, огидний гавкіт* (В. Гжицький).

ЗАЛИ́ВЧАСТИЙ, а, е. Дуже голосний, дзвінкий, з переливами. *Коли чується згук дзвоника, подібний до дзвінкого, заливчастого гавкоту крихітної собачки, мені раптом приходить на думку: що ж я скажу їм, як триматимуся з ними?* (В. Винниченко); *З гнізда малі злетіли солов'ята, І солов'їха струшує крило. Вже не звучить заливчаста кантата, А солов'я неначе й не було* (Л. Забашта); *Майя дивилася за вікно на панораму лісу, а бачила школу, чула заливчастий дзвоник* (О. Гуреїв); *Раптом Роман чує заливчастий регіт* (М. Стельмах).

ЗАЛИ́ВЧАСТО. Присл. до **зали́вчастий.** *Вони глянули одне на одного і розсміялися, весело, заливчасто, нестримно* (В. Собко); *У садах понад селом заливчасто шаленіли солов'ї* (І. Цюпа); *Сміялася* [дівчина] *голосно, заливчасто, а коли сідала поруч Мартина, то раптом затихала, і тільки очі її світилися м'яким світлом* (К. Гриб).

ЗАЛИ́ГАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **залигáти.** *Асик упирався, як залиганий бичок, але йшов слідом* (Ю. Збанацький); *Залигана корова;* * Образно. *Витяг* [карлик] *з води величезного, залиганого на мотузок ляща, який не вліз у садок, і знов опустив його* (В. Шкляр).

ЗАЛИГÁТИ *див.* **зали́гувати.**

ЗАЛИ́ГУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАЛИГÁТИ,** áю, áєш, *док., кого.* 1. Накидати мотузку, налигач на роги худобі. — *Продавай к лихій годині ялівок та купуй таких, щоб телилися .. Залигуй корів та веди в район, — гарячився Кузь* (Григорій Тютюнник); *Прийшли у двір сільрадівці, залигали нашу годувальницю та й потягли з двору. Затим вивели кобилу* (із журн.).

2. *тільки док., перен., розм.* Позбавити кого-небудь волі. *І ото, було, як пани розсердяться на кого, то зразу залигають чоловік п'ятнадцять — та в конюшню та там їх і б'ють* (з казки); *Правда, піщани були ще вільні. Та що з того, коли приладилось дожидати, що от-от і їх залигають...* (Панас Мирний); // Змусити одружитися або заручитися з собою. *Випадково чи не випадково, стріне Надю одна мамина сваха, друга .. й услід жебонить: — Бачите, пішла... Ось вам і низенька... Ось вам і дурненька... Отакого хлопця залигала* (О. Ковінька).

ЗАЛИ́ЗАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **зализáти.** *Очі* [у Ігнатовського] *вузенькі, якісь сонні, волосся ріденьке, жовтосіре, старанно зализане на жовту лисину* (Ю. Збанацький); // *у знач. прикм.* З гладко зачесаним волоссям (про людину). *Он той зализаний плискуватий монгол, наче з води витягнений морж. Це — капітан світляної батареї якогось там їхнього полку* (В. Винниченко).

ЗАЛИЗÁТИ *див.* **зали́зувати.**

ЗÁЛИЗЕНЬ, зня, *ч., розм.* Частина чого-небудь, що видається в якийсь бік у формі клина. *На колодязях спалахували при місяці льодяні зализні* (Григорій Тютюнник); — *І зважте, що це перед Вами тільки один шматок, крайній зализень так званої Каховської арени летючих пісків* (О. Гончар).

ЗАЛИ́ЗУВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **зали́зувати.** *Із зализуваної собакою рани все ще сочилася кров* (із журн.).

ЗАЛИ́ЗУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **зали́зувати.** *Людям давно відомо, що зализування ран сприяє їхньому якнайшвидшому загоєнню* (з наук.-попул. літ.).

ЗАЛИ́ЗУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАЛИЗÁТИ,** ижý, и́жеш, *док., що.* 1. Лижучи язиком (перев. рану, подряпину і т. ін.), очищати, сприяти загоєнню. *Блукав* [Іван] *по лісі, поміж камінням, в заломах, як ведмідь, що зализує рани, і навіть голод не міг прогнати його в село* (М. Коцюбинський); *Ледве додибавши до рідної хати, забився кіт під скриню і там вилежав два дні, безутомно зализуючи свої рани* (В. Підмогильний); * Образно. *Німці .. зализували рани, добре окопавшись на вигідних позиціях* (В. Кучер); *Закінчилась світова війна. Народи почнуть зализувати свої рани і ставити пам'ятники полководцям і їх коням* (О. Довженко).

2. *розм.* Пригладжувати язиком (шерсть). *Собака, вистрибнувши на стільця, вмощується над духовкою, зализує лапи і так засинає* (Є. Пашковський); // *перен.* Зачісувати дуже гладенько (волосся, шерсть). *Навесні будуть популярні зачіски зі строгим, прямим проділом посередині. Головне — не дуже зализувати волосся* (із журн.).

ЗАЛИ́ЗУВАТИСЯ, ується, *недок.* 1. Зализувати рану, подряпину і т. ін. (про тварин). *Давно помічено, що собака, зализуючись, прискорює загоєння ран і ушкоджень шкіри* (з наук.-попул. літ.).

2. *розм.* Просочуватися крізь невеликі щілини (про рідину, полум'я і т. ін.). *Полум'я вже зализувалось по дверях до самого піддашшя* (О. Гончар); *При сильному боковому дощі в вікно вентиляції зализується вода* (із журн.); *На прикріп-*

леному файлі видно, що вода йде не в стічну трубу, а назовні, зализується на стіни (з газ.).

3. Пас. до **залі́зувати.** *Після велосипедної мандрівки зализуються рани, долаються наслідки сонячних опіків, вкручуються розхитані багажники* (із журн.); *Для створення зачіски волосся спереду ретельно зализувалося, а ззаду стягалося у великий вузол* (з наук.-попул. літ.).

ЗАЛИ́НУТИ, ну, неш, *док., поет.* Залетіти куди-небудь далеко. *Надя ледве вдержала легке зітхання: її дума неначе залинула в якийсь інший чудовий край, де й квітки кращі, і небо синіше, і зорі ясніші* (І. Нечуй-Левицький); *Світ здавався їй якоюсь дикою, несправедливою потворою, що карає невинних .. Залинула радість світу* (Н. Кобринська).

ЗАЛИПА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **залипа́ти.** *Вологість вугілля призводить до його замерзання, засмічення, захаращення та залипання транспортного тракту* (з наук. літ.); *Залипання лап культиватора.*

ЗАЛИПА́ТИ, а́є, *недок.*, **ЗАЛИ́ПНУТИ,** не; *мин.* ли́п, ла, ло *і* ли́пнув, нула, ло, *док.* 1. Покриватися чим-небудь липким. *Ти допомагав майстрові колотити розчин, в кориті бльовкалася* [бовталася] *вапняна вода і лопата залипала від розчину* (Є. Пашковський); *Працював Василь у золотодобувній штольні, де за півгодини респіратор залипав пилом і потом* (із журн.).

2. Те саме, що **ли́пнути**[1] 1. *Вітер вихопив пом'яту шелестку обгортку, а липкі горошини, що пахли конопляним духом, залипли між зубами, на мить склеївши щелепи* (В. Яворівський).

ЗАЛИ́ПЛИЙ, а, е. Дієпр. акт. до **зали́пнути.** *В роздертих вибухом перинах лежала навколо міномета посічена, залипла пухом обслуга* (О. Гончар); *Врешті запустив-таки* [капітан] *пальці у вузький залиплий отвір, намацав .. паперову пачку, дістав її на світ Божий* (П. Загребельний).

ЗАЛИ́ПНУТИ *див.* **залипа́ти.**

ЗАЛИ́СИНА, и, *ж.* Облисіла частина голови вгору від лоба і скроні. *Старий був високочолий, з круглими залисинами енергійної, але розважливої і поміркованої в оцінках людини* (Р. Андріяшик); *Він був високий, худий і хоч ще зовсім не старий, але з великими залисинами на високому й крутому лобі* (П. Загребельний); *Молодий мовчакуватий інженер завжди усміхнений, ранні залисини і зачіска робили його голову схожою на голову стародавнього мислителя* (Ю. Мушкетик); *// перен.* Голе, позбавлене снігу, рослинності і т. ін. місце, перев. на горі або пагорбі. *Попереду забовваніли піщані шпилі з чоластими залисинами* (Микита Чернявський); *Віхола повивітрювала залисини на пагорбах* (М. Малиновська).

ЗАЛИ́СИНКА, и, *ж.* Зменш. до **зали́сина.** *Усмішка усмішкою, а оті ранні залисинки, що з'явились на лобі, найбільше тривожать матір* (О. Гончар).

ЗАЛИСНІ́ТИ, іє, *док.* 1. Почати лисніти. *Блискучі плуги врізались у вогкий чорнозем, і враз залисніла проти сходу свіжа скиба* (Ю. Збанацький); *Залисніли вимиті* [дощем] *черепичні й шиферні дахи* (М. Рудь); *Щоки її залисніли, жваві меткі очі вмиг оббігли жінок і нас, принишклих та трохи настраханих* (А. Дімаров); // Стати лискучим. *В Максима обличчя в темних глибоких зморшках, чоло пошерхло й залисніло, борода — як запущений ліс* (В. Бабляк).

2. Виділитися своєю лискучою поверхнею, своїм блиском. *Коли дивляться вони, перед ними знов залисніло озеро* (І. Нечуй-Левицький); // *безос. Біля вікна стояла велика скриня, і промінь просвітив і її. На самому дні — глек: залисніло в ньому й заблищало* (Валерій Шевчук).

ЗАЛИСНІ́ТИСЯ, іється, *док.* Те саме, що **залисні́ти.** *Зразу зеленястий злий огник в його жаб'ячих очах погас, і вони залиснілись нещирою ласкою і одвертим цинізмом* (С. Васильченко); *Тверде і смагле обличчя його, не піддавшись ралу літ, побуріло юхтою і наче залиснілося спрацьованим автолом* (І. Волошин).

ЗАЛИ́ТИ *див.* **залива́ти.**

ЗАЛИ́ТИЙ, *рідше* **ЗАЛЛЯ́ТИЙ,** а, е. Дієпр. пас. до **зали́ти і заллЯ́ти** 1–5. *Боліло хліборобське серце, дивлячись на свої залиті водою токи* (Панас Мирний); *Сумно виглядав залитий водою шлях, і густі ліси понуро стояли навкруги* (М. Грушевський); *Урочисті збори. Зала заллята світлом. Гримить оркестр* (Остап Вишня); *На покуті, залитий сонцем, під сліпучою синявою неба сидів старий Чумак* (І. Багряний); *Він, залитий потом, ледве переводячи дух, метався грунем в нестямі, боячись втратить останні сили* (М. Коцюбинський); *Устина поставила на призьбі миску з варениками, залитими сметаною* (С. Чорнобривець); * Образно. *— На чужий коровай очей не поривай да собі дбай! — пожартував увесь залитий щастям і, як завжди, упевнений Пантелеймон* (Василь Шевчук); // **зали́то,** *безос. пред. Зима огризалась відзимками: всі долини та луки залито водою, на вербах і лозах котики, .. та раптом з неба завихрять білі сніжинки* (Ю. Мушкетик); *Обличчя помічника було залито натхненним спокоєм, а перо енергійно порипувало* (Валерій Шевчук).

ЗАЛИ́ТИСЯ *див.* **залива́тися.**

ЗАЛИТТЯ́, я́, *с.* Дія за знач. **зали́ти** 1–5. *У результаті залиття квартири власникові завдана матеріальна шкода* (з мови документів); *Технологія залиття фундаменту кафедрального собору у Києві була такою ж, як при зведенні Рівненської АЕС* (з газ.).

ЗАЛИХОМА́НИТИ, ить, *док., кого, що і без прям. дод., розм.* Почати лихоманити. *Різдво, що поволі наближалось, залихоманило духовним училищем, перекинуло шкереберть ще з осені встановлений розклад навчальної роботи* (М. Сиротюк); // *безос. — Вашмосць почуває себе негаразд? — стурбовано питає Кононович. — Дріб'язок, — посміхається воєвода і, підтримуваний слугами, всідається в м'який фотель, слуги вкутують йому ноги пледом. — Трохи залихоманило* (В. Чемерис); *Пасикевича залихоманило: — Я цього не забуду вам і на тому світі* (М. Стельмах); *Залихоманило завод... Для нас смішні проблеми ті! В цехах крутити вальсгавот Ми радим для ритмічності* (А. Крижанівський).

ЗАЛИЦЯ́ЛЬНИЙ, а, е. Стос. до залицяння. *Складаючись як демонстрація залицяльного ритуалу, європейський парний танець відзначався "грою спокус"* (з наук. літ.); *Залицяльний період проминув виключно в епістолярному жанрі* (з газ.).

ЗАЛИЦЯ́ЛЬНИК, а, *ч.* Той, хто залицяється до кого-небудь. *Скільки він встиг передумати за цю коротку дорогу! То він себе бачив хлопчиком, то учнем гімназії, то залицяльником своєї дружини, батьком своїх дітей...* (М. Томчаній); *Таня теж не вистояла перед легіонами залицяльників, вона й у гадці не мала грати роль снігової королеви, красуні з кам'яним серцем* (П. Загребельний); *Дівчина змушена була від такого нестримного залицяльника тікати у відрядження* (В. Дрозд); // Охочий залицятися до жінок, упадати біля

них. — *Панночко Теофиліє!.. Завжди принадна, як пуп'янок троянди, — дзвенькнув острогами гість і з спритністю старого залицяльника поцілував ручку панночки* (З. Тулуб); — *Я думала, що ти не любиш мене .. Потягла тебе під вінець тому, що жити більше без тебе не могла... А ти був хвацьким козаком, тільки не залицяльником* (В. Чемерис).

ЗАЛИЦЯ́ЛЬНИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **залиця́льник.** — *Оце саме й є твоя пара, — подумала Тетяна про Зінька і його настирливу залицяльницю* (С. Добровольський); *Ось тобі, голубе, й погуляв у Берліні в новорічну ніч! .. Все-таки дала знати, куди слід, невдатна залицяльниця з рожевими щічками. Виходить, помстилася* (О. Шугай).

ЗАЛИЦЯ́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **залиця́тися.** *Та й сміху ж було з Прокопом Івановичем на тім залицянні: вона до його* [нього], *а він од неї, як од чорта* (О. Стороженко); — *Ще .. в вісімнадцять* [років] *мені .. надокучили компліменти паничів та й їх дурне причепливе залицяння* (І. Нечуй-Левицький); *Лише погордливим мовчанням відповідала* [Августа] *на залицяння, що на них її, мов ту рибку на вудку, ловили* (Н. Королева); *Реготала* [Орися] *парубкам в обличчя, посміхаючись із їхніх залицянь* (Григорій Тютюнник); * Образно. *Заревли великі дзвони, Щоб сідлали хлопці коні, Щоб мечі-шаблі гострили Та збирались на весілля, На веселе погуляння, На кроваве залицяння* (Т. Шевченко).

ЗАЛИЦЯ́ННЯЧКО, а, *с., розм.* Пестл. або ірон. до **залиця́ння.** — *А нас з моєю пан оженив... Покликали мого старого до управителя — і все тобі коханнячко та залицяннячко...* (Василь Шевчук); *Сердита на кого? На мене? За що? .. Не встигла зорієнтуватися? Помилилась у виборі? Чи тут щось куди серйозніше, ніж банальне залицяннячко?..* (О. Шугай).

ЗАЛИЦЯ́ТИСЯ, я́юся, я́єшся, *недок., до кого і без дод., рідко на кого, коло кого, з ким.* Маючи почуття симпатії або кохання, упадати біля кого-небудь, виявляти увагу, зачіпати розмовою, жартами і т. ін. — *Що чорнявую з душі люблю, На біляву залицяюся, А з рудою-препоганою Хіба піду розпрощаюся!* (з народної пісні); *Не ходи, не нуди, не залицяйся, Не сватай, не піду, не сподівайся* (Т. Шевченко); *Підмічаючи, хто коло якої дівчини залицяється, моторні цокотухи шепочуть одна одній свої думки про любощі* (Панас Мирний); — *Я не хочу, щоб ти кохалась та залицялась з якимсь пройдисвітом та вводила мене й себе в славу* (І. Нечуй-Левицький); [М и т р о:] *Ні, ти нам насамперед скажи, що то за дівчина була, до котрої ти тут залицявся?* (І. Франко); *Як двадцятирічний джендджик, Доллер жартома залицявся до всіх таловських дівчат і удовиць* (Б. Антоненко-Давидович); * Образно. *Кіт Ковелько теж плигав поблизу, залицяючись до бабусі* (В. Підмогильний); *Дощ виявився джен̆джуристим парубком і залицявся до неї, танцював навколо, цілуючи її білі босі ноги* (Валерій Шевчук).

ЗАЛИЧКО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **заличкува́ти.** *Будують* [мисливці] *добре заличковану халупу, щоб у ній сидіти, виглядати і звідти стріляти* (І. Багряний); *В тую печеру був доступ через потайні сходи із долішніх замкових покоїв, де жила князівна, а сходи ті були заличковані кріпкими дверима* (М. Лукаш, пер. з тв. Д. Боккаччо).

ЗАЛИЧКО́ВУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **заличко́вувати.** *Ремонт майже закінчено. Залишилося ще заличковування стін і опоряджувальні роботи* (із журн.).

ЗАЛИЧКО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАЛИЧКУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док., що.* Покривати стіни споруд спеціальним матеріалом для міцності або окраси; личкувати (у 2 знач.), облицьовувати. *Він забирав з усіх бетонних установок на тунельних дільницях готові масиви для обличкування й наполягав, щоб неодмінно й заличкувати похилий тунель* (Іван Ле); * Образно. *Хотілось їй по щирості за Ерколанову жінку вступитися, та, щоб заличкувати свої гріхи, на інших головою киваючи, так почала говорити: .. — От так свята і Божа у Ерколана жіночка! Чесна, нема чого казати!* (М. Лукаш, пер. з тв. Д. Боккаччо).

ЗАЛИЧКУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **заличкува́ти.** *Будівельники завершили заличкування фасаду* (з газ.).

ЗАЛИЧКУВА́ТИ *див.* **заличко́вувати.**

ЗАЛИША́ЄНИЙ, а, е. 1. Покритий лишаями (у 1 знач.), мохом і т. ін. *Однієї весни із залишаєних сухокорих окоренків випнулися паростки* (В. Дрозд).

2. Хворий на лишай (у 2 знач.). *Запам'ятався йому лише якийсь хлопчисько у доморобних, барвлених позакачуваних штанях, босий, без шапки і дуже залишаєний* (У. Самчук).

ЗАЛИША́ЇТИ, їть, *док., безос., що.* 1. Покрити кору хворобливими наростами, мохом (про дерева, дерев'яні споруди і т. ін.). *Залишаїло стовбури дерев.*

2. Покрити шкіру лишаєм (про людей, тварин). *Залишаїло струпами ноги.*

ЗАЛИША́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **залиша́ти** і **залиша́тися.** *Залишання на адміністративних посадах гетьманців, безчинства, сваволя .. все це .. цілком загітувало проти Директорії весь Лівий беріг* [берег] (В. Винниченко).

ЗАЛИША́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.,* **ЗАЛИ́ШИТИ,** и́шу, и́шиш, *док.* 1. *кого, що.* Вирушаючи звідкись або кудись, не брати з собою кого-, що-небудь. *З гиком кинулися вони на ремісників, трощили по головах спритно й люто, міщани сахнулися назад, залишаючи на бруку вбитих* (Р. Іваничук); *Бачать ляхи, що непереливки. Відступили назад, залишивши на місці купи вбитих і поранених* (О. Довженко); — *Володар цього будинку залишив чудову бібліотеку. Жаль буде, якщо завтра почнеться баталія і запальна бомба влучить сюди* (П. Кочура); *Він згадав, що в майстерні залишив косу, але вже не повернувся за нею* (М. Стельмах); * Образно. — *Чотири роки блукаю я по Бессарабії, гадаючи втекти від лиха, що залишив на Вкраїні, а ніяк не можу...* (М. Коцюбинський); // Вирушаючи звідкись, класти, поміщати щось де-небудь для когось. *Мати синові залишила* [хліб] *на лутці* (А. Головко); — *Скинемо шинелі, складемо зброю, візьмемо лопати в руки. Викопаємо їм* [дітям] *землянку, залишимо їжі та й знову... вперед на захід* (О. Гончар).

2. *що.* Віддавати, передавати у чиє-небудь користування, закріплювати за ким-, чим-небудь щось. — *Нічого мені батько не залишав, а заповідав одно: бути таким, як він* (С. Скляренко); — *Ти чоловік розумний і гордий. Ми тобі залишаємо аж десять десятин твоєї ранньої землі* (М. Стельмах).

3. *що.* Бути причиною появи, виникнення чого-небудь, спричиняти щось. *Летять по морю торпедні катери, залишаючи за собою величезні піняві сліди* (О. Довженко); *Після операції Друзь придивився до Марини Ерастівни .. На вулиці таких зустрічаєш безліч, і жодна не залишає по собі й отакенького спомину* (Ю. Шовкопляс); *Будь-яка хвороба, особливо грип, який часто повторюється, залишає тяжкі наслідки в організмі* (з наук.-попул. літ.); *Над місцем, де загинув парусник, проходить крейсер і зникає, залишивши над*

морем хмару диму (Ю. Яновський); *Посадити деревце — залишити про себе найкращу пам'ять* (В. Стус).

4. *що.* Відкладати, зберігати щось для кого-, чого-небудь. *Вона кликала Олю в куток і пошепки радилась з нею, як би залишити для мене кращі шматочки* (М. Коцюбинський); *— Залиш трохи й мені мастила, — гукнув козак від другої гармати, — а то коліща вже не крутиться* (П. Панч); // Не змінювати, зберігати в попередньому стані, положенні. *Відповідальність, лігши йому на плечі, мовби напнула всі його мускули й нерви і залишила їх надовго в такому стані* (О. Гончар); *Тим часом переодягнений Акулиною жартівник зіскочив з ліжка, залишивши його зім'ятим* (з мемуарної літ.); *Чи не краще залишити все так, як нині: машині — машинне, людині — своє, неповторне?* (з наук. літ.).

5. *кого.* Пропонувати кому-небудь або примушувати когось затриматися десь, не покидати якого-небудь місця і т. ін. *Залишивши біля коней Григорія, Левко і Данило, мов зіщулені тіні, шарудять до прошитої памороззю мережки дерев* (М. Стельмах); *— Коли війна скінчиться і ми всі роз'їдемося по домівках, то тебе, Стародубчику, ще залишать при батальйоні* (Є. Доломан); // Затримувати когось на якій-небудь посаді; не звільняти з якоїсь посади. [А р к а д і й:] *Я вирішив Платона з завідування зняти і залишити просто хірургом поки що* (О. Корнійчук).

6. *кого, що.* Іти, вирушати звідкись, покидати кого-, що-небудь. *Увечері поїзд залишав запорізький вокзал* (Яків Баш); *— Як на мене, куме, то я б зроду не залишив своєї господи...* (Марко Вовчок); *Наступного ранку ми залишили гостинну й привітну Прагу, вилетівши літаком до Англії* (П. Тичина); *— Залиште мене одного і чекайте біля потоку* (Григорій Тютюнник); // Звільнятися з посади, йти з установи і т. ін. *Він був десь, кажуть, прокурором. Та на лихо йому і сором Його старшого хтось убив... Злякався він — і залишив Те місце й службові надії...* (Панас Мирний); // Розлучатися з ким-небудь, позбавляти когось своєї уваги, любові, турботи і т. ін. [Х в е д о с к а:] *Що було, те минуло! Коли щиро мене кохаєш — не залишиш* (М. Кропивницький); *— Мамо, — раптом обриває вона одноманітну мову матері, — скажи, чому ти залишила батька?* (Ю. Бедзик); // *перен.* Зникати, вичерпуватися (про силу, почуття і т. ін.). *Цілий день настрій цей не залишав хлопців* (А. Головко).

7. *що, також з інфін.* Переставати, припиняти щось робити. *При кождій нагоді, на кождій громадській раді він не залишав доказувати користь і потребу такої дороги* (І. Франко); [Р у ф і н:] *Мій гостю, щоб тебе не дратувати, волію я розмову залишити* (Леся Українка); *Стара куховарка Текля залишила поратися коло печі* (Ю. Смолич); // Припиняючи яке-небудь заняття, відходити від знаряддя, предмета дії. *Коли починалася весна, ми, сільські хлопчики, залишали книжки і продовжували вже іншу "науку" на пасовищі біля отари і череди* (І. Цюпа); *Він залишив рацію і, підійшовши до бійця, деякий час мовчки оглядав його з голови до ніг* (О. Гончар); // *перен.* Відмовлятися від чого-небудь, забувати про щось. *А брат її .. залишив і спокій, втік і пристав сам до громади у Чорному лісі* (Марко Вовчок); *Мені здається, що про судовисько — і думку треба залишити* (Панас Мирний); *На мент єдиний залиши Свій сум, думки і горе — І струмінь власної душі Улий в шумляче море* (О. Олесь).

(1) Залиша́ти (лиша́ти) / залиши́ти (лиши́ти) по́за ува́гою (без ува́ги) *кого, що* — не зважати на кого-, що-небудь, нехтувати кимсь, чимсь. *Він же .. сказав мені, що дивується, чому досі лікарі всі вважали тільки на мою ногу, а зовсім лишали без уваги мої нерви* (Леся Українка); *Не можна залишати поза увагою золоте правило людського буття: правителі мають бути під контролем народу, нести відповідальність за свої дії* (з газ.); *Не можна лишити поза увагою і той факт, що поет активно використовує можливості неповнозначних слів, особливо сполучників* (В. Русанівський); *Серед отриманих листів були й такі, котрі не можна було залишити без уваги* (О. Авраменко, В. Авраменко).

◊ **(2) Залиша́ти** (*рідко* **зоставля́ти) / зали́шити** (*рідко* **зоста́вити) на сльо́зи** — не до дна випивати чарку алкогольного напою, що, за народним повір'ям, має спричинитися до горя. — *Та випийте-бо, свахо, більше. Невже оце ви зоставляєте стільки на сльози?* (І. Нечуй-Левицький); **(3) Залиша́ти (лиша́ти,** *рідко* **зоставля́ти) / зали́шити (лиши́ти,** *рідко* **зоста́вити) в ду́рнях** *кого* — ошукувати, перевершувати в хитрощах кого-небудь, ставлячи його в незручне, смішне становище. *Він* [герой мандрівного театру] *хитрий, винахідливий і завжди залишає в дурнях усіх своїх ворогів* (Ю. Мартич); *Парубки ззаду реготали. — Молодець Тимошко! отак зостав* [зоставив] *панів у дурнях!* (Панас Мирний); **(4) Залиша́ти (лиша́ти) / зали́шити (лиши́ти) на слизько́му** — не підтримувати кого-небудь у скрутному становищі. *Залазили* [залицяльники] *в нові борги, плекаючи надію виборсатися після вінчання. Потім знічев'я поверталась* [Клавда] *до них спиною, залишаючи на слизькому* (Ірина Вільде); **(5) Залиша́ти (лиша́ти) / зали́шити (лиши́ти) на сумлі́нні (на со́вісті)** *чиєму (чиїй), кого* — давати кому-небудь право самому судити про щось, чинити на власний розсуд. *Вірні чи невірні ці інформації — залишаємо на сумлінні автора листа* (В. Еллан-Блакитний); *Журналіст долучився до благородної справи газети — нести в народ правду, а сприйняття цієї правди лишити на совісті самого ж народу* (з газ.); **(6) Залиша́ти (лиша́ти) / зали́шити (лиши́ти) поза́ду (за собо́ю, поза́д се́бе)** *кого* — випереджати, перевершувати кого-небудь у чомусь. *Іноді здавалося, що учень лишає за собою вчителя* (з газ.); *Я чимось дуже схожий на свого батька, який і досі повчає мене з кожної нагоди, хоч не може не розуміти, що на всесвітніх перегонах я залишив його далеко позаду* (Ю. Мушкетик); *Поет Т. Шевченко, який вийшов з кріпаків, яскравістю свого таланту, ніжністю ліричних почуттів залишив позаду багатьох видатних майстрів європейської лірики* (із журн.); **(7) [І] мо́крого мі́сця не зали́шити (не лиши́ти) <[І] мо́кре мі́сце зали́шити (лиши́ти)>** *від кого і без дод.* — ущент розгромити, знищити, зруйнувати кого-, що-небудь. — *Грізна зброя артилерія .. Ви вкажіть нам ціль за п'ять, за три версти — мокре місце від неї лишимо* (А. Головко); *Завтра, брат, знову двинем на гайдамаків. Та вже такою силою, що й мокрого місця не залишимо!* (А. Іщук); **Ка́меня на ка́мені не лиши́ти (не зали́шити) / не лиша́ти (не залиша́ти)** *див.* **лиша́ти; Лиша́ти (залиша́ти) / лиши́ти (зали́шити) глибо́кий (невиго́йний, помі́тний** *і т. ін.*) **слід у душі́** *див.* **лиша́ти; Лиша́ти (залиша́ти) / лиши́ти (зали́шити) слід [за собо́ю]** *див.* **лиша́ти; Не лиши́ти (не зали́шити, не оста́вити** *і т. ін.*) **живо́го мі́сця** *див.* **лиша́ти; Не лиши́ти (не зали́шити, не оста́вити** *і т. ін.*) **/ не лиша́ти (не залиша́ти, не оставля́ти** *і т. ін.*) **[і] на насі́ння** *див.* **лиша́ти.**

ЗАЛИША́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *недок.*, **ЗАЛИ́ШИ́ТИСЯ,** и́шу́ся, и́ши́шся, *док.* 1. Перебувати де-небудь, не полишати якогось місця. *Перший батальйон залишався на місці, щоб атакувати перевал з фронту* (О. Гончар); *Хлопець, видно, не забув, як вигукував* [вчитель], *що не хоче залишатися на території, яка може підпасти під окупацію* (Є. Доломан); *Семен стояв ні в сих ні в тих, тримаючи в руках торбинку, не знаючи, чи залишитися тут, чи тікати...* (М. Коцюбинський); *— Я заздрю йому, — сказав Богдан до Остапа, коли вони залишилися в кімнаті разом. — І не за його пам'ять — за посидючість* (Р. Іваничук); // *з інфін.* Продовжувати перебувати де-небудь у якомусь положенні. *І залишився стояти дуб на злість усім вітрам і грозам* (І. Цюпа); // *з інфін.* Продовжувати перебувати де-небудь з якоюсь метою. *Лукерка, не говорячи ні слова, повела Тимка в свою комірчину, де вона іноді, як було багато роботи, залишалася спати* (Григорій Тютюнник).

2. Перебувати весь час у якомусь стані, продовжувати бути яким-, ким-, чим-небудь. — *Фінансист всюди залишається фінансистом! — посміхнувся Стадницький* (М. Стельмах); *— І найвища, по-моєму, краса, це краса вірності .. Бути ще сім разів пораненим... Посивіти, постаріти, а я все залишався б їй* [коханій] *вірним* (О. Гончар); *Навіть тут, в ув'язненні, "Бурлака" залишався справжнім командиром і намагався піклуватися про своїх солдатів* (з публіц. літ.); *Бій продовжувався дев'ять днів. До кінця бою у мене залишилося живими сто сімдесят п'ять чоловік і три гармати* (О. Довженко); *Тепер уже вона не вірила моїм словам, що я залишився зовсім цілий, і шукала на моєму тілі слідів* [поранення] (Л. Смілянський).

3. *тільки 3 ос.* Зберігатися, продовжувати існувати, жити; не зникати. *Від людського життя і навіть від життя цілих поколінь людей залишається на землі тільки прекрасне* (О. Довженко); *Закуриш цигарку, то дим із кімнати не вивітриш, він залишається тут назавжди, облягає стелю і стіни* (В. Шкляр); *Залишилась на пошанування, На уклін, на славу непогасну Шабля Христо Ботева, нетлінна, Як його пісні хоробро-мужні* (М. Рильський); — *Нікого вже з рідних не залишилось у мене* (М. Стельмах); *Залишився тільки подив: невже я була така обмежена й консервативна? Адже все так просто й зрозуміло!* (О. Бердник); // Бути в наявності (після використання чого-небудь, ужитку і т. ін.). *Решту лісу, що залишався від будівництва, закупив* [Данило] *собі* (М. Стельмах); Черниш *покликав куховара. — .. У тебе залишається суп? — Буває. — Якщо залишиться... Роздай тут мешканцям* (О. Гончар); // Бути в запасі (про час). *До початку матчу залишалося ще багато часу* (П. Панч); *До дзвінка залишалось три хвилини. Якраз досить, щоб непоміченою вийти зі школи* (Г. Тарасюк); *Залишилося чверть години до поїзда* (Ю. Яновський); // Становити відрізок шляху, який ще треба пройти, проїхати і т. ін. до певного місця. *Гін яких двоє залишилось, а тоді звернути з шляху, перейти греблю* (А. Головко); *До Зінькова залишилося кілометрів десять, коли їх застав у степу вечір* (Григорій Тютюнник).

4. Опинятися в якому-небудь стані, становищі. — *А ти признайся їм, скажи, що ми родичі, — жартував Устим Богучар, коли залишався з Голубом наодинці* (В. Кучер); *Хлопець залишився круглим сиротою* (І. Сенченко); *Михайло злостився. Глянувши в маленьке дзеркальце, залишився вкрай незадоволений своїм виглядом* (В. Собко); — *Хто мені скаже, чи не залишиться старчихою моя жінка і донька, якщо я спродамся і поїду за океан?..* (М. Стельмах); // *без кого — чого.* Втрачати кого-, що-небудь. *Зараз відбудеться суд, і він залишиться без друга* (О. Довженко).

5. *кому, з інфін., безос.* Бути на черзі для виконання, здійснення. *Я створив дві довгі стіни вогню, подолати які щури були не в силі, їм залишалося або й надалі спинатися на дерева, або атакувати нас у вузькому коридорі алеї* (Ю. Винничук); *Він наче сподівався, що Брянський все обдумає і за нього, а йому залишиться .. козирнути і стрімголов кинутися в огонь і воду виконувати бойовий наказ* (О. Гончар).

6. *тільки недок.* Пас. до **залиша́ти** 1–4. *У дайджесті ми плануємо висвітлити ті розділи і рубрики журналів, які раніше залишалися нами непоміченими* (із журн.).

Дістава́тися (передава́тися, залиша́тися *і т. ін.)* **/ діста́тися (переда́тися, зали́ши́тися** *і т. ін.)* **у спа́дщину (у спа́док,** *рідко* **у спа́дки)** *див.* **дістава́тися; (1) Залиша́тися / зали́ши́тися в па́м'яті (в уя́ві)** *чиїй, кого і без дод.* — пам'ятатися, запам'ятовуватися. *У нас була казкова сіножать на Десні. До самого кінця життя вона залишиться в моїй пам'яті як найкрасивіше місце на всій землі* (О. Довженко); **(2) Залиша́тися** *(рідко* **зостава́тися) / зали́ши́тися** *(рідко* **зоста́тися) на дру́гий рік** — не бути переведеним у наступний клас через неуспішність, хворобу і т. ін. (про учня). *Хвороба то така, що клопотатися б і нічого, та горе в тім, що треба багато часу на неї стратити, а через це може бути таке, що треба зостатися і на другий рік в класі* (Панас Мирний); *І стало Яші самому себе шкода. Не складе він іспитів, залишиться на другий рік* (О. Донченко); **(3) Залиша́тися** *(рідко* **застава́тися) / зали́ши́тися** *(рідко* **оста́тися) в брехуна́х** — підривати довіру до себе з боку кого-небудь через свої слова, вчинки і т. ін. *Він засудив дії представників обласної влади, які залишаються у великих брехунах* (із журн.); — *Коли б ще самому в брехунах не остатись, а то... — думав він мовчки* (Панас Мирний).

◊ **Бу́ти (залиша́тися) сами́м (сам) собо́ю** *див.* **бу́ти; Бу́ти (трима́тися, залиша́тися** *і т. ін.)* **в ті́ні** *див.* **бу́ти; (4) Зали́ши́тися в анна́лах** *чого, уроч.* — стати набутком історії як знаменна подія, явище, видатне досягнення в якій-небудь галузі і т. ін. *Полтава — маленьке містечко з чепурними побіленими будиночками, козацькими храмами — залишилося на віки в анналах подорожніх записів* (із журн.); **(5) Залиша́тися** *(рідко* **зостава́тися) / зали́ши́тися** *(рідко* **зоста́тися) при свої́й ду́мці** — не змінювати власних поглядів, намірів, переконань. — *Так наш князь затявсь, при своїй думці зоставсь. — Скільки, — каже-говорить, — по світу не їжджав, у яких царствах-государствах не бував, а такої куниці, ніби красної дівиці, не видав* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Усі аргументи вже не раз викладено, всі учасники залишаться при своїй думці* (із журн.); *За даними прес-служби, присутні на засіданні депутати залишилися при своїй думці* (з газ.); **(6) Залиша́тися (лиша́тися) / зали́ши́тися (лиши́тися) за спи́ною (поза́ду** *і т. ін.):* а) опинятися за ким-небудь. *Чим далі йшов Батий, тим більше пересвідчувався, що за спиною залишилися нездолані руські* (А. Хижняк); б) відставати в чому-небудь. *Я старий. Але поки я живий — я йду вперед. Пам'ятайте, хто не йде вперед, той неминуче залишається позаду* (О. Довженко); *Він* [Санжар] *хлопцями пишався, його улюбленець Захар позаду не лишався* (П. Дорошко); *Вона — на другому плані! Тепер Ніна Коробейник лишилася*

позаду (О. Донченко); **(7) Зали́ши́тися (лиши́тися,** *рідко* **зоста́тися) без соро́чки (без штанів)** — дійти до крайнього зубожіння, до тяжкої скрути. *Як у матері три дочки, так зостанеться без сорочки* (Номис); *А там, може, і таксу прибавлять. — А поки прибавлять, то ми без сорочки зостанемося* (Панас Мирний); *Як з дурною головою хазяйнуватимеш, то без штанів зостанешся* (М. Івченко); **(8) [І] ду́ху не зали́ши́ться (не ли́шиться)** *від кого* — хто-небудь буде вщент розбитий, знищений. *— Ей, не впору... Якби вони припізнились на яку годину, — од них, проклятих, духу б не залишилось* (М. Стельмах); *Я прочитав усі п'єси .. та ніяк не міг зрозуміти, чим же вчителька хотіла викликати сльози. Не королями ж та принцами, від яких у нас і духу не залишилось?* (А. Михайленко); **І насі́ння не ли́шиться (не зали́ши́ться,** *рідко* **не оста́неться** *і т. ін.) див.* **лиша́тися; І слі́ду не лиши́лося (не зали́ши́лося,** *рідко* **не зоста́лося** *і т. ін.) див.* **лиша́тися; Ка́меня на ка́мені не лиши́лося (не зали́ши́лося,** *рідко* **не зоста́лося** *і т. ін.) див.* **лиша́тися; Лиши́тися (зали́ши́тися,** *рідко* **зоста́тися** *і т. ін.)* **в ду́рнях (ду́рнем)** *див.* **лиша́тися; Лиши́тися (зали́ши́тися,** *рідко* **зоста́тися** *і т. ін.)* **при пі́ковому інтере́сі (при пі́кових інтере́сах)** *див.* **лиша́тися; Лиши́тися (зали́ши́тися,** *рідко* **оста́тися** *і т. ін.)* **з но́сом <Діста́ти / діставá́ти но́са>** *див.* **лиша́тися; (9) Мо́крого мі́сця не зали́ши́ться (не ли́шиться,** *рідко* **не зоста́неться) <Мо́кре мі́сце зали́ши́ться, ли́шиться,** *рідко* **зоста́неться>** *від кого і без дод.* — хто-небудь буде вщент розбитий, знищений (перев. при погрозі). *— Згинь, маро, — стиснув кулаки Одноконь. — Відійди, бо як повторю, то мокре місце од тебе зостанеться* (М. Олійник);*— Як шваркону з автомата — мокрого місця не залишиться!* (П. Загребельний); **Не лиша́тися (не залиша́тися,** *рідше* **не остава́тися** *і т. ін.)* **/ не лиши́тися (не зали́ши́тися,** *рідко* **не оста́тися** *і т. ін.)* **в боргу́** *див.* **лиша́тися; Нема́ (нема́є, не було́, не зали́ши́лося** *і т. ін.)* **[ні (і)] ни́тки сухо́ї (рубця́ сухо́го)** *див.* **нема́; Нічо́го [бі́льше] не лиша́ється (не залиша́ється,** *рідко* **не остає́ться** *і т. ін.)* **/ не лиши́лося (не зали́ши́лося,** *рідко* **не оста́лося** *і т. ін.)* **[, як]** *див.* **лиша́тися; Одна́ (ті́льки) тінь зали́ши́лася** *(рідко* **зоста́лася)** *див.* **тінь; Стоя́ти (лиша́тися, залиша́тися) на [одно́му] мі́сці** *див.* **стоя́ти; [Ті́льки] мо́кре мі́сце лиши́лося (зали́ши́лося,** *рідко* **зоста́лося** *і т. ін.) див.* **мі́сце; Ті́льки [сама́ (одна́)] душа́ зали́ши́лася (лиши́лася)** *див.* **душа́; (10) Щасли́во залиша́тися** — уживається як формула прощання при відході, від'їзді від кого-небудь з побажанням йому щастя, успіху. *По одному, по двоє кінчали свої частки роботи лаборанти і бажали нам щасливо залишатися* (Ю. Яновський); *— Ну .. бувай здоровий, щасливо тобі залишатися* (Григорій Тютюнник).

ЗАЛИ́ШЕНЕЦЬ, нця, *ч.* Той, хто десь залишився. *Вони не вийшли з лісу навіть тоді, коли навкруги запанувала чужа влада і вже не було надії на визволення. Вони — залишенці — обрали собі смерть* (В. Шкляр).

ЗАЛИ́ШЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **зали́ши́ти.** *З'являється молодий чукча, залишений нами десь далеко в сніжних рівнинах* (О. Довженко); *Старий лікар розгублено м'яв у руці залишений йому протокол медичного товариства* (Ю. Смолич); *Він переїхав із міської, залишеної доньці, квартири до купленого в кращі часи обійстя за містом* (В. Кожелянко); *Слід, залишений кіньми Чорного Вепра і його супутників, ясно виднівся по узліссю* (В. Малик); *Шийка вже недобачав і недочував, але з ласки гімназичного директора залишений був при Божому ділі добувати свого віку* (Б. Антоненко-Давидович); *Десь після опівночі, коли партизани заходили в це майже залишене людьми село, зимовий спокій насурмився важкими хмарами* (Іван Ле); // **зали́шено,** *безос. пред. Їздових при транспортах залишено було якнайменше — одного на кілька підвід* (О. Гончар); *Передпілля лежало в такому самому вигляді, як його залишено після вчорашнього бою* (У. Самчук).

ЗАЛИ́ШЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **зали́ши́ти.** *Залишення плодів протягом довгого часу на рослинах призводить до зниження врожаю* (з наук. літ.); *В намірі Куцевича справді входило залишення Нерчина при своєму інституті* (Н. Рибак); *Дівчина на сватанні колупає піч (руйнує, порушує родинне вогнище) на знак згоди на одруження, тобто залишення родини батьків* (з навч. літ.).

ЗАЛИ́ШИ́ТИ *див.* **залиша́ти.**

ЗАЛИ́ШИ́ТИСЯ *див.* **залиша́тися.**

ЗА́ЛИШКИ *див.* **за́лишок.**

ЗАЛИШКО́ВИЙ, а, е. 1. Який залишається невитраченим, невикористаним. *Багато фахівців вважало, що залишкову нафту вилучити неможливо. Проте за 11 років, починаючи з 1979 р., вдалося вилучити понад 44 тис. тонн додаткової нафти* (з наук.-попул. літ.).

2. Який уцілів, зберігся після зникнення причини, що викликала його появу. *Лікар сказав, що Семенов теж здоровий, що сині нігті — явище залишкове* (І. Росоховатський); *Деформація, яка після зняття навантаження залишається, називається пластичною, або залишковою* (з навч. літ.); *Хоча глобальна рецесія офіційно закінчилася, її залишкові хвилі накривають деякі держави* (із журн.).

3. Який залишається після хімічної реакції, виробничого процесу і т. ін. *Мінеральні масла є продуктом перероблення нафти і за способом здобування поділяються на дистилатні (одержані після перегону мазуту) та залишкові* (з навч. літ.).

Залишко́вий при́нцип [фінансува́ння] *див.* **при́нцип.**

ЗАЛИ́ШНІЙ, я, є, *заст.* Зайвий. *Погнали* [брати] *у слободу на красний торг яку залишню скотинку продати* (Г. Квітка-Основ'яненко); *— Коней, голубчику. — А подорожня, чи пак одкритий лист, є? Подав йому одкритий лист, він подививсь, зараз і прогони вищитав* [вирахував] *— такий спритний! — і ще накинув кілька верстов залишніх* (О. Стороженко); *— Іду та й думаю: оце двісті карбованців є. Що мені на них купити? У мене ні сорочки залишньої немає, ні платка, ні юпчини, ні кожушанки про зиму* (Панас Мирний); [С е к л е т а:] *Та посидь ще: закуси, випий!* [С т е п а н:] *Спасибі, у вас і без мене багато: ми вже залишні будем!* (М. Старицький).

ЗА́ЛИШОК, шку, *ч. (мн.* **за́лишки,** ів). 1. Те, що лишилося невитраченим, невикористаним; рештки чого-небудь. *Він поспішив на роботу, а повернувшися після зміни додому, начистив картоплі, знайшов залишки крупи, зварив юшку і сів обідати* (І. Сенченко); *На столі лежав нарізаний засохлий хліб, стояли брудні тарілки з залишками їжі, либонь з обіду* (Л. Дмитерко); *Ті плахти, що ми тепер маємо на Лівобережжі та на Київщині, — це лише залишки колишніх багато кращих плахт* (О. Воропай); *Головне — вони, діти, сини мої названі, їм серце готовий віддати без залишку* (Б. Левін).

2. *перев. мн.* Те, що вціліло, збереглося від руйнування. *Коли розвідувачі побачили раптом химерні кучугури каміння й залишки порослих мохом стін, вони здивовано зупини-*

лися (О. Дончепко); *Верхній шар ґрунту вибухами розкидають, знімають, а під ним відкривається пласт морського золотистого каменю, залишок доісторичних морів* (О. Гончар); *У лісі біля Вишгорода ще збереглися залишки стародавніх монастирських будівель* (з наук.-попул. літ.); // Сліди того, що минуло, зникло. *Входять Вася та Іван Цупрун, стрункий юнак, у якого перші ознаки мужності ще переплітаються з залишками хлоп'ячого* (І. Микитенко); *Ранковий легесенький вітер розганяв залишки туману* (В. Собко); // Частина чогось, що вже перев. зникло. *Гетьман Скоропадський до того був приголомшений одібранням од нього залишків влади, що року 1723-го вмер* (А. Кащенко).

3. *перев. одн.* Те, що лишається після хімічної реакції, виробничого процесу і т. ін. *Одержано показники валового вмісту елементів у сухих залишках екстрактів із ґрунтів та вмісту металів у золі рослин* (з наук. літ.); *Водний залишок, або гідроксил, утворюється, якщо від молекули води відняти один атом водню* (з навч. літ.).

4. *тільки одн.* Зайва частина чого-небудь; лишок, запас. *Зложимося, скільки у кого є грошей, щоб можна було купити четвертів* [четвертей зерна] *— на малу міру — сот зо три з залишком* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Мене ж авансуйте та дайте прогонні — Копійку на милю земної орбіти, Щоб стало з залишком на місяць летіти...* (В. Самійленко).

ЗАЛІ́ЗА, із, *мн., заст.* 1. Кайдани. *Не можна й пізнати* [Левка]! *Сухий, блідий, бородою заріс, .. та ще й руки в залізах* (Г. Квітка-Основ'яненко); [З і н ь к а:] *Забивають в заліза душогуба, він зна, за віщо* (М. Кропивницький); *Народ в заліза у тяжкі Взяли й любенько порядкують Івана Лютого синки* (Б. Грінченко).

2. Залізні ґрати. *Стіни неначе будовані з криці, Вікна в залізах, немов у в'язниці* (П. Грабовський).

ЗАЛІЗА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **залізáти.** *Пропонуються вправи, які підготують дитину до залізання по канату* (з навч. літ.); *Однією з розваг на Масляну вважається старовинна традиція залізання на відполірований дерев'яний стовп* (з газ.); *Ганьба не кінчалася самим залізанням під стіл .. Він хапливо прокричав: "Збрехав, як пес!", а тоді тричі гавкнув по-собачому* (П. Загребельний); *Свідки підтверджують факт залізання хуліганів у вікно потерпілого* (з газ.).

ЗАЛІЗА́ТИ *див.* **залáзити**[1].

ЗАЛІ́ЗЗЯ, я, *с.* 1. *збірн., розм.* Куски заліза або предмети, вироби із заліза. *Міцне було господарство колись. Хата велика, з важким заліззям на вікнах. Ні в кого з гуцулів ніколи я не бачив ґрат на вікнах* (Г. Хоткевич); *Помічник механіка .. заклопотано длубався в скриньці з заліззям* (О. Донченко); *Для розчистки криниці було створено кваліфіковану бригаду. Три дні великим цебром витягали з колодязя каміння, цеглу, глину, залізля* (Ю. Мельничук).

2. *діал.* Кайдани. *А їм, дурням, мов по сьому й буть, — І байдуже, — лиш князя Вихваляють і поклони б'ють, Аж дреньчить їх заліззя!* (І. Франко); *Уранці привели коваля. Нечуваною милістю видалося те, що з його ніг збили заліззя* (Г. Колісник).

ЗАЛІ́ЗИСТИЙ, а, е, *хім.* Який має у своєму складі залізо (у 1 знач.). *Залізисті вуглекислі води різних джерел мають різноманітний склад мікроелементів* (з наук. літ.); *У Криворізькому басейні є великі запаси залізистих кварцитів із вмістом 35–38 процентів заліза* (з наук.-попул. літ.); *Залізиста порода була дуже міцна* (Д. Ткач).

ЗАЛІ́ЗКО, а, *с.* 1. Лезо, наконечник або який-небудь інший предмет, вигот. із заліза. *Невеликий горбок на острові скрізь поколупано ямами, і в ямах можна легко знайти черепки кахлів від куренів, посуд, якісь залізка* (Б. Антоненко-Давидович); *На стіні у підсвічнику блимала свіча, от-от погасне. Кирило узяв залізко, підняв ґнотик* (А. Хижняк); *Коли вдаряв залізком об камінець, розсипалися по його келії яскраві іскри, і в світлі цих іскор (а міг він так бавитися годинами) бачив стіни й убогі речі свої* (Валерій Шевчук); *Залізка ручних стругальних інструментів повинні бути правильно заточені* (з навч. літ.).

2. *діал.* Праска. — *Розклади зараз, таки зараз, вогонь та постав до вогню залізка, та виглядь нам сукні* (І. Нечуй-Левицький); *Бумблякевич .. висипав весь той нехитрий скарб на стіл. Були там порцелянові янголята, стара гасова лямпа* [лампа], *австріяцьке залізко та ще різні дрібниці, якими користувалась його мама* (Ю. Винничук); * У порівн. — *Сьогодні бачив я в церкві три дами, — почав Леонід Семенович, — вони усі три чогось були червоні, аж пашіли огнем, неначе залізка, витягнуті з жару* (І. Нечуй-Левицький).

ЗАЛІ́ЗНЕННЯ, я, *с., спец.* 1. Вид металізації, що полягає в нанесенні шару заліза на поверхню металевих виробів. *Металеве залізнення дає змогу відновлювати зношені частини машин, зменшувати стирання деталей і т. ін.* (з навч. літ.).

2. Втирання цементу (до сталевого блиску) в бетонні покриття. *Залізнення підвищує щільність бетону і його водонепроникність* (з навч. літ.).

ЗАЛІ́ЗНИЙ, а, е. 1. Прикм. до **залíзо** 1. *Всі метеорити поділяються на дві основні групи — кам'яні і залізні* (з наук.-попул. літ.); *Поглянь на свої руки .. Порепані, подряпані, залізний пил міцно увійшов у пори шкіри* (О. Донченко); *Біля одного з сараїв чорніла купа дерев'яного вугілля, лежали різні машини, залізний брухт, кайла* (О. Гончар); * Образно. *Він виходить у степ з бороною, На ріллі розбиває грудки. Під залізним дощем, під війною Мусять сіяти хліб рільники* (Т. Масенко); // Який містить залізо, багатий на залізо. *Тут є натуральна залізна шипуча вода, досить добра на смак* (Леся Українка); *Залізними рудами називаються такі породи, які містять достатню для промислового добування кількість заліза* (з навч. літ.); // Зробл. із заліза. *Не було в мене тоді в руках залізної кочерги!* (І. Нечуй-Левицький); *Суне солдатська отара в зеленаво-сірих шинелях, в залізних касках* (О. Довженко); *Управитель з полісовщиками під'їжджав до високої залізної огорожі* (М. Стельмах); * У порівн. *Ідуть колони, як залізні, І танки, як фортеці, йдуть* (І. Вирган); // Покритий, оббитий жерстю. *Шторм розлютувався надвечір .. Ляскали десь залізні дахи. Шуміли дерева* (Ю. Яновський); // Власт. залізу. *Об небо черкають з залізним дзвоном крила* (В. Сосюра); *Слідом за тим залізним скреготом блиснуло сліпуче полум'я, і броньовик зайнявся* (В. Кучер).

2. *перен.* Дуже міцний, сильний. *Звір ухопив боярина в свої страшні залізні обійми* (І. Франко); *Остапові м'язи залізні .. Він крикнув: — Е-ех! Стукнув (енергійно) по землі жердиною і ще: — Подавай! Подавай!* (М. Хвильовий); *Десь пішов у гори любий, У Карпати, в лісоруби, Щоб валить смереки, буки — У нього ж залізні руки* (П. Дорошко); *Організм він мав залізний. Хвороби його не брали, зими йому не дошкуляли* (О. Гончар).

3. *перен.* Який відзначається непохитністю, твердістю; незламний. *Сергєєв зблід, дослухаючись до того реву над*

головою, хоч і удає з себе байдужого, "залізного" (І. Багряний); *Вони* [вороги] *вчували, як двигтить земля від залізної ходи народу, що вже став на захист своєї .. Вітчизни* (В. Кучер); *Це твої* [Вітчизно] *батальйони залізні вирушають за волю у путь* (М. Упеник); // Який не знає вагань, сумнівів. *Марко схилявся перед залізним характером Матроса* (І. Микитенко); *Командир Матте .. підійшов до розвідників. Нічого не відбилось на його обличчі. Це була залізна душа* (Ю. Яновський); // Незмінний, твердо, суворо встановлений. *— Дисципліна у нас залізна* (В. Собко); *Порядок у нього в сільраді був залізний* (Ю. Збанацький); *Було* [у підпільників] *таке залізне правило: не розпитувати про те, чого тобі не кажуть* (А. Хижняк); // Який не викликає заперечень; переконливий. *Кидав він у тупі обличчя Істини залізної слова* (М. Рильський); *Примирливий тон і залізна логіка Сачкових слів заспокійливо впливали на Арсена* (Л. Дмитерко).

4. *перен.* Суворий, грізний. *Царям не поможуть ні брехні, ні жест — шумуй-вишумовуй, залізний протест!* (П. Тичина); *Лунають клятви щирої слова залізні* (І. Нехода).

Залі́зна заві́са *див.* **заві́са**[1]; **Сталéві (залі́зні) нéрви** *див.* **нерв.**

△ **Залі́зний вік <Залі́зна доба́>** *див.* **вік.**

◊ **Бра́ти / взя́ти в [залі́зні] шо́ри** *(рідко* **сто́си)** *див.* **бра́ти; Залі́зне пра́вило** *див.* **пра́вило; Залі́зний (сталéвий) кінь** *див.* **кінь; І (ні, ані́) [ла́маного (щерба́того, залі́зного** *і т. ін.)***] шага́ (шéляга)** *див.* **шаг; Мéртвою (залі́зною, смертéльною) хва́ткою** *див.* **хва́тка; Опини́тися в залі́зних лéща́тах** *див.* **опиня́тися; Тверда́ (залі́зна) рука́** *див.* **рука́; Трима́ти (держа́ти) в [міцни́х (залі́зних)] рука́х (в шо́рах, в повода́х)** *див.* **трима́ти.**

ЗАЛІЗНИ́ЦЯ, і, *ж.* Дорога з рейковою колією, признач. для руху поїздів. *Добіг Китька до залізниці, зупинився й почав дослухатись. Здалека донісся до нього свищик паровоза й гуркіт поїзда* (С. Черкасенко); *За гонами вже кипіла індустрія: розбігались роздоріжжя і залізниці* (М. Хвильовий); *— І залізницю через тайгу прокладуть, — додав Павлусь* (О. Донченко); *Неначе струни, залізниці у блиску райдужному криці біжать у мрійну далечінь* (В. Сосюра); // Увесь комплекс інженерних споруд, обладнання, машин і механізмів, що становить основу залізничного транспорту. *Залізниці везуть вантажі* (Л. Первомайський); *Перед очима бійців виринала Одеса, де вже народжувався робітничий клас і своїми руками будував морський порт, залізниці, фабрики, заводи* (В. Кучер); // Установи, що відають залізничним транспортом. *— Залізниці страйкують — не перевозять війська* (А. Головко); *Батько мій працює старшим кондуктором на залізниці* (Ірина Вільде).

ЗАЛІЗНИ́ЧИЙ, а, е, *заст.* Залізничний. *Вона думала про Ломицького, уявляла собі, як він їде в Одесі на залізничий вокзал, як він жде її, шукає між людьми і не знаходить...* (І. Нечуй-Левицький); *В руках сеї Ради була залізнича військова варта по всіх лініях залізниць і залізничий полк у самому Киïві* [Києві] (В. Винниченко); *У синій імлі великий лиман за бором, залізничий міст коло Якубина і десь далеко, під самим крайнебом, потяг* (М. Йогансен).

ЗАЛІЗНИ́ЧКА, и, *ж., розм.* Зменш. до **залізни́ця.** *Фріц спускається в підземну залізничку* (В. Винниченко); *Часто бувало, що місцева залізничка Винники — Львів через снігові не ходила* (І. Огієнко); *Під час Вітчизняної війни Дніпропетровська дитяча залізничка була повністю зруйнована* (з газ.).

ЗАЛІЗНИ́ЧНИЙ, а, е. Прикм. до **залізни́ця.** *Служба поштова більше, може, ніж яка-будь інша, крім залізничної, вимагає строгої пунктуальності і уваги* (І. Франко); *Рівне поле перетинав залізничний насип* (О. Донченко); *Замели сніги залізничну колію між Києвом і Ніжином* (О. Довженко); *З-за залізничного валу брязнув "кольт", загаркали обрізи, трахнуло кілька бомб* (У. Самчук); *Якось надвечір батальйони штурмували велику залізничну станцію* (О. Гончар); // Стос. до залізниці. *Входить Сашко у форменому залізничному кашкеті* (М. Зарудний); *— А хто він такий? — Зараз знову вчителем .. В залізничному училищі викладає* (А. Головко).

ЗАЛІЗНИ́ЧНИК, а, *ч.* Людина, яка працює на залізниці, на залізничному транспорті. *Порожньо на засніженому пероні. Лише поодинокі постаті залізничників з ліхтарями в руках, як тіні, мовчки снували по коліях та біля класних вагонів* (А. Головко); *Залізничник пішов до вокзалу* (Л. Смілянський); *Уже й сонце при заході, вже й похолодало, а залізничник мов крізь землю провалився* (А. Дімаров); *Дідусь у чорному кашкеті залізничника перехопив мій здивований погляд і махнув на те запустіння рукою* (І. Андрусяк).

ЗАЛІЗНИ́ЧНИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **залізни́чник.** [Сергій:] *Ти чудесний товариш, Катрусе! Жаль, що ти не залізничниця і не в моїй бригаді* (З. Мороз); *Якийсь час уважно вслухалася у виразний шепіт залізничниці і, не почувши більш того, що їй вчулося, перепитала* (Іван Ле); *Залізничниця стримано, але чітко і ясно відповіла: — Бачте, немає вугілля. І на коліях лежить сніг...* (О. Шугай).

ЗАЛІ́ЗНО. Присл. до **залі́зний** 2–4. *Пашке підніс залізно стиснутого кулака до самісіньких Дмитрових очей* (В. Козаченко); *Я в наші дні залізно вірю і їм молюсь...* (В. Сосюра); *Йдучи на бій, ми поклялись залізно, що виб'єм меч з фашистської руки* (І. Гончаренко); *Карпати .. Віки залізно тут пройшли Безповоротними шляхами* (М. Рильський); * Образно. *Конвеєр залізно співа* (Ю. Смолич).

ЗАЛІЗНЯ́К, *ч.* 1. *род.* у́. Мінерал, що містить залізо (у 1 знач.). *У Кустанайському степу виявлені величезні запаси магнетитових руд і бурих залізняків* (з наук.-попул. літ.); *Полтавська область спеціалізується на добуванні нафти й газу, залізняку та ін.* (із журн.).

2. *род.* у́. Перепалена цегла. *Фундаменти під комини й димові труби виготовляються з водостійкого залізняку, бутового каменю чи бетону* (з навч. літ.).

3. *род.* у́. Трав'яниста багаторічна медоносна і кормова рослина родини губоцвітих із квітами різного забарвлення. *Середина серпня. У плавнях цвіте синім васильковим цвітом залізняк. Останнє, з чого бджоли мед беруть* (О. Гончар); *Залізняк має антибактеріальну і ранозагоювальну дію* (з навч. літ.).

4. *род.* а́. Річковий сірий рак з широкими клішнями. *Як і всі членистоногі, залізняк має міцний покрив, основу якого становить хітин* (з навч. літ.); *Залізняки зустрічаються в річках і озерах із мулистим дном і урвистими берегами* (з навч. літ.).

5. *род.* а́, *заст., розм.* Торговець залізними виробами. *— Прийшов я до залізняка: він мене трохи знав, розказав йому все своє лихо* (Г. Квітка-Основ'яненко).

6. *род.* а́, *заст.* Ливарник. *Коли рідина скупчувалася на дні, залізняк хапав лом і міцним ударом пробивав корку* [кірку] *глини, якою було обмащено горно зсередини* (З. Тулуб).

7. *род.* а́, *діал.* Казан. *На пічці в залізняку вже кипіла вода. Хутко по хаті пішли лоскотливі пахощі грибів* (І. Чендей).

△ (1) **Магні́тний залізня́к** — те саме, що **магнети́т.** *Магнітний залізняк — з'єднання оксиду і закису заліза — в чистому вигляді містить 72,4 % металевого заліза* (з навч. літ.); **(2) Черво́ний залізня́к** — те саме, що **гемати́т.** *Червоний залізняк — червонувата руда, що містить від 55 до 60 % заліза* (з навч. літ.); *Червоний залізняк використовують для виробництва чавуну* (з навч. літ.).

ЗАЛІЗНЯКО́ВИЙ, а, е. Прикм. до **залізня́к** 1, 2. *Васюренко зліз із платформи, заваленої залізняком, і почав обтрушуватися. Його сірі полотняні штани стали брудночервоні від залізнякового пилу* (В. Підмогильний).

ЗАЛІ́ЗО, а, *с.* 1. Хімічний елемент з атомним номером 26, ковкий метал, що, сполучаючись із вуглецем, утворює чавун і сталь; ферум. *З усіх металів, які добуває людина, залізо має найбільше значення в нашому житті* (з навч. літ.); *І залізо ржа з'їдає* (прислів'я); *Тут була хороша руда, яка містила в собі багато заліза* (Д. Ткач); *Ходив Данило серед засмалених, закурених димом ковачів, дивився, як вони залізо варять* (А. Хижняк); * Образно. — *Ваша думка про культурне будівництво на селі? — кував я залізо мудрості* (А. Крижанівський); * У порівн. *Здавалось, ніби гори тліли й жевріли, як розпечене залізо* (І. Нечуй-Левицький).

2. Жерсть, залізні штаби, смуги і т. ін. *Волі добивались голі, а не багаті, що під залізом хати* (прислів'я); *Приніс він з комори нову скриньку, ковану залізом* (Марко Вовчок); *Заскрипіла, відчиняючись, залізом кована брама* (О. Довженко); *Зустрічається і сьогодні покриття житла драницею, хоча перевагу віддають черепиці, шиферу, залізу* (з наук.-попул. літ.); // *збірн.* Залізні вироби, конструкції, сукупність залізних предметів, машин і т. ін. *Ти* [людина] *скрізь. Се ти одягла землю в камінь і залізо* (М. Коцюбинський); *Поле двигтіло під вагою танків, гармат і різного іншого рухомого .. заліза* (О. Довженко); *О, по-належному ми зустрічаєм орди Гостей, не кликаних у край наш на ралець! Ми вержемо вогонь, залізо і свинець На лапи їх брудні, в оскаженілі морди* (М. Рильський); // *діал.* Ланцюг. — *Чи спустив їх* [собак] *Терентій, чи самі з заліза зірвалися?* (М. Стельмах); // *заст.* Кайдани. — *О милий Боже України, Не дай пропасти на чужині, В неволі вольним козакам!.. На суд твій праведний прийти, В залізі руки принести І перед всіми у кайданах Стать козакові...* (Т. Шевченко); *Тоді вже посланці взяли її та попід руки привели, наділи залізо на неї* (Марко Вовчок).

△ (1) **Кутове́ залі́зо** — смуга заліза, зігнута по всій довжині під кутом. *Щоб зменшити коливання маркера і тим самим вирівняти хід сівалки під час сівби, необхідно замінити ланцюг на розпірку з кутового заліза* (з наук. літ.).

◊ **Ї́сти (гри́зти, точи́ти) як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **іржа́ залі́зо** *див.* **ї́сти.**

ЗАЛІЗО... Перша частина складних слів, що відповідає слову **залі́зо** у 1 знач., напр.: з а л і з о б а к т е́ р і ї, з а л і з о н і́ к е л ь, з а л і з о с п л а́ в; у 2 знач., напр.: з а л і з о з в а́ р ю в а л ь н и й, з а л і з о р і́ з н и й.

ЗАЛІЗОБЕТО́Н, у, *ч.* Будівельний матеріал, що являє собою поєднання бетону й сталевої арматури в одній конструкції і відзначається великою міцністю. *Ті величезні брудно-сірі, вкриті де-не-де іржавим мохом, брили були з якогось неймовірного, ніде тепер не баченого залізобетону, густо замішаного на гостро-гранчастому гранітному камінні, яким ото мостять дороги* (В. Нестайко); *Єва дивилася на царство із скла та залізобетону, і в неї паморочилася голова* (О. Чорногуз); *Всередині приміщення виглядало давнім, перекриття коридорів і палат — арочне, тоді, коли воно робилось, ще не було залізобетону* (В. Рубан); * У порівн. *Нам треба нервів, наче з дроту, Бажань, як залізобетон* (В. Еллан-Блакитний); // *збірн.* Залізобетонні конструкції, деталі і т. ін. *Не раз залазив з хлопчаками всередину, підсаджували один одного до бійниць, видряпувались на самий верх кострубатої руїни, що вже не відстрашувала їх брилами зубатого залізобетону, розламаного, розиматованого могутньою силою вибуху* (О. Гончар).

ЗАЛІЗОБЕТО́ННИЙ, а, е. 1. Прикм. до **залізобето́н.** *Величезний зал з товстими залізобетонними стінами, вузькі високі вікна, засклені напівпрозорими ситаловими плитами, які мають міцність сталі, вентиляційні фрамуги, перекриті, про всяк випадок, надійними ґратами* (М. Дашкієв); *Триста п'ятдесят залізобетонних оборонних споруд .. тепер залишалися уже за спиною наших бійців* (О. Гончар); *Залізобетонні панелі, поскладані одна на одну через поперечну дошку, іржавіли і кришилися* (Любко Дереш).

2. *перен.* Твердий, непохитний. *Чутки, плітки, домисли отруювали життя, роз'їдали іржею залізобетонний моноліт віри у щасливе майбутнє* (Г. Тарасюк); *Тобі дуже хочеться порушити родинну традицію залізобетонної порядності* (Є. Кононенко).

3. *перен.* Який не підлягає сумніву, запереченню. *Логіка цього висловлення, як бачите, залізобетонна. Аргументи б'ють наповал* (із журн.).

ЗАЛІЗОБЕТО́ННО. Присл. до **залізобето́нний** 2, 3. *Ось, мабуть, те, що й причарувало його так безнадійно й залізобетонно* (Любко Дереш).

ЗАЛІЗОВМІ́СНИЙ, а, е. Із вмістом заліза (у 1 знач.). *Треба пам'ятати, що безконтрольне приймання залізовмісних препаратів, навіть у комплексі з вітамінами, може бути небезпечним для здоров'я* (з наук. літ.); *Гемоглобін містить у собі дві складові частини: білкову — глобін і залізовмісну — гем* (з навч. літ.).

ЗАЛІЗОВУГЛЕЦЕ́ВИЙ, а, е. Який є сполукою заліза (у 1 знач.) і вуглецю. *Компонентами залізовуглецевих сплавів є залізо та вуглець, який може міститися в сплавах у хімічно зв'язаному стані* (з навч. літ.).

ЗАЛІЗОГРАФІ́Т, у, *ч.* Пористий металокерамічний антифрикційний матеріал, що містить залізо та графіт. *Із залізографіту виготовляють підшипники і втулки для різноманітних машинних вузлів та механізмів* (із журн.).

ЗАЛІЗОКО́БАЛЬТОВИЙ, а, е. Який є сполукою заліза і кобальту. *Залізокобальтові сплави застосовують у тих випадках, коли висуваються найвищі вимоги до габаритів пристрою, його маси і розміру потоку* (із журн.).

ЗАЛІЗОМІ́ДНИЙ, а, е. Який є сполукою заліза і міді. *Ротором служить мідний чи залізомідний циліндр, розміщений у підшипниках* (з навч. літ.); *Широко застосовуються залізомідні композиційні матеріали, з яких виготовляють сполучні муфти та накладки гальмівних барабанів* (із журн.).

ЗАЛІЗОНО́СНИЙ, а, е. Те саме, що **залізовмі́сний.** *Серед залізоносних формацій за особливостями утворення виділяються вулканогенні, вулканогенно-осадові й осадові* (з наук. літ.).

ЗАЛІЗОПЛАВИ́ЛЬНИЙ, а, е. Признач. для плавлення заліза. *Спеціальними галузями ремесла у слов'ян ставали залізоплавильне, ковальське, мідноливарне, ювелірне і гон-*

чарне виробництва (з навч. літ.); *В одній із будівель було виявлено розвал залізоплавильного горна* (із журн.).

ЗАЛІЗОПРОКА́ТНИЙ, а, е. Признач. для прокатування заліза. *У 1897 році бельгійським акціонерним товариством залізопрокатних заводів у Костянтинівці було споруджено великий металургійний завод* (з наук.-попул. літ.); *Залізопрокатний стан.*

ЗАЛІЗОПРОКА́ТНИК, а, *ч.* Робітник, що займається прокатуванням заліза. *Професія залізопрокатника поступово відходить у минуле* (з газ.).

ЗАЛІЗОРО́БНИЙ, а, е, *заст.* Пов'язаний із виплавленням і обробленням заліза. *На городищах і поселеннях трапляються сліди залізоробного виробництва — шматки шлаку, криці, залишки литва* (з наук. літ.); *Кімерійці славились як неперевершені майстри залізоробного і ковальського ремесла* (із журн.).

ЗАЛІЗОРУ́ДНИЙ, а, е. Пов'язаний із залізною рудою, з її розміщенням, видобуванням, підготовкою до металургійного плавлення і т. ін. *В залізорудних шахтах немає, як у вугільних, небезпечного газу, і тому під землею всюди горять електричні лампочки* (П. Панч); *Ювеналій Дмитрович уже розповідав про недавню катастрофу на криворізьких копальнях, що належали французькій залізорудній компанії* (М. Олійник); *Донецько-Придніпровський регіон — один з найбільших у країні центрів залізорудної промисловості* (з наук. літ.).

ЗАЛІ́ЗТИ *див.* **зала́зити**[1].

ЗАЛІ́ЗЦЕ, я, *с.* Те саме, що **залізко** 1. *З-за плеча звисала стріла, що зачепилась залізцем за жупан* (А. Чайковський); *В руках у нього був цілий жмут комишевого й березового пруття, різні залізця* (С. Скляренко); *Головною частиною рубанка і фуганка є залізце — стальна пластинка, гостро заточена з нижнього боку* (з наук.-попул. літ.).

ЗАЛІЗЯ́КА, и, *ж., розм.* Довгаста залізна штаба або взагалі шматок заліза. — *Машина скакнула в ямку та так шкереберть і перевернулася .. Поглянемо — аж отакенна завтовшки залізяка у ній застряла* (Панас Мирний); *Колись там був перекинутий з каменя на камінь місток, од котрого зостались тільки товсті залізяки* (І. Нечуй-Левицький); *Іванко перехоплює кліщі в свої руки і вже сам перевертає залізяку, яка стає слухняною* (А. Хижняк); // Предмет із заліза. *Важко клацнув замок гармати. Тривожачись, Мірошниченко обома руками схопив довбню, подався назад і вдарив по залізяці* (М. Стельмах).

ЗАЛІЗЯ́ЧКА, и, *ж., розм.* Зменш. до **залізя́ка.** *Андрій добре нагострив залізячку, надав їй вигляду ножа й кожного разу після користання ховав* (І. Багряний); *Рубін .. спушив гострою залізячкою землю між рядками помідорів* (І. Сенченко); *Дим у кузні, кіпоть сиза... Клепле пан — гарячка! Зирк — зосталась від заліза Мала залізячка* (І. Нехода).

ЗАЛІЗЯ́ЧЧЯ, я, *с., збірн., розм.* Те саме, що **залі́ззя.** *Призвичаївшись до напівтемряви, що затопляла кузню, Тимко розгледів ще одну людину, що сиділа в куточку, примостившись на купі залізяччя* (Григорій Тютюнник); *Скільки всюди привалено горя Залізяччям і сивим камінням* (П. Воронько); *Через якийсь час, перебракувавши, почистивши і посортувавши залізяччя, привіз його Цвичок кількома тачками в сільську кузню ковалеві Петрові* (М. Матіос); *Стражники з двох боків рвонули чоловіка від жінки. І Левко, щоб не вдарити Христину казенним залізяччям, обережно підніс над її головою кайдани* (М. Стельмах).

ЗА́ЛІК, у, *ч.* 1. Перевірка знань студентів та учнів вищих і спеціальних середніх навчальних закладів без оцінки в балах, рідше (диференційований залік) — у балах. *На другому курсі Євген зовсім занехаяв лекції в університеті, двічі зрізався на заліку з латини, а як тільки пригріло літнє сонце, подався в рідне місто до матері* (Б. Антоненко-Давидович); *Ця думка не покидала Максима увесь день, і коли він сидів на семінарі з вищої математики, і коли розв'язував завдання з математичного аналізу, готуючись до заліку* (Н. Рибак); *Семестровий контроль проводиться у формі екзамену, заліку або диференційованого заліку* (з навч. літ.); // Сума балів, що отримуються в змаганні за виконання встановлених положенням вимог. *Залежно від зайнятої в перегонах позиції спортсмени отримують залікові бали, сумою яких і визначається місце, зайняте тим або іншим біатлоністом в особистих заліках Кубка світу* (із журн.); *В особистому заліку на п'єдестал зійшла українська біатлоністка Олена Підгрушна* (з газ.); // *розм.* Запис у відомості чи заліковій книжці про зарахування перевірених знань або спортивних досягнень. *Володимир зашарівся. — Це що, екзамен?.. Тоді став залік, бо знаю* (М. Руденко).

2. *фін.* Взаємне скасування грошових зобов'язань між двома чи кількома фізичними або юридичними особами. *Клірінг як система безготівкових розрахунків за товари, цінні папери і послуги ґрунтується на заліку взаємних вимог і зобов'язань* (з навч. літ.); *Боржник за договором поставки може пред'явити факторові до заліку свої грошові вимоги щодо сплати неустойки за порушення клієнтом строку поставки товару* (з навч. літ.).

Прийма́ти / прийня́ти і́спит (за́лік) *див.* **прийма́ти; Склада́ти** *(рідше* **держа́ти) / скла́сти** *(рідше* **ви́держати, ви́тримати,** *заст.* **здержа́ти) і́спит (екза́мен, за́лік)** *див.* **склада́ти.**

ЗАЛІКО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **залікува́ти** 1. *Лізти було нелегко: час від часу гострий біль пронизував недавно заліковані легені* (Я. Галан); // **заліко́вано,** *безос. пред. Уже в госпіталі рану було заліковано остаточно* (із журн.).

ЗАЛІКО́ВИЙ, а, е. Стос. до заліку. *Вона взяла залікову картку, раз і друге провела по ній долонею, потім умочила ручку в чорнило і посиділа одну-дві секунди в якійсь нерішучості. Потім поставила оцінку і розмашисто розписалася* (Григорій Тютюнник); *Комплексний заліковий зошит для тематичного оцінювання містить тестові завдання для оцінювання мовних знань і вмінь учня* (із журн.).

Заліко́ва кни́жка *див.* **кни́жка.**

ЗАЛІКО́ВКА, и, *ж., розм.* Те саме, що **Заліко́ва кни́жка** *(див.* **кни́жка).** *Розгублення втихло, тільки-но поклала заліковку край столу, де .. було розтасовано білети* (Є. Пашковський).

ЗАЛІКО́ВУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **заліко́вувати** 1, 2. *Немає нічого кориснішого для відновлення й заліковування суглобів, аніж вправи з гантелями* (з наук. літ.); *Велика і складна справа заліковування ран, заподіяних країні війною, вимагала великих коштів* (з публіц. літ.).

ЗАЛІКО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАЛІКУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док.* 1. *що.* Лікуючи, загоювати що-небудь (рану, виразку і т. ін.); виліковувати. *Ці місця стали дорогими для них уже тому, що тут ходили їхні хлопці, тут заліковували свої рани, звідси писали дівчатам листи* (О. Гончар); — *В госпіталі їм залікують рани, а на поправку до нас, у домашні санаторії* (В. Кучер).

2. *що, перен.* Пом'якшувати особисте або соціальне лихо, усувати, полегшувати тяжкі наслідки чого-небудь, тяжкі страждання. *Влітку 1943 року звільнилась від фашистської нечисті Лівобережна Україна і почала заліковувати рани* (М. Шеремет); *Тільки наївні люди кажуть, що час усе заліковує* (В. Шкляр).

3. *кого, розм.* Неправильно лікуючи, шкодити здоров'ю людини або доводити її до смерті. *Той самий лікар, той психіатр .. заліковував до провалів пам'яті* (Є. Пашковський); *— І взагалі, Тарасе, в цій лікарні тебе, бачу, можуть залікувати так, що підеш під білу березу. — А тут під сосну кладуть, — віджартувався* (Ю. Збанацький).

ЗАЛІКО́ВУВАТИСЯ, ується, *недок.,* **ЗАЛІКУВА́ТИСЯ,** у́ється, *док.* 1. Загоюватися внаслідок лікування (про рану, виразку і т. ін.). — *Обов'язково спробую ще застосувати народні засоби, щоб до кінця залікувався грибок* (із журн.); // *перен.* Пом'якшуватися, втрачати гостроту, біль (про страждання). *Минають літа... Та ніколи не залікуються рани в серцях солдатських вдів* (із журн.).

2. *тільки док.* Неправильно лікуючись, зашкодити собі. *Безліч разів говорилося і писалося про те, що самолікуванням можна й залікуватися* (із журн.).

3. *тільки недок.* Пас. до **заліко́вувати** 1, 2. *Швидко заліковуються обліпиховою олією виразкові хвороби шлунка та дванадцятипалої кишки* (з газ.).

ЗАЛІКУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **залікува́ти** 1. *Залікування давніх травм завжди є проблемою для спортсменів* (з газ.); *— Мені треба зараз узяти час на залікування травми правої ноги, і тоді вирішу, чи продовжувати кар'єру, — заявив футболіст* (з газ.).

ЗАЛІКУВА́ТИ *див.* **заліко́вувати.**

ЗАЛІКУВА́ТИСЯ *див.* **заліко́вуватися.**

ЗАЛІНУВА́ТИСЯ, у́юся, у́єшся, *док., розм.* Те саме, що **заледащіти.** *Дід став старий і вже не здужав вести господарство, одбився од роботи й залінувався* (І. Нечуй-Левицький); *Ну, нічого казать, що часом і залінуєшся і замість того, щоб у вільний час листи писать, лягаєш собі і книжку читаєш або йдеш куди в гості* (Леся Українка); *І ось одного разу сталось так, що Валерик знову залінувався. Вірніше, не залінувався, а... знову мало не забув про домашні завдання* (Ю. Збанацький).

ЗАЛІПИ́ТИ *див.* **залі́плювати.**

ЗАЛІПИ́ТИСЯ *див.* **залі́плюватися.**

ЗАЛІ́ПЛЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **заліпи́ти** 1, 2. *Крізь два маленькі віконця на лівій стіні, наполовину заліплені папером, вривається слабке, рожеве вечірнє світло* (Леся Українка); *Світло біліє крізь шибки, заліплені снігом* (В. Барка); *Заліплений цей конверт був не з одного берега, як звичайні конверти, а з трьох — наче секретка* (Ю. Смолич); * Образно. *Сашко .. часом шепочеться з Юхимом і тривожно поглядає на вікна, заліплені бабами та молодицями* (В. Винниченко); // **заліплено,** *безос. пред. Конверта заліплено, адресу написано* (В. Винниченко).

ЗАЛІ́ПЛЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **заліпи́ти** 1, 2. *Заліплення конвертів було улюбленою розвагою Улянки* (із журн.).

ЗАЛІ́ПЛЮВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **залі́плювати** 1, 2. *У народній медицині шевська смола використовувалася для заліплювання поранених місць* (з наук.-попул. літ.).

ЗАЛІ́ПЛЮВАТИ, юю, юєш, *недок.,* **ЗАЛІПИ́ТИ,** іплю́, і́пиш; *мн.* залі́плять; *док.* 1. *що.* Покривати, заповнювати (про щось липке, клейке); обліплювати. *Мокрий сніг бив у лице Василька, заліплював очі, налазив за комір...* (М. Коцюбинський); *Грязюка ліпилася на коштовну одіж, заліплювала дорогу зброю, але Ярослав того не помічав* (П. Загребельний); *Сніг заліплює очі, лоскоче ніс* (І. Жиленко); // *безос. — А воно .. думало, — підморгнув дядько, — що тільки у нього в черепку ворушиться? А у Шевчуків то що? Глиною заліпило? Ба яке!* (Яків Баш).

2. *що.* Закривати, замазувати, накладаючи що-небудь. *Денис заліплює ранку бинтом* (О. Гончар); — *Чи правда, що вони* [бджоли] *сплять узимку, заліпивши воском кожну щілинку вулика, щоб холод не проходив?* (В. Кучер); // Заклеювати. *Візник .. уважно заліплював червоними губами цигарку* (Олесь Досвітній); *Павло й Евеліна, залишившись у хаті, продовжували заліплювати конверти* (М. Сиротюк); *Матвій дав йому десятидоларовий папірець, а словак на його очах заліпив і заадресував листа* (Мирослав Ірчан).

3. *кому, фам.* Сильно вдаряти. *Я заліплюю йому кулаком в ніс* (І. Карпа); *— Як хочете собі, пане Ігнатовський, а я таки не полінуюсь, встану та заліплю цій нахабі в морду. Він нам увесь рух справ затримує* (Ю. Збанацький).

◊ **Да́ти (відмі́ряти, відмі́рити, відва́жити, вліпи́ти, заліпи́ти** *і т. ін.)* / **дава́ти (відмі́рювати, відміря́ти, відва́жувати, залі́плювати** *і т. ін.)* **ля́паса (ляща́)** *див.* **дава́ти.**

ЗАЛІ́ПЛЮВАТИСЯ, юється, **ЗАЛІПИ́ТИСЯ,** і́питься; *мн.* залі́пляться; *док.* 1. Злипатися, склеюватися. *Заліпилися мої карі очі. Не можу я розняти* (П. Чубинський).

2. *тільки недок.* Пас. до **залі́плювати** 1, 2. *Вважав* [Сідалковський], *що сум, як і посмішка з широко розтягнутим ротом, впливають на зовнішність і залишають на будь-якому обличчі зморшки, котрі потім не заліплюються навіть імпортною пудрою* (О. Чорногуз).

ЗАЛІ́СЕНИЙ, а, е, *спец.* 1. Дієпр. пас. до **залісИ́ти.** *На півдні та на сході Слуцько-Дніпровського поліського підкраю окремі річково-долинні ландшафти сприймаються як лісові — переважно борові коридори, завдяки суцільно залісеним смугам перших надзаплавних терас* (з наук. літ.).

2. *у знач. прикм.* Який залісився. *Залісені природні території верхів'їв Ірпеня та Тетерева щільно з'єднані між собою лісовими масивами, луками і фрагментами річкових долин* (з наук. літ.); *Басейни річок Полісся істотно залісені, що позитивно впливає на їхній гідрологічний режим* (з наук. літ.).

ЗАЛІ́СЕННЯ, я, *с., спец.* Дія за знач. **залісИ́ти.** *Проблема залісення пісків є важливою для всіх географічних зон, особливо для півдня і південного сходу України* (з наук. літ.); *Особливу увагу треба приділяти залісенню крутих схилів і ярів* (з наук.-попул. літ.).

ЗАЛІСИ́ТИ *див.* **залі́снювати.**

ЗАЛІСИ́ТИСЯ *див.* **залі́снюватися.**

ЗАЛІ́СНЕНИЙ, а, е. 1. *спец.* Дієпр. пас. до **залісни́ти.** *Дитинець Стільського городища використовувався як пасовище. У середині 1960-х років він був штучно заліснений, через що був пошкоджений його верхній горизонт, а з ним і культурний шар* (з наук. літ.).

2. Який заліснився. — *І чим же ти виправдав ті сподівання і ту честь? Може, тим, що, спускаючись з заліснених верхів, говорив з людьми про гуцульську долю* (О. Кундзич); *Колись заліснені Олешківські піски стали летючими після того, як кочівники, особливо татари, знищили там дерева* (з наук.-попул. літ.).

ЗАЛІ́СНЕННЯ, я, *с., спец.* Дія за знач. **залісни́ти.** *Заліснення пісків і ярів — дуже трудомістка робота* (з наук. літ.); *Важливий резерв формування стійких агробіоценозів — заліснення непридатних для сільськогосподарського користування земель* (з наук.-попул. літ.); *Нині вже розроблено ефективний метод заліснення гір...* (М. Чабанівський).

ЗАЛІСНИ́ТИ *див.* **залі́снювати.**

ЗАЛІСНИ́ТИСЯ *див.* **залі́снюватися.**

ЗАЛІ́СНЮВАТИ, юю, юєш, *недок.*, **ЗАЛІСИ́ТИ,** ішу́, іси́ш, **ЗАЛІСНИ́ТИ,** ню́, ни́ш, *док., що, спец.* Засаджувати лісом, лісовими смугами яку-небудь ділянку, місцевість. *На Поліссі заліснюють бідні виснажені піщані землі, які вже не використовуються для рільництва* (з наук. літ.); *— В Чернечій балці навіть лисиць бачили, так її всю заліснили... — Заліснили, щоб ерозію припинити, — кажу я* (О. Гончар); *— Піски думаємо залісити в яру, — похвалився Лубенець. — От і приїхали за дичками* (П. Автомонов); *Якщо те, що ми називаємо полем, не відповідає ніяким вимогам, а ми оремо каміння і кидаємо туди зерно, то чи не розумніше заліснити цю землю, зробити сінокос чи ставок?* (з газ.).

ЗАЛІ́СНЮВАТИСЯ, юється, *недок.*, **ЗАЛІСИ́ТИСЯ,** и́ться, **ЗАЛІСНИ́ТИСЯ,** ни́ться, *док., спец.* 1. Покриватися, заростати лісом. *Хоч громи довкола б'ють, хоч буря скаженіє, аж по літах, глянь, в тіні галуз* [дуба] *підростуть нові дубки, і залиситься, зазеленіється збіч* (Б. Лепкий); *Треба час, щоб постраждале від пожежі урочище заліснилося* (з газ.).

2. *тільки недок.* Пас. до **залі́снювати.** *Передусім мають заліснюватися землі деградовані, які вийшли з сільськогосподарського користування і потребують заліснення для захисту від ерозії та подальшої деградації* (з навч. літ.); *Підтоплені, а також засолені землі та солончаки повинні першими виводитися з обробітку і згодом заліснюватися* (з навч. літ.).

ЗА́ЛІСОК, ску, *ч., діал.* Узлісся. *Приходить на залісок, — аж вовчиця з вовченятами грається* (Сл. Б. Грінченка).

ЗАЛІ́ССЯ, я, *с.* Смуга, місцевість за лісом. *Цього року накосив він чимало сіна на заліссі* (із журн.).

ЗАЛІ́Т, льоту, *ч.* Те саме, що **заліта́ння.** *У роки масового розмноження сарана вилітає з осередків і спричиняє спустошення в місцях зальоту* (з наук. літ.).

ЗАЛІТА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **заліта́ти**[1]. *Від залітання бомб, розриву мін вода з глибин злітала, як букети...* (П. Тичина); *Щоб уникнути залітання бджіл у поряд розміщені бджолосім'ї, вулики фарбують у різні кольори* (з наук.-попул. літ.).

ЗАЛІТА́ТИ[1], а́ю, а́єш, *недок.*, **ЗАЛЕТІ́ТИ,** ечу́, ети́ш, *док.* 1. Літаючи або летячи, потрапляти куди-небудь; влітати. *Щодня в подвір'я наше заліта Упертий дятел* (М. Рильський); *Черниш досяг каменя, за яким вони спинялись кожного разу, щоб передихнути. Сюди кулі не залітали* (О. Гончар); *Раптом за мурами розітнулася стрілянина. Кілька куль з вискотом залетіли в камеру, копирснувши стелю* (І. Багряний); *До кімнати разом з повітрям залетіла бджілка і весело загула* (П. Кочура); *// перен.* Проникати куди-небудь. *З далеких невідомих полів, з лілових лісів залітає на подвір'я притулку легкий пустотливий вітерець* (О. Донченко); *Крізь імлу справді залітав грімкий, сердитий голос, буцім бугай у комишах гукав* (Б. Лепкий); *— У мене горе — до хати залетіла віспа...* (М. Чабанівський).

2. Відлітати далеко або здійматися високо. *Не тільки ведмеді не заходять* [до верхів'я гір], *а навіть орли не залітають* (Леся Українка); *Ой залетів сокіл, та залетів сизий птиць до моря побивати* (Панас Мирний); * Образно. *Як кинула світ моя мила, Доля моя в гай залетіла, Та й літа в зеленому гаю, Одшукує дівчину Галю...* (Я. Щоголів); *// за що.* Летячи, опинятися за межами чого-небудь. *Нарешті, залетівши кудись за Ельбу, Королевич натрапив на слід у вигляді кількох машин* (В. Собко); *// перен.* Линути (про думки). *Чим більше слухав я того балакучого шляхтича, тим далі мої думки залітали з землі у самісіньке небо* (І. Муратов); *Далеко-далеко, мов осінні журавлі, залетіли селянські думи на чужу землю, грілись її теплом* (М. Стельмах); *// перен., розм.* Ідучи, їдучи і т. ін., забиратися куди-небудь. *Ой дрімає в полі Олегове військо хоробре — Далеко замчалося-залетіло* (Панас Мирний).

3. Летячи, змінювати напрям руху або робити розворот у певному напрямі. *Кулемети тепер уже з жита строчили по літаках, які раз у раз залітали на дорогу* (Л. Смілянський); *Оце коли налітає пілот обпилювати наші плантації, то маю стояти йому за маяка .. О, вже знову залітає, кермує просто на нас* (О. Гончар); *// перен., розм.* Швидко заходити, забігати і т. ін. з якогось боку, ззаду. *Святослав бився з хижаком-ординцем мечем свого батька .. Але клятий ординець все викручувався, був у нього верткий кінь, не раз і не два каган залітав до княжича з спини* (С. Скляренко).

4. Під час польоту завертати куди-небудь; прилітати кудись на короткий час. *— Тато приїздить. За всю війну не бачились. На два-три дні з Москви залетить* (А. Головко).

5. *перен., розм.* Заскакувати, забігати куди-небудь на якийсь час. *Наче ж у наші степові краї і партизани не залітали, і про підпілля не було чути, а виходить, були сміливці, які карали зрадників* (Є. Доломан); *Вибрався* [актор] *з театром на гастролі, а в аеропорту, як завжди, нелітна погода. Залітаю в буфет. А там — культурна молодь* (А. Крижанівський); *//* Уриватися, вбігати кудись. *Після бою на набережній мінометники, залетівши в приміщення Парламенту, зіткнулися біля входу з Ференцом* (О. Гончар); *//* Ускакувати з розгону в що-небудь. *Справді, він мало в ополонку не залетів: як чкурнув з сіней, то погнався, як несамовитий, і дав такого сторчака, що аж посунувся* (А. Свидницький); *Гриць схопив Жучка за обидві лапи, .. закрутив його навколо себе, тільки скоцюрблений бубликом хвіст замелькав у повітрі. Відірвавшись од хлопчика, Жучок залетів у замет* (Ю. Збанацький).

◊ **Переліта́ти (заліта́ти, перекида́тися) / перелеті́ти (залеті́ти, переки́нутися) ду́мкою (думка́ми, уя́вою, в ду́мці, в уя́ві, в думка́х** *і т. ін.) див.* **переліта́ти**[1].

ЗАЛІТА́ТИ[2], а́ю, а́єш, *док.* Почати літати, кружляти в повітрі. *Весело забігали яснії вогники по тонких стеблах соломи, залітали невеличкі іскорки по чорних челюстях печі* (Панас Мирний); *Чорні круки залітали в повітрі. Скісно, гнане вітром, летіло вороння* (У. Самчук); *Сріблясті чайки зашуміли, закигикали, ніби пасма білого шумовиння залітали навколо* (О. Іваненко); * Образно. *Грифель торкнувся паперу і залітав по ньому, немов рукою хлопця водив Всевишній* (Василь Шевчук).

◊ **Кругі́ (кружа́ла) літа́ють (іду́ть) / заліта́ли (пішли́, заходи́ли) пе́ред очи́ма (в оча́х)** *див.* **круг**[1].

ЗАЛІ́ТНИЙ, а, е. Який залетів звідки-небудь. *Стало так тихо, що можна було почути, як б'ється у вікні, в надії вихопитися на волю, залітна оса* (Я. Гримайло); *Серпневий вітерець роздмухує волосся, кружля залітний джміль довко-*

на голови (П. Мовчан); *Залітна сніжинка сльозою зійшла на долоні, Морозом шепнула мені сивина* (Б. Олійник).

◊ **Залітна** (*заст., рідко* **зальотна) птиця (пташка)** *див.* **птиця.**

ЗАЛІТУВАТИ, ітую, ітуєш, *док.* 1. *розм.* Залишитися на літо. *Зазимую тут і залітую, В цій великій хаті не своїй, У кутку відтихну, відлютую, Намовчусь у темряві німій* (М. Вінграновський).

2. *безос., діал.* Вистачити до літа, до нового врожаю. *Повитрачувались з хліба, з сіна, з соломи, — не залітує, доведеться купувати* (Сл. Б. Грінченка).

ЗАЛІЧЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **залічити.** *Віра залічена Авраамові в праведність* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Поза цим, а може, саме завдяки цьому, острів міг бути залічений до наймальовничішого закутка світу* (П. Загребельний); // **залічено,** *безос. пред. — В село! — гукнув Суддя: — скликать на завтра люди! Хто стане за гучка, тому з роботи буде П'ять днів залічено* (М. Рильський, пер. з тв. А. Міцкевича).

ЗАЛІЧЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **залічити.** *Уболівальників вразило залічення до складу футбольної команди двох ветеранів* (з газ.).

ЗАЛІЧИТИ *див.* **залічувати.**

ЗАЛІЧУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **залічувати.** *Залічування процентів на вклад відбувається помісячно протягом року* (з газ.).

ЗАЛІЧУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАЛІЧИТИ,** ічу, ічиш, *док.* 1. *кого, що.* Зараховувати, вводити до складу кого-небудь (робітників, службовців, учнів і т. ін.). *Семена Івановича важко залічити до будь-якої соціальної верстви* (Б. Антоненко-Давидович); *Назвати вас моряками не можу і залічити до складу справжньої команди судна теж не можу* (П. Загребельний).

2. *кого, що.* Додавати при підрахунку. *Щоб не збитися, лічивши танки, обрали самотню товсту сосну біля шляху. Кожен танк залічували лише після того, як він минав ту сосну* (Іван Ле); // Приєднувати, відносити до чого-небудь. *— Коли б я не ходив у походи .. — ніколи не був би я гетьманом, і наша січова сіромашня тоді на мене пельки пороззявляла б, вимагаючи, щоб мою землю залічили до земель, які щороку розподіляють проміж зимівниками* (З. Тулуб).

3. *кого.* Визнавати за когось, вважати ким-небудь. *Я його* [німецького поета Фрейліграта] *високо ціню і тепер, і залічую його до найзначніших поетів* (Леся Українка); *Однак — дивина: наскільки знав, дівчину до боязких ніяк не залічиш, могла ж постояти за себе, коли йшлося про заміжжя* (Б. Левін); *Коли залічити до слов'ян нічим не відмітних від них ні по зовнішності, ні по мові богемців і розташованих по той бік Одеру полян, то їхня земля вдесятеро буде більша за нашу Саксонію* (П. Загребельний).

4. *що.* Відносити щось на рахунок чого-небудь. *Якось приємно тепер, коли вже лихо давно минуло, залічити тих вісім місяців на карб патріотичного страждання* (М. Коцюбинський); // Ураховувати певним чином. *Блаженна людина, що Господь їй гріха не залічить, що нема в її дусі лукавства!* (Біблія. Пер. І. Огієнка).

ЗАЛІЧУВАТИСЯ, ується, *недок.* Пас. до **залічувати.** *Реставратори працюють не досить обережно й не так кваліфіковано, як належало б у соборі, який залічується до найцінніших мистецьких пам'ятників цивілізованого світу* (П. Загребельний).

ЗАЛКА, и, *ж., розм.* Зменш. до **зала.** *Була тут і досить простора реставраційна залка* (І. Франко).

ЗАЛЛЯТИ *див.* **заливати.**

ЗАЛЛЯТИЙ *див.* **залитий.**

ЗАЛЛЯТИСЯ *див.* **заливатися.**

ЗАЛОГА, и, *ж.* 1. Військові частини, розташовані в якому-небудь місці; гарнізон. *Тямив* [капітан] *добре сю пригоду, що сталася голосною серед цілої боснійської залоги* (І. Франко); *— А скільки у Каффі залоги? — Більш як треба. Півтисячі яничарів* (З. Тулуб); *Місто і його залогу бомбили з повітря, обстрілювали з гармат і мінометів* (В. Козаченко).

2. Озброєна група людей, яка охороняє кого-, що-небудь; охорона. *В Кременчуці, у Черкасах, У Каневі, в Ржищах Стоїте ви залогами В старих таборищах* (П. Куліш); *Човен князя стояв посередині ріки. Залога веслувала у протилежному напрямку, щоб удержати човен на місці проти течії* (Юліан Опільський); *Я залишив у комендатурі залогу з п'яти стрільців і двадцяти жовнірів, потелефонував у штаб, діждався прибуття нового коменданта міста* (Р. Іваничук); * У порівн. *На її* [могили] *вершині, начебто залога, Зла чабанська псюрня розляглась* (І. Манжура).

3. Військовий загін, який добре замаскувався, щоб несподівано напасти на ворога; засідка. *Навіть коло самої Січі Запорожської* [Запорозької] *стояла польська залога, що зараз гналася за козаками, намагаючись захопити непокірливого чигиринського сотника* (А. Кащенко); [Г е л е н:] *Розвідачів далеко розсилали ми з Деїфобом, найбистріших хлопців і кінно й піхотою. І не видко, щоб де була залога, чати чи щось подібне* (Леся Українка).

4. *діал.* Зібрання, гурт людей на місці гулянок. *Не ночує дівчинонька дома, на досвітках велика залога, там ночує дівчинонька здорова* (Сл. Б. Грінченка).

ЗАЛОГОВИЙ, а, е. Прикм. до **залога** 1, 2. *У першій половині XX ст. Одеська військова залога мала у своєму складі і залоговий ветеринарний шпиталь* (з наук.-попул. літ); *Волю треба було не лише боронити, а й повсякчас пильно стерегти, а тому залогові козаки із Січі постійно несли прикордонну службу* (з навч. літ.); *Статут залогової і вартової служби.*

ЗАЛОЖЕНИЙ, а, е, *заст.* Дієпр. пас. до **заложити.** *В книжку палець заложений, мов закладка* (Леся Українка); *Перила повні снопів, заложені аж по банти* (І. Франко); *Мале віконце заложене чорним папером* (Уляна Кравченко); *Дім моїх родичів .. мав перед фронтом чудовий зільник і невеликий, взірцево заложений сад* (О. Кобилянська); *Усі почуття, заложені природою в Валерія Голика, виявились зверненими виключно до власної його персони* (О. Довженко); *Усі його великі помістя були заложені в ломбард* (Панас Мирний); // **заложено,** *безос. пред. Заложено було навіть у Києві* [Києві] *так зване "Літературне бюро"* (Л. Старицька-Черняхівська); *Колись у давнину при закладанні будинків і міст з надією говорили: "Заложено на славу і честь"* (з наук.-попул. літ.).

ЗАЛОЖИТИ, ожу, ожиш, *док., що, заст.* Те саме, що **закласти.** *Троянці нап'яли всі жили Та вмиг* [вмить] *пролом і заложили* (І. Котляревський); *Онисько ходив по хаті, заложивши руки за спину, німий-мовчазний* (Панас Мирний); *В таку негоду заложити б скотині корму та пересидіти в теплій хаті...* (К. Гордієнко); *Стіл заставили пляшками, чарками, тарілками, заложили всякою їжею* (Б. Грінчен-

ко); *Наклав* [Марко] *клямку на скобель і заложив тріскою* (Н. Рибак); *Часом так груди заложить, що й голосу не одведу...* (О. Стороженко); [Д ж о н с:] *Ми, пане майстре, хотіли заложити всі три гончарську спілку* (Леся Українка).

ЗАЛОЖИ́ТИСЯ, ожу́ся, о́жишся, *док., рідко.* Те саме, що **закла́стися.** *Мужик один з другим заложився, і каже один, що буде з паном обідати. — Ну, добре, як пообідаєш, то я тобі пару волів дам* (з легенди).

ЗАЛО́ЖНИК, а, *ч., заст.* Заручник. *У містечку ходили патрулі, сиділи в льоху заложники* (С. Васильченко); *— Передайте лісовикам, бандитам своїм, щоб були завтра всі дома. А ні — заложників братимемо* (А. Головко); *Озброєні до зубів бандити йшли на штурм барикад, женучи поперед себе заложників* (О. Гончар).

ЗАЛО́ЖНИЦЯ, і, *ж., заст.* Жін. до **зало́жник.** *Мене схопили .. і тримають як заложницю* (В. Малик).

ЗА́ЛОЗА, и, *ж.* Орган, що виробляє необхідні для організму речовини або видаляє кінцеві продукти обміну. *Це був комплекс ендокринної хірургії. Тобто оперування залоз внутрішньої секреції* (Ю. Смолич); *Бувають у комах воскові залози, що виділяють віск, пахучі залози, що виділяють пахучі речовини, отруйні залози тощо* (з наук. літ.).

△ **(1) Апокри́нні (апокри́нові) за́лози,** *фізл.* — залози, у яких виділення секрету супроводжується частковим порушенням цілісності клітин. *Апокринні залози, які виділяють піт, функціонують тільки в період статевої зрілості* (з наук.-попул. літ.); **(2) Ви́лочкова за́лоза,** *фізл.* — центральний орган імунної системи людини і хребетних тварин, який регулює формування і функціонування механізмів клітинного імунітету. *Вилочкова залоза регулює імунні реакції організму, посилюючи чи послаблюючи їх* (з навч. літ.); **(3) Екзокри́нні за́лози,** *фізл.* — залози внутрішньої секреції (слинні, потові, сальні, молочні тощо), що виділяють продукти своєї діяльності на поверхню тіла або в його порожнини. *У науковій праці простежено динаміку формування екзокринних та ендокринних залоз людини* (з наук. літ.); **(4) Ендокри́нні за́лози,** *фізл.* — залози внутрішньої секреції, що не мають вивідних проток і виділяють продукти своєї діяльності безпосередньо в кров або лімфу. *Регулюванню кров'яного тиску сприяють внутрішньосекреторні, ендокринні залози* (з наук.-попул. літ.); *Це була "червона хвороба" — так я її собі охрестив. Її викликав червоний промінь сонячного спектра. Він надто сильно впливає на ендокринні залози людського організму* (Ю. Смолич); **(5) Моло́чні за́лози,** *фізл.* — парні органи, що належать до типу апокринних залоз шкіри. *Молочні залози є відмітною рисою представників класу ссавців* (з навч. літ.); *Молочні залози у тварин розвиваються з ектодерми і за своєю природою є зміненими потовими залозами шкіри* (з навч. літ.); **(6) Надниркові за́лози,** *фізл.* — парні органи внутрішньої секреції у людини і хребетних тварин, що містяться над ниркою. *При недостатній діяльності надниркових залоз шкіра набирає бронзового кольору* (з наук.-попул. літ.); *Кора надниркової залози продукує самостійний специфічний гормон — кортиналін, який бере участь у регуляції вуглеводного обміну* (з наук. літ.); **(7) Передміхуро́ва за́лоза,** *фізл.* — залоза чоловічого статевого органа, що міститься під сечовим міхуром і охоплює початок сечівника; простата. *Дослідники вивчили патогенез абсцесу передміхурової залози та її лікування за допомогою випромінювання вуглекислотного лазера* (з наук. літ.); *Гарбузове насіння — так само, як і горіхи, багате на цинк — важливий елемент для здорового функціонування передміхурової залози і статевих залоз* (з наук.-попул. літ.); **(8) Підшлунко́ва (панкреати́чна) за́лоза,** *фізл.* — велика травна залоза у людини і хребетних тварин, що бере участь у травленні і регуляції вуглеводного, жирового та білкового обмінів. *Американським ученим удалося вилікувати мавп від діабету за допомогою пересадження клітин з підшлункової залози свиней* (з наук. літ.); *Сирий крохмаль гідролізується ферментами слини і соку панкреатичної залози дуже повільно* (з наук. літ.); **(9) Са́льні за́лози,** *фізл.* — шкірні залози людини та ссавців, які виділяють жирову речовину. *Для нормальної роботи шкіри велике значення мають потові і сальні залози* (з газ.); *Запропонований крем нормалізує діяльність сальних залоз, омолоджує й очищує шкіру* (з газ.); **(10) Сли́нні за́лози,** *фізл.* — залози, що виділяють слину. *Молоді шершні живляться соком, що його виділяють слинні залози личинок* (з наук.-попул. літ.); *Із слинних залоз на всяку їжу тече мастильна слина для легшого прослизання їжі в шлунок* (з навч. літ.); **(11) Щитоподі́бна за́лоза,** *фізл.* — залоза внутрішньої секреції у людини і хребетних тварин, яка бере участь у регуляції обміну речовин та енергії в організмі. *Посилена і змінена діяльність щитоподібної залози викликає так звану базедову хворобу і швидке виснаження організму внаслідок порушення правильного і узгодженого перебігу процесів асиміляції і дисиміляції* (з наук. літ.); *Регулювання водно-мінерального обміну здійснюється центральною нервовою системою через залози внутрішньої секреції — гіпофіз, щитоподібну, підшлункову та статеву* (з наук.-попул. літ.).

ЗАЛО́ЗИСТИЙ, а, е. Прикм. до **за́лоза.** *У всіх земноводних у шкірі є особливі залозисті міхури, що виділяють їдкий, більш або менш пахучий сік* (з наук. літ.); *Шлунок птахів має два відділи: залозистий і мускульний. У залозистому відділі їжа обробляється травними соками* (з навч. літ.).

ЗА́ЛОЗКА, и, *ж.* Зменш. до **за́лоза.** *Залозки були напухли в мене* (М. Коцюбинський); *Нектар виділяють особливі залозки — нектарники. Вони розміщені всередині квітки, часто біля основи пелюсток* (з навч. літ.).

ЗАЛО́ЗНИЦЯ, і, *ж.* Те саме, що **демодеко́з.** *Залозницю спричиняють кліщі родини демодецидів* (із журн.).

ЗАЛО́М, у, *ч.* 1. Крутий, різкий поворот. *Це була підготовка до такого ж залому берега, який трохи раніше стався на кілька десятків сажнів вище* (А. Кащенко); *На частих заломах попадались зграї собак* (М. Коцюбинський); *Білі човники в заломі ріки пристали до берега мерехтливою зграйкою* (О. Гуреєв); // Крива, звивиста лінія, звивина. *Яр превеликий, іде заломами — густо поріс дубиною* (Марко Вовчок); *Усмішка його не радісна, з застиглим трагічним заломом лівої брови...* (П. Колесник); // Загнута частина чого-небудь. *Тільки на частині голівки* [Катрі], *на заломі коси та на одному плечі лежать світові плями, а решта в темряві від завіси потонула* (М. Старицький); *Її голова скотилась на залом спинки канапи, аж звісилась набік* (І. Нечуй-Левицький).

2. Заглибина в чому-небудь, уступ гори, скелі. *Не то осінні води шуміли, збігаючи у Дунай, не то вітер бився в заломах провалля* (М. Коцюбинський); [Я р о с л а в:] *Ти знаєш добре стежки в лісі. Туди йди, до Ведмежої гори, там і переховаєшся в ізворах та заломах* (Ю. Мокрієв).

3. Виступ, карниз чого-небудь. *Зручно й швидко пошкрябався з припічка на припічок, вправся голими колінами, хапав заломи сірого каменю тремтячими пальцями, сколупував обвітрені пухирі скелі й пнувся вгору* (І. Микитенко).

4. Місце в лісі, де лежить бурелом. — *Тут печера знайдеться, — Осипко показав рукою на заломи, де природа нагромадила велике каміння й повалені бурею дерева* (І. Пільгук); // Дерева, повалені вітром, бурею. *На самому краю чагарів Михайло несподівано натрапив на непролазний лісовий залом. Одного погляду було досить, щоб збагнути трагедію, яка розігралася тут під час бурі* (П. Загребельний).

5. *рідко.* Складка. *Тога на ньому так уложена, як личить людині значно старішій, — широкими заломами і спущена в подолі низько, мало не до п'ят* (Леся Українка).

ЗАЛО́МИСТИЙ, а, е, *рідко.* Звивистий, з різкими поворотами. *Кілька раз заломистий берег Суаку блиснув їм згори сірим піском й зникав* (М. Коцюбинський); *І посунула могутня й бурхлива юрба тихими заломистими вуличками, залитими вогняним золотом сонця* (З. Тулуб).

ЗАЛОМИ́ТИ *див.* **зало́млювати.**

ЗАЛОМИ́ТИСЯ *див.* **зало́млюватися.**

ЗАЛО́МЛЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **заломи́ти.** *Чутно якийсь стогін. Тірца .. спиняється над одним чоловіком, що саме обернувся горілиць і простяг до місяця заломлені в розпачі руки* (Леся Українка); *Перед його очима враз постала згорблена постать матері з заломленими на сухих грудях руками* (Ю. Збанацький); *Смугаста шапка-пілотка, заломлена завзято набакир, немовби свідчила про відчайдушний неспокій цього хлопця* (А. Хижняк).

2. *у знач. прикм., фіз.* Утворений унаслідок заломлення. *Заломлений промінь частково поляризується в площині падіння, причому поляризація переломленого променя досягає найбільшого значення* (з навч. літ.).

ЗАЛО́МЛЕННЯ, я, *с., фіз.* Дія за знач. **заломи́ти** 3 і **заломи́тися** 4. *Установлюючи межі заломлення і відбиття хвиль, вивчаючи швидкість їх поширення, сейсмологи виділяють у надрах Землі шари, які розрізняються за своїми фізичними властивостями* (з наук.-попул. літ.); *Заломлення світла.*

△ **Кут зало́млення** *див.* **кут.**

ЗАЛО́МЛЮВАЛЬНИЙ, а, е. Стос. до заломлювання. *Техніка самооборони базується на травматичних, заломлювальних та блокувальних прийомах, психологічному тренінгу* (з навч. літ.); *Заломлювальна здатність електростатичної лінзи залежить не від маси частинки, а лише від її заряду* (з навч. літ.).

ЗАЛО́МЛЮВАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **зало́млювати** 1, 3. *Я одразу ж звернула увагу на руки господаря, заломлювані нападником* (із журн.).

2. *у знач. прикм.* Який заломлюється (у 4 знач.). *Марка вразив колір заломлюваного промінчика світла у вікні* (із журн.).

ЗАЛО́МЛЮВАНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **зало́млюваний.** *Сонячні промені, що йдуть від даного предмета, проходять через шари повітря з різною температурою і заломлюваністю* (з наук.-попул. літ.).

ЗАЛО́МЛЮВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **зало́млювати** 1, 3 і **зало́млюватися** 4. *Манірний плач Діни з трагічним заломлюванням рук, розпущене волосся, штучна покірність уже викликали бажання схопить за руки й шпурнуть її об землю, щоб справді заплакала дійсними сльозами* (В. Винниченко); *Кристали кальциту зовсім прозорі і мають властивість подвійного заломлювання променів* (з наук.-попул. літ.).

ЗАЛО́МЛЮВАТИ, юю, юєш, *недок.*, **ЗАЛОМИ́ТИ,** омлю́, о́миш; *мн.* зало́млять; *док.* 1. *що.* Те саме, що **зала́мувати** 1. *Двоє піхотинців заломлювали йому за спину руки, утім, не дуже сильно — вочевидь, дослухалися до його прохання* (О. Авраменко, В. Авраменко); * Образно. *Похмурніла дівчина, заломивши стрілчасті чорні брови* (І. Цюпа).

2. *кого, що, перен., розм.* Те саме, що **покоря́ти** 2. *Чоботи юхтові, нові, жупан синій, пояс каламайковий, стьожку з сорочки червону випустить — усе село заломить* (Ганна Барвінок); — *Ну та палац же в ясновельможного князя! Ні один магнат в Польщі та в Литві не має такого палацу. Заломив княжий палац і королівські палаци, — сказав Потоцький* (І. Нечуй-Левицький); *Радість заломила в її серці на якийсь час усі інші почуття* (І. Вирган).

3. *що, фіз.* Змінювати напрям руху світлових, звукових та інших хвиль при переході їх з одного середовища в інше. *Крохмальні шари мають різну щільність і насиченість водою, внаслідок чого неоднаково заломлюють світло* (з навч. літ.); *Діамант заломлює те проміння і кидає на супротивну стіну величезний веселчаний* [веселковий] *стовп* (І. Франко); *Прозорість залежить від того, як заломлює речовина проміння світла* (Д. Бузько); *Часом місяць заломлював проміння на якійсь шибі, тоді вікно криваво блискало назустріч — здавалося, хтось палить за шибою світло* (Валерій Шевчук).

4. *тільки док., безос.* Почати ломити (про біль, ломоту). *Горло старого знову перехопило гарячим кільцем, заломило в піднебінні* (І. Волошин).

Зала́мувати (зало́млювати) / залама́ти (заломи́ти) па́льці *див.* **зала́мувати; Зала́мувати (зало́млювати) / залама́ти (заломи́ти) ша́пку** *див.* **зала́мувати; (1) Зало́млювати / заломи́ти го́лову (ши́ю)** — закидати голову назад, піднімаючи вгору обличчя. *Всі заломили голови вгору — туди, звідки прилинув начальницький голос* (Ю. Смолич); *Побачив Іван у той ранок і свою сестру, для цього довелося йому розвернутись у кріслі і аж шию заломити* (Валерій Шевчук).

◊ **Загина́ти (зала́мувати, зало́млювати, заги́лювати) / загну́ти (залама́ти, заломи́ти, загили́ти) ціну́ (су́му)** *див.* **загина́ти; Лама́ти (зала́мувати, ломи́ти) / залама́ти (заломи́ти) ру́ки** *див.* **лама́ти.**

ЗАЛО́МЛЮВАТИСЯ, ююся, юєшся, *недок.*, **ЗАЛОМИ́ТИСЯ,** омлю́ся, о́мишся, *док.* 1. *тільки 3 ос.* Те саме, що **зала́муватися** 1. *Безбородько вперше звернув увагу, що Суліман має оригінальне обличчя. Складалось воно з безлічі простих ліній, що заломлювались під прямими кутами* (Ірина Вільде); *Гори ніби заломились гостро набік, і на невеличкому рівному клаптикові берега забілів новенький млин* (І. Нечуй-Левицький); *Раптом солдат шпурнув келих під ноги. Руки його конвульсивно заломилися, очі розширилися* (М. Чабанівський); * Образно. *На обличчі* [Марії] *лежала скорбота, брови заломились у невимовній тузі* (І. Цюпа); *Брови у нього заломилися і набрали вигляду морських чайок у польоті* (О. Чорногуз).

2. *розм.* Провалюватися. *Гнався постом засідатель На чиюсь біду; Серед ставу заломився На тонкім льоду* (С. Руданський); *Люди розскочилися, хата затріщала, заломилася, присіла, і полумінь бухнула* [бухнув] *під хмари* (Б. Лепкий); *Коли .. кат рубав голову* [Івану Підкові], *нараз зало-*

мився дах над передсінком ратуші і впав на землю на великий страх народу (І. Крип'якевич).

3. *перен., розм.* Покорятися; утрачати віру, сподівання. — *Подякуймо ж, хлопці, Богові, — звертався до всіх Чорний Ворон, — за те, що ми з вами живі, не заломилися і досі воюємо* (В. Шкляр).

4. *фіз.* Змінювати напрям руху при переході з одного середовища в інше (про світлові, звукові та інші хвилі). *Ультразвуки мають властивість відбиватися і заломлюватися на поверхні поділу двох різних середовищ* (з наук. літ.); *Сонячне проміння золотило згори поверхню того повітряного моря, де-де заломлюючися, блискало пурпуром або багровими пасмами* (І. Франко); *Всі заспівали покаянну псальму, аж сльоза розчулення виступила на оці в попечителя — упав на неї й заломився промінець* (Валерій Шевчук).

5. *тільки недок.* Пас. до **зало́млювати** 1, 2. *Людям професійно заломлювалися руки, і їх тягли до машин* (з газ.); *Молодь окупованої території заломлювалася ворогом фізично і морально та відправлялась на чужину* (із журн.).

ЗАЛОПОТА́ТИ, очу́, о́чеш, **ЗАЛОПОТІ́ТИ,** очу́, оти́ш, *док., розм.* 1. *що і без дод.* Почати лопотати, лопотіти (у 6 знач.). *"Стій! Хто іде?" Залопотали щось по-чужому в тишині* (В. Сосюра); — *Ти хто такий? — спитав Теодосій високого. Той швидко-швидко залопотів, послужливо посміхаючись* (А. Хижняк).

2. Почати лопотати, лопотіти (у 2 знач.). — *Калавур! Грабують! — зарепетував дід, але в одповідь на його крик залопотіли ноги втікачів* (М. Коцюбинський); *Чує* [Максим], *у дворі щось як залопотить. Зирк у вікно, аж воно кінь зірвався з прив'язу, хвіст трубою, плиг через пліт і гайда до спільного двору* (І. Цюпа); * Образно. *Власне дитинство майнуло йому синім крилатим маєвом, залопотіло босоніж в заміські гаї...* (О. Гончар); // *безос. П'ятами накивав — аж залопотіло!* (прислів'я); *Сава схопив рушницю, звів курки. Злочинці, підхопившись з землі, метнулися в чагарі, аж залопотіло* (О. Бердник).

3. Почати лопотати, лопотіти (у 3 знач.); зашелестіти, захлопати. *Піднімає його* [попіл] *вгору широка огняна хвиля й, залопотавши, несе високо-високо...* (Панас Мирний); *Хлюпоче море... Щось мов стогне у судні... Паруси залопотіли, Наче крила, огняні* (І. Франко); *Залопотіло листя на осичині* (А. Шиян); *В лісі густо рвалися снаряди й міни, у верховіттях дерев залопотіли розриви куль* (Ю. Збанацький); *За вікнами серед тополиного листя залопотів нежданий дощ* (М. Руденко).

ЗАЛОПОТІ́ТИ *див.* **залопота́ти.**

ЗАЛОСКО́ТАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **залоскота́ти.** *Чайки скрикували, як залоскотані дівчата, трави бризкалися соком, а ташанська вода пахла суницями* (Григорій Тютюнник); *Відому тут легенду про те, що той, хто прийде до урочища із злими намірами, буде або затягнутий трясовиною, або залоскотаний русалками, по-моєму, створила так само природа, аби застерегти людей од нерозумних вчинків* (М. Олійник); *Усе зло пішло від того часу, коли захвалений, залоскотаний славою Антін Шаблій відчував себе генієм і, замість дивитися вперед, став оглядатися назад* (Д. Бедзик).

ЗАЛОСКОТА́ТИ *див.* **залоско́чувати.**

ЗАЛОСКО́ЧУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАЛОСКОТА́ТИ,** очу́, о́чеш, *док.* 1. *кого, що і без прям. дод.* Починати лоскотати (у 1 знач.). *Паморозь налітає за комір, залоскочує талими патьоками по спині* (Є. Пашковський); *Дві сльози, наче дві квасолини, викотилися з її очей, залоскотали, пробігаючи по личку, і грузько упали додолу* (Панас Мирний); *Юля засміялася і, зірвавши лісову ромашку, залоскотала Дениса по шиї* (Григорій Тютюнник); *М'який ворс залоскотав пальці* (Ю. Мушкетик); // Приємно подразнювати (про запахи). *Піднесена близенько варенуха так гарно залоскотала йому в носі, що він не втерпів, привітався по-письменному, випив чарку, другу* (І. Нечуй-Левицький); *Теплий дух випеченого хліба залоскотав ніздрі* (В. Кучер); // *безос. Парує куліш на припічку. Пахне смаженою цибулею і перепаленою олією. Маркові залоскотало в ніздрях* (І. Кириленко).

2. *кого.* Лоскочучи, замучувати, доводити до смерті. *Здатні* [русалки] *залоскочувати юнаків до смерті, закручувати сіті рибалкам, насилати на поля град і т. ін.* (С. Плачинда); *Кругом дуба русалоньки Мовчки дожидали; Взяли її, сердешную, Та й залоскотали* (Т. Шевченко); *А куди поділися красиві мавки, які підстерігають козака опівночі біля кучерявого дуба, щоб залоскотати?* (М. Чабанівський); *Діти на Троїцьких святках щавлю не рвуть, бо бояться русалок, щоб у траві не залоскотали* (О. Воропай).

3. *кого, що і без прям. дод., перен.* Викликати приємне збудження, насолоду; потішати. [П е т р у с ь:] *Який з байок тих прок, паноче? — А байка всякого, хто прочитати схоче, І поскубе, і залоскоче* (Л. Боровиковський); *Як приємно ці слова залоскотали Батийове* [Батиєве] *честолюбство* (А. Хижняк); *І гордість з цього радісно залоскотала під серцем* (В. Нестайко).

◊ **(1) Залоскота́ло в го́рлі (в но́сі)** *кому, у кого, безос.* — хто-небудь відчув лоскіт у горлі, носі від бажання заплакати, потреби чхнути і т. ін. *Сама Варвара Пимонівна винесла .. настояної на спирту вишнівки, від чого всім .. залоскотало в носі* (Б. Антоненко-Давидович); *Андрієві важким клубком підперло під груди й залоскотало в горлі* (С. Добровольський); *Вона дивилася на Лесика так жалісно, що в нього аж залоскотало в горлі* (В. Нестайко); **(2) Залоскота́ло ко́ло се́рця** *кого, безос.* — кому-небудь стало приємно, радісно від чогось. *Вони* [привітання] *такі щирі й хороші, що мене аж коло серця залоскотало, коли вичитав їх* (М. Коцюбинський).

ЗАЛОЩИ́ТИ *див.* **зало́щувати.**

ЗАЛО́ЩУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАЛОЩИ́ТИ,** щу́, щи́ш, *док., що, спец.* Робити гладкою якусь поверхню, надавати їй лиску, блиску. *Особливою старанністю виготовлення відзначається глиняний посуд правобережного Лісостепу, Побужжя, Подністров'я в ранньоскіфський час. Внутрішню і зовнішню поверхню в багатьох випадках залощували до блиску* (з наук. літ.).

ЗАЛП, у, *ч.* Одночасний постріл з кількох рушниць, гармат і т. ін. *Посипалися карабінові залпи з Галицької площі* (І. Франко); *Гармати гуркали від краю до краю, і чим далі в поле, то їхні залпи зливались в єдиний потужно-тремтливий гул* (О. Гончар); *Це все було... Були німі кургани, І війни йшли не на життя — на смерть, Гриміли залпи, і ятрились рани, І світ ішов, здавалось, шкереберть* (В. Симоненко); *Лунає триразовий залп з усіх видів зброї, яку має бригада...* (Є. Доломан); // *перен.* Про гучні, розкотисті звуки, вигуки, оплески і т. ін. *Батьків голос гримить залпами, і так страшно, що можна вмерти* (Ю. Смолич).

ЗА́ЛПОВИЙ, а, е. 1. Стос. до залпу. *За сигналом ракети нічну тишу розірвала залпова громовиця запорозьких гармат* (С. Добровольський); *Система оборонного рушничного вогню полягала у підготовці масового залпового вогню з мушкетів по ворогу з максимально близької відстані* (із журн.).

2. *перен.* Одноразовий і великий за обсягом. *Залпові викиди небезпечних відходів турбують мешканців містечка* (з газ.).

ЗА́ЛПОМ, *присл.* 1. Одночасно з кількох рушниць, гармат і т. ін. (про постріли). *Коли перша граната рвонула літак, ми залпом відкрили вогонь по намету* (О. Гончар); *Десять гармат південної брами ударили залпом* (В. Малик).

2. *перен., розм.* Не відриваючись, не переводячи подиху; швидко, відразу. *Наливали чарки й випивали не залпом, а потрошечки, захвалюючи українську горілку* (Б. Лепкий); *Він випив залпом майже півсклянки захололого чаю* (С. Журахович); *Він залпом випалив одразу кілька анкетних даних про себе* (О. Гончар); *Під час минулорічної відпустки я залпом прочитала кілька книжок поезії Ліни Костенко* (із журн.).

ЗАЛУ́БЕНЬКИ, ньок, *мн., діал.* Зменш. до **залу́бні.** *У тім місці, де стежка виходила на дорогу, стояли панські залубеньки, запряжені парою гнідих* (І. Франко).

ЗАЛУ́БИЦІ, иць, *мн., діал.* Те саме, що **залу́бні.** *Виїзні сани "залубиці" були менші від робочих, мали високо загнуті полози* (з наук.-попул. літ.).

ЗАЛУ́БНІ, бень, *мн., діал.* Сани з кузовом. *Одного вечора він покликав візника і велів йому на другий день злагодити залубні і дві пари коней* (І. Франко); *— На сани! Всім на сани! — Кому припали звичайні роботящі ґринджоли, кому залубні з високо вигнутими полозками* (В. Земляк); *Гетьман у оксамитовій киреї стоїть на ґанкові своєї хати, мружиться проти скупого зимового сонця, а з усіх кінців міста їдуть і їдуть інші залубні і сани, здебільшого прості, й шикуються за гетьманським обозом* (Ю. Мушкетик).

ЗАЛУДИ́ТИ, уджу́, у́диш, *що, спец.* Док. до **луди́ти.** *Щоб залудити мідний провідник, спершу видаляють з його поверхні ізоляцію й очищають від забруднень, якщо такі є* (з навч. літ.).

ЗАЛУ́ЖЕНИЙ, а, е, *с. г.* Дієпр. пас. до **залу́жити.** *Мулофільтри — це десятиметрові стрічки чагарникових посадок, між якими залишають залужені ділянки* (з наук.-попул. літ.).

ЗАЛУ́ЖЕННЯ, я, *с., с. г.* Дія за знач. **залу́жити.** *Широко використовується практика залуження ерозійно небезпечних ділянок багаторічними травами* (з навч. літ.); *У прибережних захисних смугах уздовж річок, навколо водойм та на островах забороняється розорювання земель, крім підготовки ґрунту для залуження і залісення* (з мови документів); *Агрономом Зайцем зацікавилися в інститутах кормодобування вчені, спеціалісти травосіяння і залуження* (М. Рудь).

ЗАЛУ́ЖИТИ *див.* **залу́жувати.**

ЗАЛУ́ЖУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАЛУ́ЖИТИ,** жу, жиш, *док., що, с. г.* Перетворювати яку-небудь земельну ділянку на луг *(див.* **луг**[1]), відповідно обробляючи її і засіваючи луговими травами. *Схили водозбору терасують, заліснюють, залужують травами* (з наук. літ.).

ЗАЛУ́ЗАНИЙ, а, е, *розм.* Дієпр. пас. до **залуза́ти** 2. *Я пригадую знову пісні з-за ріки й насінням залузану греблю* (І. Гончаренко).

ЗАЛУЗА́ТИ, а́ю, а́єш, *док., що.* 1. Почати лузати. *Від хвилювання за остаточний результат гри хлопці активно залузали соняшникове насіння* (із журн.).

2. *розм.* Засмітити що-небудь лузгою. *Залузала Варка комору гречаною лузгою* (із журн.).

ЗАЛУНА́ТИ, а́є, *док.* 1. Почати лунати, стати чутним. *Оклик, що залунав із другого краю вулиці, вивів його з .. рівноваги* (І. Франко); *Незабаром у коридорі залунали чиїсь поспішні кроки* (П. Колесник); *Десь далеко басовито залунав грім* (Є. Кравченко); *Залунали постріли, і діти злякано збилися докупи. Забряжчали шибки...* (В. Чемерис); * Образно. *Він* [солдат] *подивився на Чубенка, глянув просто в вічі, ніби з далечі літ залунав цей погляд, глибокий і сумний, у Чубенка зосталось враження, що це погляд з-за ґрат* (Ю. Яновський); // *безос. Всі знали пісню про Сову. І знов залунало полем, ще голосніше, ніж перше* (Н. Кобринська).

2. Почати видавати дзвінкі звуки. *Залунав гурток* [дітей], *химерно Вирував навколо мене їх танок, бриніли співи* (Леся Українка); // Лунко зазвучати. *Вже спалахнула ранкова заграва на сході, вже залунали ранкові хори пташок у кущах* (Ю. Збанацький); *Залунала сурма, і все те рушило, наповнюючи село криками, скреготом заліза, скрипом немазаних селянських возів* (К. Гриб); *А над степом залунав могутній посвист, козаки кинулись у різні боки, з воріт перського табору вилітав ще один легкий кінний полк* (В. Рубан).

3. *перев. чим.* Сповнитися звуками (про ліс, гори і т. ін.). *В добру хвилю по тім залунали ліси й полонини хрипливим ревом жубрових* [зубрових] *рогів* (І. Франко); *Співом пташки голосистої Залунав увесь лісок* (П. Грабовський).

ЗАЛУ́ПАТИ, аю, аєш, *док., розм.* Почати лупати, кліпати. *— Яків, це вже ти розмолов усім? — Хрест мене вбий — не я! Я сьогодні і не бачив її* [Гальку], *— залупав злякано очима Яків* (С. Васильченко); *Він* [кабанчик] *залупав червоними поросячими очицями, розтулив рило, але не кувікнув* (В. Шкляр).

ЗАЛУПИ́ТИ *див.* **залу́плювати.**

ЗАЛУПИ́ТИСЯ *див.* **залу́плюватися.**

ЗАЛУ́ПЛЮВАТИ, юю, юєш, *недок.,* **ЗАЛУПИ́ТИ,** уплю, у́пиш; *мн.* залу́плять; *док., що, розм.* 1. Здирати, зривати з чого-небудь частково верхній шар, покриття; злуплювати. *Свашка-неліпашка: шишок не ліпила, та всі залупила* (Сл. Б. Грінченка).

2. Вимагати дуже високу ціну за що-небудь. *Я думаю, що концерт пройде добре. Треба тільки професійно все організувати і не залуплювати ціну* (з газ.); *Український крамар ніколи не запросить за крам зайвого, а скаже свою ціну і вже не спустить ні на шаг, ще й говорити не схоче, тоді як рядом з ним кацап залупить втроє* (І. Нечуй-Левицький).

3. *тільки док.* Почати лупити (у 4, 5 знач.). *Дідусь поляскав по верхніх дзвінких дошках. А в самій коробці те віддалося, ніби хто у велетенський бубон залупив калаталом* (Ю. Логвин).

ЗАЛУ́ПЛЮВАТИСЯ, юється, *недок.,* **ЗАЛУПИ́ТИСЯ,** у́питься; *мн.* залу́пляться; *док., розм.* Те саме, що **лупи́тися** 1. *За літо фарба на вхідних дверях залупилася* (із журн.).

ЗАЛУ́СКАТИ, аю, аєш, *док.* 1. Почати лускати, утворювати сухі, різкі звуки, схожі на тріск. *При тих словах простяг* [дворецький] *ноги на всю довжину, закинув руки під голову і так потягся, що засиджені за день кістки залускали й захрущали в його старому тілі, неначе ломаки* (І. Нечуй-Левицький); *Товстенький із задоволенням залускав пальцями* (Олесь Досвітній).

2. *що, розм.* Почати лузати, лущити що-небудь (насіння, горіхи і т. ін.). *Як тільки з'явились парубки, враз припинився спів і дівчата залускали соняшникове насіння* (із журн.).

ЗАЛУСКОТІ́ТИ, очу́, оти́ш, *док.* Почати лускотіти. *Зарипів* [Охріменко] *зубами, а жменю склав у кулак і так стиснув, що пальці аж побіліли й залускотіли...* (І. Багряний); // *безос. Часом духу вже в мене не хвата, от-от впаду, а трохи вона скривиться, то де та сила візьметься — знов порхну так, що аж залускотить* (Марко Вовчок); *Козак Мамай устав з куля соломи. Потягнувся, аж залускотіло в немолодих уже кістках* (О. Ільченко).

ЗАЛУЧА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **залуча́ти.** *Необхідність залучання дітей до нової культури зумовлена переосмисленням і світовим визнанням теорії культурно-історичного розвитку особистості Л. С. Виготського* (з наук. літ.); *Дизайнер і рекламіст повинні вишукувати все нові й нові засоби і технології щодо залучання споживачів і популяризації на ринку свого продукту* (з наук.-попул. літ.).

ЗАЛУЧА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.*, **ЗАЛУЧИ́ТИ,** учу́, у́чиш, *док.* 1. *кого, що до чого.* Заохочувати, спонукати кого-небудь брати участь у чомусь, долучати до якоїсь роботи і т. ін. *За порадою однокамерників, Євген всіляко намагався нікого не залучати до своєї справи* (Б. Антоненко-Давидович); *Головний інженер навмисно не залучив до участі в цих дослідах контрольну лабораторію* (Ю. Шовкопляс); *В той же вечір вони склали текст присяги, намітили товаришів, яких можна залучити до боротьби* (Д. Бедзик); // Запрошувати кого-небудь кудись, включаючи в якусь роботу. *Він почав розповідати Сагайдачному, як він уже потроху залучає до Лаври досвідчених проповідників* (З. Тулуб); *Як тільки настала весна, Галя .. взялася копати, робити грядки та клумби, залучала до цієї роботи вояків* (О. Гончар); *Коронний гетьман велів Караїмовичу .. під загрозою смертної кари залучати на свій бік тих реєстровців, котрі ще не встигли перебігти до Павлюка* (В. Чемерис); // *що.* Використовувати що-небудь десь, у чомусь. *У своїх наукових дослідженнях з порівняльного мовознавства Ф. Є. Корш залучав матеріали української мови* (з наук. літ.).

2. *кого, що.* Відокремлюючи від стада, заганяти худобу на подвір'я, у хлів і т. ін. *Хлопці збирали овець в отару, гнали в село. Там, у царині, стрівали їх люди, й кожне своїх овець залучало додому* (Панас Мирний); *Пішов телята дід залучити* (А. Головко).

3. *кого, розм.* Заохочувати, спонукати кого-небудь бувати десь; забирати до себе, з собою. *— Я б тебе, синку, хотів залучити до себе не до весни, а хоч би й навіки* (Ганна Барвінок); *Знаєте, мені дуже хотілось би залучити Вас хоч на деякий час до себе, в Чернігів* (М. Коцюбинський); // Приманювати кого-небудь. *Матері повбирали своїх дочок, як ляльок, — кожна сподівалась залучити женихів для дочок* (І. Нечуй-Левицький).

4. *що, чого, рідко.* Здобувати що-небудь. *Гей, нум, братці, до зброї! На герць погуляти, Слави залучати!..* (М. Кропивницький); *Ой бурлака молоденький На чужу чужину Вийшов слави залучати, А ліг в домовину* (Б. Грінченко); [П а л а ж к а:] *Повіяла в чужу сторону.., думаючи того химерного щастя до себе залучити...* (Панас Мирний); // Роздобувати. *Було, як залучить* [Федося] *собі яблучко в кишеньку, дак і закличе мене в хлівець: — На, мамо!* (Ганна Барвінок).

ЗАЛУЧА́ТИСЯ, а́ється, *недок.* Пас. до **залуча́ти.** *Викладачі і студенти широко залучалися до роботи краєзнавчих товариств і гуртків, керували шкільними краєзнавчими об'єднаннями* (з наук.-попул. літ.); *До продажу страхових полісів нерідко залучаються й банки* (з навч. літ.).

ЗАЛУ́ЧЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **залучи́ти.** *Це були люди, залучені в підпілля* (А. Хорунжий); *Орієнтація на своє виробництво — це залучені до роботи науково-дослідні та проектні інститути, зростання потреби у фахівцях з вищою освітою* (з газ.); // **залу́чено,** *безос. пред. По виблисках в очах було видно — зраділа йому племінниця: що та як, для якого діла його залучено на комплекс?* (О. Гончар).

ЗАЛУ́ЧЕНІСТЬ, ності, *ж.* Стан за знач. **залу́чений.** *Існує думка, що одна з головних причин зниження народжуваності у розвинених країнах — емансипація жінок, їхня залученість до економіки і громадського життя* (із журн.).

ЗАЛУ́ЧЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **залучи́ти.** *До речі, про користь залучення молодих сил. Чудово вписався в ансамбль юний Бичок* (А. Крижанівський); *Ще численніший поліційний ескорт, з залученням агентів спецслужб, супроводжував нас наступного дня в аеропорт* (О. Авраменко, В. Авраменко); *На Прикарпатті та Закарпатті ще з княжих часів залишилось багато військових людей-дружинників. З метою залучення їх до військової служби необхідні були якісь заохочення* (з наук.-попул. літ.); *Широке залучення народної фразеології в сферу стилістики є однією з характерних прикмет нашої мовної дійсності* (з наук. літ.).

ЗАЛУЧИ́ТИ *див.* **залуча́ти.**

ЗАЛУ́ЧУВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **залу́чувати.** *До наукового обігу введено значний масив архівних документів, не залучуваних раніше до вивчення вітчизняної історії* (з наук. літ.).

ЗАЛУ́ЧУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **залу́чувати.** *Процес залучування інвестицій чи інших видів фінансування потребує значних зусиль і багато часу* (з газ.).

ЗАЛУ́ЧУВАТИ *див.* **залуча́ти.**

ЗАЛУЩА́ТИ, щу́, щи́ш, *док., розм.* Почати лущати; затріщати. *Візок загойдався й залущав під ногами академіста* (І. Нечуй-Левицький); *Почувся гуркіт і шум, і залущали перед Гапусею рейки* (Т. Осьмачка); *Залущали телеграфні стовпи, і боляче залящав розірваний дріт* (Г. Епік); // *безос.* [О л е с я:] *Чуєте? Грім!.. Блискавка!.. Як у мене у вухах залущало!..* (М. Кропивницький); *Поросну́ло, залущало скрізь, немов розсипалась на скалки висока скляна стіна* (О. Гончар).

◊ **Аж кісткú (кóсті) тріщáть (лущáть) / затріщáли (залущáли)** *див.* **кістка.**

ЗАЛУ́ЩИТИСЯ, иться, *док.* Почати лущитися. *Від щоденного палючого сонця у хлопчаків залущилися носи* (із журн.).

ЗА́ЛЬНИЙ, а, е. Стос. до залу, зали. *Осьове об'ємно-планувальне рішення є характерним для нечисленних зальних храмів з тридільною структурою, властивою спорудам слобожанського бароко* (з наук. літ.); *Театралізація позначилася й на найвидатнішому досягненні архітектурно-будівельної думки XVIII ст. — на купольних конструкціях зальних споруд* (з навч. літ.).

ЗАЛЬО́ПАНИЙ *див.* **заля́паний.**

ЗАЛЬО́ПАТИ *див.* **заля́пувати.**

ЗАЛЬО́ПАТИСЯ *див.* **заля́пуватися.**

ЗАЛЬО́ТИ, ів, *мн., розм.* Залицяння; любовні пригоди. [З і н ь к а:] *Ач, стара, вже й зуби погнили, а її зальоти на*

думці: заманулося на старість у гречку скакати! (М. Кропивницький); — *Е, що бачу! Ви з гризоти Вбрались, ніби на зальоти, У червоні сап'янці!* (І. Франко); *Дуже можливо, що Настя була не від того, що до неї залицяється такий завидний жених. Але батько добре знав ціну тим багатійським зальотам: пограється й покине* (В. Минко); — *Доброчесний! — почув він голос дружини. — Гадає, що я нічого не знаю про його курортні зальоти!* (А. Крижанівський).

ЗАЛЬО́ТНИЙ, а, е, *розм.* 1. *рідко.* Те саме, що **залі́тний.** *З дороги, майже з-під копит* [коней], *злетіла і пурхнула вгору якась зальотна рябокрила птаха* (С. Олійник); *На Хортиці статечні німці-колоністи копали бульбу й ґерґали межи собою, ніби зальотні сірі гуси* (Василь Шевчук).

2. Який любить зальоти. *Там така удалась зальотна: хоч як мати лає, а вона таки вискочить на вулицю* (Сл. Б. Грінченка); // Який виражає заклик до кохання; закличний. *Неріса, зблизившись до Мецената, стає перед ним на одно коліно і відхиляється назад, немов готова впасти від знесилення, але розкішна і зальотна усмішка грає на її устах* (Леся Українка); // Кокетливий. *Оті дивні чорні й палкі очі молодші відвертали, а старші приглядалися відвертіше, але без жодних зальотних стрілянь та іскор* (Валерій Шевчук).

3. Молодецький, хоробрий. *Стояло військо тут зальотне, Волове, кінне і піхотне* (І. Котляревський); *Скільки справ і думок ховаєш ти* [ніч] *під чорним своїм покровом, які задуми зріють в зальотних головах в години, коли здається, все життя на землі завмирає й спиняється* (Л. Первомайський).

◊ **Залі́тна** *(заст., рідко* **зальо́тна) пти́ця (пта́шка)** *див.* **пти́ця; Зальо́тна пти́ця** *див.* **пти́ця.**

ЗАЛЬО́ТНИК, а, *ч., розм.* Чоловік, що любить залицятися до жінок, упадати коло них. — *Там їх, зальотників, біля неї* [удови] *такого, що за день не перевішаєш* (Марко Вовчок); *Ничипора знали у війську як завзятого й щасливого зальотника* (Іван Ле); *Ірша підвів погляд і опустив його .. Це не був погляд досвідченого зальотника, але й не погляд хлопчика, який дивиться на дівчину безгрішно* (Ю. Мушкетик).

ЗАЛЬО́ТНИЦЬКИЙ, а, е, *розм.* Власт. зальотникові. *Він випив чай і жадібно їв хліб. А хазяйка, пустивши проз вуха його зальотницьку згоду, стала припрохувати* (Т. Осьмачка); *Хлопці вихвалялися своїми зальотницькими перемогами, особливо Тиміш* (Я. Гримайло); *Тимошка, мобілізувавши великий свій зальотницький досвід, все ближче підкочувався до красуні, запрошував її до трапези* (Микита Чернявський).

ЗАЛЬО́ТНО, *розм.* Присл. до **зальо́тний** 2. *Проходячи близько Софії, він усміхнувся і привітненько, зальотно кивнув головою* (Леся Українка); *Заспівала в кущах синиця, й зальотно почали висвистувати червоногруді снігурі* (В. Кучер).

ЗА́ЛЬЧИК, а, *ч., розм.* Зменш. до **зал.** *Дорогою вони .. проминуть всі передпокої, зали і зальчики, опиняться в кухні* (Т. Прохасько).

ЗАЛЮБИ́ТИ *див.* **залю́блювати.**

ЗАЛЮБИ́ТИСЯ *див.* **залю́блюватися.**

ЗАЛЮБКИ́, *присл.* Охоче, із задоволенням. *Поети там свої видумують книжки, І ми читаємо часом їх залюбки* (П. Куліш); *Він залюбки згодився б тепер одбути кару за Грицька* (С. Васильченко); *Ремо залюбки з'їв шматок сарни* (Олесь Досвітній); *Миколі подобались українські пісні, і він їх залюбки слухав...* (М. Шеремет); *Ірина Михайлівна ніколи не була охоча до всіляких походеньок і мандрівок, але сьогодні залюбки вибралася й вона* (Ю. Мушкетик).

ЗАЛЮ́БЛЕНИЙ, а, е, *розм.* 1. Який залюбився в кого-небудь; сповнений любові, пристрасті до кого-небудь; закоханий. — *Панич, допевне, залюблені, що все такі задумані, — заговорила Пазя* (Л. Мартович); *Одна молода залюблена дівчина, вічно розмріяна, неначе кам'яніла з якоїсь розкоші коло тих рож, що цвіли в червні...* (О. Кобилянська); *Шкода, що така гарна дівчина так в нього безтямно залюблена* (І. Багряний); // Захоплений, зачарований ким-, чим-небудь. *У землю і вогонь, у силу людських рук, У мудрість книг людських залюблений без міри, Навік затаврував він животіння сіре* (М. Рильський); *Він був залюблений у коней, скільки себе пам'ятав* (Ю. Смолич); *Кузьмін непомітно для самого себе пригорнувся до цього залюбленого в поезію українця* (Ю. Збанацький); // Який виражає любов до кого-, чого-небудь, захоплення кимсь, чимсь. *Почимчикував за всіма й наш Михайлик з матінкою, не зводячи залюблених очей з того сивого та мудрого гуцула* (О. Ільченко).

2. *рідко.* Який викликає любов, пристрасть до себе, захоплення, зачарування собою з боку кого-небудь; улюблений. *Найбільша письменникова радість, звичайно, то радість творчості. Радість залюбленої праці* (С. Васильченко).

ЗАЛЮ́БЛЕНІСТЬ, ності, *ж., розм.* Стан за знач. **залю́блений** 1. *В буденній мові, це* [почуття] *зветься залюбленість, я погоджуюсь прийняти на себе цю одіозну назву, це мене особливо вдовольняє* (У. Самчук); *Важко сказати, чого у В. Симоненка більше — глибинної скромності чи світлої людської залюбленості в саме життя* (з наук.-попул. літ.).

ЗАЛЮ́БЛЕНО, *розм.* Присл. до **залю́блений** 1. *Тут красувалось з давнини село, Гніздилися залюблено лелеки* (А. Турчинська); *Художники часто бувають у львівських кав'ярнях, уміють залюблено поглянути на своє місто* (із журн.).

ЗАЛЮ́БЛЮВАТИ, юю, юєш, **ЗАЛЮБЛЯ́ТИ,** я́ю, я́єш, *недок.,* **ЗАЛЮБИ́ТИ,** люблю́, лю́биш; *мн.* залю́блять; *док., перев. із запереч.* н е, *розм.* 1. *кого, що* і без *прям. дод.* Любити кого-, що-небудь. *Здоров'є* [здоров'я] *своє звела, хирію, а чоловік сього да й не залюбляє, бо сказано: зять любить тещу багату, а чоловік — жінку здорову...* (Ганна Барвінок); *Закінчила* [відьма] .. *так: — А вмреш од жони, яку залюбиш. Умреш, коли тріснe тятива твого лука* (І. Білик).

2. *кого.* Закохувати в себе. *А коли десь серед натовпу в цей час була Надька Винниківна, то на неї, розпашілу від затаєних гордощів, озирались дівчата, радіючи заздрісне: ось такого зуміла причарувати, завабити, без пам'яті зуміла в себе залюбити!* (О. Гончар); *Він мріяв про те, як залюбить у себе Килияну, як вони поженяться й поїдуть кудись, де зможуть жити щасливо* (Ю. Мушкетик).

3. *з інфін.* Полюбляти що-небудь робити. *Тепер вже сама не промовляє* [Катря] *слова — не залюбила і других чути — як говорять* (Марко Вовчок).

ЗАЛЮ́БЛЮВАТИСЯ, ююся, юєшся, **ЗАЛЮБЛЯ́ТИСЯ,** я́юся, я́єшся, *недок.,* **ЗАЛЮБИ́ТИСЯ,** люблю́ся, лю́бишся; *мн.* залю́бляться; *док., у кого — що* і без *дод., розм.* Відчувати любов, пристрасть до кого-небудь; закохуватися. *Вона мала багато поклонників, але сама не залюблювалася ніколи* (О. Кобилянська); *В красунь він більш не залюблявся, Лиш залицяючись на мить* (М. Рильський, пер. з тв. О. Пушкіна); [Н а т а л к а:] *Не вірю, щоб так швидко і дуже залюбитись можна* (І. Котляревський); *Юрко залюбився, оженився,*

прийшли діти, треба було заробляти, а що найпевніші заробітки знаходили тодішні наші малярі в церквах, то став він церковним малярем (Б. Лепкий); // Захоплюватися, зачаровуватися ким-, чим-небудь. *Коли іще, не мавши книжки, Стрічала я, немов ясу, Дзвінкі поезії Малишка І залюбилась в їх красу, Тоді відчула я гостріше Дівочу радість і печаль* (Л. Забашта).

ЗАЛЮБЛЯ́ТИ *див.* **залю́блювати.**

ЗАЛЮБЛЯ́ТИСЯ *див.* **залю́блюватися.**

ЗАЛЮБУВА́ТИСЯ, у́юся, у́єшся, *док., ким, чим і на кого — що.* Любуючись, задивитися; замилуватися. *Було справді чим залюбуватися. Власов виробляв такі штуки ногами, мов вони були у його* [нього] *на пружинах* (Панас Мирний); *Поза, весь вигляд Рубіна спочатку здивували Лукійченка, потім він залюбувався ним* (І. Сенченко); *Залюбувалися молодим султаном німі карлики, що тихо ступали за ним на респектній віддалі* (Р. Іваничук); *Надів* [Іван Запашний] *окуляри, долонею випрасував аркуш, поданий Мовчуном, і залюбувався каліграфією написаного* (М. Циба).

ЗАЛЮ́ДНЕНИЙ, а, е. 1. Заповнений людьми. *Навмання пішов вулицями. Зупинився біля залюдненого собору. Розходились після служби люди* (І. Пільгук); *Залюднена вдень вулиця порожніє, стишується її рівний гул, напливають сутінки, продірявлені ліхтарями* (М. Слабошпицький).

2. Заселений людьми (про будинок, місто, край і т. ін.). *Пізньою осінню і найгарніші залюднені місцевості стають сумні...* (Уляна Кравченко); // **залю́днено,** *безос. пред. Людей зганяли з усього краю до Дніпра, щоб переконати царицю, як уже рясно залюднено запорозьку "пустиню"* (А. Кащенко).

ЗАЛЮ́ДНЕНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **залю́днений.** *Місцева влада обмежила кількість учасників ходи, посилаючись на залюдненість вулиць міста* (з газ.); *Пам'ять колонії фіксувала цикли, коли тіснота від надмірної залюдненості чергувалася з відносним вивільненням помешкань і внаслідок цього полегшенням побуту* (М. Руденко); *Залюдненість України в період поширення черняхівської культури бралася під сумнів* (з наук. літ.).

ЗАЛЮ́ДНЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **залю́днити** 2. *З метою залюднення спустошених земель Правобережної України польські пани закликали на свою дідизну переселенців з Лівобережжя, обіцяючи їм усілякі пільги* (А. Кащенко); *Прибутки в регіоні зростали лише із залюдненням гірських територій* (з наук.-попул. літ.).

ЗАЛЮ́ДНИТИ *див.* **залю́днювати.**

ЗАЛЮ́ДНИТИСЯ *див.* **залю́днюватися.**

ЗАЛЮДНІ́ТИ, іє, *док.* Те саме, що **залю́днитися.** *Бригадне дворище* [артілі] *залюдніло. Кидалися* [впадали] *в очі рясні хустки, клинкуваті бороди, пелехаті шапки* (К. Гордієнко); *Старовинне містечко Самар поволі хиріло, а мешканці переселялися до запорозьких слобід. А щойно тут утвердилася влада Коша, то й місто відразу залюдніло* (із журн.).

ЗАЛЮ́ДНЮВАТИ, юю, юєш, *рідко* **ЗАЛЮДНЯ́ТИ,** я́ю, я́єш, *недок.,* **ЗАЛЮ́ДНИТИ,** ню, ниш, *док., що.* 1. Заповнювати людьми. *Делегати поступово залюднювали залу* (із журн.); * Образно. *Коли дим заметавсь над вогнем, заметалися тіні кострубатих смерек і залюднили полянку* (М. Коцюбинський).

2. Заселяти людьми (будинок, місто, край і т. ін.). *Полярна ніч довга, засніжені простори Чукотки такі безнадійно пустельні, що їх мимоволі залюднюєш хоч в уяві* (П. Загребельний); *23 українці полетять залюднювати Марс* (з газ.).

ЗАЛЮ́ДНЮВАТИСЯ, юється, *рідко* **ЗАЛЮДНЯ́ТИСЯ,** я́ється, *недок.,* **ЗАЛЮ́ДНИТИСЯ,** иться, *док.* 1. Заповнюватися людьми. *Було тихо. Тільки зрідка прокидалось то тут, то там стримане шепотіння. Раз у раз рипали двері, і зал потроху залюднювавсь* (М. Хвильовий); *Майдан на хвилину ожив, залюднився* (М. Коцюбинський).

2. Заселятися людьми. *Від фортечної брами у Харкові променями розходилися дороги, які, забудовуючись, ставали вулицями. Величезні сектори поміж ними, "левади", поступово залюднювалися* (з наук.-попул. літ.); — *Доводиться трохи попанькатися з цим бидлом. Але ж прийде час, коли я стягну з них своє, хай тільки трохи залюдниться степ* (З. Тулуб).

ЗАЛЮДНЯ́ТИ *див.* **залю́днювати.**

ЗАЛЮДНЯ́ТИСЯ *див.* **залю́днюватися.**

ЗАЛЮ́ЛЯ́ТИ, люля́ю, люля́єш, *док., кого і без прям. дод., розм.* 1. Почати люляти — колисати дитину, наспівуючи колискову пісню з приспівом "люлі-люлі". *Коли я залюляю, дитина ще більш нервується* (із журн.).

2. Приспати дитину, заколисуючи її та наспівуючи пісню. *Заколишу, залюляю, сама піду погуляю* (Сл. Б. Грінченка); *Колисанки переважно короткі. Їх співає мати (зрідка бабуся), щоб заколисати, залюляти, приспати дитину* (з наук.-попул. літ.).

ЗАЛЮТО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАЛЮТУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док., що, заст.* Запаювати, лютувати *(див.* **лютува́ти**[2]). *Петро заходився залютовувати дірку в казані, аби його знову можна було використовувати* (із журн.); *Залютувати бляшанку.*

ЗАЛЮТУВА́ТИ[1], у́ю, у́єш, *док.* Почати лютувати *(див.* **лютувати**[1]). *Та ось вибухнула Перша світова війна. Знову закрито українські періодичні видання, вкотре залютувала цензура, припинено діяльність культурних товариств* (Л. Старицька-Черняхівська); *Коли Максим зачинив за собою двері кабінету, Куцевич залютував. Зарозумілий хлопчисько. Стривай! Ти ще дістанеш своє!* (Н. Рибак); *Потім розмоклу землю скував мороз. Залютували снігові метелиці, страшні хуртовини* (І. Цюпа); *Раптом гроза струсонула лісові дуби, захитала їх, як лози. Залютував вітер* (Ю. Мокрієв).

ЗАЛЮТУВА́ТИ[2] *див.* **залюто́вувати.**

ЗАЛЯГА́ННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **залягати** 1, 2. *Гвардійці лежали цепом, наспіх зариваючися в землю, а невідомий противник наступав теж цепами — з перебіжками, заляганням й кулеметною підтримкою з флангів* (Ю. Смолич); *Десь за два тижні до залягання в барліг ведмідь улаштовує собі піст* (з наук.-попул. літ.).

2. Скупчення чого-небудь. *Там, де велике залягання шкідників, треба залишати по дві рослини в букеті* (з газ.).

3. *геол.* Місцезнаходження, розміщення чого-небудь у земній корі (порід, руд, газу і т. ін.). *На схід від пустища Шорфгайде, в місцях найбільшого залягання глини, стоїть місто Цеденик, відоме виробництвом цегли* (О. Шугай); *Грязьові вулкани, які містять у собі вуглеводневі гази, є ознакою залягання нафти або горючих газів* (з наук. літ.); *Глибина залягання залізної руди буває різною* (з наук.-попул. літ.).

ЗАЛЯГА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.,* **ЗАЛЯГТИ́,** я́жу, я́жеш; *мин. ч.* залі́г, лягла́, ло́; *наказ. сп.* залá́ж; *док.* 1. Лягати надовго або з якою-небудь метою. *Восени залягає риба в ковбанях, Щоб немудрі якісь бачити сни...* (М. Рильський); *Се-*

мен з досади заліг і не йшов ні до якої роботи (Леся Українка); *Все це було дуже образливо, і Юра досхочу поплакав у закутку за канапою, коли батько, пообідавши, заліг спати* (Ю. Смолич); * Образно. *Смуток заліг у хаті, виглядає з усіх закутків* (Д. Ткач); // Лягаючи, ховатися в укритті або розташовуватися де-небудь у засаді. *Заглибився* [Шаптала] *у густій алеї, де вечорами й ночами ховались коханці, та заліг у високій траві* (В. Підмогильний); *Артем одвів своїх бійців кроків за півсотню від залишених саней і наказав залягти впоперек шосе. Отут він і вирішив прийняти бій* (А. Головко); *Сніжна хуртовина розгулялась по всьому, здавалось, світу. Все живе залягло, заховалося в землю, в лігва, в житла* (О. Довженко); *Василько таємниче заліг у бур'янах. Те ж саме зробили й інші хлопці* (П. Панч); // *тільки док.* Злягти (про хвору людину). *Як дуже залягла* [бабуся], *дак усе було пучкою показує на рот, води щоб давали .. А мову одібрало* (Ганна Барвінок).

2. З'являтися, скупчуватися де-небудь у великій кількості. *Над обрієм залягали хмари* (І. Микитенко); *Понад містом, понад раннім Залягли тумани білі* (Т. Масенко); *Потім вечір кине довгі тіні І роса під сливами заляже* (П. Воронько); // *що.* Покривати, заповнювати собою що-небудь. *Вже й нічка настала, засяяли зорі, І темрява бір залягала* (Леся Українка); *Підіймається туман, залягає глибину сцени* (М. Лукаш, пер. з тв. Й.-В. Гете); — *Ой, що ж мені по худобі, що худоба двір заляже? Поганая дружинонька молодому світ зав'яже!* (з народної пісні); *Вулицю залягла густа купа народу* (І. Франко).

3. *перев. недок., геол.* Розміщуватися в земній корі (про породи, корисні копалини і т. ін.). *Руда залягала неглибоко, на дві-три лопати від поверхні* (З. Тулуб); *Майже поруч із сіллю залягає друга досить цінна сировина — сірка* (І. Цюпа); *За результатами буріння було виявлено два газоносні горизонти в піщаних пластах, які залягають на глибині 530 метрів* (з газ.); *Тут землі щедрі. Тут річок без ліку. Всілякі руди в надрах залягли* (Л. Костенко).

4. Утворюватися, виникати (про зморшки, заглибини і т. ін.). *Аркадій замислився. Глибока зморшка залягла у нього між бровами* (О. Копиленко); *Вона спокійно глянула на них великими чорними очима, під якими залягли синюваті підківки* (С. Журахович).

5. Знаходитися де-небудь, займаючи якийсь простір; простягатися. *Але що то там біліє по узгір'ю темно-синім? Чи сніги то залягають? Чи то хмари притаїлись?* (Леся Українка); *Хома Хаєцький .. терпляче вдивлявся в кущуваті зарості, що залягали ліворуч попід висотою* (О. Гончар); *Обабіч дороги залягли пасовиська* (Ю. Смолич).

6. Наставати. *У вагоні залягає, як ворог в окопах, моторошна тиша* (П. Колесник); *У хаті залягли вже густі сутінки* (В. Гжицький); *Вечір уже давно заліг за вікнами сталеливарного цеху, синій, зоряний* (В. Собко).

7. *перен.* Міцно вкорінюватися, западати, охоплювати кого-, що-небудь (про почуття, стан і т. ін.). *Метушаться села, .. залягає в душах якась глуха ненависть* [до панів] (І. Франко); *Забрали Дмитрика. Сум заліг у хаті Марусяків* (Г. Хоткевич); *В серце* [Прохора] *залягла журба* (І. Микитенко); *Згас, потьмарився блиск маминих очей, і на дні їх, здається, назавжди, заліг смуток* (В. Козаченко).

8. *перен.* Припинятися, затихати (про вітер). *Зовсім залягає вдалині вітер, ніби й не було його* (Ю. Яновський); *Надвечір залягли за горами вітри* (С. Чорнобривець).

◊ **Лежи́ть (ляга́є, залягає) / лягла́ (залягла́) пpі́рва** *див.* **пpі́рва.**

ЗАЛЯГА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *недок.*, **ЗАЛЯГТИ́СЯ,** я́жуся, я́жешся; *мин. ч.* залі́гся, лягла́ся, ло́ся; *док., розм.* Дзвінко, розкотисто сміятися. *Голова бабусина зараз же зникла, і вікно раптово з гуком зачинилось. — Ха-ха-ха! Як мої чорти її скандалізують! — залягалась панночка* (Леся Українка).

◊ **Залива́тися (заляга́тися, захо́дитися) / зали́тися (залягти́ся, зайти́ся) від смі́ху (зо́ сміху, від ре́готу, смі́хом, ре́готом)** *див.* **залива́тися.**

ЗАЛЯГТИ́ *див.* **заляга́ти.**

ЗАЛЯГТИ́СЯ *див.* **заляга́тися.**

ЗАЛЯ́КАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **залякати.** *Він був певен того, що залякане ним селянство одразу ж викаже, де переховується Архип Товчигречка* (Г. Епік); *Залякана потоком слів Меланії, відіслала* [Олена] *її .. до Безбородька* (Ірина Вільде); *Ганкаур стояв у колі повстанців, побитий, заляканий, і, мов зацькований звір, озирався по боках* (Ю. Бедзик).

2. *у знач. прикм.* Боязкий, лякливий. *Залякана сільська дитина, нечесана, погано одягнена, стає жертвою школярів і грубих, неосвічених учителів* (М. Коцюбинський); *У жінки високо піднімались груди, очі її розширились, поскляніли. В цю мить вона нагадувала заляканого .. звірка* (Ю. Бедзик); // Який виражає страх, переляк. *Вона глянула на мене заляканими очима* (О. Кобилянська).

ЗАЛЯ́КАНІСТЬ, ності, *ж.* Стан за знач. **заля́каний** 2. *В очах* [селян] *крізь забитість та заляканість і щось нове виступало, якась надія* (А. Головко); *Худе, з впалими щоками обличчя, стиснуті зуби, вологі очі, вся його довга, кістлява, перехилена на один бік на палицю постать виказувала заляканість, розгубленість і страждання* (А. Хорунжий); *Останнім часом заляканість почала помітно зменшуватися. Зростає число людей, що відважуються казати правду, підписувати заяви, клопотання, протести* (з публіц. літ.).

ЗАЛЯКА́ТИ *див.* **заля́кувати.**

ЗАЛЯКА́ТИСЯ *див.* **заля́куватися.**

ЗАЛЯ́КУВАЛЬНИЙ, а, е. Стос. до залякування. *Через половців наші предки познайомилися з порохом, винайденим китайцями, але використовували його із залякувальною метою; власне вогнепальна зброя з'явилася наприкінці XIII–XIV ст.* (з наук. літ.); *Скоординовані пропагандистська і адміністративно-поліцейська атаки мали ні з чим не зрівнянний залякувальний ефект і справили сильний психологічний вплив* (з публіц. літ.).

ЗАЛЯ́КУВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **заля́кувати.** *Священик застерігав проти ненависті до посадових осіб, хоча багато разів був залякуваний і переслідуваний представниками влади* (з рел.-церк. літ.); *Експеримент показав, що залякувані гусениці, як не дивно, набирали вагу так само, як і ті, які жили без усяких загроз і страхів, а розвивалися навіть швидше* (із журн.).

ЗАЛЯ́КУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **заля́кувати.** *Ззаду кілька парубчаків почали мене лаяти, і особливо один із них, худий, з нахабним обличчям в матроській смугастій тільняшці. Видно, що він ніякий не матрос, а тільняшку надів для форсу і залякування* (В. Сосюра); — *Ми повинні вимагати заборони атомної зброї як зброї залякування і масового*

винищення людей! (Н. Рибак); *У нашій країні термін "рекет" з'явився наприкінці минулого століття. У перекладі з англійської це — "шантаж, здирство шляхом залякування"* (з наук. літ.).

ЗАЛЯ́КУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАЛЯКА́ТИ,** а́ю, а́єш, *док., кого, що.* Викликати в кого-небудь страх, переляк; робити кого-небудь боязким, лякливим. *Накинувся був* [барон] *чомусь тільки на Андрія Горленка, залякував його всякими карами, розстрілом навіть...* (Є. Кротевич); *Я бачив, що Барабаш зовсім не залякує мене. Очевидно, стан Ліди був такий, що він не міг не відважитися на операцію, в щасливому закінченні якої не був певний* (М. Трублаїні); *Джиму Ферчу не треба було шантажувати й залякувати дрібних підприємців, щоб роздобути дещицю на утримання своєї банди* (М. Білкун); *Проворна* [Ївга], *моторна, смілива, .. її ніхто не обдурить, не залякає* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Фашисти за нашу диверсію на залізниці скрізь почали страшні репресії, хочуть залякати народ, щоб нам не допомагав* (К. Гриб).

ЗАЛЯ́КУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.*, **ЗАЛЯКА́ТИСЯ,** а́юся, а́єшся, *док.* 1. *розм.* Відчувати страх, переляк; лякатися. — *Прийшла з татом. Він мене запросив... та... — не доказала Галецька, залякуючись* (І. Нечуй-Левицький); *А я, молоденька, залякалася Та в новую світлоньку заховалася* (П. Чубинський); *Море так сильно .. забурхотіло, що дідусь залякавсь та й поспішивсь покинути корабель і висісти на берег* (А. Кримський).

2. *тільки недок.* Пас. до **заля́кувати.** *Іде забудова парків і скверів. Залякуються активні прихильники збереження зеленої зони міста* (з газ.).

ЗАЛЯЛЬКО́ВАНИЙ, а, е, *зоол.* Який заляльковувався, перетворився з личинки в лялечку. *Залялькована в кокон личинка.*

ЗАЛЯЛЬКО́ВУВАННЯ, я, *с., зоол.* Дія і стан за знач. **заляльковуватися.** *Перед заляльковуванням гусениці бавовникової совки роблять у землі ходи і печерки* (з наук. літ.); *В середині червня залягають личинки колорадського жука у ґрунт, де відбувається заляльковування* (з наук.-попул. літ.).

ЗАЛЯЛЬКО́ВУВАТИСЯ, ується, *недок.*, **ЗАЛЯЛЬКУВА́ТИСЯ,** у́ється, *док., зоол.* Перетворюватися з личинки на лялечку. *Деякі личинки перед перетворенням на лялечку обсновують себе коконами і в них заляльковуються* (з наук. літ.); *У липні-серпні личинки довгоносика починають заляльковуватись, залишаючись у ґрунті* (з навч. літ.); *Прогризши листочок наскрізь, личинки вилазять і занурюються в ґрунт на глибину 3–6 см, щоб заляльковуватися* (із журн.).

ЗАЛЯЛЬКУВА́ТИСЯ *див.* **заляльќовуватися.**

ЗАЛЯ́ПАНИЙ, *діал.* **ЗАЛЬО́ПАНИЙ,** а, е. Дієпр. пас. до **заля́пати**[1] і **зальо́пати.** *Вітер розкидав йому поли старого, заляпаного оливою піджака* (І. Микитенко); *На покуті стояв стіл — голий, заялозений, заляпаний краплями воску зі свічок і чорнилом* (І. Багряний); *Хрести на мундирі і плетений погон були зальопані кров'ю* (Григорій Тютюнник); *В камері тьмяно горіла синя, заляпана вапном лампочка* (Ю. Збанацький); *Ганна задумливо постукала ручкою нагайки по крилу чорної, зальопаної грязюкою тачанки* (О. Гончар); // **заля́пано,** *безос. пред. Підніжжя кришталевої гори заляпано болотом і кров'ю* (Леся Українка).

ЗАЛЯ́ПАТИ[1] *див.* **заля́пувати.**

ЗАЛЯ́ПАТИ[2], аю, аєш, *док.* Почати ляпати. *Дощ заляпав, почалася злива* (із журн.); *Кіт скочив з печі під піл, неначе його хто потяг дубцем, а півень засокотав, заляпав крилами й заспівав* (І. Нечуй-Левицький); *Грицько стулив рота: вода вже сягала йому до очей. Але ту ж мить він зібрав усю силу і заляпав руками й ногами* (Б. Грінченко); *Собаки, напившись води, лягли на моріжку й заляпали вухами, відганяючи в'їдливих мух* (П. Панч); *Дівчинка, видимо, сама хотіла переконатися, чи то справді так, і заляпала босими ніжками по долівці* (Григорій Тютюнник).

(1) Заля́пати губа́ми — почати плямкати. *Поліцейський заляпав товстими губами* (П. Панч); **Плеска́ти** *(розм.* **ля́пати)** / **заплеска́ти** *(розм.* **заля́пати)** **в доло́ні** *(рідше* **рука́ми, в ру́ки)** *див.* **плеска́ти.**

◊ **Ля́пати (ля́скати, маха́ти** *і т. ін.)* / **заля́пати язико́м** *див.* **ля́пати.**

ЗАЛЯ́ПАТИСЯ *див.* **заля́пуватися.**

ЗАЛЯПОТІ́ТИ, ти́ть, *док.* Почати ляпотіти. *Десь заляпотіли голуби крилами* (І. Багряний); *Стежка гулькнула ліворуч, униз, попід вільхи, і наші босі ноги заляпотіли по пругкому прохолодному чорнозему* (А. Дімаров).

ЗАЛЯ́ПУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАЛЯ́ПАТИ,** *діал.* **ЗАЛЬО́ПАТИ,** аю, аєш, *док., кого, що.* Ляпаючи, покривати краплями, плямами чого-небудь рідкого; забризкувати. *Ремонтуючи будинки.., не заляпують вас* [штукатурниці], *коли ви повз них проходите* (Остап Вишня); *Мартин біг попереду — через мілкі калюжі, через зарості жалкої кропиви .. Рідка зелена твань чвакала, заляпувала одежу, обличчя* (К. Гриб); *Ніколи не думала* [Поля], *що папір такий важкий, ледве підняла цей напірник-канцелярію, а чорнильницю .. змахнула рукою зі столу, аж бризки чорнила заляпали стіну* (О. Гончар); — *Погляньте тільки, що ви наробили, доктор!* — *А що? ..* — *Увесь дерматин Мамуні коричневою фарбою заляпали* (О. Чорногуз).

ЗАЛЯ́ПУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.*, **ЗАЛЯ́ПАТИСЯ,** *діал.* **ЗАЛЬО́ПАТИСЯ,** аюся, аєшся, *док.* Покриватися краплями, плямами чого-небудь рідкого; забруднюватися. *Виконуємо індивідуальну заявку на нанесення малюнка на дзеркало, можна підібрати його до вашого інтер'єру. При цьому дзеркало не буде так сильно заляпуватися* (з мови реклами); — *Це, дівчино, село Кругляки, коли справді не знаєш... А звідки ж ти, дозволь і мені запитати? Та повернись лицем до ліктричества* [електрики]. *Ого, як зальопалася...* (Іван Ле); *Поки я дійшов від машини до під'їзду, мої нові замшеві черевики вщент заляпалися болотом* (І. Карпа); *Проїхали* [Форезе і Джота] *трохи — змокли як хлющ, заляпалися всі в багнюку, — що з-під копит у коней чвиркала: то були гарні, а то ще кращі стали* (М. Лукаш, пер. з тв. Д. Боккаччо).

ЗАЛЯ́СКАТИ, аю, аєш, *док.* Почати ляскати (у 1, 2 знач.). [С у х о в і й:] *О, сова, чи що, пролетіла і крилами заляскала, аж луна пішла по лісі* (М. Кропивницький); *Дід порався у садку, вештався по пасіці, а в його* [нього] *самі вуха чогось прислухались, чи не заляскає праник в березі* (І. Нечуй-Левицький); *Аж ось заляскало щось палицею у двері, аж мати кинулась і застогнала* (С. Васильченко); *Долетіло тупотіння коней, зарипів віз, заляскав батіг, і басистий чоловічий голос гукнув хазяїна* (З. Тулуб); *Гримнув залп. Другий... Заляскали постріли врізнобій... Покотилися вершники, падають коні, курява стовпом стоїть....* (В. Чемерис); *Услід за "люйсом" гахнуло дві гранати, заляскали карабіни. Я наказав Вовкулаці мчати до хлопців і, якщо там серйозна за-*

гроза, відходити назад (В. Шкляр); // *безос. Застрекотіло з обох боків, заляскало* (Григорій Тютюнник); // Заспівати, видаючи специфічні звуки; залящати (про солов'я). *Стає тихо-тихо, аж доки не заляскає соловей* (П. Панч).

Ля́скати / заля́скати в доло́ні (доло́нями) *див.* **ля́скати.**

ЗАЛЯСКОТА́ТИ[1] *див.* **заляскоті́ти**[1].

ЗАЛЯСКОТА́ТИ[2] *див.* **заляскоті́ти**[2].

ЗАЛЯСКОТІ́ТИ[1], очу́, оти́ш, **ЗАЛЯСКОТА́ТИ,** очу́, о́чеш, *док.* 1. Почати ляскотіти *(див.* **ляскоті́ти**[1]), ляскотати. *Рясно заляскотіли оплески в класі: — Ще! Ще! Ой, як же ловко, ловко!* (С. Васильченко); *Позаду запирхали коні, заляскотіла в струмку вода під копитами, пролунав такий набридло знайомий голос Коснятинів: — Пресвітлий княже, насилу знайшли тебе!* (П. Загребельний).

ЗАЛЯСКОТІ́ТИ[2], очу́, оти́ш, **ЗАЛЯСКОТА́ТИ,** очу́, о́чеш, *док.* 1. Почати ляскотіти *(див.* **ляскоті́ти**[2]), лящати. *Спочатку пролунали окремі стримані голоси, далі хтось пронизливо свиснув, над натовпом заляскотів збуджений сміх, вся юрба полегшено зітхнула* (І. Білик); // *безос. Та ось загуло, заляскотіло в ушах: місток! Знайомий Галині місток — близько вже зовсім* (Є. Кротевич); *В очах потемніло, в ухах* [у вухах] *заляскотіло, а по тілі мов громовина пройшла* (В. Винниченко).

2. *розм.* Швидко заговорити; зацокотіти. *Одна по одній жінки заговорили, заляскотіли на всі півтора десятка голосів, і відразу все випливло назовні — хто живе в розкоші, хто в нужді, хто в що одягається, хто в що взувається* (С. Добровольський); // Заспівати дзвінко, з частими переливами в голосі. [Л у к і я *(співа):*] *Ой вербо, вербо кучерява, Хто тобі, вербо, кучері звив?..* [В а с и л ь:] *Ач, як заляскотала, аж луна пішла!* (М. Кропивницький).

ЗАЛЯЩА́ТИ, щу́, щи́ш, *док.* 1. Почати лящати (у 1 знач.), швидко говорити високим різким голосом; заверещати. *— Ти знаєш, де корови? — пита* [господиня] *знову. — Не знаю, — прогугнявила Солоха. — Не знаєш? — залящала міщанка. — Оце роздобула чорта на свою шию!..* (Панас Мирний); *Халимониха вдарила руками об поли й несподівано залящала: — Ой людочки, рятуйте!* (П. Панч); *Маленька жіночка сміливо підкотилася до Какори, шарпнула його за корзно, залящала йому, аж той затулив вуха* (П. Загребельний); // Дуже голосно, дзвінко заспівати. *Хлопці пошепталися між собою і стали одкашлюватись. Марченко вскочив у середину, махнув головою, і всі в один голос залящали* (С. Васильченко); // Заспівати, видаючи специфічні звуки, лящання (про солов'я). *У бузку залящав соловій, задрижали зорі, озвалися жабами озерця* (Б. Лепкий); *Несподівано залящав соловей, немов привітати хотів дівчину* (К. Гордієнко); // Дзвінко загавкати. *— Гав-гав-гав! — залящало десь поблизу Герасимове сторожове щеня* (С. Васильченко); // Почати утворювати різкі, пронизливі звуки (про предмети). *В передпокої залящав дзвоник* (А. Головко); *Розітнувся другий вибух — танк залящав, заторохкотів усім своїм залізом, сіпнувся і став* (Ю. Смолич); *Важкий град куль із кулемета залящав навкруги очеретів* (Іван Ле); *Зненацька почулося завивання сирени. Різко залящали постріли. Полонені попадали на землю* (О. Бердник).

2. Залунати різко, пронизливо (про голос, сміх людини). *Свист залящав перед самим його носом — і в дверях княжої їдальні з'явився отаман опришків, грізний Довбуш...* (В. Гжицький); *З прочинених дверей залящав голос худенького дівчати* (Л. Дмитерко); // *безос. Військо крикнуло, аж в лісі залящало, аж луна пішла горами* (І. Нечуй-Левицький).

◊ **Аж у ву́хах лящи́ть / залящáло** *див.* **лящáти.**

ЗАМ, а, *ч., розм.* Скорочення: замісник. *Він з Методієм Кириловичем був, так би мовити, на рівних правах: обидва були члени колегії і обидва вважалися "замами"* (М. Хвильовий); [Б о ч к а р ь о в а:] *Я негайно викликала зама і його теж засадила за матеріали* (О. Корнійчук); *Зам вийшов із-за столу, щоб роздивитися на Дороша, .. знову сів за стіл і запитав грубо й дражливо: — Що ви хочете?* (Григорій Тютюнник).

ЗАМА́ЄНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **замаї́ти.** *Перед ними поле зелене, свіже, далі лука, замаєна цвітами* (І. Франко); *На замерзлому, приборканому Черемошеві стояв великий хрест з льоду, замаєний вінком зі смеречиння і калини* (Віра Вовк); *Його* [поїзд] *манили до себе голубизною замаєні осінніми бриндушами левади* (Р. Іваничук); // **зама́єно,** *безос. пред. Будинок Шпрехера, ратуша та деякі приватні доми на кількох вулицях навіть дуже густо замаєно біло-червоними прапорами* (з публіц. літ.).

ЗАМА́ЗАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **зама́зати.** *Город ровом обкопаний, дерева попідчухрані, глиною замазані* (Грицько Григоренко); *Вона міцно держала в замазаних свіжою землею пальцях ключ* (М. Коцюбинський); *Ми йдемо додому, всі такі замазані, чудні* (В. Сосюра); * У порівн. *Всі ретельно вискрібали миски. Казанок віддано найменшому, і той довго порається, хоч повіки липнуть, ніби в ґлей замазані* (В. Барка); // **зама́зано,** *безос. пред. Смуги були від ножа на тому місці, де була на малюнку голова. Від неї не лишилось нічого, крім одного куточка рота .. Все було ретельно стерто, вишкрябано, замазано* (В. Винниченко).

ЗАМА́ЗАННЯ, я, *с.* Дія і стан за знач. **зама́зати.** *Бригада виконує скління віконних плетінь, балконних і вхідних дверей, включно із замазанням скла* (з газ.); *У часи апокаліпсису все зазнає перекручення і замазання* (із журн.).

ЗАМА́ЗАТИ *див.* **зама́зувати.**

ЗАМА́ЗАТИСЯ *див.* **зама́зуватися.**

ЗА́МАЗКА, и, *ж.* Спеціально виготовлена в'язка речовина для замазування щілин, тріщин і т. ін. *Біля одного вікна Яким замазку замішував* (А. Головко); *Вікно так довго не відчиняли, що воно майже приросло до лутки, скло глухо забриніло, з рам посипалася на двір замазка й закрутки зсохлої фарби* (Б. Антоненко-Давидович); *Доброю вважається замазка, яка не руйнується від води й температури і міцно з'єднується зі склом та деревиною* (з наук. літ.).

ЗАМАЗКО́ВИЙ, а, е. Прикм. до **за́мазка.** *Замазкову суміш можна приготувати самому. В разі великого обсягу робіт це може дати суттєву економію* (з наук.-попул. літ.).

ЗАМА́ЗУВАЛЬНИЙ, а, е. Стос. до замазування. *Замазувальні матеріали і речовини, потрапляючи в ґрунт, забруднюють водні ресурси* (із журн.).

ЗАМА́ЗУВАЛЬНИК, а, *ч.* Той, хто замазує що-небудь. *Замазувальник тріщин — одна з рідкісних професій, наведених у книзі американської авторки Ненсі Шифф* (із журн.).

ЗАМА́ЗУВАЛЬНИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **зама́зувальник.** *Щоб зашпарувати всі тріщини на віконних рамах, доведеться попрацювати замазувальницею* (із журн.).

ЗАМА́ЗУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **зама́зувати.** *Лікування штамбів полягає в доброму розчищенні до здорової деревини і замазуванні садовим варом або глиною з коров'яком*

(з наук. літ.); *Якщо бікарбонат надмірно вологий, збільшується небезпека замазування содових печей, зростає витрата палива на випаровування вологи* (з наук.-попул. літ.); *Пропонуються розцінки на замазування швів плит перекриття* (з мови реклами).

ЗАМА́ЗУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАМА́ЗАТИ,** а́жу, а́жеш, *док.* 1. *що.* Мажучи чим-небудь в'язким, липким, заліплювати, зашпаровувати (отвір, щілину і т. ін.); замащувати. *Зерносховища спочатку добре обмітають від павутиння, пилу та замазують глиною всі щілини* (з наук. літ.); *Нема кращого методу лікування дупел, ніж закрити їх камінцями й замазати глиною* (з наук.-попул. літ.); // Густо, суцільно покривати що-небудь чимсь (фарбою, лаком і т. ін.). [Д и я к о н:] *Прісцилло, ми знайшли коновку фарби, і вже брати замазують* [мозаїку] (Леся Українка); * Образно. *Надворі стояла темна ніч; густі хмари замазали небо, ні місяця не видко, ні зорі не блищать...* (Панас Мирний).

2. *що, перен.* Навмисно приховувати що-небудь, пом'якшувати враження від якогось вчинку і т. ін. *Догана перед строєм, осуд командування і товаришів повинні вплинути на хлопця. В усякому разі, замазувати цей випадок не можна* (І. Багмут); *Катерина відчинила двері до кабінету, пропускаючи Сулімана першим. Цим дешевим прийомом хотіла, здається, замазати свій попередній недипломатичний хід* (Ірина Вільде).

3. *кого, що, розм.* Забруднювати чим-небудь, у щось. *Мати влаштувалася .. у відділ штучних товарів. Все-таки тут легше, ніж за великим прилавком, де треба весь час нарізати ковбасу, жиром замазувати руки* (П. Автомонов); *Якимось чином Іван замазав свою сорочку в кров, і, коли поширилась чутка про вбивство, батьки самі здали Івана в міліцію* (В. Рубан); * Образно. *Здалека йшли* [сосни], *переходили річки фіолетові, дороги, глибокі багна — й замазали ноги, бо до половини пні були сірі, як засохле болото* (М. Коцюбинський).

◊ **(1) Зама́зувати / зама́зати о́чі** *кому* — відвертати чию-небудь увагу від чогось, переводити розмову на іншу тему; обманювати когось. [С м и к:] *А ти, Гнате, не знущайся з темного люду! Кого дуриш? Кому очі замазуєш?* (П. Куліш); [Р о м а н:] *Скажіть, Бога ради, від чого це, як тільки балачка наша доходе* [доходить] *до краю, до діла, ви* [писар] *зразу починаєте замазувати мені очі чорт батька зна чим* (М. Кропивницький); [С м и к:] *Це той самогон, що Гиря умисне підкинув, як хліб у його* [нього] *шукали... Знав, як замазати очі комісії* (М. Куліш); — *Ти приїхав, аби замазати нам очі своїм медом! Ти приїхав, аби розвідати фортецю* (В. Чемерис); **(2) Зама́зувати / зама́зати рот (ро́та)** *кому* — підкупом, обіцянками і т. ін. змушувати кого-небудь мовчати. *Хотів сказать ще більше я, Та перебила доленька моя: Даремна, каже, річ, і рот тобі замажуть, Сиди собі, не лізь, Бо золотий обушок, люди кажуть, Відчинить двері скрізь* (Л. Глібов).

ЗАМА́ЗУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.*, **ЗАМА́ЗАТИСЯ,** а́жуся, а́жешся, *док.* 1. Ховаючись кудись, заліплювати отвір. *Від смерті й в печі не замажешся* (Номис); [К а й Л е т і ц і й:] *Позамикались* [філософи] *дома, наче в урни замазались, іще й не спопелівши* (Леся Українка).

2. *розм.* Забруднювати себе чим-небудь, у щось. *Куди тобі кисіль їсти: ти й квашею замазався!* (прислів'я); — *Де це ти, — кажу, — так обшарпав одежу та замазався, неначе тиждень не вмивався?* (І. Нечуй-Левицький); — *О, татові добре — Замажеться в сажу, І мама нічого, Нічого не скаже* (П. Воронько); // Густо, суцільно покриватися чим-небудь. *Блакитне небо замазалось сірим, море гір потемніло* (М. Коцюбинський).

3. *тільки недок.* Пас. до **зама́зувати.** *В'язні робили написи. Здебільшого ці написи стиралися або замазувались чорнилом. Все ж Надія намагалася їх прочитати* (Л. Смілянський); * Образно. *Обриси затиралися, замазувалися сивою ймлою* [імлою], *рябі, яскраві барви зливалися в одноколірну, жовтяву площину* (Б.-І. Антонич).

ЗАМАЗУ́РА, и, *ч. і ж., розм.* Брудна, неохайна людина (звичайно про дитину). [Г а н н а:] *Ну, ходімо до татка? Ах ти, замазура!..* (М. Кропивницький); *Ляснув* [Іван Семенович] *його по плечу й сказав: — Ну, а тепер умиватись! Чого ти так стоїш замазурою?* (М. Івченко); *Ніхто не звертав уваги на стомлених замазур, які швидко перетнули просторе подвір'я замка і зупинилися біля довгої конов'язі* (В. Малик); *З-за паркана вибігла немолода жінка, кинулась до замазури: — Боже мій! Як же ти замурзався та обідрався! По парканах, видно, лазив* (М. Руденко).

ЗАМАЗУ́РИТИ, рю, риш, *док., кого, що, розм.* Те саме, що **забрудни́ти** 1. *Не вийде так — щоб й рибку з'їсти, й пику не замазурити* (із журн.).

ЗАМАЗУ́РИТИСЯ, рюся, ришся, *док., розм.* Те саме, що **забрудни́тися** 1. *Ми всі, поки витягали машину з ковбані, сильно замазурилися* (із журн.).

ЗАМАЗУ́РКА, и, *ч. і ж., розм.* Зменш.-пестл. до **замазу́ра.** *Справді, останній час вона замазуркою ходить! І Марта почала швидко передягатись* (В. Підмогильний); *Є у мене киця Мурка, Дуже мудра кішка. Тільки скажеш: — Замазурка! — Вмиється хоч трішки* (П. Воронько).

ЗАМАЗУ́ХА, и, *ч. і ж., розм.* Те саме, що **замазу́ра.** *Наша Катруся — справжня нехлюйка і замазуха* (із журн.); * У порівн. *Вона намагалася причепуритися, проте в порівнянні з дамами навколо виглядала як справжня замазуха* (із журн.).

ЗАМАЗЮ́КАНИЙ, а, е, *розм.* 1. Дієпр. пас. до **замазю́кати.** *На худорлявому замазюканому обличчі виблискують у широкій усмішці білі зуби* (Є. Доломан); *Вікна були замазюкані фарбою* (із журн.).

2. Який замазюкався. *Брудний, обшарпаний, замазюканий сажею, .. він тільки й знав, що вислухувати зневажливі слова старших поварів* (П. Загребельний); *А на березі теж юрмилися запорожці, здебільшого голі до пояса, обкурені димом, замазюкані в смолу* (Ю. Мушкетик).

ЗАМАЗЮ́КАТИ *див.* **замазю́кувати.**

ЗАМАЗЮ́КАТИСЯ, аюся, аєшся, *док., розм.* Замазатися, забруднитися чимсь. *У коробці з пристроєм продається зручний чохольчик, що не дасть стильному програвачеві замазюкатися у повсякденному вжитку* (з мови реклами).

ЗАМАЗЮ́КУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАМАЗЮ́КАТИ,** аю, аєш, *док., кого, що, розм.* Те саме, що **зама́зувати.** *Останім часом пішла мода замазюкувати все обличчя тональним кремом* (з Інтернету); *Заднє скло і скло задніх пасажирів можна хоч смолою замазюкати, головне, щоб передні бокові і лобове було в межах норми* (із журн.).

ЗАМАЇ́ТИ *див.* **зама́ювати.**

ЗАМАЙОРІ́ТИ, ри́ть, *док.* 1. Почати майоріти (у 1 знач.); з'явитися вдалині, невиразно завиднітися крізь що-небудь. *З правого берега перед очима замайорів Київ у своїй дивній красі* (М. Івченко); *На шляху замайоріла тінь .. Наближа-*

лася дрібна постать, закутана сутінками грядучого вечора (Б.-І. Антонич); *В світанкових присмерках скоро замайоріли крізь рідкі перелíски високі вежі Варшави* (З. Тулуб); *Коли в шляхову просіку з пагорка замайорів удалині димок з димаря крайньої хати, Богун почув позаду гомін* (Іван Ле); *Якщо тільки замайорить на березі "рибацький" бриль Бориса Каминецького, Бронко прожогом збіжить униз* (Ірина Вільде).

2. Почати майоріти (у 2 знач.); замигтіти, то з'являючись, то зникаючи. *Передній ряд людей .. захвилював колом, побравшися за руки, і зараз посеред кола замайоріла Дарчина голова* (Леся Українка); [Невідомий *(сміється):*] *Еге, в мене військо не просте: свисну — тільки сухий лист перед очима замайорить* (С. Васильченко); *Я заплющила очі .. Крізь повіки просвічувалось сонячне проміння, й від нього .. замайоріли захоплюючі мультики* (Любко Дереш); // Замерехтіти строкатістю кольорів. *Свисток судді, — покотився по зеленому полю футбольний м'яч і замайоріли по полю різноколірні майки...* (Остап Вишня); *На безмежнім лану .. загуркотів трактор, призивно замахали крилами косарки, замайоріли хусточки дівчат-в'язальниць* (Є. Кравченко); *Між нашими замайоріли й зелені румунські шинелі — румуни теж брали участь у спільній атаці* (О. Гончар).

3. Почати майоріти (у 3 знач.). *Прапор замайорів у ясному небі, і моряки почули його хвилююче тріпотіння* (В. Кучер); *Заграють лютні, задзвенить зброя, замайорять стяги імператорські, засяє золото, загримить звитяжне залізо* (П. Загребельний); *В гурті під Морськими воротами замайоріли хоругви й наперед вийшли топарх і митрополит* (І. Білик).

ЗАМАЙСТРУВА́ТИСЯ, у́юся, у́єшся, *док., розм.* Майструючи щось, захопитися й забути про все інше. *Щось Руслан замайструвався — давно до хати не заходить* (із журн.).

ЗАМАКІ́ТРЕНИЙ, а, е, *розм.* 1. Дієпр. пас. до **замакітрити.** *Я .. замакітрений розлученням і пошуком сотні на паспортний штамп* (Є. Пашковський).

2. *у знач. прикм.* Який замакітрився. *Замакітрена голова мосї нареченої була повна всяких нісенітниць, з якими доводилось щохвилини боротись* (В. Винниченко).

ЗАМАКІ́ТРИТИ *див.* **замакітрювати.**

ЗАМАКІ́ТРИТИСЯ *див.* **замакітрюватися.**

ЗАМАКІ́ТРЮВАТИ, юю, юєш, *недок.*, **ЗАМАКІ́ТРИТИ,** рю, риш, *док., кого, що, розм.* Те саме, що **заморо́чувати.** [Голохвостий:] *От якраз до ладу: явилась на виручку! Треба тут їх так замакітрити, щоб на завтра й ноги одкидали!* (М. Старицький).

◊ **(1) Замакітрювати / замакітрити го́лову (світ)** *кого, кому* — позбавляти кого-небудь здатності осмислено сприймати щось, логічно мислити. *Годі блукати, годі замакітрювати бідні голови керівників: то їм пенсію, то роботу, то виборчі права* (Є. Пашковський); *Ця подія неначе йому світ замакітрила й голову запаморочила. Він став гордий, .. перестав на вулиці кланяться усім тим знайомим, котрі були нижчі од його чином* (І. Нечуй-Левицький); [Настя:] *Оця ж скрипочка і світ мені замакітрила!.. Колись з серця розіб'ю її...* (М. Кропивницький); — *Як стануть тебе відсилати від дверей до дверей, від номера до номера, то в кінці так замакітрять тобі голову, що вже сама не знаєш, чого від тебе хочуть і чого тобі від них треба* (Ірина Вільде).

ЗАМАКІ́ТРЮВАТИСЯ, ююся, юєшся, *недок.*, **ЗАМАКІ́ТРИТИСЯ,** рюся, ришся, *док., розм.* Те саме, що **заморо́чуватися** 1. *Унаслідок надмірної концентрації подій, що відбуваються у пригодницькому фільмі, свідомість глядача замакітрюється* (з газ.); *Порадь мене, .. у тебе голова свіжіша, а я замакітрився тою конторою* (М. Коцюбинський); *Кунерт до краю замакітрився й дозволив Швейкові завести себе до штабного вагона* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека); // *безос.* — *На базі ти вийшов з кабіни і сказав, що зараз повернешся. І отут тобі, мабуть, і замакітрилось?.. Бо ти не повернувся...* (І. Багмут); *Катря виглядала принадно! Побілішала, попишнішала... Замакітрилося батюшці* (Г. Колісник).

◊ **[Аж] голова́ (в голові́) кру́титься (моро́читься, па́морочиться, макі́триться, замакі́трюється** *і т. ін.)* **<[Аж] голова́ закрути́лася (заморо́чилася, запа́морочилася, замакі́трилася** *і т. ін.)***> <[Аж] у голові закрути́лося (заморо́чилося, запа́морочилося, замакі́трилося)>** *див.* **голова́; [Аж** *(рідко* **бі́лий)] світ кру́титься (ве́рнеться, макі́триться, колиха́ється, іде́) / закрути́вся (заверті́вся, замакі́трився, заколиха́вся, пішо́в) о́бертом (пере́кидом, пере́кидьки, хо́дором** *і т. ін.)* **[в оча́х (пе́ред очи́ма)]** *див.* **світ[2].**

ЗАМАЛЕ́НЬКИЙ, а, е, *розм.* Те саме, що **замали́й.** *На одному малюнку виходить вдало, на іншому портрет зовсім не схожий .. Ось тут маленький принц завеликий. А он там він замаленький* (А. Перепадя, пер. з тв. А. де Сент-Екзюпері).

ЗАМАЛИ́Й, а́, е́. 1. Менший, ніж звичайно або потрібно (за розміром, величиною, кількістю і т. ін.); надто малий. *Щоб не розбудити дідуся, Гриць тихцем уступив босоніж у руді, виношені та вибродженi, вже замалі для нього шкарбуни* (Ю. Збанацький); *Лозовий взяв з кутка згорнуту карту області, розклав її на столі. Стіл для неї виявився замалий* (М. Руденко); *Вона втішалася трохи замалим ровером* (І. Карпа).

2. Надто молодий; малий за віком. *Кухтиха перeривалась на роботі. Семен був ще замалий для того, щоб міг впоратись коло худоби* (А. Іщук); *Федько видався йому замалим для такого вельми серйозного діла* (Є. Доломан).

◊ **Світ замали́й** *див.* **світ[2].**

ЗАМАЛИ́М, *присл., розм.:* ○ **Зама́ло (замали́м) не** *див.* **зама́ло.**

ЗАМА́ЛО. 1. Присл. до **замали́й** 1. *Дорога була важка, снігу випало замало* (В. Гжицький); *Освітяни замало уваги приділяють неповнолітнім* (з газ.).

2. *у знач. пред.* Недостатньо, мало. *Самих колодязів замало. Ставків би ще!* (М. Рильський); *Встановити наявність хвороби — замало. Треба відшукати ще й її збудника* (М. Дашкієв); *Шофер мовчки схилив голову. Вас зрозумів. Але мовчазного розуміння для Ганни Сергіївни було замало, їй хотілося вилити своє горе, поділитися ним* (П. Загребельний); *Печаль моя щаслива і гірка: замало друзів, обраних навіки* (М. Вінграновський).

○ **(1) Зама́ло (замали́м) не,** *у знач. присл.* — ледве не, мало не. *Дівчинка .. сиділа перед їм* [ним]. *Ні, не дівчинка, бо на голові в неї був маленький святковий очіпок, — тільки здавалась дівчинкою — така була з обличчя молоденька, замалим не дитина* (Б. Грінченко); [Микола:] *Я вже також немолодий, Іване. Сьогодні на коні заснув, прокинувся тільки перед порогом стайні, замалим не розбив голову об одвірок* (Я. Галан); *Читання .. розбурхало Тарасу душу. За всі*

свої замало не сорок сім він ще ніколи не виступав, немов актор, при публіці, не уявляв, що саме слід читати (Василь Шевчук).

ЗАМАЛЬО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **замалюва́ти.** *Автори книги повторили шлях геологічної експедиції у гори Каратау та Актау, відвідали й дослідили місця, замальовані Т. Шевченком* (із журн.); *Повернувся він аж надвечір, тримаючи обома руками над головою велике, наполовину вже замальоване полотнище* (В. Козаченко); *Озирнулись витязі .. Посередині — найбільший палац, наполовину замальований у блакитну фарбу, а наполовину — в золоту* (В. Рубан); // **замальо́вано,** *безос. пред. Етюд не відзначався розміром і виразністю, автор мовби навмисне змазав усе.., щоб не всяк і розібрав, що воно там і як замальовано* (П. Загребельний); *Пощерблені вироби з дерева замальовано темною коричневою фарбою* (із журн.).

ЗАМАЛЬО́ВКА, и, *ж.* 1. *мист.* Схематичний малюнок чого-небудь; ескіз. *Весело й дотепно висловлювала* [Леся] *свої судження, дивлячись розіскреними очима на зроблені рукою Панаса ескізи й замальовки* (І. Пільгук); *За допомогою замальовок горизонтальної проекції окремих рослин і елементів мозаїк ми пояснювали ті чи інші тенденції в рослинних угрупованнях* (з наук. літ.).

2. *літ.* Короткий схематичний нарис про яку-небудь подію; начерк (у 2 знач.). *Уривкові записи, назви місцевостей, хапливі замальовки, діалоги, порізнені влучні вислови й окремі слова — багатющий матеріал пильних спостережень, який воскресав під .. нечутним поглядом* [Городовського] (В. Підмогильний); *У душі ми всі знали, що редакторові уривки навіть за погані замальовки не зійдуть. А мова — суцільні штампи* (В. Дрозд).

ЗАМАЛЬО́ВУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **замальо́вувати.** *Маршрутне знімання охоплює визначення найважливіших орієнтирів, замальовування і фотознімання* (з навч. літ.); *Плановані реставраційні роботи — це не просто замальовування в якісь кольори будинків на площі Ринок* (з газ.).

ЗАМАЛЬО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАМАЛЮВА́ТИ,** юю, юєш, *док.* 1. *кого, що.* Робити ескіз, малюючи кого-, що-небудь. *Коли я замальовував у альбомі натхненну постать діда, від поспіху і хвилювання олівець мій шипів, як розпечений* (І. Волошин); *Я їжджу селами й містечками, замальовую старовинні споруди, церкви, замки, каплиці, хрести... маю цих малюнків дванадцять альбомів...* (Р. Федорів); *Тарас .. притискав до грудей альбом для ескізів, бо мав намір замалювати Пушкіна в труні* (П. Колесник); *Голландський натураліст Антоні ван Левенгук — один з основоположників наукової мікроскопії — вперше спостерігав і замалював мікроорганізми з такою точністю, що фахівці й сьогодні можуть їх розпізнати* (з навч. літ.).

2. *що.* Покривати, заповнювати, замазувати фарбою, малюнками і т. ін. що-небудь. *Хлопчик сміливо й натхненно Замальовує зеленим Каракумську широчінь!* (І. Муратов); [С а б і н а:] *Твоя рабиня вже доложить хисту: всі зморщечки отут попри очицях, навколо вустоньків і між брівками чудово замалює* (Леся Українка); * Образно. *Кіптява замалювала обличчя* [Міюському], *блищали тільки зуби та очі* (Ю. Мушкетик).

ЗАМАЛЬО́ВУВАТИСЯ, ується, *недок.*, **ЗАМАЛЮВА́ТИСЯ,** юю́ся, юєшся, *док.* 1. *тільки док., розм.* Малюючи, захопитися й забути про все інше. *Замалювався хлопчик, намагаючись якнайвиразніше передати фарбами чарівний схід сонця над селом* (із журн.).

2. *тільки недок.* Пас. до **замальо́вувати.** *Результати дослідів можуть записуватися в таблицю, зображатися графічно, замальовуватися схематично* (з навч. літ.); *Неправильний надпис розміру на ескізі багатоповерхового будинку не повинен замальовуватися коректором — його слід закреслити і зверху надписати правильний розмір* (з наук.-техн. літ.).

ЗАМАЛЮВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **замалюва́ти.** *Замалювання гістологічних препаратів допомагає розібратися в деталях будови клітин, тканин, органів і запам'ятати їх* (з навч. літ.).

ЗАМАЛЮВА́ТИ *див.* **замальо́вувати.**

ЗАМАЛЮВА́ТИСЯ *див.* **замальо́вуватися.**

ЗАМАНДРУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *док., розм.* Мандруючи, потрапити куди-небудь. — *Це Олексій Корнієнко, попович з Лубен, Богданів похресник. Замандрував сюди від пана Яреми, котрий хотів його .. у підданство підібрати* (А. Чайковський); *У дверях стирчав ключ. Той, хто замкнув її* [Лютецію], *був певний, що жодна чужа душа сюди не замандрує* (Ю. Винничук); * Образно. *Писати ж було не дуже безпечно: хто зна, в чиї руки міг замандрувати сей лист* (М. Грушевський); *З акварелей посміхаються квіти з різних куточків світу, що замандрували на художні полотна митця* (із журн.).

ЗАМАНИ́ТИ *див.* **зама́нювати.**

ЗАМАНИ́ХА, и, *ж.* Кущова рослина родини аралієвих із голчастими ламкими колючками та соковитими яскраво-червоними ягодами. *Могила вся поросла заманихою* (О. Ільченко); *Для підвищення імунітету і нормалізації функцій залоз внутрішньої секреції призначають настоянку заманихи високої або женьшеню* (з навч. літ.).

ЗАМАНІ́РИТИСЯ, рюся, ришся, *док., розм.* Почати маніритися. *Від тієї кількості людей, що прийшли провести загиблого в останню дорогу, він, малий, аж заманірився, відчуваючи на собі чужі погляди — "брат героя"* (із журн.).

ЗАМАНІФЕСТО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **заманіфестува́ти.** *Питання мови є центральним у "Передмові" до нездійсненого видання "Кобзаря" (1847); саме на мову обіперта заманіфестована тут Т. Шевченком ідея народності* (із журн.); // **заманіфесто́вано,** *безос. пред. На перших установчих зборах товариства "Просвіта" у промовах Н. Вахнянина, А. Січинського, Ф. Заревича та ін., що були опубліковані у кількох номерах "Правди" за 1868 р., заманіфестовано погляди на просвітянську діяльність* (з наук. літ.).

ЗАМАНІФЕСТУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *що.* Док. до **маніфестува́ти** 2. *Мені кортіло заманіфестувати десь свою відданість Шевченкові та його ідеям* (Б. Антоненко-Давидович); *Писатиме* [Терещенко] *нескінченні відозви до всіх урядів світу.., щоб цим .. бодай частково заманіфестувати так і не висловлене Дмитрикові почуття прихильності, жалю й палющої відповідальності за іншу істоту* (Е. Андієвська); *Три хвилі української еміграції заманіфестували причетність до творення світових культурних цінностей* (із журн.).

ЗАМА́НЛИВИЙ, а, е. Який заманює, приваблює чимсь; привабливий. *Багато порад, побажань і напучувань наслухалась тоді дівчинка. Ще з початкової школи навертали її на заманливу стежку — в балет* (Яків Баш); — *Гляди ж,* — *велить мати,* — *ні до кого не заходь, хоч нехай як припрошують і заманливу їжу показують!* (В. Барка); *Думка про*

те, що можна лягти й розправити ноги, була надзвичайно заманлива (Д. Ткач); *Такого важливого й заманливого доручення я не чекав* (Р. Іваничук); *— Дон Александр майже щомісяця отримує дуже заманливі пропозиції — і всі їх відхиляє* (О. Авраменко, В. Авраменко).

ЗАМА́НЛИВІСТЬ, вості, *ж.* Абстр. ім. до **зама́нливий.** *Ідеї тотальної держави міцно вкоренилися в сучасному глобалізованому світі. З крахом тоталітарних систем їхня заманливість не зникла* (із журн.); *Попри заманливість пропозиції, люди з оточення популярного австралійця зазначають, що актор не поспішає підписувати контракти на випуск одразу кількох фільмів* (з газ.).

ЗАМА́НЛИВО. Присл. до **зама́нливий.** *За огорожею спокусливо шелестіли зарості білої ака́ції, заманливо чорніла пролазка* (І. Сенченко); *Калачики-гераньки .. з вікна якось аж заманливо червоніють на вулицю, горять, мов потайний знак кохання до когось* (О. Гончар); // *у знач. пред. — Потужний потік фотонів або квантів .. дає можливість житловій каюті .. подолати зоряну безодню за кілька років. Прекрасно, заманливо!* (О. Бердник).

ЗАМАНУ́ТИ *див.* **зама́нювати.**

ЗАМАНУ́ТИСЯ, не́ться, *док.* 1. *безос., з інфін., чого і без дод.* Виникнути, з'явитися (про якесь бажання); захотітися. *Заманулось їсти старенькій* (Ганна Барвінок); *Люди реготали; декому заманулося піти подивитися, що буде з дяком* (Панас Мирний); *Приїсться садовина, заманеться цукру чи булки — то є на світі ще крамарка Мелашка* (С. Васильченко); *Цього разу мені заманулося ближче до берега, і я, не роздумуючи, почав сходити вниз* (В. Логвиненко); * Образно. *Насіння невидиме. Воно спить, сховане в землі, аж поки якійсь насінині заманеться прокинутись* (А. Перепадя, пер. з тв. А. де Сент-Екзюпері).

2. *що, рідко.* Сподобатися. *Заманувся тому Макарові мій мундир лейб-гвардії* (Яків Баш).

ЗАМА́НЮВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **зама́нювати.** *В той час на вулиці, біля перехрестка* [перехрестя], *стояли два перехожі: виголоджені, заздро дивилися на заманювання* [псів] *і теж блищали очима* (В. Барка); *Дитячі припрошування, заманювання лелеки увиразнено повторами, властивими загалом усій поетично-фольклорній медитації* (з наук. літ.); *У римському кримінальному праві часів імператора Юстиніана до категорії злочинів проти життя, здоров'я, свободи і гідності особи віднесено викрадення вільних людей, а також заманювання й переховування чужих рабів* (з навч. літ.).

ЗАМА́НЮВАТИ, юю, юєш, *недок.,* **ЗАМАНИ́ТИ,** *рідко* **ЗАМАНУ́ТИ,** аню́, а́ниш, *док., кого, що.* Приваблюючи чим-небудь, заохочувати, спонукати йти кудись, опинятися де-небудь, приєднуватися до когось. *Дурно закликала, заманювала мати "кавалерів" до дочки, дурно впадала, клопоталась коло їх* [них] *— вони все оббігали її хату* (М. Грушевський); *Ничипір одразу зрозумів цю тактику і звелів своїм вернутися. — Назад, нас заманюють!* (Іван Ле); *— І ти вже тут? — здвоюючи брови, спитала вона дочки. — Це ми, тіточко, її заманили до себе, — казав Івась* (Панас Мирний); *— Того тільки й хотів Виговський, щоби їх за собою заманути й потягти на свої головні сили* (Б. Лепкий); *З фронту вони охоче йшли полками, але туди й по одиниці не можна було їх заманути* (В. Винниченко); *— Знали, чим заманити, — книгами... — обняв Тарас господаря, що встав і вийшов йому назустріч* (Василь Шевчук); // *перен.* Заполоняти (душу, серце), захоплювати чим-небудь. *До нас підходили молоді поети, яких заманювала романтика північних першопрохідних мандрів* (Р. Іваничук); *Не міг .. він у рабство заманювати коханням вільну дівчину!..* (Василь Шевчук); *Лаврін не зводив з дівчини очей. Її краса так засліпила йому очі, так разом заманила серце, що вона йому здавалась не дівчиною, а русалкою* (І. Нечуй-Левицький).

◊ **(1) Замани́ти в свої́ сіті** *кого* — зваблюючи чим-небудь, змусити когось коритися. *Він зовсім ясно почував відразу до тої кокетки і розпусниці, котра, очевидно, всіма способами старалась заманити його в свої сіті* (І. Франко); **(2) [І (ні́яким)] калаче́м (ме́дом) не замани́ти** *кого і без дод.* — не можна вмовити, спонукати кого-небудь до чогось ніякими принадами, обіцянками і т. ін. *"Тепер мене на такий обід ніхто й калачем не заманить!" — думав Леонід Семенович, годуючись димом папіроски* (І. Нечуй-Левицький); *Вона б поїхала у губернію і вже тоді ніколи не вернеться сюди, ніяким калачем ніхто її не замане* [заманить]! (Панас Мирний); *— А я думав, що скаржишся й просишся до райцентру... — Калачем не заманиш, товаришу начальник!* (Ю. Яновський); *Знелюднів торг, .. покупців тепер і медом не заманиш* (А. Хижняк).

ЗАМА́НЮВАЧ, а, *ч., розм.* Той, хто заманює кого-небудь. *Вона сама собі на голову кликала всілякого штибу заманювачів та обманювачів, така вже її особливість* (Є. Гуцало); *У досвідчених заманювачів є своя власна психологічна сітка, якщо угледіли свого клієнта, якщо навчилися більш-менш правдиво грати віру в те, що говорять* (з газ.).

ЗАМАНЯ́ЧИТИ, я́чу́, я́чиш, **ЗАМАНЯЧІ́ТИ,** і́ю, і́єш, *док., розм.* Почати манячити, манячіти; замаячити *(див.* **зама́ячити**[1]**).** *Блиснула перед ним Рось, заманячіла гребля, заманячів млин...* (І. Нечуй-Левицький); *Хай везуть коні, все одно. Іноді здалеку заманячить думка: "Це ж, братику, ти замерзаєш. Смерть це..."* (В. Винниченко); *Спереду з темряви заманячили блідо-рожевими плямами дерева* (А. Головко); *Несподівано праворуч заманячив табун коней* (Ю. Мушкетик); *Ґнотами ясенових верховіть заманячіла станція* (Є. Пашковський).

ЗАМАНЯЧІ́ТИ *див.* **заманя́чити.**

ЗАМА́РЕНИЙ, а, е. Який замарився, замріявся. *Остап .. одержимий ілюзією, що кожна жінка, на котру він глянув, уже закохана і замарена ним* (С. Процюк); // Який виражає замріяність. *Низько схилився на руку парубок. Але от звів замарене обличчя .. Потім в очах мов щось розцвіло* (А. Головко); *Замарені очі.*

ЗАМА́РЕНО. Присл. до **зама́рений.** *Зіньчині очі* [дивились] *замарено в зоряне небо* (А. Головко).

ЗАМАРИНО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **замаринува́ти.** *Дорогою він ще заїхав в магазин, купив замариноване куряче стегно, ще деякі продукти, а тоді вже подався в гори* (В. Хрущак); // **замарино́вано,** *безос. пред. Ми вже не говоримо про переживання, коли короп не зірвався, а його привезено додому, замариновано, чи зафаршировано, чи просто засмажено!* (Остап Вишня).

ЗАМАРИНО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАМАРИНУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док.* 1. *що.* Піддавати маринуванню; маринувати. *Для приготування шашлику нарізають м'ясо масою по 25–30 г і замариновують протягом однієї години* (з навч. літ.); *Порізану цибулю треба замаринувати соком лимона,*

додати нарізані філе оселедця і м'якоть банана, заправити майонезом (з газ.).

2. *тільки док., кого, що, перен., розм.* Док. до **маринувáти** 2. *Почались дебати, обміркування, проект закону замаринували* (Л. Старицька-Черняхівська).

ЗАМАРИНÓВУВАТИСЯ, ується, *недок.*, **ЗАМАРИНУВÁТИСЯ,** ýється, *док.* 1. Піддаватися маринуванню. *М'ясо на шашлик має добре замаринуватися* (із журн.).

2. *тільки недок.* Пас. до **замаринóвувати.** *В Італії печені овочі замариновуються без часнику* (з навч. літ.).

ЗАМАРИНУВÁТИ *див.* **замаринóвувати.**

ЗАМАРИНУВÁТИСЯ *див.* **замаринóвуватися.**

ЗАМÁРИТИ[1], рю, риш, *док.* 1. Почати марити. *Хлопець знову замарив про мандрівку до Лемківщини* (з газ.); * Образно. *Тебе нема, а все з могили Твій образ світлий устає, — І знов душа почує сили, Замарить серденько моє!* (П. Грабовський).

2. *що і без прям. дод.* Заговорити безтямно, безладно уві сні або в гарячці. *Томаш глянув на неї запаленим поглядом і щось замарив швидко і безладно* (З. Тулуб).

ЗАМÁРИТИ[2], ить, *док., розм., рідко.* Невиразно завиднітися; забовваніти. *Зітхнув востаннє і вже руку до хвіртки простягаю, коли поміж деревами щось замарило. Придивляюсь — хтось височенний простує* (Марко Вовчок).

ЗАМÁРИТИСЯ, рюся, ришся, *док., ким, чим, над ким — чим і без дод.* Захопитися мріями, думками про кого-, що-небудь; замріятися. *Настя замарилась над картиною тихого раю в милого хаті...* (М. Коцюбинський); — *Що це Андрійко наш так дуже зажурився? — промовив один з хлопців. — Не знаєш чого? Циганочкою, мабуть, замарився.., — пояснив Грицько* (С. Васильченко); *Замариться Катря, і зацвітають їй білим цвітом яблуні за хатою, де гей скільки років самий сушняк рудів* (А. Головко).

ЗАМÁРНИЙ, а, е, *розм.* Зовсім марний, даремний. *Хімічний аналіз складної органічної сполуки — справа марудна й замарна* (М. Дашкієв).

ЗАМÁРНО, *розм.* Присл. до **замáрний.** — *Поклонись, каже, матері; .. заспокой, що моя служба не пропаде дарма, не піде замарно: я, каже, сама віддам гроші...* (Панас Мирний); *Ти замарно ріс. Так, ти не вартий материнських сліз. Даремно Всесвіт у тобі пульсує: Закон людський над Божий ти підніс* (М. Руденко); — *Мене звуть Зеновія .. Чи знаєш, хто так звався? .. Чий то тріумф був, як гадаєш, мій ведмедю? Але запитання її пролунало замарно. Сивоока вже не було коло неї* (П. Загребельний).

ЗАМАРНОСЛÓВИТИ, влю, виш; *мн.* замарнослóвлять; *док.* Почати марнословити. *От і зараз: скільки патякальників по-різному замарнословить про її втечу* (М. Стельмах).

ЗАМАРШИРУВÁТИ, ЗАМАРШУВÁТИ, ýю, ýєш, *док.* Почати марширувати, маршувати. *Манюня, Орлик й Султанчик .. під кротячі карбовані ритми замарширували на баштані, як солдати — лише Орлик з Султанчиком рубали кроки, як прості рядові, а Манюня ступала копитами, як молода офіцерша* (М. Вінграновський); — *Змусити б вас марширувати на Сонці .. Ви б не так замарширували* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека); *1918 року він замаршував із чеським військом до Ужгорода* (із журн.).

ЗАМАРШУВÁТИ *див.* **замаршируваáти.**

ЗАМАСКÓВАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **замаскувáти.** *Тепер тільки Іван помітив, що між шафами є вузькі двері, замасковані важкими червоного оксамиту шторами* (П. Колесник); *На узліссях, старанно замасковані, причаїлись важкі танки* (О. Гончар); *Анрі-Жак .. ходив слідком за Христею й повторював нічим не замасковані слова кохання* (Ю. Яновський); // **замаскóвано,** *безос. пред. Замасковано гармати. Їх і не видно* (Б. Лепкий); *Горбок було добре замасковано опалим листям — і не помітиш відразу* (О. Донченко).

2. *у знач. прикм.* Який замаскувався. [А н н а:] *Сей вечір в нашім домі .. останній бал перед моїм весіллям. Всі будуть замасковані, крім старших, мене і нареченого мого* (Леся Українка).

3. *у знач. прикм., перен.* Прихований, таємний. *Він наслухався .. трагічних натяків, недомовлених слів і таємничих, замаскованих зітхань, прямих скарг і замаскованого в зухвалість розпачу* (І. Багряний); *Який ще пил йому пустить в очі Бондаренко? І хто він зрештою: упертий фантазер чи замаскований ворог?* (М. Стельмах).

ЗАМАСКÓВАНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **замаскóваний.** *Замаскованість характерної клінічної картини аневризми, важкі ускладнення, неможливість успішного лікування поза спеціалізованим хірургічним стаціонаром нерідко призводять до летальності* (з наук. літ.).

ЗАМАСКÓВАНО. Присл. до **замаскóваний** 3. *З'явилася справжня альтернатива тим газетам, які відверто чи замасковано демонструють свою політичну заангажованість* (з газ.); *Діяти замасковано.*

ЗАМАСКÓВУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАМАСКУВÁТИ,** ýю, ýєш, *док.* 1. *кого, що.* Надіваючи маску або маскувальний одяг, накладаючи грим і т. ін., змінювати зовнішній вигляд, робити невпізнанним; маскувати. *Тепер старшини, добувши десь червоні кубанки, саме маскували своїх їздових під козаків. У Хоми кубанок не було. Та й взагалі, як він замаскує, приміром, свого Каленика? .. Його навіть по шиї можна викрити — зморщена, худа, суто піхотинська шия!* (О. Гончар); * Образно. *Рясні сльози на жіночих обличчях маскує дощ, але він не здатний замаскувати тремтіння губ і червоні, аж набряклі, повіки* (Є. Доломан).

2. *що.* Затуляючи або накриваючи чим-небудь, робити щось непомітним. *Дід мовчки замасковував свій човен в очереті* (В. Нестайко); *Могилу придавили* [опришки] *зверху камінням і замаскували, щоб не знайшли її вороги та не познущалися над останками побратимів* (В. Гжицький); *Старанно замаскувавши вікна, запалив* [учитель] *чадний каганчик* (В. Козаченко); *Микола залишився замаскувати вхід до льоху* (Р. Андріяшик); // *перен.* Приховувати що-небудь (дії, стан, думки, наміри і т. ін.) від когось. *Ревізор їв завзято, добросовісно, бажаючи замаскувати своє внутрішнє заклопотання* (І. Франко); *Підпільна партійна організація повідомила, що розраховує на нашу допомогу, схвалює організацію* [футбольної] *команди, якою можна замаскувати деякі додаткові дії на користь підпілля* (Ю. Яновський).

ЗАМАСКÓВУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.*, **ЗАМАСКУВÁТИСЯ,** ýюся, ýєшся, *док.* 1. Надіваючи маску або маскувальний одяг, накладаючи грим і т. ін., змінювати свій зовнішній вигляд, робитися невпізнанним; маскуватися. *Він вирішив вдягти довгі братові брюки і замаскуватися гімназистом* (Ю. Смолич).

2. Ховаючись у чомусь або за чим-небудь, прикриваючись чимось, пристосовуючись до навколишньої місцевості, ставати непомітним для когось. *Хоменко .. почав замас-*

ковуватись у сухому бур'яні за кількома дубками над ровом (М. Трублаїні); *Ви на човні забираєтесь у густу кугу чи в очерет, замасковуєтесь, сидите й чекаєте...* (Остап Вишня); *Рота майора Лихачова розташувалася серед чагарника, замаскувалася гіллям у окопах* (І. Багмут); *Замаскувавшись у глибинах вод, айсберги становлять величезну небезпеку для морських суден і підводних човнів* (з наук.-попул. літ.); // *перен.* Приховувати від кого-небудь свої дії, вчинки, думки і т. ін. *Кребс відійшов від політичної діяльності. Це було зроблено про людське око. В дійсності Кребс просто замаскувався* (В. Собко).

3. *тільки недок.* Пас. до **замаско́вувати.** *Бункери замасковувалися лісом, кущами* (з наук. літ.).

ЗАМАСКУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **замаскува́ти** і **замаскува́тися.** *Замаскування злочинної діяльності.*

ЗАМАСКУВА́ТИ *див.* **замаско́вувати.**

ЗАМАСКУВА́ТИСЯ *див.* **замаско́вуватися.**

ЗАМА́СЛЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **зама́слити.** *Борис .. вже стояв неподалік, також витираючи руки замасленою ганчіркою — фарбував, мабуть, у новій хаті* (Микита Чернявський); *Інженер-механік з'являється першим; витирає шматкою замаслені руки* (В. Логвиненко).

2. *у знач. прикм.* Який замаслився. *Жениха довго шукали .. Його привезли .. у замасленій куфайчині, солдатській шапці, кирзовиках* (В. Дрозд); *Надвечір, перечитуючи замаслені старі замітки в газеті, розстеленій на столі, виглядай нових приятелів* (Є. Пашковський).

ЗАМА́СЛЕНІСТЬ, ності, *ж.* Стан за знач. **зама́слений.** *Якщо двигун скутера глухне при різкому відкритті дроселя, варто перевірити деталі варіатора на зношення або замасленість* (із журн.).

ЗАМА́СЛЕННЯ, я, *с.* Дія і стан за знач. **зама́слити** і **зама́слитися.** *Найпоширенішими несправностями стартера є обгоряння або замаслення колектора* (з наук.-техн. літ.); *Замаслення може порушити роботу електрообладнання, призвести до спалаху* (із журн.).

ЗАМА́СЛИТИ *див.* **зама́слювати.**

ЗАМА́СЛИТИСЯ *див.* **зама́слюватися.**

ЗАМА́СЛЮВАННЯ, я, *с.* Дія і стан за знач. **зама́слювати** і **зама́слюватися.** *Роботу шеретувально-віяльного цеху оцінюють за втратами олії в лушпинні у вигляді олійного пилу, січки ядер та замаслювання лушпиння під час контакту зі зруйнованими ядрами* (з наук. літ.); *Нитки і пряжа перед в'язанням проходять низку підготовчих операцій: перемотування, снування, замаслювання* (з навч. літ.); *Замаслювання накладок гальмових колодок і барабанів.*

ЗАМА́СЛЮВАТИ, юю, юєш, *недок.*, **ЗАМА́СЛИТИ,** лю, лиш, *док.*, *кого, що.* Покривати, забруднювати маслом, мастилом. *Через нафту, що вилилася з танкерів, птахи гинуть, бо нафта замаслює їхнє пір'я* (з наук.-попул. літ.).

ЗАМА́СЛЮВАТИСЯ, ююся, юєшся, *недок.*, **ЗАМА́СЛИТИСЯ,** люся, лишся, *док.* Покриватися, забруднюватися маслом, мастилом. — *У тебе свої гальма хороші. Хіба що замаслились трохи. Не страшно: промити колодки — і все гаразд* (А. Головко); * Образно. *Священик стояв біля Кмеля й солоденько всміхавсь. Очі йому замаслились, і дрижало гладке підборіддя* (М. Хвильовий).

ЗАМА́СЛЮВАЧ, а, *ч.* Хімічний препарат для оброблення текстильних матеріалів і надання їм певних властивостей (антистатичних, водовідштовхувальних і т. ін.). *Дослідження термомеханічних властивостей базальтових джгутів і ниток показали, що замаслювачі на основі кремнійорганічних сполук забезпечують працездатність джгутів і ниток до температури 350 °С* (з наук. літ.); *Замаслювач належить до текстильно-допоміжних речовин, які застосовують у переробленні природних чи хімічних ниток, а також у виробництві матеріалів з них* (з наук. літ.).

ЗАМАСТИ́ТИ *див.* **зама́щувати.**

ЗАМАСТИ́ТИСЯ *див.* **зама́щуватися.**

ЗАМАТЕРІ́ЛИЙ, а, е, *розм.* 1. Дієпр. акт. до **заматері́ти** 1. *Він .. завалився на перини просто в панцирі, .. з нахабним усміхом на ще молодій, але вже достоту заматерілій marмизі* (П. Загребельний); * Образно. *Стоїть медово-золотава пора полудня заматерілого літа* (Б. Олійник).

2. Те саме, що **закоренілий** 2. *Бунтує дівчина проти свого батька-крутія. Цього заматерілого прийду вже не вирівняєш — він немов покручений корч старої верби заліг на стежці власної дитини...* (І. Волошин); *Пекучу до сліпоти зненависть відчув* [дідусь], *довічну помсту понесе на тих злодюг, що .. теж, видно, з браконьєрів заматерілих були* (О. Гончар).

ЗАМАТЕРІ́ТИ, íю, íєш, *док.*, *розм.* 1. Досягти зрілого віку, змужніти. — *То, може, молодому спортсменові ще зарано у збірну? Хай зміцніє, заматеріє, досвіду набереться* (із журн.).

2. Те саме, що **закоренíти** 2. *Відчуваючи безкарність, він заматерів, перетворився на запеклого ворога* (із журн.).

ЗАМАТЮКА́ТИСЯ, áюся, áєшся, *док.*, *розм.* Почати матюкатися. *Пирхає в руку Карпо, уявляючи перелякано-розгублений вираз батька, коли б він несподівано оглушив його криком. "А потім заматюкався б і битись поліз"* (М. Стельмах); *Новенький хворий .. вилив на монтажника чай з термоса. Той заматюкався .. і погнався за хуліганом* (А. Кокотюха).

ЗА́МАХ, у, *ч.* 1. Спроба насильно відібрати що-небудь, незаконно привласнити, захопити щось, позбавити чогось. *Гаркуша .. добре знав, яким обуренням зустріла Чаплинка врангелівський замах на її земельні наділи* (О. Гончар); * Образно. — *З мого боку не буде замахів на твій спокій. Моя поява — це остання неприємність, яку я тобі заподіяв* (В. Собко); *Кожна смерть на війні — не просто смерть, а замах на майбутнє. За нею — ненароджені покоління* (з наук.-попул. літ.); // Спроба вбити кого-небудь. *Звістка про замах на редактора, наче грім, пролунала над Багвою, стривожила все село* (Г. Епік); — *Вас могли б обвинуватити в замаху на отруєння з метою грабунку, правда?* (В. Підмогильний); *Не мають права на спадкування особи, які умисно позбавили життя спадкодавця чи будь-кого з можливих спадкоємців або вчинили замах на їхнє життя* (з мови документів).

2. Спроба, намір зробити, створити що-небудь. [Я в д о - х а:] *Де ж це Лука Семенович? Пішов хіба?* [П е т р о:] *От тобі й пропав замах!* (Панас Мирний); *Я все роблю замахи на всякі повісті і драми на громадські теми* (Леся Українка); *Сідав* [Іван] *писати — горів, серце його радісно стискалося .. А тут з великого замаху вийшов великий пшик* (П. Колесник).

3. *рідко.* Те саме, що **змах.** *Кожен замах косою показував силу, викохану на оцих житах* (Г. Хоткевич); *Чирка таки вибралася на велику воду, й течія вже заносить її до Дніпра. Я прудко роздягаюсь і кидаюсь у воду .. Роблю дужчі замахи, й ось неподалеку вже видно птицю* (Б. Антоненко-Давидович).

4. Розмах. *З великого замаху вийшов пшик* (прислів'я); *У правій руці кращий замах, ніж у лівій* (Сл. Б. Грінченка).

○ **(1) Без за́маху,** *у знач. присл.* — не замахуючись. *Опришок вхопив мачете і без замаху, самим лише тягарем сікача, стяв Францискові голову* (Т. Прохасько); *В перший удар вклав* [Карась] *усю силу, бив коротко, без замаху, влучно* (А. Кокотюха); **(2) [За] одни́м за́махом (зма́хом),** *у знач. присл.* — за одним разом, одразу. [О л е к с а:] *А хочеш ти за одним замахом усе те стратити і піти з села жебраком?* (І. Франко); *Одним змахом скинула* [Терезка] *халат* (М. Томчаній); *Дуб падав не сам. За одним замахом він скосив десятки дерев, що росли поблизу* (П. Загребельний); *Одним замахом були розв'язані сільськогосподарська проблема й конфлікт із саламандрами; грізне напруження влялось* (Ю. Лісняк, пер. з тв. К. Чапека); **З за́махом,** *у знач. присл.:* а) замахуючись. *Свідер зняв з професора велику бляшану коробку і з замахом висипав з неї на ліжко Вілька все, що в ній було* (О. Маковей); б) шикуючи, ефектно. *Ніхто не подумав би, що вони за годину перед тим обходились з молодицями з замахом і мінами щирих українських парубків* (І. Нечуй-Левицький).

ЗАМАХА́ТИ, а́ю, а́єш, *док.* Почати махати. — *Дивися, як я полечу. Бо я сова... — Та й замахала* [Марина], *Неначе крилами, руками* (Т. Шевченко); *Поїзд рушив .. Замахали розпачливо перед очима бантики залізничного мосту* (Б. Антоненко-Давидович); *В ознаку приязні замахало* [собачення] *хвостом* (В. Домонтович); *Жінки нервово замахали віялами* (П. Кочура); *Віктор Михайлович .. побачив Галину Іванівну. Зраділо замахав до неї квитками, наче перепустками до раю* (А. Дімаров).

(1) Замаха́ти рука́ми *на кого* — жестами заборонити кому-небудь робити щось. *Генерал замахав на нього руками. — Ні слова. В госпіталь! Негайно! Зараз!* (В. Кучер); — *Годують вас тут, як свиней на заріз! — засміялася Хуррем. — Не оскверняй уст нечистою твариною! — злякано замахала на неї руками Кіната. — Пророк заборонив і згадувати її* (П. Загребельний).

ЗАМАХНУ́ТИ *див.* **зама́хувати.**

ЗАМАХНУ́ТИСЯ *див.* **зама́хуватися.**

ЗАМАХО́РИТИ *див.* **замахо́рювати.**

ЗАМАХО́РЮВАТИ, юю, юєш, *недок.,* **ЗАМАХО́РИТИ,** рю, риш, *док., що, розм.* Привласнювати що-небудь хитрощами, обманом. *Кондуктори .. умудрялися й ту казенну свічку "замахорити", по-простому кажучи — вкрасти, лишаючи справу освітлення на ініціативу пасажирів* (І. Багряний).

ЗАМА́ХУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **зама́хувати і зама́хуватися.** *Найголовніше й складне в боулінгу — це правильно кинути кулю. Для цього слід поєднати кроки і процес замахування* (із журн.); *Замахування на чужу славу; Замахування палицею.*

ЗАМА́ХУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАМАХНУ́ТИ,** ну́, не́ш, *док., чим і без дод., розм.* Те саме, що **зама́хуватися** 1, 2. *Рідна мати високо замахує, а помалу б'є* (прислів'я); — *Ти, ти... де ти був? — напустився на його* [нього] *Йосипенко. — Не дуже, не дуже! Ти чого тикаєш? Кістки переламаю, — грозився Хомка на Йосипенка, тупаючи кривою ногою й замахуючи рукою* (Панас Мирний); *Стефан і Микола стали до корби. Поволі замахувала вона своїм крилом, і линва, мов червона змія, почала сковзуватися з валу, на котрім була навинута* (І. Франко); *Він почував себе, як той середньовічний лицар, що.., коли знайшов .. ворога, заснулого й незбройного, під деревом, у нього не піднялася рука замахнути мечем* (М. Йогансен); *Замахнув* [Тягнирядно] *вірьовкою в руці, ударив жеребця по ребрах і .. — просто в степ* (А. Головко); *Панотець .. замахнув свідоцтвами, аж вітер повіяв по хаті* (Л. Мартович).

ЗАМА́ХУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.,* **ЗАМАХНУ́ТИСЯ,** ну́ся, не́шся, *док.* 1. *чим і без дод.* Різким змахом піднімати або відводити вбік руку чи який-небудь предмет, щоб завдати удару. *Катруся не могла тихо всидіти: з усіма зачіпалась, тягнула за вухо глухого Федька, він кляв та й замахувався на неї кулаками* (Н. Кобринська); *Воєвода замахується, хоче вдарити Іванка по правому плечу* (А. Хижняк); *Замахуючись ранцями, .. гасала* [дітлашня] *між чорнокорих каштанів по сквері* (Є. Пашковський); *Мотря замахнулась на неї деркачем* (І. Нечуй-Левицький); * Образно. *Безвихідь .. штрикає то косою, то вилами, замахується то ціпом, то арканом* (Р. Андріяшик); *Розлючений Зевс .. замахнувся блискавицею, аби покарати непокірних!* (М. Дашкієв).

2. *тільки док., рідко.* Змахнути. *Червоний півень замахнувсь крилом* (І. Нехода).

3. *з інфін., перен.* Мати намір що-небудь зробити. *З-під рук у батька вхопила* [дочка] *його чабанські ножиці і вже замахнулась ними обстригати, вкорочувати свої вії* (О. Гончар); // *на кого — що.* Посягати на кого-, що-небудь. *Григор уже не один раз замахувався на халупу, мовляв, переходьте жити, тату, до моїх покоїв* (Р. Федорів); *Замахуючись на острів рицарів святого Іоанна, султан мовби нищив .. залишки особистої свободи, які Ібрагім зберігав глибоко в душі* (П. Загребельний); — *На славу твою ніхто не замахнеться... крім тебе самого* (Ю. Шовкопляс); *Сталося царевбивство .. Убити намісника Божого означало замахнутися на найсвятіші підвалини існуючого ладу* (О. Авраменко, В. Авраменко); // *на що.* Мати намір створити, написати і т. ін. що-небудь. *Вільного часу стільки.., що не гріх замахнутися і на повість чи товстелезний роман!* (О. Шугай).

ЗАМА́ЦАНИЙ, а, е, *розм.* Дієпр. пас. до **зама́цати** 1. *Перша сторінка* [рукопису] *замацана руками численних читачів* (Іван Ле); *Сергій дістав з кишені зім'ятого замацаного конверта, простяг Тарасові* (Ю. Мушкетик); *Це навіть не барельєф, це так — замацаний різними фарбами шматок мішковини. Інколи замацаний навіть дуже здібно, інколи — реально талановито* (І. Карпа).

ЗАМА́ЦАТИ *див.* **зама́цувати.**

ЗАМА́ЦУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАМА́ЦАТИ,** аю, аєш, *док.* 1. *що, розм.* Часто мацаючи що-небудь, залишати на ньому плями, сліди брудних рук. *Пробач, кохана .. О, як це ти ззаду підкралася? Ну давай, відпускай мої очі, всі окуляри вже замацала, я й не побачу тебе...* (І. Карпа); * Образно. *Пуцує гармати старенька зима, замацує пальцем шпали* (І. Андрусяк).

2. *тільки док.* Почати мацати (у 1 знач.). *Зашаруділо щось, замацало за дверима. Всі обернулись до дверей .. — Це ви, сестриці, сіней не заперли... Хто там?* (М. Куліш).

ЗАМА́ЦЬКАНИЙ, а, е, *діал.* Замацаний, заплямлений. *Тракторист сидить у кабіні трактора, .. курить і розгадує кросворд у замацьканому журналі* (В. Яворівський); *В кімнаті з відчиненими дверима завважив* [я] *чубатих хлопців у темно-синіх замацьканих халатах поверх галіфе. Чутливі ніздрі вловили й запах друкарської фарби* (О. Шугай).

ЗАМА́ШИСТИЙ, а, е. 1. Для якого характерні широкі, вільні рухи. *Молодиця йде замашистою ходою, аж стара ледве поспіває за нею* (Леся Українка); *Сотні ніг ступали в одно місце, і там вибивався великий слід. Але ті сліди були раховані на замашистий гуцульський крок, і Марусі незручно було попадати своїми маленькими ніжками в ті ями* (Г. Хоткевич); *Дивився б не надивився, як вона робить щось чи просто як вулицею йде: лице підняте .. і руками широко розмахує, аж за спину їх закидає. І хода така пружна, замашиста* (О. Гончар).

2. *розм.* Який має значні розміри. *Один був старший пан, високий, статний, з замашистими .. вусами* (І. Франко); *Гандзя повагом дістав кисета з махоркою, скрутив із шматка газети замашисту цигарку й смачно закурив* (Ю. Яновський); *Подалі від людського ока трималисъ гори макулатури .. і добротний замашистий молоток* (Любко Дереш).

ЗАМА́ШИСТО. Присл. до **зама́шистий** 1. *Сів* [я] *при вікні і шив халяву, а тягнув дратвою так замашисто і скоро, як ніколи досі* (Б. Лепкий); *Побачивши Байду, шахтарі .. підходили до нього й замашисто тиснули йому руку* (П. Панч); *Батюшка правив по пам'яті й швидко .. Час від часу він хрестився тричі, пружно та замашисто* (Григір Тютюнник).

ЗАМА́ШКА, и, *ж., розм.* Звичка, нахил до чого-небудь. *Без жалю, немилосердно він катував лихую замашку до крадіжки* (Панас Мирний); *Гарна дівка, тільки в неї Ледарські замашки* (С. Воскрекасенко); *Хлопець і сам пробував орудувати нею* [ґирлиґою], *переймаючи чабанські замашки* (О. Гончар); *— За свій вік, перепрошую, бачив чимало гусарських замашок, але щоб отак пили? — кивнув* [Філарет Карлович] *на Грака* (О. Чорногуз).

ЗАМАШНЕ́НЬКИЙ, а, е, *розм.* Досить замашний. *Вибравши у шкільній майстерні собі замашненьку сапку, я побігла слідом за однокласниками* (Г. Тарасюк); *Спіймав* [Оврам] .. *такого ляпаса — аж пика йому почервоніла, а потім і зелена стала, бо ручка в Параски-Роксолани була нівроку замашненька* (О. Ільченко); *Я .. прийняв у тремтячі на радощах руки замашненький манускрипт у величезній синій течці (нині такі перевелися), зав'язаній поворозками* (А. Перепадя); *Сіра мушка .. не витримала замашненького удару, брикнулася додолу* (О. Ковінька); *Наталка .. міцна, замашненька дівчина на виданні, з доброю посмішкою і шорсткою робочою рукою. Робітниця в хаті!* (Д. Гуменна).

ЗАМАШНИ́Й, á, é. 1. Яким добре замахуватися; зручний для виконання якої-небудь дії. *Він зирнув очима по кімнаті, чи нема часом чого важкого та замашного й цупкого напохваті та на видноті* (І. Нечуй-Левицький); *На кладках в підтиканих спідницях виляскувало жіноцтво замашними праниками* (М. Стельмах); *У недільні дні брав замашний дубовий ціпок, щоб легше було дряпатися на скелі, .. і вирушав до моря* (В. Логвиненко); * Образно. *Слова вдарили його, як замашна лозина. А десь у глибині думки проковзнуло, пролетіло, що за міру цинізму йому заплачено сповна* (Ю. Мушкетик); // *розм.* Важкий, великий. *Дід Маврикій .. дав спійманому борсукові дуже прихильну оцінку: — Звірюга достойна. У-у, сала на ньому — куди там! Замашна звірюга!* (О. Донченко); *— Я не підготовлений до такої роботи, — зніяковів Котляревський. — Можна випробувати ваші здібності... Його сіятельство граф Олексій Андрійович радить мати замашний кулак і міцні нерви* (І. Пільгук); // *розм.* Великий за розмірами. *Хата, якою Чебрець зазіхав на щастя, стояла в поножжі безмежного степу, що йшов на північ. Вікнами ж дивилася на замашну далину, за річище, на південь* (Г. Колісник).

2. З великим розмахом; сильний. *Корж методично відважував йому замашні стусани* (З. Тулуб); *Важке зерно, мов дріб, бризкає з колоса під замашним ударом ціпа* (Ю. Яновський); *Від замашного вітру, від тріску сліпучих гарапників земля тремтіла листатими крилами* (Є. Пашковський); // *перен.* Влучний. *Робота великого металургійного заводу окреслюється одним коротким, як постріл, замашним словом: "цикл"* (П. Загребельний).

3. *перен., розм.* Жвавий, меткий. *Обидва* [хлопці] *— замашні, спритні; свого, бач, жита аж півтори копи за день збили!* (Г. Косинка); *Ми й незчулись, коли в'язнів честі — Лицарів пречистої душі — Відгорнули на задвірки чемно Замашні, дебелі торгаші* (Б. Олійник).

ЗАМА́ШНО, *присл.* З розмахом. *Замашно збив* [секретар] *шапку на потилицю, неначе брався за он яку справу* (Іван Ле); *Грабовський, замашно орудуючи лопатою, прокладав у глибокому снігу тунель від будинку до хвіртки* (М. Сиротюк); *Хіба за цим сюди йшов? Він замашно стукнув себе кулаком по лобі, як це робив Зульфат, коли хотів покарати сам себе, і пішов у ряди* (Григір Тютюнник); *Іванко змахує мечем і спрямовує свого коня ліворуч від воєводи, щоб замашніше було рубнути його* (А. Хижняк); // Розмашисто. *Мина Минович .. замашно сів у м'яке крісло, аж пилюга звихрилась* (Є. Кравченко); // *перен.* Сильно, не стримуючись (перев. про мовлення). *Мурашко знову злетів духом: ходив по валах, по фортеці, оглядав місто на оборону, вимахував .. палицею-сажнем, замашно лаявся* (Ю. Мушкетик).

ЗАМА́ЩЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **замасти́ти.** *Одежа його замащена фарбами* (Леся Українка); *Сухорлявий, з запалими, замащеними глиною щоками, чоловік шукав капелюха* (Ірина Вільде); *Вона вибігла із замащеними в тісті руками до воріт* (Валерій Шевчук); *Друга сторінка* [газети] *геть замащена дьогтем* (В. Кожелянко); // **зама́щено,** *безос. пред. Заклики на білбордах було здерто або замащено фарбою* (з газ.).

ЗАМА́ЩЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **замасти́ти.** *Після удару блискавки 1350-літній Юзефинський дуб розколовся, тож екологи наполягають на замащенні його пломбами* (з газ.); *Занос автомобіля під час гальмування може відбуватися також унаслідок замащення фрикційних накладок одного або двох коліс одного боку* (з наук.-техн. літ.).

ЗАМА́ЩУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **зама́щувати.** *Для замащування зрізів на деревах замість садового вару краще використовувати олійну фарбу, ніж водоемульсійну* (з навч. літ.); *Дифузно-копіювальний метод застосовують у разі необхідності виявити масковані записи шляхом їх закреслювання (замащування)* (з наук. літ.); *Лопатка для замащування щілин.*

ЗАМА́ЩУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАМАСТИ́ТИ,** ащу́, а́стиш, *док., що.* 1. Мастячи, закладати щілину, отвір і т. ін.; замазувати. *Він латав дранкою дах, вона замащувала полупані стіни, білила глинкою для чистоти і привітності* (І. Чендей); *Після збирання соку отвір у корі берези потрібно замащувати* (із журн.); *Тітка замащувала дірку глиною і маскувала гіллячками* (з газ.); *Старий Чумак замурував у глуху стіну своєї хати шкуру з барабана! І так її гарно припасував та замастив білою глиною знадвору, що повік не*

догадаєшся, як крізь неї все чути, що робиться й говориться надворі! (В. Кучер).

2. Змащувати що-небудь. *Вона .. вчилася на медсестру, .. зеленкою замащувала чиряки на солдатах* (Є. Пашковський); *Захоплений своєрідним ділом, він почав було замащувати .. ноги розіпнутого* (Л. Кононович, пер. з тв. О. Гріна); *У теплопункті на труби накладали "грим" у вигляді пакетів, ганчірок і замащували їх смолою* (із журн.); *Миколка .. замастив яблуні рану, стулив гілку докупи, об'язав старим мішком* (М. Вінграновський); * Образно. *Грішних олія нехай не замащує злочин* (В. Багірова); // Забруднювати чим-небудь. *Тико замастив руки і хотів їх помити* (М. Трублаїні); *Був він до лева подібний, Що поживився волом запряжним, його в полі загризши .. Так Одіссей у крові замастив свої руки і ноги* (Борис Тен, пер. з тв. Гомера).

ЗАМА́ЩУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.,* **ЗАМАСТИ́ТИСЯ,** ащу́ся, а́стишся, *док.* 1. Забруднюватися чим-небудь. [В а с и л ь:] *Очумайтесь уже ви, задурені та зачумілі душі! Од ладану ви почаділи, оливою замастилися* (Панас Мирний).

2. *тільки недок.* Пас. до **зама́щувати.** *Шви між кахлями замащуються якісною сумішшю на основі епоксидної смоли* (з навч. літ.).

ЗАМА́ЮВАТИ, юю, юєш, *недок.,* **ЗАМАЇ́ТИ,** аю́, аї́ш, *рідко* **ЗАМА́ЯТИ,** а́ю, а́єш, *док., кого, що.* Прикрашати зеленню, квітами, гілками і т. ін. *Марта, розіклавши навколо себе череп'я, звичайного і полив'яного, скельця різного скла, замаювала їх листочками і цвітом, бавилася у мир і злагоду* (Б. Харчук); *Набубнявіли на деревах бруньки, готуючись зеленим листом замаїти гаї та діброви...* (М. Коцюбинський); — *Нового лицаря мали б, не дармоїда .. Весь Київ дивився б на тебе, дівчата обсипали б квітами. Дубовими вітками замаїли б коня* (Б. Лепкий); *Кілька днів пішло на те, щоб обвести його* [табір] *валом. Найперш замаяли новий гайдамацький стан прапорами* (Г. Колісник); * Образно. *Нарешті і він* [травень] *замаює голову смарагдовою короною у своїх столицях Дубні чи Стародубі* (І. Калинець); *Місяць виписав* [на стіні] *.. нове срібно-синяве вікно, замаявши його рясно густими кучерявими од ґрат тінями, мов галуззям винограду* (С. Васильченко); *Був ще вершечок карликової смерічки, що замаїла протилежний берег озера* (Р. Іваничук).

ЗАМА́ЯНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **зама́яти**[1]. *Вони читали далі: — На простих санях підвищення, оббите темними коверцями, замаяне смерековими луками з хрестиками. Домовина прикрита покривалами* (Г. Хоткевич); *Мають короговки фіолетові, темні, вихитуються стяги червоно-огненні, а за ними люди йдуть, а над людьми мари пливуть, заквітчані, замаяні, рушниками пов'язані...* (С. Васильченко); *Днями паровик, замаяний, мов молодиця, спочивав під зеленим дубом, поки бригада вчилася бити у фокус, як казав бригадир* (У. Самчук).

ЗАМА́ЯТИ[1] *див.* **зама́ювати.**

ЗАМА́ЯТИ[2], а́ю, а́єш, *док.* 1. *тільки 3 ос.* Почати маяти, колихатися на вітрі. *Позіхнула* [сестра Меланія] *такеньки, що в мене рукава замаяли, а які мухи по столу лазили, то поскочувалися, як насіння од вітру* (Марко Вовчок); *Ухопила* [Гаїнка] *Катрю за стан рукою і покрутнула її по хаті так, що в тієї аж спідниця замаяла* (Б. Грінченко); *Ось уже над табором замаяли козацькі знамена...* (Я. Качура); *Коли відкільсь взялася міць шалена, Як буря, все живе схопила, пройняла, — І ось, — дивись, в руках замаяли знамена, І гімн побід співа невільна сторона* (Л. Костенко).

2. Замахати, загойдати чим-небудь. *Квітки та дерева замаяли, зашелестіли листом* (І. Нечуй-Левицький); *Перша вийшла з хліву квочка. Через неї плигнув лев, Щось зачув, хвостом замаяв І підняв страшенний рев!* (О. Олесь); *Марко махнув рукою, дівчата замаяли косами, бігцем кинулись до худоби* (М. Стельмах); *Крилами вітряк замає* (І. Калинець).

3. *тільки 3 ос.* Почати виднітися, виділяючись яким-небудь рухом, миготінням; замиготіти. *Відчинилися* [двері] *широко, й замаяла в них висока тінь Шута* (Б.-І. Антонич); — *Щасливої дороги!.. На все добре! .. Замаяли хустки, брилі, піднесені вгору руки* (П. Кочура); *"Світе тихий, краю милий, Моя Україно!" Оці два рядки весь час спадали на думку, крутилися в голові з тої миті, коли .. замаяли в зелені перші біленькі хатки* (О. Іваненко); *Не кличу. Не зову. Весна-бо знає пору. Та бачиться — стежками сніг прокляк, Й тополі вибігають аж на гору Побачити, чи не замаяв шлях* (В. Стус).

ЗАМАЯ́ЧИ́ТИ[1], я́чу́, я́чи́ш, **ЗАМАЯЧІ́ТИ,** і́ю, і́єш, *док.* Почати маячити, маячіти; завиднітися. *Он щось замаячило біля хвіртки* (Панас Мирний); *От як стала зоря трохи Золотити шлях широкий, Замаячили і гори* (І. Манжура); *З-за дерев замаячіли людські постаті* (М. Стельмах); *Між високими деревами замаячила невелика будівля в старовинному стилі* (О. Бердник); *Ось удалині замаячіли перші підводи* (В. Шкляр).

ЗАМАЯ́ЧИ́ТИ[2], я́чу́, я́чи́ш, *док.* Почати маячити *(див.* **мая́чи́ти**[2]*),* марити. *Поранений замаячив, заметався, але слів було годі розібрати* (із журн.).

ЗАМАЯЧІ́ТИ *див.* **замая́чи́ти**[1].

ЗАМБІ́ЄЦЬ *див.* **замбі́йці.**

ЗАМБІ́ЙКА *див.* **замбі́йці.**

ЗАМБІ́ЙСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **замбі́йці** і Замбія. *Орел на замбійському прапорі є символом подолання важких проблем, перед якими стоїть країна* (із журн.).

ЗАМБІ́ЙЦІ, ів, *мн. (одн.* **замбі́єць,** і́йця, *ч.;* **замбі́йка,** и, *ж.).* Народ Замбії; представники цього народу. *На сцені тернопільського "Березолю" співали замбійці* (з газ.); *Замбієць установив національний рекорд своєї країни з бігу на 200 метрів* (з газ.).

ЗАМЕЖОВИ́Й, а́, е́. Який міститься, відбувається і т. ін. за межею чого-небудь. *Євангелічні тексти — зразок широкого використання жанру притчі як особливої мови замежових смислів* (з наук. літ.); *У поезії Є. Плужника "Цілий день якийсь непевний настрій..." замежовий холод фізично відчувається чолом і серцем, проймає на мить усю істоту героя* (з наук. літ.); *Торцеві частини резонатора є замежовими для хвиль, що діють у центральній частині* (з наук.-техн. літ.).

ЗАМЕ́КАТИ, ає, *док.* Почати мекати (про кіз, овець). *Здурів скажений Цап, ріжки назад загнувши, Махнув борідкою, замекав, заскакав* (Є. Гребінка); *Замекали вівці, заляскали байбарами підпасичі, розлучаючи по дворах* (А. Головко); *Здавалося Осипку, що .. ягнятка привітно замекали* (І. Пільгук).

ЗАМЕКЕ́КАТИ, замеке́кає і замеке́че, *док., розм.* Почати мекекати; замекати. *Як ущипне* [рак] *козу клешнями!.. Коза як замекекає, та з печі, та з хати — побігла, тільки видно!* (з казки); *У селі почало стихати; тільки де-не-де ворота заскриплять, .. овечка замекече* (Ганна Барвінок).

ЗАМЕЛЬДУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *кого, що* і з спол. щ о, *діал.* Док. до **мельдува́ти.** [В і й т:] *Скажіть мені, що се тут за гість у вас?* [О м е л я н:] *То моя річ, а не ваша .. Як буде час, то вам його замельдую, а поки ні, то не маєте права мене самі питати* (І. Франко); *— Як хочете, зробіть, як я вам казав. Замельдуйте насамперед до жандармерії, що він бив* [сестру].., *а там далі піде* [справа] *вже своєю дорогою* (О. Кобилянська); *— По дорозі забіжи до Вербена, розкажи старому що й до чого. А в уряді сільському замельдуй, що львівський професор зараз буде. Біжи, Меланко* (Р. Федорів); *— Тяжкі часи настають... Замельдувати — замельдуй, але ні на кого твердо не сподівайся. Шукай свою жінку сам* (М. Матіос).

ЗАМЕЛЬДУВА́ТИСЯ, у́юся, у́єшся, *діал.* Док. до **мельдува́тися.** *— Пан квапить з будованням* [будуванням]. *Піди та замельдуйся будовничому* [будівничому] *та й ставай до роботи* (І. Франко); *Вернувся* [Юріштан] *з порожніми руками .. Навіть не пішов замельдуватися Гердлічці* (Г. Хоткевич); *— Замельдуйся, що хочеш бути горністом! — радив* [батько] (О. Кобилянська); *— А може, підемо на музику? Від такої несподіванки велетень .. врешті видушив із себе: — То ходім... — Чекайте трошки, я ще піду і замельдуюся в мамуні* (І. Керницький); *— Спершу трохи постоїмо тут, замельдуємося. Тоді у парк іду я. Тоді біжиш ти, трохи згодом Хіппі* (Любко Дереш).

ЗАМЕЛЬКА́ТИ, а́ю, а́єш, *док.* 1. Почати мелькати (у 1 знач.). *Постать Василева з здоровенною ломакою замелькала поміж вишневими кущами* (Панас Мирний); *На неосвітленому пероні вокзалу замелькали вогники ліхтарів* (П. Колесник); *Замелькали між машинами американські солдати, забігали вихователі* (О. Сизоненко); // Швидко зарухатися. *Щось за тінь замелькала у хаті* (Панас Мирний); *Знову зчинився галас. Замелькали в повітрі кулаки* (А. Шиян); *У темряві замелькали білі брезентові черевики Уласа* (Григорій Тютюнник); // З'явитися, швидко рухаючись, кружляючи. *В повітрі замелькало кілька сніжинок* (І. Рябокляч); // *чим.* Почати швидко рухати чим-небудь. *По снігу Франка тільки замелькала рожевими п'ятами* (С. Чорнобривець); *Орися кинула на землю череп'яний кухлик, замелькала голими литками по городу* (Григорій Тютюнник).

2. Почати мелькати (у 2 знач.). *За вікном поплив перон, .. замелькали станційні та міські будинки* (Ю. Збанацький); *Мирон намацав на підлокітнику пульт і став звично гонити по екрану програми. Реальний світ замелькав перед очима калейдоскопом терористичних актів, воєнних дій, аварій, катастроф* (Г. Тарасюк); * Образно. *Літа завихрились і замелькали, як листя в листопад* (І. Білик).

ЗАМЕРЕ́ЖАНИЙ, ЗАМЕРЕ́ЖЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **замере́жати, замере́жити.** *Крізь напічне віконце, ще замережане морозом, Каховку можна було бачити якою завгодно .. Данько бачив уже свою Каховку містом щастя* (О. Гончар); *Образ чарівної панни з вишивки на полотні замережаний ще й рядочком народної пісні про пастушку* (з газ.).

ЗАМЕРЕ́ЖАТИ, аю, аєш, **ЗАМЕРЕ́ЖИТИ,** жу, жиш, *що.* Док. до **мере́жати, мере́жити.** *Заснував* [Аркадій Петрович] *хату димом сигари, замережив поміст петлями кроків* (М. Коцюбинський); *Мені найлегше: сиджу собі .. у вікні й літописую пальцем на шибці. Що накривуляю, а мороз замережить* (Б. Харчук); // *безос. Тут саме виїхали вони із-за гори. Перед ними так і заблищало, так і замиготіло, так і замережило церквами, хрестами, горами і будинками* (П. Куліш).

ЗАМЕРЕ́ЖЕНИЙ *див.* **замере́жаний.**

ЗАМЕРЕ́ЖИТИ *див.* **замере́жати.**

ЗАМЕРЕХКОТІ́ТИ, ти́ть, *док.* Почати мерехкотіти. *Донець подався наперед, викотив очі й замерехкотів ними* (І. Багряний); // *безос. Йдуть ще якісь люде* [люди]. *Аж замерехкотіло від них* (О. Назарук).

ЗАМЕРЕХТІ́ТИ, ти́ть, *док.* 1. Почати мерехтіти; засяяти нерівним, тремтливим світлом. *Невиразно малюються на темному тлі чорні стовбури, ледве ясніють росяні галяви; в кущах замерехтіли світляки* (Дніпрова Чайка); *Воно* [сонце] *видерлося з-за муру хмар і туману, підгортаючи той туман і ті хмари геть під себе, й заіскрилось, засміялось, замерехтіло на всьому навколо* (І. Багряний); *В чорних очах Віргінії Назарівни замерехтіли жваві іскорки* (І. Волошин); *Вдалині замерехтіли вогні будівництва* (В. Собко); *Зорі замерехтіли на оксамитовому небі* (Р. Іваничук).

2. Почати швидко змінювати одне одного, швидко проноситися перед очима. *Мимо Хоми замерехтіли смертельно бліді, спотворені жахом обличчя* (О. Гончар); *Ось і містечко: замерехтіли кособокі хатки міщан з барвистими віконницями* (П. Кочура); *Вирвались у поле. Розкручуючись, замерехтів назустріч м'який сувій дороги* (Григорій Тютюнник); * Образно. *П'явка розгублено замовк. Його лицем чітко замерехтіли стежини, котрими полились думки* (Любко Дереш).

ЗАМЕРЗА́ННЯ, я, *с.* Дія і стан за знач. **замерза́ти.** *Він править як князь .. Хороші дні Оскольда протривали недовго. Всього зо три замерзання води* (Г. Колісник); *Різке вторгнення холодних арктичних повітряних мас у приземний шар атмосфери спричинило швидке замерзання дрібних дощових крапель* (із журн.); *За оптимальних осінніх строків садіння висаджені рослини встигають регенерувати кореневу систему до замерзання ґрунту* (з навч. літ.); *У Новоукраїнці на Кіровоградщині від замерзання врятовано двох лебедів* (з газ.).

△ **Температу́ра замерза́ння** *див.* **температу́ра; То́чка замерза́ння** *див.* **то́чка.**

ЗАМЕРЗА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.*, **ЗАМЕ́РЗНУТИ, ЗАМЕ́РЗТИ,** зну, знеш; *мин. ч.* заме́рз, ла, ло; *док.* 1. Холонучи, застигаючи, ставати твердим, перетворюватися на лід. *Там, де верби, тини і тополі, по ночах замерзає вода, і так сумно в холодному полі телефонні гудуть провода* [проводи] (В. Сосюра); *Нам нелегко було. Може, іншим не знать поколінням, Як у школі в мороз замерзає чорнило на лід* (Л. Забашта); *Замерзло поле скрізь* (Є. Гребінка); *На Гергеликовій щоці вже встигла замерзнути мильна піна* (Ю. Збанацький); * Образно. [Л і д а:] *У мене кров замерзає від ваших слів* (О. Корнійчук); *Думки поволі .. замерзали в голові й тяглися мляво й сонно* (І. Білик); *Серце, мізки — усе всередині .. замерзло від жаху* (Люко Дашвар); // Покриватися шаром льоду, кригою. *Його відерце перше пробива лід у криниці, що уночі замерза* (Марко Вовчок); *Зима видалась люта, море біля берегів замерзло* (Л. Дмитерко); *Тепла океанська вода* [Антарктики] *ще не встигла замерзнути. З часом, мабуть, тут застигнуть нові льоди* (В. Владко).

2. Дуже мерзнути. [Д і д В а к у л а:] *Я заплакав — що й казати, Бо почав вже замерзати* (І. Франко); *Падав сніг, я замерзав і з останніх сил намагався закутатися звірячою шкурою* (Р. Андріяшик); *Холодно в кімнаті. Яків Петрович аж замерз* (А. Тесленко); *Певне, він не був звичний до на-*

ших морозів і, щоб не замерзнути, працював до сьомого поту (М. Руденко).

3. Гинути, вмирати від холоду. *Галки на деревах замерзали і, як шматки льоду, падали додолу* (Панас Мирний); *Йому снилося, що на землю впала зима і він почав замерзати. Холонув живий виноградник його крові, він застигав* (М. Йогансен); *Максима почав огортати жах. Замерзає! Живий, живісінький, на ходу — і замерзає. Ще трохи — і він обернеться в задубілу мумію* (І. Багряний); *Люди замерзали на смерть* (П. Загребельний); *Чутливе материне серце обіллялось жалем на одну думку, що дитина мерзла б або й зовсім замерзла в далекій холодній дорозі* (М. Коцюбинський); *Василь з острахом поглядав на них, ніби побоювався, що вони замерзнуть в страшному холоді безповітряного простору* (О. Бердник); * Образно. *Фраза твоя книжна, важка, педантична, в ній замерзає кожне почуття* (Леся Українка).

ЗАМЕРЗА́ЮЧИЙ, а, е. Який замерзає. *Вода, що потрапляє в тріщини, зумовлює капілярний тиск на породу до 1500 атм., а замерзаюча вода — до 890 атм.* (з навч. літ.); *Тут він примушує її рухатись, тупцювати, і сам тупцює навколо неї, як дятел біля замерзаючої синички* (М. Стельмах); // *у знач. ім.* **замерза́ючі,** чих, *мн.* Ті, хто замерзає (у 2 знач.). *Більш як 700 добровольців готові надати допомогу замерзаючим* (з газ.).

ЗАМЕ́РЗЛИЙ, а, е. Дієпр. акт. до **заме́рзнути, заме́рзти.** *Тільки лист, покритий памороззю та замерзлими дощовими краплями, хрущить під ногами* (Ганна Барвінок); *Овідій був украй здивований, коли побачив, як по замерзлій під час "сарматської зими" річці ходять і їздять люди* (М. Рильський); *По збитих, замерзлих грудках гуркотить артилерія* (Н. Рибак); *Це був .. такий же ґрунт, як і на Землі, тільки замерзлий в страшному холоді міжзоряного простору...* (О. Бердник); *Змоклі й замерзлі невільники грілися на сонці* (З. Тулуб); * Образно. *Є в цьому світі, і в житті, і в молоці щось .. вище від холодного, замерзлого помислу з його раціями та повчаннями* (Валерій Шевчук).

ЗАМЕ́РЗЛІСТЬ, лості, *ж.* Властивість і стан за знач. **заме́рзлий.** *У високих широтах є райони, де замерзлість ґрунту триває протягом багатьох років* (з наук.-попул. літ.).

ЗАМЕ́РЗНУТИ *див.* **замерза́ти.**

ЗАМЕ́РЗТИ *див.* **замерза́ти.**

ЗАМЕ́РЛИЙ, а, е. Дієпр. акт. до **заме́рти.** *Згадаю я довгії, зимнії ночі, І сміх твій веселий, і яснії очі, І серце замерле немов ожива* (І. Манжура); *Для чого, блазню, зняв ти мову, Таку безглузду та дурну, Замерлі тіні кличеш знову, Мене зворушуєш зі сну?* (П. Грабовський); *— Хм! — посміхнувся він. Потім задумливо посидів, знов глянув на мов замерлого Василя, зітхнув і став набивать люльку* (В. Винниченко); // *перен.* На якому припинилися дія, рух, життя. *— О прийди, — ми казали, — богине ясна! І нехай уже край наш недолі не зна; Хай заквітне життя на замерлому полі, — Поведи нас до кращої долі* (В. Самійленко).

ЗАМЕРТВ́ІЛИЙ, а, е. Дієпр. акт. до **замертвіти.** *Гриць скипить, неначеб в нім прокинулася замертвіла досі ніби його власна кров, ворохобиться проти господаря і відгризається* (О. Кобилянська); *На порозі він озирнувся й ще раз уважно подивився на замертвіле, дивно-гарне лице під синьою хусткою* (В. Винниченко); * Образно. *Кімнат було дві. В них панувала глибока замертвіла тиша* (М. Івченко).

ЗАМЕРТВ́ІЛО. Присл. до **замертвілий.** *На обличчі в нього була безліч зморщок, глибоких, замертвіло землистих, і кожна з них була свідком глибоко пережитого лиха та страждання* (М. Івченко).

ЗАМЕРТВ́ІННЯ, я, *с.* Стан за знач. **замертвіти.** *На ураженій ділянці шкіри внаслідок переохолодження чи обмороження з'являються набряки, запалення чи замертвіння тканин* (з наук.-попул. літ.); *В ці моменти замертвіння тіла і мозку в глибинах свідомості творився образ Олюсі — її мрії, що вселилися в душу і все скорили* (В. Підмогильний).

ЗАМЕРТВ́ІТИ, ію, ієш. Док. до **мертвіти** 1; змертвіти. *Все стихло, все змовкло, замертвіло* (І. Франко); *Максим .. увійшов до хати. — Ти, небого, геть затихла, замертвіла* (В. Стефаник); *Віра швидко піднесла для чогось руку до горла .. Стояла, вся замертвівши* (В. Винниченко).

ЗА́МЕРТВО, *присл.* Так, як мертвий, як неживий; без ознак життя. *Стало невидане чудо: всі гади разом зі старшим Змієм попадали замертво* (з легенди); *Стріла влучила юнакові в груди, і він замертво впав на узбіччя* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Батько помер від серцевого нападу .. Поставив грітися чайник і впав замертво, коли Олеся ще була на роботі* (В. Кожелянко).

ЗАМЕ́РТИ *див.* **замира́ти.**

ЗАМЕСТИ́ *див.* **заміта́ти.**

ЗАМЕСТИ́СЯ *див.* **заміта́тися.**

ЗАМЕ́Т, у, *ч.* Наметена вітром кучугура снігу. *Проти .. сонця замети снігу біліють здалеки, як срібло* (І. Нечуй-Левицький); *Не вітер — буря над землею В замети клала білий сніг* (Л. Первомайський); *Віктор видерся на лижах на замет* (О. Донченко); * У порівн. *Над далеким дитинством лягли сніговими заметами прожиті літа* (Б. Антоненко-Давидович); *З неба падали білі птахи — тривожно ячали, збивалися на лузі в гурти й застигали, наче снігові замети* (В. Дрозд); // Будь-яка велика купа чого-небудь. *Під ногами шелестіли цілі замети сухого покрученого листя* (М. Коцюбинський); *З цікавістю і страхом дивляться* [діти] *на порослі будяками піщані замети* (Ю. Мокрієв); * Образно. *Ласкавий, як немовля, місяць проминає замети хмарин* (І. Калинець); *Люблю усупереч всьому: липкому павутинню суду, заметам днів, тому, що буде, чому і віри я не йму* (С. Йовенко).

ЗАМЕ́ТА, и, *ж., діал.* 1. Замет. *За плотом літом цвітуть соняшники і чорна рожа, зимою лежить величезна замета* (У. Самчук); *Було перед заходом сонця. Від хати до хати і до вулиці пробита замета. Подвір'я в кучугурах* (Б. Харчук).

2. Заметіль. *— І куди він хоче їхати по такій заметі?* (І. Франко).

ЗАМЕТА́ТИ *див.* **заме́тувати.**

ЗАМЕТА́ТИСЯ, заметаюся, заметаєшся *і рідко* замечуся, замечешся, *док.* Почати метатися (у 1–3 знач.). *Надворі зненацька сипнув дощ — рівний, теплий, рясний. Як гуси, заверещали, заметались на тротуарі дівчата, ховаючись хто куди* (Яків Баш); *Боляща розкрила очі, глянула на чоловіка — і заметалася на постелі* (Панас Мирний); * Образно. *Його серце заметалося, затріпотало якоюсь радістю* (І. Франко); *Магічний промінь заметавсь між ними, вихоплює із темряви обличчя — то молоде й красиве.., то маску старості* (Л. Костенко).

ЗАМЕТЕ́ЛИТИСЯ, иться, *док., розм.* Почати літати в різних напрямках, кружляти і т. ін. (про значну кількість кого-, чого-небудь). *На майдані, на тополях круг церкви, раптом*

сполохалися галки. З шумом знялись, заметелилися над банею (А. Головко); // *чим, перен.* Оповитися чим-небудь, що летить, кружляє і т. ін. у великій кількості. *Хай же грудень повіє крилатий, заметелиться снігом, як дим* (В. Сосюра).

ЗАМЕТЕЛЯ́ТИ, я́ю, я́єш, *док., розм.* Почати метеляти; заметляти. *Писар .. заметеляв полами ношеної й переношеної ряси, сів до столу* (В. Чемерис); *Пес заметеляв хвостом і проскочив уперед по проходу межи високими тернинами* (Ю. Логвин).

ЗАМЕ́ТЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **замести́.** *В садку як слід прибрано — стежки заметені, родюче дерево обмазане й попідрізуване* (Панас Мирний); *Зимою — все було пустиня, заметена снігом* (С. Васильченко); // **заме́тено,** *безос. пред. В хаті Орися, дарма, що тільки восьмий пішов, справжня паніматка: заметено в хаті, припічок, видно, учора помазала* (А. Головко); *Юрко погано спав ночами. Доводилося все переоцінювати ..Так ніби йшов, ішов по дорозі.., а оглянувся — нема ніякої дороги, все заметено кучугурами снігу* (О. Сизоненко); * Образно. *В снігах заметено слова прокльонів, Серця загублено в заметах і завіях* (Ю. Винничук).

ЗАМЕ́ТИК, а, *ч., розм.* Зменш. до **заме́т.** *Вітер забиває крупу у вікно, вона лягає гострим, схожим на домовину, заметиком і не тане* (Ю. Мушкетик).

ЗАМЕ́ТИСТИЙ, а, е. Сніжний, з великими заметами. *Минула осінь і важка заметиста зима* (В. Кучер); *Заметистий шлях.*

ЗАМЕТИ́ТИ *див.* **заме́чувати.**

ЗАМЕТИ́ТИСЯ *див.* **заме́чуватися.**

ЗАМЕТІ́ЛЬ, і, *ж.* Сильний вітер зі снігом; хуртовина. *Мало не всю ніч мела перша густа заметіль. Вітрець .. гнав поперед себе дрібний, сухий сніг* (О. Копиленко); *Заметіль .. стала в пригоді: запоною покривала непритульних* (В. Барка); *Від самої землі, здавалось, до хмар бушувала й крутила заметіль* (Ю. Збанацький); * Образно. *Шумує день погожий, кипить зелена заметіль* (Б.-І. Антонич); *Буде ще .. простір лиману, і вітер попутний, і біла заметіль чайок над головою* (О. Гончар); *Над поляною кружеляла квіткова заметіль* (В. Багірова).

ЗАМЕТІ́ЛЬНИЙ, а, е. Із заметіллю, заметілями. *Серед заметільної лютневої ночі Максим прокинувся від гуркоту грому* (Н. Рибак); — *Слава, Боже, за пургу заметільну, скоро холод руки мої скує* (В. Стус).

ЗАМЕТІ́ЛЬНИЦЯ, і, *ж., діал.* Заметіль. *Довкола нього шаліла заметільниця, страшна, давно не чувана* (О. Кобилянська); *А вітер так метав снігом до вікон, дверей, так гуляв по хаті, що ось нема вже хати, нема захисту, є одна снігова заметільниця* (А. Крушельницький); *Заметільниця зібралася на силі й знову жбурнула до них* [ченців] *довгого сніжаного хвоста, сніг ліг на зігнуті спини й голови* (Валерій Шевчук).

ЗАМЕТЛЯ́ТИ, я́ю, я́єш, *док.* Почати метляти. *З возів позлазили жінки, заметляли спідницями, обтрушуючись, — як гуси на березі з води* (А. Головко); *Бурсацьке товариство .. стало рухливішим, моторнішим, клопіткішим. Скинуло з себе ватні пальта, бурки, свитки, кожушки, кучини, роззулося, заметляло довгими чубами* (М. Сиротюк); *Незнайомець щось замурчав, заметляв головою* (В. Малик); *Забився* [Сергій] *в гарячці .. Набряклі від нерухомості ноги випростались з-під ковдри і заметляли холошами* (М. Олійник); *Собака недовірливо підійшов. Швейк узяв його на коліна, погладив, і тоді Макс уперше приязно заметляв обрубком свого хвоста* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека).

ЗАМЕТЛЯ́ТИСЯ, я́ється, *док.* Почати метлятися. *Онися сама поздоровкалась і поставила тарілку на стіл. Стрічки заметлялись на плечах, неначе од вітру* (І. Нечуй-Левицький); *Він заскакав на стільці, аж китиця од феза на ньому заметлялась і забряжчали брелоки* (М. Коцюбинський); *За нею на вулиці знялася хмара куряви, над якою, як козацький шлик, заметлявся вільний кінець вицвілої косинки* (Б. Антоненко-Давидович); *Коли перед очима заметлялося щось волохате, темне, вирішив* [Чарлі], *що наскочив на хижака* (М. Дашкієв); *Вдалині, то припадаючи до землі, то підводячись вгору, заметлялась червона завіса. — Дмитре, пожежа!* (М. Стельмах).

ЗАМЕТНЯ́, і, *ж., діал.* Метушня. *А за драму, то справді досадно, що вся ота заметня з репетиціями, збиранням акторів і т. ін. була даремна* (Леся Українка); *Вони приїхали! Заметня великої станції поглинула їх* (Олена Пчілка).

ЗАМЕ́ТУВАЛЬНИЙ, а, е, *крав.* Який використовують для заметування (про стібок, шов, строчку і т. ін.). *Заметувальну строчку закінчують на відстані 1,0–1,5 см від бічних країв клапана кишені жіночого пальта* (з навч. літ.).

ЗАМЕ́ТУВАННЯ, я, *с., крав.* Дія за знач. **заме́тувати.** *Заметування застосовують для закріплення низу рукавів, спідниць, суконь тощо* (з навч. літ.).

ЗАМЕ́ТУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАМЕТА́ТИ,** а́ю, а́єш, *док., що, крав.* Зшивати великими стібками. *Підігнуті зрізи спідниці, плаття, плаща чи куртки заметують вільно, не затягуючи матеріал* (з навч. літ.); *Заметувати край поли.*

ЗАМЕ́ТУВАТИСЯ, ується, *недок., крав.* Пас. до **заме́тувати.** *Підігнутий край спідниці заметується двома рядами стібків: перший ряд прокладають на відстані одного сантиметра від підігнутого краю, а другий — біля краю зрізу* (із журн.).

ЗАМЕТУШИ́ТИСЯ, шу́ся, ши́шся, *док.* Почати метушитися. *— Їдуть, їдуть! — роздався нараз гомін, заметушились люди* (І. Франко); *Стара заметушилась на печі, поправила хустку на голові* (Грицько Григоренко); *Маленька й швидка, мов курiпка, Ганна заметушилася біля плити, розпалила дрова* (С. Чорнобривець); *Артилеристи заметушилися біля затворів, щоб замінити снаряди* (В. Владко); * Образно. *Та й зашуміла зелена туга — заметушилася. Пішли по луках перегуки, полинула луна* (М. Хвильовий).

ЗАМЕТУШНЯ́, і, *ж., діал.* Метушня. *Всю ніч стояла заметушня у панських будинках* (С. Васильченко).

ЗА́МЕТЬ, і, *ж., діал.* Те саме, що **заме́та.** *Надворі сипав сніг, куріло, дороги в горах були непрохідні, замеṭі страшенні* (І. Франко); *Хай свище замеṭь, без тепла і хліба.., Як бажаний і довгожданий гість, Він до людей було вночі прибиба, Зогріється і каші попоїсть* (А. Малишко).

ЗАМЕ́ЧУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАМЕТИ́ТИ,** ечу́, ети́ш, *док., кого, діал.* Заражати. *Мелодія, наче пошесть, заметила й гостей* (І. Нечуй-Левицький).

ЗАМЕ́ЧУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.,* **ЗАМЕТИ́ТИСЯ,** ечу́ся, ети́шся, *док., діал.* Заражатися. *Ліда писала, що її чоловік заметився випадком в лазареті од слабого на тиф і помер* (І. Нечуй-Левицький); *Маланка, заметившись його настроєм, часто бігала дивитись, як посувалась робота* (М. Коцюбинський).

ЗАМЕ́ШКАНИЙ, а, е, *діал.* Дієпр. пас. до **заме́шкати** 2. *І скажуть: .. Ці міста, повалені й попустошені та поруйновані, тепер укріплені та замешкані!* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Та полонина, що до неї належав колись бурдей, продана, а бурдей, ніким не замешканий, все ще належить до Іванихи Дубихи* (О. Кобилянська); *Ніч, багато не замешканих покоїв, великий парк кругом палати, сови і пугачі на вежах .. Все воно впливає на людину* (Б. Лепкий); * Образно. *Серце його тривожно забилося, немов рвалося геть на ясний світ із сеї відразливої ями, замешканої упирем* (І. Франко).

ЗАМЕ́ШКАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **заме́шкати** 1. *Вони думають, ніби доми їхні навіки, місця їхнього замешкання з роду до роду* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Паралельно з мовними формувалися етнічні риси майбутнього українського народу, ареал замешкання якого збігався з найдавнішими східнослов'янськими теренами між Прип'яттю, Дніпром, степом і Карпатами* (з наук. літ.); *Цілісність і стійкість біогеоценозу забезпечують, зокрема, такі чинники: генетична різноманітність особин у популяціях, їхній взаємозв'язок у популяціях і між популяціями та пристосованість до спільного замешкання* (з навч. літ.).

ЗАМЕ́ШКАТИ *див.* **заме́шкувати.**

ЗАМЕ́ШКУВАНИЙ, а, е, *діал.* Дієпр. пас. до **заме́шкувати** 2. *Вона звертається в одну вулицю, не замешкувану великою аристократією* (О. Кобилянська).

ЗАМЕ́ШКУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАМЕ́ШКАТИ,** аю, аєш, *док.* 1. Починати мешкати де-небудь; поселятися денебудь чи в когось. *В кімнаті, в якій траплялося замешкувати Тютюнникові, .. він завжди надвішував у бронзовій оправі півметрового розміру портрет Наполеона І* (Остап Вишня); *Якоб пішов на схід. У маленькому Хогсварті жили родичі його покійної дружини, він замешкав у них* (П. Загребельний); *Комірник може замешкати в домі господаря на якийсь час, але не навічно* (Р. Іваничук); * Образно. *Для того схиляю коліна свої перед Отцем, .. щоб Христос через віру замешкав у ваших серцях* (Біблія. Пер. І. Огієнка).

2. *що, діал.* Займати під житло. *Дальші дві комнаті* [кімнати] *замешкували якісь панночки* (В. Стефаник); *Ігуменя Марія-Магдалина Мазепина замешкувала три приземні келії* (Б. Лепкий); *Три з них* [кімнат] *замешкували господиня, її сестра Марія Василівна і дочка господині Сашенька* (В. Гжицький); *Найзнатніші вельможі, близькі родичі та друзі Філіппа замешкали призначені для гостей просторі апартаменти в палаці* (О. Авраменко, В. Авраменко).

ЗАМЖИ́ЧИТИ, ить, *док.* Почати мжичити. *Сонце сховалося за хмарами, і замжичив дрібний дощ* (із журн.); // *безос. По обіді настирливий західний вітер таки наманив темно-сірих хмар; вони вщерть заполонили світ. Як і вчора, знову тоскно замжичило* (В. Логвиненко); *Бойко .. мало не притьмом пустився у долину, аби ще до того, як замжичить, встигнути пшеницю з поля забрати. Не гнити ж добру* (І. Нижник); *На якісь чверть години замжичило, а після дощу сонячно запахло втрамбованою дорогою, чистим простором, травами* (Є. Пашковський).

ЗАМИВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **замива́ти** і **замива́тися.** *Основні недоліки вертикальних бісерних млинів пов'язані з сильною загазованістю робочої зони та необхідністю замивання сітки сепаратора під час роботи в періодичному режимі* (з наук. літ.); *Приховання слідів злочину — це, як правило, знищення залишених злочинцем предметів, відбитків пальців, замивання плям крові на одязі* (з навч. літ.); *Стінки і дно господарської ями селітроварницького стану на Більському городищі добре вирівняні. На них — сліди замивання водою* (з наук. літ.); *Суцільне замивання і забудова заплав Дніпра, заповідних прибережних територій, земель історико-культурного призначення не мали прецедентів у минулому* (з наук. літ.).

ЗАМИВА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.*, **ЗАМИ́ТИ,** и́ю, и́єш, *док., що.* 1. Знімати бруд, плями і т. ін. з чого-небудь або очищати щось, обмиваючи водою. *Замивали підлогу з шланга...* (І. Багряний); *Пляму від йоду змочують водою і натирають грудочкою крохмалю, поки пляма не зникне, а потім місце, де була пляма, замивають водою з милом* (з навч. літ.); *Моторист пройшовся по палубі, оглянув рубку, де вже замили сліди крові, поламану щоглу, мотор* (М. Трублаїні); *Замила* [Наталя] *рани теплою водою, перев'язала* (Є. Кравченко); * Образно. *Сліпий дощ .. замивав останні сліди* (Ю. Мушкетик).

2. Те саме, що **заму́лювати;** // *безос. Коли протоку замивало, лиман ставав безстічним, що призводило до швидкого засолення* (із журн.).

3. *спец.* Намиваючи (у 3 знач.), покривати якою-небудь рідкою масою, сумішшю і т. ін. *Для поліпшення теплообміну порожнину свердловини зі змонтованим у ній контуром заливають спеціальними розчинами або замивають глинами* (з наук. літ.); *У руслах ярів та балок необхідно прокладати дренажі та водовідвідні мережі і лише після цього засипати або замивати їх ґрунтом* (з наук.-техн. літ.); *На річкових заплавах та інших низьких місцях, де свердловина неглибока та пробурена на перший горизонт (на ґрунтові води), замити породу досить легко* (з навч. літ.).

ЗАМИВА́ТИСЯ, а́ється, *недок.*, **ЗАМИ́ТИСЯ,** и́ється, *док.* 1. Підлягати очищенню, обмиванню водою (про бруд, плями і т. ін.). *Кров легше замивається холодною водою* (з навч. літ.).

2. *тільки недок.* Пас. до **замива́ти.** *Плями від жиру на одязі замиваються спеціальними засобами* (із журн.); *Замиваються піском під забудови надзвичайно цінні заплавні екосистеми, якими є луги й озера* (з наук.-попул. літ.); * Образно. *Літературні джерела, пісні, приказки — це традиційні форми, що є стійкими і не замиваються динамікою буденного побуту* (з наук.-попул. літ.).

ЗАМИГА́ТИ, а́ю, а́єш, *док.* Почати мигати. *Професорша вся густо зашарілась, і очі їй полохливо й винувато замигали* (М. Івченко); *Прокляття, ненависть, глум, сором і муки готовий він узяти на себе, аби заговорили, замигали, заклацали ці мовчазні, мертві товариші, аби вернулася на землю вбита душа людства* (В. Винниченко); *— Геть з хати! —* гримнув *Антон з такою силою, що .. лампа замигала, полум'я потяглося червоним язиком, відірвалось від ковпачка і вилетіло у скло* (С. Чорнобривець); *Перед очима ..* [юнака] *все замигало, і він поринув у темну пустку* (В. Фіялко); *Ліс і замок непомітно стали прояснюватися теплою затишною світлицею з пахучою піччю, замигали якісь клопітливі добрі тіні* (Р. Андріяшик); *Він чкурнув звідси, аж п'ятами замигав, і біг, доки не впав з утоми* (О. Авраменко, В. Авраменко).

ЗАМИГКОТІ́ТИ, ти́ть, *док., розм.* Почати мигкотіти. *Одного надвечір'я на заморений обоз налетіло два літаки; з-під їхніх крил злобно замигкотіли вогники* (М. Стельмах).

ЗАМИГОТІ́ТИ, ти́ть, *док.* Почати миготіти. *В одчинені двері проти зелених жаб на килимі замиготіли голови* (І. Нечуй-Левицький); *Пройшло ж більше півгодини, як між дере-*

вами замиготіла його постать (М. Трублаїні); *На небі замиготіла перша зірниця* (І. Франко); *В залі тим часом погасили світло. Ущух гомін, хвилями світла замиготів екран* (О. Гончар); *Замиготіли своїм магічним сяйвом електричні ліхтарі* (Д. Бузько); * Образно. *Лиш цяткою німої ностальгії Замиготить* [весна] *— і зникне вдалині* (І. Гнатюк); // *безос. З імли замиготіло знову. Тепер набої лягали навколо полум'я пожежі, метаючи блискавки вгору* (І. Багряний).

◊ **[Аж] іскорки в очах замиготіли** *див.* **іскорка.**

ЗАМИГТІ́ТИ, ти́ть, *док.* 1. Почати миттіти, рухатися, то з'являючись, то зникаючи на короткий час. *На вулиці чорна свита виявилась, одна й друга; замигтіли плахти, намітки, потупали діти* (Марко Вовчок); *Музика вдарила, юрба стрепенулась, та не розійшлась, а тільки заходила швидше, паперова січка замигтіла барвистою метелицею* (Леся Українка); *На стежці, що вилася між двома стінками кукурудзи і соняшників, замигтіла людська постать* (І. Сенченко); *Спритні худорляві руки замигтіли у воді. Легко і швидко озерний мешканець поплив до берега* (Ю. Покальчук); * Образно. *Пригадав він свою Київщину .. Старий Дніпро замигтів у його пам'яті своїм вічним святковим простором* (О. Довженко).

2. Завиднітися, швидко з'являючись і зникаючи одне за одним, заступаючи одне одного. *Поїзд неспокійно захитався й заторохтів на переїзді. У вікні замигтіли залізничні будівлі* (Олесь Досвітній); *Замигтіли вікнами пасажирські вагони* (А. Дімаров); * Образно. *Всім, як живі, явилися перед очима картини його* [Б. Хмельницького] *походів, боїв і побід, замигтіли надії та сподівання* (Б. Лепкий).

3. Вирізнятися, сяючи нерівним, миготливим світлом; заблимати. *Вже замигтіли недалеко вогники передмістя* (Б. Антоненко-Давидович); *В далечині замигтів ліхтар* (Н. Рибак); *Замигтіли великі зорі, що займалися в небі* (В. Кучер); * Образно. *Парасчина думка перейшла до всіх минулих, давніх часів, і перед нею замигтіли, заблищали, мов чудове малювання — давні веселі дитячі літа* (Б. Грінченко).

ЗАМИ́ЗКАНИЙ, а, е, *розм.* Заношений (у 2 знач.); забруднений. *Дяк витяг з-за пазухи старий-престарий картуз; такий замизканий, що жаден в світі археолог не вгадав би ні віку його, ні барви* (О. Кониський); *Тільки підклав* [Алі] *під спину стару, замизкану подушку, як нестримний сон пов'язав солодкою вагою все його тіло...* (Ю. Логвин); *Він .. урукопашну йде, щоб впасти і мертвим встати... Й мертвим — жить? Бушлат замизканий, зім'ятий .. Моряк не хилить голови* (С. Йовенко).

ЗАМИКА́ЛЬНИЙ, а, е. Стос. до замикання. *Об'єктами експертизи є замки та інші замикальні пристрої, пломби, контрольні пристрої (засоби)* (з навч. літ.); *У науковій статті розглянуто особливості хірургічної анатомії замикального апарату прямої кишки, що істотно впливають на результати її оперативного лікування* (з наук. літ.); *При недостатності аортального клапана страждає його замикальна функція* (з наук.-попул. літ.).

ЗАМИ́КАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **замика́ти** 1. *В огородах, садках і полях, ба навіть у погано замиканих бойківських хатах ніщо не було певне перед їх хапущими пальцями* (І. Франко); * Образно. *Розмикані двері приманюють сутінками порохнявими ..Трохи світу цього давнішнього примкнеш, та й ступай у світ замиканий і незамиканий* (В. Медвідь); // **зами́кано,** *безос. пред. Ну, Рустем — той не швидко поверне з роботи, бо кав'ярню замикано пізно* (М. Коцюбинський); *Наближався ранок. Негодований сокіл гнівно шкрябався в скрині, куди його замикано на ніч* (П. Загребельний).

ЗАМИКА́ННЯ, я, *с.* Дія і стан за знач. **замика́ти** і **замика́тися.** *Прийшлося таки Демидові відмовитися від замикання дружини. Проте, виїжджаючи чи йдучи кудись, він старався повернутись додому в найбільш нежданий час* (М. Стельмах); *Спільні апарати відключення (вимикачі) слід розташовувати в ящиках з негорючих матеріалів або в нішах, які мають пристосування для пломбування та замикання на замок* (з наук.-техн. літ.); *Керченський півострів є складовою частиною східного периклінального замикання Гірського Криму* (з наук. літ.); *Під впливом трагедії теорії світової держави Арістотеля відбувається замикання освіченої частини грецького суспільства еллінської доби на питаннях приватного життя особи* (з наук. літ.); *Замикання колони батальйону надає допомогу екіпажам (водіям) в усуненні несправностей машин* (з навч. літ.); * Образно. *Над вечором, над злагодою тиш.., як місяць, підбивався милий вірш — це таємничє кола замикання від роздумів — до розпачу* (В. Стус).

△ **(1) Коро́тке замика́ння,** *ел.* — з'єднання двох точок електричного кола, яке не передбачене конструкцією приладу, пристрою і т. ін. та призводить до порушення його нормальної роботи. *Пристрій захищено від короткого замикання* (з наук.-техн. літ.); *При цісарському дворі не люблять електричних лампочок через можливе коротке замикання* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека); * У порівн. *Мене .. спаралізувало, як при короткому замиканні* (О. Забужко).

ЗАМИКА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.*, **ЗАМКНУ́ТИ,** ну́, не́ш, *док.* 1. *що.* Зачиняючи що-небудь, брати на замок, ключ, засув і т. ін. *Заперти було нічим хату; гаразд, що хоч до скрині замок є, а то ще й хату замикати* (Панас Мирний); *Уляна кладову* [комору] *завжди замикала, і мені треба було дістати ключ* (М. Хвильовий); *Роже замикає машину, і вони пробираються до під'їзду крізь чорні кучугури* (В. Кожелянко); *Петушек сховав свою рідину в шафу, замкнув її, а ключ поклав собі в кишеню* (Ю. Шовкопляс); *Тітка Павлина закрила хвіртку і замкнула на два замки: ключем і на засув* (М. Томчаній); * Образно. *Єднаймо одсталих плечем до плеча! Гей, хто нам посміє шляхи замикати? Горять наші очі, як вістря меча* (В. Еллан-Блакитний); // *розм.* Затуляти, затикати чим-небудь. *Вікно треба було замкнути подушкою, бо одна шибка була вибита* (Леся Українка); // *перен.* Служачи захистом, робити що-небудь неприступним для когось. *По течії Рубайла вхід і вихід замикали два за́мки з валами та укріпленнями* (О. Ільченко); // *перен.* Робити нечутливим, байдужим, позбавляти відвертості і т. ін. (перев. серце, душу). *Що це, про що, скажи, так туркотить, спішить, в шибу і в серце б'ється? Вже, щоб навік не оглух, я замикаю слух* (С. Йовенко); *Затулю вуха, замкну свою душу і буду кричати: тут вхід не вільний!* (М. Коцюбинський); [Д. Ж у а н:] *Я вам готовий і в щасті і в нещасті помагати, хоч би від мене серце ви замкнули* (Леся Українка).

2. *кого, що.* Залишати кого-, що-небудь у замкненому приміщенні, зберігати, ховати у чомусь, зачиненому на замок, ключ і т. ін. *Замикали Настю — вона було таки втече; чи дверима, чи вікнами, а втече* (Марко Вовчок); *Вона все держала ключі од хижки в себе, замикала туди все, що зо-*

ставалось од обіда (І. Нечуй-Левицький); — *Ця шинель найдорожча мені над усе в світі, — сказала Уляна, не випускаючи з рук шинелі. — Я її, тітонько, в скриню замкну* (О. Довженко); *Тіло замкнути можна, а душу зась! Душа людини вільна* (Василь Шевчук); * Образно. *Та нині гріх замкнути У клітку вільну мисль* (І. Франко); // Саджати в приміщення, що замикається; ув'язнювати. *Люди робили панам задармо, а пани ще над ними збиткувалися, замикали у темні льохи та й били* (Н. Кобринська); *Вона погрожувала, що неслухняних замикатиме в тому підвалі на ніч* (Ю. Андрухович); *Може, він сидить десь недалеко голодний, боячись з'явитись поміж людей, що можуть його схопити й замкнути до тюрми?* (І. Микитенко).

3. *що.* З'єднувати кінці чого-небудь; змикати, стуляти. [Т е р е н ь *(блідий, виснажений, хворобливо блискає очима):*] *Товариші! Оточуйте Голощука! Замикайте коло!* (І. Микитенко); *На вулицях вклякла ворожа техніка, на майдані — тисячі обеззброєних гітлерівців. А з боку Стежок, з-під саги, з Діброви наближалися партизани. Вони замкнули кільце* (Микита Чернявський); // *ел.* Неправильним з'єднанням двох точок електричного кола спричиняти коротке замикання *(див.* **замика́ння);** закорочувати (у 1 знач.). *Він не мав схеми підключення електроприладу й замкнув електричне коло, мало не травмувавшись* (з газ.); // *безос. Через пориви вітру лінії електропередач може замкнути* (з навч. літ.).

4. *кого, що.* Охоплювати когось, щось, з'єднуючись кінцями; оточувати. *Гнат розірвав конем коло, що замикало його з усіх боків* (Григорій Тютюнник); *Побачив* [людей] *Отава, що стояли півколом, замикаючи його в цьому просторі* (П. Загребельний); *Ворог околив город і замкнув його з усіх боків...* (Б. Лепкий); * Образно. *Біла одноманітність прямокутників паперу, книжок, лискованої площини стола замикає в собі обрій вражень* (В. Домонтович); // *безос. З великим шумом, насуваючись одна на одну, випираючи на береги, йшла крига. Лодії затирало, бували години, коли, здавалося, їх зовсім замкне, розтрощить* (С. Скляренко); // *у що.* Обмежувати кого-, що-небудь чимсь. *Колесо узвичаєного життя замикає вас у безвихідь постійності прагнень* (О. Бердник); [М а л ь в а н о в:] *Ви любите в усьому порядок, гармонію, намагаєтесь замкнути простір в точні межі* (І. Кочерга).

5. *тільки недок., що.* Іти, рухатися останнім у ряду, колоні і т. ін. під час походу. *Замикав їхнє просування Гризлов* (В. Кучер); *Сагайда сам бере лотки і теж рушає, замикаючи роту* (О. Гончар); *Перехожі з цікавістю озиралися на незвичайну кінну групу: попереду офіцери, між ними .. — ординець, замикають групу драгуни й татари* (Б. Левін); *Взявши Оксану за руку, Людмила майже поволочила її за собою, та покірно переставляла ноги, Рибалка замикав невеличку процесію* (А. Кокотюха); // Бути розміщеним останнім, крайнім. *Низову частину обійстя замикала велика, на кілька сот овець, кошара* (С. Добровольський); *З одного боку* [майдану] *височіли скелі. З другого боку його замикала широкою сріблястою дугою спокійна річка* (В. Владко).

◊ **Закрива́ти (заплю́щувати, затуля́ти, замика́ти) / закри́ти (заплю́щити, затули́ти, замкну́ти) о́чі** *див.* **закрива́ти; (1) Замика́ти / замкну́ти в чотирьо́х сті́нах** *кого* — повністю ізолювати кого-небудь від людей, товариства. *В ньому* [листі] *касирова дочка писала, що фельдшер Роттер зав'язав її молодий вік, що він замкнув її в чотирьох стінах на селі, що він занапастив її юність* (В. Підмогильний); **Затули́ти (закри́ти, замкну́ти, заткну́ти** *і т. ін.)* **/ затуля́ти (закрива́ти, замика́ти, затика́ти** *і т. ін.)* **ро́та (уста́,** *грубо* **пе́льку, пи́сок** *і т. ін.) див.* **затуля́ти.**

ЗАМИ́КАТИСЯ, зами́каюся, зами́каєшся *і* зами́чуся, зами́чешся, *док., діал.* Почати микатися (у 1 знач.); заметатися. *Харита вже знала на гіркому досвіді, що білі, налітаючи на Калинівку, не минають і її хати. Вона замикалась по хаті* (П. Панч); — *А се що? — в'їдливо поспитала Брунгільда, кинувши оком на барвисту мису в кутку .. — Та се... — замикалась одна з-поміж служниць і поквапилася прибрати таріль* (І. Білик).

ЗАМИКА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *недок.,* **ЗАМКНУ́ТИСЯ,** ну́ся, не́шся, *док.* 1. Ставати зачиненим (на замок, ключ, засув і т. ін.). *Нема його віднині вже між нами, За ним замкнулися вже монастирські брами* (І. Франко); *Це клерки ідуть по домах, мов правлять безмовний обряд У час, як замкнулись бюро і лампи загасли в конторах* (М. Бажан); * Образно. *Невиразні лінії на її* [брами] *гербових щитах маячили, як кабалістичні знаки, в котрих замикалося майбутнє воскресення* [воскресіння] *старого життя* (М. Грушевський); // Мати здатність братися на замок, ключ, засув і т. ін. — *Твоя скриня замикається? — спитав професор* (В. Владко); *Платонова кімната зсередини не замикається...* (Люко Дашвар); // *перен.* Ставати нечутливим, байдужим, втрачати відвертість і т. ін. (перев. про серце, душу). *Серце о. Нестора ще щільніше замкнулося перед тими людьми* (І. Франко).

2. Залишаючись у приміщенні, зачинятися на замок, ключ, засув і т. ін. *Лікар іде додому, обідає, а по обіді замикається в своїй хатині, щоб ніхто не заважав йому писати популярний виклад з гігієни для селян* (М. Коцюбинський); *Гуляйвітер на ходу стягував рукавиці, захисні окуляри, гукав стрічним колегам: "Привіт!" — і замикався на ключ у своєму кабінеті* (В. Дрозд); [К у к с а:] *Антон замкнувся у млині, гукав, гукав, стукав, стукав, не хоче відімкнути* (М. Кропивницький); // *перен.* Відокремлюватися від товариства, переставати спілкуватися з людьми, ставати мовчазним, замкнутим; утрачати відвертість. *З першого слова якимсь незбагненним чуттям розгадувала вона фальш у людині і одразу насторожувалася і замикалася* (В. Козаченко); *Не замикайтеся, контактуйте з великою кількістю людей — це вселить у вас велику впевненість у своїх здібностях* (з наук.-попул. літ.); — *Ач! Від усього світу замкнувся!* (О. Полторацький); // *у що, в чому, на чому, перен.* Обмежуватися чим-небудь; не виходити за межі чогось. *Був то її дім — її цілий світ .. В ньому замикалося ціле її життя* (Н. Кобринська); *Розмова замкнулася в білячому колесі повторень* (П. Загребельний).

3. З'єднуватися кінцями. *Тухольська кітловина замикалася, пропускаючи тільки вузькою скалистою брамою потік у долину* (І. Франко); *Коло швидко звужувалось, замикалось, і теля опинилось у кутку, який утворили стіна хліву й тин* (О. Донченко); *Для українського паркобудування характерною була така деталь: парк неодмінно замикався річкою, озером чи ставком* (з наук.-попул. літ.); // Стулятися. *Микола нічого не слухав, .. тільки дивився на рот отця Альойзія, коли замкнеться* (Л. Мартович); // *ел.* Неправильно з'єднуватися, спричиняючи коротке замикання (про елементи електричного кола); закорочуватися (у 1 знач.). *Блок-контакт в електричному пристрої замкнувся* (з наук.-техн. літ.).

4. *тільки недок.* Пас. до **замика́ти** 1, 2. *У ній* [хаті] *ніщо не замикалось. Заходьте, будь ласка, не питаючись* (О. Довженко).

◊ **(1) Замика́тися / замкну́тися в шкаралу́пі** *чого* — обмежувати чим-небудь свої можливості, свою діяльність. *Володимир Вернадський став для науковців нових поколінь взірцем ученого, який не замикається в шкаралупі своїх вузьких наукових інтересів, а шукає розгадку таємниць природи в закономірностях явищ та їх взаємопроникненні* (з наук.-попул. літ.); **(2) Замкну́тися (закри́тися) / замика́тися (закрива́тися) в собі́** — заглибитися у власні думки, переживання, стати мовчазним, відлюдькуватим. *Кілька днів .. Іраклій не озивався словом ні до кого. І майже не відкривав очей .. — отак замкнувшися в собі, в мовчанні, тужив за своїм другом* (А. Головко); *Арсен закрився в собі, мов слимак у мушлі* (Л. Дмитерко); *Андрій не приймав тих повчань, він або огризався, або істерично кричав і замикався в собі* (Ю. Мушкетик); *Люди похилого віку і молодь — це надія людства: вони вносять мудрість досвіду в наше життя й відкривають майбутнє, не даючи нам закриватися у собі* (з газ.); **Світ [білий] закри́вся (замкну́вся)** *див.* **світ**[2].

ЗАМИКА́Ч, а́, *ч., спец.* Пристрій для замикання, з'єднання чого-небудь. *Пристрій для кріплення вантажів у транспортному засобі містить захоплювач і замикач* (з навч. літ.); *Якщо беззубку потривожити, вона швидко втягує ногу й закриває черепашку за допомогою двох м'язів-замикачів, що проходять у тілі молюска від однієї стулки до другої* (з навч. літ.); *Замикач електричного кола.*

ЗАМИ́ЛЕНИЙ, а, е. 1. Те саме, що **зми́лений** 2. *В обід пригнав звідкілясь замиленими кіньми Заєць* (І. Багряний); *Одного надвечір'я прискакали на замилених огирах вивідники .. і забили тривогу* (Д. Міщенко); *Кінь .. увесь замилений рожевою піною, ніздрі широко роздувались, у вирлах ще не усівся жах* (Р. Іванченко).

2. *перен., розм.* Дієпр. пас. до **зами́лити** 2. *Фотознімки замилені, бо більшість з них знімалася на мобільний телефон* (з газ.); *Ми разом із колегою, медіа-експертом та членом комісії з журналістської етики, вкотре говорили про те, наскільки важливий погляд преси на суспільні події, не замилений емоціями* (з газ.).

ЗАМИ́ЛЕНІСТЬ, ності, *ж., розм.* Стан за знач. **зами́лений** 2. *Невелика замиленість знімка нерідко може бути дефектом фотоапарата* (з навч. літ.); *Я знову відчув дивну замиленість ока — скільки не вдивлявся, не міг зібрати увесь образ докупи* (І. Роздобудько); *У своєму фільмі режисер по-новому висвітлює війну на Балканах, розповідаючи про замиленість погляду мешканців, які не можуть повернутися до нормального життя* (з газ.).

ЗАМИ́ЛЕННЯ, я, *с., розм.* Дія за знач. **зами́лити** 2. *Замилення картинки у комп'ютерній грі.*

◊ **Зами́лювання (зами́лення) оче́й** *див.* **зами́лювання.**

ЗАМИ́ЛИТИ *див.* **зами́лювати.**

ЗАМИЛО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАМИЛУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док., кого.* 1. *тільки док., рідко.* Почати милува́ти. *Мати зацілувала свою маленьку дочку, замилувала, запестила* (із журн.).

2. Осипа́ти ласками кого-небудь, стомлювати, змучувати пестощами. *"Та я ж його за це замилую, та я ж його закохаю, та я ж йому ноги обцілую, та я ж..." Мар'яна вхопила голову в руки й заплющила очі* (С. Васильченко); — *Ай, дівчата, зозулята! Котора* [котра] *полюбить, приголубить — озолочу, замилую!* (У. Самчук).

3. *чим.* Те саме, що **зачаро́вувати** 2. *Приємна, така, що замиловує кожним поглядом на годинник, Олена .. вмикала радіо* (Є. Пашковський); *Україна замиловує кожного своєю неповторною природою, зачаровує співучою мовою та мелодійними піснями* (із журн.).

ЗАМИЛО́ВУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.*, **ЗАМИЛУВА́ТИСЯ,** у́юся, у́єшся, *док.* 1. *ким, чим, рідко на кого — що і з кого — чого, а також без дод.* Милуючись, захоплено дивитися на кого-, що-небудь. *Різноголосі посвисти пароплавів .. притягли його увагу, і хлопчик дивився на них, замилуючись метушнею цих малих і великих, грайливих і поважних рухомих будинків* (Олесь Досвітній); *Володимир Сосюра зміг передати своє ставлення до рідної землі, а через його поезії і ми починаємо замиловуватися картинами природи* (з навч. літ.); *Коли є сумніви, то досить складно, не замислюючись, роздавати індульгенції одним, таврувати других, замиловуватися третіми* (з газ.); *Ви так задивилися на все те* [красу краєвиду], *так замилувалися, що незчулися, як і ваші очі закрились, як тихе забуття почало колихати вашу голову* (Панас Мирний); *Не можна не замилуватися красою будинків Праги* (М. Рильський); *Валентин Модестович не міг не розсміятися. — Подумаєш, який Нарцис! — пролунав ззаду насмішкуватий голос. — Так замилувався на себе...* (Ю. Шовкопляс); *Оленка непомітно стала на порозі, притулилася до одвірка, замилувалася Роксаною* (А. Хижняк); * Образно. *Навіть сонце замилувалось цією красою. Піднялося і задивилось на стрімкі скелі Ай-Петрі* (М. Олійник).

2. *у чому, рідко.* Те саме, що **милува́тися** 3. *Замилуватися в малярстві.*

ЗАМИ́ЛУВАНИЙ, а, е. Який замилувався; сповнений замилування. *Стояв* [Коропов].., *замилуваний нею. Любка вичікуюче мовчала* (В. Земляк); *М. Т. Рильський прекрасно знав слова багатьох народних пісень, був замилуваний ними* (з наук. літ.); *П. Білецький-Носенко як фольклорист був замилуваний у народні повір'я* (з наук. літ.); * Образно. *Надя ступала гомінливою вулицею, різким порухом голови поправляла звисле на очі волосся, буцім творила небачену милість .. сонцю, замилуваному нею!* (Є. Пашковський); // Який виражає замилування, захоплення. *Замилувана посмішка вибивається з-під старечих брів* (Я. Качура); *Волот не зводив із нього замилуваних очей. Он який муж і який князь виріс із побореного свого часу неміччю Богданка* (Д. Міщенко).

ЗАМИ́ЛУВАНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **зами́луваний.** — *Кого тільки не було тутки, і всі топтали нам груди, а купно з тим і замилуваність нашу краєм і землею. Обри чи не найбільше наглумилися над тою замилуваністю* (Д. Міщенко); *Два почуття борються в ньому, коли він* [Т. Шевченко] *бачить або згадує свою рідну Україну: гірко та від убогості життя .. і замилуваність її красою, духовним багатством простих людей* (В. Русанівський).

ЗАМИЛУВА́ННЯ, я, *с.* 1. Найвищий ступінь задоволення, насолоди від когось, чогось. *На вежі ці, що піднеслись, Неначе видива туманні, Шевченко з Щепкіним колись Дивилися в замилуванні* (М. Рильський); *Мартин Прокопович з неприхованим замилуванням стежив за сином у відчинені двері* (О. Копиленко); *Отець Йосип пошепки, як молитву, прочитав уголос з пам'яті ті зворушливі лермонтовські*

рядки, які завжди навівали на нього розчулення й замилування (Б. Антоненко-Давидович).

2. Велика схильність, пристрасть до чогось. *Я набрав замилування до книжок і почав збирати свою власну бібліотеку* (І. Франко); *Думаю, що те замилування до природи .. зродилося в Левицького ще там, над Россю, за дитячих літ* (С. Єфремов); *Не міг збагнути* [Сивоок], *як можна ставити метал понад людину, хоч із часом і сам переймав од діда замилування до тихих переливів барв* [срібла] (П. Загребельний).

ЗАМИ́ЛУВАНО. Присл. до **зами́луваний.** *Панич Стась слухав похмуро, одвернувшись. Пані — зацікавлено .. Душечка — замилувано, з широкою посмішкою* (С. Васильченко); *Параска .. не могла натішитись невісткою, замилувано стежила за проворною постаттю* (К. Гордієнко); *Діти співали, аж навшпиньки стаючи, замилувано посхилявши голови і зорячи сумними, блискучими очима* (Валерій Шевчук); — *Боже, яка гарненька! — замилувано прошепотіла Пенелопа, дивлячись на свою меншу сестричку сяючими від захвату очима* (О. Авраменко, В. Авраменко).

ЗАМИЛУВА́ТИ *див.* **замило́вувати.**

ЗАМИЛУВА́ТИСЯ *див.* **замило́вуватися.**

ЗАМИ́ЛЮВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **зами́лювати.** *Місце фільцювання потрібно намочити навколо застібки, намилити й потерти пальцями. Після замилювання місце стику кружечка і поверхні сумки практично повністю зрівняється* (з навч. літ.); *Є підозра, що автори концепції шансону з інтелігентним обличчям слухають зовсім іншу музику і саму концепцію створили для замилювання зорового апарату чиновників від культури та арт-критиків* (із журн.).

◊ **(1) Зами́лювання (зами́лення) оче́й** — намагання обдурити кого-небудь, приховуючи власні вади, справжній стан речей; окозамилювання. *Що впадало в око на цьому засіданні? По-перше. Ніякого прикрашування дійсності, ніякого замилювання очей* (Остап Вишня); *Я певен, живопис був для замилювання пильних очей* (О. Іваненко); — *Те, що ти бачив у центрі міста, друже мій, то тільки бундючна вивіска, пишні декорації для .. замилювання очей чужоземним туристам* (В. Владко).

ЗАМИ́ЛЮВАТИ, юю, юєш, *недок.,* **ЗАМИ́ЛИТИ,** ми́лю, ми́лиш, *док., що.* 1. Використовуючи мило *(див.* **ми́ло**[1] 1) або інші мийні засоби, очищати щось. *Крадій ретельно замилив усі сліди* (з газ.); // Намащувати милом що-небудь. *По завершенні процесу валяння дірочок від голки не залишається, якщо відповідне місце трохи замилити, сполоснути чистою водою і пропарити деталь праскою* (із журн.).

2. *перен., розм.* Робити що-небудь нечітким, розпливчастим; змазувати (у 2 знач.). *Багато слів замилили суть питання* (з газ.); // Позбавляти гостроти, виразності (про відчуття, сприйняття і т. ін.). *Граючи реально сто разів одне й те саме, актори не замилили сприйняття спектаклю* (із журн.); // Відвертаючи увагу від кого-, чого-небудь, приховувати щось. *Місто Вишгород, перша літописна згадка про яке датована 946 роком і славну історію якого донедавна вперто замилювали чиновники, відсвяткувало своє 1055-річчя* (з газ.); *Шкоди завдають спроби замилити реальні проблеми формулюваннями на кшталт "вивчити питання"* (із журн.).

◊ **(1) Зами́лювати / зами́лити о́чі** *кому і без дод.* — обдурювати кого-небудь, хитрувати, приховуючи хиби, недоліки, справжній стан речей. — *Ти мені, старій, очі не замилюй, — підвищила раптом голос мадам, аж усі притихли* (О. Гончар); — *Ви не думайте, що маєте перед собою якогось дурного віслюка і можете йому замилювати очі .. Я знаю, що всі ви симулянти і хочете дезертирувати з армії* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека); — *Такі, як наш Ласій, хіба правду скажуть? — Еге, гляди, щоб не сказав. Він тобі так очі замилить, такого наговорить* (Ю. Збанацький); *Ще знаходяться люди, яким удається замилити очі, обдурити інших, удати з себе борців за принциповість і спільні інтереси* (Ю. Мушкетик).

ЗАМИ́МРИТИ, рю, риш, *док., що і без прям. дод., розм.* Почати мимрити. *Вона .. сіла на стілець і замимрила: "матусю... матусю... вчителька... вчителька..."* (М. Коцюбинський); *Замимрив* [Штефан] *щось і .. метнувся надвір* (Я. Галан); — *Та я нічого, — замимрив Кукурузо. — Я... я... хотів показати йому, яка в нас сокира добра... замашна...* (В. Нестайко).

ЗАМИНА́ННЯ, я, *с., рідко.* Дія за знач. **замина́ти** 1. *В експозиції музею є глечики для молока, узвару та інших напоїв, макітри для розтирання маку й часнику, для заминання сала на борщ* (із журн.).

ЗАМИНА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.,* **ЗАМ'Я́ТИ,** мну́, мне́ш, *док., що.* 1. Заправляти, засмачувати страву чим-небудь розім'ятим, розтертим. *Тут, певно, в цих киян не знайдете ні макогона, ні друшляка, ні ковганки, бо то не село .. Ці київські ледащиці не затовкують салом борщу, навіть і не заминають, і не засмажують засмажкою. Обідала я іноді в тих ресторанах* (І. Нечуй-Левицький); *Мати заминала саме борщ пшоном та все куштувала його* (Л. Яновська); [П е т р о:] *Ось борщ, гляньте: сирівець зварять, посолять, замнуть пшоном — і готово!* (І. Карпенко-Карий).

2. *перен.* Припиняти щось, не давати розвитку чомусь. *Він почав заминати розмову, переводити її на другі речі* (Панас Мирний); *Скандал зробився, і не знати, Як здужав пан його зам'яти* (І. Франко); *Подейкують, одного разу він розбив голову синові завуча, розбив дуже серйозно.., але справу якось зам'яли* (Ю. Іздрик); // Намагатися пом'якшити, згладити щось. *Він хотів зам'яти неприємне враження, що могло скластися в товаришів, коли, почувши постріл, він, Кравченко, відстав від гурту* (І. Кириленко); *Щоб зам'яти незручність, на допомогу поспішив Таленті* (В. Малик).

ЗАМИНА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *недок.,* **ЗАМ'Я́ТИСЯ,** мну́ся, мне́шся, *док.* 1. Відчувати збентеження, нерішучість і т. ін.; ніяковіти. — *Кажу, що у мене грошей нема, а Яків десь на роботі. Як прийде, з ним побалакаєте .. — Та ні, не те... — заминаючись, почав дід* (Панас Мирний); *Як не той став хлопець, оставшись з панянками; зам'явся зараз, закахикався* (А. Свидницький); *Командир загону прискіпався до Яреська: — Ти їх* [бійців] *відпускав? — Яресько, на мить зам'явшись, відповів, що — так, відпускав* (О. Гончар); // Переставати говорити, замовкати на якийсь час від збентеження, нерішучості, ніяковості і т. ін. — *Я, — зам'ялась Неля, час від часу позираючи на сестру, наче міркуючи, наскільки можна відкрити перед нею своє серце, — я... не знаю, як бути...* (Ірина Вільде); — *Вся справа в організації праці, — відповів Лінке, — і ще... — Тут він трохи зам'явся, не знаючи, як пояснити свою думку товаришеві* (В. Собко).

2. *тільки недок.* Пас. до **замина́ти.** *Борщ заминається розтертим пшоном* (з газ.); *Тема про кримінальну справу щодо "замаху на злочин" заминається* (із журн.).

ЗАМИ́НКА, и, *ж., розм.* Перерва, затримка в чому-небудь через якесь утруднення, перешкоду і т. ін. *Вона .. завжди з'являлася там, де щось не ладилося, де виникала якась заминка* (В. Кучер); *Кожна заминка в подачі шихти була надзвичайною подією* (М. Руденко); *Отець Іов збагнув, що заквапився, що зв'язувати молодим руки рано, але йому треба було виходити якось із тієї заминки* (Б. Харчук); *Після короткої заминки він не дуже впевнено мовив: — Я бачу лише одинадцятьох. Де ж дванадцятий?* (О. Авраменко).

○ **(1) Без заминки,** *у знач. присл.* — не затримуючи відповіді, не вагаючись. *Відповісти на мої запитання міг тільки фахівець. І він відповів. Відповів швидко, без заминки* (І. Росоховатський); *Сай відповідав швидко, без заминки, і, схоже, казав правду* (В. Малик).

ЗАМИРА́ННЯ, я, *с.* Дія і стан за знач. **замира́ти.** *Учувалася їй страшна буря, увижалася завірюха, крик людський, замирання* (Панас Мирний); *Московська стара партія з своїми газетами, з своїми тенденціями простує до замирання, бо держиться старих основ давнього історичного життя* (І. Нечуй-Левицький); *Вона не може прогнати з себе хвилювання, взагалі, вона не може не почувати замирання в грудях, коли зустрівається* [зустрічається] *очима з гарним чоловіком* (В. Винниченко).

ЗАМИРА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.*, **ЗАМЕ́РТИ,** мру́, мре́ш, *док.* Те саме, що **завмира́ти.** *Було затремтить у шибках конторських вікон приглушений бас якогось судна, і одинадцять рук одинадцяти жінок замирають на кружальцях рахівниць* (В. Логвиненко); *Вереск коліс з кожною хвилиною замирав* (П. Панч); *Він почутив, що в йому* [ньому] *неначе ожило природне завзяття, прокинулась воля, що вже була почала замирати* (І. Нечуй-Левицький); *Своя думка в неї замирала, переставала жити, працювати* (Б. Грінченко); *Туманом насупились гори, І річка під снігом замерла* (І. Франко); *Дзвоник піснею заллється І замре коло воріт!* (Я. Щоголів); *Луна відгукувалась мені й замерла десь у гущавині* (М. Хвильовий); *— Оце коли налітає пілот обпилювати наші плантації, то маю стояти йому за маяка. Аби не лишав огріхів, аби осипав наші буряки рівненько. Най замре зажерлива свинка до'дної* [до одної] (О. Гончар); // *безос. Довгаль скоса поглядав на білу простиню, і в грудях йому ще більше замирало* (В. Винниченко).

◊ **Се́рце мре (завмира́є, замира́є, замира́ло) / завме́рло (заме́рло)** *див.* **се́рце.**

ЗАМИРА́ЮЧИЙ, а, е. Який замирає. *Ежен тривожним ухом* [вухом] *ловив усякий шелест, замираючий дзенькіт .. дзвінків* (І. Франко); *Десь-не-десь дрижало замираюче пожовкле листя на чорному гіллі* (О. Кобилянська).

ЗАМИ́РЕННЯ, я, *с., розм.* Дія і стан за знач. **замири́ти** 2, 3 і **замири́тися.** *Тепер був саме той час, коли після деякого замирення починали знову виявлятися перші іскри ворогування* (С. Васильченко); *— Не будемо даремно проливати крові! — Хмельницький пропонував замирення* (Я. Качура); *Місяць тривало замирення, а за день мав знову розпочатися наступ по всьому фронту* (П. Панч); *Він був радий з самого факту замирення з Люкою, яка .. й досі займала відповідне місце в його серці* (В. Владко); *Ми щасливі, що не останнє місце у вашому замиренні зайняли квіти. Квітами ви зустрічали коханих, квіти дарували в найкращі часи життя, квітами прикрашали житла й улюблені куточки* (О. Бердник).

ЗАМИРИ́ТИ *див.* **зами́рювати.**

ЗАМИРИ́ТИСЯ *див.* **зами́рюватися.**

ЗАМИ́РШАВІЛИЙ, а, е, *розм.* Дієпр. акт. до **зами́ршавіти.** *Василько справді подібний до мари, посинілий, із порепаними губами, замиршавілий* (із журн.); *Повернувся Безрукий. Як і слід було чекати, замиршавілий, у подертому одязі, з подряпаними колінями й обличчям і тому здавався ще похмурішим* (із журн.).

ЗАМИ́РШАВІТИ, ію, ієш, *розм.* Док. до **ми́ршавіти.** *Коли б не Ганна, його жінка, то й зовсім, мабуть, замиршавів би дядько Іван* (О. Копиленко); *— Заятчук свої коната продає — другу пару. Замиршавіли вони в нього, закоростявились* (М. Стельмах); *Унаслідок сильного обмороження лози стовбур і рукави винограду дуже збідніли, замиршавіли й порідшали* (із журн.); * Образно. *Нам важливо своїми вчинками не давати замиршавіти культурній пам'яті* (із журн.).

ЗАМИ́РЮВАТИ, юю, юєш, **ЗАМИРЯ́ТИ,** я́ю, я́єш, *недок.*, **ЗАМИРИ́ТИ,** мирю́, ми́риш, *док., розм.* 1. *кого, що.* Вносити мир, згоду в що-небудь, між кимнебудь, заспокоювати когось, щось. *Над лісом тихі зорі стояли, замиряли ліс... Куди там! Не хотів і не знав спокою і вночі: шумів, озвірілий* (С. Васильченко); *Жити весь вік землею, — Вірна вона і щира, Серцю поможе в сумі, Бурі в душі замирить* (М. Гірник).

2. *кого, що.* Налагоджувати мирні стосунки між ким-небудь; мирити. *Великі події замирюють найлютіших ворогів* (Ю. Смолич); *— А чом би й ні? — Гадаю, то було лише сказано, аби замирити якось віче. — Ба ні, Світозаре* (Д. Міщенко); *Причин там досить, щоб піднять мечі Один на одного. Та невідомо, Чи острах перед нами не поможе їх замирити і скріпити згоду* (Борис Тен, пер. з тв. В. Шекспіра).

3. *з ким, рідко.* Припиняти ворогування, сварки з кимнебудь; миритися. [С и д і р:] *Зразу треба було з ним замирить* (І. Карпенко-Карий); *Ворог їх не пощадить. Не замирить із ними по-лицарськи* (Б. Лепкий).

ЗАМИ́РЮВАТИСЯ, ююся, юєшся, **ЗАМИРЯ́ТИСЯ,** я́юся, я́єшся, *недок.*, **ЗАМИРИ́ТИСЯ,** мирю́ся, ми́ришся, *док., розм.* 1. Налагоджувати мирні взаємини, укладати мир; миритися. *— Вас женуть не на війну, а в неволю. Чуєте? У неволю! У живу данину перському шахові, бо він не замиряється з падишахом без живої данини* (З. Тулуб); *Ромеї замирюються з персами, двадцятилітній війні настав кінець* (Д. Міщенко); *Ми підвелись. Іван простяг руку офіцерові. — Замирімся, пане капітане* (Олесь Досвітній); *Мар'ян теж вирішив замиритися з Антоном та й більше ніколи вже не ворогувати* (С. Чорнобривець).

2. Скорятися кому-, чому-небудь, примирятися з тим, що є. *— Що ж, у такому разі беріть* [сукенку].., *— почала була дівчина впалим голосом, замиряючись з думкою, що доведеться задовольнитися половинним щастям, аби не втратити його зовсім* (Б. Антоненко-Давидович); * Образно. *Влаштувавшись на новому місці, Хома швидко вгамувався і замирився з долею* (О. Гончар).

ЗАМИРЯ́ТИ *див.* **зами́рювати.**

ЗАМИРЯ́ТИСЯ *див.* **зами́рюватися.**

ЗА́МИСЕЛ, слу, *ч.* 1. План певних дій, рішення що-небудь зробити; задум. *Та й почалися тій пісні, Як билина бає, А не з думки, не з замислу, Як Боян співає* (С. Руданський); [Р у ф і н:] *Я думав, .. що я сам на цілий Рим і що мені товаришів немає для замислів моїх* (Леся Українка); *Усе, що намічав, здається, Скінчив. Спочинути б. Так ні ж —*

Новий вже замисел снується, Новий потрібно брать рубіж (П. Дорошко); *Олекса переважно залишав мене і, осяяний якимсь замислом, брався за пензель* (Р. Андріяшик).

2. Провідна ідея, основна думка художнього твору. *Романтичні настрої та теми .. пробиваються крізь реалістичний замисел Кулішевої "Чорної ради", забарвлюють оповідання Марка Вовчка, поезію Щоголева та Руданського* (М. Зеров); *Оказіоналізми розкривають виражальні можливості мови, передають нові семантичні, стилістичні, функціонально-експресивні відтінки і сприяють розкриттю художнього замислу поезії* (з наук. літ.).

ЗАМИ́СЛЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **зами́слити** 1. *Ніщо вже не перешкоджатиме йому віддатись давно замисленій роботі* (В. Підмогильний); *Любив він .. посидіти у легкому смерку, слухаючи мелодійний дзюркіт води, аж забував часом про замислені пустощі* (Валерій Шевчук); *Письменники у творчості своїй постійно замислені над долею України* (із журн.); // **зами́слено,** *безос. пред. І порадила тоді подруга моя Людмила Залигіна віддати його* [мого хлопчика] *до неї в дитячий будинок .. Не знала я, що інше замислено* (В. Логвиненко); // *у знач. ім.* **зами́слене,** ного, *с.* Те, що хтось замишляє, задумує зробити, виконати і т. ін. *Не можна втрачати віри в здійснення замисленого* (С. Тельнюк); *Він, Оскольд, не відступить від замисленого* (Р. Іванченко).

2. *у знач. прикм.* Який про що-небудь зосереджено думає, роздумує, розмірковує над чимось; сповнений думок; задуманий. *Стоїть дівчина, схилившись на цябрину, як над мольбертом замислений маляр* (С. Васильченко); *Гірениця .. поглянув на замисленого Григора* (О. Бердник); * Образно. *Золотим покрившися убранням, притишені, замислені стоять* [ліси] (І. Гончаренко); *Незмінний свідку пращурів моїх, Золотооке небо! Ясний світе! Тобі мої замислені привіти, Акорди перші співів різдвяних!* (М. Рильський); *На сто думок замислена Полтава вербові гриви хилить до води* (Л. Костенко); // Який виражає задуму. *Їхав ходою Корецький на своїм коні воронім, схиливши замислену голову* (М. Старицький); *Маріора стояла поміж кущами, .. підперши руками голову з замисленим обличчям* (М. Коцюбинський); *Замисленими очима дивився на вогонь Ант* (С. Скляренко); *Мабуть, щось .. відчуває й Джон, — на його обличчі застиг замислений вираз людини, яка забула про все, крім далекого, примарного лика Землі* (В. Владко); *Стен спрямовував замислений погляд повз кораблі до обрію, за яким щойно сховалося сонце* (О. Авраменко).

ЗАМИ́СЛЕНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість і стан за знач. **зами́слений** 2. *Духовна натура цієї людини* [Арсенія Тарковського], *замисленість над вічними проблемами людськості відбивалася в її шляхетній зовнішності* (Д. Павличко); *Він в замисленості гордій нас оглянув, і відразу Ми в очах його узріли і зневагу, і відразу* (М. Бажан, пер. з тв. Ш. Руставелі); * Образно. *Хіба збагнеш одразу замисленість струнких кипарисів і .. оту вільну, ні від кого не залежну широчінь моря!* (М. Олійник).

ЗАМИ́СЛЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **зами́слити** 1 і стан за знач. **зами́слитися.** *Одна хвиля була важкого заплутаного замислення, і тоді все пронизала одна ясна й страшно велика думка* (М. Івченко); *Чотирнадцять років стали для мене якраз початком періоду замислення, бо саме підійшов мій день народження* (Ю. Покальчук); *Микола Васильович, обпершись обома руками об стіл, ще якийсь час стояв перед лампою в глибокім замисленні* (О. Гончар).

ЗАМИ́СЛЕНО. Присл. до **зами́слений** 2. *Він подивився на мене пильно, зітхнув замислено* (С. Васильченко); *Допивши свою філіжанку кави, він каже замислено, глибокодумно й повчально: — Треба шанувати людей* (В. Домонтович); *За млявою стрілкою на циферблаті Замислено стежить старий чоловік* (М. Бажан); *Очі замислено відсутні, весь у собі* [Іван], *в думках, у словах, що легко шелестіли, випереджаючи перестук друкарської машинки* (В. Дрозд); * Образно. *Дністер жевріє, вигнувшись веселкою, жадібно впивається тонами надвечір'я, а височенні тополі на обох берегах лукаво зазирають у його лоно, ліниво й замислено перебираючи стрімкими вітами розсипане полум'яне намисто* (Р. Андріяшик).

ЗАМИ́СЛИТИ *див.* **замишля́ти.**

ЗАМИ́СЛИТИСЯ *див.* **зами́слюватися.**

ЗАМИСЛІ́ВКА, и, *ж., рідко.* Те саме, що **вигадни́ця.** *То то ж була вигадчиця* [вигадниця], *то то ж була замислівка!* (Марко Вовчок).

ЗАМИ́СЛЮВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **зами́слюватися.** *Коли є в хлопчика чи в дівчинки нахил до замислювання, а навкруги росте картопля, чи бур'ян, чи коноплі — амба! То вже так і знайте, що на письменника воно піде* (Остап Вишня); *Ніяке замислювання .. не міняє того, що вже сталося, просто зайва витрата енергії* (Е. Андієвська).

ЗАМИ́СЛЮВАТИ *див.* **замишля́ти.**

ЗАМИ́СЛЮВАТИСЯ, ююся, юєшся, *недок.*, **ЗАМИ́СЛИТИСЯ,** люся, лишся, *док.* Починати роздумувати, зосереджено думати про кого-, що-небудь, розмірковувати над чимось; задумуватися. *За життя татка нікому й не спадало на думку замислюватися про "завтра", бо знали: буде так, як захоче татко* (Ірина Вільде); *Найбільше замислювався і вболівав* [Дунай] *над долею сина* (М. Стельмах); *Замислилась* [Софія]: *"Який то буде сей вечір?"* (Леся Українка); *— Я якось замислився і зрозумів, що безмежне усе. І простори Всесвіту, і глибини землі, знання, людські почуття, і життя на землі* (Ю. Покальчук); // Поринати у роздуми, віддаватися своїм думкам. *Бабуся замовкає, замислюється* (П. Воронько); *Потім сів* [Жук] *під ясеном, схилився на руку й замислився* (С. Васильченко); *Марійка впіймала себе на тому, що замислилась і не зробила жодного уроку* (О. Донченко); * Образно. *Калюжі тихо замислились на вечірнє небо* (М. Хвильовий); *Квітчастий луг і дощик золотий. А вдалині, мов акварелі, — Примружились гаї, замислились оселі...* (П. Тичина).

○ **Не заду́муючись <Не зами́слюючись>** *див.* **заду́муватися.**

ЗАМИ́ТИ *див.* **замива́ти.**

ЗАМИ́ТИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **зами́ти.** *За допомогою ультрафіолетових променів можна відновлювати витравлені, замиті тексти в документах, на тканинах та інших об'єктах* (з наук. літ.); // **зами́то,** *безос. пред. Під забудову замито заповідні луки Кончі-Заспи* (з наук.-попул. літ.).

ЗАМИ́ТИСЯ *див.* **замива́тися.**

ЗАМИШЛЯ́ТИ, я́ю, я́єш, **ЗАМИ́СЛЮВАТИ,** юю, юєш, *недок.*, **ЗАМИ́СЛИТИ,** лю, лиш, *док.* 1. *що, з інфін. і без дод.* Вирішувати що-небудь зробити, обдумуючи план дій; задумувати щось. *Все життя вона завжди перемагала, завжди було так, як вона замислювала* (М. Циба); *Спосте-*

рігав не раз: людина замишляє на добре, а виходить зло. Чи замисли куці.., чи кожна людина має на всі добрі і злі справи свої мірки? (Ю. Мушкетик); *Дід сидить на дровітному пеньку, замислюючи ясенові лижі* (Є. Пашковський); *Замислив я схитрувати вередуху* (Марко Вовчок); *Над грою озера, у лузі, У срібло кинувши вудки, Для вас я, білоруські друзі, Замислив тихі ці рядки* (М. Рильський); *В цьому році він замислив застосувати яровизацію ранніх сортів картоплі* (Я. Гримайло); // Виношувати таємні, підступні плани, спрямовані проти кого-, чого-небудь. [Х р а п к о:] *З своїм батьком замишляєте проти мене, та ще й в мій двір ходиш? Вон* [геть]*! щоб твоя нога не була тута!* (Панас Мирний); *Заздрість гадюкою в серце вповзає, І він замишляє діло недобре* (М. Коцюбинський); — *Мені лячно, гер гауптман. Ніж будь-коли ясніше бачу я, куди нас замислюють штовхнути наші нові друзі* (Н. Рибак); *Телемах же, з подвір'я прямуючи, бистрим Кроком пішов, женихам лиховісну замисливши згубу* (Борис Тен, пер. з тв. Гомера).

2. *тільки недок., заст.* Верховодити кимось, розпоряджатися чим-небудь. *Порадь мене, гаю, яку милу брати! Узяв би багату — не схоче робити; Узяв би розумну — буде замишляти* (П. Чубинський); *Сам одягсь ошатно, одягнені діти, Слава Богу, єсть що і жінці надіти, Мається й сусідів чим пошанувати, Та й у господарстві єсть чим замишляти* (І. Манжура).

ЗА́МІЖ, *присл.* До шлюбу з ким-небудь (про дівчину, жінку). *Хапається, як попівна заміж* (Номис).

Бра́ти / взя́ти за́між [за се́бе] *див.* **бра́ти; Вихо́дити (іти́) / ви́йти (піти́) за́між** *див.* **вихо́дити; Віддава́ти (видава́ти) / відда́ти (ви́дати) за́між** *див.* **віддава́ти.**

◊ **Ви́скочити за́між** *див.* **виска́кувати.**

ЗА́МІЖЖЮ, *присл., розм.* Те саме, що **за́мужем.** — *Хіба вона заміжжю? — запитала Пріська. — Уже другий рік* (Л. Яновська); *Молода і вродлива шляхетна пані .. була заміжжю за одним хоробрим і достойним лицарем* (М. Лукаш, пер. з тв. Д. Боккаччо).

ЗАМІ́ЖЖЯ, я, *с.* Одруження, шлюб (стосовно до дівчини, жінки); життя одруженої жінки. — *Лихо, Христе, за таким заміжжям* (Панас Мирний); *Надія на добре заміжжя возвеселила серце матері, й вона нічого не щадила для блиску й краси своєї дочки* (Н. Кобринська); — *А яка дівчина не думає про заміжжя, — обізвався Наум Харитонович. — Дорікати їй цим не можна* (А. Головко); *Йому хотілося подивитися, як живе Тетяна в заміжжі* (Ф. Бурлака); *Вона безневинно фліртує, не перестаючи думати про вдале заміжжя і щасливе подружнє життя* (М. Слабошпицький).

ЗАМІ́ЖНІЙ, я, є. 1. *тільки ж.* Яка перебуває в шлюбі; одружена (про жінку). *Не витримав старий Гельє і, кинувши власну оселю, перебрався до своєї заміжньої дочки* (М. Коцюбинський); *Вдома хазяйнувала мати, їй допомагала .. заміжня сестра* (Ю. Яновський); *Сидіти з таким гостем за одним столом вона, бувши ще не заміжньою, вважала за нечемне* (Б. Антоненко-Давидович); *Оверка треба відправити сестрі, що заміжня за старшим Матейковим сином* (К. Гриб).

2. Стос. до заміжжя. — *Кажу вам просто й щиро, що я ще й не думала про заміжнє життя* (І. Нечуй-Левицький).

3. *у знач. ім.* **замі́жня,** ịжньої, *ж.* Та, що перебуває в шлюбі; одружена жінка, молодиця. *Вона вже не має сумніву, він любить когось .. Дівчину чи заміжню?* (М. Старицький); *Голова* [дівчини] *схилена набік, і важка коса лежить на шиї, наспіх скручена вузлом, як у заміжньої...* (О. Гончар); *Вони побачили молодицю. Біле запинало було якось дивно пов'язане — ані так, як у заміжніх, ані так, як у вдовиць* (Ю. Логвин).

ЗАМІ́НА, и, *ж.* 1. Дія, коли замість одного предмета, явища і т. ін. виступає інший предмет, інше явище і т. ін., замість одного предмета, однієї особи береться інший предмет, інша особа. *Процес заміни іншомовного слова своїм корінним ніяк не можна кваліфікувати взагалі як регресивне явище* (М. Рильський); *Гетьман .. зійшов з ґанку. На просторому майдані вишикувався загін татар, що прибули до Криму для заміни тих, котрі відбули півроку і мали повернутися додому* (В. Малик).

2. Той, хто (те, що) замінює, може замінювати кого-, що-небудь. — *Ось що, Килино: щоб завтра ж мені була заміна. Сюди, до горшків, можна й старішу котрусь* (А. Головко); *Десь років у чотирнадцять, остаточно збагнувши, що рідної сестри в мене не буде, я став шукати для неї заміну* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Людина мусить вважати майоран королем усіх прянощів .. Треба було нашвидкуруч знайти таку заміну, яка б додала ковбасам особливого гострого смаку* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека).

3. *розм.* Те саме, що **о́бмін.** — *Він хоче йти до тухольців і робити з ними таку угоду, щоб в заміну за мене випустили монголів із сеї долини* (І. Франко); *Одного дня .. до камери з'явився черговий помічник тюрми й сповістив, що другого дня ми будемо відряджені до кордону для заміни на польських "громадян"* (Олесь Досвітній); — *Я тобі дав хліба, ти мені сала. Заміна* (Григорій Тютюнник).

ЗАМІ́НЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **заміни́ти.** *Нарешті була одремонтована верхня покришка, замінений стержень, і насос почав працювати* (П. Панч); — *Вторгаються до нас порожні, байдужі речі .. Оживлені, пережиті нами речі, речі .. сходять нанівець і не можуть бути чимось замінені* (Ю. Андрухович); *Це правда: теми були замінені новими, і наш випуск цілком добре на них відповів* (М. Грушевський); // **замі́нено,** *безос. пред. Навколо городу повигинався на всі боки паркан, а поламані штахети замінено простим кіллям* (Н. Кобринська); *Почалися турніри й змагання мамелюків. Султан приглядався їм* [до них] *разом з народом до пізньої ночі, яку світлами замінено в ясний день* (О. Назарук); *Невідомо хто з волі подав апеляцію .. Розстріл було замінено... двадцятилітньою каторгою* (І. Багряний).

ЗАМІНИ́ТИ *див.* **заміня́ти**[1].

ЗАМІНИ́ТИСЯ *див.* **заміня́тися**[1].

ЗАМІ́ННИЙ, а, е. 1. Який використовується, служить для заміни чого-небудь. *Ви* [кораблі] *певно стомились в походах суворих На водах далеких, на ріках просторих, Та вам корабельня з заліза і сталі Давно відкувала замінні деталі* (Л. Забашта); *Гроші завжди є замінними і постійно перебувають в обігу* (з навч. літ.).

2. Який може замінятися, може бути замінений чим-небудь. *До замінних природних ресурсів належать усі паливно-енергетичні ресурси, які можуть бути замінені іншими джерелами енергії* (з навч. літ.).

ЗАМІ́ННИК, а, *ч.* Матеріал, виріб і т. ін., що за певними властивостями може заміняти інший (у використанні, вживанні і т. ін.). *Сучасні дослідження в галузі харчової промисловості спрямовані на розроблення технологій виробництва замінників цукру, ароматизаторів, барвників* (з наук.

літ.); *Науково-технічний прогрес дає змогу збільшувати розвідані запаси ресурсів і створювати нові, відкривати або розробляти замінники наявних ресурсів* (з наук.-попул. літ.); *У народі "вівсяне молочко" використовують як замінник материнського молока* (з навч. літ.); // Узагалі те, чим заміняють що-небудь. *Ковбик .. думав про те, що останнім часом увійшли в моду всілякі замінники* (О. Чорногуз); *Було багато людей, що взагалі вважали принизливим для себе ходити в кіно, вважали його примітивним і грубим замінником віками освяченої сцени* (О. Довженко).

ЗАМІ́ННІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **замі́нний.** *Типізація та уніфікація в архітектурі будівель і споруд забезпечують найважливішу властивість збірних виробів — їхню замінність* (з наук.-попул. літ.); *Істотними ознаками будь-якої організації є загальна мета всіх її членів, їхня замінність і усвідомлена координація їхніх дій* (з навч. літ.); *Рекламному дискурсу притаманні специфічні характеристики, зокрема його анонімність, швидкоплинність, замінність* (із журн.).

ЗАМІНО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **замінува́ти.** *Жінка запрошує до хати. Відчиняє двері — вибух, двері були заміновані* (О. Довженко); *Замінований шлях ряснів дротиками, що стирчали то там, то там із чорної землі* (І. Багряний); *З вокзалу евакуювали людей. Хтось подзвонив, що вокзал замінований* (Л. Костенко); *— Тепер треба жити за волею долі, так, ніби йдеш по замінованому полю — ніде не помилитися, нічого не порушити, не перечепитися... — двома годинами потому говорила Дана* (І. Роздобудько); // **заміно́вано,** *безос. пред. Міст охороняли протитанкові гармати й зенітні, було його заміновано* (Ю. Яновський); *— За моїм першим сигналом ви будете обстріляні. Спроби втечі не дадуть нічого. Всі шляхи заміновано...* (В. Владко).

ЗАМІНО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАМІНУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док., що.* Закладати міну, міни де-небудь, готуючи вибух; мінувати. *Найтяжче було заміновувати літаки* (П. Автомонов); *— Вони їздять по лісах, по дорогах, заміновують усе, закопують ті міни, де будуть іти партизани* (М. Малиновська); *— Треба протягом однієї години замінувати підходи до залізниці* (Іван Ле); *Шанкар знову заговорив у слухавку: — .. Заклади кілька бомб і прямуй до будинку .. Замінуй його* (О. Авраменко, В. Авраменко).

ЗАМІНУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **замінува́ти.** *Були спроби підпалу, погрози замінування, знеструмлення виборчих дільниць* (Л. Костенко); *В Україні посилили відповідальність за неправдиве повідомлення про замінування* (із журн.); *Чоловік зателефонував до міліції та повідомив про замінування потяга* (з газ.).

ЗАМІНУВА́ТИ *див.* **заміно́вувати.**

ЗАМІ́НЮВАЛЬНИЙ, а, е. Який замінює що-небудь. *У розділі про зрівноваження механізмів розглянуто метод замінювальних мас* (з навч. літ.).

ЗАМІ́НЮВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **заміня́ти[1]** і **замі́нювати** 1. *Квіти на могилі не всохнуть від спеки: замінювані кимось щодня, вони будуть завжди живі* (О. Гончар); *Газ .. планували провести до скляного ковпака, кожного тижня розколошкуваного малечею й замінюваного на наказ таборової адміністрації, яка чомусь перейнялася непохитною повагою до ліхтарні* (Е. Андієвська); *Роботодавець має право своїм розпорядженням додатково покласти на працівника виконання обов'язків відсутнього працівника з оплатою, встановленою для замінюваного працівника* (із журн.).

ЗАМІ́НЮВАНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **замі́нюваний.** *Замінюваність працівників банку — важлива риса кадрової політики банківської установи в сучасних умовах суспільно-економічного розвитку* (з навч. літ.); *Замінюваність висловів.*

ЗАМІ́НЮВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **замі́нювати** і **замі́нюватися.** *Ефективним є замінювання силосу сінажем* (з навч. літ.); *Нас цікавить ремонтна придатність електровозів, зокрема порядок замінювання агрегатів, що вийшли з ладу* (з газ.); *Розвивальна математична гра ілюструє замінювання дії додавання множенням та розвиває такі здатності у дітей* (із журн.).

ЗАМІ́НЮВАТИ *див.* **заміня́ти[1].**

ЗАМІ́НЮВАТИСЯ *див.* **заміня́тися[1].**

ЗАМІ́НЮВАЧ, а, *ч.* Те саме, що **замі́нник.** *Ми будемо добиватися, щоб у всіх галузях народного господарства деревина знайшла свого замінювача* (М. Чабанівський); *За незмінного платоспроможного попиту населення зменшуються можливості здійснення покупок: наприклад, покупець змушений буде купувати дешевший замінювач звичайного для нього продукту* (з навч. літ.); *У складі якісного шоколаду не повинно бути замінювачів* (з газ.).

ЗАМІНЯ́ТИ[1], я́ю, я́єш, **ЗАМІ́НЮВАТИ,** юю, юєш, *недок.*, **ЗАМІНИ́ТИ,** іню́, і́ниш, *док.* 1. *що.* Використовувати, вживати, ставити і т. ін. замість чого-небудь щось інше. *Якось лагодив я на хазяйській хатині димаря: цеглу, що вивітрилась, заміняв новою* (І. Муратов); *У кількох словах Риндін пояснив Галі, як замінювати касети з плівками, якими заряджався апарат* (В. Владко); *З самого рання трудяться вони удвох з Корнієм, замінюють трос* (О. Гончар); *Слово "гроза" я замінив словом "буря"* (М. Коцюбинський); *Я тобі пораю: збери геть-чисто усі свої вчені книжечки, хрест-навхрест зв'яжи їх ремінчиком, заміни панські шовкові сорочки на полотняні, попрощайся з розкошелюбством і йди з мого достатку, з моєї кам'яниці в народ* (М. Стельмах); // Виявляти одні почуття, настрої і т. ін. замість інших. *Традиційно міщанською улесливістю на людях замінюють* [деякі люди] *сердечну теплоту взаємин* (Іван Ле); // *кого.* Замість одного працівника, гравця і т. ін. призначати, ставити на роботу, вводити в гру іншого. *По якомусь часі з'являється караульний начальник із новим вартовим. Він "знімає" старого вартового, заміняє його новим і виходить* (І. Багряний); *Тренер замінив гравців збірної команди молодими дублерами* (з газ.).

2. *що, також зі сл.* с о б о ю. Використовуватися, вживатися замість іншого; виступати у функції чого-небудь. *Повз шкіряне запинало, що заміняло двері, в ярангу вдерся холодний вітер* (М. Трублаїні); *Поспитай звичайного займенника, за кого він у мові? За іменника! (Хоч може цей наш скромний посередник замінювать числівник і прикметник)* (Д. Білоус); *Вони вирінули з темряви .. з брудними ганчірками, що мали заміняти собою чалму* (П. Загребельний); *Люблять повітря, сонце, хліб, дощ, грозу — те, чого нічим не заміниш, не розлюбиш, не перелюбиш* (Р. Іваничук); // *кого.* Виконувати чиюсь роботу, чиїсь функції, ставати на чиєсь місце; заступати, заміщати. *Один як воєвода правив за князя в Черні, другий заміняв його поза Черном* (Д. Міщенко); *Батько, спутавши коней, стеріг їх до півночі. Потім його за-*

мінювали старші сини (Валерій Шевчук); [К о м а н д о р:] *Прошу вас пам'ятати, що нам належить перше місце всюди, бо ми його займати можем гідно, і нас ніхто не може замінити* (Леся Українка); *Одні, пройшовши Чорнобиль і набравши певну дозу, їдуть додому, їх замінять інші* (А. Михайленко); // Бути рівноцінним кому-, чому-небудь. *— Гекторе, все заміняєш ти — батька і матір для мене, Ти ж і за брата мені, і мій чоловік ти прекрасний* (Борис Тен, пер. з тв. Гомера); *Санька любила брата з ревністю ведмедиці. Кожному, хто смів його ображати, вона ладна була перервати горлянку. Вона замінила йому матір* (Григорій Тютюнник); * Образно. *Жоанна замінювала йому втрачену совість* (О. Авраменко, В. Авраменко).

ЗАМІНЯ́ТИ², *я́ю, я́єш, док., кого, що на кого — що, розм.* Те саме, що **проміня́ти.** *— Я в своєї дитини ні за що... Вона мене не шанує, не поважає! Вона мене заміняла на свекруху, вона мене заміняла на свого чоловіка... Чи зроду вони кохали її, як я, мати рідна!..* (Марко Вовчок); *— Цього коня сьогодні вночі заміняв на боярську кобилу один вусатий чоловік* (Ю. Логвин); // *також без дод.* Обміняти. [Г а н н а:] *Ведемо оце дещо з худібки у ярмарок; думка .. продати або заміняти* (М. Кропивницький); *Я стулив їх* [гроші], *як приніс додому, то не рушав і донині. Настануть нові гроші, я їх заміняю та й знов до книжечки .. Не видам їх, хіба на яке дуже велике свято* (Л. Мартович).

◊ **(1) Заміня́ти [святи́й] хліб,** *етн.* — за народним звичаєм, під час сватання на знак згоди на одруження одержати від батьків нареченої хліб замість принесеного старостами. *— Ми хочемо поріднитись з вами, — сказав сват. — У вас дочка на виданні, а в нас жених .. — Як же ти скажеш, дочко? — просто спитав в Онисі батько. — Я згоджуюсь, — насилу промовила Онися, не підводячи очей. — Коли так, то, по людському звичаю, заміняймо святий хліб, а потім трохи між собою поміркуємо, — сказав батько* (І. Нечуй-Левицький); *До Насті заслав старостів удовець з другого села. Старости заміняли хліб. Справили весілля* (М. Коцюбинський).

ЗАМІНЯ́ТИСЯ¹, *я́юся, я́єшся,* **ЗАМІ́НЮВАТИСЯ,** *ююся, юєшся, недок.,* **ЗАМІНИ́ТИСЯ,** *інюся, інишся, док.* 1. *чим.* Поступатися місцем, приходити на зміну чому-небудь. *Чим більше він* [городничий] *наливався супом, тим дальше все бліднішав та білішав, — зло замінялося боязню* (Панас Мирний); *Мрячило дощем, який замінювався мокрим снігом* (Валерій Шевчук); *Може, саме завдяки тому багаторічному змаганню зайшли великі зміни й у Сивооковім характері. Відлюдкуватість замінилася балакучістю, стриманість — буйнощами, похмурість — веселістю* (П. Загребельний).

2. *тільки недок.* Пас. до **заміня́ти¹**, **замі́нювати.** *Корінні і шатунні вкладки колінчатих валів багатовантажних тепловозних дизелів під час ремонту заміняються новими* (з наук. літ.); *Окремі види декоративно-ужиткового мистецтва продовжували розвиватися й тоді, коли поза монастирськими мурами їхній розвиток занепадав, вони замінялися промисловими виробами* (із журн.).

ЗАМІНЯ́ТИСЯ², *я́юся, я́єшся, док., розм.* Те саме, що **поміня́тися.** *— Як випродав пшеницю та зосталось щось із мірку, то й ув'язавсь якийсь навіжений крамар: заміняймось та заміняймось! Я й замінявсь, аби одчепитись* (Марко Вовчок); *— Ти мені подаруй твоє сідло, а я тобі моє дам. Заміняємося та побратимами будемо* (А. Чайковський); *Як причепився один хуторянин, як причепився — продай віялку і продай. Йонька і замінявся. І веде оце жеребця* (Григорій Тютюнник); *— Давай заміняємось на порося. — А що ти на обмін маєш? — як рівний у рівного спитав мисливець. — Доброго яструба* (Ю. Логвин).

ЗА́МІР, *у, ч.* Задум, бажання зробити щось; намір. *Уперед до звершення замірів, Що поклав дев'ятнадцятий вік; Скиньмо владу катів-бузувірів, Щоб людиною став чоловік!* (П. Грабовський); *Все попсувала мені та клята робота — і здоров'я, і гумор, і мої літературні заміри* (М. Коцюбинський); *Наглядач хотів ударити Санька замком, але Санько передбачливо відступив на три кроки й з наглядачевого заміру нічого не вийшло* (І. Багряний); *Тимко спочатку був розігнався до хати-читальні, але потім відкинув свій замір, бо вже було пізненько* (Григорій Тютюнник); *Йому уявлялося, як він сидить тут з мольбертом .. Жалюгідний пейзажист! Та невже він не здатний здійснити якийсь грандіозний замір? Як Рембрандт!* (Б. Харчук); // *перев. мн.* Таємні, підступні плани, спрямовані проти кого-, чого-небудь. *Доводилося вам їздити .. по Україні? Міряли ви її безмірні шляхи зелених та рівних степів, .. де одні тільки високі могили нагадують вам про давнє життя людське, про бої та чвари, хижацькі заміри та криваві січі..?* (Панас Мирний); *Зінько .. дуже вразився, довідавшися про Остапові заміри розрізнити його з Гаїнкою* (Б. Грінченко); *Признаватися .. в своїх таємних замірах мені не хочеться, і я одповідаю навмисне якнайсухіше: — Так, маю таку думку* (С. Васильченко).

ЗАМІ́Р, *у, ч., спец.* Визначення величини чого-небудь відповідно до одиниці виміру із застосуванням спеціального приладу або якоїсь мірки; замірювання. *Оброблений розчин підігрівали в автоклаві протягом шести годин і знову проводили замір показника фільтрації* (з наук. літ.); *Під час дослідно-експериментальних досліджень проводилися заміри рівнів управлінської підготовленості слухачів та їх порівняння в експериментальній і контрольній групах* (з наук. літ.); *Агрономів та бригадирів ганяє* [Чередниченко] *якнайретельніше стежити за станом озимини. Ведуться різні виміри та заміри* (О. Гончар).

ЗАМІ́РИТИ *див.* **заміря́ти¹.**

ЗАМІ́РИТИСЯ *див.* **заміря́тися².**

ЗАМІ́РКУВАТИЙ, *а, е, розм.* Щуплий, дрібний (звичайно про зерно). *Але сього року заміркувате жито: таке дрібне, що не знаю, що то копа й вида́сть* (Сл. Б. Грінченка); *На полях усе вигоріло..; зерно з усього заміркувате* (О. Кониський).

ЗАМІ́РНИЙ, *а, е, спец.* Признач. для заміру. *Регулювання свердловин здійснювали засувкою на замірній дільниці* (з наук. літ.); *Замірний люк призначений для заміру рівня нафтопродукту і підтоварної води, а також відбору проб у горизонтальних резервуарах* (з наук.-техн. літ.).

△ **Замі́рний при́стрій** *див.* **при́стрій.**

ЗАМІ́РНИК, *а, ч.* Те саме, що **заміря́льник.** *Мені запропоновано працю молодшого контролера-замірника. Незважаючи на значні переваги над фізичною працею, на якій я був раніш, я .. відмовився від цієї пропозиції* (Б. Антоненко-Давидович); *Коли надходить замовлення на вікна, спеціаліст фірми інженер-замірник виїжджає на об'єкт, щоб виконати всі необхідні заміри* (із журн.).

ЗАМІ́РОК, *рка, ч., розм.* 1. Щупла, дрібна зернина. *Якщо його* [жито] *пожати сьогодні, воно вже не доспіє, а досох-*

не, замість наливних .. зерен будуть зморшкуваті замірки (П. Дорошко).

2. *перен.* Про фізично недорозвинену, щуплу, кволу істоту. *Та дитина — замірок* (Сл. Б. Грінченка); *Як подивлюсь на хист теперішніх людців, На витребеньки їх... Та що з ними мороки!.. То далебі дрючок отак би і вхопив, Та й ну їх лупцювать, замірків, на всі боки! Яка пожива з їх?.. Як з цапа молока!..* (П. Гулак-Артемовський); — *Я вже нічим не мучуся. Ти запитай у Неллі, вона знає, який я замірок* (О. Тесленко).

ЗАМІ́РЮВАННЯ, я, *с., спец.* Дія за знач. **замі́рювати.** *Процедура безконтактного замірювання полягає в порівнянні одиниці виміру (масштабу) з оптичним зображенням вимірюваного об'єкта* (з наук. літ.); *Товарно-транспортні накладні й акти замірювання (зважування) є основними транспортними документами, які визначають взаємовідносини між вантажовідправниками, вантажоодержувачами і автотранспортними підприємствами та організаціями* (із журн.); *Прилади для замірювання радіації.*

ЗАМІ́РЮВАТИ *див.* **заміря́ти**[1].

ЗАМІ́РЮВАТИСЯ *див.* **заміря́тися**[1].

ЗАМІ́РЮВАЧ, а, *ч.* Те саме, що **заміря́льник.** *Замірювач має право виконувати роботи з технічної інвентаризації збудованих або реконструйованих будинків, допоміжних будівель та споруд* (із журн.); *Приїхав замірювач із каталогом, і господиня, вибравши двері, внесла передоплату* (з газ.).

ЗАМІРЯ́ЛЬНИК, а, *ч.* Той, хто заміряє, вимірює що-небудь. *Під час вимірювання температури і відносної вологості повітря заміряльник повинен бути з підвітряного боку вентиляційного струменя, щоб тепло, що виділяється ним, не впливало на показання психрометра* (з навч. літ.); *Заміряльник дасть певні поради та рекомендації щодо дизайну меблів* (із журн.).

ЗАМІРЯ́ЛЬНИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **заміря́льник.** *Дівчина працювала заміряльницею в маркшейдерському бюро* (з газ.); *Фірма присилає до клієнтів заміряльницю, яка може зняти з вікон мірки і укласти угоду на виконання робіт* (з мови реклами).

ЗАМІ́РЯНИЙ, а, е, *спец.* Дієпр. пас. до **заміря́ти**[1]. *Розрахункова середня швидкість руху автомобіля, отримана на моделі, перевищує експериментально заміряні швидкості* (з наук. літ.); *Заміряні на прокрустовому ложі Кажуть, що я — зависокий .. Лікар каже, що я Забагато палю, Священик — замало молюся* (В. Терещук); // **замі́ряно,** *безос. пред. Диференційним термометром заміряно температуру на вибої свердловини* (з наук. літ.); *Деякі птахи, зокрема сапсани й беркути, здатні пікірувати зі швидкістю, що перевищує 274 км/год, — це було заміряно приладами* (із журн.).

ЗАМІРЯ́ННЯ[1], я, *с., спец.* Дія за знач. **заміря́ти**[1]. *Перед технічною підкомісією з перших же днів Чорнобильської катастрофи постали дуже важкі завдання, зокрема заміряння ступеня опромінення навколо АЕС і в самому зруйнованому блоці* (з наук.-попул. літ.); *Колись для заміряння швидкості судна використовували доволі простий метод: за борт кидали колоду і за її рухом визначали відносну швидкість корабля* (із журн.).

ЗАМІРЯ́ННЯ[2], я, *с.* Дія за знач. **заміря́тися**[2] 1. *Законодавством України передбачене право громадян на судовий захист від замірів на їх честь та гідність, адміністративна або кримінальна відповідальність за заміряння на честь і гідність депутата* (з наук. літ.).

ЗАМІ́РЯТИ *див.* **заміря́ти**[1].

ЗАМІРЯ́ТИ[1], я́ю, я́єш, **ЗАМІ́РЮВАТИ,** юю, юєш, *недок.,* **ЗАМІ́РЯТИ,** *рідше* **ЗАМІ́РИТИ,** рю, риш, *док., що, спец.* Те саме, що **вимі́рювати** 1. *Я не наважувався навіть обернутися до сина .. Нахилившись над приладами, почав заміряти напругу на вході і виході стабілізатора* (І. Росоховатський); *Учені замірювали рівні глюкози в печінці та м'язах* (із журн.); *Від заводу Генріх знову пішов на луки заміряти площу скошеного сіна* (С. Чорнобривець); — *Захворіла, чи що? — Ні. Я здорова. — То, може, тебе зобидив хто? Ділянку невірно заміряли в артілі чи трудодень неправильно записали?* (Григорій Тютюнник).

ЗАМІРЯ́ТИ[2], я́ю, я́єш, *недок., рідко.* Те саме, що **заміря́тися**[2] 3. *Пріська жила собі на другому краю села і не відала, що Грицько заміряв* (Панас Мирний); — *Лихий чоловік і вдень і вночі лихе заміряє, — сказав Карпо* (Б. Грінченко); *Сподіваюся, що мені не прийдеться по Вас брати спадків, бо Ви самі будете в силі покінчити те, що заміряєте* (Леся Українка).

ЗАМІРЯ́ТИСЯ[1], я́ється, **ЗАМІ́РЮВАТИСЯ,** юється, *недок., спец.* Пас. до **заміря́ти**[1], **замі́рювати.** *Під час закачування у свердловину води і промивної рідини кількість рідини замірялася за об'ємним методом* (з наук.-техн. літ.); * Образно. *Наш час заміряється .. подіями, як у середньовічному соціумі* (О. Забужко).

ЗАМІРЯ́ТИСЯ[2], я́юся, я́єшся, *недок.,* **ЗАМІ́РИТИСЯ,** рюся, ришся, *док.* 1. *на кого — що, у що, чим.* Готуватися ударити, піднімаючи догори або відводячи вбік руку, зброю чи будь-який предмет замість зброї; замахуватися. [Д ж е н н і:] *Геть звідси, геть, бо я тебе уб'ю! (Хапає кия, що попавсь під руку, і заміряється на індіанку)* (Леся Українка); — *А пригадуєте, кажу, діду, як ви на мене ціпом колись замірялися?* (О. Гончар); *Кайдаш ухопив кочергу й замірився на молодиць* (І. Нечуй-Левицький); *Сафар люто замірився на неї нагаєм, але вчасно схаменувся: рубець попсував би Настину шкіру і знизив би її ціну* (З. Тулуб); * Образно. *Льодовики заміряються в чисте безхмарне небо шпичаками списів, грають на сонці чарівливими веселками* (О. Бердник).

2. *на що.* Намагатися заподіяти шкоду. *Що? Податки з нас Сміють правити в цей час? На дворянське право Заміряється... держава?* (М. Зеров); *Щось йому підказувало, що він надто високо залітає, що ті перемоги ще не такі, аби заміритись на цілий світ* (Ю. Мушкетик); * Образно. *Право покликано протистояти сваволі, що заміряється на свободу* (з навч. літ.); // *у сполуч. зі сл.* н а ж и т т я. Намагатися заподіяти смерть кому-небудь. * Образно. *На третій день Проценко виїхав з губернії з думкою ніколи не вертатися в се прокляте місто, що так йому далося взнаки, що опорочило його добре ймення, що замірялося на його життя молоде* (Панас Мирний); *Тоді ж уперше був* [Білютін] *поранений .. Ці шість перших ворожих куль, що замірялися на його молоде життя, назавжди запам'яталися йому* (Іван Ле).

3. *з інфін., також зі спол.* щ о б. Мати намір, збиратися зробити що-небудь; намірятися. *Разом замірялись* [Васильок з Гервазієм] *тікати в прерії та пампаси на вільне життя* (Ю. Смолич); *Було щось магічне в тому, що ми замірялися переглянути такі славетні фільми на широкому екрані* (Любко Дереш); *Марина встала нарешті і замірилася йти* (Б. Грінченко); *Він уже забув, які й люди на вигляд .. Там усі-всі ті, що так було замірилися поставити його на коліна* (І. Багряний); *Яничар з шаблею кинувся на священи-*

ка і вже замірився, щоб розрубати його, але той затулився хрестом, позадкував до стіни храму, і стіна розступилася і сховала священика (П. Загребельний); // Виношувати таємні, підступні плани, спрямовані проти кого-, чого-небудь. *Федорові Литці здавалося, що всі робітники вже знали, хто замірявся забити Логвина, йому ввижалося, що всі стежили за кожним його рухом, ловили найменший його подих* (Г. Епік).

ЗАМІ́С, у, *ч.* 1. *спец.* Те саме, що **замі́шування**[1]. *Заміс є однією з найважливіших операцій у виготовленні тіста, під час якої з борошна, води, солі та інших інгредієнтів утворюється однорідна маса* (з навч. літ.).

2. Маса, утворювана під час замішування чого-небудь. *На виліплених до половини стінах копирсалися мурувальники. Вони добирали останні вальки глиняного замісу* (С. Добровольський); *Він ледь-ледь посувався вперед, більше тупцявся на місці, немовби місив великий заміс глини, як той опішнянський гончар* (І. Багряний); *Набивав* [Іван] *дерев'яні форми, зчищав надмірок замісу, односив на майданчик* (Г. Колісник); * Образно. *"Вони люди різного замісу, — думає Феня. — У всіх людей є серця, але кожне з них б'ється по-своєму"* (М. Циба); * У порівн. *Опустивши повіки, як виліплений з важкого і небезпечного замісу, за столом сидів майор Пономарьов* (О. Шугай); // Місце, де замішують глину. *Кілька жінок лінькувато місять глину в замісі, щоб дірки в стінах потім нею обвальковувати* (О. Гончар).

(1) На заміс: а) для замішування тіста на одну порцію. *Борошно пересівали над ночовками, половину міри пускали на розчину, а половину залишали на заміс* (з наук.-попул. літ.); б) уживається на позначення міри борошна, необхідної для замішування відповідної кількості порцій тіста. [С и д і р:] *Може б ти зарятував мене?* [Д а н и л о:] *У самого зосталось* [борошна] *на один тільки заміс* (М. Кропивницький); *— Хіба маєш засік цієї муки? — Ні, це, вважай, майже вся. Ще на один заміс залишив собі* (М. Стельмах).

◊ **Кру́то заміс міси́ти** *див.* **міси́ти.**

ЗАМІСИ́ТИ *див.* **замі́шувати**[1].

ЗАМІСИ́ТИСЯ *див.* **замі́шуватися**[1].

ЗАМІСНИ́Й, á, é, *мед., хім.* Який за своїми властивостями, дією, впливом і т. ін. є заміною чого-небудь. *Замісне гормональне лікування здійснюють за спеціально розробленою схемою* (з наук. літ.); *Замісний препарат поліпшує стан хворого* (з наук.-попул. літ.); *У всіх регіонах України програма замісної терапії працює в рамках Національної програми з протидії ВІЛ та СНІДу* (із журн.).

ЗАМІСНИ́К, á, *ч., розм.* Те саме, що **засту́пник** 1, 2. *Біляєв перебирав у пам'яті всіх членів партії, намагаючись обрати когось з них своїм замісником* (Д. Бедзик); *Перед владними чиновниками стояв не замісник начальника казенної палати Панас Рудченко, а незламний народолюбець Панас Мирний* (І. Пільгук).

ЗАМІСНИ́ЦЯ, і, *ж., розм.* Жін. до **замісни́к.** *Врізалися в пам'ять мужні слова Ольги Дмитрівни Багалій, дочки славного академіка, що була моєю замісницею в керуванні відділом* (з мемуарної літ.).

ЗАМІСТИ́ТИ *див.* **заміща́ти.**

ЗАМІ́СТО, *прийм., діал.* Замість. *Кажуть: очі в його* [нього] *з криги, білі та блискучі, от як тонкі скалочки з льоду бувають, тільки замісто чоловічків в їх* [них] *холодні огники світять* (Панас Мирний); *Як хазяїн виходив чого з крамниці, то замісто його* [нього] *сиділа хазяйка* (Б. Грінченко); *Не пробуй з ковалем у кузні розмовлять, Як молоток його з ковадлом у розмові: Одна за одною іскринки пурпурові Замісто дотепів у темряві летять* (М. Рильський); *Кіт зовсім здичавів у порожньому дворі й перебрався на поле, де ловив мишей польових замісто хатніх* (Ю. Яновський); *Нема диму над коминами, і стіни скрізь аж чорні; в вікнах здебільшого, замісто шибок, темніють жмути ганчір'я* (В. Барка).

ЗА́МІСТЬ, *прийм., з род. в.* 1. Указує на заміну кого-, чого-небудь кимсь або чимсь іншим. *В кутку під божницею замість стола стояла узесенька примастка на чотирьох паколах, убитих в землю* (Панас Мирний); *Замість відповіді мати голосно сміється* (О. Донченко); *Замість цукру — варенуха бурякова* (В. Дрозд); *Він сповз із ліжка .. Замість звиклих чотирьох йому довелося зробити вісім кроків. Кожен з них відлунював новою хвилею болю* (Ю. Іздрик); // Указує на особу, роботу якої виконує хтось інший. *Занедужав Микола — і Іван замість нього пильнує ватри* (М. Коцюбинський); // *у сполуч. зі сл.* б у т и, с л у ж и т и, с л у г у в а т и *і т. ін.* Уживається на означення того, що якась особа або предмет виступає у ролі, функції кого-, чого-небудь. *— Не держіть мене як дочку, нехай я буду вам замість наньмички* [наймички] (Г. Квітка-Основ'яненко); *Шматочки мармуру на вулицях Помпеї Колись служили замість ліхтарів* (Л. Дмитерко); *Оскільки його батько — цар Арістон — помер, він мав стати замість нього другим царем Спарти* (І. Білик); // *у сполуч. з інфін., розм.* Указує на яку-небудь дію, що могла б відбутися, але була замінена іншою. [П а р в у с:] *Дивно! Патриції, замість іти на збори, ведуть якісь балачки по кутках!* (Леся Українка); *Замість робитися майстрами часу, ми стали його бранцями* (О. Забужко).

2. Уживається в складнопідрядному реченні як частина складеного сполучника з а́ м і с т ь т о́ г о щ о б для вираження заміни однієї дії іншою. *А там, з другого кінця, край верб, школярі, замість того щоб у школу йти.., зібравшись у купку, та сконпоновали* [скомпонували] *віршу на свого дяка* (Г. Квітка-Основ'яненко); *— Ти б, сину, замість того щоб лежати, то хоч сестер навчив би читати* (Панас Мирний).

ЗАМІСЬКИ́Й, á, é. Розташований поблизу міста, за його околицями. *Лемент паровозів чуло вже ціле місто, чули міські околиці, чули й заміські виселки та хутори* (Ю. Смолич); *Швидко поминувши заміські вілли й виноградники, Петру вийшов в поле* (М. Чабанівський); *Авто вискочило на заміську автостраду, помчало сірою бетонною стрічкою на захід* (О. Бердник); *Там, високо, в галереях вулиць, без дна і берегів: змінне тіло птаха над кам'яним потоком і тісне цвітіння заміських лугів...* (Ю. Андрухович); // Який відбувається за межами міста. *Бронников теж разом з килигеївцями брав участь у заміській операції* (О. Гончар); // Пов'язаний з виїздом за межі міста. *— За три тижні Маргарита влаштовує заміську прогулянку в свій замок...* (О. Авраменко, В. Авраменко).

ЗАМІТА́ЛЬНИК, а, *ч.* Той, хто замітає (у 1 знач.); замітач. *Може, з учорашнього минулого, з минувшини цього передмістя прийшов присадкуватий замітальник* (із журн.).

ЗАМІТА́ЛЬНИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **заміта́льник.** *Дівчина працювала як швачка і замітальниця* (із журн.); *Вона розпочала сповідь. Була се душа покірна й чиста, якої ніхто, мабуть, і не сподівався побачити в замітальниці паризьких вулиць* (з мемуарної літ.).

ЗАМІТА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **замітáти** 1, 2. *Семениха не кінчила вже замітання. Поставила віник у кут.., вхопилася правою рукою за правий клуб: готова до сварки* (Л. Мартович); *З довжелезної м'якої вовни яків робилися мітли .. для банального замітання долівки* (І. Карпа).

ЗАМІТА́ТИ, áю, áєш, *недок.*, **ЗАМЕСТИ́,** етý, етéш, *док.* 1. *що і без прям. дод.* Мітлою, віником збирати де-небудь, з якоїсь поверхні сміття. *Мотря замітала сіни* (І. Нечуй-Левицький); *Двірники .. замітали вулиці й поливали тротуари з довгих шлангів* (В. Кучер); *Рубін узяв мітлу, замів біля порога* (І. Сенченко); // *тільки недок., чим.* Рухаючись, торкатися поверхні землі, підлоги і т. ін. (перев. нижнім краєм занадто довгого одягу). *Круглий і грубий в своїй ватній шинелі, Доря промчався до риштовання, замітаючи полами глину, гублячи синій картуз і розкриваючи широко руки* (М. Коцюбинський); *Вилетів один танцівник, пішов навприсядки, замітаючи землю матнею* (З. Тулуб); *Побачив* [І. Котляревський] *і самого нічного співця .. Плентався не знать куди, замітав землю шапкою. Хто він — челядинець дворовий чи старий чумак — небоpака?* (Б. Левін).

2. *що, перев. чим.* Засипати, покривати кого-, що-небудь чимось сипким (снігом, піском і т. ін.). *Хукни ти, моя дружино, У віконечко на скло: Подивись, як замітає Сніг і церкву і село* (Я. Щоголів); *В глибоких заметах брьохають коні, Хуґа замітає снігом дорогу, Мов пекло у полі — світа* [світу] *не видко!* (М. Коцюбинський); *Хуртовина сповиває шинелю в білі шати, тупає коло ніг і замітає черевики, обмотки...* (Б. Антоненко-Давидович); — *Ти думаєш, що богу любові треба будувати світи, де .. киплять війни і курява замітає навіть найвищі споруди* (О. Бердник); // *безос. Він ліг би в свою нору.., заплющив би очі, дихав би теплом свого власного тіла — і хай замітає, заносить снігом* (В. Винниченко); *Замело доріжки, вовчі стежки, заячі сліди* (М. Хвильовий); — *Як же ти ходитимеш із лісу взимку, коли заметe всі стежки?* (О. Донченко); *Зима. Замело і ліси і степи...* (І. Нехода).

3. *тільки док., безос.* Почати мести, сипати снігом; завіяти (про заметіль). *Перед Різдвяними святами вдарили морози. Замело, завихрило надворі* (М. Олійник).

◊ **(1) Замітáти / замести́ [хвостóм] слідú** *чиї, чого і без дод.* — знищувати, приховувати все, що може викривати які-небудь таємні або несхвальні дії, учинки і т. ін. *Практичний рахівник узяв собі добре правило: бути обережним і своєчасно замітати сліди* (І. Кириленко); *Бо навіть тоді здавалося, що ця двоголова гідра, народжена хворою уявою божевільних вождів.., чекає слушної хвилини, щоб вилетіти вогненним драконом і знову — ковтати, ковтати, .. жерти, замітаючи хвостом криваві сліди* (Г. Тарасюк); *Мені прийшла мисль, що Чагар побачив, як він далеко забрів у розмовах зі мною, і поспішив замести сліди* (М. Хвильовий).

ЗАМІТА́ТИСЯ, áюся, áєшся, *недок.*, **ЗАМЕСТИ́СЯ,** етýся, етéшся, *док.* 1. *розм.* Швидко вибігати звідки-небудь, зникати. — *Дівчата, замітайсь!* — *крикнув хазяїн* [кав'ярні] (Ю. Яновський); *Скоро сонечко з-за хмари виграло, вони* [діти] *так і замелись із хати* (Марко Вовчок).

2. *тільки недок.* Пас. до **замітáти** 1, 2. *Ковальова* [ковалева] *хата Замітається, Ковальова* [ковалева] *дівчинонька Заплітається* (з народної пісні).

ЗАМІТА́Ч, á, *ч.* Те саме, що **замітáльник.** *Замітачі, водоноси й т. ін. мали повну можливість шпіонувати* [шпигувати] *й доносити своїм товаришам усе, що діється в канцелярії* (І. Франко); — *Не можна молитися й працювати, коли ти — не дроворуб, не прачка чи замітач кляшторного подвір'я* (Н. Королева); *Тут скимлить вона* [осінь] *десь під муром, мов жебрачка, а її дім — купка сухого листя, залишена через неувагу замітачем у парку* (Ірина Вільде).

ЗАМІ́ТИТИ *див.* **замічáти.**

ЗАМІ́ТКА, и, *ж.* 1. Короткий запис, зробл. з метою зберегти в пам'яті якесь спостереження, думку і т. ін.; нотатка. *Третій день Мертенс не відходить од апаратів і слухає всі промови депутатів, роблячи замітки в блокноті* (В. Винниченко); *Вирвавши з блокнота аркушик, став* [Микола Степанович] *нервовою від хвилювання рукою начеркувати коротенькі замітки для свого виступу* (Б. Антоненко-Давидович); // Невелика стаття, повідомлення в газеті, журналі, збірнику. *Маю знов писати дещо до австрійських, земляцьких і німецьких журналів, так всякі замітки* (Леся Українка); *У газетах Джеймса найбільше цікавили статті й замітки про науково-технічні новини* (В. Владко); *Тільки одне його* [Загатного] *слово — одразу поміняють місцями замітки, переберуть заголовки, візьмуть на шпальти гомінкі ряди закликів* (В. Дрозд).

2. *заст.* Зауваження, висловлене вголос. *О. Артемій не раз діставав навіть замітку од консисторських протоєреїв* (І. Нечуй-Левицький); — *Прокляті пси!* — *говорив Бурунда до Тугара Вовка.* — *Зачули нас, поховалися!* — *Чи заночуємо тут..?* — *спитав Тугар Вовк, не відповідаючи на замітку* [Бурунди] (І. Франко); *Маня вешталася нечутко коло столу з чаєм, закидаючи тут і там в мою розмову з матір'ю і братом свої замітки* (О. Кобилянська).

Брáти / взя́ти на замíтку *див.* **брáти.**

○ **(1) Не в замíтку,** *у знач. пред., кому, рідко* — непомітно, незрозуміло для кого-небудь. *І мені не в замітку, Як це сталось воно, Що мої однолітки Вже дорослі давно* (А. Малишко).

◊ **Бýти на замíтці** *див.* **бýти.**

ЗАМІТЛИ́ВИЙ, а, е, *розм.* Який усе помічає; спостережливий. *Один кивне, другий моргне, третій засміється, а мій милий замітливий, — мені не минеться* (Сл. Б. Грінченка); [П а н М а р к е л:] *Розумний* [Кармелюк], *хитрий, дужий, як лев, .. замітливий, як каторжник!* (С. Васильченко).

ЗАМІ́ТНИЙ, а, е, *розм.* Те саме, що **помíтний.** *Легкий-легесенький, ледве замітний шум колишеться воздухом* [повітрям], *наказує мовчання... Все мовчить, вижидає* (О. Кобилянська); *Мої знайомства і гостини не подобались моїм господарям. Вправді вони того не казали мені, але я догадувався з питань, із натяків, із замітних кивань і потакувань головою* (Б. Лепкий); — *Мої батьки визнавали ту віру.* — *Як то — батьки? А ви прийняли іншу?* — *запитала* [Настуня] *з ледве замітним обуренням в тоні* (О. Назарук); *Ледь замітна сонячна усмішка На лиці, як вогник весняний* (В. Симоненко).

ЗА́МІТНИК, а, *ч., діал.* Відрубаний стовбур дерева (довжиною близько десяти метрів); паркан, стіна з цього дерева. *Якщо гниє підвалина в дерев'яному будинку, варто перевірити замітник, особливо під вікнами, а також вентиляційні отвори* (з газ.).

ЗАМІ́ТОЧКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **замітка** 1. — *Пам'ятай, Павле, кришталеві двері священного храму поезії .. відчиняються не інформаціями чи заміточками про мужицькі бунти, а істинними творіннями серця* (М. Сиротюк);

В газетах з'явилась нова, ще менша заміточка. Вже .. про звичайнісінький собі нещасний випадок (І. Білик).

ЗАМІ́ТЬ, мéті, *ж., діал.* Збірн. до **за́мітник.** *Мокра глина де-не-де відвалилась, і липова заміть біліла, як ребра кістяка* (М. Коцюбинський); *Добравшись до першої хати.., Петрусь сів, зіпершись спиною об дерев'яну заміть* (К. Гриб); *Боронь кому будуватися на студених протягах, гибле діло, все одно, що взяти на крокви чи на заміть дерево, бите блискавкою* (Є. Пашковський).

ЗАМІЦНИ́Й, á, é. Міцніший, ніж звичайно або потрібно; надто міцний. *У Френні високо на лобі .. заблищали крапельки поту .. Може, мартіні був заміцний* (Ю. Покальчук, пер. з тв. Дж. Селінджера); * Образно. [М и к о л а *(в задумі):*] *Що ж, мудра рада. Тільки, мабуть, заміцна на мою слабу голову .. Ой, заміцна, заміцна! Не видержить моя голова!* (І. Франко).

ЗАМІ́ЦНО. Присл. до **заміцни́й.** *Це справді зле, що покохав занадто, заміцно, зарозтратно* (Б.-І. Антонич); *Брак роботи змушує вас — даруйте, якщо я дещо заміцно висловлюся, — почуватися позбавленими гідності* (з газ.).

ЗАМІЧА́ТИ, áю, áєш, *недок.,* **ЗАМІ́ТИТИ,** ічу, ітиш, *док., розм.* 1. *кого, що, також із спол.* щ о. Те саме, що **поміча́ти.** *Замічати я стала, що вона почала кудись ходити* (Марко Вовчок); *— Старайся і уперед: що замітиш, що почуєш, зараз мені сказуй* [доповідай]! (Г. Квітка-Основ'яненко); *Замітив* [Яким] *укінці, що ніхто його не слухає* (С. Ковалів).

2. Брати до уваги, примічати; запам'ятовувати. *Замічай, куличок, куди чайка летить* (Номис); *— Бач, як гарно розумні люди говорять, — сказала вдова своєму Антонові. — Замічай, то й сам колись будеш розумним* (Ганна Барвінок); *Всі гуртом прохали проказати знову з початку. — Дужче замітимо, — сказав Петренко* (Б. Грінченко); *— От хоч би взяти цикли "Подорож до моря", "Кримські спогади", котрі ви мені переслали, а надто "Contra spem spero!" .. Вирізняються вони поглибленим розумінням життя. А це, замітьте, головне* (М. Олійник).

3. *тільки док., рідко.* Висловити вголос яке-небудь спостереження, зауважити щось. *— Тепер уже дівчата так не бавляться, — замітив батько .. — Тепер про що хоч говори з ними! Вчені!* (О. Маковей); *— Не дуже-то вона й бідна, як до нового хліба ще повні мішки стоять, — замітив хтось* (Грицько Григоренко); *— Дивні люди ті артисти, — замітила Ольга* (М. Яцків).

ЗАМІ́ЧЕНИЙ, а, е, *розм.* Дієпр. пас. до **замі́тити** 1. *— Ви давно, — каже* [секретар], *— замічені, що у вас не вживеться ні один помічник* (Панас Мирний); *— Ми все одно не можемо далеко від доріжки вартового прокопатись. Вилазячи, ми однаково будемо замічені* (В. Винниченко).

ЗАМІ́ШАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **заміша́ти.** *Єдиними ліками була земля, її, чорну, рахманну, козаки брали з-під ніг і, замішану на слині, прикладали до ран* (П. Панч); *Брили були з якогось неймовірного, ніде тепер не баченого залізобетону, густо замішаного на гостро-гранчастому гранітному камінні, яким ото мостять дороги* (В. Нестайко); * Образно. *Але ж, мабуть, ми правди не зурочим, що світ вже так замішаний на злі, що як платити злочином за злочин, то як же й жити, люди, на землі?* (Л. Костенко); *Спи, вдовице, спи, хай насняться любі сни, на сльозах замішані, гореньком приспішені, постарайся, спи* (В. Багірова).

2. *у знач. прикм., розм.* Якого замішали *(див.* **замі́шувати**[2] 2) або який замішався *(див.* **замі́шуватися**[2] 2) у що-небудь. *— Про той заколот на ярмарку, що колись вчинився за панщини, не чули? .. Там була замішана наша бабуся... Через неї і зчинилося все теє* (С. Васильченко); *— Як ти міг повірити, що я замішаний у Гаральдові ігри* (О. Авраменко, В. Авраменко).

3. *у знач. прикм.* Який знітився, виявив розгубленість, замішання. *Жіночка засміялась і, трішки замішана, відповіла: — Ви так це .. дійсно, щиро сказали, що ніяково сердитись на вас...* (В. Винниченко).

ЗАМІШАНИ́НА, и, *ж., діал.* 1. Мішанина. *В дальших розділах нашої розвідки побачимо, що й на полі чисто естетичної критики панує не менша неясність і замішанина понять...* (І. Франко); *Як грають у нас хлопці в свинки, та як вийде замішанина, та всі зіб'ються в одну купу, та переплутають місця, то кричать "по свій" — по свій бік, значить, ставай* (В. Винниченко).

2. Сум'яття. [М а р т и н:] *Під цю колотнечу й замішанину* [у війні] *хто там уважатиме на одного забитого, коли їх тисячі!* (Б. Грінченко); [К о ч у б е й *(до Палія):*] *Турки .. Стинали всіх... Знесення городів, Утяження, бунти, замішанина... Ось що було в Україні... та все Минулося* (Л. Старицька-Черняхівська).

ЗАМІША́ННЯ, я, *с.* 1. Стан збентеження, зніяковілості. *Замішання її минуло, і боязкості вже не було* (Марко Вовчок); *Славівна зніяковіла й зашарілась. Їй стало кривдно й досадно через нерозторопу-мужика й кортіло виправити своє власне замішання* (Б. Антоненко-Давидович); *Сьогодні я весь час плутаю, плутаюсь і помиляюсь. Ще в цілковитому замішанні я спішу перепросити: — Пробачте! Дуже вас прошу, пробачте! Мені дуже прикро!* (В. Домонтович); *Угорець поклав свою елегантну паличку, погладив борідку і, намагаючись приховати замішання, бадьоро взявся за сокиру* (О. Гончар).

2. Загальна розгубленість, раптове безладдя; сум'яття. *Втікачі, оповідаючи про страшну силу козацького війська, хованого у лісі, рознесли по всьому таборі сум та замішання* (А. Кащенко); *Скориставшись з хвилинного ворожого замішання, Дубровін викотив батарею на відкриту позицію* (О. Довженко); *В салоні коротке замішання перейшло в жваву розмову про надзвичайну розчуленість Бальзака* (Н. Рибак); *Гамід застиг з піднятим угору батогом. В очах — і подив, і замішання, і радість, яку він не в силі був приховати* (В. Малик).

○ **(1) В заміша́нні,** *у знач. присл.* — збентежено, розгублено. *Я сміюся до неї, вона в замішанні всміхається до мене* (Л. Смілянський); *— Коней у тебе цілий табун. Звідки ж взялися інші? — Це інші панове їх залишили, — в замішанні відповів лісник* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Побачивши, як їх товариш Впав, вони з крісел схопились, забігали всі в замішанні Й зиркали всюди в тривозі по стінах, збудованих міцно* (Борис Тен, пер. з тв. Гомера).

ЗАМІША́ТИ *див.* **замі́шувати**[2]**.**

ЗАМІША́ТИСЯ[1]**,** áюся, áєшся, *док.* Відчути ніяковість; збентежитися, зніяковіти. *Йому стало ніяково; він замішався і не зразу відповів* (І. Нечуй-Левицький); *Олена Вікторівна від цього запитання замішалася* (В. Винниченко); *Чайка замішався: старий був незадоволений з того, що їхній бесіді перешкодили* (Д. Бузько); *— Додому мені зараз квапитись нема чого, от і йду з тобою. — І куди? — грала словами Настя. — Хм... Правду кажучи, і сам не знаю, — замішався Лесь* (І. Нижник).

ЗАМІША́ТИСЯ[2] *див.* **замі́шуватися**[2].

ЗАМІ́ШЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **замісúти.** *На припічку Устина побачила замішене тісто, придавила двома пальцями, а воно зразу ж піднялося, як пух, — буде гарний хліб* (С. Чорнобривець); * Образно. *Хліб, замішений на традиціях, виплеканий на любові й підрум'янений у печі, — справді всьому голова* (із журн.).

ЗА́МІШКА, и, *ж.* 1. Рідка страва з борошна, запареного окропом і звареного. *Баба зварила горнець замішки та пішла корову доїти, а дідо у хаті не видів, що Іванко поїв ту замішку* (з казки); *Крізь двері, трішки прочинені, видно немічних старих, що сидять біля стола. — Доїмо замішку, — обзивається дідок* (В. Барка); *Тітка варили замішку з кукурудзяного борошна* (М. Томчаній).

2. *с. г.* Напіврідка суміш різних кормів для годування худоби. *Мама Олександра з ранку до ночі пекла ячні малаї, ламала ще гарячі, колотила в дерев'яних цебрах замішки, носила, надриваючись, до свинюшні тим ненажерливим тварюкам* (П. Загребельний).

ЗАМІ́ШКА, и, *ж., розм.* 1. Те саме, що **заміша́ння** 2. *Замішка зробилась* (Сл. Б. Грінченка).

2. Перешкода, перепона; затримка. [С е м е н І в а н о в и ч:] *Ти нас і поблагослови, як дітей своїх. Тепер ні в чім не буде замішки* (Г. Квітка-Основ'яненко); *От так і йде усе гаразд. Нема ніякої замішки...* (М. Зеров); *— Твоя, сину, покійна баба правду казала: "пішки — не буде замішки"...* (Остап Вишня).

ЗАМІ́ШУВАНИЙ[1], а, е. Дієпр. пас. до **замі́шувати**[1]. *Замішувана опара.*

ЗАМІ́ШУВАНИЙ[2], а, е. Дієпр. пас. до **замі́шувати**[2] 1. *Якщо не докласти цементу, гравію і арматури в замішуваний бетон, конструкція вийде рихла й неміцна* (із журн.).

ЗАМІ́ШУВАННЯ[1], я, *с.* Дія за знач. **замі́шувати**[1] 1. *Під час замішування тіста крохмаль утримує на своїй поверхні до 30 % всієї вологи* (з наук. літ.); *Технологічний процес приготування виробів із дріжджового тіста має, зокрема, такі етапи: замішування тіста, бродіння, вистоювання, формування виробів і випікання* (з навч. літ.).

ЗАМІ́ШУВАННЯ[2], я, *с.* Дія за знач. **замі́шувати**[2] 1. *Дисертант дослідив зміну фізико-механічних властивостей гіпсового каменю при використанні електрохімічно активованих водних розчинів для замішування* (з наук. літ.).

ЗАМІ́ШУВАТИ[1], ую, уєш, *недок.,* **ЗАМІСИ́ТИ,** ішу́, і́сиш, *док.* 1. *що.* Ретельно розминати що-небудь сипке з водою або якоюсь іншою рідиною до утворення однорідної в'язкої маси; місити. *Де замішували тісто, а де печений хліб шматували на сухарі і розкладували на рядних сушить* (О. Стороженко); *Біля одного вікна Яким замазку замішував* (А. Головко); *В тих станицях, в яких є риба, люди сушать риб'ячі кістки, мелють їх, потім замішують з водою — роблять коржі — це замінює хліб* (Д. Білий); [Ц о к у л ь *(усміхається):*] *Та я ж вчора, здається, давав борошна на хліб?* [М е л а ш к а:] *То ви давали вчинить, а тепер треба замісить* (І. Карпенко-Карий); *Побілила* [Катерина] *вапном стіни, принесла глини, кізяків, по лікті закачала рукава, замісила глину й змазала долівку* (С. Чорнобривець); * Образно. *Вихором налетіли сумніви останніх днів .. і тяжких од того тіста вражень, яке замісили в його мізкові люди й факти, що він з ними здибався* (Д. Бузько); *Мабуть, круті злами в дитячій долі, замісивши душу в кризі й полум'ї, дарують дитині передчасну зрілість* (М. Руденко).

2. *тільки док., кого, перен., розм.* Завдаючи ударів, сильно побити (у 2 знач.). *Косив* [Єндриховський] *очима майдан, упізнавав, шукав те місце, де його били й не добили, місили й не замісили із землею* (Б. Харчук); [К е н т:] *Коли дозволите, мілорде, я зітру на порох цього поганця, замішу й розмажу* (М. Рильський, пер. з тв. В. Шекспіра).

ЗАМІ́ШУВАТИ[2], ую, уєш, *недок.,* **ЗАМІША́ТИ,** а́ю, а́єш, *док.* 1. *що.* Перемішуючи, робити однорідною суміш двох або кількох речовин. *Колишній шахтар .. почав замішувати палицею полову, хлюпаючи на неї пригоршнями холодну воду* (С. Черкасенко); *Мартин вийшов поратись по хазяйству. Устя замішувала помийницю корові* (Г. Косинка); *Солонина енергічно* [енергійно] *замішав чай, сьорбнув кілька разів, одсунув од себе склянку* (М. Коцюбинський); *Добившись, нарешті, до свого двору, приземкуватий чоловік хутко випріг коней, завів їх до стайні, замішав у яслах обмішку* (І. Микитенко).

2. *кого, розм.* Утягувати в яку-небудь справу, робити причетним до чогось. *Замішувати Павла в цю небезпечну історію не було жодного сенсу: він завжди тримався подалі від ризикованих акцій* (із журн.).

ЗАМІ́ШУВАТИСЯ[1], ується, *недок.,* **ЗАМІСИ́ТИСЯ,** і́ситься, *док.* 1. Ставати густим, в'язким, схожим на тісто. *На арені Лідійський золотий пісок Покрився пурпуром червоним, В болото крові замісивсь* (Т. Шевченко); *Як заволіклося, похмурилося небо, як пішли дощі та замісилася грязюка, то задрипані та попідтикувані перекупки перестали цікавитись міськими новинами* (Л. Яновська).

2. *тільки недок.* Пас. до **замі́шувати**[1] 1. *Для того, щоб зробити пиріжки з яйцем і рисом, потрібно спочатку приготувати опару, з якої згодом буде замішуватися тісто* (з навч. літ.); *Тісто для круглого пирога з начинкою із солодкого сиру та есенцією з апельсинових квітів замішується не з муки, а з варених пшеничних зерен* (з газ.).

ЗАМІ́ШУВАТИСЯ[2], уюся, уєшся, *недок.,* **ЗАМІША́ТИСЯ,** а́юся, а́єшся, *док.* 1. *до чого, у що.* Приєднуватися до чого-небудь. *Я й собі замішалась у щільну юрбу, — хотілося розбити чим-небудь свої враження* (Леся Українка); *Сагайдак весело поздоровкався з косарями і одразу замішався до їхнього гурту* (В. Кучер); *Син же Тідеїв ізнов замішався у лави передні. Прагнув душею й раніше-бо він із троянами битись* (Борис Тен, пер. з тв. Гомера); // Приєднавшись до натовпу людей, стада тварин, переставати вирізнятися, губитися серед них. *Корова здохла, .. овечку одну метелиця напала — здохла, а друга так в отарі замішалась і загинула по сей день* (Ганна Барвінок); *Вертали з двора якісь робітники, хлопці замішалися поміж них і разом вийшли* (Л. Мартович); *— Все це для Кіті надзвичайно нове. Вона зовсім розгубилася, замішалася в натовп* (У. Самчук); *Марійка .. якось непомітно замішалася між хлопцями* (К. Гриб).

2. *розм.* Ставати причетним до чого-небудь. *Коли жінки де замішались .. Коли з розказами втаскались Та пхикання ще додадуть; Прощайсь навік тоді з порядком* (І. Котляревський); *— Бач, — каже, — нене, чого твоя дочка наробила. Уже де замішається ваш жіночий рід, то добра буде мало* (П. Куліш); [С е с т р а М а р х в а:] *Через його* [нього] *вона і в черниці захотіла. Там третя якась замішалася, що стала між ними* (Панас Мирний).

3. *тільки недок.* Пас. до **замі́шувати**[2] 1. *На кожну окрему поверхню стіни замішується така кількість пакетів рід-*

ких шпалер, яка здатна покрити її цілком від кута до кута з одного замісу (з навч. літ.).

ЗАМІЩА́ТИ, а́ю, а́єш, **ЗАМІ́ЩУВАТИ,** ую, уєш, *недок.*, **ЗАМІСТИ́ТИ,** іщу́, і́стиш, *док.* 1. *кого.* Тимчасово виконувати обов'язки, функції кого-, чого-небудь; заступати (у 4 знач.). *Переднім лавам, що взяли на себе головний тягар бою, всіма силами допомагали задні — заміщали загиблих, виносили поранених, засипали стрілами .. в гунських вершників* (В. Малик); *Гарсія, сідаючи за пульт занурення, просто заміщав мене* (О. Авраменко, В. Авраменко); *— Кую тепер. А вмру — о, є кому замістити коваля старого! — І він усміхнувся до хлопця біля горна, хитнув з батьківською ласкою головою на нього* (А. Головко).

2. *що, хім.* Замінювати один одного в молекулі сполуки (про атоми складових елементів цієї сполуки). *У реакціях заміщення атоми простої речовини заміщують атоми одного з елементів складної речовини* (з навч. літ.).

ЗАМІЩА́ТИСЯ, а́ється, **ЗАМІ́ЩУВАТИСЯ,** ується, *недок.* Пас. до **заміща́ти, замі́щувати.** *Здатні пережити зиму й деякі види комах. Здебільшого це жуки та мухи. Бо вода в їхньому організмі заміщається гліцерином* (з наук. літ.); *Втрата окремого елемента під час перекладу може не відчуватися на фоні цілого, бо він розчиняється в цілому чи заміщується іншими елементами, іноді й не заданими оригіналом* (з наук. літ.); *На основі проведення конкурсів можуть заміщуватися посади головних спеціалістів, а також керівників, не передбачених до обрання* (з газ.).

ЗАМІ́ЩЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **замісти́ти.** *Є злочини, заміщені в карному законі, за якими стежить влада безпеки, але є і такі, ще гірші перших, яких карний закон не реєструє. Вони підлягають лише моральній карі громадянства, на яку воно може спромогтися* (А. Чайковський); *Обладнання зношується фізично та морально, тому для підтримання необхідної прибутковості виробництва основні засоби мають бути заміщені новими* (з навч. літ.); // **замі́щено,** *безос. пред. Аміни можна розглядати як похідні аміаку, у молекулах якого один або кілька атомів водню заміщено вуглеводневими радикалами* (з навч. літ.).

ЗАМІ́ЩЕНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість і стан за знач. **замі́щений.** *Серед субституційних виробничих функцій вирізняють функції з повною (альтернативною, абсолютною) і частковою (периферійною, відносною) заміщеністю ресурсів* (з навч. літ.); *Зі збільшенням ступеня заміщеності розчинність кальцієвих солей зменшується* (з наук. літ.).

ЗАМІ́ЩЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **замісти́ти.** *Недавно побачив* [Вадим] *у газеті оголошення конкурсу на заміщення вакансії доцента в рідному університеті* (М. Руденко); *Дисертацію присвячено питанню використання металевих та керамічних імплантатів при заміщенні дефектів зубних рядів* (з наук. літ.); *Солі можна розглядати як продукти заміщення атомів водню в кислоті атомами металів* (з навч. літ.).

△ **Реа́кція замі́щення** *див.* **реа́кція.**

ЗАМІ́ЩУВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **замі́щувати.** *У науковій праці встановлено кореляцію між радіусом заміщуваного іона і розміром зерен кераміки* (з наук. літ.).

ЗАМІ́ЩУВАНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість і стан за знач. **замі́щуваний.** *У реальному житті повна заміщуваність факторів виробництва неможлива* (з навч. літ.); *Заміщуваність доцільна лише тоді, коли збільшення затрат одного фактора забезпечує зниження затрат іншого фактора виробництва* (з навч. літ.).

ЗАМІ́ЩУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **замі́щувати** і **замі́щуватися.** *Було розроблено різноманітні методики заміщування часткових і тотальних дефектів носа* (з навч. літ.); *Відновлювання й заміщування належать до неелектролітичних способів покриття оброблюваної поверхні* (з наук.-техн. літ.).

ЗАМІ́ЩУВАТИ *див.* **заміща́ти.**

ЗАМІ́ЩУВАТИСЯ *див.* **заміща́тися.**

ЗА́МКНЕНИЙ, ЗА́МКНУТИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **замкну́ти** 1–4. *Канава широка, стіни навкруги палацу високі..; ворота залізні, зачинені й замкнуті трьома замками* (І. Нечуй-Левицький); *Як тільки смеркало, Підпара засував двері у сінях, пробував довго, чи добре замкнені* (М. Коцюбинський); *В кутку стояла маленька замкнена шафа. Шухляда в столику теж була замкнена* (М. Трублаїні); *А Марина в сукні білій, Неначе білиця, Богу молиться та плаче, Замкнута в світлиці* (Т. Шевченко); *Лист .. був замкнений у мене в бюрку* (О. Кобилянська); *Сотні тисяч фашистів були замкнуті в залізне кільце оточення* (О. Гончар); *Вікно виходило в глибокий і вузький двір, замкнений з протилежного боку будівлею, схожою чи то на пакгауз, чи на пожежне депо* (П. Загребельний); *Все, пережите й затаєне в мені, я сказав би, все, замкнуте в мені, почало уявлятися часом так яскраво, що голова моя туманилася* (В. Підмогильний); // **за́мкнено, за́мкнуто,** *безос. пред. — Тут не замкнено, — сказав Дмитро Іванович. — Чого ви не заходите?* (Ю. Мушкетик); *Блакитне світло сяло* [сяяло] *і тремтіло, немов огонь таємний чарівниці, а над тополею зоря світила, моя зоря, що скрізь мені сіяла, поки мене не замкнуто від неї в камінній клітці в чотирьох стінах* (Леся Українка).

2. *у знач. прикм.* Який не має розривів, кінці якого з'єднуються в одній точці (про лінію, геометричну фігуру і т. ін.). *Метеликами в'ються північні ельфи, оточують примару Свангільд в безконечно повторне, замкнене коло* (Н. Королева); *Якщо комета зовсім маленька, вона під впливом притягання Сонця облітає навколо нього і змінює свою криву на замкнений еліпс* (В. Владко); *Дарця танцювала разом із ним, вони кружляли у древньому танку по замкнутому колу* (Любко Дереш); *Ламана називається замкненою, якщо кінці її збігаються* (з навч. літ.).

3. *у знач. прикм.* Який не має виходу. *Поміж вершків гір ховаються вузькі, замкнуті чорні міжгір'я.., дна яких не можемо побачити* (М. Коцюбинський).

4. *у знач. прикм., перен.* Не пов'язаний з тим, що лежить поза його межами, відокремлений від інших, недоступний для них. *Оскільки сфери спілкування не є чимось відокремленим, замкнутим, не можуть бути відокремленими і стилі та шари лексики, що створюють специфіку цих стилів* (з наук. літ.); *Феодальний маєток в Київській Русі був замкненою господарською одиницею* (з наук.-попул. літ.).

5. *у знач. прикм., перен.* Який неохоче спілкується з іншими, схильний приховувати в собі свої думки, переживання; неговіркий. *Пригода з Остапом, коли той одмовився з ним* [Вербуном] *шахувати, зробила його ще більш замкненим і дратівливим* (В. Підмогильний); *Зовсім замкненим, мовчазним і понурим бачив Друзь професорового сина, коли той приїздив сюди востаннє* (Ю. Шовкопляс); *Замкнута в собі, недовірлива — вона всі справи своєї сім'ї вирішувала сама*

(Ірина Вільде); // Який не виражає настрою, почуттів (про обличчя). *Вони сиділи з замкненими й гордими обличчями* (І. Микитенко); *Його обличчя було замкнутим, непорушним, ніби вирізаним з каменю, очі ховалися за блискучими скельцями окулярів* (О. Бердник); // Який характеризується відсутністю широкого спілкування з людьми (про спосіб життя). *Сім'я Голованя не переживала разом з усім народом ні спільного горя, ні спільних радощів. Жила сама собою. Жила своїм замкнутим життям* (Д. Ткач); *Як тільки настає кіношний день, солдати наввипередки женуться в клуб .. І це, здається, єдина їхня розрада, на яку можна сподіватися, ведучи цілком замкнений спосіб життя у закритому приміщенні* (О. Шугай).

△ **(1) За́мкнене (за́мкнуте) [електри́чне] ко́ло,** *ел.* — система з'єднаних між собою та із джерелом електричного струму провідників, якими тече струм. *Електричний струм може протікати тільки по замкнутому електричному колу. Розрив кола в будь-якому місці викликає припинення електричного струму* (з наук. літ.); *Сила струму в замкненому колі прямо пропорційна електрорушійній силі джерела і обернено пропорційна сумі зовнішнього і внутрішнього опорів* (з навч. літ.).

ЗА́МКНЕНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість і стан за знач. **за́мкнений** 4, 5. *Етнічні анклави відзначаються певною замкненістю, відокремленістю від довколишнього середовища й самоорганізацією внутрішнього життя* (з наук.-попул. літ.); *Істина кохання — в його інтимності, в замкненості його радісного пориву, у тьмяній окремішності його, у сміливому поділі світу на двох і решту* (В. Підмогильний); *Батько і радий був би говорити по-справжньому, але йому заважала замкненість Льоні* (В. Владко); *Не симпатизує* [Надійка] *цій жінці, чимось Софія їй неприємна. Чи то своєю сухістю, чи замкненістю* (В. Козаченко).

ЗА́МКНЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **замкну́ти** 1–4 і **замкну́тися.** *Нараз, уже по замкненню* [замкненні] *канцелярії, .. надходить шифрована депеша зі Львова* (І. Франко); *Університет справляв ювілей свого існування, який закінчився студентськими розрухами й замкненням університету на півроку* (В. Самійленко); *Його* [пса] *випустили на чергову прогулянку з .. міського зимового замкнення* (Б. Антоненко-Давидович); *Наслідком внутрішніх конфліктів з соціумом було замкнення Миколи Павловича Дашкевича у собі, відгородження від світу, обережне поводження з оточенням* (з наук. літ.).

ЗА́МКНЕНО. Присл. до **за́мкнений** 5. *Жив він самотньо й замкнено. Він не терпів, щоб до нього приходили* (В. Домонтович); *Ліда вперше .. глянула на свою подругу недовірливо й підозріло. Пригадалося, як замкнено поводила себе Голда останнім часом* (Д. Ткач); *Він походив поміж людьми, поговорив, поцікавивсь "глобальними" проблемами, щось занотував до записника, а люди дивилися на нього замкнено, вони відкриваються лише без начальства* (Р. Федорів).

ЗАМКНУ́ТИ *див.* **замика́ти.**

ЗА́МКНУТИЙ *див.* **за́мкнений.**

ЗАМКНУ́ТИСЯ *див.* **замика́тися.**

ЗА́МКНУТІСТЬ, тості, *ж.* Властивість і стан за знач. **за́мкнутий** 4, 5. *За 50 років до Хвильового Леся Українка прагнула розбити мури української літературно-культурної замкнутості. Скільки вона сама зробила особисто, щоб прилучити українського читача до класичної і європейської літератури: це переклади творів Гомера, Данте, Байрона, Шекспіра, Дж. Свіфта, Гейне, Тургенєва, Надсона, Гюго та ін.* (В. Русанівський); *Незважаючи на зовнішню замкнутість, був* [Кузьмін] *людиною душевною і товариською* (Ю. Збанацький); *Від двору, від каміння, навіть випадково покладеного на подвір'ї, віяло замкнутістю, непривітністю і таємничістю* (О. Чорногуз).

ЗА́МКНУТО. Присл. до **за́мкнутий** 5. *В мене почав псуватися характер. Я зробився нервовим і надміру вразливим. Я жив замкнуто* (О. Довженко); *Він жив замкнуто з донькою і тещею, старанно уникаючи нових знайомств та будь-яких контактів із збіговиськом української інтелігенції в Алма-Аті* (Б. Антоненко-Давидович); *Молоді воїни, що йшли з луками праворуч і ліворуч од полонених, теж трималися замкнуто й насторожено* (Ю. Бедзик).

ЗА́МКОВИЙ, а, е. Прикм. до **за́мок.** *Стою, прихилившись до липи. На замковій стрімкій стіні* (Леся Українка); *Тут* [під баштою] *стояла княжа сторожа замкова, яка випитувала кожного, за чим і звідкіля приходить* (А. Чайковський); *На замкових валах походжала варта і з-під долоні дивилася на степ, спалений сонцем* (П. Панч); *Горіли товсті свічі, палали смолоскипи у великій замковій палаті, незграбні тіні металися по кам'яних стінах* (П. Загребельний); *Святополкові слуги схопили Василька, закували подвійними кайданами й замкнули в замковій тюрмі* (з наук.-попул. літ.).

ЗАМКО́ВИЙ, а, е. Прикм. до **замо́к.** *Дався чути .. важкий скрип черевиків, а вкінці брязк ключа, що відчинив замкову пружину* (І. Франко); *Додому Сиволап повернувся геть далеко за північ. Ледве знайшов замкову щілину, повернув ключа, але двері не відчинялися* (Д. Ткач); *Беззвучно, але рішуче вставив* [Петрусь] *ключик у замкову шпарину, притяг двері до себе, відтак штовхнув їх — двері відчинились* (П. Дорошко); *Анна на два оберти провернула замкове коліща* (Є. Пашковський).

ЗАМКОВИ́Й, во́го, *ч.* Один з військовослужбовців, що входять до складу обслуги артилерійської гармати. *Іраклій Мосашвілі, замковий тієї ж гармати, де за наводчика Семен, вартував саме* (А. Головко).

ЗАМЛИНКУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *док.* Почати млинкувати. *Старий мельник від суботи таки замлинкував* (з мемуарної літ.); *— Ой Романе, — замлинкувала віями Яринка. — Хіба ж я можу без вас залишитися?* (М. Стельмах); *Рій ґедзів замлинкував над вантажівкою* (Є. Пашковський).

ЗАМЛІВА́ННЯ, я, *с.* Дія і стан за знач. **замліва́ти.** *Спи спокійно до світання, Не тривожся, не будись, Щоб тривало в сні кохання, Мов на явині колись. І вчини, щоб з того мління, замлівання, .. сновидіння Не вернувсь я до життя* (Д. Павличко).

ЗАМЛІВА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.*, **ЗАМЛІ́ТИ,** і́ю, і́єш, *док.* 1. Ставати нерухомим, завмирати від якого-небудь глибокого, сильного почуття, переживання і т. ін.; мліти (у 1 знач.). *Мотоцикл лежить боком, судорожно здригається в піску, а вони стоять над ним, замлівають в обіймах* (О. Гончар); *Я з переляку відсунувсь у другий куток і охолов. Замлів* (Ганна Барвінок); * Образно. *Гори на мить замліли, чекаючи першого променя сонця* (Р. Іваничук).

2. *тільки 3 ос.* Утрачати чутливість, німіти внаслідок порушення кровообігу (про частини тіла); мліти (у 4 знач.), затерпати. *Нога ще інколи замліває від тривалого навантаження* (із журн.); *Довго лежить Явдоха під коморою. Спина заду-*

біла, замліли руки (О. Донченко); *Закректав дід Іван, кинув погляд на дівчат, що поспускали ноги з полудрабків, і пробурчав: — Хоч сядьте по-людськи, ноги замліють* (М. Циба); // *безос. Іван спробував лягти долілиць. Але йому замліло в грудях, і він знову повернувся на правий бік* (Ю. Мушкетик).

3. *діал.* Утрачати сили, слабнути; ставати виснаженим. *— Ой я ж терпіла, Да вже замліла* (П. Чубинський); *Літа зігнали краску з лиця* [Насті] *— воно зажовкло, замліло, спина зігнулася* (Панас Мирний).

4. *тільки док., перев. зі сл.* с е р ц е. Почати мліти від глибоких переживань. *Вперше замліло серце, і він спитав товариша, чия вона?* (Марко Вовчок); *У Горобчихи замліло серце материнською ніжністю* (Микита Чернявський).

ЗАМЛІ́ЛИЙ, а, е. 1. Дієпр. акт. до **замлі́ти** 1–3. *Він опустився тут же на землю й сів. Витягав поволі замлілі руки й водив ними у повітрі* (Г. Хоткевич); *Дорош сплигнув із сідла, розминаючи замлілі від незвичної їзди ноги* (Григорій Тютюнник); *Встали* [товариші] *з коней, розминаючи замлілі ноги* (О. Гончар).

2. *у знач. прикм.* Непорушний, завмерлий від якого-небудь глибокого, сильного почуття. *Маруся побігла. Він дожидав, не мовлячи слова, духу не зводячи, блідий, замлілий* (Марко Вовчок).

3. *у знач. прикм., діал.* Виснажений, безсилий. *Тут у Карпатах і мазурські, і словацькі, і руські молодиці чогось дуже замлілі, бліді, худенькі, неначе захарчовані* (І. Нечуй-Левицький); *Відлежавшись у лікарні, Сергій, слабий, захлялий та замлілий, негайно подався розшукувати Коляду* (І. Білик); * Образно. *Колись невеличкі, замлілі дубки, кленки, бересточки, липи тепер визирали такими здоровенними, такими пишними велетнями, гордо, аж під хмарами, похитуючи своїми чубатими головами* (Панас Мирний).

ЗАМЛІ́ТИ *див.* **замліва́ти.**

ЗАМЛО́ЇТИ, о́їть, *док.* 1. *кого, кому.* Почати млоїти (у 1 знач.), почати відчуватися (про біль, жаль, тривогу і т. ін.); защеміти. *Сироватці в серці замлоїла заздрість. Отаким статечним, в сукні й кабарзі хотілося бачити Лавріна. Щоб мав свій статок, щоб на свято приїздили до нього на молоді меди в мальованих глабцях гості* (Ю. Мушкетик); // *безос. Замлоїло мене коло серця від тих слів* (І. Франко); *Забилося серце, а потім замлоїло йому, вдавило. За три кілометри звідси лежить поранена людина, ім'я якій Іван...* (Іван Ле); *Від раптового припливу крові запаморочилось у голові й неприємно замлоїло попід серцем* (І. Білик).

2. *безос., кого і без прям. дод.* Почати млоїти (у 2 знач.); занудити. *Стало гаряче, немовби вся кімната сповнилася враз гарячою парою, і від цього, мабуть, так смертельно замлоїло під стисненим до болю серцем* (Я. Качура); *Всі мої минулі пригоди, легкі перемоги над дурненькими і такими ж легковажними, як і я, дівчатами видалися такими .. брудними, що мене аж замлоїло* (В. Речмедін).

◊ **Мло́їти / замло́їти під се́рцем** *див.* **се́рце.**

ЗАМЛО́ЇТИСЯ, о́їться, *док., безос.* Те саме, що **замло́їти** 1. *Щось трагічне було в її* [дівчини] *голосі. Але що — Сергій не знав, хоч дуже хотів би довідатись .. Під серцем замлоїлось, і стало ще тоскніше* (І. Білик).

ЗАМО́ВА, и, *ж.* 1. *заст.* Замовлення. *Робить чоловік .. "на уряд", на замову* (І. Франко); *— Він налагодив друк прокламацій і своєї газетки — знаєте де? У друкарні Києво-Печерської лаври! .. Так, так, там, де друкували житія святих та портрети архієреїв та митрополитів і дещо .. на замови поліції, ну, там усякі бланки тощо* (О. Іваненко).

2. *етн.* Те саме, що **замовля́ння** 2. *Він проти того скарбу знає замову і зараз усе може узяти, тільки нема чим довезти того добра* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Medже перечитала всі молитви, всі замови старої Тайфіде* (З. Тулуб); *— Візьми, це мені мати на дорогу дала. Свячені кісточки з вишні. Замова від кулі* (Григорій Тютюнник).

ЗАМО́ВЕЦЬ, вця, *ч.* Те саме, що **замо́вник.** *Хоч Мотря й продала мало не ввесь Денисів інструмент, дід усе ж знайшов дві-три справні копили, ніж, молоток, обценьки та кілька добрих шматків шкіри .. Знайшлися й замовці* (З. Тулуб); *Я спішу висловити своє здивовання перед мистецтвом маляра, що розписав стіни східного коридору. Господар солодко .. присмоктує язиком, смакуючи наші похвали, що їх він як замовець і господар приймає на свою адресу* (В. Домонтович); *— Років двадцять, як кинув чоботарювати* [Макар Сидорович], *всіх своїх замовців розгубив* (М. Руденко).

ЗАМО́ВИТИ *див.* **замовля́ти.**

ЗАМОВКА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **замовка́ти.** *Ніщо не обминало камертон серця Василевого: ні гроза, ні вибухи ядерних бомб, ні засмічення вод, ні .. замовкання пісенного потоку у просторі українському* (О. Бердник).

ЗАМОВКА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.*, **ЗАМО́ВКНУТИ,** ну, неш; *мин. ч.* замо́вк, ла, ло *і* замо́вкнув, нула, ло; *док.* 1. Переставати говорити, співати; припиняти розмову, спів і т. ін. *Помітивши сльози в Гафійчиних очах, вона замовкала* (М. Коцюбинський); *Чути було, як Проць приспівував: "Де, де-е, та де тому край?.." Як доходив до хати, то замовкав, а на воротях геть затих* (В. Стефаник); *Онися схаменулась, замовкла й трохи злякалась, чи не сказала вона часом чого дуже грішного* (І. Нечуй-Левицький); *Коли він замовкнув, навкруги було тихо. Шепіт його благання безслідно покотився над річкою і затоп* [затонув] *у ній* (В. Підмогильний); *Замовк, нарешті, той, що сміявся. Востаннє оглядається* (О. Довженко); *— Людина — смертна. — Але народ безсмертний, Гнатку... Та й замовк* [книжник], *у глибокій задумі похиливши голову* (В. Дрозд); // *перев. док., перен.* Переставати писати листи, припиняти листування з ким-небудь. *Потім .. княжна ще тричі писала до Шевченка, питаючи, чого він замовк і не пише?* (О. Кониський); *Люба мамочко! То таки правда, що замовкли були ви всі, наче змовились* (Леся Українка); *Чудний він, справді, то писав, а то вже третій тиждень, — ні, вже цілий місяць, — не одповідає. Що ж се таке? Сам просив писать, а тепер взяв і замовк* (Олена Пчілка); // *перен.* Переставати займатись творчістю — писати твори, малювати картини і т. ін. *Шістдесятництво .. не дійшло до читача, до нації в цілому. Позаяк було придушене й заглушене — у різний спосіб, починаючи від арештів і закінчуючи тим, що люди просто замовкали чи писали потихеньку до своєї шухляди* (І. Калинець).

2. Переставати видавати які-небудь звуки. *Тільки коли заходив вечір, а далі ніч і всі пташки замовкали, сова вилітала з свого гнізда* (Б. Антоненко-Давидович); *Тут все скрегоче: птахи і комахи, Всю ніч, не замовкаючи й на мить* (Л. Дмитерко); *І ми такої, враз гучної утяли, Що аж замовкнули в житах перепели* (М. Рильський); *Собака, видно, брехнув на місяць і замовк* (М. Стельмах); * Образно. *Війна не замовкала й на мить в усіх чотирьох секторах оборони, від Балаклави до Північної бухти* (В. Кучер); *Широкий шлях замовк;*

ні пішки, ні на возі Ніхто його не турбував (Л. Глібов); // Переставати стріляти (про вогнепальну зброю). *Артилерія замовкає. Ворог губить свою бадьорість* (Ю. Яновський); *Замовкли гармати, Оніміли дзвони* (Т. Шевченко); *Коли третій міномет раптом замовк, вухо Черниша одразу вловило це* (О. Гончар); // *тільки док., перен.* Перестати битися (про серце). *Як важко згадувать про все це, коли тебе уже нема. Коли твоє замовкло серце й замість очей лиш ями, тьма...* (В. Сосюра).

3. Переставати звучати, припинятися (про мову, спів, музику і т. ін.). *На Запорожжі воля ніколи не вмирала, давні звичаї ніколи не забувались, козацькі предковічні пісні до посліду дней* [до кінця днів] *не замовкали* (П. Куліш); *На майдані пил спадає, Замовкає річ... Вечір. Ніч* (П. Тичина); *Гасне світло прожекторів. Замовкають звуки оркестру* (Д. Ткач); *Замовкає голос. Настає неймовірна тиша. Така тиша, що поглинає всю вічність* (О. Бердник); *В одну хвилю замовкло все — спів, голоси з гуртожитку* (Любко Дереш).

ЗАМО́ВКЛИЙ, а, е. Дієпр. акт. до **замо́вкнути.** *Читав чернець старий Наказ, написаний в ігумена сьогодні. Заслухались замовклі дзвонарі* (І. Багряний); *Де юрби, замовклі од величі слова, Де рокіт стривожених зал?* (М. Бажан); *Вже біг* [Богучар] *поруч прапороносця до замовклих гармат* (В. Кучер); *Жаль .. Вас, недоспівані мої, ви — чисті пісні замовклі* (Уляна Кравченко).

ЗАМО́ВКНУТИ *див.* **замовка́ти.**

ЗАМО́ВЛЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **замо́вити** 1, 2. — *Шкода, що ми не можемо поїхати разом з нею до міста. У мене й коні замовлені* (Леся Українка); *По дорозі він зайшов у ювелірний магазин і взяв давно замовлену брошку* (В. Винниченко); *На пристані вони взяли замовлену з учорашнього дня невелику шлюпку* (В. Собко); *Замовлений вальс дядьки-музиканти ледвечко потягнули!* (М. Вінграновський); — *Будуть унуки — теж повмирають, а мій ліс усе стоятиме...* — *Тобто він замовлений, до страшного суду стоятиме?* (Л. Яновська); // **замо́влено,** *безос. пред. Вінок уже замовлено, і гроші на нього помалу збираються* (М. Коцюбинський); *Попа́ Юрка Книша замовлено заздалегідь, щоби приїхав посвятити церкву, коли буде готова, і повінчати слобожан* (А. Чайковський); *Столика замовлено та сервіровано на дві персони* (А. Кокотюха).

ЗАМО́ВЛЕННЯ, я, *с.* 1. Доручення виготувати, виконати, підготувати або доставити що-небудь у певний, наперед визначений термін. *Староміський .. дістав замовлення на нових п'ятдесят чіпців і завдаток на матеріал* (І. Франко); — *Ми хочемо дати вам замовлення — вишити нам тисячу сорочок* (І. Микитенко); — *У мене тут задушно трохи... Маю оце замовлення, то не виходжу днями* (Василь Шевчук); — *Тепер будують набагато швидше і ефективніше. Художник-архітектор одержує замовлення побудувати необхідну споруду, йому надають потрібні автомати, матеріали* (О. Бердник); *За допомогою системи бронювання та продажу залізничних квитків через Інтернет можна здійснити інтернет-замовлення квитків на обрану дату та потяг* (з газ.).

2. *розм.* Замовлена річ. [М а р т и н *(сідає при верстаті):*] *І де тілько наш майстер подівся?.. Тут пильна робота, партії поприходять по замовлення — що я їм скажу?* (І. Франко); *"Два стейки..!" — наше .. стандартне замовлення* (І. Карпа).

(1) Як [мов, ніби *і т. ін.*] **на замо́влення** — дуже добре, доречно. *Як на замовлення, не встигли закінчити посів озимих, як зашелестів тихий осінній, але ще теплий дощ* (М. Циба); *На цьому Стен вирішив закінчити розмову, щоб дати Іштвановi можливість гарненько обдумати все почуте. А тут, як на замовлення, випала слушна нагода* (О. Авраменко).

○ **(2) На замо́влення,** *у знач. присл.* — за дорученням того, хто замовляє, з урахуванням його вимог. *Навіть перший розмір гімнастерки та бриджів для нього завеликий, все ще доводилося ходити до кравця, щоб той шив обмундирування на замовлення* (Є. Доломан); — *Де ви дістали такого милого дзвінкоголосого робота?* — *Якщо бажаєте, дам адресу фірми: на ваше замовлення виготовлять точнісінько такого* (В. Чемерис).

ЗАМОВЛЯ́ННЯ, я, *с., етн.* 1. Дія за знач. **замовля́ти** 2. *У слов'ян було немало відунів, або волхвів, які, за уявленнями слов'ян, уміли пророкувати майбутнє, лікувати хвороби замовлянням і т. ін.* (з наук. літ.); *Ілько принишк і не ворушився, щоб не зіпсувати матері замовляння від злої сили* (Ю. Логвин).

2. За народними повір'ями, магічне слово, вислів, які чинять вплив на кого-, що-небудь, лікують хвороби, загоюють рани і т. ін. *Заклинання і замовляння виникли з віри первісної людини в чарівну силу слова* (з наук. літ.); *Вп'ялася* [шептуха] *Лукії в плечі кістлявими пальцями, голосно проказувала замовляння* (О. Донченко); *Ще коли приїздив* [Павло] *додому з семінарії, то записував у маленькі зшиточки .. замовляння від зубів, од урону, щоб причарувати, від колючки й від пристріту* (П. Загребельний).

ЗАМОВЛЯ́ТИ, я́ю, я́єш, *недок.,* **ЗАМО́ВИТИ,** влю, виш; *мн.* замо́влять; *док.* 1. *що.* Доручати кому-небудь виготувати, виконати, підготувати або доставити щось у певний, наперед визначений термін. — *Станете ви коней добувати ..* — *ясно як день їм буде, нащо ви коней замовляєте* (Марко Вовчок); *Шляхтичі й лицарі замовляли собі шоломи і шаблі* (З. Тулуб); *Я заздалегідь повинен знати, що Ви поїдете, щоб замовити для Вас хату* (М. Коцюбинський); *Квитка він потурбувавсь замовити собі ще вчора ввечері телефоном і за свій відліт почував себе цілком спокійним* (В. Підмогильний); *Баба Явдоха, буркочучи, сама віднесла шевцеві хромові заготовки й замовила дівчинці черевики* (О. Донченко); *Вадим зателефонував в таксофірму і замовив таксі. Оператор сказала, що таксі може приїхати лише через двадцять хвилин* (В. Хрущак); // Просити принести які-небудь страви або напої в ресторані, їдальні і т. ін. *В ресторані замовляли пиво, морозиво, якусь воду, аби тільки сидіти тут у прохолоді й чекати вечора* (Іван Ле); *Капітан замовив кіш вина, щоби випити "на братерство" з новими товаришами* (І. Франко); // Домовлятися на телефонній станції про розмову з ким-небудь, хто перебуває в іншому населеному пункті. *Катя взяла трубку, викликала міжміську станцію і .. замовила Терноград* (В. Собко).

2. *що і без прям. дод., етн.* Проказувати замовляння (у 2 знач.). *І ворожка ворожила, Пристріт замовляла, Талан-долю за три шаги З воску виливала* (Т. Шевченко); [П а в л о:] *Нема нуднішої болісті, як зуби.* [Я к и м:] *Є такі знахарі, що замовляють* (М. Кропивницький); *Тугар .. вибирався на лови, мов на війну, з запасом стріл і рогатин, зі слугами й запасами живності, навіть з досвідним знахарем, що вмів замовляти рани* (І. Франко); // *від чого.* Робити невразливим до

якої-небудь загрози, небезпеки; відвертати від себе, від когось що-небудь погане, лихе. *Кожний з .. гайдамацьких загонів мав свого ватажка, чи отамана, прозивались вони ще й характерниками, бо замовляли од кулі* (О. Стороженко); *Дід знав слово, як замовити ліс і від порубу, й від потрави* (Л. Яновська); *Дівчата, проводжаючи вас, здається, й сумніву не мали, що замовлять від лиха вас своїм словом, відведуть найстрашніше, — безперечно, вони вірили в магічну силу своїх побажань...* (О. Гончар).

3. *до кого і без дод., рідко.* Те саме, що **заговорювати** 1. *Чи стрівався він з простим чоловіком на вулиці — замовляв до нього його мовою, викав, ішов рядом, не боячись огудки* [огуди] (Панас Мирний); *Як же мені до її* [неї] *доступитись, як замовити? Страшно!..* (Ганна Барвінок).

4. *тільки док., що і без прям. дод., розм., рідко.* Те саме, що **сказа́ти** 1. — *Костянтину Петровичу моє шанування! — любенько замовив Проценко* (Панас Мирний).

5. *кого, що, жарг.* Організовувати замах на кого-небудь за допомогою найманого вбивці. — *Припускаємо варіант, .. що хтось замовив її вбивство* (А. Кокотюха).

(1) Замовля́ти / замо́вити кров — припиняти кровотечу, вдаючись до замовлянь (у 2 знач.). — *Чоловік ногу врубав .. — так кров і цебенить! Уже ми й стару Хомиху кликали, щоб замовила кров* (Б. Грінченко).

◊ **Загово́рювати (забала́кувати, замовля́ти) / заговори́ти (забала́кати, замо́вити) зу́би** *див.* **загово́рювати; (2) Замо́вити (заки́нути) [до́бре (прихи́льне)] сло́во (слівце́, слове́чко)** *кому, за кого і без дод.* — звернутися до кого-небудь із клопотанням про когось, посприяти комусь, наголошуючи на його позитивних рисах. [З е л е н с ь к и й:] *Дурно ніхто нічого не робе* [робить]; *ви для мене, я для вас. (Дає гроші). Замовте добре словечко, ви найближчий до хазяїна чоловік* (І. Карпенко-Карий); *Моє прохання до Вас: замовте за мене д. Уманцеві прихильне слово* (М. Коцюбинський); — *Оце ж недавно приходили люди, хотіли замовити слівце, щоб його обрали старостою села* (М. Стельмах); — *Хочеш, я за тебе слівце закину* [матері]? — *Не треба* (Ю. Збанацький); *Перед виконробом та кухарками замовив* [батько] *за неї словечко, Ліні аж незручно було за цю його непотрібну протекцію* (О. Гончар); *Люби цей дощ, це місто, ці телефонні будки, цих людей, котрі, можливо, замовлять за тебе слівце... там, коли-небудь... А може, й ні* (І. Роздобудько).

ЗАМОВЛЯ́ТИСЯ, я́ється, *недок.* Пас. до **замовля́ти** 1, 2. — *У нас місця замовляються наперед* (А. Кокотюха); *Багато хвороб у народі замовляються спеціальними словесними формулами* (з навч. літ.).

ЗАМО́ВНИЙ, а, е. 1. Який роблять, виготовляють, здійснюють і т. ін. на замовлення (у 1 знач.). *Що зробиш — живемо в епоху замовного щастя* (Р. Федорів); *Колись писала вона замовну статтю про тайську медицину* (А. Кокотюха); *Про замовний характер убивства можуть свідчити відомості щодо особи потерпілого, оперативна інформація про пошук найманих убивць, погрози і спроби вимагання та ін.* (із журн.).

2. *етн.* Стос. до замови (у 2 знач.). [Я р е м к о:] *Знов прошепотів витязь слово своє замовне. І в ту ж мить зробився його кінь залізною танкою* [залізним танком], *перейшов він ту річку завиграшки...* (Ю. Мокрієв); // Магічний. *Щоб здолати Громобоя, треба викувати зброю, меч, що хиби не дає .. Хто ж скує той меч замовний?..* (Н. Забіла).

ЗАМО́ВНИК, а, *ч.* Той, хто замовляє (у 1, 5 знач.) що- або кого-небудь. — *Я без авансу не працюю, — байдужим тоном сказав Мардарій Мардарійович, коли замовник підвівся од стола, щоб вийти* (Ю. Яновський); *Майстер крикнув у внутрішні кімнати: — Амаліє! Принеси швидше з кімнати чистого стільця, щоб замовник міг сісти* (Б. Антоненко-Давидович); *Юрій міг чекати від нього лементу, скигління, благань, тільки не цього тихого світла в очах — так дивиться на замовників добрий ремісник, який чесно виконав роботу* (Р. Іваничук); *Я весь мій вік залежав од замовників і те створив, що треба було їм* (Л. Костенко); *Замовники вбивств доводили кожним трагічним фіналом не стільки власну силу, скільки власне безсилля і неможливість переконати журналістів, купити їх чи залякати* (з навч. літ.).

ЗАМО́ВНИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **замо́вник.** *Кравчиха.., примружившии короткозорі очі, оглядала свою замовницю* (С. Добровольський); *Не завжди вдавалось схилити його й до розмалювання скринь дівчатам у посаг, хоч це в нашого майстра добре виходило і від замовниць відбою не було* (О. Гончар).

ЗАМО́ВНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **замо́вний** 1. *У моніторингу представлено огляд ключових суспільно-політичних тем, поданих телеканалами з ознаками замовності* (із журн.).

ЗАМО́ВЧАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **замо́вчати.** *Велика Удовиця* [Україна] *втратила сорок відсотків дітей своїх убитими, спаленими, покатованими, засланими в заслання, вигнаними в чужі землі на вічне блукання .. Таких утрат, замовчаних через жахливу свою правду, не знав і не знає ні один народ у світі* (О. Довженко); *Я відчував його* [бригадира] *роль і значення в цих епізодах за прихованими деталями і замовчаними подробицями* (Ю. Смолич); — *Коли думаєш, що краще все замовчати, — твоє діло. По-моєму, замовчана правда нікому не принесе добра* (У. Самчук); — *Замовчане зло не зникає само по собі, не перестає бути злом, зате зло назване втрачає відразу половину своєї сили* (П. Загребельний); // **замо́вчано,** *безос. пред. Факт Голодомору 1932–1933 рр. на офіційному рівні було замовчано, а доступ до відповідних джерел був герметично закритим* (з наук. літ.).

ЗАМО́ВЧАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **замо́вчати.** *Замовчання правди.*

ЗАМО́ВЧАТИ *див.* **замо́вчувати.**

ЗАМОВЧА́ТИ, чу́, чи́ш, *док., розм.* Те саме, що **замо́вкнути** 1. *Настя замовкла. Замовчав і Яків. Дітвора собі притихла* (Панас Мирний); *Сказать Йосипу нічого не можна: замовчить — і хоч убий, ні слова* (В. Винниченко); *Трясило глянув і одразу померк очима й замовчав...* (В. Сосюра); *На сцену вийшов пан Андрій; відкашлявшись, він промовисто замовчав* (Любко Дереш).

ЗАМО́ВЧУВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **замо́вчувати.** *В українському літературознавстві останніх років дедалі настійливіше проявляються тенденції до очищення творчості замовчуваних авторів від фальсифікаційних інтерпретацій, повернення їх художньої спадщини на терени рідної літератури* (з наук. літ.); *На широку аудиторію ринула справжня злива ще кілька років тому заборонених, замовчуваних творів* (з наук.-попул. літ.); // **замо́вчувано,** *безос. пред. Тему геноциду впродовж двох перших повоєнних десятиліть було замовчувано і в Західній Європі, і в Радянському Союзі* (із журн.).

ЗАМО́ВЧУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **замо́вчувати.** *Зі "старими" він старався порозумітися з допомогою підлещувань, замовчування їхніх помилок* (І. Франко); *Після трагічної смерті В. В. Маяковського почалася смуга замовчування його творчості. Це просто скидалося на його заборону* (В. Стус); *Кати зрозуміли, що найубивчіша зброя в боротьбі з письменниками — замовчування... "Мовчання" тривало мало не до 60-х років. А в 70-х було покарано замовчуванням вже й наше покоління* (І. Жиленко); *Довгі роки злочини проти мирних українських селян замовчувалися. Понад п'ятдесят років знадобилося, щоб Україна вийшла зі стану заціпеніння, порушивши ганебне табу замовчування* (з наук. літ.).

ЗАМО́ВЧУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАМО́ВЧАТИ,** чу, чиш, *док., що, рідко про кого — що.* З певною метою приховувати, обминати мовчанкою що-небудь, не розповідати, не згадувати про когось, щось. *Думаю, що занадто замовчувати і недоговорювати те, що можна зовсім просто і щиро сказати, теж не слід* (Леся Українка); *— Мені важко. Мене оточують люди, а хто вони? Про імення замовчують* (В. Підмогильний); *Для В. Сосюри не було заборонених тем. Перший голод 1921–1923 рр., спровокований більшовиками, він не замовчував: "А дома на печі — худа, голодна мати, й здихає за селом наш тихий кінь гнідий" ("Сніг")* (В. Русанівський); *Гетьман ще раз захитався, чи розкрити перед ним цілу тую погану справу, чи замовчати* (Б. Лепкий); [Б е р е ж н и й:] *Дайте я продивлюсь вашу доповідь. Хто там хоче замовчати мою роль?* (І. Микитенко); *Через отой страх перед метикуватими критиками .. я й замовчав дещо з Іванового характеру* (В. Дрозд).

ЗАМО́ВЧУВАТИСЯ, ується, *недок.* Пас. до **замо́вчувати.** *Трагедія голоду 30-х років в Україні довгі роки замовчувалася* (з наук. літ.); *У різні часи табуювалися ті чи інші проблеми, факти, особистості, замовчувалися цілі історичні періоди* (із журн.).

ЗАМОГИ́ЛЬНИЙ, а, е. 1. Те саме, що **загро́бний.** *Плутос — бог хтонічний, землеробський, пов'язаний з підземним багатством і замогильним світом* (із журн.).

2. *перен.* Глухий, похмурий, моторошний (про голос). *Редактор надувся і замогильним голосом запевняв мене, що цензор викине конче статтю* (М. Коцюбинський); *Той* [конвоїр] *щось гукнув таким замогильним хрипким голосом, що Роман тільки плечима здвигнув* (Іван Ле); *Засідання розпочалося з допиту підсудних. Перший — Шутько. І як тільки Никифор почув той глухий, замогильний голос, його ніби хто підкинув з місця. "Він! Він! Він! Катюга!!!"* (Микита Чернявський).

ЗАМО́ЖНЕНЬКИЙ, а, е, *розм.* Досить заможний. *Наум .. пішов за своїм ділом.., бо був собі заможненький: було й воликів пар п'ять, була й шкапа, були й батраки; було чим і панщину відбувати, і у дорогу ходити; була ж і нивка* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Старі були собі заможненькі хазяїни і, як повмирали, то зоставили діткам чимало-таки худобоньки* (О. Стороженко); *— Так і є! — вигукнув він, коли ми наблизилися до заможненької Юхимової хати під зеленою бляхою. — Гості* (Д. Бузько).

ЗАМО́ЖНЕНЬКО, *розм.* Присл. до **замо́жненький.** *— Тим переселенцям, що заздалегідь перебрались .. морем, живеться гаразд: у них і землі-ґрунту чимало, і скотинка є, і живуть заможненько* (Д. Мордовець).

ЗАМО́ЖНИЙ, а, е. 1. Який володіє значними матеріальними цінностями, має велике майно; досить багатий. *Він вже став заможним, мав маєтність і був вже настоятелем на справжнього дідича з селян, яких в нас в Київщині вже є чимало* (І. Нечуй-Левицький); *Був у нас чоловік, Степан Хоменко. Чоловік заможний; у його й хатина добра, і садочок, і пари три волів, і коні, і овечат трохи* (Дніпрова Чайка); *Вона хотіла б побачити свою дочку і щасливою і заможною* (С. Чорнобривець); // *у знач. ім.* **замо́жний,** ного, *ч.;* **замо́жна,** ної, *ж.* Людина зі значними достатками. *Він нарікав на долю, нарікав на Бога, не то з заздрістю, не то з досадою дивився на кожного заможного* (Панас Мирний); *Сюди* [в кафе] *щовечора сходились заможні, щоб похвалитися своїм новеньким капелюхом, модерного крою сукнею, останньої моди зачіскою* (Олесь Досвітній); *Федір писав, що у них в селі нема справедливості, як і на всьому світі. Заможні стають ще заможнішими, а голота "доходить до ручки"!* (М. Циба).

2. Який характеризується достатком. *Чайка з пачкарем рушили до хат. Коло одної, заможної на вигляд, їх зустрів той, що пішов на розвідку* (Д. Бузько); *Село було велике, заможне. Багато вишневих садів, гарні хати з окатими вікнами* (О. Бердник).

ЗАМО́ЖНИК, а, *ч., розм.* Заможна людина. *Набожні заможники в будні від зорі до зорі в полі примушують працювати всю родину і дітей, а про наймитів — і казати зайве* (М. Циба); *Назвати людину щасливою можна тільки по смерті. Бо заможник часом помирає жебраком, а батько великої дружної сім'ї кінчає життя під чужим парканом* (І. Білик); *Важно живе Галин батько, хоч і відлюдно. Заможник, дукар...* (Ю. Хорунжий).

ЗАМО́ЖНІСТЬ, ності, *ж.* Достаток, значна матеріальна забезпеченість. *Заможність Чіпчина іноді розбуркувала заздрість Грицькову* (Панас Мирний); *Не було тут видко якоїсь заможності. Кожний клав таку хатку, щоб легше перед холодом і спекою захиститися, а більш нічого* (А. Чайковський); *Майя .. повеселіла: зараз сільські дівчата мало того, що ходять у капроні, натягують на капрон білі шкарпетки. Паряться, але показують свою заможність* (Б. Харчук); *Ткачики — буцімто й заможніші од інших, але яка то заможність, коли землі десятина, а хлопців троє* (Ю. Мушкетик).

ЗАМО́ЖНІТИ, ію,ієш, *недок.* Ставати заможним, заможнішим; багатіти. *Піднялося село на ноги з повоєнної скрути, розбудувалося, почало заможніти* (із журн.).

ЗАМО́ЖНО. Присл. до **замо́жний** 1. *Батько був добрий, і мати нічого .. Знали нас люди, жили ми заможно* (Я. Щоголів); *Увійшли в світличку білену, колись, може, й обставлену заможно і прибрану чисто; тепер у ній — як звичайно в хатах* (Б. Лепкий); *Жили вони хоч і заможно, але не розкішно* (Ю. Мушкетик).

ЗАМОЗО́ЛЕНИЙ, а, е, *розм.* Дієпр. пас. до **замозо́лити.** *Я б не осмілився заговорити з дівчиною, бо між нею і мною вже щось стало, якась священна завіса, яку я не наважився б підняти, якесь тендітне коштовне плетиво не для моїх замозолених рук* (Р. Андріяшик); // *у знач. ім.* **замозо́лене,** ного, *с., перен.* Те, що хто-небудь замозолив (у 2 знач.). *Своє замозолене носить людям* (Ганна Барвінок).

ЗАМОЗО́ЛИТИ *див.* **замозо́лювати.**

ЗАМОЗОЛЬО́ВАНИЙ, *рідко.* Зароблений тяжкою працею, мозолями. *Траплялося й таке, що замозольованого заробітку він* [Шевченко] *в вічі не бачив* (О. Кониський).

ЗАМОЗО́ЛЮВАТИ, юю, юєш, *недок.*, **ЗАМОЗО́ЛИТИ,** лю, лиш, *док., що, розм.* 1. Натирати мозолі важкою роботою або ходінням; мозолити. *Щоб не замозолювати ноги, варто правильно підбирати розмір взуття* (з мови реклами); *Мати замозолила руки важкою працею* (із журн.); * Образно. *Знову замозолила мозок настирлива, мов ґедзь, думка: а все-таки, що сталося, чому він потрапив у неласку патриціїв* (Р. Іваничук).

2. *перен.* Заробляти важкою працею. *Добре, що руки тобі служать, то й можеш ними щось замозолити...* (І. Чендей).

◊ **Мозо́лити / замозо́лити о́чі** *див.* **мозо́лити.**

ЗА́МОК, мку, *ч.* 1. Укріплене житло феодала доби Середньовіччя з оборонними, господарськими, культовими і т. ін. будівлями, звичайно оточене високим кам'яним муром із кількома вежами. *На високому горбі стримить давній лицарський замок з баштою* (І. Нечуй-Левицький); *Пишний замок у пана Данила, нащадка древнього Жмайла!.. Міцні, білі стіни, високі вежі, дубові двері, залізом куті, вузькі вікна..; обнесений він мурами з баштами по кутках, з гарматами і гаківницями* (Л. Старицька-Черняхівська); — *Я чув,* — *повернув голову до гетьмана,* — *що ви розпочали будувати в Жовкві фортецю, перед якою іграшками здаватимуться Одеський і Луцький замки...* (Р. Іваничук); // Великий панський маєток; палац. *Давним-давно стояв тут замок. Жила в ньому одна стара і дуже скупа багачка з своїми слугами* (з легенди); *Пан гуляв у себе в замку, У ярмі стогнали люди, І здавалось, що довіку Все така неволя буде* (Леся Українка); *Старий упертий граф вирішив нікуди не йти з свого фамільного замку* (О. Гончар).

2. *заст.* Тюремна будівля; тюрма. *Школи усякі.., святого владики хороми, пошта, потюремний* [тюремний] *замок,* — *батечки, яких то домів у ньому* [Харкові] *нема!* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Хан .. відправив його* [Юрася] *в Туреччину в подарунок султанові. Там деякий час він сидів в одиночці Семивежного замку — тюрмі для політичних злочинців та суперників султана* (В. Малик).

◊ **Будува́ти золоті за́мки на ві́трі** *див.* **будува́ти; Будува́ти повітря́ні (надхма́рні) за́мки** *див.* **будува́ти.**

ЗАМО́К, мка́, *ч.* 1. Пристрій для замикання дверей у приміщеннях, дверцят шафи, а також скринь, шухляд і т. ін. *Скриня Макушина відчинена, розбитий замок лежить біля неї на долівці* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Сторож брязнув ключами, осмикаючи важкий здоровий замок* (І. Нечуй-Левицький); *Вона закривала і відкривала чемодан, було чути, як стукає кришка і клацають замки* (Григорій Тютюнник); *За ван Гоффом безшумно і м'яко зачинилися броньовані двері з .. електронним замком* (В. Чемерис); *В темних сінях заскреготів замок і чоловічий голос сказав: — Ходіть за мною* (Ю. Винничук).

2. Застібка в намисті, браслеті і т. ін. *Бойчук .. довго колупався витягнутою з затвора пружиною в замках браслетів і, нарешті, скинув їх* (Д. Білий); // Довга металева або пластмасова механічна застібка для одягу, взуття, а також папок, портфелів і т. ін.; блискавка (у 3 знач.). *Підсуває* [бабця] *під поріг бурки з широкими розстебнутими халявами, бувало, олієм* [олією] *змащувала блискавки, все одно замки розповзались* (Є. Пашковський); *Під низ полотняної куртки одягаю шерстяний гольф на замок під горло* (Любко Дереш).

3. У деяких видах вогнепальної зброї — пристрій, признач. для здійснення пострілу. *Спокійно оглянув* [Начко] *замок зброї, повкладав нові патрони* (І. Франко); — *Але ти все-таки замислився? — сказав товариш Вовчик, провіряючи замки в своїй рушниці* (М. Хвильовий); *Важко клацнув замок гармати* (М. Стельмах); *Із розвитком вогнепальної зброї замок був замінений затвором* (з наук. літ.).

4. Пристрій для з'єднування рухомих частин механізму, машини і т. ін. *Причіп косарки має замок-запобіжник* (з наук. літ.).

5. З'єднані певним способом колоди, дерев'яні бруски. *Перегнивші* [перегнилі] *замки колись добре рубленої хати порозмикалися, стіни почали вивалюватись* (Панас Мирний); *Зі зведенням стін "у зруб" первинною формою було шестигранне в'язання кутів. Воно можливе лише тоді, коли стіни зводили з неколотих, тобто суцільних деревин, кінці яких скріплювали в замок з виступами* (з наук. літ.).

6. *архіт.* Центральний камінь арки. *Замок — верхній середній клинуватий камінь склепіння або арки* (з наук. літ.).

Бра́ти / взя́ти на замо́к *див.* **бра́ти; Під замо́к хова́ти (кла́сти)** *див.* **хова́ти**[1].

○ **(1) На замку́,** *у знач. прикм.:* а) замкнений. — *Хмельницького прикували до стіни ланцюгом і держали в льоху, а мої бранці сидять на замку і ходять свобідно без кайданів* (А. Чайковський); — *Школа влітку на замку, і баба Маруся там завжди ночує* (В. Нестайко); *Павло Музика узвозом дістається до церкви — й несподівано торопіє: двері відчинено. Двері, що всю осінь і всю зиму простояли на замку...* (Є. Гуцало); б) неприступний. *Він огородив свою садибу високим парканом, державу таких собак, як змії; брама на замку — пташка не пролетить* (з переказу); **(2) Під замко́м:** а) *(у знач. прикм.)* який зберігається замкненим (про цінності, харчові продукти і т. ін.). *Хліб під замком, — скнарість така!* (Ганна Барвінок); б) *(у знач. присл.)* в ув'язненні. *Сидів* [чоловік] *півроку під замком без суду і слідства* (з переказу); *Зореслав охопив долонями голову, затужив. В таку казкову ніч сидіти під замком! А міг би з Миросею гуляти* (О. Бердник); в) *(у знач. присл.)* без використання. *Софія скоріш кинулась умиватись, причісуватись, .. добула свої персні та браслети, що вже давно лежали під замком* (Леся Українка).

◊ **В замо́к,** *зі сл.* с к л а с т и, з ' є д н а т и, з ' є д н а т и с я *і т. ін.* – переплітаючи пальці однієї руки між пальцями другої. *Хома відкинув ніж убік, на траву. Тоді склавши руки в замок, вдарив його згори по голові* (Ю. Андрухович); *Учителька сперлася ліктями об парту, пальці рук зчепилися в замок* (А. Кокотюха); *Він врізався мені головою в живіт, а зверху, по шиї, гупнув руками, зчепленими в замок* (Любко Дереш); **Поцілува́ти замо́к** *(рідше* **у лома́ку)** *див.* **поцілува́ти; Рот на замо́к** *див.* **рот; Трима́ти (держа́ти) за сімома́** *(рідко* **під трьома́)** **замка́ми <Трима́ти (держа́ти) під замко́м (на замку́)>** *див.* **трима́ти.**

ЗАМОКА́ННЯ, я, *с.* Дія і стан за знач. **замока́ти.** *Замокання ґрунтів.*

ЗАМОКА́ТИ, а́є, *недок.*, **ЗАМО́КНУТИ, ЗАМО́КТИ,** кне; *мин. ч.* замо́к, ла, ло *і* замо́кнув, нула, ло; *док.* 1. Вбираючи в себе воду, вологу, ставати мокрим, вогким; намокати. *Накрив Іван хату солом'яними кулями, щоб від дощу не за-*

мокала (А. Шиян); *Замокли сухарі, і цукор одмокрів* (М. Рильський); *У видолинках трава полягла, замокла* (К. Гордієнко); *Матвій не забув заявити, що у нього "геть-чисто пшениця у копах замокла і поросла. Хоч бери та й на гній кидай"* (У. Самчук).

2. Набрякати від води, вологи, набираючи попереднього об'єму (про дерев'яні предмети, що розсохлися). *Одного разу надвечір Гаїнка була в своєму садку, аж над самою річкою, пішла витягти діжку, що там замокала* (Б. Грінченко); *Загнав* [Василь] *кобилу з возом у болото, щоб колесо замокло* (Грицько Григоренко); — *Що ти все носиш і носиш воду? — Я в діжку наливаю, щоб замокла.., — відповіла дівчина* (П. Автомонов).

ЗАМО́КЛИЙ, а, е. Дієпр. акт. до **замо́кнути, замо́кти.** *На кораблі він знайшов чимало і не замоклого паперу, зошитів* (Іван Ле); *Тарас не втрачає надії. Він поклав на сонці замоклі сірники і уперто чекає* (І. Багмут); *Один* [чоловічок] *хукав складеними в дудочку губами вгору до неба, другий пучками розбирав по волосинці замоклі в медові вуса* (П. Загребельний).

ЗАМО́КНУТИ *див.* **замока́ти.**

ЗАМО́КРИЙ, а, е. Мокріший, ніж звичайно або потрібно; надто мокрий. — *Та й, кажете, добре оралося? — Дуже добре! Земля .. не була ані засуха, ані замокра* (О. Кобилянська); *Дитячий одяг, пopaний ще вчора, був трохи замокрий, щоб його знімати* (із журн.).

ЗАМОКРІ́ЛИЙ, а, е. Дієпр. акт. до **замокрі́ти.** *Рипнули старечі, замокрілі від пари двері, і на порозі з'явилася .. Віра* (У. Самчук).

ЗАМОКРІ́ТИ, іє. Док. до **мокрі́ти.** *Стеля замокріла від дощу; // заст.* Спітніти. *Аж замокріла йому чуприна од поту* (Сл. Б. Грінченка).

ЗАМО́КРО. Присл. до **замо́крий.** *Таки замокро дівчата вимили підлогу — скрізь потьоки та розводи* (із журн.); *// у знач. пред. Орати ще не можна, бо замокро* (з газ.).

ЗАМО́КТИ *див.* **замока́ти.**

ЗАМО́ЛЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **замоли́ти.** *Ліда стала біля ікони Божої Матері: — Кайся, нянько. Бо така грішна... — Що?! Ти чого це?.. Нема на мені гріха, а який був — давно замолений* (Люко Дашвар).

ЗАМОЛИ́ТИ *див.* **замо́лювати.**

ЗАМОЛИ́ТИСЯ, молю́ся, мо́лишся, *док., розм.* 1. Почати молитися. *Всі, глибоко зітхнувши, замолились: "Одверни і спаси нас, святий Владико!" — Зостановились саме читати Євангелію* (Панас Мирний); — *Господи, Господи, — замолився панотець* (Валерій Шевчук).

2. *перен.* Почати пристрасно благати про що-небудь. — *Тимофію-брате! прости мене! — замоливсь він до Жука: — Я більше не буду* (Панас Мирний); *З ран почала напливати кров. Мордатий замолився, запросився* (Ю. Логвин).

ЗАМОЛОДИ́Й, а́, е́. Молодший, ніж звичайно або потрібно; надто молодий. — *А скільки їй літ? — знов перебила пані. — От, може, вже є з шістнадцять... — Трохи замолода, — сказала пані* (Леся Українка); — *Файні хлопці, — зауважує один, дивлячись услід офіцерам. — Замолоді тільки* (О. Гончар); *Потім усі обідали і поважно говорили .. про те, що він гарний, добрий хлопець, і коли вони з Леою ще трохи підростуть, то можуть побратися .. — Ми ж бачимо все. Тільки ви ще замолоді, може, наступного року* (Ю. Покальчук).

ЗАМОЛОДІ́ТИ, і́ю, і́єш, *рідко.* Док. до **молоді́ти.** *Замолоділи наші батьки, граючись з онуками* (із журн.).

ЗА́МОЛОДУ, *присл.* За молодих літ, у молоді роки. — *Не дивись, що я тепер така стала, — постаріла, понікчемніла; а замолоду була красива, швидка, весела... і на язик гостра* (Панас Мирний); — *Треба, щоби молодий чоловік замолоду чогось навчився...* (І. Франко); [Н е о ф і т - р а б:] *До чого я дожився! Лихо тяжке! Жебрущим дідом замолоду став!..* (Леся Українка); *Хлопці-брати порозходились із дому: старший, Пилип, у прийми пристав, а Федь замолоду в місті на заводі* (А. Головко); *Я замолоду був дуже бистрий* (Ю. Андрухович).

ЗА́МОЛОТ, у, *ч., заст.* Плата за молотіння. — *Може, .. горлата ненажера* [молотарка] *втомиться, як і косарка, тоді ще трохи замолотом придбаємо.., — казали одрадяни* (Панас Мирний); *Її* [Дарини] *іще нерозквітла молодість в думках сором'язливо горнулася до бідного Мирона Величка, який жив на поденщині з косовиці і замолоту* (М. Стельмах).

ЗАМОЛО́ТИ, мелю́, ме́леш, *док.* 1. Почати молоти (у 1 знач.), розтирати зерно, перетворюючи його на борошно. *Млин замолов* (Сл. Б. Грінченка); *Млин замолов, як і напередодні* (І. Нечуй-Левицький).

2. *чим, перен., розм.* Почати махати. *Гнідко, вивернувшись на траві, наміряється перекинутись; хитнеться з боку на спину, підніме ноги вгору, замеле ними та й упаде на бік* (Панас Мирний); *В сінях жалібно собака скавче* [скавчить]. *Скавучить, скавучить, хвостом замеле, на груди кинеться, як вийдеш у сіни* (М. Семенко).

3. *перен., фам.* Почати говорити нісенітницю, теревенити. [І в а н *(прожогом вбіга):*] *Осьдечки й я! (Швидко говорить). Добривечір, тітко, га? Чи нема кота-тумана, кицьки-шкодливки?* [С е м е н:] *Ну, замолов! Починай-бо пісні!* (М. Кропивницький); — *А чия це дівчина? — вдають, що не впізнали Мирослави. — Чи не з нашої пісні вийшла: погожа, як та рожа? — Замололи, загалакали, — ще гнівається чи вдає, що гнівається, на братів Ярина* (М. Стельмах).

◇ **Моло́ти / замоло́ти язико́м** *див.* **моло́ти.**

ЗАМОЛОТИ́ТИ *див.* **замоло́чувати.**

ЗАМОЛО́ЧУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАМОЛОТИ́ТИ,** очу́, о́тиш, *док.* 1. *тільки док., що, чим і без дод.* Почати молотити (у 1 знач.), вибивати зерно з колосся. *Замолотити ціпом.*

2. *що і без прям. дод., розм.* Заробляти молотінням. *Оповідач казав далі: — Так і я: що замолочу, все додому несу* (Ганна Барвінок); *Може-таки хлопці її — Василь з Гришкою — замолотять восени хоч пуд який проса на кашу?* (Г. Косинка).

3. *тільки док., кого і без прям. дод., перен., розм.* Почати молотити (у 2 знач.). *Його важкі кулаки замолотили Юру по плечах і по голові* (Ю. Смолич); *Кілька парубків рвуться до Купала .. Одному все ж таки вдалося прорвати коло, але десятки кулаків замолотили по його спині* (М. Олійник); *// безос. Вибуху майже не було чути, бо якраз поблизу розірвався снаряд. Тимка дружно замолотило груддям по спині* (Григір Тютюнник); *// по чому, у що, чим.* Почати часто і сильно бити у що-небудь. *Добриня .. ще дужче, обома руками, замолотив у двері* (С. Скляренко); *Хтось, вирвавшись із гурту біля облавка, стрибнув у воду.. "Мабуть, сеньйор Гасперoні!" — подумав Яремко й замолотив руками й ногами. Боже, як тяжко триматися на поверхні!* (С. Тельнюк); *Лисиця задріботіла передніми лапами, замолотила хвостом по землі й лягла* (Григір Тютюнник); *Добіг до сільради,*

налетів на стовпа з чавунною рейкою .. Ухопив било, замолотив щосили у рейку. — Лю-ди! спасайте Ганжу!.. (А. Дімаров).

ЗАМО́ЛЮВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **замо́лювати.** *Якщо провина цього чоловіка, тобто Милі, невелика, віддайте його нам зі всіма його шкодами на виправлення та замолювання гріхів* (Ю. Мушкетик); *Завжди готовий він прийти на допомогу товаришеві, бо добродіяння для нього не такий собі "купецький" жест і не замолювання гріхів, а дуже природний вияв людяності* (із журн.).

ЗАМО́ЛЮВАТИ, юю, юєш, *недок.*, **ЗАМОЛИ́ТИ,** олю́, о́лиш, *док., що і без прям. дод.* 1. *перев. у сполуч. зі сл.* г р і - х и. Довгими молитвами спокутувати свої гріхи. *Молода, небесної краси черниця у пустелі десь замолює свої гріхи* (Я. Качура); *Степан Никифорович викохає його* [сина] *і віддасть учитись на священика. Син правитиме в соборі службу Божу й замолюватиме його гріхи* (Б. Антоненко-Давидович); *Потрібно пам'ятати, молитись, дякувати, цуратись відчаю, замолювати пристрасті свої і ближніх* (Є. Пашковський); [С т е п а н и д а:] *А скільки ми тратимось задля Бога і на оливу, і на свічі? .. Хоч би й були які гріхи, то вже ми їх замолили...* (М. Кропивницький); *Я, переможений гетьман, сиджу тут, як перст, один. Чи замолю свій гріх перед народом, що знову пекло в нашому раю?* (Л. Костенко); // *перен., розм.* Старанною роботою, добрими вчинками і т. ін. спокутувати свою провину. *Працював* [Веренчук] *у колгоспі справно, замолював гріхи* (С. Журахович); — *Хотілося цементиком до вас піддобритися і гріх замолить, а все не виходило, бо не я ж собі начальник, а наді мною начальників багато* (В. Дрозд); * У порівн. — *Бідолахи! Як вони упадають зараз біля мене! Якими відданими очима дивляться на мене, мов замолюють свою провину* (В. Малик).

2. *тільки док., перен.* Почати молити, пристрасно благати про що-небудь; замолитися (у 2 знач.). — *Одарко, голубко моя! — замолила Пріська. — Сам Господь тобі заплате* [заплатить] *тим добром, що ти для нас робиш* (Панас Мирний); *Стрілець не жартував .. — Ну чого ж ви стріляєте, дядьку? — плачливо замолив Сивоок. — Я ж малий!* (П. Загребельний).

ЗАМО́ЛЮВАТИСЯ, юється, *недок.* Пас. до **замо́лювати** 1. *Було-бо святому Борисові-Михаїлу видіння, й з'явився йому ангел Христовий і так сказав: "..Кожен-бо смертний гріх п'ять літ замолюється"* (І. Білик).

ЗАМОНОЛІ́ТИТИ *див.* **замонолі́чувати.**

ЗАМОНОЛІ́ЧУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАМОНОЛІ́ТИТИ,** чу, тиш, *док., що, спец.* Закладати, вправляти що-небудь наглухо, об'єднуючи в одне ціле — моноліт. *На насип кладуть цемент, на нього — залізобетонні плити, зварюють їх, замонолічують і — шлях готовий* (з газ.); *Замонолітити будівельну конструкцію.*

ЗАМОНТО́ВАНИЙ, а, е, *спец.* Дієпр. пас. до **замонтува́ти.** *Величезне авто з замонтованою польовою пекарнею на ньому пече на ходу хліб* (О. Лисяк); // **замонто́вано,** *безос. пред. На стадіоні вже укладається трав'яний газон, замонтовано крісла для вболівальників* (з газ.).

ЗАМОНТУВА́ННЯ, я, *с., спец.* Дія за знач. **замонтува́ти.** *При проведенні монтажних робіт використовуються легкі алюмінієві драбини або альпіністські засоби. Це дає можливість добре підготувати поверхню для замонтування елементів у найнедо́ступніших місцях* (з газ.); *Виробник котлів визначає спосіб замонтування труб для підведення води до котла* (з Інтернету).

ЗАМОНТУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *док., що, спец.* Здійснити завершувальні роботи з монтування чого-небудь. *Замонтувати автомобільну покришку.*

ЗАМО́Р, у, *ч., риб.* Масова загибель риби внаслідок нестачі кисню або появи отруйних речовин у воді. *Якщо лід покривається потужним сніговим покривом, то фотосинтез у водоймі цілком припиняється і запаси кисню виснажуються, що спричиняє замори риби* (з навч. літ.).

ЗАМОРГА́ТИ, а́ю, а́єш, *док.* 1. Почати моргати, швидко кліпати очима. *Він і не знав, куди йому очі діти: заморгав, поблід* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Обидва старики злякано заморгали й відступили назад* (О. Донченко); *Пувичка остовпів і заморгав очима* (І. Микитенко); — *Так ви й мене перекиньте* [на інший берег], *будь ласка .. — З охотою перекину... За четвертак. — Як це за четвертак? — здивувався Василь. Очиці чоловіка невинно заморгали, кущики-брови смішно смикнулися вгору і вниз* (О. Бердник); // Почати рухати бровами, вусами. *Мишук закліпав очима, якось заморгав бровами й віями од здогадів* (І. Нечуй-Левицький); [Д р у ж к и:] *Ми не криві, ми не горбаті, Уміємо танцювати, Ударимо підківками, Заморгаєм брівоньками* (М. Кропивницький); — *Драстуйте* [здрастуйте], *дядьку. — Який я тобі дядько? — Магазаник заморгав віями і вусами, а на .. обличчі викруглилось невдоволення* (М. Стельмах); // Почати раз у раз здригатися (про брови, вуса). *Закліпали від нетерплячки п'яні очі, заморгали вуса, затремтіли руки* (Мирослав Ірчан).

2. *до кого, на кого, кому і без дод.* Почати подавати кому-небудь якийсь знак кліпанням очей, рухом брів. *Іван .. думав, що найкраще скаже кум Бондаришин, і всі у згоді заморгали на нього* (М. Коцюбинський); *Потім заморгав* [голова] *підсліпуватим оком: — Пожди, Савко, я, мабуть, піду дістану чогось. Як же так: гості приїхали, треба ж таки підправитись* (М. Хвильовий).

3. *перен.* Почати блимати, світитися нерівномірним світлом, яке то з'являється, то зникає. *Згадай мене, милий, вечором* [увечері] *весною, як лиш заморгають зорі із небес!* (Уляна Кравченко); *Знадвору пропхнув голову у вікно Гриць Кучерявий і так тюкнув у хату, аж каганець світлом заморгав* (П. Козланюк); *Заморгали далекі блискавиці від далеких розривів бомб і гарматнів* [снарядів] *у ріжних кінцях* (І. Багряний); *Заморгали-закліпали червоні й зелені лампочки індикаторів, електронний мозок почав проводити сотні операцій за секунду* (М. Білкун).

ЗАМОРДА́ТИ *див.* **замордува́ти**[2].

ЗАМОРДО́ВАНИЙ[1], а, е. Дієпр. пас. до **замордува́ти**[1]. *Ми далі до схилку, ближче — аж то лежать люди... неживі... замордовані* (Марко Вовчок); *Ось під цією купкою землі Грицько замордований лежить* (Б. Грінченко); *Замордований такою роботою, вийдеш з кошари і аж водить тебе...* (О. Гончар); *Омелько зістрибнув у траву .. Приказуючи: "Лиско, Лиско..." та погладжуючи замордованого коня, вийняв вудила з його запалених, загноєних і закривавлених губ* (Ю. Логвин); *Увечері переглядала у Ніли альбоми з живопису і тішилася думкою, що світ наш такий багатий на геніальних диваків. Хоч всі вони були зацьковані й замордовані своїм підлим оточенням і своїми ницими сучасниками* (І. Жиленко); // **замордо́вано,** *безос. пред. Турки брали свій*

страшний податок кров'ю. Тисячі людей було замордовано, а ще більше було відправлено в Туреччину, в рабство (С. Тельнюк); // *у знач. ім.* **замордо́ваний,** ного, *ч.;* **замордо́вана,** ної, *ж.* Той (та), кого мордуванням, тортурами довели до загибелі, замучили на смерть. — *Жаль мені вбитих, замордованих, жаль кожної вдови, сироти, жаль кожну хатину, кожну потолочену ниву, кожне зруйноване місто* (О. Довженко); *Може, пізніше панцерні гусари тут мордували нащадків деревлянських! Скільки їх, тих замордованих, забитих, на широких просторах України вздовж і впоперек...* (Б. Антоненко-Давидович).

ЗАМОРДО́ВАНИЙ[2], а, е, *діал.* Дієпр. пас. до **замордува́ти[2].** *Вводити коня потрібно замордованим поводом або загнузданим і з опущеною головою, щоб він не вдарився об перекладину над дверима* (із журн.).

ЗАМОРДО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАМОРДУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док., кого.* Мордуючи, доводити до загибелі, смерті; замучувати на смерть. *Можна гадати, який був суд: гайдамакам і всім, хто не хотів коритися панам, поляки завдавали нелюдських мук і здебільшого навіть замордовували на смерть* (А. Кащенко); *Що, як управитель наустив? Тоді скаже: "Самі вони призналися, що мого верблюда замордували, нехай же платять"* (О. Кониський); — *Скажіть мені, скільки душ ви замордували? Пощо вам ті сльози безневинних, пощо ненавидіти ви научаєте, а не любити?* (Валерій Шевчук); // Доводити кого-небудь до повної знемоги, примушувати страждати від чогось. *Нас обох .. замордовувало безгрошів'я* (І. Жиленко); *А якщо не пройде* [дочка] *по конкурсу* [за конкурсом]? *Батько розгорне баталію, пустить в хід грозьбу і лестощі, секретарок допитками замордує* (О. Гончар); — *Чому Павло мовчить?* — *Очевидно, працює, не заважайте йому. Обіцяв завтра голосно почитати "Фауста" в оригіналі.* — *Ми його зовсім замордуємо. Сьогодні читати Короленка, завтра — Гете, а післязавтра...* (М. Сиротюк).

ЗАМОРДО́ВУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.,* **ЗАМОРДУВА́ТИСЯ,** у́юся, у́єшся, *док.* 1. Мордуючись, доходити до повної знемоги; замучуватися. — *Ти за ним не наживешся, а краси своєї збавиш, замордуєшся* (Ганна Барвінок); *"Боже, що це зі мною діється?! А це все тому, що вчора з тими грибами ледь не замордувалась, поки від піску не вичистила!"* (Ю. Логвин).

2. *тільки недок.* Пас. до **замордо́вувати.** *В часи голоду 1933 р. в Україні вимирали села, замордовувалися цілі родини* (з мемуарної літ.).

ЗАМОРДУВА́ТИ[1] *див.* **замордо́вувати.**

ЗАМОРДУВА́ТИ[2], у́ю, у́єш, **ЗАМОРДА́ТИ,** а́ю, а́єш, *док., кого, діал.* Надіти на морду коня повід. *Один з козачих старшин не витримав у сідлі, замордував коня й потім потяг його нагаєм* (Іван Ле); * Образно. [К и р и л о:] *Як сяду було на неї* [відьму], *та замордаю, та як почну хвайдою маніжити, аж мило з неї клубками котиться!..* (М. Кропивницький).

ЗАМОРДУВА́ТИСЯ *див.* **замордо́вуватися.**

ЗАМО́РЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **замори́ти[1].** *Був штучний, запланований голод, на якому один режим закріпив свою владу ціною мільйонів заморених голодом дітей, жінок, старців і взагалі людей* (У. Самчук); *Обернусь поки що до своїх Іванів та Хаблаків, аби ви не покинули цих сторінок, заморені моїм периферійним мудруванням* (В. Дрозд); // **замо́рено,** *безос. пред. В Україні впродовж 1932–1933 років було заморено голодом від 5 до 7 млн селян, здебільшого етнічних українців* (із журн.).

2. *у знач. прикм.* Виснажений, знесилений від праці, голоду, втоми. *Іде чумак заморений, Курою покритий; Іде шляхом-Сагайдаком Помимо рокити* (Я. Щоголів); *Батько був сухий, худий, заморений; прийде було додому — та й зляже* (Панас Мирний); *Грози йшли і серце підганяли, веселів заморений бідак...* (В. Сосюра); *Знову ліг* [Мирон Данилович] *на лаві: заморений! Руки безвільні, мов чужі, на грудях. Лежав і оповідав про млин* (В. Барка); *Мені чомусь завжди здавалося, що всі оті розумненькі зразкові школярі, які майструють діючі моделі атомних криголамів та літаків, обов'язково повинні бути хирляві, заморені, в окулярах* (В. Нестайко).

ЗАМО́РЕННЯ, я, *с., рідко.* Стан за знач. **замо́рений.** *Постійні недосипання, заморення далися взнаки — Іван Іванович потрапив до лікарні* (із журн.).

ЗАМО́РЕНО. Присл. до **замо́рений** 2. *Заморено, трудно дихаючи, він сидить, перехилившись наперед і тьмяним поглядом водячи по блискучій .. підлозі* (В. Винниченко).

ЗАМОРИ́ТИ[1] *див.* **замо́рювати.**

ЗАМОРИ́ТИ[2], морю́, мо́риш, *що, спец.* Док. до **мори́ти[2].** *Заморити деревину.*

ЗАМОРИ́ТИСЯ *див.* **замо́рюватися.**

ЗАМО́РНИЙ, а, е, *риб.* Стос. до замору. *Заморні явища спостерігаються в теплу пору року, коли верхній шар опрісненої води прогрівається, а хвильове переміщення водних мас — мінімальне* (з наук. літ.).

ЗАМОРО́ЖЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **заморо́зити.** *На санях — зброя, кольчуги, щити, сухарі, крупи, солонина, заморожене м'ясо, овес...* (В. Малик); *Бугров роззувся, відтер снігом заморожені ноги* (І. Микитенко); *Нестора тягали по допитах, виявилося, що рахунки наші там заморожені, там під арештом, а там узагалі лопнули разом із банком* (В. Шкляр); // **заморо́жено,** *безос. пред. Бригадир реставраторів .. виправдальним тоном пояснював на майдані, чого роботи було тоді заморожено: — Ви ж знаєте, як це в нас: то кошторис не затверджено, то оліфи нема...* (О. Гончар).

2. *у знач. прикм.* Який заморозився, замерз. *Саме тим часом старчиха знеможена, Що вже не здужа й тужить, Посеред улиці, вся заморожена, Тілом невкритим дрижить* (П. Грабовський); *Заморожений сніг переливався мільярдами діамантових барв* (У. Самчук); *В заморожені вікна лилося стільки сонця, що кришталеві квітки на шибках миготіли і видзвонювали* (Григорій Тютюнник); * У порівн. — *Я спішу ..* — *Ану, чекайте... Чого ви такий, як заморожений? Боже, який офіціальний* вираз! (В. Винниченко).

△ **Заморо́жені акти́ви** *див.* **акти́в[2].**

ЗАМОРО́ЖЕНІСТЬ, ності, *ж., рідко.* Стан і властивість за знач. **заморо́жений** 2. *Означення стану нашої духовності: замороженість, завмерлість, але й уперте протистояння зимі та назбирування сил для весняного пробудження* (І. Дзюба).

ЗАМОРО́ЖЕННЯ, а, е. Дія за знач. **заморо́зити** і **заморо́зитися** 1. *Одним з якісних методів оцінювання ступеня придатності води до структуризації є метод заморожування води і визначення форм її кристалів* (з наук. літ.); *Після трагедії у Чорнобилі уряди більшості європейських країн оголосили про заморожування планів будівництва нових атомних реакторів* (із журн.); *Заморожування рани.*

ЗАМОРО́ЖУВАЛЬНИЙ, а, е. Признач. для заморожування. *Заморожувальна установка;* // При якому відбувається заморожування. *Заморожувальна температура.*

ЗАМОРО́ЖУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **заморо́жувати** і **заморо́жуватися** 1. *Обидва процеси — і кип'ятіння, і заморожування — не є незворотними: пару можна охолодити, лід розтопити* (Ю. Іздрик); *При заморожуванні хімічний склад фруктів і ягід майже не змінюється, зберігається їх природне забарвлення, аромат та вітаміни* (з наук.-попул. літ.); *Вся історія його* [Василя Елланського] *поетичної творчості є історія суворого самоконтролю, постійного і невідхильного заморожування в собі ніжного інтимного ліризму* (М. Зеров); *Початок Другої світової війни знаменував введення жорсткого ліцензування імпорту й експорту, валютного регулювання, заморожування валютних рахунків ворожих країн* (з навч. літ.); *Заморожування ділянки ясен.*

ЗАМОРО́ЖУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАМОРО́ЗИТИ,** о́жу, о́зиш, *док.* 1. *кого, що.* Сильно охолоджуючи, доводити до замерзання; морозити. *Іноді раптово наступає мороз і заморожує квіти* (Б. Лепкий); *Зима. Замети снігу вкрили брук і тротуари великими кучугурами й заморозили вікна будинків, вкривши шибки шаром білого смальцю* (Гео Шкурупій); *Вітер .. прилітатиме з Балкан.., може заморозити навіть Босфор* (П. Загребельний); // *безос. За ніч калюжі заморозило, і тонка крига смачно похрускувала під полозами, немов горіхова шкарлупа* [шкаралупа] (О. Донченко); // *розм.* Дуже охолоджуючи, примушувати мерзнути. *Легенький вітрець, що цідив повітря крізь одяг, просто заморожував* (М. Трублаїні); *— Іване, ти не заморозиш дитини?* (М. Стельмах); * Образно. *Ой оглухну, занімію, Згніту* [згнічу] *свою душу, Серце льодом заморожу, Мовчки вмерти мушу* (П. Куліш).

2. *що, перен.* Спиняти розвиток, вияв чого-небудь. *Лішне найстрашніший кінець, аніж непевність, яка поволі точить душу й заморожує думки* (І. Білик); *Учора .. розбирав з гуртківцями їхні вірші, намагаючись якомога менше лаяти їх, аби ненароком не взяти на душу гріх і не заморозити категоричним присудом справжній талант* (В. Дрозд); // Позбавляти природної жвавості; робити застиглим, нерухомим. *— Вона* [дівчина] *заморожує найприхильніших до себе людей тією своєю терпкою істотою* (О. Кобилянська); *Хоче* [Марко] *й не може посміхнутися: хвилювання заморозило його обличчя* (М. Стельмах); *Жахливий погляд Аїда пронизує співця, хоче заморозити, знищити, вбити* (О. Бердник).

3. *що, перен.* Затримувати, призупиняти хід чого-небудь; тримати що-небудь невикористаним, лишати без застосування. *Податківці без рішення суду можуть проводити перевірки боржників, забирати майно в податкову заставу, заморожувати кошти на банківському рахунку* (із журн.); *Деякі країни оголосили про своє рішення призупинити чи заморозити будівництво нових атомних реакторів* (із журн.).

4. *розм.* Знеболювати яку-небудь частину тіла дією наркозу. *— Відпльовую кров та лаюсь — чого, мовляв, не заморозили* [зуб]..? *А вона: пробачте, забула захопити те, чим заморожують, зараз поїду, миттю привезу* (О. Гончар).

◊ **(1) Заморо́жувати / заморо́зити кров [у жи́лах]** *у кого, кому і без дод.* — викликати відчуття жаху. *Все більше і більше впевнялася* [Параскіца], *що люди не помиляються, що вона відьма — і ця свідомість заморожувала кров у неї* (М. Коцюбинський); *Картина, що він її намалював двома мазками, була жахлива й заморожувала кров у жилах* (І. Багряний); *Мертва душа гляне в очі марою, в жилах мені заморозить всю кров* (Леся Українка).

ЗАМОРО́ЖУВАТИСЯ, ується, *недок.,* **ЗАМОРО́ЗИТИСЯ,** иться, *док.* 1. Сильно охолоджуючись, доходити до замерзання. *З лісу жаско горлали сичі, і від того повітря ніби заморожувалося* (Валерій Шевчук); *Не давайте продуктам повторно заморожуватися; найкраще, щоб вони зберігалися порційно* (із журн.); *Білими пухкими ряднами вкрилися пустелі. Заморозились, затужавіли* (М. Івченко); * Образно. *Слова, не зрозумілі малою дитиною, немовби заморозилися на майбутнє* (Г. Усач).

2. *тільки недок.* Пас. до **заморо́жувати.** *Часто будівництво житлових будинків заморожується у зв'язку з відсутністю коштів у фірми-забудовника* (з газ.).

ЗАМОРО́ЗИТИ *див.* **заморо́жувати.**

ЗАМОРО́ЗИТИСЯ *див.* **заморо́жуватися.**

ЗА́МОРОЗКИ, ів, *мн. (одн.* **за́морозок,** зку, *ч.).* Незначні ранкові або нічні морози, що бувають навесні чи восени. *Сумно й серед лісу: вітри-суховії оголили його рясні віти, а ранні заморозки пожовтили та почервонили лист зелений* (Панас Мирний); *Ранком бували заморозки, і земля дзвеніла під ногами, як склянка, але снігу й досі не було* (О. Донченко); *Сиві заморозки на світанні, подуви північних вітрів нагадували .. про невідворотне наближення зими* (О. Гончар); *Ніжно, печально пахло осінню. У мовчазних, наполоханих першими заморозками деревах не було і сліду недавньої літньої вільгості* (В. Дрозд); * Образно. *Короткочасна відлига вже гинула під холодними хвилями ідеологічних заморозків* (з газ.).

ЗА́МОРОЗОК *див.* **за́морозки.**

ЗА́МОРОЗЬ, і, *ж., розм.* 1. Те саме, що **па́морозь.** *Ми зранку, Ще й заморозь не відійшла, В дворі пшеницю-маріанку До сійби* [сівби] *ладили* (І. Франко); *Ранками аж біло ставало від заморозі* (Є. Кротевич); *Чура .. вважно попровадив пана по сходах, бо було недалеко полудня і заморозь злегка пускала, — ховзко було* (Б. Лепкий); // Сніг, що з'являється на віконному склі під час сильних морозів. *Дивиться* [Палажка] *в поле, .. прохухавши заморозь на склі* (Ганна Барвінок).

2. *рідко.* Те саме, що **за́морозок.** *Легенька заморозь бадьорила людей* (Іван Ле).

ЗАМОРО́КА, и, *ж.* 1. *розм.* Те саме, що **моро́ка;** клопіт (у 2 знач.). *Видумали люди піщаний годинник .. Недорогий і дуже простий такий годинник, але й з ним чимало мороки, — раз у раз треба назирати за ним* (М. Коцюбинський); *Слідчий .. на прощання сказав: — Ніколи я не мав такої замороки .. Все ж таки ви добрі хлопці. Просто ще градом життєвим не обстріляні — через те й лиха накоїли* (М. Руденко); *Сни, як це кожному відомо, і химерні, і незбагненні, і хоча їх люди й намагаються через бабські небилиці чи через усілякі сонники так чи сяк тлумачити, але все те тільки заморока — не більше* (Валерій Шевчук); // *перен.* Про того, хто завдає великого клопоту, турбот і т. ін. [К о н о н:] *Ах ти ж, чарівнице, замороко моя, щебетухо! (обійма її і цілує)* (М. Кропивницький); *— Нате* [копійки], *мамо... А купите?.. — Ну, куплю вже, куплю. Бгри ті свої копійки і йди геть. Та он носа підотри* [підітри]! *Замороко ти лиха!* (У. Самчук); *Це не людина, цей Боровик, а якась світова заморока. З лікарні тікає — не втримаєш — з санітарами єдиний фронт організовує, вони за нього горою стоять*

(В. Собко); *Було б шануватися, моя заморокo, хоч для годиться, про людське око* (Л. Костенко).

2. *діал.* Задушливі випари. *Сонечко стояло вже серед неба і пекло немилосердно, піднімаючи хмарою густу, вонючу мороку нафтову понад Бориславом* (І. Франко).

3. *рідко.* Запаморочення. *Напевне, від трупного духу заморока найшла* (М. Хвильовий); *Зненацька йому в мозок пробився якийсь незвичний згук .. Що згук незвичайний, те ухопив свідомістю одразу, але звідки він і що то таке, збагнути не міг. Та зненацька заморока спала, й він почув, що ген у лузі, далеко-далеко, кує зозуля* (Ю. Мушкетик).

ЗАМОРО́ЧЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **заморо́чити.** *Знати її по лиці, що втомлена, вимучена клопотом, заморочена злиднями* (Леся Українка); *Заморочений своїми антенами, сусідськими примусами та технічними журналами, Віталій досі мало такі речі* [дівочу красу] *й помічав* (О. Гончар); *Гені стало страшно, що вона піде й замість неї біля тата зостанеться цей чоловік, заморочений паперами* (Г. Усач); // **заморо́чено,** *безос. пред.* [З і н ь к а:] *Заморочено мене, задурено! Одне бачу, що пропаща я навік!..* (М. Кропивницький).

2. *у знач. прикм.* Який заморочився, втратив ясне сприйняття дійсності; запаморочений. *Ломицький вийшов .. ні в сих ні в тих; Каралаєва неначе облила його холодною водою. Він вийшов у парк, як сам не свій, зовсім заморочений* (І. Нечуй-Левицький); *Рудники розбіглися по бічних штольнях і знайшли Олексу в однім хіднику, наповненім нездоровими газами, уже замороченого* (С. Ковалів); *Володя у них відмінник, але, як сказав батько, трохи заморочений. Він може дивитись телевізор, а тоді.., зашморгавши носом, вибігти з кімнати. Не може бачити, коли там хтось плаче або ображає малого, чи до дівчини чіпляється* (М. Циба); *— Крім того, ми вже так тут заморочені, — сказав суддя, — що ще не з'ясували, а чи були у неї в тому злочині помічники, чи пак компринципали?* (Л. Костенко).

ЗАМОРО́ЧЕНІСТЬ, ності, *ж.* Стан за знач. **заморо́чений.** *Гувернантка постерегла цю байдужність і замороченість в Меласі й сама поклювалась* [піклувалась] *усім: і пекарнею, і дітьми* (І. Нечуй-Левицький); *Ніяка замороченість, затурканість, темпоритми, бідність чи криза не виправдовують свинства й розумової убогості* (із журн.).

ЗАМОРО́ЧЕННЯ, я, *с.* Стан за знач. **заморо́чити** і **заморо́читися.** *Катранника борола, мов навіяння, ця біда: він теж приточився очима до пірамід. Без марева, в денному вигляді — хліб! ось, близько!.. Як з ланцюгів, виривається він з того замороченння...* (В. Барка); *Заморочень матері вистачає за день: діти, хата, господарство* (із журн.).

ЗАМОРО́ЧЕНО. Присл. до **заморо́чений** 2. *Завмерло квіткове царство, тільки Вітер заморочено блукав по галявині* (Валерій Шевчук).

ЗАМОРО́ЧИТИ *див.* **заморо́чувати.**

ЗАМОРО́ЧИТИСЯ *див.* **заморо́чуватися.**

ЗАМОРО́ЧКА, и, *ж., жарг.* 1. Якесь дивацтво, особливість у поведінці кого-небудь. *Кохання там, де не лише двоє люблять одне одного, але й люблять інших, і інші люблять двох і кожного зокрема, а ще двоє люблять свої особисті заморочки* (Ю. Іздрик); *Він — із купою старечих заморочок* (С. Жадан); *У нього деколи проскакують солдафонські заморочки.., але на них не звертаю увагу, наче це мене не стосується* (А. Дністровий); // Нав'язлива ідея. *Більшою мірою це була моя заморочка: мати щодня цей дотик до старих європейських каменів* (Ю. Андрухович).

2. Складне завдання; трудність. *— Що може трапитися? Крім заморочки з банком, усе на мазі* (А. Кокотюха); *Не без заморочок, але їм таки вдалося доїхати до столиці* (з газ.).

ЗАМОРО́ЧЛИВИЙ, а, е, *розм.* Пов'язаний із морокою (у 1 знач.); морочливий, клопітний. *Панові Штендлеру і як приватному детективу страшенно не щастило. Бувало, частенько в буфеті розповідав нам, які йому часом траплялися заморочливі справи* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека); // Заплутаний, складний. *По кутках* [у художній школі] *— витончені скульптурні портрети римських та давньогрецьких богів і богинь, на підлозі — витерті килими, а на стелі — заморочливі візерунки* (Ю. Збанацький); *Приспавши ворога заморочливим ширмуванням, вловивши мить, Матвій підкинув своєю шаблею Сидорову й коротко потяв його в плече* (Ю. Мушкетик).

ЗАМОРО́ЧУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **заморо́чувати.** *Заморочування виборців штучною проблемою двомовності — це звичайна політтехнологія* (з газ.).

ЗАМОРО́ЧУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАМОРО́ЧИТИ,** чу, чиш, *док., кого.* 1. Позбавляти кого-небудь здатності правильно, розумно діяти, думати, сприймати що-небудь; морочити. *Не знаю, як воно так трапилось: чи я забула, чи мені памороки одбило, чи ярмарок заморочив мене* (І. Нечуй-Левицький); *Старий побут, сімейне безладдя, хатня залежність будь-кого може заморочити* (К. Гордієнко); *З'явилися теоретики, які можуть заморочити кого завгодно. Закидаються чутки, які ферментують хаос. Нав'язується кут зору, який деформує суть* (Л. Костенко).

2. Дурити, обманювати. [Т р о х и м:] *Я не хочу ні собі, ні другій людині світ зав'язувать і вас не хочу заморочувать, я хочу прожить вік правдою* (М. Кропивницький); // Викликаючи певні почуття, впливаючи на кого-небудь певним чином, змушувати його втратити здоровий глузд, здатність розумно діяти й мислити. *Дівчинонька козаченька та й заморочила* (П. Чубинський).

◊ **(1) Заморо́чувати / заморо́чити го́лову (па́мороки)** *кому і без дод.:* а) позбавляти кого-небудь здатності нормально мислити або сприймати щось, уводити в оману. *— Як я служив за асистента в одного професора, мені не було часу і вгору глянуть .. Разуразна тяганина та біганина безперестанку аж заморочувала мені голову. На мені лежала повинність і асистента, і фершала* (І. Нечуй-Левицький); [П и с а р:] *Тут статистика зовсім голову заморочила* (І. Карпенко-Карий); *— Даруйте, Прокопе .. Я, мабуть, зловживаю вашим товариством. Ви, здається, відпочивали. Заморочив я вам голову* (М. Руденко); б) *(кому)* хитрувати, обманювати кого-небудь. [Т е т я н а:] *Краще говори ти з нею, вона тобі небога, а не мені... Я і не насмію і не вмію умовляти.* [Д а н и л о:] *Щоб баба та не вміла? На те ви й баби, щоб памороки людям заморочувати!..* (М. Кропивницький); в) зваблювати кого-небудь, закохувати в себе. *— Та в чому ж справа? — не витримав я. — Заморочив отой твій Чепур голову дівчині. Не до науки їй* (Ю. Збанацький); *— Я закохала його в себе, заморочила йому голову* (О. Авраменко, В. Авраменко).

ЗАМОРО́ЧУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.,* **ЗАМОРО́ЧИТИСЯ,** чуся, чишся, *док.* 1. Через турботи, клопіт, утому та ін. втрачати здатність правильно, розумно діяти, ду-

мати, сприймати що-небудь. [О л е с я:] *Не сила моя згорнути їх* [думки] *докупи, через те щоразу все гірш налягають вони на душу. Коли б змогла заразом обміркувати їх — не заморочувалася б до знесилення...* (М. Кропивницький); *Ще важчі думки обсіли Даринці голову. Геть зовсім заморочилась дівчина* (І. Вирган); * Образно. *Заморочилися думки від змори і виснаження. В очах стемніло* (В. Барка).

2. *перев. недок., чим, розм.* Занадто перейматися чимсь, турбуватися про щось. *Я раптом думаю, що насправді дощ не такий вже й холодний, нормальний дощ, .. падає собі, куди має падати, що тут сильно заморочуватись, і я йду під найближчі дерева, які ростуть поруч із будівлею вокзалу* (С. Жадан); *Він, здається, взагалі ніколи нічим не заморочувався, на відміну від мене* (І. Карпа).

◊ **[Аж] голова́ (в голові) кру́титься (моро́читься, па́морочиться, макі́триться, замакі́трюється** *і т. ін.)* <**[Аж] голова́ закрути́лася (заморо́чилася, запа́морочилася, замакі́трилася** *і т. ін.)*> <**[Аж] у голові закрути́лося (заморо́чилося, запа́морочилося, замакі́трилося)**> *див.* **голова́.**

ЗАМО́РСЬКИЙ, а, е, *нар.-поет., розм.* 1. Який міститься, живе чи відбувається за морем або за кордоном; чужоземний, іноземний. *І хотів би Сашко, звичайно, бути моряком далекого плавання — щоб плавати доброю посудиною в заморські краї, по морях і океанах цілого світу* (Ю. Смолич); *Дав* [батько] *синові тридцятеро дружинників, посадив їх на просмолені човни-дуби, наділив розмаїтим скарбом-збіжжям, щоб було чим торгувати у заморських землях, та й благословив ім'ям пращурів-царів на щасливу мандрівку* (О. Бердник); // Прибулий або привезений з-за моря або з-за кордону; закордонний. *В обід пили заморські вина, Не можна всіх їх розказать* (І. Котляревський); [К н я з ь:] *З далеких Сторін, із Греції, з-за моря їдуть Купці до нас, з Венеції, з Морави, Заморські скарби і достатки йдуть На Русь...* (І. Франко); *Заморський гість з прихованою цікавістю поглядає на розписні стіни і стелі* (О. Іваненко).

2. Незвичайний, дивовижний, екзотичний. *Усі ж то позадирали голови і дивляться, як пан Забрьоха, мов птах який заморський, летить попід небесами* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Йонька жадібно згріб цигарку, довго крутив у пальцях, розглядаючи, як заморське диво* (Григорій Тютюнник); *Царя ж везуть, одягнутого в плис, у захололій капсулі із воску. Селера і товчений кипарис зробили з нього мумію заморську* (Л. Костенко).

ЗАМОРТИЗО́ВАНИЙ, а, е, *екон., техн.* Дієпр. пас. до **амортизува́ти.** *Удар у момент приземлення літака мав бути замортизований гострою носовою частиною фюзеляжу* (з газ.); *За станом на кінець минулого року тролейбусний парк міста повністю замортизований* (з наук.-техн. літ.); // **замортизо́вано,** *безос. пред. У системах каналізації замортизовано і перебуває в аварійному стані 30 % мереж* (з газ.).

ЗАМОРТИЗО́ВАНІСТЬ, ності, *ж., екон., техн.* Стан за знач. **замортизо́ваний.** *З роками зростає замортизованість об'єктів водопровідно-каналізаційного господарства, стан їх погіршується до аварійного і навіть критичного* (з наук.-техн. літ.).

ЗАМОРТИЗУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *що.* 1. *техн.* Док. до **амортизува́ти;** здійснити амортизацію (у 1 знач.). *Саме шапочка замортизувала удар, яким вибив двері санвузла Олег Павлович* (А. Крижанівський); // *перен.* Зменшити напруженість, гостроту, пом'якшити що-небудь. *Задля справедливості, слід зважити, що нова політика дещо замортизувала шок, пов'язаний з надто швидким переходом на світові ціни* (з наук. літ.).

2. *екон.* Док. до **амортизува́ти;** здійснити амортизацію (у 2 знач.). *Залежно від ступеня експлуатації автомобіля замортизувати автотранспортний засіб можна надто швидко* (із журн.); *— Яким чином вам вдалося замортизувати обладнання усього за рік?* (з газ.).

ЗАМО́РЮВАННЯ[1], я, *с.* 1. Дія за знач. **замо́рювати.** *Колишній працівник зоопарку виступив проти заморювання тварин голодом* (з газ.).

2. Стан за знач. **замо́рюватися.** *Заморювання від перевтоми.*

ЗАМО́РЮВАННЯ[2], я, *с., спец. Заморювання дуба.*

ЗАМО́РЮВАТИ, юю, юєш, *недок.,* **ЗАМОРИ́ТИ,** орю́, о́риш, *док., кого, що.* 1. Доводити до загибелі, смерті (голодом, важкою працею і т. ін.). *Голод був створений не з метою загнати селян у колгоспи. Бо для чого ж тоді треба було заморювати голодом мільйони колгоспників?* (з мемуарної літ.); *Він і прийшов немощний, та таки себе не поберігав: не слухав нікого .. і заморив себе зовсім* (Г. Квітка-Основ'яненко); *— Що ж, на твою думку, треба чекати, поки вони* [пани] *нас голодом заморять?* (З. Тулуб); *Лише на десятий день приїхав ледве живий від утоми гонець, заморивши десятьох коней* (І. Білик); // *спец.* Умертвляти. *Живих ссавців, призначених для виготовлення чучел, краще заморювати ефіром або хлороформом* (з навч. літ.); *Усередині кокона гусениця шовкопряда скидає шкуру й перетворюється на лялечку. Лялечок у коконі заморюють, нитку його розмотують і відповідно обробляють* (з навч. літ.).

2. *розм.* Те саме, що **уто́млювати.** *Не пропускала* [панна] *жодного танцю, змінюючи кавалерів і заморюючи їх так, що вони потім падали на канапи попід стіною і важко дихали* (Ю. Винничук); *— Повторюю — вона наміряється заморити вас скукою* (У. Самчук).

◊ **(1) Замо́рювати / замори́ти черв'яка́ (черв'ячка́, гробачка́)** — угамовувати голод, трохи перекусивши. *— Я раніше, коли села ще не знав, теж, бувало, заморював черв'ячка всячиною* (Григір Тютюнник); *Заморивши черв'яка, козацтво запалило люльки і повело розмову* (О. Стороженко); [Д о р о ш:] *Сідай лиш отут поруч, поговоримо та гробачка заморимо, та й рушимо далі* (М. Кропивницький); *— Ну що? Може, й черв'ячка пора заморити?* (М. Івченко); *Тимко стояв осторонь за дверима. В нього зовсім не було чим заморити черв'яка. А їсти так хотілося* (І. Цюпа).

ЗАМО́РЮВАТИСЯ,ююся, юєшся, *недок.,* **ЗАМОРИ́ТИСЯ,** орю́ся, о́ришся, *док.* 1. *розм.* Те саме, що **уто́млюватися.** *Аби було хоч трохи вільного часу, аби людина не заморювалася до перевтоми* (М. Коцюбинський); *Нарешті .. на золотаво-червоній смузі обрію показалась темна стяга лісу; але козацькі коні так заморилися, що підігнати їх було неможливо* (М. Старицький); *Не дивлячись на дівчину, я заповзято копав яму, а Оля весь час запитувала: — Не заморився? Дай іще я покопаю...* (А. Дімаров).

2. *тільки недок.* Пас. до **замо́рювати** 1. *Українці у 1933 році заморювалися голодом на рідних землях або висилалися до Сибіру на каторгу* (із журн.).

ЗАМО́Р'Я, я, *с., заст., нар.-поет.* Земля за морем, заморський край. — *Та чи не час, братове тиверці, мати вже*

нам .. поблизу Дунаю морські пристанища, а в тих пристанищах — лодії .. Саме з такого пристанища і на таких лодіях ми, слов'яни, й проклали б своїм товарам путь у заморські краї та й із замор'я возили б дещицю (Д. Міщенко); *Під 859 роком, оповідає літопис, варяги прийшли із замор'я, поклали данину на чудь, на словен і на всіх кривичів* (з наук.-попул. літ.).

ЗАМОСТИ́ТИ *див.* **замо́щувати.**

ЗАМО́ТАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **замота́ти** 1, 2. *Він* [запорожець] *був дуже гладкий та череватий, але, незважаючи на те, пишні сиві вуса, замотаний за вухо оселедець та спокійний погляд очей надавали його постаті поважний вигляд* (А. Кащенко); *Кузьмін уже був на ногах — в акуратно замотаних солдатських обмотках, в підперезаній широким поясом сатиновій сорочці* (Ю. Збанацький); *Гніді мої збруєю здалеку дзенькають, .. віжки як були, так і є, замотані на ручці* (Є. Пашковський); *За хвилину надбігла Марійка, так замотана здоровою хусткою, що самий острий червоний носик визирав на світ Божий* (М. Коцюбинський); *Обличчя його все ще було забинтоване; замотана в бинти рука висіла на перев'язі* (Л. Смілянський); // **замо́тано,** *безос. пред. Мою голову замотано камбоджійським шарфом* (І. Карпа).

2. *у знач. прикм.* Який замотався (у 1, 2 знач.) у або на що-небудь. *Султан, замотаний у свій величезний тюрбан, був захований від людей і від самого себе* (П. Загребельний).

3. *у знач. прикм., перен., розм.* Який замотався (у 4 знач.); надмірно заклопотаний. *Хлопець замотаний повсякденними турботами.*

ЗАМО́ТАНІСТЬ, ності, *ж., розм.* Стан за знач. **замо́таний** 3. *Для жителів сучасних мегаполісів характерною стає замотаність через безліч справ, обов'язків, які люди накладають на себе* (із журн.).

ЗАМОТА́ТИ *див.* **замо́тувати.**

ЗАМОТА́ТИСЯ *див.* **замо́туватися.**

ЗАМОТИЛЯ́ТИ, я́ю, я́єш, *док., діал.* Почати мотиляти. *На очеретину вершник прив'язав ганчірку, підніс догори й замотиляв над головою* (П. Панч); *Миттю перестав гавкати* [пес], *принизливо заскавулів і замотиляв хвостом* (Валерій Шевчук).

ЗАМО́ТУВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **замо́тувати** 1, 2. *Ще вчора замотувані на виробництві сувої тканини вже зранку були у замовника* (з газ.).

ЗАМО́ТУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **замо́тувати** 1, 2 і **замо́туватися** 1, 2. *Хліб був присутній на різних весільних етапах. З ним приходили також і на допитки (вигляди, попити), оглядини, заручини і на саме весілля. Обов'язковим було замотування хліба в хустину чи рушник, "голим" хліб ніколи не носили* (з наук.-попул. літ.); *Не завжди рекомендується замотування голови після нанесення фарби на волосся* (із журн.).

ЗАМО́ТУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАМОТА́ТИ,** а́ю, а́єш, *док.* 1. *що.* Мотаючи (у 1 знач.), накручувати на що-небудь, обвивати навколо чогось. *Дарка .. почала вити віночка на зелені, замотуючи на ній квітки й зілля просто стеблами без ниток* (Леся Українка); *Дядько замотує віжки на люшню, зліза з воза й .. іде за Козолупом* (В. Винниченко); *Показавши, як треба замотувати онучі, Горпина помастила натерті місця* [на ногах] *смальцем, .. гості озулися, всі рушили далі* (Ю. Яновський); *М'яке, тепле волосся роздратувало Гната. Він узяв пасмо волосся, замотав його на руку й сіпнув. Олександра дико скрикнула* (М. Коцюбинський); *Сінешні двері відчинилися, і на порозі стала Катерина. Вона голкою сколола пазуху сорочки й замотала на ній нитку* (С. Чорнобривець).

2. *кого, що.* Загортати, закутувати у що-небудь, чимсь. *Арсен поспіхом замотує у якусь шматину лисицю* (З. Мороз); *Семен Трохимович кладе на сани кожух, щоб ним замотати ноги* (Я. Гримайло); // Обвивати полотном, бинтом, марлею і т. ін. [З а п о р о ж е ц ь:] *А тепер порохом та землею забивай мерщій виразку та замотуй тугіше повивачем* (М. Старицький); *Все тісніше замотував* [лікар] *гарячі боцманові груди білою ватою й марлею* (В. Кучер); *Розбитий палець щемить, пов'язка на ньому злетіла й загубилася, він замотав його якоюсь, знайденою в кишені, брудною ганчіркою* (У. Самчук).

3. *тільки док., чим, розм.* Почати мотати (у 2 знач.), рухати з боку на бік, згори вниз (головою, рукою і т. ін.). — *Бодай той подавивсь, хто таку мудрацію мені втяв!.. — замотав руками наш Пістряк* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Люди обжались. Заскрипіли вози, замотали головами круторогі, здержуючи з гори високі, мов хати, хури, наладновані золотими снопами* (М. Коцюбинський); *Любка так сильно, з таким жахом замотала головою, що аж кучері її зателіпалися на щоках* (В. Винниченко); *Кінь замотав головою, запирхав, посопуючи гарячими ніздрями* (В. Близнець).

4. *тільки док., перев. зі сл.* г р о ш і, *розм.* Привласнити. [Б у р л а к а:] *Він багато грошей замотав, а ви мовчите, кожний про себе дбає, а за громадське байдуже* (І. Карпенко-Карий); *Шинкар обдурює тебе в шинку — злодій! Брати замотали братову частку — злодії! Усі промишляють, як хто втне* (Б. Грінченко); *Хоч був* [Мирон] *неграмотний, та .. ні разу він не помилився і ніколи чужої копійки не замотав* (Грицько Григоренко).

5. *що, перен., розм.* Заплутувати якусь справу (перев. судову), навмисно зволікати з її вирішенням. *Вони приїхали на суд у волость. Не так на суд — бо суду, мабуть, не буде, — як поговорити з писарем. Тягне діло, закручує, замотує, а Бог його святий знає, чого йому треба* (В. Винниченко); *Він умів завсігди викручуваться з усяких, навіть найважчих, справ і хоча за свій вік чимало переводив коней, але до рук судові потрапив тільки раз, та й то так замотав, що вийшов з суду не осуджений* (Б. Грінченко); *Якщо у 2000-му ще обурювались, 2001-й увесь пройшов під знаком протестів, то тепер уже дивляться без емоцій, що й дасть прокуратурі можливість замотати цю справу* [справу Гонгадзе], *заплутати і спустити на гальмах* (Л. Костенко).

◊ **Мота́ти** *(рідше* **намо́тувати) / намота́ти** *(рідше* **замота́ти, закрути́ти) [собі] на вус (на ву́са)** *див.* **мота́ти.**

ЗАМО́ТУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.,* **ЗАМОТА́ТИСЯ,** а́юся, а́єшся, *док.* 1. Накручуватися на що-небудь, обвиватися навколо чогось. — *В гвинт замотався отакенний восьминіг* (Ю. Збанацький); // Заплутуватися. *Нічого не ловилося, моя вудка спричиняла чимало мороки, вона невмолимо замотувалася, не хотіла як слід "закидатись"* (У. Самчук); *Тихенько забриніла павутина; чорна муха замоталася в ту сітку, стала сіпатись, пищать* (І. Франко).

2. Загортатися, закутуватися у що-небудь, чимсь. *Замотуються в довгі кожухи вартові дружинники на галицьких кріпосних вежах* (А. Хижняк); *Еней в керею* [кирею] *замотався, на задвірку хропти уклався* (І. Котляревський); — *Звідки ж*

ви самі, молодичко? — нарешті вимовила вона. — І нащо ви по-татарському замоталися? (З. Тулуб); *Марта .. впала на канапу і, замотавшись у ковдри, швидко заснула* (С. Жадан).

3. *тільки док.* Почати мотатися, рухатися з боку на бік, згори вниз. *Шпигонув* [Василь] *ножиком у .. край хвоста* [ящірки], *гострий його кінчик замотався-затіпався* (Панас Мирний).

4. *тільки док., перен., розм.* Те саме, що **заклопота́тися** 1. *Негаразд відкладати твою "Світову річ" на Великдень — тепер кращий сезон, а тоді дехто роз'їдеться, дехто з любителів замотається, то ще й знов промажуть справу* (Леся Українка); — *Незручно вийшло, замоталися, засмикались з тим вікном, забули про дідуся-професора* (Ю. Збанацький); *Вчора ще й Світланку провідав. Забігався, замотався, а настрій такий, наче крила виросли* (Микита Чернявський).

ЗАМОТУЗО́ВАНИЙ, а, е, *розм.* Дієпр. пас. до **замотузува́ти.** *Заскочив на хвилинку Мина Омелькович, вніс із собою знадвору хмару холоду та купи снігу на .. чоботях, замотузованих зверху ще й намордниками крутих самов'язних личаків* (О. Гончар); *Повели Приходька з Олійником у вечірніх надосінніх сутінках до волосного майдану, до холодної: Андрія — замотузованого, а Юхим по-військовому чітко вимахував вільними поки що руками* (Ю. Хорунжий).

ЗАМОТУЗУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *кого, що, розм.* Док. до **мотузува́ти.** *Впевнився: надійно замотузували її* [жону], *без ножа не визволити з пут* (Д. Міщенко).

ЗАМО́ЧЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **замочи́ти** 1, 2. *Каптанчик тонкого сукна був замочений тільки на кінцях рукавів та по низу. Але ніде не обмерз* (Ю. Логвин); *Помічники витерли дуло щіткою, замоченою в милі, всипали у задню, вужчу частину гармати мішечок пороху* (Юліан Опільський); *В їдальні висіла клітка з канарком .. Дідо давав йому .. при підвечірку шматочок булки, замоченої в каву* (Б. Лепкий); *Йти* [Лаврінові] *було нелегко. Важка, замочена напередодні у воді, погризена шашелем колодка гнула його шию вниз* (Ю. Мушкетик).

ЗАМОЧИ́ТИ *див.* **замо́чувати.**

ЗАМОЧИ́ТИСЯ *див.* **замо́чуватися.**

ЗАМО́ЧНИК, а, *ч., розм.* Майстер, який виготовляє чи ремонтує замки *(див.* **замо́к**[1] 1). *Жили при палаці священики, ченці, свічкогаси, кантори, які ублажали слух князя й княгині солодким церковним співом, повно було придворних, ключників, замочників, стольників, чашників, опальників* (П. Загребельний).

ЗА́МОЧОК, чку, *ч.* Зменш. до **за́мок** 1. *Скоро наспіла вість про Корсунщину, шляхта почала пакуватись на вози з жінками та дітьми, покинувши свої замочки по містечках і селах* (М. Грушевський); — *Мав я біля Прилук замочок не шпетний: рови, палісади, башти, .. усе як годиться. Ще й на вежі годинник видзвонював години. Німецькі майстри будували* (Б. Лепкий); *У ті непевні часи ціле Підгір'я було забудоване чи то шляхетськими замками та замочками, чи то монастирськими стінами, чи то церковцями з частоколами навкруг* (Р. Федорів).

ЗАМО́ЧОК, чка, *ч.* Зменш. до **замо́к** 1, 2. *Механік відімкнув замочок на ланцюжку, котрим звичайно припинали човна до стовпчика, закопаного коло містка через лотоки* (І. Нечуй-Левицький); *Він поставив чемоданчик на стіл і відсунув петельку замочка* (Ю. Смолич); *Аркадій Семенович працює на фабриці, яка виробляє фурнітуру для меблевої промисловості, тобто різні замочки, завіси, ніжки, .. накладки і подібне* (В. Нестайко); *Вона щоранку йшла центральною алеєю парку .. Костюм напіввійськового крою. Жакет з викладеним коміром, на два ґудзики. Спідниця на замочку* (Б. Харчук).

ЗАМО́ЧУВАЛЬНИЙ, а, е. Признач. для замочування. *Замочувальний чан.*

ЗАМО́ЧУВАЛЬНИК, а, *ч.* Той, хто замочує (у 2 знач.) що-небудь. *Замочувальник конопель.*

ЗАМО́ЧУВАЛЬНИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **замо́чувальник.** *Лариса працювала на фабриці замочувальницею шовку-сирцю* (із журн.).

ЗАМО́ЧУВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **замо́чувати** 2. *Замочуване полотно.*

ЗАМО́ЧУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **замо́чувати** 2, 3. *При замочуванні вовни міцність волокна знижується* (з наук. літ.); *Під час замочування маса бобових збільшується приблизно у два рази* (з наук.-попул. літ.); — *А що Стратон Стратонович відмінив усілякі там випивки: замочування премій, відпускних — то-то воно правильно* (О. Чорногуз).

ЗАМО́ЧУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАМОЧИ́ТИ,** очу́, о́чиш, *док.* 1. *що.* Робити мокрим, вологим. — *Дай Боже пить та не впиваться, — промовив Кочубей, замочуючи вуса в пугар* (Б. Лепкий); *Давид лежав без пам'яті.., а доктор Литвинов скорбно ходив біля нього, замочував чоло водою* (І. Багряний); *Замочила хустиночку, Дрібні сльози витираючи: Ох, і видивила свої карі очі, Тебе, серце, виглядаючи* (з народної пісні); *Марина дужче загорнулась у свій платок і пішла, обминаючи невеличкі калюжки, боячись замочити свої ноги в драних черевиках* (Б. Грінченко); *Один по одному суворовці стрибають у воду. Обережно, щоб не замочити клуночка з одежею, вони пливуть на той бік* (І. Багмут).

2. *що.* На деякий час занурювати у воду (розчин) або заливати водою (розчином) що-небудь із певною метою. *Та пірога, що нею Сергій досі їздив, зовсім розсохлася. Замочувати — надто довго. Він заходився конопатити її ликом, якого в березі багато* (І. Білик); *Біля злиття річечок завжди камешилось* [копошилось] *жіноцтво — замочувало та вибілювало полотно* (Ю. Логвин); *Якраз відкриття сезону, і свіжину пора замочувати на шашлики* (Є. Пашковський).

3. *що, розм.* Пити вино, горілку, відзначаючи яку-небудь подію. — *Замочимо? — Мене дома ждуть .. — Боїшся, нанюхають? .. Питимеш лимонад .. Чи ти проти знайомства? .. — Ну, ходімо, — наважився Жмуркін* (Г. Усач); — *Це треба замочить! — радісно вихопилося у Понюхна. — Що саме? — перепитав Ковбик. — Двадцятип'ятиріччя Мамуні. — Двадцятип'ятиріччя? Ви б замочували все підряд* (О. Чорногуз).

4. *тільки док., кого, жарг.* Убити кого-небудь. — *Ти щось чуєш? .. — Ага!.. Це якісь злодії! Вони кажуть, що збираються замочити щасливчика, що зірвав джек-пот у суперлото! І одібрати гроші!* (В. Нестайко); *Якось він, дивлячись мені віддано в очі, сказав: "Анатолій Андрійович, ви тільки скажіть, хто ваш ворог? Ми його завтра замочимо (тобто — заріжемо...)"* (А. Дімаров).

ЗАМО́ЧУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.,* **ЗАМОЧИ́ТИСЯ,** очу́ся, о́чишся, *док.* 1. *перев. док.* Ставати мокрим, замочувати на собі одяг. *Коло води ходивши, не можна, щоб не замочиться* (Номис); *Через річку брела — да й замочилася; Зайшла до сестри — пересушилася* (П. Чубинський); — *Та скакай сміливо! Як трохи замочишся, то висохнеш, — смі-*

явся Михалчевський з другого берега (І. Нечуй-Левицький); // Намокнути (про що-небудь). *Від прання і сорочка замочилася, і дівчина тоді випрала її всю* (Т. Осьмачка).

2. *тільки недок.* Пас. до **замо́чувати** 2. *Поки замочувалося м'ясо, я ще вистругав шампури із сирих дубців, розіклав на подвір'ї багаття, напалив жару* (В. Шкляр); *Льон перед тіпанням замочується.*

ЗАМО́ЩЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **замости́ти** 1. *Під колесами широко затряслась гатка, збита і замощена хмизом і соломою та прикрита землею* (М. Івченко); *На замощеній каменем пристані стояв чоловік із великим букетом квітів* (М. Трублаїні); // **замо́щено,** *безос. пред. Замощено майдан колодами, а хідники — плахами. Ну, звичайно, не скрізь вони рівні. Де-де протерті людськими ногами і побиті кінськими копитами* (Ю. Логвин).

ЗАМО́ЩЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **замости́ти** 1. *Замощення території подвір'я штучним каменем, що суперечило історичній традиції, додало проблем у відведенні дощової води з території історичної пам'ятки* (із журн.).

ЗАМО́ЩУВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **замо́щувати** 1. *Добросовісно замощувані вибоїни вже тривалий час не нагадують про себе* (з газ.).

ЗАМО́ЩУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **замо́щувати** 1. *Замощування доріг.*

ЗАМО́ЩУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАМОСТИ́ТИ,** ощу́, о́стиш, *док.* 1. *що.* Вистилати, покривати якусь поверхню або закривати, закладати вибоїну, отвір (каменем, дерев'яними брусками, дошками і т. ін.). [Орфей:] *Давай-бо, Зете, каменя! Скоріше замощуй, Амфіоне, тую дірку* (Леся Українка); *Я тепер .. піч палю, толюю* [толем] *гребеня замощую, щоб дощ мені не всівався та коржів не валив зі стелі* (В. Медвідь); *Доріг мостити поки що не будемо, — це дуже дорого обходиться, а тротуарчики найближчим часом замостимо й заасфальтуємо* (В. Земляк); *Родина Прокопа раніше займала дві невеликі кімнати. Зо два роки тому одну кімнату в них відібрали, а двері поміж ними замостили цеглою* (М. Руденко).

2. *кого, що, чим, розм.* Класти, розміщувати щось кругом, по всій поверхні кого-, чого-небудь; обкладати (у 1 знач.). *Мене вони поклали всередині фургону, добре замостивши подушками й покривалами* (А. Кащенко).

ЗАМО́ЩУВАТИСЯ, ується, *недок.* Пас. до **замо́щувати** 1. *Вулиці та майдани давньоруських міст у низьких місцях, що підтоплювалися, нерідко замощувалися своєрідними тротуарами з дерев'яних колод або плетених з лози гатей* (з наук.-попул. літ.).

ЗАМПОЛІ́Т, а, *ч., іст.* Заступник командира з політичної роботи із військовослужбовцями в Радянській армії. *Навіть гвардії майор Воронцов .. на цей раз уже був на коні .. Весь полк знав, що замполіт сідає на коня лише при далеких гарячих маршах* (О. Гончар); *Відпускає капітан команду на берег — ніхто не йде. Бояться. Тут уже замполіт: товариші, так і так, ви повинні нести свою високу свідомість до місцевого населення, яке відрізане від материка, і так далі...* (П. Загребельний).

ЗАМРІ́ЙЛИВИЙ, а, е. Те саме, що **мрійли́вий.** *Полилася тиха замрійлива мелодія, здавалось, ніби вона народжувалась не металевими пластинами голосів, а самим серцем гармоніста* (М. Циба); *Цей замрійливий юнак із самого дитинства любив свій рідний край* (із журн.).

ЗАМРІ́ТИ, іє, *док.* Почати мріти (у 1 знач.); завиднітися. *Хоч би де замріла Квіточка одна; Тільки й червоніє, Що горобина* (Я. Щоголів); *Ішла* [Левантина]... *Щось замріло ліворуч. Оце ж і байрак під Диблями* (Б. Грінченко); *Часто з порога стала* [мати] *вдивлятись за Сулу, .. чи не замріє рідна постать, чи не повертає син з тих далин-країв* (М. Рудь); *Вже крила вечора відлопотіли. Замріли зорі. День гойднувсь і згас* (В. Стус).

ЗАМРІ́ЮВАТИСЯ, юююся, юєшся, *недок.,* **ЗАМРІ́ЯТИСЯ,** і́юся, і́єшся, *док.* Заглиблюватися, поринати у мрії. *Федір Прохорович .. часто непомітно для себе замріюється* (М. Трублаїні); *Роби тут трудодні — глевкі і трудні, патріархальним спокоєм покинь замріюватись. День — як день. І ночі тут глибші і чистіші* (В. Стус); *Грицько так замріявся, що й забув, де він є* (А. Головко); *Гнат хитро примружив око, всміхнувся. — Добре жити на хуторі, — замріявся він. — Не треба далеко з поля сунути жито, ячмінь, там клуня, там змолотив і все* (М. Малиновська); * Образно. *Кримські гори вкутані туманом, За вікном замріявсь кипарис...* (І. Нехода).

ЗАМРІ́Я, ї, *ж., поет.* Те саме, що **замрі́яність.** *Він часто курив і майже не розмовляв з Марком, який, проте, не зважав на замрію свого товариша* (Григорій Тютюнник); *Замрія набігла на його* [Мечислава] *очі. Він марив своїм. — Хіба ви знаєте, що таке влада? Абсолютна, необмежена* (М. Білкун); * Образно. *Я люблю осінь, її тишу і прозолоть, замрію і прохолоду* (Я. Гримайло); *Легка замрія цієї осінньої днини оповила все довкола* (Ю. Мушкетик).

ЗАМРІ́ЯНИЙ, а, е. 1. Який замріявся. *Ми сиділи замріяні і суворі на зогрітій сонцем землі* (І. Цюпа); *Замріяна Тамара і не помітила, як опинилася на проспекті* (А. Хижняк); *Адольф Карлович сідав на каменя й дивився на засипану брилами долину. Хто зна, що він там бачив і що його приваблювало, але був того вечора надмірно замріяний* (Валерій Шевчук); * Образно. *Глибока ніч. Із висоти Спокійно сяє місяць ніжний. І сад замріяний застиг В полоні тихім, білосніжнім* (М. Шеремет); // Який виражає мрійливість (про обличчя, голос і т. ін.). *Тихий, замріяний усміх не сходив у Цигулі з уст* (А. Головко); *Ніби крізь сон, несподівано м'яким, замріяним голосом Валерик заговорив у бік неосяжного степу* (О. Гончар).

2. Те саме, що **мрійли́вий.** *Замріяний, незважаючи на свій уже немолодий вік, одірваний від поточного життя, він* [Михайло Івченко] *поза літературою й родиною цікавився тільки філософією* (Б. Антоненко-Давидович); *Закоханий і молодий, замріяний і енергійний, прийшов до каменю й руди, од поля — в край металургійний* (М. Рудь); *— А мені такі подобаються, замріяні й несміливі, — мовив Мишко й глянув на дівчину. Як то вона на це реагуватиме?* (В. Кучер).

ЗАМРІ́ЯНІСТЬ, ності, *ж.* Стан за знач. **замрі́яний** 1. *В стані схвильованої замріяності, ніби в мареві, що робить світ схожим на казку, рушили вони далі* (О. Гончар); *Ще півгодини тому він з такою замріяністю дивився на водограй. Життя здавалося прекрасним, як робота детектива, і таким же несподіваним, як у романах...* (О. Чорногуз); * Образно. *Небо .. ясно відбивається в чистому плесі ранкової затоки. Його лагідної замріяності не скаламутив цього разу Гордіїв постріл* (Б. Антоненко-Давидович).

ЗАМРІ́ЯНО. Присл. до **замрі́яний** 1. *Наталка байдуже, зосереджено, замріяно майструвала щось із кори. Вправно. Мистецьки* (І. Багряний); [Я к і в *(замріяно дивиться на не-*

бо):] *Скільки там ще світів є! Світи, світи...* (М. Зарудний); *Славко замріяно втопив погляд у вікно, згадуючи й свою чарівну зустріч з незнайомою дівчинкою* (О. Бердник); * Образно. *Лягти б горілиць на сонці й дивитись, як замріяно стелеться далечінь. І не рухатись, і ні об чім не думати, не знати, що діється в світі* (М. Івченко); *Пливуть замріяно й журливо Вкраїни рідної пісні* (Л. Дмитерко).

ЗАМРІ́ЯТИ, ію, ієш, *док.* Почати мріяти. *Адальберт Бременський і Ганно Кельнський були проголошені правителями .. Обидва, як то сказано колись було про Ксеркса, замріяли перейти море і перепливти землю* (П. Загребельний); *Їй* [дівчині] *захотілося тоді якнайшвидше повернутись у свою кімнату і, закутавшись із головою в ковдру, замріяти, вигадуючи бозна-які .. пригоди* (Валерій Шевчук); * Образно. *Коли засиніють веселі гаї / І в полі повітря гаряче замріє, — Візьму я скарби невеликі свої / І полем піду, і минуле розвію* (М. Рильський).

ЗАМРІ́ЯТИСЯ *див.* **замріюватися.**

ЗАМРУ́ЖЕНИЙ, а, е. Який замружився. *Батько, замружений і підсліпуватий від вічного зеленого роїння, що виїдало зір, полюбляв пиво в містечку* (Є. Пашковський); // З прикритими повіками (про очі). *Павло стоїть біля ґрат, як заворожений. Тіло зів'яле, руки безсило звисають, очі замружені* (М. Сиротюк).

ЗАМРУ́ЖИТИ *див.* **замру́жувати.**

ЗАМРУ́ЖИТИСЯ *див.* **замру́жуватися.**

ЗАМРУ́ЖУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАМРУ́ЖИТИ,** жу, жиш, *док., що.* Зближуючи повіки, прикривати частково очі. *Хлопець, замруживши очі, дивився на колодязь* (А. Головко); *Враз спалахнуло яскраве світло. Засліплена, здригнувши від несподіванки, Сахно трохи поточилася назад і замружила очі* (Ю. Смолич); *Я вкотре подивувалась вмінню старшини подобатись, гарно себе показати, замружити ліве око, посміхнутись поблажливо й глянути через плече* (Є. Пашковський); // *безос. Сонечко вже зійшло й скрало росу з травиці й з дерева і забиралося в усі куточки й задавало у лице золотим своїм променем, аж замружувало очі* (Марко Вовчок); // Закривати повіками очі; заплющувати. *Герой замружує очі .. і кидається сторч головою в каламутну воду* (І. Багряний); *Нема такого ані дня, ані ночі, Щоб не плакали мої чорні очі. І спання на них нігди не буває, Хоч я їх замружу, смуток пробуджає* (П. Чубинський); *Хотіла я продріматися* [подрімати], *та діти так пустують, що не можна ока замружити* (Н. Кобринська).

ЗАМРУ́ЖУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.*, **ЗАМРУ́ЖИТИСЯ,** жуся, жишся, *док.* Замружувати очі. *Купивши кілька книжок, виходжу на вулицю і замружуюся від яскравого сонячного світла — такого незвичного після багатогодинного перебування в пітьмі музею* (із журн.); *Рівне, ясне, ледь блакитне світло враз залило всю печеру, і треба було навіть замружитись після підземної темряви — яскраве світло різало очі* (Ю. Смолич); *Лампочка в передпокої спалахнула несподівано яскраво. Ольга замружилася, а коли розплющила очі, побачила себе перед круглим дзеркалом* (А. Кокотюха).

ЗАМРЯ́ЧЕНИЙ, а, е. Оповитий мрякою. *Через відчинені брами в замрячених подвір'ях видно було ще тут і там освітлені вікна* (І. Франко); *Вирівнявши курс, машина йшла далі, крізь ніч, крізь замрячену снігову пустелю* (І. Багряний); *Я думав, що колись восени, у замрячену сльоту буду згадувати жінку, що світилася оранжевим сяйвом* (Р. Федорів); * Образно. — *А син? — спитав різко Ладо і глянув питливо в її замрячені очі. — Син, — відповіла, — син, це і є той мій теперешній тиран* (Б. Лепкий).

ЗАМРЯЧИ́ТИ, и́ть, *док.* Почати мрячити. *То біда, коли дощ після обіду замрячить. Може йти і цілу ніч, і три дні* (М. Малиновська); *На лихо небо заткалося хмарами, замрячив холодний дощ* (Ю. Мушкетик); // *безос. Незабаром за вікнами й справді замрячило, обсипало шибки дрібними краплями* (Валерій Шевчук).

ЗАМУГИ́КАТИ, аю, аєш, *док., що і без прям. дод.* 1. Почати мугикати, стиха, невиразно наспівувати. *Дід знов заходився стругати, і сам незчувся, як замугикав старечим голосом якоїсь пісні* (І. Нечуй-Левицький); *Вона раптом одійшла до вікна і замугикала напівголосно якийсь мотив* (В. Підмогильний); *Михайло замугикав свою улюблену пісню* (Олесь Досвітній); *Старий віщун відійшов од жертовника. Він ще раз підніс руки й замугикав, мабуть, молитву* (В. Владко).

2. Почати вимовляти "гм", "мг" і т. ін. *Петро Григорович багатозначно замугикав від задоволення і переможно глянув на Тарновського* (О. Іваненко); — *Гм, гм, — знову іронічно замугикав Собеський* (В. Малик).

ЗАМУ́ДРИЙ, а, е, *розм.* Мудріший, ніж звичайно; надто мудрий (у 1–4 знач.). — *Іван Степанович замудрий, щоб таку дурницю робить. Замудрий!* (Б. Лепкий); *Жаль, що ви Опришка не знали. Був то мудрий чоловік, аж замудрий* (Р. Іваничук); *Ім'я Блаватської раніше нічого не говорило сільській учительці Марині Андріївні .. Це вже потім .. вона спробує щось зрозуміти у замудрому вченні* (Г. Тарасюк); // *у знач. ім.* **заму́дрий,** рого, *ч.*; **заму́дра,** рої, *ж., ірон.* Людина, яка вважає себе розумнішою за інших. *Коли Косован не дасть їй спокою, доведеться йому трохи нагадати ті часи, коли Лук'янові хлопці отаких замудрих дрючками навчали* (І. Муратов).

ЗАМУ́ДРО, *розм.* Присл. до **заму́дрий.** [В і л я:] *Хто буде жити в тому будинку?* [П е т р о:] *Двісті квартир, двісті сімей.* [В і л я:] *Точніше, близько тисячі невинних — засуджених до каторги...* [П е т р о:] *Замудро висловлюєшся* (О. Коломієць).

ЗАМУДРО́ВАНИЙ, а, е, *розм.* Занадто складний, незрозумілий (про висловлювання, виклад і т. ін.). — *Щодня в пресі такі замудровані інтерв'ю* (Іван Ле); *Те, що називають зразковим науковим викладом, часто лякає читача страхітливою витонченістю свого наукового апарату та замудрованою мовою* (з наук. літ.).

ЗАМУДРУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *док., розм.* Почати мудрувати. *Оце Нептун замудровав* [замудрував]. *Куди тепер ми, братця, підем* [підем]? *В Італію ми не доїдем, Бо море дуже щось шпує* (І. Котляревський); *Правитель чогось замудрував і наказав мені зробити все, щоб цей в'язень лишився живий* (Ю. Логвин).

ЗА́МУЖЕМ, *присл.* У шлюбі з ким-небудь (про жінку). *Бачив я знов її через рік у Миргороді — ще стала краща замужем, і дитина в неї, як Божа зірочка* (П. Куліш); *Рифка господарила дома, варила, прала, рубала дрова, шила і мила, — одним словом, жила робітницею .. І се була ще найщасливіша пора її життя замужем* (І. Франко); [М а р т а:] *Ех, коли б знаття, що воно так ведеться замужем, довіку б не йшла* (С. Васильченко); *"Пізнався, — писав Тарас Франко, — Іван Франко з Целіною Журовською, замужем Зигмун-*

товською, ще в Дрогобичі, коли та сиділа при поштовім віконці" (Р. Горак).

Бу́ти за́мужем *див.* **бу́ти.**

◊ **Бу́ти [і] вдо́ма (до́ма) й за́мужем** *див.* **бу́ти.**

ЗА́МУЖЖЮ, *присл., заст.* Замужем. *У її* [неї] *є небога замужжю. Чоловік і троє дітей* (Ганна Барвінок).

ЗАМУ́ЖЖЯ, я, *с., розм.* Те саме, що **ámі́жжя.** — *А що? Яково тобі у замужжі? Покращало?* (Марко Вовчок); — *Я родичів шаную, — сказала Галя, — але в таких річах, як замужжя, маю свою волю* (І. Франко); *Цілий рік до мене залицявся* [жених], *Над життя любити присягався, Щастя у замужжі обіцяв* (М. Шеремет); *Вавилонський султан посилає дочку свою в замужжя королю альгарбському* (М. Лукаш, пер. з тв. Д. Боккаччо).

ЗАМУ́ЖЖЯЧКО, а, *с., нар.-поет.* Пестл. до **заму́жжя.** *Не травиця ноги спутала, І ні роса очі вибила. Спутало мене замужжячко, Невірне моє подружжячко* (з народної пісні).

ЗАМУ́ЖНІЙ, я, є, *розм.* Те саме, що **замі́жній.** *Сім'я була в нього велика: три жонатих сини, одна замужня дочка та ціла копиця онучат, великих і дрібних* (А. Чайковський); *Їй усього тринадцять-чотирнадцять років, але вона поводиться так, як замужня, молода, гарненька дамочка* (В. Винниченко); — *Навіть посада компаньйонки була вам миліша, ніж замужнє життя зі мною! — говорив він тремтячим, зворушеним голосом* (О. Кобилянська); // *у знач. ім.* **заму́жня,** ньої, *ж.* Одружена жінка. *Тепер дівчат, хоть гать гати; Тепер на сей товар не скудно, І замужню украсть не трудно, Аби по норову найти* (І. Котляревський); — *Чи то всі дівчата, чи замужні? — питала одна варшав'янка* (Леся Українка).

ЗАМУ́КАТИ, аю, аєш, *док.* 1. Почати мукати (у 1 знач.). *Десь замукало теля, пробуючи заспаний голос* (Іван Ле); *На вулиці лунко ляснув .. батіг пастуха, замукала різномаста череда, обізвалися жіночі голоси* (М. Стельмах); *Незабаром то там, то там замукали корови* (Є. Доломан).

2. *розм.* Почати мукати (у 2 знач.). — *Чи правду я кажу, Харитоне Кириловичу? — обернувся Фесенко до Навроцького. — Угум... гм... ммм... — замукав з протягом якось по-волячому старий Навроцький і нічого не сказав, тільки здвигнув плечима* (І. Нечуй-Левицький); *Сагайдак подякував, узяв помідор, розрізав пополам. Запахло сонцем, городом .. — М-м-м, — замукав він, — який скарб дає природа. Із землі, води й сонячних променів отаке диво...* (О. Бердник).

ЗАМУ́ЛЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **заму́лити**[1]. *На улоговині замуленого дощами кювету авто підскочило* (Іван Ле); *Кущі жоржин геть позатікали водою, тверді й слизькі стебла, до яких поприлипало листя вишень, були потолочені, замулені землею* (М. Малиновська); * Образно. *Виданий 1840 року "Кобзар" Шевченка одразу ж став видатною подією не тільки для України центральної і лівобережної, але й для України західної, яка на той час послугувалася ще старою українською літературною мовою, настільки вже замуленою церковнослов'янщиною, що крізь неї народне джерело ледь-ледь пробивалося* (В. Русанівський); // **заму́лено,** *безос. пред. Затоплено, замулено багатогектарні сінокоси, знівечено будови села* (із журн.); *Через повінь було частково замулено незамерзаючі джерела* (з газ.).

2. *у знач. прикм.* Який замулився. *Перемовлявся я* [з рибалками], *і полюбив Цих диваків — не завжди й диваків, — І перейняв у них тонку науку, Як на живця ловити хижу щуку, Як з темного, замуленого дна Виводити зеленого лина* (М. Рильський); *Старі діди-копачі прийдуть до Верхнього озера, почистять замулені джерела, викличуть з-під землі чисту студену воду* (В. Близнець); *Дно калабані було грузьке, замулене* (В. Нестайко).

ЗАМУ́ЛЕНІСТЬ, ності, *ж.* Стан за знач. **заму́лений** 2. *Дунайська берегова лінія та узбережжя деяких лиманів через значну заболоченість і замуленість не задіяні в рекреаційному господарстві* (із журн.); *Пропускна здатність Прип'яті через її замуленість стала слабша* (з газ.); *Через високу замуленість і густу рослинність водоймища там не варто купатись* (з газ.).

ЗАМУ́ЛЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **заму́лити**[1] і **заму́литися.** *Болота утворюються внаслідок замулення й заростання озер та заболочування суходолу* (з наук. літ.); *Водяна ерозія викликає замулення зрошуваних каналів, ставів, водойм і суднохідних річок* (із журн.); * Образно. *Із замуленням і пересиханням усних джерел неминуче застигне і змертвіє й писемно-літературна форма мови, хоч якою багатою і розвинутою вона б не була* (з наук. літ.).

ЗАМУ́ЛИТИ[1] *див.* **заму́лювати.**

ЗАМУ́ЛИТИ[2] *див.* **заму́ляти.**

ЗАМУ́ЛИТИСЯ *див.* **заму́люватися.**

ЗАМУЛІ́ТИ, іє, *док., рідко.* Те саме, що **заму́литися.** *Вже й криниця тая Замуліла і висохла!* (Т. Шевченко).

ЗАМУЛЬЧО́ВАНИЙ, а, е, *с. г.* Дієпр. пас. до **замульчува́ти.** *На замульчованих ділянках одержано врожай чорної смородини на 60 % вищий, ніж на контрольних* (з наук. літ.); *Низькорослі сорти томатів із висотою пагонів до одного метра немає потреби підв'язувати: якщо ґрунт замульчований, то гілки із плодами вільно лежать на щільному шарі соломи або трави і не піддаються забрудненню та псуванню* (із журн.); // **замульчо́вано,** *безос. пред. Навесні земля під мульчею розмерзається на 10 днів пізніше, ніж на відкритій ділянці, гальмуючи розвиток і цвітіння дерева, навколо якого було замульчовано* (з наук.-попул. літ.).

ЗАМУЛЬЧУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *що, с. г.* Док. до **мульчува́ти.** *Щоб зменшити прогрівання земляного укриття виноградних кущів, його бажано замульчувати сіном, соломою, обрізками виноградної лози, бадиллям* (з наук.-попул. літ.); *Хто не встиг замульчувати свої дерева у грудні чи в січні, то може це зробити й пізніше — наприкінці зими, головне, щоб замульчувати товстим шаром мульчі ще мерзлу землю* (із журн.).

ЗАМУ́ЛЮВАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **заму́лювати.** *Спостереження за станом інтенсивно замулюваного стічними водами водоймища повинні організовуватися з урахуванням природоохоронних вимог* (з мови документів).

2. *у знач. прикм.* Який замулюється. *Заму́лювані береги ставків вирішили очистити* (з газ.).

ЗАМУ́ЛЮВАНІСТЬ, ності, *ж.* Стан за знач. **заму́люваний** 2. *У результаті проведення не повністю науково і технологічно обґрунтованих сільськогосподарських та меліоративних заходів водність річок зменшилася, зросла замулюваність русел* (з наук. літ.); *Нова технологія, застосована для очищення річки Велика Вись у Кіровоградській області, зацікавила фахівців з інших областей, оскільки замулюваність — проблема, актуальна для багатьох українських річок* (з газ.).

ЗАМУ́ЛЮВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **заму́лювати** і **заму́люватися.** *Суцільне рубання лісів на великих площах призвело*

до посилення ерозійних процесів, замулювання гірським алювієм долин з родючими ґрунтами (з наук.-попул. літ.); *Гострою екологічною і соціально-економічною проблемою стали замулювання і зникнення малих річок, забруднення і зниження якості природних вод, руйнування і деградація водних екосистем, зменшення рибопродуктивності і т. ін.* (з наук. літ.).

ЗАМУ́ЛЮВАТИ,ює, *недок.*, **ЗАМУ́ЛИТИ,** ить, *док.*, *що.* Заносити мулом, піском і т. ін. *З високо насипаної улиці просто проти них* [віконець] *спливало з улиці болото, замулюючи стіну чимраз більше* (І. Франко); *З крутих глинистих урвищ просто через двори бігли весняні потоки, замулюючи бруковану вуличку рудим місивом* (І. Муратов); — *Нагадай мені, аби я на малім ланку під "сусіднім" лісом викопав сими днями шанець. Я посію там гречку, і, як прийдуть дощі, аби мені не замулили гречки* (О. Кобилянська); * Образно. *Найдужче за все розбещують людину розкоші, вони роблять її ненажерливою й замулюють у ній здоровий глузд* (І. Білик); // *безос. Лобода повернув машину ліворуч, по витоптаній стежечці. — Не замулило? — Сам підчистив* (Микола Чернявський); *Криничини не було, її замулило зливою останнього літа, була лише яма на її місці і джерело, що з нього витікала жолобцем вода* (У. Самчук).

◊ **(1) Заму́лювати / заму́лити о́чі** *кому:* уводити в оману, дурити кого-небудь. [В а р к а:] *Погнав* [чоловік] *у ярмарок телицю.., продав за вісімнадцять карбованців і всі гроші пропив...* [Х а р ь к о:] *Що ж ти очі людям замулюєш? А очіпка хіба я тобі не купив?* (М. Кропивницький).

ЗАМУ́ЛЮВАТИСЯ, юється, *недок.*, **ЗАМУ́ЛИТИСЯ,** иться, *док.* Заноситися мулом, піском і т. ін. *З літами ріка замулюється, заростає* (К. Гордієнко); *Рівчак .. так замулився, що його всі вважали балкою* (А. Кащенко); *Зеленіє в занедбанім лузі Марусин став. Він теж з роками замулився, поріс осокою, рокитником* (Ю. Мушкетик); * Образно. — *Трапляється настрій, коли людина себе дощенту знає, ну просто, як на звіті перед Всевишнім, а тоді надходить хмарина на душу, й те знання замулюється, та коли про нього не думати, воно згодом само собою знову виясниться* (Е. Андієвська).

ЗАМУ́ЛЯТИ, яє, *рідше* **ЗАМУ́ЛИТИ,** ить, *док.* 1. Почати муляти, мулити (про взуття, одяг і т. ін.). *Чоботи так замуляли, що мусив скидати* (Сл. Б. Грінченка); *Ключ цьовкнув у колодці і твердо замуляв у кишені його штанів* (Т. Осьмачка); // *безос. О. Артемій закрутився в екіпажі, неначе йому десь замуляло* (І. Нечуй-Левицький); *Коли нарешті вибралися з ущелини, нестерпно замуляло в черевикові. Сергій роззувся й пошкандибав далі в самих шкарпетках* (І. Білик).

2. *перен., розм.* Почати дошкуляти, не давати спокою кому-небудь. *Ота межа, чи, ліпше мовити, "сіно з чужої сіножаті", замулило знов діду Степану. Знов він за порадою до отця Корнія* (О. Кониський); *Ці Кравченко та Вовк такі ж, як і Супруненко, собаки. "Багатирі, хазяїни, — каже Оришка, — та на чуже заздрі; їм замуляли ті городи, котрими селяни володіли"* (Панас Мирний); *Знову щось замулило в пам'ятку, аж у грудях тьохнуло* (С. Васильченко); *Десь у глибинах моєї підсвідомості зненацька замуляло відчуття якогось негаразду, проте я ніяк не міг уторопати, що ж так стривожило мене* (О. Авраменко, В. Авраменко); // Викликати біль, страждання. *У Юзі аж плями пішли по лиці, а коло серця знов щось замулило боляче* (Леся Українка).

◊ **Му́ляти (му́лити) / заму́лити о́чі** *див.* **му́ляти**.

ЗАМУ́РЗА, и, *ч. і ж., розм.* Те саме, що **замазу́ра.** *Не розуміла Мотря сама себе, як вона могла полюбити ото такого "нехлюя", "задрипу", "затьопу", "замурзу"* (Грицько Григоренко); — *Чого ви пропустили на дурняк замурзу?.. — Бо нема в дитини ні галіфе, ні бекеші, — безжурно відповів мельник* (М. Стельмах); *Ігор .. бачив одутлих, покусаних осами замурз, що прямували повз вікна на ставок* (Є. Пашковський).

ЗАМУ́РЗАНИЙ, а, е, *розм.* 1. Дієпр. пас. до **заму́рзати.** *Дівчина з буфету ловила настирливі мухи й дивилася без думки в замурзане та поцятковане комахами вікно* (Б.-І. Антонич); *Вона сиділа в буфеті і їла тістечко .. Кінчик її носа був замурзаний кремом. Усе це видалося мені кумедним* (І. Роздобудько); // **заму́рзано,** *безос. пред. Майстер поліції виглядає насправді жалюгідно .. Мундир замурзано в сажу, волосся скуйовджене й обсмалене, рукав відірвано, штанина пожмакана...* (Ю. Яновський).

2. *у знач. прикм.* Який замурзався. [Г е р а с и м:] *А-а! То це ти, Гершку? Диви, я одразу й не пізнав: ти тоді на ярмарку був замурзаний, а тепер Пузирем виглядаєш* (І. Карпенко-Карий); — *Агов, Марійко! Десь ти носом землю рила, що така замурзана?* (І. Багряний); *Назустріч нам білозубо усміхається замурзаний (всеньке обличчя у шмаровидлі) комбайнер Гриць Чучеренко* (В. Нестайко).

ЗАМУ́РЗАТИ *див.* **заму́рзувати.**

ЗАМУ́РЗАТИСЯ *див.* **заму́рзуватися.**

ЗАМУ́РЗУВАННЯ, я, *с., розм.* Дія за знач. **заму́рзувати** і **заму́рзуватися.**

ЗАМУ́РЗУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАМУ́РЗАТИ,** аю, аєш, *док., кого, що, розм.* Замазувати, забруднювати чим-небудь; мурзати. *Сверблять очі, я тру їх брудними руками, замурзуючи й обличчя собі мокрим попелом* (Любко Дереш); *Старий дід замурзав* [юшкою] *морду трохи не по самі вуха* (І. Нечуй-Левицький); — *Сам, як дідько, вбрався в сажу. Хоч би помився. Дивись, як Степаниду замурзав. — А дівчинка ще більше треться об почорніле обличчя батька* (М. Стельмах).

ЗАМУ́РЗУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.*, **ЗАМУ́РЗАТИСЯ,** аюся, аєшся, *док., розм.* Замазуватися, забруднюватися чим-небудь; мурзатися. *Сусідські хлопці щоразу, як виходять на футбол, замурзуються з ніг до голови* (із журн.); *Стоїть котик під лавкою, замурзався сметанкою* (Сл. Б. Грінченка); *Косу вона запхала під шапку, тепер її не впізнав би навіть рідний батько, тим паче, що дівчина замурзалась багнюкою, як пробиралася яругою* (О. Бердник); *Замурзався я на роботі — і мати примітила зразу заплямлені солідолом ще путні сірі штани* (І. Драч).

ЗАМУ́РКАТИ, аю, аєш, *док.* 1. Почати муркати (у 1 знач.). *Кошенята дружно замуркали, коли кішка повернулася знадвору* (із журн.); * Образно. *У дворі зашурхотіли шини, лагідним котиком замуркав мотор, і до головного входу вілли підкотив лімузин* (М. Білкун).

2. *що і без прям. дод., перен., розм.* Почати тихо, невиразно говорити або наспівувати що-небудь. *У цей час із хати щось замуркало, чи заскімлило, чи зарипало, чи захрюкало. — Це що?.. — Це мій Іван так співає, коли вип'є, — сказала майже весело Явдоха* (Валерій Шевчук).

ЗАМУРКОТА́ТИ, очу́, о́чеш, **ЗАМУРКОТІ́ТИ,** очу́, оти́ш, *док.* 1. Почати муркотати, муркотіти (у 1 знач.). *З якогось закапелка виліз кіт, ткнувся Лаврінові в коліна і, розніжений теплом і запахом м'яса, голосно замуркотів* (О. Донченко); *— На, пий. І, будь ласка, дай мені спати. — Кіт замуркотів задоволено й почав хлебтати воду* (В. Владко); *Це був великий попелясто-білий кіт. Він підняв хвоста, замуркотів і потерся об мою руку* (Ю. Мушкетик).

2. *що і без прям. дод., перен., розм.* Почати тихо, невиразно говорити або наспівувати що-небудь. *Гриць замуркотів щось під носом, а потому вхопився обома чорними, костистими руками за голову* (Л. Мартович); *"Леді й джентльмени", — замуркоче стюардеса, і літак задвигтить, прогріваючи мотори* (О. Забужко); *Назустріч прибулим вибіг срібний потічок і кошеням замуркотав під ногами* (В. Гжицький).

ЗАМУРКОТІ́ТИ *див.* **замуркота́ти.**

ЗАМУРМОТА́ТИ, очу́, о́чеш, **ЗАМУРМОТІ́ТИ,** очу́, оти́ш, *док., що і без прям. дод., розм.* Почати мурмотати, мурмотіти (у 1 знач.). *Троянці всі замурмотали, Дідоні низько в ноги пали* (І. Котляревський); *— Бурчить... бурчить... — повторила стара попадя, встала, перейшла, постукуючи, хату, сіла на другий стілець і замурмотіла собі щось під ніс* (М. Коцюбинський); *— Це ж... Це ж... — замурмотів старший начальник, ледве стримуючись, і таки не стримався: — Це ж провокація!! — вигукнув він з страшним обуренням* (І. Багряний); *— Он який світ настав! Нема почоту старикам. І де ота власть, чому не дивиться за вами? .. — Угу, гм... — замурмотів Волошин, почувши про власть* (М. Сиротюк).

ЗАМУРМОТІ́ТИ *див.* **замурмота́ти.**

ЗАМУРО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **замурува́ти.** *З низу і майже до верху вікна були замуровані, лише у верхні дві шибки виднівся прямокутник синього неба* (С. Чорнобривець); *Мотря стояла, підперши спиною стіну, біля вузенького, замурованого морозом віконця* (М. Руденко); *На кінці кожної казарми в кутку стояли здорові казани, замуровані в цегляну піч, де варили бурлакам їсти* (І. Нечуй-Левицький); [Сусіди:] *Тільки Бог знав, що Маласик замурований сидить, тільки Бог, та ще я, та ще дівоньки, та ще кум...* (М. Куліш); * Образно. *Розчахувалося замуроване хмарами небо, і на мить блакитно-вогненні батоги сковзнули з щілин понад Васютинцями* (Іван Ле); * У порівн. *Я стояв в густій масі людей, ніби замурований, просто на сходах під відкритим небом* (У. Самчук); // **замуро́вано,** *безос. пред. — Що скажеш, як посувається робота?.. — Вікна й двері, ясний пане, вже замуровано, лишився тільки невеликий отвір цеглини в дві* (М. Старицький).

ЗАМУРО́ВУВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **замуро́вувати.** *Замуровувані ще минулого року тріщини у стіні не були помітними* (з газ.).

ЗАМУРО́ВУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **замуро́вувати.** *Перед замуровуванням у стіну на металопластикові труби надягають спеціальні кожухи, що знижують теплові втрати* (з навч. літ.); *Замуровування як вид страти часто згадується у фінських легендах* (з наук.-попул. літ.).

ЗАМУРО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАМУРУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док.* 1. *що.* Муруючи, щільно закладати камінням, цеглою і т. ін. (який-небудь отвір, проріз у стіні, підлозі і т. ін.). *Уже коли я виїжджав з Грудок, почали замуровувати двері темниці!* (М. Старицький); *Носять* [люди] *каміння і замуровують прогалину* (Леся Українка); *Андрій знайшов Безпояска в групі робітників, які замуровували пробиту стіну* (О. Гуреєв); *Слуги зносили каміння і готувалися замуровувати вхід до печери* (Ю. Винничук); *— Посадили нас, — каже* [дід], *— вісім чоловік у башту, понабивали на ноги залізні кайдани та ще й двері замурували* (О. Стороженко); *Всі виходи вони* [вороги] *замурували Цементом наглухо...* (Л. Забашта); // *перен.* Покривати льодом, інеєм (перев. вікна, шибки). *Міцнішав на вечір мороз, замуровував вікна в конторі* (Ю. Мушкетик); *Бувало, зимою як підніметься завірюха — батечки мої — світа Божого не видно!.. Замурує тобі вікна, засипле снігом двері* (Є. Гребінка).

2. *що.* Муруючи, вставляти що-небудь всередину чогось; вмуровувати. *На березі у міцному граніті .. треба було зробити широку й глибоку на триста метрів довжиною вийму* [заглибину], *виготовити велетенське урвище, на дні його мусили замуровувати спіральні труби могутніх турбін гідростанції* (Г. Коцюба); *Щоб церква була дзвінкішою й легшою, Косьмина замуровує в них глеки-голосники* (С. Скляренко); * Образно. *— Є кінокадри, що їх відбирає людство, в бетон замуровує на віки!.. Бо несуть найважливішу інформацію для майбутнього...* (О. Гончар); *Твій батько замурував молодість і зрілі літа в стіни п'ятнадцять літ будованої хати, у виживання сім'ї, в риття фундаментів* (Є. Пашковський).

3. *кого.* Залишаючи кого-небудь у якомусь приміщенні, щільно закривати кам'яною кладкою вихід. *Царів, кривавих шинкарів, У пута кутії окуй, В склепу глибокім замуруй* (Т. Шевченко); *Той страшний чоловік, який вважався її* [Євпраксії] *мужем і звався імператором, був здатен на все найлихіше. Міг замучити її голодом, замурувавши у вежі* (П. Загребельний); * Образно. *Христя і незчулася, як минуло літечко тепле, наступили ночі холодні, пішли дощі безперестанні, замурували людей по хатах* (Панас Мирний).

ЗАМУРО́ВУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.,* **ЗАМУРУВА́ТИСЯ,** у́юся, у́єшся, *док.* 1. Щільно закладатися камінням, цеглою і т. ін. (про який-небудь отвір, проріз і т. ін. у стіні, підлозі). *Він* [стрілець-молодець] *ударив персником по скелі, а та печера, де сиділа його жінка, і замурувалась* (з казки); * Образно. [Олеся:] *Учитись хочу!* [Лукерія Степанівна:] *Колись і мене ці примхи цікавили, але за клопотами замурувалося все те в паморока і забайдужилося* (М. Кропивницький); // *перен.* Покриватися льодом, інеєм (перев. про вікна, шибки). *Ударили морози. Віконце геть замурувалось — нічого в його* [нього] *не видно* (С. Васильченко).

2. Замуровувати себе де-небудь. *— Еге, кого він* [людський поговір] *та ще у селі омине? І святого знайде, — розважливо говорить Левко. — Навіть на печі замуруйся, та не заховаєшся від нього* (М. Стельмах); // *перен.* Жити самітно й відлюдно, безвихідно перебуваючи де-небудь. *— Я вже вам казав... Не замуровуватись в хатах. Рости, рости, шукати!* (У. Самчук); *— Оце вже Роман так замурується в своїй хатині з книжками, що до його* [нього] *ані приступу! — говорила Соломія до матері* (І. Нечуй-Левицький); *Жити у такому городі, де стільки людей, веселощів, де стільки цікавих речей, мати достатки і замуруватися у крихітному будинку .. Ні, цього Пріська не розуміла* (Л. Яновська).

ЗАМУРУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **замурува́ти** і **замурува́тися.** *Будівельники пробили отвір у фундаменті будинку, проникли всередину й почали замурування проходу в стіні* (з газ.).

ЗАМУРУВА́ТИ *див.* **замуро́вувати.**

ЗАМУРУВА́ТИСЯ *див.* **замуро́вуватися.**

ЗАМУРЧА́ТИ, чу́, чи́ш, *док.* 1. Почати мурчати (у 1 знач.). *Еобаз побачив під п'ятим кущем живу чорну грудочку, вона була дуже схожа на кошеня .. Грудочка зовсім по-кошенячому замурчала й підлізла до Еобазової ноги, а далі стала тертись об неї пухкенькою мордочкою* (І. Білик).

2. *що і без прям. дод., перен., розм.* Почати тихо, невиразно говорити або наспівувати що-небудь. — *Якове! Якове!* — *тихо молила вона його.* — *Устань, мій голубе! ..* — *Яків замурчав і поворушився* (Панас Мирний); — *Вставайте!..* — *М-м-м...* — *замурчав Микола й підвів трохи голову* (В. Винниченко); *Незнайомець щось замурчав, заметляв головою. Видно, йому забракло повітря* (В. Малик).

ЗАМУСО́ЛЕНИЙ, а, е, *розм., рідко.* Дієпр. пас. до **замусо́лити.** *Брудні, замусолені карти розпухли від довгого вживання і так стерлися, що важко було впізнати, що на них намальовано* (З. Тулуб); *Дружинін м'яв пальцями свій замусолений кашкет* (Б. Антоненко-Давидович).

ЗАМУСО́ЛИТИ, лю, лиш, *док., що, розм., рідко.* Те саме, що **заяло́зити.** *Ото як ти корсетку замусолила* (Сл. Б. Грінченка).

ЗАМУТИ́ТИ, учу́, ути́ш, *док., розм.* 1. *що.* Док. до **мути́ти** 1. *Налетіли гуси З далекого краю, Замутили воду В тихому Дунаю* [Дунаї] (з народної пісні).

2. *кого, що, перен.* Вивести зі стану спокою; схвилювати. *Невірная дружинонька весь рід замутила* (П. Чубинський); *Якась думка замутила й засмутила Кармеля, наче злякала, наче світ йому зав'язала* (Марко Вовчок); // Порушити тишу, спокій і т. ін. *Навспинячки Христя ходила, щоб не замутити тії тиші, що панувала в хаті* (Панас Мирний); // *безос. Стрепенувся* [Тарас], *і в грудях забилось, в голові замутило* (С. Васильченко); *"А може, я таки вмер, а потім ожив?"* — *думав він далі, і в нього похололо всередині. Замутило в голові, і він подумав про тих, хто справді був йому батьком і матір'ю* (Валерій Шевчук).

◊ **(1) Замути́ти го́лову (ро́зум)** *чию (чий), кому* — позбавити кого-небудь здатності логічно мислити, тверезо сприймати та оцінювати дійсність. — *Старшини там багато, да нікого слухати.* — *Як нікого? А Сомко?* — *А що ж Сомко? .. Йому не дають гетьманoвати* [гетьманувати]. — *Як же се так?* — *А так, що диявол замутив голову Васюті Ніженському* [Ніжинському] (П. Куліш); — *Прости, Рустеме, за ті необачні слова, що я досі писала й говорила. Шайтан замутив тоді мій розум* (М. Коцюбинський); *Замутили любощі та ревнощі йому голову, запив-загуляв воїн і забув, по якій землі ходить* (І. Волошин); **(2) Замути́ти се́рце (ду́шу)** *чиє (чию)* — вивести кого-небудь зі стану рівноваги, дуже збентежити. *Воєнна буря закрутила, Латинське серце замутила, Завзятість всякого бере* (І. Котляревський); **(3) І води́** *(рідше* **водо́ю) не замути́ть** — дуже лагідний, скромний, сумирний. — *Бач, бач. Оце той тихий! Оце той, що й водою не замутить!* — *торохтів Власов* (Панас Мирний); *Вона* [жінка] *в нього така тиха, що і води не замутить* (М. Стельмах).

ЗАМУТИ́ТИСЯ, учу́ся, ути́шся, *док.* 1. *тільки 3 ос., розм.* Док. до **мути́тися.** *Замутилася річка* — *не стало риби* (із журн.).

2. *перен., розм.* Вийти зі стану спокою; схвилюватися. *Інші вишукують того кохання так, аби замутиться; а є й такі, що вимагають щирості* (Марко Вовчок); // Порушитися (про тишу, спокій і т. ін.). *Спокійний лад селянського життя замутився .. Стукоти, крики, свари та співи не вгавали як день, так ніч* (І. Франко).

3. *чим, діал.* Заручитися чим-небудь як приводом до якоїсь дії, справи і т. ін. *Одного вечора чую* — *легенько стукає в двері. Увіходить* [Андрій Маркович], *трохи сконфужений, замутившись якоюсь дрібницею* (С. Васильченко).

◊ **Душа́ замути́лась** *див.* **душа́; Тьма́риться (тума́ніє, мути́ться** *і т. ін.)* **/ потьма́рився (помути́вся, замути́вся** *і т. ін.)* **ро́зум** *див.* **ро́зум.**

ЗАМУ́ТНЕНИЙ, а, е, *рідко.* 1. Дієпр. пас. до **замути́ти** 1. *Замутнене стічними водами русло річки;* * Образно. *З кожною хвилиною вона* [Ворскла] *ставала сірішою, замутненою сутінками* (І. Пільгук).

2. *у знач. прикм.* Який став мутним. *Його будили. Він лупав великими замутненими очима, сердито повертався на другий бік і на якийсь час затихав* (С. Васильченко).

ЗАМУ́ТНЕННЯ, я, *с., рідко.* Те саме, що **помутні́ння** 1. *Замутнення води; Замутнення спектральних кольорів.*

ЗАМУ́ЧЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **заму́чити.** *Кругом неправда і неволя, Народ замучений мовчить* (Т. Шевченко); *Хто зважив кров, що досі ще не впала на голову катів, а все тяжить на дітях тих замучених героїв?* (Леся Українка); *Не хотілось знати, .. що далі важкі дороги й кістки замучених коней* (М. Хвильовий); *Їй, дрібненькій і хирлявій, найстаршій в сім'ї, а тому замученій роботою і молодшими дітьми, доводилось часто зупинятися і руками витягати з багна застряглі в нім чоботи* (Г. Тарасюк); // **заму́чено,** *безос. пред. Між польською суспільністю і між українцями пішли .. поголоски про дивні муки, якими Наливайка замучено* (М. Грушевський); // *у знач. ім.* **заму́чений,** ного, *ч.;* **заму́чена,** ної, *ж.* Той (та), кого замучили. *Окрадені, замучені, В путах умираєм, Чужим богам не молимось, А Тебе благаєм: "Поможи нам, ізбави нас Вражої наруги"* (Т. Шевченко); *О краю мій, коли тобі проститься крик передсмертний і важка сльоза розстріляних, замучених, забитих по соловках, сибірах, магаданах?* (В. Стус).

2. *у знач. прикм.* Який втомився, виснажився, знесилився. *Я бідний та такий замучений! Відірвався від свого пня, від мужицтва і, як лист дубовий, не даюся ще осені, але в'яну, ой жовтію* (В. Стефаник); *Матвієві вже давно кортить все то* [те] *на поле родюче обернути. І от він щодня туди ходить, весь день там копає, та носить, та рівняє, а ввечері приходить, і ледве його пізнати, такий замучений* (У. Самчук); *Мерцем лежав* [старий], *замучений і недужий* (В. Барка).

ЗАМУ́ЧИТИ *див.* **заму́чувати.**

ЗАМУ́ЧИТИСЯ *див.* **заму́чуватися.**

ЗАМУ́ЧУВАНИЙ, а, е, *рідко.* Дієпр. пас. до **заму́чувати.** *Замучуваний тяжкою працею, Федір поступово почав утрачати здоров'я* (із журн.).

ЗАМУ́ЧУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАМУ́ЧИТИ,** у́чу, у́чиш, *док., кого.* 1. Катуванням, тортурами доводити кого-небудь до смерті, загибелі. *Жінка приговорювала: "..Покажи, чи не було якого свидітеля* [свідка], *як тебе замучували, як ти душу Господу віддав?"* (Г. Квітка-Основ'яненко); *В неволі, плачучи, умру, І все з собою заберу, Малого сліду не покину На нашій славній Україні, На нашій* — *не своїй землі. І не пом'яне батько з сином, Не скаже синові:* — *Молись, Молися, сину, за Вкраїну Його замучили колись* (Т. Шевченко);

— Тоді стягнули з мене сорочку та давай припікати розпаленим залізом .. І були б мене на смерть замучили, коли б Свята Покрова за мене не заступилася... (А. Чайковський); *— Тільки тридцятеро козаків потрапило в полон, і турки замучили їх страшними муками* (З. Тулуб).

2. Знесилювати, доводити до фізичного чи емоційного виснаження; примушувати страждати когось. *Коли пускали* [піч], *сутужно було, жарота замучувала. Скільки працюєш, весь час мокрий як хлющ, задихаєшся* (О. Гончар); *Мати каже, що я .. зовсім замучив себе...* (М. Хвильовий); *Мені хотілося, щоб вони вже досіяли чи нехай би пішов дощ, аби батько відпочив, бо замучить його та сівба* (І. Кирій); *— Навіщо ж ви послали мене з тою мишею? — Навіщо? Зараз поясню .. Цікавість замучила, правда? — Замучила, — признався учень. — Коли почало воно там шкребтися, то я вже не втерпів* (Ю. Винничук).

Сумління му́чить / заму́чить *див.* **сумління.**

ЗАМУ́ЧУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.*, **ЗАМУ́ЧИТИСЯ,** у́чуся, у́чишся, *док.* Дуже втомлюватися, знесилюватися, виснажуватися; знемагати від страждання. *Щоразу, коли вчитель бачив, що діти замучувались на уроці, організовував фізкультхвилинку* (із журн.); *Мономах .. перейшов до Переяслава, але й тут не було спокою; він і Святополк просто замучились від половецьких нападів, що падали то на сей, то на другий бік Дніпра* (М. Грушевський); *Ось він підходить нарешті до своєї хати. Перелякана і стривожена дружина замучилася, так довго ждучи його* (О. Довженко); *— Там працює моя мама... — Хто ж це? — Олена Калістратівна. Географію викладає. Замучилась вона зі мною, бідна... Я вже другий рік хворію* (В. Малик).

ЗАМЧА́ТИ, чу́, чи́ш, *док., кого, що, розм.* Дуже швидко завезти, завести, занести кого-, що-небудь кудись. *Мене вхопили двоє молодиць попід руки — .. замчали мене кудись на кінець села межи діти...* (Марко Вовчок); *Тоді стара Ростиславиха ридала, Що ти* [Стугна-ріка] *її молодого сина замчала* (Панас Мирний); *Він пропонував забрати брата літаком і замчати .. туди, де вже його ніхто не турбуватиме...* (І. Багряний); // *безос. Понесло й Ганну на кризі... Доки принесли того човна, Ганну вже геть-геть замчало* (О. Кониський).

ЗАМЧИ́СЬКО, а, *ч. і с., розм.* Те саме, що **за́мчи́ще**[1]. *Ген там, де зараз височіє у Боремлі старе замчисько, стояв колись розкішний панський палац* (з легенди); *Процесія обійшла тричі круг церкви, потім обійшла мури в замчиську, зупиняючись край кожної башти* (М. Старицький); *Я побачив перед собою далеке замчисько на крутій кам'яній горі* (Валерій Шевчук).

ЗА́МЧИ́ЩЕ[1], а. 1. *ч. і с., розм.* Збільш. до **за́мок.** [Б а б у с я:] *Не думай... засни хоч трішечки: ти одна тепер голова на ціле замчище* (М. Старицький); *Лишаючи позад себе пожарища.., Потоцький дійшов до міцного замчища Буші, де засіло шість тисяч подільських левенців та галицьких опришків* (А. Кащенко); *В руїнах старого замчища збираються діти на таємне віче* (М. Зеров); *З кутків дивовижні сповзаються тіні, Дерева чи скелі, уламки колон, Оселі чи замчища старовинні, — І все це зринає, неначе крізь сон* (Л. Первомайський).

2. *с.* Місце, де був замок; руїни замку. *На самому шпилечку* [гори] *лежали великі руїни. То було замчище* (Панас Мирний); *На високій Замковій горі, де понад двісті років тому височів пишний палац гетьмана Богдана, а нині по замчищу, порослому полином та будяками, залишилися самі сумні руїни, — стояв німо й урочисто величезний мальовничий натовп* (Ю. Смолич).

ЗАМЧИ́ЩЕ[2], а, *ч. і с.* Збільш. до **замо́к.** *Брат .. зробив сундук і покрив його чорним лаком.., прикував до нього здоровенний замчище, приробив залізну ручку* (Григорій Тютюнник).

ЗА́МША, і, *ж.* М'яка шкіра з ворсистою поверхнею, виготовлена способом особливого дублення з оленячої, лосячої або овечої шкури. *Це був стрункий, сильно й гарно збудований молодий ще чоловік, .. в смокінгу, рукавичках, в лакованих черевиках з верхом із жовтої замші* (В. Винниченко); *Сам пан коронний підчаший замовив йому дві пари чобіт — одну з коштовного турецького сап'яну кольору темного малахіту, а другу з сірої оленячої замші* (З. Тулуб); *Яків .. весь час поправляв окуляри в тонкій дужці правою рукою чи витирав скельця шматком синьої замші* (М. Малиновська); *"Народ пішов розбалуваний. Як же тоді збувати натуральний товар, коли вже нині вимагають гарного натурального хутра, але під штучну елегантну замшу? Доведеться підлаштовуватися під дух майбутнього", — перспективно мислив Ковбик* (О. Чорногуз); *У мене в руках був досить об'ємний зошит у твердій обкладинці, обтягнутій зеленою замшею* (Д. Білий).

ЗА́МШЕВИЙ, а, е. Зробл. із замші. *— О, благородний лицарю! — простягла вона обидві руки в темних замшевих рукавичках до Анатолія. — Ви вже вдруге мене рятуєте!* (М. Руденко); *Даромир завів постійне знайомство з майстром індпошиву, котрий шив замшеві чобітки на експорт* (О. Чорногуз); *Брюнет у витертій від часу замшевій куртці та шапці .. підсів до нього в районі центрального автовокзалу, і вони поїхали кататися* (А. Кокотюха).

ЗАМШИ́ТИСЯ, и́ться, *док.* Покритися, порости мохом. *Ось церковця .. Вона була колись Біленькою, високою, стрункою; А ниньки дах замшився, покрививсь* (М. Старицький).

ЗАМШІ́ЛИЙ, а, е. Дієпр. акт. до **замші́ти.** *Передо мною — стежка, зелений оксамит замшілих мурів* (М. Коцюбинський); *На тлі сірих замшілих дубів перегойдувалось червоне мереживо березових гілочок* (М. Стельмах); *— Гей-гоп. Гей-гоп! — виспівував Какора, спрямовуючи вимучених коней на замшілий міст* (П. Загребельний); *Я пишу тобі осінь, що гірко пропахла Подолом, як замшілий манускрипт, якого ніхто не вчита* (О. Забужко).

ЗАМШІ́ТИ, іє, *док.* Те саме, що **замши́тися.** *Церква вже давно замшіла, почорніла* (В. Собко); *Біля входу побачив* [мельник] *кілька кам'яних брил, котрі так замшіли, що годі було спостерегти вказівний знак* (Ю. Винничук).

ЗАМ'ЯКИ́Й, а́, е́. М'якший, ніж звичайно чи потрібно; надто м'який. *Косою довго по черзі подзвонювали* [дядьки] *об обруч колеса, і думки їх розходились. Одні казали, що "нічого собі", інші знов, що "здається, зам'яка"* (У. Самчук); *— Не думайте, що він лихий чоловік, — говорила* [Оксана] *мені, — він навіть дуже добрий, і лиш ми не розуміємося! Я заподатлива і зам'яка супроти його хворобливо консеквентної вдачі* (О. Кобилянська); *Добрі, інтелігентні люди звичайно м'які, зам'які, щоб рішитися на якийсь бій, хоч би навіть із своїм окруженням, в котрім вони грають першу ролю* (Б. Лепкий).

ЗАМ'Я́КО. Присл. до **зам'яки́й.** *Ліжечко дитині не варто стелити зам'яко* (із журн.); *Іноді учитель діяв то зам'яко, то занадто жорстко* (із журн.); *— Гра виявилася та-*

кою, яку хочеться якомога швидше забути.. — Ой, зам'яко сказано. Цю гру краще взагалі було б не бачити! (з газ.).

ЗАМ'Я́ТИ *див.* **замина́ти.**

ЗАМ'Я́ТИСЯ *див.* **замина́тися.**

ЗАНАВІ́СА, и, *ж., рідко.* Те саме, що **заві́са**[1] 1. *Була це одна з бічних кімнат, з одними тільки дверима і з одним вікном .. Ліжко всунене в стіну .. з позолоченими прикрасами, без занавіс* (Б. Лепкий); *Від того її* [Роксоляни] *віддиху захиталася занавіса біля дверей* (О. Назарук); *У цей раз небо поблідло злегка від пливучого за хмарами місяця, й занавіса тьми розхилилася, ніби тихі двері* (К. Гриневичева).

ЗАНАВІ́СКА, и, *ж.* Шматок тканини або тюлю, яким завішують вікно, двері і т. ін. *Постукало у вікно. Катря зразу до вікна, одхилила занавіску: — Хто тут?* (С. Васильченко); *Він* [Кочубей] *казав улаштувати й прибрати* [кімнатку] *під свій смак, щоб було не по-панськи, а по-козацьки. Ні занавіски при дверях та при вікнах не теліпалися, ні турецькі дивани козацьким чоботам не заваджали* [заважали] (Б. Лепкий); *Гапуся під вікном, зап'ятім* [зап'ятим] *широкою занавіскою з простирадла, прала перед маленьким кухонним столиком білизну* (Т. Осьмачка); *З ридвана визирнуло молоде дівоче личко, а побачивши кобзаря, зробило великі очі, але чиясь рука зразу ж закрила віконце шовковою занавіскою* (П. Панч).

ЗАНАВІ́СОЧКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **занаві́ска.** *Вікно одчинене, крізь ажурну занавісочку байдужно світить місяць* (С. Васильченко); *Воно й справді, як у лабораторії. Всюди чистота, марлеві занавісочки, покривальця* (О. Донченко); *Дощ проти ґратованого касового вікна, занавісочка блякла* (Є. Пашковський).

ЗАНА́ДЖУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАНА́ДИТИ,** а́джу, а́диш, *док., кого, розм.* Те саме, що **зна́джувати.** *Місто безоглядно занаджує до себе молодь із сіл прилеглих районів* (В. Яворівський); *— Марина від Ковальчуків відокремилась (лишень не подумай, що для того, аби мужиків занаджувати)* (Р. Андріяшик); *— До його* [до нього] *зранку щодня сходяться люде* [люди] *з околишніх сіл: він якось зумів занадить до себе оту темноту, — сказав Літошевський* (І. Нечуй-Левицький).

ЗАНА́ДЖУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок., рідко* **ЗАНА́ДИТИСЯ,** а́джуся, а́дишся, *док., розм.* Брати собі за звичку часто навідуватись куди-небудь, учащати до когось. *Щовечора занаджуються хлопці на сусідню вулицю, щоб зустрітися з колишніми воїнами-афганцями* (з газ.); *Занадився журавель до бабиних конопель* (прислів'я); *Занадився, як кіт до сала* (приказка); *Для близьких сусідів не було секретом, що до професорової дочки занадився ставний скрипаль* (Л. Дмитерко); *— Мало нам хозарів, варягів та греків, думаю собі, вже й болгари занадились до граду стольного, коло князя крутяться, вчать його мови своєї* (Г. Тарасюк); * Образно. *Мабуть, не судилося вже Ганні щастя. Занадилось до неї лихо та біда!* (І. Нечуй-Левицький).

ЗАНА́ДИТИ *див.* **зана́джувати.**

ЗАНА́ДИТИСЯ *див.* **зана́джуватися.**

ЗАНА́ДТО, *присл.* Дуже, надміру; надто. *Уважаючи на гармидер бойовий, .. вершники під'їхали занадто близько і почали розглядати мури й окопища* (М. Старицький); *Пан писар був на зріст високий, навіть занадто високий* (Б. Грінченко); *Не пишу Вам на цей раз більше, бо мушу сідати до роботи, а вільного часу (поза службою) маю занадто мало* (М. Коцюбинський); *Валка занадто уже розтяглася. Передні підводи ген на горбок виїжджали* (П. Тичина); *Про те, щоб узяти перевал в лоб, не могло бути й мови. Це коштувало б занадто багато жертв* (О. Гончар); *— Владик пихатий, гоноровитий, мов справді якесь цабе! Занадто високої думки про себе* (В. Малик); *Будь мудра, музо. Не кажи, що хрест тяжкий занадто. Бо судилось бути йому тяжким* (В. Стус).

◊ **(1) Це [ти (ви)] вже зана́дто** — уживається для вираження незгоди з чим-небудь (перев. тоді, коли хтось у своїх діях або словах вийшов за межі звичайного, припустимого). *Що таке? .. Ну, це вже занадто! Ми не припустимо, щоб різні шпінгалети морочили нам голову своєю демагогією* (М. Хвильовий); [Ш у м е й к о:] *Еге, брат, негаразд, понадарував дівчатам туфель, а я розплутуй. Ну, подаруй одній.., але одразу трьом! Це вже занадто* (І. Кочерга); *— Стоп! — піднімає руки режисер. — Не те! Це вже занадто! Базар. Так ніхто з нормальних людей не радіє .. Треба, щоб було життєво, переконливо* (В. Нестайко).

ЗАНАПАСТИ́ТИ *див.* **занапаща́ти.**

ЗАНАПАСТИ́ТИСЯ *див.* **занапаща́тися.**

ЗАНАПАЩА́ТИ, а́ю, а́єш, *рідко* **ЗАНАПА́ЩУВАТИ,** ую, уєш, *недок.,* **ЗАНАПАСТИ́ТИ,** ащу́, асти́ш, *док.* 1. *кого.* Заподіювати смерть, призводити до загибелі. *Зібрали звірі громаду і почали радитися. От ведмідь каже: — Так от, давайте ми устроїм* [влаштуємо] *так, щоб лев даремно не занапащав звірів* (з казки); *— Хто ж то докаже, що це я зробив таке страшне діло? Ніхто не може, а ви мене до арешту берете. Це ж гріх вам од Бога буде, що ви невинного занапащаєте!..* (Б. Грінченко); *Вирвавшись з Чернігова, біг* [Халявський] *як скажений до свого хутора, біг і ніч і день і коня занапастив* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Гадюка кинулась та й укусила, — От так, як бач, Безвинного занапастила* (Л. Глібов); // Робити кого-небудь нещасливим. *Життя витинає колінця всупереч здоровій логіці й здоровому глузду — ганебно занапащає і щасливо рятує* (Б. Харчук); *— Занапастила мене мати, Зов'яне марне у палатах Краса і молодість моя* (Т. Шевченко); *— На добрий лад ти мав би жити в теплій і вільній хаті, кімнат на п'ять, писати і малювати, а ми — ходить навшпиньки та прислухатися, чи не бракує тобі чогось!.. А ми тебе занапастили, кинули на розтерзання злидням, хворобам, псам з поліції!* (Василь Шевчук).

2. *що.* Недбайливо ставитися до кого-, чого-небудь; не берегти когось, щось, призводячи до повного занепаду. *Старшим на острів послано Гієрона, що набрид Агапітові своєю книжністю і задумливістю, через яку занапащав будь-яку доручену йому роботу: смальта переварювалася в нього, розчин від мозаїки тужавів* (П. Загребельний); *Він не віслюк, щоб увереджуватися на цій безглуздій каторжній роботі, і радить решті не занапащувати здоров'я* (Е. Андієвська); *Бодай наша цариця та Катерина На світі не жила, Що степ добрий, край веселий Та й занапастила* (з думи); *— Не за те душа болить, .. що виходив знаменитих корів, а хтось стягне славу. А за те, що наші досягнення занепадуть! Занапастять, переведуть ферму* (К. Гордієнко).

(1) Занапаща́ти (запропаща́ти, перево́дити) / занапасти́ти (запропасти́ти, перевести́) життя́ (вік, до́лю *і т. ін.)* *чиє, чий, чию, кому і без дод.:* а) робити тяжким, нещасливим, безрадісним своє або чиє-небудь існування. [О р и н а:]

Тітко Мотре, благаю вас, підіть до Карпа Івановича, попросіть, щоб не чіпав він мене, життя мого не занапащав (В. Собко); *Гірко мені дивитися, як із дурного розуму... Пардон! Через свою наївність і недосвідченість такі чудові люди занапащають собі життя* (Валерій Шевчук); *Ти хочеш занапастити вік своїй дитині, хочеш заперти її в монастир!* (І. Нечуй-Левицький); [О м е л я н:] *Коли не послухаєш голосу серця, — вір мені, сестричко, що й мені не поможеш, і своє життя занапастиш* (І. Франко); — *Я її ненавиджу, вона перевела мій вік молодий...* (М. Коцюбинський); *Нещаслива годинонько, Що ж я наробила? Ой нащо ж я свою долю Та й занапастила!* (Леся Українка); *Касирова дочка писала, що фельдшер зав'язав її молодий вік, .. що він занапастив її юність, зрадницьки звів її* (В. Підмогильний); б) заподіювати собі смерть, гинути. *Не спиняючись, вона з усього розгону кинулася в неї* [річку] .. *А хіба ж так годиться робити? Хіба вода на те, щоб занапащати життя?* (Б. Грінченко); *Нехай діється, що хоче, але життя свого не запропащу. Я хочу жити, але не так, щоб лише по світу волочитися!* (О. Кобилянська).

◊ **(2) Занапаща́ти / занапасти́ти [живу́ (свою́)] ду́шу** — учиняти який-небудь злочин або щось таке, що порушує релігійно-етичні чи моральні норми. *Заборонялося занапащати душі свої ще й гулянням у карти чи в шахи* (О. Ільченко); *Що ж мені чинити? Як у світі жити? Щоб душі живої не занапастити?* (П. Куліш); — *Ніколи того не буде, щоб ми, вільні запорожці, стали кріпаками! Скоріше ми душі свої занапастимо, аніж скоримося такій неправді* (А. Кащенко).

ЗАНАПАЩА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *рідко* **ЗАНАПА́ЩУВАТИСЯ,** уюся, уєшся, *недок.,* **ЗАНАПАСТИ́ТИСЯ,** ащу́ся, асти́шся, *док.* 1. *тільки док.* Загинути, пропасти. — *Молю Бога, коли буде хлоп'ятко, то щоб на його* [панича] *було схоже. Не дасть же він занапаститись своїй дитині?..* (Панас Мирний); *Зося хлипала, аж стогнала .. — Йди шукай зараз квартири, бо я тут загину, занапащусь, вмру до завтрього!* (І. Нечуй-Левицький).

2. Доходити до повного занепаду. — *Наша народна пісня поетична й чудова, як утвори перворядних* [першорядних] *геніїв; наша поезія, наша мова багата, як щире золото. І все те марно занапащається, пропадає, лежить непочате* (І. Нечуй-Левицький); // Занедбувати, занехаювати себе. *Ніхто не знає, де поділась, Занапастилась, одуріла. А що за дівчина була!* (Т. Шевченко); — *Поет — ріка, а не болото,* — *мовив на те Тарас.* — *Застоявся — і вже заріс кугою, занапастивсь* (Валерій Шевчук).

3. *тільки недок.* Пас. до **занапаща́ти, занапа́щувати.** *Рано чи пізно до кожного приходить та неуникна мить, коли всі справи світу вирішуються без твоєї участі, навіть найголовніша справа твого життя розвивається або ж занапащується кимось іншим* (П. Загребельний).

ЗАНАПА́ЩЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **занапасти́ти.** *Пекучий жаль обнімав її за молодим занапащеним життям .. жаль на себе й на його* [нього]*... зрадника...* (Б. Грінченко); *Вночі скриплять вози. Переселенці їдуть. Світ за очі, покидавши своє. Шукати Україну в Україні. Десь має ж бути, десь вона та є! Своя. Свобідна. Ще не занапащена* (Л. Костенко); *Занапащені, відкинуті усіма, вони стояли осторонь з понурими головами* (із журн.); // **занапа́щено,** *безос. пред.* — *Ніколи в боях або коли лежав поранений чи побачив розвалену хату, де на печі замерзли батько мій і мати й сестер моїх занапащено, ніколи не хотілось мені нашої перемоги так, як сьогодні, коли стояв з Уляною перед законом* (О. Довженко).

ЗАНАПА́ЩЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **занапасти́ти.** *Становище Самойловича було тим прикріше, що й у краю не мав він особливих симпатій. Особливо пошкодило йому в опінії українського громадянства занапащення автономії української церкви* (з наук. літ.); *Харизматом стає людина, яка уособлює світле, Боже начало. Така особа, за своєю природою, просто не здатна до морального занапащення суспільства* (із журн.).

ЗАНАПА́ЩУВАТИ *див.* **занапаща́ти.**

ЗАНАПА́ЩУВАТИСЯ *див.* **занапаща́тися.**

ЗАНЕБЕ́СНИЙ, а, е, *поет.* Який міститься, перебуває за небесами; дуже високий і далекий. *І закрутився світ перед очима. Упав Святий Вогонь, Немов удар. Шість крил я відчував поза плечима І дивну Силу — Занебесний дар* (М. Руденко); *Мариться край занебесний незвіданий* (Д. Кремінь).

ЗАНЕВИ́ДНІТИСЯ, ниться, *док., безос., діал.* Стемніти, посутеніти. *Вечір насунувся над землею. Вже добре заневиднілось, коли Олександра прийшла проситись на ніч до знайомої жінки* (М. Коцюбинський).

ЗАНЕВО́ЛЕНИЙ, а, е, *розм.* Дієпр. пас. до **занево́лити.** *За широкими морями, за лісами дрімучими .. був колись веселий край, розкішний і багатий, заворожений злими людьми, заневолений двома неволями. Одна неволя панська, а друга — царська* (С. Васильченко); * Образно. *У злобне гарчання заневоленого ефіру вривались недоречні мелодії пеленгів, люті вигуки атакуючих, заклики, накази* (О. Довженко); — *Де він?! — хижо стрепенувся Безбородько і поглянув на заневолені віконницями вікна* (М. Стельмах).

ЗАНЕВО́ЛИТИ *див.* **занево́лювати.**

ЗАНЕВО́ЛЮВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **занево́лювати.** *Часи між Люблінською унією та роком 1648 були добою найтяжчого ярма, найгіршого заневолення українського народу* (І. Франко); *Підвищення тривкої здатності торсійних валів часто досягають їх заневолюванням* (з наук.-техн. літ.).

ЗАНЕВО́ЛЮВАТИ, юю, юєш, *недок.,* **ЗАНЕВО́ЛИТИ,** лю, лиш, *док.* 1. *кого, що, розм.* Поневолювати кого-, щонебудь. *Заневолив своєю роботою* (Сл. Б. Грінченка); *Голод 1933 року цілковито заневолив традиційне українське село* (з наук. літ.); * Образно. *Зміна світла заневолила художника до сліз* (Є. Пашковський).

2. *кого, що, розм.* Робити кого-, що-небудь залежним, не вільним від чого-небудь. *На городі терлиця, чогось милий сердиться, сердиться, не говорить, чорт його заневолить* (Сл. Б. Грінченка).

3. *що, техн.* Зміцнювати пружину, вал і т. ін., фіксуючи їх у напруженому стані. *Пружини, в яких робоче навантаження постійне або змінюється з обмеженим числом циклів, доцільно заневолювати, тобто попередньо пружнопластично деформувати* (з навч. літ.).

ЗАНЕГО́ДИТИСЯ, иться, *док., безос., розм.* Початися, настати (про негоду). *Через кілька день занегодилося, пішов великий холодний дощ* (Л. Яновська); *Раптом занегодилось. Загула гроза* (П. Дорошко); *Задощило, і фільмування довелось припинити. Ягуар Ягуарович присмутивсь: засльотило, занегодилось, може, й надовго* (О. Гончар).

ЗАНЕ́ДБАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **занедба́ти.** *Бувала коло заповітного каменя й Меланочка, підліток, сирота безрідна, занедбана й занехаяна по наймах* (Ю. Яновський);

Треба .. покінчити деяку літературну роботу, давно занедбану (Леся Українка); *Купами лежали на столі товсті зшитки, довгі плани, розрахунки й кошториси, колись такі близькі й необхідні, а тепер занедбані й запорошені* (В. Підмогильний); *— Куди ж ти зараз? — спитав Степан, коли минули давно занедбаний фортечний вал .. — До Переяслава* (Василь Шевчук); // **зане́дбано,** *безос. пред. Скрізь панує в нас протекція, а не розум і правда. Вищі розумові інтереси занедбано. Чесного, правдивого чоловіка ненавидять, затруть, замкнуть, затопчуть в грязь* (І. Нечуй-Левицький); *— Ну, скажіть, чому так занедбано хліборобську працю, я вас питаю? Чому мужик на останнім місці? Та його праця найкраща й найважніша в світі, — щоб я так жив!* (М. Івченко); *Занедбано цвинтар, лише Великодніми святами сходяться сюди старенькі бабусі на поминки...* (О. Гончар).

2. *у знач. прикм.* Який має ознаки занепаду, недогляду, байдужого ставлення з боку когось. *Степ? .. але він — голий, закурений димами, запорошений пилом. Ні колишньої тирси, ні теперішньої пшениці та жита! Занедбаний, змарнований степ* (Б. Антоненко-Давидович); *Довкола старої хатки, де колись жив лісник, був занедбаний сад. Яблуні здичавіли, бо нікому було за ними доглядати, густі бур'яни оточили ветхий притулок* (О. Бердник); // Неохайний, занехаяний (про вигляд, зовнішність і т. ін.). *Зверхній його вигляд був занедбаний, одежа вбога і дуже часто не чищена* (І. Франко); *Виставив перед собою свічку і оглядав обірваного мандрованця, який сидів біля стіни на підлозі, опустивши голову, — чудний, занедбаний і зарослий чоловік* (Валерій Шевчук); *Після Філіппового повернення герцогський палац у Тарасконі, що останніми роками мав як ніколи похмурий та занедбаний вигляд, знову ожив і навіть якось помолодів* (О. Авраменко, В. Авраменко).

ЗАНЕ́ДБАНІСТЬ, ності, *ж.* Стан за знач. **зане́дбаний** 2. *Винаймав він для себе у тієї жінки похмуру хижку-комірчину, де з кожного кутка прозирали занедбаність, нестатки* (О. Гончар); *В першім же, освітленім вузькими прорізами в стінах приміщенні замість сподіваної дикості й занедбаності зустрілася* [Євпраксія] *з суто палацовим убранством* (П. Загребельний).

ЗАНЕДБА́ННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **занедба́ти.** *— Ви чули, як говорив лікар, коли й що треба заживати .. — найменше занедбання може багато зашкодити моєму здоров'ю* (Леся Українка); *У цивільному житті ніхто б на це* [відсутність ґудзика на мундирі] *й оком не кинув. А ось в армії таке занедбання зовнішнього вигляду тягне за собою покарання* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека); *В Галичині друкарство попало в міцні руки — в руки Львівського ставропігіального братства, котре хутко почало мати з друкарства добрий собі зиск, а це вже відразу забезпечило друкарство від занедбання* (І. Огієнко).

2. Те саме, що **зане́дбаність.** *В хаті .. все свідчило о страшній нужді і занедбанні. Тісна хатина з голими, давно не біленими, закоптілими стінами подобала радше на гріб, ніж на людське помешкання* (І. Франко); *В занедбанні полишилася і літературна спадщина Свидницького. Його найбільший твір, повість "Люборацькі", з'явилася вперше в "Зорі" р. 1886 і потім окремо, але з такими купюрами та поправками, які пізніше дали право іншим видавцям говорити про "літературний вандалізм"* (М. Зеров).

ЗАНЕ́ДБАНО. Присл. до **зане́дбаний** 2. *Торгівля не може стояти занедбано...* (Н. Королева); *Міський парк виглядає занедбано, але вражає красою природи* (із журн.).

ЗАНЕДБА́ТИ *див.* **зане́дбувати.**

ЗАНЕДБА́ТИСЯ *див.* **зане́дбуватися.**

ЗАНЕ́ДБУВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **зане́дбувати.** *Виріс* [Іван] *між чужими, поштуркуваний, занедбуваний і кривджений, служив за харч і одежу* (І. Франко); // **зане́дбувано,** *безос. пред. Прості кліри в ті часи вже полюбляли пишні вислови, надто ж коли вели мову про вищі особистості держави. Не занедбувано й звичайного анекдоту* (П. Загребельний).

ЗАНЕ́ДБУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **зане́дбувати.** *М. Грушевський виступив проти занедбування реальних потреб української людності* (з наук. літ.); *Нині часто можна почути про моральну деградацію, занедбування родинних цінностей* (з газ.).

ЗАНЕ́ДБУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАНЕДБА́ТИ,** а́ю, а́єш, *док., кого, що.* Переставати дбати, піклуватися про кого-, що-небудь, послаблювати догляд за кимсь, чимсь, увагу до когось, чогось; занехаювати. *— Ви дбаєте про мене, а себе занедбуєте* (Леся Українка); *Бажав* [я] *знати життя своїх овечок у найменших дрібницях, щоб жодна із них не зблуджувала зі шляху; тобто намагався бути ідеальним пастирем, бо свою паству не занедбував, а про неї невсипуще дбав* (Валерій Шевчук); *— Ледащиця, та й годі!.. Дитя своє зовсім занедбала, — пропадає дитя* (Марко Вовчок); [Ж а н д а р м:] *Чого ти сам собі шкоду робиш? Роботу покинув, господарство занедбав, коні продав та все тільки з п'яницями водишся та своє добро розкидаєш?* (І. Франко); // Нехтувати чимось. *Байдужні й ті, що рідну мову занедбують, найкращу з мов, Народолюбності основу, І пристають до ворогів* (П. Куліш); *— Взиваю вас усіх гуртом і кожного зокрема, щоб ви добре пильнували діла. Не занедбуйте нічого, що може причинитися до скріплення нашого города* (Б. Лепкий); *Після смерті дружини Іван Євграфович зовсім занедбав виховання сина: йому ледве вистачало часу купити потрібне в крамницях і приготувати для себе й сина страву, бо день забирали лекції в школі, а вечорами треба було сидіти й перевіряти письмові вправи учнів дома* (Б. Антоненко-Давидович); // Утрачати інтерес до роботи, навчання і т. ін.; переставати займатись чимсь. *Я почав занедбувати науки* (І. Франко); *— А Дорошенко... Чого це він своє малярство так занедбав?* (А. Головко); *Два українські мужі, найбільші світочі науки та муз, замість того, щоб вславляти рідний край, покинули його й тратили час та здоров'я на служіння чужинським ідолам та на взаємну ворожнечу. Гай-гай, скільки доброго могли зробити, скільки слави принести рідній землі! А вони занедбали науки, високе ангельське слово* (Ю. Мушкетик); // Виявляти байдуже ставлення до кого-, чого-небудь, забувати про когось, щось. *— Добре, добре, мамо! Покиньте мене, занедбайте... Тільки пустіть до нього!..* (Марко Вовчок); [Ж е н я:] *Ви занедбали мене в ті хвилі, коли я найбільше потребувала потіхи й піддержки* (І. Франко); *Коли Яськові я зробився побратим, То друга першого не занедбав, Андрія* (М. Рильський).

ЗАНЕ́ДБУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.*, **ЗАНЕДБА́ТИСЯ,** а́юся, а́єшся, *док.* 1. Ставати занедбаним. *Огортала його крайня розпука: він завважив, що обоє дівчата* [обидві дівчини] *з кожним днем занедбувалися більше* (С. Ковалів); *З формуляра, доданого в кінці нашої книги, ми бачимо, як*

сходив угору Афанасій Яковлевич Рудченко, але неважко помітити, що розмірно до того й спадав та занедбувавсь Панас Мирний..: службовець і письменник були в безупинній боротьбі — на шкоду останньому (С. Єфремов); *Згине срібло, згине злато, Занедбаються клейноти, Тільки правда на Вкраїні По вік вічний не загине* (П. Куліш); — *Яка шкода, що купецтво зовсім занедбається в нашій фамілії, як помре наш старий батько! — сказала Марта* (І. Нечуй-Левицький); — *Зразу лікар лаяв, чому я так занедбався, не зайшов скоріше до нього* (О. Кобилянська).

2. *тільки недок.* Пас. до **зане́дбувати.**

ЗАНЕДУ́ЖАЛИЙ, а, е. Дієпр. акт. до **занеду́жати.** *Тепер він їде до відомого в околиці німця-лікаря.., щоб привезти до своєї в такий дивний спосіб занедужалої жінки* (Валерій Шевчук); *Якщо вибачу зраду, всім дорога однакова — і прокуреній Юлі, котра з чоловічою впертістю тримається за чоловіка, .. і занедужалій мамі, і братові, й сестрам* (Є. Пашковський); // *у знач. ім.* **занеду́жалий,** лого, *ч.;* **занеду́жала,** лої, *ж.* Той (та), хто занедужав. *Андрій Галактіонович, пораючись біля занедужалого, залучив Настусю собі в помічниці* (О. Гончар).

ЗАНЕДУ́ЖАТИ *див.* **занеду́жувати.**

ЗАНЕДУ́ЖУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАНЕДУ́ЖАТИ,** аю, аєш, *док.* Ставати хворим; захворювати. *Олесина слабість затяглася. Вона то одужувала, трохи поправлялась, то знов занедужувала* (І. Нечуй-Левицький); *Я відчував, що занедужую на якусь невідому хворобу, що лякає мене* (І. Роздобудько); *Ой у полі два явори, третій зелененький, Та занедужав у дорозі чумак молоденький* (з народної пісні); — *Чого ти, доню, така невесела, мов у воду опущена? Чи не занедужала, нехай Бог боронить?* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Каже* [Гриць] *батькові, що їде на "хвилину" в сусіднє село, щоб оглянути коня якогось, що занедужав в його знайомого, а надвечір верне* (О. Кобилянська); *Як занедужала мати на ноги, та ні на базар сама, ні до печі, нікуди не може ступити, так з того часу Ланка й загнула кирпу* (В. Винниченко).

ЗАНЕ́МІЧНИЙ, а, е, *діал.* Дуже, надто немічний. *Сама ж вона занемічна, щоб хоч у дечім змогла помогти йому* (О. Кобилянська).

ЗАНЕ́ПАД, у, *ч.* 1. Погіршення загального стану, зниження рівня розвитку будь-якої ділянки суспільного життя; протилежне р о з к в і т (у 3 знач.). *Для нього* [Котляревського], *що зріс у добу повного занепаду старої літературної мови, ніяких хитань межи мовою книжною і народною не могло бути. Перед ним лежав один шлях — шлях пристосування до літературної творчості живої української говірки* (М. Зеров); *Без власті, дужої, єдиної, народної, Україна також може впасти в безодню усобиці, різні, занепаду* (В. Винниченко); *Печерський монастир, під керівництвом Плетенецького, швидко виходив із занепаду і перетворювався на міцного церковно-монастирського феодала* (З. Тулуб); *Досить порівняти журнали 30-х років, вимучені й висушені, з журналами 20-х років, розмаїтими, багатими, винахідливими, — щоб побачити разючий занепад художньої і теоретичної думки .. Звузилася тематика й проблематика української літератури, збідніла поетика* (І. Дзюба); // Послаблення, зниження загального рівня чого-небудь. *Сумно, а часом навіть гидко дивитись на поширене сьогодні в нашому народі душевне спустошення, брак вищих інтересів, занепад моралі* (Б. Антоненко-Давидович); *На занепад дисципліни скаржився .. маршал Мортьє, і це найбільш пригнічувало Наполеона* (П. Кочура).

2. Ослаблення або повна втрата фізичних чи духовних сил людини. *Для виснаженого важкою працею організму небагато бракувало до занепаду* (М. Коцюбинський); *Життя людське в психічному його вияві є постійна зміна занепадів та піднесень* (В. Підмогильний); *"А куди можу піти я? З однією рукою... Що я можу робити? Пропав... Навіки пропав... І я, і сім'я моя". У такі хвилини занепаду й розгубленості в душі його ще з більшою силою бушувала лють на Шумейка* (А. Шиян); *Характер у Мехмеда так само був далекий від досконалості, настрої змінювалися в ньому незбагненними перескоками, міг бути то надмірно добрим, то злим до жорстокості, хвилини прозрінь поступалися місцем цілим дням тяжкого душевного занепаду* (П. Загребельний).

ЗАНЕПАДА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **занепада́ти.** *Занепадання трипільської культури припадає на межу III–II тис. до н. е., коли припиняється життя на багатьох трипільських поселеннях* (з навч. літ.); *У прозових творах І. Франка весна схоплюється в сенсі відродження духової снаги людини, її волі до життя й праці, літо постає порою шалу пристрасних почуттів, осінь — згасання життєвої енергії, зима — занепадання фізичних сил* (з наук. літ.).

ЗАНЕПАДА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.,* **ЗАНЕПА́СТИ,** аду́, аде́ш, *док.* 1. *тільки 3 ос.* Опинятися в стані загального погіршення, зниження рівня розвитку будь-якої ділянки суспільного життя; протилежне р о з к в і т а т и (у 3 знач.). *Вони бачили, як один за другим панські маєтки занепадали, великі степи неорані, несіяні пустували...* (Панас Мирний); *Русь занепадає* [у кінці XII ст.]. *Замість єдиної держави виникло багато удільних князівств, які часто-густо не тільки конфліктували — воювали між собою* (Б. Лепкий); *День у день, з року в рік, все життя одне й те ж — становище мови, яка гине, література, яка занепадає, історія, яку не можна читати без брому* (Л. Костенко); *Минуло чимало літ. За́мок, втративши господарів, до решти вилюднів і занепав. У ньому селилися сови та кажани* (Ю. Винничук).

2. Утрачати сили, здоров'я, доходити до повного виснаження, ослаблення фізичних чи духовних сил. *З дня на день вона все занепадала — сохла, марніла* (Панас Мирний); *Вона* [дружина] *дуже занепадає. Ходить у халаті, непричесана, мені боляче, що їй байдуже, що я бачу її такою. Схудла, змарніла, під очима кола, наче вона з чорно-білого кіно* (Л. Костенко); *З цього часу як занепав о. Гервасій, то до півроку так висох, що всі тільки й знали, що смерть йому пророчили* (А. Свидницький); *Мало лишилось од того колишнього Грицька — занепав зовсім: не ті вже кучері з-під кашкета, і чоботи, — щоправда, ті ж таки хромові, та не той глянець* (А. Головко); // *на що, заст.* Хворіти. *Ще й парубком, кажуть, був він худорлявий, а що після 10 років у такій сім'ї, то звівся на скіпочку, усе частіше став занепадати на груди* (Дніпрова Чайка); *Воронько возив вагончики* [у шахті], *їв, пив. Од доброї їжі він зробився гладкий, круглий, але від постійної шестилітньої біганини .. занепав на ноги* (С. Черкасенко); // Ставати слабким, кволим (про голос). *Голосом, що зовсім занепав, запитав* [гетьман]: — *Може, у хоругви є які претензії до мене особисто? — Особистих претензій до вашої милості в хоругви немає!* (В. Чемерис).

(1) Занепада́ти / занепа́сти здоро́в'ям (на здоро́в'ї) — утрачати здоров'я, занедужувати. *Я такий обтяжений служ-*

бовою працею, що не маю навіть часу пройтися на свіжім повітрі, через що часто занепадаю на здоров'ї (М. Коцюбинський); — *Цариця, кажуть, на здоров'ї занепадає* (Б. Лепкий); *Олександра так занепала здоров'ям, що й робити не здужає* (Марко Вовчок).

◊ **Дух па́дає (занепада́є) / упа́в (занепа́в)** *див.* **дух; (2) Занепада́ти (па́дати) / занепа́сти (упа́сти) ду́хом** — зневірятися в чому-небудь, утрачати надію. — *На помилках часом учимося, і нема чого тобі злитися чи занепадати духом* (О. Донченко); *Нічого, Антоне Герасимовичу, духом не падайте, — сказав Комишанець, — все ж таки за вами друге місце!* (О. Гончар); *Вже дехто встиг з утоми огризнутись, А інші духом занепали вкрай* (Л. Костенко).

ЗАНЕПА́ДНИК, а, *ч.* Послідовник, прихильник, виразник занепадництва. *Генрик Адамович, мовчки слухаючи, супився. Переклад похвалив, але порадив не захоплюватися Едгаром По, якого вважає романтиком-занепадником* (М. Сиротюк); *На багато десятиліть цікава й різнобічна спадщина Володимира Кобилянського була забута, бо одні критики вбачали в ньому лише типового представника чистого мистецтва, інші твердили, що Кобилянський — песиміст, занепадник, поет-декадент* (з навч. літ.).

ЗАНЕПА́ДНИЦТВО, а, *с.* Погляди, настрої, що виражають безнадію, зневіру у власних силах, у прогрес людства і т. ін. (зокрема в культурі, мистецтві). *Прочитав уривок своєї "Смерті" і я. Воно кумедно трохи звучить: автор читає свою "смерть", а втім, це ж тільки в літературі; через це критиці тут немає ґрунтовних підстав боятись занепадництва й песимізму* (Б. Антоненко-Давидович); *Процеси народження українського модернізму відбувалися складно й болісно, часто сприймалися в рамках самого українства як хворобливе занепадництво-декадентство* (із журн.).

ЗАНЕПА́ДНИЦЬКИЙ, а, е. Стос. до занепадництва і занепадника. *Вони щирі, безпосередні, безпосередньо-запозичені, занепадницькі — ці студентські вірші* (Б. Антоненко-Давидович); *Серед молоді чимало занепадницьких настроїв* (М. Олійник).

ЗАНЕПА́ДНИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **занепа́дник.** *На відомій поетесі довго тяжіло тавро занепадниці* (із журн.).

ЗАНЕПА́ДОК, дку, *ч., заст.* Занепад. *Панська ж земля зоставалася неорана, несіяна .. Страшенною пустинею все те оддавало, розором та занепадом одгонило. І справді, то був занепадок* (Панас Мирний).

ЗАНЕПА́ЛИЙ, а, е. 1. Дієпр. акт. до **занепа́сти.** *Вже в XIII віці Україну звоювали татари, а Київ, столиця обезсиленого народу, поволі став занепадати. Правда, татари духовенства й його прав не рушали, але все-таки митрополитові Київському тяжко й небезпечно було мешкати й працювати в занепалому Києві* (І. Огієнко); *Денис намагався підбадьорити занепалого духом друга* (Л. Дмитерко); // *у знач. ім.* **занепа́лий,** лого, *ч., перев. мн.* Той, хто занепав (у 2 знач.). *Розпуста, вільнодумство і лихоємство* [хабарництво] *ходять у парі і побивають душі занепалих* (Валерій Шевчук).

2. *у знач. прикм.* Знесилений, виснажений. *Він же з мене і кров виссе... Недаром його жінка така замліла та занепала...* (Панас Мирний); *Занепалий, зістарений, з по-старечому обвислими плечима, згорблено стояв* [Гладун] *під хлівчиком* (О. Гончар); *Дмитрик почав розпізнавати себе, зовсім іншого, ні духом, ні тілом наче й не подібного до себе теперішнього, занепалого з виду, а водночас і ставнішого, явно чужого самому собі* (Е. Андієвська); // Слабкий, кволий (про голос). — *Ну, та й допікає* [сонце]! — *чуєте ви немов відкілясь здаля. То Яким занепалим голосом гомонить* (Панас Мирний).

ЗАНЕПА́ЛІСТЬ, лості, *ж.* Властивість і стан за знач. **занепа́лий.** *І тепер, пригадуючи минулий день, .. він відзначив у собі певне вагання, якусь, хоч і хвилинну, занепалість — словом те, що можна назвати легкодухістю* (В. Підмогильний); *Хвилює загальне зниження рівня підготовки в системі освіти, неміцність отриманих знань, занепалість матеріально-технічної бази, плинність висококваліфікованих працівників і багато, багато іншого* (із журн.).

ЗАНЕПА́СТИ *див.* **занепада́ти.**

ЗАНЕПОКО́ЄНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **занепоко́їти.** *Сьогодні вона трохи занепокоєна тим, що Славко не прийшов* (Л. Мартович); *Дівчина була чимось дуже занепокоєна* (О. Донченко).

2. *у знач. прикм.* Який занепокоївся. — *Пригоди шукав?* — *докірливо озвався Товкач, уздрівши пом'ятого й занепокоєного Гриця* (О. Бердник); *Він уже до млина ввійшов. Занепокоєний, мабуть, украй був, бо пробігся з одного кутка в другий, на бабу й краєчком ока не скинувши, потім спинився, наче роздумував* (Є. Гуцало); *З несподіваною смертю Чирича-старшого Стенові додалося клопотів. Якщо раніше він не турбувався про справи князівства, бо знав, що воно в надійних руках, то зараз був занепокоєний, охоплений сумнівами і ніяк не міг визначитися з кандидатурою наступного головного урядника* (О. Авраменко); // Який виражає неспокій, тривогу; неспокійний (про обличчя, очі і т. ін.). *Я відчула на собі застережливий, занепокоєний погляд Катерини* (Ірина Вільде); *Дивилася* [Миловидка] *то на слабу, то на її сина благально-занепокоєними очима й ламала, хвилюючись, руки* (Д. Міщенко).

ЗАНЕПОКО́ЄНІСТЬ, ності, *ж.* Стан за знач. **занепоко́єний.** *Галя мовчала. Вона була вражена. Замість неї заговорив Риндін — в його голосі бриніли нотки занепокоєності* (В. Владко); — *Забув. Розумієш, Юрасю, геть-чисто забув. Вибач .. — В погляді Юрка з'явилася занепокоєність* (І. Росоховатський); *Наполоханий вовками і своїм ганебним вчинком, Мовчун довго не міг заспокоїтись .. До хати увійшов повагом, ніби все гаразд, але дихав тяжко, і в усій поставі відчувалася занепокоєність, тривога* (М. Циба).

ЗАНЕПОКО́ЄННЯ, я, *с.* 1. Дія і стан за знач. **занепоко́їтися.** *Як опинився в Тараса паспорт Адріана Маковського і куди зникли документи? Ці дивні факти викликали занепокоєння* (М. Трублаїні); [С т е п а н:] *Таке занепокоєння дамбою цілком закономірне* (Яків Баш); *За ранковим чаєм Іван Євграфович, приховуючи своє занепокоєння, спитав, ніби між іншим, сина: — А які в тебе оцінки з історії?* (Б. Антоненко-Давидович); *Неспішно, без шуму просуваємося вперед. Тривожне затишшя насторожує нас. — А може, це пастка? — виказує занепокоєння Микола* (Є. Доломан); *Помітивши занепокоєння серед віслюків, коні й собі зупинились* (Ю. Бедзик).

2. Вираз неспокою, тривоги. *В хаті стала тривожна тиша. На лиця набігло занепокоєння* (К. Гордієнко).

ЗАНЕПОКО́ЄНО. Присл. до **занепоко́єний** 2. *Дід .. занепокоєно озирався назад, придивлявсь до шпиля, за яким розкинулося ненависне йому село та його власна оселя* (Л. Яновська); *З'їздили вниз. Кінь, обережно ступаючи й*

занепокоєно пирхаючи, зійшов на гатку (М. Івченко); *Раптом один з двох телеекранів згас .. — Кінескоп втратив емісію, чи що? — занепокоєно прошепотів Фізик* (В. Владко); *Мати .. уже занепокоєно поглядала на годинник: чи швидко повернеться донька?* (Ю. Збанацький); *Нарешті дерева розступилися, і ми опинилися на галявині. Сел почав занепокоєно озиратися на всі боки, як собака, що втратив слід* (В. Малик).

ЗАНЕПОКО́ЇТИ, о́ю, о́їш, *кого.* Док. до **непоко́їти.** *Коли ж я врешті вирвався з кухні, я певно був дуже блідий, бо мій вигляд занепокоїв маму* (М. Коцюбинський); *Доглядач викликав Мартина, Джемса й Тоні. Ця комбінація трохи занепокоїла Мартина. Чому не викликано інших?* (М. Йогансен); *Саме припущення, що паровоз може хтось відняти, занепокоїло солдатів* (А. Головко); *Катя насторожилася: куди це мама хоче йти проти ночі й нічого їй не каже? Такого ще не бувало. Це занепокоїло Катю* (Б. Антоненко-Давидович); *Тепер його* [Арсена] *ще більш занепокоїв незнайомець. Без сумніву, це ворог. Другові нема чого ховатись і йти назирці* (В. Малик).

ЗАНЕПОКО́ЇТИСЯ, о́юся, о́їшся, *чим і без дод.* Док. до **непоко́їтися.** *Вона марніла, блідла, худла. Батьки занепокоїлися її здоров'ям і стали удаватися до лікарів за порадою* (Н. Кобринська); *Аж у Каневі стрінув* [Олексій] *одного чигиринця і від нього дізнався, що Катрусі вдома немає. Більше нічого не знав сказати, а Олексій тим дуже занепокоївся* (А. Чайковський); *Василь зупинив машину. — Василю, чого став? — занепокоїлись товариші, відчуваючи, що не все гаразд* (О. Довженко); *Кінь позаду Микити чогось занепокоївся, копитами тупає, хропе, знаться, лякається чогось, а чого саме — не скаже...* (Б. Антоненко-Давидович); *Перед мандрівниками лежала глибока долина — порожня й безвидна. — Куди ми прийшли? — занепокоївся Вітрограй. Ні душі. А йти далі нікуди...* (О. Бердник).

ЗАНЕРВУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *док.* Почати нервувати (у 2 знач.); занервуватися. *Понад колією з'явилось багато страшних, рваних ям від бомб. Занервувала дівчина, втратила рівновагу* (Іван Ле); *Юрій згадував, як занервував Стенсльовський під спокійним, важким поглядом начальника охорони* (В. Собко); *Різенбокк занервував: надто часто .. треба було скидати швидкість до сорока-п'ятдесяти* [кілометрів], *шукати об'їздів, щохвилини пригальмовувати* (Ю. Андрухович).

ЗАНЕРВУВА́ТИСЯ, у́юся, у́єшся, *док.* Почати нервуватися. *Чагар занервувався. Але я вперто стояла на своєму* (М. Хвильовий); *— Та коли той лотр справді посувається сюди лютою хмарою, то краще відкладімо розмови наші, — занервувався старий воєвода* (Іван Ле); *Усі завдання я звик виконувати легко .. А тут? Що сталося? Занервувався. Почав злоститися* (О. Шугай).

ЗАНЕ́СЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **зано́сити** 1–5. *Невдовзі серед площі поставлена була кибитка, занесені до неї речі — й житло готове* (Василь Шевчук); *Де-не-де попадався під ноги безсмертник і стирчали біляві пухнасті віночки тирси, співучої степової трави .. З яких степів і якими вітрами занесені й посіяні тут, на високій горі, її зерна?* (О. Гончар); *Дівчина дивилась на Максима не моргаючи, і тільки перо тремтіло в її руці, занесене над білим аркушем паперу* (І. Багряний); *Нараз з підлоги підводиться скуйовджена постать цигана, і в його занесеній руці блискає ніж* (П. Колесник); *Перед нами снігом занесений степ, села, хутори...* (А. Головко); *Інопланетянин потрапив на Землю, .. але все поривався кудись у космос, все йому ввижалася якась дивна планета, занесена пісками* (Л. Костенко); *Секретарка категорично запевнила, що всі, хто вчилися в школі, приписані до цього військкомату, а відтак занесені у списки* (Любко Дереш); // **зане́сено,** *безос. пред. Скотина третій день не напована: глибоко водопій занесено* (Панас Мирний); *— Чимало вартісного можна знайти і за межами мого палацу. Але тільки в тому випадку, коли об'єкт занесено в каталог, можна надіятися, що він не загубиться і не знищиться* (Ю. Винничук).

2. *у знач. прикм.* Те саме, що **запози́чений.** *Не слід вбачати русифікацію і в тому, що арабське з походження слово "майдан" заступилося слов'янським "площа" або занесене з жаргону німецьких слюсарів слово "мутра" замінило слово "гайка"* (В. Русанівський).

ЗАНЕ́СЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **зано́сити, занести́** 1–5. *Життя на планетах не може виникати .. з допомогою панспермії, тобто занесенням життєвих спор з інших світів* (О. Бердник); *Я добре знав ту станцію ще з часів, коли вивчав флору залізничних колій, різні принесення, занесення, перенесення* (Т. Прохасько); *Цілій околиці грозило занесення родючих піль* [полів] *.. піском* (І. Франко); *— За те, що ви не доповіли про присутність на борту полонених, командування вирішило накласти на вас дисциплінарне стягнення із занесенням до особової справи* (О. Авраменко, В. Авраменко).

ЗАНЕСТИ́ *див.* **зано́сити.**

ЗАНЕСТИ́СЯ *див.* **зано́ситися.**

ЗАНЕ́ХАНИЙ, а, е, *діал.* Дієпр. пас. до **занеха́ти.** *Цей* [народний] *звичай давно вже занеханий, бо матеріальний стан населення України не дозволяє його підтримувати* (О. Воропай).

ЗАНЕХА́ТИ, а́ю, а́єш, *док., кого, що і ким, чим, діал.* Занехаяти. *Сіяла пшеницю, вродили блавати; Ой кого я вірно люблю, трудно занехати* (з народної пісні); *Плакала дівчина, як нею занехав* (П. Чубинський); *Усе літо ходили Гордій та Демид укупі. Селянських хлопців Гордій давно занехав* (Б. Грінченко); *Болить моє серце, тебе покохавши, Крім тебе, мій краю, усе занехавши* (П. Грабовський); *— Я думаю, що то авантюрники .. Занехавши всяку чесну працю, перебирають на себе роль реформаторів і спускаються на чуже добро* (О. Кобилянська).

ЗАНЕХА́ЮВАТИ, юю, юєш, *недок.,* **ЗАНЕХА́ЯТИ,** а́ю, а́єш, *док., кого, що.* Те саме, що **зане́дбувати.** *— А зброю вже іржа взяла .. Хіба ж воно годиться ясну зброю занехаювати!* (В. Чемерис); *— Жалко занехаять такого. Серйозний хлопець, читає все, думає. Як-небудь спроможіться... Нехай вчиться* (А. Тесленко); *— Деревце, ніби та дитина — кволе й ніжне. Занехаєш — помре* (М. Чабанівський); *Звичайно, якщо в кого є талант і він його не занехаює, в нашій країні той талант швидко помітять і всіляко підтримають* (І. Цюпа); *— Кохання холоне .. Занехайте ви усю цю справу! Викиньте геть усе це з голови, вертайтесь додому й знов заходжуйтесь коло переднішої, справді корисної праці громадянського діяча, — сказав своє напутіння Гукович* (І. Нечуй-Левицький); *Земляк казав, що вчителі багато чекають од мене, і гріх було б мені занехаяти свою прозу* (С. Васильченко); *На другому курсі Євген зовсім занехаяв лекції в університеті, двічі зрізався на заліку з латини* (Б. Антоненко-Давидович); *Оженившись, Луцик раптом*

взявся за господарку, але лікарської практики не занехаяв і частував пацієнтів чудодійними пігулками до глибокої старості (Ю. Винничук); *Так же йому приємно дивитися на добрі усміхнені обличчя незнайомих людей, наче це все його кревні й побратими, яких він через своє шалапутство забув і занехаяв* (Е. Андієвська).

ЗАНЕХА́ЮВАТИСЯ, ююся, юєшся, *недок.*, **ЗАНЕХА́ЯТИСЯ,** а́юся, а́єшся, *док.* 1. *тільки док.* Занехаяти себе, стати неохайним, нечепурним; перестати дбати про свій зовнішній вигляд, одяг і т. ін. *От і сталось багачаці* [багачеві] — *ізвівся нінащо, Обідрався, занехаявсь, немов те ледащо* (І. Манжура); [Т а р а н:] *Кину я свою Одарку! Кину — і край!.. Не до пари вона мені. Дівкою ще наче личила, а тепер занехаялась, постаріла, теплого слова не почуєш від неї* (О. Коломієць).

2. *тільки недок.* Пас. до **занеха́ювати.** *Віками, на жаль, занехаювалися українська історія та культура* (із журн.).

ЗАНЕХА́ЯНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **занеха́яти.** *В цій історії з Пінею ми мали диво такого самого характеру, я думаю, як в казках, коли герой її, миршавий, забитий, занехаяний всіма Іванко-дурник, раптом дістає звідкись талісман і робиться знаменитим богатирем, царевичем і т. д.* (В. Винниченко); *Вже хто-хто, а Ярина знає, скільки сили пішло, щоб збудувати ферми, щоб підняти господарство, занехаяне в минулі роки* (С. Журахович); *Вийшли на верх побіля церкви .. Церква стояла теж забута і занехаяна* (Валерій Шевчук); // **занеха́яно,** *безос. пред. Про те, щоб хто його в гостину до себе закликав, Роман забув уже, коли це й було .. З усіма в товаристві був, а тепер занехаяно його* (Б. Грінченко); *— Ой, який же ви самовпевнений .. — Це зовсім не погано. Це теж наша властивість, коли хочете .. Уперті, здібні й відважні. Тільки це в нас занехаяно довголіттям нашого рабства* (М. Івченко).

2. *у знач. прикм.* Який має ознаки недогляду, занедбаності. *Пригадує вона, що вже давно не давала йому молока до каші, давно не варила нічого йому на вечерю, і в серці її ворушиться жаль до занехаяного старого* (Л. Яновська); *Він ходив у сад, що розлігся поблизу їхньої хати, старовинний сад, загусклий і занехаяний. Ще за часів кріпацтва було його насаджено, і він перетворився у ліс, переплутаний розмаїстим гіллям* (В. Підмогильний).

ЗАНЕХА́ЯНІСТЬ, ності, *ж.* Стан за знач. **занеха́яний** 2. *Відпочивши трохи, я почав оглядати все, що мене оточувало: бідність і занехаяність просвічувались у всьому* (із журн.); *Через занехаяність пам'яток історії та архітектури туристичний потенціал більшості регіонів використовується не повністю* (з газ.).

ЗАНЕХА́ЯННЯ, я, *с.* Дія і стан за знач. **занеха́яти.** *Згубна пристрасть Різенбокка до акваріумів та декоративних риб спричинила майже повне занехаяння ним усіх інших ділянок родинного життя* (Ю. Андрухович); *Не міг змиритися А. Чайковський зі стоїчною байдужістю краян до своєї наймитської долі, підневільного становища, до фальсифікації їх історії, до примусового занехаяння славних традицій і уроків предків* (з наук. літ.).

ЗАНЕХА́ЯТИ *див.* **занеха́ювати.**

ЗАНЕХА́ЯТИСЯ *див.* **занеха́юватися.**

ЗАНЕЧИ́СТИТИ *див.* **занечи́щувати.**

ЗАНЕЧИ́СТИТИСЯ *див.* **занечи́щуватися.**

ЗАНЕЧИ́ЩЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **занечи́стити.** *Занечищене бур'янами Харитоненкове поле* (К. Гордієнко).

2. *у знач. прикм.* Який занечистився. *Біля берегів Данії нафтова пляма. Дунай занечищений* (Л. Костенко); * Образно. *Старші письменники — учителі наші .. більш прислухалися до живої народної мови.., ніж молодші, особливо ті, що одірвані од села, од народу і беруть за зразок не живу мову, а книжну, часто-густо покалічену та занечищену* (М. Коцюбинський).

ЗАНЕЧИ́ЩЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **занечи́стити** і стан за знач. **занечи́ститися.** *Масштабне занечищення навколишнього середовища може викликати не лише екологічну, а й соціальну катастрофу сучасного світопорядку* (із журн.); *Думаю я, щоб не турбувати поган, що до Бога навертаються, але написати до них, щоб стримувались від занечищення ідольського, та від блуду, і задушенини, і від крові* (Біблія. Пер. І. Огієнка).

ЗАНЕЧИ́ЩУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАНЕЧИ́СТИТИ,** и́щу, и́стиш, *док., що.* 1. Робити нечистим (у 1 знач.), засміченим, забрудненим; забруднювати. *Тут* [у святині Пророка] *не була ще нога невірної людини. Навіть віддих такої занечищує воздух* [повітря] *святих місць* (О. Назарук); *Ернест заповнив ці кімнати своїм просторікуванням, занечистив попелом із цигарок* (І. Франко).

2. *рел.* Порушуючи релігійні норми, заповіді, робити нечистим. *Не занечищуйте душ своїх усім плазуючим, що плазує, і не зробитеся нечисті ними, і не станете нечисті ними* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Зненавидь плотську насолоду, бо вона разом із тілом занечищує душу* (з рел.-церк. літ.); *А чоловік, що стане нечистим і не очиститься, то буде знищена душа та з-посеред збору, бо він занечистив Господню святиню* (Біблія. Пер. І. Огієнка).

ЗАНЕЧИ́ЩУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.*, **ЗАНЕЧИ́СТИТИСЯ,** и́щуся, и́стишся, *док.* 1. Ставати нечистим, засміченим, забрудненим. *Рівнинні річки часто занечищуються відходами сільгоспвиробництва і промисловими та побутовими стоками* (з газ.).

2. *рел.* Порушуючи релігійні норми, заповіді, ставати нечистим. *І більш не будуть вони занечищуватися своїми бовванами й гидотами своїми та всіма своїми переступами, спасу їх зо всіх їхніх осель, де вони грішили, й очищу їх* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Для чистих все чисте, а для занечищених та для невірних не чисте ніщо, але занечистилися і розум їхній, і сумління* (Біблія. Пер. І. Огієнка).

ЗАНЗІБА́РЕЦЬ *див.* **занзіба́рці.**

ЗАНЗІБА́РКА *див.* **занзіба́рці.**

ЗАНЗІБА́РСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **занзіба́рці** і Занзібар. *Занзібарський султанат відокремився від Оманського, заручившись підтримкою британців, які активно колонізують східну Африку з поч. XIX ст.* (з наук.-попул. літ.); *Занзібарські традиції.*

ЗАНЗІБА́РЦІ, ів, *мн. (одн.* **занзіба́рець,** рця, *ч.;* **занзіба́рка,** и, *ж.).* Населення Занзібару — автономної частини у складі Танзанії. *Найпоширеніша релігія серед занзібарців — іслам, який був завезений сюди персами. Мусульман, за різними відомостями, від 88 до 99 %, решта населення сповідує християнство або африканські язичницькі культи* (з наук.-попул. літ.); *Занзібарці пишаються історичним центром своєї столиці, де розташоване так зване "Кам'яне місто"* (із журн.).

ЗАНИВА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок., рідко,* **ЗАНИ́ТИ,** и́ю, и́єш, *док.* 1. Починати нити (у 1 знач.), боліти. *Пада сніг, степи вкриває; Хуґа б'є в моє вікно; Серце в грудях занlivає, Що однісіньке-одно* (П. Грабовський); *Намахаємось* [шаблею] *за день: заниє все!* (Я. Щоголів); *Інколи заболять, занијють рани від колишніх старих кайданів* (В. Еллан-Блакитний); *Я оглянув морський простір і відчув, як щось занило в моїх грудях* (Ю. Збанацький); * Образно. *Тоскна туга занила по всім тілі, занила з такою силою, що хотілося широко роззявити рота, скривити все лице й дико, тягуче завити* (В. Винниченко); // *безос. Спить хлоп'я, щасливе снами, Прядка ж тихо торохтить, — Наболілими руками Ледве можучи робить, Довгу нитку витягає Вбога мати удова; В хворих грудях занивaє, Як під гнітом голова, — Та не кидає: на сина Заробляти треба їй...* (Б. Грінченко); *Іде* [Дурило] *та й іде. Аж у ногах занило* (В. Симоненко); // *за ким — чим, по кому — чому.* Нудьгувати, переживати. *Чужий мені край свій, чужий мені світ, За мною сім'я не заниє* (Л. Боровиковський); *Раптом душа його знову занила-заквилила з туги за роботою* (Г. Тарасюк).

2. *тільки док.* Почати нити (у 3 знач.). *Далеко десь ударив постріл і кулемет зацокотів тривожно й злякано... і кулі занили тонко в вишні* (В. Сосюра); // Застогнати, заскимліти. — *Попрацювати хочеться, — повторив хлопець, — викувати щось таке, чого я досі й не вмів... — і хлопець аж занив од сили, що розпирала його...* (О. Ільченко); *Хлопці розв'язали Матлюка й побігли доганяти отамана. Матлюк стояв хвильку, не розуміючи, що з ним, потім занив якось і дрібними-дрібними крочками, мов граючися, побіг кудись у темноту* (Г. Хоткевич).

ЗАНИ́ДІЛИЙ, а, е. Дієпр. акт. до **зани́діти.** *Робітники самі, звичайно вибірки з найбідніших, відмаленьку прибитих та в нужді занидiлих людей із околичних сіл, зносили терпеливо тоту* [ту] *наругу, до якої призвичаювало їх тяжкими товчками від дитинства їх убоге життя* (І. Франко); *Настуся була гарна, але трохи блідувата, ніби втомлена або трохи занидiла* (І. Нечуй-Левицький); * У порівн. *Занидiлим птахом пісня билася в замуровану кригою та снігом шибку, змішувалася з людським гомоном* (І. Пільгук).

ЗАНИ́ДІТИ, ію, ієш. 1. Док. до **ни́діти** 1. *Всі невживані і приголомшені здібності дитини заніміють і занидіють у зав'язку, і з малого Мирона вийде кепський господар* (І. Франко); — *Нам треба просто вижити, — тихо сказав Дмитро. — .. А час покаже, чи зуміємо ми прийти до пам'яті після такого вселенського погрому, якого завдав нашому народові Батий, чи остаточно занидіємо серед інших народів* (В. Малик); — *З вашої школи молодь повинна глянути колись на великий світ, далеко ширший, ніж Україна. Не дайте занидіти їй* (Р. Іваничук).

2. Док. до **ни́діти** 2; занудьгувати. — *А я Байда, Байда Вишневецький, Що мене повісив колись цар турецький. Що у Царгороді та й мене схопили, Та й за ребро гаком, гаком зачепили. У раю сидів я, дуже я занидів, Бо вже України років сто не видів* (Л. Костенко).

3. Док. до **ни́діти** 3; захиріти. — *От поїду до Києва, то прийдеться за роботою занидіти, схуднути та змарніти,* — *сказав Леонід Семенович* (І. Нечуй-Левицький); *Постарів прокурор, занидів у канцелярії* (А. Хижняк).

ЗАНИ́ЖЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **зани́зити.** *Дивлюсь на Гаврильченка з потроєною повагою. Хто б міг подумати: звичайнісінький хлопець — і вже парашутист! Тепер мені зрозумілий той спокій, з яким він сприймав занижену оцінку з української мови* (А. Дімаров); *Рекомендовані раніше норми висіву гороху середнього розміру 180–200 і навіть 250 кілограмів на гектар виявилися заниженими* (з наук. літ.); // **зани́жено,** *безос. пред. Кількість учнів у школі було занижено штучно* (з газ.).

2. *у знач. прикм.* Нижчий, ніж звичайно або потрібно; занизький. — *Навіть оцей, із заниженими показниками, старий дозиметр, який давно треба було списати, волає: треба негайно починати евакуацію! Зараз! Не зволікаючи ні хвилини!* (В. Яворівський); *Настрій прив'яв, бо все на зиму в'яне. Голова паморочиться, бо занижений тиск* (І. Жиленко).

ЗАНИ́ЖЕНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **зани́жений.** *Через заниженість дороги там часто після дощів стояла вода і утворювалися справжні водні озера* (із журн.); *Заниженість видавничих критеріїв завдає шкоди якщо не цілому літературному процесові, то, принаймні, значній його ділянці* (з газ.).

ЗАНИ́ЖЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **зани́зити.** *Одним з найпоширеніших напрямків тюнінгу автомобілів ВАЗ є заниження кузова* (з наук.-техн. літ.); *Була ще в античні часи знаменита пародія на епос Гомера — "Жабомишодраківка". Це сміхове заниження високого стилю, — те, що пізніше одержало назву бурлеску* (В. Неборак); *У ціноутворенні зовсім неприпустиме суб'єктивне завищування ціни для одних і заниження для інших* (з наук. літ.).

ЗАНИ́ЖУВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **зани́жувати.** *Занижуваний тариф.*

ЗАНИ́ЖУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **зани́жувати.** *Способом політичної реклами часто виступає свідоме завищування чи занижування рейтингів певної партії чи політика* (із журн.); *Необґрунтоване занижування цін.*

ЗАНИ́ЖУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАНИ́ЗИТИ,** и́жу, и́зиш, *док., що.* Робити нижчим, ніж досі, ніж прийнято; протилежне з а в и щ у в а т и. *Для обладнання пожежного заїзду до гаражного кооперативу треба було занизити бордюр тротуару* (з газ.); // Робити нижчим, ніж треба в певних конкретних умовах; зменшувати (норму, ціну, оцінку і т. ін.). — *Як надумаєш, приходь до мене. Тут знаєш, на скільки? Хе-хе... Та тут, братчику, на добрих... егм... двадцять тисяч.* — *Навіть при тому, що Славко в таких випадках завше занижував справжню ціну, сума мене ошелешила* (Ю. Винничук); — *Яке ставлення до життя і до перемог ви у собі підтримуєте, такими це життя і перемоги у вас і будуть. По доброму вам раджу, не занижуйте собі планку* (В. Хрущак); *Рашель уважно вивчила своє посвідчення особи і з сумнівом мовила: — А чи не надто ви занизили мій вік? Ну нехай би вже вісімнадцять. Але сімнадцять, здається, замало* (О. Авраменко, В. Авраменко).

ЗАНИ́ЖУВАТИСЯ, ується, *недок.* Пас. до **зани́жувати.** *Черняхівці продавали римлянам більше, ніж купували у них. І це при тому, що ціна римського динарія в багато разів завищувалась (а отже, черняхівських товарів у таку ж кількість разів занижувалась) порівняно з його вартістю в самій імперії* (з наук. літ.); *Під час виставлення тематичної або семестрової оцінки методом підрахування середнього арифметичного суттєво занижується реальна оцінка знань учня* (з газ.).

ЗАНИ́ЗАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **занизáти.** *Задоволено погладив* [Вайнтроб] *груди, на яких масно поблискує золотий, занизаний розцяцькованими брелоками ланцюжок* (М. Стельмах).

ЗАНИЗÁТИ *див.* **зани́зувати.**

ЗАНИ́ЗИТИ *див.* **зани́жувати.**

ЗАНИ́ЗУВАННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **зани́зувати.** *Давньою технікою народного вишивання вважається "перетягання" кольорової нитки голкою в полотні. Варіантом цієї техніки є занизування кольорової нитки в полотно по лінії основи* (з наук. літ.); *Я її навчила вишивати хрестиком і гладдю, а ще хочу показати найдавнішу поліську штуку — занизування білим по сірому й сірим по білому* (із журн.).

2. Спосіб вишивання, що полягає у затягуванні в полотно кольорової нитки; заволікання. *Я їй вишиваю сорочки, учу, як мережки шити, вербову лиштву, занизування* (Панас Мирний); *Бабуся прибралася в новий зелений очіпок і білу, вишивану занизуванням сорочку* (В. Підмогильний).

ЗАНИ́ЗУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАНИЗÁТИ,** нижу́, ни́жеш, *док., що.* 1. Вишивати, затягуючи в полотно кольорову нитку. *Щоб правильно навчитись занизувати, потрібно слідкувати, щоб кольорова нитка протягалася крізь полотно постійно в одному напрямку і узор однаково лягав з обох боків тканини* (з навч. літ.).

2. *рідко.* Те саме, що **обни́зувати.** *Крім звичайного полотна, вироблялись тканини з шовку, їх з великим смаком вишивали золотими і срібними нитками, а інколи занизували перлинами* (з наук.-попул. літ.).

ЗАНИЗЬКИ́Й, á, é. Нижчий, ніж звичайно або потрібно; надто низький (у 1–4, 7 знач.). Досягав [Краньцовський] *головою аж під сволок, бо хата на його зріст занизька* (Л. Мартович); *Гімназія .. мала зали не по нинішніх приписах шкільної гігієни .. Тільки одна була більша. Нам тоді здавалося, що дуже велика, хоча й трохи занизька* (Б. Лепкий); *Грак потягнувся лівим ліктем до бокового скла, щоб пожсонськи виставити лікоть назовні, але не дістав. Був занизький на зріст* (О. Чорногуз); *Пішла* [Олександра Панасівна] *в сіни схилившись, щоб не гримнутись у занизький одвірок* (Валерій Шевчук); *— Мобільник у неї вилучили, от лише розкодувати їм так і не вдалося — занизький рівень профпридатності* (Ю. Андрухович); *Комунальні підприємства не втомлюються повторювати, що наявні тарифи занизькі* (з газ.); *У неї був занизький, як для жінки, голос* (із журн.).

ЗАНИ́ЗЬКО, *присл.* Присл. до **занизьки́й.** *— Я дворянин. І я вам не збрехав. Проте, моя кохана, хоч занизько Себе я цінував, але і тут Я був хвальком негідним, бо сказав: "Не маю я нічого", але мусив Додати вам, що вартий я ще менше, Ніж те ніщо!* (І. Стешенко, пер. з тв. В. Шекспіра); // *у знач. пред. Володимир уздрів .. зірочку, яка то зникала, то знову спалахувала в суцільній чорноті. — Для зірки наче б занизько... — сказав Доброчин* (І. Білик); *Пани .. кинулися насипати гору .. І що тільки насиплять кілька метрів, зараз котрийсь вибереться нагору і дивиться в далекогляд, чи не видно Відня. Та ба — занизько* (Ю. Винничук).

ЗÁНИК, у, *ч., діал.* Занепад. *Велика Британія виявляє в найбільшій мірі цей феномен централізації капіталів у руках нечисленної аристократії і заник середніх класів* (І. Франко); *Максим зітхнув. Усі ці Соломонові філіппіки, мабуть, не випадкові — це ж справжня філософська основа епохи .. Це все — вислід страшного занику, здичавіння, виродження людського духу* (І. Багряний).

ЗАНИ́КАНИЙ, а, е, *розм.* 1. Дієпр. пас. до **зани́кати.** *На всяк випадок я мав у комірчині кілька таблеток циклодолу, заниканих за шпалерами* (В. Рубан); *Співкамерники витрушують на газету заникані під устілкою черевиків бички* (Є. Пашковський).

2. *у знач. прикм.* Прихований, захований. *Сам Вася дістає звідкись заниканий бінокль, я, наприклад, не знав, що в нього є бінокль, хоча ми друзі* (С. Жадан); *Тим часом ми вже підходимо до смітників, лівіше від яких — вхід до заниканого барчику без вивіски* (І. Карпа).

ЗАНИ́КАТИ *див.* **зани́кувати**[2].

ЗАНИКÁТИ, аю, аєш, *недок., діал.* Зникати, припинятися, губитися. *Пісні й промови поступово заникали, заки табір нарешті стих, подоланий ніччю* (Е. Андієвська); *В тонічній поезії деякі наголоси можуть заникати (окремі слова стають таким чином проклітиками чи енклітиками), а в інших випадках, навпаки, слово, підпорядковуючись загальному ритмові, дістає поруч із головним наголосом іще додатковий, побічний* (І. Качуровський).

ЗАНИ́КАТИСЯ *див.* **зани́куватися**[2].

ЗАНИ́КЛИЙ, а, е, *діал.* Зниклий, загублений. *Згадка про чуму всіх наповнила тривогою: жарти замовкли, натовп розсувався. — Міхелю, відбери в чортової куми гроші. Бачиш-бо: бреше, як пес, — спробував був хтось вернути заниклий настрій* (Н. Королева).

ЗАНИ́КНУТИ *див.* **зани́кувати**[1].

ЗАНИ́КНУТИСЯ[1] *див.* **зани́куватися**[1].

ЗАНИ́КНУТИСЯ[2] *див.* **зани́куватися**[2].

ЗАНИ́КУВАННЯ[1], я, *с., розм.* Дія за знач. **зани́куватися**[1]. *Заникування у дітей відносять до одного з найбільш поширених мовленнєвих порушень* (із журн.).

ЗАНИ́КУВАННЯ[2], я, *с., розм.* Дія за знач. **зани́кувати**[2]. *Заникування грошей.*

ЗАНИ́КУВАТИ[1], ую, уєш, *недок.,* **ЗАНИ́КНУТИ,** ну, неш, *док., розм.* Заходити, навідуватися куди-небудь на короткий час. *Якщо він не був у роз'їздах, то по кілька разів заникував у контору: лютий, наїжачений, не підступись* (О. Гончар); *У Києві змін майже ніяких .. Хіба що поліції збільшилось .. Поодинці, а то й цілими нарядами шпацирують вулицями, парками, заникують у двори* (М. Олійник); *Не було в нашому селі такого сміливця, який би посмів до Лупини на подвір'я без дозволу заникнути, тим більше до звабних груш доторкнутись* (Ю. Збанацький); *До Едика хлопці приходили вряди-годи .. На літо вони взагалі розліталися, як горобці. Хіба що заникне Борис* (Ю. Мушкетик).

ЗАНИ́КУВАТИ[2], ую, уєш, *недок.,* **ЗАНИ́КАТИ,** аю, аєш, *док., що, розм.* Ховати що-небудь від когось у потаємне місце. *Ну зваж пару кіл* [кілограмів], *моя десь гроші заникала* (Є. Пашковський).

ЗАНИ́КУВАТИСЯ[1], уюся, уєшся, *недок.,* **ЗАНИ́КНУТИСЯ,** нуся, нешся, *док., розм.* Те саме, що **заї́катися.** *Як говорить, то все заникується* (Сл. Б. Грінченка); *— Я н-н-навіть не уявляю, як ми з-з-зможемо перейти на той бік, за лінію об... об... облоги. Н-н-не уявляю! — Чого це ти став заникуватися? — спитав Прудивус* (О. Ільченко); *Нічого не каже молодиця .. Тоді Петро почав, заникуючись: — А я... я... Знаєш, що я думаю? — Що?* (Б. Грінченко); *Заникуючись і ніяковіючи, я раз у раз несміливо перепитував*

її, де і що міняти та ставити (Б. Антоненко-Давидович); *Піп її прогнав з-перед очей, звістивши, що жупанець належить не їй, Гапці, а лишень нею вкрадений, отож хай ліпше про те не заникується* (Валерій Шевчук).

ЗАНИ́КУВАТИСЯ², уюся, уєшся, *недок.*, **ЗАНИ́КАТИСЯ**, аюся, аєшся, *рідко* **ЗАНИ́КНУТИСЯ**, нуся, нешся, *док.*, *розм.* Ховатися, таїтися де-небудь. *Думається дівчаткам, що колись таки ляжуть — не сидіти ж їм отак усю ніч, — і тоді можна буде тихесенько шмигонути по своїх ліжечках, укритися ковдерками* [ковдрами] *з головою, заникнутися отак, .. і нічого нікому не пояснювати* (І. Андрусяк); *Якщо тобі вдається заникатися від групи в пальтах .. — ти кум королю* (І. Карпа); — *Я думаю, вони десь тута заникались. Бо вихід звідси тільки один* (Любко Дереш).

ЗАНИ́ТИ *див.* **занива́ти.**

ЗАНИ́ШКЛИЙ, а, е, *розм.* Дієпр. акт. до **зани́шкнути.** *Дударевич глянув на дружину, сердито занишклу в кутку* (О. Гончар); * Образно. *Над голими, занишклими, як дитя до сну, ланами леготіла тільки павутинка бабиного літа* (О. Забужко).

ЗАНИ́ШКНУТИ, ну, неш, *розм.* Док. до **ни́шкнути.** — *Занишкніть, уха наставляйте І слухайте, що я скажу* (І. Котляревський); *Занишкли, стихли нічні птахи* (В. Земляк); *Настає нарешті той день, .. коли малюк-першокласник в радісному захваті довго калататиме тим важким дзвоником у коридорі, а вони, завтрашні випускники, занишкнуть, причаєно й схвильовано слухаючи це знайоме дзеленчання* (О. Гончар); *Олеся занишкла горілиць, дивлячись у нічне небо над Городищем* (В. Яворівський); *Така глупа запанувала ніч, що й щури поховались, занишкнули під підлогою* (Є. Пашковський).

ЗАНИ́ШПОРИТИ, рю, риш, *док.*, *розм.* Почати нишпорити. *Тільки що Пріська взяла шматок ковбаси і намірялася їсти, як коло дверей щось занишпорило* (Панас Мирний); *Він .. занишпорив у соломі* (Григорій Тютюнник); *Десятки юнаків розсипалися увсібіч і занишпорили у пошуках князівни* (В. Малик); *Вона вдруге занишпорила в сумочці.* — *Ключі вдома забула* (І. Білик).

◊ **Ни́шпорити / зани́шпорити о́ком (очи́ма, по́глядом** *і т. ін.*) *див.* **ни́шпорити.**

ЗАНІ́ВЕЧИТИ, чу, чиш, *док.*, *кого, що, рідко.* Те саме, що **зні́вечити.** — *Треба комусь з вас до князя вдатися, щоб помилував, — каже гонець.* — *А в чому нас милувати?* — *питає Гуня.* — *Верблюда занівечили* (О. Кониський); *Я сам занівечив свій вік, І ні на кого не жалкую* (Т. Шевченко).

ЗАНІ́ЖЕНИЙ, а, е, *розм.* Дієпр. пас. до **зані́жити.** *У котрий раз я подумав, що Андрій з вигляду — нестеменний батько, те ж чисте, спокійне, відкрите обличчя, те ж високе чоло, чепурні вуса, одначе вдачі — не батькової, заніжений одмалку, трохи лінькуватий* (Ю. Мушкетик).

ЗАНІ́ЖИТИ *див.* **зані́жувати.**

ЗАНІ́ЖУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАНІ́ЖИТИ**, жу, жиш, *док.*, *кого, розм.* Те саме, що **зні́жувати.** *Батькові здалося, що Полуботок знову надто заніжує мене* (Ю. Мушкетик); *Вона була скупувата чомусь на материнську ласку. Соромилась? Ні, зовсім не так. Змалку заніжити, мабуть, боялась* (Микита Чернявський).

ЗАНІ́З, но́за, *ч.*, **ЗАНО́ЗА**, и, *ж.* Дерев'яна або металева палиця, яку вставляють у край ярма, щоб віл не випрягався. *Їдуть, їдуть чорноморці, Та й занози гнуться. Ой, як глянуть в край родимий, З очей сльози ллються* (з народної пісні); *Задумали чумаки в дорогу, Покупили собі вози нові, Поробили ярма кленові, Поробили занози дубові, Покупили воли полові* (П. Чубинський); [Д е м и д:] *Бик мотнув головою, зламав заноза, а був не налиганий, як задрочиться, як дремене!..* (М. Кропивницький); *О, скільки вас* [чумаків] *за тим Молочним Шляхом Ішло до Криму! Де ж хоч би заніз Із ваших маж?* (М. Рильський); — *Бог в поміч вам!* — *гукнув* [Коваленко] *з дороги ..* — *Спасибі, дядьку, — озвався Микита весело, вставляючи в ярмо занозу* (Василь Шевчук); * Образно. — *Та яке там керування! Тут ти когось полаяв, там тебе... викликали в район, — стомлено махнув рукою Кислий, а сам собі посміхнувся в душі: коли вставляв шию, не питав, а як заніз дзенькнув біля вуха, вирішив поцікавитись, що воно і як!* (М. Циба).

ЗАНІ́КОЛИТИСЯ, иться, *безос.*, *кому і без дод.*, *розм.* Док. до **ні́колитися.** *Так заніколилось, що Боже! а він кличе на хрестини* (Сл. Б. Грінченка); — *Я оце насилу до вас зібралась. Так заніколилося, так заніколилося!..* (Панас Мирний); — *Драстуйте* [здрастуйте]! *Давненько вас не чуть!* — *Заніколилося, — кажу* (Остап Вишня); — *І до чого ж жінки розледачіли! Зокола хати не примазані, аж соромно!.. Заніколилося людям, чи що?* (М. Рудь).

ЗАНІМИ́ТИ, млю, ми́ш; *мн.* занімля́ть, *док.*, *кого, що, розм.* 1. Зробити німим (у 1 знач.); змусити замовкнути. *Навіть моя німа Даруся у час найвищого піднесення серця заговорила! А нас, слава Богові, ніхто не може занімити* (М. Матіос); // *безос. А найгірше за те її ненавиджу, що що скажи, то мовчить, наче її занімило* (М. Яцків).

2. *перен.* Затамувати, заглушити. *Жінчине страждання занімило Івасеве лихо* (Панас Мирний); [М и к и т а:] *Не бійтесь, я розуму не проп'ю. А що у мене отут засіло, у цій кістці* [показує на лоб], *того ні горілкою, ні отрутою не занімиш!..* (М. Кропивницький); *Наче хто бризнув цілючою водою на моє серце і занімив болячі виразки, що в йому* [ньому] *жили!* (С. Єфремов).

◊ **(1) Щоб тебе́ заніми́ло,** *безос.*, *лайл.* — уживається як побажання, щоб хто-небудь замовк, не мав змоги говорити. — *Тьфу, тьфу, тьфу! Щоб тебе занімило! Що ти плетеш?* — *крикнув принципал* (І. Франко).

ЗАНІМІ́ЛИЙ, а, е. 1. Дієпр. акт. до **заніміти.** *Він і Кряжен сидять мовчки, занімілі в тривожних думах* (Олесь Досвітній); *Давид аж зітхнув і здвигнувся* — *так знов заболіли руки й плечі, за день занімілі* (А. Головко).

2. *у знач. прикм.* Мовчазний; непорушний. *Земля здригалася від вибухів бомб, занімілі дівчатка лежали на підлозі вагона* (Іван Ле); * Образно. *Заніміла машина оживе, загуркотить, запрацює під рукою людини* (В. Винниченко); *Навколо стояла глибока заніміла тиша, тільки коли-не-коли деркач своїм тріскучим криком лящав в ухах* (М. Івченко); // Нечутливий, затерплий. *Деяку мить він стоїть, учепившись занімілими пальцями за віконні рами* (Григорій Тютюнник).

ЗАНІМІ́ЛІСТЬ, лості, *ж.* Стан за знач. **занімілий** 2. — *Ідіть! Я дожену!* — *кричить він уже на всіх. І, щоб зрушити нашу занімілість, при нас різко вириває з гранати чеку. Тепер тільки стиснутими пальцями він стримує силу вибуху в ній* (О. Гончар); *Занімілість ноги минає швидко, якщо зробити легкий масаж* (із журн.).

ЗАНІМІ́ЛО. Присл. до **занімілий** 2. *Курбала заніміло слухав інженера* (Олесь Досвітній); *Курсанти заніміло слу-*

хали свого командира, інколи дрож проходив їх жилами, завмирало дихання (У. Самчук); // Без руху, непорушно. *Його руки заніміло лежали на важелях управління машини* (А. Хорунжий); *Весь люд, що був на току, заніміло дивився ту зворушливу сцену: Тихоня* [конячка] *припала до бочки сухими губами, жадібно ловила живі цівки й не могла зловити...* (В. Земляк).

ЗАНІМІ́ННЯ, я, *с.* Стан за знач. **заніміти.** *Стояла* [Вутанька] *в якомусь болісному занімінні, дивилась, як сиве дно щойно прорубаного рівчака поволі темніє, відтає* (О. Гончар); *Невралгія плечового сплетіння проявляється болем та парестезією (неприємне відчуття поколювання, заніміння) плечових м'язів* (з навч. літ.).

ЗАНІМІ́ТИ, íю, íєш. 1. Док. до **німíти** 1. [К а с с а н д р а:] *Осліпнути я хтіла б, заніміти... Ох, се було б таке велике щастя!* (Леся Українка); *— Слово не може мовчати, не хоче, Бодай би й поет заніміти волів* (М. Бажан); *Я занімів був із болю .. І мовчав я довгі, довгі роки* (В. Стефаник);* У порівн. *Усі мовчали, як заніміли* (А. Головко); // На деякий час замовкнути (від переляку, здивування, захоплення і т. ін.). *— Що то? що то? — питавсь Михайлик. — Цить! Татари! Михайлик так і занімів. Острах обняв його такий, що він і слова не міг вимовити* (Б. Грінченко); *Ізі відчула на своїй постаті пильний погляд. Оглянулась... і заніміла. Згубила навіть слово, щоб відповісти на сказане привітання* (Н. Королева); *Потапович став зовсім лисий! Ганна заніміла. Вражена, вона дивилася на це видовище, не знаючи, сміятися їй чи плакати* (В. Владко); *Раптом десь всередині будинку заграв баян і почулася пісня. Бійці заніміли, вражені* (О. Гончар); // Перестати звучати, лунати (про звуки, мову і т. ін.). *Та й співав же він* [Тарас Шевченко] *як! .. Від того співу заніміла розмова і між старшими, і між молодими* (О. Кониський); *Тривога серце знай стискає, Мій крик у горлі занімів* (І. Франко); *Мовчать квітки і день квітневий.., І спів пташиний занімів* (О. Олесь); *Голоси на кутку стихли, заніміли* (Г. Косинка); // *безос. Темно в полі; в хутірку Змовкло, заніміло* (Л. Боровиковський).

2. Док. до **німíти** 2; затерпнути. *— То в мене все боліло, а то зразу захололо-заніміло...* (Панас Мирний); *Йому було холодно. Від холоду в нього заніміло все* (В. Підмогильний); *Тіло Ісідора потерпло, заніміло, але він не думав про те, не хотів думати* (О. Бердник); // На деякий час зробитися нерухомим (від сильних переживань, горя, зворушення і т. ін.); завмерти. *Дівчина припала головою до колін та так і заніміла, і, якби не здригалося іноді тіло її перемучене, була б це мертва постать* (Б. Грінченко); *Хлопець занімів від здивування* (Д. Ткач); * Образно. *А як брови полиняють, Личенько змарніє, — Щемітиме вбоге серце, поки заніміє* (П. Куліш).

3. *перен.* Док. до **німíти** 3. *Заніміли, поникли, погасли ліси, І людські, і пташині мовчать голоси* (М. Рильський); *Небо було синє, холодне. Скелі стояли, як мури. Ліс занімів на холоді, чорнів нашорошено* (І. Багряний).

ЗАНІТРА́ТИТИ *див.* **занітрáчувати.**

ЗАНІТРА́ЧЕНИЙ, а, е, *розм.* Дієпр. пас. до **занітрáтити.** *Хоча нас запевняють, що вся продукція приймається за відповідними сертифікатами, насправді все не так. Бо звідки ж тоді беруться занітрачені овочі?* (із журн.); *Апетитна червона редисочка на стихійних ринках — зазвичай найбільш занітрачений продукт* (з газ.).

ЗАНІТРА́ЧУВАТИ, áчую, áчуєш, *недок.*, **ЗАНІТРА́ТИТИ,** áчу, áтиш, *док., що, розм.* Перенасичувати нітратами (ґрунт, воду, овочі, фрукти і т. ін.). *Не варто занітрачувати поля, аби виростити ранні овочі* (із журн.); *Занітратити городину.*

ЗА́НОВО, *присл.* 1. Знову, ще раз. *Уся компанія вернулася ще до млина і заново сіла за столи* (І. Нечуй-Левицький); *Руки в нього тремтіли, ніяк не міг зав'язати галстук, то з серцем чортихнувся, рвонув його і почав зав'язувати заново* (А. Головко); *Здавалось, Липтак заново народився у цьому селі: воно стало йомуріднішим, ніж було колись* (М. Томчаній); *Зараз я ніби переглядаю все заново, все наше спільне життя, і не бачу в ньому жодного ґанджу, жодного фальшу* (І. Жиленко).

2. По-новому; не так, як раніше. *— Що було, те за водою спливло. Почнемо ми з Миколою жити й учитись заново* (Ю. Збанацький); *— Якщо стіну викладено навперекіс, краще розкидати її й викласти заново, бо рано чи пізно сама впаде* (І. Білик).

3. *рідко.* Нещодавно, щойно. *З понівеченим здоров'ям вернувся він* [Тарас Шевченко] *до Петербурга в 1858 році, де йому були такі раді і його давні товариші і заново набуті знайомі* (Панас Мирний).

ЗАНО́ЗА *див.* **заніз.**

ЗАНО́ЗИНА, и, *ж., діал.* Заноза. *Що на волики все занозини, а на коники пута* (П. Чубинський).

ЗАНО́КАТИ, аю, аєш, *док., розм.* Почати нокати, поганяючи коней. *Дід Хома дружньо попрощався зі мною та й занокав на своїх коненят* (Ю. Збанацький); *Той, що з віжками, заметушився. Замахнувся куценьким батіжком, занокав, та вибракувана з війська конячина не звертала на те ніякої уваги* (М. Циба); // *безос. Сусідки знову .. пустилися в спогади: як дівували, скільки кому приданого дали і, мабуть, ще б довго гомоніли, та надворі занокало, затупотіло, і в хату всунувся Йонька* (Григорій Тютюнник).

ЗАНОРМУВА́ТИ, ýю, ýєш, *що, спец.* Док. до **нормувáти.** *Загибель посівів була зумовлена не технологічними причинами, які можна занормувати, а форс-мажорними обставинами — стихійним лихом* (з наук. літ.).

ЗАНОРОВИ́ТИСЯ, влю́ся, ви́шся; *мн.* занорoвля́ться; *док., розм.* Почати норовитися. *Здавалось, бив він її* [конячку] *не за те, що вона стала й занoровилась, а через те, що тією бійкою він виливав якусь давню, запеклу злість* (С. Черкасенко); *— Якиме, що, зміняєш свого буланого..? — Ой, мабуть ні! — Таке! Чого ж ти? — Того легше здвинуть, як заноровиться, а до нього не знаю звідкіля й підходить* (С. Добровольський); [М а з а й л о:] *Почує* [службовець], *що міняю* [прізвище] *.. — і заноровиться. На зло тобі заноровиться* (М. Куліш).

ЗАНО́С, у, *ч.* 1. Дія за знач. **занóсити** 2. *Дослідження багатої кримської рослинності становить значний інтерес для моніторингу заносу нових адвентивних видів у природні фітоценози* (з наук. літ.); *Досвідчені водії радять за умов ожеледі не робити різких рухів кермом та педаллю газу й гальм, адже це може призвести до некерованого заносу автомобіля* (із журн.).

2. Те саме, що **замéт.** *Небувалі снігові заноси в Італії та страшні тайфуни над японськими островами — все це Петрович пояснює одним: отими проклятими ядерними випробуваннями* (О. Гончар); *При повенях, селях, снігових зано-*

сах та інших видах стихійного лиха сповіщення населення проводиться штабом цивільної оборони (з навч. літ.); *Зебра понуро бреде горілим лугом; миршава травиця серед піщаних заносів де побіліла, де побуріла на сонці* (І. Волошин).

ЗАНО́СИТИ, о́шу, о́сиш, *недок.,* **ЗАНЕСТИ́,** су́, се́ш; *мин. ч.* зані́с, несла́, ло́; *док.* 1. *що.* Несучи, доставляти, приносити що-небудь кудись, комусь. *Цілих два тижні князь щодня заносив або засилав дарунки різні, і ті коштовні дарунки надто тішили Софію* (Леся Українка); *До їхніх хат уперше на селі заносив листоноша газети "Біднота" або "Незаможник"* (Остап Вишня); *По дорозі до хати дядько зірвав кілька квіточок .. і заніс їх тітці* (М. Коцюбинський); — *От ми і ходимо втрьох по черзі до Устима. Гостинця там якого занесу, провідаю, і йому легше стає...* (В. Кучер); // Уносити знадвору в яке-небудь приміщення. *Бджоли облітались, і дід з Дмитром урочисто заносять вулики в омшаник* (М. Стельмах); *Василина Макарівна і Мар'яна прибирають зі столу, заносять посуд у хату* (М. Зарудний); // *у сполуч. зі сл.* в і т е р. Робити чутним, відчутним (звуки, запахи і т. ін.); доносити. *Сонце жарило, а вітер крізь вікна заносив до кімнати розпарений нафтовий сопух* (І. Франко); *Петро Рудик прислухається: на селі все ще валують собаки, і вітер заносить у вуха Рудикові глухе й далеке: гав, гав, гав-уй...* (Г. Косинка); // *у сполуч. зі сл.* і н ф е к ц і я, х в о р о б а *і т. ін., розм.* Переносячи інфекцію, спричиняти яке-небудь захворювання. *Бідна Ліля зовсім погано провела свої різдвяні вакації, бо навіть нікуди в гості не можна було піти через страх занести кому в хату заразу* (Леся Українка); *Хижа осіння муха занесла сибірку..; коника довелося забити* (М. Стельмах).

2. *що.* Переміщати що-небудь в інше місце; відносити. *Хіба не прийнявся вже перший десяток дерев, принесений на власних плечах із Заріччя й висаджений отут у степову землю — на втіху суховіям та на поталу хузі, яка виламує й заносить дерева геть?* (Ю. Яновський); // *тільки док., розм.* Узяти без дозволу; забрати з собою. — *А ти дивись, щоб вона* [Христя] *нашої одежі не занесла, — промовив він до молодиці* (Панас Мирний); *Кілька наймитів покидали роботу, занісши незароблені ще гроші* (Б. Грінченко); // *перев. безос.* Примушувати відхилитися, переміститися вбік. *Машину заносить на узбіччя, і колеса збивають куряву, порскають щебінкою* (В. Яворівський); *Сани заносить;* // *кого, безос. і у сполуч. зі сл.* д о л я, ч о р т *і т. ін., розм.* Примушувати опинитися де-небудь. [К и р и л о:] *От усюди доводилось вештатись: і на Дону був, в Ростові, в Таганрозі, в Миколаїв заносило.., а в Адесу* [Одесу] *не заходив...* (Панас Мирний); [П р о к і п:] *Василю, куди тебе чорти занесли? Там бджоли...* (О. Корнійчук); *Сум невидимою лапою добрався до серця, стиснув його кігтями. Ми в чужому, зовсім чужому світі, куди занесла нас дивна примха долі!* (О. Бердник); * Образно. *Думки на мінливих крилах і хвилях заносили його в рідне село* (М. Стельмах); *Не дивись на мене, зоре, Нехай моє горе Занесу кудись далеко За безкрає море!* (П. Куліш).

3. *що.* Піднімати догори або відводити вбік (руку, зброю і т. ін.), націляючись ударити або готуючись виконати якунебудь іншу дію. *Брянський .. плигнув з бруствера вперед, заносячи з-за спини важку протитанкову гранату* (О. Гончар); *Ззаду упирається на мотузці корова, а спереду суворий мужик заніс над кіньми батіг. Се ярмаркова проза спішить на ніч додому* (М. Коцюбинський); *Василь заніс ногу над перелазом і так застиг на якусь мить* (Н. Рибак); — *Ваш гість хіба поганин, що не хреститеся? — Не вміємо, — похмуро сказав Сивоок .. — Покажу тобі, — підступив дружинник до нього і вхопив за праву руку, щоб занести її для сотворіння хресного знамення* (П. Загребельний).

4. *що.* Покривати чим-небудь сипким; засипати. *Вітер піднімався зверху, падав вниз .. і заносив усе дрібним снігом* (І. Нечуй-Левицький); *У степу день у день вила завірюха, заносила дороги й ставила замети, вищі за хати* (П. Панч); *Завтра ж рано .. повіє Ураган холодний. І занесе піском, снігом Курінь — мою хату* (Т. Шевченко); // *безос. Одного дня розгулялася велика хуртовина, занесло снігом усі дороги* (В. Минко); * Образно. *Колись він бачив далекі краї, де сонце і море навперейми намагались розгорнуть перед ним всі свої дива, але то було давно, і буденне життя ущерть занесло попелом згадки* (М. Коцюбинський); *Брати Майбороди дали народові таку пісню, таку духовну зброю, що її не занести заметом часу* (з наук.-попул. літ.); // Заповнювати або покривати змитими часточками ґрунту, піску. *Настали теплі весняні дні .. Вода розлилась по луках, бо рівчак, прокопаний через сінокоси, кожний рік заносить намулом* (М. Томчаній); *Колись болото Лютенське, напевне, було великим озером. Чи то дрібні річечки, що впадали в нього, занесли своїм мулом, а чи само воно затрав'яніло* [заросло травою] *через власну захланність* (М. Малиновська).

5. *що.* Записувати кудись, у що-небудь. *Це був або мій таємний щоденник, куди я заносив свої учительські жалі та кривди.., а то — вірші про поселенців, що мусять кидати свою Україну* (С. Васильченко); *За Рогатинця питаєте, щоб у протоколи занести моє вимушене зізнання? А потім і його сюди... А потім усіх...* (Р. Іваничук).

6. *тільки недок., чим, діал.* Тхнути, нести (у 3 знач.), відгонити чим-небудь. *Холодна вода, що ледве заносила застояною діжкою, відразу освіжила прив'ялі м'язи* (Ирина Вільде); // *безос. Від Василини заносило на кілька кроків в округ потом* (Л. Мартович); *Максові здається, що звідти тонко заносить запахом конвалії* (В. Винниченко); *Дівчина пройшла у покій, низький та широкий. Там згасаючи горіла лампадка; .. Заносило оливою й кислим борщем* (М. Грушевський).

7. *безос., кого, перен., розм.* Про втрату ким-небудь самоконтролю, самовладання (перев. щодо переоцінювання своїх сил, можливостей і т. ін.). — *Знаєте — буває заносить, заносить... хочеться покрасуватися фразою, ерудицією, незвичайною думкою! Бійтесь таких завихрень. А то слово — не горобець, вилетить — тоді виправдовуйся* (О. Бердник).

◊ **(1) Зано́сити / занести́ ру́ку** *на що* — зазіхати на щонебудь. *Тут, бач, пани заносять руки на ліси й пасовиська, грозяться лишити їх* [селян] *на тих скупих часточках землі, що признано їм при знесенню панщини* (І. Франко); *Кошового обрали такого, що заніс руку навіть на те, на що не підіймалася рука ні в кого, ні в жодного!* (Г. Колісник); **Куди́ [і] во́рон [і] кісто́к (ко́сті,** *рідко* **косте́й) не зано́сить / не занесе́** *див.* **во́рон**[1]; **Лиха́ годи́на несе́ / занесла́ (принесла́, приволокла́** *і т. ін.)* *див.* **годи́на**[1]; **Смерть занесла́ [свою́] го́стру косу́ (ру́ку)** *див.* **смерть; Яки́м ві́тром (яки́ми вітра́ми) [принесло́ (занесло́)]? <Які́ вітри́ принесли́ (занесли́)?>** *див.* **вітер.**

ЗАНОСИ́ТИ *див.* **зано́шувати.**

ЗАНО́СИТИСЯ, о́шуся, о́сишся, *недок.,* **ЗАНЕСТИ́СЯ,** су́ся, се́шся, *док.* 1. Підніматися високо вгору. *Верби роз-*

рослися, розкинулися напрочуд; інші попустили віти по самісінькій землі та стелилися, інші звели гілля догори та в височінь занеслися (Марко Вовчок); * Образно. *Заносячись думками в безвість, рвав Саливон за мотузки, розгойдував ногою дошку, прив'язану товстою вірьовкою до підстаршого .. дзвона* (О. Ільченко).

2. *перен., розм.* Чванитися, хизуватися, виявляти погорду перед ким-небудь. — *Не заносся, моя пані! То мене так мир шанує, Через мене й ти у шані!* (І. Манжура); *Не думаю, щоб татові закортіло ото зненацька перед панами заноситися своїм ученим сином* (Б. Антоненко-Давидович); *Не можна сказати, щоб Остап дуже заносився. Він тільки став малоговіркий* (К. Гордієнко); *Він* [писар] *дуже вже розібрався, занісся вгору і вважав на себе не менше, як на якогось горобцівського губернатора* (І. Нечуй-Левицький).

3. *тільки недок., на що, безос., розм.* За якимись ознаками, прикметами бути близьким, наближатися, насуватися (про явища природи або події). *Час був непевний, заносилося на велику війну, мов на бурю* (О. Маковей); *Що би-то була дала пані Шумінська, коли б Ольга закохалася, як її старша сестра, але на це навіть не заносилося* (Н. Кобринська); *Марта .. голосно затріснула за собою двері. Настала сторожка тиша, безладдя, непевність, хотілось щось зарадити, думка напружено металася, шукалось виходу, заносилося на гострий конфлікт, повітря насичувалось електронами* (У. Самчук); *Ще тільки заносилось на світ, як чиясь лагідна рука торкнулась до його чуба, і він крізь сон почув голос Ярини* (М. Стельмах); *Заноситься на дощ.*

4. *чим, діал.* Харчуватися. *Що від людей за роботу дістанемо, тим і заносимося* (І. Франко); — *Така біда, пані, що нема раз чим занестись. Заробітків нема* (В. Гжицький).

5. *тільки недок.* Пас. до **зано́сити** 1–5. *Надворі затягнулося небо хмарами, і вітер шелестів опалим з дерев листям, що заносилося аж на грядки в зільник під наші вікна* (О. Кобилянська); *Треба вчасно побілювати* [хрест] *вапном, бо він швидко линяє, заноситься піском та курявою* (О. Гончар); *Справжнє прізвище* [козака] *заносилося тільки до реєстру, а якщо новак з тих або інших причин не хотів, щоб там фігурувало його прізвище, то заносилось лише прізвисько* (В. Малик); *До списків виборців заносяться всі громадяни, які мають виборче право і проживають (постійно або тимчасово) на час складання списків на території даної ради, які досягли до дня виборів 18 років* (з мови документів).

◊ **(1) Зано́ситися за хма́ри** — бути мрійником, сприймати дійсність нереально, наївно. [В а т у т і н:] *А може, й ми з тобою заносимось за хмари? Га! Брати Київ не з Букрина, а з Вишгорода, звідти, звідки не чекають німці. Що, не вийде?* (Л. Дмитерко); — *Надто вже часто ти заносишся за хмари, — додала вона з легким докором, — і зовсім не чуєш, що я тобі кажу* (О. Авраменко, В. Авраменко).

ЗАНОСИ́ТИСЯ *див.* **зано́шуватися.**

ЗАНОСНИ́Й, á, é. Занесений, завезений звідки-небудь; здатний заноситися кудись. *Територія урочища вщент заросла бур'янами, серед них багато екологічно небезпечних заносних бур'янів: щириці білої та звичайної, курячого проса звичайного та шкідливих для здоров'я людини рослин-алергенів, "прибульців" з Північної Америки (амброзії полинолистої та циклахени нетреболистої)* (з наук.-попул. літ.).

ЗАНОТО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **занотува́ти.** *Кожний з нас протягом двох років записав три-чотири лекції. Уважно переписавши занотований матеріал, ми вручали його Миколі Костьовичу* (М. Зеров); *За якусь найкоротшу мить він уже перегортав зошита і, як спраглий воду, ковтав занотовані Вариною рукою рядки* (Г. Епік); *Історія була така правдоподібна, а Асланова щирість така переконлива, .. що вся карколомна повстанська епопея Асланова була занотована докладно, в усіх подробицях* (І. Багряний); *Вдома Франц спалив рисунок, на якому був занотований сон Анни* (Т. Прохасько); // **занoто́вано,** *безос. пред. Пригадую середину вересня, точніше суботу чотирнадцятого числа, як це занотовано у моєму записнику, сльотистий, сірий день, піднесений настрій, у моєму домі багато руху* (У. Самчук); *Він і не помітив, як усе, що було занотовано в тому папірці, він розповів Лялі напам'ять* (О. Гончар); *16 травня (4 за старим стилем) 1886 року в Павлівській церкві в Києві відбувся шлюб Івана Франка з Ольгою Хоружинською, про що в книзі записів тієї церкви було занотовано* (Р. Горак).

ЗАНОТО́ВУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **занoто́вувати.** *Для успішної роботи з підручником учнів слід навчити різних форм занотовування опрацьованого матеріалу (план, конспект, тези, виписування цитат, графічні записи тощо)* (з навч. літ.); *Занотовування прочитаного дозволяє краще запам'ятати і усвідомити матеріал* (з навч. літ.).

ЗАНОТО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАНОТУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док., що.* Те саме, що **нотува́ти.** *Коли потяг одходив від станції, швидкий пасажир розгортав якийсь журнал, виймав відтіля записну книжку і щось там занотовував* (М. Хвильовий); *Кореспондент заходився занотовувати свої враження у блискучий блокнот* (Д. Бедзик); — *Вареники з м'ясом, — замовляв відвідувач .. — Дві порції. — Офіціантка старанно занотовувала замовлення в блокнот* (О. Чорногуз); *Занотувавши назвище хазяїна, Тихович каже циганові копати абиякий кущ* (М. Коцюбинський); *Свій досвід, свої експерименти й спостереження він намагався узагальнити й занотувати* (О. Гончар); // Відзначати, зафіксовувати в пам'яті, свідомості. *Богдасеві так личить його вишита українська сорочка, з якої він, правда, трохи виріс. "Треба буде вишити нову, — занотовує собі в думках Марія, — я ж цю ще в Немирові на виріст вишивала й шила"* (О. Іваненко); *Микулині дружинники .. пильно вдивлялися з мурів, занотовуючи в пам'яті кожну стежку, кожну лощинку, кожний горбик* (А. Хижняк); *Як дрібний, але характерний штрих, занотую, що великий артист* [Панас Саксаганський] *завжди першим, раніше за всіх акторів, приходив на виставу і відразу ж брався до гримування* (М. Рильський).

ЗАНОТО́ВУВАТИСЯ, ується, *недок.* Пас. до **занoто́вувати.** *Не за столом для писання, а де попало й на чому попало, в перервах між роботою занотовувались .. рядки* [пісень і приповідок] (В. Еллан-Блакитний); *Феодальні акти на Русі, що підлягали вічному зберіганню, писались на пергаменті, а на березовій корі занотовувались щоденні господарчі розпорядження, боргові розписки, приватні листи* (з навч. літ.).

ЗАНОТУВА́ТИ *див.* **занoто́вувати.**

ЗАНОЧО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАНОЧУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док.* Залишатися де-небудь на ночівлю. *Паломники спочивали на хуторі, запасалися водою в далеку путь, іноді заночовували* (Ю. Мельничук); *Жив* [Іван], *де доведеться: заночовував на автостанціях, у дзвіницях, улітку — в придорожних оборогах* (М. Матіос); *От він іде вулицею і поглядає, в якій би йому хаті заночувать* (О. Сгороженко); — *Отут*

і заночуємо, — вирішив Богун, в'їжджаючи на хутір і пускаючи коня безлюдною вулицею (Я. Качура); *Молочний морок огорнув скелі. Нам справді не лишалося нічого іншого, як заночувати* (О. Бердник).

ЗАНОЧУВА́ТИ *див.* **заночо́вувати.**

ЗАНО́ШЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **заноси́ти** 1. *На голій землі, якось скрутившись, босий, в полатаних штанях і дуже заношеній простій сорочці, лежить самотою якийсь парубок і подивляється на всіх якимись зляканими, напруженими очима* (В. Винниченко); *Літом вона ходила у ватнику, зимою — в .. досить заношеному кожусі* (І. Волошин).

2. *у знач. прикм.* Брудний, несвіжий (про одяг). *Комірчик на шиї та рукавички були побгані, нечисті, неначе вона наділа на себе якесь чорне заношене плаття* (І. Нечуй-Левицький); *Щось згадавши, пошукав* [Мокрицький] *у кишенях свого старенького заношеного каптанця, видобув мідну монету* (Б. Левін); *Дід Трифон зустрів їх без рушниці, але з беззубою посмішкою, навіть, вітаючись, зняв свою заношену кепочку* (О. Чорногуз); *Він зняв із себе парусинову сорочку — вже невідомо якого кольору була та заношена сорочина* (В. Шкляр).

ЗАНО́ШЕНІСТЬ, ності, *ж.* Стан за знач. **зано́шений.** *Мундир на унтер-офіцерові був не зовсім парадний з огляду на його заношеність, засмальцьованість і пошматованість, але цієї деталі Юджин помітити не встиг* (П. Загребельний).

ЗАНО́ШУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАНОСИ́ТИ,** ошу́, о́сиш, *док.* 1. *що.* Довго носячи, робити що-небудь брудним, несвіжим (перев. про одяг). *Костюми краще не заношувати, а змінювати щодня, навіть якщо ви маєте їх усього два* (із журн.); *Улюблені светрик чи сорочку можу заносити, образно кажучи, ледь не до дірок. І лише коли сезон закінчується, цей одяг перу, кладу до шафи* (з газ.).

2. *кого, розм.* Носячи на руках, заколисувати (дитину). *Йосип ще змалечку удався норовистим хлопцем: його не заколишеш ніяк, хіба на руках заносиш...* (Панас Мирний).

ЗАНО́ШУВАТИСЯ, ується, *недок.*, **ЗАНОСИ́ТИСЯ,** о́ситься, *док.* Від довгого носіння ставати брудним, несвіжим (про одяг). — *Треба надіти свіжу сорочку, бо ця, чорна, доволі вже заносилася ще в школі, а, лазивши по гнізда, я трохи ще й розідрав її* (І. Микитенко).

ЗАНУ́ДА, и, *розм.* 1. *ж.* Те саме, що **нудьга́.** *І ти, єдина, що рятуєш од зануди, Моя надія, мій покою, все моє!* (П. Куліш); *Зануда, страшенна зануда, немов та гадюка, вилася біля серця* (Л. Яновська).

2. *ч. і ж.* Про дуже нудну, набридливу людину. *Альоша нічого не відповів, ніби не чув привітання. Він пройшов у свій куток. Сів на Матросову скриньку. Пувичка зморщив носа .. — Ще й мовчить. Зануда* (І. Микитенко); — *Ти встанеш сьогодні чи ні? — розгнівався Сергій і затормошив Дениса за плече. — Яка це зануда штовхається? — засопів у темряві парубійко, підводячи голову* (Григорій Тютюнник); *Тут Артур Мстиславович дочекався компліменту від невідомого: — Ну, ну! Він у тебе ще нічого, тільки зануда...* (А. Крижанівський); *Підозрюю, що ви собі думаєте в цю хвилину: от зануда, замість того, щоб переповісти свою історію по порядку, він скаче то вліво, то вправо, наче його джмелі кусають* (Ю. Винничук).

ЗАНУ́ДЖЕНИЙ, а, е, *розм.* 1. Дієпр. пас. до **зану́ди́ти** 1. [Ж а л і в н и ц ь к и й:] *Він, на мій погляд, розбещений панич, зануджений своєю нікчемністю* (М. Старицький); *Давно зануджена отим мисливським шалом І суперечками, що нанівець ішли, .. Гукає голосом веселим Телімена: "Хто хоче по гриби?"* (М. Рильський, пер. з тв. А. Міцкевича).

2. *у знач. прикм.* Який виражає нудьгу. *Вітя сидить на вікні, обличчя зануджене. Крізь зуби висвистує* (С. Васильченко); * Образно. *Навіть дерева, садки не були тут такі зелені й розкішні, як у неї, якісь покручені, зануджені* (Б. Харчук).

ЗАНУ́ДИ́ТИ, у́джу, у́ди́ш, *док., кого, що і без прям. дод., розм.* 1. Док. **ну́ди́ти** 1. — *Послухай, що тобі казатиму. Не зануджу тебе довгим оповіданням* (І. Франко); [Е в р і п і д:] *Візьми і йди вже! Гість такий — то нудь одна.* [Д і к е о п о л ь *(до себе):*] *А сам він скільки люду міг занудити!* (А. Содомора, пер. з тв. Арістофана); // *заст.* Навіяти на кого-небудь нудьгу, тугу. *Занудила самотина, — Піду до шинкарки* (І. Манжура); *І знову невсипуща журба захопила її в свої цупкі обіймища, занудила та затрудила материне гаряче серце* (Панас Мирний).

2. *безос.* Почати нудити (у 3 знач.) (про фізіологічний стан). *А далі сіла* [Дідона] *на порозі. Аж занудило їй, небозі, І не встояла на ногах* (І. Котляревський); *Добившись, нарешті, до справжньої кадильниці.., я відчув, що мене занудило від ладану* (І. Микитенко); *Він відчуває, як зсудомлює усередині, й лякається, що його може занудити тут, зараз...* (І. Росоховатський); *Вчора було випито багато віскі, й від молока може занудити* (М. Білкун); *Грицю аж занудило від базікання цинічного набридливого пасажира* (О. Бердник).

◊ **Ну́ди́ти / зану́ди́ти [білим] світом** *див.* **ну́ди́ти.**

ЗАНУ́ДИ́ТИСЯ, у́джу́ся, у́ди́шся, *док., розм.* 1. Док. до **ну́ди́тися** 1. *Занудивсь я тяжко, — Ні душі нема: Горе нерозважне Та тужба сама!* (П. Грабовський); *Тася швидко поїхала, і о. Василь занудивсь* (М. Коцюбинський); *Наприкінці зими чи на початку літа, коли .. ми, занудившись серед міського каміння, раді хоч чим-небудь нагадати собі мисливське привілля на луках та озерах, поїхати спеціально по Семена Івановича до Свarom'я* (Б. Антоненко-Давидович); // *за ким — чим, без кого — чого.* Засумувати, скучити. [Л ю б у ш а *(побачила й біжить до нього):*] *Саша! Любий, нарешті! Я так занудилася за тобою* (І. Кочерга); *Минав місяць, минав другий, і ми починали нудьгувати за школою.., за учителем, який теж, мабуть, уже занудився без нас. І тоді починали гратися в школу* (А. Дімаров).

2. Змучитися від бездіяльності або очікування кого-, чого-небудь, від нудьги. — *Чого це пани ляхи так довго морочаться? — спитав сотник, занудившись чеканням* (М. Старицький); — *Побратиме мій любий! Так мені здається, що немов ти журишся в мене. Може, занудився, сидячи в будинкові. Поїдемо по степу погуляєм* (С. Васильченко); *Крайнюк занудився й вирішив завітати до льотчиків* (В. Кучер).

ЗАНУ́ДНИЙ, а, е, *розм.* Дуже нудний. — *Іди відпочивати. Не маю бажання слухати твої занудні повчання. Без тебе достатньо клопоту* (О. Тесленко); *Почалася довга занудна патетична еклектична .. промова, що місяцями через невдало гостру сатиру нагадувала викривальну філіппіку* (Любко Дереш); *Розлігся* [Еклі] *й усе торочить, торочить своїм занудним голосом про якесь дівчисько, що з ним нібито тягався минулого літа* (О. Логвиненко, пер. з тв. Дж. Селінджера); *За роки незалежності Лящик круто поміняв імідж: із занудного бездарного сценариста перекваліфікувався у ще бездарнішого зануду-гумориста* (Г. Тарасюк); — *Двоє? — Ну,*

Вітька і тітонька ця занудна, антикварова вдовиця. Навряд чи від неї кудись щось піде (А. Кокотюха).

ЗАНУ́ДНІСТЬ, ності, *ж., розм.* Властивість за знач. **зану́дний.** *Позитивні риси людини з характером педантичного типу — це добросовісність, акуратність, серйозність, надійність у справах, а непривабливі риси — це формалізм, занудність* (з навч. літ.).

ЗАНУ́ДНО, *розм.* Присл. до **зану́дний.** — *Що батько скажуть! Третина ж грошей!.. — дивлячись на різні ласощі, занудно скімлив Ясь. — Поб'ють... Їй-богу, всиплють не менше, як у бурсі...* (Василь Шевчук); *Цідить мжичка їдко і занудно, Вибира з-під коміра тепло* (Б. Олійник); *Щось бурмоче* [Еклі] *собі під ніс — так занудно-занудно* (О. Логвиненко, пер. з тв. Дж. Селінджера).

ЗАНУ́ДСТВО, а, *с., розм.* 1. Те саме, що **зану́дність.** *Аби не занудство її супутника, вона б не звернула уваги на цю парочку* (А. Кокотюха); *Тільки зрозумій мене правильно, не ображайся: що ти відкритий до зла. Замірялася, з навичкою фахового викладацького занудства, розтлумачити докладніше.., але нічого пояснити не вийшло* (О. Забужко).

2. Занудний учинок, занудна поведінка. *Антон тоді не дратував мене. Я могла терпіти його занудства, його кострубаті розумування і хлопчачу впертість* (О. Тесленко).

ЗАНУДЬГУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *док.* Почати нудьгувати. *Четвертий день іде невпинно дощ. Багато сліз в захмареного неба! Зів'янеш, занудьгуєш, хоч-не-хоч. Відчуєш: з кимсь погомоніти треба* (Л. Дмитерко); *Хлопчик, що спочатку з великою цікавістю розглядав незнайомого дядю, раптом занудьгував і став тягти жінку за руку* (С. Журахович); *Якось увечері, занудьгувавши, Сотник покинув порожню хату і завітав до Федора Ріпки* (М. Циба); *Німець, красунчик хоч куди.., зразу видно — це дуже веселий німець, товариський, з ним не занудьгуєш, з ним і про те поговориш і про се, такий має успіх у жінок* (Ю. Винничук); // *за ким — чим.* Скучити. *Петро ж, занудьгувавши за два роки за герцем, так крутив тепер свого коня і кидав його в усі боки, пригадуючи всі витівки запорозького герцю, що сердешний кінь його .. тільки хекав та хропів* (А. Кащенко); *Я так занудьгував за морем, що провів половину ночі, сидячи біля вікна й уявляючи собі море в молочнім тумані заснулих улоговин* (Ю. Яновський).

ЗАНУДЬГУВА́ТИСЯ, у́юся, у́єшся, *док., розм.* Те саме, що **занудьгува́ти.** — *Чи не за панією вже пан занудьгувавсь, що так поспішає?* (А. Кащенко); — *Занудьгувалися у відділі? — ніби вгадавши мій настрій, поцікавився Тараненко* (О. Шугай).

ЗАНУ́ЖУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок., розм., рідко.* Набиратися нужі (у 1 знач.); ставати вошивим; вошивіти. *Ми часом байдужіли до себе, заношувались, та що гріха таїти, іноді й занужувались, а він* [командир загону] *завжди з'являвся до нас свіжий, чистий, бадьорий* (В. Земляк).

ЗАНУ́КАТИ, аю, аєш, *док., розм.* Почати нукати. — *Як ви думаєте, для чого тут плюси й мінуси і що це має означати? — Ну-у... — почав дивитися на стелю Сашко. — Тепер ти занукав, — зморщив носа Ігор Борисович* (М. Білкун).

ЗАНУМЕРО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **занумерува́ти.** — *Я хочу тільки дрібниць — акуратності. Нехай ваші дошки лежать, як у чесного продавця крам: занумеровані, з підмосточками, перераховані* (Іван Ле); // **занумеро́вано,** *безос. пред. Індексація вершин у графі все одно починається з одиниці, тобто вершини занумеровано числами від 1 до n включно* (з навч. літ.).

ЗАНУМЕРО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАНУМЕРУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док., що.* Те саме, що **нумерува́ти.** *Занумеровуємо всі вершини графа натуральними числами від 1 до n* (з навч. літ.); *Занумерувати документи.*

ЗАНУМЕРО́ВУВАТИСЯ, ується, *недок.* Пас. до **занумеро́вувати.** *Глави (розділи) занумеровуються послідовно. Параграфи занумеровуються за кожною главою (розділом) окремо* (з навч. літ.); *Усі накази занумеровуються упродовж календарного року. Наказ повинен мати встановлені реквізити і сталий порядок розміщення* (з мови документів).

ЗАНУМЕРУВА́ТИ *див.* **занумеро́вувати.**

ЗАНУ́РЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **зану́рити.** *Тіло, занурене в рідину, виштовхується вгору з силою, яка дорівнює вазі рідини, витісненої тілом* (з навч. літ.).

2. Який занурився (у 1 знач.). *Підпливши збоку до зануреного в воду корабля, Олег ледве вхопився за капітанську будку .. Аж тепер відчув, що непритомніє з перенапруги* (Іван Ле); * Образно. *Чорнобиль. Невелике миле провінційне містечко, занурене в зелень, все у вишнях та яблунях* (Ю. Щербак).

3. *перен.* Який занурився (у 2 знач.), заглибився в що-небудь (у роботу, думки, почуття і т. ін.). *Максим Кривоніс, занурений у свої думки, байдуже зирнув на гарні образи, що прикрашували храм* (П. Панч); *Він раптово опинявся сам на сам із в'язкою чорною пусткою, наполовину занурений у розшарпані рештки сновидінь* (Ю. Андрухович); *Філіпп сидів за письмовим столом у себе в кабінеті, з головою занурений у роботу* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Занурений у роздуми над обставинами свого "ходіння в народ", я щонайменше звертав увагу на звивисті стежки* (Д. Білий).

ЗАНУ́РЕНІСТЬ, ності, *ж.* Стан за знач. **зану́рений** 3. *Мало хто із сучасних авторів так щиро й відкрито декларує свою зануреність у родинне буття, глибинну духовну дотичність до щоденних клопотів дітей* (з наук.-попул. літ.); *Фільм примушує по-новому поглянути на те, що відбувалося в кіно на межі 1920–1930-х... Його психологічність та особлива ліричність, зануреність в особистісний світ героїв по-справжньому вражають* (з газ.).

ЗАНУ́РЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **зану́рити** і **зану́ритися.** *Долинуло приглушене шипіння: газ, звісно, не заважав шнурові горіти, як не заважило б йому навіть занурення в воду. І враз страшний вибух струсонув повітря* (В. Владко); *На них, напевно, маски типу аквалангів, з трубочками... З якими іще трубочками? Вони ж ідуть на повне занурення! В них дихальні апарати з балонами і шлангами* (О. Ірванець); *Пильний погляд на епоху, глибоке занурення в неї — ось що характерне для творчої манери А. Хижняка* (Н. Рибак); *Я наказав своїм людям не турбувати мене і .. поринув у роздуми. Власне, це були й не роздуми, а отаке занурення в себе, коли в голові ані мислі і тільки прослуховуєш м'яке задоволення, в якому пеститься душа* (Валерій Шевчук); * Образно. *Занурення в метро і цілогодинні переїзди давали надзвичайно багато — з одного боку, ти людина в натовпі, з іншого — ти сам по собі* (Ю. Андрухович).

ЗАНУ́РИТИ *див.* **зану́рювати.**

ЗАНУ́РИТИСЯ *див.* **зану́рюватися.**

ЗАНУРТУВА́ТИ, у́є, *док.* Почати нуртувати; завирувати. *Білі буруни зануртували скрізь, наче море вишкірило свої смертельні зуби* (В. Кучер); *Не стримати хвилю Черемошу,*

коли він зануртує, скидаючи з себе зимову одіж (І. Пільгук); *На сьому ніч на дні ями раптом роззявилося, зануртувало джерело, виповнилась яма водою і утворилось озеро* (В. Нестайко); *Хвиля* [вибухів], *що досі так розмірено, ритмічно котилася, тепер, перервана відразу в багатьох місцях, — зануртувала, завихрилася* (Є. Доломан); * Образно. *Радісні здогадки зануртували в похмурій душі дукача* (М. Стельмах); *Душа працює безнастанно, життям напружено живе: то зануртує океанно, то в гавань тиху запливе* (М. Сингаївський).

◊ **Кров кипи́ть (закипа́є, виру́є** *і т. ін.)* **/ закипи́ть (завиру́є, зануртує** *і т. ін.)* **[у жи́лах (у скро́нях)]** *див.* **кров.**

ЗАНУ́РЮВАЛЬНИЙ, а, е. Признач. для занурювання. *Водяні насоси можуть перекачувати тільки чисту воду. А от насос дренажний занурювальний підійде і для перекачування води з піском, трісками та іншим дрібним сміттям* (з газ.).

ЗАНУ́РЮВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **зану́рювати.** *Занурюваний у воду прилад.*

ЗАНУ́РЮВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **зану́рювати** і **зану́рюватися.** *Командир наказав очистити палубу і приготуватися до занурювання* (М. Трублаїні); *Ні, на кораблі не досить лише вахтового журналу. Я мушу вести свій літопис, зовсім відмінний від того, в якому зазначені курси і пеленги, довготи і широти, нами пройдені, години і хвилини термінових спливів і занурювань* (В. Логвиненко); *Деякі фрукти та овочі при занурюванні їх у киплячу воду здатні набувати яскравішого забарвлення* (з наук.-попул. літ.).

ЗАНУ́РЮВАТИ, юю, юєш, *рідко* **ЗАНУРЯ́ТИ,** я́ю, я́єш, *недок.*, **ЗАНУ́РИТИ,** рю, риш, *док.*, *кого, що.* Опускати, поміщати кого-, що-небудь у воду або в якусь іншу рідину. *Алі скинув на пісок свою ношу і знов скочив у море, занурюючи мокрі рожеві литки у легку й білу .. піну* (М. Коцюбинський); *Час від часу зануряв* [Микита], *тримаючись за камінь, у воду й голову, щоб прогнати сон і втому* (Ю. Яновський); *Віоріка сідає край білого каменя, кладе на кладку білизну, занурює руки у воду* (М. Чабанівський); *Коли занурити алюмінієвий виріб у розчин алізаринового фіолетового барвника, він забарвиться у фіолетовий колір* (з наук.-попул. літ.); // Засувати, заривати щось у що-небудь сипке, м'яке і т. ін. *Вони йшли, як по велетенській картині Врубеля, по золотій ярмарковій площі, занурюючи босі ноги в гарячий пісок до болю рідної, прекрасної, благословенної землі* (І. Багряний); *Він дивився на дітвору сміхотливими, трохи примруженими очима (сонце світило йому просто в обличчя) і занурював пальці в гарячий сипучий пісок* (О. Донченко); *Петро .. пішов до ліжка. Роздягся і ліг ниць, зануривши обличчя в подушку* (І. Багмут).

ЗАНУ́РЮВАТИСЯ, ююся, юєшся, *рідко* **ЗАНУРЯ́ТИСЯ,** я́юся, я́єшся, *недок.*, **ЗАНУ́РИТИСЯ,** рюся, ришся, *док.* 1. Опускатися у воду або в якусь іншу рідину. *За мить оглушливий вибух струсонув пароплав. Він оповився хмарами сивої пари, різко нахилився набік і повільно, дуже повільно почав занурюватись у морську безодню* (О. Донченко); *Кілька гідролітаків, по-чудернацькому піднявши хвости, вже занурялися у воду, немов пили її тупими носами* (В. Кучер); *Вскочивши в сю розчину* [розведену фарбу], *Лис Микита в першій хвилі занурився в неї з головою і мало не задушився* (І. Франко); *— Дійшли ми до Сінопа* [Синопа] .. *і стільки здобули хліба козацького, що чайки занурилися в воду аж по борти* (З. Тулуб); * Образно. *Втомлене сонце поволі занурювалося у далекі втаємничені плеса* (А. Крижанівський); // Зариватися у що-небудь сипке, м'яке і т. ін. *Росте* [сосна] *вглиб і вглиб. Ось уже перейдено пісок і глину, обплазовано камінь, і корінь занурюється, як жадібний хробак, у жовту землю* (Ю. Яновський); *Я лежав, зануришись у сніг, і стріляв по кулеметові, що стояв під вишнею* (І. Багмут).

2. *перен.* Повністю віддаватися якому-небудь заняттю, захоплюватися чим-небудь, поринати в щось. *Із розумним виглядом занурююсь у читання* (І. Роздобудько); *Тут пан пробощ занурився в складні господарські обрахунки* (З. Тулуб); *З головою занурився* [Іван] *в працю* (С. Чорнобривець); *Іван ліг долілиць, головою на праву руку, й спробував зануритися в сон* (Ю. Мушкетик).

◊ **(1) Зану́рюватися / зану́ритися в думки́ (ро́здуми)** — глибоко замислюватися, забувши про все навколишнє. *Дівчина повертала до нього голову й коротко кивала, наче кажучи: так, так, ти хочеш мене підбадьорити, я розумію, .. і знов схиляла голову, занурюючись у свої думки* (В. Владко); *Він так занурився в роздуми, що навіть забув про відвідувача* (М. Дашкієв); *Василь, занурившись у свої думки, стояв біля вікна* (А. Хижняк).

ЗАНУРЯ́ННЯ, я, *с.*, *рідко.* Дія за знач. **занурЯ́ти** і **занурЯ́тися.** *Після занурення у барвник поверхня писанки, на яку не нанесено віск, зафарбовується* (з навч. літ.).

ЗАНУРЯ́ТИ *див.* **зану́рювати.**

ЗАНУРЯ́ТИСЯ *див.* **зану́рюватися.**

ЗАНЮТО́ВАНИЙ, а, е, *заст.* Дієпр. пас. до **занютува́ти.** *Марко сидів під дикою грушею, прив'язаний до стовбура волосяним арканом, із занютованими в колодку ногами* (Ю. Мушкетик); // **занюто́вано,** *безос. пред. Та не крути, нічого не буде: бачиш, тут не гайка, а занютовано* (Сл. Б. Грінченка).

ЗАНЮТО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАНЮТУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док.*, *що, заст.* Вставляти нюти, з'єднуючи що-небудь; заклепувати. *Косу ще можна занютувати* (із журн.); * Образно. *Навіть крізь нічну імлу Сироватка побачив, що то не пастух, а збройний козак, і вже не був певний, хто ті інші люди. Може, вони .. впізнають його й занютують в сирицю* (Ю. Мушкетик).

ЗАНЮТУВА́ТИ *див.* **занюто́вувати.**

ЗАНЮ́ХАНИЙ, а, е, *розм.* 1. Дієпр. пас. до **заню́хати** 2. *Собака умовною поведінкою повідомляв кінолога, коли виявляв запах наркотику або іншої речовини зі специфічним запахом, взірець якої був занюханий ним* (з навч. літ.).

2. *перен.*, *зневажл.* Поганий, занедбаний. *Сьогодні він, маючи п'ятдесят років, обіймає посаду лаборанта в занюханій бюджетній установі* (Є. Кононенко); *Не доходячи до готелю, я завернув у якийсь занюханий бар* (О. Логвиненко, пер. з тв. Дж. Селінджера); *Вліз у занюханий автобус. У проході стоячи їдуть окрім мене десятеро* (із журн.).

ЗАНЮ́ХАТИ *див.* **заню́хувати.**

ЗАНЮ́ХУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАНЮ́ХАТИ,** аю, аєш, *док.*, *розм.* 1. *тільки док.*, *що* і без прям. *дод.* Почати нюхати. *Магава здригнувся, хижо занюхав повітря: — Дух, дух, дух!.. Тут був ще один чужий дух* (В. Близнець).

2. *тільки док.*, *кого, що* і без *прям. дод.* Почути нюхом (перев. про тварин). — *Ану, чи занюхають мене собаки крізь деготь* [дьоготь] *і солому?* (І. Франко); *Отож ніхто хлопців не видів* [у саду]. *Занюхав їх тільки молодий пес Гектар і гавкнув* (Л. Мартович); *Лиско й Султанка* [собаки], *як заню-*

хали татар, прискочили й кинулись на ворогів (А. Чайковський); *З тої комірчини як ударить на нас сірчаним духом! (Ми той сморід і зразу були занюхали)* (М. Лукаш, пер. з тв. Д. Боккаччо); // *перен.* Вистежити, розвідати, дізнатися. *З подвір'я архієпископської резиденції вихопилися коні, запряжені у фаетон, у фаетоні — цибатий священик у чорній сутані, і хтось сказав до Пилипа: — Он як жене, занюхав, що Балабан помирає...* (Р. Іваничук); — *Тільки то є велика таємниця. Як я сесю* [цю] *юшку їм, то фантазую, що то не юшка, а вареники. А завтра будуть кнедлі. А позавтра голубці .. —Добре, а чого ж то така таємниця? — Щоб німаки не занюхали* (Ю. Винничук).

3. *що і без прям. дод., чим.* Нюхати щось після вживання алкоголю. *Компанія розкорковує пляшку, наливає і випиває десь по півсклянки кожен, занюхуючи рукавами* (О. Ірванець); *З шафи в хатині дістав* [Павло] *плескату пляшку горілки, набулькав у мідний кухоль, зроблений з гільзи. Звичним рухом хильнув і, занюхавши окрайцем хліба, став на полик* (М. Циба); *Опісля півночі з горла допив* [Тарас] *коньяк, занюхав лимонною шкіркою* (Є. Пашковський); * Образно. [Д р а н к о:] *Дякую! Міцна табака!.. У кого купували?* [К у к с а:] *У Свирида.* [Д р а н к о:] *У того, що чотирьох дочок має? Сердега, певно, нарочито робе* [робить] *таку міцну табаку, щоб занюхать своє горе...* (М. Кропивницький).

ЗАНЮШИ́ТИ, шу́, ши́ш, *кого, що і без прям. дод., розм.* 1. Док. до **нюши́ти** 1. *Досі я ні разу не занюшила в повітрі хоч би найслабшого подуву алкоголю* (О. Забужко).

2. *перен.* Док. до **нюши́ти** 2. *Пани занюшили небезпеку на їхні золоті вольності...* (А. Чайковський).

ЗАНЯ́ВКАТИ, аю, аєш, *док.* Почати нявкати. *Худа кішка відскочила вбік і знову занявкала, мабуть, шукаючи хазяїв* (П. Панч); *Хлопцям дитинка сподобалася, Ходя також узяв її на руки і так занявкав по-своєму, що немовля принишкло, як зачароване* (В. Шкляр); // *безос. І тут занявкало, заверещало, завило на манер котячого концерту. Внизу, на містку через канал, джаз-банда непризовного віку дерла горлянки під гітару і банджо* (А. Крижанівський).

ЗАНЯВКОТІ́ТИ, очу́, оти́ш, *док.* Почати нявкотіти. *Знову занявкотів кіт, та так пронизливо й лунко, що не було ради й подумати про спочин під дахом* (Є. Пашковський).

ЗАНЯВЧА́ТИ, чу́, чи́ш, *док.* Почати нявчати. *Котяра в мішку .. страшенно занявчав* (О. Ільченко); *І де тільки взялася ця худюща смугаста здичавіла кицька! Вона раптом з'явилася біля хати і хрипло занявчала, дивлячись на іноземців* (В. Нестайко); *Усі старці ніби занявчали й застогнали жалібними голосами* (І. Нечуй-Левицький).

ЗА́НЯТИЙ, а, е, *заст.* Те саме, що **за́йнятий.** *Город занятий, для нього вже рятунку нема. Його здобула зрада, супроти якої безсиле навіть найзавзятіше лицарство* (Б. Лепкий); *Сам будинок, як назовні, так і з нутра, виглядав велично. Його пишні вхідні двері були зашклені кольоровим склом, .. він мав гомінку, завжди заняту, убиральню і завжди занятий .. телефон* (У. Самчук); [М а ю ф е с:] *То краще мені сказать, що я нічого не знаю. Навіщо мені клопіт .. Я чоловік занятий ділами* (І. Карпенко-Карий); *Невеселими думками занятий, ішов Герман далі, щораз далі, аж опинився геть на самім краю Борислава* (І. Франко); *Ватаг занятий був добуванням живого вогню* (М. Коцюбинський); *Я був занятий зорями, — вони щовечора щось говорили до мене і хитро моргали* (В. Винниченко); *Як зайшов Давид, Миронов одмахнувся рукою — зараз занятий* (А. Головко); — *На жаль, мій чоловік надто занятий і не зможе мене супроводити. Я примушена принести за нього пробачення. Я прийду сама!..* (В. Домонтович); — *Вельмишановна пані, Ріто Сильвестрівно.., я зараз занятий. Колись іншим разом я зайду до вас* (Е. Андієвська).

ЗАНЯ́ТТЯ, я, *с.* 1. Те, чим хто-небудь займається (справа, праця і т. ін.). *Всяке заняття, всяку роботу вона покинула* (І. Франко); *А щодо готування їжі, це, звісно, ідея, хм... дуже-дуже нудне заняття для чоловіка, що там не кажи...* (В. Владко); *Відразу закипіла робота. Плем'я русь віддавна було працьовите і дружне .. Всім знайшлося заняття, ніхто не сидів склавши руки* (В. Малик); *Письменницьке заняття вельми подібне до заняття дитини — обом належиться ставити питання, а не відповідати на них* (О. Забужко).

2. Урок, лекція в навчальних закладах. *Незабаром уже заняття в гімназії почнуться* (А. Головко); *Він .. сів на ліжко. Кілька годин, проведених на заняттях у задушливій, накуреній до нікуди кімнаті осередку, нагнітили голову важкою втомою* (С. Добровольський); *Учора проводив у школі заняття літературного гуртка. Розбирав з гуртківцями їхні вірші* (В. Дрозд).

ЗАОБЕРТА́ТИ, а́ю, а́єш, *док., розм.* Почати обертати (у 1, 2 знач.). *Вчитель заобертав ручку програвача, і залунала пісня* (із журн.); *Тут* [у місті] *їх швидко заобертала житейська суєта, дрібні мороки, поспіх і смикання* (В. Яворівський).

ЗАОБЕРТА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *док., розм.* Почати обертатися (у 1, 2 знач.). *На всю вулицю зареготав* [Левонтій] — *аж люди заоберталися* (І. Білик); *Зі своїх місць заоберталися, посхоплювалися, даючи змогу прилаштуватися новоприбулим, і ті солдати, єфрейтори, сержанти, старшини, які доти поводилися тихо і, здавалося, слухали промовців* (О. Шугай); *Тихо заоберталося колесо, і Олеся завмерла .. Їхня люлька піднімається все вище і вище, Олесі видно річку й далекі зелені луги за нею* (В. Яворівський).

ЗАО́БРІЙНИЙ, а, е. Який міститься або розташований за обрієм; дуже далекий. *Кольори ще заобрійного ранку тримали в своїм світлі і пані Щоголову. І вона .. ще милішою видавалася від уваги небесної рожевості* (Т. Осьмачка); *З чим порівняти оту заобрійну далеч, що має в собі таку звабу і викликає такий злет душі!* (О. Гончар); *В небі хмарка, наче білий лебідь, Попливла в заобрійні краї* (Д. Павличко); *Приходили каравани верблюдів .. Під пекельним сонцем вони сяяли наче позолочені, бо в їхню шкіру в'їдався жовтий пилок знаменитого арабського шафрану "варсу", що виростав лише в заобрійному південному Ємені* (Ю. Логвин).

ЗАОДНО́, *присл.* 1. Одностайно, у взаємній згоді, разом з кимсь, чимсь. *На бік нової правительки, зрадивши своїх друзів-єгиптян, перейшов і патріарх Анатолій. Таким чином Пульхерія, Маркіан, Анатолій і всемогутній .. Аспар укупі з кліром та придвірною* [придворною] *знаттю діяли заодно* (І. Білик); *Василько Романович, князь володимиро-волинський, завжди діяв разом і заодно зі старшим братом Данилом Романовичем* (з наук. літ.); // *у знач. пред.* — *На нього доказують, що він з ними заодно* (Г. Квітка-Основ'яненко); — *Перуне! — крикнув він крізь свист і завивання вітру. — Що ти робиш, чому пішов проти Русі, невже ти заодно з греками?* (С. Скляренко); — *Коли б князі слухалися великого князя, коли б усі були заодно, то й половці були б не страшні!*

Ми їх гуртом вигнали б з наших степів, як зробив це колись Володимир Мономах (В. Малик).

2. Одночасно з чим-небудь, водночас, разом з тим. *Вона посмутніла. Заодно пригадувала його слова, що говорив до неї* (О. Кобилянська); — *Ось на тобі два пенси: зайди до магазину й спитай коробку "Альбо". Та заодно спитай, чи багато його купують* (М. Йогансен); — *Завтра мене викликають в район, то заодно вже підкину і вас до станції* (О. Гончар); *Гості .. в один голос заявили, що обов'язково приїдуть на першу лекцію професора. Нехай тільки пан Франко скаже, коли вона буде. Гості заодно поздоровили й отця з гарною партією для доньки* (Р. Горак); *Інга запропонувала піти загоряти, де заодно би повторили питання білетів для вступних іспитів* (А. Дністровий).

ЗАОЗЕ́РНИЙ, а, е. Який міститься, розташований за озером, озерами. *Вони вийшли на майдан і рушили головною вулицею в напрямі до південної дороги, щоб, звернувши в бічну вулицю, вийти до озера .. та заозерних заводів* (Ю. Смолич); // *поет.* Далекий. *Коли я думаю про міські квартали, я думаю, що я чула юнка з голубими прозорими віями, що я амазонянка .. десь у заозерних краях...* (М. Хвильовий).

ЗАОЗЕ́Р'Я, я, *с.* Місцевість за озером, озерами. *Вечоріє. Небо де-не-де засвітило сяйво зір бліде, в заозер'ї захід над тайгою оповило світлою габою* (І. Гончаренко).

ЗАО́ЙКАТИ, аю, аєш, *док., розм.* Почати ойкати. — *Коли дивимось, аж у бур'яні щось лежить довге та пелехате, та чорне, неначе ведмідь. Ми злякались, закричали, заойкали, а воно пошилось далі в бур'ян, неначе здоровецька гадюка або неначе полоз* (І. Нечуй-Левицький); *Він кілька раз перевернувся на камінній підлозі і тяжко застогнав, заойкав* (Іван Ле); *Стежка звивалася вгору. Земля під ногами була суха, червоняста, і нам частенько траплялись кремінці. Ніна застрибала, заойкала: ой гарнюсі, ой сюсімусі...* (В. Близнець); *Пухкі купини пружно хиталися під ногами, Ліна зірвалася з однієї, шубовснула в болото, заойкала, залементувала* (О. Бердник).

ЗАОКЕА́ННЯ, я, *с.* Землі за океаном. *Немов людські великі сподівання, Світанки ті за спалахом зорі Пливуть, пливуть в глухе заокеання, Де їх чекають мужні трударі* (Я. Шпорта); *Доцільність творення українських наукових осередків у заокеанні не викликала сумніву. Головних завдань, отже, вони мали двоє: далі плекати українську науку .. і — пропагувати українську науку в англосаксонських колах* (Ю. Шевельов).

ЗАОКЕА́НСЬКИЙ, а, е. 1. Який міститься, живе або відбувається за океаном. *У 70-ті роки XVIII ст. на повну силу розгорівся конфлікт між королівською владою Британії та заокеанськими колоніями цієї держави* (з газ.); // Прибулий або привезений з-за океану, з іншої частини світу. *В один з таких хвилюючих моментів на аеродром і прибули заокеанські наші гості* (Іван Ле); *Люди уважно обмацували кожну деталь, кожен гвинтик і гайку .. Що не кажи, а заокеанська машина зроблена добряче* (М. Циба); // Спрямований за океан. *Заокеанські походи кораблів.*

2. Незвичайний, дивовижний, екзотичний. *Заокеанські фрукти.*

ЗАОКРУ́ГЛЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **заокру́глити.** *Вікна — не прямокутні, а заокруглені зверху* (О. Авраменко, В. Авраменко); *В такій невикінченій формі, сяк і так полатаного й тільки поверхово заокругленого, віддаю я його* ["Атта Троль"] *тепер публіці* (Леся Українка); // **заокру́глено,** *безос. пред. Арку, що веде до вітальні, майстерно заокруглено* (із журн.); *Дані дослідження заокруглено до цілих чисел* (з наук. літ.); *При розрахунках неповні роки заокруглено до повних* (з наук.-попул. літ.).

2. *у знач. прикм.* Який має округлі лінії, округлу форму. *Діти стали розвивати нерозцвілий ще квіт тої й приглядались до двох рівних прутиків із заокругленими голівками* (Н. Кобринська); *Принцеса Еліза обережно, помалу сідає на стілець, не зводячи застиглих заокруглених очей із порожевілого від підняття лиця Георга* (В. Винниченко); *Якась тиха задумлива усмішка опустила куточки його темних заокруглених уст* (М. Стельмах); *Виріз для коміра жіночої свити робиться заокруглений та значно ширший, ніж у чоловічій свиті, щоб видно було намисто та дукачі* (О. Воропай).

3. *у знач. прикм., перен.* Стрункий, чіткий, викінчений. *Я швидко переконався, що якогось заокругленого знання, ясного світогляду у Лімбаха не було* (І. Франко); *Вірш Щоголева .. звучить прекрасно, але він тече рівно, його інтонація більш розповідна, і ввесь тон п'єси епічний. Заокруглені, гармонійно-випещені фрази ідуть хвилями одна по одній, поволі підіймаються і спокійно спадають* (М. Зеров); *І коли обридло слухати довгі, надзвичайно плавні й заокруглені речення, .. Степан Тимофійович .. сказав: — Все те, що ви говорите, я знаю вже років з двадцять* (В. Собко).

ЗАОКРУ́ГЛЕНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **заокру́глений** 2, 3. *На чолі й на вилицях Шапочки, як цвіль на стовбурах дерев, зеленкувата тінь. А підборіддя й ніжна заокругленість щоки яскраво освітлені* (В. Винниченко); *Пропорційність між окремими частинами, заокругленість цілого, легкість структури допомагають тому, що читач легко й без напруження вбирає в себе те, що подає йому автор* (С. Єфремов).

ЗАОКРУ́ГЛЕННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **заокру́глити** і стан за знач. **заокру́глитися.** *Підвищенню стійкості різця й поліпшенню якості оброблюваної поверхні сприяє заокруглення його вершини* (з наук. літ.); *Колись я пустився у підрахунок і в мене вийшло таке. Від середини січня до середини жовтня маємо 9 місяців .. З них відкидаємо половину, бо ми ж ходили на варту через день. Маємо 135. Відкинемо ще близько двох тижнів .. З усіма заокругленнями отримуємо 120* (Ю. Андрухович).

2. Округлена або вигнута частина чого-небудь; вигин. *Яка дитяча зворушлива ніжність у заокругленню* [заокругленні] *підборіддя та нижньої частини щоки!* (В. Винниченко); *На заокругленні колії вона визирнула з будки й побачила всю валку* (О. Донченко); *У великих білках Пігловського злякано ворушаться дрібні чоловічки і застрягають в нижньому, тупішому заокругленні очей* (М. Стельмах); *Дев'ять монументальних дверей, чудово розділених заокругленнями стін, провадили до нутра святині* (П. Загребельний).

ЗАОКРУ́ГЛИЙ, а, е, *рідко.* Те саме, що **заокру́глений** 2. *Десь далеко край неба манячила покинута гарба коло чорних заокруглих куп хліба* (М. Йогансен); *Локри ж не йшли за могутнім душею Ойлеєвим сином: До рукопашного бою-бо серце у них не лежало. В них не було конегривих шоломів, що блискають міддю, В них не було й заокруглих щитів і списів ясенових* (Борис Тен, пер. з тв. Гомера).

ЗАОКРУ́ГЛИТИ *див.* **заокру́глювати.**

ЗАОКРУ́ГЛИТИСЯ *див.* **заокру́глюватися.**

ЗАОКРУ́ГЛІСТЬ, лості, *ж., рідко.* Властивість за знач. **заокру́глий.** *З'явився трамвай. І зразу черга втратила ввесь свій позірний спокій і вщільнилась, ламаючи приємну заокругліcть своєї лінії* (В. Підмогильний).

ЗАОКРУ́ГЛЮВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **заокру́глювати.** *Заокруглюваний результат підрахунків.*

ЗАОКРУ́ГЛЮВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **заокру́глювати.** *Серед післядрукарських робіт доступним є фальцювання, перфорація, зшивання кількох листів разом скобою чи склеювання їх, заокруглювання країв чи додаткове прорізання за заданою формою* (з мови реклами); *Обчислення проводилися до другого десяткового знака з наступним заокругленням до першого десяткового знака* (з наук.-техн. літ.); *Податкові декларації про збір за використання радіочастот складатимуться у гривнях з двома десятковими знаками. Це дозволить запобігти помилкам заокруглювання сум збору* (з газ.).

ЗАОКРУ́ГЛЮВАТИ, юю, юєш, *недок.,* **ЗАОКРУ́ГЛИТИ,** лю, лиш, *док., що.* 1. Надавати чому-небудь круглої, округлої форми; округлювати, закруглювати. *Його фірма розбудовує весь цей терен і мала б намір заокруглити свою територію по цей бік річки* (У. Самчук); *Шкода, що ніс має зайву гостроту, заокругли його — і хоч портрета малюй для нащадків* (М. Стельмах); *Коли Баронецький у прізвищі другу літеру "а" заокруглив на "о", він став уже не Баранецьким, а Баронецьким* (О. Чорногуз); * Образно. — *В цьому .. селі ви тільки те й робили, що заокруглювали гострі кути... кути між владою і людьми в Горопахах... кути між різними оперуповноваженими з району й селянами* (Р. Федорів).

2. *перен.* Надавати закінченості, стрункості, чіткості (звичайно вислову, викладу, твору і т. ін.). *Фон Фюрстенфельд теж любив сміх, але йому припало заокруглити воєнну й ідеологічну теми довгої розмови* (Олекса Ізарський); — *Жоден Батий, Наполеон .. не плюндрував ще так .. нашу землю воістину святу, .. як нинішні... — промовець наморщив спітніле чоло, імітуючи болісно-напружений пошук відповідного вбивчого слова, але, так і не знайшовши, інтонаційно заокруглив — як нинішні!* (Ю. Андрухович).

3. Те саме, що **окру́глювати** 2. — *Сто п'ятдесят сторінок на двадцять днів... В день... в день — сім з чимось сторінок. Заокруглимо: вісім* (В. Чемерис); *На уроці вивчали, як заокруглювати дробові числа до десятих* (із журн.).

ЗАОКРУ́ГЛЮВАТИСЯ, ююся, юєшся, *недок.,* **ЗАОКРУ́ГЛИТИСЯ,** люся, лишся, *док.* 1. Ставати круглим, округлим. — *Добре, Дмитре, я скажу тобі все. Ти маєш рацію .. — Я бачу, як одразу його лице блідне під смагою .. Очі злякано заокруглюються* (В. Винниченко); *Якщо у творенні голосного звука активну участь беруть губи, що заокруглюються (або виступають уперед), то такі голосні називаються лабіалізованими* (з наук. літ.); — *Дядьку Сафроне, відійдіть од гріха! — насупивсь* [Дмитро]. — *Я тебе відійду, що до вечора відійдеш, — через сани цьвохнув гарапником. Чорні очі заокруглились, наче у птаха* (М. Стельмах); // Повніючи, товстіючи, робитися округлим. *За цей час Ліна геть зовсім перемінилася з вигляду — її риси заокруглились, надмірна гострота їх зрівнялась, і, ще недавно негарна, вона зробилася вельми симпатична* (В. Підмогильний); *Орися, як мак, цвіте .. Аж попишнішала за ці дні, налилася здоров'ям, снагою життя, форми її тіла заокруглилися* (В. Чемерис).

2. *перен.* Ставати струнким, чітким, викінченим (перев. про вислів, виклад, твір і т. ін.). *Начко писав без перерв, і під час писання одного речення друге вже укладалося й заокруглювалося в голові та плило під перо зовсім готове* (І. Франко); // *розм.* Закінчувати виконання, здійснення чого-небудь (виступу, промови, написання, роботи і т. ін.). — *Заокруглюйся уже з тим прибиранням, будь ласка. Ми поспішаємо!* (із журн.); *Він довго говорив про своє минуле, але, нарешті, таки заокруглився, згадавши наостанок про своїх батьків* (з мемуарної літ.).

3. *тільки недок.* Пас. до **заокру́глювати** 3. *Підрахунки заокруглюються до четвертого знака після коми* (з навч. літ.).

ЗАОКУЛІ́РУВАНИЙ, а, е, *сад.* Дієпр. пас. до **заокулі́рувати.** *У господарстві широко запроваджується вирощування однорічок без пенька. Для цього рано навесні підщепи зрізують над заокулірованим вічком* (з наук. літ.).

ЗАОКУЛІ́РУВАТИ, ую, уєш, *що, сад.* Док. до **окулі́рувати.** *Вирощені сіянці персиків восени можна для надійності заокулірувати двома вічками, а весною наступного року одне вічко зрізати* (з наук.-попул. літ.); *У кісточкових після перещеплення щеплені живці іноді засихають, після чого нижче місця щеплення на гілці виростають сильні однорічні пагони, які влітку можна заокулірувати* (із журн.).

ЗАОЛТА́РНИЙ, а, е. Те саме, що **завівта́рний.** *У заолтарній частині храму встановлено ікону Й. Бокшая "Св. Йосиф і малий Ісус"* (з наук.-попул. літ.); *На заолтарній перегородці виднілися різьблені зображення на біблійні сюжети* (з наук.-попул. літ.); *Директор заповідника розповіла про проблеми збереження мозаїк заолтарної частини собору* (із журн.).

ЗАОПІ́КУВА́ТИСЯ, і́кую́ся, і́кує́шся, *док., ким, чим.* 1. Почати опікуватися. *Скільки до нього* [грека Дандаміда] *не звертався по допомогу Влас, ніколи не мав відмови. Особливо, коли треба було, заопікувавсь удовами, сиротами, старими, хворими* (Б. Лепкий); *Вона з молодих літ заопікувалася садом і стала беззаперечним авторитетом для жінок селища в цій галузі* (Ю. Яновський).

2. Док. до **опікува́тися.** *Прихильники краси Львова багато разів підносили думку, щоб заопікуватися залишками замку, не дозволяти нищити гору, а обсадити її деревами* (І. Крип'якевич); — *А що буде з твоїм майном? — Хочу тебе просити, щоб ти і надалі заопікувалася ним* (Я. Галан); *Занепокоєний початком війни і тим, що у Львові хвора дружина, Франко просить Целіну заопікуватись Ольгою* (Р. Горак); — *Я знову мушу приховувати свої справжні почуття. Навіть від добрих людей, саме тих, які заопікувалися мною .. Кажу одне, думаю зовсім інше* (О. Шугай).

ЗАО́РАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **зора́ти.** *Мене огортає сум, чорні хмари насідають мою душу, мов восени галич заоране поле...* (А. Чайковський); *Це були останки якогось великого укріплення .. Нині, може, вони вже й вирівняні та заорані* (Б. Лепкий); *Долина з чашею туману, а далі схил і небосхил — усе кургани та й кургани ще не заораних могил* (Л. Костенко); // **зао́рано,** *безос. пред. Блищать росою довгі пасма нив, Як скроні, побринілі сивиною. Той шлях, що ним я в молодості снив, Що звів мене з коханою маною, Заорано. Рілля переді мною* (Д. Павличко).

ЗАОРА́ТИ *див.* **зао́рювати.**

ЗАОРГАНІЗО́ВАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **заорганізува́ти.** *Заформалізовані, заорганізовані шкільними програ-*

мами уроки завжди стають перепоною для всебічного розвитку учнів (із журн.).

2. *у знач. прикм.* Надмірно підпорядкований регламенту, встановленому розпорядку, правилам. *О. Хакслі в романі "О дивний новий світ" показав заорганізований світ, у якому потяг до досягнення досконалої ефективності не залишив місця для особистої свободи* (з наук. літ.).

ЗАОРГАНІЗО́ВАНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість і стан за знач. **заорганізо́ваний** 2. *У школах другої половини 40-х — першої половини 60-х років XX століття наростали тенденції заорганізованості, затискування особистості бюрократично-чиновницькими формами роботи, надмірним громадським контролем* (з наук. літ.); *У багатьох партійних організаціях панувала заорганізованість та показуха* (із журн.).

ЗАОРГАНІЗО́ВУВАТИ, о́вую, о́вуєш, *недок.*, **ЗАОРГАНІЗУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док.*, *що.* Організовуючи, надмірно підпорядковувати що-небудь формальному розпорядку, правилам, регламенту, не даючи проявлятися ініціативам. *Багато заплановано заходів у нашому регіоні, і дуже цікавих. Лише прохання до відповідальних осіб: не заорганізовувати справу* (з газ.); *Саме за панування колективно-механістичних поглядів, у прагненні заорганізувати і централізувати все і вся, утопії знаходять сприятливий ґрунт для спроб свого втілення* (із журн.).

ЗАОРГАНІЗУВА́ТИ *див.* **заорганізо́вувати.**

ЗАОРЕНДО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **заорендува́ти.** *Свого театру у нас не було, бо заорендоване приміщення повинно було перейти до нас лише з початку вересня* (з мемуарної літ.); *Заорендована техніка потребує особливої уваги, адже в разі поломок орендар сам несе витрати щодо її ремонту* (з газ.); // **заорендо́вано,** *безос. пред. За ініціативою керівника постійно розширюється коло діяльності фермерського підприємства: відкрито власну пекарню, створено пасіку, заорендовано ставки* (з газ.).

ЗАОРЕНДО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАОРЕНДУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док.*, *що.* Те саме, що **орендува́ти.** *Брати вирішили заорендовувати трактори виключно для весняних польових робіт* (із журн.); — *Тепер вони* [верховоди], *либонь, збираються і городи і ставок у пана заорендувати* (Панас Мирний); *Три гектари землі у колгоспі заорендував* [директор] *і кинувся в комерцію, капусту вирощує та продає* (В. Дрозд).

ЗАОРЕНДУВА́ТИ *див.* **заорендо́вувати.**

ЗАОРУ́ДУВАТИ, ую, уєш, *док., розм.* Почати орудувати. *Плескач .. заявив, що на замок сам їх поведе. — Там мій сестрінок у княжих гайдуках служить, він уже сам решту заорудує, щоб вас перед лице князя пустили* (А. Чайковський); *Шинкарка ним так заорудувала, що він у неї під тином шинковим днює й ночує* (Марко Вовчок).

ЗАО́РЮВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **зао́рювати.** *Заорювані трактором краї поля.*

ЗАО́РЮВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **зао́рювати.** *Господиня не сміла давати вогню з хати в той день, коли починалися весняні роботи, в день весняного заорювання, виїзду господаря в дорогу* (з наук.-попул. літ.); *Серед виховних етнотрадицій українців особливо виділяються хліборобські традиції. Вагомими у виховному процесі є підходи українців до ритуалів заорювання, завершення польових процесів, зажинок тощо* (з навч. літ.); *Дослідження показали можливість неглибокого заорювання пласта багаторічних трав на глибину 14–16 см* (з наук. літ.).

ЗАО́РЮВАТИ, юю, юєш, *недок.*, **ЗАОРА́ТИ,** рю́, ре́ш, *док.* 1. *що.* Обробляти землю орючи; зорювати. *Цими рисаками дід Євмен першим і заорював поле* (М. Стельмах); *Гетьман хотів зробити з України хліборобський продуктивний край. Отож треба було чим більше викорчувати ліс, заорати землю, забирати степ* (А. Чайковський); *Вигін заорали, вирівняли бульдозером, добре розпушили землю* (Я. Гримайло); // Орючи, привласнювати, захоплювати частину чиєїнебудь землі. *Зайвої землі лежало неозорно перед тобою й за тобою... Приходь, заори, скільки хоч — ніхто тобі й слова не скаже* (Панас Мирний); — *Вчора, кажуть, землі барона Клейнберга мужики заорали. Вийшли з плугами на поле цілим селом і прогнали баронових орачів* (М. Коцюбинський); *Він заорав добрий шмат цілини і вважався найсправнішим хазяїном у всій Малій Українці* (І. Білик); // Орючи, знищувати що-небудь. *Мошко й Іцько не мають свого пасовиська, .. їх часто звідкільсь виганяють .. Мошко кожного разу питає те саме: — Чи твої тато нас не будуть бити? — А Володько завжди те саме відповідає: — Паси, паси! Ми і так скоро будемо це заорювати...* (У. Самчук); — *Ой не буду розцвітати, Бо нема для кого, — Заорали доріженьку До лугу старого* (Л. Глібов); // Робити запобіжну смугу або запобіжне коло (навкруги чогось), прооравши одну або кілька борозен. [Є л и с е й:] *Великий шлях, котрий іде межи моєю і сусідською землею, з города на Блигадирову, я з свого боку заорав* (М. Кропивницький).

2. *рідко.* Починати орати. *В той день ідуть заорювати* (Сл. Б. Грінченка).

3. *що.* Орючи, покривати землею (добрива, трави, бур'яни і т. ін.); приорювати. *Гірчиця лікує ґрунт: він стає м'яким і пухким. Для цього з осені густо сіють гірчицю, а навесні її заорюють* (із журн.); *У нашу виснажену землю необхідно вносити на одну сотку не менше двох тонн перепрілого гною. Значить, двадцять тонн гною можна розкидати по городу площею десять соток і заорати* (з газ.).

◊ **(1) Зaopа́ти (зари́ти, запоро́ти) но́сом** *(рідко* **зуба́ми)** **[зе́млю, у зе́млю]** — сильно, з розгону упасти обличчям кудинебудь, у щось. — *Стій! ні з місця! — крикнув той* [панич] *і шпорнув* [шпурнув] *першого з рундука так, що аж той зубами заорав* (Панас Мирний); *Так осліп, нещасний* [Михайлик], *від тої отрути кохання, що й рівчака перед собою не вздрів і так заорав туди носом, аж кров пішла* (О. Ільченко); *Шарко прудко подався вперед, а Васильковi крамарчук підставив ніжку, і він заорав носом у землю* (П. Панч); *Все ж таки він якось примудрився не заорати носом у поміст, за щось там ухопився, збалансував, не впав* (П. Загребельний); *Хлопці зістрибнули на землю. Причому Марусик не втримався на ногах і впав, заривши носом у пісок* (В. Нестайко); *Бах! Староста Зеленої Гути так і заорав носом землю, смикнувся і затих, скарлючений* (В. Чемерис); *Я прожогом кинувся униз, ледь не запоровши носом, пригальмував долонями* (Любко Дереш).

ЗАО́РЮВАТИСЯ, юється, *недок.* Пас. до **зао́рювати** 1, 3. *Заорювались протитанкові рови, виростали нові селища і промислові підприємства* (М. Шеремет); *Складність землеробства в зоні Полісся зумовлюється неглибоким заляганням гумусово-елювіального горизонту, який під час глибокої оранки повністю заорюється, на земну поверхню вивертається ґрунтотвірна порода* (з наук. літ.).

ЗАОСЕНІ́ТИ, іє, *док.* 1. *безос., розм.* Почати осеніти (у 1 знач.). *Надворі заосеніло* (В. Канівець).

2. Док. до **осеніти** 2. *Заосеніло над балкою листя, .. що дрібним золотолистом від неба до мілководдя засвічує шляхи в розлуку* (Є. Пашковський).

ЗАО́ХАТИ, аю, аєш, *док., розм.* Почати охати. *Сидимо, було, день при дні у дівочій та робимо. А тихо коло тебе, як зачаровано. Тільки пані заоха або хто з дівчат на ухо за чим озветься* (Марко Вовчок); — *Ох-хо-хо-хо-хо! — заохав він на всю хату. — Головонько наша бідна!* (Панас Мирний); *Знов полізла* [Кайдашиха] *на піч, заохала й знов лягла одпочивать* (І. Нечуй-Левицький); *Наступного дня Льодик до школи не пішов. Зранку заохав, застогнав і сказав мамі, що дуже болить голова й горло* (В. Нестайко); *Щоб не розсміятись, перукарки округлили очі від вдаваного захоплення, заохали й заахали, засипаючи Мадам вигуками та запитаннями* (Г. Тарасюк).

ЗАО́ХКАТИ, аю, аєш, *док., розм.* Почати охкати. *Харитина заохкала і теж підвелася* (Г. Епік); *Одному греку поперек ломило. Спинитись мусив грецький караван. Такий був грек могутній, здоровило, і в цих краях не раз уже бував. А раптом зліг заохкавши* (Л. Костенко); — *Ох, сину мій, — по-старечому заохкала вона, — несила мені вже до тебе приходити. Стара стала і ноги не носять* (А. Михайленко); *Коли постукали в його вікно, Ілько відчинив одразу .. А почувши, що сталося, заохкав, заметушився* (В. Шкляр).

ЗАОХО́ТА, и, *ж., розм.* Те саме, що **заохо́чування.** *Професорські причинки та заохоти до науки так надоїли йому, що він аж вихуд та поблід і ходив увесь час, мов сновида* (І. Франко); — *З нього може вийти навіть дуже гарний піаніст .. Але йому треба доброго проводу і заохоти* (Б. Лепкий); *Ми не втечем од ницої нуждоти, Од змієвища лютої черги, Допоки на роботу, мов на доти, Що їх вогнем боронять вороги, Ходитимем, допоки заохоти До праці (і натхнення, і снаги!) Не дасть свобода, доки власна нива Нас не пригорне, як любов щаслива* (Д. Павличко).

ЗАОХО́ТИТИ *див.* **заохо́чувати.**

ЗАОХО́ТИТИСЯ *див.* **заохо́чуватися.**

ЗАОХО́ТКИ, *присл., розм.* З охотою, охоче; залюбки. *Трудно буде в кузні день у день з ранку до вечора. Це не те, що при батькові — заохотки. Найнявся — продався: роби хоч-не-хоч!* (А. Головко); *Він уже розповідав хлопцям, як, будучи в місті, заохотки це робив: фінкою лозу* [винограду] *при землі чик! і вже вона повисла, як перерізаний кабель телефонний...* (О. Гончар).

ЗАОХО́ТЛИВИЙ, а, е, *розм.* Те саме, що **заохо́чувальний.** — *Бери коня! — Ярослав ще вагався. Кинувся б назад, у січу, але звідти не долинало нічого заохотливого* (П. Загребельний); *Солдат кінчив свою балаканину і під співчутливий і заохотливий гамір зліз із воза* (Б. Антоненко-Давидович); *Нестримний заохотливий сміх стрясає кімнату, коли він слухає веселі пригоди льотчиків* (А. Трипільський).

ЗАОХО́ТЛИВО, *розм.* Присл. до **заохо́тливий.** *Військовий сидить, дивиться на Марину, ледве помітно всміхаючись, і мовчить так заохотливо, що навіть камінь заговорив би. І Марина розповіла чисто все. Перед військовим пройшли довгі роки її роботи, навчання, дні радості і горя* (В. Собко); — *Щира українка, справжня дочка народу, — заохотливо промовив Левченко* (О. Гончар); *Ярослав сидів з завченою посмішкою на устах, дивився на свого блазня заохотливо — мовляв, мели далі, хіба не знаємо, який ти базіка* (П. Загребельний).

ЗАОХО́ЧЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **заохо́тити.** *Усі страшенно реготалися, а заохочений оповідач докидав одну по одній ще й інші брехеньки про мужиків* (Б. Грінченко); *Заохочена пильною увагою слухачів, пустилась* [Прохіра] *оповідати про родинні відносини тих панів, яким продавала молоко* (М. Коцюбинський); *Заохочений успіхом приятеля, Осип зачитав і свої вірші, вразивши присутніх приємною несподіванкою* (І. Пільгук); — *Уперед, братчики! Уперед! — Заохочені кошовим, запорожці натиснули ще дужче. Ворог не витримав і покотився назад* (В. Малик); *У великий пролом, утворений вибухом кількох мін, .. кинулися першими яничари, не так заохочені султанськими дукатами, як сподіваннями на здобич у місті* (П. Загребельний); // **заохо́чено,** *безос. пред. Матеріально заохочено працівників поштових відділень* (з газ.).

ЗАОХО́ЧЕННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **заохо́тити.** *Лев Сапега розпачливо волав до козаків, благав їх якнайшвидше виступити і для заохочення надіслав їм двадцять тисяч червінців* (З. Тулуб); *Я болісно переживав те, що діти ненавиділи навчання .. Що сталося, що діти відмовляються добровільно сприймати здобутки батьків і потрібна ціла система примусу чи заохочення, щоб готувати спеціалістів, які перебували б на рівні сучасної цивілізації?* (О. Бердник); *Брусиловському і Сагуну через старшину Братка для заохочення видано завдатку по п'ятдесят карбованців...* (Ю. Хорунжий).

2. Те, що заохочує кого-небудь до чогось; нагорода, похвала. — *А ось і висновки: "Журі вважає, що автор заслуговує заохочення в розмірі тримісячної заробітної платні"* (П. Панч); *Коли його починали заохочувати — мовляв, ану ви, дядьку, спробуйте, чи встоїть хто проти вас, — він і вухом не поведе на ті заохочення* (Є. Гуцало).

ЗАОХО́ЧЕНО. Присл. до **заохо́чений.** *І раптом дівчинка сама регоче .. Вона вже заохочено йде на цей веселий гомін, до цих рухливих, безтурботних, чужих і близьких їй істот* (А. Любченко).

ЗАОХО́ЧУВАЛЬНИЙ, а, е. Який викликає заохочення, признач. для заохочення (у 1 знач.). — *Уявіть собі, цей чоловік зробив якесь удосконалення електромотора, за що в товаристві винахідників дістав навіть заохочувальну грамоту* (Б. Антоненко-Давидович); *Октавіан Мамуня нарешті побачив і своє прізвище в наказі..: його нагороджували заохочувальною премією* (О. Чорногуз); // Який виражає заохочення. *Не перемоги на арені, не призи на міжнародних конкурсах, а одна лиш заохочувальна усмішка Наталі Борисенко надихала Віктора* (І. Росоховатський).

ЗАОХО́ЧУВАЛЬНО. Присл. до **заохо́чувальний.** *Всі принишкли .. Данило Герасимович підвів голову, заохочувально дивився на Листопада, мовляв, говори, говори, чоловіче, підтримаємо* (Микола Чернявський); *Ігнатовський розуміюче і заохочувально хитнув головою* (Ю. Збанацький); — *Проби візьмемо тут і тут. — Він говорив це Нікові й Коротуну, але заохочувально позирав і на мене, наче запрошував узяти участь в обговоренні маршруту* (І. Росоховатський).

ЗАОХО́ЧУВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **заохо́чувати.** *Сам, як здавалось мені, я чи не байдужнів до неї* [Мані Обринської]*, тим більше, що не був і матір'ю заохочуваний будувати за своїм серцем свій власний храм* (О. Кобилянська); *Тим часом, заохочуваний Менгу-ханом, Доман, безпе-*

рервно кланяючись, почав розповідати Батиєві все, що знав про квадригу (В. Малик); // **заохо́чувано,** *безос. пред. Розширювалася мережа культурно-освітніх закладів, художніх та музичних училищ; заохочувано художню самодіяльність: у середині 70-х років у Донецькій області було понад 8 тисяч колективів художньої самодіяльності, у Луганській — 5,5 тисячі* (І. Дзюба).

ЗАОХО́ЧУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **заохо́чувати.** *Колом обступили танцюристів глядачі, лунають вигуки, заохочування, похвали* (Л. Старицька-Черняхівська); *У трирічної дитини брак емоційної підтримки, любові й заохочування з боку батьків призводить до загострення потреби у визнанні, до прагнення привернути до себе увагу* (з навч. літ.); *У контракті передбачено не тільки поточне матеріальне винагородження за визначені роботи, а й заохочування за підсумками року* (з газ.).

ЗАОХО́ЧУВАНО, *присл., рідко.* Те саме, що **заохо́чувально.** *Він весь час примружував їх* [очі] *і, здавалось, заохочувано підморгував співбесідникові* (Ю. Збанацький).

ЗАОХО́ЧУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАОХО́ТИТИ,** чу, тиш, *док., кого, що.* Спонукати кого-небудь до якоїсь дії певними засобами (переконуючи в чомусь, подаючи приклад, хвалячи, нагороджуючи і т. ін.). *Мотря .. взяла заступ — копає. Її примір заохочує других* (Б. Лепкий); *Миронич заохочував хлопця, щоб з'їв кисляку із цибулиною — корисно для здоров'я* (К. Гордієнко); *Вони зупинялися, оберталися до молодого хлопця і дружніми усмішками бадьорили його, заохочували на спів* (Іван Ле); *Ми, старії, тільки поїдемо поле зажати — молодіж заохотити* (Ганна Барвінок); *За всяким клопотом дирекція забувала матеріально заохотити копітку роботу свого бухгалтера, й тому зарплата Миколи Степановича лишалась та сама* (Б. Антоненко-Давидович); // Викликати у кого-небудь бажання, охоту робити щось. *З великим запалом узявся він до праці; .. всі перешкоди тільки заохочували його* (М. Коцюбинський); *Шумить жито, співа, Заохочує жить. Вітерець повіва, Жито хилить, п'янить...* (П. Тичина); *Забитий кінь серед дороги, покинуті сани — все це неминуче мало заохотити гайдамаків до погоні* (А. Головко); *Лист Драгоманова ще більше заохотив Бучинського подорожувати до Путилова* (І. Пільгук); // Сприяти кому-, чому-небудь, підтримувати прояв, розвиток чогось. — *Мій новий тато всіляко заохочував мене до читання книг, схвалював мої мрії про майбутні польоти в Космос...* (О. Бердник).

ЗАОХО́ЧУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.,* **ЗАОХО́ТИТИСЯ,** о́чуся, о́тишся, *док.* 1. *розм.* Виявляти охоту, бажання робити що-небудь. — *А я такий, що трохи б перепочив.* — .. *Лучук промовчав, побоявшись заперечувати, але й не заохочуючись до зупинки* (П. Загребельний); — *Чи не їсте цибулі?* — *Чому ні?* — *заохотився Катранник: це добре, з хлібом!* (В. Барка); *До роботи тут нікого не силують; якщо хочеш — працюй, будь ласка, але цілком з власної волі, .. обирай заняття, до якого маєш нахил, до чого лежить душа. Той заохотився до птиці, інший до бджоли* (О. Гончар).

2. *тільки недок.* Пас. до **заохо́чувати.** *Спочатку в дитини заохочуються найменші прояви доброї поведінки, потім — найбільш яскраві* (з наук. літ.).

ЗАОЧЕРЕ́ТИТИСЯ, иться, *док., рідко.* Зарости, вкритися очеретом (про берег, водойму і т. ін.). *Ставок, береги якого заочеретилися, нагадує дзеркало, що вставлене у смарагдову раму* (із журн.).

ЗА́ОЧІ, *присл.* За відсутності особи, якої що-небудь стосується; позаочі. [Т р о х и м:] *Куди це батько пішов?* [М е л а н і я Г р и г о р і в н а:] *Знов пішов, а чому ж ви не пішли?* [Т р о х и м:] *В вічі — пішли, а заочі — пішов* (М. Кропивницький); *Гервасій знає, як дражнять його заочі, тому між селянами він завжди недовірливо і допитливо насторожувався* (М. Стельмах).

ЗАО́ЧНИЙ, а, е. 1. Який відбувається за відсутності особи, якої що-небудь стосується. *Виступив Бабай покірний І сказав при двораках: "Царю, явна річ, не скрита: Вольний є козак Микита, Право ж каже тричі звать Винного на суд твій, пане. Аж як третій раз не стане, Суд заочний видавать"* (І. Франко); *Простягаючи руку гостеві, додала* [Ольга Петрівна]: — *Привіт і від мого чоловіка Петра Косача для заочного знайомства...* (І. Пільгук); // Який бере участь у чомусь, не будучи присутнім. *Заочного купця пугами б'ють* (Номис); *Заочний учасник конференції.*

2. Признач. для навчання без систематичного відвідування занять, пов'язаний з таким навчанням. *Як трошки обживуся, обов'язково візьмуся до заочної освіти* (Ю. Яновський); *Ще й виявився я у всьому винуватим. Буцімто це під моїм впливом поступила* [Люба] *на заочне відділення фармацевтичного інституту* (Ю. Мушкетик); — *Бомбардував університет листами, просився, щоб мене перевели з заочного відділу на стаціонар...* (О. Шугай).

ЗАО́ЧНИК, а, *ч.* Той, хто заочно вчиться в навчальному закладі. *Скориставшись з канікул, заочників розмістили в студентських гуртожитках* (Л. Дмитерко); *Коли я повернувся з сесії заочників, районна учительська конференція вже закінчилась* (Ю. Збанацький); *Її зацікавили підручники для заочників сільгоспінституту* (М. Циба); *Час був тривожний, безперервні балачки про ліквідацію третини районів області, куди тицьнешся з двома університетськими курсами, і без мене писак вистачить, та й не кожен редактор візьме заочника* (В. Дрозд).

ЗАО́ЧНИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **зао́чник.** *Нині в інституті я, друзі ви мої, Хоч вона заочниця, бачу скрізь її* (Д. Павличко); *Студентка-заочниця після вступних іспитів одразу почала працювати в редакції відомого журналу* (з газ.).

ЗАО́ЧНО. Присл. до **зао́чний.** — *Знаєш, Герасиме, мій кирпатий Сократ (так Сагайда заочно величав Антоновича) знову оце проїхався по мені* (О. Гончар); *Не змінилось її враження і після знайомства з колегами. Половину з них вона знала заочно, з їхніх статей у місцевих газетах і виступів на радіо* (Г. Тарасюк); — *Юленька казала, що я буду хрещеною матір'ю, хоч заочно, а запише мене!* — *раділа Марія* (О. Іваненко); *До судової зали .. брати Бялоскурські не з'явилися, їх заочно засудили на довічне ув'язнення* (Р. Іваничук); *Вона вчила нас і вчилася сама — заочно у педінституті* (В. Нестайко).

ЗАОЩА́ДЖЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **заоща́дити.** *На заощаджені гроші побудував* [Липтак] *собі хату на гарному місці* (М. Томчаній); *Заощаджена сума цілком підлягала конфіскації на повсякденні побутові витрати* (О. Шугай); *Була* [на столі] *сушена тараня, заощаджена спеціально до цього дня* (В. Шкляр); *Він і сам завжди обдумував свою роботу, завжди знаходив секунди, з котрих потім складуться хвилини заощадженого часу* (В. Собко); // **заоща́джено,**

безос. пред. На кожному гектарі заощаджено 20 кг добрив (із журн.); *Заощаджено час і кошти.*

ЗАОЩА́ДЖЕННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **заоща́дити.** — *Просять мене докладно й всебічно ознайомити вас із системою мого господарювання, що дає такі для них нечувані наслідки в своїх здобутках і в заощадженні робочої сили* (Ю. Смолич); *Нанотехнології можуть істотно прислужитися в справі збереження, використання та заощадження енергії, що надзвичайно актуально за умов неупинного виснаження джерел невідновлюваних вуглеводнів і глобальної нафтової кризи* (з наук. літ.).

2. Те, що збережене, не витрачене внаслідок дбайливого використання. — *Ми будемо самі виробляти так звані дошки на клею, зроблені з відходів .. Все це дасть нам великі заощадження деревини* (М. Чабанівський); *Він продавав удосконалені пілюлі, що тамують спрагу .. — Від них велике заощадження часу, — відказав крамар. — За підрахунками експертів, людина заощаджує за тиждень п'ятдесят три хвилини* (А. Перепадя, пер. з тв. А. де Сент-Екзюпері); // *тільки мн.* Заощаджена, збережена від витрат сума грошей. — *Не говоріть, я знаю, що при вашій пенсії маєте заощадження* (Ірина Вільде); *Свої заощадження він потроху витратив, підтримуючи обдаровану молодь .. і університетських вчених, які залишилися без посад* (Р. Андріяшик); *У нас демократія — кожен має право хоч і в Швейцарії заощадження зберігати* (В. Чемерис).

ЗАОЩА́ДЖУВАЛЬНИЙ, а, е. Стос. до заощаджування. *Сприяючи розвитку заощаджувальних видів страхування, держава має змогу активно впливати на вирішення соціальних проблем, підвищувати купівельну спроможність національної валюти* (з наук. літ.); *Жителі України можуть мати заощаджувальні вклади в будь-якому комерційному банку* (з навч. літ.).

ЗАОЩА́ДЖУВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **заоща́джувати.** *Значна частина коштів, так довго заощаджуваних і мало кому відомих, тепер в одну мить може розтанути* (М. Івченко); *Він рахував свої заощаджувані пайки, передивлявся сухарі, перевіряв зсипаний до окремої торбиночки цукор* (І. Багряний).

ЗАОЩА́ДЖУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **заоща́джувати.** *Можливості для заощаджування майже безмежні: варто лише підійти до справи з належною винахідливістю* (із журн.); *Заощаджування електроенергії; Заощаджування коштів.*

ЗАОЩА́ДЖУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАОЩА́ДИТИ,** джу, диш, *док., що.* Зберігати невитраченим, складати, нагромаджувати внаслідок доцільного, дбайливого використання. *Вони обоє відкладали гроші, підраховували, що та як зможуть ще одержати, заощаджували, а потім витрачали на книги* (О. Іваненко); *Прийшли вони з Тосею до батьків просити благословення та дозволу на шлюб — нехай і не зараз, а згодом, коли Тося ще підросте, а Данило заощадить трохи від свого слюсарського заробітку* (Ю. Смолич); — *Незабаром лечу в Лондон .. Буду вступати в університет. Гроші я маю... Хотіла заощадити на свій будиночок та інші дурниці для... життя. А тепер все інакше* (І. Роздобудько); // Давати можливість зберігати що-небудь, зменшувати витрати чогось. — *Шануючи чужий час, заощаджуєш власний!* (М. Дашкієв); *Усі ці три землянки з'єднувалися між собою лазами, щоб, не виходячи зайвий раз надвір, можна було ходити одне до одного "в гості" та менше торгати дверима, заощаджуючи тепло* (В. Шкляр); *В її голові складались різноманітні плани, як наскребти ще грошей .. Можна менше брати гасу — це щотижня заощадить дві копійки, на місяць — вісім...* (О. Донченко); — *Нехай би коні попаслися. Трави тут добрі. То і ячмінь би заощадили* (Ю. Логвин); // Берегти, економити, не роблячи чого-небудь зайвого. — *Ви стомились, Аркадію Михайловичу? — Ні, просто заощаджую сили* (М. Трублаїні); *Солоха вміла заощаджувати рухи.., здавалося, кожний її крок уперед було заздалегідь вивірено й обмірковано* (О. Донченко); *Максим багато пройшов, усе вигадуючи, як би скоротити шлях, як би заощадити енергію, не роблячи зайвих гаків і петель* (І. Багряний).

ЗАОЩА́ДЖУВАТИСЯ, ується, *недок.* Пас. до **заоща́джувати.** *Вкраде хтось у полку 6000 крон і запхає їх до власної кишені, а по всіх кухнях цілком логічно дається наказ — скоротити порцію гороху на солдата на 3 грами в день. За місяць це дає 90 грамів на людину, а в кожній ротній кухні заощаджується гороху понад 16 кілограмів* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека); *Продукція вітчизняних квіткарів обходиться покупцеві в 2–3 рази дешевше, оскільки заощаджуються кошти на перевезення* (з газ.).

ЗАОЩА́ДИТИ *див.* **заоща́джувати.**

ЗАОЩА́ДЛИВИЙ, а, е. Те саме, що **оща́дливий.** *Заощадливий хлопець дмухнув на світло і в ту ж мить у хаті залягла глибока чорна ніч* (Я. Качура); *Німці, як відомо, народ заощадливий, але й серед них не бракує безнадійних боржників* (з газ.); *Уже понад тридцять років проблеми збереження довкілля та заощадливого економічного розвитку перебувають у центрі уваги наукових та політичних дискусій* (з наук. літ.).

ЗАОЩА́ДЛИВІСТЬ, вості, *ж.* Абстр. ім. до **заоща́дливий.** *Вона прикидає, скільки можна одержати за шубку. Цього при певній заощадливості вистачить на рік життя* (М. Руденко); *Ще добре, що мала обачність, дещо припасла, заощадила в ті часи, коли Нестор не рахував грошей .. Але ж він не здогадувався про мою заощадливість, то як же міг покинути мене напризволяще без роботи і грошей?* (В. Шкляр).

ЗАОЩА́ДЛИВО. Присл. до **заоща́дливий.** *Там* [у коридорі] *також не світилося — хтось вельми заощадливо повимикав на ніч усі лампи* (Ю. Андрухович).

ЗАОЩА́ДНИК, а, *ч., рідко.* Той, хто заощаджує. *Реалізуючи через мережу власних філій страхові поліси, комерційний банк орієнтується на широке коло заощадників, а отже, й отримує конкурентні переваги щодо інших фінансових інститутів* (з наук. літ.); *Розумний заощадник.*

ЗАПАВУТИ́НЕНИЙ, а, е, *розм.* Дієпр. пас. до **запавути́нити.** *Під запавутиненим ліхтарем стояла напружена тиша* (П. Панч); *Заспаний, у ватних штанах, чоловік сліп під сінешньою, густо запавутиненою, лампочкою* (Є. Пашковський); * Образно. *Коли надходить вечір, Мертенс лежить на канапі .. і дивиться в темно-сіру запавутинену присмерком стелю* (В. Винниченко).

ЗАПАВУТИ́НИТИ *див.* **запавути́нювати.**

ЗАПАВУТИ́НЮВАТИ, ює, *недок.,* **ЗАПАВУТИ́НИТИ,** ить, *док., що, розм.* Покривати, затягати павутиною що-небудь. *Я ж виліз на воза .. і став виглядати Магду — дивитися на її село. Та чи далеко було дивитися, чи бабине літо високою прямовисною сіткою запавутинило ярок і пригірок, бо в очах мені мерехтіло і я, скільки не приглядався, бачив,*

що не бачу нічого (М. Вінграновський); * Образно. *Вдруге рипнувши з хати, роздивився, .. впізнав здичавілий садок у рівно підбілених яблунях, малинник уперемішку з агрусом, що запавутинює подвір'я непролазними хащами, — і признав себе вдома, і відчув себе старшим* (Є. Пашковський).

ЗАПАДА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **запада́ти.** *Міняйли і жебраки пророкували кінець світу, пекельні смерчі й западання землі* (Р. Андріяшик); *Коли відбувається ушкодження спинного мозку, спостерігається симптом Горнера — звуження зіниці, звуження очної щілини, западання очного яблука* (з навч. літ.); *Не знаю, як тобі, а мені це відчуття — западання у гарячку — загалом подобається* (Ю. Андрухович).

ЗАПА́ДАТИ, ає, *док., розм.* Почати падати часто, одне за одним. *А що це шумить? Дужче і дужче! Зі стелі сараю западали краплі. Дощ? Дощ* (М. Вінграновський); *Западало, закружляло листя* (із журн.).

ЗАПАДА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.*, **ЗАПА́СТИ,** аду́, аде́ш, *док.* 1. Опускатися, провалюватися, утворюючи западину, заглибину. *Чимдалі ширшало розмите земснарядом озеро, підрізані береги разом з травою .. величезними скибами западали й тонули в ньому* (С. Журахович); *Бодай тая степовая могила запала, Що під нею жито жала* (П. Чубинський); *Сніг запав, зарябив чорними латками таловин* (З. Тулуб); *Покрівля на причілках запала, стріха зсунулась, одвисла аж до землі, мов рвані вуха старого пса* (П. Колесник).

2. Увалюватися, вдаватися всередину (про очі, щоки і т. ін.). *Зігнута й до того спина — уже не розгиналася; хирі запалі груди ще дужче западали* (Панас Мирний); *Щодень глибше западали материні очі* (Ю. Мушкетик); *Тут і зморений Бубка підтягся, важко дихаючи, аж йому здухвини западали* (Ю. Логвин); *Згадала я й ту тітку, .. сухі губи запали, неначе провалились в рот* (І. Нечуй-Левицький); *Видно було, що здалеку мандрує* [парубок]. *Змарніле лице, щоки позападались, попід очі стояли темні кружки, очі запали глибоко, а губи почорніли, начеб сажу їв* (А. Чайковський); *Щоки трохи запали, і від того обличчя здавалось довгастим* (І. Цюпа).

3. Провалюватися, заглиблюватися у щось, куди-небудь. *Він ішов, западаючи де по коліна, а де й по пояс, копався в снігах, боровся з вітром, що гуляв по полю* (І. Франко); *Віз загряз по самі осі та й хитався, мов човен на воді, а коні западали по самі коліна в болото* (Л. Мартович); *Вулицею годі було проїхати на санях, а витоптані стежки були вузькі, з гребенем посередині — варто збочити хоч трохи, і нога западала по пах* (Валерій Шевчук); *Ця вуличка-узвіз глибоко запала в землю, що, здається, скоро провалиться в провалля* (Є. Гуцало).

4. *перен.* З'являтися, виникати, глибоко вкорінятися (в пам'яті, в душі, в серці і т. ін.). *І рабські привички* [звички] *отрутою Запали в кров мою і помутили Пречисте джерело життя* (І. Франко); *Гук той піде по народу, В рідні груди западе! На святе свободи діло Вишле сотні свіжих рук...* (П. Грабовський).

5. Знижуватися, міститися нижче порівняно з навколишнім (про поверхню землі). *Йшла* [стежка] *між двома щільними стінами кипарисів, ішла, ішла і раптом обривалась чи западала* (Леся Українка); *Сиз і намислив: вирівняти стіну, засадити її на краю кущами, щоб коли хто вискочив з лісу, то не бачив, де обривається земля і де западає вона під ногами глибоченним зривиськом* [обвалом] (В. Близнець).

6. Зникати де-небудь. *Далекі обрії западали в імлі* (П. Панч); *Сузір'я яблук світяться крізь листя. На лаві темній силует Старого. Все западає в морок. Сходить місяць* (Л. Костенко); *Хмаронька небо кругом обложила, Вітер запав і не гра у гаю* (І. Манжура).

7. *розм.* Спускатися, заходити (звичайно про небесні світила). *Увечері, коли западає сонце і надходить тінь, капає і розливається над селом лагідний дзвін* (У. Самчук); *Місяць напівкруга За Рось западав* (П. Усенко); *От сонечко вже за синю гору запало, от уже й вечір* (Марко Вовчок); *Молодь, та — не встигне сонце запасти — до клубу збирається* (І. Муратов).

8. Починатися, наставати (про вечір, ніч, темряву, тишу, мовчання і т. ін.). [Р і ч а р д:] *Як тут раптово западає вечір...* (Леся Українка); *В яру западає справжня ніч* (Ю. Яновський); *На якусь хвилину в камері западає тиша* (Ю. Збанацький); *Вже западали сутінки, а за ними надходила темрява* (Ю. Андрухович); *Побігла* [Зоя], *запетлявши між соснами, та скоро з жахом вгледілась у морок, що запав над річкою* (В. Земляк); *В кімнаті запало мовчання і зробилося тихо-тихо* (Ю. Смолич); // *безос. Стало западати на швидкий грудневий вечір* (Ю. Логвин).

9. *у що.* Впадати в який-небудь стан. *Остап не спав, а лиш часом, на кілька хвилин, западав у нетяму* (М. Коцюбинський); *Лучук глибше западав у зневіру. — Де там! — проскімлив він. — Нічого не вийде!* (П. Загребельний); *Поки ще буря перейшла, він, з головою заритий у сіно, запав у глибокий сон* (І. Франко); *Лунає над світом Франкове слово, не дає нам запасти в ліниву дрімоту, кличе до праці. А в ній — сенс нашого буття і наше майбутнє* (Р. Іваничук); // Із захопленням віддаватися чому-небудь. *Клепацький — музикант, рибалка і стрілець — Запав у лірику* (М. Рильський).

10. *на кого — що, жарг.* Закохуватися в когось, захоплюватися кимсь, чимсь. *Він закохався. Запав, як тепер кажуть, на нашу Гламур. Знову став елегантний, завжди гарна краватка* (Л. Костенко); *Компанії потрібні гроші. Шукай спонсора. Може, серед олігархів знайдеться варіят, який запав на твоє ретро?* (Г. Тарасюк); *— То це ж чудово, Рашель! Схоже, Рахманов міцно запав на тебе* (О. Авраменко, В. Авраменко).

◊ **Бода́й слід запа́в** *див.* **слід**[1]; **Врі́затися (запада́ти, вбива́тися** *і т. ін.)* / **врі́затися (запа́сти, вби́тися** *і т. ін.)* **у па́м'ять (у па́м'ятку)** *див.* **врі́зуватися**[1]; **Ду́мка (га́дка) запада́є (лі́зе, прихо́дить** *і т. ін.)* / **запа́ла (влі́зла, прийшла́** *і т. ін.)* **[в го́лову (до голови́)]** *див.* **ду́мка; (1) Запада́ти / запа́сти в го́лову** *кому і без дод.:* а) з'являтися, виникати в кого-небудь у свідомості (про думки, мрії і т. ін.). *Якщо Вам западала у голову така думка, то ген женіть її від себе* (Панас Мирний); *Так і лежала* [Оленка], *заплющивши очі, — різні приємні згадки западали в голову* (К. Гордієнко); б) надовго запам'ятовуватися, зберігатися в пам'яті. *Комендант говорив фразами, які запали йому в голову ще з часів навчання в університеті* (Ю. Бедзик); **(2) Запада́ти / запа́сти в [саму́] ду́шу (в [саме́] се́рце)** *чию (чиє), кому і без дод.:* а) глибоко вражати кого-небудь, надовго лишаючись у пам'яті. *Федько й раніше не раз чув цю пісню, але вона тоді чомусь не западала так глибоко в душу, не хвилювала, не вражала незмірною тугою дівочого горя* (Є. Доломан); *Його обступили роєм усі, хто запав йому в душу й жив у ній життям безсмертних* (І. Багряний); *— Запам'яталось мені слово вашого маршала, розумне слово, — в саму душу*

запало... (О. Гончар); *— Ну що ж, рости, вчись та до мене в театр, будеш актором, — ця випадково сказана фраза глибоко запала в моє серце* (з мемуарної літ.); б) дуже подобатися кому-небудь, запам'ятовуватися. *Ольга Річинська, яка так неждано .. запала йому в серце, дійсно була для нього нічим більше, як фата-морганою* (Ірина Вільде); **(3) Запа́сти в о́ко** *кому* — дуже сподобатися. [Т е к л я *(до Степана):*] *Знаю я, що й тобі Оксана запала в око, через те ти тепер і заступаєшся за неї* (М. Кропивницький); *Запала тоді мені в око Настя. Походив я до неї весну й літо, а після Покрови і весілля* (М. Олійник); **[I] слід пропа́в (запа́в, запа́вся) / пропада́є** *див.* **слід**[1]; **[I] слух запа́в (загу́в)** *див.* **слух; Щоб о́чі не запада́ли** *див.* **о́ко**[1].

ЗАПАДА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *недок.*, **ЗАПА́СТИСЯ,** аду́ся, аде́шся, *док.* 1. Опускатися, провалюватися, утворюючи западину, заглибину. *Струхлявілий бур'ян усуміш з глиною западається під ногами, як трясовиння* (Ірина Вільде); *Хату виповнила плавна й тягуча мелодія. Надутий міх гайдар тримав під пахвою й поволі витискував з нього повітря. Коли міх западався, він надував його знову* (І. Білик); *Перекисле тісто вилилося з корита й, запавшися, стало* (О. Кобилянська).

2. Увалюватися, вдаватися всередину (про очі, щоки і т. ін.). *Хвилями відчувала* [Настуня] *такий пекучий біль у головці* [голівці], *що здавалося їй, немов її власні очі западаються в нутро голови* (О. Назарук); *У куті біля вікна за столом сидів Семен Потурайчин .. Груди йому запались, а плечі вигиналися в малий горб* (Л. Мартович); *Од болісті вона зовсім звелась: щоки, рот та очі її запались, а ніс, підборіддя та чоло стирчали жовті* (Грицько Григоренко).

3. Провалюватися, заглиблюватися, потрапляти в щонебудь. *Коні по черева западалися в сніг* (Б. Лепкий); *Видавалося йому, що цілий пароплав і він з ним западається в глибоке море* (Мирослав Ірчан); *— Наша хата одним боком западається у землю* (Т. Осьмачка); *Забейко не сів, а запався у шкіряний фотель* (Ірина Вільде).

4. *перен.* Зникати, щезати. [Р у ф і н:] *Ти боляче мене словами б'єш... гірка се правда... Та нема вже ради... запався шлях до чесного життя...* (Леся Українка); *А хлопці пішли і мов запалися. Час минав тягуче і повільно. Година... Дві... Ні слуху, ні духу* (І. Багряний); *Світ перейду — і западусь Десь на чужій стерні. Бо свого краю не знайду. Не попрощаюсь. Ні* (В. Стус).

◊ **Земля́ запада́ється / запа́лася** *див.* **земля́; [I] слід пропа́в (запа́в, запа́вся) / пропада́є** *див.* **слід**[1]; **(1) Хай (неха́й) западе́ться,** *лайл.* — уживається як недобре побажання кому-, чому-небудь пропасти, згинути, зникнути. *Не піду я за багача. Нехай западеться!* (з народної пісні); *— Я вже піду, Ольго. Час. — І я теж! .. — Куди? — До своєї мами. Хай він* [Кундрик] *западеться з усім добром, з усіма хитрощами!* (М. Стельмах); **Щоб [крізь зе́млю] провали́тися (запа́стися)** *див.* **прова́люватися; Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **крізь (у) зе́млю провали́вся (запа́вся, пішо́в** *і т. ін.)* *див.* **прова́люватися.**

ЗАПАДЕ́НЬКА, и, *ж., розм.* Зменш. до **западня́** 1. *Параска з свого городу бачила, як Палажка копала яму, щоб перекопать стежку до криниці з городу, і знала, для кого то вона копає западеньку* (І. Нечуй-Левицький); [Ф о р к і а д а:] *Їй судилась гідна смерть, Вам же всім упала доля — у піддашші на трямку, Мов дроздам у западеньці, теліпатися рядком* (М. Лукаш, пер. з тв. Й.-В. Гете).

ЗАПА́ДИНА, и, *ж.* 1. Заглиблене місце на чому-небудь; яма, ямка. *В сю хвилину налітає порив холодного вітру, лицар прищулюється в западині гори* (Леся Українка); *Пересунувшись ліворуч, хлопчик знайшов кілька невеличких виступів і западин у стіні* (О. Донченко); *В передній частині всюдихода між гусеницями було видно дві западини. Вони були схожі на люки, але дуже вузькі* (М. Білкун); // Невелика заглибина на щоці, підборідді і т. ін. *Огонь тривоги вилизав глибокі западини в щоках, — аж усмокталися вони всередину, скули і щелепи гостро повиставлялися з-під сухої жовтої шкури* (Панас Мирний); *Я дивлюся на неї* [Олександру Михайлівну] *й милуюся нею. Фіолетові западини роблять її очі глибшими, більше строгими* (В. Винниченко); *Я побачив на плечі* [Федора] *зарубцьовану рану. З одного боку вузенька, з другого — ціла западина* (Є. Кравченко).

2. Низьке місце, пониження земної поверхні в межах суходолу, дна океанів чи морів. *Маріанська западина — це океанічна западина на заході Тихого океану, що є найглибшим з відомих на Землі географічних об'єктів* (з наук.-попул. літ.); *На північному сході України в межах Придніпровської та Полтавської низовин виділяється Дніпровсько-Донецька западина, що утворилася в епоху герцинської складчастості* (з навч. літ.); // Понижена місцевість. *Пасіка була на краю садка, в маленькій западині, в зеленому вишняку* (І. Нечуй-Левицький); *— Монастир знаходиться в ліску, спускаючися східним краєм в западину над озерцем* (Т. Осьмачка); *Попереду пролягала широка западина, що нагадувала неглибокий кар'єр* (Д. Білий).

△ **(1) О́чна запа́дина (я́мка, відту́лина)** — заглиблення, в якому міститься очне яблуко. *Компреси і промивання очей зменшують запалення і очищають очні ямки від гнійних виділень* (з наук. літ.); *З вигляду очних відтулин .. було ясно, що це сидить перед ними мертвяк* (Ю. Смолич); *Мар'ян .. побачив, як наливалися сльозами очні западини дружини* (М. Стельмах); *Лоб обтягнувся: восковою сірістю віддавав, надмірно високий, над запалими очними ямками* (В. Барка).

ЗАПА́ДИНКА, и, *ж.* Зменш. до **запа́дина.** *На полях скрізь пороблені грядки, як на городах, між котрими йдуть глибокі борозни, щоб по них стікала зайва вода. Де тільки западинка, там уже блищить вода, там уже повно жаб в осоці* (І. Нечуй-Левицький); *Маленька западинка на перенісі Майї має форму еліпсоїда* (І. Росоховатський); *Вони надибали степову криничку, джерело, що ледве сльозило й виповняло природну западинку, оброслу травою* (М. Коцюбинський).

ЗАПА́ДИСТИЙ, а, е. Який трохи западає (у 1, 2, 5 знач.). *На тихому його* [озера] *плесі кипів вир із крутією, підіймалися і змішувалися площини, освітлені чи отемнені, біліші чи темніші, круглі й плаские, гострі й округлі, викруглені чи западисті* (Валерій Шевчук); *Широкі груди, хоч і западисті* (Ганна Барвінок); *Шляхи* [у степу] *є западисті, людину ховають, а стежки в'ються горбами, могилами, женуть навпростець по нивах та баштанах* (В. Підмогильний).

ЗАПАДНЯ́, і, *ж.* 1. Пастка або інший пристрій для ловлення звірів, птахів. *Птахами я займаюсь з самого дитинства. Ловив сам різними сітками та западнями. Вигодовував пташенят* (О. Копиленко).

2. *перен.* Безвихідне й загрозливе становище, в яке потрапляє хтось унаслідок чиїх-небудь дій, звичайно хитрих, підступних. *Чого огнем ми не спалили, То боги все те потопили, Тепер Троянці в западні* (І. Котляревський); *— Ти за-*

провадив нас у сесю [цю] *западню, відки ми вийти не можемо!* (І. Франко); * Образно. *Він відчув себе некомфортно, зненацька йому здалося, що ця квартира — якась западня, в якій він, обезумівши, добровільно дає себе зачинити* (В. Хрущак); // Хитрий маневр для заманювання супротивника в невигідне, небезпечне становище. *Передній ряд степовиків .. з усього розгону ввірвався на приготовлену для них западню. Кільканадцять вершників відразу разом з кіньми впали на землю. Потім почали падати й інші — і ті, чиї коні потрапили в ямки, і ті, хто ззаду налетів на них...* (В. Малик).

3. *діал.* Провалля. *А балка була глибока-глибока, просто западня, й поросла високою з терном травою* (з переказу); *Через дикі скелі і гостре каміння, малими долинками.., западнями і дебрами йшла дивна жінка падишаха в бездоріжні і безстежні висоти Джебель-Сербалю* (О. Назарук).

ЗАПАДЬПАДЬО́МКАТИ *див.* **запідпадьо́мкати.**

ЗАПА́ЗУШНИЙ, а, е, *розм.* Те саме, що **грудни́й** (про немовля). *Ще мале дитя, запазушне* (Сл. Б. Грінченка); *Розгорнувши скоренько ганчір'я, уздрів Прудивус немовлятко .. запазушне* (О. Ільченко).

ЗАПА́ЙКА, и, *ж., розм.* Запаяне місце. *Уліс .. приносить манюсінький пластиковий пакетик з запайкою. В таких пакетиках продається дешеве польське срібло* (І. Карпа).

ЗАПАКО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **запакува́ти** 1, 2. *Під'їхала вантажна автомашина, в кузові якої лежало велике дерево, нахилене гілками до кабіни. Його коріння було запаковане в міцно збитий ящик* (С. Журахович); *Тільки тепер Ясногорська звернула увагу, що стоїть на довгих ящиках, запакованих наглухо* (О. Гончар); *Зайшов до магазину. Потім купив .. запакований у целофан шоколадний торт* (В. Кожелянко); // **запако́вано,** *безос. пред. Малому Півень наказав стати неподалік і добре все запам'ятовувати, де що запаковано і скільки чого* (Ю. Логвин); *Остапові ніяково, що його зять виходить душогуб-острожник .. Хоч і ніяково такого родича мати, ну, а з того, що його до тюрми запаковано, чому ж би й не скористуватися?* (Б. Грінченко).

ЗАПАКО́ВУВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **запако́вувати** 1, 2. *Під дією потоку гарячого повітря плівка, в яку загорнутий продукт, розігрівається, зм'якшується і стискається, щільно обтягуючи запаковуваний продукт* (з навч. літ.).

ЗАПАКО́ВУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **запако́вувати** 1, 2. *Вакуумне запаковування; Ящик для запаковування речей.*

ЗАПАКО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАПАКУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док.* 1. *що.* Укладати що-небудь у пакет, ящик, тюк і т. ін., заклеюючи, забиваючи, перев'язуючи; пакувати. *На заводах терміново розбирали машини, запаковували їх у величезні ящики, вантажили на платформи і відправляли на захід* (С. Скляренко); *Все, що було в восьмому мішку, переписали, запакували в новий брезентовий мішок і відправили в район* (І. Багмут); *Три дні пішло на те, щоб запакувати і здати в багаж речі* (О. Гуреїв); * Образно. *Бачив він* [Сироватка] *люті бурі, коли руда піщуга застилала увесь виднокіл, .. бачив снігові бурани, які запаковували степ, аж олені не могли пробити в ньому стежки* (Ю. Мушкетик).

2. *кого, що, перен., розм.* Поміщати, ставити кого-, що-небудь кудись (перев. у щось вузьке, в обмежене місце). *Ні в чому не повинних людей запаковували в Коломиї до вагонів і вивозили на схід* (Р. Іваничук); *Після півгодинної муки я нарешті запаковую багажник пакунками з .. крупою, пластиковими пляшками.., банками* (І. Карпа); *Ходить він по базару, визира, визира... і вже один рушничок у молодички з купи і вчистив і у кишеню запакував* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Забинтувавши і добре запакувавши ногу в дротяну шину, кинув* [лікар] *Горбачеві на прощання: — Бувай здоровий і не ворушись!* (В. Кучер); // *кого.* Ув'язнювати кого-небудь. *Лютими очима Малецька обвела присутніх — коли б вона була суддею, не лише одного мене, всіх би в тюрму запакувала* (Ю. Збанацький); *— Як ми втікали, як нас половили, як гнали із собакою, а потім запакували за дріт, то ти все допоминався: чого та війна?* (Б. Харчук).

3. *тільки док., кого, що, перен., розм.* Знівечити, загубити. *— Вона його тяжко любила і душу свою запакувала за те кохання* (Панас Мирний); *— Та нехай вона пропаде, ота іродова робота! Чи вже ж ти хочеш запакувати себе..?* (І. Нечуй-Левицький); *— Не плач-бо, сестро, не вбивайся! — однаково не пособиш свойому* [своєму] *горю, а тільки очі понівечиш та здоров'я запакуєш, — стала умовляти її Домаха* (Л. Яновська).

ЗАПАКО́ВУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.,* **ЗАПАКУВА́ТИСЯ,** у́юся, у́єшся, *док.* 1. *розм.* Поміщатися, розміщуватися де-небудь. *Для того, щоб устигнути до мене, вони мусили встати о четвертій ранку і запакуватися до переповненого потяга разом з дитячим візком* (Ю. Андрухович); *Х'ялмар ще раз міцно пригорнув Марлу до себе, і вони запакувалися у Франкове авто* (І. Карпа).

2. *тільки недок.* Пас. до **запако́вувати.** *Ще одним козирем стало використання з 1963 року "революційної" картонної упаковки "Тетра Пак" (зараз у такий спосіб запаковується майже вся молочна продукція)* (з газ.).

ЗАПА́КОСТИТИ, ощу, остиш, *кого, що, кому і без дод., розм.* Док. до **па́костити.** *Ми так запакостили всі річки, моря й океани, що стали перед проблемою — що тепер робити?* (із журн.); *Лихий чоловік — як хвороба: усе запакостить* (прислів'я); *— Ні, Семеновичу, не остиджу ніколи твоєї слави, не запакощу твоєї сім'ї й роду!..* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Землі в нього мало, та й ту занехаяв, запакостив. Хліб на ній родить, аж боляче дивиться. Хочеться просто взяти його за шию й бити носом об ту землю, щоб не слів її так гидити* (М. Івченко).

ЗАПА́КОСТИТИСЯ, ощуся, остишся, *док., розм.* Забруднитися чим-небудь. *— Ходжу за ним слідом, постійно дивлюсь, щоб малий не запакостився, не посадив плями на одяг, і все одно не можу за ним устежити* (із журн.).

ЗАПАКУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **запакува́ти** 1, 2. *Для запакування посилок без оцінки вартості вкладення використовуються коробки з міцного картону, цупкий папір, пластикові пакети, поліпропіленові або тканинні мішки, контейнери* (з мови документів); *Запакування бюлетенів, інших документів всеукраїнського референдуму здійснюється таким чином, щоб без пошкодження відтиску печатки та самого пакета неможливо було вийняти з пакета або покласти в нього бюлетень для голосування чи інший документ* (з мови документів).

ЗАПАКУВА́ТИ *див.* **запако́вувати.**

ЗАПАКУВА́ТИСЯ *див.* **запако́вуватися.**

ЗА́ПАЛ, у, *ч.* 1. Велике внутрішнє збудження, порив або піднесення. [Т е т я н а:] *Заспівайте пісню без запалу, і щоб ви не махали руками і не витріщали страшно очей* (І. Котляревський); *В завзятті бою він не помічав ні болю, ні кровотечі. Його запал досяг такого високого градуса пристрас-*

ті, що, тільки втративши майже всю кров, він .. упав (О. Довженко); // Палкий потяг, пристрасть до чого-небудь, до якоїсь справи. *Меценати з мирського стану .. ненадовго зберігали в собі запал до культурної діяльності й швидко простигали* (С. Єфремов); *Після відкриття школи запал його раптом ущух, ніби він вважав свою роль закінченою* (З. Тулуб); *— Буде в сім'ї злагода, спокій, трудовий запал і чесність, то буде те все і в державі* (В. Кучер); // Завзяття, горіння. *Як зберегла ти цю непоборну ніжність, оцей тихий нестримний запал? Як можна з тобою не згоджуватись? Все мусить коритись, коли ти говориш!* (В. Підмогильний); *Творцям життя у пісні нашій жити так, як живе їх запал молодий* (В. Сосюра); *Треба вміти відгадати друга, Непомильно ворога знайти, Щоб на серце не лягла осуга, Щоб у серці запал зберегти* (Л. Дмитерко).

2. Найвище напруження, найповніший вияв чого-небудь. *— Он як у ній наша українська хліборобська кров говорить! — думав він, позираючи на повні дівочі груди, схвильовані запалом дискусії* (Д. Бузько); *Я почував запал боротьби. Бив головою, ногами* (Ю. Яновський).

○ **(1) З за́палом,** *у знач. присл.* – палко, пристрасно, з натхненням. *Казав він їх* [казочки] *з запалом, аж щоки йому почервоніють, як маків цвіт* (Грицько Григоренко); *Говорив він хоча й поспішно, .. але з щасливим запалом, з силою й охотою* (В. Винниченко); *Ніколи ще Оленка не співала з таким запалом. На всю силу легенів, щиро виводила* (К. Гордієнко); **(2) У за́палі,** *у знач. присл.:* а) у стані сильного збудження, схвильовано, захоплено. *Вірші він чужі й свої читав, Розмахуючи в запалі руками* (М. Рильський); б) захопившись. *У запалі вони не помітили, що там, де стовбур розходиться кількома гілками, є глибоке дупло* (З. Тулуб); *Щоб не набалакав Вадик у запалі зайвого, Друзь перебив його* (Ю. Шовкопляс); в) під час найбільшого напруження, розпалу чого-небудь. *Він був поранений, але в запалі битви навіть не помітив рани* (з навч. літ.).

ЗАПА́Л[1], у, *ч.* Пристрій для запалювання вибухової речовини. *Марія озирнулася в окоп і побачила матросів, що вкладали запали у великі протитанкові гранати* (В. Кучер); *Попід стіною стояли гранати з вставленими вже запалами* (О. Гончар); *Другий* [хлопчак] *.. дрібками пороху посипає тонку від рашпиля прорізь запалу* (Є. Пашковський).

ЗАПА́Л[2], у, *ч., с. г.* Пошкодження зерна злакових у колоссі внаслідок посухи чи суховіїв. *Перед самими жнивами подув східняк, і найбільший лан пшениці "попав під запал", геть запеклося зерно* (О. Гончар); *Пізні посіви частіше зазнають запалу, ніж посіви, проведені в оптимальні строки* (з газ.).

ЗАПА́Л[3], у, *ч., вет.* Хвороба свійських тварин (перев. коней), яка супроводжується задишкою. *Запал, або кінська астма, буває у тварин, яких утримують у задушливих, тісних приміщеннях, де бракує свіжого повітря* (із журн.).

ЗАПА́Л[4], у, *ч., рідко.* Надмірна засмага. *Дівчата, боронячись від "запалу", замотуються білою хусткою* (О. Воропай).

ЗАПАЛА́ТИ, а́ю, а́єш, *док.* 1. Почати палати, горіти; спалахнути яскравим полум'ям. *Онисько вийняв з кишені справу, викресав вогню у віхоть, розмахав та під стріху — хата й запалала* (О. Стороженко); *Скоро запалали хворост і солома, чи то сухий бур'ян* (Д. Мордовець); *Христя затопила в печі; солома зразу запалала* (Панас Мирний); *Від його куль вже запалав перший броньовик* (В. Кучер); * Образно. *Крикнув пугач: "Пугу!" Земля застогнала, Заревла її утроба, Огнем запалала* (П. Куліш); // Дужче розгорітися. *Кухар вкинув в окріп рибу й підклав у вогонь очерету. Огонь запалав і затріщав* (І. Нечуй-Левицький); *Скалка починала крутитись, і скоро маленький вогник вискочив з неї та запалав з обох кінців* (М. Коцюбинський).

2. Яскраво засвітитися, зарожевіти (перев. про сонце, обрій). *Вже починало дніти — хутко й стяга рожева запалала від схід сонця* (Марко Вовчок); *Теплим ранком сонце встало, Піднялось і запалало* (Я. Щоголів); *Коли червоно запалав обрій, посадили вони .. яблуньку, на щастя* (І. Цюпа); // Спалахнувши, засвітитися (про джерела світла). *Свічі в домі запалали* (І. Франко); *Удосвіта запалають по хатах огні* (А. Головко); *Хтось клацнув вимикачем, і в кімнаті запалало світло* (Любко Дереш); // Відбитися, віддзеркалитися на чому-небудь (про промені, барви і т. ін.). *Промінь, чималий і ясний, ясний, як сонце, впав на море й запалав* (І. Нечуй-Левицький); *Нарешті на вікнах хат запалали червоні барви заходу* (І. Багмут); // Стати яскраво освітленим. *Верхи лісу заіскрилися-запалали, — сонячне проміння на йому* [ньому] *заграло-застрибало* (Панас Мирний).

3. *перен.* Дуже почервоніти, стати гарячим від хвилювання, сильного переживання і т. ін. *Вся я похолола зразу від його* [реготу], *і зразу запалала...* (Панас Мирний); *В тьоті Наді ще більше загорілися очі. Вона вся аж запалала від вдоволення* (Ю. Збанацький); *Від несподіванки Іванко почервонів. Добре, що дідусь не обернувся та не побачив, як запалали у нього щоки* (А. Хижняк); // З'явитися (про рум'янець). *На його блідому лиці запалав .. рум'янець* (І. Франко).

4. *чим і без дод., перен.* Пройнятися яким-небудь сильним почуттям. *Вся польська преса запалала патріотичним обуренням на "нужденного пасквілянта"* [Рафаловича], *що, мовляв, плюгавить рідне гніздо* (І. Франко); *— Не думав, не думав, що ти так запалаєш... Почала сварку з солдатами...* (А. Хижняк); *Я дивився, як запалав уже Гатнер, і змушений був прикусити язика* (Валерій Шевчук).

5. *перен.* Виникнути, з'явитися; розгорнутися бурхливо, з великою силою. *Прокляття й ненависть до вбивць запалає в її незлобливій душі* (О. Довженко); *Зараз битва запалає, задзвенять сокири лунко* (О. Гуреїв); *Після його* [Романа] *смерті ще дужче запалали князівські усобиці* (А. Хижняк).

◇ **О́чі запала́ли [гаря́чим] вогне́м** *див.* **о́ко[1]**.

ЗАПАЛАХКОТА́ТИ *див.* **запалахкотіти.**

ЗАПАЛАХКОТІ́ТИ, очу́, оти́ш, *рідко* **ЗАПАЛАХКОТА́ТИ,** очу́, о́чеш, *док.* Почати палахкотіти, палахкотати. *Могуче світло, що наповнювало хату Зелепуги, нараз величезними кривавими язиками вискочило на стріху.., обхопило цілу хату, котра відразу запалахкотіла* (І. Франко); *В уяві його запалахкотіло веселе багаття, запашів іскристий жар* (А. Дімаров); *В його уяві образ той миготе, то дляється, то чезне, то нежданe із цяточки вогню запалахкоче* (В. Стус, пер. з тв. Й.-В. Гете); *В цей час у тилу татарського війська запалахкотіли малинові запорозькі прапори, пролунав бойовий козацький клич* (В. Малик); *Я почервоніла й відчула, як запалахкотіли мої щоки* (М. Чабанівський); *Дикий гнів запалахкотів у його нутрі* (О. Кобилянська).

ЗАПАЛАХТІ́ТИ, ти́ть, *док., розм.* Почати палахтіти. *Увечері запалахтіло багаття* (Л. Костенко).

ЗАПА́ЛЕНИЙ[1], а, е. 1. Дієпр. пас. до **запали́ти[1]** 1–4, 6. *Запалена хата стала пригасати, і на подвір'ї зробилось темно* (П. Панч); *Катруся метушилася біля своєї скрині, а*

потім метушилася біля дзеркала, що стояло на столі біля запаленої лампи (М. Хвильовий); *Можі* [мужі], *запалені прикладом і силою свого вождя, наче забували про люту втому* (І. Білик); *Романові годі було вгасити вулкан, запалений нерозважною дівчиною* (Іван Ле); // **запа́лено,** *безос. пред. Коли стало темніти, запалено свічки, щоб робота не припинялася* (П. Загребельний).

2. *у знач. прикм.* Який запалився (у 4 знач.); засмаглий. *Отаман був чоловік невисокий, але дуже широкий в плечах, .. з здоровими чорними вусами, з запаленим лицем і чорними блискучими очима* (І. Нечуй-Левицький).

3. *у знач. прикм.* Який свідчить про хворобливий стан, запалення. *Він тільки дивився запаленим зором уперед, хапав порепаними губами повітря й мав тільки одне пекельне бажання — дійти до порога* (І. Багряний); *Губи у Грищенка запалені, спраглі, гарячі* (Є. Доломан); *Даніялов, шукаючи свого земляка, аж почорнів на виду. Блискав запаленими очима* (А. Дімаров).

4. *у знач. прикм., діал.* Завзятий, пристрасний. *Як кождий гуцул, дід Максим за молодших літ був запалений стрілець* (І. Франко).

ЗАПА́ЛЕНИЙ[2], а, е. 1. *вет.* Хворий на запал *(див.* **запа́л[3]).** *Запал коней — це хвороба, що проявляється в різноманітних ураженнях легень. Запалені тварини страждають від кашлю, іноді з мокротою, із задишкою, утрудненим видихом* (з наук.-попул. літ.).

2. *розм.* Те саме, що **за́гнаний** 2. *На мокрих запалених конях Тарас та Кирило наздогнали гусарів далеко вже за хуторами* (Іван Ле); *Здоровий глузд підказував, що не варто заганяти худобу — на втомлених, запалених конях далеко не забіжиш* (М. Циба).

ЗАПАЛЕНІ́ЛИЙ, а, е. Дієпр. акт. до **запаленіти.** *Ученик станув перед учителем, весь запаленілий, весь тремтячи з обурення* (І. Франко).

ЗАПА́ЛЕНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість і стан за знач. **запа́лений[1]** 3. *Очі недужі в кожного: з лихоманковою запаленістю* (В. Барка).

ЗАПАЛЕНІ́ТИ, іює, ієш. Док. до **паленіти** 4. *Вона вся запаленіла з задоволення* (О. Назарук); *Марія Прокопівна запаленіла; винувата за своє необачне дівоцтво, поклiпувала перед чоловіком* (В. Логвиненко); *Щоки їй запаленіли, і я без слів зрозумів: виходить заміж...* (Я. Гримайло).

ЗАПАЛЕНІ́ТИСЯ, іюся, ієшся, *док., рідко.* Те саме, що **запаленіти.** *Густя .. похилила головку і запаленілась* (І. Франко).

ЗАПА́ЛЕННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **запали́ти[1]** 2. *Ми щирі в нашім запаленні. Розмай — нам залюбки* (П. Грабовський).

2. Те саме, що **запа́лювання** 2. *Левко кинувся до мотора й виключив запалення* (М. Трублаїні); *Водій нарешті увімкнув запалення, .. й "Москвич" кількома ривками, з чахканням виїхав з двору* (О. Ірванець).

3. Хвороботворний процес, який супроводиться температурою, припухлістю, почервонінням, болем уражених органів або частин тіла. *Батько мій захворів на запалення шлунка* (В. Сосюра); [В а с и л и н а:] *Ліки просить. Це його щось дуже взяло... Чи не запалення легенів?* (О. Корнійчук); *Вухо йому не так швидко загоїлось, як сподівався. Більше того, запалення перекинулося і в праве* (Я. Гримайло).

△ **(1) Крупо́зне запа́лення леге́нь (леге́нів)** — запалення легень, коли вражена ціла легеня або значна її частина й на цій ділянці нагромаджується рідина, що містить багато фібрину. *Першими ознаками початкової стадії крупозного запалення легенів є раптовий озноб із підвищенням температури тіла до 39–40 °С* (з навч. літ.); *Чим вона хворіла — її товаришки не дізналися, напевне, було крупозне запалення легенів* (А. Хижняк); *— Позаторік, коли я сніговика ліпив, розпарився, застудився і крупозне запалення легенів підхопив* (В. Нестайко).

ЗАПА́ЛИЙ, а, е. Дієпр. акт. до **запа́сти[1]** 1–6, 8. *До маленьких дверей її низької, в землю запалої хатини хтось злегенька застукав* (Б. Лепкий); *Мажуга підіймає руку, .. стискає кулак і викидає з запалих грудей, наче з безодні: — Бастувать будем* (М. Коцюбинський); *На чільному місці сидить дід Лука, весь висхлий, з сивою аж пожовклою бородою, із запалими очима* (І. Багмут); *Ідемо, прислухаючись до запалої тиші* (Є. Доломан).

ЗАПАЛИ́ТИ[1] *див.* **запа́лювати.**

ЗАПАЛИ́ТИ[2], палю́, па́лиш, *док., кого.* 1. *вет.* Застудити коня, викликати в нього запал *(див.* **запа́л[3]).** *Напоївши холодною водою разгарячілого коня, можна його запалити.*

2. *розм.* Загнати, виснажити довгою або швидкою їздою (про коней). *Поставив коней у затишку за глухою стіною Кирикової хати .. Треба дати їм перепочити, бо й так, мабуть, запалив коней* (М. Циба).

ЗАПАЛИ́ТИСЯ[1] *див.* **запа́люватися.**

ЗАПАЛИ́ТИСЯ[2], па́литься, *док.* 1. *вет.* Захворіти на запал *(див.* **запа́л[3]).** *Украй важливо якомога частіше чистити коней, інакше вони можуть запалитися* (з наук.-попул. літ.).

2. *розм.* Утомитися, виснажитися від швидкої або довгої їзди (про коней). *Вої* [воїни] *не поспішали — їхали поволі, щоб не запалилися та не підбилися коні, що за зиму нагуляли чимало зайвого жиру* (В. Малик).

ЗАПА́ЛІСТЬ, лості, *ж.* Властивість за знач. **запа́лий.** *На рисунку Анна не виглядала на мертву .. Не було властивих мертвим рис — ні твердості, ні в'ялості, ні запалості, ні набряклості* (Т. Прохасько).

ЗАПА́ЛКА, и, *ж.* 1. *заст.* Сірник. *Чи нема у вас запалки? Нічим люльки запалити* (Сл. Б. Грінченка); *Інженер постукав цигаркою об срібний портсигар і чиркнув запалку* (Б. Антоненко-Давидович).

2. *розм.* Те саме, що **Запа́лювальна (запальна́) бо́мба** *(див.* **бо́мба).** — *Він* [літак] *запалки скидає!* (В. Кучер).

ЗАПА́ЛЬНИЙ, а, е. Стос. до запалу *(див.* **запа́л[1]).** *Ножами вишкрябують* [хлопці] *ґрунт з-під скель. Роблять глибокі діри. Закладають туди набої. Проводять запальний ґніт. Тоді присипають камінням* (М. Трублаїні).

ЗАПАЛЬНИ́Й, а́, е́. 1. Те саме, що **запа́лювальний.** *Замість звичайних куль почали летіти гранати, набиті запальними матеріалами* (І. Франко); *Коробочка* [для сірників] *робиться з тонесенької фанери, обклеюється тонким папером та бочки її мастяться запальною масою — червоний фосфор з тертим піском* (Ю. Смолич).

2. *перен.* Який запалює, збуджує, викликає хвилювання, дає натхнення. *Він мрію в собі затаїв запальну Про подвиги бою* (Л. Первомайський); *Друкарську машинку і папір роздобув синові батько, а сестра друкувала на ній братові запальні відозви* (Д. Бедзик); *Тарас враз згадав пісні Міцкевича і запальні слова на клаптику паперу* (О. Іваненко); // Який захоплює, приваблює чим-небудь; захопливий. *Запальна штука — спорт. Вона захоплює і малого, і старого, і немічного* (Остап Вишня); *Чимало я знав історій Веселих і*

запальних, Що серце моє пломеніло І часто билося в них (А. Малишко).

3. *перен.* Сповнений завзяття, енергії; палкий. *Як вабить пристань запальних малят, Романтиків у трусиках і майках!* (М. Рильський); *Старшина мінометної роти .. кидався вліво і вправо, рішучий, рвучкий, запальний* (О. Гончар); *Тільки на роботі він був таким же непосидючим і запальним, як завжди* (М. Руденко); // Який із захопленням, гаряче віддається якій-небудь справі; пристрасний. *Товариш теж був агрономом, Ще й книголюбом запальним* (М. Рильський); *В ньому одразу прокинувся дух запального археолога* (В. Владко); // Який бурхливо реагує на все; невитриманий, гарячкуватий (про людину та її характер). *Вони знали добре Параску, її гарячу, запальну натуру, її гордовитий норов* (Панас Мирний); *Вдачі брати були різної: Юрій — поміркований та обережний, Леонід — нестримний та запальний* (Ю. Смолич); *— Коля Круглов — сталевар хороший. Тільки запальний* (М. Руденко).

4. *перен.* Який проходить, відбувається із завзяттям, запекло, напружено. *Гра* [кохання] *йде своєю чергою, жорстока, болюча і запальна* (М. Коцюбинський); *З приводу третього питання розгорнулось довге й запальне обговорення* (І. Микитенко); *Кадри зникали за кадрами, не залишивши ніякого спогаду, лише загальне враження запальної й упертої боротьби невеличкого загону захоплювало стороннього глядача* (М. Трублаїні); *Іван Кіндратович крокував мовчки, слухаючи, як мирна, спокійна розмова обертається на гарячу й запальну* (Д. Ткач).

5. *вет., мед.* Стос. до запалення (у 3 знач.). *Коли запальний процес трохи вщухне, антибактеріальне лікування припиняють* (з наук. літ.); *Під час вагітності, пологів і в післяпологовий період часто виникає ризик щодо розвитку запальних і септичних захворювань* (з навч. літ.).

△ **Запальна́ сві́чка** *див.* **свічка; Запа́лювальна (запальна́) бо́мба** *див.* **бо́мба.**

ЗАПА́ЛЬНИК, а, *ч.* 1. Робітник, який підпалює запали *(див.* **запа́л**[1]**).** *Він був запальником, або, як його звали жартома, "богом динаміту й амоніту"* (В. Собко).

2. Пристрій для запалювання вибухової речовини. *Кілька спеціальних комісій підривників, військових саперів доскіпувалися серед будівельників, .. скільки закладено вибухівки, які і хто ставив запальники* (Іван Ле); *Четверта бомба вибухнула з помітним запізненням: мабуть, її запальник було встановлено на більшу глибину* (В. Владко); *Задорожний першим скинув свою ношу. Тол, запальники, бікфордів шнур* (В. Петльований).

ЗАПАЛЬНИ́ЧКА, и, *ж.* Невеликий прилад для добування вогню. *Вийняв* [командир] *пачку цигарок і запальничку* (В. Кучер); *Бачите, шпигун влився в групу екскурсантів, клацає запальничкою, мабуть, фотографує пляж* (А. Крижанівський); *Устим Рукавиця став на ослінець, чиркнув запальничкою й запалив лампаду* (Ю. Мушкетик).

ЗАПА́ЛЬНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **запальни́й** 2, 3. *Риндін посміхнувся: його потішила юна запальність дівчини* (В. Владко); *Вражають очі* [Шульги], *що горять молодечою запальністю і якимось одчайдушним веселим зухвальством* (А. Шиян); *За їхньою* [молодих поетів] *запальністю та наївним "титанізмом" почасти проглядала ще й незрілість духу, і неусвідомлена претензійність* (М. Вінграновський).

ЗАПА́ЛЬНО. Присл. до **запальни́й** 2–4. *Колись у гімназії з нагоди спортивного свята Адам Барвистий запально прочитав лекцію* (С. Чорнобривець); *Лозовий грав запально, дуже гарячився й сердився, — очевидно, на себе самого* (М. Руденко); *На Боровика цей крик не справив ніякого враження .. Але Зоя Василенко стерпіти таке не могла і вибухнула запально й гаряче* (В. Собко); *На волі діяла безупинно підпільна організація допомоги ув'язненим, діяла запально, наважуючись на ризиковані неймовірні вчинки* (О. Іваненко).

ЗАПА́ЛЬЧАСТИЙ, а, е, *рідко.* Те саме, що **запальни́й** 3. *Як зійдуться брати, а запальчасті обидва, то без сварки не обійдеться, а то ще й будуть ся бити* [битися] (Сл. Б. Грінченка); *— Який ви запальчастий, — саркастично усміхнувся Карно і витягнув своє гостреньке обличчя* (М. Хвильовий).

ЗАПА́ЛЬЧАСТО, *рідко.* Присл. до **запа́льчастий.** *— Ну й що Тарновський? — запальчасто заперечив Брюллов. — Самозакоханий невіглас і все!* (М. Івченко).

ЗАПА́ЛЮВАЛЬНИЙ, а, е. Який служить для запалювання (у 1 знач.). *Охрім Бандура вставляв у свій кулемет все нові й нові стрічки з бронебійними й запалювальними кулями* (В. Кучер); *З гранатами, гвинтівками і запалювальною сумішшю бійці взводу управління займають оборону* (М. Стельмах); *Рано-вранці розпочав* [Кончак] *сильний обстріл городських заборол звичайними і запалювальними стрілами* (В. Малик).

△ **Запа́лювальна (запальна́) бо́мба** *див.* **бо́мба.**

ЗАПА́ЛЮВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **запа́лювати** 1, 2. *Над ним* [натовпом] *часто блискали вогники запалюваних сірників, здіймалися й гасли* (Г. Епік); *Лише коли вартові присвічували запалюваними папірцями, .. те, що було припущенням, на мить виривалося з темряви, являючи себе реальністю: льох!* (І. Багряний).

ЗАПА́ЛЮВАННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **запа́лювати** 1, 2. *Ця запалювальна бомба за вдалих обставин спричиняє запалювання об'єкта* (С. Жадан); *З основними обрядовими дійствами — запалюванням ритуальних вогнів і святвечірньою трапезою — тісно пов'язаний звичай колядування* (з наук. літ.).

2. Пристрій, що викликає спалах горючої суміші у двигунах внутрішнього згоряння. *Він* [водій] *устиг ще повернути ключ, вимкнути запалювання...* (Іван Ле); *Ще не бувало такого випадку, щоб Мирон коли-небудь довіз Чумака додому без пригод. То відмовить запалювання, то скати спустять, то ресора лусне* (Ю. Збанацький).

ЗАПА́ЛЮВАТИ, юю, юєш, *недок.,* **ЗАПАЛИ́ТИ,** палю́, па́лиш, *док.* 1. *що.* Виклика́ти горіння чого-небудь, видобувати вогонь. *Кузнецов .. вийняв з кишені коробку сірників і, запалюючи сірник один за одним, продовжував читання* (А. Головко); *Міни лежать на палубі й у трюмі, вогню запалювати не можна* (Ю. Яновський); *Лукина .. тернула сірничок і запалила солому* (І. Нечуй-Левицький); *В себе на вежі вогонь запалила я* (Леся Українка); *Запаливши смолоскипи, дубіючи в крижаній воді, роти наводили переправу* (О. Гончар); * Образно. *З ким же запалиш вогні нового життя серед пустелі вічності, хто освятить вільне творення духу?* (О. Бердник); // *також без дод.* Починати топити яким-небудь паливом (піч, грубу і т. ін.). *Запалювали в залі камін* (О. Донченко); *Вже мати у печі запалила — дрова знов тріщать, полум'я шиба, і димно у хатці* (Марко Вовчок); // Виклика́ти жевріння тютюну (в цигарці, люльці). *Доктор довго ходив по хаті, запалював і кидав недокурені*

цигарки (Н. Кобринська); *Старий байдужо подивився йому в потилицю, пожував ротом і почав запалювати цигарку* (С. Черкасенко); *Бжеський розумів, що доведеться довго чекати, і запалив люльку, милуючись, як виступав з темряви зубчастий силует Варшави* (З. Тулуб); // Засвічувати. *Фар ми не запалювали, щоб не притягти до себе уваги німецького льотчика-нічника* (Ю. Яновський); *Покрутившись на ліжку з годину, Тася знов запалила світло й сіла за стіл працювати* (В. Домонтович).

2. *кого чим, перен.* Захоплювати кого-небудь якоюсь ідеєю, власним прикладом і т. ін., виклика́ти в кого-небудь запал, поривання до чогось. *Жадобою пізнання професор запалював і своїх учнів* (О. Іваненко); *Він і тепер достеменно не знав, звідки взялася у нього та несхитна певність, якою йому пощастило запалити бійців, що повзли слідом за ним* (Н. Рибак); // *на що.* Спонукати, надихати кого-небудь до якихось дій. *Любов облагороджує і запалює людину на подвиги* (О. Довженко).

3. *що, перен.* Виклика́ти яке-небудь сильне почуття. *Недарма буряна, грозова голота встала на панів, недарма, значить, віще слово в серцях запалювало гнів* (І. Гончаренко); — *Вельможна пані, я не сумніваюся анітрохи, що ви .. давно вже дорозумілися, яке кохання запалила в серці моєму ваша пишна врода* (М. Лукаш, пер. з тв. Д. Боккаччо).

4. *що, перен.* Виклика́ти появу блиску, сяйва на чому-небудь. *Місячний промінь повз по долівці, дійшов до голови Малуші.., переповз ще трохи й зупинився на постолах, поясі й у серезях* [сережках], *запаливши в камінцях таємничі зелені вогники* (С. Скляренко); *Вечірнє сонце освітило київські гори, відбилося іскристим багаттям у тисячах вікон, запалило золоті бані Софії* (С. Журахович); // Спричиняти почервоніння внаслідок хвилювання, сорому і т. ін. *Кров раптом залляла йому обличчя, навіть лисину запалила* (М. Коцюбинський).

5. *що, розм.* Виклика́ти потемніння шкіри (про сонячне проміння). *На всьому півдні України, в степах, де немилосердно пече сонце і "запалює" обличчя, дівчата .. замотуються білою хусткою* (О. Воропай).

6. *тільки док., безос., що.* Пошкодити зерно на стеблі (про посуху, суховії і т. ін.). *Допіру по жнивах показалося, що зима буде голодна. Посуха та й посуха. Жита запалило, хліб уродивсь рідкий та безсилий* (М. Коцюбинський); *Сухі, пекучі дні стояли перед жнивами .. Хоч би не запалило, не поварило зерна, яке з молочком* (К. Гордієнко).

7. *що, вет., мед.* Виклика́ти запалення якого-небудь органа або частини тіла. *Корені і плоди переступня отруйні. Вони дуже збуджують і запалюють слизові оболонки шлунка* (з наук.-попул. літ.).

◊ **(1) Запа́лювати / запали́ти ду́шу (се́рце)** *чию (чиє), кому і без дод.* — збуджувати в кого-небудь сильні почуття або захоплювати когось. *Помолившись, і я б заснув... Так думи прокляті Рвуться душу запалити, серце розірвати* (Т. Шевченко); *Чорні брови, чорні вуса* [Миколи] *запалили серце молодої дівчини* (І. Нечуй-Левицький); *Якась шалена злість засвітила їй очі і запалила серце* (М. Коцюбинський); **(2) Хоч запали́** — уживається для вираження скрутного або безвихідного становища, відчаю, досади і т. ін. *А на селі хоч запали — ніде ні душі* (А. Головко); *Ходить* [Іван] *по панських фільварках та багацьких маєтках, шукає роботи, а її немає, хоч запали* (С. Чорнобривець).

ЗАПА́ЛЮВАТИСЯ, ююся, юєшся, *недок.*, **ЗАПАЛИ́ТИСЯ,** палю́ся, па́лишся, *док.* 1. Починати горіти, спалахувати полум'ям; загорятися. *Сам терміт запалюється при досить високій температурі* (С. Жадан); *Їй здалося, що горить усе небо, що запалилась уся земля під її ногами* (І. Нечуй-Левицький); // Починати сяяти, світитися. *Зорі одна за одною запалювались у бездонному небі* (І. Пільгук); *Увечері, коли над обрієм запалилась перша вечірня зоря, а слідом за нею по всьому небу засяяли самоцвіти, вітер зліг* (С. Скляренко); *Василь Іванович наказав .. на ніч змонтувати двигуна, і щоб запалилася найбільша лампа* (Ю. Яновський); // Починати рожевіти (про небо). *Запалилося над східними горами небо* (Марко Черемшина); // Починатися, наставати (про світанок, ранок, день). *Світанок ледь-ледь запалювався лише на обрії; в селі ще тільки де-не-де вставало спросонку життя* (Іван Ле).

2. *перен.* Дуже збуджуватися, захоплюючись або сердячись. — *Я сам запалююсь не раз при читанні його статей* (І. Франко); — *Він не запалюється, а поволі, флегматично цідить слово за словом* (В. Гжицький); — *А фуете? — запалювався я. — Вона* [балерина] *крутила тридцять два фуете, не хехекнувши! — Дзиґа, — сказав мистецтвознавець* (А. Крижанівський); *Запалившись, Гаркуша виголошує останні слова таким тоном, немов стоїть уже десь на майдані серед заробітчанського юрмища* (О. Гончар); // *до чого.* Починати відчувати запал, натхнення до якої-небудь дії, справи. *У нашім повіті надто люди запалюються до кожної спільної роботи* (В. Стефаник); *Думали, — навіки зледащіє людина, а то так зразу запаливсь до роботи* (М. Коцюбинський); // *чим, перен.* Охоплюватися, пройматися яким-небудь почуттям. — *Не треба мені, щоб усі читали з насолодою і задоволенням мої вірші. Хай вороги лютують, скаженіють, а друзі хай запалюються одними почуттями зі мною* (Р. Іваничук); *Великим гнівом запалилася його душа на тих, через кого важко жилося людям* (Панас Мирний); *Ярош схопився з стільця, стис кулаки і запалився такою люттю, що, здавалося, увесь він спалахне полум'ям* (Д. Бедзик); // Починати виражати, виявляти яке-небудь почуття (про очі). *Очі його запалилися, і в них появилася страшна любов до дітей* (В. Стефаник); *Наливалися кров'ю обличчя, запалювались злістю очі, стискалися жилаві кулаки* (А. Шиян).

3. *перен.* Червоніти від хвилювання, сорому і т. ін. *Я ще й більш запалилася з сорому, бо з ним не поздоровкалась* (Ганна Барвінок).

4. *розм.* Набувати темного кольору під дією сонячного проміння (про шкіру); загоряти. *На виду стала Ганна повніша, з себе показніша: ще краща була вона молодицею, ніж дівкою. І од сонця не запалилася* (І. Нечуй-Левицький); *Біле, аж синє, тіло його запалилося на сонці, почервоніло на спині та шиї* (Григорій Тютюнник).

5. *вет., мед.* Набувати стану запалення (у 3 знач.). — *Стріла тільки зачепила тебе. На щастя, не була отруєна, бо рана не запалилася і не почорніла* (Б. Лепкий); — *Корови самі біжать, бо не подоєні. У них вим'я запалилося* (Ю. Логвин).

6. *тільки недок.* Пас. до **запа́лювати** 1. *В довгі вечори в хижах, землянках запалювались лойові каганці, воскові свічі* (С. Скляренко).

◊ **Запали́лося се́рце** *див.* **се́рце.**

ЗАПА́ЛЮВАЧ, а, *ч.* 1. Той, хто запалює (у 1 знач.) що-небудь. *Тут її* [Олександру] *згодом і зустрів Іван Шевчук, запалювач житомирських ліхтарів* (Валерій Шевчук).

2. Те саме, що **запа́льник** 2. *Дослідження піротехнічних виробів дозволяється тільки після видалення або надійної фіксації запалювальних і приводних вузлів (теркових запалювачів, електрозапалювачів, запальних сірників тощо)* (з мови документів).

3. Речовина, що використовується для здійснення вибуху. *Білий фосфор використовують як запалювач* (з навч. літ.).

ЗАПА́МОРОКА, и, *ж.* Тимчасова непритомність, забуття внаслідок хвилювання, хвороби і т. ін. — *Куди ви мене несете? Дайте мені дитину, — заговорила Горпина, коли минула запаморока* (З. Тулуб); *Вона припала головою до землі і завмерла у душній запаморocci* (В. Фіялко); *Віталій відчував запаморoку, бо вже здавна не переносив автомобільного чаду* (Валерій Шевчук).

ЗАПА́МОРОЧЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **запа́морочити.** *Схвильований, затурбований, запаморочений нечуваним дивом, він нічого не міг зразу збагнуть* (С. Васильченко); *За простою цією роботою, запаморочений стаєнним духом, заспокоєний, я геть чисто забув про облаву* (Р. Федорів).

2. *у знач. прикм.* Який запаморочився. *Вмилені коні, постомлювані солдати, запаморочені в попередніх страшних боях командири. Але свідомість кожного бійця була свіжа, мобілізована до крайніх меж* (Іван Ле); // Без ясного сприйняття дійсності, очманілий. *В його запамороченій голові роєм ворушилися тисячі думок* (М. Коцюбинський); *Машина довго гойдалася на вибоїнах, ішла вгору, вниз, повертала згідно з рахунком у запаморочених, одурілих від туги головах* (І. Багряний).

ЗАПА́МОРОЧЕНІСТЬ, ності, *ж.* Стан за знач. **запа́морочений** 2. *Через отруєння газом з'являється головний біль, загальна слабкість, запамороченість, посилене серцебиття, нудота, блювання* (з навч. літ.).

ЗАПА́МОРОЧЕННЯ, я, *с.* Стан за знач. **запа́морочити** і **запа́морочитися.** *Вутанька ще в якомусь гнітючому палаючому запамороченні приклала руку до лоба: що це за пісня така знайома?* (О. Гончар); — *Якесь запаморочення... якесь нашестя злої чорної сили напало на нього, — мимоволі вирвалося в мене гнівно й розпачливо* (Р. Федорів); *Страшне то почуття, коли ти падаєш від голодного запаморочення* (Ю. Збанацький); *Надворі я відчула легке запаморочення. Але то тільки від того, що давно не виходила на свіже повітря* (В. Шкляр).

(1) Запа́морочення від у́спіхів (у́спіху) — утрата правильного розуміння й оцінки чого-небудь унаслідок впливу досягнутих успіхів. *Після хвилинного запаморочення від першого успіху Марія вже глузує з себе. Чому це раптом їй подумалося, що вона вже чогось досягла?* (М. Слабошпицький).

○ **(2) До запа́морочення,** *у знач. присл.* — до втрати відчуття реальності, здатності до сприймання чого-небудь; дуже, надзвичайно сильно. *За стіною — дріт, вівчарки, до запаморочення ненависний, огидний гармидер* (В. Козаченко); *Він або божевільний, або справді любить мене до запаморочення* (В. Дрозд); *Головне, що вона є! Що їй можна подзвонити і говорити самому до запаморочення* (Г. Тарасюк).

ЗАПА́МОРОЧЕНО. Присл. до **запа́морочений** 2. *Одарка побачила Василя. Він щось запаморочено лазив біля плуга, цокав ключем і чомусь дратувався* (П. Панч); *Хлопчик запаморочено кліпає повіками, з острахом озираючись навколо* (О. Полторацький); *В роті у мене було сухо, а голова запаморочено покручувалася* (Валерій Шевчук).

ЗАПА́МОРОЧИТИ *див.* **запа́морочувати.**

ЗАПА́МОРОЧИТИСЯ *див.* **запа́морочуватися.**

ЗАПА́МОРОЧЛИВИЙ, а, е. 1. Який викликає запаморочення. *Довга й запаморочлива дорога змучила Ананія й виснажила* (Ю. Яновський); *Щоб вирішувати складні питання життя, треба мати холодну голову, тверезе .. серце, не хмільну від таких запаморочливих думок кров...* (М. Чабанівський); // Який одурманює, п'янить (звичайно про запах). *Ліда зайшла до хати. Її охопив запаморочливий аромат трав, сушених коренів* (В. Собко); *Запаморочливий запах ефіру невидимою хмаркою оповивав його ліжко* (П. Загребельний); *Вдихаю запаморочливі пахощі весняних квітів* (Г. Тарасюк).

2. *перен.* Який значно перевищує звичайну міру. *Навколо буяла юрба .. Все кружляло з запаморочливою швидкістю* (З. Тулуб); *Міра на сотні й тисячі гектарів здавалася йому запаморочливою* (С. Журахович); // Який справляє сильне враження своєю незвичайністю або привабливістю. *Хомі хочеться негайно ж виліпити портрет оцієї стрункої, чарівної, запаморочливої особи* (Ю. Яновський); *Героїзм — це раптовий, величний, запаморочливий для інших вчинок, це блиск раптової відваги, що захоплює людські серця доконанням неможливого* (І. Багряний); *Виробляли* [хлопці] *ногами запаморочливі колінця* (М. Рудь).

ЗАПА́МОРОЧЛИВІСТЬ, вості, *ж.* Абстр. ім. до **запа́морочливий.** *Вмить крізь запаморочливість миль промкнулася до його* [Грея] *зіниць огненна голка далекої планети* (Л. Кононович, пер. з тв. О. Гріна).

ЗАПА́МОРОЧЛИВО. Присл. до **запа́морочливий.** *Я прокинувся від сильного нерозуміння, чого цим гелікоптером так запаморочливо вихитує* (Ю. Андрухович); *Ганна Сильвестрівна поралася біля своєї газової плитки, запаморочливо пахтіли перелиті цукровим сиропом вареники* (І. Сенченко); *Знову і знову з хвилюванням, не меншим, як і першого разу, переживав* [Павлуша] *запаморочливо приємні події* (А. Головко).

ЗАПА́МОРОЧНИЙ, а, е, *рідко.* Те саме, що **запа́морочливий.** *О паморозь моя! О паморозь! Заворожені віки мовчать. І мовчання біла-біла парость з погребища. З брезклого куща. Але паморозь моя, запаморочна!* (В. Стус).

ЗАПА́МОРОЧНІСТЬ, ності, *ж., рідко.* Абстр. ім. до **запа́морочний.** *Запаморочність трюків відомого акробата досягнута багаторічними тренуваннями* (із журн.).

ЗАПА́МОРОЧНО, *рідко.* Присл. до **запа́морочний.** *Ота на позір поважна жінка мала голос вискучо-несамовитий і вела себе запаморочно* (Валерій Шевчук); // Дуже, надзвичайно. *Чернишеві здалося, ніби він не в низькому бліндажі, .. а справді виходить на дорогу, запаморочно велику, дуже відповідальну і прекрасну* (О. Гончар).

ЗАПА́МОРОЧУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАПА́МОРОЧИТИ,** чу, чиш, *док., кого і без прям. дод.* Позбавляти кого-небудь можливості ясно сприймати дійсність, розуміти, мислити; паморочити. *Під час перегляду кольорових фільмів я неодноразово помічав, що відсутність єдиного колориту в пейзажах, які йдуть один за одним, майже запаморочує, чого, безумовно, не буває в чорно-білому кіно* (О. Довженко); *Клопоти так запаморочили Гордія, що не було часу*

ні подумати, ні передихнути (О. Копиленко); *Ревнощі були настільки сильними, що запаморочили Віру одразу* (А. Шиян); *Ми запаморочили себе тією піснею, немов хмільним вином, заглушували недалекі вибухи гарматних стрільн* (Р. Іваничук); // Затьмарювати свідомість, одурманювати, п'янити. *Ця духота й цей сопух запаморочували одразу кожного свіжого, що входив до хати* (Л. Мартович); *Ніжний аромат і неповторний смак запаморочили мене* (І. Багмут).

◊ **Па́морочити (запа́морочувати) / запа́морочити го́лову (ро́зум, свідо́мість** *і т. ін.) див.* **па́морочити.**

ЗАПА́МОРОЧУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.*, **ЗАПА́МОРОЧИТИСЯ,** чуся, чишся, *док.* Утрачати здатність ясно сприймати дійсність, розуміти, мислити; чманіти. *Я тоді запаморочився і не знаю, як ударив її і чим ударив* (Сл. Б. Грінченка); [Кай Летіцій:] *А я вже й так запаморочивсь трохи, просидівши від самого полудня в Кріспіна Секста на обіді* (Леся Українка); *Знавець почерків, мабуть, від усього вже зовсім запаморочився і весь час оглядався назад, де стояв солдат з багнетом* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека).

◊ **[Аж] голова́ (в голові́) кру́титься (моро́читься, па́морочиться, макі́триться, замакі́трюється** *і т. ін.)* **<[Аж] голова́ закрути́лася (заморо́чилася, запа́морочилася, замакі́трилася** *і т. ін.)***> <[Аж] у голові́ закрути́лося (заморо́чилося, запа́морочилося, замакі́трилося)>** *див.* **голова́.**

ЗАПАМ'ЯТА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **запам'ята́ти.** *Фольклорні твори відзначаються барвистістю, виразністю, ритмічністю, легкістю для запам'ятання* (з наук. літ.).

ЗАПАМ'ЯТА́ТИ *див.* **запам'ято́вувати.**

ЗАПАМ'ЯТА́ТИСЯ *див.* **запам'ято́вуватися.**

ЗАПАМ'ЯТО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **запам'ята́ти.** — *Ага, in vino veritas! — ідіотсько, як завжди, вставляє Марла одну з небагатьох фраз, запам'ятованих із російської поезії* (І. Карпа); *Ви можете переглянути всі запам'ятовані паролі, відредагувати їх та видалити непотрібні* (з Інтернету); // **запам'ято́вано,** *безос. пред. Відтворення — процес активізації в мозку інформації, яку було попередньо запам'ятовано та збережено* (з навч. літ.).

ЗАПАМ'ЯТО́ВУВАЛЬНИЙ, а, е. Признач. для запам'ятовування й зберігання інформації. *Звичайно користувач апаратних засобів криптографічного захисту не має доступу до вмісту запам'ятовувальних елементів* (з мови документів).

△ **Запам'ято́вувальний при́стрій** *див.* **при́стрій.**

ЗАПАМ'ЯТО́ВУВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **запам'ято́вувати.** *Образи, уявлення запам'ятовуваних предметів, явищ, асоціюючись зі словами, закріплюються в них* (з наук. літ.); *Пристрої флеш-пам'яті зі збільшенням кількості запам'ятовуваної інформації поступово витісняють такі накопичувачі, як жорсткі магнітні диски, оптичні диски та інші носії* (з навч. літ.).

ЗАПАМ'ЯТО́ВУВАНІСТЬ, ності, *ж.* Здатність зберігатися в пам'яті, запам'ятовуватися. *Запам'ятовуваності рекламних ілюстрацій сприяє несподіваний ракурс, оригінально представлений фрагмент, неординарне художнє рішення* (з навч. літ.).

ЗАПАМ'ЯТО́ВУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **запам'ято́вувати.** *Для запам'ятовування аркуша друкованого тексту мені достатньо було пробігтися поглядом по діагоналі* (Любко Дереш); *Тільки на запам'ятовування 1 біта інформації в найбільш досконалих сучасних мікроелектронних пристроях потрібно не менше як 104 електрон-вольти* (з наук. літ.).

ЗАПАМ'ЯТО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАПАМ'ЯТА́ТИ,** а́ю, а́єш, *док.* 1. *кого, що.* Фіксувати в пам'яті. — *Ось вам, — подав Кирило Васильович Тамарі якусь книжку. — Читайте, побільше запам'ятовуйте німецьких слів. Поки що це ваше бойове завдання* (А. Хижняк); *Костюк нелегко запам'ятовував обличчя — людські обличчя просівались крізь його пам'ять, як вода* (Ю. Щербак); *Ту ніч, коли я з невимовним жахом збагнув, що осліпнув назавжди, я запам'ятав до останньої дрібниці* (Ю. Яновський); — *Запам'ятай це місце, Євгене, — сказав Брянський. — Після війни приїдем сюди відпочивати* (О. Гончар); — *Я запам'ятав цього хлопчину, коли вступні іспити проводив* (П. Запаренко).

2. *тільки док., що, чого, рідко.* Утратити в пам'яті, забути. — *Забув, коли й книжка була в хаті.., мабуть, і азбуки запам'ятав уже* (С. Васильченко).

3. *що, спец.* Фіксувати інформацію (про спеціальні пристрої). *Комп'ютер може запам'ятовувати в спеціальних пристроях (зовнішніх та внутрішніх) як вхідні повідомлення, так і повідомлення, що одержуються після опрацювання* (з навч. літ.).

ЗАПАМ'ЯТО́ВУВАТИСЯ, ується, *недок.*, **ЗАПАМ'ЯТА́ТИСЯ,** а́ється, *док.* 1. Фіксуватися в пам'яті. *У молоді роки, бува, дуже запам'ятовується якась, здавалося б, дрібниця* (О. Донченко); *Буває так, що одна година варта більше всіх даремно змарнованих літ, вона прекрасна і запам'ятовується назавжди* (І. Цюпа); *Але дивно, з усіх, кого вона сьогодні бачила, чомусь найбільше запам'яталося їй лице старого пожежника* (С. Журахович); *Найбільше запам'яталася мені тамтешня двоповерхова школа* (Є. Доломан).

2. *тільки недок., спец.* Пас. до **запам'ято́вувати** 3. *В іменах файлів можна використовувати як великі, так і малі літери. Їхнє написання запам'ятовується системою* (з навч. літ.).

ЗАПАМ'ЯТО́ВУВАЧ, а, *ч.* Пристрій для запам'ятовування інформації. *Вона поклала трубку і натиснула кнопку запам'ятовувача. Потім увімкнула канал зв'язку з інформбюро і запитала відомості про Петра Вахрамцева* (І. Росоховатський).

ЗАПАНІБРА́ТА, *присл., розм.* Як з рівним; запросто. *Ви з мужиками поводитесь запанібрата; мужики до вас ходять в гості, п'ють у вашому домі...* (І. Нечуй-Левицький); — *Віктор Воронін! — запанібрата потис мені руку* (О. Шугай); // *у знач. присудка і пред. Осип Копанка був позакулісовий володар усього села .. Становий пристав був з ним запанібрата, ночував у його* [нього], *як приїздив у Грузьке* (В. Винниченко); *Іларіон у святій, чернечій одежі не був для Сави вже колишнім Лукашкою, з яким можна було бути запанібрата* (Л. Дмитерко).

ЗАПАНІБРА́ТСТВО, а, *с., розм.* Те саме, що **паніубра́тство** 1. *Поздоровлений* [Анатоль] *огидливо звільняється від комендантського запанібратства, від його дотиків* (Я. Качура).

ЗАПАНІБРА́ТСЬКИ, *розм.* Присл. до **запанібра́тський.** *Тойте і Фріц Гартшталь нашвидку, запанібратськи поздоровкались* (Олесь Досвітній); *Він галантно, по-військовому привітався, стукнувши закаблуками, запанібратськи усміхнувся* (Р. Іваничук).

ЗАПАНІБРА́ТСЬКИЙ, а, е, *розм.* Стос. до запанібратства. *Її запанібратське ставлення до людини похилого віку викликало в мене обурення* (із журн.).

ЗАПАНІКУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *док., розм.* Почати панікувати. *Він ніколи не бачив довкола себе такого знавіснілого моря і, мабуть, тому так швидко і легко запанікував* (П. За-

гребельний); *Гуллівера не треба попереджати. Запанікує, почне тікати з міста* (А. Кокотюха).

ЗАПАНІ́ЛИЙ, а, е, *розм.* Дієпр. акт. до **запаніти.** *Яким він здався їй гидким, цей запанілий різник, кепкуючий з людського горя* (Панас Мирний); *Матушка, горда й запаніла, страх не любила, як її просили на громадські обіди* (І. Нечуй-Левицький); [Н а р т а л:] *Я помилився, хутко показали мені сю помилку твої краяни, патриції та запанілі хами* (Леся Українка).

ЗАПАНІРО́ВАНИЙ, а, е, *кул.* Дієпр. пас. до **запанірува́ти.** *Запаніровані напівфабрикати, виготовлені в заготівельному м'ясному цеху, не злипаються під час зберігання й транспортування, у них краще зберігається м'ясний сік* (з наук. літ.).

ЗАПАНІРУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *що, кул.* Док. до **панірува́ти.** *Обчищеного і промитого карася посолити, запанірувати в борошні й підсмажити з обох боків* (з навч. літ.).

ЗАПАНІ́ТИ, ію, ієш, *док., розм.* 1. Стати паном, розбагатіти. [С т а р и к 1-й:] *Один* [старшина] *прокрався, другий запанів, той розпився, той розбестився...* (М. Кропивницький); — *А се що за вигадки? Ще я не діждалася, щоб ти, запанівши, гордував матір'ю-мужичкою?!* (М. Коцюбинський); // Почати жити по-панському, перейнявши панські звички та манери. — *Запаніла наша Галя,* — *хвалився Грицько матері.* — *Там така розряджена, куди тобі* (Панас Мирний); — *Що за чоловік був! Ніякої роботи не цурався, наче простий мужик. Та й прості мужики тепер запаніли. Прийде з роботи — і ні за холодну воду* (М. Руденко).

2. Стати гордим; загордитися, зазнатися. [М е л х о л а:] *Ти, Хусо, міг би й сам прийти до мене. Вже надто запанів...* (Леся Українка); — *А чого це ви не заскочили хоч би на часиночку та не привітали нас із празником? Запаніли? Забули?* (С. Васильченко); *Підійшов поїзд .. Надю обнімають всі по черзі, і кожен каже щось своє .. Тарас просто тисне руку, жартує: — Не запаній там у місті* (Д. Ткач).

ЗАПАНО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАПАНУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док.* 1. *тільки док., перев. над чим.* Почати правити, управляти ким-, чим-небудь, одержати владу над кимсь, чимсь. *В Варшаві Запанував над ляхами Понятовський жвавий* (Т. Шевченко); *Вони не вийшли з лісу навіть тоді, коли навкруги запанувала чужа влада і вже не було надії на визволення* (В. Шкляр); *Остров'яни .. схопили Аррігетта і ще багатьох Манфредових друзів та прибічників і видали їх королеві Карлові, що невдовзі запанував над усією Сицилією* (М. Лукаш, пер. з тв. Д. Боккаччо); // Стати самостійним, незалежним; стати господарем. [С л у ж е б к а:] *Та вже скажи, як прийде час, що будеш ти на волі і над маєтками своїми запануєш, невже ти не подякуєш мені?* (Леся Українка); — *Багаті зрівнюються з бідними, але влада не буде вже в руках багачів. Настав такий час, що й біднота запанувала!* (Мирослав Ірчан).

2. *перен.* Наставати, встановлюватися. *Він дуже любив хвилини, коли кінчається довгий день напруженої роботи і тиша на час запановує у великих скляних цехах* (В. Собко); *Після трьох днів гризні .. в сім'ї знову запанувала згода* (С. Васильченко); *В лісі вже запанували вогкі нашорошені присмерки* (П. Панч); *Небагато їй* [жінці] *треба, всього крихітку радості, щоб у її хаті запанувало щастя* (В. Логвиненко); // Переважаючи, витискувати, перекривати собою все інше. *Дівчина чула, що блискуча постать Гордієва .. запановує у неї в душі* (Б. Грінченко); — *Межі й форми іпохондрії занадто різноманітні. Але суть її завжди однакова: в людській психіці запановує єдина ідея чи єдине якесь чуття, абсолютно безглузде, якого індивід розумовими способами не годен здихатися* (В. Підмогильний); *Зараз в його серці не залишилось більше місця ні для кого. В ньому запанував всевладно образ Сашеньки* (В. Гжицький).

3. *над ким — чим.* Підкоряти собі, своїй волі, владі. *Змалку йому довелося запанувати над селянськими хлопцями. Розумніший і сміливіший за інших, він і потім .. завсігди у своєму гурті верховодив* (Б. Грінченко); *Петрова, справді, цілком запанувала над життям професора Трембовського* (Ю. Смолич); // *ким, чим і над ким — чим.* Повністю охоплювати, оволодівати (перев. про почуття, думку і т. ін.). *Йоньку охопило те ожвавлення і доброта, яка запановувала ним завжди, коли добре вдавалося діло* (Григорій Тютюнник); *Князь почував, що життя без Софії стало для нього неможливим, і думка одружитися з нею запанувала над ним безповоротно* (Леся Українка); *Голубенко важко зітхнув. Гірке почуття вимушеної розлуки з сином запанувало всім його тілом, примусило покласти голову на білі поруччя* (Г. Епік).

4. *тільки док.* Стати панівним, переможним, вирішальним, дістати де-небудь, у чому-небудь перевагу. *Новий напрям думок прорветься наверх, .. запанує і надасть усьому свою відрубну ціху* (І. Франко).

◊ **Опано́вувати / опанува́ти себе́** *(рідко* **собо́ю)** <*рідко* **Запану́вати над собо́ю**> *див.* **опано́вувати.**

ЗАПАНУВА́ТИ *див.* **запано́вувати.**

ЗАПА́РА, и, *ж.* Рідке тісто, виготовлене запарюванням борошна гарячим молоком чи водою і потім заправлене дріжджами, що використовується для замісу дріжджового тіста; опара. *В хаті зробилося темно, пахло свіжим духом житньої соломи і не то хмелем, не то запарою для тіста* (Григорій Тютюнник); * У порівн. *Вона* [їжа], *здавалось, розбухає, роздувається в ньому, як розчина в діжі, грає, як запара на дріжджах* (Г. Тарасюк).

ЗАПАРАЛЕ́ЛЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **запарале́лити.** *Вхідні кола фільтрів запаралелені, а до вихідних підключені підсилювачі* (з навч. літ.); *Запаралелені прилади;* // **запарале́лено,** *безос. пред. У випадку, якщо коробку запаралелено з іншою, додатково зазначають індекс паралельності* (з мови документів); *Для організації різнорівневих груп дуже важливо, щоб предмети, які "запаралелено" на групових заняттях, належали до одного профільного циклу* (з навч. літ.).

ЗАПАРАЛЕ́ЛЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **запарале́лити.** *Для уникнення перебоїв в електропостачанні вітроустановок потрібні акумулятори електричної енергії або запаралелення з електроенергетичним обладнанням інших типів* (з навч. літ.); *Існує нагальна потреба пов'язування всіх видів робіт у "наскрізні плани" й комплексні проекти (програми) зі своєчасним запаралеленням відповідних робіт* (з наук. літ.).

ЗАПАРАЛЕ́ЛИТИ *див.* **запарале́лювати.**

ЗАПАРАЛЕ́ЛЮВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **запарале́лювати.** *Комутаційні блоки, одержані шляхом об'єднання (запаралелювання) входів декількох комутаційних пристроїв того або іншого типу, показані на рис. 3.3* (з наук.-техн. літ.); *У радянському кінематографі 30–50-х років у межах кінотексту відбувалося своєрідне запаралелювання й на-*

віть перекодування тематики кохання в. тематику праці (з наук. літ.).

ЗАПАРАЛЕ́ЛЮВАТИ, юю, юєш, *недок.,* **ЗАПАРАЛЕ́ЛИТИ,** лю, лиш, *док., що.* 1. *спец.* Паралельно встановлювати, під'єднувати (про електричний прилад, механізм). *Зелений світлодіод за бажанням інженера можна запаралелити із замком* (з наук.-техн. літ.).

2. *перен., розм.* Об'єднувати що-небудь, виконувати, використовувати і т. ін. паралельно. *Науковим інституціям необхідно не запаралелювати своїх зусиль із політиками, політологами й політиканами, а різко змінити вектор дискурсів* (з наук. літ.); — *Ми знайшли низку рішень, які дозволяють нам прискорити проектування, запаралелити деякі процеси* (з газ.).

ЗАПАРАФІНО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **запарафінува́ти.** *Після охолодження запарафінований зразок зважують* (з навч. літ.).

ЗАПАРАФІНУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *що.* Док. до **парафінува́ти.** *Верхню частину чубука треба запарафінувати: швидким рухом опустити в розігрітий до 80 °С парафін (або віск) і охолодити, зануривши в холодну воду* (з наук.-попул. літ.).

ЗАПАРАФО́ВАНИЙ, а, е, *дипл.* Дієпр. пас. до **запарафува́ти.** *Проект угоди запарафований обома сторонами, що дає можливість розраховувати на її підписання найближчим часом* (з газ.).

ЗАПАРАФУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *що, дипл.* Док. до **парафува́ти.** *Працівник, який запарафував (підтвердив) договір, несе повну відповідальність за правильність тексту, у тому числі й правильність його перекладу іноземною мовою* (з навч. літ.).

ЗАПА́РЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **запа́рити.** *У відрі була запарена на воді добре прокипіла баланда з справжніх житніх висівок* (В. Козаченко); *Корови милостиво похитують головами й знову утоплюють їх у вогкі цебра з запареною половою* (М. Стельмах); — *Та на таку власть, як у нас зараз об'явилася, тільки й треба добре запареного бича* (Григорій Тютюнник); *Повертались* [кіннотники] *повільно, даючи відпочинок запареним коням* (М. Трублаїні).

ЗАПА́РИТИ *див.* **запа́рювати.**

ЗАПА́РИТИСЯ *див.* **запа́рюватися.**

ЗА́ПАРІ, рів, *мн., діал.* Зашпори (у 1 знач.). *Знов бігли* [хлопці] *які там гони і знов ставали й розгрівали запарі* (Б. Лепкий).

ЗАПА́РКА, и, *ж.* 1. Те, що готується запарюванням. *Із суміші квіток бузини, пелюсток волошок, потертої трави очанки, взятих по 1 чайній ложечці кожного, роблять запарку на 1 склянці кип'ятку* (з наук.-попул. літ.); *Гілки ефедри рідко використовують для приготування запарки* (із журн.).

2. *розм.* Те саме, що **запа́ра.** — *Скинула я горщичок... запарку заварила* (Панас Мирний).

3. *перен., розм.* Велике напруження, поспішність у роботі внаслідок невстигання. — *А в нас запарка,* — *признався Осадчий.* — *Голова йде обертом. Скоро посивію* (М. Чабанівський); [Б а з л а й:] *Ах, справді .. От запарка — як усе в голові втримати? Тоді хай їде Дідровський* (А. Крижанівський); *Поговорив із своїм заступником. У них — запарка. Харчоблок переобладнувати закінчують, а дорогу не розпочинали* (Ю. Мушкетик).

ЗАПАРКО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **запаркува́ти.** *Коли вони, відшукавши свою запарковану в сусіднім кварталі машину, опинилися в ній, Тамара виставила нову забаганку* (О. Гончар).

ЗАПАРКО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАПАРКУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док., що.* Ставити на стоянку (про транспортний засіб); паркувати, припарковувати. *Ще вчора я недбало запарковувала свою канаркову "Феліцію" біля супермаркету на бульварі Лесі Українки, кидала паркувальникові червінця і віддавала йому ключі* (В. Яворівський); *Ми такий довгий здолали шлях .. Притулимо десь, запаркуємо свого "б'юїка", струсимо з себе дорожній пил і підемо* (О. Гончар); *На турбазі достатньо місця, щоб без проблем запаркувати автомобіль* (із журн.).

ЗАПАРКУВА́ТИ *див.* **запарко́вувати.**

ЗАПАРНИ́Й, а́, е́, *спец.* Признач. для запарювання; запарювальний. *Громський тут же, в корівнику, своїми ж руками збудував запарну яму на два загони й навчив несолонських хазяїв запарювати січку* (В. Земляк); *Під час фарбування тканини без проміжного сушіння температура в запарній камері знижується до 102–105 °С* (з наук. літ.).

ЗАПА́РНИК, а, *ч.* Казан або якийсь пристрій, признач. для запарювання чого-небудь. *Ярослав не відає, на який рахунок прийняти оце щире зізнання, — на свій особистий чи на всю злагоджену колону кормопереробних машин з бункерами, транспортерами, .. запарниками* (І. Волошин); *Зерна кукурудзи засипають у запарник і заливають на 30–40 хвилин гарячою водою* (з навч. літ.).

ЗАПАРО́ЛЕНИЙ, а, е, *інформ., розм.* Дієпр. пас. до **запаро́лити.** *Досвідчений користувач може відкрити запаролену інформацію, обійшовши захист* (з наук. літ.).

ЗАПАРО́ЛЕННЯ, я, *с., інформ., розм.* Дія за знач. **запаро́лити.** *Запаролення контенту.*

ЗАПАРО́ЛИТИ *див.* **запаро́лювати.**

ЗАПАРО́ЛЮВАННЯ, я, *с., інформ., розм.* Дія за знач. **запаро́лювати.** *Запаролювання зображень.*

ЗАПАРО́ЛЮВАТИ, юю, юєш, *недок.,* **ЗАПАРО́ЛИТИ,** лю, лиш, *док., що, інформ., розм.* Установлювати пароль (у 2 знач.). *Кожен працівник, покидаючи своє місце роботи, повинен запаролювати комп'ютер* (з газ.); *Запаролити файл.*

ЗАПАРУБКУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *док., розм.* 1. Почати парубкувати. *Підросли сестри, треба було віддавати і їх заміж. Запарубкували менші брати Андрій і Гриць...* (Ю. Хоружний).

2. Те саме, що **запарубкува́тися.** *Лейба щось довго запарубкував* (І. Сенченко); *Її крутий стан вабив та полохав Матвіїв зір, запарубкувавши допізна, всією нерозтраченою чоловічою невгамовною силою линув до дружини, чим аж набридав їй* (Ю. Мушкетик).

ЗАПАРУБКУВА́ТИСЯ, у́юся, у́єшся, *док., розм.* Залишитися надовго неодруженим, парубком. *Вона його раз по раз запитувала, чого це він так запарубкувався, чи не хоче ніяка дівка за нього йти, чи такий несміливий* (Ю. Мушкетик).

ЗАПАРУВА́ТИ, у́є, *док.* Почати парувати, виділяти пару. *Самовар спершу шипів, потім запарував і заклекотів* (І. Нечуй-Левицький); *На столі запарував борщ і з'явилася пляшка з густою вишнівкою* (О. Донченко); *Стояли перші дні березня. Впали перші дощі, і земля запарувала, повітря наповнилося запахом весни* (В. Петльований); *Дим лащивсь до ніг, — запарували мокрі холоші* (Є. Пашковський).

ЗАПАРШИ́ВІЛИЙ, а, е, *розм.* Дієпр. акт. до **запарши́віти.** *В загороді* [збилися] *.. нужденні корівки, миршаві захарчовані свині й поросята, запаршивілі, з обстриженою*

вовною вівці (П. Колесник); *З кущів виповз худий, запаршивілий шакал* (М. Дашкієв).

ЗАПАРШИ́ВІТИ, ію, ієш, *розм.* 1. Док. до **парши́віти** 1. *Від хворої на парші людини можна самому запаршивіти* (із журн.).

2. *перен.* Док. до **парши́віти** 2. *Сумно приходив* [кінь] *увечері додому, давав здіймати з себе хомута і сам уже покірно йшов до хліва, до свого несвіжого сіна й вонючих ясел. Так і запаршивів він, не вирісши як слід* (Г. Хоткевич); * Образно. *Щось мій розум без тебе зачучверів і запаршивів...* (О. Забужко).

ЗАПА́РЮВАЛЬНИЙ, а, е, *спец.* Признач. для запарювання чого-небудь; запарний. *Запарювальний чан.*

ЗАПА́РЮВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **запа́рювати.** *Кава у варшавських кав'ярнях цілком пристойна, але прості поляки віддають перевагу запарюваній натуральній каві* (із журн.).

ЗАПА́РЮВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **запа́рювати.** *Запарювання солом'яної січки підвищує її перетравність, поліпшує смак і запах, знезаражує від цвілі* (з наук. літ.); *У народі гілля ялівцю — найкращий засіб для запарювання діжок під соління* (із журн.); *Після запарювання розписані тканини промивають холодною й теплою водою* (з наук. літ.).

ЗАПА́РЮВАТИ, юю, юєш, *недок.*, **ЗАПА́РИТИ,** рю, риш, *док.* 1. *що.* Заливати окропом продукти для приготування певної страви. *Раз наймички, не спитавши Онисі, запарили собі квашу й поставили горщик скраю на печі* (І. Нечуй-Левицький); *Мати насипала в миску пригорщу жовтуватого, як солома, кукурудзяного борошна, запарила його* (Л. Юхвід); // Робити запару. — *Адже ж ви, мамо, і тутечка* [біля паски] *усе порядкували: і чого скільки положити, і як запарювати, і місити* (Г. Квітка-Основ'яненко); // Готувати напій, заливши що-небудь окропом. *Ганнуся .. йшла запарювати для меншої липовий цвіт* (О. Забужко); *Вона вкрила Соньку всіма ковдрами, .. запарила сухої малини в кухлику і, наказавши Ванющі напувати сестру, побігла в лікарню* (Л. Первомайський); *Я пішов на кухню, запарив чаю і дрижачою рукою кинув до нього шість ложок цукру* (Любко Дереш); // Заливати окропом сухий корм, пом'якшуючи його. *До смерку наносила Докія цілий кадіб води, запарила два величезних чавуни гречаної полови свиням* (І. Цюпа); — *У нас Лиска взимку поїсть, якщо мезгу з ячменем потовкти і запарити* (Ю. Логвин).

2. *що.* Тримати певний час гарячу воду в дерев'яному посуді (діжці, барилі і т. ін.), який розсохся або має неприємний запах, щоб зробити його придатним для користування. *Козак наш за найкоротшу мить відчув себе розпеченою й розжареною каменюкою, що її (запарюючи діжку для солоних огірків) молодиці вкидають у воду* (О. Ільченко).

3. *що, спец.* Обробляти що-небудь гарячою парою або водою. *Пруття запарювали, щоб було гнучким* (з наук. літ.); *Найгірше тхнуло .. від тих* [шкур], *що їх кожум'яка запарив уперше, аби випарити з них шерсть* (І. Білик).

4. *кого, перен., розм.* Дуже втомлювати кого-небудь. *Кожен намагається відшукати рідкісну географічну назву, аби "запарити" партнера. "Ану, знайди мені..."* (П. Запаренко); // Призводити до знемоги від сильного тепла. [Гервасій:] *Прохав би вашу світлість зодягтись.* [Герцог:] *Мене запариш ти, Гервасію: Надворі сонце, спека* (Є. Кротевич).

ЗАПА́РЮВАТИСЯ, ююся, юєшся, *недок.*, **ЗАПА́РИТИСЯ,** рюся, ришся, *док.* 1. *тільки 3 ос.* Набувати певних якостей унаслідок запарювання. *Оскільки заварку я забув у себе на кухні, то нарвав жменю листя чорниці — та, хоч і слабить, зате запарюється нівроку* (Любко Дереш).

2. *перен., розм.* Утомлюватися, роблячи що-небудь. *Тут письменник, не дописавши останньої фрази, яка йому давалася з таким страшенним трудом, що він навіть запарився, .. положивши ручку, несподівано промовив: — Фініта! Нарешті зрозумів!* (М. Хвильовий); *Кифір запарився* [навчаючись грамоти], *загнався, як кінь на грязькій дорозі, погубив, що знав, сплутав усе на світі* (В. Бабляк); // Старанно виконувати що-небудь, дуже перейматися чимсь. *Зі стилістикою тут ніхто особливо не запарювався* (І. Карпа); // Не встигати, не справлятися з роботою. — *В четвер виїжджає наша бригада в Юрківську МТС, допомогти їм треба, запарилися вони з ремонтом* (О. Копиленко); — *От з сівбою гречки боюся, щоб не запарився. Вередлива рослина* (М. Стельмах).

3. *тільки док., безос., рідко.* Почати парувати. *Як розігрілось, зашипіло. Запарилось, заклекотіло* (І. Котляревський).

4. *тільки недок.* Пас. до **запа́рювати** 1–3. *Можна готувати чай і з сушеним листям або з гілочками смородинового куща (сухими або свіжозрізаними). Запарюється він окропом* (з газ.).

ЗАПА́С, у, *ч.* 1. Певна кількість продуктів, матеріалів і т. ін., заготовлених заздалегідь для використання в разі потреби. *На весну вбогому чоловіку трудніше, — запаси вже пожив, а новини ще не діждався* (Марко Вовчок); *Тугар зі своїми гістьми вибирався на лови, мов на війну, з запасом стріл і рогатин* (І. Франко); — *Цілісіньке літо худоба в нас пасеться, на зиму робимо запаси сіна* (О. Донченко); — *А харчування ж треба взяти на дорогу? Запас біди не чинить* (М. Стельмах).

2. *чого.* Певна кількість чого-небудь, наявного в природі, що можна використовувати (перев. про корисні копалини). — *За моїми даними, знайдено* [біля Одеси] *запаси надзвичайного рожевого каменю, а також чорних гранітів, які легко можна полірувати* (Ю. Яновський); *Гальванеску заглядає в майбутнє. Він вважає, що людство витрачає загрозливо швидко запаси копалин* (Ю. Смолич).

3. *перен.* Наявність чого-небудь у когось, де-небудь, у чомусь, що нагромаджувалося протягом певного часу. *Не малий уже запас гіркоти збирався на душі* (С. Васильченко); — *Я люблю говорити. У мене величезний запас слів!* (П. Загребельний); *Нове знання — загальнолюдське надбання; будь-яка одиниця наукової інформації розширює суспільний запас знань* (з наук. літ.).

4. *військ.* Категорія громадян, які перебувають на військовому обліку й можуть бути призвані до армії в разі необхідності. *Незабутні герої піхоти, я завжди пам'ятаю про вас, ветеранів четвертої роти, що тепер відійшли у запас* (М. Упеник); *Генерал скривився, глянувши на молодих, у новому спорядженні командирів запасу* (В. Кучер); *Командир нашої маршової групи, як і ми, — в цивільному, певне, недавно призваний із запасу* (Є. Доломан).

5. *крав.* Тканина за швом, яка залишається на випадок, коли треба збільшити ширину або довжину одягу. *Була в суконь ще одна особливість: дівчина, готуючи собі придане, шила їх із запасом, що давало змогу підганяти одяг на фігуру* (з газ.).

(1) Запа́с мі́цності — невикористані можливості, резерв. *Під грушею днями з'явилась обнова: лавка дебела, ще не фарбована, з надійним запасом міцності, щоб можна було посидіти одинцем чи в товаристві з кимось* (О. Гончар); **Приро́дні бага́тства (запа́си, ресу́рси** *і т. ін.) див.* **бага́тство; (2) Словнико́вий запа́с** — кількість слів, якими послуговується конкретна людина. *На курсах Віта була першою. Володіла чималим словниковим запасом і добре знала граматику* (Б. Харчук); *Рудому бракувало не тільки вкрай потрібного словникового запасу, а й знання елементарних (і досить-таки непростих) законів та норм чужої граматики* (О. Шугай).

△ **(3) Бу́ферний запа́с** — мінімальний запас, необхідний підприємству для його нормального безперебійного функціонування. *Створені загальнонаціональні буферні запаси зернових, мінімізоване постачання харчової сировини з-за кордону* (з навч. літ.).

○ **(4) З (із) запа́сом,** *у знач. присл.* — з розрахунком на майбутні потреби. — *Це кімната з запасом: вийдете заміж, то й мужа буде де прописати* (В. Підмогильний); **(5) Про запа́с,** *у знач. присл.:* а) на всякий випадок. *Прийшов Спас — держи рукавиці про запас* (прислів'я); *З інструментами і ліками в сумці про запас він несе з собою книжку, газету і щире слово до людей* (Я. Гримайло); *Більша частина жирів відкладається про запас. Жирові запаси організм використовує, коли не вистачає їжі або коли витрачається багато енергії* (з наук. літ.); б) наперед, заздалегідь, завчасно. *Накурювалися* [курці] *про запас, бо до обіду навряд чи вирвеш вільну хвилинку* (Ю. Шовкопляс); **(6) У (в) запа́сі,** *у знач. присл.:* а) для використання в разі потреби. *Спеціально для них* [поранених] *тримає* [Оленчук] *під сидінням у запасі кілька кавунців, щоб, коли вже зовсім спека задушує, промочить бідолахам спраглі попечені губи* (О. Гончар); б) у розпорядженні, у наявності. *Для батьківщини у поетів завжди в запасі є найкращі епітети, найніжніші порівняння* (П. Тичина).

ЗАПАСА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **запаса́ти** і **запаса́тися.** *Жировий прошарок захищає тіло від механічних ушкоджень, зберігає внутрішнє тепло, є місцем запасання енергетичної речовини — жиру* (з навч. літ.); *На початку літа достигають перші трави й починається косовиця — запасання сіна на зиму для худоби* (із журн.).

ЗАПАСА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.,* **ЗАПАСТИ́,** су́, се́ш, *док., що, чим і без дод.* Заготовляти продукти, матеріали і т. ін. для використання в разі потреби. *Велів* [Еней] *два човни знаряджати, І сухарями запасати, І воїнів туди саджать* (І. Котляревський); *Він* [мисливець] *запасав харчі для собак і людей, добував хутра білого ведмедя і песця* (М. Трублаїні); *Було багато діла в маленькому хазяйстві покійного Проня — запасти дров, піймати рибину на Росі* (С. Скляренко); *От був народ! Що римляни, що греки. На всі віки нащадкам запасли* (Л. Костенко).

ЗАПАСА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *недок.,* **ЗАПАСТИ́СЯ,** су́ся, се́шся, *док.* 1. Забезпечувати себе чим-небудь для використання в разі потреби. *Весною знов починалися приступи кашлю, Чуплак вдавався до лікарів і .. запасався новими порціями ліків* (С. Чорнобривець); *Бійці носили ящики з мінами, розпаковували гранати й ділилися ними, запасались патронами* (О. Гончар); *Учора Я зайшов собі в крамничку, Щоб на вечір запастися — Лойову купити свічку* (В. Самійленко); *Мали ми про запас харчі, овес для коней, дещо з одягу, запасся я, звісно, і грішми* (В. Шкляр); // *перен.* Наповнюватися чим-небудь як запасом. *Потяг стояв довго — все запасався паливом* (Ю. Яновський); — *Хіба не міг тролейбус загодя добряче наїстися... чи то пак — запастися електроенергією?* (О. Авраменко, В. Авраменко).

2. *тільки 3 ос., тільки недок.* Назбируватися, нагромаджуватися для пізнішого використання. *У моркви, буряка, ріпи, брукви поживні органічні речовини запасаються в коренеплодах* (з наук. літ.); *У стовбурі пляшкового дерева запасається велика кількість води; вона витрачається в посушливу пору* (з навч. літ.).

(1) Запаса́тися (озбро́юватися) / запасти́ся (озбро́їтися) терпі́нням — готувати, налаштовувати себе на тривале випробування чим-небудь, на очікування й переборення якихось труднощів і т. ін. — *Так що запасайтеся терпінням і витримкою* (П. Загребельний); *В дорогу Григорій узяв чимало всякого харчу, але більше всього тютюну; та чи не найбільше, мабуть, запасся терпінням* (О. Довженко); *Підірвалась* [дивізійна редакція] *досить вдало, бо журналісти тільки поглухли, але остались живі. Тепер оце вони, озброївшись терпінням, завзято вибирали з багнюки розкидані вибухом шрифти* (О. Гончар).

ЗАПА́СЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **запасти́.** *В нього* [портфель] *покладу ще препарат, запасений, як казав вам, про той випадок, коли життя стане для мене незручним* (В. Підмогильний); *Отець Франциско черпає кухлем звечора запасену послушниками воду* (В. Дрозд); // **запа́сено,** *безос. пред. Він для ока посипав січку мукою, а клунок кинув на віз у солому: ідуть свята, платню в конторі забере Галька, а того і не знатиме, що в Мурашки для нього уже запасено* (В. Дрозд).

ЗАПАСЕРО́ВАНИЙ, а, е, *кул.* Дієпр. пас. до **запасерува́ти.** *Із запасерованих коренів селери в літрі води зварити овочевий бульйон і додати до нього квасолю* (з газ.).

ЗАПАСЕРУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *що, кул.* Док. до **пасерува́ти.** *Шпик дрібно нарізати і злегка обсмажити, додати дрібно нарізані моркву, цибулю й запасерувати до готовності* (з навч. літ.).

ЗАПА́СЕЦЬ, сцю, *ч.* Зменш. до **запа́с** 1. *Хитнув головою Нагнибіда задоволений, аркушик свій із записами показує. Ще й додав: — Люди з запасцем* (А. Головко); *Лісник .. почав старатися біля картоплі, а коли поставив горщик до вогню, метнувся в комірчину за сяким-таким запасцем* (М. Стельмах); *Дістаємо з мажі тріски, запасець дров — він має бути в чумака обов'язково* (Ю. Мушкетик).

ЗАПА́СКА[1], и, *ж.* 1. Жіночий одяг у вигляді шматка тканини певного розміру (перев. вовняної), що використовується замість спідниці для обгортання стану поверх сорочки. — *Як йде* [Солов'їха], *то запаска на ній так і розійдеться спереду на обидва боки* (І. Нечуй-Левицький); *Причепурившись.., огорнувши стан святковою запаскою, дівчина немов іншою стала* (Іван Ле); *Чорна запаска облягала її стрункий стан і по подолу була вишита зеленим і червоним хрестиком* (В. Рубан); * Образно. *І небо і земля — усе одпочива, Все ніч під чорною запаскою хова* (П. Гулак-Артемовський).

2. *діал.* Фартух. *А побіч нього стояла його жінка з меншою дитиною на руках і запаскою обтирала сльози* (І. Франко); *Якийсь гончар у завоженій глиною запасці вибрався на поміст* (І. Білик).

◇ **Трима́тися (держа́тися) за спідни́цю** *(заст.* **запа́ски)** *див.* **трима́тися.**

ЗАПА́СКА[2], и, *ж., розм.* Запасна річ або частина чого-небудь (перев. про колесо до автомобіля). *Там* [у багажнику] *була каністра з бензином та ще запаска* (В. Шкляр); *Попід рання Андрієві присновидівся* [приснився] *навчально-спортивний комплекс, де складає запасний парашут; спершу .. туго-натуго змотує лілову шовковину купола, пхає її до запаски* (Є. Пашковський); *Вадим швидко вийняв з багажника домкрат, запаску і почав міняти колесо* (В. Хрущак).

ЗАПАСКУ́ДЖЕНИЙ, а, е, *розм.* Дієпр. пас. до **запаску́дити.** [Є ф р е м:] *А там хата далеко просторіша, але брудна вона, закоптіла та запаскуджена* (М. Кропивницький); *Ще ліпше — старовинний замок десь у Англії, для Дарусі. Не тримати ж дитину в цій запаскудженій дірі* (Г. Тарасюк); // **запаску́джено,** *безос. пред. Як запаскуджено нашу землю фальшивими грішми і фальшивими словами, що ведуть на страту людську душу!* (М. Стельмах).

ЗАПАСКУ́ДЖЕНІСТЬ, ності, *ж., розм.* Стан за знач. **запаску́джений.** *Торговці розносили ще й якісь їстівні квіти, але де там пахощі квітів серед цієї запаскудженості, серед цього жування, ковтання й спорожнення!* (П. Загребельний).

ЗАПАСКУ́ДЖЕННЯ, я, *с., розм.* Дія за знач. **запаску́дити.** *Відсутність догляду за рідкісними екзотичними рослинами, варварське плюндрування паркових павільйонів, бруд і запаскудження вишуканої краси, яку наші предки культивували століттями, призводить до загибелі останніх зелених оаз* (з газ.).

ЗАПАСКУ́ДЖУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАПАСКУ́ДИТИ,** джу, диш, *док., кого, що, розм.* 1. Робити брудним, забруднювати чим-небудь; паскудити. *Він .. запаскуджував і своїми чобітьми, і своєю наолієною головою повітря* (Б. Харчук); *— Та той портрет дуже мухи запаскудили, от я і виніс його на горище* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека).

2. Призводити до поганого стану, занедбувати. [Р о м а н:] *Не продавай, не продавай нікому коней! Хіба я на те їх доглядаю, щоб хтось узяв та запаскудив?* (Я. Мамонтов).

ЗАПАСКУ́ДЖУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.,* **ЗАПАСКУ́ДИТИСЯ,** джуся, дишся, *док., розм.* Робитися брудним, забруднюватися чим-небудь; паскудитися. *Менше кисню — гірші умови для риб та інших аеробних організмів, водойма в буквальному значенні запаскуджується й зацвітає* (із журн.); *Про Іву не хотілося думати, наче вона може запаскудитися об його думки чи почуття* (О. Ульяненко).

ЗАПАСКУ́ДИТИ *див.* **запаску́джувати.**

ЗАПАСКУ́ДИТИСЯ *див.* **запаску́джуватися.**

ЗАПА́СЛИВИЙ, а, е. Який завжди заздалегідь забезпечує себе чим-небудь, робить якийсь запас (у 1 знач.). *Запаслива Настя усього нанесла: і коржиків на меду, і горішків на смальці, і ковбасу ще від Різдва приберегла* (Панас Мирний); *Запасливий крамар почав уже настачати на зиму паливо* (В. Підмогильний); *Терен був запасливий: усе, що знецінювалося внизу, у хаті, він тягнув на горище* (В. Дрозд); * Образно. *Вона була запаслива дівчина і на гостре словечко, і на міцну горілочку* (Л. Яновська).

ЗАПА́СЛИВІСТЬ, вості, *ж.* Властивість за знач. **запа́сливий.** *Білка — символ енергійності, прозорливості, запасливості, легкості, грайливості* (з навч. літ.).

ЗАПА́СЛИВО. Присл. до **запа́сливий.** *Другого дня Шевчик уже запасливо добував у районі медикаменти для людей і худоби* (М. Стельмах).

ЗАПАСНИ́Й, а́, е́. 1. Заготовлений, залишений як запас (у 1 знач.) або виготовлений на випадок потреби. *Жук устав; витяг скриньку.., вийняв запасний тютюн* (Панас Мирний); *Максим підійшов до верстата .. Інструмент, запасні різці — все на місці* (Д. Ткач); *Порадившись між собою, брати притягли звідкись ще й запасне колесо і його теж поклали на воза* (О. Гончар); // Виготовлений, зроблений поряд з основним; додатковий. *Побіг* [Артем] *з обома хлопцями завалювати ще й запасний хід до інкерманської штольні* (В. Кучер); *Вагони стояли на запасній колії маленької степової станції* (В. Собко); // *військ.* Який перебуває в резерві, резервний. *Перспектива опинитися в запасному полку, куди, напевно, його пошлють, ніяк не вабила* (А. Головко); *Завтра з Відня прибуде до Варпаланки запасна сотня стрільців. За два дні вирушаємо на фронт* (Р. Іваничук); // *спорт.* Який заміняє кого-небудь з основного складу команди, признач. для заміни. *До семи корінних грачів припасувалося четверо нових, із запасних* (Ю. Яновський); *Вони .. нагадували запасних футболістів, які крокували до роздягальні після програного матчу, незадоволені тим, що тренер так і не випустив їх на поле* (В. Хрущак).

2. *діал.* Запасливий. *Ось у Цвіляка можна купити: се люди запасні; а більш нема ні в кого* (Сл. Б. Грінченка).

Запасні́ части́ни *див.* **части́на.**

△ **Ла́ва запасни́х** *див.* **ла́ва[1].**

ЗАПАСНИ́К, а́, *ч., розм.* 1. Військовозобов'язаний, що перебуває в запасі (у 4 знач.). *Стріляли* [студенти] *на стрільбах по давно пробитих мішенях.., кололи штиками ті самі опудала, що їх безліч разів уже було переколото курсантами піхотного училища та різними контингентами запасників, що проходили в цьому таборі літні перепідготовки* (О. Гончар); *Улюблена фраза бравого сотника Цяпки "бо війна — війною" стала початком веселої безтурботної пісні, з якою наша сотня, поповнена запасниками, марширувала .. на постій* (Р. Іваничук).

2. Фонд спеціального зберігання матеріалів у музеях, бібліотеках і т. ін. *У запасниках Кам'янець-Подільського історичного музею-заповідника зберігається багато творів образотворчого мистецтва* (з газ.); *Усі європейські бібліотеки разом мають у своїх запасниках 2,5 мільярда книг* (з газ.).

ЗАПА́СОЧКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **запа́ска[1].** *Настя стала роздавати із скрині усе добро, яке було: .. чи плахточку, чи запасочку, чи сорочечку, чи хусточку, чи що-небудь, роздавала вбогим дівчатам та сиротам* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Стояла* [Марійка] *перед ним з руками в кишеньках білої короткої запасочки. Гарна така!* (Б. Лепкий).

ЗАПА́СТИ[1] *див.* **запада́ти.**

ЗАПА́СТИ[2], су́, се́ш, *док., розм.* 1. Пасучи, загубити. *Ледачий пастух запасе вівцю* (Сл. Б. Грінченка); *— Ну, то як, дядьку, вертаєте? — Та про мене, — згодився Павло, узяв чоботи, ціпок і, скинувши шапку, довго стояв.., як чабан, що запас свою отару* (Григорій Тютюнник).

2. Заробити, працюючи пастухом. *Що запасе (вівчарь)* [вівчар], *то несе жінці* (Сл. Б. Грінченка).

ЗАПАСТИ́ *див.* **запаса́ти.**

ЗАПА́СТИСЯ[1] *див.* **запада́тися.**

ЗАПА́СТИСЯ[2], се́ться, *док., розм.* Почати пастися. *Ластівка* [кінь] *жадібно тяглася губами до зеленої травички і, нарешті, запаслася* (Григорій Тютюнник); *Десь за вибалком, в ярузі, продзвеніли вудила: чи запасся кінь у лузі, чи коса траву тяла...* (М. Рудь).

ЗАПАСТИ́СЯ *див.* **запаса́тися.**

ЗАПАТЕНТО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **запатентува́ти.** *Їхній власний винахід — запатентований, блукає десь по довгих канцеляріях, відлежується в пузатих теках* (Ю. Мушкетик); *Значна кількість винаходів Інституту електрозварювання ім. Є. О. Патона НАНУ запатентована у США, Англії, Франції, Японії* (з наук. літ.); // **запатенто́вано,** *безос. пред. Кристамуліт* [створений мінерал] *ще не запатентовано за кордоном, отож про нього й згадувати не можна...* (М. Дашкієв).

ЗАПАТЕНТО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАПАТЕНТУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док., що.* Брати патент на що-небудь, реєструвати як власний винахід; патентувати. *Педагоги змінюють методики викладання, запатентовують власні навчальні програми* (з газ.); *— Досить мені запатентувати мій винахід, і я купатимусь у золоті* (М. Білкун); *Знав би він, як усе може закінчитися, він би вже давно запатентував назву і фірмовий знак своєї фірми як свою інтелектуальну власність* (В. Хрущак).

ЗАПАТЕНТУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **запатентува́ти.** *Об'єкт промислової власності може одержати правовий захист у зарубіжній країні лише за умови запатентування його в цій же країні* (з навч. літ.).

ЗАПАТЕНТУВА́ТИ *див.* **запатенто́вувати.**

ЗАПА́ТЛАНИЙ, а, е, *розм.* Зі скуйовдженим, розкошланим, сплутаним волоссям. *Замість гарної молодої дівчини нареченому виводили стару запатлану бабу* (з наук.-попул. літ.); // Скуйовджений, кошлатий, сплутаний (про волосся). *А коріння яке! Чудернацьке, переплетене, ніби запатлане волосся якоїсь мари із страшної казки* (із журн.).

ЗАПА́ТЛАТИ, аю, аєш, *док., що, розм., рідко.* Почати патлати. *Він забігав по кімнаті, скільки дозволяли її невеличкі розміри, запатлав волосся. Він хвилювався* (Ю. Смолич).

ЗА́ПАХ, у, *ч.* Властивість предметів, речовин діяти на органи нюху. *Вчора привезли для мене з Неаполя керосинову грубку, дуже гарну, без запаху* (М. Коцюбинський); *Який це дурень сказав, що гроші без запаху? Гроші мають, стверджує Катерина, своєрідний, непідмінний запах* (Ірина Вільде); *Пил або речовина з різким запахом, потрапляючи в носову порожнину, подразнює рецептори в її слизовій оболонці* (з наук. літ.); // Те, що сприймається органами нюху. *Свіжість трави манила здалека, а медовий запах квітів наповнював повітря* (Н. Кобринська); *В дзоті стояв їдкий запах порохового диму* (В. Кучер); *Звідусіль тягне вогкістю, терпким запахом прілого листя* (О. Гончар); *Помічено, що запах лаванди заспокоює нервову систему, дуба — зменшує артеріальний тиск* (з наук. літ.); * Образно. *Не знаю, чи воно* [оповідання] *вдалося мені, але коли б я хоч трохи переніс на папір колорит Гуцульщини і запах Карпат, то й з того був би задоволений* (М. Коцюбинський); *О Мартінесе Сієрра! Не тільки ти закоханий у звуки, фарби й запах слова — я теж естет* (М. Хвильовий).

(1) Прі́лий за́пах (дух) *чого* — запах гнилизни, сирості. *Прілий дух гнилих пнів, запах кладовища лісного йшов на них з пущі* (М. Коцюбинський); *В обличчя бив прілий запах зотлілого листя* (В. Козаченко); *Щоби цей маленький павучок тобі на граблі вистрибнув з-під листя, вдихнув на повні груди прілий запах і здивувався: ось уже й весна!* (І. Андрусяк).

ЗАПА́ХКАТИ, аю, аєш, *док., чим і без дод., розм.* Почати пахкати, утворювати короткі уривчасті звуки, випускаючи газ, пару (про машини, механізми і т. ін.). *Раптом .. запахкав* [трактор], *заторохтів, чмихнув парою з радіатора й став, як укопаний* (О. Довженко); // Почати випускати дим короткими видихами (під час паління). *Запахкав люлькою Мамай* (О. Ільченко); // Залунати (про постріли). *Десь на протилежнім кінці села знялась раптом страшенна колотнеча, запахкали постріли* (О. Гончар); *Безладно запахкали рушниці* (В. Шкляр).

ЗАПАХКОТІ́ТИ[1], ти́ть, *док., чим і без дод., розм.* Почати пахкотіти *(див.* **пахкоті́ти**[1]**);** підсил. до **запа́хкати.** *Запахкотіли далекі тимпани, немовби вибиралось у похід велике військо* (Валерій Шевчук); *— Що за... — згукнув був Холмс, але урвав і тільки глибше вгруз у крісло, похнюплено й відчайдушно запахкотівши люлькою* (із журн.).

ЗАПАХКОТІ́ТИ[2], ти́ть, *док., розм.* Почати пахкотіти *(див.* **пахкоті́ти**[2]**);** підсил. до **запа́хнути** 1. *Зашелестіла трава, запахкотіли тонко квіти* (О. Бердник); *Перед чільними вікнами запахкотіли високі, як топольки, мальви* (із журн.).

ЗАПА́ХНУТИ, ну, неш; *мин. ч.* запа́х, ла, ло *і* запа́хнув, нула, ло; *док.* 1. Почати пахнути, виділяти який-небудь запах. *Розігріта живиця сильніше запахла в лісах* (І. Франко); [С е р б и н:] *Як зацвіте та калина — на весь луг запахне* (С. Васильченко); *Вже позгасали всюди по степах Багаття жнив. Затихли молотарки .. І в кожнім домі Свіжий хліб запах* (І. Вирган); *Виліз хрущ на сонечко погрітись, і запахнув луговий часник* (І. Жиленко); * Образно. *Запахла осінь в'ялим тютюном, Та яблуками, та тонким туманом* (М. Рильський); // *безос., чим.* Почати чутися (про запах). *В чистому повітрі запахло смалятиною, важким духом вареної та печеної страви* (І. Нечуй-Левицький); *На вулицях обізвалася худоба, заскрипіли журавлі, запахло молоком і димом* (М. Стельмах); *Чебрецем запахло в хаті* (В. Дрозд).

2. *перев. безос., чим, перен., розм.* Пригадатися, постати в уяві. *Я закурив твою гавану, то так мені, друже мій єдиний, запахло волею, що я заплакав, як тая дитина* (Т. Шевченко); *Мені й тепер іноді зимою... коли сніг і я один, подує якийсь вітер і запахне... снігом і... кров'ю...* (В. Сосюра).

3. *перев. безос., чим, перен., розм.* Почати відчуватися (про наближення чогось). *На сході невідомо ріс день. Починався світлими стежками. Запахло ранком* (М. Хвильовий); *— Запахло дощем* (М. Трублаїні); *Весною запахло у лісі й на ниві!* (І. Нехода); // Стати близьким до здійснення (про участь у чомусь дуже бажаному, давно сподіваному або неприємному, недоброму). *Раз вона попрохала матір — хоч би одежу справила нову. — Нащо? — скрикнула мати. — Уже улиця запахла?* (Панас Мирний); // *безос. Стрепенулась бурса; де ті й позіхоти поділися — як очі засіяли: запахло роботою* (С. Васильченко); *У моїй палаті запанував ажіотаж, університетом запахло не лише мені* (Ю. Яновський); *Одне слово, запахло Йоганнові Рудольфу Пашке фронтом* (В. Козаченко).

◇ **[В повітрі] па́хне / запа́хло сма́леним [во́вком] (сма́женим, гірчи́цею** *і т. ін.) див.* **па́хнути; (1) Запа́хло ду́хом** *чиїм, кого, чого* — відразу відчулися присутність, вплив або ознаки кого-, чого-небудь. *В палаці запахне духом Чонгарів і*

тоді одразу нам приборкають крила (І. Нечуй-Левицький); *— Еге! — схопився дід і враз помолодів. — Козацьким духом запахло!* (В. Чемерис).

ЗАПАХО́ВИЙ, а, е. Прикм. до **за́пах.** *На означення різних запахових вражень має мова дуже мало слів. "Пахне" — на приємні враження, "смердить" — на неприємні* (І. Франко).

ЗАПАХТИ́ТИ, хчу́, хти́ш, *док., що, розм.* Наповнити яким-небудь запахом. *Цвіте він* [буркун] *жовтенькими і білими квітами, і одного засушеного стебла досить, щоб запахтити цілу кімнату* (І. Сенченко).

ЗАПАХТІ́ТИ, ти́ть, *док., розм.* Почати пахтіти *(див.* **пахті́ти**[1] 1). *Наймичка вийняла з печі пирога, який солодко запахтів, аж той дух досяг вітальні* (Валерій Шевчук); // *безос. Раптом серед безмежного степу в повітрі запахтіло згарищем* (Іван Ле); *Гостро запахтіло перестояним сіном* (Микита Чернявський).

ЗАПАХТО́РИТИ, рю, риш, *док., що, діал.* Запроторити. *— Ой, не знаєте ви отця Софронія! — крутив головою Ярошенко. — Побачите, половину скарбів запахторить так, що і з свічками не знайдеш* (В. Речмедін); *Їхній батечко запахторив* [скриню] *під грушею* (В. Земляк).

ЗАПАХУ́ЩИЙ, а, е, *розм.* Який має сильний приємний запах; запашний. *Запахуща квітка гарна Розцвілась на весь садок* (П. Грабовський); *Благословенні час той і година, Коли земля ця цвітом процвіла, Де бродить з калаталами маржина У морі запахущого зела* (М. Рильський); *Переді мною стояла запахуща страва, і рот мені вже давно переповнився слиною* (Валерій Шевчук); // Сповнений приємних запахів. *Сонце гріло, але не пекло, повітря на горах було чисте і запахуще* (І. Франко).

ЗАПАХУ́ЩІСТЬ, щості, *ж., розм.* Абстр. ім. до **запаху́щий.** *Наша кров увібрала круту запахущість катрану, пахне кропом вона, материнкою і чебрецем* (Є. Гуцало); *Горить суницями поляна .. Гуде бджола І так літає, наче п'яна Від запахущості й тепла* (Д. Павличко).

ЗАПА́ЦАТИ, аю, аєш, *док., розм.* Почати пацати. *Тетяна підійшла до нар і хотіла покласти його* [Костя] *та накрити кожухом, але він .. запацав ногами, і знов на очах заблищали сльози* (В. Винниченко); *Сонька й Ванюшка запацали руками й ногами по воді* (Л. Первомайський); *Зрозумівши, яка мене спіткала халепа, я заревів з переляку та відчаю, запацав ногами по м'якій ріллі* (А. Дімаров).

ЗАПАШИ́СТИЙ, а, е, *розм.* Те саме, що **запашни́й.** *— Ну й плескачик запашистий! Я б тебе охоче з'їв!* (Н. Забіла); *Легко його із очей Афродіта Скрила, .. імлою вповивши, І віднесла до шлюбних покоїв його запашистих* (Борис Тен, пер. з тв. Гомера); * Образно. *Ночі сухі, зоряні, запашисті* (О. Гончар).

ЗАПАШІ́ТИ, ши́ть, *док.* 1. Почати пашіти, виділяти великий жар. *Перед самим носом запашіла гаряча головешка* (С. Васильченко); *В уяві його запалахкотіло веселе багаття, запашів іскристий жар, з якого бери, вигортай обвуглені картоплини з такою смачною, духмяною серединою!* (А. Дімаров); // *безос. У трубі забулькало, від неї запашіло жаром, вентиль дрібно задрижав* (Ю. Шовкопляс).

2. *перен.* Почервоніти, розчервонітися, стати гарячим (про обличчя, щоки і т. ін.). *Скреготі кров ударила до голови, а рука запашіла* (Б. Лепкий); *Відчував* [Боровий], *як запашіло обличчя і щось гаряче підкотилося до горла* (Я. Гримайло); *Сашко і Сергій зразу ж відчули, як запашіли їхні щоки* (М. Білкун).

ЗАПАШНИ́Й, а́, е́. Який має сильний приємний запах; ароматний, пахучий. *Процвітала рожа Супроти вікна, Запашна та гожа, Пишна та рясна!* (П. Грабовський); *Прохор .. ліг на запашне сіно й міцно заснув, як засинають всі здорові люди* (А. Шиян); *Найчастіше діти* [пастухи] *мостять кубло весною та на початку літа, коли зелень ще свіжа й запашна* (О. Воропай); // Сповнений пахощів. *Вітрець запашний-запашний шарудить листячком* (А. Тесленко); *Словом, хай живе життя! Хай живе безсмертне слово! Хай живе тропічна злива — густа, запашна й надзвичайно тепла* (М. Хвильовий); *Йде весна Запашна, Квітами-перлами Закосичена* (П. Тичина); * Образно. *Перше, що я почув у монастирі, — це чиста, чудова, запашна вкраїнська мова* (М. Коцюбинський); *Серед млості тіла й зневіри думок, як тоненька цівочка невидимого джерела, струмилась запашна надія* (В. Підмогильний).

ЗАПА́ШНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **запашни́й.** *Упоравшись з господарством, він сідав у фотель і, накопичивши собі квіток на коліна, ворушив їх, поринаючи в їхню запашність* (В. Підмогильний); *Свіжість і запашність ночі бадьорила нерви* (Ю. Смолич).

ЗАПА́ШНО. Присл. до **запашни́й.** *Вві сні Гафійка пішла до дідової кімнати, де так запашно пахтять яблука* (Д. Бузько); *Настала весна. Зацвіли садки рясно, запашно* (Ю. Мокрієв); // *у знач. пред. Мати причепурила хату, вимастила долівку, посипала її травою, — запашно в хаті та зелено* (Остап Вишня); *В квітниках саме закінчувалося автоматичне поливання квітів. Було свіжо і запашно* (Ю. Смолич).

ЗАПАШО́К, шку́, *ч., розм.* Слабкий неприємний запах. *Нудотно солодкий, ніби від гнилої дині, запашок гуляв по кімнаті* (Є. Пашковський).

ЗАПАЩЕКУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *док., розм.* Почати пащекувати, розпускати плітки, гудити кого-небудь. *З-за паркану висунулась зморшкувата жіноча голова в білій хустці й, глянувши на наші .. шинелі та сірі шапки, запащекувала на всю губу сусідці: — Виділи "вояків"? То всьо* [все] *"козаки"* (Б. Антоненко-Давидович).

ЗАПАЩИ́НА, и, *ж., розм.* Те саме, що **запа́ска**[1] 1. [Т е т я н а *(приспівуючи):*] *Ой була я, ненечко. На торгу, на торгу. Та й купила, ненечко, Запащину дорогу* (М. Кропивницький); // *зневажл.* Поганенька, благенька запаска. *У мами ходила в старій запащині* (П. Чубинський); *Вона* [Катерина], *сердешна, тільки плаче та підіймає передню червону запащину, бо вже, знаєте, трошки теє...* (О. Кониський).

ЗАПА́ЮВАЛЬНИЙ, а, е. Признач. для запаювання. *Запаювальне обладнання; Запаювальний прилад.*

ЗАПА́ЮВАЛЬНИК, а, *ч.* Робітник, який запаює що-небудь. *Запаювальник ампул; Запаювальник труб.*

ЗАПА́ЮВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **запа́ювати.** *Захар з успіхом переходив до все більш та більш відповідальних процесів: монтажу системи трубок, запаювання їх в нижньому й верхньому резервуарах...* (Іван Ле).

ЗАПА́ЮВАТИ, юю, юєш, *недок.,* **ЗАПАЯ́ТИ,** я́ю, я́єш, *док., що.* Паяючи, лагодити або виготовляти що-небудь. *Вихідні компоненти у відповідних пропорціях завантажували в кварцові ампули, вакуумували й запаювали* (з наук. літ.); *У тієї відро тече і нікому запаять, у тієї чавунець з діркою, а в іншої всі рогачі й кочерги давно перепалилися у вогні* (В. Кучер).

ЗАПА́ЮВАТИСЯ, юється, *недок.*, **ЗАПАЯ́ТИСЯ,** я́ється, *док.* 1. Піддаватися паянню. *Емальований посуд може неодноразово запаюватися і служити ще багато років* (з газ.).

2. *тільки недок.* Пас. до **запа́ювати.** *Кінці ампули після заповнення гарячою рідиною запаюються* (з наук. літ.); *Посвідчення запаюється в поліетилен або ламінується* (з мови документів).

ЗАПА́ЯНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **запая́ти.** *Нарешті Фроленко повісив на свій пояс запаяну в'язку ключів од камер* (Ю. Хорунжий); *Містила* [кишеня] *у собі складений увосьмеро і запаяний у поліетилен оригінал угоди* (Ю. Андрухович); *Антон .. з наплечника видобув дві пластмасові пляшечки, халтурно запаяні, певне, десь дома на газовому пальникові* (Любко Дереш).

ЗАПАЯ́ТИ *див.* **запа́ювати.**

ЗАПАЯ́ТИСЯ *див.* **запа́юватися.**

ЗАПЕ́ВНЕ, *присл., розм.* 1. Напевно, певно. *Костомаров, як се запевне відомо, в першій половині р. 1845 учителював на Волині* (О. Кониський); *Щоб запевне довідатись, чи одна мова була у всіх людей, що живуть на землі, — тепер немає на се снаги* (Панас Мирний); *Працювали вони все життя разом... і запевне мали час придивитись один до одного* (В. Собко).

2. *у знач. вставн. сл.* Уживається для вираження переконання, упевненості в чому-небудь, для підкреслення ймовірності чогось. [Ч е р н и ц я:] *Ти каєшся, запевне!* [Х в о р а:] *Ні! Каяться вважала б я за гріх!* (Леся Українка); *Довкола пустка. Хоч гукай, Ніхто тебе, запевне, не почує* (Л. Дмитерко); *Якби ми жили тільки з ремесла нашого та з тої невеличкої нерухомості, яку ми маємо, то нам не вистачило б, запевне, і на воду, що ми п'ємо* (М. Лукаш, пер. з тв. Д. Боккаччо).

ЗАПЕ́ВНЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **запе́внити.** *Запевнені в приязнім настрої цариці, генеральні старшини й полковники подали їй прошення, аби позволила вибрати гетьмана* (М. Грушевський); *Гетьман думав тепер про династію... Доведеться її завести, тоді доля України буде запевнена на довгі часи...* (А. Чайковський); // **запе́внено,** *безос. пред.* *Їм* [опришкам] *було обіцяно нагороду і запевнено їх, що пани для них більше не страшні* (В. Гжицький).

ЗАПЕ́ВНЕННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **запе́внити** 1. *Найчастішою темою для розмов були обопільні запевнення, що вони страшенно кохають одно одного* (А. Кримський).

2. Твердження, висловлене з метою переконати кого-небудь у чомусь. *Ще трапляються етнографи, які виступають із цілком хибним запевненням, ніби справжнім носієм національної культури є тільки село* (М. Рильський); // Усна або письмова заява, що містить зобов'язання або намір виконати, здійснити що-небудь. *Вони погодилися зрадою взяти Сулиму, маючи гетьманське запевнення, що з його голови не впаде жодна волосина* (А. Кащенко); *Ніхто не повинен стати до роботи, доки адміністрація .. не дасть запевнення, що за страйк нікого не віддадуть до рук поліції, нікого не звільнять* (П. Панч).

ЗАПЕ́ВНИТИ *див.* **запевня́ти.**

ЗАПЕ́ВНИТИСЯ *див.* **запевня́тися.**

ЗАПЕ́ВНО, *присл., розм.* Те саме, що **запе́вне.** — *Чув, чув і я про це!.. — відповів Швайка, поглядаючи на Цимбалюка непевним поглядом. — А запевно не знаю...* (А. Кащенко); — *Маємо лягати спати, — сказав Галай. — Левко, запевно, подався до Наталі й прийде аж ранком* (В. Підмогильний); — *Та пан, запевно, шукає не Мартинюків, а Цегельських. Правда?* (Ю. Винничук).

ЗАПЕ́ВНЮВАННЯ, я, *с., рідко.* Дія за знач. **запе́внювати** 1. *Запевнювання Марусі, що панна "божевільно" кохає Костю, враз одкрили передо мною зовсім нові сторінки роману* (Л. Яновська).

ЗАПЕ́ВНЮВАТИ *див.* **запевня́ти.**

ЗАПЕ́ВНЮВАТИСЯ *див.* **запевня́тися.**

ЗАПЕВНЯ́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **запевня́ти.** *Як галантні кавалери, не червоніючи, можуть цілковито забути всі свої присягання й запевняння хуторяночкам, це ми побачимо далі* (В. Винниченко).

ЗАПЕВНЯ́ТИ, я́ю, я́єш, *рідко* **ЗАПЕ́ВНЮВАТИ,** юю, юєш, *недок.*, **ЗАПЕ́ВНИТИ,** ню, ниш, *док.* 1. *кого або зі спол.* що. Переконувати кого-небудь у чомусь, авторитетно твердити щось. *Минув і день, і другий, і третій, а мати не тільки не вставала з постелі, як запевнювала Войцехова, але, навпаки, її стан погіршувався щораз більше* (І. Франко); *Всі запевняли, що з усіх боків у Богуславі буде мені краще* (С. Васильченко); — *Думаю, що й Інна вам припаде до душі .. Запевняю* (О. Бердник); *Я сказав, що хочу приєднатися до них, і запевнив, що нітрохи не втомився* (М. Трублаїні); *Зрештою, нічого особливого не сталося, запевнив себе я* (Валерій Шевчук); // Відповідально заявляти про свій намір щось виконати, здійснити. [С а м о с а д:] *Тепер діло тільки за нами .. Бажаю вам здоров'я, сили і запевняю авторитетно, як знайомого, друга, .. що тракторист Самосад не підвів у війну, не підведе і тепер* (О. Корнійчук); *Віктор запевнив, що приїде увечері неодмінно* (О. Гончар).

2. *кому що, діал.* Забезпечувати, гарантувати. *Конституція .. (теоретично) запевняє кожному австрійському народові право національного розвитку* (Леся Українка); *От лиш для неї* [доньки] *ще б хотів я жити, Їй, сироті, ще долю запевнить!* (І. Франко).

ЗАПЕВНЯ́ТИСЯ, я́юся, я́єшся, *рідко* **ЗАПЕ́ВНЮВАТИСЯ,**ююся, юєшся, *недок.*, **ЗАПЕ́ВНИТИСЯ,** нюся, нишся, *док.* 1. Здобувати певність, переконуватися в чому-небудь. *Чим більш Остап придивлявся, тим більш помічав і все більше запевнявся, що попав у злодійське гніздо* (М. Коцюбинський); *Сам пройшов усі покої кругом, запевнюючися, чи в них нікого нема* (Б. Лепкий); *Впорядкувавши все й запевнившись, що робота під кермою січовика й козака закипіла.., Орися загадала собі ще пійти* [піти] *до отця Василя* (М. Старицький); [С е р б и н:] *Я хотів запевнитись, чи ти справді так любиш мене!* (С. Васильченко); *Шаркнувши ногою, він схопив мою руку і шарпнув нею так, ніби хотів запевнитись, чи міцно вона прироблена до мого бідного тіла* (В. Винниченко).

2. *тільки недок.* Пас. до **запевня́ти** і **запе́внювати.** *Категорично запевняється, що російський Совітський Уряд* [радянський уряд] *ніякого наступу не робить і ніяких своїх військ не посилав* (В. Винниченко); *За цим проектом українському урядові (ЗУНР) запевнювалося право користування потрібною йому кількістю нафтової продукції бориславського басейну* (з наук. літ.).

ЗАПЕ́КЛИЙ, а, е. 1. *розм.* Який запікся, став твердим; запечений. *Сонце жарило запеклу вже й потріскану землю* (І. Франко); *Біле волосся було скуйовджене й облите запеклою кров'ю* (О. Стороженко); *Собака була тепла, й Фатьма*

почувала себе ніби коло материних ніг. Навіть запеклими губами поцілувала пса (Ю. Яновський).

2. Який відзначається жорстокістю. *Прибігла фурія із пекла, Яхиднійша* [єхидніша] *од всіх відьом, Зла, хитра, злобная, запекла, Робила з себе скрізь содом* (І. Котляревський); *Чоловіча совість не замирає в самій запеклій душі* (Панас Мирний); *Не сумуй, що листя Сиплеться додолу: Знов зазеленіє По всьому околу. А сумуй, що сила Молодості гине, Що запекле серце Світлі думи спине* [спинить] (П. Грабовський).

3. Який завжди все робить по-своєму; упертий, затятий. *— Та й запекла ж ти людина! Ти кремінь, а не чоловік. Я б з кременя добула слова. Кидай люльку та говори зі мною!* (І. Нечуй-Левицький); *— Запекла баба, а дурна, як бубон* (Ю. Збанацький); // Який характеризується впертістю (про вдачу). [І з о г е н:] *Ардент наважив статую розбити .. Весь клір просив, щоб не робив того. Ти знаєш же його запеклу вдачу* (Леся Українка); // Який не піддається впливові, перевихованню; закоренілий. *Самий запеклий харцизяка, .. і в того рука не підніметься, щоб яке зло зробити дитині!..* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Під сивим волоссям затаїлась міцна, запекла й правдива душа* (І. Нечуй-Левицький); // Непримиримий (про ворога, супротивника і т. ін.). *Вона* [невістка] *перетирала усі кісточки, перебирала усі жилочки його* [Якова], *— так не ворогують чужі, так не гризуться запеклі вороги між собою!* (Панас Мирний); *Давні вороги захищають своїх запеклих супротивників* (Р. Іванченко); // Нестримний, самовідданий у виявленні своїх поглядів, переконань. *Та й всі вони запеклі християни* (Леся Українка); *Леся і Михайло були далеко серйозніші й освіченіші* [від] *багатьох дітей, до того ж були вони цілком свідомими й запеклими патріотами* (Л. Старицька-Черняхівська).

4. Який невідступно, із запалом віддається якому-небудь заняттю; завзятий (у 2 знач.). *Виявилося: обидва були запеклими спінінгістами* (М. Чабанівський); *Кажуть, запеклий курій дихає неповними легенями* (М. Руденко); // Відчайдушно хоробрий. *Уродився такий запеклий і здоровий козарлюга* (О. Стороженко); *Наготувавши стрільбу і взявши кинджали у зуби, наші запеклі шибайголови наближалися потай до гарматні* [арсеналу] (М. Старицький); // *у знач. ім.* **запе́клий,** лого, *ч.* Відчайдушно хоробра людина. *Неначе птахи чорні в гаї, Козацтво сміливе літає; Ніхто на світі не втече! Огонь запеклих не пече* (Т. Шевченко).

5. Дуже сильний, довготривалий, напружений (про дії, процеси). *Єзуїти розпочали запеклу релігійну боротьбу, яка довела в кінці до козацького повстання та до подій 1654 р.* (І. Огієнко); *Запеклі тривають бої на фронтах* (І. Нехода); // Глибокий, нестримний (про почуття). *Де ж Христя забарилася? Чому не приходить утішати матері старої, ділити з нею її тугу запеклу?* (Панас Мирний); *Не жаль мені, що се вам нагадає Запеклої ненависті порив* (Леся Українка); *Здавалось, бив він її* [коняку] *не за те, що вона стала й заноровилась, а через те, що тією бійкою він виливав якусь давню, запеклу злість* (С. Черкасенко).

ЗАПЕ́КЛІСТЬ, лості, *ж.* Властивість і якість за знач. **запе́клий** 2–5. *Знаєш гаразд, як твій брат Еней, блукаючи морем Вздовж берегів негостинних, спізнав усю лють і запеклість Серця Юнони* (М. Зеров); [С е п т а р:] *Ей, старий, я знаю — тебе заздрощі хапають на мої зарібки, яких ти через власну запеклість не маєш...* (М. Коцюбинський); *Тоді війною звали братовбійство* [братовбивство] *.. Патріотизмом — лютість до чужинців, Набожністю — запеклість фанатичну* (Леся Українка); *Цей невеликий гачконосий чоловік до ката сміливий і запеклий, і ту запеклість вже не перебороти* (Ю. Мушкетик); *Битви* [з футболу] *між їхніми командами точаться неймовірної запеклості* (О. Гончар).

○ **(1) З (із) запе́клістю,** *у знач. присл.* — люто. *Він* [вовк] *кілька раз сердито, з запеклістю клацнув на Остапа зубами, крутнувсь і щез у комишах* (М. Коцюбинський); *Ігор бачив, з якою запеклістю відбивався його єдиний улюблений брат від степовиків* (В. Малик).

ЗАПЕ́КЛО. Присл. до **запе́клий** 2–5. — *Знайшли пса* [Конрада] *твого! — хрипів він запекло* (П. Загребельний); [Н е о ф і т - р а б *(запекло):*] *Ні, не покаюсь. Ти, старий, даремне мене геєною лякаєш* (Леся Українка); *Довго й запекло билися козаки з панами* (О. Довженко).

ЗАПЕКТИ́ *див.* **запіка́ти.**

ЗАПЕКТИ́СЯ *див.* **запіка́тися.**

ЗАПЕЛЕНГО́ВАНИЙ, а, е, *спец.* Дієпр. пас. до **запеленгува́ти.** *Він наказав змінити курс на запеленговану радистами рацію, а вахтовим — бути готовими до бойової тривоги* (М. Трублаїні); * Образно. *Ми що? .. Запрограмовані до губ, запеленговані до пальчиків, ми коні, зловлені в ласо, в нас тільки шиї гордо гнуться* (В. Стус).

ЗАПЕЛЕНГУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *кого, що, спец.* Док. до **пеленгува́ти.** — *Ось, полюбуйся на свого... Справжній радіопорушник, хоч і малолітній... Він із своїми штучками в ефір... Ну, а ми його й запеленгували* (О. Гончар); *Віктор боявся.., щоб його радіостанцію не запеленгували вороги* (П. Автомонов); *Мечислав боявся, що їх запеленгують, і поставив перед Франсуа жорсткі вимоги — обійтися без радіосигналів* (М. Білкун); * Образно. — *Ти знаєш, шо* [що] *ти труп? — запитує у нього Тюля. — Тебе запеленгували. — Хто? — насторожується Вася. — З Києва їде брат Аревшата* (А. Дністровий).

ЗАПЕРЕ́ЗАНИЙ, а, е, *розм.* Дієпр. пас. до **заперезати.** *Брезентова реміняка .. була заперезана аж під грудьми* (Григір Тютюнник).

ЗАПЕРЕЗА́ТИ *див.* **заперізувати.**

ЗАПЕРЕЗА́ТИСЯ *див.* **заперізуватися.**

ЗАПЕРЕ́ЧЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **запере́чити.** *Вона .. заговорила словами, давно запереченими і відкинутими її язиком і горлом словами* (М. Матіос); // **запере́чено,** *безос. пред.* — *Після того, як надприродне заперечено, неприродне лишилося нашою єдиною втіхою, — сказав поет* (В. Підмогильний).

ЗАПЕРЕ́ЧЕННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **запере́чити.** *Вона навмисно виклала свою думку рівним, упевненим тоном, щоб відразу приголомшити Маринию й не дати їй часу на заперечення* (Ірина Вільде).

2. Заява про незгоду з ким-, чим-небудь, доказ проти чогось. *Пропозицію харків'ян переїхати .. до них у Харків .. було прийнято без заперечень, одноголосно* (А. Головко); *Як і треба було гадати, Мальований виступив з запереченнями* (О. Гуреїв); — *А я казав тобі, що не хочу. — Нам потрібен надійний хлопець, — пропустив повз вуха його заперечення Максим* (Г. Усач).

3. Невизнання існування, значення, доцільності чого-небудь. *Її* [людини] *самогубство починається з заперечення родової пам'яті й моралі* (Б. Харчук); *Зі штучно витворе-*

ної контроверзи загального заперечення існування подібної культури на Україні .. робили висновок про приналежність даної пам'ятки до пізніх ча́сів (В. Домонтович).

4. *філос.* Знищення, подолання, заміна старого новим, попереднього наступним у процесі поступального розвитку. *Існує ще два універсальні закони: закон взаємного переходу кількісних змін у якісні та закон заперечення заперечення* (з навч. літ.); // Те, що своєю появою, самим фактом свого існування заперечує що-небудь, свідчить про його неспроможність.

5. *лінгв.* Передавання за допомогою різних мовних засобів того, що зв'язок між елементами висловлення уявляється як такий, що реально не існує або взагалі відсутній. *За допомогою заперечних часток "не", "ні", "ані" виражається заперечення* (з наук. літ.).

(1) Рито́ричне запере́чення — одна з риторичних фігур, що полягає у використанні заперечення як засобу наголошення на чому-небудь. *П. Грабовський допомагає читачеві — своєму сучасникові — глибше розглядіти життя. Для цього він використовує властиві народній пісні засоби паралелізмів, повторів і риторичних заперечень* (з наук. літ.).

ЗАПЕРЕ́ЧИТИ *див.* **запере́чувати.**

ЗАПЕРЕ́ЧЛИВИЙ, а, е. Який виражає незгоду, заперечення (у 2 знач.). *Дарка .. бачила зовсім виразно, як він* [учитель] *зробив Кентнер заперечливий рух головою* (Ірина Вільде); *— Я не можу згодитись з вами, — чути заперечливий голос лікаря* (О. Гончар); *Раптом він помічає заперечливий жест Філіппе Россаріо. Філіппе проти?* (Ю. Бедзик).

ЗАПЕРЕ́ЧЛИВІСТЬ, вості, *ж.* Абстр. ім. до **запере́чливий.** *Як стверджує Сартр, людина є істота, завдяки якій у світ приходить заперечливість* (з наук. літ.).

ЗАПЕРЕ́ЧЛИВО. Присл. до **запере́чливий.** *Прісцилла хитає заперечливо головою і слабо всміхається* (Леся Українка); *Юхим .. раптом звів голову й заперечливо похитав нею: — Не буде з того діла, Петре* (А. Головко); *Чоловік у кожусі несхвально покивав головою і заперечливо змахнув рукою* (Ю. Логвин).

ЗАПЕРЕ́ЧНИЙ, а, е. 1. Який заперечує що-небудь, містить у собі заперечення (у 2, 3 знач.). *Мігалаке запитав таким проникливим голосом, що відповідь не могла бути заперечною* (Ірина Вільде); *Холод зробив заперечний жест* (М. Білкун).

2. *спец.* Який можна спростувати, заперечити (у 1 знач.). *Представники конституційної теорії вважають, що будь-яке порушення директив внутрішнього права під час укладання договору робить його недійсним або заперечним* (з наук. літ.).

3. *спец.* Побудований на запереченні. *Заперечним судженням називається таке, у якому відображається відсутність будь-якого зв'язку між предметом і ознакою* (з навч. літ.); *Почавши вірш* ["Моя Батьківщина"] *із фігури заперечного паралелізму.., Рильський, використовуючи анафору, в дуже виразних метафорах і епітетах втілює значення своєї Батьківщини як оселі праці, науки, мистецтва* (С. Крижанівський).

4. *лінгв.* Який містить у собі заперечення (у 5 знач.) або є ним. *Перед заперечним присудком, вираженим іменником у називному відмінку із заперечною часткою "не", тире звичайно не ставиться* (з наук. літ.); *До безособових речень належать також заперечні речення, у яких назва певної особи (або предмета) стоїть у родовому відмінку* (з навч. літ.).

ЗАПЕРЕ́ЧНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **запере́чний.** *Саме заперечність судових рішень дозволяє зробити висновок про їх правильність і виправити допущені помилки шляхом оскарження та перегляду* (з наук. літ.); *Головним лексичним засобом вираження заперечення в українській мові є заперечна частка "не". Вона — своєрідний формальний показник заперечності речення* (з наук. літ.).

ЗАПЕРЕ́ЧНО. Присл. до **запере́чний** 1. *Товмач заперечно замахав руками* (В. Малик); *— Допомогти? — прокричав здалеку. Кай заперечно крутнув головою* (Г. Колісник); *— Такого не могло бути, — заперечно похитав сивою кучмою старий* (А. Михайленко).

ЗАПЕРЕ́ЧУВАЛЬНИЙ, а, е, *рідко.* Те саме, що **запере́чний** 1, 3, 4. *Атомістичні уявлення про природу та індивідуалістичні уявлення про суспільство виходили із заперечувального, негативістського спрямування просвітницького раціоналізму* (з наук. літ.); *У літературознавстві виділяють порівняння прості, поширені, заперечувальні, порівняння-запитання* (з навч. літ.).

ЗАПЕРЕ́ЧУВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **запере́чувати.** *Він сам нікого не вдарив і нічия рука не вдарила його. Самий цей ганебний, принизливий рух сприймався ним як протиприродний, .. заперечуваний всім єством вільної людини* (О. Гончар); *Великий Франків авторитет у вченому й літературному світі, наслідок його титанічної праці, був незаперечний — і водночас постійно заперечуваний* (І. Дзюба).

ЗАПЕРЕ́ЧУВАНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **запере́чуваний.** *Відносна недійсність міжнародного договору означає його заперечуваність однією зі сторін* (з навч. літ.).

ЗАПЕРЕ́ЧУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **запере́чувати.** *Друга характерна для старих наших реалістів риса — це їх мистецький консерватизм. Інколи цей консерватизм .. виявляється в заперечуванні нових літературних шукань* (М. Зеров).

ЗАПЕРЕ́ЧУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАПЕРЕ́ЧИТИ,** чу, чиш, *док.* 1. *що і без прям. дод.* Не погоджуватися з ким-, чим-небудь у чомусь, висловлювати протилежну думку або доказ проти чогось. *Часом Даша перебивала Лукерію Степанівну якимсь запитанням, іноді заперечувала ту чи іншу думку* (С. Журахович); *Квитки брав Олекса. І Оксана тепер уже не заперечувала* (Ю. Мушкетик); *— Ні, ні, — заперечив він, болісно зсунувши брови, — якщо тільки можете, то скінчіть* [розповідь]. *Скажіть мені все, все, до кінця* (Леся Українка); *Яким заперечив: мовляв, чи ж кращих місць не заслужили, що будемо в проході тулитись?* (А. Головко); // Виражати незгоду з чим-небудь рухом, поглядом і т. ін. *Федір з гумна дивився на ті* [наймитські] *хатки і щось заперечив головою* (В. Стефаник); // Спростовувати що-небудь. *Лише деякі дослідники, більшість із яких не були професійними істориками, спираючись на неспростовні факти, заперечують концепцію азійсько-кочового походження гунів* (з наук. літ.).

2. *що.* Не визнавати існування, значення, доцільності чого-небудь. *Незважаючи на .. широку популярність .. старослов'янських божеств, вони довгий час мали своїх ворогів, які заперечували їхнє існування* (О. Воропай); *— Ти віриш у безсмертя людської душі? Якщо він заперечить, то тим самим заперечить існування всіх надприродних сил* (І. Білик).

ЗАПЕРЕ́ЧУВАТИСЯ, ується, *недок.* Пас. до **запере́чувати.** *— Я кличу до пошуків. Гіпотеза стверджується або заперечується науковим дослідженням* (О. Бердник); *По-*

трібен був мій підпис під листом, у якому заперечувалися доводи професора Макаренка про .. необхідність зберегти Михайлівський монастир (П. Загребельний).

ЗАПЕРІ́ЗУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАПЕРЕЗА́ТИ,** ежу́, е́жеш, *док., кого, що, розм.* Те саме, що **підпері́зувати.** *Я завжди мав страх, бо дуже боявся батькового пояса, якого він ще з війська носив, заперізуючи штани* (з мемуарної літ.).

ЗАПЕРІ́ЗУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.,* **ЗАПЕРЕЗА́ТИСЯ,** ежу́ся, е́жешся, *док., розм.* Те саме, що **підпері́зуватися.** *Крайка зачепилася за патик і лишилася в плоті. Митрунько вже не заперізувався, тільки взяв крайку в руки* (Л. Мартович); *Сестра бере дійницю і стільчик, заперізується маминим фартухом* (В. Яворівський); *Схопилася вона, заперезалася і, як була, в самій сорочці та запасках, гайнула аж на другий куток села до невістчиної хати* (Л. Яновська); *Я знову заперезався ременем* (Любко Дереш).

ЗАПЕРІ́ЩИТИ, ить, *док., розм.* Почати періщити. *Ану, як вдарить грім, заперіщить дощ, налетить вітер, покладе на землю пшеницю, перекрутить, заплете весь масив, і тоді... хоч серпом висмикуй хліб...* (з газ.); // *безос. Заперіщило, заляскотіло по капоту, на обшивку кабіни бурхонув навальний водограй* (Микита Чернявський).

ЗАПЕ́РТИ[1] *див.* **запира́ти**[1].

ЗАПЕ́РТИ[2], пру́, пре́ш, *док., кого, що, фам.* 1. Затягти, завезти дуже далеко. *Як поперли сани, то й не знаю, куди б заперли, якби люде* [люди] *не зупинили* (Сл. Б. Грінченка).

2. Запхнути, увіпхнути куди-небудь. *Запер-таки затичку в пляшку* (Сл. Б. Грінченка); *Окули люде* [люди] *і цього. Заперли в щелепи удила І в Вавилоні посадили В тюрму глибоку* (Т. Шевченко).

ЗАПЕ́РТИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **запе́рти**[1]. *Двері були заперті на засув* (І. Нечуй-Левицький); *Запертий в облозі Вишневецький вже доїдав щурів* (Я. Качура); *У сінях сиділи на двох ослонах озброєні чотири червоноармійці і гляділи дівчину, заперту в холодну* (Т. Осьмачка); // **запе́рто,** *безос. пред. Та тепер — заперто школу, Обезлюділи церкви, Жито клониться додолу, Ліс мовчить, як неживий* (М. Рильський, пер. з тв. О. Пушкіна); *Був у замку льох підземний, Зимний, і вогкий, і темний — Там заперто в'язнів трьох* (І. Франко).

ЗАПЕ́РТИСЯ *див.* **запира́тися**[1].

ЗАПЕ́СТИ́ТИ *див.* **запе́щувати.**

ЗАПЕ́СТУВАТИ *див.* **запе́щувати.**

ЗАПЕТЛЬО́ВАНИЙ, а, е, *розм.* Дієпр. пас. до **запетлюва́ти.** *Тимко ворухнув босими ногами, що були запетльовані в посторонки* (Григорій Тютюнник); *Каліки і не каліки лузали насіння і говорили: — Ми вже запетльовані... Уже нам зробили гребельку через річку та в петельку!..* (Т. Осьмачка); // **запетльо́вано,** *безос. пред. Стояв він, як ми вже казали, на Росинанті, руку в отвір просунув, а її запетльовано та до воріт прив'язано* (М. Лукаш, пер. з тв. М. Сервантеса).

ЗАПЕТЛЮВА́ТИ, ю́ю, ю́єш, *док., розм.* 1. *що.* Зав'язати, стягнути петлею; зашморгнути. *Шворку я петлею за руку запетлював* (Остап Вишня); *Це було, може, секунду, як уже їй* [тигриці] *запетлювали хлопці шию та ноги і повалили* (І. Багряний); * Образно. *Нових ідей не захитать. Не засадить за ґрати, Ані в петлю запетлювать. Ні розстрілять з гармати!* (С. Воскрекасенко).

2. *кого, перен.* Позбавити власної волі, поставити в залежність від кого-небудь. [П е т р о *(сам):*] *Оце то те: "за шмат гнилої ковбаси — усе на світі продаси!.." І продадуть: той себе запетлює, а той — дочку рідну...* (Панас Мирний).

ЗАПЕТЛЮВА́ТИСЯ, ю́юся, ю́єшся, *док., розм.* 1. Зав'язатися петлею; зашморгнутися.

2. *перен.* Найнятися на важку роботу; перебрати які-небудь важкі обов'язки, потрапити в залежність від когось. *Та це запетлювавсь на цілий рік* (Сл. Б. Грінченка); // *жарт. — Коли ти вже оженишся? — Якби хоч одна з їх* [дівчат] *скидалася б на тебе, уже кат його бери! Запетлювався б!* (Панас Мирний).

ЗАПЕТЛЯ́ТИ, я́ю, я́єш, *док., розм.* 1. Почати петляти (у 1 знач.). *Валка запетляла по тінях між деревами* (М. Стельмах); *Яцько шуснув у ліс і запетляв поміж кущами глоду, ліщини, безлистої бузини...* (В. Малик); *Запетляла блакитна ріка у лісах* (М. Нагнибіда).

2. *перен.* Почати петляти (у 2 знач.). *З Павлом Скоробагатьком .. було нелегко розмовляти — він запетляв і так і сяк: мовляв, не може виділити паї без дозволу ніяк* (М. Упеник).

ЗАПЕЧА́ЛЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **запеча́лити.** *Під'їхавши, верхівці поздоровкались, загомоніли до запечаленого чимось чоловіка* (О. Гончар); *Князь, запечалений тим, що не пощастило йому зустрітися з ворогом і відбити полон, вирішив повертатися додому...* (В. Малик).

2. *у знач. прикм.* Який запечалився, сумний. *Діти стоять запечалені, мовчазні. "Робити щось, діяти треба!" — аж пече в маленьких голівках і з болем відлунюється в серденьках дитячих* (П. Воронько); *Треба було мені зібратися на втішні слова й розрадити запечалену матір, але не знав, що сказати* (Валерій Шевчук); // Який виражає печаль, сум. *Ніхто, подивившись на його запечалене поблідле лице, не сказав би, що це сидить грізний вояка* (М. Стельмах); *Бородатий Катруха дивився на них і мовчав. Очі запечалені, аж ніби сльозами налилися* (Микита Чернявський).

ЗАПЕЧА́ЛЕНІСТЬ, ності, *ж.* Стан за знач. **запеча́лений** 2. *Галичина молилася. Запах ладану і кадильниць обвівав ці пересічні обличчя, поорані безпретензійною і некрикливою запечаленістю* (С. Процюк).

ЗАПЕЧА́ЛЕНО. Присл. до **запеча́лений** 2. *Мати запечалено й сумно похитала головою* (Є. Доломан); *У райцентрі, зніяковіло подякувавши, жінка якось запечалено сказала: "Прощавайте..."* (А. Михайленко).

ЗАПЕЧА́ЛИТИ *див.* **запеча́лювати.**

ЗАПЕЧА́ЛИТИСЯ *див.* **запеча́люватися.**

ЗАПЕЧА́ЛЛЯ, я, *с., рідко.* Сум, печаль. — *У мене син одинчичок* [одинчик], *панове, і запечалля на душі одне, одна у серці шпичечка тернова, — не дай же Бог, у прийми дремене!* (Л. Костенко).

ЗАПЕЧА́ЛЮВАТИ, юю, юєш, *недок.,* **ЗАПЕЧА́ЛИТИ,** лю, лиш, *док., кого, що.* Викликати в кого-небудь смуток, печаль; печалити, засмучувати. *Його крик виймає з Орисі душу; роз'ятрює серце тугою; запечалює пам'ять спомином і каяттям* (із журн.); — *О, дівчино, дівчино! — каже Тиміш. — Як ти мене запечалила!* (Марко Вовчок); *Цей дотеп не розвеселив, а ще більше запечалив Марію* (М. Стельмах); *Тривога геть пригнітила, запечалила Петрану* (М. Малиновська).

ЗАПЕЧА́ЛЮВАТИСЯ, ююся, юєшся, *недок.,* **ЗАПЕЧА́ЛИТИСЯ,** люся, лишся, *док.* Ставати смутним, невеселим; печалитися, засмучуватися. *Я також запечалююся, й той хороший настрій, який зродився в моїй душі після гостин у пана сотника Шквирі, в'яне в ній* (Ю. Мушкетик); *Запечалилася знову Горпина, запечалилася, аж зчорніла з журби*

на виду (Л. Яновська); *Бугорський не дуже запечалився, почувши, що не буде цимбал на іменинах* (С. Васильченко).

ЗАПЕЧА́ТАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **запеча́тати.** *У закарваші капітанського мундира в Івана Петровича лежить аркуш паперу, згорнутий і запечатаний п'ятьма печатками* (О. Полторацький); *Принесли якийсь пакет, запечатаний сургучем* (І. Багряний); [Іван Стратонович:] *Завтра і післязавтра вся майстерня буде описана й запечатана* (В. Винниченко); // **запеча́тано,** *безос. пред. Високий кинувся до дверей. Однак їх було міцно запечатано* (Валерій Шевчук).

ЗАПЕЧА́ТАТИ *див.* **запеча́тувати.**

ЗАПЕЧА́ТАТИСЯ *див.* **запеча́туватися.**

ЗАПЕЧА́ТУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **запеча́тувати.** *Первинно сургуч використовували для запечатування так званих закритих листів, а пізніше (приблизно з XVI століття) й конвертів* (з наук.-попул. літ.); *Для того, щоб нейтралізувати вплив померлих на світ живих, існує обряд запечатування могил* (з наук. літ.).

ЗАПЕЧА́ТУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАПЕЧА́ТАТИ,** аю, аєш, *док.* 1. *що.* Закриваючи що-небудь, скріплювати печаткою. *У старовину важливі князівські листи і державні послання запечатували свинцевими печатками* (з газ.); *Заубуш потай перечитав усе, що понаписував імператор, вкинув зловісну грамотку у вогонь, інші запечатав новими печатями, що не різнилися від справжніх* (П. Загребельний); // Уклавши в конверт або обгорнувши папером, заклеювати (лист, пакет і т. ін.). *Жульєн кінчив запечатувати свій пакет, коли подзвонили на обід* (Д. Паламарчук, пер. з тв. Стендаля); *Повість було написано за три дні. Не перечитуючи вдруге, він запечатав її і побіг на пошту* (П. Колесник).

2. *що.* Накладати державну печатку, пломбу для забезпечення недоторканності чого-небудь або щоб заборонити користуватися чимсь; опечатувати. *Ставши київським воєводою, Тишкевич почав заводити в своєму воєводстві католицьку віру та унію, заводив в Києві польські школи, замикав і запечатував православні церкви* (І. Нечуй-Левицький); — *Ну, добре! Ми так і зробимо, — каже становий. — Список з собою візьмемо, а шафу з книжками .. запечатаємо* (Панас Мирний); [Дудар:] *Поняті, запечатайте комору. Поставте варту* (І. Микитенко).

3. *кого, що, рел.-церк.* Справляти обряд печатання могили покійника. — *Поспішаємо, — промовила жінка, — бо, кажуть, сьогодні батюшка ходитиме на могилках, похованих гуртом запечатуватиме* (В. Підмогильний); *Далі став читати* [Наум] *отченаш, аж поки зовсім опустили труну і попи молитвою запечатали яму* (Г. Квітка-Основ'яненко).

ЗАПЕЧА́ТУВАТИСЯ, ується, *недок.*, **ЗАПЕЧА́ТАТИСЯ,** ається, *док.* 1. *розм.* Закриватися, склеюватися. *Насіння на стеблах остаточно ствердло і запечаталося* (Валерій Шевчук).

2. *тільки недок.* Пас. до **запеча́тувати.** *Заповнені бюлетені запечатуються в конверт і спускаються в опломбовану урну* (з газ.); *Шафа (ящик) замикається, запечатується печаткою голови комісії, що здійснювала розкриття. Номер печатки вказується в акті* (з мови документів); *Старалися хоронити мерця так, щоб він не повертався на світ Божий і був нешкідливий. На це був спрямований весь обряд похорону: запечатується гріб, справляються поминки* (з наук.-попул. літ.).

ЗАПЕ́ЧЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **запекти́** 1. *На лаві вряд лежать сім житніх хлібів, запечених, рожевих, а на столі — біла паляниця і дерев'яне блюдечко з сіллю* (С. Чорнобривець); *Приготувала Уляна цілий горщик млинців із сиром, у сметані запечених* (Ю. Логвин); *Вона й трохи не схожа була на селянок, часто запечених сонцем* (Панас Мирний); // **запе́чено,** *безос. пред. — І лилось вино рікою! І аж два бики було запечено! — облизався Олелько* (Ю. Винничук).

2. *у знач. прикм.* Який запікся. *І зчорніють червоні троянди, наче в ранах запечена кров* (Леся Українка); *Іваник замовк, сухим язиком лизнув по запечених губах* (В. Малик).

ЗАПЕ́ЩУВАННЯ, я, *с., розм.* Дія за знач. **запе́щувати.** *"Розумна" материнська любов проявляється в ласці, що не опускається до запещування, у піклуванні, що не веде до потурання, у вимогливості, яка завжди поєднується з чуйністю* (з навч. літ.).

ЗАПЕ́ЩУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАПЕ́СТИ́ТИ,** пе́щу́, пе́стиш, **ЗАПЕ́СТУВАТИ,** ую, уєш, *док., кого, що, розм.* Осипати пестощами; надмірно пестити. *Ти заціловуєш і запещуєш свою дорогу панянку, і вже здається, що ви ніколи не вийдете з твоєї квартири* (С. Процюк); *Я дивлюся в твої перелякані очі, я тебе заголубить, запестити хочу. Тільки знаю: не треба* (В. Симоненко); * Образно. *Дивний жах заколисав і запестив її душу* (Валерій Шевчук).

ЗАПИВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **запива́ти.** *Запивання водою їжі може призвести до зменшення виділення шлункового соку й погіршити травлення* (з газ.).

ЗАПИВА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.*, **ЗАПИ́ТИ,** п'ю́, п'є́ш, *док.* 1. *що.* Пити що-небудь відразу після їди, приймання ліків. *Тихович нашвидку їв яйця, запиваючи їх каламутним чаєм* (М. Коцюбинський); *Він жує бутерброд і запиває кефіром* (В. Стус); *З'їла того ранку Юлина шматок хліба, запила його квасним молоком* (С. Скляренко); *Дістав* [Кирило Васильович] *з кишені порошок, висипав у рот і ковтнув, запив водою* (А. Хижняк); // *перен.* Пити спиртні напої, щоб заглушити, притупити горе, смуток і т. ін. *Кайдаш постарів і став ще частіше заглядать в корчму, запиваючи давнє панщанне горе* (І. Нечуй-Левицький); *Тут, на цім полустанкові, він пригадав далекі вогні південного Марселя .. і, діставши з кишені пляшку рому, запив спогади солодко-пахучою ямайкою* (Ю. Яновський).

2. *що, розм.* Пити спиртні напої, відзначаючи яку-небудь подію. *Вони всі троє пішли в погребок запивати нове знайомство* (Е. Андієвська); — *Ти вже сьогодні не одну зустріч запив, — лагідно зауважує Явтух* (Ю. Яновський); // Випивати з нагоди закінчення чого-небудь; випиваючи, завершувати що-небудь. *Принесли читальники кілька пляшок пива й під тим будинком запивали справу* (Л. Мартович); — *Оце як я здорово запив своє бурлацтво! — казав Микола, встаючи вранці з-під лавки* (І. Нечуй-Левицький); *Гостру розмову запили чаркою, запили і другою* (М. Стельмах); // *кого, заст.* Спиртними напоями відзначати заручини. — *Нашу Ярину вчора запили, приходили свати од Гаптона* (Леся Українка).

3. *перев. док., розм.* Почати пиячити, пити запоєм. *Він запиває і на роботу більше не ходить* (С. Жадан); *Як запив чумак в корчмі на риночку, Та пропив чумак, пропив свою худібочку* (П. Чубинський); *Пройшов рік. Ілько хутко після того видужав, одбув строк, вийшов із буцегарні, ще гірше*

запив, загуляв... (В. Винниченко); *З великого горя батько запив* (О. Ковінька).

(1) Запива́ти / запи́ти могори́ч — пити вино, горілку з приводу успішного завершення якої-небудь справи (купівлі, продажу чого-небудь, заручин і т. ін.). *У XV ст. оселі біля Старого Ринку звалися "Під Гараєм". Згадується тут корчма "Брага", де, певно, купці по торзі запивали могорич* (І. Крип'якевич); *Запили могорич. Пішов чоловік, взявши гроші, додому, а циган на коня та й поїхав* (з казки); *— Як Бог поможе, то ми ще нині могорич зап'ємо* (Б. Лепкий); **(2) Запива́ти / запи́ти сва́тання,** *рідко* — уживати спиртні напої (здебільшого горілку) на знак остаточної згоди на шлюб. *Панну хорунжівну вже просватали за пана сотника конотопського.., вже й рушники подавали і сватання запили* (Г. Квітка-Основ'яненко).

◊ **Пи́ти (запива́ти) / ви́пити (запи́ти) мирову́ (зми́рщину)** *див.* **пи́ти.**

ЗАПИВА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *недок.* 1. *розм.* Пиячити, пити запоєм. *Щодня вона запивалася в корчмі з Юрою-мольфаром* (М. Коцюбинський); *Кілька разів Славко чув від товаришів хвальбу з того, що вони так запиваються цілими ночами* (Л. Мартович); *Батько запивався до нестями, марнував зароблене* (О. Кобилянська); *Почав я жити новим життям. Побачив, що розумні люди не запиваються, не б'ються і живуть спокійно, хоч бідно, та по-людськи* (Мирослав Ірчан).

2. *чим.* Пас. до **запива́ти** 1. *Поквапом, ніби хтось підганяв, їлося сало із хлібом і запивалося узваром* (Б. Харчук); *Доброю чаркою запивався відчай, гамувався душевний біль* (Ю. Бедзик).

ЗАПИ́КАТИСЯ *див.* **запи́куватися.**

ЗАПИ́КНУТИСЯ, нуся, нешся, *док., розм.* Однокр. до **запи́куватися.** *Зінька запикнулась: вона .. не хотіла судити Варку, та ще й перед батюшкою* (І. Нечуй-Левицький); *Андрій хтів був вилаятись, але ж як стій запикнувся* (А. Кримський).

ЗАПИ́КУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.,* **ЗАПИ́КАТИСЯ,** аюся, аєшся, *док., розм.* Те саме, що **затина́тися** 1. *— Ви прийшли оце з татом? — спитала панночка. — Прийшла з татом. Він мене запросив... та... — не доказала Галецька, запикуючись* (І. Нечуй-Левицький); *Кашлянув* [Гордій] *і почав говорити схвильовано і трохи запикуючись* (Т. Осьмачка); *Він став казати, та й запикавсь* (Сл. Б. Грінченка).

ЗАПИ́ЛЕНИЙ[1], а, е. 1. Який укрився пилом, запилився. *Висіла на стіні запилена скрипка і смичок над пюпітром з розгорнутими нотами* (Леся Українка); *Зашуміли верби.., загуркотів грім, і на запилену землю линув дощ — буйний та теплий* (О. Довженко); *Круглов вилазить весь запилений, аж чорний* (І. Багмут); *Хлібороб витирає спітніле, запилене чоло* (О. Бердник).

2. Насичений пилом (про повітря). *Крізь задимлену й запилену імлу видно було каганець, що злякано борсався у пічурці, мов жива істота на прив'язі* (В. Речмедін); *Запилене повітря прискорює амортизацію електричних машин, теплових двигунів внутрішнього згоряння, надземних проводів тощо* (з наук.-попул. літ.).

ЗАПИ́ЛЕНИЙ[2], а, е, *бот.* Дієпр. пас. до **запили́ти**[2]. *Запилена квітка перетворюється на плід* (з навч. літ.).

ЗАПИ́ЛЕНІСТЬ, ності, *ж.* Стан за знач. **запи́лений**[1]. *Вона зауважила на його запиленість, коли він повернувся обідати, і запитала, в якому такому порохливому місці працює добродій інженер* (В. Підмогильний); *Запиленість повітря визначають гравіметричним методом, тобто вимірюють у міліграмах масу пилу, що міститься в 1 $м^3$ повітря* (з навч. літ.).

ЗАПИ́ЛЕННЯ[1], я, *с.* Дія за знач. **запили́ти**[1] 1 і стан за знач. **запили́тися**[1]. *Вугілля — це чорне золото. Коли не зважати на запилення і радикуліт* (В. Стус); *Сильне запилення гірничих виробок у залізорудних шахтах може викликати в людей силікоз* (з наук. літ.).

ЗАПИ́ЛЕННЯ[2], я, *с., бот.* Дія за знач. **запили́ти**[2] і стан за знач. **запили́тися**[2]. *Перенесення пилку з тичинок на приймочку називають запиленням* (з навч. літ.); *Вранці провадила* [Марія] *штучне запилення на прифермській ділянці* (С. Журахович); *З весною наливаються бруньки на калині чи дикій яблуні, потім зеленіє листя, а потім з'являються квіти — час запилення, зав'язей, час кохання* (Ю. Покальчук).

ЗАПИЛИ́ТИ[1], лю́, ли́ш, *док.* 1. *що.* Укрити пилом що-небудь. *Не пройдеш цього шляху, щоб .. не запилити ніг, не забрудити одежі* (Б. Лепкий).

2. *розм.* Почати перетворюватися на пил, виділяти пил. *Уже через три роки бетон потріскався й запилив* (з газ.).

ЗАПИЛИ́ТИ[2] *див.* **запи́лювати**[2].

ЗАПИЛИ́ТИСЯ[1] *див.* **запи́люватися**[1].

ЗАПИЛИ́ТИСЯ[2] *див.* **запи́люватися**[3].

ЗАПИ́ЛЬНИК, а, *ч., бот.* 1. Той, хто, переносячи пилок квітів, запилює їх (про комах, птахів). *Значну роль відіграють членистоногі як запильники культурних рослин* (з навч. літ.).

2. Сорт рослин, пилок яких використовується для запилення рослин іншого сорту. *Черешня — прекрасний запильник для ранніх сортів вишні* (з газ.).

ЗАПИ́ЛЮВАЛЬНИЙ, а, е, *бот.* Пов'язаний із запилюванням. *Бджоли, як відомо, є важливою й невід'ємною частиною живої природи, які своєю запилювальною роботою забезпечують урожай рослин* (з газ.).

ЗАПИ́ЛЮВАНИЙ, а, е, *бот.* Дієпр. пас. до **запи́лювати**[2]. *Відстань від запилювача до кожної запилюваної рослини основного сорту не має перевищувати 30 м* (з навч. літ.).

ЗАПИ́ЛЮВАННЯ[1], я, *с., спец.* Дія за знач. **запи́лювати**[1]. *Дрібнозубі пилки застосовують для поперечного пиляння й торцювання деталей, а також для запилювання шипів і провушин* (з наук.-техн. літ.).

ЗАПИ́ЛЮВАННЯ[2], я, *с., бот.* Дія за знач. **запи́лювати**[2] і **запи́люватися**[3]. *У теплицях невеликого розміру запилювання квіток провадять вручну* (з наук. літ.); *Усі згадані сорти добре плодоносять у колекційному саду в умовах вільного запилювання* (з навч. літ.).

ЗАПИ́ЛЮВАТИ[1], юю, юєш, *недок.,* **ЗАПИЛЯ́ТИ,** я́ю, я́єш, *док.* 1. *що, спец.* Пиляючи, робити надрізи на чому-небудь. *Запиляти на деталі конуси;* // Згладжувати, знімати терпугом нерівності на поверхні чого-небудь. *На верстаку напилком запилюють задирки й деталі відправляють на термічне оброблення* (з навч. літ.); *Запиляти вибоїнки.*

2. *тільки док., розм.* Почати пиляти (у 1 знач.). *Старанно запиляли півдесятка ножів. За п'ять хвилин надрізаний мотузок голосно лопнув* (М. Трублаїні).

ЗАПИ́ЛЮВАТИ[2], юю, юєш, *недок.,* **ЗАПИЛИ́ТИ,** лю́, ли́ш, *док., що, бот.* Переносячи пилок квітки (з тичинок на приймочку маточки або на верхівку насінного зачатка), здійснювати запліднення рослини. *Частина мух живиться*

лише пилком та нектаром квіток, запилюючи їх (з наук. літ.); *Гроза все ж перебила нам роботу. Ми не могли, поки дерева не обсохнуть, ні збирати пилок для запилення, ні запилювати квіти* (Я. Гримайло); *Запилити конюшину можуть тільки джмелі або довгохоботкові комахи* (з наук.-попул. літ.).

ЗАПИ́ЛЮВАТИСЯ[1], ююся, юєшся, *недок.*, **ЗАПИЛИ́ТИСЯ** лю́ся, ли́шся, *док.* Укриватися, припадати пилом. *Українську літературу треба популяризувати, бо молодь нині тягнеться до розрекламованих закордонних бестселерів, тоді як вітчизняні запилюються на бібліотечних полицях* (з газ.); *— Чи це ви, свахо, запилились? — спитала в Кайдашихи хазяйка* (І. Нечуй-Левицький); *Недокінчена прибудова запилилася риштуванням і рядами стовпів, що їх сполучили з стіною прицвяховані рейки* (В. Барка); *— Щось годинник, — каже тато, — Раптом зупинився. Треба в чистку віддавати, Мабуть, запилився* (Г. Бойко).

ЗАПИ́ЛЮВАТИСЯ[2], юється, *недок., спец.* Пас. до **запи́лювати**[1] 1. *Краї дошки запилюються під кутом 45 градусів* (із журн.).

ЗАПИ́ЛЮВАТИСЯ[3], юється, *недок.*, **ЗАПИЛИ́ТИСЯ**, и́ться, *док., бот.* 1. Зазнавати запилення, ставати запиленим (про рослини). *Під час самозапилення пилок потрапляє з пиляків на приймочку тієї самої квітки. Так запилюються пшениця, льон, горох, квасоля, картопля* (з навч. літ.); *Щоб схрестити якусь рослину з іншою, потрібно насамперед не дати цій рослині можливості запилитися власним пилком* (з наук.-попул. літ.).

2. *тільки недок.* Пас. до **запи́лювати**[2]. *Часто зав'язі жовтіють і опадають через те, що в холодну погоду не запилюються комахами* (з навч. літ.); *Вишня добре запилюється черешнею* (з навч. літ.).

ЗАПИ́ЛЮВАЧ, а, *ч., бот.* Те саме, що **запи́льник.** *Деякі перетинчастокрилі вважаються прекрасними запилювачами культурних рослин* (з наук. літ.); *Гарантовані й стабільні врожаї горіхів фундука отримують за умови розміщення в промислових насадженнях не менше трьох запилювачів на один основний сорт* (з навч. літ.).

ЗАПИЛЮ́ЖЕНИЙ, а, е, *розм.* Укритий пилом, пилюгою. *Знов дика рожа цвіте, жовтіє запилюженими пелюстками — цупка, запорошена, живуча* (О. Гончар); *Я разом з ним довго петляв кривими вузькими запилюженими вуличками* (В. Нестайко); [М. Д р а ч:] *Ми спіймали десяток дуже брудних — із запилюженими речами — причепів. Їх відправили на мийку* (Ю. Щербак); *Як він міг раніше не помічати цих розшитих квітками скатертин, керамічних статуеток та запилюжених штучних квітів на стінах кухні?!* (І. Роздобудько).

ЗАПИЛЮ́ЖИТИ, жу, жиш, *що, розм.* Док. до **пилю́жити.** *Ранком худоба, голосно ремиґаючи, запилюжила шлях повз відділення* (Є. Пашковський).

ЗАПИ́ЛЯНИЙ, а, е, *спец.* Дієпр. пас. до **запиля́ти** 1. *Запиляний кут;* // **запи́ляно,** *безос. пред. Профільне стругання варто виконувати після того, як деталям надано правильної форми, розмічено їх, видовбано гнізда, висвердлено отвори, запиляно шипи* (з навч. літ.).

ЗАПИЛЯ́ТИ *див.* **запи́лювати**[1].

ЗАПИ́НА, и, *ж., діал.* 1. Перешкода. *Дніпро, як кажуть, татаринові не запина* (О. Стороженко); *Михайло стояв перед дубом-каменем зовсім недовго .. Розум уже підказував, що треба шукати обхідного шляху, минати цю несподівану запину* (П. Загребельний).

2. *рідко.* Запинало (у 1 знач.). *Тужно вила хуртовина, Розвівалася запина Пурпурова на вікні* (П. Грабовський).

ЗАПИНА́ЛО, а, *с.* 1. Те, чим запинають що-небудь. *Ремо зробив нервовий рух, але Гюлле ледве повернула в його бік голову, і крізь запинало чадри він відчув її застережливий блиск очей* (Олесь Досвітній); *Ніяких вікон, навіть завішених чорним запиналом, і ніяких щілин!* (І. Багряний); *Рано вдосвіта Тамара відкинула маскувальне запинало і побачила за вікном сніг* (А. Хижняк); * Образно. *Надворі вже лягала ніч, загортаючи все в чорне запинало* (Б. Грінченко); // Покривало на ліжку. *В світлиці стояв святковий стіл, велике ліжко, заслане білим в'язаним запиналом* (І. Сенченко).

2. *заст.* Каптур черниці. *Ох, яка була хороша* [дівчина], *Та як надівала Перед постригом на личко Чорне запинало!* (Я. Щоголів).

ЗАПИНА́ЛЬЦЕ, я, *с.* Зменш. до **запина́ло** 1. — *Сидиш? — питає він суворо, сховавши в очах смішинку.. — Сиджу... — Гм... Ну, сиди, сиди... — і опускає запинальце* (І. Багряний).

ЗАПИНА́ННЯ[1], я, *с.* Дія за знач. **запина́ти** і **запина́тися**[1]. *Найхарактернішим способом запинання намітки було обгортання її навколо очіпка та зав'язування пишним бантом ззаду* (з наук.-попул. літ.); *Запинання ґудзиків.*

ЗАПИНА́ННЯ[2], я, *с.* Дія за знач. **запина́тися**[2] 1. — *Милостивий пане, — із запинанням мовив він, — дозвольте мені до Булавного не вертатись* (Д. Білий).

ЗАПИНА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.*, **ЗАПНУ́ТИ,** *розм.* **ЗАП'ЯСТИ́,** пну́, пне́ш, *док., що.* 1. Закривати, завішуючи або покриваючи що-небудь чимсь. *Приходить вона* [зима] *в село страшною хуртовиною .. Люди аж перелякалися. Давай матки плести; ну запинати вікна й двері, щоб не перся мороз у хату...* (Панас Мирний); *Чирві подають ліхтар. Він запинає його полою* (І. Микитенко); *Посеред храму п'єдестал звели І статую поставили на ньому, І вид, немов Ізіді, зап'яли Покровом щільним ідолові свому* (Леся Українка); *Дивлюсь я — схопив тато того кулемета на плечі, поставив до нас на піч, відкотив у куток і запнув рядном* (О. Донченко); *Сонячний промінь .. пройшов у дірочку, що була в темному запиналі (в чорній хустці, якою мати запнула вікно ..), й простягся, як золота струна, через чорноту* (І. Багряний); * Образно. *Незграбні яри проміж скель запинало* [сонце] *синястим серпанком* (Дніпрова Чайка); // Накривати, зав'язувати голову (перев. хусткою). *До повітки бігла стара Соломія, на ходу запинаючи хустку на голові* (І. Цюпа); *Вона й зодягнулася, як дівка, в рясну спідницю й вишиту сорочку, а голову запнула новою хусткою* (С. Чорнобривець); *Переодягшись, Людмила запнула лице густим чорним вуалем, дістала з шафи .. капелюх і низько наділа його на лоба* (В. Винниченко).

2. Огортати, покривати собою. *Тихий і теплий вечір зустрів їх надворі. Густа весняна імла запинала ліхтарі кошлатими колами* (В. Підмогильний); *Прожила* [Маланка] *життя, а воно раптом впало у прірву. Хоч би слід залишило, хоч би згадку яку. Все зап'яв морок* (М. Коцюбинський); *Дощ ішов безперестанку; хмари запнули вершину Казбеку* (Л. Дмитерко).

3. Загортати поли одягу. *Лазар залазив у себе, запинав арештантський халат, душив у собі злість* (М. Коцюбинський); *Було тепло, але він раз у раз запинав поли сірого халата* (О. Донченко); *Настя відскочила, запнула одяг і в не-*

стямі вдарила Сафара по щоці (З. Тулуб); // *діал.* Застібати (на ґудзики, кнопки і т. ін.). — *Ідіть додому, — сказала Ольга до Завадкової, розгублено запинаючи аж під шию петельки на халаті* (Ірина Вільде); *Він .. запнув усі ґудзики і тупо дивився за вікно* (Ю. Андрухович).

ЗАПИНА́ТИСЯ[1], а́юся, а́єшся, *недок.*, **ЗАПНУ́ТИСЯ,** *розм.* **ЗАП'ЯСТИ́СЯ,** пну́ся, пне́шся, *док.* 1. Закриватися, завішуватися чим-небудь. *Мелашка вилізла на стільчик, запнувшись білою фантиною, неначе боролася з здоровою діжею, тикаючи в тісто маленькими кулачками та тонкими руками* (І. Нечуй-Левицький); *Попросила* [Алла Михайлівна] *у мене мій вуаль, зап'ялась ним і тоді вже пішла* (Леся Українка); *Дві баби, запнувшися з головою од остюків, носили рядна з половою* (Ю. Яновський); * Образно. *Дніпро, запнувшись своєю димчатою запоною, ховався від людських очей* (Панас Мирний); // Накривати, зав'язувати собі голову (перев. хусткою). *Олена стояла біля скрині, притримуючи кінці хустки: вона саме запиналася* (Григорій Тютюнник); *Дівчина запнулася хусткою і, тиха, сіла поруч. Прокіп нахилився до неї* (А. Головко); *Хусточками-ганчірками зап'ялися* [дівчата], *стали на жінок схожі* (А. Хижняк).

2. Щільно загортати на собі поли одягу, закутуватися в якусь одежину. *Не закусюючи* [закусуючи] *нічим, він швиденько одягався, запинався в кожуха і йшов геть* (Б. Антоненко-Давидович); *Підхопилася* [Марина], *на ходу зап'ялася ситцевим халатиком, вибігла на кухню* (Микита Чернявський); // *діал.* Застібатися (перев. на ґудзики). *Солдат на всі ґудзики запинається* (Сл. Б. Грінченка).

ЗАПИНА́ТИСЯ[2], а́юся, а́єшся, *недок.*, **ЗАПНУ́ТИСЯ, ЗАП'ЯСТИ́СЯ,** пну́ся, пне́шся, *док.* 1. Говорячи, зупинятися, обривати свою мову; затинатися. *Тут Маруся, хоч і запинаючись, а розказала йому усе* (Г. Квітка-Основ'яненко); — *Але... будь ласка... заходьте, — запинаючись, промовила Надія* (Яків Баш); — *Ну, так нехай вам буде* [виграш], — *почала вона і зап'ялась, немов не могла зважитись або не могла найти відповідного слова* (І. Франко); — *Розкажіть, Максиме .. — Багато розказувати, — запнувся він і зараз-таки почав* (М. Коцюбинський); *Він щось іще хотів сказати, але запнувся, махнув рукою і, круто повернувшись, вийшов* (С. Журахович).

2. *розм.* Перериватися, припинятися (про голос, розмову і т. ін.). *Дівчина почула, як тільки чують дівчата, чого в його* [нього] *запнувся голос* (Панас Мирний).

ЗАПИНИ́ТИ *див.* **запиня́ти.**

ЗАПИНИ́ТИСЯ *див.* **запиня́тися.**

ЗА́ПИ́НКА, и, *ж.* Зупинка, перерва в мові (від хвилювання або внаслідок труднощів у вимові, у виборі потрібного слова). — *В бесіді головна річ сказати те, що хочеш. І скоро, щоб не було запинок і пауз* (Б. Лепкий); *Побоювання за текст так сильно лякало, що кожна запинка кидала мене в піт* (з мемуарної літ.).

○ **(1) Без за́пи́нки,** *у знач. присл.* — не перериваючи мовлення, не спиняючись, вільно добираючи слова під час висловлювання. *І щодня старий отаман За боки береться, Без запинки прочитає, До впаду сміється* (Д. Мордовець); — *Мели що-небудь, тільки голосно, без запинки* (М. Сиротюк); **(2) З (із) за́пи́нкою,** *у знач. присл.* — перериваючи мовлення, відчуваючи труднощі під час добору слів. *Кіндрат прокашлявся і, трохи почервонівши, з запинками проговорив: — Ви от самі... той... кажете...* (В. Винниченко); *Мотря обмітала пірцем витягнуту з печі хлібину .. і винувато з запинкою мовила: — Та ж наймать тебе приходив* (С. Добровольський).

ЗАПИНЯ́ТИ, я́ю, я́єш, *недок.*, **ЗАПИНИ́ТИ,** иню́, и́ниш, *док., кого, що, розм.* Зупиняти, спиняти. *Ніщо їх* [козаків] *не запиняло* (О. Стороженко); — *Запини! — волав піхотинець, відчайдушно скубучи коневі гриву. — Запини, запини!* (О. Гончар); // Припиняти. *Що ж наші сили піднесе, Запинить нам дошкульні муки?* (П. Грабовський); *Ні! Це треба запинити на початковій стадії* (В. Кожелянко).

(1) Запиня́ти / запини́ти доро́гу *кому* — заступати, перетинати шлях кому-небудь. *Сплетені вусиками лози запиняють йому дорогу* (М. Коцюбинський); — *Стій, бабо, стій! — наставляючи проти неї руки, запинив їй дорогу жандар* (Панас Мирний).

ЗАПИНЯ́ТИСЯ, я́юся, я́єшся, *недок.*, **ЗАПИНИ́ТИСЯ,** иню́ся, и́нишся, *док., розм.* Зупинятися, спинятися. — *А ти... ти що тут робиш? — пробубонів він, запиняючись та оглядаючи її* [Таню] *тривожним поглядом* (І. Франко); [О п е р а т и в н и к:] *Вони приїхали на Поділ, Непоп звелів запинитися на Контрактовій площі* (А. Кокотюха); // Припинятися. *Розійшлися чорні хмари, І грім запинився* (С. Руданський); *Торг книжками через війну запинився, як і всюди це буває* (Панас Мирний).

ЗАПИРА́ННЯ[1], я, *с., розм.* Дія за знач. **запира́ти**[1]. *Переважна частина людей із середнім достатком використовує для запирання своїх помешкань замки із циліндричним механізмом* (з газ.).

ЗАПИРА́ННЯ[2], я, *с.* Дія за знач. **запира́ти**[2]. *Порошок чудово підходить для запирання білизни* (з мови реклами).

ЗАПИРА́ТИ[1], а́ю, а́єш, *недок.*, **ЗАПЕ́РТИ,** пру́, пре́ш, *док., розм.* 1. *що.* Замикати на замок, засув і т. ін. *Ворота в баштах запирали* [троянці], *Своїх ховатись не пускали, Бо напустили б і чужих* (І. Котляревський); — *Ідіть собі, йдіть! Іще мало голову нагули. Не глиняні, не розкиснете, — бурчав позаду сторож-дід, запираючи за школярами двері* (С. Васильченко); *Накурила* [Галя] *ладаном кріпко і заперла хату, щоб не видихалося* (Г. Квітка-Основ'яненко); // *тільки док., перен., діал.* Заборонити доступ куди-небудь. *Пани хочуть повідбирати нам усі наші прадідівські ліси й пасовиська .. Ліс запруть — купуй дерево на фунти, як цукор!* (І. Франко).

2. *кого, що де.* Замикати в якому-небудь місці, приміщенні. *Нічого не кажучи, стала* [жінка] *його у хаті запирати* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Мелашка й Кайдашиха взяли її* [коняку] *за гриву з двох боків, завели в хлів та й заперли* (І. Нечуй-Левицький); // *перев. док., кого куди, у сполуч. зі сл.* у т ю р м у, в о с т р о г і т. ін., *перен.* Позбавляти волі, ув'язнювати. *Привезли* [братів] *у город, зараз заперли бідолах в острог та й почали писать слідство* (О. Стороженко); — *Батька ноччю* [вночі] *у тюрму заперли, а мені ніколи балакать...* (А. Чайковський); *Дівчина .. дала наказ заперти діда в темницю* (А. Калин).

3. *тільки док., кого, що куди, фам.* Занести, завезти кудинебудь чи розмістити, розташувати і т. ін. де-небудь або невідомо де. — *Він запер мене в оці гори, обставив дикими лісами, оточив вовками, жахами, приволік отого пса* (У. Самчук); *Так ми й дісталися до того цвинтаря, якого заперли від міста таки далеченько* (Валерій Шевчук); *Порозкошувала біднота єдиним обнадійливим сном! ще й на нові землі заперли* (Є. Пашковський).

◊ [Аж] **забива́є (спира́є, захо́плює, за́пира́є** *і т. ін.)* / **забило (спе́рло, захопи́ло, запе́рло** *і т. ін.)* **[у гру́дях] ди́хання (по́дих, ві́ддих** *і т. ін.)* *див.* **забива́ти.**

ЗАПИРА́ТИ², а́ю, а́єш, *недок.*, **ЗАПРА́ТИ,** перу́, пере́ш, *док., що.* 1. Прати окремі забруднені місця на білизні, одязі і т. ін. *Масні плями краще не запирати, а протерти тканиною, змоченою в бензині* (з навч. літ.); *— Запери чохли та комір.., — порадила Солоха* (Л. Яновська).

2. Погано, невміло перучи, робити білизну рудою, сірою. *— Знаєте, як ото хустка в іншої хазяйки. Випере її невміло раз, другий, а вона ще гіршою стане від того прання. Запрала хустку, і кінець* (В. Кучер).

ЗАПИРА́ТИСЯ¹, а́юся, а́єшся, *недок.*, **ЗАПЕ́РТИСЯ,** пру́ся, пре́шся, *док., розм.* 1. Залишившись у якому-небудь приміщенні, місці, замикатися, зачинятися там зсередини. *Запирався* [батько] *у себе в кабінеті й передивлявся судові діла, писав що або читав* (Панас Мирний); *Отаман знав Миколині норови і справді заперся в хаті та й не виходив, доки Микола не ліг спати* (І. Нечуй-Левицький); *Полоз спочатку заперся на цілий день в своїй кімнаті і опрацював точну програму виступу* (В. Собко); *Хоча розвідка й доносила, що козаки міцно заперлися в містечку, польний гетьман все ж не відважився їхати попереду війська* (В. Чемерис).

2. *тільки док., фам.* Зайти, заїхати куди-небудь (далеко або в не надто приємне місце). *Було дивно, що він, такий обережний, заперся серед ночі туди, де чорти на калачики не ходять* (М. Малиновська); *Він заперся в це село, де ні з ким словом перекинутись...* (Г. Тарасюк).

3. *перен.* Заперечувати свою провину, не зізнаватися в чому-небудь. *Хлопець запирається, бреше, не хоче по правді признатися, де запопав книжку!.. значить — хлопець уже скалічений, нікчемний* (О. Кониський); *— Прошу, не запирайтесь, скажіть щиру правду* (М. Стельмах); *— Богом вас заклинаю, панотченьку: як буде він перед вами запиратися, то так йому і скажіть, що ви те все од мене самої чули* (М. Лукаш, пер. з тв. Д. Боккаччо).

4. *тільки недок.* Пас. до **запира́ти¹**. *Двері у корпусі часом не запирались, а як були заперті, то студенти лазили через вікна* (І. Нечуй-Левицький); *Він знав, що снасті не запиралися, там, коло купальні у бесідці, вони завжди лежали — і сітки, і ятері, і верші, волок і невід був* (Панас Мирний).

ЗАПИРА́ТИСЯ², а́ється, *недок.*, **ЗАПРА́ТИСЯ,** пере́ться, *док.* 1. Зникати після прання (про плями, бруд); відпиратися. *Плями від жирної їжі погано запираються* (із журн.); *— Гарна сорочка, — стріпує сорочку Текля Куйбіда. — Плями руді внизу, на подолі... — Заперуться — й не стане...* (Є. Гуцало).

2. *тільки недок.* Пас. до **запира́ти²**. *Якщо масні плями на одязі попередньо запиралися рідиною для миття посуду, видалити їх не зможуть навіть у хімчистці* (з газ.).

ЗАПИРІ́ЄНИЙ, а, е. Зарослий пирієм. *На запирієних полях лущення провадять дисковими лущильниками* (з наук. літ.); *Спроби виростити добрий урожай зерна озимої пшениці на запирієних площах — марна справа* (із журн.).

ЗАПИ́РСКАТИ, аю, аєш, *док.* 1. Почати пирскати, із шумом випускати повітря через ніздрі. *Запирскало щось... Воли. За волами виринула й стала в яру волохата постать* (С. Васильченко); *Коли потягло вже вогкістю низини, вони* [коні] *тривожно запирскали, зменшили ходу* (П. Панч).

2. *розм.* Почати сміятися (всупереч намаганню стримати сміх). *Дівчата запирскали в кулаки* (М. Руденко).

ЗАПИ́РХАНИЙ, а, е, *розм.* Те саме, що **зади́ханий** 1. [С л у г а:] *Приїхав до пана Сави Хомка, та такий запирханий! Нишком щось має панові сказати* (М. Костомаров); *Гладун зупинився перед ним запирханий, якийсь зацькований, з дрижачими поблідлими губами* (О. Гончар); *Вони .. запирханого коня коротко, щоб не одірвався, прив'язали до старого воза біля стайні* (І. Кирій).

ЗАПИ́РХАТИ, аю, аєш, *док.* 1. Почати пирхати, із шумом випускати повітря крізь ніздрі. *Запирхали коні, гайдамаки жваво загомоніли* (А. Головко); *Кінь замотав головою, запирхав, посопуючи гарячими ніздрями* (В. Близнець).

2. *перен., розм.* Випускаючи газ, пару, почати утворювати короткі уривчасті звуки; запахкати. *За вікном запирхав мотор, загарчали гальма* (Ю. Збанацький); *Над вогнищем застукотів, запирхав чайник* (Василь Шевчук).

3. *розм.* Почати сміятися (всупереч намаганню стримати сміх). *Кайдан засміявся, за ним запирхав, неначе кіт, Заволока, а Верещака аж похлинався радісним реготом і верещав на всю горницю* (Ю. Мушкетик).

ЗА́ПИС, у, *ч.* 1. Дія за знач. **запи́сувати** 1–3. *Програма передбачає фіксацію народних методів лікування хвороб, запис замовлянь, примовок, паремій, що дають цінний матеріал для інтерпретації лексичного складу говорів* (з наук. літ.); *До зборні, до місця запису, зібралося старе й мале* (О. Гончар).

2. Те, що становить писемний виклад або результат записування чого-небудь на папері, плівці, платівці і т. ін. *Роблю потрохи записи, збираю матеріал, але дуже трудно мені: все тут* [на Капрі] *таке незвичайне, що нелегко звикнути до нього і зрозуміти* (М. Коцюбинський); *Професор .. читав якісь записи, зроблені олівцем на полях румунською мовою* (В. Кучер); *В темному склепі.., між забутих фондів, ти відкопав дорогий скарб — колекцію лірницьких планів, жебрацьких причитань та голосінь над покійниками у записах на вощані валки ще едісонівського фонографа* (І. Волошин); // *тільки мн.* Папери із записаними на них чиїми-небудь спостереженнями, думками, зауваженнями і т. ін. *Старий Фесенко вмер, лишивши маєток, обкручений такими ріжними записами і застереженнями, що не приступити було до нього* (М. Грушевський); *Набивав* [Брянський] *записами свій планшет і, всміхаючись втомленими очима, говорив Чернишеві: — Коли що трапиться зі мною, візьмеш, друже, оцей планшет у спадщину* (О. Гончар); *— Якщо хочеш глибше зрозуміти мої роздуми, зайди в сторожку, візьми в шухляді стола товстий зошит. Там записи про найголовніше* (О. Бердник); // Носій інформації із записаними на ньому мелодіями, зображеннями і т. ін. *В альбомах лежали симфонічні концерти, цілі опери, багаті записи народних пісень* (В. Кучер); *У мене зберігся батьківський запис того скандального джазового концерту* (І. Роздобудько).

ЗАПИ́САНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **записа́ти.** *— Се — щоденник .. Тут і прибутки усякі записані .. Іноді думка яка набіжить, — і її писнеш, щоб не забути* (Панас Мирний); *Механізм інстинктів — зовсім не магнітофон, який награє обмежену кількість заздалегідь записаних мелодій* (М. Дашкієв); *Власники душ.., записаних у господарський інвентар дідича разом із волами й кіньми, найбільш боялись того неспокійного, вільнолюбного духу народного* (М. Коцюбинський); *Так читав уголос молодий поет, схиливши буйно-кучеряву голову над щільно записаним зшитком* (Леся Українка); *Перед ним був аркуш паперу, записаний дрібним жіночим*

почерком... Катерина! (І. Багряний); // **запи́сано,** *безос. пред. Вся околиця знає, що протягом ближчих років укриє схили знову ліс, і не який-небудь, а дубовий, — так записано в народногосподарському плані району* (Ю. Яновський).

ЗАПИСА́ТИ *див.* **запи́сувати.**

ЗАПИСА́ТИСЯ *див.* **запи́суватися.**

ЗАПИ́СКА, и, *ж.* 1. Аркуш паперу, на якому що-небудь написано. *— В нас на шибці наліплена записка, що одна кімнатка наймається, — тихо обізвалась Уляся* (І. Нечуй-Левицький); *Дубовик нишпорить по кишенях Галининого пальта, витяг якусь записку, підніс до очей* (Г. Епік); // Коротенький лист. *— Вельможна пані! Лист від княгині Карабазі. Просять відповіді, — служниця .. подала баронесі записку* (Леся Українка); *Красивим округлим почерком пише* [Стадницький] *записку, все це вкладає в конверт і голосно кричить: — Никаноре!* (М. Стельмах).

2. Короткий виклад на письмі якої-небудь справи, події. *— А ти знову щось писав... — Медичну записку про своє голодування в морі* (В. Кучер); *Мій прадід Григорій Полетика, депутат від лубенського полку.., наважився заступитися за свій народ і написав до комісії записку* (Ю. Хорунжий).

3. *тільки мн.* Папери із записаними на них спостереженнями, думками, спогадами, зауваженнями і т. ін. *Шевченко кілька разів у листах до приятелів і в записках своїх стоїть на тому, що до сієї кари і приводу не було!* (О. Кониський); *Як же Славко жалував, що перед першим іспитом не зазирав до цих записок!* (Л. Мартович); *Він щось дуже довго і повчально говорив, заглядаючи у записки, що лежали перед ним* (О. Донченко); // Літературний твір, написаний у формі спогадів або записів, зроблених ким-небудь протягом певного періоду. *Це ви знаєте — "Записки винищувача" — біографічно-довідкова книга* (Ю. Яновський); // Назва деяких наукових видань — збірників статей. *Записки Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника; Наукові записки Національного університету "Києво-Могилянська академія".*

(1) Доповідна́ запи́ска (*рідко* **нота́тка)** — документ на ім'я керівника установи, у якому повідомляють про певний факт, подію, подають звіт про виконання службових доручень або взятих на себе зобов'язань. *Голова засипав Каринського запитаннями, зажадав, щоб той найшвидше подав про це докладну доповідну записку* (Ю. Шовкопляс); *Я уважно читав доповідну записку далі, та професор обійшов питання, яке мене цікавило* (І. Багмут); *Доповідна нотатка, додана до щоденника, повідомляла, що його доставив до контррозвідки козак за наказом полковника Дмитра Гая* (Д. Білий); **(2) Пояснювальна запи́ска:** а) вступна частина основного документа (плану, програми, звіту, проекту і т. ін.). *Подерла* [Марина] *всі креслення на дрібні шматочки. Знищила все — розрахунки, пояснювальні записки, креслення* (В. Собко); *— Зайдіть до мене... так днів за три. Я підготую проект пояснювальної записки й вам покажу* (Василь Шевчук); б) документ особистого характеру, у якому пояснюють певні дії особи (найчастіше — порушення дисципліни, невиконання роботи). *Хіба не забагато вже йому пояснювальних записок, очних ставок, свідчень. Всіх оцих вірусів недовіри. Хіба їх ще не спряжило сонце?* (Ю. Мушкетик).

ЗАПИСКОТА́ТИ *див.* **запискоті́ти.**

ЗАПИСКОТІ́ТИ, очу́, оти́ш, **ЗАПИСКОТА́ТИ,** очу́, о́чеш, *док., розм.* Почати пискотіти; підсил. до **запища́ти.** *Ув один голос так і запискотіли* [бісенята]: *— Спасибі вам, дядечку Кирило* [Кириле], *за вашу ласку!* (О. Стороженко); *— Так, але... — посмів ще раз запискотіти наївно заклопотаний опозиційний голосок* (І. Франко).

ЗАПИСНИ́Й, а́, е́. 1. Признач. для записування. *У записних зошитах Достоєвського є найсильніша думка: "Буття тільки тоді і є, коли йому загрожує небуття. Буття тільки тоді й починає бути, коли йому загрожує небуття"* (з навч. літ.).

2. *розм., рідко.* Те саме, що **запе́клий** 4. *Не спали тільки записні гуляки* (Панас Мирний); *Як рано міг він хвилювати Серця кокеток записних!* (М. Рильський, пер. з тв. О. Пушкіна).

Записна́ кни́жка *див.* **кни́жка.**

ЗАПИСНИ́К, а́, *ч.* Книжечка, зшита із чистих аркушів паперу, для записів; нотатник. *Ласкаво записав собі* [радник] *моє імення в записнику, обіцяв пам'ятати* (Уляна Кравченко); *Я вийняв записник, олівець і почав нотувати свої думки* (Ю. Смолич); *Я повністю списав свій записник дивовижними історіями графа* (Д. Білий).

ЗАПИСНИЧО́К, чка́, *ч.* Зменш.-пестл. до **записни́к.** *Гершко Беркович вихопив з кишені обгризений олівець та потріпаний записничок і примостився писати на власному коліні* (Ю. Смолич); *Щоразу, переглядаючи свій записничок, я натрапляв на запис: "Неодмінно відвідати Кошового"* (Іван Ле); *— Я потелефоную до нього в номер, — повідомив Гриць, витягнувши з кишені записничок* (Ю. Андрухович).

ЗАПИ́СОЧКА, и, *ж.* Зменш.-пестл. до **запи́ска** 1. *Люба мамочко! Отримала твою записочку в листі п. Квітки* (Леся Українка); [Ш у м е й к о:] *Бач, заговорився й про записочку забув. Ти ж передай, бо Люба турбуватиметься* (І. Микитенко); *Він же сам писав на уроках Тусі записочки, які вона рвала, не відповідаючи* (В. Нестайко).

ЗАПИ́СУВАЛЬНИЙ, а, е. Пов'язаний із записуванням. *У записувальній кабінці одна із тих малоцікавих жіночок одразу перейшла на штучну українську* (С. Процюк); *Записувальний прилад.*

ЗАПИ́СУВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **запи́сувати** 1–3. *Се не були дві ріжні книги, .. але радше дві збірки ріжнородного* [різнорідного] *матеріалу, записуваного з усних оповідань ріжними людьми* (І. Франко); *Записуваний файл.*

ЗАПИ́СУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **запи́сувати** 1–3. *Любий дядьку! .. Чи не вкажете мені яких творів про методи етнографічні, а власне, про способи записування народних пісень?* (Леся Українка); *Значний внесок зробили вчені України в створення технології сучасного оптичного записування* (з наук. літ.); *Виходило зі слів Охріменка, що "вербовка" — це записування до вигаданої контрреволюційної організації всіх, кого ти хочеш* (І. Багряний).

ЗАПИ́СУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАПИСА́ТИ,** пишу́, пи́шеш, *док.* 1. *що і без прям. дод.* Занотовувати на папері, передавати, викладати в письмовій формі. *А ви записуйте, не шкодить Такую річ і записать. Бо се не казка, а билиця, Або бувальщина, сказать* (Т. Шевченко); *— Оце привезуть до сахарні десять сажнів дров, а ти лічи та й записуй, та й записуй* (І. Нечуй-Левицький); *Думаючи, що всі товариші поснули, він вийняв свій щоденник і почав повільно щось записувати* (О. Довженко); *Хто склав текст цієї думи — невідомо. Вперше її записали в місті Охтирці* (І. Волошин).

2. *що.* Фіксувати будь-яку інформацію на матеріальному носії для наступного відтворення або використання. *Їли* [Микола Григорович з Юрком] *печену картоплю з салом, бачили, як сходить на полонині сонце .. Записували в блокно-*

ти і на магнітофонну стрічку пісні (М. Томчаній); — *Треба було магнітофона захопити. А втім, буде концерт, тоді й запишемо* (О. Бердник); *Вона навіть не залишала йому шансу записати на плівку таку важливу розмову* (В. Шкляр).

3. *кого, що.* Заносити, вносити до списку, реєстру і т. ін. *В .. книгах були позаписувані якісь невмираючі люди: вони ніколи не вмирали, бо на їх місце зараз записували нових українських утікачів і давали їм прізвища записаних в книгах небіжчиків* (І. Нечуй-Левицький); — *Усі прийшли? — Всі. — Не прийшов Безик Олекса. — Я тут... — Треба всіх записати* (М. Коцюбинський); *Чорнокнижний заклопотано подивився на тюремника, запитав, кого він привів, .. і звелів підписареві записати в арештантську книгу ім'я та прізвище старого* (М. Стельмах); // *кого, розм.* Заносити кого-небудь до списку, зараховуючи, приймаючи або влаштовуючи, віддаючи кудись. *Батьки приводили дітей записувати до школи* (М. Коцюбинський); — *Ходім! Князь велів записати тебе у балет* (Г. Хоткевич); *Лагутіна вона сама записала в легкоатлети* (О. Гончар); // *тільки док., кого, розм.* Зареєструвати новонародженого. — *Думаєш, записав* [Рафальський] *дитину на себе? Де там!* (Є. Гуцало); // *кого, заст., розм.* Відносити, зараховувати до певного соціального стану, професійної групи і т. ін. *Захарія до себе перевів* [Кость], *записав його у купці* (Г. Квітка-Основ'яненко); — *В нас, Даньку, не скучатимеш! Як одужаєш, ми тебе до себе в артисти запишемо* (О. Гончар).

4. *що кому, на кого, розм.* Залишаючи в спадщину, робити відповідний письмовий документ; відписувати. *Карпова тітка померла — десь у городі служила — стара дівка, самотня, і записала Карпові двісті рублів* (М. Коцюбинський); *Йонович тільки-но збирається записати будинок і всю іншу нерухомість на коханку і малого* (Г. Тарасюк).

5. *що, розм.* Заповнювати що-небудь письмовими знаками. *З тяжкою бідою записує* [поет] *половину потрібного числа аркушів, зітхає ще важче, ніж перед початком роботи* (Леся Українка); *Я записую останні Сторінки у зошиті своїм* (М. Рильський).

◊ **(1) Записа́ти на свій раху́нок (до свого́ акти́ву, у свій акти́в)** *що* — уважати що-небудь своїм здобутком, досягненням. — *Ось так, товаришу комісаре, можеш записати на свій рахунок перший похід, — обернувсь до мене Олександр Васильович* (В. Логвиненко); **(2) Записа́ти собі на ло́бі** *що, зневажл.* — дуже добре, надовго запам'ятати щонебудь. — *Скажи: "Я їй цього не забуду!" Хай вона це запише собі на лобі!..* (Панас Мирний); — *Не дармоїд, а Дандамід, — поправив Держка. — Запиши собі на лобі або зарубай на носі, якщо не хочеш прогнівати пана* (Б. Лепкий).

ЗАПИ́СУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.,* **ЗАПИСА́ТИСЯ,** пишу́ся, пи́шешся, *док.* 1. Вносити своє ім'я до якогонебудь списку, реєстру і т. ін. *Марійка дуже хвилювалась — і коли записувалась .. на прийом до лікаря, і коли чекала своєї черги* (О. Донченко); *Належить мерцій зібрати гроші від тих, хто записався, та ще не віддав* (Панас Мирний); // *розм.* Вступати куди-небудь, ставати членом якоїсь організації, спілки і т. ін. — *Я записуюсь у батальйон! — сказала Жанна* (Гео Шкурупій); *Директор познайомився зі мною ще тоді, коли я приходив записуватись у перший клас* (Л. Смілянський); *Записався я в гімназії приватистом (учень, який вчиться дома приватно і тільки приїздить здавати* [складати] *іспити)* (Б. Лепкий); — *А давай запишемося в гурток малювання* (В. Нестайко); // *заст., розм.* Вступати до якого-небудь соціального стану, професійної групи і т. ін. *Запишемося у міщани. Там і податки менші* (Панас Мирний); *Всі записувались в козаки, бо говорили, хто запишеться в козаки, той не робитиме панщини* (І. Нечуй-Левицький); // *перен.* Видавати себе за кого-небудь, удавати із себе когось. *Спочатку її доглядала баба, яка записалася сироті в далекі родички й геть процindрила все її добро* (Ю. Яновський); // *розм.* Реєструвати свій шлюб в офіційній установі; розписуватися. *Чотирма машинами, прикрашеними стрічками та сосновими гілками, покотили* [молоді] *записуватись* (О. Копиленко); *Вимагає* [Вітя] *завтра піти записатись у загсі* (С. Васильченко); — *Бачите... Я хочу... Я маю записатися сьогодні в загсі... виходжу заміж* (В. Підмогильний); *Павло на прощання .. кинув, що вони записалися з Галкою* (Ю. Мушкетик).

2. *тільки док., розм.* Захопитися писанням. *Доктор іде! Ох, а я записався! Треба сховати писання, а то крику наробить* (І. Франко); [С т а р ш и н а:] *Омеляне Григоровичу, що ви там записались так і не слухаєте, що тут Гершко розказує?* (І. Карпенко-Карий).

3. *тільки недок.* Пас. до **запи́сувати.** *Записувався і досліджувався* [в минулому] *майже виключно селянський фольклор, фольклору ж робітничому не приділялося майже ніякої уваги* (М. Рильський); *Кожне слово льотчика, що озивається з повітря, записується тут* [на командному пункті полігону] *на магнітофонну стрічку* (О. Гончар).

(1) Записа́тися на сло́во — зголоситися на виступ (на зборах, мітингах і т. ін.). *На перше слово записався член-кандидат нашого товариства, терапевт, критик і теоретик, доктор медицини, місіс Ліліан Нен-Сагор* (Ю. Смолич); *Абрамович, сполотнівши, підвівся. — По-перше, я не хотів... — А по-друге, запишіться на слово, товариш* [товаришу] *Абрамович* (Іван Ле).

ЗАПИ́СУВАЧ, а, *ч.* 1. Той, хто записує якусь інформацію, відомості про кого-, що-небудь. *Невтомний записувач фольклору, .. Лисенко перший своїми гармонізаціями .. подав самоцвіти нашого мелосу в золотій оправі тогочасної музичної мислі* (М. Рильський); — *Що ж то за морень? — питає записувач. — А це той, що у воді живе; він і над лататтям, і над рибою господар* (О. Воропай); *Навчається* [В. Забаштанський] *самотужки, пише вірші "в голові", "написані" диктує записувачеві* (з мемуарної літ.).

2. Пристрій для записування чого-небудь. *Електронний записувач біоритмів.*

ЗАПИ́СУВАЧКА, и, *ж.* Жін. до **запи́сувач** 1. *Розшифрування записувачки, яка, очевидно, знає місцеву говірку, топоніми та прізвища, значно допомогло, адже запис був не студійний* (з наук.-попул. літ.).

ЗА́ПИТ, у, *ч.* 1. Вимога, прохання дати які-небудь відомості або офіційне роз'яснення з приводу чогось. *Василь Карпович не втерпів і нишком від дружини послав у Москву запит про долю сина* (О. Донченко); — *Голова наш і в академію запит подав: звідки цей град уночі? Які причини?* (О. Гончар); // Повідомлення про потреби в ресурсах. *Інформаційний запит.*

2. *інформ.* Певне повідомлення, що ініціює виконання інформаційною системою визначених дій. *Для оптимізації мережевого трафіку в системі передбачено маршрутизатор, який розділяє віддалені та локальні запити й формує*

відповіді згідно з адресами (з наук. літ.); *У програмі редагування є можливість додавати та вилучати словникові статті, копіювати, виводити на друк. Також можна фільтрувати реєстр за частинами мови або за довільним запитом* (з наук. літ.).

3. *тільки мн.* Потреби в чому-небудь, що вимагають задоволення. *Чогось йому заманулося на цей раз прийти не ввечері, коли б він міг досхочу задовольнити вічні запити свого настирливого, але завжди порожнього шлунка.., а — вдень* (Б. Антоненко-Давидович); // Культурні, духовні і т. ін. інтереси людей. — *Від Ейнштейна до Блока... Діапазон ваших запитів дуже широкий* (Н. Рибак).

4. *рідко.* Те саме, що **запита́ння** 1. *Борис зіскочив з поруччя, але на вчителеві запити не вмів відповісти нічого порядного* (І. Франко); *В очах* [Марка] *б'ється тривога. На устах німий запит: "Чи ждала?"* (І. Цюпа).

△ **(1) Депута́тський за́пит** — вимога депутата або групи депутатів законодавчого органу до представників виконавчої влади, місцевого самоврядування чи органів самого парламенту дати офіційну відповідь на питання, що належать до їхньої компетенції. *Вже до того дійшло, що громадськість, навіть туристи, серед яких багато колишніх інтелігентів, стали відозви писати та депутатські запити* (Г. Тарасюк); *Як стало відомо, заяви спікера й віце-спікера будуть розглянуті після зачитування депутатських запитів, з яких розпочнеться засідання* (із журн.).

ЗАПИТА́ЛЬНИЙ, а, е. 1. Який виражає запитання (у 1 знач.); запитливий, питальний. *Час від часу кидав* [Іван] *запитальний погляд у бік Сеспеля* (Ю. Збанацький); — *Моє останнє, гм, кохання...* — *починаю я із запитальною інтонацією, вдивляючись у зал* (І. Карпа); // *спец.* Який містить у собі перелік питань. *Запитальний листок.*

2. *канц., заст.* Прикм. до **за́пит** 1. *Запитальний лист.*

ЗАПИТА́ЛЬНИК, а, *ч.* Зібрання питань на яку-небудь тему, з якої-небудь галузі знань і т. ін.; питальник. *Вербальну інформацію було зібрано шляхом опитування респондентів за заздалегідь підготовленими запитальниками* (з наук. літ.).

ЗАПИТА́ЛЬНІСТЬ, ності, *ж.* Інтонація запитання в голосі, розмові, погляді і т. ін. *Ця запитальність і докірливість, ця аж ніяк не юнацька замисленість у глибоких очах двадцятишестирічного Шевченка здається дивною на округлому, без жодної зморшки обличчі* (з наук.-попул. літ.).

ЗАПИТА́ЛЬНО. Присл. до **запита́льний** 1. *Хлопці мовчки посідали на ліжка і знову, як учора, запитально подивилися один на одного* (І. Микитенко); *Генерал запитально подивився на підполковника* (М. Олійник); *Благоуханний тільки запитально звів на Ковбика брови і відкопилив нижню губу* (О. Чорногуз).

ЗАПИ́ТАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **запита́ти.** *Всі запитані радіостанції відповіли, що відомостей про "Розвідувача риби" вони не мають* (М. Трублаїні); *У компанії — власнику мережі відмовлялися передавати прокурорам запитану інформацію* (із журн.); // *у знач. ім.* **запи́таний,** ного, *ч.* Той, до кого звертаються із запитанням. — *Щура каменотеси побили!* — *нашвидку оповідав запитаний і знову повертав голову до гурту* (С. Васильченко); *"Ти хто такий?"* — *спитав Меншиков, наступаючи на одного з них. Запитаний подавався назад, дарма, що не було куди* (Б. Лепкий); // *у знач. ім.* **запи́тане,** ного, *с.* Те, про що запитують. — *Гастролюю?* — *знову перепитав людина-оркестр, наче з першого разу зміст запитаного був для нього неясним* (Любко Дереш).

2. Такий, у якому відчувається потреба суспільства. *Механізми контролю роздрібної мережі, такі як пересувні лабораторії, виявилися надзвичайно запитаними* (з наук. літ.); *Сьогодні з усієї української літератури саме дитячий сегмент вважається найбільш розвинутим і запитаним* (з газ.).

ЗАПИ́ТАНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **запи́таний** 2. *Запитаність науки означала на практиці не тільки моральні, а й потужні матеріальні стимули її розвитку* (з наук. літ.); *Запитаність будь-якої мови диктується умовами її існування* (з газ.).

ЗАПИТА́ННЯ, я, *с.* 1. Звертання до кого-небудь для з'ясування чогось; питання. *Олена Вікторівна від цього запитання замішалася* (В. Винниченко); — *Відповідайте на запитання точно* (О. Довженко); *Всі звертаються до Хоми з однаковим запитанням: — З переправи? Переправа готова?* (О. Гончар); // Те, що вимагає з'ясування. — *Коли з'являться у вас запитання... виникнуть якісь непорозуміння... або надибаєте на чудернацькі речі чи там перешкоди, прошу негайно до мене* (Ю. Шовкопляс); // Завдання для відповіді під час перевірки знань учнів, збирання якихось відомостей і т. ін. *Олександра Василівна роздала запитання, які будуть на іспитах з російської та української мов* (О. Донченко); *Кожна тема завершується запитаннями для закріплення матеріалу та самоконтролю знань* (з навч. літ.).

2. *рідко.* Те саме, що **за́пит** 1. *Запитання до офіційної установи.*

Ритори́чне пита́ння (запита́ння) *див.* **пита́ння; Ста́вити / поста́вити запита́ння (пита́ння)** *див.* **ста́вити.**

○ **(1) До запита́ння:** а) *(у знач. присл.)* для вручення адресатові особисто в разі його звертання (про поштову кореспонденцію, телеграфне повідомлення і т. ін.). *До листів і телеграм Храпкова звикала, не робила з них подій, але акуратненько навідувалася на пошту при "Інтуристі" і з приємністю одержувала їх "до запитання"* (Іван Ле); *Пиши далі "до запитання"* (Р. Іваничук); б) *(у знач. прикм.)* який видається особисто адресатові на його вимогу (про лист, пакунок і т. ін.). *Лист до запитання.*

△ **Вклад до запита́ння** *див.* **вклад; Знак пита́ння (запита́ння)** *див.* **знак.**

◇ **Під зна́ком запита́ння** *див.* **знак; Си́пати пита́ння (запита́ння, пита́ннями, запита́ннями)** *див.* **си́пати.**

ЗАПИТА́ННЯЧКО, а, *с.* Пестл. або ірон. до **запита́ння** 1. *Від цього невинного запитаннячка карлик аж затремтів* (В. Шкляр); *Таке просте запитаннячко, а відповісти на нього щиро язик чомусь не повертався* (О. Шугай).

ЗАПИТА́ТИ *див.* **запи́тувати.**

ЗАПИТА́ТИСЯ *див.* **запи́туватися.**

ЗАПИ́ТИ *див.* **запива́ти.**

ЗАПИ́ТИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **запи́ти** 1, 2. *Від малясника* [коржика з малясу], *запитого водою, так знудило, що відчув* [Мирон Данилович] *падучу кволість* (В. Барка).

2. *діал.* Змарнілий, виснажений від пияцтва. *За столом сидів панок яких тридцяти літ, високий, статний, зі здоровими вусами і гладко виголеним, трохи запитим лицем* (І. Франко).

ЗАПИ́ТЛИВИЙ, а, е. Який виражає питання; запитальний. *Він .. низько вклонився і заговорив, дивлячись прямо в запитливі очі вождя, здивованого його появою* (В. Владко); *Люда інколи ловила на собі запитливі погляди Раєнкових*

знайомих і червоніла (М. Зарудний); *Казимир Петрович зробив запитливу міну* (О. Бердник).

ЗАПИ́ТЛИВІСТЬ, вості, *ж.* Абстр. ім. до **запи́тливий.** *Довгасте біляве обличчя застигло, зосередивши в собі запитливість і увагу* (Н. Рибак).

ЗАПИ́ТЛИВО. Присл. до **запи́тливий.** *Катря не добрала зразу, про що це мова. Запитливо глянула на Мороза* (А. Головко); *Сашко підбіг і зупинився перед Григорієм Івановичем, дивлячись на нього запитливо: він чекав наказу або якогось напучення* (Ю. Смолич); — *Чого тобі, Вогнехресте? — запитливо схилився до гриви коня Гарипал* (О. Бердник).

ЗА́ПИТНИЙ, а, е. Пов'язаний із запитом (у 1, 4 знач.). *Зацікавлює й запитний листок відділу пропаганди Українського центрального комітету з Кракова щодо етнографічного вивчення українського побуту та ремесел* (з наук. літ.).

ЗАПИ́ТУВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **запи́тувати.** *Порядок оплати копій запитуваних документів встановлюється державними установами* (з мови документів); *Запит, що зазвичай містить ту чи іншу форму програмного документа, посилається ініціатором до запитуваної системи* (з наук. літ.); // *у знач. ім.* **запи́туваний,** ного, *ч.* Той, кого що-небудь запитують. — *Ви про що, пане сотнику? — звертається в сторону сотника запитуваний .. — Про вчорашні вправи?* (О. Лисяк).

ЗАПИ́ТУВАНІСТЬ, ності, *ж.* Потреба в кому- або чому-небудь; попит на кого- або що-небудь. *Запитуваність інноваційних винаходів у промисловості та приватному бізнесі на практиці виявляється вкрай низькою* (з наук. літ.); *Статистика використання стала очевидною перевагою електронних журналів, адже ніколи раніше з такою точністю бібліотеки не могли оцінити запитуваність друкованих журналів* (з наук. літ.).

ЗАПИ́ТУВАННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **запи́тувати.** *Анатолій подолав свою нехіть до запитування і гукнув, нахиляючись майже до вуха незнайомому: — Де мені знайти начальника цеху?* (П. Загребельний); *Пасивний доступ не потребує запитування інформації в органів влади, отримувач може її знайти в доступних для громадськості джерелах* (з мови документів); // Перевірка знань учнів; опитування. *Запитування з опрацьованої теми.*

2. *рідко.* Те саме, що **запита́ння** 1. *Тарас на всі запитування одповідав щось невиразне, з чого можна було тільки те зрозуміти, що він не хоче давати ніяких пояснень* (В. Винниченко).

ЗАПИ́ТУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАПИТА́ТИ,** а́ю, а́єш, *док.* 1. *кого, в кого що, про кого — що.* Звертатися до когось із запитанням про кого-, що-небудь; питати. — *А що тепер буде? Що тепер робити? — запитував він себе мимохіть* (Н. Кобринська); — *Денисе Івановичу, ви вже вечеряли? — діловито запитує підполковник* (М. Стельмах); — *Ну, що пишуть з Харківщини? — запитую в Лавріна* (Є. Доломан); *Я запитала антикварія про ціну книжки* (Леся Українка); — *Мамо! — запитав Юра. — А чому дерева зелені?* (Ю. Смолич); // Виклика́ти учня, студента відповідати. *Іноді .. разом із школярами і Павлуша піднімає руку. І Докія Петрівна бувало і.його запитає* (А. Головко); // *перен.* Поглядом, рухами і т. ін. виражати запитання. *Костик дивився здивованими й розгубленими очима на Максима й запитував ними щось* (І. Багряний); *Я притримав Сану за руку і бровами запитав у Приходька — в чім справа?* (В. Шкляр).

2. *що.* Звертатися до якої-небудь установи, організації і т. ін. з вимогою, проханням дати певні відомості або офіційне роз'яснення з приводу чогось. *Серед інших листів був один від цукротресту, де станцію знову запитували про стан роботи з дослідженням сорту А-379* (М. Івченко); *Командуючий зробив паузу, ніби підшукував потрібне слово, про що ж саме вони мають запитати ставку* (В. Кучер).

3. *інформ.* Робити запит (у 2 знач.). *Коли є потреба в подальшій верифікації, інтерфейс має дозволити верифікатору запитати фіксацію інформації* (з наук. літ.).

ЗАПИ́ТУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.*, **ЗАПИТА́ТИСЯ,** а́юся, а́єшся, *док.* 1. *розм.* Те саме, що **запи́тувати** 1. *Як хто з трьох приятелів запитувався такого чоловіка, чи він озветься проти цього заміру в громаді, то звичайно чоловік виляв на всі боки і силкувався нічого на це не відказати* (Б. Грінченко); *Оце таки не втерпів* [Іван], *але запитався жінки: — Чи є що в нас дома перекусити?* (Л. Мартович); — *Знову грюк. — Питайся, Зіно, хто там, — озвався знову "той". — Може, Клим? — Ти запитайся* (Мирослав Ірчан); — *Тодорка була у нас? — запитався Роман* (Б. Харчук).

2. *заст.* Намагатися, пробувати. [І в а н:] *Як би так зробити, щоб він перестав писати* [вірші]? *Я вже запитувавсь його просити, так він не слухає, ще й гнівається* (В. Самійленко); *Запитайся ж зайняти її або пхнути, або ногу підставити, .. як водиться у парубків* (Г. Квітка-Основ'яненко).

3. *тільки недок.* Пас. до **запи́тувати.** *"То скільки ж всього було голів* [худоби]?" — *запитувалося під кінець* (А. Дімаров); *Інформація, що запитується, належить до категорії інформації з обмеженим доступом* (з мови документів).

ЗАПИ́ТУВАЧ, а, *ч.* Той, хто запитує. *Вася хутко дивиться на запитувача, якогось худого не то міщанина, не то робітника з пристані, і мовчки одвертається* (В. Винниченко); *Відповідь, видимо, не зовсім задовольняє .. запитувачів, бо запитання не припиняються* (Остап Вишня).

ЗАПИХА́ННЯ, я, *с., розм.* Дія за знач. **запиха́ти** і **запиха́тися.** *Перед запиханням хутра в шафу його варто витрусити від пилу* (із журн.); *Проковтування піци о третій ранку й запихання напівфабрикатами між прийомами їжі — це не найздоровіший із способів життя* (із журн.).

ЗАПИХА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.*, **ЗАПХА́ТИ,** а́ю, а́єш, **ЗАПХНУ́ТИ,** ну́, не́ш, *док., розм.* 1. *кого, що.* Пхаючи, засовувати що-небудь, заштовхувати кого-небудь кудись. [Д р а н к о:] *Я чув від одного дяка, що, каже, на тім світі нечиста сила, замість цієї погані* [табаки], *буде тобі у ніздрі запихати чемерицю...* (М. Кропивницький); *Мрячив дощ, а їх* [полонянок] *штурханами, з лайкою запихали в вагони* (А. Хижняк); *Зірвав* [Малинка] *з грудей паперову манишку, хотів запхати в кишеню — не влазить* (С. Васильченко); *Піт виступив на чолі, коли, запхнувши ніби останню річ до чемодана, Саїд Алі угледів на кілочку скрипку* (Іван Ле).

2. *тільки недок., кого чим.* Годувати насильно, силуючи. *Горпина нянькувала коло малої Солохи, запихала її жованим сухим хлібом з остюками* (Панас Мирний); — *Як не хочете цієї* [курки], *то візьміть оцю. Це ще гладша. Я місяць сама запихала її кукурудзою* (І. Нечуй-Левицький); *Я мала їх* [поросят] *відпоювати тепленьким молочком, запихати кулешиком доти, доки вони не починали рожевіти і кувікати, як справжні поросята* (Г. Тарасюк).

3. *кого, перен.* Поміщати, перев. насильно, кого-небудь кудись. [В і т т і г:] *Тяжко жити на світі отакому жанда-*

рові: то йому треба якесь голодне старченя в буцегарню запхати, то знов мусить якусь гарненьку ткачівну з ума звести (Леся Українка); *Коли Анрі-Жак відсидів належний час в санізоляторі, .. його запхнули до бруднющого гуртожитку* (Ю. Яновський); *Коли б батько не втік, то запхали б його мадярські фашисти уже до тюрми* (А. Турчинська).

(1) Запиха́ти / запха́ти (запхну́ти) рот (ро́та) *чим:* а) набирати в рот багато їжі. — *Я вже, певно, ні до чого не придатна, — сказала Мокрієвська, похапцем хлепчучи простиглий чай та запихаючи рот паляницею* (І. Нечуй-Левицький); *Василь та Володько швидко працювали ложками, запихаючи роти нерозжованим хлібом* (У. Самчук); б) *(рідко)* угамовувати кому-небудь голод. — *Ще ж було у добрий год запхнеш йому рот або огірком, або грушами, або картоплями, тепер же того нічого нема, а воно того не зна і не може вважити, та знай просить* (Г. Квітка-Основ'яненко).

ЗАПИХА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *недок.*, **ЗАПХА́ТИСЯ,** а́юся, а́єшся, **ЗАПХНУ́ТИСЯ,** ну́ся, не́шся, *док., розм.* 1. Утискуватися куди-небудь, залазити в тісне, вузьке місце. *Усі нарешті зустрічаються і запихаються в Давидову машину* (І. Карпа); *Пробудившися серед огню, хотів* [Яць] *сховатися під піч, але не встиг се зробити. Запхався тільки половиною тіла* (І. Франко); // Забиратися кудись; ховатися. *Там* [коло річки] *він цілими годинами любить сидіти, запхавшися .. між густе, лапасте листя* (І. Франко).

2. *тільки недок.* Їсти пожадливо, набираючи в рот багато їжі. [Я в д о х а:] *Думаєш, не знаю, що ти щовечора запихаєшся солодким, аж за вухами лящить* (М. Кропивницький); *Найсумирніші хлопці наче подуріли. Я дивлюсь, як вони запихаються смаженим м'ясом, набивають ним свої ранці* (П. Колесник); *Він прожогом запихається пиріжком, мало не давлячись, ковтає великими шматками* (А. Дімаров).

3. *тільки недок.* Пас. до **запиха́ти.** *Кожного ранку ваша поштова скринька запихалася закликами, запрошеннями, зразками пральних порошків* (У. Самчук).

ЗАПИ́ХКАТИ, аю, аєш, *док., чим і без дод.* Почати пихкати, із шумом випускати повітря, пару, дим (про машини, механізми). — *Швидше, хлопці, швидше, швидше! До жнив треба встигнути, треба перевірити* [жниварки]! .. *І ковалі дужче вдарили молотом, і міх запихкав частіше* (О. Донченко); *Мине скількись часу, і той паровоз, як живий, зачмихає і запихкає на станції* (Б. Антоненко-Давидович); *Мотор запихкав їдким димом, машина рушила, і всі студенти замахали руками, прощаючись з Богучарами* (В. Кучер); // Почати випускати дим короткими видихами під час паління. *Мабаш швидко запихкав люлькою, видимо нервуючись* (В. Гжицький); *Ковбик запихкав цигаркою, мов паровоз* (О. Чорногуз).

ЗАПИХТІ́ТИ, хчу́, хти́ш, *док.* Почати пихтіти. *Запихтів через який час на темнім дубовім столі самовар* (М. Івченко); — *П!.. П!.. П!.. — запихтів він* [дельфін] *радісно, тикаючись мокрим писком у обличчя Павла* (М. Дашкієв).

ЗАПИ́ШАНИЙ, а, е, *діал.* Який запишався. *Доброслав їхав у одній сорочці, запишаний, що ані на землю не дивився* (М. Грушевський).

ЗАПИ́ШАНО, *діал.* Присл. до **запи́шаний.** *Діна ж весь час запишано поглядала на Скалозуба й загадково посміхалась* (В. Винниченко); — *Корови найрозумніші. Навіть за собак. Бачили, як вони запишано з поля йдуть?* (Г. Тарасюк).

ЗАПИША́ТИ, а́ю, а́єш, *док., заст.* Почати пишати; розцвісти. *В підвалину поставим нашу правду, І запишає рідная земля* (С. Черкасенко); * Образно. *Занедужала сирітка — Відцуралися усі. Час пройшов: знов, наче квітка, Запишала у красі* (П. Грабовський).

ЗАПИША́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *док.* 1. Почати пишатися (у 1 знач.). *Кирилик побачив, що він робе* [робить] *таке діло, якого ніхто не зможе, ні мати, ні сестри, — і запишався* (Панас Мирний); *Одхилив* [Роман] *голову набік, глянув на своє писання й запишався* (С. Васильченко); *Ганна, звикши вже, що на неї звертають увагу, стояла й зараз, спокійно запишавшись* (О. Гончар); * Образно. *В садку розлягались соловейки, а заквітчані вишні, .. запишавшись, стояли й не рухалися* (В. Винниченко); // *ким, чим.* Почати гордитися. *А коли зібрали влітку ми врожай, Запишався нами весь наш рідний край* (С. Воскрекасенко); *Вирішив, що статус газети уточню потім. Одначе прибулець так запишався нею, що поставив її навіть вище за всесоюзну* (О. Шугай).

2. *чим і без дод.* Почати пишатися (у 3 знач.); закрасуватися. *Вранці озолочена сонцем відмолоджена природа запишалася сліпучо-зеленими хвилястими просторами ставківських бурякових плантацій* (Я. Качура); *Розсокоталась на все подвір'я зозуляста курочка, запишалася таким червоним гребенем, що, здавалось, то їй хтось калинового соку бризнув на сіру голову* (Ю. Збанацький).

3. Почати пишатися (у 5 знач.); стати гордовитим; зазнатися. *Запишався новий старшина, зробився такий пановитий, що й підступити до його* [нього] *страшно* (з переказу); *Удова не хвалить свого дурня-наймита ні йому самому, ні кому іншому. Йому самому, щоб не запишався, а сусідам, щоб не одбили* (Ганна Барвінок); — *Твій брат Ольг вельми запишався. Бороду й голову поголив, носить лише вуса та пучок коси на маківці. Наче Святослав!* (І. Білик).

ЗАПИ́ШНЕНИЙ, а, е, *діал.* Те саме, що **запи́шаний.** *Вона ходила по хаті така запишнена, така самозадоволена, як та їхня єдина гуска* (В. Бабляк); — *Е, куди мені до вас. Бачив я вас на фотографії. Така запишнена, мов ячмінний пиріг* (Ірина Вільде).

ЗАПИ́ШНИЙ, а, е, *розм.* Надто гордий; пихатий. *Рік од року вертаючись із інституту, дуже запишна, гордовита стає панна Наталя* (С. Васильченко).

ЗАПИШНИ́ТИСЯ, ню́ся, ни́шся, *док., розм.* Те саме, що **запиша́тися.** *Хазяїн .. Йому* [Цапові] *дзвінок на шию намотав. Здурів скажений Цап, ріжки назад загнувши, Махнув борідкою, замекав, заскакав І геть-то честію такою запишнився* (Є. Гребінка); *Запишнилась уся земля красою сонця й квіток* (І. Нечуй-Левицький); *Налила* [Анничка] *в чарку горілки і запишнилася, аби бути поважною, і несміливо подала старому Паламаревому Іванові* (Мирослав Ірчан).

ЗАПИЩА́ТИ, щу́, щи́ш, *док.* Почати пищати, видавати писк. *Клоун з носом-морковкою вихопив пищик і запищав* (О. Донченко); *Помітивши мене, миша-мати раптом неспокійно запищала, і мишенята вмить сховались у своєму гнізді* (О. Копиленко); // Почати кричати тонким голосом. *Діти заверещали, запищали на всі голоси й заскакали, як клубочки, на возі* (Грицько Григоренко); *Ганночка запищала, заверещала від утіхи* (В. Малик); // Почати говорити тонким, пронизливим голосом. — *Без святого Зосима погана справа коло пасіки, — запищав дід Оникій* (І. Нечуй-Левицький); *Вистромила* [Федорка] *голову із соняшників і, скривившись, перекривляючи пані, запищала: — Ах, ах! Який жах! Немає й тут од них порятунку!* (А. Головко);

// Почати утворювати тонкі пронизливі звуки (про предмети). *Заскрипіли ярма, запищала немазана колішня, рушили вперед плуги* (Д. Бедзик); *Я дужче притисла акселератор, аж запищало щось у двигуні* (В. Шкляр).

ЗАПИЯ́К, á, *ч., розм., рідко.* Те саме, що **запия́ка.** — *А тут, пане старосто, ще й більші є коропи. Аж десятифунтовики! — ліниво посміхається і ліниво вигойдується на кладці запияк* (М. Стельмах).

ЗАПИЯ́КА, ЗАПІЯ́КА, и, *ж. і ч., розм., рідко.* Те саме, що **п'яни́ця.** [Г а в р и л о:] *Воно б не шкодило запияк замикати.* [К о н о н:] *Замикають, та не помага* (М. Кропивницький); *Була в них випивка багата, Скоромна страва, а для втіх Все голубів із автомата Стріляли в золоті підстріх. Щоб ті вночі не вуркотіли І не будили запіяк* (А. Малишко).

ЗАПИЯ́ЧИТИ, чу, чиш, *док.* Почати пиячити. *Серед акацій стояла дрібна хатка на пригорбі, без квіток і пташиного голосу, — тільки бур'яни скрізь, як ліс. Там запиячили місцеві друзяки* (В. Барка); *Граф не знав, що, потрапивши в оте середовище мільйонерів, він або ж запиячив би з горя, .. або ж не витримав би і уклінно благав дозволу повернутися на батьківщину* (М. Дашкієв); *В установі "Кінь-копито" Гнат Коваль та запиячив* (Д. Білоус); * Образно. *Насамперед кинувся* [Данько] *на артезіанську, запиячив на радощах, як пияк* (О. Гончар).

ЗАПІВДА́РМА, *присл.* За півціни, дешево. *Жорстоко б'ють* [заробітчани] *нещасних, споєних прикажчиками новачків. Щоб не ліз у ярмо запівдарма, щоб не збивав тим самим ціну на інших* (О. Гончар); *Він не який визискувач чи звір, він просто вміє взяти запівдарма* (Л. Костенко); *Побачив він, що й інших купців чимало туди такого самого краму понавозили, то й мусив продавати все те запівдарма, аби тільки не викидати* (М. Лукаш, пер. з тв. Д. Боккаччо).

ЗАПІВДУ́РНО, *присл., розм.* Те саме, що **запівда́рма.** — *Працю нашу* [рибалок] *забирають пани запівдурно* (Мирослав Ірчан); — *Тиждень тому продав я одного коня .. А небавом, певне, і другого на торговицю циганам відведу, запівдурно збуду* (І. Нижник).

ЗАПІ́ВНІЧ, *присл.* Після півночі. *В пригороді запівніч кипіла хаплива робота, підсипали вали, плели нові тури, лагодили вози* (М. Старицький); *Устав Давид рано, як і завжди, хоч і запівніч ліг* (А. Головко); *Запівніч він ступив по Фросьчиних слідах, але не зважився постукати у її двері* (Б. Харчук).

ЗАПІВНІ́ЧНИЙ, а, е. Який буває, відбувається після півночі, запівніч. *Неділь через три в запівнічну годину до хати вдови прибилися нові гості — два партизани* (М. Стельмах); *І навіть в цю запівнічну годину .. — Я раптом надивляю Україну...* (М. Вінграновський); *Час запівнічний, тьмяніше блимає зубчате полум'я в закіптюжених ліхтарях* (Є. Пашковський); *Вони незвично довго дивились у глибоке запівнічне небо* (І. Карпа).

ЗАПІДО́ЗРЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **запідо́зрити.** *Таємним наказом рекомендувалося запідозрених у належності до .. нелегальних організацій робітників (чиновників і студентів) всіляко звільняти* (М. Олійник); *Страх бути запідозреним у гріховних козацьких забавах тримав отця Миколая з ровером при папероті до півночі* (Г. Тарасюк); // **запідо́зрено,** *безос. пред. Не було сумніву — його запідозрено. Увечері ці здогадки підтвердили і слова Кузьми Василенка* (М. Стельмах).

ЗАПІДО́ЗРЕННЯ, я, *с., рідко.* Дія за знач. **запідо́зрити.** *Мирон Данилович відчув, як він опинився дичиною в міцніших, ніж залізо, тенетах запідозрення* (В. Барка); *Соліковський збагнув духовну сутність .. Ісуса, якого ні каліцтво, ні запідозрення в божевіллі, ані побої не звернули з праведного шляху* (Р. Іваничук).

ЗАПІДО́ЗРИТИ *див.* **запідо́зрювати.**

ЗАПІДО́ЗРЮВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **запідо́зрювати.** *Треба було не стільки карати порушників режиму, скільки ізольовувати запідозрюваних у таборовій контрреволюції* (Б. Антоненко-Давидович); *Гриненкові здавалося, що арешт подружжя, запідозрюваного у вбивстві, справа вирішена* (В. Петльований).

ЗАПІДО́ЗРЮВАННЯ, я, *с., рідко.* Дія за знач. **запідо́зрювати.** *Їх — купка спритників і більш нічого; однак володіють на арені життя неодмінно .. Бо діють могутністю злагодженого запідозрювання і самісно* [самовільно] *привласненими правами: переслідувати до кінця, до погибелі* (В. Барка).

ЗАПІДО́ЗРЮВАТИ, юю, юєш, *недок.,* **ЗАПІДО́ЗРИТИ,** рю, риш, *док., кого, що.* Те саме, що **підо́зрювати.** *По окремих грізних репліках гуцулка зрозуміла, що запідозрюють Івана в пораненні коменданта* (Я. Галан); *У слідчого голова пухла від доносів таємних агентів дефензиви, котрі кожного, хто мав довгий язик і не вмів тримати його, .. запідозрювали в змові проти держави* (М. Малиновська); *Ольга відчувала себе людиною, що відкрила жахливий злочин, а не може сповістити людей про нього з остраху, щоб її не запідозрили як співучасницю* (Ірина Вільде); *А потім щось завершить не дали. А потім запідозрили в крамолі. А потім зацькували, довели...* (Л. Костенко); // Гадати, мати думку, здогад про що-небудь. *Беручись за справи в Ковалівській школі, я навіть не запідозрював, що в житті буває не лише радість* (Ю. Збанацький); *Хлопець нічого не запідозрює, він не відчуває біди, що збирається над дахом старенької хатки* (С. Процюк); *Ні з виразу обличчя Артьомова, ні з голосу не можна було запідозрити навіть натяку на глузування чи жарт* (С. Чорнобривець); — *Я дякую майстрові фільмотеки — вони такі добрі до моєї старості. Я не смію запідозрити інших причин їхньої добрості до мене* (Ю. Яновський).

ЗАПІДО́ЗРЮВАТИСЯ, ююся, юєшся, *недок.* Пас. до **запідо́зрювати.** *Письменникам звелено писати про "прекрасну радянську дійсність", а котрий із них зважується втекти в історію, той запідозрюється в усіх смертних гріхах* (Р. Федорів).

ЗАПІДПАДЬО́МКАТИ, *рідко* **ЗАПІДПІДЬО́МКАТИ** *і* **ЗАПАДЬПАДЬО́МКАТИ,** ає, *док.* Почати підпадьомкати, підпідьомкати, падьпадьомкати. *Не озвалась до його* [нього] *та дівчина; тільки закигикала над ним чайка, далеко запідпадьомкала перепілочка і раз у раз висвистував вівчарик* (О. Стороженко); *Я так давно не чув, як перепел вночі запідпідьомкав, як в лузі деркачі охриплим голосом задеркотять жагуче* (М. Рильський); — *Чуєш: перепілка западьпадьомкала* (М. Стельмах).

ЗАПІДПІДЬО́МКАТИ *див.* **запідпадьо́мкати.**

ЗАПІ́ЖИТИ, ить, *док., розм.* Почати піжити (у 1 знач.); линути. *Наглий дощ запіжив, аж захлющав* (І. Нечуй-Левицький).

ЗАПІЗВА́ТИ *див.* **запозива́ти.**

ЗАПІЗВА́ТИСЯ *див.* **запозива́тися.**

ЗАПІЗНАВА́ТИ, наю́, нає́ш, *недок.*, **ЗАПІЗНА́ТИ,** а́ю, а́єш, *док., кого, що, розм.* Узнавати кого-, що-небудь; знайомитися з кимсь, чимсь; пізнавати. *Палає для них сонце пишної волі, сипле своє проміння між них, що не запізнають один другого* (О. Кобилянська); *Запізнайте світа, поки служать літа!* (прислів'я); *В його* [нього] *ж я запізнав Людвіга Кубу, теж чеха, що спеціально студіював українську народну музику* (В. Самійленко); *Мені здавалося: ще трішки, і я запізнаю щось дивне, нескінченне, якийсь прихований зміст у цьому перебігові часу* (І. Роздобудько).

ЗАПІЗНАВА́ТИСЯ, наю́ся, нає́шся, *недок.*, **ЗАПІЗНА́ТИСЯ,** а́юся, а́єшся, *док., розм.* Знайомитися з ким-, чим-небудь. *Ми б поволі запізнавалися із здичілими підданими нашими* (П. Загребельний); *— Не питай, звідкіль се знаю, А скажи, де взявся Сей козак і де жив, поки З вами запізнався?* (П. Куліш); *Дуже мені хочеться запізнатись з такими Вашими творами, як "Захар Беркут", "З вершин і низин" і др.* (М. Коцюбинський); *— З паном Гозендуфтом ви щойно запізналися, — почала Амальтея* (Ю. Андрухович).

ЗАПІЗНА́ТИ *див.* **запізнава́ти.**

ЗАПІЗНА́ТИСЯ *див.* **запізнава́тися.**

ЗАПІ́ЗНЕНИЙ, а, е. Який запізнився; запізнілий. *Ось заголосив плаксивим голосом дзвінок, оповіщаючи початок години, залопотіли в коридорі поквапні кроки якихось запізнених школярів* (І. Франко); *Хоч звістка може здатись запізненою.., але треба згадати, що листи з тих сторін не так хутко доходять* (Леся Українка); *Їх душі заслухані в мову ланів збіжжя, у перекликування запізнених птиць* (А. Крушельницький); // Який настав, з'явився пізно. *Що ж? може, Бог тепер і справді дасть Моїм очам запізнене прозріння* (М. Рильський, пер. з тв. О. Пушкіна).

ЗАПІ́ЗНЕНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **запі́знений.** *Ми програли визвольну війну .. Винен — мазепинською запізненістю своєю — Симон Петлюра. Винна — вся генерація* (Є. Маланюк); *Польська культура, чинячи певний опір постмодерністським тенденціям, не демонструє цим самим власної запізненості, провінційності, слабкості* (з наук. літ.).

ЗАПІ́ЗНЕННЯ, я, *с.* Дія і стан за знач. **запізни́тися.** *Дома я міг на перший раз легко пояснити запізнення* (І. Микитенко); *Дерева того року цвіли чомусь із помітним запізненням* (О. Ільченко); *На Ровень поїзд прибув у другій половині дня з великим запізненням* (С. Чорнобривець); *Яресько згоряв від сорому. Він бачив, що своїм запізненням завдав образи командирові* (О. Гончар); *Отаманові він пояснив причину запізнення з пашнею* (Д. Бузько).

ЗАПІ́ЗНЕНО, *присл.* Із запізненням. *— Тату, коли вам треба буде писати до мене, то листів не пишіть. Вони не доходять... Доходять, хоч і запізнено, тільки телеграми* [телеграми]... (Т. Осьмачка); *Коцюбинський намагається не думати про те, що ця зворушлива увага і широке визнання обминали його, коли він був дужим, квітучим, і прийшли запізнено, до його ліжка* (Л. Смілянський).

ЗАПІЗНИ́ТИСЯ *див.* **запі́знюватися.**

ЗАПІ́ЗНІЙ, я, є. Пізніший, ніж звичайно або потрібно; надто пізній. *Щоб не знати горя, скрут І запізні жалі, Тут віддай любов і труд* (Уляна Кравченко); *Що ж воно таке: запізнє каяття чи сум за тією честивістю, що оминула його?* (М. Стельмах); *Новітні покоління Гіркому досвіду дають запізній лад І зводять підсумки прибутків і витрат* (М. Зеров, пер. з тв. О. Пушкіна).

ЗАПІЗНІ́ЛИЙ, а, е. Який запізнився; запізнений. *Постарівши, всього себе віддав* [Синявін] *дочці, трохи запізнілій радості сімейного щастя* (Іван Ле); *По Ревуну тихо плив човен. Може, то повертався додому запізнілий рибалка* (Ю. Мокрієв); *Мама сприймала його запізнілу турботу спокійно, навіть байдуже* (Г. Тарасюк); // *у знач. ім.* **запізні́лий,** лого, *ч.* Той, хто запізнився. *І коли ви вже сіли, і коли вже ось-ось має початися матч, люто продирається на своє місце запізнілий* (Остап Вишня).

ЗАПІЗНІ́ЛІСТЬ, лості, *ж.* Абстр. ім. до **запізні́лий.** *Особливістю процесів адаптації постмодернізму в Україні стала їх очевидна запізнілість порівняно зі світовими тенденціями* (з наук. літ.).

ЗАПІ́ЗНО. Присл. до **запі́зній.** [К о м а н д о р:] *Свідомо ви обрали вашу долю, і ваше каяття прийшло запізно* (Леся Українка); *З бронепоїзда побачили* [вороги] *метких вершників трохи запізно* (Ю. Яновський); *Вона запізно згадала, що вимкнула телефон* (А. Кокотюха); // *у знач. пред. Через тиждень він* [видавець] *уже догадався, що книжка, як заклята, буде соватись в книгарні довгі роки, але було запізно* (С. Васильченко); *Та тільки бійся завжди мілкоти І почуттів, що втислись компромісно. Помре міраж, та буде вже запізно Свою любов у світі віднайти* (Л. Забашта); *Зазвичай це так по-людському — відмовлятися вірити в найгірше, аж доки не стане запізно* (О. Забужко).

ЗАПІ́ЗНЮВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **запі́знюватися.** *Запізнювання прорізування зубів на 1–2 місяці не вважається патологією* (з навч. літ.); *Явище запізнювання, відставання — і не тільки від сусідів, а і від свого брата, від українських письменників, що ведуть перед, — це характерна риса нашого літературного розвитку* (М. Зеров).

Час запі́знювання *див.* **час.**

ЗАПІ́ЗНЮВАТИСЯ, нююся, нюєшся, *недок.*, **ЗАПІЗНИ́ТИСЯ,** ізню́ся, і́знишся, *док.* 1. Приходити, приїжджати або наставати пізніше, ніж треба. [Ю л я:] *На виставу я ще ніколи не запізнювалася* (З. Мороз); *Коли мати запізнювалася з роботи, він завжди кутався в стару батькову фуфайку, сідав коло Жука під ґанком* (В. Кучер); *Хто на роботу запізнився, той голий в будяки лягав, хто з отаманом посварився, той глини повен рот дістав* (І. Франко); *Поїзд запізнився на дві години, і вони чекали віддалік від станції* (М. Томчаній); // Затримуватися, бути де-небудь довше, ніж треба. *— Якось ви одного разу запізнилися по службі та й зосталися переночувати у волості...* (Панас Мирний); *Князь Володимир за Дніпром на ловах запізнився. І сам незчувся, як в бору самотній опинився* (Леся Українка).

2. *з чим.* Виконувати що-небудь пізніше, ніж треба; не встигати зробити щось своєчасно. *Запізнюватися зі збиранням врожаю огірків не можна* (із журн.); *Згадав про гроші і соромно мені стало, що так запізнився з пересилкою* (М. Коцюбинський); *Навколо тиша така. Тільки десь оддалік дзвеніла коса — хтось запізнився з жнивами* (А. Головко).

ЗАПІ́Й, по́ю, *ч.* Хворобливий потяг до алкогольних напоїв; період безперервного пияцтва. *Піщани справді розпились, розледачіли .. Коли не на панщині, то в корчмі. Іржа не одного вже купав і в березині від запою... не помагає!* (Панас Мирний); *Вийшовши з чергового запою голим, як гордий степовий сокіл, нещасний Кібчик виявився за бортом сімейного життя і без копійки в кишені* (Г. Тарасюк); *Савицький, перебуваючи ті кілька днів у жорсткому запої, просто не*

контролював дії Карася (А. Кокотюха); * Образно. *Він копався в книжках, переглядав бібліотечні картотеки з географії, етнографії, діалектології та історії і робив виписки .. З цього наукового запою завжди витвережував його Владек* (Р. Іваничук).

ЗАПІ́ЙНИЙ, а, е. 1. Який п'є запоєм. *Одурили його, поставили не туди — і от мучився він тепер. Мстив усім за дисгармонію свого життя, божеволів і, мов запійний п'яниця, не міг уже обійтися без своєї отрути* (Г. Хоткевич); *Коли ти п'єш горілку, то уявляєш себе чоловіком із телевізійної реклами, .. неголеним запійним алкоголіком, що встає серед ночі, випиває чарку .. і лягає назад у зіжмакану постіль* (В. Кожелянко).

2. Прикм. до **запі́й.** *Після медикаментозного виходу із запійного стану хворому назавжди заборонено вживати алкоголь* (з наук.-попул. літ.); *Запійний період.*

ЗАПІКА́НА, ної, *ж., рідко.* Те саме, що **запіка́нка** 1. *На запікану корінькову купив кубеби й калгану* (Сл. Б. Грінченка); [Т е т я н а:] *У мене є пряжена ковбаса, печена курка і пляшечка запіканої* (І. Котляревський).

ЗАПІКА́НКА, и, *ж.* 1. Горілка, заправлена прянощами й витримана певний час у гарячій печі. — *Вона ж .. Се не просто горілка, а запіканка* (Д. Мордовець); — *Що мені благочинний! Я тут благочинний на всю волость!* — *репетував писар, випивши запіканки чарок зо три* (І. Нечуй-Левицький); *Волоські та семигородські вина, густі мальвазії, запіканки та наливки лилися рікою* (Д. Білий).

2. Страва, що готується способом запікання. *На обід був рідкий борщ рудого кольору і соєва запіканка* (О. Бердник); *Особливо славився ресторан своєю запіканкою з локшини з курятиною* (П. Загребельний); *Ми взяли по м'ясній запіканці й сіли до вільного столика* (Любко Дереш).

ЗАПІКА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **запіка́ти** 1. *Соус використовують для запікання м'ясних страв* (з навч. літ.); *Перед запіканням рибу посипають тертим сиром або сухарями* (із журн.).

ЗАПІ́КАТИ, аю, аєш, *док., розм.* Почати пікати. — *Це правда, що туди привезли три роботи з Японії, дак один згорів, другий запікав і зупинився, а третій втік назад у Японію?* (В. Яворівський).

ЗАПІКА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.,* **ЗАПЕКТИ́,** печу́, пече́ш, *док.* 1. *що.* Пекти в печі, духовці до утворення шкуринки на поверхні страви. *Спокусливо тягло запахом страв, що їх вміла варити, пряжити, запікати попадя* (І. Чендей); — *Аж слина покотилася, як побачив, що так по-мистецьки качку запекла* (Панас Мирний); // *перен.* Сильно гріючи, обпалювати (звичайно про сонце). *Сонце виснажувало землю, запікало на черепок* (К. Гордієнко).

2. *тільки док.* Почати пекти (про дію вогню, жару і т. ін.). *Він простяг руки, а іскряна птиця знов пурхнула вгору на самий вершечок, тільки іскри посипались на траву, на його руки, на щоки і запекли* (І. Нечуй-Левицький); *Коло 12-ої туман зник і запекло сонце* (М. Коцюбинський).

3. *тільки док., що і без прям. дод.* Ви́кликати відчуття болю, схоже на те, що виникає від дії вогню, жару. *Міцна горілка запекла в роті, як огонь* (І. Нечуй-Левицький); *І ваших сил у битві вже не стане, І запечуть глибокі смертні рани* (П. Воронько); *Різкий біль пройняв усе тіло і вогнем запік у коліні* (К. Гриб); * Образно. *Запекли ті гроші прокляті, наче жару в кишеню хто насипав* (І. Муратов); // *безос. Запекло йому в тім'я, і почув він печію в роті* (Валерій Шевчук); *Він відчув не біль, а ніби страх перед болем, а ліву ногу десь у литці запекло* (І. Білик); // *у сполуч. зі сл.* ж а л ь, о б р а з а і т. ін., *кого і без прям. дод., перен.* Почати викликати тяжкі болісні переживання. *В Дутчихи знов заболіло серце за сина, сама думка, що можуть її сина не прийняти до бурси, запекла її, і вона гірко виплакала* (О. Маковей); *Як на неминучу смерть, виряджались селяни до волості .. А діти! Як жаром сипне в грудях — запече жаль* (А. Головко); *На Джека образа запекла: сидить, мабуть, зараз у чистій квартирі, а ти міси тут болото* (А. Дімаров); // *безос., у сполуч. зі сл.* у г р у д я х, к о л о с е р ц я і т. ін. Стало комусь дуже важко, болісно. *О-о-о-о! як же запекло коло серця!* (Ганна Барвінок); *Дівчинка ковтала скоринку з слізьми, мов запивала її солодкою водою. Вона була така щаслива в цю мить, .. що Марчевському враз запекло в грудях, у горлі, затуманився зір* (Ю. Бедзик).

4. *тільки док., кого, перен., розм.* Вирядити, запровадити кого-небудь кудись (звичайно проти волі). *Не зазнали її діти ані радощів, ані розкошів тих. Де там: хліб змалечку недоїдати навчилися, а не встигло на ноги сп'ястися — запечи його в найми!..* (Г. Косинка); // Засадити до в'язниці. — *А, так ти, срамнюча, півнів нищити?! .. Та замість вигнати по-хорошому — грудкою?! В острозі сидітимеш! Я тебе запечу!* (Остап Вишня); *Третього разу те ж саме повторилося, і суддя мене запік до криміналу* (В. Кучер).

5. *що, діал.* Розпалювати (люльку). — *Тото у мене господар, діда ввечір* [увечері] *роззуває, люльку дідові запікає* (Марко Черемшина).

◊ **Доса́да бере́ (хапа́є, гризе́) / взяла́ (вхопи́ла, запекла́** *і т. ін.) див.* **доса́да.**

ЗАПІКА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *недок.,* **ЗАПЕКТИ́СЯ,** печу́ся, пече́шся, *док.* 1. Пектися під дією жару в печі, духовці і т. ін. до утворення шкуринки (про страви). *Вода в каструльці википіла, і яйця благополучно почали запікатись, приємно потріскуючи* (Г. Тарасюк); *Та хоч і в розпачі була Уляна, та однак посолила ретельно випатраних линів, заправила зіллям і поставила в піч, щоб запеклися...* (Ю. Логвин).

2. Перегріватися, перебуваючи довго на сонці або біля вогню, жару; обпалювати собі шкіру. — *Вона була ще молодою; І прехорошая собою. На сонці дуже запеклась, Та й занедужала* (Т. Шевченко); *Знать, була вона коло печі, коло роботи: рукава позасукувані, себе обв'язала чорним рушником, лице запеклося коло печі...* (І. Нечуй-Левицький); // Загоряти, засмалюватися. *В нього тіло було засмалене не менше, ніж у Олега. Видно, батько з сином запікалися в один час, під одним сонцем* (М. Руденко).

3. Скипатися, густнути (про кров). *В скронях стукало, вогняні кола стояли в очах, на вустах запікалися червоні шкарубинки* (З. Тулуб); *У бранця були зв'язані руки й ноги, на сорочці його запеклася кров* (С. Скляренко); * У порівн. [Р у с а л к а П о л ь о в а:] *Мак мій жаром червонів, а тепер він почорнів, наче крівця пролилася, в борозенці запеклася...* (Леся Українка).

4. Засихаючи, укриватися плівкою, тріскатися (про губи, рану і т. ін.); пересихати. — *Не зачіпайте мене,* — *вдалось йому витиснути крізь уста. Вони засихали, запікались, в'яли, не хотіли ворушитись* (У. Самчук); *Нічого Оксані робить, узяла ложечку, — солодке, горло промочила, що дуже запеклось у неї...* (Г. Квітка-Основ'яненко); *І рана запеклася*

на височку, І жах несвітський в погляді застиг (М. Рильський); *Він схуд, змарнів .. Ніс загострився, губи запеклися, а очі на змученому виду стали ще більшими, важкими і печальними* (В. Козаченко).

5. *перен.* Міцно осідати, не проходити, не зникати (про тяжкі переживання, сльози, образу і т. ін.). *Від дум і гадання розпухала голова. В горлі запікалась гіркота* (Яків Баш); *Запеклась кривда у кожного в серці — торкнись до болячки — і запече* (М. Коцюбинський); *В моїх очах ніхто не бачив сліз, — вони глибоко в серці запеклися та потайки палять мене вогнем...* (Уляна Кравченко).

6. *діал.* Розпалюватися (про люльку). *На підвищенні сидів Мустафа, перед ним стояв маленький столик; на ньому запікалася велика люлька, з якої Мустафа потягав цілі клуби диму* (А. Чайковський).

◊ **Запекло́ся (зачерствіло) се́рце** *див.* **се́рце.**

ЗАПКЛУВА́ТИСЯ, у́юся, у́єшся, *док., ким, чим, розм.* Почати піклуватися, турбуватися про кого-, що-небудь. *Нема кому тебе пожалувати, ані тобою запіклуватись* (Марко Вовчок); *Потрібно нарешті запіклуватися екологічними проблемами нашого регіону* (із журн.).

ЗАПІ́Л, по́лу, *ч., розм.* Пола одягу, загорнута так, що в неї можна щось набрати. *Посадила Мелашка дитину на стіл, а сама кинулась збирати коштовності в запіл* (з легенди); [Маруся *(до Одарки):*] *Там тепер у волості роздають талан, твій чоловік набрав повен запіл! Ха-ха-ха!..* (М. Кропивницький); *Дівчинкою несла* [Настя] *обідати батькові у поле і, доки доходила, наривала повен запіл синьо-синіх волошок та червоних маків* (В. Минко).

ЗАПІ́ЛЛЯ, я, *с.* 1. Те саме, що **підпі́лля.** *Десь у запіллі шкреблася миша* (Ю. Мушкетик); *А в запіллі, в схованці тісній, При лампаді, тьмяній, неясній Левський пише хартію нову* (П. Воронько); *— Вірно! Пропаганду нам треба поліпшити, час виходити з глибокого запілля на люди, — підтримав Гірняка Рубанюк* (І. Цюпа); *— Доки Україна знаходиться під постійною загрозою ззовні і зсередини, доки її політичне становище непевне і хистке, ми не вийдемо з запілля* (Ю. Винничук).

2. Те саме, що **тил.** *Привели ще трьох парашутистів. Вони раніше впали були в запілля та й здалися німцям* (І. Багряний); *Наші частини висунулись далеко вперед, і запілля ще підбирається тільки ззаду* (Б. Антоненко-Давидович).

ЗАПІ́ЛЬНИЙ[1], а, е. Стос. до запілля. *Всі його поважали, і кожний знав, хто такий Мусій Кметь. Навіть у .. запільній газеті писав, і, безперечно, до його голосу прислухались* (М. Хвильовий); *До Валі сходились всі ниті Запільних справ* (П. Усенко); *Хай по лісах, але живуть ще острівці нашої запільної держави, де гуляють хлопці з тризубами на рукавах* (В. Шкляр); *На територію УНР перейшли 12 піших і одна кінна бригади загальною чисельністю 49 800 старшин і вояків, що разом з етапними й запільними частинами становило 85 000* (з наук. літ.).

Напі́льне (запі́льне) вікно́ *див.* **вікно́.**

ЗАПІ́ЛЬНИЙ[2], а, е, *с. г.* Який міститься за полями, що обробляються, за нивами. *Допоміжна частина розсадника складається із садиби з будівлями, господарської ділянки, водоймища, городів, захисних лісових смуг, живоплоту (огорожі), резервної ділянки (запільного клину) та ін.* (з наук. літ.); *Вирощують гісоп на добре освітлених запільних ділянках* (із журн.).

ЗАПІ́ЛЬНИК, а, *ч.* Те саме, що **підпі́льник.** *Юні патріоти виконують доручення партизанів, здійснюють їх зв'язок з міськими запільниками, діють як підпільні агітатори у власному селі* (Ю. Смолич); *Досвідчений запільник .. тепер був певний, що цей "Казанова" вже не покличе поліції* (Іван Ле).

ЗАПІ́НЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **запі́нити.** *В темряві показалися високі береги, запінені білими бурунами* (В. Кучер); * Образно. *І снився йому степ, запінений ковилою, підпалений червоними тюльпанами* (Ю. Мушкетик).

2. *у знач. прикм.* Який запінився. *Дзвінко прискає і дзюрчить запашне запінене молоко у дерев'яні та алюмінієві цеберка...* (Ю. Смолич); *Кесаревич бачив, як срібні бризки летять з-під тисяч весел, як тягнеться за кораблями довгий слід від запіненої води* (С. Скляренко); *Сімон, запінений зо злості, зірвався з місця* (І. Франко).

ЗАПІ́НЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **запі́нити** і **запі́нитися.** *Якщо технологія запінення поліуретаном виправдає покладені на неї надії, цим способом у Житомирі ремонтуватимуть дахи й інших житлових багатоповерхових будинків* (з газ.); *Для опари змішати теплу воду, дріжджі, цукор і залишити до запінення* (із журн.).

ЗАПІ́НЕНО. Присл. до **запі́нений** 2. *Вони .. були схожі тепер на той буремний потік після щедрої зливи, що, прорвавши загати, запінено, люто шумує, реве, летить сліпма на всю свою могутню широчінь* (А. Любченко); *Колись на шляхах тернівщанських найвища енергія була в тупоті копит, у леті буйногривих, що запінено несли степами свої чорні квітчасті тачанки* (О. Гончар).

ЗАПІ́НИТИ *див.* **запі́нювати.**

ЗАПІ́НИТИСЯ *див.* **запі́нюватися.**

ЗАПІ́НЮВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **запі́нювати і запі́нюватися.** *Щоб уникнути запінювання й розбризкування маси під час нагрівання, котел повинен бути наповнений не більше ніж на 2/3 його об'єму* (з мови документів).

ЗАПІ́НЮВАТИ, юю, юєш, *недок.,* **ЗАПІ́НИТИ,** ню, ниш, *док., що.* Покривати піною; пінити (у 1 знач.). *Запінюючи голубі води, дромон, а за ним і всі кораблі почали відходити від півострова* (С. Скляренко); *Хвиля б'є, Запінює ілюмінатор* (І. Муратов); *Океани запінили береги* (М. Хвильовий); *За кормою вельбота лопасті запінили .. воду* (М. Трублаїні).

ЗАПІ́НЮВАТИСЯ, ююся, юєшся, *недок.,* **ЗАПІ́НИТИСЯ,** нюся, нишся, *док.* 1. Пінитися (у 1 знач.). *Він любив дивитись цілими годинами на ріку після страшних карпатських гроз, коли Черемош, немов набравши сили в блискавиць і громів, будить диким ревом гуцульські села і запінюється, лютий і безпорадний* (Л. Смілянський); *Море запінилось і кипить, а вітер надув сосни на вершках скель* (М. Коцюбинський); *Пляшка бахнула, як добра рушниця. Шампанське запінилося у високому келиху* (В. Собко).

2. Забризкуватися слиною, піною, що виступає з рота; укриватися такою піною. *Лютуючи, обер-єфрейтор запінювався, наче вищезгаданий екземпляр парнокопитих* (М. Стельмах); *Сивілла тут де не взялася, Запінилася і тряслася І галас зараз підняла* (І. Котляревський); *Отямившись від несподіванки, він так оскаженів, що аж запінився, й тупав ногами та зіпав на всю горлянку несамовито* (С. Черкасенко); *Запінившись і хропучи, схарапуджений кінь летів щодуху, відчувши на собі незвичайного їздця* (О. Гончар); * Образно. *Не випускаючи листя, запінився цвітінням терен* (М. Рудь).

3. *тільки недок.* Пас. до **запі́нювати.** *Шви між віконною коробкою та цегляною стіною запінюються монтажною піною* (з наук.-техн. літ.).

ЗАПІ́Р, по́ру, *ч.* Пристрій для запирання, замикання чого-небудь. *Відсувайся, запір: Із'їжджайте на двір, Мої милії, рідниї гості!* (Л. Боровиковський); *Я мовчу і чомусь уважно розглядаю пломбу, що висить на вагонному запорі* (П. Колесник); *Його кишені були повні відмичок, свердерелець, пилочок, проти яких не вистоять жодні запори з найміцнішої сталі* (М. Дашкієв).

○ **(1) На запо́рі,** *у знач. прикм.* — замкнений, зачинений. *Не видно нікого в Ієрусалимі* [Єрусалимі], *Врата на запорі* (Т. Шевченко); *Брама, мабуть, була давно на запорі, бо хмари біженців — місиво людське — пообліплювали міський мур так, що годі було протиснутися навіть до нього* (Г. Колісник).

ЗА́ПІРКА, и, *ж., розм.* Те саме, що **запі́р.** *Слава Богу, легко запірки піддаються. Зовсім справні, нерозхитані* (із журн.); *Запірка для воріт.*

ЗАПІРНИ́Й, а́, е́, *спец.* Признач. для запирання, замикання. *Запірний клапан слугує для того, щоб не проходила вода із глинистого розчину під час збирання й регулювання приладу перед вимірами* (з навч. літ.); *Дерев'яна платформа вантажного автомобіля має відкидні борти, скріплені між собою за допомогою запірних гаків* (з навч. літ.).

ЗАПІСКО́ВАНИЙ, а, е, *с. г.* Дієпр. пас. до **запі́скува́ти.** *Насіння шипшини, зібране зі спілих червоних плодів, посіяне або запісковане з осені, сходить аж через дві зими* (з наук. літ.); *Запіскована морква тривалий час залишається соковитою, здоровою* (з газ.).

ЗАПІСКУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *док., що, с. г.* Засипати піском що-небудь. *Насіння ясена звичайного, липи дрібнолистої і крупнолистої для осіннього посіву потрібно запіскувати зразу після збирання на 100–120 днів* (з наук. літ.).

ЗАПІСТРЯ́ВІТИ, іє, *док.* Почати пістрявіти. *Навздогін трибунальним звинуваченням запістрявіли розмашисті рядки. Ми й досі сором'язливо обминаємо ці сторінки з історії обласної преси* (І. Шаповал); // *безос. Роззирнувся — аж в очах запістрявіло від смугастих килимків на підлозі* (Люко Дашвар).

ЗАПІ́ТИ *див.* **запі́яти.**

ЗАПІТНІ́ЛИЙ, а, е. Дієпр. акт. до **запітні́ти.** *Як хороше поторкати запітнілу клямку дверей і почути у відповідь з хати шамотню і тупіт босих ніг дружини* (М. Стельмах); *Фершал .. подивився на мене крізь запітнілі скельця окулярів* (В. Шкляр); *В батька — лице широке, добре, запітніле з дороги, брови густі, надщерблені, ніс хижкуватий, з горбочком* (В. Земляк).

ЗАПІТНІ́ТИ, і́ю, і́єш, *док.* 1. *тільки 3 ос.* Стати вологим від пари, що осіла, дрібної роси. *Отак якби хухнув на скло, воно запітніє, а потому щезне усе, наче нічого не було* (М. Коцюбинський); *Карафки запітніли від крижаної води* (Ю. Логвин); *Задуха .. була пекельна, всі вікна запітніли* (О. Логвиненко, пер. з тв. Дж. Селінджера).

2. Укритися потом, спітніти. *Вона йшла тихо, тримаючи його за руку. А він боявся, щоб не запітніти* (О. Ульяненко).

ЗАПІ́ЧНИЙ, а, е, *розм.* Який міститься або перебуває на печі, за піччю. *Бийтеся, котки, в лапки до запічної бабки, щоб ся догадала да нам вечеряти дала* (Сл. Б. Грінченка); *Праворуч або ліворуч — піч. При запічній стіні поруч із нею — високий піл* (з наук. літ.).

ЗА́ПІЧОК, чка, *ч.* 1. Місце на печі, відгороджене комином, або за піччю. *На припічку та горщик біжить, У запічку свекруха бурчить* (з народної пісні); *Нездужає Катерина, Ледве, ледве дише... Вичуняла, та в запічку Дитину колише* (Т. Шевченко); *Довго-довго перестрашені діти тулилися на запічку до себе* [одне до одного], *довго хлипала хвора .. Яциха* (Б. Лепкий); *Кому не вистачало місця за столом, ті сиділи на лавах, на скрині, на полу і навіть на запічку. А діти сиділи на печі і дивилися звідти на бенкет* (О. Довженко).

2. Заглибина в бічній, задній або передній стіні печі, де зберігають предмети хатнього вжитку, продукти. [П о л і к а р п:] *Там у запічку хліб. Та візьми цибулин зо дві та солі* (М. Кропивницький); [Д а н и л о:] *Приперся за сірниками, бо в стайні ліхтар потух. (Узяв у запічку сірники)* (І. Микитенко); *У запічку якого тільки причандалля немає* (В. Дрозд).

◊ **Відси́джуватися у за́пічку (по за́кутках, у за́тишку)** *див.* **відси́джуватися; Сиді́ти в за́пічку (на печі)** *див.* **сиді́ти; У чо́рта на рога́х (на за́пічку)** *див.* **чорт.**

ЗАПІ́ЧЧЯ, я, *с.* Те саме, що **за́пічок.** *Я ще до науки не доріс. А писать уже писав: на стежці, на тину і навіть .. на свіжовимащеній стіні запіччя* (з мемуарної літ.); *Проворна Одарчина рука тягнеться в запіччя, добуває звідти невеликий мішечок з зерном* (Ю. Бедзик).

ЗАПІЯ́КА *див.* **запия́ка.**

ЗАПІ́ЯТИ, *рідше* **ЗАПІ́ТИ,** і́ю, і́єш, *док., розм.* Почати піяти, піти. *Ще пісні не скінчили* [браття], *як запіли півні* (А. Свидницький); *Згодом запіяв когут. Було по півночі* (О. Кобилянська); *Зненацька зареве спраглий віл чи дзвінко запіють у клітях голосисті мандрівні когути, сповіщаючи про близьку зміну погоди* (Н. Королева); — *Кумо, чогось ваш півень сьогодні не піяв, чи не захворів? — Не піяв і вже не запіє, голубонько. Встаю рано, а за ним і за курми місце застигло...* (Ю. Мельничук).

ЗАПЛА́В, у, *ч.* Те саме, що **запла́ва.** *Не широка піднебесна стеля, Не глибокий дніпровий заплав. Ворон бачив Острянцю й Хмеля, Над полтавським боєм кружеляв* (А. Малишко).

ЗАПЛА́ВА, и, *ж.* Частина річкової долини, що затоплюється під час весняної повені. *На кінець літа Дунай вужчає, заплава просихає* (М. Чабанівський); *Ледь помітна дорога .. спочатку вивела їх на заболочену заплаву якоїсь невеличкої, перетнутої бобровими гатями річки, а потім — на високий пагорб, порослий лісом* (В. Малик); *З-над річки, з її заплав котився на місто туман* (В. Яворівський).

ЗАПЛА́ВИНА, и, *ж.* Те саме, що **запла́ва.** *Довго Дмитро оглядав убогу заплавину. Під ногами тихо шипіла і попискувала зелень і зразу ж затягувало водою глибоко втиснуті сліди від чобіт* (М. Стельмах).

ЗАПЛА́ВИННИЙ, а, е. Прикм. до **запла́вина.** *Заплавинні землі;* // Стос. до заплавини. *Крім дубових лісів, у передгірному поясі зрідка трапляються березові й вільхові ліси, а також мішані заплавинні ліси з ясена, чорної тополі, верби та заростей верболозу* (з наук. літ.).

ЗАПЛА́ВНИЙ, а, е. Прикм. до **запла́ва, запла́в.** *Гусак обгорнув крилами гніздо з гусенятком і, відштовхуючись лапами об ворожу заплавну воду, вивів гніздо на струмінь ріки* (М. Вінграновський); *Заплавні тераси;* // Стос. до заплави, заплаву. *В річкових долинах, не висушених піщаними дюнами, багато заплавних луків і сінокосів* (М. Малиновська).

ЗАПЛАЗУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *док.* Почати плазувати. — *Вони навіть півслова не встигли б сказати, як зникли б з лиця*

землі. Або ж... заплазували б, зацілували б ноги Сталіну (В. Винниченко).

ЗАПЛА́КАНИЙ, а, е. Зі слідами сліз, змочений сльозами. *Раптом відчинилися двері — і на порозі з'явилася Ніна. Схвильована, заплакана, губи тремтять, щоки зблідли...* (В. Малик); * Образно. *Зорі сумно дивилися з темного неба і крізь листя здавались заплаканими* (В. Винниченко); *Не раз прокидалися уночі батьки і припадали до заплаканих вікон старими очима...* (І. Микитенко); // Розпухлий, почервонілий від плачу (про обличчя, очі). *Софія .. мала змарнілий вид і червоні, заплакані очі* (Леся Українка); *Одарка відступила в темний коридор, і тому Іван не міг роздивитись її заплаканого обличчя* (Б. Левін).

ЗАПЛА́КАТИ, а́чу, а́чеш, *док.* 1. Почати плакати. *І я заплакав, жаль малому Було сіроми-сироти* (Т. Шевченко); *Невже побачу я всіх вас, рідних, дорогих, і мати радісно заплаче на грудях стомлених моїх?!* (В. Сосюра); *Він .. раптом заплакав. Заплакав так, як плакав дитиною, гірко і щиро* (Валерій Шевчук); * Образно. *Та закувала чуйна хмара й заплакали дощі, пішли отари — поплили, а потім сипалась вода* (М. Хвильовий); *Вогняною шаблею чорне небо полоснув грім .. Хмари заплакали рясними сльозами* (І. Чендей); // *перен.* Почати жалібно кричати (про птахів). *Заплакала сова на скелях, мов дитина в сповитку* (І. Нечуй-Левицький); *Чайка вдариться і заплаче над прибоєм* (М. Рудь); *Десь заплакала іволга, я оглянувся, іволги не побачив* (Ю. Мушкетик).

2. *що, розм.* Плачучи, змочити сльозами. *Засвистали козаченьки В похід з полуночі, — Заплакала Марусенька Свої ясні очі* (з народної пісні).

Пла́кати (рида́ти) / запла́кати (зарида́ти) гірки́ми (дрібни́ми, крива́вими *і т. ін.)* **[сльоза́ми (слі́зьми́)] <Слі́зно пла́кати (рида́ти)>** *див.* **пла́кати.**

ЗАПЛА́КАТИСЯ, а́чуся, а́чешся, *док., розм.* 1. Стати заплаканим. *— Бач заплакалась як! Господи! І чого? — утираючи оченята, казала мати. — Сядь, я тебе роззую, роздіну* [роздягну] (Панас Мирний).

2. Те саме, що **запла́кати** 1. *— Се твій калим, Хуррем! — сказав Сулейман. — Вони ідуть додому. Настуня заплакалася з радості* (О. Назарук); // *безос. — Чого ти плачеш? — дяк мене питає. Кажу: — Нічого... Листя облітає. Так так, кажу, заплакалось само* (Л. Костенко).

ЗАПЛАНО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **запланува́ти.** *Васса знала, що він не вийде на палубу, доки не закінчить запланованої роботи* (Г. Епік); *Професор Зінь оголосив про заплановану ним операцію* (О. Тесленко); *— Він каже, що твій виступ запланований на вівторок, — переклала пані Цитрина* (Ю. Андрухович); // **заплано́вано,** *безос. пред. — У них, виявляється, вже є кілька десятків таких фабрик, а заплановано збудувати ще більше* (А. Дімаров); *Там і справді вирізали навіть ті дещиці діалогів, що було заплановано у сценарії* (І. Карпа).

ЗАПЛАНО́ВАНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **заплано́ваний.** *Не можна заперечувати запланованості голодомору-геноциду* (з газ.).

ЗАПЛАНО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАПЛАНУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док., що.* Намічати за планом виконання, здійснення чого-небудь; планувати. *Віктор Колобко .. довго перевіряв, чи не з'явилося на голові нових сивих волосинок; якщо так, то на суботу заплановував велике фарбування* (В. Кожелянко); *Він повернувся із закордонної поїздки на день раніше, ніж запланував* (Г. Тарасюк); *Після прем'єри Георг запланував цілий тур світовими столицями* (О. Ірванець); *Пані Вікі запланувала на перший день серпня свято для нас усіх* (Т. Прохасько).

ЗАПЛАНУВА́ТИ *див.* **заплано́вувати.**

ЗАПЛА́ТА, и, *ж., розм.* 1. Те саме, що **пла́та**[1]. [С т е п а н:] *Я вам ніколи нічого злого не вчинив, окрім того, що наробився вам як віл, без найменшої заплати* (М. Кропивницький); *Вчасно доплили ми до Вижниці, За свій труд одержали заплату, Накупили дечого для дому* (І. Франко); *— Не корч із себе ти панка, — цідив наставник той крізь зуби, — А силу, силу покажи, Як сподіваєшся заплати, До праці руки приложи!* (М. М. Тарновський); *Після кожної пропозиції хлопці співають хором: Не хочемо вашої заплати, Не пустимо до гір погуляти!* (О. Воропай).

2. Те саме, що **відпла́та.** *Зачинили у кам'яну темну темницю. Багаті кричали: — Дождавсь, Кармелюк! Отже й заплата Кармелюкові* (Марко Вовчок); *"Га, тепер проси пощади! Тут заплату за всі зради Ти дістанеш!" — Лис кричав* (І. Франко).

ЗАПЛАТИ́ТИ, ачу́, а́тиш. 1. *що, за що, кому, чим і без дод.* Док. до **плати́ти** 1–3; віддати плату за що-небудь. *Ніхто не скаже нам... Що доля завтра зробить з нами! Чи доведеться ще подушне заплатить..?* (П. Гулак-Артемовський); *— Заплати мені за півкопи грішми або дай сніп* (І. Нечуй-Левицький); *Він поманив пальцем офіціанта. Заплатив за вечерю* (І. Цюпа); *— За найкращий ясеновий круг коліс із осями й драбиняком ти мені платив десять карбованців і морщився, а я тобі за цю мізерію заплачу аж десять тисяч* (М. Стельмах).

2. *чим, за що, перен.* Док. до **плати́ти** 4; зазнати чогось тяжкого, неприємного, трагічного, що є наслідком своїх або чиїх-небудь дій. *Смертю своєю відважною заплатили воїни за князівські чвари* (А. Хижняк); // Зазнати покарання, розплати за свої вчинки, за заподіяне кому-небудь лихо, зло. [Х м а р н и й:] *Постривай, тхоре, ти ще заплатиш мені за все* (І. Кочерга); [С п а р т а к:] *Ви чуєте, прокляті вороги?! За нашу смерть заплатите ви морем Брудної крові вашої* (Л. Дмитерко); // Відповісти чим-небудь, якоюсь дією і т. ін. на певне ставлення, на щось зроблене, заподіяне. *За горе ми заплатим горем — А доки нам сидіть над морем? Приймімось, човни попалім* (І. Котляревський); *Зрадило море мене, за любов заплатило знущанням* (Леся Українка); // *кому.* Помститися. *Вони* [робітники] *повстануть. Прийде час. Вони готуються до цього... Не перетяти їм дороги Ні вашим газам, ні шпикам... Вони ідуть до ваших брам, Щоб заплатить за всі страждання* (В. Сосюра).

◊ **Відпла́чувати (віддава́ти, віддя́чувати, плати́ти, спла́чувати** *і т. ін.)* **/ відплати́ти (відда́ти, віддя́чити, заплати́ти, сплати́ти** *і т. ін.)* **стори́цею** *див.* **відпла́чувати; (1) До́рого (дорого́ю (висо́кою) ціно́ю) заплати́ти** *за що:* а) багато втратити, досягнувши чого-небудь. *— Дорого заплатив я за волю, гірку ціну дав...* (М. Коцюбинський); *Надто вже високою ціною довелося і ще доведеться заплатити за Чорнобиль* (Ю. Щербак); *Дорого заплатила Україна за милість, надану російським царем гетьманові-зрадникові Брюховецькому (1663–1668)* (з навч. літ.); б) зазнати розплати за заподіяне кому-небудь лихо, зло. *— Ти бачив сьогодні людську неправду? — .. викрикнув Чіпка .. — Ой!.. дорогою ціною вони заплатять за неї!* (Панас Мирний);

(2) **Заплати́ти** *(рідко* **приплати́ти) життя́м** *за що* — загинути за що-небудь. [Б а ю р а к:] *Хоч би життям прийшлося приплатити, А зроблю все* (І. Франко); *Це сліпуче сонце його, Максимової, Вітчизни, загрожене чорною-чорною смертю на грані великого Воскресіння. Сонце їхньої Вітчизни — його й Миколиної!.. І один уже заплатив за те життям...* (І. Багряний).

ЗАПЛА́ЧЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **заплати́ти** 1. — *Та гроші за Колісника заплачені! — не то спиталася, не то прямо казала якась сіра свита* (Панас Мирний); — *Що таке? Всі податі, які польська влада придумала, мною заплачені* (С. Тельнюк); // **запла́чено,** *безос. пред. Такий гнучкий, тонесенький. Все бігає, всміхається .. Одвертиться, одбрешеться; "Вам тисяча належиться!? Хіба ще не заплачено?! Ось глянемо, побачимо"* (О. Олесь).

2. *у знач. прикм., розм.* Якого найняли за плату для виконання чого-небудь. *Король ласкаві листи пише, а пани своє міркують. Повисилали на мене заплачених розбишак* (А. Чайковський).

ЗА́ПЛА́ЧКА, и, *ж., етн.* Складова частина заспіву в думах, яка є емоційно-психологічним вступом до розгортання сюжету думи. — *О! Таки зачали! М'який тенор молодика додає жалощів до кучерявої дідової заплачки* (Н. Королева); *А що ж його тепер почать? Та звісно, не заплачку! Утнімо пісню про ченця Та про біляву швачку* (Л. Первомайський).

ЗАПЛА́ЧНИЙ, а, е, *етн.* Прикм. до **за́пла́чка.** *"Заповіт" М. Лисенка пронизаний українською пісенністю: тут і заплачні інтонації дум, і роздолля степових козацьких пісень, і задушевна українська лірика* (з наук. літ.).

ЗАПЛЕ́СКАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **заплеска́ти**[2]. *Шерхшерх... — різнобоєм шерхотять сапи .. Заплескана дощем сіра й сумна земля .. розсипається і позаду ланки стелеться чорним пухким рядном* (В. Бабляк); *Повз мене по заплесканій лискучій ґрунтовій дорозі проїжджають трактори з мажарами* (із журн.).

ЗАПЛЕСКА́ТИ[1] *див.* **запле́скувати.**

ЗАПЛЕСКА́ТИ[2] *див.* **заплі́скувати.**

ЗАПЛЕСКА́ТИСЯ, ещу́ся, е́щешся, *док.* Почати плескатися. *Ворон летів і летів, його крила заплескалися над річкою і завмерли в ширянні* (Ю. Яновський); *Заворушилися комахи, заплескалася грайлива дрібна риба у тихих річкових плесах* (Ю. Мокрієв).

ЗАПЛЕСКОТА́ТИ *див.* **заплескоті́ти.**

ЗАПЛЕСКОТІ́ТИ, очу́, оти́ш, **ЗАПЛЕСКОТА́ТИ,** очу́, о́чеш, *док.* Почати плескотіти, плескотати. *Зненацька з річкового плину щось випірнуло на берег. Заплескотіла хвиля* (О. Бердник).

ЗАПЛЕ́СКУВАННЯ, я, *с., розм.* Дія за знач. **запле́скувати.** *Тільки-но я оголосив тему свого виступу, як знявся неймовірний галас: заплескування, тупання ногами, свист, викрики* (з газ.).

ЗАПЛЕ́СКУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАПЛЕСКА́ТИ,** ещу́, е́щеш, *док.* 1. *тільки док.* Почати плескати. *Він* [М. Л. Кропивницький] *вийшов — сотні голубиних крил, Зірвавшися, в повітрі заплескали. Здавалося, і мертві стіни зали Враз ожили, весняних повні сил* (М. Рильський); *Заплескали у захваті руки* (В. Сосюра).

2. *тільки док., перен.* Почати поширювати плітки. *Молодий Ярослав .. працював на млині, до якого впрягся, наче стара шкапа до водовозки. З цього приводу пліткарі заплескали на селі: "О, чули? Вже дорвався ковалів син до лежачої роботи!.."* (І. Волошин).

3. *кого, розм.* Оплесками перешкоджати кому-небудь донести до аудиторії зміст свого виступу. *Місцева аудиторія не дуже прагнула дослухати до кінця сентенції про мораль і також почала заплескувати доповідача* (з газ.).

Плеска́ти *(розм.* **ля́пати) / заплеска́ти** *(розм.* **заля́пати) в доло́ні** *(рідше* **рука́ми, в ру́ки)** *див.* **плеска́ти.**

ЗАПЛЕСНУ́ТИ *див.* **заплі́скувати.**

ЗАПЛЕСТИ́ *див.* **запліта́ти.**

ЗАПЛЕСТИ́СЯ *див.* **запліта́тися.**

ЗАПЛЕ́ТЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **заплести́** 1–4. *Коло баби на печі сиділа маленька Марійка з заплетеною кісочкою, як мишачий хвостик* (В. Стефаник); *Коні боязко хропли, стріпували червоними стрічками, що були рясно заплетені в їхні гриви* (В. Кучер); *Темніли круто заплетені високі тини* (С. Журахович); *Молодий коваль скрадався до заплетеного хмелем будинку* (О. Ільченко); // Огороджений плетеним тином. *Село. Управоруч хата, навкруги город, заплетений лозою* (М. Кропивницький); // **запле́тено,** *безос. пред. Коси в нього* [отця Олексія] *вже сивенькі, заплетено їх ззаду в тоненьку косичку, з якої стирчить кінчик кісника* (І. Микитенко); *У гриву* [коня] *заплетено блакитні стрічки* (Ю. Яновський).

ЗАПЛЕ́ТЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **заплести́** 1–4. *Розплетення — заплетення коси, її обрізання, "продаж" нареченому символізували шлюб і зміну статусу дівчини* (з наук. літ.); *Колишній автотехнік знає понад тисячу способів заплетення вузлів, які потім лягають в основу дивовижного плетива* (з газ.).

ЗАПЛЕ́ЧНИК, а, *ч.* 1. *розм., рідко.* Удар, стусан по спині, за плечі. *Після кожного заплечника відскакував* [Дем'ян] *убік і показував зачорниленого язика* (М. Стельмах).

2. Те саме, що **заплі́чник.** *Вона намацала щось на споді свого вельветового заплечника.., витягнула упаковку нових батарейок* (Г. Вдовиченко); *З лісу вийшов високий чоловік у плащ-накидці захисного кольору, на одну ногу кульгав, на лівому плечі кулемет, а в правій руці пістолет, на спині мішок-заплечник* (із журн.).

ЗАПЛИ́В, у, *ч.* Запливання на яку-небудь відстань. *Плив* [Віктор] *і плив, доки й не видно стало .. Сприйняли як чергове дивацтво — зробив заплив та й повернеться, випливе десь в іншому місці* (О. Гончар); *Сіверська підходила до Аліниного будинку, ніби підпливала до берега, вкрай витомлена* [утомлена] *далеким запливом* (В. Дрозд); // *спорт.* Змагання з плавання. *Гіпоглікемічний стан може виникнути через інтенсивне й тривале фізичне навантаження, наприклад, під час змагань із бігу на довгі дистанції, марафонського запливу і т. ін.* (з навч. літ.); *Ось зараз він кинеться в заплив на далеку дистанцію, тисячі людей плескатимуть йому в долоні, ревтиме стадіон, вітаючи молодого вченого-спортсмена* (Ю. Бедзик).

ЗАПЛИВА́ННЯ[1], я, *с.* Дія за знач. **запливати**[1]. *Суворо забороняються пустощі й ігри дітей у воді, пірнання та запливання за огороджувальні знаки* (з навч. літ.).

ЗАПЛИВА́ННЯ[2], я, *с.* Дія за знач. **запливати**[2]. *Під час ремонту гребель і дамб уживають заходів проти подальшого запливання й заростання водойм* (з навч. літ.).

△ **(1) Запливання ґрунту** — покривання ґрунту густою масою розмитих часток унаслідок його слабкої здатності

вбирати воду. *Щоб зменшити запливання ґрунту, останню культивацію проводять без боронування й коткування* (з навч. літ.); *Частково запобігти запливанню ґрунту допомагає мульчування перегноєм, тирсою, соломою* (із журн.).

ЗАПЛИВА́ТИ[1], а́ю, а́єш, *недок.*, **ЗАПЛИВТИ́, ЗАПЛИСТИ́**, иву́, иве́ш, *док.* Пливучи, потрапляти куди-небудь, опинятися десь, за чимсь. *В очерети запливає качечка* (М. Стельмах); [Н а д і я:] *Мало не втопилась! Запливла далеко і ніяк до берега не могла добитись* (О. Корнійчук); *Вони запливли так далеко, що землі зовсім не було видно* (О. Іваненко, пер. з тв. Г.-К. Андерсена); *Айсберги можуть заплисти далеко від місця свого "народження"* (з наук. літ.); * Образно. *Місяць заплив за хмари, і ми йшли навпомацки* (І. Муратов); // Добиратися куди-небудь водою; допливати. *А Рим, матінко, далеко За горами, за морями, В Рим ні кіньми не заїдем, Ані запливем човнами* (І. Франко); — *Щоглу гарно поріжте, — звелів капітан, — та поколіть на дрова. Хтозна, куди доведеться ще заплисти* (Ю. Винничук).

ЗАПЛИВА́ТИ[2], а́ю, а́єш, *недок.*, **ЗАПЛИВТИ́, ЗАПЛИСТИ́**, иву́, иве́ш, *док.* Покриватися, заповнюватися чим-небудь (перев. рідиною або густою масою чого-небудь). *У палаті стояла тиша. Від задухи свічки запливали воском* (С. Скляренко); *Хоробро билися запорожці, вони не випускали шаблі з рук, навіть коли вже їм очі запливали кров'ю* (П. Панч); *Горизонт сірий, запливає туманом, але на серці світло, як світло в Катерининих очах* (М. Руденко); *Івана неначеб приголомшило. Відвернув лице вбік, бо очі заплили слізьми* (А. Крушельницький); *Жмурко лежав на примостці з вибалушеними очима, одежа йому на грудях запливла сукровицею* (Ю. Мушкетик).

◊ **(1) Запливáти / запливти́ жи́ром <Розпливáтися / розпливти́ся від жи́ру>**, *зневажл.:* а) ставати гладким, повніти. *Вона не була поганою, коли б не розпливалася від отого жиру, що в молодому, свіжому організмі видавався як дегенерація* (Іван Ле); — *У тому місті не всі .. такі худі, як ти. Багато з них запливло жиром, бо майже нічого .. не роблять* (О. Іваненко); б) здаватися маленькими, ледь помітними на розповнілому обличчі (про очі). — *Шия в нього — хоч обіддя гни, пика — як не лусне, очі жиром запливають, сам у шкуру не втовпиться! — кажуть про нього дворові* (Панас Мирний).

ЗАПЛИ́ВЛИЙ *див.* **запли́лий.**

ЗАПЛИВТИ́[1] *див.* **заплива́ти[1].**

ЗАПЛИВТИ́[2] *див.* **заплива́ти[2].**

ЗАПЛИГА́ТИ, а́ю, а́єш, *док.* Почати плигати. *Бурмило .. заплигав, як кінь на галопі* (М. Трублаїні); *Світло згасло, по стінах заплигала ясна пляма кишенькового ліхтаря* (Я. Галан); *Кароль круто повернув коней, і віз одразу заплигав, захитався на вибоїнах* (М. Олійник).

ЗАПЛИГНУ́ТИ *див.* **заплúгувати.**

ЗАПЛИ́ГУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАПЛИГНУ́ТИ**, ну́, не́ш, *док.* Плигаючи, вискакувати на що-небудь, забиратися кудись. *Пес сірою плямою бігав кругом дому й заплигував на цегляні підвіконня* (з газ.); *Маестро знову займає вихідну стійку — наче мураш наміряється заплигнути на .. бабку* (Любко Дереш).

ЗАПЛИ́ЛИЙ, *рідко* **ЗАПЛИ́ВЛИЙ**, а, е. Дієпр. акт. до **запливти́[2]** і **заплисти́[2]**. *Большаков глянув заплилими жиром очима на мене* (Б. Антоненко-Давидович); *З огидою дивилась* [Ійнечі] *на його жовте круглe обличчя, на його маленькі очі, запливлі жиром* (В. Гжицький); *Перевізник справді нагадував казкового Харона. Маленькі, заплилі сльозою червоні очі, впевнені, але повільні рухи, повна безстрашність і байдужість на зморшкуватому обличчі* (Ю. Збанацький); *Ледве знайшли* [бійці] *заплилі кров'ю, посічені документи* (О. Гончар).

ЗАПЛИСТИ́[1] *див.* **заплива́ти[1].**

ЗАПЛИСТИ́[2] *див.* **заплива́ти[2].**

ЗАПЛІ́ДНЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **заплідни́ти.** *Дехто запевняє, що крякуха — це є помісь дикої й свійської качки, що для того, мовляв, щоб добути качок-крякух, треба навесні пустити свійську качку на озеро, щоб її там "потоптав" дикий селезень, і тоді, з таким от способом запліднених яєць свійської качки вилупляться крякушенята...* (Остап Вишня); *Не кожна ікринка буде запліднена, не кожна прилипне до трави чи до коріння, не кожна перетвориться на рибинку* (І. Багмут); *Ми маємо всі підстави чекати нового високого піднесення нашої поезії, заплідненої животворною ідеєю* (з наук. літ.).

2. *у знач. прикм.* Здатний до розвитку плода після запліднення. *Запліднене яйце ділиться на дві клітини, потім на чотири, на вісім і т. д. Утворюється багатоклітинний зародок* (з навч. літ.); // Здатний давати плоди. *І мрію мріяла свою запліднена земля про заколошені поля, про радість врожаю* (І. Гончаренко).

ЗАПЛІ́ДНЕНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **заплі́днений** 2. *Для підвищення заплідненості яєць через кожні 5–6 місяців заміняли селезнів* (з наук. літ.); *Отримані результати досліджень дали змогу рекомендувати фахівцям ветеринарної медицини методи підвищення заплідненості корів* (з наук. літ.); * Образно. *Твої думки в смертельній безконечній тиші умруть, заплідненості і туги не знавши* (Ю. Яновський).

ЗАПЛІ́ДНЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **заплідни́ти** і **заплідни́тися.** *Вони* [птахи] *вертали до своїх боліт спочити й почати вічний процес запліднення й народження нових поколінь* (Б. Антоненко-Давидович); — *Недавно я вам дав книжку, де писалось про штучне запліднення худоби* (М. Стельмах); *Встало сонце, пронизало мільйоном списів хмару, і ось земля, рідна земля, знову розкриває своє лоно, знову чекає праці, пісень, плугів, запліднення* (О. Донченко); *Формувалася романтико-релігійна концепція художньої творчості, яка передбачала органічне злиття мистецтва з вірою, запліднення, одухотворення його ідеалами християнства* (із журн.).

ЗАПЛІДНИ́ТИ *див.* **заплі́днювати.**

ЗАПЛІДНИ́ТИСЯ *див.* **заплі́днюватися.**

ЗАПЛІ́ДНЮВАЛЬНИЙ, а, е. Стос. до запліднювання. *Викладено матеріали щодо впливу структури генотипу, рівня годівлі, віку маточного поголів'я на запліднювальну здатність бугаїв-плідників* (з наук. літ.); *Різке підвищення температури повітря до 20 °C і вище, що в окремі роки спостерігається в Україні під час цвітіння ліщини є шкідливим: запліднювальна спроможність пилку місцевих генотипів різко зменшується* (з навч. літ.).

ЗАПЛІ́ДНЮВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **заплі́днювати** 1 і **заплі́днюватися.** *Запліднювання яйцевих клітин плазунів відбувається всередині організму самиці* (з наук. літ.); *Соя належить до суворих самозапильників, хоча за певних погодних умов, наявності комах у різних генотипів сої рівень перехресного запліднювання досягає 0,1–3,0 %* (із журн.).

ЗАПЛІ́ДНЮВАТИ, юю, юєш, *недок.*, **ЗАПЛІДНИ́ТИ,** ню́, ни́ш, *док.* 1. *кого, що.* Робити здатним дати плід або потомство (завдяки злиттю чоловічої та жіночої статевих клітин). *Дід пояснив, що один з трутнів запліднює матку, решту ж виганяють з вулика раз і назавжди* (І. Роздобудько); *Тичинки утворюють пилок, тобто особливі пилкові зернятка. Коли пилок потрапляє на приймочку маточки, він проростає і запліднює квітку* (з наук.-попул. літ.); *За один раз під час нерестових ігор ці акваріумні рибки викидають і запліднюють лише кілька ікринок* (із журн.).

2. *що, перен.* Сприяти родючості; засівати землю насінням. *І до друга* [лісу] *я звернувся Із промовою такою: — Ти рости на втіху людям, Отіняй кохання чисте, Бережи нам світлі ріки, Що полям несуть вологу, Що запліднюють сади* (М. Рильський); *Чорні ріллі вигріваються під сонцем, очікуючи, доки їх не запліднить працьовитий хлібороб родючим зерном* (І. Цюпа).

3. *кого, що і без прям. дод., перен.* Бути джерелом творчої сили, розвитку для кого- або чого-небудь. *Благословенний лад панував йому в голові, запліднюючи його ясністю думки, що не має нічого спільного з хоробливою яскравістю мрії* (В. Підмогильний); *А творчість, справжня творчість, вона не тільки радує, вона запліднює...* (Остап Вишня); *Ми повинні широко і ґрунтовно зазнайомитися з культурним набутком інших народів, з усім, що може поширити і запліднити наш власний досвід* (М. Зеров).

ЗАПЛІ́ДНЮВАТИСЯ, ююся, юєшся, *недок.*, **ЗАПЛІДНИ́ТИСЯ,** ню́ся, ни́шся, *док.* 1. Ставати заплідненим. *Кращі представники романовської породи овець здатні запліднюватися при досягненні 6–8-місячного віку і давати потомство двічі на рік* (з наук. літ.); *Приймочки соняшника зберігають здатність запліднюватися до 10 днів* (з наук.-попул. літ.); *Мої ж думки не спалахнули полум'ям радості, не запліднились радістю знаходження* (П. Колесник).

2. *тільки недок.* Пас. до **запліднювати.** *Залежно від походження пилку, яким запліднюється квітка, розрізняють самозапильні й перехреснозапильні рослини* (з навч. літ.).

ЗАПЛІ́ДНЮВАЧ, а, *ч., с. г.* Той, хто запліднює (у 1 знач.). *Кнур-запліднювач повинен завжди перебувати в стані заводської (племінної) кондиції, що досягається достатньою і повноцінною годівлею та правильним використанням* (з наук. літ.).

ЗАПЛІ́СКУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАПЛЕСКА́ТИ,** ещу́, е́щеш, **ЗАПЛЕСНУ́ТИ,** не́, *док.* 1. *док.* **заплеска́ти,** *кого, що.* Плещучи (у 2 знач.), заливати, забризкувати чим-небудь рідким; оббризкувати. *Заплескав багном бороду, новий мундир* (М. Руденко).

2. *тільки 3 ос., док.* **заплесну́ти,** *кого, що.* Плещучи (у 1 знач.), заливати водою. *Ні променя навіть, ні гуку людського, Реве лишень вітер в одно, Скажено заплескує човна* (П. Грабовський); *Хвиля й його вже заплескує геть, над покрівлею грає, Вже навіть вежі міські поховались, пригноблені нею* (А. Содомора, пер. з тв. Овідія); // *перен.* Охоплювати, наповнювати собою. *Рівно гудів ліс. Гул той заплескував думки, як смертний сон* (Р. Андріяшик); *Навіть не почув вибуху, мене заплеснула вогняна хвиля, повернула день у ніч* (Ю. Мушкетик); *Гаряча хвиля заплеснула мене всього: що воно і звідки?* (Валерій Шевчук).

3. *тільки 3 ос., док.* **заплеска́ти,** *що.* Плещучи (у 1 знач.), прибивати поверхню ґрунту (про дощ). *Земля затужавіла, дощі заплескали, сапачкою не вгризеш* (К. Гордієнко).

ЗАПЛІСНІ́ЛИЙ, а, е, *рідко.* Дієпр. акт. до **заплісніти.** *Насилу мама вирвали йому з рук заплісніилу лемішку та дали теплого борщу, пирога, молока* (І. Франко); *Мартин вийшов, а Янко зразу кинув халяву у запліснілe шкіряне дрантя* (П. Козланюк).

ЗАПЛІСНІ́ТИ *див.* **запліснявіти.**

ЗАПЛІ́СНЯ́ВІЛИЙ, а, е. Дієпр. акт. до **запліснявіти.** *Ноги затремтіли, підігнулися, і він, опираючись спиною на слизький запліснявілий зруб, сповз униз, на нерівну дерев'яну підлогу...* (В. Малик); *Алі відімкнув важкі запліснявілі двері і тихо прослизнув до приміщення* (Ю. Логвин); *Отруєння запліснявілими кормами найчастіше трапляється у коней, рідше у великої рогатої худоби і овець* (з навч. літ.); *Прийшла якась нечувана тривога й прийшла якась нечувана суєта. Якимось химерним вентилятором вентилювало запліснявіле містечкове життя* (М. Хвильовий); *В запліснявілій свідомості ювеліра міцно жили забобони* (Л. Дмитерко).

ЗАПЛІСНЯВІ́ННЯ, я, *с.* Дія і стан за знач. **запліснявіти.** *Запліснявіння круп і борошна виникає внаслідок самозігрівання або зберігання у погано вентильованих приміщеннях з високою відносною вологістю повітря* (з наук.-попул. літ.); *Треба перестати бути байдужими до себе самих і до навколишніх. Якщо кожен постарається позбавитись від запліснявіння душі, тоді разом ми зуміємо вирішити глобальні проблеми і змінити цей світ на краще* (із журн.).

ЗАПЛІ́СНЯ́ВІТИ, ію, ієш, *рідко* **ЗАПЛІСНІ́ТИ,** і́ю, і́єш, *док.* 1. Укритися пліснявою; док. до **пліснявіти.** *Двері його* [палацу] *були наглухо забиті; шибки у вікнах .. поцвіли, запліснявіли* (Панас Мирний); *За насінням, що зберігається, треба весь час наглядати, щоб воно не запліснявіло, не зігрівалось* (з наук. літ.); * Образно. — *Ти тільки подивись, яке сонце надворі .. Знаєш, нічого нам у кімнаті сидіти, походимо по бульварах, а то ти скоро запліснявієш* (В. Собко).

2. *перен.* Стати відсталим, обмеженим, байдужим і т. ін. *Ярами, коритами висхлих річок, лісовими нетрями, прикриваючись нічною темрявою, .. тікало од пана і панщини все, що не заплісніло в неволі* (М. Коцюбинський); — *Хай глузують сухі люди, ті, в кого душа запліснявіла. А ми молоді! Ми все гаряче сприймаємо* (А. Хижняк); — *Марнувати життя за картами... Розорятися в глушині на шампанське по пивницях! Опуститися, запліснявіти! — докоряє* [Марія] *батькові, коли картярі роз'їхалися* (М. Слабошпицький).

ЗА́ПЛІТ, лету, *ч., рідко.* Те саме, що **пліт** 1. *Під стріхою в обруб вигріваються в'язки червоного перцю, за вербовим заплетом стоїть розхристана клуня* (М. Стельмах).

ЗАПЛІТА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **заплітати.** *А окрасою їм* [дружинам] *нехай буде не зовнішнє заплітання волосся та навішання золота або вбирання одеж, але захована людина серця в нетлінні лагідного й мовчазного духа, що дорогоцінне перед Богом* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Справжнє українське весілля починається ще задалеко до власне шлюбу. Приготування, випікання короваїв, заплітання віночків — усе це вводило у особливий святковий стан передчуття найбільшого свята в житті* (з наук.-попул. літ.).

ЗАПЛІТА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.*, **ЗАПЛЕСТИ́,** ету́, ете́ш, *док.* 1. *кого, що.* Розділивши волосся, гриву і т. ін. на окремі пасма, з'єднувати їх у косу. *Дівчата чешуть коси і запли-*

тають майстерно у дрібушки з дукачами (Леся Українка); *На Гуцульщині дівчину заплітають тоді, як їй сповниться шість років життя* (О. Воропай); *Дівчата заплели Онисі коси, поклали на голову стрічки, заквітчали всю голову квітками* (І. Нечуй-Левицький); *Насипав* [старшина] *вівса такого, як снилось. Сухого із дзвоном, з пилком із ниви, І Сірко подумав: війна скінчилась, І завтра наводчик заплете йому гриву!* (А. Малишко).

2. *що.* Те саме, що **вплітáти**[1]. *Якби пустили на музики, То я б кісники заплела* (Т. Шевченко); [О к с а н а:] *Умиюся і кіснички заплету. Ті, що ти любиш, — блакитні* (З. Мороз); * Образно. *Життя заплітає нас у складний коловорот вражень та подій, веде на перехресні стежки колишнього, сучасного та прийдешнього* (Б.-І. Антонич).

3. *що.* Плетучи, виготовляти що-небудь. — *Добре! — каже дурень. — Заплітайте ж собі загони, а я собі заплету, і як увечері з поля прилсенуть скотину, то в чий загін піде, того вона й буде* (О. Стороженко); *Дівчата почали заплітати вінки й пускати їх у Почайну, щоб запитати в долі, чи судилося їм мати пару, а якщо судилось, то з якої дороги* (С. Скляренко); *Дід там* [у пасіці] *заплів хижку з лози, Михайло покрив її соломою гарно* (Марко Вовчок); // Лагодити за допомогою плетіння. *На коліні він на одному стояв коло тину і, дірку лозою тут заплітаючи, все це бачив* (П. Тичина); *На порозі сидів старий, тримаючи рибальську сітку, усіяну тугими поплавками з кори. Старий перебирав її вузлуватими зморшкуватими пальцями, знаходив дірки і вправно заплітав суканими конопляними нитками* (В. Малик).

4. *що.* Густо переплітаючись, вкривати що-небудь; обвивати. *Голі корені смерек заплітали стежки, вкриті верствою сухої глиці* (М. Коцюбинський); *Густий зелений плющ рясно заплітав стіни та господарські споруди* (Д. Білий); *Його* [плем'я] *там обступили дикі хащі й драконові дерева, і стежки заплели ліани, й над прірвами немає мостів* (Л. Костенко); * Образно. *З самих Карпат котиться, гуде весняний шум і заплітає землю синіми стрічками струмків* (М. Стельмах); // *безос. В кущах .. все павутинням заплело* (Н. Забіла).

5. *тільки док., що.* Почати плести. * Образно. *Рідна пісня заплете розмову, У старегіьких висушить сльозу* (А. Малишко).

◊ **(1) Заплітáти язикóм** — говорити нечітко, невиразно, плутано. *Максим говорив, заплітаючи язиком* (І. Багряний); *Цой вже трохи заплітає язиком* (Любко Дереш).

ЗАПЛІТА́ТИСЯ, áюся, áєшся, *недок.*, **ЗАПЛЕСТИ́СЯ,** етýся, етéшся, *док.* 1. Заплітати собі волосся. *На порогах сіней сидять і заплітаються дівчата* (У. Самчук); — *А ти сама що, не вмієш заплітатися? — Вмію. Показати?* (М. Матіос); — *Ой пасіться ви, корови, Я не забарюся! Вмию личко, вмию брови, Сяду, заплетуся!..* (С. Руданський); *Розплела* [Христина] *чорну косу, розчесала буйне волосся, неуважно дивлячись десь вбік, знов заплелася* (О. Бердник).

2. Переплітатися, перевиватися. — *Дивишся — було голе поле, вербички десь там хилились при дорозі, жита шуміли чи бур'ян заплітався, а прийшли будівельники — перевернули все те* (Ю. Збанацький); *Вивищувалися чотири менші і п'ята найбільша і найвища чарівні шапки-покрівлі, а на кожній з них плавав у золотому озері неба схожий на квітку хрест, і всі п'ять хрестів запліталися в рухоме коло сяйва* (П. Загребельний); *Зеленіють гаї. І, неначе в русалки, У берези, мов коси, гілки заплелись* (Л. Дмитерко).

3. Укриватися густим переплетенням чого-небудь; обвиватися. *Мов вінками, заплелись Придніпровські кручі виноградом, Що раніш ніколи тут не ріс* (П. Дорошко); *Ще тиждень — і все заплететься непролазними хащами* (І. Цюпа).

4. *розм.* Важко, невпевнено говорити або йти. — *І наллю! Зараз і наллю, — сказав, заплітаючись у мові, Горошко і, полізши до кошика, вийняв нову пляшку* (М. Івченко); *По вечері ви благально дивитесь на вірного товариша, а він, прощаючись, заплітається: — Ти ж не забудь узавтра занести, що на зайця позичав* (Остап Вишня); *Він аж заплітався ногами, схлипував, шанобливо кланявся широкій спині в оксамиті і дзигорів жалібним голосом: "Нехай я почорнію, як земля, пане полковнику, якщо кажу неправду"* (Ю. Мушкетик).

5. Піддаватися заплітанню. *Косички краще заплітаються із добре вимитого і розчесаного волосся* (із журн.); — *От і добре, що ви трохи постояли. Я тим часом волоссячко розчесала .. Тепер і коси заплетуться до ладу, — каже Марта* (Панас Мирний).

6. З'являтися в чомусь, потрапляти в що-небудь, переплітаючись із ним. *Сивина заплелася в його чорний чуб, глибоко запалі очі обвелися темними смугами, виразні зморшки окреслили невеликий рот* (М. Стельмах); *Джура — з великою чорною бородою, в якій не заплівся й один сивий волосок, дивиться вовком, пожадливо, заздрісно й голодненько* (Б. Харчук); * Образно. *Послухай: б'є весільний бубон і клени клоняться, мов пави. В твоє волосся, моя люба, заплівся місяць кучерявий* (Б.-І. Антонич).

◊ **Нóги заплітáються** *див.* **ногá; Язи́к заплітáється** *див.* **язи́к.**

ЗА́ПЛІТКА, и, *ж., діал.* Стрічка для коси. *Марічка теж вже ходила у заплітках, а се значити мало, що вона вже готова й віддатись* (М. Коцюбинський); *Найбільша дівчинка, років тринадцяти, вже із заплітками в чорних косах, взяла за узду Лиска і повела у двір* (Ю. Логвин).

ЗАПЛІ́ЧНИЙ, а, е. Який носять за плечима. *Коли наблизився наш радист із важкою заплічною скринею, комбат пішов із ним поруч* (Є. Доломан); *На вузенькому піщаному пероні товпляться люди. З саморобними скриньками, заплічними торбинками* (М. Олійник); *Почали прибувати посланці з найближчих сіл, .. приносячи наконечники в торбинках і заплічних мішках* (І. Білик).

Мáйстер заплі́чних справ (діл) *див.* **мáйстер.**

ЗАПЛІ́ЧНИК, а, *ч.* Те, що носять за плечима (мішок, рюкзак і т. ін.). *Петро рішуче направився в хату, почав збирати у заплічник свої старі сорочки, штани, запрані майки* (Г. Тарасюк); *Одягнені в суцільний сірий колір, із сірими заплічниками, біля сірих візків і кухонь, німецькі полки справляли враження якогось каравану подорожніх* (з мемуарної літ.).

ЗА́ПЛІЧОК, чка, *ч., рідко.* Бильце ліжка в узголів'ї. *Була то невеличка, вузька кімната з одними тільки дверми і з одним вікном .. Під двома сліпими стінами стояли два ліжка з високими заплічками* (Б. Лепкий).

ЗАПЛІ́ЧЧЯ, я, *с.* Частина спини біля плечей. — *Сер, — сказав він і ледве-ледве, зовсім для стороннього ока непомітно, схилив свою гордовиту голову від лівого запліччя до правої половини грудей, по діагоналі* (Ю. Смолич).

ЗАПЛІ́ШЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **заплішúти.** *Щоб коса була надійно з'єднана з кіссям, вона має бути заплішена*

(із журн.); * У порівн. *Андрій пнувся з усієї сили, смикав за кути, за колеса, а вагончик, як заплішений, не рухався з місця* (С. Чорнобривець).

ЗАПЛІШИ́ТИ *див.* **заплі́шувати.**

ЗАПЛІШИ́ТИСЯ *див.* **заплі́шуватися.**

ЗА́ПЛІШКА, и, *ж.* Клинець, який забивають для укріплення чого-небудь (держака сокири, коси і т. ін.). *В хатині під припічком лежить тупиця. Держак розсохся, заплішки повипадали* (М. Циба); * Образно. *Одного разу на вулиці жонаті чоловіки стали насміхатися з Павла, дорікаючи, що він не господар у своїй хаті, а до старого колеса заплішка* (Григорій Тютюнник).

ЗАПЛІ́ШУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАПЛІШИ́ТИ,** ішу́, і́шиш, *док.*, *що.* Забиваючи заплішку, укріплювати що-небудь. *Йшлося до жнив, клепали коси, вистругували до грабель і грабок зубці, тесали, заплішували, підпилювали, гострили* (А. Іщук); *Заплішч щабель у драбині, а то хитається* (Сл. Б. Грінченка); *Він узяв липову паличку з загостреними кінцями й заплішив у стані клинком, тоді почав крутити паличку тятивою й наставив різець* (І. Білик); // Міцно, як заплішку, забивати що-небудь кудись. *Тимофій забиває і заплішує кілочки в кроковку* (М. Стельмах); *Пальне затлілося, Андрійко схопив чопки і заплішив ними дюзи* (О. Бердник).

ЗАПЛІ́ШУВАТИСЯ, ується, *недок.* Пас. до **заплі́шувати.** *Щоб лезо сокири трималося краще, воно заплішується дерев'яним клинком* (із журн.).

ЗАПЛО́ДЖУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАПЛОДИ́ТИ,** оджу́, о́диш, *док.*, *що*, *розм.* Те саме, що **заро́джувати.** [Матушка гуменя:] *Серед самотньої тиші лукавий непримітно гніздо своє у їх* [черниць] *серці звиває, будить у душі помисли грішні, заплоджує заміри лукаві* (Панас Мирний).

ЗАПЛО́ДЖУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.*, **ЗАПЛОДИ́ТИСЯ,** оджу́ся, о́дишся, *док.*, *розм.* Те саме, що **заро́джуватися.** — *Не займай ти її* [Параску] .. — *уговорювала Настя.* — *Коли заплодиться недовірок, то й умре вже недовірком!* (Панас Мирний); — *Як не держатимеш язика на віжках, то в тебе ще заплодяться жаби і на печі, і в печі,* — *сміялась весела та жартівлива Параска* (І. Нечуй-Левицький); [Маруся:] *От з тієї любові й гадюка* [ненависть] *заплодилася...* (М. Старицький).

ЗАПЛОДИ́ТИ *див.* **запло́джувати.**

ЗАПЛОДИ́ТИСЯ *див.* **запло́джуватися.**

ЗАПЛОДОНО́СИТИ, ить, *док.* Почати плодоносити. *Наступного року яблуні мають заплодоносити на повну силу* (із журн.); — *Яка мета цієї нової програми?* — *На мою думку, сама назва "Зав'язь" є доволі символічною. Те, що зав'яжеться, обов'язково має заплодоносити* (з газ.).

ЗАПЛОМБО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **запломбува́ти.** *Він справді мав-таки десь сестру, свою щебетушку Зінку, вивезену* [до Німеччини] *в запломбованому вагоні* (О. Гончар); — *Коли закохуєшся в жінку, обожнюєш її, любиш у ній все: від кінчиків нігтів на ногах до кінчиків волосся на голові, любиш навіть її надщерблений чи запломбований зубчик, коли вона до тебе усміхається* (В. Яворівський); // **запломбо́вано,** *безос. пред. На рентгенограмі канал кореня запломбовано до верхівки* (із журн.).

ЗАПЛОМБО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАПЛОМБУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док.*, *що.* 1. Накладаючи пломбу на що-небудь, запечатувати; пломбувати. *Клерк, не дослухавши його, прожогом вискочив з кімнати. І вчасно, бо агенти містера Банча якраз збиралися запломбовувати звільнену кімнату...* (В. Чемерис); *Комісія .. запломбувала покришку насоса і з полегкістю покинула депо* (П. Панч); * Образно. *А котел усе звужувався. Фашисти нас запломбували. Хто був живий, не здався і не кинув зброю* (Б. Харчук).

2. Ставити пломбу (в зуб). *При зубному карієсі спочатку здійснюється оброблення карієсної порожнини, після чого зуб запломбовують* (із журн.); *Так буває, подумав Клайд, коли ти, кілька разів відкладаючи, вирішиш нарешті завтра ввечері піти до дантиста запломбувати хворий зуб* (В. Владко).

ЗАПЛОМБО́ВУВАТИСЯ, ується, *недок.* Пас. до **запломбо́вувати.** *Після закінчення опалювального періоду всі печі й димарі чистяться, оглядаються старшиною роти разом з начальником квартирно-експлуатаційної служби військової частини, запломбовуються або запечатуються дверцята печей* (з мови документів); *Для лікування періодонтиту використовують спеціальні лікувальні пасти, якими запломбовується канал* (із журн.).

ЗАПЛОМБУВА́ТИ *див.* **запломбо́вувати.**

ЗАПЛОМЕНІ́ТИ, іє, *док.* Почати пломеніти. *Небо на сході почало світлішати, і високо над обрієм, провіщаючи недалекий день, запломеніла світова зоря* (Б. Антоненко-Давидович); *Море застогнало від розривів бомб, запломеніло небо* (Д. Ткач); *На обрії запломеніла ніжна зірниця* (О. Бердник).

ЗА́ПЛУТ, у, *ч.*, *діал.* Переплетення. *Між заплутами — величезні гарбузи, як голі діти* (С. Васильченко).

ЗАПЛУ́ТАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **заплу́тати.** *Ведмідь не вгамовувався. Весь заплутаний мотузками, з мордою, затиснутою залізними прутами, він здригався, мотав лапами, бився, ревів* (М. Трублаїні); // **заплу́тано,** *безос. пред.* [Наталя:] *Увесь зміст книжки заплутано якимись навмисно безглуздими авторськими "діалектичними" міркуваннями* (І. Микитенко).

2. *у знач. прикм.* Який заплутався; дуже покручений, поплутаний. *Непомітно виростає певність, що я таки виберусь з лабіринту заплутаних вуличок міста* (П. Колесник); — *Ого!* — *стрепенувся Михай, і кільця заплутаного чуба затанцювали на голові* (А. Михайленко).

3. *у знач. прикм.*, *перен.* Складний, важкий для сприйняття. *Алогічні думки розпирають мозок, змушують розплутувати заплутаний з правіку клубок таїни* (О. Бердник); *Іван Миколайович .. викреслював на маленьких аркушиках паперу заплутані головоломки схем* (П. Загребельний).

ЗАПЛУ́ТАНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **заплу́таний** 2, 3. *М. Коперник дуже просто пояснив усю позірну заплутаність руху планет* (із журн.); *Запобігаючи ласки в султанів, вони* [поети] *намагалися перевершити один одного коли й не майстерністю, то заплутаністю, незрозумілістю для простих смертних або ж розмірами своїх творінь* (П. Загребельний); *Він ще й далі казав про недосконалість сучасних методів перевірки, про заплутаність і неясність деяких місць у статті, про свої власні сумніви* (Ю. Мушкетик).

ЗАПЛУ́ТАНО. Присл. до **заплу́таний** 2, 3. *Острів оточений безліччю інших островів і острівців, розміщених уздовж і впоперек цілком хаотично, заплутано і нерівномірно* (з наук.-попул. літ.); *Чому не працює ніякий ні телеграф, ні телефон? Що там діється? Чому так невиразно, заплутано, ніяково відповідали останніми днями на запитання звідси?* (В. Винниченко); *Неосудний розповідав до-*

кладно, але заплутано і кожного разу додавав щось нове (І. Микитенко).

ЗАПЛУ́ТАТИ *див.* **заплу́тувати.**

ЗАПЛУ́ТАТИСЯ *див.* **заплу́туватися.**

ЗАПЛУ́ТУВАННЯ, *я, с.* Дія за знач. **заплу́тувати** і **заплу́туватися.** *Заплутування шнура в такому апараті практично неможливе* (із журн.); *В армії .. панував абсолютний бардак, наслідком якого всі ці пересування новобранців просторами неозорої країни були чистісінькою імпровізацією. Можливо, це був єдино виправданий метод заплутування іноземних розвідок* (Ю. Андрухович).

ЗАПЛУ́ТУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАПЛУ́ТАТИ,** аю, аєш, *док.* 1. *що.* Безладно перевивати, переплітати що-небудь (нитки, волосся і т. ін.); призводити до безладдя, порушуючи певний порядок; плутати. *Макс* [собака] *весело підстрибував і крутився під ногами надпоручникові, заплутуючи поводок навколо шаблі, і проявляв незвичайну радість, що йде на прогулянку* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека); *Івашко кивнув Любці й неголосно гукнув їй: — Посувайся за мною. Та не заплутай нитку. Демиде, Ваську, візьміть нитку та піддержуйте на руках* (В. Винниченко); // Безладно обвивати чим-небудь. *Літо бабине, бабине літо... Серце чує осінні путі... Хтось заплутав зажурені віти в павутиння нитки золоті* (В. Сосюра).

2. *що, перен.* Робити складним, важким для сприйняття; ускладнювати. *Хто ж в Росії признає літературні заслуги катковських белетристів і не признає, що самою своєю манерою малювати певні боки громадського життя вони тільки заплутували громадські думки?* (М. Драгоманов); *Сам він не раз мачав пальці в таких* [судових] *справах, помагав заплутувати найпростіші справи* (І. Франко); *— Дозвольте зауважити, що коли відповідають запитанням на запитання, то це, маю тверде переконання, дуже заплутує справу* (О. Донченко).

3. *кого у що, перен.* Позбавляючи можливості діяти на власний розсуд, зв'язувати чим-небудь. *Лейзорова поліція .. заплутувала мужиків у довги і за страшні проценти тягла людей за шию до Лейзора на заводи* (І. Нечуй-Левицький); [Годвінсон *(до громади):*] *Він хоче нас заплутати у невід, що сплів сам князь олжі* (Леся Українка); *Коли в гурті буває голова артілі, Гурій "підкусює" свого суперника уїдливими словами; водночас не губить надії заплутати його у якесь сильце чи вивести на слизьке* (І. Волошин); // Утягувати кого-небудь у неприємну справу. *— Я покликався на дурних свідків, що, замість очистити мене, заплутали мене ще в дві інші паскудні справи* (І. Франко); *— Коли б прийшов трохи раніше.., я дав би тобі часу. Це ж тільки подумати, в яку історію ти мене заплутав!* (В. Підмогильний).

4. *кого, перен., розм.* Вводити в оману, примушувати помилятися. *— Провокація, — зашипів він. — Ви навмисне заплутуєте мене... Я не вірю вам, не вірю вашим аналізам* (В. Петльований); *Дяк почав упрівати. Він закрутився думкою і вже не знав, що йому казати. Мазепа ж навмисне ходив словами околясом, заплутував дяка* (Ю. Мушкетик); *— Отим словесним мотлохом ми заплутали й працівників об'єднання* (Ю. Шовкопляс).

◊ **(1) Заплу́тати / заплу́тувати у [свої́] тене́та (сі́ті)** *кого, що* — хитрощами, підступністю підпорядкувати кого-небудь своєму впливові, підкорити своїй волі. *— Без освіти років за двадцять-тридцять від вас лишиться один спогад та, мабуть, руїни кількох хуторів. Все захоплять ненажери-пани, все заплутають у свої тенета вчені та хитрі отці-єзуїти* (З. Тулуб); *— Так, так, сидите, значить, дівчатка. А ваша подружка вас завела сюди, заплутала в тенета, та й навіть забулася про своїх спільниць* (Ю. Збанацький); *— Як легко тебе заплутати у феєричні сіті! І ти повірила в казки, в нікчемні прожекти?* (О. Бердник); **Плу́тати (заплу́тувати, сплу́тувати) / заплу́тати (сплу́тати) [свої́] слі́ди́** *див.* **плу́тати.**

ЗАПЛУ́ТУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.*, **ЗАПЛУ́ТАТИСЯ,** аюся, аєшся, *док.* 1. Безладно перевиватися, переплітатися. *Вона... нетерпляче розплутувала ланцюжок на дверях, а він усе заплутувався у неї в руках* (Л. Смілянський); [Поліксена:] *Сестричко, розчеши мені волосся. Мені казала мати розчесатись, та бачиш, як заплуталось воно* (Леся Українка); *Облазив уже весь човен, одного разу в нього навіть заплутався шланг, але водолаз спокійно розплутав його і поповз по палубі човна* (М. Трублаїні); // Зачепившись за що-небудь, втрачати можливість вільно рухатися; застрягати. *Все більше й більше рибеняток заплутувалось в густих вічках сітки* (Ю. Збанацький); *Велика чорна корова заплуталася рогами в тоненьке гілля і люто робила собі серед нього дорогу* (Н. Кобринська); *Вона заплуталась у довгих оборках своєї нової спідниці, мало не впала* (М. Чабанівський); * Образно. *На центральній вулиці Ярополя виросли кульбаби — .. в їхніх білих волохатих головах заплуталися сонячні промені* (Ю. Щербак).

2. *перен.* Опинятися у скрутному становищі (здебільшого внаслідок якихось неправильних дій, помилок і т. ін.). *— Прокопику! Як ти жив, скажи ж мені? — мовила Марина стиха .. — Крутив світом, Маринко .. Сердився на світ, заплутувався, виплутувався* (Р. Андріяшик); *— Ти, Аркадій, відстав і заплутався, ти пустоцвітом став, здаля виблискуєш, а всередині — порожньо* (О. Корнійчук).

3. *перен., розм.* Збиватися, губити зв'язок у думках, мові, лічбі і т. ін. *Біда не міг нарахувати більше ста двадцяти, бо далі почав заплутуватися* (М. Трублаїні); *Терлецький хотів спом'янути давнину й почав рацею до академіста-зятя, але заплутався на перших словах і замовк* (І. Нечуй-Левицький); *Яринка борсалася у страшних .. думках, боячись безнадійно заплутатися в них* (В. Собко); // Недостатньо розібравшись у чому-небудь, бути неспроможним до кінця обґрунтувати думку. *Мало чого добрала Женя з почутого. Через те, певне, що Друзь сам заплутався: то одне стверджував, то зовсім протилежне* (Ю. Шовкопляс).

4. *перен.* Ставати важким для розуміння, розв'язання; ускладнюватися. *Процес відьми Колумби ніяк не міг скінчитися. Навпаки: щодалі він заплутувався все дужче* (Н. Королева); *Федько і товариш все частіше сперечаються, вириваючи один з одного ту або іншу фігуру, я встряю у сварку, від чого справа все більше заплутується, і ми уже втрьох кричимо один до одного, як навіжені* (А. Дімаров); *Це було таке почуття, яке охоплює нас у театрі, коли ми не знаємо змісту п'єси, а дія заплутується, і ми з нетерпінням чекаємо, що ж буде далі* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека).

5. *тільки док., розм.* Збитися зі шляху, заблудитися. *І Алі, і Фатьма були тут людьми чужими, не знали стежок і легко могли заплутатися в їх лабіринті — і на це рахувала погоня* (М. Коцюбинський); *Передусім він міг заблукати в лісі. Там*

і вдень іноді заплутаєшся між соснами, а вночі й поготів (Ю. Андрухович).

6. *тільки недок.* Пас. до **заплу́тувати.** *Жертва, що потрапила до ловильної сітки, заплутується павуком клейкою павутиною* (із журн.).

ЗАПЛЬО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **заплюва́ти.** *Проминувши тісний, густо запльований соняшниковим лушпинням вокзал, вийшов* [юнак] *на привокзальну площу, озирнувся* (Ю. Збанацький); *Зрештою, слоників зібралось на поличках і столиках, а також на шафках, холодильнику, кришці унітаза і підвіконнях вікон, що виходять у внутрішній запльований дворик* (І. Карпа); *"І ходять же такі поміж людей, не биті, не запльовані на кожному кроці, не виваляні в багні на людське посміховище!"* — думалось Юркові (П. Козланюк).

ЗАПЛЬО́ВУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **запльо́вувати.** *Забороняється засмічення місць загального користування (запльовування, куріння та кидання цигарок, лушпиння від насіння, папірців і т. д.)* (з мови документів); — *На мою думку, головна передвиборча зброя цієї політсили — це силовий тиск і дискредитація, очорнення, запльовування опонентів* (з газ.).

ЗАПЛЬО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАПЛЮВА́ТИ,** юю, юєш, *док., кого, що.* 1. Покривати, забруднювати плювками або чимсь виплюнутим. *Здивувати Стамбулом, цим безладним велетенським містом, цими тисячними натовпами, де .. тисячні орди дармоїдів, гультяїв, які все запаскуджують, перетоптують, запльовують?* (П. Загребельний); *Мечимириха йшла людським рівчаком, .. а жінки старанно запльовували її сліди: від уроків собі й майбутній дитині* (І. Білик); — *Чотириста місць* [у будинку культури]. *Хіба це приміщення? Та ми ж заплюємо його насінням і недокурками за один вечір* (О. Довженко).

2. *перен.* Знеславлювати, ганьбити, паплюжити кого-, що-небудь. *Писклята ви всі, солодкі крикуни! Ради ваших нещасних, брехливих, шкодливих божків ви запльовуєте, лицемірно, безсило запльовуєте те, що є єдино певне й тверде в людині, оті самі інстінкти* [інстинкти]! (В. Винниченко); *Коли нас переможуть — нічого нам чекати ні тепер, ні потім — від нас і нашу славу відберуть, розтопчуть нашу чесноту й сміливість, заплюють нашу мету і наші очі* (Ю. Яновський).

3. *кого, що, чим і без прям. дод., перен.* Стріляти, обстрілювати. *Кулемет, мов не розуміючи, кого саме йому треба заплювати, незграбно розкарячив ноги й безглуздо дивився на старий флюгер, що на дровітні* (Б. Антоненко-Давидович); *По обидва боки Босфору загомоніли берегові батареї, заплювали в море кам'яними ядрами* (С. Тельнюк); *Галіон мусив розвернутися бортом до вітру, а значить, бортом до бригантини. Й саме в ту мить борт галіона ревне всіма своїми гарматами і заплює бригантину ядрами* (М. Білкун).

(1) Запльо́вувати / заплюва́ти о́чі *кому і без дод.* — плюючи кому-небудь в обличчя, виявляти зневагу, презирство. [К і н д р а т А н т о н о в и ч:] *Який то немилосердний був чоловік! .. Раз уксусом* [оцтом] *линув в вічі, скільки разів при всіх дворових запльовував мені очі...* (М. Кропивницький); — *А ти мені не дивись так! Не дивись, а то заплюю очі. Хто ти!* — *Плюючи, він так хитнув головою, що трохи і Горпини не звалив* (Панас Мирний); **Лю́ди заплюю́ть** *див.* **лю́ди.**

ЗАПЛЮВА́ТИ *див.* **запльо́вувати.**

ЗАПЛЮ́СКАТИ, аю, аєш, *док.* Почати плюскати (у 1 знач.). *Вона підбігла до берега, стала на кладку, загойдалась на ній, вода занепокоєно заплюскала під дівочими ногами* (М. Стельмах); *З дрімотного поля потягло вітерцем, заплюскали краплі, струшені додолу* (В. Близнець).

ЗАПЛЮСКОТА́ТИ, очу́, о́чеш, **ЗАПЛЮСКОТІ́ТИ,** очу́, оти́ш, *док.* Почати плюскотати, плюскотіти. *Клень заплюскотав і забовтався страшенно, і Едмунд, не можучи вдержати його одною рукою, .. потонув ураз із ним* (І. Франко); *На розгарячіле чоло впала важка крапля — одна, друга, третя, і враз водяний шквал з неба зашумів, заплюскотів довкола* (П. Колесник); *Зашуміла, заплюскотіла степова злива* (А. Дімаров); // *безос. За очеретом заплюскотіло. Злякано загуркотіли весла* (С. Васильченко).

ЗАПЛЮСКОТІ́ТИ *див.* **заплюскота́ти.**

ЗАПЛЮ́СКУВАТИ, ує, *недок.*, **ЗАПЛЮ́СНУТИ,** не, *док., кого, що і без прям. дод.* Плюскаючи (у 1 знач.), обливати, заливати хвилею; плюскаючи, вливатися. *Ми почали швидко веслувати проти вітру, вправно розрізаючи річкові хвилі, але через низькі борти вони заплюскували в човен* (із журн.); *У човен хвиля заплюснула* (Сл. Б. Грінченка).

ЗАПЛЮ́СНУТИ *див.* **заплю́скувати.**

ЗАПЛЮ́ЩЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **заплю́щити.** *Гурток пасажирів дрімає з заплющеними й видющими очима* (С. Васильченко); *Бачить вона синові навіки заплющені очі, і серце, пробите кулями навиліт, і зелений колос, що виріс з його тіла на моравській долині* (А. Малишко).

ЗАПЛЮ́ЩЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **заплю́щити.** *Для однобічного ураження лицевого нерва характерні такі симптоми: лобові складки згладжені, око відкрите, кутик рота опущений; наморщування лоба і заплющення очей неможливі* (з навч. літ.).

ЗАПЛЮ́ЩИТИ *див.* **заплю́щувати.**

ЗАПЛЮ́ЩИТИСЯ *див.* **заплю́щуватися.**

ЗАПЛЮ́ЩУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **заплю́щувати.** *Рекомендуються такі вправи для м'язів ока: рухи очних яблук вгору, вниз та по колу, заплющування і розплющування повік* (з наук.-попул. літ.); * Образно. *Сумна річ ілюзія, та набагато сумніше вперте чіпляння за неї, таке до болю знайоме заплющування очей на реальність* (із журн.).

ЗАПЛЮ́ЩУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАПЛЮ́ЩИТИ,** щу, щиш, *док., що, у сполуч. зі сл.* о к о, о ч і. Закривати повіками (очі). *Я лягаю на софу, заплющую очі, мов до сну, але я не сплю* (О. Кобилянська); *Андрій у гіркому відчаї заплющує очі. На очах сльози* (О. Довженко); *Михась, упавши на покіс, розкинув руки, ноги, заплющив очі і, стомлений тяжкою працею, дрімав* (С. Чорнобривець); *Маргарет мовчала, заплющивши очі* (О. Бердник).

◊ **Закрива́ти (заплю́щувати, затуля́ти, замика́ти) / закри́ти (заплю́щити, затули́ти, замкну́ти) о́чі** *див.* **закрива́ти.**

ЗАПЛЮ́ЩУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.*, **ЗАПЛЮ́ЩИТИСЯ,** щуся, щишся, *док.* 1. Закривати свої очі повіками. *Довго придивлявся* [Пилипко]: *і навшпиньки ставав, і понад землею присідав. Або ще заплющувався і сторожко наставляв ухо* (А. Головко); — *Дивися — сховався* [дідусь] *За могилу, лічить гроші. Знову іде шляхом, Заплющившись, з торбинками* (Т. Шевченко); *Черниш, поклавши голову на планшет, і собі заплющився...* (О. Гончар); *Ілюзія несправжності була така сильна, що дівчина заплющилась на мить — і струснула головою...* (Є. Гуцало).

2. Закриватися повіками (про очі). *Довго тягнеться казка, а там і друга. І потроху очі заплющуються, тихий сон оповива діти* [дітей] (Б. Грінченко); *В голові стояв якийсь невиразний гул, очі мимоволі заплющувалися* (В. Кучер); *Тихович чує, що йому млосно, що очі готові от-от заплющитися* (М. Коцюбинський); *То на однім, то на другім ліжку підводиться голова. Блиснуть очі — знову заплющаться* (І. Багмут).

ЗАПЛЯМИ́ТИ *див.* **заплямо́вувати.**

ЗАПЛЯМИ́ТИСЯ *див.* **заплямо́вуватися.**

ЗАПЛЯ́МКАТИ, аю, аєш, *док.* Почати плямкати. *Заплямкає мати після обіду губами, Юрко вже й подає кухоль з водою* (І. Нечуй-Левицький); *Щось засопіло й заплямкало — істота почала їсти. На її зубах хрумтів якийсь овоч* (О. Донченко); *Вона заплямкала припухлими зі сну губенятами, усміхнулась, прошепотіла: — Мама!* (Ю. Мушкетик); *Дан застогнав, заплямкав губами уві сні* (І. Роздобудько).

ЗАПЛЯ́МЛЕНИЙ, а, е, *розм.* Дієпр. пас. до **заплями́ти.** *Тітка Клавда стягала зі столів скатерті і, заплямлені вином чи вишняком, відкидала набік* (Ірина Вільде); *З Лісничівки, хитаючись, плівся метрів за сто жовтий як віск, з чорно заплямленою сорочкою, що трималась на одному рукаві, з чорними плямами на голих грудях, ніби осліплений чоловік* (Р. Андріяшик).

ЗАПЛЯМО́ВАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **заплямува́ти.** *Вайлуватий і неохайний, у завжди заплямованому стравою одязі, підстаркуватий Крикунов наганяв самою вже своєю появою в класі нудьгу й тугу* (Б. Антоненко-Давидович); *Його очі сяяли, ніс і одна щока були заплямовані чорнилом і якимсь червоним хімічним реактивом* (В. Владко); *Роман дивився в заплямований мухами екран "Шиляліса"* [марка телевізора] (І. Роздобудько).

2. *у знач. прикм., перен.* Зганьблений, ославлений. *Малахов дивився на Боровика з неприхованою неприязню. Чого прийшов сюди цей чоловік із заплямованим минулим і не менш підозрілим сучасним?* (В. Собко).

ЗАПЛЯМО́ВУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **заплямо́вувати.** *З 1 жовтня у місті поновилися випадки заплямовування фарбою політичних плакатів* (з газ.); *На зборах ішлося про те, як уникнути заплямовування репутації українських правоохоронців* (з газ.).

ЗАПЛЯМО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАПЛЯМУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *розм.* **ЗАПЛЯМИ́ТИ,** млю, ми́ш; *мн.* заплямля́ть; *док., кого, що.* 1. Забруднювати, вкриваючи плямами що-небудь. *Цей дезодорант контролює потовиділення, швидко висихає та не заплямовує одягу* (з мови реклами); *Так заплямив, що й не відмивається* (Сл. Б. Грінченка); *Дударевич перший підскочив до свого сертифікатного й, пірнувши тулубом у дверцята, щось там став лаштувати в салоні, — то він завбачливо розстеляв для механізатора плащ-болонью, щоб не заплямити сидіння, якщо в того в дорозі почнеться кровотеча* (О. Гончар); * Образно. [М и к и т а:] *Прости, мій отче. Зараз я згадав Великий гріх, яким пергамент чистий Свого життя заплямив Ярослав* (І. Кочерга).

2. *перен.* Ганьбити, ославляти, таврувати кого-, що-небудь. *Юрій розповів про історію перекладів Шекспіра, які дивні вимоги режисера та виконавців ролей. Розповідь тяжко вразила Драгоманова. — Доопрацьовувати Шекспіра?! — здивовано запитав. — Не беріть на себе, Юрію, те, що заплямовує нашу гідність!* (І. Пільгук); *Хоч бідний він чоловік, проте не заплямує на старість своє ім'я за якихось там двадцять карбованців* (С. Васильченко); [Б е р е ж н и й:] *Хто там хоче замовчати мою роль?..* [Р у ж е в с ь к и й:] *Не замовчати, а .. заплямити її* (І. Микитенко); *Стій несхитно в бою, .. щоб совість нічим не заплямить свою* (І. Нехода).

ЗАПЛЯМО́ВУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.,* **ЗАПЛЯМУВА́ТИСЯ,** у́юся, у́єшся, *розм.* **ЗАПЛЯМИ́ТИСЯ,** млю́ся, ми́шся; *мн.* заплямля́ться; *док.* 1. Забруднюватися, вкрившись плямами. — *Я можу й тут сидіти!* — *мовляв* [Івоніка] *скромно, в дійсності боявся усісти на постіль, щоб вона чим-небудь не заплямилася, і син за те не потерпів кари* (О. Кобилянська); *Через кілька секунд пацюк перевернувся й теж вчепився зубами в кота. Сіра шерсть кота заплямилася кров'ю* (В. Владко); // Зарябіти чимось. *Вулиці заплямились крикунами-плакатами, білими наказами* (Ю. Яновський).

2. *перен.* Ставати зганьбленим, ославленим. *В її чистій дівочій уяві образ приятельки, упавшої і зганьбленої, зовсім через те не змалів і не заплямився* (І. Франко); [Г а м л е т:] *Гораціо, як не розкрити все, Заплямиться ім'я моє навіки!* (Л. Гребінка, пер. з тв. В. Шекспіра).

ЗАПЛЯМУВА́ННЯ, я, *с.* Дія і стан за знач. **заплямува́ти.** *Хлопців затримали за заплямування чорною фарбою пам'ятника* (з газ.); — *Королівське товариство, сер, повинно себе реабілітувати й тому ухвалило, оформляючи ваше, сер, вибуття з причин вашого, сер, політичного заплямування, водночас проревізувати, сер, і вашу наукову роботу* (Ю. Смолич).

ЗАПЛЯМУВА́ТИ *див.* **заплямо́вувати.**

ЗАПЛЯМУВА́ТИСЯ *див.* **заплямо́вуватися.**

ЗА́ПНЕНИЙ, ЗА́ПНУТИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **запну́ти.** *Все тіло хворого було запнуте великим простирадлом* (Ю. Смолич); *Вікна будинків, затягнуті фіранками, запнуті внутрішніми віконницями, виграваали на сонці блиском шиб* (Олесь Досвітній); *Між двома вішалками висіло запнене дзеркало* (О. Ільченко); *У запненому полотном човні панувала мертва тиша, за човном теж* (І. Білик); * У порівн. *Зверху чорніло небо, неначе запнуте чорним сукном* (І. Нечуй-Левицький).

2. *у знач. прикм.* Який запнувся (*див.* **запина́тися**[1]). *Мати, запнута найкращою своєю кашеміровою хусткою в бахромі, міцно поцілувала його на прощання* (О. Гончар).

ЗАПНУ́ТИ *див.* **запина́ти.**

ЗА́ПНУТИЙ *див.* **за́пнений.**

ЗАПНУ́ТИСЯ[1] *див.* **запина́тися**[1].

ЗАПНУ́ТИСЯ[2] *див.* **запина́тися**[2].

ЗАПОБІГА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **запобіга́ти.** *Державний контроль — це об'єктивно зумовлена діяльність державних органів, яка спрямована на запобігання діям, що суперечать установленим державою нормам, правилам і стандартам* (з наук. літ.); *У роботі подано обґрунтування переваг двоступінчастого заморожування біологічних матеріалів для запобігання деструкції клітинних структур* (із журн.); *Рифка і її тітка (Герман жив у їх домику) дивилися на його невсипуче запобігання і тішились* (І. Франко); *Ольга Іванівна привчила їх* [дівчат], *як і кожного, з ким їй доводилось мати справу, до простих ділових взаємин без запобігання й лестощів* (Д. Ткач).

ЗАПОБІГА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.,* **ЗАПОБІ́ГТИ,** іжу́, іжи́ш, *док.* 1. *чому.* Не допускати, заздалегідь відвертати що-небудь неприємне, небажане. — *Дивні ті люди, бідує, горює, гине з голоду, а нічого не радить собі, не запобігає лихові...*

(М. Коцюбинський); *Остерігаючись і запобігаючи розголосові, дівчина навіть в думці не мала, що поголос, якого вона найбільше боялася, вже йде* (В. Козаченко); *Адвокат цілеспрямовано захищає людину в рамках закону, щоб підстрахувати її та запобігти судовій помилці* (з наук. літ.); *Якщо травмовано череп, то потерпілого слід покласти на спину, голову трохи підняти, щоб запобігти внутрішньочерепним крововиливам* (з навч. літ.).

2. *тільки недок., перед ким — чим, рідко до кого — чого і без дод.* Догоджати кому-, чому-небудь, підлещуючись, домагаючись прихильності, заступництва. — *Може, я не гаразд приготувала, то вже пробач: заспала трохи з похмілля, — запобігала й брехала вона* (Д. Бузько); *Шкільний сторож Мартин Іванович був у школі визначною людиною, — його поважали і навіть запобігали перед ним* (О. Копиленко); *Не може бути, щоб Никанор Петрович став запобігати через це перед новою, безперечно, тимчасовою владою* (Б. Антоненко-Давидович); — *От такі всі мужчини. Бігає, запобігає, улещує, .. а одружиться — тікає від дружини, як чорт од ладану* (П. Колесник).

3. *перев. док., кого, що, заст.* Здобути, дістати, придбати, знайти кого-, що-небудь. — *Воно так кожному на світі: те є, другого недостає; одного й багато, а другого ніяк не запобіжиш...* (Панас Мирний); [З а в а д а:] *Не багато й наслужила* [Оксана], *один тільки рік, а горя запобігла на цілий вік і собі й мені...* (М. Кропивницький); [Є г е р:] *Адже ти маєш хлопця, що хутко хоч до війська. Де ти собі такого запобігла?* (Леся Українка).

4. *кого, рідко.* Намагатися не спілкуватися, не зустрічатися з ким-небудь, уникати когось. *Зимою я бачилась із ним* [Чагаром] *кілька разів. Ці зустрічі були холодні — і тільки нервували мене. Я вже й сама стала запобігати його* (М. Хвильовий).

◊ **(1) Запобіга́ти** (*рідше* **запопада́ти**) **ла́ски** *у кого, чиєї* — добиватися чиєї-небудь прихильності, милості. *О. Артемій був зовсім самостійним чоловіком, хоч і запобігав ласки в княгині як значної особи* (І. Нечуй-Левицький); *Не зазнає дідова унука сирітської долі, не куштуватиме хліба, помащеного прокльоном, не запобігатиме ласки у ворогів...* (Л. Яновська); *Привикли до ярма. Не соромно їм у тому ярмі ходити й ласки погоничів своїх запопадати за наділ землі, за почесті* (Б. Лепкий); *Як кожен магнат, він* [Потоцький] *зневажав дрібну шляхту і, як кожен магнат, запобігав її ласки* (З. Тулуб).

ЗАПОБІ́ГЛИВИЙ, а, е. 1. Дуже ввічливий, люб'язний, готовий зробити послугу. *Менший син княгині був слухняний, запобігливий, тихий* (С. Скляренко); *В старомодному сюртуку, простоволосий, запобігливий, він підходив до кожного з намічених на тризну гостей, брав за руку чи лацкан піджака і просив, таки дуже просив не відмовитися* (Ірина Вільде); *На Захара Івановича Кругляка, сторожа одного привольського радгоспу, ніколи не скаржилися: з начальством запобігливий і працює сумлінно* (Л. Письменна).

2. Який намагається в усьому догодити кому-небудь, підлещується до когось, домагаючись прихильності, заступництва. — *Коли ти стаєш запобігливим, ти противний, як касторка, — сказала Гільда* (П. Загребельний); *Став* [Матвій] *надзвичайно запобігливий. Не проминав випадку, аби зайвий раз підкреслити вищість Сергія* (І. Білик); // Який виражає догідливість, підлесливість. *Він нахилив голову, щоб не бачити запобігливої, нещирої усмішки Куцевича* (Н. Рибак); *Максима дратував .. запобігливий погляд Інни* (С. Процюк).

ЗАПОБІ́ГЛИВІСТЬ, вості, *ж.* Властивість за знач. **запобі́гливий.** *Я ввічливо відмовився, стараючись не образити її запобігливості* (В. Підмогильний); — *Я вам не заважаю, шановний добродію? — Очевидно, ні, — промовив Криленко і здивовано подивився на пасажира: його увагу зупинила зайва запобігливість* (М. Хвильовий); *Ніна щось говорила йому півголосом, а він, схиливши набік голову, слухав її з перебільшеною увагою і солодкою запобігливістю* (С. Добровольський); *В голосі не відчувається ні самовпевненої зверхності, ні принизливої запобігливості* (М. Руденко).

ЗАПОБІ́ГЛИВО. Присл. до **запобі́гливий.** *Ярина з'явилася на порозі. — Що їстимеш? — запобігливо спитала вона. — Є вареники, є вертута...* (Д. Бузько); *В саду, в глухій алеї, кульгає пані, її запобігливо підтримує економ* (С. Васильченко); — *Та хіба ж ми не вдячні... Це все Грицько баламутить, хай він подавиться своїм язиком, — запобігливо підхопив Кузьменко* (З. Тулуб); *Катерина, яка на кожному кроці шукала нагоди примиритись з сестрою, запобігливо поступилась Нелі своїм місцем* (Ірина Вільде).

ЗАПОБІ́ГТИ *див.* **запобіга́ти.**

ЗАПОБІ́ЖЕННЯ, я, *с., рідко.* Дія за знач. **запобі́гти** 1. *Взятися до .. запобіження хибам будущини, — для того не ставало старому Траґькому ані сміливості, ані витривалості* (І. Франко).

ЗАПОБІ́ЖНИЙ, а, е. Признач. для захисту чого-небудь від пошкодження або небезпеки. *Тіло Риндіна різко рвонулося вперед. Його стримали тільки широкі запобіжні ремені крісла* (В. Владко); *Монтажники в касках, у брезентових робах з широкими поясами, на яких дзвеніли запобіжні ланцюги, хапали бутерброди, нахильці пили кефір, хрумкали яблука* (В. Нестайко); — *Ось детальний опис чудодійних і запобіжних властивостей цих ліків* (Валерій Шевчук).

Запобі́жні за́ходи *див.* **за́хід**[2].

△ **Запобі́жний по́яс** *див.* **по́яс.**

ЗАПОБІ́ЖНИК, а, *ч.* 1. Прилад, пристрій для запобігання чому-небудь. *Компас має запобіжник, яким закріплюють стрілку, щоб не псувалася голка* (з навч. літ.); *На розподільній дошці один запобіжник перегорів, але заміна його новим не дала світла* (Б. Антоненко-Давидович); *Він зняв запобіжник і наставив автомат у той бік, звідки пролунав підозрілий звук* (П. Загребельний).

2. *перен.* Те, що запобігає дії, впливу чого-небудь. *Тепер, коли шкідливість і марність кохання він цілком усвідомив, хоч і після того, як дізнав його, лишалось тільки винайти проти нього універсального запобіжника* (В. Підмогильний); *Нуазе пояснив, що там, усередині, в нього не спрацювали якісь запобіжники, щось перегоріло* (М. Білкун); *Добра конституція є необхідним запобіжником від примх політиків* (з наук. літ.).

ЗАПОВЗА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **заповза́ти.** *Хитрими обходами, заповзаннями, взагалі умілим розташуванням сил Чорнобров домігся того, що німці кинулись тікати, залишивши до двадцяти убитих* (А. Трипільський).

ЗАПО́ВЗАТИ, аю, аєш, *док.* Почати повзати. *Сильніше пригріло весняне сонечко — і заклекотіло в рівчаках, веселіше заспівали птахи, по землі заповзали комахи* (із журн.).

ЗАПОВЗА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.*, **ЗАПОВЗТИ́,** зу́, зе́ш, *док.* 1. Повзучи, пробиратися куди-небудь (про комах і пла-

зунів); залазити, залізати. *Бджілки заповзають в рожеві дзвіночки, що вкривають рясно високі стебла* (І. Багряний); *— Мурахи постійно заповзають до палатки, шукаючи їжі* (В. Владко); *Виліз* [Юрко] *з-під ковдри, опустив був ноги, та одразу ж шарпонувся назад: згадав про гадюк, які уночі заповзають під ліжка* (А. Дімаров); // Поповзом потрапляти куди-небудь (про людину і тварин-ссавців). *П'ять раз заповзали німці у воронки .. і п'ять раз не виходили звідти* (А. Трипільський); *Відразу після народження малята сумчастих заповзають у сумку матері й прикріплюються ротом до соска* (з навч. літ.); *Прокіп Журба повз першим, маючи при собі двох вірних мінерів і вправних автоматників .. Розвідники заповзли в кущі гірського дубняку й тут звелися на коліна* (В. Кучер); // *перен.* Повільно пересуваючись, заїжджати куди-небудь. *Машина заповзла у чорноземи, В такі глевкі, що не потягне й віл* (П. Воронько); *Кілька наших танків заповзли в колишні німецькі капоніри, стоять, прикриті землею аж по самісіньку башту* (Є. Доломан).

2. *перен.* Поступово проникати куди-небудь. *Він* [морок] *оточав її з усіх сторін, слався перед очима, висів над головою, заповзав під шкуру* (М. Коцюбинський); *Холод, посилюючись, заповзав за рукава і комір кожуха* (М. Трублаїні); *В неї в плиті постійно горів вогонь, і дим часто підіймався по сходах і заповзав у двері Кулаківського* (Валерій Шевчук); // Повільно з'являтися (про яке-небудь почуття). *Незрозуміла образа отрутою заповзала в її маленьке серце* (Б. Антоненко-Давидович); *Пані Баличина вийшла за ворота подивитися, де горить. І неясна тривога заповзла їй у душу* (З. Тулуб).

ЗАПОВЗТИ́ *див.* **заповза́ти.**

ЗАПОВЗЯ́ТЕЦЬ, тця, *ч., рідко.* Той, хто заповзято робить, виконує що-небудь. *Той* [старий Шаламай] *одразу нахвилив товстуваті зморшки на чолі, скоса оглянув своїх заповзятців, які танцем тішили його* (М. Стельмах).

ЗАПОВЗЯ́ТИЙ, а, е. Те саме, що **завзя́тий.** *— Є славна молодь... Перший — Куліш Панько. Кебетний та заповзятий! Треба вас познайомити* (Василь Шевчук); *Данило, як і всі з діда-прадіда на Рибальській, був заповзятий рибалка* (Ю. Смолич); *Сулейман питав у своїх візирів поради, але всім було видно, що не відступиться від заповзятого наміру цей мовчазний, загадковий володар* (П. Загребельний).

ЗАПОВЗЯ́ТИСЯ, візьму́ся, ві́зьмешся, *док.* 1. *з інфін.* Поставити собі за мету зробити що-небудь. *— Як вони заповізьмуться нас скрутити, то ми й не дамось, бо й нас два, а Лесько третій, — сказав Яків і осміхнувся* (І. Нечуй-Левицький); *Меланія мовби навмисне заповзялася розвінчити всі його* [скульптора] *творчі задуми* (О. Гончар); *Можливо, то й справді був Петрів побратим, який не на жарт заповзявся розшукати приятеля, не вдаючись до помочі людей* (Валерій Шевчук).

2. *з інфін. і без дод.* Розпочати що-небудь робити, енергійно взятися до якоїсь справи. *Чорніє свіжонасипана гребля. Попід нею .. гудуть трактори, бульдозери. Ото хлопці заповзялися!* (П. Оровецький); *Якось, скориставшися з того, що в приміщенні, де мешкали охоронці, не було душі живої, він заповзявся перев'язувати свої болячки* (Ю. Збанацький); *В селі Межиріччі відставний фельдфебель заповзявся навчати людей військової науки: шикуватися, марширувати, копати шанці, стріляти* (Ю. Хорунжий); // *на кого, проти кого, розм.* Завзято діяти, намагаючись нашкодити кому-небудь. *Вельзевул осатаніло заповзявся на Грабовського: викликав на кожному уроці й мучив по п'ятнадцять-двадцять хвилин підряд* (М. Сиротюк); *І чого Кобзарка, Серідко заповзялися так проти нього?* (Ю. Мушкетик).

ЗАПОВЗЯ́ТІСТЬ, тості, *ж.* Властивість за знач. **заповзя́тий.** *Намірялася* [Барбара] *прихильністю жіночою втихомирити Наливайка, а заповзятість його звитяжну одягти в кунтуш польського шляхтича* (Іван Ле); *Радився* [Корній Іванович] *з давніми друзями, як спрямувати дальшу освіту вихованців школи, що з такою заповзятістю взялися до роботи на фермі* (І. Волошин); *Заповзятість і настирливість юного бійця сподобалися комбригу* (Є. Доломан).

ЗАПОВЗЯ́ТЛИВИЙ, а, е. 1. Те саме, що **завзя́тий.** *Гнат мені подобався: розсудливий і зовні спокійний, а в душі заповзятливий, кипучий* (Я. Гримайло); *Оскільки ансамбль народних інструментів ще не встиг підготувати свою програму, то керівник його, той заповзятливий гуцул, виходив на сцену кілька разів у ролі соліста* (О. Гончар).

2. Який має практичну кмітливість, здатність активно діяти; ініціативний. *Завадка мусив визнати, що сьогоднішня молодь куди спритніша й заповзятливіша, ніж колись* (Ірина Вільде); *— Ці кмітливі, заповзятливі люди, а саме такі й прибивалися сюди, були вкрай потрібні місту на Шпрее, оскільки його економічне життя дуже потерпіло внаслідок розрухи під час Тридцятирічної війни* (О. Шугай); *Живуть у них* [містечках] *усе люди заможні, найбільше заповзятливі купці* (М. Лукаш, пер. з тв. Д. Боккаччо).

ЗАПОВЗЯ́ТЛИВІСТЬ, вості, *ж.* Властивість за знач. **заповзя́тливий.** *Сер Сагор та місіс Ліліан зробилися жертвою надмірної заповзятливості симпатяг-журналістів* (Ю. Смолич); *— Угу! — мугикнув щось нерозбірливе єфрейтор .. і, клацнувши з прусською заповзятливістю каблуками, вийшов з кімнати* (Ю. Бедзик); *Відверто кажучи, мене не вельми потішила заповзятливість Г. С. у цьому питанні* (В. Шкляр).

ЗАПОВЗЯ́ТЛИВО. Присл. до **заповзя́тливий.** *Милорадович узявся урядувати заповзятливо, скрізь попризначав своїх людей, увільнивши тих, які були раніше* (Ю. Мушкетик); *Таксі лишень почало гальмувати біля входу у ресторан, як швейцар уже заповзятливо розчахнув двері назустріч* (Г. Вдовиченко).

ЗАПОВЗЯ́ТО. Присл. до **заповзя́тий.** *Гаряче, заповзято, як і раніш агітував школярів, Валя почав умовляти товариша* (С. Васильченко); *Головний зоотехнік любив своїх щирих помічниць любов'ю спеціаліста, якому приємно бачити, як заповзято і самовіддано трудяться дівчата* (П. Оровецький); *Я заповзято стрибаю, щосили відштовхуючись лівою ногою і вимахуючи руками, щоб зберегти рівновагу* (А. Дімаров).

ЗАПОВЗЯ́ТТЯ, я, *с.* Те саме, що **завзя́ття.** *Сині очі часом надавали її обличчю виразу хлоп'ячого заповзяття* (Я. Гримайло); *Справник погладшав на хабарах і втратив трохи пильність та заповзяття будь-що знайти крамолу й на ній просунутися на ранг угору* (Валерій Шевчук).

ЗАПОВІДА́ЛЬНИЙ, а, е. Який виражає передсмертну волю кого-небудь. *Спадкування за законом має місце тоді, коли воно не змінене заповітом, тобто спадкодавець у заповідальному розпорядженні не призначив спадкоємців особисто* (з мови документів); *Заповідач має право призначи-*

ти коло спадкоємців, визначити обсяг спадщини, зробити заповідальну відмову (з мови документів).

ЗАПОВІ́ДАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **заповіда́ти.** *Пильнуймо ж найдорожчий скарб життя, що нам від роду в спадок заповіданий. Як вічно рідні мати і дитя, і ми живем по материнству рідними* (М. Сингаївський); *Плато Чатирдагу поцятковане численними карстовими порожнинами, що надає його рельєфу вигляд місячного. Заповіданими є тут більш ніж 160 карстових печер* (із журн.); // **запові́дано,** *безос. пред. Мені заповідано в спадок жалобу й красу. Білий мармур, і плющ, і криваві осіннії рожі...* (Леся Українка); *Навчає баєчка великого й малого, Бо заповідано давно, Що краще зернятко своє одно, Ніж цілі ворохи чужого* (Л. Глібов).

ЗАПОВІ́ДАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **заповіда́ти.** *У першій половині IV ст. до н. е. у Спарті появився закон, який дозволяв дарування і заповідання будівель та земельних ділянок, що раніше суворо заборонялось* (з наук. літ.); *Менше розкоші — більше свободи. Це сприймалося як заповідання на краще, як обіцянка змін* (П. Загребельний); *На території Верхньодністровської низовини слід провести інвентаризаційні дослідження з метою виділення найбільш цінних ділянок для подальшого заповідання* (із журн.).

ЗАПОВІДА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.,* **ЗАПОВІ́СТИ́,** і́м, ісй, *док.* 1. *що, з інфін. і без дод.* Висловлювати свою передсмертну волю. — *Зятечку мій милий! .. От же твоя хусточка сватаная! Маруся без тебе усе її біля серця носила, а, вмираючи, заповідала причепити її тобі, як будуть її ховати...* (Г. Квітка-Основ'яненко); [О л е к с а:] *Сестро, як умру я, то заповідаю тобі — скажи, нехай поховають мене у чистому полі, на нашій Україні* (С. Васильченко); *Вмираючи, отець заповідав, Щоб чесно жив і правду ніс, як зброю* (С. Крижанівський); // Залишати що-небудь комусь після своєї смерті у спадок. [Е р н е с т:] *Тітка заповіла мені дім* (І. Франко); *Заповідач може призначити одну особу своїм спадкоємцем, заповівши їй усе майно, в чому б воно не полягало і де б воно не перебувало* (з мови документів).

2. *що, з інфін. і без дод., перен.* Давати які-небудь настанови, розпорядження щодо подальших дій, норм поведінки і т. ін. *Оддала мене матінка в чужу дальню сторононьку, Заказала, заповідала, щоб я сім год в її* [неї] *в гостях не була* (П. Чубинський); *Заповідайте своїм дітям ніколи не покидати рідного краю* (Р. Іваничук); *Бог заповів: "Шануй батька та матір" та "Хто злорічить на батька чи матір, хай смертю помре"* (Біблія. Пер. І. Огієнка); [Ф е д о н:] *Хто слави не бажає, той не еллін, — жадобу сю батьки нам заповіли, діставши від дідів* (Леся Українка).

3. *що.* Робити заповідним (у 1 знач.), заповідником. *Створивши зоопарк, Фрідріх Фальц-Фейн з 1887 по 1892 рік закладає дендрологічний парк на штучному зрошуванні, а в 1898 році заповідає ділянку типчаково-ковилового степу на вічні часи* (з наук.-попул. літ.); *Оскільки кожний природний комплекс або об'єкт заповідають на основі відомостей географічного, флористичного, фауністичного, екологічного та інших напрямків, у його характеристиці вказано властивий йому специфічний профіль* (з мови документів).

4. *тільки недок., що, діал.* Віщувати, обіцяти що-небудь. *Сонце вже геть було нахилилося до заходу. Чорні хмари вкрили його, заповідаючи на ніч .. дощ* (І. Франко); *Її талант і замилування до музики заповідали їй уже тепер ясну будучність* (О. Кобилянська); *Хлопчисько з вулиці приніс вечірню газету і викрикував, .. що японський міністр заповідає війну* (Ю. Андрухович).

ЗАПОВІДА́ТИСЯ, а́ється, *недок.* 1. *діал.* Передбачатися, обіцяти бути. *М'ясниці того року були довгі, балів заповідалося багато* (І. Франко); *День був ясний, безхмарний, заповідалась спека* (В. Гжицький).

2. Пас. до **заповіда́ти.** *Далі йшли дрібніші пункти, заповідалося і всім спадкоємцям свято і непорушно додержувати тої умови* (Л. Старицька-Черняхівська); *Питання охорони і відтворення водно-болотних екосистем регулюється Законом України "Про охорону навколишнього природного середовища" і Водним кодексом України. Створюються водоохоронні зони, а найцінніші природні комплекси заповідаються* (із журн.).

ЗАПОВІ́ДА́Ч, і́дача́, *ч.* Той, хто заповідає що-небудь комусь у спадок. *Заповіт має бути складений у письмовій формі з вказівкою про місце та час його складення, власноручно підписаний заповідачем та нотаріально посвідчений* (з навч. літ.); *Заповідач може позбавити права спадкування одного чи всіх своїх спадкоємців за законом* (з навч. літ.).

ЗАПОВІ́ДА́ЧКА, и, *ж.* Жін. до **заповіда́ч.** *Перед посвідченням заповіту заповідачка не була ознайомлена з проектом заповіту та їй не було прочитано його вголос* (із журн.).

ЗАПОВІ́ДЖЕНИЙ, а, е, *діал.* Дієпр. пас. до **запові́сти́** 4. *Пані Ганна Журавницька довший час по тому не показувалася на люди — одне, що страшилась-таки помсти пана Йвана, заповідженої в погрозливій цидулі* (О. Забужко).

ЗАПОВІ́ДНИЙ, а, е. 1. Який зберігається в первісному стані; незайманий. *Ой, гори, гори, золоті верхів'я! .. Невже мені не суджено дістатись на ваші заповідні високості?* (Леся Українка); *Їде опівдні Софія степом безлюдним, абсолютно заповідним. Абсолютно заповідний це той, що споконвіку його не торкався плуг* (О. Гончар); // Який охороняється державою. *На заповідній дільниці росли столітні дуби й сосни, такі — руками не обіймеш* (О. Донченко); *До заповідної зони Карпат входять ще понад десять тисяч гектарів — дендропарки, пам'ятки природи* (з наук. літ.); *На волі зубр перестав існувати, і його було відтворено в зоопарках. Тепер загальна чисельність цих тварин, розселених у різних заповідних територіях, перевищила дві тисячі особин* (із журн.).

2. Те саме, що **заповітний** 1, 2. *Прощай, маленький кам'яний горбик над Дністром, де я пас кіз, де читав дві заповідні книжечки* (О. Бердник); *Ось знайома ущелина .. Ось і камінь. Треба сплигнути на цей найближчий прискалок. А тепер уже дуже легко дістатися до заповідного місця* (О. Донченко).

ЗАПОВІ́ДНИК, а, *ч.* 1. Територія або архітектурна споруда, яка охороняється державою (з метою збереження тваринного та рослинного світу, всього природного комплексу, пам'яток старовини і т. ін.). *В заповідниках чи в заказниках ті ж самі зайці, ті ж самі дикі кози від людей не тікають, людей не бояться* (Остап Вишня); *Облвиконком ствердив постанову наради про перетворення "Варязької церкви" на заповідник* (В. Домонтович); *Орнітолог із заповідника розповість, скільки перепілок збивається в цих степах восени, де вони, перш ніж відлетіти за море, скидають із себе зайвий жир, щоб стати легшими* (О. Гончар); — *А в нас сьогодні якраз екскурсія у Софійський державний заповідник* (В. Нестайко).

2. *чого, перен.* Місце розміщення, зосередження чого-небудь. *Це був величезний природний заповідник скель та бескидів, створений в незапам'ятні часи примхливими і сліпими стихіями* (В. Владко); *На чудових старих вуличках, у цьому еклектичному заповіднику струхлявілого московського модерну, десь поруч із амбасадами Грузії та Литви, є один фантастичний будинок, з якого ростуть дерева* (Ю. Андрухович).

ЗАПОВІ́ДНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **заповідний** 1. *Безліч пташиних гнізд, яких ніхто не руйнує; океан повітря, не отруєного нічим; гармонія буття .. Найкрайніший край землі, заповідність, чистота* (О. Гончар); *Історія формування заповідності в херсонських степах почалася в другій половині XIX сторіччя, коли ще юний Фрідріх Едуардович Фальц-Фейн (1863–1920 рр.) почав створювати перші вольєри для птахів і звірів* (з наук.-попул. літ.); *Заповідні території різних категорій займають лише 5,9 % загальної площі України, на відміну від Європи, де норма заповідності становить 10–15 %, а іноді 30 %* (з газ.).

ЗА́ПОВІДЬ, і, *ж.* 1. *рел.* Накази, повеління, настанови Бога, дані людям. *Я Господь, Бог твій, .. що чинить милість тисячам поколінь тих, хто любить Мене і хто виконує Мої заповіді* (Біблія. Пер. І. Огієнка); — *Заповідано нам, — сказав священик, — тільки любов; сам Христос есть любов Божественна. Ті з нас — учні Його, котрі виконують заповідь* (В. Барка); *У писаннях святих отців церкви шукав* [Аркадій] *витлумачення п'ятої заповіді Божої* (Ірина Вільде).

2. *перен.* Суворе правило поведінки, неухильний обов'язок. — *Ви губите себе тим, що нарушуєте* [порушуєте] *закони природи. Наскільки мені відомо, ви робите це в ім'я духової сторони людини, в ім'я заповідей моралі й ще чогось там* (В. Винниченко); *Заповіддю воїнської доблесті було — захищай товариша, грудьми закривай його* (А. Хижняк); *А насамкінець — його найулюбленіша з усіх заповідей: — Не журись!* (О. Гончар).

ЗАПОВІСТИ́ *див.* **заповіда́ти.**

ЗАПОВІ́Т, у, *ч.* 1. Офіційний документ, який містить розпорядження певної особи щодо її майна на випадок смерті. *Стрий їх матері помер, не зробивши заповіту, і полишив значний спадок у готівці й земельних добрах* (І. Франко); *Кожний громадянин і кожна громадянка можуть за життя розпорядитися своїм майном на випадок смерті. Таке розпорядження називається заповітом* (з наук.-попул. літ.); // Передсмертна воля. *Стоять чумаки, вірнеє браття, круг конаючого, похиливши сумно голови, і обіцяють вони сповнити його заповіт...* (М. Коцюбинський); *"Довезіть, учителю, оту пшеницю до своїх. Довезіть..." — вчувалися Іполитові Мар'яновичу останні слова агронома. То було і прохання, і передсмертний заповіт* (Є. Доломан).

2. *перен.* Настанова, наказ, дані послідовникам або нащадкам. *Так сказав Бог: "Чому ви переступаєте Господні заповіти? Ви не матимете успіху, бо ви покинули Господа"* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Думав про матір, про прості її заповіти, про віру в людей, віру в добро* (І. Багряний); — *Але умова, Павле Макаровичу, — ви книжки не зачитуєте. — Ну, певно ж. — Це я і так порушую дідусів заповіт, щоб жодна книга не виходила поза стіни цієї бібліотеки* (А. Головко); // Те, що встановилося з давніх часів, увійшло в традицію. *Приторкніться до струн золотих, кобзарі. Ви повідайте предків святий заповіт: Родять щедро пісні тільки в зладі-добрі, На добрі, як на вірі, тримається світ* (Б. Олійник); *Пізнай себе. Давній, мудрий, безсмертний заповіт* (О. Бердник).

3. *бібл. (з великої літери).* Те саме, що **Заві́т** 2. *"Оце Заповіт, що його Я складу по тих днях із домом Ізраїлевим, — говорить Господь. — Покладу Я Закони Свої в їхні думки, і на їхніх серцях напишу їх, і буду їм Богом, вони ж будуть народом Моїм!"* (Біблія. Пер. І. Огієнка).

4. Те саме, що **за́повідь** 2. — *Навчання в нас — найперший заповіт, — посміхнулась куточками уст Ганна Василівна* (О. Донченко).

Ве́тхий (Стари́й) Заві́т (Запові́т) *див.* **заві́т; Нови́й Заві́т (Запові́т)** *див.* **заві́т.**

ЗАПОВІ́ТНИЙ, а, е. 1. Найдорожчий для кого-небудь у зв'язку з його задумами, спогадами і т. ін. *Коли ми вимовляємо слова — Пушкін і Шевченко, то називаємо імена людей, які з найбільшою силою втілили в собі найкращі думи й найзаповітніші прагнення двох братніх народів* (М. Рильський); *Перечитуючи знову заповітний лист, вона ніби торкнулась серцем джерела, яке виповнило його по вінця дивним почуттям* (Н. Рибак); // Який дуже цінують, бережуть. *Вона перейшла через довгий ряд кімнат, доки дісталася до півтемної зали з буфетною шафою, де зберігався коштовний заповітний посуд* (О. Донченко); *Анрі-Жак витяг заповітну люлечку, зроблену з рідної глини, з вишневим цибушком, натоптав її ерзац-тютюном і з насолодою закурив* (Ю. Яновський); *Вона полізе на горище, дістане заповітний мішечок борошенця (зима ж попереду!) й одсипле для хлопця* (В. Нестайко); // Таємний, прихований (про думки, мрії і т. ін.). *Настя зненацька заговорила тихо, таємниче, як діти, що повідають одне одному свої заповітні думки* (З. Тулуб); — *Коли ж маєш мету заповітну, то що тобі всі оті незлагоди житейські?..* (О. Гончар); — *А що? — маючи клепку в голові, розвивав і конкретизував свої заповітні наміри Буянов. — З якою метою їхав я сюди, на "передній край" боротьби за краще життя?* (О. Шугай); // До якого прагнуть, про який мріють. *Він .. міг перейти заповітний кордон — вже такий близький й одночасно недосяжний без щирої допомоги цих бідних затурканих людей* (Д. Бузько); *Вже вогнів видно шерег, Заповітний то берег .. Зустрічай їх* [іммігрантів], *Одесо!* (Л. Дмитерко); *Навіть коли загрожує страх або розчарування заповітних змін, треба радіти, бо таким чином стаєш володарем власної долі* (П. Загребельний); // Улюблений. — *Ходи-но сюди, синку! — Покірно плентаюсь у спальню, в заповітний мамин куток* (В. Речмедін); *Андрійко зібрав друзів у заповітній долині, де вони завжди гралися* (О. Бердник); *Друг заповітний Сашко .. прийме на ночівлю* (Є. Пашковський); // *у знач. ім.* **заповітне,** ного, *с.* Те, що є таємним, прихованим (про думки, мрії і т. ін.). — *Віоло! Чому бbuilтиш мені сказати заповітне? — Мовчи, мовчи. Я чую, знаю все. І мені радісно* (О. Бердник); *Бесідував* [Тарас] *про се, про те й найбільше — про заповітне* (Василь Шевчук).

2. Пов'язаний з якоюсь пам'ятною подією. *Бувала коло заповітного каменя й Меланочка, підліток, сирота безрідна* (Ю. Яновський).

3. Стос. до заповіту. *Як у зимній вечір помирала В наддніпровому селі вдова, Старшій доньці Катрі проказала Заповітні, пам'ятні слова: .. — Виший ти йому* [Кобзареві] *найкращі зорі* (А. Турчинська).

ЗАПОВІ́ТРЕНИЙ, а, е, *діал.* 1. Дієпр. пас. до **запові́трити.** *Млосну тишу, заповітрену важким духом, раптом роздер крик* (П. Панч).

2. *у знач. прикм.* Заражений. *Їхні захарчовані пісною картоплею з солоними огірками організми отруїлися заповітреним м'ясом* (із журн.); // *у знач. ім.* **запові́трений,** ного, *ч.* Хворий на чуму. *Він бачив, що всі поглядають на нього косо і стороняться від нього, мов від заповітреного* (І. Франко).

ЗАПОВІ́ТРИТИ *див.* **запові́трювати.**

ЗАПОВІ́ТРЮВАТИ, ює, *недок.,* **ЗАПОВІ́ТРИТИ,** ить, *док., що, діал.* Наповнювати смородом, поганим повітрям. *Підвечір пригадали собі, що ялівку треба закопати, бо заповітрить подвір'я* (Б. Лепкий).

ЗАПО́ВНЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **запо́внити.** *Це був Босфор — мета їхніх багатоденних мандрів: глибока, заповнена водою, ущелина між Руським і Мармуровим морями* (С. Скляренко); *Незабаром весь майданчик перед каменоломнями був заповнений мешканцями селища* (О. Гончар); *Додому повернулась* [Марійка] *пізно з книжками і з зошитом, заповненим виписками* (О. Донченко); *У темній Сулеймановій душі, заповненій безмірною любов'ю до Хуррем, все ж знаходилися якісь закутки, куди заповзала по-зміїному. підозра, зловісно сичала, бризкала пекучою отрутою* (П. Загребельний); *Ці словесні пустотливі баталії вносили розрядку в клопітні дні, вщерть заповнені книжками, конспектами, лабораторною роботою* (Н. Рибак); *Узявши заповнений бланк і належну суму грошей, задоволений поштар покинув купе* (Л. Дмитерко); // **запо́внено,** *безос. пред. Головний павільйон було заповнено людьми* (І. Пільгук); *Ч[исло] 45-те цієї газети за 1860 р. мало не цілком заповнено писаниною Фліорковського* (С. Єфремов).

ЗАПО́ВНЕНІСТЬ, ності, *ж.* Стан за знач. **запо́внений.** *Міністерство охорони здоров'я докладає багато зусиль для того, щоб постійно підвищувалася ефективність роботи рекреаційного комплексу, заповненість оздоровниць* (з газ.); *Віднедавна козацька старшина стала об'єктом багатьох різнопланових досліджень. Але на сьогоднішній день говорити про заповненість існуючих проваль в історіографії проблеми ще рано* (з наук. літ.).

ЗАПО́ВНЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **запо́внити** і **запо́внитися.** *Тепер наші хіміки виявили, що гелій має значення у військовій справі не лише для заповнення дирижаблів* (М. Трублаїні); *Кафе поступово виповнювалося людьми, гамором, цигарковим димом, і .. цей поступовий процес заповнення дійшов до краю* (П. Загребельний); *Над заповненням карток* [переміщених осіб] *працював досвідчений штат* (Н. Рибак); *Результат роботи комунікаційної програми — заповнення буфера даних і видача повідомлення головній програмі керування про необхідність записати отримані дані на жорсткий диск* (з наук. літ.); *Заповнення дна річки мулом.*

ЗАПО́ВНИТИ *див.* **запо́внювати.**

ЗАПО́ВНИТИСЯ *див.* **запо́внюватися.**

ЗАПО́ВНЮВАЛЬНИЙ, а, е. Признач. для заповнювання чого-небудь. *Заповнювальні пасти застосовують для заповнювання отворів або порожнин основи, для вирівнювання поверхні перед нанесенням покриття* (з наук.-попул. літ.); *Монтажна піна швидко наноситься, вона зручна та проста в застосуванні, має гарну заповнювальну здатність* (з мови реклами).

ЗАПО́ВНЮВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **запо́внювати, заповня́ти.** *Кожна секція складається з рамки, де встановлено пустотілий циліндр, заповнюваний водою* (з наук. літ.); *Заповнюваний упродовж року бланк "Банк досягнень учня" підшивають до особової справи школяра, а йому видають копію* (із журн.).

ЗАПО́ВНЮВАНІСТЬ, ності, *ж.* Ступінь наповнення чого-небудь ким- або чим-небудь. *Мінімальна заповнюваність груп при проведенні факультативних занять та курсів за вибором у загальноосвітніх навчальних закладах міської місцевості становить 8 осіб, сільської місцевості — 4 особи* (з мови документів); *Залізничники мають можливість стежити за попитом і заповнюваністю поїздів і вчасно приймати рішення про призначення додаткових поїздів* (з газ.).

ЗАПО́ВНЮВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **запо́внювати** і **запо́внюватися.** *У ранню пору дирижаблебудування як газ для заповнювання широко використовувався легкозаймистий водень* (з наук.-попул. літ.); *Це були стандартні запитання, що їх ставлять в цій країні при всякій нагоді — при заповнюванні анкет в загсі, в пашпортному відділі, в школі, в шпиталі, при оформленні протоколів тощо* (І. Багряний); *М. Грушевський, висуваючи грандіозні завдання перед Україною, тут же застерігає, що "ми .. хочемо оперти наше правління на широких основах самоврядування, залишаючи адміністрації міністерській тільки функції загального контролю, координування й заповнювання тих прогалин, які можуть виявитися в діяльності органів самоврядування"* (з навч. літ.).

ЗАПО́ВНЮВАТИ, юю, юєш, **ЗАПОВНЯ́ТИ,** я́ю, я́єш, *недок.,* **ЗАПО́ВНИТИ,** ню, ниш, *док., що.* 1. *чим.* Накладаючи, насипаючи, наливаючи, вміщаючи що-небудь, робити повним, цілком займати щось. *З шостого класу Франко починає збирати свою бібліотеку — і за три роки заповнює велику шафу європейськими класиками* (М. Коцюбинський); *Радик мовчки заповнив патронами два спорожнілі диски автомата...* (М. Шеремет); *Сашко, звичайно, наполягав на тому, щоб кожний номер* [журналу] *заповнити оповіданнями й віршами* (О. Донченко); *Випустили коня на дворище. Кінь закрутився і вибив ногами величезну яму. Ледве її цар заповнив возом грошей* (А. Калин); // Займати весь простір, все місце. *Фаянсовий посуд заповняв заглибини в різьблених стінах* [замку] (Мирослав Ірчан); *Повноводий Дніпро ще ніс у собі весняні води, широку долину заповнювала безкрая вода* (Ю. Яновський); *Схвильовані люди заповнювали схили зеленої долини* (В. Владко); *Кімнату вщерть, здавалося, заповнив запах полину і рівний, ледве стримуваний, козачий голос* (Іван Ле); *Гудок паровоза пролунав в ущелинах .. Пронизливий, гострий, він умить заповнив міжгір'я* (І. Чендей); // Укривати записами сторінку, зошит і т. ін. *Літери випливали з-під олівця химерні й кострубаті, заповнюючи листок від краю і до краю* (Валерій Шевчук); *Вахмістр удома заповняв ще один з незліченних рапортів* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека); // *перен., перев. зі сл.* с е р ц е, д у ш у. Проймати, охоплювати (про сильне почуття). *Він виводив* [пісню] *далі, довго, сумовито, повторюючи кілька разів один і той же куплет, ніби виливав тугу, що вщерть заповнила його серце* (Г. Коцюба); *Химерне почуття охопило непокірного сина. Чи то сміятися кортить, чи то заповнив його терпкий смуток...* (Ю. Шовкопляс).

2. Використовувати повністю для якого-небудь заняття, роботи і т. ін. (проміжок часу). *Працюючи машиністом на теплостанції, він мусив чимось заповнювати час* (Ю. Андрухович); *Ви нагадуєте, що на цьому тижні є два дні поспіль святочних і що ви рішуче не знаєте, чим їх заповнити* (Л. Яновська); *І я відчув, що багатьом з людей Не вистачає обріїв, ідей, Щоби життя заповнити до дна* (С. Крижанівський); *Як не намагалася вона заповнити час будь-якою роботою на необмеженому господарстві сотника, але часто застигала і вдивлялася із сльозами на шлях, немов сподіваючись, що з'явиться там коханий її Остап* (Д. Білий); // Ліквідовувати прогалину в чому-небудь. *Мало суспільству мати безліч економістів, юристів тощо, необхідно й заповнювати творчу сферу громадського життя, аби воно було розвиненим усебічно* (із журн.); *На жаль, в ділянці збирання і вивчення робітничого фольклору у нас зроблено ще мало, і прогалину цю треба якнайдіяльніше заповнити* (М. Рильський); *Усіх цих людей треба годувати, одягати, а ще якимсь чином заповнити вакуум в інших секторах економіки, викликаний масовим відтоком працівників* (О. Авраменко, В. Авраменко).

3. Уписувати потрібні відомості в який-небудь документ. *Тюремний черговий, заповнюючи новий листок у книзі "політичних", байдуже запитав: — За що пана арештовано?* (Олесь Досвітній); *Заповняють картки в готелі, аж підходить дівча: — Я — Зухра, — усміхаються очі веселі до гостей з-над Славути-Дніпра* (Д. Білоус); *Маленький гасничок мав рівно стільки нафти, скільки треба, щоб заповнити підписані Володіним посвідчення* (Я. Качура).

ЗАПО́ВНЮВАТИСЯ, юється, **ЗАПОВНЯ́ТИСЯ,** я́ється, *недок.,* **ЗАПО́ВНИТИСЯ,** иться, *док.* 1. Ставати повним, зайнятим чим-небудь. *Вона дивилась уважно, як заповнюється ківш, потім обережно відвела його від жолоба, а натомість підвела другий* (В. Собко); *Провалля заповнилось чорним димом* (У. Самчук); *Зал заповнився атмосферним гудінням і потріскуванням — запрацював невидимий кінопроектор* (Любко Дереш); // Займатися повністю кимось або чимось. *Щодня зі сходом сонця плац заповнювався солдатами, а зараз тут було тихо і пусто* (С. Добровольський); *Кімната, мов із прірви, поволі заповнювалась поважними бородами, обличчями й селянськими свитами* (Б. Антоненко-Давидович); *Взимку подвір'я заповнюється численною сільськогосподарською технікою* (О. Гончар); // Укриватися записами (про сторінку, зошит і т. ін.). *Другий зошит із цератяними палітурками .. заповнювався на відміну від першого навдивовижу хутко* (Ю. Яновський); *Їхня* [розвідників] *карта заповнилась новими позначками ворожої оборони в цьому районі* (В. Кучер).

2. Використовуватися повністю для якого-небудь заняття, роботи і т. ін. (про часовий проміжок). *Апетитний кок-чай, співці, перепелині бої — все, чим заповнювалося нехитре буття чайхан, раптом пішло в розлад з ритмом серця, з новим тривожним і манливим хвилюванням* (Іван Ле); *Побут його усталився, час заповнився без тих прикрих перерв, що примушують людину надто замислюватись над собою й приходити до сумних висновків* (В. Підмогильний); *Кількаденне перебування Михайла Старицького в Полтаві заповнилося зустрічами, бесідами* (І. Пільгук).

3. *тільки недок.* Пас. до **запо́внювати, заповня́ти.** *Останнім часом зріс інтерес до історичного минулого, заповнюються прогалини в історії української літератури* (з наук. літ.).

ЗАПО́ВНЮВАЧ, а, *ч.* Речовина, матеріал і т. ін. для заповнювання чого-небудь. *Заповнювачі бетону — природні або штучні сипкі кам'яні матеріали, які утворюють жорсткий скелет бетону, зменшуючи усадку і запобігаючи утворенню усадкових тріщин* (з наук. літ.); *Органічні заповнювачі застосовують для виробництва теплоізоляційних і конструкційних матеріалів і виробів* (із журн.).

ЗАПОВНЯ́ТИ *див.* **запо́внювати.**

ЗАПОВНЯ́ТИСЯ *див.* **запо́внюватися.**

ЗАПОГА́НЕНИЙ, а, е, *розм.* Дієпр. пас. до **запога́нити.** *В нас в Галичині додруковано й дописано довжелезний ряд граматик від Могильницького до Огоновського, все-таки знання нашої народної мови дуже мале, язик поплутаний і запоганений* (І. Франко).

ЗАПОГА́НИТИ *див.* **запога́нювати.**

ЗАПОГА́НЮВАТИ, юю, юєш, *недок.,* **ЗАПОГА́НИТИ,** ню, ниш, *док., що, розм.* 1. Засмічуючи, забруднюючи, робити що-небудь поганим; поганити. — *Запоганювати природне середовище має стати невигідним для підприємств, — наголосив голова комітету Верховної Ради України з питань екологічної політики* (з газ.); — *Танкери нафтою запоганили океан, мабуть, скоро й на цих пляжах мазут чорнітиме* (О. Гончар).

2. *перен.* Те саме, що **опога́нювати** 2. *От були б ми велетнями, тоді б не порпалися в оцьому суглинку, наче сліпі кроти, а просто пішли б і розметали оту нечисть, котра запоганює нашу землю* (Є. Доломан); *Так і відповів мені старий.., коли я запитав, що робили німці в селі: — Запоганили село, запоганили хати, садки, стежки...* (Іван Ле).

ЗАПОДІВА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *недок.,* **ЗАПОДІ́ТИСЯ,** і́нуся, і́нешся, *док., розм.* Те саме, що **діва́тися** 1. *Десь заподілися* [книжки], *ну, та дарма* (М. Коцюбинський); — *І де це заподівся малий отой музика, Лади попересохли, чи, може, занеміг?* (А. Малишко); *"Час уже, — подумки сказав Климко. — А то й мати не знають, де я заподівся"* (К. Гриб).

ЗАПОДІ́ТИ, і́ну, і́неш, *док., кого, що, розм.* Те саме, що **ді́ти**[2]. — *З'їли, з'їли мого Левка! Де ви його заподіли?* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Раз жінка десь випадково заподіла кілька злотих. Сунула просто десь і забула* (Г. Хоткевич); *Ти можеш дати розділ про походження води і про вплив моря на психіку, розділ про рибальство доісторичних народів, про справи на кінофабриці, розділ про те, куди можна заподіти зайвих два тижні* (Ю. Яновський).

ЗАПОДІ́ТИСЯ *див.* **заподіва́тися.**

ЗАПОДІ́ЮВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **заподі́ювати.** *Приплив живого слова з самого першоджерела — од народу — раз у раз обмивав смердючі виразки, заподіювані катівською рукою* (С. Єфремов); *Є такий медичний термін — больовий поріг. Ідеться про рівень подразнення, заподіюваний нервовій системі, при якому людина відчуває біль* (з наук.-попул. літ.); *Покарання — це відплата за злочин, перенесення зла, заподіюваного злодіянням, на винного* (з навч. літ.).

ЗАПОДІ́ЮВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **заподі́ювати.** *У разі заподіювання шкоди внаслідок незаконних дій або недбалості приватний нотаріус зобов'язаний відшкодувати її за рахунок власних коштів* (з мови документів); *Енергетики ставлять собі за мету виявити та звести до мінімуму ри-*

зики заподіювання підприємством негативного екологічного впливу (із журн.).

ЗАПОДІЮВАТИ, юю, юєш, *недок.*, **ЗАПОДІЯТИ,** íю, íєш, *док., що, рідше чого.* Завдавати чогось, робити кому-небудь щось неприємне, тяжке, болюче. — *Насмілюсь доповісти, пане обер-фельдкурате, — промовив він так тихо, що вже по голосу було видно, яку кривду він собі заподіював, — якщо ви не образитеся...* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека); *За що ж кара, За що мені муки? Кому я що заподіяв?* (Т. Шевченко); *Треба дуже великої сили волі, щоби спокійно переносити на собі ту зневагу, яку він тепер може їй заподіяти* (Л. Мартович); *Ольга тільки тепер зрозуміла, якої шкоди заподіяла собі* (А. Хижняк); // Викликáти щось, спричинятися до чого-небудь (звичайно неприємного). *Мікотичні отруєння сільськогосподарських тварин щороку заподіюють чималу шкоду* (з наук. літ.); *Тривале, надмірне вживання цих ліків може заподіяти інтоксикацію організму, яка проявляється болями в м'язах* (з навч. літ.).

(1) Заподіяти / заподіювати собі смерть — кінчити життя самогубством. — *Якби батько не оддав мене за тебе, то я б сама собі смерть заподіяла, — говорила Мелашка до Лавріна* (І. Нечуй-Левицький); *Ні, я не збирався заподіювати собі смерть, найперше тому, що те — супроти Бога* (Ю. Мушкетик).

ЗАПОДІЮВАТИСЯ, юється, *недок.* Пас. до **заподіювати.** *При злочинному діянні може заподіюватися шкода як майну фізичної чи юридичної особи, держави або територіальної громади, так і здоров'ю та життю фізичної особи* (з навч. літ.).

ЗАПОДІЯНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **заподіяти.** — *Я улажу* [влаштую] *вам життя, яке вирівняє всі заподіяні вам кривди й муки людьми й долею!* (О. Кобилянська); *Хліба подекуди вже починали обсипатися. Бійці сумовито дивилися на це заподіяне війною марнотратство* (Я. Качура); *Він повинен її просити, щоб забула заподіяну ним болючу образу, тим болючішу, що незаслужену* (Ірина Вільде); // **заподіяно,** *безос. пред. Першим Андрієвим відрухом було поскаржитися цьому лагідному й, очевидно, культурному начальникові на ту кривду, що її йому заподіяно щойно* (І. Багряний); *Після вечері Данило з Кузькою подалися на розсадник подивитися, чи не заподіяно там якоїсь шкоди* (Григір Тютюнник).

2. **заподіяно,** *безос. пред.* За народними повір'ями — про наслання злих чар; наврочено. [П а л а ж к а:] *Повірите, Іване Петровичу, немов йому заподіяно: ось уже котрий день сам не свій ходить. А чого — сам не знає* (Я. Мамонтов).

ЗАПОДІЯННЯ, я, *с.* Дія за знач. **заподіяти.** *Загальними ознаками надзвичайної ситуації є наявність або загроза загибелі людей, заподіяння економічних збитків, істотне погіршення стану навколишнього середовища* (з наук. літ.).

ЗАПОДІЯТИ *див.* **заподіювати.**

ЗАПОЄМ, *присл., розм.* 1. Довго й безперервно (про вживання алкогольних напоїв). *От ці письменники: .. в дамки* [грають] *годину, другу, третю й т. д. Як п'яниці гіркі горілку. З горя. Запоєм* (Д. Бузько).

2. *перен.* Не відриваючись, із захопленням, надміру. *Працював я .. безалаберно, запоєм, часом по кілька днів і ночей підряд* (С. Васильченко); *Працював він оригінально, — довго "виношував у собі" задуманий сюжет і лиш тоді сідав за писання, коли в голові склалося вже все до дрібниць. Тоді писав запоєм, не одриваючись, частіше ночами* (С. Єфремов); *Читав він запоєм, .. читав усе, що потрапляло до рук* (О. Донченко).

ЗАПОЗАВЧОРА, *присл., розм.* Три дні тому. *І де Мар'янка? Ми гомоніли осьде з нею, а потім її мати погукали. Певно, сваритимуть за загублену запозавчора хустку* (із журн.).

ЗАПОЗИВАТИ, áю, áєш, *недок.*, **ЗАПІЗВАТИ,** вý, вéш, *док., кого, що, заст.* Позивати (у 1 знач.). *Ніхто не запозивав нас до суду* (Г. Хоткевич); — *Я тебе до суду запізву, я тобі на весь світ стиду наробллю* (І. Франко); *Маючи досить доказів її переступу, він, не питавши ні в кого ради, запізвав наступного ранку провинницю до суду* (М. Лукаш, пер. з тв. Д. Боккаччо).

ЗАПОЗИВАТИСЯ, áюся, áєшся, *недок.*, **ЗАПІЗВАТИСЯ,** вýся, вéшся, *док., заст.* Позиватися. *Пан Тридурський .. вигнав бідного шляхтича з жінкою, з дітьми із власної хати. Що робить бідолашному шляхтичу? Не запозиваться ж йому з магнатом!* (О. Стороженко).

ЗАПОЗИРЛИВИЙ, а, е, *діал.* Підозріливий, недовірливий. *Задумався* [дяк]. *Далі стрепенувся, кинув на мене запозирливий, гострий погляд* (С. Васильченко).

ЗАПОЗИРЛИВО, *діал.* Присл. до **запозирливий.** *Вгодований економ .. запозирливо дивиться по черзі на панну й юнака* (С. Васильченко); *Філ, що подався слідом за мною, запозирливо повів на мене очима* (із журн.).

ЗАПОЗИЧАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **запозичати.** *Запозичання іншомовних слів є наслідком географічних, економічних, наукових, культурних та інших зв'язків між народами* (з навч. літ.); *Запозичання зарубіжного досвіду нормативного врегулювання в тій чи іншій сфері є одним із пріоритетних шляхів подальшого вдосконалення адміністративно-деліктного права* (із журн.).

ЗАПОЗИЧАТИ, áю, áєш, **ЗАПОЗИЧУВАТИ,** ую, уєш, *недок.*, **ЗАПОЗИЧИТИ,** ичу, ичиш, *док., що.* Переймаючи що-небудь, засвоювати, робити своїм надбанням. [О ф і ц е р:] *Добрі приклади варто запозичати* (В. Собко); *Все хороше й погане діти запозичують у дорослих* (М. Циба); — *Оце приїхав, Ониську Артемовичу, до вас по науку, — сказав Гасанчук, привітавшись. — Хочу дещо запозичити... Чув, що вродилась у вас тут ідея, цікава ідея!* (О. Гончар); — *У кого ти, батечку, подібних церемоній набачився? Чи не у китайців? То начебто у них не бував. А може, у турків запозичив?* (Б. Левін).

ЗАПОЗИЧАТИСЯ, áється, **ЗАПОЗИЧУВАТИСЯ,** ується, *недок.* Пас. до **запозичати, запозичувати.** *Іншомовні терміни можуть бути повними, коли запозичається все слово (напр., мікрофон), та частковими, коли запозичаються окремі складові частини іншомовного походження (напр., радіохвиля)* (з наук. літ.); *Упродовж XVIII ст. почали поширюватися видання з навчальними мідеритними ілюстраціями з фізики, архітектури, військової техніки, медицини, анатомії тощо. Нерідко такі ілюстрації запозичувалися із західних видань* (з наук. літ.).

ЗАПОЗИЧЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **запозичити.** *Мариня під рукою Василюшки не тільки навчилася розпізнавати ґатунки кави, але й мала "свій", запозичений від самої графині, рецепт готування цього питва* (Ірина Вільде); *Уже згадувалося про те, що покривджені Шевченкові героїні, яких нерідко горе доводило до божевілля, співають пісні з сороміцьким підтекстом. Чи не запозичений цей*

прийом у В. Шекспіра, якого так любив український поет? (В. Русанівський); // **запози́чено,** *безос. пред. Для врахування взаємодії частинок нами була розроблена коміркова модель. Підхід було запозичено з гідродинаміки концентрованих суспензій* (з наук. літ.).

2. *у знач. прикм.* Який був засвоєний у процесі запозичення. *Освоєння українською мовою запозичених термінів є складним процесом: запозичений термін "пристосовується" до законів української фонетики, орфографії, зазнає змін певних граматичних категорій, входить до української парадигми відмінювання* (з наук. літ.); *Результатом взаємодії традиційного й запозиченого права стало становлення нових галузей права* (з навч. літ.).

ЗАПОЗИ́ЧЕНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **запози́чений.** *Є чимало слів, запозиченість яких уже не відчувається: вони так міцно засвоїлися, що функціонують за фонетичними, граматичними та всіма іншими нормами мови, яка їх увібрала* (з наук.-попул. літ.); *Однією з передумов, що спричинили трансформаційні невдачі України, є запозиченість рецептів економічного розвитку* (із журн.).

ЗАПОЗИ́ЧЕННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **запози́чити.** *Ми бачили відхилення місцевого одягу від одягу центральної України. Ті відхилення пояснювали запозиченням від сусідів, але не завжди їх можна так пояснювати* (О. Воропай); *При безпосередніх контактах між етносами відбувався процес запозичення тих чи інших рис* (з наук. літ.).

2. Те, що запозичене. *Українсько-білоруські грамоти засвідчують порівняно мало запозичень з мов інших народів* (В. Русанівський); *У лексичному складі південно-східних діалектів української мови є запозичення з тюркських (татарської, турецької) та інших мов* (з наук. літ.).

ЗАПОЗИ́ЧИТИ *див.* **запозича́ти.**

ЗАПОЗИ́ЧУВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **запози́чувати.** *Сучасна запозичувана лексика перебуває на різних стадіях проникнення в лексичну систему сучасної української літературної мови* (із журн.).

ЗАПОЗИ́ЧУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **запози́чувати.** *У процесі запозичування іншомовних слів діють мовні й позамовні чинники* (з навч. літ.).

ЗАПОЗИ́ЧУВАТИ *див.* **запозича́ти.**

ЗАПОЗИ́ЧУВАТИСЯ *див.* **запозича́тися.**

ЗАПО́ЇНИ, їн, *мн.* Частування, яке влаштовує наречений для батьків та родичів нареченої після заручин. — *Хто рано жениться, той не кається, — напосідався Семен; видко, вчорашні запоїни розохотили його до думки про весілля* (Леся Українка); *В українській весільній обрядовості, яка притаманна Берестейщині, після запоїн дівчина дарувала судженому пляшку, наповнену пшеницею або житом* (з наук. літ.).

ЗАПО́ЛА, и, *ж., діал.* 1. Поділ жіночої сорочки. *Дід і вкинув її у заполу жменю жару... Баба одійшла трошки... а дай подивлюсь, що воно тут за жар в пелені. Коли подивилась, аж воно повна жменя грошей* (Сл. Б. Грінченка).

2. Пола. *Другий розказовав* [розказував]: *як п'яниця .. попхнув* [кобилу], *а вона так і розсипалась у* [на] *золоті копієчки, що цілісінький тиждень переносив у заполі; перестав пити, купив левадку, постановив вітряк і довіку їв хліб* (І. Нечуй-Левицький); *Тихін витер лице заполою кожушка* (А. Головко).

ЗАПОЛІ́СКУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **заполі́скувати.** *Що робить людина, яка пролила собі на штани каву прямо на роботі, на засіданні, в кафе? Звичайно ж, вона швидко біжить до води, в цій ситуації лише заполіскування може врятувати одяг* (з Інтернету).

ЗАПОЛІ́СКУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАПОЛОСКА́ТИ,** ощу́, о́щеш, **ЗАПОЛОСНУ́ТИ,** ну́, не́ш, *док., що.* Полоскаючи, замивати що-небудь водою. *Жінка пішла заполіскувати рядно, бо в болото трохи закалялось* (Сл. Б. Грінченка); *Пляму від помідора можна заполоскати теплою водою з нашатирним спиртом* (із журн.); *Речі з бавовни можна відбілювати за допомогою засобу "Білизна". Їх слід замочити на 2–3 хвилини, після чого добре заполоснути* (із журн.).

ЗАПОЛІ́СКУВАТИСЯ, уеться, *недок.* Пас. до **заполі́скувати.** *Плями від апельсинового соку спочатку змазуються гліцерином, а через 1–2 години заполіскуються* (із журн.).

ЗАПОЛІТИЗО́ВАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **заполітизува́ти.** *Формування ринку земель сільськогосподарського призначення є одним з найбільш дискусійних і заполітизованих питань аграрної політики в Україні* (із журн.); — *"Євробачення", на мою думку, доволі заполітизований конкурс* (з газ.); // **заполітизо́вано,** *безос. пред. Політичний процес в Україні настільки бурхливий, а ряд питань культурної політики настільки заполітизовано, що спокійно та виважено взятися за модернізацію культури не вдасться* (із журн.).

2. *у знач. прикм.* Який заполітизувався. *Заполітизований народ нічим не кращий від атеїстичного, уповання на царя чи партію нічим не ліпше від моління пенькам* (із журн.); *Заполітизовані представники молоді можуть бути соціально небезпечні* (з газ.).

ЗАПОЛІТИЗО́ВАНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **заполітизо́ваний.** *У нашому суспільстві заполітизованість доведена до краю: середній українець думає про політику понад 3–4 години на день (американець — 3–4 хвилини), а 33,6 відсотка наших громадян, якщо покличуть, готові боротися* (із журн.).

ЗАПОЛІТИЗО́ВАНО. Присл. до **заполітизо́ваний** 1. *Письменник у своїх творах намагався правдиво, а не заполітизовано показати реалії життя, людські долі й характери* (із журн.); *Останнім часом з'являються деякі публікації, які намагаються висвітлювати звичайну роботу правоохоронних органів заполітизовано* (з газ.).

ЗАПОЛІТИЗО́ВУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **заполітизо́вувати і заполітизо́вуватися.** *Для тоталітарного суспільства характерні панування держави над правом, заполітизовування та ідеологізація права* (з наук. літ.); — *Зараз ми спільно з ученими, методистами і практиками розробляємо концепцію історичної освіти, яка зменшить її заполітизовування* (з газ.).

ЗАПОЛІТИЗО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАПОЛІТИЗУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док., кого, що.* Надмірно політизувати кого-, що-небудь. *Жодна політична сила не має права заполітизовувати свято Перемоги та спекулювати на темі війни* (з газ.); *Бажання деяких організацій заполітизувати прийняття бюджету Києва негативно вплине на соціальний захист працівників бюджетної галузі* (з газ.); — *На жаль, недоліком цієї виборчої кампанії було те, що кандидати дуже заполітизували людей* (з газ.).

ЗАПОЛІТИЗО́ВУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.*, **ЗАПОЛІТИЗУВА́ТИСЯ,** у́юся, у́єшся, *док.* 1. Надмірно політизуватися. *Редактор "Телекритики" порадила колегам не заполітизовуватися, триматися від політики подалі* (з газ.); *За останні роки міська рада настільки заполітизу-*

валася, що багато хто з діячів за політичними баталіями забув про свої прямі обов'язки (з газ.).

2. *тільки недок.* Пас. до **заполітизо́вувати.** *Газове питання завжди дуже заполітизовується, і його важко вирішити тільки на економічній основі* (з газ.).

ЗАПОЛІТИЗУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **заполітизува́ти** і стан за знач. **заполітизува́тися.** — *Те, що мене дуже вразило в українському суспільстві, — це високий рівень заполітизування. На відміну, наприклад, від Німеччини, де багато хто дистанціюється від політики, вважаючи, що не може на неї вплинути* (з газ.).

ЗАПОЛІТИЗУВА́ТИ *див.* **заполітизо́вувати.**

ЗАПОЛІТИЗУВА́ТИСЯ *див.* **заполітизо́вуватися.**

ЗАПОЛОВІ́ТИ, іє, *док.* Почати половіти. *Заполовіли жита. Певне, скоро доведеться косити їх* (М. Івченко); — *Жнива ось настають, на вашій десятині, видів я, пшениця заполовіла, аж любо...* (О. Кундзич); *Татари рушили на Україну, коли заполовіли жита* (Ю. Мушкетик); // *безос.* — *В полі порожньо — на базарі дорого. У полі заполовіло — на торзі подешевіло* (Ю. Збанацький).

ЗАПОЛОМЕНІ́ТИ, íю, íєш, *док., рідко.* Почати поломеніти. *У молодого тракториста від сорому заполоменіли вуха, як дві півонії* (І. Волошин).

ЗАПОЛО́НЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **заполони́ти.** — *Воїн менше за всіх заполонений вузькими хатніми інтересами. Він постійно, вдень і вночі, живе, так би мовити, ідейним, громадським життям* (О. Гончар); *Хлопчик здивовано зупиняється, якусь хвилину дивиться на усміхнене дідове лице і мовчки рушає далі, заполонений новими думками* (П. Колесник); *Лівий* [берег] .. *від обрію до обрію заполонений різноплемінною азійською кінпотою* (І. Білик); — *Дівчинкою заполонена — досі служу невірному туркові...* (Марко Вовчок).

ЗАПОЛОНИ́ТИ *див.* **заполо́нювати.**

ЗАПОЛОНИ́ТИСЯ *див.* **заполо́нюватися.**

ЗАПОЛО́НЮВАТИ, юю, юєш, **ЗАПОЛОНЯ́ТИ,** я́ю, я́єш, *недок.,* **ЗАПОЛОНИ́ТИ,** оню́, о́ниш, *док., кого, що.* 1. Підкоряти своєму впливові, діяти на кого-, що-небудь своїми чарами; полонити, зачаровувати. *Знову нас оточує чарівна краса, яка владно заполонює очі і серце* (Т. Масенко); *Антосі забажалося стати між Ватею та Леонідом Семеновичем, розрізнити їх, одіпхнути її, щоб заполонити його серце* (І. Нечуй-Левицький); *Чи він кохає її красу, .. чи як істоту, як друга, що заполонив непереможною привабою його чуття, його розум?* (Олесь Досвітній); — *Соню, за що він вас так любить, цей ваш Заболотний? Чим ви його заполонили?* (О. Гончар).

2. Те саме, що **запо́внювати** 1. *Навколо гомоніли учні. Це були хвилини, коли вулиці заполоняв дзвінкоголосий потік і, здавалося, все розступалось перед ним* (Г. Усач); *Моторошний, жахливий свист, що наростав з шаленою швидкістю, охоплював усе навкруги, заполоняв увесь простір* (П. Загребельний); *Вулицею рухалися сотні підвід і кілька сот незаможницької кінноти. Вони заполонили геть усю вулицю* (Г. Епік); *Дівчину раптом заполонило почуття самотності* (І. Волошин).

3. *тільки док., заст.* Полонити (у 1 знач.). *Став йому розказувати про усе, що діялося у нашому царстві: як татари було заполонили усіх нас* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Шумить Дніпро за долами й горами, і в шумі тому ненависті гнів до тих, хто край, що квітнув над віками, заполонив у посвисті бичів* (В. Сосюра); *Напала на їхнє суденце піратська галера та так раптово, що ніхто з веслярів її не помітив, заполонила без жодної втрати всіх людей і попливла далі морем* (М. Лукаш, пер. з тв. Д. Боккаччо).

ЗАПОЛО́НЮВАТИСЯ, юється, **ЗАПОЛОНЯ́ТИСЯ,** я́ється, *недок.,* **ЗАПОЛОНИ́ТИСЯ,** о́ниться, *док., рідко.* Те саме, що **запо́внюватися** 1. *Монастирські будівлі оточені з трьох сторін парком, а з четвертої сторони до них веде великий сквер, який у дні великих свят повністю заполонюється паломниками* (з наук.-попул. літ.); *Тої зими його хатина заполонилася опирями, привидами і марами* (В. Стефаник).

ЗАПОЛОНЯ́ТИ *див.* **заполо́нювати.**

ЗАПОЛОНЯ́ТИСЯ *див.* **заполо́нюватися.**

ЗАПОЛОСКА́ТИ *див.* **заполі́скувати.**

ЗАПОЛОСКА́ТИСЯ, ощу́ся, о́щешся, *док.* Почати полоскатися (у 1, 4 знач.). *Зайшовши в річку, загелготали, заполоскалися у воді гуси* (із журн.); *Заполоскався прапор, піднятий над головною машиною, колона рушила...* (І. Рябокляч).

ЗАПОЛОСНУ́ТИ *див.* **заполі́скувати.**

ЗА́ПОЛОЧ, і, *ж.* Кольорові бавовняні нитки для вишивання. *Настя сіла на лаві під вікном вишивати сорочку й закинула на шию червону та чорну заполоч* (М. Коцюбинський); *Над вікнами висіли чисті рушники, вишиті червоною заполоччю* (П. Панч); *Київщина, Полтавщина та Чернігівщина найчастіше вживають для маніжок чоловічої сорочки червону та синю заполоч* (О. Воропай).

ЗАПОЛОШИ́ТИСЯ, ошу́ся, о́шишся, *док., розм.* Почати полошитися. *Бабуся заполошилася і стала наполягати, щоб онучка поспішила додому, бо до них приїхали гості на червоних конях* (з казки).

ЗАПОЛУМ'ЯНІ́ТИ, íю, íєш, *док.* Почати полум'яніти. *Заполум'яніли над .. містами й селами червоні пожариська* (Валерій Шевчук); *На столі заполум'яніла велика миска помідорів* (О. Копиленко); *Над натовпом .. заполум'янів багряний прапор* (Н. Рибак); *У стомлених серцях оборонців заполум'яніла віра, що їх на поталу не віддадуть* (Ю. Мушкетик).

ЗАПОЛЬО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **заполюва́ти.** *Я вже знав, чого заслаб Яків .. І чому не слав своєму тестю подарунків — птушок-тетеруків та рябчиків, запольованих у власних лісах* (Ю. Мушкетик).

ЗАПОЛЮВА́ТИ, ю́ю, ю́єш, *док., кого, що.* Полюючи, добути звіра, птаха. *Заполювати дику гуску нелегко, бо вона в нас на Україні дуже-дуже рідко плодиться* (Остап Вишня); *Треба терпіння, та хисту, та й відваги, щоб тут щось заполювати* (І. Багряний); *Аби мав якусь зброю, то заполював би хоч саренку, але що ж ти вдієш з голими руками?* (П. Загребельний).

ЗАПОЛЯ́РНИЙ, а, е. Який міститься за Полярним колом. *Від сонячної Одеси до далекої заполярної каторги бушує смерч* (І. Багряний); *Заполярне положення Антарктиди та її ізольованість від інших частин суходолу визначили неповторність і крайню суворість її природних умов* (з наук.-попул. літ.); *На заполярних територіях протягом тривалого періоду спостерігається цілодобова темрява — під час полярної ночі та цілодобове сонячне сяйво — під час полярного дня* (із журн.); // Власт. місцевості за Полярним колом. *Б'ють хвилі у скелі, аж хата дрижить, Вітри заполярні гудуть* (М. Гірник).

ЗАПОМАГА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.,* **ЗАПОМОГТИ́,** ожу́, о́жеш, *док., кому і заст. кого, розм.* Те саме, що **допомага́ти.** *Я з найбільшою охотою, чим зможу, стану запомагати*

Вам у цьому ділі (Панас Мирний); *Демид і своєю особистою лікарською роботою, і матеріально запомагав усіх тих, хто зазнав якого лиха* (Б. Грінченко); *Маю Вас повідомити, що одержав проспект і закликання до співробітництва і завше радий запомагати "Зорі"* (В. Самійленко); — *Покажіть* [ногу], *бабусю; я лікар, може, запоможу чим* (О. Кониський); *Іноді до Даринки навідується баба Домаха, інколи й ще дехто з жінок — і в роботі запоможуть, і радою зарадять* (І. Вирган).

ЗАПОМАГА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *недок.*, **ЗАПОМОГТИ́СЯ,** ожу́ся, о́жешся, *док., діал.* 1. Обходитися власними силами, без будь-чиєї допомоги. — *Та як же вона, молоденька, без вас там запомагається?* — *Нехай сама собі живе,* — *промовила Пилипиха* (Марко Вовчок).

2. *чим.* Улаштовувати свої справи, виходити зі скрутного становища завдяки чому-небудь. *Був час, коли він думав запомогтися повітовими грішми* (І. Франко); *Всі гавані оточено, нема Куди подітись. Я запоможуся Одним лише: прийму на себе вигляд Нікчемного обідранця, бродяги* (М. Рильський, пер. з тв. В. Шекспіра).

3. *тільки док.* Розжитися, розбагатіти. *Запомігся дуже N: має теперка з тисячу карбованців* (Сл. Б. Грінченка).

ЗАПОМИ́ЙНИТИ, ню, ниш, *док., що, рідко.* Забруднити помиями. * Образно. *То що ж ти серце із мене вийняла? Ти ж мені душу всю запомийнила!* (Л. Костенко).

ЗАПОМО́ГА, и, *ж., розм.* Те саме, що **допомо́га.** *Дуже дякую Вам за запомогу грошову* (Панас Мирний); *Посварилася з Оленою, не схотіла Марійка в неї запомоги просити* (Дніпрова Чайка); *Ніяка запомога вже не прибувала в город Мирослав, обложений однокрилівцями з трьох боків, а з четвертого болотами* (О. Ільченко); *Я переконався, що в дорозі від Ярка таки більше запомоги, ніж клопоту* (В. Шкляр).

ЗАПОМОГТИ́ *див.* **запомага́ти.**

ЗАПОМОГТИ́СЯ *див.* **запомага́тися.**

ЗАПО́НА, и, *ж.* 1. Те саме, що **зaві́са**[1]. *В тій хвилі відхилилася запона намету, і швидким кроком ввійшла .. Мирослава* (І. Франко); *Максим був у задній машині. Було задушливо, й вартові відкинули трохи запону халабуди* (І. Багряний); *Степан встав і, накинувши на плечі кожушок, пішов на сіновал спати. Там була зроблена запона від комарів* (В. Гжицький); *Де слава твоя, твоя вічна віднова У шумі народних похвал? .. В ейвонськім театрі спускають запону. Мовчить гордий лебідь Ейвону* [В. Шекспір]... (М. Бажан); *У суботу усі хати наче в сорочки білі нарядилися; .. по вікнах узорчаті запони; сонце пробивається крізь їх невеличкі кружальця...* (Панас Мирний); *Взявся за запону на вікні, щоб затягти її, бо з моря тягло вогкістю* (Н. Королева).

2. Шматок тканини, яким укриваються або укривають кого-, що-небудь. *Великі краплі, ніби з цівок струмені, лилися на плечі Галині, а вона несамохіть куталась у якусь запону й бігла далі* (М. Івченко); *Граф Адольф на мент, на коротюсінький мент визирає бистрим сіро-жовтим поглядом з-під запони, але зараз же ще щільніше закутується в неї* (В. Винниченко); *Вітер рве запону, якою прикриті ноги сідока* (О. Полторацький).

3. *перен.* Те, що закриває, застеляє що-небудь. *На небі ані смужки ясної — скрізь простяглася сіра запона* (Б. Грінченко); *Неба не видно було, а здавалося, хтось розіп'яв угорі безкраю чорну запону і трусив з неї дрібним холодним дощем* (В. Винниченко); *Видно зелену Володимирську гірку, голубий Дніпро, повитий димчастою запоною Поділ* (І. Цюпа); *Ляля дивилася крізь плинучу запону сліз у вікно* (П. Загребельний).

4. *діал.* Перешкода. *На плотах тих лісоруби мчать стихії напролом .. Доведуть вони — так буде, крізь запон скелясту рать. І той ліс на новобуди поїзди швидкі помчать* (В. Сосюра); *Збурена вода кипіла, крутила поверху піну, але стояла на місці: щось їй перетнуло шлях. І тільки насподі, в глибині, течія клекотіла і била струменем, рвучи запону* (В. Близнець).

5. *заст.* Застібка. *Ходили* [люди] *на торзі у барвистих платнах* [одежі] *з оксамиту, .. атласу, із тонкими мереживами вподовж пол* [піл] *і золотими запонами* (С. Скляренко).

ЗА́ПОНКА, и, *ж.* Застібка з металу або іншого матеріалу для манжетів чи коміра верхньої чоловічої сорочки. *В голубих манжетах шовкової сорочки виднілися золоті запонки* (С. Чорнобривець); *Сідалковський підвівся і підійшов до етажерки, де лежали його вічно модні запонки у вигляді автомобіля ролс-ройс першого випуску* (О. Чорногуз); *Незнайомець дуже модно і дорого вбраний — темно-зелений двобортний костюм із полиском, білосніжна сорочка, важкого шовку краватка з розмитим різнобарвним малюнком і золота шпилька, такі ж запонки* (В. Кожелянко).

ЗАПОПАДА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.*, **ЗАПОПА́СТИ,** аду́, аде́ш, *док., розм.* 1. *кого, що.* Діставати, роздобувати що-небудь, знаходити когось. *Почалося це давно, з дитинства. Вона ховала яблука й цукерки, що їх так рідко запопадала від батьків, щоб увечері віддати братові* (В. Підмогильний); *Таку кралю висватали, Що хоч за гетьмана, То не сором. Отаке-то Диво запопали!* (Т. Шевченко); [П а л а ж к а:] *А йому аби гроші запопасти* (Панас Мирний); // *що.* Брати, хапати те, що трапиться. *Коли це люди як сунуть з хат з кочергами, з рогачами, з лопатами... Хто що запопав. У вовка аж дух сперло од страху* (з казки); *І раптом Гриші задрижала нижня губа, і він, запопавши кілка, націлився на Квача* (М. Івченко); — *Запопав він якось козацького човна в морі, вітрило зірвав — і навдьори* (В. Дрозд); // *кого.* Натрапляти на кого-небудь, захоплювати. *Пани .. все радяться, як тих гайдамаків запопасти* (Марко Вовчок); *Ніколи не міг Микита запопасти цього гімназиста сам на сам* (О. Копиленко); *Женес намагається ошукати мене і хитрістю запопасти собі нових рабів* (О. Авраменко, В. Авраменко); // *що, рідко.* Домагатися чого-небудь. *Попрощавшися з братом, пішов* [Ленько] *у Підгір'є* [Підгір'я], — *чи не удасться йому запопасти ласкою у Андрія то* [те], *що не удавалось досі ніякими способами* (І. Франко).

2. Потрапляти куди-небудь. — *Оце, бач, що зробив город,* — *указав він на Христю,* — *що за дівка була — і здорова, і красива. А запопала у город — висмоктав все з неї, що можна було висмоктати, та й викинув каліку у село змерзати!* (Панас Мирний); [О л е с я:] *Розбрелася наша сім'я — гола і боса, — куди хто запопав* (М. Кропивницький).

3. *рідко.* Сумлінно ставитися до чого-небудь, докладати багато зусиль. *Чим більше Рифка робила та запопадала, тим ставала здоровішою і веселішою* (І. Франко); *На батьковій роботі не запопадав, у господарстві не кохався, а що любив, так це механізми, техніку* (О. Кундзич).

◊ **Запобіга́ти** (*рідше* **запопада́ти**) **ла́ски** *див.* **запобіга́ти.**

ЗАПОПА́ДЛИВИЙ, а, е. 1. Який старанно, наполегливо виконує що-небудь; ретельний, дбайливий. *Вона була така працьовита, мов бджола, запопадлива* (О. Кобилянська);

Сергій Сніжко, русявий косар середнього віку, .. застерігав заподадливого хлопця, що рве силу, аби догодить господареві (К. Гордієнко); *І що в ній міг наплутати цей запопадливий, серйозний чоловік, що брався за всяке діло сумлінно й поважно?* (Б. Антоненко-Давидович); // Який виражає старанність, наполегливість. *Біляєв не зважав на це запопадливе умовляння* (Д. Бедзик); *Чоловік той не хтось невідомий і кумедний у своїм запопадливім збиранні непотрібних цурпалків дерева, а найнаближеніший султанів прислужник і улюбленець грек Ібрагім* (П. Загребельний).

2. Охочий, жадібний до чого-небудь. *Запопадливе на їжу порося залізло до цебра з ногами, відганяючи свого напарника* (Я. Качура); — *Сам же казав, що мала* [дівчинка], *а така запопадлива до науки!* (М. Стельмах); *Всі знають, що Блаженко-старший дуже запопадливий до роботи. Без неї він гине, чахне, як стебло в посуху* (О. Гончар); *Запопадливий на новини і різні історії, Спихальський задовольнив свою цікавість, вислухавши докладну розповідь Арсена про все те, що з ним сталося після їхньої розлуки в очеретах біля Бургаса* (В. Малик).

3. Який попереджає чиїсь бажання, наміри; запобігливий. *Запопадливі кельнери в чорних убраннях, з білими рушниками через руку, стоять на чаті. Готові кинутися на один порух брови, угадуючи наперед кожне бажання клієнта...* (І. Багряний); *Володимир наздогнав Груню Судиму, вхопив її під руку і пішов поряд, вдаючи з себе запопадливого кавалера* (С. Чорнобривець); // Який догоджає, лестить кому-небудь із корисливою метою; догідливий. *Нехай що завгодно базікають запопадливі гнучкодумці, він доведе, що в науці, як і в житті, є принципи, яких не можна то підносити вгору, то шпурляти під ноги* (С. Журахович); *О ви, що стільки часу змарнували на феєрверки з флорентійських веж! На ваші п'яні гульбища, бенкети, де кожен з вас пишався, як індик, де ваші запопадливі поети наввипередки славили владик!* (Л. Костенко).

ЗАПОПА́ДЛИВІСТЬ, вості, *ж.* Властивість за знач. **запопа́дливий.** *Знав я запопадливість хоробливу, ощадність і безсердечність своєї матері* (О. Кобилянська); *Уперта Данькова запопадливість у цьому ділі* [ловінні овець] *була чабанам явно по душі* (О. Гончар); *Всі підлабузнюються, всі виконують її найменше бажання, ладні порозбивати собі голови від запопадливості* (З. Тулуб); *Написала* [Лебрен] *двадцять п'ять портретів королеви Марії-Антуанетти. Дивовижна запопадливість перед своєю покровителькою* (М. Слабошпицький).

ЗАПОПА́ДЛИВО. Присл. до **запопа́дливий.** *Вимогливо і запопадливо були продумані двадцятидволітнім юнаком враження, спогади, переживання, накопичені в пам'яті за його життя, іще недовгого, але сповненого не чуваними дотіль подіями, образами дивовижних людей* (М. Бажан); *З кухні вона пройшла до їдальні, де Катерина запопадливо готувала вечерю своєму нареченому* (Ірина Вільде); *Зять запопадливо їв борщ. Тільки-но цокне ложкою об тарілку — і вже ложка в роті, і вже друга в роті, вже порожніє тарілка* (Б. Антоненко-Давидович); *Були в Ониська батьки, .. не були вони ні п'яницями, ні ледарями, працювали запопадливо і жили мирно та лагідно* (П. Кочура); *Микола прямує до своєї кімнати, та перед дверима зупиняється. Штефан запопадливо відчиняє їх* (Я. Галан).

ЗАПОПА́ДНИЙ, а, е. Те саме, що **запопа́дливий.** *Як чоловік запопадний, практичний і нерозтратливий, незабаром склав* [писар] *собі чимало грошенят і купив з десяток десятин землі* (І. Нечуй-Левицький); *Люди завше люблять бути щирими й запопадними там, де їм цього самим хочеться* (Ю. Яновський); — *Радите, друже, взятися за оповідання .. Оповідання вимагає рівної, щоденної запопадної праці, а я так нездужаю, що можу працювати лише наскоками* (М. Сиротюк); *Одне радувало ланкового: старанні* [дівчата], *запопадні до роботи. Ого, за ними тільки керувати умій — гори перевернуть!..* (В. Минко).

ЗАПОПА́ДНО. Присл. до **запопа́дний.** *Він сидить на стільчику та все пише — довго, запопадно...* (П. Грабовський); *Глядить* [чоловік]: *дві миші .. Запопадно, і неустанно, й прудко Гризуть коріння того деревця* (І. Франко).

ЗАПОПА́СТИ *див.* **запопада́ти.**

ЗАПО́Р, у, *ч.* Недостатнє або нерегулярне, із затримкою, випорожнення кишечника; закреп. *Клінічна картина хронічного коліту характеризується поносами, які чергуються іноді з запорами* (з наук. літ.); *Дуже добре зранку натщесерце з'їсти одну-дві чайні ложки меду. Так можна позбутися запорів, що спричиняють інтоксикацію організму* (з наук. літ.); *Профілактика запорів: відмова від уживання їжі всухом'ятку з великими інтервалами між її прийомами; вживання достатньої кількості овочів; велике значення мають заняття фізичною працею і спортом* (з наук.-попул. літ.).

ЗАПО́РА, и, *ж., рідко.* Запір. *Грякнула суха запора, заскавучали дерев'яні завіси дверей* (І. Нижник); *Чомусь у цій кімнаті не було запори* (Ю. Логвин).

ЗАПО́РАНИЙ, а, е, *розм.* Дієпр. пас. до **запо́рати** 2. *Знову над полем широкий звичний рокіт мотора трактора. Від гону до гону — ширшає запоране поле* (з газ.).

ЗАПО́РАТИ, аю, аєш, *док., розм.* 1. *кого, що.* Док. до **по́рати** 1. *Гм! що робив! біля скотини порався, грубу запорав* (Сл. Б. Грінченка); — *А ти вечеряв, сину?* — *Вечеряв, мамо. І корову запорав, і дров нарубав* (В. Кучер); — *Надин батько поміг картоплю запорати, за плугом ходив, родичається* (Є. Пашковський).

2. *що.* Обробити або засіяти землю. — *Скільки ви запорали поля торік?* — *Вісім десятин толоки та вісім на зяб на овес* (Ганна Барвінок); *Наприкінці жовтня я одержав твій останній лист, там писалось, що ти вже запорала ділянку і на зліт збираєшся до міста* (О. Кундзич); *І свої сотки треба запорати. Бо на трудодень — по двісті грамів, а треба щось їсти самій і Грицькові в місто дати принаймні картоплі, буряків та квасолі* (Ю. Мушкетик).

ЗАПО́РАТИСЯ, аюся, аєшся, *док., розм.* 1. Почати поратися. *Він замовк і запорався біля столика з різними причандалами* (Ю. Смолич); *Коли за Тоською ляпнули двері, Кесар жваво запорався у квартирі* (Ю. Збанацький).

2. *з інфін.* Почати що-небудь робити. *Сплакнувши тут же у Янчихи, Мокрина побігла до хати і запоралась обід готувати* (П. Козланюк).

3. Пораючись, цілком поринути в роботу; заклопотатися. *Запоралася коло печі, що й не вгледіла, як собака м'ясо вхопила* (Сл. Б. Грінченка); *Якось, запоравшись на кухні, він затопив сусідів знизу (просто не почув, як з відкрученого ним крана захлюпотіла по підлозі вода)* (із журн.).

ЗАПОРІ́ЖЕЦЬ *див.* **запорі́жці.**

ЗАПОРІ́ЖЦІ, ів, *мн. (одн.* **запорі́жець,** жця, *ч.).* Жителі міста Запоріжжя. — *Поділяю і реалізую принципи соціальної відповідальності бізнесу, люблю наше місто Запоріжжя, тому прагну зробити для запоріжців те, що в моїх силах* (з газ.); *На чемпіонаті світу з боротьби, який відбувся в Москві, запоріжець Армен Варданян завоював першу нагороду для збірної України* (з газ.).

ЗАПОРІ́ЗЬКИЙ *див.* **запоро́зький.**

ЗАПОРО́ЖЕЦЬ *див.* **запоро́жці.**

ЗАПОРО́ЖЦІ, ів, *мн. (одн.* **запоро́жець,** жця, *ч.), іст.* Українські козаки, які жили в пониззі Дніпра за порогами в XVI–XVIII ст. *Було колись в Україні Ревіли гармати; Було колись — запорожці Вміли пановати* [панувати] (Т. Шевченко); — *Дід мій був запорожець. Де йому на віку не доводилось бувати, чого не бачити* (О. Стороженко); *Козаки-запорожці своєю мужністю дивували світ* (П. Панч); — *За мною, запорожці! — загримів бас Кикошенка. — Вперед, козаченьки! — десь у темряві кричав Савран* (В. Чемерис).

ЗАПОРО́ЗЬКИЙ, ЗАПОРІ́ЗЬКИЙ, а, е. 1. *іст.* Стос. до запорожців, Запорожжя. *А тим часом Запорозьку зброю Виніс батько із комори, Розгляда, радіє, Приміряє... ніби знову Старий молодіє!* (Т. Шевченко); [К о б з а р:] *Ой, обізветься пан Підкова, Отаман-батько запорозький: Гей, друзі молодці, Браття козаки-запорожці!* (І. Нечуй-Левицький); *На червонощокій і білобородій голові розвівалася сива запорізька чуприна* (І. Багряний); *Мов живих, уявляла Єлька тих лицарів запорозьких, бачила їхні дозори на степових могилах, зблиски шабель, коли вони б'ються в куряві* (О. Гончар); *Головне, що зробив останній запорозький кошовий, — зберіг цвіт козацтва* (Д. Білий).

2. *тільки* **запорі́зький.** Стос. до запоріжців і міста Запоріжжя. *Був травень, розцвітав без, по запорізьких гаях лящали солов'ї* (У. Самчук); — *У нас же зараз на гастролях .. і Львівський імені Заньковецької, і Запорізький імені Щорса* [театри] (В. Нестайко); *В Україні є поклади сірки (у Львівській, Івано-Франківській і Тернопільській областях) і графіту (у Кіровоградській і Запорізькій областях)* (з навч. літ.).

Ві́йсько Запоро́зьке (Запорі́зьке) *див.* **ві́йсько; Ві́йсько Запоро́зьке (Запорі́зьке) Низове́** *див.* **ві́йсько; Запоро́зька (Запорі́зька) Січ** *див.* **Січ**[1]**; Кіш Запоро́зької (Запорі́зької) Сі́чі** *див.* **кіш**[2]**.**

ЗАПОРО́ТИ, орю́, о́реш, *док., розм.* 1. *кого чим.* Убити, проткнувши чимсь гострим. — *А щоб він* [віл] *тобі здох ще до вечора. Мало не запоров рогами!* (М. Стельмах); *Недарма дядько Півень прославився, що в чотирнадцять років відроду запоров рогатиною ведмедицю* (Ю. Логвин).

2. *кого.* Порючи *(див.* **поро́ти**[2] 1), забити до смерті; засікти. — *Завтра вдосвіта на поле. Картоплю копати. Усі! Без винятку! До одного! .. Сам обійду всі двори. Як побачу кого в селі — запорю!* (В. Нестайко); *Був ще один синочок, мізинчичок, мазунчик. А вже таке сміливе — моя, козацька, кров. Під час того наїзду загилив, пана влучив. Його тоді Чаплинський до смерті запоров* (Л. Костенко); — *Коли б не він — запороли б нас біля ганебного стовпа* (В. Чемерис).

3. *що, перен.* Зіпсувати невмілою або недбалою роботою. *Якби не думки про майбутню зустріч, Гена давно б закінчив роботу і з задоволенням слухав похвалу Андрія Івановича. А так... запоров деталь* (Г. Усач); *Кілька разів оббив* [Сава] *молотком пальці, прикінці* [наприкінці] *запоров свій будівельний проект, .. мусив платити знайомому столяру, і все владналося* (С. Процюк); *Я зрозумів, що запоров місію* (Любко Дереш).

◊ **Зора́ти (зари́ти, запоро́ти) но́сом** *(рідко* **зуба́ми)** **[зе́млю, у зе́млю]** *див.* **за́брювати.**

ЗАПОРО́ТИСЯ, о́реться, *док., розм.* Із силою ввігнатися в що-небудь. [Х р и с т и н а А р х и п і в н а:] *Розрізала я* [пораненому] *штанину, дивлюсь — запоровся в ногу великий осколок* (О. Корнійчук).

ЗАПОРО́ХА, и, *ж., розм.* Порошинка, що потрапила в око. *Як запорохи чоловік Знести не може у очах, Так гордості в душі людській Не зносить Бог* (І. Франко); * У порівн. *Волос був задоволений, що його слово попало, мов запороха, в око* (П. Панч).

ЗАПОРО́ШЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **запороши́ти** 1, 3, 4. *Переляканий, без шапки, запорошений снігом, мчавсь Василько по дорозі назустріч холодному вітрові* (М. Коцюбинський); *Він побачив високого дядька, запорошеного борошном з ніг до голови* (О. Донченко); *Килим був такий затоптаний, запорошений і весь у недокурках* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека); // **запоро́шено,** *безос. пред. Все снігами запорошено, Все лежить, дріма в снігу* (П. Усенко).

2. *у знач. прикм.* На (в) якому є порох, пил. *На самому розі при виході на Баторст красується запорошений кіоск журналів, газет, кишенькових видань, курильного краму* (У. Самчук); *Протираючи руками запорошені очі, Бармаш голосно засміявся* (В. Козаченко); — *Хто хоче нагрітися, хай підніме оцю брилу, — крикнув Оверко й пхнув ногою запорошений моноліт* (С. Плачинда).

ЗАПОРО́ШЕНІСТЬ, ності, *ж.* Стан за знач. **запоро́шений** 2. *У Йорданії часто виникають пилові бурі. Запорошеність повітря при цьому досягає 1,95 г/куб. м* (з наук. літ.); *Спеціальні дослідження вказують на високу запорошеність атмосфери Венери, поверхня якої оповита непроникним шаром хмар* (з наук.-попул. літ.).

ЗАПОРО́ШЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **запоро́шити** 3, 4 і стан за знач. **запороши́тися** 2. *Повіки є у всіх хребетних, які живуть на суші. Вони захищають поверхню ока від запорошення* (з навч. літ.); *Дерновий покрив підвищує міцність ґрунту і зменшує його розмочування та запорошення* (із журн.).

ЗАПОРОШИ́ТИ *див.* **запоро́шувати.**

ЗАПОРОШИ́ТИСЯ *див.* **запоро́шуватися.**

ЗАПОРО́ШУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **запоро́шувати** 3, 4 і стан за знач. **запоро́шуватися** 2. *У разі запорошування очей чи потрапляння в них бризок їдких речовин не можна терти очі! Необхідно промити їх водою* (з Інтернету); *Норійні труби використовуються для транспортування зерна по вертикалі знизу догори. Їх призначення — не допускати розсипання та запорошування продукту під час його пересування* (із журн.).

ЗАПОРО́ШУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАПОРОШИ́ТИ,** ошу́, о́шиш, *док.* 1. *що.* Покривати, притрушувати що-небудь (про сніг, порошу). *Запорошує пороша Сліди таємні на шляху* (С. Крижанівський); *Сніг шапкою наліг йому на голову, запорошив усю постать* (Леся Українка); // *безос. Передають: за містом випав вогкий сніг і запорошило дороги* (М. Хвильовий).

2. *тільки док.* Почати порошити (про сніг, порошу). *Носиться сніг — то запорошить, то перейде, то знов запорошить і знов перейде* (Марко Вовчок).

3. *що, перев. зі сл.* о к о, о ч і. Заносити в око (очі) порошинку, викликаючи подразнення слизової оболонки. *Вугіл-*

ля й попіл зсипалися від дотику і запорошували очі (О. Донченко); [Х р а п к о:] *А то на лихої години оте* [окуляри] *на ніс начепила?..* [Г а л я:] *Це — щоб очей не запорошити* (Панас Мирний); *Коли, повернувшись з полювання, ми обтрушувалися, перше ніж зайти до хати, він запорошив собі ліве око* (Б. Антоненко-Давидович); // *безос. Я почав по кутках нишпорити, а бабуся вже кричить: — А кого це там по горищу носить? Тьху, крейдою зовсім очі запорошило* (Ю. Збанацький).

4. *тільки док., кого, що.* Укрити кого- або що-небудь порохом, пилом або взагалі чимсь дрібним, сипким. *Мчися їй назустріч, тихесенький вітре, і прогортай, продимай стежки й доріжки, щоб наша мати не запорошила дорогої сукні!..* (Панас Мирний); *На шляху була велика курява, і я запорошив себе усього на тому курному шляху од вокзалу* (І. Нечуй-Левицький); *Крихти посипалися з-під пальців і запорошили одежу* (Валерій Шевчук); * Образно. *О, милі спогади і дні безмежно любі, ні час, ні даль не зітруть вас ніяк, не в силі вас роки запорошити...* (С. Голованівський); // *безос. — Добре, синку, добре, — поляскав його Повчанський по плечу. — Мо, помиєшся з дороги? Ач, як тебе запорошило* (З. Тулуб).

◊ **(1) Нічим (нема́ чим) о́ка запороши́ти** — немає чого їсти. — *Обріс ними* [боргами], *ну якото, повірите, синій камінь мохом .. Як не роблю гірко, а зимою, дивись, ізнов нічим ока запорошити. Ні в мішку, ні в горшку* (М. Олійник).

ЗАПОРО́ШУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.,* **ЗАПОРОШИ́ТИСЯ,** ошу́ся, о́шишся, *док.* 1. Покриватися, притрушуватися снігом, порошею. *Хто бачив, як увосени Сумують голі ясени Або коли у грудні десь Гай запорошується весь?* (О. Підсуха).

2. Укриватися порохом, пилом або взагалі чимсь дрібним, сипким. *Довгий час корабель використовували для тестування нових технологій, але в 2006 році його списали, й відтоді він запорошувався в доках* (із журн.).

ЗАПОРОЩА́ТИ, ЗАПОРОЩИ́ТИ, щу́, щи́ш, *док., розм.* 1. Почати порощати, порощити (у 1 знач.). *На сонце набігла гірська хмарка, і раптом запорощив дощ* (Іван Ле); *Важкі краплі запорощали у вікно, а вслід за тим далеко в небі метнулась вогненна блискавиця* (І. Цюпа); // Заторохтіти, сиплючись (про дрібні предмети). *Важко сопучи, брязнув* [Василь] *ним об сухий тік. Аж просо намолочене розбризкалося у засторонки й запорощало* (Г. Косинка).

2. *перен.* Почати порощати, порощити (у 2 знач.). *На його* [нього] *грізно закричала* [Сивілла], *Залаяла, запорощала, Що аж Еней ввесь затрусивсь* (І. Котляревський); — *А яку заспіваємо? Знаєте, оту, що у ваших співали, — пригадувала попадя. — "Выхожу один я на дорогу"? — спитався Проценко. — Лермонтова! Лермонтова! — запорощила вона. — Як я люблю того Лермонтова!* (Панас Мирний).

ЗАПОРОЩИ́ТИ *див.* **запороща́ти.**

ЗАПО́РПАТИ, аю, аєш, *док., кого, що, розм.* Те саме, що **зари́ти.** *Роззувсь Антосьо, і вдвойзі* [вдвох] *запорпали ті чоботи в гній, приміту поставили і пішли далі* (А. Свидницький); *Йому лишилося ще трохи грошей, то він вернув в луг, запорпав їх під корч і .. вернувся додому* (В. Стефаник); *Боявся Мирон віддати кінці в самотності, в запертій квартирі .. А на вулиці підберуть — швиденько запорпають за муніципальні копійки десь на околиці найвіддаленішого цвинтаря* (Г. Тарасюк).

ЗАПО́РПАТИСЯ, аюся, аєшся, *док., розм.* 1. Почати порпатися (у 2 знач.). *Хтось запорпався у рюкзаку* (І. Карпа).

2. Те саме, що **зари́тися.** — *Раз я хотіла тебе налякати й сховалась. Запорпалась в мох, зарилась у папороть і лежала тихенько* (М. Коцюбинський); *Запорпавшись у сніг, лежали собаки* (М. Трублаїні).

ЗА́ПОРТОК, тка, *ч., розм.* Яйце-бовтун, з якого не може вивестися курча. * Образно. [М а н я:] *Він нині носиться зі своєю таємницею, як тота* [та] *курка з яйцем. Не тре* [треба] *перешкоджати, бо вийде запорток* (І. Франко); // Уживається як лайливе слово. — *Виродок іде! — кричить, забачивши здалека Чіпку, білоголовий миршавенький хлопчик. — Запорток! — підхопить другий...* (Панас Мирний).

ЗАПОРУ́КА, и, *ж.* 1. Запевнення, гарантія в чому-небудь; порука. *Таємно, безслідно пропала свята реліквія, заповіт старого роду, благословення віків, запорука перемоги, символ панування кращих!* (В. Винниченко); *Де запорука, що згодом Гасан не зрадить її так само, як він зараз зраджує Назлі-ханум* (З. Тулуб); *Він повідомив сицилійського короля про свій намір і попросив його дати запоруку, що ані Джербіно, ані хтось інший не стане йому на перешкоді* (М. Лукаш, пер. з тв. Д. Боккаччо).

2. Джерело, основа, які забезпечують що-небудь. — *Спокій у нашому віці — запорука здоров'я, — продовжував Заброда* (В. Кучер); *Тамара опанувала образ. Зал їй повірив і засміявся. Встановлювався контакт між артистами й публікою — запорука успіху* (М. Бажан).

ЗАПОРУЧИ́ТИСЯ, учу́ся, у́чишся, *док., рідко.* Те саме, що **поручи́тися.** *Хто запоручиться, що шановний господар не наставив довкола шпиків із своєї вірної сторожі?* (Ю. Смолич).

ЗАПОРЯ́ДЖУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАПОРЯДИ́ТИ,** джу́, ди́ш, *док., діал.* Розпоряджатися. — *Хоч пан Славко вже повнолітній та може сам собою запоряджувати, отже, проте, я не хочу ставати на заваді між ним і його родиною* (Л. Мартович); *Стіл завсіди заставлений був так, як сам* [пан] *запорядить* (І. Франко); — *Господь своєю десницею так запорядив, що Україна сьогодні вольна* (А. Чайковський).

ЗАПОРЯДИ́ТИ *див.* **запоря́джувати.**

ЗАПОРЯДКУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *док.* Почати порядкувати. *Незабаром у хаті запорядкувала мачуха* (із журн.).

ЗАПОСІДА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.,* **ЗАПОСІ́СТИ,** ся́ду, ся́деш, *док., що, розм.* Займати, заволодівати. *І знову звільнене поле його уяви запосідали думки* (В. Підмогильний); *Земля, що її з давніх-давен запосів український народ, була надзвичайно родючою, була землею надзвичайно багатою* (І. Огієнко); *Сиділа Галя, наче панська рожа. Іван сидів з похиленим чолом. Сказали райці: — Дійся воля Божа! — і запосіли місце за столом* (Л. Костенко).

ЗАПОСІ́СТИ *див.* **запосіда́ти.**

ЗАПОТИ́ЛИЧНИК, а, *ч., розм.* Удар рукою по потилиці. *Сергійко, як тільки зринав із дому, забував про материні накази і запотиличники, робив своє* (Григорій Тютюнник); *Хтось дістав запотиличника, хтось голосно зойкнув, когось стягнули за ноги...* (А. Дімаров); *Фельдкурат уголос рахував одержані запотиличники й радісно посміхався: — Це дуже добре впливає на шлунок — поліпшує травлення* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека).

◊ **Да́ти / дава́ти запоти́личника (поти́личника)** *див.* **дава́ти; Схопи́ти запоти́личника** *див.* **схо́плювати.**

ЗАПОТІВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **запотіва́ти** 1. *Проекційний об'єктив слід оберігати від ударів, стрясання і запотівання* (з навч. літ.); *Вирізнити автомобіль, що побував під водою, допоможе ряд ознак: затхлий запах у салоні; розводи на обшивці; запотівання приладової панелі, фар, габаритів, поворотів* (з Інтернету).

ЗАПОТІВА́ТИ, áє, *недок.*, **ЗАПОТІ́ТИ,** íю, íєш, *док.* 1. Ставати вологим від пари, яка осіла; пітніти. *Чому запотівають пластикові вікна?* (із журн.); *А воно ж ще ранній ранок, та й шибки запотіли, не видно гаразд. Віднайшов таки прозору щілину* (П. Запаренко); *Вікна кухні запотіли, коли вода почала підкипати* (Любко Дереш).

2. *тільки док., розм.* Укритися потом; спітніти. *Умовляючи мене, письмоводитель навіть чогось аж запотів, аж задихався* (С. Васильченко).

ЗАПОТІ́ЛИЙ, а, е. Дієпр. акт. до **запоті́ти.** — *Добрий день панству! — додав* [капітан], *обертаючися до товариства, хоч не міг нікого розпізнати через запотілі окуляри* (І. Франко); *Підлітки пообліплювали всі вікна, .. туляться розплюснутими носами до запотілих шибок, тільки ахкають та попискують* (В. Кучер); *Біля чайної .. запотілий від тривалої ходьби Кифір, ніяково уникаючи поглядом очей Параски, промовив: — Зажди тут трохи...* (В. Бабляк).

ЗАПОТІ́ТИ *див.* **запотіва́ти.**

ЗАПОТРЕБО́ВАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **запотребува́ти.** *Реклама – могутній засіб керування у сучасному суспільстві, який не повністю запотребований* (з газ.); // **запотребо́вано,** *безос. пред. Виставка творів молодих художників нашого міста в черговий раз порадувала своїх відвідувачів, вона показала, що їхнє мистецтво запотребовано, його чекають і вітають* (з газ.).

2. *у знач. прикм.* У якому відчувають потребу; необхідний, потрібний. *Фейлетони Остапа Вишні цікаві і для сучасного покоління читачів, вони ніби повернулись для них новим або просто інакшим боком, чим засвідчили, що справжній класик завжди запотребований і актуальний* (з наук.-попул. літ.); *Найбільш запотребованими у великих містах України стали професії програміста, продавця-консультанта, бухгалтера, торгового і медичного представників* (з газ.); *Пінополіуретан – прогресивний і запотребований ізоляційний матеріал* (з мови реклами).

ЗАПОТРЕБО́ВАНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **запотребо́ваний** 2. *Кількість політичних суб'єктів, які вирішують будувати свою виборчу кампанію із залученням фахівців у галузі соціологічних досліджень, збільшується, що демонструє зростання запотребованості соціологів і усвідомлення політичними партіями важливості кваліфікованих соціологічних досліджень* (з газ.); *Сьогодні онлайн-освіта — на піку запотребованості* (з газ.).

ЗАПОТРЕБУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **запотребува́ти.** *В атмосфері підвищеного запотребування на книги з історії України необхідно ознайомитися із здобутками тих авторів, які змушені були емігрувати на чужину і там невтомно трудилися для України* (з наук. літ.).

ЗАПОТРЕБУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *док.* 1. *чого і без дод.* Відчути потребу, необхідність чого-небудь. — *Гарна будова! — сказав Максим до дружинників, що заставляли столи. — Але що ж, ми мусимо її розібрати. Звісна річ, ми не будемо її ні валити, ні палити, але зложимо все порядно на купу, щоб боярин, коли запотребує, міг собі все те забрати* (І. Франко); *Нове покоління запотребувало нового осмислення національної ідеї* (О. Забужко).

2. *кого, що.* Офіційно запропонувати зробити що-небудь, з'явитися куди-небудь. *Координаційна рада облдержадміністрації з питань розвитку підприємництва має право запотребувати та заслухати на своїх засіданнях інформацію керівників органів державного нагляду (контролю) в області з питань, що належать до компетенції ради* (з мови документів); *Службові особи державної податкової служби мають право запросити (а не запотребувати з'явитися) платників податків або їх представників для перевірки правильності нарахування та своєчасності сплати податків та зборів такими платниками податків* (із журн.).

ЗАПОЧА́ТИ *див.* **започина́ти.**

ЗАПОЧА́ТИСЯ *див.* **започина́тися.**

ЗАПОЧАТКО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **започаткува́ти.** *За участю вчених НАН України та фахівців агропромислового комплексу були започатковані дослідження з використання вуглеамонійних солей у народному господарстві* (з наук. літ.); // **започатко́вано,** *безос. пред. У Снятині започатковано своєрідний цикл літературних вечорів, присвячених життю і творчості письменника Марка Черемшини* (із журн.).

ЗАПОЧАТКО́ВУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **започатко́вувати.** — *Нині завершуємо розпочату справу щодо освітлення вулиць населеного пункту, на порі — конкретна робота з розвитку туристичної галузі, започатковування нових проектів — форельного та вівчарського господарств* (з газ.).

ЗАПОЧАТКО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАПОЧАТКУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док., що.* Класти початок чому-небудь, починати щось. *Кутеїнський монастир, обсаджений переважно українцями, з своєю друкарнею переходить до монастиря Іверського новгородського і започатковує друкарство й тут* (І. Огієнко); *Висаджені минулої осені, вони* [яблуньки] *започатковували молодий сад* (В. Дрозд); *Вони не бачилися тільки одну добу, але це була та доба, що завершила одну епоху й започаткувала другу* (Ю. Смолич); *Ольга Рошкевич належала до жінок-піонерок, котрі започаткували організаційну працю між українським жіноцтвом* (Р. Горак); *Інформаційні технології започаткували безліч прикладів ефективного поєднання інженерної та творчої праці* (із журн.).

ЗАПОЧАТКО́ВУВАТИСЯ, ується, *недок.*, **ЗАПОЧАТКУВА́ТИСЯ,** у́ється, *док.* Починатися, зароджуватися. *Спілка письменників започатковувалась як "вільне професійне об'єднання", клуб, куди "кожен міг прийти і почуватися вдома, мати собі товариство на свій смак"* (І. Жиленко); *Преса Луганщини започатковується у 1903 році, коли почала виходити двічі на тиждень до 1906 року безкоштовна газета "Донецкий листок"* (з навч. літ.); *Програмна інженерія як окрема дисципліна в інформатиці започаткувалася наприкінці 1960-х років, коли застосування ЕОМ почало поширюватися у галузях, фахівці яких не були програмістами* (з наук. літ.).

ЗАПОЧАТКУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **започаткува́ти.** *М. Драгоманов здійснив глибокий психологічний аналіз ет-*

нохарактерів та етносвідомості, що свідчить про започаткування ним в Україні принципів філософської антропології (з наук. літ.); *Для сільських мешканців України туризм є найкращим стимулом для започаткування і розвитку інших видів діяльності та підвищення особистого рівня життя, що, в свою чергу, має привести до збільшення рівня зайнятості сільського населення* (з газ.).

ЗАПОЧАТКУВА́ТИ *див.* **започатко́вувати.**

ЗАПОЧАТКУВА́ТИСЯ *див.* **започатко́вуватися.**

ЗАПОЧИНА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.,* **ЗАПОЧА́ТИ,** чну́, чне́ш, *док., що, рідко.* Те саме, що **почина́ти.** *Слід пам'ятати, що започинати потрібно з малого, і тоді навіть найзухваліші мрії обов'язково здійснюються* (із журн.); *Ідіть лише далі в тім напрямі, який започали ось тут* (І. Франко); *І летить до роду в рій З ношею вона* [бджола], *Щоб в коморі кошіль свій Започати з дна* (П. Усенко).

ЗАПОЧИНА́ТИСЯ, а́ється, *недок.,* **ЗАПОЧА́ТИСЯ,** чне́ться, *док., рідко.* Те саме, що **почина́тися.** *Започинатися такі екскурсії повинні з історичного місця — Кальміуського укріпленого пункту* (із журн.); *Становлення жанру літературної казки започалося у Франції в XVII–XVIII ст.* (з наук.-попул. літ.).

ЗАПОЯ́СНИК, а, *ч., заст.* Кинджал. *Там же порались козаки. Одні виносили з палацу срібну й золоту посуду — келихи, чарки, усяке оружжя — мушкети, шаблі, запоясники* (Д. Мордовець); *Обняла посестра побратима, тож лівиця щільно пригортає, а в правиці запоясник блиснув* (Леся Українка); *Пані Баличина мовчки вихопила запоясник і всадила в спину Кособудського* (З. Тулуб).

ЗАПРА́ВА, и, *ж.* Те, чим заправляють їжу. *Заправи для салатів готують з олії, оцту, солі, цукру, меленого перцю* (з наук.-попул. літ.); *До складу борщової заправи входять буряки, морква, цибуля, петрушка, томатне пюре, жир, борошно, цукор, спеції, оцет* (з наук.-попул. літ.).

ЗАПРА́ВИТИ[1] *див.* **заправля́ти[1].**

ЗАПРА́ВИТИ[2] *див.* **заправля́ти[2].**

ЗАПРА́ВИТИСЯ *див.* **заправля́тися.**

ЗАПРА́ВКА, и, *ж.* 1. *спец., розм.* Те саме, що **запра́влення** і **заправля́ння[1].** — *А ти таку машину винайди, щоб заправку* [мартенівської печі] *й усякі присадки сама робила, а ти б тільки командував* (В. Собко); *Двигун давав можливість долетіти до зовнішніх планет, повернутися назад і навіть зробити кілька посадок на зустрічні планети без додаткової заправки пальним* (О. Бердник).

2. Те, чим заправляється що-небудь. *В печі подана заправка, Час, мов іскра, проліта. Що ж, нехай ця друга плавка Буде швидкісна, як та* (Я. Шпорта); *На заправку ляпнуло два кіло вершкового масла, яке я заощадив ще тоді, коли працювала офіцерська кухня* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека).

3. *розм.* Автозаправна станція. *Ми почали мити дорогу біля заправки* (Ю. Щербак); — *Автомобіль я тобі не обіцяю, але талони на бензин — регулярно. У нас своя заправка* (В. Шкляр); *Дідок на заправці примотузовував каністру до багажника мотоцикла* (Є. Пашковський).

ЗАПРА́ВЛЕНИЙ[1], а, е. Дієпр. пас. до **запра́вити[1]** 1–4. *Був він одягнений по-домашньому: біла розхристана сорочка, заправлена в широчезні сірі шаровари* (П. Колесник); *Збоку, під стіною, стояла залізна солдатська койка, дбайливо заправлена синьою флотською ковдрою* (В. Кучер); [Ш т о л ь ц *(з рапортом):*] *Товаришу начальник льотної частини! Літаки виведені на червону лінію, .. пальним і маслом повністю заправлені* (І. Микитенко); *Проміння од свічок пронизувало пляшку з обох боків, вигравало в жовтій, чистій, як сльоза, горілці, заправленій пахучими корінцями* (І. Нечуй-Левицький); — *Мій тато на сніданок нічого не визнає, крім кулешу, заправленого салом з цибулею* (О. Копиленко); *Мінеральні добрива на підзолистих ґрунтах, не заправлених органічними добривами, діють набагато слабше, ніж на чорноземах* (з наук. літ.).

ЗАПРА́ВЛЕНИЙ[2], а, е, *розм.* Дієпр. пас. до **запра́вити[2].** *Коштував* [препарат] *астрономічно дорого. Тому я дуже здивувався, що він є на Ютланді, а ще мене охопило хвилювання — чи витримає моя кредитка заправлену за нього ціну?* (О. Авраменко, В. Авраменко).

ЗАПРА́ВЛЕННЯ, я, с. Дія за знач. **запра́вити[1]** 1–4. *Сорочки верхні для хлопчиків і юнаків, як і сорочки для дорослих, випускаються трьох видів: з довгими рукавами, з короткими рукавами (із заправленням у штани), з короткими рукавами для носіння навипуск* (з наук.-попул. літ.); *Не могла ж така велика машина обійтися без технічного огляду, ремонту, заправлення пальним тощо* (В. Владко); *Дрібно нарізану свіжу капусту або ріпчасту цибулю (для фаршу), часник (для заправлення супів) січуть ножем на дрібні шматочки на дошці* (з наук.-попул. літ.); *Корінне заправлення органічними добривами економічно цілком виправдується, бо прирости врожаю основних сільськогосподарських культур зростають пропорційно збільшенню внесення органічних добрив* (з наук. літ.).

ЗАПРАВЛЯ́ННЯ[1], я, *с.* Дія за знач. **заправля́ти[1]** 1–4. *Заправляння резервуарів відбувається через герметичні легкознімні муфти* (з наук. літ.); *Мета роботи: ознайомлення із загальною будовою швейної машини, організація робочого місця, набування навичок керування швейною машиною без заправляння ниток* (з навч. літ.); *Перед заправлянням птицю сортують: тушки з пошкодженими шкірою і філе не заправляють* (з наук.-попул. літ.); *Вміле заправляння ґрунту добривом збільшує кількість квіток на одиниці площі* (з наук.-попул. літ.).

ЗАПРАВЛЯ́ННЯ[2], я, *с., розм.* Дія за знач. **заправля́ти[2].** *Дратували його і несамовите заправляння цін, і навісний крамарський лемент, зойки, прокльони* (О. Ільченко).

ЗАПРАВЛЯ́ТИ[1], я́ю, я́єш, *недок.,* **ЗАПРА́ВИТИ,** влю, виш; *мн.* запра́влять; *док.* 1. *що.* Надавати чому-небудь належного, чепурного вигляду, засовуючи кудись краї, кінці. *Заправляв* [Аркадій Петрович] *саме сорочку в штани, коли рипнули двері і на нього кинулась Мишка, любимий песик* (М. Коцюбинський); *Вона розіпнула теплу хустку, сідає край нашого столу, дбайливо заправляючи під очіпок густе пасмо сивого волосся* (В. Кучер); *Корж зупинився на паперті, заправив за ліве вухо чорний, як дьоготь, оселедець* (З. Тулуб).

2. *що.* Вставляти що-небудь у якийсь прилад, механізм і т. ін., готуючи їх до дії. *Вісім гвинтівок і один кулемет. Фельдфебель Стукалка заправляє в нього стрічку* (І. Микитенко); *Кілька днів і ночей вони мили, натирали мармурові підлоги, наливали олію й заправляли ґноти в кадилах* (С. Скляренко); *Молодці хапливо заправили новий набій* (М. Старицький); *Розшукали* [дівчата] *в очереті вихлюватого човника, заправили весла в скрипучі кочети* (Л. Юхвід); // *перев. чим.* Готувати до дії якийсь прилад, машину і т. ін., заливаючи або закладаючи в них необхідну для роботи речовину. *Коло "яс-*

трубка" вештались техніки, обдивляючись, заправляючи, заряджаючи, випробовуючи (Ю. Яновський); *Механіки-водії змащують мотори, заправляють машини пальним* (Є. Доломан); *І піч Кость заправив вдало, і завалку зробив швидко, вправно* (М. Рудь); *Я взяв аркуш паперу, заправив ручку чорнилом і приготувався написати так, як звелить Олександр Васильович* (В. Логвиненко).

3. *що.* Додавати яку-небудь приправу, спеції в їжу, в напій для надання їм кращих смакових якостей. *Мати доводить усе до пуття, заливаючи водою та заправляючи необхідними спеціями* (Є. Гуцало); *На кухні працював справжній китаєць, він рубав зелень і заправляв салати консервованими кукурудзою й морквою* (С. Жадан); [Евфрозіна:] *Як, мамочко, заправить голуб'ята? Я вже зварила їх* (Леся Українка); *— А щоб куліш був смачніший — заправ олією та товченою щукою* (Ю. Логвин).

4. *що, с. г.* Вносити добрива в ґрунт. *Поля, що йдуть під посів багаторічних трав, перед зяблевою оранкою старанно планують (вирівнюють), а місця зрізів добре заправляють гноєм* (з наук. літ.); *Ділянка городу, призначена для посадження гарбуза, має бути багата перегноєм, тому ще з осені треба заправити її гноєм або компостом* (із журн.).

5. *перев. недок., ким, чим і без дод., розм.* Керувати ким-, чим-небудь. *Він покинув службу і переїхав до неї у село ніби управляющий* [управитель] *і почав заправлять...* (І. Карпенко-Карий); *Опинився* [Давиденко] *секретарем у земстві; там він сам заправляв усіма справами* (Б. Грінченко); *— А скажіть, будь ласка, товаришко, вам не важко? — Що саме? — А справлятись з цією роботою, отут заправляти людьми, виводити цукровість буряків?* (М. Івченко); *— Я знав, що брат Йосип заправляє якимись справами в державному секретаріаті* (Р. Андріяшик); // Порядкувати десь. *Се була собі .. простенька молодиця, котра заправляла усім по хазяйству* (Панас Мирний); *Заправляв вечором чорноокий довготелесий хлопець, якого звали Романом* (Ірина Вільде); [Медзеря:] *Ну, вже ж і весіллям заправлю, навдивовижу всім!* (М. Кропивницький).

6. *кого, що, заст., діал.* Привчати до чого-небудь. *Нянька її, стара мужичка, відмалку заправляла її до всякої ручної роботи* (І. Франко).

(1) Заправля́ти / запра́вити лі́жко — застеляти ліжко. *Хлопчик враз підхопився і потихеньку, щоб не розбудити матір, одягся і став заправляти ліжко* (І. Багмут); *Директор трохи зніяковів, сказав вибачливо, що ніяк не привчить цю палату щодня ліжка заправляти* (О. Гончар).

ЗАПРАВЛЯ́ТИ², я́ю, я́єш, *недок.*, **ЗАПРА́ВИТИ,** влю, виш; *мн.* запра́влять; *док., що і без прям. дод., розм.* Призначати за що-небудь (рідше за когось) якусь ціну, перев. більшу за звичайну. *— Послуга за послугу! Я тобі — булаву, а ти мені що?.. Ну, зрозуміла річ. Тільки не заправляй зайвого, отче, бо я тепер – людина бідна, бурлака, вигнанець* (З. Тулуб); [Хвеська:] *Еге, няньку! Хотіла ж взяти сестрину Оришку, так сестра заправила аж два цілкових на рік. Чи чувано?* (М. Кропивницький); *— Де ж я вам ту плату візьму? — ще більше смутніє Левко. — Ми дуже бідні. — А я багато, хлопче, з тебе й не заправлю* (М. Стельмах); *Хлопець, насупившись, заправив за сестру такий викуп, що гості ахнули* (О. Гончар).

ЗАПРАВЛЯ́ТИСЯ, я́юся, я́єшся, *недок.*, **ЗАПРА́ВИТИСЯ,** влюся, вишся; *мн.* запра́вляться; *док.* 1. Заправляти (у 1 знач.) на собі що-небудь (перев. одяг). *В сержанта виглядала охвістям спідня сорочка .. — Не гнівайтесь, товаришу молодший лейтенант, на мою сорочку, — сказав сержант, заправляючись* (О. Гончар).

2. Забезпечувати себе пальним, водою і т. ін., набираючи їх у бак автомобіля, літака і т. ін. *Не забути б лишень по дорозі заправитися, бо Нестор, як завжди, пригнав авто майже з порожнім баком* (В. Шкляр); *— Мені треба заправитись. 40 літрів* (І. Карпа).

3. *жарт.* Те саме, що **ї́сти.** *— Ну от і заправився, — промовив водій, загортаючи в газету окраєць хліба і ковбасу* (П. Кочура); *Обідати Маковей відмовився. — Я недавно заправився, — повідомив він. — Обідав з розвідниками та з партизанами* (О. Гончар); *— Треба добряче заправитися, може, не так хвилюватимуся... — Ну, якщо каша надає тобі хоробрості, то ремигай на здоров'я! Грищенко кладе йому в казанок ще ополоник* (Є. Доломан).

4. *тільки недок.* Пас. до **заправля́ти¹** 1–4. *Навколо талії в кілька разів обгортається широкий однотонний яскравий або в різнокольорову смугу вовняний пояс, кінці якого заправляються на боках і спускаються додолу на 20–30 см* (із журн.); *Почав корабель виходити на пряму, щоб не заходити в жоден порт, поминути всі пристані, ніде не заправлятися водою і не поповнювати запаси їжі* (Ю. Логвин).

ЗАПРА́ВНИ́Й, а́вна́, а́вне́. Признач. для заправляння *(див.* **заправля́ння¹**). *Чоловік .. під'їхав до заправної станції на Осокорках* (В. Шкляр); *У роботі досліджено залежність параметрів механічного котоніну від заправних параметрів чесальної машини* (з наук. літ.); *За способом приготування розрізняють супи заправні (борщі, супи картопляні, солянки, розсольники та ін.), прозорі (бульйони), пюреподібні (суп-пюре з овочів, м'яса) і різні (солодкі, молочні, холодні)* (з наук.-попул. літ.).

ЗАПРА́ВНИК, а, *ч.* 1. Робітник, який заправляє автомобілі, літаки, прилади і т. ін. *Неабияка перевага поливального вертольота в тому, що він не потребує заправників, оскільки сам може набирати воду з водоймища* (з наук. літ.); *Під час заправляння автомобіля із заправних колонок шофер і заправник повинні перебувати з надвітряного боку* (з навч. літ.); *Заправник поливально-мийних машин; Заправник текстильного устаткування.*

2. Заправний апарат, механізм. *Машини для внесення добрив заправляються рідкими мінеральними добривами з допомогою проміжного заправника* (з наук. літ.); *У навчаннях беруть участь винищувачі, бомбардувальники, транспортні літаки і літаки-заправники* (із журн.); *У США представлено перший автоматичний заправник. Робот може відкривати кришку бензобака і заливати в нього бензин* (з газ.).

ЗАПРА́ВНИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **запра́вник** 1. *На знімання осучасненої версії фільму "Королева бензоколонки" про пригоди заправниці автомобілів Людмили залучили цілий "букет" популярних українських і російських акторів* (з газ.).

ЗАПРА́ГНУТИ, ну, неш; *мин. ч.* запра́гнув, нула, ло *і* запра́г, ла, ло; *док., кого, чого і з інфін.* Почати прагнути. *А Гамор говорив з ними, кажучи: "Син мій Сихем, запрагла душа його вашої дочки. Дайте ж її йому за жінку!"* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *І ледве натуру зо сну зимового Збудив поцілунок весни, — Дівчина запрагнула рясту дрібного, їй проліски снились ясні* (Леся Українка); *— Гей, куме! — гукає Хома до Романа Блаженка. — Ходіть-но до мене персиків їс-*

ти. Їжте, скільки душа ваша запрагне, — нинька я вгощаю! (О. Гончар); *Запримітив занадто вродливу дружинницьку жону не байдужий до краси високоумний князь Всеволод і запрагнув мати її завжди перед очима* (П. Загребельний); [Ф а у с т:] *Чи тут незримим чаром віє? Я ж насолоди був запраг — І ось душа моя у сні любовнім мліє!* (М. Лукаш, пер. з тв. Й.-В. Гете).

◊ **Скільки душа́ забажа́є (запра́гне, захо́че** *і т. ін.)* **<Скільки душі́ (ду́шеньці) забажа́ється>** *див.* **душа́; Чого́ [тільки] душа́ бажа́є (хо́че, пра́гне** *і т. ін.)* / **забажа́є (захо́че, запра́гне** *і т. ін.) див.* **душа́.**

ЗА́ПРАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **запра́ти.** *Мені вдавалось виводити і вже запрані плями* (із журн.); *Перебирає, вкладає* [Богдан] *студентське своє добро. Кілька сорочок, нещадно запраних в студентській пральні.., пара недавно придбаних футболок, а найбільше — книжки, фотографії, записи* (О. Гончар); *На Григорію куца, запрана лікарняна піжама, з якої карикатурно стримлять його великі руки і ноги* (В. Яворівський).

ЗАПРАСО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **запрасува́ти.** *Колодяжний в цю мить ненавидів ретельного і чистенького Долгіна, починаючи від його добре виголених щік, кінчаючи твердо запрасованою складкою на штанах* (Н. Рибак).

ЗАПРАСО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАПРАСУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док., що.* Ретельно прасувати; прасуючи, надавати певної форми. *Плечові виточки обробляють, як і нагрудні, запрасовують їх у бік середини деталі* (з навч. літ.); *Складаємо дві деталі лицьовими боками всередину, зшиваємо, розкладаємо припуски на шви в різні боки і запрасовуємо* (з навч. літ.); *Зшиту оборку скласти вдвоє по довжині припусками всередину і запрасувати* (із журн.).

ЗАПРАСО́ВУВАТИСЯ, ується, *недок.* Пас. до **запрасо́вувати.** *Зріз двічі загинається, запрасовується і підшивається потайним швом* (з навч. літ.); *Всі вертикальні виточки запрасовуються* (з навч. літ.).

ЗАПРАСУВА́ТИ *див.* **запрасо́вувати.**

ЗАПРА́ТИ *див.* **запира́ти**[2].

ЗАПРА́ТИСЯ *див.* **запира́тися**[2].

ЗАПРАЦЬО́ВАНИЙ, а, е. 1. *рідко.* Дієпр. пас. до **запрацюва́ти** 1. *З горя вона тоді не раз і напивалася, .. хоть ніколи п'янство не довело її до того, щоб розтринькувала .. гірко запрацьоване добро* (І. Франко); *За запрацьовані гроші купили* [Данищуки] *пару волів, підводу і рушили шукати обіцяної землі* (Мирослав Ірчан).

2. *у знач. прикм.* Виснажений тривалою, важкою працею. *Васильєва — старенька, запрацьована, в старовинних окулярах на зморщеному носі, захвилювалась* (О. Десняк); // Мозолистий, згрубілий (про руки). *По грубих полотняних сорочках, по чорних запрацьованих руках .. можна було пізнати, що то робітники* (М. Коцюбинський).

ЗАПРАЦЬО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАПРАЦЮВА́ТИ,** ю́ю, ю́єш, *док.* 1. *що, рідко.* Те саме, що **заробля́ти** 1. *Попрощались молодята, пішов Михайло чумакувати. Така, бач, думка була: "Запрацюю щось, підможуся, та візьму-таки Наталю"* (Марко Вовчок); *Оцю хатчину, що її тепер маю, ми обоє запрацювали* (О. Кобилянська); *Гріш до гроша Я наскладала чотириста злотих, Трохи таки і моїх там було: Запрацювала на різних роботах* (Д. Павличко).

2. *тільки док.* Почати працювати. *Золотом чистим по полю Ляжуть багаті снопи, Вирветься пісня на волю, Швидш запрацюють серпи* (П. Грабовський); *Не затримуючись, вона побігла з гори .. до містка, швиденько відв'язала свою чортопхайку, мерщій запрацювала весельцем* (Ю. Збанацький); *На місто в цей час почався повітряний наліт, вибухи лунали від Дарниці, всі зенітки запрацювали на повну потужність* (Ю. Яновський); *Іван Миколайович .. узяв його* [смажене курча] *в пригорщі так, що воно майже зовсім сховалося в його дужих руках, і запрацював щелепами* (П. Загребельний).

ЗАПРАЦЬО́ВУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.,* **ЗАПРАЦЮВА́ТИСЯ,** ю́юся, ю́єшся, *док.* Заглиблюючись у роботу, забувати про час, про навколишнє і т. ін. або дуже втомлюватися. — *Я радий, що ви зайшли, бо справді так уже запрацювався, що скоро забуду, як і розмовляти з людьми...* (Я. Гримайло); *Професорів блукаючий погляд упав на будильник. Його він заводив, коли боявся запрацюватися, спізнитися кудись на призначену годину* (Ю. Мушкетик); *Я до вечора просидів за комп'ютером і так запрацювався, що на якийсь час навіть забув про Леопольда* (О. Авраменко, В. Авраменко).

ЗАПРАЦЮВА́ТИ *див.* **запрацьо́вувати.**

ЗАПРАЦЮВА́ТИСЯ *див.* **запрацьо́вуватися.**

ЗАПРЕЗЕНТУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *що.* Док. до **презентува́ти.** — *Синьйоро Катаріно, чи не будете такі ласкаві запрезентувати мені флягу вашого чудового вина, щоб я своїх парафіян запричащав?* (Ю. Винничук); *Український елемент не може відразу виступити імпозантною силою та запрезентувати себе якоюсь широкою організацією та новою ідейною програмою* (І. Франко).

ЗАПРЕСО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **запресува́ти.** *Для зменшення зносу і збільшення строку служби у верхню частину циліндрів запресовані гільзи із спеціального зносостійкого чавуну* (з навч. літ.); *Найкраще зберігається солома, запресована в тюках* (із журн.); // **запресо́вано,** *безос. пред. На циліндричній і конічній поверхнях корпуса прорізано пази і запресовано каскади різальних зубів* (з наук. літ.).

ЗАПРЕСО́ВУВАЛЬНИЙ, а, е. Признач. для запресовування. *Запресовувальна втулка; Запресовувальний верстат; Запресовувальний прес.*

ЗАПРЕСО́ВУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **запресо́вувати.** *Запресовування великих деталей виконують на потужних гідравлічних пресах, дрібних деталей — на ручних гвинтових або важільних пресах* (з наук.-техн. літ.); *З'єднання деталей у вузли в конструкції відбувається шляхом запресовування, паяння, зварювання* (із журн.).

ЗАПРЕСО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАПРЕСУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док.* 1. *що.* Пресуючи (у 1 знач.), поміщати кудинебудь або надавати певної форми. *Автоматичне обладнання пристосоване для пресування дрібних деталей у серійних кількостях. Великі втулки запресовуємо в ручній прес-формі дрібними партіями* (з наук.-техн. літ.); *У верхню частину циліндрів двигунів, яка найбільш спрацьовується, запресовують гільзи із стійкого проти спрацювання чавуну* (з навч. літ.); *Суперечок було багато, а ухвала така: двозмінку на фермах дозволити, сіно, як намітили бригадири, запресувати* (Микита Чернявський).

2. *тільки док., кого, що, жарг.* Док. до **пресува́ти** 4. *За неофіційними даними, цю перевірку можна оцінити як спробу конкурентів запресувати бізнес* (з газ.); — *Ми пояснюємо ряд негативних публікацій у ЗМІ спробою запресувати нашу політичну силу* (з газ.).

ЗАПРЕСÓВУВАТИСЯ, ується, *недок.*, **ЗАПРЕСУВÁТИСЯ,** у́ється, *док.* 1. Піддаватися запресовуванню. *Паперові бітумізовані трубки добре запресовуються у валики тимчасових зрошувальних каналів* (із журн.); *На гідравлічних пресах встановлюються деталі, які мають запресуватися вертикально, без перекосів* (із журн.).

2. *тільки недок.* Пас. до **запресóвувати.** *У верхню головку шатуна запресовується бронзова втулка, в якій зроблено проріз або отвір для змащування* (з навч. літ.).

ЗАПРЕСУВÁННЯ, я, *с.* Дія за знач. **запресувáти.** *Запресування радіоактивних відходів у цеолітну цеглу порівняно з нинішньою ненадійною контейнерною системою дешевше у мільйон разів* (з наук. літ.); *Призначення преса — запресування дрібних деревних відходів (тирса, стружка) в паливні брикети* (з мови реклами).

ЗАПРЕСУВÁТИ *див.* **запресóвувати.**

ЗАПРЕСУВÁТИСЯ *див.* **запресóвуватися.**

ЗАПРИБУТКÓВАНИЙ, а, е, *бухг.* Дієпр. пас. до **заприбуткувáти.** *На складі підприємства заприбутковані запасні частини, одержані від постачальників* (з мови документів); // **заприбуткóвано,** *безос. пред. Ліжники, рядна та сіряки .. тепер буде заприбутковано як созівське майно* (О. Гончар).

ЗАПРИБУТКÓВУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАПРИБУТКУВÁТИ,** у́ю, у́єш, *док., що, бухг.* Те саме, що **оприбуткóвувати;** прибуткувати. *Непридатні для використання вузли, деталі, матеріали та агрегати заприбутковують як вторинну сировину (металобрухт тощо)* (з мови документів); *У деяких радгоспах приплід молодняку зовсім не заприбутковують або заприбутковують з великим запізненням* (з газ.); *Перед тим як відправити одержану після обмолоту соломку льону на стелище або для замочування, її треба зважити і заприбуткувати* (з наук. літ.); *Заприбуткувати продовольчу сировину, що надходить у заклади ресторанного господарства, слід за її первісною вартістю* (з мови документів).

ЗАПРИБУТКÓВУВАТИСЯ, ується, *недок., бухг.* Пас. до **заприбуткóвувати.** *Усі запасні частини, отримані від постачальника або з інших джерел, заприбутковуються на склад* (з наук.-попул. літ.); *Зерно, що надійшло на підприємство, заприбутковується матеріально відповідальною особою в кількості, яка фактично установлена при зважуванні* (з мови документів).

ЗАПРИБУТКУВÁТИ *див.* **заприбуткóвувати.**

ЗАПРИ́ДУХ, у, *ч., розм.* Дуже міцна горілка. *Палій випив повний келих старки і крякнув. — У! та й міцна ж гаспидська! от запридух!* (Д. Мордовець).

ЗАПРИ́ДУХА, и, *ж., розм.* Дуже міцний тютюн. — *А я тут курив ось яку запридуху — подивись! — І показав чорний та темний тютюн, та ще й потертий* (А. Свидницький); *Хрипкий віддих виривався з його прокурених тютюнами-запридухами грудей* (П. Загребельний).

ЗАПРИМÍТИТИ *див.* **запримічáти.**

ЗАПРИМІЧÁТИ, áю, áєш, *недок.*, **ЗАПРИМÍТИТИ,** íчу, íтиш, *док., кого, що і без прям. дод., розм.* Те саме, що **примічáти;** помічати. *У цю хвилину я витикався на двері. Тимоха запримічав, що хтось застить, дививсь і гукав: — А, це ти, Василю! .. іди в кузню!* (Б. Грінченко); *Вутанька з її зіркістю, бистроокістю .. все тут запримічала* (О. Гончар); *То за сим, то за тим, Антосьо й не запримітив, як екзамен настав, і підвода приїхала* (А. Свидницький); *Сотник, обійшовши пригород, запримітив на самому ближчому майданчику, сажнів за триста не більше, якийсь вал* (М. Старицький); — *Ви людина освічена. Це зараз запримітиш навіть під отим латаним дрантям* (І. Нечуй-Левицький); *Лиса мало хто й запримітив, і нікому до нього не було діла* (І. Франко); *Батьки й самі запримітили, як Леся швидко і бездоганно запам'ятовує почутий десь мотив* (М. Олійник).

ЗАПРИМОВЛЯ́ТИ, я́ю, я́єш, *док., розм.* Почати примовляти (у 1 знач.). *Ще на подвір'ї весело запримовляв* [Шугалія], *закланявся, мало не скидаючи шапки* (В. Кучер); *Двадцять восьмого дня велике поминання почалося зранку. Всі жони, й діви, та дівчата, всі стариці .. заголосили й запримовляли, рвучи на собі коси й роздираючи в кров ланіти* (І. Білик).

ЗАПРИ́НДИТИСЯ, джуся, дишся, *док., фам.* Почати приндитися. — *І чого нам іти в той парк? Я хочу домалювати коня! — заприндився малий* (із журн.).

ЗАПРИ́СКАТИ, аю, аєш, *док.* Почати прискати. *Незабаром він випурнув і заприскав голосно й смаковито* (М. Івченко).

ЗАПРИСЯ́ГА, и, *ж., заст.* Присяга. *Старша дочка Катерини Олексіївни Анна в 1724 р. заприсягою відмовилася від російського престолу за себе і своє потомство* (з наук.-попул. літ.).

ЗАПРИСЯГÁННЯ, я, *с.* Дія за знач. **заприсягáти.**

ЗАПРИСЯГÁТИ, áю, áєш, *недок.*, **ЗАПРИСЯГТИ́, ЗАПРИСЯГНУ́ТИ,** гну́, гне́ш; *мин. ч.* заприся́г, лá, ló *і* заприсягну́в, ну́ла, ло; *док.* 1. Складати присягу; присягати. *Ходім туди, де в клечанні, в цвітизні, В священній тиші бойових знамен Бійці заприсягатимуть Вітчизні — Героям праці, зброї і пісень* (І. Вирган); *Під'їхав і лікар; заприсягли і поняті* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Перед смертю сказав* [Хмельницький] *Юрієві: "Я заприсягнув царю московському, ти такої присяги не складав, по мені вчиниш, як знаєш"* (Ю. Мушкетик).

2. *тільки док.* Те саме, що **заприсягти́ся** 1. [І в а н:] *То ти не винна?* [Х и м к а:] *Чим хоч заприсягну* (Панас Мирний); *Сто тисяч голів шляхетських за голову Гандзі віддасте мені, ляхи! — заприсягнув* [Богун] *перед усім світом* (Я. Качура); *Нуазе ладен був заприсягти, що вони пробули під водою десятки хвилин* (М. Білкун).

3. *що, діал.* Підтверджувати присягою. — *Ми заприсягали козакам згоду на сто літ. Будемо їм проти вас підпомагати* (А. Чайковський); *Сам я був при тім, то можу вам напевно сказати і кожде слово заприсягнути* (І. Франко).

ЗАПРИСЯГÁТИСЯ, áюся, áєшся, *недок.*, **ЗАПРИСЯГТИ́СЯ, ЗАПРИСЯГНУ́ТИСЯ,** гну́ся, гне́шся; *мин. ч.* заприся́гся, ля́ся, ló́ся *і* заприсягну́вся, ну́лася, лося; *док.* 1. *чим і без дод.* Те саме, що **присягáтися** 1; клястися. — *Як ти присягалася своєю славою, так і я от перед матір'ю заприсягаюсь, що не оженюсь ніколи* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Як же це сталося, що вона спитала саме про те, про що не хотіла, про що заприсягалася собі ніколи не згадувати?* (Ірина Вільде); — *Заприсягся не пити, — відмовляв йому другий* [козак] (О. Ільченко); *Інокентій заприсягся, що, доки живий, того .. непослуху не простить, і не пустив до хати молодого подружжя* (Григорій Тютюнник); // Промовляти яку-небудь клятву, підтверджуючи щось. *Катря почала заприсягатися: — Щоб мені крізь землю провалитись, щоб мені під вінець не підійти, коли я брешу, щоб мені Василя не побачити...* (Грицько Григоренко); *Якийсь час ішли мовчки, і Олег міг заприсягатися: думки в них тепер працювали в одному напрямку* (А. Кокотюха); — *Е, ні! Що вже що,*

а цьому неправда! І заприсягнусь, що неправда! (І. Нечуй-Левицький).

2. Те саме, що **заприсяга́ти** 1. [М а р у с я:] *Я обіт давала, я заприсягалася.* [В а с и л ь:] *Який обіт? яка заприсяга? Мучити себе та вбивати?* (Панас Мирний); *Її струнку постать огорнув блакитний ореол, а ті, хто був до неї найближче, навіть заприсягалися, що бачили над її головою золотий німб* (О. Авраменко); *Той* [пан Федір] *радо заприсягнувся, обіцяв чесно спокутувати свою вину перед громадою* (Ю. Мушкетик).

(1) На хресті заприсяга́тися / заприсягти́ся (заприсягну́тися) — давати обіцянку, клятву в чому-небудь, цілуючи хрест. — *На хресті заприсягнися! — тяжко всунув* [Дорохтей] *скоцюрблену руку в пазуху, і в пальцях блиснув золотий хрестик* (М. Стельмах).

ЗАПРИСЯГНУ́ТИ *див.* **заприсяга́ти.**

ЗАПРИСЯГНУ́ТИСЯ *див.* **заприсяга́тися.**

ЗАПРИСЯГТИ́ *див.* **заприсяга́ти.**

ЗАПРИСЯГТИ́СЯ *див.* **заприсяга́тися.**

ЗАПРИ́ХКАТИ, аю, аєш, *док., розм.* Почати прихкати. *Я тільки почула, що коні заприхкали й полетіли на гору, як птиці* (І. Нечуй-Левицький).

ЗАПРИЧАСТИ́ТИ *див.* **запричаща́ти.**

ЗАПРИЧАСТИ́ТИСЯ *див.* **запричаща́тися.**

ЗАПРИЧАЩА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.,* **ЗАПРИЧАСТИ́ТИ,** ащу́, асти́ш, *док., кого, розм.* Те саме, що **причаща́ти.** *У тім вагоні, що я їхав додому, було багато з концтаборів. Таки наші всі. Я їх і запричащав. Воно, правда, лиш по ковточку дісталося, але то було святе причастя* (Ю. Винничук); *— Доню! запричастимо тебе! чи не дасть Бог швидше здоров'я?* (Г. Квітка-Основ'яненко); *— Ледве він дише... Покликала я попа... запричастив він його...* (О. Кониський); *Тюремна адміністрація ще раніше запросила його* [священика] *висповідати й запричастити засуджених до розстрілу, але вони відмовились розмовляти з священиком* (С. Скляренко).

ЗАПРИЧАЩА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *недок.,* **ЗАПРИЧАСТИ́ТИСЯ,** ащу́ся, асти́шся, *док., розм.* Те саме, що **причаща́тися.** — *Це добре, що вона запричащалась враз, як знайшлася дитина. Не тільки ж на смерть причащаємось, а й на зцілення душі й тіла* (Н. Королева); *Молоді запричастились і, по давньому звичаю, після служби повінчались* (І. Нечуй-Левицький); *Висповідавшись і запричастившись, він уже готовий був у дорогу* (О. Ільченко).

ЗАПРИЧИТА́ТИ, а́ю, а́єш, *док.* Почати причитати. — *Ой братику-соколику! — запричитала Мартиниха. — Та хіба ж сама не бачу — не життя це* (Ю. Збанацький); *Жінка ударила об крижі руками, забігала.., запричитала: — Та я що? .. Хіба я відьма яка?* (В. Дрозд); *У відповідь і Половченко шапку із сивої голови здійняв, і Половчиха запричитала, і сльозу Ярина пустила* (Д. Білий).

ЗАПРИ́ЯЗНЕНИЙ, а, е. Який заприязнився з ким-небудь. *Я пішов до заприязненого зі мною високого урядника в найближчій канцелярії, щоб перед ним розкрити свою душу* (І. Франко).

ЗАПРИЯЗНИ́ТИСЯ *див.* **заприя́знюватися.**

ЗАПРИЯ́ЗНЮВАТИСЯ, ююся, юєшся, *недок.,* **ЗАПРИЯЗНИ́ТИСЯ,** ню́ся, ни́шся, *док.* Відчувати взаємну приязнь; приятелювати. — *Щоб ти мені не посміла з ним говорити! Лена мені оповідала, що він її ігнорує, і тому я не позволю, щоб з мого дому заприязнювався хто з ним!* (О. Кобилянська); *По якімсь часі вони заприязнились* (І. Франко); *Наступного ранку гостя виряджала вся сім'я, з якою Дмитро Іванович за кілька годин заприязнився* (В. Гжицький).

ЗАПРИЯТЕЛЮВА́ТИ, юю, юєш, *док.* Почати приятелювати. *Кирик у полку був наймолодший .. З Валетом він заприятелював ще з першого дня* (П. Панч); *Ще в Новограді-Волинському Леся щиро заприятелювала з молодшою батьковою сестрою Оленою Антонівною* (М. Олійник); — *Послухайте, чоловіче, — задушевно сказав Ельдар Хомич, — певний, що ми заприятелюємо. Понад те, наступну повість я присвячу вам* (А. Крижанівський).

ЗАПРІВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **запріва́ти.** *Алергенами можуть стати продукти сільськогосподарського виробництва, які тривалий час зберігалися в недостатньо придатних умовах, внаслідок чого відбулося їхнє запрівання чи загнивання* (з наук. літ.); *У дітей грудного віку треба звертати увагу на низьку масу тіла при народженні, схуднення (гіпотрофію), піодермію, часті запрівання* (із журн.).

ЗАПРІВА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.,* **ЗАПРІ́ТИ,** і́ю, і́єш, *док.* Починати пріти; ставати прілим. *Сушити цмин пісковий треба довго, бо відчуття сухості обманливе, і недосушені суцвіття запрівають і псуються* (з навч. літ.); *Шапочки для новонароджених купуйте не занадто утеплені — шкіра голови повинна дихати і не запрівати* (із журн.); *Якщо рулонні газони надмірно зволожені, то під час перевезення вони можуть запріти і вразитися цвілевими грибами* (із журн.).

ЗАПРІ́ЛИЙ, а, е. Дієпр. акт. до **запрі́ти.** *Пахтіло* [у хаті] *чимось кислим — чи то намоклим кожухом, чи то старою капустою, чи то запрілими онучами* (В. Винниченко); *Молоді листки бузини, злегка відварені в молоці, прикладають на запрілі, обпечені й запалені місця* (з наук.-попул. літ.).

ЗАПРІ́ЛІСТЬ, лості, *ж., мед.* Те саме, що **попрі́лість.** *Для того, щоб запобігти запрілостям, слід користуватися прокип'яченою олією або присипками* (з наук.-попул. літ.); *Звичайно запрілість у немовлят виглядає як скупчення маленьких прищиків та ділянок червоної згрубілої шкіри* (із журн.).

ЗАПРІ́ТИ *див.* **запріва́ти.**

ЗАПРОВА́ДЖЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **запрова́дити.** *Він попросився на фронт, хоч у гімназії терпіти не міг військової муштри, запровадженої в старших класах під час війни* (Б. Антоненко-Давидович); // **запрова́джено,** *безос. пред. Світломаскування було запроваджено в місті на початку маневрів флоту* (В. Кучер); *Вже на кінець того ж дня запроваджено Сивоока до конюшні* (П. Загребельний).

ЗАПРОВА́ДЖЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **запрова́дити** 1, 2. *Великого значення надавав* [Ю. Федькович] *запровадженню загальноукраїнського правопису — "кулішівки"* (І. Пільгук); — *Саме зараз в екстрених випусках новин повідомляють про запровадження особливого режиму, — стримано заговорив імператор* (О. Авраменко, В. Авраменко); — *Те, що я знаю від мами про участь цієї... особи в запровадженні тебе до лікарні, .. не дає мені певності, що тут справа зовсім проста* (В. Винниченко).

ЗАПРОВА́ДЖУВАЛЬНИЙ, а, е. Стос. до запроваджування. *Функціонально-вартісний аналіз проводять послідовно за такими етапами: інформаційно-підготовчий, аналітичний, дослідний, запроваджувальний* (із журн.).

ЗАПРОВА́ДЖУВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **запрова́джувати** 1. *Запроваджуваний економічний курс, що одержав назву "воєнного комунізму", був комплексом економічних, соціально-політичних ідей, принципів і заходів* (з наук.

літ.); *Оскільки запроваджуваний податок є новим, виникають деякі нюанси його застосування* (з газ.).

ЗАПРОВА́ДЖУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **запрова́джувати** 1. *Навіть такі люди, як Куліш, уступили в російську службу .. і противилися запроваджуванню руської мови в народних школах у Холмщині* (І. Франко); *Більшість питань, що стосуються сфери економіки, держава має вирішувати шляхом формування відповідної законодавчої бази та запроваджування державної регуляторної політики у сфері підприємництва* (з наук. літ.).

ЗАПРОВА́ДЖУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАПРОВА́ДИТИ,** джу, диш, *док.* 1. *що.* Уводити що-небудь нове; установлювати. — *Боротьба триває! Робітники самоправно запроваджують восьмигодинний робочий день, знову вибухають повстання у флоті, повстають цілі села, волості* (А. Головко); *Купріян кумекав, що машини приносять більше користі, ніж живі руки, і не марнував часу та запроваджував у своєму господарстві цих машин якомога більше* (Григорій Тютюнник); *Ті, хто запровадив такий порядок — видавати денну пайку хліба після роботи увечері, мабуть, зуби проїли на психології ув'язненого* (А. Дімаров); // Робити звичаєм. [С т а р ш и н а:] *Попадя наша штукарка! Запровадила моду, щоб кожний раз, як один другого почастує, то щоб зараз і поцілувалися!..* (М. Кропивницький); — *Чому б нам не запровадити на класних зборах дуже корисний для нас огляд газет?* (О. Донченко).

2. *тільки док., кого, розм.* Відправити кого-небудь кудись. — *Я знаю, що якби мій позов добувся до рук станового, то він би запровадив мене туди, де козам роги правлять!..* (Панас Мирний); — *Та знаєш, що я можу зробити за образу представника влади? Я можу його до в'язниці запровадити* (А. Шиян); // Направити, спрямувати. — *Що це за диво! Куди ж це мене запровадив отой загадковий лист!* (І. Нечуй-Левицький); // *що, рідко.* Покласти. *Я знищив решту чистих конвертів і паперу того ґатунку, на якім писано листа, .. запровадивши їх в таке місце, звідки ніхто не міг їх добути* (Олесь Досвітній).

3. *тільки док., кого, рідко.* Повести куди-небудь; відвести. — *Запровадь мене до дому Меж мою родину* (С. Руданський); *Я її стріла на пристані і запровадила до хати своєї* (Леся Українка); *Ілько запровадив гостя на кухню, поставив на стіл миску квасолі зі шкварками* (Ю. Винничук).

(1) Запрова́джувати / запрова́дити в життя́ (у виробни́цтво, у пра́ктику) — уводити у використання, сприяти поширенню, утвердженню чого-небудь. *Вони запроваджують у виробництво не те, що прогресивне, а те, що дає зиск* (М. Дашкієв); *Першими, хто запроваджує в життя принцип Гіппократа "хворобі легше запобігти, аніж її вилікувати", є лікарі медико-профілактичної справи* (із журн.); *Екологічну сертифікацію лісів у нашій країні доцільно запровадити у практику лісокористування разом з економічною реформою в лісовиробничому комплексі* (з наук. літ.).

ЗАПРОВА́ДЖУВАТИСЯ, ується, *недок.*, **ЗАПРОВА́ДИТИСЯ,** иться, *док.* 1. Уводитися; установлюватися. *За тим указом московським комісари мали збирати податок з старшини, козаків, посполитих, ченців, священиків — з усіх, не милуючи й не обходячи нікого. Ті комісари складали також надвірні списки, за якими запроваджувалася панщина* (Ю. Мушкетик); *З початку XX століття в дерев'яному зодчестві стала запроваджуватися звичайна міська система перекриттів стелі* (з наук. літ.); *У парламенті можуть запровадитися нові схеми відносин між владою та опозицією, практика яких існує вже в багатьох країнах світу* (з газ.).

2. Пас. до **запрова́джувати.** *Система внутрішнього економічного контролю визначається внутрішніми правилами та процедурами контролю, які запроваджуються власником підприємства для забезпечення його стабільного і ефективного функціонування* (з мови документів).

ЗАПРОВА́ДИТИ *див.* **запрова́джувати.**

ЗАПРОВА́ДИТИСЯ *див.* **запрова́джуватися.**

ЗАПРОГРАМО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **запрограмува́ти.** *Машинна мова складається з безлічі алгоритмів і машинних кодів. І сьогоднішні комп'ютери є таким досконалим обладнанням завдяки тому, що вони запрограмовані* (з наук.-попул. літ.); — *Скажи, чи ти багато думаєш про те, як тобі дихати? Зовсім не думаєш, все це діється машинально, бо легені твої так запрограмовані* (О. Бердник); *Ще здалеку почув голос Лісняка й здивувався, що запрограмований на кохання Євген .. і собі впрягся в наукову дискусію* (Ю. Мушкетик); // **запрограмо́вано,** *безос. пред. Він, здається, програміст, молодець, знайшов себе, в нього, сподіваюся, все гаразд, все запрограмовано* (А. Дністровий).

ЗАПРОГРАМО́ВАНІСТЬ, ності, *ж.* Визначеність, залежність від якихось причин; заданість. *Значна частина історичних праць про Закарпаття 50–70-х років XX ст. була позначена необ'єктивністю, тенденційністю, ідеологічною і політичною запрограмованістю* (з наук. літ.); *Сутність теорії генетичної запрограмованості старіння полягає в тому, що в кожній клітині людського організму розміщений генетичний таймер, який регулює її діяльність і в певний момент "вмикає" старіння* (з наук. літ.); *Психологічна запрограмованість включає в себе налаштованість, настанову на здійснення якихось дій і відповідне переконання* (із журн.).

ЗАПРОГРАМО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАПРОГРАМУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док., що.* 1. *інформ.* Складати програму для розв'язування певних задач за допомогою комп'ютера; програмувати. *Той самий алгоритм запрограмовують різними способами, але ви повинні прагнути написати оптимальну програму* (з навч. літ.); *Комп'ютери можна запрограмувати так, щоб вони створювали різні зображення, відтворювали музику тощо* (із журн.); // Задавати машині, пристрою і т. ін. програму у вигляді послідовності дій. *Можна запрограмовувати пральну машину на прання вночі або за вашої відсутності* (із журн.); *"Жучки" в помешканні сера Генрі так і залишилися, але їх жорстко запрограмували на автоматичне вимкнення при першому ж звукові Марічиного голосу* (О. Авраменко, В. Авраменко).

2. *перен.* Визначати, вирішувати і т. ін. наперед відповідно до якихось уявлень, норм і т. ін. *Для декого з режисерів актор кіно — це щось схоже на оту первісну глину, в яку ти мусиш — майже силою гіпнозу — вдихнути душу, запрограмувати в ній частку свого задуму* (О. Гончар); — *Я визнаю, така істота можлива, її, безумовно, створять. Але ж вона не зможе любити, хоч деякі кібернетики вважають, що любов можна запрограмувати* (О. Бердник); *Звичайно, тішити внука — теж насолода. Та й так уже запрограмувала природа, що нам це більше до серця, ніж порожні мандрівки* (Ю. Мушкетик).

ЗАПРОГРАМУВА́ТИ *див.* **запрограмо́вувати.**

ЗАПРОДАВА́ТИ *див.* **запро́дувати.**

ЗАПРО́ДАЖ, у, *ч.* Дія за знач. **запро́дувати.** *Торговельним агентам доручають здійснення запродажу, включаючи налагодження контакту, викладення доведень, подолання заперечень і укладання угоди* (з навч. літ.); *Брудні плями зрадництва, запродажу навіть чисто національних інтересів України тоді ще не затьмарювали свідомості всіх цих учителів, молодих професорів, студентів, семінаристів* (Д. Бузько).

ЗАПРОДА́ЖНИЙ, а, е. Стос. до запродажу. *Відповідно до норми цивільного кодексу 1922 року існував запродажний запис, який забезпечувався завдатком, що дозволяло вважати завдаток характером відступного і за умови неукладення основного договору з вини покупця* (з наук.-попул. літ.); *У торгівлі сировиною і матеріалами угода в багатьох випадках укладається на основі зразків товару, що є невід'ємною частиною запродажного контракту* (із журн.); *Головний герой фільму — запродажний поліцейський, якого вигнали з роботи, після чого йому довелося поїхати на ферму до старого друга* (із журн.); // *у знач. ім.* **запрода́жна,** ної, *ж.* Попередній договір про продаж або купівлю чого-небудь. — *Запродажну і купчу беру на себе...* (В. Підмогильний); *Лейн.., намацуючи в кишені запродажну, йшов в доброму гуморі додому* (М. Йогансен).

ЗАПРО́ДАНЕЦЬ, нця, *ч., зневажл.* Продажна людина, яка зраджує кого-, що-небудь з корисливою метою. [А н т е й:] *Ти? Ти вступиш у хор панегіристів? В тую зграю запроданців, злочинців проти хисту?* (Леся Українка); [С л і п ч е н к о:] *Мовчи! В моїй сем'ї* [сім'ї] *не було зрадників і не буде! Забірайсь* [забирайсь], *запроданцю* (В. Винниченко); *Скарали їх за зраду загальнолюдській справі визволення як запроданців панських* (Іван Ле); *Не думав запроданець і диверсант Макуха, що доля так посміхнеться йому. Вже більше року услуговував він ворогові, чинячи диверсії в партизанському загоні* (Ю. Бедзик).

ЗАПРО́ДАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **запро́да́ти.** [Н е о ф і т - р а б:] *Я досі був рабом, невільником, запроданим в неволю, забраним силоміць, а ви тепера ще й жебраком мене зробити хтіли* (Леся Українка); *Мар'яна вирівнялась і гордо блиснула очима: — Чого ж це я маю його боятись? Що я йому — запродана?* (С. Васильченко); *Вона не одна — тисячі таких запроданих, понівечених, кинутих на саме дно тяжкого життя* (І. Пільгук); // **запро́дано,** *безос. пред.* — *Доню моя, доню. Доню-одинице, Та й безталанниця! Чи тебе завдано, А чи запродано?* (П. Чубинський).

ЗАПРО́ДАНІСТЬ, ності, *ж., зневажл.* Те саме, що **запро́данство.** *Повернувшись до Вільни, Велямін Рутський побачив, яка слаба була унія: загал громадянства, переважна частина духовенства зве унію народною зрадою, відступництвом, запроданістю* (з наук. літ.).

ЗАПРО́ДАНКА, и, *ж., зневажл.* Жін. до **запро́данець.** [Л у ч и ц ь к а:] *А тепер... плюйте на мене — для втіхи! .. Хіба в актриси є серце, є честь?? Нема, нема!! Вона бездушна забавка, вона запроданка ваша!* (М. Старицький); [Ф о р к і а д а:] *Поглянуть — чисто сарана ненаситна .. Добробуту ганебнії нищительки, Товар обмінний, капосні запроданки* [служниці]! [Є л е н а:] *А я своєю челяддю вдоволена; Вони мені служили щиро й віддано* (М. Лукаш, пер. з тв. Й.-В. Гете); * Образно. *Запроданко-доле! Ти мене згубила. У тісний куточок Голодом забила* (П. Грабовський).

ЗАПРО́ДАНСТВО, а, *с., зневажл.* Поведінка, вчинки запроданця, запроданців. *Коли ніч припинила різанину, він втратив владу над собою і обвинувачував башів та візирів в запроданстві, в зраді й нездібності* (З. Тулуб); *Багатосерійний ігровий фільм* [мав бути] *про державу, про мрію про неї, поганьблену розбратом, запроданством, златолюбієм* (Г. Тарасюк).

ЗАПРО́ДАНСЬКИЙ, а, е, *зневажл.* Стос. до запроданства, запроданця. *Новини часто доводилось вицідежувати із запроданських газет* (М. Стельмах); — *Вважаю, що така запроданська поведінка чиновника не відповідає ні вимогам моралі, ані статусу держслужбовця* (з газ.).

ЗАПРО́ДА́ТИ *див.* **запро́дувати.**

ЗАПРО́ДА́ТИСЯ *див.* **запро́дуватися.**

ЗАПРО́ДУВАТИ, ую, уєш, *рідко* **ЗАПРОДАВА́ТИ,** аю́, ає́ш, *недок.,* **ЗАПРО́ДА́ТИ,** о́да́м, одаси́, *док., кого, що.* 1. *заст.* Те саме, що **продава́ти** 1. *Він переходив від купи до купи людей, просив і закликав, щоби пошанували самі себе, .. не запродували своїх голосів* (Н. Кобринська); *Незлічимо всіх тих, що їх ходить по світу, запродаючи свою силу й молодість* (Марко Вовчок); *Каже* [татарин]: *"Татарко! Я те бачу: в чистім полі не орел літає, То козак Голота добрим конем гуляє. Я його хочу живцем у руки взяти Да в город Килію запродати"* (з думи); — *Вишневецький не з доброї волі поступився і запродав Рокитну, що знову потрапила до рук Острозьких* (Іван Ле).

2. *заст.* Укладати попередній договір про продаж чого-небудь, одержуючи завдаток. *Як би Мартоха прожила з дрібними дітьми, за своїм "п'яницею-недбалицею", що запродував лихварям збіжжя ще в накоренку* (Леся Українка).

3. *перен.* Те саме, що **продава́ти** 3. *Білими снігами власної душі вгадував ту чорнішу сажі чорноту й жахався: Митрофан запродує товариство. А запродувати товариство — то найбільший гріх у світі* (Ю. Мушкетик); *Одні лягли в труні дочасовій* [дочасній], *Другі — за те, щоб вище дерти чоло, За ласощі, великопанський гній — Запродали свій край і віру...* (М. Старицький); [М а р у с я к:] *Грім і пекло! Відьмо! Ти зрадила мене! Запродала!* (І. Франко); *Той, хто раз уже ізрадив діти і дружину, Той і свій народ у скруті може запродати* (Л. Забашта).

◇ **Продава́ти (запро́дувати, запродава́ти) / прода́ти (запро́да́ти) ду́шу [дия́волу (чо́рту, ді́дькові** *і т. ін.)*] *див.* **продава́ти.**

ЗАПРО́ДУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.,* **ЗАПРО́ДА́ТИСЯ,** о́да́мся, одаси́ся, *док., кому, чому.* З корисливою метою переходити на бік ворога; зраджувати, продаватися (у 2 знач.). — *Ти ж маєш розум у голові. Не запродуйся песиголовцям, не піди на їхню підмову. Чуєш?* (М. Стельмах); — *Як запродався* [Матюха] *куркулям, так бідний люд за собак тепер вважає!* (А. Головко); *Коли в Болгарії сиділи Петро й Борис, що запродались ромеям, священики болгарські стали тікати на Русь* (С. Скляренко); *Був виряджений* [Степан], *як на Великдень. Так пишно він почав одягатись, відколи запродався панам* (В. Гжицький).

ЗАПРОЕКТО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **запроектува́ти.** — *Комісія просить зважити на пропозиції щодо місця під пам'ятник і надіслати на затвердження запроектовані написи* (І. Пільгук); // **запроекто́вано,** *безос. пред. Експертиза запропонувала деякі зміни в будуванні шлюзів і гідростанції. Останню визнано за доцільне ставити ближче до бере-*

га, ніж раніше запроектовано (Г. Коцюба); *Запроектовано низку потужних вентиляційних агрегатів* (М. Трублаїні).

ЗАПРОЕКТО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАПРОЕКТУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док., що.* Те саме, що **проектува́ти.** *При проектуванні транспортної мережі потрібно запроектовувати майданчики для стоянки та розвороту транспорту* (з мови документів); *— Хочу просить Зарубу, щоб у новому клубі, який будуватимуть, запроектувати для музею окремий зал* (В. Кучер); *— Одну вулицю запроектували назвати Трегубівською, а вулиці Котляревського нема...* (І. Пільгук).

ЗАПРОЕКТУВА́ТИ *див.* **запроекто́вувати.**

ЗАПРОМЕНИ́ТИСЯ, и́ться, **ЗАПРОМЕНІ́ТИСЯ,** і́ється, *рідко* **ЗАПРОМІНИ́ТИСЯ,** и́ться, *док.* Почати променитися, променітися, промінитися. *Він любовно глянув на дітей, що вечеряли. А потім усміхнувсь — зморшки од очей запроменились* (А. Головко); *В його зеленкуватих очах затеплілася, запроменілася радість* (Є. Доломан); *Сонце впало на плесо, і калюжа раптом заграла й запромінилася гострими голубими спалахами* (Валерій Шевчук).

ЗАПРОМЕНІ́ТИ, іє, *док.* Почати променіти. *Потім ракурс змінився, планета перемістилася до нижнього краю екрана, а вгорі запроменіло сліпуче жовтогаряче сонце* (О. Авраменко, В. Авраменко); [Ф а у с т:] *Крізь землю заграва замріла, Немов розжеврілася рань, Запроменіла, зазоріла, Прохлюпнулась в найглибшу хлань* (М. Лукаш, пер. з тв. Й.-В. Гете).

ЗАПРОМЕНІ́ТИСЯ *див.* **запромени́тися.**

ЗАПРОМІНИ́ТИСЯ *див.* **запромени́тися.**

ЗАПРОПАДА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.,* **ЗАПРОПА́СТИ,** аду́, аде́ш, *док., розм.* Те саме, що **пропада́ти.** *Надовго запропадати з поля зору шанувальників співачка не збирається і продовжує дотримуватися щільного робочого графіка — бере участь у концертах, записує нові пісні й веде передачу на телеканалі* (із журн.); *Але де гаманець? Куди він запропав?* (Ю. Андрухович); *— Куди ви запропали?.. Ви... повинні бути на місці* (Ю. Мушкетик); *Яке де упало зерно при дорозі, Те скоро унівець стоптали прохожі, Або і без того воно запропало, Бо птаство голодне його подзьобало* (І. Манжура); *Від сина нічого не чути. Запропав, мабуть, у далеких світах* (І. Цюпа).

ЗАПРОПА́ЛИЙ[1], а, е, *розм.* Дієпр. акт. до **запропа́сти.** *У відчаї водила* [я] *очима, шукаючи запропалий кудись телефон* (Г. Тарасюк).

ЗАПРОПА́ЛИЙ[2], а, е, *діал.* Даремний. *— Запропалий твій гнів — біду твою навряд чи він полегшить* (із журн.).

Даре́мна (дарма́, ма́рна, запропа́ла) пра́ця <*рідко* **Даре́мний труд**> *див.* **пра́ця.**

ЗАПРОПА́СТИ *див.* **запропада́ти.**

ЗАПРОПАСТИ́ТИ *див.* **запропаща́ти.**

ЗАПРОПАСТИ́ТИСЯ, ащу́ся, асти́шся, *док., розм.* 1. Десь подітися, зникнути невідомо куди; пропасти. [Л ю б о в:] *Не йде у мене тепер малювання. Стратила снагу. Не знаю, десь і фарби запропастились* (Леся Українка); [К р я ж:] *Де ж той Петро запропастився?.. Наче позмовлялися всі* (М. Зарудний); *Кавун лежав у торбі. Почали шукати ножика. Де ж він запропастився?* (М. Руденко); *— Сандаля кудись запропастилася... Пошукай!* (Г. Колісник).

2. Загинути, пропасти. *Та певна свідомість, що .. тут безпосередньо біля мене так нагло запропастилося молоде людське життя, шпигнула мене в саме серце* (І. Франко); *— Шкода талану, шкода таких незвичайних здібностей; усе те запропаститься, треба тому якось зарадити, — говорив один з учителів* (С. Ковалів).

ЗАПРОПАЩА́ТИ, а́ю, а́єш, *рідко* **ЗАПРОПА́ЩУВАТИ,** ую, уєш, *недок.,* **ЗАПРОПАСТИ́ТИ,** ащу́, асти́ш, *док., кого, що, розм.* 1. Призводити до загибелі; псувати; знищувати. *— І чи ти того свідома, що запропащуєш сама свою будучину?* (О. Кобилянська); *Ой, ти, пане Потоцький, Воєводський сину, Запропастив Литву І всю Україну* (з думи); *А скільки ж голодом Він душ запропастив: Чи я ж через його* [нього] *з ченцями не постив?* (П. Гулак-Артемовський); *Його серце то ґвалтом намагалось помсти, то страхалось запропастити життя людське, статись причиною смерті людини* (М. Коцюбинський).

2. *тільки док.* Подіти невідомо де, не доглянути, загубити що-небудь через недбалість. *— Гляди ж ти мені, не проспи череди, відожени корів у череду, а овечок і телят у ватагу; та гляди не запропасти курчат із квочкою, нагодуй їх* (з казки); *На Великдень перший раз спав я на моїй новій подушці. Яка розкіш! .. А бабуня казала мені: пам'ятай, синоньку, щоби ти тої подушки не запропастив де у світі* (Б. Лепкий).

Занапаща́ти (запропаща́ти, перево́дити) / занапасти́ти (запропасти́ти, перевести́) життя́ (вік, до́лю *і т. ін.) див.* **занапаща́ти.**

◊ **(1) Запропасти́ти [своїо́] ду́шу** — учинити тяжкий гріх. *— Я згубила свою славу... Я запропастила душу свою!* (Г. Квітка-Основ'яненко); *— Я через тебе душу запропастила, чого тобі ще треба?!* (Г. Тарасюк).

ЗАПРОПА́ЩЕНИЙ, а, е, *розм.* 1. Дієпр. пас. до **запропасти́ти.** *Думки Тараса Шевченка про власний, мало не запропащений, талант, що нидіє, не маючи змоги розвиватись в умовах заслання, стають все настирливіші* (із журн.); *До нього приходили звідусіль, щоб угадав: де ділася запропащена річ чи де шукати заблудлих дітей* (Валерій Шевчук).

2. *у знач. прикм.* Те саме, що **пропа́щий** 2. *Хлопи не відмовили почесної, пізналися на честі, сказали й свою, випили одну, другу, аж приємніше їм стало в сім куп'яку* [гурті] *запропащених душ* (С. Ковалів); *Далеко поза північ лежав* [Івоніка] *навколішках і молився .. За блудного свого сина, що навів страшне горе на всіх і вижидав між грубими мурами дальшого рішення запропащеної долі...* (О. Кобилянська).

ЗАПРОПА́ЩЕННЯ, я, *с., розм.* Дія за знач. **запропасти́ти.** *До чого доведуть мої найближчі наступники велике діло, яке я розпочав? Тільки до занепаду й запропащення цілковитого* (П. Загребельний); *Тим часом отримала відповідь з Києва про "Фат[альную] вдову", що тепер, за давністю літ, неможливо відшукати слід запропащеної рукописі, та й винуватців того запропащення теж "у ступі не влучиш"* (Леся Українка).

ЗАПРОПА́ЩИЙ, а, е, *рідко.* Те саме, що **пропа́щий.** *Якби хто прочитав мої думки, то подумав би, що я або цинічна така та запропаща, або .. дах у мене поїхав* (Г. Тарасюк).

ЗАПРОПА́ЩУВАТИ *див.* **запропаща́ти.**

ЗАПРОПОНО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **запропонува́ти.** *Весь шлях він їхав мовчки, ніби відчужено. На постоях байдуже дивився на запропоновану їжу і не звертав жодної уваги на сповнені ненависті погляди пана Вербовського* (Д. Білий); *Від запропонованої мені на другий рік посади інспектора я відмовився, мотивуючи відмовлення своєю молодістю і потай мріючи вчитися* (О. Довженко);

Проект гравітаційної ракети, запропонований Горовим, Інститут космонавтики схвалив (О. Бердник); *Запропонований падре Антоніо план не був втілений у життя* (О. Авраменко, В. Авраменко); // **запропоно́вано,** *безос. пред. По ходу речей має скластися либонь так, що ту посаду буде запропоновано Вам* (М. Коцюбинський); *Піднявшись кількома східцями на площадку, Гузь ввійшов у передпокій, де йому було запропоновано зняти пальто* (Ф. Бурлака).

ЗАПРОПОНУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **запропонува́ти.** *Я очікувала на запропонування роботи, тим паче, що вже пройшла всілякі там відбіркові тури* (І. Карпа); *Мета дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні діяльності читацьких об'єднань, запропонуванні програми підготовки бібліотекарів до роботи з ними* (з наук. літ.).

ЗАПРОПОНУВА́ТИ, у́ю, у́єш. 1. *кого, що, чого і з інфін.* Док. до **пропонува́ти** 1. *Коней, що запропонували йому товариші, відіслав назад — хай їдуть у поле, а сам пішов пішки* (І. Микитенко); *Завідувачка ступила ближче до прилавка і запропонувала йому допомогти вибрати книжки* (А. Головко); *Мати запропонувала свіжого молока* (О. Копиленко); *Данило помітив її* [жінки] *скрутне становище, легко стрибнув на землю й без церемонії запропонував їй допомогу* (П. Панч).

2. *що і з інфін.* Док. до **пропонува́ти** 2. *Кисилевський запропонував їм поділити з ним романтичну подорож* (І. Франко); *— Якби була ваша ласка, я насмілився б запропонувати вам трошки підкусити з дороги* (В. Винниченко); *Радий зміні, яка сталася у Сташці, він відразу ж запропонував їй на другий вечір .. прогулянку по свіжому повітрі* (Ірина Вільде); *Ганні Петрівні Затиркевич запропонували грати зимовий сезон в Одесі* (з мемуарної літ.); // Висловити пропозицію зробити що-небудь. *— Знаєте що? — запропонував Солонина. — .. Відправте свою пошту та й підночуйте в мене* (М. Коцюбинський); *— Заспівай, Леоне, — запропонував раптом Бальзак. — Заспівай, — і стулив стомлено повіки* (Н. Рибак); *— Справді, ходімо вже звідси, — запропонувала пані Рома. — Якось похолоднішало* (Ю. Андрухович).

3. *кого, що, з інфін., також із спол.* як. Док. до **пропонува́ти** 3. *Повернувшись із відрядження, я запропонував в усній формі керівництву Українфільму визрілий в моїй уяві сценарій про наших героїв в Арктиці* (О. Довженко); *Запропонували йому, як і обіцяно було, наземну службу. Прийшов додому, сказав дружині: — Пропонують полігон. — І ти згодився? — Я солдат* (О. Гончар); // Висловити свою думку, дати пропозицію з приводу чого-небудь на розгляд інших. *Я запропонував, як можна завтра ж урятувати Женю* (Л. Смілянський); *Розенберг тоді набрався хоробрості — запропонував перевести цех на безперервку* (Ю. Шовкопляс); *Ми довго думали, але ніхто не міг запропонувати нічого путнього* (М. Чабанівський); // Рекомендувати чию-небудь кандидатуру. *Комосередок, добре пам'ятаючи вирішення партії про середпартійну демократію, запропонував кандидатуру з низів* (М. Хвильовий); *Михайло Танасович навіть висунув ідею: запропонувати Стратона Стратоновича на якусь посаду в міністерство закордонних справ* (О. Чорногуз).

4. *що і з інфін.* Док. до **пропонува́ти** 4. *Він перший попросив слова і запропонував негайно ж покинути всякі фантастичні розмови про фантастичні ідеї фантастичного ж доктора Гальванеску, який і взагалі, можливо, є тільки фантастичним витвором надто гарячої фантазії агронома Юлії Сахно* (Ю. Смолич); *Вона збиралася встати й запропонувати поставити Васин звіт на загальних зборах загону* (В. Собко).

Пропонува́ти / запропонува́ти свої по́слуги *див.* **пропонува́ти; Пропонува́ти / запропонува́ти тост** *див.* **пропонува́ти.**

◊ **Пропонува́ти / запропонува́ти ру́ку [і (й) се́рце]** *див.* **пропонува́ти.**

ЗАПРО́СИНИ, син, *мн.* 1. Прохання з'явитися куди-небудь, зробити що-небудь або взяти участь у чомусь. *Писарша глянула Ваті в очі і неначе прочитала в їх* [них], *в ласкавому солоденькому ввічливому погляді, причину ласкавих запросин на чай і ласкавого панькання коло себе* (І. Нечуй-Левицький); *Він вийшов, не слухаючи її запросин, щоби навідався до неї завтра* (Л. Мартович); *Отримала я через тьотю Елю запросини їхати з Садовським в Крим, але запросин прийняти не могла* (Леся Українка); *В листі нічого страшного не було, тільки побажання довгих літ життя й запросини відвідати стольний город Київ* (І. Білик).

2. *етн.* Один з етапів весільного обряду, який передбачає збирання весільного поїзда і запрошення гостей. *Весілля складалося із запросин, обдарування, розплітання коси, розподілу короваю, перевезення посагу, перезви, ряджения* (з наук.-попул. літ.); *Запросини проводили у неділю зранку. У супроводі бояр та дружок матері молодого й молодої виряджали своїх дітей на запросини* (із журн.).

ЗАПРОСИ́ТИ[1] *див.* **запро́шувати.**

ЗАПРОСИ́ТИ[2], прошу́, про́сиш, *док., що, чого, розм.* 1. Почати просити; те саме, що **попроси́ти** 1. *Тимоха .. вийшов назустріч до нього і став дуже пильно прохати грошей; запросив було п'ять цілкових, — батько його відопхнув; став просити трьох, — батько його вилаяв* (Г. Квітка-Основ'яненко); *— Як там, Свириде, з поляками і Петлюрою? — Вже так довоювались, що останні бульки пускають. Поляки миру запросили* (М. Стельмах).

2. Те саме, що **запра́вити**[2]. *Український крамар ніколи не запросить за крам зайвого* (І. Нечуй-Левицький); *Всі купці зійшлися до жони і питають, що хоче за корови. А жона з страхом запросила триста золотих* (А. Калин); *— То скільки за отакого... невеличкого килимка запросите?* (І. Чендей).

ЗАПРОСИ́ТИСЯ, прошу́ся, про́сишся, *док., розм.* Почати проситися (перев. про помилування, співчуття, милосердя і т. ін.). *Змінив Колиберда Бриля тільки раз — після двадцять п'ятої* [різки]. *Тут Наркис не витримав і запросився* (Ю. Смолич); *Хлопці запросилися: — Дівчатка, майте совість! У вас же легша робота. А нам залізяччя тягати* (С. Чорнобривець); *Марко схопився руками за сосну, злякано запросився: — Не губи мене, не карай, Тимку...* (Григорій Тютюнник); // Те саме, що **попроси́тися** 1. *— Дозвольте? — запросився* [Лужинський] *в дверях каюти тою ж німецькою мовою, хоч пристойно володів і англійською* (Іван Ле); *Пізніше, після того як з доповідями побували бургомістр і поліцмейстер, на прийом запросився директор училищ Іван Дмитрович Огнєв* (Б. Левін); *— Візьми, батьку, з собою, — зненацька запросився* [Міюський] *щиро... — Не хочу я лишатися тут... — Страшно? — пронизав поглядом донського отаманця кошовий* (Ю. Мушкетик).

ЗА́ПРОСТО, *присл., розм.* 1. Без дотримання формальностей, церемоній; просто. *У квартиру Подзигунів Масло*

заходив запросто. Його привітно зустрічала вся сім'я (А. Хижняк); — *Це дивно! Це дуже дивно, що до тебе, такої... інтелігентної людини, запросто приходять якісь волоцюжки* (Люко Дашвар); // Без певної мети. — *Та сідай, хитруне, кажи, чого завернув до старого? Ти ж запросто не заїхав? Що там намізкував своєю головою?* (М. Стельмах); // Просто, як рівний з рівним. — *А як вона обходиться з слугами! — знов говорила Теодозя. — Любо дивитись! Так запросто, так по любові; зовсім, як Бог велів!* (І. Нечуй-Левицький); — *Федоре Панасовичу!.. Федоре Панасовичу!* — *навперебій лунають різні голоси... Либонь, він чи не єдиний в батальйоні офіцер, до кого отак запросто, по-цивільному звертаються люди різних рангів* (Є. Доломан).

2. Легко, без зусиль, труднощів. *Цей жокей неперевершено знайомиться з дівчатами. Здатний запросто завести на вулиці балачку з будь-якою дівчиною, та ще й яку балачку!* (Г. Усач); *Ми вечеряли у величезній залі. Судячи з її розмірів, тут запросто могла стати на постій вся наша сотня* (Д. Білий); *Вона мала хороші менеджерські здібності — як сама казала, могла би запросто продати 10 непальських слонів у колгосп на Тернопільщині* (І. Карпа).

ЗАПРОТЕСТУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *док.* Почати протестувати; висловити свою незгоду з чим-небудь. *Вона зарум'янилася й запротестувала. — О ні! Щодо того, то ні. Я найпевніша тоді, як їдеш ти зо мною* (О. Кобилянська); *Лука Тихонович хотів узяти Лукію з собою в місто, але вся родина діда Олофіра Семеновича запротестувала* (О. Донченко); *Запротестувати б Яцубі, та навіть Яцуба в напливі великодушності відступає від правила* (О. Гончар); *Тодосій був бідний. Запримітивши, кого покохала* [Надія], *родичі запротестували* (Р. Андріяшик).

ЗАПРОТОКОЛЬО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **запротоколюва́ти.** *Весь хід виборів має бути докладно запротокольований тим, хто виконує функцію протоколіста* (з мови документів); // **запротокольо́вано,** *безос. пред. В судовому акті чорним по білому запротокольовано, хто є відьма* (Р. Іваничук); *Одразу два факти недотримання митного законодавства було запротокольовано на кордонах із Словаччиною та Угорщиною* (з газ.).

ЗАПРОТОКОЛЮВА́ТИ, ю́ю, ю́єш, *що.* Док. до **протоколюва́ти.** *Після засідання обидві ухвали і запротоколював Геннадій Новиков кількома шифрованими словами* (М. Стельмах); *Ми запротоколюємо його зізнання в двох примірниках* (О. Авраменко, В. Авраменко).

ЗАПРОТО́РЕНИЙ, а, е, *розм.* Дієпр. пас. до **запрото́рити.** *Дві ночі королевич їздив кругом озера і не міг дібратися до вежі, у якій каралася запроторена туди мамою безталанна королівна* (Б. Лепкий); *Скромний паризький клерк допомагав макі, французьким партизанам, був схоплений гестапівцями і запроторений у цей жахливий табір* (В. Малик); *Усе аварське посольство запроторене на острів Родос і взяте під суворий нагляд* (Д. Міщенко); // **запрото́рено,** *безос. пред. Для очистки фашистської совісті його* [Анрі-Жака] *запроторено до табору* (Ю. Яновський).

ЗАПРОТО́РЕННЯ, я, *с., розм.* Дія за знач. **запрото́рити.** *Вони .. закинули свойому* [своєму] *власнику грабіж, лихву, убивство під різками закупа і запроторення в раби за довг безлічі вільних оселян* (К. Гриневичева); *Булавне швидко залюдніло, різанина після Мазепиних змагань щасливо обминула його, — якщо не брати до уваги урочистого четвертування на площі перед магістратом бурмистра і міського полковника .. та запроторення до Сибіру мешканців, звинувачених у мазепинстві Таємною канцелярією* (Д. Білий).

ЗАПРОТО́РИТИ *див.* **запрото́рювати.**

ЗАПРОТО́РИТИСЯ *див.* **запрото́рюватися.**

ЗАПРОТО́РЮВАННЯ, я, *с., розм.* Дія за знач. **запрото́рювати.** *У судовому засіданні прокурор справді продемонструвала зацікавленість у встановленні істини, а не у швидкому запроторюванні до тюрми підозрюваного* (з газ.).

ЗАПРОТО́РЮВАТИ, юю, юєш, *недок.,* **ЗАПРОТО́РИТИ,** рю, риш, *док., кого, що, розм.* 1. Ховати, класти що-небудь так, що важко знайти. *Стоїть* [сотня], *шапки поскладавши на приспі у шинку, щоб як буде муштра, так щоб не поспадали з голов* [голів], *а дітвора, що тут так і біга круг козацтва, щоб не підібрала та не запроторила куди геть* (Г. Квітка-Основ'яненко); — *Отак завсігди, самі щось запроторите, а потім цілий день на мене гримаєте...* (Л. Смілянський).

2. Відправляти кого-небудь кудись (перев. з недобрим наміром або далеко). *Бог, розмірковував Сироватка, дав людині поле — безмежжя, а вона придумала стіни. Бог дав сонце, світло, а вона запроторює ближнього в морок* (Ю. Мушкетик); — *Що то діється з нашою дитиною? Може, вона кулаками сльози витирає: може, її товчуть і б'ють, нещасливу?.. Запроторили аж у друге село, та й досі вісточки об неї не маємо* (О. Стороженко); *Не було ні хвилини, щоб Яків не допікав матері, чого вона вдруге заміж пішла й нащо вона його в москалі запроторила* (Грицько Григоренко); // Ув'язнювати, засилати. *Відомо, що коли хто дасть притулок дітям розстріляних або тих, що пішли за гори, — його самого запроторюють у табори, на каторгу, у вогняні печі* (С. Скляренко); *Суд затверджував конфіскацію, самого видавця і редактора запроторював за ґрати* (П. Колесник); *Наїхали жандарми, щоб бунтівників запроторити в Сибір* (К. Гриб).

ЗАПРОТО́РЮВАТИСЯ, юється, *недок.,* **ЗАПРОТО́РИТИСЯ,** иться, *док., розм.* 1. *тільки док.* Загубитися, пропасти де-небудь. — *Де, каже, запроторилась та .. ступайка, що ніяк оце не надибаю* (Марко Вовчок); *Де ж це й справді той коваль запроторився?* (М. Рильський, пер. з тв. М. Гоголя).

2. *тільки док.* Піти куди-небудь далеко, десь подітися. *Запроторившись аж так далеко, Михайлик, необачний, несподівано врубався в гущину ворогів* (О. Ільченко).

3. *тільки недок.* Пас. до **запрото́рювати.** *Із швидким згортанням українізації надруковані словники знищувалися (за винятком одного-двох контрольних примірників), а колосальний матеріал для майбутніх видань запроторювався у спецфонди* (з наук. літ.); *І. Багряний вдруге запроторюється у тюрму, і знову за антирадянщину* (із журн.).

ЗАПРО́ХАНИЙ, а, е, *розм.* Дієпр. пас. до **запроха́ти**[1]. *Тим часом до Львова з'їхались князі, родичі Вишневецького, запрохані на весілля магнати та шляхтичі* (І. Нечуй-Левицький).

ЗАПРОХА́ТИ[1] *див.* **запро́хувати.**

ЗАПРОХА́ТИ[2], а́ю, а́єш, *док., що, чого і без дод., розм.* Почати прохати. — *Заїздіть же в двір, чого на вулиці стали? — запрохав хазяїн* (Б. Грінченко).

ЗАПРОХА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *док., розм.* Почати прохатися. *Молода невитрачена сила хвилею вдарила в груди, розлилась по всіх жилах, запрохалась на волю* (М. Коцюбинський).

ЗАПРО́ХУВАННЯ, я, *с.*, *розм.* Дія за знач. **запро́хувати.** *Насті давно хотілося примирити невістку з чоловіком, вона скілько раз запрохувала її до себе, та хитра Параска то сим, то тим візьме та й одверне запрохування* (Панас Мирний); *Веде* [Хуса] *Публія за руку до порога світлиці, на порозі випускає руку, вклоняється й пропускає гостя наперед, роблячи руками рухи люб'язного запрохування* (Леся Українка).

ЗАПРО́ХУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАПРОХА́ТИ,** а́ю, а́єш, *док.*, *кого, розм.* Те саме, що **запро́шувати.** *Жінка моя низенько Вам кланяється і запрохує Вас до Полтави* (Панас Мирний); *Зайшли в хату, дзенькнули шпори. Матюха до гостей — запрохує їх роздягатися, у світлицю заходити* (А. Головко); *— Се він нас запрохав на посвячення свого млина.., — говорила Ватя* (І. Нечуй-Левицький); *За традицією Миколючиха запрохала до столу й Варвару, але дівчина теж відмовилася* (І. Кириленко); *— Еге, — каже Петренчиха, — вже я Дорошенчиху запрохала до моєї Гапки бабувати* (Л. Яновська).

ЗАПРО́ШЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **запроси́ти**[1]. *У призначену неділю звечора зібралися запрошені гості, посідали, ведуть звичайну розмову* (Панас Мирний); *Василь знову згадав про список літераторів, запрошених на літературний вечір* (М. Томчаній); *Хоровим самодіяльним гуртком керував запрошений культсектором відомий у місті музикальний діяч Віталій Проскуров* (Іван Ле); // **запро́шено,** *безос. пред. На той обід було запрошено всіх командирів батальйонів* (В. Кучер); *Нас — мене і Яву — запрошено зніматися в фільмі* (В. Нестайко); // *у знач. ім.* **запро́шений,** ного, *ч.*; **запро́шена,** ної, *ж.* Той (та), хто одержав куди-небудь запрошення. *Всі запрошені радо дали згоду вшанувати своєю присутністю їх родинне торжество* (Ю. Смолич); *Кожний запрошений — чиновник губернської канцелярії, військовослужбовець — вважав за честь .. бути присутнім на лицедійстві* (Б. Левін).

ЗАПРО́ШЕННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **запроси́ти**[1]. *— Вікторе, милий, мені так неприємно, що я досі не скористалася вашим запрошенням* (В. Владко); *Ми з ним віднедавна затоваришували, і це суттєво прискорило мою згоду на його запрошення до організації* (Ю. Андрухович); *— Якби Маріка бачила в мені лише друга, то без вагань прийняла б ваше з мамою запрошення* (О. Авраменко).

2. Прохання (усне або письмове) зробити що-небудь, взяти участь у чомусь. *Усміхаючись, він* [поет] *слухав Те запрошення знаднеє, А коли вони скінчили, Так відмовив їм на теє: "Ви скажіте свому* [своєму] *пану, Що заплати не бажаю"* (Леся Українка); *Мічурін так захопив Михайла Івановича, що вони забули про чай, обід і навіть вечерю, .. не чули чемних і несміливих запрошень відпочити й підживитись* (О. Довженко); *На другий день .. Нерчин потрапив у гості до Куцевича. Запрошення він дістав у вигляді короткої записки* (Н. Рибак).

3. Офіційна листівка, що є вхідною перепусткою на збори, концерт і т. ін. *— Ласкаво прошу вас прибути на мій вечір з вашою дружиною: ось два запрошення* (Б. Антоненко-Давидович); [С а г а й д а к:] *Не можу я відмовитись від доповіді після того, як моє прізвище вже надруковане в запрошеннях!* (Л. Дмитерко); *Майор поспіхом дістав з кишені і показав мені потертий папірець-запрошення на святковий вечір* (В. Логвиненко); *Друзі кілька днів тому переслали мені запрошення* [на конференцію], *і я вирішив поїхати, приваблений дивним текстом* (О. Бердник).

ЗАПРО́ШУВАЛЬНИЙ, а, е. Стос. до запрошування. *Чарівник зробив церемонний запрошувальний жест, і я пішов за ним у будиночок* (В. Нестайко); *Запрошувальний етикет рекомендує вкладати схему проїзду до місця проведення заходу із вказівкою можливих місць для паркування* (із журн.); // Який містить запрошування. *На сьогодні звичайними запрошувальними листівками нікого не здивуєш. Кожній весільній парі хочеться, аби їхні листівки були оригінальними* (з мови реклами).

ЗАПРО́ШУВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **запро́шувати.** *Директор був схвильований, хоча й намагався приховати це. Не часто був запрошуваний до генерал-губернатора* (Б. Левін); *Будь-якій хоч трохи обізнаній у футболі людині відомо, що переговори на предмет можливого співробітництва ведуть виключно президент клубу і запрошуваний фахівець* (із журн.); // **запро́шувано,** *безос. пред. Спочатку батько й мати з Хведотом, пізніше приволікся і Василь. Багато розмов, бачилися з рідними, запрошувано їх у гості* (У. Самчук).

ЗАПРО́ШУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **запро́шувати.** *На козлах примостивсь і Флегонт Петрович, щоб дізнаться, чи нема часом на пошті звістки про запрошування будлі-куди* [будь-куди] *на гастролі з артистичного бюро* (І. Нечуй-Левицький); *— Право запрошування задержую собі* (О. Кобилянська).

ЗАПРО́ШУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАПРОСИ́ТИ,** ошу́, о́сиш, *док.*, *кого.* 1. Просити прибути, з'явитися, зайти куди-небудь. *А на селі весілля ладяться та ладяться; приходять до нас, запрошують* (Марко Вовчок); *Дуже він запрошує мене листами до Праги, та я таки, певне, не буду* (Леся Українка); *Після обіду Степан Степанович запросив гостя до свого кабінету* (В. Винниченко); *Жінка низько вклонилась гостеві і теплим голосом запросила в хату* (О. Копиленко).

2. *перев. з інфін.* Пропонувати зробити що-небудь, взяти участь у чомусь. *Почали музики грати — цар став запрошувати в танець* (з казки); *Місцями вивішували на списах свитки і запрошували прибулих козаків поснідати* (О. Стороженко); *— Біжи запрошуй на толоку* (Р. Андріяшик); *Я вже запросив обох їх дати щось до збірника в честь Франка* (М. Коцюбинський); *Київська археографічна комісія запросила Тараса на посаду художника* (О. Іваненко).

3. Пропонувати виконати якусь роботу, наймати для виконання якоїсь роботи. *— Мене запрошують. На іншу роботу...* (О. Чорногуз); *— Пані, жаліючи сироту, взяла його до себе, а пізніше, як підріс, всиновила, Тарасом назвала, учителя в дім запросила* (Б. Левін); *Жили ми небагато, але батько дав мені широку освіту. Ще змалку запросив для мене гувернантку, з нею я вивчав англійську, французьку, німецьку мови* (О. Бердник).

(1) Запро́шувати / запроси́ти на чай — запрошувати в гості, на чаювання. *Отець Яків запрошував Якова Кирнковича на чай* (І. Нечуй-Левицький); *— Ви мене запрошуєте на чай? — Запрошую* (В. Кожелянко); *Водили нас скрізь по всіх кімнатах, все показали, а потому запросили на чай* (М. Коцюбинський); **Проси́ти (кли́кати) / запроси́ти (покли́кати) до сто́лу (за стіл)** *див.* **проси́ти.**

ЗАПРО́ШУВАТИСЯ, ується, *недок.* Пас. до **запро́шувати.** *Вона* [княгиня] *любила, щоб в її домі бували люди цікаві, .. з цією метою запрошувались до княжого палацу деякі з міс-*

цевих чиновників, навіть вчителі (Б. Левін); *Біля будинків, на широкому щиті, червоною фарбою від руки було виведено: "Товариська дискусія про життя на Марсі. Запрошуються всі!"* (О. Бердник).

ЗАПРУ́ДЖЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **запруди́ти.** *Ріка, запруджена дамбою, утворює став, який омиває Ямпіль з південного і східного боків* (з наук.-попул. літ.); *І дороги погані, і все запруджене військом, — як би не почавити людей* (І. Багряний); *Уже звечоріло, всі центральні вулиці були геть запруджені людьми* (О. Гуреїв); *Весь Поділ був запруджений возами* (В. Нестайко).

ЗАПРУ́ДЖЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **запруди́ти.** *Найбільші обвали льодовика призводили до запрудження Терека і утворення озер, прорив яких зносив вниз за течією все на своєму шляху* (із журн.); *Начальник міського управління транспорту припускає, що таке запрудження транспорту в мікрорайоні триватиме ще день-два* (з газ.).

ЗАПРУ́ДЖУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **запру́джувати.** *Більшість водойм правобережжя Києва — це озера і ставки, утворені внаслідок природного чи штучного запруджування струмкових долин* (з наук. літ.); *Транспортне запруджування вулиць — це перш за все забруднення навколишнього середовища вихлопними газами* (з газ.).

ЗАПРУ́ДЖУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАПРУДИ́ТИ,** уджу́, у́диш, *док., що.* Те саме, що **зага́чувати** 1, 2. *Розповідаю літньому басовитому бійцеві дурну пригоду, яка трапилася при форсуванні. — Не інакше, — каже він, — як оту річечку запруджують десь вгорі на літо* (Є. Доломан); *З сьомоївосьмої години починався рух, і тисячі автомобілів враз запруджували розлогі асфальти* (Ю. Смолич); *— Ставки треба копати, — говорить Микола. — Нема такого колгоспу, де б не можна запрудити чи викопати ставок* (Остап Вишня); *Народ запрудив усю вулицю — проїхати з трудом можна* (Панас Мирний); *Звечора перед форсуванням тисячі розбитих на команди бійців запрудили бериславський берег, роблячи останні приготування* (О. Гончар).

ЗАПРУ́ДЖУВАТИСЯ, ується, *недок.,* **ЗАПРУДИ́ТИСЯ,** у́диться, *док.* Заповнюватися ким-, чим-небудь. *Рано-вранці до станції шлях — Зашумів, запрудився народом* (С. Олійник); *Автострада уже запрудилась на кілометри, розпікаючись, блищить металом десь аж під обрій* (О. Гончар).

ЗАПРУДИ́ТИ *див.* **запру́джувати.**

ЗАПРУДИ́ТИСЯ *див.* **запру́джуватися.**

ЗАПРУЧА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *док.* Почати пручатися. *Хотів узяти дитину, а воно так запручалося, що я й пустив* (Сл. Б. Грінченка); *Коли стара почала роздягати її по-справжньому, вона раптом запручалася і затріпотіла в її руках впійманою ластівкою* (З. Тулуб); *Малий заверещав, запручався, простягав до баби вільну руку, але Ніна Олександрівна владно потягла його до дверей* (Б. Антоненко-Давидович); *— Пустіть! — запручався Ван-Ген, погляд у нього був зовсім безтямний. — Я піду!* (А. Дімаров).

ЗА́ПРЯГ, у, *ч.* 1. Запряжені коні або інші тварини. *В руках у австрійських солдатів були не гвинтівки, а коси, і замість батареї гармат, край села на белебні, стояли жниварки із запрягом* (Ю. Смолич); *По вулиці проїздили німецькі машини, легкові й вантажні, тягнулися кінні запряги* (П. Загребельний).

2. Збруя, упряж. *З четвертого боку майдану розташувалися військові споруди: .. склепи на зброю, порохові льохи, комори на кінський запряг та всякий припас* (З. Тулуб); *Хитаючись, вона* [шкапа] *поволі наближалась до нас, за нею волочився по землі розірваний запряг і губились під ногами рясні червоні краплі* (Б. Антоненко-Давидович).

○ **(1) У за́прягу (у запря́жці),** *у знач. присл.* — в упряжі, у запряженому стані (про коней або інших тварин). *Виявилось, що в запряжці кінь дуже кульгав на передню ногу* (С. Чорнобривець); *Промчали через садок перепуджені коні в запряжці і без їздового* (О. Гончар); *Коли коні в запрягу кусають одне одного, їх треба розвести* (Валерій Шевчук); *Матвія наздогнала бричка, що мала в запрягу двох вороних жеребців* (Ю. Винничук).

ЗАПРЯ́ГАНИЙ, а, е. Який бував у запрягу, якого вже запрягали. *Не вміє, кажеш, возить: та він уже тричі запряганий* (Сл. Б. Грінченка); *Від часу до часу підкидував* [кінь] *.. голівкою вгору; був, очевидно, ще молодий і мало запряганий* (О. Кобилянська).

ЗАПРЯГА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **запряга́ти** 1. *Перші плуги виготовляли з дерева. Вони вже мали дишель для запрягання тварин та ручки для керування* (з наук.-попул. літ.).

ЗАПРЯГА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.,* **ЗАПРЯГТИ́,** яжу́, яже́ш; *мин. ч.* запрі́г, прягла́, ло́; *док.* 1. *кого, що.* Надягаючи упряж на коня або на іншу тварину і прикріплюючи її до воза, саней і т. ін., готувати до їзди. *Запрягає Чіпка коней, їде в Гетьманське* (Панас Мирний); *Мисливець Журавльов запрягав собак і виїздив по кризі полювати на островах* (М. Трублаїні); *Батько коні запріг свіжі й поїхав* (Марко Вовчок); *Я запріг волів своїх сивих Та й пішов орати по нивах* (Я. Щоголів); // Готувати віз, сани і т. ін., упрягаючи в них коня або інших тварин. *Велів він мерщій запрягати берлин...* (П. Грабовський); *— Семен! Запрягай мою бричку! Хутко!* (В. Винниченко); *— Запрягай воза й вези мене* (О. Довженко).

2. *кого, перен., розм.* Примушувати багато працювати, виконувати важку, тривалу роботу. *— Гетьман Богдан погано вчинив, що умовився з королем повертати католицьких панів в маєтності і запрягати людей до панщини, — гомонів старий дід* (І. Нечуй-Левицький); *Він* [куховар] *радий запрягти Хому, засадити його чистити картоплю* (О. Гончар); *— Запряжу я тебе, синку, в роботу, там твоя сила хоч до ладу буде* (О. Бердник).

◇ **(1) Запрягти́ / запряга́ти в [тяжке́] ярмо́** *кого, що* — поневолити, примусити працювати на себе. *Трикляття королю, полигачеві дуків, Що нас запріг облудою в ярмо* (П. Грабовський); [Д я к:] *Горить душа помститись на ляхах за наш скривджений народ: запрягли в тяжке ярмо нашого козака, одібрали усе, а тепереньки відбирають і дідівську віру* (М. Лазорський).

ЗАПРЯГА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *недок.,* **ЗАПРЯГТИ́СЯ,** яжу́ся, яже́шся; *мин. ч.* запрі́гся, прягла́ся, ло́ся; *док.* 1. Надягати на себе упряж або щось подібне, щоб тягнути щонебудь. *— У роботі він ніколи не жалів себе, .. доводилось і в плуга, і в борони запрягатися після громадянської* (М. Стельмах); *Статуї великі, запрігшись, возить* [раб] *самотужки й ставить і щось будує вічне і величне* (Леся Українка); *Що сталось з тим бідолахою селянином, який запрігся сам у шлею і тяг плуга, щоб хоч як-небудь зорати нещасний морг землі?* (І. Цюпа); [К р я ж:] *Ось... Ось у тачку запряжусь і через усе село...* (М. Зарудний).

2. *перен., розм.* Братися за важку, тривалу роботу. *— Мати знов подались у город за няньку служити... і чого?.. На старості літ запрягаються...* (Грицько Григоренко); *На*

днях думаю запрягтися у переписну (Панас Мирний); — *Якщо ви готові офірувати заради науки сьогоднішнім футбольним матчем, .. то давайте вип'ємо чай і запряжемося на цілий день* (Н. Рибак); *Прийшов* [Вечірко] *до вас у проектний інститут, а там кількасот таких самих геніїв. І треба запрягтися в роботу* (Ю. Мушкетик).

3. *тільки недок.* Пас. до **запряга́ти** 1. *Він сідає на віз, коні запрягаються, ось-ось і віз рушить* (У. Самчук); *Запрягались воли або чоловік з півсотні, взявшись за руки, тягли до себе підняті на аршин рейки* (О. Гончар).

ЗАПРЯГО́ВИЙ, а, е. Те саме, що **запряжни́й.** *Відомою подією з участю запрягових собак є "Велика гонка милосердя" 1925 р., у ході якої в населені пункти Аляски була терміново доставлена протидифтерійна сироватка* (із журн.).

ЗАПРЯГТИ́ *див.* **запряга́ти.**

ЗАПРЯГТИ́СЯ *див.* **запряга́тися.**

ЗАПРЯ́ЖЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **запрягти́** 1. *Скриплять татарські гарби, запряжені буйволами і верблюдами* (О. Стороженко); *Ще з пару хвилин напруженого чекання — і на горбику з'являється екіпаж, запряжений четвериком коней устяж* (В. Винниченко); *Під'їхали сани, запряжені високими сухоребрими кіньми* (П. Кочура); *Коник, запряжений у лінійку, тюпав собі потиху, відганяючись куцим хвостом від набридливих мух* (Григорій Тютюнник); // Який запрігся. *Роман обертається, перед ним стоїть запряжений у санчата веселий міняйло Хаскель, усе добро якого вмістилося в двох мішках* (М. Стельмах).

ЗАПРЯ́ЖЕННЯ, я, *с., рідко.* Дія за знач. **запряга́ти** і **запрягти́.** *Перед катанням ми познайомилися з собаками в їхньому розпліднику, прослухали інструкцію із запряження собак і управління нартами* (із журн.).

ЗАПРЯ́ЖКА, и, *ж.* Те саме, що **за́пряг.** *Вітер мчав, наче чукча на нартах із запряжкою в десять тисяч собак* (М. Трублаїні); *Старший лейтенант Воронцов їхав попереду на чалому, вкрай змореному коні. Кілька гармат у кінних запряжках їхали за ним, знімаючи куряву* (Іван Ле); *Мовчання обширів придорожніх порушувало одноманітне теленькання дзвоника, припасованого до корінної дуги тройчатої запряжки виснажених далекими міжстанційними переїздами коней* (І. Пільгук); *Ще довго на вулиці стояли зграйки цікавих білохутірських дітей, роздивляючись і сани, і коней, і запряжку* (М. Малиновська).

○ **У за́прягу (у запря́жці)** *див.* **за́пряг.**

ЗАПРЯЖНИ́Й, а́, е́. Признач. для запрягання. *Маючи в Тальянках надійного чоловіка, я заздалегідь прикупив там пару запряжних коней із возом* (В. Шкляр); *Орловська рисиста — найкраща запряжна порода коней, в якій поєднуються жвавість і значна сила тяги* (з наук. літ.).

ЗАПРЯ́СТИ[1], яду́, яде́ш; *мин. ч.* запря́в, я́ла, ло; *док., що.* 1. *також без прям. дод.* Почати прясти *(див.* **пря́сти**[1]*).* *Залишилася дівчина в домі одна. Сіла вона біля вікна, запряла, пісню заспівала* (з казки); * Образно. — *Тебе в тому Запорожжі небезпремінно Язиканем чи Брехачкою назвали б. — Запряла свою нитку, — махнув рукою на дружину* (М. Стельмах).

2. *перен.* Затягти, заплести густою сіткою чого-небудь. *Вся долина була заснована великими клаптями туману .. Здавалось, що то працьовиті павуки запряли її за ніч усю прозорим срібним павутинням* (В. Гжицький).

3. Заробити прядінням. — *Отак, мосьпане, що як запряде стара шматок хліба, то й їм* (О. Полторацький).

ЗАПРЯ́СТИ[2], яде́, *док., чим, розм.* Почати прясти *(див.* **пря́сти**[2]*).* *Стефан виїхав наперед і, піднявши руку, заговорив так голосно, що навіть коні запряли вухами* (Б. Левін); *Жеребець підняв голову й запряв білими вухами* (І. Білик); *Метелик розтулив крильця, запряв вусиками і полетів* (із журн.).

◇ **Пря́сти / запря́сти очи́ма** *див.* **пря́сти**[2].

ЗАПУГУ́КАТИ, аю, аєш, *док., розм.* Почати пугукати. *Тихо стало та сумно. Ще сумніш стало, як у далекому кутку запугукав здоровенний пугач* (Дніпрова Чайка); *На цвинтарі все залишалося по-старому, хіба що сова запугукала і туман згустився* (Ю. Андрухович).

ЗАПУ́ДРЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **запу́дрити.** *Мігель Хуанес вклонився. І враз відчув тупий біль у лівій скроні, на якій, хоча й старанно запудрений, усе ж таки виднівся чималий синець* (В. Владко); * Образно. *Дід рідко коли навідувався до села, жив бобилем, мав красиві позеленілі, мов водорості, вуса і сухі запудрені борошном руки* (В. Логвиненко).

ЗАПУ́ДРИТИ *див.* **запу́дрювати.**

ЗАПУ́ДРЮВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **запу́дрювати.** *Цей пензлик для пудри також ідеально підходить для запудрювання невеликих ділянок шкіри, наприклад під очима* (з мови реклами).

◇ **Пу́дрення (запу́дрювання) мізків (мо́зку)** *див.* **пу́дрення.**

ЗАПУ́ДРЮВАТИ, юю, юєш, *недок.,* **ЗАПУ́ДРИТИ,** рю, риш, *док., кого, що.* Укривати пудрою. *Феня покірно підставила подрузі обличчя, і та старанно виправляла помилки природи, домальовувала брови, підводила вії, запудрювала ластовиння і пошерхлість степових щік* (М. Циба); *Галя схопила ватяний тампон, щоб запудрити собі обличчя* (Валерій Шевчук).

Пу́дрити (запу́дрювати / запу́дрити) мізки (мо́зок) *див.* **пу́дрити.**

ЗА́ПУКАТИ, аю, аєш, *док., діал.* Почати пукати (у 2 знач.). *Нові бербениці й барильця німують в кутку, хоч тільки запукай до них — і обізветься голос, що там жиє* [живе] (М. Коцюбинський); *Я запукав, а звідти такий голос хриплий: — Хто там?* (Ю. Винничук); — *Прошу запукати до тамтих дверей, бо ми вже прийшли* (Ю. Андрухович).

ЗАПУ́КУВАТИСЯ, ується, *док., розм., рідко.* Згортатися (про квіти). *Надвечір перед заходом сонця майже усі квітки запукуються, схиляють свої головки додолу* (Сл. Б. Грінченка).

ЗАПУЛЬСУВА́ТИ, у́є, *док.* Почати пульсувати. *Антон відчув, що кров прилила йому до голови і гулко запульсувала у скронях* (Д. Ткач); *Прокіп Гордійович відчув, як скалатнуло серце, як затріпотіла, запульсувала жилка на скроні* (Ю. Мушкетик); *Недалеко від місячного серпа загорілася яскрава зоря, запульсувала, огорнулася туманною короною. Барви її мінилися: спочатку вона була темно-вишнева, потім червона, жовта, ніжно-зелена, блакитна, бузкова* (О. Бердник); // *безос. В ярках, під ніздрюватим снігом, зажебоніло струмками, .. під корою дерев запульсувало соками, на гілочках зарясніло бруньками...* (Я. Гримайло).

ЗА́ПУСК[1], у, *ч.* Дія за знач. **запуска́ти**[1] 1, 2. — *Тут будується установка для запуску ракет, — замислено промовив Володя* (В. Малик); *Тільки що радіо принесло вість про запуск штучного супутника Землі* (О. Бердник); *Люка, яка вперше бачила таку урочисту картину, як запуск генерато-*

ра і всієї установки на повну потужність, дивилася на все мов зачарована (В. Владко); *Бортінженер Ортега доповів про запуск у холостому режимі ходових термоядерних двигунів* (О. Авраменко, В. Авраменко).

ЗА́ПУСК², у, *ч., с. г.* Дія за знач. **запуска́ти²** 3. *Запуск корови є важливим етапом підготовки її до отелення і потрібен для отримання здорового приплоду і високих подальших надоїв* (з наук. літ.); *Якщо запуск корови перед отеленням проводиться в літній період, тоді необхідно скоротити тривалість пасіння до 4–5 годин на день* (із журн.).

ЗАПУСКА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **запуска́ти¹**. *Для городян уже майже стало традицією — збиратись раз чи два на місяць біля арки Дружби народів для запускання небесних ліхтариків* (з газ.); *Запускання агрегата з гвинтовим компресором можливе у напівавтоматичному режимі* (з навч. літ.); *Біля селища Рибальче на Херсонщині у Дніпро випустили триста тисяч мальків судака, щуки і сома. Запускання контролювали чиновники агенції рибгоспу* (з газ.).

ЗАПУСКА́ТИ¹, а́ю, а́єш, *недок.*, **ЗАПУСТИ́ТИ**, пущу́, пу́стиш, *док.* 1. *кого, що.* Примушувати злетіти вгору, піднятися. *Під Києвом мені випадково довелося побачити, як юні авіамоделісти запускали свої моделі* (О. Донченко); *Потім Сіробаба запускає свій біплан. Всі дивляться, як курява здіймається від його гвинта* (О. Гончар); *— Ой, вітряно нині, — малеча радіє, — запустим до хмар паперового змія!* (Н. Забіла).

2. *що.* Приводити в дію, в рух (двигун, машину і т. ін.). *Надто млявий і спокійний, не поспішаючи, запускає* [Михайло] *трактора, не кваплячись сідає* (Ю. Яновський); *Коли прийшла черга засипати* [зерно] *йому, двигун став. Двигун запускали знову* (Ю. Мушкетик); *Моє діло, як кажуть, мірошницьке: запусти та й мовчи* (Номис); *Дідермайєр .. став до свого верстата і звично запустив мотора, роздумуючи про те, скільки поршнів можна обточити за день* (В. Собко); // *з приймм.* в, н а. Примушувати діяти, працювати в певному напрямку, місці і т. ін. *— А ти, Семене Карповичу, — звернувся Завада до третього бригадира, — запускай усі плуги в пшеницю* (П. Панч); *— Допомогти? Можемо... Ось надійде трактор, запустимо на твою ниву, за годину жодного колоска не залишиться...* (М. Чабанівський); // *тільки док., без дод., перен., розм.* Заговорити дуже швидко. *— Що? — Самієв увесь наїжився, став колючий, неприємний. — Ти? Ти? Ти? — запустив він своєю шаленою скоромовкою* (О. Гончар).

3. *що, чим, у кого — що, розм.* Сильно, з розмаху кидати. *Перебігаючи від номера до номера* [готелю], *старшина в кожний запускав гранатою* (О. Гончар); *Він ні з сього ні з того запускає в мене грудомахою* (Р. Андріяшик); *Я б так запустив камінця, що він разів триста підскочив би на воді* (В. Близнець).

4. *що.* Засовувати, опускати що-небудь кудись усередину. *Він все хапався долонею за голову, запускав пальці в густий чуб і смикав волосся з усієї сили* (І. Нечуй-Левицький); *Ми їздили в море ловити рибу. Запускали волосінь в глибину, і, коли риба клювала, волосінь билась на пальці, як живчик* (М. Коцюбинський); *Нема веселішого діла, як, запустивши руки в холодну землю, рвати з-під коріння свіжі картоплини* (К. Гордієнко); // Устромляти гострий предмет усередину, вглиб чого-небудь. *З веселою усміхкою кинув* [Гервасій] *брусок на торішню траву .. і знову нагнувся до землі, запускаючи ніж у глибину вирізу* (М. Стельмах); *Тут Кончак захтів, завзятий, Свою силу показати І князя з коня зсадить; .. Та не вдав таку він штуку, Здужав лиш у ліву руку Списа вістря запустить* (І. Франко); // Глибоко проникати (про коріння); вростати. *На сотні метрів дуб коріння-вужаки У землю запускає. В небо рветься. Стоїть перед негодою — не гнеться* (О. Білаш); *Кучерява зелень гогозів і афин запустила своє коріння у глибінь моху, а зверху сипнула росою червоних та синіх ягід* (М. Коцюбинський).

5. *кого, що.* Поміщати кого-, що-небудь у якесь середовище. *Тепер рибоводи готуються, щоб своєчасно запустити в ставки мальків дзеркального коропа* (з наук. літ.); // Впускати худобу в посіви, луки через недогляд. *Хлопчаки, загравшись, знову запустили корів на чуже поле* (із журн.); // Спрямовувати тварин у певному напрямку. *Мисливці, запустивши собак, очікували на галявині* (із журн.).

6. *чим.* Додавати у що-небудь якусь речовину (спеції, дріжджі і т. ін.) як приправу або для бродіння. *Суп із локшиною часто запускають обсмаженою на олії цибулею, подрібненим часником і перцем* (з навч. літ.).

Зако́чувати (запуска́ти, пуска́ти) / закоти́ти (запусти́ти, пусти́ти) о́чі [під лоб (під ло́ба)] *див.* **зако́чувати; (1) Запуска́ти / запусти́ти у виробни́цтво** — починати масове виробництво чого-небудь. *Касові кінокомедії давали змогу кіностудії запускати у виробництво з десяток нових кінопроектів* (з газ.); *Машинобудівники відмовилися запустити у виробництво вічний двигун моєї конструкції на тій сміховинній підставі, що у підручнику з фізики написано, ніби сконструювати вічний двигун неможливо* (В. Нестайко).

◊ **(2) Запуска́ти / запусти́ти ру́ку (ла́пу)** *в що* — зазіхати на чию-небудь власність, привласнювати щось чуже. *— Ну от не можу спокійно дивитися, коли якась бісова душа хвостом починає крутить, носа од роботи верне чи запускає руку в народне добро* (В. Кучер); *— Все гаразд, минуло лихо, — Дума так цей молодець, Запустивши лапу тихо у державний гаманець* (С. Воскрекасенко).

ЗАПУСКА́ТИ², а́ю, а́єш, *недок.*, **ЗАПУСТИ́ТИ**, пущу́, пу́стиш, *док.* 1. *кого, що.* Не приділяти кому-, чому-небудь належної уваги, не робити чогось своєчасно; занедбувати. *Я запустила кореспонденцію і тепер маю багато листів написать за сьогоднішній вечір і за завтрашній ранок* (Леся Українка); *— Ні, ні! Як собі знаєте, а я не можу їхати. У мене, знаєте, робота... Я й так уже той... уже запустив безбожно...* (В. Винниченко); *Він нічого не писав, запустив навчання* (О. Гуреїв); // Доводити до занепаду через недогляд; занехаювати. *— А я вже, правду кажучи, й не думала, що з тієї хати якийсь толк буде. Перегуда так її запустив, що скоро й сам утік з неї* (В. Кучер); // *також без дод.* Не лікуючи своєчасно, доводити до погіршення, ускладнення (хворобу). *Чому дівчата не підуть до зубного лікаря? Не можна запускати* (М. Коцюбинський); *— Сказати правду, справа кепська. Легені вражені. Катастрофи ще можна уникнути, але ні в якім разі не запускати хвороби* (М. Олійник).

2. *що.* Перестаючи стригти, давати можливість вирости; відрощувати. *Він її* [лисину] *завсіди закривав, бо запускав над лівим вухом довге волосся та й розчісував його через усю лисину* (Л. Мартович); *Дехто запускав хвацькі вуса, й вони виглядали* [виглядали] *особливо ефектно при чисто виголеній бороді й щоках* (І. Багряний); [О к с а н а:] *А вас .. і пізнати не можна, бороду запустили* (М. Кропивницький);

Щоб здаватися старшим, він запустив бороду, вуса і навіть став накульгувати (М. Стельмах).

3. *кого, с. г.* Переставати доїти корову перед отеленням. *Дуже важливо правильно підготувати корову до отелення. Перш за все треба її своєчасно запустити, щоб в останній період тільності вся пожива йшла не на вироблення молока, а на розвиток плода* (з наук. літ.).

ЗАПУСКА́ТИСЯ[1], а́юся, а́єшся, *недок.*, **ЗАПУСТИ́ТИСЯ,** пущу́ся, пу́стишся, *док.* 1. Починати діяти, працювати (про двигун, машину і т. ін.). *Самі ж їздові, щоб не сумувати, поки запуститься двигун, збились під скиртою* (В. Логвиненко); * Образно. *Чапай далі перевертається в ліжку навколо власної осі, так ніби хтось його уві сні розкручує, мов якийсь маховик, бажаючи запустити в дію щось дуже важливе для цього світу, але воно все ніяк не запускається* (С. Жадан); // *розм.* Починати проект, виробництво і т. ін. — *Сценарій готовий. Актори теж, хоч сьогодні... Не вистачає тільки двадцяти, ну десяти тисяч доларів, щоб запуститись...* (Г. Тарасюк).

2. *діал.* Заходити куди-небудь далеко; забиратися. *Близько лісу треба йти гриби збирати; в ліс далеко запускатися лячно* (С. Ковалів); *Бігти відбивати вівцю від ведмедя, запускатися із собаками в непроходиму гущавину лісу, відшукуючи пропавшу* [пропалу] *корову .. — в усьому тому чує Олекса захват, солодкий трепет нервів* (Г. Хоткевич); *Татаре* [татари] *щораз дальше* [далі] *запускалися в безмежні степи, йдучи в полудневo-східнім напрямі* (О. Назарук); // *перен.* Вступати, заглиблюватися в розмову. *Кілька разів я пробував до неї зблизитися, але вона, мов відчувши мій замір інстинктом, відверталася й запускалась з ким-небудь у розмову* (О. Кобилянська); *То дізналися наші хвати від самого-таки Іванка, запустившися з ним в бесіду* (І. Франко).

3. *тільки недок.* Пас. до **запуска́ти[1]** 1, 2, 4. *То був незвичайний літак. Великий, з чотирма яскраво пофарбованими крилами, з моторчиком і пропелером, він навіть запускався і злітав у повітря* (А. Дімаров); *Міфи можуть свідомо спотворювати дійсність, щоб сховати кінці у воду. Міфи в цьому випадку запускаються, щоб припинити, наприклад, поширення протестних настроїв у суспільстві* (з газ.).

ЗАПУСКА́ТИСЯ[2], а́ється, *недок.*, **ЗАПУСТИ́ТИСЯ,** пу́ститься, *док.* 1. *с. г.* Переставати давати молоко перед отеленням (про корову). *Корови з низькою продуктивністю мають скорочений період лактації й легко запускаються самі* (з наук. літ.).

2. *тільки недок.* Пас. до **запуска́ти[2]** 1. *Доки влада міста ділить крісла — воно все більше запускається* (з газ.).

ЗАПУСНИ́Й, а́, е́. Прикм. до **За́пуст[2]**. *Перед Запусною неділею Богун вирішив спочити трохи* (Я. Качура).

ЗА́ПУСТ[1], у, *ч.* Те саме, що **за́рості.** *І Корній подибав в сторону запусту. Але це вже не є запуст. Це вже давно ліс* (У. Самчук); — *Що — дров немає? — А де ж їм узятися? — Старшенький, Пилипко, пішов з санчатами в запуст, — може, нацюкає на раз витопити...* (В. Речмедін); *По купинах він вибрався з очерету і повз верби обіч дороги, оминувши село, сховався у запусті — сосновому ліску, що виріс після порубки* (М. Малиновська); *Возний, поки люд наїжджий забавлявся В полях, по запустах, — чомусь подав наказ Вечерю лаштувать не в домі, а якраз По другий бік двора* (М. Рильський, пер. з тв. А. Міцкевича); // *перен., розм.* Про бороду або вуса. *Смугла шкіра темніє крізь білий запуст на щоках* (О. Кундзич).

ЗА́ПУСТ[2], у, *ч. (з великої літери).* Останні дні перед кожним із чотирьох тривалих постів, коли вірянам можна їсти скоромне. *Де не взялись воли, телята, Барани, вівці, поросята; Латин прибравсь, мов на Запу́ст* (І. Котляревський); *Найбільші ярмарки в Західній Україні були в Ярославі. Вони відбувалися на Запуст* (з наук. літ.).

ЗА́ПУСТИ, ів, *мн. (з великої літери).* Те саме, що **За́пуст[2]**. — *Але коли ж саме ви були в театрі? — Після Пилипівчаних запустів четвертого дня, — сказала Ватя* (І. Нечуй-Левицький); *Скоро ось Масляна, Запусти* (У. Самчук).

ЗАПУСТИ́ТИ[1] *див.* **запуска́ти[1]**.

ЗАПУСТИ́ТИ[2] *див.* **запуска́ти[2]**.

ЗАПУСТИ́ТИСЯ[1] *див.* **запуска́тися[1]**.

ЗАПУСТИ́ТИСЯ[2] *див.* **запуска́тися[2]**.

ЗАПУСТІ́ЛИЙ, а, е. Дієпр. акт. до **запусті́ти.** *Знайшов я город наш: стоїть запустілий, Тини поламались, садок погорів...* (Я. Щоголів); *Вона* [школа] *була зовсім запустіла, зяяла вибитими та крадькома витягненими шибками, дихала ще зимовим холодом, мружилась облупленими стінами* (Ю. Збанацький); // *у знач. прикм. Вони збігли по горі на своє Лабораторне шосе і розгублено зупинилися серед запустілого двору* (В. Кучер); *Одразу не пішов до сина та дружини, а заходився наводити лад на запустілому обійсті* (Микола Чернявський); *Що тобі до сторони цієї запустілої? Якого собі з неї сподіваєшся пожитку і збагачення?* (Ю. Мушкетик).

ЗАПУСТІ́ЛІСТЬ, лості, *ж.* Стан за знач. **запусті́лий.** *Дух запустілості панує всюди, павуки переснували все судно* (О. Гончар).

ЗАПУСТІ́ННЯ, я, *с.* Дія і стан за знач. **запусті́ти.** *Порожні вулиці, колись, Мабуть, і людні, і веселі, Ознаки запустіння скрізь: З садів, городів буйна зелень Позаростала де й не слід* (М. Шеремет); *Нелюдські вчинки білих рабовласників, їх могутність і жорстокість спричинялись до запустіння цілих океанських архіпелагів* (О. Довженко); *Вулиць ніхто не прибирав з давніх-давен, і нікого, як видно, не турбувало це повне запустіння і нечувана неохайність* (В. Гжицький).

ЗАПУСТІ́ТИ, іє, *док.* Стати занедбаним; спустіти, збезлюдіти. *Він* [Ісус Христос] *знав думки їхні і промовив до них: "Кожне царство, поділене супроти себе, запустіє. І кожне місто чи дім, поділені супроти себе, не втримаються"* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Садок .. запустів, заглух, нечищені дорожки* [доріжки] *позаростали бур'яном, глухою кропивою* (Панас Мирний); *Вакуленківське подвір'я зовсім запустіло* (Микола Чернявський); *Треба буде зайти та хоч в хаті навести порядок. Запустіла, певно, без жіночих рук* (І. Цюпа); *А тепер все те запустіло, річку замулило, горби вигоріли, а на долині трясовина утворилася та одні жаби плодяться. Війна все те лихо накоїла* (К. Гриб).

ЗАПУСТУВА́ТИ[1], у́ю, у́єш, *док., розм.* Почати пустувати *(див.* **пустува́ти[1]**). *І в церкві вже не запустує* [дитина] *і ні до кого не заговорить, та все молиться, та поклони б'є* (Г. Квітка-Основ'яненко).

ЗАПУСТУВА́ТИ[2], у́є, *док.* Почати пустувати *(див.* **пустува́ти[2]**). *Він чув ввечері домашню розмову, якийсь там шмат землі запустував, от би гречкою засіяти* (Ю. Збанацький).

ЗАПУХА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **запуха́ти.** *Симптомами анафілаксії є висипання на будь-якій частині тіла, свербіж, почервоніння або набряк губ. Запухання язика або гортані трапляється майже в 20 % випадків* (з наук. літ.).

ЗАПУХА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.,* **ЗАПУ́ХНУТИ, ЗАПУ́ХТИ,** хну, хнеш; *мин. ч.* запу́х, ла, ло; *док.* Ставати хворобливо пухлим; набрякати. *І дівчині бракує повітря, і запухають почервонілі од сліз повіки, а всередині палить млосний, недобрий вогонь* (М. Стельмах); *Максим — як ногу вломив: з хати та на вулицю, а там у шинок .. Аж запух, як той бугай, щодня очі заливаючи...* (Панас Мирний); *Побите тіло давало себе знати, лице, мабуть, запухло, бо Василь не міг широко одкрити очей* (Г. Хоткевич); *Вона була до біса красива жінка, її небезпечно отак упадати в сльози: чого доброго, очі можуть почервоніти й носик запухнути* (Ю. Яновський).

◊ **О́чі запуха́ють / запу́хли (запу́хнуть, позапуха́ли)** *див.* **о́ко**[1].

ЗАПУХИ́РИТИСЯ, иться, *док.* 1. Почати пухиритися. *То тут, то там дерева почали струшувати з себе воду. Запарувала земля. На калюжах запухирились бульбашки* (В. Бабляк); *На її* [Меланки] *губах запухирилась кров'яна піна* (Є. Гуцало).

2. Док. до **пухи́ритися.** *Коли крем для тістечок загус і запухирився, його треба зняти з вогню і повністю остудити* (з наук.-попул. літ.).

ЗАПУ́ХЛИЙ, а, е. Дієпр. акт. до **запу́хнути, запу́хти.** *Домна з запухлим від сліз видом, сидячи на призьбі, годувала дитину* (М. Коцюбинський); *На сірих ряднах лежав Гордій, весь в крові, запухлий, і не пізнати було, чи дихає він, чи ні* (Мирослав Ірчан); *Полковник Ліснобродський, стоячи на батареї, непорозуміло протер запухлі після нічної пиятики очі* (О. Гончар).

ЗАПУХНА́ТИТИСЯ, титься, *док., розм.* Стати пухнатим. *Уже запухнатились баранці на шелюгах* (О. Копиленко).

ЗАПУ́ХНУТИ *див.* **запуха́ти.**

ЗАПУ́ХТИ *див.* **запуха́ти.**

ЗАПУ́ШЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **запуши́ти.** *Дерева за вікном у тиші непорочній Стояли, інеєм запушені рясним* (М. Рильський); *На вишнях уже з'явилась зав'язь, і всі стежки були запушені опалим цвітом* (О. Донченко); *Ми поприлипали до вікна і крізь блакитні кружальця дивимося на високі снігові замети, що іскряться під сонцем, на запушені інеєм дерева, які немов понадягали теплі хустки, на застиглі дими понад хатами* (А. Дімаров).

ЗАПУШИ́ТИ *див.* **запу́шувати.**

ЗАПУ́ШУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАПУШИ́ТИ,** пушу́, пу́шиш, *док., що.* Укривати чим-небудь легким і пухнастим. *Зірвана подихом вітру дозріла кульбаба запушує галявину* (із журн.); *Іній запушив верби; біліли віти і сяли проти сонця* (Марко Вовчок); *За вікном готелю чарівниця-зима запушила все білим снігом* (А. Хижняк).

ЗАПУ́ЩЕНИЙ[1], а, е. Дієпр. пас. до **запусти́ти**[1]. *Грізними роями знялись серед пітьми ракети, запущені з протилежного берега* (О. Гончар); *На запущену принадку Накидаються лини, Швидкохвості верховоди, Зачаровані плітки* (П. Воронько); *По дну ночов товстим шаром розгорнула* [Катерина] *борошно й з макітри висипала тісто, запущене фабричними дріжджами* (С. Чорнобривець); // **запу́щено,** *безос. пред. Дві ракети .. запущено в космос* (М. Білкун); — *Цей вірш треба слухати з допомогою спеціального пристрою, який я власноручно сконструював. Але оскільки його ще не запущено в серійне виробництво, обійдемось для першого разу наявними засобами* (І. Білик).

ЗАПУ́ЩЕНИЙ[2], а, е. 1. Дієпр. пас. до **запусти́ти**[2]. *Двір у нього був запущений, а на полі родили бур'яни* (С. Чорнобривець); *І, звичайно, там буде та кімната, в яку його привели — цілком запущена, з патьоками талої води на стінах, шматками відваленої сірої штукатурки* (Ю. Андрухович); // **запу́щено,** *безос. пред.* — *А в нас же то все запущено в домі, не білено й не мазано, і нігде не помальовано* (І. Нечуй-Левицький); *Батько старий, у хазяйстві усе запущено, робить нікому* (М. Івченко).

2. *у знач. прикм.* Який має ознаки занедбаності. *Погодняк швидко видужував, і Ольга мусіла* [мусила] *тепер подумати про запущене господарство* (Я. Галан); *За старовинним, запущеним садом .. тягнулась зелена левада* (В. Гжицький).

ЗАПУ́ЩЕНІСТЬ, ності, *ж.* Стан за знач. **запу́щений**[2] 2. *Тільки в самій глибині в око впадала запущеність саду, наче до нього нікому не було діла* (П. Колесник); *Кругом пустельність, запущеність, йшла весна, але вона мовби обминула цей куточок* (Ю. Мушкетик); *Будиночок вугляра зберіг свою запущеність і непривітність* (Ю. Винничук).

ЗА́ПХАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **запха́ти.** *Кривих верньєрів ебонітні диски. Плакати й клапті, запхані у кут* (М. Бажан); *Запхані між дерев'яні дошки приворітні, сторожі дивилися й далі собі вниз за ворота* (П. Загребельний); // **за́пхано,** *безос. пред. На Марченкові була матроська сорочка і капелюх, тільки славетний кльош було запхано в чоботи* (Ю. Яновський).

2. *у знач. прикм., розм.* Переповнений їжею (про рот). *Він недбало плямкнув .. товстими губами, насилу проштовхуючи слова крізь запханий рот, промимрив: — Не схотів шануватися* (П. Загребельний).

ЗАПХА́ТИ *див.* **запиха́ти.**

ЗАПХА́ТИСЯ *див.* **запиха́тися.**

ЗАПХИ́КАТИ, аю, аєш, *док., розм.* Почати пхикати. *Прокіп сів на лаву й несподівано заплакав, як плачуть маленькі діти: попереду запхикав, а потім заридав голосно й втирав сльози кулаком* (І. Нечуй-Левицький); *Старий Потреба заходився коло мокрих пелюшок, бо мале раптом запхикало* (О. Ільченко); *Жданко запхикав, спідлоба поглядаючи на дорослих і щиро не розуміючи, чого мама сердиться* (В. Малик).

ЗАПХИ́НЬКАТИ, аю, аєш, *док., розм.* Почати пхинькати. *Петрусь запхинькав, і вона затулила йому рота, давши свою грудь* (Б. Харчук); *В колисці запхинькала дитинка* (М. Олійник); *У цей час запхинькало дитя у молодшої, а слідом скривились губи і в Якова* (А. Михайленко).

ЗАПХНУ́ТИ *див.* **запиха́ти.**

ЗА́ПХНУТИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **запхну́ти.** *Піаніно було запхнуте аж у куток* (В. Винниченко); *Бамбукова трубка .. була запхнута в його торбу* (Ю. Логвин); *І це мала побачити Настася, вночі приведена сюди чорними як ніч євнухами, запхнута в якусь довгу й непривітну кімнату* (П. Загребельний); // **за́пхнуто,** *безос. пред. Не так і легко було знайти і видобути коротеньку записочку Віктора. Її запхнуто в розщілину, зручно заклинцьовано твердою грудкою глини* (Іван Ле).

ЗАПХНУ́ТИСЯ *див.* **запиха́тися.**

ЗАПЧАСТИ́НА, и, *ж.* Скорочення: запасна частина (апарата, механізму і т. ін.). *Начальник технічного постачання*

неодмінно буде скаржитися на нестачу запчастин (Б. Антоненко-Давидович); *Він узяв викрутку, акуратно зняв зіпсовану деталь. Потім витягнув шухлядку з різними запчастинами і знайшов у ній таку саму мідну паличку* (В. Владко); *Ні до тракторів, ні до комбайнів, ні до плугів запчастин не було* (Б. Харчук).

ЗАП'ЯСТИ́ *див.* **запина́ти.**

ЗАП'ЯСТИ́СЯ[1] *див.* **запина́тися**[1].

ЗАП'ЯСТИ́СЯ[2] *див.* **запина́тися**[2].

ЗАП'Я́СТКОВИЙ, а, е. Прикм. до **зап'я́сток.** *Компресійне ураження серединного нерва в ділянці зап'ясткового каналу найчастіше виникає в жінок віком від 40 до 60 років* (з наук. літ.).

ЗАП'Я́СТНИЙ, а, е. Прикм. до **зап'я́стя** 1. *У новонародженого ще немає зап'ястних кісток, вони ледве позначаються* (з навч. літ.).

ЗАП'Я́СТОК, тка, *ч.* Частина кисті руки, що прилягає до передпліччя. *З нелюдською силою Богун схопив Чарнецького за зап'ясток — шабля висковзнула* (Я. Качура); *Сігурд мовчки привітався й став коло найближчого вікна, розтираючи по черзі обидва зап'ястки* (І. Білик); *Зап'ясток складається з двох рядів дрібних кісток, довжина, ширина і товщина яких приблизно однакові* (з навч. літ.); // Частина передньої кінцівки у хребетних між передпліччям і п'ястком. *У тварин зап'ясток — це основа передніх лап* (з наук. літ.).

ЗАП'Я́СТЯ, я, *с.* 1. Те саме, що **зап'я́сток.** *Руки в неї по самі зап'ястя щільно зав'язані бинтами* (В. Кучер); *Витерши зап'ястям високе чоло, Олексій довірливо звернувся до нахмуреної Валентини* (В. Логвиненко); *Я просто подивився йому у вічі, і він поклав мені на зап'ястя руку* (Р. Андріяшик); *Лише в 10–13 років завершується процес скостеніння зап'ястя* (з навч. літ.).

2. Прикраса, яку носять на руці; браслет. — *А болярині* [боярині] *кинулись на суєту; тільки й знають ті золоті зап'ястя та ожерелія* [намисто] (І. Нечуй-Левицький); *Негр приляскував пальцями, наспівуючи дитяті рідний африканський мотив. Блискучі зап'ястя на чорних руках трепетали й дзвеніли* (О. Ільченко).

ЗАП'Я́ТИЙ, а, е, *розм.* Дієпр. пас. до **зап'ясти́.** *Шия у жінки довга, жилувата, в зморшках, впалі груди зап'яті злинялими хустками та шматтям* (Леся Українка); *Попід стінами стояли стільці й табуретки, а між вікнами, на невеличкому столику, зап'ятому донизу занавісками, прибраний барвінком і колосками портрет Тараса Григоровича* (М. Олійник).

ЗАП'Я́ТКИ, ток, *мн., заст.* Місце для лакея за задньою спинкою екіпажів, карет. *Немало шляхів пізнав Тарас, і пішки, і з паном на зап'ятках його карети* (О. Іваненко); *Скочив з зап'яток лакей у білій перуці, хвацько розчинив дверцята* (В. Нестайко).

ЗАП'Я́ТОК, тка, *ч., діал.* 1. Задня частина п'яти. *Штани на нім задовгі так, що він мусив їх підкотити, аби не приступати ззаду зап'ятком* (Л. Мартович).

2. Задник, закаблук (у взутті). *Якась фігура вискочила через отворене вікно.., шпурнула на нього чобітьми так, що мало йому зап'ятками ока не вибила* (І. Франко); *Ладо поклонився, стукнувши злегка зап'ятками* (Б. Лепкий).

ЗАРАБУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *кого, що, діал.* Док. до **рабува́ти** 1. *Тихо, тихо, дитиночко, Онде летить соколочко. Та як він твій плач учує, Зараз тебе зарабує* (з народної пісні); — *Що мужики на хліб зароблять, то циган або заробить на ковальстві, або заворожить, або вкраде, або таки серед опівночі на розхідній дорозі зарабує* (Л. Мартович).

ЗАРА́ДЖУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАРА́ДИТИ,** джу, диш, *док., кому, чому, рідше кого, що, чим і без дод.* 1. Давати пораду, допомагати радою; радити (у 1 знач.). *Ви нас за те своєю радою зарадите* (Сл. Б. Грінченка); — *Потіштеся. Василь Леонтійович вибирається у Батурин. Його теж діла кличуть. Мабуть, і ви переїдете туди. — Не знаю, як батьки зарадять* (Б. Лепкий).

2. Знаходити вихід зі скрутного становища. *Лист також не зараджував справі, та й взагалі раптовий розрив міг би подіяти на нервову систему дівчини* (В. Підмогильний); — *Кажуть, це лихо всієї землі, всією землею слід і зараджувати йому* (Д. Міщенко); *Мої дами чуються винні передо мною. Але я прошу не турбуватись, бо щодо мене, то легко можу собі зарадить* (М. Коцюбинський); *А чи ж сам Калина не думав, як зарадити проривам, чи він не просиджував довгих годин в намаганні дати раду людям?* (І. Сенченко); *Глибоко задумався Семен Крутояр, не знаючи, як зарадити другові, як затамувати власні ображені почуття* (В. Собко); // Надавати якусь допомогу кому-небудь. *З сусідами-бідаками жила* [Устина] *дружно. Вони часто зараджували одне одному, чим могли* (С. Чорнобривець); — *Берко рип у хату! Я до його* [нього], *кажу йому, що так і так, будь ласка, зарадь, зарятуй! Позич грошей* (І. Нечуй-Левицький); *Коронний гетьман Жолкевський нічого не міг зарадити, коли в нього було тільки триста шабель кварцяного війська* (З. Тулуб); *Насінням гречки міг зарадити хіба що .. дядько* (Ю. Збанацький); // *безос. Ті крапелини води, що ще були в одній із фляг, віддали матері, Ганні. Але і їй те не зарадило* (І. Багряний); *То вже куди не возили — і по лікарнях і по монастирях — не зарадило* (Л. Смілянський).

◊ **Помогти́ (допомогти́, зара́дити** *і т. ін.)* **біді́ (го́рю, ли́ху** *і т. ін.)* *див.* **помага́ти.**

ЗАРА́ДИ, *прийм., з род. в.* 1. Уживається при вказуванні на мету дії; задля, для. *Думав* [Максим] *про матір, про прості її заповіти, про віру в людей, віру в добро, в щирість, у любов, у посвяту заради величного й прекрасного* (І. Багряний); *Сагайда іноді любить — заради розваги — всією п'ятірнею проводити Маковейчикові од лоба до підборіддя* (О. Гончар); — *Ти бажаєш, щоб я порушив закон? Заради чого? — здивувався Харон* (О. Бердник).

2. Уживається при вказуванні на об'єкт, в інтересах якого що-небудь здійснюється; ради, для, задля. *Працювати вдвоє стала, Все заради немовлят* (П. Грабовський); *Скоро зібрав він паруботу, здебільшого таких же братчиків, як і сам, готових заради нього у огонь і в воду* (Григорій Тютюнник); *Вона й досі так любить свого чоловіка, що ладна все зробити не заради свого видужання, а заради нього* (М. Стельмах).

3. Уживається при вказуванні на причину дії або стану; через. *Правду кажучи, я не знайшов нічого такого у тій рецензії, щоб заради неї збивати бучу* (Панас Мирний); *Нікін, тільки що заради свята чепурненько поголений, до ладу розчесаний, .. немов скинув добрий десяток років* (Л. Яновська); *Це був він, Марко Баніт, .. заради якого щовечора в цирку і навколо нього юрмилися тисячі людей* (Д. Ткач).

ЗАРА́ДИТИ *див.* **зара́джувати.**

ЗАРА́ДИТИСЯ, джуся, дишся, *док., діал.* 1. Порадитися, попросити ради. *Увійшов* [Нестор], *мов янгол, в мою тиху*

кімнату .. Прийшов (знизився!) зарадитись в одній математичній задачі, котрої не міг розв'язати (О. Кобилянська).

2. Допомогти собі. *Оце я тепер дзвонар, старий і вбогий, а колись не таким ходив. Та що згадувати? Гадкою не зарадишся* (Д. Мордовець).

ЗАРАЖА́ТИ, а́ю, а́єш, *рідко* **ЗАРА́ЖУВАТИ,** ую, уєш, *недок.*, **ЗАРАЗИ́ТИ,** ражу́, ра́зиш, *док., кого, що.* 1. Передавати заразу (у 1 знач.) кому-, чому-небудь. [Орлюк:] *Ви в нашому селі заражали людей коростою?* [Вірський:] *Так. Коростою, лишаями, трахомою...* [Голоси з місць:] *Він рятував нас від неволі!* (О. Довженко); *Черепашка на полі з'явилася, висмоктує зерно, заражає жито* (з наук. літ.); *Кір, кажуть, дуже заразна неміч, то краще цього листа спалити, щоб ним Вашої дітвори .. не заразити* (Панас Мирний); // Насичувати повітря, воду, предмети і т. ін. чим-небудь шкідливим для здоров'я. *До складу хімічної зброї входять отруйні речовини. Вони заражають повітря, продовольство, корми, воду, місцевість і предмети, розташовані на ній* (з наук. літ.).

2. *перен.* Викликати подібний до свого настрій, почуття, передавати схильність до чого-небудь, захоплювати когось чим-небудь. *Хоч сам Іван робив добре, але його вічне бурчання, квасне та якесь заспане лице, осовілі очі, — все те обдавало його якоюсь атмосферою лінивства, котра заражувала і обезсилювала других* (І. Франко); — *Бій іще не почався. Хто не хоче битися, хай іде геть, щоб інших страхом не заражував. Я нікого не спиняю!* (Б. Лепкий); *Всю дорогу назад Марта пригнічено мовчала, і її настрій мимоволі заражав його* (В. Підмогильний); — *І ви знаєте, — він вас заражає на творчість, на дерзання, на роботу! Для такої людини хочеться щось ізробити, бо це людина творча* (Остап Вишня); — *Що ж. Давай* [грати], *— погодився Дорош, якого заразила Джмеликова веселість* (Григорій Тютюнник).

ЗАРАЖА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *рідко* **ЗАРА́ЖУВАТИСЯ,** уюся, уєшся, *недок.*, **ЗАРАЗИ́ТИСЯ,** ражу́ся, ра́зишся, *док.* 1. Сприймати заразу (у 1 знач.). *Люди, стиснені густо в одних хатах, легко одні від других заражувалися* (І. Франко); *Щодо зарази, я таки не можу згодитись: заражаються бацилами, а в мене їх не знайдено при аналізі* (Леся Українка); [Геррісон:] *І хіба я за гроші й особисті вигоди повинен дозволити, щоб люди в страшних муках умирали або заражались далі?* (Мирослав Ірчан); *Та чого він кахикає? Гляди, сухоти! Заразиться ще можна* (А. Тесленко); *І як це необачно, що вона наважилася порушити професорову заборону. Це ж жах! Вона ж могла заразитися* (Ю. Смолич).

2. *перен.* Переймати, сприймати що-небудь від інших. *Поволі він заражався принаймні їх настроєм, коли не думками* (Д. Бузько); *Інтелігентні українські верстви (урядники, військові, купці), частенько стрічаючись з людьми цього греко-римського світу, .. переймали не тільки блискучу європейську культуру, але потроху заражувалися й новою вірою — християнством* (І. Огієнко); *Розенберг заражався від Частія його юнацькою рішучістю* (Ю. Шовкопляс); *Я, заразившись тутешніми звичаями, послав Вам різдвяний подарунок* (М. Коцюбинський).

ЗАРА́ЖЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **зарази́ти.** — *Ваш виноградник заражений, на корінцях зараза, вона може перейти на сусідні виноградники...* (М. Коцюбинський); *Вода, яку беремо з річки й каналів, занечищена, заражена* (В. Винниченко); *Нарешті він підкотився до круглого люка ізолятора і підняв руку, щоб натиснути кнопку. Потім згадав, що його корпус заражений радіацією* (О. Бердник); *Улас Уласович стояв на порозі кабінету і теж дрібно підсміювався, заражений загальними веселощами* (Ю. Смолич); — *Ти заражений чоловічим шовінізмом!* (В. Чемерис); // **зара́жено,** *безос. пред. Через погану проточність і забрудненість води більше 50 % риби в Дніпрі заражено паразитами* (із журн.).

2. *у знач. прикм.* У якому є зараза (у 1 знач.). *Брали воду з заражених криниць, ширили хворість із хати в хату* (Є. Кротевич).

ЗАРА́ЖЕНІСТЬ, ності, *ж.* Стан за знач. **зара́жений.** *Боротьба зі шкідниками і хворобами починається восени з обстеження зараженості саду* (з наук. літ.); *Прихована зараженість зерна кліщиками встановлюється за допомогою спеціальних приладів — термоелекторів* (з наук. літ.); *Для виявлення і вимірювання радіоактивного випромінювання або радіоактивної зараженості найчастіше використовують іонізаційний метод, на якому ґрунтується застосування різних рентгенометрів і радіометрів* (із журн.).

ЗАРА́ЖЕННЯ, я, *с.* Дія і стан за знач. **зарази́ти** 1 і **зарази́тися** 1. — *А якщо зараження? — Не буде, — запевнив Денис. — У мене є всякі медикаменти і коріння* (О. Гончар); *Аналізатор виявив у ньому* [повітрі] *багато шкідливих мікроорганізмів. Щоб уникнути зараження, юнаки одягнули скафандри* (О. Бердник); *Кирило починає явно відчувати сверблячку рук, який там нейродерміт, пересохлість у роті; все, вже починається перша стадія зараження* (С. Процюк); *Ангіна — гостре інфекційне захворювання. Зараження ангіною відбувається крапельним шляхом* (з наук. літ.).

△ **(1) Зара́ження кро́ві** — загальне інфекційне захворювання крові, викликане різними мікробами та їх токсинами. — *Ось що, хлоп'ята. З Євгешкою погано. Дуже погано. Зараження крові в нього* (О. Донченко); *Я кажу йому, що треба насамперед ногу перев'язати чимось чистим і конче вдатися до лікаря, бо такі рани іноді призводять до зараження крові й тоді ногу доведеться одрізати* (Б. Антоненко-Давидович); — *Тобі треба укол зробити. Розумієш? Щоб не було зараження крові...* (Є. Доломан).

ЗАРА́ЖУВАНІСТЬ, ності, *ж.* Сприйнятливість до зараження, можливість заразитися. *До грипу сприйнятливі всі вікові групи. Заражуваність — майже 100 %* (з навч. літ.); *Технологія маніпулювання ґрунтується на такій властивості психіки індивіда, як емоційна заражуваність* (із журн.).

ЗАРА́ЖУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **зара́жувати.** *Заражування хворобою — це процес, коли в організм потрапляє чужорідний агент — патоген (бактерія, грибок, вірус або пріон), який розмножується і може здійснити хворобо-творний ефект* (з наук. літ.).

ЗАРА́ЖУВАТИ *див.* **заража́ти.**

ЗАРА́ЖУВАТИСЯ *див.* **заража́тися.**

ЗА́РАЗ, *присл.* 1. *також з част.* же, таки. У той самий момент; негайно. — *Підіть* [підіть] *гінця мені кликніте. До мене зараз щоб прийшов* (І. Котляревський); — *Марто! Марто! — покликав старий. — Зараз! — одкликнулась Гапка* (Марко Вовчок); — *Кіт на полицю зараз же стрибнув, Бо там давненько був* (Л. Глібов); *Нащо вичікувати тії .. "три дні", а не вийти зараз таки в перший день, ледве сторожа хоч трошки одхилить двері?..* (Леся Українка); — *Гайда до управителя зараз, нехай телеграму в Петер-*

бург б'є (А. Головко); // Найближчим часом, дуже скоро. — *Я на хвилиночку, мамо... Я зараз і вернуся* (Панас Мирний); *З дому чути тихий стук посуди, Клаптик пісні з поля прилетів... І здається: зараз гість прибуде Із далеких та ясних країв* (М. Рильський).

2. У цей час, тепер. *Запізнився з одповіддю через те, що живу зараз за кордоном, а не в Чернігові, куди адресовані були запросини* (М. Коцюбинський); *Ми в човні з тобою знову на Дніпрі. І тече ласкава мрійна хвиль габа, ой, колись кривава, зараз — голуба* (В. Сосюра); *Спочатку нестерпно боліли руки і ноги, ломило в крижах, а зараз кладу по стосу* [брил] *за день* (Р. Андріяшик); // Тільки що (про подію, що відбулася щойно). — *Вже давно пора кінчати ваших турків. — Та я оце .. зараз віддав картину. Цілий день з нею морився* (Ю. Яновський).

3. *розм.* З першого погляду, моментально, відразу. *А се ж хатина знайомої дівчини Мар'яни, — Павлусь зараз пізнав* (Леся Українка); // Не гаючи часу, зразу ж. *Куди оце летять з оселі Горобці? Дивлюсь, у сад побрались молодці. На Вишеньці їх геть-то насідало, І бенкет зараз підняли* (Є. Гребінка); *Як вернулась Маруся разом з Василем, то зараз заходилась платки подавати* (Грицько Григоренко).

4. *розм.* Зразу після чого-небудь. *Зараз по Новому році приїздить до мене в гостину Боровик з жінкою* (М. Коцюбинський); *В газеті був видрукуваний його перший допис, що вкинув на пошті ще зараз по приїзді* (А. Головко).

5. *також із част.* ж е, т а к и, *розм.* Близько біля чого-небудь, поряд із чимось. *Зараз за током, коло самого панського садка, молодиці на сонці били на бительнях і тіпали коноплі* (І. Нечуй-Левицький); *Тимко .. дивиться замріяно на вогонь. Зараз же за вогнем у степу зяє чорне провалля ночі, яке гасить літаючі іскри* (Григорій Тютюнник).

◊ **(1) Як за́раз,** *зі сл.* п а м ' я т а т и, б а ч и т и *і т. ін.* — дуже добре, чітко, виразно. *Лице її, як зараз бачу, було тихе, м'яке, винувате* (В. Винниченко); *Сиджу в медсанчастині. Як зараз пам'ятаю: блок як на долоні. Поруч, просто перед нами* (Ю. Щербак).

ЗАРА́З, *присл.* За один раз, зразу, одночасно. — *Хіба не чули? Видудлив* [Роман] *учора зараз вісімсот грамів коньяку..!* (В. Козаченко).

ЗАРА́ЗА, и, *ж.* 1. Хвороботворне начало, поширюване мікроорганізмами; інфекція. *"Рідная голубонько, серденько-паньматко! Одпусти в село мене поховать дитятко!" Пані як розходиться, — зразу до одказу: "Ти сюди ще, каже їй, занесеш заразу!"* (Я. Щоголів); *На роботі брали кров, щоб виявити тих, хто хоч і не захворів ще, та вже носив у своїй крові заразу малярії* (Б. Антоненко-Давидович).

2. *заст.* Епідемічна хвороба; епідемія. *Від зарази скот попух* (І. Франко); *Минуло сто літ, — на могилах людей, що погинули від зарази, ярий моріг зазеленів, а нащадки їх спокійно ходили по горах-полонинах* (Леся Українка); *Полуботок запитував у Орлика, чого той прибув під Васильків, а той нібито відповів, що кочує тут, бо в приморській стороні повітря морове настало і, мовляв, боїться, щоб не вчепилася зараза* (Ю. Мушкетик); * У порівн. *Є такі, що тепер від колишнього товариша, як від зарази, втікають* (Б. Лепкий).

3. *перен.* Про що-небудь негативне, що може поширюватися, перейматися. *Тільки так може бути зліквідована ця зараза божевілля* (В. Винниченко); *Ні, таки слабо ще притискуємо крамолу, панькаємося, замість того щоб гарячим залізом випікати цю заразу* (М. Олійник); *Кісткою в горлі Самойловичу Запорожжя! Зараза непослуху розтікається звідти по всій Гетьманщині* (Ю. Мушкетик).

4. *лайл.* Про кого- або що-небудь, хто (що) викликає гостре незадоволення, гнів. — *Ну, не попадайся ти на нашій вулиці! Босявка! Зараза!* (В. Винниченко); — *Я її* [Домаху], *заразу, застрелю отут!* (Д. Бедзик); *Став — і дивиться! Та ще ж як дивиться, зараза! Неначе кепкує з мене, насміхається!* (Є. Гуцало).

ЗАРАЗИ́ТИ *див.* **заража́ти.**

ЗАРАЗИ́ТИСЯ *див.* **заража́тися.**

ЗАРАЗИ́ХА, и, *ж.* Те саме, що **вовчо́к** 1. *Заразиха — рослина-паразит, що не має власного асиміляційного апарату і кореневої системи. Присмоктуючись до кореня рослини-господаря, вона живиться її соком* (з наук. літ.); *Заразиху можна побачити в посівах соняшнику, конопель, тютюну, конюшини і городніх культур* (з наук.-попул. літ.).

ЗАРАЗІ́СІНЬКО, *присл., розм., рідко.* Підсил. до **за́раз** 1, 3–5. — *Я заразісінько верну! — мовила Лисичка* (І. Франко); *Хрестоносці заразісінько ламають свою присягу підо впливом легата Чезаріні і знову йдуть походом на Туреччину крізь Болгарію* (А. Кримський); *Заразісінько після повернення з теплих країв граки почали готуватися до весняного свята зустрічі з рідним краєм і здійняли неймовірний галас і метушню* (з казки).

ЗАРА́ЗЛИВИЙ, а, е. 1. Який має здатність передаватися іншому (про хворобу); заразний (у 1 знач.). *Ми мусили $1^1/_2$ місяця тримати карантин після заразливої хвороби* (Леся Українка); *А що, коли справді Чипаріу раптом занедужав .. А може, це й не проказа, а якась інша хвороба, ще страшніша, ще заразливіша?* (Ю. Смолич); — *Друзі, — звернувся я до котів. — Як у вас тут вважають — краснуха заразлива для нас?* (І. Багмут).

2. *перен.* Який легко переймається іншими, впливає на інших. — *Приклад, мамо, заразливий, надто ж поганий приклад* (В. Підмогильний); *Почин Рубіна заразливий. З усіх боків чути: "Тепер я! Я! Я! Я!"* (І. Сенченко); *Сміх був заразливий і враз спалахував то тут, то там* (О. Гуреїв); *Було щось заразливе в цій науці, вона розворушувала в Богданові честолюбство* (О. Гончар).

ЗАРА́ЗЛИВІСТЬ, вості, *ж.* Властивість за знач. **зара́зливий.** *Виявилось, що щеплення курям культури бактерій, які втратили заразливість, захищає їх від курячої холери* (із журн.); *Щоб скласти певну думку про силу й заразливість впливу Єрмолової, треба було постояти з нею на одному кону* (з мемуарної літ.).

ЗАРА́ЗЛИВО. Присл. до **зара́зливий** 2. — *Ну й сміється ж заразливо! — мимоволі спинялись парубки, переморгуючись. — Аж під жижки лоскоче!* (Яків Баш); *Всі сидять, притаївши дихання: настрій Петра Івановича заразливо впливає на всіх...* (з мемуарної літ.).

ЗАРА́ЗНИЙ, а, е. 1. Який є носієм зарази (у 1 знач.); інфекційний. *Всі зробили висновок, що ці болячки не заразні і що вони не від інфекції, а від розладу обміну речовин в організмі* (І. Багряний); *Олександр Іванович зрозумів, що про хворобу матері знають уже й інші .. чув навіть, як дружина пошепки питала Пісочкіну: "Це не заразне?"* (Б. Антоненко-Давидович); *Де багацько людей, там повітря заразне* (Є. Пашковський).

2. Хворий на заразну хворобу. — *Слухайте сюди, ви можете що-небудь розуміти чи ні: будинок на тридцять душ — у мене їх дев'яносто. У мене заразні хворі* (С. Васильченко); // *у знач. ім.* **зара́зний,** ного, *ч.;* **зара́зна,** ної, *ж.* Той (та), хто хворий на заразну хворобу. — *Сухоти. Пенсії не дали... Став непотребом. —Давно так? — Заразний уже...* (Р. Андріяшик); *— Ан-ну, гаркнув, — геть звідсіля! Ходять тут... усякі! Та заразні* (В. Чемерис).

3. Те саме, що **зара́зливий** 2. *Скривлені морди, тупі очиці, бридка лайка, а злості стільки, що нею можна спопелити весь світ. Тут же виникла "атмосфера", бо ж лють заразна* (І. Жиленко); *Я насправді дуже погана подруга, дівчина я нікудишня, я тиран і ходяча заразна депресія* (І. Карпа).

△ **Зара́зні (інфекці́йні) хворо́би** *див.* **хворо́ба.**

ЗАРА́ЗНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **зара́зний** 1, 3. *У тварин сибірка протікає в генералізованій формі, заразність має місце протягом усього захворювання і протягом 7 днів після смерті* (з наук. літ.); *Із заразних хвороб кір має найбільші права на назву дитячої хвороби, бо, за рідкими винятками, кожна людина переносить цю хворобу в період свого дитинства внаслідок її великої заразності* (з навч. літ.); *Дослідники планують розглянути феномен заразності деяких емоцій, наприклад сміху, та вивчити їх соціальне значення* (із журн.).

ЗАРАЗНОХВО́РИЙ, а, е. Хворий на заразну хворобу. *Санітари, які доглядають заразнохворих тварин, складають ветеринарно-санітарний мінімум* (з мови документів); *Шкурки від заразнохворих кролів дезинфікують, замочуючи у двопроцентному розчині кристалічної карболової кислоти* (із журн.); // *у знач. ім.* **заразнохво́рий,** рого, *ч.;* **заразнохво́ра,** рої, *ж.* Той (та), хто хворий на заразну хворобу. *Ця капличка знаходиться в кінці двора в окремому будинку. В ньому є також кілька кімнат для заразнохворих* (із журн.).

ЗАРАЗО́М, *присл., розм.* Зразу, за одним заходом, за один раз. *Тії добрі сльози .. І Оксану, мою зорю, Мою добру долю, Що день Божий умивали... Поки не підкрались Злії літа; та все теє Заразом украли* (Т. Шевченко); *— А риба, каже, так і черкається об ноги, а раків-раків, — так тільки руку у печеру засади — заразом з півдесятка так і витягнеш* (Панас Мирний); // Разом, заодно з ким-, чим-небудь. — *Коли ви, тату, проганяєте старшого брата, то проженіть заразом і мене, бо я його брат* (І. Нечуй-Левицький); — *Вип'ємо, товариші, за Січ, щоб довго вона стояла на погибель бусурманам .. Та вже заразом вип'ємо і за нашу власну славу, щоб не забув нас мир* (О. Довженко); *Вродлива сусідка .. несла на коромислі двоє відер води, ведучи заразом за руку дівчинку* (І. Сенченко); // У той самий час; одночасно. — *Тут ми його й побачили обидві заразом, ще оддалік* (Марко Вовчок); *Йому було і радісно, і боязко заразом* (М. Коцюбинський); *Василь Григорович наче боїться її нервового голосу, але заразом і хоче його чути* (Б. Антоненко-Давидович); *Раптово спиняю коня, вискакую і майже заразом стріляю з нагана* (Іван Ле).

ЗАРА́НА, *присл., діал.* Рано-вранці. *Господині топлять зарана, щоб вчасно зварити обід* (І. Франко); *А тепер зарана Зцілити треба вуйка партизана* (П. Воронько).

ЗАРАНЕ́НЬКО, *присл., розм.* Дуже рано. *Зараненько витопила піч та й пішла в поле* (Сл. Б. Грінченка); *Якби схотів зо мною знаться, То б ти собак не боявся; Та прийшов би зараненько, Та лежав би до пізненька* (П. Чубинський).

ЗАРА́НІ, *присл., розм.* 1. Те саме, що **ра́но-вра́нці.** *У празник було ми зарані прокинемось до церкви, а з церкви по дівчат на слободу* (Марко Вовчок); *Посію шавлію зарані в неділю* (П. Чубинський); *І який він радий, що прокинувся зарані, який веселий, що мати не чула, як він встав, узувся, одягся й вийшов* (Панас Мирний); *Кожен раз, коли Захар ішов на степ зарані, .. він мимоволі згадував той перший ранок самостійного виходу на роботу* (Іван Ле).

2. Заздалегідь, наперед. — *Еге! бачите, вже ви зарані соромитесь сказати, що оженитесь на мужичці* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Онисько — добрий батько, .. він зарані пильнував про те, щоб .. рекрутчина не стала синові дуже важкою та гіркою* (Панас Мирний); *Рубан ішов до Криги. Він зарані уявляв собі радість останнього й свою власну* (Ю. Яновський).

3. Те саме, що **зара́но.** *Чи всі ж тії та сади цвітуть, Що зарані розвиваються? Чи всі ж тії та вінчаються, Що любляться та кохаються?* (з народної пісні); *Ось моя дружина В безпораднім стані: Одно знає — шиє, В'янучи зарані* (П. Грабовський); [П р і с ц и л л а:] *Ще зарані так турбуватись. Може, вся та справа розвіється, немов лихий туман* (Леся Українка); *У Матвія Матвійовича немає ні розаріуму, ні онучат. Він пізно одружився і зарані овдовів* (І. Волошин).

ЗАРА́ННЄ, *присл., заст.* Зарані. *У хаті у них нікого не було. Зараннє пішли маток* [конопель] *тягати: опізнились помочити* (Ганна Барвінок); *Воно так все буває: як чоловік забере собі зараннє в голову, що ось так і так воно буде, а так не зробиться, як йому хотілось, ну й досада візьме* (І. Карпенко-Карий); *Старі зараннє повмирали, А ми малими розійшлись* (Т. Шевченко).

ЗАРА́ННІЙ, я, є. Дуже ранній; передчасний. *Те слово гаряче Й натхнуло відвагу у серце хлоп'яче, Що тра* [треба] *пильнувать і кохати родину, Нехибно за неї стоять до загину, Хоч би й довелося в заранню могилу Зложити юнацьку, надламану силу!* (М. Старицький); *Трохи зараннє материнство надломило юність Барбари, вона ніби постаршала* (Іван Ле).

ЗАРА́ННЯ[1], я, *с., рідко.* Ранній час. *Мотря відчинила кватирку. Впивалася чарами зарання* (Б. Лепкий); * Образно. *Хто жив в Аркадії хоч мить, хто весело прожив зарання, той в темну осінь не тремтить* (Уляна Кравченко).

ЗАРА́ННЯ[2], *присл.* Те саме, що **зара́ні.** *Турн осушивсь після купання І ганусною підкрепивсь* [підкріпився], *З намету виїхав зарання* (І. Котляревський); *Зарання в неділю, ще люди й з церкви не вийшли, .. Прохіра була вже в хаті Бросків* (М. Коцюбинський); *Що ти скажеш їй, які слова вирвеш із серця, коли вона вже зарання готується відбиватись од усіх його розмов* (М. Стельмах); *Кость Григорович сьогодні зарання ліг спати* (О. Гончар); *Проте ви ще зарання радієте. Вам ніколи не вдасться спекатись Абеля* (Ю. Винничук).

ЗАРА́НО, *присл.* Дуже рано, раніше, ніж звичайно, ніж слід; передчасно. [І н г і г е р д а:] *Ні, з князем я сама поговорю, Зарано він людей тих ображає, Які колись знайшли його зорю!* (І. Кочерга); — *Зарано себе господарем відчув, зарано!..* (Є. Доломан); // *у знач. пред. Вже злагодився* [Славко] *йти, коли прийшло йому на думку, що це ще зарано. Ніколи так рано не ходив до Краньцовської* (Л. Мартович); — *Доброго ранку, князівно. Я почула, що в спальні хтось ходить.*

Так і подумала, що це ти, бо для Аліси ще зарано (О. Авраменко).

ЗАРАПОРТУВА́ТИ, ую, у́єш, *док., рідко.* 1. *розм.* Почати рапортувати. — *Пане коменданте! — дуже дзвінким голосом, аж лящало у вухах, зарапортував один із стрільців, молодший* (Є. Куртяк); *Він тільки вклонився, як стара зарапортувала: — А диви, Усте: вилитий Забродчуків Олекса* (Г. Косинка).

2. Док. до **рапортува́ти.** *За 1928 р. збережено лише один лист Юрія Полянського до Стефана Круковського — від 10 грудня: "Дорогий пане Стефане! Маю честь зарапортувати, що цього року на канікулах, дякуючи* [завдяки] *субвенції"* (із журн.).

ЗАРАПОРТУВА́ТИСЯ, у́юся, у́єшся, *док., розм., ірон.* Заплутавшись, наговорити зайвого, суперечливого і т. ін. — *Ультракороткі хвилі вбивають збудників туберкульозу .. Ці хвилі ніяк не впливають взагалі на організм хворого. — Ну, ти трохи зарапортувався* (В. Владко); *Обурилося серце англійця .. Зарапортувався старий Кене — його треба поправити* (М. Руденко); *Доповідач через надмірну емоційність геть зарапортувався* (з газ.).

ЗАРАХО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **зарахува́ти.** *Незабаром Каро одержав повістку і, пройшовши комісію, був зарахований до діючої армії* (Н. Рибак); *Мимо нього ходили студенти, очікуючи появи списків на дошці об'яв, щоб дізнатися, хто зарахований, а хто ні* (Григорій Тютюнник); // **зарахо́вано,** *безос. пред. Кілька годин тому я взяв до рук у приймальній комісії університету довідку про те, що мене зараховано студентом на філософський факультет* (Ю. Мушкетик); *Справу Хіміка було зараховано до нещасних випадків* (Ю. Андрухович).

ЗАРАХО́ВУВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **зарахо́вувати.** *Зараховуваний критиками до так званого "станіславського феномену", він* [Т. Прохасько] *жодним чином не належить жодним угрупованням, напрямкам, феноменам — його творчість сама є феноменом* (Ю. Іздрик); *Працівникам часто видається аванс, зараховуваний при остаточному розрахунку за виконану роботу* (з навч. літ.).

ЗАРАХО́ВУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **зарахо́вувати.** *Зараховування до лав студентів здійснюється на підставі результатів вступних іспитів* (з мови документів); *Зараховування сум ПДВ, які підлягають бюджетному відшкодуванню, в рахунок сплати інших податків і зборів не допускається* (з навч. літ.).

ЗАРАХО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАРАХУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док.* 1. *кого.* Включати до складу кого-, чого-небудь, приймати на роботу, навчання і т. ін. *Люстратори часом зараховували до сільських громад і наділяли землею осіб, які не належать громаді, урядовці не питали згоди на це в місцевого населення* (Ю. Хорунжий); *Якось Марія Федорівна сказала, що учні, які одержать атестат відмінника, матимуть право поступати до інститутів без екзаменів. До того ж їх зараховуватимуть у першу чергу* (А. Дімаров); — *Я маю пропозицію, — глянув на мене Костик. — Зарахуймо Сиропчика до нашого екіпажу* (Г. Усач); // Відносити, вважати належним до певної категорії. — *Даремно ви зараховуєте його до убитих. Він тяжко поранений, це правда* (О. Довженко); *Часом Стьопка приходить .. Мене він, здається, таки зовсім щиро до своїх зарахував, — частіш усього до мене звертається, сміється мені* (В. Винниченко); *Він ще почувався на силі й до тих дідів, що цілими днями сиділи у скверику біля водограю й дивилися на горобців, не міг себе зарахувати* (В. Кучер).

2. *що.* Приймати в рахунок чого-небудь. *Чи ж він впорався з дисертацією, його дипломну зарахували як кандидатську, чи він провалився, чи просто вирішив щось інше?..* (Н. Рибак); *Я бажав би тоді, щоб йому зарахували роки служби в гарнізоні* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека).

Бра́ти (зарахо́вувати) / взя́ти (зарахува́ти) на постача́ння *див.* **бра́ти.**

ЗАРАХО́ВУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.,* **ЗАРАХУВА́ТИСЯ,** у́юся, у́єшся, *док.* 1. Включатися до складу кого-, чого-небудь; вступати на роботу, навчання і т. ін. *Можна буде пройти вечірні курси без відриву од виробництва, зарахуватися заочником, була б тільки охота* (Ю. Яновський).

2. *тільки недок.* Пас. до **зарахо́вувати.** *На уламках посуду збереглися переважно окремі частини метричних текстів, які за своїм змістом зараховуються до застільних* (з наук. літ.); *Політ зараховувався їй просто як позачергова відпустка з особистих причин* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Болісно було помріяти навіть про рибалку* [риболовлю], *про світлоносний час коло води, який не зараховується в термін життя, а дарується Богом понад прожите* (Є. Пашковський).

ЗАРАХУВА́ЛЬНИЙ, а, е. Стос. до зарахування. *Оскільки сільськогосподарська продукція (зернові культури, молоко і т. ін.) може бути вищою або нижчою за встановлений стандарт якості, то в документах показують її фізичну і зарахувальну вагу* (з навч. літ.).

ЗАРАХУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **зарахува́ти** і **зарахува́тися.** *Кожен лишив удома молоду дружину й принаймні двох дітей: така була умова зарахування до полку* (І. Білик); *Прусський король, щоправда, відхилив клопотання Лессінга про його зарахування на службу при дворі так само, як він свого часу спекався Моцарта, годуючи його порожніми обіцянками* (О. Шугай); *Зарахування себе до певної соціальної групи означає засвоєння відповідної системи якостей, стереотипів поведінки та ролей* (з навч. літ.).

ЗАРАХУВА́ТИ *див.* **зарахо́вувати.**

ЗАРАХУВА́ТИСЯ *див.* **зарахо́вуватися.**

ЗАРАЧКУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *док., розм.* Почати рачкувати. *Чепіжний зарачкував вліво, потім управо, вовк дихав йому на шапку* (М. Вінграновський); *Абрахам Лі ударив мене в ліве плече ногою, .. і я заорав обличчям у сніг .. І ми знов зарачкували на оранжеве сонце проти вітру, по снігу* (О. Ульяненко).

ЗАРА́ЯТИ, а́ю, а́єш, *док., розм.* Те саме, що **зара́дити.** *Дитина криком кричала цілісіньку ніч, її крик чули й полігонні вартові, і ніхто нічим не міг зараяти* (О. Гончар); *Жалість до Оксани, до її дитяти перейшла у тиху ніжність до горстки людей, які .. йшли слідом за ним, пастором своїм. Та все ж — не ним покликані до Бога, а — Богородицею. Матір'ю Божою, яка одна може зараяти і цій дитині...* (Г. Тарасюк).

ЗА́РВА[1], и, *ж., діал.* 1. Урвище, прірва. *Як смерчі — димучі зарви. Як вихор — вогонь юги* (Яр Славутич); *На сидінні кам'яного стільця, знайденого в зарві біля села Шепіт у Карпатах, викарбуваний мисливець, який біжить і списом убиває зайця* (із журн.).

2. Брила (про ґрунт, пісок і т. ін.). *Північний схил яру голий, весь покопирсаний кар'єрами та завалений стосами білого каміння і зарвами жовтого піску* (У. Самчук).

ЗА́РВА[2], и, *ж.*, *діал.* Сварка. *Сварка з Рюриком по дорозі з походу, стара зарва за жінчине придане, коштувала сили й не давала забути про себе* (К. Гриневичева).

ЗАРВА́ТИ, ву́, ве́ш, *док.*, *кого, що, діал.* Захопити, схопити. *Втопивши писок у розкішну лісову траву, зарвала* [теличка] *її стільки, що та їй добрим віхтем по обох боках з пожерливого писка звисала* (О. Кобилянська); *Князь свого чоловіка не скривдить, а боярин тільки й думає, як для себе найбільше зарвати* (Б. Лепкий).

ЗАРВА́ТИСЯ[1] *див.* **зарива́тися[2]**.

ЗАРВА́ТИСЯ[2], ву́ся, ве́шся, *док.*, *розм.* Почати рватися кудись, до кого-, чого-небудь. *Катря як скричить, зарветься до хати, — я її за поперек вхопила, у сіни назад одкинула...* (Марко Вовчок); [Н е р е й:] *Як він* [Паріс] *зарвавсь до грецьких берегів, Йому я все прийдешнє провістив* (М. Лукаш, пер. з тв. Й.-В. Гете).

ЗА́РЕВ, а, *ч.*, *заст.* Стара руська назва останнього місяця літа; серпень. *Був чудовий ранок місяця зарева, коли над Дніпром пахне житом і медом, все навкруг потопає в квітах, капає на землю сік із виноградних грон* (С. Скляренко).

ЗАРЕВІ́ТИ, ЗАРЕВТИ́, ву́, ве́ш, *док.* 1. Почати ревіти, ревти, видавати протяжні голосні звуки (про тварин). *Хвилька тривожної мовчанки — свиснула стріла — і заревів звір* (І. Франко); *Риплять мажі, іржуть коні та мули, зненацька зареве спраглий віл* (Н. Королева); *Дракон прогримів таким оглушливим сміхом, що луна покотилася далеко по горах. — Оце так! — похвалив князь. — Ану ще, братку, зареви, га? Ну що тобі? Зареви, щоб аж...* (Ю. Винничук); // Почати утворювати звуки, схожі на ревіння тварин (про вітер, море і т. ін.). *Надвечір лихо склалось: Страшенна буря зразу заревла...* (Л. Глібов); *Впала зима, люта й холодна. Заревли понад Десною вітри, завірюха* (О. Десняк); *Могутній грім заревів, як десять тисяч турів* (В. Малик); *Всі ріки доходять гирл. І море невсипуще колотиться, і ремствує, і скоро — наперекір всім бідам — зареве* (В. Стус); // *безос. Закипіло, заревло навкруги, аж річка охнула й нестямно на всі боки захиталася* (Панас Мирний); // Почати утворювати дуже сильні протяжні звуки (про певні предмети, механізми і т. ін.). *З Чигирина По всій славній Україні Заревли великі дзвони, Щоб сідлали хлопці коні* (Т. Шевченко); *Зі сходом сонця заревіли роги і труби, і їх звуки покотилися полем, долетіли до Києва і скликали на міські мури всіх його жителів* (Б. Лепкий); *Заревіли обидва мотори, й літак покотив бетонованою доріжкою* (В. Кучер); *Велетенська вантажівка заревіла не своїм голосом у Марли за спиною — їй назустріч мчав автобус* (І. Карпа).

2. *розм.* Голосно закричати, прокричати що-небудь. *І-го-гоо-го-гії! .. дико, не своїм голосом, мов орда, заревли всі парубки, пускаючись з гори бігцем навперейми дівчатам* (М. Коцюбинський); *— Хіба тут чоловік не зареве зі злості безсилої! Га? У них танки! У них літаки! У них командири!..* (І. Багряний); *Зала заревіла від оплесків, вигуків та сміху* (Б. Антоненко-Давидович).

3. *розм.* Голосно заплакати, заридати. *Надезя надула губи, насупила брови й заревла на всю хату* (І. Нечуй-Левицький); [Д а н и л ь ч е н к о:] *Сьогодні їдемо. От і прийшли до вас попрощатись.* [Т о н я:] *То як же це раптом... Та я зареву зараз, їй-бо* (І. Кочерга); *Дівча голосно заревіло від болю — сліпий удар прийшовся по її лицю* (Любко Дереш).

ЗА́РЕВО, а, *с.*, *заст.*, *діал.* Те саме, що **за́гра́ва**. *Червоне зарево полум'я гоготить у пузатій порепаній грубі, світить на всю хату, скрашуючи усе в червоний колір* (Панас Мирний); *Могутнє зарево кинув він* [вогонь] *від себе в чорні небеса, і криваві плями світла танцюють по землі, по шатрах, по людях* (Г. Хоткевич); *Не погасло ще на сході, як кров, червоне зарево, а вже над ним у темряві далекого неба зажевріла, немов жарина в попелі, вечірня зоря* (С. Васильченко); *Сонце давно вийшло з-за лісу, а раннє зарево поблідло* (О. Кобилянська); * Образно. *— Не жах мене пригнітив тугою, — повернулась поривчасто дівчина, і на її блідих щоках спалахнуло зарево* (М. Старицький); * У порівн. *Чому уста твої німі? Який докір, яке страждання, Яке несповнене бажання На них, мов зарево червоне, Займається і знову тоне У тьмі?* (І. Франко).

ЗАРЕВТИ́ *див.* **заревіти.**

ЗАРЕГЛАМЕНТО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **зареглементува́ти.** *Облік в Україні зарегламентований Міністерством фінансів та органами статистики: він визначає форми бухгалтерської і статистичної звітності* (з навч. літ.); *Процес продажу акцій занадто зарегламентований, а це не дає змоги підходити до будь-якого підприємства індивідуально* (із журн.); // **зарегламенто́вано**, *безос. пред. Нема дитячого, безпосереднього сприймання, як у сні. Все розписано за правилами наукового аналізу, все зарегламентовано традицією інтелекту* (О. Бердник).

ЗАРЕГЛАМЕНТО́ВАНІСТЬ, ності, *ж.* Стан за знач. **зарегламенто́ваний.** *Кожне суспільство об'єктивно вимагає певного ступеня соціального регулювання, і нехтування цією закономірністю призводить до неорганізованості або зарегламентованості соціальних відносин* (з наук. літ.); *Обмеженість часу і зарегламентованість форм організації навчання не дають можливості врахувати всі індивідуальні особливості учнів* (з навч. літ.).

ЗАРЕГЛАМЕНТУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *док.*, *що.* 1. *спец.* Док. до **регламентува́ти.** *Кожен вид робіт зі складання, узгодження та затвердження планів звітності щодо виконання підприємством завдань доцільно зарегламентувати, що забезпечить цілеспрямованість та ефективність його діяльності* (з навч. літ.).

2. *розм.* Суворо дотримуючись регламенту, надати чому-небудь (певному виду діяльності, обговоренню чого-небудь і т. ін.) надто формального характеру. *Заважають інноваціям застарілі, консервативні інструкції, розпорядження й накази, намагання органів управління освітою все зарегламентувати* (з наук. літ.); *Прагнення зарегламентувати якомога більше напрямків та ситуацій виробничого життя може мати серйозні негативні наслідки, бо чим жорсткіша регламентація, тим менша гнучкість і тим більший консерватизм* (з наук. літ.); *Зарегламентувати поведінку.*

ЗАРЕГОТА́ТИ, очу́, о́чеш, **ЗАРЕГОТІ́ТИ**, очу́, оти́ш, *док.* Почати реготати, реготіти. *— Якби таку жінку та мені — я б її у комашню втручив* [втрутив], *— нехай би пихкала! Та й зарегоче на всю хату* (Марко Вовчок); *Лукаш щось жартівливо відповів, і на поромі всі зареготали* (О. Донченко); *Стороженко уважно слухав і все пильніше й пильніше вдивлявся у Рудого Августа. І раптом... зареготів* (В. Нестайко); *Я зареготав. Так голосно, від душі, я давно не сміявся*

(Р. Андріяшик); *Буря не втихає .. Аж ось страшно зареготав над хатою грім* (С. Васильченко); *То був веселий і мудрий паровоз... Він міг .. гучно зачахкати трубою, мовби зареготівши, і задки швидко покотитися на станцію* (Григір Тютюнник); * Образно. *Вчорашній наш день .. зарегоче радо, закрутиться в шаленім танці, як перелесник, і поволочить нас у прірву, у вир, у наше минуле* (В. Дрозд).

ЗАРЕГОТА́ТИСЯ, очу́ся, о́чешся, *рідко* **ЗАРЕГОТІ́ТИСЯ,** очу́ся, оти́шся, *док.* Почати реготатися, реготітися. *Всі гуртом зареготалися з оповідання похмурого оповідача* (Ганна Барвінок); *О. Хведор зареготався, аж канапа задвигтіла на хисткому тонкому помості* (І. Нечуй-Левицький); *Все товариство зареготалося. Голосніше за всіх реготався сам старшина Григорій Павлович* (Б. Грінченко); *Ольга стала біля дзеркала, дивилася довго-довго на своє радісне відображення і зареготілася* (із журн.); * Образно. *Лиман Дніпрові Тую журбу-мову на хвилі подав. Зареготався дід наш дужий, Аж піна з уса потекла* (Т. Шевченко); *Трамвай зареготався п'яно І перебіг через місток* (М. Рильський).

ЗАРЕГОТІ́ТИ *див.* **зареготáти.**

ЗАРЕГОТІ́ТИСЯ *див.* **зареготáтися.**

ЗАРЕГУЛЬО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **зарегулювáти.** *Функції управління станом екосистем та якістю води на зарегульованих ділянках річок виконують водність та інтенсивність водообміну між000 русловою та придатковою мережами* (з наук. літ.); *Частина малих річок повністю або частково є магістральними каналами меліоративних систем і зарегульовані шлюзами-регуляторами* (із журн.); *Інтернет у Данії аналітики вважають найбільш відкритим, а в Саудівській Аравії — найбільш зарегульованим і малоінформативним* (з газ.); // **зарегульо́вано,** *безос. пред. На думку економістів,через державного страховика ринок буде швидко зарегульовано, що призведе до його паралічу* (з газ.).

ЗАРЕГУЛЬО́ВАНІСТЬ, ності, *ж.* Стан за знач. **зарегульо́ваний.** *В умовах зарегульованості середнього Дністра виправні та днопоглиблювальні роботи відновлюють природні функції перекатів і сприяють поліпшенню судноплавного шляху* (з наук. літ.); *Різке підняття рівня ґрунтових вод пов'язане передусім зі значними прорахунками на етапі проектування й забудови населених пунктів у минулому, зношеністю й занедбаністю інженерних мереж і споруд, зарегульованістю річок* (з наук. літ.); *Через зарегульованість бізнесу Україна дедалі більше потрапляє в залежність від імпорту* (із журн.); *Дуже важливо знизити зарегульованість і вплив держави на діяльність медіа* (з газ.).

ЗАРЕГУЛЬО́ВУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **зарегульо́вувати.** *Ступінь безпечності зарегульовування стокотвірних опадів у межах річкового басейну кількісно оцінено за коефіцієнтом антропогенного порушення водозбору* (з наук. літ.); *Держава не повинна йти шляхом зарегульовування всіх сфер життя людей* (із журн.).

ЗАРЕГУЛЬО́ВУВАТИ, юю, уєш, *недок.,* **ЗАРЕГУЛЮВА́ТИ,** ю́ю, ю́єш, *док., що.* 1. *гідр.* За допомогою системи гідротехнічних споруд регулювати течію, екосистему і т. ін. природних водоймищ. *Будівництво гідротехнічних споруд слід планувати лише тоді, коли простіші й дешевші заходи не здатні зарегулювати ерозійно небезпечний стік* (з навч. літ.).

2. *перен.* Надмірно регулюючи що-небудь, одержувати небажані наслідки. *Якщо в Національній раді України з питань телебачення і радіомовлення хочуть зарегулювати діяльність ЗМІ, то це дуже прикро* (з газ.).

ЗАРЕГУЛЬО́ВУВАТИСЯ, ується, *недок.* Пас. до **зарегульо́вувати.** *Державна служба з контролю за наркотиками визнає, що використання відповідних речовин для медичних і наукових цілей не повинно надмірно зарегульовуватися* (із журн.).

ЗАРЕГУЛЮВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **зарегулювáти.** *Протиерозійні ставки споруджують у верхів'ях балок для зарегулювання стоку талих і зливових вод* (з наук. літ.); *Хоча зарегулювання стоку рік — небажане явище, у світі вже збудовано дуже багато гребель* (із журн.); *Надмірне зарегулювання питань діяльності громадських організацій у відповідному законі свідчить про обмеження громадянських та політичних прав людини* (з наук.-попул. літ.); *Зарегулювання благодійної діяльності може суттєво вплинути на ситуацію із залученням пожертв* (з газ.).

ЗАРЕГУЛЮВА́ТИ *див.* **зарегульо́вувати.**

ЗАРЕЄСТРО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **зареєструвáти.** *Увесь світ і все, що є в світі, — то для нього тільки пам'ятки культури, старовини й мистецтва, що повинні бути зареєстровані* (В. Домонтович); — *Я серед особового складу не зареєстрований і мене затримають на першому ж посту* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Інтенсивність зареєстрованого сигналу не залежить від азимута джерела* (з навч. літ.); // **зареєстро́вано,** *безос. пред. Рідкісний випадок падіння метеорита зареєстровано в литовському місті Клайпеді* (М. Руденко); *Хоча безпосередньо гравітаційні хвилі з певністю не зареєстровано, є спостережувані дані, які підтверджують їхнє існування* (з навч. літ.).

ЗАРЕЄСТРУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *кого, що.* Док. до **реєструвáти.** *Хіба можна зареєструвати почуття? Реєстрації піддаються лиш факти, а не почуття* (Б. Антоненко-Давидович); *В першій кімнаті його зареєстрували і послали на медогляд* (Григорій Тютюнник); — *Вас я зареєстрував як утопленого під час купання. Ви взагалі не повинні були сюди повертатися і завдавати нам неприємностей з тим подвійним мундиром* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека); *Через три дні європейські сейсмографи зареєстрували нові підземні поштовхи, епіцентр яких був десь поблизу островів Зеленого Мису* (Ю. Лісняк, пер. з тв. К. Чапека).

Реєструвáти / зареєструвáти шлюб *див.* **реєструвáти.**

ЗАРЕЄСТРУВА́ТИСЯ, у́юся, у́єшся. Док. до **реєструвáтися** 1, 2. *Треба насамперед зареєструватись, як командировочному, і взятись на облік у профспілчанській біржі праці* (В. Підмогильний); *Молоді .. зареєструвалися честь по честі, не помічаючи навкруг нікого й нічого* (Микита Чернявський).

ЗАРЕЗЕРВО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **зарезервувáти.** — *Ми лише радітимемо, якщо справді можна буде звільнити зарезервовані для вас асигнування* (Ю. Шовкопляс); *Ціна природного газу може залежати від багатьох чинників, зокрема від зарезервованої пропускної спроможності труби* (із журн.); // **зарезерво́вано,** *безос. пред. Вони зупиняються біля відлюдного мотелю, в неї вже є ключ — все зарезервовано наперед* (І. Карпа).

ЗАРЕЗЕРВУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *що.* Док. до **резервувáти.** — *Правління зарезервує в культфонді певну суму і закуплятиме на неї кіносеанси, концерти й вистави* (В. Кучер); *Запропоновано зарезервувати весь комплекс долини Дніпра*

від старого русла Орелі до меж Дніпровсько-Орільського заповідника для створення заповідної території зі статусом регіонального ландшафтного парку (з наук. літ.); *Збірна вчасно відправилася додому рейсовим літаком, у якому для наших футболістів зарезервували квитки бізнес-класу* (з газ.).

ЗАРЕКОМЕНДО́ВАНИЙ, а, е. Який себе добре виявив у чому-небудь. *Графиня Барбара не здавалася: — Часом уподобання молодих паній, проше пана Станіслава, за найсильнішу зброю служить навіть... у зарекомендованих вояк...* (Іван Ле); *У дисертаційній праці наведено конкретні, апробовані в клініці та позитивно зарекомендовані рецепти використання препаратів на основі меду в лікуванні та профілактиці низки захворювань* (з наук. літ.).

ЗАРЕКОМЕНДО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАРЕКОМЕНДУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док.*, *кого, що.* Представляти, характеризувати і т. ін. кого-, що-небудь з певного боку (перев. позитивно). *Під час навчально-виробничої практики майбутні кулінари зарекомендовують свої здібності й майстерність якнайкраще* (з газ.); *Він .. відверто запитав, чи не міг би йому посприяти Вікторів приятель та й сам Віктор, зарекомендувавши його в очах свого банкіра* (В. Хрущак); *Уперше про свій туристичний потенціал заявила й Дніпропетровщина, що дає гарні перспективи зарекомендувати наш край як один із провідних туристичних центрів України* (з газ.).

(1) Зарекомендува́ти / зарекомендо́вувати себе́ — виявити себе певним чином у діяльності, поведінці і т. ін. *Уже замалу Варя зарекомендувала себе і трошки практичною людиною, і людиною без зайвих романтичних ухилів* (М. Хвильовий); *— Я, либонь, ще не зарекомендував себе балакучістю* (Б. Антоненко-Давидович); *Вадим Олександрович Бабенко .. зарекомендував себе здібним, талановитим науковцем, здатним до аналітичного мислення, глибоко теоретично освіченим* (Ю. Мушкетик); *На будь-якій посаді бажано зарекомендовувати себе як активного і старанного працівника* (із журн.).

ЗАРЕКОМЕНДУВА́ТИ *див.* **зарекомендо́вувати.**

ЗАРЕКОМЕНДУВА́ТИСЯ, у́юся, у́єшся, *док., кому і без дод., рідко.* Те саме, що **Зарекомендува́ти себе́** *(див.* **зарекомендо́вувати).** *Він, щоб зарекомендуватися свому* [своєму] *"хлібодателеві", виладив* [підготував] *докладний план нової фабрики* (І. Франко); *Люди з розвинутою потребою успіху обирають ситуацію, в якій можна виявити себе або краще зарекомендуватися, прагнуть відповідного заохочення* (з наук. літ.).

ЗАРЕКТИ́ *див.* **заріка́ти.**

ЗАРЕКТИ́СЯ *див.* **заріка́тися.**

ЗАРЕМИҐА́ТИ, а́є, *док.* Почати ремиґати. * Образно. *Кагал, гармидер стояв у хаті, аж поки Максим не почав частувати. Тоді все затихло... роти ремиґали* (Панас Мирний).

ЗАРЕ́МСТВУВАТИ, ую, уєш, *док.* Почати ремствувати. *— Досі ж за Дунай, як і з-за Дунаю, вільно було ходити. Невже князь не може послатися на це, коли заремствує Візантія?* (Д. Міщенко); *Заремствував народ: султан убив їх оборонця, бо за що інше міг убити?* (Р. Іваничук); * Образно. *Зайшло сонце, і на яворі заремствувало листя* (М. Стельмах).

ЗАРЕПЕТУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *док., розм.* Почати репетувати. — *Калавур* [караул]! *Грабують! — зарепетував дід, але в одповідь на його крик залопотіли ноги втікачів* (М. Коцюбинський); *В кубелечку з тирси-трави лежало голісіньке дитя. Відчувши, що хтось є поруч, воно зарепетувало* (О. Бердник); *Почав я шмагати наше голосисте порося, а воно як зарепетує! Я шмагаю, а воно репетує* (Ю. Логвин); *Яворський повторив своє бажання раз і другий, а за третім узявся за боки, зробив грізну міну і зарепетував буцімто по-турецьки* (Б. Лепкий); *Блуд зарепетував проти свого свата й почав щось шепотіти йому* (І. Білик); // *безос. За вікном почувся пронизливий свист. Потім загупотіло, загоготіло, заревло, зарепетувало* (С. Тельнюк); *Зашуміло, загаласувало, зарепетувало навколо багатоголосо...* (В. Нестайко).

ЗАРЕТУШО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **заретушува́ти.** *У сюжетних мікроновелах В. Винниченка здійснено прорив до розуміння глибинних, ретельно заретушованих і міфологізованих офіціозною демагогією суспільних процесів* (з наук.-попул. літ.); * Образно. *Як і звечора, обабіч дороги бовваніли начебто ті самі ферми, заретушовані сивим дощем* (О. Гончар); // **заретушо́вано,** *безос. пред. Я на власні очі бачив, що в моїй заяві про призначення пенсії у графі "вид пенсії" заретушовано слова "державного службовця", натомість написано "за віком"* (із журн.).

ЗАРЕТУШУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *кого, що.* Док. до **ретушува́ти.** *Віктор Васильович глянув за спину, де висіло те саме фото, й відступив: — Щоб не потрапило в кадр. — Заретушуємо, ми вправно навіть життя ретушуємо* (А. Михайленко); *Йоселіані портрет сподобався, він лише попросив заретушувати муху як зайву деталь* (Г. Вдовиченко); * Образно. *Царизм хотів, але не зміг заретушувати, приховати слово Тараса Шевченка від народу* (із журн.).

ЗАРЖАВІ́ЛИЙ *див.* **заіржа́вілий.**

ЗАРЖАВІ́ТИ *див.* **заіржа́віти.**

ЗАРЖА́ВЛЕНИЙ *див.* **заіржа́влений.**

ЗАРЖА́ТИ *див.* **заіржа́ти.**

ЗАРИБА́ЛИТИ, лю, лиш, *док., що, розм.* Заробити ловінням риби. *Що зарибалимо, тим ділимось* (Сл. Б. Грінченка).

ЗАРИ́БИТИ *див.* **зари́блювати.**

ЗАРИ́БЛЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **зари́бити.** *У кожному місті чи селі неодмінно бачиш великий зариблений ставок, утворений дощовими водами і перегаченими річками* (В. Яворівський); *Координати зарибленої території розсилаються до прибережних центрів, і рибалки оперативно збирають улов* (із журн.); // **зари́блено,** *безос. пред. Паськівський став було зариблено коропом, карасем, амуром (загальною масою 8160 кг)* (з газ.).

ЗАРИ́БЛЕНІСТЬ, ності, *ж.* Стан за знач. **зари́блений.** *Місцевий краєзнавець раз по раз звертав нашу увагу на чистоту плеса тихої притоки Десни, куди повертаються білі лілії, а також на її зарибленість* (із журн.); *Коропа можна виловити лише в місцях його значної зарибленості* (з газ.).

ЗАРИ́БЛЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **зари́бити.** — *Ви знаєте, що риба, яку ви намірялися покрасти, племінна, призначена для розведення і зариблення Дніпровського моря?* (І. Багмут); *За словами фахівців, украй необхідно терміново провести незалежний моніторинг рибних запасів в українських водоймах і відновити зариблення їх місцевими видами риб* (із журн.).

ЗАРИ́БЛЮВАТИ, юю, юєш, *недок.*, **ЗАРИ́БИТИ,** блю, биш; *мн.* зари́блять; *док., що.* Те саме, що **зари́бнювати.** *Однорічками зариблюють ставки у квітні, а мальками — у червні-липні* (із журн.); *Ставок, який зариблює господар-*

ство, стане птахам гарною домівкою (з газ.); *Треба б купити пудів два риби та зарибити ставок* (Сл. Б. Грінченка).

ЗАРИ́БНЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **зари́бнити.** *Став уже зарибнений. Зробили це ще напровесні, коли тільки-тільки починали гатити греблю* (П. Оровецький); *До послуг туристів місцева і традиційна кухня на березі річки, мальовниче внутрішнє зарибнене озеро з обладнаними місцями для риболовлі* (з мови реклами).

ЗАРИ́БНЕНІСТЬ, ності, *ж.* Стан за знач. **зари́бнений.** *Масове захворювання та вимирання риби у ставу спровоковане не лише спекою, а й, можливо, надто щільною його зарибненістю* (із журн.); *На річках Прикарпаття розпочався весняний нерест, і від того, наскільки успішно пройде відкладання ікри, залежить зарибненість місцевих водойм* (з газ.).

ЗАРИ́БНЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **зари́бнити.** *Для промислового зарибнення потрібен дозвіл рибінспекції* (із журн.); *Регіональна цільова програма розвитку рибництва до 2020 р. передбачає низку заходів для збереження та збільшення рибних запасів шляхом зарибнення Дністра* (з газ.).

ЗАРИ́БНИТИ *див.* **зари́бнювати.**

ЗАРИ́БНЮВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **зари́бнювати.** *Травень — це час нересту більшості видів риб, час зарибнювання водойм* (із журн.).

ЗАРИ́БНЮВАТИ, юю, юєш, *недок.,* **ЗАРИ́БНИТИ,** ню, ниш, *док., що.* Розводити рибу у водоймищі, напускаючи туди зарибок. *В широкій роздолині має бути великий став. Колись Марко будував його, обсаджував молоденькими вербичками, зарибнював* (М. Стельмах); *Для проведення нересту ставок готують завчасно (видаляють стару рослинність, на заболочені ділянки вносять вапно) і зарибнюють водойму мальками* (із журн.).

ЗАРИ́БОК, бку, *ч., збірн., спец.* Мальки для розведення риби у водоймищах. *Майже тонну зарибку випустили в річку Турію в Ковелі* (із журн.); *Орендарі плеса втратили зарибок коропа й товстолобика* (з газ.).

ЗАРИВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **зарива́ти** і **зарива́тися.** *Дехто з учених вважає, що в каліфорнійських індіанців були дві форми поховання — спалення трупів і заривання їх у землю* (з наук. літ.); *Заривання протоптера в мул дає йому змогу перебути засушливий сезон* (з навч. літ.).

ЗАРИВА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.,* **ЗАРИ́ТИ,** и́ю, и́єш, *док.* 1. *кого, що.* Риючи заглиблення і вкладаючи в нього кого-, що-небудь, закидати зверху чимсь сипким; закопувати. *Ситник вихвалявся, як возили дичину під сідлом.., заривали на ніч у холодне осіннє листя* (П. Загребельний); *Вроджена програма полювання увімкнулася без прикладу старших вовків .. Я не вчив їх* [вовченят] *заривати залишки здобичі у надійному місці* (Г. Вдовиченко); *Побігло* [хлоп'я] *до кутка, прорило в долівці ямку, положило гроші і, заривши, знову сіло коло бочки* (Панас Мирний); *Зняв* [боєць] *парашут — І в сніг. І планшетку зарив свою* (І. Нехода); // *кого, розм., перев. у сполуч. зі сл.* у з е м л ю. Ховати (про померлого). [О в р а м і я:] *Замість чесного погребіння мертвих хотять* [хочуть] *зарити їх у землю під гармошку* (І. Микитенко).

2. *що, перен.* Занурювати, ховати обличчя, голову і т. ін. у що-небудь м'яке, пухке. *Він пригортався до їхніх* [дядька й діда] *гігантських ніг в широких шароварах, заривав своє личко в кожушину* (В. Сосюра).

◊ **Зако́пувати (зарива́ти) / закопа́ти (зари́ти) [у зе́млю] свій тала́нт** *див.* **зако́пувати; Зоора́ти (зари́ти, запоро́ти) но́сом** *(рідко* **зуба́ми)** **[зе́млю, у зе́млю]** *див.* **зао́рювати; Хова́ти (зарива́ти) го́лову в пісо́к** *див.* **хова́ти¹.**

ЗАРИВА́ТИСЯ¹, а́юся, а́єшся, *недок.,* **ЗАРИ́ТИСЯ,** и́юся, и́єшся, *док.* 1. Риючи заглиблення в землі, піску і т. ін. або розгрібаючи сіно, солому і т. ін., ховатися; закопуватися. *Пишна, щедра* [зима] *— всю тобі землю застелила пухнатим чудесним килимом, качайся, перекидайся, заривайся в нього з головою* (В. Винниченко); *Мокрі, вибовтані, ввечері йшли* [заробітчани] *з піснями, заривалися в солому, спали парким сном* (К. Гордієнко); *В сніг ти* [заєць] *спочити зарився, аж ось Псар і хорти уже в поле поспіли* (Я. Щоголів); *Як Одіссей, потомлений блуканням По морю синьому, я — стомлений життям — Приліг під тінню сокора старого, Зарився в листя і забув про все* (М. Рильський); // Забираючись під що-небудь, закриваючись чимсь м'яким, пухким, ховати себе або своє обличчя. *— Іди геть! — кричав він на Будия, відвертаючись до стіни, зариваючись у м'які білячі ковдри* (П. Загребельний); [П е ч е р и ц я:] *Де б тільки його заховатись? .. А ось: у курінь залізти, в одежу дідову заритись...* (Панас Мирний); *Так приємно було лежати в пухкому, теплому ліжку, заривишись обличчям у подушку* (Ю. Шовкопляс); // Занурюватися у воду (про човен, корабель і т. ін.). *Він* [катер] *круто повернув і пішов, зариваючись у хвилі, назад, до пароплава* (О. Донченко); // *перен.* Захоплюватися якоюсь справою, роботою і т. ін., забуваючи про все навколишнє. *Петро все глибше та глибше заривався у свою працю, зживався з своєю роботою* (Панас Мирний); *Кілька днів Петрик не показувався на люди .. З головою зарився у військовий архів* (Г. Колісник).

2. *тільки недок.* Пас. до **зарива́ти** 1. *У поховальному культі стародавніх єгиптян своєрідно відображена майнова нерівність померлих: для багатих споруджувалися гробниці, а тіла бідних заривалися в пісок* (з наук. літ.).

(1) Зарива́тися / зари́тися но́сом *у що* — падати вниз обличчям у що-небудь. *Коли кулі дзижчать над ним* [Яреськом], *він з лету заривається носом у землю* (О. Гончар); *Хтось спіткнувся і впав, заривишись носом у сніг* (Григорій Тютюнник); *Лаврін перехопив його руку, рвонув на себе й відпустив. Харитон зарився носом у траву* (Ю. Мушкетик).

ЗАРИВА́ТИСЯ², а́юся, а́єшся, *недок.,* **ЗАРВА́ТИСЯ,** ву́ся, ве́шся, *док.* 1. *розм.* Діяти самовпевнено, переоцінюючи свої можливості, сили, права, не враховуючи обставин. *— Кожний з партнерів грає поодинці з банкометом .. Ти можеш виграти хоч би тим, що не зариваєшся й не ризикуєш перебрати* (М. Йогансен); *— Відчувши себе повновладним господарем, він неодмінно зарветься, і провал у нього піде за провалом* (Ю. Шовкопляс); [К о р ш у н:] *Трохи я зарвався. Нічого, наперед розумніший буду. Двох збив, а зенітка — мене* (В. Собко); // Поводити себе занадто самовпевнено, зухвало. *— Попереджую тебе. Не заривайся! — продовжував кричати він. — .. Ще тільки день почався, і вже скарги на тебе* (А. Хижняк); *Масштаб аварії приголомшив Олександра Івановича. Він зрозумів, що доведеться відповідати перед найвищими інстанціями .. По-сучасному, беручи вину і на себе, але — в міру, в міру, щоб не зарватися* (В. Яворівський).

2. *діал.* Починати сварку з ким-небудь. *Не заривайся з багатирем, бо він судців підкупе* [підкупить] (Сл. Б. Грінченка).

ЗАРИДА́ТИ, а́ю, а́єш, *док.* Почати ридати. *А то б зарані Гарненько з лиха б напились, А потім з жалю заридали* (Т. Шевченко); *А що Катря сліз вилила, то де вже тії й сльози брались. Візьме свою дитину на руки та плаче-плаче! А далі й заридає уголос* (Марко Вовчок); *Заридало* [дитя], *та так гірко, в болючому плачі, тремтівши дрібною судомою, — що всі в хаті обмерли* (В. Барка); *До співу прилучився і Підотаманчий, а далі і Деркач. І їх баси упали додолу і, припадаючи до нього та знімаючися над ним, заридали розпукою* (Т. Осьмачка); *Знову заридали сурми* (Б. Антоненко-Давидович).

Пла́кати (рида́ти) / запла́кати (зарида́ти) гірки́ми (дрібни́ми, крива́вими *і т. ін.)* **[сльоза́ми (слізьми́)] <Слі́зно пла́кати (рида́ти)>** *див.* **пла́кати.**

◊ **Ри́дма рида́ти (пла́кати) / зарида́ти** *див.* **рида́ти.**

ЗАРИ́КА́ТИ, и́каю, и́ка́єш, *док.* Почати рикати. *Корова зарикала голосно і почала бити ногами* (В. Стефаник); *Звір у лісах зарикав, В горах луною пішло...* (П. Дорошко); *Стояв* [лев] *з мить нерухомо, потім позіхнув і раптом зарикав* (О. Іваненко); *Він потрапляє в лікарню .. З цього часу починається нещаслива смуга в його житті .. Йому хочеться зарикати з досади* (Григорій Тютюнник); *Сердешний війт дістав у груди такий лютий удар, що зарикав* (Р. Андріяшик); * У порівн. *Пожили б ви тут, як я, у мовному і духовному гетто.., то вовком би завили. Ведмедем би зарикали, левом би загарчали...* (С. Процюк).

ЗАРИМО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **заримува́ти.** *Він ще вчора склав заримований спіч і тільки чекав слушної нагоди, щоб виступити* (Б. Антоненко-Давидович); *Я не хочу, аби ми у XXI столітті знижували вимоги і кожен заримований рядок вважали поезією* (з газ.); // **заримо́вано,** *безос. пред. Не все те, що у віршах заримовано, є поезією* (із журн.).

ЗАРИМО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАРИМУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док.*, *що.* Те саме, що **римува́ти** 1. — *Я — поет-любитель. Заримовувати відчуте й побачене — це просто моє хобі* (з газ.); *Ми з тобою оцих два рядки ніяк не заримуєм: то зайвий склад, а то слова, і трі́слий* [надгріснутий] *голос не співа* (П. Мовчан); *Слово "брат" надійно й твердо — понад смерть! — Звучало, заримувати ж лагідне "сестра" рука не поспішила. Я мовчала* (С. Йовенко); *Я заримував ці фрази і зробив з них три строфи. І, о диво, вийшов вірш* (В. Рубан).

ЗАРИМУВА́ТИ *див.* **заримо́вувати.**

ЗАРИ́Н, у, *ч.* Органічна сполука, безбарвна речовина, що використовується як бойовий отруйний засіб нервово-паралітичної дії. *Аналізи передано до спецлабораторій .. Хто каже, що це був рицин, типу зарину, як колись у токійському метро. Хто — що отрута з групи ендотоксинів* (Л. Костенко); *Зарин змішується у всіх співвідношеннях з водою й розчиняється в органічних розчинниках* (з наук. літ.); *Захистом від зарину є протигаз* (з наук.-попул. літ.); *Пара зарину за середніх метеорологічних умов може поширюватися за вітром до 20 км від місця застосування* (з навч. літ.).

ЗАРИНА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.*, **ЗАРИ́НУТИ,** и́ну, и́неш, *док.* Опускатися в що-небудь рідке; поринати, занурюватися. *Перейшли* [Петро й Павло] *поверх води, а піп почав заринати, заринув по пахи* (П. Чубинський); *Кінські ноги чвакали* [у багні], *ніби заринали в розведену смолу, і чимдалі їх хода ставала важча* (Олесь Досвітній); *По воді перебігали срібні пасмуги, наче зграйка срібних рибок невпинно вискакувала й знову заринала у воду* (С. Скляренко); *Лишились ми самі на кораблі, Що заринав поволі в люті хвилі* (І. Стешенко, пер. з тв. В. Шекспіра); * Образно. *Олесь .. глибоко заринув у свої думи* (А. Кримський).

ЗАРИ́НОВИЙ, а, е. Прикм. до **зари́н.** *Заринові отруєння згубно впливають на стан здоров'я людини* (із журн.).

ЗАРИ́НУТИ *див.* **зарина́ти.**

ЗАРИ́ПАТИ, аю, аєш, *док.* Почати рипати. *Не гриміли залізні закови, Не зарипали двері тюрми, Але голос твій, повний любові, Долетів із кромішньої тьми* (П. Грабовський); *Під кроком розмірним нерівний паркет Зарипав у кожній своїй деревинці* (М. Бажан); *Закут мій грубезний у сто дверей зарипав* (В. Стус); // *безос. З хати знову заячило, заскімлило, зарипало, і заволало, і захрюкало* (Валерій Шевчук).

ЗАРИПІ́ТИ, плю́, пи́ш; *мн.* зариплять; *док.*, *чим і без дод.* Почати рипіти, видавати, утворювати низькі скрипучі звуки. *Зарипіли старі важкі двері й одчинились* (І. Нечуй-Левицький); *Панночка, одягаючись, так зашелестіла і зарипіла шовками, що нерви мої не витримали сього прикрого для мене шелесту, і я вийшла й собі слідом за бабусею* (Леся Українка); *Одразу коло дверей зарипіла гармошка* (С. Васильченко); *Весь батальйон гойднувся, зарипів чобітьми і в одну мить подався на правий фланг* (В. Кучер); *Зарипів* [ювілянт] *стільцем, навіщось став поправляти на столику перед собою рушник, совати короваєм, збиваючи з урочистого ритму .. високого привітальника коло мікрофона* (Г. Тарасюк); // *безос. За кущем страшенно зарипіло, загуділо і так загупало у щось порожнє й гучне, що в ухах у мене аж засвербіло* (В. Винниченко); *На пожежній вежі раптом загриміло, зарипіло, загуло, і тоді один по одному .. полинули в темінь ночі повільні, затруднені, хворі удари* (Ю. Смолич); // *розм.* Заговорити або заспівати низьким скрипучим голосом. *Хор знов зарипів "Многая літа"* (І. Франко); — *У вас мама є? — запитала дівчина-галка. — Мама є і сестричка малесенька, — зарипів я* (Ю. Яновський); *Вночі о першій годині в ефірі .. зарипів сердитий голос* (Ю. Лісняк, пер. з тв. К. Чапека).

ЗА́РИС, у, *ч.* 1. Те саме, що **о́брис** 1, 2. *В городі дві черннички підгортали ярину .. Довга, поважна одіж лагодила зариси їх тіла й надавала їм гармонії в рухах* (Б. Лепкий); *І крізь райдужну видно завісу Легкий зарис рибалки й човна* (М. Рильський); *Поза муром з одного боку тьмяно вимальовувався зарис масивного будинку в'язниці, що випиналася вгору, мов замок на горбку* (Н. Королева); *Всі ці люди, вода у діжці, камера з мокрою підлогою були далеко моторошніші, ніж ота зала, через яку він сюди проходив. Там видно було разом з усіма страшними зарисами драматичну долю зігнаних людей* (Т. Осьмачка).

2. *діал.* Риса. *З-під спущених вій споглядала вона несміливо на одну з символічних постатей пам'ятника, що носила зариси її обличчя* (Н. Кобринська).

3. *спец.* Схематичний рисунок чого-небудь; абрис (у 1 знач.). *За даними журналу тахеометричного знімання і зарисами на план накладають пікети* (з навч. літ.); *Даючи різноманітні поради майбутнім художникам, професор говорив про загальні зариси, пропорції та характеристики форм* (із журн.).

ЗАРИСО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **зарисува́ти.** *Портрет його* [Богдана Хмельницького] *зарисований в Медведівськім монастирі в першій половині XIX в.* (М. Грушевський); *Докія не була щаслива .. Між гостро зарисованими,*

високо піднятими чорними бровами зарились хмарні зморшки, що не вигладжувалися ніколи (О. Кобилянська); // **зарисо́вано,** *безос. пред. Дивлюся знову в книжку записну — якісь тут зарисовано будівлі...* (М. Рильський).

ЗАРИСО́ВКА, и, *ж., рідко.* 1. *мист.* Те саме, що **замальо́вка** 1. *У Феодосійській картинній галереї зберігається найповніша колекція його* [І. К. Айвазовського] *робіт — 389 картин та унікальних зарисовок* (О. Довженко); *Він розгорнув теку своїх малюнків .. Це були романтизовані пейзажі, етнографічні зарисовки, живописно відтворені легендарні постаті* (І. Пільгук); *На дозвіллі він показував бійцям свої альбоми з етюдами Будапешта. Це були зарисовки руїн — окремі пощерблені фронтони, альтанки, деталі храмів* (О. Гончар).

2. *літ.* Те саме, що **замальо́вка** 2. — *Пізнаєте? — показав він на фото і під ним зарисовку на п'ятдесят рядків* (П. Автомонов); *Це мій стиль, коли хочете. Напиши я колись таким манером зарисовку чи кореспонденцію, Гуляйвітер догану б мені вліпив* (В. Дрозд).

ЗАРИСО́ВУВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **зарисо́вувати.** *Зарисовувані об'єкти через зміну освітлення виглядали по-іншому* (із журн.).

ЗАРИСО́ВУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **зарисо́вувати.** *Я вирішив зайнятися зарисовуванням в альбом навколишніх пейзажів* (з мемуарної літ.); *На практичних заняттях майбутні фармакологи набувають навичок описування й зарисовування тимчасових і постійних мікропрепаратів рослинних клітин, аналізу електронограм клітинних структур, що мають діагностичне значення* (з навч. літ.).

ЗАРИСО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАРИСУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док., кого, що.* Створювати графічне зображення кого-, чого-небудь; креслити. *Ніхто з студійців не малював. Тільки два літніх робітники почали мляво зарисовувати її чоло* (Б. Антоненко-Давидович); // *заст.* Те саме, що **замальо́вувати** 1. — *Старий наш Вербень відважився їздити по околиці .. й зарисовувати старовину* (Р. Федорів); *Сон Анни видався Францискові настільки мальовничим, що він відразу ж спробував зарисувати його* (Т. Прохасько).

ЗАРИСО́ВУВАТИСЯ, ується, *недок.,* **ЗАРИСУВА́ТИСЯ,** у́ється, *док.* 1. *заст.* Ставати добре видним, помітним, виразно окресленим; вимальовуватися (у 1 знач.). *Світло, що спадало з одної малої на стіні завішаної лампини* [лампи], *проясняло лише блідо нутро хатини. Та проте зарисовувалися всі предмети у ній виразно* (О. Кобилянська); — *Інстинкт мій каже, що в просторі зарисовуються нові епохи .. Вірю, що люди будуть більші, що ідеї заступлять ідеали...* (У. Самчук); *Потрійний перстень валів, наїжених високими, грізними смугами, зарисувався, як хребет дракона серед скоку* (К. Гриневичева); *Аж як сонце виплило з-за чорного лісу і прогнало туман, перед нами* [розвідниками] *зарисувалась ворожа лінія* (Мирослав Ірчан); * Образно. *Тепер ще яскравіше зарисувалась могутня постать Франка і всі його заслуги, ще дорожчим став нам той чоловік* (М. Коцюбинський); // Виразно проступати, виділятися на чому-небудь. *Молоде чоло поморщилося, очі стратили свій погідний, сонячний блиск, а довкола уст зарисувалася якась складина болю і гіркості* (І. Франко); *На небі зарисувався із хмар ангел, суворий, апокаліптичний ангел, немов хотів заслонити небо червоною завісою* (Віра Вовк).

2. *тільки недок.* Пас. до **зарисо́вувати.** *На заняттях у школі мистецтв зарисовуються пам'ятки архітектури* (із журн.).

ЗАРИСУВА́ТИ *див.* **зарисо́вувати.**

ЗАРИСУВА́ТИСЯ *див.* **зарисо́вуватися.**

ЗАРИ́ТИ *див.* **зарива́ти.**

ЗАРИ́ТИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **зари́ти.** *Із тюрми, із нор підземних Вирине здорова* [жива думка], *Як із жолудів заритих Вироста діброва* (І. Франко); *Він оце їде шукати скарби, зариті ще заходом покійного гетьмана-визволителя десь там, у місті Мирославі* (О. Ільченко); *Під тим дашком, заритий в сіно, і повинен був чекати Довбуша Фока* (В. Гжицький); *Бурячки, зариті на попелищі, — харч несмачний, хоч можна перебути місяць* (В. Барка); *Там, мабуть, багато золота, тільки ніхто не знає, де воно зарите* (К. Гриб); // **зари́то,** *безос. пред. — Згадайте, скільки контейнерів з відходами необачно кинуто в глибини океанів, скільки зарито...* (І. Росоховатський); — *Може, десь там, на Подолі, зарито клад? — кинув ідейку Ярослав* (Є. Кононенко).

◊ **[Ось] де (в чо́му, тут** *і т. ін.)* **соба́ка зари́тий** *див.* **соба́ка.**

ЗАРИ́ТИСЯ *див.* **зарива́тися**[1].

ЗАРИЧА́ТИ, чу́, чи́ш, *док.* Почати ричати. *І я там був, і придивлявся, І кривду вилаять хотів, — Лев заричав, а я злякався І приказку десь загубив* (Л. Глібов); *Ніж .. улучив оленеві в самі груди. Олень підвівсь на задні ноги вгору, заричав страшно і повалився на землю* (А. Чайковський); *Капрал заричав .. Це був рик, у якому гнів, лють, розпач злилися в один звук* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека); *Він заричав ось такими словами: — Горенько! Як воно давнє збулося богів віщування!* (Борис Тен, пер. з тв. Гомера); * Образно. *Автомобіль заричав, засмердів бензином всю нашу невеличку вулицю і від нього врозтіч розсипалися навісні вуличні зіваки* (Б. Антоненко-Давидович).

ЗА́РІБ, робу, *ч., діал.* Те саме, що **зарі́бок.** *Ніякого заробу не буде ні йому, ні людям* (Сл. Б. Грінченка).

ЗАРІ́БНИЙ, а, е, *діал.* Робочий. — *Е, що з того, що я з міста, — відповів Бенедьо, — а я, не бійтеся, привик також до всякої біди. От як кождий зарібний чоловік* (І. Франко); — *Ваш тато ще мав ґрунт і воли, а ви вже зарібний чоловік* (В. Стефаник).

ЗАРІ́БНИК, а, *ч., діал.* Заробітчанин (у 1 знач.). *Були то .. капцани-міхонохи* [капцани-міхоноші], *міняйли, шматярі, кістярі та Бог знає які ще зарібники. Деякі пробували в місті раз на раз, другі бували тут тільки дуже рідко* (І. Франко); *Найславнішим ватажком тутешніх опришків був Олекса Довбуш, син бідного зарібника з Печеніжина* (М. Грушевський); *Григорій був зарібником, його жінка ходила враз із ним на роботу, бралася за всяку працю* (О. Кобилянська).

ЗАРІ́БНИЦЯ, і, *ж., діал.* Жін. до **зарі́бник.** [Лісовик:] *До кого ти подібна? До служебки, зарібниці, що працею гіркою окрайчик щастя хтіла заробити і не змогла* (Леся Українка); *Смоляк каявся в тому, .. що кожний рік кривдив наймичок і зарібниць* (П. Козланюк).

ЗАРІ́БОК, ЗАРО́БОК, бку, *ч., діал.* Заробіток. [Антей:] *Бач, спів, музика й слово — мій зарібок, та хист мій я таки ціную вище, ніж тії гроші, що приходять з нього* (Леся Українка); *Мешкання мала даром, мала також деякий заробок із своїх учениць, але те все не вистачало на вимоги життя* (О. Кобилянська); *Коли б не пожежа і не голодний рік, він уже мав би свою хату і якісь статки, та всі його зарібки пішли на хліб і дерево* (М. Стельмах); — *В мене — жона, діти. Коня й то прогодувати княжого зарібку не виста-*

чає — дорожнеча нині на Русі (В. Чемерис); *— А де Микита? — На зарібках в отця Григорія, — кинув дяк від порога і вийшов з хати* (Василь Шевчук).

ЗАРІ́ВНА *див.* **зарівно.**

ЗАРІ́ВНО, ЗАРІ́ВНА, *присл., діал.* Однаково. *Коли не Галя, то хай і... Варвара буде, а я зарівно пропав, бо не буду любити* (А. Свидницький); *Ні, хто не любить всіх братів, Як сонце Боже, всіх зарівно, Той щиро полюбить не вмів Тебе, коханая Вкраїно!* (І. Франко); *Гинули жінки, зарівно як і мужчини, діти, як і старці, вимордовано дідів, батьків і внуків* (Б. Лепкий); *"Його можна зарівно вивчити і на ремісника, і на імама, — подумав Регель, коли підготовка спектаклю коронування нового султана була закінчена. — Він ще дитина"* (Р. Іваничук); *Що вірші з вадами — не дивно: докінчуй книжечки — і край. Світ повен протиріч. І знай — ти суперечливий зарівна* (В. Стус, пер. з тв. Й.-В. Гете); // *у знач. пред. Страх її і жах минувсь увесь, і такий спокій обійняв її, що хоч жити, хоч помирати зараз — усе те зарівно* (Марко Вовчок); *Укупі грались* [панич та лакей — діти], *і усе у них зарівна* (І. Манжура).

ЗАРІ́ВНЮВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **зарівнювати.** *На підставі огляду зарівнюваної стіни обирають відповідний метод і необхідні матеріали її внутрішнього оброблення* (з навч. літ.).

ЗАРІ́ВНЮВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **зарівнювати.** *Згідно з ґрунтозахисною системою землеробства планують ремонт земель: засипання ярів, зарівнювання промивин* (з навч. літ.); *Вітчизняна промисловість випускає верстати для зарівнювання сучків* (з газ.).

ЗАРІ́ВНЮВАТИ, юю, юєш, *недок.,* **ЗАРІВНЯ́ТИ,** я́ю, я́єш, *док., що.* Робити рівним що-небудь, засипаючи заглибини, стираючи виступи і т. ін.; рівняти. *Мім тим часом спокійно поправляє світло.., зарівнює .. розтоптаний та зритий ногами пісок* (Леся Українка); *Невидимою мітлою зарівнював* [вітер] *сліди від металевих підрізів, ніби тут не було ні пішого, ні кінного* (М. Циба); [Р и н д и ч к а:] *Отакечки щодня, висипаючи попіл, зарівняла* [Пріська] *мені рів зовсім* (М. Кропивницький); *Тут Історія ходить навшпиньки, а вони риють, довбають, зварюють .. Знищили й самі пагорби, зарівняли рельєфи, знівелювали ландшафт* (Л. Костенко); // *безос. Незважаючи на щити, Гришині посіви зарівняло, замело* (О. Гончар).

ЗАРІ́ВНЮВАТИСЯ, юється, *недок.,* **ЗАРІВНЯ́ТИСЯ,** я́ється, *док.* 1. Ставати рівним на поверхні. *Зарівнялись прикрі кручі Під натиском століть, віків, епох* (П. Дорошко).

2. *тільки недок.* Пас. до **зарівнювати.** *Промивина зарівнюється бульдозером* (із журн.).

ЗАРІВНЯ́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **зарівня́ти.** *Монтажник має провести зарівняння й герметизацію стиків та швів у будівельних конструкціях, що монтуються* (з навч. літ.).

ЗАРІВНЯ́ТИ *див.* **зарівнювати.**

ЗАРІВНЯ́ТИСЯ *див.* **зарівнюватися.**

ЗА́РІД, роду, *ч., діал.* Зародок, зачаток. *З тюремних стін винесе* [Мирон] *зароди смертельної недуги, котра перед часом зажене його в могилу* (І. Франко); *Мабуть, найвлучніше .. висловив* [М. Куліш] *думки свого покоління на процес зароду письменства на Україні — цього "нового слова між народами"* (С. Єфремов).

◊ **В за́родку** *(діал.* **в за́роді)** *див.* **за́родок.**

ЗАРІ́ДКО, *присл., розм.* Рідше, ніж звичайно або необхідно; надто рідко. *— Їх* [коней] *треба сильно держати, — додав батько. — Ти зарідко правиш тепер ними* (О. Кобилянська); *— Зарібку шукаєш? Хіба тобі князь не платить за вірну службу? — Іноді щось там тиціє .. Та й те — зарідко* (В. Чемерис).

ЗАРІ́ДЛИВИЙ, а, е, *діал.* Урожайний. *— Сей рік зарідливий буде. Подивитись на руна польові: жита такі, що й вуж не пролізе* (Марко Вовчок).

ЗАРІ́ДОК, дку, *ч., діал.* Те саме, що **за́рід.** *У Рінса майнув у голові зарідок плану...* (М. Йогансен).

ЗАРІ́З, у, *ч.* 1. Різання, забій (свійської птиці, свійських тварин). *Було скасовано деякі рішення з питань тваринництва, зокрема правила про заріз свиней* (із журн.).

2. *спец.* Частина тіла забійної тварини між шиєю і головою. *У сортовому розрубуванні напівтуші свинини до першого сорту належать лопаткова, спинна (корейка) і поперекова частини, грудинка й окіст, а до другого — щоковина із шийним зарізом, передпліччя (рулька) та голінка* (з навч. літ.).

3. *у знач. присудка, перен., розм.* Безвихідне, скрутне становище. *Друкарські "помилки" — для авторів заріз* (В. Еллан-Блакитний); *— Це ж заріз!.. Я без коняки зостався. Ви тільки подумайте: орать нам нема чим, що ми засіємо?* (С. Добровольський); *Все може трапитись, адже машини можуть відстати .. Добре, як добре, а коли бездоріжжя, бескеття? Заріз! Тоді додаткова сотня мін була б як знахідка* (О. Гончар).

○ **(1) На заріз,** *у знач. присл.:* а) для забою, різання (про свійських тварин). *Дрозд купував у Кульчицях товар і свині на заріз* (А. Чайковський); *Викохав пару коней, двох лошаків, була в мене ще корова з телям, телиця, кабан на заріз* (П. Запаренко); б) *(перен.)* прирікаючи на безвихідь; заганяючи в глухий кут. *Секретарка зі мною надзвичайно ввічлива, ніби я прийшов одержувати нагороду. Так, ввічливо тепер приймають наші голови на заріз* (М. Руденко).

◊ **(2) До зарізу,** *зі сл.* п о т р і б н и й, т р е б а *і т. ін.* — дуже, надзвичайно, конче. *— Нам його зараз на заводі просто до зарізу треба .. — Він і спеціаліст хороший* (В. Собко); *Генерал Копитович на нинішньому етапі був їм потрібен до зарізу* (В. Кожелянко); *Еклі до зарізу хотілось перебити мені читання і зіпсувати весь настрій* (О. Логвиненко, пер. з тв. Дж. Селінджера); **(3) Як (мов, ніби** *і т. ін.)* **на заріз:** а) *(зі сл.* г о д у в а т и, х а р ч у в а т и *і т. ін.)* дуже ситно, щедро. *Найме йому кухаря, щоб годувати Славка як на заріз* (Л. Мартович); б) *(зі сл.* і т и, п л е н т а т и с я *і т. ін.)* дуже неохоче, через силу. *Він* [Доброчин] *сам ішов на цю зустріч як на заріз* (Г. Хоткевич); *Сергійко, який досі плентався за нами як на заріз, тепер уже не хоче вертати додому* (А. Дімаров); в) *(зі сл.* т я г н у т и, в о л о ч и т и *і т. ін.)* проти власної волі, застосовуючи силу, силоміць. [З і н ь к а:] *Везли мене до шлюбу мов на заріз: сторгували й продали, ніби поле чи деревину!..* (М. Кропивницький); *— Ти ж маєш розум у голові. Не запродуйся песиголовцям .. Чуєш? — Ніби ж я хочу цього? Тягнуть силоміць, як на заріз, — тоскно зітхнув* [Магазаник] (М. Стельмах).

ЗАРІ́ЗА, и, *ч., діал.* Зарізяка. *Піймали одного зарізу: То Евріала-молодця* (І. Котляревський).

ЗАРІЗА́КА, и, *ч., діал.* Те саме, що **заріза.** *Заюшився мазкою, мов лютий зарізака* (Сл. Б. Грінченка).

ЗАРІ́ЗАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **зарізати** 1. *Він, патраючи щойно зарізаного білого гусака, сікачем зрубав з тушки ліве крило* (О. Ільченко); *Знайдено на султанській кухні казан, у якому почав варитися гусак обскубаний, але не зарізаний* (П. Загребельний); * У порівн. *Добру годину гукає вона* [хвора] *на чоловіка .. Макар не обзивається, бо спить, як зарізаний* (Л. Яновська); // **зарізано,** *безос. пред.* — *Ні птиці не патрають, ні баранця не зарізано* (Г. Квітка-Основ'яненко); *У двері вхопився Ждан: — Володимира зарізано!* (І. Білик).

ЗАРІ́ЗАТИ, іжу, іжеш, *док.* 1. *кого, що.* Док. до **різати** 2; убити ножем або взагалі чим-небудь гострим. *Он розбойник* [розбійник] *катований Зубами скрегоче, Недобитка товариша Зарізати хоче!* (Т. Шевченко); — *Я сам тебе заріжу! Чуєш? Своїми руками. Ти давно у мене це заслужив...* (В. Винниченко); — *Чоловіче добрий, .. якби ти був не впав, так і знай, що тебе б там зарізали сонного, загубив би ти з грошима і свою душу* (М. Лукаш, пер. з тв. Д. Боккаччо); // Убити на м'ясо (свійську птицю, свійських тварин). *Зарізав він гуску, а я затопила в печі* (І. Нечуй-Левицький); *Чіпка на поминки заколов свиню, зарізав три овечки* (Панас Мирний); // *розм.* Наїхавши, вбити (про поїзд, трамвай). *Якби він знав, як себе поводити, як відповідати людям.., в яких випадках усміхатися, а в яких зберігати серйозний вигляд, коли і як переходити вулицю, щоб його не зарізав трамвай* (Григорій Тютюнник); // *безос. Для них — для дітей — залізниця була як легенда, знана лише з того, що на ній зарізало їхнього сусіда, машиніста-залізничника, якоюсь залізною машиною* (І. Багряний); // *розм.* Загризти (про хижих тварин). — *Були б, мабуть, померли всі, коли б не трапився нам тарпан, що його саме тільки зарізали вовки* (А. Кащенко); *За два тижні "великий" — так вівчарі пошепки називали ведмедя — зарізав ще п'ять корів* (М. Коцюбинський).

2. *кого, перен., розм.* Док. до **різати** 10; поставити в скрутне становище, зробити велику неприємність кому-небудь. *Він налітає на режисера: — Ви мене зарізати хочете! Призначено зняти сьогодні двадцять кадрів, а ви ще й не починали?* (Ю. Яновський); // Не прийняти, дати негативну оцінку чому-небудь. *Ну, не видали, зарізали одну-дві книжки Остапа Вишні — ну що ж? Остап Вишня — є Остапом Вишнею...* (Остап Вишня); [Степан:] *Світловидов простити не може, що його проект зарізали* (Яків Баш); // Поставити незадовільну оцінку на іспитах. — *На випускних іспитах зарізали. — Зарізали? — Не насправді, а запитаннями* (М. Сиротюк); — *Заріже він тебе на іспитах, — з жалем промовив Микола* (П. Автомонов).

3. *безос.* Почати різати (у 7 знач.). — *Осінь, осінь його доконала .. Ви цілий день не бували в хаті, а його різало без вас та й зарізало* (В. Стефаник); *Скаменів Андрій поміж двома дубами, не ворухнеться, тільки серце пташиною: тук-тук, тук-тук, наче на волю проситься, та в очах зарізало* (М. Стельмах); *Спалахнув прожектор, умонтований у стіні навпроти, промінь ударив мені в обличчя, аж зарізало в очах* (Валерій Шевчук).

◇ **Хоч ріж (ріжте) / заріж (заріжте, заріжся)** *див.* **різати.**

ЗАРІ́ЗАТИСЯ, іжуся, іжешся, *док.* Зарізати себе. [Микита:] *Ну, Марусе, коли й ти вже не ймеш мені віри, то піду я, куди очі поведуть... та або втоплюсь, або заріжусь!..* (М. Кропивницький); *Мотоніс став і, відпустивши лікоть Сковороди, промовив глухо: — Грицько зарізався чотири роки тому...* (Василь Шевчук).

◇ **Хоч ріж (ріжте) / заріж (заріжте, заріжся)** *див.* **різати.**

ЗАРІЗЯ́КА, и, *ч., розм.* Те саме, що **розбійник.** *До двору бігла дружина Ганна і кричала, наче за нею гнався цілий гурт зарізяк* (В. Минко); *Яничари не були простими, вульгарними зарізяками, як уявлялося тоді невтаємниченим* (П. Загребельний); *Вухатий зарізяка по-каскадерськи розвернувся на .. галявині* (Ю. Андрухович).

ЗАРІ́К, *рідко* **ЗАРО́К,** ро́ку, *ч.* Клятва, обіцянка не робити чого-небудь. *На мить я згадав наш із Карпом зарок не бити сидячої дичини* (Олесь Досвітній); *Рано чи пізно Чайці довелося б свій зарік у справі одруження порушити* (Д. Бузько).

○ **Склада́ти / скла́сти** (*рідше* **положи́ти**) **зарі́к** *див.* **склада́ти.**

ЗАРІКА́ННЯ, я, *с.* 1. *розм.* Дія за знач. **зарікатися.** *Одначе, невважаючи на своє зарікання, він мусив після вечері знов танцювать* (І. Нечуй-Левицький); *Забувши враз усі свої зарікання, спалахнув* [гетьман] *до неї люто, по-юнацьки поквапливо, хижо* (Г. Колісник).

2. Заклинання, замовляння. *Знаком показала пані дядині, щоб та не перебивала її наговору, й далі проказувала для певності ще зарікання від лихоманки* (Н. Королева); *Прообразом методу кодування як заборони на вживання алкоголю було позбавлення від пиятва за допомогою зарікання, яке використовували православні священики в XIX ст.* (із журн.).

ЗАРІКА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.*, **ЗАРЕКТИ́,** ечу́, ече́ш; *мин. ч.* зарі́к, рекла́, ло́; *док., кого, розм.* Просити, заклинати, клясти. *Княгиня Раїна, вмираючи, зарікала сина не піддаватися католицтву* (О. Стороженко); *Простив* [абат] .. *йому, зарік мовчати про те, що бачив* (М. Лукаш, пер. з тв. Д. Боккаччо).

ЗАРІКА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *недок.*, **ЗАРЕКТИ́СЯ,** ечу́ся, ече́шся; *мин. ч.* зарі́кся, рекла́ся, ло́ся; *док., розм.* Давати обіцянку не робити чого-небудь. *Катря жагуче, з пристрастю тулить його до себе, картаючи себе докорами і зарікаючись, що вона більш ніколи-ніколи не буде кидати саму дитину на улиці* (С. Васильченко); *Знову — вкотре вже — зарікавсь у думці: ніколи більше не завдаватиме горя та прикрощів мамі, не буде її тиранити більш!* (О. Гончар); *Я .. зарікалась оцінювати твої твори і вступати з тобою в дискусії* (І. Жиленко); *Джеря обходив панський двір десятою вулицею й зарікся навіть зароблять хліб на панському полі* (І. Нечуй-Левицький); *Зайця поховали, а весь його рід зарікся від того часу не бігати з їжаками об заклад* (І. Франко); [Корінь:] *Так, так, Васьок. А я чув, буцім ти зарікся на полювання їздити?* (Яків Баш).

(1) Не зарікайся (не зарікайтеся) — уживається для вираження попередження можливості, ймовірності настання чого-небудь. — *Ах, не зарікайся іншої любити, Бо ти без кохання не можеш прожити* (з народної пісні); — *Не зарікайтесь заздалегідь і не ручайтесь за своє серце, бо серце вольне, як вітер, — сказав Беньовський* (Леся Українка); [Терещенко:] *Я — як старий дуб: ніякі вітри мене не беруть...* [Ромодан:] *Не зарікайтесь. Бувають такі бурі, що і старі дуби з коренем летять...* (О. Корнійчук); *Мій покійний дідусь любив повторювати прислів'я: від суми та тюрми — не зарікайся* (Ю. Збанацький); — *Будуть у вас іще з Ромкою діти. — Не будуть. — А ти не зарікайся, — Ничипориха Раїсі* (Люко Дашвар).

ЗАРІ́НОК, нку, *ч., діал.* 1. Пологий берег річки, укритий рінню. *Десь серед зарінку стане, гейби наперекір жвавому потокові, збитий у купу густий луг* (Н. Кобринська); *Вище в горах Тересва була прудкішою, шумливішою у вузькому річищі, що то звисало обмитими скелями, то простиралося кам'янистими сірувато-білими зарінками* (І. Чендей).

2. Рівне місце біля річки, поросле травою. *Часом присниться синій барвінок, сивий полин, сум чебрецевий, київські сосни, тихий зарінок: я не крицевий* (В. Стус); *Я буду першим пілотом над цим безталанним повітом!.. Я піднощусь. Понад .. вицвілі зарінки і торговища на глині, понад птаства каравани, дирижаблі янголині...* (Ю. Андрухович).

ЗА́РІСТ, росту, *ч., розм.* Коротке волосся, що відросло на тілі людини (на обличчі, руках, ногах і т. ін.). *Доктор Темницький був високий, плечистий, .. з правильними обрисами лиця, з буйним, темним заростом* (І. Франко); *Був* [Микола] *давно не голений, рідкий заріст скупо вкривав молоде лице* (В. Гжицький); *Двері відчинив чорнявий середнього зросту чоловік років тридцяти п'яти .. Низьке чоло, настовбурчена чуприна, довгі, покриті заростом руки* (Р. Андріяшик).

ЗА́РІСТЬ *див.* **за́рості.**

ЗАРІЧА́НИЙ, а, е, *діал.* Непокірливий; сварливий. *Йому слово чи дві* [два], *а він тобі десять, — такий зарічаний, усе насупроти йде* (Сл. Б. Грінченка); *От згадується мені одна молодиця, — з усього села була вона задирлива і зарічана* (Марко Вовчок); — *Правда, — підхопила Мар'яна, — що ти зарічана дуже* (Г. Косинка); *Відколи очіпок наділа, шанувалася перед чоловіком, і ніхто не казав, що вона .. зарічана була. А тепер виказала всю правду в живі очі* (Б. Антоненко-Давидович).

ЗАРІЧА́НИН, а, *ч.* Той, хто живе на заріччі. *Поруч головного майстра став працювати їхній зарічанин, колишній авіамеханік* (Ю. Яновський); *Раділи зарічани і скельчани. Балакали великі і малі; Ладнались, помагали якомога. Уже заздалегідь дружки пісень гули!* (І. Багряний).

ЗАРІЧА́НКА, и, *ж.* Жін. до **зарічанин.** *Як напало на мене сім зарічанок, а я сама, то насило* [насилу] *відгризлась* (Номис).

ЗАРІЧА́НСЬКИЙ, а, е. Те саме, що **зарі́чний.** *Розбіглась чутка та й у всі кінці: — Весілля!.. — Де?! — У сироти Мар'яни!.. — Красуня зарічанська кличе всіх!..* (І. Багряний); *Луки зарічанські, ліси, перша світла зелень плакучих верб над водою. Зозулі десь в гущавині кують лунко, краплисто. Все напівзабуте ожило, все далеке наблизилось* (О. Гончар); *Відколи загинула мати, зарічанська Милана була для неї не тільки подругою — сестрицею рідною* (Д. Міщенко); *Цибатий, вузькогрудий здоровань .. тягнеться очима кудись у зарічанський простір* (Ю. Бедзик).

ЗАРІ́ЧНИЙ, а, е. Який міститься або живе на заріччі. *Перед ним стелиться добре відомий йому вид: похилений на південь горбик саду, .. далі невеличкий шмат зарічних огородів* (І. Франко); *Тіні подовшали, гостріше запахли зарічні луки* (З. Тулуб); *Щодня за чередою йшла ота зарічна дівчинка...* (Н. Забіла); — *Батьку, батьку! Хто це такий?! — Вже на дорозі до зарічного кутка спитав хлопчик* (Ю. Логвин).

ЗА́РІЧОК, чка, *ч., розм.* Рукав річки. *Зарічки були такі широкі, що перекинути дерево з берега на берег було неможливо* (А. Кащенко); *Діти вийшли з верболозу до зарічка* (Ю. Мокрієв); *Поміж травою блискавкою викручувався зарічок* (М. Стельмах); *Ми зупинимось на ніч саме отут — при зарічкові на моріжку* (М. Вінграновський).

ЗАРІ́ЧЧЯ, я, *с.* Місцевість за річкою. *Він бачив тільки сірі стіни своєї палати.., по яких ходили, проточившись крізь вікно, тіні сіверких вітерців із дальнього заріччя* (М. Хвильовий); *Спасо-Преображенська церква була на заріччі, за Хоролом* (Ф. Бурлака); *На річках і в заріччях галасувала качва* (Ю. Мушкетик).

ЗАРОБИ́ТИ *див.* **заробля́ти.**

ЗАРОБИ́ТИСЯ[1], роблю́ся, ро́бишся; *мн.* заро́бляться; *док., розм.* Те саме, що **запрацюва́тися.** *Варвара Дмитрівна .. писала Марії: "Признаюся, боюся я за Митю, щоб не дуже втомився від своїх праць, надто він уже заробився"* (О. Іваненко).

ЗАРОБИ́ТИСЯ[2] *див.* **заробля́тися.**

ЗАРОБІ́ТНИЙ, а, е. Стос. до заробітку; прибутковий. *Никодан .. по паузі продовжив: — Пропоную для початку місце лаборанта в нашому інституті. Я розумію, що це місце не таке престижне й заробітне, як було в тебе на пилорамі* (О. Тесленко); // *у знач. ім.* **заробі́тні,** них, *мн., заст.* Зароблені гроші. — *Вже, вірно, дав-таки* [хазяїн] *що-небудь. — Дав награждденія* [винагороду], *відпускаючи, цілкових з пару. — Та заробітних. Так скільки несеш додому?* (Г. Квітка-Основ'яненко).

△ **Заробі́тна пла́та (платня́)** *див.* **пла́та**[1]; **Номіна́льна заробі́тна пла́та** *див.* **пла́та**[1]; **Реа́льна заробі́тна пла́та** *див.* **пла́та**[1].

ЗАРОБІ́ТОК, тку, *ч.* 1. Те, що зароблене, плата за виконану роботу. [Х и м к а:] *А він, — Бог його знає! — де свої заробітки діває* (Панас Мирний); *На мої тодішні заробітки ми, правда, могли б прожити обоє* (Леся Українка); *Коли в тебе є робота й заробіток, то чого ж іще треба?* (Б. Антоненко-Давидович); *Йосиф ніколи не забуде того вечора, коли Бронко .. поклав перед мамою, як це колись робив батько, свій перший тижневий заробіток* (Ірина Вільде).

2. *перев. мн.* Праця, на яку наймається хто-небудь з метою заробити (у 1 знач.), підробити (у 2 знач.). *Літа минають, Потроху діти виростають, І виросли, і розійшлись На заробітки, в москалі* (Т. Шевченко); *Їй трохи страшно було туди* [в місто] *їхати, але ж там був заробіток, а тут уже відбули жнива, то не дуже треба найманих рук* (Б. Грінченко); — *Служив у економії? — Атож... — Ти перший раз на заробітках? — Перший* (В. Винниченко); *В останню хвилину Сава усе ж роздобув грошенят, казав, що заробив, на запитання про спосіб заробітку тільки скрушно махнув рукою* (С. Процюк).

ЗАРОБІТЧА́НИН, а, *ч.* 1. Той, хто ходить, виїжджає на заробітки, працює на поденних і строкових роботах, нерідко змінюючи місце проживання. *Маленьке, сіре, заплакане віконце. Крізь його видко обом — і Андрієві і Маланці, як брудною, розгрузлою дорогою йдуть заробітчани* (М. Коцюбинський); *Батько з матір'ю звідкись здаля, з дніпрових порогів, приїхали заробітчанами та й осіли тут на Поділлі* (Д. Бузько); *Під весняним променем вигрівалася земля, матері пекли хліб, лагодили торби, латали, збирали заробітчан в дорогу* (К. Гордієнко).

2. *зневажл.* Той, хто працює лише заради грошей, керуючись корисливими інтересами. *Нашу з Рильським роботу перевіряє чиновник, причім нечесний чиновник, заробітчанин...* (Остап Вишня); — *Майже все щодо теорії і психоло-*

гії творчості сказано до нас. На жаль, ніколи вибрати ці перли людської думки з пустопорожньої балаканини літературних заробітчан (І. Багмут); — *Чого це я такого світила не знаю? .. Певен — перевелись тепер спеціалісти. Лишилися такі собі заробітчани* (В. Чемерис).

ЗАРОБІТЧА́НКА, и, *ж.* Жін. до **заробітча́нин** 1. *Чи, може, й самі вони, що їдуть оце делегатками.., колись, як і вона, з торбами заробітчанок шукали щастя по каховських невольничих ярмарках, по чужих несходимих стернях?* (О. Гончар); *Ти в цьому світі не лише творча особистість. Ти .. господарка, якій треба тягати картоплю та інші важкі речі, ти заробітчанка, ти врешті-решт мати двох дітей!* (Є. Кононенко).

ЗАРОБІТЧА́НСТВО, а, *с.* 1. Пошук роботи й заробітку, а також працевлаштування (перев. пов'язані з постійною, сезонною або тимчасовою зміною місця проживання). *Вони хотіли мати роботу, нормально харчуватися.., повернути додому синів та дочок із закордонного заробітчанства* (В. Багірова).

2. *зневажл.* Дії і психологія заробітчанина (у 2 знач.). *Звідки комплекси, Кириле, продавайся до кінця, адже, як подейкують новоявлені і покликані нашим часом гуру, мистецтво — це заробітчанство* (С. Процюк); *Вона розуміє і відчуває те, чого багатьом із нашого тутешнього жіноцтва, на жаль, не дано. Дух меркантильності, заробітчанства і пихи витає над ними всіма* (О. Шугай); *В умовах високої культури творчої праці перекладачів сірість і заробітчанство не матимуть ходу* (з газ.).

3. Збірн. до **заробітча́нин** 1. *Квартал Ребіббія в Римі — центр українського заробітчанства. Неважко помітити, що тут навіть рекламні оголошення переважно написані українською* (із журн.).

ЗАРОБІТЧА́НСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **заробітча́нин** і **заробітча́нство.** *Репетиція була призначена на п'яту .. Почали зі звичайного диксиленду, потім взялися за кілька тем, які розроблялися під час їхньої заробітчанської гри в нічному клубі* (Ю. Покальчук); *Українська еміграція в Європі за своїм складом поділялася на два прошарки та ідейно була, відповідно, двох напрямків: політична і заробітчанська* (з навч. літ.); *Знов осінні дороги зарясніли заробітчанським людом* (К. Гордієнко); // Належний заробітчанину. *Коли всі пішли з барака, він якнайтепліше закутався в свою заробітчанську одежину, бажаючи зігрітись і краще пожити хоча б у сні* (М. Стельмах); *З правіку селилися тут по зимівниках запорожці та лоцмани дніпровські, мужні й відважні люди, що знали всі примхи порогів і, ризикуючи життям, проводили вниз і князівські вітрила, і купецькі каравани, і заробітчанські чайки* (О. Гончар); // Власт. заробітчанину. *Вісім років я поневірявся, куштуючи заробітчанської долі в кубанських станицях, в Новоросійську, Єйську* (Іван Ле).

ЗАРО́БЛЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **зароби́ти.** *Нема в мене тепер нічого, тільки два карбованці, зароблені в панів, то не знаю, чи оддадуть* (Марко Вовчок); *Я діставав книжки переважно від товаришів за те, що помагав їм у шкільних заняттях, а дещо купував за гроші, зароблені також із лекцій* (І. Франко); *Мені зароблений черствий шматок хліба смачніший за найсоковитіший дармовий біфштекс* (В. Нестайко); *Ніхто не запитує, як був зароблений перший мільйон* (із журн.); *Співачка отримала чесно зароблене звання заслуженої артистки* (з газ.); // **заро́блено,** *безос. пред. Зобов'язання перед редакцією виконано. Грошей зароблено навіть з деяким перевищенням наміченого плану* (В. Підмогильний); // *у знач. ім.* **заро́блене,** ного, *с.* Те, що хто-небудь заробив (у 1, 2 знач.). *То, бувало, не раз доводилося правити зароблене біля чужого порога, а це незароблена плата сама приходить у двір* (М. Стельмах); *Тоді майже всі їздили підміськими поїздами без квитків. Якраз почалася епоха невиплат заробленого* (Т. Прохасько); *Він .. добре знав, що .. за ніж і сестрине чоло щось добре окошиться на його шкірі. І він рвонувся тікати з хати куди завгодно, аби не ждати заробленого* (Т. Осьмачка).

ЗАРО́БЛЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **зароби́ти** 1–3. *Високий рівень автоматизації та комп'ютеризації дає змогу значно розширити систему платних послуг, відшукувати нові шляхи зароблення коштів* (з наук. літ.).

ЗАРОБЛЯ́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **заробля́ти** 1–3. *Вразили* [Марину] *натовпи товстунів на вулицях й атмосфера суцільної байдужості до всього, що не стосується заробляння грошей* (І. Роздобудько); *До керма мають прийти фахівці, які дорожать своїм реноме і думають не про короткострокове заробляння політичних балів, а про стратегічний добробут країни* (з газ.).

ЗАРОБЛЯ́ТИ, я́ю, я́єш, *недок.,* **ЗАРОБИ́ТИ,** роблю́, ро́биш; *мн.* заро́блять; *док.* 1. *що і без прям. дод.* Працюючи, здобувати право на одержання плати або одержувати плату за виконувану роботу. *По копійці заробляла, Копу назбирала. Та до сина лист писала, У військо послала — Полегшало* (Т. Шевченко); *Він був добрий стельмах, робив панам і селянам вози, борони, плуги та рала і заробляв добрі гроші* (І. Нечуй-Левицький); *Ліхтарники чудово орієнтувалися, якого вечора вони зароблять більше, а якого менше* (Ю. Винничук); *Яків того року таки добре заробив* (Марко Вовчок); *Жала й Катря в економії з Остапом удвох. Заробили дві копи пшениці, як золото* (А. Головко); *Коли б я заробив грошей, то купив би собі нові черевики* (С. Чорнобривець); * Образно. — *Заробили болячку, по токах чужих ходячи* (А. Головко); // Здобувати що-небудь завдяки праці. *Я додому поїду .. Наймуся мельником і стану заробляти цеберчик кукурудзи день при дні й мукою шар за шаром покриватись* (І. Малкович); *Оцими самими руками, котрими натягує тепер ремінні віжки, заробив він весь свій статок, все те, що зрівняло його з першими хазяїнами* (М. Коцюбинський); *На базарі теж нічого заробити вже не можна було, бо стало тепло, руки не мерзли й хазяйки самі несли додому свої кошики* (В. Винниченко); // *на кого — що.* Працювати з метою забезпечення кого-небудь або придбання чогось. [В л а с:] *Батько померли, а нас на матір зосталося п'ятеро; ми з тобою старші, то й мусимо і матері допомагати, і на себе заробляти* (М. Кропивницький); *Сестра сподівається там* [у Каховці] *заробити за літо на корову* (О. Гончар); *Я не з тих, Які їдуть сюди на сезон — Заробить на гармошку і чоботи* (С. Олійник).

2. *що, перен., розм.* Заслуговувати що-небудь своїми вчинками, поведінкою, діяльністю. *Згадалось дитинство в степах кустанайських, і яке там було на озерах полювання, і як він бігав ще хлопчиськом за мисливцями та різними послугами дорослим заробляв собі право постріляти* (О. Гончар); *Я особисто провів Михайленка до рубки керування і сказав:*

— Що ж, колего, бажаю тобі удачі. Заробляй капітанський чин (О. Авраменко, В. Авраменко); *Радів Чіпка, потай од матері, вдвох з жінкою, що заробив людську шану, повагу* (Панас Мирний); *Бути рідним, улюбленим, близьким — не кожному поетові таке випадає, і це ще треба заробити* (П. Тичина); // Діставати яке-небудь покарання за свої вчинки. *Обидва замовкли, знаючи добре, що з отаманом не завсіди можна жартувати, бо часом заробиш за жарти такого, що й довіку згадуватимеш* (Б. Грінченко); *За кілька день Біда відбуватиме кару. Заробив якусь кількість нарядів* (М. Трублаїні); *На волі він був завмагом великої універсальної крамниці й, хоч умів жити й ладнати з людьми, та на чомусь осікся й заробив п'ять років* (Б. Антоненко-Давидович).

3. *що, на кому — чому і без дод., розм.* Мати якийсь зиск, вигоду внаслідок певних дій, продажу, спекуляції і т. ін.; наживатися. *— Чом же ти не доливаєш* [горілки], *вражий сину? — крикнув Микола .. — Ти думаєш, я не знаю, скільки ти заробляєш на тих недоливках?* (І. Нечуй-Левицький); *Візниця замовк, подумав і сказав: — Раніше до замку багато народу їздило, можна було добре заробляти на туристах* (Д. Білий); *Таки добре заробила* [Явдоха], *бо не одні прості москалі купували в неї всячину* (Панас Мирний); *— А нащо мені брехати? Чи я щось зароблю на цьому, — знизав плечима Левко* (М. Стельмах); *Тисячі зароблять собі .. тим, що хапають крихти, спекулюючи акціями чи граючи на підвищення або на пониження* (М. Білкун).

4. *що, розм., рідко.* Те саме, що **забру́днювати.** *Заробиш сорочку ззаду!* (Сл. Б. Грінченка).

(1) Зароби́ти на хребе́т — заробити собі на одяг. *Тепер я хоч трохи людям пороблю, хоч на хребет зароблю яку шустелину* (Ганна Барвінок); **(2) Заробля́ти / зароби́ти на хліб (на шмато́к хліба)** — заробляти на необхідні засоби для життя. [Х р и с т я:] *Ах, нещасний поет, мусить теслярством зароблять на хліб* (В. Винниченко); *— Пробачте, Павле Михайловичу. Це я так... Справді, для жарту. Було колись, було... Дурив людей. У скрутний час на шматок хліба заробляв...* (М. Дашкієв); *Як протистояти осені, темряві, вимкненням струму, інфляції, зимі, непевності? Як заробляти на хліб?* (Ю. Андрухович); *Жила колись сирота в маленькій хатиночці зі своєю старенькою бабусею. Обоє мусили важко працювати, щоб заробити на хліб* (Ю. Винничук); **(3) Заробля́ти (жа́ти, коси́ти** *і т. ін.)* **за сніп,** *перев. за який, заст.* — жати, косити і т. ін., одержуючи плату певною частиною врожаю. *— Атож! Що громаді, те й бабі, — посміхався криво Гаврило. — Ще доведеться на старість за сніп заробляти* (М. Коцюбинський); *Влітку, в жнива, вся сім'я виходила на заробітки, — жати за сніп* (С. Васильченко); *В жнива доводилося* [Ониськові] *косити в того ж Биковця за дев'ятий сніп* (І. Цюпа); *Умови* [зажинків] *всюди мали бути однакові: жати за п'ятий сніп* (М. Стельмах).

◊ **(4) Зароби́ти / заробля́ти на горі́хи** — провинившись у чому-небудь, бути покараним. *Як будеш погано поводитись, то заробиш у мене на горіхи!* (з переказу); *— Рубін, здається, заробив на горіхи, спокутує* (І. Сенченко); *— А хіба може любов з попругою бути? — Може, може, Максиме! — сміється Орина. — Ти, певне, заробив на горіхи?* (М. Стельмах); *Це не поодинокий випадок, коли я заробляв на горіхи через неправильне розуміння, а часом, може, і через неувагу* (із журн.); **(5) Зароби́ти на сіль до оселе́дця,** *ірон.* — надзвичайно мало, майже нічого не дістати, не заробити. *Заробив на сіль до оселедця* (Номис).

ЗАРОБЛЯ́ТИСЯ, я́юся, я́єшся, *недок.*, **ЗАРОБИ́ТИСЯ,** роблю́ся, ро́бишся; *мн.* заро́бляться; *док.* 1. *розм., рідко.* Те саме, що **забру́днюватися.** *Заробивсь, як чорт* (Номис).

2. *тільки недок.* Пас. до **заробля́ти** 1–3. *Що заároблялося на господарстві, віддавала* [Ївга] *батькові, а в його* [нього] *просити не хотіла, щоб не став випитувати, нащо їй гроші* (Г. Квітка-Основ'яненко); *За якийсь час Рауля привела їх до лісової хижі, де тримали собак для боїв, на яких заároблялися гроші* (В. Багірова); *Вони обидва були такі вже старі, що важко було розпізнати, хто з них вчений, хто чорнороб. Час немов стер з них всі подробиці побутової різниці, залишивши тільки те спільне, те людське, головне, що заробляється довгим трудом в ім'я добра аж наприкінці життя* (О. Довженко).

ЗАРО́БОК *див.* **зарі́бок.**

ЗАРОБОТЯ́ЩИЙ, а, е, *заст., рідко.* Який добре заробляє. *Найшовсь чоловік у прийми. Люде* [люди] *кажуть — добрий і заработящий: і тесля, й скляр, і чоботар, — до всього здатний* (Ганна Барвінок).

ЗАРО́ДЖЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **зароди́ти.** *Життя, колись зароджене на планеті Земля, виявилося багатоманітним і багатоликим* (з навч. літ.).

2. *у знач. прикм.* Який зародився (у 2 знач.). *Клонована вівця Доллі є матір'ю шістьох ягнят, які були зароджені звичайним способом* (з наук.-попул. літ.).

3. *у знач. прикм., перен.* Який зародився (у 3 знач.), узяв початок від чого-небудь. *Сунеться звідусюд навала .. жорстоких фанатиків, і згасають вогні еллінських мудреців серед темної бурі, зародженої в палестинській пустелі* (О. Бердник); *Низка жанрів курйозної поезії веде початок від творів, зароджених у надрах магічної культури* (з наук. літ.); *На етапі росту зародженої макротріщини роль тиску незначна* (з наук. літ.).

ЗАРО́ДЖЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **зароди́ти** і **зароди́тися.** *Та й мовилося зараз не про мертве ж, а про живе, не про кончину, а про зародження нового життя* (Ю. Смолич); *— Не може ж буть у людській голові якогось чудовного зародження думок без враження з окольного* [навколишнього] *світу!!* (Олена Пчілка); *Материнство лежить в основі творчості письменника, а саме: зародження образу, виношування твору й, нарешті, народження його* (П. Тичина); *До історії зародження вітчизняного телебачення не дійшло — Аристарха Миновича .. забрала "швидка допомога"* (Г. Тарасюк).

ЗАРО́ДЖУВАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **заро́джувати.** *Нові технології неінвазійного аналізу крові дадуть змогу діагностувати розвиток потенційних ракових захворювань, зароджуваних злоякісними клітинами в організмі людини* (із журн.).

2. *у знач. прикм.* Який зароджується (у 2 знач.). *Організм майбутньої мами відчуває гормональний стрес і спочатку намагається боротися з "чужорідним тілом" — ембріоном. Поки тіло не звикне до нового зароджуваного в ньому життя, воно його відкидає* (із журн.).

3. *у знач. прикм., перен.* Який зароджується (у 3 знач.), бере початок від чого-небудь. *Читав* [Бистриця] *літературу, намагаючись знайти відповіді на постійно зароджувані питання* (І. Пільгук); *Зіставлення мовних особливостей Лівобережжя та Правобережжя було на початку другої половини XIX ст. досить прийнятим у зароджуваному українознавстві* (з наук. літ.); *У науковій праці досліджено кінетику процесу зародкоутворення та сформульовано диференціальну задачу для знаходження потоку в просторі розмірів зароджуваних кластерів* (з наук. літ.).

ЗАРО́ДЖУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **заро́джувати** і **заро́джуватися.** *Вчені отримали нові докази космічної теорії зароджування життя на Землі* (із журн.); *Ми є свідками зароджування й формування в Україні громадянського суспільства* (з газ.); *Зароджування любові.*

ЗАРО́ДЖУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАРОДИ́ТИ,** оджу́, о́диш, *док.* 1. *кого, що, рідко.* Давати початок чиєму-небудь існуванню, життю; породжувати. *Та земля, що твоє* [людське] *життя зародила, вона його й розорить, зігне його болістями, підкосить хворобами, знищить смертю!* (Панас Мирний); — *Коли б мій батько того вечора, як зародив мене, був, припустимо, трохи більше стомлений чи заклопотаний і відклав би цю справу на годину.., наслідок був би інший, тобто мене як такого не утворилося б, утворилася б інша дитина* (В. Підмогильний).

2. *тільки док., розм.* Дати плоди, врожай; уродити. — *Того року суниць і полуниць така сила зародила, що й не сказати* (Марко Вовчок); *Довбанюк таки порядно з голоду млів. На його лихо, й губи того року не зародили* (І. Франко); — *Хліб зародив, то не будемо бідувати* (Б. Грінченко); *Зародило цього літа жито так, що давно вже не пам'ятає вона такого врожаю!* (Г. Косинка); // *безос. Цього року не тільки в полі зародило, а й у садах душно стало від яблук, слив і груш* (В. Кучер).

3. *що, перен.* Збуджувати, виклика́ти думки, почуття і т. ін. — *Сумнів зароджує зневіру в Бога, а зневіра — це пряма дорога до гріха* (В. Рубан); *Нове покоління зародило вже в собі нелегальну думку* (Г. Хоткевич).

ЗАРО́ДЖУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.,* **ЗАРОДИ́ТИСЯ,** оджу́ся, о́дишся, *док.* 1. *тільки док., заст.* Народитися (у 1 знач.). [Н а т а л я С е м е н і в н а:] *О, чом же ти, Оксано, не рівня моєму синові? Яка велика душа! Нащо ти в крепацтві* [кріпацтві] *зародилася?..* (М. Кропивницький); // Мати від народження певні властивості, якості; вдатися. [І в а н:] *І що то за співуче таке зародиться; і робить — співа, і гуляє — співа* (С. Васильченко); // *в кого.* Народитися, зростати схожим на кого-небудь; успадкувати чиїсь риси, властивості. *Була в їх дочка Катря... Ся не в матір зародилася — палка, прудка дівчина — трудно їй було батеньку коритись* (Марко Вовчок).

2. *тільки 3 ос.* Формуючись, виникаючи, починати існувати, жити (про організм, плід і т. ін.). *Вона спостерігала, як у ній зароджується нове життя* (із журн.).

3. *перен.* Виникати, з'являтися. *Скільки хороших думок зароджувалось у Василя при зустрічах і розмовах з Іваном Михайловичем* (М. Томчаній); *Оця таїна першого зацікавлення, першого збурення почуттів — як вона зароджується?* (О. Гончар); *Катря так вірогідно вдавала, ніби й справді щаслива, що ні в кого не зародилося і тіні сумніву* (І. Муратов); *Любов до пісні, до малювання, до книги зародилася в Тараса рано* (П. Колесник); — *Дума про майбутнє може зародитися лише в чистому серці. В майбутнє прагне лише той, кому є що передати нащадкам...* (О. Бердник); // Брати початок. — *Не тільки Очеретянка, а й Волга, Дніпро та інші великі ріки зароджуються в нетрях боліт* (М. Чабанівський); *Джерело зароджувалося високо вгорі серед кам'яних осипів і широкими потоками падало вниз по уступах колосальних гранітних сходів* (П. Загребельний).

ЗАРОДИ́ТИ *див.* **заро́джувати.**

ЗАРОДИ́ТИСЯ *див.* **заро́джуватися.**

ЗАРОДКО́ВИЙ, а, е. 1. *біол.* Прикм. до **за́родок** 1. *Зародкові клітини.*

2. *перен.* Який тільки починає розвиватися; зачатковий. *Часом по одному-двох таких рядках бачиш, що у людини є хист, і на таку людину, на розвиток її хисту, що перебуває ще в зародковому стані, варто потратити час* (М. Рильський).

△ **Зародко́вий диск** *див.* **диск.**

ЗА́РОДОК, дка, *ч.* 1. Організм у перший період свого розвитку, що живиться за рахунок материнського організму або поживних речовин у яйці; зачаток, ембріон. *Посилені витрати сполук кальцію в організмі вагітних жінок пов'язані з тим, що в цей час формується скелет зародка* (з наук.-попул. літ.); *У річкового рака та деяких прісноводних вищих раків весь розвиток зародка проходить в яйці, з якого вилуплюються цілком сформовані малі рачки* (з навч. літ.); *Дід Маврикій обдивився кожне яйце .. — Вчись, онуко, — сказав він, — щоб кожне було свіже і з зародком, бо замість курчат самі бовтуни матимеш* (О. Донченко); // Зачаток рослини в насінині. *Скільки турботи коло тої зернини виявила Текля! Бо ж знала — в дорідному зерні сильний зародок* (К. Гордієнко); *Клен на краю асфальтового майдану, а з нього злітають сотні, тисячі прегарних літачків-гелікоптерів. Легкі, чарівні створіння .. несуть у собі зародки безлічі кленів* (О. Бердник).

2. *чого, перен.* Початковий стан чого-небудь, що здатне до розвитку; початок, паросток. *В його душі почався новий момент життя, тільки зародок нового життя, коли з молодого пустотливого хлопця починає виходити мужній, дорослий чоловік* (І. Нечуй-Левицький); *Художник слова .. бачить зародки нового і допомагає його розвитку* (А. Малишко); *Кинув* [шпигун] *через мур напівзадушене жалюгідне кошеня, яке ще не виявляло ознак сказу, але вже носило в собі мільярди зародків страшної хвороби* (М. Дашкієв); *Природа, створивши людину, забезпечила її зародком розуму, який є передумовою для подальшого вдосконалення* (з наук. літ.).

◊ **(1) В за́родку** *(діал.* **в за́роді)** — з самого початку, на найпершій стадії розвитку. *Цареві скрізь ввижався бунт, підступ і зрада, і, щоб у зароді знівечити їх, він ширив перед собою страх* (Б. Лепкий); *А може, це й були перші ознаки кохання, яке не встигло розквітнути, бо його ще в зародку заглушив острах і сором?..* (М. Томчаній); *Може, пани навмисне вигадали підступну гру у визволення селян, щоб пригасити жагу до волі, вбити бунти майбутні в зародку!..* (Василь Шевчук); *Лариса Петрівна додала: — Не давайте свого товариша на поталу недузі! Рятуйте його чим тільки можете і не тратьте часу — в зароді* (М. Олійник).

ЗА́РОДОЧОК, чка, *ч., розм.* Зменш. до **за́родок** 1. *Лікарі порадили почекати кілька років, поки хлопчина підросте,*

щоб подивитися, чи розвиватиметься зародочок стегнової кістки (з газ.).

ЗАРОЖЕ́ВИТИ, влю, виш; *мн.* зароже́влять; *док., що, поет.* Зробити рожевим. *Сонце вже зарожевило гори* (М. Бажан).

ЗАРОЖЕВІ́ЛИЙ, а, е. Дієпр. акт. до **зарожеві́ти.** *Могутні осокори дзвонять ледве чутно металевими, зарожевілими листочками-дукачами* (Н. Королева); *Густі пасма кучерявого волосся спадали, мов стиглий льон, обрамляючи її чисте, зарожевіле від внутрішнього хвилювання лице* (А. Шиян); *Зеленолисто закосичувалися підгірські гаї в обіймах зарожевілих ранків* (І. Пільгук); *На порозі — зарожевілий од морозу Петро* (Є. Доломан).

ЗАРОЖЕВІ́ТИ, і́ю, і́єш, *док.* Почати рожевіти; стати рожевим. *Широка річка понялась на захід вогняною барвою, далі зарожевіла, засяла блакиттю* (М. Коцюбинський); *Улька остаточно видужала. Її щоки зарожевіли, зеленкуваті очі знову заясніли* (С. Добровольський); *Зарожевіли тумани і піднялись завісою вгору* (В. Гжицький); *Сонце вже зійшло, торкнулося вод.., і Дніпро зарожевів угору і вниз по течії* (Григір Тютюнник); // *безос. На сході вже зарожевіло* (В. Сосюра); *Тиша. В вікні померкло, зарожевіло* (І. Багряний).

ЗАРОЖЕВІ́ТИСЯ, і́юся, і́єшся, *док.* Те саме, що **зарожеві́ти.** *Двоє низеньких вікон зарожевілися кволим світлом* (С. Добровольський); *Небо над лебедським пригірком легко зарожевілося* (У. Самчук); *Над горою зависла хмарина, що знизу зарожевілась, а потім уся спалахнула вогнем* (С. Чорнобривець); *Ліза зарожевілася, як рання черешня* (М. Руденко).

ЗАРОЖЕ́ВЛЕНИЙ, а, е. 1. *поет.* Дієпр. пас. до **зароже́вити.** *Тітка з видимою насолодою дивилася на неї, на те біле чоло, що так гарно з волосся виступало, на щічки, зарожевлені сном, на пишні повні уста* (Б. Лепкий); *Погодняк розглядав через бінокль розлогий гірський степ, чудово зарожевлений відблиском згасаючого сонця* (Я. Галан); *Навіть летючим птахам передається чар отого рожевого сяйва, зарожевлені птахи видаються легшими, святковішими, несправжнішими* (Є. Гуцало).

2. Який зарожевівся. *Гапуся, зарожевлена і зніяковіла, .. ніби обороняючись, насилу вимовила: — Я ж купила квиток не в закуток, а туди, де й люди... Я хочу з людьми* (Т. Осьмачка).

ЗАРОЗКОШУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *док., розм.* Почати розкошувати. *Сам* [Ягода] *уже в кролячих злислих капцях налаштувався був зарозкошувати — з напоями вобіруч* (Б. Нечерда); *Зарозкошували молодою зеленню дерева* (із журн.).

ЗАРОЗУМІВА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *недок.*, **ЗАРОЗУМІ́ТИСЯ,** і́юся, і́єшся, *док.* Почати поводитися гордовито, пихато, занадто самовпевнено, вважаючи себе в чому-небудь вищим від інших; зазнаватися. — *Преславні достойні хани! — гучний Кончаків голос прозвучав урочисто. — Нині ми .. вщент розбили дружини сіверських князів, які, зарозумівшись, увірвалися в саме серце Дешт-і-Кипчака* (В. Малик); *Мовчав* [Кіндрат Дорофійович], *дивився на сина. — Дуже ти, хлопче, зарозумівся* (В. Логвиненко).

ЗАРОЗУМІ́ЛЕЦЬ, льця, *ч., розм.* Той, хто поводиться зарозуміло. — *Треба навчити малого зарозумільця, щоби мав пам'ятку* (С. Ковалів); *Він, зарозумілець, вважав тоді, що купчики мають собі за честь давати в борг такому клієнтові, як доктор Безбородько* (Ірина Вільде); *Постановили: записати догану зарозумільцю, дати місяць строку — як що не виправиться, вимагати в редактора звільнення Загатного з посади секретаря* (В. Дрозд).

ЗАРОЗУМІ́ЛИЙ, а, е. Який зарозумівся; гордовитий. *Панна Наталя трохи зарозуміла й розпещена дівчина, але .. добросерда* (О. Кобилянська); — *Не знаю тільки, в кого вона вдалася така горда, така неприступна .. Така вона якась зарозуміла, так дивиться згори на всіх* (Ірина Вільде); *Страшно у місті! Життя не для Зайця! Всі тут нервуються, всі метушаться. Людям не можна втрапляти на очі .. Всі такі пишні, зарозумілі...* (І. Андрусяк); * Образно. *Слава ефемерна, примхлива, наче зарозуміла, високої думки про себе панянка .. Але Бог з нею, з тою славою!* (Б. Левін); // Характерний для такої людини, властивий їй. — *Ну, коли вже заманулось йому здійснювати свої зарозумілі вигадки, пішов би на велике, перспективне підприємство — там, напевно, знайшлись би такі, що порозвішували б вуха, слухаючи його* (Ю. Шовкопляс); *Старшенькі дівчатка, років по п'ять-шість, тягнуть, цупко тримаючи за руки, заспану трилітку в короткій полотняній сорочці, що весь час упирається і хоче позбутися їхньої зарозумілої опіки* (М. Малиновська); // *у знач. ім.* **зарозумі́лий,** лого, *ч.* Той, хто поводиться гордовито, зверхньо щодо інших. — *Завтра, охоплений гординею, нападеш на мене!.. Та цього не буде! Іду на тебе — провчу зарозумілого!* (В. Малик); — *Бог не за розум прокляв людину, а за надмірний апетит, а розум послав, щоб вона могла в цьому світі вижити. Але Бог і зарозумілих не терпить...* (Валерій Шевчук).

ЗАРОЗУМІ́ЛІСТЬ, лості, *ж.* Властивість за знач. **зарозумі́лий.** *Далекі від .. псевдокритичної зарозумілості, .. ми друкували все те, в чому бачили іскру таланту* (І. Франко); *На його гладко голеному, червоному й блискучому, як стиглий помідор, виду .. малювалась зарозумілість з відтінком презирства до жіноти* (М. Коцюбинський); — *Гордощі вас заїли, от що. Зарозумілість* (О. Довженко); *Не книжна премудрість прикрашає князя, а його бажання служити землі своїй, уміння смиряти свою гординю .. Смирення молодших зміцнює Руську землю, зарозумілість руйнує її* (В. Малик); *У своїй зарозумілості люди, самі того не добачаючи, тратять тверде мірило добра і зла* (Валерій Шевчук).

ЗАРОЗУМІ́ЛО. Присл. до **зарозумі́лий.** *Більше не говоріть зарозуміло, нехай з ваших уст не виходить зухвальство* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *А як зарозуміло він тримався, ледве розмовляв з нашим Падлевським, із Стефаном Бобровським* (О. Іваненко); — *Земляни чудово розуміють, що вони самі спроможні гарантувати Ютланду стійкий мир, тому поводяться так нахабно й зарозуміло* (О. Авраменко, В. Авраменко).

ЗАРОЗУМІ́ННЯ, я, *с.* Стан за знач. **зарозумі́тися.** *Він у відповідь мовив до мене: "Нащо, Атріде, запитуєш? Краще б не знав ти нічого .. Смерті уникнув би він, хоч і був ненависний Афіні, В зарозумінні якби він зухвалого слова не кинув, Що проти волі богів уникне морської безодні"* (Борис Тен, пер. з тв. Гомера); *Коли зарозуміння підкориться смиренню, тоді воно й врятується, і коли воно врятується, врятується й світ* (із журн.).

ЗАРОЗУМІ́ТИСЯ *див.* **зарозуміва́тися.**

ЗАРОЗУ́МНИЙ, а, е, *розм.* Розумніший, ніж звичайно або потрібно; надто розумний. *Він був зарозумний, занадто врівноважений ціле життя, щоб під поривом хвилі діяти* (А. Крушельницький); *Складається враження, начебто*

дуже зарозумний режисер штучно створює ситуацію, яка нагадує дешевий серіал про гарних і поганих (з газ.).

ЗАРОЗУ́МНО, *розм.* Присл. до **зарозу́мний.** *Соціальний бар'єр створюється постійним підкресленням власної позиції ("перед вами вчитель") і своєї переваги, а гностичний — коли педагог не адаптує власну мову до рівня розуміння школярів ("зарозумно говорить") і висловлюється великими реченнями* (з наук.-попул. літ.); *Чому так зарозумно величають патологічну жадібність корупцією?* (з газ.).

ЗАРОЇ́ТИСЯ, їться, *док.* 1. Почати роїтися (у 1 знач.), виділяти нові рої. *Городський сторож держав на вежі кілька пнів бджіл, котрі якраз тоді зароїлися* (А. Чайковський); // Почати літати роєм. *Як тільки почне йому Лукія Назарівна про курорт, то він аж підскакує, руками відмахується від її слів, ніби перед ним зароїлися оси* (О. Гончар).

2. *перен.* Заповнитися великою кількістю людей, що рухаються, метушаться і т. ін. *В суботу по півдні зароїлося Дум'ячишине подвір'я від дівчат, і парубків, і свашок у святочних строях* (І. Франко); *Пташино люба! о, співай Ти над півсонними полями, — Нехай прокинеться ввесь край І зароїться орачами!* (Б. Грінченко); *Світлиця зароїлась новими людьми, що насилу пробирались через купи уламків* (М. Коцюбинський); *Уперше від довшого часу зароївся знову майдан біля капища Перуна* (Юліан Опільський); *Була на виду гарна, і по її приїзді чимало авторитетних женихів зароїлось навколо неї* (В. Дрозд); // *безос. Зароїлось в домі, Обручну учту кинулись готовить, Гостей просити, ладити дарунки* (І. Франко); *В таборі зароїлося від людей, мов від бджіл у вулику, коли їх підкурити* (О. Маковей); // З'явитися у великій кількості (про щось рухливе, мерехтливе і т. ін.). *Пурхнула іскрина, за нею стрельнула друга — і вже зароїлися мерехтливі бджілки, творячи золоте царство вогню, його живу таємницю* (Є. Гуцало); *Я повільно, дуже повільно опустився на стопи .. Відразу ж перед очима зароїлися чорні мушки* (Любко Дереш).

3. *перен.* Почати роїтися (у 3 знач.). *Якісь нові образи, нові прагнення зароїлися в його душі* (Б. Грінченко); *Мурий розбурхав в його уяві давні картини, й спогади зароїлися невгамовною зграєю* (Л. Смілянський); *Я по́вів почув, мов незримий хтось рухавсь, та жоден листок на кущі не хитався .. Чи промінь пройшов, бо побільшало світла, тепла прибуло, зароїлася радість* (П. Мовчан); // *безос. Якось зовсім несподівано у моїй голові зароїлося від проектів* (У. Самчук); *Зароїлося мені в голові: піду сам до Костянтина. Скажу йому: так, мовляв, і так, допоможи мому* [моєму] *батькові Маломирові* (І. Білик).

◊ **Ро́єм роїтися / зароїтися** *див.* **роїтися.**

ЗАРО́К *див.* **зарі́к.**

ЗАРОКОТА́ТИ, очу́, о́чеш, **ЗАРОКОТІ́ТИ,** очу́, оти́ш, *док.* Почати рокотати, рокотіти. *Не хмаровиння — чорний дим. Та от хвилина, і потому Зарокотав, ударив грім...* (Є. Фомін); *Линув дощ, рясний, веселий, благодатний, покотився туманом по степу, заграла, зарокотала, захлюпала по ярах вода* (Григорій Тютюнник); *Часом буває зарокоче на сквері тисяча чобіт* (Б.-І. Антонич); *Зарокотав мотор автомашини* (Я. Гримайло); *Зарокотіла на чистім полі сотня голосів як один, співаючи* (О. Кониський); *Раптом густий бас зарокотів — спершу ледь чутно, не на повну силу, а потім все гучніше й гучніше* (М. Руденко); * Образно. *Глухо зарокотало басовите чоловіче невдоволення* (В. Малик); // *безос. Вгорі зарокотало знайомим рокотом: два месершміти заходили на бомбардування* (І. Багряний); *Десь угорі загуло, зарокотіло, заграло — величаво, могутньо. Що це могло так грати? .. Орган?* (О. Гончар).

ЗАРОКОТІ́ТИ *див.* **зарокота́ти.**

ЗАРО́НЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **зарони́ти.** *Душа* [Максима] *трималася досі лише за усмішку — за людську усмішку, викрадену в богів і заронену в неї* (І. Багряний); *В освяченім лоні пекучо-солоні краплини, заронені в росяну ніч, опуклюють світлом тремтливі долоні, що тінь відгортають від спогаду пріч* (П. Мовчан).

ЗАРОНИ́ТИ, роню́, ро́ниш, *док., що.* Ви́кликати, збудити (яке-небудь почуття, думку і т. ін.). *Побачення з Лебедем заронило в душу* [Надії] *якесь незрозуміле хвилювання* (Яків Баш); *Карасі нагадали мені моє дитинство і юність, нагадали Письменника, який першим заронив у мене любов до риби* (І. Багмут); *Хто знав, чи не дідусеві легенди, спогади та перекази про давнину і заронили в Танину душу першу любов до рідного краю* (О. Гончар); *Все почуте і зжите заронило знання, що третя світова війна .. прийшла в незвичній подобі* (Є. Пашковський).

◊ **(1) Зарони́ти зерно́ (і́скру)** *чого* — ви́кликати, збудити що-небудь у когось. [Р у ф і н:] *Друже, ти в мене заронив зерно надії* (Леся Українка); *Перші розмови, що їх вів еллін з Колі́оном в дорозі, заронили зерно надії* (О. Бердник).

ЗАРОСИ́ТИ *див.* **заро́шувати.**

ЗАРОСИ́ТИСЯ *див.* **заро́шуватися.**

ЗАРО́СЛИЙ, а, е. Дієпр. акт. до **зарости́** 1, 2. *Глянеш вгору, бачиш між гіллями круті скелі, зарослі зеленим мохом* (І. Нечуй-Левицький); *Пас я біля Прип'яті. Як рідна мати, була вона для мене — широка, заросла з берегів очеретом, білими й жовтими ліле́ями* (М. Олійник); *Подвір'я було запущене й геть заросле бур'яном та кропивою* (Ю. Винничук); *Носив* [Степан] *великі, опущені вниз вуса, щоки були густо зарослі* (В. Гжицький); *Жінка.., в оточенні зовсім голомозих і щедро зарослих волоссям чоловіків, заспішила до дверей* (Г. Тарасюк).

ЗА́РОСЛІ, ів, *мн., рідко.* Те саме, що **за́рості.** *Велика, залита сонячним світлом полудневим, площа в околиці Мемфіса; .. на сході її оточують зарослі папірусу та лотоса* (Леся Українка); *Марева сповняли його кімнату .. Він мандрував десь у гарячих чужих краях, блукав пахучими степами й зарослями листатих дерев, сходив на гору* (В. Підмогильний); *Діставши з зарослів татарського зілля заздалегідь приховані весла, Прохор одв'язав човна* (А. Шиян).

ЗАРОСТА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **зароста́ти.** *Заростання річок спричиняє зменшення пропускної здатності русел і збільшення тривалості й масштабів весняних паводків* (з газ.); *Наближаючись до свого тридцять сьомого року, Артур Пепа зауважив за собою .. не тільки заростання ніздрів та вушних раковин не баченим досі гидким волоссям* (Ю. Андрухович); *Головна причина паралічу при травмах спини відома досить давно: йдеться про своєрідне заростання ушкоджених частин спинного мозку сполучної тканини* (із журн.); *Заростання рани відбувається з формуванням неміцного рубця* (з наук. літ.).

ЗАРОСТА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.,* **ЗАРОСТИ́,** ту́, те́ш; *мин. ч.* забі́с, росла́, ло́; *док.* 1. *чим і без дод.* Укриватися якою-небудь рослинністю. *На городі неполені грядки заростають бур'яном* (М. Коцюбинський); *Стояв кінець травня, і ста-*

вок почав потроху заростати лататтям та осокою (О. Донченко); *Цвинтар заріс черешником да зіллям трохи не в пояс* (Марко Вовчок); *Уся долина заросла садками, неначе повилася густим хмелем* (І. Нечуй-Левицький); * Образно. *Все розвіється за вітром без вогню та катастроф: заростають павуками грамофони й телескопи, і марніє, наче фреска, араратський Саваоф* (Ю. Андрухович).

2. *чим.* Покриватися волоссям, шерстю, щетиною. *Босаковський лежав горілиць на постелі .. Неголений лоб став заростати коротким, твердим, як щетина, волоссям* (Б. Лепкий); *Максим Іщенко відчув шалену відразу до будь-якого спілкування. Здавалось, ще трішки — і його руки та ноги почнуть заростати дикою вовчою шерстю* (С. Процюк); *Очі* [Федора] *глибоко запали, щоки за одну добу заросли вже посивілою щетиною* (В. Кучер); // Не голячись, не підстригаючись, обростати волоссям (на обличчі, на голові). — *Я воліла б бачити тебе завжди елегантною і статечною людиною. А ти заростаєш бородою* (Л. Смілянський); — *Заріс чоловік, неголений та й такий, як старець* (Л. Мартович); *Сім днів вони не їли й відбивають атаки люті ворогів .. Заріс Михайло, схуд і зблід, без сну йому запали очі* (В. Сосюра).

3. *розм.* Гоячись, затягуватися шкірою (про рани); зарубцьовуватися. *П'ятий рік пішов... Став заростати й рани шов, В труді забув* [козак] *усі жалі* (І. Багряний); *Що ці рани? На молодому тілі все швидко заросло й забулось, і він через короткий час знову мчав на чолі своєї дружини* (С. Скляренко); * Образно. *Не заростають у серці моїм спливаючі кров'ю рани спокути* (П. Загребельний).

◊ **Доро́га (сте́жка) те́рном (ожи́ною, кропиво́ю** *і т. ін.)* **поросла́ (заросла́)** *див.* **доро́га; (1) Зароста́ти / зарости́ бру́дом,** *розм.* — дуже забруднюватися, не дотримуючись чистоти, порядку і т. ін. *Мов столітній дуб корою, Заросли ми товсто брудом. Та тиняємось марою, Кістяками поміж людом* (П. Грабовський); **(2) Зарости́ хме́лем** — забутися, зникнути. *Було ремесло, та хмелем заросло* (Номис); *Вже й пам'ять про королів хмелем заросла* (із журн.); **Не зароста́є / не заросла́ сте́жка <Не зароста́ють / не заросли́ стежки́>** *див.* **сте́жка; Ті́м'я [ще] не заросло́** *див.* **ті́м'я; Шлях заріс те́рном (терна́ми)** *див.* **шлях.**

ЗАРОСТИ́ *див.* **зароста́ти.**

ЗАРОСТИ́ТИ *див.* **заро́щувати.**

ЗА́РОСТІ, ей, *мн. (рідко одн.* **за́рість,** рості, *ж.).* Кущі або інша рослинність, що дуже розрослися, густо вкриваючи яку-небудь поверхню. *Хлопці, як вийшли в завулок, так і загубилися в заростях акації, гігантських будяків і дикої лози* (І. Сенченко); *Скелі .. висовували свої поламані верхівки з червоного моря густих заростей, які оточували їх* (В. Владко); *Уже не розглядав* [Маркіян] *краєвидів, .. не тримався прибережної стежки — навпростець проходив густу зарість ліщини по вигинах берега* (І. Волошин); *Хома Хаєцький .. терпляче вдивлявся в кущуваті зарості, що залягали ліворуч попід висотою* (О. Гончар).

ЗА́РОСТОК, тка, *ч., бот.* Статеве покоління в рослин, які розмножуються спорами. *Під час проростання спори спочатку утворюють заростки* (з наук. літ.); *Доспілі спори розносяться вітром, проростають, утворюючи серцеподібну зелену пластинку — заросток, який має в поперечнику 2–4 мм* (з навч. літ.).

ЗАРО́ХКАТИ, аю, аєш, *док.* Почати рохкати. *Поросята підбігли до Радченка й обоє разом заклопотано зарохкали* (Я. Качура); *Кабан чомусь незадоволено зарохкав і почав озиратися на всі боки, чимсь занепокоєний* (В. Владко); *У кожного завелась на подвір'ї худібка, зарохкала льоха, об'явилося птаство* (Д. Міщенко); *Порося зарохкало, заметушилося* (Ю. Логвин); *Коли ми вийшли із спортзалу, Ігор — завжди такий легковажний і пустотливий — похмуро мовив: — Я б не здивувався, якби ми зараз зарохкали* (Г. Усач).

ЗАРО́ШЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **заросити.** *Він заплакав і тепер уже не крився — коли за Дунаєм вдарила блискавиця, Микула побачив його зарошене сльозами обличчя, смутні очі, уста, що кривились від плачу* (С. Скляренко).

2. *у знач. прикм.* Який заросився. *Раннє сонце перебивалося крізь гілля, лягаючи блиском тут і там на зарошений мох* (О. Кобилянська); *Додому повернувся Бронко вдосвіта, зарошений по коліна* (Ірина Вільде); *Юна мадонна .. з сумовитим лицем задуманим, на якому ота смага сарматська горить! .. Біля самого паркана грядки поливала. Стояла зарошена, із шлангом у руці* (О. Гончар); *Зарошений, весь полотняно-білий, переступав* [Яків] *з ноги на ногу й дивився жалібно на невгамовного свого учителя* (Василь Шевчук); *З несміливої тонкостанної дівчини розцвіла пишнотіла жінка — так з зарошеного вранці пуп'янка розцвітає опівдні лілея* (Р. Іваничук).

ЗАРО́ШУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАРОСИ́ТИ,** ошу́, о́сиш, *док., кого, що.* Змочувати росою. *Довго бродив ланом* [Грицько], *не зважав на те, що по коліна зарошував себе* (Мирослав Ірчан); *Коваль втомлений, наче збитий, занудивши своє серце, заросивши сині шаровари, повернувсь додому та й ліг на лавці* (Марко Вовчок); *Тодорка .. збирала жменями росу — вмивалася. Заросила коси над лобом, брови і не витиралася* (Б. Харчук); // Покривати краплями чого-небудь. *Раптом сльози спливають йому з очей і зарошують обличчя* (Ю. Смолич); *Я йшов позаду процесії, яку густо зарошував дощ, поступово мокріла в мене одежа* (Валерій Шевчук); *Ось уже чоло і піт заросив, до очей підкочується, сліпить...* (Д. Бедзик); *Ми річкою вузенькою брели. Ти — берегом, аби не заросити червоні кеди. Я — водою вчвал* (В. Стус).

ЗАРО́ШУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.,* **ЗАРОСИ́ТИСЯ,** ошу́ся, о́сишся, *док.* Змочуватися росою. *Ми зарошувалися до вух у високій траві, збираючи слимаків* (з мемуарної літ.); *Де ти, бурлак, волочився, Забродився, заросився, Гей, гей, забродився, заросився!* (з народної пісні); *Павлюк у роздумі зазначив: — Полільниці ішли низиною, брели осокою і не заросилися. І на болотяних травах нема роси* (К. Гордієнко); *Похапцем поснідавши, загін вийшов з лісу і рушив далі, йшли один за одним, щоб менше зароситись у високій траві* (В. Малик); // Покриватися краплями чого-небудь. *Очі їй раптом заросились сльозинками* (Я. Гримайло); * Образно. *Весь світ довкола зарошувався від її плачу* (Валерій Шевчук).

ЗАРО́ЩЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **зарости́ти.** *Межі, зарощені шпоришем, косариками, молочаєм, безсмертником.., були такі спокійні і не схвильовані* (Т. Осьмачка); *На основній фаланзі лівого мізинця з боку долонної поверхні пацієнта виявлено старий зарощений перелом* (з навч. літ.).

2. *у знач. прикм., розм.* Який заріс, обріс чим-небудь. *Іде бабина дочка далі, коли стоїть криничка, така зарощена, та й каже: — Дівонько-голубонько, вичисть мене* (з казки).

ЗАРО́ЩЕННЯ, я, *с.* Дія і стан за знач. **зарости́ти.** *Поліпшення технічного стану й благоустрою водойм, очищення водоспускних каналів від зарощення та замуленості — це найважливіші заходи, передбачені державною програмою з охорони довкілля* (із журн.); *Відповідно до результатів дослідження черепа, що належав молодій жінці з поховання скіфського часу Більського курганного некрополю, стан зарощення черепних швів відповідає вікові 20–30 років* (з наук. літ.); *Засіб для зарощення ран на плодових деревах.*

ЗАРО́ЩУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **заро́щувати.** — *Богдане, ти можеш узяти патент на наймогутніший засіб зарощування лисин* (В. Владко); *Назва "устелиполе" мотивується невибагливістю рослини, у зв'язку з чим її використовують для зарощування піщаних схилів, териконів, відвалів* (з наук. літ.); *Що старше й більше дерево, то менше резервів для енергії воно має для зарощування ран* (із журн.); *Поставлена мета була досягнута завдяки теоретичному дослідженню процесів транспортування частинок дисперсної фази до катода, їх осадження на поверхні і зарощування металом* (із журн.).

ЗАРО́ЩУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАРОСТИ́ТИ,** ощу́, ости́ш, *док., що.* 1. Покривати яку-небудь поверхню (про рослини, волосся). *Деревоподібна карагана здатна досить швидко зарощувати різні ділянки земної поверхні* (з наук.-попул. літ.); *Заростити голену голову.*

2. *розм.* Загоювати (рани, виразки і т. ін.). *Деревні породи здатні зарощувати рани, оскільки виділяють фітонциди, небезпечні для шкідливих мікроорганізмів* (з наук.-попул. літ.); *У лікарні зарощував рану від кулі в плечі кіннотник* (із журн.).

3. *спец.* Поступово покриваючи щось, нарощувати (у 2 знач.). *Створений нанореактор дає можливість зарощувати пори конструкційних матеріалів наночастинками* (з наук.-техн. літ.); *Запропонований ученими-хіміками матеріал здатний самостійно зарощувати тріщини у своїй товщі під впливом ультрафіолетового випромінювання* (із журн.).

ЗАРПЛА́ТА, и, *ж.* Те саме, що **Заробі́тна пла́та** *(див.* **пла́та**[1]**).** *Маркові визначили зарплату, харчі і спецодяг* (М. Трублаїні); — *А яка у вас зарплата?* — *Півторастадвісті* (П. Глазовий); — *Е, хлопче, всі ми для когось робимо .. Одні так, аби день до вечора, аби скоріше до зарплати, а інші — з теплотою душевною, з любов'ю* (О. Бердник); *Городяни уже давно не отримували не лише пенсій, а й зарплат* (В. Чемерис); *Іван .. крутився перед дзеркалом, поправляючи комір сорочки, нещодавно купленої на першу зарплату* (О. Шугай).

ЗАРПЛАТНЯ́, і, *ж.* Те саме, що **Заробі́тна платня́** *(див.* **пла́та**[1]**).** *За причину* [страйку] *послужило намагання адміністрації шахти зменшити зарплатню і скасувати артільників, що були посередниками між шахтарями й конторою* (П. Панч); — *Санітарок гостро не вистачає, зарплатня мала* (Є. Кононенко); *Оклад у нього, можна не сумніватися, на порядок вищий за адміральську зарплатню* (О. Авраменко, В. Авраменко).

ЗАРУ́БАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **заруба́ти** 1–4. — *Як мене знайдуть зарубану сокирою, то нехай уся громада знає, що мене зарубала свекруха!* (І. Нечуй-Левицький); *Зарубаний Семеном кінь тепер брьохнувся на землю* (Іван Ле); — *Ви ж були зарубані у Гормацькому кишлаку?* — *кричить .. Оксен і від того крику прокидається* (Григорій Тютюнник); *Зміркував* [Іван], *що находиться недалечко того місця, .. де лишив свою сокиру, зарубану в пеньок* (І. Франко); // **зару́бано,** *безос. пред. Та сил немає в мене співать про квіти й луг. Констанцію й Євгена зарубано в бою* (В. Сосюра); *За нормальної ситуації такий проект не було би затверджено, а зарубано фахівцями* (з газ.).

ЗАРУБА́ТИ *див.* **зару́бувати.**

ЗАРУБА́ТИСЯ *див.* **зару́буватися.**

ЗАРУ́БИНА, и, *ж.* Те саме, що **за́рубка.** *Іван замахнувся стовпцем. Петро .. над самою головою побачив довжелезного іржавого цвяха — стирчав із зарубини, де колись було прибите поперечне рамено* (І. Чендей); *Чоловік має з собою якийсь дуже довгий шкіряний пояс..; до пояса приладнані дві дерев'яні, вкриті темно-коричневим лаком "гульки", схожі на груші (внизу ширші, посередині зарубина, а вгорі вужчі)* (М. Малиновська).

ЗАРУ́БИНЕЦЬ *див.* **зару́бинці.**

ЗАРУБИНЕ́ЦЬКИЙ, а, е. Стос. до зарубинців та їхньої культури. *Кожен шар землі — забута вже сторінка: цю — рало кам'яне скородило колись, а цю — крислатий ріг писав побіжно-стрімко, а цю ось — ямкував зарубинецький спис...* (П. Мовчан); *Етнічна ідентифікація зарубинецького населення лишається дискусійною: його вважають або балтослов'янським, або передслов'янським* (з наук. літ.); *Нині відомі поселення й поховання зарубинецького типу охоплюють простір від Прип'яті й Подесення до Середнього Подніпров'я* (з наук.-попул. літ.); *У валах зарубинецьких фортець виявлено сарматські стріли — сліди нападів кочовиків на мешканців Подніпров'я* (із журн.).

△ **Зарубине́цька культу́ра** *див.* **культу́ра.**

ЗАРУ́БИНКА, и, *ж.* Зменш. до **зару́бина.** *У зарубинки грязі поналазило, так ніяк не витирається* (Сл. Б. Грінченка); *Мавпа, спритно орудуючи чимось схожим на маленьку сокирку, поробила на стовбурі переміжні зарубинки й видерлась по них до розсохи на вершечку* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна); * Образно. *Прагла* [стара жінка] *наворожити.., щоб ні зарубинки, ні карбу, ні краплини ніде пам'яті не лишилося, щоб цілий світ забув, що на цьому місці стояла хата* (Р. Федорів).

ЗАРУ́БИНЦІ, ів, *мн. (одн.* **зару́бинець,** нця, *ч.), архл.* Представники зарубинецьких племен. *На думку дослідників, у свідомості зарубинців саме на заході розташовувався потойбічний світ, світ пращурів* (з наук. літ.); *VI ст. до н. е., коли посилюється загроза з боку кочових сарматів, зарубинці укріплюють свої поселення валами й ровами* (з наук.-попул. літ.).

ЗАРУБІ́ЖЖЯ, я, *с., збірн.* 1. Зарубіжні країни. *Хто ризикне надрукувати мої спостереження та одкровення? Хіба ж я не знаю, що публікації про зарубіжжя — компетенція РАТАУ–ТАРС?* (О. Шугай); *Проблемі реформування суспільних механізмів, у тому числі й господарського, присвячено значну кількість наукових праць учених України й зарубіжжя* (з наук. літ.); *У монографії розкриваються пріоритетні проблеми становлення та розвитку паркової культури як соціально-педагогічної системи в розвинених країнах зарубіжжя* (із журн.).

2. Спільнота громадян певної країни, які перебувають, живуть, працюють і т. ін. поза її межами; діаспора (у 1 знач.). *До справи оборони країни та руху опору було залучено церкву, різноманітні комітети, фонди, патріотично настроєне*

зарубіжжя (з навч. літ.); *Досі діяльність за кордоном учених-медиків з Києва, Харкова, Одеси, як і вся історія медичного зарубіжжя, є білою плямою у вітчизняній науці й заслуговує серйозного та глибокого вивчення* (із журн.).

(1) Близькé зарубі́жжя — зарубіжжя, представлене країнами колишнього Радянського Союзу. *Вивчення України на фоні близького зарубіжжя сприяє розвитку творчого мислення учнів, формуванню практичних навичок порівнювати, аналізувати, узагальнювати* (з наук. літ.); **(2) Дале́ке зарубі́жжя** — зарубіжні країни, крім країн близького зарубіжжя. — *Всіх відправляємо .. у найкращі санаторії .. далекого зарубіжжя* (В. Чемерис); *Стяг, булава, шабля, нагай та водоосвятна чаша Богдана Хмельницького після його смерті мандрували далеким зарубіжжям* (з газ.).

ЗАРУБІ́ЖНИЙ, а, е. Стос. до зарубіжжя, пов'язаний з ним. *Я .. влаштувався до асоціації "Край" .. референтом відділу зарубіжних зв'язків* (В. Діброва); // Який міститься, розташований і т. ін. за рубежем; закордонний, іноземний. *Таку хворобу ніколи не вилікуєш до кінця, бо не знищиш у собі її збудника: "Якщо можуть інші, то чому не можу я?" Але інші могли, — в усякому разі, так стверджувала і зарубіжна, і вітчизняна преса* (М. Дашкієв); *Робота на зовнішніх ринках характеризується великим порівняно з внутрішніми ринками рівнем ризиків, зумовленим відмінностями в соціокультурних, економічних, політичних, правових чинниках зарубіжних країн* (з навч. літ.); // Який живе, працює, вчиться і т. ін. за рубежем. *І пишуть їй листи, захоплені та ніжні, І в неї учаться подружки зарубіжні* (М. Рильський); *Т. Г. Шевченко розглядав художню творчість як безперервний процес виявлення духовного життя людства. Тому і в поезії, .. і, звичайно ж, у художній прозі він часто вдається до посилань на творчість вітчизняних і зарубіжних письменників, філософів, публіцистів* (В. Русанівський); *Зарубіжні геологи здебільшого застосовують для Карпатського регіону теорію тектоніки літосферних плит* (з наук. літ.); *На жаль, вітчизняні товаровиробники могли зацікавити своїх зарубіжних партнерів тільки сировинною продукцією та напівфабрикатами* (з навч. літ.); // Сформований, розвинутий, отриманий за рубежем. *Вітчизняна та зарубіжна історико-філософська думка зробила значний внесок у дослідження філософії І. Канта* (з наук. літ.); *Усталені цінності розвинутої демократії мають велике значення для етики української демократичної преси, так само як і зарубіжний досвід процесу демократизації* (з наук.-попул. літ.); // Вигот., створений і т. ін. за рубежем (у 2 знач.). *Прийшов до редакції якийсь хлопчина, приніс зарубіжну цяцьку — стереоскоп і багато кадриків різних іноземних міст* (І. Жиленко); *Зарубіжні писемні пам'ятки повідомляють про те, що слов'яни вміли грати на гуслях, лютні, сопілці, бубнах* (з навч. літ.).

ЗА́РУБКА, и, *ж.* Виїмка взагалі або спеціальна позначка на чому-небудь, зробл. сокирою, ножем і т. ін. *Вся хата була зложена з липових квадрових брусів, гладко витесаних, а навіконники і наличники на дверях з вирізками і зарубками, — неначе мережки на рушнику* (О. Стороженко); — *Я давно втратив відчуття часу. А зарубок на дереві .. я не робив* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Тонкій тятиві не завадить ширша зарубка на стрілі* (М. Лукаш, пер. з тв. Д. Боккаччо); * Образно. *Він не може піти отак, не залишивши їй у серці спомину чи бодай якоїсь зарубки в пам'яті* (Ю. Мушкетик).

ЗАРУ́БКА, и, *ж., гірн.* Те саме, що **зару́бування** 2. *Гірничі врубові машини використовують для зарубки та відбивання корисних копалин в очисних вибоях* (з наук. літ.)

ЗАРУ́БНИК, а, *ч.* Шахтар, який здійснює зару́бку. *Із застосуванням у вугільних шахтах комбайнів різної модифікації скасовано професії зарубника, забійника, навалювальника* (з наук.-попул. літ.); *Зарубники наближалися до пласту антрациту* (із журн.).

ЗАРУ́БУВАННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **зару́бувати** 1, 3. *В Україні протягом 1921–1923 рр. застосовували різноманітні методи терору: розстріли, зарубування шаблями, повішення* (із журн.); *Виконання різьби розпочинають з розмічування орнаменту й наступного різьблення основних його ліній та зарубування фону* (з навч. літ.).

2. *гірн.* Дія за знач. **зару́бувати** 6. *З інтересом знайомляться відвідувачі виставки з даними про механізоване зарубування і відбивання вугілля в очисних вибоях* (з наук.-попул. літ.).

ЗАРУ́БУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАРУБА́ТИ,** áю, áєш, *док.* 1. *кого.* Рубаючи, убивати (сокирою, шаблею і т. ін.). — *Хотіла, діточки, розказати вам про Кощія Безсмертного .. Передумала .. Там багато вбивають, зарубують людей* (М. Сиротюк); [Голос покликача судового:] *Зволив божистий цезар-імператор, щоб Кнея Люція скарать вигнанням, Руфіна ж і Прісциллу зарубати* (Леся Українка); *Вибігли хазяї .. і, побачивши, що собака задавив курку, зарубали його сокирою і одтяли йому голову* (М. Йогансен); // Забивати на м'ясо (свійську птицю). — *Хоч сердься, хоч ні, а я звеліла .. зарубати п'ять індиків* (І. Нечуй-Левицький); *Наказав пан зарубати гусака чи гуску* (Остап Вишня); *Вони не потрафлять зарубати курки* (Ю. Іздрик).

2. *що, перен., розм.* Нещадно критикуючи, не приймати, відхиляти що-небудь. *Нерідко цікаві й конструктивні ідеї зарубують цілком несподівано навіть для представників клієнта — замовника реклами* (із журн.); — *"Соціологією єдиною". Стовідсоткова, як каже Карло Іванович, дурниця, — зарубав перше гасло Стратон Стратонович. — "Шапка завжди вище голови!" Відкрив Америку.., — коментував він далі* (О. Чорногуз); // Робити непридатним для використання, показу і т. ін. — *Де ти бачив, щоб діти бідняків до революції носили годинники! Ну! Зарубав мені всі дублі. Ну! — якимось плаксивим голосом вигукував режисер* (В. Нестайко).

3. *що.* Робити зарубку на чому-небудь. *З-під сокири, дрібніючи, білим пір'ям осипаються тріски, все тоншають ніжки, вже час і зарубувати їх долотом* (М. Стельмах); *Іван Стах зарубував ручною пилкою зубці в дошках — майстрував вулики для роїв* (І. Чендей); *Виготовляючи декоративну скриньку, спершу інкрустують трикутники через один, бо, коли зарубати і вибрати їх всі підряд, ослабляться гострі кінці й основи трикутників стануть неоднаковими* (з навч. літ.).

4. *що, розм.* Вганяти сокиру в дерево, у що-небудь дерев'яне. *Після молитви в хаті перед образами за душі мертвих я зарубував сокиру у хатній поріг, пам'ятаючи, як це робили небіжчик мої тато, при цьому примовляючи: — Топорику мій, .. стережи віднині й до прийдешнього Різдва мою хижку* (Р. Федорів); *Нерідко в оберігальних ритуалах використовували сокиру, яку ставили перед порогом, коли худоба заходила у стайню чи кошару, або й зарубували її у поріг* (з наук.-попул. літ.); *Він перехрестився, хопив у обі руки величезну сокиру з довгим, міцним топорищем і, замахнувши*

нею понад головою, зарубав щосили в грубший конець [кінець] *ботюка* [колоди] (І. Франко).

5. *тільки док.* Почати рубати (у 1–3 знач.). — *Зітнемо по гілці, Буде по сопілці З яворонька того. — Сказали — цюкнули: Крів* [кров] *дзюрчить з явора; Зарубали знову — Чують тиху мову* (П. Грабовський).

6. *що, гірн.* Розкривати пласт (руди, вугілля і т. ін.), готуючи його для відбою (у 3 знач.). *Гірничий комбайн на основі врубової машини міг зарубувати, відбивати й навалювати вугілля в забої* (з наук.-попул. літ.).

◊ **(1) Заруба́ти [собі] на но́сі:** а) добре, надовго запам'ятати. — *Передусім ти от що зарубай на носі, Сергію: всяка щаслива в шлюбі жінка активно зичить такого ж щастя усім своїм подругам та чоловіковим друзям* (Ю. Шовкопляс); — *Дивіться всі на їхні муки — і зарубайте собі на носі: така смерть жде кожного* (В. Малик); — *Пора .. зарубати собі на носі, що великих і водночас чесних грошей не існує в природі* (Г. Тарасюк); б) укріпитися в певному намірі. *"Не я буду, а панування добуду!" — зарубала* [Параска] *на носі і ніколи не викидала з голови* (Панас Мирний); *Але я собі зарубала на носі: з машини не вийду ні на крок* (О. Чорногуз).

ЗАРУ́БУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.* **ЗАРУБА́ТИСЯ,** а́юся, а́єшся, *док.* 1. Рубаючи, убивати себе (сокирою, шаблею і т. ін.). *Один чорт показував йому* [Кайдашеві] *на сокиру під лавою й шепотів: — Візьми сокиру та зарубайся!* (І. Нечуй-Левицький).

2. *тільки недок.* Пас. до **зару́бувати.** *Законом дозволено спеціальне вирощування ялинок у визначених шкілках, де висаджуються ці дерева та зарубуються у віці 5–6 років* (із журн.); *Часи, коли законопроекти зарубувалися за політичною ознакою, мають відійти у минуле* (з газ.); *Щоб захиститися від злих сил, хазяїн сам чи з усією родиною обходить своє господарство, обкурюючи усе ладаном. На завершення обходу зарубується поріг хліва, щоб ворожа сила не переступила його* (із журн.).

ЗАРУБЦЬО́ВАНИЙ, а, е. Який зарубцювався. *Нога трохи стухла, але ще була червона на місці зарубцьованої рани* (В. Кучер); *Повертаючись до бойових лав, товариш уже самими своїми міцно зарубцьованими ранами ніби говорив роті: — Ми з вами живучі, нас не так-то легко загнати в землю!..* (О. Гончар); *Довго роздивлялася* [Златка] *на тверді зарубцьовані шрами* (В. Малик).

ЗАРУБЦЬО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАРУБЦЮВА́ТИ,** ю́ю, ю́єш, *док., що.* Заживляти, затягувати (у 6 знач.), утворюючи рубець (про рани, ушкодження і т. ін.); рубцювати. *Здатність зарубцьовувати рани після ушкодження мають картопля й батат* (з навч. літ.); *Методами психотерапії та фітотерапії лікар зарубцьовує виразки, лікує ішемічну хворобу, гіпертонію* (з газ.); * Образно. *За столом надривно плачуть дві жінки — стара і молода. І ніхто вже не втішить їх, ніхто, тільки, можливо, час якось зарубцює болі* (М. Стельмах).

ЗАРУБЦЬО́ВУВАТИСЯ, ується, *недок.,* **ЗАРУБЦЮВА́ТИСЯ,** ю́ється, *док.* Заживати, затягуватися (у 6 знач.), утворюючи рубець (про рани, ушкодження і т. ін.); рубцюватися. *Рана в плечі ще непокоїла. Вона то зарубцьовувалась, то знову відкривалася* (В. Козаченко); — *Христинко, візьми шпильку й виколупай з мене отой проклятий шріт, бо як зарубцюється в спині, то важче буде ходити* (М. Стельмах); *На березах уже зарубцювалися шрами, з яких цідили сік* (В. Яворівський); * Образно. *Вона завтра ж вийде на роботу і працюватиме поза всякими нормами, щоб скоріше зарубцювалася пекуча рана* [на душі] (М. Руденко); — *А в кого є своя оселя і свої діти, що тому прикрощі і що болі, тим паче, що вони зарубцювалися і не допікають уже?* (Д. Міщенко).

ЗАРУБЦЮВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **зарубцюва́тися.** *Якщо хворий дотримуватиметься всіх рекомендацій, на повне зарубцювання виразки піде 4–6 тижнів* (з газ.).

ЗАРУБЦЮВА́ТИ *див.* **зарубцьо́вувати.**

ЗАРУБЦЮВА́ТИСЯ *див.* **зарубцьо́вуватися.**

ЗАРУ́КА, и, *ж., розм.* 1. Те саме, що **запору́ка** 1. *Прийми ж, моя люба, кохана дружино, Ці щирі од серця пісні .. І в їх, моє серце, хай буде зарука, Зарука нехибна для нас, Що світло душі в нас не згасять ні муки, Ні темряви й горя цей час...* (Б. Грінченко); *Кортить Володимира розметати Царгород. Знищити братів базилевсів, що жадають від нього шлюбу з Анною як заруки за певний союз і тривалий мир* (Н. Королева); *Ще треба ложку вистругать онуку, прожити, мов останню, кожну мить і на безсмертя взять тоді заруку* (П. Мовчан).

2. *рідко.* Заступництво (у 3 знач.); протекція. [К о н с т а н ц і й:] *Я чув, що в неї є в суді зарука* (Леся Українка).

ЗАРУКА́ВОК, вка, *ч., заст.* Манжета. — *Простіть, — сказала дівчина змішано, відтягаючи руку й ховаючи її квапливо в зарукавок* (О. Кобилянська); *Вони сховають непомітно ці нещасливі пляшки в свої великі зарукавки і так само непомітно кинуть .. у сніг* (Б. Лепкий); *Дуже поширеними прикрасами парадного одягу князів були намиста й зарукавки, що охоплювали рукав біля кисті* (з наук.-попул. літ.).

ЗАРУМ'Я́НЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **зарум'я́нити.** *Увійшла Параска, несучи на блюді печену качку, кругом обложену добре зарум'яненими кружалечками картоплі* (Панас Мирний); * Образно. *На світі ж уже весна розквітає. Прекрасна вона на берегах Евксинських, вся зарум'янена квітом мигдалевих дерев* (Н. Королева); // **зарум'я́нено,** *безос. пред. Пиріжки зарум'янено до смачної скоринки* (з газ.).

2. *у знач. прикм.* Який зарум'янився. *Лиця* [черничок], *зарум'янені від сонця і праці, дивною красою рисувалися на тлі чорної одежі* (Б. Лепкий); *Катерина обвела усіх веселим поглядом своїх зеленкуватих очей, тріпнула кучерями, витерла зарум'янене від холоду, аж гаряче обличчя* (Д. Бедзик); *Зарум'янений од жвавої розповіді Хома підкручував довгі козацькі вуса* (Ю. Хорунжий); *На початку цей "рожевощокий", повновидий хлопець справді скидався на пухкенький зарум'янений пончик* (Є. Доломан); *Меткий чех вніс на широкій дерев'яній таці кілька чашок з пахучим напоєм, а на фаянсовій тарелі — підсмажені, зарум'янені грінки* (В. Малик); *Вона .. узяла з пенька зарум'янений різанець в'яленини...* (І. Білик).

ЗАРУМ'Я́НЕННЯ, я, *с.* Дія і стан за знач. **зарум'я́нити** і **зарум'я́нитися.** *Вживання амфетамінів у більших дозах, ніж рекомендовано лікарем, може призвести до пришвидшеного биття серця, підвищення тиску крові, а також до подразнення зіниць ока, зарум'янення обличчя, втрати апетиту* (із журн.); *Випікають печиво при температурі 150–200 °С до зарум'янення — протягом 5–7 хвилин* (з навч. літ.).

ЗАРУМ'Я́НИТИ *див.* **зарум'я́нювати.**

ЗАРУМ'Я́НИТИСЯ *див.* **зарум'я́нюватися.**

ЗАРУМ'ЯНІ́ЛИЙ, а, е. Дієпр. акт. до **зарум'яні́ти.** *Швидко, з зарум'янілим лицем і гарячково блискучими очима, йшла вона* (О. Кобилянська); *Підійшов* [Матвій] *до постелі та довго дивився в зарум'янілі личка діточок* (Мирослав Ірчан); *На хмелі замішаний* [хліб], *видме груди, Зарум'янілий, круглий на вид* (І. Драч).

ЗАРУМ'ЯНІ́ННЯ, я, *с.* Стан за знач. **зарум'яні́ти.** *Обсмажуйте дрібно нарізану цибулю на середньому вогні до м'якості й легкого зарум'яніння, періодично помішуючи* (із журн.).

ЗАРУМ'ЯНІ́ТИ, íю, íєш, *док.* Почати рум'яніти. *Вони разом наче опинились у якімсь Божім раї, в якімсь непевнім щастячку: на лиці живцем рум'янець зарум'янів, уста злегка розтулилися, немов серце міцніш б'ється* (Марко Вовчок); *Пам'ятаєш, у ранки весняні Ми дивилися разом з вікна, Як за Києвом десь у тумані Аж над сивим Дніпром далина Зарум'яніє ніжно над водами* (В. Симоненко).

ЗАРУМ'Я́НЮВАННЯ, я, *с.* Дія і стан за знач. **зарум'я́нювати** 2 і **зарум'я́нюватися** 2. *Стейки порціями обсмажте на олії до зарум'янювання (вогонь має бути досить сильним)* (із журн.); *Коржі для торта треба пекти до зарум'янювання з обох боків* (з газ.).

ЗАРУМ'Я́НЮВАТИ, юю, юєш, *недок.*, **ЗАРУМ'Я́НИТИ,** ню, ниш, *док.* 1. *кого, що.* Робити рум'яним, викликати рум'янець (у 1 знач.); рум'янити (у 1 знач.). *Мороз зарум'янив і без того свіже її лице* (Панас Мирний); *Усмішка — це "зарядка для обличчя", яка змусить усі м'язи обличчя збадьоритися, зарум'янить щоки* (з газ.); // Покриваючи або фарбуючи, надавати чому-небудь рожевого або червоного кольору. *Він .. зарум'янював та вирівнював на щоках нерівний, плямуватий природжений рум'янець* (І. Нечуй-Левицький).

2. *що, перен.* Надавати чому-небудь рожево-червоного або багряного забарвлення; рум'янити (у 3, 4 знач.). *Про червень кажуть, що він літо зарум'янює* (з навч. літ.); *Уже скоро осінь зарум'янить явори* (із журн.); *Рожева заграва зарум'янила Дніпро* (з газ.).

3. *що.* Запікати, засмажувати до утворення світло-коричневої скоринки; загнічувати. *Млинчики випікають на добре змащеній сковорідці, зарум'янюють з обох боків* (з навч. літ.).

ЗАРУМ'Я́НЮВАТИСЯ, ююся, юєшся, *недок.*, **ЗАРУМ'Я́НИТИСЯ,** нюся, нишся, *док.* 1. Ставати рум'яним; рум'янитися (у 1 знач.), шарітися. — *Якщо можливо, то прошу мене звільнити від цього, — викидає з себе Мотря і зарум'янюється вся* (Ірина Вільде); *Іваниха зарум'янилася, похилила голову та й закрила лице рукою* (Л. Мартович); *Обличчя зарум'янилось, пашіло здоров'ям, великі голубі очі випромінювали стільки завзяття, веселості, що Леся в думках позаздрила сестричці* (М. Олійник); *Послові .. зарум'янилися обидві щоки* (Ю. Мушкетик); *Зарум'янився і Панчішка. Він ще більше подобрішав* (О. Чорногуз).

2. *тільки 3 ос., перен.* Ставати рожево-червоним або багряним від променів сонця під час його сходу чи заходу; рум'янитися (у 2 знач.). *За стриженою круглою лінією гори зарум'янювалось небо* (В. Винниченко); *Заграв, зарум'янився Дніпро, злегка повитий свіжим серпанковим туманцем: сходило сонце* (О. Гончар).

3. *перен.* Виділятися своїм червонуватим, золотисто-коричневим і т. ін. забарвленням; рум'янитися (у 5 знач.). *Є куди дертися тим, хто черешню обриватиме .. Тільки зарум'янилась "тавричанка" та "рання мелітопольська", директор радгоспу одразу й примчавсь до спецшколи* (О. Гончар); *За якісь півгодини у тьмяному світлі гаснички-п'ятилінійки на столі зарум'янилися свіжі помідори, зазеленіли малосольні огірки.., запахтіла смаженя* (Микита Чернявський); *Хліб на столі зарум'янився* (Р. Федорів).

4. Запікатися, засмажуватися до утворення світло-коричневої скоринки; загнічуватися. *Коли млинець на сковороді почне підніматися й зарум'янюватися, його злегка збризкують маслом* (з навч. літ.); *Маруся у Великодню суботу сама учинила паску, .. і спеклася паска і висока, і жовта, і ще у печі зарум'янилась* (Г. Квітка-Основ'яненко).

ЗАРУНИ́ТИСЯ, и́ться, *док.* 1. Почати рунитися. *Коли сходи зарунились, тисячу найбільш кущистих із них я обережно пікірувала і пересадила на грядку як розсаду* (О. Донченко).

2. Док. до **руни́тися.** *Різні злаки, повні соків землі, давно вже вирвались із всеплодючого лона її на сонце — на поверхню; давно буйно зарунились і суціль вкривають її всю* (Є. Кротевич).

ЗАРУ́ХАТИ, аю, аєш, *док., чим.* Почати рухати (у 3 знач.). *Із-за старої карти Азії виповз чорний таракан* [тарган], *сів на стіні і зарухав вусиками* (В. Гжицький); *Кілька танків, котрі стоять на узвишші, зарухали своїми сталевими хоботами, гримнули туди, до лісу, звідки б'є батарея* (Є. Доломан); *Лялька Галя .. засвітила вже двома очима і зарухала вже двома руками* (Валерій Шевчук).

ЗАРУ́ХАТИСЯ, аюся, аєшся, *док.* Почати рухатися. *Він нервово зарухався в кріслі і пересохлим горлом попросив дозволу запалити* (Олесь Досвітній); *Та не зробив Максим і пари сот кроків, як спереду в тумані щось забовваніло, зарухалося* (І. Багряний); *Попикове обличчя розтануло, немов прокинувся він, вуста його зарухалися — зашепотіли молитву* (Валерій Шевчук); *Я поворушив правою рукою, поглянув на неї. Але зарухалась ліва рука. Що за диво?* (О. Бердник); *Моя справа зарухалася, є потрібні люди; банківські рахунки .. відкриті, до речі, із непоганими для початку сумами* (С. Процюк); * Образно. *Темрява ожила, зашурхотіла, зарухалася* (А. Кокотюха).

ЗАРУЧА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **заруча́ти** 1 і **заруча́тися** 1. *Там сиділо аж два янголи, вони собі раду радили: — Та й полинем на заручання, де Галочка заручається* (Б. Грінченко).

ЗАРУЧА́ТИ, áю, áєш, *недок.*, **ЗАРУЧИ́ТИ,** учу́, у́чиш, *док.* 1. *кого.* Виконуючи обряд заручин, оголошувати кого-небудь нареченою і нареченим. — *Коли воля ваша, хліб наш приймайте і дітей заручайте* (І. Нечуй-Левицький); *Послали сватів, побрали рушники, заручили молодих* (Марко Вовчок); *Сусідки лише губами поцмокували, а одна не могла віджалкувати, що не має сина, котрого могла б з Гіндою заручити* (Н. Кобринська); [Д е ї ф о б:] *Ми заручили тебе оце тепер за Ономая, царя лідійського* (Леся Українка).

2. *діал.* Гарантувати, обіцяти. — *Я вам заручаю, що той хам .. не зважиться нам що-небудь лихого зробити* (А. Чайковський); *Та й хто б мені, врешті, був заручив, що він за мою скаргу не помстився* [помстився] *б на мені?* (О. Кобилянська); *Четверо вже їх. А хто може заручити, що й ще одно не прибуде?* (У. Самчук).

ЗАРУЧА́ТИСЯ, áюся, áєшся, *недок.*, **ЗАРУЧИ́ТИСЯ,** учу́ся, у́чишся, *док.* 1. Ставати нареченою або нареченим. — *Ось перстень мій, — пошепки, уривчасто заговорила панна. — Перед Господом Богом заручаюся ним з тобою і*

присягаюсь, що піду за моїм судженим хоч на край світу! (М. Старицький); [Горпина Корніївна:] *Нащо ти топтав до неї стежку, нащо заручався, коли ти не думав її брати?* (І. Нечуй-Левицький); [Виборний:] *Чом ти, йолопе, не кланяєшся пану возному та не поздоровиш його? Адже бачиш — він заручився* (І. Котляревський); *Ти була гідна дружина тому, з ким навік заручилась* (Леся Українка); [Тарас:] *Раніше, ніж рушати за кордон, я мушу заручитись* (С. Голованівський).

2. *чим.* Забезпечувати собі чию-небудь підтримку, згоду і т. ін. — *Так, .. вас запитають. Кожного з вас і всіх разом. Вам ніхто не повірить, підтримкою громадськості ми заручатися не будемо* (А. Кокотюха); *Тут ніхто не докорятиме його "хлопською" вірою, ані мізерним маєтком. На соймику магнати демократичні, щоб заручитися голосами середньої та дрібної шляхти* (З. Тулуб); *Федір .. не відпускав руки товариша, зазирав в очі, ніби прагнув зарані заручитись прихильністю* (Б. Левін).

ЗАРУ́ЧЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **заручи́ти** 1. *Не сонтрава на могилі Вночі процвітає. То дівчина заручена Калину саджає* (Т. Шевченко); — *А я за свого Михайлика заручена!* (Марко Вовчок); // *у знач. прикм.* Який заручився (у 1 знач.). *Минула зима, а весілля ще не справляли, хоч Сорохан сватів прийняв хлібом-сіллю, і ми з Марією були вже заручені* (І. Муратов); *Філіп .. подякував небесам, що не був заручений з нею офіційно, уникнувши .. публічного розірвання заручин з боку нареченої* (О. Авраменко, В. Авраменко); * У порівн. *Ой чого ти, тополенько, .. засмучена-засмучена, Мов з нелюбим заручена, Все мовчиш?* (О. Олесь); // **зару́чено,** *безос. пред.* — *Нас заручено ще з дитячих років* (Л. Старицька-Черняхівська); *Вже восьмилітньою заручено її* [Янку] *з сином ромейського імператора Костянтина Дуки, теж Костянтином* (П. Загребельний); // *у знач. ім.* **зару́чений,** ного, *ч.;* **зару́чена,** ної, *ж.* Той (та), хто заручився (заручилася), кого заручили. [Деїфоб:] *Пряди, пряди — ниток багато білих заручених потрібно на весілля, на шлюбні шати й на дари для гостей* (Леся Українка); *Заручені в парк увійшли, як весна* (С. Воскрекасенко).

ЗАРУ́ЧЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **заручи́ти** 1 і **заручи́тися.** *По старих українських требниках звичайно маємо два чини — чин обручення (заручення) і чин вінчання (шлюбу)* (І. Огієнко); *Микита Єгорович дивився на Раю і думав, що така навіть на весіллі скаже: "А що тут хорошого? Зараз розлучень більше, ніж заручень та шлюбів"* (М. Циба); *Одним з головних завдань старшини Чернігівського та Ніжинського полків було послаблення могутності Речі Посполитої шляхом виведення з війни Великого князівства Литовського та заручення підтримкою білоруського населення* (з наук. літ.).

ЗАРУ́ЧИНИ, чин, *мн.* Обряд, за яким дівчина і хлопець, які мають намір одружитися, оголошуються нареченою і нареченим. [Мартин:] *Ну, моя дитино, я вже скінчив з твоїм женихом. Сьогодні заручини, а на Тройцю* [Трійцю] *й весілля* (І. Карпенко-Карий); *А в домі уже накривали столи. Чекали хвилини тієї, коли Почнуться заручини Йвана й Світлани* (І. Нехода); *Єльчина стриманість вибухне й розлетиться вдрузки, і для всіх одразу стане очевидним скандальна правда її спротиву цим заручинам* (О. Гончар).

Зару́чини справля́ти *див.* **справля́ти.**

ЗАРУЧИНО́ВИЙ, а, е, *діал.* Заручний. *Боярин зняв зі свого пальця заручиновий золотий перстень і наказав відлити з нього кулю* (з легенди); *Вінок на її гарній артистичній голові походить від мене і є наш заручиновий вінок, замість персня* (О. Кобилянська); *Після всіх церемоній гості й господарі засіли до столу, випили ще по добрій чарці, закусили і почали співати заручинової пісні* (В. Гжицький); *Молода на Чернігівщині обдаровувала дівчат заручиновими рушниками* (з наук. літ.).

ЗАРУЧИ́ТИ *див.* **заруча́ти.**

ЗАРУЧИ́ТИСЯ *див.* **заруча́тися.**

ЗАРУ́ЧНИЙ, а, е. Який використовується або дарується на заручинах (про перстень, рушник і т. ін.). *Натягала* [Льонця] *на пальці один за одним персні і зойкнула: такий самий — з великим каменем, обрамленим золотою короною, той самий заручний її перстень — тут, у цьому дзбані!* (Р. Іваничук); *1477 року імператор Максиміліан І підніс Марії Бургундській як заручний подарунок перстень з діамантом* (із журн.); // Який виконується на заручинах, характерний для них. [Устя:] *Та ще спочатку за столом .. заручних пісень співали їм* (М. Старицький); *Заручний обряд.*

ЗАРУ́ЧНИК, а, *ч.* 1. Особа, насильно захоплена та утримувана кимсь із певною метою (перев. для спонукання держави, організації, групи і т. ін. виконати висунуті вимоги). [Старший над вартою:] *Комендант наказав оголосити в місті і переказати вам, що коли убійник* [убивця] *короля Завойовника до дванадцяти годин дня не буде виданий, то заручники, що сидять тут, .. будуть покарані на смерть* (Я. Мамонтов); *Коронний гетьман відпустив одного з козацьких представників на Січ з відповіддю, а інших затримав як заручників* (З. Тулуб); [Помпей:] *Заручниками обмінялись ми. Тепер ще поговорим перед боєм* (Борис Тен, пер. з тв. В. Шекспіра).

2. *перен.* Той, чий стан, думки або дії з певних причин залежать від чогось, обмежені чимсь. *Ми ставали заручниками апатії .. Хотілося не рухатись і ні про що не думати* (Ю. Андрухович); *Судилося Василеві стати заручником у грі, про яку, сердега, не мав і гадки* (О. Забужко); *Коли ідея просякає тебе до останнього волоконця.., неможливо жити по-іншому. Це кажу я — одвічний заручник ковалентності* (Любко Дереш); *Усі ми — і багаті, і бідні, успішні і не дуже — стаємо заручниками способу життя, що будь-якої миті може стати не лише нестабільним, але й вибуховим* (із журн.).

ЗАРУ́ЧНИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **зару́чник.** *На мосту в Сан-Франциско якийсь дивак захопив у заручниці свою дружину* (Л. Костенко); — *Приходили поліцейські. Вони хотіли, щоб він і мама написали заяву, ніби Сашко тримає нас з тобою заручницями* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Мені близькі дитячо-батьківські теми: я вже певною мірою стала заручницею свого образу* (з газ.).

ЗАРЮ́МАНИЙ, а, е, *розм.* Який зарюмався. *Чорнобривий угрин чи хорват, бравий вояк з-поміж найманців Однокрила, тяг кудись огрядну червонопику молодичку, розхристану, зарюману* (О. Ільченко); — *Відійди, відійди, зарюмана, бо розчерепплю макітру! Якось перебудуть твої потерчата без молока,* — *замірявся на жінку прикладом спиячений Терешко* (М. Стельмах); *На протилежному кінці галявини чипів .. замурзаний і зарюманий хлопчик* (І. Білик).

ЗАРЮ́МАТИ, аю, аєш, *док., розм.* 1. Почати рюмати; заплакати (у 1 знач.). *Троянські плакси тут ридали, Як на завійницю кричали, Еней зарюмав басом сам* (І. Котляревський); — *Бабусечко моя, матінко! Дякую вам з душі, з сер-*

ця! .. *— Годі вже, годі, а то й я зарюмаю!* (Марко Вовчок); *Несподівано так стало чогось жаль, такий смуток, така взяла туга, що хотілось сісти в бур'яні, зарюмати, як дитина* (С. Васильченко).

2. *що.* Плачучи, зробити припухлим, червоним (очі, обличчя). *Сама сіла заплакала. Карі очі зарюмала* (П. Чубинський).

ЗАРЮ́МАТИСЯ, аюся, аєшся, *док., розм., рідко.* Стати зарюманим, заплаканим. *Дівчинка плакала, обличчя її зарюмалося* (із журн.).

ЗАРЮ́МСАНИЙ, а, е, *розм.* Який зарюмсався. *Ніколи не доводилося бачити Ліду зарюмсаною* (О. Копиленко); *Ївга тулить до себе зарюмсане лице Катерини, заспокоює її* (І. Волошин); *Надія Олександрівна була просто зарюмсана, а Варвара Петрівна хоч і не плакала одверто, та нервово м'яла хустинку в руках і, завжди така балакуча, зараз мовчала* (О. Іваненко); *Люди, неначе автомати, вичерпували свій життєвий цикл і вже не згадували .. зарюмсаного хлопчика* (І. Качуровський).

ЗАРЮ́МСАТИ, аю, аєш, *док., розм.* Почати рюмсати; заплакати (у 1 знач.). — *Ой дідусю! Чи вернеться* [Зінько]?.. — *Мабуть, йому вже не вертатися! — додала мати, витираючи сльози. — От і зарюмсали!.. От уже й не люблю!..* (Б. Грінченко); *Ясько зарюмсав, витираючи брудним кулаком сльози* (М. Чабанівський); *Павлик насупився, закопилив губи .. — Добре, віддай* [ведмежа], *Клаво, а то він справді ще зарюмсає!* (В. Нестайко); *Перші кілометри діти бігли за Даркою, вихоплювалися вперед, а потім зарюмсала Ліда — черевичок натер ногу* (В. Яворівський).

ЗАРЮ́МСАТИСЯ, аюся, аєшся, *док., розм.* Те саме, що **запла́катися.** — *Ну, здрастуй... Чого зарюмсалась? — Ой, та не треба ж вам зі мною віта-а-атися-а-а! — зненацька заголосила* [Докія] (Микита Чернявський); *Я зняв шапку, тихо поздоровкався, проте з місця не зрушив: тут, біля порога, в тіні, хоч не видно, що зарюмсався...* (Григір Тютюнник).

ЗАРЯБИ́ТИ, ить, *док., розм., рідко.* Почати рябити (у 1 знач.). *Налетів вітер, сколихнув водну поверхню, вона зарябила, захвилювалася* (із журн.).

ЗАРЯБІ́ТИ, іє, *док.* 1. *чим, від чого і без дод.* Почати рябіти (у 3 знач.); стати рябим від появи чого-небудь, що має інший колір. *Швидко дошка зарябіла такими візерунками та сивими хмарками на чорному тлі, що вже далі й садити літери було ніде, бо останнє слово прийшлось уже на ніжці дошки* (Дніпрова Чайка); *Італійські тополі зарябіли бруньками, наче рій метелів улетів їм між віти* (М. Коцюбинський); *Узгір'я, покрите низеньким чагарником, зарябіло колонами ворожого війська* (Д. Ткач); *З ущелин, з-за скель і кам'яних брил висипали повстанці. Від їхніх сірих сорочок зарябів весь простір між горою і табором* (В. Малик); // *безос. У повітрі зарябіло від ластівок* (В. Гжицький); *Замигтіло й зарябіло довкола* (Валерій Шевчук).

2. З'явившись, виділитися на фоні чого-небудь. *Коли ж одного ранку скрізь по парканах і брамах зарябіли кольорові афіші, тоді в городі піднявся .. справжній гармидер* (С. Васильченко); *Сонце ще високо стояло над Щекавицею, коли на пониззі Дніпра зарябіло, а згодом вималювалось кілька лодій* (С. Скляренко); *Зарябіла на воді широка стежка, залиснівши сивим підбоєм листочків* (В. Козаченко); *Кавуни зарябіють в степах, винограду наллються* (О. Гончар); *Хмарка пішла собі далі, табун рухливих, сонячних зайчиків зарябів, затанцював у тіні каштана* (І. Рябокляч).

◊ **[Аж] в оча́х рябі́є / зарябі́ло** *див.* **рябі́ти.**

ЗАРЯБОТІ́ТИ, іє, *док., розм.* Почати рябroom. *Чи справді Кость наважиться грати?* .. *Зі столу зарябботіли розсипані, забуті карти, наче посміхнулися* (А. Любченко); *Степ зарябботів чорними смугами посіяної озимини, спохмурнів, став непривітним* (Д. Бедзик); *Тяжкі плити цілини зарябботіли жовтими пальцями щавлевого коріння* (М. Стельмах).

ЗАРЯ́Д[1], у, *ч.* 1. Певна кількість вибухової речовини, необхідна для пострілу, вибуху, яка міститься в патроні, снаряді, міні і т. ін. — *Ви берете заряд толу, вагою на сто кілограмів, і кладете його в сталевий балон, до якого приробляєте детонатор* (Ю. Яновський); *Хома Хаєцький .. сидить весь у кіптяві, вставляючи в оперення мін додаткові заряди* (О. Гончар).

2. Бойовий патрон, снаряд, а також куля, дріб, шрапнель з потрібною для пострілу кількістю вибухової речовини, введені в канал вогнепальної зброї; набій. *Пан Цибульський любив пополювать, .. а коли дуже розсердиться, то й по індиках тарахне, та й забира, щоб заряди на вітер не пішли* (О. Стороженко); *Раз на вовка хука дав* [Мирон]; *удруге схибив; за третім разом заряд у пеньок всадив...* (Панас Мирний); *З'явився і кулемет з бронебійними зарядами, замаскований недалечко від мосту* (Іван Ле); *Ми, жінки, почали перев'язувати поранених, подавали до гармат заряди* (В. Кучер); *Салютувала герматка холостими зарядами* (В. Нестайко).

3. *фіз.* Кількість електричної енергії в певному тілі. *Ступінь гідролізу та утворення комплексних іонів визначаються електронною структурою іона, його зарядом і розміром* (з наук. літ.); *Однойменні заряди відштовхуються, а різнойменні — притягуються. В цьому полягає принципова відмінність електромагнітних сил від гравітаційних* (з навч. літ.); *Яким велетенським не був би загальний заряд усіх міні-акумуляторів, все одно його не може вистачити на весь час подорожі* (В. Владко).

4. *чого, який, перен.* Запас сил, почуттів, думок і т. ін. у кого-небудь. *Різкі Зівертові жести пахтіли зарядом величезної енергії і настирливої упертості* (Б. Антоненко-Давидович); *Він любив іти на роботу з чимось новим, обмисленим. Він давав поштовх, заряд усім (і це таки майже несамохіть — енергію, ентузіазм осмислено дати не можна)* (Ю. Мушкетик); *Поєднання двох термінологічних струменів — науково-технічного і суспільного — несе в собі величезний значеннєвий заряд: прогрес людства полягає в пізнанні матеріального світу, поєднаному з духовним самопізнанням* (В. Русанівський).

△ **(1) Баріо́нний заря́д,** *фіз.* — одна з внутрішніх характеристик елементарних частинок, відмінна від нуля для баріонів і рівна нулю для всіх інших елементарних частинок. *Якби баріонний заряд був за величиною іншим, протони не могли б утворювати ядра атомів* (з наук. літ.); *У мезонів немає баріонного заряду* (із журн.); **(2) Електри́чний заря́д,** *фіз.* — скалярна фізична величина, що характеризує здатність частинок або тіл вступати в електромагнітні силові взаємодії. *Джерелом електричного поля є електричні заряди* (з навч. літ.); *— В повітрі водень почав бурхливо з'єднуватися з киснем, учні знають, що з такого поєднання утворюється... — Вода! Водяна пара! — хором закричали діти. — Правильно! Утворилися грозові стовпи, насичені потужними електричними зарядами* (О. Бердник); **(3) Я́дерний заря́д,** *фіз.* — пристрій для здійснення вибухового про-

цесу вивільнення ядерної енергії. *До ядерних боєприпасів належать оснащені ядерними зарядами бойові частини ракет, авіаційні бомби, артилерійські снаряди, ядерні фугаси* (з навч. літ.); *Перша партія грізних кораблів з ядерними зарядами вже була готова до вильоту* (О. Бердник).

ЗАРЯ́Д², у, *ч., діал.* Управління, керівництво. — *Слухайте, пане Годієра, .. мушу виїхати на якийсь час .. Приймете на той час заряд маєтку?* (І. Франко); *Анікіно .. став служити своєму панові так щиро й ревне* [ревно], *що той дуже полюбив його і нічого не робив без його ради, оддавши йому під заряд усі свої справи* (М. Лукаш, пер. з тв. Д. Боккаччо).

ЗАРЯДЖА́ЛЬНИК, а, *ч.* Боєць, який заряджає вогнепальну зброю. *Для запобігання опіку пороховими газами заряджальник після спускання міни у ствол повинен відійти від мінометa на два-три кроки* (з навч. літ.); — *Я був заряджальником зенітної гармати* (з газ.).

ЗАРЯДЖА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **заряджа́ти.** *Навідник гармати танка зобов'язаний систематично перевіряти стан озброєння, прицільних приладів, механізмів заряджання і наведення, проводити їх технічне обслуговування* (з мови документів); *Типовий мобільний телефон при активному користуванні потрібно щовечора ставити на заряджання* (із журн.); *Під час процесу заряджання акумулятора іони літію рухаються від позитивного електрода (катода) до негативного (анода)* (з навч. літ.); *У доброзичливому спілкуванні ти завжди відчуваєш непідробний інтерес до себе, до твоїх думок і почуттів, врешті й заряджання вірою в себе* (з газ.).

ЗАРЯДЖА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.,* **ЗАРЯДИ́ТИ,** яджу́, я́диш, *док.* 1. *що.* Вкладати заряд *(див.* **заря́д¹** 2) у вогнепальну зброю. *Запорожці палили, не зводячи духу. Задні заряджали рушниці переднім* (О. Довженко); *Поруч з рядовим стояв адмірал, допомагаючи йому заряджати гармату* (В. Кучер); *Останні партизани підходять до згасаючого багаття, засипають його землею і затоптують, а потім, зарядивши карабіни, теж зникають в гущавині* (П. Воронько); *Так отаке буває! Раз у житті довелося лебедя стріляти, і забув* [дід] *рушницю зарядити!* (Остап Вишня); // Вкладати запальник у міну, гранату і т. ін. *Мінометники .. ринули до воріт, на ходу заряджаючи протитанкові гранати* (О. Гончар).

2. *що.* Готувати до дії який-небудь апарат, вкладаючи, вставляючи щось. *Механік, заряджаючи літачок пальним, влив у нього стільки бензину, ніби льотчик збирався побивати рекорд на довгочасність перебування в повітрі* (М. Трублаїні); *Проявляв* [Микола], *закріпляв, потім знову заряджав плівками свої фотоапарати* (О. Шугай); *Він докрутив плівку до кінця, у таксі зарядив нову і звелів таксистові: — Тепер — у лікарню* (А. Михайленко).

3. *що.* Надавати електричної енергії якому-небудь тілу, приладу, пристрою і т. ін. — *Від нашої фотоелектростанції, від незчисленних напівпровідникових батарейок, що заряджають величезну кількість міні-акумуляторів, — цілком залежить робота всіх чисто механізмів і автоматичних приладів астроплана* (В. Владко); *Авто ми залишили на платній стоянці, де нас пригощали лимонадом і давали заряджати мобільні* [телефони] *з розеток* (І. Карпа); *Телефон розрядився ще вранці, зарядити не було коли протягом дня* (А. Кокотюха).

4. *кого чим, перен.* Надавати людині запасу сильних почуттів; збуджувати. *Бажання — як кресало. Воно викрешує іскри, заряджає енергією, гартує волю* (Г. Коцюба); *Він* [приїзд письменників] *утворює певний контакт між письменником і його фактичним чи потенціальним читачем, він заряджає цього читача новими інтересами й запитами* (Б. Антоненко-Давидович).

ЗАРЯДЖА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *недок.,* **ЗАРЯДИ́ТИСЯ,** яджу́ся, я́дишся, *док.* 1. Ставати зарядженим (про вогнепальну зброю). *Крізь суцільне стугоніння чути, як .. б'ють німецькі самоходи. Мовби працюють самі, без людей, автоматично розряджаючись і знову автоматично заряджаючись з невичерпних льохів* (О. Гончар).

2. *розм.* Робити запас чого-небудь. — *То давайте, — каже лікар, — на ходьбу натиснем. Більш бувайте на повітрі, заряджайтесь киснем* (П. Глазовий); *Поки зарядились пальним, навантажили боєприпаси, стало зовсім видно* (Ю. Збанацький).

3. *фам.* Пити горілку, вино; їсти що-небудь. [Д у д к а *(подає пляшку гармоністові):*] *На, Дончук! Заряджайся!* (Я. Мамонтов); *Правду кажучи, не дуже ми додержувалися святого охотницького правила, а саме: ідеш на озеро, так заряджай добре рушницю і не надто заряджайся сам* (Остап Вишня); — *Кириловичу, .. я сходжу повечеряю, зранку не заряджався, клянусь...* (В. Дрозд); *Він приклав шийку до губ, закинув назад голову. Рідина глухо забулькала у нього в горлянці. — Ух! — зарядився, — промовив він* (І. Микитенко).

4. *фіз.* Набувати електричного заряду. *Копитко створив .. акумуляторну батарею, яка заряджалась за неповну годину* (В. Хрущак); *"Йому добре, — позаздрив Олег. — Зарядився* [робот] *променевою енергією і не думає про їжу"* (І. Росоховатський).

5. *перев. чим, перен.* Набувати запасу енергії, бадьорості і т. ін. *Сьогодні на роботі, тут, в цеху, він був холодний, як лезо шаблі, і персонал ніби заряджався його енергією, його тверезістю й свідомістю* (Іван Ле); *У неї стільки енергії, стільки сили, такий темперамент, що біля неї, здається, і сам заряджаєшся, мов акумулятор* (М. Томчаній); *Я зарядився гумором, сміхом* (В. Нестайко).

6. *тільки недок.* Пас. до **заряджа́ти.** *У кількох словах Риндін пояснив Галі, як замінювати касети з плівками, якими заряджався апарат* (В. Владко).

ЗАРЯ́ДЖЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **заряди́ти¹.** *На току. Темна ніч. Тільки оце прийшов Скиба на зміну. Молодий хлопчина передав йому рушницю, на курки показав — заряджена, мовляв* (А. Головко); *Заряджена злою енергією Мариня так гарячково почала вижбурювати речі на подвір'я, що збоку могло видатися, ніби в хаті вибухнула пожежа* (Ірина Вільде); // **заря́джено,** *безос. пред. "Скоріше б ворожий порт. Я довго ждав цієї миті .. Всі гармати заряджено!" — подумав Вихор* (В. Кучер).

2. *у знач. прикм.* Який зарядився (у 3–5 знач.); який має, містить у собі заряд *(див.* **заря́д¹** 3). *Ти вже зранку заряджений і точно знаєш, що на вечір у тебе теж щось є* (С. Жадан); *Метеорит, що летить назустріч ракеті, могутніми розрядами електромагнітної енергії роздрібнюється на пил .. А заряджений пил обходить електромагнітне поле, яке створене навколо ракети* (О. Бердник); *В. Винниченко був порушник правил, вічно заряджений духом боротьби, екстравагантного виклику* (з наук. літ.).

△ **Приско́рювач заря́джених части́нок** *див.* **приско́рювач.**

ЗАРЯ́ДЖЕНІСТЬ, ності, *ж.* Стан за знач. **заря́джений** 2. *Рухливість електронів залежить від чистоти та ступеня зарядженості підкладки* (з наук. літ.); *Їздові дослідження на двох електромобілях з вимірюванням спожитих ампер-годин виконувалися при ідентичному ступені початкової зарядженості тягового джерела* (з наук. літ.); *Емоційна зарядженість святом "Вересневі самоцвіти" привернула увагу кіровоградського глядача до обласного музично-драматичного театру* (з газ.).

ЗАРЯ́ДЖЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **заряди́ти**[1]. *Акумуляторник повинен знати будову акумуляторних батарей, правила та режими їх зарядження і розрядження* (з навч. літ.); *Оскільки створено загальнонаціональну мережу станцій для зарядження батарей електромобілів, водіям не потрібно турбуватися про те, що двигуни їхніх машин залишаться без енергії* (з газ.); *Творчість Тараса Шевченка, сповнена величчю любові й патріотизму, вимагає від нас постійного напруження духу, постійного зарядження духовною енергією* (із журн.).

ЗАРЯ́ДЖУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАРЯДИ́ТИ,** яджу́, я́диш, *док., діал.* 1. *що.* Організовувати, улаштовувати. *Не знаючи Карлових планів, гетьман не міг робити своїх, заряджував те, що, на його гадку, диктувала конечність* (Б. Лепкий); *Петро часто скликував слобожан у редуту, і тут зарядив вправи військові* (А. Чайковський); *— Ти знаєш, хто тепер командант* [комендант] *Стамбула? — .. Його заступник. — Так, але він старий і не відважиться нічого важнішого сам зарядити* (О. Назарук).

2. *чим і без дод.* Керувати, розпоряджатися, управляти. *Казанцев заряджував танцями* (І. Нечуй-Левицький); *— Ти їдеш?.. А Пазі не скажеш, що має мені варити на обід?! — Не бійся, не помрете з голоду! Я вже зарядила* (Л. Мартович).

3. *що, кул.* Приправляти чим-небудь (страву). *Господиня зарядила молоко сметаною, — буде ряжанка на вечерю* (із журн.).

ЗАРЯДИ́ТИ[1] *див.* **заряджа́ти.**

ЗАРЯДИ́ТИ[2] *див.* **заря́джувати.**

ЗАРЯДИ́ТИ[3], яджу́, я́диш, *док., що, розм.* Почати часто повторювати одне й те саме (у дії, розмові і т. ін.). *— Тобі все-таки не слід своїх сторонитись-обходити. — Та що ти все зарядила: обходиш та обходиш! — гукнув Грицько* (Панас Мирний); *— Своє зарядив* [Левко], *як молитву: юшку треба пускати не тільки з панів, а й з їхніх прихвоснів...* (М. Стельмах); *— То все на макаронах сиділи, а це зарядили горох та горох* (О. Гончар); // *без дод.* Почати безперервно йти (про дощ, сніг) або бути протягом тривалого часу (про мороз, спеку і т. ін.). *Після Пилипа сніг упав. Морози жаркі зарядили* (Панас Мирний); *— Теплих днів випало мало, — спробував виправдатися Вірний. — Дощі як зарядили...* (В. Логвиненко); *На вулиці починалася злива, і треба було встигнути доїхати додому, поки вона не зарядила на всю ніч* (І. Роздобудько).

ЗАРЯДИ́ТИСЯ *див.* **заряджа́тися.**

ЗАРЯ́ДКА, и, *ж.* 1. *рідко.* Те саме, що **заряджа́ння, заря́дження.** *Підійшла машина, яку вони відпустили на зарядку* (Н. Рибак); *— ...Під час зарядки бака пальним ми помітили, що якесь судно освітило "Антопулос" прожектором* (М. Трублаїні); *Акумулятори весь час, скільки працював бензиновий мотор, були під зарядкою* (О. Сизоненко).

2. Сукупність оздоровчих і зміцнювальних гімнастичних вправ. *Вранці Ладимко, широко розчинивши вікна, впускав морозне повітря й робив півгодинну зарядку* (М. Руденко); *Назавтра Іван Кирилович не робив зарядки, спізнивсь на роботу і навіть не тримав у руках Гегеля* (В. Дрозд); *Перебирав у голові сьогоднішній день. Почався він для Антона банально. Душ, обов'язкова зарядка, ранкова кава* (С. Процюк).

3. *перен., розм.* Запас енергії, бадьорості, натхнення; наснага. *— Генко, видай віршика, — не випускаючи трубки з рота, розслабленим голосом попросив Максим, покосився на дівчат і з серйозною міною додав: — Для інтелектуальної зарядки* (Г. Усач); *Кельнер з усмішкою слухав Бобровницького: він уже звик до цієї щоденної приперченої зарядки для сонного Марекового розуму* (М. Малиновська); *— Раніше я любив збори, завжди любив, зарядку вони мені давали!* (П. Загребельний).

△ **(1) Фізи́чна заря́дка** — комплекс фізичних вправ, виконання яких спрямоване на оздоровлення організму. *Візьміть до уваги дві форми фізичної зарядки: щоденну ранкову зарядку і дво- чи триразове на тиждень вечірнє або денне фізичне тренування* (із журн.).

ЗАРЯ́ДНИЙ, а, е. 1. Стос. до заряду *(див.* **заря́д**[1] 1, 2). *За кілька хвилин дивізіон знову рушив. На м'якому, добре катаному ґрунті не гриміли лафети й не деренчали зарядні двоколки* (Л. Смілянський); *Методом математичного моделювання розраховано початкові швидкості снаряда для кількох варіантів гармат зі стволами конічної форми, що мають однакове співвідношення калібрів, при максимальному тиску в зарядній камері* (з наук. літ.).

2. Признач. для заряджання, надання електричної енергії чому-небудь (про прилад, агрегат і т. ін.). *Флагманський смартфон можна заряджати, доторкаючись ним до зарядних приладів, вбудованих у різні пристрої* (із журн.); *У США та країнах Євросоюзу створюються спеціалізовані мережі техобслуговування автотранспорту й зарядні станції* (з газ.).

△ **Заря́дний при́стрій** *див.* **при́стрій; Заря́дний я́щик <Заря́дна скри́ня>** *див.* **я́щик.**

ЗАРЯ́ДОВИЙ, а, е, *фіз.* Прикм. до **заря́д**[1] 3. *Вигідність взаємодії з тією або іншою основою нуклеїнових кислот зумовлена переважно гетерогенністю їхнього зарядового розподілу* (з наук. літ.); *У науковій праці проаналізовано дослідження надпровідників із хвилями зарядової та спінової густини* (з наук. літ.); *У приладах із зарядовим зв'язком зчитувальний пристрій показує величину реального заряду* (з навч. літ.).

ЗАРЯСНІ́ТИ, іє, *док.* 1. *ким, чим.* Почати рясніти (у 1 знач.). *Столик запарував, заряснів наїдками, чарками, тарелями* (І. Багряний); *Знов осінні дороги зарясніли заробітчанським людом* (К. Гордієнко); *Вогка лісова земля зарясніла точеними головками грибів* (М. Стельмах); *За якихось кільканадцять хвилин щойно змертвілий плац заряснів постатями, зацвів корогвами, транспарантами, різноколірними хустинами* (М. Олійник); *Небо зарясніло великими зірками* (І. Білик); // *безос. Під корою дерев запульсувало соками, на гілочках зарясніло бруньками* (Я. Гримайло).

2. Почати рясніти (у 2, 3 знач.). *Старий поперхнувся від сміху і зразу ж закашлявся .. Круг закислих очей зарясніли промені глибоких сірих зморщок* (М. Івченко); *Зарясніли на чолі краплинки поту* (А. Малишко); *Коли настав вечір, за-*

рясніли всюди на вулицях спалахи (А. Шиян); *Зарясніли дощі рятівні* (І. Андрусяк); // *безос.* — *Між дерев біліє, а біля дерева зарясніло — солов'ї не однаково співають, прислухайтесь* (М. Хвильовий).

ЗАРЯСНІ́ШАТИ, ає, *док.* Почати рясніщати. *Горошини-сльози зарясніщали на лиці у 80-літнього діда* (Остап Вишня).

ЗАРЯТО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАРЯТУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док., розм.* 1. *кого, що.* Допомагати кому-небудь, рятуючи у скрутному становищі; рятувати, виручати (у 1 знач.). *І сам голоду й холоду не знає, бо й його люде* [люди] *зарятовували, як чим треба* (Ганна Барвінок); *Вентилятор .. зарятовував нас від духоти* (О. Гончар); Був [Черевань] *козак друзяка: уже кому чи яка нужда, чи що, то зарятує й визволить* (П. Куліш); *Ми такі певні були на Вашу запомогу, бо кому ж нас і зарятувати, як ми перше всього самі себе не будемо зарятовувати?* (Панас Мирний); [В а р е н и к:] *Хто б вас пожалів, якби не я, хто б зарятував при нужді!* (М. Кропивницький); — *Як можете, Терентію, .. хоч трохи зарятуйте грішми,* — *не знає* [Марія] *де подіти руки і нижче опускає голову* (М. Стельмах).

2. *тільки док.* Те саме, що **урятува́ти.** *Дай нам силу вирвать руки Із обіймів їх* [кайданів] *цупких, Зарятуй від скону-муки, Тхни огнем надій палких!* (П. Грабовський); — *Рятуй-те!* — *Хто там?!* — *зриваючи голос, крикнув Адам.* — *Зарятуйте невинні душі...* (М. Малиновська); [П а н т а л і д а:] *Скажи, як можна лихові зарадити?* [Ф о р к і а д а:] *Це легка річ; залежить од цариці лиш Себе спасти і вас зарятувати всіх, Тут треба тільки швидкості й рішучості* (М. Лукаш, пер. з тв. Й.-В. Гете).

◊ **(1) Зарятува́ти спра́ву** — знайти вихід зі скрутного становища; залагодити що-небудь. *Землю зовсім забрано від Дениса. І Копаниця й Денис кинулись були в город, щоб зарятувати справу, та нічого не могли зробити* (Б. Грінченко).

ЗАРЯТУВА́ТИ *див.* **зарято́вувати.**

ЗАРЯТУВА́ТИСЯ, у́юся, у́єшся, *док., розм.* Вийти зі скрутного становища за допомогою кого- або чого-небудь; урятуватися. *Кожний з вас дасть пару злотих так званої складки, й буде,* — *кажуть,* — *капітал чималий, буде чим зарятуватися у нещасті й потребі* (П. Козланюк); *Десь там жив Бровченко, Христофор Ничипорович,* — *референт бургомістра, в якого мати хотіла зарятуватися* (Б. Харчук); *Чого ж він не тікав? Може б, не помітили, бо ж був далеко, в ліщині. Хоч би він зарятувався, оберіг малу Густю!* (М. Малиновська).

ЗАРЯТУ́НОК, нку, *ч., розм.* Те саме, що **поряту́нок.** *Певне, що коли й Ви тільки захочете, то не кинете нас без зарятунку* (Панас Мирний); *Шлючи прокляття тим ешелонам, майже вимріювали* [дівчата], *як спасіння для себе... коросту! Короста — тільки й зарятунок... З коростою до райху не беруть!* (О. Гончар).

ЗАСА́ДА[1], и, *ж.* 1. Приховане місце, де розташовується хто-небудь для раптового нападу; засідка. *Зеленцов прибув у перший батальйон, що стояв на запасних позиціях у засаді* (В. Кучер); *Під Будапештом його ескадрон напав із засади на цілий полк відступаючої німецької піхоти* (М. Руденко); *Мов левеня — вороги у засаді сидять* (В. Багірова).

2. Несподіваний напад з прикритого місця. *Розпорядивши Турн як треба, Махнув, засаду щоб зробить* (І. Котляревський); *Я не бив наводкою прямою і не відав танкових засад, коли димом вкрите поле бою за снарядом скальпував снаряд* (М. Рудь); — *Заманливо, заманливо!* — *поблискуючи очима, сказав Горениця.* — *Перші стежки в горах часу. А на шляху — засади, бої* (О. Бердник); *У разі можливої засади легкі та швидкісні корвети мали значно більше шансів уникнути контакту з супротивником і зникнути, замівши за собою сліди* (О. Авраменко, В. Авраменко).

3. Загін війська, добре замаскований для раптового нападу. *В боях ми розбили останню засаду І вийшли на берег Балтійського моря* (Я. Шпорта); *Того літа гриднів у Києві лишалось мало — стояли засадами по дерев'янських городах* (І. Білик); // *розм.* Людина або група людей, які заховалися де-небудь з метою несподіваного нападу на когось або для спостереження за кимсь, чимсь. *Йому чогось усе здавалося, що коли не з-за тієї хати, то з того огороду вискоче* [вискочить] *засада і кинеться на його* [нього] (Панас Мирний); *Не знаючи про засаду, ішов туди ж Валентин Домагацький, і його схопили* (А. Хижняк); *Ніч. Навкруги завірюха гуде. В яслах чатує засада* (С. Олійник).

ЗАСА́ДА[2], и, *ж., перев. мн.* 1. Основа чогось; те головне, на чому ґрунтується, базується що-небудь. *Юнаки, підлітки, діти — вони дістали ще в школі засади тієї енергії і волі солдата, .. тієї самовідданості і невтомності виробничника, які дозволили нам з честю виконати стратегічні плани і здобути перемогу* (Ю. Яновський); *Жіноче питання — одне з основних засад докорінної зміни всього устрою життя* (О. Іваненко); *Сучасні аграрні земельні відносини базуються переважно на засадах приватної земельної власності* (з навч. літ.).

2. Вихідне, головне положення, принцип; основа світогляду, правило поведінки. *З борців насміхалася доля, Зростала проте їх громада. Добробут народний та воля — То наша найперша засада* (П. Грабовський); *На власні гроші набув* [Макар Іванович] *сотню примірників* [книжки], *щоб послати на село, до своїх, і таким робом довести, що, вірний демократичній засаді, не розривав зв'язків з народом* (М. Коцюбинський); *Чи спосіб життя, який ти собі вибрав, і засади, якими керувався, були найліпшим засобом на те, щоб у хвилю смерті подумати, що не змарнував оце життя?* (Ю. Винничук); *Особливості ікони визначаються не тільки християнським віровченням, а й світоглядними засадами епохи, ментальними особливостями етносів як носіїв національних художньо-естетичних традицій* (з наук. літ.).

3. Спосіб, метод здійснення чого-небудь. *Панас Омелянович .. знайшов собі клопіт на добровільних засадах — облаштовує кімнату-музейчик при Кураївському палаці культури* (О. Гончар); *Товари можуть продаватися на засадах передоплати, неповної оплати або авансом з оплатою після продажу товару стороною-покупцем* (із журн.); *Позитивним є зростання обсягів підготовки аспірантів на контрактних засадах, тобто понад державне замовлення* (з газ.).

(1) На грома́дських заса́дах — безоплатно і добровільно. — *Роботи у нас з вами набралося стільки, що й за місяць не впораємося. Якщо хочете, я на громадських засадах працюватиму до десятої вечора* (М. Дашкієв); *До роботи нікого тут* [у Будинку металургів] *не силують, якщо хочеш, будь ласка, але цілком з твоєї волі, на громадських, так би мовити, засадах, обирай заняття, до якого маєш*

нахил, до чого лежить душа (О. Гончар); *У травні поїдемо на пошук, експедиція на громадських засадах* (О. Бердник).

ЗАСА́ДЖЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **засади́ти.** *Половина ґрунту була засаджена добрим садком* (І. Нечуй-Левицький); *Перед ґанком палацу зеленів широкий круг, засаджений кущами* (Леся Українка); *Існує мало міст, так засаджених деревами, як Київ* (з газ.); *Засаджена в землю лопата самотньо стояла посеред грядки* (із журн.); * Образно. *Великий космос, засаджений безліччю круглих тіл, явив йому раптом свій злагоджений ритм* (Валерій Шевчук); // **заса́джено,** *безос. пред. Весь двір засаджено квітами. І рожі, і айстри, і флокси, і чорнобривці...* (В. Нестайко); *Працею і турботами не одного покоління було засаджено городи й садки...* (Ю. Хорунжий); *Охріма за крадені коні, з якими попався, коли переводив з ярмарку на ярмарок (хоч і не сам крав), засаджено було у тюрму* (Дніпрова Чайка).

ЗАСА́ДЖЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **засади́ти.** *Та був ще один великий орел, великокрилий та густоперий. І ось той виноград витягнув пожадливо своє коріння на нього, і свої галузки пустив до нього, щоб він напоїв його з грядок свого засадження* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *У центрі Тернополя садять квіти — відкрито сезон засадження клумб* (з газ.); *Наказано місце ув'язнення опорядити якнайшвидше, поки тепло, щоб тиньк і побілення* [побілка] *висохли перед засадженням в'язня на ціле життя* (А. Крижанівський); *Всякий імперіалізм, захопивши якусь колонію, спішить .. асимілювати її з метрополією всякими способами: засадженням адміністрації своїми урядовцями, введенням своєї мови в усіх інституціях, висміюванням національних форм життя й часто просто репресіями над ними* (В. Винниченко).

ЗАСА́ДЖУВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **заса́джувати** 1. *Під час робіт на засаджуваній ділянці парку було запропоновано опрацювати пілотний проект щодо сільськогосподарського використання земель Полісся* (із журн.); *Автомобіль зупинився поблизу поля, засаджуваного картоплею* (з газ.).

ЗАСА́ДЖУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **заса́джувати** 1. *Стрункими рядами стоять кущі молодого виноградника, а тільки зовсім недавно здавалися нескінченними перешкоди, пов'язані зі зберіганням посадкового матеріалу та засаджуванням плантації* (із журн.).

ЗАСА́ДЖУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАСАДИ́ТИ,** аджу́, а́диш, *док.* 1. *що.* Садячи рослини, повністю займати ними ділянку землі. *Лісника хвилює те, що вирубки не засаджують негайно лісом* (Р. Іваничук); *Вона завжди збирала всяке насіння, зерно, коріння, маківки, і в сінях або ж у прохолодному запічку в неї було повнісінько найрізноманітніших вузликів, кількість яких ніколи не зменшувалась, — навіть тоді, коли треба було засівати або засаджувати город* (Є. Гуцало); *Засіє й засадить Паміра своєю рукою город, все сходить та росте, як на дріжджах* (І. Нечуй-Левицький); *Колись запущений двір огородили високими штахетами, половину садиби засадили культурним садом, перед вікнами насіяли квітів* (Д. Бедзик); * Образно. *В землю нерідну сни дитячі свої засаджу, щоб рідним той край мені став...* (Н. Королева).

2. *кого, розм.* Ув'язнювати, позбавляти волі. — *Більшість злочинців самі себе засаджують за ґрати, бо в них говорить сумління* (Валерій Шевчук); *Засадили* [Хруща] *в тюрму за залізні штиби* (Панас Мирний); *Він ніяк не відступав і не хотів відступити від своєї думки засадити Оксану в острог* (Л. Яновська); — *Спробуй я щось таке виявить — в двадцять чотири години зостанусь без половини клієнтів, та й самого без церемоній вишлють або засадять* (В. Винниченко).

3. *кого, за що, до чого або з інфін., розм.* Примушувати робити що-небудь (звичайно сидячи). *Панночок .. Засадим до книжок* (П. Гулак-Артемовський); *Щоб Оленка не тинялась без діла, не нудьгувала, мати її засадила за веретено* (К. Гордієнко); *Так Хомі й не довелося на цей раз засадити Маковея чистити бараболю* (О. Гончар); *Артур з великою помпою прийняв від них присягу вірності, засадив своїх нових васалів за книжки* (О. Авраменко, В. Авраменко).

4. *що.* З силою, різким рухом устромляти якийсь предмет у що-небудь. *Схватив* [Низ] *його за чуб рукою, Меч в серце засадив другою* (І. Котляревський); — *Ти не галасуй, не матляй перед ним* [собакою] *пеленою, а норови палицю йому засадити в горлянку* (О. Гончар); *Широко розмахнувся* [Омелько] *і засадив сокиру у стовбур. Аж дерево загуло* (Ю. Логвин); // *тільки док., розм.* Засунути що-небудь усередину чогось (перев. руку). — *Я вже хотів витягти з кишені сірники .. Вже був і руку засадив у кишеню та тільки побоявся наробити пожежі, — жартував Леонід Семенович* (І. Нечуй-Левицький).

ЗАСА́ДЖУВАТИСЯ, ується, *недок.* Пас. до **заса́джувати** 1. *Копається в долині сажавка, обтикається вербовим кіллям, засаджується грабовий живопліт, будується огорожа* (У. Самчук); *Генетично модифіковані рослини в комерційних масштабах почали вирощуватися з 1996 р., і щороку ними засаджуються все більші площі* (з наук. літ.).

ЗАСАДИ́ТИ *див.* **заса́джувати.**

ЗАСА́ДНИЙ[1], а, е. Прикм. до **заса́да**[1]. *Безперечно, якась .. причина змусила цілий ворожий загін перебратися на засадний берег озера...* (В. Малик); *В Перемислі* [Перемишлі] *стояла тільки тамтешня засадна рать* (І. Білик); *Обидва засадні полки одночасно вдарили в тил ворога з північного заходу та північного сходу* (О. Авраменко).

ЗАСА́ДНИЙ[2], а, е, *рідко.* Прикм. до **заса́да**[2]; засадничий. *Будь-яка концепція містить основну ідею певної теорії, гіпотези або творчого задуму, а також методи й засоби практичної реалізації її засадних положень* (з наук. літ.); *Референдум — це засадна конституційно-правова форма прийняття законів громадянським суспільством* (з наук.-попул. літ.); *"Пакти і конституції" П. Орлика заклали засадні принципи республіканської форми державного правління* (з навч. літ.).

ЗАСАДНИ́ЧИЙ, а, е, *книжн.* Який є засадою *(див.* **заса́да**[2]) чого-небудь, відповідає засадам; принциповий, основоположний. *Не знала* [Марта], *чим і як мене покарати і остаточно зводила все до впертого, засадничого протесту* (У. Самчук); — *Капітане, на якій такій підставі ви поводитеся зі мною, наче я котрийсь із ваших щурів? — згадав ти нарешті про засадничі права людини* (Ю. Андрухович); *Ринок як засадничий механізм організації колективних дій людей необхідний для економічного розвитку суспільства* (з наук. літ.); *Історія медичної думки та гуманістичні традиції апелюють до засадничих філософсько-етичних принципів гуманізму, любові до всіх проявів життя, визнання життя вищою цінністю* (з навч. літ.).

ЗАСАДНИ́ЧО, *присл., книжн.* Відповідно до засади, засад *(див.* **заса́да**[2]*)*; принципово, у принципі. *Треба пам'ятати, що засадничо немає безоглядної, незалежної вартості літературних жанрів, цебто один жанр самий собою ще не вартісніший від іншого* (Б.-І. Антонич); *Чоловік засадничо .. знає, що в житті трапляється і таке, коли якась подія означає одне, а трохи згодом — друге* (Е. Андієвська); *Теоретична економія (засадничо й первісно — керування господарством) за періодом зародження така ж стародавня наука, як і філософія господарства* (із журн.).

ЗАСА́ЛЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **заса́лити.** *Над його губами різко відстовбурчуються щойно засалені вуса* (М. Стельмах).

2. *у знач. прикм.* Який засалився. *Вона взяла ніж і почала вишкрібать вінця старого засаленого горшика* (І. Нечуй-Левицький); *Сідав* [Андрій] *на лавочку в сквері й наминав холодного пончика, витирав губи засаленим папірцем* (Є. Пашковський); // Брудний від тривалого користування, зі слідами масних плям. *Сорочка, зв'язана узлами, .. Як решето, була в дірках; Замазана була на палець, Засалена, аж капав смалець* (І. Котляревський); *Був* [Аслан] *одягнений у старий засалений кожух* (А. Чайковський); *Бойко м'яв у долонях засалені віжки* (І. Нижник).

ЗАСА́ЛЕННЯ, я, *с.* 1. Дія і стан за знач. **заса́лити** і **заса́литися.** *Комплекс амінокислот та білків у новому мийному засобі зменшує надмірне виділення шкіряного сала й засалення волосся* (із журн.).

2. Сліди сала або іншого жиру на якій-небудь поверхні. *Під час хімічного очищення м'яких меблів, матраців видаляється пил, плями, засалення, неприємні запахи, пиловий кліщ* (із журн.); *Засіб для промивання каналізаційних труб гарантовано відмиє всі засалення* (з мови реклами).

ЗАСА́ЛИТИ *див.* **заса́лювати.**

ЗАСА́ЛИТИСЯ *див.* **заса́люватися.**

ЗАСА́ЛЮВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **заса́лювати** і **заса́люватися.** *Перевищення вмісту змащувальної добавки призводить до засалювання робочого торця коронки на вибої* (з наук. літ.); *Сповільнити засалювання жирного волосся може легка хімічна завивка* (із журн.); *Засалювання одягу.*

ЗАСА́ЛЮВАТИ, юю, юєш, *недок.,* **ЗАСА́ЛИТИ,** лю, лиш, *док., що.* Забруднювати салом або якимсь іншим жиром; засмальцьовувати. *Якісні продукти із силіконовмісними або масляними компонентами не повинні обтяжувати й засалювати волосся* (із журн.); *Глянь, як засалив рукава* (Сл. Б. Грінченка).

ЗАСА́ЛЮВАТИСЯ, ююся, юєшся, *недок.,* **ЗАСА́ЛИТИСЯ,** люся, лишся, *док.* 1. Ставати брудним від сала або якогонебудь іншого жиру. *Ой їж, кумо, горобця, не засалюйся!* (Сл. Б. Грінченка); *Твердосплавні різці повинні мати такі кути леза, щоб алмазний круг не торкався державки різця (інакше він буде швидко засалюватися)* (з наук.-техн. літ.); *Якщо у вашої шуби засалився комір або рукави, розв'язати цю проблему допоможе суміш спирту, води й столового оцту* (з газ.).

2. *тільки недок.* Пас. до **заса́лювати.** *Шліфувальний круг дуже інтенсивно засалюється продуктами деструкції полімеру* (з навч. літ.).

ЗАСА́ПАНИЙ, а, е. Який засапався. *Незабаром прибіг до ґанку і Якимко, засапаний, гарячий, червоний, і притулив гарячу головку* [голівку] *до матері* (І. Нечуй-Левицький); *Лідочка прибігла з кухні червона й засапана* (Б. Антоненко-Давидович); *Втомлене і засапане село вертається знов до свого гнізда і чіпляється ріллі* (У. Самчук); *Спіткались на ристі засапані коні* (Л. Первомайський); * Образно. *Ось зараз влетить на станцію чорний засапаний поїзд* (П. Загребельний).

ЗАСА́ПАНО. Присл. до **заса́паний.** *Чолов'яга засапано дихав, хлопчики злякано тулились до нього* (О. Десняк); *Кінь ступав засапано* (Є. Гуцало); *Кузина засапано дихала, як це буває після швидкого бігу* (О. Авраменко, В. Авраменко); * Образно. *Біля них* [теплоходів] *гримали зводи, рипіли коловороти, вищали транспортери, засапано чахали насоси* (Ю. Смолич).

ЗАСА́ПАТИ, аю, аєш, *док.* Почати са́пати. *Колона рушила, і зараз же завищав під ногами сніг, засапали, давлячись холодним морозним повітрям, люди* (Григорій Тютюнник); *Заснув Кузька аж удосвіта. І то ненадовго, бо почув крізь сон, як поблизу щось важко засапало й сказало: "Хр-ро! Хр-ро!"* (Григір Тютюнник).

ЗАСАПА́ТИ, а́ю, а́єш, *док., що.* Сапа́ючи, розпушити яку-небудь ділянку ґрунту, зарівняти яку-небудь ямку і т. ін. *Щоб не утворювалася кірка з глибокими тріщинами, наступного дня политу землю треба засапати* (із журн.); *Рівець слід сапкою засапати, і добриво не буде вивітрюватися* (з газ.).

ЗАСА́ПАТИСЯ *див.* **заса́пуватися.**

ЗАСА́ПУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.,* **ЗАСА́ПАТИСЯ,** аюся, аєшся, *док.* Починати важко дихати, задихатися від швидкої ходи, бігу, роботи і т. ін. *Коли ми засапувались і пашили від біганини, баба збирала нас у коло й починала разом з нами співати* (Б. Антоненко-Давидович); *Засапується* [Марія], *стає, перекладає коромисло на друге плече, відсапується* (У. Самчук); [М а р т и н:] *Чого ти так засапався? Сопеш, як підпалений кінь* (І. Карпенко-Карий); *Ну, та й гора ж у тому Києві — насилу звезли сердешні коні, аж засапались* (О. Стороженко); *Знеможений важким бігом, .. засапавшись, він пішов поволі* (М. Трублаїні); * Образно. *Поволі проповз бронепотяг, засапуючись від диму* (В. Підмогильний).

ЗАСВА́ТАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **засва́тати.** — *Ти ж давно засватана — повінчатись би вам* (Марко Вовчок); *Вікно одчинене. В його* [нього] *ніч зазирає, як срібне по шовку вишивання, а на його тлі у квітках, у намистах — засватана дівчина Наталка* (С. Васильченко); *Ой сину мій, сину! Вже твою Марину, За іншого засватану, Садять у машину!* (Л. Дмитерко); — *Ти чого на мене так дивишся? — А хіба ти засватана? — Може, й засватана... — повела* [Оленка] *тонкою бровою* (В. Чемерис); // **засва́тано,** *безос. пред.* — *Дуже мене молоденькою засватано, світ білий, як-от кажуть, зав'язано, не довелось мені як слід і подівувать* (Д. Мордовець).

2. *у знач. прикм.* Який засватався. *Кожен засватаний парубок, кожна дівчина, що подала рушники, втрачали раптом в її очах ціну* (М. Коцюбинський).

◊ **Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **ді́вка на виданні (засва́тана ді́вка)** *див.* **ді́вка; (1) Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **засва́таний:** а) несміливо, сором'язливо, нерішуче. *Лена театрально підняла голову, посміхнулася і вийшла, а я у своєму сірому новенькому одязі почувався справді як засватаний* (У. Самчук); — *Яровий! — гукнув він у темряву .. І вже до Калинки,*

який все ще стояв, голий до пояса: — Чого стоїш як засватаний? Гарячку ще хочеш схопити? (А. Дімаров); б) пихато, гордовито. *Ходить* [Галя] *як засватана, копилить губу, на наших сільських хлопців не дивиться, нікого й на дух не неси, подавай їй штурмана, і тільки!* (М. Циба).

ЗАСВА́ТАТИ, аю, аєш, *док., кого.* 1. Дістати згоду на одруження в батьків нареченої, звичайно через старостів. *Восени рознеслося по селу, що Іван засватав дівку у першого багача в селі* (Н. Кобринська); *— Та за кого ж ви мене засватали? — запитала Юлина .. — Адже два сини у вас — Павло і Антін* (С. Скляренко); *— Попарубкувати ще треба... Буду гуляти, а її інший засватає* (М. Стельмах).

2. *кого на що, кому що, перен., розм.* Док. до **сва́тати** 3. *Вадим цілком може засватати йому відпочинок у пансіонаті* (В. Хрущак); *Кирила Розумовського засватали на гетьманство заочно* (із журн.).

ЗАСВА́ТАТИСЯ, аюся, аєшся, *док., без дод. і рідко на кому.* Дістати згоду на одруження (про хлопця, чоловіка), звичайно через старостів. [М и к о л а:] *Тут живе одна бідна вдова з дочкою, то, мабуть, на Наталці возний засватався* (І. Котляревський); *Я вже великий виріс, уже засватався* (Панас Мирний); *Тепер тільки Дашкович пересвідчивсь у тім, що Воздвиженський засватавсь: його вітали як зятя* (І. Нечуй-Левицький); *Тієї ж осені Остап і собі засватався* (А. Головко); // *з ким.* Дати згоду на одруження (про дівчину, жінку). *Діждавсь* [Яків], *що виявився багач з чужого села, і засваталася вона з тим багачем* (Марко Вовчок); *— Якої ж ти напасті з Петром засваталась?* (Леся Українка).

ЗАСВЕРБІ́ТИ, би́ть, *док.* 1. Почати свербіти (у 1 знач.). *Засвербіла Івасева долоня* (Панас Мирний); *Очі мимоволі чомусь засвербіли, і я, коли б тут не було так багато людей, розплакався б від жалю* (Ю. Збанацький); *— В якій лікарні лежить мати? — поспитала дівчина, відчуваючи, що сльози знову засвербіли в очах* (Є. Гуцало); // *безос. Чарами вдарила пара Сердюкові в ніздрі, й засвербіло в горлі* (Б. Антоненко-Давидович); *У Бранка засвербіло в носі. Він чхнув* (Ірина Вільде).

2. *безос., з інфін., перен., розм.* Почати свербіти (у 2 знач.). [Г е р в а с і й:] *Я тебе, Мартине, не пізнаю..; тепер же десь тебе вкусила шляхетська муха і так дворянство у тебе засвербіло, що ти рівняєш себе з Красовським...* (І. Карпенко-Карий); *— Чого це Вам засвербіло стати новоявленим Колумбом?* (Н. Рибак); *— Коли тобі так засвербіло женитись — візьми дружину по своєму пір'ю* (Ю. Збанацький); *Засвербіло Стецькові похвалитися, і він раптом зауважив, що юродивий дивиться на нього лагідним і тямущим поглядом* (Е. Андієвська).

◊ **[Аж] ру́ки сверб'ля́ть / засвербіли** *див.* **рука́; Язи́к свербі́ть / засвербів <Засвербіло на язиці>** *див.* **язи́к.**

ЗАСВЕ́РДЛЕННЯ, я, *с., техн.* Дія за знач. **засвердли́ти.** *Під час підготовки зварювальної канавки глибину тріщини необхідно періодично контролювати засвердленням* (з наук.-техн. літ.).

ЗАСВЕРДЛИ́ТИ *див.* **засве́рдлювати.**

ЗАСВЕ́РДЛЮВАННЯ, я, *с., техн.* Дія за знач. **засве́рдлювати.** *Спеціальна форма твердосплавної напайки забезпечує швидке засвердлювання та центрування під час буріння* (з наук.-техн. літ.).

ЗАСВЕ́РДЛЮВАТИ, юю, юєш, *недок.,* **ЗАСВЕРДЛИ́ТИ,** лю́, ли́ш, *док., техн.* 1. *що.* Робити отвір у чомусь свердлом, дрилем; свердлити (у 1 знач.). *У деталях з низьковуглецевої сталі тріщини можна не засвердлювати* (з наук.-техн. літ.); *У виробництві металопластикових конструкцій засвердлюють малі отвори розміром до 6 мм* (із журн.); *Рекомендується попередньо засвердлити місця кріплень верхньої перемички* (з навч. літ.).

2. *тільки док.* Почати свердлити (у 1 знач.). *Майстер розмітив стелю і засвердлив, випилюючи отвори там, де потрібно* (з газ.); * Образно. *— "Книга історій" має писатися на славу монастиря і для людської пам'яті. — А чому подумав, — засвердлило знову пильне око, — що Софроній писав у неславу монастиря?* (Валерій Шевчук).

ЗАСВИСТА́ТИ, ищу́, и́щеш, *док.* 1. Почати свистати (у 1 знач.). *Та я собі заспіваю, тоненько засвищу, Стільки знаю співаночок, як трави та листу* (з коломийки); *Птахи робили .. своє розумне діло: засвистали й загомоніли жовтобрюшки та синички, закрякали поміж гіллям ворони, закричали чорні круки* (У. Самчук); *Вітер, що затих на хвилину, мов прислухавшись, засвистав, загудів, засипав густим дощем* (В. Винниченко); *Надворі засвистав, захлиснувся реготом вихор* (І. Керницький); *Засвище нагаєчка да й над головою* (П. Чубинський); *Він .. спробував кинутися вниз, але над ним засвистали кулі* (Б. Харчук).

2. *що, рідше чого.* Почати свистати (у 2, 3 знач.). *Засвистав було Гаррі ноти, але раптом увірвав. Він почував себе дуже неприємно* (М. Йогансен); *Сахно засвистала веселенької шансонетки* (Ю. Смолич).

3. *кого, що, рідше кому, розм.* Свистом виявити своє несхвалення кому-небудь з приводу чого-небудь. *Тобі ще заспівають, тобі вже не засвищуть* (П. Гірник); *Всіх, хто спробував утихомирити натовп, засвистали* (з газ.).

◊ **Як (коли́) рак сви́сне** *(рідко* **засви́ще)** *див.* **рак**[1].

ЗАСВИСТІ́ТИ, ищу́, исти́ш, *док.* 1. Почати свистіти (у 1 знач.), видавати свист. *Гнат, вийшовши на ґанок, тонко засвистів* (І. Муратов); *Наші болільники* [уболівальники] *так несамовито загорлали, засвистіли, заверещали, наче прийшов кінець світу* (В. Нестайко); // *безос. Знову засвистіло в саду. Таємничо, хижо, по-гайдамацькому .. З кущів до вікна підійшов з мисливською рушницею Півень* (Б. Антоненко-Давидович); // Почати утворювати свист за допомогою свистка, дудочки і т. ін. *Прапорщик висмикнув сюрчок і пронизливо засвистів* (Ю. Смолич); // Почати видавати свистячий призвук при диханні, кашлі і т. ін. *Кавуниха захропла й засвистіла носом* (І. Нечуй-Левицький); *Від .. болю Алі хотів крикнути, але крику не вийшло. Він тільки засвистів горлом* (Ю. Логвин).

2. Почати свистіти (у 2 знач.); заспівати або закричати, видаючи свистячі звуки (про птахів, тварин). *На схилах могил іноді засвистить байбак* (С. Скляренко); *Засвистів на акації шпак* (С. Олійник).

3. Почати свистіти (у 4 знач.), утворювати свистячі звуки, швидко рухаючись (про повітря). *Відчинила* [Галя] *двері — вітер як дмухне, аж засвистів* (Марко Вовчок); *Засвистить тисячами п'ятив тугий вітер* (Ю. Мушкетик); *Зашумів, засвистів вітровій, оповив сивим холодом ліс* (із журн.); // Почати свистіти, проникаючи крізь вузький отвір (про повітря, пару). *Засвистів, заплакав у холодній грубі вітер* (С. Васильченко); // *безос. Шофер наддав газу, і за вікнами засвистіло* (Б. Харчук); // Почати свистіти, утворювати свистячі звуки, швидко розсікаючи повітря (про предмет).

Засвистіли стріли в повітрі (І. Франко); *Цапигін почав допомагати дідусеві з таким завзяттям, що навколо засвистіли тріски* (О. Донченко); *Партизанські кулі засвистіли вже з другого боку* (Д. Бедзик); *— Но! — пролунало, тільки старий присів на передок. Батіг засвистів* (Г. Колісник); // *безос. Раптом завило, засвистіло вгорі — із гуркотом і клекотом пролетіли й хряпнули гарматні набої* (І. Багряний).

4. *перен., розм.* Швидко переміститися куди-небудь або звідкись. *Мов куля, я засвистів із класу* (І. Микитенко); *Першою його шабля засвистіла з піхов* (Іван Ле); *— Я смерд, але вільний! А ти смерд боярський! Я не поїду звідси, поки не побачу боярина Дмитра! — Та я тебе витурю зараз у шию — аж засвистиш звідси!* (В. Малик).

ЗАСВІ́ДЧЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **засві́дчити.** *Відомо, що козацький архітектор особа історично реальна, літописно засвідчена, — козацькому підліткові в плавнях під час сну з'явився образ цього собору!* (О. Гончар); *Контракти були підписані й засвідчені нотарем* (І. Франко); *Є люди, котрі мають "золоту тінь" .. Тому що самі вони випромінюють світло, і навіть не варто шукати їх у натовпі — їхня присутність завжди засвідчена цим теплом і мерехтливим сяйвом* (І. Роздобудько); // **засві́дчено,** *безос. пред. Легендою засвідчено, що в VI столітті аварський хан Байкан через своїх послів вимагав підданства від черкесів* (Є. Гуцало); *— Ваші вірші не сприймає народ і не сприймає навіть значно молодше покоління, що було сьогодні яскраво засвідчено!* (С. Процюк).

ЗАСВІ́ДЧЕННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **засві́дчити.** *— Я .. ладен дати в цьому засвідчення на папері* (І. Нечуй-Левицький); *Призначення цінних паперів полягає в засвідченні права їх законних держателів на цінності, що в них зазначені* (з навч. літ.); *Якщо заява про визнання батьківства не може бути подана особисто, вона може бути подана через представника або надіслана поштою за умови її нотаріального засвідчення* (з мови документів); *Постійно в парі врода й поговір. Так ворон чорний в чистім небі лине, Та неба не бруднить крилом, повір. Обмови ті — засвідчення чесноти Твоєї чистої душі* (Д. Паламарчук, пер. з тв. В. Шекспіра).

2. *рідко.* Документ, який свідчить що-небудь. *За гроші підписав* [свідок] *засвідчення* (І. Нечуй-Левицький).

ЗАСВІ́ДЧИТИ *див.* **засві́дчувати.**

ЗАСВІ́ДЧИТИСЯ *див.* **засві́дчуватися.**

ЗАСВІ́ДЧУВАЛЬНИЙ, а, е. Який засвідчує щось; признач. для засвідчування чого-небудь. *Відповідно до правил ведення нотаріального діловодства всі аркуші у справі, крім аркушів засвідчувального напису та внутрішнього опису, мають бути пронумеровані* (з наук.-техн. літ.); *2009 року Національний банк України створив засвідчувальний центр, щоб засвідчувати електронні підписи в електронному документообігу* (із журн.).

ЗАСВІ́ДЧУВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **засві́дчувати.** *Формулювання І. Канта пояснює реальність предметів, засвідчуваних досвідом "тут і тепер", і реальність предметів, актуально не даних* (з наук. літ.); *Літературна норма постає як результат систематизації певного явища, засвідчуваного всіма системами національної мови* (з наук.-попул. літ.); *Строк чинності патенту і засвідчуваного ним права власності на сорт рослини починається з наступного дня після дати державної реєстрації права* (з навч. літ.).

ЗАСВІ́ДЧУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **засві́дчувати.** *Нотаріус здійснює засвідчування документів* (з мови документів).

ЗАСВІ́ДЧУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАСВІ́ДЧИТИ,** чу, чиш, *док.* 1. *що.* Повідомляючи про щось, підтверджувати його правдивість, правильність; свідчити (у 1 знач.). *— Пропоную два варіанти, сеньйорито. Або ж ви йдете й дзвоните самі, або ж ми йдемо й дзвонимо вдвох, і я засвідчую вашому суворому татусеві алібі його доньки в будь-яких аморальних учинках!* (І. Білик); *Була моя Марія, це хоч хто у селі вам засвідчить, поміж гарними гарна, поміж бистрими бистра* (І. Муратов); *Домна, коли б жила, могла б засвідчити, як він ненавидів отих клятих окупантів* (Н. Рибак).

2. *що.* Офіційно підтверджувати правильність, достовірність чого-небудь підписом, печаткою. *Нотаріус засвідчив духовницю* [духівницю]. *Все було зроблено як слід, по закону* (І. Нечуй-Левицький); *Рахівник забіг... Поштиво Дав засвідчить папірець* (С. Олійник).

3. *що, рідше про що.* Бути свідченням чого-небудь; свідчити (у 2 знач.). *Палає чоло та цвіте, Усмішка вабить до кохання; Усе засвідчує про те, Що мук не зна її зітхання* (П. Грабовський); *Писанням засвідчуєш про свою нерозривність зі світом* (П. Загребельний); *Він .. не міг нічого сказати, окрім слів, що яскраво засвідчували ніжність його душі і благородство його помислів* (Ю. Бедзик); *Вона легенько зітхнула. Та ледь помітний вогник, що враз спалахнув у її очах, засвідчив про радість: син повернувся живий-здоровий* (В. Малик).

Сві́дчити (засві́дчувати) пова́гу (поді́яку, симпа́тію *і т. ін.)* *див.* **сві́дчити.**

ЗАСВІ́ДЧУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.,* **ЗАСВІ́ДЧИТИСЯ,** чуся, чишся, *док.* 1. *тільки док., рідко.* Одержати підтримку від свідків. [К а з и д о р о г а:] *Засвідчився* [Рябина] *своїми нахлібниками і виграв* [поле] (І. Франко).

2. *тільки недок.* Пас. до **засві́дчувати.** *Майнове право інтелектуальної власності на поширення сорту рослин, породи тварин засвідчується державною реєстрацією* (з навч. літ.); *Тяжко розлучатися навічно з тим, кого добре знаєш, .. з ким здружився міцною фронтовою дружбою, яка не раз засвідчувалася ціною крові чи й самого життя* (Є. Доломан).

ЗАСВІТА́ТИ, а́є, *док.* Почати світати; настати (про світанок, день). *В небі тихо тануть зорі, Вже й світанок засвітав* (Л. Первомайський); // *безос. — Як засвітає, візьмеш десяток козаків і поведеш оцього бранця в Лубни та віддаси його панові полковникові* (А. Чайковський); *— Побачимо, як засвітає, хто ви* (Б. Лепкий); *І враз на сході неначе засвітало* (Мирослав Ірчан); *М'який прохолодний серпанок укривав землю, тільки-но засвітало* (Валерій Шевчук); *Заскімлив пес — пригрівся. Засвітало* (П. Гірник).

ЗАСВІТИ́ТИ[1] *див.* **засві́чувати**[1].

ЗАСВІТИ́ТИ[2] *див.* **засві́чувати**[2].

ЗАСВІТИ́ТИСЯ[1] *див.* **засві́чуватися**[1].

ЗАСВІТИ́ТИСЯ[2] *див.* **засві́чуватися**[2].

ЗА́СВІТЛА, *присл.* До настання темряви, поки видно. *А тим часом гайдамаки Столи вздовж базару Поставили, несуть страву, Де що запопали, Щоб засвітла повечерять* (Т. Шевченко); *Він* [лист] *прочитаний ще засвітла* (І. Волошин); *Щоб побити рекорд, він планував ловити в середньому по 1,8 риби за хвилину, тож сподівався забезпечити вирішальну частину улову ще засвітла* (з газ.).

ЗАСВІ́ТЛЕНИЙ, а, е, *рідко.* 1. Дієпр. пас. до **засвіти́ти** 1. *Катря вийшла покірно в сіни і зараз вернулась з двома засвітленими ліхтарнями* (М. Старицький).

2. Який засвітився (у 1, 2 знач.). *Рух увесь зосередився зараз тільки в рубінових засвітлених мигавках-маячках, що до моторошності рівно, байдужо крутяться на поліцейських машинах* (О. Гончар); *— То наша машина, що привозила боєприпаси, пішла на Вишняки, — пояснюю. Бо мені .. видно, як над ледь засвітленим пругом неба посунулася халабуда* (Є. Доломан).

ЗАСВІТЛІ́ТИ, іє, *док.* 1. Почати світліти. *Як тільки засвітлів край неба, руські полки перейшли по льоду Сулу і рушили прямо на схід* (В. Малик).

2. Виділитися світлом, кольором, з'явитися (про щось світле). *Ніби хтось, крадучись, непомітно стяг поволі сіру пелену, схід засвітлів і зачервонів* (М. Івченко); *Як тільки засвітліє перед ним, Мов небо досвітком, тонка лушпина, — В солодку темінь золотого плоду Він* [хробак] *швидко повертається назад* (Д. Павличко).

ЗАСВІТЛІ́ТИСЯ, іється, *док.* Те саме, що **засвітліти.** *Надворі засвітлілося.*

ЗАСВІ́ТЛЮВАТИ *див.* **засвічувати¹.**

ЗАСВІ́ЧЕНИЙ¹, а, е. 1. Дієпр. пас. до **засвіти́ти¹.** *Оксана В вікно поглядає На Лисянку засвічену* (Т. Шевченко); *Обабіч* [шляху] .. *крізь завісу пилюки мерехтіли, наче колісні спиці, засвічені сонцем верби* (В. Дрозд); *Обв'язавшись гранатами, з гранатами в потрісканих темних руках, з глибоко запалими очима, уже засвіченими безсмертям, кидався він під ревучий танк* (О. Гончар); *Горе письменника в дещо побільшеній уяві, здатній здогадуватись про кожну мить кожного відчаю й існування в .. безберегому часі, зрідка засвіченому втомленим усенічним зором* (Є. Пашковський); * Образно. *Вогонь, засвічений самим життям, людям не загасити* (Л. Старицька-Черняхівська); // **засві́чено,** *безос. пред. Вулиці міста сяяли яскравими вогнями: вуличні ліхтарі засвічено, як у свято* (Ю. Смолич); *Ще ні вершка не видно, ні піску, ні шелесту не чути, ані голосу, засвічено дорогу лиш баску, і котиться прожите по ній колесом...* (П. Мовчан).

2. *у знач. прикм.* Який засвітився *(див.* **засві́чуватися¹).** * Образно. *Сава .. якийсь засвічений, лагідний* (С. Процюк).

ЗАСВІ́ЧЕНИЙ², а, е, *фот.* 1. Дієпр. пас. до **засвіти́ти².** *Фотоплівка була частково засвічена, і я не знала, що з нею робити* (з газ.).

2. *у знач. прикм.* Який засвітився *(див.* **засві́чуватися²).** *Для спостереження явищ інтерференції й дифракції світла на лабораторних заняттях у школі використовують мильний розчин, дві скляні пластинки, засвічену фотоплівку, джерело світла, лінзу й плоску скляну пластину, світлофільтри* (з навч. літ.).

ЗАСВІ́ЧЕННЯ¹, я, *с.* Дія за знач. **засвіти́ти¹** 1–4 і **засвіти́тися¹.** *На осінньому вітрі так одразу свічку не засвітиш, часом для засвічення треба віддати ціле життя* (Р. Федорів); *Завершувалися останні приготування до засвічення новорічної ялинки* (з газ.); *Відкриття монастиря — це засвічення ще одного вогника православ'я, ще одного світильника, який горітиме для Всевишнього* (з рел.-церк. літ.).

ЗАСВІ́ЧЕННЯ², я, *с., фот.* Дія і стан за знач. **засвіти́ти²** і **засвіти́тися².** *Явище Сабатьє — фотографічний ефект, який полягає в утворенні частково, а інколи й повністю оберненого (позитивного) зображення на світлочутливому шарі, якщо після знімання і неповного проявлення піддати шар рівномірному засвіченню по всій площі, а після цього остаточно його проявити* (з наук. літ.); *Відблиски й засвічення негативно впливають на якість фотознімків* (із журн.).

ЗАСВІ́ЧУВАННЯ¹, я, *с.* Дія за знач. **засвічувати¹** і **засвічуватися¹.** *Уявлення про синхронізацію дає змогу пояснити такі зовсім нетривіальні й незвичні явища: підлаштування біологічних ритмів живих істот під зовнішній вплив (наприклад, добовий цикл), синхронізація засвічування у скупченні світлячків, гра в унісон ансамблю скрипалів* (з навч. літ.).

ЗАСВІ́ЧУВАННЯ², я, *с., фот.* Дія за знач. **засвічувати²** і **засві́чуватися².** *Іонізація є причиною фізичних та хімічних змін у речовині, які можуть бути виявлені та виміряні. До таких змін середовища належать, зокрема, зміни електропровідності речовин, засвічування фотоплівок* (з навч. літ.).

ЗАСВІ́ЧУВАТИ¹, ую, уєш, *рідше* **ЗАСВІ́ТЛЮВАТИ,** юю, юєш, *недок.,* **ЗАСВІТИ́ТИ,** ічу́, ітиш, *док.* 1. *що.* Запалювати що-небудь для освітлення, викликáти свічення чогось; світити. *Уночі засвічують світло у сховах* (Леся Українка); *— Так, не туди я вскочив, — сумно міркував Чайка, засвітлюючи свій вбогий каганець на гас* (Д. Бузько); *Київ, оповитий вечірніми сутінками, засвічував гірлянди електричних вогнів* (Б. Антоненко-Давидович); *Та вже замайоріли вогники — то в хатах на околиці засвічували світло* (О. Іваненко); *Катерина завісила вікно і засвітила лампу* (С. Чорнобривець); *Просто неба у ніч грозову, Засвітивши свічу воскову, Сину, голосе мій, помолися за Україну* (П. Гірник); * Образно. *Ці слова засвітлюють радісну надію в очах* (О. Донченко).

2. *тільки док.* Почати світити (у 2 знач.). *Вийшло сонце, засвітило І хатинку звеселило* (Леся Українка); *Місяць, звільнившись від хмар, спокійно засвітив з височини* (О. Полторацький).

3. *тільки док., чим, рідко що, перен.* З'явитися, виразно виявитися, стати помітним (про якесь почуття). *Змовкне нарешті дзвін шабель: тоді засвітить хтось своїм сміхом у цім домі, що на Тарасовій вулиці, вище від гімназії, в тихім повітовім місті...* (М. Хвильовий); *Може, таки зажевріє і твій вогник, засвітить і тобі надії промінь* (Б. Левін); *Я не бачив у темряві його обличчя, але радість засвітила його голос. — Я теж... хочу побачити увесь світ. І побачу* (Ю. Мушкетик).

4. *кого, що, перен., розм.* Робити помітним, відомим. *Уже самим своїм підписом ти мовби декларував свою причетність до інакодумців, брав на себе певну відповідальність, засвічував себе* (із журн.); *Вовкулака поволі роздав по шість карт, засвітив козирем винового туза. Козаки, затамувавши подих, стали поза спинами гравців* (В. Шкляр).

5. *тільки док., кому, розм.* Сильно ударити кого-небудь. *Під час бійки у барі Федору засвітили в пику* (із журн.).

◊ **(1) Засвіти́ти [го́лим] ті́лом** — зробити видимою звичайно прикриту частину тіла. *Коли штани опали на коня, пан Купа, засвітивши голим тілом, не міг же все те приховати, а підштаників либонь не мав* (О. Ільченко); **О́чі [так і] сві́тяться (засві́чуються) / засвіти́лися (засвіти́ли, заіскри́лися, заіскри́ли) <В оча́х сві́титься (засві́чується) / засвіти́лося (заіскри́лося)>** *див.* **óко¹; Світи́ти / засвіти́ти воло́ссям (во́лосом)** *див.* **світи́ти; Світи́ти / засвіти́ти очи́ма (о́ком, білка́ми)** *див.* **світи́ти.**

ЗАСВІ́ЧУВАТИ², ую, уєш, *недок.,* **ЗАСВІТИ́ТИ,** ічу́, ітиш, *док., що, фот.* Псувати світлочутливу плівку, плас-

тинку і т. ін., даючи доступ світловим променям. *Фотографічний метод дозиметрії ґрунтується на здатності іонізуючого випромінювання засвічувати фотоплівку* (з наук.-попул. літ.); *Якщо фотоплівку засвітити, вона зіпсується* (з навч. літ.).

ЗАСВІ́ЧУВАТИСЯ[1], уюся, уєшся, *недок.*, **ЗАСВІТИ́ТИСЯ,** ічу́ся, і́тишся, *док.* 1. Спалахувати, починати світитися. *Маяк то засвічувався, то гас, наче дражнився й закликав своїм білим вогнем* (М. Трублаїні); *Машина мчала через Одесу, і скрізь перед нею засвічувалися зелені вогні світлофорів* (В. Кучер); *Вночі в церкві засвічуються шість тисяч золотих лампад...* (П. Загребельний); *В понеділок вранці щось дуже рано засвітилось світло у Хомишиній хатині!* (І. Нечуй-Левицький); *На горі, в замку, засвітились вогники* (І. Кочерга).

2. *перен.* Почати блищати, сяяти; виділятися блиском. *Деревостани могутніх дібров .. іноді непомітно переходили в темні масиви граба чи раптом засвічувалися мармуровими стовбурами ясенів* (В. Шкляр); *На листі засвітилася діамантова роса і різними барвами замиготіла* (Леся Українка); *Втишене море засвітилося сонцем* (О. Гончар).

3. *перен.* Пройматися радісним, приємним почуттям. *Петро йшов до Лохвиці із сусіднього села .. і пив очима голубий світ, засвічуючись і сам, — цей світ дивно його наповнював* (Валерій Шевчук); *Лице її знов засвітилось, повеселішало* (І. Нечуй-Левицький); *Варка аж засвітилась уся, подалася вперед. Так-то вже хотілося бути в тому гурті!* (М. Олійник); // *чим і без дод.* Починати виявляти якесь почуття, стан і т. ін. *Коли він захоплювався.., — тоді його обличчя мовби засвічувалося зсередини, рухи ставали точні, голос упевнений* (Ю. Мушкетик); *Бліді лиця поблідли ще більше, засвітилися мукою* (В. Винниченко); *Синя Волошка зупинилась і в темряві її лице засвітилось усмішкою: — Щасливої дороги, хороший, хороший Васильку!* (Б. Антоненко-Давидович); *Мати каже сусідові на межі, щоб засвітився на добрім слові: — Здорові були та Боже вам поможи! — Спасибі! Будьте і ви здорові!* (Д. Білоус).

◊ **О́чі [так і] світя́ться (засві́чуються) / засвіти́лися (засвіти́ли, заіскри́лися, заіскри́ли) <В оча́х світи́ться (засві́чується) / засвіти́лося (заіскри́лося)>** *див.* **óко[1]; Свічки́ в оча́х засві́чуються (стаю́ть) / засвіти́лися (ста́ли) <Сто свічо́к в оча́х засвіти́лося>** *див.* **свічка.**

ЗАСВІ́ЧУВАТИСЯ[2], ується, *недок.*, **ЗАСВІТИ́ТИСЯ,** ітиться, *док., фот.* 1. Псуватися внаслідок дії світлових променів (про світлочутливу плівку, пластинку і т. ін.). *Унаслідок доступу сонячного світла непроявлена плівка засвічується* (з наук.-попул. літ.); *— Казали, що .. навіть з компасом люди часто блукають у цьому лісі, — стрілка компаса безладно крутиться, наче там магнітна аномалія .. І фотоплівка в апаратах засвічується* (В. Нестайко); *Якщо відкрити фотоапарат, то плівка засвітиться* (з навч. літ.).

2. *тільки недок.* Пас. до **засві́чувати[2]**. *Звичайна фотопластина засвічується випромінюванням фотонів* (з навч. літ.).

ЗАСВО́ЄНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **засво́їти.** *Йон ззирнувся з жінкою. Та, з засвоєним в останні часи загадковим виглядом, здвигнула плечима* (М. Коцюбинський); *— Наївна дівчинко, — фамільярно сказав він .. — Тобі ще належить не раз, не два розчаровано скидати з себе лахміття романтичних утопій, засвоєних у дитячому віці* (О. Бердник); *— За мною! — спокійно скомандував Григорій Грицеві, .. пригадавши всі, так колись добре засвоєні правила й норми поведінки в цім світі цивілізації шостої частини земної кулі* (І. Багряний); // **засво́єно,** *безос. пред. Спочатку дівчата запитували Дмитра Івановича, з'ясовуючи незрозуміле. Потім він .. почав їх запитувати, визначаючи, наскільки добре засвоєно матеріал* (О. Гончар); *У пізніших драмах М. Куліша засвоєно художні принципи бароко високого* (з наук. літ.).

2. *у знач. прикм.* Який засвоївся. *Засвоєні поживні речовини всмоктуються в кров і лімфу організму* (з наук.-попул. літ.).

ЗАСВО́ЄННЯ, я, *с.* Дія за знач. **засво́їти** і **засво́їтися.** *Навіть якби він, покинувши все, навалився на техніку, то (він це підрахував!) на її засвоєння пішли б усі залишки цього сторіччя* (В. Діброва); *Показував* [торговець] *малому Георгієві се або те. Не для засвоєння — аби посміятися з рибальського сина* (П. Загребельний); *Надлишок мікроелементів виводиться з організму препаратами, які, утворюючи стійкі комплекси з мікроелементами, перешкоджають їх засвоєнню* (з наук. літ.).

ЗАСВО́ЇТИ *див.* **засво́ювати.**

ЗАСВО́ЇТИСЯ *див.* **засво́юватися.**

ЗАСВО́ЮВАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **засво́ювати.** *Людина здатна органічно поєднувати образи, засвоювані різними органами чуттів* (з наук.-попул. літ.).

2. *у знач. прикм.* Який засвоюється. *У науковій праці досліджено основні технологічні параметри у процесі перетворення фосфату кальцію на засвоювану форму* (з наук. літ.); *Високоенергетичний, добре засвоюваний білок гречки може бути повноцінною заміною м'яса* (з навч. літ.).

ЗАСВО́ЮВАНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість і стан за знач. **засво́юваний.** *Для контролю рівня засвоюваності матеріалу після кожної лекції наведено контрольні запитання і завдання* (з навч. літ.); *Розроблений метод розрахунків засвоюваності білків продуктів харчування дає змогу більш досконало характеризувати їхню цінність* (з наук. літ.); *Екстрактивні речовини сприяють підвищенню апетиту та поліпшенню засвоюваності їжі* (з наук.-попул. літ.).

ЗАСВО́ЮВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **засво́ювати** і **засво́юватися.** *Найкращі ідеї, як правило, виникають після засвоювання й осмислювання фактів* (з навч. літ.); *Давно відомі ефективні методи навчання, які сприяють швидкому та якісному засвоюванню знань, звільняють учнів від домашніх завдань* (з газ.); *Для поліпшення смаку в білі соуси додають лимонну кислоту, яка сприяє кращому засвоюванню їжі* (із журн.).

ЗАСВО́ЮВАТИ, юю, юєш, *недок.*, **ЗАСВО́ЇТИ,** о́ю, о́їш, *док., що.* 1. Сприймаючи що-небудь нове або чуже, робити властивим, звичним для себе. *Все краще, все пожиточне, засвоюючи і переосмислюючи, використовував і використовує народ у своїй творчості* (М. Рильський); *Із засвоєнням мови людина засвоює мовну ментальність* (з наук. літ.); *Через кращі твори літератури та мистецтва люди вчаться правильно розуміти і змінювати життя, засвоюють передові ідеї* (з публіц. літ.); *Третє тисячоліття обагрило свій початок у багатьох "гарячих точках" планети. І сьогодні загрозливим гулом озивається у світі кожен крок агресивних політиків, котрі ніяк не можуть засвоїти: той, хто сіє вітер, пожне бурю* (із журн.).

2. Зрозумівши, розібравшись у чому-небудь, запам'ятовувати, вивчати його; опановувати. *Гриць був здібний хло-*

пець, швидко засвоював усе, що вчили в школі (Л. Юхвід); *Учитель порадив, як нам треба повторювати те, що вже вивчено, як краще засвоїти правила* (О. Донченко); [Лі сі с т р а т а:] *Хоч жінка я, а маю досить розуму. Чимало знань корисних я засвоїла* (Борис Тен, пер. з тв. Арістофана).

3. Поглинувши, перетравлювати (їжу, поживні речовини), вбирати в себе (про живі організми). *Людський розум отримав ту силу, яка ящірці дозволила полетіти, рибі вийти на сушу, рослині засвоювати проміння світила, дикому примату стати людиною* (О. Бердник); *Печінка засвоює і нагромаджує поживні речовини, а також усуває токсини й шлаки* (з навч. літ.).

ЗАСВО́ЮВАТИСЯ, юється, *недок.*, **ЗАСВО́ЇТИСЯ,** їться, *док.* 1. Поглинатися, перетравлюватися (про їжу, поживні речовини). *Речовини, які легко засвоюються (цукор, солодощі), спричиняють відкладання жирів* (з навч. літ.); *Лікопін, який міститься в сирих овочах, не може повністю засвоїтися в травному тракті людини* (із журн.).

2. *тільки недок.* Пас. до **засво́ювати.** *Тріумф величного відкриття надто короткий: лише ота мить приголомшення, коли руйнуються попередні уявлення і засвоюються нові* (М. Дашкієв); *Гіркі істини засвоюються тільки з довгими роками життя* (П. Загребельний); *Уроки, які дає життя, засвоюються нами дуже погано* (з газ.); *Знання засвоюються учнем в індивідуальному темпі, на різному рівні складності тільки через власну діяльність учня* (з наук. літ.); *Страви з птиці і дичини легко засвоюються організмом* (з навч. літ.).

ЗАСВЯТКУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *док., розм.* Почати святкувати. *Сусіди знову засвяткували зустріч, звеселіли* (із журн.).

ЗАСЕКРЕ́ТИТИ *див.* **засекре́чувати.**

ЗАСЕКРЕ́ЧЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **засекре́тити.** *Тут, на цій явці, Ласточкін не зустрічався ані з ким. Це була цілковито засекречена квартира* (Ю. Смолич); *Відомості про мою родину містилися в засекречених урядових файлах, доступ до яких для цивільних служб був закритий* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Всі переговори, якщо вони й тривали, були дуже засекреченими* (з газ.); *Був списаний мовби в тираж, а тепер ось старший консультант, особа майже засекречена* (О. Гончар); *— Він їхній давній засекречений співробітник .. Виконує замовлення військових* (В. Чемерис); // **засекре́чено,** *безос. пред. — Ти думаєш, на кордоні, як у Троянівці: виліз на клуню — і все видно? Там усе засекречено, спроста не побачиш* (Григорій Тютюнник); *Прізвище вченого було засекречено* (із журн.).

ЗАСЕКРЕ́ЧЕНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **засекре́чений.** *Гальванеску .. найбільше, здається, дбав не так за результат самої операції, як за її цілковиту засекреченість і таємничість* (Ю. Смолич); *Довелося маскуватися анонімною назвою. Може, цього вимагала особлива обережність, засекреченість? Хоч у замітках ішлося про звичайнісінькі будні* (О. Шугай); *Застарілі методики розслідування злочинів проти держави розроблялися в умовах зайвої засекреченості* (з наук. літ.).

ЗАСЕКРЕ́ЧЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **засекре́тити.** *Засекречення інформації та результатів медичних досліджень призвело до безповоротних наслідків — до хвороби сотень тисяч і мільйонів людей, до їх передчасної смерті* (із журн.); *Не лише ракетна техніка чи озброєння можуть бути предметом засекречення* (з газ.).

ЗАСЕКРЕ́ЧУВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **засекре́чувати.** *Відставання сфери виробництва та програмування електронно-обчислювальної техніки було спричинено відірваністю радянської науки від останніх (як правило, засекречуваних) здобутків світової науки, а також обмеженістю фінансування* (із журн.).

ЗАСЕКРЕ́ЧУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **засекре́чувати.** *Закон України "Про державну таємницю" регулює суспільні відносини, пов'язані з віднесенням інформації до державної таємниці, засекречуванням і розсекречуванням її матеріальних носіїв та охороною державної таємниці з метою захисту національної безпеки України* (з наук. літ.); *Право на комерційну таємницю означає для власника такої інформації право її засекречування від широкої публіки та право вимагати від інших осіб утримання від використання незаконних методів для одержання інформації, що становить комерційну таємницю* (з навч. літ.).

ЗАСЕКРЕ́ЧУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАСЕКРЕ́ТИТИ,** е́чу, е́тиш, *док.* 1. *що.* Робити секретним, недоступним для сторонніх осіб, вільного доступу і т. ін. *Федір Іванович не збирався щось засекречувати, і його тренування ставали школою й для тих, хто сидів на трибунах* (В. Собко); [З а б р а м с ь к и й:] *Так, але Єзерський каже, що Стоней засекретив свій засіб* (І. Кочерга); *З кардіоскопом лихо ще і в тому, що бюро патентів засекретило винахід* (О. Гончар).

2. *кого, розм.* Допускати кого-небудь до секретної роботи. *Засекретити працівника.*

ЗАСЕКРЕ́ЧУВАТИСЯ, ується, *недок.* Пас. до **засекре́чувати.** *Цілком природно, що інформація про проведення переговорів та укладання договорів засекречується підприємством, становить його комерційну таємницю* (з наук. літ.); *У країні, де влада домінує над суспільством, історія переписується наново, а фактологічні документи або знищуються, або засекречуються* (з наук.-попул. літ.).

ЗАСЕ́ЛЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **засели́ти.** *Знайти коня в цих рідко заселених горах було нелегко* (О. Гончар); *Через півгодини вони залишили смугу території, заселеної білими плантаторами* (В. Малик); *Головань займав дві кімнати в густо заселеній квартирі* (М. Руденко); *— Мені здається, що єзуїтська дисципліна шкідливо може позначитися на суспільному житті Львова, заселеного розмаїтими народами* (Р. Іваничук).

2. *у знач. прикм.* Який має населення; населений. *Юрба з навісним лементом жене Тірцу, аж поки та зникає з заселеного обширу* (Леся Українка); *— Ви вірите? — насмішкувато покрутив головою професор. — Вірите в химеру про безкінечність заселених світів?* (О. Бердник).

ЗАСЕ́ЛЕНІСТЬ, ності, *ж.* Стан за знач. **засе́лений.** *— Яка ж надзвичайна щільність заселеності повинна бути тут, в Індії? Майте ще на увазі, що мало не третину Індії вкривають ліси, джунглі та гірські пасма...* (Ю. Смолич); *Я абсолютно впевнений, що, якби не було Джордано Бруно, — ідея про заселеність далеких світів з'явилася б пізніше* (О. Бердник); *Через досить густу заселеність Європи екстенсивні методи господарювання все більше поступалися інтенсивним* (з наук. літ.); *Ступінь заселеності мікроорганізмами грунтових агрегатів, вкритих гумусними плівками, сприяє саморегулюванню розмноження їхніх колоній* (з наук. літ.).

ЗАСЕ́ЛЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **засели́ти** 1 і **засели́тися.** *— Всіх непокірних погнали царські гусари десь на заселення*

південних степів (І. Пільгук); *Загублене насіння поповнює насіннєвий банк ґрунту і забезпечує заселення території* (з наук. літ.); *Греки невдоволені .. масовим заселенням своєї колишньої провінції Мізії* (І. Білик).

ЗАСЕЛИ́ТИ *див.* **заселя́ти.**

ЗАСЕЛИ́ТИСЯ *див.* **заселя́тися.**

ЗАСЕ́ЛЮВАТИ *див.* **заселя́ти.**

ЗАСЕ́ЛЮВАТИСЯ *див.* **заселя́тися.**

ЗАСЕЛЯ́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **заселя́ти** і **заселя́тися.** *У середині XVI ст. була створена Запорозька Січ, а з XVII ст. починається заселяння цих земель козаками* (з наук.-попул. літ.); *Комісія дозволила заселяння в новобудову* (з газ.).

ЗАСЕЛЯ́ТИ, я́ю, я́єш, **ЗАСЕ́ЛЮВАТИ,** юю, юєш, *недок.*, **ЗАСЕЛИ́ТИ,** селю́, се́лиш, *док., що.* 1. Займати ненаселене місце для проживання (про людей), робити його населеним. *Рад би він перед смертю закріпити за собою недавно куплені землі в Рильському повіті й дістати дозвіл заселювати їх прийшлими, вільними людьми* (Б. Лепкий); *Французькі поселенці заселяли Канаду* (з навч. літ.); *Опісля втрати правобіччя по Дніпро, після згону, Лівобережжя вдалося заселити густо* (Г. Колісник); // Займати приміщення під житло. *Готель був порожній, більшість студентів і викладачів, які його заселяли, роз'їхались святкувати Великдень* (С. Жадан); *Вчора лиш відновлену квартиру Заселила вся моя сім'я* (П. Воронько); // Займати якусь ділянку, певний простір для життя, росту (про тварин, рослин і т. ін.). *Коли наставала пора купатися, — степ був сухий і розпечений, кам'янистий берег Сугаклею заселяли жаби, ящірки й різне гаддя* (Ю. Яновський); *В екологічних умовах заплав степових річок осика та береза заселюють береги заростаючих озер та боліт* (з наук. літ.); *Для додаткового живлення дорослий горіховий довгоносик може переходити на черешню чи вишню, згодом заселяючи молоді плоди в насадженнях фундука* (з навч. літ.); *Через їхню невибагливість можна було б заселити амурами й товстолобами всі українські водойми* (із журн.).

2. *тільки недок.* Проживати де-небудь; населяти якусь територію. *Характеризував* [Ясько] *заробітки жебраків .. і різних категорій того дрібного зарібного люду, що заселював промислову частину Дрогобича* (І. Франко); *Це* [робота в комісії] *дало мені можливість добре пізнати край, а також звичаї й мову тих народів, які заселяють його* (М. Коцюбинський); *Св. апостол Андрій проповідував віру Христову також і в Скіфії, цебто й на тій землі, що споконвіку заселює її народ український* (І. Огієнко).

ЗАСЕЛЯ́ТИСЯ, я́ється, **ЗАСЕ́ЛЮВАТИСЯ,** юється, *недок.*, **ЗАСЕЛИ́ТИСЯ,** се́литься, *док.* 1. Ставати заселеним. *Будинок уже заселявся, оживав* (Д. Ткач); *— Отак, бач, і заселилася ця вкраїна. А князеві Олександрові усе мало, все мало, ще хочеться землі, а де її узяти?* (Г. Хоткевич).

2. *тільки недок.* Пас. до **заселя́ти** 1, **засе́лювати** 1. *Прикубанські степи заселялись запорожцями після січової руїни* (М. Коцюбинський); *Дніпровський берег попід кручами поступово заселяється заробітчанським людом* (О. Гончар); *Найбільше заселювалися запорізькі землі селянами, що тікали від панщизняного ярма на Правобережжі й від кріпацтва на Гетьманщині* (з наук. літ.).

ЗАСЕРЦЕ́ВИЙ, а, е, *анат.* Розташований за серцем; позасерцевий. *Засерцевий простір утворюють світлі ділянки між серцем і хребтовим стовпом* (з наук.-попул. літ.).

ЗАСИВІ́ТИ, іє, *док.* Почати сивіти (у 2 знач.). *Серед дерев засіріло .. Зупинились ми. Якийсь просвіт .. Засивіло небо...* (В. Винниченко); *Вечірній туман засивів над потоком, сутінки густішали по ущелинах* (О. Гончар).

ЗАСИВІ́ТИСЯ, іється, *док.* Почати сивітися. *Прозорий перший туман злегка засивівся по вибалках* (О. Гончар); *Уже непрохана сімдесятка засивілася на моїх колись золотавих скронях* (з газ.).

ЗАСИГНА́ЛИТИ, лю, лиш, *док.* Почати сигналити, подавати сигнали. *Машина рвонула ще швидше і засигналила довгим злостивим сигналом* (Григорій Тютюнник); *Коли Олег підійшов до машини, той, що за рулем, спробував налякати його: різко засигналив, рвонув машину вперед* (О. Гончар); *Раптом засигналила рація, начальника викликали до телефону* (С. Жадан); *Вона відчинила дверцята авто, просунула руку до керма і відчайдушно засигналила* (І. Роздобудько).

ЗАСИ́ДЖЕНИЙ, а, е, *розм.* 1. Дієпр. пас. до **заси́діти.** *Швидкий осміхнувся, позіхнув і, щільніш закутуючись пледом, простяг засиджені ноги* (С. Васильченко); *Діди поволі піднімалися з колоди, кректіли, випростовуючи засиджені кості* (І. Чендей); *Образи були темні й засиджені мухами* (М. Івченко); *Десь перед світанком знайшов* [Марк] *серед кущів верболозу сухий, засиджений крячками горбик і примостився на ньому* (Ю. Мушкетик); *Вікентій Петрович .. починав читати навстоячки: чогось не хочеться сідати на меблі, оббиті дорогою, але вже засидженою матерією* (М. Стельмах).

2. *у знач. прикм.* Який засидівся (у 1, 2 знач.). *В каштановій .. рясі, насиченій густим духом нафталіну, та з замореним лицем і тоскними очима він* [батюшка] *похожий на засиджену квочку* (В. Винниченко).

ЗАСИ́ДЖУВАННЯ, я, *с., розм.* Дія за знач. **заси́джувати** 3 і **заси́джуватися** 1. *Систематичне засиджування на роботі на 60 % підвищує ризик серцево-судинних захворювань* (із журн.); *Підготовка в складі оперативного резерву не повинна тривати більш як три роки, тому що засиджування в резерві демобілізує активність зарахованого в резерв працівника* (з наук.-попул. літ.).

ЗАСИ́ДЖУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАСИ́ДІТИ,** джу, диш, *док., розм.* 1. *тільки док., що.* Довго або незручно сидячи в тому самому положенні, викликати затерплість якої-небудь частини тіла. *Якщо під час активної роботи серце не отримує достатньої кількості крові, виникає відчуття, ніби ви засиділи ногу* (із журн.).

2. *що.* Довго або часто сидячи, псувати що-небудь. *Гість лави не засидить, ліжка не залежить* (Номис); // Забруднювати (про комах, птахів). *Тільки камінь Кресало стоїть білий-білісінький і здається сивим, але сивий він не од мудрості, а од пташиного посліду — то його облюбували для своїх посиденьок і так засиділи чайки* (Ю. Мушкетик).

3. *що.* Тривалий час перебувати на посаді, при владі, владарювати. *В Царгороді імператори ніколи довго не засиджували престолу* (Б. Лепкий).

4. *кого, рідко.* Те саме, що **виси́джувати** 2. *Засиділа* [квочка] *двоє курчат у садочку на самім окопі* (Б. Лепкий).

ЗАСИ́ДЖУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.*, **ЗАСИ́ДІТИСЯ,** джуся, дишся, *док., розм.* 1. Довго сидіти за чим-небудь, над чимсь. *Зненавидів* [Гордій] *її книжки, над якими вона могла засиджуватися до пізньої ночі* (Д. Бедзик); *По-*

года у нас чудова — а я так засидівся за тими листами, що аж обридло (М. Коцюбинський); // Перебувати де-небудь довго, більше, ніж звичайно, ніж треба. *Справ було багато, і він донізна засиджувався в канцелярії* (Л. Юхвід); *Нерідко годинами засиджувалася* [Бланка] *в падре Естебана, розумного й вельми освіченого чоловіка* (О. Авраменко, В. Авраменко); — *Чого ж ви не прийшли? — Та засидівсь, глянув, дивлюсь — спізнивсь! Так я й той... облишив* (Остап Вишня); // *перен.* Довго перебувати, проживати на одному місці. *Батько мій, Микита, не любив засиджуватися на одному місці* (В. Кучер); *Журавлики взагалі довго у гнізді не засиджуються* (В. Нестайко); *Такі об'єкти* [ракети середньої дальності] *не повинні довго засиджуватися на одному місці, щоб їх випадково не розсекретили* (Ю. Андрухович); — *Завтра я збираюсь, Марто, поїхати звідси назавжди. — Від мене, — прошепотіла вона. — Ні, Марто, не від вас. Я засидівся тут... мені хочеться великої дороги* (В. Підмогильний).

2. *тільки док.* Довго просидівши на одному місці, відчути затерплість, утрату гнучкості в тілі. *Мені як засидітись та потім уставати, то чиста морока...* (С. Васильченко); — *Он вона, Ковалівка! — перебив його Зозуля, загрюкавши в кабіну. — Давайте розімнемося перед нею. Отут на горбочку, коло вітряка. Засидились либонь* (В. Кучер); *Він засидівся в диліжансі і, хоча зовсім не нудьгував у дорозі, .. зараз явно зрадів, що можна розім'яти ноги* (О. Іваненко).

3. Довго залишатися незаміжньою. — *Нащо нашій Ромці школи, — казала вона, — пощо їй собі голову морочити? З її красою їй не прийдеться довго дома засиджуватися* (І. Франко); — *Мабуть, уже й наречений є? Такі дівчата довго не засиджуються* (В. Петльований); — *Ярина Іванівна вже... заміжня, значить. Тож, певно, така дівчина не засидиться...* (Ю. Збанацький); — *Дівка ти он яка пишна та гожа, на татовім подвір'ї не засидишся* (Д. Міщенко).

4. *тільки недок.* Пас. до **заси́джувати** 2. *Прибережне каміння засиджується чайками* (із журн.).

◊ **Си́віти (сиді́ти) / поси́віти (заси́дітися) в дівка́х (ді́вкою, в пере́ста́рках** *і т. ін.) див.* **си́віти.**

ЗАСИ́ДІТИ *див.* **заси́джувати.**

ЗАСИ́ДІТИСЯ *див.* **заси́джуватися.**

ЗАСИЛА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **засила́ти** 1, 2. *Понад два сторіччя колонізатори навіювали свої ідеї та поняття, і будь-яка самостійницька думка була підставою для переслідування, засилання до Сибіру* (із журн.); *Тільки співчуття може висловити йому Ходкевич, .. сумніваючись у доцільності засилання переодягнених офіцерів просто в руки Наливайкові* (Іван Ле); *Багатосюжетний ритуал весілля споконвіку включає сватання як окремий старовинний обряд засилання сватів, заручини, власне християнський обряд вінчання* (з наук. літ.).

ЗАСИЛА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.*, **ЗАСЛА́ТИ,** зашлю́, зашле́ш, *док.* 1. *кого, що.* Караючи, примусово відправляти куди-небудь на поселення (звичайно у віддалене місце); висилати. *Заарештованих .. засилали переважно на Далекий Схід, на крижані північні околиці, на Колиму, на Сахалін, Камчатку* (Б. Антоненко-Давидович); *Ти його ріж із століття в століття, засилай весь цей народ на каторгу, вибивай його бомбами й ракетами, а він ніяк не хоче тримати голову в ярмі* (Є. Гуцало); *Не радісно мені тепер і Олексу бачить, коли вас на старість зашлють в чужий далекий край* (І. Карпенко-Карий); *Селянський бунт придушили, й усіх тих, із ким Тимон поруч воював, ув'язнили й заслали на Сибір* (Д. Бузько).

2. *кого.* Направляти до когось, кудись з яким-небудь дорученням. *Підождали одрадяни до вечора — не йде німець та й посланців не засилає* (Панас Мирний); — *Та чи знаєте ви, що він засилав послів до короля польського та короля угорського, щоб заручитися їхньою підтримкою на випадок моєї смерті?!* (В. Малик); *Болотников заслав гінця до командира своїх загонів* (Іван Ле); — *Чужинці регулярно влаштовують "розвідку боєм", щоб під її прикриттям заслати до нас нових агентів і дати можливість попереднім прорватися крізь наші заслони* (О. Авраменко, В. Авраменко).

3. *що, розм.* Відправляти що-небудь для передання комусь; надсилати. *Цілих два тижні князь щодня заносив або засилав дарунки різні* (Леся Українка); *Повітовий комісар щодня засилав телеграми* (Я. Качура); *Заслав Коцюбинський деякі з своїх творів, та не маю часу перечитати* (Панас Мирний); *Цілком можливо, що зашлють дипломатичні листи, а може, і... літаки* (Іван Ле).

4. *що, розм.* Звертаючись до кого-небудь, виражати свої почуття (письмово, словами, жестами і т. ін.). *Галя засилає йому погляд згоди...* (Панас Мирний); [Р і ч а р д:] *А... в мене... всі* [родичі] *живі?* [Д ж о н а т а н:] *Живі й здорові. Вони тобі вітання засилають* (Леся Українка).

◊ **(1) Засила́ти (присила́ти, посила́ти, сла́ти) / засла́ти (присла́ти, посла́ти) старості́в (сваті́в, за рушника́ми,** *заст.* **люде́й)** *до кого і без дод.* — здійснювати обряд сватання з проханням згоди на шлюб у дівчини, жінки та її батьків. *Шепелява Марія зістарілась, посивіла, бо Гнат не присилав старостів* (з казки); *Я вже двічі посилав До дівчини за рушниками* (Т. Шевченко); — *Посилай старостів до Шмида, — от буде тобі й пара* (І. Нечуй-Левицький); *Через те, що в них була тільки латка землі, ніхто довго не слав старостів* [до Марійки] (М. Стельмах); *Хочемо знати — чи .. можуть наші парубки засилати сватів до тебе, сподіваючись на незаплямований шлюб?* (О. Бердник); — *Побійся Бога, Галюсю! Після жнив засилатиму сватів* (Ю. Хорунжий); — *І чи не хотів я оженитися з тобою, чи не засилав старостів?..* (Валерій Шевчук); *Жоден би заслав людей до неї поперед усіх; так боялись-бо гарбузів* (Г. Квітка-Основ'яненко); — *За півгодини Микита дістав згоду Прісиних батьків, щоб прислати старостів* (А. Кащенко); *До Насті заслав старостів удовець з другого села* (М. Коцюбинський).

ЗАСИЛА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *недок.* 1. *розм.* Просити згоди на шлюб у дівчини, жінки або її батьків через старостів. [Л у к а ш:] *Готуйте, мамо, хліб для старостів, — Я завтра засилаюсь до Килини!* (Леся Українка).

2. Пас. до **засила́ти** 1–3. *М. О. Скрипник був виключений із Петербурзького технологічного інституту за революційну діяльність і неодноразово ув'язнювався, засилався, засуджувався до смертної кари* (з навч. літ.); *Під виглядом повстанців засилалося багато груп провокаторів* (із журн.); *Малописьменні, примітивні кадри засилалися на посади, що потребували освіти й інтелекту* (з газ.); — *То, — кажу йому, — мов писання, що до газет колись засилалось* (Панас Мирний).

ЗАСИ́ЛЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **заси́лити.** *Учасники хороводу, імітуючи шиття, пальцями правої руки беруть*

засилений кінець нитки і, відводячи руку праворуч, протягують нитку крізь вушко голки (із журн.).

ЗАСИ́ЛИ́ТИ *див.* **заси́лювати.**

ЗАСИ́ЛИ́ТИСЯ *див.* **заси́люватися.**

ЗАСИ́ЛКА, и, *ж., діал.* Вушко, отвір для затягування нитки, шнурка, мотузка і т. ін. *Бабуся старається затягнути нитку в засилку* (з мемуарної літ.).

ЗАСИ́ЛЛЯ, я, *с.* Кількісне переважання десь кого-, чогонебудь, звичайно зі шкідливим впливом на когось, щось. *А що в промисловості? Скрізь засилля чужих іноземних грошей: американських, німецьких, французьких, англійських* (М. Малиновська); *Незламний, мужній, хоч і худощавий* [худорлявий], *Із булавою — гетьман наказний, Він став на захист волі і казни Перед засиллям царської держави* (І. Гнатюк); *Пригадавши зустріч з відважним юнаком з Любеча, озлобленим засиллям чужоземців, він вирішує розшукати його і відправити по науку й істину на Святу землю* (Г. Тарасюк); * Образно. *Я землю радості люблю За працю, за пісні дівочі, За здолане засилля ночі!* (Р. Братунь).

ЗАСИЛОСО́ВАНИЙ, а, е, *с. г.* Дієпр. пас. до **засилосува́ти.** *Відкривали третій відсік траншеї, в якій зберігалося засилосоване бадилля молодої кукурудзи* (М. Руденко).

ЗАСИЛОСУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *що, с. г.* Док. до **силосува́ти.** *Унаслідок швидкого росту культур, як правило, є надлишок біомаси влітку, тож її можна засилосувати за відносною собівартістю* (із журн.); *Збудували силосну яму й траншею та засилосували корм* (з газ.).

ЗАСИ́ЛЮВАЛЬНИЙ, а, е, *спец.* Признач. для всиляння нитки. *Засилювальний гачок.*

ЗАСИ́ЛЮВАТИ, юю, юєш, **ЗАСИЛЯ́ТИ,** я́ю, я́єш, *недок.*, **ЗАСИ́ЛИ́ТИ,** илю́, и́лиш, *док.* 1. *що.* Просовувати у вузький отвір. [Ц и м б а л ь с ь к и й:] *А кілько разів на день ви засиляєте нову дратву?* (І. Франко); *Один ґазда мітить свої вівці стрівкою, другий розколює вухо раз або двічі, третій засилює дріт або волічку — всякий позначає по-інакшому, і все це знає ватаг* (Г. Хоткевич); *Олена взялася латати спідницю. Засилила в голку довгу нитку й мусила далеко відводити руку* (Є. Гуцало); * Образно. *Хоч силоміць ув очі засилюй сон! Привиддя постають — спогадані, згорьовані, урочі* (В. Стус); *Стане, як вдень, у келії видно, коли вона голос, мов нитку, засилить в слова* (О. Забужко).

2. *кого, що, розм.* Те саме, що **зашмо́ргувати.** *Татарин стояв на місці, й треба було його засилити. В Непорадного бігали руки, як у ткача. Він великими куснями стягав аркан до себе, а відтак сіпнув з усієї сили, й татарин упав горілиць на землю...* (А. Чайковський); *Козак зібрав докупи татарську зброю, засилив татаринові ноги арканом і прикрутив другий кінець до сідла* (Ю. Логвин).

ЗАСИ́ЛЮВАТИСЯ, юється, **ЗАСИЛЯ́ТИСЯ,** я́ється, *недок.*, **ЗАСИ́ЛИ́ТИСЯ,** и́ли́ться, *док.* 1. *розм.* Те саме, що **зашмо́ргуватися** 2. *Коли перша трудність з арканом у тому, щоб потрапити петлею як слід, то ще більша — тягнути аркан так, щоб петля засилилася, а пійманий не мав часу розмотатися* (А. Чайковський).

2. *тільки недок.* Пас. до **заси́лювати** 1, **засиля́ти** 1. *Нитка засилюється у вушко голки швейної машини* (із журн.).

ЗАСИЛЯ́ТИ *див.* **заси́лювати.**

ЗАСИЛЯ́ТИСЯ *див.* **заси́люватися.**

ЗАСИНА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **засина́ти.** *Він прислухається* [до мелодії] і *почуває в ній засинання* (Олесь Досвітній); * Образно. *Ні вітанням, ані репліками пошепки не порушували ці люди засинання дня під садовими тінями* (Іван Ле)..

ЗАСИНА́ТИ *див.* **засипа́ти**[2].

ЗАСИ́НЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **засини́ти.** *Іван Семенович мовчав, дивлячись на засинені пізнім світанком вікна* (Є. Плужник); * Образно. *І все — темне, принишкле, само сонце дивиться тьмяно, загрозливо, всяка радість — зморщена, задимлена, засинена безнадійністю* (В. Винниченко).

2. *у знач. прикм.* Який засинився. *Іншого іншою, певне, красою Причарує засинена даль* (П. Усенко); *По стежці поїхав до засиненого гайка тільки один чоловік* (Валерій Шевчук).

ЗАСИНИ́ТИ *див.* **заси́нювати.**

ЗАСИНИ́ТИСЯ *див.* **заси́нюватися.**

ЗАСИНІ́ТИ, і́є, *док.* Почати синіти. *Пролетіли чорні хмари. Небо засиніло...* (С. Руданський); *Ледь засинів ранок, як почався бій* (К. Гриб); *Уже засиніло за мостом друге пасмо гір* (М. Йогансен); *Коли засиніють веселі гаї І в полі повітря гаряче замріє, — Візьму я скарби невеликі свої І полем піду, і минуле розвію* (М. Рильський); — *Уже цвіте барвінок? — Біля хати засиніли вчора дві квіточки* (Василь Шевчук); // *безос. Ще не скреснув мороз, далина не воскресла — З того боку снігів задиміла весна, Білим димом снігів засиніло* (М. Вінграновський).

ЗАСИНІ́ТИСЯ, і́ється, *док., розм.* Почати синітися. *Засинілось озеро, гурчить вода по ярах* (Марко Вовчок); *На одній полянці, що засинілася від незабудьків* [незабудок], *виглядає з зілля лисий кінський череп* (І. Керницький).

ЗАСИ́НЮВАТИ, юю, юєш, *недок.*, **ЗАСИНИ́ТИ,** иню́, и́ниш, *док., що.* 1. Фарбувати в синій колір, робити синім; синити. *Вогонь тріскотів у печі, .. засинюючи на припіку ринку* (Є. Пашковський); *Бог втихомирив море і зло із глибини, Зробив із бурі тишу і хвилі засинив* (В. Багірова); // *безос. Збираємося ми щонеділі біля двору Василя Силки, як уже засинює на вечір, і місяць, холодний, жовтневий, стоїть посеред неба* (Григорій Тютюнник).

2. *розм.* Дуже підсинювати (у 2 знач.). *Засинити білизну.*

ЗАСИ́НЮВАТИСЯ, юється, *недок.*, **ЗАСИНИ́ТИСЯ,** и́ниться, *док.* 1. Фарбуватися в синій колір, робитися синім. *Над річкою і лісом засинювалось небо* (Григір Тютюнник).

2. *тільки недок.* Пас. до **заси́нювати.** *Під час прання білизна засинюється і крохмалиться* (з навч. літ.).

ЗАСИПА́ЛЬНИК, а, *ч.* Робітник, який засипає, заповнює що-небудь чимось сипким. *Інженер-технолог виробничого відділу заводу розповіла майбутнім випускникам про дуже цікаві, але складні професії склоробного виробництва. Це і скловар, і оператор склоформувальних машин, і засипальник шихти* (з газ.).

ЗАСИПА́ЛЬНИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **засипа́льник.** *Жінка працювала на хлібозаводі засипальницею борошна в діжу для приготування макаронних виробів* (із журн.).

ЗАСИ́ПАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **заси́пати**[1] 1–5. *Просторий бункер мало не до стелі був засипаний блискучим антрацитом* (О. Гончар); *Погляд мій летів далі і далі, до вітчого дому, засипаного снігами серед дрімучих лісів* (Г. Тарасюк); *З піднесеними вгору руками немов ішла* [Ізіда] *по сходах, засипаних фіолетовими квітами* (Н. Королева); *Капуста добра, з салом, ще й крупами засипана* (І. Франко); * Образно. *Ми покинули узлісся й виходили до засипаної гус-*

тими кущаками улоговини (Валерій Шевчук); // **засúпано,** *безос. пред.* [Т е т я н а:] *Тут не твоє засипано, а наше, То і не пхайсь до нашого млина* (І. Кочерга); *Останній з них* [бункерів] *було засипано гранатами десь на початку п'ятдесятих* (Ю. Андрухович).

ЗАСИПА́ННЯ[1], я, *с.* Дія за знач. **засипа́ти**[1] 1, 2, 5. *Є дві групи заходів для поліпшення пасовищ: загальне планування (вирівнювання) поверхні пасовищ і засипання промивин* (з навч. літ.); *Крупи, промиті перед засипанням у казан, кладуть у киплячу рідину, періодично помішуючи мішалкою* (із журн.).

ЗАСИПА́ННЯ[2], я, *с.* Дія за знач. **засипа́ти**[2]. *Він проказав .. глухим голосом, який западається у непритомність тії* [тієї] *людини, що переходить від наглого пробудження у нагле засипання: — Я... спати...* (Т. Осьмачка); *Я подав їй першу ліпшу книжку з тих, які я мав для засипання* (У. Самчук).

ЗАСИПА́ННЯ[3], я, *с.* Дія за знач. **засипа́ти**[3].

ЗАСИ́ПАТИ *див.* **засипа́ти**[1].

ЗАСИПА́ТИ[1], а́ю, а́єш, *недок.*, **ЗАСИ́ПАТИ,** плю, плеш; *мн.* заси́плють; *док.* 1. *що.* Заповнювати що-небудь чимось сипким. *Іван ще до пострілу впав... Чув тепер, Як стали могилу піском засипати* (І. Нехода); — *Та копала ж* [яму], *але роздумалась, що буде далеко ходить до погреба, то я й засипала* (І. Нечуй-Левицький); *Протитанковий рів засипали так, що по ньому могли рухатися транспорти* (О. Гончар); *А у самому млині Мельник меле цілі дні. Він засипле ківш зерном, — І мука тече струмком* (М. Стельмах); // *безос. Засипало криниченьку Та жовтим піском* (з народної пісні).

2. *кого, що.* Покривати тонким шаром чого-небудь сипкого. *Галина заходилася перед дзеркалом підмальовувати невправною рукою губи й густо засипати пудрою капосні зморшки* (Б. Антоненко-Давидович); *Кінець квітня. Всі вовняні речі засипають нафталіном, зашивають у мішки і ховають до зими* (І. Багмут); *Полчища варварів .. руйнували прегарні споруди, а на тому місці лишалися сиротами безмовні руїни, і піски засипали ті залишки — знаки людського генія і безглуздя...* (О. Бердник); // Придушувати, покриваючи великою кількістю землі, каміння і т. ін. (під час обвалів). *Під напором підземних нафтових джерел ями часто валилися, засипаючи робітників* (І. Франко); *Вона здригалася з остраху, уявляючи собі, як її татко лежить глибоко під землею в норі, а та нора ось-ось завалиться й засипле його навіки* (Б. Грінченко); // Кидати щось у великій кількості на кого-, що-небудь, у щось. *Вихор побачив над своєю головою добрий десяток юнкерсів, що засипали бомбами ескадру* (В. Кучер); — *Чужинко, не дивись! Засиплю очі* (Леся Українка); *Досить було натиснути на сигнальну кнопку, щоб ті гармати засипали шлях в обидві сторони смертоносними снарядами* (В. Владко).

3. *кого чим, перен.* Спрямовувати куди-небудь, до кого-небудь дуже багато чогось. *Поранених воїнів .. засипали подарунками трудящі Одеси* (В. Кучер); *Ти заходив до нього додому, і він тут-таки засипав тебе всього чимось друкованим. Найчастіше все-таки машинописами* (Ю. Андрухович); [О л ь ш а н с ь к и й:] *Якщо її візьму, Тебе всього я золотом засиплю, О дівчино чудова, не кляни, Що мушу злом тебе я добувати...* (І. Кочерга); *На сходах нас* [молодих] *засипали травою, квітами, я подумав, що на мене перекинувся віз із свіжим сіном* (Ю. Яновський).

4. *тільки док., кого, перен., розм.* Показати, довести незнання, неспроможність кого-небудь у чомусь. *Кралевич заб'є, запаморочить, засипле цитатами, латиною, і будеш ти у тім усім як невмитий* (Г. Хоткевич); [С е р е д а *(до Журавля):*] *Він її* [Любу] *засипле перед Ярошем* (І. Микитенко).

5. *що.* Сиплючи, поміщати кудись. *Гуртом землю обробляємо, гуртом хліб збираємо та в громадські магазеї засипаємо* (Панас Мирний); *Чоловіки робили з твердої червоної глини домниці* [печі] *з горловиною вгорі, з дірками для сопел в денцях, засипали туди впереміж з вугіллям руду* (С. Скляренко); // Давати сипкий корм свійським тваринам. — *Випряжи, хлопче, коні та дай їм сіна, засип оброку та напій* (І. Нечуй-Левицький); *Тихін сходив ще до коня — вівса йому засипав* (А. Головко); // Додавати в рідку страву крупи, пшоно і т. ін. *Кипить вода. Засипаю крупу* (Любко Дереш); *Манну крупу засипають у рідину тоненькою цівкою, безперервно помішуючи* (з навч. літ.).

6. *тільки док.* Почати сипати (у 4, 5 знач.). *Вітер, що затих на хвилину, мов прислухавшись, засвистав, загудів, засипав густим дощем* (В. Винниченко); // *безос. Засипало гострою холодною пилюкою — знизу й зверху* (В. Козаченко).

7. *тільки док., перен., розм.* Заговорити швидко. *Федір .. зразу засипав: — Винуваті, паночку* (Панас Мирний); *Як засипала* [Пріська], *як затарабанила, мов заведена* (Є. Кравченко).

Закида́ти (засипа́ти) / заки́дати (заси́пати) пита́ннями *див.* **закида́ти**[1]; **Розсипа́тися (розплива́тися) в похва́лах <Засипа́ти / заси́пати похва́лами>** *див.* **розсипа́тися.**

◊ **(1) Заси́пати кропи́в'яним сі́м'ям** *кого, заст.* — дуже вилаяти кого-небудь, наговоривши багато дошкульних докорів. *До хати вже і не вступають* [п'яниці], *бо я кропив'яним сім'ям так і засиплю* (Ганна Барвінок).

ЗАСИПА́ТИ[2], а́ю, а́єш, **ЗАСИНА́ТИ,** а́ю, а́єш, *недок.*, **ЗАСНУ́ТИ,** ну́, не́ш, *док.* Починати спати (у 1 знач.). *Огонь у печі .. гасне зовсім — у хаті темнісінько, й усі засипають* (Марко Вовчок); *Петрик пробурчав щось сердите, зразу поклав голову і вже став засинати* (С. Васильченко); *Галя .. зразу ж засипає під неспинний шелест дощових крапель* (Є. Гуцало); *Шуміли* [сосни] *колискову: засни, засни, засни-и-и-и-и...* (Б.-І. Антонич); *Тієї ночі Олекса вперше заснув, хоч сон його був неспокійний* (П. Кочура); // *перен.* Переставати виявляти ознаки життя; завмирати, затихати. *Здавалось, ліс уже дрімав, засипав і тільки через сон дивився з гори освіченими верхами* (І. Нечуй-Левицький); *Село уже стомлено переморгувалось вогниками, засинало* (Ю. Мушкетик); *Заснули води і човни на водах* (М. Рильський); // *перен.* Переставати відчуватися; слабнути, притуплюватися (про відчуття, почуття). *У вигуках та в метушні .. його сумління засинає* (І. Микитенко); *Одержавши свідомість, людина втратила силу інстинкту, що поволі засинав у ній* (О. Бердник); *Все лихо, що притаїлось і заснуло в її серці, все разом схопилось у думці* (І. Нечуй-Левицький).

Спа́ти (засипа́ти, засина́ти) сном пра́ведним (пра́ведника, пра́ведників, пра́ведних) *див.* **спа́ти.**

◊ **Спочива́ти (спа́ти) / спочи́ти (засну́ти) наві́ки (дові́ку, ві́чним (віковві́чним) сном)** *див.* **спочива́ти.**

ЗАСИПА́ТИ[3], а́ю, а́єш, *недок.*, **ЗАСПА́ТИ,** плю́, пи́ш; *мн.* заспля́ть; *док.* 1. Прокидатися пізніше, ніж треба. *Вид-*

но, учора до світу досиділи за картами, що й пан заспав (Панас Мирний); *— Я завтра ще до схід сонця зайду! Тільки ж гляди, не заспи! Чуєш?* (М. Івченко); *— Всі вже поснідали. Тільки я заспав* (М. Руденко).

2. *тільки док., що, розм.* Затамувати що-небудь сном, забути уві сні. *— Не засплю й не зап'ю свого горя, — одказала Лучина* (І. Нечуй-Левицький); *Їх* [муки] *не заспать; у серця відгомоні Озветься мир з турботами всіма!* (П. Грабовський); *Куррадо встав сердитий (не заспав уночі свого гніву!)* (М. Лукаш, пер. з тв. Д. Боккаччо).

ЗАСИ́ПАТИСЯ[1] *див.* **засипа́тися[1].**

ЗАСИ́ПАТИСЯ[2] *див.* **засипа́тися[3].**

ЗАСИПА́ТИСЯ[1], а́юся, а́єшся, *недок.*, **ЗАСИ́ПАТИСЯ,** плюся, плешся; *мн.* заси́плються; *док.* 1. Заповнюватися чим-небудь сипким. *Широкий рів без піддержки сам собою засипався* (Панас Мирний); *Хата розвалилась, двір заріс бур'яно́м, і садок усох, і глибока криниця засипалась* (Марко Вовчок).

2. Потрапляти, поміщатися всередину чого-небудь, кудись (про щось сипке). *Де він* [казковий бик] *пройде, там пшениця сама у копи складається й молотиться, і віється, і в закроми* [засіки] *засипається* (О. Стороженко).

3. *тільки недок.* Пас. до **засипа́ти[1]** 1–5. *Дерев'яні підлоги засипаються шаром піску (землі) та підготовлюються засоби пожежогасіння* (з навч. літ.); *Засіки засипалися зерном, кадуби — борошном, крупою* (У. Самчук); *— То ніколи моя хата не виділа стільки хліба. Куди ж його складу? .. Прикипівши біля дверей, він вірить і не вірить, що його хата по самі вікна засипається зерном* (М. Стельмах).

ЗАСИПА́ТИСЯ[2], а́юся, а́єшся, *недок.*, **ЗАСПА́ТИСЯ,** плю́ся, пи́шся; *мн.* засплю́ться; *док., розм.* Спати надто довго. *— Віконниці, бачите, позакривані: ні сонце у вічі не лізе, ні мухи не кусають, от ми й заспались* (О. Стороженко); *— Заспалася, Мотре? — Пощо ви мене будили, тітусю?* (Б. Лепкий); *Юхим не на жарт штовхнув її в бік, зразу підвелась* [Килина], *озирнулась і здивувалась, що вона могла так заспатись* (В. Винниченко).

ЗАСИПА́ТИСЯ[3], а́юся, а́єшся, *недок.*, **ЗАСИ́ПАТИСЯ,** плюся, плешся; *мн.* заси́плються; *док., розм.* Зазнавати провалу в чому-небудь, ставати пійманим, викритим. *— Слухайте сюди — завтра має бути у нас ревізія: коли яка ґава засиплеться, то дивіться... Показала* [Параска] *добрий-таки, м'язистий кулак* (С. Васильченко); *Вони першого ж дня засипались на портфелі, якого Шурик, невідомо для чого, хотів був висмикнути з-під пахви енергійного одесита* (І. Микитенко); *— Доки ти враховуватимеш* [помилки], *молокососе, загинуть на твоїй явці люди і сам до чорта засиплешся!* (Ю. Яновський); // Виявляти своє невміння в чому-небудь, незнання чогось. *Вони сіяли, а збоку стояв цілий гурт, перевіряючи їхню роботу. Чи не засипались хлопці, наплутавши в квадратах?* (В. Кучер); *— До контрольної ти теж не дуже підготувався, я знаю. І цілком можливо, також засиплешся* (В. Владко).

ЗА́СИПКА, и, *ж.* Те, що куди-небудь засипається, всипається з якоюсь метою. *Кераміка VIII–VII ст. до н. е. та кераміка часів Княжої доби найбільше сконцентрована без домішок кераміки інших періодів у засипці частоколу XIV ст.* (з наук. літ.); *Якщо юшку готують із вермішеллю або засипкою для юшки, їх слід класти після пасерованих овочів за 10–15 хвилин до закінчення варіння* (з навч. літ.).

ЗАСИ́ПЛЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **заси́пати** і **заси́патися[1]**. *Найбільш ерозійно небезпечними є фракції розміром від 0,1 до 0,5 мм, стрибкоподібний рух яких у повітряному потоці призводить до руйнування ґрунту, засікання, видування, засиплення та загибелі рослин* (з навч. літ.).

ЗАСИПЛЯ́ТИ, я́ю, я́єш, *недок., розм.* 1. Те саме, що **засипа́ти[2]**. *— А чого ви пізно засипляєте? Хто ж вам спати не дає? — гнівно Лелія спитала* (Леся Українка); *Діти сходяться разом докупи і шепочуть на печі та й засипляють без вечері* (В. Стефаник); *Вона зітхнула знов тяжко і .. знов засипляла, однак не заснула* (О. Кобилянська); *Загалом гарно засипляти й будитися при звуках музики або співу, але більше всього любила я засипляти, слухаючи, як шуміли сосни* (Б. Лепкий).

2. *що.* Просипати яку-небудь подію, явище. *— Зелена діброво, скажи мені правду, Хто такий у світі зорю засипляє* (П. Чубинський); *— Так ви, люди, не засипляйте справи, щоб не заскочило вас зненацька те, що мусить наступити* (А. Чайковський).

ЗАСИПНИ́Й, а́, е́, *спец.* Признач. для засипання *(див.* **засипа́ння[1]**). *Азбестоцементна труба допускає застосування спрощеної засипної теплоізоляції, наприклад керамзиту* (з наук. літ.); *Рівномірне та швидке засипання форми бетонною сумішшю забезпечує спеціальний засипний пристрій* (із журн.); * У порівн. *Над ним* [Чубенком] *знову загув мартенівський цех, і сонце стало кількома сліпучими засипними вікнами мартена* (Ю. Яновський).

ЗАСИСА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **засиса́ти.** *Ширина обігрівача зумовлена шириною теплообмінника та шириною зони засисання повітря* (з наук.-техн. літ.); *Велика й дрібна рогата худоба споживає воду шляхом її засисання в ротову порожнину* (з навч. літ.).

ЗАСИСА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.*, **ЗАССА́ТИ,** ссу́, ссе́ш, *док.* 1. *кого, що.* Те саме, що **засмо́ктувати.** *Вона стане матір'ю, обсядуть її діти, щоденні турботи, мов грузьке болото, зассуть її* (П. Колесник).

2. *тільки док., що і без прям. дод.* Почати ссати (у 1–3 знач.). *Теля підняло голову на шум, а через мить, коли все стихло, знов притулилося до матері й зассало молоко* (з газ.); *Малюк витяг з рота соску і замість неї зассав свого пальчика, посміхаючись матусі* (із журн.).

3. *тільки док., кого, розм.* Смокчучи (у 1 знач.), замучити. [К л е о п а т р а:] *Цить, тихше! Я ж годую немовля. Чи бач, як ссе? Зассе до смерті неню...* (Борис Тен, пер. з тв. В. Шекспіра).

Сса́ти (смокта́ти) / засса́ти (засмокта́ти) під ло́жечкою (під се́рцем) *див.* **сса́ти.**

ЗАСИСА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *недок.*, **ЗАССА́ТИСЯ,** ссу́ся, ссе́шся, *док.* 1. Застрягати в чому-небудь грузькому, втягуючись ним. *Бокаті барки — білі, зелені, блакитні — що зассались у прибережну гальку в безконечному ряді, і ті, що ткнулися носом у воду, — єдині слухачі у Джузеппе. Та хіба ще море* (М. Коцюбинський).

2. *тільки недок.* Пас. до **засиса́ти.** *Вода може засисатися назад до пральної машини* (із журн.).

ЗАСИХА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **засиха́ти.** *Після нанесення акрилових фарб на поверхню і засихання води як розчинника утворюється плівка, що захищає поверхню від будь-яких зовнішніх впливів* (із журн.); *Щоб запобігти засиханню губ, використовуйте зволожувальний засіб перед нанесен-*

ням помади (з газ.); *Швидке падіння рівня ґрунтових вод спричиняє зневоднення й засихання рослин* (з наук. літ.).

ЗАСИХА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.*, **ЗАСО́ХНУТИ, ЗАСО́Х-ТИ,** хну, хнеш, *діал.* **ЗАСХНУ́ТИ,** ну́, не́ш, *док.* 1. Ставати сухим, втрачаючи вологу; сохнути, висихати. *Води одшуміли, стали в берегах, на кручах засихали вже збиті повінню заплави* (С. Скляренко); *На уступі каменя стояла лоївка з лоєм. Він засох, але не висох весь* (Г. Хоткевич); *На щоці в нього засохла кров від помітної дряпини* (А. Шиян); — *Чоботи он приволік, як хлющі. Завтра засохнуть, як взуватимешся?* (Григорій Тютюнник); // *безос. У роті — хочу проковтнути — слини не дістає, засохло* (Панас Мирний); // *розм.* Загоюватися (про рану). *Кінь мав .. вавку на шиї, котра то засихала, то знову сочилася сукровицею* (Ю. Мушкетик); *Загоїться скоро. Посидиш у мене день-два, і рана засохне* (Б. Лепкий).

2. Починати в'янути, гинути від несприятливих умов, пошкодження і т. ін. — *Вона* [філоксера] *живе на виноградних корінцях, висисає з них сік, і через те кущ засихає* (М. Коцюбинський); *Деякі листки, засихаючи, скручуються в дудочку* (О. Донченко); *Багато гілок, побитих блискавицями й громами, засихало* (С. Скляренко); *Сосни не несіть на зелені луги, Бо вона засумує в долині І засохне в воді від палкої жаги І нудьги по далекій вершині* (О. Олесь); *Навіть повалена бурею смерека ще довго не засохне, не помре, хапаючись за землю останніми корінцями* (П. Воронько); * Образно. *Невже загасне твій образ, сестро, і засохне моє серце, покинуте мрією?* (В. Підмогильний); // *перен.* Втрачати яскравість, силу. *В нашу епоху рівень культури своєї країни найкраще може виражати кіно. Погано для країни, якщо вона цього не розуміє. Кінематограф тоді засихає та відмирає через непотрібність* (із журн.); *Чому найменший натяк на те, ради чого він пів-Європи проїхав конем, викликає в неї таку сухість очей, від якої найодчайдушніша відважність засохне й скрутиться, як лист у посуху* (В. Винниченко); *Побачення з професором Гессеном удалося "монументальним" .. Вони зраділи. Бо хотіли, щоб цей зв'язок не послаб, щоб це знайомство не засохло* (Олекса Ізарський).

3. *перен., розм.* Утрачати свіжість, красу, здоров'я; ставати блідим, худим. *Вона .. час від часу догоряла, мов свічечка, засихала, мов билиночка* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Загинеш, серденько, загинеш, Мов ряст весною уночі. Засхнеш, не знатимеш нічого* (Т. Шевченко); *Тяжко Василеві. Поблід він, засох, на себе несхожий* (Панас Мирний); — *Була дівчина, а стала... астрофізик,* — *похитала головою мати.* — *Засохнеш коло труб всяких, павутиною обростеш. Старою дівкою пропадеш* (О. Бердник); * Образно. *Зокола думають: поет затих, Поет засох, як джерело у спеку* (М. Рильський).

ЗАСИЧА́ТИ, чу́, чи́ш, *док.* 1. Почати сичати (у 1 знач.). *Гадюка хоч не вкусить, то засичить* (Номис); *В печі щось бухнуло, зашипіло, засичало. То збігав куліш* (М. Коцюбинський); *Вагон глухо засичав і ліниво посунувся* (Олесь Досвітній); *Затахкали качки, засичали гуси, полякались кури, горобці хто куди киш!* (О. Довженко); // *безос. По якомусь часі шаман .. кинув на жар кілька корінчиків, линув туди з кожного горняти по кілька крапель якоїсь рідини — аж засичало* (І. Білик); // Вимовити протяжно звуки "цс", "тс", заспокоюючи кого-небудь, закликаючи до тиші. — *Чого ви лізете? Геть-те!* — *скрикнула вона ..* — *Цссс!..* — *засичав Загнибіда і знову почав дослухатись* (Панас Мирний); — *Тс-с-с,* — *засичав Овсій.* — *Тихо, бо розбудите Хльою* (Б. Лепкий).

2. *перен.* Заговорити тихо, але дуже сердито. — *Цить! ци-ть! .. моє ти безталання!..* — *засичала вона й позеленіла* (Панас Мирний); *Як не сп'яніли бояри, а замислились, засичали:* — *Невже знову думає почати брань з ромеями? .. І вже забуяло, закипіло* (С. Скляренко); *Він просто нахилився йому до вуха й гаряче щось зашепотів. Ні, не зашепотів, а засичав від злості* (В. Кучер).

ЗА́СІ, *виг., діал.* Зась. *Не вір облесним, стережися злюк, А дармоїдам все кажи: А зась!* (І. Франко).

ЗА́СІБ, собу, *ч.* 1. Спосіб, якась спеціальна дія, що дає можливість здійснити що-небудь, досягти чогось. *Дід Галактіон сказав, що є один певний і справжній засіб упіймати вусате страховище* (О. Донченко); *Я вступив до нього* [комерційного інституту] *лише тому, що мій атестат не давав мені права для вступу до інших вищих учбових* [навчальних] *закладів. Це був засіб здобути вищу освіту взагалі* (О. Довженко); *Маріка по-доброму заздрила успіхам кузини, згадуючи, як сама в поті чола вивчала англійську, навіть мусила була вдатися до небажаного засобу, як самогіпноз* (О. Авраменко).

2. *чого, який.* Те, що служить знаряддям у якій-небудь дії, справі. — *Для них, молодиків, бачите, мова тільки засіб спілкування з іншими людьми...* — *Та воно ж так і є,* — *нерішуче промовила Галина ..* — *Не зовсім так,* — *відповів Андрій Степанович ..* — *Мова* — *це насамперед душа народу* (Б. Антоненко-Давидович); *Ми шукали нової форми, нового вислову, намагалися витончити наші творчі засоби у формі і змісті* (Ю. Андрухович); // *перев. мн.* Механізми, пристрої і т. ін., необхідні для здійснення чого-небудь, для якоїсь діяльності. *Понад десяток стволів* [гармат] *стали поруч .. Вже не треба було розтягувати вогневі засоби на кілометри по фронту, прикриваючи найдошкульніші місця* (О. Гончар); *Чому вважається, що наш план космічного завоювання простору технічними засобами є правильний і доцільний?* (О. Бердник); // Речовина, препарат, пристрій і т. ін., необхідні для лікування певної хвороби або вирішення конкретної побутової проблеми чи запобігання їм. — *Її стан безнадійний... з погляду сучасної медицини.* — *Тобто?* — *намагаючись зберігати спокій, перепитав я.* — *Тобто ті засоби, якими користується медицина тепер, допомогти їй не можуть...* (М. Трублаїні); *Певно, їй треба було виконати якесь доручення медсанбату: чи то домовитися про пункт збору поранених, чи то перевірити й поповнити засоби першої меддопомоги* (Ю. Яновський); *Я боявся захворіти на неврастенію. Спасибі лікарям, які знайшли засіб од усіх хвороб* — *сон* (І. Багмут); *Комарів на Кіпрі вистачає, особливо навесні й уночі. На щастя, всілякі засоби від комах продаються в місцевих аптеках* (із журн.).

3. *перев. мн., розм.* Гроші, матеріальні цінності, достатки. — *Чоловік мій був столяр, і добрий був столяр, мав добрі заробітки, мав і добрий засіб* (І. Нечуй-Левицький); *Все на цій постаті свідчило про надзвичайно скромний її спосіб життя, про незвичайно нужденні засоби* (І. Франко); *Можна було б користуватися голярнею, але я обмежений у засобах і не можу собі цього дозволити* (Валерій Шевчук).

(1) За́соби до (для, *розм.* **на) існува́ння** — те, що необхідне для життя (про харчі, одяг і т. ін.). — *Дома хазяйство розвалюється і сім'я без усяких засобів на існування* (А. Го-

ловко); *На Євгена перейшов обов'язок годувати матір, що лишилась одна-однісінька без усяких засобів для існування* (Б. Антоненко-Давидович); *Я опинився разом з сім'єю в стані жебрака, без жодних засобів до існування* (О. Бердник); **(2) За́соби ма́сової інформа́ції** — організації, інформаційні системи, що регулярно передають орієнтовані на широкий загал відомості про повсякденні події, — преса, радіо, телебачення, електронні інформаційні системи і т. ін. *Він виступав проти багатьох вад нашої системи, а водночас — і проти цінностей, що закладені в основу ліберального ладу .. Того ладу, за якого влада змушена рахуватися з громадською думкою і боїться засобів масової інформації, як чорт ладану* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Для громадськості основним джерелом інформації про політику та політичні проблеми залишаються національні, регіональні й місцеві засоби масової інформації* (з наук. літ.); **(3) За́соби пересува́ння <Тра́нспортні за́соби>** — транспорт. *Ось ми маршируємо на пероні станції Карлівка. Чекаємо .. засобів пересування...* (О. Ковінька); *Доки десь там штабні писарі сушили собі голови, як оформляти в паперах передачу капітулюючими військами нашій армії засобів пересування.., сірі від дорожньої кіптяви піхотинці з радісним галасом накинулися на остовпілих кавалеристів* (О. Гончар); *Транспортні засоби класифікують за типом рушійної сили і за середовищем, у якому відбувається рух* (з наук.-попул. літ.).

△ **(4) Аборти́вні за́соби** — спеціальні засоби, що викликають аборт. *Дані про абортивні засоби залишилися в творах Стародавньої Греції та Риму* (з навч. літ.); **(5) Антаци́дні за́соби,** *фарм.* — лікувальні засоби, що нейтралізують соляну кислоту шлункового соку. *Особливого значення антацидні засоби набувають у педіатричній практиці лікування патологій, що розвиваються в організмі з нестійкою шлунково-кишковою моторикою* (з наук. літ.); **(6) Антидіабети́чні за́соби,** *фарм.* — лікувальні засоби, що знижують рівень цукру в крові. *Стрімке зростання захворюваності на цукровий діабет зумовлює пошук і створення нових ефективних антидіабетичних засобів для його лікування та профілактики* (з наук. літ.); **(7) Бронхоліти́чні за́соби,** *фарм.* — лікувальні засоби, що усувають спазми бронхів. *Деякі бронхолітичні засоби при безконтрольному застосуванні можуть спровокувати гіпертензивну кризу* (з наук. літ.); **(8) Відтяжні́ (відтя́гувальні) за́соби,** *фарм.* — лікувальні засоби (банки, гірчичники і т. ін.), що зумовлюють переміщення крові з глибоких ділянок тіла до поверхні шкіри, слизових оболонок і т. ін. *Гірчичники належать до відтяжних засобів* (з наук.-попул. літ.); *Йод застосовують як антисептичний, відтягувальний, подразливий засіб при запальних захворюваннях шкіри та слизових оболонок* (з навч. літ.); **(9) Жовчогі́нні за́соби,** *фарм.* — лікувальні засоби, що посилюють утворення жовчі або полегшують її виділення у просвіт кишечника. *Олія з насіння шипшини є добрим жовчогінним засобом* (з наук. літ.); **(10) За́соби виробни́цтва,** *екон.* — сукупність засобів, знарядь та предметів праці, використовуваних у процесі виготовлення продукції, виконання робіт і надання послуг. *Серед найважливіших напрямів аграрної реформи чи не найголовнішим є реформування земельних і майнових відносин власності на засоби виробництва* (з наук. літ.); **(11) Ліквíдні за́соби,** *екон.* — кошти, цінні папери, векселі і т. ін., що можуть бути використані для погашення боргових зобов'язань. *У практичній діяльності банківські менеджери застосовують такі методи оцінювання потреб банку в ліквідних засобах, як метод фондового пулу (оцінювання надходжень і платежів), метод структурування фондів (поділу джерел фінансування) і метод показників ліквідності* (з навч. літ.); **(12) М'якши́льні (пом'я́кшувальні) за́соби,** *фарм.* — лікувальні засоби, що захищають слизові оболонки та поверхні ран від висихання, тертя і т. ін. *Препарати з кореня солодцю широко використовують як відхаркувальні, м'якшильні й сечогінні засоби, а також для лікування виразкових хвороб шлунково-кишкового тракту* (з наук.-попул. літ.); **(13) Проносні́ за́соби,** *фарм.* — група лікувальних речовин, що прискорюють випорожнення кишечника. *До проносних засобів відносять неорганічні речовини (це, наприклад, глауберова сіль, сульфат магнію), органічні олії (вазелінову, рицинову), лікарські рослини (ревінь, жостір та ін.)* (з наук. літ.); **(14) Протиалергі́йні за́соби,** *фарм.* — засоби для лікування і профілактики алергійних захворювань. *Сучасні протиалергійні засоби у вигляді таблеток, капсул або сиропів швидко знімають основні симптоми алергії і не спричиняють сонливості, звикання* (з навч. літ.).

ЗАСІ́БНИ́Й, засібна́, засібне́, *діал.* Заможний. *Хиба* [хіба] *котрий засібний, то не купував голодного року хліба* (Сл. Б. Грінченка); *Виросло на очах Миколи Миколишина молоде покоління, перестроюючи до невпізнання колись темне і бідне, тепер освічене та засібне село* (Б. Лепкий).

ЗАСІ́БНО, *діал.* Присл. до **засібни́й.** *Вони жили засібно* (із журн.); // *у знач. пред. В поході все-таки більше тягне чоловіка туди, де засібно, чисто й людно* (Б. Лепкий).

ЗАСІ́В, у, *ч.* 1. Те саме, що **засіва́ння.** *Вона .. перебирала насіння до засіву ярини* (Н. Кобринська); *Він навіть очі примружив і тоді ніби почув смачне шарудіння плуга, що .. ріже жадний до засіву масний ґрунт* (Д. Бузько); *Добре прогріта нива м'яко парувала й наче аж лебеділа в безтежному чеканні засіву* (І. Нижник).

2. Те, що посіяне; посів. *Прокинулася Україна після зимового сну. Потали сніги; зелені озимі засіви веселенько потяглися вгору* (Л. Яновська); *Люди ходили і їздили просто через поле, через ріллю, по засіву* (У. Самчук); * Образно. *Ти* [сонце] *сієш у мою душу золотий засів — хто знає, що вийде з того насіння? може, вогні?* (М. Коцюбинський); *Зберуться увечері в курені козаки й почнуть деякі вихвалятися, скільки зачерпнули жменями зерен із золотого засіву життя* (Ю. Мушкетик); // *перен.* Те, що покриває якусь поверхню. *Власна гаряча сльоза прокотилась по лиці і затрималась в темному засіві ще ні разу не голених вусів* (А. Іщук); *За вікном ніч, небо мерехтить, палає зоряним засівом* (О. Бердник); *На хуторі каменотеси вікували, відтоді по обійстях трава від кам'яного засіву в'яне* (Є. Пашковський).

3. Ділянка землі, засіяна зерном, насінням. *Тепер* [Колодка] *— хлібороб справжній: коняка, корова, сім десятин засіву щороку* (А. Головко); *В відповідь мовив .. розлючений Ір-волоцюга: — Як у обидва візьму кулаки, — полетять усі зуби З щелеп на землю, немов кабанові, що засіви риє* (Борис Тен, пер. з тв. Гомера).

4. *спец.* Кладка яєць у деяких комах (перев. бджіл) і яйця, покладені для розвитку. *Трутневий засів істотно відрізняється від засіву матки: матка засіває стільник практично без пропусків, одночасно по всій території, а трутівки — безладно* (з наук.-попул. літ.).

ЗАСІВА́ЛЬНИК, а, *ч.* Той, хто вітає з Новим роком (за старим стилем) і посипає при цьому зерном у хаті, кімнаті; посипальник. *Василь у сніпку пахучого дідуха принесе нам ще один Новий рік, який розпочнеться із зернинок пшениці й рефрену засівальників: — Сію, сію, посіваю. З Новим роком Вас вітаю* (із журн.); *Зерно розсипають і примовляють: — На щастя, на здоров'я, на Новий рік! А хазяї щедро дякують засівальникам* (з газ.).

ЗАСІВА́ЛЬНИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **засіва́льник.** *На свято до дітей завітав і Дід Мороз у компанії трьох симпатичних засівальниць. Усе відбувалося згідно з правилами й традиціями: колядки, щедрівки, засівання* (з газ.).

ЗАСІВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **засіва́ти** 1–4, 6 і **засіва́тися** 1. *Від гарних дощів одразу після засівання, у період проростання та росту хлібів, аж до часу їх цвітіння і дозрівання залежало дуже багато* (із журн.); *Є два шляхи відтворення соснових угруповань: природний (природне засівання території насінням сосни) і штучний (посадка саджанців)* (з наук. літ.); *Обряд засівання дійшов до наших днів завдяки тому, що його шанобливо передавали з покоління в покоління* (із журн.); * Образно. *Є творення і є руйнація. Є творення краси і є засівання потворного* (О. Бердник).

ЗАСІВА́ТИ, а́ю, а́єш, **ЗАСІ́ЮВАТИ,** юю, юєш, *недок.*, **ЗАСІ́ЯТИ,** і́ю, і́єш, *док.* 1. *що.* Кидати зерно, насіння звичайно в оброблену землю, певним способом розтрушуючи, розсипаючи. *Швидко час настане ярину засівати* (Панас Мирний); *Він на другу весну, плуг і рала забравши І між пшеницею і житом пооравши, Всередині горох увесь засіяв свій* (П. Гулак-Артемовський); *— Наша мама і Великодня так не чекала, як землі. Вже наперед прикидає, де і що засіє* (М. Стельмах); * Образно. *Він оце вже два роки об'їздив увесь округ, село від села, двір за двором, і скрізь засівав зерно взаємного недовір'я* (І. Франко); *Я в дитинстві чув, як сиротливо Мати, відкладаючи шиття, Ту родинну пісню, наче ниву, Засівала тугою життя* (І. Гнатюк); * У порівн. *Вона вживала наперстка й шила такими дрібонькими штихами, мов маком засівала* (О. Кобилянська).

2. *що, чим.* Сіючи зерно, насіння, займати ним яку-небудь ділянку землі. *Сусіди до мене ходять, а я знов до їх* [них] *— одвідуємось. Радимось, як городи засіваємо* (Марко Вовчок); *Засівав* [Веремія] *раніше свої поля не стільки хлібом, скільки пахучою коноплею на продаж* (М. Стельмах); *Територію в кілька гектарів засаджують кущами, туями, засіюють травою* (із журн.); *Онися Степанівна таки встояла на своєму: покликала молодиць і сама з молодицями скопала всю свою частку городу, засіяла й засадила* (І. Нечуй-Левицький); // Покривати собою що-небудь (про рослини). *Насінні квіти засіяли взгір'я, і луг, і могилу...* (Уляна Кравченко).

3. *що, перен.* З'являючись, виростаючи на шкірі, покривати її (про вуса, бороду). *Він змужнів, чорні вуса густо засіяли верхню губу* (І. Сенченко).

4. *що, перен.* Покривати що-небудь, яку-небудь поверхню чимсь розрізненим. *Липа засівала узгір'я янтарним листом, кущі ліщини палали полум'ям* (С. Чорнобривець); *А ніч тільки небо засіє зірками, В гаю солов'ї заспівають* (Дніпрова Чайка); *В цьому степу ґрунт зорали мечі і списи, засіяли кулі і стріли, а поливала гаряча кров* (Д. Білий).

5. *тільки док.* Почати сіяти (у 7 знач.), падати (перев. про густий дрібний дощ, сніг). *Густо потягло з півдня, небо поволі заволоклось хмарами й засіяв тихий, задумливий дощ* (М. Івченко).

6. *тільки* **засіва́ти,** *кого, що, кому і без дод.* Посипати в хаті зерном, вітаючи з Новим роком (за старим стилем). *Хоч друзів зерном засівать Було недавно ділом звичним, Повинен просто я сказать, Що став цей звичай архаїчним* (М. Рильський); *Для посипання є в хлопців у кишенях усяка пашниця, все, що вродили тернівщанські ниви, засіватимем — залежно від наших симпатій — кому житом, кому вівсом, кому гречкою або й навіть пшеницею-українкою* (О. Гончар); *По місту на Різдво водили ряджених, співали пісні, щедрівки, засівали на Новий рік* (Б. Левін).

◊ **(1) Засіва́ти / засі́яти зе́млю кістка́ми** — гинути у великій кількості в бою, у боротьбі. *Гартовані списи на скіпки трощила-ламала* [січа], *.. землю .. кістками засівала* (Панас Мирний); *Сковорода присів на зруб криниці. Ковтав пекучі сльози. Не плакав, ні. Закам'янів, огорнутий густою темрявою, журбою, болем. Упирі, виродки! Засіяли кістками землю і пожинають рабство!* (Василь Шевчук); **(2) Засіва́ти зе́млю слі́зьми́ (сльоза́ми)** — гірко плакати від горя, дуже горювати, бути нещасним. *Терпелива душа старої, пориваючись до Бога, не просила чуда, .. а тільки ревно благала, щоб її діти не засівали землю слізьми* (М. Стельмах); *Біжить дівчина шляхом і чорну землю сльозами засіває* (М. Стельмах).

ЗАСІВА́ТИСЯ, а́ється, **ЗАСІ́ЮВАТИСЯ,** юється, *недок.*, **ЗАСІ́ЯТИСЯ,** і́ється, *док.* 1. Сіючись де-небудь, виростати. *Поза хатою засіявся густий вишник* (І. Нечуй-Левицький); *На підсонячній стороні фабричного димаря засіявся мох* (Ю. Смолич); *Хай у вашому домі яснитьcя, Не старіються більше літа, Хай засіється жито й пшениця, Щоби доля була золота!* (В. Багірова).

2. *перен.* З'являтися, виростати на шкірі (про вуса, бороду). *В бенкетний зал увійшло 12 хлопців .. Один в одного гарні, як мальовані, рівного росту, з рівно підстриженим русявим волоссям; вуси їм ще й не засівалися* (Б. Лепкий); *Сива борода засіялася по самому підборіддю* [діда] (Л. Яновська); *Між нарами ходив худий хлопець, в якого ще й вуса не засіялися* (П. Панч); *Лиш пушок засіявся під носом, Був і я штампований доносом* (І. Гнатюк).

3. *перен.* Ставати укритим, покритим чим-небудь розрізненим. *Наші голоси дзвеніли: — .. Щоб поля не засівалися кулями, білим тілом не заволочувалися і кров'ю не споліскувались* (Б. Харчук); *Поле засіялося грізною щетиною гострих і колючих багнетів* (Я. Качура).

4. *тільки док., рідко.* Те саме, що **засі́яти** 5. *Засіявся дощ. А місяць набубнявив душу* (М. Воробйов); * Образно. *Крізь решето* [молотарки] *засіявся густий золотавий град.., а соломотряс почав блювати брижастою стрічкою пожмаканої соломи* (С. Добровольський).

5. *тільки недок.* Пас. до **засіва́ти** 1, 2, 6, **засі́ювати** 1, 2, 6. *Поля, що засівались однорostковим насінням пунктирним способом, проривати не потрібно* (з навч. літ.); *Виведеними в Миронівці сортами пшениці засіювалося до 8 млн га* (з наук.-попул. літ.); *З вечора 13 січня до світанку 14 січня засівається на нове життя, на Новий рік та на довгий вік, на добро, щастя й здоров'я* (з газ.).

ЗАСІВНИ́Й, а́, е́. 1. Стос. до засіву (у 1, 2 знач.). *Чим більшою була засівна площа господарства, тим міцнішим воно було і тим значнішу роль відігравала продукція зерна* (з наук.-попул. літ.); // Яким засівають (у 2 знач.) що-небудь

(про рослини). *Система відбору засівного матеріалу грибів передбачає ступеневий вірусологічний контроль усього біотехнологічного циклу вирощування* (з наук. літ.).

2. *у знач. ім.* **засівна́,** но́ї, *ж., розм.* Те саме, що **Посівна́ кампа́нія** *(див.* **кампа́нія).** *На зборах обговорювалися підсумки весняної засівної* (з газ.).

ЗАСІ́ДАННЯ, я, *с.* Зібрання певного кола людей — членів якого-небудь органу, представників якоїсь організації і т. ін. — для обговорення й вирішення чогось. *Часом думка не в гори, А на народні збори, На засідання ради, На розправи громади Заблукає несміла* (І. Франко); *Побувавши на кількох засіданнях, я помітив, що і порядок денний, і виступи учасників раз у раз нудотно повторюються* (Б. Антоненко-Давидович); *— На засіданні вашої кафедри .. зробите доповідь за тезами й матеріалами, які я сам дам вам* (Ю. Смолич); *Броніслав запропонував мені зіграти в шахи. Ми сіли в залі для засідань* (В. Малик).

Відкрива́ти / відкри́ти засі́дання (збо́ри, конфере́нцію *і т. ін.) див.* **відкрива́ти; (1) Розпоря́дче засі́дання** — попереднє засідання, на якому розглядають питання, пов'язане з наступним його вирішенням. *Ще в кінці серпня його справу розглянуло розпорядче засідання ревтрибуналу* (Ю. Збанацький); **Склика́ти (скли́кувати) / скли́кати засі́дання (збо́ри, конфере́нцію** *і т. ін.) див.* **склика́ти.**

ЗАСІДА́ТЕЛЬ, я, *ч.* 1. Виборний представник населення, який бере участь у розгляді судової справи (поряд із суддею). — *Адже ж пан воєвода не розуміє по-нашому і судить нас не сам, а з нашими засідателями* (З. Тулуб); *Вже давно Григір домовлявся з друзями організувати дискусію про Космічне Право .. А щоб було наочніше — обрати форму суду. Будуть прокурори і захисники. Судді і засідателі. Свідки і речові докази* (О. Бердник).

2. *іст.* Виборний представник для участі в роботі якої-небудь установи в дореволюційній Росії. *Як настане було пора виборів, то всі клопочуться, кого вибирати за маршала, чи за справника, або засідателя* (Панас Мирний); [М а р т и н:] *Чоботи чисть раз у раз, щоб блищали, як у засідателя; одежа — перве діло* (І. Карпенко-Карий); *На той день саме в село приїхав засідатель із писарем з волості* (Грицько Григоренко).

△ **(1) Наро́дний засіда́тель,** *юр.* — особа, обрана з-поміж громадян країни для участі у здійсненні правосуддя в судах (спільно з професійним суддею). *Коли справу слухає суд за участю народних засідателів, тоді суддя й народні засідателі разом розглядають справу від початку судового засідання й до винесення рішення по суті* (з наук. літ.); *Відповідно до статті 127 Конституції України правосуддя здійснюють професійні судді та у випадках, визначених законом, народні засідателі й присяжні* (з наук.-попул. літ.); *— Це ж вони .. під час виборів народних засідателів, знаєте, який номер відчубучили? Шапкою на всю сторінку дали: "Кращих людей — до суду!"* (О. Гончар); *— Громадяни судді і ви, громадяни народні засідателі! Я не виправдовуюсь... Я знаю, що я винен* (М. Білкун); **(2) Прися́жний засіда́тель,** *іст.* — у суді — представник населення, обраний для участі в розгляді цивільних і кримінальних справ. *Після реформи 1864 р. судочинство відбувалося з участю сторін, винність або невинність підсудного встановлювали присяжні засідателі, що підбиралися із заможних верств населення* (з наук. літ.); *З-поміж присяжних засідателів було два купці, власник друкарні і директор місцевої гімназії* (О. Донченко); [С т р е п с і а д:] *Присяжних тут не видно засідателів* (Борис Тен, пер. з тв. Арістофана).

ЗАСІДА́ТЕЛЬСЬКИЙ, а, е. 1. Прикм. до **засіда́тель.** *Засідательські лави спорожніли* (з публіц. літ.); *На першому засіданні головуючий Комісії із захисту від дискримінації пропонує сторонам провести попередні переговори про можливість примирення, факт якого оформляють письмово, і документ надають засідательському складу комісії на затвердження* (із журн.).

2. *розм.* Стос. до засідання. *Ткачук ще відпочивав після безсонної засідательської ночі* (Ю. Збанацький); *Боротьба йде не проти засідань взагалі, а проти засідательської метушні* (з газ.).

ЗАСІДА́ТИ¹, а́ю, а́єш, *недок.* Вести засідання; обговорювати, розв'язувати які-небудь питання в обраному або призначеному органі. [В а с я:] *На засідання прийшов. Планувальна комісія, ти ж сам призначив.* [Я р ч у к:] *Засідати, Васю, не будемо* (І. Микитенко); *Із-за товстих, оббитих клейончатою шкірою дверей, де засідала приймальна комісія, не долітало жодного звуку* (Григорій Тютюнник); *Аж не вірилось, що в тій біленькій, чепурній, такій не схожій на судилище хаті зараз засідає військовий суд* (О. Гончар); // Брати участь у засіданні. *Чайка старанно "виступав", "промовляв", "засідав"... Він одразу відчув, що завдання, покладене на нього, йому не по спромозі* (Д. Бузько); *Ті, що засідали, висипали на ґанок гуртом* (І. Муратов).

ЗАСІДА́ТИ², а́ю, а́єш, *недок.*, **ЗАСІ́СТИ,** ся́ду, ся́деш, *док.* 1. *розм.* Сідати де-небудь, улаштовуючись зручно, надовго. *Старці громадські йшли повагом із села один за одним і засідали на своїх місцях* (І. Франко); *Засідали* [ґазди] *за мережаний стіл, тяжкі в своїм овечім убранню* [убранні], *і споживали вкупі свіжу кулешу* (М. Коцюбинський); *У головах прямокутного столу, один навпроти одного, засіли .. достохвальний професор Доктор і чомусь відеомейкер Ярчик* (Ю. Андрухович); * Образно. *Хто пан і владика сучасності? На кричущо-золотому троні по нігті у брильянтах, до підборіддя в шовках і оксамитах засідає всевладний, усекупуючий, усеграбуючий, усезадоволений капітал* (В. Винниченко).

2. *за що, до чого і з інфін.* Сідати надовго, приступаючи до якої-небудь роботи, справи і т. ін. *Зоня .. по вечері засідала до книжки, точно об одинадцятій ішла спати* (С. Ковалів); *Майстер, стоячи на березі каналу, ще здалеку вибирав собі деревину, велів допровадити її до своєї майстерні і вже там засідав за роботу* (П. Загребельний); *Була у мене Пашкевичівна з своєю товаришкою, то не випадало при них засісти писати* (Леся Українка); *Родина засіла до обіду* (О. Маковей); *Три подруги, мов щебетливі ластівки, злетілись докупи, вирішили гуртом ще раз все пригадати, засіли за підручники з історії* (І. Цюпа); // Сумлінно братися за що-небудь. *Пішло потім студентське життя тихо й однаково. Всі мусили засісти за науку* (І. Нечуй-Левицький).

3. *тільки док., розм.* Надовго розташуватися де-небудь, не виїжджаючи або не виходячи звідти. *Вона надовго засяде у своїй хаті* (М. Коцюбинський); // Залишатися де-небудь довгий час, займаючи яку-небудь посаду, місце. *Є чимало повітових управ, де за старших колишні голови та писарі засіли* (Панас Мирний); *— Сімейщина в нас. Усе свояки засіли в правлінні, усе Ковалі* (В. Кучер).

4. Ховатися де-небудь, влаштовувати засідку, підстерігаючи когось. *— І що ж, мамо, — спитав середній брат, — чи й досі ті розбійники там засідають?* (Марко Вовчок); [Хведір:] *Почав я, як тільки смеркне, засідать у леваді, щоб постерегти* [відьму]... (М. Кропивницький); *Вони мали потаємки добутися до коридорів, засісти там засідками і чекати сигналу* (О. Гончар).

5. *тільки док.* Їдучи, зупинитися, застрягнути, потрапивши в непридатне для проїзду місце. *Буксують машини, засівши в багно* (І. Нехода); *Кілька озброєних людей рятували танкетку, яка засіла на місточку, у вербових палях* (В. Земляк); *— Он там у вибалку оці нещасні машини засядуть! Ми намучимось і завтра станемо на ремонт!* (М. Циба); *Корабель засів на мілині під самим африканським узбережжям* (Ю. Логвин).

6. Потрапляючи глибоко, застрягати в чому-небудь. *Осколок бомби перебив обидві гомілкові кістки правої ноги і сам глибоко засів у м'язах* (В. Кучер); *Перев'язував* [Євген] *йому рани: одна куля засіла в плечі, а друга пробила руку* (Б. Харчук); // *перен.* З'явившись, надовго зберігатися, укріплятися в пам'яті (про думку, враження і т. ін.). *Коли ти з восьми чи дев'яти років сприймаєш заняття літературою не як збочення, яке треба від усіх приховувати, а як щось цілком нормальне, то це, очевидно, засідає у підсвідомості* (С. Жадан); *В моїй голові засіла тривожна думка: що сталося з Євлогієм?* (І. Франко).

7. *тільки док., що, діал.* Зайняти що-небудь. *Другу половину* [поля] *засів молодший брат Споришів* (І. Франко); *Минуле постало перед нею: тридцять шість чепурних хлопців і дівчат засіли лави* (О. Довженко).

◊ (1) **Засіда́ти / засі́сти в се́рці (в душі́)** *чиєму, чиїй* — з'являючись, виникаючи, не покидати кого-небудь (про почуття, враження і т. ін.). *Невеселі то картини, читальниче; глибоко, як куля, засідають вони у вашім серці, піднімають усю жалість зо дна* (Панас Мирний); *Сильна неприязнь до сина міцно засіла в Остаповій душі відтоді, як Гнат не захотів робить дома, кинув рідну хату* (К. Гордієнко); **Сиді́ти / засі́сти в печінка́х** *див.* **сиді́ти; Сиді́ти / засі́сти у па́м'яті** *див.* **сиді́ти.**

ЗА́СІДИ, ів, *мн., діал.* Засідка. *Козаки на засідах чули, як з гркотом та брязкотом з передків здіймались гармати* (М. Старицький); *Полюють зайців в основному трьома способами: з підйому, з-під собак-гончаків і на засідах* (Остап Вишня).

Іти́ (вихо́дити) / піти́ (ви́йти) на за́сідку *(діал.* **на за́сіди)** *див.* **іти́.**

ЗА́СІДКА, и, *ж.* 1. Приховане місце, де розташовується хто-небудь для раптового нападу; засада *(див.* **заса́да**[1]**).** *Хіба всидиш спокійно у засідці, коли на тебе, на твоє живе й тепле тіло котилося щось дике й нещадне!* (В. Близнець).

2. Несподіваний напад з прикритого місця. *В нашому районі добре полювання. З дому пишуть, що збираються до засідок на вовків* (Л. Смілянський).

3. Добре замаскований для раптового нападу загін *(див.* **загі́н**[2]**).** *Підходили до табору обережно. Усяке могло бути. Може, вже десь чатує засідка* (В. Гжицький); *Він мав вести їх такими стежками, щоб не наскочити на ворожу засідку* (Д. Бедзик).

Іти́ (вихо́дити) / піти́ (ви́йти) на за́сідку *(діал.* **на за́сіди)** *див.* **іти́; Става́ти / ста́ти в за́сідку (за́сідкою, за́сідками)** *див.* **става́ти.**

ЗАСІ́ДЛАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **засідла́ти.** *П'ятеро засідланих коней проскакало без вершників* (О. Довженко); *І кінь десь, засідланий, кований вже, Пряде одним вухом і тоскно ірже, І оком кривавим у ніч позира* (І. Багряний); *Іржуть на вітрі коні чорногриві, Загнуздані, засідлані в похід* (А. Малишко); *Коли ординарець виводив засідланих вороних з підвалу, коні весело іржали і спотикалися* (О. Гончар); *Вої* [воїни] *йшли упокорено тихі, один одному вслід. В десниці кожен із них тримав за узду засідланого й при повній броні огира* (Д. Міщенко).

ЗАСІДЛА́ТИ, а́ю, а́єш, *кого.* Док. до **сідла́ти.** *Постоявши трохи, Партнер рушив до стайні, засідлав коня, сів і потихеньку виїхав* (В. Винниченко); *Ранком повстанці засідлали коні, сіли на коні й закурили з села* (М. Хвильовий); *Три брати .. засідлали коней, поїхали слідом Анта* (С. Скляренко); *— Я звелю засідлати Ластівку. Конина смирна, якраз для такого кіннотника, як ти* (Григорій Тютюнник); * Образно. *Дідуган причвалав, засідлавши подзьобаного старістю носа двома окулярами* (Б. Антоненко-Давидович).

ЗА́СІК, у, *ч.* 1. Відгороджене місце в коморі, зерносховищі і т. ін. для засипання зерна. *Тріщать од збіжжя в Опанаса Засіки, клуні і токи* (П. Гулак-Артемовський); *Юхим висипав зерно у засік* (С. Чорнобривець); *Наче зерно в засіку, лежали в серці Дмитра невисіяні чуття* (М. Стельмах); * Образно. *Зрідка пролітав сніжок, тихий, пухнастий, — останні запаси вимітає із небесних своїх засіків зима* (О. Гончар); // Взагалі відгороджене місце (перев. для зберігання чого-небудь, утримання тварин); загорожа (у 2 знач.). *Псів .. до засіку вкинули. Гавкають, гарчать пси — мов скажені* (Н. Королева).

2. Великий ящик (звичайно нерухомий) з лядою для засипання зерна, борошна і т. ін. *За Грицьковою поміччю засік посунули в сіни і в хату увійшли разом* (Панас Мирний).

ЗАСІ́КА, и, *ж.* 1. Штучна перешкода для захисту від нападу ворога (перев. зі зрубаних дерев). *Бояри наші зачали були робити засіки на шляху* (І. Франко); *Мов добрі скирти, були за рівчаками вали, а по тих валах ще була висока, дубова засіка з вікнами й дірками задля гармат та рушниць* (А. Кащенко); *Ті, що кидалися в обхід узвозу, натрапляли в лісі на засіки, із-за яких теж стріляли козаки* (П. Панч); *Сень Свистун лишив свою праву ногу в дротяних засіках в Зубрицькім лісі під Львовом...* (І. Керницький); *Хлопець присів і попід засікою чкурнув далі* (І. Білик).

2. *діал.* Засік. *Зерно висипали в засіку* (П. Автомонов); *— Набереш картоплі, як треба, в мене повна засіка в льоху* (В. Яворівський).

ЗАСІКА́ННЯ[1], я, *с.* Дія за знач. **засіка́ти**[1]. *З історії відомо безліч способів виконання смертної кари. Дослідники вказують, зокрема, на такі: повішення, спалення, отруєння, засікання* (з навч. літ.); *Слабка мускулатура коня та недостатньо розвинена грудна клітка, як правило, спричиняють засікання передніх ніг під час рисі й галопу* (з наук.-попул. літ.); *Надмірно часте розпушування піску може спричинити його розвіювання й видування з рядів винограднику, а також засікання молодих паростків під час сильних вітрів* (з наук. літ.); *Озимі зернові культури загинули від засікання та засиплення пилом на площі 8 млн га* (з навч. літ.).

ЗАСІКА́ННЯ[2], я, *с.* Дія за знач. **засіка́ти**[2]. *Начальник пункту протиповітряної оборони за вказівками командира може організувати засікання ядерних вибухів радіолокаційними засобами* (з навч. літ.); *Рибалки-спінінгісти повідомляють про численне засікання риби блешнею* (з газ.).

ЗАСІКА́ТИ[1], а́ю, а́єш, *недок.*, **ЗАСІ́КТИ,** ічу́, іче́ш, *док.* 1. *кого, чим і без дод.* Бити кого-небудь до смерті, до непритомності різкою, батогом і т. ін. *У Стародавньому Римі спокусника весталки засікали до смерті* (з навч. літ.); — *Бачиш.., — сказав він, — який я до тебе приязний: замість того, щоб тебе засікли на смерть за непокірливість, я зроблю тебе прикажчицею, моєю жінкою* (А. Кащенко); [Водяник *(гінцеві)*:] *Бігтимеш до брами і назад. Коли не виграєш змагання, я батогами тебе засічу!* (А. Шиян); — *В неділю на панщину! Помолитися не дають! — Та замовкніть лишень! Іван тепер — пан! Скаже, так засічуть на стайні!* (М. Дашкієв); *Розумів* [Звенигора], *що треба охолонути, заспокоїтись і щось придумати, бо інакше Абдурахман і справді заб'є, засіче гарапником до смерті* (В. Малик).

2. *тільки 3 ос., док.* Почати сікти (у 4 знач.), лити (про дощ). *Зранку весело грає сонце, веселить землю .. А під обід, гляди, війне холодний вітер, нахмариться, засіче в шибку косим дощем* (Ю. Збанацький).

3. *тільки недок., що, вет.* Зачіпати на ходу однією ногою за іншу (про коня). *Рани в ділянці копитних п'ят зумовлені тим, що деякі коні "кують" себе або засікають ці частини ніг копитами чи підковами через недоліки екстер'єру, невміле чищення та погане кування* (з наук. літ.).

4. *перев. недок., що, с. г.* Пошкоджувати молоді сходи рослин, стовбури саджанців і т. ін. унаслідок дефляції (у 2 знач.). *Пилові бурі майже щороку, особливо в безсніжні зими, навесні засікали посіви* (з наук. літ.); *Сильні весняні й літні вітри переносять пісок на інші ділянки, засікають молоді лісові рослини, і вони гинуть* (з наук.-попул. літ.); — *Хіба ж давно ще всі тут ґвалт кричали: піски йдуть, засипають посадки, вітри видувають і засікають посіви... Сахара!* (О. Гончар).

ЗАСІКА́ТИ[2], а́ю, а́єш, *недок.*, **ЗАСІ́КТИ,** ічу́, іче́ш, *док.* 1. *кого, що.* Виявляти кого-, що-небудь, визначаючи місцеперебування, розташування, позначаючи на карті, плані і т. ін. *Ворожі цілі вивіреним зором він засікав упевнено завжди* (І. Гончаренко); *В чагарниках понад повноводою Моравою вже повзали розвідники, вивчали характер протилежного берега, засікали ворожі вогневі точки* (О. Гончар); *Спостережні пункти засікли на висоті двадцять тисяч метрів літак* (В. Собко); // *розм.* Виявляти, спостерігати появу, присутність або наявність кого-, чого-небудь десь. *Мій мобільник засікає не лише Любин телефон, а й чийсь інший* (І. Андрусяк); *Цього разу Будка засік чорну "Волгу" в тихому і безлюдному Зоряному провулку* (М. Дашкієв); // *розм.* Виявляти кого-небудь, хто ховається, намагається бути непоміченим; робити явним те, що приховується. *Розроблена система засікає банківських грабіжників за допомогою інфрачервоного датчика* (із журн.); *Тимко Балабуха на перекличці .. озивався .. за себе — басом, за нього* [Шкіпера] — *тенором. А потім переплутав. Та у фізкультурника, виявляється, добрячий слух — засік* (Г. Усач); *П'ятачиха засікла серед самої гущі свого Андрійка* (Е. Андієвська); *Пильні очі* [Комарницького] *вмить засікли Гапку із жупанцем під пахвою, коли та спинилася загадана: йти повз школу чи не йти?* (Валерій Шевчук); — *Є новина, ті троє щойно вкрали мотоцикл. Їх засікли, і вони рвонули .. на краденому мотоциклі через місто* (Ю. Покальчук).

2. *перев. недок., що, чим, розм.* Відмічати що-небудь, роблячи за́рубки на чому-небудь; висікати (у 1 знач.). *У Різдвяну ніч клали на чотири краї столу зубці часнику, господар засікав сокирою пороги господарських будівель, промовляючи: — Згинь, щезни, нечиста сило!* (із журн.).

3. *кого, риб.* Те саме, що **підсіка́ти** 4. *Дрібні гачки будуть погано засікати рибу* (із журн.); *Рибу необхідно засікати м'яко, обережно* (з газ.); *Після чергової спроби засікти судака не вдалося* (із журн.).

(1) Засіка́ти / засі́кти час — відмічати, запам'ятовувати час початку, закінчення і т. ін. чого-небудь. — *Ще п'ять хвилин, граф, — шепнула вона йому на вушко, — і я почну у вас закохуватися .. — Даю вам десять, і вважайте — навіки разом. Засікайте час* (О. Чорногуз); — *Візьміть годинник. Засічіть час. Я покажу, як треба одягатися і розкладати на ніч обмундирування* (І. Багмут); *Точного часу, коли подзвонила Ольга, він не засік* (А. Кокотюха).

ЗАСІКА́ТИСЯ, а́ється, *недок.*, **ЗАСІ́КТИСЯ,** іче́ться, *док.* 1. Ранити ногу, зачіпаючи на ходу однією ногою за іншу (про коня). *Тисячі коней, запряжених в тисячі возів і саней.., хропуть і сходять потом, парують і лускотять м'язами, засікаються розкованими копитами у хлипкій темряві...* (І. Багряний); — *В мене кінь засікся, так я перев'язував* (О. Гончар).

2. *тільки док., перен.* Почавши що-небудь говорити, раптово спинитися. *Іван Бриль вже розтулив був рота, щоб гримнути на сина, та враз засікся й не гримнув* (Ю. Смолич).

3. *тільки недок.* Пас. до **засіка́ти.** *Мобільник засікається не лише тоді, коли ним користуються, — він постійно на зв'язку з ретрансляторами* (з газ.); *Зазвичай карась засікається за верхню губу* (із журн.).

ЗАСІ́КТИ[1] *див.* **засіка́ти**[1].

ЗАСІ́КТИ[2] *див.* **засіка́ти**[2].

ЗАСІ́КТИСЯ *див.* **засіка́тися.**

ЗАСІ́Л, со́лу, *ч.* 1. Те саме, що **засо́лювання.** *Одна* [риба] *йшла на засіл, інша — на закурювання* (З. Тулуб); *Жінки никали попід схилами, збираючи ще не розцвілі бруньки* [каперсів] *для засолу* (Р. Іваничук); * Образно. *Маріїне життя, як вона сама часто повторювала, вже посічене на капусту й пішло на засіл* (В. Яворівський).

2. Спосіб, якість посолу. *На столі .. риба домашнього, так званого печорського засолу* (В. Гжицький); *У промисловій практиці приготування м'яса використовують мокрий, сухий і змішаний (комбінований) засіл* (з навч. літ.).

ЗАСІ́ПАТИ, аю, аєш, *док.* 1. *кого, що.* Почати сіпати, різко смикати кого-, що-небудь. *Іван навшпиньках повернувся й обережно засіпав ноги дядькам* (П. Козланюк); *Сиз стояв пригнувшись, а Чублик нетерпляче заторсав, засіпав його: — Дядьку, дядьку, гляньте туди. Хтось підкрадається... до нас!* (В. Близнець); *Я зупинилася перед ясеновими червоними дверима й задихана, примліла від страху засіпала шнурок дзвоника* (Р. Іваничук).

2. *чим.* Почати робити мимовільні різкі рухи. *Іван знову засіпав руками, ногами, знову затріпалося все тіло* (Л. Яновська); *Гніда Загороднього гарячково засіпала ніздрями* (В. Шкляр); // *безос. Прочитала* [Стефанія] *текст, потім*

злякано блимнула на брата .. І раптом її засіпало в лихоманці (І. Білик); *Вона поклала руки йому на плечі. Кевіна засіпало* (О. Авраменко, В. Авраменко).

3. *кого, розм.* Стомити, вимучити коня, часто сіпаючи за віжки. [П и с а р:] *Не нукайте, не повезе... А як засіпаєте, то ще й хвицать почне!* (М. Кропивницький).

4. *кого, перен., розм.* Стомити, вимучити кого-небудь частим повторюванням певних дій. *Майже всюди чекали, що от-от хтось загуркотить у вікна або підніметься стрілянина з гвинтівок. За цей рік так засіпали бійками, що вже й на світ дивитись не хотілось* (М. Хвильовий).

ЗАСІ́ПАТИСЯ, аюся, аєшся, *док.* Почати сіпатися, робити мимовільні різкі рухи. *Губи її засіпались, і слова не вимовлялися* (Н. Рибак); *Високий худий паша підняв очі, і злісна посмішка спотворила його сухе коричневе обличчя. Сива цапина борода засіпалась, мовби її хто смикав знизу* (В. Малик); *Він став блідий як смерть, і віко лівого ока дрібно-дрібно засіпалося* (М. Білкун); // Почати дрижати. *Трактор, мов скажений, засіпався й з розгону устрибнув у силосну яму* (П. Автомонов); *Одна з мотузок засіпалась ще дужче. Потім почувся тремтячий голос Бориса: — Вадько! Я не можу вилізти* (В. Нестайко).

ЗАСІРІ́ТИ, іє, *док.* 1. Почати сіріти. *У безвісті неба засіріла смужка — передвісник зорі* (Олесь Досвітній); *У вікнах стала поволі розмотуватися темрява короткої ночі й ледь засіріло небо* (Б. Антоненко-Давидович); *Над горами засіріло небо* (В. Кучер).

2. *безос.* Почати розвиднятися. — *Краще давайте їсти, і я ляжу спати, бо завтра, як засіріє, піду в ліс* (В. Гжицький); *Надворі вже зовсім засіріло. Село прокидалося* (В. Речмедін).

3. Виділитися сірим кольором, з'явитися (про щось сіре). *Сніг завчасу, вже на Середопістя, сливе весь зійшов .. Сонце пригріло, і поле засіріло* (У. Самчук); *Засіріли в ящиках згорблені котячі спини* (Ю. Збанацький); *На гребені гори, над верхів'ям сосон засірів величезний камінь з химерними головами, з-за якого прозирало призахідне небо* (Р. Іваничук).

ЗАСІРІ́ТИСЯ, іється, *док., рідко.* Почати сірітися. *Засірівся літній ранок* (з газ.); * Образно. *Відніні вони засірілися перед ним, перед його владою — розгублені, розпачливі, безсилі...* (М. Вінграновський); // *безос. Надворі засірілося. Омелянський засвітив огарок свічки і взявся за перо* (з газ.).

ЗАСІ́СТИ *див.* **засіда́ти**[2].

ЗАСІ́ЧЕНИЙ[1], а, е. Дієпр. пас. до **засікти**[1] 1. *Нещасних селян, засічених катами, попідводили, й тих, котрі ще були живі, однесли набік, де їх заходилися приводити до пам'яті* (М. Старицький); *Перший господар палацу .. сконав на дибі, засічений канчуками* (Д. Білий).

ЗАСІ́ЧЕНИЙ[2], а, е. Дієпр. пас. до **засікти́**[2] 1. *Перевіряв* [Богучар] *усе, провадив пристрілку по засічених квадратах цілим полком* (В. Кучер); // **засічено,** *безос. пред.* — *О двадцятій нуль-нуль з спостережного пункту на мисі Тарханкут засічено було човен, що тримав курс на материк* (О. Сизоненко).

ЗА́СІЧКА, и, *ж.* 1. Те саме, що **за́рубка.** *Після вечері Півень зробив на свіжообтесаному стовпові, що підпирав сволок, засічки сокирою .. Це він так "записав" виконану за день роботу* (Ю. Логвин).

2. *вет.* Рана на нозі коня, що утворилася від зачіпання ноги за ногу. *У коней, що мають вади в поставі передніх кінцівок, під час руху зменшується крок і спостерігаються засічки пута й п'ясті* (з наук. літ.).

ЗАСІ́ЧКА, и, *ж., поліграф.* Додатковий штрих, що завершує з'єднувальний елемент у друкарському шрифті. *Шрифти із засічками традиційно використовуються для друкування газет і журналів* (з наук.-попул. літ.); *Шрифти без засічок сприймаються краще, ніж із засічками* (з навч. літ.).

ЗАСІ́ЧНИЙ, а, е. Прикм. до **засіка** 1. *Військові поселення почали засновувати із другої половини XVI ст. на засічних лініях для захисту східних і південних кордонів країни* (з навч. літ.).

ЗА́СІЧОК, чка, *ч.* Зменш. до **за́сік.** *У дідуся було сім господарських будівель, і скрізь стояли засічки з пшеницею* (з мемуарної літ.).

ЗАСІ́ЮВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **засі́ювати.** *Підприємство готується до засіювання газону та квітників, прибирання прилеглих до об'єктів водоканалу територій* (з газ.); *Засіювання поля.*

ЗАСІ́ЮВАТИ *див.* **засіва́ти.**

ЗАСІ́ЮВАТИСЯ *див.* **засіва́тися.**

ЗАСІ́ЯНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **засіяти** 2–4. *Одна половина городу зеленіла городиною, друга половина була засіяна житом* (І. Нечуй-Левицький); *Зораний і засіяний, увесь в перших сходах, степ вражав своєю неосяжністю* (А. Хорунжий); *Він .. повертався з весняного лісу, засіяного синім рястом* (М. Стельмах); *Скидалася дівчина більше на матір — така ж була висока й засіяна ластовинням, як і мати* (Г. Косинка); *Чорна рілля заорана / кулями засіяна, гей, гей!* (з народної пісні); *Небо із незвичайно випуклою глибиною було засіяне зорями* (О. Кобилянська); *Підліток читає книжку, для нього, здається, не існує нічого на світі, крім отих сторінок, засіяних густими рядками літер* (А. Дімаров); // **засіяно,** *безос. пред.* [У л я н а:] *А двісті десятин, що і не засіяно, і зерно пропите? Кого обдурили?* (О. Довженко); *Навесні 2004 р. під соняшник засіяно 3,3 млн га* (з газ.).

ЗАСІ́ЯТИ *див.* **засіва́ти.**

ЗАСІЯ́ТИ, я́ю, я́єш, *док.* 1. Почати сіяти, випромінювати яскраве світло (про світила, джерела світла); засяяти. *Най би дощ упав, наглий і зливний, з громом і блискавками, а тоді засіяла би веселка семибарвна, і знов була би погода* (Б. Лепкий); — *Засіяє весняне сонце і засміються люди* (О. Ковінька); *А як глянуло сонце із неба / Через сині зіниці ніш, / Закохалося сонце у тебе, / Засіяло іще ясніш* (В. Симоненко).

2. Почати блищати. *Її очі на хвилину засіяли* (Н. Кобринська); *Звернула* [Маня] *до нього своє бліде лице, з котрого засіяло тепер двоє прегарних, внутрішньою радістю просвітлених очей* (О. Кобилянська); // З'явитися, виділитися серед чого-небудь блиском. *Тільки Сонце прокинулось, палата засвітилась в небі, велика та висока, з золотою покрівлею .. Золоті стіни засіяли* (І. Нечуй-Левицький); *Веселкою сивий туман засіяв, заблищав, наче срібний* (Дніпрова Чайка); *Довге біле личко грецької служки засіяло .. гострою різьбою профілю* (К. Гриневичева); *Вже засіяли вежі Львова перед полками вдалині...* (В. Сосюра); * Образно. — *Наймудріший з усіх султанів! .. Здалось йому, що над ним засіяв ореол небаченої могутності, він сміливо ступив уперед* (Р. Іваничук).

3. *перен.* Пройнятися радістю, вдоволенням, виразивши це на обличчі. *Їй, небозі, / Аж дивно, чудно. Гость* [гість] *стояв / І ніби справді засіяв* (Т. Шевченко).

ЗАСІ́ЯТИСЯ *див.* **засіва́тися.**

ЗАСКА́БИТИ, блю, биш; *мн.* зaска́блять; *док., що.* Ушкодити палець, руку, ногу і т. ін., загнавши скабку, колючку. *Щоб не заскабити ноги, мул відбиває колючки передніми копитами і тільки після цього наближується до води* (з наук.-попул. літ.); *На березі двоє парубків тримають під руки дівчину. Вона заскабила ногу, миє у воді* (із журн.).

ЗАСКАВУЛІ́ТИ, лю́, ли́ш, *док., розм.* Почати скавуліти; заскавучати. *Смертельно наляканий, Жучок жалібно заскавулів, закрутився на місці* (Ю. Збанацький); *Якраз у цей мент завищало щось .. заскавуліло, завило, як пес, і .. граната влучила, як грім, у недалекий горючий* [палаючий] *будинок* (Б. Лепкий); *Надворі засвистав, захлиснувся реготом вихор.., потермосив воротами і голодним псиськом заскавулів на вишці* (І. Керницький); *По перших півнях, серед глупої ночі ворота городиські* [міські] *заскавуліли, й звідти виїхав комонник* (І. Білик); *Володько засів за недокінченим муром і вгатив німому кусень цегли в саму потилицю. Німий лише заскавулів, мов пес, і схопився за голову* (У. Самчук); *У повітрі стрельнула нагайка Тимоша Компанійця, вірного Ларіонового ад'ютанта, і так оперезала байбакову спину, що він заскавулів по-собачому* (В. Шкляр).

ЗАСКАВУЧА́ТИ, ЗАСКАВЧА́ТИ, чу́, чи́ш, *док.* Почати скавучати, скавчати (у 1, 2 знач.). *У сінях наступив* [Захар] *на чиєсь цуценя, й воно жалібно заскавучало* (В. Кучер); *У дворі, зустрічаючи підводу, радісно заскавучала Джальма* (М. Олійник); *Горнята-близнюки й глечики заскавучали й запищали* [під кінськими копитами] (І. Нечуй-Левицький); *Візник шарпнув віжками, і віз заскавчав немазаними колесами* (А. Іщук); *Він йому* [Григорію] *повивертав суглоби... Він уже домагався не зізнань, ні, він добивався, щоб той чорт хоч заскавчав і почав ридати та благати його, як то роблять всі* (І. Багряний); *Почувши близьку смерть, пан осавул тоненько заскавчав* (О. Ільченко).

ЗАСКАВЧА́ТИ *див.* **заскавуча́ти.**

ЗАСКАКА́ТИ, ачу́, а́чеш і ака́ю, ака́єш, *док.* Почати скакати. *Пігловський люто заскакав на одній нозі, не можучи одразу сісти на коня* (М. Стельмах); *Дощечки задиміли, засичали, у повітрі запахло гаром .. І тоді з-під цупкого дубового гостряка заскакали іскри* (В. Малик); *З осокорів полетіло павутиння, на Дніпрі заскакали густі тонкі хвилі* (Ю. Збанацький); *В її голові, як в калейдоскопі, заскакали, заплигали уривки минулого* (Б. Харчук); *Стрілка манометра одразу заскакала: очевидно, з човна виходило стиснене повітря* (М. Трублаїні); *Тіло їй боляче занило, заскакало швидко серце* (Г. Епік); *Ударив* [Андрій] *дубцем коня, рвонувши ліворуч віжку, і биндюг заскакав по сухій дорозі, вистукуючи гальмом так, як за городом вистукував кулемет* (Г. Косинка); *У хлоп'яти така вдача: Музику почує — У танок заскаче* (О. Іваненко).

ЗАСКА́КУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **заска́кувати.** *Співак помітно пожвавив глядачів, його заскакування на апаратуру легко вписалися в концепцію вечора* (з газ.); *Про ефективне вправлення вивиху свідчить відновлення функції кінцівки і специфічний звук заскакування кістки на своє фізіологічне положення* (з наук. літ.); *На жаль, зараз маю мало особистого простору на творчість, часу вистачає лише на епізодичне заскакування на сайт в обідню перерву* (з Інтернету); *До нього тиснулись* [гості], *але вживаючи тисячних стратегічних фортелів, щоб приховати це тиснення та заскакування* (І. Франко); *Андрій намагався уникати заскакування наперед або відставання від інших, адже спів у хорі передбачав гармонійне поєднання голосів* (із журн.); *Коли Семен дізнався про підвищення свого товариша, то почав лестити йому, усіляко догоджати. Це заскакування врешті-решт призвело до псування стосунків між ними* (із журн.).

ЗАСКА́КУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАСКО́ЧИТИ,** чу, чиш, *док.* 1. Стрибаючи, переміщатися, проникати куди-небудь, опинятися десь. *Крутиться Лисичка, заскакує відси й відти довкола горнятка, — нічого не порадить* (І. Франко); *Іванко вже заскочив з іншого боку і рубнув по-справжньому* (А. Хижняк); *Той* [трамвай] *під'їжджає до зупинки, і жінка в останню секунду заскакує у відчинені двері* (Любко Дереш); // Швидко рухаючись, потрапляти куди-небудь, у щось. *Молотив бідолаха цілісінький день; увечері роззувся, дивиться — в постоли заскочило тільки два зерняточка* (О. Стороженко); * Образно. *Коли ця думка заскочила в голову, отець Миколай беззастережно повірив у неї* (М. Стельмах); // Рухаючись, не потрапляти на своє місце. *Пальці на них* [руках] *якісь занадто грубі, ґудзуваті, страшно покривлені, так, що заскакували один на одного* (Л. Мартович); * Образно. [К а н у п і р:] *Що це у мене язик заскакує? Ану, милостивий государю, налийте ще по одній* (М. Кропивницький).

2. *розм.* Заходити, забігати, заїжджати куди-небудь по дорозі ненадовго, мимохідь. *Найпрудкіші з піхотинців були вже в маєтку: одні минали його, інші заскакували в будинок, щоб передихнути* (О. Гончар); *Вештаючись по деяких повітах, я заскочив і в Гадяч* (Панас Мирний); *Проїхав* [драматург] *степи, в Асканію-Нову заскочив набратися вражень* (О. Довженко).

3. *розм.* Забігати наперед, випереджаючи інших. — *Він буде рівнятися на твій голос. Чуєш, Загоруйко? Щоб не заскакував і не відставав* (О. Гончар); — *Не мороч голову, — заскакуючи поперед нього, защебетала дівчина* (О. Бердник); *Гоцман заскакував конем наперед, заглядаючи Ганнусі в обличчя, на яке спадали пасма волосся, і верещав писклявим голосом* (В. Шкляр).

4. *тільки док., кого, розм.* Раптово знайти, захопити, застати кого-небудь десь. *Маланка несподівано заскочила його, і він осміхався непевним, придуркуватим усміхом* (М. Коцюбинський); *Вхопили* [турки] *його на руки, поставили, піднімаючи голову на вітер, оживити прагнули. В цьому стані їх і заскочили козаки* (Іван Ле); // Захопити, застати кого-небудь десь (про незалежні від людини явища, обставини). *Старий* [Родим] *жодного разу не виявив бодай крихти страху, навіть під час літніх розклекотаних гроз, .. навіть коли заскакували їх у пущі несамовиті бурі* (П. Загребельний); *На полі в житах нас заскочила злива* (П. Козланюк); * Образно. *Нещастя звичайно заскакує нас знічев'я, як злодій, котрий входить у хату не в білий день, а в темну ніч* (Б. Лепкий).

5. *тільки недок., коло (біля) кого, перед ким — чим, рідко до кого — чого і без дод., розм.* Лестити, годити, запобігати. *Едмунд .. був слабий в математиці. Для такої цілі він заскакував коло Бориса, запрошував його кілька разів до себе додому* (І. Франко); *Хлібороз у таборі — персона ґрата: в нього часом можна випросити жменю хлібних крихт, а то й залежалий кавалок хліба, тож перед ним треба заскакувати* (Б. Антоненко-Давидович).

Засту́кати (заско́чити) знена́цька *див.* **засту́кати**^{2}.

ЗАСКА́ЛЕНИЙ[1], а, е, *розм.* Дієпр. пас. до **заска́лити.** *Василь Іванович скосив набік заскалене око й закусив губу* (С. Васильченко); *Жінка глянула заскаленим проти сонця оком* (Г. Косинка).

ЗАСКА́ЛЕНИЙ[2], а, е. Дієпр. пас. до **заскали́ти.** *Святий старець, йдучи якось через Йорданську пустелю, зустрів лева із заскаленою лапою, що встигла вже опухнути й загноїтися* (із журн.); *Юнак пробіг довгу дистанцію із заскаленою ногою, але не припинив змагання* (з газ.).

ЗАСКА́ЛИТИ *див.* **заска́лювати.**

ЗАСКАЛИ́ТИ, алю́, а́лиш, *док., що.* Ушкодити палець, руку, ногу і т. ін., загнавши скалку; заскабити. *Заскалить собі дитина ногу. Кілька раз на день, як ходить, Вийме терен та й гадки не має* (І. Франко); *— Пальця заскалив, а прикидаєшся, що вбитий! Теж мені — герой!..* (Ю. Смолич).

ЗАСКА́ЛЮВАТИ, юю, юєш, *недок.*, **ЗАСКА́ЛИТИ,** лю, лиш, *док., що, розм.* Злегка прикривати повікою, повіками (око, очі), трохи примружувати; скалити (у 2 знач.). *Хлопці в новеньких козирках низками проходять мимо їх* [них], *димлять цигарками, заскалюють око* (С. Васильченко); *Мічугін підвівся, встав з-за столу і, заскаливши проти світла око, дивиться на кремезну Василеву постать* (Г. Косинка); *Дід хитро заскалив око й нічого не сказав — широко відкрив перед хлопцями двері* (І. Багряний).

ЗАСКАНДА́ЛИТИ, лю, лиш, *док., розм.* Почати скандалити (у 1 знач.). *Одна з пасажирок заскандалила, дізнавшись від провідника, що прибуття потяга затримується* (із журн.).

ЗАСКАНДУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *док., що і без прям. дод.* Почати скандувати. *— Клим дома, Хоми нема, Хома дома, Клима нема, — схиливши голову набік і розмахуючи зморщеним кулачком, заскандувала бабуся* (Григорій Тютюнник); *Народ на Майдані ревонув: — Слава президенту! .. А далі заскандував мільйонноголосо, пританцьовуючи, але теж не по-тутешньому* (Г. Тарасюк); *На запитання, якого б заохочення хотіли майбутні переможці, більш як трисотенна громада учасників дружно та емоційно заскандувала: "До мо-ря!!"* (з газ.).

ЗАСКА́РЖИТИ, жу, жиш, *док., кого і без прям. дод., діал.* Звинуватити кого-небудь у чомусь, звернувшись із скаргою на нього. *Якийсь Тимко Малицький заскаржив Мушина, що копає віск на його ґрунті* (С. Ковалів); *Змовчав Дутка, не віддав Савці поличника, пішов додому і на другий день Савку заскаржив до суду* (О. Маковей); *Насамперед побережник заскаржив його* [гуцула] *там, у місті, перед панами за "переступ лісового права", за те, що самовільно втяв смереку* (О. Кобилянська).

ЗАСКИ́ГЛИТИ, лю, лиш, *док.* Почати скиглити. *Лиско на радощах заскиглив, поставив передні лапи Яремі на коліна — потягнувся до нього мордою* (П. Кочура); *В німій тиші нервово зачахкала машина на катері, жалібно заскиглила довгокрила чайка* (П. Панч); *Вона .. забрала Зіночку під полу і, розгойдуючись на стільчику, заскиглила противним тонесеньким голосом* (Григорій Тютюнник); *Вітер наче казиться — то стогне, то плаче, то регіт підніме, то стиха, поволі застука по віконницях запертих, то знов заскиглить, завиє, заплаче, й сипне, і сипне дрібненьким дощем* (В. Винниченко); *Брязнув ключ, заскиглили іржаві засуви* (Я. Качура); *— Ви б нам хоч трохи одпустили мануфактури та ремеmàню, — знову заскиглив худезний дядько в латаній свитині, що стояв перед сотником* (Б. Антоненко-Давидович).

ЗАСКИМІ́ТИ, млю́, ми́ш, **ЗАСКИМЛІ́ТИ,** лю́, ли́ш; *мн.* заскимля́ть; *док., розм.* Почати скиміти, скимліти. *Пес жалібно заскимлів, бив хвостом по снігу, лижучи поранену лапу* (із журн.); *Мусив Ілько присісти з болю на місці і аж заскимліти з безсилої люті* (П. Козланюк); *На печі якесь з дітвори жалісливо заскимліло* (Д. Бедзик); *Заскиміло серце і в старого Захара Беркута, коли поглянув на тих молодців* (І. Франко); *Спробувала* [Ольга] *розім'яти одубіле тіло: лютим болем заскиміли .. порізані колючим дротом на ногах і руках пальці* (Я. Качура); // *безос. Регіт був якийсь неприємний і такий образливий, що їй одразу ж тоскно заскиміло в грудях* (М. Хвильовий).

ЗАСКИМЛІ́ТИ *див.* **заскимі́ти.**

ЗАСКИРТО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **заскиртува́ти.** *Наш сусід Чірібан чи не перший в селі почав молотьбу. Пшениця була вже заскиртована, а жито, яке він склав у стодолі, молотитиме пізніше* (М. Томчаній); *Для зберігання кормів треба будувати сховища, навіси для сіна, передбачити майданчик для заскиртованої соломи, жомову яму та інші споруди* (з наук. літ.); *Скошений і заскиртований хліб не міг тривалий час зберігатися в полі, чекаючи обмолоту* (із журн.); // **заскирто́вано,** *безос. пред. У деяких районах області поки що заскиртовано лише 20 відсотків від скошених зернових* (з газ.).

ЗАСКИРТО́ВУВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **заскирто́вувати.** *Заскиртовувані хліб, сіно, бадилля та ін. перед укладанням потрібно добре просушити задля уникнення їх пріння та гниття* (з наук.-попул. літ.); *— Для відгодовування тварин вирішено використати 80 % заскиртовуваного на цьому тижні сіна, — пояснив Загорний* (із журн.).

ЗАСКИРТО́ВУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **заскирто́вувати.** *Якісні організація та проведення процесу заскиртовування значно зменшують втрати від осипання зерна* (з наук. літ.); *Пшеницю своєчасно скошено та підготовлено до заскиртовування* (із журн.); *Унаслідок метеоумов дати проведення заскиртовування змінено* (з газ.).

ЗАСКИРТО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАСКИРТУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док., що.* Укладати снопи, сіно, солому і т. ін. в скирту для зберігання; скиртувати. *Заскиртовувати сіно потрібно вдень і при швидкості вітру не більше 10 м/с* (з наук. літ.); *Весь хліб вчасно заскиртували і змолотили* (І. Волошин); *Чи вручну, чи лобогрійкою хліб доведеться звалити у валки, потім в'язати у снопи й перевозити. Припустимо, до снігу заскиртуємо, а молотити чим і коли?* (М. Циба); *Всю кукурудзу зібрали, качани завезли в кукурудзосховища, а бадилля заскиртували* (із журн.).

ЗАСКИРТУВА́ТИ *див.* **заскирто́вувати.**

ЗАСКІ́МЛИТИ, лю, лиш, *док.* Почати скімлити. *Ведмежа забилось у куток і заскімлило, мов дитина* (І. Багряний); *Вовкодав ткнувся мордою, не міг її просунути і заскімлив* (Б. Харчук); *Прокинулася Міхрімах, заскімлила, вимагаючи молочка, Хуррем попросила дозволу погодувати дитя* (П. Загребельний); *Лютий біль відчув знову Іоанн і заскімлив тихенько, просячи Бога врятувати його від диявольського нашестя* (Валерій Шевчук); *Схопив Тарас за руку Яся і потягнув у мандри, хоч той заскімлив про бідні збиті ноги* (Василь Шевчук); *Варка раптом відчула, як пронизливо заскімлила її маленька душа* (В. Яворівський); // *безос. Юрі заскімлило під серцем люттю й образою — він тяжко заздрив на меч і шабельку* (Ю. Смолич).

ЗАСКЛАДНИ́Й, á, é. Складніший, ніж звичайно або потрібно; надто складний (у 2–4 знач.). — *Марципани? — Одна казкова їжа, яку готовлять з молока райських птахів і ще з якихсь небесних мадригалів. — Заскладний рецепт* (У. Самчук); *Відомий ювелір Микола Кузьмич відновив і вдосконалив техніку перегородчастої емалі XII століття, яка є унікальною та заскладною водночас* (з газ.); *Чіпка Варениченко є заскладною, навіть суперечливою натурою: в його душі прагнення щастя та любові тісно переплітаються з егоїзмом та надзвичайною жорстокістю* (з наук.-попул. літ.); [Віра:] *Коли про щось забагато думати...* [Станіслав:] *То людина стає нездатна дурити себе й інших.* [Віра:] *Не знаю. Це для мене заскладні матерії* (Валерій Шевчук); *Окремі теми пропонованого підручника, можливо, будуть дещо заскладними для учнів ліцею* (з наук.-попул. літ.).

ЗАСКЛА́ДНО. Присл. до **заскладни́й.** *Сценарій для нового фільму написано навмисно заскладно: хитрі сюжетні ходи заважають глядачам передбачити розв'язку* (з газ.); *Почуття Оксани проявлялися якось заскладно: з одного боку, вона відчувала надзвичайну фізичну та емоційну втому і хотіла відпочити, а з іншого, — до фанатизму віддавалася своїй роботі* (із журн.); *Пояснення нового матеріалу подекуди викладено дуже важко, нераціонально, заскладно для сприйняття* (з наук. літ.); // *у знач. пред.* — *До біди, до внутрішньої катастрофи слід ставитись, як до випробовування, яке тобі посилає доля, чи вища сила, чи карма .. Ні, це заскладно!* (Ю. Покальчук); *Відмовитися від коханої дівчини на користь Сомкові для Петра Шраменка було заскладно, однак молодий козак погодився заради "спільної" справи* (з наук. літ.).

ЗАСКЛАДО́ВАНИЙ, а, е, *спец.* Дієпр. пас. до **складува́ти.** *Відповідно до ст. 46 Закону України "Про охорону земель" для покращення малопродуктивних земель може використовуватись родючий шар ґрунту, знятий і заскладований при здійсненні господарської діяльності* (з наук. літ.); *68 % породи, заскладованої в териконах шахт, становлять глинисті аргіліти, що сприяє сорбції важких металів* (з навч. літ.); // **заскладо́вано,** *безос. пред. На вуглезбагачувальних фабриках України розташовано 196 шламових відстійників і мулонакопичувачів, у яких заскладовано близько 116 млн т шламових продуктів* (з наук. літ.).

ЗАСКЛАДУВА́ТИ, ýю, ýєш, *що, спец.* Док. до **складува́ти.** *До початку будівництва свердловини робітники зняли родючий шар ґрунту та заскладували його у межах відводів для наступної технічної рекультивації* (із журн.); *Вантаж заскладували й підготували до відправлення* (з газ.).

ЗА́СКЛЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **засклúти.** *В кімнаті Антоніо було зовсім темно. Одне віконце, засклене тьмяною шибкою, ледве цідило жовте скупе світло* (Ю. Бедзик); *Сироватці чомусь стало душно й тоскно, він .. побачив попереду світло й переступив високий поріг. Але то ще не було подвір'я, а тільки засклена з усіх боків веранда* (Ю. Мушкетик); *Антоша .. мчав автострадою з такою швидкістю, ніби на його шинах стирчали металеві шипи, що грізно врізалися в засклений ожеледдю асфальт* (О. Чорногуз); // **за́склено,** *безос. пред. Він намагався, щоб йому пороблено нові парти, засклено вікна* (Б. Грінченко); *Він* [Едвар] *кожні п'ять хвилин довідувався, чи засклено вже йому вікна в губернаторському домі* (Ю. Смолич).

2. *у знач. прикм.* Який має вставлене скло. *Метелики, жуки, скорпіони та павуки були теж перенумеровані, записані в каталог і добре запаковані в засклені коробочки* (З. Тулуб); *На курний стоголосий базар вони так і не зайшли, несподівано зупинившись перед заскленою вітриною, в якій висіла газета* (В. Кучер); *Вона* [Дарка] *поклала голову йому на коліна і розглядала засклений плакат Роберта Фріппа на обклеєній нотами стіні* (Любко Дереш).

ЗА́СКЛЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **засклúти** 1. *Власник скляної фірми у Нью-Йорку наймав людей, які на замовлення розбивали вітрини магазинів. Засклення пошкоджених віконниць принесло підприємцю 150 тис. доларів чистого прибутку* (з наук.-попул. літ.); *Розсувні конструкції, використовувані для засклення балконів та лоджій, мають багато переваг* (із журн.).

ЗАСКЛЕПИ́ТИ, плю́, пи́ш; *мн.* засклепля́ть; *док., що.* 1. Звести над чим-небудь склепіння. *Став у церкві батько з сином. Церкву вже кінчали: Засклепили, побілили, Олтар прибивали* (С. Руданський).

2. *перен.* Док. до **склепи́ти.** — *Безчесний хлопче з серцем кам'яним! Чи знов ти чорту власть дав над собою? Чи знов своєю клятою грізьбою Він засклепив уста твої?* (І. Франко); *Любов осушить сльози, рани засклепить в серцях* (Уляна Кравченко); *Ще одна ніч небо відчинить Вітчизні, ще один раз ріки вляжуться горілиць, не засклеплять повік, допоки не щезне з їхніх зіниць найзабарніша із зірниць* (І. Калинець); // *безос. "А що ж то за смерть? .. Хто знає?.." Темна мара встала в Чіпчиній думці .. Говори, дивись, — а тут... зуби зціпило, язик одібрало, очі засклепило...* (Панас Мирний).

3. *перен.* Зробити дуже твердим (землю, водойми і т. ін.). *Мороз засклепив річку* (із журн.); // *безос. Засклепило, що не можна орати* (Сл. Б. Грінченка).

ЗАСКЛЕПИ́ТИСЯ, плю́ся, пи́шся; *мн.* засклепля́ться; *док., рідко.* Замкнутися в собі, втратити інтерес до життя. *Ти не подався в жадні пута, Не засклепивсь і не оглух* (І. Франко).

ЗАСКЛЕ́ПЛЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **засклепи́ти.** *В засклеплених могилах Сплять .. богатирі* (П. Усенко); *Виховний дім у Флоренції, засклеплений Брунеллеско за новою технологією, є безсмертним свідченням таланту видатного архітектора* (з наук.-попул. літ.); *Тільки мовила дівчина, як почула деревина, що пекучий біль ізник і цілющий теплий сік напоїв сухе коріння і потік по стовбурині, по галузках, по листках, по засклеплених бростках* (Н. Забіла).

ЗАСКЛИ́ТИ, лю́, ли́ш, *док., що.* 1. Док. до **скли́ти.** *Він полагодив двері, засклив вікно* (Б. Грінченко); *Ілончин батько давно вже засклив вибиті вікна* (О. Гончар); *Можна буде принести ті шибки до школи, якщо це цікаво для учнів, а натомість засклити вікна іншими* (О. Бердник).

2. *перен.* Покрити, затягти тонким шаром, зробити схожим на скло (про лід). *Березневий світанок приморозив пісок і тоненько засклив калюжі талої води* (Л. Первомайський); *Засклила* [зима] *крижаним хрускотом калюжки й баюри, заморозила землю* (Г. Усач); *В несміливих променях сонця поблискували вчорашні калюжі. За ніч мороз засклив їх тоненьким льодком* (М. Циба).

ЗАСКЛИ́ТИСЯ, и́ться. Док. до **скли́тися** 1. *Змертвіло тіло, — поблідли лиця, засклились очі* (Н. Кобринська); *Дніпро засkливсь. По горах тепла тінь; Ритмічно допотопні б'ють колеса* (М. Зеров).

ЗАСКЛІ́ЛИЙ, а, е. Який засклився. *Засклілі очі вбитого нерухомо дивилися в небо* (С. Журахович); *Петро вийшов із суду й обдивився засклілим поглядом навколишній простір* (Валерій Шевчук); *З казанком збігає в долину* [вартівник] *і, проламавши прикладом засклілу ополонку, на спиртівці зігріваючи чай, .. сам із собою лупить на тапчані в доміно* (Є. Пашковський).

ЗАСКЛЯНІ́ЛИЙ, а, е. Дієпр. акт. до **засклянíти.** *Протягом 2013 року в Дніпропетровській області внаслідок роботи підприємств утворилося 310 тонн затверділих, стабілізованих або засклянілих відходів* (з мови документів); *Ванюшка і Сонька .. засклянілими від цікавості очима дивилися на товстого тонконогого дядька, що жував власні вуса* (Л. Первомайський); *Сашко бачив крізь туман невиразні обриси величезного тіла здобичі, її велику голову з мертвими, засклянілими очима* (із журн.).

ЗАСКЛЯНІ́ЛО. Присл. до **засклянíлий.** *Я безсловесною твариною засклянілo споглядала квадратики і літери на .. сукні* (І. Карпа).

ЗАСКЛЯНІ́ТИ, іє. Док. до **склянíти** 2, 3. *Ударили перші морози — і за ніч вода в озері засклянiла* (із журн.); *Він уп'явся помутнілим поглядом у плаху з мечем; його очі засклянiли від жаху* (О. Авраменко); *Мисливці виходять із лісу, й один із них раптом падає на землю. Здається, він не дихає, його очі засклянiли* (з газ.).

ЗАСКНІ́ЛИЙ, а, е. Дієпр. акт. до **заскнíти** 1, 2. *З приводу Гейне Марія трохи образилася .. Для неї він був хоробрим барабанщиком у боях проти рутини, заскнілого міщанства* (О. Іваненко); *Семен не наважувався розповісти матері про брата, боячись поранити її і без того заскнілу душу* (із журн.); // *у знач. ім.* **заскнíлий,** лого, *ч.* Той, хто заскнів (у 2 знач.). *Якщо людська рука не торкатиметься до цих струн* [кобзи], *то вітер бринітиме ними, розбуджуючи сплячих і заскнілих!* (І. Пільгук).

ЗАСКНІ́ЛІСТЬ, лості, *ж.* Властивість за знач. **заскнíлий.** *О. С. Грибоєдов, змальовуючи заскнілість московських панів, протиставляє їм освіченого Чацького* (з наук. літ.); *Їх* [громадян] *лякає бюрократична заскнілість* (з газ.).

ЗАСКНІ́ННЯ, я, *с.* Стан за знач. **заскнíти** 2. *Заскніння, шаблонність, стереотипність мислення — якості, протилежні гнучкості думки* (з наук.-попул. літ.); *Між нами і тим, у чому ми маємо переконатися, так багато всього нагромаджено: наше минуле, яке нас сформувало, людське заскніння, егоїзм і, крім того, страх* (із журн.).

ЗАСКНІ́ТИ, ію, ієш, *док.* 1. Док. до **скнíти** 3. — *Варвара, кажуть, нездужає часто? — поцікавився брат. — А кине роботу, то й зовсім заскніє* (О. Гончар); *Хлопець розумів: якщо припинити тренування, його тіло заскніє без звичного навантаження, як наслідок почнеться атрофування м'язів* (з газ.).

2. Док. до **скнíти** 4. *Невже заскніло в ньому все те, без чого не став би він чудовим лікарем, сміливим хірургом?* (Ю. Шовкопляс); *Тут не заскнієш, не закуняєш, коли поруч тебе цей всюдисущий вуйко-наставник, цей доскіпайло вредньощий* (О. Гончар); *Коли б не мати — втекла б світ за очі, так жаль неньки — побиватиметься, заскніє з жалю* (Б. Левін); *Лаврін і сам міг заскніти й згаснути, якби не .. усмішка Хотини, Улитиної дочки* (Ю. Мушкетик).

3. Почати скніти (у 1 знач.), щеміти від туги, жалю (про серце, душу). — *Не інакше, — подумали в гурті, — згадав* [Мосашвілі] *оце, що в нього сина нема, самі дочки, от і заскніло серце* (А. Головко); *Добриня відчув, як знову заскніло-заскімлило серце, а в душі почала підніматися важка хвиля жалю* (В. Малик); * Образно. *Є місце в Скельці* [назва села] *— жалем поросло, Розпукою взялось, заскніло болем лютим* (І. Багряний); // *безос. Коли він* [юнак] *зник, мені неприємно заскніло в грудях. — А чи не можна було м'якше? — запитав я* (І. Росоховатський).

ЗА́СКО́К, у, *ч.* 1. *спец.* Дія за знач. **заскáкувати** 1. *Заскок на коня є елементом обов'язкової програми, виконуваної спортсменом в індивідуальному заліку* (з наук. літ.); *Щоб навчитися добре кататися на скейті, перш за все потрібно відпрацювати заскок на дошку, стійку під час руху, а також уміння виконувати повороти* (із журн.).

2. *спец., розм.* Зупинка або зміна в русі якого-небудь пристрою, механізму і т. ін. унаслідок порушення правильного положення якої-небудь його частини. *До виробничих дефектів, виявлених у балансових годинниках під час гарантійного періоду, належать: заскок заводної пружини, випадіння заводного ключа, злам собачки та ін.* (з наук.-техн. літ.).

3. *розм.* Несподіваний, дивний хід думки, раптове відхилення від норм поведінки і т. ін. *А мені просто дивно: що вона в мені знайшла? Кажеться* [здається], *я вже підстаркуватий, сім'я в мене, но от буває такий заскок у серці!* (В. Підмогильний); *Ця дівчина, очевидно, мала якусь оригінальну ідею, що її Бойко в думках назвав "заскоком"* (Гео Шкурупій); — *Ну, гудити його я ще не збираюсь. Правда, трапляються в нього неприємні заскоки* (Ю. Шовкопляс).

ЗАСКОМЛІ́ТИ, íю, íєш, *док., діал.* Почати скомліти. *Надворі заскомлів вíйтів пес* (Марко Черемшина); *Тут старий ума лишивсь! Заскомлів, немов на зуби* (І. Франко); *Чоловік заскомлів .. Закрив обома руками собі лице і хитав головою* (О. Кобилянська).

ЗАСКО́РО, *присл., діал.* Занадто скоро, передчасно. — *Думаю, що не треба заскоро тривожитись* (І. Франко); *Заскоро вибухають ті бунти. Ще не час* (Б. Лепкий); // Зарано. *На рожі червоні, що виростають неначе з серця крові, заскоро ще; рожі свої корони гарячі розвивають у днях, коли сонце зеніту досягає...* (Уляна Кравченко).

ЗАСКОРО́ДЖЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **заскорóдити.** *Невеликі все то клаптики були, одні свіжо заскороджені, другі злегка прикриті зеленою рослиною* (Панас Мирний); *Заскороджене легкими боронами, поле зберігало вологу* (К. Гордієнко); *Мете вона* [Одарочка] *рівно, розмашисто .. За нею залишається чистий асфальт, незасмічена земля, чисто й рівно заскороджений пісок на дитячому ігровому майданчику* (В. Яворівський); * Образно. *З-під кички пробивалося два пасма волосся і тінями облягало високе чоло, заскороджене боронами років* (М. Стельмах); // **заскорóджено,** *безос. пред. Спить він собі, і сниться йому, що ось уже все зорано, заскороджено і посіяно, ба навіть перші вруна проростають* (Ю. Винничук).

ЗАСКОРО́ДЖЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **заскорóджувати.** *Заскородження запобігає висиханню ґрунту і застосовується для вирівнювання його поверхні, а також для знищення бур'янів* (з наук.-попул. літ.); *Увесь урожай зібрано, а землю підготовлено до заскородження* (із журн.).

ЗАСКОРО́ДЖУВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **заскорóджувати.** *Батько дивився на заскороджувану синами ниву та*

мріяв про майбутній урожай (із журн.); *Раптом ударило духом зела й розкопаної та заскороджуваної землі* (з газ.).

ЗАСКОРО́ДЖУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАСКОРО́ДИТИ,** джу, диш, *док., що.* Бороною, граблями обробляти землю, яку-небудь ділянку; скородити (у 1 знач.). *В однім кутку, під самим кущем молодого березняку купка людей заскороджувала рядки* (М. Івченко); *Я виорю, й зралю, і заскороджу, й посію, й вас прохарчую* (І. Нечуй-Левицький); *Тракторист по чорнім пару Засіва пшеницю яру... Він засіяв, заскородив, — Хай ростуть пуди рясні* (І. Нехода).

ЗАСКОРО́ДИТИ *див.* **заскоро́джувати.**

ЗАСКОРУ́БЛИЙ, а, е, *розм.* Те саме, що **зашкару́блий.** *Похапки назула вона на дівчинку старі заскорублі чоботи* (Панас Мирний); *Славута ножицями обережно розрізав просякнуту кров'ю, заскорублу пов'язку, що прикипіла до рани* (В. Малик); *Вони наобдирали дубової кори, заскорублої, порепаної* (Б. Харчук).

ЗАСКО́ЧЕНИЙ, а, е, *розм.* Дієпр. пас. до **заско́чити** 4. *Заскочений таким несподіваним питанням, Кочубей тільки очі й уста широко розчинив і не знав, що йому відповісти* (Б. Лепкий); *Людей не видно було, але вони могли лежати біля коней і дрімати, а заскочені зненацька, могли й вистрілити* (В. Гжицький); *Заскочений зненацька тітчиним голосом, хлоп'як завмирає злякано* (Є. Гуцало); *Київський двір робиться притулком, де шукають пристановища й захисту члени різних європейських династій, заскочені різними пригодами тодішнього бурхливого життя* (з наук. літ.).

Засту́каний (заско́чений) зненáцька *див.* **засту́каний.**

ЗАСКО́ЧИТИ *див.* **заска́кувати.**

ЗА́СКОЧКА, и, *ж.* Рухома запірна частина механізму, пристрою, замка. *Замок на дверях був простий, проте, коли я відводив заскочку, він клацнув* (Ю. Мушкетик); *Офіцер показав ручні кайданки — дві залізні обручки, скріплені між собою заскочкою* (із журн.).

ЗАСКРЕБТИ́ *див.* **зашкребти́.**

ЗАСКРЕБТИ́СЯ *див.* **зашкребти́ся.**

ЗАСКРЕГОТА́ТИ, очу́, о́чеш, **ЗАСКРЕГОТІ́ТИ,** очу́, оти́ш, *док.* Почати скреготати, скреготіти. *Нараз забряжчала колодка, заскреготав замок* (І. Франко); *Заскреготіло зелене залізо брами — вона відчинилася!* (О. Гончар); *Марко заскреготів зубами, скрикнув, скорчило його судорогами, і він бебехнувся об землю...* (О. Стороженко); *Забуркотів дикий голуб, на дубі заскреготала сойка* (М. Стельмах); *Лиш як жаби заскреготять чи соловейко защебече, вони від страху затремтять, — один одному щось лепече* (Леся Українка); // *безос. Внизу, там, де проходив фронт, знову загуркотіло, заскреготало* (В. Кучер); * Образно. *Карасикові .. аж заскреготіло з досади в грудях* (Б. Антоненко-Давидович).

◊ **Скрегота́ти (скреготі́ти, скри́гати, скрипі́ти** *і т. ін.)* / **заскрегота́ти (заскреготі́ти, скрегну́ти, скрегону́ти, скри́гнути, заскрипі́ти, скри́пнути** *і т. ін.)* **зуба́ми** *див.* **скрегота́ти.**

ЗАСКРЕГОТІ́ТИ *див.* **заскрегота́ти.**

ЗАСКРЕКОТА́ТИ, очу́, о́чеш, **ЗАСКРЕКОТІ́ТИ,** очу́, оти́ш, *док.* Почати скрекотати, скрекотіти. *Дві сороки прилетіли й заскрекотіли на дубі* (О. Донченко); *Почався концерт. Шпаки заспівали жайворонками, зацвірінчали горобцями, .. заскрекотали сороками* (Я. Гримайло); *На другий день за Татарськими шпилями заскрекотав кулемет* (Г. Косинка); *Бригада, не гаючи часу, взялась до роботи. Заскрекотіли Варина та Льонина скреперні лебідки* (Д. Ткач).

ЗАСКРЕКОТІ́ТИ *див.* **заскрекота́ти.**

ЗАСКРИПІ́ТИ, плю́, пи́ш; *мн.* заскриплят́ь; *док.* Почати скрипіти (у 1, 2, 4 знач.). *Заскрипіли мости під важкими возами* (І. Муратов); *Коли лікар почав робити перев'язку, він* [боцман] *заскрипів зубами* (Д. Ткач); *За городом на леваді заскрипів деркач, десь по шляху проїхала підвода* (М. Стельмах); — *Не до тебе, хлопче* .. — *Голос Андруся заскрипів, як старе незмащене колесо на вибоїстій дорозі* (І. Нижник); *Узимку заскриплять морози* (із журн.); // *безос. В каюті забряжчало, заскрипіло, мамина сумка поповзла із столу, впала на підлогу, розкрилася, і з неї все знову посипалося* (А. Дімаров).

◊ **Скрегота́ти (скреготі́ти, скри́гати, скрипі́ти** *і т. ін.)* / **заскрегота́ти (заскреготі́ти, скрегну́ти, скрегону́ти, скри́гнути, заскрипі́ти, скри́пнути** *і т. ін.)* **зуба́ми** *див.* **скрегота́ти.**

ЗАСКУ́БТИ, бу́, бе́ш, *док., розм.* 1. *кого, що.* Почати скубти. *Зачіпала* [попадя] *і товкла Куди довелося, На останок заскубла Попа за волосся* (С. Руданський); *Вівці розбрелися схилом і спокійно заскубли траву* (із журн.).

2. *кого.* Замучити кого-небудь, скубучи, щипаючи. *Гуси кинулися на нього, засичали й заґелґотали — заскубли бідне курча до смерті* (із журн.).

3. *кого, перен.* Зацьковуючи, допекти, дошкулити кому-небудь; замучити нападками. — *Заскубуть, заклюють вони мене, мамо, як лихі шуляки голубку* (І. Нечуй-Левицький).

ЗАСКУГИ́КАТИ, и́че, *док., розм.* Почати скугикати. *Над хатою звилися голуби, закудкудахкали кури, заскугикали поросята* (О. Довженко); *Гамір усе зростав — надворі заскавуліли собаки, заскугикали свині* (із журн.).

ЗАСКУЧА́ТИ, а́ю, а́єш, *док.* Почати скучати. *Архімандрити випили чай, нареготались, потім заскучали* (І. Нечуй-Левицький); *Наталка Світенківна! Дівка моторна й весела, з нею не пропадеш і не заскучаєш!* (Ю. Хорунжий); — *Еге! Я ж кажу, що мій батько скоро розчовпав, що пожививсь як собака мухою, то й заскучав по братчиках* [за братчиками] (П. Куліш); *Мимоволі подумав: чи не поспішає так нагло Бібіков, заскучавши за красунею графинею* (Валерій Шевчук).

ЗАСЛАБИ́Й, а́, е́. Слабший, ніж звичайно або потрібно; надто слабий. — *До молитви заслабий, а най-но лиш я за двері, то які-то жарти та вигадки підуть!* (І. Франко); *Мене не брали капітани, бо я не маю грошей, а для праці на кораблі я ніби заслабий...* (Ю. Логвин); *Виговський заслабий був, щоб без татарської допомоги на Москву наступати* (Б. Лепкий); *Непокоїло його те, що вона дає йому заслабі натяки. Ану ж, це все лише пуста балаканина?!* (Л. Мартович).

ЗАСЛАБІ́ТИ, і́ю, і́єш, *док., розм.* Почати слабіти (у 2 знач.). *Хлів був старий, ледь тримався, але ладнати його було нікому. Почалися холоди, і з цього часу вся худоба заслабіла* (із журн.).

ЗАСЛАБКИ́Й, а́, е́. Слабкіший, ніж звичайно або потрібно; надто слабкий. *Рука була ще заслабка: не міг зробити більш як триста помахів* (І. Білик); *Це перше повстання проти гнобителів. Козацтво ще заслабке, щоб з такою силою мірятися* (А. Чайковський); — *Ти ним* [футболом] *цікавився?* — *Це заслабке слово. Але почалося все приблизно з моменту, коли телевізор з'явився і в нашій хаті* (Ю. Андру-

хович); *Заплановане не зреалізувалося на практиці насамперед через те, що заслабкою була літературна практика після смерті М. Шашкевича* (з наук. літ.); *Леся сподівалася, що міцний чай допоможе їй побадьорішати, але відвар виявився заслабким* (із журн.).

ЗАСЛА́БЛИЙ, а, е. Дієпр. акт. до **засла́бнути, засла́бти.** *Гіппократ, лікуючи хворих, завжди наголошував, що могутній дух порятує й заслабле тіло* (з наук.-попул. літ.); *Батько поважно сказав, що у сина багато роботи.., насправді ж не хотів, щоб заслаблий син перевтомлювався* (із журн.); // *у знач. ім.* **засла́блий,** лого, *ч.* Той, хто заслаб. — *Одібрати* [потрібно] *й вести окремою турмою всіх, хто занеміг .. — Одібрати заслаблих можна, це ти діло кажеш* (Д. Міщенко); *Не мала* [Ірина] *з собою .. зілля, помагала людям примовлянням, потіхою, іноді погладжувала заслаблого долонями; комусь помагало* (Р. Федорів).

ЗАСЛА́БНУТИ, ЗАСЛА́БТИ, бну, бнеш; *мин. ч.* засла́б, ла, ло і засла́бнув, нула, ло; *док., розм.* Стати хворим; захворіти. *У Романихи заслабла корова. Лежала на соломі і сумно дивилася великими сивими очима* (В. Стефаник); *Минулої ночі дівчинка зовсім заслабла, втратила свідомість і непритомна кликала матір* (А. Хижняк); *Я тоді заслаб і змушений був лягти в університетську клініку* (Валерій Шевчук); // *на що і рідко чим.* Захворіти на яку-небудь хворобу. *Давно вже ходимо й спочину не маємо, а я тим часом заслаб ногами* (Д. Мордовець); *Найменша дитина тяжко заслабла на запалення в легенях* (М. Коцюбинський); *Поглянувши на молодого чоловіка, він уже знав, що той заслабнув на дві хвороби* (О. Іваненко).

ЗАСЛА́БО. Присл. до **заслаби́й.** *Коли ж керманич неуважно їхав або заслабо кермував.., тоді бистрий пруд води в миг ока поніс дарабу під скалу Сокільської гори* (І. Нечуй-Левицький); *Прийшлося й самому взяти скрипку.., бо віолін* [віоліна] *заслабо дзвенів* (Б. Лепкий); *Після хвороби голос Марічки звучав заслабо: вона говорила майже пошепки* (із журн.).

ЗАСЛА́БТИ *див.* **засла́бнути.**

ЗАСЛА́НЕЦЬ, нця, *ч.* Той, хто покараний засланням, перебуває на засланні. *Йому було відомо, що значить пробивати шлях та ще й у військових школах, коли брат — політичний засланець, каторжник* (І. Багряний); *Черга репресій дійшла до людей мого покоління — і я мусив шукати роботи й спокою в Алма-Аті, де на той час скупчилось чимало українських засланців та добровільних вигнанців* (Б. Антоненко-Давидович); *Американський письменник Георг Кеннан .. об'їздив Сибір, поставивши собі за мету познайомитися з системою тюрем та з життям каторжників й політичних засланців* (Є. Гуцало).

ЗА́СЛАНИЙ[1], а, е. Дієпр. пас. до **засла́ти**[1] 1–3. *Знову взято за ґрати в Алма-Аті засланого туди з ярославського політізолятора Дубровського* (Б. Антоненко-Давидович); — *Треба перевірити Яська, — вставив я своє слово. — Може, він Борисом засланий до нас, щоб пронюхувати* (М. Чабанівський); *Я зараз же передивився заслану Вами "Думу про військо Ігореве"* (Панас Мирний); // **за́слано,** *безос. пред. Нелюдські катування витримав лише Марко Іваненко, якого було заслано на каторжні роботи до північного концтабору* (В. Винниченко).

ЗА́СЛАНИЙ[2], а, е. Дієпр. пас. до **засла́ти**[2]. *Вони мовчки спустилися по широких сходах, засланих м'якими килимовими доріжками* (І. Микитенко); *Ще ніколи не була так ідеально витерта дошка, так акуратно викладена крейда, так красиво засланий білим папером стіл* (А. Дімаров); *Заслані полудою очі під ту страшну різанину не розгляділи б, де свій, де чужий* (Панас Мирний); * Образно. *Незмірно віддалений небозвід немов був засланий чорним оксамитом* (В. Владко); // **за́слано,** *безос. пред. Середина куреня .. В глибині ліжко з дровеняк заслано воловою шкурою* (І. Карпенко-Карий).

ЗАСЛА́ННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **засла́ти**[1] 1. — *Подумайте самі: заслання в сибірські села не зменшує революційну небезпеку, а, на жаль, переносить її на більшу територію імперії* (М. Стельмах); *Коли відбувалися масові арешти і органи НКВС говорили про заслання до "віддалених таборів", у Вінниці створено "заборонені зони"* (з наук.-попул. літ.).

2. Покарання через примусове перебування в якій-небудь місцевості. *Читають рішенець, і Гнат дізнається, що його засуджено на заслання в Сибір...* (М. Коцюбинський); *Етапи, заслання підірвали й до того слабе здоров'я Євгена Васильовича* (М. Стельмах); *Він натякав на Варжакове минуле, на те, що після подій 1905 року той кілька років відбував заслання десь на соляних промислах в Астраханській губернії* (О. Гончар).

3. Місце, де відбувають таке покарання. *Через місяць, після прибуття на каторгу, втік коваль Єгор із заслання* (І. Цюпа); *Один з найбільших загонів козаків, яким пощастило втекти із заслання, діяв у районі станиці Медмелівської у 1933–34 рр.* (Д. Білий).

ЗАСЛА́ТИ[1] *див.* **засила́ти.**

ЗАСЛА́ТИ[2] *див.* **застила́ти.**

ЗАСЛА́ТИСЯ *див.* **застила́тися.**

ЗАСЛИ́НЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **засли́нити.** *Всі прагнення Франца звузились до безнастанного бажання хоч трохи наїстися й кілька разів удихнути в себе дим махорчаного недокурка, заслиненого багатьма ротами!* (Б. Антоненко-Давидович); *Все це* [страви] *вродилося тут, у чортопільському ресторані "На Ринку", з горами недоїдків і помийними відрами, з брудними тарелями і заслиненими келихами* (Ю. Андрухович).

2. *у знач. прикм.* Який заслинився. *Він добре бачив трохи кривий, глибокий і заслинений рот вовка* (М. Коцюбинський); *Учень утрачав надію. Він витяг з рота заслинений палець і вже крикнув із сльозами в голосі: — Я й ще щось знаю* (П. Панч); *"Як же ж, одігнали..." — подумав у якусь мить Сергій, злорадо приміряючись у заслинене клоччя бороди; але зрадницький удар прийшовся саме в пах* (І. Білик); * Образно. *Борис Харчук бачив небезпеку в усьому, що хотіло б зупинити вселенський рух і прикувати людство до заслиненого дощатого помосту фальшивих ідей* (з наук. літ.).

ЗАСЛИ́НИТИ *див.* **засли́нювати.**

ЗАСЛИ́НИТИСЯ *див.* **засли́нюватися.**

ЗАСЛИ́НЮВАТИ, юю, юєш, *недок.,* **ЗАСЛИ́НИТИ,** ню, ниш, *док., що.* Змочувати, зволожувати слиною; слинити (у 1 знач.). — *Тебе, Іване, я б оце аж поцілувала за те, що ти таки вийшов сьогодні до молотилки .. — Цілуй же, цілуй!.. Гляди тільки, щоб він тебе не заслинив! — перебив її річ Максим* (Л. Яновська); *Хлопчик потихеньку сопів, спав так міцно, що аж заслинив єдиний цілий рукав сорочки* (Ю. Логвин).

ЗАСЛИ́НЮВАТИСЯ, ююся, юєшся, *недок.*, **ЗАСЛИ́НИТИСЯ,** нюся, нишся, *док.* Змочуватися, зволожуватися слиною; слинитися. *Люди .. ревли, як звірі, заслинювалися, падали, поцілені, скривавлені, і ще хрипіли божевільну пісню: — Урраа!.. ааааи!..* (Мирослав Ірчан); *Коли Петрик надто заслинювався, гризучи іграшку, мати з любов'ю витирала йому підборіддя, а інколи навіть сорочку міняла* (із журн.); — *Кулеметники, заряджай! Усіх постинаю до ноги! — Тосик скаженів і пінився: його товсті губи заслинилися* (Б. Харчук).

ЗАСЛІ́ДЖЕНИЙ, а, е, *розм.* Дієпр. пас. до **заслідити.** *Пив* [Антін] *чай нашвидку за столом, заслідженим кришками, денцями мокрих склянок та посудою* (М. Коцюбинський); *Недарма так густо заслідженi білим пометом* [послідом] *чорні стіни* (Ю. Мушкетик); // **заслі́джено,** *безос. пред. Коли двірники побачили, скільки майданчиків було заслiджено гризунами, звернулися до санітарно-епідеміологічної служби* (з газ.).

ЗАСЛІ́ДЖУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАСЛІДИ́ТИ,** джу́, ди́ш, *док., що, розм.* Залишати брудні сліди на чому-небудь. *Мати сварилася на хлопців за безлад: вони всюди кидали свої речі, заслiджували килими брудними ногами* (із журн.); *Щоб ми не заслідили поверхню стола брудним посудом, бабуся розіслала на ньому стареньку скатертину* (з газ.).

ЗАСЛІДИ́ТИ *див.* **заслі́джувати.**

ЗАСЛІ́Н, ЗАСЛО́Н, ло́ну, *ч.* 1. Те, що служить прикриттям, захищає, заслоняє від чого-небудь. *В степу заслони лісові уже народ саджає, щоб лютий вітер-суховій не шкодив урожаю* (Н. Забіла); *За кілька маршів сходи перегороджував міцний дерев'яний заслон з поставленого стійма стола, кількох лав і обкорованих обаполів* (Ю. Мушкетик); *Малуша провела їх першою світлицею й розсунула килимовий заслін, де були двері* (І. Білик).

2. Загін війська, який виставляється для прикриття якої-небудь операції. *Розрахунок простий: передній заслон пропускає ворогів і одразу ж замикає відхід* (Микола Чернявський); *Кілька разів на добу спалахували короткі, блискавичні сутички з ворожими заслонами* (О. Гончар); *Втративши п'ятьох лицарів, проскочили братчики ворожий заслін* (О. Бердник).

ЗА́СЛІНКА, *рідко* **ЗА́СЛОНКА,** и, *ж.* 1. Бляша́ний лист або дерев'яний щит певної форми з ручкою, яким закривають отвір кухонної печі. *Відсунула* [Явдоха] *з печі заслінку й на лопаті почала вибирати одну за одною запашні паляниці...* (О. Донченко); *Похапцем закрила* [Уля] *заслінкою піч, — хай покипить суп і підсмажиться картопля* (В. Логвиненко); *Баба махнула рукою. Сама собою впала заслонка в печі, з чорних челюстів вискочив кошелик з червоної лози, за ним горнятко і .. глечик* (О. Бердник); // *рідко.* Те саме, що **кагля́нка.** *Чути було, як гуде в димарі вітер і дрібно, жалісно цокотять залізні заслінки* (О. Донченко).

2. Узагалі пристрій для закривання отворів. *Легка металева заслінка насунулась на вікно, і ми опинились в обстановці своєї герметично закупореної коробки* (М. Трублаїні); *В'язні не знали, наглядає хтось за ними чи ні — і це був винахід значно підступніший, ніж стародавнє вічко, бо клацання заслонки завжди попереджало в'язнів: за ними стежить наглядач* (М. Руденко); *Біля мисника зупинився, відсунув фанерну заслінку, межи горщиків й мисок намацав пакунок з паспортом і грішми...* (Ю. Хорунжий); * Образно. *І. Франко писав: в оповіданні ".. за рожевими заслонками скромності, доброго виховання та ідеалізму криється брудота та рафінована розпуста"* (В. Винниченко).

3. Щит у шлюзах. *Запасні заслінки шлюзів не витримали могутнього напору води* (М. Трублаїні); *Вийшов* [Олег] *у коридор і, гучно тупаючи, підійшов до заслонок-фільтрів. Це був останній бар'єр перед люком* (І. Росоховатський).

ЗАСЛІПИ́ТИ *див.* **заслі́плювати.**

ЗАСЛІПИ́ТИСЯ *див.* **заслі́плюватися.**

ЗАСЛІ́ПЛЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **засліпи́ти.** *Засліплені раптовим світлом, ми ледве могли розглядіти присутніх у кімнаті* (Олесь Досвітній); *Вона була до такої міри засліплена ним, що не тільки кращого, а й розумнішого вже ніколи не знала* (Яків Баш); *Лук'ян, кліпаючи повіками, скаженів, засліплений безмежною люттю* (А. Шиян); // **засліплено,** *безос. пред. Засліплено* [Карла-Йозефа] *нестерпно-білим спалахом. Перед ним постала Світляна Стіна* (Ю. Андрухович).

ЗАСЛІ́ПЛЕНІСТЬ, ності, *ж.* Стан за знач. **засліплений.** *Дибаючи у раптовій своїй засліпленості, Сивоок наштовхнувся на якогось чоловіка і став, з ніяковим посміхом проводячи по очах долонею* (П. Загребельний); *Вона засліплена ним* [Богданом] *і щаслива цією засліпленістю, цією безмежною відданістю йому* (О. Гончар); *До засліпленості героїні твору власними уявленнями про добро і зло додається ще й егоцентризм* (з наук. літ.).

ЗАСЛІ́ПЛЕННЯ, я, *с.* Дія і стан за знач. **засліпи́ти** і **засліпи́тися.** *Особливості руху транспортних засобів за умов недостатньої видимості, дій водія при засліпленні світлом фар, ліхтарів тощо подано в наступному розділі* (з мови документів); *Ще тривало засліплення давньою величчю, навіть у здрібнінні своєму імператори константинопольські вважалися взірцем для інших володарів* (П. Загребельний); *Не доведи, щоб він* [народ] *у засліпленню* [засліпленні], *мов у сліпоті, тривав, не розбираючись, де вороги, а де приятелі його* (Б. Лепкий).

ЗАСЛІ́ПЛЕНО. Присл. до **засліплений.** *Вона йшла йому назустріч, широко розкривши обійми, а за нею піднімалося багряне сонце. Петер засліплено відвернув очі* (О. Бердник); *"Могутній, владний, красивий — справжній володар!" — думав кожен з присутніх, засліплено дивлячись услід імператорові* (із журн.); *Ми засліплено гадали, що вони до того віддані нам, до того проняті* [пройняті] *самим національним чуттям, що будуть іти за нами, в яку б соціальну пакість ми їх не вели* (В. Винниченко).

ЗАСЛІ́ПЛЮВАТИ, юю, юєш, **ЗАСЛІПЛЯ́ТИ,** я́ю, я́єш, *недок.*, **ЗАСЛІПИ́ТИ,** іплю́, іпиш; *мн.* засліплять; *док., кого, що.* 1. Псуючи зір, очі, робити сліпим кого-небудь; сліпити (у 1–3 знач.). *І фашисти ясні очі Засліпили Ворокуті...* (М. Нагнибіда); *Сонце засліпляло її очі, і вона мружила їх, схиливши голову набік* (Д. Ткач); *Кружляє й мете і немов засліпити Снігами їх хоче ця звихрена тьма* (Л. Первомайський); *Пісок, що югою здіймався на глухій дорозі і засліплював очі, хрумтів на зубах* (В. Кучер); *Дощ припускає, засліплює водою. Заболотний вмикає щітки, бо все скло вже залите, дорогу ледь видно* (О. Гончар); // *безос. — У мене горе — до хати залетіла віспа .. Всі четверо дітей лежать камнем* [каменем], *личко залило, засліпило оченята* (М. Чабанівський); // *розм.* Закривати, робити непрозорим або невидним. *Після села Білівки та річки Коротай поземка*

стала збільшуватися, перейшла на звичайний у цих місцях буран. По землі неслися оті важкі хмари, .. засліплюючи лобове скло автомашин та збиваючи їх із шляху (Іван Ле); *Засліпили небо хмари, Тоне сонечко у млі* (П. Грабовський).

2. *перен.* Вражати красою, блиском і т. ін.; сліпити (у 4 знач.). *Дівчина засліплювала своєю неземною красою, своїм небаченої ніжності лицем, величезними синіми очима, якимсь сяйвом, що струменіло від неї* (П. Загребельний); *Велич і могутність Київської держави ще засліплювали Юрія Долгорукого, і він намагався перехопити в свої руки управління всією державою* (з наук. літ.); *Молода княгиня усіх засліпила своєю красотою* (О. Стороженко); *Хлопця засліпила Юна господиня* (О. Ющенко).

3. *перен.* Позбавляти здатності правильно розуміти що-небудь, розбиратися в чомусь. *Їх охоплює така радість, яку ми найчастіше називаємо телячою. Вона засліплює на деякий час свідомість, потьмарює розум, і в такі хвилини втрачається контроль над почуттям* (О. Чорногуз); *— Гнів проти тухольців засліпив тебе і пхав тебе до загибелі* (І. Франко); *— Вас засліпила безпідставна ненависть до Каргата* (Ю. Шовкопляс).

◊ **(1) Засліплювати / засліпи́ти о́чі** *чиї, кому* — позбавляти кого-небудь здатності чітко мислити, правильно сприймати й оцінювати дійсність. *Що затьмарює їм душу, що засліплює очі? Те саме, що й до війни. Якийсь дефект виховання і стилю нашого життя. Холод формалізму* (О. Довженко); *Роман не зрозумів* [Петра]. *Гнів очі хлопця засліпив, гірку, важку образу відчув він. Холод у душі ліг каменем зневіри* (П. Дорошко).

ЗАСЛІ́ПЛЮВАТИСЯ, ююся, юєшся, **ЗАСЛІПЛЯ́ТИСЯ,** я́юся, я́єшся, *недок.*, **ЗАСЛІПИ́ТИСЯ,** іплю́ся, і́пишся; *мн.* засліпляться; *док.* 1. Втрачати тимчасово здатність добре бачити. *Блиск їх* [престолів] *сяяв так, що очі засліплялись* (Я. Щоголів); *Спочатку я й не роздивився, що там усередині тієї камери. Назустріч вдарило такою густою та їдучою парою, що аж засліпився* (Ю. Збанацький); *Григорій на момент зупинився, і його очі засліпились голубим сяйвом вихопленої з піхов гострої шаблі* (Валерій Шевчук).

2. *перен.* Втрачати здатність правильно розуміти що-небудь, розбиратися в чомусь. *Немов собі на глум засліплювався він* [Степан] *дрібницями, не то уваги не вартими, а й побіжного погляду* (В. Підмогильний); *— Він іздуру так засліпився, що повірив тій мані, яка його очам увижалась* (М. Лукаш, пер. з тв. Д. Боккаччо).

3. *тільки недок.* Пас. до **засліплювати, засліпля́ти.** *У ході вогневої підготовки атаки руйнуються, засліплюються і придушуються довгострокові вогневі спорудження перед фронтом і на флангах* (з мови документів).

ЗАСЛІПЛЯ́ТИ *див.* **засліплювати.**

ЗАСЛІПЛЯ́ТИСЯ *див.* **засліплюватися.**

ЗАСЛО́Н *див.* **заслін.**

ЗАСЛО́НА, и, *ж.* 1. Те, чим запинають, затуляють що-небудь; запона. *Він вийшов, і заслона з войлока, що служила замість дверей, неспокійно захиталася за ним* (І. Франко); *В кімнаті перед іконою завше блимала лампадка і за ситцевою заслоною стояло ліжко* (В. Підмогильний); *Коли машина рушила, автоматники, що були в машині, опустили заслону за своїми спинами й засвітили ліхтар із свічкою* (І. Багряний).

2. Густа, суцільна пелена чого-небудь, що обмежує видимість. *Із поспіхом висувалася* [хмара] *з-поза обрію на синє широке небо. Куди простягалася, лишала по собі чорну заслону* (Л. Мартович); *Важкою заслоною стояв туман* (Я. Качура); *Бовдюг дивився на заслону дощу .. і теж радів, що після цієї зливи добре підуть рости посіви* (Григорій Тютюнник); * Образно. *Якась заслона спала йому з очей, з серця було збито путо, яке так довго на ньому тяжіло* (Валерій Шевчук); // Те, що прикриває, захищає що-небудь, створюючи перешкоду для проникнення чогось іззовні. *Це було кущувате й добре укріплене узвишшя, що панувало над шляхом, замикаючи його вогневою заслоною* (І. Багряний); *Гілля велетенських берестів, дубів і буків переплїталося десь у височині, створюючи непрохідну заслону для променів сонця* (В. Собко).

3. *перен.* Захист, заступництво. *— Моя ти радість і одрада, Моя заслона і ограда, Мене од всіх ти боронив* (І. Котляревський); *— Ой не йди, Іваночку! Ти ж моя заслона і порятунок* (М. Стельмах); *Господь — така заслона королям, Що зрада чорний замір свій здійснити Безсила майже* (Л. Гребінка, пер. з тв. В. Шекспіра).

4. *рідко.* Те саме, що **заслін** 2. *Знову густо вдарили автомати і кулемети. Це вже дострілювала партизанська заслона рештки недобитих гітлерівців* (О. Копиленко); *Наполеон розумів, що в Смоленську була лише заслона, висунена російською армією, але не вся армія* (П. Кочура); *Витицькі дружинники хоробро рубаються, та напасників більше, вони прориваються, проломлюються крізь слов'янську заслону* (О. Бердник).

5. *діал.* Заслінка. [Т е т я н а:] *Швидче* [швидше] *лізьте під припічок! Я заставлю вас заслоною, а як всі поснуть, тоді випущу надвір* (І. Котляревський).

△ **(1) Димова́ засло́на** — штучно створені в повітрі хмари диму або туману як засіб маскування, прикриття кого-, чого-небудь. *Димова заслона здіймається майже до зеніту. Дим клубоче, ніби від величезної пожежі, приховуючи табір від стороннього ока* (із журн.).

ЗАСЛО́НЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **заслони́ти.** *Посередині — чепурна піч, заслонена дерев'яною заслінкою й завішена понад припічком ситцевою шторкою* (І. Багряний); *Стояв палац у долині над рікою, заслонений з півночі високою зеленою горою* (В. Гжицький); *Обідали на веранді, заслоненій від сонця диким виноградом* (Л. Дмитерко); *В кутку, біля заслоненого занавіскою віконця, сидів не хто другий, а сам Кирило Іванович* (Б. Лепкий); *Автор першої спеціальної монографії про Хмельницького Костомаров не дав ясної й виразної оцінки діяльності Хмельницького: постать гетьмана заслонена в нього образом стихійного руху* (з наук. літ.); // **засло́нено,** *безос. пред. Затіяно моління в соборі, і довгий шлях між собором і замком — тисяча сімсот кроків — заслонено від спеки білими полотняними накриттями* (П. Загребельний).

ЗАСЛОНИ́ТИ *див.* **заслоня́ти.**

ЗАСЛОНИ́ТИСЯ *див.* **заслоня́тися.**

ЗА́СЛОНКА *див.* **за́слінка.**

ЗАСЛО́НЮВАТИ *див.* **заслоня́ти.**

ЗАСЛО́НЮВАТИСЯ *див.* **заслоня́тися.**

ЗАСЛОНЯ́ТИ, я́ю, я́єш, *рідше* **ЗАСЛО́НЮВАТИ,** юю, юєш, *недок.*, **ЗАСЛОНИ́ТИ,** оню́, о́ниш, *док.* 1. *кого, що.* Закривати, загороджувати щось собою або чим-небудь, роблячи невидимим повністю або частково. *Мале віконце часом зовсім темніло, його заслоняли якісь постаті* (Леся

Українка); *Дерева росли так густо, що заслонювали всякий вид у глибінь саду* (О. Кобилянська); *На темному обличчі* [Григорія] *грав рум'янець, до надбрів'я впали кучері, заслонивши високий лоб* (М. Стельмах); // Огортати, оповивати що-небудь, роблячи невидимим. *Сичить земля під копитом коня, Замшілу стежку морок заслоня* (М. Бажан); // *розм.* Закривати чим-небудь з метою захисту, оборони, збереження; охороняти. *Цілий час заслонювали* [бійці] *своїми грудьми капрала Хому* (С. Ковалів); *Хотів Яків порвати газету, але Гордій заслонив і одвів його руку* (А. Головко); * Образно. *Вір, друже мій, Що в грозову хвилину Заслонить серцем він Любиму Батьківщину* (Л. Забашта).

2. *що.* Завішувати або накривати чимсь що-небудь. *Клітемнестра заслоняє обличчя покривалом* (Леся Українка); *Внизу вікно заслоняла біленька мережана завісочка* (І. Микитенко); *Панни заслонили опонами та килимами піч, вимазали, вичистили хату* (І. Нечуй-Левицький); // Прикривати, затуляти чим-небудь очі, обличчя і т. ін. *Вони обоє стають проти сонця, заслонюють очі руками і дивляться на гори* (В. Гжицький); *Щитки і скельця сині заслоняють зір* (М. Рудь).

3. *що, перен., розм.* Відтісняти на задній план, робити другорядним, неважливим. *Воццек же чимраз, тим більше відчував, що бажання бути з А. заслоняє всі інші бажання* (Ю. Іздрик); *У Лесі Українки тіло хворе, але душа здорова і думка ясна. Власне страждання не заслонює перед нею .. краси природи і тих розкішних мрій, які навіває та краса* (з мемуарної літ.); *Траплялися твори, де техніка заслоняла людей, машинний гуркіт глушив людські голоси* (з публіц. літ.).

ЗАСЛОНЯ́ТИСЯ, я́юся, я́єшся, *рідше* **ЗАСЛО́НЮВАТИСЯ,** ююся, юєшся, *недок.,* **ЗАСЛОНИ́ТИСЯ,** оню́ся, о́нишся, *док.* 1. Закриватися, загороджуватися чим-небудь, стаючи невидимим повністю або частково. *Дунай повертав праворуч і заслонявся високими стрілчастими очеретами* (Ю. Смолич); *Двома картами заслонилася вона, виставляючи свій трохи кирпатенький кінчик носа* (Панас Мирний); *Можна прихилитися плечима до комина, заслонитися заслінкою і бути ніким не поміченою* (Б. Харчук); // *розм.* Закриватися з метою захисту, оборони, збереження. *Між мною і Уласом почався словесний герць. Я хотів знати, від кого він приходить, а він заслонювався тайною* (Ю. Мельничук); *Досі Ягеллони східні землі українські приносили в жертву, заслоняючись ними від Кримської орди, яку напускали на них султани, щоб тримати у вічному страхові* (П. Загребельний).

2. Накривати, покривати себе чим-небудь. [Д і в ч и н а:] *Коли він проклятий, то й я його клену. (Заслоняється покривалом і відступає)* (Леся Українка); * Образно. *Слава знову блукає по цій рівнині — тільки простягни руку й зірви її, як плід з низького дерева, бо славі тут нема за що зачепитися, ніде заховатися, нема чим заслонитися* (П. Загребельний).

3. *тільки недок.* Пас. до **заслоня́ти, засло́нювати.** *На наших підвіконнях ніколи не було вазонів, вікна не заслонялися фіранками, напохваті на лаві стояло кілька відер з водою* (Г. Тарасюк).

ЗАСЛУ́ГА, и, *ж.* 1. Учинок, діяльність, гідні поваги, загального визнання, високої оцінки. *А все-таки Петро Коваленко, хоч за такий короткий час, прислужився громаді. Громада за ті його заслуги дарувала йому свиту та й чоботи* (Л. Мартович); — *Я тепер тобі навіть удячний, а за твої заслуги переді мною хочу сьогодні ввечері влаштувати пир на твою честь* (І. Білик); // Позитивна риса. *Ви .. признаєте у мене порядну форму віршів, — я сього не ставлю собі в велику заслугу, бо се ж повинність кожного, хто пише вірші не для забавочки тільки, добирати кращої форми* (Леся Українка); — *Незаперечні заслуги науки в полегшенні праці людини, у виробленні засобів для більш швидкого пересування, у створенні засобів зв'язку на відстані та інше...* (О. Бердник).

2. *розм.* Винагорода, відзнака. *Ой, на горі огонь горить, А в долині козак лежить. Накрив очі китайкою, Заслугою козацькою* (з народної пісні); *Я в свого пана служив І заслуги не получив* (П. Чубинський).

○ **(1) По заслу́зі,** *у знач. присл.* — відповідно до того, що заслужив, чого гідний, вартий. *Хай йому грець — відшмагали по заслузі, нехай другий раз не лізе до чесних людей!* (Ю. Смолич); *Уперше він по заслузі оцінив міцний і надійний скафандр, коли вибирався з болотистої низини, ламаючи соковите величезне листя папороті і видираючись вгору крутим схилом глибокого яру* (В. Владко); *Майбутнє його не дуже лякало: рано чи пізно все з'ясується, винні дістануть по заслузі* (П. Загребельний).

ЗАСЛУГО́ВУВАТИ, ую, уєш, *рідко* **ЗАСЛУ́ЖУВАТИ,** ую, уєш, *недок.,* **ЗАСЛУЖИ́ТИ,** ужу́, у́жиш, *рідко* **ЗАСЛУГУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док.* 1. *чого і на що.* Своєю діяльністю, поведінкою викликати до себе певне ставлення з боку кого-небудь; бути гідним чого-небудь. *Простіть, .. що лист буде недовгий, не такий, якого Ви заслужуєте за Ваші, більш ніж милі, листи* (Леся Українка); *Брат його, Роман, незважаючи на те, що був поранений під дотами в руку, залишився в строю і виконував бойові завдання. За такий вчинок .. заслуговує нагороди* (О. Гончар); *Улянці дуже ніяково, бо чим же вона заслугувала таку прихильність учительки?* (О. Донченко); // Бути вартим вивчення, наслідування і т. ін. *Підпілля в Києві заслуговує на спеціальну наукову роботу* (Ю. Яновський); *Визначені в дисертації пріоритети енергетичної політики, які використовуються на практиці іншими країнами, заслуговують на впровадження в Україні* (з наук. літ.).

2. *тільки док., що.* Здобути право на що-небудь службою, роботою. — *Працював непогано і заслужив велику срібну медаль на виставці в Москві* (В. Кучер); *Заслуживши законну відпустку, їхав* [військком] *з молодою дружиною та семимісячним чадом у гості до своєї любої тещі* (В. Шкляр).

ЗАСЛУГУВА́ТИ *див.* **заслуго́вувати.**

ЗАСЛУ́ЖЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **заслужи́ти.** — *Тобі за цей відпочинок ніхто й слова не скаже, він чесно заслужений* (Д. Ткач); *"Хорони мене Боже, щоб я коли-будь мав статися тягарем для інших і їсти ласкавий, хоч і як заслужений хліб!"* (І. Франко).

2. *у знач. прикм.* Який має заслуги (у 1 знач.). *Кожен, хто видає книжку якогось автора, особливо відомого і заслуженого, мусить рахуватися з його способом писання* (М. Коцюбинський); *Так багато почерпнув Юрій практичних знань від заслуженого ветерана, ніби вдруге пройшов курс в інституті* (А. Хижняк); *Цісарський заслужений лісівник до цього стосунку не мав, але зумів підглянути за Антидухом (природою?), як слід садити дерева в цій країні* (Ю. Андрухович); // Уживається в складі почесних звань, що їх надають уряд, держава за видатну діяльність у галузі науки,

мистецтва, виробництва і т. ін. *Вони хотіли перейняти досвід заслуженої вчительки Марії Василівни* (Ю. Збанацький); *Я прискіпливо дослухався до кожної інтонації, що її так ревно намагався відтворити заслужений артист на сцені Будинку офіцерів* (О. Шугай).

3. *у знач. прикм.* Досягнутий сумлінною працею, відданим служінням людям, суспільству і т. ін. [Н е р і с а:] *Якби ти в Рим дістався з Меценатом і там здобув заслужений тріумф, .. то рідні лаври, наче ряст весною, прослалися б тобі попід ногами* (Леся Українка).

4. *у знач. прикм.* Який відповідає чиїй-небудь поведінці, вчинкам; справедливий. *Услід за хазяями Втікають зрадники гарячими шляхами У прірву, де їх жде заслужений кінець* (М. Рильський); *Я буду для вас поганим працівником, і ви матимете цілковиту підставу віддати мене знову під суд, де я дістану тепер уже заслужену кару...* (Б. Антоненко-Давидович).

5. *у знач. прикм., перен., розм.* Яким довго й часто користувалися (про предмети). *Дві сестри, Марина й Христина, сиділи біля її ліжка на старому заслуженому цератяному дивані* (В. Собко).

Заслу́жений відпочи́нок *див.* **відпочи́нок.**

ЗАСЛУЖЕНИ́НА, и, *ж., діал.* Заробіток. [Г е р м і о н а:] *Даремне ти, Антею, не взяв від нього грошей .. Сяк чи так, а се ж твоя заслуженина* (Леся Українка).

ЗАСЛУ́ЖЕНО. Присл. до **заслу́жений** 3, 4. *Успіх постановника заслужено розділив і Сергій, тоді ще випускник: його талановита операторська робота багато що вирішила* (О. Гончар); *Втіхою було хіба те, що, хоч змовники вживають різних хитрощів, їх завжди викривають і заслужено карають* (Ірина Вільде).

ЗАСЛУЖИ́ТИ *див.* **заслуго́вувати.**

ЗАСЛУ́ЖУВАТИ *див.* **заслуго́вувати.**

ЗАСЛУ́ХАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **заслу́хати.** *Заслухані та обговорені на семінарі доповіді присвячено практичним аспектам механіки конструкцій Чорнобильської АЕС* (з наук. літ.); *На з'їзді був заслуханий звіт Тимчасового робітничо-селянського уряду (Раднаркому) України* (з навч. літ.); // **заслу́хано,** *безос. пред. Мій звіт про роботу в Об'єднаних Націях на колегії міністерства було заслухано* (М. Вінграновський).

2. *у знач. прикм., розм.* Який заслухався кого-, чого-небудь. *Я зробив передишку і глянув між тим, чи слухає Адам. Він лежав заслуханий, губи ледь-ледь розтулені, і в них притаїлась легенька журлива усмішка...* (В. Близнець).

ЗАСЛУ́ХАТИ *див.* **заслу́хувати.**

ЗАСЛУ́ХАТИСЯ *див.* **заслу́хуватися.**

ЗАСЛУХО́ВУВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **заслухо́вувати.** *Доповіді, заслуховувані на конференції, друкуватимуться у "Науковому часописі" університету* (з газ.).

ЗАСЛУХО́ВУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **заслухо́вувати.** *Державні органи, що здійснюють загальний контроль, використовують такі методи, як заслуховування звітів, доповідей та ознайомлення з документальними матеріалами* (з наук. літ.); *Скорочений порядок розгляду справи конституційної юрисдикції не передбачатиме виклик та заслуховування учасників провадження* (з мови документів); *Усні слухання полягають у безпосередньому заслуховуванні на пленарному засіданні всіх учасників конституційного провадження* (із журн.).

ЗАСЛУХО́ВУВАТИ *див.* **заслу́хувати.**

ЗАСЛУХО́ВУВАТИСЯ *див.* **заслу́хуватися.**

ЗАСЛУ́ХУВАТИ, ЗАСЛУХО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАСЛУ́ХАТИ,** аю, аєш, *док., кого, що.* Слухати що-небудь виголошуване або того, хто виступає на зборах, засіданні і т. ін. *Постанову суду особи, присутні в залі, заслуховують стоячи* (з мови документів); *Збори відбулись і в Будинку ім. Блакитного, де столичний колектив письменників зібрався заслухати річний звіт свого місцевкому* (Б. Антоненко-Давидович); — *Я прошу трибунал заслухати самих підсудних, і вони підтвердять справедливість моїх слів!..* (О. Бердник).

ЗАСЛУ́ХУВАТИСЯ, ЗАСЛУХО́ВУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.,* **ЗАСЛУ́ХАТИСЯ,** аюся, аєшся, *док.* 1. *чим, кого, чого і без дод.* Захоплюватися, забувати про все інше, слухаючи кого-, що-небудь. *Діти заслухувалися казками, вони переживали разом з героями казок їхні радості і горе* (В. Гжицький); — *Це справді цікаво. — І вона мала рацію, бо хто вперше зустрічався з Михайлом Танасовичем, той і справді заслуховувався* (О. Чорногуз); *Горпина так заслухалася свекра, так пронялася* [пройнялася] *жалем, що .. забула за свій пиріг* (Панас Мирний).

2. *тільки недок.* Пас. до **заслу́хувати, заслухо́вувати.** *План, розроблений Д. Антоновичем, кілька разів заслуховувався на раді* (з наук. літ.); *На бюро покладалося завдання розробки пропозицій, проектів доповідей, річних звітів, що заслуховувалися на засіданнях* (з навч. літ.).

ЗАСЛЬО́ЗЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **засльози́ти.** *Леся заховала у кишеню засльозену хустинку і з благанням подивилася на матір* (із журн.).

2. *у знач. прикм., розм.* Який заслозився, став мокрий від сліз. *Вийде* [металург], *сяде отак, не боячись сонця, і старечий, засльозений погляд подовгу плаває в далечі, на знайомих обріях* (О. Гончар); *Тимко покірно слухав, не вимовивши й слова, дивився на каноніка засльозеними безвіїми* [позбавленими вій] *очима* (Р. Іваничук); *Так вони* [сталевари] *й змінювали один одного, засльозені, почервонілі, знесилені* (П. Загребельний).

ЗАСЛЬОЗИ́ТИ, ожу́, ози́ш, *що.* Док. до **сльози́ти** 1, 2. *Дивився .. Довго. Аж доки з грудей хвиля до горла піднялась і очі засльозила* (А. Головко); *Біль, як дим, засльозив старі очі* (І. Волошин); // *розм.* Залити, замочити слізьми що-небудь. *Засльозив подушку* (Сл. Б. Грінченка).

ЗАСЛЬОЗИ́ТИСЯ, ожу́ся, ози́шся, *док.* 1. Почати сльозитися (у 1 знач.). *Очі засльозилися од утоми, а повіки набрякли й обважніли* (А. Головко); *Першою схлипнула Шура, а потім засльозилися оченята і в Лесі* (М. Олійник); *Вивчав їх довго й уважно, аж поки не засльозились очі — не так від утоми, як від горя та гніву* (О. Авраменко, В. Авраменко).

2. *розм.* Заплакати. *Параска в шанобі позирала на свого чоловіка, розчулена, зарум'янена, аж засльозилася, рада й горда, що найшла собі захист* (К. Гордієнко); * Образно. *Над бараками ліхтар примружив своє старече око, засльозився, з сумом дивиться на провалля* (М. Хвильовий); *Засльозились шибки на вікнах* (В. Козаченко).

ЗАСЛЬОТИ́ТИ, и́ть, *док., безос., розм.* Почати сльотити. *Почав накрапати дощ, а згодом таки добре засльотило* (Мирослав Ірчан); *Взагалі ця весна була мокрою, але ось перед Зеленими святами засльотило на цілі два тижні* (У. Самчук); *Задощило, і фільмування довелось припинити.*

Ягуар Ягуарович присмутивсь: заслькотило, занегодилось, може, й надовго (О. Гончар).

ЗАСЛЬОТИ́ТИСЯ, и́ться, *док., безос., розм.* Те саме, що **заслькоти́ти.** *Скажіть, що робити бідним людям на селі влітку, коли на довший час заслькотиться, а темні хмари тягнуть громадами майже попри землю* (С. Ковалів); — *Яка погода? — Мрячно. Заслькотиться, мабуть* (Б. Лепкий); *Восени, коли можна босому, роздягненому, трохи ходив* [Мартинко] *до школи, а заслькотиться — покидав* (А. М'ястківський).

ЗАСМА́ГА, и, *ж.* Золотаво-коричневий або темний колір, якого набуває світла шкіра людини від тривалого перебування на сонці. *Смертельна блідість пробивалася крізь рівну засмагу, але це не псувало її* [Настю] (З. Тулуб); *Він приїхав до мене із гір. Повен сонця і радості зір. Пил вапна, ніби сніг, на брилі, І засмага крута на чолі* (П. Воронько); *Іван і так був смуглявий, і засмага до нього гарно бралась, тому він мав вигляд, ніби щойно прибув із Чорноморського узбережжя* (В. Рубан).

ЗАСМАГА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.,* **ЗАСМА́ГНУТИ,** ну, неш; *мин. ч.* засма́г, ла, ло; *док.* 1. Набувати засмаги; смагнути (у 1 знач.). *Сонце тоді було ще гарячішим, тож Ліза роздягалась до купальника і засмагала* (В. Хрущак); *Анатолій так засмаг під степовим сонцем, що коли б його зараз побачив Любим, то, мабуть, і не пізнав би* (М. Руденко).

2. *тільки* **засма́гнути.** Док. до **сма́гнути** 2. *Голова горіла, губи від спраги засмагли...* (із журн.).

ЗАСМА́ГЛИЙ, а, е. 1. Дієпр. акт. до **засма́гнути.** *Загледівши здалека неньку, кидався* [Ярема] *їй назустріч, обіймав її, закурену, засмаглу на сонці й вітрі* (П. Кочура); *На засмаглому від сонця і вітру обличчі виблискували білі зуби* (А. Хижняк); *Він міцно стиснув засмаглі на вітрах губи і зітхнув ще раз, раптом відчувши, як на очі набігли сльози* (В. Малик).

2. *у знач. прикм.* Який засмаг, загорів на сонці. *Трохи прохолонувши, курсанти кидаються у воду і, покупавшися, відпочивають на гарячому піску, підставивши засмаглі тіла сонцю* (І. Багмут).

3. *у знач. прикм.* Який укрився смагою, запікся (про губи). *Зупинив* [він] *свій зір на Василевих руках, схожих на червоні буряки, дивиться на його товсті, засмаглі губи* (Г. Косинка); *Юнак лежав непорушно, лише крізь засмаглі губи ледве чутно, з легеньким свистом проривалося дихання* (із журн.).

4. *у знач. прикм., рідко.* Те саме, що **закіптявілий.** *Вона дмухає в лампу, і з розпеченого, засмаглого скла валить густий гасовий дим* (І. Микитенко).

ЗАСМА́ГЛІСТЬ, лості, *ж.* Абстр. ім. до **засма́глий** 2. *Люка чомусь вирішила, що засмаглість може їй пасувати, як і іншим вродливим дівчатам* (В. Владко); *На ледь запалих щоках навіть крізь рівну засмаглість пробиваються плями густого рум'янцю* (В. Козаченко).

ЗАСМА́ГНУТИ *див.* **засмага́ти.**

ЗАСМА́ЖЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **засма́жити.** *Страва була чудово приготована: котлети вийшли пухкі, курчата, начинені й засмажені на свіжому маслі, були м'які й не засушені* (І. Нечуй-Левицький); *Смачна, добре засмажена картопля так і захрумтіла на міцних зубах* (В. Собко); *Згадується рідна домівка довоєнного часу, заклопотана мати біля печі і запах засмаженого супу або товченої картоплі...* (Є. Доломан); // **засма́жено,** *безос. пред. Ми вже не говоримо про переживання, коли короп не зірвався, а його привезено додому, замариновано, чи зафаршировано, чи просто засмажено!* (Остап Вишня).

2. *у знач. прикм., розм.* Який засмажився (у 2 знач.), загорів на сонці. *Його засмажене .. лице виявляло гарний настрій* (С. Васильченко).

ЗАСМА́ЖИТИ *див.* **засма́жувати.**

ЗАСМА́ЖИТИСЯ *див.* **засма́жуватися.**

ЗА́СМАЖКА, и, *ж.* Те, що додається до страви для поліпшення її смаку, запаху і т. ін. *Ці київські ледащиці не затовкують салом борщу, навіть і не заминають, і не засмажують засмажкою* (І. Нечуй-Левицький); *Кашоварить Охрім, .. крає на дощечці сало для засмажки* (Григорій Тютюнник); *Над вогнем у двох відрах кипів суп. Запах засмажки лоскотав ніздрі, збуджував апетит* (П. Автомонов).

ЗАСМА́ЖУВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **засма́жувати.** *Усі гості з нетерпінням чекали, поки приготується м'ясо, засмажуване господинею за особливим рецептом* (із журн.); *Надмірне вживання страв, засмажуваних салом, шкодить здоров'ю* (з навч. літ.).

ЗАСМА́ЖУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **засма́жувати.** *Засмажування на рожні цілих вепрів і зубрів із сивої античності й аж до середини XVIII століття було однаково поширене як на Сході, так і в Західній Європі* (з наук. літ.); *В українській кухні сало також використовують для засмажування чи затовкування рідких страв: борщів, капусняків, юшок* (з навч. літ.).

ЗАСМА́ЖУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАСМА́ЖИТИ,** жу, жиш, *док.* 1. *кого, що.* Готувати на вогні, на жару перев. із жиром без використання води (про їжу); смажити (у 1 знач.). *Дивився* [робітник-утікач] *з жахом, як наші мисливці засмажували й підкопчували кількох здоровенних змій* (Ю. Логвин); — *Якби можна, забив би я оце парочку диких гусей та засмажив на маслі* (М. Коцюбинський); *Мати .. купила сьогодні дзеркальних коропів і засмажила їх у сметані* (О. Донченко).

2. *що.* Додавати до страви засмажку. — *Хто там такий чорнявий? — питала мати, засмажуючи борщ, у Оксани* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Катерина вже була обміркувала, що їй на півроку вистачить сала засмажувати борщ* (С. Чорнобривець); [Я в д о х а:] *Ще салом гарно засмажимо, то й буде такий борщ, якого вони* [брати] *нігде не їли!* (І. Карпенко-Карий).

ЗАСМА́ЖУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.,* **ЗАСМА́ЖИТИСЯ,** жуся, жишся, *док.* 1. *тільки 3 ос.* Готуватися на вогні, на жару перев. із жиром без використання води (про їжу); смажитися (у 1 знач.). *На грилі у вертикальному положенні птах засмажується у своєму власному соку, а шкірка підсмажується рівномірно до хрусткої скоринки* (із журн.); *Пекли їх* [млинці] *у кожній хатині, перекладали сиром, заливали сметаною — і знову ставили в печі, щоб достигли, розімліли, засмажилися* (В. Малик); *Поки Опанас перевдягався, карасі засмажилися* (В. Дрозд).

2. *розм.* Надмірно грітися на сонці або в якомусь жаркому місці; смажитися (у 2 знач.). — *Спека страшенна, а Марійка працює на вулиці: продає морозиво біля атракціонів. Засмажується щодня, а роботи кидати не хоче, — жалілася мати* (із журн.); *Не місто, а пекло. На вулиці можна засмажитися швидше, ніж на пательні!* (В. Чемерис).

3. *розм.* Набувати смаглявого, темного кольору під дією сонячного проміння; засмагати (у 1 знач.). *Збираємося ще*

поїхати на яхті в Сицилію — це чудова сторона .. Я засмажився, почуваю себе добре (М. Коцюбинський); *Від ранку до пізнього вечора сидів* [хлопець] *над морем, вже встиг добре засмажитись на сонці* (Ю. Збанацький).

4. *тільки недок.* Пас. до **засма́жувати.** *Ковбаса складається кільцями і засмажується на листах у гарячій печі з обох боків* (з навч. літ.); *Зварені у солоному окропі і відціджені галушки засмажувалися цибулею або салом* (із журн.).

ЗАСМАКУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *док.* 1. *що.* Покуштувати, випити, з'їсти чого-небудь. *В підливі тій плавали цілі гарні червоні овочі, начинювані начинкою, так смачно приладженою, що хто її засмакував, то й м'яса відрікався, а ще тої червоної підливи казав собі давати* (Б. Лепкий); *Опинившись на вулиці, Іван пішов поволі, не оглядаючись. Він почував себе так, наче засмакував гіркого* (П. Колесник).

2. Сподобатися на смак. *Тепер мені кваша не засмакувала, була якась гірко-кисла* (Ю. Мушкетик); * Образно. *Так йому* [Юрієві] *засмакувало українське підсоння й українська земля, що треба було його викурювати звідтіля облогою* (з наук.-попул. літ.).

3. *у чому, перен., діал.* Захопитися чим-небудь, знайти в чомусь задоволення, втіху. [О л е к с а:] *Хлопці і дівчата, ба й старші люди засмакували в книжках і газетах* (І. Франко); — *Підносив добробут, творив культуру, беріг мир, хотів, щоб люди засмакували в людському життю* [житті]. *Я хотів своєї держави* (Б. Лепкий).

4. *чого, перен., діал.* Зазнати, пережити що-небудь. *Навмисне поїде* [Кранцовська] *завтра.., нехай він також засмакує трохи розлуки* (Л. Мартович); — *Змилуйтеся! — впав на коліна купець. — Все поверну! — Не маю сумніву. Але перед тим засмакуєте нашої в'язниці* (Ю. Винничук).

ЗАСМА́ЛЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **засмали́ти** 1–4. *Де треба було буть зморшкам, засмаленим кінцем сірника проводилось декільки тоненьких смужок. Але, не вважаючи на цю простоту "гриму", лиця були поважні* (В. Винниченко); *Під м'ясистим носом звисали довгі вуса проз куточки рота. Вони були сиві. Тільки посередині над губою немилосердно рижіли засмалені курінням* (Т. Осьмачка); *На хмелі замішаний* [хліб] .. *Зарум'янілий, круглий на вид. Скоринка засмалена жаром буде, Аж розіграється апетит* (І. Драч); *Тижнів там через два, чи що, вернувся він додому, засмалений сонцем* (Панас Мирний); *Вбіг до хати маленький, жвавий, до чорноти засмалений спекою носатий грек* (О. Гончар); * Образно. *Крізь просвіти визирало темне, засмалене димом небо. В ньому десь на самому дні кружляли зорі* (М. Івченко).

2. *у знач. прикм.* Те саме, що **закіптявілий.** *Тендітна Ділі, обережно ступаючи по підлозі, внесла засмалений чайник* (Олесь Досвітній); *Нехитре спорядження туристів — рюкзаки з прикрученими до них засмаленими казанками та благенька палатка в скатці — лежали тут* (М. Дашкієв); *Біжить* [мати] *до хати, приносить .. великий ополоник, наливає із засмаленого горняти молочних галушок до полумиска* (Є. Гуцало).

3. *у знач. прикм., розм.* Який засмалився, засмаг на сонці. *До школи підходили хлопці — засмалені, смугляві, з полупленим видом, з чорними, потрісканими од літньої праці руками* (С. Васильченко); *Засмалені матроси співають на палубі про не відкриті ще землі, зелені тропічні країни* (О. Гончар).

ЗАСМАЛИ́ТИ *див.* **засма́лювати.**

ЗАСМАЛИ́ТИСЯ *див.* **засма́люватися.**

ЗАСМАЛЬЦЬО́ВАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **засмальцюва́ти.** [К н и ш:] *Ось! (Дістає пожмаканого, засмальцьованого нафтою листа). Лист од свояка* (І. Микитенко); *Одягнений він був у стареньке демісезонне пальтечко, а під ним засмальцьований на бортах піджак* (Ю. Мокрієв); *Знову виймає* [Василько] *з торби дві засмальцьовані книжечки, відкриває палітурки, любовно проводить пальцями по буквах* (О. Бердник); // **засмальцьо́вано,** *безос. пред.* — *Ці карти настільки засмальцьовано, що не видно зображень. Гру можна буде продовжувати лише з новою колодою, — безапеляційно заявив Дунаєвський* (із журн.).

2. *у знач. прикм.* Який засмальцювався, став брудним. *Ці засмальцьовані, чудні люди так сміливо говорять.., так дружно виступають, такий гордий вогонь в їх очах* (В. Винниченко); *Не встиг Хома зупинити коня, як його вже оточили засмальцьовані збуджені робітники* (О. Гончар).

ЗАСМАЛЬЦЬО́ВУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **засмальцьо́вувати** і стан за знач. **засмальцьо́вуватися.** *Щоб уникнути засмальцьовування оббивки меблів, яке відбувається внаслідок частого користування, на тканину наносять спеціальний захисник — політетрафторетилен* (із журн.); *Унаслідок засмальцьовування робочої частини алмазних полірувальних стрічок погіршується різальна здатність інструменту* (з наук. літ.).

ЗАСМАЛЬЦЬО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАСМАЛЬЦЮВА́ТИ,** ю́ю, ю́єш, *док., що.* Забруднювати чим-небудь масним; замащувати. — *Я неохайний дід і засмальцьовую одяг, коли їм і п'ю* (із журн.); — *Не слухаєшся мене, а я ось помру, і що тоді з тобою буде? Засмальцюєш сорочину, а чуб відросте до пояса* (П. Запаренко); *Мусолив його* [мереживо] *в пальцях, намотував, доки засмальцював сантиметрів зо двадцять* (І. Роздобудько).

ЗАСМАЛЬЦЬО́ВУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.,* **ЗАСМАЛЬЦЮВА́ТИСЯ,** ю́юся, ю́єшся, *док.* Забруднюватися чим-небудь масним; замащуватися. *Козирок кашкета швидко засмальцьовується в тому місці, до якого доторкаються* (з газ.); *Рукава й верхні поли халата так засмальцювалися, що схожі були більше на юхту, з якої шили чоботи* (із журн.).

ЗАСМАЛЬЦЮВА́ТИ *див.* **засмальцьо́вувати.**

ЗАСМАЛЬЦЮВА́ТИСЯ *див.* **засмальцьо́вуватися.**

ЗАСМА́ЛЮВАТИ, юю, юєш, *недок.,* **ЗАСМАЛИ́ТИ,** алю́, а́лиш, *док.* 1. *кого, що.* Обпалювати вогнем поверхню або кінці чого-небудь; смалити (у 1 знач.). *Івась уважно спостерігав, як дід засмалював кінчики мотузки, щоб та не соталася* (із журн.); — *Живий! .. Вуса засмалив за ніч, а все інше в порядку...* (О. Гончар); // *розм.* Підсмажувати. *Поки мати засмалювала курку на вечерю, Одарка, щоб їй догодити, прибрала в хаті, чисто вимела підлогу* (із журн.); — *Заходь, сідай, я зараз щось скупорощу* [приготую]! .. *Засмалити якогось півника?* (М. Стельмах); * Образно. *По-моєму, узять їх усіх, витопить з їх* [них] *сало та й засмалить і праведних, і неправедних* (В. Винниченко).

2. *що.* Покривати який-небудь предмет кіптявою, робити його чорним, тримаючи довго на вогні. *Мати насварила Оксану, бо та засмалила зовсім новеньку каструлю* (із журн.); *Засмалити лампу.*

3. *кого, що, розм.* Обпікати, обвітрювати шкіру, роблячи її смаглявою, темною; смалити (у 2 знач.). *Сліпуче сонце і*

вітерець засмалювали обличчя, шкіра робилась бронзовою (І. Багряний); *Польовий вітер і степове сонце засмалили його колись біле лице — почорнів, як циган* (Панас Мирний); * Образно. *Дивись же на мене, сонце, й засмали мою душу, як засмалило тіло, щоб вона була недоступна для комариного жала* (М. Коцюбинський).

4. *що, розм.* Запалювати (цигарку, люльку і т. ін.). *— Давайте заспіваємо! — спохопився Проценко .. — Тільки й ви, Лука Федорович, будете підтягувати. — Якщо знаю пісню, то можна, — засмалюючи папіроску, відказав той* (Панас Мирний); *Пан Андрій пильніше засмалив свою люлечку* (Г. Хоткевич); *Микола Самійленко засмалив у підземному переході якусь нашу термоядерну сигаретину без фільтра* (Ю. Андрухович); *Лорна сіла на поваленім дереві. Засмалила мою цигарку і жестом запросила мене сідати поряд* (Любко Дереш).

5. *тільки док., з чого і без дод., перен., розм.* Почати смалити (у 5 знач.). *З кулемета було як засмалить... — Ну й пацан! не боїться нічого* (В. Сосюра).

6. *тільки док., перен., розм.* Почати смалити (у 6 знач.). *На деякий час дощ припинився, навіть сонце проглянуло з-поза хмар, але потім засмалив ще дужче* (із журн.); *Тільки-но професор вимовив перше слово, як студенти засмалили свої конспекти, боячись упустити хоч слово* (з газ.).

7. *тільки док., перен., розм.* Сильно ударити. *Я покотився хідником, здираючи об асфальт шкіру на ліктях. Але відразу ж зірвався на рівні й засмалив грубою шкірою ремня тому* [супротивникові] *по писку* (Любко Дереш).

ЗАСМА́ЛЮВАТИСЯ, ююся, юєшся, *недок.*, **ЗАСМАЛИ́ТИСЯ,** алюся, а́лишся, *док.* 1. *тільки 3 ос.* Обпалюватися вогнем з поверхні або кінців; смалитися. *Щоб м'ясо не засмалювалося та було соковитим, потрібно запікати його у фользі* (із журн.); *Під припічком спати лягайте. Короваю доглядайте. Щоб не засмалився, Щоб не запалився* (з народної пісні).

2. *тільки 3 ос.* Покриватися кіптявою, ставати чорним від довгого перебування на вогні (про предмети). *Від частого використання лампа швидко засмалюється, і вичистити її від кіптяви дуже важко* (з газ.); *Каструлі та сковорідки в нової кухарки швидко засмалилися, і господиня була цим дуже невдоволена* (із журн.).

3. *розм.* Те саме, що **засмага́ти** 1. *Діти весь день бігали по пляжу, плескалися у воді, засмалюючись на сонці* (із журн.); *Я вже засмалився, бо цілий день на сонці* (М. Коцюбинський); *— Вона аж покращала за цей час: засмалилася трохи на сонечку* (Л. Яновська); *Вони ж бо так засмалилися! Ще б пак: щодня, з раннього рання аж до пізнього, з перших днів купання аж до осені, походжають, гуляють вони на пляжі* (Д. Бузько).

4. *тільки недок.* Пас. до **засма́лювати** 1–4. *Задля зручності, полегшення та прискорення нанизування бісеру кінці шовкової нитки засмалюються* (з навч. літ.); *Щовечора в клубі збирається народ: засмалюються цигарки і починаються довгі розмови про майбутнє* (із журн.).

ЗАСМА́ЧЕНИЙ, а, е, *розм.* Дієпр. пас. до **засмачи́ти.** *З димаря курівся димок, розносячи по всьому лісові приємний, дражливий запах засмаченої салом вареної бульби* (В. Малик); *Наша кутя без меду й без цукру, але вона засмачена розтертим маком* (Б. Харчук); // **засма́чено,** *безос. пред. — Як ти можеш відмовлятися від вареників, які засмачено шкварками з цибулею? Це ж така смакота!* (із журн.).

ЗАСМАЧИ́ТИ *див.* **засма́чувати.**

ЗАСМА́ЧУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАСМАЧИ́ТИ,** чу́, чи́ш, *док., що, розм.* 1. Додавати що-небудь до страви для поліпшення смаку, запаху і т. ін; смачити (у 1 знач.). *Варила вона дуже смачний борщ, який уміла так затовкувати салом та засмачувати сметаною, що від нього не можна було одірватись* (Є. Гуцало); *Плачинда, бідкаючись, сказав, що знову забув купити в Балті сала і нема чим засмачити куліш* (М. Стельмах); * Образно. *Терпкий засмачували крик медвяним і шумким напоєм* (П. Мовчан).

2. *перен.* Поліпшувати чимось враження від чого-небудь. *Матвій прихопив у корчмі по дорозі дві карафи доброї горілки й двоє кілець ковбаси, в'язку тарані, й розмову було чим засмачити* (Ю. Мушкетик).

ЗАСМА́ЧУВАТИСЯ, ується, *недок., розм.* Пас. до **засма́чувати** 1. *Пампушки засмачуються часником і вживаються з борщем* (із журн.); *Квас засмачується м'ятою, патокою, медом, родзинками, тертими яблуками* (з газ.).

ЗАСМЕРДІ́ТИ, джу́, ди́ш, *док.* 1. Почати смердіти (у 1 знач.). *Зненацька зі свистом і гуркотом в коло впало ядро, дзизнуло, засмердівши порохом, і співак на півслові вмовк* (В. Чемерис); *Вариво залило вогонь і розтеклося .. по долівці. Вдова мусила носа заткати, так воно засмерділо* (Ю. Винничук); *На дощ повіє попелом з печі, і горілою сажею, чадом засмердять вкриті струп'ям нагару стіни* (Є. Пашковський); // *безос. Один за одним вибухло кілька вистрілів, і дим клубом ввірвався в двері. Засмерділо порохом* (В. Винниченко); *Жовтий автобус загурчав мотором, біля вихлопної труби забринів синій дим, засмерділо спаленим бензином* (Є. Гуцало).

2. *розм.* Почати смердіти (у 2 знач.). *— Куди вас сьогодні? — запитав він і засмердів люлькою .. — Ідемо орати до Вишневого хутора* (Григорій Тютюнник); // *безос. Чиркнув угорі сірник, блиснув світ, засмерділо тютюном* (Б. Грінченко).

3. *що, розм.* Наповнити (повітря, приміщення і т. ін.) неприємним запахом. [Є ф р о с и н а:] *Прийшла* [тітка], *накричала повну хату, засмерділа гнилими яблуками світлицю* (І. Нечуй-Левицький); *Автомобіль заричав, засмердів бензином всю нашу невеличку вулицю* (Б. Антоненко-Давидович); *"Протухла* [риба], *загнилася, засмерділа нам всю Слобідку. Задихнутися можна було"* (О. Гончар).

ЗАСМЕРДІ́ТИСЯ, джу́ся, ди́шся, *док.* Просякнути неприємним запахом, стати смердючим. *— Бач, мастив його* [волосся] *білком, щоб держалися кучері, не мив щоднини, то й засмерділося* (Юліан Опільський); *Чайка .. наслухався хуторянських скарг на безладну "розверстку" — кілька сот пудів сала, мовляв, зібрали, — хутко, наспіх, як на пожежу, а потім підвод перевезти його не було, — засмерділося, й у море кинули* (Д. Бузько); *— Панти ж, бачиш, м'які, а їх треба зробити твердими, бо засмердяться і пропадуть* (І. Багряний); // Набути неприємного запаху гнилі, сирості; затхнутися. *— Гей, дурню, не смій пити! — закричав капітан одному з матросів. — Тут багато гнилих водоростей, тож і вода загнила, засмерділася* (із журн.); * Образно. *— Хіба ж усесвітній потоп — не той самий Армагеддон? Усе ж пішло прахом, бо світ загнив, засмердівся* (І. Білик).

ЗАСМИ́КАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **засми́кати** 1, 2. *Коні спинились, засмикані віжками* (Н. Королева); *Хронічно й давно хвора мати, засмиканий .. консисторією урядовець батько* (Іван Ле).

2. *у знач. прикм., перен., розм.* Який засмикався (у 2 знач.). *Жінки .. розхристані, роздратовані, засмикані, обшарпані, а чоловіки все ж якусь там повагу злиденну мають та й одежа на них підлатана* (Леся Українка); *Це були хоч і ошатно одягнені, але втомлені й засмикані люди, так втомлені, що в них уже й злість перегоріла* (Ю. Мушкетик); * Образно. *Не тільки металося тіло, металася й душа. Бідолашна, засмикана, змучена душа* (І. Багряний).

ЗАСМИ́КАНІСТЬ, ності, *ж., розм.* Стан за знач. **засми́каний** 2. *Сьогодні додався новий привід для знервованості та засмиканості архітектора: йому не вдавалося зробити те, що було його службовим обов'язком* (із журн.).

ЗАСМИ́КАНО, *розм.* Присл. до **засми́каний** 2. *За ворітьми він урочисто вручив мотузка Юркові, і коза, зрозумівши нарешті, що справа йде про пастовень, збентежено й засмикано повела Юрка просто до лісу* (М. Івченко); — *Можна вас на хвилину? — звернулася до неї Дображанська. Дівчина нервово та якось засмикано кивнула і підійшла* (із журн.).

ЗАСМИ́КАТИ *див.* **засми́кувати**[1].

ЗАСМИ́КАТИСЯ, аюся, аєшся, *док.* 1. Почати смикатися (у 1, 3 знач.). *Остап Антонович захвилювався ще дужче. Він забігав, засмикався* (Г. Епік); *Іван Євграфович відчув, що сплохував, і засмикався на стільці* (Б. Антоненко-Давидович); — *Коротше, чорт би вас забрав, — аж задихнувся від люті Шліссер. Шия в нього побагровіла, нервово засмикалась щока* (О. Бердник); *Глузливо скривив вузькі смажні губи Супрун, і його тонкий вус засмикався* (Ю. Мушкетик); // *безос. Каюмов стріпонувся весь, над бровою знову засмикалося* (В. Кучер).

2. *з чим і без дод., розм.* Стомитися, повністю поринувши в клопоти, турботи; забігатися (у 1 знач.). *Хлопці .. потупились. Дійсно, незручно вийшло, замоталися, засмикалися з тим вікном. Забули про дідуся-професора* (Ю. Збанацький).

ЗАСМИКНУ́ТИ *див.* **засми́кувати**[2].

ЗАСМИ́КУВАННЯ[1], я, *с.* Дія за знач. **засми́кувати**[1]. *Надмірне засмикування худоби призводить до її швидкого знесилення, а іноді навіть хвороб* (з навч. літ.); *Треба зводити нанівець ці постійні засмикування дрібними справами* (із журн.); *Вкрай небажаним є засмикування дітей постійними заборонами* (із журн.).

ЗАСМИ́КУВАННЯ[2], я, *с.* Дія за знач. **засми́кувати**[2]. *Чи тримаєте ви пластикові упаковки і пакети поза досяжністю дитини? Чи перевіряєте ви розташування тасьми, що звішується, для засмикування штор?* (з наук.-попул. літ.).

ЗАСМИ́КУВАТИ[1], ую, уєш, *недок.*, **ЗАСМИ́КАТИ,** засми́каю, засми́каєш *і рідко* засми́чу, засми́чеш, *док.* 1. *кого.* Стомлювати частими поїздками, важкою роботою і т. ін. (коня). *Ті два хазяїни так засмикали те лоша, кожен до себе тягаючи, що воно вже не знає, куди йому бігти — взяло та й побігло геть* (з казки); *Засмикав він Сірого, і так занадто, що той не второпав, чого хоче від нього вершник, і мало не з середини ріки повернув назад* (Д. Міщенко).

2. *кого, перен., розм.* Змучувати, стомлювати кого-небудь безперервними вимогами, питаннями, дорученнями і т. ін. — *Ось ви не гарячіться, дівчатка, не засмикуйте свого отамана, — спокійно стримував він заробітчанок* (О. Гончар); *Під час уроку мене, новачка, уперто засмикували з усіх боків* (П. Запаренко).

3. *тільки док., кого, що.* Почати смикати; зашарпати, засіпати. *Кинувши довкола метким, прищуленим оком, він зразу ж помітив Шийку, засмикав позаду бганки на сорочці й винувато підійшов* (Б. Антоненко-Давидович); — *Мамо! Мамо! — засмикав Гриць за руку матір* (Ю. Збанацький).

ЗАСМИ́КУВАТИ[2], ую, уєш, *недок.*, **ЗАСМИКНУ́ТИ,** ну́, не́ш, *док., що.* Смикаючи, різким рухом, ривками, поривчасто посувати край завіси, штори і т. ін. *Він любить... він любить її, іншу! Кращу за мене... (Нервово засмикує завісу алькова і йде на середину кімнати)* (І. Кочерга); *Якесь лихе передчуття примушує його одним рухом засмикнути штору, він квапиться повісити табличку "Зачинено"* (Ю. Винничук).

ЗАСМІТИ́ТИ *див.* **засмі́чувати.**

ЗАСМІТИ́ТИСЯ *див.* **засмі́чуватися.**

ЗАСМІ́ЧЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **засміти́ти.** *Колись чистенька, затишна вуличка тепер брудна, засмічена папером, листям, гноєм, черепками* (В. Винниченко); *Рішуче виходить* [Плачинда] *на засмічене мервою, січкою і тріска́ми подвір'я* (М. Стельмах); *Дівчина вже хотіла ступити на зелененьке, як мох, хоч і засмічене клаптями газет і тріскам подвір'я, та в останню мить пройшла мимо похилених ворітець* (Є. Гуцало); * Образно. *Нас багато — людей, які жадають нового, чистого, ясного життя, не засміченого прибутком і користливістю* (О. Бердник); // **засмічено,** *безос. пред. Під впливом антропогенної діяльності цілісність водотоку річки було порушено, русло засмічено побутовим сміттям* (із журн.).

2. *у знач. прикм.* Який засмітився чим-небудь; забруднений. *Через те, що гідрант виявився засміченим, воду пожежникам довелося підвозити окремими машинами* (з газ.); *Зберігати засмічене зерно в одному сховищі із чистим забороняється* (з навч. літ.).

ЗАСМІ́ЧЕНІСТЬ, ності, *ж.* Стан за знач. **засмі́чений.** *Кількість, строки і глибина розпушувань установлюються в кожному конкретному випадку залежно від стану ґрунту, випадання опадів і ступеня засміченості ґрунту* (з наук. літ.); *Особливу увагу зосереджено на засміченості водовідвідних каналів та дренажних систем, через що здебільшого і виникали підтоплення* (з газ.); * Образно. *Засміченість незвичними словами призводить до того, що фонові знання читача виявляються недостатніми для повноцінного розуміння написаного* (з навч. літ.).

ЗАСМІ́ЧЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **засміти́ти** і стан за знач. **засміти́тися.** *Великий вплив на засмічення ґрунту насінням бур'янів має висота зрізування зернових культур під час збирання врожаю* (з наук. літ.); *Засмічення сорту різними домішками відбувається, якщо не перевіряти та не очищати знаряддя, транспорт і тару перед використанням їх на насінній ділянці* (з наук.-попул. літ.); *За умови своєчасного та правильного обробітку рівень засміченості ґрунту бур'яном знижується на 50–60 %* (з навч. літ.).

ЗАСМІ́ЧУВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **засмі́чувати.** *Ґрунт, засмічуваний протягом декількох років усілякими домішками, стає непридатним для вирощування рослин* (із журн.); *Десятиліттями засмічуване озерце тепер не використовується для купання* (з газ.).

ЗАСМІ́ЧУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **засмі́чувати.** — *Прокуратура спрямувала свої зусилля на протидію засмічуванню земель, — повідомив журналістам мер міста* (із журн.); *Наявність бур'янів та інших шкідників серед вирощуваних культур призводить до засмічування насіння* (з навч. літ.); *Буквалізм .. є одним з факторів .. відривання літературної мови від народної, засмічування її* (О. Кундзич).

ЗАСМІ́ЧУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАСМІТИ́ТИ,** смічу́, смі́тиш, *док., що.* 1. Покривати що-небудь сміттям або чимсь непотрібним; забруднювати. *У день футбольного матчу за дві години болільники вилускують цілі вагони соняхів. І, звичайно, дуже засмічують стадіон* (В. Нестайко); [Ш у м е й к о:] *Не чекали тут твого приїзду. З іншими попили, поїли й хату засмітили. Нема тобі чого тут залишатись* (І. Микитенко); *Цигарка розірвалася, впала у ринку зі сметаною, а тертий тютюн засмітив і вареники, і стола* (Б. Харчук); // Ростучи у великій кількості, заглушувати інші рослини (про бур'яни). *У пропонованій праці описано найбільш поширені дикорослі бур'яни України, які засмічують посіви зернових культур* (з наук. літ.); *Дзвінець, який засмічує посіви озимого жита, буває різних форм* (з наук.-попул. літ.); // Змішуючи з чим-небудь, робити непридатним для користування, споживання. — *Не буде доброго снопа з жита й куколю. Засмітить кукіль добре зерно...* (О. Бердник); *Під час збирання насіння маку потрібно дбати про те, щоб не засмітити його землею, яку неможливо відокремити жодним способом* (з наук. літ.).

2. *перен.* Заповнювати чим-небудь непотрібним, шкідливим і т. ін. *Єпископ перед обличчям смерті не бажав наново засмічувати своє сумління плодами нечестивих спокус* (Р. Іваничук); *Ви мені не засмічуйте голову наукоподібними словесами! Ви звинувачуєтесь у шарлатанстві!* (В. Чемерис); — *Стережіться лихих думок, пане, — вдруге сказав астроном. — Вони, як бур'ян, у людині проростають, і недовго до того, щоб і душу засмітити...* (Валерій Шевчук).

ЗАСМІ́ЧУВАТИСЯ, ується, *недок.,* **ЗАСМІТИ́ТИСЯ,** смі́титься, *док.* 1. Покриватися сміттям або чим-небудь непотрібним; забруднюватися. *Гора брудного посуду в кухні подвоїлась, а кухонна долівка засмітилась лушпинням помаранчів, бананів, бляшанками з консерв* [консервів] (У. Самчук); // Змішуватися з чим-небудь (перев. про зерно). *Перед збиранням провадять останні прополювання проса, щоб під час обмолоту зерно не засмічувалось насінням бур'янів* (із журн.).

2. *тільки недок.* Пас. до **засмі́чувати.** *Читаючи твори зарубіжних авторів, я приємно дивувався, що вони .. не забувають про .. формули чемності, чого не помітно у наших письменників. Може, вважають, що цим засмічується художній текст?* (О. Шугай).

ЗАСМІ́ЧУВАЧ, а, *ч., с. г.* Те, що засмічує собою повітря, воду, ґрунт і т. ін. *Одним із найбільш злісних засмічувачів лісів, садів, парків та лісосмуг є клен ясеноподібний* (з наук. літ.); *Багато бур'янів біологічно пристосувалися до життя і способів вирощування певних культур і є типовими й специфічними їх засмічувачами* (з навч. літ.).

ЗАСМІШИ́ТИ, шу́, ши́ш, *док., кого, розм.* 1. Док. до **смішити;** розсмішити. *Брати засмішили всіх присутніх розповіддю про свою вчорашню пригоду* (із журн.); *Не самі слова, а тон, яким вони були сказані, засмішив Марка настільки, що він аж затрусився з реготу* (із журн.).

2. Довести сміхом до знемоги, повного безсилля. *Засмішив мене* (Сл. Б. Грінченка); — *Бачите, які він анекдоти знає. Може будь-кого засмішити до непритомності, — обізвався зі сміхом старий* (із журн.).

ЗАСМІЯ́ТИ, ію́, іє́ш, *док., кого, що і без прям. дод., розм.* Висміяти кого-, що-небудь. — *Наші богуславські дами засміяли б мене, якби я поїхала верхи, — сказала Олеся* (І. Нечуй-Левицький); *До мого плану мій друг поставився надто скептично. Признаюсь — він просто засміяв його* (І. Микитенко); — *Але як би не вдарили — не смій ображатись чи, не дай Боже, скривитися: засміють!* (А. Дімаров).

◊ **Ку́ри засмію́ть** *див.* **ку́ри.**

ЗАСМІЯ́ТИСЯ, ію́ся, іє́шся, *док., з кого — чого, до кого — чого, на що і без дод.* Почати сміятися (у 1, 2 знач.); розсміятися. — *Скажи мені, Олександро, де ти живеш? — спитав Іван. — .. Третя хата від Кіндрата, де рябі ворота, а новий пес! — засміялась вона, блиснувши на Івана чорними очима* (М. Коцюбинський); *Він засміється: всі регочуть; Насупить брови: всі мовчать* (М. Рильський, пер. з тв. О. Пушкіна); *Вона пильно чепурила хату і сама з себе засміялась, помітивши теє* (Леся Українка); — *Де це Україна? — зацікавився американець. — Десь у Сибіру? — Європа, — засміявся Михайло. — Ну ти, колего, в географії не мастак! А ще льотчик!* (О. Бердник); * Образно. *У нас же літо зараз: засміялась природа вся!* (П. Тичина); * У порівн. *Зацвіла в долині Червона калина, Ніби засміялась Дівчина-дитина* (Т. Шевченко).

◊ **Сміятися / засміятися на ку́тні** *див.* **сміятися.**

ЗАСМО́КТАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **засмокта́ти** 2–4, 6. *Немовля одразу після годування не можна різко рухати, аби воно не зригнуло щойно засмоктане молоко* (із журн.); *Ротаційні компресори працюють за принципом витіснення. Засмоктаний газ потрапляє в замкнуту камеру, об'єм якої, переміщаючись при обертанні ротора, зменшується* (з навч. літ.); *Плачинда .. ляснув батогом по конях, але засмоктані тванню колеса тільки жалібно писнули і не ворухнулися з місця* (М. Стельмах); *Засмоктана "чорною дірою" повсякденних труднощів, людина часто втрачає здатність помічати красу природи та навколишнього середовища загалом* (із журн.); // **засмо́ктано,** *безос. пред.* — *Уночі бійці розбирали наші хати і стелили з них переправи через Бужок. Господи, скільки тих переправ засмоктано трясиною, — часто жалівся дідусь* (із журн.).

2. *у знач. прикм., розм.* Який має виснажений вигляд; схудлий, змарнілий. *Доводилося бачити їй і попенка; панич, а лице у плямах, голова закустрана, сам засмоктаний* (Панас Мирний); *Одна корівка, засмоктана й затягана, лежала просто на дорозі й ремиґала* (Ю. Яновський); *На .. тлі спрацьованих, засмоктаних, блідих облич і постатей два гості виглядали, як люди з іншої планети* (І. Багряний).

ЗАСМОКТА́ТИ *див.* **засмо́ктувати.**

ЗАСМОКТА́ТИСЯ *див.* **засмо́ктуватися.**

ЗАСМО́КТУВАЛЬНИЙ, а, е. Признач. для засмоктування. *Установка має циркуляційний контур із засмоктувальним та напірним трубопроводами, між якими встановлено відцентровий насос* (з навч. літ.); *У пастках засмоктувального типу для збільшення кількості виловлюваних комах використовується спеціальний засмоктувач вентиляторного типу* (з газ.).

ЗАСМО́КТУВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **засмо́ктувати** 2–4, 6. *Якщо отвір на сосці завеликий, частина засмоктуваної дитиною їжі може проливатися на одяг* (із журн.); *При аварійному режимі роботи турбін літака засмоктуване компресорами зовнішнє повітря починає завихрятися і виштовхуватися назад, як наслідок, різко зменшується тяга двигунів і виникає загроза пожежі* (з навч. літ.); *Водій з розпачем дивився на засмоктуваний трясовиною автомобіль, разом з тим радів, що сам зміг урятуватися* (із журн.); *Засмоктуваний прагненням створити шедевр, він, на жаль, утратив індивідуальний стиль. Його твори стали бездушними, штучними* (з газ.).

ЗАСМО́КТУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **засмо́ктувати** 2–4, 6. *Наслідками неправильного годування немовляти може бути засмоктування разом із молоком значної кількості повітря, що призводить до появи болю в шлунку дитини* (з навч. літ.); *Засмоктування холодного повітря в топку під час її завантаження і чищення спричиняло сильне охолоджування останньої і знижувало коефіцієнт корисної дії котла* (з наук. літ.); *— Подивись, як змінився Ковальський: бажання збагатитися його засмоктало, затягло, перетворило на бездушного фанатика. І він навіть не опирається цьому засмоктуванню* (із журн.).

ЗАСМО́КТУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАСМОКТА́ТИ,** смокчу́, смо́кчеш, *док.* 1. *тільки док., що і без прям. дод.* Почати смоктати. *Почувся постріл, дитина заворушилася на руках у матері, голосно заплакала, потім заспокоїлася, притулилася до грудей і знову засмоктала* (із журн.); *Квіти вмостилися в землю й засмоктали соки, наче людські діти* (В. Багірова); *Юрко з жадобою засмоктав цигарку, освітлюючи нею своє кругле підборіддя* (С. Чорнобривець); *Після сніданку вихователька дозволила малечі з'їсти солодощі — і всі діти дружньо засмоктали пряники* (із журн.); *Самотність стиснула мені груди, така глуха, німа, аж засмоктало серце* (Ю. Мушкетик).

2. *що і без прям. дод.* Рухами губ і язика втягувати в рот з чого-небудь якусь рідку масу, рідину і т. ін; смоктати (у 1 знач.). *Стомлені та виснажені після довгого бігу, ми великими ковтками засмоктували воду з пляшок, заздалегідь підготовлених для нас тренером* (із журн.).

3. *що і без прям. дод.* Убирати в себе рідину, газ і т. ін. (про який-небудь спеціальний пристрій); смоктати (у 3 знач.). *Новий пилосос з додатковими функціями чищення килимів різного типу набагато краще засмоктував пил та інше сміття* (із журн.).

4. *кого, що і без прям. дод.* Утягувати, вбирати в себе кого-, що-небудь (про болото, багно, водоймище і т. ін.). *Дівчина відчувала, як ненаситне болото повільно засмоктує її в свою бездонну пащу* (О. Донченко); *Глевка грязюка засмоктувала ноги по коліна* (І. Багряний); *І купатись не можна в озерній воді. Хоч і спокійна вона, а вмить затягне баговинням, засмокче* (М. Олійник); // *безос. Раз упавши, кінь уже не міг звестися: його засмоктувало на очах* (О. Гончар); *Марина зітхнула, немов узяла на себе додатковий тягар. Щоки її посіріли, очі запалися в орбіти, мов їх засмоктувало туди* (Р. Андріяшик); *— Машину, розумієш, засмоктало в болоті, години півтори витягували* (О. Довженко); *Останніми днями пройшов дощ, і жоден жандарм по тому* [тій] *млаці не пройшов би, його б затягло, засмоктало* (С. Скляренко).

5. *тільки док., безос.* Почати смоктати (у 5, 6 знач.). *— Находить на мене таке... Як засмокче отут, як підступить під душу!..* (О. Гончар); *Настасові засмоктало під ребром — страшенно хотілося їсти, але.., крім пригорщі жита, нічого не було* (І. Білик).

6. *кого і без прям. дод., перен.* Повністю захоплюючи, підкоряти своєму впливові; заглушувати творчі прагнення. *Середовище засмоктує його в себе, як трясовина, а він лише розмахує руками...* (Ірина Вільде); *Гаразд, облишимо футбол, бо це засмоктує. Я вже й сам починаю мучитися згадуванням, хто кому не забив якогось пенальті* (Ю. Андрухович); *Газета й контора засмоктала мене, аж страшно стає, коли подумаю, що є люди, які живуть так цілий вік* (М. Коцюбинский).

Сса́ти (смокта́ти) / засса́ти (засмокта́ти) під ло́жечкою (під се́рцем) *див.* **сса́ти.**

ЗАСМО́КТУВАТИСЯ, ується, *недок.*, **ЗАСМОКТА́ТИСЯ,** о́кчеться, *док.* 1. Проникати в що-небудь (про рідину, газ і т. ін.). *У двох циліндрах тріщини. Туди засмоктується вода, заливає свічки, і ніякими силами не завести* [мотор] (М. Циба).

2. Пас. до **засмо́ктувати** 2–4, 6. *Щоб рідина засмоктувалася немовлям поступово і рівномірно, потрібно обирати соску з отвором, розмір якого відповідає віку дитини* (із журн.); *Конструкція канадської дров'яної печі дозволяє рівномірно обігрівати приміщення: холодне повітря засмоктується трубами, які оперізують топку, а зверху виходить вже нагрітим до 80 — 110 °С* (з навч. літ.); *Безвольна людина засмоктується середовищем з його правилами та вимогами, в результаті чого перестає бути господарем власного життя* (із журн.).

ЗАСМО́ЛЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **засмоли́ти** 1, 3. *Шаланда сунулась ближче і ближче, вже чути, як стукається об неї крига, вже видко її засмолене дно* (Ю. Яновський); *Йому в вічі вдарило сонце, а перед зором лягла широка просторінь Дніпра. І побачив він увіч малий, засмолений з усіх боків човник* (Валерій Шевчук); // **засмо́лено,** *безос. пред. — Не бійся, човен засмолено на славу, можеш вирушати у свою мандрівку, — заспокоїв сина Тарас* (із журн.).

2. *у знач. прикм.* Який засмолився, став брудним від смоли. *Петро зробив перерву на обід. Він не став знімати брудний, засмолений одяг — лише добре вимив руки та змив краплинки смоли з обличчя* (із журн.).

ЗАСМО́ЛЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **засмоли́ти** 1 і стан за знач. **засмоли́тися.** *При засмоленні клапанів паливного насоса їх промивають ацетоном або антифризом* (з навч. літ.).

ЗАСМОЛИ́ТИ *див.* **засмо́лювати.**

ЗАСМОЛИ́ТИСЯ *див.* **засмо́люватися.**

ЗАСМО́ЛЮВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **засмо́лювати** 1. *Були пляшки і засмолювані, і дротом позаплітувані; була і вишнівка, і тернівка, і дулівка; було і пиво кабацьке* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Минаючи двір, Панас помітив і вправних робітників, і засмолювані ними човни. Серце господаря раділо від побаченого* (із журн.).

ЗАСМО́ЛЮВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **засмо́лювати** 1 і стан за знач. **засмо́люватися** 1. *У Венеціанському арсеналі, спорудженому ще в 1104 році, був величезний басейн з киплячою смолою для засмолювання кораблів і човнів* (з навч. літ.); *Нарешті видалася вільна днина — і Василь приступив до засмолювання кошиків, які сплів ще минулого тижня*

(із журн.); *Напівсинтетичний змащувальний матеріал на основі високоякісного базового мастила запобігає засмолюванню під час тривалого простою техніки* (з наук.-попул. літ.).

ЗАСМО́ЛЮВАТИ, юю, юєш, *недок.,* **ЗАСМОЛИ́ТИ,** смолю́, смо́лиш, *док.* 1. *що.* Заливати, замазувати смолою отвори, щілини, дірки в чому-небудь; смолити. *В нього стоїть цеберка з смолою, якою він засмолює свої діжки* (О. Іваненко); — *Потік гемонський човен! Це вже третій рік, як він тече: ніяк не зберуся законопатити й засмолити* (Остап Вишня); * Образно. — *Осколок витягнуто. — Засмоли, Денисе! — каже Хома землякові, Денис заліплює ранку бинтом* (О. Гончар).

2. *кого, що.* Обливати, поливати смолою. *Княгиня піднесла йому запалений смолоскип до розплющених очей. В очах була зненависть і біль. Вона заходилася повільно засмолювати йому* [братові] *киплячою смолою й очі, й рот, і ніс* (І. Білик); *Під Ольшаною спалили* [магнати] *Данила Кожевського, обмотавши прядивом і засмоливши* (О. Стороженко); * Образно. *Низькі чорні хмари, здавалося, стояли нерухомо, але по тому, як вони час від часу засмолювали негусті дрібні зорі і як ті зорі знову ненадовго з'являлися, Климко здогадувався, що хмари біжать* (Григір Тютюнник).

3. *кого, що.* Забруднювати кого-, що-небудь смолою. — *Знову засмолив сорочку, — сварилася жінка. — От змушу тебе прати самостійно — будеш знати!* (із журн.).

ЗАСМО́ЛЮВАТИСЯ, ююся, юєшся, *недок.,* **ЗАСМОЛИ́ТИСЯ,** смолю́ся, смо́лишся, *док.* 1. Забруднюватися смолою. *Суха деревина модрини обробляється добре, хоча при тривалій обробці деталей підошва інструменту засмолюється* (з навч. літ.); *Закінчивши роботу, Петро побачив, що геть засмолився: навіть на волоссі були сліди смоли* (із журн.).

2. *тільки недок.* Пас. до **засмо́лювати** 1. *У кошиках для зберігання зерна ретельно засмолювалися всі щілини* (з наук.-попул. літ.); — *Задля уникнення гниття та протікання дно човна засмолюється, — повчав Андрійка батько* (із журн.).

ЗАСМУ́ТА, и, *ж., розм.* Те саме, що **смуток.** *Додому я приїхав пізно, коли вже місяць росив на ясени вологе срібло. В хатині причаїлись темрява і засмута* (М. Стельмах); *Декотрі пов'язували з хворобою гетьмана свої нечестиві плани. А він раптово "одужував" і вганяв їх у переляк та засмуту* (Ю. Мушкетик).

ЗАСМУТИ́ТИ *див.* **засму́чувати.**

ЗАСМУТИ́ТИСЯ *див.* **засму́чуватися.**

ЗАСМУТКУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *док., розм.* Почати смуткувати; засумувати. — *Співайте, співайте, пташечки! Веселіть мою паняночку, щоб вона було не засмуткувала тута! — гукнула баба* (Панас Мирний); *Соловейки між вербами не давали Зосі вночі спати, лящали, аж садок розлягався. А Зося знов зажурилась й засмуткувала* (І. Нечуй-Левицький).

ЗАСМУТНІ́ТИ, і́ю, і́єш, *рідко.* Док. до **смутніти.** *Ніби здогадуючись, про що думав Іван Семенович, Юрко тихо й засмутнівши спитав: — Татусю! А мама швидко прийде додому?* (М. Івченко); *О, вона добре знає, що то — козаки. І чогось засмутніла, замислилась* (М. Хвильовий).

ЗАСМУ́ЧЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **засмути́ти.** *Я .. засмучений тим, що Ви знову слабували* (М. Коцюбинський); *Відверто засмучена моєю відповіддю, Саті знову обернулася до імператора й спрямувала на нього сповнений благання погляд* (О. Авраменко); * Образно. *Кохай мене — і прийде знов крізь даль, засмучену грозою, обми́та чистою сльозою моя любов* (М. Упеник).

2. *у знач. прикм.* Який засмутився (у 1 знач.); смутний, невеселий. — *Ой ти, дівчино заручена, Чого ж ти ходиш засмученая?* (П. Чубинський); *Додому повертались безсилі від сліз і сестра, і засмучена мати* (І. Гончаренко); // Який виражає смуток, жаль. *З його засмучених очей викотилися одна за одною кілька сльозин, а з грудей вирвався стогін* (С. Скляренко); *Зустрічі радісні. Жаль розставання! Скільки засмучених рідних облич!* (М. Шеремет); *Ось незабаром заскрипіли двері, і засмучений голос вітає присутніх у пекарні* (М. Стельмах).

3. *у знач. прикм., перен.* Який засмутився (у 2 знач.); похмурий, безрадісний. *В засмучену кімнату, як вихор, влетіла мажорна музика* (А. Головко); *Тихо шумлять дерева, шелестить пожовкле листя на землі, бродить лісом засмучена осінь* (І. Цюпа).

ЗАСМУ́ЧЕНІСТЬ, ності, *ж.* Стан за знач. **засму́чений** 2, 3. *На її милому .. лиці відбилась така щира й здивована засмученість, що Вадим знов простягнув руку й проговорив: — Ну, я, може, помилився. Вибачте* (В. Винниченко); *Дві різкі зморшки з'єднали ніздрі з краями рота, і це надавало блідому обличчю вираз засмученості, хворобливої втоми* (В. Владко); *В його позі були засмученість і безнадія* (А. Хорунжий).

ЗАСМУ́ЧЕННЯ, я, *с.* Почуття смутку, жалю, викликане чим-небудь. *Скрипка подивився на свої білі руки й від засмучення навіть сплюнув: куди там йому змагатися з таким жилавим чортом* (П. Загребельний); *Шептало старанно, щоб не виказати засмучення Степановим рішенням, жував скошену вранці траву, між якою хоч і попадались його улюблені конюшинки, але зараз здавалися прісними* (В. Дрозд).

ЗАСМУ́ЧЕНО. Присл. до **засму́чений** 2, 3. *Польоти мимоволі довелось припинити, і хлопці засмучено посідали на траві* (О. Ільченко); *Мати раптом засмучено усміхнулась, від чого її обличчя стало враз добрим і красивим, і обняла його* (В. Малик); *Небо стає блідим, а на сході поволі рожеватими засмучено-радісними акварелями простяглася довга смуга* (М. Івченко).

ЗАСМУ́ЧУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАСМУТИ́ТИ,** смучу́, сму́тиш, *док.* 1. *кого.* Викликати смуток у кого-небудь; смутити (у 1 знач.). *Згадка про Іваша, їх старшого сина, що так без вісті і чутки заподівся перед кількома роками, усе засмучувала їх* (О. Маковей); *Ходжу лісами, полями, людей звеселяю чи засмучую* (О. Бердник); *Смерть Асмуса глибоко засмутила Святослава* (С. Скляренко); // *що.* Наповнювати смутком (душу, серце). *Не хотів він розжалобить мене, а глибоко уразив серце, важко засмутив душу* (О. Стороженко); *Ні, сьогодні не найдете ви, Чим би серце засмутить* (М. Рильський); // Завдавати кому-небудь горя, жалю, прикрощів. *Частіше мене засмучують звістки од Вас, а на цей раз дещо й потішило* (М. Коцюбинський); *Всім було прикро за свого бригадира, за хорошого, привітного, працьовитого Павла. Його сутичка з Таранушкою засмутила всіх* (А. Хижняк).

2. *що, перен.* Робити похмурим, безрадісним що-небудь; смутити (у 2 знач.). — *Батьку! Не карай нас грізно Під таку годину: Не засмучуй нашу рідну Матір Україну!* (П. Куліш); *Його пісеньки співала колись уся Прага, то чи стане засмучувати він своє рідне золоте місто похмурими мелодіями плачу?* (П. Загребельний).

ЗАСМУ́ЧУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.*, **ЗАСМУТИ́ТИСЯ,** смучу́ся, сму́тишся, *док.* 1. Ставати смутним, невеселим; смутитися. *Майбутні медсестри та фельдшериці, роз'їдуться вони хто куди, одна радіє призначенню, а друга засмучується* (О. Гончар); *— Я пообіцяла і... і порушила своє слово. — Ви правильно зробили, пані, і переконливо прошу вас не засмучуватися з цього приводу...* (О. Авраменко, В. Авраменко); *— Чого се ви так засмутилися? — спитала Мар'я, дивлячись на дівчат* (Панас Мирний); // Відчувати горе, жаль. *Впадеш — не засмутись, згубивсь — шукай-но слід І серця не в'яли од випадкових бід* (А. Малишко); // Виражати горе, жаль. *Її лице то блищало радощами, то засмучувалось, і вії опадали на щоки, і часом іноді хнюпилась її чудова голова додолу* (І. Нечуй-Левицький).

2. *тільки 3 ос., перен.* Ставати похмурим, безрадісним. *Ясна квіточка потьмарилася, райськая земля засмутилася* (Леся Українка); *Скоро вечір зніме дня утому, засмутилась над Дніпром блакить...* (В. Сосюра).

ЗАСНИ́ДІТИ, ію, ієш, *док., діал.* Змарніти. [П а ш к а:] *То й добре: от і за матір порадимось, і прогуляємось до Росі, бо ти все дома та дома, — аж заснаділа* (М. Старицький); *Без жиру й сонця навіки заснаділа дитина* (В. Бабляк); * Образно. *Заснидівши розумом на своїх однотипних ділових оборудках, він явно тішився, розминаючи затерплі в безрухові ділянки мозку, з наростаючою втіхою брав більшість моїх "м'ячів"* (О. Забужко).

ЗАСНІ́ЖЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **засні́жити.** *Популярність засніжених штучно гірськолижних трас зростає, адже штучний сніг сухіший, щільніший за натуральний, до того ж розстає значно повільніше* (із журн.); // **засні́жено,** *безос. пред. — Температура стабілізувалася — лижні траси засніжено! Нарешті можемо вирушати на відпочинок! — не вгавав Сашко* (із журн.).

2. *у знач. прикм.* Який засніжився (у 1 знач.), покрився снігом. *До контори увійшла засніжена, у валянках, в теплій хустці Килина Іванівна* (А. Головко); *У засніженому парку обважнілі від морозного інею клени хилять долу свої пружні віти* (В. Собко); *Праворуч дороги простяглися ледь-ледь засніжені поля, на нивах, мов гори, стояли хмуро і вперто стоги соломи* (І. Чендей); *Другий прапор більше нагадував репродукцію якоїсь картини — зграя вовків, що мчали засніженою рівниною* (О. Авраменко).

ЗАСНІ́ЖЕНІСТЬ, ності, *ж.* Стан за знач. **засні́жений** 2. *Керницький нагадав про засніженість двору взимку та запропонував подумати над шляхами вирішення проблеми* (із журн.); *Щоб якомога швидше вирішити проблему засніженості тротуарів, мер міста запропонував усім мешканцям узятись за лопати* (з газ.); * Образно. *Музика без кінця .. І ця потойбічна засніженість, і цвинтарні солов'ї... Де ви, друзі мої?* (Д. Кремінь).

ЗАСНІ́ЖЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **засні́жити** і стан за знач. **засні́житися.** *Для штучного засніження лижних трас переважно використовується техніка з розпилювачем* (із журн.); *У трьох областях на заході України через засніження доріг ускладнився проїзд до деяких населених пунктів* (з газ.).

ЗАСНІ́ЖЕНО. Присл. до **засні́жений** 2. * Образно. *Моя душа засніжено мовчала у відповідь на ці гіркі слова* (із журн.); // *у знач. пред. На привокзальній площі, звідки кілька років тому виїхав у широкий світ Сідалковський, було тихо, засніжено і трохи сумно* (О. Чорногуз); *У північних, західних та центральних областях України на автомагістралях місцями засніжено* (з газ.).

ЗАСНІ́ЖИТИ *див.* **засні́жувати.**

ЗАСНІ́ЖИТИСЯ *див.* **засні́жуватися.**

ЗАСНІ́ЖУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАСНІ́ЖИТИ,** жу, жиш, *док.* 1. *тільки док., кого, що.* Покрити, засипати (про сніг). *І стала хвалитись Зима добрим ділом..: — Степи я засніжу, ліси я прикрашу* (П. Усенко); // *безос. На ранок справді випав сніг, прихопив морозець, подвір'я засніжило, як у Ганнусиному сні* (В. Шкляр).

2. *що.* Укривати гірськолижні схили, траси і т. ін. штучним снігом. *Стабільний нічний мороз попри денну плюсову температуру дає змогу засніжувати схили із спеціальних гармат* (з газ.); *Для гірськолижних комплексів, що мають снігові гармати, не надто важливий природний сніг. Щоб засніжити траси, їм потрібна стабільна мінусова температура* (із журн.).

ЗАСНІ́ЖУВАТИСЯ, ується, *недок.*, **ЗАСНІ́ЖИТИСЯ,** иться, *док.* 1. *тільки док.* Покритися, засипатися снігом. *Уже й сніг почав сіятись із неба, і гілля засніжилось мов заячим пухом* (Сл. Б. Грінченка); *Розминувся* [Саверій] *у брамі з молодим попом у довгому чорному пальті, з-під якого виглядала ще довша ряса, подоли якої заледеніли, засніжилися унизу, аж затвердли від морозу* (М. Малиновська).

2. *тільки недок.* Пас. до **засні́жувати** 2. *Курорту належать сертифіковані схили із загальним перепадом висоти 1 251 м, які за необхідності штучно засніжуються* (з мови реклами).

ЗА́СНІТ, у, *ч., с. г., діал.* Сажка.

ЗАСНІТИ́ТИ *див.* **засні́чувати.**

ЗАСНІТИ́ТИСЯ *див.* **засні́чуватися.**

ЗА́СНІТОК, тку, *ч., діал.* Зародок, зав'язок. *Який кущ не вирви, то й заснітку навіть картоплі нема* (Сл. Б. Грінченка).

ЗАСНІ́ЧУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАСНІТИ́ТИ,** снічу́, сні́тиш, *док., що, діал.* Засипа́ти чим-небудь сипким. *— Велике, фатальне кохання — се самум, що заносить піском і великі спокійні озера, і тихі струмочки в оазах, заснічує гучні гірські потоки* (Леся Українка); * Образно. *Спускалася з неба, ніби розріджений морок, тиха туга, яка .. заснітила дякову душу* (Валерій Шевчук).

ЗАСНІ́ЧУВАТИСЯ, ується, *недок.*, **ЗАСНІТИ́ТИСЯ,** сні́титься, *док., діал.* 1. Засипатися чим-небудь сипким. *Ліг велет, — думав, на часок, та й спить уже століття, землею заснітився весь і марить про страхіття* (Леся Українка).

2. Закупорюватися гноєм (про рану). *Оце рана заснітилася, так гній і не витіка* (Сл. Б. Грінченка).

3. *с. г.* Уражатися сажкою. *Пшениця заснітилась* (І. Франко).

4. Зароджуватися (про появу, початок чого-небудь). *Чи від того снігу, чи від смутку, що невідь-чому заснітився в душі дяка Григорія, в повітрі відчувався тлінний продих, ніби з тих замків та гір подувала чи дихала вже недалека осінь* (Валерій Шевчук).

○ **(1) І не засніти́лось** *кому на що, безос., рідко* — і не почалося. *Ішли роки за роками. Минуло їх аж п'ять, а на щастя сиротам і не заснітилось* (А. Свидницький).

ЗАСНО́ВАНИЙ[1], а, е. Дієпр. пас. до **заснува́ти[1].** *— Чи давно засноване це велике місто? — запитав я* (О. Гончар); *Тут* [у курені] *існували непомітні для стороннього ока особлива сув'язь, особливий стрій, заснований на повазі до*

найстарших, до порубаних та покалічених, а також до курінного отамана (Ю. Мушкетик); *Біологічний захист хвойних насаджень від фітопатогенного гриба заснований на використанні антагоністичних зв'язків між різноманітними організмами* (з наук. літ.); // **заснóвано,** *безос. пред. Славетну кріпость на Дністрі Хотин, яку буцімто засновано ще за життя Ісуса Христа, .. захопив польський король Зигмунт* (П. Загребельний); *Перереєстрація сільськогосподарського підприємства провадиться в разі зміни форми власності, на якій засновано цей суб'єкт* (з мови документів).

ЗАСНÓВАНИЙ[2], а, е. Дієпр. пас. до **заснувáти[2]** 1, 2. *У кутку двору, заснованому, як павутинням, вірьовками, .. стояла кособока рублена хатина* (С. Добровольський); *Став* [Северко] *як укопаний посеред горища і тільки очима поводив по темних, заснованих павутинням, закамарках* (А. Іщук); *Його знівечене око, до половини засноване кривавими прожилками, мистецьки вибирало розкішну породу* [коней] (М. Стельмах); * Образно. *Ніде ні живої душі, лише сонце дивиться ясним оком понад засновані золотом поля* (Н. Кобринська); // **заснóвано,** *безос. пред. Каркас картини засновано нитками в трьох напрямках: вертикальному, горизонтальному та по діагоналі* (із журн.); *Упершись головою в землю, лежала мертва сухорога корова .. Данило глянув на корову і здригнувся: її роги вже було засновано павутинням* (М. Стельмах); *Здавалося, тими ґратами засновано не тільки вікно камери, а й увесь світ* (І. Пільгук).

ЗАСНОВИГÁТИ *див.* **засновиґáти.**

ЗАСНОВИҐÁТИ, ЗАСНОВИГÁТИ, áю, áєш, *док., розм.* Почати сновиґати, сновигати. *Ще не встигли розійтись .. збори, як селом обережно засновигали інші постаті* (М. Стельмах); *Підійшов до столу й викресав вогню .. Кудлаті тіні засновигали покоєм, Ілля сів на лаву й понурився* (Валерій Шевчук); *Очі студента неспокійно засновиґали — він дуже боявся, що його обман буде розкрито* (із журн.); *Мати знову згадала доньчині слова про хворобу Василька. Важкі думки засновиґали в її голові* (із журн.).

ЗАСНОВКÓВИЙ, а, е. Прикм. до **зáсновок** 1, 2. *В українському релігієзнавстві здійснено дослідження трансформації засновкового релігійного концепту* (з наук. літ.); *Я вирішив обміркувати слова лікаря. Отже, засновкова інформація: вік — 61 рік, тиск — 105 на 80. Такий тиск лікар називає чудовим для цього віку* (із журн.).

ЗАСНÓВНИК, а, *ч.* Той, хто заснував що-небудь, поклав початок чомусь. *Ціла ця історична Слободка і історична її назва відповідають як національному складові тих піонерів, її засновників, так і національному обличчю її основних мешканців* (І. Багряний); *Четверо жінок і вісім чоловіків — саме стільки дочок та синів мав засновник їхнього роду* (О. Авраменко); *Археологам вдалося встановити імена засновників деяких міст-фортець* (з наук.-попул. літ.).

ЗАСНÓВНИЦТВО, а, *с.* Діяльність щодо створення, заснування підприємств, організацій, партій і т. ін. *При поступовому засновництві акціонерне товариство вважається заснованим лише тоді, коли його організатори отримали свідоцтво про заснування* (з наук. літ.); *Засновництво в 1880 р. першої нафтової компанії в Галичині пов'язане з ім'ям Лукасевича* (з публіц. літ.).

ЗАСНÓВНИЦЬКИЙ, а, е. Стос. до засновника і засновництва. *Засновницька акція може належати лише особі, яка є засновником акціонерного товариства* (з мови документів); *Юридична особа приватного права створюється на підставі затвердженого засновниками товариства статуту або письмового засновницького договору* (з навч. літ.); *Новий власник стане і правонаступником усіх зобов'язань, зафіксованих сторонами в засновницьких документах при створенні спільного підприємства* (з публіц. літ.).

ЗАСНÓВНИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **заснóвник.** *Засновниця Києво-Братської школи, Гальшка Гулевичівна, однією з перших оцінила корисність знань* (Г. Колісник); *Якраз таку "іншу прозу" тисячу з гаком років тому писали були в Японії дами Хейянської епохи, .. котрі, власне, й стали засновницями японської національної літератури* (О. Забужко).

ЗÁСНОВОК, вку, *ч.* 1. Передумова, основа, зачаток чого-небудь. *Якийсь один образ, один вислів, якийсь ритмічний уривок, .. неозначений, безіменний перелив настрою — все це може стати засновком вірша* (Б.-І. Антонич); *Довіра життю передбачає в засновку мужність знати, хоча на практиці спрацьовують, звичайно, механізми психологічного захисту* (О. Забужко); *Сам же Робер Шуман дивився на це так: німецько-французьке примирення, що якраз тоді вимальовувалося, було засновком, принагідною умовою нового майбутнього Європи* (з наук. літ.).

2. *лог., філос.* Судження, на підставі якого робиться який-небудь висновок. *За столом, як і кожного такого вечора, сперечалися про шляхи розвитку в Росії, прогрес .. Вона навіть не зрозуміла тої нитки, того логічного засновку* (О. Іваненко); *Зрештою, засновок цього силогізму правильний: просвічена монархія з гуманістичної точки зору справді ліпша деспотії* (Валерій Шевчук); *До складу силогізму входять два засновки і висновок* (з навч. літ.).

3. *діал.* Заснування. *Фантастичною мусимо назвати думку Трещаківського — починати засновок театру від набирання .. акторів* (І. Франко).

ЗАСНÓВУВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **заснóвувати[1].** *Грабунок пробувано управедливити гарячим бажанням Боголюбського зосередити найбільші святощі в засновуваній ним столиці Володимирі* (П. Загребельний); // **заснóвувано,** *безос. пред. Разом з християнством появилися на Україні перші школи.. Школи засновувано лише при єпископських кафедрах та при великих церквах* (з наук.-попул. літ.); *Київську академію дуже цінено* [ціновано] *і на взірець її засновувано вищі школи по иньших* [інших] *місцях* (М. Грушевський).

ЗАСНÓВУВАННЯ[1], я, *с.* Дія за знач. **заснóвувати[1].** *Почавши від роботи літературної та видавання популярних книжечок та засновування читалень, вони* [народовці] *переходять до політичної діяльності* (М. Грушевський); *При засновуванні Чугуєва його мешканці дістали по 30 десятин на душу* (з наук. літ.); *Засновування нових філій на принципах жорстокої внутрішньої конкуренції призводить до руйнування самого підприємства* (із журн.).

ЗАСНÓВУВАННЯ[2], я, *с.* Дія за знач. **заснóвувати[2].** *При засновуванні каркасів для зручності на нижню раму прив'язували глиняні або кам'яні грузила* (з навч. літ.); — *А чому б не використати для засновування цих прогалин шовкові нитки, вони ж значно міцніші? — здивувалася Катря* (із журн.).

ЗАСНÓВУВАТИ[1], ую, уєш, *недок.*, **ЗАСНУВÁТИ,** ую́, уєш, *док., що.* 1. Класти початок існуванню чого-небудь, створювати, організовувати щось. *Року 1890 він* [І. Франко], *вкупі з другими, засновує радикальну партію, стає на її чолі*

(М. Коцюбинський); [О в л у р:] *Я скликав гарних хлопців кільканадцять і заснував собі отут у лісі Своє осібне князівство* (І. Франко); *Ніхто вже не почує голосу тих людей, які колись прийшли, щоб оселитися тут і заснувати місто* (С. Журахович).

2. *на чому.* Будувати, створювати на основі чого-небудь, виходячи з чогось. *Заснувавши своє життя на хижацтві, ти ті хижацькі заміри переніс і на громадські справи* (Панас Мирний); *У місті знайшлося ще з півдесятка таких людей, як він, і вони думали заснувати якесь товариство на "толстовських принципах"* (Б. Грінченко); *Теодоріх у листі до короля франків Клодовея казав, що Бог з'єднує королів святими узами родинності для того, щоб на їхніх миролюбних взаєминах заснувати бажаний спокій народів* (П. Загребельний).

ЗАСНО́ВУВАТИ[2], ую, уєш, *недок.*, **ЗАСНУВА́ТИ,** ую́, уе́ш, *док.* 1. *що.* Переплітаючи нитки, волокна і т. ін., з'єднуючи їх, виготовляти щось; снувати (у 2 знач.). *Під керівництвом майстрині формуємо з очерету каркас і засновуємо його вертикальними, горизонтальними та діагональними нитками, з яких маємо скласти основний візерунок* (з навч. літ.); *Скоро вона побачила, що при всіх своїх достатках він на одне тільки здатний: нитки перебирати та засновувати, а ще з прядильницею лаятись* (із журн.); * Образно. *В садах і на стернях засновувало перші нитки бабине літо* (Є. Кравченко); // Виділяючи клейку рідину, утворювати павутину (про павуків та інших членистоногих тварин). *Марко навіть завмер, спостерігаючи за павуком, який спускався зі стелі, засновуючи все павутинням* (із журн.); // *перен.* Покривати, затягувати щось чим-небудь. *Поміж хаток по голих глиняних горбах плутались вузенькі кривулясті стежки, що ніби павутинням засновували обидва схили яру* (С. Добровольський); *Все обличчя її заснували тонкі довгасті зморшки* (О. Донченко).

2. *що, перен.* Наповнювати, покривати, оповивати, огортати і т. ін. що-небудь. *Лаялась Христя про себе, а сльози, наче хто їх видавлював, так і засновували очі, так і застилали світ...* (Панас Мирний); *Тютюновий дим заснував усю кімнату, лампа чаділа немилосердно* (Ю. Бедзик); // *безос. Люди казали: буде дощ, бо місяць світить, ніби крізь сито, неначе йому заснувало очі* (І. Нечуй-Левицький).

3. *тільки док., що.* Почати снувати (у 1, 2 знач.). *Марійка відволіклася лише на хвилинку, щоб подати батькові вечерю, а потім знову заснувала свою пряжу* (із журн.); *Раптом в уяві Василька кімната ожила: по кутках зашкреблися миші, попід стелею заснували павутиння павуки, на підвіконні задзижчали мухи* (із журн.).

4. *тільки док.* Почати снувати (у 4–6 знач.). *Настало велике свято. Вдосвіта у Києві задзвонили у дзвони, і народ заснував тудою й сюдою по всіх улицях і проулочках* (Марко Вовчок); *Коли усі розійшлись і поміж столами заснували офіціантки.., Сідалковський нарешті відчув себе в своїй стихії* (О. Чорногуз); *Раптом здійнявся сильний вітер — і хмари неспокійно заснували в далечіні* (із журн.); *Пролунав дзвоник — у Залевського в голові заснували спогади. Він пригадав свої шкільні роки з веселими перервами* (із журн.).

ЗАСНО́ВУВАТИСЯ[1], ується, *недок.*, **ЗАСНУВА́ТИСЯ,** ує́ться, *док.* 1. Створюватися, організовуватися. [Л ю б о в:] *Ну, що ж там нового у нас за сей час?* [М и л е в с ь к и й:] *Та дещо єсть: нове товариство заснувалось* (Леся Українка); *Коли заснувався в його селі колгосп, Дилда, Тиміш Іванович, сильно покрутив носом* (Остап Вишня); *Де виникало братство, там засновувалися школи* (В. Русанівський); *З XII ст. становище литовських племен погіршало. Тоді в гирлі Двіни заснувалася купецька факторія з місією, що в 1202 р. перетворилася в лицарське Лівонське братство* (з наук. літ.); // З'являтися, виникати. *Христя .. знову почула, що туга почина підкрадатися до неї, злегка щипає за серце, на душі засновується смуток* (Панас Мирний).

2. *на чому.* Мати що-небудь за основу, джерело. *Оголосив* [органіст] *про створення церкви диявола. Він сказав, що це буде кричуще егоїстична жорстока релігія, котра засновується на вірі в те, що людина — істота егоїстична й люта* (О. Тесленко); *Його страх засновувався на тому, що в гніві Киліяна не раз виказувала всю чорноту їхнього життя й намагалася прокрастися думкою в Брусове минуле* (Ю. Мушкетик); *Взагалі на свої "приказки" він* [П. П. Білецький-Носенко] *покладав чималі надії: на них повинна була заснуватися його літературна слава* (М. Зеров).

3. *тільки недок.* Пас. до **засно́вувати[1]**. *Орган держави — це певна державна інстанція, яка засновується державою, утворюється нею в установленому порядку і діє за її уповноваженням* (з мови документів); *Уряд Павла Скоропадського надавав державну підтримку всім шкільним закладам, які засновувалися органами місцевих самоврядувань на громадських засадах* (з наук. літ.).

ЗАСНО́ВУВАТИСЯ[2], ується, *недок.*, **ЗАСНУВА́ТИСЯ,** ує́ться, *док.* 1. Виготовлятися переплетінням, з'єднанням ниток (про тканину); снуватися (у 2 знач.). *Дівчина перевірила тканину: нитки заснувалися рівно і без вузликів. Вона була задоволена своєю роботою* (із журн.); *Поміж шафами заснувалося павутиння, серед якого сиділи череваті павуки, що іноді споживали одного з своєї громади* (В. Підмогильний); * Образно. *Вона чує, що вже якась нитка заснувалася між ними, що вона вже зв'язала, з'єднала їх докупи* (Л. Яновська).

2. *перен.* Наповнюватися, покриватися, оповиватися, огортатися і т. ін. чим-небудь. *Очі, коли він розплющив їх, відчулися йому спочатку двома плямами молочного туману, потім вони заснувалися невиразними контурами речей, що були це злиті в одну неосяжну й сплутану масу* (В. Підмогильний); *Уважно дивився Андрій Перекат на обличчя мами. Воно все таке ж молоде, тільки .. більше зморщок заснувалося в куточках очей* (В. Собко); *Найдовшим для Фільки видався саме цей день, та коли зайшло сонце і небо потемніло, заснувавшись хмарами, він, крадучись, підійшов до умовленого місця* (А. Шиян).

3. *тільки недок.* Пас. до **засно́вувати[2]** 1, 2. *Вертикальна позиція ниток фіксувалася за допомогою керамічних важків конічної форми, а горизонтальні нитки засновувалися за допомогою кістяного чи дерев'яного човника* (з наук. літ.).

ЗАСНУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **заснува́ти[1]**. *На час заснування комуни йому було двадцять два роки* (Ю. Яновський); *— Ваша світлосте, коли скасовано рабство? Цісар блаженно засміявся: — З часу заснування моєї імперії* (Р. Андріяшик); *Заснування міста на базі двох сіл, розміщених на різних берегах річки і віддалених одне від одного на 1,5 км, було неможливим* (з газ.).

ЗАСНУВА́ТИ[1] *див.* **засно́вувати[1]**.

ЗАСНУВА́ТИ[2] *див.* **засно́вувати[2]**.

ЗАСНУВА́ТИСЯ[1] *див.* **засно́вуватися[1]**.

ЗАСНУВА́ТИСЯ[2] *див.* **засно́вуватися**[2].

ЗАСНУ́ЛИЙ, а, е. 1. Дієпр. акт. до **заснýти.** — *Коли б у нас дітки, — щебече ще не зовсім заснулий Івась* (Грицько Григоренко); *Рідне місто її лежало чисте, красиве, ніби заснуле у теплі нежаркого сонця* (В. Собко); * Образно. *Щось прокидалося в єстві дівчини, заснулі почуття верталu до життя, бентежили* (О. Бердник).

2. Дохлий (про рибу). *Заснулу рибу своєчасно відбирають і реалізують в охолодженому стані або використовують для виготовлення солених і копчених товарів* (з навч. літ.); *Заснулу рибу не можна довго тримати в акваріумі, адже вона дуже швидко псується у воді та загрожує здоров'ю інших рибок* (із журн.).

ЗАСНУ́ТИ *див.* **засипа́ти**[2].

ЗАСНЯ́ДІТИ, джу, диш, *док.* 1. Док. до **сня́діти;** запліснявіти. [Жінка:] *З бутербродами що робити? Засняділи* (І. Микитенко); — *Я ж казав, що все в цьому сховищі неминуче засняліє та вкриється павутиною* (із журн.); * Образно. *Трохим Зіньківський зазначав, що "візантійські деспотичні ідеї геть зовсім засняділи, замерли і вже швидко по Володимирі зникли з України"* (з наук. літ.).

2. *перен., розм.* Довго перебуваючи де-небудь, отупіти, стати байдужим до всього. [Квітка:] *Хіба ж я далеко ходжу, хіба надовго? Все дома та дома, аж засняділ!* (М. Старицький).

ЗА́СОВ *див.* **за́сув.**

ЗАСО́ВАТИ, аю, аєш, *док.* Почати совати (у 2, 3 знач.). — *Ти бачив, скільки тут помилок, — розлючено закричав редактор і засовав папери прямо під ніс Добровольському* (із журн.); *Молотарка затіпалася своїм повногрудим важким корпусом, дмухнула барабаном, засовала соломотрясними клявішами* [клавішами] *й загула сердитим мажорним басом* (С. Добровольський); *Адам Кисіль ще швидше засовав рукою, погладжуючи бороду* (В. Чемерис); *У салоні краси "Фантазія" заметушились, забігали, засовали стільцями, охаючи та ахаючи, далі вмовкли і зосередились на головах клієнтів* (Г. Тарасюк).

ЗАСО́ВАТИСЯ, аюся, аєшся, *док., розм.* Почати соватися (у 2–5 знач.). *Хлопець боявся впасти, спускаючися з обледенілої гірки, тому присів і потихеньку засовався вниз на сідницях* (із журн.); *Сини нарешті повернулися з поля, і стара, ледь піднімаючи ноги від утоми, засовалася по хаті, ладнаючи вечерю* (із журн.); *Іванчук безпорадно засовався на кріслі. Я засміявся* (Р. Андріяшик); *Під Корнієм мов лава засовалася, він намагався всидіти на місці й не міг* (С. Добровольський).

ЗАСО́ВУВАТИ, ую, уєш, **ЗАСУВА́ТИ,** а́ю, а́єш, *недок.,* **ЗАСУ́НУТИ,** ну, неш, *док., що.* 1. Рухаючи, пересуваючи щось, поміщати куди-небудь; совати (у 1 знач.). *Засуваю голову під подушку і сплю* (М. Коцюбинський); *Розгонисто засовує* [Уляна] *в полум'я пудовий баняк з картоплею для свиней* (М. Стельмах); *Ігор засунув руки в кишені і зосереджений попрямував до класу* (І. Багмут); // Уставляти на своє місце те, що висовується; всовувати. — *Бачиш, яка я господиня! — говорила Балабушиха, одсуваючи й засуваючи шухляди комоди* (І. Нечуй-Левицький); *Сорочка між жилетом і брюками висмикнулася, і він, помітивши це, тут же поквапливо, навмання засовував її рукою під ремінець* (В. Домонтович); // *розм.* Класти, ховати куди-небудь. *Сновигали* [баби], *мов налякана птиця, тягли своє шмаття на вгороди, щось там закопували, щось засували в кущі* (П. Панч); *Костюми засовував* [Орлов] *до валізи і клав її під голову* (Є. Доломан).

2. Зачиняти, замикати двері на засув. *Як тільки смеркало, Підпора засував двері у сінях, пробував довго, чи добре замкнені* (М. Коцюбинський); *На постоялому дворі поводилися обачно: завжди засовували двері зсередини, вікна щільно завішували, аби з вулиці не підгледів хто* (Ю. Хорунжий); *Хомка зразу кинувся і побіг у контору. Дехто хотів за ним піти, та Хомка зразу зачинив і засунув засовом двері* (Панас Мирний); // Зсовуючи, зачиняти двері, ворота і т. ін. *Я увійшов до кабіни і засунув герметичні двері ракетоплана, старанно перевіривши, чи немає де-небудь щілин, крізь які могло б виходити повітря* (В. Владко); // Підсовуючи щонебудь, закривати, загороджувати прохід, двері і т. ін. *Щоб відокремити прохідну кімнату в квартирі, батько вирішив засунути вхід до неї шафою* (із журн.).

3. Посуваючи краї занавісок, завіси до кінця, затуляти, закривати вікно, вхід і т. ін. *Учителька йде до вікна і механічно засуває строкаті занавіски на ньому* (Ірина Вільде); *Торкнула* [княгиня] *рукою завісу попереду, якою можна було відгородити куточок від допитливих очей тих, що сиділи в човні, засунула її* (С. Скляренко).

4. *рідко.* Засипати чим-небудь, зрівнювати з поверхнею (про ями, заглибини і т. ін.). *Висохлий на сонці пісок зараз же засував її сліди* (Григорій Тютюнник).

ЗАСО́ВУВАТИСЯ, уюся, уєшся, **ЗАСУВА́ТИСЯ,** а́юся, а́єшся, *недок.,* **ЗАСУ́НУТИСЯ,** нуся, нешся, *док.* 1. *розм.* Рухаючись, пересуваючись, поміщатися куди-небудь. *Неймовірно велике і криваво-червоне сонце неохоче засувається за чорну скибу ставища* (У. Самчук); *Заспокоївши голод, хлопець засунувся під якийсь пліт у лопушшя і заснув* (І. Франко).

2. Сунучись, закриватися (у 4 знач.). *За нами безгучно засунувся металевий люк. О, скільки таких люків звідтоді засувалося за мною!* (О. Ірванець); *Знов засунулась кватирочка* (Леся Українка); *З м'яким шумом засунулися металічні заслінки ілюмінаторів* (В. Владко); // Зачиняти, замикати за собою на засув двері. *Дмитро засовується у ванькирчику, набитому вуликами, діжками, рамами, і зразу засинає нервовим чутким сном* (М. Стельмах); *Я помию, поперетираю миски, горшки, та візьмемо засунемося та й спати полягаємо* (Панас Мирний); *Микола .. раптом шаснув у розчинені двері й засунувся* (І. Білик).

3. Посуваючи краї занавісок, завіси до кінця, затулятися, закриватися. *Люцилла поспішно засувається завісами* (Леся Українка); // Заволікатися, вкриватися чим-небудь. *Небо, весь день погідне, засунулося надвечір густими хмарами* (І. Франко).

4. *розм.* Засипатися чим-небудь, зрівнюватися з поверхнею (про ями, заглибини і т. ін.). *Я побіг в яр... Глянув і задеревенів. Яма засунулась* (Мирослав Ірчан).

5. *тільки недок.* Пас. до **засо́вувати, засува́ти.** *У них* [комор] *і справжніх вікон не було, а тільки дірки, котрі на ніч засувалися дощечками* (Ю. Мушкетик); *Щовечора завіси на вікні щільно засовуються нянькою, аби промені ранкового сонця не будили дитину* (із журн.); *У селищах ями та заглибини на дорогах часто засовуються жужелицею з метою економії щебеню, а також задля зменшення кількості сміття, що підлягає утилізації* (з газ.).

◊ **(1) Як за стіну́ (сті́нку) засу́нутися,** *рідко* — дуже посмутніти. *Все село, як за стіну засунулось, такі смутні всі, що сумно й глянуть!* (Марко Вовчок); — *Вийшла заміж — як за стінку засунулась: змарніла, зв'яла, моя рибочка* (Марко Вовчок).

ЗАСОКОРИ́ТИ, рю́, ри́ш, *док.* 1. Почати сокорити (у 1 знач.). *У когось на кутку заспівав півень. Спочатку весело, хвацько, але десь на півноті похлинувся морозом і засокорив по-квочачому* (Григір Тютюнник); *Ладимир з бугаєм обігнули курник, але кури вчули опівнічників, засокорили, забили крильми* (В. Дрозд).

2. *перен., розм.* Почати сокорити (у 2 знач.). *Засокорив* [Щепкін] *довкола нього, бідкаючись розпухлим оком, мерщій повів до лікаря, з яким Тарас знайомий був ще в Нижньому* (Василь Шевчук); *Як усілася* [Миловида], *не забарилась засокорити до своєї мами. І дивувалася вголос, і допитувалась* (Д. Міщенко).

ЗАСОКОТА́ТИ, очу́, о́чеш, **ЗАСОКОТІ́ТИ,** очу́, оти́ш, *док.* Почати сокотати, сокотіти. *Кіт скочив з печі під піл, неначе його хто потяг дубцем, а півень засокотав* (І. Нечуй-Левицький); — *З християнського милосердя її* [економку] *взяв, — засокотів Ковнірчук. — Клопоти по дому, самі знаєте, не малі* (Валерій Шевчук); — *Іду, коли чую: кулемет як засокоче: со-ко-ко-ко. А потім гармата як ревне: гургур!* (М. Стельмах).

ЗАСОКОТІ́ТИ *див.* **засокота́ти.**

ЗАСО́ЛЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **засоли́ти** 1. *В іншій діжці — засолена риба: коропці, краснопірки та карасі, її можна їсти сирою, так, як споживають оселедці, а можна добре вимочити й смажити* (Є. Гуцало); *Засолений часник приблизно вісім місяців зберігає свої корисні якості* (із журн.); // **засо́лено,** *безос. пред.* — *Спробуйте, ці огірки та помідори засолено за новим рецептом, — хвалилася Сірчиха сусідці* (із журн.).

2. *у знач. прикм.* Який містить у собі велику кількість мінеральних солей (про ґрунт, воду і т. ін.). *Тепер, щоб оживити це засолене пустирище, везуть із степів самоскидами чорнозем, готують ґрунт під квіти та майбутні деревця* (О. Гончар); *У південній частині лівобережного Полісся на знижених місцях з близьким заляганням підґрунтових вод часто зустрічаються засолені ґрунти* (з наук. літ.); *При обстеженні ділянок, забруднених відпрацьованими промивними рідинами, виявлено солонцюваті та засолені шари родючих ґрунтів* (з газ.).

ЗАСО́ЛЕНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **засо́лений** 2. *Характерною особливістю зазначеного регіону є наявність сольових куполів, які зумовлюють засоленість ґрунтового покриву* (з наук. літ.); *Залежно від забур'яненості та засоленості ґрунту рис зрошують по-різному* (з навч. літ.).

ЗАСО́ЛЕННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **засоли́ти** 1 і стан за знач. **засоли́тися** 1. *Улюбленим заняттям* [на Кубані] *був рибний промисел. У 1857 р. на засолення риби витрачалося 200 тисяч пудів солі* (Д. Білий); *Рівень засолення овочів залежить від того, скільки днів продукт перебуває в соляному розчині* (із журн.).

2. Дія за знач. **засоли́ти** 2 і стан за знач. **засоли́тися** 2. *Значна частина чорноземів спустошена такими фізико-географічними процесами, як ерозія, перезволоженість, засолення, посушливість тощо* (з наук. літ.); *Високий рівень засолення ґрунту та води призводить до зменшення врожаю і навіть його загибелі* (з навч. літ.).

ЗАСОЛИ́ТИ *див.* **засо́лювати.**

ЗАСОЛИ́ТИСЯ *див.* **засо́люватися.**

ЗАСОЛО́ДЖЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **засолоди́ти.** *Мати запропонувала Михайлу ледь засолоджений чай і окраєць хліба — більше нічого не було* (із журн.); *Врешті світлійший, засолоджений медовими Феофановими словами, привів його до царя й той зупинив на ньому монарше око* (Ю. Мушкетик); // **засоло́джено,** *безос. пред. Щоб зменшити кількість уживаного цукру, чай було засолоджено медом* (з газ.); — *Цю пораду засолоджено медовими словами, однак я ще здатний бачити істину, — грізно промовив цар* (із журн.).

ЗАСОЛО́ДЖУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАСОЛОДИ́ТИ,** джу́, ди́ш, *док., що.* Те саме, що **солоди́ти** 1, 3, 4. *Коливо обов'язково засолоджують медом або цукром, додають калину, родзинки чи цукерки* (із журн.); *Братчики зчинили страшенний вереск — мовляв, горілка гірка.., і пити вони, бач, не будуть, поки молоді не засолодять* (Ю. Винничук).

◊ **Солоди́ти / засолоди́ти [свою́] ду́шу** *див.* **солоди́ти.**

ЗАСОЛОДИ́ТИ *див.* **засоло́джувати.**

ЗАСО́ЛЬНИЙ, а, е, *спец.* Стос. до засолу. *Інвентар для застосування в засольному виробництві виготовляється з антикорозійних матеріалів, дозволених для харчової продукції* (з наук. літ.); *Залежно від рецептури засольної суміші розрізняють такі групи пресервів: спеціального, пряного і маринованого засолу* (з навч. літ.).

ЗАСО́ЛЮВАЛЬНИЙ, а, е. Признач. для засолювання. *За напрямком використання сорти капусти поділяють на салатні, засолювальні, універсальні* (з навч. літ.); *Як засолювальний високотоварний сорт ніжинський огірок є єдиним серед сортів овочевих культур, що набув такого поширення і світової слави* (із журн.); // У якому проводять засолювання. *Дерев'яний каркас засолювального сарая, з якого зняли .. покриття, стояв сиротливо, біліючи тонкими кроквами* (І. Багмут); *Мати винайняла кімнату в одному з віддалених районів, коло засолювального заводу, де нестерпно тхнуло кислим* (із журн.).

ЗАСО́ЛЮВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **засо́лювати** 1. *Засолювану тарань чумаки добре пересипали сіллю, викладали на дні великої ями шар за шаром, навіть не виймаючи з риби нутрощів* (з навч. літ.); *Огірки, засолювані в дубових бочках, набувають особливого присмаку та аромату* (із журн.).

ЗАСО́ЛЮВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **засо́лювати** 1. *Для засолювання відбирають огірки зелені, не повністю дозрілі, з щільною масою, без порожнин* (з наук.-попул. літ.); *Щоб сало не було крихким, дуже важливо правильно приготувати розсіл для засолювання* (із журн.).

ЗАСО́ЛЮВАТИ, юю, юєш, *недок.*, **ЗАСОЛИ́ТИ,** солю́, со́лиш, *док.* 1. *кого, що.* Заготовляти про запас, посипаючи сіллю або кладучи в солоний розчин; солити (у 2 знач.). *Рибу засолювали* [запорожці] *й, лишивши з неї стільки, скільки всякому куреню треба до наступної весни, решту відвозили продавати на Україну* (А. Кащенко); *Особливо багато клопоту було з пораненими коровами, яких дорізали й засолювали прямо у дворі* (М. Циба); *Я вирішив купити якусь свіжу рибчину, що віддалено нагадувала норвезького оселедця, і засолити її самотужки, як колись робила бабуся* (І. Роздобудько).

2. *що.* Перенасичувати мінеральними солями (про ґрунт, воду і т. ін.). *Двісті гектарів золотих земель нам засолили,*

може, й на сто літ вивели з ладу! Тепер там уже .. солончак під ногами гуде! (О. Гончар).

ЗАСО́ЛЮВАТИСЯ, юється, *недок.*, **ЗАСОЛИ́ТИСЯ,** со́литься, *док.* 1. Ставати солоним, перебуваючи посипаним сіллю або в спеціальному розчині. *Після того як форель засолиться, рештки зайвих спецій можна змити проточною водою* (із журн.); *Тонкошкірі огірки швидко засолюються та маринуються. Але мають і недоліки: плоди потрібно своєчасно збирати, інакше вони жовтіють та втрачають товарний вигляд* (з газ.).

2. Перенасичуватися мінеральними солями (про ґрунт, воду і т. ін.). *Розвідування корисних копалин зумовлює забруднення сольовими глинистими розчинами ґрунтів, які при цьому засолюються та зазнають осолонцювання* (з наук. літ.); *Гранітний щебінь унаслідок тривалої експлуатації засолюється, забруднюється органічними рештками і продуктами життєдіяльності мікроорганізмів* (з наук.-попул. літ.).

3. *тільки недок.* Пас. до **засо́лювати** 1. *В далеких борах ловлено дич, в'ялилося, коптилося й засолювалося м'ясних припасів, щоб стачило для війська хоч і на сорок тисяч* (П. Загребельний); *У давнину огірки та помідори звичайно засолювалися в дубових або липових бочках, які надавали овочам особливого смаку та аромату* (з наук.-попул. літ.).

ЗАСО́ЛЮВАЧ, а, *ч.* Робітник, який засолює що-небудь (овочі, м'ясо, шкури і т. ін.). *Засолювач шкур засолює продукт кухонною сіллю вручну або застосовує прилади для механізованого сухого засолювання* (з навч. літ.); *Засолювач другого розряду стежить за процесом засолювання огірків, помідорів та інших овочів і утримуванням чанів, бочок із засоленими і заквашеними овочами* (з мови документів).

ЗАСО́ЛЮВАЧКА, и, *ж.* Жін. до **засо́лювач.** *Вилківський рибний завод запрошує на роботу жінок віком від 20 до 45 років для заміщення вакансії засолювачки риби та морепродуктів* (з мови реклами).

ЗАСОПІ́ТИ, плю, пи́ш; *мн.* засоплять; **ЗАСОПТИ́,** пу́, пе́ш; *мин. ч.* засі́п, сопла́, ло́; *док.* Почати сопіти, сопти. *Гарбуз засопів, наче йому під ніс піднесли тертої табаки* (П. Кочура); *Кулаківський засопів, удаючи, що спить* (Валерій Шевчук); *З полум'я з осередку несподівано схопився вихор, неначе клуня роззявила рота, позіхнула й засопла на всю пельку* (І. Нечуй-Левицький); *Давид дивився, як молоток та молот місили червоний шмат заліза. Вже буряковий він, темнішає. Тоді коваль знову горно його, засопів міх* (А. Головко).

ЗАСОПТИ́ *див.* **засопі́ти.**

ЗАСОПТИ́СЯ, пу́ся, пе́шся; *мин. ч.* засі́пся, сопла́ся, ло́ся; *док., розм.* Те саме, що **заса́патися.** — *Оддиш-бо трохи, Остапе! Бач, як засіпся!* (П. Куліш); — *На ту гору до церкви поки виберешся — то засопешся, що аж серце з грудей вискакує* (із журн.).

ЗАСОРО́МИТИ *див.* **засоро́млювати.**

ЗАСОРО́МИТИСЯ *див.* **засоро́млюватися.**

ЗАСОРО́МЛЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **засоро́мити.** — *А ви будьте веселіший, бо так же скучно сидіти,* — *закінчила вона і, трохи засоромлена невдачею, встала й одійшла од Вови* (С. Васильченко); *А він стояв у своїм каптані з лосевої шкури, високий, худий, буцім засоромлений Уласовою похвалою* (Б. Лепкий); * Образно. *Я пам'ятаю хороше тільки ранок: заплаканий у росах, молодий і трохи засоромлений сонцем* (Г. Косинка).

2. *у знач. прикм.* Який засоромився, зніяковів, збентежився. *Збентежений, спійманий на злочинстві, приголомшений і засоромлений, Григорій розгублено дивився їй услід* (І. Багряний); *Засоромлений Назар стрибає вниз за два метри до виходу, ледь не збиваючи масивного дядька* (С. Процюк); * Образно. *Іноді вуличка вганялася просто в дерево і, засоромлена, відразу ж бралася вбік* (П. Загребельний); // Який виражає засоромлення. *Почувши це ймення, Харитін липнув* [глипнув] *засоромленими очима й знов опустив їх додолу* (І. Нечуй-Левицький); *Він свою велику .. долоню клав на її пухкеньку руку, а вона відвертала від нього засоромлене обличчя* (Б. Лепкий); *Стояла перед ним дівчина із засоромленою усмішкою, очі її при цьому вогнисто полум'яніли* (Валерій Шевчук).

ЗАСОРО́МЛЕНІСТЬ, ності, *ж.* Стан за знач. **засоро́млений** 2. *Сахнович засміявся і, щоб потаїти свою засоромленість, повернувся вбік і поглянув невиразно вдалечінь, ніби чимсь заклопотаний* (М. Івченко); *Коротун лише розгублено кліпав очима, підтакуючи їй: він не розумів ані дивної іронії, що була в словах Фреда, ані раптової засоромленості Меджі* (В. Владко).

ЗАСОРО́МЛЕННЯ, я, *с.* Стан за знач. **засоро́митися.** *Він пішов. Дівчина осталася сама на дорозі з .. почуттям .. гнітючого засоромлення* (О. Кобилянська); *На .. обличчі* [токаря] *з'явилося тихе засоромлення, як у маленького хлоп'яти, несміливого й ніжного* (О. Донченко); *Весь дотеперішній сором поступивсь місцем засоромленню від невіри, страхові святотатства, власній ницості* (Є. Пашковський).

ЗАСОРО́МЛЕНО. Присл. до **засоро́млений** 2. *Настя лукаво й засоромлено подає перстень Костеві* (С. Васильченко); *Юра засоромлено заховався в куток. Вуха йому зробилися червоні* (Ю. Смолич); *Я засоромлено опустив голову, подивився на себе. Справді, штани на мені — одна назва, куди не глянь — дірка, порвано* (І. Кирій).

ЗАСОРО́МЛЮВАТИ, юю, юєш, *недок.*, **ЗАСОРО́МИТИ,** млю, миш; *мн.* засоро́млять; *док., кого.* 1. Змушувати кого-небудь відчувати сором, зніяковіння, збентеження; соромити (у 3 знач.). *Олена не стала засоромлювати дочку при сторонніх, однак пізніше, наодинці, дорікала дівчині за погане навчання* (із журн.); — *Так мене засоромили, що я думала от-от провалюсь крізь землю* (І. Нечуй-Левицький); *Ви мене засоромили: бо я тільки збирався, а Ви таки написали* (М. Коцюбинський); — *Та буде вже! Отак засоромили козака,* — *сміється Оксана* (С. Васильченко).

2. *тільки док.* Стати причиною появи в кого-небудь почуття сорому, ніяковості, збентеження. *Він давно вже не їв, бо, ковтнувши хліба, зараз же став гикать з неприємним підскакуванням і викриком. Це, очевидячки, страшенно засоромило його, бо густо почервонів і перестав їсти* (В. Винниченко).

ЗАСОРО́МЛЮВАТИСЯ, ююся, юєшся, *недок.*, **ЗАСОРО́МИТИСЯ,** млюся, мишся; *мн.* засоро́мляться; *док.* Відчувати сором, зніяковіння, збентеження перед ким-небудь або від чогось; соромитися. *Роман засоромлюється й мовчить: слово "м'ясо" він вимовляє — "мнясо"* (С. Васильченко); *Відіклав убік папери і в ту ж мить побачив, що через дірку в шкарпетці виглядає голий палець .. Євген засоромився* (Ю. Мушкетик); *Видно було, як вони обоє засоромилися сина...* (Панас Мирний).

ЗАСО́ТАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **засота́ти** 2, 3. *Вона підвела очі до темних, засотаних у павутину образів* (П. Панч); *Хлопець намагався хоч трохи підняти віз, щоб звільнити засотані глеєм колеса* (із журн.); // **засо́тано,** *безос. пред. Нарешті шум стих. Максим тільки тепер помітив, що все місто засотано жовто-бурою хмарою пороху* (із журн.).

ЗАСОТА́ТИ *див.* **засо́тувати.**

ЗАСО́ТУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАСОТА́ТИ,** а́ю, а́єш, *док., що.* 1. *тільки док.* Почати сотати. *Батько пригрозив насварити Уляну за лінощі, тому дівчина швидко засотала бур'яни, щоб устигнути попорати всю роботу до вечора* (із журн.); *Дівчина вкотре глянула на свою роботу — стібки видалися їй ще кривішими. Вона незадоволено засотала нитки* (із журн.).

2. *перен.* Те саме, що **засно́вувати**[2] 2. *Білу хату засотує мла* (Т. Масенко); *Хмари знову засотали небо, але вітру нема* (В. Бабляк).

3. *перен.* Те саме, що **затяга́ти**[1] 2. *Натовп навкруг засотує, відтягаючи від дверей, і треба відриватися від нього рукавами і торбою* (В. Барка); *Прикурили, .. глибоко засотавши димку, Петрик собі мовив: "Он він який ізблизька. Гри-го-рій!"* (Г. Колісник); * Образно. *Це був той сум, що заворожує своєю тихістю, .. засотує в свою чарівну глибінь, чудним способом обертаючи тугу в незмірне задоволення* (В. Підмогильний).

ЗАСО́ХЛИЙ, а, е. Дієпр. акт. до **засо́хнути.** *Пішла хвиля, аж засвистіла, по ланах засохлого жита* (С. Васильченко); *Гості промочили свої засохлі від розмови горла* (Олесь Досвітній); *Знову поскрипує гарба, тюпають коні, крешуть копитами засохлу, потріскану від спеки землю* (Григорій Тютюнник); * Образно. *Лежала і сподівалася* [Раїса], *що воно прийде знов, те чисте, зазнане в дитинстві почуття, і, як весняний дощ, оживить засохле серце* (М. Коцюбинський).

ЗАСО́ХНУТИ *див.* **засиха́ти.**

ЗАСО́ХТИ *див.* **засиха́ти.**

ЗАСОЧИ́ТИСЯ, и́ться, *док.* Почати сочитися. *Минув час і вечірнього доїння, а Ївга не поверталась. Відерне вим'я рекордистки набрякло, з дійок засочилася біла роса* (І. Волошин); *Нестерпно крутила нога. Чув, як рана засочилася теплим струмком* (М. Стельмах); *Вітер вщух, хмари розступилися, і крізь верхівки дерев на землю засочилося сонячне світло* (із журн.); *Галя дивилася в долину, .. і з вуст її мимоволі засочилася тиха й трохи смутна мелодія* (Валерій Шевчук).

ЗА́СПАНИЙ, а, е. Який має на собі сліди сну; який ще не зовсім проснувся. *З'являється під комору в білій сорочці босий, заспаний Івасик, сміється* (С. Васильченко); *Біля брами блідий, заспаний сторож з підозрілим подивом зиркнув на Марека з валізою* (М. Малиновська); * Образно. *І небо невмите, і заспані хвилі* (Т. Шевченко); // Який буває у людини, що тільки-но прокинулася (про очі, обличчя і т. ін.). *Марина тільки що встала й не вмивалася; очі в неї заспані* (Панас Мирний); *З-під ковдри на мить висунулось гарненьке, але заспане й розлючене дівоче лице* (Ю. Шовкопляс); *Через деякий час по той бік стіни обізвався заспаний голос: — Кого там нетерплячка мордує?* (М. Стельмах).

ЗА́СПАНО. Присл. до **за́спаний.** *Дуня, заспано позіхаючи, пішла доїти корову* (Б. Антоненко-Давидович); *Чоловік, заспано мружачись на світло, для годиться перекине чарку і без жодного слова пройде через клуб, рвучко ступить на сцену* (Є. Пашковський); * Образно. *Сіра, нечиста вода пливла ліниво, заспано під уранішнім туманом...* (Б. Грінченко).

ЗАСПА́ТИ *див.* **засипа́ти**[3].

ЗАСПА́ТИСЯ *див.* **засипа́тися**[2].

ЗАСПЕРЕЧА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *док.* 1. Почати сперечатися (у 1, 2 знач.). *Одного разу, коли Дара з Вірою несподівано гаряче засперечалися про страйк, Тарас, усміхаючись, щось записав* (В. Винниченко); [Л ю б а:] *Ваню! Це неможливо. Там таке робиться. Засперечались про дружбу, а самі мало не б'ються* (І. Микитенко); *Загомоніли, засперечалися: зустрічати небажаного гостя чи не зустрічати, більшість старшини стояли на тому — не зустрічати* (Ю. Мушкетик); *Давно був* [Прокіп] *не в ладах з боцманом, який ще до війни неправильно дав йому позачерговий наряд, а потім ще й засперечався з ним за якусь дівчину* (В. Кучер); *Коли почувся шум, всі люто оглянулися: неподалік гайдамаки грали в карти й засперечалися* (Г. Колісник).

2. Побитися об заклад. *Засперечався* [Бовдюг] *із прикажчиком, що спинить на ходу маховик від паровика* (Григорій Тютюнник); *У дитинстві мати розповідала мені притчу про одного царя, який засперечався з філософом, що перевершить того в мудрості* (із журн.).

ЗАСПИРТО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **заспиртува́ти.** *Діти поприносили всі свої юннатівські здобутки, експонати майбутнього клубу: гербарії, засушену і заспиртовану фауну* (Ю. Мокрієв); *Траплялися там* [у музеї] .. *корені мандрагори, заспиртовані в самогонці вкупі з .. саламандрами* (Ю. Андрухович); *Заспиртовані соки витримують певний час у закритих бутлях або бочках* (з навч. літ.); *Кондитерська фабрика пропонує широкий асортимент виробів з використанням заспиртованих фруктів* (з газ.); // **заспирто́вано,** *безос. пред. Для отримання особливого присмаку вишню заспиртовано в коньяку* (з газ.).

ЗАСПИРТО́ВУВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **заспирто́вувати.** *Заспиртовувані рептилії укладаються в заздалегідь підготовлений спеціальний посуд* (з навч. літ.); *Заспиртовувані фрукти потрібно проколювати, щоб з плодів швидше витікав сік і змішувався з алкоголем та цукром* (із журн.).

ЗАСПИРТО́ВУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **заспирто́вувати** і **заспирто́вуватися.** *Заспиртовування плазунів проводилося в спеціально обладнаній для цього кімнаті* (із журн.); *Важливо повністю заповнювати соком весь об'єм місткості, адже повітря заважає правильному заспиртовуванню рідини* (з навч. літ.).

ЗАСПИРТО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАСПИРТУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док., кого, що.* Класти в спирт, щоб запобігти розкладові, гниттю та зберегти в натуральному вигляді. *Хлопець розповів, що вчителька біології навчила його заспиртовувати капустянку, жабу, рака та інших братів наших менших* (із журн.); — *Тут колись я впіймав найбільший екземпляр зеленої ящірки. Я її тоді заспиртував* (Л. Смілянський); // Насичувати що-небудь спиртом. *Кондитери використовують солодку ягоду для виробництва цукатів, а також заспиртовують її, додаючи потім у десерти і цукерки* (з газ.).

ЗАСПИРТО́ВУВАТИСЯ, ується, *недок.*, **ЗАСПИРТУВА́ТИСЯ,** у́ється, *док.* 1. Насичуватися спиртом задля уникнення розкладу, гниття та збереження натурального вигляду. *В іншій кімнаті розташовувалася препараторська, де зберігалися й заспиртовувалися в банках нові препарати для студентів* (із журн.); *У Мексиці якість спирт-*

них напоїв перевіряється за допомогою гусениці: у розбавленому вона розкладається, у міцному — повинна заспиртуватися (з наук.-попул. літ.); // Насичуватися спиртом. — *Чим сильніше заспиртується ягода, тим смачнішим вийде десерт, — пояснювала Віра дочці* (із журн.).

2. *тільки недок.* Пас. до **заспирто́вувати.** *Унаслідок заміни формаліну формальдегідами експонати промиваються та заспиртовуються заново з новим компонентом* (з наук.-попул. літ.); *Щоб запобігти псуванню товару, свіжий яблучний сік заспиртовується в день його надходження до пункту призначення* (з газ.).

ЗАСПИРТУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **заспиртува́ти** і стан за знач. **заспиртува́тися.** *У Кореї асортимент настоянок збільшувався завдяки заспиртуванню в них різних плазунів та комах, що надавало напоям різних екзотичних смаків* (із журн.); *У кондитерських виробах не бажано використовувати ягоди різного ступеня заспиртування, адже це призводить до погіршення смаку страви* (з навч. літ.).

ЗАСПИРТУВА́ТИ *див.* **заспирто́вувати.**

ЗАСПИРТУВА́ТИСЯ *див.* **заспирто́вуватися.**

ЗА́СПІВ, у, *ч.* 1. Дія за знач. **заспівувати.** *До дядькового низького заспіву припав тенор Федоренка і пішов, пішов понад хатою, понад селом* (М. Стельмах).

2. Вступна частина пісні або кожного її куплета. *Одним із специфічних елементів композиції пісні є заспів, який надає загального емоційного настрою не лише початковій строфі, а й усьому творові* (з наук. літ.); *Громовий хор .. підхопив заспів, і пісня розляглася під високими стелями казарми* (І. Багмут); * Образно. *Врочисто залунало по кварталах: — Радість! .. Це був голубиний заспів до тієї синьої пісні, ім'я якій — життя* (М. Хвильовий).

3. *літ.* Початок фольклорного твору (думи, билини і т. ін.), як правило, не пов'язаний безпосередньо з його основним змістом. *Розпочинається співанка-хроніка із традиційного заспіву, характерного для дум, весільних пісень та інших народних жанрів* (з наук. літ.); // Узагалі початок літературного твору. *Андрій Малишко з успіхом користується досягненнями народної поетики. Він майстерно застосовує паралелізм, уміє створити поетичний, вдалий заспів* (з наук. літ.); *У своєму листі Франкові Леся Українка дає оцінку його поеми "Лісова ідилія", зокрема "Заспіву" до цього твору* (з наук.-попул. літ.).

ЗАСПІ́ВАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **заспіва́ти** 1. *Він хотів уже відійти від вікна і зайнятися своїми справами, як зненацька залунала пісня, заспівана дівчатами* (О. Гуреїв); *У своєму репертуарі актриса має безліч оперних партій, які вже підготовлені, але ще не заспівані перед широкою аудиторією* (із журн.); // **заспівано,** *безос. пред.* — *Бажаю, щоб заспівано було якусь пісню, щоб наступні дні не були охмарені жалями, — мовила цариця* (із журн.).

2. *у знач. прикм.* Який утратив свіжість і привабливість від частого виконання (про пісню, романс і т. ін.). *Не кваплячись, з насипу спускався Віталій, насвистуючи заспівану мелодійку* (І. Муратов).

ЗАСПІВА́ТИ *див.* **заспівувати.**

ЗАСПІ́ВАЧ, а, *ч., рідко.* Те саме, що **заспівувач.** *Пісню ніхто не підхопив. Самотнім і нещирим здався заспівачеві свій власний голос* (А. Шиян); *Заспівачі. Цим словом називають у народі тих, хто робить почин у хорошій, добрій справі* (з газ.).

ЗАСПІ́ВАЧКА, и, *ж., рідко.* Жін. до **заспівач.** *Альтисткa-заспівачка почала сумну пісню — і раптом увесь хор підхопив тужливі ноти* (з газ.); — *Видно, на роду тобі написано бути заспівачкою в усьому, — заздрила успіхам подруги Іванка* (із журн.).

ЗАСПІ́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАСПІВА́ТИ,** а́ю, а́єш, *док.* 1. Починати співати (у 1, 3 знач.). *Її рідні не знають іншого вияву для своїх почуттів: радіючи чи сумуючи, вони завжди заспівують* (Ю. Смолич); *Починають заспівувать півні, і нічна тиша зразу озивається гомоном* (С. Васильченко); *На поле навколо хмизової піраміди впала зловісна тиша. Високим хрипким голосом Дорбатай заспівав* (В. Владко); *Філіп торкнувся пальцями струн і заспівав з таким натхненням, якого не відчував ще ніколи* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Збираючи канат на руку, заговорив-заспівав* [Хаєцький] *по-подільському: – Ой канате, канате, рідний наш брате!* (О. Гончар); *Заґеґали дикі гуси, простуючи кудись високо під необмеженим небом, заспівав над нивою жайворонок* (М. Коцюбинський); *Пташка заспівала, а Джалапіта сказав: "Мале руйнує велике"* (Е. Андієвська).

2. *що, чого і про кого — що.* Починати співати (у 2, 6 знач.). *Весело послухать сліпого кобзаря, як він заспівує думу про те, що давно ділось* (І. Франко); *Інколи Мігель заспівував надто сумних пісень, тоді партизани, мов малі діти, крадькома змахували кулаком сльози* (Ю. Бедзик); *Остап, сам дивуючись натхненню і вмінню своєму, заграв і заспівав старі думи і пісні* (Д. Білий); *Письменник змінив раніше обраний курс: у своїх нових творах він заспівав про силу кохання* (із журн.).

3. *тільки док.* Почати співати (у 4, 5 знач.). *Заспівала скрипка. Тихо, несміло відгукнувся баян* (Є. Кравченко); *Скрипнули двері, відчиняючись навстіж, заспівали на все подвір'я* (О. Гончар); *В руках у нього заспівав, засвистів фуганок, закрутилися над головою золоті стружки* (С. Чорнобривець); *Завтра знов сонце загляне в віконце, І збуджене серце моє заспіва* (Леся Українка).

4. *тільки недок.* Виконувати заспів (у 2 знач.). *Заспівував Брат, і єднались в приспіві .. Гнучкі і дзвінкі молоді голоси* (Л. Первомайський); — *Пам'ятаєш такого собі маслакуватого, довгоногого хлопця, на прізвище Грищенко, він добре заспівував і виводив?* (Є. Доломан); *Їхали назад – усю дорогу співали. Я заспівував, хлопці підхоплювали* (В. Нестайко).

5. *тільки док., що, чого і про кого — що.* Док. до **співа́ти** 2. *У руках записна в неї книжка: — Хочу, – каже, — в концерті для вас заспівати "Рушник" Малишка, — підкажіть українські слова* (Д. Білоус); *Я вмер би того ж дня, Коли б сказала мати, Що я не зможу заспівати Бодай одну з своїх пісень Про Україну* (О. Білаш); *На прохання Катерини Головатий заспівав свою улюблену пісню про нещасливу долю чорноморців* (Д. Білий).

6. *тільки док., що.* Часто або довго співаючи пісню, романс і т. ін., позбавити їх свіжості і привабливості. — *Ти вже зовсім заспівала цей романс. Більше не можу його чути. Набридло!* (із журн.).

7. *тільки док., чого і без дод., розм.* Заговорити, сказати що-небудь відмінне від раніше сказаного внаслідок погроз, залякування. — *Сюди його! Бейлер-бей рвонувся щосили, але даремно .. — Зараз ти в мене заспіваєш! – сплюнув Єфтимій* (С. Тельнюк).

◊ **(1) І́ншої (не тіє́ї, не тако́ї) заспіва́ти** — думати, поводитися, говорити за певних обставин не так, як раніше. — *Бач, зголоднів* [вовк]! — *зі співчуттям обізвалась Соломія.* — .. *Ще й не такої заспіваєш, як живіт присохне до спини...* (М. Коцюбинський); — *Одружитесь, Іване Олександровичу, розживетесь на діток — іншої заспіваєте, бо в роти треба щось кидати. А поки що зривайте квіти кохання!* (М. Стельмах); **Як у Спа́сівку солове́йко заспіва́є** *див.* **солове́йко.**

ЗАСПІ́ВУВАЧ, а, *ч.* 1. Співак, який виконує заспів (у 2 знач.) або починає спів, що підхоплюється хором. *Хтось чистим, хорошим, високим голосом почав стару, як світ, .. солдатську пісню .. І тут же до заспівувача приєдналися рокітливі баси* (Григорій Тютюнник); *Ще не встигли молоді баси грізно повторити приспів, як знову заспівувач наповнював поля неповторним трепетом* (М. Стельмах).

2. *перен.* Організатор, зачинатель якої-небудь справи; ініціатор. *Він ще більше зміцнився у своїй певності, що життєве його покликання — це керувати, бути весь час на видноті, бути ініціатором, заспівувачем в усьому* (О. Гончар).

ЗАСПІ́ВУВАЧКА, и, *ж.* Жін. до **заспі́вувач.** — *Я співаю з дитинства, з шести років. Тоді я вивчила перші дві пісні, які пам'ятаю й досі,* — *каже Домініка Чепун, заспівувачка жіночого колективу з села Старі Коні* (з газ.); *Марічка була ініціатором та організатором усіх шкільних вистав. Мати з гордістю називала її юною заспівувачкою* (із журн.).

ЗАСПІШИ́ТИ, шу́, ши́ш, *док.* Почати спішити; заквапитися. — *І таке! Чого б я думала!* — *і зразу ж заспішила* [жінка]: — *Ой ніколи ж! Давай сито та побіжу вже* (А. Головко); — *Встигнемо, якщо працюватимемо навперемінну.* — *Тоді не гаймо часу,* — *заспішив Звенигора і, схопивши заступ і сокиру, шуснув у вузьку дірку* (В. Малик); *Скинула на плечі клунок* [Ліда] *і заспішила — до села ще далеченько, а вже вечоріє* (М. Олійник); // Швидко, скоромовкою заговорити. — *Сідайте, сідайте, голубчику. Нічого не трапилось у нас... їй-богу... Все по-старому,* — *заспішила, затороххотіла жінка* (В. Петльований).

ЗАСПІШИ́ТИСЯ, шу́ся, ши́шся, *док., рідко.* Те саме, що **заспіши́ти.** *Збиралась я ще вчора писати до тебе, та наші так заспішились до міста, що вже не було коли* (Леся Українка); *Мед їв і Захар, і Опанас, а як почули, що мати вертаються додому, обидва заспішились тікати* (Грицько Григоренко); *Пропустивши стільки добрих нагод для утворення міцного зв'язку Швеції з Україною, .. Карло-Густав знову захвилювався і заспішився з шведсько-українським союзом* (М. Грушевський).

ЗАСПОКІ́ЙЛИВИЙ, а, е. Який заспокоює, розвіює неспокій, тривогу, хвилювання, тугу і т. ін. *Павло Юхимович зустрівся поглядом з підслідним. Чомусь захотілося сказати йому щось заспокійливе* (І. Росоховатський); *З гаю, що неподалік розкинувся попід горою, долинало заспокійливе кування зозулі* (В. Малик); // *у знач. ім.* **заспокі́йливе,** вого, *с.* Те, що заспокоює, тамує біль (про ліки). *Лікарі зайнялися на смерть переляканою Анечкою. Фідель Васильович вагався, добираючи заспокійливе* (А. Кокотюха).

ЗАСПОКІ́ЙЛИВІСТЬ, вості, *ж.* Абстр. ім. до **заспокі́йливий.** *Завдяки сильному впливу на підсвідомість фіолетовий колір допомагає боротися з глибинними страхами, різними нервовими розладами. У кольоротерапії часто використовують його заспокійливість* (із журн.).

ЗАСПОКІ́ЙЛИВО. Присл. до **заспокі́йливий.** *Примирливий тон і залізна логіка Сачкових слів заспокійливо впливали на Арсена* (Л. Дмитерко); *Прокіп мав тепер іще одні ліки, що діяли заспокійливо: астрономічні обрахунки, пов'язані з рівняннями, котрі належали Лі Чуню* (М. Руденко); *Довкола ніжно хлюпала хвиля — лагідно, заспокійливо* (О. Бердник).

ЗАСПОКО́ЄНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **заспоко́їти.** *Замфір бачив, як возили на Прут важкі залізні бочки. "Отрута, отрута",* — *шептали молдувани* [молдовани], *значно заспокоєні тим, що більш не знаходять філоксери* (М. Коцюбинський); *Тетяна вже певна була, що одужає, що незабаром покине тверде ліжко, і знову закипить у дужих руках робота. Нарешті, трохи заспокоєна такими думками, вона заснула* (Л. Яновська).

2. *у знач. прикм.* Який заспокоївся, став тихим, спокійним. *Начальник якусь мить мовчки вдивляється в дві мерехтливі цятки. Потім, заспокоєний, обертається і йде назад* (І. Багряний); *Замирений і ніби заспокоєний Пальоха взяв від Вадима чарку й мовчки, не сказавши свого звичайного: "Будьмо!" — перехилив* (Б. Антоненко-Давидович); *Дніпро кидався могутніми хвилями на камені і, перестрибнувши їх, котив заспокоєні води далі* (А. Хижняк).

ЗАСПОКО́ЄНІСТЬ, ності, *ж.* Стан за знач. **заспоко́єний** 2. *Він мимоволі глянув її очима на свої мрії. І тоді глянець заспокоєності, який хоч і рідко, але все-таки з'являвся в його житті, став особливо відчутним* (В. Собко); *Сергій дивився на мене ясними очима, навіть посміхнувся з тим лагідним смутком, який свідчив про внутрішню заспокоєність* (М. Руденко); *Він наштовхувався на тверді очі, байдужі, .. вони жили власним світом, власними клопотами, втомою, знанням, заспокоєністю* (П. Загребельний).

ЗАСПОКО́ЄННЯ, я, *с.* Дія за знач. **заспоко́їти** і стан за знач. **заспоко́їтися.** *Для заспокоєння Гудзій оголосив, що дебати переносяться на завтра* (А. Головко); *По заспокоєнню голоду Савченко сповнив склянки, закурив цигарку* (М. Коцюбинський); *Довелося навіть попросити доктора Мажарина, щоб дав Олені краплі для заспокоєння* (Ірина Вільде); *В Андрія особливих турбот уже не було, і він відчував, як до нього прийшло приємне заспокоєння після напруженої двомісячної роботи* (О. Гуреїв).

◊ **Для заспоко́єння (очи́щення) сумлі́ння** *див.* **сумлі́ння.**

ЗАСПОКО́ЇТИ *див.* **заспоко́ювати.**

ЗАСПОКО́ЇТИСЯ *див.* **заспоко́юватися.**

ЗАСПОКО́ЮВАЛЬНИЙ, а, е. Який заспокоює (у 1, 2 знач.); заспокійливий. *Всі ми були вже добряче напідпитку. У мене це виявилося у переході думок із фази заспокоювальної самотерапії до фази активного навіювання* (Н. Сняданко); *Здавна відомі заспокоювальні властивості соди, що знімає запалення і зменшує роздратування подразнених тканин* (з наук.-попул. літ.); *У XVI ст. в Німеччині кульбабі приписували заспокоювальну і снодійну дію* (з навч. літ.).

ЗАСПОКО́ЮВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **заспоко́ювати.** *Заспокоюваний медсестрою, хлопчик зі страхом дивився на незнайомий предмет в руках лікаря* (із журн.).

ЗАСПОКО́ЮВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **заспоко́ювати.** *Партії поставили умову свого вступу в Уряд передачу всієї законодавчої ініціативи з Директорії до кабінету міністрів .. Паперові закони міністрів могли тільки служити для заспокоювання невдоволення отаманською реальною "полі-*

тикою" (В. Винниченко); *Арсенові було так гірко, що жодні заспокоювання не могли вплинути на нього* (Л. Дмитерко).

ЗАСПОКО́ЮВАТИ, юю, юєш, *недок.,* **ЗАСПОКО́ЇТИ,** о́ю, о́їш, *док.* 1. *кого, що.* Розвіюючи чий-небудь неспокій, тривогу, хвилювання, тугу і т. ін., приводити в спокійний стан. — *Тікаймо звідси, Прокопе. Вони зараз сюди вивалятьcя. — Не бійся, — почав я заспокоювати її. — Ось пройдемо біля Народного дому до ґуральні, а там уже околиця* (Р. Андріяшик); *"Безсовісний", — так само сказала не голосом, а порухом уст .. — Не безсовісний, а закоханий, — і тихо заспокоїв її тривогу. — Справді, закоханий* (М. Стельмах); — *Кістка ціла, — заспокоїв його Денис, перев'язуючи рану* (О. Гончар); // *що.* Послаблювати, усувати яке-небудь почуття, переживання. *Музика ллється, мов тиха вода, колише мої нерви, заспокоює* (І. Нечуй-Левицький); *Всі побоювання, які щойно заспокоїла* [Сахно], *зринули знову ще з більшою силою* (Ю. Смолич); *Він радив Людям затриматись тут і священні зложить гекатомби, Щоб заспокоїти гнів богині Афіни* (Борис Тен, пер. з тв. Гомера); // Примушувати кого-небудь поводитися, триматися тихо, спокійно. *Діти змерзли, пищали і трудно було заспокоїти їх* (М. Коцюбинський).

2. *що.* Знімати біль, полегшувати хворобливий стан і т. ін. *Дехто вважає, що спиртова настоянка материнки, введена в дупло хворого зуба, заспокоює зубний біль* (з наук. літ.); *Хотілось* [Стасеві] *ближче присісти до неї і в м'яких журливо-лагідних струмочках голосу її заспокоїти свій біль* (М. Івченко); *В нього нив бік, і біль був такий тупий і неприємний, що Дорош не знав, як лягти, щоб заспокоїти його* (Григорій Тютюнник); — *Рану досвідчений лікар огляне твою і цілющих Ліків дасть, щоб чорні тобі заспокоїти болі* (Борис Тен, пер. з тв. Гомера).

3. *кого, що.* Те саме, що **утихоми́рювати.** *Між солдатами пішла заваруха, сам адмірал Нахімов прийшов заспокоювати їх* (В. Кучер); — *Галич заспокоїмо, знищу крамолу. Хоч сил багато покладу, а знищу* (А. Хижняк).

4. *що.* Задовольняти, угамовувати (голод, спрагу і т. ін.). *Втомлені, невиспані і голодні, кинулися* [люди] *заспокоювати голод і спрагу* (Б. Лепкий); *В коридорі був водотяг, і Богдан заспокоїв спрагу досхочу* (О. Лисяк); *Я довго сидів, обглодуючи* [обгризаючи] *кістки, але заспокоїти голоду не зміг* (Валерій Шевчук).

5. *що, рідко.* Те саме, що **задовольня́ти** 1. *При помочі мови чоловік заспокоює потреби свого чуття і розуму, своєї пам'яті і своєї фантазії* (І. Франко); *Кравець подався до тестьової кімнати, радий, що може заспокоїти свою цікавість* (М. Коцюбинський).

ЗАСПОКО́ЮВАТИСЯ, ююся, юєшся, *недок.,* **ЗАСПОКО́ЇТИСЯ,** о́юся, о́їшся, *док.* 1. Ставати спокійним, переставати тривожитися, хвилюватися, тужити. *Тільки за ровом, де було велике терновище, Павло почав заспокоюватись після неприємної розмови в кабіні машини* (В. Кучер); *Заспокоївшись трохи тими звістками, Замфір по вечері повів коні на нічліг у свій виноградник* (М. Коцюбинський); *Тамара все ще не може ніяк заспокоїтися, все думає — хто, хто ж провокатор?..* (А. Хижняк); // Примушувати себе поводитися, триматися тихо, спокійно. *Усі присутні звелися на ноги і довго не могли заспокоїтись, вітаючи улюбленого письменника* (П. Тичина); *Заспокоївся він на якийсь час, а тоді знову заметався в ліжку* (А. Шиян); *Ромеї ворохобились на стінах — і галасували, і стрілами прискали, і каміння вергали на тих, що підходили близько. А не стали об'являтися біля стін, заспокоїлись, схоже, що вклалися спати* (Д. Міщенко).

2. Слабшати, ставати менш напруженим, стихати (про біль, нервування і т. ін.). *Рани загоювалися, сил помітно прибувало, нерви заспокоювалися* (В. Кучер); *Після того, як біль відступав і кровообіг заспокоювався, наставала блаженна мить.., і тоді старий завжди згадував Алі* (Ю. Логвин); *Ждуть, щоб нога трохи заспокоїлась, а вона, як на злість, болить* (Леся Українка); // *розм.* Затихати (про звуки). *Зголубіли зимні шиби, Пролетіли птиці сонні, Заспокоїлися кроки...* (М. Рильський).

3. Переставати клекотіти, бушувати (перев. про воду). *Швидше і швидше котилися хвилі, заливали все, розливалися ширше і помалу заспокоювались* (Леся Українка); *Обоє стояли над колесом притихлі, ждали, поки вода заспокоїлась* (О. Гончар).

4. *на чому, розм.* Задовольнятися чим-небудь. *Львів'яни збиралися групами, гомоніли, слухали промовців, але всі заспокоювалися на тому, що далі за Збруч червоні не просунуться* (Р. Андріяшик); *Здобувши перемогу, Максим не заспокоївся на досягнутому, а вирішив тренуватися далі, щоб взяти участь у світовому чемпіонаті з плавання* (із журн.).

5. *тільки недок.* Пас. до **заспоко́ювати.** — *Усі страхи і тривоги заспокоюються спеціальними психологічними вправами, — із знанням справи мовила Катерина Андріївна* (із журн.); *Головний біль звичайно заспокоюється травами із седативними властивостями* (з газ.); *Під час тривалого тренування спрага заспокоюється надовше, якщо пити воду маленькими ковтками* (з навч. літ.).

ЗАСПОКО́ЮВАЧ, а, *ч.* 1. *розм.* Той, хто заспокоює кого-небудь. — *В яку мить ви як розрадник і заспокоювач повинні були з'явитися в житті постраждалої? — допитувався слідчий у затриманого* (із журн.).

2. *техн.* Пристрій для гасіння коливань рухомої частини вимірювального приладу. *Робота подавальних ланцюгів з короткими заспокоювачами призводить до великої вібрації* (з наук. літ.); *Заспокоювач коливань регулюється обертанням рельєфної гайки штока при знятому вантажному майданчику* (з навч. літ.).

ЗАСПО́РИТИ, рю, риш, *док., розм.* Почати спорити; засперечатися. *Раз вони шили ловкі жіночі туфлі і заспорили, хто кого пережене, у кого кращі вийдуть туфлі* (В. Сосюра); — *Ми із Сидором Мироновичем заспорили. Голова настоював, що ти взяв хитрістю, а я доказував, що ти відкупився, — перейшов Микола на "ти"* (Б. Харчук).

ЗАСПО́РИТИСЯ, рюся, ришся, *док., розм.* Почати спо́ритися. *Ішли собі десь розум та щастя та й заспорились. Розум каже, що я сильніший, а щастя — що я* (з казки); *Вони хутко заспорились про щось, звертались не раз і до Насті* (Леся Українка).

ЗАСПОРИ́ТИСЯ, и́ться, *док., розм.* Почати спори́тися. — *Може, робота заспориться швидше після того, як Степан відремонтує свій трактор, — розвів руками Дорош* (із журн.).

ЗАСПОТИКА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *док.* Почати спотикатися (у 1, 3 знач.). *Франка швидко одяглася, схопилась відчиняти двері і, як на похмілля, заспотикалася по хаті* (С. Чорнобривець); *Не пощастило генералові Урбану в'їха-*

ти на білому коні в столицю П'ємонту. Заспотикався на всі чотири його білогривий (І. Пільгук); — *Мусію! Слухай мене, Мусію... —заспотикалася* [Настя], *шукаючи таку відповідь, яка б не зразу його приголомшила...* (В. Речмедін).

ЗАСРІ́БЛЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **засрібли́ти.** *Вона замилувалася краєвидом, засрібленим вранішнім промінням великого кола жевріючого сонця* (Іван Ле); *Надворі ніч, тиха весняна ніч, засріблена місяцем* (П. Загребельний); *Погоджуючись із сином, старий стомлено кивнув головою, засрібленою роками і турботами* (із журн.); // **засрі́блено,** *безос. пред. Минула осінь, час настав: зимою вже засріблено дерева* (із журн.); *Хоч мамине волосся і засріблено роками, її лагідна посмішка завжди лишається молодою* (з газ.).

2. *у знач. прикм.* Який засріблився (у 3 знач.). *Марко ледь пізнав свою матір — так вона змінилася. Мати сумно посміхнулася й заховала під хустку засріблене волосся* (із журн.).

ЗАСРІБЛИ́ТИ *див.* **засрі́блювати.**

ЗАСРІБЛИ́ТИСЯ *див.* **засрі́блюватися.**

ЗАСРІ́БЛЮВАТИ, юю, юєш, *недок.,* **ЗАСРІБЛИ́ТИ,** лю́, ли́ш; *мн.* засріблять; *док.* 1. *що.* Надавати чому-небудь кольору і блиску срібла (у 1 знач.) (про іній, світло місяця і т. ін.); сріблити (у 2 знач.). *Радів Корній, дивлячись на сходи озимої пшениці, які вже почала засріблювати перша паморозь* (із журн.); *Другого дня, коли Блакитне Світило засріблило білосніжні верхів'я гірських велетнів, корабель був готовий до вильоту* (О. Бердник).

2. *кого, що, перен.* Робити сивим; сріблити (у 3 знач.). *Туга за давно втраченими молодістю та щастям поступово засріблює скроні артистки, не дає спокою її серцю* (із журн.); *Микола ледь пізнав давнього товариша: роки залишили свій слід на Івановому обличчі, засріблили його волосся* (з газ.).

ЗАСРІ́БЛЮВАТИСЯ, юється, *недок.,* **ЗАСРІБЛИ́ТИСЯ,** и́ться, *док.* 1. Набувати кольору і блиску срібла (у 1 знач.), ставати сріблястим; сріблитися (у 1 знач.). *Чорні провалля й срібні скатертини вкривають гори над протокою — і на багато миль вперед засріблюється чистий водяний шлях* (М. Трублаїні); *При словах про дитячі притулки заклiпала* [дівчина] *повіками, перемагаючи раптовий приступ плачу, та не перемогла, й блакить її погляду засріблилася тоненькою росою* (Є. Гуцало); *Розкрутилися листочки, засріблилася роса на траві, казковим сяйвом одяглося село та ліс. Все довкіл тішилося місяцеві* (В. Багірова).

2. *тільки док.* Почати сріблитися (у 1, 2 знач.). *Звечоріло. Високо в небі засріблився півокраєць місяця* (П. Оровецький); *Тільки з городиною впораєшся — засріблиться коса на лузі* (М. Стельмах); *Супутник вітає прибуття ракети .. Хлоп'ята незчулися, як перед очима виросла справжня небесна новобудова, засріблився велетенський циліндр* (С. Плачинда); *Воєвода Свенелд скинув шолом, і під сонячним промінням на його голові засріблилось сиве волосся* (С. Скляренко).

3. *тільки док., перен.* Док. до **срібли́тися** 2. *Дуже пізно Андрій зрозумів своє призначення: коли його скроні геть засріблились, а життя майже дійшло до заходу* (із журн.); *З роками її волосся засріблилося, а погляд колись жвавих очей зовсім потьмянів* (з газ.).

4. *тільки недок.* Пас. до **срібли́тися** 1, 2. *Тільки-но з'являється на небі місяць — уся долина засріблюється його сяйвом* (із журн.); *Час вносить свої корективи в наше життя: волосся засріблюється сивиною, а думки стають все важчими* (з газ.).

ЗАССА́ТИ *див.* **засиса́ти.**

ЗАССА́ТИСЯ *див.* **засиса́тися.**

ЗАСТА́ВА[1], и, *ж.* 1. Віддавання кредиторові якого-небудь майна або коштовності для забезпечення одержуваної позички. *Колись за неї* [кожушину] *двадцять рублів давали. Ще й тепер можна рублів із п'ять зачепити .. Хіба однести шинкареві в заставу!* (Панас Мирний); *Випили всю горілку, та ще й не стало .. Старий Джеря витрусив усі кишені, ще й у шинок на заставу одніс свій кожух* (І. Нечуй-Левицький); *Хай пан дасть мені, крім розписки, щось коштовне під заставу* (З. Тулуб); *Коли жандармерія арештовувала українського письменника й політичного діяча Винниченка, давав* [Чикаленко] *свої гроші під заставу, щоб випустили* (Б. Антоненко-Давидович).

2. Річ, яка залишається в того, хто видає позичку. *Місцевий орендар набив повну комору заставами й сотки видав на грубі проценти* (Н. Кобринська); — *Ви знаєте, що я беру тільки цінні застави?!* (Ірина Вільде); *На Вінниччині тих, хто підлягав мобілізації на роботу, змушували давати розписки, де як застава вказувалося все майно* (з наук. літ.); // Грошова сума, яку вносять для забезпечення виконання зобов'язань. [С е л і м:] *Я зобов'язуюсь не виїздити з цього міста до закінчення розпочатого наді мною слідства і внести тридцять тисяч грошової застави* (В. Самійленко); — *А якщо я внесу заставу? .. Ну, на зразок плати за стажування. Думаю, грошей у мене вистачить* (О. Авраменко, В. Авраменко).

ЗАСТА́ВА[2], и, *ж.* 1. *іст.* Місце в'їзду до міста або виїзду з нього, яке охоронялося. *До міста їх не пустили, наказали зупинитися на подвір'ї у передмісті, біля Смоленської застави* (З. Тулуб); *Усі дороги перерізалися заставами, і людей, згідно із складеними списками, починали арештовувати* (з наук. літ.); // Пост, створюваний на центральному шляху для збирання з проїжджих мита, податків за проїзд або перевезення товарів. *Застави хоч стояли, та не густо; сторожа не пильнувала так, як от тепер на Збручеві, чи що; то Дніпром .. люді перевозили всяке добро, не оплачуючи* (Марко Вовчок); *Граф поставив по дорогах Скрізь застави та рогатки. Почалися нескінченні Мита, панщина, податки* (Леся Українка).

2. Військовий охоронний загін, охоронна варта. [А н н а:] *Аж ось коло воріт Його, мабуть, застава затримала, І я сюди, нарешті, утекла!* (І. Кочерга); *Все завдання застави полягало в тому, щоб дати валці з зброєю доїхати до Патронного заводу* (А. Головко); *Вона спершу наткнулась на заставу й обмінялась із нею паролем та відгуком* (І. Багряний); *Граф у паніці зважився був на втечу, навіть пробрався таємним ходом до передмістя Памплони, де тримав напоготові кінну заставу* (О. Авраменко, В. Авраменко); // Місце розташування військового підрозділу, який охороняє певну ділянку державного кордону. *Цілу добу Марко Артьомов пробув на заставі. На сусідній ділянці кордону була тривога* (С. Чорнобривець); *На малій прикордонній заставі, де жили ми, як рідна сім'я, у тривожній досвітній заграві одпалала і юність моя* (М. Упеник).

ЗАСТАВА́ТИ, таю́, тає́ш, *недок.,* **ЗАСТА́ТИ,** а́ну, а́неш, *док., кого, що.* 1. Встигати знайти, побачити, зустріти кого-небудь десь. *Я бачусь з ним рідко, бо коли не зайду, все не застаю вдома* (М. Коцюбинський); *В поміщицьких садибах, куди Юрій завертав, щоб погодувати коня, .. господарів*

уже не заставав (П. Кочура); *Карпо тим. часом прийшов додому й застав уже батька й матір дома* (І. Нечуй-Левицький); * Образно. *Телеграма застала його в полку Устима Богучара* (В. Кучер); // З'являючись куди-небудь, знаходити, бачити когось за якимсь заняттям, у якому-небудь стані, положенні і т. ін. *Обидві дівчини, мала і велика, були між собою у щирій приязні, я часто заставала їх за розмовою або якою дитячою грою* (Леся Українка); *Надійшла Горпина в комору і застала Мотрю в сльозах. Вона сиділа серед долівки і плакала* (Панас Мирний); *Вранці Олена застала Аркадія в кріслі: він спав, припавши грудьми до столу* (Ірина Вільде); // Прибуваючи куди-небудь, виявляти, знаходити щось. *Приходжу додому з лекції — застаю у сторожа лист від редактора* (І. Франко); *Дома Коцюбинський застав записку Чижа, що не дочекався його* (Л. Смілянський).

2. *тільки 3 ос.* Захоплювати зненацька кого-небудь десь, у якому-небудь положенні і т. ін. *Волох вже не вперше літав у грозах. Снігові бурани заставали його у повітрі* (В. Собко); *Вони скоро побачили, що гроза застане їх в дорозі* (П. Колесник).

◊ **На місці зло́чину спійма́ти (злови́ти, заста́ти** *і т. ін.)* *див.* **спійма́ти.**

ЗАСТА́ВИТИ[1] *див.* **заставля́ти[1].**

ЗАСТА́ВИТИ[2] *див.* **заставля́ти[2].**

ЗАСТА́ВИТИ[3] *див.* **заставля́ти[3].**

ЗАСТА́ВИТИСЯ[1] *див.* **заставля́тися[1].**

ЗАСТА́ВИТИСЯ[2] *див.* **заставля́тися[2].**

ЗА́СТАВКА[1], и, *ж.* Спеціальний щит, який затримує воду. *Воду в лотоках спинили заставками* (І. Нечуй-Левицький); *Двоє гайдуків побігли до заставок і підняли їх коловоротом. Вода з ревом ринулася вниз і хутко почала спадати в ставку* (П. Панч); *Шуганув* [Валерка] *з берега між дохлу рибу, щоб по воді дістатися заставок* (Г. Тарасюк).

◊ **(1) На всі за́ставки,** *у знач. присл.:* а) скільки є сили (дуже голосно, гучно, швидко і т. ін.). *А Соловей аж горло надриває І на всі заставки співає* (Л. Глібов); *Хлопчик мчав на всі заставки, його широкі шаровари з хуркотом тремтіли від бігу* (Олесь Досвітній); *Він* [сусіда] *мені магнітофон знову крутить, я йому приймач зверху вмикаю на всі заставки* (А. Крижанівський); б) *(зі сл.* ї с т и, у п л і т а т и *і т. ін.)* жадібно, з апетитом. *Голодні бурлаки уплітали свіжу щуку, осетрину й білугу на всі заставки* (І. Нечуй-Левицький).

ЗА́СТА́ВКА[2], и, *ж.* Малюнок у книжці, звичайно на всю ширину сторінки, перед початком тексту розділу, частини і т. ін.; протилежне к і н ц і в к а. *Я не могла одірвати очей від тих сторінок з тонко розмальованими заставками* (Леся Українка); *Кожен розділ розпочинався просто розкішною заставкою, в якій перепліталися квіти, трави, плоди* (О. Іваненко); *Сюжетні картинки на заставках, обрамлені рослинними орнаментами, фігурами ангелів, вразили його* (Р. Іваничук).

ЗАСТАВКО́ВИЙ, а, е. Прикм. до **за́ставка[1].** *Щоб заставковий щит утримував потік води, що скеровується на колеса водяного млина, і швидко не псувався, його слід виготовляти з особливо міцних матеріалів* (з навч. літ.).

ЗАСТА́ВЛЕНИЙ[1], а, е. Дієпр. пас. до **заста́вити[1].** *В другому кутку стояв низенький, на трьох ніжках столик, заставлений пляшечками від духів та одеколону, коробочками з-під пудри* (Ю. Збанацький); *Шукаючи дверей, він метався, як загнаний звір. Але вихід був заставлений скринею і вийти можна було тільки через кімнату Лариси* (М. Руденко); *Чоловік .. витягав з води верші, заставлені на рибу* (Юліан Опільський); // **заста́влено,** *безос. пред. Зазирнув під ліжко — там усе заставлено речами, серед яких — і кошик з нелегальними брошурами* (Ю. Хорунжий); *Прохід було заставлено порожніми ящиками, які ніхто не поспішав прибрати* (із журн.); *Після похоронів заставлено тризну для городян на розлогім замковім подвір'ю* [подвір'ї] (К. Гриневичева).

ЗАСТА́ВЛЕНИЙ[2], а, е. Дієпр. пас. до **заста́вити[2].** [П а р ф е н і й:] *Повір мені, великий государ, Що коли я візьму сто гривен* [гривень] *плати, То ледве лиш верну свої витрати І викуплю заставлений товар* (І. Кочерга); *В 1583 р. Федоров помер у Львові у великих злиднях. Заставлену за борги друкарню після його смерті викупило Львівське братство* (з наук. літ.); *Дарувальник свідчить, що зазначена автомашина до цього часу нікому не продана, не подарована, не заставлена, у спорі чи під забороною не перебуває* (з мови документів); // **заста́влено,** *безос. пред. Друкарню заставлено, щоб оплатити борги Івану з Сочави* (І. Огієнко).

ЗАСТАВЛЯ́ННЯ[1], я, *с.* Дія за знач. **заставля́ти[1]** 1, 2. *Потрібно уникати заставляння робочого місця деталями, адже це призводить до його захаращення* (з навч. літ.); *Заставляння проходів та евакуаційних виходів різними предметами суворо забороняється* (з мови документів).

ЗАСТАВЛЯ́ННЯ[2], я, *с.* Дія за знач. **заставля́ти[2].** *Через упровадження оренди, заставляння маєтків у банках відбувалося фактичне відокремлення власника від засобів виробництва* (з наук. літ.).

ЗАСТАВЛЯ́ННЯ[3], я, *с., розм.* Дія за знач. **заставля́ти[3].** *— За заставляння знедолених людей нести незаслужене покарання за злочини, які самі ж і творили, вони заслужили Божої кари, — мовила жінка* (із журн.).

ЗАСТАВЛЯ́ТИ[1], я́ю, я́єш, *недок.,* **ЗАСТА́ВИТИ,** влю, виш; *мн.* заста́влять; *док., що.* 1. Ставлячи що-небудь у великій кількості, покривати всю поверхню або заповнювати весь простір. *Слуги заставляли стіл м'ясивом та кашами* (Валерій Шевчук); *Довгий поїзд з панотцями .. заставив увесь шлях коло церкви, зайняв вигон коло цвинтаря* (І. Нечуй-Левицький); *Тим часом дружинники повиносили до сіней великі дубові столи із світлиці, прикрили їх білою скатертю і заставили всілякою стравою й медом* (І. Франко).

2. Загороджувати, закривати когось, щось. *Стара тремтячими руками штовхала Настю під піч, заставляючи її залізною заслінкою* (З. Тулуб); *— Зачиняйте двері! Заставляйте їх шафами! — почувся згори голос Гаміда* (В. Малик); *Пальцем потопу не заставити!* (прислів'я); *Двері од пекарні забив я .. та заставив кошиком* (М. Коцюбинський).

3. *діал.* Ставити що-небудь кудись. *Він весело й широким ритмом насвистуючи якусь мелодію, знову заставляв коробочки з насінням до камер* [термостата] (М. Івченко); *Данило заставляв перемет щосуботи проти неділі і брав два пуди риби щонайменше* (Ю. Смолич); *Всі взялися до обіду, бо Марина приказала: "Будем їсти, а для їх* [них] *заставлю в піч"* (Грицько Григоренко).

ЗАСТАВЛЯ́ТИ[2], я́ю, я́єш, *недок.,* **ЗАСТА́ВИТИ,** влю, виш; *мн.* заста́влять; *док., що.* Віддавати що-небудь у заставу кредиторові для забезпечення одержуваної позички. *Біда заставляв Хвостові хустку, і та, виявляється, була не його, а Шкуренкова* (Валерій Шевчук); *Вхопила Ганна свою новішу свитину, побігла до шинкарки, заставила за карбо-*

ванця (І. Нечуй-Левицький); — *Коли вже інакше не може бути, то хіба застав ті дорогоцінності, але тільки застав* (Ірина Вільде).

ЗАСТАВЛЯ́ТИ³, я́ю, я́єш, *недок.*, **ЗАСТА́ВИТИ**, влю, виш; *мн.* заста́влять; *док., кого, з інфін., рідше з прийм.* до *і спол.* щоб, аби, *розм.* Примушувати виконувати що-небудь, ставати до якоїсь роботи. *Замість науки дяк заставляв Тараса носити воду, рубати дрова, топити піч* (Панас Мирний); *Дівчата схвильовано підганяли його, заставляли, щоб ішов, коли кличуть* (О. Гончар); — *Ви думаєте: що в Азії за відпочинок? Але там щось заробити можна. Навіть коли б не хотів. Заставлять!* (О. Чорногуз).

ЗАСТАВЛЯ́ТИСЯ¹, я́юся, я́єшся, *недок.*, **ЗАСТА́ВИТИСЯ**, влюся, вишся, *мн.* заста́вляться; *док.* 1. *тільки 3 ос.* Заповнюватися чим-небудь у великій кількості. *Стіл непомітно заставляється мисками, чарками* (М. Стельмах); *Кулаком Лебідка як ударить по столу, так стіл зараз і заставився наїдками та напитками всякими* (з казки); *Столи бистро заставилися мисками, пирогами, м'ясом, кашею* (Г. Хоткевич).

2. Загороджувати себе, прикриватися чим-небудь. *Чимраз густіше летіли удари на щит князя Кирила. Даремно намагався він заставлятися від них мечем* (Юліан Опільський); *Той заставився рукою напоперек* (І. Франко).

3. *тільки недок.* Пас. до **заставля́ти¹** 1. *Святковий стіл заставлявся господинею все новими стравами, і гості не переставали її вихваляти за гостинність* (із журн.).

ЗАСТАВЛЯ́ТИСЯ², я́юся, я́єшся, *недок.*, **ЗАСТА́ВИТИСЯ**, влюся, вишся; *мн.* заста́вляться; *док.* 1. *розм.* Закладатися, битися об заклад. *Хіба можна заставлятися на таке?* — *з серцем мовив Сірко.* — *Чув я, гетьмане, про твої лихі дивацтва* (Ю. Мушкетик); *Заставилися* [друзі] *зі мною на те, що варто мені (впродовж години) зробити помилку в російській мові — і я біжу за пляшкою* (І. Жиленко).

2. *тільки недок.* Пас. до **заставля́ти²**. *Боргові зобов'язання, через які заставлялася особа боржника чи його рідня, були заборонені* (з наук. літ.).

ЗАСТА́ВНИЙ¹, а, е. Прикм. до **заста́ва²**. *Через епідемію на заставній дільниці було змінено графік зміни варти* (з газ.); *Люди розступилися, помітивши, що до них наближається заставна варта* (із журн.).

ЗАСТА́ВНИЙ², а, е. Прикм. до **за́ста́вка²**. *Заставною ілюстрацією до "Кобзаря" 1840 року взято малюнок Василя Штернберга, на якому зображено кобзаря з хлопчиком-поводирем* (з навч. літ.).

ЗАСТАВНИ́Й, а́, е́. Прикм. до **заста́ва¹**. *Запровадження обов'язкового страхування заставного майна створило умови для появи на ринку справжніх страхових компаній* (з навч. літ.); // *у знач. ім.* **заставна́**, но́ї, *ж., юр.* Офіційний документ на заставлене майно. *Анулювання заставної і видача нової здійснюються за згодою між іпотекодавцем, боржником, якщо він є відмінним від іпотекодавця, та власником заставної* (з мови документів).

ЗАСТА́ВНИК, а, *ч., юр.* Той, хто віддає своє майно в заставу кредиторові. *Застава може бути зареєстрована на підставі заяви заставоутримувача або заставника після внесення відповідної реєстраційної плати* (з навч. літ.); — *Тільки-но помре заставник, принесу тобі пожертву,* — *обіцяв Мірошниченко своєму "рятівнику"* (із журн.).

ЗАСТА́ВНИЦТВО, а, *с, фін.* Діяльність, пов'язана із заставлянням *(див.* **заставля́ння²**) майна. *Історичний досвід розвитку інституту заставництва свідчить, що існує кілька підстав виникнення застави: договір, закон, судове рішення, заповіт* (з наук. літ.); *Заставництво означає надання заставодержателю права звертати стягнення на предмет застави в разі, якщо зобов'язання не буде виконано* (з мови документів).

ЗАСТАВОДА́ВЕЦЬ, вця, *ч., юр.* Те саме, що **заста́вник**. *Порука і встановлена третьою особою застава припиняються після переведення боргу, якщо поручник або заставодавець не висловив згоди відповідати за нового боржника* (з навч. літ.); *Предметом застави може бути майно, яке заставодавець набуде після виникнення застави (майбутній урожай, приплід худоби тощо)* (з мови документів).

ЗАСТАВОДЕРЖА́ТЕЛЬ, я, *ч., юр.* Те саме, що **заставоутри́мувач**. *Якщо хтось придбав вкрадену чи загублену власником річ, а потім заставив її, то відповідачем виступатиме заставодержатель як фактичний володілець речі* (з навч. літ.); *Заставодержатель має право користуватися переданим йому предметом застави лише у випадках, встановлених договором* (з мови документів).

ЗАСТА́ВОНЬКА, и, *ж., нар.-поет.* Зменш. до **заста́ва¹**. *Не веліла мати заставоньки брати* (П. Чубинський).

ЗАСТАВОТРИМА́Ч, а́, *ч., юр.* Те саме, що **заставоутри́мувач**. *Незалежно від того, перебуває заставлене майно в заставодавця чи заставотримача, експлуатується чи зберігається, до моменту реалізації застави облік його здійснюється заставодавцем* (з навч. літ.); *Майно банкрута, що є предметом застави, включається до складу ліквідаційної маси, але використовується виключно для першочергового задоволення вимог заставотримача* (з мови документів).

ЗАСТАВОУТРИ́МУВАЧ, а, *ч., юр.* Той, хто приймає яку-небудь річ у заставу під видану позику. *Якщо закон або договір вимагає оцінки предмета застави, така оцінка здійснюється заставодавцем із заставоутримувачем відповідно до цін, що звичайно діють на подібні предмети в торговельному обігу на момент застави* (з навч. літ.); *Якщо одне й те саме майно було заставлене кільком юридичним або фізичним особам, то пріоритетне право на відшкодування в судовому порядку має той заставоутримувач, який зареєстрував свою заставу першим* (з мови документів).

ЗА́СТАВОЧКА, и, *ж., нар.-поет.* Зменш. до **за́ставка**. *У лотоках заставочки мельник заставляє* (П. Чубинський).

ЗАСТА́ВОЧНИЙ, а, е, *рідко.* Те саме, що **заста́вний²**. *На заставочному малюнку зображено чотирьох мушкетерів. Тут же золотими літерами виведено: "Один за всіх, і всі за одного"* (з навч. літ.).

ЗАСТАВЩИ́НА, и, *ж., заст.* Застава *(див.* **заста́ва¹**). — *Оддав батько половину поля в заставщину. І однак...* — *Миля усміхнувся.* — *Не горював, а радів. Козаком лишився* (Ю. Мушкетик); *Костюченко заставив мені жінчиного хрещика срібного. А він ще ні однієї заставщини не викупив* (Ганна Барвінок).

ЗА́СТАЙКА, и, *ж., діал.* Житло гуцульського пастуха на полонинах. *Десь в загородах диха худібка, збились вовною вівці, слабо блищать біля застайок ватри* (М. Коцюбинський); *Ось і застайка. У Лукена зроблено по-господарському* (Г. Хоткевич).

ЗАСТАЛЯ́ТИСЯ, я́юся, я́єшся, *недок., діал.* Підлещуватися. *Еней з Палантом обнімався і в його приязнь засталявся* (І. Котляревський).

ЗАСТАНО́ВА, и, *ж., діал.* 1. Застава *(див.* **заста́ва**[1] 1). *А яке ж воно у них "своє", коли у кожного руки короткі, щоб яку нивку або підмет продати чи в застанову дати?* (О. Кониський); *Кожушанку у застанову не візьму, а як треба грошей, то продай кожушанку або теличку* (Л. Яновська).

2. Розум; міркування. *Тривога відняла її усю силу, всю застанову* (І. Франко); *— Приходять до мене такі хвилі, от як оця тепер, що одна думка без застанови — і я позбавлю себе життя* (А. Крушельницький); *Записував* [Марко] *враження жадібно, пристрасно, скоро, без застанови* (Б.-І. Антонич).

ЗАСТАНОВИ́ТИ[1] *див.* **застановля́ти**[1].

ЗАСТАНОВИ́ТИ[2] *див.* **застановля́ти**[2].

ЗАСТАНОВИ́ТИСЯ *див.* **застановля́тися.**

ЗАСТАНО́ВЛЕНИЙ[1], а, е, *розм.* Дієпр. пас. до **застанови́ти**[1]. *Через півгодини човен повернув з річки у Січовий Кіш, де колись увесь берег був застановлений козацькими чайками та грецькими й турецькими кораблями* (А. Кащенко); *Василь кинувся прибирати коробки, аби скоріше звільнити застановлений його речами прохід* (із журн.); *Застановлений внаслідок порушення умов договір знову поновили* (з газ.); // **застано́влено,** *безос. пред. Застановлено* [годинники] *на знак, що нема міри часу для трудів, і праць, і жертви, нема для нікого, коли віра й держава знаходяться в смертельній небезпеці* (О. Назарук); *Боротьбу на фронті тим часом застановлено* (У. Самчук).

ЗАСТАНО́ВЛЕНИЙ[2], а, е, *розм.* Дієпр. пас. до **застанови́ти**[2]. [Храпко:] *То вона* [лука], *значиться, не його?* [Перепадя:] *Та воно, бачите, все одно, що моя: вона застановлена мені* (Панас Мирний); // **застано́влено,** *безос. пред. — Усе застановлено: і поля, і млин, і навіть цю хату. Тому не чекай від мене допомоги — нема грошей, — відрізав Карпо* (із журн.).

ЗАСТАНОВЛЯ́ТИ[1], я́ю, я́єш, *недок.,* **ЗАСТАНОВИ́ТИ,** овлю́, о́виш; *мн.* застано́влять; *док.* 1. *що, розм.* Те саме, що **заставля́ти**[1] 1, 2. *Возами Застановлять і бір, і шлях, І греблю .. над берегами* (Я. Щоголів); *Себе б більш треба лаяти, що, не роздумавши і не розглядівши, .. застановили людям дорогу* (Г. Квітка-Основ'яненко).

2. *що, діал.* Те саме, що **заставля́ти**[1] 3. *На зорі мене збудили до корови, хліб замісити, в хаті прибрати, страву застановити* (Ганна Барвінок).

3. *кого, що, діал.* Зупиняти. *Докія боронила її, а врешті хто годен усі язики в обмові застановити?* (О. Кобилянська).

ЗАСТАНОВЛЯ́ТИ[2], я́ю, я́єш, *недок.,* **ЗАСТАНОВИ́ТИ,** овлю́, о́виш; *мн.* застано́влять; *док., що, розм.* Те саме, що **заставля́ти**[2]. *Став* [козак] *шинкарці молодій за цебер меду застановляти* [обушок] (з думи); [Перепадя:] *Покійний Тхір — коли знали — застановив мені її* [луку] *аж на 10 літ* (Панас Мирний).

ЗАСТАНОВЛЯ́ТИСЯ, я́юся, я́єшся, *недок.,* **ЗАСТАНОВИ́ТИСЯ,** овлю́ся, о́вишся, *док., діал.* 1. Зупинятися. *Іваниха Дубиха мовчала. Роздумувала над чимсь і застановлялася* (О. Кобилянська); *Боротися і гинути разом із ними — це одно, що лишається їй. І вона бореться, не думаючи як, не застановляючись, не міркуючи над вислідом боротьби* (Б. Лепкий); *І саме в цей час вийшла із двору з дяковим жупанцем під пахвою Гапка Дмитриха .. Але наразі застановилася, побачила-бо на шкільному ґанку .. дяка Комарницького* (Валерій Шевчук).

2. Задумуватися. *Мав Славко намір застановлятися далі над тим, що йому з собою діяти* (Л. Мартович); *Від Лордена утікаю душею, і мені й на думку не приходить застановлятись над своїм будучим життям* (О. Кобилянська); *Може, ти застановився, кажу я правду чи брешу?* (Ю. Іздрик).

ЗАСТА́РЕНИЙ, а, е, *діал.* Передчасно постарілий. *Пріська, жінка Пилипова, не так стара, як застарена молодиця* (Панас Мирний); *Підійшла санітарка Оля, а за нею застарений парубок — санітар* (М. Куліш).

ЗАСТАРИ́Й, а́, е́. Старіший, ніж звичайно або потрібно; надто старий. [Мекдугел:] *Фрейзере, я вже застарий, щоб мені закидати брехню* (Мирослав Ірчан); *Допоки зійшов на гору, добряче впрів. Чи поспішав, чи серце вже застаре для молодечих таких поривів* (Василь Шевчук); *Подався на виклик творців — і ледве доправився до Твері. Може, не одразу, все ж недвозначно відчув, який він застарий для далеких мандрів, тим паче для ратних виправ* (Д. Міщенко).

ЗАСТАРІВА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.,* **ЗАСТА́РІ́ТИ,** ста́рі́ю, ста́рі́єш, *док.* 1. Ставати старим; старіти́. *Він був не з тих богатирів, А цілився у генерали... Та надто рано застарів* (С. Воскрекасенко); *Великий аркуш фанери на стовпі* [оголошень] *чомусь не мінявся і вже досить таки застарів* (В. Козаченко).

2. *тільки 3 ос.* Виходити з ужитку, з моди; не відповідати сучасним вимогам. *Хіба не можна змінити звичай, коли він застарів?* (П. Загребельний); *Академія, як і раніше, робила наголос на таких традиційних предметах, як філософія, теологія, риторика та мови. Її схоластичні методи навчання застаріли* (з наук.-попул. літ.).

3. Укорінятися, стаючи невиліковним; задавнюватися (про хворобу). *— А ти хіба ж так і не вирізав, — спитав Цюпенко, — отого свого клятого апендициту? — Ні .. Хірург каже, що ризиковано, дуже, бач, застарів* (М. Рудь).

ЗАСТАРІ́ЛИЙ, а, е. 1. Дієпр. акт. до **заста́рі́ти.** *Мирониха з жалем дивилася на меблі, застарілі не лише від років, а ще й від частого використання* (із журн.); // *у знач. прикм.* Який застарів (у 1 знач.). *Не годилося б .. в'язати оцей застарілий реп'ях в один букет з пахучими польовими квіточками* (Панас Мирний); *Тягар турбот потьмарив застарілі їхні обличчя* (О. Довженко).

2. *у знач. прикм.* Який вийшов з ужитку, з моди, не відповідає сучасним вимогам. *— Годі вам розказувати детально про боротьбу, яку я зчинив з собою, з своїми звичками, застарілими поглядами* (М. Коцюбинський); *У масовій суспільній свідомості продовжують панувати застарілі та непридатні для демократизації підходи* (з навч. літ.).

3. *у знач. прикм.* Задавнений, невиліковний (про хворобу). *Багато людей приїздило до Мориниці з надією вилікувати свої застарілі недуги* (Ірина Вільде).

ЗАСТАРІ́ЛІСТЬ, лості, *ж.* Властивість за знач. **застарі́лий** 2, 3. *Шкільна молодь .. переповнює гальорки академічної опери і драми, не дивлячись на всю застарілість їхнього репертуару* (В. Еллан-Блакитний); *Попри збільшення площ і відмінну якість нових земель не відбулося відчутного підвищення врожаїв, що пояснювалося застарілістю реманенту та методів господарювання* (з наук.-попул. літ.); *Через свою фізичну слабкість та застарілість хвороби Марічка не чекала швидкого одужання* (із журн.).

ЗАСТА́РІ́ТИ *див.* **застаріва́ти.**

ЗАСТА́ТИ *див.* **застава́ти.**

ЗАСТЕБНУ́ТИ *див.* **застіба́ти.**

ЗАСТЕ́БНУТИЙ, *рідше* **ЗАСТІ́БНУТИЙ,** а, е. Дієпр. пас. до **застебну́ти, застібну́ти.** *Козачина була застебнута на грудях жовтим блискучим витертим ґудзиком* (І. Нечуй-Левицький); *Полковник був у святковому строї — в жупані з рясними ґудзиками, підперезаний дорогим поясом, на плечах — накидка, застібнута біля горла застібкою в камені* (Ю. Мушкетик); *На кріслі лежав його затяганий у відрядженнях і роботі чорний портфель, акуратно застебнутий на два широкі паски* (Іван Ле); // **засте́бнуто, засті́бнуто,** *безос. пред. Батько був у шапці, а син у будьонівці, вуха якої відведено назад і застебнуто на потилиці* (М. Циба).

ЗАСТЕБНУ́ТИСЯ *див.* **застіба́тися.**

ЗАСТЕ́ЛЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **застели́ти.** *Отець Палладій попросив гостя сісти за стіл, застелений білою скатертиною* (І. Нечуй-Левицький); *За кілька хвилин щілина готова, дно її застелене пахучою травою* (О. Гончар); *В них* [поезіях] *буяли пахощі і гомони того тривожного, сповитого курявою походів і боїв, застеленого димами вояцьких бівуаків і чорно-багряних пожеж єлисаветградського степу* (М. Бажан); *Червоненький будиночок Бови .. був просто перед застеленими слізьми Юриними очима* (Ю. Смолич); // **засте́лено,** *безос. пред. Йому застелено постіль на канапі* (Б. Антоненко-Давидович); *Світ нам застелено чорною хмарою* (О. Олесь).

ЗАСТЕ́ЛЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **застели́ти** 1. *Обов'язкове застелення бенкетних столів у Західній Європі було викликане тим, що вони мали простий грубий вигляд дощок на козлах* (з наук. літ.); *Існує понад десяток способів застелення столу скатертиною та ще більше оригінальних прийомів фігурного складання серветок* (із журн.).

ЗАСТЕЛИ́ТИ *див.* **застила́ти.**

ЗАСТЕЛИ́ТИСЯ *див.* **застила́тися.**

ЗАСТЕ́ЛЮВАТИ *див.* **застила́ти.**

ЗАСТЕ́ЛЮВАТИСЯ *див.* **застила́тися.**

ЗАСТЕЛЯ́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **застеля́ти** 1. *В покоях знов почалось вештання та готування до парадової вечері, застеляння стола та розставляння парадового посуду* (І. Нечуй-Левицький); *По чарці налили. Та так ото співали і співали, і греків теж у пісню заплели. Було столів велике застеляння. Були землі всещедрої плоди* (Л. Костенко).

ЗАСТЕЛЯ́ТИ *див.* **застила́ти.**

ЗАСТЕЛЯ́ТИСЯ *див.* **застила́тися.**

ЗАСТЕНОГРАФО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **застенографува́ти.** *Його виступ застенографований одночасно секретарем товариства, учнем Антоновича М. П. Дашкевичем та кореспондентом газети "Труд"* (з наук. літ.); *Прийнята телефонограма може бути спочатку застенографована або записана за допомогою звукозаписувальної техніки, а потім розшифрована і надрукована* (з навч. літ.); // **застенографо́вано,** *безос. пред. У 1945 р. Комісією з історії Великої Вітчизняної війни було підготовлено 13 звітів партизанських з'єднань, проведено та застенографовано бесіди з 48 активними учасниками війни* (з наук. літ.).

ЗАСТЕНОГРАФУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *що.* Док. до **стенографува́ти.** [Я р ч у к:] *Застенографуйте телефонограму.* [Ш п и н с ь к и й:] *Слухаю* (І. Микитенко); *В розмові двох на битій дорозі поблизу Навабганджа не було нічого секретного. Навіть більше: коли б її застенографувати, вона навряд чи й зацікавила б читача* (М. Дашкієв).

ЗАСТЕРЕГТИ́ *див.* **застеріга́ти.**

ЗАСТЕРЕГТИ́СЯ *див.* **застеріга́тися.**

ЗАСТЕРЕ́ЖЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **застерегти́.** *До зали зайшла публіка — спочатку начальство, потім і комсклад та представники вищої влади в окрузі, за ними посунули представники військових частин і, нарешті, цивільна людність, як завжди, застережена й несміслива проти військових* (М. Івченко); *Синоніми в гніздах не раз застережені позначками (діалектне, розмовне, іронічне, зневажливе), які в словникових статтях подаються скорочено і курсивом* (з наук.-попул. літ.); // **застере́жено,** *безос. пред. "Та коли ти порушиш закони нашого існування, — застережено було його, — залишишся тим, ким став. Став конем — будеш конем, став парубком — будеш ним .. І переймеш їхню долю"* (Валерій Шевчук).

(1) Усі права́ застере́жено – напис, що свідчить про реєстрацію авторського права на певний продукт та попереджає про неприпустимість використання цього продукту або його частин без згоди автора. *За наявності напису "Усі права застережено" будь-яке копіювання та відтворення тексту без письмової згоди правовласника заборонено* (з навч. літ.).

ЗАСТЕРЕ́ЖЕННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **застерегти́.** *"І де ж на тебе напасешся тої одежі, безсовісний!" Я знав, що й вона казала ці сльозливі слова більше для застереження, щоб хлоп'я, мовляв, не пустилося берега* (Б. Антоненко-Давидович).

2. Те, що застерігає від чого-небудь. *Впертий Павлик, незважаючи на застереження вожатого, не кинув своєї думки зробити водохід* (О. Донченко); *Отой її сміливий погляд, отой прижмур очей досвідченої жінки, у якому й спонукання, і застереження* (Ю. Мушкетик); *— Там погано, княже! — Але Гатило мовби й не почув його застереження* (І. Білик); // Попередження. *На голови батальйону ворог скинув в листівках ще одне застереження: "Ви оточені. Єдиний ваш рятунок — здатися"* (Д. Бедзик); *Дискримінаційні правила імміграції збереглись аж до середини XXVII століття, незважаючи на періодичні застереження з боку ООН з погрозами запровадження санкцій проти планети* (О. Авраменко, В. Авраменко).

3. Зауваження, що роз'яснює або уточнює думку. *Насамперед маленьке застереження: нічого надзвичайного тут не було* (В. Владко); *Повсякчас пам'ятаймо: вірші — таки залишаються, і з ними — не полемізують .. Мушу зробити це застереження, бо пишу — про поета* (О. Забужко); *Це твердження потребує деяких застережень* (з наук. літ.).

ЗАСТЕРЕ́ЖЛИВИЙ, а, е. Який застерігає від чого-небудь небезпечного, небажаного або запобігає його появі. *Повільне хитання заколисувало їх на сідлах, і тільки іноді застережливий голос провідника про ярок або шпилясте узгір'я будив їх* (Олесь Досвітній); *Хоч Сергій ішов тротуаром, він мимоволі оглядався на застережливі трамвайні дзвінки* (О. Гуреїв); *Хільбудій був надто веселий тієї миті, аби почути застережливий крик своїх звідунів* [розвідників] (Д. Міщенко).

ЗАСТЕРЕ́ЖЛИВО. Присл. до **застере́жливий.** *— Я дам вам слово, — і застережливо підніс долоню, немовби Микола Степанович уже рвався на трибуну* (Б. Антоненко-Давидович); *Зінька звертає чомусь із стежки, йде навпростець,*

і Прохор застережливо гукає до неї: — Обережніше, там проталина! (А. Шиян); *Канцеляристи загомоніли, декотрі — обережно, застережливо, а декотрі й гаряче, бо вже випили трохи* (Ю. Мушкетик); * Образно. *Комиші моторошно й застережливо шелестіли* (М. Івченко).

ЗАСТЕРЕ́ЖНИЙ, а, е. 1. Який служить, використовується для застереження. *Він ще раз глянув на місто, на ріку, на високі, позначені малиновим намистом застережних вогнів телевізійні щогли* (В. Собко); *Білан наказав не пускати хворих до клініки. Мовляв, з застережною метою* (Ю. Мушкетик); *Перед нами спалахували застережні написи: "Перевірте, чи маєте при собі вибухові речовини або радіоактивні матеріали".., "Будьте пильні! Ще раз перевірте..." — і так далі* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Під час експлуатації проточного електрообігрівача дотримуйтесь загальних правил безпеки та застережних указівок, наведених перед описом кожної дії* (з наук.-техн. літ.).

2. Стос. до застереження (у 3 знач.). *Застережні статті до договору.*

ЗАСТЕРЕ́ЖНИК, а, *ч.* Той (те), хто (що) застерігає від чого-небудь небезпечного, небажаного або запобігає його появі. *А що як їм справді потрібне його життя? Раптом вони з'являться з-за отієї соснини, як і повідомляв застережник?* (Ю. Яновський); *У складних економічних умовах роль бухгалтера як застережника банкрутства невпинно зростає* (з навч. літ.); * Образно. — *Перший застережник від корупції — це розмежування влади і бізнесу, — наголошував політик* (із журн.).

ЗАСТЕРІГА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **застеріга́ти.** — *Намне .. тобі чуба якийсь мужик, — казали Антонові, даючи йому перше й друге застереження. Але .. застерігання нічого не вдіяло, і Антін таки попав в біду* (І. Нечуй-Левицький); *Попри застерігання професора не розмовляти під час іспиту студенти пошепки перемовлялися один з одним* (із журн.).

ЗАСТЕРІГА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.,* **ЗАСТЕРЕГТИ́,** ежу́, еже́ш; *мин. ч.* застері́г, регла́, ло́; *док.* 1. *кого, що і без прям. дод., зі спол.* щ о, щ о б. Заздалегідь попереджати кого-небудь про щось небезпечне, небажане. — *Але робити це треба дуже обережно, — застерігає дід Максим* (Ю. Збанацький); *Хміль застерігає — п'янство князям та боярам землю спустошує, а людей достойних і вільних та майстрів у рабство повергає* (Є. Гуцало); *Сивий вартовий щось хотів заперечити чи застерегти, щоб ми не розмовляли, але тільки махнув безнадійно рукою* (Олесь Досвітній); *Він, він винен в усьому! .. В пастку, в смертельну пастку завів, не сказавши дівчині всієї правди, не застерігши, що її тут жде* (О. Гончар); // *від кого — чого.* Оберігати від кого-, чого-небудь, запобігати чомусь поганому. *Колючий глід хапався за одежу, немов спинити хотів її, застерегти від небезпеки* (А. Шиян).

2. Робити додаткове зауваження, роз'яснюючи або уточнюючи думку. *За дітей особливо переживала* [Інна], *вони переносять вірус найтяжче. Колола, роздавала таблетки, хоча тут же й застерігала — старайтеся хімії уникати, пийте .. якомога більше чаю з липою та медом!* (О. Гончар); *Зразком для себе як письменника .. вважає* [І. Франко] *і Щедріна, застерігаючи при цьому завжди, що він шукав свого власного шляху* (з наук. літ.).

3. *що.* Лишати за собою яку-небудь можливість, право на що-небудь і т. ін., заздалегідь попередивши про це. *Автор застерігає за собою право різноманітного написання цієї назви — в лапках і без лапок, з великої літери і малої, — як йому, авторові, захочеться* (з наук. літ.); *Почухавши за вухом, він неохоче поплентався за начальником з перукарні, забувши навіть застерегти за собою чергу* (Б. Антоненко-Давидович).

ЗАСТЕРІГА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *недок.,* **ЗАСТЕРЕГТИ́СЯ,** ежу́ся, еже́шся; *мин. ч.* застері́гся, регла́ся, ло́ся; *док.* Те саме, що **застеріга́ти** 2. *Д. Чайченко в початку своєї статті застерігається, щоби не вважати його уваг "за причепливу критику задля самої критики, та й годі"* (І. Франко); *Автор застерігається, що його герої не вирішили питання. Передусім треба би визначити докладніше поняття "вищих вартостей"* (Б. Антоненко-Давидович); *Колонізація .. не повинна скеровуватися супроти місцевого населення, — навпаки, виразно застерігається, що місцеві права та вольності мають залишатися непорушні* (Валерій Шевчук); *Змушений застерегтися: без зусиль з боку самого читача "Таблиця" лишиться для нього мертвою схемою* (М. Руденко).

ЗАСТИГА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **застига́ти[1].** *Вся наша земна куля складається з гірських порід, які виникли або осадним шляхом, або при застиганні розплавленої магми* (з наук.-попул. літ.); *При охолодженні холодець помішують, щоб утворилась однорідна маса, і ставлять на холод для застигання* (з навч. літ.).

ЗАСТИГА́ТИ[1], а́ю, а́єш, *недок.,* **ЗАСТИ́ГНУТИ, ЗАСТИ́ГТИ,** гну, гнеш; *мин. ч.* засти́г, ла, ло *і рідко* засти́гнув, нула, ло; *док.* 1. *тільки 3 ос.* Твердіти або згущуватися під час охолодження; стигнути *(див.* **сти́гнути[2]** 2). *Обличчя сіро-бліде, лише з вуха через краєчок, з-під шолома, стікає смужка густої .. крови* [крові] *і застигає на шиї...* (І. Багряний); *Якщо ж магма, піднімаючись, застигає на глибині повільно, з неї утворюються глибинні магматичні .. гірські породи* (з наук.-попул. літ.); *Зварила мама холодець, Щоб він застиг упору* (І. Нехода); *Сталь відразу ж застигла* (В. Собко); // Замерзаючи, утворювати шар льоду (про воду). *Дніпро застиг, не видно було руху води* (Ю. Мартич); *Озеро вмить застигло, зіщулилось, стало сторч і перетворилося на чарівне дзеркало* (В. Нестайко); // *безос. Підмерзало, застигало, склилось. Між дерев повнішала луна* (М. Рильський).

2. Ставати холодним; стигнути *(див.* **сти́гнути[2]** 1), холонути. *Як виходив, то мати наказувала, аби не барився, бо обід застигне* (Л. Мартович); // Мерзнути. *Оксана хвилювалася, що може застигнути в легкому одязі, тому вирішила повернутися додому за теплим светром* (із журн.); // Замерзаючи, умирати від холоду. *Боюся, щоб знов така негода в дорозі не захопила, як торік, коли хтось ледве не застиг від студені у вагоні і приїхав до Сан-Ремо застуджений* (Леся Українка); // Клякнути, дубіти. *Подужавши неміч, мати кинулась враз до маленької* [Оленки], *— та вже почала застигати* (В. Барка); *Руки її повисли вздовж стрункого, як у хлопчика, тіла, і ноги застигли навіки* (О. Довженко).

3. *перен.* Переставати рухатися, ворушитися, коливатися і т. ін. *Вальс раптом обривається. Всі спиняються і застигають в здивованих позах* (І. Кочерга); *У мовчазному змаганні з бурею застигли млини* (І. Кириленко); *Леся сама; замислена, стоїть, застигнувши, заломивши руки* (Л. Смілянський); *На безвітрі застигли дерева, не ворушиться*

жодна гілочка, жоден листочок (А. Хижняк); // Залишатися якийсь час незмінним (про усмішку, вираз обличчя, очей і т. ін.). *Лиця повертаються до авто, наставляючи в одну точку біноклі .. І коли червона голова перед ними схиляється до руки й застигає в поцілунку, очі юрби застигають так само* (В. Винниченко); *Огей на мить розтуляє очі, усміхається, і ця спокійна усмішка застигає йому на вустах* (Олесь Досвітній); *На білому, як папір, обличчі застигли гнів та невимовний біль* (М. Коцюбинський); *Петрик мовчав, тільки в очах його застиг жах і мовчазний докір* (З. Тулуб); // Зупинятися, затримуватися на якийсь час на кому-, чому-небудь (про очі). *Очі Віри Павлівни застигли на другому поверсі дерев'яного будиночка, де два робітники з тріском і гуркотом довершували ламання зовнішньої стіни* (Б. Антоненко-Давидович); *Батькові очі на мить застигли на худенькому тілі хлопця* (І. Цюпа).

4. *перен.* Зупинятися в своєму розвиткові. *Таланти Корнія Івановича не розвинулись; так застигають в розвитку своєму ранні квіти, що їх прибило жорстоким приморозком* (І. Волошин); *Схід начебто застиг у своєму розвитку, а Захід встиг далеко піти вперед в економічному, науково-технічному аспекті* (з наук. літ.).

Спини́тися (засти́гнути, зупини́тися) на півкро́ці *див.* **спиня́тися.**

◊ **[І] мі́сце засти́гло** *див.* **мі́сце; [І] слід захоло́нув (захоло́в, засти́г, загу́в, прохоло́нув, прохоло́в, проча́х** *і т. ін.)* *див.* **слід¹; Кров холо́не (крижані́є, застига́є** *і т. ін.)* **/ захоло́ла (засти́гла, заледені́ла** *і т. ін.)* **у жи́лах** *див.* **кров; Слова́ застряю́ть (застига́ють) / застря́ли (застря́гли, засти́гли) в го́рлі (у гру́дях)** *див.* **сло́во.**

ЗАСТИГА́ТИ², а́є, *недок.,* **ЗАСТИ́ГТИ,** гне; *мин. ч.* засти́гло; *док., кого, що, рідко.* Те саме, що **застава́ти** 2. *Біжить вона* [лисичка] *.. біжить. Стала її ніч застигати* (О. Іваненко); *Не застигне* [Волот] *в морі бурі, а застигне, можна вийти на берег і переждати* (Д. Міщенко).

ЗАСТИ́ГЛИЙ, а, е. Дієпр. акт. до **засти́гнути, засти́гти¹.** *Висіли в ятках баранячі туші, з синіми жилами, з білим застиглим салом* (М. Коцюбинський); *Сходило сонце. По застиглих від нічної прохолоди горбах переливалися білим морем гірські тумани* (Г. Хоткевич); *Вийшла Марія, командирова дружина, і довго, застигла й мовчазна, дивилася на Чумака* (І. Микитенко); *Вересневі сутінки скрадали контури застиглих у горі постатей* (М. Стельмах); *Тваринний світ не є щось застигле, раз назавжди дане, незмінне, створене відразу, як це уявляли ідеалісти та метафізики* (з наук.-попул. літ.).

ЗАСТИ́ГЛІСТЬ, лості, *ж.* Властивість і стан кого-, чого-небудь застиглого. *В небі — сонячна пожежа, на землі — пекуча, .. із млосною застиглістю спека* (В. Винниченко); *Ні радості, ні смутку не проблукне в погляді, ні мук, ні зусиль, — незримо живе в них лише тяжка застиглість думки* (О. Гончар); *Зрозуміла раптом, чого тікав з цього дому далекий її прадід у перших. Не витримував цієї тиші й застиглості, оцього слізливого й крикливого баб'ячого царства* (Валерій Шевчук).

ЗАСТИ́ГНУТИ *див.* **застига́ти¹.**

ЗАСТИ́ГНУТИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **засти́гти².** *Князь як став, застигнутий, так і стояв, не зважуючись поворухнутися* (Д. Міщенко); *Обабіч шляху біліють на сонці купи кісток — то, мабуть, загинув колись цілий караван, застигнутий піщаним ураганом* (П. Загребельний); *Козак, застигнутий сам один у високій траві чи в лісному чагарнику, щоб збити ворога зі сліду, гавкав по-лисячому, вив вовком, кував зозулею, кричав степовим пугом* (з навч. літ.).

ЗАСТИ́ГТИ¹ *див.* **застига́ти¹.**

ЗАСТИ́ГТИ² *див.* **застига́ти².**

ЗАСТИДА́ТИ, а́ю, а́єш, **ЗАСТИДИ́ТИ,** джу́, ди́ш, *кого, що, розм.* Док. до **стида́ти, стиди́ти.** *Застидив* [пан] *увесь мир* (Ганна Барвінок); *Різкі Христинині компліменти його застидали трохи й збентежили* (І. Нечуй-Левицький); *Пан учитель сказав, що догадується й знає, хто взяв клунок, він прирік застидати лиходія в присутності всіх дітей* (С. Ковалів).

ЗАСТИДА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, **ЗАСТИДИ́ТИСЯ,** джу́ся, ди́шся, *розм.* Док. до **стида́тися, стиди́тися.** *Настуся застидалась, і замішалась, і не могла нічого сказати* (М. Грушевський); *Ми повертаємо чорнявого Василя, що трохи аж застидався, на всі боки: кептарик на ньому такий чудовий!* (Т. Масенко); *Ставши начальником, він раптом .. мовби застидався тих широких прав, які були йому надані* (О. Гончар); * Образно. *Місяць, мов любастий безсилий дідок, сласно подивився Ксані під хустку і, застидавшись своєї старечої легковажності, шугнув на хвилину за хмарку, потім знову виринув* (Б. Антоненко-Давидович).

ЗАСТИДИ́ТИ *див.* **застида́ти.**

ЗАСТИДИ́ТИСЯ *див.* **застида́тися.**

ЗА́СТИЛ, у, *ч.* Те, що застилає, покриває що-небудь. *Надходить важка біла хмара і починає йти сніг. Хутко крізь білий застил сніговий не стає нікого видко* (Леся Українка).

ЗАСТИЛА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **застила́ти** 1. *Багато обрядів українців являли собою дію без слів: тривале пояснення мети приходу старостів в обряді сватання замінялося застиланням столу принесеною з собою скатертиною* (з наук. літ.); *Провідник вагона повинен надавати допомогу в застиланні постільної білизни інвалідам, хворим, людям похилого віку та пасажирам з малими дітьми* (з мови документів).

ЗАСТИЛА́ТИ, а́ю, а́єш, **ЗАСТЕЛЯ́ТИ,** я́ю, я́єш, *рідко* **ЗАСТЕ́ЛЮВАТИ,** юю, юєш, *недок.,* **ЗАСЛА́ТИ,** стелю́, сте́леш, **ЗАСТЕЛИ́ТИ,** стелю́, сте́лиш, *док., що.* 1. *чим і без дод.* Розгортаючи що-небудь, покривати якусь поверхню; стелити (у 1 знач.), слати *(див.* **сла́ти²**). *Зараз заходилась* [Одарка] *опоряджати стола, застилає скатеркою, становить чарочки...* (Марко Вовчок); *Загадала* [Кайдашиха] *Лаврінові намостити на возі високо сіна, ще й заслати килимом* (І. Нечуй-Левицький); *Взяла* [Марія] *потім з полу Тихонів кожух і помостила в боки на лаві і подушку перебила пухкенько — поклала в голову, застелила рядном* (А. Головко); // Покривати собою яку-небудь поверхню. *Завірюха стихла. Пухкий сніговий килим застеляв обидва береги* (Я. Качура); *Клубки пилюги тепер покотилися вздовж шляху, застилаючи собою придорожню смугу будяків* (Іван Ле); *Рожевий яблуневий цвіт так ніжно сад заслав* (М. Терещенко); * Образно. *Невже забуду й сам колись Тривоги, дні жорстокі? Злітає, пада жовтий лист І застеляє роки* (Т. Масенко); // Ростучи, укривати собою землю (про рослини). *Кущі сповзають під гору, а внизу над болотянкою — вільшина, дрібна і більша, заслала всю землю* (Ю. Збанацький); // Розкладаючи, розгортаючи що-небудь, простеляти. [Х у с а *(до Управителя):*] *Тут маєш застелити килими* (Леся Українка); // Простеляючи ковдру, покривало, кладучи подушку, приводити в порядок (постіль, ліжко). *У кімна-*

ті на неї чекав лакей. Він застелив постіль і готував вечірню купіль (Ю. Смолич).

2. *тільки 3 ос.* Огортати, заволікати чим-небудь з усіх боків. *З'їхав* [Павло] *на дорогу; тоді оглянеться назад — нічого не забачив — усе застеляла мла вечірня* (Марко Вовчок); *Сиві хмари все небо застилали* (Леся Українка); *Небо знову запнулося хмарами, і густа темнота застелила дорогу* (Яків Баш); * Образно. *Чорне почуття .. вилося над її головою, застилало думки чорною запоною...* (Панас Мирний).

3. *тільки 3 ос.* Затягувати, закривати очі, перешкоджаючи добре бачити. *Сльози туманною поволокою застилали йому очі, погляд був спрямований кудись повз батька* (М. Руденко); *Від напруження сльози застелили йому зір...* (Олесь Досвітній); * Образно. *Мотря задумалась. Смуток заслав її погляд* (Панас Мирний); // *безос. Йому дуже хотілося збити ще один літак, але очі застилало рожевим туманом і приціл дрижав* (Д. Ткач).

Накрива́ти (застила́ти) / накри́ти (застели́ти) [на] стіл *див.* **накрива́ти.**

◊ **Тума́н застила́є / застели́в о́чі** *див.* **тума́н**[1].

ЗАСТИЛА́ТИСЯ, а́ється, **ЗАСТЕЛЯ́ТИСЯ,** я́ється, *рідко* **ЗАСТЕ́ЛЮВАТИСЯ,** юється, *недок.,* **ЗАСЛА́ТИСЯ,** сте́леться, **ЗАСТЕЛИ́ТИСЯ,** сте́литься, *док.* 1. *чим.* Покриватися чим-небудь. *Надягла* [Мася] *нову спідницю та хусткою застелилась і стала перед дзеркалом, подивилась* (А. Свидницький); *В отаких горах застелявся зеленню .. Чадак* (Іван Ле); * Образно. *У моїх очах є мої діти, є моє поле, і моя худоба, і мої стодоли, та чого їм застелюватися журою?* (В. Стефаник).

2. Огортатися, оповиватися. *Зір її тьмянішав, застилався густою каламуттю* (Є. Гуцало); *Ні, тебе пізнаєм, таємнице, незнайомко Всесвіту німа! Космосу красуня світлолиця у туман заслалася дарма* (М. Терещенко); *Ще звечора над селом застелилося хмарами небо* (І. Муратов).

3. *тільки недок.* Пас. до **застила́ти, застеля́ти, засте́лювати.** *Стіл застеляється у них, І показалася горілка* (С. Руданський); *Взагалі було щось великоднього в цій хаті, в якій стіл застилався білою скатертиною, без сумніву, тільки на Великдень та ще на Різдво* (І. Багряний); *Всередині вони* [човни гойдалки] *застилалися килимами* (Ю. Смолич).

ЗА́СТИЛКА, и, *ж.* Те саме, що **за́стілка.** *Чим гарний той Амастріанський форум, то це застилкою. Ромеї не знають ні трави, ні соломи на підстилку* (П. Загребельний); *Оксана захоплено розглядала кімнату: на поличках були дивні статуетки, на підлозі кімнатні рослини в гарних вазонах, а саму підлогу вкрито яскравими застилками* (із журн.).

ЗА́СТИТИ *див.* **за́ствувати.**

ЗАСТІБА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **застіба́ти.** *Ґудзики використовують для застібання та оздоблення виробу, їх асортимент дуже різноманітний* (із журн.); *Пристосування для застібання ґудзиків і блискавок призначено для інвалідів з порушеннями дрібної моторики* (з газ.); *Задня стінка козацької сумки є довшою і переходить у клапан, до якого пришито шкіряну петлю для застібання* (з навч. літ.).

ЗАСТІБА́ТИ, а́ю, а́єш, *рідше* **ЗАСТІ́БУВАТИ,** ую, уєш, *недок.,* **ЗАСТЕБНУ́ТИ,** *рідше* **ЗАСТІБНУ́ТИ,** ну́, не́ш, *док., що.* З'єднувати, скріплювати частини одягу, взуття і т. ін. за допомогою ґудзиків, гапликів, кнопок тощо. *Йде* [доктор Рудольф] *до будинку, шкутильгаючи й застібуючи щільніше комір коротенького пальта* (В. Винниченко); *Гауптман почав швидко застібати кітель. Ґудзики не потрапляли в петлі* (Ю. Бедзик); *Бертольд опритомнів. Похапцем застібнув комір ряси* (Н. Королева); *Гетьман підвівся, застібнув гаплики на киреї* (Ю. Мушкетик); // Закривати що-небудь (портфель, чемодан і т. ін.) за допомогою застібки. *Легко, невимушено, застібаючи на ходу маленьку лаковану сумочку, з почуттям гідності ступила* [мулатка] *за вікно* (Є. Пашковський); *Минали дні, портфель розбухав все дужче, а коли вже його не можна було застебнути, Карпо викладав усі папери до шухляди* (А. Шиян).

ЗАСТІБА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *рідше* **ЗАСТІ́БУВАТИСЯ,** уюся, уєшся, *недок.,* **ЗАСТЕБНУ́ТИСЯ,** *рідше* **ЗАСТІБНУ́ТИСЯ,** ну́ся, не́шся, *док.* 1. Застібати на собі одяг. *Грицько вже розстебнув був шинелю, але на цьому слові знову став застібатись* (А. Головко); *Плащем з клейонки обвернувся, Циновим ґудзем застебнувся, На голову взяв капелюх* (І. Котляревський); *Сидоркевич бачив, як високий підняв комір пальта і щільніше застібнувся* (В. Винниченко); * Образно. *Від них* [іноземців] *віє пихою, холодністю, зверхністю, і я в свою чергу застібаюся перед ними на всі ґудзики* (Ю. Мушкетик).

2. *тільки 3 ос.* Потрапляти в петлі, бабки і т. ін. (про ґудзики, гаплики, кнопки тощо). *Ігнатьєв підскочив і, тремтячи, ніби хворий в лихоманці, став одягатись. У темряві руки не попадали в рукава, ґудзики не хотіли застібуватись* (В. Собко); *Леся вся тремтіла від образи, але, незважаючи на це, всі ґудзики та гачечки на її довгій сукні застебнулися з першого разу* (із журн.).

3. *тільки 3 ос.* Підлягати застібанню (про одяг, взуття, ремінці і т. ін.). *В кожного забродчика була дерев'яна ляма. Вона обіймала широкою плискуватою дерев'яною дугою стан, а її кінці були стягнуті спереду реміцями; реміці застібались дерев'яною цуркою* (І. Нечуй-Левицький); *Я — в новенькому кунтуші, котрий повідстовбурчувався на плечах, ще й не застібався на всі застібки* (Ю. Мушкетик); *У XV ст. чеська сукня одержала новий нехитрий крій: спереду мала розріз і застібалася на ґудзики* (з наук. літ.); *— Комір не зможе застебнутися через товстий шарф, — пояснювала Олена подрузі* (із журн.).

4. *тільки недок.* Пас. до **застіба́ти, засті́бувати.** *Ірина завжди має охайний вигляд: усі ґудзики застібуються нею акуратно, жоден не пропускається* (із журн.).

ЗА́СТІБКА, и, *ж.* Ґудзик, гаплик, кнопка і т. ін., якими застібають одяг, взуття і т. ін. *І мати, й дочка однаковими, захопленими очима дивились на сина й брата свого Добриню, торкаючись руками його білої свитки із срібними застібками* (С. Скляренко); *На рукавах, .. де колись були застібки, давно поодлітали ґудзики* (І. Цюпа); *У прорізах просторого шовкового халата рожевіли панчохи з золотою каймою, загадково світилися аметистові застібки* (П. Загребельний); // Металеве, пластмасове і т. ін. пристосування для скріплення країв чого-небудь (футляра, оправи книжок і т. ін.). *Вона сердито кинула на підлогу товстий фамільний альбом з старовинними бронзовими застібками* (М. Чабанівський); *Він потягнувся було рукою до кобури, намагаючись вихопити зброю, але тремтячі пальці ковзали по холодній шкірі, не потрапляючи одразу на застібку* (А. Шиян); *Пальці* [Наді] *торкали нікельовану застібку шкіряної, на довгому ремені, сумки* (Є. Пашковський).

ЗАСТІБНУ́ТИ *див.* **застіба́ти.**

ЗАСТІ́БНУТИЙ *див.* **засте́бнутий.**

ЗАСТІБНУ́ТИСЯ *див.* **застіба́тися.**

ЗАСТІ́БУВАТИ *див.* **застіба́ти.**

ЗАСТІ́БУВАТИСЯ *див.* **застіба́тися.**

ЗА́СТІЖЕЧКА, и, *ж., розм.* Зменш.-пестл. до **за́стіжка.** *А у косі застіжечка, а під шийов* [шиєю] *бинда, Ой як бо я приберуся, то всім дівкам кривда* (з коломийки); *— Панно Ганно! Я маю там на возі гарні кісничшки, застіжечки, підв'язочки, хороші шпилечки* (із журн.).

ЗА́СТІЖКА, и, *ж., розм.* Те саме, що **за́стібка.** *Сорочка на ньому без застіжки, як у молдаван* (І. Нечуй-Левицький); *Поперед султана летіло його веління приготувати найбільший дарунок улюбленій Хасекі за сина — небачене плаття з золотої парчі, оздоблене на місці шийної застіжки величезним смарагдом, привезеним з Александрії* (П. Загребельний); *На невеличкому столикові лежав розгорнутий фоліант, старий та пожовклий, переплетений в шкуратяні товсті палітурки з застіжками* (Леся Українка); *Він вправно смикнув замок застіжки й почав діставати з папки якісь папери* (М. Руденко); // Стрічка або шнурок для зав'язування комірця сорочки. *Подарую миленькому на застіжку стрічки* (П. Чубинський); *Червона стьожка й застіжка були оксамитові* (І. Нечуй-Левицький); * У порівн. *Крізь дерева в парку ясніла золота смужка, як застіжка. За лісами заходило сонце* (Б. Лепкий); // *мн.* Петлі, в які просовують стрічку або шнурок для зав'язування комірця сорочки. *В його* [нього] *червона стьожка гарна в застіжках* (Номис).

ЗАСТІ́Й, то́ю, *ч.* 1. Відсутність руху, нерухомість. *На якийсь уже день несамовитої гонитви по зелених хвилях, у постійних ловах змінних повівів вітру, коні від задухи й застою почали хворіти* (Ю. Логвин); *Світло-буре смугасте забарвлення піску виникає унаслідок його озалізнення і застою ґрунтових вод* (з наук. літ.); *Задишка виникає при застої крові в легенях* (з навч. літ.).

2. *перен.* Відсутність розвитку, зупинка, затримка в чому-небудь; стагнація (у 1 знач.). *— Тепер у дров'яній торгівлі застій, ціни доброї нема* (І. Франко); *Якщо оболонка пошкоджена, то для прагнучого духу знайдеться нове вмістилище. Але застій духу — це смерть* (О. Бердник); *Нестача металу, природно, викликала застій у техніці і серйозно обмежувала розвиток продуктивних сил стародавнього суспільства* (з наук. літ.).

Періо́д засто́ю *див.* **періо́д.**

ЗАСТІ́ЙНИЙ, а, е. 1. Стос. до застою. *Дорогою худоба води у ставку не п'є, бо там застійна вода, тхне болотом* (К. Гордієнко); *Річка виривається із застійного болота і, хоч вона на початку тільки струмок, великою й могутньою стихією стає* (Валерій Шевчук); *Гоца — найкоштовніший скарб у цьому застійному місті, у цьому тісному світі* (Любко Дереш).

2. Який існує постійно або протягом тривалого часу. *Сумнів може перейти в застійну хворобу, що розкладає розум...* (І. Росоховатський); *Унаслідок порушення супідрядної діяльності різних нервових центрів можливе виникнення застійних осередків збудження, які дають гіпертонічні або гіпотонічні реакції* (з наук. літ.).

ЗАСТІ́ЙНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **застійний** 1. *Характерними рисами боліт є застійність водного режиму, а також досить великі сезонні коливання рівня ґрунтових вод* (з наук. літ.); *Кочівництво як спосіб виробництва характеризується застійністю форм господарювання* (з наук.-попул. літ.).

ЗА́СТІЛКА, и, *ж.* Те, чим застеляють що-небудь. *Хлопець сів на застілку коло її ніг* (В. Підмогильний); *До повернення матері Марійка ретельно прибрала в хаті: вимила кожен куточок, витрусила кожну застілку* (із журн.).

ЗАСТІ́ЛЛЯ, я, *с., розм.* 1. Місце, простір навколо столу, за столом. *Суворість тіней лагодили пестрі* [пістряві] *блиски, які проміж пні свіч злітали з горішніх шиб на царські ворота і квітчасте застілля аналоя* (К. Гриневичева).

2. Пригощання за загальним столом. *Посідали до столу. Одразу стало гамірно й весело, як завжди під час святкового застілля* (В. Нестайко); *Сірко сам любить веселе товариство і веселе застілля* (Ю. Мушкетик).

3. Ті, хто сидить за загальним столом під час пригощання. *І пригощались, і пригощали, доки не захмеліли всі, а захмелівши, прогнали на бескеття сум, гризоти свої та й заспівали усім застіллям* (Д. Міщенко); *Захмеліле застілля, раде, що обійшлось без політичних баталій, полегшено зітхало* (Г. Тарасюк); [Г а м л е т:] *Де тепер твої жарти, твої пісеньки, вихори твоїх веселощів, від яких усе застілля лягало з реготу?* (Л. Гребінка, пер. з тв. В. Шекспіра).

ЗАСТІ́ЛЬНИЙ, *заст.* **ЗАСТО́ЛЬНИЙ,** а, е. 1. Який міститься, розташований позаду стола. *Навстіж відчинила* [дівчина] *застільне вікно* (І. Вирган); *Десь опівночі у застільну віконницю шкрябнуло, і Жежеря, багатозначно прошепотівши: "Він!", почовгав у сіни відмикати двері* (В. Речмедін).

2. Який відбувається за столом під час їди. [Г і л ь д а:] *Слухати застольні ваші співи Я встигну ще сьогодні...* (І. Кочерга); *Микошенька вслухається у безладні застільні розмови* (О. Полторацький); *Застільна бесіда потекла вільно і плавно, як чорна, ніби дьоготь, слив'янка до горла...* (Ю. Хорунжий); // *у знач. ім.* **застільна,** *заст.* **засто́льна,** ної, *ж.* Пісня під час урочистого обіду, вечері і т. ін. *На тлі розмов про загиблий внаслідок повені врожай застільна у виконанні Левка звучала надією на краще майбутнє* (із журн.).

ЗАСТОВПИ́ТИ, плю́, пи́ш; *мн.* застовпля́ть; *док., що.* 1. *спец.* Поставити стовпи на певній території для позначення чого-небудь. *— У першу чергу потрібно застовпити золоті родовища, — зазначив губернатор* (із журн.); *Мер міста дав розпорядження застовпити територію за містом, на якій проводитимуться змагання з картингу* (з газ.).

2. *перен., розм.* Закріпити за собою право на щось. *Не лишалося нічого іншого, як блефувати, на словах намагаючись застовпити свої інтереси в регіоні* (з газ.).

ЗАСТО́ВПЛЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **застовпи́ти.** *На ділянках, застовплених для будівництва елітних котеджів, знайдено поклади уранової руди* (з газ.); *Василь і досі досліджував свою улюблену тему, застовплену ним ще на другому курсі навчання в університеті* (із журн.); // **засто́вплено,** *безос. пред. — Територію застовплено, техніку придбано, робочих набрано. Ми готові починати, — зазначив мер* (із журн.).

ЗАСТОГНА́ТИ, стогну́, сто́гнеш, *док.* 1. Почати стогнати (у 1 знач.). *Недовга боротьба: хтось один упав і застогнав* (Марко Вовчок); *Тільки сльози текли по непорушному лиці* [мученика], *мовчав на допити, мовчав на всі погрози, раз застогнав, — і мук ще додали ченці* (Леся Українка); *Вона вдарилася лобом об одвірок, тихо застогнала* (Григорій

Тютюнник); // Почати видавати звуки, що нагадують стогін (про птахів і тварин). *Обізвався в лісі пугач, застогнав сумно та страшно таким голосом, яким кричать люди в лиху годину перед наглою смертю* (І. Нечуй-Левицький); *Забились і застогнали високим стогоном поранені коні* (О. Довженко); // Глухо завити, загудіти (про стихійні сили природи, предмети і т. ін.). *Застогнала земля під кінськими копитами* (Я. Качура); *Васса взяла кілька акордів, Рояль застогнав, хлюпнув весняним дощем, .. залився радісним сміхом* (Г. Епік); *Море застогнало від розривів бомб* (Д. Ткач); // Наповнитися стогоном, гулом. *Провалився козак, Стрепенувся байрак, А могила застогнала* (Т. Шевченко); *Застогнала і затряслася тухольська долина від страшного удару* (І. Франко); *Застогнали від плачу, наруги полустанки, вокзали, вузли...* (І. Гончаренко).

2. Почати говорити із стогоном, жалісливо, протяжно. *"Ох, голубе! — Лисиця застогнала, — Бодай би вже й не жить. Як отаке терпіть!"* (Л. Глібов); *— Але ж мене заручили! — застогнав він якось безрадно. Суліман торкнувся його плеча. — Ну, ну! Заручили — це ще не весілля* (Ірина Вільде); *— Людоньки, то невже ви нас і дітей наших кинете на поталу, — застогнала Устина, міцніше притуляючи дитину до грудей* (М. Стельмах).

3. *перен.* Почати страждати, мучитися під гнітом кого-, чого-небудь. *Застогнала Україна під гнітом польських панів, що примушували селян по п'ять днів на тиждень працювати на панщині* (з наук.-попул. літ.); *Застогнав славний Київ під гнітом ненаситного змія. Проте не зміг страшний ворог устояти перед силою народного героя — Кирила Кожум'яки* (з навч. літ.).

ЗАСТО́ЛЬНИЙ *див.* **застільний.**

ЗАСТО́ПОРЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **засто́порити.** *Застопорений на мілині катер ворухнувся, як хворий, навертався задертою половиною до острова* (Іван Ле); *Вночі, скрадаючись, мов пірати, набравши розгін, пройшли* [судна] *Керченську протоку при застопорених машинах, щоб не викликати підозри в червоних застав з таманського берега* (О. Гончар); // **засто́порено,** *безос. пред. Нарешті лебідку було застопорено, і Василь зміг вилізти через люк на палубу* (із журн.).

ЗАСТО́ПОРИТИ *див.* **засто́порювати.**

ЗАСТО́ПОРИТИСЯ *див.* **засто́порюватися.**

ЗАСТО́ПОРЮВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **засто́порювати.** *Стопор якірного ланцюга призначений для застопорювання останнього силами тертя, що виникають, коли ланки ланцюга затиснені між робочими поверхнями стопора* (з наук. літ.); *— Щоб уникнути застопорювання видання вашої збірки, варто заздалегідь ретельно обдумати всі етапи цього процесу, — наголошував пан Левко* (із журн.).

ЗАСТО́ПОРЮВАТИ, юю, юєш, *недок.*, **ЗАСТО́ПОРИТИ,** рю, риш, *док.* 1. *що.* Зупиняти або затримувати рух машини, механізму; стопорити (у 1 знач.). *Під час роботи у турбінній камері звільняють від води напірний трубопровід, закривають і застопорюють або заклинюють напрямний апарат турбін* (з навч. літ.); *Водій ледве встиг застопорити машину* (Ю. Смолич); *Застопорив* [Горн] *лебідку і виліз у люк на палубу* (Іван Ле); // *перен.* Затримувати, припиняти (про розвиток чого-небудь). *Усілякі претензії, надумані обрáзи застопорюють стосунки, позбавляють можливості бути щирим один з одним* (із журн.).

2. *тільки 3 ос.* Те саме, що **засто́порюватися.** *— У цій багнюці не лише автівка — танк застопорює. Краще об'їхати іншою дорогою, — пояснював Довбуш* (із журн.); *От як колона стане, застопорить десь, і нічого буде робити з нудьги* (І. Багряний); *Граната гримнула під гусеницею, .. танк повернувся боком і застопорив* (О. Гончар).

ЗАСТО́ПОРЮВАТИСЯ, юється, *недок.*, **ЗАСТО́ПОРИТИСЯ,** иться, *док.* 1. Зупинятися (про дію, роботу машини, механізму). *Гримлять танки, гахкають гармати, поривчасто тріщать кулемети. Однак щось там застопорюється .. Тільки чи надовго?* (із журн.); *Коли переповите тросами колоддя заякорило спідніми окоренками об зораний укіс берега і застопорився трактор, вона махнула вниз рукою, спинила Багрова* (Іван Ле); // *перен.* Затримуватися, припинятися (про розвиток чого-небудь). *— Як наші сини? — По-всякому, — зітхнула Марійка, — як посваряться, то й всякі стосунки між ними наче застопорюються, а потім минає — починають знов спілкуватися* (із журн.); *На цьому праця над романом чомусь застопорилася* (Ю. Смолич); *— Та зараз щось застопорилося з виданням, — стурбовано вела далі Варвара Дмитрівна. — Знову цензура присікується* (О. Іваненко).

2. *тільки недок.* Пас. до **застопо́рювати** 1. *Перед перевіркою технічного стану машин і механізмів механіком обов'язково застопорюються ходові частини, що рухаються* (з наук.-техн. літ.); *Будь-яка робота над собою застопорюється, у першу чергу, самою людиною, якщо вона недостатньо чітко усвідомлює концепцію розвитку загалом* (із журн.).

ЗАСТОРО́ГА, и, *ж.* Те саме, що **застере́ження** 2. *І знову життя однієї дитини закривалося мрякою безмірного віддалення, де губилися всякі застороги й голос матері* (Н. Кобринська); *Тривожна засторога вчителя мимоволі торкнулася душі кожного, всі одразу помітили, що могила підозріло порита якимись ровами* (О. Гончар); *То була справжня несподіванка для Гатила, й він картав себе останніми словами, що не зважив на застороги бернського князя* (І. Білик).

ЗАСТОРО́НОК, нку, *ч.* Бокове місце, відділення у клуні, хліві, амбарі і т. ін. для складання чого-небудь. *Наймити винесли снопи з засторонків, чисто вимели всю клуню* (І. Нечуй-Левицький); *Розчистили у хліві порожній засторонок під готові рубанці. Учні .. занесли перші оберемки дров* (Ю. Збанацький); *Клуня ж була напівпорожня, в засторонку лежало трохи торішньої соломи* (Ю. Мушкетик).

ЗАСТОРЧИ́ТИ, чу́, чи́ш, *док., що, діал.* Устромити. *Рибалонька, митець усе в воді ловити, Бажаючи поймать* [піймати] *в'юнів, В Болото Вершу засторчив* (Є. Гребінка); *Сяде* [Федір] *на човен, тихо одпливе насеред річки, засторчить вершу, притягне трохи, — що-що, а рак хоч дурний, а піймається* (Панас Мирний); *Один* [розбишака] *засторчив знічев'я списа свого в копицю* (М. Лукаш, пер. з тв. Д. Боккаччо).

ЗАСТОСО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **застосува́ти.** *Я мав необережність сказати йому, що цей винахід може бути застосований на малому підприємстві* (Д. Бузько); *Він весь час стежив з бойових порядків, які наслідки дає Чернишів метод швидкісної стрільби, вперше сьогодні застосований масово* (О. Гончар); *Метод певної ігрової містифікації, присутній у вченні дона Хуана, застосований цілком свідомо* (О. Бердник); // **застосо́вано,** *безос. пред. Застосо-*

вано той же випробуваний метод, за допомогою якого вчені визначили вік земної кори на підставі вивчення продуктів розпаду урану і торію (М. Руденко).

ЗАСТОСО́ВНИЙ, а, е. Який можна застосувати, використати. *Це поміж людьми Цвичок дурний, а довідки із психушки у нього нема. Так що закон застосовний до нього, як і до будь-кого іншого* (М. Матіос); *Метод застосовний для систем нелінійних алгебраїчних рівнянь, які описують сім'ю екстремалей* (з наук. літ.); *Серед старозавітних апокрифів найбільш розвинену фабулу мають апокрифічні казки про царя Соломона. Термін "казка" цілком застосовний до цих легенд* (з навч. літ.).

ЗАСТОСО́ВНІСТЬ, ності, *ж.* Можливість застосувати, використати що-небудь. *З'ясовано також основні умови функціонування проектованої системи, її призначення та ділянку застосовності* (з наук. літ.); *Проведено дослідження в'язкості рідин (аргону, азоту) при сталій густині, які допомогли з'ясувати критерії застосовності різних теорій рідкого стану* (з наук.-попул. літ.).

ЗАСТОСО́ВУВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **застосо́вувати.** *Пропонований підхід передбачає створення або зміну конструкції виробів, технології виробництва і застосовуваної техніки або складу матеріалів* (з наук. літ.); *На зовнішній вигляд український зруб дещо відрізняється від російського. Це пояснюється породами та якістю застосовуваного тут лісу* (з наук.-попул. літ.); *Призначенням нової машини є заміна відбійних молотків, застосовуваних у шахтах з пластами крутого падіння* (з газ.).

ЗАСТОСО́ВУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **застосо́вувати.** *Для одержання додаткової високоякісної, екологічно чистої продукції рекомендовано застосовування передпосівної бактеризації* (з наук. літ.); *Основна мета діяльності міжпрофесійних організацій виробників цукру полягає у встановленні та застосовуванні стандартів і цін на цукрові буряки в інтересах виробників сировини* (з газ.).

ЗАСТОСО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАСТОСУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док., що.* 1. Використовувати що-небудь з певною метою, запроваджувати в ужиток. *Проти "королівських тигрів" з нашого боку почали застосовувати не лише спеціальну протитанкову артилерію, а й артилерію важких систем* (О. Гончар); *Часто-густо вони* [послідовники] *навіть не розуміли, що зберігають, а застосовуючи свої знання на практиці, сліпо дотримувалися інструкцій* (О. Авраменко); *Він спершу розповів про один варіант, який його бригада вирішила застосувати на бурінні* (Д. Ткач).

2. Пристосовувати до чого-небудь. *Старі прислів'я Хома Хаєцький застосовує до нової обстановки* (з наук. літ.); *Характерною особливістю наукових праць Торрічеллі є те, що він намагається застосувати математику до практичних потреб* (з наук.-попул. літ.).

ЗАСТОСО́ВУВАТИСЯ, ується, *недок.* 1. Використовуватися, вживатися з певною метою. *На той час гармати .. ще рідко застосовувалися в бойових діях, бо щойно лише починали входити в ужиток* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Дерево широко застосовувалося при виготовленні різних місткостей і тари* (з наук. літ.); *Саксофон, популярний духовий інструмент, що так часто застосовується в джазовому оркестрі, винайшов 1841 р. бельгієць Адольф Сакс* (з наук.-попул. літ.).

2. Пас. до **застосо́вувати.** *Сфера вживання терміна "дискурс" стає надзвичайно широкою, а дискурсивний аналіз текстів все частіше застосовується науковцями* (з наук. літ.).

ЗАСТОСУВА́ННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **застосува́ти.** — *Пораджу йому уважно вивчити наш завод. Повинен же він розуміти, що тільки після цього й можна говорити про застосування у нас його ідей!* (Ю. Шовкопляс); *Рідко застосовувалися* [гармати] *в бойових діях, бо щойно лише починали входити в ужиток, були недосконалі, досить небезпечні в застосуванні* (О. Авраменко, В. Авраменко).

2. *інформ.* Виконуваний модуль для певної операційної системи. *Розроблення моделей об'єктного подання знань про застосування (прикладну систему) є традиційним завданням теорії програмування* (з наук. літ.); *У результаті вивчення зазначеної дисципліни студент повинен знати принципи розроблення динамічних веб-застосувань* (з навч. літ.).

ЗАСТОСУВА́ТИ *див.* **застосо́вувати.**

ЗАСТОСУ́НОК, нку, *ч., інформ.* Те саме, що **застосува́ння** 2. *Розробка веб-застосунків дозволяє створювати корисні й багатофункціональні онлайн-інструменти для вирішення різних бізнес-завдань* (з навч. літ.); *Тепер українським користувачам доступний ще один корисний і дуже очікуваний застосунок — мобільний словник* (з мови реклами).

ЗАСТО́ЮВАТИ, юю, юєш, *недок.,* **ЗАСТО́ЯТИ,** о́ю, о́їш, *док., що, чого:* **(1) Засто́ювати / засто́яти че́ргу (че́рги)** — зайнявши чергу, стояти певний час у ній. — *Та там у млині так завізно, що трудно було дотовпитися, мусив застоювати черги до самого вечора, — одбріхувався Лаврін* (І. Нечуй-Левицький); *Рідко сходилися подорожні застоювати чергу: на цілу ніч, безконечну ніч, що змучувала на смерть* (В. Барка); *Навчений гірким досвідом, він на дві години раніше з'явився на іспит призначеного дня, щоб застояти чергу* (В. Підмогильний); *Андрій чесно застояв чергу, просунув у віконечко руку і подав книжку* (С. Чорнобривець).

ЗАСТО́ЮВАТИСЯ, ююся, юєшся, *недок.,* **ЗАСТО́ЯТИСЯ,** о́юся, о́їшся, *док.* 1. Стояти, затримуватися довго на одному місці. — *І ти вже махаєш косою, аби день до вечора. З дівчатами вже чогось застоюєшся* (М. Стельмах); *Коли б яга не закричала, Що довго годі говорить, То може б там і застоявся* [Еней] (І. Котляревський); *На Дніпрі часом застоїться крига. Вже немилосердно пече сонце, .. але Дніпро не може скинути крижаного покрову* (С. Скляренко); // Стояти певний час для більшого прокисання (про продукти харчування). *Баранчики — це різні фігурки з сиру, якому дали трохи застоятися й прокиснути* (Г. Хоткевич); * Образно. *Ех рубнути б що-небудь! Помахати б сокиркою, щоб аж у плечах занило, розігнати б кров — застоялася за зиму* (В. Винниченко).

2. Стояти довго без руху, без роботи (про тварин). *За п'ятнадцять років я набула чималого досвіду в доїнні корів, догляді, годівлі... Прогонимо двічі до лісу, щоб корови не застоювалися* (К. Гордієнко); *Кінь не застоїться, а меч не заржавіє* (Б. Лепкий); *Трюхав вороний по накоченій вулиці, баско вигравав так, що й підганяти його не треба. Застоявся в чистій та теплій стайні* (І. Кириленко).

3. Довго не висихати, не витікати (про воду). *Обвинувачуйте вже скоріше .. дорожнього наглядача, який допускає, щоб вода застоювалась і утворювалось болото* (Д. Паламарчук, пер. з тв. Стендаля); *Низькі місця, де навесні довго застоюється вода, та сухі схили для культури горіха*

непридатні (з наук. літ.); *Вода в решеті не застоїться* (прислів'я); // Не вивітрюватися, не зникати (про запахи). *Застоялись у високім бур'яні густі пахощі прив'яленого сонцем полину, розімлілої лободи, лугових трав* (О. Гончар).

4. Псуватися від чого-небудь, мати поганий запах, смак (про повітря, воду). *Анрі-Жак займав койку на третьому ярусі, тут застоювалось важке повітря під стелею* (Ю. Яновський); *Кілька разів включала* [Женя] *безшумний вентилятор: хоч двері й навстіж, а повітря в палаті могло застоятися* (Ю. Шовкопляс).

ЗАСТОЯЛИЙ *див.* **застояний.**

ЗАСТОЯНИЙ, *рідко* **ЗАСТОЯЛИЙ,** а, е. 1. Який застоявся на одному місці, затерп від довгого стояння. *Тяжко переступаючи обрезклими, застояними ногами, — бо ж завжди малював стоячи "заради дрімливої спокуси", — підійшов* [чернець] *до вікна* (Н. Королева).

2. Який довго був без руху, без роботи. *І такий не один Повесні челядин Рвавсь, мов кінь застоялий з повіддя* (І. Манжура); *Крізь темну шкіру та густу сітку бузкових прожилок стала просвічуватися застояна кров* (І. Волошин); *Гатило, загорнувшись у шкарубке вовняне корзно, сів на свого застояного яблукатого жеребця* (І. Білик).

3. Який довго не висихав, не витікав. *Відгонило* [повітря] *тванистим духом застояного болота* (Н. Рибак); *Як кинеться з розгону У отвори застояна вода, Як крутоне колесами!* (І. Вирган).

4. Який має поганий запах, смак: спертий, зіпсований (про повітря, воду). *Коли Гнат відкрив двері, в лице йому вдарило застояним повітрям* (Григорій Тютюнник); *Від спецівки несло застояним смородом мазути* (П. Запаренко).

ЗАСТОЯТИ *див.* **застоювати.**

ЗАСТОЯТИСЯ *див.* **застоюватися.**

ЗАСТРАЙКУВАТИ, ую, уєш, *док.* Почати страйкувати. *Дві тисячі робітників військових закладів підтримали повстанців і застрайкували* (Ю. Смолич); *В середині січня застрайкували робітники залізничних майстерень, механічного і шкіряного заводів, тютюнової фабрики та інших підприємств* (М. Олійник); *Працівники трамвайних та автобусних депо теж застрайкували. До них буцімто від завтра приєднуються й службовці державних установ* (І. Білик); * Образно. *Абсолютну більшість опанувало безсоння, тривожний неспокій, хвороблива експансивність, і... в деяких геть-чисто застрайкували шлунки* (І. Багряний).

ЗАСТРАХАНИЙ, а, е, *розм.* Дієпр. пас. до **застрахати.** *Він щиро бив поклони, бо, застраханий матір'ю, він наче справді почував камінь якогось тяжкого гріха на серці* (Л. Яновська); *— О, застрахані діти! — підняв руки до неба Єшуа. — Хто так тяжко обманює вас?* (О. Бердник); *Син собакою шолудивою повз чужими городами, повз, тремтів розпластаним стогоном, два тижні мовчав .. до того застраханий, що біда* (Є. Пашковський).

ЗАСТРАХАТИ *див.* **застрашувати.**

ЗАСТРАХОВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **застрахувати.** *Він поводиться так, ніби його життя застраховане й цілком забезпечене найменше на п'ятдесят років* (В. Винниченко); *Усі будинки там застраховані, та й вартість їх незначна* (М. Дашкієв); *Він бідкався тільки про свій вантаж, котрий не був застрахований* (Т. Воронович, пер. з тв. Ж. Верна); *Сонячна система .. не застрахована від будь-яких катаклізмів* (О. Бердник); *Людині притаманно помилятись. А ви — теж людина, не Бог, і теж не застраховані від помилок* (М. Циба); // **застраховано,** *безос. пред. Якщо майно застраховано на повну суму страхової оцінки, то всі збитки в межах цієї суми будуть повністю відшкодовані* (з мови документів); *— Нікого не застраховано від невдач, усі ми помиляємось, — утішала Марійку мати* (із журн.); // *у знач. ім.* **застрахований,** ного, *ч.;* **застрахована,** ної, *ж.* Особа, яку застрахували або яка застрахувалася. *Об'єктом страхування від нещасного випадку є життя застрахованого, його здоров'я і працездатність* (з мови документів).

ЗАСТРАХОВУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАСТРАХУВАТИ,** ую, уєш, *док., кого, що.* 1. Проводити страхування, піддавати страхуванню кого-, що-небудь; страхувати (у 1 знач.). *Життя членів добровільних пожежних дружин застраховують за рахунок коштів підприємства* (із журн.); *Про дядька Ананія говорили, що він зліпив сяку-таку клуню, застрахував і потім підпалив* (Є. Кравченко); *— Я застрахував своє життя на таку круглу суму, що сам здивувався, як багато я коштую* (В. Шкляр).

2. *перен.* Запобігати чомусь небезпечному, шкідливому, оберігати від чого-небудь небажаного, поганого, неприємного; страхувати (у 3 знач.). *— Фактично ми застраховуємо ради від грубих порушень Конституції, — заявив журналістам пан Ковальський* (із журн.); *Павлюк говорив надто серйозно і переконливо. Здавалося, хотів своїми словами дійсно застрахувати Раю від хвороби чи від смерті* (О. Копиленко).

ЗАСТРАХОВУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.,* **ЗАСТРАХУВАТИСЯ,** уюся, уєшся, *док.* 1. Застраховувати себе, своє майно; страхуватися. *Страхові послуги з добровільних видів страхування надаються юридичним та фізичним особам, які не підпадають під обов'язкове страхування і бажають застраховуватися* (з навч. літ.); *Як свідчать архівні джерела, застрахуватись на початку XX століття можна було від смертних випадків, від інвалідності та ін.* (з наук. літ.).

2. *перен.* Убезпечувати, оберігати себе від чого-небудь небажаного, поганого, неприємного. *Щоб застраховуватися від проблеми нестачі місць у дошкільних закладах, батьки заздалегідь записуються в чергу* (із журн.); *Сухова дивувала надмірна обережність Платона Миколайовича. Той ніби чогось боявся, щось передчував, від чогось хотів максимально застрахуватись* (О. Тесленко); *Довіра довірою, але ніколи не зайве перевірити, застрахуватися від можливих помилок, адже людям властиво помилятися* (О. Авраменко).

3. *тільки недок.* Пас. до **застраховувати.** *Проценти сплачуються стосовно позики, яка надається на період, тривалість якого є не меншою за три роки, забезпечується гарантією або застраховується* (з мови документів); *Під час перебування в оздоровчому таборі діти застраховуються від нещасних випадків* (з газ.).

ЗАСТРАХУВАТИ *див.* **застраховувати.**

ЗАСТРАХУВАТИСЯ *див.* **застраховуватися.**

ЗАСТРАШЕНИЙ, а, е, *розм.* Дієпр. пас. до **застрашити.** *Лице* [Томи] *смагляве, застрашене* (В. Стефаник); *І бачив я, що так само молиться вся наша челядь і старшина також, всі застрашені, отупілі й оглуплені, ще й мовби онімілі* (Ю. Мушкетик).

ЗАСТРАШЕННЯ, я, *с., розм.* Дія за знач. **застрашити** і стан за знач. **застрашитися.** *Розповідав* [Марко] *ханові про запорізькі гармати, зумисне добудовував башти, помножу-*

вав сили, мовби шукав у тому застрашенні якогось рятунку (Ю. Мушкетик).

ЗАСТРАШИ́ТИ *див.* **застра́шувати.**

ЗАСТРАШИ́ТИСЯ, шу́ся, ши́шся, *розм.* Док. до **страши́тися.** — *Олексо, я, прийшовши сюда* [сюди], *аж застрашився, видячи вашу нужду* (І. Франко); *Дорога перед ним лежала вельми далека, але не застрашився її і пішов, бо таки не міг не піти* (Валерій Шевчук); *Замкнув князь доньку в своєму палаці. Застрашилася Анничка, заплакала-затужила, а потім вирішила втекти від батька до коханого* (із журн.).

ЗАСТРА́ШЛИВИЙ, а, е, *розм.* Який викликає страх. *Колись вони, ті мільйони, рухалися вогнем кличів про братерство й любов, але ті часи давно минули. На тім місці, де була колись віра в ті кличі, витворилася застрашлива порожнеча* (І. Багряний); *Сокіл розгублено дивився на павука .. Павук приймав свою застрашливу бойову позу, вирішивши, мабуть, що перед ним якась чергова пожива* (В. Владко); *Хороше було посидіти вечірньої пори в курені канцеляристів, послухати .. застрашливих оповідей про відьом, упирів, вовкулаків* (Ю. Мушкетик).

ЗАСТРА́ШЛИВО, *розм.* Присл. до **застра́шливий.** *Зображення, напівстерте дощами й вітрами, світилося, мов нове.., застрашливо полум'яніло на все Вужаче* (Л. Юхвід); *Що буде тоді, ми не знали, але погроза пролунала застрашливо* (Ю. Мушкетик); *Небом від заходу підіймалася застрашливо і невпинно грозова хмара. Її краї скипали білою піною, чорне димне черево відсвічувало жовтим* (із журн.).

ЗАСТРА́ШУВАННЯ, я, *с., розм.* Дія за знач. **застра́шувати.** *Через митрополита добивалися* ["друзі"] *поступок у польського уряду і будували організації на ґрунті жорстокої дисципліни і застрашування* (Р. Андріяшик); *"Більшовики поневолюють місцеве населення підписувати заяву про приєднання північних повітів Чернігівщини до Російської республіки, уживаючи усіх засобів застрашування", — зазначалося в телеграмі Стародуба* (з наук. літ.); *Під час різанини у Батурині Сейм був кривавим, по ньому пливли плоти з трупами для застрашування непокірних українців* (з наук.-попул. літ.).

ЗАСТРА́ШУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАСТРАШИ́ТИ,** шу́, ши́ш, **ЗАСТРАХА́ТИ,** а́ю, а́єш, *док., кого, розм.* Те саме, що **заля́кувати;** страшити, страхати. *Гадаєте, що на війні тільки сила рішає. Відвага більше значить, а такими балачками ми лише застрашуємо себе і тратимо останки цього лицарського духу, котрим славилися наші батьки* (Б. Лепкий); *Ну звідки він пронюхав про дисертацію Нечипоренка?.. Де назбирав фактів для свого ганебного досьє, яким можна було б застрахати найхоробрішу людину?* (М. Дашкієв); *Знайте, що сподіванкам вашим не судилося здійснитись. Ви не обманите нас лестощами і не застрахаєте погрозами* (Д. Міщенко).

ЗАСТРЕКОТА́ТИ, очу́, о́чеш, **ЗАСТРЕКОТІ́ТИ,** очу́, оти́ш, *док.* Почати стрекотати, стрекотіти. *Прокинувся Божий мир: застрекотіли коники, заспівали пташечки* (О. Стороженко); *Серед води, на маленькому острівці, в верболозах, несподівано застрекотала сорока* (П. Панч); // Почати створювати звуки, схожі на стрекотання, стрекотіння (про предмети, механізми). — *Для чистоти експерименту, — пояснила кругловида Оля .. Старому розв'язали очі. Увімкнули секундомір. Застрекотіла кінокамера* (М. Дашкієв); *Надвечір у небі застрекотав гідроплан* (О. Гончар); *Застрекотіли ворожі кулемети, прорізуючи темряву цівками трасуючих куль* (П. Автомонов); // *безос. Облава йшла на зближення, пострілів не було, і від нетерплячки Санько вистрелив з гвинтівки. Застрекотіло з обох боків, заляскало* (Григорій Тютюнник); // *перен.* Заговорити швидко, скоромовкою. *Всі почали балакати разом, показувати пальцем на Андрія. Мирон розсердився: — Та кажи хто-небудь один, а то застрекотіли всі, як сороки!* (Грицько Григоренко); *Хлопчик не зрозумів "дядю" й весело застрекотав: мовляв, він напевно знає, що "вони" саме відтіля вийдуть* (М. Хвильовий); *Застрекоче теща строга: — У квартирі пустота* (С. Воскрекасенко).

ЗАСТРЕКОТІ́ТИ *див.* **застрекота́ти.**

ЗАСТРЕ́ЛЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **застре́лити.** *Ну, як тепер живе Горошиха-вдовиця, що Федька — син її, застрелений вночі?* (В. Сосюра); *Тепер кругом гримить такий собачий лемент, що й застрелений вовк злякається, не тільки жива людська душа* (Є. Гуцало); * У порівн. *Виговський впав на ліжко і після труської поліської дороги по соснових коріннях .. заснув, як застрелений, міцним і солодким сном* (І. Нечуй-Левицький); // **застре́лено,** *безос. пред. В невеличкому гуцульському місті .. його було застрелено* (М. Стельмах).

ЗАСТРЕ́ЛИТИ *див.* **застрі́лювати.**

ЗАСТРЕ́ЛИТИСЯ *див.* **застрі́люватися.**

ЗАСТРЕ́ЛЮВАТИ *див.* **застрі́лювати.**

ЗАСТРЕ́ЛЮВАТИСЯ *див.* **застрі́люватися.**

ЗАСТРИБА́ТИ, а́ю, а́єш, *док.* 1. Почати стрибати, робити стрибки. *Невеличкий ремінний гаманець опинився в його* [нього] *у руках. Трохи не застрибало хлоп'я з радощів* (Панас Мирний); *Треба було бачити, як той "фінінспектор" застрибав. Як він закричав. Як зарепетував* (І. Багряний); *Клишонога Нера, що спочатку було люто загавкала, враз привітно заскавуліла й радісно застрибала* (Л. Дмитерко); — *Татові чоботи! Татові чоботи! — заспівав я і застрибав по хаті на одній нозі* (І. Багмут); // Поїхати, підскакуючи на вибоїнах, нерівних місцях і т. ін. *Машина вибігла на лужок і після трудної піщаної дороги легко застрибала по кротовинах* (В. Земляк); // Почати швидко рухатися, піднімаючись і опускаючись. *Пальці її надзвичайно хутко застрибали по білих клавішах* [рояля] (Г. Епік); *Перед очима* [Вадима] *враз застрибали шаблі і завмерли сторчма* (П. Панч); *Світляні зайчики застрибали по стінах, по стелі, метнулися в куточки, немов шукаючи когось* (С. Журахович); // Замелькати. *У його зіницях знову застрибали лукаві бісики* (Ю. Збанацький); *Микола наповнив чарки, в очах його застрибали рогаті чоловічки* (Р. Андріяшик).

2. *куди, розм.* Стрибаючи, почати вскакувати куди-небудь. *Люди познімали з плечей торби, розташувалися на короткий відпочинок. Раптом хтось крикнув: "Повітря!" Деякі попадали на землю, деякі застрибали в окопи* (Григорій Тютюнник).

3. *що, чого і без дод., розм.* Почати танцювати який-небудь танок, підстрибуючи. *І польки враз дрібушки застрибали* (М. Рильський); *Слухачі застрибали, бо впізнали модну .. пісню* (В. Діброва).

◊ **Думки́ стриба́ють (кружля́ють) / застриба́ли (закружля́ли) у голові́** *див.* **ду́мка.**

ЗАСТРИБНУ́ТИ *див.* **застри́бувати.**

ЗАСТРИ́БУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **застри́бувати.** *Навчившись перестрибувати палицю, можна приступити*

до застрибування на різні височини регульованого за висотою гімнастичного козла (з навч. літ.).

ЗАСТРИ́БУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАСТРИБНУ́ТИ,** ну́, не́ш, *док.* Стрибаючи, вскакувати куди-небудь, вискакувати на що-небудь і т. ін. *На річці народу — тьма. Крига, як стадо волів, йшла тяжко .. Хтось із смільчаків застрибував на крижину* (В. Винниченко); *У вагон я застрибував, ніби у фільмі — потяг рушив, провідник .. замалим не виштовхав назад* (Ю. Андрухович); *Молодий медвідь .. застрибував туди* [в автофургон] *й кігтив пазурами дерев'яну обшивку* (Є. Пашковський); *Я .. вирішую застрибнути в порожній тролейбус* (С. Жадан); * Образно. *Я з усіх сил намагаюся знову застрибнути в останній сон* (Ю. Андрухович).

ЗАСТРИ́ГТИ, ижу́, иже́ш, *док., кого, що.* 1. *розм.* Те саме, що **підстри́гти.** *Живопліт із туї планують застригти, надавши йому особливої форми* (із журн.); *Застригти бороду.*

2. Почати стригти. *Сусіди поїхали в ліс відпочити, зупинилися на великій лісовій галявині, а десь за двадцять хвилин почули, як застригла косарка: то парубок почав косити траву* (із журн.).

◇ **Стри́гти / застри́гти ву́хами** *див.* **стри́гти.**

ЗА́СТРИК, у, *ч., зах.* Те саме, що **за́штрик.** *Сучасна медицина знає, що застрики крові неспорідненого донора можуть убити пацієнта* (із журн.); *Хворого підтримували застриками глюкози* (з газ.); * Образно. *Він .. зібрав свої нерви, опанував їх, сидів і думав: "А чи може людська душа, людська воля перебороти в собі які б то не було застрики, яку б то не було введену в кров матерію?!"* (І. Багряний); * У порівн. *Твій голий голос, мов болючий застрик, устромлено в оцей грудневий свист* (В. Стус).

ЗАСТРІ́ЛЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **застрі́лити.** *На Великдень приїхали Данило й Василько до Чорторийська. В ніч на понеділок облягали вони город, — тоді ж кінь Данилів застрілений був із городської стіни* (з переказу); *Учора була голубка моя, А ниньки нема, вже застрілена* (П. Чубинський); *Застрілений лежить медвідь* (Г. Хоткевич); // **застрі́лено,** *безос. пред. Михайло .. помер. Застрілено його. Рана знаходилася під лівою лопаткою* (О. Кобилянська).

ЗАСТРІ́ЛИТИ *див.* **застрі́лювати.**

ЗАСТРІ́ЛИТИСЯ *див.* **застрі́люватися.**

ЗАСТРІ́ЛЬНИК, а, *ч.* Той, хто першим починає яку-небудь справу; зачинатель. *Дивились.., Як котиться печаль по змученій землі, І раду радили... І знову, як колись, За отамана, за застрільника — Данило* (І. Багряний); *Молодь, як показує світовий досвід, дуже часто виступала застрільником та рушієм радикальних суспільних змін* (із журн.).

ЗАСТРІ́ЛЬНИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **застрі́льник.** *В Петрограді почалися виступи робітників. Застрільницями були жінки* (П. Панч); *Афра Бен, екстравагантна застрільниця жіночої літератури в Англії, залишила нам своєрідну "Книгу для молодого подружжя"* (із журн.).

ЗАСТРІ́ЛЮВАТИ, ЗАСТРЕ́ЛЮВАТИ, юю, юєш, *недок.*, **ЗАСТРІ́ЛИТИ, ЗАСТРЕ́ЛИТИ,** лю, лиш, *док., кого.* Убивати кого-небудь з вогнепальної зброї, стрілою з лука і т. ін. *Знайшовсь тільки молодий п'яниця Василь .. Сей п'яниця влучними вистрілами .. застрілює трьох найбільших прибічників Батиєвих: сина, зятя і дяка-видумщика* [вигадника] (М. Грушевський); [Г о т л і б:] *Щоб мені жінку застрелили? Не попущу!* (Леся Українка); *— Він тікатиме — в нього стрілятимуть; він або втече, або його застрелять* (М. Йогансен); *Не знайшов Володя птиці ні в гіллі, ні на снігу, тільки зайця із рушниці він застрелив на бігу* (В. Сосюра); *Він ніколи би не застрілив свого друга, навіть коли б це мав бути акт великого милосердя* (І. Багряний); *— Я ніколи не вірив, що тебе застрілили під Бережанами, — признається Сашко* (Е. Андієвська).

ЗАСТРІ́ЛЮВАТИСЯ, ЗАСТРЕ́ЛЮВАТИСЯ, ююся, юєшся, *недок.*, **ЗАСТРІ́ЛИТИСЯ, ЗАСТРЕ́ЛИТИСЯ,** люся, лишся, *док.* 1. Убивати себе з вогнепальної зброї. *У одному з листів А. Чехов заявляє: "Хто винайде нові кінці для п'єс, той винайде нову еру. Герою, або одружуйся, або застрілюйся, іншого виходу немає!"* (з наук. літ.); *Як покинеш в сю хвилину Ти мене хоч би на жарт, — Я застрелюсь, я загину, Бо без тебе жить не варт!* (Леся Українка); *Її всі осудили, навіть сестра, чоловік .. одштовхнув від себе. Вона й застрілилась* (В. Винниченко); *Загинув .. майор Палієнко. Він був тяжко поранений і застрілився сам* (І. Багряний); *Щойно він хотів застрелитись, але не встиг — револьвер було в нього вибито з рук* (О. Гончар); *Раптом Котигорошкові прийшла думка, від якої він мало не застрелився* (В. Кожелянко).

2. *тільки недок.* Пас. до **застрі́лювати, застре́лювати.** *За припущенням фахівців, щороку на Івано-Франківщині нелегально застрелюється більш як півсотні диких звірів* (з газ.).

ЗАСТРІЛЯ́ТИ, я́ю, я́єш, *док., розм.* Почати стріляти (у 1, 3, 4 знач.). *Вийшов червоний місяць, і танки відразу ж стали більшими, ось-ось неначе загуркочуть і застріляють* (М. Вінграновський); *Застріляв вихлопами мотоцикл і од ґанку помчав з двору* (А. Головко); *Застріляли, давлячись, яйця, чвиркнули в усі боки перемішаним білком і жовтком* (А. Дімаров).

ЗАСТРОМИ́ТИ *див.* **застро́млювати.**

ЗАСТРОМИ́ТИСЯ *див.* **застро́млюватися.**

ЗАСТРО́МЛЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **застроми́ти.** *Одним зручним скоком Соломія опинилась на березі і з такою легкістю витягла з тину коляку, мовби то була застромлена дитиною ломачка* (М. Коцюбинський); *Навкруги валів був широкий рів, а в ньому застромлені кінчасті коли* (А. Чайковський); *Шкіряний фартух поверх безрукавки з синьої саржі, перехоплений ремінцем, сорочка з засуканими рукавами й застромлений за пояс молоток — усе виявляло в ньому ремісника* (З. Тулуб); *Віжки почепила* [Василина] *на застромлені в гній вила* (В. Кучер); *У полив'янці, застромлена в кутю, спалахнула тоненька свічечка* (Б. Харчук); // **застро́млено,** *безос. пред. Хата защепнена знадвору, і кілочок застромлено* (А. Головко); *На голові в нього був чорний повстяний капелюх-крисаня, пов'язаний широкою барвистою стрічкою, за яку застромлено пір'ячко* (Б. Антоненко-Давидович).

ЗАСТРО́МЛЮВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **застро́млювати** 2. *Центр вершка весільного короваю давали молодій, а внутрішній м'якуш використовували для застромлювання пари посадних свічок* (з наук. літ.); *Якщо після застромлювання в центр пирога дерев'яна паличка залишилася сухою, без налипань тіста, — пиріг готовий* (із журн.).

ЗАСТРО́МЛЮВАТИ, юю, юєш, **ЗАСТРОМЛЯ́ТИ,** я́ю, я́єш, *недок.*, **ЗАСТРОМИ́ТИ,** омлю́, о́миш; *мн.* застро́млять; *док., що.* 1. *за (під) що.* Засовувати, закладати що-небудь за (під) щось. *Ходили і піші. Застромляли сокиру за пояс, мішок під плече і тягли через поле в сусідні села по панське добро* (М. Коцюбинський); *Зненацька він застром-*

лював флейту за пояс і гнучкою лозиною корегував рухи учениць (Н. Королева); *Поруч стояв Цигуля — руки застромив за пояс* (А. Головко); *Один із них застромив під стріху гарячу головешку* (З. Тулуб).

2. *у що.* Втикати, всовувати щось куди-небудь. [Будівничий:] *На кожному щаблі, що ми проб'єм, застромлюймо червону короговку* (Леся Українка); *Лея, як той алхімік, підходила до барил і барилець, застромляла гумку і, потягши ротом у кінчик, цідила вино в сулії* (Олесь Досвітній); *— А я знаю, — сказала Улянка, — як садять лісові саджанці під меч. Робітник застромлює меч у землю, а в цей час інший робітник втикає в ямку саджанець* (О. Донченко); *Квасюк нишком висмикнув з дверей кільце і знову його застромив — аби держалося* (Б. Грінченко); *— Що тобі? — питає Сокорина, застромивши тройчаки в солому* (П. Кочура).

ЗАСТРО́МЛЮВАТИСЯ, юється, **ЗАСТРОМЛЯ́ТИСЯ,** я́ється, *недок.,* **ЗАСТРОМИ́ТИСЯ,** о́миться; *мн.* застро́мляться; *док.* 1. Втикатися, всовуватися куди-небудь. *Ніж застромився вістрям біля самісінької щоки* (О. Донченко).

2. *тільки недок.* Пас. до **застро́млювати, застромля́ти.** *Був* [Олізар] *сам у тісній дерев'яній комірчині, над головою звисала низька стеля, а в просвіт-бійницю, куди застромлювалося весло, вливалося тремтливе повітря і світло* (Валерій Шевчук).

ЗАСТРОМЛЯ́ТИ *див.* **застро́млювати.**

ЗАСТРОМЛЯ́ТИСЯ *див.* **застро́млюватися.**

ЗАСТРО́ЧЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **застрочи́ти** 1. *Рукав блузи до ліктя застрочений, низом зібраний на манжет* (з навч. літ.); *Деякі шви чоловічого верхнього одягу, зокрема низ рукавів і кокетка на спині, декоративно застрочені сірою ниткою* (із журн.); *— Я не хочу купувати сукню, в якій криво застрочений воланчик* (з газ.); // **застро́чено,** *безос. пред. Застрочено зустрічну складку на кишенях чоловічої сорочки.*

ЗАСТРО́ЧЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **застрочи́ти** 1. *Швачка закінчила застрочення низу підкладки жіночого пальта* (з газ.).

ЗАСТРОЧИ́ТИ *див.* **застро́чувати.**

ЗАСТРО́ЧУВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **застро́чувати** 1. *Кількість рядів застрочуваного шнура встановлюють відповідно до моделі* (з навч. літ.).

ЗАСТРО́ЧУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **застро́чувати** 1. *Учні, що навчаються за спеціальністю кравчиня, у своєму проекті зможуть представити різні технології застрочування* (з навч. літ.); *Під час виконання різноманітних операцій на швейній машині використовують різні типи лапок, зокрема й для застрочування потайної тасьми-блискавки* (із журн.).

ЗАСТРО́ЧУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАСТРОЧИ́ТИ,** очу́, о́чиш, *док.* 1. *що.* Шити, зашивати в строчку. *На фабриці бретелі для суконь та легких сарафанів застрочують із підгинанням бокових зрізів уручну* (з навч. літ.); *Застрочувати складки; Застрочити низ спідниці.*

2. *тільки док.* Почати строчити, шити на швейній машині. *Розпочався урок — і застрочили швейні машини в класі* (з газ.).

3. *тільки док., перен.* Почати строчити (у 2 знач.). *Автомобіль їхній дав задній хід і застрочив по нас з автомата* (Ю. Яновський); *Застрочив кулемет з сусіднього дзота на правий край* (В. Кучер); // *безос. Тосик підняв руку. — Вогонь! — І опустив її. Застрочило, висвистуючи* (Б. Харчук).

4. *тільки док., перен.* Почати строчити (у 3 знач.). *Альберт Сю застрочив своїм стило, як добра ткацька машина човником* (Ю. Смолич); // *що, про що.* Почати швидко говорити; застрекотати. *Ромця застрочив скоромовкою про нестерпність обмежень, яких йому доводиться зазнавати* (О. Гончар); *Застрочила* [сорока], *що прийшли по Манюню* (М. Вінграновський).

ЗАСТРО́ЧУВАТИСЯ, ується, *недок.* Пас. до **застро́чувати** 1. *Кінці строп парашута застрочуються зигзагоподібною стрічкою* (з навч. літ.).

ЗА́СТРУГ, а, *ч.* Ручний інструмент для грубого оброблення деревини стругання; шерхебель. *Колоди спершу треба обтесати застругом* (із журн.).

ЗАСТРУ́Г, у, *ч.* Сніговий замет. *Після шторму над закрижанілим морем постали тисячі снігових застругів. Вони трохи нагадують піщані дюни в пустинях* (М. Трублаїні); *Рельєф Антарктиди — це сніжно-льодова поверхня з численними тріщинами, сніговими пагорбами, валами і застругами* (з наук.-попул. літ.).

ЗАСТРУ́ГА, и, *ж.* Те саме, що **застру́г.** *Оскільки довга вісь заструг збігається з панівними у відповідній місцевості вітрами, їх використовують для визначення переважного напрямку вітрів на льодовикових покривах і сніжних рівнинах* (з наук. літ.); *Заструга формується під час вітрового руйнування щільних заметів снігу* (з наук.-попул. літ.).

ЗАСТРУ́ГАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **заструга́ти.** *Давно його таким сердитим не бачили. Навіть пера не були так застругані, як хотів* (Б. Лепкий); *Вже познімали деякі ящики додолу, на застуруганий і заметений тік* (Іван Ле); *Неподалік майоріла схожа на великий і погано застуруганий олівець споруда телецентру* (А. Кокотюха); // **застру́гано,** *безос. пред. — А як побачу неправду, так дивись: для неправди в мене цього й ціпка застругано... Так і порішу!..* (Остап Вишня); *Коли олівець застругано, графітовий стрижень загострюють за допомогою шліфувальної шкурки* (з навч. літ.).

ЗАСТРУГА́ТИ *див.* **застру́гувати.**

ЗАСТРУ́ГУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **застру́гувати.** *Тесляр повинен знати породи деревини, способи розмітки та виготовлення дерев'яних конструкцій, а також прийоми застругування й обтісування лісоматеріалів* (з навч. літ.); *Підготовка олівців до роботи має такі два етапи: застругування їхньої дерев'яної частини і загострювання графіту* (із журн.).

ЗАСТРУ́ГУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАСТРУГА́ТИ,** застружу́, застру́жеш *і* заструга́ю, заструга́єш, *док., що.* 1. Стругаючи, знімати верхній шар чого-небудь, робити щось рівним, гладеньким. *Кришку майбутнього стола застругують шерхебелем або рубанком, роблячи її рівнішою* (із журн.); *Ольга взяла ножа й хотіла трішки застругати мамі припічка* (Я. Качура).

2. Робити гострим кінець чого-небудь. *Антон сидів за столом, застругував олівець і, ворушачи губами, усе щось вираховував* (С. Чорнобривець); *В печі пироги сиділи, Там його оченьки гляділи. Він паличку застругав, По єдному* [одному] *діставав, Наївся* (колядка); *Він нарізав цілий оберемок прутиків з вільхи, осокора та верби, застругав з грубшого кінця, щоб легко було в землю стромляти* (К. Гриб).

ЗАСТРУ́ГУВАТИСЯ, ується, *недок.* Пас. до **застру́гувати.** *Дошки для підлоги завширшки не більш як 13–15 см застругуються зверху і з боків фуганком, а потім прибі-*

ваються цвяхами (із журн.); *Застругуються олівці добре загостреним ножем* (з навч. літ.).

ЗАСТРУМЕНІ́ТИ, ни́ть *і* ніє, *док.* 1. Почати струменіти (у 1 знач.); заструмувати. *Він глянув на свіжу могилу, й тепла сльоза заструменіла по щоці і зникла під усом* (Б. Антоненко-Давидович); *Заструменіла в підгір'ї течія Путилівки, наче вливала молоду силу в натомлені груди* (І. Пільгук); *Шлойма підніс до рота склянку .. й собі зробив ковток. Гіркувата рідина .. заструменіла в горло колючим потічком* (О. Ірванець); * Образно. *Вона задерикувато знизала плечима, і хвилясті стрічки заструменіли з голови на спину* (П. Кочура); *Небо ожило, заструменіло своїми блакитними безвістями і стало одразу теплим і привітним* (П. Загребельний).

2. *перен.* Почати струменіти (у 2 знач.). *Ось уже Е нібито опинився там, у високості, цятки побільшали, сяйво від них заструменіло...* (В. Фіялко); *З-за похилих верб .. викотився місяць, по кущах, по воді заструменіло світло, ясна доріжка впала по росяній траві* (Ю. Мушкетик); // Набути поширення (про певну рису, особливість, властивість і т. ін., характерну для когось, чогось). *Історія, давня чи не дуже, може заструменіти живою енергією людей, коли буде перепущена через серця й долі конкретних осіб* (з навч. літ.).

ЗАСТРУМИ́ТИ, и́ть; *мн.* заструмлять; **ЗАСТРУМІ́ТИ,** іє, *док.* Почати струмити, струміти; заструменіти, заструмувати. *Я відчув невимовно солодке, до болю солодке скимління в серці, не помітив, як теплі сльози заструмили по щоках* (Ю. Збанацький); *Максим різко змахнув ножем, надрізав кабанові підгорлину, на сніг заструміла темно-червона кров* (В. Дрозд); *Корабель зовсім завалився набік, залилася вода на палубу, заструміла в усі отвори* (Ю. Логвин); *Щось засвистіло, в обличчя заструмило тепле повітря* (О. Бердник); * Образно. *Той сон життя озорено іскрить. О дотягнись до сніння дорогого, бо заіржить сполохана дорога і річкою Вітчизна заструмить* (В. Стус); *Отам.., де бджоли обсіли галявину, тихо заструміли віолончелі* (Валерій Шевчук).

ЗАСТРУМИ́ТИСЯ, и́ться; *мн.* заструмляться; *док.* Почати струмитися; заструменіти, заструмувати. *Проміння місяця ще жвавіш заструмилось, забило хвилястим шумним потоком* (М. Івченко); *Провів* [Сергій] *гарячою рукою по шовковистих верхівках мишійцю .. Рука стала вологою, і від того приємний холодок заструмився по тілу* (Микита Чернявський); *Десь над самою головою заструмились дивні згуки* (І. Білик).

ЗАСТРУМІ́ТИ *див.* **заструми́ти.**

ЗАСТРУМУВА́ТИ, у́є, *док.* 1. Почати струмувати (у 1 знач.); заструменіти, заструмити. *Зненацька хлопчина зойкнув і затупцював на одній нозі. З другої — вишневою цівкою заструмувала кров* (О. Донченко); // *безос. Так було: застукало по шибах, У ринвах заструмувало раптом, Розірвалось небо синім клаптем, Гримнув грому живодайний вибух* (М. Рильський).

2. *перен.* Почати струмувати (у 2 знач.). *Над полями заструмувала прозора синювата пара* (В. Козаченко); *Незабаром веселий димок уже заструмував із димаря Яреськової хати* (О. Гончар).

ЗАСТРУПИ́ТИСЯ, и́ться; *мн.* заструпляться; *док., розм.* Те саме, що **заструпіти.** *Рана заструпилася по шиї, але якихось загрозливих змін Марія не помітила* (Іван Ле); *Закотив* [Мадяр] *рукави, поміг Василькові пополоскати рану .. — О, видиш .. Воно ладно заструпиться, присохне і навіть знаку не буде* (І. Керницький); * Образно. *На будинку Корнякта лежали смуги хворобливості. Він потускнів, заструпився пучками моху, од виразок рябіли колони й гірлянди над аркою* (Р. Андріяшик).

ЗАСТРУПІ́ТИ, іє. Док. до **струпіти.** *Ярема рукою поправляє ганчірку, але від того біль не притишується. Спина вже заструпіла, хоч і досі не можна на ній лежати* (П. Кочура); *Влітку .. попобігаєш за коровою, і ноги на тобі "курчатами" візьмуться від ранкових рос, заструпіють та потріскаються* (О. Гончар).

ЗАСТРУ́ПЛЕНИЙ, а, е. Дієпр. акт. до **заструпіти.** *Одяг, особливо роззуті ноги, потомлені й замурзані обличчя* [полонених], *а в багатьох ще і пов'язки на руках, на головах, а то й просто заструплені, пилюгою забиті рани були свідком тяжкого військового маршу не з своєї волі* (Іван Ле); *Ніби з глибокого глиниця за довгі чуби витягла нас Люба, обкарнала шевськими ножицями на наших заструплених головах мички волосся* (із журн.).

ЗАСТРЯВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **застрява́ти.** *У більшості випадків застрявання паперу в принтері можна уникнути, якщо правильно обрати матеріал для друку* (з навч. літ.).

ЗАСТРЯВА́ТИ, ЗАСТРЯГА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.,* **ЗАСТРЯ́ТИ,** *рідше* **ЗАСТРЯ́НУТИ,** я́ну, я́неш, **ЗАСТРЯ́ГТИ,** *рідше* **ЗАСТРЯ́ГНУТИ,** гну, гнеш; *мин. ч.* застря́в *і* застря́г, ла, ло; *док.* 1. Потрапляти в що-небудь вузьке, тісне, грузьке і т. ін. *З усіх країв кричать: га-ту! га-та! І заєць в сітку застряває...* (Л. Боровиковський); — *Корови по коліна застрягають у болоті* (О. Кобилянська); *По кучугурах сипкого снігу йти було дуже важко. Надійка раз по раз падала, підіймалася, руки глибоко застрягали в колючий сніг* (К. Гриб); *Радюк перескочив через тин, ледве проліз через кущі бузини, трохи не застряг в густому бузку* (І. Нечуй-Левицький); *На вулицях якесь більше, ніж звичайно, оживлення, газетники не встигають продавати газети, покупці тут же читають їх, тупчачись* [тупцюючи] *чередою, що застрягла у воротях* (В. Винниченко); *Набій у стволі* [рушниці] *може застряти, і без екстрактора ви його не витягнете* (Остап Вишня); *Він застряв у юрбі, як сокира в деревині* (З. Тулуб); * Образно. *Розмова застрягла, як віз у болоті* (Б. Лепкий); // Устромлятися в кого-, що-небудь (про щось гостре). *Вістря* [меча] .. *застряло в лопатці, і звір ухопив боярина в свої страшні, залізні обійми* (І. Франко); *Стодоля широко розмахнувся і щось полетіло в обличчя німця. В лівому оці коменданта застрягло скельце* (О. Гуреєв); *Готська, пущена здалеку, стріла вп'ялась йому в груди, прорвала двоє кілець кольчуги й застрягла в м'язі* (І. Білик); * Образно. *Скрізь я стрічаю твій погляд; .. і сама ти, в твоїй розмаїтості кольорів і форм, застрягаєш в моїй зіниці* (М. Коцюбинський); *Цієї ночі сон мене не знеміг, бо у мені, як той з акації кігтик, застрягла Магда, і я маруджуся* (М. Вінграновський).

2. *перен.* Затримуватися десь довше, ніж звичайно, ніж треба. *З усіх гінців, яких він одного за одним посилав у Гуляй-Поле, жоден ще не повернувся .. В чім річ? Де вони там застряють?* (О. Гончар); — *Чи до речі ж отеє чоловікові, приїхавши до церков Божих, до мощей святих, застряти на хрестинах?* (П. Куліш); *Одного понеділка .. хуртовина застала мене в Минківці. Я застряв дома на кілька днів* (В. Минко); *Пересвідчившись у тому, що посилка Никанора застрягла або не мала успіху, наказний гетьман почав ви-*

дивлятися людину, котру можна було б одіслати непомітно до Москви (Г. Колісник).

◊ **Слова́ застряю́ть (застига́ють) / застря́ли (застря́гли, засти́гли) в го́рлі (у гру́дях)** *див.* **сло́во; Сльо́зи в го́рлі застря́ли** *див.* **сльоза́; Сміх застря́в у го́рлі** *див.* **сміх.**

ЗАСТРЯГА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **застряга́ти.** *На шахті через застрягання порожньої кліті вертикального стовбура евакуйовано понад п'ятдесят гірників* (з газ.).

ЗАСТРЯГА́ТИ *див.* **застрява́ти.**

ЗАСТРЯ́ГЛИЙ, а, е. Дієпр. акт. до **застря́гти, застря́гнути.** *В кількох місцях колона наткнулась на машини, застряглі в болоті* (І. Багряний); *Тут був також хмиз, валялася колода з застряглою в ній сокирою* (Ирина Вільде); *Їй* [Явдошці] .. *доводилось часто зупинятися і руками витягати з багна застряглі в нім чоботи* (Г. Тарасюк); * Образно. *Принцеса Еліза й граф Адольф .. по черзі водять біноклем по .. рухливій поверхні голів. У склі миготять .. зачудовані очі, блискучі частини авто, застряглих серед голів, як човни серед покришеної криги* (В. Винниченко).

ЗАСТРЯ́ГНУТИ *див.* **застрява́ти.**

ЗАСТРЯ́ГТИ *див.* **застрява́ти.**

ЗАСТРЯ́НУТИ *див.* **застрява́ти.**

ЗАСТРЯ́ТИ *див.* **застрява́ти.**

ЗА́СТУВАННЯ, я, *с., розм.* Дія за знач. **за́стувати.** *Необхідно освітлювати операційну так, щоб тінь від рук хірурга не спричиняла застування операційного поля* (з навч. літ.).

ЗА́СТУВАТИ, ую, уєш, *рідше* **ЗА́СТИТИ,** за́щу, за́стиш, *недок., що і без прям. дод., розм.* Закривати, затуляти собою що-небудь. *Повінув вітерець; розірвав димчасту хмарку, що застувала сонце* (Панас Мирний); *А туман клубками застеляє стежки, .. стає стінами й застує йому тихий світ з неба* (І. Нечуй-Левицький); *У цю хвилину я витикався на двері. Тимоха запримічав, що хтось застить, дививсь і гукав: — А, це ти, Василю! не засти ж, іди в кузню!* (Б. Грінченко); — *Тоді ви були зовсім іншою, — глухо заговорив майор, звертаючись до Ясногорської. — Пам'ятаєте, у ешелоні?.. Все гриміли своїми милицями через увесь вагон та застували мені вікно* (О. Гончар); *Все, саджене ще колись руками Якимихи попід вікнами хати і самосійне, п'ялося вгору, до усміхненого літнього неба, і невдовзі зелена стіна застила Дідькову хижку від довколишнього світу* (В. Дрозд).

Заступа́ти (за́стувати, за́стити) / заступи́ти о́чі *див.* **заступа́ти.**

ЗАСТУГОНІ́ТИ, ни́ть, *док.* Почати стугоніти. *В маленькі дзвіночки вдарили струмки, застугоніли потоки* (С. Васильченко); *Земля застугоніла під козацькими підківками* (Леся Українка); *У коридорі хтось загомонів, застугоніли сходи, і за хвильку крізь раптом відчинені двері до кімнати вдерлося четверо людей* (Олесь Досвітній); *Може, ще цієї ночі вся долина оживе, застугонить від вибухів гармат і танків* (В. Кучер); *Промчали кілька синьомундирих вершників, і міст зітхнув натужно, застугонів* (Василь Шевчук); *Луна її* [Ганнусі] *переможного реготу застугоніла лісом, мов гук невидимого війська* (О. Забужко); * Образно. *Знову ховатись? Та обурилась, аж застугоніла гордість, і Данило, випроставшись, .. пішов до верхівця* (М. Стельмах); // *безос. Запалало, застугоніло, затріщало навколо, і темне нічне море засвітилося дикими вогнями...* (С. Тельнюк); *У небі застугоніло. Чорні хмари наливалися зловісною синявою* (О. Бердник).

ЗАСТУ́ДА, и, *ж.* 1. Охолодження організму людини, яке спричиняє різні хвороби. *Часто Воздвиженський одчиняв вікна й холодив хату, а полуденні слов'яни кричали і втікали з хати, боячись застуди* (І. Нечуй-Левицький); — *Колись і я так співала... поки голос не пропав від застуди... — сумно сказала вона* (М. Коцюбинський); *Хвилювання треба визнати за явище хворобливе, якого мусимо так само стерегтися, як, наприклад, застуди* (В. Підмогильний); *Овечий смушок, причеплений на спину, захищав старому легені, а вовняні зелені панчохи .. оберігали від застуди ноги* (Н. Королева).

2. Хворобливий стан людини, зумовлений охолодженням організму. *Пишу до Вас, лежачи в ліжку: застуда вже третій місяць не пускає мене звідти* (М. Коцюбинський); *Він кінчив свою розповідь тим, що попросив лікаря дати йому якісь ліки від застуди* (С. Скляренко); *Отож і в мене там* [у лікарні] *лікарі відшукали, крім застуди, ще якусь панську хворобу* (І. Муратов); *Я залив окропом жменю ромашки.., — нею я лікував останню справжню застуду* (В. Кожелянко).

ЗАСТУ́ДЖЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **застуди́ти.** *В .. Остюка застуджені вуха: в них шумів, верещав, ляскав, співав, сміявся паризький день* (Ю. Яновський); *У нього давно застуджені нирки* (З. Тулуб); *Теплий ватяник зав'язала* [тітка] *На застуджений свій поперек* (В. Симоненко); *Сухоти, як шашелі, точать в неволі Застуджені груди і душу мені* (І. Гнатюк); *Під стіною, низько схиливши голову над паперами, сиділа секретарка сільради Дуся, безперестанно шморгаючи застудженим серед літа носом* (М. Матіос).

2. *у знач. прикм.* Який застудився. *Застуджений Василько з кожним днем усе дужче кашляв* (П. Панч); *Гарчав пес або вовк, і в той гаркіт уплутувалося надсадне гудіння, немов кашляв застуджений віл* (І. Білик); — *Облиш цей ковпак, він уже мені не потрібний. — А вітер... — Не так я вже й застуджена... Нічна прохолода піде мені на користь. Я ж квітка* (А. Перепадя, пер. з тв. А. де Сент-Екзюпері); *З вини застуджених водіїв щорічно відбуваються тисячі аварій* (із журн.); // Власт. людині, яка застудилася. *Хома помалу одходив. Злість і прокльони розсипались раптом в хриплий, застуджений сміх* (М. Коцюбинський); *Чийсь застуджений голос подав у темряву: — У кого є діти, хай піднімуть руки* (В. Кучер); * Образно. *В порту .. перегукувались найрізноманітніші гудки — від важкого, застудженого баса голландського пароплава до тоненького гудочка двомісного катера* (В. Собко); * У порівн. *Голос хрипкий, здушений, як застуджений* (В. Винниченко); // *у знач. ім.* **засту́джений,** ного, *ч.;* **засту́джена,** ної, *ж.* Той (та), хто застудився (застудилася). *У таборі багато застуджених, у когось температура* (Л. Костенко).

ЗАСТУ́ДЖЕНО. Присл. до **засту́джений** 2. *Старий пес Нехай застуджено, по-старечому загавкав, неначе закашлявся* (В. Винниченко); *Птиця наґоґошувалась, починала вибивати ногами сердиту плетеницю і застуджено репетувати: "ках-ках-ках!"* (М. Стельмах); *Оленчуків співрозмовник, нахиляючись на ходу, приглушено, застуджено кашляє* (О. Гончар); *Ярополк угадав: на лаві красного кута сиділи Блуд і Местиша, а Свейнальдр грів над вогнищем руки й застуджено сопів* (І. Білик).

ЗАСТУ́ДЖУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАСТУДИ́ТИ,** студжу́, сту́диш, *док.* 1. *кого, що.* Спричиняти застудою яку-небудь хворобу. *Коли у відрі замерзає вода, а люди розминають у ній глину, вони застуджують руки* (з газ.); — *Борони Боже,*

застудите собі голову в завірюху, та ще й вмрете (І. Нечуй-Левицький); *Це ж Олекса потяг дитя на полонину, відтак довірив Гаштуракові. Може, той застудив де дитину* (Г. Хоткевич); *Читав молитву* [ієромонах] *швидко, рота розтуляв не широко — боявся застудити горло* (Ю. Мушкетик); *— Ви .. без пояса дрова кололи, а вітер був великий, можете поперек застудити* (М. Матіос).

2. *що, розм.* Те саме, що **остуджувати** 1. [С е м и л і т *(пораючись біля печі):*] *А на скільки градусів готувати купіль? Скажіть, кума Любино, щоб, бува, не перегріти і не застудити* (І. Микитенко); *Вночі повіяв верховий вітер, застудив землю* (К. Гордієнко).

ЗАСТУ́ДЖУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.*, **ЗАСТУДИ́ТИСЯ,** студжу́ся, сту́дишся, *док.* Захворювати від застуди. *Давав* [Пуголовиця] *поради професорові берегтися і не застуджуватися* (І. Багмут); *— Про голос, як і про зброю, треба дбати, — повчав він далі .. А в нас, на жаль, є ще такі одиниці, яким це байдуже .. Знати цього не хочуть, ідуть у гори, п'ють із струмків, а потім застуджуються, хрипнуть...* (О. Гончар); *— Я не змерзла. І... не застуджусь, — тепер же весна* (М. Хвильовий); *Застудившись біля річки, тяжко занедужала* [мати] (А. Шиян); *Помер один з моїх щигликів. Не знаю, чому .. Можливо, застудилося, бідолашне пташа* (І. Жиленко).

ЗАСТУДИ́ТИ *див.* **засту́джувати.**

ЗАСТУДИ́ТИСЯ *див.* **засту́джуватися.**

ЗАСТУ́ДЛИВИЙ, а, е, *розм.* Те саме, що **засту́дний.** *Багато дітей схильні до постійних застудливих захворювань, що послаблюють організм* (із журн.); // Схильний до застуди. *Оленка в дитинстві була дуже застудливою* (з газ.).

ЗАСТУ́ДНИЙ, а, е. Стос. до застуди. *"Не схопити б застудної хвороби", — подумав гетьман. Він рідко коли хворів* (Ю. Мушкетик); *Усі мої теперішні співмешканці мали застудні захворювання* (О. Шугай); *Застудний кашель;* // Який спричиняє застуду. *Застудна інфекція поширюється переважно повітряно-краплинним шляхом* (з навч. літ.); *За вікном була зима: завмерлі кучугури снігу край дороги, перенасичений застудною сльотою втомлений асфальт* (із журн.).

ЗАСТУ́КАНИЙ, а, е, *розм.* Дієпр. пас. до **засту́кати[2].** *Очі блищать, а сама* [Пріська] *бліда, труситься... Так звір затремтить, застуканий у тісному кутку* (Панас Мирний); *Догадуючись, що то був втікач з Замостя, несподівано застуканий їм* [ним] *на своєму шляху, Чорнота мав за потрібне піймати його* (А. Кащенко); *Уловив* [син] *батькову ліву руку і припав до неї устами, прощаючися. І старий Овсій Юхимович, застуканий такою несподіванкою, поклав праву руку на синову голову* (Т. Осьмачка); *Хлопчина буйно почервонів, бо був застуканий саме на тому місці, як він цілував листа...* (І. Багряний); *Хведоська нечутно сплескує руками, неспокійно озирається, кидається вглиб кухні, знову підбігає до вікна, неначе застукана пожежею й не знає, як вибігти* (В. Винниченко); *У чорні смолисті вікна дріботів дощ, наче билися дзьобиками в скло застукані негодою ластів'ята* (О. Гончар); // **засту́кано,** *безос. пред. Можливо, що там, в каменоломні, де вони були, де їх було застукано, був і один його син* (О. Довженко).

(1) Засту́каний (заско́чений) знена́цька — несподівано, раптово захоплений, спійманий. *Над ранок .. форсували Буг. Несподіваним і одчайдушним ударом розігнали большевицьку* [більшовицьку] *заставу по тім боці, в якомусь сільці, що була заскочена зненацька* (І. Багряний); *Застуканий зненацька, Петро Степанович довше, ніж звичайно, ворушив безпорадно губами* (Б. Антоненко-Давидович); *Сам Ярослав, застуканий зненацька мало не коло самого берега, відбивався запекло від насланого на нього відділу* (П. Загребельний).

ЗАСТУ́КАТИ[1], аю, аєш, *док.* 1. Почати стукати, видавати стук, шум під час ударів, поштовхів і т. ін. *— Петро приїхав! .. — задзвенів десь молодий голос, і радісно застукали каблуки* (М. Коцюбинський); *Друкарки .. з новим запалом, схилившись над машинками, застукали по клавішах* (В. Домонтович); *Лунко застукали молотки по трубах, затьохкали зубила* (І. Волошин); * Образно. *"Іти! Треба йти!.. Швидко-швидко! Поки не пізно..." — застукала, наче молотком у тім'я, тривожна думка* (І. Багряний); // Швидко забитися (про серце), запульсувати (про кров). *У Олексія Івановича очі загоряться, чогось серце шпарко застукає* (Панас Мирний); *Страшно Петрові стало. Щось перехопило дух, серце застукало в грудях* (Б. Грінченко); *Івана охопив невимовний страх .. Кров гарячково застукала в скронях* (П. Колесник); *Серце моє одразу немов хто стиснув рукою, воно заболіло, а потім застукало тривожно в грудях, аж я почув його стукіт* (І. Кирій); // Почати стріляти (у 1 знач.). *Коли застукав кулемет і загорівся бій, ти зі стола взяла портрет, дала напуток свій* (М. Рудь).

2. Почати стукати у двері, вікно і т. ін., просячи, домагаючись дозволу ввійти. *В вікно щось тихенько застукало і загомоніло* (І. Нечуй-Левицький); *Пан інженер .. застукав у двері канцелярії маршалка* (О. Маковей); *Дебелі ворота з дашком були засунені, він* [козак] *застукав у них чоботом і голосно гукнув: — Пугу, пугу, пугу!* (П. Панч); * Образно. *Совість судді несподівано сильно застукала до душі великого володаря* (О. Назарук); // *безос. — Хто там? Чого треба? — .. Застукало дужче у вікно. — Одчини, молодице* (С. Васильченко); *У двері часто застукало. Він швидко підійшов до дверей, прислухався* (К. Гриб).

3. *перен., розм.* Настати, початися (про явища природи). *Зимою... застукають тріскучі морози, зніметься завірюха, хуртовина...* (Панас Мирний).

ЗАСТУ́КАТИ[2], аю, аєш, *док., кого, розм.* 1. Знайти, застати кого-небудь десь несподівано для нього. *Протасій застукав Нільського і розказує йому, а той тільки головою хитає* (І. Карпенко-Карий); *— Хотілось би мені татуня застукать дома, — сказав .. Харко* (Д. Мордовець); // Несподівано захопити, спіймати де-небудь, переслідуючи, розшукуючи. *Одного разу хазяїн засів і застукав лиса в курнику* (з казки); *Він, гуртом з хлопцями, заліз на чийсь баштан. Дід-баштанник уздрів та й застукав їх біля річки в закутку так, що їм нікуди було тікати* (Б. Грінченко); *На другий день приїхали карателі. Хто втік в ліси, того щастя, хто не втік, той... Мене застукали в стодолі* (І. Керницький); *Переховувалась* [Настя Хутірна] *по ямах та погребах і в себе, і в родичів, а якось лягла спати в хаті — тут її й застукали перед досвітком...* (Є. Гуцало); * Образно. *Отам-то милостивії ми Ненагодовану і голу Застукали сердешну волю Та й цькуємо* (Т. Шевченко); // Прийшовши кудись, застати кого-небудь за якимсь заняттям, роботою, в якому-небудь стані. *Леонід Семенович .. таки застукав Антосю за кружалом* (І. Нечуй-Левицький); *За такими скрушними думками застукала діда Ольга* (Я. Качура); *— Що це? — на-*

кинувся на нього Кузьменко, застукавши його за роботою (З. Тулуб); *Все було б інакше, все було б не так, якби йому в той день позаторішньої весни не забракло рішучості. У такому стані й застукав його Людота* (І. Білик).

2. Захопити, застати кого-небудь десь (про обставини, події, явища і т. ін., що не залежать від людини). *Тихо сиділи* [друзі], *притиснувшись один до одного .. Так їх застукала ніч* (І. Микитенко); *Їли і спали на ходу і коні, і люди .. Синій-синій та холодний вечір застукав їх в дорозі* (І. Багряний); *— Поверталась я з чужих сіл додому, аж мене застукала хуртовина* (М. Стельмах).

(1) Застýкати (заскóчити) зненáцька *кого* — з'явившись куди-небудь, застати когось несподівано, раптово. *До ферми наближались гестапівці. Чого їм там треба, кого вони шукали, кого хотіли застукати зненацька.., — не знали ні Юджин, ні Кліфтон* (П. Загребельний); *Тут, серед гір і лісів, .. тебе завжди можна заскочити зненацька, .. тебе ніхто не захистить і ніхто не прийде на допомогу* (В. Хрущак); *Бодуен вирішив швидким маршем пройти до його фортеці і зненацька заскочити Заклинача Стихій у власному лігві* (О. Авраменко, В. Авраменко).

◊ **Впіймáти (піймáти, спіймáти, зловúти, застýкати** *і т. ін.)* **/ ловúти на гарячому** *див.* **упіймáти.**

ЗАСТУКОТІ́ТИ, очý, отúш, *док.* Почати стукотіти. *Задзеленчав дзвоник .. чуть було, як застукотіли колеса, проминаючи будинок* (Панас Мирний); *У тиху погоду в лісі ані шелесне: тихо-тихо, тільки коли-не-коли флейтою іволга заграє, застукотить дятел, затівлікає щиглик...* (Остап Вишня); *Здалеку застукотів автомат* (Ю. Яновський); *Вона боляче затиснула долонями голову, аж кров застукотіла в скронях* (В. Кучер); *У Никодима бурхливо застукотіло серце* (О. Гуреїв); *По даху незабаром дружно застукотів дощ* (А. Хижняк); // *безос. Потім застукотіло в двері, неначе хто штурхав палицею* (І. Нечуй-Левицький); *Грицько вже почав дрімати, як у шибку застукотіло* (К. Гриб).

ЗÁСТУМ, у, *ч., діал.* Глухий закуток; глушина. *У куточку, в застумі, стоїть княжий слуга, тінню присмерковою, як жінка — хусткою, загорнувшись* (Н. Королева); [Ф а у с т:] *Вітки, що опали в застумі духмянім, Малюються чіткіш передо мною* (М. Лукаш, пер. з тв. Й.-В. Гете); * У порівн. *— Прощай, Остапе!.. Чи не краще було б нам і не знатись з тобою, не чувати, що по таких орандах, мов у пущі по звірячих застумах, діється?* (Ганна Барвінок).

ЗÁСТУП, а, *ч.* Звужена донизу залізна лопата для земляних робіт. *Та взяв якось* [Максим] *Заступ і лопату, Та й пішов собі у поле Криницю копати* (Т. Шевченко); *Я в своїм саду, серед дерев коханих, Під чистим небом, з заступом в руці Вмиратиму з прозорою душею...* (М. Рильський); *Петро корчує пень. Уже чуприна мокра. То заступом, то сокирою. Тільки тріски летять* (А. Головко); *Народ, який пишався тим, що він показав світові нові шляхи, харчується з-під заступа, яким у вільний від роботи час жіночі руки розпушують ґрунт на присадибній ділянці* (М. Руденко).

ЗАСТÝП, у, *ч.* 1. *іст.* За часів Київської Русі та Галицько-Волинської держави — військова одиниця в складі полку. *У другій половині IX — середині XIV ст. полк інколи поділявся на менші підрозділи — заступи* (з наук. літ.); *— Заступ ополченський ненадійний. Ось-ось зіпхнуть його і підуть всією раттю* (Д. Міщенко).

2. *діал.* Те саме, що **застýпа.** *Ромейське воїнство .. обліпить завали, виставить суліці, щити і стане коли не неприступним, то .. не таким уже й абияким заступом для кутригурів* (Д. Міщенко).

ЗАСТÝПА, и, *ж., діал.* Захист (у 2, 3 знач.). [К у п е ц ь:] *Рятуйте, ґвалт! Аллах моя заступа!* (І. Кочерга); [С т е х а:] *Кажу вам, що мені дійшлося до того, що хоч візьми та укороти собі віку або ж іди за першого ледащицю, або п'яницю, щоб мати хоч яку-небудь заступу!..* (М. Кропивницький).

ЗАСТУПÁННЯ, я, *с.* Дія за знач. **заступáти** і **заступáтися** 1. *На перехресті не розминулися три автівки через заступання крислатими деревами дорожніх знаків* (з газ.); *При розгляді деструктивних проявів релігійності в суспільстві необхідно встановити чітку межу, заступання за яку автоматично означає вжиття заходів на кшталт відмови в державній реєстрації* (з наук. літ.); *Марія розпочала працю посередництва, заступання за грішників* (з рел.-церк. літ.); * У порівн. *Видіння у мені світає — і світання просториться в самотині, як світу заступання* (В. Стус).

ЗАСТУПÁТИ, áю, áєш, *недок.,* **ЗАСТУПИ́ТИ,** ступлю́, стýпиш; *мн.* застýплять; *док.* 1. *кого, що.* Загороджуючи, затуляючи, оповиваючи і т. ін. кого-, що-небудь, робити невидним повністю або частково. *Превисокі липи зовсім заступають і заслоняють стародавню дерев'яну почорнілу церковцю* (І. Нечуй-Левицький); *Небо заступали хмари. Вони насувалися з заходу, закриваючи собою численні зорі* (А. Шиян); *Під нами зараз сколихнулася земля і дим заступив степ* (В. Логвиненко); * Образно. *Заступили небо темні смуги безнадійної розпуки, і з глибоким болем шукає люд минулих первісних часів* (М. Івченко); // Закривати, заслоняти собою кого-, що-небудь. *— Цить, дурна! — прошепотів він стиха. — Більше битимуть! — і знову виступив уперед, заступаючи дочку собою* (Панас Мирний); *Друга* [машина], *не збавляючи ходу, летить. Вже заступає мені чималий шмат горизонту...* (Є. Доломан); *Зненацька чиясь кремезна постать заступила старому світло* (З. Тулуб); *— Вітре, вітре, солдатське щастя, заступи мене перед ворогом заметілью своєю!* (О. Довженко).

2. *розм.* Заходити за що-небудь. *Ївга заступила за тую стіну і виглядає в дірочку* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Не видко було місячка, спали й зірки, заступивши за хмару* (Б. Грінченко).

3. *кого, що, перен., розм.* Захищати, боронити кого-, що-небудь від нападу, ворожих дій і т. ін. *Твоїм буть братом не стиджуся І неню заступать кленуся* [клянуся] (І. Котляревський); *Вдові убогій поможіте. Не осудіте сироти І виведіть із тісноти На волю тихих, заступіте Од рук неситих* (Т. Шевченко); *— Ну, то рушаймо, люди, святу правду заступити* (П. Панч).

4. *кого, що.* Приходити, з'являтися на зміну кому-, чому-небудь; заміняти когось, щось. *Ходжаєв просив Олександра Івановича збудити його о другій ночі — хай, заступаючи один одного, вони почергують так до ранку* (Б. Антоненко-Давидович); *З каплиці було чути звуки фісгармонії, яка заступала орган* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека); *Вмерла* [мати], *а її місце заступила Маріцца* (М. Коцюбинський); *— Вже понад сто років шукають люди формулу речовини, що заступила б звичайне харчування* (Ю. Смолич); *Минули останні дні літа, їх заступила осінь* (О. Гуреїв); // *тільки недок.* Тимчасово виконувати чиї-небудь обов'язки. — *Ди-*

ректор тяжко захворів. Виїхав недавно на лікування в Київ. Його заступає головний інженер товариш Голубенко (М. Руденко); — *Місце Хазяйки, справжньої Хазяйки, залишається вакантним. Я лише тимчасово заступаю цю посаду* (О. Авраменко, В. Авраменко); // *перен.* Відсовувати кого-, що-небудь на задній план, робити неважливим, другорядним. *Серце набрякло від болю, і той біль заступає все* (І. Багряний); *Вона носила в серці таємницю, яка, мов глуха стіна, заступала перед нею усе, на що інший звернув би увагу* (Р. Андріяшик); *Ця рухлива фізична оболонка* [тіло людини] *настільки для нас вагома, що заступає собою всі інші розуміння та значення, — так, ми передусім тілесні* (Ю. Андрухович); *Все йому заступила незвідана туга, і все стало тепер немиле й чуже* (О. Донченко); *У нечисленному ряді жіночих образів образ матері заступив собою всі інші* (О. Довженко).

5. *що і без прям. дод., з інфін., на що.* Ставати до роботи, чергування і т. ін. *Після обіду Петро поспішав на завод, де йому треба було заступати на зміну* (П. Загребельний); *Заступила чергувати Настуся і вперше зайшла в палату* (О. Копиленко); *Русевич появився на шляху від селища не скоро після того, як заступила ранкова зміна* (Ю. Шовкопляс); *На юті пробили склянки, нова зміна матросів заступила вахту* (В. Кучер); * Образно. *Сонце відходило. Морок заступав на своє панування світом, на свою половину буттєвого часу* (Ю. Покальчук).

6. *розм.* Наставати, починатися (про день, ніч, свято і т. ін.). *Третя ніч ось заступає. Третю він роботу має* (Л. Первомайський); *Весна тільки-тільки що заступила, а вже так тепло надворі* (Л. Яновська).

7. *розм., рідко.* Вступати, входити куди-небудь. *А на ранок зі Сходу в село заступає піхота* (С. Голованівський); *Прийшлося раз циганові так скрутно, що нічого їсти і взять ніде. Міркував він собі, міркував і надумався заступить у монастир* (з переказу).

8. *що, діал.* Заповнювати що-небудь. *Юрбою, з шумом, наче п'яні, Ми все подвір'я заступили* (І. Франко).

(1) Заступа́ти (за́ступати, за́стити) / заступи́ти о́чі *кому і без дод.* — заважати добре бачити. *Нетерпимість — не така вже й погана якість. Особливо, коли вона скерована проти тих, кому буденні дрібниці застують очі* (Ю. Шовкопляс); *Тимко зараз же погасив сірника, і густа темрява знову заступила очі* (Григорій Тютюнник).

◊ **(2) Заступа́ти / заступи́ти сте́жку** *кому* — бути, ставати на перешкоді кому-небудь. — *Ненавидять мене магнати, заступають мені стежку, заступають світ до слави* (І. Нечуй-Левицький); *Люди одвертали свій вид од Петра й з надією дивилися на царевича. І не тільки люди прості, а й князі Долгорукі, Голіцини, Шереметьєви, Куракіни, котрим заступили стежки вгору спритні Меншикови, Давієри, Шафірови, Ягужинські, Рагужинські* (Ю. Мушкетик); **(3) Заступи́ти світ:** а) повністю захопити кого-небудь, оволодіти кимось. — *Отак я жив. Отаким був. Ділянцтво живий світ було заступило.., людей не помічав, себе не бачив* (О. Гончар); б) *(кому)* заволодіти чиїмись почуттями (про кого-небудь). *Маруся ще не придбала собі знайомих у Слободзеї, але вона зараз і не потребувала їх. Степан заступив їй увесь світ* (С. Добровольський); — *Знаю, тобі весь світ заступив цей Лепаж* (М. Слабошпицький); в) *(чим і без дод.)* унаслідок тяжких переживань, утрат і т. ін. стати безрадісним, немилим (про життя). *Ярина вийшла з хати На світ Божий глянуть, — Ледве вийшла... А лютеє лихо .. В самім серці повернулось І світ заступило* (Т. Шевченко); — *Як тобі? — Тяжко, Зіно. — Знаю, серденько. Знаю. Мені теж чорнотою світ заступило. Тепер ми обоє вдовиці* (Яків Баш); г) *(кому)* не дати змоги кому-небудь реалізувати певні плани, прагнення і т. ін. *Заступили світ тобі неславою добрі друзі й воріженьки злі* (В. Стус).

ЗАСТУПА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *недок.*, **ЗАСТУПИ́ТИСЯ,** ступлю́ся, сту́пишся; *мн.* засту́пляться; *док.* 1. *за кого — що і без дод.* Захищати, боронити кого-, що-небудь від нападу, ворожих дій і т. ін. *Христя завжди заступалася за Чіпку* (Панас Мирний); [Г а н н а:] *Це правда, що як хто заступається, то ніби ще болячіш робиться!..* (М. Кропивницький); — *Ви всі за неї заступаєтеся, всі проти мене, всі на мене нападом* (Л. Яновська); *Козаки заступились і за народ, і за свою віру, і за свої вольності* (І. Нечуй-Левицький); *Довго кричали* [батько], *а далі хотіли матір батогом ще бити, та Хівря заступилася* (Грицько Григоренко); — *Князеві треба, щоб перший гнів минув. А там помилує. За тебе батько і княгиня Ольга заступляться* (Б. Лепкий).

2. *тільки 3 ос., діал.* Заповнюватися. *Улиця упродовж людьми заступилася* (Марко Вовчок).

3. *тільки недок.* Пас. до **заступа́ти** 1, 4. *Поступово зоряне таврійське небо вже заступалось палаючими хмарами* (О. Гончар); *На заводі застала* [Надія] *небувале збудження .. Нічна зміна заступалась ранковою, але ніхто не розходивсь* (Яків Баш).

ЗАСТУ́ПЕЦЬ, пця, *ч., рідко.* Заступник (у 3 знач.). *Емансипація народу має за себе в тих журналах заступців, котрі хотять* [хочуть] *і бажають .. розпустити просвіту якнайширше, якнайглибше в маси темного народу* (І. Нечуй-Левицький); *Увійшло* [до канцелярії] *їх двоє в святочних одежах. Присяжний Гнилько і заступець* (Б. Лепкий).

ЗАСТУПЕ́ЦЬ, пця́, *ч.* Зменш. до **за́ступ.** *Степка .. заступцем одвіку городика скопувала, що те держално поблискувало, як хрести на церкві* (В. Медвідь); *Дідусь Матвій поклав на траву вудочки, витяг із торбини заступця копати в кручі сходинки* (із журн.).

ЗАСТУПИ́ЛНО, а, *с.* Держак, ручка в заступі. *Життя вкарбувало в Шахові долоні немало своїх повістей. Пастушою ґирлиґою, прикладом гвинтівки, заступилном, ціпилном, грабилном — всіма сільськими і міськими найтяжчими "илнами"* (Ю. Мушкетик); *Заступилна для лопат робляться переважно з ясена або інших порід листяних дерев, а також із вуглепластику, сталі та алюмінію* (з газ.).

ЗАСТУПИ́ТИ *див.* **заступа́ти.**

ЗАСТУПИ́ТИСЯ *див.* **заступа́тися.**

ЗАСТУ́ПЛЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **заступи́ти** 1, 3, 4, 8. *Ще менше терпіла од татар Галицька Русь, бо була заступлена од степів Україною* (А. Кащенко); — *Вас прошу, трави цілебні* [цілющі], *рятівники наші. Прошу й благаю: не ховайтесь від мене по галявах лісових, хащами від людей заступлених* (Д. Міщенко); *Я був невинний, був оборонений, заступлений від можливої вини батьком, що впав на фронті* (Р. Федорів); *Старі суди були скасовані й заступлені новими* (з навч. літ.); *Ввесь зелений вигін навколо церкви був заступлений людьми* (Т. Осьмачка); * Образно. *Лад життя простої людини, її тиха, беззахисна, заступлена буднями краса завжди викликали в Григора Тютюнника почуття*

любові-болю (із журн.); // **засту́плено,** *безос. пред. Викинувши на брук маси людей, яких нараз заступлено машинами, ті відкриття руйнують в дальшій черзі й самих майстрів...* (І. Франко); *Пізніше ці краї* [Бессарабія та Крим] *заступлено сонячним* [сонячним] *Капрі та похмурими, але такими грандіозно-своєрідними українськими Карпатами, — і знов же Коцюбинський звеличав їх у чудових творах* (С. Єфремов).

2. *рідко.* Засвідчений, представлений де-небудь. *З письменників, які ступили на літературне поле у 80-х роках XIX ст., у збірникові вміщено тільки твори чотирьох — А. Бобенка, Б. Грінченка, Лесі Українки і В. Самійленка .. Та все-таки .. ся генерація заступлена у збірнику зовсім слабо* (з мемуарної літ.); *Мистецькі течії кінця XIX — початку XX століття, зокрема символізм, імпресіонізм, національний реалізм, сецесія, заступлені першорядними іменами й творами М. Врубеля, К. Коровіна, Л. Бакста, О. Бенуа* (з газ.).

ЗАСТУ́ПЛЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **заступи́ти** 1–5. *Кидок не був зарахований унаслідок заступлення гравцем волейбольної збірної за лінію під час подання м'яча* (з газ.); *Заступлення староукраїнської літературної мови церковнослов'янською починається ще з кінця XVII — початку XVIII ст. у драмах* (В. Русанівський); *Зіставлення ареалів архаїчної та інноваційної лексики засвідчує поступове звуження зон поширення архаїзмів, заступлення архаїзмів новими лексемами* (з наук. літ.); *Імовірність події зменшується на величину ймовірності заступлення сумісної події* (з наук. літ.); *Командир оголошує наказ про заступлення на бойове чергування в системі протиповітряної оборони країни* (із журн.).

ЗАСТУ́ПНИК, а, *ч.* 1. Той, хто заступає, заміняє когось на якій-небудь посаді, виконує чиї-небудь обов'язки. *Найщедріше частували вони парафіян свого панотця, бо знали, що громада зараз по обіді почне вибирати заступника на місце старого покійного панотця* (І. Нечуй-Левицький); *Старий, всіми поважаний жрець Діодор несподівано покинув святиню .. Не виголосив жодної промови, не визначив на своє місце заступника* (Н. Королева); [Д р е м л ю г а:] *Та на кого ж я область залишу?* [Р о м о д а н:] *Невже у вас нема заступника?..* (О. Корнійчук).

2. *кого.* Той, хто займає другу посаду в керівництві підприємства, установи, організації після директора, начальника, завідувача і т. ін. *Прийшов директор Історичного музею, старий професор, .. знавець запорізької старовини, Данило Йванович Криницький, з своїм заступником, завідувачем етнографічного відділу* (В. Домонтович); *Лейтенант полегшено зітхнув .. і, трохи збадьорившись, доповів про все заступникові районного коменданта* (Є. Доломан); *Солод працював заступником директора заводу* (М. Руденко); *То був особливий людський різновид .. Якісь художники, актори, студенти, дружини поетів, заступники міністрів, діти філологів, інтелектуали з діаспори, композитори-пісняри, діячі опору, депутати рад усіх рівнів* (Ю. Андрухович).

3. Той, хто захищає кого-небудь; захисник. [Ш е в ч е н к о:] *Прощавайте, друзі!* [С е л я н и:] *Живи, наш батьку! Ти заступник наш! Прощай, наш рідний!* (І. Кочерга); *Цей плечистий майор з сірими розумними очима здавався їм всемогутнім заступником, який все може, досить тільки звернутись до нього* (О. Гончар); *До останнього слова пам'ятав Щепкін напутнє слово Квітки .. Жаль, не буде більше у них такого заступника, як Квітка; він завжди готовий був постояти за інтереси театру* (Б. Левін); *Вона вбачала в мені свого захисника та заступника, для неї я був людиною, яка вже двічі рятувала її з біди і поруч з якою вона почувалася в безпеці* (О. Авраменко, В. Авраменко).

ЗАСТУ́ПНИЦТВО, а, *с.* 1. Тимчасове виконання чиїхось обов'язків. — *Ви ж, якщо не помиляюся, мій заступник? — Можливо, й помиляєтесь... Про заступництво мені поки що ніхто не казав* (Микита Чернявський); *Тимчасове заступництво зумовлене виробничою необхідністю, якщо працівник не є штатним заступником або якщо штатним розкладом не передбачено посади заступника* (з наук.-попул. літ.).

2. *розм.* Посада і діяльність заступника (у 2 знач.). [Б е з с м е р т н и й:] *Ким хочеш робити в мене?* [Б е з б о р о д ь к о:] *Твоїм заступником.* [Б е з с м е р т н и й:] *Нащо тобі це заступництво?* (М. Стельмах);

3. Захист (у 2 знач.), покровительство. [М а р і я Р о м а н і в н а:] *Я все життя заступаюсь за вас усіх.* [Н і н а:] *А це не завжди потрібно. От і зараз твоє заступництво за Ніну — губить її* (Л. Дмитерко); *Українці з тих націй, які ще вірять у заступництво своїх геніїв, у свої національні символи, у непорушність своїх святинь* (Л. Костенко); *Тобі свою Вітчизні душу доручаю, Перед тобою сльози ллю, Твого заступництва благаю...* (М. Рильський, пер. з тв. О. Пушкіна); *Є багато випадків, коли .. життя нещасних юнаків було врятовано людяним заступництвом присяжних або короля* (Д. Паламарчук, пер. з тв. Стендаля).

ЗАСТУ́ПНИЦЬКИЙ, а, е. 1. Прикм. до **засту́пник** 3. *Покоління, котре волею долі, — заступницьким видихом мільйонів забитих, — уникло погибелі в промерзлих бараках, мусило б суворіше йти сьогоденням* (Є. Пашковський); *Егіда Зевса була символом його заступницької зверхності над богами й людьми* (з наук.-попул. літ.).

2. *розм.* Стос. до заступництва (у 2 знач.). *Знову почав дрижати* [Левонтій Горбатюк]: *за своє заступницьке крісло і — ще дужче — від думки, що хтось перехопить у нього з-під носа директорову доньку* (І. Білик).

ЗАСТУ́ПНИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **засту́пник.** *Марина пробігла телеграму очима і весело до Олени: — Ну, бригадире, давай мені заступницю мерщій. Їду* (А. Головко); — *В приймальні — три кумасі: секретарка чоловіка і дві мої заступниці .. Шепочуться, мов три змійоки шелепають у торішньому листі* (Г. Тарасюк); *Вона швидко, якось непомітно виробила собі ім'я великої філантропки, заступниці та помічниці всіх бідних* (І. Франко); *Ціла надія на Мотрю. Вона обіцяла бути його заступницею перед своїм батьком, а за Мотрине слово можна й голову класти* (Б. Лепкий); *Княгиня Ілона була передовсім святою заступницею, що ціною свого життя зупинила вторгнення жорстоких друїдів* (О. Авраменко).

ЗАСТУ́ПНИЧКА, и, *ж.*, *зневажл.*, *рідко.* Жін. до **засту́пничок.** *Редактор дуже пильно Кадри добирає. Не заступників, як інші, А заступниць має. Тих заступничок у нього Рівно півдесятка, — Дипломовані персони, Не якісь дівчатка* (П. Глазовий).

ЗАСТУ́ПНИЧОК, чка, *ч.*, *зневажл.* Зменш. до **засту́пник.** — *А, замісничок-заступничок, — п'яно усміхається він, хитаючись тулубом. — Ч-чого тобі треба?* (Григорій Тютюнник); *Глибоко в душі остерігається шеф хвацького заступничка, нав'язаного зі столиці* (із журн.); — *Ви людям на трудодень не платите! — Народний заступничок... Нехай тебе голова не болить* (Б. Харчук).

ЗАСТЯ́ЖКА, и, *ж., діал.* Стрічка для зав'язування комірця сорочки. — *Там, кажуть, такі хороші застяжки даватимуть, геть чисто шовкові* (Леся Українка); *З нього* [маєтку] *я й купував собі то застяжку, то ремінець, то хустину до носа, все, що потреба* [потрібно]. *Але найбільше йшло на тютюн* (Б. Лепкий).

ЗА́СУВ, *діал.* **ЗА́СОВ,** а, *ч.* Рухомий дерев'яний або залізний пристрій для замикання дверей, воріт, хвіртки і т. ін. *Вона* [Нимидора] *ледве налапала коло сінешніх дверей засов, одсунула його й одхилила двері* (І. Нечуй-Левицький); *Увіходить* [воротар] *у двір, зачиняє хвіртку, засуває важким засувом браму і йде собі праворуч* (Леся Українка); *Жінки й діти давно порозбігалися з катакомб у квартири, міцно зачинивши на всі засуви свої віконниці й ворота* (В. Кучер); *В хаті ще світиться, але двері були на засові* (М. Стельмах).

ЗАСУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **засува́ти.** *Блокувальні сегменти в замку мають шість пазів різної глибини, тому тільки при засуванні всього ключа під циліндровий прихований механізм забезпечується його відкриття* (з наук.-техн. літ.); *Напрямні для висування й засування шухляд разом із завісами та меблевими ручками є найпоширенішим видом меблевої фурнітури* (з навч. літ.).

ЗАСУВА́ТИ *див.* **засо́вувати.**

ЗАСУВА́ТИСЯ *див.* **засо́вуватися.**

ЗА́СУВКА, и, *ж.* 1. Те саме, що **за́сув.** *Ежен кинувся до дверей, засунув засувку* (І. Франко); *Біля брами сухо стрельнула дерев'яна засувка, розчинились дверцята* (М. Стельмах); *Лесь довго не міг відчинити важкі, не на рік-два змайстровані ворота. Насилу вправся із засувкою, ступив на Яцюшкове обійстя* (І. Нижник); *У сінешніх дверях дзвінко брязнула засувка, і на поріг стала Настя* (Ю. Логвин).

2. Механізм, пристрій для закривання і відкривання отвору в чому-небудь. *Для зниження тиску було відкрито засувки викидних ліній превентора, і свердловина почала фонтанувати газом* (з наук.-техн. літ.); *Витік газу був припинений шляхом перекриття засувок* (із журн.).

ЗАСУВНИ́Й, á, é. Признач. для засування. *Відключення вхідної засувної арматури здійснюється працівниками підприємства-споживача, які обслуговують газопроводи чи газоспоживні агрегати, на підставі письмового попередження або припису* (з мови документів); *Засувний герметичний замок перешкоджає витіканню рідини з питної системи* (із журн.).

ЗА́СУД, у, *ч., діал.* Вирок. *Я видав і сповнив жорстокий, нічим не мотивований засуд на смерть* (І. Франко); *Розповідав* [Потурайчин] *Славкові докладно цілий свій процес, говорив навіть про сумні наслідки свого засуду* (Л. Мартович); *Суддя встав і, мов у суді засуд виголошував, сказав спокійно і поважно: — О шостій годині прийде до нас руський священик* (О. Маковей); *Коли по хвилі намислу вирікав Мойсей свій суд, з глибоким поклоном відходили тяжебники* [позивачі], *покоряючися засудові, хоч би який він був* (Г. Хоткевич).

ЗАСУ́ДЖЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **засуди́ти.** *Натовпи козаків .. одімкнули пушкарню й випустили на волю усіх товаришів, засуджених за гайдамацтво* (А. Кащенко); — *Я був засуджений до смерті за політику* (М. Стельмах); * У порівн. *Поки пани повставали, вона як засуджена на смерть ходила* (Панас Мирний); // **засу́джено,** *безос. пред. Гнат дізнається, що його засуджено на заслання в Сибір...* (М. Коцюбинський); *Сержанта Лібкіна було визнано винним у спробі навмисного вбивства і засуджено до смертної кари* (О. Авраменко, В. Авраменко); // *у знач. ім.* **засу́джений,** ного, *ч.;* **засу́джена,** ної, *ж.* Той (та), кого засудили до якої-небудь міри покарання. *Засуджені йшли, тримаючи один одного під руки* (Л. Дмитерко); *У юрбі хвилювання, шум .. Засуджений кладе голову на плаху* (О. Бердник); *Миловидка не розуміла, що то за присуд, одначе по засудженому бачила: він не з тих, що можуть бути приємними* (Д. Міщенко); * У порівн. *Нарада мовчки, мов на засудженого, дивилась на Горобенка* (Б. Антоненко-Давидович).

ЗАСУ́ДЖЕНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **засу́джений.** *Довідка про засудженість за злочин не була завірена печаткою* (із журн.).

ЗАСУ́ДЖЕННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **засуди́ти** 1. *Акції терору, як правило, завжди були поза межами кримінального законодавства, і їхні виконавці не підлягали покаранню за чинним законодавством (історичним винятком є засудження на Нюрнберзькому процесі нацистських злочинців)* (з наук. літ.); *Принцип презумпції невинності сприяє вирішенню одного з головних завдань правосуддя — не допустити засудження невинуватих* (з навч. літ.).

2. Дія за знач. **засуди́ти** 2; несхвальна думка, осуд кого-, чого-небудь. — *Пані, — промовила Матильда із засудженням у голосі. — Ви усвідомлюєте, що кажете?* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Незважаючи на численні засудження й заборони, з глибини віків донесено до нас нетрадиційні медичні знання, раціональні та магічні методи лікування* (з наук. літ.); *Однією з вагомих причин засудження евтаназії християнськими богословами є осмислення ролі страждання в житті особистості, що має особливе значення як засіб єднання з муками Христа* (з навч. літ.).

△ **(1) Умо́вне засу́дження,** *юр.* — вирок суду про засудження особи до покарання, який реально не виконується, якщо засуджений протягом випробного терміну не скоїть нового умисного злочину. *Умовне засудження до позбавлення волі з обов'язковим залученням засудженого до праці — особливий вид умовного засудження, що застосовується судом до повнолітніх працездатних осіб, якщо їх уперше засуджено* (з наук. літ.); *Для неповнолітніх та осіб, що вчинили злочини вперше, умовне засудження починають застосовувати в європейських країнах наприкінці XIX ст., і це стало віхою часу* (з навч. літ.); *Умовне засудження — один із видів звільнення засудженого від відбування покарання* (із журн.).

ЗАСУ́ДЖУВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **засу́джувати.** *Раніше засуджувана приватновласницька психологія перетворилася на визнану систему поглядів і цінностей, що заохочуються* (з наук. літ.); — *Якби, власне, не та моя "легкодушність".., я б .. ослабла дальше; між тим .. між вами й ним засуджуваний імпульс до легкодушності держить мене й досі на ногах...* (О. Кобилянська).

ЗАСУ́ДЖУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **засу́джувати.** *Упродовж тривалого часу над історіографією Англії тяжіла так звана інтерпретація звитяжців революції 1688 р., а імперська історія була суцільним вихвалянням чи засуджуванням — залежно від політичних прихильностей дослідника* (із журн.).

ЗАСУ́ДЖУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАСУДИ́ТИ,** суджу́, су́диш, *док.* 1. *кого.* Визнаючи когось винним, установлювати йому яку-небудь міру покарання. [Є л е а з а р:] *Батьки і*

браття, матері і сестри! З якого часу в нас таке настало, що без суда [суду] *засуджують людей?* (Леся Українка); *Через два тижні суд засудив Сергія Петровича Боровика .. до двох років ув'язнення* (В. Собко); *Суддя сказав: — Закони судочинства вагатися не дозволяють нам .. Ми мусим вбивцю засудить до страти, як нам велить і право, і статут* (Л. Костенко).

2. *кого, що.* Ставитися до кого-, чого-небудь негативно, висловлювати незадоволення кимсь, чимсь, вважати щось поганим, хибним. *Наталя почервоніла, опустила очі, щоб не бачити хмурого обличчя Остапчука, його іронічного погляду, що засуджував її легковажність, гарячковість, різкість* (С. Журахович); *Годі було зрозуміти — засуджує тато чи схвалює себе тодішнього .. дуже завзятого активіста* (Є. Доломан); *Бо ж хіба людина в біді не хапається за перший-ліпший засіб, аби врятуватися? та й хто знайшов би в собі досить суворості засудити подібну хитрість?* (Е. Андієвська); *— Яна засудила моє рішення... що для мене дуже прикро* (О. Авраменко, В. Авраменко).

3. *кого на що.* Прирікати кого-небудь на щось тяжке, неминуче. *Біль унаслідок вивихнення ноги, як і ушкодження на голові й тілі, .. засудили .. жінку на кількатижневе лежання* (О. Кобилянська); *Всіх вазірів* [візирів] *я прикликав, щоб цій справі дати лад. Там сказали: "Ти — ще юний, наших слухайся порад .. Як побачиш щиросердість — їх звільни від всіх провин, Непокірних же не жалуй, засуди їх на загин"* (М. Бажан, пер. з тв. Ш. Руставелі).

(1) Засу́джувати / засуди́ти на пла́ху — карати кого-небудь смертю. [Ш е в ч е н к о:] *Та як простить вельможним тим катам, Що вас було на плаху засудили І все життя згубили!* (І. Кочерга).

ЗАСУ́ДЖУВАТИСЯ, ується, *недок.* Пас. до **засу́джувати.** *Полковник .. заявив: — Однорічник Марек засуджується на двадцять один день посиленого арешту* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека); *Священнослужителі заарештовувалися і засуджувалися за антирадянську діяльність* (з наук. літ.); *Неситі очі засуджуються — і в приказках, і в казках. Засуджується і лінько, і той, хто ніяк не може насититися й за жадобою збагачення не бачить людей довкола себе* (з газ.).

ЗАСУДИ́ТИ *див.* **засу́джувати.**

ЗАСУДО́МИТИ, мить; *мн.* засудо́млять; *док., кого, що і без прям. дод.* Почати судомити, корчити. *Налив* [Михайло] *склянку по вінця, випив. Вогняна хвиля прокотилася по тілу, засудомила* (О. Бердник); // *безос. Пан обозний .. так дуже зціпив зуби, аж у щелепах засудомило, але й на цей раз оглядно змовчав* (О. Ільченко); *Магазаника одразу засудомило, монета випала з руки, покотилась по столу* (М. Стельмах).

ЗАСУ́КАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **засука́ти** 1. *Одежа хлопчика — лихі вибійчані штанці, засукані аж до колін, латана сорочка* (Панас Мирний); *Тихін з засуканими рукавами по лікті щось місив у ночвах на лаві* (А. Головко); *В оцій задумливій позі, в картатій приношеній сорочці з акуратно засуканими вище ліктів рукавами, Богдан їй особливо подобається* (О. Гончар).

ЗАСУКА́ТИ *див.* **засу́кувати.**

ЗАСУКА́ТИСЯ *див.* **засу́куватися.**

ЗАСУ́КУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **засу́кувати** 1. *Позаплановий виступ керівника однієї з установ запам'ятався артистичним засукуванням рукавів піджака* (з газ.).

ЗАСУ́КУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАСУКА́ТИ,** засука́ю, засука́єш *і* засучу́, засу́чиш, *док.* 1. *що.* Підгортаючи, загинаючи краї, робити коротшим (одяг, частини одягу). *Старшина, здоровий гарний чоловік, стояв біля стола та все засукував рукави своєї .. свитки, неначе збиравсь до якоїсь роботи* (М. Коцюбинський); *Сафар-бей поволі почав засукувати рукави. На правій руці .. по смаглявій шкірі трьома світлими променями простяглися зарубцьовані вузькі шрами* (В. Малик); *Баба засукувала рукави кофтини* (В. Дрозд); *Василько, засукавши штаненята, босими ногами місить ніжну, масну, як масло, твань* (О. Донченко); *Він мерщій розстебнув коміра, засукав, щоб зручніше було стукати, рукава й гахнув щодуху в барабана* (Б. Антоненко-Давидович); *Уляна .. терпеливо, але з глухим ремством чекала на ту хвилину, коли невістка засучить рукава та почне їй допомагати* (Григорій Тютюнник).

2. *тільки док., чим, розм.* Почати сукати (у 2 знач.). *З-під руки дядька випірнула гостролиця молодичка в білому очіпку й засукала маленькими червоними кулачками перед моїм обличчям* (Ю. Мушкетик); *Впав* [Фельдман] *на глиняну долівку і, скиглячи, засукав ногами по підлозі* (Д. Білий).

◊ **Зака́чувати (засу́кувати, зака́сувати) / закача́ти (засука́ти, закаса́ти) рука́ва (рукави́)** *див.* **зака́чувати.**

ЗАСУ́КУВАТИСЯ, ується, *недок.,* **ЗАСУКА́ТИСЯ,** засука́ється *і* засу́читься, *док.* Підгортатися, загинатися, стаючи коротшим (про краї, частини одягу). *Засукуються рукави до ліктя в жакетах, джемперах і сорочках різних за духом колекцій, які пропонують чоловікам відомі модельєри світу* (з газ.); *Від швидкого бігу засукалася холоша на правій нозі Василька* (із журн.).

ЗАСУМНІВА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *док., в чому і без дод.* Почати сумніватися. — *Не може бути, щоб до нас ворог дійшов, — сказав він переконано .. — Ти так думаєш? — засумнівався Микола* (В. Гжицький); *Хоч як ще лаяв її отець Миколай, але вона засумнівалася в правдивості його останніх слів* (М. Стельмах); *Збагнувши раптом усе й засумнівавшись навіть у тому, що бачив на власні очі й чув своїми вухами, Сергій .. швидким кроком подався в берег, де серед річки стояв припнутий пліт* (І. Білик); *Спритність, з якою я, поставивши ногу в стремено, скочив у сідло, змусила мене засумніватися, а чи й справді я не вмію їздити на конях* (О. Авраменко, В. Авраменко).

ЗАСУМО́ВАНИЙ, а, е, *розм.* Який засумував, сумує; сумний. *Іван після прощання з Фенною йшов якийсь засумований* (І. Франко); *— Гадаємо, що не пожалуєш червінців на весільний пир. — Я і життя не пожалував би для неї, — відповідав засумований Борис, стискаючи рукоять шаблюки* (Б. Лепкий); *Уздовж стін сиділи, наче тіні, отаманові родичі, засумовані й виблідлі, а коли говорили, то шелестіли, наче дерева під вітром* (Валерій Шевчук); *Побачив його, засумованого, месер* [пан] *Кане, за обідом сидячи, та й каже йому, .. щоб подратуватися: — Що тобі, Бергаміно, чом ти смутен-невесел?* (М. Лукаш, пер. з тв. Д. Боккаччо); * Образно. *З'явився* [Дніпро] *перед ним у важкій сталевості надвечір'я, в непривітних вишумах вітру, в присмерковій засумованій широчіні* (О. Гончар); // Який виражає сум. *Із засумованим лицем помацала* [мати] *його чоло і пробувала поглянути йому в очі* (О. Кобилянська).

ЗАСУМО́ВАНО, *розм.* Присл. до **засумо́ваний.** *Після заспіву взяли голос й два інші хлопці.., і я дізнав враження,*

що мелодія розрослася, бо ті два голоси, як тіні, покірно й засумовано їй підкорялися (Валерій Шевчук).

ЗАСУМУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *док., за ким — чим і без дод.* Почати сумувати; зажуритися. *Старий Таволга часом тяжко, тяжко засумує, аж сльоза покотиться йому з ока* (П. Куліш); *Христя одно сиділа, понурившись. — Чого се наша доня засумувала так? — стаючи проти неї і весело заглядаючи у вічі, спитав Колісник* (Панас Мирний); *Засумувала Ганя за чоловіком, неначе він десь поїхав у далеку сторону* (І. Нечуй-Левицький); *Мої думки розігнала мама. Вона назбирала великий букет квітів, сіла на камені та й заспівала. Ніжно, ніжно, про козаченька, що поїхав за Десну. Я знаю — то вона за татусем засумувала* (Ю. Збанацький); *І виріс Зевс, змогутнів, набрався сил і мудрості. І задумався юний бог, засумував* (О. Бердник); * Образно. *Пожовкнув ліс, принишк — засумував, як сухотник* (А. Головко).

ЗАСУМУВА́ТИСЯ, у́юся, у́єшся, *док., розм.* Те саме, що **засумува́ти.** — *Задумався, лицарю? — спитала стара. — Засумувався? Чого? Навіщо? Лихом об землю!* (Юліан Опільський); * Образно. *Тихо підкрадалася зима. Опустіли поля, і засумувалася діброва* (Б. Лепкий); // *безос.* — *Чого ви такий смутний, тату? Що вас непокоїть? — Ні, не смутний! А так, засумувалося: не знаю, чи радіти, а чи боятися!* (М. Івченко); *Накотилось щось, як це іноді з людиною буває, і засумувалося, і товариство тебе вже не радує, взяв би й пішов собі світ за очі кудись...* (О. Гончар).

ЗАСУ́НЕНИЙ, ЗАСУ́НУТИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **засу́нути.** *Потім прийшлось довгенько пошукати, поки знайшла я той "Жаль", він був засунутий між стародавні папери* (Леся Українка); *А Юрій, як посміхнувся, коли Ріна ще тільки виймала пуделка, так і застиг з тою посмішкою на губах і засуненими в кишені руками* (В. Винниченко); *Галстук у нього зав'язаний косо, волосся наче навмисне розкуйовджене, а ліва рука демонстративно засунута в кишеню штанів* (Ірина Вільде); *Вона натягла рукавичку і раптом відчула, як вказівний пальчик наткнувся на якийсь маленький жмуток паперу, що був твердо зім'ятий і засунений аж на край* (К. Гриб); *Зануда прийшов до дверей, двері були засунуті засувом* (І. Нечуй-Левицький); *Двері сінешні були не засунені* (А. Головко); // **засу́нено, засу́нуто,** *безос. пред. Листа засунуто в тріщину лавочки* (Є. Пашковський); *В кімнатах станції панував спокійний сон, зміцнений певністю, що двері щільно заціплені, засуви засунено* (М. Трублаїні).

ЗАСУ́НЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **засу́нути.** *Тільки після повного засунення тримача касети відеокамери можна щільно закрити кришку касетного відсіку* (з наук.-техн. літ.); *Засунення штор захищає приміщення від сонячних променів* (із журн.); *Після засунення ямки треба ще було її затоптати* (Л. Мартович); *Засунення воріт засувом.*

ЗАСУ́НУТИ *див.* **засо́вувати.**

ЗАСУ́НУТИЙ *див.* **засу́нений.**

ЗАСУ́НУТИСЯ *див.* **засо́вуватися.**

ЗАСУПО́НЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **засупо́нити.** *Норовистий кінь був засупонений* (із журн.).

2. *у знач. прикм., розм.* Стягнений чим-небудь; зав'язаний, затягнений (у 2 знач.). — *Твоя сухарів насушила? — Та клумак стоїть, уже засупонений* (Є. Доломан); *Колись він .. любив дивитися на свої скирти й на своє збіжжя, тепер за старою звичкою теж усилив руку до ще не засупоненого смугастого міха й пересипав жменю ясного важкого зерна* (І. Білик).

3. *у знач. прикм., розм.* Який засупонився (у 1 знач.). — *Хоч я й десять років в Америці, а не можу зрозуміти, чому це так: жінки тут віддають перевагу відкритому одягу, а чоловіки засупонені від вух до п'ят* (з газ.).

ЗАСУПО́НИТИ *див.* **засупо́нювати.**

ЗАСУПО́НИТИСЯ *див.* **засупо́нюватися.**

ЗАСУПО́НЮВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **засупо́нювати.** *Засупонювання норовистих коней.*

ЗАСУПО́НЮВАТИ, юю, юєш, *недок.,* **ЗАСУПО́НИТИ,** ню, ниш, *док., кого, що.* Запрягаючи коня, стягувати супоню біля хомута. *Я підстрибом біг у конюшню по хомут.., надівав його коневі на шию і, допомагаючи собі коліном, засупонював, а кінь форкав і гаряче дихав мені в обличчя* (В. Нестайко); * Образно. *Степан знає, що тіло білого коня можна скувати між двох голобель, а душі його вільної не запряжеш, не засупониш* (В. Дрозд).

ЗАСУПО́НЮВАТИСЯ, юються, юєшся, *недок.,* **ЗАСУПО́НИТИСЯ,** нюся, нишся, *док.* 1. *розм.* Туго затягуватися, підперізуватися чимсь. *Вони вже вдяглися, засупонилися в жовтий ремінь* (Ю. Яновський); — *Засупонився в реміняччя, та вже і начальник. — Ти мого реміня* [ременя] *не чіпай!* — *сказав Данько вже з погрозою* (А. Дімаров).

2. *тільки недок.* Пас. до **засупо́нювати.** *Дуга чіпляється за голоблі, засупонюється* (із журн.).

ЗАСУРГУ́ЧЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **засургу́чити.** *Піднявшись на борт крейсера, штабний офіцер пройшов до командира і вручив засургучений пакет* (з газ.).

ЗАСУРГУ́ЧИТИ *див.* **засургучо́вувати.**

ЗАСУРГУЧО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **засургучува́ти.** *Ніша. На верхній полиці — великий засургучований конверт з написом: "Заповіт"* (М. Дашкієв); *Капрал, виструнчившись, доповів штабному офіцерові, що наказ виконав. Той подав йому засургучований пакет* (М. Сиротюк); — *На випадок потреби, пане капітан, — сказав майор, вручаючи Івану Петровичу невеликий акуратно засургучований пакет, — звертайтесь коли завгодно — завжди до ваших послуг...* (Б. Левін).

ЗАСУРГУЧО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАСУРГУЧУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *рідше* **ЗАСУРГУ́ЧИТИ,** у́чу, у́чиш, *док., що.* Опечатувати що-небудь сургучем або воском, накладаючи печатку, пломбу. *Відібране для визначення вологості та зараження шкідниками насіння поміщають у мішечок з етикеткою, який зав'язують і засургучовують* (з навч. літ.); *Обв'язав* [гетьман] *листа стрічкою і засургучував власноручно. Завтра віддасть його кур'єру* (Ю. Мушкетик); *У приймальні я поклав телеграму в пакет. Ад'ютант запропонував засургучити її* (із журн.); // Закупорювати сургучем. *Для кращої герметичності можна засургучувати корки пляшок з вином* (із журн.).

ЗАСУРГУЧУВА́ТИ *див.* **засургучо́вувати.**

ЗАСУРМИ́ТИ, млю́, ми́ш; *мн.* засурмля́ть; *док.* 1. Почати сурмити *(див.* **сурми́ти**[1] 1, 2). *Литва на труби засурмила, Ведмедів зараз зупинила* (І. Котляревський); *Вихопив я свою сурму: з мушлі вона, щоб лякати вовків, як занадто наблизяться до отар, — та як засурмлю!* (Н. Королева); *Коли наблизилися до крайнього з вогнищ, урочисто засурмили сурми* (Д. Міщенко); *Дудка французького горніста засурмила за рогом бульвару* (Ю. Смолич); *Через день-два засурмлять на*

болоті перші журавлі (Ю. Збанацький); *Мамонти засурмили і, піднявши хоботи, кинулися на ворогів* (А. Дімаров); *В репродукторах .. засурмило веселе, бадьоре: — Слава "Полтаві"! З щасливим прибуттям! Вітаємо, дорогі земляки!* (С. Плачинда).

2. *що, на що.* Док. до **сурми́ти** 3. *Засурмили сурми на відступ* (А. Чайковський); *Ніби на його побажання — десь спереду засурмили збір* (З. Тулуб); *Якщо половці знов нападуть на передмістя Києва, то хоч один із пастухів встигне засурмити тривогу!* (Ю. Логвин).

◊ **Сурми́ти (труби́ти, гра́ти) / засурми́ти (затруби́ти, загра́ти) похі́д (в похі́д)** *див.* **сурми́ти**[1].

ЗАСУТЕНІ́ТИ, іє, *безос.* Док. до **сутеніти.** *Іноді, коли вже зовсім засутеніє, забіжать до нього колишні учениці, учні* (О. Іваненко); *Як тільки засутеніло і туманом вкрило долину, зразу ж то тут, то там запалахкотіли багаття* (Б. Левін).

ЗАСУ́ХА, и, *ж.* Те саме, що **посу́ха.** *Зробилась* [у степу] *превелика засуха, порепалась земля, нема ні паші, ні водопою* (О. Стороженко); *Тут, де нестримні зливи чергуються з страшними засухами, рослини змушені старанно пристосовуватися до складних кліматичних умов* (М. Дашкієв); *Засухи, град, сарана, мор, землетруси терзали велику землю* (П. Загребельний).

ЗАСУХИ́Й, á, é. Сухіший, ніж звичайно або потрібно; надто сухий (у 1–3, 5, 11, 12 знач.). *Земля разкрилювалася, мов розжарене вугілля, і не була ані засуха, ані замокра* (О. Кобилянська); *Женя зробила досить гарний, але засухий торт і посіла друге місце в конкурсі* (з газ.); *Один лист був засухий і надто буденний; другий видався йому смішним, бо був надмірно поетичний* (із журн.).

ЗАСУ́ХО. Присл. до **засухи́й.** *Восени в Тернополі було засухо* (з газ.); *— Мабуть, засухо повечеряли, і шлунок спокою не дає, а може, і щось друге* (Б. Лепкий); *Репортаж про футбольний матч звучав засухо* (із журн.).

ЗАСУХОСТІЙКИ́Й, á, é, *с. г.* Здатний витримувати засуху (про рослини); посухостійкий. *Тонконіг вузьколистий подібний до тонконога лучного за морфологічними ознаками, але більш засухостійкий, тому дослідники рекомендують його для використання в степовій зоні* (з наук. літ.); *До найбільш засухостійких дерев належать берест, дуб, ялина колюча, клен сріблястий, кипарис, горіх* (з наук.-попул. літ.); *Вона раділа, як дитя, кожній звістці про нові зрошувальні системи, про новий сорт засухостійкої пшениці* (О. Донченко).

ЗАСУХОСТІ́ЙКІСТЬ, кості, *ж., с. г.* Властивість за знач. **засухостійки́й.** *Перед початком пленарної частини учасникам семінару в Миколаївській області було представлено агрономічні характеристики гібридів кукурудзи: енергія росту, засухостійкість, стійкість до полягання та ін.* (з газ.).

ЗАСУ́ШЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **засуши́ти.** *Олеся покуштувала м'яса: м'ясо було засушене, як сухар* (І. Нечуй-Левицький); *Діти поприносили всі свої юннатівські здобутки, експонати майбутнього клубу: гербарії, засушену і заспиртовану фауну* (Ю. Мокрієв); *Вуйчик посміхається і простягає мені конверта. А там — велетенський, розкішний, ідеально засушений лист дерева бо!!!* (І. Карпа); // *у знач. прикм.* Висохлий, сухий. *Привітно горить лампа під абажуром з засушених квіток...* (Л. Старицька-Черняхівська); *На столиках під склом засушені рослини всякі, ковила білочуба, .. навіть стебло полину...* (О. Гончар); *У Івана Ігнатовича на вірьовці теліпалися дві засушені верховодки, а Василь спіймав тільки одну щучку* (О. Бердник); // **засу́шено,** *безос. пред. Станом на 8 вересня 2008 р. у навчальних закладах Миколаївської області засушено 1256 кг зелені* (з газ.).

2. *у знач. прикм., перен.* Худий, сухорлявий; виснажений. *Хлопчик обвив материну шию руками, пригорнувся своїм гарячим личеньком до її засушеного виду...* (Панас Мирний); *Засушений, жовтий, рівний князь Шванебах .. швидко, точно, безупинно ставить олівцем на чистому папері ряд рівних, сухих, як він сам, ліній* (В. Винниченко); *Хто б міг подумати, що в цьому засушеному, видубленому на сонці тілі* [старого] *стільки рішучості й упертості!* (Ю. Бедзик).

3. *у знач. прикм., перен.* Позбавлений виразності, яскравості. *Я намагався забути тебе у берлінському вояжеві* [вояжі].., *розширити онтологічну зацикленість. Але до біса ці холодні книжкові слова, ці засушені кальки живої пристрасті...* (С. Процюк).

ЗАСУ́ШЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **засуши́ти** і стан за знач. **засуши́тися.** *Тенденцію до засушення земель, спричинену потеплінням і парниковим ефектом, фахівці спостерігають в Одеській, Миколаївській, Запорізькій областях та на півдні Донеччини* (з газ.).

ЗАСУШИ́ТИ *див.* **засу́шувати.**

ЗАСУШИ́ТИСЯ *див.* **засу́шуватися.**

ЗАСУ́ШЛИВИЙ, а, е. Якому властива засуха; посушливий. *Ми зросили мільйони гектарів засушливих земель* (В. Владко); *В сухі, засушливі краї канал з Дніпра прориють, — рясні сади, лани, гаї колишній степ укриють* (Н. Забіла); *Вулиці в'юнилися і повільно збігали вниз, до невеличкої річки, яка з кожним роком мілішала, а в засушливе літо й зовсім пересихала* (М. Руденко); *Страждає трудовий люд від неймовірних повеней. Та ще гірші прикрості готує засушлива пора* (Ю. Бедзик); *Випав засушливий рік, пожухли трави, втекла вода з балок, пересохли струмки* (Ю. Мушкетик).

ЗАСУ́ШУВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **засу́шувати** 1. *Папір час від часу слід замінювати, особливо якщо рослина, засушувана для гербарію, є дуже соковитою* (з навч. літ.).

ЗАСУ́ШУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **засу́шувати.** *Є рослини, у яких листя під час засушування набуває чорного, ніби оксамитового, благородного кольору* (із журн.); *У пресі піднімались уже голоси проти знебарвлення і засушування творінь художньої думки на уроках літератури* (з газ.).

ЗАСУ́ШУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАСУШИ́ТИ,** сушу́, су́шиш, *док.* 1. *що.* Робити що-небудь сухим, забираючи, видаляючи вологу; сушити. *З ранку до ночі в небі висіло гаряче сонце, з поля котився й усе засушував смалкий вітер* (С. Скляренко); *Доставши рибу.., одріж голову, засуши і сховай* (П. Чубинський); *Літніх яблук Матвій не садив, бо "який з того толк"? Не продаси, а засушити не встигнеш* (У. Самчук); *— Добра ви жінка... І красива. Мов та квітка. — Тільки квітку цю все на гербарій хочуть засушити, — сумно зітхнула Алка* (Люко Дашвар).

2. *кого і без прям. дод., перен.* Робити худим; виснажувати. *— Славний козарлюга. Тільки змарнів. Змарнів, брате! Чого б то? Мо, зірки так засушують? — Зірки ж не дівчата, — жартував Клим. — Клопоти, — неохоче сказав Михайло* (О. Бердник); *— Прийде, прийде журба горбата та й сядеть* [сяде] *в головах вночі... Засушить, задавить* (П. Куліш); [К н у р:] *Хіба ти не зазнала щастя, носячи свою дитину на руках? Чого ж ти її хочеш, як ту квітку, засушити-*

зав'ялити? (Панас Мирний); *Часом кажуть: думка сушить чоловіка, аж ось же й ні, Мирона не засушила* (Грицько Григоренко).

3. *що, перен.* Пригнічувати, згубно впливати. *Красу і серце засушить І марне згинуть в самотині Аж страшно!..* (Т. Шевченко).

4. *що, перен., розм.* Позбавляти виразності, яскравості. *— Мені з усіх опер найбільше подобається "Винова краля"! — говорить Жанна. — .. В інших операх здебільшого з класичною музикою зв'язаний дуже скучний, млявий сюжет, і це засушує їх* (Гео Шкурупій).

◊ **(1) Засу́шувати го́лову** — переживати, страждати з приводу чого-небудь. *Дівчата всі однакові, до лиха причиняються, а відтак плачуть і голови засушують* (О. Кобилянська).

ЗАСУ́ШУВАТИСЯ, ується, *недок.*, **ЗАСУШИ́ТИСЯ,** су́шиться, *док.* 1. Ставати сухим; висихати. *Овочі й фрукти можуть самостійно достигати або дуже повільно засушуватися вже після того, як їх зібрано* (із журн.); *Невизріле насіння в коробочках без вологи засушиться й висіється в землю, але не проросте* (з навч. літ.).

2. *тільки недок.* Пас. до **засу́шувати.** *У систематичному гербарії рослини засушуються з усіма органами (квітками, суцвіттями, плодами і насінням)* (з навч. літ.).

ЗАСХНУ́ТИ *див.* **засиха́ти.**

ЗАСЬ, *виг.* 1. Уживається при вираженні заперечення чого-небудь, відмови від чогось. *Він на мене: — Зась! — Як то, — питаю, — зась? — Зась! Зась! — репетує. — Не дам у кашу собі дмухать!* (Марко Вовчок); *— А зась! Не діждеш ти мене сміттям годувати. Нагодуй свого Карпа, — сказала Мелашка* (І. Нечуй-Левицький); [П а н а с:] *А ти чого причепився до дівчини і силком тягнеш її, розбишака?* [П и л и п:] *Зась! То моє діло* (І. Карпенко-Карий); // *у знач. ім., розм. Чи в толоку завербують, — До всього я придалась. Хлопці з іншими жартують, А від мене знають зась* (Ганна Барвінок); *— Е, пані ласкава! — озвавсь Барковський. — А владика нащо? Він і зав'яже вашому "засю" вузлика, і розв'яже* (Д. Мордовець); *Вона страшенно мріяла .. вийти за мене заміж. Я на це сказав своє "зась"* (Ю. Андрухович).

2. *у знач. пред.* Не можна. [Г а л и н а:] *Я сама знаю, що мені можна робити, а чого зась* (В. Собко); *— Степові кочовики попалили села, силу-силенну людей понищили, самі помчали далі, до заходу сонця. До наших лісів не пробували вдертися — зась їм!* (О. Бердник); *— Хіба онукам зась на весілля до свого діда! — мудро заперечила баба Килина* (Є. Гуцало).

ЗА́СЬКАТИ, аю, аєш, *недок., розм., рідко.* Казати "зась". *— Яке ти право маєш мені заськати?* (І. Франко).

ЗА́СЬКИ, *виг. і в знач. пред.* Те саме, що **зась.** *Їм заступив шлях до гетьмана полковник Джеджалій, вигукуючи: — Нащо ви, панове, принесли оці цяцьки? Знаємо вас... Ото хочете знову нас загнуздати... Та заськи! Тепер шаблею розправимося, коли хочете!* (А. Кащенко); *Гарно, хитро баба каже, По губах мов медом маже, — Тому заськи, тому на... Угадайте ж, хто вона?* (Л. Глібов).

ЗАСЬО́РБА́ТИ, сьо́рбаю, сьо́рба́єш, *док., що і без прям. дод., розм.* Почати сьорбати. *Усі любили послухать казку. Хто встав, знов сів на місце. Забряжчали посудою, засьорбали каву й запахкали з люльок* (М. Коцюбинський); *Андрій, втопивши очі в стіл, ще ретельніше засьорбав вечерю* (І. Кириленко); * Образно. *Грюкнули двері, підлогою знову засьорбали чиїсь капці, на мить у вітальні показалась цікава заклопотана сестра й зразу ж зникла* (М. Івченко).

ЗАСЮРЧА́ТИ, чу́, чи́ш, *док.* Почати сюрчати (у 1, 2 знач.). *Відчувши тишу, за грубкою колисково засюрчав цвіркун* (В. Речмедін); *Шелеснуть у лепесі крила, крякне злякана качка і засюрчить просто на місяць, на світло* (Григір Тютюнник); *Коники поки що не засюрчали у придорожній траві. Початок квітня, зарано як на коників* (Ю. Андрухович); *Засюрчав тривожний різкий свищик* (С. Васильченко); *Засюрчали сюрчки несамовито, розганяючи юрбу, закричали якісь голоси грізно* (І. Багряний); *Семен почав грати на сопілці; засюрчав, запищав, і Володькові це дуже подобалось* (У. Самчук); *Буцім накритий картузом коник-стрибунець, тільки тихіше, засюрчить під подушкою будильник* (Є. Пашковський).

ЗАСЮСЮ́КАТИ, аю, аєш, *док.* Почати сюсюкати. *— Ти навів козаків? — Я, чи не я, се, тату, не важно, — засюсюкав Антоша* (М. Коцюбинський); *Карпо Сидорович .. засюсюкав: — Я, звісно, не проти природи...* (М. Хвильовий); *Пестливо заговорила* [Гапка] *до пса, засюсюкала, лагідненько заячала, аж так, що не вельми тямковитий собака перестав гавкати* (Валерій Шевчук); *Засюсюкав* [Красовський] *над ліжечком двійняток* (Г. Тарасюк).

ЗА́СЯГ, у, *ч., рідко.* Те саме, що **о́бсяг.** *Зібгав* [Григорій] *скатертину конвульсійним рухом руки і, либонь, переламав виделку, що потрапила в засяг долоні* (І. Багряний); *Я почувався в сідлі. Я помножив свій засяг простору, я неймовірно збільшив швидкість. Жити швидко, багато, пружно — вимога й заповідь доби, жити, щоб зникав час і простір* (У. Самчук); *Де .. є віра.., там не може бути скніючої пустоти — тої, в якій так різко скорочується засяг людських поривань, а ідеальні прагнення сходять нанівець* (О. Забужко).

ЗАСЯГА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.*, **ЗАСЯГНУ́ТИ, ЗАСЯГТИ́,** сягну́, ся́гнеш; *мин. ч.* засягну́в, ну́ла, ло *і* зася́г, ла́, ло́; *док.* 1. *кого, що, за що.* Захоплювати, схоплювати, діставати те, що перебуває на відстані. [Л е в *(сердито воркоче):*] *Той клятий Водяник! .. Вчепився цупко лапою за днище* [човна], *та й ані руш! Ще трохи — затопив би! Ну й я ж не дурень, як засяг рукою за бороду, то й замотав, як мичку, та ножика з-за пояса, — бігме, так і відтяв би!* (Леся Українка).

2. *кого, що і без прям. дод., перен.* Захоплювати, заставати зненацька. *Щасливий був, хто у своє село Вернув за дня, бо горе подорожнім, Як серед степу лихо засягло!* (М. Рильський).

3. Сягати, доходити до чого-небудь. *Василь сидів кінець стола на лаві. Поки засягає шапка — білів лоб, а на йому чорніли дві брови, неначе дві п'явки впилися в біле тіло* (І. Нечуй-Левицький); *Хто хоче їхати до села знизу, мусить через той брід. Літом, коли вода мала, то воно й нічого, ледве по колодки засягне, а коням лиш трохи повище колін* (І. Франко); // Проникати куди-небудь. *Гриць роззирається, чигає, засягає гострим молодим оком своїм, мов яструб, у саму глибінь лісу* (О. Кобилянська); *Між скелями бушувала єдина гаряча повінь музики, засягаючи в найглибші ущелини* (О. Гончар).

4. *що.* Охоплювати (простір). *Як рій той, гули* [бабусині казки] *в дитячій голівоньці .. Од билинки перелітали до птиці; од птиці до скотини; од скотини до чоловіка — поки не засягали всього світа!* (Панас Мирний); *Прозорий плач трипільських голосільниць тонкоруких весь світ засяг* (В. Стус).

5. *чого, що, розм.* Добиватися чого-небудь, здобувати щось. — *Коли вона* [совість] *неспокійна, то ніякі багатства і ніякі сили не здолають зробити людині мир на землі, без якого неможливе ніяке вдоволення життям, а не то що засягати якогось щастя* (Т. Осьмачка); *Граф, думаючи, що засягає ласки не в дружини, а в коханої дівчини, дарував їй щодосвітку, перед тим як іти, всякі коштовності* (М. Лукаш, пер. з тв. Д. Боккаччо); [С о т н и к:] *А лицарство яке вже полягло І засягло якої слави!* (М. Старицький); *По дорозі на Запорожжя думав* [Ждан]: *засягне дещицю грошей, вернеться в Батурин звитяжним козаком* (Ю. Мушкетик); *Тепер, мало не через тридцять літ, .. вона постаріла, зів'яла й осунулася, а ... він засяг становища в суспільстві* (В. Яворівський).

6. *чого, розм.* Просити чого-небудь (перев. ради, поради). *Після нападу на замок Шепетинського не занедбав Довбуш засягнути ради Семіона, що робити з внучкою ворога* (І. Франко); *Прийнявши солодкавий тон, король сказав: — Я не потребую о тім нагадувань, лише хотів би засягнути поради пана канцлера, як досвідченого в ділах державних мужа* (Г. Хоткевич); *Йосиф одповів, що їде засягти ради в Соломона, що йому робити з своєю жінкою — .. така уперта й забісована* (М. Лукаш, пер. з тв. Д. Боккаччо).

7. *тільки док., кого.* Дістати (ударом, пострілом і т. ін.). *Куля перелетіла через Герцикову шапку, але не ранила його. Герцик, наче у відповідь, шаблею засягнув московського офіцера по руці* (Б. Лепкий); *Цілою своєю вагою впала помста. Смертельний удар засяг князя Аскольда, не минув і його вірних прибічників* (Н. Королева); *Поет повстав! Неначе з плеса Нічного неба випливла зоря. Він знав, коли на мушку брав Дантеса, Що куля має засягти царя. І цар упав!* (Д. Павличко).

◊ **(1) Скільки засягну́ти (засягти́)** — скільки можна побачити (про дуже великий обсяг, площу і т. ін.). *Лиман перед їх очима — скільки засягнути — лелів* (Панас Мирний).

ЗАСЯГНУ́ТИ *див.* **засяга́ти.**

ЗАСЯГТИ́ *див.* **засяга́ти.**

ЗАСЯКА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *док., розм.* Почати сякатися. *Молодиця .. раптом поникла, засякалася у фартух, заплакала* (Ю. Збанацький).

ЗАСЯ́ТИ *див.* **зася́яти.**

ЗАСЯ́ЯТИ, *заст.* **ЗАСЯ́ТИ,** я́ю, я́єш, *док.* 1. Почати сяяти, світити, випромінюючи сяйво (про світила, джерела світла). *Сонце, як спершу, засяло й пригріло, — Й все у природі немов змолоділо* (Я. Щоголів); *Вже й нічка настала, засяяли зорі, І темрява бір залягала* (Леся Українка); *На прозорім, кришталевім небі засяв молодий місяць* (Л. Старицька-Черняхівська); *Лампа засяяла сліпучим білим світлом* (І. Багряний); — *Увечері, — казали всі, — сьогодні увечері ялинка засяє!* (О. Іваненко, пер. з тв. Г.-К. Андерсена); * Образно. *Ти провідною зіркою мені Засяяла в неволі й освітила Моє життя і світ на чужині* (І. Гнатюк).

2. Заблищати, заіскритися, відбиваючи світло, проміння. *Дешеві діаманти засяли на корсеті* (Олесь Досвітній); *Сонце впало на золото літер, і вони засяяли* (Д. Ткач); *Мідна труба засяяла золотом проти сонця* (В. Малик); * Образно. *Весна крилом своїм махнула, — І полилось і світло, і тепло, І знов життя земля в собі почула, І все навкруг засяло й зацвіло* (Б. Грінченко).

3. *чим і без дод.* Заблищати від якого-небудь почуття (про очі). — *Поїду, — зрадівши каже, — до брата — І очі веселі від щастя засяли* (М. Коцюбинський); *Одарочка вся зашарілася, очиці засяяли, вона то поправляла на голові стареньку хустинку, то вдячними очима позирала на вусаня* (Ю. Збанацький); *Лікар помовчав, задумавшись. Потім у його очах засяяли іскорки радості* (О. Бердник); // Виразити радість, задоволення, щастя і т. ін. (про обличчя, зовнішній вигляд). *Пробравши гарненько Грицька, щоб був слухняний, Галя глянула на машкару й її сердите личко зразу повеселіло й засяяло* (С. Васильченко); *Підійшов радист, глянув на Володьчину роботу і аж засяяв од задоволення* (Ю. Яновський); *Якийсь час княгиня стояла непорушно і пильно вдивлялася в море — аж раптом, за одностайним твердженням очевидців, вона засяяла! Її струнку постать огорнув блакитний ореол* (О. Авраменко).

4. *перен.* Досягнувши найвищого ступеня розвитку, піднесення і т. ін., яскраво виявитися, проявитися; заблищати (у 2 знач.). *Ой, коли ж то інше буде, Ой, коли ми діждем долі, Щоб вона, брати, засяла Ясним сонцем понад нами* (М. Старицький); *Тоді, як грім під час негоди впаде на голови катів, Нам сонце правди і свободи Засяє в тисячах огнів* (М. Вороний); *Якими б переконливими та логічними не були .. думки, якщо вони не запалять наше серце і воно не спалахне, — віра не прийде, не засяє в .. душі* (О. Бердник); *Я уповаю: — Ти — Бог мій єси! Врятуй мене з рук ворогів й супостатів. Засяй милосердям Твоєї краси!* (В. Багірова).

ЗАТ, *невідм., с.* Скорочення: закрите акціонерне товариство *(див.* **товари́ство).** *За оцінками керівництва ЗАТ "Укркондитер", технічні можливості виробляти солодощі високої якості мають загалом вісім українських фабрик* (з газ.).

ЗАТАВРО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **затаврува́ти.** *Коли дійшла черга, він сам кинувся мерщій дертися у вагон, але прудка лозинка наздогнала його .. Хльоснуло недошкульно, мов жартома. Але йому потемніло в очах: раб! Затаврований раб!* (О. Гончар); *Микола Степанович щиро зрадів з приходу цих молодиків: є, виходить, серед молоді такі, що не побоялись прийти до нього, штрафного тепер, затаврованого!* (Б. Антоненко-Давидович); *Сергієва мати, затаврована аж ніяк не радісним званням дружини розстріляного ворога народу, весь час хворіла* (М. Дашкієв); * Образно. *Жанна одержала від Стефана Бойка листа. Сірий, забруднений клаптик паперу з кривими літерами від хемічного* [хімічного] *олівця, затаврований печатками пошт і пальцями листонош* (Гео Шкурупій); // **затавро́вано,** *безос. пред. 1971 року перший варіант ілюстрацій (малюнок пером) до "Божественної комедії" було завершено, і Дмитро Павличко надрукував їх у "Всесвіті". Ілюстраторку було затавровано як сюрреалістку, та ще й екзистенціалістку* (із журн.).

(1) Затавро́ваний ганьбо́ю — суворо засуджений за який-небудь ганебний учинок. *Гітлеризм був розгромлений і засуджений судом народів, навічно затаврований ганьбою* (з газ.).

ЗАТАВРО́ВУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **затавро́вувати** 2. *Затавровування персонажа страшним словом "зрадник" у літературному творі відкидає будь-які умовності, натомість пропонується модель поляризації "наш — зрадник — не наш (ворог)"* (із журн.).

ЗАТАВРО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАТАВРУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док., кого, що.* 1. Випалювати, випікати тавро, міт-

ку і т. ін.; таврувати (у 1 знач.). — *Як відзначити цих рабів, щоб вирізнялися серед інших? Мабуть, затаврувати їхні лоби моїм золотим царським тавром .. З тавром на лобі далеко не забіжиш!* (І. Білик).

2. *перен.* Викриваючи чиї-небудь дії, вчинки і т. ін., суворо засуджувати когось або щось. *Не будьте такі скорі на засуд інших, не поспішайте затавровувати інших клеймом!* (з газ.); *Губи йому тремтіли, й він не міг підшукати відповідного епітета, щоб затаврувати Санька* (І. Багряний); — *Не мені і не тобі, Улібе, судити, що буде після нас, але знаю: люди колись згадають нашу кров і затаврують тих, що зрадили нашій справі* [нашу справу]... (С. Скляренко); *Гільдія пишучих .. зненацька виступила із гострою заявою, у якій затаврувала пам'ятник невідомому їхньому колезі як "грубий наклеп на наших талановитих членів"* (В. Чемерис).

Таврува́ти / затаврува́ти ганьбо́ю (прези́рством) *див.* **таврува́ти.**

ЗАТАВРУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **затаврува́ти** 2. *Сон у поемі Т. Шевченка виконує дуже важливу функцію, розкриваючи ідейний задум твору — затаврування самодержавства, викриття кріпосництва як головних винуватців страждань поневоленого українського народу* (з наук. літ.).

ЗАТАВРУВА́ТИ *див.* **затавро́вувати.**

ЗАТА́ЄНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **зата́їти.** *З кожною річчю був зв'язаний його спогад, немов у кожній лінії була затаєна його дума чи мрія* (Н. Рибак); *Леус зиркнув на свого заступника якось з недовір'ям і заздрістю, затаєною на самісінькому дні душі* (Ю. Збанацький).

2. *у знач. прикм.* Який затаївся, приховався. *Суд військового трибуналу підійшов до нього як до затаєного злочинця й після недовгого розгляду засудив Франца на десять років далеких таборів* (Б. Антоненко-Давидович); *Позирав* [Іщук] *вороже, понуро, підозріло. Щось було в ньому від шакала. Затаєний, жадібний, смиренний назовні, але пломеніючий .. якоюсь вічною жадобою* (І. Багряний); * Образно. *Насторожена затаєна тиша стояла в хаті* (В. Козаченко); // Який не виявляється відкрито або повною мірою; прихований (про думки, почуття, переживання і т. ін.). *Видно білу, нову, криту чорною бляхою хату дядька Єлисея, .. клуні, сади. Усе то до болю дорогі, близькі і знані місця, і навіть сам Матвій поглядає туди з виразом затаєного смутку* (У. Самчук); *Радник .. глипнув на бабу: — Ну... що я тобі винен? — Чимало, — відповіла відьма, і в голосі її чувся затаєний сміх. — Тепер ти, Печеруне, мій одвічний боржник...* (О. Бердник).

ЗАТА́ЄННЯ, я, *с.* Дія за знач. **зата́їти.** *Він не дав відповіді на .. цілком реальні закиди йому щодо хабарів, затаєння організаційних грошей* (В. Винниченко).

ЗАТА́ЄНО. Присл. до **зата́єний** 2. *Ворог затаєно чатував* (В. Козаченко); *Рятівники прийшли глупої ночі. Затаєно, тихо, незграбно протискувалися до покою кизляр-аги, сідали на червоних килимах* (П. Загребельний); *Крутояр переможно, ще сповнений тріумфу, обводить хижу великими, твердими очима, затаєно посміхається* (Ю. Бедзик); *Вона ревнувала затаєно, гірко, з роками ті ревнощі затверділи* (Ю. Мушкетик).

ЗАТАЇ́ТИ *див.* **зата́ювати.**

ЗАТАЇ́ТИСЯ *див.* **зата́юватися.**

ЗАТА́КАТИ[1], аю, аєш, *док., розм.* 1. Почати такати *(див.* **та́кати[1]** 1), стверджно говорити, повторювати "так". *Чоловік вдоволено затакав* (П. Панч).

2. *кого, рідко.* Док. до **та́кати[1]** 2. *Аби на місці Ніни був хтось інший, то почав би: не так ріжеш, не там стругаєш, треба ось так, а не так... Словом, так тебе затакав би, що в тебе обов'язково щось зіпсувалось би* (В. Близнець).

ЗАТА́КАТИ[2], ає, *док., розм.* Почати такати *(див.* **та́кати[2]**), видавати рівномірні звуки (про механізми). *Малий годинник нервово забився, затріпотів, чітко затакав* (Мирослав Ірчан); *Поїзд знову рушив .. Десь під підлогою знову одноманітно затакали колеса* (Б. Антоненко-Давидович); *Незабаром заахкали гармати, затакали кулемети піхоти* (із журн.); // *безос. Грізна тиша. Аж ось — вибухнуло, затакало, і ліс, що спереду, зареготавсь, застогнав* (А. Головко).

ЗАТА́КТ, у, *ч., муз.* Неповний такт до першої тактової риски, з якого починається музична фраза або мелодія. *В окремих танцювальних рухах затакт "і" підкреслюється виразно й чітко* (з наук. літ.); *Музичні твори, що починаються із затакту, за традицією закінчуються неповним тактом, який доповнює затакт* (з наук.-попул. літ.).

ЗАТАЛА́НИТИ, ню, ниш, *док., що, розм.* Придбати завдяки щасливому випадкові. *Козаче-бурлаче, дурний розум маєш, Що ти свою долю Марне проклинаєш! .. Що ти заробляєш, то все пропиваєш, А що загорюєш — то все прогайнуєш, А що заталаниш — музики наймаєш!* (з народної пісні); *Він і швець добрий; тільки що заталанить, то все й прогайне в одну ніч* (Ганна Барвінок).

ЗАТАЛАНИ́ТИ, и́ть, *безос.* Док. до **талани́ти;** пощастити. [Г а н н а:] *Що ж, дітки у мене підростають, свекруха втомилася гримати... Неначебто благодать у нас в господі. Хлібець у нас не позичений, є й худібка, є одежинка, — сказать: заталанило! Тільки що сила вже не та в мені...* (М. Кропивницький); *Майбутньому лауреатові Нобелівської премії, який був сьомою дитиною в родині шкільного вчителя, змалку заталанило отримати стипендію для навчання* (з наук.-попул. літ.).

ЗАТАЛА́ПАНИЙ, а, е, *діал.* 1. Дієпр. пас. до **затала́пати** 2. — *Іде* [Городиський] *.. бувало вулицею, обшарпане, в полотнянці, два роки непраній, заталапаній по коліна* (І. Франко).

2. *у знач. прикм.* Який заталапався; заляпаний, забовтаний. *Порушена гармонія селянського життя; свіжі, запашні поля, що поступилися місцем глибоким штольням та "горбам сірої ілястої* [мулистої] *глини" — на поверхні; обмащені, "заталапані" Івани-ріпники .. і пожадливі на гріш, зачерствілі в гонитві за ним Германи Гольдкремери, — от що дає ключ до зрозуміння Франка* (М. Зеров); *Ґелґотали заталапані гуси* (із журн.); *Власниця будинку була заталапана по самі вуха, однак усміхнена й жвава* (з газ.).

ЗАТАЛА́ПАТИ, аю, аєш, *док.* 1. *розм.* Почати талапати, утворювати звуки, хлюпаючи по воді. *Двоє вартових .. йшли просто на нього .. Схилив* [Сироватка] *до самої землі голову, а рукою чимдуж заталапав по калюжі. Він навіть завуркотів потихеньку* (Ю. Мушкетик).

2. *що, діал.* Заляпати, забовтати. *Зі стелі капле, як і з деяких гостей, що прийшли з найдальших околиць, з-поза Дністра, каламутного від негоди, тримаючись за хисткі плоти, аби не заталапати начищених черевиків* (із журн.).

ЗАТАЛА́ПАТИСЯ, аюся, аєшся, *док., діал.* Заляпатися, забовтатися. *Глянь, як заталапалась, і тварі не знать* (Сл. Б. Грінченка); *Чоловік промок у воді й заталапався в багнюці* (із журн.).

ЗАТАМÓВАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **затамувáти.** *Ледве чутні, затамовані глухими дверима кроки Валєнса зникали у нічній тиші* (В. Собко); *Хто кидає злість — отримує теж злість, хто показує сльози, у відповідь побачить теж сльози, а хто дарує сміх, неминуче почує у відповідь теж сміх, хоч, може, й прихований, затамований, загнаний у глибини душі* (П. Загребельний); // **затамóвано,** *безос. пред. Я заніміла з того дива .. Діти грушу так обсіли, мов груша ними і вродила. Очиці сяють, подих затамовано* (Л. Костенко); *Усе нині кинуто було на зустріч імператора.., про все було забуто, відкладено справи, викинуто з голови клопоти, відсунуто чвари, затамовано ворожнечу* (П. Загребельний).

2. *у знач. прикм.* Який затамувався; приглушений, стриманий. *Не треба згадувати ті розпучливі дні й ятрити ними давно затамований біль* (Б. Антоненко-Давидович); *Часом в її темних очах — ні-ні, та й пробіжить тінь затамованого смутку* (Д. Ткач); *По класу пронісся затамований сміх. Це роздратувало панотця* (І. Пільгук); *Щось затамоване застигло в блискучих Стефанових очах, а слова, які виходили з його вуст, були розсудливо мудрі* (Валерій Шевчук); *— Коли ми говорили про твою маму, ти згадував її з ніжністю й сумом, але вже без затамованої образи, без гіркоти, яку відчував раніше* (О. Авраменко, В. Авраменко).

ЗАТАМÓВАНО. Присл. до **затамóваний** 2. *Сагайдачний пополотнів. Мовчки схопив він Коржа за руки й тихо затамовано спитав: — А Настя?* (З. Тулуб); *Чуттєвість її особлива, затамовано вибухова. Вона ніколи не каже, що кохає мене* (Л. Костенко); * Образно. *Вікна хат наче полудою вкрилися — дивилися більмасто й затамовано* (Валерій Шевчук).

ЗАТАМÓВУВАННЯ, я, с. Дія за знач. **затамóвувати** і **затамóвуватися.** *Щоб забезпечити стабільність наведення зброї на мішень, спортсмени керують диханням під час стрільби шляхом затамовування подиху* (з навч. літ.); *Затамовування горя.*

ЗАТАМÓВУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАТАМУВÁТИ,** ýю, ýєш, *док., що.* 1. Зупиняти, затримувати вільний рух чого-небудь; тамувати (у 1 знач.). *Нурла затамовував потік вище, одводив його до себе і давав воду свому* [своєму] *кутковi* (М. Коцюбинський); *Шляхом просто на нас мчить справді автомобіль .. Ось він затамував біг, фиркнув на останнє і .. спинився* (Б. Антоненко-Давидович).

2. Переборювати, стримувати, припиняти вияв чого-небудь (мимовільних дій, почуттів і т. ін.); тамувати (у 2 знач.). *Його оченята дивилися суворо, і дрібненькі зуби міцно вп'ялися в нижню губу, затамовуючи крик* (В. Собко); *Біль за втратою друзів затамовували щоденні клопоти за хворими, немічними* (І. Пільгук); *Щоб затамувати в собі страх, кожен говорив голосніше, ніж треба* (П. Панч); *Мати знайшла куток між дошками, що, нависаючи в нерівному виступі, закривали від хуртовини .. Брала сніг — їла, щоб затамувати голод* (В. Барка); *Валя запитливо подивилася на вчительку. Та затамувала усмішку* (К. Гриб); *Юрко скривився й одвернувся: губи сіпались, немов його щойно скривдили і він силкується затамувати образу* (Є. Гуцало); *Людота, затамувавши в серці лють, пішов* (І. Білик); // Приховувати, зберігати в таємниці яке-небудь почуття. *Антон свою ненависть до Хомахи затамовував удаваною чемністю* (С. Чорнобривець); *Своїм дзвінким сміхом вона затамовувала сердечні болі* (І. Пільгук); *В грудях вони затамували насторожену злість до нього* (Іван Ле).

(1) Затамóвувати (зупиняти) / затамувáти (зупинúти) кров — припиняти кровотечу. *Павло з фельдшерами й санітарами зупиняли кров, робили перші перев'язки* (В. Кучер); *Чує лицар серед бою, що смертельна рана в грудях, стиснув панциря* [панцира] *міцніше, аби кров затамувати* (Леся Українка); [Д о р о ш е н к о:] *Ні, ні, не вмре... ще житиме козак, Ось тільки кров затамувати треба. Несіть його до хати* (Л. Старицька-Черняхівська); *Ждан .. мовчав. Перед ним раптом постало питання: а що далі? Куди подітися з пораненою дівчиною? .. Де знайти знахаря чи знахарку, щоб затамувати і заговорити кров?* (В. Малик).

◊ **Тамувáти (таїти, затáювати, затамóвувати** *і т. ін.)* / **затамувáти (затаїти, зачаїти,** *рідше* **притаїти** *і т. ін.)* **пóдих (дúхання, вíддих, дух** *і т. ін.)* *див.* **тамувáти.**

ЗАТАМÓВУВАТИСЯ, ується, *недок.,* **ЗАТАМУВÁТИСЯ,** ýється, *док.* 1. Сповільнюватися, припинятися, закінчуватися (про вияв чого-небудь); тамуватися. *Коли у стійкій системі різко зростає різноманітність збурень, яка не затамовується, система стрибкоподібно переходить у новий стійкий стан чи руйнується* (з наук.-техн. літ.); *Аж коли запалала хата вся заразом, тоді затамувався дитячий плач, вереск з хати* (Іван Ле); // Стримуватися, приховуватися (про думки, почуття і т. ін.). *Коли людина жертвує собою, то страх небуття затамовується набагато сильнішим мотивом співчуття, допомоги, співучасті* (з наук.-попул. літ.); *За наскрізною самоіронією дивної книги про війну без війни затамувалися пафос і трагедія поколінь* (із журн.).

2. *тільки док., заст.* Затриматися де-небудь. *Пішов і затамувавсь там* (Сл. Б. Грінченка).

ЗАТАМУВÁННЯ, я, *с.* Дія за знач. **затамувáти** і стан за знач. **затамувáтися.** *Широко використовували на Січі продукти бджільництва для затамування сильного кашлю* (з наук.-попул. літ.); *Антидепресанти в лікуванні є неефективними, оскільки затамування депресії не означає її подолання* (із журн.); *Традиційна медицина поки що не виявила причину гикавки; не допомогли дівчині й так звані бабусині методи — затамування подиху і пиття води* (з газ.); *Естетичні емоції суб'єкта, на думку дослідників, спричиняють затамування попередніх переживань і перспективне налаштування на майбутнє* (з наук. літ.).

ЗАТАМУВÁТИ *див.* **затамóвувати.**

ЗАТАМУВÁТИСЯ *див.* **затамóвуватися.**

ЗАТАНЦЮВÁТИ, юю, юєш, *док.* 1. *що, чого і без дод.* Почати танцювати (у 1 знач.). *Вони схопилися за руки і, радісні, задріботіли, завертілись і весело затанцювали* (В. Винниченко); *Дід Галактіон затанцював на одній нозі чи то трепака, чи то польки, вигукуючи якісь слова* (О. Донченко); *Затанцювала* [Зося].., *мовби топчучи закаблуками своє лихо* (М. Стельмах); *— Є в мене, Павле, ще одна новина, цікава для тебе, але поки не затанцюєш — не скажу* (М. Сиротюк); * Образно. *Висла густа тиша, сонце вже підбилося високо, вітер схитнув липу й затанцював на листі* (Валерій Шевчук); // Виконати певний танок. — *Чому б то не затанцювати гопака або вашої коломийки. От це тобі танки!* (Б. Лепкий).

2. *перен.* Почати підстрибувати, роблячи рухи, що нагадують танок. *Хвилина перерви минула, знову прозвучав гонг, і почався бій. Знову затанцювали по пружній повсті рингу*

легкі спортсмени (В. Собко); — *Ви мені поясніть: чи ви відкупилися, чи вам вдалося викрутитися? — Відкупитися? Викрутитися? Від кого відкупитися, де викрутитися? Що це значить? — голяр затанцював* (Б. Харчук); *На газеті під нарами затанцювала щуриха* (Р. Андріяшик); // Почати гарцювати (про коней). *Коні захропли, затанцювали і враз мотнули, як навіжені, вбік — вхопили тигрячий дух* (І. Багряний); *Кінь тоскно заіржав, тоді став дибки й затанцював на слизькому* (І. Білик).

3. *перен.* Почати робити швидкі безладні або рівномірні рухи. *Його сива, м'яка борідка затанцювала дрібно й хутко* (І. Микитенко); *Шлюпка затанцювала на місці* (М. Трублаїні); *Затанцювали на току раз по раз, злітаючи вгору, крилаті ціпи* (І. Цюпа); *Він горнув веслами разом з усіма, задихаючись від утоми, не чуючи до крові натертих рук. — Швидше, хлопці! І шумить, і гуде, дрібний дощик іде!.. — завів Клюсик пісню. І затанцювали весла, мов скажені* (С. Тельнюк); // Почати миготіти (у 2 знач.); замерехтіти (у 1 знач.). *Світло електричних ліхтариків затанцювало на стінах кімнат* (С. Скляренко); *Рухливе світло лягло ззовні на підвіконня, затремтіло, затанцювало й зупинилось* (Микита Чернявський).

4. *кого, розм.* Довго танцюючи, втомити кого-небудь. — *Мальві на вигляд .. ніхто б не дав більше як двадцять літ. А насправді має сімдесят. Учора пурхала, як метелик. Усіх кавалерів затанцювала* (Ю. Винничук).

◊ **Танцюва́ти** (*рідше* **скака́ти**) / **затанцюва́ти (потанцюва́ти) під ду́дку (під ду́дочку)** *див.* **танцюва́ти.**

ЗАТАНЦЮВА́ТИСЯ, ю́юся, ю́єшся, *док., розм.* Стомитися, довго танцюючи. *Тиха була дівчина, така вже тиха .. Ніколи вона .. не кинеться, не заплаче; до впаду не затанцюється, не розсердиться до сварки* (Марко Вовчок).

ЗАТАРАБА́НИТИ, ню, ниш, *док., розм.* 1. Почати тарабанити, часто видавати гучні звуки. *Тріснуло ще раз по раз. Після того затарабанили вінчестери всіх мисливців* (М. Трублаїні); *Несподівано, як грім з ясного неба, затарабанили кулемети* (У. Самчук); *В цей час затарабанив телефонний дзвінок* (М. Стельмах); *Затарабанив віз. На драбиняку в'їхали свекор із свекрухою* (Б. Харчук); // *чим, у що, по чому і без дод.* Почати часто ударяти, стукати і т. ін. *Дара .. підійшла до вікна й затарабанила пальцями по шклі* (В. Винниченко); *В цю мить у двері густо затарабанили. Іван Іванович побіг відчиняти* (Є. Кравченко); — *Х-хто там? — владним голосом запитав зодчий Муса. — Воїни султана. Відчиніть! І знову затарабанили* (С. Тельнюк); // *безос. Великі дзвінкі краплини впали на дорогу, на зелені листки. Одна, друга, третя... І закапало, затарабанило, зацокотіло* (К. Гриб).

2. *що і без прям. дод., перен.* Заговорити швидко, скоромовкою. *Догадов одразу вхопив мене, затарабанивши про свій від'їзд наступного дня, залишаючи низку доручень* (М. Трублаїні); *Вадим Успенський, немов у школі, хутко затарабанив колись натовкмачені йому слова* (П. Панч); *Я розкрив рота, хотів щось сказати. Куди тобі! Як засипала* [Пріська], *як затарабанила, мов заведена* (Є. Кравченко); *Василь .. перший зустрівся з захеканим Льонькою. Той зупинився і, ковтаючи кінці слів, затарабанив: — Я шукав сироїжки і ма... маслюки... Щось гуде... Я присів...* (О. Бердник).

ЗАТАРАТО́РИТИ, рю, риш, *док., розм.* Почати тараторити. — *Панночко моя люба! — весело затараторила вона. — Не дивіться так сумно* (Панас Мирний); — *Ловко співаєте, діточки, — затараторила перша баба Бабариха* (О. Донченко); — *А ще як можна — з Охтирки до Лондона? — підступно спитав Макарон, та я, не моргнувши оком, затараторив: — Можна через Петербург, Фінську затоку...* (Б. Антоненко-Давидович); — *Е-е, то не годиться! — швидко й лагідно затараторив сотник. — Так гостей не приймають! Гостей треба гостити, на те вони й гості* (Валерій Шевчук).

ЗАТАРА́ХКАТИ, аю, аєш, *док., розм.* Почати тарахкати. *Не встиг товариш Матвій договорити останніх слів, як на Мерлі в цей момент енергійно затарахкали ворожі кулемети* (М. Хвильовий); // *безос. Як тільки крикнула* [гуска], — *відразу ж від озимини і очерету по ній і по табуну затарахкало мокро і сліпо, як-небудь і неприцільно* (М. Вінграновський).

ЗАТАРАХКОТІ́ТИ, очу́, оти́ш, *док., розм.* Почати тарахкотіти. *Надворі затарахкотів легкий візок, забрехали собаки* (І. Нечуй-Левицький); *Не знаю, чим би скінчилась ця драматична сцена, якби не загула, не затарахкотіла завіса і не заховала нас від публіки* (В. Винниченко); *Знову затарахкотів десь збоку кулемет зловісно й довго, захлинаючись лише на короткі перерви* (Гео Шкурупій); *Я так затарахкотів у двері, що крик ущух, грюкнули двері в квартирі* (Остап Вишня); *На вулиці зовсім уже виразно зацокотіли копита й затарахкотіли колеса* (Б. Антоненко-Давидович); *Затарахкотіла* [Гапка] *так, що кожен із гостей .. відчув у вухах тонкого свердлика* (Валерій Шевчук).

ЗАТА́РЕНИЙ, а, е, *спец.* Дієпр. пас. до **зата́рити.** *Товар має бути затарений і упакований постачальником так, щоб виключити псування або знищення його на період постачання покупцеві* (з навч. літ.); *Одиницею затареного чи розфасованого насіння є пакет, торбинка, мішок, контейнер тощо* (з газ.); // **зата́рено,** *безос. пред. Непридатні для використання пестициди затарено й підготовлено до вивезення* (з газ.).

ЗАТА́РИТИ *див.* **зата́рювати.**

ЗАТА́РИТИСЯ *див.* **зата́рюватися.**

ЗАТА́РЮВАННЯ, я, *с., спец.* Дія за знач. **зата́рювати.** *До основних функцій інфраструктури товарного ринку належать: зберігання, затарювання, розфасовування, пакування, транспортування і постачання продукції, надання інформації про попит, пропозицію, ціни, умови продажу, місцеперебування товарів тощо* (з наук. літ.); *Конструкція машини для затарювання зерна в мішки дає змогу зберегти його цілісність* (з наук.-техн. літ.).

ЗАТА́РЮВАТИ, юю, юєш, *недок.*, **ЗАТА́РИТИ,** а́рю, а́риш, *док., що, спец.* Упаковувати, розфасовувати що-небудь у тару (про товари, продукти і т. ін.). *Контейнери слід затарювати так, щоб охолоджене повітря циркулювало крізь пакувальний матеріал і вантаж* (з наук.-техн. літ.); *Якщо договір не передбачає спеціальних вимог до тари, товар слід затарювати (упаковувати) звичайним способом* (з навч. літ.); *Огірки затарили в маленькі діжечки, частину з яких продали на вокзалі* (із журн.).

ЗАТА́РЮВАТИСЯ, ююся, юєшся, *недок.*, **ЗАТА́РИТИСЯ,** а́рюся, а́ришся, *док.* 1. *чим, розм.* Забезпечувати себе, запасатися чим-небудь, закуповувати що-небудь про запас. *Вирушаючи в далеку мандрівку на мопеді, він затарюється лише найнеобхіднішим* (із журн.); *Як показала практика життя в умовах міської квартири, варто не затарювати-

ся овочами на зиму, а купувати їх у міру потреби — виходить дешевше (з газ.); *Супермаркети дають змогу затаритися в новорічну ніч* (з газ.).

2. *тільки недок., спец.* Пас. до **зата́рювати.** *Цукор затарюється в джутові або поліпропіленові мішки і зберігається на складах в штабелях* (з наук.-техн. літ.).

ЗАТА́СКАНИЙ, а, е, *розм.* 1. Дієпр. пас. до **затаска́ти[2].** *Він дістав з рюкзака старого затасканого в численних подорожах спальника* (з газ.).

2. *у знач. прикм.* Старий, потріпаний (про речі). *Побачивши мене чи, скоріше, мій досить-таки вже затасканий і злинялий студентський кашкет, він затримав коні* (Б. Антоненко-Давидович); *Затасканий, обшарпаний, тримісячної давності лист, .. ця дорогоцінна, довгождана звістка вілляла нові сили в матір* (Л. Юхвід); * Образно. *Затасканий і залежалий вигляд "живого антика" вражав найбільш неприємно* (І. Волошин).

3. *у знач. прикм., перен.* Заяложений (у 2 знач.); банальний. *Мотив повоєнного сирітства письменник розгортає тонко, експресивно, із драматичним щемом саме через "наївний" світогляд малої дитини; відтак досить розповсюджений та затасканий мотив набуває несподіваного, цілком нового творчого вирішення* (з наук. літ.); *Як назвати пороги, повз які вас пронесло раніше, ніж ви встигли збагнути, що з вами трапилося? Небаченими? Фантастичними? Колосальними? Всі ці слова бліді, невиразні й затаскані* (з навч. літ.).

ЗАТА́СКАНІСТЬ, ності, *ж., розм.* Стан за знач. **зата́сканий** 2, 3. — *Тільки в бібліотеці можу вибрати хорошу книжку: запах, ілюстрації і навіть затасканість свідчать про її популярність у читача, — каже киянка* (з газ.); *Деякі автори воліють не вживати слово "мистецтво" з причини його затасканості* (із журн.).

ЗАТАСКА́ТИ[1] *див.* **зата́скувати[1].**

ЗАТАСКА́ТИ[2] *див.* **зата́скувати[2].**

ЗАТАСКА́ТИСЯ *див.* **зата́скуватися[2].**

ЗАТА́СКУВАННЯ[1], я, *с., розм.* Дія за знач. **зата́скувати[1].** *Затаскування кільчастих котків на вантажну платформу для їх транспортування здійснюють за допомогою троса, прикріпленого одним кінцем до секції кільчастого котка, а іншим — до причіпної скоби трактора* (із журн.).

ЗАТА́СКУВАННЯ[2], я, *с., розм.* Дія за знач. **зата́скувати[2].** *Треба берегти книгу від затаскування* (з газ.).

ЗАТА́СКУВАТИ[1], ую, уєш, *недок.,* **ЗАТАСКА́ТИ,** а́ю, а́єш, *док., кого, що, розм.* Заносити кого-, що-небудь далеко або так, що важко знайти, повернути. *То-бо я тебе маленьким Затаскав туди* [в пущу] *від неньки!* (І. Манжура); *Парубки зняли з петель ворота і затаскали їх аж на греблю* (О. Донченко); // Заводити, затягувати, поміщати куди-небудь. *Причіп для перевезення автомобілів і кузовів потрібно обладнати лебідкою і сходнями, якими затаскують пошкоджений транспорт, а також системою кріплення* (із журн.); *Тимоху затаскали в монастир, та ще й на дев'ять місяців* (А. Свидницький); — *Він тебе сам візьме за комір і в міліцію як миленького затаскає...* (М. Стельмах); // *безос.* [Б а б а К и л я:] *Путні люди до міста горнуться, а тебе в плавні затаскало* (Яків Баш).

ЗАТА́СКУВАТИ[2], ую, уєш, *недок.,* **ЗАТАСКА́ТИ,** а́ю, а́єш, *док., що, розм.* Бруднити, тріпати під час довгого або неохайного користування. *У походах за рік-півтора він затаскує рюкзак* (з газ.); *Затаскати спецодяг.*

ЗАТА́СКУВАТИСЯ[1], ується, *недок., розм.* Пас. до **зата́скувати[1].** *Несамохідна техніка затаскується в кузов лебідкою транспортера, що приводиться в дію базовим двигуном* (із журн.).

ЗАТА́СКУВАТИСЯ[2], ується, *недок.,* **ЗАТАСКА́ТИСЯ,** а́ється, *док., розм.* Бруднитися, тріпатися під час довгого або неохайного користування. *Футболка чорного кольору не так швидко затаскується, як білого* (із журн.); *Босоніжки швидко затаскалися* (з газ.); * Образно. *Чим довше живе людство, тим більше затираються слова, затаскуються поняття. Правда, багато залежить від того, хто і як ними користується* (з газ.).

ЗАТАСО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАТАСУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док., що, розм.* Класти, ховати що-небудь так, що важко знайти. *Працівники комунальної служби за голови хапаються, бачачи, що потрапляє до контейнерів для сміття: деякі "умільці" навіть автомобільні скати в них затасовують* (з газ.); [О к с а н а:] *А в мене батько одняли всі гроші, одняли та й затасували кудись...* (М. Кропивницький); // *кого.* Поміщати кого-небудь кудись. *Нехай би де у дистанції* [поблизу начальства] *так розташувались* [пиячити] .. *зараз би потаскали у поліцію та затасували б у яму* (Г. Квітка-Основ'яненко).

ЗАТАСУВА́ТИ *див.* **затасо́вувати.**

ЗАТАТА́КАТИ[1], аю, аєш, *док., розм.* Почати татакати *(див.* **тата́кати[1]**), ствердно говорити, повторюючи "так" або те саме слово. — *І ти — ведмідь? — здивувався Бурмило Михайлович під загальний регіт класу .. — Ведмідь, ведмедя, ведмедю... — зататакав, як з кулемета, їжачок* (В. Нестайко); — *Чи я не так зрозумів? — звернувся найстарший, той, що в центрі президії, до решти інших .. — Так-так! Саме так! — зататакала президія* (Г. Тарасюк).

ЗАТАТА́КАТИ[2], ає, *док., розм.* Почати татакати *(див.* **тата́кати[2]**), видавати звуки рівномірно і часто (перев. про механізми). *Раптом — п-ббах! — і другий, третій стріл тривожний, Кулемет нервово зататакав...* (В. Еллан-Блакитний); *Мірно зататакали колеса по рейках* (О. Десняк); *Майже одночасно мерехтливо засяяли вікна, зататакали кулемети, загавкали зенітки, а потім прокотилася громова хвиля бомбових вибухів* (М. Дашкієв).

ЗАТАТА́ХКАТИ, ає, *док., розм.* Почати татахкати, видавати розмірені, уривчасті звуки під час роботи, руху (про механізми). *За півгодини мотор зататахкав, даючи хід шхуні* (М. Трублаїні); // *безос. З дзвіниці зататахкало. Кулемет захлинався* (Б. Харчук).

ЗАТА́ХКАТИ[1], аю, аєш, *док., розм.* Почати тахкати *(див.* **та́хкати[1]**), видавати звуки "тах-тах" (про качок). *Затахкали качки, засичали гуси, полякались кури, горобці хто куди киш!* (О. Довженко).

ЗАТА́ХКАТИ[2], ає, *док., розм.* Почати тахкати *(див.* **та́хкати[2]**), видавати глухі рівномірні звуки (про механізми). *В центральному дворі артілі двигун затахкав* (І. Гончаренко); *Десь збоку-спереду затахкав ..* [кулемет], *а за секунду .. з'явились чорні хмарки від вибухів гранат зенітної артилерії* (О. Лисяк).

ЗАТА́ЮВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **зата́ювати.** *Була* [Анна] *цілком сповнена любов'ю, цілком перейнята тим надсильним, досі завсіди лиш боязко заховуваним, затаюва-*

ним почуванням (О. Кобилянська); *Степанові здається, що він .. проглянув його до дна душі й відкрив затаювані досі рани* (А. Крушельницький).

ЗАТА́ЮВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **зата́ювати** і стан за знач. **зата́юватися.** *Я звик з ваших чистих уст чути саму правду, пощо оце затаювання її?* (О. Кобилянська); — *Якщо ви знаєте про якісь ворожі наміри в цієї людини, ви одверто про це напишете, .. бо затаювання таких речей, як відомо, карається законом* (Б. Антоненко-Давидович); *Здавалося, нескінченні тривоги, хвилювання і затаювання могли б підірвати здоров'я будь-кому. Та тільки не Коснятинові* (П. Загребельний).

ЗАТА́ЮВАТИ, юю, юєш, *недок.*, **ЗАТАЇ́ТИ,** таю́, таї́ш, *док., що.* Зберігати в таємниці; таїти, замовчувати. *Я ґрунтовно з'ясував справу, яку затаювали галицько-польські дослідники більше ніж півстоліття* (І. Франко); *Він .. допитував, чого вона тут і що робить? Емерль, нічого не затаюючи, розповіла все, що пережила, бачила й чула* (Н. Королева); *Янек розповів усе, затаївши тільки те, як Корж скинув з нього штани* (З. Тулуб); // Приховувати що-небудь (перев. про речі). *Віддавав злодіям .. речі, а вони за переховок йому платили. Але він би з тої платні не багато зискав, якби не взявся на спосіб затаювати з тих речей дещо для себе* (Л. Мартович); *Вона не знає в своєму роді нікого, хто б хоч крихту хліба затаїв, не то що гроші* (Панас Мирний); * Образно. *Пасма гір, чергуючись з долинами, затаюють далечінь* (М. Коцюбинський); // Не виявляти своїх почуттів, думок, ставлення до кого-небудь і т. ін. *Вона затаювала в своєму серці палкі зроду почування* (І. Нечуй-Левицький); *Що діяла вона там тепер у саді* [саду]? — *питав я себе, затаюючи сам перед собою бажання бути якраз тепер з нею* (О. Кобилянська); *Мала дівчина таку добру душу та лагідне серце, що за ті дрібниці ніколи й ні на кого довго зла не затаювала* (В. Козаченко); *Десь у потаємному куточку серця затаїла* [Пряженківська] *щось подібне до жалю, легкого смутку, а може, трішечки і образи* (Б. Левін).

◊ **Тамува́ти (таї́ти, зата́ювати, затамо́вувати** *і т. ін.)* / **затамува́ти (затаї́ти, зачаї́ти,** *рідше* **притаї́ти** *і т. ін.)* **по́дих (ди́хання, ві́ддих, дух** *і т. ін.)* *див.* **тамува́ти.**

ЗАТА́ЮВАТИСЯ, ююся, юєшся, *недок.*, **ЗАТАЇ́ТИСЯ,** таю́ся, таї́шся, *док.* 1. Улаштовуватися де-небудь так, щоб інші не могли бачити, знайти; таїтися, ховатися. *Коли ми з Мате вибирались на полювання, Володька або Юрко затаювались десь поблизу і, тільки шубовсне в воду підстрелена качка, стрімголов плигали в річку* (Ю. Смолич); *Роксолана любила входити до собору крізь імператорські двері. Не затаювалася, не ховалася, йшла відкрито і вільно, легко ступаючи по високих мармурових сходах* (П. Загребельний); *Кремезна постать вилізла з лопухів, перебрела греблю, затаїлась за вербою* (Ю. Яновський); // Переставати рухатися, намагаючись бути непомітним; завмирати. *Бармаш підповзає і затаюється* (В. Козаченко); *Кілька разів доводилося* [Алі] *затаюватись серед нерівностей каналу, просто втискатись межи ослизлих паль мостів і причалів* (Ю. Логвин); * Образно. *В хаті темніє. Вітер затаївся десь за вікном. Дерева стоять у настороженому знесиллі* (В. Винниченко); // *перен.* Містячись де-небудь, не виявлятися; критися. *Все зле і гидке, що затаюється в чоловічій душі на самому дні, спливло наверх, знялося* (Панас Мирний); *Ніхто, крім вартових* [стада], *не скаже тюленям, що в пострілах затаїлася небезпека* (М. Трублаїні); *Мрія у мене здавна Затаїлась завітна* (С. Крижанівський).

2. Приховувати що-небудь у собі, не виявляючи його перед іншими. *Навіть побачивши матір, він мерщій ховав свою єдину реліквію, чи то затаюючись з думками, чи боячись, щоб і мама якимось необережним словом не зневажила таку дорогу для нього річ* (Б. Антоненко-Давидович); *Не було в мене нічого такого, з чим би я затаїлася перед своєю Мартою* (Панас Мирний).

ЗАТВЕ́РДЖЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **затве́рдити** 1. *Моє будівництво остаточно оформилось, .. бюджет затверджений, час побудови встановлений* (У. Самчук); *Валерій Федорович суворо дотримувався розкладу, затвердженого командиром корабля* (М. Білкун); *Наказом гетьмана Скоропадського 14 листопада 1918 року були затверджені академіки-фундатори Української академії наук: Д. Багалій, А. Кримський, М. Петров, С. Смаль-Стоцький, В. Вернадський, М. Кащенко, С. Тимошенко, П. Тутковський, М. Туган-Барановський, Ф. Тарановський, В. Косинський, О. Левицький* (з наук. літ.); // **затве́рджено,** *безос. пред. Акта, виправленого нами, затверджено* (Микита Чернявський); — *Звільніть мене, прошу ..* — *Ні, Павле Михайловичу .. Вас затверджено на посаді начальника відділу. Відступати — пізно* (М. Дашкієв).

ЗАТВЕ́РДЖЕННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **затве́рдити** 1. *Першим ділом "Великого гетьмана" було затвердження Чепіги й Головатого на уряді* (А. Кащенко); — *Ногаї договору не підписували,* — *буркнув Кучук.* — *Але ж ти знав, що договір підписаний, відісланий царю і султану для затвердження?* (В. Малик); *Вирок трибуналу мав затвердити командир бригади. Зважаючи на незвичайність справи, він міг би доручити затвердження своєму заступникові* (П. Загребельний).

2. *рідко.* Письмове свідчення, документ, який підтверджує правдивість чого-небудь. [Р я б и н а:] *Пане комісаре, се затвердження запізно прийшло* (І. Франко); *Управа .. має вже затвердження від нього* [губернатора] *на всяку посаду* (М. Коцюбинський).

ЗАТВЕ́РДЖУВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **затве́рджувати** 1. *За законом, ухваленим сеймом, було скасовано посаду гетьмана, а натомість запроваджено посаду польського старости, затверджуваного королем* (з наук. літ.); *Доходи залізниць визначаються в межах дохідних надходжень, перерозподілених між залізницями в порядку, затверджуваному Кабінетом Міністрів України* (з навч. літ.); *Обов'язки працівника встановлюються посадовою інструкцією, нормативними та іншими документами, затверджуваними роботодавцем* (з мови документів).

ЗАТВЕ́РДЖУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **затве́рджувати** 1. *Порядок проведення технічного нагляду за сертифікованою системою управління якістю передбачає складання, затверджування та розсилання звіту про наглядовий аудит* (з наук.-техн. літ.).

ЗАТВЕ́РДЖУВАТИ[1], ую, уєш, *недок.*, **ЗАТВЕ́РДИТИ,** джу, диш, *док.* 1. *що.* Схвалювати що-небудь, вважати остаточно прийнятим. — *Про що ж ітиме мова?* — *Затверджуватимуть проекти врятування Землі!* (О. Бердник); — *Такого звіту й затвердити, по-моєму, не можна...* (Остап Вишня); *Юрій приготував букварик для буковинських шкіл. Але чи затвердить його духовна консисторія?*

(І. Пільгук); *Тепер йому — відкриті всі дороги. В усіх міністерствах і комітетах, на студії його ідеї прийняли на ура. Схвалили тему і затвердили кошторис* (Г. Тарасюк); // Узаконювати що-небудь, надаючи юридичної сили якійсь постанові, рішенню і т. ін. *Суд затверджував конфіскацію* (П. Колесник); *Полоз поклав на стіл портфеля, витяг з нього великий аркуш паперу, де в кутку темнів напис: "Затверджую. На повну відповідальність виконроба Полоза"* (В. Собко); [П о к л и к а ч:] *Вирок їм ще затвердити має .. цезар-імператор* (Леся Українка); *Цісар приговору не затвердив, кару смерті замінено двадцятьма літами в'язниці* (Г. Хоткевич); // *кого, що за ким, чим.* Закріплювати що-небудь за кимсь, надаючи право ним розпоряджатися, володіти і т. ін. *Роздавав* [король] *їм староства та затверджував за ними вольні землі своїми грамотами* (І. Нечуй-Левицький); *— Затвердивши за нами усі володіння, гетьман покладає єдину умову, — і розгорнув* [Ясинський] *універсал, і заходився далі читати* (Г. Колісник); // *кого ким і без дод.* Санкціонувати призначення, обрання кого-небудь на якусь посаду, роботу і т. ін. *Конгрес обирає голову виконавчої влади — президента-гетьмана, який утворює виконавчу вертикаль: призначає міністрів (генеральну старшину), губернаторів (полковників) та префектів (сотників), яких затверджують місцеві ради* (В. Кожелянко); *Що ж може сказати губернатор після того, як він написав в управу, що затвердить мене на всякій посаді?* (М. Коцюбинський); *— Тебе командир не затвердив, — звернувся* [Сашко] *до Петруся, що стояв крайнім зліва, — залишаєшся при штабі* (К. Гриб).

2. *рідко.* Засвідчувати правдивість, дійсність чого-небудь; підтверджувати. *— Так-таки по-мужицькому й написано? — не діймаючи віри, спитав батько вдруге. — Так і понаписувано, — затвердив Петро* (С. Васильченко).

ЗАТВЕ́РДЖУВАТИ[2], ую, уєш, *недок.*, **ЗАТВЕРДИ́ТИ,** джу́, ди́ш, *док.*, *що.* 1. Бага́то разів або протягом тривалого часу повторюючи, твердячи що-небудь, завчати. *Я .. вже приготувався до звинувачувальної промови, її написав був мій спідручний Йосип Кальковський, і я вчора цілий вечір її затверджував* (Валерій Шевчук); *Певне не малий час минув, поки люди затвердили ті вигуки, навчилися розуміти їх* (Панас Мирний).

2. *тільки док., розм.* Почати тверди́ти (у 1 знач.). *— Затвердив благодарю, благодарю, як півень той кукуріку! кукуріку!* (Панас Мирний).

ЗАТВЕ́РДЖУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.*, **ЗАТВЕ́РДИТИСЯ,** джуся, дишся, *док.* 1. Міцно закріплятися; утверджуватися. *Протягом XII ст. на Волині досить міцно затверджується династія Ізяславичів* (з наук. літ.); *Церква обрала собі окремого митрополита, і з того часу стався вже й формальний поділ Східної Церкви на Українську та Московську. Трохи пізніше, 1458 р., цей поділ затвердився остаточно* (І. Огієнко); *Врешті затвердилася довга, зате змістовна назва: управління у справах поліграфії, видавництв та книжкової торгівлі — облполіграфвидави* (з наук. літ.); *Обласні державні адміністрації в Україні не можуть вважатися повноцінними місцевими органами державної влади в тому розумінні, яке затвердилося у сучасних передових демократичних країнах* (з газ.).

2. *тільки недок.* Пас. до **затве́рджувати[1]** 1. *На засіданні підпільного райкому затверджувалась відозва до населення району* (М. Стельмах); *Звіти про виконання разових завдань і доручень відрізняються від періодичних звітів тим, що не затверджуються; їх адресують керівникам, від яких було одержано завдання* (з навч. літ.); *Бібліотека діє на основі статуту (положення), що затверджується її засновником (засновниками)* (з мови документів).

ЗАТВЕ́РДИТИ *див.* **затве́рджувати[1].**

ЗАТВЕРДИ́ТИ *див.* **затве́рджувати[2].**

ЗАТВЕ́РДИТИСЯ *див.* **затве́рджуватися.**

ЗАТВЕРДІ́ЛИЙ, а, е. Дієпр. акт. до **затверді́ти.** *Затверділі за літо листки крешуть, мов шаблі об панцир, — і шум їхній гострий, тривожний* (І. Сенченко); *Сліпуче сонце відбивалося на снігу, затверділому від морозу* (Д. Ткач); *Сковану пересохлими, затверділими од крові бинтами руку пекло все дужче і дужче — вогонь уже повз по плечу, розливався по тілу* (А. Дімаров); *На рівні пралісу дорога робиться дедалі похилішою, іноді майже рівною, зате сповненою всіляких перешкод: .. повалені дерева, затверділі на камінь глиняні гребені гусеничних слідів* (Ю. Андрухович); *Злазив* [Францишк] *з вершини кілька годин; виявилося, що затверділий сніг навіть поміг йому — на голому камені він би не втримався* (Т. Прохасько); *Годинами, відчуваючи дивне тремтіння у кінцівках, спостерігав* [Дан], *як бджолине військо виїдає дірку у затверділому воску* (І. Роздобудько); *Взяла* [Інна] *його за руку, велику, розплескану, в затверділих горішках мозолів, взяла й міцно затисла у своїх маленьких долонях* (О. Гончар); *Вся увага хлопцева скупчилася на двох потужних звірах, старому й молодому, гінкому, в'юнкому, але ще не зміцнілому, і затверділому в нерушимій своїй силі* (П. Загребельний); *Смерть нещасного товариша .. викликала в ній чудні уяви, гризоту совісті й переворот, що спонукав її до кроку, .. якого не був* [не мав] *би ніхто по її затверділій душі сподівався* [сподіватися], *а найменше — її власний син* (О. Кобилянська).

ЗАТВЕРДІ́ЛІСТЬ, лості, *ж.* Властивість і стан за знач. **затверді́лий.** *Він немовби вирівнявся і погладшав .. Тіло втратило свою затверділість і навіть пружило під натиском пальців* (Ю. Смолич); *Першим проявом хвороби Лайма є почервоніння на місці присмоктування кліща, головний біль, затверділість м'язів шиї* (із журн.); *Змагаючись за досягнення дочасних благ, не маємо часу для Бога. Свідченням цьому є затверділість нашого серця, відчуття спустошення* (з рел.-церк. літ.).

ЗАТВЕРДІ́ННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **затверді́ти.** *— Я доливаю в це м'яке скло іншої рідини. Тепер скло почне твердіти. Я можу, як схочу, визначити час цього затвердіння* (Д. Бузько); *Параметрами затвердіння клею є температура, час і тиск* (з навч. літ.); *— Півень сей — страшенний грішник, Многоженець, і насмішник, І безбожник. Тож іди Розворуш* [розворуши] *йому сумління, Змий гріховне затвердіння, До покути приведи!* (І. Франко).

2. Затверділе, ущільнене місце (перев. на тілі). *— Після укусу москіта і необхідного інкубаційного періоду .. на тілі з'являється маленький прищик. З часом він перетворюється в добре помітне скловидне* [склоподібне] *затвердіння, на місці якого виникає виразка* (П. Загребельний); *Лікувальні й косметичні процедури обгортання тіла використовують для розсмоктування набряків, затвердінь, тамування болю ревматичного походження* (з навч. літ.).

ЗАТВЕРДІ́ТИ, ію, ієш, **ЗАТВЕ́РДНУТИ,** ну, неш; *мин. ч.* затвердів *і* затве́рд, ла, ло *і* затве́рднув, нула, ло; *док.* 1. *тіль-*

ки 3 ос. Док. до **тверді́ти, тве́рднути;** стати твердим або твердішим. *Його* [снігу] *не можна зачерпнути: він злежався й затвердів* (О. Донченко); *Земля під ногами затвердла, скована раннім морозом* (О. Гончар); *Коли Саверій виходив із собору, розминувся у брамі з молодим попом у довгому чорному пальті, з-під якого виглядала ще довша ряса, поділи якої заледеніли, засніжилися унизу, аж затвердли від морозу* (М. Малиновська); *Я вже не усміхаюсь. М'язи навколо рота затвердли і не складаються в посмішку* (Л. Костенко); *Деякі рідини, які мають велику в'язкість, можуть переохолоджуватися настільки, що встигають затвердіти без кристалізації і перетворитися в аморфне тіло* (з навч. літ.); // *безос. Сили вичерпувались. Нога набрякла, навколо ранки посиніло й затверділо* (І. Білик).

2. *перен.* Зміцнитися в переконаннях, стати стійким, непохитним. *І у силі, в добрі, Як скала, затвердій І, як сторож-силач, Над землею ти стій* (С. Руданський); [Т е т я н а:] *Молодий ще ваш Денис .. Йому ще слави, козацького гарту добувати треба, а з ними .. й розум затвердіє* (І. Карпенко-Карий); *Бійці .. одразу якось, внутрішньо зімкнувшись, затверділи, загострились у напрузі* (О. Гончар); *В мене всередині все мовби замерзло, затверділо, я був спокійний тим холодним спокоєм, коли людина нічого не боїться й готова зважитися на будь-який крок* (Ю. Мушкетик); // Набути виразу твердості. *Хлопець мовчав, і було видно, як розтурбувались його великі очі й засмикались губи. А за мить затверділи його риси, випростались губи і червоність зникла з обличчя* (В. Підмогильний); *Він підвівся, обличчя невпізнанне затверділо, очі стали жорсткі й колючі* (Б. Левін).

3. *перен.* Стати черствим, бездушним, байдужим. *Серце її затвердло навіть на найперші дитинячі чуття, на чуття жалю по материній недузі* (І. Франко); *Він .. почувався ніби виліпленим з гіпсу .. Отак стоятиме, прихилившись до холодного каменя, й застигне зовсім. Й затвердне душа, й думка* (Ю. Мушкетик).

ЗАТВЕ́РДЛИЙ, а, е. 1. Дієпр. акт. до **затве́рднути.** *Враз із відповіддю зсунено чорні, працею затвердлі руки, що, мов живі окови, укладалися ціпко довкола колін. — Лише до завтра, — благав старечий голос* (О. Кобилянська); *Гарно просохла, але ще не затвердла дорога грається під ногами* (М. Сиротюк); *Львівський брук — це не затвердла тиша. Чути в ньому стогони і крики Споконвічних битов* [битв] *і трагедій* (Д. Павличко); *Чи говорив Лесь, чи тільки беззвучно видихав крізь пересохлі, затвердлі губи: — Ти що надумала, Марто?!* (І. Нижник); *З-за фіранки визирало пергаментне обличчя бабці з дивовижно затвердлими рисами* (Любко Дереш); *І безмежна скорбота лягла На затвердле сумління, І весь табір мов чаром попав В отупіння й змлління* (І. Франко); *І з затвердлих душ спаде кора, розтане під жаром любові* (Уляна Кравченко); *Є фантастична молодь, є спроби об'єднань у рухи, є локальні прояви волі до змін. Однак затвердла ідеологія "проти всіх" уже стала зручною "річчю одноразового використання"* (з газ.).

2. *у знач. ім.* **затве́рдле,** лого, *с.* Те, що усталилося (у 1 знач.). *Тичина .. подав нам досконалий зразок нової форми. Скрізь-бо, де він одходить від канонізованого, затвердлого.., спираючись на власне ритмічне чуття або на дані народнопоетичного стилю, він майстер першорядний* (М. Зеров).

ЗАТВЕ́РДНЕННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **затве́рднути** 1. *Універсальність застосування епоксидних лакофарбових матеріалів зумовлена широким температурним інтервалом їх затвердження* (з наук. літ.).

2. Те саме, що **затверді́ння** 2. *Унаслідок алергійних реакцій на укуси комах на шкірі виникають затверднення* (із журн.).

ЗАТВЕ́РДНУТИ *див.* **затверді́ти.**

ЗАТВІ́РНИК *див.* **затво́рник.**

ЗАТВІ́РНИЦТВО *див.* **затво́рництво.**

ЗАТВІ́РНИЦЬКИЙ *див.* **затво́рницький.**

ЗАТВІ́РНИЦЯ *див.* **затво́рниця.**

ЗАТВО́Р[1], а, *ч., спец.* 1. Рухома конструкція для закривання яких-небудь отворів з метою припинення руху, доступу кудись або звідкись. *Пчоли, так, як і хрещений народ, скінчивши свою нелегку роботу, люблять погуторити, зібратися купками перед очками та коло затворів, .. потріпати крильцями* (І. Франко); *В уяві* [Григорія] *зринало пережите самим... Брязки тюремних затворів... Зойки мордованих... Етапи...* (І. Багряний); *Хрипкий голос .. часом переривається сухим кашлем: — А вже що вони уготували?! Дійдеш до річки — зупинять за побережним, перевезуть через річку — візьмуть перевозне, дійдеш до города — зупинять біля затвора* (С. Скляренко); *Кондуктор одірвав од вертушки, що висіла на шкіряній з жовтим мідним затвором сумці, квитки* (В. Нестайко).

2. Частина вогнепальної зброї, признач. для замикання ствола та виконання пострілу. *Литка відтяг затвор, попробував, як працює спуск, .. повертів обріз в руках, заклав обойму* (Г. Епік); *Коли хлопець клацнув затвором і викинув порожню гільзу, .. в повітрі дужче запахло порохом* (О. Донченко); *Наче по команді, ми кинулись додолу і, не цілячись, цокали затворами* (Б. Антоненко-Давидович); *Ще до того, як до вартових біля гармат, скерованих на південь, долинув голос офіцера, вони вже натиснули на механізми затворів* (В. Владко).

3. Механізм фотоапарата, яким дозується час освітлення світлочутливого шару фотопластинки чи фотоплівки. *Фоторепортери метушились, шаркаючи ногами, клацали затворами фотоапаратів* (П. Автомонов); *Гвардійці стоять, як кольорові різьби, не ворухнувши ані бровою, коли до них підходять близесенько американські туристки і .. кліпають затворами кодаків* (О. Лисяк).

ЗАТВО́Р[2], у, *ч.* 1. *заст.* Місце ув'язнення. [Х р а п к о:] *Ага, і ви вилізли з затвору! Продержали ми таки вас* (Панас Мирний); *Клекотіло у ньому .. від спомину жахливого примусу, під яким він, Рюрик, коротав свої дні й ночі у мниськім* [монашім] *скельнім затворі, скований без ланцюгів одним непохитним словом Мстишиного сина* (К. Гриневичева).

2. *рел.-церк.* Одиноке житло затворника; келія. [В а с и л ь:] *Разом помолимося .. не в твоєму гіркому затворі, а серед світу білого, на степу широкому* (Панас Мирний); *Схоже, тепер він починає розуміти психологію великих самітників... Але от ще не готовий до життя в затворі...* (Г. Тарасюк); * Образно. *Я сам тільки-но вийшов із затвору, бо щороку їду в те добровільне ув'язнення на місяць-два заради писання* (Валерій Шевчук).

ЗАТВО́РНИК, ЗАТВІ́РНИК, а, *ч.* 1. Чернець, який не залишає своєї келії, не спілкується з людьми. *Сергій побачив, що просфора на віконці отця Арефти не діткнута. "Славою Ісусовою" окликнув затворника, таж отець Арефта не відповів: "Навіки слава" — тих одиноких слів, що міг їх вимовляти* (Н. Королева); *Скільки-то напастей і спокус*

зазнавали святі затворники від лукавих чортів, перевтілених у багатих вельмож з повними жменями золота (П. Козланюк); *Затворник, всохлий з виду, мов ікона, Жадав прийняти речення святе На вірую — від титли і до коми, — Усе мирське одмівши як пусте* (Б. Олійник).

2. *перен.* Той, хто живе самітно, уникаючи спілкування; самітник, відлюдник. *Наче пташка, вчув я крила, Я, затвірник городський* (П. Грабовський); *"Мій великий затворнику, мій любий, надзвичайний Руді! Шлю Тобі чергове звідомлення, мій безладний, п'яний од щастя гімн Тобі!"* (В. Винниченко); *Дурдуківського, зважаючи на його вік та немічність, порядком гуманності достроково випустили з ув'язнення, й він став справжнім затворником: нікуди не ходив з дому, окрім хіба до церкви* (Б. Антоненко-Давидович); *Нуазе тішився, як дитина, своєю "волею". Він, затворник.., був щасливий з того, що ніхто не втручався в його роботу* (М. Білкун).

ЗАТВО́РНИЦТВО, ЗАТВІ́РНИЦТВО, а, *с.* 1. Спосіб життя затворника (у 1 знач.). *Володимир Мономах у "Повчанні" писав, що прощення гріхів і спасіння не здобути "ні затворництвом, ні монашеством, ні голодуванням.., але й малими ділами можна отримати милість Божу"* (з наук. літ.); *Подвиг затворництва був одним із найтяжчих, бо біси, які постійно боролися з подвижниками, найбільше нападали саме на затворників — начальників і світильників монашества* (з рел.-церк. літ.).

2. *перен.* Самітне, замкнуте життя. *Таки не витримала* [пані] *затворництва, розхилила в ніч стулки вікна і побачила раптом перед собою небо* (Валерій Шевчук).

ЗАТВО́РНИЦЬКИЙ, ЗАТВІ́РНИЦЬКИЙ, а, е. Прикм. до **затво́рник, затві́рник.** *Брат Сергій досить довго вже проживає в монастирі й знає: не діткнута на віконці затворницької келії просфора означає смерть схимника, що вже не потребує хліба земського* (Н. Королева); *Із затворницького, усамітненого способу життя починався Печерський монастир* (з рел.-церк. літ.); *У свята він залишає все .. і їде за тисячу верст одвідати її, маленьку, сіреньку пташину, що живе затвірницьким, тихим, мізерним, узеньким життям бідної вічної класної дами...* (Грицько Григоренко).

ЗАТВО́РНИЦЯ, ЗАТВІ́РНИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **затво́рник, затві́рник.** *Попрощалася* [Варвара] *з батьками й пішла з старим монахом у монастир. Десять літ пробула затворницею...* (Є. Кравченко); *Вони були такі хороші, розумні дівчата, мріяли про велику любов, дружбу, а жили справді затворницями* (О. Гуреїв).

ЗАТЕ́, *спол.* 1. *протиставний.* Поєднує речення або члени речення, протиставлені одне одному за змістом; проте, однак. *Дарма, що Вовк, а добре розсудив, Неначе хто навчив, Що іноді з'їси і не доволі, Зате живеш на волі* (Л. Глібов); [І н г і г е р д а:] *Зазнали ми тоді гіркої втрати... Багато сліз сама я пролила... Зате тепер навчилась шанувати Любов і мир родинного житла...* (І. Кочерга); *Федько вчився непогано, зате Митрикові доводилось допомагати* (О. Донченко); *Воронцов мовчав .. Зате Самієв, потираючи маленькі, жваві брунатні руки, говорив невтомно* (О. Гончар); *— Адже квіти не розмовляють. — Звичайно, ні, — проговорив студент, — зате вони вміють порозумітися знаками* (О. Іваненко, пер. з тв. Г.-К. Андерсена); // *також у сполуч. з* а, т а, а л е. Поєднує речення або члени речення, протиставлені одне одному за змістом із посиленням компенсувальної семантики. [І в а н:] *Коли б це хоч невірненька музика, то я б танцював до самісенького* [самісінького] *світу. Як так кажуть: "Хоч погано, та зате довго!"* (М. Кропивницький); *Невелика хата у Пріськи Чугаїхи, але зате порядна, біла* (Леся Українка); *Деякі астрономи кажуть, наприклад, що одна півкуля Венери постійно освітлена Сонцем, а зате друга так само постійно занурена у вічну темряву* (В. Владко).

2. *рідко.* Уживається для приєднання підрядних наслідкових речень; тому. *Латин од няньки наживався, Зате ж за няньку і вступався* (І. Котляревський).

ЗАТЕ́КЛИЙ, а, е, *рідко.* Який затік (у 3 знач.). *Сивоок поворушив затеклими руками, ступив туди й сюди — був вільний* (П. Загребельний).

ЗАТЕКТИ́ *див.* **затіка́ти.**

ЗАТЕЛЕГРАФУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *кому, про кого — що і без дод.* Док. до **телеграфува́ти.** *Агент зателеграфував Германові, як стоїть діло* (І. Франко); *Як Вам .. конче треба* [грошей], *то зателеграфуйте* (В. Стефаник); *Андрій зателеграфував у нижні камери, щоб подали сигнал, коли почнеться контроль* (І. Багряний).

ЗАТЕЛЕ́НЬКАТИ, аю, аєш, *док., розм.* Почати теленькати (у 1 знач.); задзвонити. *Дзвоник зателенькав ближче, із хмари куряви підкотила до школи бричка* (Дніпрова Чайка); *Отець Григорій .. круто повернув до церкви. Вхопив шнур, дзвінок зателенькав так жалісливо, буцім заплакав* (Б. Лепкий); *У церкві часто зателенькав дзвін* (П. Панч); *На опояску в Пека зателенькав мобільник, він спритно відстібнув його і підніс до вуха* (В. Шкляр); *— Боюся, хтось ізнову зателенькає. — То вимкніть телефон: роз'єднайте провід або зніміть трубку* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека).

ЗАТЕЛЕ́ПА, и, *ч. і ж., зневажл.* Тюхтій; телепень. *— Так оце кажете ви їй "вибач, серце", а вона? — Одвертається та кепкує: "Зателепа, вайло, потрощив мені усі кісточки"* (Марко Вовчок); [М а р у с я:] *Із своїм зателепою цілісіньку ніч просиділа...* (С. Васильченко); *Двох сурмачів пішли* [пошли], *щоби погоню спинили. Їй-богу, не варт за такими зателепами ганятися!* (Б. Лепкий).

ЗАТЕЛЕ́ПАНИЙ, а, е, *розм.* 1. Дієпр. пас. до **зателе́пати.** *Зателепані чоботи.*

2. *у знач. прикм.* Який зателепався. *Він відчиняв дверцята майже завжди зателепаного автобуса, чекав, поки всі вмостяться, і сідав за кермо* (із журн.).

3. *у знач. прикм., перен., зневажл.* Ні на що не здатний; нікчемний. *— От що їй на голові! Господиня моя зателепана! Які співаночки виводить! — перебила гнівно Лесиха* (І. Франко); *Дмитро почервонів як буряк, затиснув кулаки і прискочив до Олюньки: — Підеш чи ні? Ти... знайдо зателепана!* (А. Чайковський); *Інші ґазди як ґазди; а він такий зателепаний, як колєра* [холера] (В. Стефаник).

ЗАТЕЛЕ́ПАТИ, аю, аєш, *док., що, розм.* Ідучи, їдучи, забризкати, забруднити (перев. одяг). *Зателепати спідницю.*

ЗАТЕЛЕ́ПАТИСЯ, аюся, аєшся, *док., розм.* Ідучи, їдучи, забризкатися, забруднитися. *Зателепатися в дорозі.*

ЗАТЕЛЕ́ПКУВАТИЙ *див.* **зателе́пуватий.**

ЗАТЕЛЕ́ПУВАТИЙ, ЗАТЕЛЕ́ПКУВАТИЙ, а, е, *зневажл.* Вайлуватий. *На взір* [Петро] *ніби й лемехуватий і зателепуватий, бо як почне розмовляти, то висмикує помаленьку з рота слова, неначе висмикує за гичку буряки з затужавілої грядки* (І. Нечуй-Левицький).

ЗАТЕЛЕФОНУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *кому, до кого, про кого — що і без дод.* Док. до **телефонува́ти.** *Пан Томас зателефонував .. до лікаря-ветеринара* (В. Багірова); *— Помилка таки була. У самісінькій назві .. — Хто ж виявив помилку? .. — Зателефонували, коли газету було спаковано і підготовлено до експедиції* (О. Шугай); *— Ви не могли б переказати, що я йому дзвонила? Його мобільний не відповідає, завтра я знову спробую, а краще хай він сам мені зателефонує* (О. Авраменко); *— Завтра, Раєчко, ми з тобою зателефонуємо Федору Олександровичу* (Люко Дашвар); *— Так будьте ж ласкаві, зателефонуйте йому зараз, що се зовсім невірно, що я нічого подібного не наказував* (І. Франко); *— Сестра просила дочку вашого друга зателефонувати з аптеки про вас* (Іван Ле).

ЗАТЕЛІПА́ТИ, а́ю, а́єш, *док., чим, розм.* Почати теліпати (у 1 знач.); замахати, захитати. *Похитнувшись в човні, священнослужитель зателіпав руками і полетів сторч у воду!* (О. Довженко); *— Ой, ой! Нерозумне дитя моє, ще питає навіщо, — відповів Гершко, зателіпавши пейсами* (М. Старицький); // *безос. Нараз Мавра прокидається, на рівні ноги, майже на рівні ноги стає, та й зателіпало нею раптовим ляком* (О. Кобилянська).

◊ **Теліпа́ти (теле́нькати) / зателіпа́ти язико́м** *див.* **теліпа́ти.**

ЗАТЕЛІПА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *док., розм.* 1. Почати теліпатися (у 1 знач.); заколихатися. *— Недовго погуляє молодчик — скоро зателіпається* (Г. Хоткевич); *Старий єврей непорозуміло підвів угору вузькі плечі, і зужитий .. піджак зателіпався на його худезному тілі, як на вішалці* (Б. Антоненко-Давидович); *Окуляри, блиснувши сонцем, скочили з носа і зателіпалися на чорній шворці* (М. Стельмах); *Різко підвів голову один із дервішів, зателіпалася срібна серга у вусі* (Р. Іваничук); *Змія слабішала. Поки .. не розм'якла і зателіпалась у зубах ящера, немов товста чорна лискуча линва* (Ю. Логвин).

2. *перен., фам.* Зайти, заїхати куди-небудь. *Тільки тепер побачив* [Дмитро], *що далеко зателіпався від центру міста* (Ю. Збанацький).

ЗАТЕ́МНА, *присл.* 1. До світання, поки ще темно. *Тодоська Микитівна, що перша підводиться в хаті від сну, збудила мене, як я її просив увечері, ще затемна* (Б. Антоненко-Давидович); *Прокидалися дуже рано — ще затемна* (Ю. Збанацький); *До мосту їм треба вийти затемна, поки ранкова зоря не зажевріє, поки можна підкрастись до мосту зненацька* (О. Гончар); *Встаю затемна. Слухаю... Незряча тривожна мжичка містом шелестить* (І. Жиленко); *Запорожці .. ще затемна доїхали на конях до Царського Села, розташувавшись біля шляху* (Д. Білий).

2. Пізно ввечері, коли вже темно. *Сонце встає — люди встають, сонце лягає, а люди не лягають, а несуть свої потомлені руки затемна додому, щоб і собі лягти* (У. Самчук); *Кирило Кухта, помахавши зранку ціпом, йшов "на хвилинку" до зборні і повертався додому вже затемна* (А. Іщук); *— Дивна ви — пускаєтесь у таку дорогу затемна. Невже раніше не могли?* (А. Михайленко).

ЗАТЕ́МНЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **затемни́ти.** *Небо над містом було затемнене хмарами* (О. Шугай); *Усміх на її устах, що появлявся лиш рідко, був немов навіки затемнений смутком* (О. Кобилянська); [П р і с ц и л л а:] *Святого духа я благала ревне зміцнити думку, просвітити пам'ять, розхитану й затемнену від мук...* (Леся Українка); // **зате́мнено,** *безос., пред. Дослідження біографії, наукової і громадської діяльності професора А. Синявського потребують подальшого продовження й поглиблення, бо затемнено кілька років життя вченого, постать якого є однією з визначних в історії України* (з наук. літ.).

2. *у знач. прикм., перен.* Неясний або невиразний. *Розкривати затемнені справи й справді люблю .. Світ складається з двох частин: видимого й невидимого* (А. Крижанівський); *Я підозрював, що він в топонімах, часом затемнених, прислухається до давньої музики слів, до обірваних струн* (Р. Федорів); *Свій небуденний талант Н. Королева присвятила художньому відтворенню тих призабутих і затемнених сторінок української історії, що пов'язують її з давніми культурами античного і європейського світу* (з наук. літ.).

ЗАТЕ́МНЕННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **затемни́ти** 1, 4 і стан за знач. **затемни́тися** 1, 3. *У місті ввели затемнення* (Л. Дмитерко); *З гільзи-коптилки зняли дране відро, котрим прикривали її для затемнення, коли відчинялися двері* (Є. Доломан); *Вулиці є темні, і ліхтарні не світять. Це ж війна, і є затемнення. Блимають де-не-де світла ручних ліхтариків* (О. Лисяк); *Події мовби й стверджують слова літописця, але ж події теж викладено ним саме так, щоб вони слугували для затемнення істини* (П. Загребельний).

2. Предмет, за допомогою якого що-небудь затемнюють. *Вона встала, зняла з просвітлілого вікна затемнення* (Ю. Яновський).

3. Астрономічне явище, коли одне небесне тіло або його тінь закриває інше небесне тіло. *— Погода, вітри, затемнення сонця й місяця, зорепади й комети — ті всі явища Аллах дозволяє бачити тим, хто повсякчас вивчає знаки й попередження Всевишнього* (Ю. Логвин); *Другою категорією астрономічних реалій (окрім комети зі шлейфом), що ретельно фіксувалися давньоруськими книжниками, були сонячні та місячні затемнення. Їх природа була добре знана в Русі* (з наук. літ.); *Під час повного сонячного затемнення небо темніє, і яскраві зорі можна бачити без телескопа* (з навч. літ.).

ЗАТЕ́МНИЙ, а, е. Темніший, ніж звичайно або потрібно; надто темний (у 1, 2 знач.). *Кімната трохи затемна, бо вікна виходять на північ* (з газ.); *Тарас узяв* [перший примірник "Кобзаря"], *не дихаючи, й підвівся .. Оглянув зовні і розгорнув. Портрет затемний трохи...* (Василь Шевчук); *На ксероксі можна відрегулювати яскравість отримуваної копії, якщо оригінал тексту затемний* (з наук.-техн. літ.).

ЗАТЕМНИ́ТИ *див.* **зате́мнювати.**

ЗАТЕМНИ́ТИСЯ *див.* **зате́мнюватися.**

ЗАТЕМНІ́ТИ, іє, *док.* 1. *безос., рідко.* Док. до **темні́ти** 1. *В лісі зовсім затемніло* (М. Коцюбинський).

2. Почати темніти (у 4 знач.); виділитися темнішим кольором на якому-небудь тлі. *Килина знов кинулася жати, а Лукаш в'язати. Хутко загін затемнів стернею і вкрився снопами* (Леся Українка); *Він почув, як .. рипнула* [хвіртка], *й потім затемніла чиясь постать, одсвічуючи до вікон з будинку Рибацьких жовтою плямою лиця* (В. Винниченко); *Як чорне гаддя, затемніли на степу татарські віддіти* (О. Назарук); *Вдалині затемніли стіною дерева* (М. Стельмах).

ЗАТЕМНІ́ТИСЯ, іється, *док., рідко.* 1. Стати темним. *Небо затемнілося, покрилося хмарою* (І. Франко); // *безос.*

Те саме, що **затемніти** 1. *Одного ясного дня зібралася хмара, загриміло, заблискало й затемнілося...* (з казки).

2. Те саме, що **затемніти** 2. *З-під сірої байкової хустини затемнілися рівні, як очеретяні качалочки, брови, а попелясті очі дивились на мене приречено і, мов намальовані, не мигали...* (М. Вінграновський).

ЗАТЕ́МНЮВАЛЬНИЙ, а, е. Признач. для затемнення (у 1 знач.). *Для зменшення шкідливого інструментального розсіювання світла в космічних коронографах застосовують складні зовнішні затемнювальні системи* (з наук. літ.); *Затемнювальна штора.*

ЗАТЕ́МНЮВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **зате́мнювати** 1, 4. *Алголь — затемнювана подвійна зірка в сузір'ї Персея, блиск якої змінюється від 2,2 до 3,5 зоряної величини* (з наук. літ.).

ЗАТЕ́МНЮВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **зате́мнювати** 1, 4. *Найпоширенішими способами регулювання умов зберігання промислового товару є провітрювання й затемнювання приміщень, накопичення природного холоду* (з навч. літ.).

ЗАТЕ́МНЮВАТИ, юю, юєш, **ЗАТЕМНЯ́ТИ,** я́ю, я́єш, *недок.,* **ЗАТЕМНИ́ТИ,** ню́, ни́ш, *док.* 1. *що.* Робити темним (у 1 знач.), прикриваючи світло; темнити. *Сніг ішов густий і затемнював світло ліхтарень, що слабо миготіли на рогах вулиць* (І. Франко); *Семенюк замислився, недвижно зупинивши погляд десь за грубою, що незграбно випиналася з стіни й ніби ще більше затемняла і так темну низьку кімнату* (В. Винниченко); *Надмір книжок лежав дуже рівними й акуратними купками на підвіконні, трохи затемнюючи вдень кімнату* (В. Підмогильний); *Декоративні каштани зовсім затемнювали вікна перших двох поверхів* (Ірина Вільде); *Перед початком концерту у залі трохи затемнили світло* (В. Рубан); // Робити темним, неосвітленим або слабко освітленим з метою маскування. *Ми затемнювали вікна під час бомбардувань* (з газ.); *Ще при проходженні шлюзів імператор затемнив прозорий ковпак кабіни, тому п'ятеро людей, що знаходилися в ангарі, не могли нас бачити* (О. Авраменко, В. Авраменко).

2. *що, перен.* Уносити щось неприємне, важке в чиє-небудь життя. *Хвилини мого внутрішнього спокою .. затемнювали лише відвідини пана Гордієнка* (Уляна Кравченко); *В нього вже не вистачило сили йти в опорках, і він зупинився. Мало, що вони його фізично мучили, вони ще й .. затемнювали йому радість від людської щирості* (І. Багряний); *По трьох-чотирьох сажнях показалася нафта. Доме тріумфував .. А тим часом збоку натягла .. хмара, котра швидко затемнила його надії* (І. Франко); *Хтось зумів затемнити нашу душу, впустив у мову .. черв'яка облуди, безглуздя, насмішки, байдужість* (О. Бердник); // *безос. Дмитро насторожився, не спускаючи очей із цього партизана. Неясні спогади глухо заворушились у пам'яті .. І враз аж трусонуло мозок, затемнило очі* (М. Стельмах); // Робити похмурим, сумним. *Великі тяжкі сльози затемнювали її вид* (О. Кобилянська).

3. *кого, що, перен.* Робити кого-, що-небудь менш помітним, менш значним. *Усіх панів і гетьманів затемняв він красою* (П. Куліш); *І доки йому давати себе затемнювати тій гетьманській фігурі. Пора наперед, пора!* (Б. Лепкий); *Слава драматурга Івана Карпенка-Карого була така велика, що затемнила постать артиста Івана Тобілевича, хоч і був він першорядним актором* (з наук. літ.).

4. *що і без прям. дод., перен.* Робити менш зрозумілим, позбавляти ясності, виразності. *Вартий осуду той автор, .. який грається і милується архаїзмами, часто затемнюючи ними зміст свого твору* (М. Рильський); *Йому потрібна тільки мудрість, тільки просвітленість розуму, а все, що скаламучує, затемнює, спантеличує — геть!* (П. Загребельний); *Кашлянув Гордій, почувши у панотцевих словах правду, .. яка його власної правди в душі не затемнила, а, навпаки, зробила її милішою і більше вартої уваги* (Т. Осьмачка).

◊ **(1) Зате́мнювати / затемни́ти свідо́мість (ро́зум)** *чию (чий), кому і без дод.* — позбавляти кого-небудь здатності реально сприймати дійсність. *Знов немало й таких, що думають, ніби лопата, й заступ, і груба їжа, і тяжка праця притуплюють у хлібороба тілесні похоті і затемнюють та затуркують його розум* (М. Лукаш, пер. з тв. Д. Боккаччо); *— Не дивувався б я, якби ця гадюча краса затемнила свідомість вісімнадцятилітньому отрокові* (Юліан Опільський); *Жах скував всі інші її почуття, затемнив розум* (В. Собко).

ЗАТЕ́МНЮВАТИСЯ, юється, **ЗАТЕМНЯ́ТИСЯ,** я́ється, *недок.,* **ЗАТЕМНИ́ТИСЯ,** и́ться, *док.* 1. Ставати темним. *Хата затемнюється. На авансцену виходить Скирда, назустріч — Вічний* (О. Коломієць); *Зі стелі посипалися шпаруни і тріски, з груби полетіло каміння, вапняний пил, дим, сажа, від чого камера враз затемнилась, мов заповнилась непроглядною хмарою* (І. Багряний); *Богомольці раптом перестали молитись і заходилися гасити свічки. Приміщення затемнилось, мов погріб* (І. Білик).

2. *перен.* Ставати похмурим під впливом яких-небудь почуттів, якогось стану (про очі, обличчя і т. ін.). *Настала хвилина, під час котрої погляд молодого* [Михайла] *затемнився* (О. Кобилянська); *У Прохора була мить, коли очі його затемнились від люті. Та стримав себе* (А. Шиян).

3. *перен.* Втрачати ясність, виразність. *Данило чекав. Єго* [його] *ясний план затемнювався* (В. Стефаник); *Все було ясно і гарно, поки було в теорії та історичній перспективі, і все зараз же затемнялось і заплутувалось, скоро переходило в практику сучасного життя* (С. Єфремов); *Потім трохи затемнилось те ясне враження* (Леся Українка); *Мене миттєво перекинуло у сон .. Усе затемнилось, і я зрозумів, що дивлюсь на власні зімкнуті повіки* (Любко Дереш).

4. *тільки недок.* Пас. до **зате́мнювати, затемня́ти.** *Бійцям ставала ясна перспектива, яка не затемнювалася навіть важкими воєнними буднями* (І. Багмут).

ЗАТЕМНЯ́ТИ *див.* **зате́мнювати.**

ЗАТЕМНЯ́ТИСЯ *див.* **зате́мнюватися.**

ЗАТЕМПЕРАТУ́РИТИ, рю, риш, *док., розм.* Почати температурити. *Траплялося в селі, що іноді дитина покашлює чи затемпературить. Лікували народними засобами* (із журн.); *Зима нерідко нагадує осінь, коли так легко підхопити нежить чи затемпературити* (з газ.).

ЗАТЕ́МРІТИСЯ, риться, *док., безос., діал.* Стемніти, посутеніти. *То вияснилося було, а то знов затемрілося* (Сл. Б. Грінченка); *Тут, під балконом, вже зовсім затемрілось, машини .. вже увімкнули сигнальні вогні* (О. Гончар); *Додому повернувся, як уже затемрілося* (Ю. Мушкетик).

ЗАТЕ́НЬКАТИ, ає, *док., розм.* 1. Почати тенькати (у 1 знач.), видавати звуки, що нагадують подзвякування, подзвонювання. *Дрібно затенькали келишки в серванті* (із журн.).

2. *перен.* Почати тенькати (у 2 знач.), здригатися, тремтіти, боляче стискатися від страху, радості і т. ін. (перев. про серце). *У Михайла заблищали очі. Холодна крапелька скотилася по щоці. Затенькало болями серце* (Іван Ле); *Від того запитання під грудьми в неї щось тривожно затенькало* (В. Козаченко); // *безос. На нас з Пилипом Федоровичем націлили апарат. У мене аж в ногах затенькало* (Є. Кравченко); *Ждановi затенькало в скроні, запекло в серці* (Ю. Мушкетик).

◊ **Те́нькати / те́нькнути (зате́нькати) в се́рці (в гру́дях)** *див.* **те́нькати.**

ЗАТЕ́ПЛА, *присл.* Поки тепло, до настання холодів. *Засіяли їх* [пари] *ще затепла з ранньої осені добірним насінням* (Є. Кротевич); *З Батурина гетьман щез іще затепла* (Г. Колісник); *Затепла ходив* [дяк] *босоніж* (Валерій Шевчук).

ЗАТЕПЛИ́ТИСЯ, и́ться, *док., розм.* 1. Почати теплитися (у 1 знач.) (про слабкий вогонь свічки, лампадки). — *Бачу, блимнула свічечка, блимнула друга і третя — і затеплились вони рівним вогнем* (М. Стельмах); *В кутку під іконою затеплилась лампадка* (із журн.); *Смерклося. На пероні вокзалу ледь затеплилися ліхтарі* (з газ.); // *безос. Тільки-но затеплиться у вікні, мама вже на ногах, сніданок готує* (Ю. Збанацький).

2. *перен.* Почати теплитися (у 2 знач.); сповнитися якимнебудь добрим, приємним почуттям. *Серце художника, переповнене жалем, затеплилося ніжністю* (І. Волошин); *Широка посмішка розлилася по обвітреному обличчі* [солдата], *очі приємно затеплилися* (П. Кочура); // Виникнути, з'явитися; зажевріти (у 4 знач.). *А в серці затеплилася надія: завтра ж вийде до Стратона на роботу, надриватиметься, день і ніч працюватиме, а заробить грошей і купить грамоту* (Р. Іваничук).

ЗАТЕПЛІ́ТИ, іє, *розм.* 1. Док. до **теплі́ти** 1; потепліти. *Затепліли на весняному сонці пагорби* (із журн.); * Образно. *Зроблений з металу, кінь вражає своєю пластикою, він летить над столом, .. він квапиться до тієї невидимої грані, де мертвий .. метал затепліє життям* (П. Загребельний); // *безос. Соболі спалахнули чорним сріблом .. — Сховай... Ось так... — і власною рукою попхнув* [боярин] *їх Захарові за пазуху, й там враз затепліло, защипало приємно й трохи лячно* (Ю. Мушкетик).

2. *перен.* Док. до **теплі́ти** 4; стати привітним, ласкавим, радісним. *У Чайки затепліли карі очі* (О. Донченко); *Ліля хитнула головою, її очі затепліли посмішкою* (О. Гончар); // Зажевріти (у 4 знач.). [Т а м а р а:] *Не помирай, солдатику! .. Вже добу отак над тобою, і тільки вперше помітно затепліло життя* (О. Коломієць); *І щось затепліло на віях — І згасло в холодних дощах, І вперше відчув, що навіки Я з чимось красивим... прощавсь* (Б. Олійник); *Яким же треба бути, як жити, щоб у доньчиних очах затепліла повага?* (В. Дрозд); // *безос. У матері аж у грудях затепліло від такої господарської мови сина* (Іван Ле); *Несподівано для себе відчув* [князь], *як затепліло, відтало на душі: згадалось давно минуле, але завжди дороге* (Б. Левін).

ЗАТЕРМО́СИТИ, о́шу, о́сиш, *док., кого, що, за що і ким, чим, розм.* Почати термосити (у 1 знач.), штовхати, шарпати, трясти. *Затермосить вихор брамами сераю* [сералю] *і вікнами гарему, а в серці султанки зійде гріх гордості* (О. Назарук); — *Підіймайсь! — загукав він і затермосив Арсенька* (М. Трублаїні); *Женчик побачив у вікні аеродром і затермосив за рукав Галину: — Мамо, мамо, літаки!* (Б. Антоненко-Давидович); *Жанна раптом .. дзвінко засміялася, затермосила Надійкою* (Д. Бедзик); *Філик затермосив дверима. Вони розчинилися* (Б. Харчук); * Образно. *Важким стогоном покотилися громи, загоготіли, затермосили безсилою темрявою і — як оклик найвищої люті або розпачу — гаркнули, затріскали, бабахнули...* (Мирослав Ірчан).

ЗАТЕРОРИЗО́ВАНИЙ, а, е, *розм.* Дієпр. пас. до **затероризува́ти.** *Напівфантастичні технології, гучні замахи, міста, затероризовані винахідливими одинаками, — все це мотиви "графічних романів", екранізація яких є нині популярною* (з газ.); *Багатодітна мати, затероризована чоловіком, ледь залишилася живою* (з газ.); // **затероризо́вано,** *безос. пред. Спальний район міста затероризовано діями банди* (із журн.).

ЗАТЕРОРИЗУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *кого, що, чим, розм.* Док. до **тероризува́ти.** *Заходи, здійснювані партизанами, затероризували тилові військові частини* (з наук.-попул. літ.); *За кілька останніх днів вони засипали редакцію радіопередачі "У світі цікавого" листами і буквально затероризували дзвінками* (Г. Тарасюк); *Закриття заводу, який уже й так затероризували перевірками, означатиме, що аудіо- й відеопродукцію доведеться замовляти за кордоном* (з газ.).

ЗАТЕРПА́ННЯ, я, *с.* Стан за знач. **затерпа́ти** 1. *По тілу бігають електричні кольки, .. щоби припинити це відчуття затерпання, розтираю руки, обличчя* (Любко Дереш).

ЗАТЕРПА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.,* **ЗАТЕ́РПНУТИ,** ну, неш; *мин. ч.* зате́рп, ла, ло *і* зате́рпнув, ла, ло; *док.* 1. Утрачати будь-яку чутливість, гнучкість, здатність вільно рухатися внаслідок порушення кровообігу; терпнути (у 1 знач.), німіти (про тіло людини, його частини). *Йому болів лівий бік, болів давно, часом затерпав так, що не відчував його зовсім* (Ю. Мушкетик); *Вода затікала за комір. Ноги швидко затерпали* (Д. Білий); *Мене спаралізувало, я не міг поворухнутися, тільки відчував, як поступово німіють, затерпають передпліччя, плечі, горло...* (Любко Дереш); *Зв'язані за спиною руки затерпли і болісно нили* (З. Тулуб); *У Павла аж лоб затерп од хвилювання. Логіка підказувала: ідея правильна. Еволюція живого, мабуть, пішла двома протилежними напрямками* (М. Дашкієв); // *безос. То як воно тобі — коли в самому пекло, Де все твоє добро скипає, як смола? Не спокою проси — аби хоч ледь затерпло, Щоб вирви й попелища завія замела* (П. Гірник).

2. *перен.* Утрачати здатність рухатися внаслідок стресу, переляку; завмирати (у 1 знач.). *Незчувся* [Маковей], *як опинився в тісному натовпі і .. мовчки побрів за палаткою. З кожним кроком провалювався в задушливу трясовину, чадіючи і затерпаючи весь* (О. Гончар); *Настя немов захолола, затерпла вся та лише дивилась на Олександру здоровими, переляканими очима* (М. Коцюбинський); *В голосі верхівця Андрій пізнав сержанта Броніслава. Хлопець увесь затерп, перестав дихати* (Д. Бедзик); * Образно. *Галя хоче всміхнутись йому у відповідь, бо ж парубок такий славний, але душа її насторожилася й затерпла* (Є. Гуцало).

ЗАТЕ́РПЛИЙ, а, е. 1. Дієпр. акт. до **зате́рпнути.** *Птаство прокидається, розправляє свої затерплі за ніч крила й починає гомоніти* (А. Кащенко); *Оксен .. розминав затерплі від довгого сидіння ноги* (Григорій Тютюнник); *Навпроти тебе маленька вперта людина, затерпла в своїй насторозі, з голодом втраченого раю в очах* (О. Гончар).

2. *у знач. прикм.* Негнучкий, онімілий. *Олександр Іванович попросив шофера спинити машину й, непевно ступаючи затерплими ногами, зійшов на тротуар* (Б. Антоненко-Давидович); — *Швидше тікаймо! — шепнув Хорив, розрізуючи ножем сирицю на братових руках .. Кий розім'яв затерплі зап'ястя. — Чекай! Звільнимо інших!* (В. Малик); *Тихшає, мерзне пульс затерплої руки, підмощеної під щоку дитини* (Є. Пашковський); *Вимкнувши комунікатор, я відкинувся на спинку пілотського крісла і став розминати затерплі м'язи шиї* (О. Авраменко, В. Авраменко).

ЗАТЕ́РПЛІСТЬ, лості, *ж.* Стан за знач. **зате́рплий** 2. *Клінічні прояви залежать від локалізації вогнища ішемії. Так, бувають осередкові симптоми ураження в чутливій сфері, що проявляються відчуттям затерплості кінцівок* (з наук. літ.); *Плавання й прогулянки допоможуть розім'яти затерплість м'язів і відновити тонус* (із журн.).

ЗАТЕ́РПНУТИ *див.* **затерпа́ти.**

ЗАТЕ́РТИ *див.* **затира́ти.**

ЗАТЕ́РТИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **зате́рти** 1–6. *Йойна .. вдивлявся в недобре затерті сліди, що вели з його кошари до Путового паркана* (І. Франко); [Шумейко:] *Чи туди ж я потрапив? Бо на воротях номер трохи затертий* (І. Микитенко); *Старший .. зимував із козаками на коші, а на дрова розламав цілий поверх фрегата "Василій Великий", що стояв у Бузькому лимані, затертий кригою* (А. Кащенко); *Він виразно стоїть перед моєю душею, бо не закритий, не затертий ніяким іншим — пізнішим образом...* (Б. Грінченко); *Лаки і фарби містять пігменти й наповнювачі, затерті на оліфі* (з навч. літ.); *Затертий старим салом та часником борщ був на славу* (Л. Дмитерко); // **зате́рто,** *безос. пред. З двох куплетів зроблено один, і тим затерто навіть значення віршів* (Леся Українка); — *Дивно, — казав їй Х'ялмар, — тут так багато людей, а відчуття святості місця не затерто* (І. Карпа).

2. *у знач. прикм.* Який затерся (у 1 знач.); потріпаний (у 2, 3 знач.). *Знову з пошти в синьому конверті Друзі лист бажаний принесли. Довго йшов він — літери затерті Про його шляхи розповіли* (В. Симоненко); *Піджачок старий, штани затерті* (Б. Харчук); *Він поліз рукою до тієї ж кишені у штанах і видобув з неї якийсь затертий клаптик паперу* (Ю. Андрухович); *Замість понурих склепінь підвальної стелі вона побачила небо. Синє, все у перистих хмаринках, глибоке небо кольору затертого джинсу* [затертої джинси] (Любко Дереш).

3. *у знач. прикм., перен.* Який утратив виразність; нечіткий. *Від минулого лишились затерті образи, що не викликали хвилювання* (В. Підмогильний).

4. *у знач. прикм., перен.* Банальний, стандартний; заялозений (у 2 знач.). *Перетворилися на суперників або завадило ще щось. То не просто затерте пояснення: не зійшлися характерами* (Ю. Мушкетик); *Вона писала про "мальовничі краєвиди", "бездоганний сервіс" .. Всі дива світу, мов у прокрустове ліжко, вкладалися в затерті словосполуччя* [словосполучення], *а надбання тисячоліть потрапляли в сухий перелік через кому...* (І. Роздобудько).

ЗАТЕ́РТИСЯ *див.* **затира́тися.**

ЗАТЕ́РТІСТЬ, тості, *ж.* Стан за знач. **зате́ртий** 2–4. *Легка затертість по краях пальта була абсолютно непомітна* (із журн.); *Музика — ірраціональна почуттєва стихія, здатна виправити затертість слів* (з навч. літ.); *Навіть найдивовижніші мрії, попри затертість цього вислову, можна насправді здійснити* (з газ.).

ЗАТЕ́САНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **затеса́ти.** *Завжди хвилююсь, коли бачу агаву: сіру корону твердого листу, зубатого по краях і гострого по вершечку, як затесаний кіл* (М. Коцюбинський); *Понад дахи заглядає на ринок церковна баня з блискучим хрестом і гостро затесана вежа костелу* (Б. Лепкий); *Анна взяла костур в обидві руки. Він був затесаний і гострий, як багнет* (Т. Прохасько); * Образно. *Вони .. ніколи не вживають дубових, колуном затесаних дотепів* (І. Волошин); // **зате́сано,** *безос. пред.* — *Бери сокиру і теши дуба з цього боку, — каже змій. — Як встанете рано, то йдіть у той бік, з якого буде затесано дуба* (з казки).

ЗАТЕСА́ТИ *див.* **заті́сувати.**

ЗАТЕСА́ТИСЯ *див.* **заті́суватися.**

ЗАТИ́КАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **зати́кати**[3]. *Її молоде лице з чорними бровами, з карими очима змагалось красою з квітками та стрічками. Вся голова була затикана квітками* (І. Нечуй-Левицький); *З вулиці виповз затиканий корогвами язик процесії. Всупереч звичаєві труну везли підводою* (Р. Андріяшик).

ЗАТИКА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **затика́ти**[1]. *Щільне затикання пляшок;* * Образно. *У розвинених країнах набирала обертів машина з підготовки дизайнерських кадрів. То було знаменням часу, і в апологетів "чистого мистецтва" вже не вистачало пробок для затикання історичного процесу* (з наук.-попул. літ.).

ЗАТИ́КАТИ[1], аю, аєш, *док., чим, розм.* Почати тикати (*див.* **ти́кати**[1] 1, 2). *Вона механічно схопила шитво, нахилилась над ним і нервово затикала голкою* (М. Коцюбинський); *Від цієї пропажі жінку охопила така безмежна одинокість, що вона аж завила і .. метнулась назад у спальню, до телефона, затикала пальцем по панелі, але на тім кінці дроту знову ніхто не відповів* (Г. Тарасюк).

ЗАТИ́КАТИ[2], аю, аєш, *док., розм.* Почати тикати (*див.* **ти́кати**[2]). — *Удома завжди має бути затишно! Ти.. ти.. розумієш це? — від хвилювання запинаючись, затикала до нього дівчина* (із журн.).

ЗАТИ́КАТИ[3] *див.* **затика́ти**[2].

ЗАТИКА́ТИ[1], а́ю, а́єш, *недок.*, **ЗАТКНУ́ТИ,** ну́, не́ш, *діал.* **ЗАТКА́ТИ,** а́ю, а́єш, *док.* 1. *що, чим і без дод.* Закривати який-небудь отвір, засуваючи в нього щось. — *Знаєш, Ніно, Глипа затикає вершу соломою. А я затичку вийму, і хай пливе собі риба, тюгу-у! — у нижні ставки* (В. Близнець); *Крізь борт струменить вода. Моряк на передній лаві кидається затикати пролам* (Ю. Мушкетик); *З-під коріння з-під верби джерело било, що й кулаком не заткати* (А. Свидницький); *Терлецький налив в малесеньку чарку горілки .. й заткнув графин затичкою* (І. Нечуй-Левицький); *Рану заткала* [Устя] *полотняною шарпанкою та заліпила мастю* (Б. Лепкий); *Андрійко запручався, заверещав, тоді йому заткали шматою рот* (Р. Іваничук); * Образно. *Дим вичавлює сльози, пекучим віхтем затикає горло* (Є. Доломан); // *що, розм.* Обороняючи, захищаючи, прикривати (у 2 знач.). *Коли на денікінському фронті стався ворожий прорив, полк .. кинули затикати ту небезпечну дірку...* (Б. Антоненко-Давидович).

2. *що, розм.* Всувати, встромляти що-небудь кудись. *Він їх* [квіти] *рвав і затикав у свій буйний волос* (В. Стефаник); *Литка закрутив ганчірку і, підвівшись навшпиньки, затк-*

нув її під товсту солом'яну стріху (Г. Епік); — *Лижі заткнемо у сніг, і вони будуть для нас ніби орієнтиром* (Ірина Вільде); // Засувати за що-небудь. *Япид, цилюрик лазаретний, Був знахур в порошках нешпетний, Лічить Енея приступав: По лікті руки засукає, За пояс поли затикає, Очками кирпу осідлав* (І. Котляревський); *Василь затикав хустку кінчиком за пояс* (І. Нечуй-Левицький); *Швець одягає свитину, .. виходить, затикаючи за пасок сокиру* (Валерій Шевчук); *Дім як слід позамикавши І за пояс ключ заткавши, В лазню почалапав він* (І. Франко); *Баба Федора принесла з церкви вербову гілочку і заткнула її за ікону* (О. Донченко); // Класти куди-небудь так, щоб не було видно. *Мати мовчки снувала по кімнаті й затикала в темні кутки Маркові костюмчики* (П. Панч); *Франка .. швидко згорнула білизну, вискочила на двір, побігла за стіжок і з непочатого боку від сторонніх очей заткнула в сіно* (С. Чорнобривець).

◊ **(1) Затика́ти / заткну́ти за по́яс** *кого* — перевершувати кого-небудь у чомусь. — *Кулеметник був, — батька за пояс затикав* (М. Рудь); *Вже тепер, хоч який молодий, він чув у собі доволі сили, щоб заткнути за пояс свого наставника* (І. Франко); — *Ти молодець! — обняв Тарас товариша. — Професор .. Заткни усіх за пояс, щоб знали наших* (Василь Шевчук); **(2) Затика́ти (затуля́ти) / заткну́ти (затули́ти) дірки́ (ді́рку):** а) *(чим)* наспіх, частково заповнювати нестачу в чому-небудь. *А проте є, кажу, у мене обрисків зо два.., може, Ви ними заткнете дірку замість другої частини "Повії"* (Панас Мирний); *Важко було заткнути всі дірки в бюджеті мізерною зарплатою оркестранта* (Л. Дмитерко); б) *(ким)* використовувати кого-небудь з корисливою метою там, де існує для цього потреба. — *Не ставай за пасічника в Грицая! Чуєш? Він кепкуватиме з тебе .. Затуляє мною дірку на один місяць, а на ціле літо не просить до себе за пасічника* (І. Нечуй-Левицький); — *Подивися хоч раз навколо себе і побачиш, чого ти вартий. Адже тобою завжди дірки затикають, а ти — задоволений, радий!* (М. Ю. Тарновський); **(3) Затика́ти (затуля́ти,** *рідко* **зату́лювати) / заткну́ти (затули́ти) ву́ха [ва́тою,** *рідко* **во́ском]** — не реагувати, не звертати уваги на кого-, що-небудь. *Чіпка не чув нічого такого, а Мотря хоч і чула, та затикала вуха* (Панас Мирний); — *Треба нам слухати мови землі. Хто її любить, цей легко зрозуміє тую мову і ще легше піде за нею, хто воском затулює вуха, приближує отсей* [оцей] *грізний фінал, котрого ви так боїтеся, графине* (Б. Лепкий); *Про це надто багато думано й написано, і тільки тому, що люди вмисне* [навмисне] *затуляють вуха від правди, яка їх викриває, ці думки можуть здатися кому-небудь новиною* (В. Підмогильний); *Може, і не треба тривожити наш спокій, може, краще жити, заткнувши вуха ватою, одягнувши рожеві окуляри?* (з газ.); **Затули́ти (закри́ти, замкну́ти, заткну́ти** *і т. ін.)* **/ затуля́ти (закрива́ти, замика́ти, затика́ти** *і т. ін.)* **ро́та (уста́,** *грубо* **пе́льку, пи́сок** *і т. ін.) див.* **затуля́ти; (4) Хоч ву́ха затика́й (затуля́й)** — дуже голосно. *Що мене найбільше вразило тут, то вуличне життя .. Люди не говорять, а кричать так, що хоч вуха затикай* (М. Коцюбинський); *Машини хурчали, гули, хоч затуляй вуха* (С. Чорнобривець); *Та ще, коли минали на Марійській площі млина й ступили на міст через Полтву, то жаби так голосно почали рехтати* [кумкати], *що хоч вуха затуляй* (Ю. Винничук).

ЗАТИКА́ТИ², а́ю, а́єш, *недок.*, **ЗАТИ́КАТИ,** зати́чу, зати́чеш *і* зати́каю, зати́каєш, *док., кого, що.* Прикрашати кого-, що-небудь чимось; заквітчувати (квітами, зеленню). *Та й вирвемо квіточку зелененьку, та й затичем Марусю молоденьку* (Сл. Б. Грінченка).

ЗАТИ́КАТИСЯ *див.* **затика́тися².**

ЗАТИКА́ТИСЯ¹, а́юся, а́єшся, *недок.*, **ЗАТКНУ́ТИСЯ,** ну́ся, не́шся, *док.* 1. *вульг.* Переставати говорити; замовкати. *Роти нам ні на мить не затикаються, але я, здається, не в стані толком відтворити жодного нашого діалогу* (І. Карпа); — *Заткніться негайно! Коли не розумієте чогось, то спитайте!* (Ю. Яновський); *Сам ромейський імператор хай заткнеться зі своєю Феодорою, дарма, що вона в усьому світі знана яко найліпша та наймудріша* (Д. Міщенко).

2. *тільки недок.* Пас. до **затика́ти¹.** *Поринали* [вивірки] *у темному отворі, який по хвилині затикався добре висохлим сіном* (Юліан Опільський); *У день Різдва Христового добре миритися з ворогами, а проти тих, із ким миру не може бути, виконуються магічні дії: затикаються всі дірки в лаві з примовкою "не дірки затикаю, а роти своїм ворогам, аби їх напасті не ловили мене цілий цей рік"* (з наук.-попул. літ.).

ЗАТИКА́ТИСЯ², а́юся, а́єшся, *недок.*, **ЗАТИ́КАТИСЯ,** зати́чуся, зати́чешся *і* зати́каюся, зати́каєшся, *док.* Прикрашатися чим-небудь; заквітчуватися (квітами, зеленню). — *В саду була, рожу рвала Та й затикалася* (П. Чубинський); — *Ти для кого затикаєшся щонеділі в червоні цвіти, душко, невже ж для старої Маври? Га?..* (О. Кобилянська); *Дядина .. роблені квітки дістає. — Ні, дядиночко: Я свіженькими затикаюсь, — піду в ліс* (Ганна Барвінок); — *Ти думаєш, як ґудзями затикався, то все, що хочеш, смієш робити!* (Панас Мирний).

ЗАТИЛІ́КАТИ, аю, аєш, *док., діал.* Заграти на скрипці. *Витяг* [Митро] *сопілку з-за пазухи, заграв, затилікав, та так дрібно та тужно* (І. Франко).

ЗАТИ́ЛЛЯ, я, *с.* 1. Те саме, що **поти́лиця.** *І зчепилися* [бійці]. *І пішли один одного обкладати, нагадуючи двох танцюючих ведмедів. — .. Маж, маж! По затиллю!* (У. Самчук).

2. Те саме, що **тил** 1. *Скривлений цегляний мур давнього часу з затилля зостався весь на валу, біля канави, напівзасипаної і закритої мертвими бур'янами* (В. Барка); *Поки старий сумує на балконі в затиллі будинку, перед фасадом його .. відбуваються жваві і шумні сценки* (І. Волошин); // Те саме, що **тил** 2. — *Не такий басилевс Дарій невіголос* [невіглас], *аби лишати в затиллі своєму сей міст* (І. Білик).

3. *діал.* Місце позаду сільських дворів. *Святкуючі робітники .. малими купками громадилися по затиллях* (І. Франко).

ЗАТИ́ЛЬНИЙ, а, е. Який міститься позаду або на тильній стороні чого-небудь; протилежне п е р е д н і й. *Я вийшов на вузеньке подвір'я .. — не на те просторе, спільне подвір'я, що лежало перед домом, а на затильне, маленьке* (І. Франко); *По якомусь часі з будинку затильними дверима вийшло двоє молодих людей у селянському одязі* (У. Самчук); *Просто неї, над затильним вікном, висіло на гвіздку куплене Романом шовкове муліне* (В. Бабляк); *В класах уже й зараз навчатися небезпечно — затильна стіна вигнулась, стеля звисла от-от упаде* (М. Сиротюк); *Мартин біжить широкою алеєю, звертає ліворуч і потрапляє на затильний двір* (К. Гриб).

ЗАТИ́ЛЬНИК, а, *ч.* 1. *військ.* Задня частина ствольної коробки вогнепальної зброї. *Затильник рушниці спирають на плече так, щоб він не виступав над ключицею* (з навч. літ.); *Карабін тримають біля ноги правою рукою так, щоб при-*

клад стояв затильником на землі, торкаючись стопи правої ноги, гострим кутом на лінії носків (з навч. літ.).

2. Задня частина воза, саней. *Із саней зісковзнув червоний півкожушок .. Піднявши його, я сперся на затильник і дивився, як майдан поспіхом покидають останні підводи* (Р. Андріяшик); *Дівчата посхоплювалися, поставали біля затильника воза, посхиляли голови* (Ю. Мушкетик).

ЗАТИ́М, *розм.* 1. *присл.* Потім, після того, після цього. *Усі* [діти] *танцювали на морозі, поки зникли з очей і мати і брат, а затим повскакували у хатку на піч* (Марко Вовчок); *Кінь відразу дуба став, опісля задом угору фиркнув, а затим, щосили стрепенувши всім тілом, рвонувся* (І. Франко); *Давид зараз же, вставши з-за стола, почав збиратися. Треба йому затим ще до Тихона зайти* (А. Головко); *Я вже відсипав Манюні вівса, дав їй води, злагодив упряж, затим Манюню запряг і став чекати* (М. Вінграновський).

2. *присл.* Для того, тому. *Та то я, дівчата, затим туди біжу, бо тут з гори, так легше...* (Г. Квітка-Основ'яненко); [К о н о н:] *Правда, що я тобі похвалився, але ж не затим, щоб ти перехвалювався* (М. Кропивницький); *Він чекає на листа твого затим, Щоб потішила нас, мудра, ти посланням докладним* (М. Бажан, пер. з тв. Ш. Руставелі).

3. *спол.* Уживається як компонент складеного сполучника для зв'язку головного речення з підрядним реченням мети; для того. *На прощанні випрохала Маруся у Василя сватаний платок.., затим щоб часом дорогою не загубив* (Г. Квітка-Основ'яненко).

4. *спол., заст.* Уживається як компонент складеного сполучника для зв'язку головного речення з підрядним реченням причини; тому. *Тільки й чути, що корови скільки є духу ревуть, затим що хазяйки не йдуть їх доїти* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Усе так само ходила удова на поденщину, та усе менша їй плата була, затим що вона усе старіла, слабіла* (Марко Вовчок).

ЗАТИ́Н, у, *ч., розм.* Перегородка з очерету, яку ставлять у річці для риболовлі. *Отце* [оце] *ж ми робим затин — з очерету, пускаємо ворітця, а біля них спускаємо у воду вершу проти води; через день і набіжить окунь і плітка* (Сл. Б. Грінченка).

ЗАТИНА́ННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **затина́ти** 1. — *Гроші нехай Іван Пошивайло заверне, а затинання по щоках нехай Ганка віддасть Явдосі так, як та чинила їй* (Валерій Шевчук).

2. Дія за знач. **затина́тися** 2. *Заперечував* [Патик] *швидше за звичкою. Це його затинання остаточно переконало Рибалку в правильному напрямку своїх дій* (А. Кокотюха).

3. Дія за знач. **затина́тися** 1; запинка. *Полуботок провадив далі, либонь, він обміркував цю свою промову багато разів довгими ночами й тепер казав без найменшого затинання* (Ю. Мушкетик); — *Отже... — почала я, намагаючись подолати своє затинання, яке щомиті посилювалося. — Мене звуть Вероніка* (І. Роздобудько); *Затинання нерідко пов'язане з напруженням м'язів обличчя, губ, язика, пальців рук* (з газ.).

ЗАТИНА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.*, **ЗАТНУ́ТИ, ЗАТЯ́ТИ,** тну́, тне́ш, *док.* 1. *кого, що і без дод.* Ударяти з силою чим-небудь гострим, звичайно встромляючи в щось або рубаючи. *Затинає* [Омелян] *сокиру в колодку і підходить до них* [селян] (І. Франко); *Чіпкими вузлуватими пальцями стискав* [Василь] *топорище .. і затинав в корінь* (І. Чендей); // Дуже бити кого-небудь. *По три пучки тернини, По чотири червоної таволги У руку набирали* [турки], .. *По тричі в одім місці бідного невольника затинали* (з думи); *Щосили він затяв коня по хребті* [хребту] *пужалном* (Олесь Досвітній).

2. *що, чого і без дод., розм.* Завзято, з запалом робити, виконувати що-небудь. *Бандура горлиці бриньчала, Сопілка зуба затинала* (І. Котляревський); *На вигоні дівчата затинають веснянки, аж округи луна іде* (Є. Гребінка); // Починати робити, виконувати що-небудь (звичайно співати, грати і т. ін.). [Д е х т о:] *Ти гуртової затинай.* [Д е м ' я н:] *Ну, давай гуртової* (І. Карпенко-Карий); [Г а в к у н:] *Як тільки немає про що балакати, так зараз і нехай затинають якої веселої* (В. Самійленко); *Він почав хилитатись по дорозі, затинаючи п'яної пісні* (С. Васильченко); *Ми маленькі Дударики .. Ми подмемо У дуду І затнемо: Ду-ду-ду* (П. Воронько); // Їсти що-небудь з великим апетитом. *Дітвора затинає так часом і сухий шматок, наче солодкий медяник* (Панас Мирний).

3. *що, перен.* Покривати, затягувати що-небудь чимсь. *В садку вітрець уже шепоче, Зоря край неба затина* (І. Манжура); *З заходу прийшли германці й гайдамаки і золоті лани затяли, мов свинцем* (В. Сосюра).

Зати́снуло (затну́ло, затя́ло *і т. ін.)* **дух (ди́хання,** *рідко* **зітха́ння)** *див.* **затиска́ти; (1) Затя́ти карб,** *рідко* — зробити чим-небудь гострим за́рубку, мітку. *Деркач винайшов палицю Мотя Крума і затяв на ній новий карб* (І. Франко).

ЗАТИНА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *недок.*, **ЗАТНУ́ТИСЯ, ЗАТЯ́ТИСЯ,** тну́ся, тне́шся, *док.* 1. Зупинятися, перериваючи або припиняючи яку-небудь дію, розмову і т. ін. *Школяр, затинаючись, виписував цифір'ю та робив викладки* (Панас Мирний); *"Вірую" почав було вчити, та на "же за ним" як затявсь, та й покинув письмо* (Г. Квітка-Основ'яненко); — *Я завжди дорожила твоєю .. дружбою, — промовила Дзвінка. Хотіла сказати "любов'ю", але затнулася на цьому слові і сказала "дружбою"* (В. Гжицький); — *Чуєш, Андрію?.. — хотіла спитати вдруге, але тут же затялась .. її злякали його очі* (О. Гуреїв); *Ліля затнулася, підбираючи потрібне слово* (Ю. Мушкетик); — *Якщо ваш чоловік загинув, то його неодмінно знайдуть, а якщо... — він .. затнувся, втупився своїми сонними очицями в камін* (В. Шкляр).

2. Не погоджуючись із чим-небудь, уперто наполягати на своєму; упиратися. *Я говоритиму, а він має затинатися, що про ніщо не знає* (І. Франко); *Заарештовані затиналися й не хотіли визнавати за собою провини* (Б. Антоненко-Давидович); — *Важко тобі буде, сміятимуться з тебе панські діти .. А ти затнись і стій на своїм, наче серце твоє з каменю...* (П. Колесник); *І чого б я ото так затявся? Все через чортів характер! Через впертість ослячу. Тьфу!* (І. Цюпа); *Не раз допитуючи фашистів і різних непевних осіб, навчився* [Гоглідзе] *зразу, чуттям, пізнавати, чого кожен вартий, як буде поводитися, говорити — чи плакати, благати, чи затнеться, мов камінь* (М. Стельмах); // *перен.* Переставати діяти (про апарати, механізми). [В а р в а р а:] *Він хотів вистрелити в мого коня, та автомат затявся* (Я. Галан).

3. *тільки док., рідко.* Сильно вдаритися; раптово зачепитися, спіткнутися. *Чоловік розігнався, в одвірок затявся* (П. Чубинський); — *Поманеньку везе наш земський коник, та все везе, усе вперед. Хіба затнеться де на якому лихому мостику* (Панас Мирний); *Забарно відходить він! Від степового повітря роз'ятрилася в єстві дика несить .. Дражнила злісно, як пораненого вовка, найменшою дрібницею: ось мертвою бур'яниною, об яку затнувся чобіт* (В. Барка).

◊ **Дух займа́ється (забива́ється, затина́ється** *і т. ін.)* / **зайня́вся (заби́вся, затну́вся** *і т. ін.)* *див.* **дух; (1) Як (мов, ніби** *і т. ін.)* **затя́вся:** а) уперто відмовлятися що-небудь робити; стійко, непохитно наполягати на своєму. *Сказав* [Павло] *як затявся, що більше і зустрічатися не бажає...* (В. Кучер); — *Ще тільки на полудень сонце зверне, а вони вже сапи на плечі і гайда додому. Прошу їх, молю, ну ще три рядки пройдемо, а вони як затялися* (А. Хижняк); б) тривати довгий час, безперервно. *Дощі — як затялися: щодня та й щодня...* (Панас Мирний).

ЗАТИНЬКО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **затинькува́ти.** *Техніка мурування церкви Спаса на Берестові — це мурування з утопленими рядами, тобто один ряд цегли утоплений між верхнім і нижнім рядами, а іззовні затинькований* (з наук. літ.); // **затинько́вано,** *безос. пред. Затиньковано готичне мурування фасадів кафедрального собору з червоної та чорної цегли* (з газ.).

ЗАТИНЬКО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАТИНЬКУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док., що.* Покривати поверхню шаром тиньку; тинькувати, заштукатурювати. *Упродовж XVIII ст. змінюється й інтер'єр храму святої Софії: давні фрески затиньковують і забілюють, поверх них з'являються нові олійні малювання* (з наук. літ.); *Димар утеплюють зовні, затиньковуючи вапняно-шлаковим цементним розчином* (з навч. літ.); *Люті морози не дали нам змоги затинькувати будинок усередині й накрити дахом* (Б. Антоненко-Давидович).

ЗАТИНЬКУВА́ТИ *див.* **затинько́вувати.**

ЗАТИНЯ́ТИСЯ, я́юся, я́єшся, *док., розм.* Почати тинятися (у 1 знач.), ходити без певної мети. *Підводилися з своїх ліжок в'язні і мовчки затинялися од стіни до другої* (С. Васильченко).

ЗАТИРА́ЛЬНИЙ, а, е, *спец.* Признач. для затирання (у 1 знач.). *До робіт із підвищеною небезпекою належать завантаження та обслуговування затиральних і полірувальних механізмів* (з навч. літ.); *Концентрично розміщені затиральні диски, обертаючись у протилежні боки, розрівнюють шар штукатурки* (з навч. літ.).

ЗАТИРА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **затира́ти** 1–6. *Затирання штукатурки виконують колоподібними рухами проти годинникової стрілки і врозгін* (з навч. літ.); *Адвокатське крутійство — навмисне затирання пекучих справ* (з мемуарної літ.); *Що є важливішим — затирання власного "я" чи виховання власної толерантності до свободи, бунту?* (із журн.); *Збоку тяглися комори, рублені з дубового лісу, бровар, в якому стояли пивні каді, каді для затирання браги, бочки, барила і цебри* (П. Панч).

ЗАТИРА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.*, **ЗАТЕ́РТИ,** тру́, тре́ш; *мин. ч.* зате́р, ла, ло; *док.* 1. *що.* Вирівнювати, згладжувати поверхню, усуваючи за допомогою тертя нерівності. *Стіну вирівнюють і затирають* (з навч. літ.); *Софія випрала штори, зашпаклювала дірки під плінтусами, затерла в стінах дірки від цвяхів* (В. Яворівський); *Він порубаний білий стовбур затер сумішшю землі, вугілля і розтертої зелені* (Ю. Логвин); // Витирати, знищувати що-небудь на якійсь поверхні. *Учитель кліпає очима, дивиться на своє писання, лихорадливо* [лихоманково] *затирає дещо рукою й пише наново* (С. Васильченко); *Вони не пообмітали чоботи, на долівці біля їхніх ніг темніли калюжі, і Гук недоброзичливо зиркав у їхній бік — затирати калюжі доведеться йому* (Ю. Мушкетик); — *Дженні, затріть підлогу, — сказала вона. — Я розлила шклянку води* (М. Йогансен); *Дідок раптом підвів голову, помітивши чоловіка, швидко затер рукою те, що він ніби накреслив перед собою* (І. Микитенко).

2. *що, перен., розм.* Замовчувати, приховувати що-небудь. *Ми не маємо права .. затирати суперечності, що, безумовно, були в його* [О. С. Пушкіна] *світогляді* (М. Рильський); [Ж у р а к і в с ь к и й:] *Тут уже справу затерти не можна було, і вона пішла до слідчого* (С. Васильченко); *Пані навмисно намагається затерти неприємний настрій. У неї в сей вечір стільки легкого грацiйного гумору і так весело, голосно вона увесь час сміється* (М. Івченко); // Робити менш різким, менш відчутним, згладжувати або знищувати зовсім. *Минають літа, і час затирає не одне обличчя — воно линяє. Як фотографія на сонці* (Б. Лепкий); *Безпросвітно сірий присмерк впав на його душу й на все дальше життя, затирав усі обриси й барви* (Н. Королева); *Мого болю віки не затруть* (І. Франко); *Ти для мене чужий, не з єдиного краю, А тому не затерти поплутані межі, Тільки подмухів теплих розбещена зграя Все б хотіла спалить у весняній пожежі!* (О. Теліга); *Важкі години бою затерли в думках ту звістку, і тільки поява .. одного з санітарів нагадала йому про Андрія* (Ю. Бедзик).

3. *кого, що.* Перешкоджати вільно рухатися, стискаючи, здавлюючи (про людину в натовпі, корабель у кризі і т. ін.). *Низьку Маланку зовсім затерли. В теплі людського тіла .. їй зовсім добре* (М. Коцюбинський); *Малого Муху десь зовсім були затерли в гущі* (А. Головко); *У трюми "Білухи" взято було тримісячний запас пального, півторамісячний запас води і десятимісячний запас харчів для екіпажу на випадок, коли б нас затерла крига* (М. Трублаїні); // *безос. Йшла крига. Лодії затирало, бували години, коли, здавалося, їх зовсім замкне, розтрощить* (С. Скляренко); — *Було ж колись у нас біля острова всякої риби — човном не проїдеш. Так і затирає тебе .. Зразу віз наловиш* (М. Стельмах); *Юрка й Івана більше, кажуть, ніхто й не бачив... і не вирнули ні разу з-під води... кригою затерло їх...* (О. Кониський); — *Нехай хто на той бік по кризі перейде, от буде герой! — Ну, на той бік! — покрутив головою Стьопка. — Як затре кригою, що будеш робити?* (В. Винниченко).

4. *кого і без дод., перен., розм.* Перешкоджати кому-небудь виявити себе, свої здібності, не давати можливості висунутися, відзначитися. *Вона обожнювала свого чоловіка, вважала його розумнішим за інших і була твердо переконана, що його несправедливо затирають, що йому заступають дорогу до великої кар'єри* (Д. Ткач); *"Затирають! Не дають говорити!" — зітхнув Котька* (В. Нестайко); [К в я т к о в с ь к а..:] *Лучицька над режисером панує, — вона тут сила... А нас, бідних, затерли...* (М. Старицький).

5. *що.* Готувати що-небудь, розтираючи, розмішуючи, перетворюючи в однорідну масу. *Спочатку в бригаді Панько підносив цеглу, потім затирав цемент* (Ю. Смолич); // *розм.* Заправляти страву розтертою приправою. *Картоплю фрі затирають зверху бринзою* (з навч. літ.); *Обібравши картоплю і рибу, ми наваримо юшки — і з хлібом посьорбаємо в прохолодку. Що то шкода — цибулі чортма і не буде чим-небудь затерти...* (В. Стус); *Як його вертатися .. козакам із походу, як нема з чим, окрім демократії, а нею, прошу пана, борщ не затреш* (Г. Тарасюк).

6. *що, спец.* Робити основу при виготовленні пива, спирту, квасу і т. ін. *За сучасною технологією концентрат квас-*

ного сусла виготовляють із житнього ферментованого й житнього неферментованого солоду та ячмінного борошна. Усі зернопродукти затирають і оцукрюють затір, потім його фільтрують (з наук. літ.); *Для одержання пивного сусла солод полірують, дроблять, затирають з водою* (з наук.-попул. літ.); *Для приготування традиційного квасу житнє й пшеничне борошно з подрібненим солодом потрібно затерти гарячою водою і поставити в піч до вечора* (з навч. літ.).

7. *тільки недок., що, діал.* Їсти зі смаком; смакувати. *Панотець затирав сметану з свіжим сиром, випивши чарку оковитої* (А. Свидницький).

(1) Затира́ти ру́ки, *заст.* — потирати одна об одну руки, виражаючи певні почуття (звичайно задоволення, радості і т. ін.). *Макар Іванович пройшовся по хаті, затираючи руки. Він радий* (М. Коцюбинський); *А дівчину таки добуде .. На пташку наставлені такі сільця, що вона в них мусить попасти. І Кирило Іванович затирав руки, уявляючи собі, як він її з того сільця добуватиме і якими-то очима вона на його* [нього] *дивитиметься* (Б. Лепкий); *— Це добре, — удоволено затирав* [Борис] *руки* (Я. Качура).

◊ **(2) Затира́ти / зате́рти слід (сліди́)** — знищувати згадку про кого-, що-небудь або доказ, що свідчить проти когось. *Крамницю знову замкнули, дід Кузьма забив круг неї чотири паколи і обснував їх мотузком, щоб ніхто не підходив і близько, не затирав сліди* (В. Кучер); *Затрем Усякий слід тих споминок важких* (І. Франко); *— Ти все так злобно шуткуєш, — відповіла вона. — Знаєш добре, що материне походження затерло вже давно сліди походження твого батька* (О. Кобилянська); *— Вони не повірили, що я листуюся з тією пані, то я, аби затерти всі сліди, того листа на допиті проковтнув* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека).

ЗАТИРА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *недок.*, **ЗАТЕ́РТИСЯ,** тру́ся, тре́шся; *мин. ч.* зате́рся, лася, лося; *док.* 1. Зникати або ставати малопомітним внаслідок тертя (у 1 знач.). [Яремко:] *А далі затерто.* [Суходоляк:] *Ще б не затерлось! Увесь тартак її* [листівку] *перемацав!* (Ю. Мокрієв); *Мені той номер даний як ім'я І як лихе напуття на дорогу, Адже якщо затреться він, то я У карцері каратимусь за нього* (І. Гнатюк).

2. *перен.* Ставати менш виразним, згладжуватися або зникати зовсім. *Вповивали* [сутінки] *краєвид. Затиралися обриси поодиноких предметів* (Б. Лепкий); *Змісту їх* [оповідань] *не тямлю, але враження* [враження] *не затреться в душі до смерті* (І. Франко); *Ціла його істота свідчила мені чомусь наглядно об тім, що не займалися його думки ані разу мною, що те, що між нами зайшло, затерлося безслідно* (О. Кобилянська); *Жити швидко, багато, пружно — вимога й заповідь доби, жити, .. щоб затерлись границі віддалів* [віддалей], *щоб пекло і рай злилися і засіли мирно на лавах Об'єднаних Націй* (У. Самчук).

3. Пробиратися в натовпі, щоб стати непомітним, ховатися між людьми. *Грицько, як миша, нирнув попід руками і затерся між людьми* (Панас Мирний); *Пан Брагов, сяк-так зліквідувавши свої діла по маєтку, десь затерся, до якогось родича служить виїхав* (Олена Пчілка); *Збоку наспів ошерешений піп і вмить затерся серед натовпу* (В. Підмогильний); *Навмисне Антон відстав від голови, затерся між людьми і залишився один* (С. Чорнобривець).

4. *тільки недок.* Пас. до **затира́ти** 1–6. *Корчаги прикрашалися пишним різьбленим орнаментом, здебільшого геометричним, що нерідко затирався білою пастою* (з наук. літ.); *Композитори-формалісти рекламувалися як поборники нібито нового прогресивного начала, а композитори, які прагнуть розвивати класичну спадщину, залишалися в тіні й затиралися* (з навч. літ.); *Тісто з магнезіального вапна менш пластичне, ніж зі звичайного, проте воно легше й краще затирається* (з наук.-попул. літ.).

(1) Зате́ртися в па́м'яті — забутися. *— Чи колишній знайомий ваш Богдан Олесь затерся цілком у пам'яті Мані Обринської?* (О. Кобилянська); *Перші роки служби в податковому уряді затерлися йому в пам'яті* (А. Крушельницький).

ЗАТИ́РИТИ, рю, риш, *док., кого, що, фам.* Занести, закинути куди-небудь далеко або так, що важко знайти. [Антон:] *Чого ж це тебе аж сюди, за п'ятнадцять верстов занесло?* [Ничипір:] *Ого-го! П'ятнадцять верстов? От анахтемська мара аж куди затирила!* (М. Кропивницький); *— А пошукай-но, дитино, халат. Якась роззява його так затирила, що не можу й знайти* (А. Дімаров).

ЗА́ТИСК, у, *ч.* 1. Те саме, що **затиска́ння.** *Чи ж знаєте, що в затисках металу Самі машинами давно ми стали!* (Ю. Клен); *Почуття збентеження ясно читалися .. у майже конвульсивному затиску руки, яка тримала чемоданчик* (В. Собко).

2. Пристрій для затискання чого-небудь; затискач. *Його маленька постать раптом випростувалася, як звільнена із затиску пружина* (Г. Епік); *Він з'єднав .. голки гумовою трубкою із шприцом .. Думбадзе зняв затиск із трубки. Кров із руки дівчини-донора потекла крізь голку до трубки* (Ю. Смолич); *Дмитро зручніше засунув за пояс колун .. і легко, обома ногами, вскочив у металеві затиски лиж* (М. Стельмах); // *перен.* Те, що стискає, позбавляючи можливості вільно рухатися, пересуватися. *Крижані затиски, що в них сидів пароплав, розступилися широкою щілиною* (М. Трублаїні).

ЗАТИСКА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **затиска́ти** 1, 4. *У науковій праці розглянуто утримання кінця штаби механізмом затискання нової конструкції* (з наук. літ.); *Унаслідок затискання нерв не може нормально проводити сигнал* (з наук.-попул. літ.); *Затискання критики.*

ЗАТИСКА́ТИ, а́ю, а́єш, **ЗАТИ́СКУВАТИ,** ую, уєш, *недок.*, **ЗАТИ́СНУТИ,** ну, неш; *мин. ч.* зати́снув, нула, ло *і* зати́с, ла, ло; *док.* 1. *кого, що.* Міцно охоплюючи або тримаючи, притискати, здавлювати що-небудь чимось, у чомусь; стискати. *Дмитрик з радісним серцем трюхав по льоду, затискаючи в жмені гроші на хліб* (М. Коцюбинський); *Брови полковника лізли вгору, а вус він затискав ще міцніше між зубів* (Ю. Смолич); *Марина затиснула між коліна непокірну пілку спідниці* (Г. Епік); *Наринський затис підборіддя в кулак* (Ю. Шовкопляс); *Вона боляче затиснула долонями голову* (В. Кучер); *Мимоволі ми спинились і затиснули в руках зброю* (Ю. Збанацький); * Образно. *Усе замела й поховала розлютована пурга, все затиснув у крижаних лещатах цупкий мороз...* (Б. Антоненко-Давидович); // *тільки док.* Здушивши, придушивши, позбавити можливості рухатися, пересуватися. *Змій схопив його, затис І у небо геть поніс* (Л. Первомайський); *Одвалилась мерзла стіна і затисла Пашкова дерев'яним кріпленням* (Є. Кравченко); // *безос. Вовчому Хвостові було добре видно, як одного з ударених*

затисло тушею вбитого варязького коня (І. Білик); // *тільки 3 ос., що.* Здавлювати, защемляти нерв, утруднюючи діяльність живого організму. *Міжхребцева грижа затискує корінець спинного мозку, який відповідає за піднімання та згинання стопи* (з наук.-попул. літ.); *У чоловіка хрящ затискає нерв біля п'ятого хребця* (з газ.).

2. *кого, що, перен.* Позбавляти можливості вільно рухатися, пересуватися, відтіснивши куди-небудь, заступивши шлях, оточивши і т. ін. *Ворога затискали могутні сталеві лабети* (М. Бажан); *Вони* [вороги] *можуть .. піти на дзот і в обхід, затиснути його з двох боків у кліщі* (В. Кучер); *На перерві спіймали Федю, затиснули в куток, напались гуртом на нього: — Ти признайся, розкажи* (І. Рябокляч); // Поміщати, всовувати куди-небудь. *Тієї ночі Захарова довго плакала, затиснувши в подушку обличчя* (О. Донченко); *Красиво підіймається до неба робота людини, а саму людину затиснули у вузеньку смердючу клітку тюрми. І тільки один пан винен у всьому* (М. Стельмах).

3. *що, розм.* Міцно притискати одне до одного, стуляти. *Він затискав зуби та кріпився, щоб не стогнати* (М. Коцюбинський); *Катерина ображено затисла тонкі злі губи* (Ю. Збанацький); // Закривати що-небудь стуляючи, притискаючи. *Затискала* [дівчина] *очі, щойно входили до класу вчителі в казенних уніформах* (Я. Качура); *Ольга тихенько засміялась, кокетливо затиснувши долонями вуха* (Ірина Вільде).

4. *кого, що, перен., розм.* Робити утиски щодо кого-, чогонебудь, заважати вільному розвиткові когось, чогось. [В и г у р а:] *Найбільш прогресивна біднота вже стогне, її затискають у правлінні* (О. Довженко); [К а н д и б а:] *Я прошу мене не затискувати...* (О. Корнійчук); — *Затиснув він нас... оцей Нехльода. Слова сказати не смій* (А. Шиян); *Стратон Стратонович згадав останню вказівку: "Не затискувати ініціативу знизу, а всіляко підтримувати її"* (О. Чорногуз).

5. *що, перен.* Стримувати що-небудь, не давати проявитися чомусь. *Я затискав у серці муку* (М. Рильський); *Задушлива темрява і мертва тиша навалювалися на нього, не давали вільно дихати, затискали думки, наганяли розпач* (В. Собко); *Я допоміг моєму сусідові затиснути у собі погане, викликавши наперед хороше* (М. Томчаній); // Витісняти що-небудь собою, припиняти прояв чогось. *Брязкіт днів, що б'ються на кавалки, І жах ночей, що затискають плач, Ти, зраджений життям, яке любив так палко, Відчуй найглибше, але все пробач* (О. Теліга); *Туман густою масою затиснув найменші звуки в селі* (Іван Ле); *Чорні хмари низько нависли над землею і ось-ось затиснуть, задушать рожеву смужку вечірньої зорі* (А. Хорунжий).

(1) Затиска́ти / зати́снути кула́к (кулачо́к) — міцно стуляти пальці в кулак під впливом якого-небудь почуття (гніву, обурення, переляку і т. ін.). *Тиміш був лютий, закусував губи до крові і затискав кулаки* (А. Чайковський); *Захар не один раз .. затискав кулачки й грозився: "Як виросту, я..."* (Іван Ле); *Дехто затиснув кулак і мовби намірявся ударити* (Марко Черемшина); *Вова, з переляку затиснувши кулачки, не міг повернутися в ліжку* (М. Трублаїні); **(2) Зати́снуло (затну́ло, затя́ло** *і т. ін.)* **дух (ди́хання,** *рідко* **зітха́ння)** *кому, у кого* — хто-небудь раптом відчув стиснення в грудях, горлі, що дуже ускладнило, перервало на якийсь час подих. — *Ти слухай, — каже він якось глухо, мов йому що зітхання затнуло* (Панас Мирний); *Вона прийшла — Кармель й охнути б тоді не зміг, такечки дух йому зайняло* (Марко Вовчок); *Йому затяло дух, і він щосили боровся з цим непояснимим для нього жахним чуттям* (Олесь Досвітній); *У Любові Прохорівни затиснуло дух у грудях* (Іван Ле).

◊ **(3) Зати́снути в кула́к** *кого, що* — позбавити кого-небудь прав, волі, поставити в залежне становище, утвердити свою владу над кимось. *Гузир — людина зажерлива .. В кулак затиснув і дітей* (С. Чорнобривець); *А от безпосереднє втручання в людський мозок, в людську психіку буде по-справжньому жахливим: скільки ще тих диктаторів усякої масті ладні були б затиснути в кулак цілий світ!* (М. Дашкієв); **(4) Зати́снути в ле́щата** *кого:* а) поставити в безвихідне, залежне від кого-, чого-небудь становище. *Фітельберга затисло у свої лещата Федеральне бюро розслідування* (Н. Рибак); б) оточити кого-небудь з усіх боків, унеможливити подальший рух когось. *Щоправда, одного разу орді вдалося затиснути Косагова під Перекопом в міцні лещата, Сірко над силу прорубав стежку до виходу* (Ю. Мушкетик); **Зці́пити (сти́снути, зати́снути) зу́би** *див.* **зціплювати.**

ЗАТИСКА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, **ЗАТИ́СКУВАТИСЯ,** уюся, уєшся, *недок.*, **ЗАТИ́СНУТИСЯ,** нуся, нешся; *мин. ч.* зати́снувся, нулася, лося *і* зати́сся, ти́слася, лося; *док.* 1. Поміщатися, забиратися куди-небудь, де тісно, звичайно намагаючись стати непомітним. *Батько .. раптом зривається з ліжка і, тягнучи доньку, затискається в закапелок за скриню* (М. Стельмах); *Вузенька дорога в одну мить звільняється, підводи ліпляться під розлогі сосни, затискуються у густі соснові чагарі* (Ю. Збанацький); *Ті слова були мов удар обуха для Прийдеволі. Оглушений ними, він похилив голову і знов затисся в свій кут, не говорячи й слова* (І. Франко); *Я затиснувся до того проклятого закапелка. Він здавив мороком мою душу* (І. Микитенко); *По хатині літав білий гусячий пух, а серед нього .. виднілася невисока, але кореняста постать ще одного нападника, що мечем сторчма штурляв у куток, куди, затулившись подушкою і відбиваючись рогачем, затиснулася Любава* (В. Малик).

2. *розм.* Міцно стискатися, стулятися. *У тебе тоді бувало таке непривітне обличчя, брови супилися .. і губи затискались мов від урази* (Леся Українка); *Може, хочеш, щоб знову пальці Затискалися в кулаки, Щоб зустрілися ми в атаці, Як в минулому наші батьки?* (В. Симоненко); *Рука вояка корчійно* [судомно] *вхопила долоню старшини, а пальці другої затиснулись на моїй, коли я, нахилившись, хотів поправити йому голову* (О. Лисяк).

3. *тільки недок.* Пас. до **затиска́ти, зати́скувати.** *Грали вони вчотирьох. Ванька-косоокий на баяні, Петро .. бив у бубон, а наймолодший Стьопка — на чомусь, що в зубах затискається, ну і дід мій, тоді ще нежонатий* (І. Роздобудько); *Основою першого ультразвукового гідролокатора був вібратор Ланжевена, що мав два круглі сталеві диски, між якими затискувалася мозаїка зі шматочків кварцових пластин* (з наук. літ.); *Затискається нерв у хребті, коли нервові корінці, що відходять від спинного мозку, здавлюються сусідніми хребцями, протрузією, грижею або спазмованими м'язами* (з наук. літ.).

ЗАТИСКА́Ч, а́, *ч.* Пристрій для затискання чого-небудь. *Основними частинами термоперетворювача опору є чутливий елемент, захисна арматура й головка перетворювача із затискачами для підключення чутливого елемента і з'єд-*

нувальних проводів (з наук. літ.); *Зі зменшенням частоти обертання генератора зменшується напруга на його затискачах* (з наук.-техн. літ.); *Він увімкнув зварювальний апарат, взяв у руки затискач з електродом і маску* (В. Собко).

ЗАТИСКНИ́Й, а́, е́. Признач. для затискання чого-небудь. *У науковій праці описано спосіб відновлення робочих поверхонь зношених затискних цанг* (з наук.-техн. літ.); *Кріплення залуженого проводу в патроні світильника тільки затискним гвинтом є недостатнім* (з навч. літ.); *Гвинтовий затискний механізм.*

ЗАТИ́СКУВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **затиска́ти, зати́скувати.** *На токарних верстатах із числовим програмним керуванням у всьому діапазоні затискуваних заготовок використовують комплекти цанг, що забезпечують високу точність, швидкодію та надійність затиску* (з наук.-техн. літ.); *Слюсарні лещата повинні бути справними, міцно захоплювати затискуваний виріб і мати на губках несправцьовану насічку* (з навч. літ.).

ЗАТИ́СКУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **зати́скувати.** *Свердлильний верстат під шканти має пневматичний циліндр для затискування матеріалу* (з навч. літ.); *Нога вершника була пошкоджена під час кінних перегонів через затискування нервів* (із журн.); *Дуже небезпечним є затискування рухових або вегетативних нервів, коли біль проявляється не відразу* (із журн.); *У другій половині 40-х — першій половині 60-х років XX століття в загальноосвітніх школах західноукраїнського регіону наростали тенденції заорганізованості особистості, затискування її бюрократично-чиновницькими формами роботи, громадського контролю* (з наук. літ.).

ЗАТИ́СКУВАТИ *див.* **затиска́ти.**

ЗАТИ́СКУВАТИСЯ *див.* **затиска́тися.**

ЗАТИ́СКУВАЧ, а, *ч.* 1. Той, хто затискує, обмежує кого-небудь у чомусь. *Владислав Куцорукий взяв до рук .. японський фотоапарат, і вже за півгодини над робочим столом вдома красувався великий портрет академіка Королевича .. Ото тільки ще не знав конкретно, що ж він заподіє "академікові, ретроградові, затискувачеві молоді"* (О. Тесленко); *Найбільшим затискувачем свободи слова є владні структури* (з газ.).

2. Те саме, що **затиска́ч.** *Цілком спокійно .. Ван Лун сказав: — Шкодую, Інститут міжпланетних сполучень не передбачив міцніших затискувачів, щоб добре утримувати на місці експансивних пасажирів* (В. Владко); *Єнченко дістав з ящика папери, сколені .. затискувачем* (П. Автомонов); *— Що ж у нього? — Тромб .. Я вперше побачив, як у неї тремтіли руки. Навіть затискувач не на венозну судину, а на нервовий пучок наклала* [Варвара Іванівна] (Ю. Мушкетик).

ЗАТИ́СНЕНИЙ, ЗАТИ́СНУТИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **зати́снути.** *Він відповзає, поводячи мечем, міцно затисненим в обох руках* (О. Довженко); *Затиснутий в куток Цимбал в задумі пощипував бороду* (О. Гончар); *Дзядзьо .. спробував вийти з-за столу. Але сидів під стіною, затиснений іншими гостями, ті його не випускали* (Т. Прохасько); *На порозі стояв незнайомець .. із суворо затисненими тонкими губами* (Ю. Збанацький); *Гаряча долоня тремтіла, видаючи затиснуте в грудях хвилювання* (Іван Ле); *У порівн. *От уже знову сидить* [Труда], *як у лубок затиснена* (В. Винниченко); // **зати́снено, зати́снуто,** *безос. пред. Він звивався, немовби руку його затиснено в стальні лещата* (Ю. Смолич); *Колун затиснуто в міцних пальцях, понад якими проступають од натуги світлі сліди кісточок* (Г. Колісник).

ЗАТИ́СНЕНІСТЬ, ності, *ж.* Стан за знач. **зати́снений.** *Хронічна м'язова затисненість не дає змоги музикантові досягти необхідного виконавського результату й може призводити до серйозних професійних захворювань* (з наук. літ.); *Людська скутість, затисненість, політичний і суспільний прес — все це відображено на світлинах 80-х років XX ст.* (з газ.); *Я пішов у спальню і обережно поцілував дітей .. Мертва затисненість у грудях не допускала сентиментів і сліз* (В. Рубан).

ЗАТИ́СНЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **зати́снути** 1, 2, 5. *Під час приєднання, від'єднання та переміщення приладів, механізованої техніки і т. ін. завжди використовуйте захисні рукавиці, щоб зменшити ризик затиснення руки чи ноги* (з навч. літ.); *Першими проявами запального ураження суглобів можуть бути болі, відчуття скутості, затиснення в суглобах, а також незрозумілі "радикуліти", які минають самі собою* (із журн.); *Актор зіграв найкращу свою роль — органічно, вільно (зникло й звичайне затиснення голосу), темпераментно* (з газ.).

ЗАТИ́СНУТИ *див.* **затиска́ти.**

ЗАТИ́СНУТИЙ *див.* **зати́снений.**

ЗАТИ́СНУТИСЯ *див.* **затиска́тися.**

ЗАТИХА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **затиха́ти.** *У грудях поверх болю пробігає хвильками чудний холодок. І вмить якийсь голос, рух облич, затихання гомону* (В. Винниченко); *Артур Пепа і справді відчув, що його відпущено (.. поява перших обрисів і кольорів, затихання дзвону у вухах, .. віднайдення легенями щасливої здатності до повітря)* (Ю. Андрухович).

ЗАТИХА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.*, **ЗАТИ́ХНУТИ,** ну, неш; *мин. ч.* зати́х, ла, ло *і* зати́хнув, нула, ло; *док.* 1. Переставати видавати або утворювати які-небудь звуки; замовкати. *Соловейко на калині То затихав, то щебетав* (Т. Шевченко); *Чути було, як Проць приспівував .. Як доходив до хати, то замовкав, а на воротях геть затих* (В. Стефаник); *Натовп затих, але на мить. Знов загув, зашумував* (А. Головко); *Затихли віщі струни, які будили піснею серця* (І. Гончаренко); * Образно. *Зітхає вогонь. Затихає вогонь. Сіріє. Тільки світиться листя долонь літнім сонцем у надвечір'ї* (М. Воробйов); // Переставати виявляти ознаки життя, діяльності. *Темніє. Табір затихає* (Леся Українка); *Комісар дав Кризі вистріляти всі набої й потім вийшов .. на вулицю, що затихла* (Ю. Яновський); // *безос. В камері затихло* (С. Васильченко).

2. Переставати звучати, лунати, чутися. *Десь за ланами гомонів, затихаючи, грім* (С. Васильченко); *Біля воріт затихає сміх* (М. Стельмах); *Його кроки, відлунюючись під високим склепінням, затихали вдалині* (В. Малик); *Чутно тільки, як ступні рипотять у тихому морозному повітрі. Далі і ступні затихли* (Панас Мирний); *В Рокитному, як в'їхали в глибоку балку, трохи затих гуркіт коліс* (А. Головко); *Музика на мить затихла* (І. Карпа); // *безос. Розтявся дзвінкий, але сумний-пресумний голос. Затихло* (М. Коцюбинський).

3. Ставати слабкішим, ущухати (про явища природи). *Вітер у димарі затихає, потім ніжно гуде, наче старий* (В. Винниченко); *Дощ поступово затихає* (Ю. Збанацький); [Д о м а х а:] *Який славний вітрець зранку подихав, а тепер зовсім затих* (М. Кропивницький); // Зменшуватися в дії, в силі її вияву; припинятися. *Споконвіку велась у під-*

ліщан непримиренна війна з багатіями .. Війна між ними на деякий час то затихала.., то раптом знову набиралася сили й завзяття (Є. Кротевич); *Давня ворожнеча між хлопцями не затихла* (А. Головко); *Бій, що так раптово почався, так само раптово й затих* (І. Цюпа); // Робитися менш відчутним (про біль, почуття); угамовуватися. *Дишеться якось легше, на серці затихають муки* (Панас Мирний); *Таблетки, здається, допомагали, біль у голові затихав* (А. Хижняк).

4. *тільки док., розм.* Померти (про людину); здохнути (про тварину). *Ягнятко більше не озвалось... На світі нажилось, награлось... Затихло...* (Л. Глібов); *Стрепенулась* [стара], *вжалена смертним болем у саме серце, впала на подушку, відкинула вбік руку, затихла* (І. Цюпа); — *Помагай тобі Бог у ділах твоїх многотрудних .. Сказав — і затих. Віддавши тіло покійного вогню, Яровит знову замислився* (Д. Міщенко); *Розтіпане в передсмертному жаху тіло птаха навіки затихло* (І. Білик).

ЗАТИХА́ЮЧИЙ, а, е. Який затихає (у 1–3 знач.). *Гомін розмов, як туркіт затихаючої машини, починає помалу вщухати* (В. Винниченко); *Несподіваним холодом раптом облилось вже затихаюче серце* (Н. Королева).

ЗАТИ́ХЛИЙ, а, е. Дієпр. акт. до **зати́хнути.** *Вже тишу розбудили солов'ї, На мить затихлі у досвітній ночі* (В. Стус); *Вся їхня увага була прикута до затихлого міста* (В. Собко); *Над затихлим плацом розітнувся різкий вигук* (А. Хижняк); *Вуха* [хлопця] *ще повні перестуку затихлих дівочих кроків* (М. Стельмах); *Він боявся воскресити затихлий біль. Може, вступивши на корабель, він знов уявить, ніби там, у Каперні, на нього чекає друг, який ніколи не вмирав* (Л. Кононович, пер. з тв. О. Гріна); *Ярополк підійшов до затихлого вепра і копнув по писку носаком* (І. Білик).

ЗАТИ́ХНУТИ *див.* **затиха́ти.**

ЗАТИ́ЦЯТИ, яю, яєш, *док., розм.* Почати тицяти. *Телефоніст метушливо затицяв пальцем у кнопку* (П. Панч); — *Головний редактор скорочує твою посаду. Ось попередження. Розпишись, — скоромовкою заторохтів Василь і затицяв журналістові витяг з наказу* (з газ.); *Усі затицяли в нього пальцями, виявляючи свою огиду* (із журн.).

ЗА́ТИЧКА, и, *ж.* 1. Корок, пробка, чіп і т. ін. *Млинковський не втерпів: налив і випив чарку, заткнув графин затичкою й попросив винести цю спокусу з хати* (І. Нечуй-Левицький); *Він викручує помалу скляну затичку і нюхає настій гірського зілля* (П. Колесник); * У порівн. *Він одразу вилетів, наче та затичка від шампанського* (В. Кучер); // Будь-що, чим затикають який-небудь отвір. *Покинути дірку незатулену — зерно витече на землю, завтра побачать, знайдуть. Треба заткнути. І чого це він не взяв затички?* (Б. Грінченко); *На землі обіч дірки, виритої в соломі (а біля неї й сніп — затичка для тої дірки), лежав з забинтованою головою вчорашній утікач-кулеметник* (А. Головко); *Допомагав* [Іван] *шинкарці переливати на припічку киплячу варенуху, що з неї, з нового горщка щойно зняли широку затичку* (О. Ільченко); // *перен., зневажл.* Про людину, яку використовують з певною метою (перев. замість кого-небудь, для виконання чиїх-небудь функцій). *Варто лиш трапитися якійсь оказії, як ти станеш першою затичкою, бо ти ж тут — найменший чин і до того ж — напохваті* (Є. Доломан); *Він був затичкою, бо ним, соромливим і послушним, поштуркували хто не хотів, і кожного він послухав і кожному послужив* (Р. Федорів).

2. *перен., розм.* Велика кількість, скупчення кого-, чого-небудь, що запруджує щось, заважає рухові; затор. — *Здоров, братику. Не сподівався тебе побачити в цій людській затичці* (М. Стельмах).

3. *заст.* Квітка, якою прикрашають дівчата своє волосся. *Гуцули та інші мешканці Карпат використовували затички як головні прикраси* (з наук.-попул. літ.).

ЗА́ТИ́ШНИ́Й, за́ти́шна́, за́ти́шне́. 1. Захищений від вітру, течії і т. ін. *Плещуть весла, гнуться щогли... Ось і пристань затишна!* (І. Франко); *В найбільший вітер я все ж можу гуляти за горою в затишному місці* (М. Коцюбинський); *Ми виїхали із затишного двору і пірнули в холодні обійми розбурханої стихії* (Є. Кравченко); // Сповнений тиші, спокою; тихий. *Широкоплесі стави та озера порозлягалися в затишних балках, по низах* (Панас Мирний); *Мушу скінчити одну .. роботу, та, на лихо, не можу знайти затишного куточка, щоб мені не перешкоджали* (М. Коцюбинський); *Прокіп постукав у високі двері парадного входу кам'яного будинку на затишній вулиці* (О. Десняк); *У цьому місці починався старий бір .. В затишних глухих кутках мисливці знаходили тут вовчі лігва* (О. Донченко).

2. *перен.* Спокійний, не бурхливий, не сильний. *В теплому й затишному диханні весни було так багато радості* (М. Коцюбинський); *Почав накрапати дрібний, уколисуючий, затишний дощик* (О. Донченко); *Ми ввійшли до залу на затишне тирликання скрипок і поринули в гаморі* (Р. Андріяшик); *Щось гранично мирне, цивільне, затишне поєднувалось в характері Гречкуна з холодною військовою рішучістю* (Ю. Бедзик); // Який проходить, протікає у спокої; безтурботний. *Багатюща й дивовижна природа довкола, духмяні пахощі південної рослинності — все це заколисувало затишним спочинком* (Ю. Смолич).

3. Зручний, упорядкований, приємний для перебування в ньому. *Люда допомогла батькові влаштуватися, створила з його намету затишну, зручну для роботи та відпочинку кімнату* (М. Трублаїні); *Сойка стріпнулася в своєму затишному кубельці* (О. Донченко); *Тільки надвечір другого дня вся квартира набрала затишного, обжитого вигляду* (Д. Ткач); *Квартира з безликої стерильної нори перетворилася на затишне гніздечко* (О. Авраменко, В. Авраменко); // Який створює обстановку зручності, приємності. *Юра спокійно лягає, залазить під затишну ковдру і готується мирно заснути* (Ю. Смолич); *Стіл у відділі інформації — чи не єдине законне і затишне місце, відтепер закріплене тільки за мною* (О. Шугай); * Образно. *Доля прикрила їх своїм затишним крилом* (Панас Мирний).

ЗА́ТИ́ШНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **за́ти́шни́й.** *Трельяжі арок і пергол, прикрашені в'юнкими рослинами, надають саду затишності* (із журн.); *Решта оздоб була порядку духовного — портрети й малюнки, що ними Ганнуся наївно обліпила стіни, силкуючись надати хоч якоїсь затишності голій кімнаті* (В. Підмогильний); *Несподівано прибув зв'язковий з наказом негайно прибути в розташування штабу. Затишність зруйновано* (І. Багмут); *Зайшли в квартиру. Тут було прохолодно, тихо — я відразу відчув подих .. затишності* (Ю. Збанацький); * Образно. *Вона* [голодна воля], *як яке страховище, вишкіряла на його* [нього] *свої зуби із затишності* (Панас Мирний).

ЗА́ТИ́ШНО. 1. Присл. до **за́ти́шни́й** 2, 3. *Затишно притулився* [у балці] *невеликий будинок лісничого* (М. Івченко);

За молодим жити весело, а за старим затишно (прислів'я); *Скромно жив бригадир, але затишно, спокійно* (А. Хижняк); *Самиця Шукає, де гніздом затишно поміститься І де свою сім'ю безпечно розвести...* (М. Рильський, пер. з тв. А. Міцкевича); *Просто перед нашим вагоном затишно світився тьмяний циферблат великих дзиґарів* (Б. Антоненко-Давидович).

2. *у знач. пред.* Безвітряно, тихо. *В'їхали в лісок. Тут було затишно і пахло смолою* (М. Коцюбинський); *Вітер рівно шумів у верховіттях, а внизу було зовсім затишно* (О. Гончар); *Надворі було лагідно, затишно* (Р. Андріяшик); // Про спокійну, приємну обстановку. *В кімнаті, як і завжди, було тепло й затишно* (М. Руденко); // *перен.* Про стан душевного спокою. *Моїй душі, потомленій тривогами останніх днів, стало так спокійно і затишно* (І. Микитенко); *Хороше і затишно робилося їй на серці від цього голосу* (О. Донченко); *Задер* [Максим] *обличчя до .. сонця й завмер, мов задрімав .. Було затишно, лагідно, навіть весело* (І. Багряний).

ЗА́ТИ́ШОК, шку, *ч.* 1. Тихе місце, захищене від вітру, дощу і т. ін. *Коли надворі вітер виє, .. у хаті, у теплому затишку, іде тепла розмова...* (Панас Мирний); *Вони пристали до понтона, знайшли затишок, де не вирувала вода* (Ю. Яновський); *Навальний вітер рве полу накидки, — Ні затишку, ні проблиску ніде* (М. Бажан); *Малий, хоч сидів у затишку, та цупке полотно просякло вологою від того водяного пилу, що наповнив собою весь простір* (Ю. Логвин); // Малопомітне, приховане місце; схованка. *Тихо навкруги, мертво .. Лиш де-не-де прокинеться пташка, непевним голосом обізветься зі свого затишку* (М. Коцюбинський); *Мошкара і комарня причаювалася під листям у затишку* (І. Кирій); *Я .. вирішив трохи перепочити. До того ж напевне знав, що на пагорбові немає жодного ворога .. Чи не краще полежати в затишкові, а командирові потім доповісти, що пагорб порожній* (А. Дімаров).

2. Відсутність звуків, шумів, руху, метушні; тиша. *Шумів столітній ліс, .. за його гуком нічого не чутно було навкруги, тільки й затишок — коло пасіки* (Панас Мирний); [М а р т і а н:] *Се ж тільки ідоляни уважають, що свято в тім, щоб оргії прилюдні справляти з галасом, а християни і в затишку шанують Боже свято* (Леся Українка); *Юхим лежав і міркував, потомлений ходою та турботами, впивався прохолодними пестощами передвечірнього затишку* (Іван Ле); *Тут, у зеленому затишку між дерев, були старі могили — виднілися хрести, залізні огорожі, мармурові пам'ятники...* (В. Нестайко).

3. Наявні де-небудь спокій, порядок, зручність. *Навмання забрели* [моряки] *в двір і тепер стояли, зачаровані затишком цієї садиби* (В. Кучер); *Дерев'яний будинок .. манив домашнім затишком, обіцяв прохолоду і спокій кімнат* (П. Загребельний); — *Ти — володарка хаосу! Невже ти не розумієш, що внутрішня гармонія йде від чистоти і затишку в домі!* (І. Карпа).

4. *перен.* Про стан душевного спокою, тихої втіхи. *Кузьма Кузьмич відчував такий затишок, який приходив до нього тільки відразу після великого радісного збудження* (О. Донченко); *Ні, не затишок сірий, не спокій, Не дзеркальна нудна благодать — Нам ще ставить міцніш свої кроки, Нам довіку в житті поспішать* (М. Гірник).

5. *розм.* Те саме, що **зати́шшя** 2. *Артилеристи їздили купатися позмінно в Одесу до лазні, .. коли на фронті випадав сякий-такий затишок* (В. Кучер).

◊ **Відси́джуватися у за́пічку (по за́кутках, у за́ти́шку)** *див.* **відси́джуватися.**

ЗАТИ́ШШЯ, я, *с.* 1. Припинення вітру; безвітря. *В природі відчувається прозоре, кришталеве затишшя перед першими осінніми бурями* (О. Донченко); *Настає затишшя перед грозою* (О. Гуреїв); *Наступний день теж не приніс затишшя. Від нещадної хитавиці і морської хвороби обличчя втікачів позеленіли* (В. Малик); *Коли буря вщухла і в затишші виразнішими стали пискливі голосочки снігурів і синиць, повалив густий лапатий сніг* (М. Олійник); // Тимчасове припинення шуму. *Після короткого затишшя збори знову спалахнули дужим гомоном і гуком* (В. Кучер); *Ягуба, влучивши момент затишшя, встає і звертається до випускників з розважливим напученням від батьківського комітету* (О. Гончар).

2. *перен.* Припинення на деякий час яких-небудь дій, послаблення розвитку, поширення чогось. *Затишшя на фронті... Дрімають окопи...* (І. Нехода); *Дощ лив поривами, інколи стихаючи і переходячи в мжичку. В таке затишшя вони побігли до автобуса* (В. Рубан); *Ми відбили першу атаку, другу, а вони лізли, як таргани. Потім на якусь часину настало затишшя* (В. Шкляр).

ЗАТІВА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.*, **ЗАТІ́ЯТИ,** і́ю, і́єш, *док.*, *що* *і з інфін.*, *розм.* Починати здійснювати, влаштовувати і т. ін. що-небудь. *Хто з нас не був хлопчиком, .. хто не затівав боїовищ з лозинами, дерев'яними мечами, тугими луками?* (С. Скляренко); *В вільний час охоча молодь затіває вечорниці чи збирається на греблі у гурточку голосному* (О. Гуреїв); — *Послухай, парубче,* — *примирливо мовив він.* — *Не затівай сварки* (Ю. Мушкетик); *Тут кожна хвилина дорога, а вони непотрібні балачки затіяли* (А. Шиян); *Не встигнеш, бува, що-небудь затіяти, започаткувати, як уже й вечір* (В. Нестайко); * Образно. *Здається, тиша навіки скувала бір, і вже сумні тіні, немов з нудьги, затіяли свою довічну, німу гру...* (С. Васильченко); // Задумувати, мати намір здійснити що-небудь. *Він часто і густо тихенько нашіптував учителям на вухо, що школярі іноді затівали зробити* (Панас Мирний); — *Чи не затівав він, Кочубей, доносу на гетьмана Мазепу за намовою ворога?* (Г. Колісник); *Де Богунова голова затіє що, там уже напевно сподівайся діла* (Я. Качура); — *Речи... своїм отим...* — *проказав він по хвилі, кивнувши невідь-куди,* — *що затіяли нерозумне. Так і речи: бичем — не мечем* (І. Білик).

ЗАТІВА́ТИСЯ, а́ється, *недок.*, **ЗАТІ́ЯТИСЯ,** і́ється, *док.*, *розм.* Починати здійснюватися, намічатися і т. ін. — *Що це у вас, Килино, затівається сьогодні?* — *спитався він у наймички через тин* (Панас Мирний); *Тут затівалася найкраща гульня, писалися сатиричні вірші на шкільні пригоди, тут же робилися й найтрудніші задачі* (С. Васильченко); *Затівається якась колотнеча* (Ю. Бедзик); *Сусіди перестали зазіхати на спірні прикордонні села й містечка, хоча раніше затівалися баталії навіть через задрипаного хутора чи старого вітряка, якого хтось на межі поставив* (Ю. Винничук); *Оля, заради якої й затіялась уся ця акція, спокійнісінько йшла, віддаляючись, по той бік вулиці!* (А. Дімаров).

ЗАТІКА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **затіка́ти.** *Окопи, укриття та інші спорудження обладнуються так, щоб виключити*

можливість затікання в них запальних сумішей і води (з навч. літ.); *Постійне затікання шлунково-кишкового вмісту у стравохід призводить до хронічного запального процесу в слизовій оболонці* (з наук. літ.); *Вагітність нерідко пов'язана з ранковою нудотою й затіканням ніг* (із журн.).

ЗАТІКА́ТИ, ає, *недок.,* **ЗАТЕКТИ́,** ече́, *док.* 1. Потрапляти куди-небудь, до чогось, за щось, звичайно в невеликих кількостях (про рідину). *Густе молоко дзвінко дзюрить в дійницю та затікає теплим струмочком аж за рукав* (М. Коцюбинський); *Болото ліпилося до черевиків, і вода затікала* (М. Томчаній); *Перший виліз Стефанович і аж закректав: холодні патьоки затікали за комір...* (Ю. Хорунжий); * Образно. *Затікає холод Левкові за спину* (М. Стельмах); *Глибшає річищем ріка під повстю сизого туману, і в житла спокій затіка дрімотою — безперестанно...* (П. Мовчан); // Наповнюватися чим-небудь рідким. *Очі нічого в темряві не бачили, тільки від напруги сльозою затікали* (Іван Ле); *У Корія, напевне, була алергія на дим, тому що білки очей затекли кров'ю* (Любко Дереш).

2. Просякати, насичуватися вологою, водою; робитися мокрим. — *Лишень вдалося би, — каже* [Аниця], *— острішок поправити, бо завсігди затікає* (Л. Мартович); *В колишніх пишних залах гордого польського вельможі вікна були цілі, дах не затікав, двері мали клямки* (Б. Лепкий); *Мокрий до нитки, жандарм по-хазяйськи оглянув карабін, чи не затік де* (П. Колесник); *Після дощу затекла у нас хата* (В. Близнець); // *безос. Це хліб .. Тут... зверху трохи затекло, а то тобі — як порох сухе...* (Панас Мирний); *В сарайчику все припало пилом, де не затекло від дощу* (В. Барка).

3. Набрякати від порушення кровообігу, втрачаючи чутливість, гнучкість (про руки, ноги). [П е т р о:] *Що його так стояти зв'язаним — руки затікають* (В. Собко); *Васюренко сидів зігнувшись і почував, як затікають його ноги й клякнуть руки* (В. Підмогильний); *Вже затекли у нього ноги, надулись жили на руках...* (В. Сосюра).

ЗАТІ́НЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **затіни́ти.** *Ще затінена темрявою ночі земля* (І. Нечуй-Левицький); *Роса блищала на травах, прибивши куряву на дорозі, затіненій дубами й грабами* (З. Тулуб); *Федора Михайлівна звела на нього великі з поволокою сірі очі, затінені довгими віями* (П. Панч); *Підвода, переїжджаючи затінений вербами яр, заторохтіла містком* (Є. Пашковський); *У лісі нижні гілки дерев завжди більш чи менш затінені* (з наук.-попул. літ.); // **затінено,** *безос. пред. Всі вилучення в аналізованому тексті затінено й закреслено* (з навч. літ.).

2. *у знач. прикм.* Який міститься, перебуває в тіні; темний. *У затінених вологих місцях тихо коливались білі восковi чашечки конвалій* (О. Донченко); *Через півгодини сестри входили в затінений куток вулиці* (М. Руденко); * Образно. *Такою Галя ще ніколи не була. Здавалось, вона повернулася до нього затіненим боком* (І. Цюпа).

ЗАТІ́НЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **затіни́ти.** *У науковому огляді проаналізовано особливості зворотного розсіювання надвисокочастотних радіохвиль морською поверхнею за дуже малих кутів ковзання, коли суттєвим є затінення морської поверхні, а відбитий сигнал набуває дискретного вигляду* (з наук. літ.); *Дія азоту в різних формах була більш контрастною у рослин, вирощених за умов затінення* (із журн.).

ЗАТІНИ́ТИ *див.* **затінювати.**

ЗАТІНИ́ТИСЯ *див.* **затінюватися.**

ЗАТІНКО́ВИЙ, а, е. Прикм. до **за́тінок.** *Промені вперто пробивалися в затінкову частину саду* (з публіц. літ.); *Приємно було йти гостинцем, особливо весною, коли цвіли черешні, або в літню спекотну днину, купаючись в затінковій прохолоді* (із журн.).

ЗА́ТІННЯ, я, *с., розм.* Те саме, що **за́тінок** 1. *З каштанів будуть деревця — людині втіха й затіння* (Л. Забашта); — *Я добре пам'ятаю, що підняв його* [камінець] *біля високого каменя з затіння .. Знаєте, яка тут тінь?* (М. Білкун); *І прагнеться — чому? — прожити одночасно під деревом в саду, на камені в степу, при чистім джерелі, що краплі ниже рясно, у за́тінні липневім, сховавшись під лопух* (П. Мовчан).

ЗА́ТІНОК, нку, *ч.* 1. Місце, захищене, прикрите, заступлене чим-небудь від променів сонця або від будь-якого іншого джерела світла. — *Ще загорю, — обізвалась Вятя, закриваючись од сонця парасолькою, — ходім у млин або в затінок під верби* (І. Нечуй-Левицький); [П р і с я:] *У затінку, куди не світить сонце, Не розцвіта, а в'яне кожен квіт* (Л. Старицька-Черняхівська); *Батько з сином виходять із затінку на сонце* (О. Донченко); *В затінках кріпив мороз, а проти сонця топився воском сніг* (Ю. Збанацький); // Погано освітлене місце. *Із затінку над столом посхилялися сумні образи в сухих гвоздиках, у любистку та м'яті* (С. Васильченко).

2. Темний відбиток на чому-небудь якогось предмета, освітленого з протилежного боку; тінь. *Дивиться кожний на свій затінок на стіні* (Сл. Б. Грінченка); *Вони стояли обоє під вербою в сирому затінку, що давала та верба і хата за нею: далі кругом лежало срібло од місяця* (Грицько Григоренко); *Дерева вже зеленіли, кидаючи на широкі тротуари густий затінок* (В. Кучер).

ЗАТІ́НЮВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **заті́нювати.** *У багатьох пакетах тривимірної графіки для представлення геометрії використовуються полігональні моделі затінювання* (з наук. літ.); *Універсальний плетений матеріал захищає рослини від прямих променів сонця й забезпечує необхідну міру затінювання, рівномірно розподіляючи сонячне світло в теплиці* (із журн.); *Не можна вважати правомірним затінювання того факту, що поширення ненормативних висловів аж ніяк не відповідає українській традиції і свідчить про певний стан масової культури і моралі* (з газ.).

ЗАТІ́НЮВАТИ, юю, юєш, **ЗАТІНЯ́ТИ,** я́ю, я́єш, *недок.,* **ЗАТІНИ́ТИ,** іню́, і́ниш, *док.* 1. *що.* Заховувати в тіні, покривати тінню, заступаючи, закриваючи собою або чим-небудь світлові промені. *Понад потік бігла болотниста* [болотиста] *дорога, що не висихала ніколи, бо затінювали її головаті верби* (Б. Лепкий); *Буйна рослинність, затіняючи собою воду, не давала їй добре прогріватися* (О. Донченко); *Сірий кам'яний будинок затіняли дуби й берези* (М. Малиновська); *Піски, мов сніги, біліли і виблискували, там щось за сиза полоса затінила їх* (Панас Мирний); // Заступати, закривати джерело світла. *У вікна заглядали обсипані інеєм гілки волоських горіхів і затінювали невеличкі шибки* (Леся Українка); *Над лісом .. закудлатились перисті хмарки, затіняючи сонце* (М. Трублаїні); *Мирон Данилович підійшов до одного вікна і заглянув, притуливши долоню поруч обличчя, щоб затінити відблиск від скла* (В. Барка); *А що джура схилився й легко, наче по маслу, здійняв першого і так само — другого чобота, то збочив на інше: — Затіни, синку, всі вікна* (Г. Колісник).

2. *кого, що, перен.* Робити кого-, що-небудь менш помітним, менш значним. *Тема затіняє собою все поле зору, і ви в цей час ніби забуваєте, що матеріалізуватися вона може тільки при втіленні її у зримі образи* (О. Довженко); *Він мляво усміхнувся. Ніч затінювала його очі* (Б. Харчук); *Сорок дев'ять літ сиділи на троні два імператори, але всі ті сорок дев'ять літ Василій затінював Константина, головою царства вважався брат* (П. Загребельний); *Незвичайні попередніші події, швидко міняючись перед його очима, затуманили йому памороки й затінили пам'ять* (Леся Українка); *Мажор нашого життя не затіниш ніяким затишком* (Іван Ле).

ЗАТІ́НЮВАТИСЯ, ююся, юєшся, **ЗАТІНЯ́ТИСЯ,** я́юся, я́єшся, *недок.,* **ЗАТІНИ́ТИСЯ,** іню́ся, і́нишся, *док.* 1. Закриватися від променів сонця або від будь-якого іншого джерела світла. *Чорна хустина, збита на потилицю, відтіняла її обличчя, Йосип бачив, як воно затінюється: швидко смеркало* (Б. Харчук); * Образно. *У натовпі рух. В очах затінилось страхіття* (М. Куліш).

2. *тільки недок.* Пас. до **заті́нювати, затіня́ти.** *Лунає перший постріл. Скаженіючи і бліднучи, Навроцький навмання сипле чергою в просвіток, що почав затінятися сірим мундиром* (М. Стельмах); *Очі рідко затінялися густими віями, і тому Надіїн погляд був одвертий* (П. Автомонов).

ЗАТІ́НЮВАЧ, а, *ч., спец.* Те, що затінює що-небудь. *Затінювач захищає вихідний отвір освітлювального приладу від прямого світла* (з наук.-техн. літ.); *Вольфію — рослину родини ряскових — використовують і як природний затінювач акваріума, і як чудову добавку до раціону багатьох риб* (з наук.-попул. літ.).

ЗАТІНЯ́ТИ *див.* **заті́нювати.**

ЗАТІНЯ́ТИСЯ *див.* **заті́нюватися.**

ЗАТІ́ПАТИ, аю, аєш, *док., кого, що і чим, розм.* Почати тіпати. *Йосипенко щиро і прикро припадав до землі, здіймав очі угору, молився, потім встав, підійшов до трупа, подивився у лице і, припавши до руки, затіпав головою* (Панас Мирний); *Я кинулася до шафи, вхопила свою сумочку, .. хапливо порилася в ній, а потім нетерпляче перевернула догори дном й затіпала так, як тіпалося моє серце* (В. Шкляр); *Пропасниця ще більше затіпала його спітнілим тілом* (П. Панч); // *безос. Я аж кинулася, так мене затіпало...* (В. Кучер); *Мене знову затіпало й затрусило* (Ю. Мушкетик); *Герцога аж затіпало від страху* (О. Авраменко, В. Авраменко).

ЗАТІ́ПАТИСЯ, аюся, аєшся, *док., розм.* 1. Почати тіпатися, трястися. *Вона* [циганка] *затіпалася вся .. — Люди, я не брала грошей, — промовила тужно й благально* (Д. Ткач); *Дрібно затіпалися вузькі жіночі плечі* (І. Цюпа); *Аж затіпався старий від гніву* (М. Руденко); *Мені аж в очах потемніло, аж руки затіпались, коли я побачив, що він наробив!* (А. Дімаров); *Підборіддя затіпалося, обличчя сіпала мишка...* (Панас Мирний); *У маленького* [полоненого] *дужче затіпалась ліва щока. Він схопився за неї обома руками, але не міг зупинити шарпання м'язів* (Ю. Яновський); *В Дмитра затіпались повіки. Попрощався і попрямував не додому, а в поле...* (М. Стельмах); *Затіпалась над лівим оком повіка* (А. Хорунжий).

2. *перен.* Почати швидко колихатися з боку на бік. *Вилетів, як буря, аж двері затіпались на старих завісах* (С. Васильченко); *Дзвоник над ворітьми затіпався, мов у лихоманці* (І. Микитенко); *Язичок полум'я у каганчику на столі раптом здригнувсь і затіпався сполохано* (А. Головко); // Почати прискорено, напружено битися (про серце). *Чогось затіпалось серце Петрове, коли він зачув той гомін* (Панас Мирний); *Два постріли враз. Обірвались думки, Затіпалось серце: стріляють? У кого?* (І. Нехода); *Льоня підходив уже до класу, коли раптом його серце затіпалося в грудях і немов обірвалося. Коридором йшов Віктор Сумський!* (В. Владко).

ЗАТІ́Р, то́ру, *ч., спец.* Суміш, яка використовується для бродіння при виготовленні горілки, пива і т. ін. *При тонкому помелі зерна сповільнюється фільтрування затору внаслідок сильного ущільнення лузги у фільтраційному апараті* (з навч. літ.).

ЗА́ТІРКА, и, *ж.* Страва, зварена на воді або молоці з розтертого в дрібні кульки борошна з водою. *Страва була звичайна: житня затірка та картопляні товкмачі з маком* (Леся Українка); *На вечерю галушки чи затірка. Харч добрий* (В. Винниченко); *Поставив* [Павло] *повний глечик молока на стіл. — Оце тобі! Мабуть, аж до сестри ходив? — зраділа Явдоха, що таки дуже полюбляла молочну затірку* (Григорій Тютюнник); *Для дітей церкви та собори на свій кошт влаштовували вечірні трапези — варили борошняну затірку, капустяну та морквяну юшку або роздавали по одному млинцю-гречанику* (В. Малик); *Вдосвіта встали, знову йшли цілий день, спочивши лише раз, щоб зварити затірки з ячної муки* (О. Бердник).

◊ **Дава́ти (задава́ти) / да́ти за́тірки (затьо́ру)** *див.* **дава́ти.**

ЗАТІ́СНЕНИЙ, а, е, *діал.* 1. Дієпр. пас. до **затісни́ти.** *Подвір'я було вузеньке, затіснене мурованим парканом* (І. Франко).

2. *у знач. прикм., перен.* Вузький, обмежений. *Се — жінки-бюрократки, .. жінки з дуже затісненим круговидом життєвих інтересів, симпатій і антипатій* (І. Франко).

ЗАТІСНИ́Й, а́, е́. Тісніший, ніж звичайно або потрібно; надто тісний (у 1–4 знач.). *Громада, хоч і бачила, що школа вже затісна.., та не хотіла ніяк виставляти* [ставити] *нову* (Л. Мартович); *Славко із своїм акордеоном вийшов на широку вулицю, бо двір став затісним* (Микола Чернявський); *Дикими, незнаними речами Марить брама у тривожнім сні, Де сторожа брязкає ключами І скриплять ворота затісні* (В. Симоненко); *Ґазда Ланкевич обтер долонею лисину, поправив на шиї затісний комір вишиваної гуцулки* (Д. Бедзик); *Я віддав сусідові куртку .. Потім зібрав затісні черевики та завеликі джинси і віддав дітям* (В. Кожелянко); *Я усміхнувся .. Про мене вже знають і в машбюро. Світ у редакційних стінах, виявляється, затісний* (О. Шугай); * Образно. *На щастячко те ясне затісні серденько-груди...* (Уляна Кравченко); *Затісне моє серце... І так темно в ньому, так темно...* (Н. Королева).

ЗАТІСНИ́ТИ *див.* **заті́снювати.**

ЗАТІСНИ́ТИСЯ *див.* **заті́снюватися.**

ЗАТІ́СНО. Присл. до **затісни́й.** *Всередині кав'ярні затісно стояли прості дубові столи* (із журн.); // *у знач. пред. — Вони не хочуть до твоєї хати, бо їм там затісно буде* (І. Франко); *Буває так, що одинокість нестерпна, а двом затісно* (В. Багірова); *— В нашому небі тобі затісно. Ти схожий на птаха, замкнутого у просторому вольєрі* (О. Авраменко, В. Авраменко); * Образно. *Кричали вітри. Надривались до болю, Здіймаючи хмару зловісну. Було їм на нашій Планеті-Землі Замало простору, Затісно* (Р. Братунь).

ЗАТІ́СНЮВАТИ, юю, юєш, **ЗАТІСНЯ́ТИ,** я́ю, я́єш, *недок.*, **ЗАТІСНИ́ТИ,** ню́, ни́ш, *док.*, *що*, *діал.* 1. Позбавляючи простору, тіснити (у 1 знач.), стискати. *Від скал, що затіснювали виплив потоку з тухольської долини, лежали вже довгі тіні* (І. Франко); // Заповнювати що-небудь, створюючи тісноту. *Від самого ранку заливали, затісняли, затоплювали череди .. усі шляхи, вулиці, площі* (І. Франко).

2. Те саме, що **зміцнювати** 1. *Усякі перепросини затісняють лиш приязнь поміж загніваними, дають їм змогу пізнати себе ближче* (Л. Мартович).

ЗАТІ́СНЮВАТИСЯ, юється, **ЗАТІСНЯ́ТИСЯ,** я́ється, *недок.*, **ЗАТІСНИ́ТИСЯ,** и́ться, *док.*, *діал.* 1. Те саме, що **стиска́тися** 1. *Опришки заточують півколо. Поволі наближуються до Кастелянші, мов обруч, що затіснюється* (Б.-І. Антонич); *Перстень облоги ще більше затіснився* (А. Чайковський); // *перен.* Ставати вузьким, обмеженим. *Ум його .. почав дрібніти і затіснюватися* (І. Франко).

2. *тільки недок.* Пас. до **затíснювати** 2, **затісня́ти** 2.

ЗАТІСНЯ́ТИ *див.* **затíснювати.**

ЗАТІСНЯ́ТИСЯ *див.* **затíснюватися.**

ЗАТІ́СУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **затíсувати.** *Тесляр виконує такі основні роботи: затісування кінців колод, чисте обстругування лісоматеріалів та їх обробляння електроінструментами* (з навч. літ.).

ЗАТІ́СУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАТЕСА́ТИ,** ешу́, е́шеш, *док.*, *що*. Тешучи, зістругувати, знімати сокирою, ножем і т. ін. частину поверхні деревини, роблячи її тоншою, вужчою або загострюючи її кінець; загострювати кінець, край чого-небудь. *Матвій затісував, як обточував, верхні краї стовпів* (С. Чорнобривець); *І полукіпка не зложить* [парубок], *рожна .. не затеше* (Ганна Барвінок); *Орлик приладив папір і затесав перо* (Б. Лепкий).

ЗАТІ́СУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.*, **ЗАТЕСА́ТИСЯ,** ешу́ся, е́шешся, *док.* 1. *розм.* Пробираючись між ким-, чим-небудь, серед кого-, чого-небудь, проникати кудись. — *Що се таке? — подумав Хмельницький. — Погоня? Та ні, чого б погоні затісуватись у таку непролазну гущавину?* (І. Франко); *На них* [людей у черзі] *налягав сон, вони замовкали, дрімаючи, а в цей час недремні мовчки затісувалися в чергу* (Григорій Тютюнник); *В колону, між санним обозом, затесався віз...* (М. Шеремет); // *тільки док.*, *перен.* Випадково або несподівано, без належних підстав проникнути в яке-небудь середовище, товариство. *Ти, письмак нікчемний, — Між славетних затесався Та вже й мислиш, навіжений, Що із їми* [ними] *порівнявся* (І. Манжура); *Чужа свиня затесалась у хлів і все поїла* (І. Карпенко-Карий); — *Іди, сину, надвір гуляти, чого ти між старих затесався? Тобі ще рано таке слухати* (С. Васильченко); — *Мій батько був шевцем, дрібним навіть. А що я в пани затесалась, так це випадок* (В. Винниченко); *Там, дивись, затесався якийсь телепень чи п'яничка, а там — егоїст або ханжа й перестраховщик* [перестрахувальник]... (М. Руденко); * Образно. *Вони розклали вогнище під коренем величезного бука, який не знати як затесався серед вікових дубів* (В. Собко).

2. *тільки недок.* Пас. до **затíсувати.** *Із палиці зчищається кора, а потім вона затісується* (із журн.).

ЗАТІ́Я, ї, *ж.*, *розм.* Задум, намір зробити що-небудь або здійснення цього задуму, наміру. — *Де не повертався, А от такого не видав Ніколи я, як ся затія, Щоб різку скасувать зовсім* (Панас Мирний); *Усі мої п'ять кімнат, убиральня, кухня, пивниця і навіть сходи вимагали допомоги. І то негайної, бо ж від цього невмолимо залежав успіх усіх моїх господарських затій* (У. Самчук); *Сердився* [Павло] *на Ганну, бо підозрював, що світлова газета — її затія* (М. Томчаній); — *Ти бунтуєш лісовиків, підбиваєш не підписувати акта. Поки не пізно, відмовся від своєї затії!* (М. Стельмах); // Що-небудь вигадане, видумане, не зовсім звичайне; вигадка. *Трапеза була гучна й багата .. У всьому вчувалася рука Гречкуна, якась його затія, до котрої він був неабиякий мастак* (Ю. Бедзик); // Що-небудь задумане або зроблене для розваги; витівка. *Явдоха, звикши до гулянок замолоду, згадала їх на старість, допомагала зятеві в його затіях* (Панас Мирний); *Нащо ж викидати дойчмарки на якісь нудні ігри та затії?* (О. Шугай).

ЗАТІ́ЯНИЙ, а, е, *розм.* Дієпр. пас. до **затíяти.** *Поїздка оця затіяна нею заради сина, щоб іще хоч крихітку допомогти йому пізнати самого себе* (Микола Чернявський); *Людині інколи щастить саме тоді, коли вона вважає затіяну справу безнадійною* (Н. Рибак); — *Ну і що ж вас злякало, не розумію? — промовив він, розгублено зиркаючи на Молибогу. — Все. І твоя компанія, і діла, затіяні вами...* (В. Петльований); — *Вигадане все, що стосується моїх ніби злочинних намірів! — вигукував Олег. — Невже ви не розумієте всього безглуздя затіяного процесу?* (П. Загребельний); *Ромул узагалі не вірив у щасливий край затіяної кампанії* (І. Білик); // **затíяно,** *безос. пред. Підсвідомо я здогадувався, що це побачення затіяно, аби вивести мене з рівноваги* (В. Рубан).

ЗАТІ́ЯТИ *див.* **затіва́ти.**

ЗАТІ́ЯТИСЯ *див.* **затіва́тися.**

ЗА́ТКАЛНО *див.* **за́ткало.**

ЗА́ТКАЛО, ЗА́ТКАЛНО, а, *с.*, *розм.* Затичка з ганчірок, якою закривають отвір у димоході (у печі), використовуючи замість каглянки. *Вона поштурхає коцюбою в печі та й затикає каглу заткалом* (І. Нечуй-Левицький).

ЗА́ТКАНИЙ[1], а, е. Дієпр. пас. до **заткáти[1].** *На Марині плахта — аж очі на себе бере: картата, червчата, шовком заткана* (Панас Мирний); *Усі молодиці та дівчата були понапинані білими .. обрусами, а бідніші просто рушниками з кінцями, густо затканими червоними смужками* (І. Нечуй-Левицький); *За козаками конюші вели дванадцять царських коней турецької породи, вкритих чепраками, затканими золотом, котрі волочились по землі* (Леся Українка); *Входить Інга. Вона в ошатній сукні з затканого сріблом шовку* (І. Кочерга); *Він показав рукою на протилежний берег, затканий суцільною зеленню* (А. Хижняк); *Знову по вимерлих, закурених, затканих димом вулицях лопотять мотори* (В. Винниченко); *Ліхтарі де-не-де маячать по території, заткані скісним летючим парусссям* [вітриллям] *дощу* (О. Гончар); * Образно. *Яворове і осокорове листя мерехтить біло, одсвічує проти сонця, й здається, що вся далечінь заткана срібними струнами* (Ю. Мушкетик); // **за́ткано,** *безос. пред. Вона .. од Микити більше півроку не отримує листів. Неначе заткано для неї чорним запиналом світ, неначе одрізано її од нього залізним ножем, мовби вкинуто її в чорну яму зневіри* (Ю. Мушкетик).

ЗА́ТКАНИЙ[2], а, е, *діал.* Дієпр. пас. до **заткáти[2].** *Громський .. підсів вище, на верхній мішок, затканий в одній місці солом'яним віхтем* (В. Земляк); *Роздратований мош-Костаки поспішно висмикнув затканий ззаду за поясом ки-*

сет з тютюном (М. Коцюбинський); // **за́ткано,** *безос. пред. Ще гуркотінням заткано твій слух, ще видяться до болю рідні лиця, і світиться планета і святиться, та вже колише душу вічний рух* (В. Стус).

ЗАТКА́ТИ[1], тчу́, тче́ш, *док.* 1. *що.* Покрити суцільно тканим візерунком або вплести яку-небудь смугу, нитку і т. ін. у тканину. * Образно. *Мою думку шарпає знову бліде лице прожектора, що намагається прорізати чорну основу, яку так таємниче заткала сьогодні ніч* (Г. Косинка); *Доле моя швидкоткана, під тобою крига тане... Жовта тріщина біжить, щоб заткати білу нить* (П. Мовчан).

2. *кого, що, перен.* Затягнути, повити кого-, що-небудь. *Тіні од виноградних лоз заткали густим візерунком золоті ризи садків* (М. Коцюбинський); *Дощ все заткав у сітку* (Л. Первомайський); *Паморозь заткала усі ліси дивовижними іскристими парусами* (М. Стельмах); *Бджоли світ заткали золотистим сяйвом* (Р. Федорів); *Доля була милостива до нього. Заткала небо хмарами, не потопила в хвилях, не розбила на каменях Чортового Горла, винесла на білу косу* (Ю. Мушкетик); // *безос. А тут кого заткало павутиною? Кому це час так амфору надгриз? Антон Ключенко, писано латиною. Це, певно, з тих, юхтових, фарфолиз* [блюдолиз] (Л. Костенко).

3. *що, діал.* Виготовити що-небудь способом ткання; зіткати. *Сама наймисливіша ткаля не затче такої рясної плахти, як мати природа заткала на диво людям ту широку долину!* (Панас Мирний).

ЗАТКА́ТИ[2] *див.* **затика́ти[1].**

ЗАТКА́ТИСЯ, тче́ться, *док.* 1. Почати ткатися. *Ранком вона затче рушник, який не нею заткався* (із журн.); * Образно. *Із своїх дум-надій вдвох вони тчуть дивний килим-мрію, що заткався десь на Сході* (С. Чорнобривець).

2. *перен.* Затягнутися, повитися чим-небудь. *В туман стежина вся заткалась* (Т. Масенко); *Зір заткався пеленою сліз, їхній туман тремтів* (Є. Гуцало); *Небо заткалося хмарами* (Ю. Мушкетик).

ЗАТКНУ́ТИ *див.* **затика́ти[1].**

ЗА́ТКНУТИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **заткну́ти.** *Там стояв чорний глечик із густим, запашним молоком, заткнутий широченною скоринкою з хліба* (Ю. Яновський); *Господар .. поставив баньку з холодною водою, заткнуту свіжою травою* (А. Іщук); *Шевченкова гора од Дніпра має фігуру половини обруча, котрого переламані кінці заткнуті в землю* (І. Нечуй-Левицький); *При заткнутих у пісок смолоскипах, обліплених метеликами й мушками, на невеличкому горбку, посеред вкритих білим рум'янком лук, лунав безжурний сміх і спів* (Н. Королева); *Він .. мацає порожнього рукава, заткнутого за пояс* (В. Кучер); // **за́ткнуто,** *безос. пред. У вікні над ліжком вибиту шибку було заткнуто подушкою* (Л. Первомайський).

ЗАТКНУ́ТИСЯ *див.* **затика́тися[1].**

ЗАТЛІВА́ТИ, а́є, *недок.,* **ЗАТЛІ́ТИ,** іє, *док.* 1. Починати тліти (у 2 знач.). *Город не був на пожар приготований .. Не було води, не було чим гасити. Декотрі дерев'яні крівлі стали затлівати* (А. Чайковський); *Патик, затиснутий між одвірком і дошкою, жалісно заскрипів і вже за кілька хвилин почав від тертя затлівати* (В. Гжицький); *Нарешті ґнотик затлів, а потім зайнявся, розполохавши на стінах причаєні тіні* (Микола Чернявський); *Дід до кресала, як кресоне та кресоне, іскри золотими нитками чорний шовк неба вишивають. Губка затліє, сіно спалахне* (В. Дрозд).

2. *перен.* Починати тліти (у 3 знач.), ледве виявлятися (про життя, почуття і т. ін.). *Новий огень затлів в старого жилах* (І. Франко); *Домніка опустила погляд униз. — Так, — відповіла; але в її очах затліло щось ненависне* (О. Кобилянська); *В сіняві очей затліла якась глибока крихта тепла* (М. Івченко).

ЗАТЛІВА́ТИСЯ, а́ється, *недок.,* **ЗАТЛІ́ТИСЯ,** іється, *док.* 1. Те саме, що **затліва́ти** 1. *Скільки прикростей довелося витерпіти Сергієві — не злічити! То в його кишені раптом опинився чужий ніж, і його звинувачували в крадіжці. То затлівався рукав піджака* (М. Дашкієв); *Затлівся присок дрібними зірками, та вогник не спалахнув ні на мить* (Леся Українка); *Ганчірка нараз затлілася* (Г. Епік); *Кожен пам'ятав приказку: "Не штовхайся близько до стосу, щоб часом не затлілось на тобі"* (Н. Королева).

2. *перен.* Те саме, що **затліва́ти** 2. *Очі у його* [нього] *іскрять, і не змельне він нікуди ними — все дивиться на свого товариша, а на самому дні зрачків* [зіниць] *затлівається в нього і журба, і досада...* (Панас Мирний); *Щось гірке і пекуче розповзалося від серця по всьому тілі, ніби в їдкому димі затлівалася кожна його клітинка* (І. Волошин); *Це повстання затлілося, як тліє злежала, перепоєна дощами і сльотами солома, ізсередини, сама по собі, без вогню* (Б. Харчук).

ЗАТЛІ́ЛИЙ, а, е. Який затлів. *Дядько підніс затлілу галузку до цигарки* (з мемуарної літ.).

ЗАТЛІ́ТИ *див.* **затліва́ти.**

ЗАТЛІ́ТИСЯ *див.* **затліва́тися.**

ЗАТЛУМИ́ТИ, умлю́, у́миш; *мн.* затлу́млять; *кого, що.* Док. до **тлуми́ти** 2; подавити, заглушити. *Такі речі давно вже ми чуємо. Та не зупинили вони любові до рідного слова справжніх народолюбців, не затлумили їх віри у будущину своєї мови* (Панас Мирний); *Так хай же слава невмируща Про тебе скрізь загомонить, І ні злоба, ні заздрість злюща її повік не затлумить* (В. Самійленко); *Я не можу обернутися в покірну машину .. і затлумити в собі всі поривання* (Леся Українка); *Живе в ньому й інше почуття, і він намагається затлумити його, але воно весь час виплескується з нього* (Валерій Шевчук); // *рідко.* Те саме, що **пригніти́ти.** [Д р е й с і г е р:] *Що се вас так затлумило? Чи вам хто в'язи скрутив?* (Леся Українка).

ЗАТНУ́ТИ *див.* **затина́ти.**

ЗАТНУ́ТИСЯ *див.* **затина́тися.**

ЗАТОВА́РЕНИЙ, а, е, *спец.* Дієпр. пас. до **затова́рити.** *Уряд звинувачується в тому, що не вжив заходів для розвантаження затоварених складів нафтопереробних підприємств* (із журн.); *Тепер торгівля затоварена всім, купуй, що душа забажає* (з газ.).

ЗАТОВА́РЕНІСТЬ, ності, *ж., спец.* Абстр. ім. до **затова́рений.** *Зростання показника затовареності готовою продукцією відображає зниження попиту* (з навч. літ.).

ЗАТОВА́РЕННЯ, я, *с., спец.* Дія за знач. **затова́рити** і стан за знач. **затова́ритися.** *Споживачі можуть віддати перевагу купівлі якісніших імпортних товарів, устаткування й машин, а це спричинить, цілком імовірно, затоварення на внутрішньому ринку вітчизняною продукцією, спад виробництва, девальвацію грошової одиниці* (з наук. літ.); *Затоварення зумовлюють інфляція і зростання цін, високі податки і скорочення оборотного капіталу* (з навч. літ.).

ЗАТОВА́РИТИ *див.* **затова́рювати.**

ЗАТОВА́РИТИСЯ *див.* **затова́рюватися.**

ЗАТОВАРИШУВА́ТИ, у́ю, уе́ш, *док.* Почати товаришувати; здружитися, подружитися; заприятелювати. [М и к о л а:] *І який же я радий, що ти зостанешся у селі! Знов затоваришуєм* (І. Карпенко-Карий); *Затоваришували вони з галичанином відразу, з першої зустрічі* (А. Хижняк); *— Це мій син, — сказала княгиня Бумблякевичу. — Тепер ви просто змушені затоваришувати* (Ю. Винничук).

ЗАТОВА́РЮВАННЯ, я, *с., спец.* Дія за знач. **затова́рювати** і стан за знач. **затова́рюватися.** *Залишок готової продукції на складах призводить до їх затоварювання, сповільнення обігу коштів* (з наук. літ.); *Через затоварювання ринку й унеможливлення активного експорту ціни на цукор знизилися практично до рівня собівартості* (із журн.); *Коли пропонування більше за попит, відбувається затоварювання* (з газ.).

ЗАТОВА́РЮВАТИ, юю, юєш, *недок.,* **ЗАТОВА́РИТИ,** рю, риш, *док., що, спец.* 1. Скупчувати, нагромаджувати де-небудь велику кількість якогось товару, не пускаючи його в обіг. *У сезон масового надходження сировини, щоб не затоварювати склади й полегшити реалізацію продукції, її відпускають у борг* (з навч. літ.); *Для забезпечення безперебійної роботи комбінату необхідно затоварити склади сировиною* (з газ.).

2. Заповнювати, завалювати що-небудь товаром, який не йде в обіг. *Працездатний завод має можливості виробляти та реалізовувати близько одного мільйона тонн щебеню на рік, але змушений затоварювати склади продукцією, яка не може бути продана* (із журн.); *— Від імені трудового колективу і дирекції виношу вам подяку: ви допомогли нам за кілька хвилин реалізувати увесь запас кільки в томатному соусі, що вже було затоварила магазин...* (В. Чемерис).

ЗАТОВА́РЮВАТИСЯ, ююся, юєшся, *недок.,* **ЗАТОВА́РИТИСЯ,** рюся, ришся, *док., спец.* 1. Забезпечувати себе товаром у більшій кількості, ніж можна, вдається продати. *Одне з правил ефективного бізнесу — май більше покупців, ніж товарів, тож ліпше відмовити покупцеві, ніж затоваритися* (із журн.); // *розм.* Те саме, що **скупо́вуватися** 1. *Затоварюватися в турецьких крамницях дуже цікаво: турист, який торгується, туркам миліший за того, який купує без торгу* (із журн.); *Затоваритися канцтоварами та купити шкільну форму на ринку коштує не дешевше, ніж у магазинах* (з газ.).

2. Скупчуватися, нагромаджуватися у великій кількості (про товар, що не йде в обіг). *Виходило, що мій Петро Степанович не стільки додержувався моїх призначень, скільки пильнував, щоб не затоварювалися медикаменти* (Б. Антоненко-Давидович).

3. *тільки недок.* Пас. до **затова́рювати.** *У деяких галузях виробництва постачання товарів безпосередньо замовникові є прогресивним та економічним: складські приміщення не затоварюються, не залишаються неліквідні залишки* (з наук.-попул. літ.).

ЗАТОВКТИ́ *див.* **зато́вкувати.**

ЗАТОВКТИ́СЯ, вчу́ся, вче́шся, *док., розм.* Почати товктися, рухатися з шумом, безладно, метушливо. *Зашкрябали миші, затовклися під мисником* (М. Коцюбинський).

ЗАТО́ВКУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАТОВКТИ́,** вчу́, вче́ш, *док.* 1. *що.* Додавати до страви що-небудь товчене (звичайно сало) для поліпшення її смаку. *Кайдашиха .. почала знов навчати невістку, як наливати борщ, як затовкувать, коли вкидати сало* (І. Нечуй-Левицький); *Варила вона дуже смачний борщ, який уміла так затовкувати салом та засмачувати сметаною, що від нього не можна було одірватись* (Є. Гуцало); *Він .. докидав у картоплю кілька ложок пшона, а затовкував старим салом з часником і цибулею* (Ю. Мушкетик); *Прийшли додому, чоловік і каже: — Жінко, вари лишень гречані галушки та добре їх салом затовчи!* (з казки); *Де Щука не візьмись — хвать зразу черв'ячок! Рибалка нею борщ затовк* (Л. Боровиковський); *— Яка там готівля? Укинув пшона та затовк салом — от і все* (Панас Мирний); // *що, чого.* Розминати, розтирати. *Тепер скоріш затовчи пороху в сивусі і на шматині приложи до рани* (Б. Лепкий).

2. *тільки док., кого, що, розм.* Топчучи, знищити кого- або що-небудь; затоптати (у 1, 2 знач.). *Саливон подає .. думку.., щоб ферма не затоптала всі луки, не спасла, не збила, бо що тоді нам зостанеться на трудодень? Ферма затовче* (К. Гордієнко); *Сильвестр згадав, що казав йому малому батько: де вівці купою пасуться, там змії не повзають, бо затовчуть* (М. Малиновська); *— Десь тут я його поховала. — Жінка мало не плакала, кружляючи по стерні. — Тепер і сліду .. нема, все розрівняли трактори, переорали і затовкли* (Р. Федорів); *— Вже й покурити не можна, — заметушився товстий, затовк недопалок* (В. Чемерис); // *тільки док., чим і без дод.* Те саме, що **забити** 5. *Улас кричав, щоб його рятували, бо люта баба на смерть затовче* (Б. Лепкий); *Крижаний острах стис Юхимові груди .. Сильвестрові наймити завжди готові дрючками затовкти* (М. Малиновська).

3. *тільки док., що, розм.* Те саме, що **заси́пати**[1] 1, 2. *Пан Луцик почув, як на нього сиплеться земля. Він заборсався в ліжку, навіть розплющив очі, але земля відразу ж їх присипала, спробував закричати, але земля затовкла рота* (Ю. Винничук); * Образно. *Бите скло туги затовкло в горлі крик* (Є. Пашковський).

4. *тільки док., чим, розм.* Почати товкти (у 3 знач.). *Божевільним плачем заходилася навколішках мати.., а Івоніка, припавши лицем до землі, затовк, мов на смерть, головою о* [об] *неї* (О. Кобилянська); *Кінь захрипів, скажено затовк копитами* (Ю. Логвин).

5. *тільки док., кого, що, розм.* Часто б'ючи, лаючи, довести кого-небудь до отупіння, зробити лякливим. *— Дурна! — сказав один чоловік. — Мала вона свій розум у голові, але затовкли* (І. Франко); [О б:] *Я трохи придуркуватий, бо мене маленьким затовкли в головку* [голівку] (Л. Мартович); * Образно. *Щось у мені завше було таке, що вивищувало над іншими. Але життя затовкло так, що з мене вийшла сіра і непримітна особа* (з газ.).

6. *тільки док., що, перен.* Часто і механічно повторюючи, завчити, запам'ятати що-небудь. *Яке то трудне діло Кирилик робить; це не те, що телят перейняти... А це треба затовкти, завчити і пам'ятати* (Панас Мирний); // *кого.* Часто перебиваючи кого-небудь, повторюючи щось, заморочити, спантеличити. *Ти йому молитву проказуй, а він тобі: що воно оте або оте слово означає... Та так задурить тебе, так затовче, що й сам усі молитви переплутаєш* (Л. Яновська).

ЗАТО́ВПИТИСЯ, иться; *мн.* зато́впляться; *док., розм.* Почати товпитися, збиратися групою, юрбою. *Громада затов-*

пилась; ще тісніше збилась в купу (Панас Мирний); *В хаті заметушились, затовпилися біля вікна* (Мирослав Ірчан).

ЗАТОВСТИ́Й, а́, е́. Товстіший, ніж звичайно або потрібно; надто товстий. — *Трохи затовсту жінку взяв* [Сидір] (У. Самчук); *З роками в композитора розвивалося прогресуюче ожиріння. У віці 35 років він був уже затовстий* (з наук.-попул. літ.).

ЗАТО́ВЧЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **затовкти́.** *Затовчений свіжим салом з зеленою цибулею й кропом, куліш той здався філософові смачнішим од усякої страви* (І. Нечуй-Левицький); *Служебки вже розклали .. таку собі закускуперекуску — копчену рибу, морських слимаків, печінку, холодний баранячий мозок .. і айран, затовчений часником* (П. Загребельний); * Образно. *Все на вітрах дзвенітиме, як дзбан. Дорога буде — ні туди, ні звідти. І наче склом затовчений туман, упала перша паморозь на віти...* (Л. Костенко).

2. *у знач. прикм., перен.* Заляканий, забитий. *Ще б нічого, якби на світі було тільки багато лихих людей, а то ще є багато добрих та дурних — затовчених* (Леся Українка); *А який боржник, зрештою, не зненавидить кредитора? Хіба зовсім нікчемний. Затовчений* (Ю. Мушкетик).

ЗАТО́ГО, *присл., діал.* Скоро, от-от. *Затого сивий волос проб'ється. Яка я стара стала!* (Ганна Барвінок); *Затого зовсім смеркне. Затого вечір буде* (І. Нечуй-Левицький); *Хліба вже не було, картоплю всю поїли, затого вже зовсім нічого їсти буде* (Б. Грінченко); [К і н д р а т:] *Як жевріє на сході. Затого сонечко викотиться на небо* (В. Самійленко).

ЗА́ТОКА, и, *ж., діал.* Слизький схил, боковий спад дороги, куди сповзають сани. *Конята вкрились піною .. Та хоч як мучаться, саней не рушать з затоки й на п'ядь* (І. Франко).

Іти́ / піти́ в за́токи (за́току) *див.* **іти́.**

ЗАТО́КА, и, *ж.* Частина океану, моря, озера, річки, що врізається в сушу. *Човники на веслах і на парусах снувались по затоці* (Леся Українка); *Вигинаючись, річка створювала .. невеличку затоку із спокійною водою* (В. Владко); *Море близько, і він* [Дніпро] *тече повільно, величаво, розливаючись безліччю рукавів, застоюючись в лиманах, затоках* (О. Гончар); * Образно. *Задума лягає на зігнуту круглу спину* [графа Адольфа], *на схилену, з затоками лисини голову* (В. Винниченко); *Вона придивлялася до кожної зморшки під очима Миколи і до сплутаного чуба, що вже рідішав між двома глибокими затоками лоба* (О. Копиленко).

ЗАТОКА́РИТИ, рю, риш, *док., що, розм., рідко.* Подіти, заховати. *Затокарив десь мого ножика* (Сл. Б. Грінченка).

ЗА́ТОКИ, *присл., діал.* Убік, на слизький схил. *Сани, обліплені дітворою, повернули.., пішли затоки, хтось вивалився* (М. Стельмах).

ЗАТОКОТА́ТИ, ко́че, **ЗАТОКОТІ́ТИ,** котить, *док., діал.* Почати токотати, токотіти, прискорено битися (про серце). [С о т н и ч и х а:] *Серце моє затокотіло, в грудях сперся дух, а я стояла* (О. Стороженко).

ЗАТОКОТІ́ТИ *див.* **затокота́ти.**

ЗАТОКУВА́ТИ, у́є, *док.* Почати токувати (у 1 знач.). *Глухар витягнув шию й заговорив, засвистів, затокував: — Зис! Зис! Так! Так! Так! Ця пісня спускалася по дереву, аж поки затокували всі глухарі* (з казки); * Образно. *Абазин затокує, мов стрепет по весні у Брацлаві* (Д. Мордовець); *Веселі голоси затокували на просіці* (М. Стельмах).

ЗАТОЛО́ЧЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **затолочи́ти.** *Трава була зім'ята й затолочена* (із журн.); * Образно. *У поросі люди, як той шпориш придорожній, затолочені сильним, багатим* (М. Коцюбинський); *Навіть у душах злочинців, людей морально занепалих, затолочених на дно суспільного життя, автор намагається відшукати "іскри людяності, добра і любові"* (з наук. літ.); // **затоло́чено,** *безос. пред. Відбитки ведмежих лап було затолочено людьми* (Ю. Логвин).

ЗАТОЛОЧИ́ТИ, очу́, о́чиш, *що.* Док. до **толочи́ти** 1. *Що не з'їсть* [свиня], *то поріє, затолочить, обпаскудить, не дбає, що завтра буде їсти* (Л. Мартович); *Дід ходив садком і не приховував невдоволення: всю землю затолочать солдати* (з газ.).

ЗАТОМИ́ТИ, омлю́, о́миш; *мн.* зато́млять; *кого, що, розм.* Док. до **томи́ти** 1, 2. *До хазяїна! За наймита! Усі очі на ..* [старшого брата] *обернулися, усі серденятка іздригнулися; .. кого порушила надія на щось дивнеє та чуднеє, а кого то жах затомив, що теє скоїться* (Марко Вовчок); *Учепися ти йому за серце, затоми ти його, зануди* (П. Чубинський); *Репортаж закінчувався: "Наші мури можуть ламатись, наші серця — ні!" — Напевно, ні — навіть тоді, як їх вже тут не буде. Серця міста не затомить ніщо! — шепнула тихо Міра* (О. Лисяк).

ЗАТОМИ́ТИСЯ, омлю́ся, о́мишся; *мн.* зато́мляться; *док., розм.* 1. Док. до **томи́тися** 1. *Христя і танцювала, і пускалася сама з собою наввипередки, і, затомившись, ледве-ледве чапала* (Панас Мирний);

2. Почати томитися, нудитися. *Публіка змокріла. Затомилася* (І. Микитенко).

ЗАТО́МІСТЬ, *прийм., розм., рідко.* Те саме, що **за́мість.** — *Та ми таки Христю й одберемо од вас, — сміється Галя .. — Про мене... Хай вона й вам, тільки я собі Чіпку візьму затомість, — одказує Грицько* (Панас Мирний).

ЗАТО́Н, у, *ч.* 1. Місце, затоплене водою річки, озера, що розлилися; спокійна, тиха затока річки, озера. *У тихім затоні сплеснеться нараз велика риба і довго ходять круги, б'ючися в прибережне каміння* (Г. Хоткевич); *Гусей шумливі табуни Напровесні чи пізно восени Злітаються над ставу тихе лоно І каламутять голубінь затону* (М. Рильський); *На дні урочища, біля самого затону, відкрито приймальний пункт, куди звозять зі всього степу кавуни* (О. Гончар); * Образно. *Зелені тіні по душі майнули — М'якого моху свіжо-чистий тон, Безжурності глибокої затон, Одбите у прийдешньому минуле* (М. Рильський).

2. Спеціально захищене від течії і льодоходу місце або природна затока річки, пристосовані для ремонту чи зимової стоянки суден. *Три дзвінки, гудок, пароплав відшвартовується і виходить з канівського затону* (О. Гуреїв).

ЗАТОНКИ́Й, а́, е́. Тонший, ніж звичайно або потрібно; надто тонкий. *Я знаходив у її зовнішності й багато чого недовершеного: трохи зоширокий рот і затонкі губи, дещо зависока фігура* (Б. Антоненко-Давидович); *На ранок їм забрили чуба І в прийом жовнірський повели. Із прийому постоли вернули — Для походів шкіра затонка* (П. Воронько); *До поважної Ревиної статури не пасує лише голос. Він затонкий, лементливий* (Ю. Мушкетик); *Лід був ще затонкий, коні провалювались і тонули, а в ополонках тонули й пішаки* (І. Білик); *Ось він нарешті на самісінькому вершку — вище не можна: затонкі гілки* (Ю. Логвин).

ЗАТОНО́ВАНИЙ, а, е, *спец.* Дієпр. пас. до **затонува́ти.** *Основою майбутньої міні-картинки дизайнер обрав картон завтовшки 3 мм, затонований чорнилом світло-синьо-*

го кольору (з навч. літ.); *Водієві сподобався автомобіль із затонованими вікнами* (з газ.); // **затоно́вано,** *безос. пред. Скло будівлі одного з постів дорожньо-патрульної служби було затоновано дзеркальною плівкою* (з газ.).

ЗАТОНУВА́ННЯ, я, *с., спец.* Дія за знач. **затонува́ти.** *Затонування скла — це особлива зміна в дизайні автомобіля* (з газ.).

ЗАТОНУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *що, спец.* Док. до **тонува́ти** 2. *Дощечку потрібно затонувати, якщо ви обираєте темне тло для різьблення візерунка* (з навч. літ.); *Якщо є бажання, руки і необхідні знання, водій може затонувати фари свого авто самостійно* (з газ.).

ЗАТОНУ́ЛИЙ, а, е. Дієпр. акт. до **затону́ти.** *Костеві доповіли, що під корпусом затонулого судна вже продуто відповідні колодязі для просування сталевих рушників* (Ю. Яновський); *Ось і дно морське. Між трав — Затонулий пароплав* (І. Нехода); *Добуваючись до затонулої пшениці, водолази цілком випадково натрапили на рештки античного міста, що теж свого часу опинилося під водою* (О. Гончар); *У кожного — свої спогади і свої сни. Візії і міражі. Могили і руїни. Свої закопані скарби і затонулі Атлантиди* (Г. Тарасюк).

ЗАТОНУ́ТИ, ону́, о́неш, *док.* Потонути (про судна, певні предмети, частини місцевості). *Ідеш по вулиці, а тобі видається, що ступаєш по дні* [дну] *океану, в якому затонув город, і нема ні виходу, ні надії на рятунок* (В. Винниченко); *Човен затонув на глибині вісімдесят п'ять метрів* (М. Трублаїні); *Уже багато днів працюють водолази — підіймають суховантажне судно, що, розбомблене, затонуло в цих водах у 1941 році* (О. Гончар); *У хаті Друків ховалися два матроси з корабля, що вчора вранці затонув на Дніпрі од ворожих бомб* (К. Гриб); * Образно. *Коли рукав сорочки змокрів, він підклав другу руку, і думки його затонули в сльозах* (В. Підмогильний); // *рідко.* Поринувши з головою в яку-небудь рідину, загинути; втопитися. *Мостовиночка поломилася, вірний дружок затонув* (П. Чубинський); *Котятко все й затонуло в молоці* (І. Франко).

ЗАТОПИ́ТИ¹ *див.* **зато́плювати¹.**

ЗАТОПИ́ТИ² *див.* **зато́плювати².**

ЗАТОПИ́ТИ³ *див.* **зато́плювати³.**

ЗАТОПИ́ТИСЯ *див.* **зато́плюватися².**

ЗАТО́ПЛЕНИЙ¹, а, е. Дієпр. пас. до **затопи́ти¹.** *Настя дивилася в затоплену грубу* (Марко Вовчок); // **зато́плено,** *безос. пред. Затоплено піч для вечері* (П. Грабовський).

ЗАТО́ПЛЕНИЙ², а, е. Дієпр. пас. до **затопи́ти².** *Вдосвіта з великими труднощами стали підпливати човном до затопленого села Загребелля* (О. Довженко); *Все його* [Лиса Микити] *тіло було затоплене в фарбі* (І. Франко); *Трамвай доїхав до гарної, затопленої вишневими садами околиці* (І. Сенченко); *Наш син затоплені кораблі з моря піднімає* (О. Донченко); * Образно. *Затоплений .. масою винаходів австрійського міністерства внутрішніх справ, вахмістр Фландерка мав величезну кількість неопрацьованих анкет* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека); // **зато́плено,** *безос. пред. Дощ без устанку лив осінь і літо; Луки затоплено, трави побито* (П. Грабовський).

ЗАТО́ПЛЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **затопи́ти²** 1, 3. *Побудовані і будуються нові села, що їх переносять із зони затоплення* (О. Довженко); *Налагоджені до затоплення циліндричні понтони, — вони ляжуть на дно по обидва боки судна* (Ю. Яновський); *Готували* [карпатські лісоруби] *дно під затоплення, валили верби вікові в три обхвати, після того ще взялись і за комиші* (О. Гончар); *Економічна й екологічна неграмотність мимоволі стали причиною затоплення найродючіших земель планети* (М. Руденко); *Розглянуто екологічні проблеми вирощування культури рису затопленням* (із журн.).

ЗАТО́ПЛЮВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **зато́плювати².** *Рани Дніпрогесу уже не закрити. День і ніч клекотатиме рана, і заголосить затоплювана, тонуча в нежданих розлийводах вся понизова частина міста* (О. Гончар); *По той бік дороги тяглася під вербами ставчина, луг, часто затоплюваний водою* (М. Малиновська).

ЗАТО́ПЛЮВАНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість і стан за знач. **зато́плюваний.** *Тип зміцнення земляного полотна вибирають з урахуванням особливостей ґрунту, ступеня затоплюваності та швидкості води, наявності дешевих місцевих матеріалів* (з навч. літ.).

ЗАТО́ПЛЮВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **зато́плювати²** 1. *Систематичне затоплювання солончакових ґрунтів прісною водою сприяє їх розсоленню і робить родючішими* (з наук. літ.); *Є загроза скорочення місць поширення поліксени внаслідок затоплювання й осушування заплав, урбанізації, рекреації, а також вирубування лісів* (із журн.).

ЗАТО́ПЛЮВАТИ¹, юю, юєш, **ЗАТОПЛЯ́ТИ,** я́ю, я́єш, *недок.,* **ЗАТОПИ́ТИ,** топлю́, то́пиш; *мн.* зато́плять; *док., що і без прям. дод.* Починати топити що-небудь (піч, грубу і т. ін.), розпалювати вогонь де-небудь. — *Що отсе наша Одарка так довго не приходить! — говорила на другий день стара Бовкуниха, затоплюючи піч* (О. Кониський); [Я в д о х а:] *Батько прийшли учора пізно з шинку та як почали воювати: "Давай вечерять!" .. Хоч прямо опівночі затопляй та вари вечерять* (М. Кропивницький); *Стара Оболонська тупала й собі по хаті, готувалась затоплювати піч* (Ю. Збанацький); *Солоха .. затопила в печі, наварила їсти* (Панас Мирний); // Нагрівати приміщення, запалюючи вогонь де-небудь. *Нема кому зострінути* [зустрінути], *Затопити хату* (Т. Шевченко).

ЗАТО́ПЛЮВАТИ², юю, юєш, **ЗАТОПЛЯ́ТИ,** я́ю, я́єш, *недок.,* **ЗАТОПИ́ТИ,** топлю́, то́пиш; *мн.* зато́плять; *док., що.* 1. Покривати водою який-небудь простір, поверхню чого-небудь (під час повені, зливи, при створенні штучного водоймища і т. ін.); заливати (у 1 знач.). *Не спинити зливи, що затоплює землю, клекоче бурчаками, руйнує греблі й все, що на дорозі* (М. Коцюбинський); *Розбурхана і гнівна, вона* [річка] *кидається хвилями на береги, повінню затоплює землю* (Ю. Збанацький); *Дніпро широко розлився, затопив весь Труханів острів і Микільську слобідку* (О. Іваненко); * Образно. *Затоплю недолю Дрібними сльозами, Затопчу неволю Босими ногами!* (Т. Шевченко); // *безос. Весною затопляє так, хоч човном їдь, як із сінець виступиш* (Ганна Барвінок); // Заливаючи що-небудь, заповнювати всередині (про воду, повінь, зливу і т. ін.). *Після того як весняна повідь затопила хату Бондаря Тихона, в печі знайшли живого сома* (О. Донченко); — *Де вода затопила забої — оддзвеніло, одцокало кайло* (В. Сосюра); // *безос.* — *Крижиною проламало стіну... затоплює водою млин* (А. Шиян).

2. *перен.* Суцільно покривати що-небудь. *Все затоплює, все захоплює, все укриває войовничий, невідступний, швидкий барвінок* (Ю. Смолич); *Густою хвилею котилася пара,*

затоплюючи троянівську долину, верби, хати (Григорій Тютюнник); *По обрію заграло степове марево і затопило шлях, з якого партизани не зводили очей* (А. Хорунжий); // Заповнювати собою, запруджувати (вулицю, площу, дорогу і т. ін.). *Від самого ранку заливали, затісняли, затоплювали череди, ряди, полки волів, корів, овець усі шляхи, вулиці, площі* (І. Франко); *Війська... затопили всі шляхи, що вели вглиб Румунії на південь і південний захід* (О. Гончар); // Наповнювати, переповнювати що-небудь чимось. *Знизу підіймавсь до Івана і затоплював гори глухий гомін ріки* (М. Коцюбинський); *Скільки неперероблєної сировини збереться тут! Вона затопить завод...* (Ю. Шовкопляс); // Заповнювати, наповнювати щось у великій мірі, огортати кого-, що-небудь (про світло, темряву). *Призвичаївшись до напівтемряви, що затопляла кузню, Тимко розглядів ще одну людину* (Григорій Тютюнник); *У вікна ллється сонце, затоплює кожен куток, грає на картинах і портретах, що розвішані вздовж стін* (Б. Левін); *Привезли* [шефи] *в Ковалівку довгождану машину, яка скоро затопить світлом усі вулиці й хати* (В. Кучер); *Темрява затопила Григорія* (М. Стельмах); // Охоплювати кого-небудь з великою силою (про почуття, думки і т. ін.). *Весняною повінню затоплювала серце Бертольдове бурхлива радість* (Н. Королева); *Мені важко протистояти велетенській повені думок і почуттів, які затоплюють мене, коли йдеться про нове мистецтво* (О. Довженко); *Флегонта знову затопили мрії* (Ю. Смолич).

3. Заливаючи (про воду), змушувати тонути (про судно, човен і т. ін.). *Пливе човен — та вже його Вода затопляє* (Л. Боровиковський); // Занурюючи у воду, переповнюючи водою, спускати на дно. *— Я пропоную при виході з гавані .. затопити бодай деякі з цих транспортів. — Птаха говорив статечно, якось по-хазяйськи* (Ю. Смолич); // *рідко.* Кидаючи у воду, знищувати. *— Дитино моя, Олесю! схаменись! Та якби жив був твій батько або мати, краще б вони тебе в глибокій криниці затопили!* (Марко Вовчок).

◊ **(1) Зато́плювати / затопи́ти ли́хо (ро́зум, го́ре, біду́** *і т. ін.)* **в ча́рці (в горі́лці)** — тамувати, приглушувати важкі почуття, думки, притупляти свідомість, надмірно вживаючи алкогольні напої. *— Що ж робив він в ті скривджені дні? Може, в чарці затоплював лихо?* (П. Воронько); *І гарний сей чоловік, .. зате як загуляє, — роботу .. кинув та й розум затопе* [затопить] *в горілці* (Панас Мирний); **Топи́ти о́чі (по́гляд, зір) <Зато́плювати (затопля́ти) зір>** *див.* **топи́ти[3]**.

ЗАТО́ПЛЮВАТИ[3], юю, юєш, *недок., рідко,* **ЗАТОПИ́ТИ,** топлю́, то́пиш; *мн.* зато́плять; *док., кому в що, що, вульг.* Сильно бити кого-небудь, ударяти по чомусь. *Юра розмахується і з усієї сили затоплює Васюті в пику так, що Васюта падає* (Ю. Смолич); *В висок Дареса затопив* [Ентелл]: *З очей аж іскри полетіли* (І. Котляревський); *— Та й ляпаса мені ви затопили... — і він потер собі зелену щоку* (О. Ільченко).

Да́ти (затопи́ти, загили́ти, втелю́щити *і т. ін.)* **по поти́лиці** *див.* **дава́ти.**

ЗАТО́ПЛЮВАТИСЯ[1], юється, **ЗАТОПЛЯ́ТИСЯ,** я́ється, *недок.* Пас. до **зато́плювати[1]**, **затопля́ти[1]**. *Були часи, коли в кожній українській хаті з ранку затоплювалася велика піч і кожна господиня починала пекти хліб* (із журн.).

ЗАТО́ПЛЮВАТИСЯ[2], ююся, юєшся, **ЗАТОПЛЯ́ТИСЯ,** я́юся, я́єшся, *недок.,* **ЗАТОПИ́ТИСЯ,** топлю́ся, то́пишся; *мн.* зато́пляться; *док.* 1. Покриватися водою під час повені, зливи, при створенні штучного водоймища і т. ін. *Ще глибше затоплювалася капітанська будка, вода хвилями наближалася до люка* (Іван Ле); *Під час паводків на тривалий час затоплюються значні площі сільськогосподарських угідь у низинних районах Карпат* (з наук. літ.); * Образно. *Людськими шумливими ріками затопились празькі сади, вулиці, майдани* (О. Гончар).

2. *тільки док., діал.* Позбавити себе життя, кинувшись у воду; утопитися. *Медвідь ба-бавх до криниці та й там затопився* (І. Франко).

3. *перен.* Цілком віддаватися чому-небудь, заглиблюватися думкою у щось. *Він чимраз глибше затоплювався в свої думки* (І. Франко); *Миша тільки вже занадто у свої лекції та уроки затопився* (Леся Українка); *Вона підняла голову й глянула переляканими очима; одначе зараз же .. затопилася наново в гру* (О. Кобилянська); // Зосереджувати свій погляд на чому-небудь. *На кілька хвилин очі містера Ейбла цілком затопилися й занурилися в карту* (Ю. Смолич).

4. *тільки недок.* Пас. до **зато́плювати[2]**, **затопля́ти[2]**. *Поблизу Іракліона кораблі з каменем затоплювалися, щоб утворити мол, здатний захистити фортецю від руйнування з боку моря* (з наук.-попул. літ.).

ЗАТОПЛЯ́ТИ[1] *див.* **зато́плювати[1]**.

ЗАТОПЛЯ́ТИ[2] *див.* **зато́плювати[2]**.

ЗАТОПЛЯ́ТИСЯ[1] *див.* **зато́плюватися[1]**.

ЗАТОПЛЯ́ТИСЯ[2] *див.* **зато́плюватися[2]**.

ЗАТО́ПТАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **затопта́ти.** *Будинки стояли кількома рядами без огорож; земля на садибах затоптана і вилизана вітрами, як на шляху* (А. Хорунжий); *Не встигла закипіти в ньому* [казаночку] *вода, як був він перекинутий, а вогонь затоптаний важкими чобітьми* (Ю. Мушкетик); *Така мовна нерозважливість вартувала тепер бригадирці зірваної Варварою з її голови і затоптаної під ноги газової косинки* (М. Матіос); // **зато́птано,** *безос. пред. В сусідськім дворі відбуяло весілля: спориш весь затоптано, вибитий тік* (П. Мовчан); *Кімнату було пограбовано й затоптано брудними черевиками* (Григір Тютюнник); *Його* [єпископа] *там було затоптано на смерть ногами ошалілих бійців* (В. Малик).

2. *у знач. прикм.* Брудний, зі слідами нанесеної ногами грязі. *З розгону він стрибнув на затоптаний ґанок* (П. Панч); *Затоптаний шкіряний кашкет валяється біля тину* (М. Руденко).

ЗАТОПТА́ТИ *див.* **зато́птувати.**

ЗАТОПТА́ТИСЯ[1], топчу́ся, то́пчешся, *док., розм.* Почати топтатися на місці, переступаючи з ноги на ногу. *Затопталися, розминаючись од довгого стояння, присутні* (Ю. Шовкопляс); *Терешко затоптався на місці, зам'явся* (К. Гриб); *Віктор затоптався на місці, не сміючи сказати відверто, що вже почав нервувати* (Р. Андріяшик).

ЗАТОПТА́ТИСЯ[2] *див.* **зато́птуватися.**

ЗАТО́ПТУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **зато́птувати.** *Взимку газон необхідно захистити від затоптування* (з навч. літ.); *За допомогою рухів, що символізують різні способи боротьби з пожежею (засипання землею, поливання водою, затоптування вогню), "пожежники" гасять вогонь* (з навч. літ.); *Найпоширенішими покараннями, отже, були: смертна кара — проста і кваліфікована (спалення, посадження на палю, четвертування, затоптування слонами та ін.)* (з навч. літ.).

ЗАТО́ПТУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАТОПТА́ТИ,** топчу́, то́пчеш, *док.* 1. *що.* Топчучи, їздячи або ходячи по чому-небудь, приминати ногами, копитами, придавлювати колесами і т. ін. *Марія садить цибулю-сіянку на своєму городі, .. ходить на колінах по широкій, кинутій на вже посіяний рядок дошці й порає рядок подальший, щоб не затоптувати землі, щоб швидше проростало* (В. Яворівський); — *Ми сховали той скарб, землею засипали, кіньми затоптали, травою задернували* (О. Ільченко); // Забруднювати слідами ніг. *Солдати .. заболоченими кирзаками навмисне затоптували вишпурнуті зі скрині мамині сорочки* (Р. Федорів); *Затоптати килим.*

2. *що.* Топчучи, приминаючи, гасити вогонь або те, що горить. *Остап знехотя почав затоптувати вогонь, хоч це йому й не вдавалося* (М. Коцюбинський); *Ми ще довго ходили по згарищу, затоптуючи жаринки, щоб не розгорілося знову* (В. Нестайко); *Курці покидали і затоптали недокурки* (Ю. Смолич).

3. *кого, що.* Наступаючи на кого-небудь ногами, копитами і т. ін., давлячи когось колесами, убивати, знищувати. *Поранених затоптували коні або добивали вороги* (З. Тулуб); *А бісова Гадюка знов сичить: "Щоб тут гулять не сміло* [Ягня]! *Ти, може, затоптать мене хотіло!"* (Л. Глібов); // *перен.* Знищувати кого-, що-небудь, позбавляти чогось. *Добру людину нищать, затоптують, коли ж нема сили знищити — глузують, знущаються, і вона завжди гине* (Е. Андієвська); *В таку хвилину ти примушуєш мене власною рукою вирвати з Янчиних грудей святий вогонь кохання і затоптати його!..* (В. Малик); *Є зате співанка, вкарбована в пам'ять, яку ніхто не затопче* (Р. Федорів).

4. *що, у що і без дод.* Вминати, вдавлювати (перев. ногами в землю, сніг і т. ін.). *Запорожці стали цепом і почали подавати воду. Інші довгими баграми зривали з даху снопи очерету, відкидали вбік і там їх затоптували в сніг* (В. Малик); *Старий німець затоптував свої погони* (Б. Харчук); *В солом'яну потерть затоптали Антонову кожушанку, на якій замість килима танцювали весільні гості* (С. Чорнобривець).

5. *що, у що, розм.* Засипа́ти що-небудь чимсь, злегка приминаючи. *Затоптавши чорним порохом виразки, які й досі кровоточили, він приліг на лаві* (П. Панч); *Кров зацебеніла дужче, він вийняв із загортка в поясі жмут павутиння, затоптав у рану* (Ю. Мушкетик).

◊ **Втопта́ти (затопта́ти) / вто́птувати (топта́ти) в багно́ (в багню́ку, в боло́то, в зе́млю** *і т. ін.) див.* **вто́птувати**[1].

ЗАТО́ПТУВАТИСЯ, ується, *недок.*, **ЗАТОПТА́ТИСЯ,** то́пчеться, *док.* 1. *тільки док.* Зникнути, щезнути в землі, болоті і т. ін. *Черевики давно злізли з ніг, і він їх загубив, мабуть, десь затопталися в грязюку* (Микола Чернявський); *Гнатові сліди ще не затопталися* (У. Самчук).

2. *тільки недок.* Пас. до **зато́птувати.** *На подвір'ї з'являються зайві стежки, затоптуються газони, квітники, збільшується кількість сміття* (з газ.); *Знищувалось і затоптувалося все святе та найкраще, пам'ятки та святині наших дідів і прадідів, культура й традиція нашого народу* (з рел.-церк. літ.); *Сипали жито, пшеницю, ячмінь прямо коням під ноги на мокру землю, більша частина зерна затопталася в грязь, але ніхто з командирів нікому нічого не казав* (Є. Шморгун).

ЗАТО́Р, у, *ч.* 1. Скупчення людей, транспорту і т. ін., що створює перешкоду рухові. *Авто бігло далі на схід .. Несподівано спинилось в однім місці через затор великої кількості двоколок, підвід та автомобілів* (Є. Кротевич); *Велике місто спало, проскочили його швидко, а далі почалося: автомобільні затори, .. дорожні аварії, водії шукали шпарин, але застрявали ще надовше* (В. Яворівський); *Першим із кімнати кинувся агітатор. Солдати натовпом посунули за ним .. У дверях виник затор* (Д. Білий); // Нагромадження крижин на річці під час льодоходу. *У разі утворення заторів льоду можливі пошкодження мостів, опор, ліній електромереж, затоплення автомобільних доріг* (з наук. літ.); *Із небезпечних явищ спостерігалися виходи води на заплаву в басейні Дністра, а також декілька льодових заторів на ріках Закарпаття* (з газ.).

2. *перен., розм.* Утруднення, перешкода, затримка в чому-небудь. *Бачиш — ось тут затор. Тут сюжет зупинився* (О. Донченко).

ЗАТО́РГАТИ, аю, аєш, *док., що.* Почати торгати, сіпаючи, шарпаючи що-небудь. *Ніна Сергіївна зніяковіла, зашарілася, заторгала свої величезні окуляри* (Ю. Смолич); *Раптом хтось щосили заторгав двері* (Д. Паламарчук, пер. з тв. Стендаля); // Ви́кликати різкі судомні рухи в тілі або його частинах. *Пекучий біль заторгав ціле тіло Шавали* (Мирослав Ірчан).

ЗАТОРГОТІ́ТИ, очу́, оти́ш, *док., розм.* Почати торготіти; затарахкотіти. *Заторготіла в сінях залізна клямка* (О. Донченко); *Заторготіло долото по залізу, зашарудів пісок по емалі* (І. Сенченко); *Сестра в вікні над п'яльцями схиля голівку, заторготить од вітру синя шибка, а їй здається: повернувся брат* (В. Стус); // *чим, у що.* Застукотіти, загуркотіти. *Катерина в кутку заторготіла кочергою* (С. Чорнобривець); *В другій хаті щось заторготіло стільцем, і через поріг переступив Улас Хомутенко* (Григорій Тютюнник); *У двері заторготіли. Старша дружка підійшла і суворо запитала: — Хто там?* (А. Хижняк).

ЗАТОРГУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *док., розм.* 1. *чим і без дод.* Почати торгувати, вести торгівлю. *В кіоску під лазнею заторгували морозивом* (В. Діброва).

2. *що.* Одержати виторг; уторгувати (гроші). *Що .. на звіриній ловлі заторгують* [козаки], *то все проп'ють і прогайнують* (О. Стороженко).

ЗАТОРГУВА́ТИСЯ, у́юся, у́єшся, *док., розм.* Захопитися торгівлею, забувши про все інше. *Так заторгувався, що запізнився на поїзд;* * Образно. *Пісеньки про загублених, неадекватних героїв, про безглуздості світу, який заторгувався, підкріпляються відповідним, так би мовити, відеорядом* (з газ.).

ЗАТОРЖЕСТВУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *док.* Почати торжествувати. *Праведні заторжествують у храмі своїм. І звеселяться, славлячи Йменння Господнє* (В. Багірова).

ЗАТОРИ́ГАТИ, аю, аєш, *док., чим, діал.* Почати торигати; різко засіпати, засмикати. *Заторигало щось сінешними дверима — сильно, нетерпляче* (С. Васильченко); // *у що.* Застукати. *Підводчик, злізши з воза, заторигав у ворота* (Ф. Бурлака).

ЗАТОРКНУ́ТИ *див.* **зато́ркувати.**

ЗАТО́РКНУТИЙ, а, е, *рідко.* Дієпр. пас. до **заторкну́ти.** *Вона розсміялася вдруге, була помітно заторкнута і вражена* (У. Самчук); *Було помітно, що тема, заторкнута Шлоймою, чомусь була для нього болісною і відверто неприємною* (О. Ірванець); // **зато́ркнуто,** *безос. пред. Що в*

цей час діялось у рейхскомісаріаті — годі сказати .. Заторкнуто гордість, честь, престиж (У. Самчук).

ЗАТОРКОТА́ТИ, очу́, о́чеш, **ЗАТОРКОТІ́ТИ,** очу́, оти́ш, *док., діал.* Почати торкотати, торкотіти. *А слухай, на подвір'ю вози заторкотіли!* (Ю. Федькович); *На дворі заторкотів мотор* (О. Лисяк).

ЗАТОРКОТІ́ТИ *див.* **заторкота́ти.**

ЗАТО́РКУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАТОРКНУ́ТИ,** ну́, не́ш, *док., рідко.* 1. *тільки док., кого, що.* Торкнути, зачепити кого-, що-небудь. *Іноді йому щось страшне ввижається, здається, що по хаті хтось тихо ходить, там то там заторкне щось і робить шерех* (У. Самчук).

2. *кого, що, перен.* Не залишати байдужим кого-небудь, викликаючи певні почуття. *Як міг, я старався .. вдати, ніби мене її від'їзд ніяк не заторкує* (Любко Дереш); *Зустріч з Лаурою сповнила Петрарку великим почуттям, що заторкнуло найніжніші, наймелодійніші струни його душі* (з навч. літ.).

3. *що, перен.* Зачіпати, порушувати певне питання, торкатися якої-небудь теми і т. ін. *Тарас час від часу заторкував тему своїх взаємин з Майєю* (Ю. Покальчук); *Проблеми, які тепер так голосно заторкнула Україна, вже тоді мучили і мене* (І. Калинець).

ЗАТО́РКУВАТИСЯ, ується, *недок., рідко.* Пас. до **зато́ркувати** 3. *М. Коцюбинський не належав до теоретиків модернізму, однак у його епістолярії, неофіційному, приватному дискурсі, заторкується проблема нового естетичного простору* (з наук. літ.).

ЗАТОРМОСИ́ТИ, шу́, си́ш, *док., кого, рідко.* Почати тормосити; затермосити, заторсати. *Він ще у воротях збагнув, що трапилося щось незвичайне. Побачивши труп Ліди, затормосив матір: — Кошелик! Де її кошелик?* (Б. Харчук); *Хтось невидимий узяв Катерину під боки, страшно затормосив і поставив на ноги* (з рел.-церк. літ.).

ЗАТОРМО́ШЕНИЙ, а, е, *рідко.* 1. Дієпр. пас. до **затормоси́ти.** *Чоловік, затормошений переляканим сусідом, умить прокинувся* (із журн.).

2. *у знач. прикм., перен.* Позбавлений жвавості, з уповільненою реакцією. *Затормошені, заклопотані люди мало здатні думати й розмірковувати про істини великі й вічні* (з рел.-церк. літ.).

ЗАТО́РНИЙ, а, е. Стос. до затору (у 1 знач.). *Через перекриття Поштової площі в Києві поставили заторний рекорд: пробка довжиною 7,4 км протрималася годину* (з газ.); *Територією області протікає 180 річок, з яких на дванадцяти є місця утворення заторних явищ із загрозою підтоплення населених пунктів* (з наук. літ.).

ЗАТОРО́ХКАТИ, аю, аєш, *док., розм.* Почати торохкати; застукати. *Ще гучніше заторохкали бочки на підводі* (М. Циба); // Залунати (про звуки). *На селі десь знову заторохкали, мов із могили, тужні звуки вартового калатальника* (Олесь Досвітній).

ЗАТОРОХКОТІ́ТИ, очу́, оти́ш, *док., розм.* 1. Почати торохкотіти. *Тарантас виїхав з брами й заторохкотів по нерівному бруку Садової* (Л. Дмитерко); *Десь недалеко знову заторохкотів кулемет* (Микита Чернявський); *Щось заторохкотіло в віконце зсередини з хати* (Грицько Григоренко); *На вулицю впала стіна дощу. Перші краплі заторохкотіли по вікнах хати* (Д. Білий).

2. *перен.* Заговорити дуже швидко, скоромовкою. *Дванадцятилітній головатий Гнат .. побачив Максима, показав йому язика і швидко заторохкотів: — Зайця з'їв, зайця з'їв, шкуру на голову надів* (М. Стельмах); *— Сідайте, сідайте, голубчику. Нічого не трапилось у нас... Їй-богу... Все по-старому, — заспішила, заторохкотіла жінка* (В. Петльований); *Работоргівець .. квапливо заторохкотів: — Ваша світлосте, я благаю справедливості!* (О. Авраменко).

ЗАТОРОХТІ́ТИ, хчу́, хти́ш, *док.* 1. Почати торохтіти, утворюючи переривчасті звуки. *Намисто заторохтіло, мов горох, розкотившись по долівці* (М. Коцюбинський); *Десь недалеко заторохтів кулемет* (О. Довженко); *Хлопець дременув, аж під ногами заторохтіла черепиця* (Ю. Мушкетик); // *безос. Раптом здалеку в повітрі загуло, заторохтіло. Літаки!..* (М. Руденко); // *у що, чим і по чому.* Гучно й ритмічно застукати. *Гайдучина Знов в барабан заторохтів* (І. Франко); *Важкі краплі дощу розмірено і владно заторохтіли по листях соняшників* (Є. Кравченко); *Баба вибралася з-за столу й задріботіла по хаті, заторохтіла мисником* (М. Циба).

2. *перен., розм.* Заговорити дуже швидко, скоромовкою. *— Брешуть, паночку! — стрибнувши у світлицю, заторохтіла Оришка. — Не вірте сьому* (Панас Мирний); *Побачивши, що Надія уже не спить, Крихточка одразу ж заторохтіла: — Ой, Надійко! З приїздом!* (Яків Баш); *Циганка щось швидко заторохтіла по-своєму* (А. Михайленко).

ЗАТОРО́ЧИТИ, чу, чиш, *док., розм.* 1. *що і без прям. дод.* Почати торочити. *Уже й дев'ятнадцятий настиг... ходжу дівкою! Люди заторочили: "Чого се, чого?"* (Ганна Барвінок); *— А я у вікно виглянув, — заторочив назустріч Макар, — дивлюся, чоловік на дощі гибіє...* (Григорій Тютюнник); *Спочатку Ілько не добрав, що торгівець заторочив батькові* (Ю. Логвин); // Почати повторювати одне й те саме, перев. нісенітницю. *Враз тебе там обморочать блиск і пахощі міцні, попугаї заторочать приказки якісь дивні* (Леся Українка).

2. *рідко.* Замжичити (про дощ). *Зранку заторочив безперестанний дощ* (Ю. Смолич).

ЗАТО́РСАТИ, аю, аєш, *док., кого, що, чим.* Почати торсати. *Враз вона .. підбігла до вікна, заторсала мене: — Васильку, он іде до нас конфетник* [цукерник] (М. Чабанівський); *Пантелеймон Петрович .. злякано заторсав пенсне на своєму носі* (П. Панч); *Тітка пішла до дверей, заторсала ґратами* (А. Дімаров).

ЗАТОРЦЬО́ВАНИЙ, а, е, *спец.* Дієпр. пас. до **заторцюва́ти.** *Зразок притискують рукою до шліфувального паперу заторцьованою стороною й водять ним в одному напрямі до усунення шорсткості* (з навч. літ.).

ЗАТОРЦЬО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАТОРЦЮВА́ТИ,** ю́ю, ю́єш, *док., що, спец.* Обробляти торці (у 1 знач.). *Для того щоб поверхня зразка була прямолінійною, її заторцьовують за допомогою абразивного круга або напилка* (з навч. літ.); *Звичайно, і бруски, і дошки необхідно було підготувати. Заторцювати, підлаштувати одну дошку до іншої, трохи підстругати* (із журн.).

ЗАТОРЦЬО́ВУВАТИСЯ, ується, *недок., спец.* Пас. до **заторцьо́вувати.** *Деталі заторцьовуються на верстаті.*

ЗАТОРЦЮВА́ТИ *див.* **заторцьо́вувати.**

ЗАТО́ЧЕНИЙ[1], а, е. Дієпр. пас. до **заточи́ти[1].** *Раптом я помітив, що лечу на блискучий, гостро заточений багнет* (Р. Андріяшик); *У кількох місцях лезо було вищерблене й заточене брусом* (І. Білик); // **зато́чено,** *безос. пред. Стосовно*

ножа зазначалося, що “вістря клинка заокруглено і затуплено”, “лезо заточено негостро”... (з газ.).

ЗАТО́ЧЕНИЙ², а, е, *діал.* Дієпр. пас. до **заточи́ти²** 1. *А де ж твої, Хмельниченку, кованії вози? — У містечку Берестечку заточені в лози...* (з народної пісні).

ЗАТО́ЧЕНИЙ³, а, е. Дієпр. пас. до **заточи́ти³**. *У цьому монастирі в різні часи й різними руками заточені були, осліплені, забиті багато імператорів, видатних людей та навіть патріархів імперії* (С. Скляренко).

ЗАТО́ЧЕННЯ¹, я, *с.* Дія за знач. **заточи́ти¹**. *Заточення інструмента (зубил, крейцмейселів, викруток) має проводитися на заточувальних верстатах з абразивними кругами* (з навч. літ.).

ЗАТО́ЧЕННЯ², я, *с., рідко.* Дія за знач. **заточи́тися²** 1. *Сива баба, похитуючись, наче бувалий матрос, йде вулицею..; кожне її заточення то вправо, то вліво викликає тихі охкання та скрики в особливо чутливої публіки* (Любко Дереш).

ЗАТО́ЧЕННЯ³, я, *с.* Дія і стан за знач. **заточи́ти³**. *Ми їхали з Києва на місце нашого заточення* (з мемуарної літ.); * Образно. *Я остерігався, що Ключарева присутність не дасть мені змоги мислено спілкуватися з людьми, які після трьох століть заточення виходили з пітьми на світло* (Р. Федорів).

ЗАТОЧИ́ТИ¹ *див.* **зато́чувати¹**.

ЗАТОЧИ́ТИ² *див.* **зато́чувати²**.

ЗАТОЧИ́ТИ³ *див.* **зато́чувати³**.

ЗАТОЧИ́ТИСЯ¹, то́читься, *док.* Почати точитися (про розмову, суперечку і т. ін.). *Вони сіли за столик, і далі між ними заточилась ненав'язлива розмова* (С. Жадан); *Заточилася весела розмова* (Д. Білий); *Між мітингувальниками та поліцейським заточилася словесна суперечка* (з Інтернету).

ЗАТОЧИ́ТИСЯ² *див.* **зато́чуватися²**.

ЗАТО́ЧУВАЛЬНИЙ, а, е. Признач. для заточування *(див.* **зато́чування¹**). *Інструмент заточує на заточувальному верстаті сам учитель; учнів з міркувань безпеки до цієї роботи не допускають* (з навч. літ.).

ЗАТО́ЧУВАЛЬНИК, а, *ч.* Той, хто заточує *(див.* **зато́чувати¹**) що-небудь. *Заточування різців звичайно виконують заточувальники* (з навч. літ.); *Заточувальник деревообробних інструментів.*

ЗАТО́ЧУВАННЯ¹, я, *с.* Дія за знач. **зато́чувати¹**. *Обернись на поламаного будильника на вікні, на пір'їну з надірваного конверта, на куцовусого пластмасового кота для заточування олівців* (Є. Пашковський); *Керамічні ножі надзвичайно гострі та легкі, їх можна роками використовувати для нарізання риби, м'яса, фруктів та овочів без заточування* (з мови реклами).

ЗАТО́ЧУВАННЯ², я, *с.* Дія за знач. **зато́чуватися²**. *Палуба перехнябловалася так, що ось-ось усе з неї мало зсунутися в море. Яковенко заплющив очі, щоб не бачити п'яного заточування судна* (П. Загребельний).

ЗАТО́ЧУВАТИ¹, ую, уєш, *недок.*, **ЗАТОЧИ́ТИ**, очу́, о́чиш, *док., що.* Робити гострим; загострювати. *Я списиками заточував кінці прутів* (Р. Андріяшик); *Діставши з-під газової плити терпуга, поет .. взявся заточувати гвіздка на ключці* (Є. Пашковський); — *Вибачай, ковалю, ласкаво! Приготуй мені копу якірців. Загартуй та заточи добре* (Ю. Логвин).

ЗАТО́ЧУВАТИ², ую, уєш, *недок.*, **ЗАТОЧИ́ТИ**, очу́, о́чиш, *док.* 1. *що, діал.* Закочувати. *Заточи воза в клуню* (Сл. Б. Грінченка); *Заточи гармату, тату, На скалу крутую* (П. Куліш).

2. *кого, розм.* Спричиняти втрату рівноваги. *Важке тіло* [гайдука] *захиталося, заточуючи в різні боки коня* (П. Панч).

3. *кого, що, розм.* Заносити вбік. *Метіль то вбік заточить Санки, то спереду заскочить* (І. Франко).

(1) Зато́чувати ко́ло (півко́ло, *рідше* **круг):** а) танцювати в колі або півколі. *Опришки заточують півколо* (Б.-І. Антонич); *Від співу аж бір гуде. Чорні тіні — мов біси біля ватри метушаться. Інші — коло заточують, за руки взявшись* (Н. Королева); б) кружляти, описуючи коло чи півколо. *І вже гайвороння, зібравшись у зграю, кричить і прощальний заточує круг* (П. Мовчан); *Звернувся Луїджі до дівчати тою самою мовою, заточуючи із своїм світильником півколо віддаля од полонянки* (П. Загребельний); *Баязид ніс брата повільно, .. заточував дивні кола, всіляко відтягуючи жахливу мить, коли його мати .. заломить тонкі руки над мертвим сином своїм* (П. Загребельний).

ЗАТО́ЧУВАТИ³, ую, уєш, *недок.*, **ЗАТОЧИ́ТИ**, очу́, о́чиш, *док., кого.* Поміщати у в'язницю, монастир і т. ін., позбавляючи волі. *О. Гіляров писав: “...за відкидання дорогих серцю вірувань люди примушують своїх співбратів пити келихи з отрутою, заточують до в'язниць, палять на вогнищах”* (з газ.); *Малий Петро виріс, скинув з трона свою сестру і сам сів на царство. Софію заточив у монастир* (Г. Хоткевич); *Сьогодні-бо вночі Умислив Ульф з княгинею лукаво Тебе схопить і в поруб заточить, А Київ весь варягам...* (І. Кочерга); *Довго полювала міська сторожа на розбійника Федька Чугая, та врешті-решт схопили і заточили до тортурні* (Ю. Винничук).

ЗАТО́ЧУВАТИСЯ¹, ується, *недок.* Пас. до **зато́чувати¹**. *Лезо зубила повинно заточуватися під кутом 65–70 градусів* (з навч. літ.); *Для теслярських робіт лезо сокири заточується дуже тонко* (із журн.).

ЗАТО́ЧУВАТИСЯ², уюся, уєшся, *недок.*, **ЗАТОЧИ́ТИСЯ**, очу́ся, о́чишся, *док.* 1. Хитатися, утрачати рівновагу. *Світ гасне в очах Гнатових, в ушах шумить, він заточується й мало не падає...* (М. Коцюбинський); *Круто повернувся* [Сеспель] *від саней, заточуючись від горя і голоду, пішов назад* (Ю. Збанацький); *Настуся оступилась, заточилась, захиталась, упала на канапу навзнак і зомліла* (І. Нечуй-Левицький); *Штурнула* [Мар'я] *бідолашного Чистогорова, що той аж заточився* (Яків Баш); *Нестерпний біль і гіркота налягли на Чайчиху. Щоб не заточитись, вона сперлася на стару грушу* (М. Стельмах).

2. *розм.* З'їжджати, сповзати вбік. *Переплигуючи через рівчаки, заточуючись на поворотах, .. авто вмить вибігло на головний шлях* (Ю. Смолич); *Мело снігом, сани заточувались* (Р. Андріяшик); *Тільки літак різко зупинився, заточившись на твердій ріллі, як з кабіни одразу випав молодий вродливий капітан* (М. Малиновська).

3. *перен., рідко.* Заходити вглиб чого-небудь; уклинюватися. *Розливсь Дніпро й далеко заточивсь у луку розливним затоком* (Марко Вовчок); *Юрба текла, текла і раптом стала, аж в тісну робітню якийсь гурток зненацька заточивсь, відпертий натовпом* (Леся Українка).

ЗАТПРУ́КАТИ, аю, аєш, *док., розм.* Почати тпрукати, зупиняючи (коней, волів і т. ін.). *Дядько чогось затпрукав і*

почав спиняти коней (В. Винниченко); *Побачили* [дівчата] *матроса, затпрукали на коней* (В. Кучер).

ЗАТРАМБÓВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **затрамбувáти.** *Полудневу ж та західну стіну князь вирішив зробити геть по-новому: спершу глибокий рів, тоді вал, а над валом двома чи й трьома поверхами — дубові кліті, затрамбовані глиною* (І. Білик).

ЗАТРАМБÓВУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **затрамбóвувати.** *Затрамбовування землі.*

ЗАТРАМБÓВУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАТРАМБУВÁТИ,** ýю, ýєш, *док., що.* Трамбуючи, ущільнювати, вирівнювати що-небудь. *Брат на вишках знімає з вил сіно, колінями затрамбовує його під бантини* (Є. Пашковський); *Два суботники .. допомогли затрамбувати повивірчувані гранатними набоями баюри на головній вулиці* (І. Кириленко).

ЗАТРАМБÓВУВАТИСЯ, ується, *недок.* Пас. до **затрамбóвувати.** *Шар із глини перекривався шматками рваної крейди, потім насичувався водою та затрамбовувався* (з наук. літ.).

ЗАТРАМБУВÁТИ *див.* **затрамбóвувати.**

ЗАТРАНСКРИБÓВАНИЙ, а, е, *лінгв., муз.* Дієпр. пас. до **затранскрибувáти.** *За основу в перекладі обрано російську мову з додаванням англійських слів, затранскрибованих або транслітерованих кирилицею* (з наук. літ.); // **затранскрибóвано,** *безос. пред. Для фоносемантичного аналізу було відібрано та затранскрибовано по 30 маршових та колискових пісень* (з наук. літ.).

ЗАТРАНСКРИБУВÁТИ, ýю, ýєш, *лінгв., муз.* Док. до **транскрибувáти.** *Знайдіть і затранскрибуйте двома видами транскрипції слова, у яких відбувається асиміляція чи дисиміляція звуків* (з навч. літ.); *Затранскрибувати пісню.*

ЗАТРАПÉЗНИЙ[1], а, е, *рел.-церк.* Пов'язаний із трапезою. *Зображений на іконі затрапезний стіл, за яким сидить Ісус Христос і його дванадцять апостолів, заблищав позолотою!* (з газ.); // Який відбувається, здійснюється під час трапези. *Затрапезна бесіда.*

ЗАТРАПÉЗНИЙ[2], а, е, *розм.* 1. Буденний, повсякденний, поношений (про одяг). *Тільки що була* [наймичка] *в кухні у своєму звичайному, затрапезному .. вбранні — і от .. вже одяглася в святочне, причепурилася* (Г. Хоткевич); *Вона вже сподівалася, що ніколи не почує цього приємного баритона, який так не в'язався із його затрапезним потертим піджаком* (І. Роздобудько).

2. *перен.* Другорядний, занедбаний, низької якості. — *Ви будете в Берліні, а я... Стану якоюсь... пхе... — московкою? У затрапезному, як я чула, татарському улусі?* (В. Чемерис); *Він .. взяв її валізу, підкликав таксі, повозив по Києву, нагодував в якомусь затрапезному ресторані* (Г. Тарасюк).

ЗАТРÁТА, и, *ж.* 1. Дія за знач. **затрáтити** 1. *Драглисте багно огидно чвакало під ногами, і кожен крок вимагав затрати страшних фізичних зусиль* (Григорій Тютюнник); *Слова, сам процес мовлення вимагали затрати енергії, а її й так уже залишилося небагато в їхніх знесилених, зголоднілих тілах* (П. Загребельний).

2. *діал.* Утрата. *Почування затрати вимріяних дум завдавало муки душі Краньцовської* (Л. Мартович); *Колись гарних жінок на стосі палили, як чарівниць. Вони дійсно чарують мужчин, доводять їх до затрати розуму, до божевілля* (Б. Лепкий).

3. *тільки мн.* Те, що затрачено; витрати. *Нове життя вимагало нових затрат* (З. Тулуб); *Досліди вимагають великих затрат* (Р. Андріяшик); *Привезено з війни велику здобич, Яка переважає, мабуть, втричі Затрати на похід* (Д. Павличко, пер. з тв. В. Шекспіра).

ЗАТРÁТИТИ *див.* **затрачáти.**

ЗАТРÁТИТИСЯ *див.* **затрачáтися.**

ЗАТРÁТНИЙ, а, е. Прикм. до **затрáта** 1, 3. *Проект виявився надто затратним, дорогим і важкоздійсненним* (із журн.); *Тепер він готовий .. почати знімати фільм не з першої серії про Київську Русь, а з четвертої — про створення і діяльність ОУН-УПА. І не затратний художній, а документальний* (Г. Тарасюк).

ЗАТРÁТНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **затрáтний.** *Плюсом документального огляду є те, що він забезпечує високий рівень упевненості, а мінусом — затратність часу й праці* (з наук. літ.); *Головною проблемою українських підприємств є затратність виробництва* (з наук. літ.).

ЗАТРАЧÁННЯ, я, *с.* Дія за знач. **затрачáти** 1. *Дуже довгі, переобтяжені афірмації потребують затрачання великої кількості часу та сил для їх проговорювання* (із журн.).

ЗАТРАЧÁТИ, áю, áєш, **ЗАТРÁЧУВАТИ,** ую, уєш, *недок.,* **ЗАТРÁТИТИ,** áчу, áтиш, *док., що.* 1. Використовувати, витрачати час, сили, гроші і т. ін. на що-небудь із певною метою. *Краще б було, якби всі люди говорили однією мовою, не треба б було затрачувати часу на те, щоб вивчитися чужим мовам* (Панас Мирний); *Навряд чи й варто стільки труда затрачувать.., щоб .. прочитать дві-три скучні і сухі брошурки...* (Леся Українка); *Вдовольнивши найперші потреби і збагнувши, що для цього не треба затрачати будь-яких зусиль, вони стали пильніше придивлятися до цього дивного світу* (П. Загребельний); *Довелося затратити немало часу, щоб розказати про відважну француженку* (М. Олійник); *Дмитро Іванович почував, яка то велика відповідальність і скільки сил мусить затратити* (Ю. Мушкетик).

2. *діал.* Утрачати що-небудь. *Полум'я натхнення .. погасає, затрачую голос душі* (Уляна Кравченко); *Як перевозився до Борщева, то і ті листи затратив* (В. Стефаник); *Вулиця Вузька, на якій жив Яків, тепер затратила свою назву під звалищами каменю, вапна, цегли, дерева* (У. Самчук).

ЗАТРАЧÁТИСЯ, áється, **ЗАТРÁЧУВАТИСЯ,** ується, *недок.,* **ЗАТРÁТИТИСЯ,** иться, *док.* 1. Використовуватися, витрачатися. *Майже вся енергія його* [громадянства] *думки затрачувалась на те, аби протиставитись ідеологічному пресингові імперії* (О. Забужко); *Що більше кислоти затратиться на перетравлення їжі, то менше вона пошкодить стінки шлунка* (з газ.).

2. *діал.* Утрачатися, зникати. *В церкві були прегарні барокові престоли й погана поліхромія. Але на вчасній тихій службі Божій горіло тільки декілька свічок, і в тім поранній сумерку затрачувалися її недостачі* (Б. Лепкий); *Вже дорога заросла і затратилась...* (Марко Вовчок); *Гаразд було б, якби Ви послали нам опис річей* [речей], *.. бо шкода, коли що затратиться* (Леся Українка); *Наш диплом шляхетства затратився з смертю нашого діда* (О. Кобилянська).

3. *тільки недок.* Пас. до **затрачáти, затрáчувати.** *Плата за радіочастоти — незначна складова тих фінансових коштів, які затрачаються операторами на розширення території покриття, удосконалення сервісу та розширення кількості послуг* (з газ.).

ЗАТРÁЧЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **затрáтити.** *Найздібніші й найперспективніші наші стажисти отримали цілко-*

виту свободу, вони мають право будь-коли піти від нас, так і не відпрацювавши затрачені на них кошти (О. Авраменко, В. Авраменко); *В устах селян заціліла пам'ять про українську минувшину, про козачу славу, затрачена панством* (М. Грушевський); *— Ви повинні постаратись о поновлення вашого затраченого герба* (О. Кобилянська).

ЗАТРА́ЧЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **затра́тити.** *Воздвиженський із роману І. Нечуя-Левицького "Хмари" певен, що росіянин на поневоленій Україні й без надмірного затрачення зусиль створить собі блискучу кар'єру* (з наук. літ.); *Декламаціями про права свого "я", про бажання "вижитися і нажитися" ти дійдеш тільки .. до затоплення і повного затрачення всього того, що могло би дати твоїй душі хоч крихітку людської подоби* (І. Франко).

ЗАТРА́ЧУВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **затра́чувати.** *У мовленнєвій діяльності, як і в будь-якій іншій, люди прагнуть знайти способи її ефективнішого здійснення та зменшення затрачуваних зусиль* (з наук. літ.); *Основна частина коштів, затрачуваних на цю АЕС, покривається вартістю одержуваного плутонію* (з газ.).

ЗАТРА́ЧУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **затра́чувати.** *Затрачування так багато часу та енергії на здобуття засобів прожитку також поширило мій світогляд на матеріальну сторону життя* (з мемуарної літ.); *Се дуже інтересна ілюстрація затрачування таких архаїчних, бідніших мотивів під натиском пізніших додатків* (М. Грушевський).

ЗАТРА́ЧУВАТИ *див.* **затрача́ти.**

ЗАТРА́ЧУВАТИСЯ *див.* **затрача́тися.**

ЗАТРЕ́БУВАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **затре́бувати.** *Речі, не затребувані в названий строк, камера схову зобов'язана зберігати протягом трьох місяців* (з мови документів); // **затре́бувано,** *безос. пред. Камишук зовсім тихо промовив: — Сина в мене, Григорія, поліція забрала... Поперваx держали в тюрмі в Чернігові, а це затребувано у Київ* (Л. Смілянський).

2. *у знач. прикм.* Те саме, що **запотребо́ваний** 2. *Усе більш затребуваною стає фактографічна й повнотекстова, а не бібліографічна інформація* (з наук. літ.); *Найбільш затребуваними на ринку праці міста є водії вантажних автомобілів, електрогазозварники, менеджери з продажу, продавці, страхові агенти* (з газ.).

ЗАТРЕ́БУВАНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **затре́буваний** 2. *Єдина державна система запобігання надзвичайним ситуаціям і ліквідації їх неодноразово доводила свою соціальну затребуваність і ефективність* (з наук. літ.); *Високий рівень підготовки та затребуваність випускників юридичного факультету з кожним роком приваблюють дедалі більше студентів* (з газ.).

ЗАТРЕ́БУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **затре́бувати.** *На судовому засіданні було прийнято рішення про затребування додаткових документів, необхідних для розгляду справи* (з газ.).

ЗАТРЕ́БУВАТИ, ую, уєш, *док., кого, що.* Те саме, що **запотребува́ти** 2, **зажада́ти** 2. *Коли ми лежали на долівці, увійшов лисий старенький староста і затребував у нас "пачпорта"* [паспорт] (В. Сосюра); *Раніше суддя мав право, коли визнавав за необхідне, затребувати від позивача копії всіх доданих до позовної заяви документів* (з наук. літ.); *Міліціонери затребували в археологів розрахунок суми збитків, завданих державі знищенням під час будівництва газопроводу скіфського кургану* (з газ.); *Іветта врешті затребувала зятя для розмови про Платона* (Люко Дашвар).

ЗАТРЕМБІТА́ТИ, а́ю, а́єш, *док.* Почати трембітати (у 1 знач.). — *Вилізу на копицю та й си подивлю* [подивлюся] *в гори на полонинку, а ти мені затрембітай...* (М. Коцюбинський); *Затрембітай мені, вівчарику, здалека, Коли настане полонинський хід, Як до гнізда прилине наш лелека, Нехай розстане в серці давній лід...* (Л. Забашта); // Зазвучати (про трембіту). *Вночі на верховині затрембітала трембіта, берестяна гуцульська сурма* (Л. Первомайський).

ЗАТРЕМТІ́ЛИЙ, а, е. Дієпр. акт. до **затремті́ти.** — *Ну, яка вже там любов, коли йде до другого та ще так брудно! — Сергій сказав це затремтілим різким голосом* (В. Винниченко); *Воно* [калатало] *вже загупало і забило на все село, що печерички-хати повлазили в землю мало не з вікнами, а затремтілі враз вишняки попритрушували їх листками* (М. Вінграновський); *Він* [тигр] *крикне, і ніби полетить на джунглі безліч срібного пилу від затремтілого місяця* (Ю. Яновський).

ЗАТРЕМТІ́ТИ, мчу́, мти́ш, *док.* 1. Почати тремтіти, хвилюватися під впливом якого-небудь сильного почуття (переляку, радості і т. ін.); затрепетати. *Страшно було глянути в ті очі.., дикий звір — і той би злякався того страшного погляду і затремтів би від ляку* (Панас Мирний); *Клава почула по радіо таке, що вся затремтіла від радості* (Д. Ткач); *Від його ніжного доторку Маріка мало не затремтіла* (О. Авраменко); // Швидко забитися, запульсувати (про серце). *Її жіноче серце забилося, затремтіло від його скупої ласки* (С. Чорнобривець); *Від тої мови затремтіло серце в Диводарових грудях, бо він збагнув — буде бій!* (О. Бердник); // Задрижати, затруситися. *Од хвилювання він навіть зблід, і одна нога дрібно затремтіла в нервовому дрожі* (А. Головко); *Від здивування у Маргарити Ізотівни затремтіли руки: — Ви?* (О. Чорногуз); // Зазвучати нерівномірно, переривчасто (про голос, звук). *Голоси затремтіли, от-от заплачуть* (І. Нечуй-Левицький); — *Комусь потрібно було тайно вбити мого сина, — низький глухий голос Опанаса на мить затремтів* (О. Довженко); * Образно. *Затремтіли струни у душі моїй... Ніжна, ніжна пісня задзвеніла в ній...* (О. Олесь).

2. *тільки 3 ос.* Почати коливатися, хитатися; задрижати, задвигтіти. *Раптом т-ррах!.. трах-трах!.. Віконна рама затремтіла, і всі шибки дико задеренчали* (М. Коцюбинський); *Над лісом загуркотіло, аж земля затремтіла* (М. Томчаній); *Бубнярі вдарили наостанку так, що затремтіло листя на молоденькій яблуньці* (Ю. Мушкетик); // Замерехтіти, замигтіти (про світло, вогонь і т. ін.). *Промінь затремтів на стіні дрібненькими плямами, потім погас...* (Леся Українка); *Затремтіли окремі вогники* (М. Стельмах); — *Агеге-гей!!! — загукав з передньої чайки Карпо Недайборщ, аж на смолоскипах полум'я затремтіло* (С. Тельнюк).

◊ **[Аж] жи́жки́** *(рідко* **віджилки) трясу́ться (тру́сяться, тремтя́ть, дрижа́ть** *і т. ін.)* **/ затрясли́ся (затруси́лися, затремті́ли, задрижа́ли** *і т. ін.) див.* **жи́жки́; Ко́жна жи́лка (жи́лочка) дрижи́ть (гра́є, гово́рить, брини́ть, тремти́ть** *і т. ін.)* **/ задрижа́ла (загра́ла, заговори́ла, забрині́ла, затремті́ла** *і т. ін.) див.* **жи́лка.**

ЗАТРЕПЕТА́ТИ, ечу́, е́чеш, *док.* 1. *тільки 3 ос.* Почати трепетати; заколиватися. *Жерло* [гармати] *дихнуло довгим зубчастим язиком полум'я, загриміло, і земля затрепетала,*

забилася у дрожі (М. Стельмах); *Ніздрі у Рубіна затрепетали* (І. Сенченко); // Засяяти тріпотливим світлом; замерехтіти. *А потім сонце залило Уфу .. І на аксаковських осокорах Затрепетало іскрами живими* (М. Рильський); *На пальниках під стерилізаторами затрепетали сині вогники* (Ю. Шовкопляс); *Яскравий одсвіт заколивав синім полотном неба, затрепетав на тризубці вил* (М. Стельмах); // Затріпотати; замайоріти. *Хто поверне в рабство ту країну, Де свободи стяг затрепетав?* (М. Рильський); *Ще раз вдарила хвиля, обвисло, затрепетало мокре від роси вітрило* (С. Скляренко).

2. *перен.* Захвилюватися, затремтіти під впливом якогонебудь сильного почуття. *Нараз .. почулися кроки і невиразний, дикий голос. Гості затрепетали і замовкли* (І. Франко); *Любава затрепетала, скрикнула і знепритомніла* (В. Малик); *Вона вся затремтіла, затрепетала, він горнув її до своїх грудей* (Б. Харчук); // Швидко забитися, запульсувати (про серце, кров). *Очі в його* [нього] *засяють радістю; серце затрепече в грудях вільніше...* (Панас Мирний); *Серце Андрієве затрепетало: "Впізнав!"* (І. Багряний).

ЗАТРИВО́ЖЕНИЙ, а, е, *діал.* 1. Дієпр. пас. до **затриво́жити.** *Стоять, закам'янівши, Турок та Катря, затривожені раптовою якоюсь причиною* (Ю. Яновський); // **затриво́жено,** *безос. пред. З дільниці вельможів* [вельмож] *затривожено сторожу сералю і велику казарму яничарів дивною вісткою, що підбурена кимсь товпа народу облягає палату вбитого Агмеда-баші і вже проломила огорожу* (О. Назарук).

2. *у знач. прикм., розм.* Який перебуває в стані тривоги; стривожений. — *Що з тобою, мій соколе? — спитала затривожена Катруся* (А. Чайковський); *Не дочекавшись нічого, затривожена Дарка добилася аж до шкільного куратора з просьбою* (П. Козланюк); // Який виражає тривогу. *Моя мати поглянула на мене майже з переляком — і я вичитав запитання з затривожених її очей* (О. Кобилянська).

ЗАТРИВО́ЖИТИ, жу, жиш, *док., кого, що, діал.* Стривожити. *Сильно затривожила гетьмана Мазепу вість про царську побіду над Лісним* (Б. Лепкий); *Ще більший страх її ошанув, та щоб свого Габріотта не затривожити, вона той свій ляк, як могла, приховала* (М. Лукаш, пер. з тв. Д. Боккаччо); *Тільки що встигла вгрітись під хутряною ковдрою-покрівцем пані Теофіля, як затривожив її сон різкий тріскіт вистрілу та крик суремки* (Н. Королева).

ЗАТРИВО́ЖИТИСЯ, жуся, жишся, *док.* Почати тривожитися; захвилюватися, занепокоїтися. *Оксана прискорила ходу, затривожилась, чи не запізниться* (Я. Гримайло); *Натовп затривожився, закашляв, затупцював, наче йому під ноги жару сипонули* (Г. Тарасюк); *Чорний* [собака] *затривожився від густих пахощів риби* (І. Микитенко).

ЗАТРИ́МАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **затри́мати.** *Піднятий по тривозі корпус Жюно був затриманий біля села Синявіна великими скупченнями піхоти князя Багратіона* (П. Кочура); *Для мене стало цілком ясно, що Гончарук був затриманий випадково .. А раз так, то для чого тримати людину під арештом?* (Ф. Бурлака); *Другою грамотою .. цариця звеліла повернути чорноморцям, що служили раніше в Запорозькому війську, затриману на землях Запорожжя їхню маєтність* (А. Кащенко); // **затри́мано,** *безос. пред. Він поспішав, його затримано тут, а там чекали відповідальні операції* (Ю. Смолич); *У Кузнецова не виявилось ніяких документів .. За це його і затримано* (А. Головко); // *у знач. ім.* **затри́маний,** ного, *ч.;* **затри́мана,** ної, *ж.* Той (та), кого затримано. [П е т е р с о н:] *Ви побачили, що затриманий чинив поліцейським опір* (Я. Галан); *Сержант сидів і розгублено тарабанив пальцями. Зовсім не цікавився затриманими й навіть, здавалось, не помічав їх* (І. Багряний); *На запитання затримана відповідає, однак пояснити причину вбивства виразно не може* (з газ.).

2. *у знач. прикм.* Який має невелику швидкість; уповільнений (про дію, рух). *І ви бачили, і я бачив — і в кінохроніці, і в кінофільмах фіксування матчів, — і в звичайній дії, і в затриманій* (Остап Вишня).

ЗАТРИ́МАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **затри́мати.** *Результатом перестрілки було: одне вибите вікно і затримання потяга на кілька хвилин* (М. Хвильовий); *Я не хотів йому пояснювати, що ця людина під чужим ім'ям, що її документи сфальсифіковані. А отже, формальних приводів для затримання уже вистачає* (В. Шкляр).

ЗАТРИ́МАТИ *див.* **затри́мувати.**

ЗАТРИ́МАТИСЯ *див.* **затри́муватися.**

ЗА́ТРИ́МКА, и, *ж.* 1. Дія за знач. **затри́мати.** *Треба було вчасно з'явитись на явочну квартиру. Несподівана затримка нервувала* (О. Донченко); *Лузгін стисло виклав суть справи. Йдеться про затримку батальйону на Ромодані* (А. Головко); — *І те, що він без документів, добре... Ось вам формальна причина для затримки...* (В. Петльований).

2. Припинення на який-небудь час дії, руху і т. ін. *Підйом по східцях на поверх вище .. Ще вище, ще. Скоріше. Ані секунди затримки* (А. Михайленко).

○ **(1) Без за́три́мки (без за́три́мок),** *у знач. присл.* — не затримуючись, швидко. *Робота йде швидко, без зайвих затримок і зачіпок* (М. Трублаїні); *Винищуючи гарнізон, треба було водночас виламати передні двері, щоб перші атакуючі влетіли в будинок без затримки* (О. Гончар); *Стефан перекладав без затримки, слово в слово — швидко й чітко* (Б. Левін).

ЗАТРИ́МНИЙ, а, е, *спец.* Те саме, що **затри́мувальний.** *На верхніх приймальних майданчиках похилих виробок із горизонтальними заїздами повинні встановлюватися затримні стопори* (з мови документів).

ЗАТРИ́МУВАЛЬНИЙ, а, е, *спец.* Пов'язаний із затримуванням чого-небудь. *Природа розчинених речовин визначально впливає на затримувальну здатність і меншою мірою на проникність мембран* (з наук.-техн. літ.); // Признач. для затримування чого-небудь (про пристрої, прилади і т. ін.). *На передньому краю стола рейсмусового верстата повинна бути встановлена завіса із затримувальних хитних планок* (з мови документів).

ЗАТРИ́МУВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **затри́мувати.** *Степан ще часто одвідував його, затримуваний громадськими справами* (В. Підмогильний); *Він пішов далі спокійною, трохи навіть затримуваною ходою* (М. Івченко); *Тієї ж миті Риндін відчув, як його тіло рвонулося вперед, затримуване тільки широкими ременями, якими він був прикріплений до крісла* (В. Владко); // *у знач. ім.* **затри́муваний,** ного, *ч.;* **затри́мувана,** ної, *ж.* Той (та), кого залишають, утримують якийсь час у певному місці. *Звертаючись до затримуваного по-російськи, ви навряд чи станете тут-таки пояснювати йому його право на адвоката.., — вас загальмує "внутрішня інерція" тої мови, що нею десятиліттями вимовлялося "Вы арестованы" уже наперед як*

вирок (О. Забужко); *Затримуваних піддавали тортурам, нацьковували на них собак* (з наук. літ.).

ЗАТРИ́МУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **затри́мувати.** *Юнга .. виконував задуманий план затримування шхуни* (М. Трублаїні); *Друга риса Квітчиної манери — це етнографізм його оповідань, затримування дії в оповіданнях описовими вставками, іноді справжніми етнографічними етюдами* (М. Зеров).

ЗАТРИ́МУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАТРИ́МАТИ,** аю, аєш, *док.* 1. *кого, що.* Залишати, утримувати кого-, що-небудь якийсь час у певному місці, положенні. *Спиняюсь. Мене затримує запах пароходного* [пароплавного] *диму* (М. Коцюбинський); [Г а н н а:] *Треба буде швиденько розвантажити, щоб вагони не затримувати* (З. Мороз); *Я все поривався повернутися додому, але Семен Порфирович мене затримував* (Л. Смілянський); *Оксана сіла за рояль, піднесла руки над білими клавішами і затримала, ніби роздумуючи, куди їх опустити* (С. Чорнобривець); * Образно. *Яснішав світ, і день світлів, і десь у гаї синій вечір трава затримала густа* (І. Гончаренко).

2. *кого, що.* Перешкоджати чиємусь рухові, уповільнювати, гальмувати просування, розвиток чого-небудь. *Цар Дарій наказав будувати сім укріплених таборів.., щоб, затримуючи скіфів валами, половину свого війська згрупувати в кулак і розбити князя Ідана* (В. Рубан); *Посеред вулиці їхала пара верхівців.., їхали швидко, вчвал, вимахуючи нагайками, тільки порівнявшися з павільйоном, трохи затримали біг свій* (Леся Українка); *Те лікування, що може тимчасово затримати розвиток недуги, він відкидає* (Г. Усач).

3. *кого.* Силою зупиняти кого-небудь для чогось, забирати кудись. *Сторожко пробирався* [Левченко] *в темряві, .. міцно стискаючи в руці заряджений браунінг. Вистрілить по патрулю не вагаючись, коли б стали затримувати* (О. Гончар); — *Догнати його треба було, затримати й обшукати. Не міг же він десь далеко сховати покрадене* (М. Трублаїні); *Кількох маскарадників пощастило затримати і посадити у карцер* (Ю. Смолич).

4. *що, розм.* Зберігати, не віддавати що-небудь. *Не маю відповіді, хоч мені і треба б було знати, чи затримувати посаду для дядька жінки Вашої* (М. Коцюбинський); // *тільки док., рідко.* Залишити що-небудь у себе. *Фотографії .. пришлемо Вам.., а Ви дасте їх Гладиловичеві або затримаєте їх собі* (Леся Українка).

(1) Затри́мувати / затри́мати ди́хання — затамовувати, тамувати дихання, подих. *Поет сидів тихо і затримував дихання, щоб не зрушити тиші* (Леся Українка); *Вадим сильно уперся кулаком в ліжко і на мент затримав дихання* (В. Винниченко).

△ **(2) Затри́мувати / затри́мати сніг (воло́гу)** — утримувати, зберігати талі води спеціальними снігозатримувальними засобами. *Недаром на полях затримують сніг* (Б. Харчук); *Вони з осені обробили ділянки, вивезли добрива, угноєння, провели снігозатримання, затримали вологу* (Ю. Яновський).

◊ **(3) Затри́мувати (зупиня́ти) / затри́мати (зупини́ти) по́гляд (о́чі)** *на кому — чому* — уважно, пильно дивитися на кого-, що-небудь. *Старійшини зглядаються і знов затримують погляди на княжичу* (Д. Міщенко); *Подивившись м'яким поглядом по хаті, він зупинив погляд на Панасові, який лежав прикритий до грудей кожухом* (В. Винниченко); *Журба глянув на Дубовика, затримав на ньому довгий погляд, згадав щось* (Г. Епік).

ЗАТРИ́МУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.,* **ЗАТРИ́МАТИСЯ,** аюся, аєшся, *док.* 1. Продовжувати перебувати, залишатися ще якийсь час де-небудь. *Коли Хаєцький затримувався десь на вогневій або в небезпечному рейсі, то без нього вечеряти не сідали* (О. Гончар); *Карл-Йозеф уже дорогою вирішив, що не стане затримуватися тут до неділі* (Ю. Андрухович); *Бувало й таке, що Бронко попереджав, що сьогодні в нього термінова робота і він затримається в друкарні* (Ірина Вільде); * Образно. *Не така була погода, щоб смуток затримався в його серці* (М. Коцюбинський).

2. Припиняти чи вповільнювати на який-небудь час свій рух, ходу і т. ін.; зупинятися. *Любуша оглядається на Шалімова. Він кидається до неї, але раптом затримується* (І. Кочерга); *Комбат на хвилину чи дві затримується біля кожної роти, кожного взводу* (Є. Доломан); *Перед тим, як переступити поріг до вітальні, Семен Омелянович затримався біля дзеркала, що висіло поряд вішалки* (Д. Бедзик).

3. *з чим.* Не робити, не виконувати чого-небудь своєчасно. *Коли намісник затримувався з відповіддю, паланкове керівництво надсилало другий лист із погрозою* (з наук. літ.); *Коли я часом затримаюся з листом, то се не з лінощів.., а просто часу нема, бо інших листів багато на черзі* (Леся Українка).

4. *тільки недок.* Пас. до **затри́мувати.** *Хоча в сталях присутній ванадій, який може ефективно зв'язувати азот, цей процес затримується прискореним охолодженням* (з наук. літ.).

◊ **(1) Затри́муватися (зупиня́тися) / затри́матися (зупини́тися) по́глядом** *на кому — чому* — уважно, пильно, із цікавістю вдивлятися в кого-, що-небудь. — *Славного сина маєш, Лукіє, — каже капітан, затримуючись поглядом на Віталикові* (О. Гончар); *Вона зупинилася на ньому довгим поглядом* (І. Франко); *Поглядом затрималася* [дівчина] *на хлопцеві довше, ніж треба* (І. Сенченко); **Затри́мується (зупиня́ється) / затри́мався (зупини́вся) по́гляд** *див.* **по́гляд.**

ЗАТРИ́МУВАЧ, а, *ч.* 1. Той, хто затримує кого-, що-небудь. *З 1920 року радянське митне відомство почало впроваджувати практику преміювання затримувачів контрабанди* (з наук. літ.); *Затримувачі показали посвідчення працівників міліції, забрали хлопця в машину й відвезли до міськвідділу* (з газ.).

2. Пристрій для затримування чого-небудь. *Інерційний затримувач темпу стрільби розміщений у рукоятці пістолета* (з наук.-попул. літ.); *Затримувачі снігу.*

ЗАТРІ́ПАТИ, аю, аєш, *док.* Почати тріпати, роблячи швидкі рухи чим-небудь; замахати. *На високому дубі .. затріпала крилами якась птиця* (І. Нечуй-Левицький); *Олександра заверещала не своїм голосом та затріпала чорними руками* (М. Коцюбинський); — *Тіме! Тіме! — затріпала руками дівчинка, міцно держачи галку* (К. Гриб).

ЗАТРІ́ПАТИСЯ, ається, *док.* Почати тріпатися, роблячи швидкі, конвульсивні рухи. *Потягли рибалки сітку. Затріпалась, заблищала риба червонуватою лускою* (І. Нечуй-Левицький); *Іван знову засіпав руками, ногами, знову затріпалося все тіло* (Л. Яновська); *Івась затріпався весь і несвідомо почав одривати своїми рученятами величезні лапи гайдука* (Г. Хоткевич); *Почувся легенький хруск, голуб несамовито забився й затріпався* (В. Винниченко); * Образно. *На вустах усмішка рожевим метеликом затріпалась* (А. Го-

ловко); *Радість затріпалася в грудях така, що йой* (Д. Міщенко); // Прискорено забитися (про серце). — *Що це за диво? — крикнула Настя й почутила, що її серце затріпалось в грудях, неначе з переляку* (І. Нечуй-Левицький); *У Євгенія радісно затріпалось серце* (І. Франко); *Як давно це було! Але чого так занило, затріпалось серце?* (Г. Тарасюк).

ЗАТРІПОТА́ТИ, очу́, о́чеш, **ЗАТРІПОТІ́ТИ,** очу́, оти́ш, *док.* 1. Почати тріпотати, тріпотіти, швидко рухаючи чим-небудь; замахати. *Виповзе з-під грудки ящірка, протягнеться до теплого проміння, .. затріпоче крильцем метелик* (Н. Кобринська); *Він упав на коліна, .. затріпотав пустими руками, .. а тоді повернувся лагідно убік і миттю простяг горілиць* (К. Гриневичева); * Образно. *Страшна книга, злетівши вгору, затріпотіла аркушами і зникла в полум'ї* (В. Кучер).

2. *тільки 3 ос.* Затрепетати, заколиватися. *Лист затріпотів в руках Орисі, щось гаряче ворухнулося в серці* (М. Старицький); *І якщо впадеш ти на чужому полі, Прийдуть з України верби і тополі, Стануть над тобою, листям затріпочуть, Тугою прощання душу залоскочуть* (В. Симоненко); // Почати нерівномірно світитися (про вогонь, світло і т. ін.); замерехтіти, замигтіти. *Ніжний відсвіт затріпотів над селом* (О. Донченко); *Червоний п'ятачок відблиску затріпотів у нього на лобі* (Ю. Бедзик); // Зазвучати переривчасто. *Ти не вийшла навіть до порога, Тільки голос твій затріпотів* (В. Бичко); *Веселий сміх затріпотів над полем* (Є. Кравченко); // Почати розвіватися від вітру (про прапор, вітрило, волосся і т. ін.). *Здається, він* [вітер] *зараз повіє і відкине з ока русявого чуба, і чуб затріпоче* (В. Кучер).

3. Почати тремтіти; захвилюватися. *Кінь затріпотів під вершником і несподівано, мов вихор, кинувся праворуч...* (Олесь Досвітній); *Вона затріпотала, забилася всім тілом, як піймана рибина* (С. Добровольський); // Швидко забитися; закалатати (про серце). [К а т р я:] *Як вздріла його крізь вікно, то так серце затріпотіло, ледве встояла на ногах...* (М. Кропивницький); *І, відділившись від юрби, загорнемося в хутро ночі. Хай два серця — два голуби — співзвучно й тужно затріпочуть* (Б.-І. Антонич).

ЗАТРІПОТА́ТИСЯ, очу́ся, о́чешся, *док.* Те саме, що **затріпота́ти.** *Зійшло сонце... Затріпоталися барвисті мотилі понад колосистим морем* (І. Франко); — *Маша боягузлива. Досі не може чути пострілу з рушниці: так і затріпочеться* (М. Терещенко, пер. з тв. О. Пушкіна); *Серце затріпоталося тривожно* (Б. Лепкий).

ЗАТРІПОТІ́ТИ *див.* **затріпота́ти.**

ЗАТРІ́СКАТИ, аю, аєш, *док.* Почати тріскати (у 1 знач.). *Нараз — з усіх боків містечка .. затріскали рушниці. Заклекотіли, розкричалися кулемети, засвистіли жалібно й тонко кулі* (Мирослав Ірчан); *Вогонь прудко охопив дрова. Запалала береза, затріскала сосна* (з мемуарної літ.); *Із вулиці потягло димом, затріскав шифер* (з газ.).

ЗАТРІСКОТА́ТИ *див.* **затріскоті́ти.**

ЗАТРІСКОТІ́ТИ, очу́, оти́ш, **ЗАТРІСКОТА́ТИ,** очу́, о́чеш, *док.* 1. *тільки 3 ос.* Почати тріскотіти, тріскотати; затріщати. *В печі весело затріскотіли дрова, підпалені віхтями соломи* (Я. Гримайло); *Безладно затріскотіли постріли...* (В. Козаченко); *На станційному майдані затріскотіли мотоцикли, вигналися на перон* (Б. Харчук); *29 червня о 20-й годині з боку широкої асфальтової дороги затріскотали автоматні черги: в передмістя Львова входили солдати передових німецьких частин* (з навч. літ.); // *безос. Суцільними грозовими розрядами затріскотіло, загримотіло над містом* (Яків Баш); *Над партою сухо затріскотіло, і ядучий дим огорнув Митька та його сусідів* (Г. Усач).

2. *перен., розм.* Заговорити швидко, скоромовкою; заторохкотіти. — *А я оце у Калинівку приїхала, — солоденькою скоромовкою затріскотіла стара* (В. Собко).

ЗАТРІ́СНУТИ, ну, неш, *док., що, діал.* Різко зачинити (двері, вікно і т. ін.). *Кожний скочив до своєї скрині, затріснув віко за собою і — нічичирк!* (Б. Лепкий); *Марта перебігла до своєї спальні напроти і голосно затріснула за собою двері* (У. Самчук); *Старий скинув шапку, сторож влив йому якоїсь бовтанки і затріснув віконце* (Ю. Винничук).

ЗАТРІ́СНУТИСЯ, неться, *док., діал.* Різко зачинитися (про двері, вікно і т. ін.). — *Як сміла ти дозволити цьому щеняті брати себе під руку? — і вслід за тим почувся звук ляпаса й затріснулися двері* (Г. Хоткевич).

ЗАТРІУМФУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *док., рідко.* Почати тріумфувати. *Безбородько інстинктивно відчував, що пані Бровко чекає тільки нагоди, щоб затріумфувати над ним* (Ірина Вільде); * Образно. *Моя душа облилася слізьми й затріумфувала* (Ю. Мушкетик).

ЗАТРІЩА́ТИ, щу́, щи́ш, *док.* 1. *тільки 3 ос.* Почати тріщати (у 1 знач.). *Змагався довго Дуб, стогнав, не подавався, А далі затріщав, зломився і — упав...* (Л. Глібов); *Сухар .. затріщав у нього під міцними зубами* (С. Васильченко); *Крига скресла, затріщала, і буйна вода затопила все* (В. Кучер); *Двері були наглухо забиті. Але під дружним двобічним натиском не витримали і затріщали* (О. Гончар); // Почати тріщати під час горіння. *Затріщала, піднялася вогнем солома. Чайченко руками забив огонь* (М. Стельмах); *Буено підкинув у ватру кілька гіллячок, і вогонь затріщав, бризкаючи іскрами* (І. Білик); // Почати створювати різкий шум, тріск безперервними ударами, стуками і т. ін. (про механізми). *За селом затріщали кулемети* (П. Панч); *Вдарили гармати, самопали, затріщали мушкети* (В. Чемерис); // Різко залунати, зазвучати (про дзвінки, постріли і т. ін.). *Раптом відразу оглушливо затріщали сигнальні дзвінки* (Яків Баш); *Затріщали гвинтівочні постріли* (Д. Ткач); // Сповнитися тріском або шумом, звуками, що нагадують тріск. *Вибухи застугоніли зовсім близько, вода піднялась фонтанами, весь ліс затріщав* (О. Гончар); // Почати співати, стрекотати, видаючи різкі звуки (про птахів, комах). *Соловейко .. защебетав, залящав, зачиркав, засвистав, затріщав...* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Засвистів дрізд на своїй тоненькій флейті, затріщала кедрівка* (В. Гжицький).

2. *тільки 3 ос., перен.* Почати руйнуватися, зазнаючи розпаду, поразки, краху і т. ін. *Коли фронт затріщав.., ув'язнених з таборів почали направляти на заводи* (Н. Рибак); — *Скільки ж король Ян хоче набрати козаків? — спитав Палій. — Скільки можна зібрати, хоч і тридцять тисяч. — Ого! А не затріщить казна короля Яна?* (В. Малик).

3. *перен., розм.* Почати тріщати (у 3 знач.); заговорити швидко, скоромовкою. *Прислужник затріщав, називаючи кожну страву* (Панас Мирний); *Вирвався чийсь нетерплячий голос із гурту; за ним затріщали інші, як сухе бадилля, розгораючись на вітрі* (С. Васильченко).

◊ **Аж кістки́ (ко́сті) тріща́ть (луща́ть) / затріща́ли (залуща́ли)** *див.* **кістка; Моро́з тріщи́ть (ти́сне, ціпить** *і т. ін.)* **/**

затріща́в <**Моро́зи тріща́ть (ти́снуть, ці́плять** *і т. ін.*) / **затріща́ли**> *див.* **моро́з.**

ЗАТРУБИ́ТИ, трублю́, тру́биш; *мн.* затру́блять; *док.* 1. Почати трубити, видаючи звуки за допомогою труби, сурми, рога і т. ін. *Приложила* [Мирослава] *гарно точений ріг до своїх коралевих* [коралових] *уст і затрубила на весь ліс* (І. Франко); *В тому кінці села затрубив пастух — сигналив жінкам, щоб корови доїли* (М. Томчаній); // Заграти, видати звуки на трубі, трембіті і т. ін. *Лукин устав із ношів* [нош], *підніс трембіту, затрубив тричі* (Марко Черемшина).

2. Почати видавати, утворювати звуки, схожі на звуки труби. *Під вікном затрубив клаксон .. Шофер .. когось викликав механічним натискуванням на клаксон* (П. Панч); *Чайник затрубить срібним ріжком* (Є. Пашковський); // Видати звуки, схожі на звуки труби. *Пароплав три рази затрубив* (Мирослав Ірчан).

3. Зазвучати, заграти (про духові музичні інструменти). *Затрубили рано труби* (С. Руданський); *— Не тепер дасть одповідь, то в день останній, — заскрипів Сулейман. — О! як затрубить тоді сурма і прочитає Аллах книгу в його лівій руці!..* (М. Коцюбинський); *Заметалися по березі вої, затрубили сигнальні роги, сповіщаючи тривогу* (В. Малик).

4. *що.* Почати грати що-небудь (на трубі, сурмі і т. ін.). *Пішли* [троянці], *марш сумно затрубивши, Перед же від сам пан Еней* (І. Котляревський); * Образно. *Мене чужина приголубить на Волзі в дикому яру, про волю пісню там затрубить буран величний у бору* (Т. Осьмачка); // Граючи на трубі, сурмлячи і т. ін., сповістити про що-небудь. *Ходкевич глянув у поле, стиснув нервово губи і наказав затрубити гасло бойової готовності* (О. Маковей); *Коли тривогу уночі затрублять сурмачі і навхрест небо перетнуть прожекторів мечі — наш батальйон за п'ять хвилин зведеться як один* (І. Гончаренко).

◊ **Сурми́ти (труби́ти, гра́ти) / засурми́ти (затруби́ти, загра́ти) похід (в похід)** *див.* **сурми́ти**[1].

ЗАТРУ́Д, у, *ч., діал.* Праця, зусилля. *Шкода, мамо, затруду твого: не найдеш ти віночка мого* (з народної пісні).

ЗАТРУ́ДЖЕНИЙ, а, е, *діал.* 1. Зароблений важким трудом. *Вже як сонце піднялося на сніданок, Катерина одержала у Генріха кривавицею затруджені гроші* (С. Чорнобривець).

2. Знесилений трудом. *Затруджені руки;* // Який минув у важкій праці. * Образно. *Стоїть Христя коло дверей, — затруджена молодість, невмита краса в лахміттях* (С. Васильченко).

ЗАТРУДИ́ТИ, у́дить, *док., розм.* 1. *що.* Почати трудити (у 3 знач.). *І знову невсипуща журба захопила її в свої цупкі обіймища, занудила та затрудила материне гаряче серце* (Панас Мирний).

2. *безос., що, у чому, в що.* Про виникнення болю, важкості в чому-небудь. *— Не знаю я, чарівна незнакомко* [незнайомко], *хто ти така, .. — став я промовляти, вперши на сусідку очі, що аж у лобі затрудило* (С. Васильченко); *Він, вхопивши металевий уламок, розмахнувся ним, як молотобоєць, і з усієї сили вдарив по замку. Затрудило в руки, аж самому блиснуло в очах, і замок розчахнувся* (О. Гончар); *Вже тоді був кріпкий у плечі твій батько. Одного разу як махне — мені аж руку по лікоть затрудило* (І. Білик).

ЗАТРУ́ЄНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **затру́їти.** *Він .. набрав повні груди затруєного випарами сірчаної кислоти повітря* (П. Панч); *Хвору людину, затруєну злом, треба якнайшвидше лікувати* (Е. Андієвська); *Життя твоє, затруєне колись, очиститись не може і подосі* (П. Мовчан); // **затру́єно,** *безос. пред. Тільки у Швеції через підвищення кислотності води 18 тис. озер затруєно, у половині з них риба зникла повністю* (з навч. літ.).

ЗАТРУ́ЄННЯ, я, *с.* Дія за знач. **затру́їти** і **затру́їтися.** *Затруєння ґрунту аміачною водою забезпечує загибель 80–90 % личинок хрущів* (з навч. літ.); *Вона принесла багато відварів трав і мазей на борсуковому й ведмежому салі та овечому маслі — від загноєння, затруєння, кровотечі* (М. Матіос).

ЗАТРУ́ЇТИ *див.* **затру́ювати.**

ЗАТРУ́ЇТИСЯ *див.* **затру́юватися.**

ЗАТРУСИ́ТИ[1] *див.* **затру́шувати.**

ЗАТРУСИ́ТИ[2], трушу́, тру́сиш, *док.* 1. *чим, кого, що.* Почати трусити; затрясти. *Він таки й кинувся на карлувату грушку та щосили затрусив нею* (Н. Королева); *Жандарм гримнув, погрозливо затрусив над головою кулаком* (Б. Антоненко-Давидович); *Отець Тимофій затрусив бородою* (Л. Первомайський); *Червоний півень .. сердито затрусив сергами* (Григорій Тютюнник); *Зрештою, почулися кроки, Кулаківський прислухався, а тоді кинувся до полковника, затрусивши його за плече* (Валерій Шевчук); * У порівн. *І ось раптом серце забилось у страшній тривозі, наче хтось запопав його обіруч і страшенно затрусив ним* (М. Івченко).

2. *кого.* Почати трусити когось, кимсь (про страх, холод, хворобу і т. ін.). *Злість затрусила всього Чубенка* (Ю. Яновський); *Однієї ночі страх Сидора затрусив* (М. Малиновська); // *безос. Сандро Новака затрусило у лихоманці* (О. Десленко); *Мене аж затрусило з того здогаду* (Ю. Мушкетик); *Алі так затрусило зі страху та цікавості, що він перехилився аж по груди і зазирнув униз* (Ю. Логвин).

3. *розм.* Побігти риссю, швидко й дрібно перебираючи ногами. *Чорно-сірий вепр вистрибнув з кущів і з грізним хрюканням затрусив на мисливців* (З. Тулуб); *Злякано заревла чиясь корова, і вся череда риссю затрусила до села* (Ю. Мушкетик).

ЗАТРУСИ́ТИСЯ, трушу́ся, тру́сишся, *док.* 1. Почати труситися (у 1 знач.). *Квітки на голові затрусились, неначе од вітру* (І. Нечуй-Левицький); *Яринка .. зачепила деревце, воно затрусилось, і раптом, як сльози, з нього градом посипались листочки* (О. Донченко); * Образно. *Чіпка глянув на правий бік... Захиталася темнота, затрусилася... й з неї висунулось дві тіні* (Панас Мирний); // Заколиватися, задвигтіти. [С е м е н:] У *мене аж душа замерла, і ніби земля підо мною затрусилась...* (М. Кропивницький); *Од тих ударів затрусилася вся башта, і після шостого вдару двері затріщали й впали усередину башти* (А. Кащенко); *Тільки-но ліг* [Миколка], *як відразу щось ударилось об стіну, аж увесь сарай затрусився* (М. Вінграновський).

2. Затремтіти, затрястися від якого-небудь почуття. *Дід увесь затрусився, голова й борода ходором заходили, а очі з-під настовбурчених брів, як вугілля, запалали* (Панас Мирний); *Бондар аж затрусився, зрозумівши, що його справа програна* (В. Петльований); *Дізнавшись, що тут сталося, він так затрусився, що ледве до машини дійшов* (М. Руденко); // Задрижати (про частини тіла). *"Ох!" — тільки і скрикнула* [Галочка], *руки і ноги затрусилися — ледве устала .. і з місця не ступить* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Явень*

гарячковими рухами взувся; йому затрусились коліна (М. Йогансен); *Дігтяренчиха зронила руки. Очі її округлилися, губи затрусилися* (Ю. Мушкетик); // *перен.* Зазвучати нерівномірно, уривчасто (про голос). — *Не плач, а то й мене жаль бере, — сказала Марія та й сама заплакала, у неї голос затрусивсь, як струна* (І. Нечуй-Левицький).

◊ **[Аж] жи́жки́** *(рідко* **віджилки)** **трясу́ться (тру́сяться, тремтя́ть, дрижа́ть** *і т. ін.)* / **затрясли́ся (затруси́лися, затремтіли, задрижа́ли** *і т. ін.) див.* **жи́жки́; Но́ги аж затруси́лися до та́нцю** *див.* **нога́.**

ЗАТРУХЛЯ́ВІТИ, іє. Док. до **трухля́віти.** *Деякі дерева аварійно небезпечні, сухі, затрухлявіли й ростуть криво* (з газ.).

ЗАТРУ́ШЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **затруси́ти**[1]. *До господарського двору ясно тягнулися широкі дороги з поля, від скирт і ожередів, затрушені соломою, мішанкою, сіном* (В. Кучер); *Вразила тільки в'язка книжок у кутку, напівприкрита рядниною й затрушена дерев'яними стружками* (М. Сиротюк).

ЗАТРУ́ШУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАТРУСИ́ТИ,** ушу́, у́сиш, *док.* 1. *що.* Розкидаючи, розсипаючи що-небудь, покривати якусь поверхню. *Смоливус .. встигав викачувати воду і в штреках затрушувати дощаний настил...* (С. Чорнобривець); — *Отак краще, — полегшено зітхнув Славко, затрушуючи вхід до нори* (О. Бердник); * Образно. *Не живою водою — своєю землею затруси Незагоєні рани, яких не лічив на війні* (П. Гірник).

2. *тільки док.* Почати сипати, сіяти (про опади). *Було ясно й сонячно, але раптом затрусив дощ* (із журн.); // *безос. Держачись за руку, вертали під туманом у село .. Затрусило дрібним снігом* (Б. Харчук).

ЗАТРУ́ЮВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **затру́ювати.** — *Вже по саме нікуди маємо тих воєнних винаходів. Ось узяти б, наприклад, маски для затруювання газами. Натягнеш собі таке на голову, і ти вже отруєний* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека); *Чи такі думки й ідеї можна назвати затруюванням душі української суспільності та української молоді?* (з публіц. літ.).

ЗАТРУ́ЮВАТИ, юю, юєш, *недок.,* **ЗАТРУЇ́ТИ,** ую́, у́їш, *док.* 1. *що.* Додаючи отрути, робити що-небудь отруйним; труїти. *Як підоспіла весна, почав ганяти нас Ворота з рання до вечора..: то пожене обдивляти борті, чи не внадився до бджоли ведмідь, а то йдемо гуртом і затруюємо мишачі нори* (І. Білик); — *А затруїв кислиці хто? — Одна циганочка* (О. Ільченко); // Насичувати повітря їдкими запахами. *Трупи розкладались і затруювали повітря* (А. Чайковський); *Душно в хаті. Гас у лампі блима, Чадом всю кімнату затруїв...* (Л. Первомайський).

2. *кого, що, перен.* Згубно впливати на кого-, що-небудь. [С і ц і н і й:] *Ці думки — трутизна! Де сплоджені, там зоставаться мусять, Щоб інших не затруювати* (Д. Павличко, пер. з тв. В. Шекспіра); *Все затруїли в мені, все приглушили, підтяли в зароді* (І. Франко).

3. *що, перен.* Робити неприємним, тяжким, безрадісним. *Чому ми не такі щасливі, як могли б бути при наших маєтках і урядах, чому ми одні другим затруюємо життя?* (Б. Лепкий); [Г а л я:] *Сваритись доведеться з батьком, а я цього не хочу, це мені затруїть життя* (В. Самійленко).

ЗАТРУ́ЮВАТИСЯ, юється, *недок.,* **ЗАТРУЇ́ТИСЯ,** у́їться, *док.* 1. Захворювати через шкідливу дію отрути; труїтися, отруюватися. *Колись доктор лікував його жінку, що затруїлася була гнилою рибою* (В. Винниченко); *Полонені крізь діряве взуття кожної миті наражаються затруїтися трупною ропою* (Е. Андієвська); // Ставати отруйним від чого-небудь. *О, водо українських рік, .. Не раз від трупів козаків Ти виступала з берегів І панським трупом затруїлась!* (М. Рильський).

2. *перен.* Зазнавати згубного впливу. *Що більше до того чортівського шинку ходив* [дяк], *то більше затруювався, відтак ніби переставав бути собою* (Валерій Шевчук); *Хлопець задумався, бо вже юнацька душа затруїлась трутизною успіху* (О. Ільченко).

3. *тільки недок.* Пас. до **затру́ювати.** *Щури затруювалися концентратом кормового лізину в концентрації 5,0 мг/м³* (з наук. літ.).

ЗАТРЮ́ХАТИ, аю, аєш, *док., розм.* Почати трюхати. *Попик аж рота розтулив від здивування .. За мить стулився йому й рот, і він затрюхав просто на ті ворота, що гостинно розчинилися перед ним* (Валерій Шевчук).

ЗАТРЮХИ́КАТИ, аю, аєш, *док., розм.* Почати трюхикати. *Уже потроху стало розвиднятись, коли хліборізова конячка бадьоро затрюхикала по примерзлій за ніч і трохи припорошеній сніжком дорозі* (Б. Антоненко-Давидович); *Коні грузли по самі бабки. З галопу перейшли на рись, а далі затрюхикали підтюпцем* (Ю. Мушкетик); *Проць кинувся в обхід яру до лісу. Йому паморочилось у голові, .. але він не сповільнював бігу. Зрештою потрапив у захисну тінь дерев і затрюхикав, трохи збавивши ходу* (Валерій Шевчук).

ЗАТРЯСТИ́, су́, се́ш; *мин. ч.* затря́с, трясла́, ло́; *док.* 1. *кого, що.* Почати трясти, хитати кого-, що-небудь ривками. *Тихон схопив газету і затряс з такою силою, ніби хотів струсити усі літери* (П. Панч); *Турбай вибіг із хати й так від радості затряс грузина, що в того ледве не потріскалися ребра...* (М. Руденко); *Зореслав не витримав їдучих кпинів, кинувся до ґрат, затряс їх, аж двері загули* (О. Бердник).

2. *що.* Ви́кликати коливання, двигтіння чого-небудь. *Хто сам може Землю затрясти?* (В. Рубан); // *безос. Враз будинок затрясло З підвалин аж до стелі* (П. Грабовський); *Раптом вагон затрясло на місці* (Олесь Досвітній); // *кого, що.* Ви́кликати в тілі та кінцівках тремтіння, хворобливе відчуття ознобу. *Страх, як трясця, затряс усе тіло Петра Федоровича* (Панас Мирний); *Раптом всю її охопила гостра й безугавна пропасниця й люто затрясла* (М. Івченко); *Жах затряс гостей митрополита* (Д. Павличко); // *безос. Хому затрясло, як у пропасниці. Судорожно перекошений лютим болем, він сів у кутку, стиснув важкі кулаки* (О. Гончар); *Мене аж затрясло, як побачив... Але ні, не він...* (М. Малиновська).

3. *чим.* Почати швидко махати, рухати чим-небудь. *Іван з жахом побачив, як, виткнувшись з-за галузок, затрясли головами бородаті цапи* (М. Коцюбинський); *Ільяс люто вишкірив зуби, знову затряс кулаками* (В. Малик); // Задвигтіти чим-небудь. *Свиснув вітер, затряс вікнами, завив диким стогоном, загудів у комині* (Н. Кобринська).

ЗАТРЯСТИ́СЯ, су́ся, се́шся, *док.* 1. Почати трястися, коливатися; задвигтіти. *Раптом земля затряслась, будинки хитнулись і ось-ось, здавалось, заваляться* (М. Коцюбинський); *Все затряслось у кімнаті, коли повз вікна, не спиняючись, проходив вантажний поїзд* (М. Трублаїні); *Від удару блискавки затряслись гори, і обвалом засипало всі виходи з печер* (В. Близнець).

2. Затремтіти, задрижати. *Як почула таке Мотря, то й лиця на їй не стало: поблідла, як крейда, затряслась, як лист на осичині* (Панас Мирний); *Од злості в старшини аж руки затряслися* (С. Васильченко); *Старий схопився за голову й затрясся в невтішному плачу* (Ю. Бедзик); *В ображеної Юльки затряслися губи* (І. Нижник); // *перен., розм.* Зазвучати уривчасто (про голос). *При послідніх словах мимоволі затрясся її голос і сльози бризнули з очей* (І. Франко).

◇ **[Аж] жи́жки́** *(рідко* **віджилки) трясу́ться (тру́сяться, тремтя́ть, дрижа́ть** *і т. ін.)* / **затрясли́ся (затруси́лися, затремті́ли, задрижа́ли** *і т. ін.) див.* **жи́жки́.**

ЗАТУЖА́ВІЛИЙ, а, е. Дієпр. акт. до **затужа́віти.** *Зашипів затужавілий пісок під човнами, і два човни .. тихо полинули по воді* (І. Нечуй-Левицький); *Петро мчав вулицею не оглядаючись, ступав по затужавілих перед вечором калюжах* (А. Хижняк); *Заброда короткозоро нахилився над затужавілою малесенькою ранкою* (Микита Чернявський).

ЗАТУЖА́ВІННЯ, я, *с.* Дія за знач. **затужа́віти.** *Густота замісу формувальної маси впливає на механічну міцність, хімічну стійкість та термін затужавіння цементу* (з навч. літ.).

ЗАТУЖА́ВІТИ, іє. Док. до **тужа́віти.** *Земля затужавіла, на деревах з'явився сніговий мох* (Ю. Збанацький); *За ніч затужавіли калюжі.., і коні сковзаються, спотикаються на слизькому льоду* (А. Хижняк); *До колодязів, до хлівів люди пробивали довгі вузькі лази й не їздили по вулицях майже тиждень, поки сніги не затужавіли* (Ю. Мушкетик); *І перед нею, і за нею, кругом дзвеніли, не затужавівши, молоді колоски* (Б. Харчук); * Образно. *Серце затужавіло, зробилося, як криця, і болить, і болить, і не перестає* (С. Васильченко).

ЗАТУЖИ́ТИ, ужу́, у́жиш, *док.* 1. *за ким — чим і без дод., рідко по кому — чому.* Почати тужити за ким-, чим-небудь; заскучати, засумувати. *Він .. затужив за селом і втік на село* (І. Франко); *Часом мені добре самому, а часом то так затужу* (В. Стефаник); — *Ось ти, Сергію, живеш природою .. Відірви тебе від лісу, і що буде? Затужиш, правда?* (Л. Дмитерко); — *Я ж зовсім не та, що ті — з-над Дніпра. Я лише затужила по них і чомусь тієї туги позбутися не можу* (Р. Іваничук); * Образно. *Верби затужили В бурю під дощем* (П. Усенко).

2. Почати плакати, голосити, виявляючи тугу, журбу. *Як же заридає Катря, як затужить! І невгаває плачем своїм!* (Марко Вовчок); *Воїни почали сідати в лодьї. Затужили жінки й діти. Над рікою полинув плач* (А. Хижняк); // Почати вити, скиглити і т. ін. (про тварин). *А сова десь затужила, що аж серце в грудях мліє* (Ю. Федькович); *Буян на якусь хвилину зупинився, висолопивши язика, присів на задні ноги, затужив собачою тугою* (М. Стельмах); // Почати грати, співати журливу пісню, мелодію, видавати тужливі звуки. *Як затужиш у сопілку, сумно заспіваєш, моє серце, мою душу собі пориваєш...* (Уляна Кравченко); *Затужила мати Марія жалібним голосом: Ой у вишневому садочку Там соловейко щебетав...* (Є. Гуцало); // *перен.* Тужно, журливо зазвучати, залунати. *На греблі пісня затужить .. — заниє тоскно серце у Катрі* (А. Головко); *За хвилину сумно затужили під хатою трембіти, сповіщаючи про тяжке лихо* (І. Пільгук); *Уже, мабуть, молебень відслужили, бо затужили дзвони, затужили!* (Л. Костенко).

ЗАТУ́ЗАТИ, аю, аєш, *док., кого, розм.* Почати тузати. — *Ну, що ж ти, Ясю! — затузав Тарас спудея. — Це ж Київ, Київ!* (Василь Шевчук).

ЗАТУ́КАТИ, аю, аєш, *док., розм.* Почати тукати. *Над головою повільно затукав дятел* (М. Стельмах); // *безос. В стіні затукало методично, але повільно. Андрій перебив частим стукотом, а тоді вибив: "Можеш швидше?"* (І. Багряний); // Почати видавати короткі, переривчасті звуки, схожі на стукіт. *Біля контори .. затукала, засигналила машина* (І. Рябокляч).

ЗАТУ́ЛА, и, *ж.* 1. *розм.* Те, чим що-небудь затуляють, закривають. *Татари відкрили затулу й помітили Настю* (З. Тулуб); *Ярина тут молилася. Вона начепила собі над затулою маленький образок Почаївської Божої Матері, яка знаменита чудотворною стопою* (Б. Харчук); *Вернулася* [Меланка] *в хату і, відхиливши пічну затулу, длубалася в попелі* (Є. Гуцало); *Затула ближнього шатра загойдалась, і вогонь на мить висвітлив сонного .. дядька Михая* (А. Михайленко).

2. *перен.* Захист, оборона; заслона (у 3 знач.). *Я все мріяла про такого чоловіка, про якого в одній нашій сільській пісні співається: "Чоловіче мій, ти затуло моя, я тобою затулюся та й нікого не боюся"* (Г. Тарасюк); *Їде той, хто довгий час був йому підпорою й затулою* (М. Лукаш, пер. з тв. Д. Боккаччо).

3. *діал.* Відлога у верхньому одязі; каптур, капюшон. — *Підніми затулу, то воно затишніше буде од вітру* (Сл. Б. Грінченка).

ЗАТУ́ЛЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **затули́ти.** *Його вразила сутінь кімнати з вікном, затуленим до половини високим чудернацьким муром* (В. Підмогильний); *Дід в роздумах підійшов до будівлі, вікна і двері якої були затулені матами* (М. Стельмах); *Очі, затулені неважкими повіками, непорушно дивилися вгору* (М. Бажан); // **зату́лено,** *безос. пред. В цій хаті ще горіло світло, тільки знадвору не було видно, бо віконце було щільно затулено чорною хусткою* (Грицько Григоренко).

ЗАТУЛИ́ТИ *див.* **затуля́ти.**

ЗАТУЛИ́ТИСЯ *див.* **затуля́тися.**

ЗА́ТУЛКА, и, *ж., розм.* Те саме, що **за́слінка.** *Розпучливий брязкіт чавунних затулок, дух житньої соломи .. підняли на ноги сім'ю* (М. Коцюбинський); *Баба варить вечерю, закриває комин і затулки в печі, потім сідає біля чоловіка* (З. Тулуб); *Вітер несамовито стугонів віконницями, гудів у комині, стукав затулками* (О. Донченко); *Держав* [підліток] *нижній кінець шворки, прив'язаний вгорі до затулки на шпаківниці* (В. Барка).

ЗАТУ́ЛКА, и, *ж., зоол.* Рід черевоногих молюсків, які мають округло-дзиґоподібну черепашку з кришечкою, що зовсім затуляє устя. *Затулка поширена в Європі, Середній та Східній Азії* (з наук. літ.).

ЗАТУ́ЛОЧКА, и, *ж.* Зменш. до **зату́ла.** *Батечку, мій голубчику! Мій оборонничку, моя затулочко, оборони мене від лихої години, від невірної дружини* (Ганна Барвінок).

ЗАТУ́ЛЬЩИНА, и, *ж., іст.* Мито з котла на винокурні. — *Довго ж ти, Гнатку, по сіль їздив... А вини твої тепер такі: .. та за мажару, та за сіль, .. та затульщини, та поволівщини, та медове* (В. Дрозд); *За гетьмана І. Скоропадського з винокуріння почали стягувати новий податок — затульщину* (з наук. літ.).

ЗАТУ́ЛЮВАТИ *див.* **затуля́ти.**

ЗАТУ́ЛЮВАТИСЯ *див.* **затуля́тися.**

ЗАТУЛЯ́ТИ, я́ю, я́єш, *розм.* **ЗАТУ́ЛЮВАТИ,** юю, юєш, *недок.*, **ЗАТУЛИ́ТИ,** улю́, у́лиш, *док.* 1. *кого, що.* Закриваючи, загороджуючи, робити невидним повністю або частково. *Сині волошки проти місяця ще більше синіли, затуляючи собою мало не все вікно* (С. Васильченко); *Над морем висів туман, що затуляв сонце й звужував обрій* (М. Трублаїні); *Я ж тихцем поліз у куток та й затулив кулемет своєю спиною...* (О. Донченко); // *від кого — чого.* Заслоняючи, ховати, укривати. *Почувся голосний гавкіт, на дітей виткнулася заслинена морда собаки. Гапочка злякалася й заплакала. Петрусь затулив її од собачої морди* (Ю. Яновський); *Високі осокори стали круг неї* [хати], *сплелися гіллям, затулили .. від негоди* (Ю. Мушкетик); *Чоловік кинувся до мене, та Лорна затулила мене собою* (Любко Дереш).

2. *що.* Накладаючи, навішуючи щось поверх кого-, чого-небудь, притискаючи, притуляючи що-небудь до чогось, закривати, заслоняти. *Уляна .. затуляє вікна, щоб не світила блискавиця у вічі дитині* (Панас Мирний); *Дівчата-співачки затулювали хусточками заплакані очі* (І. Франко); *Орлик рукою затулював уста, щоб гетьман не бачив, що він не виспався* (Б. Лепкий); *Василина затулила лице обома руками і почала плакати* (І. Нечуй-Левицький); *Дід хутко зсунувся з печі на лежанку, підтягнув на білих штанях очкур, затулив сорочкою груди* (Д. Бедзик); // Закривати, затикати щось (звичайно якийсь отвір), міцно притискаючи що-небудь. *З-під руки, якою він затуляв рану, стікало щось тепле й мокре* (М. Коцюбинський); *Розворушена грязюка пахтить так, що навіть воли пирскають, а дівчата, що стоять поміж людьми, затулюють носи кінчиками хусток* (С. Васильченко); *Колибина моя сповнилась гудінням та свистом, бо хоч я й затуляв од вітру шпарини, та їх ще було дуже багато* (І. Муратов); *Десятник затулив їй уста своєю шапкою* (Марко Вовчок); *Олександр Матросов .. своїми грудьми затулив амбразуру ворожого дота* (С. Журахович).

3. *що, розм.* Стуляти, складати, закривати що-небудь розгорнуте, розкрите. *Вдень розпускає* [головатень] *свою білу, з великих нев'янучих платків квітку, а на ніч затулює її* (І. Франко); *То затуляв* [Данько], *то знов розтуляв картуза, щоб переконатися, що казна його на місці, що все це справдішнє* (О. Гончар); // Заплющувати, закривати повіками (очі). *Заразом видобувся тяжкий стогін болю і жаль з її молодих грудей... а далі вмовкла, затулюючи болісно очі, з яких спливали гарячі сльози* (О. Кобилянська); *Мені ввижалася Оля. Затуляв очі, але це не помагало* (М. Томчаній); *Нездужа лежала тихенько, безмовненько, усе сливе затуливши вічі, і походило, наче вона одпочивала по тяжкій-тяжкій утомі й праці* (Марко Вовчок).

4. *що, перен.* Відсувати на задній план, робити менш помітним, менш значним, другорядним. *Психологізм Достоєвського оглушує і затуляє його детективність і стереотипність* (В. Рубан); *Я хочу тобі написати про один маленький факт нашої бойової обстановки — доки його не затулила сотня схожих фактів і я ще бачу його в усіх мізансценах* (Ю. Яновський); // Тамувати, приглушувати. *Опанас ні-ні та й заридає в клуні уночі за своїм любимим сином, шапкою затуляючи ридання, щоб не злякати солов'я на вишні* (О. Довженко).

◊ **Закрива́ти (заплю́щувати, затуля́ти, замика́ти) / закри́ти (заплю́щити, затули́ти, замкну́ти) о́чі** *див.* **закрива́ти; Затика́ти (затуля́ти) / заткну́ти (затули́ти) дірки́ (ді́рку)** *див.* **затика́ти**[1]; **Затика́ти (затуля́ти,** *рідко* **зату́лювати) / заткну́ти (затули́ти) ву́ха [ва́тою,** *рідко* **во́ском]** *див.* **затика́ти**[1]; **(1) Затули́ти (закри́ти, замкну́ти, заткну́ти** *і т. ін.)* / **затуля́ти (закрива́ти, замика́ти, затика́ти** *і т. ін.)* **ро́та (уста́,** *грубо* **пе́льку, пи́сок** *і т. ін.):* а) замовкнути, зовсім нічого не сказати. [Д е м к о:] *Приказую тобі: затули рота!* (М. Кропивницький); [А в р е л і я:] *І ти б хотів, щоб я вуста замкнула, а тільки серцем Богові молилась?* (Леся Українка); *Нічого іншого не лишилося* [Мотрі], *як заціпити писок і, шморгаючи носом, тихо хлипати собі в кулак* (У. Самчук); *— Ану закрий пельку! — густим басом просив із темряви Микифор* (Григорій Тютюнник); *Не зітхай, моя дівчино, Скорбних уст не замикай, Рук не складуй безнадійно, Від життя не утікай* (П. Грабовський); б) *(кому і без дод.)* не дати змоги кому-небудь висловити свою думку, примусити когось замовкнути. [Г р и ц ь к о:] *Може, хто дурне і скаже. Не загородиш же йому рота?* (Панас Мирний); *Хто міг замкнути уста Шевченкові навіть під рекрутським ранцем і капральським буком?* (І. Франко); *Не можна затулити уста народові* (М. Рильський); *Здавалося б, почуй, збагни, одумайся, — ні, затуляють вуха й велять заткнути рота, замкнути вуста безстрашні, що мовлять слово правди* (Василь Шевчук); *— Не поздоровиться кому-небудь на зборах. Вже чортзна-що тут завели. Родинний альянс з куркульством! Незаможникам рота затуляють!* (О. Довженко); в) *(кому)* задобрити кого-небудь для застереження від розголошення чогось. *— Пошлеш титарям два вози горшків: сунеш благочинному в зуби горшка, а благочинній макітру, то заткнеш пельку й благочинному, й благочинній!* (І. Нечуй-Левицький); *— Нам потрібні гроші на дорожні витрати, часом, може, й на те, щоб заткнути пельку якомусь не в міру запопадливому справникові чи бургомістрові* (С. Добровольський); **Хоч ву́ха затика́й (затуля́й)** *див.* **затика́ти**[1].

ЗАТУЛЯ́ТИСЯ, я́юся, я́єшся, *розм.* **ЗАТУ́ЛЮВАТИСЯ,** ююся, юєшся, *недок.*, **ЗАТУЛИ́ТИСЯ,** улю́ся, у́лишся, *док.* 1. Закриваючись, загороджуючись чим-небудь, ставати невидним повністю або частково. *На нічній дорозі ніхто не плутався під колесами, хоч більше машин мені не зашкодило б, аби трохи затулитися ними* (В. Шкляр); * Образно. *Німа і мовчазна* [тюрма], .. *не видно було, щоб і сонце на неї світило; від гомону затулялася високою огорожею, — товстою кам'яною стіною* (Панас Мирний).

2. Притискаючи що-небудь до чогось, виставляючи щось перед собою, заслонятися. *Дістав* [старшина] *коробочку із сірниками і, щільно затуляючись долонями, став закурювати* (С. Васильченко); *Я затулююсь рукою й дзвоню до фільмотеки* (Ю. Яновський); *Дубове гілля шмагало в груди, і він затулявся від нього, виставляючи перед себе лікті* (В. Кучер); *Грек, затулившись плащем, утікає геть з цирку* (Леся Українка); *Всю дорогу ішла* [Ганна], *затулившись хусткою по самі очі* (О. Гончар).

3. *розм., рідко.* Стулятися, складатися, закриватися (про що-небудь розгорнуте, розкрите). *Нарешті двері затулились* (Любко Дереш); // Змикатися (про губи, повіки і т. ін.), заплющуватися, закриватися повіками (про очі). *Оце око злипається, а оце, хоч плюй, не затуляється...* (О. Ковінька); *Обличчя сина приходить у рух. Часто скліпують повіки, посмикуються щоки, розтуляються й затуляються*

губи (А. Дімаров); *Повіки тут же затулилися, і я стрімко поринув у глибокий сон* (з газ.).

4. *перен.* Приховувати свої дії, наміри; прикриватися. [О л е с я:] *Найкращий спосіб від усього — затулятися Богом. Попрохав старець шматок хліба: "Бог дасть!"* (М. Кропивницький); — *Тобі видали червону книжечку не для того, щоб ти нею затулявся, а щоб працював разом із нами так, щоб шкіра на руках лопалася* (Григорій Тютюнник); — *Гарний привід. Можна затулитися благородною метою...* (Любко Дереш).

5. *тільки недок.* Пас. до **затуля́ти.** *Не можна злетіти, хоч крило піднімається. Крило затуляється світлом, і світло крилом затуляється* (М. Воробйов).

ЗАТУМА́НЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **затума́нити.** *В степу, перерізуючи поземкові протяги вітрів, неслися пари автомашин, неначе в затуманену сніговіями прірву* (Іван Ле); *Пальці хруснули од внутрішнього болю, а затуманені сльозами очі дивились кудись у простір* (М. Коцюбинський); *Події тих далеких днів проходили перед його очима трохи затуманені довгими роками, але все-таки добре видимі і від того не менш болючі* (В. Собко); *Це була перша .. часина дійсного щастя, не затуманеного ні жахом, ні досадою* (Л. Яновська); // **затума́нено,** *безос. пред. У Федора очі затуманено* (А. Головко); *Уся акція, весь рух зразу, з самого ж початку було поставлено під марку одної, окремої особи, офарблено персональним характером, звужено, збіднено й затуманено* (В. Винниченко).

2. *у знач. прикм.* Який затуманився, оповився туманом, димом, імлою і т. ін. *В небі мерехтіли великі південні зорі, і їхнє зеленкувате світло немов скапувало на густі гірські ліси, проникало в затуманені долини* (В. Кучер); *Затуманений диск сонця незабаром сховається за обрій* (Ю. Бедзик); // Який буває в нездорової, слабої людини або коли вона плаче (про очі, погляд і т. ін.). *Черниш плакав. Плакав, не помічаючи власних сліз, втупившись суворим затуманеним поглядом у зелене порожнє містечко з білими екранами* (О. Гончар); *Надвечір Арсенові стало краще. Розплющив очі і затуманеним поглядом обвів похмурі стіни льоху* (В. Малик); *Гойдалася перед затуманеним зором земля, ревів страшно потік — він гримкотів уже в Юрковій голові, котив прямо по мозкові важкі гранітні брили* (А. Дімаров).

3. *у знач. прикм., перен.* Нечіткий, невиразний. *Зінько .. йшов далі, далі, пірнаючи в те море минулого життя, то ясних, то затуманених згадок* (Б. Грінченко); *Гарячою хвилею налягли Маркові на серце затуманені спогади далекої юності* (І. Кириленко).

ЗАТУМА́НЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **затума́нити** і стан за знач. **затума́нитися.** *Терміново слід звернутися до офтальмолога, якщо ви помітили такі ознаки: "мушки" перед очима, відчуття напруження, тиску в оці. Затуманення зору, коли людина вранці встає — очі затуманені* (з газ.); — *Благаю тебе, не доводи* [доводь] *мою душу до затуманення і скажи мені, хто сей дід і про що говорили ви тої ночі?* (І. Франко); *Вона .. чула безтямний шепіт, що впливав на неї, ще дужче затуманюючи її голову, і те затуманення й слова, що він їх говорив, були приємними Зіньці* (А. Шиян).

ЗАТУМА́НЕНО. Присл. до **затума́нений** 2. *Ми .. взяли напрям на центральний острів, що затуманено синів на обрію* (У. Самчук); *Вона повернула свою розбурхану голову за ним і витріщилася на нього затуманено. Що він плів, що він плів?* (О. Кобилянська); *Гамалій уважно оглядав лампи. Нарешті він підняв голову й, затуманено оглядаючи професора крізь пенсне, рішуче заявив: — Ну, ясно, хтось погасив* (М. Івченко).

ЗАТУМА́НИТИ *див.* **затума́нювати.**

ЗАТУМАНИ́ТИ *див.* **затума́нювати.**

ЗАТУМА́НИТИСЯ *див.* **затума́нюватися.**

ЗАТУМАНИ́ТИСЯ *див.* **затума́нюватися.**

ЗАТУМАНІ́ЛИЙ, а, е. 1. Дієпр. акт. до **затуманіти.** *У затуманілому сизому надвечір'ї курявилися шляхи* (С. Добровольський).

2. *у знач. прикм., перен.* Засмучений, невеселий. *Затуманіле, зовсім похмуре обличчя полковника зразу вияснилося* (Ю. Смолич).

ЗАТУМАНІ́ТИ, іє, *док.* 1. Док. до **туманіти.** *Вагони рушили. Мов плівка, затуманіло все кругом...* (В. Сосюра); *Павлик стояв збентежений. Він не чекав глузування. Його банькаті, наче дві блакитні бульби, очі затуманіли* (О. Донченко); *Зроду бравий запорожець Ні сльозинки не пролив; А тепер стоїть понурий, — Вид його затуманів* (Я. Щоголів); * Образно. *Обачність і розважливість стали гетьманові в пригоді .. Послухався б царського указу, пішов під Ладижин, поклав би там своє військо, і той же цар затуманів би до нього немилістю* (Ю. Мушкетик).

2. Почати туманіти (у 1 знач.). *За білою стіною густого березняку затуманіло лісове озерце* (М. Малиновська).

◊ **(1) В оча́х затуманіло,** *безос., кому, в кого* — хто-небудь опинився в стані, близькому до непритомності. [В а с и л ь:] *Як гляне* [дівчина], *як поведе очима, як зниже плечима, то так тобі в очах затуманіє* (М. Кропивницький).

ЗАТУМА́НЮВАТИ, юю, юєш, *недок.,* **ЗАТУМА́НИТИ,** ню, ниш, *заст.* **ЗАТУМАНИ́ТИ,** ню́, ни́ш, *док.* 1. *тільки 3 ос., що.* Огортати, оповивати, затягувати що-небудь туманом, димом, імлою і т. ін., роблячи нечітко, невиразно видним; туманити. *Надворі хмарилось. Сірі одноманітні барви лягали на поля, затуманювали далі* (С. Добровольський); *Дим котився по сонних господах, Затуманював голе гілля* (Т. Масенко); *Зненацька, якось незримо й невідомо звідки, насунулась темна хмарина і затуманила собою все* (М. Сиротюк); // *безос. Навкруги — степ, голий, німий .. А потім блекнути* [блякнути] *став чи дощем затуманило. Сіро...* (А. Головко); // Заволікати, покривати туманом (у 2 знач.) (про очі, зір). *Він завагався, сльози затуманювали його зір* (В. Малик); *Роман довго дивився, не одриваючи очей, в лице забитого. Потім сльози затуманили йому очі* (А. Головко); // *безос. Йому перехопило подих і затуманило зір* (І. Білик).

2. *що, перен.* Робити що-небудь невиразним, незрозумілим; затемнювати. *Література має право ускладнювати сюжет, щоб читачеві було цікавіше читати, але вона не має права затуманювати сюжет так, щоб читач перестав його розуміти* (Ю. Смолич); // *кого.* Позбавляти кого-небудь можливості чітко мислити, розуміти щось. *Бідні, бідні. Нещасні люди .. Вас сотні літ безглуздими, пустими Словами затуманювали!* (І. Франко); *Окупанти брехнею нас хочуть затуманити, щоб міцніше тримати в своїй тюрмі* (В. Винниченко); *Найгірше те, що вони затуманили наших дітей, уже виросло покоління, котре сприймає щурів як вищу расу й саме прагне ощуритися* (Ю. Винничук).

◊ **(1) Затума́нювати / затума́нити го́лову (ро́зум,** *рідше* **о́чі)** *кому і без дод.:* а) призводити кого-небудь до втрати чіт-

кості мислення, реального сприйняття дійсності, затьмарювати комусь свідомість. *Страх затуманює очі* (М. Трублаїні); *Злість усе не минала, затоплювала всі груди, затуманювала голову* (В. Кучер); *Тимонові хміль голову затуманив* (М. Хвильовий); б) неприємно діючи, запаморочувати когонебудь п'янким запахом. *У відкрите вікно війнули пахощі прив'ялого листя, дурманом затуманили голову гауптманові* (Ю. Бедзик); в) вводити в оману, дурити кого-небудь. *Намагався бай заплямувати нове будівництво, брехнею затуманити бідноті очі* (О. Донченко); *І чого йому було з тими бандитами зв'язуватись? Що він, багач, дука? Підбили, голову затуманили чоловікові, пішов і сам не радий, і їй світ зав'язав* (І. Цюпа).

ЗАТУМА́НЮВАТИСЯ,ююся, юєшся, *недок.*, **ЗАТУМА́НИТИСЯ,** нюся, нишся, *заст.* **ЗАТУМАНИ́ТИСЯ,** нюся, ни́шся, *док.* 1. *тільки 3 ос.* Огортатися, оповиватися, затягуватися туманом, димом, імлою і т. ін., стаючи нечітко, невиразно видним; туманитися. *Вітер піднімав хмари жовтозеленого пилку, й тоді затуманювалося сонце* (Ю. Мушкетик); *Все море задимілося, затуманилось — красується* (С. Чорнобривець); *Прозорі стіни корабля знову затуманилися, стали непроникно-білими* (О. Бердник); // Заволікатися, покриватися туманом (у 2 знач.), утрачаючи здатність виразно, чітко бачити (про очі). — *Люблю його .. Давно люблю!.. — І затуманюються очі слізьми, і сповнюється хата несподіваним невтішним риданням...* (А. Шиян); *Козаков біг, не чуючи під собою землі, і не міг нічого крикнути, бо звуки заклякли в горлі, а очі затуманилися слізьми* (О. Гончар); *Далі читати не міг, бо затуманилися зіниці і всі слова злилися докупи* (М. Сиротюк).

2. *тільки 3 ос., перен.* Ставати невиразним, незрозумілим; затемнюватися. *Часом погляд його блукає в просторі і затуманюється тяжкою думкою* (Леся Українка); *Минула пригода з втечею, зустріч з дивним дитям затуманилася, здавалася сновидінням* (О. Бердник).

3. *перен., рідко.* Те саме, що **засму́чуватися.** *Старший льотчик щокою сперся на стиснутий кулак, затуманився в своїй невеселій задумі* (О. Гончар).

◊ **(1) Затума́нилося в голові** *у кого, кому і без дод.:* а) хто-небудь утратив здатність чітко мислити, реально сприймати дійсність. *Затуманилося Остапові в голові. Не миле ніщо йому* (К. Гордієнко); б) хто-небудь відчув запаморочення від неприємної дії різкого запаху. *Він удихнув того запаху і відчув, що дурманіє, що в голові йому затуманилося* (Валерій Шевчук); **(2) Затума́нилося в оча́х** *у кого* — хтонебудь опинився в стані, близькому до непритомності. *Нічого й не бачила* [Мотря], *бо в очах у неї почорніло, затуманилось...* (Панас Мирний); *У неї затуманилося в очах. Ноги тремтять і підгинаються* (У. Самчук).

ЗАТУ́ПАТИ, аю, аєш, *док.* 1. Почати тупати, бити ногами об землю, підлогу і т. ін. *Дівчина знову вскочила в хату, затупала голими ногами, червоними, як у гусака, захукала в руки* (Панас Мирний); *Далі затупали знову коні, йдучи помалу, ходою* (Б. Грінченко); *Музика заграла, і ноги затупали знову* (М. Коцюбинський); *Професор здивовано зиркнув на неї* [Тосю], *помітив оком, як у неї раптом затупали ноги, плутаючись у ході* (М. Івченко); // *також на кого.* Загупати ногами на одному місці, виявляючи гнів, обурення, нетерпіння і т. ін. — *Прибирай, — кажу, — сам, коли наробив такого! Як же скоче він* [панич], *як затупа ногами... — Я тебе на вулицю викину!* (Панас Мирний); *До управителя підбіг Митько схвильований — кінь вже втік: вуздечку показує. Управитель аж ногами затупав на хлопця* (А. Головко); *Хоч би фізик вилаявся, закричав, затупав ногами, сперечався — тоді б одразу полегшало* (Б. Антоненко-Давидович).

2. *розм.* Піти, побігти куди-небудь, тупаючи. *Максим.., хутко зійшовши сходами на улицю, щасливо затупав додому* (В. Винниченко); *Батько важко зітхнув і знов затупав назад до хатніх дверей* (Т. Осьмачка); *Дівчинка тихенько засміялася, затупала ніжками по щаблях драбини і з самого останнього сміливо зіскочила на сіно* (М. Стельмах).

ЗАТУПИ́ТИ *див.* **зату́плювати.**

ЗАТУПИ́ТИСЯ *див.* **зату́плюватися.**

ЗАТУПІ́ЛИЙ, а, е. Дієпр. акт. до **затупі́ти.** *Затупіле лезо;* * Образно. [П р и в и д:] *Лише нагадую. З'явивсь для того, Щоб нагострить твій замір затупілий* (Л. Гребінка, пер. з тв. В. Шекспіра).

ЗАТУПІ́ТИ, ію, ієш. Док. до **тупі́ти.** [Х о р к о с а р і в:] *Коси нам не затупіють: Клепані гаразд, Руки наші не вміліють. Скосим луг зараз!* (М. Кропивницький); *Марія картає себе: "Колись ти була бібліотекаркою в полку .. А зараз... Ким ти стала? Мозок твій затупів, думки крутяться навколо горщика з картоплею"* (М. Руденко).

ЗАТУ́ПЛЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **затупи́ти.** *Російські ж професори бували або затуплені перейнятою на віру од німців наукою, .. або зовсім ледачі пройдисвіти, що втирались у професорство* (І. Нечуй-Левицький).

2. *у знач. прикм.* Тупий, негострий. *Той плуг, затуплений, іржавий, мертвий, давним-давно не виїжджав у поле веснувати* (Р. Федорів); *Люд не переводився в кузні .. Жінки несли з дому затуплені сокири, ножі. Роботи вистачало* (А. Михайленко).

3. *у знач. прикм., перен.* Нерозумний, обмежений. *Стаємо ми правдивими рабами і невільниками нашого фаху хліба. Поганими, затупленими рабами* (О. Кобилянська).

ЗАТУ́ПЛЕННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **затупи́ти** і стан за знач. **затупи́тися.** *Затуплення леза лемешів корпусів, передплужників і ножів призводить до збільшення опору плуга* (з навч. літ.); *Соціальний педагог зобов'язаний навчитися долати прагнення до спокою, боротися з затупленням гостроти та активності почуттів, із байдужістю до навколишнього середовища* (з навч. літ.).

2. Тупа частина чого-небудь, що звичайно є гострою. *Після випробування інструмент не повинен мати помітних затуплень, вм'ятин і викришених місць* (з навч. літ.).

ЗАТУ́ПЛЮВАТИ, юю, юєш, **ЗАТУПЛЯ́ТИ,** я́ю, я́єш, *недок.*, **ЗАТУПИ́ТИ,** уплю́, у́пиш; *мн.* зату́плять; *док.* 1. *що.* Робити що-небудь тупим; тупити. *Ікла в кнурів необхідно вкорочувати або затупляти* (з навч. літ.); *Старе бадилля зразу косу затупить...* (М. Стельмах); *Воїн затупив клинка в глухому бої* [бою] (М. Рудь).

2. *кого, що, перен., рідко.* Те саме, що **оту́плювати.** *Тютюн завдає шкоди тілу, руйнує розум, затуплює цілі нації* (з навч. літ.).

3. *що, перен.* Те саме, що **притупля́ти** 2. — *Ах, я розумію інтелігенцію, вироблену через духовне терпіння, але фізичне лише затупляє* (М. Яцків); *Кава і сигарети тонізують мозок, короткочасно збуджуючи його приховані рецепторні резерви. Зате алкоголь — затуманює і затуплює* (С. Процюк); *Він сподівався, що ті улюблені згадки, ті улюблені*

картини битв вгамують гаряче серце, затуплять пишний Тодозин вид (І. Нечуй-Левицький).

ЗАТУ́ПЛЮВАТИСЯ, ююся, юєшся, **ЗАТУПЛЯ́ТИСЯ,** я́юся, я́єшся, *недок.*, **ЗАТУПИ́ТИСЯ,** уплю́ся, у́пишся; *мн.* зату́пляться; *док.* 1. *тільки 3 ос.* Ставати тупим; тупитися. *Вже мечі .. в руках героїв затупилися* (І. Франко); *Агей, воли ви круторогі, чого ви стали на межі? Чи затупились лемеші, чи потомились ваші ноги?* (В. Сосюра); *Затупилася пилка і сокира — маєш терпуг, нагостри* (Григір Тютюнник); * Образно. — *Шпагу я залишу для лицарів, які проймають жіночі серця, від чого вона часто затуплюється і стає не зброєю, а ламаним веретеном* (І. Пільгук).

2. *перен.* Приходити в стан отупіння, втрачаючи розумову або чуттєву сприйнятливість; тупіти. — *Чи не вистачить вам бути гарною особистістю в своїм крузі й місцевості, а треба конче затуплятись якимось там фахом, урядництвом? Розважте, панно Маню* (О. Кобилянська); // Притуплятися, послаблюватися (про відчуття, сприймання і т. ін.). *З розвитком девіантної поведінки в молоді все більше затуплюються позитивні відчуття* (з навч. літ.); — *У мене якось затупилося тепер почуття прив'язаності до людей, до місця, превалює тільки одне чуття, чуття нового, зміни вражень* (Ю. Яновський).

3. *тільки недок.* Пас. до **зату́плювати.** *З одного кінця за допомогою ретуші мікроліти затуплювалися, а з іншого формувалася гостра робоча частина* (з навч. літ.).

ЗАТУПЛЯ́ТИ *див.* **зату́плювати.**

ЗАТУПЛЯ́ТИСЯ *див.* **зату́плюватися.**

ЗАТУПОТА́ТИ *див.* **затупоті́ти.**

ЗАТУПОТІ́ТИ, очу́, оти́ш, **ЗАТУПОТА́ТИ,** очу́, о́чеш, *док.* Почати тупотіти, тупотати. *В сінях затупотіла така сила ніг, неначе ціла громада вривалась в дім* (І. Нечуй-Левицький); *Полем затупотіло три пари моторних ніг, а слідом за втікачами .. кинувся гурт селян* (Б. Грінченко); *Кінські копита затупотіли по мосту* (А. Шиян); *Мужики заворушилися під стіною, затупотали ногами на однім місці* (Панас Мирний); [П а в л о:] *Як закричить на мене пан, як затупотить...* (М. Кропивницький); *Майор Рогель на нього як заверещить, ногами як затупоче* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека); // *безос. Коли так, одного вечора, затупотіло в дворі; вибігла стара, а Данило коня прив'язує* (Марко Вовчок).

ЗАТУПЦЮВА́ТИ, ю́ю, ю́єш, *док.* 1. Почати тупцювати, топтатися на одному місці, переступаючи з ноги на ногу. *Нараз: "Стій!" — і коні затупцювали на місці* (Б. Лепкий); *Він нетерпляче затупцював, наче йому коштувало чималих зусиль, щоб не зірватися з місця й не побігти світ за очі* (М. Руденко); *Раптом Лебідь* [кінь] *зупинився й затупцював, миттю блиснув у повітрі копитами, щоб збутися вершника* (І. Чендей).

2. *розм.* Почати рухатися (перев. безладно). *Вербурн вийшов, а Маніу, зірвавшись на свої ходулі, затупцював по кімнаті* (М. Чабанівський); *Четверо тіл затупцювали круг полум'я* (Є. Пашковський); // Піти, попрямувати куди-небудь. — *Ахмет поїхав на поле, — ніби йому у відповідь промовила Гюлле, сівши на віслючка, що затупцював дорогою* (Олесь Досвітній).

ЗАТУПЦЮВА́ТИСЯ, ю́юся, ю́єшся, *док., розм.* Почати тупцюватися. *Купка* [людей] *заколихалася, затупцювалася* (Панас Мирний); *Кінь .. біля троянівського яру затупцювався і, тремтячи шкірою і поводячи вухами, закляк на місці, не бажаючи йти далі* (Григорій Тютюнник); *Нормани мерщій відступилися від дверей, розгублено затупцювалися* (П. Загребельний).

ЗАТУ́ПЦЯТИ, яю, яєш, *док., розм.* 1. Почати тупцяти, топтатися на одному місці, переступаючи з ноги на ногу; затупцювати. *Кінь затупцяв на місці, потім, відчувши впертого верхівця, рвонув щосили й помчав легкою пір'їною* (Л. Смілянський); *Хлопчики затупцяли біля дверей, заходились прощатися* (В. Земляк); *Він аж руками замахав і ногами затупцяв* (Ю. Винничук).

2. Піти, попрямувати куди-небудь. *Двором затупцяли коні й задеренчало цебро, певне, фурман водив коні до води* (Олесь Досвітній); *Він рвучко одійшов на середину кімнати й нетерпляче затупцяв великими кроками з кутка в куток* (Б. Антоненко-Давидович).

ЗАТУ́ПЦЯТИСЯ, яюся, яєшся, *док., розм.* Почати тупцятися. *Директор, неспокійно затупцявшись, енергійним рухом руки закликав сідати в коляску* (М. Івченко); *Шурик наче прокинувся, дрібно затупцявся на місці, розмахнувся і незграбно шкрябонув ногою по землі... повз м'яч* (В. Нестайко).

ЗАТУРБО́ВАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **затурбува́ти.** *Талочка теж поспішала, затурбована можливою розлукою з батьком та матір'ю* (Д. Бузько); *А він лежить у домовині, Покритий квітами, вінками, Не затурбований думками — Такий ясний, спокійний нині!* (М. М. Тарновський).

2. *у знач. прикм.* Стурбований, схвильований. — *А все-таки щось таке мусить там бути, — мовив затурбований .. комісар* (І. Франко); *На порозі зустрів його Петро, зблідлий і затурбований. — Що тобі таке, Петре? — здивувався Корецький* (Б. Грінченко); *Мати стала близько коло вікна, за серце взялася, слухає, затурбована, а очі, як зорі, горять* (С. Васильченко); // Який виражає турботу, занепокоєння. *Перед очима встали затурбовані, злякані обличчя сестри Катерини, Оксани, що, здавалось, казали: "Що це тобі, Тарасе!"* (С. Васильченко); — *Що там поробляєш? — повторив я лагідніше своє питання. — Нічого. Шукаю .. і не знаходжу, — відповів* [Нестор] *затурбованим голосом* (О. Кобилянська).

ЗАТУРБО́ВАНО. Присл. до **затурбо́ваний** 2. — *Тікайте, паничу! — шепнула якась* [дівчина] *затурбовано Щурові на ухо* (С. Васильченко); *Він затурбовано глянув на Талочку, що героїчно дибала поруч* (Д. Бузько); — *Що Остап? — спитав я затурбовано* (Валерій Шевчук).

ЗАТУРБУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *док., кого.* 1. Почати турбувати, викликаючи в кого-небудь занепокоєння; захвилювати. *Мирослави не було в світлиці, і се затурбувало Максима* (І. Франко).

2. *рідко.* Док. до **турбува́ти;** потурбувати. *Сповістіть, будь ласка, якщо це Вас не дуже затурбує* (Панас Мирний).

ЗАТУРБУВА́ТИСЯ, у́юся, у́єшся, *док.* Почати турбуватися, тривожитися, непокоїтися. *Затурбувалась тітка Мокрина — звісно, в крепацькій* [кріпацькій] *статі усе страха, усього боїться* (Марко Вовчок); *Вітя сидить нерухомо, як і раніш, схлипує. Затурбувалися: — Чого це він?* (С. Васильченко); *Данило затурбувався, чи не помітив його рибалка* (М. Стельмах); *Він раптом затурбувався, роззирнувся вражено — де він і що з ним?* (Валерій Шевчук); // Заклопотатися біля кого-, чого-небудь. *Затурбувався й ватаг. Він хоч і не гнав зараз отари, мусив випровадити пастухів* (М. Олійник); — *О, будь ласка, — затурбувався сол-*

дат і подав Муликові ложку. — Хліб? Маргарин? Будь ласка!.. (П. Загребельний).

ЗАТУРГОТІ́ТИ, очу́, оти́ш, *док., розм.* Почати турготіти; застукати, задвигтіти. *Опівночі заколихалась і затурготіла під ним земля, гук і галас розбуркали його* (О. Стороженко); *Одного ранку Осипко почув, як у дворі затурготіла бричка* (І. Пільгук); *Затурготіли дерев'яним засувом двері, і вже з'явилася на порозі знайома дівоча постать* (О. Гончар).

ЗАТУ́РКАНИЙ, а, е, *розм.* 1. Дієпр. пас. до **зату́ркати[2]**. *Залякані і затуркані віщунами, вражені наглою смертю старого вождя, мисливці й воїни вбачали тепер у чужинцях своїх ворогів* (В. Владко); *Трагедія в тому, що та його добра, по-своєму розумна мама надто вже затуркана життям, .. щоб зрозуміти пориви сина* (Ірина Вільде).

2. *у знач. прикм.* Заморочений, отупілий; забитий. — *Та пустіть її до біса, — крикнув затурканий писар. Молодицю пустили* (Марко Вовчок); *З такою ординарною і буденною жінкою, подумав Джо, може жити тільки дуже затурканий чоловік* (В. Чемерис).

ЗАТУ́РКАНІСТЬ, ності, *ж., розм.* Стан за знач. **зату́рканий** 2. *Побожність і затурканість багатьох людей були на руку ворогам, що діяли хитро й лукаво* (І. Цюпа); *Згадувала* [Євпраксія], *як .. били челядинців і слуг княжі приставники, який страх панував там у найтемніших закутках, яка затурканість, .. — не княжий двір, а дика пуща, набита звірами* (П. Загребельний).

ЗАТУ́РКАНО, *розм.* Присл. до **зату́рканий** 2. *Вулицею його крутило, як муху в окропі, затуркано дивився на реклами* (О. Ульяненко); *Життя є щоденне чудо, діти його ще таким і сприймають, але в дорослому віці ми, як правило, втрачаємо цю здатність повсякчас йому дивуватися, бо надто затуркано живемо* (з газ.).

ЗАТУ́РКАТИ[1], аю, аєш, **ЗАТУРЧА́ТИ,** чу́, чи́ш, *док.* 1. Почати туркати, турчати (у 1 знач.). *Дерева заколихались, гілля до гіллі прихилилось, затуркали горлиці* (О. Стороженко); *Вони почули, як на стовпі затуркав, кличучи голубку, голуб* (Валерій Шевчук).

2. Почати утворювати звуки, подібні до туркання, турчання. *Затуркав тарабан, важкії чоботи Застукали по плитах* (І. Франко); *Десь унизу затурчав ріжок пастуха* (Г. Хоткевич); *Машина затурчала і повернула назад у слободу* (С. Добровольський); * У порівн. *Настуся аж жахнулась, ніби хто затуркав їй над самісіньким вухом. А дзвоник ніби лящав та верещав* (І. Нечуй-Левицький).

3. *перен., розм.* Заговорити безперервно, скоромовкою. *От як затуркали, затуркали — бо звісно, як наші молодиці, скільки їх не буде, та як заговорять разом усі ув один голос, так нічого і не второпаєш* (Г. Квітка-Основ'яненко).

ЗАТУ́РКАТИ[2] *див.* **зату́ркувати.**

ЗАТУРКОТА́ТИ, очу́, о́чеш, **ЗАТУРКОТІ́ТИ,** очу́, оти́ш, *док.* 1. Почати туркотати, туркотіти (у 1 знач.). *В житі затуркотала горлиця* (І. Нечуй-Левицький); *З гущавини парку заголосила ще зозуля, ніжно затуркотіла лісова голубка* (М. Івченко); // *перен., розм.* Швидко заговорити; заторохтіти. *З вікна навпроти вистромилася чиясь розкудлана голова і писклявим голосом затуркотіла: — Якого біса товчеш каменем?* (Ю. Винничук).

2. *перен., розм.* Почати туркотати, туркотіти (у 2 знач.). *За хвилину затуркотів мотоцикл, зірвавшись з місця* (О. Копиленко); *Поранені піднімали голови, .. незважаючи на кулі, що шалено затуркотіли в стінах над їхніми головами* (О. Гончар); *Сірко махнув рукою, затуркотіли похідні литаври, й запорожці притьма побігли до шанців* (Ю. Мушкетик).

ЗАТУРКОТІ́ТИ *див.* **затуркота́ти.**

ЗАТУ́РКУВАНИЙ, а, е, *розм.* Дієпр. пас. до **зату́ркувати.** *Затуркуваний пропагандою народ.*

ЗАТУ́РКУВАННЯ, я, *с., розм.* Дія за знач. **зату́ркувати.** *Мабуть, поезія знову звернеться до змістовних символів, не страхаючись уже ні затуркування, ні глуму, ні нападок за незрозумілість* (В. Барка); *Особистість докорінно відрізняється від неособистості саме тим, що остання ані фізично, ані ментально не здатна відмитися від бруду маніпуляцій свідомістю чи злочинних технологій затуркування мас* (з публіц. літ.).

ЗАТУ́РКУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАТУ́РКАТИ,** аю, аєш, *док., кого, що, розм.* Заморочувати чимсь кого-небудь, доводячи до отупіння. — *Помовч, — суворо наказав йому Сашко. — Твою маму хтось затуркує, а путнього вона нічого не знає* (Л. Юхвід); *Затуркувала словами, приголомшувала несамовитим натиском з перших слів, і Євпраксії стало страшно цієї жінки* (П. Загребельний); *Панна ж почала з того, що засліпила, затуркала, задурила, причарувала мою дружину* (Л. Яновська); — *Початківець, якщо він здібний, перш за все повинен бути впевненим у собі... — відповів Олесь Васильович. — Інакше його затуркають* (О. Донченко); *Затуркають тебе, заморочать, що забудеш, як і сам звешся* (В. Шкляр).

◊ **(1) Зату́ркувати / зату́ркати го́лову** *кому* — набридаючи кому-небудь зайвими розмовами, вимогами і т. ін., відвертати увагу, не давати можливості зосередитися, зрозуміти щось або розібратися в чомусь. — *Слухайте, — відмахнувся Сотник, — пишіть, як хочете. Тільки не затуркуйте мені голову різними дурницями* (М. Циба); *Мати жахалася, докоряла хтозна-кого: син з дороги натомився, набродився, виголодався, а вони йому голову затуркали!* (К. Гордієнко).

ЗАТУРЧА́ТИ *див.* **зату́ркати[1].**

ЗАТУТУ́КАТИ, аю, аєш, *док., розм.* Почати тутукати. *Меншеньких забирав* [Кузьма], *скільки могло влізти, в машину, .. і під крики: "Затутукайте, дядьку!" — рушали до хутора* (Остап Вишня); // *безос. Він так і не дав Іванові Кириловичу обмовитися хоч словом, у трубці затутукало* (В. Дрозд).

ЗАТУХА́ННЯ, я, *с.* Дія і стан за знач. **затуха́ти[1].** *У разі раптового затухання полум'я в газових пальниках терміново закрийте всі крани, ретельно провітріть приміщення* (з навч. літ.); *Виступивши, вшкрябнувши сумління парубка, вони* [думки] *жеврілі без затухання, навіть коли спав, і перетворилися на рану* (Іван Ле).

ЗАТУХА́ТИ[1], а́є, *недок.*, **ЗАТУ́ХНУТИ,** не; *мин. ч.* зату́х, ла, ло *і* зату́хнув, нула, ло; *док.* 1. Переставати горіти; тухнути, гаснути. *Час розполовинений був між холодом і жданням тепла на ранок, коли вогонь у печі давно вже затухав* (П. Загребельний); — *Такий сильний вітер подув, що вогонь .. взяв і затух* (Любко Дереш).

2. *перен.* Втрачати силу вияву, затихати, припинятися. *На пробоїну, звідки бив фонтан, полетіли рейки, мішки з піском, і фонтан поволі почав затухати* (Яків Баш); *Хто знає, .. чи залишиться між ними той пал, що живив їхні почуття одне до одного, чи затухне, загасне, замре, витравиться*

часом (Григорій Тютюнник); // Переставати лунати, звучати. *Затухали і віддалені постріли гармат* (Іван Ле); *Розмова почала затухати* (В. Малик); // *фіз.* Зменшувати амплітуду коливань (про електромагнітні, ультразвукові хвилі і т. ін.). *У воді звукова хвиля затухає повільніше, ніж у повітрі, тому у воді звук може поширюватися на великі відстані* (з наук.-попул. літ.).

ЗАТУХА́ТИ², а́є, *недок.*, **ЗАТУ́ХНУТИ**, не, *док.*, *розм.* Ставати тухлим; протухати. *Було в мішку трошки зерна, то тато в погребі вигріб дірку і там заховав. Коли вже потім дістали це зерно, воно дуже затухло* (з мемуарної літ.).

ЗАТУ́ХНУТИ¹ *див.* **затуха́ти¹**.

ЗАТУ́ХНУТИ² *див.* **затуха́ти²**.

ЗАТУШИ́ТИ, ушу́, у́шиш, *що.* Док. до **туши́ти**. *Покидаючи місце привалу, багаття потрібно старанно затушити, залити водою* (з навч. літ.); * Образно. *Де б я не був, як би не гули навколо мене ворожі вихори, їм ніколи вже не затушить того вогню, що викресав з мене колись у човні дід Платон* (О. Довженко).

ЗАТУ́ШКАНИЙ, а, е, *розм.* 1. Дієпр. пас. до **зату́шкати**. *Дитина була затушкана у велике покривало* (із журн.).

2. *у знач. прикм.* Який затушкався. *Довкола кривого столу і на лаві в сутінках сиділи Василь Моренко, Гнат Убогий, Семен Сухий .. і затушкана в теплу хустку Маруся* (П. Панч); *Кіньми правував затушканий у звичайну селянську керею дядько* (Ю. Збанацький).

ЗАТУ́ШКАТИ *див.* **затушко́вувати¹**.

ЗАТУ́ШКАТИСЯ *див.* **затушко́вуватися¹**.

ЗАТУШКО́ВАНИЙ¹, а, е, *розм.* 1. Дієпр. пас. до **затушкува́ти¹**. *Озивається відкілясь від печі, сміючись, Дуня й зацитькує чиєсь затушковане у велику хустку немовля* (Б. Антоненко-Давидович); *Захар повернув до хати і, лиш мить простоявши біля затушкованого зсередини вікна, рішуче постукав у шибку* (Іван Ле); *Того співу ніхто не чув, бо нора знадвору, під хатньою загатою, вона глибоченька й добре затушкована бараболинням, ганчір'ям та черепками* (Є. Гуцало).

2. *у знач. прикм.* Який затушкувався *(див.* **затушкува́тися¹**). *Вона була затушкована, замотана вся, а личенько щільно закрите густою, чорною наміткою* (Л. Яновська).

ЗАТУШКО́ВАНИЙ², а, е. 1. Дієпр. пас. до **затушкува́ти²**. *Нижче — затушкований чорною фарбою квадрат* (Л. Письменна).

2. *у знач. прикм., перен.* Прихований, затемнений. *Заплющити очі й упірнути в сон .. Або, може, переживати нишком свій затушкований, а тепер розгальмований жах і свою особисту трагедію, свою таємницю...* (І. Багряний); *Знайшлися нащадки славного козацького роду, які відчули обов'язок повернути затушковані сторінки нашої історії* (із журн.); // Приглушений, незвучний. *Голос мав Садовський затушкований і сиплуватий на верхньому та середньому регістрах* (з мемуарної літ.).

ЗАТУШКО́ВУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **затушко́вувати²**. *Така гібридна позиція вела, очевидно, не до розв'язання справи, а тільки до тимчасового її затушковування* (С. Єфремов).

ЗАТУШКО́ВУВАТИ¹, ую, уєш, *недок.*, **ЗАТУШКУВА́ТИ**, у́ю, у́єш, **ЗАТУ́ШКАТИ**, аю, аєш, *док.*, *кого, що, розм.* Замотувати, обгортати, обкладати кого-, що-небудь чимсь (перев. для утеплення). *Защібують його на всі ґудзі, затушковують комірцем і шаликом, — наче мати в школу випроваджує* (В. Медвідь); *Коли земля .. припорошилася снігом, Тихон затушкав листом та гноєм свою хату* (П. Панч); // Затикати, закупорювати дірки, щілини, отвори. *Двері, двері замкніть! Затушкуйте вікно!* (М. Старицький).

ЗАТУШКО́ВУВАТИ², ую, уєш, *недок.*, **ЗАТУШКУВА́ТИ**, у́ю, у́єш, *док.*, *що.* Те саме, що **затушо́вувати**. *У 1930-х роках Малевич почав затушковувати чорним олівцем усю поверхню обличчя, від чого безликі темні голови здаються застиглими масками* (із журн.); *Фортеп'яновий акомпанемент його був звичайно простий і прозорий, не затушковував мелодії* (М. Рильський); *Намагаючись якось затушкувати, стерти враження від розмови з Санею, Кирило розкотисто засміявся* (В. Собко); *Либонь, почував* [Ґалаґан] *сором, страх.., намагався хоч якось затушкувати свою відмову, запобігав переді мною* (Ю. Мушкетик).

ЗАТУШКО́ВУВАТИ³, ую, уєш, *недок.*, **ЗАТУШКУВА́ТИ**, у́ю, у́єш, *док.*, *що.* 1. Приправляти чим-небудь страву. *Я й цурупалків назбираю, бараболі начищу, горшки побаню, на кілки повішаю, повисушую на сонечку, юшку салом затушкую* (Ганна Барвінок).

2. Те саме, що **тушкува́ти** 1. *Одного* [гусака] *відпродамо шинкарці.., другого затушкуємо з яблуками* (Є. Пашковський); *Ми ходили кімнатами у пошуку пательні, порожньої пательні. Натомість перелякані студенти переконували взяти собі все те, що вони щойно на пательнях підсмажили чи затушкували* (Т. Прохасько).

ЗАТУШКО́ВУВАТИСЯ¹, уюся, уєшся, *недок.*, **ЗАТУШКУВА́ТИСЯ**, у́юся, у́єшся, **ЗАТУ́ШКАТИСЯ**, аюся, аєшся, *док.*, *розм.* 1. Замотуватися, обгортатися, обкладатися чим-небудь (перев. для утеплення). *Рицар закрився весь і затушкувався, тільки обличчя видно було* (М. Лукаш, пер. з тв. М. Сервантеса); *Затушкатися з головою.*

2. *тільки недок.* Пас. до **затушко́вувати¹**. *У будинку йшов ремонт: затушковувалися щілини в стінах, фарбувалися вікна й підлога* (із журн.).

ЗАТУШКО́ВУВАТИСЯ², ується, *недок.*, **ЗАТУШКУВА́ТИСЯ**, у́ється, *док.* 1. Те саме, що **затушо́вуватися** 1. *Натяки й політичні уколи, яких у п'єсі є дуже багато, вийшли на перший план, наскрізна дія затушкувалася* (Ю. Шевельов).

2. *тільки недок.* Пас. до **затушко́вувати²**. *Починаючи з 1930-х років в історичній літературі всіляко затушковується та обставина, що в добу відбудовного періоду (1921–1925 рр.) кількість учительства не збільшувалася, а, навпаки, зменшувалася* (з наук. літ.).

ЗАТУШКО́ВУВАТИСЯ³, ується, *недок.* Пас. до **затушко́вувати³**. *Наприкінці каша затушковується салом* (із журн.).

ЗАТУШКУВА́ТИ¹ *див.* **затушко́вувати¹**.

ЗАТУШКУВА́ТИ² *див.* **затушко́вувати²**.

ЗАТУШКУВА́ТИ³ *див.* **затушко́вувати³**.

ЗАТУШКУВА́ТИСЯ¹ *див.* **затушко́вуватися¹**.

ЗАТУШКУВА́ТИСЯ² *див.* **затушко́вуватися²**.

ЗАТУШО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **затушува́ти**. *У книзі прізвище автора приміток затушоване, а главу з примітками, де могли бути прізвища репресованих письменників, вирізано* (з наук. літ.); *Поза будь-якими сумнівами, Голодомор — ця найбільша трагедія для українців за всю історію нашого етносу — не може бути затушований жодною брехнею* (з публіц. літ.); // **затушо́вано**, *безос. пред.* *У "Думній дорозі" Р. Андріяшика образ Юліана, по суті, затушовано,*

таким чином лірико-трагічна тональність стає визначальною, а образ Марти — головним (з навч. літ.).

ЗАТУШО́ВУВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **затушо́вувати.** *Затушовуване питання історії.*

ЗАТУШО́ВУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **затушо́вувати.** *Друкарські помилки й графічні неточності в курсовій роботі можна виправляти шляхом підчищення або затушовування спеціальним білилом (коректором)* (з навч. літ.); *Розуміється, в цій формулі вже були неясності, недоговореності, якесь зм'ягчення* [пом'якшення] *чогось, затушовування ясних і всім уже відомих принципів* (В. Винниченко).

ЗАТУШО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАТУШУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док., що.* 1. Покривати, затінювати чим-небудь світлі місця малюнка, креслення і т. ін.; тушувати. *Птахи, які зображені на дошці — лінійні. Та якщо середину малюнка затушувати чи рівномірно зафарбувати, то він буде схожий на тінь і називатиметься силуетним* (з навч. літ.); // Замальовувати, замазувати чим-небудь щось написане, надруковане і т. ін. *Затушовувати неправильні цифри в головній книзі, а тим більше їх стирати не можна* (з навч. літ.); *Вона звеліла мені .. узяти чистий папір і олівець та, піднявшись нагору, прикласти папір до тих подряпин* [на полиці] *і затушувати їх олівцем* (Ю. Винничук).

2. *перен.* Робити менш помітним, менш значним; приховувати. — *Затушовувати справу перед слідством я вважав би дуже непорядним* (І. Франко); *Він вважає за потрібне якомога скоріш затушувати свою непоінформованість* (М. Хвильовий); *Загальний регіт, звичайно, затушував .. невдачу дівчини, але їй довелося ще й самій шукати всіляких заходів, щоб якось виправдатися за мимовільне втручання в особисті справи Захара* (Іван Ле).

ЗАТУШО́ВУВАТИСЯ, ується, *недок.*, **ЗАТУШУВА́ТИСЯ,** у́ється, *док.* 1. Ставати менш помітним, значним. *У такій буденній замкнутості політики великі цілі губляться, затушовуються* (з навч. літ.); *У 1930 р. була повністю замінена редакція кримськотатарського журналу "Козь-Айдын", журнал набув офіційно-пропагандистського характеру, практично повністю затушувалася національна специфіка видання* (з наук. літ.).

2. *тільки недок.* Пас. до **затушо́вувати.** *Спочатку акварельним олівцем обводиться контур зображення, затушовуються краї, середина, а потім намальоване розмивається пензликом* (з навч. літ.); *В холодному, напівприкритому повіками погляді М. Кропивницького інтелект переважав над почуттями, які тільки іноді з силою проривались, але зразу ж зусиллям волі швидко затушовувались* (з мемуарної літ.).

ЗАТУШУВА́ТИ *див.* **затушо́вувати.**

ЗАТУШУВА́ТИСЯ *див.* **затушо́вуватися.**

ЗА́ТХЛИЙ, а, е. 1. Сповнений неприємного запаху гнилі, сирості; смердючий. *Настала ніч. Сплять арештанти, важко дишучи густим, затхлим повітрям* (І. Франко); *До затхлого духу .. комірчини домішався несподівано запах свіжої хвої, тютюну і ще чогось незрозумілого* (О. Донченко); // *у знач. ім.* **за́тхле,** лого, *с.* Неприємний запах, сморід. *Одарка кинулась до водянки, а з неї уже затхлим несе* (Панас Мирний); // Який зіпсувався внаслідок гниття; тухлий. *Я помітив під стіною діжку з дощівкою .. Жадібно пив неприємну затхлу воду* (Л. Дмитерко); *Як би вона дивилася на нього, якби зустріла таким, яким він був ще сьогодні вранці, — брудним обірванцем? Та ще коли б почула нестерпно смердючий дух затхлих маслаків, якими його годували* (В. Малик).

2. *перен.* Відсталий, рутинний. *Я сподівався розворушити затхле, збайдужіле кодло єфрейторів* (Р. Федорів); *Ми відчутно оновили затхлу атмосферу закладу* (Ю. Андрухович).

ЗА́ТХЛІСТЬ, лості, *ж.* 1. Неприємний запах гнилі, сирості. *Мирон Данилович .. як нюхнув — зразило* [вразило] *його звідти трупною затхлістю...* (В. Барка); — *І страву з неї* [дощової води] *варите? — І страву варимо... Тільки в борщ треба цибулі та часнику багато накришувати, щоб затхлість усю перебити...* (О. Гончар); *Довго ще з саркастичною радістю пригадував Загатний солону затхлість тюльки* (В. Дрозд).

2. *перен.* Відсталість, рутинність. *Ідея абсолютизму, бюрократичне "чинопочитаніє", затхлість .. — от чим характеризується тодішня, навіть краща, частина галицької інтелігенції* (М. Коцюбинський); *Дрібну душу скільки на вітрах не тіпай, не віднімеш у затхлості* (Микола Чернявський); *Всі без винятку були снобами в літературі, але без космополітичної затхлості* (С. Процюк).

ЗА́ТХЛО, *пред.* Про наявність де-небудь затхлості (у 1 знач.). *Було гаряче, душно, затхло, широке низьке вікно під стелею закрите від комарів густою сіткою і завішене темно-зеленою занавісою* (У. Самчук); *Трива хвилина, довша, аніж вік, і стало тісно й затхло у ковчезі* (П. Мовчан); *У квартирі було брудно і затхло* (В. Яворівський).

ЗАТХНУ́ТИ, не́, *док., розм.* Почати тхнути (у 2 знач.). *Затхнула цвіль;* // *безос., чим. Побіденко витягнув цигарку, але відразу викинув: у роті затхнуло горілкою, безсонням, жахом* (О. Ульяненко).

ЗАТХНУ́ТИСЯ, ну́ся, не́шся, *док., розм.* 1. *тільки 3 ос.* Набути неприємного запаху гнилі, сирості; засмердітися. *Вода затхнулася в криницях і джерелах, бо всі ж вони почерез хлів течуть* (Леся Українка); *Гнилий Тікич протікав попід лісом, Гнилим його назвали ще тоді, як затхнулась у річці вода від татарської крові* (В. Шкляр); // Зіпсуватися; стати затхлим. *Дещо прибуло й до моєї убогої комори і вилежується у засіках... бере острах, коли б то ще не затхнулося...* (Панас Мирний).

2. Те саме, що **задихну́тися.** *Ох, щоб не затхнутись од тієї муки!* (Ганна Барвінок); *Я не можу більше сього терпіти. Так затхнутись можна в могильному повітрі сеї хати* (Леся Українка).

ЗА́ТЬМА, и, *ж., діал.* Затемнення. — *Що це? Що це? — почулося кругом. — Сонячна затьма, — сказав Ігор, заспокоюючи. — Поганий знак, князю! Вертаймося!* (Б. Лепкий); *Коли Джалапіту примусили якось уранці робити гімнастику, а йому було незручно відмовитися, .. сталася затьма сонця* (Е. Андієвська).

ЗАТЬМА́РЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **затьма́рити.** *І все мені видяться димом затьмарені далі, вітри одчайдушні і в полі завії зухвалі* (С. Голованівський); *Всі дивились пильно на Босого, що його постать, затьмарена присмерком, виросла у велетенську скибу* (В. Підмогильний); *Нічим не затьмарений ясний розум, гостра допитлива думка допомагала їй схопити найголовніше* (О. Донченко); *Він давно хотів признатися Насті у всьому, що почував, .. але кожного разу, коли доводилося зустрічатися з її тихими, трошечки затьмареними смутком очима, вся його відвага пропадала* (В. Речмедін); — *За що твого батька було репресовано?*

Богдан ніяк не чекав тут цього запитання, згадки про те, чим була затьмарена вся його юність (О. Гончар); *Затьмарений каламуттю, що знялася в ньому і геть затопила його, Келагаст знову возбуяв* [спалахнув] *гнівом* (Д. Міщенко).

2. *у знач. прикм.* Який затьмарився, став темним. *Коні круто описали дугу, і жерло гармати, здригнувшись, туго вперлося в затьмарений захід* (М. Стельмах); *Далеко внизу, у величезній, як море, западині, лиснілися плавні, скупо освітлені сонцем з затьмареного .. неба* (О. Гончар); // Неяскравий, пригаслий. *За морем сонце осіда Затьмарене, руде* (М. Нагнибіда).

3. *у знач. прикм., перен.* Який утратив ясність, гостроту (про розум, свідомість, зір і т. ін.). *Перед нами стояв блідий матрос, чорнявий і смаглявий, із затьмареними синіми очима, страшенно змучений* (Ю. Яновський); *До кімнати вбіг Андрій. Оглянув усіх затьмареним поглядом* (Л. Дмитерко); *— Тра-та-та, — ще наздоганяє затьмарену свідомість відгомін наосліп пущеної черги* (М. Стельмах).

ЗАТЬМА́РЕНІСТЬ, ності, *ж.* Стан за знач. **затьма́рений** 2, 3. *Для другого періоду перебігу хвороби (отруєння грибами) характерна загальна слабість, затьмареність свідомості* (з наук. літ.).

ЗАТЬМА́РЕННЯ, я, *с.* 1. Стан за знач. **затьма́ритися** 1; те саме, що **зате́мнення** 3. *Говорили тоді — як поети, Як пророки — беззубі діди: Що затьмарення сонця, комета — Знак небесний земної біди* (Т. Масенко).

2. *перен.* Тимчасова втрата здатності ясно мислити. *Як найшло на нього таке затьмарення?* (Ю. Шовкопляс); *Відомі випадки, коли на досвідчених капітанів зненацька ніби находила мить затьмарення, і тоді в просторій бухті, при цілковитій видимості раптом відбувається зіткнення суден...* (О. Гончар); *Старий признавався, що на нього найшло якесь затьмарення і він сам не розумів, як це сталося* (В. Нестайко).

ЗАТЬМА́РИТИ *див.* **затьма́рювати.**

ЗАТЬМА́РИТИСЯ *див.* **затьма́рюватися.**

ЗАТЬМА́РЮВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **затьма́рювати.** *Здавалося, це повинно було наповнити наші з нею дні і ночі тільки неспішним спогляданням одне одного, ніким і нічим тепер не затьмарюваним щастям спілкування* (із журн.).

ЗАТЬМА́РЮВАТИ, юю, юєш, *недок.,* **ЗАТЬМА́РИТИ,** рю, риш, *док.* 1. *що.* Робити щось темним чи невидним, прикриваючи, затуляючи собою або чим-небудь; затемнювати. *Жодна хмаринка не затьмарювала блакиті* (О. Копиленко); *Гасло сонце. Вилізли тіні з садків, з-під стріх, із-за повіток. Поповзли попідтинню вулицями, затьма̀рили село легенькою млою* (А. Головко); // Своїм яскравим сяйвом робити менш помітними інші сяючі планети (про небесні світила). *Місяць підіймався все вище й вище, затьмарюючи своїм світлом зірки* (І. Цюпа).

2. *кого, що, перен.* Перевершувати кого, що-небудь своїми якостями, досягненнями і т. ін. — *Не може з тим змиритися, що він не перша зірка, що ти його затьмарюєш* (Василь Шевчук); — *Коли ми переможемо ворога й добудемо славу, то затьмаримо перемоги Святослава* (Б. Лепкий); *Складні господарські обрахунки остаточно запевнили Бжеського в тому, що мудрістю він затьмарив Арістотеля, а красномовністю — Цицерона і Скаргу* (З. Тулуб).

3. *що, перен.* Робити менш зрозумілим; заплутувати. *Ідея сценарію мусить стояти перед очима. Режисер проглядає всі кадри. Деякі він викидає — вони затьмарюють або шкодять ідеї* (Ю. Яновський); *Я переписував, перекладав, тлумачив книги. Я виправляв помилки, що їх робили несвідомі переписувачі і цим затьмарювали високий їхній зміст* (О. Іваненко).

4. *що, перен.* Позбавляти ясності, гостроти (розум, свідомість, зір і т. ін.). *Думки, як вихор, проносились в голові, затьмарювали розум, пекли гірше вогню* (А. Шиян); *Сон прийшов десь під ранок. Важкий, як забуття, він затьмарив свідомість і опанував тіло* (Н. Рибак); *Немовби хто зір мій зненацька затьмарив, І я не потраплю, куди мені йти* (О. Підсуха); // *безос. На мить йому наче затьмарило розум* (Ірина Вільде).

5. *що, перен.* Робити сумним, похмурим, зажуреним; засмучувати. *Якась нав'язлива думка затьмарює княжі очі* (Я. Качура); *Тінь глибокого суму часто затьмарює її обличчя* (І. Кочерга); *Смутен сон наснився Святославу, затьмарив чоло його ясне* (Н. Забіла); // Робити що-небудь безрадісним, тяжким. *Щирі й сумні слова дівчини викликали в нього бажання допомогти їй, зробити так, щоб ніщо не затьмарювало її життя* (О. Донченко); *Вона була щаслива й знала, що нема в світі такої сили, яка могла б затьмарити її щастя* (Л. Дмитерко).

ЗАТЬМА́РЮВАТИСЯ, юється, *недок.,* **ЗАТЬМА́РИТИСЯ,** иться, *док.* 1. Ставати темним або невидним; затемнюватися. *Світло затьмарюється, кам'яніє, стає нерухомим і присмеречним* [присмерковим] (В. Домонтович); *Сонце затьмарилось від диму* (П. Панч); // Ставати невиразним, неясним, нечітким. *Оленка глянула, хитнулась... Голубі олені* [на білій стіні], *мабуть, через її сльози, то затьмарюються, то яскраво висвітлюються і більшають* (О. Коломієць); *Не втрималась стара: повіки затремтіли в неї і сльози виступили в очах. Проте й крізь сльози не затьмарилась їхня небачено прозора синь* (А. Головко).

2. *перен.* Ставати менш помітним, значним, виразним. *Казка. І казкові люди ходили по вулицях: красиві, гарно одягнені. І раптом ця казка затьмарюється* (В. Минко); *Вся її добропорядність повернулася до неї, бо кохання затьмарилось* (Д. Паламарчук, пер. з тв. Стендаля).

3. *перен.* Утрачати ясність, гостроту (про розум, свідомість, зір і т. ін.). *Життя покидало Орлюка. Але він не здавався. Свідомість не затьмарювалась ні на хвилину* (О. Довженко); *Нове почуття обгортає Корольова, і відчуває він, як гострішає його злість, як затьмарюється ревнощами розум* (А. Шиян); *— Не розумів. Від люті все затьмарилось, — наче виправдовувався Шульга* (Н. Рибак).

4. *перен.* Ставати сумним, похмурим, зажуреним (про обличчя, очі і т. ін.). *Свіже, з ямкою на щоці, лице затьмарилось* (Є. Кравченко); *Ясний погляд його затьмарився, між бровами лягла глибока і жорстка складка* (М. Стельмах); // Ставати безрадісним, тяжким. *Хай живе вона в злагоді та любові з її Сашком і хай не затьмаряться їм їхні літа* (Б. Антоненко-Давидович).

5. *тільки недок.* Пас. до **затьма́рювати.** *На Угорщині знаходити людей було легше — там показні сторони опришківського життя не затьмарювалися вічною небезпекою, і хлопців приманювали здобичі* (Г. Хоткевич); *Повільне одужання затьмарюється частим і різким погіршенням* (Л. Смілянський).

ЗАТЬМИ́ТИ, млю́, ми́ш; *мн.* затьмля́ть; *док., заст.* 1. *що.* Док. до **тьми́ти.** *Хто сонце спроможеться ясне затьмити?* (М. Зеров); *Зірвалися з дзвіниць та прилеглих до Києва лісів зграї гайвороння і, зловісне крячучи, затьмили півнеба* (В. Малик); * Образно. *І щоб затьмити вас* [поетів], — *нема таких туманів!.. Хай сяє сонце, згине тьма!* (М. Рильський).

2. *кого, що, перен.* Затьмарити (у 2 знач.). *Повбиралися* [опришки] *у найфайніше своє лудінє* [одяг] .. — *словом, хотіли затьмити всіх і все* (Г. Хоткевич); *Вона бояринею стане. Всіх бояринь затьмить* (Б. Лепкий); // *що.* Відсунути на другий план. *Чи знаєм ми наші обряди і звичаї, чи їх не затьмили канони чужі?* (Д. Білоус).

3. *що, перен.* Затьмарити (у 3–5 знач.). *Заплутаний сюжет затьмив суть твору* (із журн.); *Кохання затьмило їй розум* (із журн.); *Її душу щось затьмило і роз'яснило, мов прошибла її лиха блискавиця* (О. Кобилянська).

ЗАТЬМИ́ТИСЯ, и́ться; *мн.* затьмля́ться; *док., заст.* 1. Док. до **тьми́тися.** *Од диму, стріл затьмилось сонце* (І. Котляревський); *Небо затьмилося грізно чорною барвою, а відтак почалася вона, гірська буря* (О. Кобилянська); // Утратити яскравість, виразність. *Стугоніла земля, і затьмилося сонце, і комета всі десять ночей на небі являлася* (Р. Іваничук).

2. *перен.* Затьмаритися (у 2, 3 знач.). *Чуття облегшення .. зараз же затьмилося якимсь несказанно гірким докором* (І. Франко); *Розгнівався мій миленький — Бо затьмився розум* (з народної пісні).

ЗАТЬО́ПАНИЙ, а, е, *розм.* Який затьопався (у 1 знач.). *Перед ним проторохтів, брязкаючи залізом струхнявілої брички, візник із затьопаною худоребрюю шкапиною* (Олесь Досвітній); *Хтось із персоналу лікарні звернув увагу на зарослого бородою, затьопаного в мандрах, просто кажучи — підозрілого чоловіка* (Іван Ле); *Дороги розвезло, .. так він ледве волами дотягнув і повернувся аж на другий день, затьопаний по вуха у грязюку* (В. Речмедін).

ЗАТЬО́ПАТИ, аю, аєш, *док., розм.* 1. Почати тьопати (у 2 знач.). *Благенькі конячки затьопали в талому снігу обшарпаними волочиськими вулицями* (Б. Антоненко-Давидович).

2. Тьопаючи, прийти куди-небудь. *Розтруюєш себе для щоденної війни: плаття, бант напрасований, затьопати в дитсадок, товктися в тролейбусі* (Є. Пашковський).

ЗАТЬО́ПАТИСЯ, аюся, аєшся, *док., розм.* 1. Те саме, що **заля́патися.** *Вибрівши нарешті з багна, хлопець побачив, що він добре-таки затьопався* (із журн.).

2. Почати швидко битися, стукати (про серце). *Вийняв фальшиву бумажку, даю Кукленчисі, а у самого серце затьопалось і волосся, чую, піднімається на голові, та вже й не знаю, як я здачу взяв!* (І. Карпенко-Карий).

ЗАТЬО́Р, у, *ч., діал.* Затор (у 1 знач.). *Тут на березі, саме на Ненаситці, стояв водяний млин якогось купця; та знесло його, як був затьор* (Сл. Б. Грінченка); *Як лиш стрінула на свому* [своєму] *шляху затьор, підносила ріка височенний горб, і брудна, жовта стіна наступала .. на мостові підпори* (Б.-І. Антонич).

◊ **Дава́ти (задава́ти) / да́ти за́тірки (затьо́ру)** *див.* **дава́ти.**

ЗАТЬО́ХКАТИ, аю, аєш, *док.* 1. Почати тьохкати (про птахів). *Прийшла весна весела, верба зазеленіла, соловейко затьохкав* (Б. Грінченко); *Десь здалека долітав до мене ледве чутно гомін, підо мною цвірчав цвіркун, і бережно, потиху затьохкав у кущах соловей* (В. Винниченко); *Якась пташка затьохкала так ніжно й радісно, що Зозуля аж голову підняв до неба* (В. Кучер).

2. Почати видавати звуки, що нагадують тьохкання солов'я. *Він затьохкав, як соловей, засвистів іволгою, заклепав, мов лелека на стрісі...* (О. Донченко); // *перен.* Почати видавати дзвінкі звуки з присвистом. *Над майданом застрочив автомат. Кулі затьохкали* (Б. Харчук).

3. *розм.* Швидко забитися, закалатати під впливом яких-небудь почуттів (про серце). *Затьохкали, забилися опалені жаром першого кохання серденька дівочі* (Л. Яновська); *Серце матері затьохкало ще більше. Може, за слізьми не впізнає сина в передньому молодому шляхтичеві...* (Іван Ле); *У Бумблякевича радісно затьохкало серце* (Ю. Винничук).

ЗАТЮ́КАНИЙ, а, е, *розм.* Дієпр. пас. до **затю́кати.** *Затюкана, освистана процесія рушила з камери* (Я. Качура); *Почуття, що з дому він виходив пишним Стефаном, а вертатись має затюканим Степаном, не хотіло його покидати* (В. Підмогильний); *Іветта хижо спостерігала. Надто затюкана. Ну, це непогано... їй амбітних панянок не треба, їй таку, щоб із першого разу все виконувала без вагань* (Люко Дашвар).

ЗАТЮ́КАТИ *див.* **затю́кувати.**

ЗАТЮКО́ВАНИЙ, а, е, *спец.* Дієпр. пас. до **затюкува́ти.** *Сіно, для того щоб стати корисним і запашним компонентом раціону худоби взимку, має бути гарно висушеним, затюкованим та звезеним у сховище* (з газ.); // **затюко́вано,** *безос. пред. Усього затюковано та заскиртовано 2393 тонни соломи для тваринництва* (з газ.).

ЗАТЮКО́ВУВАННЯ, я, *с., спец.* Дія за знач. **затюко́вувати.** *Затюковування тютюну.*

ЗАТЮКО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАТЮКУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док., що, спец.* Зв'язувати, запаковувати у вигляді тюка, тюків; тюкувати. *Услід за комбайнами відразу ж приступав до роботи механізатор, який пресом-підбирачем затюковував солому* (з газ.); *Скошують тільки таку кількість фуражу, яку можна затюкувати до настання сезону дощів* (з навч. літ.).

ЗАТЮ́КУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАТЮ́КАТИ,** аю, аєш, *док., розм.* 1. *тільки док.* Почати тюкати *(див.* **тю́кати**[1] 1). — *А-га-га! А тю! а держи! — засвистіли, затюкали хлопці. Тінь звернула вбік і швиденько побралась у лози* (С. Васильченко); *Солонець вернувся, полковий осавул його не прийняв, святого хліба не взяв. Він навіть прочинив вікно й погрозив пальцем, одначе одразу й зачинив, бо на майдані затюкали, засвистіли* (Ю. Мушкетик).

2. *кого.* Тюкаючи *(див.* **тю́кати**[1]**),** висміювати кого-небудь, виявляти зневагу. *Її підстерігали щоранку на кручі біля школи і затюкували, засміювали* (В. Дрозд); *Ніколи в житті такого сорому не мав, як біля каси. Мене робітники мало не затюкали* (М. Руденко); *Хтось (здається, Антончик Мацієвський) спробував пожартувати, хихикнув, але його одразу затюкали, він принишк і рота більше не розтуляв* (В. Нестайко); *До вірменина нема чого потикатися — засміє, затюкає неборака Михайла...* (Ю. Хорунжий); // Залякувати, пригнічувати, часто покрикуючи на кого-небудь. *Наймичок вони* [господарі] *затюкали вже так, що ті втратили не тільки дар мови людської, а й здатність пересуватись* (П. Колесник).

ЗАТЮКУВА́ТИ *див.* **затюко́вувати.**

ЗАТЮНІНГО́ВАНИЙ, а, е, *спец.* Дієпр. пас. до **затюнінгува́ти.** *Участь у змаганнях узяли також затюнінговані автомобілі з України та з-за кордону* (з газ.).

ЗАТЮНІНГУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *що, спец.* Док. до **тюнінгува́ти.** *Люблю гратися з комп'ютерами: ремонтувати, паяти, збирати-розбирати. Ну, і машини, звичайно. Там завжди знайдеться, що затюнінгувати чи просто відремонтувати* (з газ.).

ЗАТЮ́ПАТИ, аю, аєш, *док., розм.* Почати тюпати. *Коні крутнули хвостами і затюпали* (В. Винниченко); *— Сідайте, підвеземо! — запропонувала Ганна Іванівна. Він мерщій затюпав і, незграбно вмостившись, обтер папером свої прибиті пилом чоботи* (М. Івченко); *Втративши в дрімоті рівновагу, наглядач трохи не впав, а тепер перелякано схопився на ноги й затюпав коридором* (Д. Бузько); *Вийшовши з попівського саду, він ледве-ледве затюпав до Шміла* (І. Франко).

ЗАТЯ́Г, у, *ч., заст.* Навербований військовий загін. *Ой, де ж твої, пане Саво, битії таляри, що їх набрав по Вкраїні, водячи затяги* (з народної пісні); *— Можна уявити, як затяги поперелякувалися! У мене кілька тисяч добірного війська, гармати, а в них — один мушкет на трьох лотрів* (В. Чемерис).

ЗАТЯ́ГАНИЙ, а, е, *розм.* Дієпр. пас. до **затяга́ти**[2]**.** *Одна корівка, засмоктана й затягана, лежала просто на дорозі й ремиґала* (Ю. Яновський); *Коні рвонулися з місця, хоч які були затягані роботою й худі, мов драбини* (О. Гончар); *Збоку на кріслі лежав його затяганий у відрядженнях і роботі чорний портфель* (Іван Ле); *Надя прала затягані комірці сорочок* (Є. Пашковський).

ЗАТЯГА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **затяга́ти**[1] 1–9, 11. *Бородавка мовчки смикнув плечима і спокійно плюнув на землю, як курець після міцного затягання* (З. Тулуб); *Робота з голкою, особливо затягання нитки й зав'язування вузлика, є дуже складною для маленької дитини* (з навч. літ.); *Так затягати засідання педради — це значить просто не вміти його проводити. А сьогоднішнє затягання .. перевершило все попереднє* (Б. Антоненко-Давидович).

ЗАТЯГА́ТИ[1] *див.* **затя́гувати.**

ЗАТЯГА́ТИ[2]**,** а́ю, а́єш, *док., розм.* 1. *кого.* Тягаючи (у 3 знач.), зморити, перевтомити когось, примусивши довго ходити куди-небудь або десь, робити щось. *Він виявився мимовільним свідком. Але боячись, що його тепер затягають по слідствах, вирішив удати, буцімто нічого не чув і не бачив* (М. Руденко); // *рідко.* Перевтомити кого-небудь частими відвідинами. [В'юн:] *Піду, до всього начальства піду, від моїх родичів заяви полетять в установи, ми затягаємо вас комісіями* (М. Стельмах).

2. *що.* Тягаючи (у 4 знач.), забруднити; заносити (одяг, взуття і т. ін.). *Затягати костюм; Затягати черевики.*

Тяга́ти / затяга́ти по суда́х *див.* **тяга́ти.**

ЗАТЯГА́ТИСЯ[1] *див.* **затя́гуватися.**

ЗАТЯГА́ТИСЯ[2]**,** а́юся, а́єшся, *рідко* **ЗАТЯГТИ́СЯ** *і* **ЗАТЯГНУ́ТИСЯ,** тягну́ся, тя́гнешся; *мин. ч.* затя́гся, ла́ся, ло́ся *і* затягну́вся, ну́лася, лося; *док., розм.* Зморитися, перевтомитися. *Може, Ви просто втомились, затяглись, і Вам треба на який час спокою* (Леся Українка); *Цілий місяць Василь з конем працював у лісі, зовсім затягався з деревиною* (С. Чорнобривець).

ЗАТЯ́ГНЕНИЙ, ЗАТЯ́ГНУТИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **затягти́, затягну́ти** 1–9, 11. *Три, чотири чоловіки хапають такі самі великі молоти і починають .. набивати затягнений обруч на обід* (І. Франко); *Руки бійця, туго затягнені бинтами, здавалися дерев'яними* (С. Журахович); *На вигляд було їй років за тридцять .. Але струнка постать, затягнута в темно-синю оксамитову сукню, була як різьблена* (А. Головко); *Дівчинку провели в малесеньку кімнатку, затягнуту сукнами і килимами* (О. Іваненко); *Все вужчає і вужчає на болоті ланцюжок слідів, переходить у щілини, затягнуті травою* (М. Стельмах); *Одно око в шуліки затягнене сірою плівкою, а друге, світло-жовте, — широко розплющене й нерухоме* (О. Донченко); *Севастополь весь горів і був затягнутий їдким димом* (В. Кучер); *Підрахунок голосів буде затягнутий* (з газ.); // **затя́гнено, затя́гнуто,** *безос. пред. Під білою березою козаченька вбито; Ой вбито, вбито, затягнено в жито* (П. Чубинський); *Води не видно — усе затягнуто неживою ряскою* (М. Малиновська).

2. *у знач. прикм.* Міцно зав'язаний. *Галя, не можучи подужати руками, зубами починала розв'язувати затягнений вузол* (Б. Грінченко).

3. *у знач. прикм.* Який покрився кіркою, почав гоїтися (про рану). *Чужий чоловік з ласкавим голосом .. розбудив* [у Ганни] *пригаслий, як затягнена, але не зажила рана, спогад про батька* (В. Козаченко).

ЗАТЯ́ГНЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **затягну́ти** 1–9, 11. *Найчастіше громадяни скаржаться на незаконне затримання, затягнення судових розглядів і не погоджуються з рішеннями майнових суперечок* (з газ.); *Затягнення чотирьох болтів потрібно виконувати в певній послідовності* (з навч. літ.).

ЗАТЯГНУ́ТИ *див.* **затя́гувати.**

ЗАТЯ́ГНУТИЙ *див.* **затя́гнений.**

ЗАТЯГНУ́ТИСЯ[1] *див.* **затя́гуватися.**

ЗАТЯГНУ́ТИСЯ[2] *див.* **затяга́тися**[2]**.**

ЗАТЯГОТНІ́ТИ, і́ю, і́єш, *док., діал.* Завагітніти. *Затяготніла жінка* (Сл. Б. Грінченка).

ЗАТЯГТИ́ *див.* **затя́гувати.**

ЗАТЯГТИ́СЯ[1] *див.* **затя́гуватися.**

ЗАТЯГТИ́СЯ[2] *див.* **затяга́тися**[2]**.**

ЗАТЯ́ГУВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **затя́гувати** 1–9, 11. *Посеред Дону утворилася .. велика ополонка, в якій борсалися коні та люди, що, затягувані течією, зникали в темній холодній глибині* (В. Малик); *Щоб гвинт не обертався разом із затягуваною гайкою, потрібно накинути на нього декілька витків нитки або тонкого дроту й злегка натягнути кінці* (із журн.); // **затя́гувано,** *безос. пред. Вони моляться, .. не порушуючи єдиного ритму, а якщо в якімсь кутку й затягувано кінець, то це справляло враження великого безмежжя, враження, що пісню співає цілий світ* (І. Багряний).

ЗАТЯ́ГУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **затя́гувати** 1–9, 11. *Славута обрізав коневі копито, змастив маззю для затягування ран, натягнув цупку шкіряну панчоху і зав'язав її сирицею* (В. Малик); *— Нас не цікавить, де перебував ваш Стратон Стратонович, — перебила його суддя, якій, очевидно, прийом із затягуванням часу теж був знайомий* (О. Чорногуз); *Обидві частини нижньої головки шатуна з'єднані між собою болтами, гайки яких після затягування шплінтуються* (з навч. літ.).

ЗАТЯ́ГУВАТИ, ую, уєш, **ЗАТЯГА́ТИ,** а́ю, а́єш, *недок.,* **ЗАТЯГТИ́, ЗАТЯГНУ́ТИ,** ягну́, я́гнеш; *мин. ч.* затя́г, ла́, ло́ *і* затягну́в, ну́ла, ло; *док.* 1. *кого, що.* Тягнучи, посуваючи кого-, що-небудь, поміщати кудись. *Пастки ставити і не-*

від затягати не вмів [чужий] *і не навчився, хоч і хтів* (Леся Українка); *Сп'янілі від пороху, поту, втоми, артилеристи на руках затягують в ліс гармати* (М. Стельмах); *Затягнувши в хату мішок і трохи віддихавшись, Марія сказала: — Чула від людей, що ви купуєте... Та й собі...* (М. Руденко); *— Аби не він, — кивнув* [Микола] *на Грицька Грищенка, — котрий затяг тебе напівживого до підвалу, ти давно б уже Богові душу віддав* (Є. Доломан).

2. *кого, що і без прям. дод.* Вбирати, втягувати кого-, що-небудь у себе, вниз, всередину чогось; засмоктувати. *Не відчула* [Оля], *як тиха, зрадлива течія почала непомітно відносити її вбік, затягувати на глибоке* (Л. Юхвід); *— Колгоспна корова недавно втонула десь тут, затягла її трясовина...* (О. Бердник); // *безос. — Товариші, яма! — Тону! — Затягує! — Руку, товариші!* (О. Гончар); *Капітан Пабло розповідав хлопцеві, як кілька років тому в страхітливу глибінь затягнуло маленьке суденце* (Ю. Бедзик); // *тільки док., що, розм., рідко.* Потягнути (в 11 знач.); украсти. *Ставала* [Рахіра] *там, де ґаздині білили свої полотна, щоб опісля, при відповідній нагоді, .. затягнути незамітно* [непомітно] *під паху* (О. Кобилянська).

3. *кого, перен., розм.* Умовлянням або силою приводити, заводити, доставляти і т. ін. куди-небудь. *Затягає* [Копронідос] *до себе на чарку горілки дияконів та простих ченців* (І. Нечуй-Левицький); *Павлик затягнув мене до хати* (Ю. Збанацький); *Той цигика, той триндика, Третій дме у дудку. Затяг мене в цю оперу, А ну тебе в будку!* (П. Глазовий); // *тільки 3 ос.* Захоплювати, приваблювати. *Вечірка була присвячена електронній музиці. Зі швидкими високими пульсуючими ритмами, які заворожують і затягують* (Любко Дереш); *По-справжньому закохатися він так і не встиг. Маруся .. поїхала вчитися до медичного технікуму, а його затягнуло, полонило інше* (В. Козаченко); // Залучати до участі в чому-небудь. *Буваючи в Одесі, Микола стрічався з вербівцями й затягав їх до Ковбаненкової ватаги* (І. Нечуй-Левицький); *Для винищення українського народу гітлерівці розставили тисячі найтонших тенет. Одних вони затягують у так зване "вільне козацтво", у товариства "охорони порядку", інших же не чіпають, щоб роз'єднати людей* (О. Довженко).

4. *що.* Обв'язувати, підперізувати чим-небудь туго. *Борис Петрович уже встиг розв'язати вузли, які міцно, боляче затягували Васині руки* (В. Собко); *Все іде додому і на зміну, потону і я десь у бою, тільки дужче поясом ремінним затягну я талію свою* (В. Сосюра); *Саїд тримав у лівій руці три хустки-пояси, немов збирався застебнутись і затягти ними стан* (Іван Ле).

5. *що.* Стягуючи кінці, зав'язувати міцно, зашморгувати (мотузок, поясок і т. ін.). *Гаркуша підійшов до кобили і, зціпивши зуби, взявся міцніше затягувати розсупонений хомут* (О. Гончар); *Перед знайомою хвірткою він зупинився, тісніше затягнув пояс, поправив безкозирку* (В. Кучер).

6. *що.* Покривати, встеляти чим-небудь якусь поверхню. *У шибки затуркотів дощик .. Поволі дрібні краплинки поволокою затягали скло, знеможено сповзаючи вниз* (Олесь Досвітній); *На березі Дніпра ще збереглись окопи, Їх затяга пирій, і м'ята, і чебрець* (Л. Дмитерко); *Почорніли, взялися іржею золотаві бані, холодна цвіль затягнула білі мармурові плити* (В. Кучер); *Під копитами Орла хрустів молодий льодок, що затягнув невеликі калюжки* (М. Стельмах); // *безос. Біля хижі ще лежав камінь, на якому колись гострили мечі й ножі, але зараз його затягало травою й зеленим мохом* (С. Скляренко); // Закривати, заліплювати отвір чим-небудь липким, в'язким. *Вода на дні озера то прибуває, то зникає. А місце, звідки б'є джерело, хутко затягає твань і багно* (О. Донченко); // *безос. Ось ставок. Його затягло мулом, очерет і ряска запнули його срібне лице* (Ю. Яновський); // *розм.* Загоювати (рани). *"Загояться", — шепоче Сосна на прощання своїм нежданим гостям. Їй хочеться сказати, щоб вони взяли з собою її живлющі сльози, вони одразу затягують будь-які рани* (А. Михайленко); *Мазь затягнула рану;* // *розм.* Напинати, натягувати що-небудь. *Вона щільніше затягла запинало, що ділило її кут від решти кімнати* (Олесь Досвітній); *— На, не мерзни! — взяв своє пальто Дратва і накрив ним Юрка. — Затягни на голову і надихай собі тепла, а то застудишся* (М. Томчаній); // Огортати, оповивати, заволікати що-небудь, роблячи нечітко, невиразно видним (про туман, хмари, імлу і т. ін.). *На горизонті затягують просинь Сірі, як рядна, завіси дощів* (М. Шеремет); *Від річки піднімався туман, затягаючи сизою запоною похилі верби і розкидані по березі хати* (І. Цюпа); *Свинцеві хмари затягнули небо, на обрії хоч би прогалинка* (О. Підсуха); // *безос. — Затягує небо — на дощ, — сказав пастух* (К. Гордієнко).

7. *що, чого і без дод., розм.* Починати співати, рідше грати. *Навколо церков мужики курили люльки. А дехто навіть затягав гайдамацьку пісню* (І. Пільгук); *Дівчата затягли пісню. Вони співали так гарно, що у Терезки мурашки пішли спиною* (М. Томчаній); // *тільки недок.* Співати тривалий час. *Охрім в корчмі .. Весільних* [пісень] *затягає* (П. Гулак-Артемовський); *Про степ донецький затягав* [хлопець] *пісні І цілував дівчину навесні* (С. Крижанівський); // *розм.* Довго тягти окремі високі ноти; виводити. *Люди, як видно, дуже добре позаучували мелодії пісень, бо співали гармонічно й не різнили. Часом тільки кілька дівочих голосів затягало на кінці або трохи різнило* (І. Нечуй-Левицький); *Сердито махаючи руками, учитель зривався на ноги, боляче стукав мене камертоном по лобі і знову примушував затягувати оте прокляте "до"* (А. Дімаров); // Починати говорити спроквола, монотонно, розтягуючи слова. *— Еге-е, — затяг він, — значить, утекла* [гадюка], *проклята!* (Панас Мирний); *Якийсь час Хаєцький мовчав. Потім, набравшись духу, затяг зі своїм повноголосим подільським виспівом: — Товаришу гвардії старший лейтенант!* (О. Гончар).

8. *що.* Просовувати що-небудь крізь якийсь отвір (перев. засиляти нитку в голку). *— Хіба ти не бачиш, що в печі обід недоварений, а хата стоїть і досі не метена? — Та вже ж бачу, не повилазило, — обізвалася Мотря, затягуючи нитку в вушко* (І. Нечуй-Левицький); *Якось Михайлина сіла вишивати Наталі нову сорочку. Довго затягала в голку нитку — ох, минають роки, не ті стають очі, не ті пальці* (Ю. Збанацький).

9. *що, розм.* Затримувати, уповільнювати хід, здійснення чого-небудь. *Він згадує свої вправи з Павлом і вирішує не затягати бій* (І. Багмут); *Я більше не зможу служити під керівництвом людей, які протягом років затягували війну* (О. Авраменко, В. Авраменко); [О в ч а р е н к о:] *Вибачте, я трохи затягнув лекцію* (О. Корнійчук).

10. *що і без прям. дод., розм.* Те саме, що **зава́жувати** 1. [Х р а п к о:] *Та, мабуть, пудів зо три затягне!* (Панас Мир-

ний); *Ганька .. думає, в умі підраховуючи, чи стане їй грошей на кавун, якщо ціна за кіло — три гривні, а кавун затягне на добрих десять кілограмів?* (Г. Тарасюк).

11. *що, спец.* Міцно закручувати, загвинчувати, укріпляти що-небудь. *Затягувати гайки болтів шатуна потрібно за допомогою динамометричного ключа* (з навч. літ.); *Кожну хвилину він одгвинчував дві гайки і потім знову акуратно затягав їх ключем* (В. Собко).

◊ **(4) Затягло́ (затягну́ло) язика́ (язи́к)** *кому* — хто-небудь замовк, перестав говорити. *Затихли тости і промови, Всім затягнуло язика* (С. Воскрекасенко); *Письмо із уст святенника почастували такою сороміцькою піснею, що її хлопці гуртом склали під коломийку, аж обом праведникам затягло язика, і про бабу Грициху відпала охота взагалі будь-як висловлюватися* (Е. Андієвська); **(2) Затя́гувати (затяга́ти) / затягти́ (затягну́ти) петлю́ (за́шморг) [на ши́ї]** *чиїй, кого і без дод.* — вдаватися до утисків, обмежень і т. ін., ставити кого-, що-небудь у безвихідне становище. *Знову народ у панській неволі опинився. Я думаю, що .. якщо потрошку затягати петлю, то його мало й помітно* (Б. Грінченко); *Знала вже глитайську вдачу жінка — чим привітніший Кочубей, тим міцніше затягає петлю на шиї* (О. Донченко); *Хитрий Гилак затягував зашморг на Дорощуковій шиї і переконував, що польський панок робив би те значно гірше* (М. Ю. Тарновський); *Треба стежити, щоб не завагітніла, тоді не відчепишся, стара Людмила затягне зашморг і — прощай воля* (В. Яворівський); **(3) Затя́гувати (затяга́ти) / затягти́ (затягну́ти) своє́ї (своє́)** — настирливо повторювати те саме. — *Схаменіться, доки не пізно. Схаменіться, коли не бажаєте, щоб Баржак у петлю вас завів, — знову затягнув своє Хлопєшка. — Ще вихід є!* (О. Гончар); — *Так що ж ми будемо робити з цими... як їх? з мозаїками? — знову затяг своєї власник кабінету* (П. Загребельний); **(4) Затя́гувати (затяга́ти, підтя́гувати, стя́гувати** *і т. ін.)* **/ затягти́ (підтягти́, стягти́** *і т. ін.)* **па́ски (па́сок, пояси́, ремінці́,** *заст.* **очкурі́** *і т. ін.)* **[тугі́ше]** — обмежувати себе в їжі. — *Ти в армії був на всьому готовому, а ми паски підтягували* (С. Чорнобривець); — *Люди довго підтягували ремінці, на картках перебивалися* (О. Гончар); *Німці тільки й знали, що затягували пояски дедалі тугіше* [під час війни] (П. Загребельний); *Курцям доведеться тугіше затягувати поясп, оскільки акциз на сигарети зросте* (з газ.); — *Як же ви зиму думаєте перебути? — Якось перебудемо... Тугіше затягнемо очкурі, звіра полюватимемо, рибу ловитимемо в Унаві та Ірпені* (В. Малик); **(5) Не затя́гнеш во́локом (налы́гачем, на нали́гачі, на моту́зці** *і т. ін.)* *кого і без дод.* — хто-небудь дуже сором'язливий або впертий і не піддається на умовляння бувати десь. *Досі хто з мужиків хоч раз сюди заходив та оцю картину бачив, уже ти його й на налигачі не затягнеш сюди* (А. Головко); — *От кому щастить! — підморгнув* [Юхим]. — *Самі дівчата в хату приїздять! А тут і волоком не затягнеш...* (М. Зарудний); **Проковтну́ти (затягти́, затягну́ти) язи́к** *див.* **проковтну́ти.**

ЗАТЯ́ГУВАТИСЯ, уюся, уєшся, **ЗАТЯГА́ТИСЯ,** а́юся, а́єшся, *недок.,* **ЗАТЯГТИ́СЯ, ЗАТЯГНУ́ТИСЯ,** ягну́ся, я́гнешся; *мин. ч.* затя́гся, ла́ся, ло́ся *і* затягну́вся, ну́лася, лося; *док.* 1. *розм.* Заходити, забиратися куди-небудь далеко. *Я спав на ґанку. Прокинувшись удосвіта, брав рушницю, вудки, торбину з припасом і книжками, сідав у човен, .. ловив рибу, в саму спеку затягався в плавні і читав* (з мемуарної літ.).

2. Курячи, втягувати в себе, вдихати тютюновий дим. *Тоня .. смаковито затягалась димом і говорила* (В. Підмогильний); *Закурили. — Шовкун! — гукає Сагайда, пожадливо затягуючись. — Хіба це тютюн? Це якась мерзота!* (О. Гончар); — *Добрі* [цигарки]! — *похвалив він і затягся так, що аж половини папіроси як не було* (Панас Мирний); *Дмитрик затягнувсь цигаркою і почервонів увесь од їдкого диму, аж очі слізьми забігли* (М. Коцюбинський).

3. *у що, перен., розм.* Захоплюючись, цілком віддаватися якій-небудь справі. *Для них література, мистецтво були або розвагою на ситий шлунок, або .. роботою, в яку затягався, як п'яниця в пиятику* (В. Еллан-Блакитний).

4. Обв'язуватися, підперізуватися чим-небудь туго. — *На які ж ви гори сходили? — зацікавлено допитувався Воронцов єфрейтора, що з допомогою товаришів уже туго затягувався канатом. — На Казбек? На Ельбрус?* (О. Гончар); *Як надіне Марина сорочку тонку лляну, затягнеться поясом шовковим.., то хто втерпить не глянути на неї?* (Панас Мирний); // Одягати на себе щось тісне. *Для свята відкриття ресторану вона наділа свою найкращу сукню, затяглася у корсет* (В. Собко).

5. *тільки 3 ос.* Стягуючись кінцями, зав'язуватися міцно, зашморгуватися. *Нитка в руках плуталась, затягалась в узли* (І. Нечуй-Левицький).

6. *тільки 3 ос.* Покриватися, встелятися чим-небудь. *За одну ніч висохла земля, затягнулися тонісінькою льодовою шкуркою калюжі* (Ю. Збанацький); * Образно. *Рілля і стерні затягалися струнами бабиного літа* (У. Самчук); // Закриватися (про отвори, щілини, тріщини і т. ін.). *Діжки добре споліскують окропом і заливають чистою холодною водою на два-три дні. За цей час деревина набрякає, і всі невеликі щілини затягуються* (з наук.-попул. літ.); // *розм.* Загоюватися (про рани). *Доглянутий молодий і дужий організм перемагав хворобу. Поволі затягувалися рани* (В. Козаченко); // *чим, рідко в що, перен.* Огортатися, оповиватися, заволікатися туманом, хмарами, імлою і т. ін., стаючи нечітко, невиразно видним. *Небо затягається хмарами* (О. Кобилянська); *Ковалівка на очах почала сивіти, затягуватися холодною імлою* (В. Кучер); *Місяць зайшов за хмару, і прерії затяглися в тінь* (Мирослав Ірчан); *Впали перші дощі осінні. Світ насупився безнадійно, затягнувся сірими хмарами* (П. Козланюк); // Покриватися, застилатися чим-небудь (перев. про очі, обличчя). — *Чого ви сердитесь, Шуро? — підвівся на лікоть Сперанський, і великі голубі очі його стали затягатись меланхолійною поволокою* (О. Гончар); *Була* [Зоня] *блідою, обличчя їй затяглось поволокою якоїсь нереальної, але видимої вже старості* (Ірина Вільде).

7. *тільки 3 ос.* Здійснюватися протягом триваліщого часу; затримуватися, уповільнюватися. *Балачка їх затягалась іноді до пізньої ночі* (О. Кобилянська); *Хліба в пана Костура було багато, він перестоював, осипався. Збирання затягувалося* (Л. Юхвід); *А справи таки затяглись, в столовій* [їдальні] *все бубоніли, шелестіли папером, кректали* (М. Коцюбинський); *Збори затяглись за північ* (А. Головко); *За вечерею .. йшли розмови про сучасне і майбутнє Алтаю і затягнулись до пізньої ночі* (В. Гжицький).

8. *тільки недок.* Пас. до **затя́гувати, затяга́ти**[1] 1–9, 11. *Вишитий волічкою бавовняний очіпок затягувався на поти-*

лиці червоною стрічкою (з наук.-попул. літ.); *Важко затягається в голку вовняна нитка* (із журн.).

◊ **Затя́гується (затяга́ється) петля́ (за́шморг)** *див.* **петля́.**

ЗАТЯЖІ́ТИ, затяжію, затяжієш *і* затяжу́, затяжи́ш, *док., діал.* 1. Почати тяжіти. *Дівчатко відразу принишкло. Здавалося, що навіть портфель в її руці нагло затяжів* (Ірина Вільде); — *А викликають ворохобню злі люде* [люди], *котрі все носом чують, коли над ними має затяжіти тверда рука* (О. Назарук).

2. Завагітніти. *З того часу затяжіла Мар'я Всеславівна, і настав той час, прийшов той день: .. народжувався у Києві-граді могутній богатир по імені Вольга Всеславович* (В. Рубан).

ЗАТЯ́ЖКА, и, *ж.* 1. *розм.* Зменшення, уповільнення швидкості дії, руху. — *Я думаю, підемо на три обльоти. А на стрибок я дам затяжку* (В. Кучер).

2. Утягування за одним вдихом тютюнового диму під час куріння. *Перед тим, як відповісти на .. питання, майор обов'язково робив дві затяжки із своєї невеличкої люльки* (В. Собко); *Голова пішла обертом, він відчув, що п'яніє, і після перших затяжок змушений був кинути цигарку* (О. Гончар); *Іван жадібно ковтав дим, ніби це була його остання затяжка перед смертю* (В. Дрозд).

3. *техн.* Стискання, кріплення частин чого-небудь за допомогою спеціальних пристроїв; затягнення. *Для заміни різця інструмент відкріплюють, ослаблюючи затяжку гвинтів* (з навч. літ.).

4. Пристрій для стискання, стягування чого-небудь. *Металева затяжка.*

ЗАТЯЖКИ́Й, á, é. Тяжчий, ніж звичайно або потрібно; надто тяжкий. *Язик був затяжкий, щоб говорити* (Д. Бузько); — *Що чувати, пане сотнику? — з цікавістю піднімає підполковник над теплим сіном затяжку для його шиї голову* (М. Стельмах); — *Чи не затяжка дорога для недужого Мехмеда? — спитала султанська мати* (П. Загребельний).

ЗАТЯ́ЖКО. Присл. до **затяжки́й.** *Було б затяжко людям в світі жить І, дивлячись в минуле, пам'ятати Будь-кожну пережиту в щасті мить, — Це добре знають на війні солдати* (Л. Первомайський); *Щось затяжко в цей млосний пополудень нести на собі вантаж двадцять другої "юної весни"...* (І. Керницький); // *у знач. пред.* — *Най буде в нас за рядом щороку інший війт, бо на одного то затяжко* (Л. Мартович).

ЗАТЯЖНИ́Й, á, é. 1. Який довго тягнеться (у часі); тривалий, довгочасний. *Тут останніми часами переходили дощі, але не затяжні, а так, громові, — година-дві, і знов ясне небо* (Леся Українка); *Мене лікує великий спеціаліст! Хвороба в мене, він сказав, дуже серйозна та затяжна* (Остап Вишня); *Довга, затяжна волинська осінь* (М. Олійник); *Дорога додому нагадувала пробудження із затяжного, насиченого сну* (Любко Дереш).

2. *техн.* Признач. для затягування, загвинчування, кріплення частин чого-небудь. *Під час знімання кронштейн із фотокамерою нерухомо закріплюються затяжним гвинтом* (з навч. літ.).

△ **Затяжни́й стрибо́к** *див.* **стрибо́к.**

ЗАТЯ́ЖНО, *розм.* Присл. до **затяжни́й** 1. *Він лише прикусив губу до крові й зітхнув затяжно: — Навіщо?..* (І. Багряний); *Хтось затяжно й солодко позіхав, відчуваючи, як розварене тіло ще змагалося зі сном і передчуваючи тяготу наступного дня* (І. Чендей).

ЗАТЯ́МИТИ *див.* **затя́млювати.**

ЗАТЯ́МЛЮВАТИ, юю, юєш, *недок.,* **ЗАТЯ́МИТИ,** млю, миш; *мн.* затя́млять; *док., що і без дод., часто у сполуч. із дав. в. займ.* с е б е, *розм.* 1. Фіксувати в пам'яті; запам'ятовувати. *Це були коротенькі, майже беззмістовні листи .. з далекого сонячного краю, де він навіки лишив частину себе .. І він ретельно збирав ці коштовні крихти, затямлював, часом навіть записував на клаптиках паперу* (В. Підмогильний); *Сліпі старці ловили й затямлювали кожну звістку про невільників і приносили на Україну разом із східними піснями чи казками точні відомості, де хто томиться в неволі* (З. Тулуб); — *Смерть Тесленка ми вам ніколи не забудемо! — гримів гнівний голос у натовпі. — Так і затямте собі!* (А. Головко); — *Запам'ятаю ту присягу, запам'ятаю — товчеться в мізку Василя Баліцького. — О Боже, дай мені, дурному Базилеві, затямити цю присягу!* (О. Лисяк).

2. *тільки док., рідко.* Пригадати. *Старі люди, що літ по сімдесят живуть на світі, не затямлять такого* (Г. Квітка-Основ'яненко).

ЗАТЯ́ТИ *див.* **затина́ти.**

ЗАТЯ́ТИЙ, а, е. 1. Який затявся (у 2 знач.) на своєму, уперто наполягає на своєму, намагається зробити по-своєму, домагається свого; упертий. — *Ну, ходімо на вулицю.., — посміхнувся Свирид Яковлевич, знаючи, що зараз нічим не переважиш затяту жінку* (М. Стельмах); — *Ну ти й затятий, Прокопе! — сказав Олекса весело. — Подай йому Тараса — де хоч візьми!* (Василь Шевчук); // Стійкий, непохитний. *Що лютіше карали* [німці], *то все більш затятим, незламним ставав Дмитро* (В. Козаченко); *Затяті прихильники Риму лишились лежати на полі бороні* [борні] *або ж перебігли туди, де билися з русами готи чи латинці* (І. Білик); * Образно. *Виструнчені тополі вже не гойдалися. Стояли похмурі, вражені страшним ударом, але затяті в своєму відчайдушному опорі, нескорені* (С. Журахович).

2. Який виражає найвищий ступінь ознаки, вияву чого-небудь. *Бунч мовчить. Але в його мовчанні вчувається затята впертість і невдоволення* (Ю. Бедзик); *Я йшов йому назустріч, повний затятого спротиву* (Валерій Шевчук); // Який довго не припиняється, не змінюється. *Гострий бій теж надміру затягся. Треба було й тут якимось чином "освіжити" справу, несподіванкою змінити затятий стан бою* (Іван Ле); // Скажений, лютий. *Данилко сидів затятий і клятий після битви за честь роду, прадід Данило блискав очима з-під кошлатих брів* (Ю. Яновський); *Вітер був холодний, затятий. Він різав шкіру мов шматочками скла* (Я. Гримайло); // Запеклий, непримиренний (про ворога, супротивника і т. ін.). *Якраз тоді із шведської війни повернувся затятий ворог козаків Конецпольський* (А. Кащенко); *Гелена й батько стояли одне проти одного, мов затяті супротивники* (М. Руденко); *Їхав тепер гетьман на поклін до затятих ворогів своїх* (Д. Білий).

3. *діал.* Зціплений, міцно затиснений (про губи, зуби і т. ін.). *Він ішов згорблений, сумний, з затятими устами, немов на плечах у нього був якийсь великий тягар* (І. Франко).

ЗАТЯ́ТИСЯ *див.* **затина́тися.**

ЗАТЯ́ТІСТЬ, тості, *ж.* Властивість за знач. **затя́тий** 1, 2. [Ф е д о н:] *Нема краси в затятості безсилій...* (Леся Українка); *Нас так само лякала і тривожила ота цілеспрямова-*

на затятість, з якою Дмитро йшов назустріч смерті (В. Козаченко); *Я бачу впевненість у твоїх очах, якусь важку твердість і затятість* (Ю. Мушкетик); *Вчинки згадали вони Антіфата, .. люте насильство й затятість лиху людожера кіклопа* (Борис Тен, пер. з тв. Гомера).

ЗАТЯ́ТО. Присл. до **затя́тий** 1, 2. *Чоловік десь на морі. Він в бурю, в туман Йде на герець затято: рибалка він зроду!* (Леся Українка); *Раптом спалахнула в ньому гірка образа. — Я покажу вам! — простогнав він, затято прищулившись до скелі* (І. Микитенко); *Отроки билися затято* (В. Малик).

ЗАУВА́ГА, *рідше* **ЗАВВА́ГА,** и, *ж.* Те саме, що **заува́ження.** *Нарешті, кілька заввага з приводу словотвору* (В. Русанівський); — *Товаришу Шторе, ви запізнились на двадцять хвилин. Роблю вам заввагу* (В. Винниченко); *В голові йому зринула пихата заувага того злобного чужинця про те, що перед ним "рівно, як на долоні" і "ти нікуди не дінешся"* (І. Багряний); *Почувалось, що Ягничеву заувагу хлопець намотає на вус* (О. Гончар).

ЗАУВАЖА́ТИ *див.* **заува́жувати.**

ЗАУВА́ЖЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **заува́жити** 1. *Їздець оглянувся і побачив, як зауважений перед хвилиною прохожий підбігає до нього, держачи обома руками, мабуть, тяжку валізку* (О. Лисяк); *Я вскочив до вагона майже порожнього трамвая, зауваженого ще здалеку* (О. Шугай); // **заува́жено** *(див.* **заува́жити** 1–3), *безос. пред. У дисертації зауважено, що в останніх віршах цього періоду до художнього світу М. Семенка повертаються колишні мотиви* (з наук. літ.); *Ходить мені багато не дають, бо зауважено, що втома найбільш шкодить* (Леся Українка); *Покпап був такий, що не зауважено ніким, як з другого боку під'їжджає до Бамберга ще одна валка вершників і повозів* (П. Загребельний).

ЗАУВА́ЖЕННЯ, я, *с.* 1. Коротко висловлене судження, міркування з приводу чого-небудь. *Огей і Орест тупцяли довгим коридором.., перекидаючись зауваженнями про плакати, які висіли на стінах* (Олесь Досвітній); — *Не виключено, що дістанемося й до інших планет. — Дозвольте одне слушне зауваження? — попросив я. — Людина повинна дихати* (А. Михайленко); // *перев. мн.* Судження наукового, публіцистичного і т. ін. характеру про який-небудь твір. *Комітет в справах мистецтв дав мій переклад на рецензію якомусь N. Цей "рецензент" написав зауважень на цілих шістдесят, а то й більше, сторінок* (Остап Вишня); *Відчув* [М. В. Гоголь], *що й тепер Пушкін, обдумавши, скаже йому щось таке, над чим довго доведеться міркувати. Чекав терпляче зауважень поета, хоч і терзався сумнівами* (О. Полторацький); *Письменник ґрунтовно переробив твір, використавши критичні зауваження* (з навч. літ.).

2. Докір, закид, указівка на помилку в поведінці. *В довірливих розмовах Світлана завжди критикувала інших. Якогось разу Тарас це помітив і зробив їй зауваження* (Ю. Покальчук); *Жінки поспіхом доносять на святковий стіл страви, під їхніми ногами бігають дітлахи, галасують, через що змушують дорослих робити їм зауваження* (А. Дністровий); // Міра стягнення, покарання за який-небудь учинок. *До школи він, звичайно, запізнився .. Але вчитель географії був суворіший за вчителя історії, він .. записав йому зауваження* (О. Іваненко).

ЗАУВА́ЖИТИ *див.* **заува́жувати.**

ЗАУВА́ЖУВАТИ, *рідше* **ЗАВВА́ЖУВАТИ,** ую, уєш, *рідко* **ЗАУВАЖА́ТИ** *і* **ЗАВВАЖА́ТИ,** а́ю, а́єш, *недок.,* **ЗАУВА́ЖИТИ,** *рідше* **ЗАВВА́ЖИТИ,** жу, жиш, *док.* 1. Коротко висловлювати зауваження, судження, міркування з приводу чого-небудь. *Рецензент зауважував, що пафос, яким пройнято книжку, є недоречний і знижує науковий рівень праці* (С. Журахович); — *Котляревський не тільки письменник, а й особа історична, — завважував він* (І. Пільгук); *Осколки глухо гуркочуть по бляісі. — Наче домовики ходять, — зауважує хтось* (О. Гончар); — *Мушу зауважить, що красунь Павлусь гультяй, ледащо* (І. Нечуй-Левицький); [О л е к с і й:] *Треба завважити і те, що найбільша провина Герцикова у тім, що він надто розумний* (М. Кропивницький).

2. Робити кому-небудь зауваження, докір, указуючи на помилку в поведінці. [Г о р л о в:] *За недостойну поведінку тут зауважую. Надалі буду вимагати по всій суворості* (О. Корнійчук); *Уже завважував не раз Мені майор Загреба: — Сержант* [сержанте], *ви знаєте наказ? Так от, лежати треба!* (С. Воскрекасенко); *Він не міг ні стати, ні поворухнутись, ні сісти за стіл, щоб йому зараз же не зауважили* (С. Добровольський).

3. *кого, що, рідко на кого — що і без дод., розм.* Звертати на кого-, що-небудь увагу; помічати. *Хто слідив за тими виданнями, той мусив завважати, особливо в останнім році, значний прилив нових сил у нашім письменстві* (І. Франко); *У Львові, я се мала нагоду завважати, люблять займатись чужими приватними справами, але я до своїх справ тільки приятелів допускаю* (Леся Українка); *Ніхто не говорив, навіть не завважував мене* (Мирослав Ірчан); *Він і досі не зауважав на її становище* (В. Підмогильний); *Бронко цим разом делікатно не зауважив її зніяковіння* (Ірина Вільде); *Сергій з такою ненаситною жадобою взявся за навчання, що в перший раз навіть не завважив, як просидів за столом цілу ніч* (О. Гуреїв).

ЗАУ́ЛОК *див.* **заву́лок.**

ЗАУ́ЛОЧОК *див.* **заву́лочок.**

ЗАУЛЮЛЮ́КАТИ, аю, аєш, *док., розм.* Почати улюлюкати. *В сірому тумані тепер усі бачили, як гайдамаки .. давали тягу до своєї казарми. Шахтарі заулюлюкали їм услід* (П. Панч); *Ничипір заулюлюкав і замахав над головою пужалном. Коні рвонули чвалом* (Василь Шевчук); *Позаду закричали, заулюлюкали переслідувачі* (В. Малик).

ЗА́УМ, у, *ч., розм.* Зайве, непотрібне й водночас безглузде мудрування. *Ряд дослідників звертає увагу на те, що в багатьох лічилках лексика — це так званий заум, слова, позбавлені сенсу, усміш зі спотвореними іноземними словами* (з навч. літ.).

ЗАУ́МНИЙ, а, е, *розм.* Хитромудрий і водночас безглуздий. *Вчителеві словесності така "філософія" в класному творі одинадцятилітнього хлопчини здалася, мабуть, дуже заумною* (О. Донченко); — *Там є величезна помилка, коли порівняти твою роботу з роботою всіх інженерів, які будували ракету. — Не розумію. Це в тебе якась заумна, шизофренічна теорія* (В. Собко); *Лариса тоді ще не працювала там, де працює зараз, товклася вдома, пишучи якісь заумні статті або керуючи по телефону організацією якихось заштатних виставок* (Є. Кононенко).

ЗАУ́МНО, *розм.* Присл. до **зау́мний.** *Текст написаний дуже заумно* (з газ.).

ЗАУПОКІ́ЙНИЙ, а, е. Пов'язаний з обрядом поховання покійників. *Звідси вели двері до заупокійної кімнати. Тут складали тіла померлих князів, поки їх зложено на вічний спочинок до родинної гробниці* (А. Чайковський); *Тут, в маленькому гроті, яскраво освітленому безліччю свічок, двадцять священиків відслужили заупокійну месу* (Д. Паламарчук, пер. з тв. Стендаля); // *у знач. ім.* **заупокі́йна,** ної, *ж.* Молитва, яку читають над померлими. *Зозуля, колишній полтавський семінарист, прочитав заупокійну* (Д. Білий); *Він тихенько захропів і вже не чув, як Швейк продекламував рядки з заупокійної: Гріх Марії відпустив Ти, І розбійника простив Ти, Та й мені надію дав* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека); // *у знач. ім.* **заупокі́йне,** ного, *с.* Спиртні напої, які вживають після обряду поховання покійників. *У передиху між тостами .. гетьман довідався про те, що сеї ночі упокоївся царевич Олексій. І оце вони п'ють заупокійне* (Ю. Мушкетик).

ЗАУРОЛО́Ф, а, *ч., палеонт.* Викопний велетенський (до 10 метрів) рослиноїдний динозавр підряду орнітоподів мезозойської ери з довгим гребенем на черепі. *Зауролоф — качконосий ящір, який жив у великих озерах і чудово плавав* (із журн.).

ЗАУРОПО́Д *див.* **зауропо́ди.**

ЗАУРОПО́ДИ, ів, *мн. (одн.* **зауропо́д,** а, *ч.), палеонт.* Підряд викопних рослиноїдних динозаврів ряду ящіротазових мезозойської ери. *Зауроподи мали масивний, але відносно короткий тулуб, колоноподібні кінцівки, довгу шию й хвіст та порівняно невелику голову* (з наук.-попул. літ.).

ЗАУРОПТЕРИ́ГІЇ, ій, *мн. (одн.* **зауроптери́гія,** ї, *ж.), палеонт.* Ряд викопних хижих наземних і морських рептилій підкласу синаптозаврів мезозойської ери, схожих на тюленів. *Для зауроптеригій характерні ластоподібні парні кінцівки, видовжена шия, добре розвинуті черевні ребра. Ці хижаки досягали 13–15 м* (з наук. літ.).

ЗАУРОПТЕРИ́ГІЯ *див.* **зауроптери́гії.**

ЗАУРЯ́Д, *присл., заст., рідко.* Поспіль, підряд. *Подавши на прощання одному Загнибіді руку, мерщій подався* [Рубець] *у сіни. Книш, прощаючись зауряд із знайомими й незнайомими, собі похилив за ним* (Панас Мирний); // Звичайно. *На таке питання зауряд одказують: "еге, авжеж, аякже, любитиму, дуже"* (Марко Вовчок).

ЗАУСМІХА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *док., розм.* Почати усміхатися. *Наш серйозний Чублик розтулив пухленькі губи і заусміхався* (В. Близнець); *Старшини глузливо заусміхалися й перезирнулися між собою* (В. Чемерис); *Буба зробив мужнє лице, від чого Антон заусміхався, а Терезка мало не розреготалась* (Любко Дереш).

ЗАУ́ТРЕНЯ, і, *ж.* Церковна служба, що правиться рановранці; утреня. *Запалить* [Горпина] *у покрищі херувимського ладану, поставить на покуті й почне заутреню, потім обідню відправляти* (Л. Яновська); *У Богоявленському соборі кінчалася заутреня* (П. Загребельний); *Другого дня була неділя, і старі Кочубеї, запросивши молільників приєднатися до них, статечно попливли до церкви до заутрені* (Г. Колісник).

ЗАУ́ХАТИ *див.* **зау́хкати.**

ЗАУ́ХКАТИ, ЗАУ́ХАТИ, аю, аєш, *док., розм.* 1. Почати ухкати, ухати. *Дощувальні пристрої, що працюють в городній бригаді, женуть в небо височенні водограї, водяним прохолодним пилом так і війнуло звідти на всіх. Дівчата заухкали* (О. Гончар); *Надворі, десь у парку, заухкав сич* (Василь Шевчук); *Раптом над головою щось заухало, зареготалося противним хрипким сміхом* (О. Бердник).

2. *перен.* Почати видавати звуки, що нагадують ухкання, ухання. *На все морське узбережжя завив магнітофон, заухкав, загавкав, занявкав, викидав такі звуки, що, мабуть, усі бички кинулись від берега на .. глибочінь* (Ю. Збанацький).

ЗАУ́ЧЕНИЙ *див.* **за́вчений.**

ЗАУ́ЧЕНО *див.* **за́вчено.**

ЗАУЧИ́ТИ *див.* **завча́ти.**

ЗАУЧИ́ТИСЯ *див.* **завча́тися.**

ЗАУ́ЧУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **зау́чувати.** *Її знудило щоденне заучування корану арабською мовою, якої не розуміла* (Р. Іваничук); *Попереду в нас було ще кілька днів на адаптацію, тож ми могли спокійнісінько відкласти заучування всіх дрібних фактів нашої біографії на завтра* (О. Авраменко, В. Авраменко).

ЗАУ́ЧУВАТИ *див.* **завча́ти.**

ЗАУ́ЧУВАТИСЯ *див.* **завча́тися.**

ЗАУ́ШНИЙ *див.* **заву́шний.**

ЗАУ́ШНИЦЯ *див.* **заву́шниця.**

ЗАФАКТО́ВАНИЙ, а, е, *заст.* Дієпр. пас. до **зафактува́ти.** *Багацько зафактованого* [в історії] *тоді з'явилось нам тепер легендованим* (П. Куліш); // **зафакто́вано,** *безос. пред. Зафактовано зв'язок між "Енеїдами" Котляревського й Осипова* (М. Грушевський).

ЗАФАКТУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *док., що, заст.* Подати що-небудь як факт, як доведене фактами. *Саму істоту сього руху* [протикнязівського], *його головне прямування, загальний його характер можна, нам здається, зафактувати зовсім певно й рішуче* (М. Грушевський).

ЗАФАЛДО́ВАНИЙ, а, е, *заст.* Дієпр. пас. до **зафалдува́ти.** *Від озера наближається мати, а з нею молода повновида молодиця, в червоній хустці з торочками, в бурячковій спідниці, дрібно та рівно зафалдованій* (Леся Українка).

ЗАФАЛДУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *док., що, заст.* Зібрати який-небудь матеріал у фалди. *Зафалдувати тканину.*

ЗАФАЛЬЦЬО́ВАНИЙ, а, е, *спец.* Дієпр. пас. до **зафальцюва́ти.** *Якщо блок має форзац, зафальцьований в один згин або складений, то такий блок акуратно накладають на праву боковину палітурки* (з навч. літ.).

ЗАФАЛЬЦЬО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАФАЛЬЦЮВА́ТИ,** ю́ю, ю́єш, *що, спец.* Те саме, що **фальцюва́ти.** *Через потужне сопло туби заповнюють пастою та зафальцьовують* (з навч. літ.); *Аркуші, склеєні попарно в зошити, краще спочатку відпресувати, а потім зафальцювати* (з навч. літ.).

ЗАФАЛЬЦЮВА́ТИ *див.* **зафальцьо́вувати.**

ЗАФАНТАЗУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *док., розм.* Почати фантазувати, мріяти. [Ж о р ж:] *Гляну в дзеркало, а там (зафантазував) молоденький офіцерик, у погончиках блискучих, чорні вусики...* (М. Куліш).

ЗАФАНТАЗУВА́ТИСЯ, у́юся, у́єшся, *док., розм.* Захопитися безпідставним фантазуванням. *Винця забаглося? Зафантазувався! Ти не президент, не генерал-полковник, не олігарх* (В. Кожелянко).

ЗАФА́РБИТИ *див.* **зафарбо́вувати.**

ЗАФА́РБИТИСЯ *див.* **зафарбо́вуватися.**

ЗАФА́РБЛЕНИЙ, а, е, *рідко.* Дієпр. пас. до **зафа́рбити.** *Поникли у зябних росах, в імлі живо зафарблені рожі, не-*

бесна краса васильків (К. Гриневичева); *Кожного чекає те, що не чекає іншого, може, подібне, але втілене в інші почування, зафарблене в інші відтінки* (В. Підмогильний).

ЗАФА́РБЛЕННЯ, я, *с., рідко.* 1. Дія за знач. **зафа́рбити.** *Обличчя мав* [слуга] *якесь дивне, наче хворе, без звичайного переливу тонів від зафарблення кров'ю* (Ю. Смолич).

2. Колір, забарвлення. *Не тільки зафарблення, а й форма тіла павуків виконує маскувальні функції* (з наук.-попул. літ.).

3. *перен.* Характерний відтінок, своєрідна риса чогонебудь. *Самійленко видається нам трохи блідим та анемічним: в ньому замало вибухового матеріалу, його емоція не має виразного індивідуального зафарблення* (М. Зеров).

ЗАФА́РБЛЮВАТИ *див.* **зафарбо́вувати.**

ЗАФА́РБЛЮВАТИСЯ *див.* **зафарбо́вуватися.**

ЗАФАРБО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **зафарбува́ти.** *Він нахилився вбік і відщепив у дверцятах шафи зафарбований білою емаллю замочок* (Любко Дереш); *Вітрила, зафарбовані сонцем, схожі були на рожеві крила чайок* (П. Панч); // **зафарбо́вано,** *безос. пред. З першого виступу повстання було нею* [особою Петлюри] *зафарбовано весь рух* (В. Винниченко).

ЗАФАРБО́ВУВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **зафарбо́вувати.** *Величині зафарбовуваної площі повинен відповідати розмір (номер) пензлика* (з навч. літ.).

ЗАФАРБО́ВУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **зафарбо́вувати.** *Зафарбовування зображень; Зафарбовування сивини.*

ЗАФАРБО́ВУВАТИ, ую, уєш, *рідко* **ЗАФА́РБЛЮВАТИ,** юю, юєш, *недок.,* **ЗАФАРБУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *рідко* **ЗАФА́РБИТИ,** блю, биш; *мн.* зафа́рблять; *док., що.* 1. Покривати, просочувати фарбою або іншим барвником; фарбувати. *Стіни жител зафарбовували або розписували кольоровим візерунком, добре відомим з посудин трипільців* (з наук. літ.); *Порожня пляшка з-під чорнила лежала тут же, поруч, зафарбувавши зеленим сніг і каміння довкола* (Ю. Смолич); — *Я йому зроблю шаблю* [дерев'яну] *і навмисне надколю ножиком, зафарбую ожиною, щоб не було видно, він махне раз, а вона — трісь — і нема шаблі* (Григорій Тютюнник); *Не одну дійницю з піністим молоком внесла мати до хати, не одну повстяну чи вовняну пряжу зафарбила* (з газ.); // Фарбувати волосся, брови, губи і т. ін. *Темні кольори фарби краще зафарбовують сивину* (із журн.); *Їй довелося кілька разів стирати на губах помаду, перше ніж удалось більш-менш правильно навести обриси губ і зафарбувати бліді кутики уст* (Б. Антоненко-Давидович).

2. Надавати чому-небудь якогось кольору або відтінку кольору; забарвлювати. *За крутими донецькими кряжами сідало сонце. Яскраві його промені черкалися снігу, зафарбовуючи простір у червоно-рожевий колір* (В. Собко); *Посушливе літо наклало на дерева свою печать, зафарбувавши листя в золотисто-червоні барви* (С. Добровольський); *Вранішні промені сонця зафарбували його* [вогнище] *легкою рожевістю* (Ю. Логвин).

3. *перен.* Надавати чому-небудь якихось рис, певного змісту, своєрідного відтінку. *Кажуть, у взаєминах чоловіка з жінкою перше враження тримається якнайдовше, відповідним чином зафарбовуючи всі наступні* (М. Дашкієв).

ЗАФАРБО́ВУВАТИСЯ, ується, *рідко* **ЗАФА́РБЛЮВАТИСЯ,** юється, *недок.,* **ЗАФАРБУВА́ТИСЯ,** у́ється, *рідко* **ЗАФА́РБИТИСЯ,** иться; *мн.* зафа́рбляться; *док., у що, чим і без дод.* 1. Набувати якогось кольору або відтінку кольору; забарвлюватися. *Крупне обличчя його зафарбилося й поволі меркло від спогадів про те "колись"* (Іван Ле); *Він .. булькнув мені в казанок молока. Але так мало, що навіть не зафарбувалася у сіре моя бурда* (П. Запаренко).

2. *перен.* Набувати якихось рис, певного змісту, своєрідного відтінку. *Навіть деструктивні явища, зафарбувавшись у гуманітарні тони, набувають особливої сили* (з газ.).

3. *тільки недок.* Пас. до **зафарбо́вувати, зафа́рблювати.** *Шрифт здебільшого мав монументальний стиль, нерідко літери зафарбовувалися червоною фарбою для більшої їх виразності на білому або сірому фоні каменю* (з наук. літ.).

ЗАФАРБУВА́ННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **зафарбува́ти.** *Зафарбування препаратів проводили гематоксиліном та еозином за загальноприйнятою методикою* (з наук. літ.).

2. Те саме, що **забა́рвлення** 2. *Часто ізобатами оконтурюють райони небезпечного плавання (ці ділянки мають блакитне зафарбування)* (з навч. літ.).

ЗАФАРБУВА́ТИ *див.* **зафарбо́вувати.**

ЗАФАРБУВА́ТИСЯ *див.* **зафарбо́вуватися.**

ЗАФАРШИРО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **зафарширува́ти.** *Зафаршировану кольрабі кладуть в один ряд у сотейник, змащений жиром, заливають соусом сметанним із томатом і тушкують до готовності* (з навч. літ.); // **зафарширо́вано,** *безос. пред. Ми вже не говоримо про переживання, коли короп не зірвався, а його привезено додому, замариновано, чи зафаршировано, чи просто засмажено!* (Остап Вишня).

ЗАФАРШИРО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАФАРШИРУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док., кого, що.* Те саме, що **фарширува́ти.** *Попередньо почищені яблука зафаршировуємо відвареним рисом і ставимо в духовку на 10 хв* (з газ.); *Оброблену тушку гуски або качки зафарширувати картоплею, або чорносливом, або яблуками і смажити в духовці 45–60 хв* (із журн.).

ЗАФАРШИРУВА́ТИ *див.* **зафарширо́вувати.**

ЗАФИ́РКАТИ, аю, аєш, *док.* Почати фиркати *(див.* **фи́ркати**[1] 1). *В стайні зафиркали коні* (Б. Харчук); *Хоткевич зафиркав і важко засовався в кріслі* (З. Тулуб); — *Не знаю,* — *одмахнувся Павло і зафиркав над мискою* (В. Кучер).

ЗАФІКСО́ВАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **зафіксува́ти.** *Старший лейтенант повчально відповідає: — Ніколи не втрачайте почуття перспективи. Пройдені шляхи мусять бути зафіксовані* (О. Гончар); *Векс оперував фактами, точними і зафіксованими наукою* (М. Чабанівський); *Таємничі пришельці були зафіксовані відразу трьома патрульними машинами* (О. Тесленко); // **зафіксо́вано,** *безос. пред. Він зупинився біля фотографії, на якій було зафіксовано довгу чергу жінок і дітей* (В. Кучер).

2. *у знач. прикм.* Узвичаєний, звичний; усталений. *Толстой з легкою душею переступав межі зафіксованої граматики, нехтуючи граціозною звучністю фрази* (О. Кундзич).

ЗАФІКСО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАФІКСУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док.* 1. *що.* Установлювати, закріплювати що-небудь у певному положенні, стані; фіксувати. *Зафіксувавши кришку* [скриньки] *в такому положенні, щоб бачити в дзеркалі своє відображення, Сандра доторкнулась до його кутів великими і вказівними пальцями обох рук* (О. Авраменко, В. Авраменко).

2. *кого, що.* Закріплювати в пам'яті, свідомості; запам'ятовувати. *Хлопчик осторонь обійшов навколо чужинця, оглядаючи його зі всіх боків і зафіксовуючи всі деталі його одягу*

й постави... (Олесь Досвітній); *Виринало ще багато-багато дрібниць, які він механічно зафіксовував у пам'яті* (Б. Антоненко-Давидович); *Ніна озирнулась по хаті, і її погляд швидко зафіксував усю немудру обстановку удовиного життя* (С. Добровольський); // Відтворювати за допомогою фото, малюнка, запису і т. ін. *Камера ковзнула по залу й зафіксувала ліс піднятих угору рук* (І. Роздобудько); *Магнітофонна плівка чітко й непомильно зафіксувала .. мою чисту, без жодної похибки чи найменшого акценту німецьку вимову* (О. Шугай).

3. *що.* Записувати, реєструвати (певні факти, події і т. ін.). *Я почав вести щоденника. То був своєрідний діаріуш, що коротко зафіксовував, як писав літописець Григорій Граб'янка, "дії превеликої брані"* (Валерій Шевчук); *В україномовних творах Кобзаря тільки 29,5 % слів збігаються з тими, які зафіксував лексикограф XIX ст.* (В. Русанівський).

4. *кого, що.* Установлювати місцеперебування кого-, чогонебудь. *Вчені виготовили прилад, здатний перехопити промінь, що йде від "Інмарсата"* [телефона] *на супутник. Так з'явилася можливість зафіксувати координати абонента* (В. Шкляр).

5. *що, фот.* Обробляти фіксажем. *Майже всі знімки вийшли добре. Варвара вже зафіксувала їх, тепер залишалося тільки промити й висушити* (Л. Первомайський).

ЗАФІКСО́ВУВАТИСЯ, ується, *недок.*, **ЗАФІКСУВА́ТИСЯ,** у́ється, *док.* 1. Установлюватися, закріплюватися в певному положенні, стані; фіксуватися. *Обидві насадки повинні щільно зафіксуватися в отворах міксера* (з навч. літ.).

2. Закріплюватися в пам'яті, свідомості; запам'ятовуватися. *Скороминуще враження, хвилинний образ, .. вільний вірш, шалений темп, кінематографічне пересування, од якого аж в очах рябить, — такий здебільшого образ сучасної творчості зверху. Те, що мигцем западає в око, мигцем і зафіксовується* (С. Єфремов); *Вашого приятеля ви побачили ще за квартал, але його образ зафіксувався тільки у підсвідомості* (М. Дашкієв); *Погляд мій упав на випадкову річ, і вона мимоволі зафіксувалася в пам'яті* (М. Руденко); // Відтворюватися за допомогою фото, малюнка, запису і т. ін. *Скоро повністю розквітнуть сакури — найстаріші та найбільші дерева в Ужгороді. Саме в цей час на вулиці максимально вийдуть городяни, щоб зафіксуватися на фото* (з газ.).

3. Установлюватися, залишаючись незмінним протягом певного періоду. — *Добре те, що долар зафіксувався на зниженій позначці* (з газ.); *Вдень температура зафіксується в діапазоні від 16 до 20 градусів тепла* (з Інтернету).

4. *тільки недок.* Пас. до **зафіксо́вувати.** *Місильна лопать має конічний хвостовик, який установлюється в гніздо вала планетарного редуктора та зафіксовується гвинтом* (з наук.-техн. літ.).

ЗАФІКСУВА́ТИ *див.* **зафіксо́вувати.**

ЗАФІКСУВА́ТИСЯ *див.* **зафіксо́вуватися.**

ЗАФІЛЬМО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **зафільмува́ти.** *Яка б це була гарна картина, коли б її зафільмувати... А потім знову крутити, крутити. Але не в пам'яті — перед очима .. Я б вишукувала на зафільмованій картинці вади, наші із ним некрасивості* (М. Матіос); // **зафільмо́вано,** *безос. пред. У середньому студія "Контакт" випускає 10–15 фільмів за рік. Зафільмовано вже стрічки, героями яких стали діячі культури й мистецтва з драматичною долею* (з наук. літ.).

ЗАФІЛЬМО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАФІЛЬМУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док., що.* Знімати на камеру; фільмувати. — *Суд продав процес. Процес зафільмовують. Усе це і піде до кінохроніки .. — Хіба суд уповноважений продавати дозвіл на фільмування процесу?* (Е. Андієвська); *Треба було нам одного разу з Сергієм зафільмувати рідкісний вибух. Епізод із життя каменоломні* (О. Гончар).

ЗАФІЛЬМУВА́ТИ *див.* **зафільмо́вувати.**

ЗАФОНТАНУВА́ТИ, у́є, *док.* Почати фонтанувати. *Тільки-но відчинилися "двері" корабля, як вдарили дві цівки гідропластролу* [речовини]. *Торкнувшись місячного ґрунту, вони зафонтанували поперечними струменями один назустріч одному* (М. Білкун).

ЗАФО́РКАТИ, аю, аєш, *док.* 1. Почати форкати. *У долині над ставом зафоркали коні* (М. Стельмах); *Табун вертався од лиману. На мить тупіт притих, а тоді зафоркали коні* (Ю. Мушкетик); *Під вікном, у кущах, щось зафоркало, заворушилося. Марія почула ці звуки і здогадалася: їхня їжачиха, що зимує в стозі сіна під хлівом* (В. Яворівський).

2. *перен., розм.* Почати видавати звуки, схожі на форкання. *Зафоркали автомашини, загули трактори* (І. Волошин).

ЗАФОРМАЛІЗО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **заформалізува́ти.** *Існує потреба переглянути та вдосконалити занадто ускладнені й заформалізовані судові процедури* (з наук. літ.); *Наука, зміст освіти багато в чому стали абстрактними, вихолощеними й заформалізованими* (з навч. літ.).

ЗАФОРМАЛІЗУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *док., що.* 1. *спец.* Док. до **формалізува́ти.** *Імітаційне моделювання систем і процесів застосовується у випадках, коли не можна заформалізувати модель (описати аналітичним виразом)* (з навч. літ.).

2. Надміру формалізувати (у 1 знач.). *Невизначеність у часі, недостатнє усвідомлення вихователями своєчасності вирішення певних завдань можуть заформалізувати процес морального виховання* (з наук. літ.).

ЗАФОРМО́ВАНИЙ, а, е, *спец.* Дієпр. пас. до **заформува́ти.** *Заформована й утрамбована плитка залишається у формі близько 12 годин* (з Інтернету).

ЗАФОРМО́ВУВАННЯ, я, *с., спец.* Дія за знач. **заформо́вувати.** *Заформовування матеріалу.*

ЗАФОРМО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАФОРМУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док., що, спец.* Виготовляти що-небудь, відливаючи, використовуючи форму; формувати (у 2 знач.). *Моделі, виготовлені з легкоплавких матеріалів, облицьовують вогнетривкою масою, заформовують і потім виплавляють* (з наук. літ.); // Робити зліпок або відливок (скульптури). — *Процес творення скульптури не простий. Поки роботу заформуєш у глині, потім віділлєш у гіпсі, а тоді допрацьовуватимеш, щоб нарешті перевести в інший матеріал* (з газ.).

ЗАФОРМУВА́ННЯ, я, *с., спец.* Дія за знач. **заформува́ти.** *Заформування металевого каркаса.*

ЗАФОРМУВА́ТИ *див.* **заформо́вувати.**

ЗАФОРТУ́НИТИ, ить, *док., безос., розм.* Почати фортунити (у 1 знач.). *Нарешті зафортунило: я почав вигравати в лотерею* (із журн.).

ЗАФОСФОРИ́ТИСЯ, и́ться, *док., розм.* Почати фосфоритися. *Очі йому на мить зафосфорилися й потухли під віями, що тінню впали на них* (І. Микитенко); *Кілька торпедних катерів разом відірвалися від причалу. Загули мотори, завирувала, зафосфорилася вода під кормою* (Д. Ткач).

ЗАФРАНТИ́ТИ, нчу́, нти́ш, **ЗАФРАНТУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док., розм.* Почати франтити, франтувати. *Приблизно через місяць ви зафрантите в новій формі гетьманського гвардійця* (із журн.).

ЗАФРАНТУВА́ТИ *див.* **зафранти́ти.**

ЗАФРАХТО́ВАНИЙ, а, е, *спец.* Дієпр. пас. до **зафрахтува́ти.** *Капреру оточили військові суда* [судна] *— фрегати, броненосці, невеличкі пароплави, зафрахтовані урядом* (О. Іваненко); *Гравці, тренери й обслуговувальний персонал на спеціально зафрахтованому літаку здійснили тригодинний переліт до Ізраїлю* (з газ.).

ЗАФРАХТО́ВУВАНИЙ, а, е, *спец.* Дієпр. пас. до **зафрахто́вувати.** *Продавець має здійснити за свої кошти навантаження експортної партії товару на борт судна, зафрахтовуваного покупцем, та виконати митне оформлення експорту* (з навч. літ.).

ЗАФРАХТО́ВУВАННЯ, я, *с., спец.* Дія за знач. **зафрахто́вувати.** *Якщо видана ліцензія анулюється до зафрахтовування судна або до відправлення товару сухопутним шляхом, сторона, що клопотала про ліцензію, повинна негайно телеграфом повідомити про це іншу сторону* (з навч. літ.).

ЗАФРАХТО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАФРАХТУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док., що, спец.* Наймати судно, літак і т. ін. для перевезення пасажирів, вантажів або з іншою метою; фрахтувати. *Покупець зафрахтовує судно і своєчасно сповіщає продавця про термін, умови й місце завантаження, назву, час прибуття судна* (з навч. літ.); *Диваки! Зафрахтували спеціальне судно й не дозволили пускати на нього жодного пасажира* (Ю. Бедзик); *Віталій зафрахтував невеличкий літак на 12 місць* (з газ.).

ЗАФРАХТО́ВУВАТИСЯ, ується, *недок., спец.* Пас. до **зафрахто́вувати.** *Як і в минулі роки, усі зірки "Таврійських ігор" жили на двох теплоходах, які традиційно зафрахтовуються організаторами на час фестивалю* (із журн.).

ЗАФРАХТУВА́ТИ *див.* **зафрахто́вувати.**

ЗАФУНДУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *док., що.* 1. Док. до **фундува́ти.** *У XVIII ст. у церкві вже був іконостас традиційної тогочасної роботи львівських майстрів, який зафундував канівський староста Микола Потоцький* (з наук.-попул. літ.).

2. *діал.* Купити й пригостити когось чимсь. *Зафундуй мені пляшку пива* (Сл. Б. Грінченка); *Гнат зафундував двом господарям, до стола яких підсів, випив сам келишок* (М. Малиновська); *Хочемо стріти у Львові киянина .. і зафундувати філіжанку кави у найліпшій кав'ярні* (Ю. Іздрик).

ЗАФУНКЦІОНУВА́ТИ, у́є, *док.* Почати функціонувати. *Варта розташувалась по менших прибудівках та в коморах у дворі, начальство й "управління" — по сусідніх дімках. І нова тюрма зафункціонувала* (І. Багряний); *Другий кардіологічний центр на Волині вже невдовзі зафункціонує в Луцькій міській клінічній лікарні* (з газ.).

ЗАФУ́РКАТИ, аю, аєш, *док., розм.* Почати фуркати. *Сніг з-під лопат зафуркав і засичав* (М. Вінграновський); *Десь недалеко зафуркали коні* (Валерій Шевчук).

ЗАФУРКОТІ́ТИ, очу́, оти́ш, *док., розм.* Почати фуркотіти. *Зафуркотіли над нашими головами кажани* (І. Франко); *У дворі зафуркотів "вілліс"* (Ю. Бедзик); *Кінь ткнувся йому* [Мокієві] *мордою під пахву й зафуркотів та почав тертися, як умів фуркотіти й тертися тільки він* (Ю. Мушкетик).

ЗАФУРЧА́ТИ, чу́, чи́ш, *док., розм.* Почати фурчати. *Жилавий Денисів кулак зафурчав у повітрі, й Андрій упав горілиць, випроставши ноги* (С. Добровольський); *Нарешті біля парадного зафурчала машина* (Яків Баш); *— Фі. Ти завжди вирізнявся паскудним смаком і тривіальною мораллю, — зафурчав, наче кіт, Магріб* (О. Ульяненко).

ЗАФУТБО́ЛИТИ *див.* **зафутбо́лювати.**

ЗАФУТБО́ЛЮВАТИ, юю, юєш, *недок.,* **ЗАФУТБО́ЛИТИ,** лю, лиш, *док., розм.* 1. *що.* Ударом ноги закидати що-небудь кудись. *Перечепившись об велику грудку, сперсердя зафутболюю її чимдалі* (із журн.); *Карпо вийшов з сіней, зафутболив якусь ганчірку, потім став і ніби прислухався до гарячого, безвітряного дня* (Іван Ле); *— Грав у футбол? — Не грав, бо в нас він не заведений, але бачив на станції... Навіть двічі зафутболив м'яча, коли він викотився з поля* (М. Чабанівський); *Аж ось і Калюжний. Побачив пакунок, розігнавсь та й буц! — щосили носком. Хотів, мабуть, зафутболити під стелю* (А. Дімаров).

2. *тільки недок., у що, рідко.* Стукнути, ударити ногою в що-небудь. *Розплющеним носком черевика сміливо зафутболив* [Курило] *у двері, став на порозі* (Ю. Збанацький).

ЗАХАВА́ВКАТИ, ає, *док., розм.* Почати хававкати. *Чути було форкання коней у соснах, та з того боку хат жалібно захававкав пугач* (Іван Ле); *Заспівали на все небо жайворонки, захававкали, запідпідьомкали перепели* (І. Вирган).

ЗАХАЗЯЙНУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *док., розм.* Почати хазяйнувати. [Г о р н о в:] *Бачите, доки я вчився та в книжку задивлявся, а опікуни мої як захазяйнували, та й дохазяйнувались до того, що мало-мало не упекли землі в акціон* [аукціон] (М. Кропивницький); *Тимко .. захазяйнував, як порядний господар: поправив тин, що вже зовсім був розлігся та позаростав бур'яном; нарубав у сазі верболозу і пригородив кабанцеві загорожу* (Григорій Тютюнник); *— Захазяйнуємо, зараюємо на своїй землі!* (Ю. Хорунжий).

ЗАХАЗЯЙНУВА́ТИСЯ, у́юся, у́єшся, *док., розм.* Невміло, недбало або неналежно хазяйнуючи, зазнати чогось неприємного; дохазяйнуватися. *"Щось ти, Катерино, — казали сусіди, — захазяйнувалася, нічого не встигаєш"* (з газ.).

ЗАХА́КАТИСЯ, аюся, аєшся, *док., розм., рідко.* Те саме, що **захе́катися.** [П и с а р *(в дверях):*] *Постой* [постій], *Герику, ти не розкажеш, тільки загарчиш тільки, бо ти захакався, як собака* (І. Карпенко-Карий); *Я захакався й не міг говорити; серце билось так, що з горла виривались тільки окремі згуки* (В. Винниченко).

ЗАХАЛЯ́ВНИЙ, а, е. Який зберігається за халявою. *Ще не кипів куліш, і, дожидаючи, поки він звариться, всі поважно сьорбали захалявними ложками з іншого казанка* (О. Ільченко); *— А де сини? — На панщині. Найменший, правда, в наймах, пасе ягнят .. — Як я колись... Спливли рядки, написані про це в солдатах, у захалявній книжечці* (Василь Шевчук); *Палій захалявним ножем покраяв хліб на шість рівних скибок* (В. Малик); // *перен.* Нелегальний, заборонений (про твори, літературу і т. ін.). *Паралельно з офіціозною розвивається література "захалявна" ("дисидентська"). Одну підносили й винагороджували, другу переслідували* (з наук. літ.); *Не писати В. Чапля не міг. Він створює так звані захалявні твори, не призначені для друку за радянської влади* (з публіц. літ.).

ЗАХАНДРИ́ТИ, рю́, ри́ш, *док., розм.* Почати хандрити. *Все було б прекрасно, якби вона не захандрила. Щоразу, по-*

вернувшись з небезпечних закордонних гастролей.., Мата Харі плакала і просила його: — Відпустіть мене, я втомилась (Г. Тарасюк).

ЗАХАПА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *док., розм.* Почати хапатися, робити швидкі, часто безладні рухи; заметушитися, заспішити. [С е м е н:] *Так, так! Захапався, бач, та гаразд і не підперезався!* (М. Кропивницький); *Жінка навіть не дослухала до кінця, а захапалася, заметушилася біля Максима* (М. Івченко); *Поштар захапався, поставив мішок, схопив обидва чемодани* (Ю. Мушкетик); *Старий раптом захапався й почав квапити челядників* (І. Білик); // Заговорити швидко, поспішаючи. — *Хто там? — Та я... з Михнівки, Пилип. Знаєте ж... Вийдіть-бо, — захапався хлопець* (А. Головко).

ЗАХА́ПУВАТИ, ую, уєш, *недок., кого, що, діал.* 1. Хапати, брати кого-, що-небудь. *Майже під кождим корчем ми захапували то кленя, то окуня, то плотицю* (І. Франко); * Образно. *Вітер раз у раз захапує з собою пару й односить її* (Сл. Б. Грінченка).

2. *тільки 3 ос., кого, що, перен.* Захоплювати (у 7 знач.). — *Ти ніяким ділом ще нс займався, то й не знаєш, як воно захапує чоловіка* (І. Франко).

ЗАХАРАМА́РКАТИ, аю, аєш, *док., розм.* Почати харамаркати. *Захарамаркав* [господар] *щось, мов читав із видаткової книги якусь урочисту молитву* (М. Лукаш, пер. з тв. М. Сервантеса); * Образно. *Над головами натовпу раптом щось завищало, захарамаркало — недалеко, десь біля Чумки, один за одним розляглися гучні вибухи* (Ю. Смолич).

ЗАХАРАПУ́ДИТИСЯ, джуся, дишся, *док., розм.* Почати харапудитися. *Кінь захарапудився, обернув і позадкував* (Іван Ле); *Кінь — тиць і став! А потім як пирхне, як захропе, захарапудиться, аж копитом землю загріб...* (В. Чемерис).

ЗАХАРА́СТИТИ *див.* **захара́щувати.**

ЗАХАРА́СТИТИСЯ *див.* **захара́щуватися.**

ЗАХАРА́ЩЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **захара́стити.** *Борис ще раз подякував, показав обома руками на захаращений книжками й зошитами стіл* (Б. Антоненко-Давидович); *Шлях був захаращений розбитими машинами, возами* (І. Багряний); *Перша світова війна зробила так, що після 1914 року карпатські багаті ліси довго були запущені, захаращені і занедбані* (Т. Масенко); // **захара́щено,** *безос. пред. Дожидаючись Яроша, посіли* [люди] *на старих .. санях, діжках, дровах та на іншому мотлосі, що їм* [ним] *захаращено було возівню* (Б. Грінченко); *Шкільний двір було захаращено витягнутими партами й столами* (Валерій Шевчук).

ЗАХАРА́ЩЕНІСТЬ, ності, *ж.* Стан за знач. **захара́щений.** *Він не терпів безладдя і захаращеності в домі* (А. Хорунжий); *Яка незнана і нездоланна сила змушує цих людей купляти автомашини, якими вже не можна користуватись через захаращеність вулиць?* (М. Дашкієв).

ЗАХАРА́ЩЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **захара́стити** і стан за знач. **захара́ститися.** *Захаращення морів і прибережних частин сміттям — головне джерело забруднення Світового океану* (з наук. літ.).

ЗАХАРА́ЩУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **захара́щувати** і **захара́щуватися.** *У період льодоходу звичайно спостерігається поява заторів (захаращування русла річки льодом)* (з наук. літ.); *Маю на увазі зміцнення саме реалістичної манери в письмі Головка. А також значне збагачення мови й плину її в фарватері саме мови народної, живої, сучасної — без захаращування анахронізмами* (Ю. Смолич).

ЗАХАРА́ЩУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАХАРА́СТИТИ,** а́щу, а́стиш, *док., що.* Ставлячи, кладучи що-небудь у великій кількості, безладно, заповнювати все місце, увесь простір. *На возах, крім боєприпасів, ще чимало місця захаращувало й особисте майно бійців та офіцерів роти* (О. Гончар); *З двору долітає басовитий голос Ничипора, який лається з фурманами. Мабуть, знову захарастили двір своїми возами, насмітили* (Н. Рибак); *Одімкнула* [Варка] *хату, затопила грубку і давай чепурити все та прибирати. Як тут без неї занехаяли й захарастили житло дочки з батьком!* (В. Кучер); // Скупчуючись у великій кількості, запруджувати, загороджувати собою який-небудь прохід, місце, простір. *Вся ця деревина псується, гниє, захаращує ліс* (М. Чабанівський); *Під згубним вогнем* [кулемета] *падали коні і вершники, захаращуючи шлях* (І. Цюпа); *По книги посунули покупці, захарастивши прохід між ятками* (Ю. Яновський); // *перен.* Переобтяжувати, переповнювати що-небудь зайвим, непотрібним. *Анджей спохмурнів, що змушений був із самого ранку захаращувати душу таким сміттям, як шкарпетки* (М. Малиновська); *Стецько не любив захаращувати ні голови, ні серця зайвиною* (Е. Андієвська).

ЗАХАРА́ЩУВАТИСЯ, ується, *недок.,* **ЗАХАРА́СТИТИСЯ,** иться, *док.* 1. Засмічуватися, заповнюватися чимсь непотрібним. *Річка вже набагато менша, ніж була колись давно, а з плином часу русло цілковито захарастилося* (з наук. літ.).

2. *тільки недок.* Пас. до **захара́щувати.** *Евакуаційні шляхи й виходи повинні утримуватися вільними, нічим не захаращуватися* (з навч. літ.).

ЗАХА́РКАТИ, аю, аєш, *док., розм.* 1. Почати харкати. *Тетяна підійшла до нар і хотіла покласти його та накрити кожухом, але він захаркав, запацав ногами* (В. Винниченко); * Образно. *Легкі батареї ще з більшою люттю захаркали шрапнеллю, задзьобали гранатами* (П. Панч).

2. *кого, що.* Забруднити, заплювати харкотинням. — *Знайшов* [чоловік] *приключку за якісь горшки перед парастасом — заплював її нещасну, захаркав, що бідна мало утроби з себе не викидала* (А. Свидницький); *Майстер чіплятися почав .. Ну, терпіла, терпіла* [Маруся], *та й захаркала очі. За це й звільнили* (А. Головко).

ЗАХАРКОТІ́ТИ, очу́, оти́ш, *док., розм.* Почати харкотіти. *На возі несподівано підскочив Гришка, дико захаркотів слиною* (Г. Косинка); * Образно. *Вони мали підслухувати, коли козаки рушаться, коли заревуть гармати, захаркотять мушкети, залунає бойовий оклик...* (А. Чайковський).

ЗАХАРЧА́ТИ, чу́, чи́ш, *док., розм.* 1. Почати харчати, видавати хрипкі звуки. *Кривава смага криє запечені уста його; немов хто здавив за горло — захарчав він, застогнав...* (Панас Мирний); *Кабан захарчав і повалився на землю неживий* (А. Чайковський); *Вартовий заборсався, намагаючись вирватись, захарчав, але швидко замовк* (В. Малик); // Почати видавати звуки, схожі на хрипіння. *Стінний годинник немов спросоння захарчав, пробив дванадцять* (О. Донченко); *Раптом мотор загудів, захарчав — і машина рушила до воріт* (К. Гриб).

2. Заговорити хриплим голосом. — *А мене приймаєте? — недобре захарчав Онохрій Литка* (Г. Епік); — *Що, отамане, собі найкращий дуван хочеш? — люто захарчав Малюта, схопившись за ніж* (Д. Білий); // Загавкати глухо, хрипло;

загарчати. *Вгамувавши собаку, що був захарчав на незнайомих, жінка спинилася* (Л. Первомайський).

3. *рідко.* Почати хропіти (уві сні). *В одну мить пірнули* [хлопці] *під ковдри, захропіли, засвистіли носами, захарчали сонно* (Ю. Збанацький).

ЗАХАРЧО́ВАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **захарчува́ти.** *Собака вайлувато стрибнув на призьбу і жадібно дивився, чи не почастуємо його чим-небудь, бо захарчований він був так, що аж боки поодвисали* (О. Копиленко); [Д і д Є в м е н:] *Григорію Стратоновичу, що ж це робиться на світі? Він .. знаєте, що хоче зробити? Побити захарчованих коней і їхнім м'ясом годувати свиней* (М. Стельмах).

2. *у знач. прикм.* Який захарчувався. *"Які худі та замлілі оці обидві дами, — подумав Літостанський, — чи вони дуже натруджені, чи дуже вбогі та захарчовані?"* (І. Нечуй-Левицький); *Він, було, лається в громаді: "Ех ви, заморені, захарчовані! Куди вам заступитися за громаду, коли у вас в жилах юшка з картоплі"* (М. Коцюбинський).

ЗАХАРЧО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАХАРЧУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док., кого.* Погано годуючи, доводити кого-небудь до виснаження. *Дорохтей у дорозі піснотою і тухлим пшоном захарчовував своїх чумаків так, що його почорнілу ватагу здалеку пізнавали і чумаки, і покупці риби* (М. Стельмах); *— Я примушу тебе їсти, щоб мене не обвинуватили, що я захарчовую своїх учениць...* (В. Малик); *— Ти так мене захарчувала, що я й ногами не можу ходити* (з казки); *На всю вулицю заголосила* [мати]: *— Та хіба ж вони люди, та хіба ж вони хрещені, що отак мою дитину захарчували!* (М. Чабанівський).

ЗАХАРЧО́ВУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.,* **ЗАХАРЧУВА́ТИСЯ,** у́юся, у́єшся, *док.* Дуже худнути, виснажуватися від поганого харчування, недоїдання. *— Хе, от вже й втомився. Геть чисто захляв за зиму, захарчувався. Ще літом нічого: бурячок там, цибулька, рибки наловиш...* (М. Коцюбинський).

ЗАХАРЧУВА́ТИ *див.* **захарчо́вувати.**

ЗАХАРЧУВА́ТИСЯ *див.* **захарчо́вуватися.**

ЗАХВА́ЛЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **захвали́ти.** *— Чи се ж та захвалена воля, Де тисячі, тисячі сплять, Живють* [живуть] *і вмирають, і навіть, Як ти, про свободу й не снять?* (І. Франко); *Ось він: змалку захвалений, змалку купований бубликом і брязкальцем, отримавши права віку, став зарозумілим .. і утверджується в житті, не замислюючись, чого вартий* (Р. Андріяшик).

ЗАХВАЛИ́ТИ *див.* **захва́лювати.**

ЗАХВА́ЛЮВАЛЬНИЙ, а, е. Який захвалює кого-, що-небудь. *Він якусь мить відкашлювався, поки спромігся відповісти на захвалювальні слова Кужеля* (С. Добровольський); *Щиро прагнув старий професор приносити своєю працею користь; він неодноразово ухилявся від захвалювальних брошур та статей, намагаючись бути вірним науці* (В. Марченко).

ЗАХВА́ЛЮВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **захва́лювати.** *Невже той захвалюваний зять Річинських аж до такого ступеня тупий, щоб не розуміти, що в даному випадку йдеться про майбутнє народу взагалі?* (Ірина Вільде).

ЗАХВА́ЛЮВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **захва́лювати.** *Однаково шкідливі як зневага до успіхів учня, а іноді й приниження їх, так і надмірне захвалювання індивідуальних здібностей* (з наук. літ.); *Захвалювання товару може відвернути споживача* (з навч. літ.).

ЗАХВА́ЛЮВАТИ, юю, юєш, *недок.,* **ЗАХВАЛИ́ТИ,** алю́, а́лиш, *док., кого, що.* Надмірно хвалячи кого-, що-небудь, переоцінювати їхні якості, заслуги і т. ін.; перехвалювати. *Захвалював* [перукар] *ту воду, що вона й голову чистить і засіває на ній волосся* (Л. Мартович); *Ось і Борис казав, що Гліб стає чудовим спеціалістом. Я все побоювався: захвалює сина, аби зробити мені приємне* (І. Росоховатський); *Передчасно захвалили дівчину* (О. Донченко); *Смажених окунів, витриманих перед готуванням у солонім соусі, гості просто захвалили, обсмоктали кожну кісточку* (Ю. Логвин).

ЗАХВА́ЛЮВАТИСЯ, юється, *недок.* Пас. до **захва́лювати.** *Коли щось занадто захвалюється, воно найчастіше не виправдовує сподівань* (з публіц. літ.).

ЗАХВА́СТАТИ, аю, аєш, *док., розм.* Почати хвастати, хвалитися чим-небудь. *— Хочеш? — захвастав Пшесмицький: — Гукну я — й появиться Врангель* (П. Тичина).

ЗАХВА́СТАТИСЯ, аюся, аєшся, *док., розм.* Почати хвастатися. *— А в мене нова спідничка, — захвасталася дівчинка* (із журн.).

ЗА́ХВАТ, у, *ч.* 1. Велике внутрішнє піднесення, збудження; порив; запал. *Очі в Бекіра засяли од захвату* (М. Коцюбинський); *Робітники .. пригасили Хомин захват, розповівши суть справи* (О. Гончар); *Закортіло* [Ібрагімові] *розповісти султанові, який дивний дарунок приготував для нього, але вчасно стримався. Мав звичку: зупиняти свої захвати, мов коня на скаку* (П. Загребельний); // Захоплення ким-, чим-небудь. *Бенфей не знаходить досить сильних слів подиву і захвату, щоб вихвалити ту граматику* (І. Франко); *Аероплан у небі лине гордий, — Хіба він, справді, захвату не варт?* (М. Рильський); *Нарешті він подивився на неї* [Світенківну], *й такий докір був у її волошкових очах, такий захват і така... любов* (А. Хорунжий); *Мати .. мовчки дивилася на сестру чудовими очима, в яких не було ані інтересу, ані захвату від оповідуваного* (Валерій Шевчук); // Підвищений інтерес, палкий потяг, пристрасть до чого-небудь. *Сповнена творчого захвату, Ніна повернулась у затишну кімнату й сіла за стіл* (О. Донченко); *Зять, а за ним і дочка не поділяли ловецького захвату Миколи Петровича* (Б. Антоненко-Давидович); // Широкий розмах чого-небудь. *Наші мрії набирають дедалі такого захвату, що ми на мить перериваєм їх вигуками: "А що, коли б це справді так!"* (С. Васильченко); *Бурлацькі співи й хвилі Каспію почулися Саїдові живими й такими радісно-манливими. Скільки захвату й простору думкам!* (Іван Ле).

2. *чого.* Найвище напруження, піднесення, найбільший вияв чого-небудь. *Очі їхні сяяли захватом зустрічі, вони не почували ні холоду, ні голоду* (Ю. Яновський).

○ **(1) Із за́хватом,** *у знач. присл.* — захоплено, гаряче, пристрасно, з натхненням. *— Прочитав? .. — крикнула Настуся з таким захватом, що в неї темні очі зайнялися електричним блиском* (І. Нечуй-Левицький); **(2) У за́хваті,** *у знач. присл.:* а) завзято, піднесено, енергійно. *Там, де була колись трясовина, Міста й заводи в захваті незмірнім Народ будує* (М. Рильський); *Неаполітанці у захваті стрічали народного героя* (О. Іваненко); б) у стані сильного збудження, захоплення і т. ін. *— Ого, як ви здорово влучили в них! — скрикнув у захваті Женчик, аж заплескав у долоні* (Б. Анто-

ненко-Давидович); — *Якщо щиро, то я від вас обох у захваті. Ви найкращі в світі!* (Ю. Винничук).

ЗАХВА́Т, *ч.* 1. *род.* у, *спец.* Відстань між крайніми точками чого-небудь розгорнутого, розсунутого, розпростертого. *Завдяки високопотужним тракторам та сівалкам із шириною захвату 18–20 м нам удалося посіяти всю заплановану озимину вчасно* (з газ.).

2. *род.* а. Пристрій для захоплення чого-небудь; захоплювач. *Круглий зразок зі сталі піддавали циклічному навантаженню, обертаючи його в захватах під деяким кутом* (з наук. літ.).

(1) На весь (ввесь) захва́т — широко, скільки можна охопити за одним разом. *Замахнувся* [Семен] *на ввесь захват, заспівала коса, і впали стебла рівним покосом* (І. Цюпа); **(2) У захва́т** *чого* — на таку відстань, яку може охопити що-небудь. *Поливання напуском по смугах можна допускати лише в окремих випадках. При цьому способі поливання смуги роблять завширшки в захват сівалки* (з навч. літ.).

ЗАХВА́ТАНИЙ, а, е, *розм., рідко.* Дієпр. пас. до **захвата́ти.** *Раптом цієї хвилини ввірвавсь телефонний дзвінок. Йому притуляє до вуха захватану трубку сестра* (М. Упеник); *На шафі влаштувалися вряд захватані пальцями слони* (Ю. Збанацький); *Ми бачили на стендах усі слюсарські інструменти .. Звичайні чорні інструменти, тільки й того, що не захватані і торкнуті ржею* (Григір Тютюнник).

ЗАХВАТА́ТИ, а́ю, а́єш, *док., що, розм.. рідко.* Часто хватаючи що-небудь, залишити на ньому плями; забруднити. *Рушник уже так захватали, що він став схожим на ганчірку* (із журн.).

ЗАХВАТА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *док., розм., рідко.* Почати хвататися, робити швидкі, безладні рухи; захапатися. *Одарка .. раптом захваталася, вдягаючись у власний одяг* (Іван Ле).

ЗАХВАТИ́ТИ *див.* **захва́чувати.**

ЗАХВА́ТНИЙ, а, е, *техн.* Признач. для захвату й утримування чого-небудь; захоплювальний. *Виймати з вибою великі стінові блоки необхідно за допомогою надійних захватних пристроїв і механізмів* (з мови документів); *Захватний гак.*

ЗАХВАТНИ́Й, а́, е́, *розм.* Який викликає захват, внутрішнє піднесення, збудження; захопливий. *Він міг би крок по кроку пояснити увесь хід своїх тодішніх захватних переживань* (В. Підмогильний); *Троїсті музики вдарили щось таке захватне, що весь двір і вулиця вмить вкрились хмарою куряви — десятки пар кинулись в одчайдушний козачок* (Ю. Смолич); *Бажання досягти свого було таке велике, таке захватне, що годі було й думати про небезпеку* (Л. Юхвід); *На душі залишився хіба що гіркий осад: після цілеспрямованої, захватної прогулянки довелося повертатися у відділ ні з чим* (О. Шугай).

ЗАХВА́ТНІСТЬ, ності, *ж., розм.* Абстр. ім. до **захватни́й.** *З гирла* [ріки] *чулися інші звуки. Їх галасливість говорила про спішність, захватність роботи* (Іван Ле).

ЗАХВА́ТНО, *присл., розм.* Хвилююче, захопливо. *Десь на далекому кутку захватно співала молодь: "Ой хмелю, мій хмелю"* (І. Кириленко); *Серце колотиться радісно й захватно — від швидкого льоту, від новизни почувань* (Ю. Смолич); — *Чернець про нашу розмову вам розповів? .. — Та ж звісно! — легковажно мовила Антоніна, захватно танцюючи* (Валерій Шевчук); // *у знач. пред.* Цікаво. *Зустрітися в дорозі з загадковою людиною — як захватно!* (О. Полторацький).

ЗАХВА́ЧУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАХВАТИ́ТИ,** хвачу́, хва́тиш, *док., кого, що, розм.* 1. *рідко.* Те саме, що **захо́плювати** 2, 3, 5. — *Захватіть оцього лантуха з яблуками* (М. Хвильовий); *Артем повеселішав. Спитав, чи на село б не можна чогось захватити* [з літератури] (А. Головко); *Повстанці захватили найважливіші стратегічні об'єкти міста: залізничний вокзал, радіостанцію, телеграф, мости через Влтаву тощо* (Є. Доломан); *Пожар захватив уже цілу Довбущуківну* (І. Франко).

2. *перев. док.* Заставати кого-, що-небудь (перев. зненацька). — *Сергію Івановичу, я прийшла до вас так рано, щоб захватити вас дома...* (Т. Осьмачка); *Кораблі на морі поспішають перебігти свій шлях, щоб їх не захватив у дорозі шторм* (Ю. Яновський).

3. *перев. док.* Виганяти, наганяти кого-небудь звідкись. *Іноді й сам ще як захватить їх кури з свого городу, то аж сторчголов летять* (А. Тесленко); — *Та я тебе як захвачу звідсіль, так ти знатимеш, як мішатись у чуже діло* (М. Івченко).

ЗАХВИЛЮВА́ТИ, ю́ю, ю́єш, *док.* 1. *тільки 3 ос.* Почати хвилювати (у 2 знач.). *В тій хвилі гладка поверхня озера зморщилася, захвилювала, і з нею разом захвилював також образ місяця, відбитий у воді* (І. Франко); *Коли враз щось порушило гілками, зашелестіло листя, шовковим шумом захвилювала трава, й до віконця хтось: стук, стук!* (Б. Лепкий); *Поряд із золотими ланами пшениці захвилюють, заграють райдугою нові технічні культури* (М. Рильський); *Висмикнула Катерина з волосся смугасту хустину, коси розплелися. Вітер дмухнув — захвилювали коси, оповили тоненьку фігурку* (Люко Дашвар).

2. *кого, що, перен.* Почати хвилювати (у 3 знач.). *Гудок — різкий, пронизливий, тривожний — захвилював касарню* (Ю. Яновський); *Двір захвилювала трагічна новина: красуня Беата де Кастро, злякана скаженим вовком, втратила дар слова* (Н. Королева); *Земля ця всесильна, як мати Людини, Отож в словоблудстві по ній не ходи! Хай ранки осінні тебе захвилюють, І пара над полем в промінням весни* (М. Гірник).

ЗАХВИЛЮВА́ТИСЯ, ю́юся, ю́єшся, *док.* 1. *тільки 3 ос., чим і без дод.* Почати хвилюватися (у 1 знач.). *Захвилювалась вода, мов жито від вітру, покотилась валами до берега* (М. Коцюбинський); *Зверху справді загупали чиїсь кроки, обізвалися голоси, а в землянці захвилювався каганець* (М. Стельмах); *Приоремо цю траву, ніколи їй більше тут не рости! Зашумить, захвилюється степ пшеницею* (А. Хорунжий).

2. *перен.* Почати хвилюватися (у 2 знач.). *Альоша знову захвилювався і відчув, що до горла підступає щось пекуче й вогке* (І. Микитенко); *Тут уже не було хвилювання легковажних. Хвилювались характери важкі, міцні. Захвилювалась, загомоніла Січ* (О. Довженко); *Я захвилювався: раптом із нею щось сталося?* (І. Роздобудько).

ЗАХВИ́СЬКАТИ, аю, аєш, *док., розм.* 1. *чим і без дод.* Почати хвиськати, ударяти чим-небудь гнучким. *Пастухи захвиськали дубцями, і худоба підтюпцем пішла на поле* (із журн.).

2. *що.* Забруднити що-небудь, б'ючи, ударяючи чимсь. *Худоба обшмульгала стіни боками та захвиськала замазаними хвостами* (І. Нечуй-Левицький).

ЗАХВИЦА́ТИ, а́ю, а́єш, *док., що, чим і без дод., розм.* Почати хвицати (у 1 знач.). *Коханець засміявся спочатку єхидненьким дитячим смішком, потім упав на крісло і захвицав повітря ногами* (О. Ульяненко).

ЗАХВО́ЙДАНИЙ, а, е, *розм., рідко.* Який захвойдався. *Хіба чує коли солов'я наймит — загнаний у борозну хлоп, захвойданий у росах чабан?* (Ю. Мушкетик).

ЗАХВО́ЙДАТИ, аю, аєш, *док., що, розм., рідко.* Заляпати, забризкати. *Де це ти захвойдала спідницю?* (Сл. Б. Грінченка).

ЗАХВО́ЙДАТИСЯ, аюся, аєшся, *док., розм., рідко.* Заляпатися, забризкатися. *Удома мати зняла з нього одяг і вилаяла, що так захвойдався* (із журн.).

ЗАХВО́ЙДАХА, и, *ч. і ж., розм., рідко, зневажл.* Те саме, що **хво́йда** 1. *Де це ти так зателіпалася, як свиня закалюжена? От захвойдаха!* (Сл. Б. Грінченка).

ЗАХВОРІ́ЛИЙ, а, е. Дієпр. акт. до **захворі́ти.** *Мама теж довго просиджувала в поліклініці, й, коли приходили по неї додому просити лікарку оглянути раптово захворілу людину, вона не відмовляла* (Б. Антоненко-Давидович); // *у знач. ім.* **захворі́лий,** лого, *ч.* Той, хто захворів. *У роки значного сплеску захворюваності на грип та ГРВІ, коли в країні відзначалася епідемія, було зафіксовано 8, 10, 12 млн і більше захворілих* (із журн.).

ЗАХВОРІ́ТИ *див.* **захво́рювати.**

ЗАХВО́РЮВАНІСТЬ, ності, *ж.* Поширення хвороби серед кого-небудь, десь; відносна кількість захворювань. *Внесення у ґрунт будь-якої органіки поліпшує фітосанітарний режим і зменшує захворюваність рослин* (з навч. літ.); *Щеплення здійснюють для зниження захворюваності в епідемічний період* (із журн.).

ЗАХВО́РЮВАННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **захво́рювати.** *Помідори потребують високої вологості ґрунту. Недостатнє зволоження викликає затримку росту плодів та захворювання їх верхівковою гниллю* (з наук. літ.).

2. Порушення нормальної життєдіяльності організму; хвороба, недуга. *Шуру викликали то в одну, то в іншу роту: "Прийдіть, занедужав такий-то...". Вона терпляче блукала по всіх підрозділах, не виявляючи ніяких серйозних захворювань* (О. Гончар); *Треба було нарвати шипшини, глоду, адже то давні ліки від серцевих та інших захворювань* (Микита Чернявський).

△ **Спадко́ві хворо́би (захво́рювання)** *див.* **хворо́ба.**

ЗАХВО́РЮВАТИ, юю, юєш, *недок.,* **ЗАХВОРІ́ТИ,** і́ю, і́єш, *док., на що і без дод.* Починати хворіти, ставати хворим; занедужувати. *Той, хто потрапляв туди* [до ізолятора] *здоровим, майже обов'язково захворював* (М. Дашкієв); *Став він уже більше нудьгувати тоді, коли підласий або сірий віл захворіє* (Панас Мирний); [М а л о ш т а н:] *Товаришу! Та ти ж гориш... У тебе жар... запалення організму... ти захворів* (І. Микитенко); *Захворівши на приступ малярії після приїзду в Катеринослав, Пушкін .. поїхав лікуватись на Кавказ* (М. Рильський); // Бути місцем вияву болю (про частини, органи тіла). *Око, втративши повіки, які захищають його від усяких шкідливих зовнішніх впливів, захворює і може загинути* (з наук.-попул. літ.); *У неї тоді дуже серце захворіло* (з мемуарної літ.); // Виявляти хворобливі ознаки в розвитку (про рослини). *Араукарія (кімнатна ялинка) може захворіти від надмірно сухого повітря й високої температури* (із журн.); // *перен.* Перейматися чим-небудь, залишаючи все інше поза увагою. *Одеса захворіла на кіноманію і величала себе "Голлівудом на березі Чорного моря"* (М. Бажан).

ЗАХВО́СЬКАТИ, аю, а́єш, *док., що, розм., рідко.* Те саме, що **захво́йдати.** *Ото захвоськала як рукав* (Сл. Б. Грінченка).

ЗАХЕ́КАНИЙ, а, е, *розм.* Який захекався; задиханий (у 1 знач.). *Задихаючись від шаленого чвалу, зупинився біля воріт захеканий кінь* (З. Тулуб); *Після страшенного бігу ми спинилися захекані у темному заулкові* (П. Колесник); *Я підбіг до нього такий захеканий, що не міг відразу навіть вимовити привітання* (В. Нестайко); * Образно. *От вже з'явився десь у далечині білий дим, от вже влетів на станцію і спинився, щоб на мить спочити, захеканий поїзд* (В. Собко).

ЗАХЕ́КАНІСТЬ, ності, *ж., розм.* Стан за знач. **захе́каний.** *Через хвилювання й захеканість від бігу я не міг вимовити ані слова* (із журн.).

ЗАХЕ́КАНО, *розм.* Присл. до **захе́каний.** *Ось він уже недалечко, ось підбіг під саме колесо трактора, став захекано й мовчить* (Микола Чернявський); *Хтось підбіг. Захекано вимовив: — Таки втекли... Не наздогнав...* (Ю. Шовкопляс); *Людота кивнув головою й побіг далі, товариш захекано кинувся вслід йому* (І. Білик); *Галя вскочила в бібліотеку і захекано спинилася* (Валерій Шевчук); * Образно. *Мовчали ті жінки, лиш терниці трахкотіли та за повіткою, за городами млин захекано чмихав* (А. Головко).

ЗАХЕ́КАТИ, аю, аєш, *док., розм.* 1. Почати хекати, важко дихати. *Підбіг Полуляк, присів навпочіпки помагати і тепло захекав у Їгоркове вухо* (Григорій Тютюнник).

2. *перен.* Почати утворювати звуки, подібні до хекання (про механізми, машини). *Коли вона підійшла ближче, від струменя повітря обидві лампи важко захекали й виплеснули на шкло по смужці сажі* (М. Івченко); *Десь збоку спочатку рівно й розмірено захекав паровий млин* (Г. Епік).

ЗАХЕ́КАТИСЯ *див.* **захе́куватися.**

ЗАХЕ́КУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.,* **ЗАХЕ́КАТИСЯ,** аюся, аєшся, *док., розм.* Відчувати утруднення в диханні внаслідок бігу, швидкої ходьби, важкої роботи і т. ін.; задихатися *(див.* **задиха́тися**[1]). — *Хлопчику! Чому ж ти сидиш, тікати треба, — захекуючись, крикнула Оля* (К. Гриб); *Ярина й на старість не ходила з паличкою. Зігнута, висохла, чіпко трималася ногами землі й не захекувалась* (Б. Харчук); *Захекався, як віл в борозні* (Номис); *Він, видно, швидко біг, бо захекався* (В. Кучер); *Добре, що до Жилянської вулиці було недалеко, а то Степан Григорович зовсім захекався б від швидкої ходи та напруження* (В. Підмогильний); *Марко захекався, вже не біг, а йшов, важко брели і всі інші втікачі* (Ю. Мушкетик).

ЗАХИЗУВА́ТИСЯ, у́юся, у́єшся, *док., розм.* Почати хизуватися. — *А що це у вас за гелікоптер? Він що, й справді літає чи плаває? — Те й інше .. — І плаває? — перепитав голова. — Уявіть собі, — захизувався Грак* (О. Чорногуз).

ЗАХИ́ЛИЙ, а, е, *розм., рідко.* Те саме, що **ви́снажений** 2. *Та інде тирса з осокою В яру чорніє під горою, Та дикий інколи кайзак* [казах] *Тихенько виїде на гору На тім захилім верблюді* (Т. Шевченко).

ЗАХИЛИТА́ТИ, а́ю, а́єш, *док., кого, що, чим і без дод.* Почати хилитати. *Дмухне вітрець, — замають ганчірки, Захилитає страхопуд руками. Лякаються, цвірінькають пташки!* (А. Кримський); // *безос.* — *Оте, що висунулося, вусате, довжелезне, в п'ять метрів. І кілограмів під три-*

ста вагою! Бо аж човен захилитало, як воно мордякою своєю в борт ткнулося! (В. Чемерис).

ЗАХИЛИТА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *док.* Почати хилитатися, коливатися з боку на бік. *Полки заколивались, захиталились, як хвилі на морі* (Леся Українка); *У багновищі квакнула жаба, і ще з більшою ввічливістю захилитався очерет* (В. Підмогильний); *Шмалій повернувся широким тілом на стільці, і на стіні захилиталася, зломилася розбухла тінь* (М. Стельмах); *Він* [човен] *шалено захилитався під вагою десятьох пар ніг, які сходили з нього на кольоровий місток* (І. Роздобудько).

ЗАХИЛИ́ТИ *див.* **захиля́ти.**

ЗАХИЛИ́ТИСЯ *див.* **захиля́тися.**

ЗАХИЛЯ́ТИ, я́ю, я́єш, *недок.*, **ЗАХИЛИ́ТИ,** хилю́, хи́лиш, *док.*, *розм.* 1. *кого.* Нахиляти куди-небудь. *Федір ухоркався. Незручний тягар натер плече, захиляє його вбік* (В. Яворівський); // *що.* Відводити назад, закидати (голову). *Тимоха .. як витягнеться, голову захилить, вона йому закрутиться, то він так і точиться* (Г. Квітка-Основ'яненко); // *кого, що, перен.* Спрямовувати, схиляти до чого-небудь. [Б о р и с:] *Всі думи, всі мої помисли я захиляв до чесної праці, до чесного життя!* (М. Кропивницький); *Глоба .. запитував про те, як ставиться тепер батюшка до муки, якої зазнав, коли його будь-що норовили захилити на єдносусь* [єдність] (Г. Колісник).

2. *що.* Зачиняти що-небудь (двері, вікна і т. ін.). *Як вони ввійшли, вона захилила двері* (М. Лукаш, пер. з тв. Д. Боккаччо); // Приховувати, ховати. *Нишком, криючись, опростав на козакові краї полотняної сорочки, захилив, як годилось, ремінний черес, щоб і не могло бути видно чого не слід* (Г. Колісник).

ЗАХИЛЯ́ТИСЯ, я́юся, я́єшся, *недок.*, **ЗАХИЛИ́ТИСЯ,** хилю́ся, хи́лишся, *док.*, *розм.* Ховатися, стаючи, розміщуючись і т. ін. позаду кого-, чого-небудь. *Дехто з громадян не може вдержати сміху і захиляється за сусіда* (Леся Українка); *А сонечко теж каже йому про маму, жартує з малим, захиляючись за верби* (С. Васильченко); *Вона не вспіла зійти з перелазу, захилитись од людей* (Ганна Барвінок); *Дівчина вмить захилилася за стіну і стояла, вся похоловши, тремтячи* (Б. Грінченко); *Непомітно для самої себе вона захилилася од батька за Христину* (А. Кащенко); // *чим.* Затулятися, загороджуватися чим-небудь. [Г е р ц е л ь:] *Стривай, голубонько! Сьогодня* [сьогодні] *силою візьму тебе, хоч би ти небом захилилась* (І. Карпенко-Карий).

ЗАХИ́РІЛИЙ, а, е. Дієпр. акт. до **захи́ріти.** *Господар повернувся додому захирілий від тяжкої праці* (з публіц. літ.); *Василь, витесуючи крокви, розпізнавав, де дзвінка лісова деревина, де захирілий на кладовищі стовбур* (Є. Пашковський).

ЗАХИ́РІТИ, хи́рію, хи́рієш. Док. до **хи́ріти.** *Перемінився Порох з того часу, як його бачив Чіпка: постарів, захирів* (Панас Мирний); — *Скільки ще мучитимуся! Я вже зовсім здоровий, а мені нічого не дозволяють! Так я захирію і зовсім ґиґну* (В. Нестайко); *Кущ троянд, такий пишний з весни, тепер побрався ржею й захирів* (М. Івченко); *Взимку таки взяв та й захирів* [лимон], *до весни і листя з себе скинув* (О. Гончар); *Йонька вважав себе за хазяїна двору і був переконаний, що якби не він, то господарство б захиріло* (Григорій Тютюнник); * Образно. — *Вип'ємо, братці, щоб воля не захиріла, щоб були ми господарями у власній хаті й щоб спини наші не гнулися* (Ю. Мушкетик).

ЗАХИСНИ́Й, а́, е́. 1. Стос. до захисту (у 1, 2 знач.). *Сучасне зло постійно вдосконалює захисні функції* (О. Чорногуз); // Признач. для захисту від кого-, чого-небудь. *Нас теж примусили мурувати стіни химерних палаців, об'єднаних у суцільну фортецю захисними валами* (О. Бердник); *Здавалось, вода прорве захисні греблі та вали, заллє собою увесь простір* (Ю. Логвин); // Який захищає, оберігає кого-, що-небудь від шкідливого або небажаного впливу, дії і т. ін. *Тіло людини створене так, що має багато захисних відновлювальних засобів, і це запобігає швидкій смерті* (В. Рубан); *Фісташки обдуваються солоними вітрами, і кристалики солі разом із частинками сірої глини осідають на плодах, утворюючи природний захисний шар, який оберігає горішки від псування* (Ю. Іздрик); *Велике значення для імунітету має здатність деяких клітин тіла виробляти захисні речовини — антитіла* (з навч. літ.).

2. Сірувато-зелений (про колір тканини, що робить бійців менш помітними для ворога); хакі. *Він був у теплій куфайці захисного кольору і в штанях такого ж кольору* (Т. Осьмачка); *Він був у захисного кольору військовому кітелі* (А. Головко); // Вигот. із тканини сірувато-зеленого кольору. *Зенітниці біля гармат своїх В плямистих плащ-палатках захисних Вціляли в небо* (Л. Первомайський); *Посеред гирла човник — один-однісінький, симпатичний такий човник! А в ньому — рибалонька. У захисній армійській куртці* (В. Чемерис).

3. *розм.* Прихований від сторонніх поглядів; малопомітний. — *Оце ми зайшли в такий захисний закуток, де я ще ніколи не був і ніколи його навіть не бачив, одколи тут живу* (І. Нечуй-Левицький); *Було очевидно, що .. вона шукала захисного куточка, де б її могли найменш потурбувати люди* (В. Підмогильний); // Затишний (про місце, приміщення і т. ін.). *Надворі мете хуртеча, Ліпе* [ліпить] *сніг в вікно; В нашій горниці захисній Вистигло давно* (Я. Щоголів).

Захисні́ окуля́ри *див.* **окуля́ри.**

△ **Захисна́ (полезахисна́, лісова́) смуга́** *див.* **смуга́; Захисне́ забарвлення** *див.* **забарвлення.**

ЗАХИСНИ́К, а́, *ч.* 1. Той, хто захищає, обороняє, охороняє кого-, що-небудь від нападу, замаху, удару, ворожих, небезпечних і т. ін. дій. *Нарешті з'явився у бідної сироти захисник, який не дав пальцем зачепити її нікому, і зажили вони тихо-мирно* (М. Матіос); *Захисники міста розуміли, що їхня поразка неминуча і мало хто з них доживе до вечора — надто вже великі були ворожі сили* (О. Авраменко); // Те, що оберігає, загороджує, укриває кого-, що-небудь від чогось шкідливого, небажаного, небезпечного. *Окремі мікроорганізми діють як захисники рослин* (з навч. літ.); *Вітамін А стимулює ріст клітин епітелію, тому його вважають головним захисником шкіри* (із журн.).

2. Той, хто пильно стежить за недоторканністю чого-небудь і багато робить для цього. *Він не захоче, щоб на його славу всевидящого захисника християнської віри упала тінь* (В. Дрозд).

3. *юр.* Той, хто відстоює в суді інтереси обвинуваченого; оборонець. *Захисник-адвокат намагався взяти під сумнів основний мотив обвинувачення* (О. Донченко); *Брав на себе Юрій тяжку ношу — стати захисником бідноти в суді* (І. Пільгук); — *Сьогодні суд, як ти знаєш, — сказала Сіма. — Ти, Галю, ким будеш? Свідком, слідчим, захисником?* (О. Бердник).

4. *спорт.* Той, хто в складі спортивної команди здійснює захист (у 5 знач.) під час гри у футбол, хокей і т. ін. *Сашко*

Брус, що грав захисником, під захоплений свист .. малечі сильним ударом послав м'яч знову до воріт цукровиків (В. Минко); *Стопер — то центральний захисник, головна особа у захисті* (В. Нестайко).

ЗАХИСНИ́ЦЯ, і, *ж.* Жін. до **захисни́к.** *Йому дуже хотілося побачити старого з його захисницею — дівчиною* (Д. Бузько); [С в і т л а н а:] *Не чіпайте її* [Ольгу]! [К о с я к:] *Захисниця?* (М. Зарудний); *— Ваша честь, — зауважила захисниця. — Що за термінологія? — Я тут господар! — гримнув суддя* (О. Бердник); *Незважаючи на самовідданість українських захисниць, у суперниць було достатньо моментів, щоб не тільки зрівняти рахунок, а й вийти вперед* (з газ.).

ЗА́ХИСТ, у, *ч.* 1. Дія за знач. **захища́ти, захисти́ти** і **захища́тися, захисти́тися.** *Хтось запитав у Найди: навіщо дружинникам потрібні піки — чи для захисту від роз'ятрених поміщиків, .. чи для нападу на них?* (Ю. Хорунжий); *На якого ж дідька треба оце Вадимові напередодні захисту докторської встрявати в небезпечну історію* (М. Руденко); [Л е с я:] *Можна вмілим захистом пом'якшити вирок* (Л. Смілянський).

2. Заступництво, охорона, підтримка. *Соломія усе старалася оддячити циганам за рятунок і захист* (М. Коцюбинський); *Селяни з лементом прибігли до своїх прохати захисту* (І. Багряний).

3. Місце, притулок, де можна захиститися, заховатися від кого-, чого-небудь; укриття. *У тихий захист вітер би не віяв* (Леся Українка); *Під ґаночком найшли непевний захист Від зливи одчайдушної* (М. Рильський); *Козаки втискувалися в землю, ховалися за найменшими деревами. Для них село означало єдиний захист* (Д. Білий); // Споруда, пристосування і т. ін., що захищає від кого-, чого-небудь. *Це був ліс старий, з грубими соснами .. Недалеко й будка стояла, захист лісних робітників* (Л. Мартович); *— Роботи продовжувати. Встановити електромагнітний протиповітряний захист* (О. Бердник); // *рідко.* Житло. *Бралося далеко за північ. Позасипали люди по своїх теплих захистах* (Панас Мирний).

4. *юр.* Сторона, яка захищає обвинуваченого в суді; оборона. *Захист, однак, стверджував, що підзахисного могли переплутати з двоюрідним братом* (з газ.).

5. *спорт.* Гравці, які в складі спортивної команди захищають якусь частину грального поля під час гри у футбол, хокей і т. ін.; протилежне н а п а д. *Футбольна команда провела свою першу гру доволі непогано, добре зіграв захист* (з газ.).

6. Прийом гри в шахи. *Староіндійський захист,ураховуючи його складність, звичайно обирають шахісти, які зарекомендували себе добрими тактиками* (з навч. літ.).

○ **(1) Під за́хистом** *кого, чого, у знач. присл.* — захищений ким-, чим-небудь. *Ні страшні африканські птахи-грифи, ні хижі орли не могли напасти на них, якщо ті були під захистом журавлів* (О. Іваненко); *Ще ні разу половці не взяли його! Та й під захистом брата Володимира не страшно буде...* (В. Малик); **Става́ти (підніма́тися) / ста́ти (підня́тися) на за́хист** *див.* **става́ти.**

△ **(2) Сицилі́йський за́хист** — один із найпопулярніших шахових дебютів. *Суперниці розіграли сицилійський захист за останнім словом шахової теорії* (із журн.); **(3) Соціа́льний за́хист,** *екон.* — спеціальні заходи, умови і т. ін., спрямовані на забезпечення необхідного життєвого рівня населення, стабільності. *Держава забезпечує соціальний захист громадян України, які перебувають на службі у Збройних силах України та в інших військових формуваннях, а також членів їхніх сімей* (з мови документів).

◊ **Бра́ти / взя́ти під за́хист** *(рідко* **під оборо́ну)** *див.* **бра́ти.**

ЗАХИСТИ́ТИ *див.* **захища́ти.**

ЗАХИСТИ́ТИСЯ *див.* **захища́тися.**

ЗА́ХИСТОК, тку, *ч.* Те саме, що **за́хист** 3. *На кінці широкої дорожки* [доріжки], *у захистку між гущиною акацій, чорніла невеличка халабудка* (Панас Мирний); *Біля самого берега хтось поставив курінь — надійний захисток в негоду для рибалок* (М. Чабанівський); *Убогі будівлі. Убоге господарство, змайстроване нашвидкуруч, аби був якийсь захисток на зиму* (В. Малик); *Давай він, дрижаки ловлячи та зубами дзвонячи, роздивлятися, чи не знайде якого захистку, щоб не одубіти з холоднечі* (М. Лукаш, пер. з тв. Д. Боккаччо).

ЗА́ХИСТОЧОК, чку, *ч.* Зменш.-пестл. до **за́хисток.** *Шелестова сотня скраю стоїть, у захисточку, добре її гетьман примістив* (Б. Лепкий).

ЗАХИ́СТЯ, я, *с., діал.* Захисток. *Обдивився келію: темна й понура вона була, але знайшов був тут захистя* (Валерій Шевчук).

ЗАХИ́ТАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **захита́ти.** [К і т т е л ь г а в с:] *Тим часом спокій в краю буде захитаний* (Леся Українка); *Вони сподіваються врятувати свою власність в цю останню хвилину, коли, захитаний бурею, гине світ!* (В. Домонтович).

2. Який захитався. *Раптом зблід* [дідок] *і вхопився за підгруддя, аж захитаний: обперся об цеглу* (В. Барка); *Ледве не вся внутрішня політика Всеволода вичерпувалася боротьбою з ізгоями та удержуванням захитаної рівноваги поміж рештою князів* (з наук. літ.).

ЗАХИТА́ТИ *див.* **захи́тувати.**

ЗАХИТА́ТИСЯ *див.* **захи́туватися.**

ЗАХИ́ТУВАННЯ, я, *с.* Дія і стан за знач. **захи́тувати** і **захи́туватися.** *Китайські моряки ще 5 тисяч років тому, відправляючись у довге плавання, брали з собою імбир і в разі захитування жували його* (із журн.).

ЗАХИ́ТУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАХИТА́ТИ,** а́ю, а́єш, *док.* 1. *тільки док., кого, що, чим.* Почати хитати, нахиляючи в різні боки або надаючи коливального руху. *Од Чорногори махнув крилом вітер і захитав дерева* (М. Коцюбинський); *Суворо оглянув* [Григор] *забризкану грязючкою коняку, журливо захитав головою* (Григорій Тютюнник); *Сосна зашуміла, захитала гіллям* (Валерій Шевчук); // *безос. Човен захитало, і він затанцював на мертвих хвилях* (Ю. Смолич).

2. *кого.* Викликати нудоту, запаморочення під час руху (в автомобілі, літаку, на судні і т. ін.); закачувати. *Декого на пароплаві хвилі захитали* (І. Муратов); // *безос. Людей у транспорті захитує через слабкий вестибулярний апарат* (з газ.); *— Щоб я поїхала на човні, та ще під вітрилами? — Алла Михайлівна замахала руками, — ні за що в світі! Мене захитає зараз* (Леся Українка).

3. *що, перен.* Робити що-небудь нестійким, неміцним; послаблювати. *Дві конфети захитують непохитність Саньки* (В. Винниченко); *— Тепер я цілком певен, і ніщо не може захитати моєї певності* (В. Домонтович); *Щоб захитати владу Генріха, вони стали вигадувати й приписувати йому*

злодіяння й такі ганебні вчинки, які тільки й може вигадати ненависть і злоба (П. Загребельний).

ЗАХИ́ТУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.*, **ЗАХИТА́ТИСЯ,** а́юся, а́єшся, *док.* 1. *перев. док.* Починати хитатися, нахиляючись у різні боки, набувати коливального руху. *Довбуш, поцілений, захитується й хватає себе одною долонею за груди* (Б.-І. Антонич); *Він вийшов, і заслона з войлока* [повсті], *що служила замість дверей, неспокійно захиталася за ним* (І. Франко); *Пишні гілля яблунь захиталися, зашелестіли від легенького теплого подиху вітру...* (Я. Качура); *Рицар захитався, а Мефодій, не давши йому отямитися, з усієї сили вдарив удруге* (А. Хижняк); // *тільки док.* Задвигтіти від струсу. *Раптом вдарили гармати — захиталися Карпати* (П. Усенко); // *тільки док.* Затремтіти. *Оглянусь я на неї, — страшна така зробилась* [панночка], *що в мене й ноги захитались. Вона мене як схопить за шию обіруч!..* (Марко Вовчок); *Ми почули зовсім виразно, як волосся на чубах підноситься нам угору, дибиться, дерев'яніє, стає туге, наче шерсть. Коліна захиталися* (Б.-І. Антонич).

2. Відчувати нудоту, запаморочення під час руху (в автомобілі, літаку, на судні і т. ін.); закачуватися. *Я дуже захитуюся в транспорті* (із журн.).

3. *перен.* Починати втрачати впевненість у чомусь, віру в що-небудь; вагатися. *Коли захитався Орлик, то чого від інших хотіти?..* (Б. Лепкий); *Чом же він захитався сьогодні, годину чи дві тому? Чи ж слід отак швидко опускати руки і розгублюватися?* (Н. Рибак); // Починати втрачати силу, міць, стійкість і т. ін. *Народ, не об'єднаний однією мовою, нацією ще не став. Тим самим захитується у своїх основах його держава* (з навч. літ.); *Не було сумнівів .. Але от тепер, як захиталася підвалина, як... як, може, щезла навіть вона з лиця землі, — всі ті сумніви виринули* (Г. Хоткевич).

ЗАХИХИ́КАТИ, ЗАХІХІ́КАТИ, аю, аєш, *док., розм.* Почати хихикати, хіхікати. *Мужики всміхнулись, але лишень очима. Натомість баби захихикали таки вголос* (Л. Мартович); *Дівка дражливо й млосно захіхікала* (М. Івченко); *Семенченко не втерпів, пирснув і тихенько захіхікав* (Б. Антоненко-Давидович); *Старець нахилився вперед і майже в вічі князеві захихикав, одверто й зневажливо* (І. Білик); *Раптом хлопець увесь поблід — Догадався, чому єхидно Захихикав сусіда вслід* (Л. Костенко).

ЗАХИХОТА́ТИ, очу́, о́чеш, **ЗАХИХОТІ́ТИ,** очу́, оти́ш, *док., розм.* Почати хихотати, хихотіти. *Ослін упав, а з ним разом і Славко. Пазя випустила його руку й захихотала* (Л. Мартович); *Захихотав* [Василь] *знов, як передше, весело, глупкувато* (О. Кобилянська); *Сотник захихотів: — Ти тільки поглянь... поглянь на вітця Зосиму!* (О. Ільченко); *Братик Микола захихотів. Хтось іще поблизу засміявся* (В. Нестайко).

ЗАХИХОТА́ТИСЯ, очу́ся, о́чешся, *док., діал.* Захихотати. *Прокіп витріщив очі на ключника.., нарешті захихотався голосно* (І. Франко).

ЗАХИХОТІ́ТИ *див.* **захихота́ти.**

ЗАХИЩА́ННЯ, я, *с., рідко.* Дія за знач. **захища́ти.** *Головним завданням товариства було вишукування нових занять для жінок, захищання їхніх інтересів* (із журн.).

ЗАХИЩА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.*, **ЗАХИСТИ́ТИ,** ищу́, исти́ш, *док.* 1. *кого, що.* Обороняти, охороняти кого-, що-небудь від нападу, замаху, удару, ворожих, небезпечних і т. ін. дій. *Баба .. пригорнула до себе внучат, мов захищаючи від кого* (М. Коцюбинський); *У важку і тривожну годину по широких дорогах війни захищати мою Україну поспішають хоробрі сини* (М. Упеник); [Корж:] *Хто захистить наших дітей, жінок .. од ворогів?* (С. Васильченко); // Оберігати, загороджувати, укривати кого-, що-небудь від чогось шкідливого, небажаного, небезпечного. *Трусились ми: не захищав Від холоду й кожух* (П. Грабовський); *Широка хвиляста долина стелилася понад лісом, а з двох боків її захищав від вітру густий молодняк* (І. Муратов); *Тут усі будиночки були цілі й не займані війною. Видно, високі гори, між якими пролягала покручена вуличка, захистили цей шматок міста від бомб і снарядів* (В. Кучер).

2. *що.* Пильно стежити за недоторканністю чого-небудь і багато робити для цього. *Церква повинна захищати мир і справедливість* (з газ.); // *кого, що.* Боронити, відстоювати погляди, права, інтереси, честь кого-небудь. *Спасибі тобі, Голландіє, .. за те, що ти маєш славне місто Гаагу, яке так ревно захищає права людини і націй* (В. Шкляр); *Не було черевиків потрібного розміру і на базарі, у спекулянтів .. Отож і довелося на сцені захищати честь області у старих, полатаних, наваксувавши їх так, щоб виглядали, як нові* (О. Шугай).

3. *що.* Прилюдно відстоювати твердження, судження тощо, висунуті в дипломній роботі, проекті, дисертації і т. ін. *Захищав я його* [дипломний проект] *не так уже й давно* (Ю. Шовкопляс); *Складалося враження, що з кулінарії Маргарита Ізотівна могла захистити дисертацію на будь-яку тему, .. але просто не хотіла* (О. Чорногуз).

4. *тільки недок., кого, юр.* Брати участь у судовому процесі, відстоюючи інтереси обвинуваченого. — *Чуєте, Іване Івановичу, як ви захищали Коростильова на суді?* (В. Петльований); *Знаменитий адвокат з Варшави захищав її на суді* (М. Малиновська).

ЗАХИЩА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *недок.*, **ЗАХИСТИ́ТИСЯ,** ищу́ся, исти́шся, *док.* 1. Обороняти, охороняти себе від нападу, замаху, удару, ворожих, небезпечних і т. ін. дій. *Дратував Йон Гашицу, захищаючись від неї про всякий випадок простягненою рукою* (М. Коцюбинський); *Полковник лупцював стеком солдата .. З кожним ударом солдат хитався, але не смів, видно, навіть захиститися, бо стояв струнко* (Ірина Вільде); // Оберігати себе, укриватися від чогось шкідливого, небажаного, небезпечного. *Росла в гаю конвалія Під дубом високим, Захищалась від негоди Під віттям широким* (Леся Українка); *Шофер заходився, з допомогою пасажирів, натягати над їх головами брезентову халабуду, щоб захиститись від дощу* (М. Трублаїні).

2. Відстоювати свої погляди, права, інтереси, честь і т. ін. *Пробач, Грицьку, може, ти про це не хотів би почути. Але я мушу захищатися* (Ю. Яновський); — *Викиньте з голови всякі химери! — А Жуль Верн писав про таке, — захищався Василько* (О. Бердник).

3. *розм.* Те саме, що **захища́ти** 3. — *Один раз він уже захищався і... Професор нервово почесав лоб. — І... — ...провалився* (І. Росоховатський); — *Ти захистився, в тебе кандидатський диплом у шухляді. А що нам робити?* (Ю. Мушкетик).

4. *тільки недок.* Пас. до **захища́ти.** *В горах нерідко ні в них, ні в нас не було суцільної оборони. Тут захищались і штурмувались здебільшого дороги та окремі висоти* (О. Гончар); *Небезпечна зона захищалася поручнями* (М. Дашкієв); *Правові гарантії законності — це ті встановлені правом і*

законами засоби та способи, за допомогою яких охороняються й захищаються права громадян та юридичних осіб (з наук. літ.); *Захищається дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата біологічних наук* (з наук. літ.).

ЗАХИ́ЩЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **захисти́ти.** *Лаврін ударився об мисник. Три полумиски, захищені Лавріном од наглої смерті, посипались йому на голову* (І. Нечуй-Левицький); *Вогнева позиція була майже готова. Черниш розташував її по самому дну балки, захищеної від противника крутим горбом* (О. Гончар); // **захи́щено,** *безос. пред. Місцевість та здалася гетьманам дуже придатною до бою, бо праве крило польського війська було б тут захищено Россю, а середина й ліве крило — шанцями* (А. Кащенко); *З актуальних проблем краєзнавства було захищено ряд дисертацій* (з наук. літ.).

2. *у знач. прикм., розм.* Який захистився (у 3 знач.). *На кафедрі державного управління й місцевого самоврядування працює 80 % захищених співробітників* (із журн.).

ЗАХИ́ЩЕНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **захи́щений** 1. *Чигає* [голос лиха й неволі] *завжди і скрізь, скільки б людина не марила про захищеність* (Є. Пашковський); *Торік Чорний Ворон тиждень стояв там із козаками, і йому сподобалася та місцина своєю захищеністю, близькістю озера* (В. Шкляр).

△ **(1) Соціа́льна захи́щеність,** *екон.* — забезпечення стабільності, необхідного життєвого рівня, підтримане спеціальними заходами, умовами і т. ін. *У частині листів питання соціальної захищеності фермера розглядалися у зв'язку з проблемами соціального й економічного відродження села в цілому* (з наук. літ.).

ЗАХИ́ЩЕННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **захисти́ти.** *Часто монополії можуть ініціювати державне регулювання і в конкурентних галузях з метою захищення від конкурентів* (з навч. літ.); *Вживається повний комплекс заходів, спрямований на недопущення масових безладів, захищення конституційних прав та свобод усіх громадян* (з газ.).

2. *рідко.* Те, що захищає від кого-, чого-небудь. *Приміщення складається із зовнішніх захищень — вікон, дверей, стін, даху, підлоги, перекриттів тощо* (із журн.).

ЗАХИ́ЩУВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **захища́ти.** *Сітчасті блискавковідводи кладуть на дах захищуваного об'єкта й не менше ніж у двох місцях з'єднують із заземлювальним пристроєм* (з навч. літ.).

ЗА́ХІ́Д¹, за́хо́ду, *ч.* 1. Дія за знач. **захо́дити** 1, 2. *Пройшли ще декілька гін. На останньому заході перед обідом Марко тпрукнув на воли, показав вишневим пужалном на дорогу .. — Глянь! Дівчат ціла кагала* (Григорій Тютюнник); *Число заходів гвинта збільшують у тих випадках, коли потрібно надати достатньої міцності гвинтовій парі (гвинту і гайці)* (з навч. літ.).

2. *тільки* **за́хід,** *перев. мн.* Сукупність дій або засобів для досягнення, здійснення чого-небудь. [Л ю б о в:] *Невже вам ніколи не спадало на думку, що всі оці наші заходи, метушіння, все це робиться, аби тільки не сидіти склавши руки* (Леся Українка); *З боку Варвари ніяких заходів щось непомітно, отже, треба рішати йому самому* (В. Винниченко); *Нашим завданням було підмічати все підозріле, що могло бути скероване проти підпільного керівництва, та вживати відповідних заходів* (Ю. Яновський); — *Сеньйори, я не розумію, чому ніхто не вживає заходів?* (М. Білкун); // *рідко.* Намір, задум здійснити що-небудь. *Більше вже місяця думаю над Вашим заходом видати збірник такий, як Ви загадали* (Панас Мирний); — *Пробка загубилась, — признався Василь з неприхованою досадою. — Ось звідси, бачите? .. Забули, мабуть, на заправці або навмисне викрутив якийсь сучий син. Що ж його тепер? Провалюється захід* (О. Довженко).

3. *тільки* **за́хід,** *розм.* Клопіт, морока. *Три дні заходу, а день празнику* (Номис); *Простіть, коли завдала Вам заходу з своїми просьбами* (Леся Українка).

(1) Запобі́жні за́ходи: а) дії, спрямовані для захисту кого-, чого-небудь від небезпеки, пошкодження, зараження і т. ін. *Всі запобіжні маскувальні заходи виявилися даремними. Зустрівши Запорожця одного разу ввечері на вулиці, Танюшкін одразу його впізнав, хоч борода уже досить відросла* (Ф. Бурлака); *Слов'янська Мадонна, шедевр невідомого майстра — так сповіщала преса. Десь у Європі її придбано, з належними запобіжними заходами переправлено через океан* (О. Гончар); *Поки що ці запобіжні заходи були зайві. Альв Шелестов не виказував жодних ознак агресії, не намагався ні напасти на нас, ні втекти* (О. Авраменко, В. Авраменко); б) *(юр.)* дії, які застосовують слідчі органи щодо обвинувачуваного з метою не допустити ухилення його від судової відповідальності. *Запобіжними заходами у кримінальному процесі є особисте зобов'язання, особиста порука, застава, домашній арешт, тримання під вартою* (з навч. літ.); *Запобіжні заходи застосовуються судом, слідчим суддею в порядку, передбаченому Кримінальним процесуальним кодексом України за наявності обґрунтованої підозри у вчиненні особою кримінального правопорушення* (з мови документів); **(2) Кра́йні за́ходи** — найсуворіші, найрішучіші, надзвичайні дії. — *Ви правильно зрозуміли мою рішучість, або, по-вашому, брутальність. Це був крайній захід* (Іван Ле); *Він наважився на крайній захід, який коштуватиме йому, можливо, дорого* (В. Малик); — *Я погоджуюся з паном Шимоновичем, що іще рано вдаватися до крайніх заходів* (Р. Іваничук); **(3) Круті́ за́ходи** — суворі, рішучі дії, спрямовані проти кого-, чого-небудь. — *Як на мене, то треба вжити крутих заходів .. і вщент зруйнувати їхнє хижацьке гніздо* (З. Тулуб); *Шляхта вимагає негайної кари, крутих заходів вживати* (В. Чемерис); *Одна чутка безглуздіша за іншу, але мету вони мають не безглузду: підготувати громадсько-міщанську думку до крутих заходів щодо інтелігенції* (І. Жиленко); **Вжива́ти / вжи́ти [всіх] за́ходів** *(рідко* **[всі] за́ходи)** *див.* **вжива́ти.**

◇ **Ва́ртий за́ходу** *див.* **ва́ртий; (4) За одни́м за́ходом:** а) одноразово, одночасно з чим-небудь. *От замісив він діжу і став разом на ступу пшоно товкти; а щоб за одним заходом сколотити і масло, прив'язав до пояса горщик з сметаною* (з переказу); *Він налив Олексію і "за одним заходом" усім гостям, не забув і за себе* (М. Лазорський); *На берег ставка вилізла гладка баба-жаба... — Ква-ква! А кажучи це, язик вона викинула, і вже за одним заходом ковтнула і якогось комарика на сніданок* (О. Іваненко); б) одразу, в один прийом. *Звісно, все оце не одним заходом робилося. Спершу одно зробимо, а там друге нагадаємо, то, добре порадившись, як його краще зробити, і за друге приймаємося* (Панас Мирний); **Шко́да́ [й] за́ходу (пра́ці)** *див.* **шко́да́².**

ЗА́ХІ́Д², за́хо́ду, *ч.* 1. Спуск небесного світила за обрій (перев. про сонце). *Видно було з гори увесь захід сонця: і як*

воно спускалося, і як западало (Панас Мирний); *Намалював картину .. заходу — коли сонце падає, одразу утворюючи чорну ніч тропіків, де немає сутінків і вечірніх тіней* (Ю. Яновський); *Десь за листям дерев перевалювало на захід сонце* (Б. Антоненко-Давидович).

2. Час, коли заходить сонце. *Раз заїхали високо на гору Німчич і бачили звідти при заході сонця щось таке гарне і срібне, як мрія* (Леся Українка); *На полі косарі ледве допрацювали до заходу сонця* (С. Чорнобривець); *Перед заходом сонця Марина пішла в степ* (В. Собко); *— Я до діда, може, до заходу встигну, а ти за отарою дивися...* (Д. Білий).

3. Вогняно-червона заграва над обрієм, коли заходить сонце. *На столі каламутно біліли дві порожні тарілки, а перекинута ложка ловила у себе червоний відблиск заходу* (М. Коцюбинський); *Обагрену яскравим заходом стіну клювали кулі* (О. Гончар); *Люди купця Олімпія збуджено вимахували руками, Аріон їх не чув, але на тлі яснішого закрайка заходу добре бачив* (І. Білик).

4. *перен.* Межа, кінець чого-небудь. *Коли ти від людей ждеш одмови Чи шукаєш у них спочуття, — То співай не про ранок любові, А про захід вечірній життя* (П. Грабовський); *Про віщо їм розмовляти? Не про щастя ж їм марити, не його ж, справді, їдуть вони шукати в чужу сторону на заході свого життя!* (С. Васильченко); *Осінь жовтозора на золотих човнах до заходу пливе* (В. Сосюра).

(1) За́хід со́нця, *заст.* — захід *(див.* **за́хід³** 1). *Лети, пташко, з захід сонця, Защебечи в шибку* (П. Гулак-Артемовський); *Стіна густа, чорна, страшна надвинула і простяглася від сходу до заходу сонця* (Г. Квітка-Основ'яненко); **Стоя́ти при за́ході** *див.* **стоя́ти.**

ЗА́ХІД³, ходу, *ч.* 1. Одна з чотирьох сторін світу; протилежне с х і д. [П а в л о:] *І на схід, і на захід, і на південь, і на північ, хмари, розійдітесь* (М. Кропивницький); *На заході небо спалахнуло червоним вогнем* (С. Чорнобривець); *На заході лежав славетний острів Крит, у ясну погоду він бовванів на обрії* (О. Бердник); // Напрямок, бік, протилежні сходу. *А коли скажуть вам: "Ось Він у пустині", — не виходьте, "Ось Він у криївках", — не вірте! Бо як блискавка та вибігає зо сходу і з'являється аж до заходу, так буде і прихід Сина Людського* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *— Матусю моя, лебідонько моя! Звідкіль тебе ждати, звідкіль виглядати? Чи з заходу, чи з сходу, чи з-за синього моря, чи з широкого степу?* (І. Нечуй-Левицький); *Поїзд крізь темну ніч і осінню сльоту мчав із заходу на схід* (П. Панч); *Сунуть хмари, їхні звислі черева багровіють од спалахів пожеж і канонади, що долинає з заходу* (М. Бажан).

2. Частина обрію, де заходить сонце. *Захід зовсім поблід, пожовк; стало якось жовто-смутно* (Панас Мирний); *Сонечко стоїть низько на заході й червонить своїм світлом гарячим спечений степ* (Леся Українка); *Непомітно надійшов вечір. Радісною пожежею спалахнув захід* (С. Васильченко); *В глибині заходу, в хаосі хмар все дужче палахкотить величезна купа вогню, купа сонця* (О. Гончар); *Сонце майже скотилось за гору; небо на заході було червоне, і червонясті відблиски падали на річку* (В. Близнець).

3. *(з великої літери).* Країни Західної Європи і Америки. *Та ось почалась на Заході війна з фашистською Німеччиною, а тут, на Сході, кожного дня можна було сподіватись нападу Японії* (Б. Антоненко-Давидович); *Перемога! Вона йшла по Європі зі Сходу! Захід знав, що перемога буде* (П. Загребельний); *— Вона не могла емігрувати? — Бачите, якби емігрувала, то обов'язково випірнула б десь на Заході...* (Ю. Винничук).

(1) Півде́нний (півні́чний) за́хід: а) сторона світу між півднем (північчю) і заходом. *Стояв безугавний, прогресивно наростаючий клекіт, що перетинав світ упоперек від обрію до обрію, з південного заходу на північний схід* (І. Багряний); *На північному заході, годині о сьомій вечора, в небі з'явилося феєричне видиво* (О. Бердник); *Назви сторін світу: захід, південь, північ, схід, норд-ост, південний захід — звичайно пишуться з малої літери* (з наук.-попул. літ.); б) напрямок, бік, протилежні південному (північному) сходу. *Це була світла кімната, в якій одне вікно виходило на південний схід, а друге — на південний захід* (В. Малик); *Карл-Йозеф усе одно вирішив летіти понад самим руслом, усе далі на північний захід* (Ю. Андрухович); *Земельний воєвода Галосагу, хоч і перебував майже за тисячу миль на південний захід від столиці, вже знав про смерть імператора* (О. Авраменко).

ЗА́ХІДНИЙ, а, е. Прикм. до **за́хід³**; протилежне с х і д н и й. *Вже нікому не вірилося в переможний кінець війни — хіба що якось союзники витягнуть на західному фронті* (Б. Антоненко-Давидович); *В обличчя віяв холодний західний вітер* (В. Кучер); *На західній околиці села, біля самого байраку, живе Йосип Вихор* (Григорій Тютюнник); *Західна преса писала, що на Кримському перешийку, на цій ключовій позиції, може бути зведена фортеця, не менша по значенню, ніж Гібралтар чи Суец* (О. Гончар); *В Іспанії фашизм ніколи б не переміг, якби західні держави не наклали ембарго на ввіз зброї* (П. Загребельний).

◊ **На вечі́рньому (за́хідному) пру́зі (упру́зі)** *див.* **пруг.**

ЗАХІ́ДНИЙ, а, е. 1. Стос. до заходу *(див.* **за́хід²** 3). *Михалчевський роздивлявся на Василину, освічену тихим західним світом* (І. Нечуй-Левицький); *Вечоріло. Сонце повернулося на західну околицю неба* (Григорій Тютюнник).

2. *діал.* Який заходить за обрій (перев. про сонце). *Коло молодих сосонок, — як чудово грає між ними багряний промінь західного сонця!* (Леся Українка); *Орлюк стояв перед журналістом .. на тлі західного багрового сонця* (О. Довженко); *Над крайнебом ховалося за хмару західне сонце — вечоріло* (Валерій Шевчук).

ЗА́ХІДНИК, а, *ч.* 1. *іст.* Представник, прихильник західництва (у 1 знач.); протилежне с л о в ' я н о ф і л. *Провідні слов'янофіли (С. Хом'яков, К. Аксаков, І. Киреєвський, П. Киреєвський, Ю. Самарін та ін.), на противагу західникам, обстоювали самобутність історичного розвитку Росії* (з наук.-попул. літ.).

2. Прихильник західництва (у 2 знач.). *— На кого нам орієнтуватись, панове? На Москву, на Київ? .. Нас, західників, ніякі голоси не перетворять на прихильників Сходу* (С. Скляренко).

ЗА́ХІДНИЦТВО, а, *с.* 1. *іст.* У Росії в середині XIX ст. — суспільний рух, що обстоював західноєвропейський шлях розвитку для країни; протилежне с л о в ' я н о ф і л ь с т в о. *Автор — переконаний західник, але, на жаль, його західництво не що більше, як вивернене навиворіт московське слов'янофільство* (І. Франко); *До загальних рис західництва належать неприйняття феодально-кріпосницьких порядків в економіці, політиці й культурі, вимога соціально-економічних реформ за західним зразком* (з наук. літ.); *Пред-*

ставники західництва виступали за подолання соціальної та економічної відсталості Росії не на базі розвитку самобутніх елементів культури (як пропонували слов'янофіли), а за рахунок досвіду Європи, котра пішла вперед (з наук.-попул. літ.).

2. Орієнтування на спосіб життя, культуру, економіку і т. ін. Заходу. *Сьогодні в моді нове, сучасне західництво, яке забуває історичні корені країни та її традиції* (з газ.).

ЗА́ХІДНИЦЬКИЙ, а, е. Стос. до західництва. *З кінця 30-х років XIX ст. серед російського суспільства позначились два головні напрями, з яких один дістав назву західницького, а другий — не зовсім правильну — слов'янофільського* (з наук. літ.); *Провідні слов'янофіли І. В. Киреєвський і К. С. Аксаков у молоді роки поділяли західницькі ідеали* (із журн.); *У сучасній Росії є три основні конкурентні моделі державної стратегії як зовнішньої, так і внутрішньої політики: радянська, західницька та євразійська* (із журн.).

ЗАХІДНО... Перша частина складних слів, що відповідає слову **за́хідний,** напр.: з а х і д н о а т л а н т и́ ч н и й, з а х і д н о б о л г а́ р с ь к и й, з а х і д н о і н д і́ й с ь к и й.

ЗАХІДНОЄВРОПЕ́ЙСЬКИЙ, а, е. Стос. до Західної Європи. *Те, що його* [Винниченка] *романові властиве складне сюжетне плетиво, несподівані повороти дії, безперечно, принаджує і бавить читача, бавить тим самим, що і західноєвропейська повість хорошого (а часом і поганого) ґатунку* (М. Зеров); *Видатні західноєвропейські критики й поети високо в своїх статтях цінили творчість Шевченка* (П. Тичина); *За час його* [Ярополка] *короткого правління найважливішим явищем у державному житті було налагодження зв'язків із західноєвропейськими державами* (Р. Іванченко).

ЗАХІДНОКАРПА́ТСЬКИЙ, а, е. Стос. до Західних Карпат. *Оскільки в польській частині Карпат проходить межа між Західними і Східними Карпатами, то тут зустрічаються як східнокарпатські, так і західнокарпатські види рослин* (з наук. літ.); *Лемки — західнокарпатська етнографічна група українського народу, що мешкає по обох схилах Бескидів між річками Сян та Попрад західніше від річки Уж* (з наук.-попул. літ.).

ЗАХІДНОСИБІ́РСЬКИЙ, а, е. Стос. до Західного Сибіру. *Розкішні поліхромні браслети, фібули, персні та інші речі сарматів демонструють стиль середньоазійських та західносибірських територій, позначений впливом китайського мистецтва* (з наук. літ.); *Західносибірська лайка використовується для полювання на ведмедя, лося, оленя й кабана* (із журн.).

ЗАХІДНОСЛОВ'ЯНІ́ЗМ, у, *ч.* Слово або зворот, запозичені з будь-якої західнослов'янської мови. *Через західнослов'янське літературне джерело в українську мову (як і в білоруську) вливався потік латинізмів, германізмів і власне західнослов'янізмів* (В. Русанівський).

ЗАХІДНОСЛОВ'Я́НСЬКИЙ, а, е. Стос. до західних слов'ян. *Західнослов'янські мови — це група слов'янських мов, яка включає чеську, словацьку, польську, кашубську, верхньолужицьку, нижньолужицьку і мертву полабську мови* (з наук. літ.); *Чеська мова — одна із західнослов'янських мов, що поширена в Чехії, Канаді, США, Австралії, Словаччині* (з навч. літ.).

ЗАХІДНОУКРАЇ́НСЬКИЙ, а, е. Стос. до Західної України. *Мешканці західноукраїнських сіл та містечок зустрічають нас .. На околиці Гримайлова, тільки-но вибили звідти німців, неподалік нашого танка зібрався цілий натовп* (Є. Доломан); *Певний вплив на розвиток української публіцистичної мови мали західноукраїнські періодичні видання* (В. Русанівський); *Сьогодні до західноукраїнського макрорегіону зараховують вісім різних за своєю історичною долею українських областей — Львівську, Івано-Франківську, Тернопільську, Волинську, Рівненську, Хмельницьку, Чернівецьку та Закарпатську* (з наук.-попул. літ.).

ЗАХІДНЯ́К *див.* **західняки́.**

ЗАХІДНЯКИ́, ів, *мн. (одн.* **західня́к, а́,** *ч.;* **західня́чка,** и, *ж.), розм.* Жителі західних областей України; протилежне с х і д н я к и. *Побачив я хуторок у полі, ладненький такий хуторок: хата на дві половини, із сінцями, хліви, скирточка соломи торішньої, дощаті козирки для сіна, на палях, як це у західняків прийнято* (В. Дрозд); *Він був сиротою, батьків пожерла війна. Жив із бабцею, мав ще, як кажуть західняки, вуйка, себто рідного батькового брата* (С. Процюк); *— Я бачу Україну єдиною державою, без поділу на східняків і західняків* (з газ.).

ЗАХІДНЯ́ЦЬКИЙ, а, е, *розм.* Прикм. до **західняки́.** *Пан Сливинський народився в сім'ї середнього західняцького адвоката і ніколи в житті не бував у безкраїх українських степах* (із журн.); *— Ви свідомо використовуєте західняцькі діалектизми у поезії як певний прийом чи це ваша природна, щоденна мова?* (з газ.).

ЗАХІДНЯ́ЧКА *див.* **західняки́.**

ЗАХІХІ́КАТИ *див.* **захихи́кати.**

ЗАХЛА́ННИЙ, а, е, *розм.* Те саме, що **жа́ді́бний** 1. *— Тебе цілий повіт знає, який ти захланний! Ти виховаєш його* [дитину] *так, що він .. буде так само кров з мужиків ссати, як ти і тобі подібні* (О. Кобилянська); *Захланному Микиті жаль було нагарбаних у селі грошей* (П. Козланюк); *Татарський хан з захланною ордою, Здолавши далеч степових доріг, Своє шатро поставив під скалою, Але пройти за перевал не міг* (Л. Первомайський); *Меншиков дихав проти українців чорним димом; жадібний і захланний, він нашорошував вуха на шемрання тих старшин, які несли йому багатий ралець* (Ю. Мушкетик); // *до чого.* Завзятий. *Ксеня крокує поруч з Василиною, сапа в сапу, намагаючись .. не відстати від захланної до праці ланкової* (В. Бабляк); *Він — захланний до роботи, дарма що малий* (Є. Доломан).

ЗАХЛА́ННИК, а, *ч., розм.* Жадібна людина; ненажера. *Засіваймо нашу землю зерном і добром, бережімо її від злих очей і ненаситних захланників, даруймо їй любов свою на всі віки!* (із журн.).

ЗАХЛА́ННІСТЬ, ності, *ж., розм.* Абстр. ім. до **захла́нний.** *Дивлячись збоку на те, як їв Бовдур, можна було подумати, що сей чоловік страшенно голоден, — з такою ненажерливою захланністю теребив він свій хліб* (І. Франко); *— Матері у спадок нам передають не чваньковитість, не пиху та захланність, а почуття честі, гідності й волелюбства — це ж чогось варто!* (О. Гончар); *У своїй безмежній захланності Стамбул султанський замахнувся на освячений тисячоліттями звичай і привілей Сходу — на вільну торгівлю, на вільні зиски, на вільних і незалежних купців* (П. Загребельний); *Ще зовсім недавнечко я підносився над захланністю, репаним багатством, зневажав гроші, тепер же мовби щось одмінилося в мені, бідність пропікала як вогонь* (Ю. Мушкетик).

ЗАХЛА́ННО. Присл. до **захла́нний.** — *Той волохатий брунет, що так захланно, великими ковтками п'є шампану, — італійський консул* (Ю. Андрухович).

ЗАХЛЕСНУ́ТИ *див.* **захльо́стувати**[1].

ЗАХЛЕ́СНУТИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **захлесну́ти.** *Вечір пахнув далеким полем, простором річки й важким потом стомленого каменю, .. але майже щохвилини ці запахи зникали, захлеснуті хвилею нафтового перегару* (В. Підмогильний); *Ніч попливла, мов корабель, захлеснутий водою* (І. Пільгук).

ЗАХЛЕСНУ́ТИСЯ *див.* **захльо́стуватися.**

ЗАХЛИНА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *недок.,* **ЗАХЛИНУ́ТИСЯ,** ну́ся, не́шся, *док.* 1. Задихатися від чого-небудь, що потрапило в дихальне горло (перев. від рідини або рідкої страви). *Карпо хоче щось сказати й не може, бо вода заливає йому рот, він захлинається* (А. Шиян); — *Така пригода смішна, такий смішний випадок, що мені й досі смішно, — сказав Павлусь і нервово зареготався й захлинувся чаєм* (І. Нечуй-Левицький); *Вона спритно пірнула під воду, схопила хлопчика за чуприну й витягла його на поверхню: хлопчик навіть не встиг дуже захлинутися* (М. Трублаїні); * Образно. *Тихо шуміла трава під бризками, захлинаючись ковтала воду сухая земля* (С. Васильченко); // Вдихаючи що-небудь у великій кількості, відчувати утруднення в диханні. *Іде Давид по дорозі, ступає широко. Усіма грудьми п'є, захлинаючись, терпке, як терен зеленуватий, осіннє степове повітря* (А. Головко); *Хлопчик біг степом, захлинаючись від скаженого вітру, що валив його з ніг* (В. Кучер); *Ганна всім тілом шарпнулася вслід поїздові, захлинулась повітрям* (В. Козаченко); // Задихатися від нестачі повітря. *Олег спускався в носову частину корабля .. Боляче вразив ногу... І вже захлинався без повітря* (Іван Ле).

2. Відчувати стиснення в грудях, важко дихати під впливом якого-небудь сильного почуття. — *А які слова знає він! — захлиналася від захвату Гульфем* (П. Загребельний); *Аж захлинувся* [Прядка] *з радості* (І. Микитенко); *Мати захлинулася новою хвилею гніву і тому не могла звести голосу, щоб ще раз пробрати непокірну...* (В. Речмедін); // *чим.* Переповнюватися почуттями (про серце, душу). *Вагон постукує, як серце унизу, Коли душа захлинається жахом* (В. Поліщук); *Серце захлиналося радісно-млосним передчуттям весни* (О. Донченко); *Солодко стискається, щастям захлинається серце моє щиреє* (В. Сосюра).

3. *перен.* Говорити квапливо, з захопленням, поспішаючи висловитися. *Говорив він швидко, захлинаючись і часто показуючи на трактор* (І. Кириленко); *А Соломон захлинався: — Нема за що вхопитися... Нема!.. Ні, нема .. Лишився пил, хаос, мразь...* (І. Багряний); — *Ах, он ти як! — аж захлинувся Сашко. — Гаразд, іди вже, різноколірний!* (В. Владко).

4. *перен.* Видавати, утворювати голосні, заливчасті звуки, що набігають один на одного. *На леваді гармошка захлиналася, і десь співали дівчата* (А. Головко); *В густоті вересневої ночі Захлинались на клунях сичі* (Т. Масенко); *Задзвонили дзвони. Басовито загув великий дзвін, менші підхопили його голос, захлинулися у передзвонах* (О. Донченко); // Несамовито гавкати, заходитися від гавкоту. *Десь за вигоном пси захлинаються* (І. Муратов); *Побачивши полонених, вони* [пси] *почали рватися з припон, давлячись і захлинаючись* (О. Бердник); *Ще один, третій, зі знанням справи узяв пса на шворку, від чого той став захлинатися ще запекліше* (Ю. Андрухович); // Діяти з граничною швидкістю. *Ревуть гармати всіх калібрів, захлинаються станкові кулемети* (В. Кучер).

5. *перен.* Раптово затихати, замовкати. *Стріляли кулемети, прожектори сікли туман, спалахувало й захлиналося "ура"* (Ю. Яновський); *Гармонія захлинулась і стихла* (В. Підмогильний); *Куриленко захлинувсь на слові, відчувши, як стріпнулася Одарчина постать* (Іван Ле); // Переставати діяти, глухнути (про мотори, кулемети і т. ін.). *Десь мотор у полі пробує перебір октав, захлинається зі злобою* (І. Гончаренко); *Федоренко пустив у роботу автомат. Ворожий кулемет відразу захлинувся...* (Я. Качура); // Втрачати силу, міць. *Все .. стало незламною стіною на шляху у німців, що аж .. захлиналися в своїх власних атаках, відкочуючись після кожної незмінно назад* (Н. Рибак); *Ворог захлинувсь і покотивсь назад* (М. Терещенко); // Припинятися, діставши відсіч (про атаку, наступ і т. ін.). *Скільки часу тривав цей бій, Косачов не міг визначити. Бачив, як атаки ворога захлинались під шквалом вогню оборонців застави* (Ю. Збанацький); *Наступ захлинувся, але загинув і дзот* (В. Кучер); *За головних залишились адмірали дивізійної та бригадної ланки, які зрештою були змушені визнати очевидний факт — їхнє вторгнення захлинулося* (О. Авраменко, В. Авраменко).

(1) Захлина́тися / захлину́тися пла́че́м (від пла́чу́, слі́зьми́, сльоза́ми *і т. ін.)* — дуже сильно плакати. *Простягаючи перед себе руку з розчепіреними дрібненькими пальцями, малий захлинався від плачу* (Б. Антоненко-Давидович); *Скрипить на гаку полотняна колиска, Дворічне мале захлинається плачем* (А. Малишко); *Стара захлинулася сльозами* (О. Полторацький); **(2) Захлина́тися / захлину́тися сміхом (ре́готом, від смі́ху** *і т. ін.)* — дуже сильно сміятися, реготати. *В одному кутку .. захлиналась якась* [дівчина] *сміхом, немов од лоскоту* (А. Головко); *Він захлинався реготом, махав руками і майже посинів* (Ю. Смолич); *А Давидові що? Замість рятувати хазяїна, — аж упав на рів, захлинаючись від густого сміху* (М. Стельмах); **(3) Захлина́тися / захлину́тися у вла́сній кро́ві (вла́сною кро́в'ю)** — гинути (про ворога). *Той, хто в крові хоче потопити Правду, сам у своїй власній крові захлинеться* (П. Тичина); **(4) Захлина́тися слова́ми (від слів)** — говорити дуже швидко, невиразно. *Жінки, аж захлинаючись словами, навперебій виливають їй своє обурення* (О. Гончар); — *Дядьку Матвію, треба склеїти ще більшого змія з держалном для мене, — захлинається словами та вітром Іванко* (В. Дрозд); *Він захлинувся від слів, закричав, заволав, неначе його збирались різати* (Б. Левін).

ЗАХЛИНУ́ТИСЯ *див.* **захлина́тися.**

ЗАХЛИ́ПАТИ, аю, аєш, *док.* Почати хлипати. *Десь захлипала жінка, запищала дитина, але їх зразу спинили* (В. Винниченко); *Сльози з Андрійкових очей бризнули на газету .. Він відвернувся до канапи і захлипав по-дитячому* (П. Панч); *Давши собі волю, захлипав* [хлопець], *заридав, ховаючи лице у зелені століочені пасма* (О. Гончар); *Вже не пригадую, як опинився коло матері, як уткнувся в її теплі шершаві руки і здуру захлипав* (В. Близнець); * Образно. *Довго слухався його Сироватка й спогадував власне панщинне життя, спогадував пана Казана-Казановського, й захлипало його власне серце, й затремтіли десь близько-близько від очей сльози* (Ю. Мушкетик); // Почати видавати звуки, що нагадують

схлипування. *Малий Мирон затрусився. Щось спазматично захлипало в його горлі* (І. Франко); *Крик переляку й подиву захлипав у гортані, задрижав на голосницях* (Б.-І. Антонич); *Я кинувся до нього, схопив за руку, притис її до своїх грудей, захлипав, бо кричати в мене не було сили* (К. Гриб).

ЗАХЛИПА́ТИСЯ, áюся, áєшся, **ЗАХЛИ́ПУВАТИСЯ,** уюся, уєшся, *недок.*, **ЗАХЛИПНУ́ТИСЯ,** нýся, нéшся, *док., розм.* Те саме, що **захлина́тися.** *Він говорив швидко, уриваючи, захлипуючися з гніву й обурення* (І. Франко); *Захлипується* [Ада] *риданням, відвертається і плаче похилена, заховавши обличчя в долоні* (Мирослав Ірчан); *Силоміць заливали* [вино] *блазневі в рот, у ніс, у вуха, лили межи очі, він захлипувався, смикався вивільнитися* (П. Загребельний); *Провалилася їхня тачанка на мосту .. Ганні нічого не жалко, тільки кобилку свою любиму пристяжну гукає з берега: "Воля, Воля..." Так, не вибравшись із збруї, і захлипнулась на Пслі її Воля* (О. Гончар).

ЗАХЛИПНУ́ТИСЯ *див.* **захлипа́тися.**

ЗАХЛИ́ПУВАТИСЯ *див.* **захлипа́тися.**

ЗАХЛИСНУ́ТИСЯ *див.* **захли́стуватися.**

ЗАХЛИ́СТУВАТИ, ую, уєш, *недок., що, розм., рідко.* Запивати (жадібно, у великій кількості). *Сватання горілкою захлистують* (Сл. Б. Грінченка).

ЗАХЛИ́СТУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.*, **ЗАХЛИСНУ́ТИСЯ,** нýся, нéшся, *док., розм.* Те саме, що **захлина́тися.** *Ми голосили голосно, щиро, гомінко, захлиставалися власними сльозами, давилися їх солоним смаком* (Б.-І. Антонич); *Щоб тільки раз у житті Захлиснутися щастям* (Віра Вовк).

ЗАХЛО́ПАТИ, аю, аєш, *док.* Почати хлопати. *Спалахнула буря вигуків і оплесків, захлопали корки із пляшок з шампанським, задзвеніли келихи* (М. Трублаїні); *В курнику раптом захлопав крилами півень і заспівав* (О. Донченко); *Учні одразу заметушилися, захлопали кришками парт, дістаючи портфелі* (В. Нестайко); // Почати стріляти (про зброю). *По всій дамбі захлопали бронебійки* (О. Гончар).

ЗАХЛО́ПНУТИ *див.* **захло́пувати.**

ЗАХЛО́ПНУТИСЯ *див.* **захло́пуватися.**

ЗАХЛО́ПУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАХЛО́ПНУТИ,** ну, неш, *док., що, розм.* Різко, зі стуком що-небудь зачиняти, закривати. *— Добре у вас налагоджена служба, — сказала вона, сідаючи в машину і сильно захлопуючи залізні дверцята* (В. Собко); *Пан Болсуновський, вистріливши, кинув рушницю, вбіг до хати й захлопнув за собою двері* (Г. Хоткевич); *Зірвався вітер і з тріском захлопнув віконницю* (Я. Галан); *Поручик .. сердито захлопнув книжку* (Ю. Смолич); // *безос. Поривом вітру з брязкотом захлопнуло кватирку* (А. Кокотюха).

ЗАХЛО́ПУВАТИСЯ, ується, *недок.*, **ЗАХЛО́ПНУТИСЯ,** неться, *док., розм.* Різко, зі стуком зачинятися, закриватися. *Обидва підстаршини стають на порозі, стукають закаблуками, і за хвилину чути, як захлопуються за ними двері з двору* (О. Лисяк); *Наближався літак. Враз спустіла палуба підводного корабля, захлопнулись люки* (М. Трублаїні); * Образно. *Або ми в цей вечір пройдемо у браму мистецтва, або вона захлопнеться перед нашим носом* (з мемуарної літ.).

ЗАХЛОРОФОРМО́ВАНИЙ, а, е, *вет., мед.* Дієпр. пас. до **захлороформува́ти.** *Експериментальну чумну пневмонію вперше вдалося отримати і описати її характер у 1897 році, коли захлороформованій мавпі ввели в трахею через зонд збудник чуми* (із журн.).

ЗАХЛОРОФОРМУВА́ННЯ, я, *с., вет., мед.* Дія за знач. **захлороформува́ти.** *І. В. Буяльський є одним з піонерів проведення операцій із захлороформуванням хворих у вітчизняних клініках* (із журн.).

ЗАХЛОРОФОРМУВА́ТИ, ýю, ýєш, *кого, що, вет., мед.* Док. до **хлороформува́ти.** *В неділю .. мене захлороформують і спробують силоміць виправити мені хронічне звихнення в нозі* (Леся Українка).

ЗАХЛЬО́СКАТИ, аю, аєш, *док.* Почати хльоскати. *Ваха радісно захльоскала в долоні* (В. Винниченко); *Від бору війнув сильний вітер. Дрібні краплі мжички сильніше захльоскали в обличчя* (Г. Епік); *— Но, но! — захльоскав віжками Капніст* (Василь Шевчук); *Побачив* [Сидір] *Федору й захльоскав батогом — поспішав* (Ю. Мушкетик).

ЗАХЛЬО́СТАТИ *див.* **захльо́стувати**[2].

ЗАХЛЬО́СТУВАТИ[1], ую, уєш, *недок.*, **ЗАХЛЕСНУ́ТИ,** нý, нéш, *док., кого, що.* 1. Стрімко, з силою заливати, затоплювати, засипати і т. ін. чим-небудь. *Двері гуртожитку були відкриті. Вітер захльостував їх снігом* (Н. Рибак); *Він почував, що хвиля багна захлеснула його і огида вив'ялила йому тіло* (В. Підмогильний); *Блиснув промінь прожектора на сторожовому катері, але й промінь, здається, захлеснули розлючені хвилі* (О. Донченко).

2. *тільки 3 ос., перен.* Підкоряти когось, щось, оволодівати ким-, чим-небудь. *Все дужче щось велике й солодке захльостує його... нема чим дихати...* (Н. Королева); *Олесь відчув, що якась тепла хвиля підіймається в його душі, захльостує його і примушує стискуватися серце, сповнене поваги до цієї надзвичайної людини* (В. Владко); *От-от вирвуться на волю неконтрольовані почуття, затоплять, захлеснуть собою світ* (Іван Ле); // *безос. Хлопця захлеснуло у вир нового, не відомого йому середовища* (з мемуарної літ.).

ЗАХЛЬО́СТУВАТИ[2], ую, уєш, *недок.*, **ЗАХЛЬО́СТАТИ,** аю, аєш, *док.* 1. *кого.* Забивати хлистом, батогом, різкою і т. ін.; засікати. *Одним із видів покарань було покарання злочинця батогом публічно: "А хто, будучи на службі в полках, у кого вкраде рушницю, того захльостувати батогом нещадно, а що вкрав, то віддати тому, у кого він вкрав"* (з наук. літ.).

2. *тільки док., перен.* Почати хльостати, видавати різкі звуки, що нагадують свист. *В ту ж мить попруга батька захльостала з другого кінця* (У. Самчук); *З окопів по бронетранспортерах дружно захльостали станкові й ручні кулемети* (В. Кучер).

ЗАХЛЬО́СТУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.*, **ЗАХЛЕСНУ́ТИСЯ,** нýся, нéшся, *док.* Заливатися, тонути. *Для того щоб людина не захлеснулася, комірець рятувального жилета роблять у формі спеціальної подушки, яка підтримує на плаву голову потерпілого* (з наук.-попул. літ.).

ЗАХЛЮ́ПАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **захлю́пати**[1]. *Вантажна машина, захлюпана весняними калюжами, проскочила повз нього і зупинилась* (С. Журахович); *З-під коліс хлюпнуло на Кузя рідке багно — і весь він з ніг до голови — капелюх, обличчя, макінтош — був захлюпаний багнюкою* (М. Руденко); *Командувала тут тітка Федора, бо вона все вміла. Захлюпана водою, розтріпана, натягала парус* (О. Гончар).

2. *у знач. прикм., рідко.* Брудний, непривабливий на вигляд. *Мешкають* [нащадки козаків] *по багнючих місцях та захлюпаних селах славетної на все царство Полтавщини* (Панас Мирний); *Вигинаючись, він* [присмерк] *нерівно повз над вологою землею, перехоплював захлюпані дороги* (М. Стельмах).

ЗАХЛЮ́ПАТИ¹ *див.* **захлю́пувати¹.**

ЗАХЛЮ́ПАТИ², аю, аєш, *док.* Почати хлюпати. *В ту ж мить захлюпали хвилі, збурені раптовим вітром* (М. Трублаїні); *Линув дощ, рясний, веселий, благодатний, .. зарокотала, захлюпала по ярах вода* (Григорій Тютюнник); *Знову захлюпали весла — і галера пішла на зближення з іншими турецькими суднами, безперервно осипаючи їх градом ядер, куль та стріл* (С. Тельнюк); *З темного неба зірвались важкі краплі дощу, залопотіли по листу, захлюпали по воді, розпускаючи широкі кола* (К. Гриб); *Зайшло на справжнє поліття, захлюпали за вікном тітуниної хижі доіці* (Д. Міщенко); *Раптом захлюпала* [стара] *безпричинним сміхом* (Валерій Шевчук); // *безос. Затріщали темні чагарі, викидаючи з себе важкі, заготовлені вдень плоти. Заплюскотіло навкруги, захлюпало...* (О. Гончар).

ЗАХЛЮ́ПАТИСЯ *див.* **захлю́пуватися¹.**

ЗАХЛЮ́ПНУ́ТИ *див.* **захлю́пувати².**

ЗАХЛЮПОСТА́ТИ, а́ю, а́єш, *док., розм., рідко.* Те саме, що **захлюпота́ти.** *Стали брести, а коні в воді як захлюпостали* (П. Куліш).

ЗАХЛЮПОТА́ТИ, очу́, о́чеш, **ЗАХЛЮПОТІ́ТИ,** очу́, оти́ш, *док.* Почати хлюпотати, хлюпотіти. *Дівчина .. зітхнула й знову взялася мити підлогу. Знову полетіли веселі бризки, і вода захлюпотіла, слухняно розливаючись* (В. Собко); *Зашуміло море біля ніг, ласкаво захлюпотіла хвиля* (О. Бердник); *Дівчата, підібравши подоли, захлюпотіли по теплій прозорій воді* (із журн.); * Образно. *Горобенко, виснажений, залитий потом, з легким тремтінням на скроні, сідає на стільця, а ряди заворушились і захлюпотіли оплесками* (Б. Антоненко-Давидович); // Ударяючи по воді, почати створювати звуки, що нагадують хлюпотіння. *Коли твій човен покинув осоння й захлюпотів під парасолями старої лапастої верби.., тоді ти помічаєш раптом, що небо ніколи не буває таке хрустально-голубе, як у серпні* (М. Хвильовий); *Недалеко від берега захлюпотіли весла* (М. Стельмах).

ЗАХЛЮПОТІ́ТИ *див.* **захлюпота́ти.**

ЗАХЛЮ́ПУВАТИ¹, ую, уєш, *недок.*, **ЗАХЛЮ́ПАТИ,** аю, аєш, *док., кого, що.* Хлюпаючи, покривати кого-, що-небудь бризками; забризкувати. *Пішло їх небагато, якихось півдесятка хистких човнів. Хвилі кидали ними в різні боки, розносили їх, захлюпуючи бризками* (О. Довженко); *Раптом ззаду почувся крик: — Розступіться! дайте дорогу! І не встигли ще розступитись, коли крізь юрму пролетіло щось мокре, все у рідкому болоті, захлюпало всіх і просто кинулось до вогню* (М. Коцюбинський).

ЗАХЛЮ́ПУВАТИ², ую, уєш, *недок.*, **ЗАХЛЮ́ПНУ́ТИ,** хлю́пну́, хлю́пне́ш, *док.* 1. *кого, що.* Заливати, затоплювати (водою). *Хвиля, сонечком розкута, Бережки захлюпує круті* (А. Малишко); *З бортів, корми й носа трієру почало захлюпувати й заливати* (І. Білик); // *безос.* * Образно. *Невеличку кімнату захлюпнуло спільним веселим гамором* (Яків Баш).

2. *тільки 3 ос.* Хлюпаючи, потрапляти куди-небудь. *Хвилі захлюпували аж у люк* (Іван Ле); *Вода захлюпнула в човен. Хлопець страшенно злякався, що плоскодонку залле й знесе течія* (із журн.).

3. *тільки 3 ос., кого, що, перен.* Захоплювати, підкоряти кого-небудь, опановуючи кимось (про почуття, переживання). *Від приємного передчуття чи весняного буяння серце кожного із нас захлюпує невимовна радість* (із журн.); *Захлюпнула його хвиля спогаду про сьогоднішній ранок* (О. Ільченко); *До страху долучилася образа, вона захлюпнула його, пролилася сльозами* (О. Гончар).

ЗАХЛЮ́ПУВАТИСЯ¹, уюся, уєшся, *недок.*, **ЗАХЛЮ́ПАТИСЯ,** аюся, аєшся, *док.* 1. Покриватися бризками; забризкуватися. *Вона і води журавлем сама витягне з обледенілого колодязя, принесе, хоч і захлюпається* (К. Гордієнко).

2. *тільки док.* Почати хлюпатися. *Ладковська .. потрапила в багнисті бакаї. Багно захлюпалось* (І. Нечуй-Левицький).

ЗАХЛЮ́ПУВАТИСЯ², ується, *недок.*, **ЗАХЛЮ́ПНУ́ТИСЯ,** хлю́пне́ться, *док.* Те саме, що **захлю́пувати²** 2. *Вона відчинила балконні двері й визирнула надвір: від скаженого вітру море лютувало, а свинцеві хвилі вже захлюпувалися на бетон* (із журн.).

ЗАХЛЮ́СТАТИСЯ, аюся, аєшся, *док., діал.* Захлюпатися, змокнути. *Іде й співає* [Матвій], *а де калюжа, тут і вдарить тропака. Забризкався, захлюстався...* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Повернувся з бочонком Тимко, поклав на тачку. Сорочка на плечах мокра від води: не щільно був заткнутий чіп, от вона й захлюсталась* (Григорій Тютюнник); *Щоб не захлюстатись росою, вони йшли поодинці вузькою польовою стежкою* (П. Автомонов).

ЗАХЛЮЩА́ТИ, щи́ть, *док., розм.* Почати хлющати (у 1 знач.). *Насунулись хмари, посипалася крупа пополовині з холодним дощем, а потім наглий дощ запіжив, аж захлющав* (І. Нечуй-Левицький); // *безос. Вже і город недалечко — Все воно, як треба — Тільки де взялася хмара: Як захлющить з неба!* (Я. Щоголів); *Між темним небом і темною землею провисли важкі водяні запони, .. захлющало в пущах і багнах* (П. Загребельний).

ЗАХЛЯ́ЛИЙ, а, е. 1. Дієпр. акт. до **захля́нути, захля́ти.** *До Січі почали прибувати з походу козаки — хоч поки що тільки поранені й захлялі* (А. Кащенко); *І в ці непевні, сповнені одчаю часи Арсен Петрович, захлялий, схудлий, голодний, як і всі, похитуючись од утоми й виснаження, раз у раз спиняючись, тягнув з напругою за собою візка, навантаженого картинами, меблями, книгами й рукописами* (В. Домонтович).

2. *у знач. прикм.* Худий, виснажений. — *Чого ви, люди добрі, такі замлілі, захлялі, миршаві, аж тлінні?* (І. Нечуй-Левицький); *Есесівці тюпали в своїй обвислій, зганьбленій уніформі, опустивши погляди вниз, тупо скоряючись долі. Спітнілі, зарослі, обшарпані, мов юрмища захлялих лісових волоцюг* (О. Гончар); *Пегас мав певні привілеї не лише над дворовими захлялими цуциками, але й над мисливськими пойнтерами, лягавими й хортами* (Б. Антоненко-Давидович).

ЗАХЛЯ́НУТИ, ЗАХЛЯ́ТИ, я́ну, я́неш, *мин. ч.*, захля́нув, нула, ло *і* захля́в, ла, ло; *док.* 1. Дуже схуднути, ослабнути від чого-небудь; охляти. *Харч була така погана, що вона* [Василина] *зовсім захляла й мусила купувати собі їжу на базарі* (І. Нечуй-Левицький); — *Скотину треба підхарчувати на весняні роботи, щоб не захляла, — провадить своєї Семен* (М. Івченко); *Як день там один на самому хлібі побуде* [Давид], *не захляне* (А. Головко); // Проголодатися, зго-

лодніти. *Вона захляла з голоду, їй так хотілось чогось гарячого, смачного, незвичайного; .. її аж нудило од сильного бажання попоїсти* (М. Коцюбинський); *Може, він там, у будяках, уже кілька днів сидів та захляв, бідолашненький, голубчик сіресенький! Швидше проса йому, води свіженької* (В. Винниченко).

2. *розм.* Дуже втомитися, замучитися. *Венера, не послідня шльоха, Проворна, враг її не взяв, Побачила, що так полоха Еол синка, що аж захляв; Умилася, причепурилась І, як в неділю, нарядилась, Хоть би до дудки на танець!* (І. Котляревський); *Живі джерела, це душі їхні джерелами ллються, водою запашною й цілющою. Наморився, кажеш, захляв, кажеш, то не полінуйся схилитись і напийся, як рукою зніме твою втому і спрагу* (Є. Гуцало).

3. *рідко.* Змарніти від туги, переживань і т. ін. *Смутний і невеселий сидів пан судденко, Дем'ян Омелянович Халявський, у своїм хуторі, у пустій хаті, відкіль повиганяв усіх із серця. І знай то сердивсь, то сумував, то лаяв усякого, хто тільки на думку йому приходив, то світом нудив, із журби аж захляв* (Г. Квітка-Основ'яненко); * Образно. *Зав'яне, помарніє свіжий квіт її вроди під холодним, жовтим поглядом судовика* [нелюба]... *погаснуть ясні очі, поблекнуть рожеві уста... захляне душа...* (Панас Мирний).

ЗАХЛЯ́ПАНИЙ, а, е, *діал.* Дієпр. пас. до **захля́пати** 2. *На голові* [Краньцовського] *якась військова шапка без дашка, так захляпана болотом, що не пізнати було, чи вона з улана, чи з піхотинця* (Л. Мартович); *Шинкарі побачили намальованого дракона з трьома головами, що сидів на горі кісток та черепів, а в лапах його звивалися впольовані люди. Вся картина була щедро захляпана червоною фарбою* (Ю. Винничук).

ЗАХЛЯ́ПАТИ, аю, аєш, *док.* 1. *розм.* Почати хляпати. *Дід .. затрусився, аж калоші захляпали* (Григорій Тютюнник).

2. *кого, що, діал.* Заляпати, забризкати чимось кого-, що-небудь. * Образно. — *Кажуть, що доки до нас, до українців, пристав* [Тетеря], *вже свою совість таки добре захляпав* (Б. Лепкий).

ЗАХЛЯ́ПАТИСЯ, аюся, аєшся, *док., діал.* Заляпатися, забризкатися. *За три дні змагань учасники встигли зламати кілька дорогих позашляховиків, захляпатися карпатською грязюкою і залишитися щасливими* (з газ.).

ЗАХЛЯ́ТИ *див.* **захля́нути.**

ЗАХМА́РЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **захма́рити.** *Я пам'ятаю повсякчасно — в степу, захмаренім димами, бувало тільки сонце згасне, — копри здіймаються зірками* (М. Рудь); *Радісний і світлий обрій культурно-історичних видінь Хвильового лише часово захмарений одною обставиною — чи справляться нинішні літературні угруповання .. з безмежно складними завданнями?* (М. Зеров); *Як хотілося йому, щоб цей останній ранок тут був ясний і не захмарений жодною прикрістю* (Л. Смілянський); // **захма́рено,** *безос. пред. Небо захмарено, осінню віє* (О. Олесь).

2. *у знач. прикм.* Який захмарився; хмарний, укритий хмарами. *За склом у сяйві захмареного місяця нескінченно й темно розгортався рівний степ* (В. Підмогильний); *По погоді прийшла довга, довга сльота. Осінні захмарені дні* (Б. Лепкий); *Коли в небі є трохи голубого — є колір* [у фільмі], *якщо небо зовсім захмарене, колір не виходить* (О. Довженко); *Вирикається той шлях в чисте поле, в'ється між ярами та дібровами, зникає в захмареній далині чорного лісу* (К. Гриб); * Образно. *Захмарений досвіток не хотів прокидатися* (Б. Харчук).

3. *у знач. прикм., перен.* Похмурий, сумний. — *Ну, конче треба було когось дратувати, — підійшов з докором до нього захмарений Джіафер* (М. Коцюбинський); — *Ти якийсь завжди захмарений, Кравцов* (О. Коломієць); *Андрій мовчки, з захмареним обличчям, подав руку одному німцеві* (Ю. Бедзик); * Образно. *То був тяжкий і вкрай захмарений рік* (Т. Масенко).

ЗАХМА́РИТИ *див.* **захма́рювати.**

ЗАХМА́РИТИСЯ *див.* **захма́рюватися.**

ЗАХМА́РНИЙ, а, е. 1. Який підноситься вище від хмар, міститься над хмарами. *Убогий Абель під спів соловейка злітав своєю нехитрою молитвою в захмарні простори* (Н. Королева); *Небо, димчасто-сіре, просвічується, воно підрожевлене захмарним вогнем, воно розсіває кремове світло* (В. Близнець).

2. *перен.* Далекий, недосяжний, відірваний від життя, дійсності. — *Не треба брати прикладу з цих розчарованих душ з "благородних", .. вся ця захмарна публіка в більшості випадків — хворі на вашу ж хворобу* (В. Винниченко); *Неземними, небесними стають всі Яринині думки і помисли. Але вони не такі високі, аж захмарні, ні, оті її прагнення дуже доступні й зрозумілі* (Б. Харчук); *Видобуваєшся на захмарну височінь чи не для того, щоб болючіше відчути весь жах падіння?* (П. Загребельний).

ЗАХМА́РЮВАТИ, юю, юєш, *недок.,* **ЗАХМА́РИТИ,** рю, риш, *док.* 1. *тільки 3 ос., безос.* Те саме, що **хма́рити** 1. — *Вночі несподівано захмарило небо, вдарив мороз, а к світу випав сніг та град* (І. Нечуй-Левицький); [М о р о з и х а:] *Ні жодної зірки на небі, геть заволокло та захмарило... певно, на дощ!* (М. Кропивницький); *Сонце пекло так, що здавалось, сама земля розтопиться під цим палючим промінням. Хоча б вітерець війнув в обличчя або хоч трохи захмарило* (О. Копиленко); *Зранку захмарило і довго сіяло на землю холодну, дрібну мжу* (Григорій Тютюнник).

2. *кого, що, перен.* Те саме, що **хма́рити** 2. *Кілька днів вона була надзвичайно ласкава до чоловіка, .. силкувалась нічим не захмарити йому обличчя* (Б. Грінченко); // *безос. З літами її все частіше захмарювало тими думками* (Ю. Мушкетик); *Карпо підвівся. Лоб йому захмарило. Замість очей поробилися щілини* (Г. Колісник).

ЗАХМА́РЮВАТИСЯ, ююся, юєшся, *недок.,* **ЗАХМА́РИТИСЯ,** рюся, ришся, *док.* 1. *тільки 3 ос.* Те саме, що **хма́ритися** 1. *Небо то захмарювалося, то світлішало* (І. Пільгук); *Дні все коротшають, міняться, гляне сонечко й знову захмариться...* (Леся Українка); *Аж нарешті саме небо вступилося за людину. І воно не витримало: захмарилося, потемніло, спухло, грізно налягло грудьми на землю і линуло дощем* (В. Винниченко); *Вирішили проситись на нічліг, тим паче, що небо захмарилось і почав накрапувати дощ* (В. Гжицький); *Степ захмарився. А може, здалося їй так?* (А. Головко); // *безос. Вітер зривався. Отож — Захмарилось, блискало збоку... Іду і міркую: от-от піде дощ!* (С. Олійник).

2. *перен.* Те саме, що **хма́ритися** 2. *І захмаривсь гетьман* (П. Грабовський); *Добродій Олесь захмарився, як недавно, і задержався в ході* (О. Кобилянська).

ЗАХМА́Р'Я, я, *с.* Простір за хмарами, вище хмар. *Захмар'я винесло грозу* (А. Малишко); *Сонце блукало десь у*

густому захмар'ї (М. Сиротюк); *Живе* [едельвейс] *високо в горах у захмар'ї і не боїться ні вітру, ні холоду* (В. Нестайко).

ЗАХМЕ́ЛЕНИЙ, а, е, *розм.* 1. Дієпр. пас. до **захмели́ти.** *Поки ворог спав, захмелений удачею близькою, .. чота відважних галичан спустила дзвін у криницю прибережну й глибоку, туди ж спустила й лева галицького зі злота* (Р. Федорів).

2. *у знач. прикм.* П'яний, захмелілий. *Захмелений султан не викликав візира* (Р. Іваничук); — *Хіба ви не бачите, що я захмелений, аж світ мені в очах крутиться* (Валерій Шевчук); * Образно. *Свистуни й соловейчики на захмелених вечорах, Гадаєте, земля вам намазує булку І звисає ковбасами на яворах?* (А. Малишко).

ЗАХМЕЛИ́ТИ, елю́, е́ли́ш, *кого, розм.* Док. до **хмели́ти** 2. [Четверта частина хору:] *Щоби мрій йому* [Вакхові] *навіять і приємно захмелити, Досить є для нього завше у міхах, глеках, у кінвах* (М. Лукаш, пер. з тв. Й.-В. Гете); // *перен.* Довести кого-небудь до стану, схожого на сп'яніння. *Дехто побував уже і в .. шинку, дехто і геть-то хлебонув. Других воля захмелила* (Панас Мирний); — *Затумань йому голову, захмели, щоб як п'яний ходив!..* (М. Куліш).

ЗАХМЕЛИ́ТИСЯ, елю́ся, е́ли́шся, *док., розм.* Те саме, що **захмелі́ти.** *Здається, Федір і захмелився добре* (Панас Мирний); [Катря:] *Полечу я зозулею до нього, до мого милого, край віконечка сяду, закую-застогну, тугою обійму його серце, нехай згадає воно, як колись любилися, як з кохання того захмелилися...* (М. Старицький).

ЗАХМЕЛІ́ЛИЙ, а, е. 1. Дієпр. акт. до **захмелі́ти.** *Тоді на дорозі він таки був захмелілий більше, ніж треба* (Валерій Шевчук); *Вигукував щось захмелілий від морозяного вітру Іванко* (В. Малик); *Малі діти, старшенькі діти, старші діти зранку нипають по селу. Вони схожі на птахів, які літали в вільних небесах, захмелілі від прозорої блакиті* (Є. Гуцало).

2. *у знач. прикм.* П'яний, під хмелем. *Дзвеніли чарки, булькала з пляшки горілка, захмелілі друзі, випиваючи ще по одній, крякали* (П. Колесник); — *Невістки, вони що? Молоді, дурні, їх треба вчити, як на світі жить. А хто ж ту науку дасть? — допитувалася захмеліла Явдоха* (Григорій Тютюнник); *Якийсь захмелілий вусань підніс лірнику чумацьку рогову чарку* (М. Стельмах); — *Гей, паніматко! — підсідає захмелілий Богдан до пишної пані Киселевої* (Р. Іванченко); // Власт. п'яному, під хмелем. *Ще більший подив відчув Петро від усього, що тут відбувається, і поставив супроти Тимоша вже зовсім захмелілі очі: — Невже ти гадаєш... Вона на те пристане?* (Валерій Шевчук); // *у знач. ім.* **захмелі́лий,** лого, *ч.* Той, хто сп'янів, під хмелем. *Захмелілих важко зупинити, захмелілим море по коліна* (Д. Міщенко); *Коснятин, чи то захмелівши, чи вдаючи захмелілого, розвалився на зелених ялинкових лапах коло вогню* (П. Загребельний).

ЗАХМЕЛІ́ЛО. Присл. до **захмелілий** 2. *Пригощаючи Віруньку, все вигукував* [Катратий] *захмеліло до неї: — Ріж гусей, Вірунько!* (О. Гончар).

ЗАХМЕЛІ́ННЯ, я, *с.* Стан за знач. **захмелі́ти.** *Магазаник долонею провів по щоках, щоб розрівняти рум'янці захмеління* (М. Стельмах); *Світ, до захмеління прекрасний, розступався на всі чотири боки від них* (О. Гончар).

ЗАХМЕЛІ́ТИ, і́ю, і́єш. Док. до **хмелі́ти.** *Хазяїн уже добре захмелів і не звертав уваги на те, слухає вона чи не слухає, малював перед нею свою будучину* (Микола Чернявський); *Від вина трохи було захмеліла* [Юлія Андріївна], *але сп'яніння давно минулося* (Л. Дмитерко); *І пригощались, і пригощали, доки не захмеліли всі, а захмелівши, прогнали на бескеття сум, гризоти свої та й заспівали усім застіллям* (Д. Міщенко); *Пустельник теж нівроку захмелів і дивився вже зовсім посоловілими очима* (Ю. Винничук); // *перен.* Дійти до стану, схожого на сп'яніння. *Того ж дня радісні вісті облетіли все село .. А сама Вітрова Балка од тих чуток аж захмеліла* (А. Головко); *Захмелів, марив нею* [Каховкою] *хлопець* (О. Гончар).

ЗАХМУ́РЕНИЙ, а, е, *діал.* Який захмурився; нахмурений. — *Якби не робота та не оце полуднування, я б була вже сама по вас побігла, — заговорила перша дівчина, побачивши матір захмурену* (О. Кобилянська); *Захмурений Микола кидає велосипед на ріллю і сам в'яло падає біля нього* (В. Бабляк); *Страшні сни перестали ганьбити зелені, потомлені, захмурені очі* (В. Винниченко); *Лице його, завсіди захмурене, виглядало при тій усмішці дурнувато* (О. Лисяк).

ЗАХМУ́РИТИСЯ, рюся, ришся, *док., діал.* Нахмуритися. *Іван захмурився знов* (Л. Мартович); *Настка спустила очі, захмурилася і хвилину немов роздумувала над чимось* (О. Кобилянська); — *Тільки тата нема, — згадала Семениха, і знову захмурилися всі обличчя* (О. Маковей).

ЗАХНИ́КАТИ, аю, аєш, *док., розм.* Почати хникати. *Щось захникало в куточку* (В. Сосюра); — *Н-не піду... н-не можу... — захникав Павлик. — Бо-бо-боюся...* (А. Михайленко); *Маргарита опустилась у крісло і голосно захникала* (О. Авраменко, В. Авраменко).

ЗАХО́В, у, *ч., рідко.* 1. Потайне місце, схованка. *Той кінь стояв у його десь три дні у захові* (Сл. Б. Грінченка); *Взявши перли й самоцвіти із захову потайного І рубінову корону, цей вінець чола свойого* [свого], *Віддала: "Беріть, та майте жаль до серця запального, — Випустіть мене, здобувши в нагороду ласку Бога!"* (М. Бажан, пер. з тв. Ш. Руставелі).

2. Приховування, збереження. *Даю гроші батькові у захов, то вони у його* [нього] *в скрині лежать* (Сл. Б. Грінченка).

ЗАХО́ВАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **захова́ти.** *У Маланки захована навіть була в комірчині, під старим манаттям, пляшка горілки, про яку, опріч неї, ніхто не знав* (М. Коцюбинський); *Заховані мною підпільники сиділи в підвалі аж до вечора другого дня* (Л. Смілянський); *Куточок тут був затишний і так щільно захований, що ні зі стежки, ні з левади внизу не було його видно* (І. Франко); *Я пам'ятаю очі тата і сум, захований у них...* (В. Сосюра); *Хіба солдатське вимовити горе, заховане у серці, без сльози...* (І. Гончаренко); *Благословенний Бог і Отець Господа нашого Ісуса Христа, що великою Своєю милістю відродив нас до живої надії через воскресення з мертвих Ісуса Христа, на спадщину нетлінну й непорочну та нев'янучу, заховану в небі для вас* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *У Ближніх печерах Києво-Печерської Лаври заховані ченці монастиря* (з наук.-попул. літ.); // **захо́вано,** *безос. пред. Заховано за спиною батіг, А мужні руки твердо стисли віжки* (М. Рильський).

2. *у знач. прикм.* Прихований, потаємний. *Немає нічого захованого, що воно не відкриється, ані потаємного, що не виявиться* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Юзя не пересиджувала тепер по вогких, захованих кутках, як то робила раніше для Дарки* (Леся Українка); *Весело бачити в кожному русі Заховану силу життя* (М. Рильський).

ЗАХО́ВАНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **захо́ваний** 2. *Підсвідомо вимовлені слова про Говорушин хліб з одного*

маху розбили попередню психічну роздвоєність і захованість Плотника (І. Кириленко).

ЗАХОВА́ННЯ, я, *с., рідко.* Дія за знач. **захова́ти.** *На випадок проникнення ворога в підземелля розміщення окремих блоків підпільного господарства на значній відстані забезпечувало успіх оборони — порятунок людей, заховання матеріалів та перенесення матеріальної частини в інше місце* (Ю. Смолич); — *Що можна було заховати — пішло в заховання, а хліб і худобу тихцем роздаю, щоб якнайменше фашистам перепало поживи* (М. Стельмах); *У нас завжди віра й нація покривалися, а тому заховання батьківської віри було захованням і своєї національності, а втрата віри була зрадою нації* (І. Огієнко); *"І до тебе, мати, є прохання: вогнище велике запали, вийми моє тіло з заховання і з коханим разом іспали"* (В. Стус, пер. з тв. Й.-В. Гете).

ЗАХОВА́ТИ *див.* **захо́вувати.**

ЗАХОВА́ТИСЯ *див.* **захо́вуватися.**

ЗАХО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАХОВА́ТИ,** а́ю, а́єш, *док.* 1. *що.* Класти що-небудь у приховане, невідоме для інших місце; ховати. — *Села, хутори, пасіки, навіть церкви — усе в Стародубщині попалене. — Навіть церкви, щоб люди туди добра свого не заховували* (Б. Лепкий); *Славко миттю заховує міну під підлогу, а Сергій вискакує на подвір'я* (М. Стельмах); *Пилипко собі буцім загрався, а тим часом пригадував, куди б його заховати рукавичку, щоб мати не побачила* (Панас Мирний); *Заховав* [Улас] *гроші так, що, як йому здавалося, ніхто з сторонніх зроду-віку не міг би здогадатися, куди він їх дів* (Григорій Тютюнник); // *кого, що.* Поміщати в потаємному місці або навмисне не показувати людям, захищаючи від кого-, чого-небудь. [З а х а р к о:] *А Василя нема? Чи, може, знов де заховала п'яного?* [Д о м а х а:] *Не приходив!* (М. Кропивницький); *В льох селяни заховали Од чужинців Ворокуту* (М. Нагнибіда); // *кого, що.* Закривати, затуляти, роблячи невидимим. *Убрання заховувало витягненість її довгих ніг* (В. Домонтович); *Їх* [розвідників] *заховували густі кущі дубняку й жимолості* (В. Кучер); *Мені хотілось затулити обличчя руками, щоб заховати його від поглядів* (Ю. Яновський); *Переслідувачі залишились далеко позаду. Ніч і ліс надійно заховали Левка від погоні* (І. Цюпа); // *що.* Поміщати, прибирати що-небудь у належне, певне місце, зберігаючи від псування, втрати і т. ін. *Роботу свою заховала* [Галочка], *кажучи: "Вже тепер ні к чому* [ні до чого] *починати квітки вишивати, вже суботонька"* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Дід обережно заховав листа за підкладку свого знаменитого картуза* (О. Донченко); — *Пілотку я заховав у кишеню, бо їду й дрімаю... Так і дивись, що загублю...* (О. Гончар).

2. *що, перен.* Не виявляти, не показувати чого-небудь; таїти, приховувати. *Дрібна одноманітність його роботи набридла Альоші. Він ставився до неї з презирством, яке старався заховувати в собі* (І. Микитенко); *Гіркота, що її Голубенко старанно заховував навіть од Васси, розмежовувала його з нею, примушувала триматися на самоті* (Г. Епік); *Метушиться* [Любов], *щоб заховати збентеженість* (Леся Українка); *Думку дальню, думку одиноку заховав Трясило од усіх...* (В. Сосюра); [М и р о н:] *Я не можу заховати від них* [робітників], *що їх дорогоцінна праця, наша багата техніка, використовується тобою на фронті невміло, без знання діла* (О. Корнійчук).

3. *що.* Зберігати що-небудь у незмінному, недоторканному вигляді. *Отже, святому й Всесвітньому Соборові вгодно, щоб кожна єпархія заховувала в чистоті й без перешкоди ті права, які належать їй від початку* (І. Огієнко); — *Чудову, панської можності думку я заховаю на спогад, — .. відповів крізь зуби Потоцький* (М. Старицький); *А там, за грубкою, під причілковою стіною, мучилась на постелі Маріора. Жовті запалі лиця ледве заховали давні риси* (М. Коцюбинський); // Не змінювати попереднього виразу, зберігати певний стан. *На все те гляділа Шарлота й заховувала дуже поважну міну* (Л. Мартович); *Гостроязикі аспіранти потай підсміювалися над Холодом .. Але в вічі йому ніхто цього не говорив, і професор заховував спокій і поважність* (П. Загребельний); *Датан, заховуючи зверхню побожність, все ж знаходив хвилину, щоб шепнути братові щось уїдливе, саркастичне* (Г. Хоткевич); — *Громадяни! Заховуйте порядок! Розходьтеся без паніки!* (В. Винниченко).

4. *тільки док., кого, розм.* Поховати, закопавши в землю (померлого). *В далекому краю, В чужу землю, чужі люде* [люди] *Мене заховають* (Т. Шевченко); *Благає* [чумак] *хоч притиками викопати йому діл глибокий, зробити домовину хоч з рогожі та заховати в степу край дороги, висипати високу могилу, щоб з тої могили видно було його рідну Вкраїну...* (М. Коцюбинський).

◊ **(1) Захова́ти в голові́ (у па́м'яті)** *що* <**Захова́ти па́м'ять** *про кого, що*> — запам'ятати що-небудь. *Спасибі, дідусю, що ти заховав В голові столітній ту славу козачу: Я її онукам тепер розказав* (Т. Шевченко); *Він бачив і Відень, і Венецію, і Колошвар, і Арад, і Прагу, та не одно з гарнізонового* [гарнізонного] *життя заховав у пам'яті та вмів цікаво оповісти* (І. Франко); *Про Дибка заховала* [жінка] *пам'ять і до сьогодні. Нагадувала собі його завсіди* (Л. Мартович); **Хова́ти / схова́ти (захова́ти, похова́ти** *і т. ін.)* **кінці́ в во́ду** *див.* **хова́ти**[1].

ЗАХО́ВУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.,* **ЗАХОВА́ТИСЯ,** а́юся, а́єшся, *док.* 1. Розташовуватися так, щоб бути непомітним для кого-, чого-небудь; ховатися. *Горобчик .. полетів світ за очі, десь у гущавину, заховавсь та там і проспав аж до самого ранку* (Леся Українка); *Тарасенко поперхнувся гарячою картоплиною й заховався за спину рудого й веснянкуватого, як стиглий гарбуз, сусіда, що сидів поруч на колоді* (Ю. Яновський); *Просто навпроти вікна росло велике крислате дерево. Заховавшися серед його віт, можна зручно й до того ж безкарно глянути до кімнати* (Ю. Смолич); // Уникати людей, залишатися на самотині. *Як човнові море, для мене світ білий Ізмалку здавався страшним; Да як заховаться? не можна ж вік цілий Пробути з собою одним* (Є. Гребінка); // Знаходити притулок, укриватися де-небудь, рятуючись або захищаючись від когось, чогось. *Олекса .. заховується на території Угорщини* (Г. Хоткевич); *Бджоли спали якимсь мертвецьким сном або заховувалися безгомінно тихо у своїх круглих хатках* (О. Кобилянська); *Мов за подушне, оступили Оце мене на чужині Нудьга і осінь. Боже милий, Де ж заховатися мені?* (Т. Шевченко); *На будівництві було безлюдно. Все живе давно заховалося від цієї лютої хуртовини* (В. Собко); *Вся величезна територія Північної Таврії, захоплена противником протягом літа, після кількаденних боїв була очищена від його військ, лише частина яких встигла прорватися й заховатися за перешийками* (О. Гончар); // *перен.* Намагатися захистити себе

від чогось, уникати впливу чого-небудь. *Він зовсім засоромився, беручи грамоту, .. кивнув і мерщій шугнув у натовп, мовби хотів скорше заховатись від власної слави* (О. Гончар); *Тоді мені здавалося, що книги і знання — це самоомана, гонитва за вирієм, марне сподівання зберегти вічність, заховавшись за чорними рядками літер і малюнків* (Д. Білий); // *перен.* Не виявляти перед іншими своїх думок, намірів, почуттів, приховувати їх. *Щільніш загорнулася в хустку, мовби її морозило, а насправді, щоб заховатися із своїми слізьми* (А. Головко); // *перен.* Маскуватися, прикриваючись чим-небудь. *Довелось заховатися за якимсь вигаданим прізвищем* (з мемуарної літ.).

2. Залишатися цілим, неушкодженим, зберігатися від псування, загибелі і т. ін. *Дівчина з таким диким .. вихованням не найшла би відповідного місця в нашій хаті, де все діється по традиціях стародавніх добрих ґаздинь, де заховуються старі, давні обичаї, хороняться народні святощі* (О. Кобилянська); *Далеко більше шкільних южноруських драм заховалося з XVIII віку* (І. Франко); *Він чув, що ноги самі, без його волі, носять його по подвір'ю, руки самохіть підіймають усяке манаття, складають у повітку, що мов чудом яким заховалась від огню* (М. Коцюбинський); *Очевидячки, античний еллінський профіль не заховався в Малій Азії* (А. Кримський).

3. Бути, ставати невидним або малопомітним серед чогонебудь, у чомусь. *Край битого шляху .. заховався серед купки верб та поміж очеретами циганський виселок* (М. Коцюбинський); *Фізик жив неподалеку в маленькому власному флігелі, що заховався за кущі бузку* (Б. Антоненко-Давидович); *У садах заховалось село Чумакове* (І. Гончаренко); // Зникати. *Івась тільки за поріг, — де його і смуток дівся, куди і сльози заховалися* (Панас Мирний); *Налетіла метелиця. Хутір заховався за білою безгляддю* (Р. Андріяшик); // Спускатися за лінію обрію, заходити за щось (про небесні світила). *Вже сонечко заховалося, а мла у степу не темніла, тільки рожевіла та рожевіла* (Марко Вовчок); *Заховався десь місяць вгорі* (В. Сосюра); *Сонячна сфера заховалася за обрієм, стало темно* (О. Бердник); // *перен., рідко.* Міститися, бути в чому-небудь, не виявляючись; існувати в прихованому вигляді. *І здається, в натурі Антоновій заховується не наша природа, .. в йому* [ньому] *заховується природа тропічна, завсігди цвітуча* (І. Нечуй-Левицький); *Він справді страждав, але разом з болем в очах його заховувались злість і страх* (М. Трублаїні).

4. *діал.* Поводитися. — *Що, по-твоєму, я маю робити, як заховуватися? — спитала Аглая-Феліцітас. — Бігати за великим паном?* (О. Кобилянська); — *Як приїде молодий, що хоче купити дівчину, то вона має заховуватися дуже несміло, спускати очі вниз, закривати їх стидливо руками і так заінтересувати його* (О. Назарук).

5. *тільки недок.* Пас. до **захо́вувати** 1–3. *В чоловіковій кімнаті жінка знайшла скриньку з родовими документами — досіль вона заховувалась у потайнику* (Валерій Шевчук).

ЗА́ХОДЕНЬ, дня, *ч., рідко.* Захожа людина, прибулець; чужинець. * У порівн. *Скитавсь по кам'яній пустині одинокий, мов заходень, стратенець нещасливий, Серед чужих людей безлюдник боязливий* (П. Куліш).

ЗАХОДЕ́НЬКИ, ньок, *мн., розм.* 1. Закутки, куточки. *Всі заходеньки обходила* [Свиня], *І смітники, І суточки, А доброго нічого там не вздріла* (Л. Глібов).

2. Спосіб поводження з ким-, чим-небудь; підхід. *Привітлива розмова Мар'їна, ввічливі її заходеньки, жалісливі погляди, тепла хата — все-все здавалося Христі таким гірким та неодрадним* (Панас Мирний).

ЗАХО́ДЖЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **захо́дити** 1–5. *Глибина каналу має бути достатньою для заходження морських суден з осадкою до 7 метрів* (з наук. літ.); *Незалежно від метеорологічних умов на аеродромі дозволяється виконання маневру заходження на посадку до висоти 300 метрів* (з мови документів).

ЗАХО́ДЖУВАТИСЯ, уюся, уєшся, **ЗАХО́ДИТИСЯ,** джуся, дишся, *недок.*, **ЗАХОДИ́ТИСЯ,** оджу́ся, о́дишся, *док.* 1. *з інфін.* Починати що-небудь робити. *У хаті півень був, здоровий та горлатий, Челядкам він спокою не давав, Раніш усіх заходиться співати* (Л. Глібов); — *Добривечір, Насте! — каже він. — На тобі гуску та заходжуйся варити вечерю, бо вже буде тиждень, як я обідав* (І. Нечуй-Левицький); *Писав Василь дуже рідко, але коли вже заходжувався писати, то на це йшов добрий зошит* (С. Журахович); *Він .. встромляв на одному й тому ж місці в пшениці свій мольберт і заходжувався малювати* (Р. Федорів); *Машина гуде, — це вже й татко пообідав і робити заходився* (Б. Грінченко); *Жваво, з юнацькою енергією заходився Семен ставити хату* (М. Коцюбинський); // *тільки док., рідко.* Вирішити що-небудь зробити. *Ми заходились розкувать Своїм невольникам кайдани* (Т. Шевченко); // *коло (біля) чого, рідко з чим, до чого.* Ставати до якоїсь роботи, братися за виконання чого-небудь, починати порядкувати, поратися біля чогось. *Різьбярі й малярі заходжуються ретельно коло покрас і статуй* (Леся Українка); *Семен Іванович мовчки заходжується біля картоплі* (Б. Антоненко-Давидович); *В хаті був наведений уже порядок. Одарка заходжувалась біля плити* (П. Панч); *Тим часом Гапка заходилась з вечерею, брязчала* [бряжчала] *мисками, стукала* (Марко Вовчок); *Левантина знову заходилася біля вікна. Обережно, помалу натискаючи, вона вихитала вікно з луток* (Б. Грінченко); *Гість заходився біля того стола господарювати* (І. Багряний); * Образно. *Природа неначе аж оце тепер розправила груди після весняних турбот і зітхнула, заходжуючись до літнього квітування* (Іван Ле); // *коло (біля) кого, рідко з ким, діал.* Доглядати когось, піклуючись, ходити за кимось, клопотатися біля кого-небудь. *Ляже* [жінка] *на піч і почне не знать що провадити, буцімто ув огні. Він, сердешний, тут із знахарками, із ворожками коло неї заходиться* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Він один заходився з Пилипюком, годував і поїв його* (І. Франко); — *Та ви роздягніться, спочиньте з дороги, — заходився біля приїжджого Іван* (Ю. Збанацький); // *зі спол.* щ о б, щ о б и. Докладати всіх зусиль до здійснення, досягнення чого-небудь. [Д і в ч а т а *(співають):*] *А дяк заходився патлатий, Щоб свічку до церкви забрать* (І. Кочерга).

2. *коло (біля) кого.* Починати вживати заходів щодо впливу на кого-небудь. *Чого вже він не робив, як біля їх не заходжувавсь, щоб вони хоч полаялись! — нічого не вдіяв. Досадно чорту* (О. Стороженко).

3. *тільки 3 ос., недок., розм.* Починатися, виникати. *Погане діло, думаю, заходиться оце в нашій хаті!* (І. Нечуй-Левицький).

4. *тільки 3 ос., розм.* Боліти, посилено битися (про серце). *Спалося йому погано, заходжувалося серце (після чар-*

ки завжди так) (Ю. Мушкетик); *Під вікнами вискнули гальма батькової машини. В Стефанії зайшлося серце* (І. Білик).

ЗАХО́ДИТИ, джу, диш, *недок.*, **ЗАЙТИ́,** зайду́, за́йдеш, *док.* 1. Ідучи, потрапляти куди-небудь, проникати в середину або вступати в межі чогось; входити. *На порозі їх зустрів учитель. — Заходьте, заходьте, люди добрі, — привітно посміхаючись, навстіж розчинив двері* (М. Стельмах); *— Гарпаг звелів покинути дитинку біля отих яруг, до яких і ти боїшся заходити, бо там царство шакалів та вовків* (І. Білик); *Задивилась дівчина на козака, а вівці минули свій двір, повтікали, розбрелися по бур'янах, корова зайшла в чужий город* (І. Нечуй-Левицький); *Він купався, зайшовши по груди у річку* (О. Довженко); *Тихо перейшовши терасу, Сахно зайшла в квітники* (Ю. Смолич); // Приходити, забігати куди-небудь ненадовго, мимохідь; відвідувати кого-небудь, навідуватися до когось. *Йдучи селом, Палажка заходила в декотрі хати, щоб попрощатися .. з молодицями* (І. Нечуй-Левицький); *Заходячи до мінометників, замполіт кожного разу питав, чи зберігається ще в них той альпійський канат, з яким вони колись штурмували скелю* (О. Гончар); [О р е с т:] *Я, може, згодом прийду, мені справді треба до матері зайти на який час* (Леся Українка); *Старий Муха таки й зайшов другого дня провідати товариша* (А. Головко); // *за ким — чим, по кого — що.* Приходити куди-небудь з метою забрати з собою когось, щось. *— Добре, Остапе, .. зайду за тобою, — сказав Самійло і потяг додому* (Г. Квітка-Основ'яненко); *За шинелею зайшов військовий, несучи на руках щось замотане в плащ-палатку* (Ю. Яновський); // Пливти, припливати куди-небудь. *Теплохід, повільно розвернувшись, заходив на внутрішній рейд* (В. Кучер); *Коли його запитували, чи багато кети заходить в річку Навату-му, — він завжди, зітхаючи, відповідав: — Мало, мало стало риби* (І. Багмут); *Баржа заходить до затону розлога, мов стадіон, ледве вміщається в берегах* (О. Гончар); // Вклинюватися, входити якоюсь частиною в що-небудь або в межі чогось. *Усі спрямували погляд на .. півострів, що заходив далеко в море* (С. Скляренко); *Голодний степ отут найдалі заходив своїм південним крилом* (Іван Ле); // Проходити в що-небудь, куди-небудь, маючи відповідний розмір. *Марко .. підпиляв його* [ключ] *трохи менше, ніж перший, але ключ зовсім не заходив у замок* (І. Микитенко); *Заходити в пази;* // Проникати куди-небудь (про тепло, холод, світло і т. ін.). *Рожевий світ укривав усю світлицю, по сволоках стрибали невеличкі зайчики, по кутках, куди світ не заходив, трусилася темнота* (Панас Мирний); // *розм.* Долинати (про звуки). *Разом з блискавками лунав гуркіт, а іноді заходили несподівані уривчасті звуки сурми* (Гео Шкурупій); *Тихо в саду, тільки джміль десь гуде в лопуху, мов у бочці, Тільки часами заходить од царини гомін комбайна...* (І. Вирган).

2. Наближатися до кого-, чого-небудь, обходячи його з боків і ззаду. *Ворог їх збоку заходить* (Б. Лепкий); *З боків уже заходили розсипані до атаки вершники* (Я. Качура); *Я стану з цього боку, А ти відтіль заходь* (М. Рильський); *Доходили* [Воронцов і Самієв] *єдиного висновку: перевал доведеться брати саме там, .. де ворог зовсім їх не сподівається. Там вони мусять перевалити цей кряж і зайти ворогові з тилу* (О. Гончар); * Образно. *Вітер заходив з усіх боків, обдирав гнилу драну з криші* [даху], *швиргав її* (Ганна Барвінок); // *на що.* Розвертатися півколом, стрімко спускатися і т. ін., ідучи на посадку, бомбардування і т. ін. (про літак, вертоліт і т. ін.). *Два юнкерси заходили на потопаючу "Грозу", і Самійло не міг їм цього подарувати* (В. Кучер); *Все на цій планеті, батьку, жорстко з'єднане у суті! Куля виліта осою з пальця правої руки. І коли "фантом" на джунглі у піке заходить круто, то у нас, як в сорок першім, у хатах летять шибки* (Б. Олійник); *Літак ніяк не міг зайти на посадку в Делі* (І. Карпа); // *кого, що, діал.* Обходити, перетинаючи шлях. *Він відділив часть монголів і післав* [послав] *їх горою на тухольський шлях, щоб зайшли молодців іспереду, від ліса* [лісу] (І. Франко); // *перен., розм.* Під час розмови вдаватися до різних підходів, хитрощів, щоб викликати співрозмовника на відвертість. *Прийшла* [Катря] *й сіла кінець стола; своїми білими руками меду батькові наливала й розмовляла. Тільки, як старий не заходив, нічого не говорила про себе* (Марко Вовчок); *Швейк заходив до нього з усіх боків. Розповідав, що це не вперше його ведуть під конвоєм і він завжди непогано розважався з тими, хто його супроводив* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека); *Підвернувсь* [писар] *до пана голови, — знав, з якого кінця зайти, — а той зараз і крикнув: "Не заступайся за Макуху!"* (Г. Квітка-Основ'яненко).

3. Ідучи, їдучи і т. ін., віддалятись від чого-небудь на велику відстань, потрапляти кудись далеко. *Микита .. пішов на вулицю. Тільки мати наказала йому далеко не заходити* (О. Копиленко); *З нудьги із двору погуляти Якось, задумавшись, пішла* [генеральша] *Та аж за царину зайшла* (Т. Шевченко); *Зайшли ми дуже далеко, аж до печер самих* (Марко Вовчок).

4. *за що і без дод.* Ховатися за що-небудь. *Місяць .. за хмари заходить* (С. Крижанівський); *Сонце, піднявшися, зайшло за невеличку хмару, що почала катастрофічно рости* (Ю. Яновський); *Низько над обрієм висить, але скоро зайде за хмару вечірниця* (С. Скляренко).

5. Спускатися за лінію обрію (про небесні світила). *Сонце заходить, гори чорніють. Пташечка тихне, поле німіє, Радіють люде* [люди], *що одпочинуть* (Т. Шевченко); *Місяць заходив за обрій* (М. Трублаїні); *Заходить сонце. Сніг іде, і серце на ніч місце мостить* (М. Вінграновський); *Вже тут її* [Марусю] *хоч клич — не клич, хоч що роби, а вже ні з місця не піде і очей від зірки не зведе, аж поки вона зовсім не зайде* (Г. Квітка-Основ'яненко); *В лісі вже темніло. Сонце давно вже зайшло* (І. Багряний); * Образно. *Як сонце, перейти хотів би я по світі, Щоб з усміхом зайти за мідний небосхил* (М. Рильський).

6. Виникати, починатися (про розмову, сварку і т. ін.). *В їх очах Володя часто помічав зелені вогники лютої ненависті, коли заходила розмова про капітана* (О. Донченко); *І от зайшла в них жвава суперечка, Що незабаром в сварку перейшла, А там перекотилася і в бійку* (М. Рильський); *Гості про свої пригоди не розповідали — розмова зайшла навколо останніх подій на Січі* (Д. Білий); // Наставати, надходити (про час, свята, пори року і т. ін.). *Заходила ніч. Містечко стихло, причаїлося* (М. Чабанівський); *Заходила осінь, дні ставали коротшими й холоднішими, з дерев облітало пожовкле листя* (О. Гуреїв); *Заходить вечір, Палений крильми. Зникаючого дня Спадає тиша* (В. Стус); *Заходив новий день — підіймався із снігової крутії, потім знову тонув у ній* (Микита Чернявський); *Було літо. Вже зайшли жнива* (І. Нечуй-Левицький); // *на кого і без дод., розм.* Нападати (про хвороби). *Підсип вугілля про запас і двері прочини, і*

виглядай — заходить сказ слугою сатани (В. Стус); *Зайшла холера на кури.*

7. *тільки док., розм.* Відбутися, статися. *Великі зміни зайшли в природі сеї гори за п'ять літ* (І. Франко); *Пішов* [Гриць], *і довго звістки не було. Аж втікачі, з Дрогобича прибулі, Розповіли, що в городі зайшло* (М. Бажан).

8. *з ким, розм.* Вступати у стосунки, мати з ким-небудь щось спільне. — *Велике диво — полковий лікар! Се злидні, біднота! Що тобі з такими заходити?* (Марко Вовчок); *Філістри* [філістери] *звикли справи серця все "практично" рішати .. Але, звісно, заходити з такими "практичними" (на чужий кошт) людьми не варт* (Леся Українка).

9. *з інфін., розм.* Починати що-небудь робити; заходжуватися (у 1 знач.). *А заходь, заходь орати першим, Яшний Василь* (П. Тичина); *Коли брала* [Горпина] *кісся в руки і заходила косити, — її ручка була найширша, і ніхто за нею не міг угнатися* (Ю. Яновський).

10. *тільки 3 ос., за що, перен., розм.* Тривати, діяти і т. ін. безперебійно. *Робота за роботу заходить. Ті гній возять, інші дерева білять та обрізують* (О. Гончар); // Зберігатися довше, ніж намічалося. — *А ми ще й кабана не кололи, що то сало зайшло за сало, — жартує Григорій* (М. Стельмах).

11. *тільки 3 ос., чим, перен., розм.* Застилатися або наповнюватися чим-небудь. *Очі йому смертельною мрякою заходять, але на обличчю* [обличчі] *його саме горде завзяття* (Б. Лепкий); *Горить! Уже півнеба димом зайшло* (В. Кучер).

12. *тільки недок., кого, що і коло кого — чого, діал.* Доглядати кого-, що-небудь. *Почала мати заходити коло старого* (Марко Вовчок); *Теща сама заходила маленьке домашнє хазяйство* (І. Франко).

Вступа́ти (захо́дити, встрява́ти, втруча́тися *і т. ін.)* / **вступи́ти (зайти́, встря́ти, втру́титися** *і т. ін.)* **в розмо́ву** *(рідше* **до розмо́ви,** *розм.* **у бала́чку)** *див.* **вступа́ти**[1]; **Вступа́ти (захо́дити, вхо́дити** *і т. ін.)* / **вступи́ти (зайти́, ввійти́** *і т. ін.)* **у супере́чку (в сва́рку) <Іти́ / піти́ на супере́чку (на сва́рку)> <Заво́дити / завести́ супере́чку (сва́рку)>** *див.* **вступа́ти**[1]; **(1) Захо́дити / зайти́ в о́чі** — подразнювати слизову оболонку очей. *Марко Артьомов, щоб не образити господаря, кусав гірку, що заходила в очі й видавлювала сльози, цибулину* (С. Чорнобривець); — *Ану, Ільку, піди одсунь, — кажуть мати, а в самих сльози з очей — кіть, кіть: жарину в клоччі роздмухували, так воно в очі зайшло* (Григір Тютюнник); **(2) Захо́дити / зайти́ у тяж,** *заст.* — ставати вагітною. *Теодор кохається з Віолантою, донькою свого пана Амеріга; дівчина заходить од нього в тяж* (М. Лукаш, пер. з тв. Д. Боккаччо); *Знов зайшла* [Роксолана] *в тяж і народила Сулейманові ще одного сина, і султан назвав його Джихангіром — покорителем світу* (П. Загребельний); **За́шпори захо́дять / зайшли́** *див.* **за́шпори; Розмо́ва іде́ (захо́дить, веде́ться, то́читься** *і т. ін.)* / **пішла́ (зайшла́)** *див.* **розмо́ва.**

○ **(3) Захо́дити в жа́рти** *з ким* — жартувати. [О м е л я н:] *При людях вам кажу, в кепські жарти собі зо мною заходите!* (І. Франко); *Як просив* [Михайло] *сірнички, або води, або коли питав, чи пан дома, то все був дуже чемний. Не заходив собі ніколи з нею в жарти й не плів пустих слів* (О. Кобилянська).

◊ **(4) [Аж] у зу́би захо́дить / зайшло́** *що* — про появу зубного болю (здебільшого від холодної їжі, питва). *Холодная вода твоя у зуби заходить* (П. Чубинський); *Вони п'ють досхочу, бо сік той солодкий, тільки що холодний, аж у зуби заходить* (Ю. Збанацький); *Пиво було таке холодне, аж у зуби заходило* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека); **Глузд (ум) за ро́зум заверта́є (захо́дить) / заверну́в (зайшо́в)** *див.* **глузд; Дале́ко не пої́деш (не заї́деш, не за́йдеш)** *див.* **пої́хати; Дур захо́дить / зайшо́в у го́лову** *див.* **дур; (5) Зайти́ (ввійти́, піти́, потра́пити** *і т. ін.)* **не в ті две́рі (не ти́ми двери́ма),** *жарт.* — зробити, учинити, сказати і т. ін. не так, як треба. *Лагідніший тон намісника знов збудив деяку надію. Та бідолаха* [Калинович] *знов не в ті двері попався* (І. Франко); *Калокір не знав, що відповісти. Розумів, що не в ті двері потрапив* (Б. Лепкий); *Український сепаратистський буржуазний рух здавався мені найреволюційнішим рухом, найлівішим, отже, найкращим .. Таким чином, я ввійшов у революцію не тими дверима* (О. Довженко); **(6) Зайти́ / захо́дити у безви́хідь (у [глухи́й] кут, у за́куток** *і т. ін.):* а) опинитися у складному, скрутному становищі; бути безпорадним перед чим-небудь. *Його стосунки з Варварою Олексіївною зайшли в глухий закуток, а Васса щодень ставала непримиренніша* (Г. Епік); *Викликав її до дошки. — Не піду! — уперто сказала вона. Так я зайшов у безвихідь. Ну, що з нею робити?* (Ю. Збанацький); *Чим більше я розмірковувала про своє становище, тим більше заходила в кут, не знаходячи виходу* (П. Колесник); б) не принести результату. *Інколи навіть здавалося, що вся робота зайшла у безвихідь і все чисто треба починати спочатку* (В. Собко); *Його робота над ультразвуковим кардіоскопом заходила в глухий кут* (Ю. Мушкетик); в) припинити свій розвиток, не мати логічного продовження. *Зайшло* [життя] *в глухий кут, зупинилося, а це гірше за смерть* (П. Загребельний); **(7) Захо́дити / зайти́ в го́лову:** а) *(кому)* з'являтися, виникати у свідомості (про думки, запитання і т. ін.); хто-небудь починає думати про щось. *Маланці заходило в голову, що сталося з Гафійкою? Наврочив хто? Налякав?* (М. Коцюбинський); *Нічого там не горить. То місяць .. Що це тобі в голову зайшло? Спи!* (С. Васильченко); б) утрачати здатність чітко мислити, розумно діяти; божеволіти. — *Василю! ти з великого розуму та в голову заходиш! Ті філософські книжки не доведуть тебе до пуття* (І. Нечуй-Левицький); [К и л и н а:] *Пробі, чоловіче, чи ти вже в голову зайшов, чи що?* (Леся Українка); в) напружено думати над чим-небудь, шукаючи виходу; згадувати щось. *Цього він нікому не казав, .. сам собі думав до слушного часу. У голову заходив, міркуючи, що б його зробити* (Б. Грінченко); *Семен заходив у голову, з якого села може бути цей молодий чоловік* (Л. Мартович); **(8) Захо́дити / зайти́ в ду́шу (в се́рце)** — глибоко хвилювати, вражати кого-небудь; запам'ятовуватися. *Всі, перехиливши голови і затаївши дух, слухають .. Кожне слово .. заходить у душу* (Панас Мирний); *Там, за кордоном .. Григорій позбувся був його* [смутку] *зовсім. І було тоді надзвичайно радісно й легко ... Чому ж це тепер знову, тут, він починає заходити в серце?* (М. Івченко); **(9) Захо́дити / зайти́ (заї́хати) дале́ко** — виходити за межі припустимого, звичного, прийнятного і т. ін. *Саме Іван час від часу з властивим йому спокоєм стримує хлопців, коли вони аж надто далеко заходять у своїх пересміхах щодо Мини* (О. Гончар); *Гофман почервонів: — Е... ви заїхали дуже далеко. Так можна й того... з партії* (М. Хвильовий); — *Не будемо розводити на цю тему дискусій, інакше далеко зайдемо* (О. Гончар); **(10) Захо́дити / зайти́ збо́ку** — говорити про суть справи непрямо, натяками; по-

чинати з другорядного. [Храпко:] *А чого ж ти ждеш від моїх ворогів лихих?.. До мене прямо не знають, як підступити, та збоку заходять...* (Панас Мирний); **(11) Захо́дити / зайти́ у при́язнь** *з ким, заст.* — починати приятелювати. *Вона бездоганно правила своє шкільне діло, але ніколи ні з ким не заходила в приязнь* (Дніпрова Чайка); *Лисичка з Журавлем у велику приязнь зайшли, навіть десь покумалися* (І. Франко); **Захо́дить / зайшла́ мо́ва** *див.* **мо́ва; О́чі зайшли́ (закипі́ли) слізьми́ (сльоза́ми)** *див.* **о́ко¹; О́чі тума́ном захо́дять** *див.* **о́ко¹.**

ЗАХОДИ́ТИ, ходжу́, хо́диш, *док.* 1. Почати ходити вперед і назад; закрокувати. *Антін урвав* [розповідь]. *Встав знову з крісла і заходив по хаті важким, виразним кроком, наче втоптував в землю затаєні згадки* (М. Коцюбинський); *Вадим злегка почервонів, потім тріпнув головою й заходив із кутка в куток* (В. Винниченко); // Швидко зарухатися, перев. під час роботи (про руки, предмети в руках і т. ін.). *Пісня перервалася на яку годину і знов знялася, і знов заходили малі рученята коло квіточок* (Панас Мирний); *У Сані голка заходила жвавіше. За кілька хвилин все було готове* (М. Коцюбинський); // Почати рухатися по якій-небудь поверхні (про інструменти, предмети спеціального призначення і т. ін.). [Хотина:] *Як взяв* [Роман] *молотка у руку, то так він у нього і заходив по кувадлі* [кувадлу], *як смичок по скрипці!..* (М. Кропивницький); *За мить щітка заходила по черевику ще хутчіш* (Ю. Смолич); // Почати швидко перебігати з одного об'єкта на інший (про очі, погляд). *Попенкові очі заходили по хаті, по столі, — він шукав чого-небудь з їжі* (Панас Мирний); // *перен.* Почати передаватися, переходити з уст в уста (про вісті, чутки і т. ін.). *По селу заходили страшні вісті* (Панас Мирний).

2. Захитатися, заколиватися (від поштовху, струсу, певного руху і т. ін.). *Кадило само по собі заходило в такт тій самій пісні, яку вчора співали за вікном хлоп'яки* (П. Панч); // Затремтіти, задрижати. *Приклад притиснула* [Марія] *до плеча і боялася, щоб не здригнулася гвинтівка, не заходила в замерзлих руках* (В. Кучер); *Засміявся злісно американець, і щелепи заходили в нього під шкірою* (О. Бердник); *Губи його заходили, ніби їх сіпали невидимими поводами* (Р. Андріяшик); *У полковника Бракватісти заходила нижня щелепа, масивна важка щелепа вгодованого бульдога* (Ю. Бедзик).

3. Почати обертатися по колу; закружляти. *Раптом заходила, закружляла сцена* (Ю. Яновський); // Замелькати, то з'являючись, то зникаючи. *Спершу засвітилася в старого усмішка в пригаслих очах, а потім по обличчю заходили якісь тіні* (М. Старицький); *Заходили легкі тіні понад землею, мов душі померших* [померлих] *або сонні причуди* (Панас Мирний).

4. *рідко.* Почати прискорено битися; закалатати (про серце). *Вона .. з таким лютим гавкотом кинулась кудись од хати, що Андрію Григоровичу аж серце млосно заходило* (В. Винниченко); *Серце заходило, як на шворці, забилося нервовими стрибками, а очі раптом помутніли й ніби посліпли. Сергій пішов до ліжка і майже впав* (Г. Епік).

5. *що і без прям. дод., розм.* Згубити, втратити що-небудь, десь ходячи. *Як глянула Мотря на його* [нього], *то й перелякалася... — .. Де це твоя свитка, шапка?.. Заходив, кажеш, не тільки гроші, та й те...* (Панас Мирний).

◊ **Голова́ [йде́ (хо́дить)] / [пішла́ (заходи́ла)] о́бертом (кру́гом, хо́дором** *і т. ін.)* *див.* **голова́; Думки́ (ду́ми) ко́лесом (хо́дором) заходи́ли (закрути́лися, пішли́) [в голові]** *див.* **ду́мка; Кругі́ (кружа́ла) літа́ють (іду́ть) / заліта́ли (пішли́, заходи́ли) пе́ред очи́ма (в оча́х)** *див.* **круг¹; Ходи́ти / заходи́ти хо́дором (ходуно́м)** *див.* **ходи́ти.**

ЗАХО́ДИТИСЯ¹ *див.* **захо́джуватися.**

ЗАХО́ДИТИСЯ², джуся, дишся, *недок.,* **ЗАЙТИ́СЯ,** йду́ся, за́йдешся, *док., розм.* 1. *від (з, зо, од) чого, рідко у чому і без дод.* Відчувати стиснення у грудях, важко дихати; задихатися, захлинатися. *Я заходився зо сміху при таких оповіданнях* (І. Франко); *Чудесне відчування пройняло дівчинку, збудило кожну жилку, співала, аж заходилася* (К. Гордієнко); *Лише на ранок, коли сходить сонце, Оленка перестає плакати, .. а тільки ніч — дитина в плач, у крик і аж синіє, аж заходиться* (О. Гончар); — *Ти куди? Ти голосував проти? Ні?* — *і вдарив* [Матюха] *у пику, аж той зайшовся* (А. Головко); *Десь собачатко тут взялося Кудлате, миршаве, мале, Загавкало і аж зайшлося, — Таке було на вдачу зле...* (С. Воскрекасенко); *У коклюші якось зайшовся* [син], — *Не відкашлявшись, так і затих* (М. Гірник).

2. Дуже сильно, захлинаючись, плакати, сміятися, кричати і т. ін. *Він метушився, харкав піною і верещав, аж заходився* (Ю. Винничук); *Поздоровкавсь* [Петро] *із празником, а тоді до Параски: — Чого розбалакалась? .. там, може, дитина зайшлась?* (Ганна Барвінок); — *Здоров, хлопче,* — *сказав старий байгородець, виглядаючи з хвіртки ..* — *Чого ти регочешся?.. Кіхана ще більше зайшовся* (Ю. Яновський); *Впала сестра та як заголосить... На всю ниву зайшлася* (О. Ковінька).

3. *чим і без дод., перен.* Починати видавати звуки високої частоти, напруги, великої сили, швидкості і т. ін. — *Ввв...* — *заходяться німі велетні* [дерева] *вгорі, і вже тільки в ушах причувається, як серед шуму-бору квилять десь голі пташенята, що бурею викинуло з гнізда* (С. Васильченко); *Зайшовсь кулемет з усієї снаги* (Л. Первомайський); *Зненацька хтось закричав не своїм голосом, загриміли постріли і зайшовся сполошеним бемканням сигнальний дзвін* (В. Чемерис).

4. Покриватися або наповнюватися чим-небудь. *Він не відзивався. Його очі заходилися грубими слізьми, і він відвертався від неї* (О. Кобилянська); * Образно. *Небо все зайшлося світом, і зірочки трохи попригасали, а жито і всяка квітка край дороги сильніше запахли* (Грицько Григоренко).

5. *з інфін.* Починати що-небудь робити, не стримуючись. — *Улясю, дочко моя хороша! Що в тебе болить, голубко...* — *Не доказала і залилась дрібними, як горох, сльозами... Діти й собі зайшлися плакати* (Г. Косинка); *Мокрина надто близько до серця взяла невістчину біду. Гаряче зайшлася корить Гната, що не вміє захистить жінки* (К. Гордієнко).

6. *тільки док., на (про) що, безос.* Виникати, починатися. *А як зайдеться на війну — В найвищу* [хочу] *вдарити струну, Щоб найсильніш рука стискала Меч, викуваний із орала* (М. Рильський); *З живим розвестися могла б, але з загиблим... — Ні, Іване, — сказала* [Лукія] *якось, коли зайшлося про це. — Мою долю на війні вбито. І більше вони до цього не поверталось* (О. Гончар).

[Аж] се́рце захо́диться / зайшло́ся *див.* **се́рце; (1) Захо́дитися / зайти́ся га́вканням (га́вкотом)** — починати гавкати, валувати, захлинаючись (про собак). *Зірвалися спросоння собаки, зайшлися хрипким гавканням, кидаючись на когось за густим зеленим чагарником* (З. Тулуб); *Я підійшов ближче до хати, в якій народився й виріс, коли ж раптом*

зайшовся, рвучи ланцюга, гавкотом наш собака (Валерій Шевчук).

◊ **(2) Зайти́ся (зали́тися) рум'я́нцем** — почервоніти від хвилювання, сорому, збудження і т. ін. — *Я стільки чув про тебе, капітане, що, коли накажеш — в огонь для тебе скочу, — вигукнув голубоокий Юра, заливаючись рум'янцем* (Я. Галан); — *Що ж ти здавала? — Твір .. — І писала його, мабуть, азбукою морзе? — весело зауважив брат. Тоня зайшлася рум'янцем: — Ти вгадав* (О. Гончар); **Залива́тися (залягáтися, захóдитися) / зали́тися (залягти́ся, зайти́ся) від сміху (зó сміху, від ре́готу, смíхом, ре́готом)** *див.* **залива́тися; (3) Захóдитися / зайти́ся кри́ком (від кри́ку)** — починати дуже сильно кричати, галасувати. *Генерал не зносив, коли хтось підвищував голос, тим паче — заходився криком* (Ю. Смолич); *Дитина заходилася від хрипкого, слабого крику...* (Л. Смілянський); *Аж там, десь скраю, зайшлася смертельним криком знесилена жінка і засвистів нагай* (А. Хижняк); **(4) Захóдитися / зайти́ся піснею (співом)** — починати захоплено співати. *Десь заходилися співом, високий голос, покриваючи інші, виводив...* (Г. Колісник); *Почавши співати жартома, згодом вона схитнула нетерпляче головою, повела плечима, ніби скинула з себе щось зайве, гордо свіпула очима й без жодного вже жарту сміливо зайшлася піснею* (С. Васильченко); *І зайшовся, і залився буйним співом птах* (І. Вирган); **(5) Захóдитися / зайти́ся плачéм (рида́нням, сльоза́ми, від пла́чу, від рида́ння, від сліз** *і т. ін.)* — починати плакати, гірко ридати. *Раптом заходиться* [Любов] *істеричним плачем і кидається в хату* (Леся Українка); *Катруся заходилася від плачу і кашляла на все поле* (В. Стефаник); *Лукія припала Лаврінові до грудей. Вона не могла себе більше стримувати і зайшлася риданням* (О. Донченко); *Поцілувавши батька в замурзану руку, Ліда тут же зайшлася сльозами* (П. Панч).

ЗАХОДИ́ТИСЯ *див.* **захóджуватися.**

ЗАХОДО́ВИЙ, а, е, *діал.* Призахідний. *Ревучий водопад, переливаючись у кармазинових променях заходового сонця, непорушним кровавим стовпом стояв над опустілою тухольською кітловиною* (І. Франко); *Останнє проміння заходового сонця продиралося місцями в гущавину лісу* (О. Кобилянська); *Все розцвітало, золотіючи від заходового сонця* (О. Ільченко).

ЗАХО́ЖИЙ, а, е, *розм.* Який прийшов, приїхав і т. ін. звідки-небудь. — *Чи ти, Василино, стеблівська, чи захожа? — спитав Мина* (І. Нечуй-Левицький); *Пішов* [козак] *на двір, знайшов прутик і, зробивши з нього хрестик, встромив серед кімнати: господар побачить і знатиме, що в домі була захожа людина й відвідала хліба-солі* (П. Панч); *Люди тутешні не дуже-то люблять чужинців захожих, Гостем не приймуть того, хто з іншого краю прибуде* (Борис Тен, пер. з тв. Гомера); // *у знач. ім.* **захóжий,** жого, *ч.;* **захóжа,** жої, *ж.* Немісцева людина. *Жінка й парубок ще довго стояли — дивились услід, аж поки не скривсь захожий з очей у кривій вулиці* (Панас Мирний); *Захожий, голосно зареготавши, спитав: — А, то це ви і є сьоме чудо світу?* (Л. Дмитерко).

ЗА́ХОЛОД, у, *ч., діал.* Холодець. *Дев'ятнадцять самих баранячих голів до захолоду сама посмалила .. та в комору й повиносила* (Ганна Барвінок); *Коли вже у селі був храм — тоді старалися: і захолод вистоювався у холодних сінцях, і пироги пеклися, і голубці робили, і котлети* (із журн.).

ЗАХОЛО́ДА, и, *ж., заст.* Застуда. *Вона вже й з кошиком, назбирає і ягоди, і листя, .. сушить і в'ялить і на згагу, і на хрипоту, і на гризь, і на захолоду* (Марко Вовчок).

ЗАХОЛОДА́ТИ, áє, *безос., розм.* Док. до **холодáти;** похолодати. *Перед вечором знявся рвучкий вітер і захолодало* (О. Донченко); *Вже добре-таки захолодало. Вдень ще нібито й нічого, сонце пригріє — і стане тепліше, а вночі погода мінялась* (Б. Левін).

ЗАХОЛОДИ́ТИ, лоджý, лóдиш, *док., розм.* 1. *що.* Док. до **холоди́ти** 1; охолодити. *Незважаючи на сніг, надворі не холодно, бо вітру й морозу нема, якесь біле й м'яке повітря, "неначе хто розпровадив* [розпустив] *у молоці пух і, захолодивши його трохи на льоду, полив ним небо і землю", — так сказав би Нечуй* (Леся Українка); *Існує кілька дієвих способів, як можна захолодити кімнату без кондиціонера* (з Інтернету).

2. *кого, що.* Дати кому-, чому-небудь замерзнути, змерзти. *Було іноді й чоботи на мені драні, мотузкою зв'язані: ні за що справить..; було, й замочу ноги, і захолоджу* (Ганна Барвінок); [Г а н н а С е м е н і в н а:] *Подуріли, чи що?! Та дитину захолодите!* (В. Винниченко); *Згорнувши онучі, Максим сховав їх за пазуху й більше не пробував використовувати. Захолодив ноги в крижаній калюжі й пішов так* (І. Багряний); // *що.* Викликати відчуття холоду в чому-небудь. *Майорові одразу ж захотілося здихатися і натовпу, і нав'язливої баби, і ще чогось неясного, тривожного, що враз гадиною заповзло в душу і захолодило усе нутро* (Ю. Бедзик); // *безос. Раптом Василя захолодило в плечах* (І. Чендей).

3. *що, перен.* Док. до **холоди́ти** 3. *Знову скажений біль захолодив мозок* (Ю. Яновський).

ЗАХОЛОДИ́ТИСЯ, лоджýся, лóдишся, *док., розм.* 1. Перебуваючи в несприятливих погодних умовах, змерзнути. *Занедужала Галя. Йшла якось по роботі з поля, удень душно було, а тут — де взявся вітер, буря, дощ ливний — захолодилася вона та й занедужала* (Марко Вовчок); *Захолодитися, гуляючи по Празі, просто нереально — на кожному розі ви зустрінете невеликі й дуже затишні ресторанчики і бари, де завжди можна зігрітися* (з газ.).

2. *рідко.* Відчути прохолоду. *Пиво було недобре, та все ж Савка трохи захолодився, горло промив* (О. Маковей).

ЗАХОЛОДІ́ТИ, íю, íєш, *розм.* Док. до **холодíти** 2. *Ох, ляжу у сьому садку, де стояли, де говорили, серденько, з тобою, на сирій земельці, — вона ж мене обійме й обгорне, і прохолодить моє кипуче змучене серце, — коли б навіки захолоділо!* (Ганна Барвінок); *Вона якось захолоділа... На дух-мару вона походила з своїм нездвиженим обличчям, із своїм поглядом безпричасним* (Марко Вовчок).

ЗАХОЛО́ЛИЙ, а, е. Дієпр. акт. до **захолóнути, захолóти** 1–6. *Вони стояли, розтираючи обличчя руками, притупували захололими ногами* (В. Собко); *Він випив залпом майже півсклянки захололого чаю* (С. Журахович); *Вночі приходив Григорій, гучно тупотів ногами, гримів каструлями, відшукуючи захололу вечерю* (П. Загребельний); *Пішов Гнат навідати Надію. Знайшов її захололу, опухлу в коморі в куті з дитиною в пелені* (У. Самчук); *А на колінах важко перед ним Вклякала жінка, поглядом смутним Вдивляючись у риси захололі* (Л. Первомайський); *Герметичність системи охолодження двигуна забезпечується клапаном у пробці розширювального бачка. Клапан відкривається при зниженні тиску в системі (на захололому двигуні)* (з наук.-техн. літ.).

ЗАХОЛО́НУТИ, о́ну, о́неш; *мин. ч.* захоло́нув, нула, ло *і* захоло́в, ла, ло; *рідко* **ЗАХОЛО́ТИ,** о́ну, о́неш, *док.* 1. Док. до **холо́нути** 1; охолонути. — *Будьте ласкаві, пиріжки помазуйте маслом, поки гарячі, бо швидко й захолонуть, — припрошувала Ватя писаршу* (І. Нечуй-Левицький); *Шульга сидів, замислившись, у кріслі. Давно захолов чай* (Н. Рибак); *Гірше стало під ранок, коли випали холодні роси, — ноги по коліна змокріли, захололи, і йти стало важко* (В. Малик); *Вода у ванні встигла захолонути* (Ю. Андрухович); // Загуснути, стати твердим від охолодження; застигнути. *Як здумала Мотря знову їсти, то все вже загусло, захололо* (Панас Мирний); *Здавалося, що земля тут в хвилину гніву наморщила свою кору, як дикий звір шкуру, та й так і захолола* (М. Коцюбинський); *Після космічного вибуху Сонце мало стати жовтим карликом, його енергії вже не вистачило б для Ра. Планета повинна замерзнути, захолонути* (О. Бердник); // *розм.* Перетворитися на лід (про рідину). * У порівн. *Кругом гори стояли непорушно хмари, неначе захололи білі хвилі моря* (І. Нечуй-Левицький).

2. Док. до **холо́нути** 2; задубіти, заклякнути (про тіло, його частини). [А н з о р г е:] *Я був тоді ще хлопчаком .. Зморився та й заснув собі враз коло слабого* [батька] — *що я тоді тямив? — коли се прокидаюсь, а він вже захолов* (Леся Українка); *Ще не встиг труп захолонути, як в коридорі зчинилася біганина* (І. Багряний); *Таке вже було в нього серце і такі гарячі руки. Руки, які перестануть щось творити лише тоді, коли навіки захолонуть* (В. Козаченко); * Образно. *Доки мозок мій навік не захолоне, Із нею* [піснею] *буду я радіти і тужить* (Д. Павличко).

3. *перен.* Док. до **холо́нути** 3; завмерти, заціпеніти. — *Хтось мене ляп по руці. Я так і захолола уся. Дивлюсь — Марко* (М. Коцюбинський); *Я накрив брезентом свою схованку та взяв конем до воріт, бо назустріч, похитуючись у сідлах, скакала мокра від дощу, мов той хлющ, трійка польських кавалеристів. Я захолонув од такої зустрічі* (Г. Косинка); *Застрягли слова в горлі Кравченка, отетеріли, захолонули присутні* (І. Кириленко); // *безос. В мене захолонуло всередині, неначе я наївся м'яти* (О. Довженко); // Стати нерухомим (про предмети). *Глянеш на все те здалеки з гори, і здається тобі, що бачиш якесь зачароване царство, де все поснуло й ніби скам'яніло: і гори, й ліси, і вода, навіть самий місяць з своїм тихим промінням скам'янів і захолов* (І. Нечуй-Левицький); *Велетенської сили грім звалився на море, і здавалося, буря завмерла від тієї сили, хвиля захолонула перед кораблями* (В. Кучер); // Залишитися незмінним; не зникнути (про почуття, вираз обличчя і т. ін.). *Що були колись ті урази .. і що вони тепер захололи, застигли в серці старого — теж було видно добре...* (Панас Мирний); *Скляні, некліпаючі очі* [Ликери] *дивилися кудись у куток, на напівстулених устах захолола передсмертна судома* (С. Добровольський); *Вранці Петро дивився на неї так, ніби вчорашній переляк захолов ув очах і не хоче розтавати* (Микита Чернявський).

4. Охолонути після припинення роботи, дії (про двигуни, мотори і т. ін.). — *Захолов мотор, — заклопотано сказав Славко, присідаючи навпочіпки* (О. Бердник).

5. *безос., перен., рідко.* Пройти, залишитися поза увагою; минутися. *Халяви — мов у воду впали. Сердитий, як вогонь, Кирило напав на домашніх. Божилися, клялися, що сном і духом нічого не знають. Може, так би й захололо, та Петрусь зрадницьки глянув на пополотнілого Северка* (А. Іщук).

6. *перен.* Зупинитися в розвитку. *Не встигаючи за темпами розвитку новітніх технологій, вітчизняна цукрова промисловість захолола на місці* (з газ.).

◊ **[Аж] холо́не / захоло́ло (захоло́нуло, похоло́нуло) се́рце (в се́рці) <[Аж] холо́не / захоло́ла (захоло́нула, похоло́нула) душа́>** *див.* **се́рце; [І] слід захоло́нув (захоло́в, засти́г, загу́в, прохоло́нув, прохоло́в, проча́х** *і т. ін.) див.* **слід**[1]**; Кров холо́не (крижані́є, застига́є** *і т. ін.)* **/ захоло́ла (засти́гла, заледені́ла** *і т. ін.)* **у жи́лах** *див.* **кров; Се́рце захоло́нуло (захоло́ло)** *див.* **се́рце.**

ЗАХОЛО́ТИ *див.* **захоло́нути.**

ЗАХОМУТА́ТИ, а́ю, а́єш, *док., кого.* 1. Надіти хомут на коня. *Батько захомутав вороного і повернувся до хати* (із журн.).

2. *перен., розм.* Підкорити кого-небудь, позбавити свободи дій, самостійності і т. ін. *Мозолівці також думали: "Захоче* [межувальник] — *обдурить". Порадили Романові хоч тепер пильніше доглядати. Роман на це тільки махнув рукою: — Тепер все одно: захомутали вже* (П. Панч); *Це застарілий стереотип, що жінки сплять і бачать, як захомутати чоловіка, аби вискочити заміж* (із журн.).

ЗАХОПИ́ТИ *див.* **захо́плювати.**

ЗАХОПИ́ТИСЯ *див.* **захо́плюватися.**

ЗАХО́ПЛЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **захопи́ти.** *Вся величезна територія Північної Таврії, захоплена противником протягом літа, після кількаденних боїв була очищена від його військ* (О. Гончар); *Від Глущуківського поля, захопленого Генріхом, мав розпочинатися справедливий розподіл землі* (С. Чорнобривець); *Натовп стихійно розбивається на дві частини, і, захоплений однією з них, я біжу, мов навіжений, вперед* (П. Колесник); *Я був захоплений величчю просторів нашої країни і її дивовижними багатствами* (О. Довженко); *Антей все не бачить її, захоплений грою* (Леся Українка); *Археолог не чув нічого, цілком захоплений вивченням стріли* (В. Владко); *Батько й дочка так були захоплені розмовою, що не помічали того гарячкового погляду, якого не зводив з них ад'ютант капітана* (Ю. Збанацький); // **захо́плено,** *безос. пред. Її захоплено на вулиці, де вона, випнувши перед себе кужіль, на ході* [ходу] *виводила вовняну нитку та щось бубоніла до себе* (М. Коцюбинський); *Моста було захоплено, танк загорівся, екіпаж вискочив з машини й потрапив під обстріл, але все обійшлося без тяжких втрат* (Ю. Яновський); // *у знач. ім.* **захо́плений,** ного, *ч.* Той, кого взяли в полон, силою затримали, позбавивши волі. *Ткнувши револьвер собі за пояс, він взявся обшукувати захопленого* (О. Гончар).

2. *у знач. прикм.* Який захопився ким-, чим-небудь. *У кімнату вскочив розчервонілий, захоплений, з блискучими від весни очима, Юрко* (М. Івченко); *Мене хтось піснею широкою стріває, І квіти кидає захоплена юрба* (О. Олесь); *Вищать від захвату й сміху захоплені хлоп'ята* (Н. Забіла); // Який виражає радість, збудження, піднесення і т. ін. *Залунали захоплені оплески* (О. Донченко); *Сяо дивився на Глушака захопленим поглядом* (О. Довженко); *Муся дивилася на Володю захопленими і трохи зляканими очима* (Д. Ткач); *Хлопець посміхається тією захопленою посмішкою, яка грає тільки на юних обличчях* (М. Стельмах); // Сповнений радості, збудження, піднесення і т. ін. *Через все життя Волошин*

проніс в душі квітучий жар поезії й довірливу, захоплену, майже дитячу любов до природи та людей (Л. Дмитерко).

ЗАХО́ПЛЕНІСТЬ, ності, *ж.* Стан за знач. **захо́плений** 2. *Вони покашлювали, дивувались зайвою, на їх погляд, захопленістю вчителя: ну що справді такого: вони проспівали пісню, яку в їхньому селі знає кожний* (Б. Левін); *У нього була досить банальна захопленість, притаманна багатьом чоловікам двадцятого століття: він любив збори, засідання, нічого більше не знав і не вмів* (П. Загребельний); *На симпозіум разом з ним їхала ще досить молода аспірантка, яка очей не зводила з Андрія Васильовича (може, через надмірну захопленість науковим керівником і робота над кандидатською дисертацією посувалася не так успішно, як хотілося б їй і деканатові)* (В. Дрозд).

ЗАХО́ПЛЕННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **захопи́ти** 1–3. *Автонавантажувач може виконувати операції захоплення, вертикального і горизонтального переміщення вантажу* (з наук.-попул. літ.); — *Захоплення гітлерівцями Пулковських висот означало б для Ленінграда смерть* (Остап Вишня); *Старший Михайлів син, Чеслав, князь Вишеградський і регент Імперії, будь-що прагнув виграти час, аби встигнути привести в дію вже добряче заіржавілий механізм давно підготовленої змови з захоплення верховної влади* (О. Авраменко).

2. Стан за знач. **захопи́тися** 1; піднесення, радість, запал. *Все це* [краєвид] *так осяяно сонцем або вкрито тінню, так виповнено блакитною імлою, що голова морочиться од захоплення і серце перестає битись в грудях* (М. Коцюбинський); *Оксана весь час .. від захоплення сплескувала долонями* (В. Винниченко); *Горять скрипки в весільній брамі, на ній стобарвний прапор дня. Іду в захопленні й нестямі, весни розспіваної князь* (Б.-І. Антонич); // Найвище задоволення, схвалення кого-, чого-небудь. — *Яка надзвичайна людина! Як треба його поважати, в мене просто слів немає, щоб висловити своє захоплення!* (В. Владко); *Ні я, ні професор не могли втриматися, щоб не висловити свого захоплення краєвидами Херсона* (І. Багмут); *Гальшка взяла сорочку і аж ахнула від захоплення, бо була та сорочка легесенька, мов місячний промінь, а така гарна, що очей не відведеш* (Ю. Винничук).

3. Стан за знач. **захопи́тися** 2; великий інтерес, потяг до кого-, чого-небудь. *Чим більше Бронко роздумував про це, тим правдоподібнішим починало здаватись йому, що ота манера Каминецького пересипати свою мову приповідками, оте захоплення спортом, рибальством, оте марення музикою — не зовсім щирі* (Ірина Вільде); *Не хотів* [Панас] *миритися з її захопленням полювати, доводив, що будь-яке кровопролиття повинно бути бридке людині* (І. Пільгук); *Тамара в захопленні дивилася на цю незвичайну людину* (А. Хижняк); *Як усі нарциси, він хворобливо потребував захоплення і визнання* (Ю. Андрухович).

4. Закоханість, симпатія, сердечна прихильність до кого-небудь. *Помітивши в ньому захоплення нею* [Талочкою], *вона вважала своїм обов'язком вживати техніку флірту* (Д. Бузько); *Для Лариси зараз не існувало ніяких загадок. Захоплення Вадимом — це був короткий сон, жорстоке сп'яніння* (М. Руденко); *Поетеса не приховувала своїх захоплень. Імена її коханців стали відомі всім* (П. Загребельний).

ЗАХО́ПЛЕНО. Присл. до **захо́плений** 2. *Його подруга крізь сльози дивилась вдячно й захоплено* (М. Івченко); *Художник працював захоплено* (О. Ільченко); *Женчик захоплено слухав, притулившись до матері, й інколи просив ще раз повторити якийсь епізод або уточнити деталі* (Б. Антоненко-Давидович); — *Який він чесний, відважний, сміливий!* — *захоплено говорила дівчина* (С. Чорнобривець); *Ігор займався штангою і захоплено розповідав, скільки він уже тисне лежачи* (А. Кокотюха).

ЗАХО́ПЛИВИЙ, а, е. 1. Який захоплює, хвилює, підносить настрій. *Це... не фантастична мрія, не романтизм, а реальна, захоплива, велетенська, героїчна боротьба!* (В. Винниченко); — *То як же нам розшукати Хмельниченка?..* — *перебив Богун захопливу розповідь Бронека* (Іван Ле); *То була справді захоплива оповідь, повна радості й трагізму* (Ю. Мушкетик); *Це була ефектна і захоплива картина, як усе, що тільки романтизував Сідалковський у своїй багатій уяві* (О. Чорногуз).

2. Здатний захоплюватися ким-, чим-небудь. *Всією силою захопливої вдачі його поривало швидше скинути бруд свастики, що несе поневолення* (А. Трипільський).

ЗАХО́ПЛИВІСТЬ, вості, *ж.* Властивість за знач. **захо́пливий.** *Прозаїки-сюжетники схилялися до захопливості і навіть таємничості, до виразної динамічності подій, віддавали перевагу пригодництву, авантюрним мотивам, а не психологічному аналізу* (з наук. літ.); *Багатогранність і захопливість цієї екскурсії не залишать байдужим навіть найвибагливішого мандрівника* (з мови реклами); *Мазепа відзначався пристрасністю і захопливістю, мав ряд талантів і достоїнств, умів грати на бандурі, цікавився мистецтвом, колекціонував зброю* (із журн.).

ЗАХО́ПЛИВО. Присл. до **захо́пливий** 1. *Сергійко захопливо уточняв і доповнював мені свої розповіді про героїв цієї зустрічі* (Іван Ле).

ЗАХО́ПЛЮВАЛЬНИЙ, а, е, *техн.* Признач. для захоплювання й утримування чого-небудь; захватний. *У процесі виконання технологічних операцій захоплювальний пристрій повинен надійно утримувати переміщуваний об'єкт* (з мови документів).

ЗАХО́ПЛЮВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **захо́плювати** 1, 2, 3, 5. *У більшості земноводних немає ніяких особливих пристосувань для захоплювання здобичі* (з наук. літ.); *Механічні методи очищення газових викидів промислових підприємств базуються на використанні сил ваги (гравітації), сил інерції, відцентрових сил, принципів сепарації, дифузії, захоплювання тощо* (з наук.-техн. літ.); *Організовуючи взаємодію, командир батальйону (роти) особливу увагу повинен зосередити на узгодженні зустрічних дій своїх підрозділів і військ, що діють поза оточенням, за часом, напрямком дій і захоплюванням ними рубежів* (з мови документів); *У жовтні 1917 року губернський комісар Тимчасового уряду писав про випадки захоплювання поміщицьких земель, хліба, інвентарю і вирубування лісу* (з навч. літ.); *При виборі носія рекламного звернення слід орієнтуватися на можливості максимального захоплювання цільової аудиторії* (із журн.).

ЗАХО́ПЛЮВАТИ, юю, юєш, *недок.*, **ЗАХОПИ́ТИ,** оплю́, о́пиш; *мн.* захо́плять; *док.* 1. *кого, що.* Брати кого-, що-небудь, хапаючи, стискаючи; схоплювати. *Втішався* [Федір], *мов дитина, й тим, як добрий воляка язиком, мов серпом, траву під зуби захоплює, як ремигає, як весело до пастуха озветься* (Ганна Барвінок); *Вустимко з радістю захоплює свою здобич* [картоплину] *і, обпікаючи пальці, чис-*

тить (І. Багмут); *Захопив* [Балабуха] *в жменю бур'ян і почав і собі нюхати* (І. Нечуй-Левицький); // Набирати що-небудь у щось. *Дівчина посунула ложку в казан, захопила щерби і, подувши разів скільки на неї, сьорбнула* (Панас Мирний); *Спустили цебер раз — нічого. Спустили вдруге. За дев'ятим разом захопили щось, витягли* (З. Тулуб); // *зі сл.* о к о, в у х о, *перен.* Осягати зором або вловлювати слухом що-небудь. *Серце* [дівчини] *у грудях тріпалось, як риба в руці, а очі пожадливо захоплювали клаптик дороги, що виднівсь у шпарку* (М. Коцюбинський); *Сухе листя обривається уже з дерева із легеньким, що тільки вухо захопить, хрупотінням і падає долі* (Грицько Григоренко).

2. *кого, що, також зі сл.* з с о б о ю. Брати, прихоплювати кого-, що-небудь з собою. *Маланка з діточками йшла пішки, лише на віз понакладала, що захопила з хати* (Н. Кобринська); *Данько Яресько, добувшись до води, одразу шубовснув купатися, шкодуючи, що не захопив рибальської снасті, а то ще міг би й риби половити* (О. Гончар); // Підхопивши кого-, що-небудь, тягти силою свого руху, примушуючи рухатися в тому самому напрямку. *Вона* [ріка] *рвала береги, захоплювала в свій страхітливий потік вигріте сонцем каміння, молоду траву, перші квіти* (П. Загребельний); *Його одразу захопив людський потік і поніс, закрутив у своєму гаморі* (В. Кучер).

3. *кого, що.* Оволодівати насильно кимось, чимось, брати силою кого-, що-небудь. — *Зараз треба не засідати, а брати зброю й захоплювати владу!* (Б. Антоненко-Давидович); *Були часи, коли Новому Риму — Візантії щастило захоплювати в Європі, Азії, Єгипті великі простори землі* (С. Скляренко); *Наші війська вже захопили східну околицю села — і просувалися далі* (Григорій Тютюнник); // Привласнювати чуже. *Нечиста мати понаносила до нас тих панів, та й стали вони захоплювати наші землі* (О. Стороженко); — *Сього року, мабуть, зовсім здуріла* [Палажка]: *захопила мою різу та й вижала аж півкопи* (І. Нечуй-Левицький); // *розм.* Випереджаючи інших, займати місце, чергу і т. ін. *Ті, кому не вистачає місця в березі, влаштовуються вгорі, на кручах, захоплюють холодок попід конторами* (О. Гончар); *Увечері вони сяк-так протиснулися до харківського ешелону, захопили на двох верхню полицю* (Ю. Збанацький).

4. *тільки док., тільки 3 ос., кого, що.* Застати, настигнути кого-, що-небудь несподівано, зненацька. — *Вам, Михайле Кириковичу, і справді треба б заздалегідь десь напитувать собі якогось місця, щоб лиха година не захопила вас раптом і несподівано* (І. Нечуй-Левицький); *Боюся, щоб знов така негода в дорозі не захопила, як торік* (Леся Українка); *Чимало їх* [людей] *лишилося в селах: мобілізація запізнилася, а самим виїхати в глибокий тил не пощастило, війна раптово захопила всіх* (Іван Ле); *Ночували, де ніч захопила: в ровах при дорозі, в стодолах* (М. Томчаній).

5. *тільки 3 ос., що.* Займати, заповнювати що-небудь, поширюватися на що-небудь; охоплювати. *Заєць* [сонячний] *переходив все далі і далі, захоплював ширше і ширше коло* (М. Коцюбинський); *Хороба захоплює вже й провінцію* (В. Винниченко); *Все затоплює, все захоплює, все укриває войовничий, невідступний, швидкий барвінок* (Ю. Смолич); *Незабаром сонце повернуло ще дужче, ріжок його захопив частину городничівського вуха* (Панас Мирний).

6. *тільки док., що, перен., розм.* Захворіти, застудившись або заразившись чим-небудь. *Захопив* [Міхновський] *пропасницю в дорозі, скупавшись десь у горах* (Леся Українка); — *Хіба, може, ангіну або нежить десь наша принцеса захопила? — пожартувала Маруся* (Л. Яновська); — *Спав* [Пилип] *біля коней. Якось був коросту захопив* (Ю. Мушкетик).

7. *кого, що, перен.* Дуже приваблювати, хвилювати, збуджувати кого-, що-небудь; викликати великий інтерес до когось, чогось. [В і р а:] *Ви ж красуня, принадна, захоплювали митців красою* (І. Кочерга); *Розмови захоплювали Котляревського* (І. Пільгук); *Він, коли його щось захопить, то віддавався йому весь, доводив завжди діло до кінця* (Ю. Збанацький); // Запалювати, надихати кого-небудь на нові звершення, подвиги і т. ін. *Він працював натхненно, винахідливо і всіх людей, які працювали поруч з ним, захоплював своїм поривом* (В. Собко); *Він умів триматися на трибуні і, коли в своїх ораторських зльотах не дуже відривався від землі, вмів захопити людей переконливими, яскравими словами* (М. Руденко); // Привертати увагу, думки і т. ін. *Те вікно притягує його увагу, захоплює всі думки, запановує цілою істотою дитини* (М. Коцюбинський); *Семен замовк. Розмова вщухла. Шуми й рух Невського захопили їхню увагу* (О. Ільченко).

8. *кого, що, перен.* Оволодівати чиїмись думками, серцем і т. ін., охоплювати кого-, що-небудь (про почуття). *Радість потроху захоплювала Данила* (О. Копиленко); *Зовсім зненацька захопило сьогодні Тоню нове оце почуття, гаряче сколихнуло душу* (О. Гончар).

(1) [Аж (про́сто)] дух (по́дих) захо́плює (перехо́плює) / захопи́ло (перехопи́ло) *кому і перев. без дод.*: а) кому-небудь важко дихати (перев. від швидкої ходи, бігу і т. ін.). *Ми летіли, аж дух захоплювало, а за нами наздогін з свистом, реготом і зойком гнались парубки, погрожуючи кулаками...* (М. Коцюбинський); *Ридання душили її. Вони прорвалися знову нестримним плачем, від якого судорожно тремтіли плечі й перехоплювало подих* (В. Владко); б) *(перен.)* хто-небудь вражений, схвильований чимось від чогось або що-небудь дуже вражає, захоплює. *Свідомість того, що через якусь хвилину я перенесусь на сто тридцять років назад і, може, навіть побачу живого Тараса Шевченка, перехоплювала мені подих* (В. Нестайко); *Ось бодай така розповідь — аж дух захоплює!* (Є. Гуцало); *В метро спускаємося вмить по сходах-самоходах, — в підземних залах все блищить, аж захопило подих!* (Н. Забіла); **Бра́ти (захо́плювати) / взя́ти (захопи́ти) в поло́н** *див.* **бра́ти; (2) Захо́плювати / захопи́ти престо́л** — силою відбирати владу в монарха. *Імператор Маврикій був повалений, і престол захоплює вождь повсталих Фока* (з наук. літ.); — *Коли помер кесар Симеон, проти тебе пішов і міг захопити престол брат твій Михайло* (С. Скляренко); *Бардья справді виношує наміри захопити перський престол* (І. Білик).

◊ **[Аж] забива́є (спира́є, захо́плює, запира́є** *і т. ін.)* **/ заби́ло (спе́рло, захопи́ло, запе́рло** *і т. ін.)* **[у гру́дях] ди́хання (по́дих, ві́ддих** *і т. ін.)* *див.* **забива́ти; Вхопи́ти (захопи́ти) ши́лом** *(рідше* **на ши́ло) па́токи (ме́ду)** *див.* **ухо́плювати; Скі́льки сяга́є (ба́чить, обхо́плює** *і т. ін.)* **/ сягне́ (осягне́, захо́пить** *і т. ін.)* **о́ко** *див.* **о́ко**[1]**; (3) У дві при́горщі не захо́пиш,** *жарт.* — дуже багато чого-небудь. [К а р п о:] *Цокотуха! Достометна* [достеменна] *сорока-білобока: наскрекотала, наскрекотала, що й в дві пригорщі не захопиш* (М. Кропивницький).

ЗАХО́ПЛЮВАТИСЯ, ююся, юєшся, *недок.,* **ЗАХОПИ́ТИСЯ,** оплю́ся, о́пишся; *мн.* захо́пляться; *док.; ким, чим,*

рідко з чого і без дод. 1. Бути в стані піднесення, радості, запалу і т. ін. *Люка розуміла: те, що вона бачила досі, що їй так подобалось, усі ці іскри, золотаві віяльця на вістрях стержнів — то тільки третьорядні ознаки роботи нової установки .. А вона ж так захоплювалася ними!* (В. Владко); *Публіка по щирості захопилась і гучно реготала, відповідаючи щоразу щедрими оплесками* (М. Івченко); *Він поспішав визволити його* [Гальванеску] *з дужих рук товаришки Петрової. Вона захопилася й трусила руку Гальванеску так, що доктор Івановський сполошився за життя свого пацієнта* (Ю. Смолич); *Вийшов у поле і Петро Олексійович. Захопившись, метнувся в найбільше пекло, і куля, черконувши, пробиває капелюха* (Г. Колісник).

2. Відчувати великий інтерес, потяг до кого-, чого-небудь. *В молодих літах захоплювався я Шекспіром, В. Гюго, а відтак Золя і Мопассаном, хоч взагалі читав дуже багато* (М. Коцюбинський); *Микось виріс, як дуб, захоплюється гонками велосипедними* (Леся Українка); *— Ви захоплювались Олесем і Бальмонтом, а в цих кумири — Євтушенко і якийсь Асадов* (Б. Антоненко-Давидович); *Інші молоді люди захоплювалися різними розвагами, а він тільки наукою — історією* (О. Іваненко); // Цілком віддаватися якомусь заняттю, переживанню і т. ін., виявлятися поглинутим, зайнятим чим-небудь. *Вона хутко відкрила кришку* [піаніно], *вдарила кілька акордів, потім, захопившись, вигравала легеньку прелюдію* (Олесь Досвітній); *Хлопець так захопився роботою, що вже не відчував холоду* (К. Гриб); // Бути задоволеним ким-, чим-небудь, схвалювати кого-, що-небудь. *Чехов і Толстой захоплювалися проникливо простою грою геніальної Заньковецької* (М. Рильський); *— Дійсно, смачна штука* [кава], *і яка запашна, — захоплювався пан Бжеський* (З. Тулуб); *— Захоплююсь твоєю щирістю і мужністю, — просто сказав Кирило, і голос його пом'якшав* (О. Бердник).

3. Закохуватися, відчувати симпатію, сердечну прихильність до кого-небудь. *Непомітно для себе він все більше захоплювався примхливою дівчиною* (Д. Бузько); *— Я ніколи не втрачала голову через хлопців. Бувало, захоплювалася... так, несерйозно* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Ольга не на жарт захопилась Іваном* (П. Колесник).

4. *тільки недок.* Пас. до **захо́плювати** 1–3. *Хомутик захоплюється пазом або пальцем патрона і обертає деталь* (з наук.-техн. літ.); *Феодальна роздробленість Київської держави, сили якої підірвала монголо-татарська навала, призвела до того, що її землі захоплюються феодалами Польщі, Литви, Молдавії, Угорщини* (з наук. літ.).

ЗАХО́ПЛЮВАЧ, а, *ч.* 1. Той, хто незаконно, силоміць захоплює кого-, що-небудь. *При тривалому перебуванні в полоні заручник спілкується з захоплювачем, пізнає його як людину, починає розуміти його — виникає так званий стокгольмський синдром* (з наук.-попул. літ.); *На акції протесту місцевих громад проти незаконних забудівель влада селища прийняла рішення на користь захоплювачів ділянок* (з газ.).

2. Пристрій для захоплювання чого-небудь. *Трубчастий зразок монтується всередині вакуумної камери і кріпиться в захоплювачах за допомогою просторових шарнірних з'єднань* (з наук. літ.); *У фрикційно-затискних захоплювачах системи важелів утримують вантаж силою тертя* (з навч. літ.).

ЗАХОРІ́ТИ *див.* **захорува́ти.**

ЗАХОРО́НЕННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **захорони́ти** 1, 4. *— Нове кладовище розбиватимуть отам, за фермою, а старого ніхто не зачепить. Двадцять п'ять років після останнього захоронення не зачепить... Такий закон* (Микита Чернявський); *Скільки треба було людських рук, техніки й часу, щоб зібрати у скверах і садах — гордості міста ту біомасу і відправити її на захоронення!* (А. Михайленко); *Ядерно-енергетичний цикл охоплює видобування уранової руди, вилучення з неї урану, збагачення уранового палива, використання його в реакторах, транспортування, очищення та захоронення відходів* (з наук. літ.).

2. *архл.* Те саме, що **похова́ння** 2. *На сьогодні збереглися численні предмети матеріальної культури: стародавні захоронення, мумії, предмети побуту, залишки стародавніх міст, храми, що дозволяють вивчити побут, звичай, культуру і міжнародні зв'язки Єгипту* (з наук.-попул. літ.).

ЗАХОРОНИ́ТИ *див.* **захоро́нювати.**

ЗАХОРО́НЮВАТИ, юю, юєш, **ЗАХОРОНЯ́ТИ,** я́ю, я́єш, *недок.*, **ЗАХОРОНИ́ТИ,** оню́, о́ниш, *док.* 1. *тільки док., кого, розм.* Док. до **хорони́ти** 1. *Жолкевського захоронили у прекрасних царських латах* (Р. Іванченко).

2. *тільки док., що, розм.* Док. до **хорони́ти** 2. *Сам до мізку кісток гуманіст, культурна людина, він ніяк не міг зрозуміти, як це так можна захоронити в собі в XX столітті атавістичну звірячу психологію* (Д. Бузько); *Дещо погрубшала* [Марійка], *розплився стан, обличчя помарніло й на ньому з'явилося кілька вимовних зморшків* [зморщок]. *Одні чорні й великі очі, що захоронили свою первову красу* (У. Самчук).

3. *тільки док., кого, що, розм.* Док. до **хорони́ти** 4. *Не знав* [маршалок] *найважнішого: як захоронити себе від зубів сього вовка* [лихваря] (І. Франко); *Хан погрожував забрати знайдені гармати до своїх рук, так що запорожцям довелося знову захоронити добуті гармати у потайному місці* (А. Кащенко); *— Іди, іди, мій сину. Ліс тебе більше захоронить, як я туй* [тут]. *І Василькові почали збирати харчів на тиждень* (А. Турчинська).

4. *що, спец.* Те саме, що **хова́ти** 5; поміщати в спеціально відведені місця (про шкідливі речовини). *Особливо безглуздим є сортування сміття, коли в нього потрапляють біологічні рештки. Такі відходи доводиться лише спалювати або захоронювати* (з газ.); *Найскладнішим і поки що остаточно не вирішеним питанням є поводження з високоактивними відходами. Загальновизнано, що їх можна захороняти лише у стабільних геологічних формаціях, які не зазнавали змін протягом багатьох мільйонів років, наприклад, у соляних куполах або в граніті* (з наук. літ.); *А як захоронити рудий ліс? Яке то мусить бути кладовище, щоб у ньому сховати не тільки біомасу, а й оргмасу, тобто листя, хвою, гілки і стовбури* (А. Михайленко).

ЗАХОРОНЯ́ТИ *див.* **захоро́нювати.**

ЗАХОРУВА́ТИ, у́ю, у́єш, **ЗАХОРІ́ТИ,** і́ю, і́єш, *док., на що і без дод., діал.* Почати хорувати; захворіти. *Отже як став* [дід Улас] *старий, немічний, та ще й захорував до того, — так його й одпустили з двору, щоб не переводив даремно панського хліба...* (Панас Мирний); *Він тяжко захорував на очі і зовсім осліп на одне око* (І. Франко); *Жінка його захорувала на сухоти* (Л. Яновська); *Покинули хату свою, ішли, довго-довго йшли. По дорозі захорів у неї брат маленький* (А. Головко); // *за ким, перен.* Болісно пережити

відсутність кого-небудь. *Вона не раз перед багатими сусідками, немов ненароком, споминала, як то панна аж захорувала за її Даркою* (Леся Українка).

ЗАХОТІ́ТИ, о́чу, о́чеш, *док., з інфін., чого і без дод.* Почати хотіти; виявити бажання до чогось, відчути потребу в чомусь. *Раз ласуни, як водиться у них, Поснідать добре захотіли* (Л. Глібов); *— Будете хазяйнувати, як самі захочете, як вирішите на місці* (А. Головко); *Щаслива мати дивилася на своїх здорованів і похитувала головою: — Діточки галушок захотіли... Маленькі мої* (М. Стельмах); // Виявити прагнення до чого-небудь. *Хто щастя захоче дізнати — До мене в мій замок ходім!* (Леся Українка); *Коли народ чого-небудь захоче та дружно візьметься, то вже так і буде* (О. Гончар); *— Мені стане сумно і в найгарнішому палаці. Я захочу на волю і знову побіжу понад берегом моря...* (О. Бердник); // Вирішити, надумати що-небудь зробити. *Еней же, сим не вдовольнившись, Іще гуляти захотів* (І. Котляревський); *Втік переляканий цар. Серед нив опинившись безлюдних, Вимовить щось захотів, та лиш вовчим виттям прохопився* (М. Зеров); *Лаврін не захотів виїхати з міста* (Ю. Мушкетик).

◊ **Куди́ [ті́льки] душа́ забажа́є (захо́че)** *див.* **душа́; Скі́льки душа́ забажа́є (запра́гне, захо́че** *і т. ін.)* **<Скі́льки душі́ (ду́шеньці) забажа́ється>** *див.* **душа́; Чого́ [ті́льки] душа́ бажа́є (хо́че, пра́гне** *і т. ін.)* **/ забажа́є (захо́че, запра́гне** *і т. ін.)* *див.* **душа́.**

ЗАХОТІ́ТИСЯ, о́четься, *док., безос., з інфін., чого, зі спол.* щ о б *і без дод.* Почати хотітися; з'явитися, виникнути (про бажання, прагнення). *Захотілось мерзлого в Петрівку* (Номис); *— Гляди ж, Кулино! Нагодуй мене так, щоб через цілісінький піст не захотілося мені їсти* (Г. Квітка-Основ'яненко); *А я сижу* [сиджу] *та думаю: чого се так захотілося дядині, щоб у неї я була?* (Панас Мирний); *— Часом і вночі кличуть до терема, — сказала Ярина, показавши рукою на двері. — Як захочеться матінці княгині* (С. Скляренко); *І так захотілось з-під грому Осінніх вітрів чужини Додому, до рідного дому, На тихі трипільські лани* (А. Малишко); *— Коли йому захочеться жити тут, я не перечитиму* (Валерій Шевчук).

ЗАХРЕБЕ́ТНИК, а, *ч., зневажл.* Людина, яка живе чужим коштом; дармоїд. *— Цей захребетник не тільки бджоляних маток засадить у тюрягу. — Роман розневолив* [звільнив] *вулика і з рамкою в руках швидко пішов з бджоляника на подвір'я* (М. Стельмах); *Людською темнотою користуються різні ошуканці та пройдисвіти — шамани, знахарі, чаклуни та інші захребетники* (з газ.).

ЗАХРЕБЕ́ТНИЦЯ, і, *ж., зневажл.* Жін. до **захребе́тник.** *І хоча сирітка працювала з ранку і до вечора, багач завжди був незадоволений маленькою робітницею. Він називав її ледаркою, захребетницею, підганяв криком, а то й штовхав у спину* (з казки).

ЗАХРЕСТИ́ТИ, ещу́, е́стиш, *док., кого, що, розм.* Почати хрестити (у 3 знач.); перехрестити (у 2 знач.). *Попадя й піп мене, як біса, хрестом захрестили* (Марко Вовчок); *Вона* [баба] *прийде, випровадить хазяїна, замкне і захрестить вікна і двері, сяде на припічку або серед полу з куделицею або з пір'ячком* (Дніпрова Чайка).

ЗАХРЕСТИ́ТИСЯ, ещу́ся, е́стишся, *док.* Почати хреститися (у 2 знач.). *Я між старі верби, та скоком на пеньок, та з пенька черк на вербу, та з верби й захрестився наокруги* (Марко Вовчок); *Я так несподівано, мабуть, вигулькнув перед бабою Мокриною з тої дірки у стрісі, що баба злякано відсахнулась і швидко-швидко захрестилася* (В. Нестайко); *— Старий, як мою пику помітив, то так зиркнув, що у мене, Господи милосердний... — спудей побожно захрестився і знову надовго замовк* (Д. Білий); *Ангеліна схлипнула, головою захитала. — Біда! Справжня біда! — захрестилася* (Люко Дашвар).

ЗАХРИПА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.,* **ЗАХРИ́ПНУТИ,** ну, неш; *мин. ч.* захри́п, ла, ло *і* захри́пнув, нула, ло; *док.* Утрачати чистоту, звучність голосу, говорити, співати і т. ін. хрипло; хрипнути *(див.* **хри́пнути**[1]*). При ларингіті й ларинготрахеїті людина починає захрипати аж до повної втрати голосу, з'являється сухість, лоскотання в горлі* (з наук.-попул. літ.); *Було оце тільки почне вечоріть, .. сяду на скелі над Россю та й співаю, аж поки не захрипну* (І. Нечуй-Левицький); *Сагайда вже захрип, віддаючи команди* (О. Гончар); *Позавчора ввечері ми з адміралом сперечались, аж захрипли, проте кожен залишився при своїй думці* (О. Авраменко, В. Авраменко); // Ставати хриплим (про голос, звуки і т. ін.). *Його голос захрип і трохи тремтів: — Скучно, скучно, Параско Федотівно!* (Б. Антоненко-Давидович); *Старий Бриль почекав зморщившись, доки гудок таки захрип. Аж тоді Іван Антонович відіткнув вуха* (Ю. Смолич); *Голос його захрип, коли він переказував слова Косенка, але це тривало лише одну мить* (В. Собко).

ЗАХРИПІ́ТИ, плю́, пи́ш; *мн.* захриплять́; *док.* 1. Почати хрипіти, видавати глухі, сиплі звуки під час сну, від задухи, простуди і т. ін. *Дитинча заскиглило, потім захрипіло трохи і, наче похлинувшись чимось, одразу замовкло* (Грицько Григоренко); *Максим уві сні злякано захрипів* (С. Васильченко); *На вулиці заторохтіли вози, захрипіли коні* (М. Малиновська); *Ще кілька колючок впилися мені в щоки, і я чи то застогнав, чи захрипів* (Ю. Мушкетик); // *безос. Опанас хотів щось сказати, але в грудях захрипіло* (В. Кучер); *Щось захрипіло в нього в горлі, і він важко похилився обличчям на коліна Яринки* (В. Собко); // Почати видавати звуки, схожі на хрип (про предмети). *Захрипів годинник. Зозуля виплигнула й прокувала одинадцять разів* (Я. Галан); *Дівчина-шофер натиснула кнопку сигналу, ледь-ледь захрипів гудок* (А. Головко); *Скільки він* [солдат] *грав на привалах Після нелегких занять!.. В бідній гармоні, бувало, Тихо міхи захриплять* (М. Гірник); *Сухий паркет у коридорі захрипів* (Любко Дереш).

2. *розм.* Почати хрипло говорити, співати і т. ін. *— Ой, отче Харитоне! — зашипів і захрипів Млинковський, зирнувши скоса на графин, — коли б ви знали, що доктор .. заборонив мені пити горілку...* (І. Нечуй-Левицький); *— Ну, — захрипів він, — вона* [Наталка] *дограється!* (В. Підмогильний); *— Геть, розбійнику! — захрипів Стадницький і вдарив кулаком по столі* (М. Стельмах); *Он захрипів деркач, а де — не зрозумієть: Як щука в Німані, він у траві біжить* (М. Рильський, пер. з тв. А. Міцкевича).

ЗАХРИ́ПЛИЙ, а, е. 1. Дієпр. акт. до **захри́пнути.** *Ганна підхопила малу Галю, захриплу від плачу* (Ю. Яновський); *Вона збочила в чагарники, де плакала втомлена, захрипла, голодна дитина* (Н. Королева); *Доктор Темір, спітнілий, захриплий, дивився на Таню страшними очима, чекаючи заперечень* (В. Гжицький); *Рустем з яничарами і кінними чаушами негайно переправився на той берег і пропав на кілька*

днів, мовби загинув у вогні, але зродився з попелу живий і здоровий, тільки ще закіптюженіший і геть захриплий (П. Загребельний); // *у знач. прикм.* Який видає хриплі звуки. *Той крик захриплого горла покрив загальний регіт та ґвалт* (М. Коцюбинський).

2. *у знач. прикм.* Сиплий, не чистого тону (про голос, звуки і т. ін.). — *Ну, що сталося? — не то шептав, не то захриплим голосом запитав Мендель робітника, коли порівнявся з ним* (І. Франко); *Козак заговорив трохи захриплим голосом: — Прошу панів вельможних не чинити суду над сотником* (Іван Ле); *Час від часу дивну тишу, що панувала над лісом, розривав гучний захриплий, схожий на каркання, крик одуда* (В. Владко); *Чемно запрошують* [учасники експедиції] *дівчат до танцю під чийсь аж захриплий транзистор* (О. Гончар); // Який переривається або супроводжується хрипінням. *Минулої ночі він прокинувся од свого захриплого крику: "Ганнусю! Ганнусю! Ганнусю!" Приснилася покійниця дружина* (І. Волошин).

ЗАХРИ́ПЛІСТЬ, лості, *ж.* Стан за знач. **захри́плий** 2. *Захриплість з'являється внаслідок запальних змін голосових зв'язок, коли вони втрачають здатність вільно вібрувати* (з наук. літ.); *При захриплості від простуди шию обв'язують теплою хусткою і на ніч випивають напар липового цвіту, щоб пропотіти* (з наук.-попул. літ.).

ЗАХРИ́ПЛО. Присл. до **захри́плий** 2. *Десь там під коморою рвуться захрипло люті собаки* (П. Козланюк); *У князевих очах прокотилася темна хвиля, він рвонув з піхов меча, доскочив до дівчини, захрипло вигукнув: — Кажи, бо потну!* (П. Загребельний); *Знайшов* [Андрій] *батька аж край села. Той сидів у окопчику біля польового телефона і захрипло гукав у трубку* (Ю. Бедзик).

ЗАХРИ́ПНУТИ *див.* **захрипа́ти.**

ЗАХРИ́СТІЯ, ї, *ж.*, **ЗАХРИ́СТЯ,** я, *с.*, *рел.-церк.* Те саме, що **ри́зниця.** *У захристі зберігається культове начиння (священний посуд, богослужбове вбрання священнослужителів, богослужбові книги тощо), здійснюється облачення священнослужителів, а також інші обряди* (з наук.-попул. літ.); *Згідно з традицією, у великих катедральних соборах чи особливо важливих церквах захристія завжди має мистецьки оформлений інтер'єр* (із журн.).

ЗАХРИ́СТЯ *див.* **захри́стія.**

ЗАХРО́КАТИ, аю, аєш, *док.* Почати хрокати *(див.* **хро́кати**[1]*). Що це? Свиня десь захрокала, чи що?* (О. Іваненко); *За вікном захрокав — промчав автомобіль...* (А. Головко).

ЗАХРОПІ́ТИ, плю́, пи́ш; *мн.* захроплять, **ЗАХРОПТИ́,** пу́, пе́ш; *мин. ч.* захріп і захропів, хропла́, ло́; *док.* 1. Почати хропіти, хропти, видавати горлом глухі, хриплі звуки під час сну (про людей). *Він як упав, так і захріп на всю хату* (І. Нечуй-Левицький); *Не поворухнувсь* [Кузь] *навіть, а ще дужче захропів* (В. Винниченко); *Господарник замислився, потім погасив електрику, гадаючи, що всі його супутники вже сплять, і стримано захропів у недовгому часі* (В. Підмогильний); *Семен Іванович міцно захропів на лаві* (Б. Антоненко-Давидович); *Щуренко захропів і тут же, наляканий власним хропінням, прокинувся* (М. Томчаній); // *розм.* Міцно заснути. [П и с а р:] *Василь Миронович! Захріп... Е, шкода!* (М. Кропивницький).

2. Почати хропіти, хропти, видавати хропіння (про коней). *Заскиглять перелякані собаки, і коні захроплуть у стайні* (І. Микитенко); *Кінь злякано захропів, підняв вуха* (О. Донченко); *Раптом кінь зупинився, захріп і так позадкував, аж голоблі затріщали* (Є. Кравченко); *З розбігу кінь трохи не наскочив на мертвого турка, захропів, схарапудився* (Ю. Мушкетик).

ЗАХРОПТИ́ *див.* **захропі́ти.**

ЗАХРУ́МАТИ, ЗАХРУ́МКАТИ, аю, аєш, *док., розм., чим і без дод.* Почати хрумати, хрумкати. *Чепурненько вибрала* [Зінька] *з ящика з'їди й насипала вівса туди. Коні дружно захрумали* (А. Головко); — *Значить так, Михаю, — сказав батько, випивши і захрумкавши капустою без хліба, — ти приходи* [приходь] *у кузню раненько, доки нас ще роботою не завалили, і ми з тобою беремось до діла* (А. Михайленко); *Ничипір Петриченко .. попросив собі риб'ячу голову, причому захрумкав нею так смачно, що й мені той оселедець видався за невідь-яку лакомину* (В. Шкляр); *Захрумкали гілки під ногами, і на галявині з'явився Олег. Важкий кошик ущерть виповнений грибами* (із журн.).

ЗАХРУ́МКАТИ *див.* **захру́мати.**

ЗАХРУМКОТІ́ТИ, очу́, оти́ш, *док., чим і без дод.* Почати хрумкотіти. *Тарас вийняв свіжий огірочок, розломив навпіл, пригостив і Льошку. Дружно захрумкотіли тим огірком* (Ю. Мокрієв); *Під колесами захрумкотів сірий пересушений солонець і запахло гіркою сіллю* (М. Вінграновський).

ЗАХРУМТІ́ТИ, мчу́, мти́ш, *док.* Почати хрумтіти. *Дихнув з поля сухий, колючий вітерець; битим склом захрумтіли під ногами зашерхлі вже калюжки...* (І. Рябокляч); *Біля мене захрумтіло гілля* (Д. Білий); *Сердега повернувсь, а він йому так одважив києм по плечах, що аж кістки захрумтіли* (П. Куліш); *Катря заломила руки під грудьми, аж пальці захрумтіли* (В. Кучер); *Господар важко опустився на ослін, захрумтіли йому кістки, а його смутне обличчя на мить закам'яніло* (Валерій Шевчук); *Захрумтіли на зубах солоні огірки, забряжчали полумиски, заплямкали вусаті роти* (В. Малик); *Ми ще кілька хвилин із задоволенням поглинали прохолодний напій, потім захрумтіли чипсами* (І. Роздобудько).

ЗАХРУ́ПАТИ, аю, аєш, *док., розм.* Почати хрупати. *За хвилину щось защелепало* [зашелестіло] *кукурудзою, захрупало капустою і перескочило пліт. Панич. Був задиханий, але вдоволений* (Б. Лепкий).

ЗАХРУПОСТІ́ТИ, ти́ть, *док., розм.* Почати хрупостіти. *Захрупостів сніг під віконцем* (Ганна Барвінок).

ЗАХРУПОТІ́ТИ, ти́ть, *док., розм.* Почати хрупотіти. *Взяв Семен Ксеньку за плечі, аж кості захрупотіли* (Б. Лепкий); *Враз Нюся здригнула і урвала спів. Гравій на стежці позаду захрупотів під чиєюсь підошвою* (Ю. Смолич).

ЗАХРУ́СКАТИ, аю, аєш, *док., чим і без дод.* Почати хрускати. *Тихо. Тихо, поки захрускають віти легенько* (Марко Вовчок); *Захрускав* [цар] *суглобами пальців та застукав об камінну підлогу гострим носком цяцькованого самоцвітами сап'янця* (О. Ільченко).

ЗАХРУСКОТІ́ТИ, очу́, оти́ш, *док., чим і без дод.* Почати хрускотіти. *Обережно ступив* [Кий] *у нього* [попелище], *взяв череп князя Добромира. Білий, перепалений, він захрускотів, зашурхотів — і розпався в його руках на дрібні скалки* (В. Малик); *Олена вийшла, потяглася всім тілом, аж кісточки захрускотіли* (Микита Чернявський).

ЗАХРУСТІ́ТИ, хрущу́, хрусти́ш, *док., чим і без дод.* Почати хрустіти. *Захрустіли кості під медведячими зубами* (І. Франко); *Тихо захрустіло й подалося торішнє листя під лісовою травою* (Р. Іваничук); *Під ногами захрустіли то-*

рішні пересохлі гілки (С. Воскрекасенко); *Зінька вигребла паличкою з жару кілька чорних готових картоплин.., обчистила. Гаряча коричнево-жовта корка* [кірка] *захрустіла на зубах* (А. Шиян); *Хома відштовхнувся від столу руками так, що кістки йому захрустіли* (Я. Гримайло); *Для того, щоб солоні огірки вийшли по-справжньому хрусткими, треба використовувати листя дуба (від них найм'якіші огірочки захрустять) і хрону* (із журн.).

ЗАХРУЩА́ТИ, щу́, щи́ш, *док., чим і без дод.* Почати хрущати. *Зашелестіло листя, захрущали тріски, загойдалися гілки у низького по́росту* [порості], *і Леско вибіг з лісу* (Панас Мирний); *Чує Олеся, щось тихо стукотить на улиці; віз під'їхав і спинився. Щось захрущало коло тину* (І. Нечуй-Левицький); *Скатертина й рушники були так накрохмалені, що, здавалось, торкнися їх — і вони захрущать* (Б. Левін); *Позіхнув Матюха й потягся, захрущав суглобами* (А. Головко); // *безос. Під ногами захрущало. Багіров засвітив кишеньковий ліхтар* (О. Гончар).

ЗАХРЮ́КАТИ, аю, аєш, *док.* Почати хрюкати. *Посунулась драбина і упала; Свиня захрюкала і — драла* (Л. Глібов); *Захрюкала під повіткою свиня, тяжко зітхнула і, мабуть, лягла* (В. Винниченко); *Кабанець, зрозумівши ласку, вивернувся догори черевом і захрюкав з раювання* (В. Підмогильний); *У цей час із хати щось замуркало, чи заскімлило, чи зарипало, чи захрюкало .. — Це мій Іван так співає, коли вип'є, — сказала майже весело Явдоха* (Валерій Шевчук).

ЗАХРЯСА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок., рідко,* **ЗАХРЯ́СНУТИ, ЗАХРЯ́СТИ,** сну, снеш; *мин. ч.* захря́с, ла, ло; *док., розм.* 1. *тільки 3 ос., ким, чим і без дод.* Заповнюватися, запруджуватися вщерть. *Дмитро з узлісся добре бачив у бінокль, як поля захрясали сірими німецькими і жовтими мадярськими мундирами* (М. Стельмах); *Стіл аж захряс .. усякими стравами та бутлями* (І. Нечуй-Левицький); *Здається, увесь ліс захряс притаєною ворожою силою* (С. Васильченко); *Коли ви сьогодні залишите на ниві один кущик щириці, то на той рік він дасть "урожай" триста тисяч кущиків. Ясно, що ваше поле захрясне лободою й щирицею так, що нікуди буде сіяти чи то ячмінь, чи то ярову пшеницю* (Остап Вишня); *Просторе подвір'я штабу бригади захрясло полоненими* (Є. Доломан); // *безос. Солдатів наїхало повне село. Біля церкви — аж захрясло* (І. Багмут).

2. *тільки док.* Загрузнути, зав'язнути де-небудь. *На нашому правому крилі такий спокій, що, коли лопне постріл-другий, — не віриться, що тут захрясла в пашні ціла армія...* (Г. Косинка); *Цілі танкові армії захрясли в багнюці* (О. Довженко); *Тяжка й небезпечна праця сплавщика на гірських ріках-потоках .. Важко провести дарабу або ж ще більший пліт.., не захрясти десь на мілкому, вийти на потрібне річище на розбиванці* (С. Скляренко); // Стати нерухомим; застигнути, завмерти. *Не минуло хвилини, як іще два танки горіли, а один — на підбитій гусениці — як повернув сюди боком, так і захряс* (А. Головко).

3. *перен.* Опинившись у тяжкому, неприємному, ганебному і т. ін. становищі, не знаходити сил, можливості вийти з нього. *Тим часом вона захрясає у побуті, занепадає, нервується і вже бачить світ у ряботинні дрібниць* (Л. Костенко); *У Ганни було своє наболіле. Рідний брат її .. захряс у пиятиці, мов у трясовині* (І. Волошин); // Остаточно або надовго віддаватися чому-небудь, поринати в що-небудь. — *Сам хазяїн, розповідають, колись працював у шахті, був видимим новатором, потім перейшов на пенсію, захряс у турботах про власний добробут* (О. Гуреїв).

ЗАХРЯ́СЛИЙ, а, е, *розм.* Дієпр. акт. до **захря́снути, захря́сти.** *За Ворсклою, попід сизим лісом, роблячи величезну дугу навколо Грайворона, обходячи це химерне місто стороною, тягнувся великий шлях Суми — Білгород, захряслий потоком людей і війська* (І. Багряний); * Образно. *З димарів будинків і захряслих між будівлями заводів підносились в небо пасма голубого, темного, багрового диму* (Олесь Досвітній).

ЗАХРЯ́СНУТИ *див.* **захряса́ти.**

ЗАХРЯ́СТИ *див.* **захряса́ти.**

ЗАХТІ́ТИ, хо́чу, хо́чеш; *мн.* захтя́ть; *док., діал.* Захотіти. — *Пиріжка? — лютує Уляна. — А щоб ти холери наївся! Бач, чого захтіло, сміття нікчемне?* (М. Коцюбинський); [Пані:] *Погано, бач, живеться їм* [кріпакам], *так ще волі захтіли* (С. Васильченко); — *Я теж їсти захтіла!* (Гео Шкурупій); — *Він не захтів прийняти мого виклику на герць!..* (С. Тельнюк).

ЗАХТІ́ТИСЯ, хо́четься, *док., безос., з інфін., чого, зі спол. щоб і без дод., діал.* Захотітися. *Мені захтілося б, може, поїхати з нею за місто і вдруге, і втретє. А в мене був черговий майстерський іспит* (В. Домонтович); *В голосі його був погано прихований усмішкою докір, сього Людота раніше не помічав, і йому раптом захтілося поділитись із вуйком Стояном* (І. Білик); *Їй тоді плакать захтілося, цьомкнути в голову цю чужу дитину* (В. Медвідь).

ЗАХУ́ДЖЕНИЙ, а, е, *діал.* Худий, виснажений. *Захуджені воли* (Сл. Б. Грінченка); *Вона пропустила в двері літню молодицю, так само зав'язану чорною хусткою, захуджену й слабовиту* (І. Нечуй-Левицький).

ЗАХУДИ́Й, а, е. Худіший, ніж звичайно або потрібно; надто худий. *Був-таки* [Тарас] *захудий і, часами роздивляючися себе у дзеркалі, зітхав, збираючись із завтрашнього дня зайнятися спортом усерйоз* (Ю. Покальчук); *Часто батьки необґрунтовано турбуються з приводу зайвої худорлявості дитини — начебто їсть нормально, а все одно захуда. Якщо малюк здоровий, рухливий, має добрий апетит — швидше за все це просто його індивідуальна особливість* (із журн.).

ЗАХУ́КАНИЙ, а, е, *рідко.* Який запітнів, покрився вологою або краплинами пари (перев. про скло). *Вільною рукою .. вона щось креслила по захуканій шибці* (В. Кучер).

ЗАХУ́КАТИ, аю, аєш, *док.* Почати хукати. *Перегодя трохи дівчина знову вскочила в хату, затупала голими ногами, .. захукала в руки* (Панас Мирний); *Догнавши на пригорку Цимулю, він навмисне голосно захукав і сказав: — Слухай, Варочко, куда* [куди] *ти, власне, йдеш?* (М. Івченко).

ЗАХУРДЕ́ЛИТИ, ить, *док., розм.* Почати хурделити. *Захурделила зима, завихрила, замела* (із журн.); // *безос., чим і без дод. В одну мить принишклу ніч сколихнув скажений поривний вітер, захурделило снігом* (Ю. Збанацький); *Несподівано завихрило, захурделило — дороги так занесло снігом, що коні провалювалися по саме черево* (В. Малик); — *Чи князь не відає, який у нього воєвода? Йому домівка, що вовкові торішнє лігво: тоді лиш і згадує про нього, як захурделить* (Д. Міщенко).

ЗАХУРДЕ́ЛИТИСЯ, иться, *док., розм.* Почати хурделитися. *В Уржумі захурделилась пороша* (І. Нехода); // *безос.* * Образно. — *Вона ж у вас гарна, як весна, а завзята, наче*

віхола. — Отож і потерпаю за ту віхолу, щоб не дуже захурделилось у її голові (М. Стельмах).

ЗАХУРЧА́ТИ, чу́, чи́ш, *док.* 1. Почати хурчати. *Аеропланчик захурчав і рівно, гарно, як живий великий метелик, пролетів трошки над землею...* (С. Васильченко); *Десь за мурами будинку на вулиці чахнув автомобільний мотор, ще раз чахнув і тоді захурчав — і зразу ж хурчання почало стишуватись — віддалятись* (Ю. Смолич); *Вітрячок захурчав, золотисте коло замиготіло-заспівало на столі* (В. Близнець); *Знову задзвеніли шаблі та мечі, захурчали сулиці, пронизливо засвистіли стріли* (В. Малик); *Поблизу десь закричала злякана перепілка й захурчала крилами* (М. Івченко).

2. *перен., розм.* Швидко, з шумом побігти, помчати, полетіти і т. ін. куди-небудь. *Гордійчук шарахнувся по кімнаті, підбіг до вікна й аж захурчав у кущі* (С. Васильченко); *Вона відсунула ногами, взутими в козлові чоботи, відро під тин .. Та так відсунула, що аж горобці перелякані захурчали з тину кудись між вишні* (Т. Осьмачка); *— Діти, сідайте! Час у дорогу! — крізь плач гукнула невістка, востаннє стоячи біля своїх воріт, і внучата, разом глянувши на бабусю, аж захурчали до саней* (М. Стельмах).

3. *перен., розм.* Потрапити куди-небудь, опинитися де-небудь усупереч бажанню. [К о т е н к о:] *Хор де? Чому не на місці? .. Захурчать і вони, і ви!* (М. Кропивницький); *Районний комендант, гауптман Цирак, почувши, що коні й мажара є, а основне відсутнє, вчинить такий рознос, про який і подумати страшно. Можна запросто захурчати на передову* (Є. Доломан).

◊ **(1) Аж захурчи́ш,** *розм.* — уживається для вираження неодмінного здійснення чого-небудь усупереч бажанню. — *Почує хтось твоє варнякання — і аж захурчиш до гестапо в гості. Там уже буде не до сміху* (М. Стельмах); — *Було б добре, коли б тільки прочитали мораль або яку-небудь догану всукали! Та де там! Виженуть! Аж захурчиш!* (В. Малик).

ЗАЦА́РИНСЬКИЙ, а, е, *рідко.* Який міститься за цариною. *У нас аж три ватаги: низянська, горянська й зацаринська* (Сл. Б. Грінченка).

ЗАЦАРЮВА́ННЯ, я, *с., рідко.* Дія за знач. **зацарюва́ти.** *Цар вавилонський, у році свого зацарювання, змилувався над Єгояхіном, Юдиним царем, і вивів його з дому ув'язнення* (Біблія. Пер. І. Огієнка).

ЗАЦАРЮВА́ТИ, ю́ю, ю́єш, *док.* 1. Почати царювати. *Рік був, як Саул зацарював, і два роки царював над Ізраїлем* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Олександр Олександрович зацарював після вбивства народовольцями його батька імператора Олександра II* (з наук. літ.).

2. *тільки 3 ос., перен.* Поширившись, почати переважати десь; запанувати. *Рідне слово, рідний розум, Рідна й правда буде. Без напасті завоює Города і села І над людьми зацарює, Приступна й весела* (П. Куліш); *І в тиші, що знов зацарювала над майданом, всі почули, як щось і справді шкрябає й скавчить, мов цуценя* (О. Ільченко); *Тиша, яка зацарювала на кордонах, не мусила запаморочити голови у Варшаві. І .. він* [канцлер] *все учинив для того, щоб сенатори та воєводи цієї зими сиділи по своїх місцях* (Н. Рибак); *На зміну передліттю прийшло літо, теплінь зацарювала в долах, як і в серці господині замку* (Д. Міщенко); *Знову зацарював тихий повзучий страх, пробую молитись* (Є. Пашковський).

ЗАЦВЕ́НЬКАТИ, аю, аєш, *док., зневажл.* Почати цвенькати. *Наші хлопці й дівчата незабаром зацвенькали по-ляхівськи, бо пан і пані нехтували нашою українською мовою* (І. Нечуй-Левицький); *Роман пішов далі, до другого єврея. Але перший єврей щось зацвенькав до цього* (Б. Грінченко).

ЗАЦВІ́ЛИЙ, а, е. 1. Дієпр. акт. до **зацвісти́** *(див.* **зацвісти́**[2]*). Перед ними хліб, гора з хліба, збитого, зацвілого, але все-таки справжнього* (У. Самчук); *Віоріка переступила поріг і побачила... ні, їй привиділись і ці чорні, зацвілі грибком, мокрі стіни* (Г. Тарасюк).

2. *у знач. прикм.* Який покрився цвіллю; цвілий. *Хата. Мати нездужала, Хліб зацвілий на столі* (М. Рильський); *І ось, нарешті, сидить Марія за весільним столом, у мокрій, зацвілій підвальній кімнаті пана Грабовського, в якого наймитує* (В. Бабляк); // *перен.* Який відзначається застоєм, відсталістю. *Грала* [пані] *молоденьку панночку, котра уважно вичитувала якісь дешеві сентенції зацвілої старовинної моралі* (М. Івченко); *В цій зацвілій атмосфері єпархіального буття в'яли найбільш настійливі в живучості паростки, які й тримали сім'ю* (Іван Ле).

ЗАЦВІРІНЧА́ТИ *див.* **зацвірі́нькати.**

ЗАЦВІРІ́НЬКАТИ, аю, аєш, **ЗАЦВІРІНЧА́ТИ,** чу́, чи́ш, *док.* Почати цвірінькати, цвірінчати. *На високому дубі зацвірінькала якась пташка* (І. Нечуй-Левицький); *Горобці, що стихли було, знову завзято зацвірінькали* (М. Хвильовий); *Якийсь пташок зацвірінькав у кущах шипшини* (Б. Антоненко-Давидович); *В лузі, на крислатих вербах заметушилося вороння, в садах зацвірінчали горобці...* (Я. Гримайло); *Він погладив пальцем цвіркуна і пустив. Цвіркун скочив у траву і подякував йому тим, що кілька разів зацвірінькав* (А. Чайковський); *Зацвірінчав невеличкий хлопчик: — Дядько пішли за повітку, ось я зараз їх гукну!* (С. Васильченко); *Він рвонувся назустріч бабусі, але її вже вхопили в обійми відразу з півдюжини тонконогих дівчаток, зацвірінькали, замахали руками* (П. Загребельний); *Іван аж білий став, дивлячись на те багатство, а чоловіченя знову зацвірінчало. — Почекайте, паньматко! — гукнуло воно* (Валерій Шевчук).

ЗАЦВІРІНЬКОТІ́ТИ, очу́, оти́ш, *док.* Почати цвірінькотіти. *Очерет, який стояв непохитно, раптом почав шуміти, пташки зацвірінькотіли! Природа неначе хотіла, щоб у дітей усе вдалося* (з казки); *Курчатка враз замовкли .. Та це була мить. І знову, мов за командою, зацвірінькотіла малеча* (Я. Гримайло).

ЗАЦВІ́РКАТИ, аю, аєш, **ЗАЦВІРЧА́ТИ,** чу́, чи́ш, *док.* Почати цвіркати, цвірчати. *Що за пташечки сіренькі, що зацвіркали тоненько: ців, ців, ців, хто співать їх так навчив?* (загадка); *Біля червонястої кульбаби зацвірчав коник* (М. Трублаїні); *В цей момент зацвірчали цвіркуни* (Валерій Шевчук).

ЗАЦВІРКОТА́ТИ, очу́, о́чеш, **ЗАЦВІРКОТІ́ТИ,** очу́, оти́ш, *док.* Почати цвіркотати, цвіркотіти. *Зійшло сонце. Зацвіркотали сверщки* [цвіркуни] *на всілякі лади* (І. Франко); *Волове очко* [пташка] *вифуркнуло зі своєї схованки, .. зацвіркотіло* (І. Франко); *Антена хитнулася, цвіркун стрибнув до печі й одразу ж зацвіркотів, ображений* (із журн.).

ЗАЦВІРКОТІ́ТИ *див.* **зацвіркота́ти.**

ЗАЦВІРЧА́ТИ *див.* **зацві́ркати.**

ЗАЦВІСТИ́[1] *див.* **зацвіта́ти**[1]**.**

ЗАЦВІСТИ́[2] *див.* **зацвіта́ти**[2]**.**

ЗАЦВІТА́ННЯ[1], я, *с.* Дія за знач. **зацвіта́ти**[1] 1. *Зацвітання квіток олійного молочаю на бокових гілках порівняно з*

центральним стеблом запізнюється (з наук. літ.); *У спекотну і суху погоду збільшується ймовірність передчасного зацвітання рослин* (із журн.).

ЗАЦВІТА́ННЯ[2], я, *с.* Дія за знач. **зацвітати**[2]. *Виробники повинні обов'язково вказувати на хлібобулочних виробах їхній склад. Адже не секрет, що вони додають туди поліпшувачі проти зацвітання та плісенявіння, які вбивають натуральний смак* (із журн.); *Майже тонну мальків рослиноїдних риб випустили в річку Турію в Ковелі. Наявність їх у водоймі сприятиме її очищенню від зайвих водоростей, запобігатиме зацвітанню води* (з газ.).

ЗАЦВІТА́ТИ[1], а́ю, а́єш, *недок.*, **ЗАЦВІСТИ́**, іту́, іте́ш, *док.*, *чим і без дод.* 1. Починати цвісти, вкриватися квітками; розцвітати. *Весна йде та йде. Сонечко блищить і горить; гаї розвиваються; садки зацвітають* (Марко Вовчок); *Скільки око сягало, червоніло там усе роздолля, бо саме зацвітав воронець, тонколиста півонія степу* (О. Ільченко); *На спеці луг не зацвіте, Коли не бризне дощик літом, Хіба бур'яном проросте, А не травицею та квітом* (П. Грабовський); *У полі зацвітуть пахучі ніжні голубі фіалки* (І. Гончаренко); *Зелений степ зацвів маками* (М. Стельмах); * Образно. *Зацвіла світлиця о. Хведора дівочими личками та все чорними очима та чорними бровами* (І. Нечуй-Левицький).

2. *перен.* З'являтися, виділяючись яскравим кольором. *Довгі тіні між деревами, Наче повів синіх крил, — І вітрилами рожевими Зацвітає небосхил* (М. Рильський); *Навколо зацвітало яскраве святкове вбрання молодиць і дівчат* (М. Стельмах); *Синя шапка зацвіла в касовім віконці* (Б.-І. Антонич); // Починати блищати, сяяти, світитися. *В небі хмари біжать... може, буде гроза? Зацвіли блискавиці над гаєм...* (В. Сосюра); *Туман стояв од морозу, а в тумані зацвіли ліхтарі, як кульбаби, оточені морозяними німбами* (І. Багряний); *В синьому небі зоря зацвіла* (Д. Павличко).

3. *перен.* Вступати в пору розквіту сил, молодості, краси. *Невістка одужує, заново зацвітає красою* (Б. Лепкий); *— Зацвітає наша Марія, мов калина* (В. Кучер); *Зацвіте справедливий, як пальма, і виженеться, немов кедр на Ливані* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Зацвіла вона повним цвітом, і залюбував* [залюбувався] *він дівчиною* (Марко Вовчок); // Ставати радісним, пожвавленим, рум'яним (про очі, обличчя і т. ін.). *Щоки в неї зацвіли на весняному сонці, як калина в зеленому лузі* (І. Нечуй-Левицький); *Далі звів* [Андрій] *очі на Тетяну і знову синьо зацвіли вони у його* [нього] (С. Васильченко); *— Салют Устині Гаврилівні! — В Устини зацвіло обличчя, а під тонкою кофточкою забилося схвильоване серце* (Д. Бедзик).

4. *перен.* Починати процвітати, успішно розвиватися. *Пишно зацвітав український театр* (Л. Старицька-Черняхівська); *Панське господарство, котре Гершко вважав своїм, зацвіло* (І. Франко); *Ще зацвіте життя веселе. Під грім і сполохи гармат в свої міста й кохані села ми ще повернемось назад* (В. Сосюра); * Образно. *Таким ясним цвітом зацвіла знов наша доля, морозом прибита* (Ганна Барвінок).

ЗАЦВІТА́ТИ[2], а́є, *недок.*, **ЗАЦВІСТИ́**, іте́, *док.*, *чим і без дод.* Покриватися цвіллю, плісенявіти; цвісти. *Починала* [стара] *невдоволено бурмотіти, що через Галині походеньки все в домі запущено, що скрізь висить павутина, а підлога вже починає зацвітати* (Валерій Шевчук); *Паска була сливе порожня і всередині зацвіла* (І. Нечуй-Левицький); *Та така ж стара та древня* [хата] *— років зо сто їй, напевно: стріха мохом поросла, призьба цвіллю зацвіла* (Н. Забіла); // Покриватися зеленню, зеленіти (про стоячу воду). *Вода в протоках уже зацвітала, не текла ні в той, ні в той бік* (Ю. Мушкетик); *Під ним* [місточком] *ще не висохли весняні калюжі — аж зацвіли, позеленіли* (Панас Мирний); // Покриватися плямами (про скло, метал і т. ін.). *— Зореносець! — сказав садівничий, І знак, що зацвів і зітерся, На дужу свою долоню, мов крові шматок, положив* (М. Бажан).

ЗАЦВІТИ́ТИ, ічу́, іти́ш, *док.*, *що*, *рідко.* Прикрасити чимнебудь; надати чомусь яскравості, краси. *Вони* [дівчата] *внесли з собою в школу нову течію, зацвітивши школярське життя свіжими барвами* (С. Васильченко).

ЗАЦВІ́ЧЕНИЙ, а, е, *рідко.* Дієпр. пас. до **зацвіти́ти.** *Над берегом послався невеликий, густо зацвічений білою ромашкою луг* (В. Козаченко).

ЗАЦВЯХО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **зацвяхува́ти.** *Мельник похитує головою, підводиться. — Десь піду я собі до вітряка. — Так він же зацвяхований. — Хоч біля крил посиджу, хоч їхній скрип почую* (М. Стельмах).

ЗАЦВЯХО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАЦВЯХУВА́ТИ**, у́ю, у́єш, *док.*, *що і без дод.* Те саме, що **цвяхува́ти.** *Як правильно зацвяховувати? Цвях звичайно беруть за стрижень великим і вказівним пальцями лівої руки, приставляючи вістря до потрібного місця* (із журн.); *— Зараз же припини видачу зерна і зацвяхуй вітряк* (М. Стельмах).

ЗАЦВЯХУВА́ТИ *див.* **зацвяхо́вувати.**

ЗАЦЕБЕНІ́ТИ, ни́ть, *док.*, *розм.* Почати цебеніти. *— Покоївка Вустя несла коштовний посуд панам чай пити, а цей Дюпре звідки візьмись та її за литку, так що й кров зацебеніла на підлогу* (П. Кочура); *Схопився* [Прокоша] *рукою за груди. Крізь довгі, сухі пальці зацебеніла кров* (Ю. Збанацький); *Кров зацебеніла дужче, він вийняв із загортка в поясі жмут павутиння, затоптав у рану* (Ю. Мушкетик); *Дорогою зацебенів дощ* (І. Карпа).

ЗАЦЕМЕНТО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **зацементува́ти.** *Я вже остаточно вирішив кинути це копирсання в сажі, як один камінь, до якого я ледь дотягнувся, подався. Пальцями я відчув, що він не був зацементований, як інші* (Д. Білий); *Кондуктор спущений до глибини 326 м і зацементований до устя* (з наук. літ.); * Образно. *Ви, хто місив тут бетон .. Вас хочуть знищити одним ударом, під ноги війни хочуть кинути вашу працю, ваш навіки зацементований тут пафос, енергію, вашу любов...* (О. Гончар); // **зацементо́вано**, *безос. пред. Після завершення свердловини бурінням і проведення геофізичних досліджень у боковий стовбур успішно було спущено і зацементовано хвостовик діаметром 102 мм* (з наук. літ.).

ЗАЦЕМЕНТО́ВУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **зацементо́вувати.** *Розрізняють ступінчастий, одноцикловий, манжетний та зворотний способи зацементовування свердловин* (з наук.-попул. літ.).

ЗАЦЕМЕНТО́ВУВАТИ, у́ю, у́єш, **ЗАЦЕМЕНТУВА́ТИ**, у́ю, у́єш, *док.*, *що.* 1. Те саме, що **цементува́ти** 2. *Робимо на присадибній ділянці мангал із цегли. При цьому непотрібно його зацементовувати, щоб при необхідності можна було розібрати і поставити в інше місце* (із журн.); *Кілька інженерів склали проект закріплення стелі печери, зацементувавши її та побудувавши спеціальні колони* (М. Трублаїні); *Ковальський цех .. заклав і зацементував підлогу на п'ятдесят шість сантиметрів вище від проекту* (Іван Ле); — По-

винен тобі сказати, сусіде, що хтось укопав той хрест глибоко і зацементував добряче (Р. Федорів).

2. *перен.* Те саме, що **цементува́ти** 3. *Як би там не було, але через рік спільного життя в них навіть народилася дочка, остаточно перекривши Ромі всі можливості до відступу і зацементувавши родинний статус-кво* (Ю. Андрухович).

ЗАЦЕМЕНТО́ВУВАТИСЯ, уеться, *недок.*, **ЗАЦЕМЕНТУВА́ТИСЯ,** у́ється, *док.* 1. Те саме, що **цементува́тися** 1. *Осілі на дно уламки порід і мінералів під вагою ущільнюються, зацементовуються, перетворюючись у такі гірські породи, як конгломерат, пісковик, глинистий сланець* (з наук.-попул. літ.).

2. *тільки недок.* Пас. до **зацементо́вувати.** *Конструкція свердловини буде надійною завдяки використанню обсадних колон, які зацементовуються та обсипаються гравієм* (з наук.-техн. літ.); *Усі основні функції менеджменту зацементовуються діями менеджера з прийняття рішень* (із журн.).

ЗАЦЕМЕНТУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **зацементува́ти.** *У червні мають розпочатись роботи із зацементування двох свердловин газового родовища* (з газ.); *Подані у книзі рекомендації — це принципи для скріплення і зацементування сім'ї та партнерських стосунків у ній* (з газ.).

ЗАЦЕМЕНТУВА́ТИ *див.* **зацементо́вувати.**

ЗАЦЕМЕНТУВА́ТИСЯ *див.* **зацементо́вуватися.**

ЗАЦЕНТРО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **зацентрува́ти.** *Зацентрований з двох боків циліндровий зразок одним кінцем установлюють на жорсткий центр, а другий кінець підтискають обертовим центром* (з наук. літ.).

ЗАЦЕНТРО́ВУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **зацентро́вувати.** *Центрувальне свердло застосовується для зацентровування заготовок перед свердлінням отворів* (з навч. літ.); *Нині є всі умови для зацентровування зусиль усіх гілок влади на реформуванні ключових напрямів розвитку держави і насамперед її економіки* (з газ.).

ЗАЦЕНТРО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАЦЕНТРУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док.*, *що.* Те саме, що **центрува́ти.** *Часто заготівки зацентровують одночасно з обох сторін. Від точності центрування залежить і точність подальшого оброблення всіх поверхонь деталі* (з наук.-попул. літ.); *Важливим елементом ремонтних робіт є потреба зацентрувати машини і механізми* (із журн.); *Саме правом обмежується влада у тих випадках, коли гостро постає питання про можливість її узурпації через прагнення суб'єктів зацентрувати владу лише в одних руках* (з наук. літ.).

ЗАЦЕНТРУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **зацентрува́ти.** *Перед зацентруванням застосовується вимір центрового отвору після підрізування торця, тому що деталь має нерівномірні припуски* (з наук.-техн. літ.); *Зацентрування фінансових ресурсів може здійснюватися з метою великого інвестування, підвищення мобільності використання ресурсів* (із журн.).

ЗАЦЕНТРУВА́ТИ *див.* **зацентро́вувати.**

ЗАЦЕ́НЬКАТИ, аю, аєш, *док.*, *діал.* Почати ценькати. *Скоро тілько, бувало, тато ввійде до кузні та, беручись до роботи, заценькає молотком.., так зараз, гляди, починають сходитися сусіди* (І. Франко).

ЗАЦЕРУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *що*, *діал.* Док. до **церува́ти.** *— Я тобі буду вірною дружиною. А ті Купчаківни — білоручки. Вони навіть шкарпеток не зацерують* (Ю. Винничук).

ЗАЦИБА́ТИ, а́ю, а́єш, *док.* Почати цибати. *Заклав* [пан] *руки в кишені, штани на йому* [ньому] *чорні, а куртка біла — і знов зацибав по луці, як чорногуз* (М. Коцюбинський); *Незграбно розкидаючи журавлиними ногами, він зацибав назустріч начальникові школи* (С. Добровольський); *— Дарма, пане гетьмане, ой дарма, — зацибав з кутка в куток пан Коморовський* (В. Чемерис).

ЗАЦИГА́НИТИ, ню, ниш, *док.*, *розм.* Почати циганити. *— Хлопці, в кого є закурити? У мене на цей раз табак вийшов, — зациганив Марко* (Григорій Тютюнник).

ЗАЦИГИ́КАТИ, аю, аєш, *док.*, *що і без прям. дод.*, *розм.* Почати цигикати. *Загули, задзвеніли цимбали, заскрипіла, зацигикала скрипка* (І. Нечуй-Левицький); *Музиканти забринькали, зацигикали, настроюючи скрипки* (О. Донченко); *Чижик підкинув до підборіддя скрипку, розсипався дурнуватим смішком і зацигикав банальну полечку* (П. Панч); *Зненацька серед пустого села гучно вдарив бубон, зацигикала скрипка* (О. Гончар); *Коли молоді ступили на подвір'я, для них зацигикали весільний марш* (із журн.).

ЗАЦИ́КЛЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **заци́клити.** *Найрадикальніший стиль індустріальної музики з'явився в Японії. Композиції являють собою чистий шум, зациклений або відносно хаотичний* (з наук.-попул. літ.); *Я.., зациклений на людських іменах, думав, що прізвище Підконюший дуже пасувало б моєму любому другові Фернанделю* (В. Шкляр); *Зусилля філософів повинні бути різновекторними, не зацикленими на якомусь одному підході* (з наук. літ.); *Причиною багатьох проблем, невдоволення життям є те, що люди виявляються зацикленими на зовнішніх орієнтирах, а самі не бажають розвиватися* (із журн.).

2. *у знач. прикм.*, *розм.* Який зациклився (у 2 знач.) на кому-, чому-небудь. *Спілкуючись із зацикленою людиною, ми, як правило, відчуваємо себе незатишно, якщо не поділяємо погляди цієї людини або нам нецікаве те, чим живе вона* (із журн.).

ЗАЦИ́КЛЕНІСТЬ, ності, *ж.* Стан за знач. **заци́клений.** *Я намагався забути тебе у берлінському вояжеві, .. втопитися у водці* [горілці] *і шнапсі, розширити онтологічну зацикленість* (С. Процюк); *Вже навіть романтики дежавю не стало. Тільки бридотна зацикленість думок самих на собі* (Любко Дереш); *У деяких випадках надмірна зацикленість на досягненні щастя в реальності знижує задоволеність життям* (з газ.).

ЗАЦИ́КЛЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **заци́клити** і стан за знач. **заци́клитися.** *Деякі операційні системи працюють за алгоритмом маршрутизації, в якому заборонено посилати пакет туди, звідки він прийшов. Це робиться для того, щоб уникнути зациклення пакетів* (з наук. літ.); *Зациклення функцій на одному керівникові часто веде до паралічу системи управління* (з газ.); *Зациклення на людині, невміння розривати стосунки й будувати нові — це основні ознаки неповаги й нелюбові до самого себе* (з наук.-попул. літ.).

ЗАЦИ́КЛИТИ *див.* **заци́клювати.**

ЗАЦИ́КЛИТИСЯ *див.* **заци́клюватися.**

ЗАЦИ́КЛЮВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **заци́клювати** і **заци́клюватися.** *Синтаксичні помилки викликають зациклювання аналізаторів, що базуються на граматиці Н. Хомського* (з наук. літ.); *Обсесивний невротичний розвиток особистості опосередкований соціальними умовами, постійним зациклюванням на проблемах* (з наук. літ.).

ЗАЦИ́КЛЮВАТИ, юю, юєш, *недок.*, **ЗАЦИ́КЛИТИ,** лю, лиш, *док.* 1. *що.* Забезпечувати циклічність процесу, дії, замикати, поєднувати в цикл. *Ви відкриваєте програвач на повний екран комп'ютера і можете керувати піснями — перемикати і зациклювати треки, вмикати випадкове відтворення, оцінювати пісні і т. д.* (з Інтернету); *Дуже легко зациклити емітери, змусити їх безконтрольно поглинати енергію. Причому це фундаментальний ефект, він базований не на якихось конструкційних особливостях емітерів, а на самому принципі їх роботи* (О. Авраменко, В. Авраменко); *На сторінці "Параметри відео" є можливість налаштувати гучність відтворення відео, швидкість, зациклити відтворення і встановити час відео* (із журн.).

2. *кого, що, на кому — чому, розм.* Спонукати, примушувати кого-, що-небудь мимоволі зосереджуватися на кому-, чому-небудь одному. *На жаль, не всі діти здатні подолати свої страхи самостійно. Причиною цього можуть бути обставини життя, що зациклюють на переживанні страхів* (з навч. літ.); *Непотрібно учнів зациклювати на думці: "Я поганий, не здатний ні на що". Навпаки, треба піднімати їх самооцінку* (із журн.).

ЗАЦИ́КЛЮВАТИСЯ, ююся, юєшся, *недок.*, **ЗАЦИ́КЛИТИСЯ,** люся, лишся, *док.* 1. Ставати частиною циклічного процесу, дії. *При переході по цій мітці комп'ютерна програма зациклюється до тих пір, поки не буде здійснено натискування на клавішу* (з навч. літ.).

2. *на кому — чому, розм.* Мимоволі зосереджуватися на кому-, чому-небудь одному, невідступно думаючи тільки про нього. *Я буквально зациклююся на повторенні цитат, бо такі вони розкішні, стільки в них гордості й самозамилування* (Є. Гуцало); *Чомусь я поклав собі, що ковтків саме три, — либонь, знову зациклювався на щасливому числі* (В. Шкляр); *Я уже був згідний на Оксану, справді гарне ім'я, хоч останнім часом Оксани навально увійшли в моду. Але най уже буде Оксана, а то теща зациклиться на якійсь Ії чи Лілі* (Р. Федорів); — *У тебе лише одне на думці — Маргарита. Ти просто зациклився на ній* (О. Авраменко, В. Авраменко).

ЗАЦИТО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **зацитува́ти.** *Я не бачив причини пригадати пану секретареві вище зацитований розпорядок міністерства, якого він теж не знав* (А. Чайковський); *Взявши епіграфом всім відомий і зацитований вислів мало кому вже відомого класика про те, що "Українську історію не можна читати без брому", пан Варцаба дописав від себе: "...а писати, то тільки вночі"* (Г. Тарасюк).

ЗАЦИТО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАЦИТУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док., що.* Те саме, що **цитува́ти.** *Діти артистично демонстрували сценки про дитинство Тараса Шевченка, зацитовували вірші, активно відповідали на запитання вікторини* (з газ.); — *Чорною ніччю по чорній скелі повзе комашинка, а Господь її бачить, — зацитував вірш із Корану патер Джироламо* (Н. Королева); *Він зацитував окремі мої рядки* (І. Жиленко); — *Я зацитую тобі уривок з цієї дивовижної книжки мого приятеля* (В. Кожелянко).

ЗАЦИТУВА́ТИ *див.* **зацито́вувати.**

ЗАЦИ́ТЬКАТИ *див.* **заци́тькувати.**

ЗАЦИ́ТЬКУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАЦИ́ТЬКАТИ,** аю, аєш, *док., розм.* 1. *кого, на кого і без прям. дод.* Казати "цить", "цитьте" і т. ін., установлюючи тишу; цитькати. *При наближенні священика слухачі почали зацитькувати оратора* (Г. Хоткевич); *О. Лука зацитькав на школярів, регіт стих* (С. Васильченко); *Перших слів дехто й не розчув, бо не кричав коваль, а говорив стиха, але ж зразу зацитькали в натовпі, голоси обривалися, і в тиші вже кожне слово ковалеве долітало до всіх* (А. Головко); *Максим.., заклавши в рот чотири пальці, свиснув — аж у вухах залящало. На нього з усіх боків зацитькали* (В. Речмедін); *На жінку несердито зацитькали, ніби просили її мовчати* (Григір Тютюнник).

2. *кого, що і без прям. дод.* Заспокоювати, втихомирювати, примушуючи припинити крик, плач і т. ін. — *Ой... о-ой! бабусю... горенько мені!.. — скрикувала дівчинка .. — Цить... цить, моя дитино! — зацитькувала Мотря* (Панас Мирний); *На вигоні вже стояли люди, охали, зацитькували та вговорювали когось* (І. Франко); *Катря велика охотниця була до жартів, так, бувало, сміється, що мати зацитькувати мусить* (Б. Лепкий); *Афонька зацитькував пса, звільна гладячи його по спині* (Б. Антоненко-Давидович); *Він спливав слізьми, і сувора Марта лагідно зацитькувала його* (Ю. Смолич); * Образно. *Літній вечір спускався сивим соколом додолу, приголомшував співи захриплих пастухів, зацитькував крикливі ліси* (Марко Черемшина); // *що, перен.* Припиняти, стримувати вияв чого-небудь. *Я чую в собі проблиск якоїсь сили, та що з того! Її зацитькує та груба сила, що панує довкола мене всевладно...* (О. Кобилянська); *Своїм булькотом пригадалася* [горілка] *його пам'яті та й зацитькала на хвилинку його обурення* (Марко Черемшина); *На серці ж у нього — такий сум смертний, так усього холодом і обвіває. Зацитькати того суму не можна. Одно: втекти!* (Н. Королева).

ЗАЦИ́ТЬНУТИ, ну, неш, *док., розм.* Однокр. до **заци́тькувати** 1. *Малеча скиглила в темряві, й матері ніяк не могли їх ні приспати, ні забавити, хіба що груддю затуляли рота, як буває батько гримне зацитьнути* (А. Головко).

ЗАЦІ́ДЖУВАТИ, ую, уєш, *недок., рідко,* **ЗАЦІДИ́ТИ,** іджу́, і́диш, *док., кого, кому, у що і без дод., вульг.* З силою вдаряти кого-небудь. *Одному* [ворогові] *в зуби заціджував* [Мамай] *дерев'яним тупим кінцем* [ратища], *гостряком списа проштрикував другого* (О. Ільченко); *Турн перший заціди Енея, Що з плеч* [пліч] *упала і кирея, Еней був поточивсь назад* (І. Котляревський); *Карпо, як стріла, знявся і заціди у вухо першого хлопця* (Панас Мирний); [П е т р о:] *А мені хочеться Соломона зацідить. Ух, сверблять руки!* (І. Карпенко-Карий); *Тольці не хотілося відставати від мене, й тому він вискочив з-за моєї спини і, підбігши з криком до Купровича, раптом заціди його сніжкою в лице* (Б. Антоненко-Давидович).

ЗАЦІДИ́ТИ *див.* **заці́джувати.**

ЗАЦІКА́ВИТИ *див.* **зацікá́влювати.**

ЗАЦІКА́ВИТИСЯ *див.* **зацікá́влюватися.**

ЗАЦІКА́ВЛЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **зацікá́вити.** *Я підійшов до машини, дуже зацікавлений появою тут своєї аспірантки* (Я. Гримайло).

2. *у знач. прикм.* Який зацікавився чим-небудь, виявляє цікавість. *Зацікавлений хлопець поспішив за батьком стежкою через поле на Чорну гору* (І. Франко); — *О! ви тут напевне знайдете її* [філоксеру]!.. — *Ви чому так думаєте? — звернувся до нього зацікавлений Тихович* (М. Коцюбинський); *Зацікавлені діти підходили ближче та за кілька кроків ставали й слухали* (М. Івченко); *Стьопка, за-*

цікавлений і трохи стурбований, поспішав за Вадимом (В. Винниченко); — *Не хочу приховувати, ми дуже зацікавлені в тому, аби отримати привід для порушення проти цього Рибалки кримінальної справи* (А. Кокотюха); // Який виражає цікавість. *Увесь клас звернув на його* [нього] *зацікавлені очі* (С. Васильченко); *Раптом двоє молодих хлопців .. обернулися й наставилися очима на Андрія усторч. Хвиля здивування й зацікавленого оторопіння* (І. Багряний); *Євген Панасович оглянув присутніх і зустрівся з зацікавленими, вичікувальними і, здається, трохи насмішкуватими поглядами* (В. Речмедін).

3. *у знач. прикм.* Пов'язаний з чим-небудь якоюсь користю, вигодою або якимись іншими інтересами. *Мене тривожило те, що перед від'їздом у гавані вештався французький офіцер і, як зацікавлена особа, поглядав на бриг* (Ю. Яновський); — *Гадаю, що представникам усіх зацікавлених сторін варто зібратися разом і обговорити ситуацію* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Договором зацікавлених спадкоємців не можуть порушуватися права спадкоємця, який має право на обов'язкову частку в спадщині* (з наук. літ.).

ЗАЦІКА́ВЛЕНІСТЬ, ності, *ж.* Стан за знач. **зацікáвлений** 2, 3. *Простодушна хлопцева зацікавленість справою, видно, сподобалась Баклагову* (О. Гончар); — *Ну, що там маєш? — нарешті виявив зацікавленість і Ярослав* (П. Загребельний); *Він із задоволенням помітив вираз великої зацікавленості, що враз з'явився на обличчі Риндіна* (В. Владко); — *Ви в якій справі? — лагідно перепитав Головань. В його погляді можна було вловити зацікавленість і повагу* (М. Руденко); *Договір, який базується на взаємній зацікавленості сторін, забезпечує розвиток цивільного обороту та економіки, що виявилось не під силу командно-адміністративній економіці* (з навч. літ.).

ЗАЦІКА́ВЛЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **зацікáвити** і стан за знач. **зацікáвитися.** *Доктор Рудольф раптом із надзвичайною увагою й зацікавленням вслухається в слова пана кондуктора* (В. Винниченко); *Він чекав на якісь запитання, на живе зацікавлення з боку міністра* (Д. Бузько); *Чоловік рушив назустріч космонавтам. В його очах з'явився вираз зацікавлення* (О. Бердник); *Натовп на березі стихнув, із зацікавленням поглядаючи, як п'ятеро здоровенних донців скинули зипуни і, весело переморгуючись, почали сукати рукава сорочок* (Д. Білий); — *Розумієте, я саме мав одне — грошові зацікавлення у місті Грібтауні...* (М. Білкун).

ЗАЦІКА́ВЛЕНО. Присл. до **зацікáвлений** 2. *На гармидер над Збручем зацікавлено підвів голову вуйко* (Г. Косинка); *Полоз зачинив двері, зацікавлено розглядаючи несподіваного гостя* (В. Собко); *Він зацікавлено хмикнув і потягнув журнал ближче до себе* (Л. Письменна); *Вона .. позиркувала вряди-годи зацікавлено й хитро* (Валерій Шевчук); *Валентина Карлівна зацікавлено слухала мої доводи* (О. Шугай); — *Що це за черга? — зацікавлено кинула Єва, повертаючи до села* (І. Роздобудько).

ЗАЦІКА́ВЛЮВАТИ, юю, юєш, *недок.*, **ЗАЦІКА́ВИТИ,** влю, виш; *мн.* зацікáвлять; *док., кого, що* 1. Викликати цікавість у кого-небудь, привертати чиюсь увагу; цікавити. *Говорив з жаром, з запалом, він почував, що починає зацікавлювати її* (Ю. Мушкетик); *Дуже зацікавив суддю старий Петро* (М. Коцюбинський); *Дівчині хотілось одразу ж зацікавити школярів, щоб робота в загоні була для них радісним святом* (О. Донченко); // *чим.* Привертати увагу якою-небудь рисою, особливістю. *Вони про щось поведуть бесіду вельми серйозно, можливо, якраз про це гранітне степове жорно, що лежить перед ними і чимось зацікавлює Йоганна* (О. Гончар); *Чим він міг вразити чи зацікавити її? Своєю красою? дотепністю?.. Але краси в нього ніякої, дотепність зла* (П. Колесник).

2. Приваблювати користю, вигодою або якимись іншими інтересами. *Роботодавців потрібно зацікавлювати створенням безпечних і здорових умов праці, а не лише карати штрафами* (з газ.); *Зацікавлює хорошою якістю продукція Хмельницької і Чернігівської макаронних фабрик* (з газ.); — *Що вам допомагає утримувати належний рівень викладання, аби зацікавити молодь, яка приходить до вас за знаннями?* (із журн.).

ЗАЦІКА́ВЛЮВАТИСЯ, ююся, юєшся, *недок.*, **ЗАЦІКА́ВИТИСЯ,** влюся, вишся; *мн.* зацікáвляться; *док., ким, чим і без дод.* Відчувати, виявляти цікавість, увагу до кого-, чого-небудь; цікавитися. *Мої аргументи впливали, Михайло помітно зацікавлювався, Марта далі перечила* (У. Самчук); — *Тепер у вас, кажуть, буде новий учитель? — зацікавлюється Надька* (О. Гончар); — *Почали сіно возити, Антоша? — зацікавивсь Аркадій Петрович* (М. Коцюбинський); *Я зацікавився спортом, як і кожний хлопець на моєму місці, але таланти виявив пізніше, коли працював уже на заводі* (Ю. Яновський); — *Вам, любий, зараз у готелі з'являтись протипоказано. Вашою персоною зацікавилася поліція* (І. Білик).

ЗАЦІЛІ́ЛИЙ, а, е. Дієпр. акт. до **зацілíти.** *Зацілілий шматок землі, недоторкнений* [не зачеплений] *війною — аж дивно!* (Б. Лепкий); *Рослинність альпійського поясу — це релікти рослинності льодовикового часу, зацілілі серед сучасної флори Карпат* (з наук. літ.).

ЗАЦІЛІ́ТИ, íю, íєш, *док.* Зберегтися цілим, непошкодженим; не зникнути, не зруйнуватися; уціліти. [Співець:] *Зібрав я все, що тільки заціліло, зложив і склеїв, — арфа невеличка, та в ній нема і скіпки несвятої* (Леся Українка); *Пароплав неохоче прибивається до вузької смуги землі, що заціліла від поводі, і ми збігаємо сходнями на берег* (Б. Антоненко-Давидович); // Залишитися живим, не загинути. — *Шкода Наді .. — Стривай, ще не з'ясували, хто зацілів. Може, вона ще жива* (Ю. Яновський); *Ось дуб. Хтозна, скільки йому років? І хтозна, яким чудом він зацілів?* (Ю. Збанацький); *Хто з тодішніх Полуботків зацілів по Хмельниччині, хто погинув — се невідомо* (Ю. Мушкетик).

ЗАЦІЛО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **зацілувáти** 1. *Вона молодо підбігла до сина, і незчувся малий Цибар, як був зацілований в щоки та очі* (Ю. Збанацький); * Образно. *Юхимина була маленька, обличчя мала темне, заціловане сонцем* (Ю. Яновський).

ЗАЦІЛО́ВУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **зацілóвувати.** *Єдине, що прощалося йому в цьому домі, це був його нахил до прекраснодушного виявлення своєї ніжності та зацілововування жінок і навіть чоловіків* (із журн.).

ЗАЦІЛО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАЦІЛУВА́ТИ,** ýю, ýєш, *док., кого, що.* 1. Довго цілувати, укривати поцілунками кого-, що-небудь; утомлювати цілуючи. *Забрав* [Григорій] *її всю в обійми, зацілововував тії дикі, тії неприступні, тії незаймані вуста* (І. Багряний); *Федір, п'яніючи від несподіваного щастя, обхопив їх обох і почав ревно зацілововувати* (М. Руденко); *Ти зацілововуєш і запещуєш свою дорогу панянку, і вже здається, що ви ніколи не вийдете з твоєї*

квартири (С. Процюк); — *Ти надзвичайна. Так би й зацілував тебе!* (В. Підмогильний); *Данилові трусила* [Марина] *руку кілька хвилин, а Тосю пообіцяла зацілувати до смерті* (Ю. Смолич); * Образно. *Лози віти простягають, Щоб обняти срібну хвилю І на смерть зацілувать* (О. Олесь).

2. *тільки док., розм.* Почати цілувати. *Іван ухопив дружину в обійми і зацілував її в червоні, як жар, губи і в очі з чорними віями* (С. Чорнобривець); * Образно. *Знову потеплішало. Розірвавши запону сірих хмар, сонце жадібно зацілувало вимучену вітрами землю* (В. Логвиненко).

ЗАЦІЛУВА́ТИ *див.* **зацілóвувати.**

ЗАЦІЛУВА́ТИСЯ, ýюся, ýєшся, *док., розм.* Почати цілуватися. * Образно. *Шорстка гаряча гущавінь зашелестіла, веселі соняшники дружно зацілувались — дівчата рушили в протилежний кінець плантації* (О. Гончар).

ЗАЦІНЧА́ТИ *див.* **заці́нькати.**

ЗАЦІ́НЬКАТИ, ає, **ЗАЦІНЧА́ТИ,** чи́ть, *док., розм.* Почати цінькати, цінчати. *Зацвірінькали збуджено горобці, зацінчали синиці, виповзли з хат зраділі люди* (Ю. Збанацький); *Зацінькала синиця — цікава витівниця, і горобці в альтанці танцюють вранці танці* (із журн.).

ЗАЦІПЕНІ́ЛИЙ, а, е. Дієпр. акт. до **заціпеніти.** *Семенюк з трудом підвівся на заціпенілі ноги і мимовільно прикрив двері* (Я. Галан); *Потім жінка підвела заціпенілу від жахливої звістки гостю до маленького віконця, показала в засніжений степ: — Мій покликав мужиків, шукають* [Ларису]... (М. Руденко); *Ганущ довго стояв, заціпенілий, боячись ступити хоча б один крок уперед* (Р. Іваничук).

ЗАЦІПЕНІ́ЛІСТЬ, лості, *ж.* Стан за знач. **заціпенілий.** *Заціпенілість покоївки спадає. В лиці з'являються живі розумні тіні, в очах — сполохана цікавість, тривога* (В. Винниченко); *Її голос, схожий на скрегіт заржавілого заліза, вивів трьох заворожених з стану заціпенілості* (Л. Дмитерко); *В наглій моторошній заціпенілості зупинилась перед нею Вутанька* (О. Гончар).

ЗАЦІПЕНІ́ЛО. Присл. до **заціпенілий.** *Доктор Рудольф заціпеніло мовчить, і на щоках у нього люто видушуються дві ґулі* (В. Винниченко); *Він зіскочив з трамвайних приступок і, поки трамвай не зник за рогом вулиці, заціпеніло дивився йому вслід* (Б. Антоненко-Давидович); *А вона й далі стояла заціпеніло, замкнута в собі, мов кам'яний вінок* (П. Загребельний).

ЗАЦІПЕНІ́ННЯ, я, *с.* 1. Стан за знач. **заціпеніти.** *Городовський слухав її, відчуваючи в усій істоті якесь гнітюче, всеосяжне заціпеніння* (В. Підмогильний); *Довго стояв Орлюк у тяжкому заціпенінні* (О. Довженко); *Перше.., що опанувало Ніну, коли прочитала Павлову телеграму, було заціпеніння. Так, так, заціпеніння, під впливом якого вона не могла ні говорити, ні рухатись, ні навіть міркувати* (С. Добровольський); *Митрофан посміливішав, і його заціпеніння прорвалося цілою зливою слів* (Микита Чернявський).

2. *біол.* Стан різкого зниження життєдіяльності холоднокровних тварин, зумовлений змінами у навколишньому середовищі (холодом, посухою і т. ін.). *Розрізняють зимове заціпеніння, яке спостерігається при зниженні температури середовища і властиве багатьом наземним і водним безхребетним тваринам, рибам, земноводним (жаби, тритони, ропухи), плазунам (ящірки, змії), та літнє заціпеніння, пов'язане з періодом посухи (спостерігається у деяких риб, земноводних, плазунів)* (з наук. літ.); *При заціпенінні тварина нерухома, перестає їсти, газообмін та інші фізіологічні процеси у неї уповільнюються* (з наук.-попул. літ.).

ЗАЦІПЕНІ́ТИ, ію, ієш. Док. до **ціпеніти.** *Від часу до часу піднімався сильний вітер і бив її дощем так у лице, що волосся на чолі перемокло, а рука, що піднімала довгу сукню, заціпеніла із студені* (О. Кобилянська); * Образно. *Мокра зима заціпеніла в цупких обценьках морозу* (Олесь Досвітній); // *перен.* Стати скованим, нечутливим, стиснутися від почуття страху, обурення, сильного переживання і т. ін. *Малий роззявив рота й заціпенів у захваті* (Б. Антоненко-Давидович); *Батько заціпенів, уявивши собі шляхи, якими доведеться пройти синові* (В. Собко); *Щось незбагненне, якийсь підлий страх закрався їй у серце. І тіло заціпеніло* (Д. Міщенко).

ЗАЦІ́ПИТИ *див.* **заціплювати.**

ЗАЦІ́ПИТИСЯ *див.* **заціплюватися.**

ЗАЦІ́ПЛЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **заціпити.** *З заціпленими зубами і з темною злобою в душі вийшов ключник із тюремного будинку* (І. Франко); *Чоботиська батька перед підпіччю незграбно затупали. Голос його з-поза заціплених зубів виривається. Шипучий якийсь* (У. Самчук); *Посіпаки, що намагалися вирвати з заціплених жіночих рук недоуздок, відступили, забачивши Косача і незнайомого* (М. Олійник).

2. *у знач. прикм., розм., рідко.* Який заціпився (у 2 знач.). — *Ваша?! — аж посинів од злості Оверко, що досі стояв заціплений* (К. Гриб).

ЗАЦІ́ПЛЕНО, *присл.* Без руху. *Юлій, не повертаючи до нас голови, заціплено сидів у своїй позі, ніби боячись поворухнутись* (Олесь Досвітній); *Один здає карти на кришку бідона, інші заціплено чекають* (Є. Пашковський).

ЗАЦІ́ПЛИЙ, ЗАЦІ́ПНУТИЙ, а, е, *рідко.* Дієпр. акт. до **заціпнути.** * Образно. *"Про що думав цей дивний чоловік?.." — виринули в моїй голові думки і, мабуть, одразу згасли, не знайшовши відповіді, заціпнуті обіймами сну...* (Олесь Досвітній).

ЗАЦІ́ПЛЮВАТИ, юю, юєш, *недок.*, **ЗАЦІ́ПИТИ,** плю, пиш; *мн.* заціплять; *док.* 1. *що.* Щільно стуляти (зуби, губи, пальці і т. ін.); зціплювати. *Аж тут Шершінь як не шпигне Лиса в саме болюче місце! — Ой лишенько! — скрикнув Лис і знизив хвіст наполовину.., а сам аж зуби заціплює з болю* (І. Франко); *Фріц стискає кулаки, заціплює щелепи* (В. Винниченко); *Анничка .. залишилася. Голову схилила додолу, заціпила уста, личко мимохіть прикрасила міною засоромлення* (Марко Черемшина); // *безос. Від напруги в нього аж пальці заціпило на залізнім ложі самостріла* (Ю. Логвин).

2. *безос., кому* і *рідко кого, також з інфін.* Відбирати мову, здатність говорити. — *Ох, Килинко, Ки-илино-о-о! .. Скільки тебе мені вчити. Ла-аврін переказував? А сказати сотник, сотник Лаврін переказував тобі заціплює?* (Г. Колісник); *"Просить батько й мати на хліб, на сіль і на весілля", — та й заціпило їй сказати: і я прошу* (Ганна Барвінок); — *Чи ти спиш, чи тобі заціпило? Я ж питаюся, де ви саме тепер лісу глядите? — спалахнула вона, .. занепокоєна впертою мовчанкою чоловіка* (Л. Яновська); *Пришийкобиліхвіст хотів був залементувати пробі, але йому з переляку заціпило, і на голос, бідолашний, здобутись не міг* (О. Ільченко); — *Тебе заціпить сьогодні чи ні? — озвірів Тимко. Охрім замовк і довго не обзивався* (Григорій Тютюнник).

3. *що.* Тримаючи що-небудь (у руці, в зубах), стискувати. *Йоганн заціпив у руці краї сіточки й перелякано дивився на*

сердитого дядька (Олесь Досвітній); *Василь мовчки вислухав Грищине оповідання. Аж на виду, помітно було, одмінився; міцно заціпив у руці револьвера й крутив ним у всі боки* (Г. Косинка); * Образно. *На землі попід стінками ворушилися сірі френчі і, намагаючись бути непоміченими, заціплювали в зубах зойки, що рвались із скривлених ротів* (П. Панч).

◊ **(1) Бода́й (щоб) заці́пило** *кому, безос., лайл.* — уживають як побажання кому-небудь утратити здатність говорити. *Микола тихо промовив: — А бодай тобі заціпило! Кричить, мов скажений, наче нам позакладало вуха!* (І. Нечуй-Левицький); [Феноген:] *Та не кричіть так, бодай вам заціпило!* (І. Карпенко-Карий); — *Цитьте! — репетував Горевій. — Щоб вам заціпило!* (О. Бердник); — *Казала тобі погасити світло, не сидіти при світлі. — Еге, казала, щоб тобі вже заціпило* (Є. Гуцало); **(2) Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **заці́пило [рот]** *кому, безос., зневажл.* — хто-небудь раптово замовк, утратив мову. *Як натякнув я за гроші, зараз моїй Берчисі як рот заціпило. Вже й не гримає, й не сердиться!* (І. Нечуй-Левицький); *Юрбу мов заціпило* (М. Куліш); — *Так-таки й справді не знаєш, що таке приросток? — нахилився до мене Степан Васильович. Мовчу, мов заціпило мені* (Б. Антоненко-Давидович); *Ловцям і собакам наче заціпило* (І. Білик).

ЗАЦІ́ПЛЮВАТИСЯ, юється, *недок.*, **ЗАЦІ́ПИТИСЯ,** иться; *мн.* заціпляться. 1. Міцно стулятися (про зуби, губи, пальці і т. ін.); зціплюватися. *По чорнім, нечесанім волоссю* [волоссі] *спливала мука і біль, а губи заціпилися, аби не кричати* (В. Стефаник).

2. *тільки док., розм., рідко.* Перестати говорити. — *Аби ти заціпився хоч на хвилину. — А коли балакаю, мені в губи тепліше* (Григорій Тютюнник).

ЗАЦІ́ПНУТИ, ну, неш, *рідко.* Те саме, що **заціпені́ти.** *Коли тут як ударить грім, як хрясне! Так усі й заціпли* (Ганна Барвінок); — *Діана... — простогнав я, заціпнувши від страшного здогаду* (О. Авраменко, В. Авраменко); // *діал.* Умерти, захолонути. — *Коли б не ота коровиця, пішли б з торбою по селу. Тільки того й було, що капала молочка, — не дала заціпнути дітворі!* (І. Чендей).

ЗАЦІ́ПНУТИЙ *див.* **заці́плий.**

ЗАЦМО́КАТИ, аю, аєш, *док., чим і без дод., розм.* Почати цмокати. — *Дванадцятеро поросят привела* [свиня] .. — *Ай, ай, ай! — зацмокав Вовк. — Аж мені слина на язик набігає* (І. Франко); *Парубок здригнувся й, поспішаючи, шарпнув і зацмокав на коней* (В. Винниченко); *Ханські вельможі закивали головами, зацмокали язиками* (В. Малик); *Діти, що тримали вже напоготові ложки, враз підсунулися ближче, замахали ними, зацмокали губами* (К. Гриб); *Виявилося, що той черевичок якраз впору. Добродії зацмокали язиками: — Ц-ц-ц-ц! Як на вас шито! Ану, ану пройдіться* (Ю. Винничук); // *перен.* Почати видавати звуки, схожі на цмокання (про механізми). *Скотний двір задзвенів залізом, зацмокав клапанами, загув моторами* (І. Волошин).

ЗАЦМОКОТІ́ТИ, очу́, оти́ш, *док., чим і без дод., розм.* Підсил. до **зацмо́кати.** * Образно. — *Яку б то мені знайти дівчину!? От якби таку: .. щоб була чорнявенька, як циганочка, .. уста червоні, як калина, та повненькі, такі, що як цмокне тебе, щоб луна округи зацмокотіла!* (О. Стороженко).

ЗАЦО́БКАТИ, аю, аєш, *док., розм.* Почати цобкати. *Зозулиха, така ж сонна, як і її воли, махнула батогом, зацобкала* (Л. Юхвід).

ЗАЦО́КАТИ, аю, аєш, *док., чим і без дод.* Почати цокати (*див.* **цо́кати**[1]). *У крамниці знову зашелестіли паперами, зацокали кісточками рахівниці* (І. Кириленко); *Його секретарка збоку завзятюще зацокала на машинці* (У. Самчук); *Кулі зацокали по кам'яних східцях і з дзвіканням зарикошетили* (О. Гончар); *Скоро кінські підкови зацокали по асфальтованій доріжці* (О. Донченко); *В кімнаті ніби голосніше зацокав годинник, ще дужче зашипів самовар* (П. Панч); // *безос. Зацокало вилками й скляночками в альтанці* (В. Винниченко).

ЗАЦОКОТА́ТИ, очу́, о́чеш, **ЗАЦОКОТІ́ТИ,** очу́, оти́ш, *док.* 1. *чим і без дод.* Почати цокотати, цокотіти. *Шкварконула блискавиця, .. зацокотали шибки у вікнах; стрyснулися підвалини* (Панас Мирний); — *Тах-тах-тах-тах... — зацокотів кулемет десь, аж земля під нами ходором заходила* (С. Васильченко); *Дрібно зацокотів кухоль об чавун* (В. Барка); *Від того здогаду я затрусився, зацокотів зубами, не міг вимовити й слова* (Ю. Збанацький); *Гиркнули гусениці. Зацокотіли мотоцикли* (Микита Чернявський).

2. Почати цокотати, цокотіти (про птахів, комах і т. ін.). *Під полом зацокотів цвіркун* (М. Хвильовий); *Тут знову зацокотіла сорока* (Б. Антоненко-Давидович); *Тривожно зацокотала якась рання пташина, тріснула під ногою суха гіллячка, десь поблизу заголосив пугач* (Ю. Мельничук).

3. *розм.* Заговорити швидко й дзвінко (звичайно про жінок). — *А бач: перелякався й ти! .. а ще парубок!!. — зацокотала вона* (Панас Мирний); *Вона кинулася до брата, палко поцілувала його і зацокотіла про хатні і родинні справи* (З. Тулуб); — *А ми з Києва. Юннати ми, — зацокотіла гостроносенька дівчинка в окулярах* (В. Нестайко); — *Нє вєм, нє вєм, жупаніце... — зацокотіла вона своєю рідною мовою, бо в Брунгільдиному хоромі лужицька була заборонена* (І. Білик).

ЗАЦОКОТІ́ТИ *див.* **зацокота́ти.**

ЗАЦУКРО́ВАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **зацукрува́ти.** *Зацукрована обліпиха — це неймовірно смачна і досить легка заготовка з дуже цілющих обліпихових ягід* (із журн.); *Для прикраси тортів, тістечок та інших кулінарних шедеврів можна використовувати зацукровані пелюстки троянд* (із журн.).

2. *у знач. прикм.* Який зацукрувався. *Зацукрований мед зберігає всі свої корисні властивості* (з наук.-попул. літ.).

ЗАЦУКРО́ВУВАННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **зацукро́вувати.** *Традиція зацукровування фруктів прийшла до нас із Стародавнього Сходу. Саме так отримували вишукані східні солодощі — цукати* (з наук.-попул. літ.).

2. Стан за знач. **зацукро́вуватися.** *Зацукровування не впливає на корисні властивості меду, а ось підігрівання значно погіршує його якість* (із журн.).

ЗАЦУКРО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАЦУКРУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док., що.* Покривати фрукти, ягоди шаром цукру або цукрового сиропу, який швидко твердіє; готувати варення у цукровому сиропі. *Ягоди жимолості їдять не тільки у свіжому вигляді, для збереження корисних властивостей їх заморожують або зацукровують* (з наук.-попул. літ.); *Заготівля чорниці на зиму не обмежується одним варенням. Цю ягоду можна зацукрувати або приготувати з неї компот* (із журн.).

ЗАЦУКРО́ВУВАТИСЯ, ується, *недок.*, **ЗАЦУКРУВА́ТИСЯ,** у́ється, *док.* 1. Густішати, виділяючи цукор (про

мед, варення і т. ін.); цукруватися. *Суничне варення легко зацукровується. Щоб уникнути цього, до нього незадовго до кінця варіння додають лимонну кислоту* (з наук.-попул. літ.); *З часом мед може (і має) зацукровуватися. Властивості меду при цьому не змінюються, а загустіння лише вказує на його доброякісність* (із журн.); *Коли у вулику зацукрувався мед або занадто сухо чи жарко, бджоли страждатимуть від спраги і при цьому утворюватимуть сильний загальний гул* (з наук. літ.).

2. *тільки недок.* Пас. до **зацукро́вувати.** *Як не дивно, але перші цукерки були вироблені в лікувальних цілях. Матеріалом для виробництва цілющих солодощів були фрукти, які зацукровувалися* (з наук.-попул. літ.).

ЗАЦУКРУВА́ННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **зацукрува́ти.** *Зацукрування базується на консервувальних властивостях розчину цукру* (із журн.).

2. Стан за знач. **зацукрува́тися.** *Кристалізація (зацукрування) натурального меду свідчить про його високу якість, а також про великий вміст виноградного цукру (глюкози)* (із журн.).

ЗАЦУКРУВА́ТИ *див.* **зацукро́вувати.**

ЗАЦУКРУВА́ТИСЯ *див.* **зацукро́вуватися.**

ЗАЦУПІ́ТИ, íю, íєш, *док., розм., рідко.* Утратити рухливість; задерев'яніти. *Від холоду пальці зацупіли* (Сл. Б. Грінченка).

ЗАЦУРА́ТИ, áю, áєш, *док., кого, що, розм., заст.* 1. Вимовити або повторити слово "цур", щоб позбавитися кого-, чого-небудь неприємного. [Т е т я н а:] *Цур йому* [лихові]! [Н а с т я:] *І я вже скільки разів цурала, та ніяк не зацураю!* (М. Кропивницький).

2. Покинути кого-, що-небудь; припинити дію чогонебудь. *Тебе кохаючи, я знав, Що нам мета — не раювання; І в серці я не зацурав До сяйва правди поривання* (М. Старицький); [К о с т ь:] *Хоч вішайся від сорому.* [М а р и н а:] *А Пріська не повішалась, коли її ти зацурав. Перемелеться, дурниця все!* (І. Карпенко-Карий); *Між рядками слів таїться В нім якесь пророкування. І воно живить надію, Певну віру в ідеали Тим, котрі вже край свій рідний Зацурали, занедбали...* (М. Вороний).

ЗАЦУРА́ТИСЯ, áюся, áєшся, *розм., заст.* Док. до **цура́тися.** *Помилуйте, вас прошу: Єй-єй же, покаюсь! І прельщатися* [спокушатися] *чужим По смерть зацураюсь* (І. Котляревський).

ЗАЦЬВО́ХАТИ, ЗАЦЬВО́ХКАТИ, аю, аєш, *док., чим і без дод., розм.* Почати цьвохати, цьвохкати. *Остап прискорено зацьвохкав батогом, аж на війя став* (Г. Епік); *Завзятіше зацьвохав батогом Андрій* (Д. Бедзик); *Кроків сотню відходили справді спокійно. Потім зацокали кулі об брук, зацьвохкали над головою* (А. Головко); // *безос. Блиснули вздовж річки кулеметні спалахи. Густо зацьвохкало навкруги* (О. Гончар).

ЗАЦЬВО́ХКАТИ *див.* **зацьво́хати.**

ЗАЦЬКО́ВАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **зацькува́ти.** *Зацьковані козулі вдарилися до печери, де була мадонна Берітола, а та, побачивши, в чім річ, устала, взяла в руки дрючка і відігнала хортів якраз у ту мить, коли слідком за ними прийшов туди Куррадо з дружиною* (М. Лукаш, пер. з тв. Д. Боккаччо); *На четвертий день Періандр на власні очі вздрів сина біля чиєїсь городньої хвіртки й зглянувся на нього. Лікофрон був зацькований, голодний і брудний* (І. Білик); *Увечері переглядала у Ніли альбоми з живопису і тішилася думкою, що світ наш такий багатий на геніальних диваків. Хоч всі вони були зацьковані й замордовані своїм підлим оточенням і своїми ницими сучасниками* (І. Жиленко); // **зацько́вано,** *безос. пред. Він шукав Чайку, щоб сказати йому, що вовків уже не зацьковано ловцями; що їх уже ціла зграя й вони переможно вищирили свої вовчі зуби* (Д. Бузько).

2. *у знач. прикм., перен.* Замучений переслідуваннями, гоніннями, наклепами і т. ін. — *Дякую вам, добродію Онопрейовичу... що послухали мене... такого зацькованого та й прийшли...* (Т. Осьмачка); *Замовк назавжди зацькований драматург Микола Куліш, не стало чути поезій Сосюри, Плужника* (Б. Антоненко-Давидович); *Гладун зупинився перед ним запирханий, якийсь зацькований, з дрижачими поблідлими губами* (О. Гончар); *Я не можу ще отямитися від радісного потрясіння на кіностудії, коли мій шостий "Б", нарешті, визнав мене, прийняв у свій дружний гурт і з зацькованого Мухи я став трохи не героєм, якому всі аплодують і кричать "молодець!"* (В. Нестайко); // Який виражає страждання від переслідувань, гонінь, наклепів і т. ін. (перев. про погляд). *Відповзав він* [отаман] .. *зім'ятий, закривавлений, ще мовби не вірячи, що його пустили живим, озираючись на своїх переслідувачів зацькованим, здичавіловинуватим поглядом* (О. Гончар); *Наталка не зводила з нього метких оченят: помітила, як схуд парубок, як заріс бородою, як поблідла шкіра на руках, помітила й темний, зацькований погляд* (Ю. Хорунжий).

ЗАЦЬКО́ВАНІСТЬ, ності, *ж.* Стан за знач. **зацько́ваний.** *Що це з ним? За якусь годину змарнів, аж учорнів, весь тремтить, як у гарячці, в очах трагічна зацькованість* (із журн.).

ЗАЦЬКО́ВАНО, *присл.* Виражаючи страждання, страх від переслідувань, гонінь, наклепів і т. ін. *Микола Праць помічає дрібний піт в міжбрів'ї Сінклерового синка, дивиться якийсь час, як зацьковано бігають по житах хлопцеві злегка вирячені, круглі очі* (В. Бабляк); *Хлопці мовчали, зацьковано оглядаючись довкола* (О. Бердник); *Дівчинка на балконі зацьковано шарпалася* (Г. Тарасюк); *Джейн зацьковано зиркнула на нього* (О. Авраменко); — *У нас, Раєчко, надзвичайна ситуація склалася. — Яка? — прошепотіло дівча зацьковано* (Люко Дашвар).

ЗАЦЬКО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАЦЬКУВА́ТИ,** ую́, ує́ш, *док., кого, що.* 1. *ким і без дод.* Переслідуючи, добувати звіра на полюванні за допомогою собак чи ловчих птахів; цькувати. — *Олениху шульгівські зацькували. Оточили, хотіли впіймати, так вона куди — та до Дніпра* (О. Гончар); [М а р к:] *Пси мої, владарю, Пантеру щонайліпшу зацькують І на найвищу видеруться гору!* (Борис Тен, пер. з тв. В. Шекспіра); // Випускати собак або диких звірів, нацьковуючи на кого-небудь, спонукаючи загризти. *Величезного поширення за часів Римської імперії набула форма страти чи тортур, коли на аренах зацьковували хижаками людей* (з наук.-попул. літ.); — *Гляди ж мені, шельмо, щоб більше й твоя нога не була тут, в казармах, а то я тебе зацькую собаками* (І. Нечуй-Левицький); *До останнього часу Вітрова Балка ждала завжди князя й терпіла його з гістьми як справжнє своє нещастя .. Або кіньми стопчуть (бувало ж таке), а худобину чи сп'яна підстрелять, чи на розвагу собі хортами зацькують* (А. Головко); *І для кожного господар мав гостинне слово, навіть для того, кого б ін-*

шим разом охоче зацькував ведмедем або собаками (З. Тулуб); — *Ну дивись! Якщо збрехав — псами зацькую!!!* (Ю. Логвин).

2. *перен.* Замучувати людину постійними переслідуваннями, гоніннями, наклепами і т. ін. *Чому в нас так лають за програш? Футболістів, волейболістів, баскетболістів іноді просто зацьковують* (з газ.); — *Чому критика інших вам подобається, а коли критикувати вас, то .. — Значить, ви вирішили зацькувати, просто зацькувати мене? — Білозубові не ставало повітря в грудях* (В. Собко); — *На мене якась мерзенна тварюка звела наклеп, і я нікому нічого не годен довести, мене зацькують крикуни* (Е. Андієвська); *Через пліт сусіди кидають недоїдки, а хлопчата зацькували сердешну, вона й на вулиці не показується* (Р. Андріяшик).

ЗАЦЬКУВА́ТИ *див.* **зацько́вувати.**

ЗАЦЬО́МКАТИ, аю, аєш, *док., кого, що, чим і без дод., розм.* Почати цьомкати. *Він рвонувся назустріч бабусі, але її вже вхопили в обійми відразу з півдюжини тонконогих дівчаток, зацвірінькали, замахали руками, зацьомкали губами* (П. Загребельний).

ЗАЦЮ́КАТИ, аю, аєш, *док., чим і без дод., розм.* Почати цюкати. *Принесли інструмент. На шкільному подвір'ї серед дитячого лементу та гамору заспівали пилки, зацюкали сокири* (Ю. Збанацький); *Я згадав, що попередня працівниця знала мене в обличчя, і нетерпляче зацюкав пальцями в поруччя* (Р. Андріяшик); *В цю мить залящав кулемет за ліском, Зацюкавши кулями над літаком* (М. Бажан).

ЗАЦЯ́ВКАТИ, аю, аєш, *док., розм.* Почати цявкати. *І тут зацявкав песик. Господар вибіг з хати, вхопив палицю і так ударив вовка, що той не лише барана лишив, а й сам ледве втік* (з казки); * Образно. *У нічній тиші пролунали сухі постріли, зацявкали в повітрі кулі* (Ю. Збанацький).

ЗАЦЯВКОТІ́ТИ, очу́, оти́ш, *док., розм.* Підсил. до **заця́вкати.** *Викотилось йому під ноги кудлате собача, застрибало, зацявкотіло з кумедною завзятістю* (О. Гончар); *Раптом зацявкотів собака, і Юрко підійшов до вікна. Втім, чому розривався той гавкун, так і не з'ясував* (із журн.).

ЗАЦЯЦЬКО́ВАНИЙ, а, е, *розм.* Дієпр. пас. до **зацяцькува́ти.** *Вони йшли стежкою, що в'юнилася в траві, то ховаючись між кущами верболозу, то зринаючи на пагорбі, щоб, погрівшись на сонці, знову пірнути в густу траву, зацяцьковану барвистими квітами* (П. Кочура); // Покритий чим-небудь. *Муха Макар натяг на сухорляві плечі зацяцькований латками кожух, притиснув його поли до живота і, пихкаючи цигаркою, вийшов на вулицю* (П. Панч); *До стадіону вже підтягувалися фанати у фірмовій екіпіровці, повністю зацяцькованій написами* (з Інтернету).

ЗАЦЯЦЬКО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАЦЯЦЬКУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док., кого, що, розм.* Прикрашати, оздоблювати чимось у великій кількості; цяцькувати. *Головну ялинку Львова зацяцьковують різнокольоровими кульками склодзеркального заводу* (з газ.).

ЗАЦЯЦЬКУВА́ТИ *див.* **зацяцько́вувати.**

ЗАЧАВИ́ТИ *див.* **зача́влювати.**

ЗАЧА́ВКАТИ, аю, аєш, *док., чим і без дод.* Почати чавкати. *Натовп колихнувся, густо зачавкав ногами на багнистому вигоні і, розгойдавшись, сипнув до лісу, урозтіч* (Г. Епік); *Вітер перемовляється з пересохлою травою та часом прокисле замшіле болото зачавкає під копитом коня* (М. Стельмах); *Захрумтіли огірки на зубах. Смачно зачавкали щелепи, перемелюючи помідори, холодець, яєчню* (О. Бердник).

ЗАЧАВКОТІ́ТИ, очу́, оти́ш, *док., чим і без дод., розм.* Почати чавкотіти. *Під ногами зачавкотіло чорне клейке болото* (В. Козаченко); *Ось він скотився у видолинок — зачавкотіла під ногами мокра земля* (А. Дімаров); *Табун вертався од лиману. На мить тупіт притих, а тоді зафоркали коні, зачавкотіло болото, заплюскотіла вода* (Ю. Мушкетик).

ЗАЧА́ВЛЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **зачави́ти.** *Хоч із лівої й надалі виривався лютий біль, пальці нападника ослабли. Між моєю спиною та стіною брудно лаявся зачавлений Сєрий* (Любко Дереш); — *Гірко стало, що пройшов цілу війну, бився на всіх фронтах, дерся, діставав рани й аж тут прийдеться так безславно, як бандит, бути зачавленим слизькою вужівкою на суку першої ліпшої смереки* (У. Самчук); *Як у селі патрають зачавлену курку? Щоб легше скубти пір'я, її ошпарюють окропом* (із журн.).

ЗАЧАВЛІ́ТИ, і́ю, і́єш, *док., розм., рідко.* Стати хворим, безсилим, ослабнути. *Та вона таки швидко зачахла, зачавліла і скоро дуба дала* (Г. Квітка-Основ'яненко).

ЗАЧА́ВЛЮВАТИ, юю, юєш, *недок.,* **ЗАЧАВИ́ТИ,** авлю́, а́виш; *мн.* зача́влять; *док., кого, що.* 1. Умертвляти, натискаючи своєю вагою або затискуючи в чомусь; чавити. *Омелян поривався до криласу, але з місця рушити не міг, зав'язнувши в непроходимому тиску, де не раз бувало калічили молящих, а то й зачавлювали на смерть* (О. Ільченко); *Тодозя одскочила набік од колоди і крикнула, як несамовита. — Не лякайся! я зачавлю закаблуком і гадюку, й ящірок, і усяку гадину. Сідай зо мною поруч оттут на товстому стовбурі на краєчку* (І. Нечуй-Левицький); // Задавлювати, задушувати. *Дяк нещадно був звергнутий на землю; єдине, що встиг, це вхопитися руками за петлю й не дати себе зачавити* (Валерій Шевчук).

2. *тільки док., розм.* Зарізати, заколоти (птицю, скотину). — *Та ти б таки, жінко, зачавила курча! Де ж пак, не бачили вас стільки год!* (І. Нечуй-Левицький); *Зачавив* [Корній] *порося, скликав сусідів і загуляв "свадьбу"* (У. Самчук); *Мати млинців гречаних напече... з шкварками мають бути, бо старий Скрипаленко не пошкодує задля такого гостя* [сина] *кабанця зачавити* (Ю. Збанацький).

ЗАЧАГА́РЕНИЙ, а, е. Укритий чагарником. *Тут знаходяться забур'янені пасовища, зачагарені сінокоси* (із журн.); *Кілька працьовитих селянських родин з-під міста Дубна Волинської губернії придбали у князя Бєляєва заліснені й зачагарені землі біля села Михлин, розкорчували їх і підготували для рільництва* (з газ.).

ЗАЧАГА́РЕННЯ, я, *с.* Засадження або заростання чагарником. *Радіаційно забруднені території потребують певних заходів (заліснення, зачагарення, задерніння); на цих землях з часом можна вирощувати для технічних цілей деревні рослини, ріпак та інші культури* (з наук. літ.).

ЗАЧА́ДЖЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **зачади́ти** 2. *Огонь від печі блимав по чорних зачаджених стінах хатчини* (А. Чайковський); *З легеньким шарудінням зо щілини виповз великий гад. Глянув на тьмяний вогник зачадженого лойового каганчика* (Н. Королева).

ЗАЧА́ДЖУВАТИ, ую, уєш, *недок., рідко,* **ЗАЧАДИ́ТИ,** джу́, ди́ш, *док.* 1. *тільки док.* Почати чадити, пускати дим, чад, кіптяву. *Остап розплющив очі. Це так врадувало стару циганку, що вона забелькотала щось жваво, сильно зача-*

дила з люльки й радісно потріпала Соломію по плечах (М. Коцюбинський); *Поет набив собі люльку тютюном і зачадив* (Олесь Досвітній); *Сивий дід перестав підтягати ґнота, і каганець зачадив їдким димом* (Іван Ле); *Осіла і зачадила димом машина, підбита Лукіним* (М. Стельмах).

2. *що.* Наповнювати чадом, димом; укривати кіптявою. — *В Горобцівці оті вороги зачадили, здається, саме повітря. В мене аж голова заморочилась од того чаду* (І. Нечуй-Левицький); // *кого.* Отруювати чадом, димом. *Кодима зіщулилась й змеркла. Пороховий гар зачадив її всю* (М. Вінграновський); * Образно. *Те, що гнало її сина від зиску до зиску, не було вже професія. Це був злий вогонь, який, перетворюючи на купу попелища буття інших, зачаджував димом і його самого* (Ірина Вільде).

ЗАЧАДИ́ТИ *див.* **зача́джувати.**

ЗАЧА́ДІТИ, ію, ієш, *док., діал.* Учадіти (у 1 знач.). *Який жаль, що помер* [Фицак] *передчасно! Зачадів... Знайшли його ранком неживого при самих дверях. Доволікся до них із ліжка, але відчинити не вспів...* (Б. Лепкий); * У порівн. *Він ще як сидів на коні, бачив, що козаки спали як мертві, що сонце пекло їм голови, і знав добре, що чоловік, сплячи на сонці, має важкий сон, начеб зачадів... Такий не легко прокинеться* (А. Чайковський).

ЗАЧАДІ́ТИ, джу́, ди́ш, *док.* Почати чадіти. *Данило Мармура замовк. Він сунув свою криву люльку в зуби і так її потяг, що вона зачаділа на всю будку і спалахнула полум'ям* (С. Чорнобривець); *Несподівано порснув дрібний дощ .. Школа зачаділа смердючим димом. Обвуглені крокви з гуркотом впали у тепле, зволожене нутро будинку* (Ю. Бедзик); *Врешті губка задиміла, зачаділа* (Ю. Мушкетик); *Одна свічка погасла й зачаділа* (І. Білик).

ЗАЧА́ЄНИЙ, а, е. Який зачаївся. *Клубок вогню, що злетів над тим місцем, де були Піппо та Якоб, не стривожив німецьких солдатів, зачаєних навколо. Вони мали цілком певний наказ: стріляти з появою сигнальної ракети* (П. Загребельний); *Там, під шпичаками самолюбства, зараз притишено дихала його впертість, і гордість, і зачаєне найжагучіше бажання — втекти, втекти...* (О. Гончар).

ЗАЧА́ЄНІСТЬ, ності, *ж.* Стан. за знач. **зача́єний.** *Вона пам'ятала його веселим, дотепним, хоч одразу ж вловила і якусь зачаєність* (Ю. Мушкетик); — *Є риба? — цікавлюся. — А що?.. — обережна відповідь. Зачаєність — типова риса ніжинських рибалок* (із журн.).

ЗАЧА́ЄНО, *присл.* Приховано, крадькома. *Вона аж тепер домислившись, зачаєно спитала: — Може, котромусь козакові моя небога до серця припала?* (П. Панч); *Хлоп'ячі голівки, біляві й чорняві, що аж сонцем пахнуть, понависавши над грамотою навлобки, зачаєно розглядають візерунчате курсантське творіння* (О. Гончар); *Риси її обличчя були тонкі й ніжні, а очі дивилися сумовито, зачаєно, ніби бачили щось таке, чого не бачили інші* (Ю. Мушкетик); * Образно. *Не зважав* [місяць] *ні на зорі, що іскрилися довкруги нього, ні на білі хмари, що сунулися низом зачаєно, тихо* (Н. Кобринська).

ЗАЧАЇ́ТИ, аю́, аї́ш, *док.:* ◊ **Тамува́ти (таї́ти, зата́ювати, затамо́вувати** *і т. ін.)* / **затамува́ти (затаї́ти, зачаї́ти,** *рідше* **притаї́ти** *і т. ін.)* **по́дих (ди́хання, ві́ддих, дух** *і т. ін.) див.* **тамува́ти.**

ЗАЧАЇ́ТИСЯ *див.* **зача́юватися.**

ЗАЧАКЛО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **зачаклува́ти.** *Порожніють німецькі міста, наче засинають, зачаклovані ворожбитом* (З. Тулуб); — *Я частину лакітків сховав собі, а ця... тварюка... Цей зачаклований принц... він скочив на коня і витяг... Тільки мені повернув мій хліб позавчорашній і шмат в'яленого м'яса* (Ю. Логвин); // **зачакло́вано,** *безос. пред.* — *Ти мені пропонуєш в женихи кота? Щось мені не дуже хочеться бути котячою дружиною .. — Не кота, а можного лицаря! Ми тільки тимчасово коти. Нас зачакловано* (Ю. Винничук).

◊ **Зачаро́ване (заворо́жене, закля́те, зачакло́ване) ко́ло <Зачаро́ваний (заворо́жений, закля́тий, зачакло́ваний) круг>** *див.* **ко́ло**[1].

ЗАЧАКЛО́ВАНІСТЬ, ності, *ж.* Стан за знач. **зачакло́ваний.** *Словами неможливо передати безмірне почуття радості, любові до життя, зачаклованості існуванням, що охоплюють танцюючу людину. Усі ми захоплюємося цим вічно молодим мистецтвом* (з газ.).

ЗАЧАКЛО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАЧАКЛУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док., кого, що.* Те саме, що **зачаро́вувати;** чаклувати. — *Вона справжня володарка лісу — звірів і птахів. Якщо захоче, то може навіть зачакловувати звірів, щоб мисливці поверталися додому з багатою здобиччю* (із журн.); *Я втечу на світанні На простори привільні, чудові... Дивне слово я знаю Й черепашку чарівну отую В чужинецькому краї В корабля зачаклую* (О. Бердник); — *От бачиш, Васю, Зловред Поганський одразу помітив, кого він може зачаклувати й зробити своїм агентом* (В. Нестайко); *Уявляю, що Лорна — це зла чорна королева, яка забрала мою лапуську до свого замку, зачаклувала її* (Любко Дереш); *Грайворон! Місто з загадковою, чарівною назвою, що зачаклувала його пам'ять з давніх-давен* (І. Багряний).

ЗАЧАКЛУВА́ТИ *див.* **зачакло́вувати.**

ЗАЧАЛА́ПАТИ, ЗАЧАЛА́ПКАТИ, аю, аєш, *док., розм.* Почати чалапати, чалапкати; піти з шумом водою, болотом і т. ін. або піти повільно, важко переставляючи ноги. *Дядько Панас знову зачалапав мочаром до човна* (М. Стельмах); // Почутися при такій ході (про кроки). *Настав ранок, сірий, млистий, понурий .. Аж зачалапкали кроки в болоті, і ввійшов той самий присяжний, що його вчора припровадив* [патер] *сюди* (І. Франко); *Як же всі були вражені, коли ввечері в коридорі знову знялася метушня, стомлено зачалапали чиїсь кроки, відчинилися двері до камери і зайшла вся наша, вже пом'янута камерою, шестірка* [в'язнів] (Ю. Збанацький).

ЗАЧАЛА́ПКАТИ *див.* **зачала́пати.**

ЗАЧА́ЛЕННЯ, я, *с., спец.* Дія за знач. **зача́лити.** *Не рекомендується здійснювати під час буксирування судна його зачалення безпосередньо під корму катера* (з наук.-техн. літ.).

ЗАЧА́ЛИТИ *див.* **зача́лювати.**

ЗАЧА́ЛИТИСЯ *див.* **зача́люватися.**

ЗАЧА́ЛЮВАННЯ, я, *с., спец.* Дія за знач. **зача́лювати.** *У змаганнях із водного туризму оцінюються також правильність старту і зачалювання судна* (із журн.).

ЗАЧА́ЛЮВАТИ, юю, юєш, *недок.,* **ЗАЧА́ЛИТИ,** лю, лиш, *док., що, спец.* Закріплювати, прив'язувати канатом, ланцюгом і т. ін. (судно, пліт і т. ін.); чалити. *Дуже зручним судном для водної подорожі є катамаран. Після плавання його можна витягувати на берег або зачалювати в тихій бухті*

(з мови реклами); *Іншим, що приходять на вишкіл до мореходок, передає* [Ягнич] *прості свої секрети — як зв'язати вузол той або той, зачалити кінець* (О. Гончар).

ЗАЧА́ЛЮВАТИСЯ, юється, *недок.,* **ЗАЧА́ЛИТИСЯ,** литься, *док., спец.* Закріплюватися, прив'язуватися канатом, ланцюгом і т. ін. (про судно, пліт і т. ін.); чалитися. *Перед шлюзуванням судно зачалюється тросами до буксирних електровозів. Великі кораблі тягнуть шість електровозів, для супергігантів потрібно вісім* (з наук.-попул. літ.).

ЗАЧА́ПАТИ, аю, аєш, *док., розм.* Почати чапати; піти, човгаючи. *Максим ізсунувся з печі, зачапав швидко по хаті* (С. Васильченко); * Образно. *Зачапали повстяні туфлі — чап-чап, чап-чап* (Л. Первомайський).

ЗАЧАРО́ВАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **зачарува́ти.** — *А де ж, пане Ястшембський, твоя Василина? Може, спить, зачарована в якомусь палаці серед густого лісу? — питали паничі* (І. Нечуй-Левицький); *Про них* [валуни] *ходили легенди, що це зачароване стадо корів* (В. Гжицький); *Старші приводять у дім купецьких та царських дочок .. І лише наймолодший брат не повертається. Його стріла залетіла у густий зачарований ліс* (О. Бердник); *Спадщина войовничого віку що далі, то все розтавала, миналася, виростала інша психологія, але в творах українських письменників, зачарованих Квітчиними образами, все ще жила покірна і мрійна "малороссиянка древнего века"* (М. Зеров); *Володя стояв, зачарований величною красою цієї суворої незайманої природи* (О. Донченко); // **зачаро́вано,** *безос. пред. Зачаровано хлопця — очей не відірве. А в голові раптом: "І все ж ото люди зробили" .. І паровоз, що сам летить, як казковий змій, і міст-велетень... Вони, люди* (А. Головко).

2. *у знач. прикм.* Який виражає захоплення. *А серед сих чорних хмар, як білий невинний голуб, здіймалась у височінь огрядна постать натхненного проповідника і вбирала в себе зачаровані погляди обох жінок* (М. Коцюбинський); *Дні зарясніли веселим кольором, вигріта земля буйно хвилювала травами, .. і Оленка не може одірвати зачарованих очей від зеленого видовища* (К. Гордієнко).

(1) Як (мов, ніби *і т. ін.)* **зачаро́ваний** — хто-небудь перебуває під сильним враженням. *Гуро й Василь слухали старого академіка як зачаровані* (В. Владко); *Згадка про Україну, як і скаржна розповідь Миколи Олексійовича, глибоко вразила й засмутила Грабовського. Стояв наче зачарований, не бачив уже й паперів, не чув їхнього сухого шарудіння* (М. Сиротюк); *Чорна коса була прихоплена з-за потилиці широким мідним кільцем, а вінок тримала й досі в руках поперед себе. Людота якийсь час дивився на неї мов зачарований* (І. Білик); *Алі став на кормі і, вчепившись, щоб не впасти, за туго напнуті линви, споглядав мов зачарований страшну потвору* (Ю. Логвин).

◊ **Зачаро́ване (заворо́жене, закля́те, зачакло́ване) ко́ло <Зачаро́ваний (заворо́жений, закля́тий, зачакло́ваний) круг>** *див.* **ко́ло**[1].

ЗАЧАРО́ВАНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **зачаро́ваний.** *Дівчина розповідала, і в її голосі бринів невільничий стогін. Хотілося присунутися ближче до неї, приголубити. Але не смів порушити зачарованості* (І. Пільгук); *Погляди людей ласкавістю засвітились, хмелем зачарованості* (О. Гончар); *Він розумів, що на тих дорогах багато втратив, отієї юнацької мрійливості, задуманості, зачарованості лісом* (Ю. Мушкетик).

ЗАЧАРО́ВАНО. Присл. до **зачаро́ваний** 2. *Кирпатий тепер уже не то злякано, не то зачаровано роззявив рота та так увесь і пірнув очима й ніздрями у свого начальника* (В. Винниченко); *Вони зачаровано спостерігали зміну фарб і тонів нової для них картини природи* (М. Трублаїні); *Члени комісії і вступники фортепіанного відділу зачаровано слухали талановиту гру* (В. Кучер); *Банзай, все ще стискуючи долоньку Дарці, зачаровано водив рукою по напису* (Любко Дереш).

ЗАЧАРО́ВУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **зачаро́вувати.** *Я знову і знову переживаю зачаровування цим містом, чергове закохування в нього. Виявляється, воно не втомлюється мене дивувати* (з газ.).

ЗАЧАРО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАЧАРУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док.* 1. *кого, що.* За народним повір'ям, діяти на кого-, що-небудь чарами, ворожбитством, перетворювати на когось, щось; заворожувати, чарувати. *До Кер-Магні прибували представники всіх сіл графства; .. вони привозили також як натуральний податок різноманітний харч (сільські відуни перед тим його зачаровували, щоб він довго не псувався)* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Думи — неначе дрібки веселки, що її я в леті досягала і бажала зачарувати в слово!* (Уляна Кравченко); [М а р ' я н а:] *Слухай, любий чарівниченьку, научи ж мене чарувати, тоді я тебе так зачарую, що ніколи не покинеш мене!* (С. Васильченко).

2. *кого і без прям. дод., перен.* Справляючи надзвичайно приємне враження, захоплювати, підкоряти своєму впливові. *Є люди, які з першого погляду зачаровують .. До таких людей належав Янка Купала* (М. Рильський); *У вікні бібліотеки — таємниче зоряне небо. Пливуть в нескінченнім просторі вогнисті слова вічної книги, зачаровують, магнетично тягнуть до себе* (О. Бердник); *Ваші* [Панаса Мирного] *твори мали великий вплив на мене: опріч величезного літературного хисту, який зразу зачарував мене, я бачив в них широкий та вільний розмах думки* (М. Коцюбинський); // Приваблюючи чим-небудь, викликати почуття кохання; полонити. *Такою Марта завжди Юрія хвилювала. Такою вона зачаровувала, скоряла його волю, збуджувала щось співзвучне, але забуте в його серці — незмінний порив удалечінь і великі радісні передчуття* (В. Підмогильний); [П е т р о:] *Я вже не знаю, чи* [Прісьчина] *врода красна, чи норов веселий, чи серце ласкаве та добре, — мабуть, усе це разом на мене такий мало вплив, мене закрутило, зачарувало* (Панас Мирний); *Тут і познайомився* [Боровий] *із студенткою художнього інституту, яка буквально з першого погляду зачарувала його* (Я. Гримайло).

ЗАЧАРО́ВУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.,* **ЗАЧАРУВА́ТИСЯ,** у́юся, у́єшся, *док., ким, чим.* 1. Дуже захоплюватися, піддаватися впливові чиїх-небудь чар, принадності і т. ін. *Тарас Шевченко! Ще за життя поета в народі ширилися його твори, їх вивчали напам'ять, перекладали на пісні, переказували одне одному, перечитували по багато разів, вдумуючись у кожне слово, зачаровуючись його звучанням* (Б. Антоненко-Давидович); *Часто приносив Іван Петрович свої пекучі думи і хвилювання до Сіркового дуба. Кожного разу слухав у шелесті листя нескінченну казку, зачаровувався нею* (І. Пільгук); *Кожен, хто вперше відвідує цей курорт, неодмінно зачаровується місцевими краєвидами* (з мови реклами); *Йшла йому назустріч красуня в червоному, і но-*

вий пришелець також не міг не зостановитися й не зачаруватися нею... (Валерій Шевчук).

2. *тільки недок.* Пас. до **зачаро́вувати.** *Фільм має великий успіх у глядачів завдяки нестандартному сюжету: герої зачаровуються відьмою і переносяться з казки в реальний світ* (з газ.).

ЗАЧАРУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **зачарува́ти** і стан за знач. **зачарува́тися.** *Відьму звали Солоха, буцім вона була особистою відьмою самого гетьмана, захищала його від зурочення і зачарування* (із журн.); *Настя знала, чого домагалася червоної хустки. Така була вона в ній привабна, так та хустка була їй до лиця, що тільки вона з'явилась на сцені — так і вбрала в себе очі всієї аудиторії: захоплення, заздрощі, зачарування — все пішло шелестом* (С. Васильченко); *В книжці, для нього не новій, він знайшов нове, п'яне зачарування величчю творчості, могутністю її різця й гущиною стопленої з її пориву фарби* (В. Підмогильний); *Вранці полк вийшов на відкрите узлісся і, вражений, зупинився в німому зачаруванні* (О. Гончар).

ЗАЧАРУВА́ТИ *див.* **зачаро́вувати.**

ЗАЧАРУВА́ТИСЯ *див.* **зачаро́вуватися.**

ЗАЧАСТИ́ТИ, ащу́, асти́ш, *док., розм.* 1. Почати часто бувати де-небудь. *Та й зачастив же* [Семен Іванович]! *Що в Бога день, покінча своє діло, справить що треба та, не оглядаючись, — на Гончарівку* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Марія зачастила ходити до Дмитра на спільну конюшню і допомагала поратися біля коней* (С. Чорнобривець); *— Склавини зачастили в ромейські землі* (Д. Міщенко); *Останнім часом зачастили до Великої Німеччини глави карликових держав-протекторатів* (В. Чемерис); *До Лук'янівки зачастив губернський прокурор з інспекціями, квапив слідчих швидше закінчувати "чигиринську справу"* (Ю. Хорунжий).

2. Стати частішим. *Зачастили раптом зливи, — Попливло з луки сінце...* (С. Воскрекасенко); [В і л я:] *Мені ця казка подобається. (Наче підраховує собі пульс). Аж пульс зачастив* (О. Коломієць); *Зачастили карабінні постріли. Я вийшов на подвір'я. Стрілянина тривала недовго* (Р. Андріяшик); *Ще один удар судьби... щось надто ці удари зачастили* (Г. Тарасюк).

3. Почати швидше рухатися. — *Грай, баяне! — В колі дрібно зачастили чобітки* (І. Гончаренко); // Почати говорити або вимовляти що-небудь часто й швидко. *То Михайло скрикне: "рій!", — а Мелася за ним, як у дзвоники перебиває: "рій-рій! рій-рій!", то знов Мелася зачастить: "летить-летить, летить-летить!", а Михайло біжить вивіряти, чи правда* (Марко Вовчок); // Звучати через короткі проміжки часу. *Лобода набрав якусь цифру, але з трубки зачастили різкі сигнали — зайнято* (Микита Чернявський).

ЗАЧАСУ́, *присл., рідко.* Те саме, що **завча́сно.** *Вона трохи не прохопилась сказати, що любить його, але її несміливість застерегла її зачасу і вдержала* (І. Нечуй-Левицький).

ЗАЧА́ТИ *див.* **зачина́ти.**

ЗАЧА́ТИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **зача́ти** 1, 5. *Він про все турбувався, .. усіх сил докладав, щоби й собі чим-небудь причинитися до якнайліпшої вдачі зачатого діла* (І. Франко); *—Діло ще далеко не покінчене, воно лиш зачате, — каже гетьман* (А. Чайковський); *Приклавши до тіла долоні, Я чую — тріпоче дитя.., Зачате у щасті для щастя Нове покоління земне!* (М. Бажан); *У ті ночі над шумливим Мерічем, серед пущ Румелії, під хмарами, що припливли, може, й з-за Дунаю, зачатий був третій син Роксолани* (П. Загребельний); * Образно. *Так! Життя свободи — мукою зачате, як і все боріння, як і все єство* (П. Тичина); // **зача́то,** *безос. пред.* [К о р і о л а н:] *Хай краще б варвари вони були, Як, власне, й є, хоч вилуплені в Римі! На римлян-бо не схожі ані крихти, Хоч їх під Капітолієм зачато!* (Д. Павличко, пер. з тв. В. Шекспіра).

ЗАЧА́ТИСЯ *див.* **зачина́тися.**

ЗАЧАТКО́ВИЙ, а, е. Прикм. до **зача́ток.** *Під час кущіння на стеблі проса закладаються надземні вузли з дуже короткими міжвузлями і зачатковим колосом* (з наук. літ.); *Іноземні інвестори зазначають, що на сьогодні ринок комерційної нерухомості більшості регіонів України перебуває в зачатковому стані* (із журн.).

ЗАЧА́ТОК, тка, *ч.* 1. Первісна форма чого-небудь, здатна до росту, розвитку; зародок. *Одразу після цвітіння жита в зачатку зерна є найбільше води; потім кількість води в зерні поступово зменшується* (з наук. літ.); *Встановлено, що процес плодоутворення залежить від якісних і кількісних показників фізіологічного стану пилку насінного зачатка* (із журн.); // Про органи, частини організму, ще не розвинені, але здатні до росту, розвитку. *Личинки комах, у яких уже є зачатки крил, називаються німфами* (з наук. літ.).

2. *перен.* Перший вияв, початок, зародок чого-небудь; те, від чого починається становлення чогось. *В південних частинах Європи й Америки стали помітні зачатки відновлення організації* (В. Винниченко); *Бруньки на деревах лопались, і з них тріумфально, стихійно виливалось життя — зачатки нового, радісного, барвистого світу* (І. Багряний); *Годилося підтримати в людині навіть зачатки милосердя до іншого, нехай і ворога* (Г. Колісник); *Вишенський, однак, не прийшов до гуманізму, хоч зачатки гуманістичного світогляду ми в нього помічаємо* (Валерій Шевчук).

ЗАЧА́ТТЯ, я, *с.* Дія за знач. **зача́ти** 1, 5 і **зача́тися.** *Яке мовчання... Тиша наче дзвін! Безмовність оповила все довкола... Щось має статися у зоряному полі, Бо тиша — то зачаття перемін* (О. Бердник); *Зараз стихійні лиха почастішали, бурі йдуть нечуваної сили. Звідки вони йдуть? Чи не відгомін то вже атомних ураганів, загадкових тайфунів, що беруть зачаття десь над Тихим океаном, в тих атмосферних ямах, де від бомб повигоряло повітря?* (О. Гончар); *Осінь — то пора весіль, шлюбних учт п'ятнадцятиденних, утіх і розваг, зачать нового життя* (П. Загребельний); *Одноутробні Близнята-діти — майже нероздільні В зачатті, в розвої, у сповитку, Та не однакову їм долю дай — І вже маленького тіснить великий* (В. Мисик, пер. з тв. В. Шекспіра).

ЗАЧАТУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *док., кого, що.* Почати чатувати. *Нехай густо зачатують битую дорогу, щоб ніхто не зміг чинити князеві тривогу* (П. Куліш); *Почувши, що він* [абат] *їде, Гіно густо зачатував усі дороги і в одній тіснині оточив абата з усім обозом і челяддю* (М. Лукаш, пер. з тв. Д. Боккаччо).

ЗАЧА́ХКАТИ, ає, *док.* Почати чахкати. *Мотор зачахкав, сповіщаючи про закінчення пального* (М. Трублаїні); *Полоснувши прожектором по насипу, він* [поїзд], *наче жива потвора, важко зачахкав, сипонув сліпучими іскрами і з гуркотом пішов на нас* (П. Колесник); *Зачахкали міномети, й невеличкі міни з хлюпанням рвались, розбризкуючи разом з осколками грязюку* (М. Олійник); *Напнулися віжки, ляснув*

батіг у морозному повітрі, зачахкали копита по сипучому снігу, заспівали свою пісню полози саней (М. Циба).

ЗАЧА́ХЛИЙ, а, е. Дієпр. акт. до **зача́хнути**[1]. *На вікнах — неодмінні калачики. Зачахлі. Бо всі південні лутки зайняті пляшками, бутилями з наливкою* (А. Головко).

ЗАЧА́ХНУТИ[1], ну, неш; *мин. ч.* зача́х, ла, ло *і* зача́хнув, нула, ло. Док. до **ча́хнути** *(див.* **ча́хнути**[2]**).** *Часто гримав на неї батько і ласкою уговорював, щоб не журилася, щоб у тугу не вдавалася, що туга з'їсть її здоров'я, зачахне, занедужа* (Г. Квітка-Основ'яненко); *За одну лише осінь зачахла, осунулася мати та й несподівано померла* (Ю. Збанацький); *Вона його однолітка, панове. Пора кебету мати на плечах. Я вже й варила зілля полинове, щоб мій Грицько від туги не зачах* (Л. Костенко); *Вогонь встиг погаснути, жар зачах, і в землянці віяло холодом* (В. Малик); *Як горітиме вогнище в льоху? Адже воно без чистого повітря зачахне, згасне! Так і правда — вона потребує високої гори* (О. Бердник); *Скільки народних талантів зачахло в недолі, загинуло при корені* (К. Гордієнко); *Затоптаний, збитий копитом, полин пересох і зачах* (Я. Шпорта); *Там, де пройде залізне колесо, змащене тавотом та різними мазутами, земля помертвіє на довгі роки, а гасовий дим потравить все живе. Від нього зачахне не лише хліб чи кукурудза, а навіть найстійкіший з усіх бур'янів — осот* (М. Циба); // Занепасти, припинити існування. *Невже назавжди зачахли й перестануть існувати одразу два часописи в Галичині?* (М. Сиротюк); *Наші спільні уроки з німецької зачахли самі собою* (А. Дімаров).

ЗАЧА́ХНУТИ[2], не, *мин. ч.* зача́х *і* зача́хнув. Док. до **ча́хнути** *(див.* **ча́хнути**[3]**).** *Уже й борщ зачах, поки ти хліба приніс* (Сл. Б. Грінченка); — *Сідайте, бо картопля зачахне* (М. Стельмах).

ЗАЧА́ЮВАТИСЯ, ююся, юєшся, *недок.,* **ЗАЧАЇ́ТИСЯ,** аю́ся, аї́шся, *док.* Те саме, що **зата́юватися;** чаїтися. *Надзвичайне вміння ховатися і зачаюватися рятує зайченят від численних ворогів. Нерухомих, їх не помічають зверху навіть гострозорі орли та шуліки* (з наук.-попул. літ.); *Як ланцюгами скутий, лежав* [Ягнич], *не міг вивільнитись із цього моторошного стану, не здатен був поворухнутись, тільки, зачаївшись, гарячковито прикидав: де сховатись* (О. Гончар); *Бойчук швидко зачаївся за стіною, вихопивши пістолет* (Д. Білий); *Султанська мати .. змирилася з поразкою чи зачаїлася?* (П. Загребельний); *Десь у глибині душі зачаївся неприємний осад* (І. Білик).

ЗАЧВА́КАТИ, аю, аєш, *док.* Почати чвакати. *У гирлі яру під їхніми копитами зачвакала багниста твань, зашелестіла осока* (В. Малик); *Тільки ми спустилися з скелі, тільки занурилися в джунглі, як під ногами зачвакало болото* (А. Дімаров); *Зачвакали вареники і в Занудиному роті* (І. Нечуй-Левицький).

ЗАЧВАЛА́ТИ, а́ю, а́єш, *док., розм.* Почати чвалати *(див.* **чвала́ти**[1]**).** *Почулося поспішне човгання важких чоботищ, потім хтось зачвалав повільніше, наче не вистачило духу для прудкої ходи* (І. Чендей).

ЗАЧВА́НИТИСЯ, нюся, нишся, *док.* Почати чванитися, стати надто гордим; запишатися. *Не пройшло й місяця, як у чоловіка повнісінький капшук золота і срібла. Як тут не розприндитись і не зачванитись?* (О. Стороженко).

ЗАЧВИ́РКАТИ, аю, аєш, *док.* Почати чвиркати. *По каві він закурив люльку і зачвиркав крізь зуби на землю* (із журн.); *Під ногами зачвиркала вода, починалися мочарі...* (Ю. Винничук).

ЗАЧЕКА́НЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **зачека́нити.** *Мастильні канали в шийках колінчастого вала закриті ковпачковими заглушками, які для надійності зачеканені в трьох точках* (з наук.-техн. літ.).

ЗАЧЕКА́НЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **зачека́нити.** *Найпоширенішою є фіксація підшипників зовнішнім або внутрішнім стопорними кільцями та зачеканенням, які забезпечують різний осьовий зазор у підшипниках* (з наук.-техн. літ.).

ЗАЧЕКА́НИТИ *див.* **зачека́нювати.**

ЗАЧЕКА́НЮВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **зачека́нювати.** *Для зачеканювання стиків трубопроводів використовують залізні порошки, спресовані з бітумом* (з наук.-техн. літ.).

ЗАЧЕКА́НЮВАТИ, юю, юєш, *недок.,* **ЗАЧЕКА́НИТИ,** ню, ниш, *док., що.* Чеканячи (у 2 знач.), ущільнювати шви, стики металевих виробів розплющуванням країв або заповненням якою-небудь речовиною. *Для того щоб зачеканити каналізацію, треба взяти невеликі шматки свинцю і за допомогою молотка і зубила вбивати їх у розширення біля місця стику труб. Свинець — метал м'який, тому він щільно лягає і заповнює всі пустоти* (з наук.-попул. літ.); *Зачеканити чавунну трубу можна азбоцементною сумішшю* (із журн.).

ЗАЧЕКА́ТИ, а́ю, а́єш, *док.* 1. *кого, чого, що, на кого — що і без дод.* Провести деякий час у чеканні; почекати. *Не схотів білий цапок зачекати, поки перейде через кладку чорний* (М. Коцюбинський); *Тут зачекаю вечора* (Іван Ле); *Він шанобливо кивнув мені, зачекав на поетесу і під руку з нею наблизився до нашого столика* (Р. Андріяшик); — *Скажіть йому: зачекаємо ще годину* (Ю. Бедзик).

2. *з чим.* Відкласти, затягти виконання, здійснення чого-небудь. *До вирішення справи Шептицькому заборонили друкувати в монастирі, та й сам він погодився зачекати з друкуванням* (І. Огієнко); *Петрова повідомляла, що за годину покінчить з резолюціями, і просила зачекати з розмовою до десяти* (Ю. Смолич); *Нестримна Женя і слухати не хотіла, коли позавчора Тамара почала її умовляти зачекати з небезпечною подорожжю до лінії фронту* (А. Хижняк).

3. *тільки наказ. сп.* Уживається як заклик не поспішати з чим-небудь, не гарячкувати. *Тут же серце стислося від іншої думки: "Зачекай! Чого радієш? Чи ти гаразд уторопав, за віщо хан обіцяє тобі волю?"* (В. Малик); [Г р и ц ь к о:] *Зачекай сваритися, Катю! Послухай краще... Сьогодні такий день, найбільше свято на землі!..* (О. Коломієць); — *Зачекайте, пане Брідський, не кленіть! Вийдіть на хвильку сюди* (Ю. Винничук).

4. *тільки наказ. сп.* Уживається в значенні здивування, сумніву, пригадування, роздумів і т. ін. — *О... Зачекайте. То ж ви власник нової хати! Гратулюю. — Дякую. Хто вас інформував?* (У. Самчук); — *Ні, не в Уральських, а в Карпатських горах, отче, — виправив мене він. — Деякі з вас ще називають їх Кавказькими. — Зачекай, зачекай, — ворухнулося щось у моїй пам'яті. — Я чув про такі гори!* (Ю. Андрухович); — *Зачекай. А якщо насправді немає ніякої реальності? Якщо насправді немає взагалі нічого і немає куди заглиблюватись? — спитала Гоца* (Любко Дереш).

5. *тільки наказ. сп.* Уживається для вираження застереження, нахваляння, погрози. — *Я б тобі показав, хоч ти й дужчий! Ну, зачекай, ми ще побачимо!* (В. Владко); — *Ну,*

зачекай, псякрев, — прошепотів Спихальський, — потрапиш ти мені до рук! (В. Малик); *В стіни вдарила злива фіолетових блискавиць, в сутінках видно було колихання чорних шпичаків, ніби численне військо йшло на штурм фортеці. — Ну, зачекайте, — пригрозив Рон* (О. Бердник); *— Бач, хитрюща яка! Ну, зачекай же, я тебе налякаю!* (А. Дімаров).

6. *тільки наказ. сп.* Уживається як прохання, наказ не йти, побути на місці. — *Зачекайте, — спинив він її, коли вона збиралася вийти* (Д. Бузько); *Іван Петрович підвівся і швидко вийшов із зали, ніби втікаючи від якої напасті: подався у темну гущавину саду. Почув за собою кроки. То наганяв його Щепкін. — Друже, зачекай!* (І. Пільгук); *Прибула ледь почервоніла, повернулася і швидко пішла з наміром сильно грюкнути металевою хвірткою. — Пані, зачекайте, прошу вас, — пан Миколай зрозумів, що ні з того ні з сього образив незнайомку, тож не міг цього залишити так* (В. Кожелянко).

ЗАЧЕКА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *док.* Дуже довго чекати; стомитися від довгого чекання. — *Обід! — перекочується від машини до машини радісна команда, якої ми вже зачекалися* (Є. Доломан); — *А тепер біжи, а то вже батько твій зачекався, — відпустила Поля Надійку* (П. Автомонов); *На прийом Євдокія Михайлівна запізнилася: довго торт вибирала. Минаючи чергу хворих, що сиділи на лавах і стояли попід стіни, краєм ока помітила, що її зачекалися* (Г. Тарасюк); — *Вітаю, Маріко. Я вже зачекався тебе* (О. Авраменко); — *Іди, козаче, до братчиків, вони тебе зачекалися... — просто промовив кобзар до старого і м'яко торкнувся струн* (Д. Білий).

ЗАЧЕ́ПА, и, *ч. і ж., розм., рідко* Те саме, що **задира́ка.** *Супротивник осувається назад, наставивши обидві руки, щоб, бува, з п'яних очей, не креснув зачепа...* (Панас Мирний).

ЗА́ЧЕПИ, ів, *мн., розм.* Чіпляння (у 2 знач.), зачіпання кого-небудь. *Оце іноді заманеться йому, як молодому чоловікові, пожартувати з жінкою. Сумно дивитись на його зачепи!* (Панас Мирний).

ЗАЧЕПИ́ТИ[1] *див.* **зачіпа́ти.**

ЗАЧЕПИ́ТИ[2] *див.* **зачі́плювати.**

ЗАЧЕПИ́ТИСЯ[1] *див.* **зачіпа́тися.**

ЗАЧЕПИ́ТИСЯ[2] *див.* **зачі́плюватися.**

ЗАЧЕ́ПЛЕНИЙ[1], а, е. Дієпр. пас. до **зачепи́ти**[1]. *Море шуміло, дрібні камінці торохтіли, зачеплені хвилею, немов порікували, що їм не дає спокою химерна вода* (Леся Українка); *Впала на підлогу ненароком зачеплена шклянка* (М. Івченко); *О, яка це трудна річ зачеплена, принижена амбіція хорої людини, що потерпіла поразку* [зазнала поразки] (В. Винниченко); *Шнурре ввімкнув "Телефункен", з приймача текла просвітлена моцартівська мелодія, ще десь у Європі знаходилися не зачеплені війною музиканти* (П. Загребельний); *Вона розповіла свою коротку історію, якою хотіла освітити не зачеплений ще бік нашого питання* (Ю. Яновський); *Ганущ заспівав українські пісні. Олесина душа стрепенулась, зачеплена рідними мелодіями* (І. Нечуй-Левицький); // **заче́плено,** *безос. пред. Литку лівої ноги було зачеплено, мабуть, уже останньої хвилини, бо кров, заливши штанину, не встигла ще навіть засохнути* (В. Козаченко); *Мали виставляти Рустемову п'єсу, в якій зачеплено так багато болючих сторін мусульманського життя* (М. Коцюбинський).

◇ **(1) Заче́плений за живе́:** а) дошкульно вражений, ображений, обурений ким-, чим-небудь. *Паляничка, зачеплений за живе, ступнув наперед .. і пропищав: — Тут ми вже почали й критику .. знизу, так я розумію* (М. Чабанівський); *— Ти зловживаєш моєю добрістю і моїм терпінням! — вигукнув зачеплений за живе Кара-Мустафа* (В. Малик); б) глибоко схвильований, зацікавлений, захоплений чим-небудь. *Ми стояли й розглядали цей гурт збуджених суперечкою людей, зачеплених за живе найважливішими питаннями з поля літератури* (Ю. Смолич).

ЗАЧЕ́ПЛЕНИЙ[2], а, е. Дієпр. пас. до **зачепи́ти**[2] 1. *Велетенська постать* [шахтаря] *у парусиновій спецівці й касці, освітлена яскраво-білим вогнем карбідки, зачепленої гачком за виступ породи, чітко вирізьблювалась на стіні* (Д. Ткач); *Дзеленькають повішені на поясах, зачеплені за патронташі шоломи* (О. Лисяк).

ЗАЧЕ́ПЛЕННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **зачепи́ти**[2] 1 і **зачепи́тися**[2] 1. *На одному з торців різця наносять зубці, які входять у зачеплення з відповідними зубцями на державці* (з наук. літ.); *Не зупиняючи роботи цементувального агрегата, у колоні піднімають тиск, в результаті чого спрацьовує диференційна втулка, яка пересувається у крайнє нижнє положення. При цьому виходять із зачеплення торцеві кулачки, які блокують стовбур* (з наук.-техн. літ.); *В косозубих колесах зачеплення зубців відбувається плавно* (з навч. літ.).

2. Пристрій, признач. для зачіплювання. *Варіанти побудованих одинадцяти зачеплень мають опукло-вгнутий контакт та криву лінію зачеплення* (з наук. літ.); *Еластична муфта з внутрішнім зубчастим зачепленням служить для з'єднання вертикальних і горизонтальних валів як з нормальним, так і з великим кутовим зміщенням* (з наук.-попул. літ.).

ЗАЧЕРВИ́ВІТИ, іє. Док. до **черви́віти.** *Баланда тут вариться з особливими німецькими приправами: замість солі кидають у казани зіпсований гнилий сир, що десь зачервивів, і коли смердюче вариво розливають, то зверху плавають білі, огидні хробаки* (О. Гончар).

ЗАЧЕ́РВЛЕННЯ, я, *с.* Дія і стан за знач. **зачерви́віти.** *Чабани повинні боротися з зачервленням, очищаючи рани овець від черв'яків і дезинфікуючи їх спеціальним розчином* (з наук. літ.); *Падальна муха може бути збудником міазу (зачервлення ран) свиней — захворювання, спричиненого проникненням і перебуванням її личинок у шкірі тварини* (з наук.-попул. літ.).

ЗАЧЕРВО́НЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **зачервони́ти.** *Напилась би з рівчака я, так од крові в нім вода і солона, і гіркая, зачервонена, руда* (П. Тичина).

ЗАЧЕРВОНИ́ТИ, ню́, ни́ш, *що.* Док. до **червони́ти.** *Краска сорому зачервонила знов йому лице* (С. Васильченко); *Зачервонила кров юнакові уста, смикнула великим тілом душа, відлітаючи* (Н. Королева); *Сонце зачервонило маківки церков, найвищі дерева, пропелери вітродвигунів на згірках* (О. Гончар); *А там, десь у самісінькому кінці озера, яке стояло в лісі, під самим берегом купалося сонце. Воно горіло, переливалося, зачервонило хвилю* (Б. Харчук).

ЗАЧЕРВОНИ́ТИСЯ, ню́ся, ни́шся. Док. до **червони́тися.** *Іншим разом я висиджував до самого вечора, поки не зачервониться море...* (В. Логвиненко); *Ось і вугіль зачервонився в домниці* (Ю. Логвин).

ЗАЧЕРВОНІ́ЛИЙ, а, е. Дієпр. акт. до **зачервоні́ти.** *Старий шляхтич глянув на неї старечими, зачервонілими від вина*

очима (Н. Кобринська); *Чому його темні очі і зачервонілі щоки переслідують, не даючи спати, і про все забуваєш, бо немає жодних цінностей, окрім нього* (С. Процюк); *Зачервонілі між листям ягоди — ніби жарини-блискавки, що спалахують у хмарах* (Д. Міщенко).

ЗАЧЕРВОНІ́ННЯ, я, *с.* Дія і стан за знач. **зачервоніти.** *Зачервоніння очей є характерною ознакою найбільш поширеного очного захворювання — кон'юнктивіту* (з навч. літ.).

ЗАЧЕРВОНІ́ТИ, і́ю, і́єш, *док.* 1. Почати червоніти (у 1 знач.). *Зачервоніло над лісом небо, неначе кров'ю облилося; зачервоніла нижче од ліса* [лісу] *в Росі вода* (І. Нечуй-Левицький); *Над морем зачервонів край неба* (В. Малик).

2. Стати рум'яним; зробитися червоним від припливу крові до шкіри. *Очиці так і палають, щоки зачервоніли, а сама і на ліжку не всидить* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Отже, здоров'є* [здоров'я] *почало брати гору, наповняло козацьке тіло, як вода колодязь; і губи зачервоніли, і очі заграли* (П. Куліш); // Зробитися червоним від збудження (про обличчя, вуха і т. ін.). *Настя нашвидку скінчила роботу, витерла об хвартух руки, вийняла лист... Лице спалахнуло, зачервоніло, як огонь* (С. Васильченко).

3. Виділитися своїм червоним кольором. *Зелена по пояс трава вкривала степи, вихрилась, слалась і, як море, грала; набіжить вітерець, покотиться хвилею, нахилить, розіб'є її, і вона зажовтіє, заголубіє й зачервоніє квітами* (О. Стороженко); *З-за кущів виглядала кінська голова з гострими насторöченими вухами; між зеленим листом зачервонів верщок козацької шапки* (Леся Українка); // Засяяти чимось червоним (про відсвіт, відблиск і т. ін.). *Кінчик шпиля зачервонів. На коронування землі вставав новий весняний день* (М. Івченко).

ЗАЧЕРВОНІ́ТИСЯ, і́юся, і́єшся, *док.* Почати червонітися. *Розжеврілось і загорілось, Пішов димок до самих хмар, Аж небо все зачервонілось, Великий тяжко був пожар* (І. Котляревський); *Йде в полонину. Холодні роси сідають йому на постоли, небо зачервонілось, і зблідли зорі* (М. Коцюбинський); *Встала Орися ні смутна, ні весела, іде до панотця в світлицю, зачервонілась, як та квіточка* (П. Куліш); *Серце Іванове раптом забилося дужче, щоки зачервонілися: він пізнав відразу ту дівчину, котрої все сподівався* (Л. Яновська); *Той* [незнайомий] *закурив, затягся — вуса, борода на мить зачервонілися* (А. Головко); *Води було попід руки, і вона одразу зачервонілася довкола них, розплилася кров'ю* (О. Гончар).

ЗАЧЕРЕВА́ТІТИ, ію, ієш, *док., розм., рідко.* 1. Відростити черево. *Доки їж* [їси], *то не забагатієш, а зачереватієш* (Номис).

2. Те саме, що **завагітніти.** *Уже через півроку лубенські цокотухи рознесли вістку: — Кумоньки, ви чули, ви бачили, Ганна Сорочиха зачереватіла! Від кого б то?* (із журн.).

ЗАЧЕ́РКАТИ, аю, аєш, *док., розм.* Почати чéркати. — *Еге, коли зачеркав уже в хаті, — не жди, мамо, добра!* (В. Підмогильний).

ЗАЧЕРКА́ТИ, а́ю, а́єш, *розм., док.* 1. Почати черка́ти (у 1, 3 знач.). *Він дістав люльку і зачеркав кресалом* (із журн.); *Він .. писав ціпком на піскові гладкі, як живі кривульки: палички, змієвики, круцьки, закруцьки... Бува, монах зачеркав те саме ще й ціпком у повітрю* [повітрі], *наугад, і діти що сил у грудях викрикували у блакить кожний вивчений звук* (К. Гриневичева).

2. Док. до **черка́ти** 2. — *Ні за кого я не голосувала. Пішла і всіх зачеркала, — каже різко* (з газ.).

ЗАЧЕРПА́ТИ *див.* **заче́рпувати.**

ЗАЧЕ́РПНЕНИЙ *див.* **заче́рпнутий.**

ЗАЧЕРПНУ́ТИ *див.* **заче́рпувати.**

ЗАЧЕ́РПНУТИЙ, *рідко* **ЗАЧЕ́РПНЕНИЙ,** а, е. Дієпр. пас. до **зачерпну́ти.** *Я трохи затримався, виливаючи з чобота зачерпнуту за халяву воду* (Б. Антоненко-Давидович); *Аж, зрештою, речовина остаточно змінила вигляд і, зачерпнута на долоню, порадувала Дарію Олександрівну* (В. Барка); *На площах малеча хоробро плуталася поміж машинами і кіньми, тягаючи за собою повні відра, навперебій простягаючи кожному кварту, зачерпнуту від душі* (О. Гончар); *Усе це були не відомі заїжджені анекдоти, а живі оповідання, зачерпнуті його кмітливою допитливою творчістю просто з плинучого життя* (І. Нечуй-Левицький); // **заче́рпнуто, заче́рпнено,** *безос. пред. З хроніки зачерпнено різні візантійські звістки про русько-візантійські відносини, про ті народи, які переходили через Україну* (з наук. літ.): *Письменник видав свою першу книжку оповідань, матеріал яких зачерпнуто з подорожей* (із журн.).

ЗАЧЕРПНУ́ТИСЯ *див.* **заче́рпуватися.**

ЗАЧЕ́РПУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **заче́рпувати** 1. *Екскаватор здійснює зачерпування гірської маси та її переміщення на відносно невеликі відстані* (з навч. літ.); *Серед іграшок Подніпров'я кінця XIX ст. трапляються оригінальні дерев'яні кухлики для зачерпування рідини* (з публіц. літ.).

ЗАЧЕ́РПУВАТИ, ую, уєш, *рідко* **ЗАЧЕРПА́ТИ,** а́ю, а́єш, *недок.,* **ЗАЧЕРПНУ́ТИ,** ну́, не́ш, *док.* 1. *що, чого, чим і без дод.* Черпаючи, набирати що-небудь рідке або сипке. *Ми гойдались на човні, наче плавали в небі, зачерпали долонями воду, а висипали з неї дощ самоцвітів* (М. Коцюбинський); *Волхв обмив рани на грудях і на нозі, змастив світло-коричневою маззю, яку зачерпував з горнятка просто пальцем, а потім туго перев'язав їх* (В. Малик); *Він зачерпував збіжжя в пригорщу, кидав у спраглу по зернові* [зерну] *землю* (Ю. Хорунжий); * Образно. *Забаглося до землі припасти І до любих матері грудей, Щоб піти в незгоди і напасті, Зачерпнувши сили, як Антей* (С. Крижанівський); // Занурившись, заглибившись, набирати чого-небудь. *Іноли назустріч мені їхав віз, що його тягли по дорозі воли, колеса зачерпували обідками воду* (Валерій Шевчук); *Можливо, бувши перевантажений, він* [човен] *зачерпнув води й почав потопати, а ті, що були в ньому, вистрибнули у воду* (М. Трублаїні).

2. *тільки док., чого, рідше що, перен.* Узяти, запозичити щонебудь, збагатитися чимсь. *Регіментарем над нами став тутешній ігумен Данило, який, певно, замолоду зачерпнув ратного досвіду на бойовиськах* (Р. Федорів); *Нікому з українських байкарів не вдалося так глибоко зачерпнути поетичних засобів із скарбниці усної народної творчості, як Глібову* (з навч. літ.).

ЗАЧЕ́РПУВАТИСЯ, ується, *недок.,* **ЗАЧЕРПНУ́ТИСЯ,** не́ться, *док.* 1. Набиратися під час черпання (про щось рідке або сипке). *Розпачливо човен хитався, стрибав. Зачерпнулися хвилі* (із журн.); *Води зачерпнулося лише піввідра* (з переказу).

2. *тільки недок.* Пас. до **заче́рпувати.** *Для єгиптян це було найбільшим дивом: вода падає з небес, а не зачерпується відрами з Нілу!..* (І. Білик); *Напівскельні відкриті породи зачерпуються екскаватором без попереднього їх руйнування*

вибухом (з навч. літ.); *Відома в народі "непочата вода" зачерпується до сходу сонця з річки, колодязя, криниці чи навіть із трьох криниць* (з газ.).

ЗАЧЕРСТВИ́ТИ, влю́, ви́ш; *мин. ч.* зачерствля́ть; *док.* 1. *що.* Док. до **черстви́ти;** зробити черствим, твердим. *Для приготування квасу варто зачерствити хліб* (з навч. літ.); *До грибного супу з сиром краще подавати житній хліб, злегка зачерствивши його на гарячій сковорідці без олії* (з газ.).

2. *кого, що, перен.* Зробити черствим (у 2 знач.), байдужим, бездушним. *Хоч щодня на моїх очах сотні салдат* [солдатів] *в муках падали і помирали, одначе не зачерствиш себе так, щоб, глянувши на іншого пошматованого мученика, не здригнутись...* (М. Кропивницький); *Роки поневірянь і безнадії зачерствили хлопцеві душу* (із журн.).

ЗАЧЕ́РСТВІЛИЙ, а, е. 1. Дієпр. акт. до **заче́рствіти.** *Вона ще сьогодні не їла; у роті засохло; зачерствіла паска становилася руба* (Панас Мирний); *На голому, не застеленому рушником столі .. лежав окраєць суботнього зачерствілого вже хліба* (Ю. Смолич); *— Хліба! — з сумом глянув на зачерствілий окраєць, що лежав на столі. — Мало...* (В. Нестайко); *Нелегко зачерствілій у відлюдництві душі розкриватись перед цілим миром...* (Іван Ле); * Образно. *Тільки звисало із стін порване павутиння та гостро пахло зачерствілою пусткою: цілий світ поїхав од мене, запакований в оті грубі ящики, і я стояв, жорстоко пограбований, без шеляга в кишені* (А. Дімаров).

2. *у знач. прикм., перен.* Байдужий, бездушний. *Прийдеться давати* [перцю] *зазнайкам, чинушам, Сухим бюрократам, зачерствілим душам, — Всім тим, кому діло живе не до серця* (С. Олійник).

ЗАЧЕ́РСТВІЛІСТЬ, лості, *ж.* Властивість за знач. **заче́рствілий.** *Він готов був, якби міг, навіть годувати тут людей камінням у своїй зачерствілості душевній і ненависті до всього живого* (П. Загребельний); *Драма душевної зачерствілості, моральної деградації людини постає перед читачем у всій своїй страшній сутності* (з наук. літ.).

ЗАЧЕ́РСТВІННЯ, я, *с.* Стан за знач. **заче́рствіти** 2. *Пізніше Артем Рарог став жорстокіший, однак не через зачерствіння душі, а тому, що побачив, якого непоправного лиха завдають людині оті отрути, які за швидкоплинне відчуття насолоди забирають у наркомана все людське, а врешті і саме життя* (М. Дашкієв); *З певного часу став помічати, як вселяється в мене цинік і легкодух, а я навіть не лякався свого раннього зачерствіння, міг байдужим пройти мимо чужого болю* (О. Гончар).

ЗАЧЕ́РСТВІТИ, заче́рствію, заче́рствієш. 1. *тільки 3 ос.* Док. до **че́рствіти** 1. *Довго хліб їмо, уже аж зачерствів* (Сл. Б. Грінченка); *Хліб так зачерствів, що його не можна було розбити й молотком* (Ю. Мушкетик); * Образно. [Д е - я к і п а р у б к и:] *Молодий ще дуже* [Семен]! *Хоч і повно в його голові розуму, так глевкий же ще той розум, — нехай зачерствіє!..* (М. Кропивницький).

2. *перен.* Док. до **че́рствіти** 2. *Я був якось зачерствів і занедбав усяку поезію* (І. Нечуй-Левицький); *Вона колись уявляла, що робітники зачерствіли біля заліза, а тут бачила, як дбають один про одного* (Ю. Яновський); *Залізу не притаманні людські почуття. А без них людина зачерствіє і закам'яніє, як ті кам'яні баби в запорозьких степах* (В. Чемерис).

◊ **Запекло́ся (заче́рствіло) се́рце** *див.* **се́рце.**

ЗАЧЕ́САНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **зачеса́ти.** *Було йому літ чотирнадцять, але темні брови і густий темно-русий чуб, зачесаний назад, робили його трохи старшим на вигляд* (В. Малик); *Завжди чистенький, акуратненький, гладенько зачесаний, Ясик був тишко, скромник і сам ніколи нічого не вигадував* (В. Нестайко); *Вбігає Жура, зачесана й причепурена для театру* (І. Кочерга); *Чорнявий елегантний молодик, зачесаний на прямий якнайтонший проділ, вклонився по-військовому чітко, клацнувши при цьому підборами* (Ю. Андрухович); // **заче́сано,** *безос. пред. Руде, жорстке, як з іржавого дротика, волосся було старанно зачесано й пушилося над вухами* (В. Винниченко).

ЗАЧЕСА́ТИ *див.* **зачі́сувати.**

ЗАЧЕСА́ТИСЯ *див.* **зачі́суватися.**

ЗАЧИ́М, *присл., діал.* 1. Чому. *Хотіла було* [мати] *сваритись на дочку, зачим довго проходила, так та ж як узяла коло неї пеститись, і приговорювати, і розважати її* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Так ось зачим мене підпоювали? .. Так ось задля чого запрошують мене в гості до Ізмайлових?* (М. Кропивницький); [К а т р я:] *Та що ж ви, найкращий були з усіх парубків, чи що?* [М а р к о:] *Ні, зачим найкращий! Були кращі й за мене* (З. Мороз).

2. Навіщо. *Деякі* [монголи] *пускалися вплав, хоч самі не знали, куди й зачим плисти, бо опори не було ніде ніякої* (І. Франко); *Один же побіг товариство кликати, а Грицько берегти зостався. — Зачим товариство? — Щоб суд був* (Б. Грінченко); *А помірать* [помирать]... *зачим? Чудачок, їй-богу* (В. Винниченко).

ЗАЧИМЧИКУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *док., розм.* 1. Почати чимчикувати. *Щоб не впасти, Башкуєв учепився за кістлявий лікоть Заніздри і підтюпцем зачимчикував поруч* (С. Добровольський).

2. Чимчикуючи, дійти кудись; дочимчикувати. — *Ніхто нікуди не йде, — сердито пищить Світлана. — Тобі треба — ти і йди. Побачимо, чи далеченько зачимчикуєш сама!* (із журн.).

ЗА́ЧИН[1], за́чину, *ч.* 1. *літ.* Вступ, початок в епічних творах народної творчості (думах, билинах, історичних піснях і т. ін.). *Естетична функція зачину, в якому говориться, кому саме присвячується твір, полягає в тому, щоб відразу підкреслити монументальність, велике історичне значення особи чи явища, про яке буде розповідатися у творі* (з наук. літ.); *У народних піснях зачин та кінцівка є надзвичайно важливими композиційними елементами, оскільки налаштовують слухача на сприйняття змісту твору* (з навч. літ.).

2. *розм.* Те саме, що **поча́ток**[1] 2–4. *Безмежні степи запорізькі. І невимовно чарівні вони прозорого ранку у пору зачину жнив* (Яків Баш); *Твір йому вдався, зачин, який придумав удома, підійшов, і цитати теж* (Ю. Мушкетик); *Волот ледве стримав себе, аби не виказати радості: ліпшого зачину розмови про татьбу у Подунав'ї й вигадати годі* (Д. Міщенко); *Ось ваша мати — Азія, а наша — Європа; що ж, такий був наш зачин, І, може, в нас отець один так само* (Д. Павличко); *Протягом шістдесятих років з'являється цілий ряд талановитих та енергійних чоловіків, які успішно продовжують та поглиблюють зачин попередників* (І. Франко).

ЗАЧИ́Н[2], *ч.:* ◊ **(1) У зачи́ні,** *рідко* — ізольовано від інших, без зв'язку з ними. — *Мені так важко відчувати, як ти відходиш від своєї мами, щось ховаєш від мене, зами-*

каєшся .. — Адже ж я не можу завжди жити в зачині. Я хочу гратися з іншими хлопчиками (З. Тулуб).

ЗАЧИНА́ЛЬНИК, а, *ч., розм.* Той, хто починає що-небудь. *У колядницькому обряді є ознаки глибокої давнини: гуртова вокально-сценічна гра з музикою і танцем, з водінням кози, з переодяганням, обиранням "берези"-зачинальника, міхоноші-скарбника для збирання дарунків* (з навч. літ.).

ЗАЧИНА́ННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **зачина́ти** і **зачина́тися.** *Якщо ж з охочих молодців чамбули ваші і наші, по розлеглих і диких степах гуляючи, сходитимуться й битимуться, того нам і вам до зачинання великої війни ставати не треба* (Ю. Мушкетик); *Язичники справляли весілля навесні, бо цей час вважався найсприятливішим для створення сім'ї та зачинання нового життя* (з газ.).

2. Розпочата ким-небудь, за чиєюсь ініціативою справа; починання, почин. *Спочатку всі працівники ферми дивувалися зачинанням Дороша, ставились з недовірою: міський, мовляв, учений, тому й вимагає хазяйнування по книгах* (Григорій Тютюнник).

ЗАЧИНА́ТЕЛЬ, я, *ч.* Той, хто першим починає яку-небудь важливу, серйозну справу. *"Основний характер позитивної філософії, — писав зачинатель позитивізму О. Конт, — полягає у визнанні всіх явищ підпорядкованими незмінним природним законам"* (з наук. літ.); *Памво Беринда був одним із перших зачинателів української поезії* (з навч. літ.); *Мав рацію сучасник зачинателя нової української літератури етнограф І. Кулжинський, коли писав: "Борг справедливості вимагає, щоб ми склали подяку панові Котляревському за його "Енеїду"* (із журн.).

ЗАЧИНА́ТЕЛЬКА, и, *ж.* Жін. до **зачина́тель.** *Зачинателькою феміністичного руху на Галичині вважається Наталія Кобринська, а її послідовницею на Буковині — Ольга Кобилянська* (з навч. літ.).

ЗАЧИНА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.,* **ЗАЧА́ТИ,** чну́, чне́ш, *док.* 1. *що і з інфін., розм.* Починати (у 1 знач.) яку-небудь дію; розпочинати. *До Анта, коли він був живий, звертались тільки тоді, коли треба було принести жертву богам, та ще на свята, які водилось зачинати комусь із старших* (С. Скляренко); *"Розумна річ!" — всі зачали гукать. Послухали Лисичку І Щуку кинули — у річку* (Л. Глібов); *Батько зачав лопатою вирубувати під корінь будяки, а дід Рятушняк виривати лободу, блекоту та різний непотріб* (М. Вінграновський); // *що.* Класти початок чому-небудь. *І задумав* [Скорина] *не тільки перекласти, але й видрукувати всі біблійні книжки. Тоді слов'яни тільки що зачинали друкарську справу* (І. Огієнко).

2. *з інфін., розм.* Виявляти перші ознаки якої-небудь дії або стану. [К а з и б р і д:] *А що, бачиш тепер, чия правда? Зачинає серце щеміти?* (І. Франко); *Як тільки світова зірниця На небі зачала моргать, То вся троянськая станиця Взялася мертвих зволікать* (І. Котляревський); *Ой ти поїхав, мене покинув, Молоду, уродливу, Що ся зачала вірно любити В годину нещасливу* (П. Чубинський); *Зі сходу зачала танути ніч* (В. Логвиненко).

3. *що, розм.* Становити початок чого-небудь, бути першим в ряду чого-небудь. *Були це слова, що зачинали державний гімн* (Ю. Смолич).

4. *що, розм.* Братися за що-небудь у першу чергу, починати що-небудь з когось, чогось. *Зачнім* [огляд праць] *від літератури* (І. Франко); *Свою реляцію про день перший венеційського семінару .. зачну з вікна .. бібліотеки* (Ю. Андрухович); *Зачни з дитинного: з віри в прочитану сторінку, з шелесту перегорнутих назад ночей, коли малий .. засинав, уявляючи зоряну глибінь над хатою* (Є. Пашковський); // Починати користуватися чим-небудь або вживати що-небудь з початку. *Дописалась до краю, а боюся нового листка зачинати, бо то буде безконечно, а часу нема* (Леся Українка).

5. *кого, що.* Зароджувати, давати початок життя кому-, чому-небудь. *Навіть уявив собі* [Сашко] *на хвильку, як сонячні промені штовхають у плечі якогось маленького мікроорганізмика, примушуючи його летіти на Землю і там зачинати життя* (М. Білкун); *Всім ти* [Венера] *створінням зеленим серця виповняєш коханням. Щоб у жадобі безсмертній нові покоління зачати* (М. Зеров).

ЗАЧИНА́ТИСЯ, а́ється, *недок.,* **ЗАЧА́ТИСЯ,** чне́ться, *док.* 1. *перев. недок., розм.* Мати вихідною точкою що-небудь; брати свій початок з чогось; розпочинатися, починатися. *Над озером зачиналось українське село* (І. Нечуй-Левицький); *Коли ж крок за кроком дійшли до того місця, де зачинається вбік стежка до Тимофієвої хати, став Тимофій пригадувати кумові свою вчорашню просьбу* (Марко Черемшина); *Десь появився коло них Варятин, потік, що зачинається десь на Буківці* (Г. Хоткевич); *Ліс аж трохи нижче зачинається* (О. Кобилянська).

2. *розм.* Починати відбуватися. *Дехто згоджується найматись, дехто не хоче, дехто хоче прибавки. Зачинається навіть сварка* (В. Винниченко); *Коли Семен із Паньком прийшли до Грицька Олійникового, то вже нарада давно зачалася* (Л. Мартович); // Наставати. *В ту ніч старий рік кінчається, а новий зачинається* (Панас Мирний); *Ранок зачинався тихий та лагідний, все навкіл: і трави, і дерева, і кущі — наче завмерло, умліваючи в передденній вільготі* (Ю. Смолич); *Тоді йшла весна. Зачалась дико, божевільно, надзвичайно — пожарами* (М. Хвильовий); // безос. *Надворі було вже росяно. Зачиналось на ранок* (М. Івченко); // Виявлятися (про перші ознаки чого-небудь). — *А от у нас на хуторі така культура тільки що зачинається* (І. Нечуй-Левицький); *Дивне бажання зачалось у її серці в цьому вечорі, яке увібрало в себе все: і ту оранжеву стягу, і того майже незнайомого родича, і цю завмерлу біля неї на грудку бабусю* (Валерій Шевчук).

3. *розм.* Мати початком що-небудь. *Розмова зачалася від звичайних питань: про дорогу, жнива, про село, звідки котрий ішов* (І. Франко); *На цей раз зачалася гутірка не з високої політики, а з міркувань з приводу перспектив рибної ловлі — з огляду на цьогорічну повідь* (Ю. Смолич).

4. Зароджуватися. *Коли ж виповнились вісім день, щоб обрізати Його, то Ісусом назвали Його, як був ангол назвав, перше ніж Він в утробі зачався* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Уже внучата зачались, І виростуть вони колись, Не месники внучата тії, Христові воїни святиє* [святії]! (Т. Шевченко).

ЗАЧИ́НЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **зачини́ти** 1–3. *Вікна були щільно зачинені, і віконниці взято на прогоничі* (Ю. Смолич); *Першою думкою Гіга було втекти, та, коли він на це зважився, брама акрополя була вже зачинена й на чатах стояли сторожі* (І. Білик); *З правого боку посадки чорніла зачинена на обід кузня* (Т. Осьмачка); *А ждала вона так, як от пташки сидять у клітці, — що вже нікуди летіти, то б'ються, де зачинені* (Марко Вовчок); // **зачи́нено,** *безос. пред. Коли в облогу брами всі зачинено і догорають голо-*

вешки веж, пили ви Тясмин здалеку очима чи, може, просто кам'яніли теж? (Л. Костенко); *Виявилося, що магазин зачинено на ремонт* (О. Чорногуз).

За зачи́неними двери́ма <При зачи́нених две́рях> *див.* **две́рі.**

ЗАЧИ́НЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **зачини́ти** 1–3 і **зачини́тися.** *Після зачинення брами вже нікого не випускали й не впускали до замку, хоч би й у найважливішій справі* (з наук.-попул. літ.); *У зв'язку із зачиненням на ремонт терапевтичного відділення більшість хворих перевели до неврологічного* (з газ.); *Карантин передбачає тимчасове зачинення інфікованих тварин в окремих клітках* (з наук. літ.); *Багато людей намагаються усамітнитися, але зачинення в кімнаті аж ніяк не допомагає у боротьбі з депресією* (із журн.).

ЗАЧИНИ́ТИ *див.* **зачиня́ти.**

ЗАЧИНИ́ТИСЯ *див.* **зачиня́тися.**

ЗАЧИ́НЮВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **зачиня́ти, зачи́нювати.** *Збиті з необхватних колод, невідь-якою силою відчинювані й зачинювані, вони* [ворота] *важко висіли в прорубі валу, мовби чатуючи на тих, хто пройде крізь них* (П. Загребельний); *Опівнічний рип зачинюваних дверей перервав і без того тривожний сон дівчини* (із журн.).

ЗАЧИ́НЮВАТИ *див.* **зачиня́ти.**

ЗАЧИНЯ́ТИ, я́ю, я́єш, *рідко* **ЗАЧИ́НЮВАТИ,** юю, юєш, *недок.,* **ЗАЧИНИ́ТИ,** чиню́, чи́ниш, *док.* 1. *що.* Щільно прихиляючи (двері, вікно і т. ін.), припиняти доступ до приміщення, перешкоджати входу чи виходу назовні. *Вечір настільки теплий, що аж не хочеться вікон зачиняти* (Леся Українка); *Віра Михайлівна зайшла до кімнати і міцно зачинила за собою двері* (В. Собко); // Брати на замок, засув і т. ін.; замикати. *А сама* [пані] *товчеться, як Марко по пеклу, — то папірчик із-за дзеркала витягне, то одмикає, то зачиняє* (Марко Вовчок); *Мотря бігла у свою світлицю, світила свічку, зачинювала на засув і на защіпку двері й читала гетьманове письмо* (Б. Лепкий); *Артем старанно, на всі запори, зачинив ворота* (А. Головко); // Опускати вниз віко, вічко скрині, коробки і т. ін., припиняючи доступ усередину; закривати. *Меланка зачиняє скриню — й віко гупає глухим голодним звуком* (Є. Гуцало); *Гальванеску відчинив невеличку шкатулку, .. потиснув кілька клавішів — вони м'яко віддзвонили йому — і знову зачинив шкатулку* (Ю. Смолич); // *діал.* Стуляти, закривати. *Старий Тодосько не встиг ще й рот зачинити від здивування й страху* (П. Козланюк).

2. *що.* Тимчасово переривати роботу, діяльність якоїнебудь установи, підприємства і т. ін.; закривати. *Джіафер сподівавсь гостей. Він зумисне трохи раніше зачинив свою крамницю, щоб мати час усе доглянуть* (М. Коцюбинський); *А крамар Тюрін з Тюрінчихою сквапно зачинили серед дня свою велику крамницю* (Б. Антоненко-Давидович); // Припиняти діяльність якої-небудь установи, підприємства і т. ін. — *Господи! Як зачинять завод, і ще Гаврило без роботи лишиться...* (В. Винниченко).

3. *кого, що.* Поміщати кудись, не випускаючи назовні (про людей, тварин). *Ліг він спати, вона й обернулась мухою: гуде та й гуде — не дає йому спати; от він піймав її та у пляшечку й зачинив* (Ганна Барвінок); *Мотря з дітьми загнала кабана в свій хлів та й зачинила* (І. Нечуй-Левицький); *Двері були підперті кілком знадвору. Що сталося? Нащо зачинили Остапа?* (М. Коцюбинський); // Позбавляти волі, ув'язнювати. — *Ми люди вольні, послів не зачиняємо, послами не торгуємо* (Ю. Мушкетик); *І привезли Кармеля у велике місто в кайданах, і зачинили у кам'яну темну темницю* (Марко Вовчок); *Тисячі мирних горожан нагнали в портові амбари, зачинили як заложників* (О. Гончар).

4. *що, діал.* Те саме, що **учиня́ти** 4. *Мимо сутолоки все ішло ладом: тут зачиняли муку теплою водою і квасом, там варили сочиво й городовину в великих кітлах* [котлах] (К. Гриневичева).

◇ **(1) Зачиня́ти / зачини́ти две́рі** *перед ким* — позбавляти кого-небудь можливості вчитися десь, займатися чимсь і т. ін. *Перед Меласею почали зачинять двері в домах знайомих її сім'їв* [сімей], *де були дорослі дочки* (І. Нечуй-Левицький); *Неприступний, гордий університет вдруге зачинив перед Сергієм свої високі двері* (О. Гуреїв).

ЗАЧИНЯ́ТИСЯ, я́юся, я́єшся, *недок.,* **ЗАЧИНИ́ТИСЯ,** чиню́ся, чи́нишся, *док.* 1. Щільно прихилятися, перешкоджаючи доступу до приміщення, припиняючи вхід чи вихід назовні (про двері, вікно і т. ін.). *Десь скрипучо зачиняються хвіртки* (О. Гончар); *Свята брама одчинилась, Козака впустили, І знов брама зачинилась, Навік зачинилась Козакові* (Т. Шевченко); *Перші хвилини, коли зачинилася за ним ляда, Грицько сидів мов скований, і йому здавалося, що мало не ввесь світ перевертається перед ним* (С. Васильченко); *Перевізник послухався. Пішов у хвіртку й почув, як та хрипко зачинилася за паном* (Валерій Шевчук); // Ставати недоступним для входу, проникнення всередину чи виходу назовні. *Миша, ускочивши в мишоловку, котра з грюком зачинилася, бігає-метушиться* (Панас Мирний); // *діал.* Стулятися, закриватися. *Губа йому не зачинялася, буцім хотів відбалакати тую мовчанку за час недуги* (Б. Лепкий).

2. Лишатися на самоті, уникати інших, закрившись, замкнувшись де-небудь. *"От воно що! — думав він, — от чого коханий тесть зачиняється в хаті, ховається від людей!"* (М. Коцюбинський); *Відтоді старший радник з Третяком не раз зачинялися в кабінеті і довго про щось балакали* (Валерій Шевчук); *Од всіх в світелці зачинившись* [Венера], *Себе там стала розглядать* (І. Котляревський); *Зараз і старого покликали; зачинилися з ним, а зачинившися, стали прохати, — попадя словами, а мати моя сльозами* (Марко Вовчок).

3. Припиняти, переривати свою роботу, діяльність (про установу, підприємство і т. ін.); закриватися. *Ще сонце не зайшло, а вже крамниці почали зачинятись* (М. Коцюбинський); *Біржа зачинялась, припиняла свою роботу до завтра* (М. Білкун); *Ресторан уже зачинявся — було близько одинадцятої вечора* (В. Яворівський); — *Жаль, що гастроном уже зачинився, — зітхає господар* (В. Чемерис).

4. *тільки недок.* Пас. до **зачиня́ти** 1–3. *Вікна не зачинялися ні вдень, ні вночі, князь хотів ухопити в груди якомога більше свіжого дніпровського вітру* (П. Загребельний).

◇ **Две́рі не зачиня́ються** *див.* **две́рі.**

ЗАЧИ́РКАТИ, аю, аєш, *док., розм.* 1. Почати чиркати, виконувати дію, яка супроводжується енергійними рухами і різким, скрипучим звуком. *Чоловік дістав з кишені сірники й нервово зачиркав, намагаючись запалити цигарку* (із журн.); *Художник подивився на дівчину, опустив очі і вправно зачиркав олівцем, а за хвилину на папері з'явився контур обличчя Оксани* (з газ.).

2. Почати видавати різкі скрипучі звуки (про птахів). *Защебетав, залящав, зачиркав, засвистав* [соловейко] (Г. Квіт-

ка-Основ'яненко); * Образно. *Самовар вже погасав і шипів на всю просторну столову, потім запищав на п'ять тонів вище, підняв ще на три тони тонесенький голос, зачиркав, зацвірінькав, неначе горобець, і замовк* (І. Нечуй-Левицький).

ЗАЧИ́СЛЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **зачи́слити.** *Ніна вже зачислена військовим лікарем і вилітає разом зо мною...* (М. Трублаїні); *Якийсь лисий чоловік, очевидно із секретаріату, клеїв на дошці списки студентів, зачислених до університету, і тих, які повинні були забрати документи* (Григорій Тютюнник); // **зачи́слено,** *безос. пред. Уже в 1732 р. в Слобідщині* [Слобожанщині] *попробували були зовсім скасувати старий козацький устрій: заведено замість козацьких полків драгунські, здатніших козаків зачислено туди драгунами* (М. Грушевський); *До третього класу рослин, куди було зачислено більшість злаків, належала верба, багато видів якої мають три тичинки* (з наук.-попул. літ.).

ЗАЧИ́СЛЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **зачи́слити.** *Козинець дав санкцію на зачислення Анатолія в монтажну бригаду та вечірню школу* (Л. Дмитерко).

ЗАЧИ́СЛИТИ *див.* **зачисля́ти.**

ЗАЧИ́СЛИТИСЯ *див.* **зачисля́тися.**

ЗАЧИ́СЛЮВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **зачисля́ти, зачи́слювати.** *Деякі переконливі риси вказують на можливість проживання слов'ян на тих самих землях, на яких вони оселяються пізніше, то невидимі й приховувані від усіх, то помилково зачислювані до інших племен* (з наук. літ.).

ЗАЧИ́СЛЮВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **зачи́слювати.** *Зачислювання різних племен до скіфів було звичним явищем ще за часів Геродота й Гіппократа* (з навч. літ.).

ЗАЧИ́СЛЮВАТИ *див.* **зачисля́ти.**

ЗАЧИСЛЯ́ТИ, я́ю, я́єш, *рідше* **ЗАЧИ́СЛЮВАТИ,** юю, юєш, *недок.*, **ЗАЧИ́СЛИТИ,** лю, лиш, *док., кого, що, до чого, в що, ким.* Те саме, що **зарахо́вувати** 1. *Івана Вишенського зачисляють звичайно до полемістів, що боронили православіє* [православ'я] *проти заходів латинства та унії* (І. Франко); *В античній історіографії були тенденції зачислювати до скіфів навіть інші племена* (з навч. літ.); — *І що ж це за дами? — питала з цікавістю Оксана. — До якої категорії можна б їх зачислити?* (О. Кобилянська); — *Я спеціально їздив до Москви і добився, щоб тебе зачислили до Суворовського училища. Ти вчитимешся на офіцера* (І. Багмут); *Михайла офіцер на власний риск зачислив у солдати та ще й помічником писаря призначив* (Ю. Збанацький); — *Зачисліть її* [Стефу] *телефоністкою в роту управління* (Є. Доломан).

ЗАЧИСЛЯ́ТИСЯ, я́юся, я́єшся, *рідше* **ЗАЧИ́СЛЮВАТИСЯ,** ююся, юєшся, *недок.*, **ЗАЧИ́СЛИТИСЯ,** люся, лишся, *док.* 1. Те саме, що **зарахо́вуватися** 1. *Після відбуття терміну дійсної служби кожна жінка-військовослужбовець має право зачислитися в запас* (з наук. літ.); //Ураховуватися, братися до уваги. *Мені інколи здавалося, що моє слугування біля ватри чогось таки вартує, що воно колись мені зачислиться на суді нащадків і вага добра на терезах хитнеться униз, на мою користь* (Р. Федорів); *Нічого цього не побачив і не зрозумів Прохор, він думав тільки про те, що в цю хвилину великої милості удостоїв пришельця і послав до Бога звістку про свій учинок, зміркувавши, що йому це колись зачислиться* (Валерій Шевчук).

2. *тільки недок.* Пас. до **зачисля́ти, зачи́слювати.** *На західноукраїнських землях, які входили до складу Польської держави, духовні особи незалежно від стану їхнього здоров'я одразу зачислювалися до народного ополчення* (з газ.); *Брехня в нашій сім'ї зачислялася до тої самої категорії, що й зрада, ба навіть і злодійство* (Ірина Вільде); *Пошанування у фольклорі часто полягає в тому, що кожна возвеличувана особа зачислюється до найвищих станів, наприклад, господар з господинею виступають в образі короля й королеви* (із журн.); *Внески комерційних банків формуються з готівки вкладників, а також з банківських кредитів, які можуть зачислюватися на поточний рахунок позичальника* (з навч. літ.).

ЗАЧИ́СТИТИ *див.* **зачища́ти.**

ЗАЧИ́СТКА, и, *ж.* Те саме, що **зачища́ння** і **зачи́щення.** *Спеціальні розпланувальні роботи провадять для зачистки дна і укосів виїмки* (із журн.); *Протягом зими кілька разів провадять зачистку маточних рослин, видаляючи хворі листки і цілі рослини, які почали загниватися* (з наук.-попул. літ.); *У звільнених від німецьких окупантів містах розгорталися масштабні зачистки від гітлерівської пропаганди* (з наук. літ.).

ЗАЧИ́ТАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **зачита́ти** 1. *Після того, як був зачитаний наказ Кутузова, Вільсон відвідав фельдмаршала і похвалив високий стиль і глибокий зміст звернення до війська* (П. Кочура); // **зачи́тано,** *безос. пред. Другого листопада було зачитано королівський наказ* (В. Чемерис).

2. *розм.* Дієпр. пас. до **зачита́ти** 2. *А удома, в столі, був Шевченків "Кобзар", Весь зачитаний, давній, зжовтілий, І світили слова в нім, як дивний янтар, Западали у серце і гріли* (Л. Забашта); *Міля неохоче розстається з книжкою. Зачитана так, що окремі сторінки зовсім не тримаються купи — випадають з книжки* (А. Дімаров); // **зачи́тано,** *безос. пред. Путівник, незважаючи на те, що папір у ньому дуже якісний, кремовий на вигляд, зачитано до дірок* (О. Шугай).

ЗАЧИ́ТАНІСТЬ, ності, *ж., розм.* Властивість за знач. **зачи́таний** 2. *Тісні приміщення книгосховищ є однією з причин передчасного старіння книг, їхньої зачитаності* (з газ.).

ЗАЧИТА́ТИ *див.* **зачи́тувати.**

ЗАЧИТА́ТИСЯ *див.* **зачи́туватися.**

ЗАЧИ́ТУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **зачи́тувати** 1–3 і **зачи́туватися** 1–3. *Присяга вважається складеною, якщо після її зачитування громадянин України скріплює присягу своїм підписом* (з мови документів); *Прокурор пояснив, що зачитування стенограми можливе лише на наступній стадії судового розгляду* (із журн.); *Навчання в школі-інтернаті, відвідування студії образотворчого мистецтва, потрясіння від відкриття поезії Євгена Плужника, зачитування поезією молодих тоді Ліни Костенко та Дмитра Павличка, Івана Драча та Миколи Вінграновського, Бориса Нечерди та Петра Скунця* (І. Дзюба).

ЗАЧИ́ТУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАЧИТА́ТИ,** а́ю, а́єш, *док.* 1. *що.* Читати що-небудь уголос для когось, звичайно для загального відома (на зборах, засіданнях і т. ін.). *Коли цього листа зачитували перед січовою радою, то всі запорожці, як один, плакали* (А. Кащенко); *Професор зачитував доповідь про свою роботу на засіданні академіків у Гейдельберзі* (О. Донченко); *Едик часто зачитує мені подібні журналістські перлини, у нього якась особлива здатність відшукувати їх* (Ю. Мушкетик); *Скоропадський присягнув на вірність. Пункти зачитували давні, тільки одне додалось від тих днів: новий гетьман присягнув не водити лис-*

тування з недругами царя, надто з Мазепою... (Г. Колісник); — *Листів, адресованих не мені, не читаю, — одмахнувсь рукою Галаган. — Перекажіть своїми словами. Павло спалахнув. — Навряд чи зумію .. Тим-то дозволю собі зачитати* (А. Головко).

2. *що, розм.* Розтріпувати, заяложувати, рвати (книжку, газету і т. ін.), багато, довго або неохайно читаючи. — *Газети акуратно підшиваються .. Знаєте, — даси кому газетку — зачитують до дірок. Незручно, коли газета неохайна* (Остап Вишня); — *Прочитаю. І дома у мене читачі знайдуться, чого доброго, до дірок зачитають* (Б. Левін).

3. *що, розм.* Узявши читати чужу книжку, не повертати її власникові. *Відшукавши потрібну книгу, Людмила спустилась на підлогу. — Але умова, Павле Макаровичу, — ви книжки не зачитуєте* (А. Головко); — *Люблю я цю книжку. Всю війну з собою носив, поки не зачитали в госпіталі* (В. Кучер).

4. *кого, розм.* Стомлювати, змучувати кого-небудь, довго читаючи вголос (звичайно власні твори). [Степан Демидович:] *Бачиш, я й сам думаю, що почав писати таки трохи пізненько, тому й думаю писати швидше і понаписую багато, багато* [віршів]. *(Лагодиться читати).* [Іван:] *Лишенько! Зачитав мене!* (В. Самійленко).

5. *тільки док.* Почати читати. *З Ватаги письма принесли, І всі тихенько зачитали* (Т. Шевченко); *Їм здалось, що Хомиха така добра бабуся, що й на світі добрішої немає, їм здалось, що й дяки краще заспівали, і священик краще зачитав* (І. Нечуй-Левицький).

ЗАЧИ́ТУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.*, **ЗАЧИТА́ТИСЯ,** а́юся, а́єшся, *док.* 1. *тільки 3 ос.* Читатися, оголошуватися для загального відома (на зборах, засіданнях і т. ін.). *З газет ми прочитали вирок, де не було жодного розстрілу, незважаючи на всі ті страхітливі звинувачення, які зачитувались на суді* (Б. Антоненко-Давидович); *За звичаями Запорозької Січі всі листи зачитувалися на загальній військовій раді* (з навч. літ.); *При мерехтінні сотень смолоскипів зачитувались фрагменти текстів Старого та Нового Завітів, Корану, Тори* (з газ.).

2. Читаючи що-небудь, дуже захоплюватися, читати до самозабуття. *Вона ховалась з своїм скарбом* [нелегальною літературою], *зачитувалась до болю голови* (М. Коцюбинський); *Знала його* [життя] *тільки з книжок, котрими зачитувалася донесхочу* (О. Кобилянська); *В густій траві нашого подвір'я я так зачитався "Ветхим завітом", що забув про навколишній світ* (В. Сосюра); *Він так зачитався, що Володьці довелося цілу хвилину торсати його* (І. Сенченко); *Бувало, так зачитаєшся, що учитель викликає, а ти наче глухий* (А. Дімаров); // *ким, чим.* Захоплюватися читанням творів певного письменника або певного жанру чи тематики. *Пан Василь Калиновський .. надзвичайно любив Гоголя, зачитуючись ним у своєму садку під тінистою грушею...* (Олена Пчілка); *Ніна поцікавилась, чому саме Сагайдак зачитується такою літературою, і він відповів, що тваринництво його фах, його найулюбленіша справа* (С. Добровольський); *Вона й сама зачитувалась німецькою класикою й грала на фортепіано* (І. Пільгук); *Я знов кинувся до компанії найкращих людей: записався в книгозбірню, зачитувався Плутархом, Гете, Гейне, Джованьйолі. Почав напам'ять вивчати Гомера* (з мемуарної літ.); // *тільки док.* Втратити розум через надмірне читання. — *Книжками паморохи собі забило .. Зачитається ж дурне! .. З ума, з розуму зійде* (О. Ковінька).

3. *тільки недок., розм.* Розтріпуватися, заяложуватися, рватися внаслідок довгого, частого або неохайного читання (про книжку, газету і т. ін.). *Газета чи листівка буквально зачитується до дірок* (А. Шиян); *Мої поезії повинні читати люди, а якщо книжками не зачитуються до дірок, якщо вірші не ходять по руках, то гріш їм ціна!* (С. Процюк).

4. *тільки недок.* Пас. до **зачи́тувати.** *Міністерство внутрішніх справ розробило перелік основних прав, які повинні зачитуватися працівниками міліції безпосередньо на місці затримання осіб* (з газ.).

ЗАЧИЩА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **зачища́ти.** *Циліндричні фрези використовуються для гладкого стругання і робіт із зачищання поверхонь деталей* (з навч. літ.); *Монтажник гідроагрегатів виконує зачищання поверхонь устаткування та зварних з'єднань* (з мови документів); *Успішність зачищання об'єкта від терористів залежить від знань та досвіду бійців* (із журн.).

ЗАЧИЩА́ТИ, а́ю, а́єш, *рідше* **ЗАЧИ́ЩУВАТИ,** ую, уєш, *недок.*, **ЗАЧИ́СТИТИ,** и́щу, и́стиш, *док., що.* 1. Робити чистим, знімаючи верхній шар, або гладким, усуваючи нерівності, шорсткість. *Під крислатим осокором навколішках старанно порався чоловік, зачищаючи ножем пошматовану кору* (Яків Баш); *Він просить у Хаєцького ножа, щоб зачищати кінці кабеля* (О. Гончар); *Правильно сконструйована мідна покрівля в подальшому не вимагає особливого догляду, оскільки її взагалі не треба зачищувати та фарбувати* (з навч. літ.); *У спадок від попередніх мешканців залишився лише круглий шкарубкий дерев'яний стіл з двома табуретами. Андрій зняв з них стару фарбу, зачистив і залакував* (із журн.).

2. *рідко.* Те саме, що **очища́ти** 1. *Інші* [запорожці] *брали шанцевий інструмент, спускалися в рів, зачищали, підсипали вал* (Ю. Мушкетик); *Наносив* [Павло] *повну діжку води, .. зачистив коло хліва, навіть віничком підмів усе* (В. Кучер).

3. Звільняти, очищати щось від кого-, чого-небудь небезпечного, стороннього, ворожого. *Під час першого етапу утилізації вибухонебезпечних предметів військові зачищають адміністративну територію* (з газ.).

ЗАЧИЩА́ТИСЯ, а́ється, *рідше* **ЗАЧИ́ЩУВАТИСЯ,** ується, *недок.* Пас. до **зачища́ти, зачи́щувати.** *Місце, що зварюється, попередньо зачищається від пилу, бруду, фарби, іржі* (з навч. літ.); *Місця зрізів гілок ретельно зачищаються й замазуються садовим варом* (із журн.).

ЗАЧИ́ЩЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **зачи́стити.** *Перед людиною в чорному лежало кілька аркушів чистого пергаменту і півдюжини нових, зачищених пір'їв* [пер] (О. Авраменко, В. Авраменко); *Кільце рисувалки повинно мати правильну форму, а кінець закруглення має бути старанно зачищений* (з навч. літ.); // **зачи́щено,** *безос. пред. Для відновлення електропостачання дріт було зачищено та під'єднано до мережі* (із журн.); *Місто було зачищено від гітлерівських окупантів, люди поступово почали оговтуватися від пережитого лиха* (з газ.).

ЗАЧИ́ЩЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **зачи́стити.** *Священний дубовий стовбур знайдено під час зачищення фарватеру Дніпра дещо нижче гирла Десни* (з наук. літ.); *Під час гідроструменевого зачищення використовується принцип подавання води під високим тиском на поверхню, яка зачищу-*

ється (з наук.-техн. літ.); *Після зачищення села від загарбників тут почалося інше життя, мирне та спокійне* (із журн.).

ЗАЧИ́ЩУВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **зачи́щувати.** *Для надання зачищуваній поверхні блиску її трохи змащують машинним мастилом чи гасом із додаванням олеїнової кислоти або застосовують особливі полірувальні пасти* (з навч. літ.); *Зачищуваний кінець кабеля.*

ЗАЧИ́ЩУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **зачи́щувати.** *Для відновлення зношеного хромового покриття допускається повторне хромування після зачищування* (з наук. літ.); *Ретельне зачищування зварюваних елементів забезпечує міцність і надійність конструкції* (з навч. літ.).

ЗАЧИ́ЩУВАТИ *див.* **зачища́ти.**

ЗАЧИ́ЩУВАТИСЯ *див.* **зачища́тися.**

ЗАЧИ́ЩУВАЧ, а, *ч.* Робітник, який зачищує (у 1 знач.) що-небудь. *Зачищувач електроізоляційних матеріалів, задіяний у роботах із шелаком та лаками, повинен використовувати відповідні засоби індивідуального захисту* (з навч. літ.).

ЗА́ЧІП, чепа, *ч.* Пристрій, яким зачіплюють що-небудь. *Гарячий, спітнілий трактор тягне на зачепі ключ борін та кілька культиваторів. За ним поспішають кінні сівалки* (П. Оровецький).

ЗАЧІПА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **зачіпа́ти** 1, 3, 6. *Зачіпання волейбольним м'ячем сітки в межах обмежувальних стрічок не вважається порушенням гри* (з навч. літ.); *Звісно, все те зараз доходило до Йосипенка. І між прикажчиком і новим кучером почалися сварки, зачіпання* (Панас Мирний); *Бачачи, до якого нещастя доводить гордість і .. зачіпання противників, Сови зареклися на віки вічні нападати на Ворон і на Круків* (І. Франко).

ЗАЧІПА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.,* **ЗАЧЕПИ́ТИ,** еплю́, е́пиш; *мн.* заче́плять; *док.* 1. *кого, що, чим і без дод.* Торкатися, доторкуватися до кого-, чого-небудь, штовхати когось, щось під час руху. *Автомобіль щільно під'їздить до солдата, майже зачіпаючи його крилом* (Ю. Яновський); *Клайд спритно перестрибнув через коріння колючих кущів. Ухитрявся не зачіпати гострих колючок* (В. Владко); *До нього у схованку долинав свіжий запах річкової хвилі, яка, зачіпаючи за борт чайки, розліталася на дрібні водяні бризки* (С. Тельнюк); *Силантьєв хутко встав. Він зачепив рукою шнур від настільної лампи, і світло враз погасло* (О. Донченко); // *кого.* Ненароком або навмисне ударяти, бити кого-небудь, завдавати шкоди. *Параска вернулася з ломакою в руках. Люта — вона кинулась на сина і зачепила раз по плечі* (Панас Мирний); *Я помітив, що сорочка в неї у цім місці була розідрана, а крізь пальці руки, що лежала на плечі, виступила кров. Значить, бугай встиг-таки зачепити її* (І. Муратов); // *безос.* [Ч і п:] *Ми скрізь її шукали. Палац горів... Замкнув її той кат... І вже з пожежі ледве врятували — Та, мабуть, пізно. Сволоком якимсь По голові небогу зачепило* (І. Кочерга); *Тонкий колодязний журавель шугонув над самою головою — мало не зачепило* [Мефодія] *цеберкою* (Б. Левін); // *кого, що.* Ранити (про стрілу, кулю і т. ін.). — *Стріла тільки зачепила тебе. На щастя, не була отруєна, бо рана не запалилася і не почорніла* (Б. Лепкий); // *безос. Знову тупіт — Юхим і на цей раз теж націливсь і стрельнув знов добре, аж підплигнув кінь і став цапа, мабуть, у коня влучив .. А козака на ньому не зачепило* (А. Головко); *Когось зачепило осколком — в перервах між вибухами лунав пронизливий зойк пораненого* (В. Малик); // Торкаючись чого-небудь, виводити із стану спокою. *Утихла* [нога] *і сливе не болить, як не зачіпати* (Леся Українка).

2. *кого, перен.* Втручаючись у чиє-небудь життя, завдавати неприємності, кривдити. *То так він і жив собі й добре йому велося все: він нікого не зачіпав і його ніхто не займав* (Марко Вовчок); *Його боялися і ненавиділи. Але він мав великі зв'язки, і його ніхто не наважувався зачепити* (І. Сенченко); — *Я тихий і божий, нікого не зачеплю, слова лихого нікому не скажу* (Є. Гуцало).

3. *що і без прям. дод., перен.* Захоплювати що-небудь, охоплювати щось. [П л а т о н Г а в р и л о в и ч *(дивиться на небо):*] *А мені здається, що не буде* [дощу]. *Отак погримить-погримить та й мине. Хіба, може, краєчком зачепить* (С. Васильченко); *Післявоєнна реконструкція міста зачепила й цю околицю* (Л. Дмитерко); // *кого, що.* Поширюючись на що-небудь, завдавати якоїсь шкоди, впливати негативно. *Недавно дістав я з цензури свій збірник. Тяжко покалічила його цензура, багато зовсім викинула, та Ваших "Гастролів"* ["Гастролей"], *хвалити Бога, не зачепила* (М. Коцюбинський); *Тут Флавіанові спало на думку, що подальша реалізація цього плану неодмінно зачепить і Маріку, якій Рада шукатиме нареченого з-поміж князів Імперії або їхніх спадкоємців* (О. Авраменко).

4. *що, перен.* Звертати увагу на що-небудь, спрямовувати думку до чогось у розмові, якомусь викладі і т. ін. *Молоді хлопці почали зачіпати усякі питання* (І. Нечуй-Левицький); *Іван Семенович зрозумів, що своїми настійливими запитаннями зачепив неприємні, а може, навіть болючі спогади* [Малахова] (В. Собко).

5. *кого, перен.* Звертатися до кого-небудь, намагаючись поговорити. *Був* [Дмитро] *похмурий, мовчазний. Нічого не розповідав і нікого ні про що не розпитував. Та ми, правду кажучи, не дуже й зачіпали його своїми розмовами та запитаннями* (В. Козаченко); *Дорош теж не зачіпав його* [Сергія] *на розмову, і так вони проїхали добрий шматок дороги* (Григорій Тютюнник); // Заговорювати до кого-небудь, залицяючись, жартуючи. *Нащо мене зачіпаєш, Коли собі іншу маєш?* (П. Чубинський); *З криком, сміхом і вереском дівчата спурхнули з прим'ятої трави і, ставши кружка, взялися за руки, пішли в танок, почали жартівливими пісеньками зачіпати хлопців* (В. Малик); *Яке це щастя, що в таку хвилину Іде сама, ніяких друзів збоку! Але яку, яку знайти причину, Щоб якось зачепити кароо́ку?* (О. Підсуха).

6. *кого, перен.* Критикуючи, висміюючи, викликати на суперечку. *А навіщо вона його зачепила? Звикла всіх критикувати ще в школі* (І. Цюпа); *Всі наче аж присунулися ближче, назрівав якийсь спалах, бо давно вже не було на зборах гострих суперечок, — молода робітниця насмілилася зачепити начальника цеху* (А. Хижняк); // Пристаючи до кого-небудь, дражнячи, викликати на сварку, бійку і т. ін. *Жінку свою він дуже любив, а тільки уранці він очі розкислить, то вже й почав зачіпати та задирати її* (Марко Вовчок); *І баран буцне, як зачепиш* (Номис); *Наш батько хоч і сміявся з Масія, як з блазня, проте жалів і в лиху годину завжди допомагав йому й ні разу не зачепив, навіть нетверезий* (О. Довженко); // Нападати на кого-небудь. *Запорожці ніколи не зачіпали тих бусурманів, що приїздили до них крамарювати* (А. Кащенко); *Петро побув у Чубовій редуті ще два роки. За той час татарва не зачіпала їх* (А. Чайковський); *Хай*

лиш вороги посміють зачепити — ми їх добре пошануєм, пошаткуєм! (П. Тичина).

7. *кого, перен.* Викликати хвилювання в кого-небудь, тривожити когось. *Марина побачила, що її слова батька зачепили, і ще стала доказувати, що не варт за зятеві борги свою спину гнути* (Грицько Григоренко); // Ображати, сердити кого-небудь зауваженнями; викликати розмовою невдоволення. *Господар повільно пив кумис, уважно слухав співця, посміхався. Коли ж пісенні дорікання Шашубаєві його надто зачіпали, він мовчки підносив руку долонею вгору — просив слова для негайної відповіді* (Т. Масенко); *Бувало, що той Павло похмурий такий сидить, а то й словом її гірким зачепить — вона терпеливодушна, ясна та весела* (Марко Вовчок); *Ореста Білинського зачепив легковажний тон, яким Аполонія відзивалась про Олену* (Ірина Вільде); // Не залишати байдужим кого-небудь, зацікавлюючи, захоплюючи чимсь. *Чіпку ж все зачіпало, все торкало. Він про все баби розпитував* (Панас Мирний); *Не було в нього* [директора] *такого виступу, щоб не слухали. Бо він умів зачепити кожного* (П. Загребельний).

8. *що, розм.* Брати що-небудь, користуватися чимсь без дозволу; чіпати. [С т а р ш и н а:] *Поможи Боже! Тоді вже не буду зачіпать казенних грошей. Оцей тільки раз, коли б благополучно...* (І. Карпенко-Карий); *В Акермані отаман пішов з рибалками в поліцію, узяв пашпорт на ціле літо й дав присягу, що він не зачепить того добра, що викине море на берег, і зараз передасть на кордон* (І. Нечуй-Левицький); *— Чули правильний закон? — загорланив Денисенко. — Ніхто не має права зачепити нашу .. землю! А панську ріжте, як хочете!* (М. Стельмах).

9. *що, перев. із запереч. част.* н е, *перен.* Розпочинати роботу над чим-небудь. *До жадної серйозної праці ще не брався, тільки вчора вірші до "Вісника" вислав, а "Міріам" ще не зачіпав, хай полежить* (Леся Українка).

(1) Зачіпа́ти / зачепи́ти інтере́си *чиї, кого* — торкатися чиїх-небудь інтересів. *Весела* [Лена], *більш по молодості, ніж по темпераменту, поверховна у всьому, крім того, що зачіпає близько її інтереси* (Леся Українка); *Запитання було несподіване і серйозне. А також зачіпало інтереси більшості присутніх тут старшин* (В. Малик); *Чи вигідно це для держави і чи не зачіпає інтересів селян...* (М. Циба); *Вирішувати тобі, бо це зачепить інтереси лейтенанта* (з газ.); **(2) Зачіпа́ти / зачепи́ти честь (гі́дність, самолю́бство)** *чию (чиє), кого* — торкатися, стосуватися моралі кого-, чого-небудь (перев. завдаючи образи). *Оформлення дипломатичних документів — це не лише формальність, але й питання політики, які зачіпають гідність держави* (з наук. літ.); [М и х а й л о:] *Мамо, тут зачепили честь моєї нареченої* (В. Собко); *Пониження боляче зачепило його самолюбство, через те на новій посаді він працював абияк, наче соромився її* (О. Гуреїв).

◊ **(3) Зачіпа́ти / зачепи́ти во́зом** *кого* — робити кому-небудь неприємність, ображати когось. — *От уже й розсердилась! — підхопив м'яко Дмитро. — Хіба я тебе возом зачепив, чи що?* (Панас Мирний); — *Що це з вами таке, хлопці? Чи вас возом хто зачепив, чи позакохувались ви обидва, разом?* (В. Собко); **(4) Зачіпа́ти / зачепи́ти за болю́че (найболю́чіше) мі́сце** *чиє, кого і без дод.* — дошкуляти кому-небудь чимсь вразливим, викликаючи у когось переживання, страждання і т. ін. *На жарти Марко ображався, а сам мав гострий язик і вмів зачіпати товариша за найболючіше місце* (О. Копиленко); **(5) Зачіпа́ти / зачепи́ти за живе́** *кого:* а) дошкульно ображати, дуже вражати кого-небудь. *Часто в цих — попервах безневинних — забавах вона* [Марія] *втрачає міру і вже зачіпає Лепажа за живе* (М. Слабошпицький); *Холодний голос співрозмовника зачепив його за живе, змусив задуматись, насторожитись* (І. Рябокляч); б) дуже хвилювати, тривожити або зворушувати кого-небудь. *Але те, про що тут мовилося, було таке важливе, так близько зачіпало за живе, що кожен розумів значення* [його] (В. Малик); *Полонені зацікавлено дослухалися до .. розмови. Видно, вона їх зачепила за живе, розворушила душу* (Ю. Збанацький); *Емоційні виступи зачепили, як кажуть, за живе кожного* (з газ.); **(6) Зачіпа́ти / зачепи́ти за [са́му] ду́шу (за [са́ме] се́рце)** *кого і без дод.:* а) глибоко вражати, хвилювати, зворушувати кого-небудь. *Ласкавий голос* [Миколи] *зачепив Нимидору за саму душу* (І. Нечуй-Левицький); *Раніше не міг пройти спокійно, коли чув ту пісню .. Тепер вона якось пролетіла повз його вуха, не зачепила серця* (Ю. Збанацький); б) виклика́ти у кого-небудь якісь почуття, знаходити відгук на щось. *Він* [Холод] *говорив і бачив, що слова його пролітають повз сина, не зачіпають за душу, за серце* (Ю. Мушкетик); *В Оксани з'явилося спокусливе бажання посперечатися з Гнатом, зачепити за душу* (С. Чорнобривець); **(7) Зачіпа́ти (торка́ти) / зачепи́ти (торкну́ти) стру́нку (струну́) душі́ (се́рця, в душі́, в се́рці)** *чиєї (чийого, чиїй, чийому)* — розчулювати, зворушувати кого-небудь чимсь близьким, дорогим і т. ін. для нього, викликаючи найкращі почуття. *Загальний ліричний тон М. Івченка зачіпає в душі якісь відповідні струни, звучить справжньою поезією* (з наук. літ.); *"Калевала" має багато чого спільного з епосом айнів "Юкара" і зачіпає струнки моєї душі* (із журн.); — *Які-то будуть наші жінки? — почав Дашкович і тим зачепив найживішу, найтоншу струну в серці кожного молодого студента* (І. Нечуй-Левицький); — *Виджу, що своїми словами торкнув я сантиментальну* [сентиментальну] *струнку в твоїм серці* (І. Франко); *Мій гість пожвавішав — десь-то я зачепив болючу струнку в його душі* (І. Білик); **І па́льцем** *(рідше* **пу́чкою)** **не торкну́ти (не зачепи́ти, не ткну́ти)** *див.* **торка́ти; (8) [На́віть] му́хи не зачепи́ти [мізи́нцем]** — не завдати нікому найменшої кривди, неприємності, образи; бути надзвичайно лагідним. *За свій вік я навіть мухи не зачепив мізинцем* (В. Логвиненко); *Чудова людина. Роботу веде, як по нотах. Акуратист. А тихий — мухи не зачепить* (А. Крижанівський); **(9) Ні за що (ні за ві́що) ру́ки (рук) зачепи́ти** — бути надзвичайно бідним, не маючи жодної можливості поліпшити матеріальне становище. *Ні за віщо і рук зачепити, щоб було як жити* (прислів'я); *Дзьобом сидиш, — ні за що рук зачепити, ніде заробити* (Сл. Б. Грінченка); **Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **му́ха крило́м зачепи́ла** *див.* **му́ха.**

ЗАЧІПА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *недок.,* **ЗАЧЕПИ́ТИСЯ,** еплю́ся, е́пишся; *мн.* заче́пляться; *док.* 1. *за що і без дод.* Рухаючись, звичайно ненароком доторкуватися до чого-небудь, наштовхуватися на щось. *Що вітер повіє, гілля поколише, Що гілка за гілочку да й зачіпається* (П. Чубинський); *Екіпаж зачепився задніми осями за ворітниці, гуркнув, заторохтів, неначе сухі кістки, розломився й розсівся пополовині* (І. Нечуй-Левицький); *Варя відірвалася од вікна, пішла трохи вбік і, наче ненароком, зачепилася за край столу*

(Г. Епік); *Через просіку перелетіла довга сива волосінь павутини і, зачепившись за гілку, зненацька блиснула срібною струною* (О. Донченко); *Сива груша височіла так високо, що й літаки обминали її, щоб не зачепитися та не впасти* (М. Вінграновський).

2. *з ким, перен., розм.* Вступати з ким-небудь у небажані стосунки, мати якусь спільну справу (звичайно неприємну). — *Іди, дай мені спокій,* — *буркнув він.* — *І десятому закажу, щоби з тобою не зачіпався* (І. Франко); — *А зачепись-но тут ще з бухгалтерами, рахівниками, то й засядеш знов на цілий місяць!* (Іван Ле); // Зав'язувати з ким-небудь сварку, бійку; задиратися. *Катруся не могла тихо всидіти: з усіма зачіпалась, тягнула за вухо глухого Федька, він кляв та замахувався на неї кулаками* (Н. Кобринська); — *Вони бояться зачіпатися з поповичем, щоб не доскочити біди...* (П. Колесник).

3. *тільки недок.* Пас. до **зачіпа́ти.** *Всідалися вони* [люди] *поближче до дверей, розмотували довгі, як торби, кисети і мовчки диміли страшним самосадом, іноді й собі вставляючи слово, особливо тоді, коли зачіпалися хутірські інтереси* (Григорій Тютюнник); *У коломийках зачіпаються актуальні питання життя* (з наук. літ.).

ЗАЧІПЕ́НЬКА, и, *ж., розм., рідко.* Привід, зачіпка (у 3 знач.). *Зачіпенька у мене на тім кутку* (Сл. Б. Грінченка).

ЗА́ЧІПКА, и, *ж.* 1. Пристрій, признач. для зачіпання чого-небудь. *Німецькі підприємства є визнаними світовими лідерами у виробництві електромеханічних зачіпок* (з газ.); * Образно. *Йому треба було знайти в душі цих друзів ратних зачіпку, за яку б узявшись, він повернув їх за собою без риску зірватися...* (Іван Ле); // Нерівність, вузлик і т. ін. на гладкій поверхні тканини. *На обробленому капроновому волокні зникають зачіпки. Воно стає набагато міцнішим і не обривається* (з газ.).

2. *розм.* Суперечка, сварка. *Він зачіпку має з дядьком за гроші* (Сл. Б. Грінченка); *Запевняли* [вельможі] *царицю в тому, що Військо Запорозьке після того, як татари скорились, стало зовсім не потрібне й, покладаючись на зачіпки запорожців із поселенцями, вмовляли її, щоб зовсім скасувати Запорожжя* (А. Кащенко); — *Ми вже замирилися після вчорашнього. Вчорашня зачіпка трохи вплинула на хатній спокій* (Я. Качура).

3. *розм.* Те, що є приводом для яких-небудь дій. *Міг би завітати* [лікар] *до весільного столу або до обходу, або після обходу, бо весільна трапеза діло не швидке, та обов'язок бути в лікарні був зручною зачіпкою, щоб відмовитись взагалі* (Ю. Смолич); *Хіба признатися Мирославу? .. Але як знайти зачіпку, щоб розпочати розмову?* (А. Хижняк); *Залишив* [Ягнич] *поки що на судні .. тільки боцманський свій сундучок, свідомо пішов на таку хитрість: хай буде зачіпка ще раз вернутись сюди* (О. Гончар); *Такий знайде зачіпку, щоби й позбиткуватися над тими, хто не до вподоби* (Є. Доломан); // *рідко.* Причина того, що сталося. *Все те їй забулося, як колись вона його кохала, як сподівалася собі милого щастя від його* [нього], — *тепер вже він їй перед очима — як усього її лиха непогамованого зачіпка* (Марко Вовчок).

4. *розм.* Закид, дорікання, з яким хто-небудь настирливо звертається до когось. *Її навіть сердила ще та ненависть, ті зачіпки ..* — *Чого ви такі ненависні до його* [нього]? — *допитувалась у братів Галя* (Панас Мирний); — *Я тепер огризаюсь на зачіпки сеї статті, бо вони мене обурили не тільки з особистого погляду* (Леся Українка); *Під боком у Богдана без угаву теревенив Борислав, та княжич мовчав і не відповідав на його зачіпки* (І. Білик).

5. *розм.* Перешкода, завада у якій-небудь справі. *Робота йде швидко, без зайвих затримок і зачіпок* (М. Трублаїні).

ЗАЧІ́ПЛИВИЙ, а, е, *розм.* Який зачіпає (у 6 знач.), задирає; задерикуватий. *Той голосний, зачіпливий настрій, який перед хвилею виявляв себе такими криками, тепер пройшов* (І. Франко); — *Так, це правда,* — *Зоня вимовляє ці слова спокійно, з стиснутими в кишені светра кулаками, зачіплива і мстива* (Ірина Вільде); *Чоловік, що дивився в прозору воду Чортомлика, мав іншу душу: трохи глузливу, трохи зачіпливу, ну... трохи й хитру, але світлу* (Ю. Мушкетик); // Який ображає. *В його круглому оці — друге візник зажмурив, — в голосі, в кутиках уст було зачіпливе щось, образливе* (М. Коцюбинський).

ЗАЧІ́ПЛИВІСТЬ, вості, *ж., розм.* Властивість і стан за знач. **зачіпливий.** *І, може, саме тому життя є гарне. У тій .. бунчужній зачіпливості, у тій солодкій розкоші небезпеки* (Б.-І. Антонич).

ЗАЧІ́ПЛИВО, *розм.* Присл. до **зачіпливий.** — *Ви, здається, свою сестру дуже добре розумієте,* — *сказав я мимоволі чомусь зачіпливо* (О. Кобилянська); *Коли вже відстугоніли польки й краков'яки, мазурки й вальси, на середину вийшла, зачіпливо поблискуючи чорними гарячими очима, Катерина Бурдейна* (В. Бабляк); *Дівча вдавало, що не чує зауважень сестри, тому ще вище задирало кирпатого носика й зачіпливо зиркало з-під лоба* (із журн.).

ЗАЧІ́ПЛЮВАЛЬНИЙ, а, е. Признач. для зачіплювання чого-небудь. *Сучасні машинобудівні компанії займаються проектуванням та оновленням зачіплювальних деталей локомотивів* (з газ.).

ЗАЧІ́ПЛЮВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **зачі́плювати** 1. *По кутах звареної рами є розпірки, які фіксують гаки лямок, зачіплюваних за поперечні труби при переміщенні агрегата вручну на невеликі відстані* (з наук.-техн. літ.); *Для встановлення котла на терасах потрібні зачіплювані подовжувачі* (з навч. літ.).

ЗАЧІ́ПЛЮВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **зачі́плювати** 1. *Для зачіплювання вантажу необхідно використовувати канати і ланцюги з довжиною, що забезпечує допустимий кут нахилу між вітками* (з наук.-техн. літ.); *При обв'язуванні та зачіплюванні вантажу стропальник повинен керуватися відповідними вказівками* (з мови документів).

ЗАЧІ́ПЛЮВАТИ, юю, юєш, **ЗАЧІПЛЯ́ТИ,** я́ю, я́єш, *недок.,* **ЗАЧЕПИ́ТИ,** еплю́, е́пиш; *мн.* заче́плять; *док.* 1. *кого, що, також із прийм.* з а. Чіпляти або захоплювати чим-небудь. *По стінках нашого коридору були прибиті дерев'яні планки, а в них набито цвяхів, от ми сиділи на ослонах, зачіплювали за ті цвяхи нитку і плели сітки* (В. Рубан); *Зачепивши отця Кирила за золотий ланцюг ручкою весла, батько витяг його, як сома, в свій ковчег до корів і овечок* (О. Довженко); *Паровоз зачепив вагон і з грюкотом на стрілках попровадив його до чотирьох розмальованих арб* [гарб] (Іван Ле); // Ненароком наштовхуватися на кого-, що-небудь, черкатися об когось, щось під час руху. — *Гей ти, вайло!* — *гукала вона на неї, коли Гафійці ненароком вилітало з рук веретено або коли вона зачіпляла що по дорозі.* — *Яка з тебе хазяйка буде, що ні ступити, ні зробити до ладу не годна?* (М. Коцюбинський); *Хтось зачепив гасову лампу,*

яка висіла у вузькому коридорі, і відразу спалахнуло вогнище, — їдкий дим миттєво перетворив будинок на пастку (Д. Білий); // Накидаючи, прикріпляти, одягати. — *Він придумав для Вола ярмо, щоб не зачіпляти посторонки йому за роги* (І. Франко); *Молодиця не хоче, а вона* [перекупка] *таки зачепила її за шию намисто* (Марко Вовчок); // Черпаючи, набирати що-небудь; зачерпувати. *Цапигін узяв порожній казанок, кухлик і пішов до струмка. Там він зачепив піску, довго його розбовтував, зливав мутну воду, придивлявся* (О. Донченко); // Брати, схоплювати що-небудь пальцями, руками і т. ін. *Тимко, не відповідаючи на жарт товариша, зачепив жменю снігу і став відтирати вуха* (Григорій Тютюнник).

2. *тільки док., що, чого, розм.* Роздобути, дістати що-небудь. [Д р а н к о:] *Їй-богу, вже Горпина викрадається кудись! Де б мені дубину зачепити?* (М. Кропивницький); // Захопити що-небудь, урвати. [П е ч а р и ц я:] *Кого ж то він на підставу за себе візьме? Що якби мене? От би — добро! Зачепити можна чимало грошви...* (Панас Мирний).

ЗАЧІ́ПЛЮВАТИСЯ, ююся, юєшся, **ЗАЧІПЛЯ́ТИСЯ,** я́юся, я́єшся, *недок.*, **ЗАЧЕПИ́ТИСЯ,** еплю́ся, е́пишся; *мн.* заче́пляться; *док.* 1. Натикаючись на що-небудь колюче, гостре і т. ін., настромлюватися, чіплятися. *Той сурдут має постійну звичку за щось зачіплятись* (М. Коцюбинський); *Кирило покрикував на конята, а сам ішов за боронами, піднімав їх час від часу і вибирав кільчастий дріт, що зачіплювався за зубки* (Мирослав Ірчан); *Ішла баба дубнячком, зачепилась гапличком: сюди смик, туди смик — одчепися, мій гаплик* (Номис); *Гвинтівка, випавши з рук, зачепилася шпагатиною за галузку і похитується разом із нею* (Ю. Яновський); * Образно. *На вершечках струнких темнолистих красунь* [тополь] *зачепились легенькі білі хмарки* (Ю. Збанацький); // Наштовхуватися на що-небудь під час руху. *Оленка від бігу тяжко дихала. От вона зачепилася ногою об корч і впала* (А. Турчинська); *Борис мало не впав, зачепившись здерев'янілими від незрозумілого страху ногами за високий поріг* (П. Загребельний); // Заходити одне за інше (про деталі в механізмах, знаряддях і т. ін.). *Тихо й звільна, мов величезний поліп, рухались також усі інші частини машини, зуби зачіплялись за зуби, блискучі залізні дрюки то висувались наперед, то подавалися в глибину корпусу* (І. Франко).

2. *перев. док.* Хапатися за що-небудь, обпиратися об щось. *Андрій .. обома руками взявся за хребет, лівою ногою зачепився за посторонок, підтягнувсь і незабаром був уже на коні* (Д. Бедзик); *Малий уже проплив сафіну* [судно] *і зачепився руками за греблю, за очеретяні в'язанки, що скріплювали землю* (Ю. Логвин); // *перен.* Захоплюючи що-небудь, укріплятися (на якійсь місцевості, об'єкті). *Ми ще були на чистому полі. Нам треба за всяку ціну зачепитися за хати* (А. Шиян); *Сили війни зачепилися на переправах; Дніпро кипить, береги здригаються від бомбових ударів* (О. Гончар); // *перен.* Зупинятися, зосереджуючись на чому-небудь. — *Так отже за титлу було зачепився, та й розібрав потроху...* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Одначе думці нікуди було сховатися, ні за що зачепитись* (Ю. Мушкетик).

3. *перен., розм.* Затримуватися де-небудь, бути довше, ніж треба. *Ганна Денисівна до неї: — І де ж ото ти зачепилася? — Та, бабусю! Та гуси якраз до ставу спускалися! Ну, не проїхать, не пройти!* (Остап Вишня); // Залишатися десь на проживання. *У Хмельнищину* [Хмельниччину] *рідко який шляхтич зачепивсь на Вкраїні, приставши у козацтво, а тепер їх не перелічиш!* (П. Куліш); *Років п'ятдесят тому у громадянську він воював тут, познайомився з бабою Оксаною (вона тоді молода була) і зачепився на все життя* (В. Нестайко); *Шевченків рід Бойків здавна зачепився в Моринцях, біля Кирилівки* (із журн.); // Улаштовуватися на роботу. — *Тут свої люди є, легше за роботу зачепитись, та й домогтися чогось скоріше можна* (Г. Коцюба); *Вона передихнула від своїх витівок, своїх штучок-дрючок, аж коли зачепилась на державній телестудії* (Г. Тарасюк).

◊ (1) **Ні (нема́) за що о́ком зачепи́тися** — зовсім невиразний, непривабливий, негарний, такий, що не викликає жодного інтересу (про кого-небудь або про щось). *У нього все — обличчя, очі, руки, вбрання — таке звичайне і сіре, що просто ні за що зачепитися оком* (В. Собко); *Ліда спантеличено озирнулася — ох, скільки ж безпорадно білого навкруги! Нема за що оком зачепитися* (Люко Дашвар).

ЗАЧІ́ПЛЮВАЧ, а, *ч.* Робітник, який зачіплює (у 1 знач.) що-небудь. *Зачіплювач вантажу повинен віддалитися в безпечне місце після перевірки надійності стропування* (з навч. літ.); *Стропуванням вантажів можуть займатися лише ті особи, які мають посвідчення зачіплювача* (з мови документів).

ЗАЧІПЛЯ́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **зачіпля́ти** 1. *Здебільшого несправність ходової частини виникає через зачіпляння колодок за гальмовий диск* (з наук. літ.).

ЗАЧІПЛЯ́ТИ *див.* **зачі́плювати.**

ЗАЧІПЛЯ́ТИСЯ *див.* **зачі́плюватися.**

ЗАЧІПНИ́Й, а́, е́. Признач. для зачіплювання чого-небудь. *Перевіряючи гідравлічну систему та зачіпний пристрій, не залишайте зачіпне знаряддя у висячому положенні* (з мови документів).

ЗА́ЧІС, чосу, *ч.* Зачесане в одному напрямку волосся. — *Просимо, пане майор, починайте, а все інше почекає,* — *сказав Барсов і, приготувавшись слухати, поправив зачоси на скронях* (Б. Левін); *Скіфи носили довге волосся, що спадало на плечі, інколи з особливим зачосом над лобом* (з наук. літ.); // Те саме, що **за́чіска.** [М е ф і с т о ф е л ь:] *Вам змалку любі кучері хвилясті Та комірці мережано-зірчасті, І зроду не носили ви коси — Вам шведський зачіс додає краси* (М. Лукаш, пер. з тв. Й.-В. Гете).

ЗА́ЧІСКА, и, *ж.* Певним способом укладене, підстрижене або завите волосся на голові. *З головного входу, з теплого гардеробу плив і плив неперервний струмок величних уборів, .. з смаком зроблених зачісок* (І. Франко); *Спочатку в нього* [розпорядника танців] *була чудова зачіска. Чуб йому блищав по обидва боки проділу* (І. Микитенко); *Біля відчиненого вікна стояла дівчина з хвилястою зачіскою* (П. Панч); *Святкова зачіска, нова сукня, а головне, той особливий натхненний вираз обличчя, який буває лише в день народження, коли ти в центрі уваги, хочеш подобатися* (В. Нестайко).

ЗАЧІ́СУВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **зачі́сувати.** *Правильно зачісуване волосся завжди виглядає доглянутим, блискучим, без посічених кінчиків* (із журн.); *З вікна прямо на перехожих дивилася молода жінка, швидко і майстерно зачісувана перукарем* (з газ.).

ЗАЧІ́СУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **зачі́сувати.** *Народ український .. утворив свої обставини життя, зачісування кіс.., свій музичний інструмент.., свої страви, свій танок, — і все*

таке, що надає йому оригінальності і відрізняє від інших народів (І. Огієнко); *Волосся стригла* [Марина] *коротко, не морочила собі голови зачісуванням і тому бувала переважно розпатлана — з чубчиком на лобі* (Ю. Смолич).

ЗАЧІ́СУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАЧЕСА́ТИ,** ешу́, е́шеш, *док., кого, що.* Чешучи гребінцем, щіткою, пригладжуючи рукою, розміщати у певному порядку волосся на голові; причісувати. *Доктор Рудольф обома руками завзято зачісує волосся назад* (В. Винниченко); *Анархісти переможно оглядали присутніх партизан і щохвилини зачісували пальцями назад довгі чуби* (Ю. Яновський); // Робити яку-небудь зачіску. *Поріділе волосся Іван Юхимович зачісував набік, як це робилося ще в роки його молодості* (М. Руденко); *Ілля був одружений із дуже красивою чорнявою жінкою, що зачісувала волосся гладко назад, збираючи його в хвоста* (І. Карпа); — *Боже мій! — аж крикнула панночка, разом стрепенувшись і в долоні сплеснувши: — Чи зуміє ж хто з вас* [дівчат] *мене зачесати, ушнурувати?* (Марко Вовчок).

ЗАЧІ́СУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.,* **ЗАЧЕСА́ТИСЯ,** ешу́ся, е́шешся, *док.* Чешучи гребінцем, щіткою, пригладжуючи рукою, розміщати у певному порядку своє волосся на голові; причісуватися. *Десь подівались з туалетного столика чисто всі мої гребінці й щітки. Хоч пальцями зачісуйся!* (І. Нечуй-Левицький); *Зачісуватись перед дзеркальцем перестав* [Піня] *і навіть у другий коридор бігав з розкудовченою головою* (В. Винниченко); *А дівчатка, а дівчатка в тій артілі! .. по тричі на день зачісуються* (Остап Вишня); *Дівчата поправляли намисто, віночки, хлопці зачісувалися дівчачими гребінцями — дружба знову запанувала між ними* (М. Олійник); // Робити собі зачіску. *Вона почала слідкувати за собою, гарно зачісуватися, одягатися* (М. Томчаній); *До танців готувалися самовіддано й ретельно. З валіз діставали й випрасовували яскраві вбрання, зачісувалися, чепурилися, мов ті птахи, що більшу частину свого життя витрачають на чищення пір'я* (П. Загребельний); [С а б і н а:] *Ось, пане, одійж. (Хоче йти).* [Х у с а:] *Стривай, поможеш пані зачесатись по-римському* (Леся Українка).

ЗАЧМЕ́ЛЕНИЙ, а, е, *розм.* Дієпр. пас. до **зачмели́ти.** *На другий день, коли він пішов по службі, а вона зосталася сама у хаті, їй пригадалося вчорашнє, і нестямно важкі думи обляглии її зачмелену голову* (Панас Мирний); *Сірко й сам горів гнівом на Дорошенка. Скільки злих слів сказав йому в думках, скільки кинув на важку, чубату, зачмелену голову його проклять!* (Ю. Мушкетик); * Образно. *Чую, як б'є з нього* [батька] *дивна міць, бухає тепло — тепло землі, зачмеленої сонцем і пахощами сніжно-білих гречок* (І. Керницький).

ЗАЧМЕ́ЛЕНО, *розм.* Присл. до **зачме́лений.** *Добряче випивши, дід зачмелено дивився на сусіда, намагався щось відповісти, та задерев'янілий язик його не слухався* (з газ.); *Птах, уп'явшись кігтями в гойдалку, зачмелено хитав головою, та, впізнавши господаря, затріпотів крилами, застриг золотистим хвостом* (із журн.).

ЗАЧМЕЛИ́ТИ, лю́, ли́ш, *док., кого, що, розм.* Одурманити (перев. дією алкоголю). *Випита горілка зачмелила йому голову, однак душа ще сильніше боліла від втрати близької людини* (із журн.); // *перен.* Приголомшити чим-небудь. *Перед нею стояв її син, але вже не той кремезний юнак, а худорлявий, сутулуватий, блідий хлопчина, вигляд якого остаточно зачмелив бідолашну матір* (з газ.).

ЗАЧМЕЛІ́ТИ, і́ю, і́єш, *док., розм.* Втратити здатність тверезо мислити, сп'яніти (перев. від алкоголю). — *А я гадаю так: випив, то й помовч, коли ти є людина... не смій співать налиганий, коли ти, мов чіп, мов квач, коли голова зачмеліла* (О. Ільченко); — *Ще й до Брянська хильнемо, аж зачмеліємо, — кинув Губа* (Є. Доломан); // Втратити здатність тверезо мислити під впливом якого-небудь сильного почуття; очманіти. *Останні події сильно вплинули на Андрія, який зовсім зачмелів, перестав їсти й подовгу засиджувався у своїй кімнаті, згадуючи батьківську хату* (із журн.).

ЗАЧМИ́ХАТИ, аю, аєш, *док.* 1. Почати чмихати (у 1 знач.). *Там, у депо, на нього вже чекає паровоз. Мине скількись часу, і той паровоз, як живий, зачмихає і запихкає на станції, мов сердитиметься, що його затримують* (Б. Антоненко-Давидович); *Разів зо три диркнув кулемет. Літак схитнувся, зачмихав димом, блиснуло під крилом рухливе полум'я* (Ю. Збанацький); *Попереду, десь у темряві, натужно зачмихав паровоз* (В. Малик); // Почати видавати короткі уривчасті звуки (про людину, тварину). — *Гм, кахи, кахи! Гм! — зачмихав Хаврусь* (І. Нечуй-Левицький); *На печі щось зачмихало, а згодом заплакало* (А. Головко); *Хмурий Остап опустив чубату голову, зачмихав синім, як воловий ріг, носом* (К. Гордієнко); *Тільки вона наблизилася з дійницею до рябої, як та кинулась наперед, вскочила передніми ногами в годівницю і, лякливо поглядаючи, зачмихала* (із журн.).

2. *розм.* Почати чмихати (у 2 знач.). — *Ач сміються, вилупки! — сказав Яків .. Дітвора ще дужче зачмихала* (Панас Мирний); *Добігши до того місця, де лежав Косень, обоє дівчат спинились, рвонулись злякано назад і потім зачмихали стриманим сміхом* (М. Івченко).

ЗАЧМО́КАТИ, аю, аєш, *док., розм.* Почати чмокати (у 1 знач.). [С а м р о с ь:] *А вгадай, на чім кум горілку настоює? Не вгадаєш! .. Там така смашна* [смачна], *що й мертвий зачмокав би губами!..* (М. Кропивницький); *Галочка смачно зачмокала губками, потім глибоко, уривчасто, мовби після великої втоми, зітхнула* (І. Рябокляч); * Образно. *Навкруги зачмокали кулі, піднімаючи над водою то мирні синюваті сполохи, то іскристі пунктири дуг* (М. Стельмах).

ЗАЧМУТУВА́ТИ, ту́ю, ту́єш, *док., діал.* Почати чмутувати. *Зачмутувала кумася коло свого Івася* (Номис).

ЗАЧО́ВГАНИЙ, а, е, *розм.* Дієпр. пас. до **зачо́вгати[2].** *Я боязко глянув на Катюшу, перевів погляд на стелю, потім на зачовгану, давно немиту підлогу* (М. Чабанівський); *Я затулив обличчя руками, глухо заридав і впав на вогке, заплюване, зачовгане фашистськими чоботищами дно окопа...* (В. Малик); *З дуже серйозним виглядом Антон поліз до своєї сумки і витягнув звідти зачовганий блокнотик* (Любко Дереш); *Обіч нього* [чоловіка] *лежав карабін та зачовганий, майже порожній наплічник* (В. Шкляр); * Образно. *Вони проголошували зачовгані істини на кшталт того, що зима — це коли сльотаво й холодно, літо — пора спеки, а пора винограду — осінь* (із журн.).

ЗАЧО́ВГАНІСТЬ, ності, *ж., розм.* Стан і властивість за знач. **зачо́вганий.** *Підлога втратила свій блиск показовий, була, так би мовити, розгримована й била в очі своєю зачовганістю, подряпаністю, потертістю й припорошеністю* (І. Багряний); *Прикраси виглядали дійсно добре — жодного кічу, жодної повторюваності чи зачовганості* (І. Карпа).

ЗАЧО́ВГАТИ[1], аю, аєш, *док.* 1. Почати човгати (у 1 знач.), шурхотіти підошвами під час ходіння. *Од тиші у вухах дзве-*

ніла кров. Але враз серед цієї тиші легенько зачовгали чиїсь ноги в їдальні (М. Трублаїні); *В кінці коридору зачовгали м'які повстяні капці* (Ю. Смолич); *Їгорко почув крізь сон, як заторохтіли дошки на полу, потім по долівці зачовгали босі материні ноги — і враз прокинувся* (Григір Тютюнник); // *безос. Під вікном зачовгало. Всі насторожились* (Б. Харчук); *За спиною зачовгало — то йшов дід* (із журн.); // *чим.* Почати совати чим-небудь по підлозі чи іншій поверхні. *Санітарка знову взялася за швабру і, надолужуючи прогаяну хвилину, ще швидше зачовгала нею* (Я. Гримайло); *Дядько Тихін сів на лавицю і, безтямно дивлячись перед себе, механічно зачовгав ногою* (В. Речмедін).

2. *розм.* Почати човгати (у 2 знач.). *Куценький ченчик .. поволі-волі зачовгав своїми прездоровими чоботищами до вхідних дверей* (О. Ільченко); *Сновидою зачовгав ґазда до цеберки, збризкав обличчя холодною водою і довго витирав його лляною шматиною* (І. Нижник); *Полковник приблизно визначив, в якому напрямі йти, і зачовгав далі по болоту* (Д. Білий).

ЗАЧО́ВГАТИ[2] *див.* **зачо́вгувати.**

ЗАЧО́ВГУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАЧО́ВГАТИ,** аю, аєш, *док., що, розм.* Затоптувати, забруднювати (підлогу). *На дискотеках десятки ніг зачовгували старий паркет шкільного спортивного залу* (з газ.); *Підлогу так зачовгали ноги багатьох поколінь, що в деяких місцях утворилися виямки* (із журн.); // Забруднювати яку-небудь річ, довго чи неохайно користуючись нею. *Мишко був таким непосидючим, що за день зачовгував шкільну форму до невпізнанності* (з газ.); *Зачовгати килим.*

ЗАЧО́РНЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **зачорни́ти.** *На барикаді піднялася раптом висока, зачорнена порохом фігура панича Нікодима Пшестшельського* (І. Франко); *— Осьдечки він, з усіма законними печатками і царськими марками. — Мати поглянула на дрібні царські голови, зачорнені обідками, з острахом і надією взяла листа* (М. Стельмах); *Зачорнений термометр поглинає теплові промені, а сріблястий — відбиває їх* (з навч. літ.).

ЗАЧО́РНЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **зачорни́ти** і стан за знач. **зачорни́тися.** *Інтенсивне танення льоду може бути забезпечене зачорненням його поверхні* (з наук. літ.); *Під контрастом зображення часто розуміють тільки відношення ступеня зачорнення паперу до його світлих ділянок* (з навч. літ.).

ЗАЧОРНИ́ТИ *див.* **зачо́рнювати.**

ЗАЧОРНИ́ТИСЯ *див.* **зачо́рнюватися.**

ЗАЧОРНІ́ЛИЙ, а, е. Дієпр. акт. до **зачорні́ти.** *Старезні голодні слони з обламаними зачорнілими бивнями бігли до водопою* (із журн.); *У старенькій дерев'яній церкві був зачорнілий надпрестольний образ, який завжди притягував до себе молитовні погляди вірян* (з газ.).

ЗАЧОРНІ́ННЯ, я, *с.* Стан за знач. **зачорні́ти** 1. *Деякі сучасні камери можуть друкувати мамографічні знімки з максимальним ступенем їх зачорніння* (з наук. літ.); *Рятувальники почали роботи щодо зачорніння льоду для зменшення його товщини* (з газ.).

ЗАЧОРНІ́ТИ, іє, *док.* 1. Почати чорніти (у 1 знач.). *І знов майдан зачорнів од народу* (М. Коцюбинський); *Сніг передчасний розтав, і поля зачорніли з-під снігу, Осінь глибокая знов серцю весною здалась* (М. Рильський); *Небо вже зачорніло — від заграв по обрію воно було особливо чорне в зеніті* (Ю. Смолич); // *безос. Знову зачорніло, зазеленіло довкола, й Марині стало шкода цієї короткочасної зими, як свого скороминущого дитинства* (Л. Дмитерко).

2. Почати чорніти (у 2 знач.); виділитися своїм чорним кольором. *При світлі забіліло в Мини широке лице, зачорніли товсті брови* (І. Нечуй-Левицький); *У далині серед криги зачорнів пароплав* (М. Трублаїні); *На воді зачорнів невеликий рибальський човен, вдалині забовваніла висока чоловіча постать, що, здавалося, входила в саме небо* (М. Стельмах).

ЗАЧОРНІ́ТИСЯ, іється, *док., розм.* Почати чорнітися. *Відразу з усіх сторін стали наступати татарські загони. Довкруги зачорнівся степ, начеб великі, градові хмари на землю впали* (А. Чайковський).

ЗАЧО́РНЮВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **зачо́рнювати.** *Спроби змалювати темні й світлі плями впритул призводять до псування рисунка і його зачорнювання* (з навч. літ.).

ЗАЧО́РНЮВАТИ, юю, юєш, *недок.,* **ЗАЧОРНИ́ТИ,** ню́, ни́ш, *док., що.* Робити чорним (у 1–3 знач.); чорнити (у 1 знач.). *Побіливши обличчя Данилові й намалювавши яскраві губи, Прудивус зачорнив йому смолою два передні зуби і на тому справу скінчив* (О. Ільченко); *Раз вужище чорно-чорний до чорнозему дочовгав. — От лиш вуха зачорню я і безпечно заночую* (І. Андрусяк); *Вона хотіла обтерти голову руками, але ще більше замазалась і зачорнила руки* (Н. Кобринська); *— Що ж ти, Ясю, наробила? Зачорнила весь папір. І протерла, і подерла, і пробила аж до дір!..* (Н. Забіла).

ЗАЧО́РНЮВАТИСЯ, ююся, юєшся, *недок.,* **ЗАЧОРНИ́ТИСЯ,** ню́ся, ни́шся, *док.* 1. Робитися чорним, забарвлюватися або забруднюватися в чорний колір. *Тканина зачорнюється за сучасними технологіями із застосуванням спеціальних барвників, які не вимиваються під час прання* (з навч. літ.); *Від вихлопних газів та міського пилу сніг зачорнився, взявся брудною шкіркою* (з газ.).

2. *тільки недок.* Пас. до **зачо́рнювати.** *Верхній шар листового алюмінію вигинається і зачорнюється селективною фарбою, яка блокує випромінювання тепла назовні* (з наук. літ.); *Аркуш швидко зачорнювався простим олівцем, радуючи художника несподіваними ідеями для нових полотен* (із журн.).

ЗАЧО́ХЛЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **зачохли́ти.** *Полетика переконав узяти мисливські рушниці: б'ють далі і надійніше. Повісили через плечі зачохлені дробовики й зібралися до виходу* (Ю. Хорунжий); *На платформі з зачохленою військовою технікою скалилася, брязкала карабінчиком на ошийнику .. вівчарка* (Є. Пашковський); *Полковник похмуро слухав, рука його машинально намацувала зачохлену рушницю* (Д. Білий); * Образно. *З-за його плечей виглядала по-старосвітськи навхрест зачохлена двома хустками рухлива голова Христі Гордієнчихи* (М. Стельмах); // **зачо́хлено,** *безос. пред. На час ремонту меблі зачохлено захисною плівкою* (із журн.).

ЗАЧО́ХЛЕННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **зачохли́ти.** *Палець не повинен перебувати на спусковому гачку під час зачохлення пістолета* (з навч. літ.).

2. Те саме, що **чохо́л.** *На тепловозах, обладнаних механічним зачохленням, необхідно закрити верхню частину прорізів холодильної камери щитками* (з наук. літ.).

ЗАЧОХЛИ́ТИ *див.* **зачо́хлювати.**

ЗАЧО́ХЛЮВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **зачо́хлювати.** *Для зачохлювання приймачів повітряного тиску необхідно*

встановити захисні заглушки на повітрозабірниках (з наук. літ.); *Оптове товаропостачання дуже часто передбачає зачохлювання та пломбування контейнерів із продукцією* (з навч. літ.).

ЗАЧО́ХЛЮВАТИ, юю, юєш, *недок.*, **ЗАЧОХЛИ́ТИ,** лю́, ли́ш, *док.*, *що.* Покривати чохлом що-небудь; чохлити. *Для оберігання зовнішніх поверхонь літака від забруднення, обмерзання, атмосферних опадів і сонячних променів його необхідно зачохлювати чохлами з водонепроникного наметового полотна* (з навч. літ.); *Коли сьогодні ввечері після важкого денного бою Марії наказали зачохлити її снайперську гвинтівку, вона відчула гнітючу тривогу* (В. Кучер); *Лише перед світанком противника вдалось-таки зломити, і полки знову, зачохливши теплі стволи гармат, рушили в путь* (О. Гончар).

ЗАЧУ́БИТИСЯ, блюся, бишся, *док.*, *розм.* Почати чубитися. *Діти знову зачубилися* (з переказу).

ЗАЧУВА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.*, **ЗАЧУ́ТИ,** у́ю, у́єш, *док.*, *розм.* 1. *що.* Чути, сприймати слухом що-небудь. *Разом прилинула вість, наче той соловій голосистий .. сидить у гущавині скритий. Тільки солодкі пісні зачуваєш і серцем радієш* (І. Франко); *Іще оддалеки зачув Петро глухий галас, мов на ярмарку* (П. Куліш); *Як тільки зачую чиюсь ходу, зараз колотиться серце* (М. Коцюбинський); *Зачувши звуки бубнів і гуслів, галас і співи молоді, з хат виходили люди, схилялися на плетені з верболозу ворота, дивилися на веселе гульбище* (В. Малик).

2. *про кого — що, що.* Одержувати якісь відомості, дізнаватися про що-небудь із розмов, чуток і т. ін. *Про Обринських, як і давно, не зачуваю нічого особливого* (О. Кобилянська); *Старшини здивувалися. Зачували, що приказ такий прийшов, але від гетьмана вчули його вперве* [вперше] (Б. Лепкий); *Не вернувся козаченько — помер на чужині .. А дівчина як зачула — у садочок улинула. Тужить, в'яне, гірко плаче* (М. Кропивницький); *Діти, зачувши таку новину, зойкнули гуртом, одним подихом, а потім залементували, загомоніли, підскакуючи на партах, потираючи від радості руки* (І. Цюпа).

3. *тільки док., кого, що.* Розпізнати що-небудь чуттям, нюхом. *Хутко зачує кішка, де сало* (Номис); *Хижі орли та яструби шугали високо в небі над річкою, зачувши дух крові* (І. Нечуй-Левицький); *Ішли з підвітряної сторони, і собака давно зачув звіра, про якого мисливець тільки здогадувався* (В. Гжицький); *Зачувши воду, Тихоня рвучко підвела голову, витягла шию і, може, вперше в житті заіржала — розпачливо, дико, на все поле. Її мучила спрага...* (В. Земляк).

4. *що, рідко.* Відчувати, сприймати чуттям; чути (у 4 знач.). *— Твоє нещастя зачуває лише моє перемучене серце* (О. Кобилянська); // Відчувати, вгадувати наперед за допомогою інтуїції. *Кажуть, як зачув* [Іскра] *кінець, то вийшов з окопу і сам пішов на німців* (Григорій Тютюнник); *— Де байбаки, що свистіли по всьому степу? Неспроста вони покинули Таврію, першими погибель зачули...* (О. Гончар).

ЗАЧУВА́ТИСЯ, а́ється, *недок.*, **ЗАЧУ́ТИСЯ,** у́ється, *док.*, *розм.* 1. Ставати чутним; чутися, вчуватися. *— Що то не зачувається отак у таких хвилинах* [самотності й тиші], *мій сину, що то не зачувається! — сказала протяжно стара мати й похитала головою* (О. Кобилянська); *Трохи згодом зачулася метелиця. Спершу повагом, а далі дрібніше та дрібніше, поки не перейшла на козачок* (Панас Мирний); *Тепер я зрозумів, що потаємні сили І затамовані бурхливі голоси, Як зимова вода, під кригою струмили, Лише чекаючи весняної яси, Щоб повінню залить болота і долини, Коли зачується ячання лебедине* (М. Рильський); *Здалеку зачулися стривожені вигуки, між деревами в шаленім гоні наближалися вершники на добрих конях, дзвеніла збруя і зброя* (П. Загребельний); *Із берега, де починався дерев'яний міст, зачулися сурми* (І. Білик).

2. *безос., рідко.* Ставати відчутним, здаватися. *Їй не зачувалось, що вона їде усе нижче та нижче* [занедбала господарство]; *а хоч коли й шаснула їй по душі така думка, — вона на неї рукою навіки махнула* (Марко Вовчок).

ЗАЧУДО́ВАНИЙ, а, е, *розм.* 1. Дієпр. пас. до **зачудува́ти.** *Побачивши дівчину, заквітчану в великі червоні цвіти, що вийшла з лісу так само зачудована його видом, як він нею, він станув* [став], *як і вона, — і обоє дивилися якусь хвилину мовчки на себе* (О. Кобилянська).

2. *у знач. прикм.* Який зачудувався. *Федір Пилипович був зачудований з ерудиції свого співбесідника* (А. Іщук); *Стоїть* [Павло Музика] *коло печі, слухає, а з лиця чи то переляканий, чи то зачудований* (Є. Гуцало); *Знаю склад біосфери, структури кислот, Все, що є у природі, приймаю як данність. Я, людина двадцятого віку, — і от, зачудована, бачу лише первозданність!* (Л. Костенко); // Який виражає зачудовання, зачудування. *Інколи в'ється дорога понад самим Дніпром, і тоді зачудоване око далеко сягає по блакитнім просторі діда-Славути* (М. Коцюбинський); *Посеред своєї розповіді хорват раптом замовк, зупинивши зачудований погляд на ордені Слави, що висвічував у Козакова на засмальцьованій потом гімнастьорці* (О. Гончар).

ЗАЧУДО́ВАНІСТЬ, ності, *ж.*, *розм.* Стан за знач. **зачудо́ваний** 2. *У прислів'ях відбилася любов до рідного краю, зачудованість його горами й долинами, а також морським безмежжям* (з навч. літ.); *Життя в горах формує в людині здорову та виважену життєву позицію, просте й гармонійне розуміння світу, поетичність душі й зачудованість природою* (з газ.).

ЗАЧУДО́ВАННЯ, ЗАЧУДУВА́ННЯ, я, *с.*, *розм.* Стан за знач. **зачудува́тися.** *— Отже, ваш крам, а наш купець, чи підійде наш добрий молодець? Отець Кирило із зачудованням слухав таких несподіваних речей* (М. Грушевський); *У ту мить, як човняр підпливав під вербове шатрище й місяць освітив його обличчя, побачив я в зачудуванні, що то дівчина, ще й, як видалося мені, вельми гарна* (Ю. Мушкетик); *Ясиня глянула з зачудованням на святочний одяг матері, — вона ж у відповідь підняла в пальцях рубець дорогої тканини* (К. Гриневичева); *Відбулись хвилини тихого зачудування, коли сиділи вони близько, щасливо схилившись одне до одного* (В. Підмогильний).

ЗАЧУДО́ВАНО, *розм.* Присл. до **зачудо́ваний** 2. *Ганна Лавренко, що першою побачила його* [феєрверк], *зачудовано ахнула на таке диво* (О. Гончар); *Ми зачудовано дивилися, як на кільцях та брусах хвацько вправляються хлопчаки й дівчата* (Є. Доломан); *Волхви не сподівалися, видно, що їх покличуть свідчити, зачудовано переглянулися* (Д. Міщенко); *Потім, коли їхні голови лежали поруч, довго зачудовано вдивлялися* [Олелька і Карпо] *в небо — засів зоряний мерехтів, відбиваючись не в їхніх блискучих очах, — в душах* (Г. Колісник).

ЗАЧУДÓВУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАЧУДУВÁТИ,** у́ю, у́єш, *док., кого, що, розм.* Дуже дивувати; чудувати. *Зачудовувала відвертість людини. Її прямота. Нічого тобі подібного до пристосовництва, до бажання подобатися* (із журн.); *Кожний* [творець] *намагається винайти щось нового, чим зумів би зачудувати ввесь світ* (Б.-І. Антонич); *Несподівані результати дослідження аж зачудували його* (з мемуарної літ.); // Захоплювати, приємно вражати. *Невже тебе не зачудовує, як наш народ в труді росте?* (П. Тичина); *Він перевів погляд на далину, що неначе пірнала у безмежну глибочінь, яка притягувала до себе і якось дивно зачудовувала* (В. Фіялко); *Була* [Рифка] *невеличкого росту, тонка і повільна в рухах, та той вираз тужливої задуми, який усе лежав на її лиці, поневолі зачудував Герша* (І. Франко).

ЗАЧУДÓВУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.*, **ЗАЧУДУВÁТИСЯ,** у́юся, у́єшся, *док., розм.* Дуже дивуватися; чудуватися. *Я дуже зачудувався, побачивши між ними* [робітниками] *прогнаного вчора муляра* (І. Франко); *Старий зачудувався. — Чим вона найбільше багата? — спитав* (О. Кобилянська); *— Звідки ви знаєте, батечку, як звуть мого собаку? — зачудувався Прудивус* (О. Ільченко); *В цей час несподівано затарабанив об шиби дощ, хоч досі все було залите сонцем, і всі обернулися й зачудувалися: на склі тремтіли великі, лискучі краплі* (Валерій Шевчук); // Захоплюватися, милуватися. *Гарно співала запорозька півча, нею зачудовувались навіть іноземні гості* (Ю. Мушкетик); *Один раз я бачила вас у парадному вбранні, то аж зачудувалася, який ви гарний та величний* (А. Кримський); *Вона зачудувалась його повільною мовою, образа її зникла, і, ніби у відповідь, повстали у неї слова, яких вона досі не знала* (В. Підмогильний); *Глянув на Київ хан грізний, глянув і зачудувався красою золотою, що серед смарагдових садів пишалась* (Н. Королева); *Проник якось Олексич і до Блакитного озера, того самого озера, що нині Лебединим називається. Глянув на нього — і зачудувався, замилувався водою джерельною, берегами кучерявими* (Д. Міщенко).

ЗАЧУДУВÁННЯ *див.* **зачудóвання.**

ЗАЧУДУВÁТИ *див.* **зачудóвувати.**

ЗАЧУДУВÁТИСЯ *див.* **зачудóвуватися.**

ЗÁЧУЖА, *присл., розм., рідко.* Збоку, не будучи близьким, пов'язаним із чим-небудь. *Зачужа жаль* (Номис).

ЗАЧУКИ́КАТИ, аю, аєш, *док., кого, розм.* 1. Почати чукикати. *Марина .. або стихенька пісню заспіває, або зачукика малого* (Панас Мирний).

2. Чукикаючи, приспати. *Матуся зачукикала немовля, солодкий сон ліг на дитячі повіки* (із журн.).

ЗАЧУМАКУВÁТИ, у́ю, у́єш, *док., розм.* 1. Почати чумакувати. *Років через два Терешко купив ще дві пари диманів* [волів] *і зачумакував. Ходив у Крим по сіль, за чабаком і стерлею* [стерляддю] *на Дон, за сукнами в Литву та Польщу, додому навідувався рідко* (Ю. Мушкетик).

2. *що.* Здобути, заробити щось у результаті чумакування. *Продасть шаблю, коня, купить пару волів, ще пару дасть йому Брус, і поїде він нехай і в небезпечну, зате грошовиту дорогу: в Крим по сіль. За двоє-троє літ зачумакує власний статок...* (Ю. Мушкетик).

ЗАЧУМИ́ТИ, млю́, ми́ш, *док., кого, що, рідко.* Заразити чумою. *Під час епідемій чуми навколо міст і сіл виставляли загороджувальні пости, щоб локалізувати осередок інфекції й не зачумити мешканців інших населених пунктів* (із журн.).

ЗАЧУМÍЛИЙ, а, е. 1. Хворий на чуму; заражений чумою. *У 1748 р. в містечку Василькові, що під Києвом, був збудований перший у Російській імперії карантинний будинок для зачумілого населення* (із журн.); // *у знач. ім.* **зачумілий,** лого, *ч.* Той, хто захворів на чуму. *Ще в давні часи під час епідемій чуми люди намагалися обмежити контактування із зачумілими* (з газ.); * У порівн. *Тоді з ним* [вигнанцем], *як із зачумілим чи то прокаженим, ніхто не тільки не матиме будь-яких справ, а навіть не привітається, не дасть йому шматка хліба або притулку* (З. Тулуб).

2. *перен., розм.* Який зачумів, утратив здатність ясно розуміти. *Череда он зачуміла Бреде безбаш по горі* (І. Манжура); [В а с и л ь:] *Очумайтесь уже ви, задурені та зачумілі душі! Од ладану ви почаділи, оливою замастилися так, що і правди святої не бачите* (Панас Мирний); *Дівчина повернулася додому із ватяною головою, зачуміла, острашена й ощасливлена, не розуміючи, чому в неї тремтять руки* (Валерій Шевчук).

ЗАЧУМÍЛО, *розм.* Присл. до **зачумíлий** 2. *День спить* [Христя], *ніч гуляє. Де сама вона не була, кого у неї не перебуло. І все те безпросипно п'яне, зачуміло завзяте* (Панас Мирний).

ЗАЧУМÍТИ, íю, íєш, *док., розм.* Утратити здатність ясно розуміти; очманіти. [О р и н а В л а с і в н а Д з в о н а р с ь к а:] *Та як ще до того пропустиш у горлянку драмадерії чарочку, другу, то смак тобі, ягідко, по всіх суре́лях та жилочках, як єлей, розійдеться.* [З і н ь к а:] *Та Господь з ним, ще зачумієш!* (М. Старицький).

ЗАЧУ́МЛЕНИЙ, а, е. 1. Те саме, що **зачумíлий** 1. *За вікном — сторожка мертва вулиця. Все місто — зачумлене гробовище* (Я. Качура); *Намагаючись уникнути інфікування під час епідемій, одяг зачумлених осіб спалювали* (з газ.).

2. *перен., розм.* Те саме, що **зачумíлий** 2. *Зірвався* [Філька] *— ошпарений, зачумлений, сховавши в долоні своє обличчя* (Б. Харчук); * Образно. *Ну як мені впасти до ніг твоїх босих крізь стогін гундосих зачумлених слів?!* (І. Драч).

ЗАЧУ́МЛЕНІСТЬ, ності, *ж., рідко.* Стан за знач. **зачу́млений** 2. *А. Камю у своєму романі наголошує, що зачумленість — постійний стан людини* (з навч. літ.); *Після штучних вин кілька годин відчувається хміль та зачумленість* (із журн.).

ЗАЧУ́МЛЕННЯ, я, *с., розм.* Стан за знач. **зачуми́ти.** *Небезпека гостріша й фатальніша, ніж зачумлення під час чуми* (Є. Пашковський).

ЗАЧУ́МЛЕНО, *розм.* Присл. до **зачу́млений** 2. * Образно. *Сигналять здавлено машини, Свистять зачумлено свистки, А з гір — нескорена лавина! — Йдуть астурійські гірники* (М. Гірник).

ЗАЧУ́ТИ *див.* **зачувáти.**

ЗАЧУ́ТИЙ, а, е, *розм.* Дієпр. пас. до **зачу́ти** 1, 2, 4. *— Маєш час спізнитись, — відповідає Роман зачутою перед хвилиною від вояка, що вже йде попереду, фразою* (О. Лисяк); *Мені пригадалися зачуті часом розмови кузинок про офіцерів, про їх неморальне життя* (І. Франко); *Як має бути яке нещастя, то і сто очей і рук не відверне його. Поміж тисяч людей вставиться воно, ніким не спостережене, ніким не зачуте* (О. Кобилянська).

ЗАЧУ́ТИСЯ *див.* **зачувáтися.**

ЗАЧУ́ХАНИЙ, а, е, *розм.* Позбавлений догляду; занедбаний, занехаяний. *Тим часом батько, зачуханий поштовик, прославився на всю імперію* (Б. Антоненко-Давидович); *Хлопець бачив того малого поводатаря. Мале, років восьми, зачухане хлоп'я в самій сорочці* (Іван Ле); *Злигані зачухані воли, які досі паслися в бляклій траві за гаєм дубків-нелинів, раптом вийшли з гаю й посунули до води, колошкаючи кущі туго напнутим налигачем* (І. Білик); *Я — єдина людина в цьому зачуханому князівстві, котра дивиться не поверхово, а вглиб* (Ю. Винничук).

ЗАЧУ́ХАНІСТЬ, ності, *ж., розм.* Властивість і стан за знач. **зачу́ханий.** *Загадковість з "Оміроса" скинуто, лишалась пошарпаність і .. зачуханість, якою вирізнялося судно поміж інших...* (П. Загребельний); *Занедбаність і зачуханість домашніх улюбленців є результатом поганого догляду за ними їхніх господарів* (з газ.).

ЗАЧУ́ХАТИ *див.* **зачу́хувати.**

ЗАЧУ́ХАТИСЯ, аюся, аєшся, *док., розм.* Почати чухатися. *Копистка аж зачухався* (М. Куліш); *Та згодом від образи у Михайла очі налилися кров'ю, зачухалися кулаки* (із журн.).

ЗАЧУХМА́РИТИ, рю, риш, *док., що, розм.* Почати чухмарити. *Місця йому були незнайомі, і він зачухмарив роздумливо потилицю...* (Валерій Шевчук); *Малий за звичкою зачухмарив ліву руку, яка колись була вражена дерматитом* (із журн.).

ЗАЧУХМА́РИТИСЯ, рюся, ришся, *док., розм.* Почати чухмаритися. *— Ви Сидорові Івановичу нічого не наказували? — Аякже, наказував, — зачухмарився спросоння Корж, — та ось занедужав...* (С. Добровольський); *Зі свого кутка виліз домовик, зачухмарився і сів біля діда* (Валерій Шевчук); * Образно. *А небо дійсно зачухмарилося, і розкуйовджені ковтуни хмар поволі висувалися із західної сторони та розповзалися по небі* (У. Самчук).

ЗАЧУ́ХРАНИЙ, а, е, *розм., рідко.* Те саме, що **зачу́ханий.** *З тими словами пан Ліндер попорпався в кишені, видобув на цей зачухраний світ таку ж зачухрану краватку* (Ю. Винничук).

ЗАЧУ́ХУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАЧУ́ХАТИ,** аю, аєш, *док., розм.* 1. *тільки док., що.* Почати чухати. *Книш і Рубець зареготалися, а Проценко, засовавшись і зачухавши потилицю, сказав: — Уже мені сі баби!* (Панас Мирний); *— От ускочили, так ускочили, — зачухав потилицю Тимко. — Будуть питати — кажи, нічого не знаю* (Григорій Тютюнник).

2. *що і без прям. дод., перен., жарт.* Виправляти наслідки якої-небудь невдачі. *За півгодини тільки очунявся, кліпнув очима, дивлюсь: ліворуч стоїть кум, аварію зачухує* (Остап Вишня); [П а н а с З а х а р о в и ч:] *Пора гаряча .. Тут день проспи, то потім і за рік не зачухаєш* (Яків Баш).

ЗАЧУ́ЧВЕРЕНИЙ, а, е, *розм.* Те саме, що **зачу́чверілий.** *Із лісу кільцем з'являється облава: зачучверені, обірвані люди з кіллями, косами та ціпами* (С. Васильченко); *— Може, він, оцей Кальницький, і переганяв якихось там зачучверених коней, а обігнати рисачку... Та у слободі іншої такої не знайдеш* (А. Шиян); *Тільки ж ти худющий, мов зачучверене кошеня, тому й видаєшся меншим* (Є. Доломан); *Чоловіків траплялося мало, були зачучверені, немиті, нечесані, мали вигляд дикий і сонний* (П. Загребельний); // Густо зарослий або закошланий. *Навіть зачучверений, буйний, набитий гудінням бджіл та джмелів сад постригли, причепурили, підперезали чистенькими стежками, доріжками* (В. Винниченко); *Данило Скуйбіда, молодий, з чорною зачучвереною бородою, запнутий шевським фартухом, сидів на низенькому стільчику* (Г. Коцюба).

ЗАЧУ́ЧВЕРІЛИЙ, а, е, *розм.* Який зачучверів; захирілий, зачахлий. *А там десь, за Берліном, є старий, тихий, зачучверілий сад* (В. Винниченко); *Навкруги — висмажені сонцем хліби, зачучверілі від спеки огудини баштанів, обпалені стовбури проса, листаті соняхи, пожвакані сараною* (В. Підмогильний); *Уже не самотній острівець, а невеликий архіпелаг гордовито піднімався над хвилями вузьких зачучверілих нивок* (М. Стельмах); *Непоказний, наче якийсь аж зачучверілий, .. Юхим, здається, ні в кому не пробуджує співчуття, а тільки незлостиву насмішку* (Є. Гуцало); *Їхня путь була важкою, спродали все, що мали, й добувалися назад на охлялих конях, голодні та зачучверілі* (Ю. Мушкетик).

ЗАЧУ́ЧВЕРІТИ, ію, ієш, *розм.* Док. до **чу́чверіти.** *Недаремно мовиться, що зачучверіле порося і воші заїдають. А він* [Михайло] *і зовсім зачучверів...* (Ю. Збанацький); // Стати чахлим, зачахнути (про рослини). *Людина без національності, як дерево без коріння: воно зачучверіє й всохне* (І. Нечуй-Левицький); *Повтикали топольки в землю абияк та й забули, а вони зачучверіли, не йдуть у ріст* (Микола Чернявський).

ЗАЧХА́ТИ, а́ю, а́єш, *док.* Почати чхати. *Тонко змелений червоний перець, з парою злітаючи в повітря, зашибав у носи, і сливе всі зачхали* (О. Ільченко); *Танки зачхали моторами (вони працювали на малім газу) і рушили кудись убік, кидаючи на полкову колону сухий сніговий пил* (Григорій Тютюнник); *Мотоцикл зачхав, похлинувся і замовк* (А. Михайленко).

ЗАШАБАРЧА́ТИ, чу́, чи́ш, *док., розм.* Почати шабарчати. *З розгону дітлахи пурхнули в тепле озеро, аж вода зашабарчала та радісний сміх і вереск рознісся довкруги* (з газ.); // *перен.* Защебетати, затьохкати. *Соловей двічі задирливо тьохнув і, не переводячи духу, зашабарчав щось довге, довге* (С. Васильченко).

ЗАША́ВКАТИ, аю, аєш, *док., розм.* Почати шавкати. *Стукнуло колесо на ямку, а старий носом у коліно, аж бриль на очі насунувся і з очей сльози покотились, та й зашавкав: — Вражого сина ямка!* (А. Свидницький).

ЗАШАВКОТІ́ТИ, очу́, оти́ш, *док., розм.* Почати шавкотіти. *Шовкун одійшов трохи. Надія заграла у його хитрих очах. — Знаєте що? — зашавкотів він. — Може, ще діло поправимо...* (Панас Мирний); *З-за хати вибігла суха собака, кудлата, як вівця, і зашавкотіла на гостей* (І. Нечуй-Левицький); [Х р и с т я *(до Олени)*:] *Почали вже й гуси на ставку ґерґотати, зашавкотіли утята, ластівочка на бантині тихо-тихо защебетала...* (М. Кропивницький); * Образно. *Оксамитовий намул м'яко зашавкотів під шинами коліс* (О. Гончар).

ЗАШАЛЬО́ВАНИЙ, а, е, *буд.* Дієпр. пас. до **зашалюва́ти.** *Ригелями та вертикальними елементами з гирками оформлено також торці двосхилого даху над зашальованими дерев'яними бічними фасадами* (з наук. літ.); *Біля хатини з причілка копиця соломи, а причілок не зашальований* (із журн.); // **зашальо́вано,** *безос. пред. Сіни вже зашальовано новенькими дошками, тому господині можна не боятися зимових морозів* (з газ.).

ЗАШАЛЮВА́ТИ, ю́ю, ю́єш, *що, буд.* Док. до **шалюва́ти.** *Волонтери замінили в хаті підлогу, встановили нові вік-*

на, добудували ґанок, зашалювали боковини та пофарбували дах (з газ.).

ЗАША́МКАТИ, аю, аєш, *док., розм.* Почати шамкати *(див.* **ша́мкати**[1]*).* — *Ох і хороша ж ти, моя панночко, — зашамкала вона* (Панас Мирний); *Сивий Марко теж уклонився низенько і зашамкав покірно: — Ми не хочемо кривдити пана... щоб усе мирно, по-божому було* (М. Коцюбинський); *Бабуся старенька підійшла до чоловіків, зашамкала старечо губами* (А. Головко); *В кімнаті було тихо. Копачиха знову зашамкала і увійшла всередину* (Б. Антоненко-Давидович); *Марко припав до стремена Кривоноса і жалібно зашамкав беззубим ротом* (П. Панч).

ЗАШАМКОТІ́ТИ, очу́, оти́ш, *док., розм.* Почати шамкотіти. *Бабуся нетерпляче засовалась на стільці й зашамкотіла: — Давайте вже ваші фокуси, ну!* (В. Нестайко); *Білобородий щось зашамкотів, ніби жував сухе листя* (В. Чемерис); *Старий чоловік взяв у руки ліру — ще може щось заспівати чи розповісти, чи зашамкотіти* (із журн.).

ЗАШАМОТА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *док., розм.* Почати шамотатися; заметушитися. *Блискучі очі й свіжі уста вразили його так, що він не знав, що робити, зашамотався й знов вдруге навіщось потрусив її руку* (І. Нечуй-Левицький); [Т е р е ш к о *(показує на шапку Демидову):*] *Оце ж, мабуть, його шапка! Ха-ха! Чого це він зашамотався так, неначе перелякався?* (І. Карпенко-Карий); *На протилежнім боці .. враз зчинився якийсь рух: зашамотались туди-сюди шапки* (О. Гончар); *Вискочили* [лісові люди] *з-за темних дерев, .. зашамоталися, завирували, зачервились, вмить стягнули з коней імператора і його недолугого супутника* (П. Загребельний); // *безос. Тут було тихіше, тільки "приватна публіка" купчилась та з-за плечей одно одного дивилась до "центру". Вмить в "публіці" зашамоталось, захвилювалось і раптово посунуло назад* (В. Винниченко).

ЗАШАМОТІ́ТИ, очу́, оти́ш, *док., розм.* 1. Почати шамотіти (у 1 знач.). *Жита зашамотіли, піднімаючи догори свої похилені колоски* (Панас Мирний); *Враз затремтіло молоде листя, зашамотіло, струсило з себе дощ самоцвітів* (М. Коцюбинський); *Дівчина побігла, зашамотівши своїми накоцюбленими спідницями* (Грицько Григоренко); *Насунулись хмари, зашамотіло віття дерев, місяць сховався* (О. Донченко).

2. Почати вовтузитися, рухатися з невеликим шумом. — *Дядьку, дядьку... А вийдіть! — Тихо в хаті. Потім — чути було — рипнув піл, і щось по хаті зашамотіло* (А. Головко); *Орися відв'язала теля і вже хотіла виводити надвір, як у сінях щось зашамотіло і в хату увійшла рідна Орисина мати Одарка* (Григорій Тютюнник); *Довго і настирливо стукав* [Созінов] *у вікно, аж поки не зашамотіло щось у хаті і на порозі не з'явилась висока, з недобрим виразом, зігнута постать діда* (М. Стельмах); // *безос. В сінях зашамотіло; ось чути обережний стукіт* (В. Барка); *У сінях зашамотіло, і з'явився Артем Григорович* (О. Гуреїв).

3. *що і без прям. дод.* Заговорити, шамкаючи або шепочучи. *Люди в Пампушчиним таборі, впізнавши Козака, стривожено загомоніли, зашамотіли та зразу й заніміли* (О. Ільченко); *Старий Карпо примружив старечі очі і, розпливаючись усмішкою, зашамотів: — Високо літаєш, та влучно б'єш, Петре Конашевичу* (З. Тулуб); *Княгиня звела залите слізьми лице й зашамотіла покаянну молитву* (Валерій Шевчук).

ЗАША́РЕНИЙ, а, е, *розм.* Те саме, що **зашарі́лий.** *Над ними, примощений на каміннях, стояв великий казан, біля нього сиділа на маленькій табуретці Тася, рум'яна, зашарена від вогню, і мішала здоровим ополоником чорне місиво, що парувало й клекотіло в казані* (Л. Старицька-Черняхівська); *З-під білої хустки над чолом видно два червоно-золотих серпа* [серпи] *волосся. Лиця зашарені від роботи* (В. Винниченко); // Який зашарівся. *Всі задивилися на її хорошую вроду, на зашарене личко, що за ніч мов помолодшало...* (Панас Мирний); *Розпливишися, пливуть в його уяві хворій Червоні ліхтарі зашарених облич* (М. Бажан).

ЗАША́РИТИ, рю, риш, *док., розм.* Почати шарити. *У сінях тим часом почулися кроки, потім чиїсь руки зашарили напомацки по дверях, а коли знайшли клямку, повільно відхилили їх* (Д. Бедзик); *Зніяковілий панич поставив чарку і зашарив мокрими руками по столу, але серветки не знаходив* (М. Сиротюк); *Дімка пісні добре не знав, тож співав, що на душу ляже. І, видно, виходило непогано, бо пенсіонери заворушились, зашморгали носами, зашарили по кишенях...* (Г. Тарасюк).

ЗАШАРІ́ЛИЙ, а, е. Дієпр. акт. до **зашарі́ти.** *Трошки зашаріле від хвилювання обличчя сяяло задоволенням* (С. Добровольський); *Лице Миколи Миколайовича видовжилось, і він перевів свої очі, які від подиву стали ще лупатішими, на зашарілу Зіну* (Б. Антоненко-Давидович); *І ось перед ним стоїть ставний, чорнобровий козак з ніжним, зашарілим від морозу лицем і теплими карими очима* (В. Чемерис); *Вже не була* [Галя] *зашаріла, а бліда і спокійна, трохи зморена, очі її розширилися — глибоке море хвилювало в них* (Валерій Шевчук).

ЗАШАРІ́ТИ, і́ю, і́єш, *чим і без дод.* Док. до **шарі́ти**[1] 1. [Д а н и л о:] *Чудасія, брат ти мій! Як увійшла в хату Килина, як глянув прикажчик на неї, то так і зашарів, мов жаром всього його поняло!* (М. Кропивницький); *Спостерігши Оксану, він зупинився, підійшов повагом і промовив: — Здорова!.. — Здоров! — відказала вона, й щоки її зашаріли полум'ям* (Л. Яновська); *Коли Тарас говорив це, то щоки йому зашаріли, немов їх цеглою вимазали* (М. Трублаїні); *Нехай хоч який зморений засне чоловік, його обличчя під час сну мусить хоч трохи затеплитися і зашаріти* (Ю. Смолич).

ЗАШАРІ́ТИСЯ, і́юся, і́єшся, *чим і без дод.* Док. до **шарі́тися.** *Енея очі запалали, Уста од гніву задрижали, Ввесь зашарівсь, мов жар в печі* (І. Котляревський); *Софія чогось іще більше оживилась, її очі сіяли, обличчя злегка зашарілось, рухи стали жвавіші* (Леся Українка); *Кость мов і не чує, про що розмова: так працює, так пильнує, тільки уші та шия чогось зашарілися вогнем* (С. Васильченко); *Молода, молода, а ручка така, що аж зашарілись щоки тих, яким попало від ляпаса* (В. Винниченко); *Дівчина зашарілася й опустила вічі долу, почала щось вимальовувати пальцем ноги на пилюці* (І. Білик).

ЗАША́РКАТИ, аю, аєш, *док., чим і без дод.* Почати шаркати. *Перон відразу зашумів, зашаркав; гомін рвонувся дужче, останні пасажири спішили добитися вагонів* (І. Микитенко); *По підлозі зашаркав хтось виступцями* (П. Панч); *Схопився Андрусь за сиві скроні, вдруге безтямно зашаркав босими ногами по долівці* (із журн.).

ЗАШАРКОТІ́ТИ, очу́, оти́ш, *док., розм.* Почати шаркотіти. *За дверима густо зашаркотіли ноги, і до Сергієвих вух*

долетів чистий Володиславів голос (Г. Епік); *З коридору почулося, як хтось там зашаркотів ногами* (Ю. Яновський).

ЗАША́РПАНИЙ, а, е. 1. *розм.* Дієпр. пас. до **заша́рпати** 2. *О мій зашарпаний зулусе! .. Чого ти тут в провулках Нью-Йорка, де Африка твоя, пустинь сухе повітря?..* (В. Сосюра); *І ось нарешті сповнилось чекання, Немарне воля снилася мені, — Зашарпаний паперами, ще зрання Мотаюся в незвичній метушні* (І. Гнатюк); * Образно. *Зашарпане серце немовби дерев'яніє помалу, впадає в летаргію, і лише розум горить яскраво й особливо гостро* (І. Багряний); // **заша́рпано,** *безос. пред. Бідолашну медсестру за день зашарпано дорученнями та паперами, що готувалися до річного звіту* (із журн.).

2. Дієпр. пас. до **заша́рпати** 3. *Вона* [вчителька] *мені розшукала "Мартина Борулю" і ще якусь зашарпану книгу* (М. Стельмах); // **заша́рпано,** *безос. пред. Книжку було зашарпано незвичайно* (Ю. Яновський).

ЗАША́РПАНІСТЬ, ності, *ж.* Стан за знач. **заша́рпаний** 2. *До її рук потрапив журнал, зашарпаність якого вказувала, що всі колеги його вже прочитали* (із журн.); *Жоден засіб для прання не приховає зашарпаності тканини, за якою неправильно доглядали* (з газ.).

ЗАША́РПАТИ, аю, аєш, *док.* 1. *кого, що, за що, рідко чим.* Почати шарпати, рвучко смикати кого-, що-небудь. *Дядько, ні разу не озирнувшись, хапливо, безладно зашарпав віжками й почав стьобати конят* (В. Винниченко); *Кожен удар заливав Грицькові душу новим жахом. Він прожогом кинувся до начальника штабу й зашарпав його руку: — На дзвіниці б'є, на дзвіниці б'є! — гукав він, захлинаючись* (В. Підмогильний); *Я кинулася до дверей, зашарпала за ручку, але вони не піддавалися* (В. Шкляр); // *безос. Десь близько дерева шарпнуло вітром. Шарпнуло зненацька, наче щось звалилось на них, і стихло. Але відразу ж, ще з більшою силою зашарпало їх то далі, то ближче* (Яків Баш).

2. *кого, перен., розм.* Змучити людину постійними дорученнями, приставанням і т. ін. *Його* [Житецького] *зашарпали переслідуваннями за українофільські погляди, у зв'язку з чим він змушений був виїхати до Петербурга* (М. Слабошпицький); *— Ну-у, Іване Сергійовичу, вас, дорогий мій, зовсім робота зашарпала* (із журн.).

3. *що.* Довго користуючись, забруднити, потріпати, пошкодити що-небудь. *Це вже весна. І протяги хмільні похмурого заплаканого талу зашарпали халатик на мені і в рукава насипали фіалок* (І. Жиленко); *Ще з дитячого садочка дітей необхідно вчити, як правильно користуватися книгою, щоб її не зашарпати, не розтріпати* (з навч. літ.); *Клавіатура з м'яким покриттям потребує особливого догляду та дбайливого ставлення користувача, оскільки її можна легко зашарпати* (з газ.).

ЗАША́РПАТИСЯ, аюся, аєшся, *док.* Почати шарпатися. *Коли Матвій увійшов до фіртки* [хвіртки], *біля комори зашарпався здоровенний, гнідої масті псюка* (У. Самчук); *Раптом лице офіцерові почервоніло, очі налились кров'ю, вуса якось зашарпались* (В. Винниченко); *Привітне й веселе* [дерево], *раптом затремтіло, заметалося зі сторони в сторону, зашарпалось* (Г. Тарасюк).

ЗАШАРУДІ́ТИ, джу́, ди́ш, *док., чим і без дод.* Почати шарудіти. *В залі гості зашаруділи ногами, зашелестіли сукнями* (І. Нечуй-Левицький); *Ми зашелестіли зошитами, зашаруділи перами* (Остап Вишня); *Зашаруділа кропива — пройшовся вітер, запалюючи в глибині ночі метушливі спалахи* (Валерій Шевчук); *Зашаруділо жовто-сиве жито, застрибали перед ногами коники...* (В. Винниченко); *Надворі посутеніло. Мати зашаруділа рукою за комином, шукаючи сірники* (А. Михайленко); *Ворон поклав ложку, зашарудів у кишені, дістаючи кисет з тютюном* (В. Шкляр).

ЗАША́СТАТИ, аю, аєш, *док., розм.* Почати шастати. *Не бажаючи будити Катерини, він тихенько сповз із ліжка, скрадливо зашастав по кімнаті* (Ю. Збанацький); *Я розгублено зашастав очима по кутках* (І. Білик); *Зарухалася вся рука, зігнулася в лікті й повільно зашастала пальцями в повітрі* (В. Яворівський).

ЗАШАХО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **зашахува́ти.** *Миколка добре грав у шахи. Тому він дуже зрадів, коли загнаний і зашахований його король раптом дістав можливість дихати* (із журн.); *Зашаховані з одного боку ворожою Галичиною, а з другого, — київськими князями, .. волинські князі .. мусіли* [мусили] *шукати помочі польських князів в тяжку хвилю* (М. Грушевський).

ЗАШАХРАЮВА́ТИ, ю́ю, ю́єш, *док., що, розм.* Шахруючи, привласнити що-небудь. *Поміщики зашахраювали селянські землі* (К. Гордієнко); *Без найменших докорів сумління він зашахраює собі золото в кого завгодно, аби лиш трапилась можливість* (із журн.).

ЗАШАХУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *док.* 1. *кого, шах.* Повторними оголошеннями шаху змусити суперника здати партію. *Зухвалий початківець зашахував досвідченого суперника, що грав білими* (із журн.).

2. *кого, що, перен.* Наполегливими наступальними діями завести суперника у безвихідь, звести нанівець його досягнення. *Уряд австрійський велико боявся польського руху в Галичині і, щоб зашахувати той рух, видав вищенаведений патент* (І. Франко); *Один Данилів полк зашахував Судислава, решта війська облягла угорського королевича* (з навч. літ.); *Хлопці скочили миттю й зашахували ворога так, що він не міг рушитися ні назад, ні вперед* (з газ.).

ЗАШВАРҐОТА́ТИ *див.* **зашварґоті́ти.**

ЗАШВАРҐОТІ́ТИ, очу́, оти́ш, **ЗАШВАРҐОТА́ТИ,** очу́, о́чеш, *док., розм.* Почати шварґотіти, шварґотати. *Третій мовчки струну ув'язував до скрипки, а четвертий лежав, читав та як жбурне книжкою під поріг! аж листки зашварґотали* (А. Свидницький); *— Авжеж, авжеж! — зашварґотіли еміри, аяни, салтани та мурзи, що товпилися у ханському наметі* (В. Малик); *— Гріх великий... непрощенний, — зашварґотів я* (Ю. Мушкетик).

ЗАШВАРКОТА́ТИ *див.* **зашваркоті́ти.**

ЗАШВАРКОТІ́ТИ, очу́, оти́ш, **ЗАШВАРКОТА́ТИ,** очу́, о́чеш, *док., розм.* Почати шваркотіти, шваркотати. *Коли він підповзав до знайомого місця і міг вже спокійніше зітхнути, поміж деревами зашваркотіла чужинська мова* (М. Стельмах); *На ранок, ні світ ні зоря, зашваркотіли у селі німці: бігали по дворах, зазирали в кожну шпаринку* (із журн.).

ЗАШВАРТО́ВАНИЙ, а, е, *мор.* Дієпр. пас. до **зашвартува́ти.** *Зашвартований корабель похитувався на легких хвилях* (із журн.).

ЗАШВАРТО́ВУВАНИЙ, а, е, *мор.* Дієпр. пас. до **зашварто́вувати.** *Зашвартовуваний човен.*

ЗАШВАРТО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАШВАРТУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док., що, мор.* Прикріплювати, прив'язува-

ти судно швартовами до причальних пристроїв; швартувати. *Зашвартувати судно.*

ЗАШВАРТО́ВУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.*, **ЗАШВАРТУВА́ТИСЯ,** у́юся, у́єшся, *док.*, *мор.* 1. Прикріплюватися швартовами до причальних пристроїв; швартуватися. *Море розхвилювалося не на жарт, здіймаючи височезні хвилі, так що бідолашні моряки на човні з пошматованими вітрилами ледве пристали до берега і зашвартувалися* (із журн.).

2. *тільки недок.* Пас. до **зашварто́вувати.** *Яхта з туристами завжди зашвартовувалася в самому центрі міста, де було багато кафе, ресторанів та клубів* (з газ.).

ЗАШВАРТУВА́ТИ *див.* **зашварто́вувати.**

ЗАШВАРТУВА́ТИСЯ *див.* **зашварто́вуватися.**

ЗАШВЕ́НДЯТИ, яю, яєш, *док.*, *розм.* Почати швендяти. *На перила сусіднього балкона прилетіла сорока, а потім ця чорна грудка неквапливо зашвендяла, шукаючи поживи* (із журн.); *За багатоповерхівками зійшло сонце, по скверику зашвендяли перші перехожі* (з газ.).

ЗАШВИДКИ́Й, а́, е́. Швидший, ніж звичайно або потрібно; надто швидкий. *Під час фізичних тренувань варто пам'ятати, що зашвидкі рухи можуть бути причиною розтягу зв'язок* (з наук. літ.); *Зашвидка хода в літньому віці може викликати напади тахікардії* (з навч. літ.); // Передчасний. *Одначе декому здалася зашвидкою Та резолюція* (М. Рильський, пер. з тв. А. Міцкевича); *Моє рішення було зашвидким, я подав документи до медичного, відклавши мрію про кіно на потім* (із журн.).

ЗАШВИ́ДКО. Присл. до **зашвидки́й.** *Він, певне, йшов сюди швидко чи, може, зашвидко випалив своє зізнання, бо сидів і віддихувався* (Валерій Шевчук); *Дорожні знаки на узбіччі та й сама дорога пролітали миттєво, їхали ми зашвидко* (із журн.); *Диктант був легким, але диктували зашвидко* (з газ.).

ЗАШВИДКУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *док.*, *розм.*, *рідко.* Почати швидкувати. *З раптовою рішучістю він підвівся і .. зашвидкував до автобусної зупинки* (Н. Рибак).

ЗАШЕКЕРЯ́ВИТИ, влю, виш; *мн.* зашекеря́влять; *док.*, *діал.* Почати шекерявити. — *Нам треба вибрати нового голову земельної комісії .. — А тобі, Свириде Яковлевичу, заодно не можна бути двома головами? — зашекерявив, підводячись з лави, засушений, мов опеньок, Полікарп Сергієнко* (М. Стельмах).

ЗАШЕЛЕПОТІ́ТИ, очу́, оти́ш, *док.*, *діал.* Почати шелепотіти. *В тій хвилі дивно щось забряжчало і зашелепотіло на замковім подвір'ю* [подвір'ї] (І. Франко); *Пробігли* [краплі дощу] *по стежці, далі ж тихесенько зашелепотіли по листю, й те шелепотіння густішало й густішало* (Є. Гуцало).

ЗАШЕЛЕСТІ́ТИ, ещу́, ести́ш, *док.*, *чим і без дод.* Почати шелестіти. *Зашуміли, зашелестіли стяги-прапори* (Б. Лепкий); *Нарешті здалека зашелестіли кроки по килимах кімнат* (О. Назарук); *Він важко опустився на стілець за своїм столом і зашелестів паперами* (М. Чабанівський); *Книга на леті розгорнулася, зашелестіла сторінками* (Валерій Шевчук); *Затих крик, і шепіт пішов по юрбі, ім'я Омара зашелестіло на губах вражених монахів* (Р. Іваничук).

ЗАШЕЛЮГУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *що*, *спец.* Док. до **шелюгува́ти.** *Щоб закріпити сипкі піски, треба їх зашелюгувати* (з наук. літ.); *Верба росте доволі швидко, проте надійно зашелюгувати піщанистий ґрунт можна тільки за декілька років* (з навч. літ.).

ЗАШЕ́МРАТИ, аю, аєш, **ЗАШЕ́МРІТИ,** ію, ієш, *док.*, *чим і без дод.*, *розм.* Почати шемрати, шемріти. *Чекання і тиша. Лиш вітер не втих І, шумно сковзнувши по срібному віттю, Зашемрав стрічками знамен бойових* (М. Бажан); *Роза здригнулася, зляканими очима глянула на чоловіка, зашемрав натовп, Нахман згорнув у торбину гроші й подав дружині* (Р. Іваничук); *Щось у трубці зітхнуло, зашемрало і замовкло* (А. Михайленко); *Тоді у важкій тиші зашемрали його слова* (із журн.).

ЗАШЕ́МРІТИ *див.* **заше́мрати.**

ЗАШЕПЕЛЯ́ВИТИ, влю, виш; *мн.* зашепеля́влять; *док.*, *розм.* Шепелявлячи, почати говорити. — *А я теж хоцу рибу і в'юни ловити. На юску наловлю, — з плачем зашепелявив п'ятирічний Демид* (М. Стельмах); — *Жвичайно, жвичайно, — знову зашепелявив Пантя. — Такий шлабак, прошто штрах* (В. Нестайко); * Образно. *Під ранок дощ зашепелявив по верховітті каштана* (Є. Пашковський).

ЗАШЕПОТА́ТИ *див.* **зашепоті́ти.**

ЗАШЕПОТА́ТИСЯ *див.* **зашепоті́тися.**

ЗАШЕПОТІ́ТИ, очу́, оти́ш, *рідше* **ЗАШЕПОТА́ТИ,** очу́, о́чеш, *док.*, *що*, *про що і без дод.* Почати шепотіти, шепотати. *Козаки й хлопи зашепотіли молитву* (І. Нечуй-Левицький); *Зашепотіли збуджені листочки, оповідаючи сни свої, заметушилась у травиці комашня* (М. Коцюбинський); *Ще десь далеко той прохолодний вітерець, який прилетить сюди смерком .. і зашепоче всім молодим, що настала пора кохання* (М. Дашкієв); *Мати й дочка уляглися поруч на полу й тихо зашепотіли про щось між собою* (С. Васильченко); *Повернулась* [Зубиха] *на одній нозі проти сонця тричі, зашепотіла щось таке собі нищечком* (Г. Квітка-Основ'яненко).

ЗАШЕПОТІ́ТИСЯ, очу́ся, оти́шся, *рідше* **ЗАШЕПОТА́ТИСЯ,** очу́ся, о́чешся, *док.* Почати шепотітися, шепотатися. *В кімнаті зашепотілися, заворушилися: можливо, в когось є заперечення, та Заброда постукав олівцем по карафі з водою: — Запитання й довідки потім* (Микола Чернявський); *Шинкар нашорошив вуха, приятелі зауважили це і зашепотілися* (Ю. Хорунжий); *Дехто стурбовано зашепотівся* (із журн.); *Десь тільки опополудні повійнув вітрець. Зашепотілися осокори, ожили лози, ще нижче прилягла до гарячої землі трава* (Ю. Збанацький).

ЗАШЕ́ПТАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **зашепта́ти**[2]. *Лікар дивився на зашептану глибоку рану і дивувався, як жінці вдалося зупинити кров у хворого на гемофілію* (із журн.); *Усі люди в селі знали, що зашептаний лишай чи короста вже ніколи не потурбують людину, бо замовляння місцевої баби було дуже сильним* (з газ.).

ЗАШЕПТА́ТИ[1], епчу́, е́пчеш, *док.*, *що*, *про що і без дод.* Почати шептати. — *Іде, іде* [Василь]! — *боязко зашептала вона і кинулась з лави* (Панас Мирний); *Марія Петрівна ще нижче схилилась, ще з більшою чулістю зашептала слова молитви* (Олена Пчілка); *Помалу на устах Марії розцвіла блаженна усмішка, й вони швидко зашептали: — Уже не маю страху* (Н. Королева); *Погляд його був злий і пекучий. Одна красуня, зустрівши той погляд, бридливо здвигнула плечима і щось зашептала на вухо своїй подрузі* (Григорій Тютюнник); *І стара верба одразу помолоділа, виструнчилася, струснула вітами й зашелестіла, зашептала листям, дякуючи* (В. Нестайко).

ЗАШЕПТА́ТИ[2] *див.* **заші́птувати.**

ЗАШЕПТА́ТИСЯ, епчу́ся, е́пчешся, *док., про кого — що і без дод.* Почати шептатися. — *Що ж то за Хміль? — загомоніли сеймени при ханському дворі, зашепталися купці на ясир-базарі, засичали єзуїти на Ермене-маале* (Р. Іваничук); *Рогволод помітно згорблювався й нижчав, і те всі бачили й удоволено зашепталися* (І. Білик); *На перерві учні зашепталися про нову вчительку: не знали, чого від неї чекати* (із журн.); *Спросоння птах крилами затріпоче, про щось у сні зашепчеться трава...* (В. Сосюра).

ЗАШЕРЕТУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *док., що.* 1. *спец.* Док. до **шеретува́ти** 1. *Щоб отримати борошно вищого ґатунку, пшеничне зерно спочатку треба як слід зашеретувати* (з навч. літ.).

2. Затерти, закрити все (звичайно про кригу). *Крижина зачепиться десь за гострий виступ каменя чи сяде на мілину, а до неї пристане друга, третя — зашеретують русло ріки і зупинять маси весняних вод* (С. Чорнобривець); * Образно. [Т а р а с:] *Піду ще раз на неї* [Бондарівну] *гляну і придавлю в душі своїй кохання!.. Нехай крига зашеретує моє серце, поки не доконаєм ворогів!* (І. Карпенко-Карий).

ЗАШЕРЕХТІ́ТИ *див.* **зашерхоті́ти.**

ЗАШЕРХА́ТИ, а́є, *недок.,* **ЗАШЕ́РХНУТИ, ЗАШЕ́РХТИ,** хне; *мин. ч.* заше́рх, ла, ло; *док.* 1. *чим і без дод.* Укриватися тонким шаром криги; шерхнути. *Дні стояли ясні. Але ранки були вже холодні, й у річці над берегом вода зашерхала кригою* (С. Чорнобривець); *Те болото навіть взимку не замерзало, хіба що зашерхало та сяк-так сніжком його притрушувало...* (В. Чемерис); *Уже вода зашерхла на озерах. Опада останнє листя* (М. Рильський); *Орися зупинилася біля малесенької ополоночки, на якій ледь-ледь зашерх льодок* (Григорій Тютюнник).

2. Утрачаючи вологу, засихати на поверхні. *Картина ще гаразд і не висохла, а тільки зашерхла, як він вже зібрався в дорогу* (І. Нечуй-Левицький); *Додолу ж, туди і сюди розхилившись, чоботи журно дивились, — на жовті онучі, на груддя, брилки землі, що зашерхли за ніч* (П. Тичина); // *розм.* Пересихати (про горло, рот, губи). *Се він говорить, аби горло не зашерхало* (Ганна Барвінок); *Темні уста напіврозкрились, зашерхли палом, важким диханням* (В. Винниченко); *Раптом горло мені зашерхло, там зашкрябало, запекло, неначе потерли сухою осокою* (Ю. Мушкетик); // Ставати шкарубким (звичайно про шкіру рук, обличчя). *В перші дні роботи на полі біле обличчя лаборантки зробилося густорожевим, руки зашерхли, загрубіли* (І. Волошин); * Образно. *Німіють жалі, зашерхає думка* (С. Васильченко).

ЗАШЕ́РХЛИЙ, а, е. Дієпр. акт. до **заше́рхнути, заше́рхти.** *На полях ще лежить сніг, але видолинки вже налилися зеленою водою, ранками зашерхлою зверху* (Ю. Збанацький); *На дні байраку — зашерхле кригою озеречко; газик, з розгону прошурувавши його, пішов на підйом* (О. Гончар); *Під кігтявою лапою не лусне жодна галузка, жоден зашерхлий лист не зрадить звірину* (Л. Смілянський); *Згадка про Артема Григоровича наче розворушила зашерхлу рану* (О. Гуреїв); *Очі отаманові покруглішали й затремтіли. Але не сказав нічого, тільки облизав зашерхлі губи* (Валерій Шевчук).

ЗАШЕ́РХНУТИ *див.* **зашерха́ти.**

ЗАШЕРХОТІ́ТИ, очу́, оти́ш, **ЗАШЕРЕХТІ́ТИ,** хчу́, хти́ш, *док.* Почати шерхотіти, шерехтіти. *Не встиг він вилізти на дерево, не встиг відламати пару галузок, як у кущах щось шумно зашерехтіло* (У. Самчук); *Зрідка у лісі тріснє суха галузка, зашерехтить чиясь хода і зразу затихне* (М. Стельмах); *Благословенна тиша навкруги. Лише зашерхоче десь суха зелена ящірка* (О. Гончар); *Щось майнуло переді мною — зашерхотіли крильця, синя іскра пурхнула на мисник, аж на верхню полицю* (В. Близнець); *Дощ — і в вікно, крізь шибки, аж папір мій зашерхотів на столі привіконному, дихає холодно, лізе в обійми* (В. Стус).

ЗАШЕ́РХТИ *див.* **зашерха́ти.**

ЗАШЕРША́ВИТИ, влю, виш; *мн.* зашерша́влять; *що, розм.* Док. до **шерша́вити.** *Зашершавити поверхню.*

ЗАШЕРША́ВЛЕНИЙ, а, е, *розм.* Дієпр. акт. до **зашерша́вити.** *Невистріляний, зашершавлений негодою набій холодним жалом пробився з осиротілої ниви* (М. Стельмах).

ЗАШИВА́ЛЬНИЙ, а, е, *спец.* Признач. для зашивання. *На цукрових заводах використовують спеціальні зашивальні машинки для поліпропіленових мішків* (з навч. літ.).

ЗАШИВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **зашива́ти.** [Б у л а в а:] *Ну, як же!.. кетгут... пам'ятаю: нитки такі для зашивання внутрішніх ран* (І. Микитенко); *Звичай зашивання лікарських трав в одяг дитини, скоріше, сформувався в Криму* (з наук. літ.).

ЗАШИВА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.,* **ЗАШИ́ТИ,** ши́ю, ши́єш, *док.* 1. *що.* Шиючи, скріплювати краї отвору, дірки і т. ін., лагодити що-небудь порване. *Навіть дома, коли мати по гарячих слідах зашивала йому розпанахану сорочку або штанці, він проявляв нетерпіння* (Григорій Тютюнник); *Зривала* [Зеленоочка] *травинку і зашивала нову дірку на своїй сукенці* (Валерій Шевчук); *І пити дасть* [Марія], *і отрясе, Одує прах з його хітона, Зашиє дірочку та знову Під смокву піде* (Т. Шевченко); // З'єднувати спеціальними нитками або чимсь іншим краї рани після операції, поранення тощо; накладати шви. *Якщо рана неглибока, то її можна не зашивати, достатньо правильно накласти пов'язку* (з навч. літ.); *Павло швидко зашив глибоку рану* (В. Кучер); *Мені вийняли з рамена тридцять відламків і зашили на лиці роздерту відламком шкіру* (О. Лисяк); *Вже й у човнах вантаж пересушили. Подерті лікті голкою зашили* (Л. Костенко).

2. *що, рідко кого.* Помістивши всередину чогось, закріплювати швом. *Таж дивні були ті приправи жерців. Не складали майна до міхів шкуратяних, не зашивали срібла-золота до широких мандрівних чересів* (Н. Королева); — *Я звелю зашити її в мішок та кинути в море! — сказала цариця з злістю* (І. Нечуй-Левицький).

3. *що, чим.* Вишиваючи, вкривати тканину певним видом вишивки. *Стебловим швом вишивають контури малюнків або зашивають весь узор* (з навч. літ.); *Стібки гладі розташовують за формою узору, а деякі елементи листків чи пелюсток зашивають не повністю* (із журн.); // Пришиваючи, вкривати що-небудь якимись прикрасами. *Золотими і срібними нитками вишивали церковний одяг, образи, хоругви, а деякі елементи одягу вельмож навіть зашивали перлами та самоцвітами* (з наук. літ.).

4. *що, спец.* Оббивати дошками, тесом і т. ін. *Разом з солунцями й корсунськими майстрами руські здателі* [будівельники] *на високих риштуваннях кладуть камінчик до камінчика в банях церкви, .. зашивають дубовими мостинами притвори* (С. Скляренко); *Одну або навіть дві підвітряні сторони альтанки роблять глухими (зашивають дошками, щільно заплітають лозою)* (з наук.-попул. літ.); *Я само-*

тужки збирав каміння й мурував пощерблені стіни; діри в куполі Святого Духа зашив соломою (Р. Федорів).

(1) Заши́ти ро́зум *кому* — за народним повір'ям, позбавити розуму, латаючи на кому-небудь одяг, пришиваючи до нього ґудзика і т. ін. *Вона сіла до столу, завбачливо взяла в зуби соломину, щоб, за народним повір'ям, не зашити собі розуму, і латала спідницю* (С. Чорнобривець).

ЗАШИВА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *недок.*, **ЗАШИ́ТИСЯ,** и́юся, и́єшся, *док.* 1. *розм.* Ховаючись, забиратися куди-небудь. — *А тепер, — віддав Мацько юнакові листівки, — іди, Юрку, додому, зашивайся десь у куток і пиши, чоловіче* (П. Козланюк); *Вологі міхурі* [міхури] *у вікнах княжого терему не просвітилися ще сонцем, і вікна більмами глипали на світ. Це такий час, коли навіть бездомний собака зашиється у будь-який кут, знітиться у собі, зітхне і задрімає* (Б. Лепкий); *У осінню хмуру пору Хитрий жук зашивсь під кору* (М. Стельмах); *Любив* [я] *зашитися в кропив'яну шалину й награвати самому собі на скрипочці або ж, заплющивши очі, мріяти про те, що вичитав з книг, а також щиро та віддано молитися Богу* (Ю. Мушкетик); // Проникати, забиратися куди-небудь, звичайно не на своє місце. *Молодиці .. стовпились перед самими дверми. За ними видко було громаду чоловіків, старих і середніх, і лиш тільки один Йоч Галчан зашився поміж жінок та про щось жваво балакав* (М. Коцюбинський).

2. *тільки док., розм., рідко.* Не впоратися з якою-небудь роботою або не встигнути виконати її вчасно. — *Робіть сьогодні не те, що належало зробити вчора чи позавчора, а те, що можна зробити й завтра, о. Ніколи не спізнитесь! Ніколи не зашиєтесь!* (І. Рябокляч).

3. *тільки недок.* Пас. до **зашива́ти.** *Неглибокі рани зашиваються під місцевою анестезією* (з навч. літ.); *На українських рушниках деякі частини орнаменту всуціль зашивалися хрестиком* (із журн.); *Щоб пісок і каміння зі стінок не обвалювалися в гончарну яму, її стінки зашивалися тонкими дошками з будь-яких порід дерев* (з наук. літ.).

ЗАШИВНИ́Й, а́, е́. 1. Те саме, що **зашива́льний.** *Заповнені борошном і зважені дозатором мішки подаються транспортером до зашивної машини* (з наук.-техн. літ.).

2. Який зашивається дошками, тесом і т. ін. *Будівля має зашивний фасад з якісних соснових дощок* (із журн.).

ЗАШИ́ЙНИЙ, а, е. Прикм. до **заши́йок.** *Зашийне ярмо зачіпається за дишло простим дерев'яним кільцем і замикається на шиї притикою* (із журн.).

ЗАШИ́ЙНИК, а, *ч., розм.* Удар рукою по зашийку; потиличник. *Аж тут несподівано посипались бухани й зашийники на товаришів з усіх боків* (С. Васильченко).

ЗАШИ́ЙОК, йка, *ч.* Задня частина шиї у людини і тварини. *Коли Карпо не повидурює чого, то пооднімає, а не то увірве Івася по зашийку* (Панас Мирний); *Вона сміливо наблизилася до вовчуків, схопила міцнішого за зашийок, поляскала, попестила його, як цуцика, по шорсткій спині* (З. Тулуб); *Мабуть, Котька, захопившись, чогось не врахував, бо кінчилося тим, що мама ляснула його по зашийку* (В. Нестайко).

◊ **У ши́ю (у три ши́ї, в заши́йок, в три ви́рви** *і т. ін.)* *див.* **ши́я.**

ЗАШИ́КАТИ, аю, аєш, *док., на кого і без дод., розм.* Почати шикати. — *Це брехня! — раптом гукнув із кутка увесь почервонілий Коля. На його* [нього] *зашикали* (В. Винниченко); *Не дали чоловікові до краю висловити своє запитання. Зашикали, зашипіли на нього* (Іван Ле); *Гнат рипнув сідлом, і всі зашикали на нього, ніби те рипіння було чути за тридев'ять земель* (Григорій Тютюнник); *Після короткої перерви на подвір'ї знову зашикала пилка, зацюкала сокира й почулися бадьорі голоси* (із журн.).

ЗАШИПІ́ТИ, плю́, пи́ш; *мн.* зашиплять; *док.* 1. Почати шипіти (у 1 знач.). *В печі щось бухнуло, зашипіло, засичало. То збігав куліш* (М. Коцюбинський); *І знов вісім шабель, як вісім блискавок ясних, блиснуло в блідому місячному сяйві, зашипіло, засичало, засвистіло, зударяючись із ворожими шаблями* (Б. Лепкий); *От і увійшла коса в ячмінь, він зашипів, неначе його підпалили знизу* (М. Стельмах); // *безос. Крізь гул, наростаючий рев до мене долинуло сухе коротке татакання, поруч зашипіло, зачмокало, на зіщулені плечі, ввібрану голову, прямо в обличчя сипонула гаряча земля* (А. Дімаров).

2. *на кого і без дод.* Почати видавати шиплячі звуки. *Гадюка з-під куща на Йвася зашипіла І Йвася бідного вкусила* (Л. Боровиковський); *З хати притьмом вимчав кіт, скочив на похилений тин, вигнув спину, зашипів, а тоді занявкав* (Ю. Мушкетик); *Ось з-за каменя з сухої трави виткнулась змія і зашипіла на нього* (Ю. Логвин); // Почати протяжно вимовляти звук "ш", угамовуючи кого-небудь, установлюючи тишу. — *Ш-ша! — зашипів, як гусак, Качковський* (Леся Українка); *Я поклав пальця на вуста і зашипів: — Тихше, пане Стефане. Вже світає, а нам пора* (Валерій Шевчук).

3. *на кого і без дод., перен., розм.* Заговорити напівголосно, зі злістю і роздратуванням. *Темрява трохи розсіялась, і він ясно побачив двох моряків, що точили шлангом з бочки вино .. Крайнюк кинувся до них, уже не криючись, люто зашипів, ковтаючи слова від злості: — Струнко! Ви хто такі? Ви арештовані!..* (В. Кучер); — *Ти куди? — зашипів на нього Тимко. — Хлопців шукати...* (Григорій Тютюнник); *Тихо, прошу тебе! — зашипів пан Мартин, помітивши, що на них уже звернули увагу. — Домовилися ж...* (В. Малик).

ЗАШИРО́КИЙ, а, е. Ширший, ніж звичайно або потрібно; надто широкий (у 1, 3, 6 знач.). — *Щоправда, — замітив гетьман, — двері трохи заширокі, особливо горішні, і це псує архітектуру, але цілість обдумана як слід* (Б. Лепкий); *Маленьким терпужком обережно порозпилював* [Марко] *рівчачки, далі йому здалося, що середня борідка* [ключа] *трохи заширока; він злегенька підпиляв і її* (І. Микитенко); *Я знаходив у її зовнішності й багато чого недовершеного: трохи заширокий рот і затонкі губи, дещо зависока фігура* (Б. Антоненко-Давидович); *Бачив перед собою струнку вродливу панну з буйним хвилястим волоссям, котре падало на дещо заширокі плечі* (Ю. Винничук); *Вона* [шинель] *на нього заширока та й задовга* (Є. Доломан); — *Є рід любові жінок, .. на якій мужчина ніколи не розуміється. Вона для нього заширока, щоби зрозумівся на ній* (О. Кобилянська).

ЗАШИ́РОКО. Присл. до **заширо́кий.** *Скельця в окулярах були посаджені зашироко, тому обличчя секретарки здавалося ще круглішим* (із журн.); // *у знач. пред. Піджак дуже личив нареченому, лише у плечах було трохи зашироко* (з газ.).

ЗАШИ́ТИ *див.* **зашива́ти.**

ЗАШИ́ТИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **заши́ти.** *Метко взяла сукенку обома руками й, повертаючи її боком, щоб не було видно під пахвою розірваного, але спритно зашитого шва, послужливо відповіла: — Прошу тридцять п'ять...* (Б. Ан-

тоненко-Давидович); *Від зашитої тиждень тому рани залишилася тоненька смужечка шраму* (із журн.); *Сірко на свої три таляри, завбачливо зашиті в онучу, купив у рибалок довбаночку, й нею правувалися до Січі* (Ю. Мушкетик); *На голову накинула* [Емене] *маленький червоний фез, густо зашитий монетами* (М. Коцюбинський); *Релігійна громада обгородила її* [церкву] *навколо височенним парканом, густо зашитим дошками* (І. Микитенко); // **заши́то,** *безос. пред. Ниткою сировою, парусницькою триганною голкою було зашито судини. Ягнич жив!* (О. Гончар).

◊ **Як (мов, ніби** *і т. ін.)* **рот заши́тий** *див.* **рот.**

ЗАШИ́ТИСЯ *див.* **зашива́тися.**

ЗАШИТТЯ́, я, *с., рідко.* Дія за знач. **заши́ти** 1. *Тоді "музика" — так звали ми її не раз — починала оглядати уважно свої руки, неначе відкривала на них плямку, вставала і, ніби добачивши на своїй сукні щось до* [для] *зашиття, опускала* [покидала] *повільно голосну кімнату* (О. Кобилянська).

ЗАШИФРО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **зашифрува́ти.** *Петимко, що знав іноземні мови, визначив, що документи зашифровані* (М. Трублаїні); *Нам .. хотілося б тут підкреслити самий тон виступів Сковороди проти кріпацтва — один раз різкий і одвертий, а другий раз езопівський, зашифрований* (П. Тичина); *Тільки б за цей час не змінився номер його мобільника, надійно зашифрований мною на кількох сторінках* (В. Шкляр); // **зашифро́вано,** *безос. пред. "Земля" тут швидше риторична фігура .. — символ, котрим зашифровано колективно-несвідому пам'ять* (О. Забужко).

ЗАШИФРО́ВУВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **зашифро́вувати.** *Під час перевірки конкурсних робіт один із членів комісії працює із зашифровуваними відомостями про учасників* (із журн.); *Працівники установи не мають права розголошувати зашифровувану інформацію* (з газ.).

ЗАШИФРО́ВУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **зашифро́вувати.** *При виконанні письмових робіт, які підлягають зашифровуванню, забороняється використання будь-яких позначок, різних кольорів написання, копіювального чи міліметрового паперу тощо* (з мови документів); *Процес зашифровування думок, почуттів, емоцій таким чином, щоб їх упізнав адресат, відбувається на рівні, що поєднує свідоме з підсвідомим* (з наук. літ.).

ЗАШИФРО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАШИФРУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док., що.* 1. Те саме, що **шифрува́ти.** *Для нашої гри я винайшов секретний шифр, яким можна було б зашифровувати листи* (Л. Смілянський); *Однією з функцій локальної мережі є можливість надійно зашифровувати дані на файловому сервері, що забезпечує високий рівень захисту від зовнішніх атак* (з навч. літ.); — *Зараз твої відомості зашифрують і по радіо передадуть* (В. Кучер); *Наклавши на цей короткий звіт свій шифр, я покликав АннМарі, яка повторно зашифрувала його й надіслала за призначенням* (О. Авраменко, В. Авраменко).

2. Надавати шифр (у 3 знач.) або шифровану назву чомунебудь. *Спочатку конкурсні твори учнів зашифровують, лише після цього перевіряють, визначаючи найкращі* (з газ.); *Нові надходження до бібліотеки вже зашифрували, включили до загального каталогу та електронних пошукових систем* (із журн.).

3. *перен.* У прихованій формі висловлювати, показувати що-небудь. *У дитинстві я любила сидіти біля вікна, відчувати на щоках і пальцях трепетливий дотик сонячних зайчиків і вишивати їх шовковими нитками, зашифровуючи слова у візерунок* (І. Роздобудько).

ЗАШИФРО́ВУВАТИСЯ, ується, *недок.* Пас. до **зашифро́вувати.** *За допомогою новітніх систем захисту інформації файли спочатку зашифровуються, а потім записуються на диск* (з наук. літ.).

ЗАШИФРУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **зашифрува́ти.** *Алгоритми з відкритим ключем розроблені таким чином, що ключ, використовуваний для зашифрування, відрізняється від ключа розшифрування* (з наук.-техн. літ.); *Абонент знає секретну експоненту зашифрування* (із журн.); *Методи зашифрування кореспонденції.*

ЗАШИФРУВА́ТИ *див.* **зашифро́вувати.**

ЗАШІ́ПТУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **заші́птувати.** *Церковний суд карав старовинне викрадення дівчат для шлюбу, чарівництво, відьомство, зашіптування,варіння чудодійного зілля, молитви й жертви по лісах і водах* (з наук. літ.); *Деякі елементи шаманізму збереглися в казках багатьох народів, трансформувалися в тексти замовлянь, зашіптувань, заклять, обрядових пісень* (з навч. літ.); *Ворожіння, закляття, зашіптування й чарування багато століть практикувалися серед слов'ян навіть після прийняття християнства* (із журн.).

ЗАШІ́ПТУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАШЕПТА́ТИ,** епчу́, е́пчеш, *док., що.* За народним повір'ям — виліковувати, шепчучи над хворим замовляння, молитву і т. ін. — *Всі казали, що це знову до Прокопа вернулося те, що баба зашіптувала* (Панас Мирний); *Бабусі-знахарки, що знали зашіптувати рани, й собі шкандибали туди, де могла для них бути робота* (Б. Лепкий); *Добре, що хоч бабуня дещо в тім петрала та заходилася мені руку парити й зашіптувати, ще й куряче перо над головою моєю спалила* (Ю. Винничук); *От* [од] *гадюки одчитаю, Стару девку* [дівку] *просватаю, Лихоманку зашепчу І злодія проучу* (Г. Квітка-Основ'яненко).

ЗАШКА́ЛЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **зашка́лити.** *Небо над степовим кратером промінилось зеленим жахом, білий попіл побілішав від диму спалених пілоток, мундирів, машин, обстриженого волосся, онуч, листів, зашкалених приладів* (Є. Пашковський); *У людей із зашкаленими амбіціями пишним цвітом буяє захоплення власною персоною, самозакоханість, чванькуватість, пиха* (із журн.).

ЗАШКА́ЛЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **зашка́лити.** *Під час виконання лабораторних робіт необхідно уникати зашкалення вимірювальних приладів, бо це може їх пошкодити* (з навч. літ.).

ЗАШКА́ЛИТИ *див.* **зашка́лювати.**

ЗАШКАЛИ́ТИ, алю́, а́лиш, *док., що, діал.* Заскалити. *Цуценяті ще й досі боліла лапа, яку воно зашкалило битим склом* (із журн.).

ЗАШКАЛУ́БИНА, и, *ж., діал.* Шпара, щілина. *Коло самої стіни десь знайшлася зашкалубина між дошками. Перстінь* [перстень] *закотився туди і зник* (І. Нечуй-Левицький); *А що* [Олекса] *був безстрашний, то ліз у такі зашкалубини між скелями, куди не то хлопці-пастухи, а й дорослі лізти не відважувалися* (Г. Хоткевич); — *Ховайтеся в шанцях! — кричав охриплий Гуня, носячись по табору. — Лізьте у схови, у всі зашкалубини!* (В. Чемерис).

ЗАШКА́ЛЮВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **зашка́лювати.** *Зашкалювання стрілки манометра під час пуску й прогрівання холодного двигуна свідчить про те, що зливний*

клапан не працює (з наук.-техн. літ.); *Хворим на гіпертонію необхідно контролювати своє емоційне життя: не допускати зашкалювання емоцій, спалахів гніву, туги, смутку* (з наук.-попул. літ.).

ЗАШКА́ЛЮВАТИ, ює, *недок.*, **ЗАШКА́ЛИТИ,** ить, *док.* 1. *спец.* Указувати на перевищення значень вимірюваної величини на шкалі певного вимірювального приладу. — *Вмикай аварійку! Температура зашкалює! Відмовили охолоджувальні насоси! Турбіна некерована!* (В. Яворівський); *Вибухи на вулканах зливаються в суцільний гул, потужність якого годі й визначити — прилад зашкалює* (із журн.); *Дозиметри зашкалили від надвисокого рівня радіації* (з газ.).

2. *перен.* Перевищувати допустимі межі. *Засідання розпочалося вчасно, однак уже з перших виступів напруження зашкалило* (з газ.); // *безос. Піднесений настрій компанії аж зашкалювало* (Г. Вдовиченко).

ЗАШКАНДИБА́ТИ, а́ю, а́єш, *док., розм.* 1. Почати шкандибати. *Як тікали вони побіля лиману, у одного татарина зашкандибав кінь; бачить сердешний, що вже йому не втекти* (О. Стороженко); * Образно. *І все ж таки Віктор здивувався, як праця над романом зашкандибала* (із журн.).

2. Піти шкандибаючи. — *Мабуть, ходім, хлопці, додому. І, спираючись на ґирлиґу, зашкандибав по вулиці* (М. Хвильовий); *Мати схопилася з місця і, звівши руки, як крила, мов та чайка, зашкандибала, квилячи з сльозами радості* (І. Багряний); *Через кілька кроків біль вгамувався, і я зашкандибав досить бадьоро. А згодом і зовсім забув про ногу* (В. Нестайко).

ЗАШКАРУ́БЛИЙ, а, е. 1. Дієпр. акт. до **зашкару́бнути.** *У Микити цупкі, зашкарублі руки од роботи, як у дорослого* (С. Васильченко); *Він викладав на стіл якісь уривки паперів, просякнуті наскрізь і зашкарублі від солі* (В. Кучер); *Чоботи в них однакові — руді, зашкарублі, і тими чоботярами вони почовгали в берег, і братів заносило то в кропиву, то в замулені рівчаки* (В. Близнець).

2. *у знач. прикм.* Який не піддається впливові нового, прогресивного. *Ішлося про перемогу науки й техніки над старим зашкарублим побутом* (І. Кулик); *Письменники намагалися подолати зашкарублі штампи шляхом оновлення художніх форм, розширення образних засобів, уведення символізації та експресивних прийомів* (з навч. літ.).

ЗАШКАРУ́БЛІСТЬ, лості, *ж.* Стан за знач. **зашкару́блий** 2. *Недоцільно на рівні сучасних релігієзнавчих й загалом гуманітарних досягнень твердити про зашкарублість, безбарвність, невизначеність, примітивізм язичницької релігії* (з наук. літ.); *Естетична революція поступово зруйнувала зашкарублість суспільних поглядів і стереотипів* (з наук.-попул. літ.).

ЗАШКАРУ́БНУТИ, ну, неш; *мин. ч.* зашкару́б, ла, ло *і* зашкару́бнув, нула, ло; *док.* 1. *тільки 3 ос.* Док. до **шкару́бнути.** *На голові, з лівого боку, волосся запеклося в крові й зашкарубло, мов кора* (Б. Грінченко); — *Сорочка на тобі зашкарубла, як кора на дереві, штани умазані в волячу мазку* (М. Коцюбинський); *Болото на брукові зашкарубло і фонтаном чвакало на калюжах, коли їх роздавлювали колеса возів* (В. Винниченко); *Черевики так зашкарубли і стали такими тісними, що кожний крок завдавав невимовних страждань* (В. Підмогильний).

2. *перен.* Зупинитися у своєму розвитку, не піддаючись впливові нового, прогресивного. *То не такі люди, аби їх чим пройняти, вони, здається мені, так зашкарубли у своїх шкаралупках, що до їх уже "глас чоловічий" не доходить* (Леся Українка); — *Ви знаєте, може, це наївно, але мені здається, що трохи зашкарубли інженери в нашому цеху .. Я придивлялась довго і бачу, що можна дещо змінити* (А. Хижняк).

ЗАШКВА́РИТИ *див.* **зашква́рювати.**

ЗАШКВА́РИТИСЯ *див.* **зашква́рюватися.**

ЗАШКВАРКОТІ́ТИ, отить, *док., розм.* Почати шкваркотіти. *Зашкваркотіло сало на сковороді* (з переказу); *Зашкваркотіла чужа мова* (М. Стельмах); *Тільки не вистачало, аби Терехівка зашкваркотіла, буцімто Загатний вірить у Бога* (В. Дрозд).

ЗАШКВАРЧА́ТИ, чу́, чи́ш, *док.* Почати шкварчати. *Нагорілий ґніт блиснув, зашкварчав, сиза іскорка стрільнула вгору і згасла...* (Панас Мирний); *У печі щось зашкварчало, зашипіло, ніби його ошпарено окропом* (С. Васильченко); *Чути лише, як у другій кімнаті шелестить батькова газета та часом зашкварчить його святкова люлька* (Д. Бузько); *Смолисті дощечки зашкварчали, в густих сутінках, що налягли на ліс і на галявину, зажеврів малиново-золотистий жар* (В. Малик); *Швидко й справді зашкварчало сало, краплі смальцю закурявились на вогні й дражливо запахли* (М. Івченко); — *Г-і-і! Псярник ярмарковий! П'яниця!.. Коров'як!.. Баб'ячий віхоть!.. — перебиваючи і Любу, й Миколу, зашкварчала Фрося* (В. Бабляк).

ЗАШКВА́РЮВАТИ, юю, юєш, *недок.*, **ЗАШКВА́РИТИ,** рю, риш, *док., що, розм.* Те саме, що **шква́рити** 1. — *Чи в нас їсти нічого? А хліб ясний, пшеничний, на хмелевій опарі... Є і на молочній опарі, до киселю .. Чи, може, зашкварити яєчню?* (К. Гордієнко).

ЗАШКВА́РЮВАТИСЯ, ююся, юєшся, *недок.*, **ЗАШКВА́РИТИСЯ,** рюся, ришся, *док., розм.* Те саме, що **засма́жуватися.** *Качку, начинену яблуками та гречкою, найкраще готувати в печі, бо там вона добряче зашкварюється* (з газ.).

ЗАШКІ́РНИЙ, а, е. Який міститься під шкірою. *У тілі тварин жир розподіляється нерівномірно й накопичується переважно в зашкірній клітковині* (з навч. літ.).

ЗАШКО́ДЖЕНИЙ, а, е. Який має якусь ваду, ушкодження. *Нерівно, як зашкоджене серце, бився у темряві годинник* (О. Гончар); * Образно. — *Я зроблю так, як вважаю за ліпше. Гідність моя не може бути зашкоджена* (П. Загребельний).

ЗАШКО́ДЖЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **зашко́дити.** *Деякі фітопрепарати регулюють обмінні процеси в організмі людини, тому можуть суттєво зменшити вагу тіла без зашкодження здоров'ю* (із журн.); *Навмисне порушення спокою дикої фауни, а також зашкодження місцям виведення потомства караються законом* (з газ.).

ЗАШКО́ДЖУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАШКО́ДИТИ,** джу, диш, *док., кому, чому.* Завдавати шкоди кому-, чому-небудь; шкодити. *Дельфійські жерці могли оголошувати священні війни проти тих, хто зашкоджував святилищу Аполлона* (з наук. літ.); — *Ах, отче! Покиньте сю розмову, прошу вас! Вона вас бентежить, може зашкодити вашому здоров'ю!* (І. Франко); — *Ну, щасти вам, Любов Прохорівно! При нагоді дозвольте завітати, коли не зашкоджу тим* (Іван Ле); — *Війна зашкодила не тільки мені, — нагадав Отава, — а цілому народові моєму* (П. Загребельний); // *тільки док.* Стати на перешкоді кому-, чому-небудь; пере-

шкодити. *Ще не об'явився на світі супостат, котрий міг би зашкодити слов'янам проникати між чужих, тим паче на своїй землі* (Д. Міщенко); *В такі моменти Миколка зупинявся, аби не зашкодити чотириногому мисливцеві своїм необережним кроком* (М. Вінграновський).

◊ **Не зава́дить (не зашко́дить) <Не зава́дило б (не зашко́дило б)>** *див.* **зава́дити[1].**

ЗАШКО́ДИТИ *див.* **зашко́джувати.**

ЗАШКРЕБТИ́, ЗАСКРЕБТИ́, бу́, бе́ш; *мин. ч.* зашкрі́б, зашкребла́, зашкребло́ *і* заскрі́б, заскребла́, заскребло́; *док.* Почати шкребти, скребти. *Отираючи сльози, зашкребла Катерина бурешку* [буру корову] (Г. Хоткевич); *Його перо, як леміш, що вихопиться з руки ратая, заскребло на папері, лишаючи за собою чорну борозну й кілька цяток, мов кілька грудок викиненої з борозни землі* (Б. Лепкий); *Заскребла* [Марія] *ножем по стіні, заспівала тихо, без слів, якусь веселеньку мелодію* (А. Головко); // Шкребучи (скребучи), утворювати характерні звуки, шум. *Десь в кутку хати заскребла миша* (П. Кочура); *Мирося добігла до льоху, зашкребла у віконечко. — Хто там? — озвався Зореслав* (О. Бердник); *Дратівливо заскребла у вікно ялиця, блиснув проміж гілля місячний серп і знову пірнув у морозяний небесний намет* (Р. Андріяшик).

◊ **Шкребе́ (шкря́бає) / зашкребло́ (зашкря́бало) на душі́ (на се́рці, за ду́шу, за се́рце)** *див.* **шкребти́; Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **ми́ші на се́рці шкребу́ть (шкря́бають, скребу́ть) / зашкребли́ (зашкря́бали, заскребли́)** *див.* **ми́ша.**

ЗАШКРЕБТИ́СЯ, ЗАСКРЕБТИ́СЯ, бу́ся, бе́шся, *док.* Почати шкребтися, скребтися. *Все спить мертвим сном. Ось почулося — щось десь шурхнуло... заскреблося...* (Панас Мирний); *Сова прошамотіла на своїх м'яких крилах, прогув басистий жук, зашкреблася лісова миш* [миша] *у дуплі* (Дніпрова Чайка); *Кіт в протилежному кінці хати зашкрібся об фундамент* (Є. Пашковський); *Від віконця — зашкреблося щось* (Люко Дашвар).

ЗАШКРЯ́БАТИ, аю, аєш, *док.* Почати шкрябати (у 1, 2, 4 знач.). *Зашкрябали миші, затовклися під мисником* (М. Коцюбинський); *Кіт зашкрябав кігтями двері, прохаючи випустити його* (М. Йогансен); *Кінь відчайдушно зашкрябав копитами по каменю* (Ю. Логвин); *Враз у шибку щось тихо зашкрябало, і чиясь тінь заступила вікно* (Григорій Тютюнник); *Писарці скалили жовті зуби та реготались, аж поки рудий писар не гримнув на них. Тоді вони метнулись до стола, повиймали з-за вуха пера і зашкрябали в паперах* (М. Коцюбинський); *— Значить, купили ми кобилу. Назвали її Стрілою і взялися до господарства. Зашкрябали свій клапоть землі* (Є. Кравченко).

◊ **Шкребе́ (шкря́бає) / зашкребло́ (зашкря́бало) на душі́ (на се́рці, за ду́шу, за се́рце)** *див.* **шкребти́; Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **ми́ші на се́рці шкребу́ть (шкря́бають, скребу́ть) / зашкребли́ (зашкря́бали, заскребли́)** *див.* **ми́ша.**

ЗАШКРЯ́БАТИСЯ, аюся, аєшся, *док.* Почати шкрябатися (у 1 знач.). *Коли німець зашкрябався біля дверей і вона відчинила, лють і зловтіха випарувалися* (Люко Дашвар); *Швидко зашкрябалися босі ноги по вибоїнах* (із журн.).

ЗАШКРЯБОТІ́ТИ, очу́, оти́ш, *док.* Почати шкряботіти. *Не встигли чоловіки й зав'язати розмови, як у сінях зачовгали ногами, зашкряботіли об двері, шукаючи клямку, — зайшло кілька жінок* (М. Олійник); *Щось зашкряботіло у двері; комендант дозволив увійти, і на порозі, в розчинених дверях, з'явився .. один з їхніх солдатів* (В. Підмогильний, пер. з тв. Гі де Мопассана); *Нагорі щось гримнуло, клацнуло, брязнуло, решітка зі скреготом розкрилася, щось застукало і зашкряботіло* (із журн.); // *безос. Шелеснуло десь, зашкряботіло, але вивірки нема, так причаїлась* (І. Багряний).

ЗАШКУ́РНИЙ, а, е, *розм.* Те саме, що **зашкі́рний.** *Вся кров скипілася зашкурна* (І. Котляревський).

Зашку́рна вода́ *див.* **вода́.**

ЗАШКУТИЛЬГА́ТИ, а́ю, а́єш, *док.* 1. Почати шкутильгати. *Дідусь проскочив вперед, оглянув усіх коней, чи не підпарило де під сідлами, чи не зашкутильгав який* (А. Хижняк); *На підході до Ворскли несподівано зашкутильгав під Ігорем його улюблений кінь Сірий* (В. Малик).

2. Піти шкутильгаючи. *Толька зіщулившись, як побите щеня, під голосний регіт солдатів зашкутильгав геть* (Б. Антоненко-Давидович); *Микола кинув на стовп віжки, прив'язав коня і зашкутильгав у двір* (В. Кучер); *Дід Іван покашляв і вибачливим тоном попрохав зупинитись. Виліз, зашкутильгав по ріллі обіч шляху* (М. Циба).

ЗАШЛАКО́ВАНИЙ, а, е. Який зашлакувався. *При обстукуванні заклепок, зашлакованих зварних швів та елементів, які піддалися корозії, треба користуватися захисними окулярами або козирками* (з навч. літ.); *Зашлакований організм є наслідком неправильного способу життя, вживання алкоголю чи лікарських препаратів* (із журн.).

ЗАШЛАКО́ВАНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість і стан за знач. **зашлако́ваний** 2. *Про зашлакованість печінки та порушення її функцій свідчать підвищена втомлюваність, біль у правому підребер'ї, порушення сну* (з наук. літ.); *Хронічна втома, сонливість, дратівливість, постійний головний біль, алергія, остеохондроз та зайва вага можуть бути результатом зашлакованості кишечника* (із журн.).

ЗАШЛАКО́ВУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **зашлако́вувати.** *Зашлаковування фурми залежить від нахилу сопел* (з навч. літ.); *Дія гемотоксинів призводить до сильного зашлаковування й ослаблення імунних реакцій організму* (з наук. літ.).

ЗАШЛАКО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАШЛАКУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док., що.* 1. *мет.* Те саме, що **шлакува́ти** 1. *Закінчивши заливання льотки, її треба просушити й перед зливом першої плавки зашлакувати* (з мови документів).

2. Переобтяжувати органи людського й тваринного організмів шлаками *(див.* **шла́к[2]** 3). *Соки стимулюють розумову діяльність, а також нейтралізують шкідливі продукти, які зашлаковують організм* (з навч. літ.); *Люди, вживаючи продукти зі штучними барвниками й синтетичними ароматизаторами, зашлаковують і отруюють свій організм* (з газ.); *Частинки холестерину зашлакували кровоносні судини, що стало причиною розвитку атеросклерозу* (з наук. літ.).

ЗАШЛАКО́ВУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.,* **ЗАШЛАКУВА́ТИСЯ,** у́юся, у́єшся, *док.* 1. *мет.* Заповнюватися шлаком (про піч); шлакуватися. *Робочі поверхні котлових агрегатів найчастіше зашлаковуються при спалюванні неякісного вугілля* (з наук. літ.).

2. Переобтяжуватися фізіологічними шлаками (про органи людського й тваринного організмів). *Якщо артерії, що подають кров до серця, зашлаковуються жирними речовинами, розвивається стенокардія* (з наук. літ.); *Протягом життя людський кишечник зашлаковується, від чого погіршується його робота, а разом з цим — і загальне самопочуття людини* (з навч. літ.).

ЗАШЛАКУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **зашлакува́ти.** *Отвори в задній стінці печі, через які здійснюється подача кисню, повинні бути розташовані в місцях, що виключають їх зашлакування* (з мови документів); *У хворих на гіпертонію часто спостерігається зашлакування кровоносних судин різними продуктами обміну речовин* (з навч. літ.); *Тривале зашлакування кишечника призводить до збільшення його розмірів* (з газ.).

ЗАШЛАКУВА́ТИ *див.* **зашлако́вувати.**

ЗАШЛАКУВА́ТИСЯ *див.* **зашлако́вуватися.**

ЗАШЛЕЙФУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *що, с. г.* Док. до **шлейфува́ти.** *Щоб отримати гарний урожай, необхідно вчасно зашлейфувати ґрунт і посіяти зернові* (з газ.).

ЗАШЛІФО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **зашліфува́ти.** *Незаглазуровані краї порцелянових виробів мають бути зашліфовані й заполіровані* (з наук.-техн. літ.); *Численні куранти, коваделка різних розмірів з ретельно зашліфованою поверхнею використовувались у ковальській справі, а також для виробництва кременевих знарядь* (з навч. літ.); // **зашліфо́вано,** *безос. пред. Золотий ланцюжок зашліфовано й оброблено спеціальним розчином* (із журн.).

ЗАШЛІФО́ВАНІСТЬ, ності, *ж.* Стан і властивість за знач. **зашліфо́ваний.** *Двадцять крем'яних сокир енеоліту, дві з яких вирізняються зашліфованістю фасу і анфасу, зберігаються у Володимир-Волинському історичному музеї* (із журн.); *Завдяки правильній і майстерній зашліфованості навіть штучне каміння надає ювелірному виробу вишуканості та витонченості* (з газ.).

ЗАШЛІФО́ВУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **зашліфо́вувати.** *Інколи пацієнтам із початковим карієсом необхідне зашліфовування ураженої ділянки* (з наук. літ.); *Зашліфовування глиняних виробів вимагає від майстра терпіння та обережності* (із журн.).

ЗАШЛІФО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАШЛІФУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док., що.* Шліфуючи, обробляти поверхню чого-небудь. *Виготовляючи полички, дверцята до книжкових шаф, обов'язково потрібно зашліфовувати краї скляних частин* (з навч. літ.); *Хвильки, ліниво набігаючи на берег, змили, зашліфували пісок* (О. Сизоненко); *Для підвищення надійності клейового шва рекомендується зашліфувати поверхні перед склеюванням* (з газ.).

ЗАШЛІФУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **зашліфува́ти.** *Якісне зашліфування меблів ручної роботи забезпечує естетичний вигляд виробу та його довговічність* (з наук.-техн. літ.); *Майстер повинен оволодіти різними техніками зашліфування нігтьової пластини* (з навч. літ.).

ЗАШЛІФУВА́ТИ *див.* **зашліфо́вувати.**

ЗАШЛІХТО́ВАНИЙ[1], а, е. Дієпр. пас. до **зашліхтува́ти**[1]. *Зашліхтована пряжа; Зашліхтована тканина.*

ЗАШЛІХТО́ВАНИЙ[2], а, е. Дієпр. пас. до **зашліхтува́ти**[2]. *Зашліхтовані дошки.*

ЗАШЛІХТО́ВУВАТИ[1], ую, уєш, *недок.,* **ЗАШЛІХТУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док., що, текст.* Просочувати основу тканини шліхтою; шліхтувати *(див.* **шліхтува́ти**[1]). *Перед розкроюванням сукно зашліхтовують, після чого тканина стає грубішою* (з навч. літ.); *Щоб надати тканині міцності, її необхідно як слід зашліхтувати* (із журн.).

ЗАШЛІХТО́ВУВАТИ[2], ую, уєш, *недок.,* **ЗАШЛІХТУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док., що.* Піддавати деревину чистовому обробленню шліхтиком; шліхтувати *(див.* **шліхтува́ти**[2]). *Ніжки стола спочатку необхідно зашліхтувати, а потім покрити спеціальним лаком* (з навч. літ.).

ЗАШЛІХТУВА́ТИ[1] *див.* **зашліхто́вувати**[1].

ЗАШЛІХТУВА́ТИ[2] *див.* **зашліхто́вувати**[2].

ЗАШЛЬО́ПАТИ, аю, аєш, *док., розм.* 1. Почати шльопати. *Біля самого Созінова зашльопали кулі* (М. Стельмах); *Він розумів, що його питають, чи смачна риба, і швидко закивав головою і зашльопав масними губами* (Григорій Тютюнник).

2. Піти шльопаючи. *Тарас в темноті попрямував до дверей. Іона мовчки зашльопав за ним босими ногами* (В. Винниченко); *Одарка .. просто через калюжу сердито зашльопала до свого воза* (П. Панч); *Стара, трохи потупцювавшись на місці, зашльопала босими ногами до машини і притулилася клунком до борту* (М. Циба).

ЗАШЛЮ́БИТИ, блю, биш; *мн.* зашлю́блять; *док., кого, заст.* 1. З'єднати шлюбом когось з кимсь; одружити. *Ах мати, не знати, чи рада тому, може, тя* [тебе] *зашлюбить кому іншому?* (П. Чубинський).

2. Узяти шлюб з кимсь; одружитися. *Король Ян Казимир просить у папи диспенси, себто дозволу зашлюбити вдову по брату своєму* (П. Загребельний).

ЗАШЛЮ́БИТИСЯ, блюся, бишся; *мн.* зашлю́бляться; *док., заст.* Те саме, що **одружи́тися.** *Зашлюбитись — не дощик перечекати* (Номис).

ЗАШЛЮ́БЛЕНИЙ, а, е, *заст.* Дієпр. пас. до **зашлю́бити.** *Сльози бризками бризкають із її очей, але вона зціплює зуби й не дає по собі пізнати тої пекельної муки, яку їй завдає її зашлюблений мучитель* (І. Франко).

ЗАШЛЮЗО́ВАНИЙ, а, е, *спец.* Дієпр. пас. до **зашлюзува́ти.** *На двохстах гектарах забезпечується додаткове зволоження місцевим стоком, що затримується в зашлюзованій відкритій мережі* (з наук.-техн. літ.); *Дуже часто в зашлюзованих водоймах гніздяться рідкісні дикі птахи* (з газ.).

ЗАШЛЮЗО́ВУВАННЯ, я, *с., спец.* Дія за знач. **зашлюзо́вувати.** *Зашлюзовування річки; Зашлюзовування судна.*

ЗАШЛЮЗО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАШЛЮЗУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док., що, спец.* Те саме, що **шлюзува́ти.** *У місцевостях, де є загроза весняних паводків, великі водойми необхідно зашлюзовувати, щоб уникнути затоплення житлових масивів та земельних угідь* (з наук. літ.); *Деякі гідровузли можуть одночасно зашлюзувати декілька суден і плотів* (з навч. літ.).

ЗАШЛЮЗО́ВУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.,* **ЗАШЛЮЗУВА́ТИСЯ,** у́юся, у́єшся, *док., спец.* Те саме, що **шлюзува́тися.** *З борту корабля повідомили, що судно може зашлюзуватися через декілька хвилин* (із журн.).

ЗАШЛЮЗУВА́ННЯ, я, *с., спец.* Дія за знач. **зашлюзува́ти.** *Зашлюзування озера; Зашлюзування баржі.*

ЗАШЛЮЗУВА́ТИ *див.* **зашлюзо́вувати.**

ЗАШЛЮЗУВА́ТИСЯ *див.* **зашлюзо́вуватися.**

ЗАШМА́ГАНИЙ, а, е, *розм.* Дієпр. пас. до **зашмага́ти** 2. *Зашмагані за ніч коні слухняно бігли в темінь, залишаючи на снігу сліди копит* (з газ.); * Образно. *Анатолій пропихався до виходу. З щоками, розмальованими чорнилом, в безглуздому на його хлоп'ячій постаті дівчачому одязі, обсміяний, затурканий, зашмаганий нещадними ударами насмішкуватих Степанових слів* (П. Загребельний).

ЗАШМАГА́ТИ, а́ю, а́єш, *док., розм.* 1. *кого і без прям. дод.* Почати шмагати. — *Довго ми з ними будемо вожжа-*

тися [возитися]? *— розлютувався Гнат і, перехилившись з сідла, зашмагав нагаєм по овечих спинах, аж курява знялася хмарою* (Григорій Тютюнник).

2. *кого.* Шмагаючи, дуже побити або забити до смерті. *Малого тіпало зі страху. Аж піт котився йому в очі. І боявся він не того, що його зашмагають або зарубають* (Ю. Логвин).

3. *що, перен.* Сильно побивши, посікти (про вітер, дощ, сніг і т. ін.). *Щедра злива раптом змінилася градом, який безжально зашмагав перший садковий цвіт* (із журн.).

ЗАШМА́РКАНИЙ, а, е, *розм.* Із соплями під носом; забруднений соплями; шмаркатий (у 1 знач.). *Воєвода пообіцяв уволити князівську забаганку, справді, кілька день збирав по всьому Києву якихось зашмарканих і обдертих хлоп'яків, десь їх довго мили в бані й переводягали, перш ніж допустити до малого князя* (П. Загребельний); *Часом уявляв себе маленьким хлопчиком, але не тим, яким був колись сам: побитим, змерзлим, зашмарканим, а таким, яким мають бути хлопчики, які вірять, що їх чекають захопливі пригоди й щасливе повернення додому* (із журн.).

ЗАШМАРО́ВАНИЙ, а, е, *розм.* 1. Дієпр. пас. до **зашмарува́ти** 1, 2. *Коліно новеньких штаненят розпанахано аж донизу, з розхристаної матроски світять голі груденята, а ніжне личко зашмароване піском* (С. Васильченко); *— Каптан новий, трохи мулом зашмарований та сильно болотом смердить* (Ю. Логвин).

2. *у знач. прикм.* Який зашмарувався. *Інні видно, як брат її, отой самий Петро-штурманець, вилазить з-під комбайна замазучений, зашмарований* (О. Гончар); *Підвівся зашмарований козак, дівчатам крикнув щось — та змила хвиля і понесла луна козацьке слово* (В. Стус).

ЗАШМАРУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *док., розм.* 1. *що.* Шмаруючи (у 1 знач.), замазати що-небудь на якійсь поверхні, усунути сліди чого-небудь. *— Що за бички дам? — Зашмаруй наперед рябошиння, .. а тоді й питайсь про бичків — полякаються!* (В. Винниченко); *— Я тобі, Антоне, рану йодом зашмарую. Вже повір мені, обійдеться без бинта* (М. Стельмах).

2. *що.* Замазати, забруднити. *За день хлопці так зашмарували штани та сорочки в болоті, що мати їх ледве впізнала* (з газ.).

3. *перен., фам.* Почати шмарувати (у 3 знач.). *Палажка вийшла. А Антін .. знову зашмарував по хаті, розмірковуючи про складні господарські справи* (Григір Тютюнник).

ЗАШМАРУВА́ТИСЯ, у́юся, у́єшся, *док., розм.* Замазатися або забруднитися чим-небудь. *Дня немає, щоб пропустив* [Артем], *не побіг хоч на часину* [в кузню] .. *Чиста біда матері: зашмарується увесь, не доперешся* (А. Головко); *— Вимийся, Полікарпе, та будемо снідати. Бач, як зашмарувався, наче вугляр* (М. Стельмах).

ЗА́ШМОРГ, у, *ч.* 1. Петля з мотузка, шнура і т. ін., яка стягується. *— Спіймало мене сильце і не пускає. Ану добувай свої три міхи хитрощів і визволяй мене із зашморгу* (І. Франко); *Старий майстер підійшов до шибениці. Зашморг звисав з покаліченої старої верби перед воротами заводу* (Ю. Яновський); *Проплив* [Яковенко] *уздовж човна, тримаючись рукою за борт, намацав гвинт, став розплутувати міцні зашморги витких, слизьких стебел латаття* (П. Загребельний); * У порівн. *В несамовитому темпі гуцулки обвивалися її* [Матрончині] *кольорові стрічки круг Михайла, як зашморг* (М. Матіос).

2. *перен.* Те, що тримає кого-небудь у якійсь залежності (матеріальній, духовній і т. ін.). *Засіки у нього повні, і тепер він, як і піп та осадники, позичає безхлібним зерно та картопельку на насіння. Ходив і Захарчук у цей зашморг* (П. Козланюк); *Прагнучи звільнитися від економічного зашморгу поміщиків, тисячі селян зверталися до судів* (з наук. літ.).

3. *перен., рідко.* Крива лінія у вигляді замкненої або напівзамкненої петлі. *— Правий фланг піде поза новими будовами і вийти мусить отут: тут нова, ще безіменна вулиця робить зашморг до Виноградної* (Ю. Смолич); // *у знач. присл.* **за́шморгом.** У вигляді замкненої або напівзамкненої петлі. *І сміх зібрав зашморгом дрібні зморшки коло Панових очей* (Н. Королева).

◊ **Вла́зити (лі́зти) в ярмо́ (в за́шморг)** *див.* **вла́зити; Вско́чити в за́шморг** *див.* **вска́кувати; Диви́тися за́шморгом** *див.* **диви́тися; Затя́гувати (затяга́ти) / затягти́ (затягну́ти) петлю́ (за́шморг) [на ши́ї]** *див.* **затя́гувати; Затя́гується (затяга́ється) петля́ (за́шморг)** *див.* **петля́; Розрива́ти / розірва́ти за́шморг** *див.* **розрива́ти[1]; Стромля́ти ши́ю в за́шморг (в ярмо́)** *див.* **стромля́ти; Трима́ти (держа́ти) язи́к (язика́) за зуба́ми (на при́в'язі, на припо́ні, на за́шморзі, на за́щіпці)** *див.* **трима́ти; Узя́ти в за́шморг** *див.* **узя́ти; Хоч у петлю́ (у за́шморг) лізь** *див.* **лі́зти.**

ЗАШМО́РГАТИ, аю, аєш, *док., розм.* Почати шморгати (у 1 знач.). *Сергійко зашморгав носом, гордо підняв над головою свою безкозирку* (В. Кучер); *— Мій!.. Мій!.. Синку! Дитино моя! — Зворушений тихий голос захлинувся риданням. Зашморгали мимохіть й усі присутні* (Микита Чернявський); *Жінки і бабусі зашморгали носами, потяглися хусточками до очей* (М. Циба); *Хлопці набундючилися, застигли, і раптом усі троє зашморгали носами — ще мить, і розревуться* (Люко Дашвар).

ЗАШМОРГНУ́ТИ *див.* **зашмо́ргувати.**

ЗАШМО́РГНУТИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **зашморгну́ти.** *Опанасенко розв'язав в'язанку і вийняв звідти скручений сувоєм шкурлат. Розгорнув його, і Дмитро з здивованням побачив, що вся шкурка була обнизана щільно зашморгнутими кисетами* (М. Стельмах); *Ми можемо застряти тут до зими, а наші кораблі виявляться в тутешній затоці, мов у зашморгнутому мішку* (І. Білик); // **зашмо́ргнуто,** *безос. пред. Зелені фіранки на дзеркальних вікнах вагона зашморгнуто, але вони закривали вікно лише знизу до половини* (Ю. Смолич).

2. *у знач. прикм.* Який зашморгнувся. *Знайшов її захололу, опухлу в коморі в куті з дитиною в пелені. Сиділа з витягнутими грубими ногами, прив'язана до ключки мотузом, зашморгнутим на шиї* (У. Самчук).

ЗАШМОРГНУ́ТИСЯ *див.* **зашмо́ргуватися.**

ЗАШМО́РГУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **зашмо́ргувати.** *Зашморгування бабусиної торбинки з гостинцями не вимагало жодних зусиль, бо мотузочка вже добряче засмальцювалася* (із журн.); *Постійне різке зашморгування занавісок може зіпсувати їх зовнішній вигляд* (з газ.).

ЗАШМО́РГУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАШМОРГНУ́ТИ,** ну́, не́ш, *док., що.* Затягувати петлю, вузол і т. ін. або, затягуючи за допомогою петлі, зав'язувати, зв'язувати що-небудь. *Зашморгує* [зять] *шнурки й мовчить* (Б. Антоненко-Давидович); *"Ба, не піду, Явтух!" — "Іди* [Рябко], *бо кличе Пан!.." Сказав та й зашморгнув на шиї він аркан* (П. Гулак-Артемовський); *Матрос зашморгнув мотузкою Маркові руки і, кинувши його на стілець, став поруч* (М. Труб-

лаїні); *Коли мішок спустили на землю, не могли зразу й розв'язати, таким хитромудрим циганським вузлом зашморгнула його Мар'яна* (О. Ільченко); * Образно. *Він* [Дмитро Іванович] *відчув, що лють зашморгнула йому горло* (Ю. Мушкетик); // Затягуючи, закривати що-небудь. *Шмалій бережно згрібає решту монет зі столу, ретельно зашморгує калитку і не спускає погляду з її вузла* (М. Стельмах); *Дядько Назар ховає люльку в маленьку торбинку, зашморгує її мотузочком* (із журн.); *Дід Круча набив люльку, притоптав тютюн у люльці нігтем великого пальця, зашморгнув кисета* (Остап Вишня); *Зашморгнувши "блискавку" до підборіддя, я взявся за весло* (В. Нестайко); // Закривати штору, фіранку і т. ін. *Вінтер .. біжить од вікна до вікна, швиденько зачиняє їх, зашморгує темні портьєри* (В. Винниченко); *Поля звелась, зашморгнула фіранку, щоб з вулиці не було видно в кімнату, підійшла до шифоньєра і розчинила його* (Ю. Смолич); // Закривати вікно, двері (про штору, фіранку і т. ін.). *Довгі довільні запони важкого темно-зеленого єдвабу, гаптовані при кінцях золотом, зашморгували вікна і двері* (Л. Старицька-Черняхівська).

ЗАШМО́РГУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.*, **ЗАШМОРГНУ́ТИСЯ,** ну́ся, не́шся, *док.* 1. Затягувати на собі петлю, зашморг. *Тільки не лайсь* [пане] *Та не знущайсь (Бо кепська вийде справа, Як зашморгнусь Та й удавлюсь Стрічкою Станіслава)...* (П. Гулак-Артемовський); * Образно. *"Справді, світ інший настає, — думала стара, — бо брат з брата дурнісінько гроші цупить, не соромлячись ні людей, ні Бога. Коли б ще Семен не зашморгнувся тою позичкою, як налигачем за шию..."* (М. Коцюбинський).

2. *тільки 3 ос.* Міцно затягуватися (про петлю, зашморг). *Коли звір торкався до приманки, мотузки зашморгувались, і зв'язаний ведмідь ставав здобиччю звіроловів* (М. Трублаїні); *В ту петлю просувається качача голова, петля зашморгується, й качка гордо висить у вас біля пояса* (Остап Вишня); *Не помилують Лавріна. Може, вже десь і вірьовку намилює кат, щоб краще зашморгнулася навколо шиї* (О. Донченко); * Образно. *Проте водночас за лоском цієї чемності обоє вони ще більше відчули, що вузол неприязні між ними зашморгується все тугіше* (Яків Баш).

3. *тільки недок.* Пас. до **зашмо́ргувати.** *На Веремієві була не маска, а звичайна сітка, якою пасічники захищаються від розлючених бджіл. Вона вільно спадала з-під бриля і зашморгувалася на шиї* (В. Шкляр).

ЗАШНУРО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **зашнурува́ти.** *Трава уже скошена, по валках ідуть підбирачі-пресувальники. Як верблюди, поглинають валки, а потім випльовують їх важкими, зашнурованими дротом тюками* (Микола Чернявський); *Стояло багато озброєних, промайнула і зникла в дверях зашнурована ремінцями постать Несторенка* (Б. Антоненко-Давидович); *Уявіть собі довготелесого чолов'ягу .. в мештах, стоптаних і загнутих носками вгору, вкритих присохлим болотом і пилом, та ще й зашнурованих різнокольорними шнурівками* (Ю. Винничук); // **зашнуро́вано,** *безос. пред. На спині сукню було зашнуровано атласними стрічками, що додавало витонченості нареченій* (із журн.).

ЗАШНУРО́ВУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **зашнуро́вувати.** *Особливо складним для дітей дошкільного віку є застібання та розстібання ґудзиків, а також зашнуровування черевиків* (з навч. літ.); *При правильному зашнуровуванні ковзани щільно охоплюють ногу в підйомі, а біля носка і верхніх пар гачків шнурки трохи ослаблені* (із журн.).

ЗАШНУРО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАШНУРУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док., що.* Затягувати, стягувати що-небудь шнурами, шнурками, мотузками і т. ін. (перев. про взуття, одяг і т. ін.); шнурувати (у 1 знач.). *Біля хати на призьбі сидів Антон, старанно зашнуровував знайдені на горищі постоли* (С. Чорнобривець); *Матроси зіскакували з підвісних парусових ліжок, згортали їх і зашнуровували так, що вони ставали схожими на великих лялечок* (Д. Ткач); *Чоловік одяг салдатову* [солдатову] *шинель, вбув чоботи, акуратно зашнурував халяви* (М. Йогансен); *Більше Сиз не зронив ні слова. Пригнувся, зашнурував черевики і спокійнісінько попрямував стежкою* (В. Близнець).

ЗАШНУРО́ВУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.*, **ЗАШНУРУВА́ТИСЯ,** у́юся, у́єшся, *док.* 1. Зашнуровувати на собі корсет, корсаж і т. ін.; шнуруватися. *Олеся зашнурувалась, як тільки можна тісніше, так що їй було важко дихати, начіпляла червоних стрічок на талію, на шию, на голову і все крутилась по хаті перед Балабухою* (І. Нечуй-Левицький); // Зашнуровувати на собі взуття. — *Бач, який ти несміливий... — зітхнула мати, допомагаючи Їгоркові зашнуруватись. — І ботинків тобі не перепало...* (Григір Тютюнник).

2. *тільки недок.* Пас. до **зашнуро́вувати.** *Мати .. приготувала ще звечора речі на продаж: батькові нові, ще ні разу не одягані штани й сорочку, свій святковий корсет і дівоцькі полуботки на півкаблучку з чорного хрому, які зашнуровувалися довгими шнурками* (І. Кирій); *Шовковий корсет ідеально підкреслює талію та зашнуровується широкою шовковою стрічкою* (з мови реклами).

ЗАШНУРУВА́ТИ *див.* **зашнуро́вувати.**

ЗАШНУРУВА́ТИСЯ *див.* **зашнуро́вуватися.**

ЗАШОЛУДИ́ВІТИ, ію, ієш, *розм.* Док. до **шолуди́віти.** *Мабуть, сусідський кіт десь підхопив лишай, бо його боки зашолудивіли, шерсть на них повилазила* (з газ.).

ЗАШО́РЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **зашо́рити**. *Чужинець спритно заскочив на зашореного коня з дорогою збруєю* (із журн.).

2. *у знач. прикм., перен., розм.* Який перебуває у штучно створених рамках, що заважає йому адекватно розуміти суть чого-небудь. *На жаль, ще значна частина людей має зашорений світогляд і мислить стереотипами* (з газ.).

ЗАШО́РЕНІСТЬ, ності, *ж.* Стан за знач. **зашо́рений** 2. *Багато було у тих маніфестах псевдокласової зашореності, тотальної негації культурних набутків дореволюційної епохи* (Б. Харчук); *Об'єктивність не терпить ідеологічних ярликів та політичної зашореності* (з газ.).

ЗАШО́РИТИ, рю, риш, *док., кого.* Узяти коня, мула в шори *(див.* **шо́ри**[1]**).** *Молодий скакун був такий норовистий, що зашорити його міг тільки Микола* (із журн.); *Кобила спостерігала великими вологими очима за господарем, чекаючи, доки її зашорять* (з газ.).

ЗАШПАКЛЬО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **зашпаклюва́ти.** *Коли буде замінено все попсоване дерево і він* [човен] *буде обшитий новими дошками, зашпакльований і обсмолений, — тоді спустять на воду* (Ю. Яновський); *Сяк-так зашпакльовані сінешні двері зарипіли, мов заплакали, коли Мусій грюкнув дерев'яним засувом* (В. Речмедін).

ЗАШПАКЛЬО́ВУВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **зашпакльо́вувати.** *Завдяки якісним будівельним матеріалам зашпакльовувані ділянки швидко висихають, не залишаючи темних плям на стінах* (з мови реклами).

ЗАШПАКЛЬО́ВУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **зашпакльо́вувати.** *Фарбувати підлогу можна лише після ретельного зашпакльовування щілин* (з навч. літ.); *Зашпакльовування тріщин на стелі необхідно здійснювати спеціальною будівельною сумішшю* (із журн.).

ЗАШПАКЛЬО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАШПАКЛЮВА́ТИ,** юю, юєш, *док., що.* Закладати, замазувати щілини, тріщини шпаклівкою або іншим матеріалом; шпаклювати. *Великі тріщини на фасадах будинків зашпакльовують спеціальними вологостійкими мастиками* (з навч. літ.); *Він купив доброї світло-коричневої фарби, старанно зашпаклював всі щілинки в підлозі* (І. Сенченко); *Одразу заходився лагодити його* [човен]. *До обіду провозився, але всі дірки заново зашпаклював і просмолив добряче* (В. Нестайко); *Софія випрала штори, зашпаклювала дірки під плінтусами, затерла в стінах дірки від цвяхів* (В. Яворівський).

ЗАШПАКЛЬО́ВУВАТИСЯ, ується, *недок.* Пас. до **зашпакльо́вувати.** *Дерев'яні підлоги мають бути гладкі, тому щілини в них зашпакльовуються спеціальною мастикою, а потім фарбуються в кілька шарів олійною фарбою* (з наук.-техн. літ.); *Щілини на стелі спочатку зашпакльовуються, лише після цього її можна білити* (з навч. літ.).

ЗАШПАКЛЮВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **зашпаклюва́ти.** *Зовнішній вигляд стін після зашпаклювання залежить не лише від управності майстра, але й від якості будівельних матеріалів* (із журн.); *Для зашпаклювання шпарин вам знадобиться шпатель і вологостійка шпаклівка* (з газ.).

ЗАШПАКЛЮВА́ТИ *див.* **зашпакльо́вувати.**

ЗАШПАРО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **зашпарува́ти.** *Хата була стара й убога .. Стіни не обмазані, вже зчорнілі; щілини між колодками були зашпаровані й побілені крейдою* (І. Нечуй-Левицький); *Павло з неї не зводив очей. Не встигне вона пригладити дощечкою зашпаровану латку на стіні, як він вже стоїть з черговим вальком над головою* (М. Циба).

ЗАШПАРО́ВУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **зашпаро́вувати.** *Для зашпаровування тріщин у цементно-бетонному покритті необхідно застосовувати спеціальну ремонтну суміш* (з навч. літ.); *Стільники обкурюють лише після зашпаровування всіх щілин* (з газ.).

ЗАШПАРО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАШПАРУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док., що.* Замазувати щілини, заглибини і т. ін. у стінах (звичайно глиною); шпарувати. [Ф о р к і а д а:] *Той, хто добра пильнує, дома сидячи, Хто стіни житла дбало зашпаровує І лагодить покрівлю, щоб не капав дощ, — Той вік звікує в щасті і в добробуті!* (М. Лукаш, пер. з тв. Й.-В. Гете); — *Виколупала, зашпарувала* [причілок], *завтра й побілю, — спокійно хвалилася вона рибалкам* (О. Гончар); *Жінка одразу ж зашпарувала видовбину* [в стіні] (М. Руденко).

ЗАШПАРО́ВУВАТИСЯ, ується, *недок.* Пас. до **зашпаро́вувати.** *Для запобігання задимленню приміщень зазори між комунікаціями повинні зашпаровуватися будівельним розчином або мастикою з негорючих матеріалів* (з наук.-техн. літ.); *Щілини зашпаровуються шпаклівкою за допомогою шпателя, яким проводять спочатку впоперек тріщини, а потім уздовж* (з навч. літ.).

ЗАШПАРУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **зашпарува́ти.** *Техніка зашпарування отвору в основному залежить від його розмірів і стану обрешітки* (із журн.); *Дерев'яні клини, що застосовуються для тимчасового фіксування виробів під час монтажу, необхідно усунути перед зашпаруванням монтажних швів* (з газ.).

ЗАШПАРУВА́ТИ *див.* **зашпаро́вувати.**

ЗАШПИГА́ТИ, а́є, *док.* Почати шпигати (у 1 знач.). — *Скоро лиш одною ногою полівиш, щоб зійти на пагубну дорогу, ого, вже тебе той терен* [сумління] *зашпигає, і ослабить, і заглушить твою лиху силу* (І. Франко); *Несподівано, хто зна й звідки, зашпигає пекуча туга, затруїть серце, і рай тоді стає немилий, і рідна ворона краще співає, ніж чужий соловей* (Р. Іваничук); // *безос. Ось уже запекло в пролежнях, гостро зашпигало в ногах, у суглобах* (М. Олійник).

◊ **Ко́лька шпига́є (хапа́є, штрика́є) / зашпига́ла (схопи́ла, шпигну́ла) <Ко́льки шпига́ють (хапа́ють) / зашпига́ли (схопи́ли)> <На ко́льки єхопи́ло>** *див.* **ко́лька.**

ЗАШПИ́ЛЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **зашпили́ти.** *Богдан виходив на пором,.перевіряв донки, з потертими рублями в зашпиленій кишені сорочки* (Є. Пашковський); *У військового краватка завжди має бути зашпилена, а сорочка застебнута на всі ґудзики* (з навч. літ.); // **зашпи́лено,** *безос. пред. У волосся її було зашпилено майже зів'ялу квітку* (Валерій Шевчук).

ЗАШПИЛИ́ТИ *див.* **зашпи́лювати.**

ЗАШПИЛИ́ТИСЯ *див.* **зашпи́люватися.**

ЗАШПИ́ЛЮВАТИ, юю, юєш, *недок.*, **ЗАШПИЛИ́ТИ,** илю́, и́лиш, *док., що.* Заколювати шпилькою, з'єднуючи або закріплюючи що-небудь. — *Мені б якраз бути модисткою, ремісницею, — заговорила вона, зашпилюючи мені блузу на плечах, — ось дивіться, як я вам до ладу поправила* (Леся Українка).

◊ **Копи́лити (закопи́лювати, зашпи́лювати, шпили́ти) / закопи́лити (скопи́лити, зашпили́ти) гу́бу (гу́би, но́са, ніс** *і т. ін.)* *див.* **копи́лити.**

ЗАШПИ́ЛЮВАТИСЯ, ююся, юєшся, *недок.*, **ЗАШПИЛИ́ТИСЯ,** илю́ся, и́лишся, *док.* 1. Заколювати на собі що-небудь шпилькою. *Зашпилюючись, дівчина довго стояла перед дзеркалом, але густе волосся неслухняно випадало з рук* (із журн.).

2. *тільки недок.* Пас. до **зашпи́лювати.** *Куртки й жилети зашпилювалися на зразок фрака* (з мемуарної літ.).

ЗАШПЛІНТО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **зашплінтува́ти.** *Під час стропування вантажів з використанням скоб необхідно стежити, щоб штирі їх були добре зашплінтовані, а гайки повністю закручені* (з навч. літ.); *Усі кріпильні деталі мають бути добре затягнуті, а кріплення кермових важелів — надійно зашплінтовані* (із журн.); // **зашплінто́вано,** *безос. пред. Після перевірки автомобіля корінні й шатунні підшипники підтягнено, болти кріплення маховика затягнено й зашплінтовано* (із журн.).

ЗАШПЛІНТО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАШПЛІНТУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док., що.* Те саме, що **шплінтува́ти.** *Маховик кріплять несиметрично розміщеними болтами й зашплінтовують* (з наук. літ.); *Осі шарнірних з'єднань необхідно надійно зашплінтувати* (з наук.-техн. літ.).

ЗАШПЛІНТУВА́ТИ *див.* **зашплінто́вувати.**

ЗА́ШПОРИ, рів, *мн., розм.* 1. Гострий біль від морозу, холоду (у пальцях рук, ніг). *Одержавши солдатські рукави-*

ці, він губив їх наступного дня і ніколи не скаржився на зашпори (О. Гончар); *Зима! Кого не чарувала її казкова краса, кому не пам'ятний отой галас, коли качають снігову бабу, де і радість першого снігу, і зашпори в руках* (М. Олійник); *Климко .. одігрівав ступні. Нагріє, потре добренько обома руками і знову суне до полум'я. Аж доки вигнав зашпори* (Григір Тютюнник).

2. *перен.* Переживання, страх, душевний біль. [Р о к о т а:] *Мовчи, Худолію! Та невже меж юнаками не знайдеться такого, щоб нагнав борцеві зашпорів?* (М. Кропивницький).

(1) За́шпори відійшли́ *у кого і перев. без дод.:* а) у кого-небудь припинився біль від морозу, холоду (звичайно в пальцях рук, ніг). — *Форель водиться тільки в гірських ріках, .. — оповідала Устина, зливаючи йому на руки холодну воду, щоб одійшли зашпори* (С. Чорнобривець); б) *(перен.)* хто-небудь заспокоївся від душевного болю. *Горпищенко при згадці про старшу дочку, в якої заміжжя склалось не зовсім вдало, спохмурнів. — Рано патякати про весілля. Ще від тієї зашпори не відійшли* (О. Гончар); **(2) За́шпори захо́дять / зайшли́** *кому і перев. без дод.:* а) кого-небудь охоплює відчуття гострого болю від морозу, холоду (звичайно у пальцях рук, ніг). *Тіло затерпло, а серце почало шалено битися. Воно гнало по тілу кров, аж у пальці заходили зашпори* (І. Багряний); *Пальці змерзли, аж зашпори заходять; довелося снігом розтирати* (В. Барка); *Як зайшли ж мені зашпори — і матінечко й ріднесенька! — думала і нігті поодскакують* (А. Тесленко); [С а ш к о:] *Дуже болять ноги, бабусю?* [М о т р я:] *Уже одходять. Зашпори зайшли, а я подумала, що обморозила* (З. Мороз); б) *(перен.)* кого-небудь охоплює почуття душевного болю. *Мабуть, тобі вже, мій сину, зашпори в душу зайшли* (Л. Костенко).

ЗАШПО́РТАТИСЯ, аюся, аєшся, *док., розм.* 1. Почати шпортатися (у 1, 2 знач.). *"Десять склянок!" — подумав Климко і уявив купку солі, величеньку таку. І зашпортався мерщій у кишені, добуваючи гроші* (Григір Тютюнник).

2. Док. до **шпо́ртатися** 3. *Маргарита кинулась бігти, зашпорталась у високій траві, ледь не впала* (О. Тесленко); *Я зашпортався за виступаючий корінь і повалився на землю* (Любко Дереш).

ЗАШПОРТНУ́ТИСЯ *див.* **зашпо́ртуватися.**

ЗАШПО́РТУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.,* **ЗАШПОРТНУ́ТИСЯ,** ну́ся, не́шся, *док., розм.* Те саме, що **шпо́ртатися** 3. *Гапочка зовсім підтоптала свої ніжки. Очі в неї злипалися од втоми, вона зашпортувалася на рівній дорозі і раз таки впала* (Ю. Яновський); *Садами і городами, зашпортуючись у спориші й падаючи, я добіг до саду тітки Насті і зупинився перевести дух* (А. Михайленко); *Дівчина йде дуже швидко. Вона не бачить вибоїн під ногами, — ось зашпортнулася, не оглянулась, підтюпала* (О. Кундзич); *Хтось зашпортнувся, хтось скрикнув від болю* (В. Малик); // Зачіплюватися за що-небудь. *Вони* [гусенята] *дріботіли червоними ніжками слідом за гускою, зашпортувались об траву, падали, підводились і бігли далі* (А. Шиян); *Несло* [дівча] *колись його* [Андрійка] *на рученятах через подвір'я, зашпортнулось за Рябка .. й полетіло з дитиною* (М. Коцюбинський); *Зашпортнувся* [Яремко] *за грудку на дорозі, впав, але зразу підхопився, рвонув слідом за графом* (С. Тельнюк).

ЗАШПУНТО́ВАНИЙ, а, е, *спец.* Дієпр. пас. до **зашпунтува́ти.** *Зашпунтована стеля; Зашпунтована пляшка;* * Образно. *Довго Іван не міг заснути тої ночі, а й у сні бачив нещасну муху, зашпунтовану в дереві* (І. Франко).

ЗАШПУНТО́ВУВАННЯ, я, *с., спец.* Дія за знач. **зашпунто́вувати.** *Зашпунтовування дощок; Зашпунтовування пляшок.*

ЗАШПУНТО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАШПУНТУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док., що, спец.* 1. Робити шпунти, виступи або пази на ребрах дощок; шпунтувати (у 1 знач.). *Зашпунтовувати дошки для підлоги.*

2. *заст.* З'єднуючи дошки, бруси і т. ін. за допомогою шпунтів *(див.* **шпунт**[1] 2), надійно закривати що-небудь. *Побачити когось з ченців Мокієві не вдалося. Вони сиділи високо в горі, в печерній церкві, наглухо зашпунтувавши сходи* (Ю. Мушкетик).

3. Закривати що-небудь шпунтом *(див.* **шпунт**[1] 3). — *Хочеш меду? Зашпунтую лип'яночку або дві* (М. Стельмах); * Образно. *Що? може напечеш гарячих буханців, Заколеш підсвинка та м'ясом нагодуєш Калік, сиріток і старців, Та тим і пельку ти кирпатій* [смерті] *зашпунтуєш?* (П. Гулак-Артемовський).

ЗАШПУНТО́ВУВАТИСЯ, ується, *недок.,* **ЗАШПУНТУВА́ТИСЯ,** у́юся, у́єшся, *док.* 1. *тільки недок., спец.* Пас. до **зашпунто́вувати.** *Стіни в лазнях зашпунтовуються переважно липовими дошками* (із журн.).

2. *тільки док., перен., заст.* Надійно зачинитися, закритися. *В замку Корсунськім зашпунтувались* (Сл. Б. Грінченка); *Гонець сказав, що запорожці зашпунтувалися в куренях* (Ю. Мушкетик).

ЗАШПУНТУВА́ННЯ, я, *с., спец.* Дія за знач. **зашпунтува́ти.** *Зашпунтування підлоги; Зашпунтування бочок з вином.*

ЗАШПУНТУВА́ТИ *див.* **зашпунто́вувати.**

ЗАШПУНТУВА́ТИСЯ *див.* **зашпунто́вуватися.**

ЗАШПУРЛЯ́ТИ, я́ю, я́єш, *док., розм.* Почати шпурляти. *Сусідка зі злістю зашпурляла грудками землі, виганяючи курей з городу* (із журн.); * У порівн. *У шибки сердито й грізно заторохтів град, немов хтось зашпурляв дрібним камінням* (з газ.).

ЗАШПУРНУ́ТИ, ну́, не́ш, *док., що, розм.* Шпурнути кудись далеко або за що-небудь. *Малюк хитро блискав допитливими оченятами, тримаючи в руках телефон, доки не зашпурнув його за диван* (з газ.); * Образно. *На шматки порізав свою душу й зашпурнув їх ген-ген я од себе...* (В. Сосюра).

ЗАШРУБУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *док., що, діал.* Док. до **шрубува́ти.** *Зашрубувати гайку; Зашрубувати шуруп.*

ЗАШТАБЕЛЬО́ВУВАННЯ, я, *с., спец.* Дія за знач. **заштабельо́вувати.** *Для заштабельовування залізних рейок та швидкого ремонту залізничного полотна була задіяна спеціальна бригада* (з газ.).

ЗАШТАБЕЛЬО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАШТАБЕЛЮВА́ТИ,** ю́ю, ю́єш, *док., що, спец.* Те саме, що **штабелюва́ти.** *Перед пакуванням паркетну дошку спочатку заштабельовують, а потім укладають в картонні лотки, які запаюються полімерною плівкою* (з навч. літ.); *За пару днів односельчани вирубали й заштабелювали поламані буревієм дерева, розчистили вулиці та дороги* (з газ.).

ЗАШТАБЕЛЮВА́ННЯ, я, *с., спец.* Дія за знач. **заштабелюва́ти.** *Правильне заштабелювання дощок убезпечить їх від псування, якщо вони зберігаються у вологому місці* (із журн.);

Нове обладнання для заштабелювання паркету значно спростило процес його подальшого пакування (з газ.).

ЗАШТАБЕЛЮВА́ТИ *див.* **заштабельо́вувати.**

ЗАШТАБУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *що, спец.* Док. до **штабува́ти.** *Для міцності та надійності металевої конструкції її деталі варто заштабувати* (з навч. літ.).

ЗАШТАМПО́ВАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **заштампува́ти** 1. *Мені було боязко ворушити минуле, тому рука не піднімалася вкинути заштампований конверт у поштову скриньку* (з газ.).

2. Дієпр. пас. до **заштампува́ти** 2. *Дитячі малюнки, оригінальні й не заштамповані буденними стереотипами, найповніше розкривають творчий потенціал особистості* (з навч. літ.).

ЗАШТАМПО́ВАНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **заштампо́ваний** 2. *Заштампованість мистецтва калічить людське мислення, гальмує розвиток індивідуальності* (із журн.).

ЗАШТАМПО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАШТАМПУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док., що.* 1. Те саме, що **штампува́ти** 2, 3. *У бібліотеці всі нові надходження заштамповують і присвоюють їм шифр* (з навч. літ.); *Директор швидко підписав і заштампував заяву* (із журн.).

2. *перен.* Робити звичним, неоригінальним, заяложеним. *У якусь мить я відмовився від нових форм і свіжих ідей, заштампував усім відомі й передбачувані сюжети* (з газ.).

ЗАШТАМПУВА́ТИ *див.* **заштампо́вувати.**

ЗАШТА́ТНИЙ, а, е, *заст.* Який не входить до штату (*див.* **штат**[2] 1); позаштатний. *У сіни вступив Іван Радивиловський, а за ним старий заштатний дяк Степан Яроцький* (І. Нечуй-Левицький); *Батько його, сивий дідусь, заштатний батюшка, слабував дуже тоді, і він приїхав одвідати його* (А. Тесленко).

Зашта́тне мі́сто <Зашта́тний го́род (городо́к)> *див.* **місто**[1].

ЗАШТЕМПЕЛЬО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **заштемпелюва́ти.** *Заштемпельовану кореспонденцію, не пропущену військовою цензурою, конфісковували* (з наук. літ.); *Олеся тремтячими руками відкривала заштампельовану бандероль, а перед очима стояла сестра, яку вже кілька років не бачила* (із журн.).

ЗАШТЕМПЕЛЬО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАШТЕМПЕЛЮВА́ТИ,** юю, юєш, *док., що.* Те саме, що **штемпелюва́ти.** *Мене взяли на польову пошту ще дівчиськом, де я заштемпельовувала тисячі білих трикутників* (з мемуарної літ.).

ЗАШТЕМПЕЛЮВА́ТИ *див.* **заштемпельо́вувати.**

ЗАШТИЛІ́ЛИЙ, а, е, *мор.* Який перебуває у стані штилю; спокійний (про море). *Заштилілий океан виблискував золотом західного сонця* (із журн.); *Заштиліле море лише зрідка ліниво похлюпувало дрібними хвильками* (з газ.).

ЗАШТИЛІ́ТИ, іє, *док., мор.* Стати спокійним (про море). *Ніч була грозовою, але на ранок море заштиліло* (з газ.); // *безос. Після заходу сонця заштиліло* (з мемуарної літ.).

ЗАШТИФТО́ВАНИЙ, а, е, *спец.* Дієпр. пас. до **заштифтува́ти.** *Заштифтована конструкція; Заштифтована шайба.*

ЗАШТИФТО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАШТИФТУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док., спец.* Скріплювати за допомогою штифтів. *Для надійності та безпечності конструкції маховик заштифтовують* (із журн.); *Після кріплення генератора до рами дизеля їх необхідно заштифтувати* (з навч. літ.); *Заштифтувати зуб.*

ЗАШТИФТУВА́ТИ *див.* **заштифто́вувати.**

ЗАШТОВХА́ТИ, а́ю, а́єш, *док., розм.* 1. *кого.* Почати штовхати. *Хлопці заштовхали один одного: — Ти, не шуми! Чого шумиш?* (І. Микитенко); *Раптом, схопивши дівку за стан, закружив* [Козак Мамай] *її, засмикав, заштовхав* (О. Ільченко).

2. *кого.* Штовхаючи, завдати болю, ослабити. *Коли хвору курку вчасно відокремити і добре доглянути, то за кілька днів вона видужає, інакше її заштовхають інші птахи, і тоді лишається тільки одне: вибракувати її* (з газ.); // *перен.* Грубо ставлячись до кого-небудь, зробити несміливим, позбавити власної волі. *Хай вони, ті, що б'ють тебе, ідуть у тюрму. А будеш жаліти, то вони тебе так заштовхають, що й чоловіком не будеш* (В. Винниченко); *При його* [Романа] *м'якому характерові іншим, зубатішим, здається, легко було б заштовхати, перетворити в попихача, проте насміхатися з нього, скривдити його ніхто не наважується* (О. Гончар).

3. *кого, що.* Те саме, що **заштовхну́ти.** *Ольга сиділа в кріслі, бачила, як батько став на коліна, щоб витягти туфлі з-під ліжка (Мариня, прибираючи, заштовхала їх під саму стіну)* (Ірина Вільде); *Сивоока заштовхали у візок, спереду сів Ситник, ховаючись під будою, по якій торохтів краплистий дощ* (П. Загребельний); *— Тягніть його сюди. Мене заштовхали, і я опинився біля отця Єлисея* (Ю. Мушкетик); *Ротмістр хутко обернувся й заштовхав до намету двох дядьків* (В. Чемерис).

ЗАШТОВХНУ́ТИ *див.* **зашто́вхувати.**

ЗАШТО́ВХУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАШТОВХНУ́ТИ,** ну́, не́ш, *док., кого, що.* Поштовхами заганяти, засувати, запихати кого-, що-небудь кудись. *Він длубався в перекинутому догори дном човні, вогнища не розкладав — конопатив. Викладав рядочками клоччя, кінцем ножа заштовхував у щілини* (Ю. Мушкетик); *— Ми тебе довеземо, — сміявся жандарм. Він заштовхував чоловіків на вантажну машину, а його колега рахував нещасних...* (із журн.); *Намет був ще вогкий, тому я просто згорнув його, заштовхнув у рюкзак* (В. Діброва); * Образно. *Кожен погляд заштовхував її у німоту — затишну, віддалену і прохолодну* (Любко Дереш).

ЗАШТО́ПАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **зашто́пати.** *Костюми були випрасувані й акуратно розвішані, а дірки старанно заштопані* (Ю. Мокрієв); *Мені назустріч простував чоловік у витертій, навіть подекуди заштопаній шинельці* (Валерій Шевчук); *Хлопчина вже не плакав, а натомість показував усім пошкоджену руку, заштопану, залиту зеленкою й ретельно забинтовану* (з газ.); // **зашто́пано,** *безос. пред. Дірки від куль заштопано суровими нитками* (М. Циба).

ЗАШТО́ПАТИ *див.* **зашто́пувати.**

ЗАШТО́ПОРИТИ, рю, риш, *ав.* Док. до **што́порити.** *Він рухом перевіреним і звичним Між хмарами заштопорить літак* (К. Герасименко).

ЗАШТО́ПУВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **зашто́пувати.** *Було вже далеко за північ, а матуся ще сиділа над заштопуваним новорічним костюмом* (із журн.); *Фельдшер викликав до медпункту хірурга, бо заштопувана рана кровила* (з газ.).

ЗАШТО́ПУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **зашто́пувати.** *Заштопування великої дірки варто розпочати із зашивання її країв* (з навч. літ.); *Косметична хірургія передбачає не просто заштопування порізів, а їх майстерне зашивання, щоб шрами були мінімальними* (з газ.).

ЗАШТО́ПУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАШТО́ПАТИ,** аю, аєш, *док.* 1. *що.* Штопаючи, зашивати дірку, лагодити що-небудь. *У дитинстві не раз доводилося заштопувати штани та сорочки, бо ж усі хлопці лазили по деревах* (з газ.); *Хто ж без мене догляне Сашка? Хто зварить їсти, хто випере білизну, заштопає панчохи? Хто?* (Б. Антоненко-Давидович); *Якби так нас прославляли, я б прибіг з роботи І пірнув би з головою в домашні турботи. Швидко виправ би білизну, наварив би супу, Заштопав би всі панчохи — отакенну купу!* (П. Глазовий).

2. *кого, що, розм.* Зашивати рани, лікувати пораненого. *З воскресінням вас, Гурійовичу! Оце я розумію: тільки заштопали чоловіка — уже він і на коні!.. Вчора під ножем, сьогодні на ногах!* (О. Гончар).

ЗАШТО́ПУВАТИСЯ, ується, *недок.* Пас. до **зашто́пувати.** *Невеликі дірочки на тонкій тканині заштопуються повільно, бо стібки треба робити маленькі й густі* (з газ.); *Глибокі порізи не просто заштопуються, а вимагають повноцінного післяопераційного контролю* (із журн.).

ЗАШТО́РЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **зашто́рити.** *Погляд Заболотної мимовіль ковзнув по зашторених вікнах* (О. Гончар); *На стіні, між сейфом і шафою для одягу, висіла акуратно зашторена карта* (В. Малик); *В опочивальні було сутінно й тихо. Масивні стіни, зашторені віконниці — все оберігало* (Г. Колісник); *Шлойма потягнув на себе двері й увійшов у напівтемний зашторений простір палати* (О. Ірванець); // **зашто́рено,** *безос. пред. Вікна в сусідів постійно зашторено, наче ніхто в будинку не живе* (із журн.).

ЗАШТО́РИТИ *див.* **зашто́рювати.**

ЗАШТОРМИ́ТИ, и́ть, *док.* Почати штормити (про море). *Сонце сховалося за хмару, море заштормило, зашипіло, зі злістю шпурляючи піну на берег* (із журн.); // *безос. Так захопився* [Павло] *вловами, що й не помітив, як заштормило, як крута хвиля ударила в борт і море люто запінилось і застогнало* (В. Кучер).

ЗАШТО́РЮВАТИ, юю, юєш, *недок.,* **ЗАШТО́РИТИ,** рю, риш, *док., що.* Закривати шторами що-небудь (перев. вікно). *Хлопчик попросив маму не зашторювати цієї ночі вікно, бо він хоче побачити Морозка* (із журн.); *Хлопці зашторили вікно і випробували установку, одну за одною міняючи касети* (Г. Усач); *Пронизувало* [сонце] *промінням кімнатку, а зашторити вікно не можна – задуха ще більша* (Ю. Мушкетик).

ЗА́ШТРИК, у, *ч., зах.* Укол (у 3 знач.); застрик. *Лікарка тремтячим голосом звеліла фельдшеру: — Відведіть його в палату і дайте заштрик* (Т. Осьмачка).

ЗАШТРИ́КАТИ, аю, аєш, *док., розм.* Почати штрикати (у 1–3 знач.). *Хлопець завзято заштрикав вилами в копицю сіна* (з мемуарної літ.); *Мене засліпило сяйво царських воріт, я знічено притулився плечем до колони, забувши перехреститись, і мене зокола заштрикали похмурі погляди* (Р. Андріяшик); // *безос. Як застудив голову, в ушах заштрикало* (Сл. Б. Грінченка).

ЗАШТРИКНУ́ТИ, ну́, не́ш, *док., що, розм.* Штрикнувши в що-небудь, усунути туди щось. *Біля хати на мене дихала прохолодою верба, яка виросла з напівсухої гілочки, яку я колись заштрикнув у землю* (із журн.); * У порівн. *Все частіше печінка давала про себе знати, ніби хтось заштрикнув ножа під праве ребро* (з газ.).

ЗАШТРИХО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **заштрихува́ти.** *Поліська світлиця висока, жарка — Тут штаб Ковпака. Заштриховані карти* (П. Воронько); *Посуд був оздоблений оригінальним орнаментом у вигляді паралельних та перехресних ліній, що утворюють заштриховані трикутники, своєрідну сітку* (з наук. літ.); * Образно. *Повітря заштриховане між нами навкісними дротами чи дощем...* (П. Мовчан); // **заштрихо́вано,** *безос. пред. На тій схемі все позначено, заштриховано то так, то інак всі ваші архіпелаги: де плантації виноградників, де горох, де огірки* (О. Гончар).

ЗАШТРИХО́ВУВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **заштрихо́вувати.** *Заштриховувані елементи малюнка попередньо були обведені контуром* (з навч. літ.).

ЗАШТРИХО́ВУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **заштрихо́вувати.** *Укладачі карт послуговуються різними видами заштриховування, зафарбовування та умовними знаками* (з наук. літ.); *Однією з вправ, що розвивають моторику дитини, є заштриховування геометричних фігур у певному напрямку* (з навч. літ.).

ЗАШТРИХО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАШТРИХУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док., що.* Штрихуючи *(див.* **штрихува́ти**[1]), покривати певну поверхню. *Щоб не обтяжувати зображення квітки, її пелюстки треба заштриховувати без сильного натиску* (з навч. літ.); *Анатолій дістав із кишені блокнот, намалював невелике коло, заштрихував його косими лініями* (М. Руденко); * Образно. *Воно* [місячне сяйво] *чітко заштриховувало стежку, що в'юнилась у холодну далечінь* (М. Стельмах).

ЗАШТРИХО́ВУВАТИСЯ, ується, *недок.* Пас. до **заштрихо́вувати.** *Уся територія, що картографується, поділяється відповідно до якісних особливостей цих районів на частини, які певним способом зафарбовуються або заштриховуються* (з наук. літ.); *Об'ємне зображення спочатку виконується контурними лініями, а потім заштриховується* (з навч. літ.).

ЗАШТРИХУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **заштрихува́ти.** *На картах соціально-економічного районування напрямки сільськогосподарського виробництва позначають за допомогою заштрихування окремих регіонів* (з навч. літ.).

ЗАШТРИХУВА́ТИ *див.* **заштрихо́вувати.**

ЗАШТУКАТУ́РЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **заштукату́рити.** *Зараз перед ним був тупик, суцільна стіна з старанно заштукатуреною поверхнею, навіть без жодного натяку на якусь шпаринку* (М. Дашкієв); *А внизу над підлогою відлупався також шматок тиньку, з-під якого виглядає інше мальовидло* [зображення], *напевне, старше, первісне, яке чомусь хтозна-коли було заштукатурене* (Р. Федорів); // **заштукату́рено,** *безос. пред. Стіни будинку добре утеплено й заштукатурено* (з газ.).

ЗАШТУКАТУ́РЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **заштукату́рити.** *Після якісного заштукатурення та фарбування стін кімната здавалася вищою й просторнішою* (з газ.).

ЗАШТУКАТУ́РИТИ *див.* **заштукату́рювати.**

ЗАШТУКАТУ́РЮВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **заштукату́рювати.** *Заштукатурювану поверхню необхідно попередньо підготувати, зачистивши від старого покриття* (із журн.).

ЗАШТУКАТУ́РЮВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **заштукату́рювати.** *Заштукатурювання внутрішніх стін цементними розчинами не бажане в приміщеннях з підвищеною вологіс-*

тю (з навч. літ.); *Штукатурка призначена для високоякісного заштукатурювання стель і стін зі звичайною твердою основою, а також поверхонь з пінополістиролу* (з мови реклами).

ЗАШТУКАТУ́РЮВАТИ, юю, юєш, *недок.,* **ЗАШТУКАТУ́РИТИ,** рю, риш, *док., що.* Покривати штукатуркою що-небудь (стіни, стелю і т. ін.); штукатурити, затиньковувати. *Для підвищення звукоізоляції щілини в кам'яних стінах заштукатурюють* (з навч. літ.); *Мовчки, похмуро заклали назад цеглини, заштукатурили* (Ю. Збанацький); *Впевнений, до цих будівель вже ніколи не повернуться майстри та ґазди, і ніхто мої панно не заштукатурить* (Любко Дереш).

ЗАШТУКАТУ́РЮВАТИСЯ, юється, *недок.* Пас. до **заштукату́рювати.** *Після завершення монтажу електропроводки всі борозни заштукатурюються цементним розчином або алебастром* (з навч. літ.); *За зиму в старих церковних стінах утворюються тріщини, які спочатку заштукатурюються, а потім забілюються* (із журн.).

ЗАШТУКО́ВАНИЙ, а, е, *крав.* Дієпр. пас. до **заштукува́ти** 1. *Наступного дня кожух був майстерно заштукований, сорочка випрана й випрасувана* (із журн.).

ЗАШТУКО́ВУВАННЯ, я, *с., крав.* Дія за знач. **заштуко́вувати** 1. *Для заштуковування шкіряних виробів використовують спеціальні шви, які забезпечують естетичний вигляд виробу і його міцність* (з газ.).

ЗАШТУКО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАШТУКУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док.* 1. *що, крав.* Майстерно зашивати або залатувати дірки, роблячи шов непомітним; штукувати. *Дівчина була непоказна й до роботи не дуже, однак одній їй у селі вдавалося заштукувати кожух так, наче й дірки на ньому не було* (з газ.).

2. *тільки док., кого, що, розм.* Зашиваючи рану, лікувати. *Лікар перший поспішив порадувати свого нетерплячого пацієнта. — От ви вже й готові, друже мій. Заштукували ми вас міцно, навіть і знаку не лишилося* (Я. Качура); *Потім привезли аж із Знам'янки лікаря із зав'язаними очима, здорового, схожого на ветеринара чолов'ягу, котрий, одначе, заштукував Воронові розірвану вену* (В. Шкляр).

ЗАШТУКО́ВУВАТИСЯ, ується, *недок., крав.* Пас. до **заштуко́вувати** 1. *Найчастіше у штанях заштуковуються кишені, які часто протираються гаманцями чи дрібними грішми* (з газ.).

ЗАШТУКУВА́ТИ *див.* **заштуко́вувати.**

ЗАШТУ́РХАНИЙ, а, е, *розм.* Дієпр. пас. до **зашту́рха́ти** 2, 3. *Під пекучим літнім сонцем неквапливо додому поверталися вівці, натомлені, заштурхані* (із журн.); *Дуже заштурханий та засіпаний зо всіх боків панськими посіпаками, не мав я в серці левиної відваги* (О. Гончар).

ЗАШТУ́РХА́ТИ, у́рха́ю, у́рха́єш, *док., розм.* 1. *кого.* Почати штурхати. *Івась заштурхав сонного батька* (із журн.).

2. *кого, що.* Док. до **шту́рха́ти.** *Війт обережно дрючком заштурхав серпа у вогонь, і стали всі стежити, що ж то далі буде* (Ю. Винничук).

3. *кого.* Штурхаючи, завдати болю, ослабити. *Стару Хведору навіть до будинку не впустили, заштурхали прикладами, прогнали з очей* (Іван Ле); // *перен.* Грубо ставлячись до кого-небудь, зробити його несміливим, позбавити власної волі. *Дівчина мала м'яку вдачу, однак заштурхати її, зробити підлабузницею так нікому і не вдалося* (із журн.).

ЗАШУ́ГАНИЙ, а, е, розм. Дієпр. пас. до **зашуга́ти** 2. *З іншого краю столів заволав якийсь зашуганий дідок* (М. Вінграновський); *Друзі-кияни .. згадували, як підступився провінціал зашуганий: "Хлопці, ви не художники?"* (О. Забужко); *Мене насторожує її зашуганий і змарнілий вигляд, темні кола під очима* (А. Дністровий).

ЗАШУГА́ТИ, а́ю, а́єш, *док.* 1. Почати шугати (у 1–4 знач.). *І перед моїми очима ніби по Дніпрі заворушились козацькі чайки, зашугали птицями по воді, миготять, як стріли* (І. Нечуй-Левицький); *Принишкло, засмутилося наше село. В небі жовтокрилими шуліками зашугали ворожі літаки* (Є. Кравченко); *А десь опівночі зненацька зібралася гроза, яка й серед липня нечасто випадає, — зашугали, мовби з рукава сипонув, вогняні літавиці* (О. Забужко); *Вже тьохнуло щось у старому, тоскно млявому тілі, вже зашугала загусла кров* (В. Винниченко).

2. *кого, розм.* Почати шугати (у 5 знач.). *Старші хлопці так зашугали мене страшними історіями, що я навіть боявся поворухнутися в темряві* (із журн.).

ЗАШУКА́ТИ *див.* **зашу́кувати.**

ЗАШУ́КУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАШУКА́ТИ,** а́ю, а́єш, *док., кого, що і без прям. дод., рідко.* 1. Шукаючи, добирати що-небудь потрібне; підшукувати. *Вівчар, що пас громадську отару, зашукував хлопців у поміч* (Панас Мирний).

2. *тільки док.* Почати шукати (у 1 знач.). *З цією божевільною думкою жінка вибігла на балкон, заметалася, зашукала очима по газонах та терасах. Але ті троє, що у цьому дворі .. днювали й ночували, мов під землю запалися* (Г. Тарасюк).

ЗАШУМІ́ТИ, млю, ми́ш; *мн.* зашумля́ть; *док.* 1. Почати шуміти (у 1 знач.). *Зашуміла навколо ліщина, залепетали осики, і якось легше стало на серці* (Леся Українка); *Кілька хвиль пізніше застогнав і зашумів потяг* (О. Кобилянська); *Розтопились сніги, зашуміли ріки в ущелинах, сохли шляхи* (С. Скляренко); *Ледве вскочили в халупу, як відразу ж зашуміла, заплюскотіла степова злива* (А. Дімаров); *Вода радісно зашуміла в потоках, впала-вдарила на лопаті колеса* (Ю. Логвин).

2. Заговорити голосно, збуджено, зчинити шум, крик (звичайно про групу людей). *Зашуміли всі* [селяни] *в хаті. Підводили голови й біля припічка, хмурні, з глибокими зморшками* (А. Головко); *Натовп сколихнувся. Всі раптом загули, зашуміли* (В. Малик); *— Що ти задумав, батьку? — зашуміли козаки* (В. Чемерис); *За столом зашуміли, я не зрозумів: чи схвально, чи осудливо* (Валерій Шевчук); // *безос. Трошки згодом зашуміло по Вкраїні, закипіло, мов у казані* (П. Куліш); *Обушний повернувся до столу, і зараз же в сільраді загуло, зашуміло, мов у бджоляному вуликові* (І. Кириленко).

3. *розм.* Кинутися або побігти кудись, звідки-небудь, утворюючи шум. *Дід Григорій глянув на всіх нас і сам усе зрозумів, — А-х-х, ви ж... Ну!.. Піймаю ж я вас... — Та де там було піймати, як вони* [хлопці] *аж зашуміли з сарая* (І. Микитенко); *— Змова? Кругова порука? Якщо так, завтра всі аж зашумите на кукурудзу!* (О. Гончар).

(1) Зашумі́ло (загу́пало, забриніло) в голові́ *у кого, кому, безос.* — у кого-небудь з'явилося хворобливе відчуття шуму, гупання в голові внаслідок нервового напруження, сп'яніння, перевтоми і т. ін. *В голові в мене забриніло вже, а на серці заскребли такі миші, що, здається, зроду ще так не скребли* (Марко Вовчок); *На розпрощання поставили мо-*

горичу; той злотий, той два — і зашуміло в голові (А. Свидницький); *Від напруження у Тамари зашуміло в голові, замиготіло в очах, і вона впала на руки жінок* (А. Хижняк); *У вухах у мене задзвеніло, в голові зашуміло, загупало* (І. Рябокляч).

◊ **Дзвени́ть (дзво́нить, шуми́ть** *і т. ін.)* / **задзвені́ло (задзвони́ло, зашумі́ло** *і т. ін.)* **у ву́хах (у голові́)** *див.* **дзвені́ти; Зашумі́ла кров** *див.* **кров; (2) Тільки зашумі́ло** *перев. за ким* — уживається для вираження швидкого, миттєвого здійснення чого-небудь (перев. про втечу, зникнення і т. ін.). — *Чкурнете в ліс. Тільки зашумить за вами* (Б. Лепкий); — *Чуєш, Дунько, іншим разом я тебе так би поперла з кімнати, що .. тільки зашуміло б* (Т. Осьмачка); *Розмахнувся Володимир широко, з усією силою, повалив старе древо, тільки зашуміло...* (С. Скляренко); *Коли вони побігли, .. матері й собі рушили за ними. Зарості, пуща — тільки зашуміло* (Б. Харчук).

ЗАШУМУВА́ТИ[1], у́є, *док.* Почати шумувати *(див.* **шумува́ти[1]** 1–3). *За якусь хвилину у міжгір'ї зашумував, запінився потік* (П. Воронько); *І доїть корівку стала Тьотя Поля в холодку. Молоко з руки упало, Полилось, зашумувало, В піну збилося пухку* (М. Познанська); *Але настане хвилина, коли греблю розмиє і вода рине́ться, зашумує, змітаючи все на своєму шляху* (В. Дрозд); *З кухні щось гостро било в ніс, мабуть, квас, що стояв на столі, зашумував* (із журн.); *Бродильний елемент живе в суспільстві, його не вбити, Прийде час — і молоде вино зашумує знову* (П. Колесник).

ЗАШУМУВА́ТИ[2], у́ю, у́єш, *док., рідко.* Почати шумувати *(див.* **шумува́ти[2]**). *Натовп затих, але на мить. Знов загув, зашумував* (А. Головко); *Перший літній ярмарок у Полтаві засинав, щоб разом із світанком, з першою зорею знову зашумувати, завирувати, може, ще дужче, ніж напередодні...* (Б. Левін).

ЗАШУНТО́ВАНИЙ, а, е, *техн.* Дієпр. пас. до **зашунтува́ти.** *Входи компаратора були зашунтовані керамічними конденсаторами* (з наук. літ.); *Зашунтований амперметр вимірює струм силою до десяти амперів* (з навч. літ.); // **зашунто́вано,** *безос. пред. Виводи транзисторів зашунтовано низькоомними обмотками трансформаторів і конденсаторами великих ємностей* (з наук.-техн. літ.).

ЗАШУНТО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗАШУНТУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док., що, техн.* Те саме, що **шунтува́ти** 1. *Ізолятори, на яких підвішують трос, потрібно обов'язково зашунтовувати* (з мови документів); *Обмотки двигуна необхідно зашунтувати конденсаторами* (з навч. літ.).

ЗАШУНТУВА́ННЯ, я, *с., техн.* Дія за знач. **зашунтува́ти.** *Зашунтування обмоток двигуна конденсаторами є однією з умов монтування трифазного генератора* (з наук.-техн. літ.); *Зашунтування пускової кнопки забезпечує безперебійну роботу двигуна* (з навч. літ.).

ЗАШУНТУВА́ТИ *див.* **зашунто́вувати.**

ЗАШУРУВА́ТИ[1], у́ю, у́єш, *док.* 1. *спец.* Почати шурувати (у 1 знач.). *Машиніст став до свого правого крила, помічник зашурував у топці* (В. Кучер).

2. Почати шурувати (у 2 знач.). *Жінка на мить зупинилася, а потім знову зашурувала шваброю по підлозі* (з газ.).

3. Док. до **шурува́ти** 2. *Для покращення адгезії необхідно зашурувати гладкі поверхні* (з навч. літ.).

ЗАШУРУВА́ТИ[2], у́ю, у́єш, *док., що, діал.* Забруднити (одяг). *Носили* [дівчата] *пісок і в кошиках, й на ношах, .. кидали руками й лопатами, зашурували одежу, запорошили собі очі* (Леся Українка).

ЗАШУРХОТІ́ТИ, очу́, оти́ш, *док., чим і без дод.* Почати шурхотіти. *Сухий, змороженний сніг зашурхотів під лижами* (М. Трублаїні); *Перша міна посунулася в ствол. За мить вона уже зашурхотіла в повітрі, віддаляючись* (О. Гончар); *Запалив* [кореспондент] *цигарку, напустив густу хмару диму і, побажавши колезі удачі, зашурхотів плащем — зник* (В. Логвиненко); *Вже зникла пустиня й зашурхотів під колесами крем'янистий шлях передгір'я* (П. Загребельний); *У кущах щось враз зашурхотіло, метнулось, зойкнуло* (В. Нестайко).

ЗАШУШУ́КАТИ, аю, аєш, *док., розм.* Почати шушукати. *Гольцев нахилився до Горобенкового вуха і, бризкаючи слиною, зашушукав: — Я побалакаю з Попинакою, щоб вас тут залишили* (Б. Антоненко-Давидович); *Завжди тиха й спокійна Золотоношка чомусь враз наче набурмосилась, брижами вкрилася, очерети в узбережжі непривітно зашушукали...* (В. Чемерис).

ЗАШУШУ́КАТИСЯ, аюся, аєшся, *док., розм.* Почати шушукатися. *Поснулі студенти заворушились, зашушукались, по аудиторії наче пройшов легенький вітер* (П. Колесник); *Зашушукалися турки, побігли до капітана нашої галери* (С. Тельнюк); *У залі зашуміли, зашушукалися* (О. Бердник); *Від лісу дмухнув вітерець — зашушукалися липи, затріпотіли листочками, розливаючи довкруги п'янкі пахощі* (із журн.).

ЗАЩЕБЕ́НЕНИЙ, а, е, *спец.* Дієпр. пас. до **защебени́ти.** *Попередньо защебенений газон ніколи не просяде й матиме гарну дренажну систему* (із журн.); *Колеса машини невдоволено стрибали по защебенених вибоїнах* (з газ.).

ЗАЩЕБЕНИ́ТИ *див.* **защебе́нювати.**

ЗАЩЕБЕ́НЮВАННЯ, я, *с., спец.* Дія за знач. **защебе́нювати.** *Одним із етапів дренажних робіт на газонах є защебенювання ділянки* (з навч. літ.).

ЗАЩЕБЕ́НЮВАТИ, юю, юєш, *недок.*, **ЗАЩЕБЕНИ́ТИ,** ню́, ни́ш, *док., що, спец.* Засипа́ти щебенем. *Дорога за селом реконструюється, частину полотна вже защебенюють та асфальтують* (з газ.); *Щоб побудувати альпійську гірку, спочатку необхідно викопати під неї котлован та ретельно його защебенити* (з наук.-техн. літ.).

ЗАЩЕБЕ́НЮВАТИСЯ, юється, *недок., спец.* Пас. до **защебе́нювати.** *Глибокі вибоїни на асфальтному полотні спочатку защебенюються, а потім заливаються смолою* (з навч. літ.).

ЗАЩЕБЕТА́ТИ, ечу́, е́чеш, *док.* 1. Почати щебетати (про пташок). *Защебетав соловейко — пішла луна гаєм* (Т. Шевченко); *Понад степом защебетали жайворонки, а в садках почали удудукати чубаті одуди, забуркотіли горлиці...* (А. Кащенко); *Влетіла ластівка, защебетала і вилетіла* (В. Винниченко).

2. *перен.* Почати швидко і дзвінко говорити. *На другий день Олеся прокинулась і весело защебетала до чоловіка* (І. Нечуй-Левицький); *Дітвори ще нема, але за кілька хвилин вона вже защебече в коридорі, залі, на веранді в садку* (Б. Антоненко-Давидович); *При тих словах у сінях защебетали дівчатка й ластів'ятами впурхнули до хати* (Микита Чернявський).

ЗАЩЕ́БНЕНИЙ, ЗАЩЕ́БНУТИЙ, а, е, *діал.* Дієпр. пас. до **защебну́ти.** *Торкнув* [Тарас] *ногою раму, — та не була*

защебнута, — й поліз вікном до хати (Василь Шевчук); *Це була величезна камера — на сорок п'ять ліжок по обидва боки. Кілька вільних защебнених ліжок висіло на стіні* (Олесь Досвітній).

ЗАЩЕБНУ́ТИ *див.* **защіба́ти.**

ЗАЩЕ́БНУТИЙ *див.* **заще́бнений.**

ЗАЩЕБНУ́ТИСЯ *див.* **защіба́тися.**

ЗАЩЕДРУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *док.* 1. Док. до **щедрува́ти.** *— Спасибі, діточки, що защедрували нашій хаті і нам... — жебонить жіночий голос* (М. Стельмах); *— Ходімо лишень надвір та защедруємо під вікном паніматці, ачей, до столу покличе!* (В. Малик).

2. Почати щедрувати. *Дівчата рядочком стали коло порога, защедрували тоненькими дитячими голосами* (із журн.); *Защедрувала студентська молодь у Харкові, Полтаві, Дніпропетровську, Хмельницькому, Львові... Повсюдно підхопили по Україні новорічні святкові співанки й сільські школярі* (з газ.).

ЗАЩЕМИ́ТИ *див.* **защемля́ти.**

ЗАЩЕМИ́ТИСЯ *див.* **защемля́тися.**

ЗАЩЕМІ́ТИ, ми́ть; *мн.* защемля́ть; *док.* 1. Почати щеміти (у 1 знач.). *Тепер проводирем мав бути менший, бо в воді довго не блиматимеш, очі защемлять* (І. Білик); *Кинувся* [Сулима] *по східцях до маленьких дверей, щосили затарабанив кулаками... Бив доти, доки не защеміли кісточки пальців* (В. Чемерис); // *безос. У мене защеміло в горлі, а тут ще шия почала боліти од шапки* (О. Довженко); *Вона* [рослина] *вп'ялася йому в пальці, пирснула коричневою рідиною. Сильно защеміло* (О. Бердник); *— Еге... — ледве встиг я це сказати, як — бац! — з очей у мене посипалися іскри. Бац! Бац!.. Аж у потилиці защеміло* (В. Нестайко).

2. *перен.* Почати щеміти (у 2 знач.). *Защеміло у Богуна серце. Тяжко йому було з вірним товаришем навіки розлучатися* (А. Кащенко); *Довбуш пригадав, скільки натерпів він образ і насмішок через свою негарну вроду, і серце його знову защеміло* (С. Васильченко); // *безос. І від цієї думки у грудях так тяжко здушило, так сумно защеміло, що він влить зупинився й пошукав очима, де б спертися на що-небудь або сісти* (В. Винниченко); *Защеміло коло серця, а в грудях стала пустка* (Б. Антоненко-Давидович).

◊ **Душа́ боли́ть (щеми́ть, я́три́ться** *і т. ін.)* / **заболі́ла (защемі́ла, зая́три́лася** *і т. ін.) див.* **душа́.**

ЗАЩЕ́МЛЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **защеми́ти.** *Для дослідження пружнопластичних деформацій часто використовують плоскі зразки листових матеріалів у вигляді сферичних або еліптичних сегментів, жорстко защемлених по контуру* (з наук. літ.); *У слизовій оболонці защемленої кишки при збереженому кровопостачанні можуть виникати незворотні зміни* (з навч. літ.); // **заще́млено,** *безос. пред. Кожну дошку, кожну планку защемлено між чужими: аж смола від цього виступає, мов піт* (Ю. Яновський).

△ **Заще́млена гри́жа** *див.* **гри́жа**[1].

ЗАЩЕ́МЛЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **защеми́ти** і стан за знач. **защеми́тися.** *Розрізання металевих листів потрібно виконувати вертикально, щоб уникнути защемлення диска болгарки* (з наук.-техн. літ.).

△ **(1) Заще́млення гри́жі,** *мед.* — ускладнення грижі, яке супроводжується порушенням кровообігу в тканинах і різким болем. *Защемлення грижі частіше виникає в людей похилого віку, ніж у дітей та молоді* (з наук.-попул. літ.); *У більшості випадків защемлення грижі потребує негайного хірургічного втручання* (з навч. літ.); **(2) Заще́млення не́рва,** *мед.* — затиснення нервового закінчення міжхребцевим диском, тілом хребця чи м'язами, що супроводжується різким болем. *Найпоширенішою причиною защемлення сідничного нерва є міжхребцева грижа* (з наук. літ.).

ЗАЩЕ́МЛЮВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **заще́млювати.** *Однією з головних умов безпеки праці на підприємстві є регулярна перевірка защемлюваних пристроїв* (з навч. літ.); *Приєднання заземлювальних провідників до заземлювачів, заземлювального контуру і до защемлюваних конструкцій слід виконувати зварюванням* (з мови документів).

ЗАЩЕ́МЛЮВАТИ *див.* **защемля́ти.**

ЗАЩЕ́МЛЮВАТИСЯ *див.* **защемля́тися.**

ЗАЩЕ́МЛЮВАЧ, а, *ч.* Прилад, признач. для защемлювання чого-небудь. *Після закінчення ремонтних робіт на повітряних лініях необхідно зняти защемлювачі з проводів* (з навч. літ.).

ЗАЩЕМЛЯ́ТИ, я́ю, я́єш, **ЗАЩЕ́МЛЮВАТИ,** юю, юєш, *недок.*, **ЗАЩЕМИ́ТИ,** млю, ми́ш; *мн.* защемля́ть; *док., кого, що.* Затискувати кого- або що-небудь між чимсь. *Міжхребцева грижа може защемлювати корінці спинного мозку, що викликає рефлекторні, компресійно-корінцеві, судинно-корінцеві та спинальні синдроми* (з наук. літ.); *Гусак норовив защемити дзьобом край чорної, з довгими шовковими китицями хустини, якою розмахувала висока, дебела Дарка Боровик* (М. Малиновська); *Знову з'явився той біль, білий, як хорт, що скавучить, защемивши лапу у пастці* (Валерій Шевчук); // *безос. Чудило! Можна ж було легко що-небудь вигадати — наприклад, упав і вдарився чи їхав у переповненому автобусі і дверима защемило абощо* (В. Нестайко).

ЗАЩЕМЛЯ́ТИСЯ, я́ється, **ЗАЩЕ́МЛЮВАТИСЯ,** юється, *недок.*, **ЗАЩЕМИ́ТИСЯ,** и́ться; *мн.* защемля́ться; *док.* 1. Піддаватися защемленню; ставати защемленим. *Якщо у вас часто защемлюються нерви в поперековому відділі, це може стати причиною дегенеративних процесів у хребцях* (із журн.).

2. *тільки недок.* Пас. до **защемля́ти, заще́млювати.** *Знімна коробка складається з корпусу, куди вкладається фільтрувальний шар, і кришки, яка щільно вставляється в корпус і защемляється в ньому* (з наук.-техн. літ.).

ЗАЩЕПИ́ТИ *див.* **заще́плювати.**

ЗАЩЕ́ПЛЕНИЙ, а, е, *діал.* Дієпр. пас. до **защепи́ти.** *Найбільше онук любив поласувати грушами із защепленої дідусем дички* (із журн.); *Ще змалечку защеплений йому погляд, що лиш той людина, хто має диплом і золотий ковнір, виробив в нім переконання, що він чоловік гіршого типу* (Л. Мартович); // **заще́плено,** *безос. пред. Українські старшини спостерігали все, бачили ознаки розкладу і глум з них... Одначе їм вже добре защеплено почуття дисципліни* (І. Багряний).

ЗАЩЕ́ПЛЕННЯ, я, *с., діал.* Дія за знач. **защепи́ти.** *У вересні 1927 року митрополит організував масове защеплення дорослого населення від туберкульозу, бо через повені в Карпатах це захворювання було дуже поширеним* (із журн.).

ЗАЩЕ́ПЛЮВАТИ, юю, юєш, *недок.*, **ЗАЩЕПИ́ТИ,** еплю́, е́пиш; *мн.* заще́плять; *док., кого, що, діал.* Прищеплювати. *— Фізик приїхав віспу щепити і защепив усі діти* (І. Франко); *Матвій оповідає, яку* [яблуньку] *де знайшов, як защепив, як посадив* (У. Самчук); *Ріс як нешлюбний син. Веселий*

єзуїт Защеплював йому старопрестольну віру (М. Зеров); *Отець Василь за півгодини .. встиг розпитати у Раїси, хто вона й звідки, і злегка докорити покійній вчительці, що не вміла защепити молодшому поколінню духу покори* (М. Коцюбинський).

ЗАЩЕ́ПНЕНИЙ *див.* **защéпнутий.**

ЗАЩЕПНУ́ТИ *див.* **защіпáти.**

ЗАЩЕ́ПНУТИЙ, *рідко* **ЗАЩЕ́ПНЕНИЙ,** а, е. Дієпр. пас. до **защепнýти.** *Як улетів* [сотник] *у двір та до хорунжевниної хати, та у сіни, та прямісінько у хатні двері, що зачинені і із середини защепнуті були, геп! мов довбнею* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Тихона не було. І на дім до нього заходив Гордій, та хата защепнена знадвору, і кілочок застромлено* (А. Головко); *Підвів* [Федір Іванович] *мене до дзеркала; дивлюсь: козакин мій защепнутий на всі гаплики* (О. Стороженко); // **защéпнуто,** *безос. пред. Всі троє дверей, що з вівтаря в церкву, було зачинено щільно, а царські врата ще й запнуто завісою і гачок защепнуто* (І. Микитенко).

ЗАЩЕПНУ́ТИСЯ *див.* **защіпáтися.**

ЗАЩЕТИ́НЕНИЙ, а, е, *розм.* Який защетинився. *Уже сльози позасихали і на очах, і на ріденькій бороді, і на вусах, і на невмиваних і защетинених щоках під горбатим переніссям* (Т. Осьмачка); *Втомлений після обходу, повільно спускається* [батько] *по камінню, усміхаючись до Натели спітнілим, защетиненим,. кілька днів не голеним обличчям* (О. Гончар); *Павло помітив защетинене повне лице і в бік мотоцикла скошені очі старого* (Є. Пашковський).

ЗАЩЕТИ́НИТИСЯ, нюся, нишся, *док., чим, розм.* Укритися щетиною. *Давно не голене обличчя моє защетинилося майбутньою бородою* (П. Колесник).

ЗАЩИПА́ТИ, áю, áєш, *док.* 1. *кого, що.* Почати щипати (у 1, 4 знач.). *Намагаючись зняти судому, я швидко защипав ногу* (із журн.); *Стара й досвідчена гуска розставила крила, затуляючи своїх гусенят, люто защипала сусідку за литку* (з газ.); *Маленькі жовті клубочки перевальцем вибігли на подвір'я, радісно закахкали, защипали соковиту травневу траву* (із журн.).

2. *перен.* Ви́кликати біль, схожий на пощипування. *Узяв Чіпка, випив... Горілка запекла, защипала в роті* (Панас Мирний); *Кирило, мовчазний і задуманий, волочив засіяний загін, аж доки не сів вечір на оранці і не защипав осінній приморозок в ноги* (Мирослав Ірчан); *Він відкрив очі. Вода защипала, та сльози змили палення в повіках* (Ю. Логвин); // *безос. Кузнецов відчув, як у нього защипало в очах і горло здавили спазми* (А. Головко); *Я відчув, що защипало мені очі, що ось-ось я розридаюся, як хлопчак* (Валерій Шевчук).

ЗАЩИПА́ТИСЯ, áюся, áєшся, *док., розм.* Почати щипатися. *Вигляд у гусака був загрозливий: от-от підбіжить і защипається* (із журн.).

ЗАЩИПНУ́ТИ *див.* **защи́пувати.**

ЗАЩИ́ПУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **защи́пувати** 2. *Защипування мантів здійснюємо хрест-навхрест, з'єднуючи всередині чотири протилежні кінці* (із журн.).

ЗАЩИ́ПУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАЩИПНУ́ТИ,** нý, нéш, *док., що.* 1. Захоплюючи що-небудь щипцями або чимсь подібним, затискувати. *Досвідчені руки кравчині швидко защипували складки тканини спеціальними зажимами* (із журн.); *Щоб вийняти скабку, достатньо надійно защипнути її пінцетом і потягнути* (з газ.).

2. Заліплювати вареники, пироги і т. ін. *Варила дружечка пиріжки, защипувала їх в три ріжки* (Сл. Б. Грінченка); *Дуже добре защипніть краї равіолі, а потім укиньте їх у киплячу воду* (з навч. літ.).

ЗАЩИ́ПУВАТИСЯ, ується, *недок.* Пас. до **защи́пувати.** *У кліпсах застосовуються замки, які надійно защипуються, що дозволяє носити ці прикраси людям з непроколеними вухами* (із журн.); *Краї пиріжків защипуються, щоб начинка добре пропеклася й залишилася соковитою* (з навч. літ.).

ЗАЩІБА́ТИ, áю, áєш, *рідко* **ЗАЩІ́БУВАТИ,** ую, уєш, *недок.,* **ЗАЩЕБНУ́ТИ,** щебнý, щебнéш, *рідко* **ЗАЩІБНУ́ТИ,** щібнý, щібнéш, *док., що, діал.* 1. Застібати. *"Пора нам розстатися вже з пануванням", — подумав Аркадій Петрович, защібаючи лівий манжет* (М. Коцюбинський); *Марійка вже була біля порога й защібнула останній ґудзик на шубі, коли задзвонив домашній телефон* (із журн.).

2. Защіпати. *Вона урочисто виходить з хати, защібає двері і прямує вздовж села аж на луги* (М. Стельмах); *Але не встигла вона ще защібнути наруччя, як почула, що круглий, на піваршина заввишки стіл .. валився їй на коліна* (М. Коцюбинський); *Схопив* [обер-лейтенант] *Володю за ліву руку — защебнув на ній один наручник* (В. Малик).

ЗАЩІБА́ТИСЯ, áюся, áєшся, *рідко* **ЗАЩІ́БУВАТИСЯ,** уюся, уєшся, *недок.,* **ЗАЩЕБНУ́ТИСЯ,** щебнýся, щебнéшся, *док., діал.* Застібатися. *Улюблена сукня, як на зло, не защібалася, нагадуючи про зайві сантиметри та кілограми* (із журн.).

ЗА́ЩІБКА, и, *ж., діал.* Защіпка. *Наступивши на мережану тінь хвіртки, хлопець рукою почав шукати защібку* (М. Стельмах); *Покульгав* [Володимир] *чимдуж до дверей, відкинув защібку і спинився на порозі, примружившись від сонця* (Валерій Шевчук); *Муромець розстебнув дерев'яну защібку сіряка й простяг бородатому нетязі півхлібини* (І. Білик); *Жінка радісно засміялася і почала пропихати защібки через петлі* (Г. Колісник).

ЗАЩІ́БНЕНИЙ, ЗАЩІ́БНУТИЙ, а, е, *діал.* Дієпр. пас. до **защібнýти** 1. *Старшина .. стояв біля стола та все засукував рукави своєї защібнутої на гаплики свитки, неначе збиравсь до якоїсь роботи* (М. Коцюбинський); *Жінка не любила, як він до спільного стола приходив без ковніра, гарно золотою спинкою защібнутого, і без пояса, пристойно зав'язаного* (Б. Лепкий); *— Та де я ховаюсь? Я не ховаюся! Ось я — виходжу! І руки по швах, він з'явився увесь: в защібненому на шпильку сірому піджачку, в сірому картузику-шестиклинці і з низкою сірих качок на шиї* (М. Вінграновський).

ЗАЩІБНУ́ТИ *див.* **защібáти.**

ЗАЩІ́БНУТИЙ *див.* **защібнений.**

ЗАЩІ́БУВАТИ *див.* **защібáти.**

ЗАЩІ́БУВАТИСЯ *див.* **защібáтися.**

ЗАЩІПА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **защіпáти** і **защіпáтися** 1. *Переважна більшість дітей до трьох років опановують защіпання ґудзиків і зав'язування шнурків* (з наук.-попул. літ.); *Суперстійкий пропополімерний ліхтар оснащений кліпсою для защіпання на касках і шоломах* (з мови реклами).

ЗАЩІПА́ТИ, áю, áєш, *недок.,* **ЗАЩЕПНУ́ТИ,** щепнý, щепнéш, *док.* 1. *що, на що і без дод.* Брати що-небудь на защіпку. *Уночі вона защіпала на защіпку двері з кухні в світлиці* (Б. Грінченко); *— У нас із вами по суті одна й та ж справа, — сказав Яків Степанович, защіпаючи саквояж* (Ю. Збанацький); *Чіпка ввійшов у двір. Галя зачинила хвіртку, защепнула й повела в свою хатину* (Панас Мирний); *— Як*

лягатимете, не забудьте двері на гак защепнути! (І. Білик); // *кого.* Зачиняти, замикати кого-небудь у такий спосіб. *Давид кинув на лаву шапку і, не підходячи близько, сказав спокійний, але хмурний: — Нас хтось, Маріє, защепнув* (А. Головко).

2. *що, розм.* Застібати. *Панночки поправляли суконки* [сукенки] *на собі, матурист защіпав свій сурдут і пригладжував волосся* (Б. Лепкий); *— Він був в Легіоні, — відповідає, защіпаючи шолом під бородою, Гаран, і він бачить щось, немов вогник, в очах товариша* (О. Лисяк).

ЗАЩІПА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *недок.*, **ЗАЩЕПНУ́ТИСЯ,** щепну́ся, щепне́шся, *док.* 1. Защіпати за собою двері, увійшовши всередину приміщення. *То раділа* [Ївга], *коли хто зайде в хату, і цілу годину, заливаючись сльозами, розказувала про Катрю, жалілася на своє горе невсипуще, то ховалася, защіпалася від людей, боячись, щоб люди не зазирнули в її душу* (Л. Яновська); *Кому б наче я потрібен, а настане ніч — защіпаюсь у хаті на всі защіпки: страшно!* (О. Гончар); *Вона мерщій убігла у кімнату, зачинилась, і чути було, як защепнулась* (Г. Квітка-Основ'яненко).

2. *розм.* Те саме, що **застіба́тися** 1. *Поява худого високого чоловіка середнього віку, котрий скидався на коника-стрибунця либонь через те, що його довгі й тонкі ноги були обтягнуті панталонами, що защіпалися попід колінами і зникали в чоботях, — викликала пожвавлення цілого гурту ловців* (Ю. Винничук); *На нім темно-синя краватка, чорна сорочка і сірі мої обтягуючі кльоші, що насилу йому защіпаються* (І. Карпа).

3. *тільки недок.* Пас. до **защіпа́ти.** *У бабусі хата ніколи не защіпалася, навіть коли її не було вдома* (з газ.).

ЗА́ЩІПКА, и, *ж.* 1. Пристосування для замикання, запирання дверей, вікон, хвірток у вигляді гачка і т. ін. *Стукнула защіпка, і в розчинене вікно полилася на неї* [Христю] *рання прохолода* (Панас Мирний); *Поторгавши за клямку, мій візник напнув плечем, і двері з шумом одскочили з защіпки* (В. Винниченко); *Килина вийшла за ними* [дівчатами]. *Зачинила двері і наділа защіпку* (А. Головко).

2. *розм.* Рухоме металеве, пластмасове і т. ін. пристосування для скріплення чого-небудь (на одязі, чемодані, футлярі і т. ін.); застібка. *Нагнувся* [Малинка] *— щось тріснуло на шиї. Схопився з місця, взявся рукою за манишку — галстук легенько опинився в його руці: защіпка на йому розірвалася* (С. Васильченко); *Мефодієв подав Гордієві найсправжнісінький бінокль в чохлі, з полірованим ремінцем і з блискучою защіпкою* (О. Копиленко); *Сахно, присунувши чемоданчик до себе, потисла защіпку і відкинула покришку* (Ю. Смолич); *Ввесь чохол займав широкий, так само, як і защіпка, мідний хрест, помережаний чоловічками й химерними знаками* (І. Білик).

◊ **Трима́ти (держа́ти) язи́к (язика́) за зуба́ми (на при́в'язі, на припо́ні, на за́шморзі, на за́щіпці)** *див.* **трима́ти.**

ЗАЩІПНИ́Й, а́, е́. Признач. для защіпання. *Інкасаторські торбинки мають спеціальні металеві защіпні механізми* (із журн.).

ЗА́ЩІПОЧКА, и, *ж.* Зменш. до **за́щіпка.** *Труда тихенько, скромно сідає в фотель проти пастора, кладе молитовник із кістяними защіпочками собі на коліна* (В. Винниченко).

ЗАЩІ́ЧНИЙ, а, е. Який міститься за щокою. *Бурундучок з жалем і страхом дивився, як .. розбійник грабував його комору, і не міг зарадити. Чи думав він, .. носивши їх* [горіхи] *в защічних мішечках по одному та по два, що така їх доля стріне?* (І. Багряний).

ЗАЮ́РБИТИСЯ, иться, **ЗАЮРМИ́ТИСЯ,** ю́рми́ться, *док., розм.* 1. Почати юрбитися, юрмитися. *На свята біля ковзанки заюрбилися дорослі й діти* (з газ.).

2. Заповнитися юрбою, юрмою. *Заюрмилась уся площа* (О. Довженко).

ЗАЮ́РБЛЕНИЙ, ЗАЮ́РМЛЕНИЙ, а, е, *розм.* Який заюрбився, заюрмився (у 2 знач.). *Весь майдан заюрмлений народом, і при зброї вистроєна рать* (І. Гончаренко); *У період сезонних депресій багато людей почуває себе самотньо навіть у заюрблених місцях* (із журн.).

ЗАЮРИ́ТИ, рю́, ри́ш, *док., діал.* Почати пустувати, поводити себе вільно, грайливо. *Дідона кріпко заюрила, Горщок з вареною розбила* (І. Котляревський).

ЗАЮ́РМИ́ТИСЯ *див.* **заю́рбитися.**

ЗАЮ́РМЛЕНИЙ *див.* **заю́рблений.**

ЗАЮРТУВА́ТИСЯ, у́юся, у́єшся, *док., діал.* Почати юртуватися (у 1 знач.). *Він помітив, як заюртувалися Єлисей і Мирон, а він усе блукав, буцім не бачачи їхніх стривожених, злих поглядів* (Ю. Мушкетик).

ЗАЮ́ШЕНИЙ, а, е, *розм.* Дієпр. пас. до **заю́шити** 2, 3 і **заю́шитися**. *Проходить красивий Іван — заюшений кров'ю, обшарпаний, одним словом — битий* (Ю. Яновський); *Звір наближався, заюшений піною, змішаною з кров'ю* (В. Гжицький); *У продухвинку між листям, заюшений потом, Сергій бачив під булавою коротеньку тінь* (І. Білик).

ЗАЮШИ́ТИ, ю́шу́, ю́ши́ш, *док., розм.* 1. *тільки 3 ос.* Почати юшити. *В його* [нього] *з носа заюшила кров* (В. Самійленко); *Кров крізь пальці цівкою заюшила* (з мемуарної літ.); *Раптом він запанікував. По скронях заюшив піт, у роті пересохло* (із журн.).

2. *що.* Залити (про кров). *Люди стинаються з людьми... кров річками ллється... заюшила вона всю землю* (Панас Мирний); *Пальці йому враз заюшила кров* (Ю. Смолич); *Кров потекла тонкою цівкою і враз заюшила всю руку аж до ліктя* (К. Гриб).

3. *кого, що.* Закривавити, побити до крові. *— І встиг розглядіти того, хто говорив. Більше того, я знаю, що заюшив його Віктор Михайлович, коли він тікав з заводу під час тривоги...* (Ю. Шовкопляс); *Поки збіглися сусіди, брати вже встигли заюшити один одному носи* (М. Чабанівський); *П'яний Максим лютився, зрештою заюшив комусь пику* (С. Процюк).

ЗАЮШИ́ТИСЯ, ю́шу́ся, ю́ши́шся, *док., чим і без дод., розм.* Залитися (звичайно кров'ю). *— А один син Семенів як підскоче та мене кулаком по пиці лясь! — так я й заюшивсь!* (Б. Грінченко); *З другого взводу хтось умисно виставив угору долоню і, коли вона заюшилась кров'ю, замість шпиталю він потрапив під арешт* (Б. Антоненко-Давидович); *У зв'язаного Теодосія заюшилося кров'ю обличчя, кров текла по бороді, волосся злиплося* (А. Хижняк); *Холоша на лівій нозі заюшилася кров'ю* (В. Малик).

ЗАЯ́ВА, и, *ж.* 1. Чиє-небудь повідомлення, звернення до кого-небудь з викладом якихось відомостей, положень, думок. *Тут автор зразу змушений буде поспішити назустріч критикам з заявою, якщо не про свою цілковиту з ними згоду, то в усякому разі з виявленням радості* (О. Довженко); *Барони й кнехти вельми гаразд знали норов свого імперато-*

ра, вони не чекали подальших його слів, покрили Генріхову заяву радісним ревищем (П. Загребельний).

2. Офіційне звернення, письмове прохання про що-небудь, оформлене за певним зразком, що подається на ім'я офіційної особи, до установи чи організації. *Охочого купити кімнату й обставу він знайде завтра ж, так само й заяву про звільнення подасть* (Г. Косинка); *Ліля — дівчина серйозна і до медичного інституту подала заяву не з примхи* (Ю. Мушкетик).

ЗАЯВИ́ТИ *див.* **заявля́ти.**

ЗАЯВИ́ТИСЯ *див.* **заявля́тися.**

ЗАЯ́ВКА, и, *ж.* 1. Офіційне подання, що містить прохання чи вимогу надати право на що-небудь; замовлення. — *Трактори будуть... Нам треба загодя подати заявку. Що ви на це скажете?* (С. Добровольський); — *Завідувачам відділів подати заявки на подальший номер* (В. Дрозд); *Валюня подав заявку на проект і вимагав негайно починати зйомки* (С. Жадан).

2. *перен.* Перший прояв чого-небудь; повідомлення про намір здійснити, виконати щось. — *Значить, стихійне весілля?* — *спробував пожартувати Федір.* — *Ні, це тільки заявка на весілля,* — *засміялася Ліда* (М. Руденко); *Він* [Василь Васильович] *одразу ж позбирав скалки, але це була вагома заявка на абсолютне лідерство у цій хаті* (В. Кожелянко).

ЗАЯ́ВКОВИЙ, а, е. Стос. до заявки (у 1 знач.). *Для участі в конкурсі заявковий лист необхідно надіслати за вказаною адресою до кінця цього року* (із журн.); *Усі вимоги до заявкової документації опубліковані на сайті компанії* (з газ.).

ЗАЯ́ВЛЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **заяви́ти.** *Організатори ще раз уклінно просять Вас неухильно дотримуватися всіх пунктів орієнтовної програми. Евентуальні зміни будуть заявлені окремо* (Ю. Андрухович); *Позов може бути заявлений протягом трьох місяців з дня, коли позивачі дізналися про порушення їх прав* (з навч. літ.); *Орган державної реєстрації дає змогу попередньо здійснити перевірку заявленого найменування суб'єкта підприємницької діяльності* (з мови документів); // **зая́влено,** *безос. пред. Нам, старим батькам, вже заявлено було, щоб ми .. не втручалися в справи молоді* (Дніпрова Чайка).

ЗАЯВЛЯ́ТИ, я́ю, я́єш, *недок.,* **ЗАЯВИ́ТИ,** явлю́, я́виш, *док.* 1. *що, про кого — що і без дод.* Повідомляти про що-небудь, звертатися до кого-небудь із викладом якихось відомостей, положень, думок. — *Я ж, дійшовши до п'ятого "Б", де якраз урок Павла Степановича, заявляю, що хочу трохи послухати, як навчаються діти* (А. Дімаров); *Усі знають, що Лясков холостяк і вічно буде холостякувати, як сам він заявляв принаймні тисячу разів* (П. Загребельний); *Він пішов сам до старости, щоб заявити йому про своє бажання продовжити в Григорівці обірвані війною досліди над створенням нового сорту пшениці* (Д. Бедзик); // Повідомляти про кого-, що-небудь в адміністративні органи. *Приходжу, а він* [господар] *каже, що думав, що я десь пропав, мою хату оддав другому, а речі хотів нести в поліцію і заявляти про мене* (М. Коцюбинський); — *Завтра піду й заявлю міліції про Арапникова. На цю пропозицію Федора Прохоровича пристали всі* (М. Трублаїні); — *У нас хтось у хліві є. Німецький парашутист. Треба збігати і заявити в сільраду* (Григорій Тютюнник).

2. *що, зах.* Виявляти, показувати що-небудь. *Коли Ґава сказав, що мусить іти, то вона* [Староміська] *заявила йому вдячність цілої родини тим способом, що дала йому на дорогу шість варених яєць* (І. Франко); — *Ну так, я се знаю. Однак...* — *і, усміхнувшись сумно, вона урвала. Мабуть, не хотіла заявити своїх думок, котрі були часом і моїми думками* (О. Кобилянська).

(1) Заявля́ти / заяви́ти права́ *на що* — вимагати визнання своїх прав на що-небудь. *Нація, яка сама себе усвідомила, яка пізнала себе й заявляла права на своє існування, мусила ту свідомість і те право якось реалізувати, претворити в дійсність* (В. Винниченко); *На літературу й мистецтво заявили свої права люди з новими критеріями справедливого і прекрасного, з новим життєвим досвідом, так би мовити, з новим динамічним стереотипом* (з публіц. літ.); **(2) Заявля́ти / заяви́ти прете́нзії (прете́нзію)** *кому і без дод.* — висловлювати які-небудь вимоги до кого-, чогонебудь, скаржитися на кого-, що-небудь. *Микось уже помирився з своїм учителем і сьогодні вже не заявляв мені претензій* (Леся Українка); *Ти ще не спромігся жодного рядка нашкрябати, а вже заявляєш претензії* (П. Запаренко); **(3) Заявля́ти (подава́ти) / заяви́ти (пода́ти) проте́ст** — виступати з заявою (усною або письмовою) про протест, незгоду з ким-, чим-небудь. *Козаки подали на сойм протест* (З. Тулуб); *Чому Кайнаров не йде сюди, щоб заявити протест, звільнити його, Олега, від цього ганебного суду* (П. Загребельний).

ЗАЯВЛЯ́ТИСЯ, я́юся, я́єшся, *недок.,* **ЗАЯВИ́ТИСЯ,** явлю́ся, я́вишся, *док.* 1. *розм.* Приходити, з'являтися (звичайно несподівано). *Суворо наказав Степан Василеві не заявлятись додому, а коли й доведеться там бути, то стерегтись самому, берегти й людей* (С. Скляренко); — *Вже хвилин двадцять минуло, як ти стріляв, а щось ніхто не заявляється до цієї нори* (Є. Доломан); *Григір, як виїхав із села, то й не заявлявся* (Б. Харчук); *Думалось, на часинку, бо вже вечоріло, заявитися другові, умовитись про зустріч завтрашню* (А. Головко); *Перед самою косовицею несподівано заявився в Троянівку Федот Вихор* (Григорій Тютюнник); *Одно ясно: якби був живий* [Ілля] *і не в полоні, то досі б заявився...* (В. Малик).

2. *тільки недок.* Пас. до **заявля́ти.** *У залі судових засідань неодноразово заявлялася вимога захисника щодо звільнення підозрюваного з-під арешту під підписку про невиїзд* (із журн.); // *безос. На лист короля до козаків, щоб вони не вірили Дорошенкові, козацька рада в Корсуні на початку 1671 р. відповіла ухвалою повного довір'я до свого гетьмана й листом до короля, де заявлялося про солідарність козаків із Дорошенком* (з наук. літ.).

ЗАЯ́ВНИК, а, *ч.* Той, хто подав заяву або заявку. *Підприємства та організації, що одержали претензію, зобов'язані задовольнити обґрунтовані вимоги заявника* (з наук. літ.); *Справжність підпису заявника має бути нотаріально засвідчена* (з наук.-попул. літ.); *Якщо заявник додає аудіо- або відеокасету до документів, у протоколі або заяві робиться відмітка про ці матеріали* (з навч. літ.).

ЗАЯ́ВНИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **зая́вник.** — *Отже, їдемо негайно, забираємо заяву. Без Оксани це в принципі можливо, бо заявниця неповнолітня* (А. Кокотюха); *Остаточно питання акредитації вирішує Державна комісія з питань організації біржового сільськогосподарського ринку, яка роз-*

глядає папери, представлені біржею-заявницею (з мови документів).

ЗАЯ́ДЛИЙ, а, е, *розм.* Те саме, що **завзя́тий** 1, 2. — *Одного разу, — розповідав мені один дуже заядлий і дуже справедливий рибалка, — стою на човні з вудками на Дніпрі* (Остап Вишня); *Зозуля .. був заядлим рибалкою, знав усі снасті й способи для риби* (В. Кучер); — *Ви обоє повинні грати заядлих курортників* (О. Сизоненко).

ЗАЯ́КАТИ, аю, аєш, *док., розм.* Почати якати. — *Братця! Хто хоче горілку панську пити? — Я! Я! Я! — Так усі й заякали* (з переказу).

ЗАЯ́КОРЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **зая́корити.** *Величезний транспорт — за молом, але під захистом хвилерізу, — заякорений на два кінці, ліг на борт* (Ю. Смолич); // **зая́корено,** *безос. пред. Човен заякорено надійним ланцюгом* (із журн.).

2. *у знач. прикм.* Який заякорився. *Довго вони* [Наталка з Григорієм] *крутились на однім місці заякорені, не можучи висмикнути ость* (І. Багряний); *Ми сидимо в човнику, що заякорений в потрібному (вважай уловистому) місці Чортория* (В. Чемерис).

ЗАЯ́КОРЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **зая́корити.** *Кожен моряк повинен знати техніку та особливості заякорення судна* (із журн.); *У тих погодних умовах заякорення човна було майже неможливим, але хлопці виявилися сильнішими за морські хвилі* (з газ.).

ЗАЯ́КОРИТИ, рю, риш, *док., що.* Поставити на якір, укріпити якорями. *Дирижабль заякорили. Велика біла сигара ледве погойдувалась. З гондоли впав на землю трап* (М. Трублаїні); *Шакал заякорив човен і закинув вудочку. На креветку спіймався бичок* (О. Сизоненко).

ЗАЯ́КОРИТИСЯ, рюся, ришся, *док.* Стати на якір. *Якийсь корабель бовванів, заякорившись на обрії* (О. Гончар); — *На кормі й на носі, як бачите, вірьовки з каменюками. Заякоритесь там, де скажуть* (В. Нестайко).

ЗАЯ́ЛОВИТИСЯ, иться, *док.* Те саме, що **зая́ловіти.** *Коли корова заяловиться вдома, а Юркові хочеться молока, він мовчки бере тоді кварту й біжить до нанашки — Григорчихи* (П. Козланюк); *Коли в сорок сьомому наша корова заяловилася, сусідка потроху підпоювала нас молоком, хоча й у самої дітей була повна хата* (з мемуарної літ.).

ЗАЯ́ЛОВІТИ, іє. Док. до **я́ловіти**. *Мати .. згадує, що вдома немає чого й повечеряти дитині, бо клята Лиска підвела — мала бути з телям та й знову заяловіла* (Ю. Збанацький); *Важкого сорок четвертого корова заяловіла, Ганна не могла здати молокопоставки* (Ю. Мушкетик).

ЗАЯЛО́ЖЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **заяло́зити.** *В бокові двері кочегарки увійшов машиніст Йосип Грінчак і мовчки сів на заяложену масними спецівками колоду* (С. Чорнобривець); *Вона .. дістала з-за пазухи невеликий вузлик, розгорнула його і, вийнявши звідти заяложений десятками пальців, учетверо складений папірець, подала його керівникові* (Д. Бедзик); // **заяло́жено,** *безос. пред. Сторінки букваря заяложено дрібними пучками першокласників* (із журн.)

2. *у знач. прикм.* Який заялозився (у 1 знач.). *Романко налапав на полиці стару, заяложену граматку, і хлопці подались у стодолу* (М. Коцюбинський); *Пастух Федь подобав більше на медведя, ніж на мужчину: сутулуватий, з малими очима й великою губою, на плечах заяложений кожух, на голові вилиняла шапка* (Б. Лепкий); *Потім видобув* [дядько Степан] *із кишені книжку, одірвав клапоть, витрусив із заяложеного кисета решту тютюну, досипав трохи сухого зілля, що валялося долі, й скрутив цигарку* (В. Підмогильний);

3. *у знач. прикм., перен.* Який заялозився (у 2 знач.). *Це був давно відомий, заяложений анекдот про пройдисвіта-науковця* (Я. Гримайло); — *Міг би сказати, що згоден заплатити своїм життям. Але цей вираз надто заяложений* (М. Дашкієв); — *Бачу, ви сьогодні, любий мій, не в доброму гуморі, — ліниво смакує він заяложений дотеп* (М. Сиротюк); *Тиша віщує бурю. Стара, заяложена істина* (П. Загребельний).

ЗАЯЛО́ЖЕНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **заяло́жений** 2, 3. *Краватка — синя у білий горошок, штучного шовку, характерного тим, що не давався до прання, тому вузол завжди виділявся від решти сильнішою заяложеністю* (В. Кожелянко); * Образно. *Похмуре й дратівниче було її читання з того дня, як біохімік кинув їй у мозок підступну думку про заяложеність кохання* (В. Підмогильний).

ЗАЯЛО́ЖЕННЯ, я, *с.* Дія і стан за знач. **заяло́зити.** *Тільки фартух може врятувати вас від заяложення одягу під час смаження риби* (з газ.); *Заяложення на сторінках рукопису свідчать про те, що ним активно користувалися не одну сотню років* (із журн.).

ЗАЯЛО́ЖУВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **заяло́жувати.** *Олег узявся змінювати запаску, а його заяложувана сорочка з кожною хвилиною все менше була схожа на святкову* (з газ.); *Заяложувана закладинка тисячу разів перекладалася зі сторінки на сторінку захопливого роману* (із журн.).

ЗАЯЛО́ЖУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **заяло́жувати** і **заяло́жуватися.** *Заяложування скатертини й масні плями на стінах говорили самі за себе: діти готували матусі смачний сюрприз* (із журн.); *У майбутньому заяложування паперових грошей не буде проблемою, адже переважна більшість платежів здійснюватиметься безготівково* (з газ.).

ЗАЯЛО́ЖУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗАЯЛО́ЗИТИ,** о́жу, о́зиш, *док., що.* Забруднювати, замазувати чим-небудь масним, пальцями і т. ін.; засмальцьовувати. *До того ще й столи чисті в хазяйок, що як пишеш, то по самі лікті так заялозиш* [сюртук], *наче ковбаси продавав* (А. Свидницький); [Г і л ь з е:] *Дай, я тобі трохи пучки повитираю, а то вовну салом заялозиш* (Леся Українка); // Забруднювати, затирати що-небудь до лиску, довго або неохайно користуючись. — *Оце тисяча обстрьопаними, старими бумажками... Та й заялозили ж їх діди та баби!* (І. Нечуй-Левицький).

ЗАЯЛО́ЖУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.,* **ЗАЯЛО́ЗИТИСЯ,** о́жуся, о́зишся, *док.* 1. Забруднюватися, замазуватися чим-небудь масним, пальцями і т. ін.; засмальцьовуватися. — *Не сідай! замажеш чисте накриття. Дивись! Он твій халат протерся ззаду й заялозився* (І. Нечуй-Левицький); *Добутих перепелів не треба класти у мисливську сітку навалом, інакше пір'я заялозиться і їх буде важко скубти* (з навч. літ.); // Забруднюватися, затиратися до лиску від довгого або неохайного користування. *Ще в ранньому віці дитину треба привчати читати книги тільки чистими руками, щоб аркуші не заяложувалися* (із журн.).

2. *перен.* Втрачати виразність, свіжість від надмірного повторення; ставати заяложеним (у 3 знач.). *Його* [полонез Огінського] *виконували у кав'ярнях і ресторація*х, *під тужливу — з надривами і схлипами — мелодію танцювали закохані*

пари, геніальний твір спрощувався, заяложувався, ставав буденним (Р. Іваничук).

ЗАЯЛО́ЗИТИ *див.* **заяло́жувати.**

ЗАЯЛО́ЗИТИСЯ *див.* **заяло́жуватися.**

ЗАЯРИ́ТИСЯ[1], рю́ся, ри́шся, *док., розм.* Почати яритися *(див.* **яри́тися**[2]*). Прийшов Сірко з саду, заярився не знати од чого й порозганяв пісних черничок та чорнопиких дідів, які видавали себе за дяків і галиччю облягли дім, а сам поїхав на Запорожжя* (Ю. Мушкетик).

ЗАЯРИ́ТИСЯ[2] *див.* **заярі́тися.**

ЗАЯРІ́ТИ, іє, *док.* Почати яріти, яскраво засяяти, запалати. *Внизу вода вирує і запинає небо угорі, а межи ними владарює грім, де раптом заяріло три зорі* (В. Стус); *Вірила, що все для неї попереду, ще одне зусилля, ще трохи — і засяє непотьмарене сонце, заяріють квіти в теплій траві, защебечуть птахи, закує зозуля* (П. Загребельний).

ЗАЯРІ́ТИСЯ, іється, **ЗАЯРИ́ТИСЯ,** и́ться, *док.* Почати ярітися, яритися *(див.* **яри́тися**[1]*)*, яскраво засяяти, запалати. *Готлібові очі заярілися рішучим огнем* (І. Франко); *Вечором ще раз перевіряв* [комісар] *людей, подивлявся до всього, аби скоротити час. І коли блідими бризками місячних променів на сході заярилася ніч, зібравсь йти* (Іван Ле).

ЗАЯСКРА́ВИЙ, а, е. Яскравіший, ніж звичайно або потрібно; надто яскравий (у 1, 2 знач.). *Ігумен Теодосій трохи відсунув напівзгорілу, товсту восковицю. І те світло було заяскраве для його келії, бо ж прикрив долонею-дашком очі* (Н. Королева); *Якщо ви хочете подарувати комусь краватку, будьте обережні з тоном, бо заяскраві кольори пасують не всім* (з навч. літ.); *Недоречними на діловій зустрічі будуть відкрита сукня, насичені парфуми, заяскравий макіяж* (із журн.).

ЗАЯСКРА́ВІТИ, а́віє, *док.* Почати яскравіти. *Скрізь вподовж берега заяскравіли весняні купини* (О. Гончар); *На радість дітям на головній площі міста заяскравіла різнокольоровими вогниками ялинка* (з газ.).

ЗАЯСКРА́ВО. Присл. до **заяскра́вий.** *Зірки сяють заяскраво — на морозну погоду* (з газ.); *Психологи радять не одягати немовлят заяскраво, бо насичені кольори можуть викликати емоційні розлади* (з навч. літ.).

ЗАЯСКРИ́ТИСЯ, и́ться, **ЗАЯСКРІ́ТИСЯ,** іється, *док.* Почати яскритися, яскрітися, заблискотіти іскрами. *А вже хмарище, туча грізная Геть насунулась, низом стелеться, .. Заяскрілася блискавицями, Із страшних гармат разом вдарила* (М. Старицький); *Кришталем заяскрилася роса по зеленій траві* (Панас Мирний); *Огонь заяскрився, димок пахнув Денискові в обличчя — й так йому добре стало, що нікому не зміг би того виповісти!* (Є. Гуцало); // *перен.* Почати виражати що-небудь (почуття, думку і т. ін.); засвітитися (про очі, погляд). *Сіла* [Тетяна] *на парту, задумалась .. Далі раптово хитнула головою, хруснула пучками, і в очах заяскрилася непокійна давня туга* (С. Васильченко).

ЗАЯСКРІ́ЛИЙ, а, е. Дієпр. акт. до **заяскрі́ти.** [С и р е н и:] *Поглянь, царице, З пітьми ночі вниз на хвилі, Млистим блиском заяскрілі* (М. Лукаш, пер. з тв. Й.-В. Гете).

ЗАЯСКРІ́ТИ, іє, *док.* Почати яскріти, заблискотіти іскрами. *Червоні, Рожеві і сині, росою умиті, Вони* [квіти] *заяскріли у мене в долоні* (А. Малишко); *Тепле проміння сонця пригрівало в спину, в обличчя, парувала земля на галявинах, заяскріли сліпучі зблиски на струмках* (А. Хорунжий); *Ніколи не думала, що найперша, найтонша смужечка зорі в степу, це така краса... І на току, де ллється хліб, враз червоним заяскріли в потоці зернятка — то вже від сонця, від доторку тієї зорі...* (О. Гончар); *Сонце, виплутуючись з густої павутини туману, поволі бралося вгору. В його променях заяскріла срібляста сивина осоки* (М. Циба); // *перен.* Почати виражати що-небудь (почуття, думку і т. ін.); засвітитися (про очі, погляд). *В сливоподібних очах його заяскріло стільки теплоти, що і в Марини відлягло від серця* (Микола Чернявський).

ЗАЯСКРІ́ТИСЯ *див.* **заяскри́тися.**

ЗАЯСНИ́ТИСЯ, и́ться, *док.* Почати яснитися; засяяти. *Із-за шпиля вичесалось сонце, заяснилося, розсипалося рясними бризками — і впало Якимові просто в лице* (М. Івченко); *І даль вечірня заяснилась Черленим листом на човні* (А. Малишко); *Ледве-ледве заясниться сонце зранку — гість прокинеться і зійде в двір із ґанку* (Н. Забіла); *Обличчя його заяснилося. Навіть і не бачачи свого колишнього командира, він, проте, видимо, гордився ним перед присутніми* (О. Гончар).

ЗАЯСНІ́ЛИЙ, а, е. Дієпр. акт. до **заясні́ти**. *Ні битви не страшать у далях заяснілих, Ні підлість зрадників, ні хитрощі їх змов* (М. Бажан); *Повернулися* [товариші] *до табору та побачили при заяснілих зорях, що половини возів уже не було на місці* (М. Садовський, пер. з тв. М. Гоголя).

ЗАЯСНІ́ТИ, іє, *док.* 1. Почати ясніти, світлішати; прояснитися. *На краю лісу ліворуч ніби хто прошарував віхтем клин неба, і воно заясніло молодим ранком* (М. Івченко); *На заході заясніло небо. Над обрієм підіймався великий кругловидий місяць* (М. Трублаїні); *Хмаривсь день якусь хвилину — потім знову заяснів* (П. Тичина); *Небо на сході щойно заясніло* (У. Самчук); // *безос. До Великодніх свят було сіро, холодно, першого (паски святили) заясніло, весело, тепло* (М. Хвильовий); *На світанку — ледве заясніло, а вже чуть рибалок голоси над широким плесом* (І. Гончаренко).

2. Почати світитися; засвітитися. *І хочеться скоріш, щоб промінь заяснів, Щоб серцеві знайти хоч небагато втіхи* (В. Самійленко); *Свічка в ньому спочатку затріскотіла, заблимала й за кілька хвилин знову заясніла* (Л. Смілянський); *Відкрита подихові вітру, вона* [жарина] *на мить заясніла, а далі почала швидко зменшуватися* (Ю. Мушкетик).

3. *перен.* Почати виражати радість, задоволення і т. ін. *Лице Шміла заясніло блідою іскрою радості* (І. Франко); *Улянка здивовано підняла брови, та відразу ж обличчя її заясніло* (О. Донченко); *Єлизавета Хомівна як почула про Марину — вся заясніла, і водночас тінь журби упала їй на обличчя* (І. Сенченко); *Василь полегшено зітхнув, очі його заясніли* (В. Малик); *Дівчинка стояла осторонь. Загледівши, що князь із княгинею звернули нарешті на неї увагу, заясніла видом і віддала чолом* (Д. Міщенко); // З'явитися (про посмішку). — *Йой, Терезка прийшла! Очам своїм не вірю,* — *раділа Березиха, і на її заплаканому обличчі заясніла усмішка, наче з-за хмар виглянуло на мить сонце* (М. Томчаній); *Обличчя дівчат заясніли усмішками* (О. Гончар).

4. Показатися, виділитися (про що-небудь світле). *Капелюх* [панотця] *лежав оддалік, .. й через те заясніла лисина, як сніг біла* (Л. Мартович); *Дощ перестав падати, з-поза хмар показався місяць, і з-поміж дерев заясніли дрібним білим шутром висипані стежки старого, гарно удержаного саду* (О. Кобилянська); *Серед рідких дерев і кущів заясніла попереду лощина* (В. Винниченко); *У просвіти між*

хвойною випушкою раптом заясніли жовті і світло-сірі корпуси міських будинків з крутими черепичними дахами... (І. Волошин); *Вибіг* [Петрусь] *на греблю. Внизу заясніла, заблимала вода* (К. Гриб); *Попереду, між деревами, заясніла галявина* (М. Олійник).

ЗАЯСНІ́ТИСЯ, іється, *док.* Почати яснітися, світлішати; прояснитися. *Над Високим заяснілося сонячними барвами небо, і новий, святковий день широко розгорнув лебедині крила* (Ю. Збанацький); *По обіді дощ ущух, обрій заяснівся щедрою дугою веселки* (із журн.).

ЗАЯСНІ́ШАТИ, ає, *док.* Почати яснішати (у 1, 2 знач.). *Забриніли бруньки на вишнях, Заяснішали дальні далі, І в гаю крізь траву торішню Спалахнули свічки конвалії* (із журн.); *Микола згадав дружину й дітей, обличчя його заясніішало, погляд став лагідним, навіть ніжним* (з газ.).

ЗА́ЯТИНА *див.* **за́ячина.**

ЗАЯТРИ́ТИСЯ, я́три́ться, *док.* 1. Почати ятритися (у 1 знач.). *Якщо рану вчасно не продезінфікувати, вона може заятритися, а тоді без антибіотиків вже не обійтися* (з газ.).

2. *перен.* Розтривожитися, роздратуватися і т. ін. *Розхвилювався і не міг читати далі. Заятрився біль у серці, переростаючи у гнів* (І. Пільгук); *Заятрилась рана в серці — смерть Котляревського. Коли почув, заплакав і написав сльозами вірш* (Василь Шевчук).

◊ **Душа́ боли́ть (щеми́ть, я́три́ться** *і т. ін.)* **/ заболі́ла (защемі́ла, зая́три́лася** *і т. ін.) див.* **душа́.**

ЗАЯЧА́ТИ, чу́, чи́ш, *док.* 1. Почати ячати; закричати (про лебедів і деяких інших птахів). *Випливала лебедочка по воді, Дожидалась неминучої біди; Заячала, в воду вдарила крилом* (Я. Щоголів); *Біля острова лунко викинувся сом і перелякано, крізь сон, заячали лебеді* (М. Стельмах); *Золота печале, Не лебеді так ніжно заячали — То чистота твоя мене знайшла...* (Д. Павличко); * Образно. *І звідтоді тихий та повноводий Дніпро оцирюється островами і зализаними сивими лобами скал. І, заячавши могутнім риком, ревищем укриває слово, так що нечутно нікому* (Г. Колісник); // *безос. Може, ждуть їх* [диких гусей, журавлів, лебедів] *там такі малі діти, як була колись вона, прислухаються, чи не заячить у темному весняному небі, чи не закурличе* (П. Загребельний).

2. *розм.* Почати кричати, галасувати (про людей). *Ще хотів юнак їй щось промовить, та навколо турки обступили, заячали, наче хижі круки* (Леся Українка); *Йому раптом здалося, що на її вершині заколивалися якісь неясні тіні, заячали далекі глухі голоси* (В. Малик).

ЗА́ЯЧИЙ, а, е. 1. Прикм. до **за́єць** 1. *І по заячому сліду інколи знаходять ведмедя* (прислів'я); *Ось в кінці стежки мелькнув перед нами білий заячий задок* (Л. Старицька-Черняхівська); *З лісу виходить мряка студена, Крізь неї виблискує снігова гладь. А над заметом, немов антена, Заячі вуха тривожно стирчать* (Д. Павличко); // Власт. зайцю. *Іде бідолаха* [Заєць] *до медвежої гаври. Та не думайте, що йде заячим кроком-скоком, що біжить вітрові наздогін!* (І. Франко); // Зробл. із шкури зайця. *На його голові низько сиділа заяча вухата шапка* (В. Кучер); *Приглянулась, а таки справді іде: і не чоловік, і не хлоп'як, а так, сказати б, півпарубка. Шапка з обірваним вухом, благеньке пальтечко з обшарпаним заячим комірцем* (Є. Гуцало); *Для чогось одягнув* [Грабовецький] *заячі рукавиці й знову зняв, кашлянув і врешті зайшов до хижі* (Ю. Мушкетик); *Пріск, уважно дослухаючись розмов, старанно відтворював їх на тонкій заячій скорі пергамену* (І. Білик); // Приготований з м'яса зайця. — *Щоб приготувати заяче рагу, треба щонайменше мати зайця* (М. Дашкієв).

2. *перен.* Боязкий, полохливий. *Перед вовком Андрійка охопив страх, його заяча вдача і внутрішній голос спонукали бідолагу якомога швидше втікати* (із журн.).

△ **За́яча губа́** *див.* **губа́**[1]; **За́яча капу́ста** *див.* **капу́ста; За́яча конюши́на** *див.* **конюши́на; За́яча крі́вця** *див.* **крі́вця; За́ячий холодо́к** *див.* **холодо́к.**

◊ **За́яча душа́** *див.* **душа́; Із за́ячий хвіст** *див.* **хвіст; На за́ячий (гороб'я́чий, жа́б'ячий** *і т. ін.)* **скік** *див.* **скік**[1]; **Не з за́ячого пу́ху** *див.* **пух.**

ЗА́ЯЧИНА, *рідко* **ЗА́ЯТИНА,** и, *ж.* Заяче м'ясо; зайчатина. — *Тітко Павлино! Сідайте та вечеряйте, бо заячина прохолоне, — обізвалась Олеся до тітки, котра аж кинулась од її слів* (І. Нечуй-Левицький); *Жив* [Антип] *на Дніпрових кручах, як птах, влітку живився рибою, взимку їв заячину, виверечину, всяку давленину* (С. Скляренко); — *Чого захотів — заятини, — сказав чоловічок, що сидів досі мовчки* (А. Шиян).

ЗБА́БИТИСЯ, блюся, бишся; *мн.* зба́бляться; *зневажл.* Док. до **ба́битися.** *Побачив рідні поля, почув м'яке українське слово і розкис, збабився дід: руки дрижать, очі плачуть, уста лихоманно шепочуть щось своє, дідівське, заповітне* (В. Бабляк); — *Збабився, друже, забув про свою снагу, язиком плещеш...* (із журн.).

ЗБАБІ́ТИ, ію, ієш, *док.* 1. *розм.* Стати схожим на бабу (*див.* **ба́ба**[1] 2). *Справді, він якось збабів, зморшкуваті, обвислі голені щоки робили його подібним коли не до жінки, то принаймні до євнуха* (О. Полторацький).

2. *зневажл.* Те саме, що **зба́битися.** *Розбійники не слухали його довше. — Одурів чоловік! — бурчали вони. — Попався між баб і сам збабів відразу!* (І. Франко); — *Та бійся Бога, Касяне, у нас січовий порядок, як можна з жінками? Козацтво геть знівечилось, збабіло* (А. Чайковський).

ЗБА́БРАТИСЯ, аюся, аєшся, *док.* Бабраючись у багні, забруднитися. *Збабрався в болоті* (Сл. Б. Грінченка).

ЗБА́БЧЕНИЙ, а, е, *діал.* Зморщений. *Збабчений горох* (Сл. Б. Грінченка); *Влітку бабуся завжди частувала малечу збабченими моченими яблуками, які ввібрали в себе запах діжки й м'яти* (з мемуарної літ.).

ЗБА́БЧИТИСЯ, читься, *док., діал.* Зморщитися. *Ягоди шипшини збабчилися, бо вночі вже заморозки* (із журн.); *Загальне правило: не худнути більше ніж 0,5 кг за тиждень. Інакше шкіра може збабчитися та пообвисати* (з газ.).

ЗБА́ВИТИ *див.* **збавля́ти.**

ЗБА́ВИТИСЯ *див.* **збавля́тися.**

ЗБА́ВЛЕНИЙ, а, е. розм. 1. Дієпр. пас. до **зба́вити.** *Навіть збавлена ціна за хату була зависокою, бо коли ж то вона була побудована!* (з газ.); *Від почутого жінка розгубилася, тому після довгої паузи вона почала виправдовуватися збавленим тоном* (із журн.); *Ну, правда, її доля тепер збавлена, але таке вже мало бути* (О. Кобилянська); // **зба́влено,** *безос. пред. Півжиття вже збавлено довіку* (В. Стус).

2. *у знач. прикм.* Який збавився (у 2 знач.). — *Такий молодий хлопець, тільки що вийшов з університету, а вже такий нахабний, такий збавлений!* (І. Нечуй-Левицький).

ЗБА́ВЛЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **збавля́ти** 1, 2. *Збавлення швидкості в населених пунктах є одним із правил дорож-*

нього руху (з газ.); *І врешті настала хмільна радість від збавлення напасті. Наставала радість жити й діяти, як завжди* (Г. Колісник).

ЗБАВЛЯ́ТИ, я́ю, я́єш, *недок.*, **ЗБА́ВИТИ,** влю, виш; *мн.* зба́влять; *док., розм.* 1. *що, рідше чого.* Зменшувати кількість чого-небудь, знижувати щось. *Відмовившись від путівки до санаторію, куди щоліта їздив збавляти зайву вагу, Петро спішно готувався до поїздки в Сокорівку* (О. Підсуха); *Мельник почав м'ятися, збавляти ціну, божитися, що при ньому немає грошей, що всі гроші кум повіз у село* (Ю. Мушкетик); *— Гроші витратив до останнього шеляга, зате купив усе, що наказувалось, до того ж, виторгував дещо, збавив ціну* (Б. Левін); // Зменшувати ступінь вияву, інтенсивність чого-небудь. *Тінь бігла без напруження, підстрибуючи і наче летючи над дорогою, але ходи не збавляла* (Валерій Шевчук); *Дозорець збавив тону, одступивши на крок* (П. Колесник); *Хлопці збавили бігу і далі потрюхикали спокійніше* (П. Загребельний).

2. *чого.* Віднімати що-небудь у когось, залишати без чогось, позбавляти чогось. *— Мене дванадцять літ у слідстві мучили. Очей збавили і ще на двадцять літ засудили* (І. Франко); *Хоч ці строфи похмурі, зловісні, та, одначе, не збавлять вас сну* (Б.-І. Антонич); *Я гордий був. Принаймні хоч гордині ніхто не сміє збавити людині* (Л. Костенко); // *кого, від чого.* Визволяти, рятувати від чогось. *В полудне приходиш, сонце. Збавляєш мене від смерті* (В. Стефаник); *— Я приходжу до тих, хто печальний, — казав тим часом той, кому він уклонявся, — і збавляю їх від печалі* (Валерій Шевчук); *— Що хочете, скажіть, тільки збавте мене від цієї муки!* (В. Винниченко).

3. *що.* Пошкоджувати, ушкоджувати, псувати що-небудь. *— Нащо ти, дочко, над тим свою голову морочиш та очі збавляєш? Помережала б як-небудь, та й годі!* (Панас Мирний); *Набравшись пилку, кіт запилив усе кукурудзяне суцвіття і тим збавив цікавий дослід* (І. Волошин); // *кого, що.* Калічити. *"Ви, — каже, — збавили мені корову, то я вам це не подарую"* (Марко Черемшина); *Видно, десь на фронті ступні позбувся, на одній п'яті шкандибає, ніс черевика зморщився і вгору задерся. — А де ж ти ногу збавив? — запитав Кузьмін* (Ю. Збанацький); // *що.* Робити неприємним, погіршувати. *Гуцул усміхнувся поблажливо, так усміхнувся, наче він міг би зараз добре вибити їх* [жовнірів], *але... йому не хочеться збавляти собі настрій* (О. Кундзич).

4. *кого, що.* Доводити до загину, знищувати, губити. *— Нащо збавляти квітку! Вона розцвітала, може, ціле літо, поки дійшла до такої краси, а я вирву її та й покину, — сказав Леонід Семенович* (І. Нечуй-Левицький); *"От і стоять, як і стояли, ніхто їх* [виноградники] *не рубає, — думав він. — Та й хто б зважився збавляти хліб людям?.."* (М. Коцюбинський).

5. *що.* Витрачати без користі, марно; марнувати. *А Він* [Бог], *милосердний, не попустив того, щоб святий хліб Його отак нехтувати та збавляти!* (Панас Мирний); *— Поле пильнуй та худобу, якщо господарем стати хочеш, на всякі витребеньки дурно часу не збавляй* (І. Нижник); *Скільки то те бабство збавляє собі на убори!* (О. Забужко); *Не одну сотню літ збавили* [алхіміки] *ось тут, намагаючись перетворити бодай одне зернятко міді або свинцю на найменшу дрібку щирого золота* (О. Ільченко).

6. *що.* Використовувати, проводити певний час як-небудь. *Так вони курили й збавляли ніч в безневинній розмові* (І. Багряний); *Підлітками ми з Миколою збавляли в замку дні і ночі* (Р. Андріяшик).

7. *кого, що.* Зводити, занапащати. *— Анна, — каже, — робить сором і хлопцям, бо в наше село приходять люди із сусідніх сіл у свати, та що собі подумають? Скажуть, що у нас такі хлопці, що збавляють дівчат, а відтак на сміх їх пускають* (О. Кобилянська).

(1) Збавля́ти / зба́вити газ — зменшувати швидкість руху автомобіля, мотоцикла і т. ін. *Так і влетів* [Павло] *до Тернової й одразу отямився, збавив газ. Мотоцикл же без номера, не реєстрований, а міліції тут повно* (В. Кучер); *Шофер збавив газ. Натиснув на гальма. Всі вискочили з машини схвильовані* (В. Малик); **(2) Збавля́ти / зба́вити крок (кро́ку)** — іти повільніше. *Хлопець почав поволі збавляти крок, не спускаючи з ока гвинтівку щербатого. Це для нього був основний супротивник* (С. Воскрекасенко); *На елеваторі могла вона виносити по трапу аж на саму гору шестипудовий чувал без відпочинку, не збавляючи кроку* (Григорій Тютюнник); *Жінка, побачивши, що її чекають, збавила кроку* (М. Сиротюк).

◊ **Вкороти́ти (зба́вити, прикороти́ти) / вкоро́чувати (збавля́ти, прикоро́чувати) ві́ку (вік, життя́)** *див.* **укоро́чувати; [Ду́рно (даре́мно, зада́рма́, ма́рно** *і т. ін.)***] хліб (харч) перево́дити (ї́сти, збавля́ти)** *див.* **перево́дити.**

ЗБАВЛЯ́ТИСЯ, я́юся, я́єшся, *недок.*, **ЗБА́ВИТИСЯ,** влюся, вишся; *мн.* зба́вляться; *док., розм.* 1. Зменшуватися в кількості, тривалості, знижуватися. *Цивілізація йде велетенською ходою вперед і далеко позаду лишає родильні здібності бабусі землі. Надра землі виснажуються й збавляються* (Ю. Смолич).

2. *розм.* Псуватися, ставати гіршим. *Морально він не збавився, хоч і як він себе змарнував* (О. Кобилянська).

ЗБАГАТИ́ТИ *див.* **збага́чувати.**

ЗБАГАТИ́ТИСЯ *див.* **збага́чуватися.**

ЗБАГАТІ́ТИ, і́ю, і́єш. Док. до **багаті́ти.** *Збагатів Кіндрат — забув, де його брат* (приказка); *— Допоможу Києву. Збагатів я тут, то мушу віддячитись* (Б. Лепкий); *Стамбульський двір вимагає золота. Азов здався, та від цього султанська скарбниця не збагатіла* (Р. Іваничук); *Розрісся, збагатів Милорадовичів господарчий двір у Комишні, там вже стояло дві хати, кілька комор, кілька стаєнь, хлівів, дві клуні* (Ю. Мушкетик); *— Ці гроші мої. Як дуже збагатієте — віддасте через десять років* (Ю. Логвин).

ЗБАГА́ЧЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **збагати́ти.** *Збагачений війною, Вельможний пан гетьман Задумав при спокою Поставить Богу храм* (І. Франко); *— Якщо боги подарують мені у наступній січі життя, то повернуся до вас, збагачений досвідом...* (В. Малик); *На пухких плавневих ґрунтах, збагачених весняним намулом, все йде в ріст фантастично, жене так, наче десь на іншій планеті* (О. Гончар).

2. *у знач. прикм., спец.* З підвищеним вмістом певних речовин. *Промислове виробництво збагаченого урану є однією з найбільш складних і капіталомістких галузей атомної енергетики* (з навч. літ.).

ЗБАГА́ЧЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **збагати́ти** і стан за знач. **збагати́тися.** *Володар, з свого боку, надавав оборонцям замку різні пільги й випрошував у короля для їхнього збагачення ярмарки* (М. Старицький); *Переклад — дуже відпо-*

відальна і великої ідейної ваги справа. Вона служить збагаченню національних літератур (М. Рильський); *Відвойовувала* [Хуррем] *для себе кожну вільну хвилинку, витрачаючи її на збагачення свого розуму* (П. Загребельний); *Диспергування часто використовується при збагаченні залізних і марганцевих руд* (з наук. літ.); *Харчові добавки застосовуються для консервування й збагачення кормів* (з навч. літ.); *Стародавні люди навряд чи знали якісь методи збагачення бідної руди* (В. Владко).

ЗБАГА́ЧУВАЛЬНИЙ, а, е, *спец.* Признач. для збагачення (про руди, вугілля і т. ін.). *Запропоновано комплексну концепцію розроблення та перероблення підводних родовищ з використанням сучасного гірничовидобувного та збагачувального устаткування* (з наук. літ.); *Комусь довелося розлучитися із збагачувальними потужностями у вугільній промисловості, хтось поступився частиною акцій в металургії* (із журн.); *Нарешті, і цей горб має цінність, бо пісок з нього — майже концентрат, який звичайно виходить із збагачувальної фабрики* (М. Трублаїні).

ЗБАГА́ЧУВАЛЬНИК, а, *ч., спец.* Робітник, який збагачує корисні копалини. *Наполеглива робота збагачувальників над зменшенням зольності видобутого вугілля дає можливість вугільній компанії забезпечити високу якість продукції* (з наук.-попул. літ.); *Збагачувальники збільшують вміст заліза в концентраті* (з газ.).

ЗБАГА́ЧУВАНИЙ, а, е, *спец.* Дієпр. пас. до **збага́чувати** 3. *Застосування гравітаційних процесів у практиці збагачення корисних копалин визначається речовинним складом збагачуваного матеріалу* (з наук. літ.); *Збагачуване вугілля проходить декілька етапів сортування та переробки* (з наук.-техн. літ.).

ЗБАГА́ЧУВАНІСТЬ, ності, *ж., спец.* Здатність до збагачування. *Легка збагачуваність руд і високий вміст металу визначають унікальність родовища* (з наук. літ.); *Розчини неорганічних солей застосовують у дослідженнях збагачуваності корисних копалин* (з навч. літ.).

ЗБАГА́ЧУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **збага́чувати** і стан за знач. **збага́чуватися.** *Настає пора власної вигоди, збагачування хто як може!* (Г. Колісник); *Дух нації проявляється також у народній творчості, у якій можна знайти ідеї для розбудови і збагачування української філософії права* (з наук.-попул. літ.); *У кольоровій металургії основну масу відходів становлять відходи після збагачування титанової сировини* (з наук. літ.); *Після збагачування руду опрацьовують міцною сірчаною кислотою, в якій монацит розчиняється* (М. Трублаїні).

ЗБАГА́ЧУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗБАГАТИ́ТИ,** гачу́, га́ти́ш, *док.* 1. *кого, що.* Робити кого-, що-небудь багатим, збільшуючи прибутки, майно і т. ін. *Я все життя зміцнював його* [Галицьке князівство], *збагачував, розбудовував, і воно стало наймогутнішим на Русі* (В. Малик); — *Тодозю! Їдь зо мною! Я тебе збагачу, я тебе озолочу* (І. Нечуй-Левицький); *Зберегла* [княгиня] *спадщину для нього, розширила й збагатила її, ім'я племені свого в далекі землі понесла й не осоромила ні себе, ні його* (Б. Лепкий); // Поповнювати що-небудь чимсь цінним. *Кожен князь, мудрий чи дурний, щедрий чи скупий, прагнув виказати свою благочестивість і збагачував собор дорогоцінним посудом, коштовними ризами і рідкісними книгами* (П. Загребельний); *Будують* [козаки] *церкви й монастирі та збагачують їх* (Валерій Шевчук).

2. *що, перен.* Робити що-небудь багатшим, різноманітнішим за складом, змістом. *Передусім бути собі ціллю, для власного духу працювати, як бджола; збагачувати його, збільшати, довести до того, щоб став сяючим, прегарним, хвилюючим, зоріючим у тисячних красках!* (О. Кобилянська); *Письменники ставлять перед собою все ширші і ширші завдання, а в залежності від них розвивають і збагачують літературну мову* (М. Зеров); *Вас хай примножить Господь, і нехай збагатить вашу любов один до одного, і до всіх, як і наша є до вас!* (Біблія. Пер. І. Огієнка); // *кого.* Робити багатшим, розвиненішим у розумовому, духовному, моральному плані. *Майже всі пастухи, що раніш тут випасали свої корівки та плели кошики, пішли тепер збагачувати себе знанням* (У. Самчук).

3. *що, спец.* Збільшувати вміст корисних речовин у руді, вугіллі, ґрунті і т. ін. *Видобуту на основних рудниках руду збагачували промиванням* (з наук.-попул. літ.); *Щоб збагатити ґрунт на азот, ми спеціально сіємо бобові там, де можна було б сіяти пшеницю* (М. Дашкієв).

ЗБАГА́ЧУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.,* **ЗБАГАТИ́ТИСЯ,** гачу́ся, га́ти́шся, *док.* 1. *чим, на чому і без дод.* Ставати багатим, збільшуючи прибутки, майно і т. ін. *Збагачувалась як родина гетьмана, так і його найближче оточення* (з наук.-попул. літ.); *А Черевань був тяжко грошовитий, да й веселий пан із козацтва, що збагатилось за десятилітню війну з ляхами* (П. Куліш); *Гора вселила великі надії, породила заздрощі і неймовірну жадобу збагатитися її прихованими скарбами* (Іван Ле); // Поповнюватися чим-небудь, набувати чого-небудь цінного. *Партизанський загін зростав, збагачувався озброєнням* (А. Шиян); *Хата хутко перетворилася на склад, який постійно збагачувався новими надходженнями і до якого не мав ніхто в світі доступу, окрім самої господині* (Ю. Винничук); — *Людмило Леонідівно, до речі: здається, ще цього року ваша розкішна бібліотека збагатиться ще на один том* (А. Головко).

2. *чим, на що і без дод., перен.* Робитися багатшим, різноманітнішим за складом, змістом. *Єпископ тогоча́сний не шкодував своїх маєтків на друкарні, і наша література, не тільки духовна, вільно збагачувалась* (І. Огієнко); *Та що найважніше, сама мова збагатилася, розширила свої рами* (І. Франко); *В результаті наука пересадки органів збагатилася багатьма новими досягненнями, і не один із страшно покалічених, безнадійно поранених був несподівано повернений до життя* (Ю. Смолич); // Ставати багатшим, розвиненішим у розумовому, духовному, моральному плані. *Неодмінно побувайте в лісі!.. Ви збагатитесь такою ніжністю, такою силою, що потім втричі зробите більше й краще* (М. Олійник).

3. *спец.* Ставати насиченішим корисними речовинами внаслідок певного процесу (про руду, вугілля, ґрунт і т. ін.). *Після відмирання рослин верхній шар ґрунту збагачується органічними речовинами* (із журн.).

4. *тільки недок.* Пас. до **збага́чувати** 3. *На початку XXI ст. приблизно 55 % природного урану збагачувалося більш ефективним газоцентрифужним способом* (з наук. літ.); *Магнетитові руди збагачуються магнітним способом* (з наук.-попул. літ.); *Сир промислового виробництва додатково збагачується кальцієм* (з навч. літ.).

ЗБАГА́ЧУВАЧ, а, *ч.* 1. Пристрій у карбюраторі двигуна для збагачування пального. *Збагачувач призначений для по-*

легшення запуску двигуна (з наук. літ.); *Пусковий збагачувач допомагає легко заводити двигун мотоцикла в будь-яку погоду* (із журн.).

2. *спец.* Речовина, сполука і т. ін., які сприяють процесові збагачення руди, вугілля, ґрунту і т. ін. *Кормовий сухий збагачувач є джерелом білків, вуглеводів, вітамінів, макро- і мікроелементів, жирів, амінокислот* (з навч. літ.); *Дисертацію присвячено питанням розроблення технологій борошняних кондитерських виробів підвищеної харчової цінності з використанням білкових збагачувачів рослинного походження* (із журн.).

ЗБА́ГНЕНИЙ, ЗБА́ГНУТИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **збагну́ти.** *У катакомбах під землею завжди стояла ніч, і, як всяка ніч, вона сповнена була своїх нічних, не відразу збагнених "таємничих" звуків: десь потріскував вапняк, десь інколи осипалося в розколини дрібне каміння* (Ю. Смолич); *Домінанти є в кожного народу .. І коли ці домінантні, визначальні ознаки збагнуті, визначені, має відбутися регенерація, воскресіння народного організму* (О. Бердник); *Їхня дружба склалася давно, але не збагнений для Прокопа Гордійовича Білан до кінця й до цього дня* (Ю. Мушкетик); *Тихий страх озвався на споді мого серця, а водночас і не до кінця збагнений жаль* (Валерій Шевчук); // **зба́гнено, зба́гнуто,** *безос. пред. Тільки вираження у формі загальнозначущих понять того, що збагнено інтуїтивно, перетворює суб'єктивний світ уявлень історика в об'єктивний світ історичної науки* (з наук. літ.); *Глибинно образ козака ще не простежений до кінця, не збагнуто всю його велич і повноту. В основі своїй — він ідеальний: рухливий, життєрадісний, дотепний, сповнений гумору і веселощів* (з наук. літ.).

ЗБАГНЕ́ННИЙ, а, е. Який можна зрозуміти, осягти; зрозумілий. *Міста-сади, села-міста, заповідані революцією, ці дива майбутнього, що про них книжки лишили йому невиразне передчуття, в ту хвилину були йому близькі й збагненні* (В. Підмогильний); *Мамо... Любов ваша невичерпна, а мудрість материнська ніким не збагненна, і так буде тривати, поки сонця й світу* (Р. Федорів); *Ще раз, вже до кінця, збагненною мені стала поведінка гетьмана, чистота і несхитність його* (Ю. Мушкетик); *Прибулець став коло неї й розчулено дивився, але й туга була в його погляді, солодка й не зовсім збагненна* (Валерій Шевчук).

ЗБАГНЕ́ННІСТЬ, ності, *ж.* Стан за знач. **збагне́нний.** *Спеціальна термінологія правознавства з моменту свого створення отримує стійкість до змін, завдяки чому люди можуть бути упевнені в збагненності наміру (задуму) автора* (з наук. літ.); *Збагненність — це та форма, в якій наука пропонує себе всім, і той шлях, яким може дійти до неї кожен* (з наук. літ.); *Історію творять люди, в тому суть її осмислення, збагненності масової й індивідуальної діяльності та історичного і звичаєвого поступу* (із журн.).

ЗБА́ГНЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **збагну́ти.** *Слава .. дорогоцінній крові, пролитій в ім'я волі і братерства народів, в ім'я збагнення найголовнішої таємниці життя на тобі* [Землі] — *таємниці нашої людської спільності* (О. Довженко); *Твір І. Франка "Сойчине крило" має екзистенційний характер, у ньому порушено певні нелегкі для збагнення питання людського буття взагалі в ракурсі людських взаємостосунків* (з наук. літ.).

ЗБАГНІ́ТУВА́ТИ, і́тую, і́туєш, *док., діал.* 1. *що.* Док. до **багні́тува́ти.** *Нащо я його надіну, щоб збагнітувати одразу?* (Сл. Б. Грінченка); *По дорозі захопив його дощ, і він, щоб не збагнітувати свого нового ще капелюха, взяв собі на голову мідницю для гоління* (М. Лукаш, пер. з тв. М. Сервантеса); *Сказала* [мати] *з розпачу гіркого: — Є ж лицарі у нашому краю! О Боже мій, на кого ж ти, на кого збагнітувала молодість свою?!* (Л. Костенко); *Той Менелай йому і носа, й вуса втяв, Збагнітував, що страх було й дивиться* (М. Лукаш, пер. з тв. Й.-В. Гете); * Образно. — *У сусіди впросилась до такої ж, як сама, яги, аби хоч сим свого старого збагнітувати* (Ганна Барвінок).

2. *кого, що.* Знищити кого-, що-небудь. — *Думаєш, так просто збагнітувати того песика, якщо він вдень від панів не відходив, а вночі спав на килимку біля ліжка пані* (П. Кочура).

ЗБАГНУ́ТИ, ну́, не́ш, *док.* 1. *кого, що.* Проникнути в суть кого-, чого-небудь; осягти; зрозуміти. *Любов, краса віків! Чудні твої закони. Нікому не збагнуть страшних глибин твоїх* (В. Сосюра); *Швидше, ніж інші, збагнув* [Андрій] *складну механіку артилерійських розрахунків* (В. Кучер); *Стало ясно, що робота вчителя — це складне мистецтво, і його не збагнеш одразу: потрібний досвід* (О. Гуреїв); *В якусь мить якимось хитромудрим способом встигла* [Левадиха] *на мене зиркнути і навіть збагнути, в якому я настрої* (Р. Андріяшик); — *Вам ще належить збагнути себе, сину мій, — лагідно мовив він. — Колись це неодмінно станеться. — Архієпископ благословив його на прощання й пішов далі* (О. Авраменко, В. Авраменко); // *що.* Розібратися в чому-небудь; зміркувати. *Пан зробив до нього кілька швидких кроків і, перше ніж Чипаріу зміг щось збагнути, помацав йому м'язи рук і грудей* (Ю. Смолич); *Висунувшись з-під шинелі, Сагайда в першу мить не міг збагнути, де він* (О. Гончар); // *що.* Знайти правильну думку; здогадатися. *Тепер уже повірив* [Артем], *що мати щось знає про це. Не міг тільки збагнути — хто б же це міг розповісти їй?* (А. Головко); *По обличчю Василя пробігла здогадка. Збагнув, про що мовить, куди навертає співбесідник* (І. Цюпа); // *що.* До кінця, повністю зрозуміти що-небудь, усвідомити. [П р і с ц и л л а:] *Чи добре ти збагнув, що ти говориш?* (Леся Українка); *Ворожі літаки десь понеслися далі в глиб країни. Тільки тепер Захар збагнув увесь жах такої раптової появи ворога, недосяжного в небі* (Іван Ле); *Гарні в тебе друзі. От тільки Аня .. Вона не така, як інші. У ній є щось дивне... але не збагну, що саме* (О. Авраменко, В. Авраменко).

2. *що, рідко.* Скласти уявлення про що-небудь, уявити. *Пусто та голо — Скільки збагнеш; Степу навколо Не осягнеш* (П. Грабовський).

(1) Збагну́ти се́рцем (се́рде́ньком, чуття́м) — осягнути, відчути що-небудь інтуїтивно. *Він ніколи не бачив, щоб дорослі плакали з голоду, і якось зразу дитячим чутливим серцем збагнув увесь трагізм сцени* (М. Коцюбинський); *Хто поважиться людськеє горе Світовеє серденьком збагнути?* (Леся Українка); *Жінка скоріше чуттям, ніж розумом, збагнула зміну інтонації* (М. Стельмах); **(2) Не збагну́ти (не охопи́ти) ду́мкою** *чого і без дод.* — важко зрозуміти або уявити що-небудь. *Чим ти виміриш ту безмірну пустиню, що зоветься світом? І думкою не збагнеш тієї без кінцякраю озії!..* (Панас Мирний).

ЗБА́ГНУТИЙ *див.* **зба́гнений.**

ЗБАГРИ́ТИ, рю́, ри́ш, *кого, що, рідко.* Док. до **багри́ти[1].** *Ми погнались за тобою* [Таріелом] *навздогін. І тоді збагрив*

ти кров'ю шир земний на кілька гін (М. Бажан, пер. з тв. Ш. Руставелі).

ЗБАГРОВІ́ТИ, íю, íєш. Док. до **багровíти** 1. *Тітка Магдалена долонями вигладжувала свою мокру, зім'яту одіж. Сотник за черево взявся і аж присів сміючись: "От жаль, що зеркала* [дзеркала] *нема, а то б ти подивилася на себе". Збагровіла* (Б. Лепкий); *Раптом, серед ночі Збагровіли тумани... Вас на руках виносили З вогню односельчани* (М. Нагнибіда); *Я пройшов навшпиньках ближче до узголів'я небіжчика, вдивлявся в його обличчя, у страшний простріл скроні, затулений марлею, що збагровіла кров'ю* (із журн.).

ЗБАГРЯНІ́ЛИЙ, а, е. Дієпр. акт. до **збагряніти.** *Він почав гострити два зубки, засвітив два мідні ліхтарі, дві "шахтарки" виніс залюбки, збагрянілі в промені зорі* (М. Рудь); *Понад шляхом .. курище спалахувало золотом ячменю на кузовах, машини пхались під гору, попереду сивіла скеля елеватора, на збагрянілій річці куняв рибалка в човні* (Є. Сверстюк); *Загріб п'ятірнею жменю землі, змішаної з кров'ю.., запхав до рота й почав жувати. Яша Гальперович так заївся збагрянілою землею, розмазавши її по всьому писку, що мені стало бридко* (В. Шкляр).

ЗБАГРЯНІ́ТИ, іє. Док. до **багряніти** 1. *Рука його збагряніла, закривавилась там, де тримав молотка* (Є. Пашковський); *Василь зрозумів, що син каже неправду, — обличчя його збагряніло, очі люто заблищали* (із журн.); *Осінь розписує сади та парки різними барвами: одні дерева збагряніли, інші — убралися в золоті шати* (із журн.).

ЗБАДЬÓРЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **збадьори́ти.** *Лукія почуває, що й сама вона зараз, незважаючи на сутичку з Яцубою, чимось дивно збадьорена* (О. Гончар); *"Підемо сьогодні по гриби" .. Збадьорений цією думкою, хлопець підхопився, підскочив і — ой! — боляче вдарився головою об балтину* (В. Нестайко).

2. *у знач. прикм.* Який збадьорився, став бадьорим, бадьорішим. *Чи своє косив, чи не своє — радів однаково, втоми не відчував, додому повертався збадьорений* (І. Нижник); // Який виражає цей стан. *Чулись збадьорені вигуки, чувся регіт зівак* (Д. Міщенко).

ЗБАДЬÓРЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **збадьори́ти** і **збадьори́тися.** *Гортав* [Степан] .. *шматки різномасного паперу, .. переймаючись безмежним співчуттям до невдах і для всіх маючи в серці слово ласки та збадьорення* (В. Підмогильний); *Слово розради знаходила поетеса для тих, хто вагався. Товаришам несла сестринську свою підтримку й збадьорення* (О. Гончар); *Перебіжчик утратив багато крові й похитувався. Його обмили, перев'язали й дали для збадьорення полумисок міцного вина* (І. Білик).

ЗБАДЬÓРЕНО. Присл. до **збадьóрений** 2. *Гена ішов знічений, мовби поменшений під тягарем вчинку, .. а комишанець, відчувши себе серед своїх, збадьорено випростався й наближався до щогли вже з веселим виглядом* (О. Гончар); *Маврикій слухав його насторожено, та, вислухавши, одразу ж перемінився в лиці. — А що, — обізвався збадьорено, — це мисль* (Д. Міщенко); *Гірко їй було на серці, але не виказувала* [Хуррем] *того перед султаном, усміхалася йому хоч ще й кволо, але збадьорено, а в душі схлипувало щось темне і болісне* (П. Загребельний).

ЗБАДЬОРИ́ТИ *див.* **збадьóрювати.**

ЗБАДЬОРИ́ТИСЯ *див.* **збадьóрюватися.**

ЗБАДЬОРÍЛИЙ, а, е. Дієпр. акт. до **збадьоріти.** *Мати підійшла й перехрестила Юру, що ніяково стягнув кепку. Поміж сумних руїн лишав він своїх рідних, ожилих, збадьорілих побаченням* (М. Бажан); *Лікарі порадили йому скупатися в цілющих джерелах Теару. Цар царів послухався їхньої смиренної поради, скупався .. і відчув себе посвіжілим та збадьорілим* (В. Чемерис); * Образно. *На молодому весняному небі, що поглибшало й посинішало під збадьорілим промінням, збились .. темні хмарки* (В. Підмогильний).

ЗБАДЬОРÍЛО. Присл. до **збадьорíлий.** — *Ось скажи мені тихенько на вухо, що ти хочеш! — Я хочу тебе, — шепнув він збадьоріло* (В. Підмогильний).

ЗБАДЬОРÍТИ, íю, íєш. Док. до **бадьоріти.** — *Так у коханні, Юрчику, нічого нового немає? — спитала вона раптом. — Не тільки в коханні, Марто, — почав він, збадьорівши, — але й у жодному людському почутті* (В. Підмогильний); *Від тютюну розпогодилося йому в голові, прочистилося, і він збадьорів* (Валерій Шевчук).

ЗБАДЬОРÍШАТИ, аю, аєш. Док. до **бадьорíшати.** *Вона ніби споглядала чуже чиєсь життя, страждала чужим лихом і слізьми. І через те, що воно здавалось їй чужим, вона збадьорішала* (В. Підмогильний); *Під впливом заспокійливих міркувань звечора Євграф Фірсович збадьорішав і був у чудовому настрої* (Б. Антоненко-Давидович).

ЗБАДЬÓРЛИВИЙ, а, е. Який збадьорює, надає енергії, сили, створює бадьорий настрій. *Не помагало ніщо: ні молитви, ні благочестиві бесіди, ні книги, ні навіть збадьорливі звістки про успішні готування до нового походу проти Святополка* (П. Загребельний); *Отаман усміхнувся. Й обом одразу полегшало на душі — усмішка в кошового була ясна, збадьорлива* (Ю. Мушкетик); *Багато хто мав у руках смолоскипи, які тріщали, порскали іскрами й ширили навколо збадьорливий дух кедрової живиці* (І. Білик); *Контрастний душ має яскраво виражений збадьорливий ефект, тому краще цю процедуру робити зранку і уникати її ввечері* (із журн.).

ЗБАДЬÓРЛИВО. Присл. до **збадьóрливий.** *Сестра ще здалеку загледіла* [Ягнича], *підгукнула збадьорливо, заходь, заходь, не бійся, наші не б'ються!..* (О. Гончар); *Лежав* [Порохін] *увесь опухлий, з темними колами під очима, голубів ніжними очима, які дивилися на Андрія ласкаво і збадьорливо. — Не падай духом, українцю, — насилу вимовляючи слова, сказав Порохін* (П. Загребельний); *Я мовби летів понад світом на невидимих крилах, був по вінця заповнений коханням, навіть поховальні дзвони в Онуфріївській .. церкві видзвонювали мені не сумно, печально, а збадьорливо й весело* (Ю. Мушкетик).

ЗБАДЬÓРЮВАТИ, юю, юєш, *недок.*, **ЗБАДЬОРИ́ТИ,** рю́, ри́ш, *док.*, *кого, що* і без *прям. дод.* Робити бадьорим, бадьорішим; бадьорити, підбадьорювати. *Посеред річки плюскався* [Оверко] *в прозорій воді, що збадьорювала і немов додавала сили* (К. Гордієнко); *Напористий, рухливий, він всюди встигав, і всюди його слово та навіть сама його поява збадьорювали бійців* (Є. Доломан); *Зустріч двох колон .. якось одразу взаємно посилила, збадьорила людей* (О. Гончар); *Виговський не знав, що сказати, хотів трохи збадьорити козака, але не міг до кінця подолати досади та осуги на нього* (Ю. Мушкетик).

ЗБАДЬÓРЮВАТИСЯ, ююся, юєшся, *недок.*, **ЗБАДЬОРИ́ТИСЯ,** рю́ся, ри́шся, *док.* 1. Ставати бадьорим, бадьорішим; бадьорішати. *Вже я помітив: збираючись у поїздку,*

друг мій щоразу жвавішає, збадьорюється (О. Гончар); *Поспішав* [капітан] *повз Алі із згортком, від якого розпливався аромат того зілля, яким Абу Амар збадьорювався після шаленої нічної пиятики* (Ю. Логвин); *Він звертався раз у раз до Степана, і того мимоволі жах проймав. Але побачивши, що Левко спокійно споживає собі чай, він збадьорився й випив свою склянку* (В. Підмогильний); *З його слів усе виходило просто й легко, молодь потроху збадьорилась, почала вірити в свої сили* (О. Гуреїв); *Козаки та ополченці стали за частокіл. Кричали й ті, й ті — одні, щоб залякати, інші, щоб збадьоритися* (Ю. Мушкетик); * Образно. *Кодола підперезала .. стіжок, загинаючи стерню, зриваючи березку. Стіжок ніби аж збадьорився від такого дужого й чіпкого перезання* (Іван Ле).

2. Набувати бадьорого вигляду. *Обличчя його, допіру стомлене й ніби напівсонне, оживає, збадьорюється* (А. Михайленко); *Василь терпляче чекав, поки очі дівчини остаточно збадьоряться, а погляд знову стане ясним, і лише тоді продовжив свою сумну розповідь* (із журн.).

ЗБАЙДУ́ЖЕНИЙ, а, е. Який став байдужим. *Кінь одбіг трохи, нерішуче зупинився. Зупинився й вітер. Потім спробував знову дико затанцювати. Але .. на коня це не впливало .. Збайдужений втомою, вже не сприймав* (А. Любченко); *Герої Миколи Хвильового нерідко озлоблені проти нового життя, розчаровані і збайдужені* (з наук. літ.).

ЗБАЙДУЖІ́ЛИЙ, а, е. 1. Дієпр. акт. до **збайдужіти** 1. *Я спитав худезного, збайдужілого до всього колишнього військового викладача, чи не бачив він на Вайгачі когось із українських діячів* (Б. Антоненко-Давидович); *Збайдужілий і знесилений самотою Ярополк дав себе охрестити — й аж потім збагнув, що його ошукали: папський легат не мав єпископського сану й права помазати його на короля* (І. Білик); *Збайдужілий до світу й свого майбуття, Я з неволі, немов з катастрофи на морі, Повернувся, уздрівши загробне життя* (І. Гнатюк); *Мотовило репресій кого підім'яло й зломило геть, кого залякало, і той став немов омертвілий, збайдужілий до чужих ран і чужого болю* (із журн.); *Навіть у найстрашніших своїх думках не міг уявити, що колись його люба Марійка перетвориться на чужу, збайдужілу до власного чоловіка жінку* (із журн.); * Образно. *Душа була випалена, спустошена, збайдужіла* (В. Малик).

2. Який виражає байдужість (про очі, погляд, обличчя і т. ін.). *Здивував мене збайдужілий, ба навіть холодний погляд її карих, завжди трохи сумовитих очей* (Є. Доломан); *— Будеш кетамін? В мене є. — Може, не треба нині? — несміливо попросилася я. — Як хочеш, — відповіла Лорна збайдужілим тоном, наче я вмить стала для неї безінтересною* (Любко Дереш).

ЗБАЙДУЖІ́ЛІСТЬ, лості, ж. Стан за знач. **збайдужілий.** *У романі Олеся Гончара "Собор" збайдужілість, покірність обставинам особливо яскраво показана в картинах життя села* (з наук. літ.); *Я дуже хочу, щоб і сьогодні з'явився імпульс, бажання відстоювати своє, готовність долати несприятливі обставини й вести свою лінію. Збайдужілість — страшна річ* (з газ.).

ЗБАЙДУЖІ́ЛО. Присл. до **збайдужілий** 2. *Максим чітко відчув, як його душа роздвоїлася і стало їх двоє. Один лежав безсило й збайдужіло, а другий звівся й закипів гнівом: "Вставай!"* (І. Багряний); *Безбородько похмуро прорік: — Отож, Семене, приймай на нічліг. Поліцаї хай сплять у клуні, а ми — в хаті. — Ночуйте, — збайдужіло сказав лісник* (М. Стельмах); *Люд стрічав молоду маркграфиню .. збайдужіло й похмуро* (П. Загребельний); *Він На все дивився збайдужіло, І в залах позіхав старих Так, як і в модних та нових* (М. Рильський, пер. з тв. О. Пушкіна).

ЗБАЙДУЖІ́ННЯ, я, *с.* Дія і стан за знач. **збайдужіти** 1. *Статистики-психологи вже давно надсилали до центру тривожні сигнали про збайдужіння психіки жителів Ари до праці і навіть до розваг, про деградацію мислення* (О. Бердник); *Сотник відчував, як випите розтікається по тілу, але не приносить ні сп'яніння, ні збайдужіння, ні втоми, ні веселощів* (М. Циба); *Виходило, ніби збайдужіння вело до волі, насправді ж порівнювалося* [дорівнювало] *смерті* (П. Загребельний); *Два нескінченно довгих роки після смерті старшого сина Атіса він перебував у стані цілковитого збайдужіння, .. хоч за час свого майже п'ятнадцятирічного царювання Крез не програв жодної війни* (І. Білик); *Я поволі опускався у транс збайдужіння, коли ні сльози, ні посмішка не могли схвилювати серце* (із журн.); *Артур Пепа усвідомив: щось минулося безповоротно, золотих часів більше не буде .. Все це з ним відбувається саме через втрату любові .., через дедалі відчутніше збайдужіння до колись коханої жінки* (Ю. Андрухович).

ЗБАЙДУЖІ́ТИ, ію, ієш, *док.* 1. Док. до **байдужіти.** *До невпізнання змінилась Ольга останніми роками. Навіть од чоловіка їй нічого не треба: зовсім збайдужіла до всього, що діється з ним і довкола нього* (Ю. Шовкопляс); *Він перестав помічати, збайдужів і до лютого шалу своїх ворогів, і до власних мук і страждань* (В. Козаченко); *Тисячі смертей пройшли перед моїми очима, я вже огрубів і збайдужів до людських нещасть* (Валерій Шевчук); *Даремно він тоді збайдужів до неї* (О. Гуреїв).

2. *кому.* Перестати викликати інтерес, стати нецікавим, неважливим для кого-небудь. — *Коли я пізнала на собі, в живому житті, що то є горе і як приносяться людські жертви, мені якось одразу збайдужіли мої ролі* (Леся Українка); *Повільно, стомлено підняв руку Загатний. Відчувалося, що після першого голосування йому справді усе збайдужіло* (В. Дрозд).

ЗБАЙДУЖНІ́ЛИЙ, а, е. Дієпр. акт. до **збайдужніти.** *Вічно промаслений, невмиваний, мовчазний, він справляв враження чоловіка затурканого, поневіреного, збайдужнілого* (В. Земляк); *— Що вмів, те і втнув, — огризнувся Мамура. Він, збайдужнілий, сів на коня і поїхав, щоб усі бачили, до свого двору, щось гиркнув на жінку, а потім подався до палацу свого владики* (М. Стельмах); *Утрата ціннісних орієнтирів перетворює суспільство на зневірений, збайдужнілий натовп* (із журн.).

ЗБАЙДУЖНІ́ЛІСТЬ, лості, ж. Стан за знач. **збайдужнілий.** *У романі "Воццек" Юрія Іздрика глобальна людська самотність, збайдужнілість до простих життєвих радостей, людських почуттів поєднується з відчуженням і зневірою в соціумі як носієві культурно-моральних основ* (з наук. літ.); *Однією з причин смертності від гіпертонічної хвороби є збайдужнілість до власного здоров'я* (із журн.).

ЗБАЙДУЖНІ́ННЯ, я, *с.* Дія і стан за знач. **збайдужніти.** *Французький філософ Раймон Арон наголошує, що період "конформізму сучасного західного оптимізму" не свідчить про збайдужніння суспільства й окремої особи до ціннісних характеристик проблеми свободи* (з наук. літ.); *Симпатії*

людей можуть змінюватися дуже швидко — від загального захоплення до цілковитого збайдужніння і навіть ненависті (із журн.).

ЗБАЙДУЖНІ́ТИ, ію, ієш. Док. до **байдужніти.** *Кочубей збайдужнів до всього, не цікавився ні війною, ні успіхами Карла, ні невдачами царя, на всякі проекти своєї жінки відповідав байдужно: "Добре, Любонько, добре"* (Б. Лепкий); *Що йому маєток дістався, не врадувало його надто. Казав, що навіть не зробило на його* [нього] *глибшого враження, що так уже збайдужнів* (О. Кобилянська); *Синод пізніше запровадив цензуру проповідей — за проповідями сильно стежили, а це довело до того, що духовенство зовсім збайдужніло до церковної проповіді* (І. Огієнко); *Згодом вони всі виб'ються з сил і збайдужніють, проблиск волі погасне й вони вже не будуть тримати один одного, не будуть підхоплювати тих, що падають* (І. Багряний); *Чому він, власне, має каратися за те, що збайдужнів до Лариси?* (М. Руденко).

ЗБАЛА́КАТИ, аю, аєш, *док., перев. із запереч.* н е, *розм.* Дійти в розмові взаємного розуміння, порозумітися. [С т а р ш и н а:] *Та я знаю, що ти дуже розумний, з тобою не збалакаєш!* (І. Карпенко-Карий); *Катерина не збалакала з грамотною невісткою і з злості гребінкою так потягла волокно, що зігнувся гребінь* (С. Чорнобривець).

ЗБАЛА́КАТИСЯ, аюся, аєшся, *док., розм.* 1. Домовитися про що-небудь, погодитися на чомусь. *Я підвожу його до дому Олександри Михайлівни, прощаюсь і пішки вертаюсь назад. Без мене вони краще збалакаються* (В. Винниченко); *І оце постановили скликати сход, були із Ліщинівки посланці — збалакались, що сход відбудеться* (А. Головко); *Завтра Великдень, молодь збалакалась до церкви йти* (Є. Пашковський).

2. Зачепити що-небудь у розмові, розговоритися про когось, щось. *Збалакалися про попів* (Сл. Б. Грінченка); *Тоді збалакались за мужиків, і писар їх лаяв, що народ став неслухняний і все хоче, щоб на дурничку йому роблено* (Б. Грінченко).

ЗБАЛАМУ́ТИТИ *див.* **збаламу́чувати.**

ЗБАЛАМУ́ТИТИСЯ *див.* **збаламу́чуватися.**

ЗБАЛАМУ́ЧЕНИЙ, а, е, *розм.* 1. Дієпр. пас. до **збаламу́тити.** *Ти... брехнув там щось язичком і перепудився... А що ж тепер мусить почувати оцей збаламучений тобою гуцул! З якими думками, з яким морем одчаю іде він оце у свої гори* (Г. Хоткевич); *Людину травмовано, душа його зараз така, що не знайти тобі з нею контакту, все світле в ній геть потьмарене, збаламучене* (О. Гончар); *"Невже ж дорогі кузини вважають мене якимсь грішником нерозкаянним* [нерозкаяним]?" *".. Всі ви маєте багато гріхів на своїй совісті, одних тільки збаламучених дівчат скільки!"* (Б. Лепкий); // **збаламу́чено,** *безос. пред. Наблизившись до ріки, він побачив, що воду біля берега збаламучено, і тому важко розгледіти дно* (із журн.); *Чим більше таланту потрачено на такий твір, тим гірше, бо читачеве серце лишилося холодне, а його розум у найліпшім разі збаламучено замість дійсного прояснення* (І. Франко); *Дід жалівся, що після розміщення гарнізону в селі збаламучено багато дівчат* (із журн.).

2. *у знач. прикм.* Який збаламутився. *Усі вони, як збаламучений потік, що вирвався із гір, поспішали до Адріанополя* (С. Скляренко); *Її думки були збаламучені, не трималися купи. Вона думала про все на світі, шукаючи в ньому собі місця* (Б. Харчук); *Ніч усім дається для сну, а сон у цім збаламученім світі чи не єдина полегкість* (Д. Міщенко).

3. *у знач. прикм.* Неврівноважений, легковажний; баламутний. *Збаламучена ця Жанна, хоч і люблю я її* (І. Цюпа).

ЗБАЛАМУ́ЧЕНІСТЬ, ності, *ж., розм.* Стан за знач. **збаламу́чений.** *Високий рівень забрудненості та збаламученості ґрунтових вод стає причиною утворення грязьових та селевих потоків, що призводять до підводних зсувів, обвалів ґрунтів* (з навч. літ.); *Через свою збаламученість, а точніше — якусь патологічну легковажність, ця дівчина часто мала серйозні проблеми і в навчанні, і в особистому житті* (із журн.); * Образно. *Не сиділи по таборах тільки пристосуванці. Поламані долі, змарновані сили, скривджені душі. Наша прекрасна "буря у склянці води"! Поверховий погляд бачив тільки піняву і збаламученість громадського опору* (із журн.).

ЗБАЛАМУ́ЧЕННЯ, я, *с., розм.* Дія за знач. **збаламу́тити** і **збаламу́титися.** *Високий рівень мутності води, зумовлений збаламученням дрібнодисперсних неорганічних донних відкладень, призводить до порушення рівноваги біологічної системи* (з наук. літ.); *Коли д. Леметр .. притягає сюди* [до літературної критики] *за волосся також критику "людей і ідей".., то чинить се або навмисне для збаламучення читача, або сам не знаючи, що чинить* (І. Франко); *Задля збаламучення дівчини хлопці часто вдаються до різних хитрощів: екзотичних дарунків, неординарних побачень тощо* (із журн.).

ЗБАЛАМУ́ЧУВАНИЙ, а, е, *розм.* Дієпр. пас. до **збаламу́чувати.** *Через кілька секунд морські води, збаламучувані падінням речей, які швидко скидали з корабля, обдали корму "Діани"* (із журн.); *Учні, нишком збаламучувані декількома активістами, вимагали переобрання старости* (з газ.); *Деякі хлопці перетворюють звичайне зваблення на мистецьки зрежисовану виставу, під час якої збаламучувана ними дівчина часто відчуває себе справжньою героїнею* (із журн.).

ЗБАЛАМУ́ЧУВАННЯ, я, *с., розм.* Дія за знач. **збаламу́чувати** і **збаламу́чуватися.** *Збаламучування води в акваріумі (особливо за наявності піщаного ґрунту) стає причиною захворювання рибок, а інколи — навіть їхньої смерті* (з газ.); *Збаламучування неповнолітніх радикальними ідеями може призвести до скоєння останніми необдуманих учинків* (з навч. літ.); *Аби якось урізноманітнити своє життя, деякі хлопці вдаються до збаламучування дівчат* (із журн.).

ЗБАЛАМУ́ЧУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗБАЛАМУ́ТИТИ,** у́чу, у́тиш, *док., кого, що, розм.* Те саме, що **баламу́тити.** *Сплески сонячної активності розігрівають зовнішні шари атмосфери Землі, а потоки заряджених часток і випромінювань збаламучують всю повітряну оболонку* (з навч. літ.); *Лопаті буксира збаламутили воду поміж собою й пароплавом* (Ю. Яновський); *Роман Оноре де Бальзака "Баламутка" розповідає про красу, що збаламучує чоловічий розум, і про жіночу нерозважливість, яка зрештою стає згубною і для чоловіків, і для самої жінки* (з навч. літ.); *Школярі, яких загітував Вітя, .. мало не бунт вчинили проти батьків та матерів, що не пускали до Києва вчитись. Чути було, десь бідкались: — Ну й що ви скажете, збаламутили дітей, що тепер і ради їм не даси* (С. Васильченко); [К е м б л ь:] *Я-то сам гадав про тебе, що ти почтивий хлопець. А проте таки ти Дженні збаламутив* (Леся Українка); *Весною 1708 р. військовий суддя Кочубей, розгніваний на Мазепу, що збала-*

мутив йому доньку, з свояком своїм полковником Іскрою подали донос цареві і в нім оповіли про зносини Мазепи з шведською партією (М. Грушевський); *— Всі ви такі. Тільки й дивитесь, як бідну дівчину збаламутити, а тоді вженитися* [оженитися] *на багатій* (Ю. Винничук); * Образно. *Я знаю, — багато таких, як я, будуть стискувати плечима на мої одверті слова; але мого спокою й певності в собі вони не збаламутять* (В. Винниченко).

ЗБАЛАМУ́ЧУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.*, **ЗБАЛАМУ́ТИТИСЯ,** у́чуся, у́тишся, *док.*, *розм.* 1. Те саме, що **баламу́титися.** *Унаслідок підводних вулканічних вибухів морське дно збаламучується і риба, що там мешкає, гине* (з навч. літ.); [Г а н н а:] *Що воно люди говорять, чутка така пройшла, ніби військо якесь на Тернопіль іде. Люди вже збаламутилися...* (В. Собко); *Все збаламутилося в твоїй голові, чадний дух минулого забив памороки, розслабив волю* (В. Речмедін); *А вони* [кріпосні] *ще якось були з вільного роду, козаки чи що... то й опасувалась небога держати їх у місті, щоб не збаламутились за вільність проти неї* (Марко Вовчок); *Боявся* [Доброчин] *вікінгів у Дідинці. Будь-якого дня вони могли збаламутитись і сказати, що Новгород узяли вони, Новгород — їхня ратна здобич* (І. Білик).

2. *тільки недок.* Пас. до **збаламу́чувати.** *Узимку в північних океанах дно збаламучується штормами і течіями, унаслідок цього життєво важливі елементи, необхідні живим організмам, виносяться на поверхню* (з навч. літ.); *Протягом декількох тижнів публіка збаламучувалася різними рекламними акціями, перш ніж фільм нарешті з'явився на екранах кінотеатрів* (із журн.); *Зазвичай хлопці удаються до різних фортелів, аби спокусити дівчину, однак трапляються випадки, коли і вони збаламучуються дівчатами* (із журн.).

ЗБАЛАНСО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **збалансува́ти** 2, 3. * Образно. [І в а н М е л е ш к о:] *Пробач. Я зовсім не хотів зачіпати цю делікатну для нас обох тему. Тим більш, що наші взаємини вже збалансовані безповоротно* (Ю. Мокрієв); *Раціон кормів був збалансований як за загальною поживністю, так і за протеїном, мінеральними речовинами* (із журн.); *Досить навіть того, щоб десь поблизу вас погано збалансований електромотор, скажімо, давав сім вібрацій на секунду — і вже через годину-другу .. скроні розпиратиме головний біль* (М. Дашкієв); *Рулі в літаку добре збалансовані з аеродинамічної точки зору* (з наук.-попул. літ.); // **збалансо́вано,** *безос. пред. Установлення платежів за користування надрами збалансовано не тільки з рентними платежами, а й з обсягами власного фінансування геологорозвідувальних робіт* (з навч. літ.); *Якщо колесо збалансовано якісно, вібрації не виникають навіть при великій швидкості руху машини* (із журн.).

ЗБАЛАНСО́ВАНІСТЬ, ності, *ж.* Стан за знач. **збалансо́ваний.** *Концепція збалансованості виробництва і природних ресурсів передбачає збереження довкілля за допомогою цінових, правових та інших механізмів проведення державної та глобальної політики* (з наук. літ.); *Сучасна наука приділяє велику увагу дослідженню збалансованості, порядку, однорідності та рівноваги державних систем* (з наук.-попул. літ.); *Принцип збалансованості означає, що всі витрати бюджету мають покриватися загальною сумою доходів і джерел фінансування його дефіциту* (з мови документів); *Збалансованість робочого колеса забезпечує якісну та тривалу роботу вентилятора* (із журн.).

ЗБАЛАНСО́ВАНО. Присл. до **збалансо́ваний.** *Накопичення досвіду систематичного аналізу на базі індикативних оцінок дозволяє більш адекватно і збалансовано враховувати національні інтереси при розробленні та реалізації державної політики* (з наук. літ.); *Якщо всі органи і системи функціонують нормально, не втрачається біоенергія, тобто організм працює синхронізовано і збалансовано, він — здоровий* (з навч. літ.); *У висвітленні перебігу виборчої кампанії телеканали посортувалися на такі, що висвітлюють її збалансовано, та ті, які чітко позиціонують себе щодо політичних симпатій, удаючись при цьому до маніпулятивних технологій* (з газ.).

ЗБАЛАНСО́ВУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **збалансо́вувати.** *Уведення системи моніторингу здоров'я населення, насамперед дітей, молоді та жінок фертильного віку, забезпечує збалансовування демографічних процесів* (з навч. літ.); *Державними дотаціями є безпроцентні асигнування з державного бюджету, призначені для покриття збитків суб'єктів господарської діяльності або збалансовування доходів і видатків бюджетів нижчого рівня* (з мови документів); *Збалансовування колеса автомобіля проводиться в три етапи на спеціальному балансувальному станку* (із журн.).

ЗБАЛАНСО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗБАЛАНСУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док.* 1. *тільки* **збалансува́ти.** Док. до **балансува́ти** 1. *Він якось примудрився не заорати носом у поміст, за щось там ухопився, збалансував, не впав* (П. Загребельний); *Зачепившись за парту, дівчина мало не впала, однак їй вдалося збалансувати й утриматися на ногах* (із журн.).

2. *що.* Доводити до правильного співвідношення взаємопов'язані частини, сторони чого-небудь, надходження і витрати чогось і т. ін.; балансувати (у 2 знач.). *Поряд з нормативним методом в умовах переходу до ринкової економіки важливе значення має балансовий метод, який допомагає збалансовувати джерела ресурсів із запланованими видатками* (з наук. літ.); *Римма схопила наповнену харчами сумку. — Ти наготувала їжу, а я буду носити. От ми й збалансували...* (П. Автомонов).

3. *що, техн.* Урівноважувати обертові деталі машини, механізму; балансувати (у 3 знач.). *Сучасні пральні машини обладнані спеціальними системами контролю за обертовими рухами барабана, що дозволяє збалансовувати роботу пристрою загалом* (із журн.); *Як тільки порушується рівновага між рушійними силами і силами опору, регулятор повинен знов їх збалансувати і змусити машину працювати з попередніми швидкостями* (з наук. літ.).

ЗБАЛАНСО́ВУВАТИСЯ, ується, *недок.*, **ЗБАЛАНСУВА́ТИСЯ,** у́ється, *док.* 1. Урівноважуватися, ставати в правильному співвідношенні (про взаємопов'язані частини, сторони чого-небудь, надходження і витрати чогось і т. ін.). *Робота всіх внутрішніх органів людини збалансовується й відновлюється за рахунок біофізичного зв'язку із природою* (з навч. літ.); *Справи мої ніби остаточно збалансувалися. Живу досить мирно, здобувши собі своє більш-менш стале становище* (Б. Антоненко-Давидович); *Посміхнувся* [Дмитро], *згадавши, як добре було, коли його життя збалансувалося між цими двома жінками* (Є. Кононенко).

2. *тільки недок.* Пас. до **збалансо́вувати.** *Чисті валютні доходи та збитки збалансовуються відповідною сумою на спеціальному резервному рахунку переоцінки валютних резервів у балансі Національного банку* (з мови документів);

Для того щоб запобігти виникненню вібрації при зміні швидкості руху машини, колеса збалансовуються на спеціальних балансувальних станках (із журн.).

ЗБАЛАНСУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **збалансува́ти** 2, 3. *Дані науки і практика передовиків доводять, що для збалансування зимового раціону корів з надоєм по 3000 кілограмів молока на рік необхідно на кожні 12 корів сіяти приблизно один гектар зернобобових культур* (з наук. літ.); *Дотація вирівнювання не має цільового призначення та використовується в бюджеті нижчого рівня для збалансування доходів і видатків* (з наук. літ.); *З метою збалансування бюджету головні розпорядники коштів повинні здійснити заходи щодо оптимізації мережі бюджетних установ, визначення кількості бюджетних програм, які доцільно реалізовувати у межах наявного фінансового ресурсу* (з навч. літ.); *Збалансування коліс є необхідною процедурою, від якої суттєво залежить рівень безпеки руху автомобіля, тому варто довірити її професіоналам* (із журн.).

ЗБАЛАНСУВА́ТИ *див.* **збалансо́вувати.**

ЗБАЛАНСУВА́ТИСЯ *див.* **збалансо́вуватися.**

ЗБА́ЛУВАНИЙ, а, е, *розм.* Дієпр. пас. до **зба́лувати.** *Молода жінка в чорному костюмі, загорнута в чорний креп настільки, що не можна було пізнати її лиця, з рухами, в яких почувалась збалувана життям натура, одшукувала будинок № 34* (М. Йогансен); *Стало здаватись Павлові (взагалі не збалуваному жіночою ласкою), що саме про таку дівчину він і мріяв завжди* (А. Головко); *Не збалувані частими гостинцями, ми чекали, коли ж батьки нарешті наділять нас цукерками* (із журн.); // **зба́лувано,** *безос. пред. — Не зношу далеких походів, — сказав він, нахиляючись до Ростислава. — Бридить мені спання в свинячих умовах, невмивання, поганий харч. Змалку збалувано мене* (П. Загребельний).

ЗБА́ЛУВАТИ, ую, уєш, *кого, розм.* Док. до **ба́лувати.** [Єлисей:] *Ледве пройдуть* [косарі] *ручку — зараз починають мантачить коси і мантачать півгодини... Це якісь дармоїди!.. І хто їх тут у вас так збалував?* (М. Кропивницький); *— Надаремне чванитеся, пане гетьмане! Вас ще в дитинстві збалували віщі птахи* (Іван Ле); *— Він ще... ну, просто мало що тямить у справах житейських. Збалували ви його з моєю сестрою...* (Ю. Мушкетик).

ЗБАН, а, *ч., діал.* Дзбан. *До пори збан воду носить* (Номис); *Раз зійшлися три святі із неба: Святий Петро, Павло і Іван — Як присілись та й коло горівки, Випили відразу цілий збан!* (І. Керницький); *Хтось подав йому горнятко з кашею, ще хтось сунув збан із питвом* (П. Загребельний).

ЗБАНКРОТО́ВАНИЙ *див.* **збанкруто́ваний.**

ЗБАНКРОТУВА́ННЯ *див.* **збанкрутува́ння.**

ЗБАНКРОТУВА́ТИ *див.* **збанкрутува́ти.**

ЗБАНКРУ́ТИТИСЯ, у́чуся, у́тишся, *док., заст.* Збанкрутувати. *У Кованька згорів свічний завод, і він трохи не збанкрутився* (Сл. Б. Грінченка); *У Київській Русі до складу невільного населення входили й раби. У рабство могли продати боржника, який збанкрутився* (із журн.).

ЗБАНКРУТІ́ЛИЙ, а, е. Дієпр. акт. до **збанкруті́ти.** *Син збанкрутілого купця, круглий сирота, він десять років тому залишився у винайнятій зубожілим батьком кімнатці — сам-один* (Р. Іваничук); *Майже дармові гроші рікою потекли у кишеню .. Тодора Йоновича, та такою широкою, що скоро він за безцінь купив збанкрутілий і розкрадений консервний завод в обласному центрі* (Г. Тарасюк); *Збанкрутілий промисловець Михайлов умудряється залучити до своєї авантюри навіть дуже обережного Пузиря, і це загрожує Глитаєві судом* (з навч. літ.).

ЗБАНКРУТІ́ЛІСТЬ, лості, ж. Стан за знач. **збанкруті́лий.** *Збанкрутілість сільськогосподарських підприємств призводить до неповної зайнятості працівників і навіть безробіття в сільській місцевості* (з навч. літ.); * Образно. *Перед судом Воланда розкривалися духовна ницість, ідейна збанкрутілість представників тогочасної влади* (з наук. літ.).

ЗБАНКРУТІ́ТИ, ію, ієш, *док.* Те саме, що **збанкрутува́ти.** *Живокіст був нікчемний політекономіст .. І фермери, і дрібні підприємці, яких ще не встиг підловити Живокіст, панічно боялися збанкрутіти* (М. Білкун); *Якщо який-небудь новий товар не має попиту, то його виробники можуть швидко збанкрутіти* (із журн.).

ЗБАНКРУТО́ВАНИЙ, *рідко* **ЗБАНКРОТО́ВАНИЙ,** а, е. Який збанкрутував (збанкротував). *Була* [пані Грозицька] *вдовою по якімсь збанкрутованім купці* (І. Франко); *Коли ця спадкоємиця збанкрутованих королівських біржових спекулянтів дійсно закинула гачок на цю біржову акулу й акула клює, то нам рація мати свою людину в тому домі, де живе прекрасна рибалочка* (В. Винниченко); *Національний клуб було перетворено в казарму російських білогвардійських офіцерів, останніх оборонців збанкрутованого гетьмана Скоропадського* (Б. Антоненко-Давидович); *Мабуть, збанкрутована* [фірма] *робить випродаж* [розпродаж] *радіоапаратів марки "Філіпс" .. за дуже провокуюче зниженими цінами* (У. Самчук).

ЗБАНКРУТУВА́ННЯ, *рідко* **ЗБАНКРОТУВА́ННЯ,** я, *с.* Дія за знач. **збанкрутува́ти, збанкротува́ти.** *Задля подолання неплатоспроможності та запобігання подальшому збанкрутуванню підприємства необхідно застосовувати стратегію фінансово-економічного оздоровлення* (з наук. літ.); *Кредитори звичайно не надають довгострокові позики одноосібним фірмам, оскільки в разі збанкрутування або загибелі власника кредити не повертаються* (з навч. літ.); *Позбавлення державного підприємства, основним видом діяльності якого є товарне сільськогосподарське виробництво, земельних ділянок призведе до його збанкрутування* (з газ.).

ЗБАНКРУТУВА́ТИ, *рідко* **ЗБАНКРОТУВА́ТИ,** у́ю, у́єш. Док. до **банкрутува́ти, банкротува́ти.** *В Кованька згоріли свічкарні, і він трохи не збанкротував* (І. Нечуй-Левицький); *Фабрика та в місяць по їх відході збанкрутувала, а коли б брати не були заздалегідь від неї відкараскались, то були б певно понесли значні страти* (І. Франко); *У цьому домі був банк. Він збанкрутував, .. оддав своє помешкання одній із філій Комітету Сонячної машини* (В. Винниченко); *Батько збанкрутував, тоді як компаньйон та мірошник у млині тихенько розжилися...* (Б. Антоненко-Давидович).

ЗБА́НОК, нка, *ч., діал.* Зменш. до **збан.** *Часом дощ ллє, як з луба, а Кметик лазить по квітнику і визбирує щось по стежках до старого зеленкуватого збанка* (С. Ковалів); *До часу збанок воду носить. Колись мусіло* [мусило] *статися те, що станеться тепер* (Б. Лепкий); *Він стиха попросив води, і господар з бабцею кинулись подавати йому горнятко, збанок з довгою тонкою шиєю і мідну миску* (Б. Антоненко-Давидович); *— А от я спробую, яка з мене жниця, — сказала дівчинка і, взявши серпа та збанок молока з хлібом, подалася в поле* (Ю. Винничук).

ЗБА́НОЧОК, чка, *ч.*, *діал.* Зменш.-пестл. до **зба́нок.** — *Води в збаночок наберіть, щоб опісля часу не втратити* (І. Франко); *Все в нім* [в'ятському стилі] *цвіло і пишалося істинно народним мистецтвом, шедеврами .. — кошиками, капцями, валізами, ведмедиками і паяцами, гребінцями і збаночками* (І. Багряний); * Образно. *Крізь комиші блищали подекуди озерця. Водяний мак вигідно спочивав на них круглим листом, висував із води зелені збаночки* (М. Коцюбинський).

ЗБАНУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *діал.* Док. до **банува́ти.** *Мовлять мені добрі люде* [люди], *що я схорувала, а я тако й за миленьким дуже збанувала* (з народної пісні); — *Ваш син живий .. Проте збанував за вами люто, чолобиття посилає, а через неділю й сам доскочить!* (К. Гриневичева); — *А сьогодні, коли смеркне, за городи вийдеш? Збанував я за тобою, — додав* [Лесь] *щиро* (І. Нижник).

◊ **(1) Збанува́ти на о́чі** — осліпнути. *Уже третій рік, як збанував на очі й нічого не бачить* (Сл. Б. Грінченка).

ЗБАНЯ́, я́ти, *с.*, *діал.* Невеликий дзбан. *Взяла* [Ганнуся] .. *збаня .., набрала води з коновки та й запитала: — Чи підливати, дідуню?* (М. Устиянович); *У хатині бриніли мухи. Сідали на хліб та й їли, залізали в збаня та й воду пили* (В. Стефаник); * У порівн. *Молодиця, молодая. Тлуста, уродлива; Груди білі — як збанята; Сама чорнобрива* (С. Руданський).

ЗБАНЯ́ТКО, а, *с.*, *діал.* Зменш. до **збаня́.** *Ой Іване, Іванушю, та й ти Іванятко, Купи мені на молоко червоне збанятко* (з коломийки); *А Єфрем взяв .. збанятко, зачав підливати щепи та й каже: — Вибачай, сину, що я перше пильную деревинку, ніж гостя* (М. Устиянович); *Коло баби стояв на землі кусень хліба та й збанятко з водою* (В. Стефаник).

ЗБАСАМА́НЕНИЙ, а, е, *розм.* Дієпр. пас. до **збасама́нити.** *Остап охоче піднімає сорочку й показує збасаманений синій хребет, де списаний, як він каже, його життєпис* (М. Коцюбинський); * Образно. *Збасаманене взаємними дошкульними ударами повітря в хаті, немов спухаючи, дедалі частіше випихало одну з них — Ганнусю — геть, геть надвір, куди завгодно, аби з очей* (О. Забужко); // **збасама́нено,** *безос. пред. Підійшовши ближче, козак побачив на землі непритомного юнака, його було збасаманено мало не до смерті* (із журн.).

ЗБАСАМА́НИТИ, ню, ниш, *кого, що, розм.* Док. до **басама́нити.** *Розгнівавшись, пан всього мене збасаманив своїм батогом* (із журн.); * Образно. *Давно Микола не бачив матері — зморшки геть збасаманили її обличчя* (із журн.).

ЗБЕЗВО́ДІТИ, іє, *док.* Те саме, що **знево́діти.** *При харчовому отруєнні організм може сильно збезводіти, тому лікарі радять хворому пити якомога більше рідини* (з навч. літ.); *Уже досить довго не було дощів — водоймища збезводіли, земля зовсім висохла, а рослинність під загрозою загибелі* (із журн.); *Через тривалу засуху ґрунт зовсім збезводів* (з газ.).

ЗБЕЗВО́ДНЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **збезво́днити.** *Останнім часом на полицях супермаркетів часто з'являються концентрати — збезводнені суміші харчових продуктів і напівфабрикатів, виготовлені у вигляді брикетів, таблеток або порошку* (з газ.); *Збезводнена та знежирена шкіра схильна до прискореного утворення зморщок* (із журн.); // **збезво́днено,** *безос. пред. Якщо організм людини сильно збезводнено, з'являються специфічний присмак і відчуття сухості в ротовій порожнині* (із журн.).

ЗБЕЗВО́ДНЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **збезво́днити** і стан за знач. **збезво́днитися.** *Термодинамічні процеси пов'язані із заморожуванням та збезводненням клітинних об'єктів і широко використовуються для зберігання еритроцитів* (з наук. літ.); *Оброблення осаду з первинних відстійників має включати операції щодо його збезводнення, нейтралізації запаху і знезараження* (з мови документів).

ЗБЕЗВО́ДНИТИ *див.* **збезво́днювати.**

ЗБЕЗВО́ДНИТИСЯ *див.* **збезво́днюватися.**

ЗБЕЗВО́ДНЮВАЛЬНИЙ, а, е. Стос. до збезводнювання. *Збезводнювальні елеватори застосовують у першій стадії збезводнення грудкових і зернистих продуктів* (з наук. літ.); *Фізико-хімічний спосіб видалення вологи з матеріалів ґрунтується на застосуванні збезводнювальних засобів* (з наук. літ.).

ЗБЕЗВО́ДНЮВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **збезво́днювати.** *При правильному сушінні збезводнюваний пектиновмісний матеріал зберігає високий уміст пектинових речовин, а також желеутворювальну здатність* (з наук. літ.); *Акустичний метод сушіння продуктів ґрунтується на дії інтенсивних ультразвукових хвиль на збезводнюваний продукт* (з наук.-попул. літ.).

ЗБЕЗВО́ДНЮВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **збезво́днювати.** *Застосування теплового насоса при конвективному сушінні та збезводнюванні повітря є виправданим з погляду енергетичної та економічної ефективності* (з наук. літ.); *Для збезводнювання різних препаратів використовується спеціальний пристрій — ексикатор* (з наук.-попул. літ.).

ЗБЕЗВО́ДНЮВАТИ, юю, юєш, *недок.*, **ЗБЕЗВО́ДНИТИ,** ню, ниш, *док.*, *що.* Те саме, що **знево́днювати.** *Спирти при проникненні в мікробну клітину збезводнюють її та згортають білок* (з наук. літ.); *Тривале перебування на сонці не тільки висушує шкіру, а й збезводнює організм* (із журн.).

ЗБЕЗВО́ДНЮВАТИСЯ, юється, *недок.*, **ЗБЕЗВО́ДНИТИСЯ,** иться, *док.* 1. Те саме, що **знево́днюватися.** *Є дуже корисна східна традиція — подавати до кави воду в рівному об'ємі, адже через сечогінну властивість кави організм швидко збезводнюється* (із журн.).

2. *тільки недок.* Пас. до **збезво́днювати.** *Ґрунти, що характеризуються надмірною вологістю, перед забудовуванням обов'язково збезводнюються* (з навч. літ.).

ЗБЕЗВО́ЛИТИ *див.* **збезво́лювати.**

ЗБЕЗВО́ЛЮВАТИ, юю, юєш, *недок.*, **ЗБЕЗВО́ЛИТИ,** лю, лиш, *док.*, *кого.* Позбавляти власної волі. *Свище у вухах весняний вітер, мерехтить в очах дорога, ліс і зоряне небо, а вже гарячий хміль сатаніє і збезволює їх* [закоханих], *дурманить і солодко позбавляє влади над самими собою...* (В. Яворівський); *Наказ, відданий занадто жорстко, не лише однозначно нав'язує конкретну дію, а може й збезволити підлеглого, позбавити його можливості проявляти ініціативу* (з наук.-попул. літ.).

ЗБЕЗЛИ́СТИТИ, и́щу, и́стиш, *док.*, *що.* Позбавити листя. *Зима заморозила річки, збезлистила дерева й одягла їх у снігові шати* (із журн.).

ЗБЕЗЛИ́СТІЛИЙ, а, е. Дієпр. акт. до **збезли́стіти.** *Панування осені скінчується: збезлистілі дерева приготувалися до зимового відпочинку* (із журн.); *За стріхами хатин виднілися збезлистілі сади* (з газ.).

ЗБЕЗЛИ́СТІТИ, іє, *док.* Утратити листя. *У саду сміється осінь. Осіннім днем збезлистів сад...* (із журн.); * Образно. *Коли потойбіччя змінить гостинний настрій і немов пере-*

стане існувати .., древо пізнань [пізнання] *збезлистіє* (Є. Пашковський).

ЗБЕЗЛІ́СЕНИЙ, а, е, *спец.* Дієпр. пас. до **збезлі́сити.** *Поширені у житомирському Поліссі ландшафтні місцевості із сірими лісовими ґрунтами збезлісені й зайняті переважно сільськогосподарськими угіддями* (з наук. літ.); // **збезлі́сено,** *безос. пред. Унаслідок зрідження деревостану до 45 % площі збезлісено і задерновано, знизилась його продуктивність, стійкість та, відповідно, ґрунтозахисна властивість* (з наук. літ.).

ЗБЕЗЛІ́СЕННЯ, я, *с., спец.* Дія за знач. **збезлі́сити.** *Однією з суттєвих причин порушення балансу між екосистемами Землі є деструктивні процеси природного середовища, як-от: збезлісення, водяна та вітрова ерозія земель, деградація океанічного середовища* (з наук. літ.); *Неконтрольоване вирубування дерев призводить до збезлісення територій, у результаті чого верхній шар ґрунту, не укріплений коренями, вимивається водою чи зноситься вітром* (з наук.-попул. літ.).

ЗБЕЗЛІ́СИТИ, ішу, ісиш, *док., що, спец.* Позбавити лісу яку-небудь ділянку, територію. *Надзвичайно важливим є збереження лісів у прибережній зоні континентів. Якщо збезлісити узбережжя, великі простори всередині материка можуть швидко перетворитися на пустелю* (із журн.).

ЗБЕЗЛІ́СІННЯ, я, *с., спец.* Дія і стан за знач. **збезлі́сіти.** *Стрімке, неконтрольоване збезлісіння великих масивів лісосмуг веде до деградації ґрунтів і, як наслідок, загибелі рослинності* (з наук.-попул. літ.); *Збезлісіння значних територій є причиною дисбалансу атмосферних процесів Землі* (з навч. літ.).

ЗБЕЗЛІ́СІТИ, іє, *док., спец.* Стати безлісим. *Через нераціональне використання людиною природних ресурсів значні ділянки лісосмуг нашої планети зовсім збезлісіли* (з наук.-попул. літ.).

ЗБЕЗЛЮ́ДИТИ, джу, диш, *док., що.* Те саме, що **збезлю́днити.** — *Збезлюдимо центр імперії. Забракне кайданів для каторжників. Погана слава про наш трон розійдеться по всьому світу* (М. Сиротюк); *Війна та голод збезлюдили край, знищили цілі селища* (з навч. літ.).

ЗБЕЗЛЮ́ДІЛИЙ, а, е. Дієпр. акт. до **збезлю́діти.** *Збезлюділий двір, такий тісний і гомінкий до жнив, тепер стояв великою мовчазною пусткою* (Я. Качура); *Ярмарок скінчився — і на збезлюділій площі нарешті запанувала тиша* (із журн.).

ЗБЕЗЛЮ́ДІТИ, іє, *док.* Те саме, що **збезлю́дніти.** *Ближчі села збезлюділи, коли дізналися про зброю. Мені довелося формувати по одному полку з кожного села* (Ю. Яновський); *У середині XIX ст. втечі селян досягли такої масовості, що маєтки деяких поміщиків зовсім збезлюділи* (з навч. літ.).

ЗБЕЗЛЮ́ДНИТИ, ню, ниш, *док., що.* Зробити безлюдним. *Довгі роки тривала війна за Волинь і Холмщину між Польщею і Литвою. Повсякчасні війни й напади дуже зруйнували, а частково й збезлюднили край* (з навч. літ.).

ЗБЕЗЛЮ́ДНІЛИЙ, а, е. Дієпр. акт. до **збезлю́дніти.** *Мертва тиша стояла над причаєним містечком і, здавалося, над усім спорожнілим, ніби збезлюднілим світом* (В. Козаченко); *Пізно вночі на збезлюднілий уже тік нечутно вкотилась бідарка* (О. Гончар); *Боявся поткнутись на двір — опустілий, збезлюднілий, що лякав його ще дужче, ніж недавня облава, яка обминула їхню хату* (Є. Гуцало).

ЗБЕЗЛЮ́ДНІТИ, іє. Док. до **безлю́дніти.** *Вже давно затих, збезлюднів сквер. Всі завулки — темні і німі* (І. Вирган); *Пустками зосталися їхні хати, збезлюдніли садки та городи над рідним Хоролом...* (О. Гончар); *За ніч місто збезлюдніло. Втекло шістдесят тисяч його мешканців* (В. Малик).

ЗБЕЗСИ́ЛЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **збезси́лити.** *Відновлення збезсиленого частими фізичними тренуваннями організму людини повинно проводитися поступово і під наглядом кваліфікованих медпрацівників* (з навч. літ.); // **збезси́лено,** *безос. пред. Його колись міцний, войовничий дух було морально збезсилено пустими балачками про ілюзорну свободу та абсолютне щастя* (із журн.).

2. Те саме, що **збезси́лілий.** *Біснуватий безвладно звисає на стовпі. Якби на ньому не було ретязів, що підтримують тіло, воно впало б на землю збезсилене, як мертве* (Н. Королева); *Часто зупинявся* [Андрій], *збезсилений, і заходився раптовим кашлем — йому здавалося, що всередині щось уривається* (І. Багряний); *Прийнявши їжу, тихо лежали* [в'язні] *в своїх закутках, мовчки оклигували — були так збезсилені, що не могли рухатися* (М. Сиротюк).

ЗБЕЗСИ́ЛЕННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **збезси́лити.** *Для збезсилення ворога партизани перекрили йому шляхи постачання боєприпасів* (із журн.).

2. Стан за знач. **збезси́літи.** *Не сказав* [ватаг] *нічого, не посміявся з хлопця, не дав і знаку, що помітив збезсилення і втому. Олекса це оцінив* (Г. Хоткевич); *Щоб уникнути зневоднення та збезсилення організму, правильність і доцільність будь-якої дієти потрібно погоджувати з лікарем* (із журн.).

ЗБЕЗСИ́ЛИТИ *див.* **збезси́лювати.**

ЗБЕЗСИ́ЛІЛИЙ, а, е. 1. Дієпр. акт. до **збезси́літи.** *Пропав! В ораторових очах порожнеча. Судорожно сіпає збезсилілими пальцями уявний курок* (О. Довженко); *Помалу обтер рукою піт. Він зовсім молодий і зовсім-зовсім збезсилілий. Почорніле обличчя з міцно стиснутими щелепами заросло щетиною* (І. Багряний); *Раз згубив стежку й добру годину плавав, шукаючи познаки, аж доки, збезсилілий, майже вичерпаний, її не знайшов* (Валерій Шевчук).

2. *у знач. прикм.* Слабкий, несильний. *В кімнаті було повно диму, і десь з глибини він почув приглушене, збезсиліле хлипання дітей* (І. Сенченко).

ЗБЕЗСИ́ЛІЛО. Присл. до **збезси́лілий** 2. *Досівалися останні краплини дощу, півнеба вже очистилося від хмар, на другій половині вони ще клубочилися, але вже збезсиліло* (І. Сенченко); *В кареті потріскувало, .. і заднє колесо збезсиліло вихляло на місці* (Є. Пашковський).

ЗБЕЗСИ́ЛІТИ, ію, ієш. Док. до **безси́літи.** [Н а т а л я П а в л і в н а:] *Чого вам ще треба? Знов підслухували? .. Наталя Павлівна, збезсилівши, сідає, не зводить з нього очей.* [І в а н С т р а т о н о в и ч:] *Ну, тепер можете прогнать мене і скінчить комедію* (В. Винниченко); *Кілька разів вводили морфій. Зрештою, і ліки збезсилили і не могли вже стримати цього оскаженілого вулкана нелюдських мук. Хворий метався, непритомнів* (М. Олійник); *Розумів* [дід], *що .. гординя триватиме до написаної пори, і якщо дочасно прийняти виклик.., то збезсиліє перед нею душа і сила* (Є. Пашковський).

ЗБЕЗСИ́ЛЮВАТИ, юю, юєш, *недок.,* **ЗБЕЗСИ́ЛИТИ,** лю, лиш, *док., кого, що.* Те саме, що **знеси́лювати.** *Я почуваю велику, пекучу, ридаючу любов до всього живущого .. Ця енергія, ця надмірність сил збезсилює мене* (В. Винниченко); *Втома подорожі, тягар життя, що зсувався на нього,*

чи напруження захопленого екстазою [екстазом] *серця так раптом збезсилили його* (Н. Королева).

ЗБЕЗУ́МИТИСЯ, млюся, мишся, *док., рідко.* Стати безумним (у 1 знач.); збожеволіти. *Як нап'ється горілки — збезумиться чоловік* (Сл. Б. Грінченка); *Прости, батеньку, не гнівайся, я вчора п'яний був, збезумився* (П. Чубинський); [Е г е о н:] *Як не збезумивсь я від страху смерті, То бачу сина Антіфола й Дромйо* (І. Стешенко, пер. з тв. В. Шекспіра).

ЗБЕЗУ́МІЛИЙ, а, е, *рідко.* Дієпр. пас. до **збезу́міти.** *Складні естетичні пошуки можуть дозволити ті, що мають банківські рахунки, а не тиснуться у панельних нірках, як збезумілі горобці* (С. Процюк).

ЗБЕЗУ́МІТИ, ію, ієш, *рідко.* Док. до **безу́міти.** [П о л о н і й:] *Ось я дочку пошлю йому* [Гамлету] *назустріч, А ми із вами станемо за килим І попильнуємо. Як він її Не покохав і не збезумів з того, То хай я буду мужиком, стайничим, А не державним радцем* (Л. Гребінка, пер. з тв. В. Шекспіра); * У порівн. *Люди, наче збезумівши, мчать і мчать кудись крізь зливи й тумани, охоплені шалом гонитви* (О. Гончар).

ЗБЕЗЧЕ́СТИТИ, че́щу, че́стиш, *док.* 1. *кого, що.* Док. до **безче́стити.** — *О, я бачу вас! Бачу, хто скеровує вашу руку, щоб збезчестити Господню землю, пречисту матір всього живого й зростаючого...* (О. Довженко); *Зважилась* [Ольга] *переступити віками встановлений закон? Закон, що може знищити, збезчестити її, затоптати в грязь?..* (П. Колесник); *Вони замислили взяти мене на короткий повідок і запропонували збезчестити себе руйнуванням стрілецької могили* (Р. Федорів); [Д ж у л і я:] *Лючетто, мила, як мене ти любиш, Придбай мені вбрання пристойне й гарне. А що, коли про мене пустять славу Про те, що я сама, так легковажно, Помандрувала в небувалу путь? Боюсь, що це мене збезчестить...* (І. Стешенко, пер. з тв. В. Шекспіра).

2. *кого.* Спокусивши, зґвалтувавши, позбавити честі (дівчину, жінку). — *Як вона .. придбала його* [дитя]? — *допитується дядина. — От, як?! .. Хіба мало у нас тих пройдисвітів, що їм не тільки збезчестити дівчину, а й душу християнську загубити не шкода!* (Панас Мирний); — *Скажи мені, хлопче, чого ти так визвірився на мене? Я ж тобі ні дівера не зарізав, ні зовиці не збезчестив* (Б. Лепкий); *Їй ледве шістнадцять, красуня — і ходила, оббивала Задвірним пороги: — Семен мене збезчестив, нехай жениться* (Р. Андріяшик); *А дівчину Марійку збезчестили кати І кинули в криницю, І годі віднайти* (Д. Павличко).

ЗБЕЗЧЕ́ЩЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **збезче́стити.** [Н е о ф і т - р а б:] *Чи я забуду серед ваших зборів мою сумну, збезчещену господу?* (Леся Українка); *В мертвому, сплюндрованому, потоптаному, збезчещеному місті, серед темної ночі мав він ходити туди й сюди коло собору, вивченню якого присвятив життя, ходити поміж фашистських вартових* (П. Загребельний); *Того ж дня по обіді вітробалчани ховали забитих .. (одна сама на себе руки наклала — збезчещена, Скорякова Євменова найстарша дочка)* (А. Головко); *Читала схвильовано про бідну селянську дівчину-наймичку Ганну, обдурену і збезчещену паничем* (М. Олійник).

ЗБЕЗЧЕ́ЩЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **збезче́стити.** *Не лякалася* [Євпраксія] *тепер нічого, сміливо занурювалася в світ гір наодинці з імператором, готова була до всього, .. навіть — гріх казати — до збезчещення* (П. Загребельний).

ЗБЕНТЕ́ЖЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **збенте́жити.** [Ч о л о в і к *(злісно):*] *Я так сказав, то так і розумій.* [П р о ч а н и н *(трохи збентежений його тоном, підводиться. Здержано):*] *Я розумію. Ти, відай, убогий, то й дорого тобі дались ті гроші, що ти за землю заплатив* (Леся Українка); *Повернулась* [Тася] *додому голодна, втомлена, збентежена всім баченим, своїми й чужими думками* (Л. Дмитерко).

2. *у знач. прикм.* Який збентежився. *Грицько Митрофанович, блідий і збентежений, стояв на порозі* (О. Ільченко); — *У нас зараз є важливі справи, — спробував був розвіяти інцидент, що грізно навис в учительській, збентежений Ханов* (Б. Антоненко-Давидович); // Який виражає збентеження. *Збентеженим, здивованим поглядом водив софта* [семінарист] *навколо себе* (М. Коцюбинський); — *Артеме, він, той Дорбатай, задумав щось погане! — почув юнак збентежений голос Ліди* (В. Винниченко); *Жовте світло ліхтаря впало на збентежене обличчя бабусі Секлети* (Є. Кравченко).

ЗБЕНТЕ́ЖЕНІСТЬ, ності, *ж.* Стан за знач. **збенте́жений;** збентеження. *Тамара оглядалась. Йосип Васильович помітив її збентеженість* (А. Хижняк); *Посланці перебивали один одного. Були зчорнілі, забрьохані, лише очі гостро виблискували від збентеженості* (Р. Іваничук); *Вона подивилась на нього, здивована з його збентеженості. А він стояв перед нею, як укопаний ідол, і важко, напружено роздумував* (М. Івченко); — *В чорних очах хлопця промайнув переляк. Він не зумів приховати збентеженості* (В. Малик).

ЗБЕНТЕ́ЖЕННЯ, я, *с.* Стан за знач. **збенте́житися.** *За хвилину дівчинка вже бігла до нас. — Ну, що? — питала її Алла Михайлівна, забувши про своє збентеження* (Леся Українка); — *Ідуть? — спитав гетьман, запримітивши збентеження свого небожа* (Б. Лепкий); *Його товариш потакнув, але від збентеження не сказав ні слова* (К. Гриневичева); *Марина почервоніла, збентежилася, хотіла приховати своє збентеження і від того почервоніла ще більше* (В. Собко).

◊ **Рум'я́нець со́рому (гні́ву, збенте́ження** *і т. ін.) див.* **рум'я́нець.**

ЗБЕНТЕ́ЖЕНО. Присл. до **збенте́жений.** *Метелиця, похнюпившись, чухав цупкими, як цурупалки, пальцями потилицю і збентежено зиркав на Арсена* (В. Малик); *Наступного ранку він зустрів мене радісно, схвильовано і... трохи збентежено* (О. Бердник); *А він і далі мовчав і дивився їй за спину, дивився вперто, некліпно, стривожено чи збентежено, дивився, забувши про поштивість* (П. Загребельний); — *Маргарито! — збентежено вигукнула Бланка. — Та замовкни ж нарешті!* (О. Авраменко, В. Авраменко).

ЗБЕНТЕ́ЖИТИ *див.* **збенте́жувати.**

ЗБЕНТЕ́ЖИТИСЯ *див.* **збенте́жуватися.**

ЗБЕНТЕ́ЖУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗБЕНТЕ́ЖИТИ,** жу, жиш, *док., кого, що.* 1. Те саме, що **бенте́жити** 1. *Різні враження збентежували людську душу* (Панас Мирний); *Тверда, трохи насмішлива мова її, з котрою вона інколи вдавалась до його* [нього], *збентежувала, ніби лякала його* (Олена Пчілка); *Його стурбували нові ідеї, привезені сином; його збентежила палка синова розмова* (І. Нечуй-Левицький); *Пляма від червоного вина на скатертині в стравниці дуже збентежила її — то, гадала вона, був недобрий знак, пересторога* (С. Скляренко); *Невдоволений тон Гармашихи і винувато схилена голова Мусія, і стриманий усміх Остапа мимоволі збентежили трохи дівчину* (А. Головко); // *тільки док.* Злякати. *І не збентежить анітрохи їх, Щоб в наші дні*

тут даль була. Хоча, по правді, й нас, закоханих, Злякати відстань не могла (Л. Дмитерко); *Вони ходили з карабінами навперевагі, дихали горілкою .. Своєю лихістю могли збентежити наймужнішу людину* (Р. Андріяшик).

2. Те саме, що **бенте́жити** 2. *Зіньковi ставало якось ніяково від того прикрого погляду й від того незрозумілого усміху. Це його збентежувало, і збентеження відбивалось йому й на обличчі* (Б. Грінченко); *Розмаїті мрії перебив князь. Софія з усміхом встала до нього на вітання .. Той прихід її не здивував зовсім і не збентежив* (Леся Українка).

ЗБЕНТЕ́ЖУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.*, **ЗБЕНТЕ́ЖИТИСЯ,** жуся, жишся, *док.*1. Те саме, що **бенте́житися** 1. *Людина, яка обирає фах у галузі науки і техніки, має прагнути духовного зростання, вміти дивуватися, збентежуватися новим або незвичним* (із журн.); *Гукнули гармати удруге, й луна Аж котить громи на болоті... Збентежилась зразу уся старшина* (М. Старицький); *Василина й справді збентежилась. Якийсь страх напав на неї, неначе облив її холодною водою* (І. Нечуй-Левицький); [Захарко:] *Як тільки увійшла Степанида у хату, Домаха так збентежилася, немов оніміла!..* (М. Кропивницький); *Проте, правду сказати, коли Ніну призначили вожатою в п'ятий клас, вона збентежилась: — А чи справлюсь я в п'ятому?* (О. Донченко); — *Що єси замислив? — збентеживсь Ардарік* (І. Білик).

2. Те саме, що **бенте́житися** 2. *Коли його Свирид Яковлевич вперше застав у школі за жорнами, вчитель, витираючи рукавом пітне чоло, аніскілечки не збентежився* (М. Стельмах); — *Ти дуже кохаєш Златку? Запитання було несподіване, і Звенигора збентежився* (В. Малик).

ЗБЕРЕГТИ́ *див.* **зберіга́ти.**

ЗБЕРЕГТИ́СЯ *див.* **зберіга́тися.**

ЗБЕРЕ́ЖЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **зберегти́.** *На матері приношена запаска, Збережена іще з дівочих літ* (П. Воронько); *Театральне приміщення буде збережене, щоб і в майбутньому служити високому мистецтву Мельпомени* (Б. Левін); *Фіксувати все це на письмі таким, яким воно записалося з повітря і вуст, тобто збереженим один до одного, було і неможливо, і, на щастя, непотрібно* (Ю. Андрухович); *Він спершу пройшов повз Ладимка, не привітавшись. Потім зміркував — так не годиться, мусить бути збережена етика* (М. Руденко).

2. *у знач. прикм.* Який зберігся, залишився без змін. *Узагальнений відтягнутий наголос форми множини або збережений рухомий наголос у множині властивий в українській мові багатьом іменникам із суфіксом -к(а)* (з наук. літ.).

ЗБЕРЕ́ЖЕНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **збере́жений.** *Важливим показником стану збереженості природних комплексів певної території є наявність у складі її флори рідкісних видів, які дуже чутливі до трансформації або забруднення середовища і тому зникають у першу чергу* (з наук. літ.); *На певному етапі розвитку суспільства інтереси переважної маси населення потребують міцної централізованої держави, яка б поклала край міжусобицям, гарантувала збереженість майна* (з навч. літ.).

ЗБЕРЕ́ЖЕННЯ, я, *с.* 1. *тільки одн.* Дія за знач. **зберегти́** і стан за знач. **зберегти́ся.** *Опустив* [Санько] *люстро через вікно в нижню камеру, попросивши Андрія потелеграфувати, щоб прийняли коштовний інвентар на збереження* (І. Багряний); — *Спасибі, дядю Андроне, — ще раз подякувала Інка й передала хустку з квіттям матері на сховок: — На збереження вам...* (О. Гончар); *Він дякував Богові, сонцю і землі за збереження життя* (Ірина Вільде); *Дбав* [Борис] *не так про велич свого царства, як про збереження своєї влади та залагодження своїх стосунків з боярами* (П. Загребельний); — *Матері передають дітям у повному збереженні і недоторканості чисту народну мову* (О. Донченко).

2. *перев. мн., рідко.* Те саме, що **заоща́дження.** *Невеличкі збереження, які були у хлопців, що мріяли вернутись на батьківщину, довелось витратити на лікування і на півголодне існування* (І. Цюпа).

ЗБЕРЕ́ЖНІСТЬ, ності, *ж.* Здатність зберігатися в доброму, належному стані, цілим, неушкодженим і т. ін. *Терміном збережності називається період зберігання засобу в певних умовах, протягом якого початкові показники його якості не зазнають змін* (з наук.-техн. літ.); *Визначено збережність коренеплодів редиски в умовах її зберігання в полімерній тарі та картонних коробках* (із журн.).

ЗБЕРЕ́ЖУВАНІСТЬ, ності, *ж.* Те саме, що **збере́жність.** *Довільно вибрані диски піддають випробуванням на збережуваність записаної інформації при тривалій роботі в режимі зчитування* (із журн.).

ЗБЕРІГА́ЛЬНИЙ, а, е. Признач. для зберігання чого-небудь. *Якщо комбікормовий завод виробляє органічні та неорганічні корми, необхідно виконати процедури, які запобігали б їх змішуванню. Такі заходи передбачають оновлення та підготовку зберігальних бункерів* (із журн.); *Найбільші втрати зерна спостерігаються у тих господарствах, де немає сушильно-зберігального обладнання* (з газ.).

ЗБЕРІГА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **зберіга́ти.** *В кутку під невеличким столом, заставленим різним приладдям, купками негодящого скла, є ляда до льоху, невеличкого льоху, пристосованого для зберігання в темноті та холоді різних хімічних препаратів і елементів* (В. Винниченко); *Він не зумів продати* [намисто], *а щоби не везти назад у Багдад і знову до Львова, вирішив зоставити на зберігання в одного з місцевих крамарів до наступного свого приїзду* (Ю. Винничук); *Це була простора і водночас затишна кімната, призначена як для зберігання книг, так і для роботи з ними* (О. Авраменко, В. Авраменко).

ЗБЕРІГА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.*, **ЗБЕРЕГТИ́,** ежу́, еже́ш; *мин. ч.* зберíг, регла́, ло́; *док., що.* 1. Оберігаючи, тримати цілим, не давати пропасти, зникнути. — *Старі архіви треба зберігати* (О. Донченко); *Кілька років зберігала Яресьчиха в скрині на самому дні синове срібло* (О. Гончар); *Марія впізнала себе. То було давнє, шкілярське фото. І як він зберіг його?* (В. Кучер); — *Був під дверима конверт? — Був, — спокійно відповіла вона. — Я навіть зберегла його, хоча гроші витратила* (І. Роздобудько); // *тільки недок.* Містити в собі що-небудь. *Велика і прекрасна наша вітчизна! Надра її земель зберігають в собі невичерпні багатства* (з наук.-попул. літ.).

2. Тримати що-небудь у певних умовах, оберігаючи від псування, руйнування. *Насіння треба зберігати в сухих приміщеннях з доброю вентиляцією* (з наук. літ.); *Він описує давні могили .. і сумує, що ми не вміли зберегти тих могил непорушеними для своїх нащадків* (М. Коцюбинський); // Дбаючи, тримати що-небудь у доброму стані, намагатися залишити незмінним. *Михайло .. дивився на Ляського, що в цей час показував різні гімнастичні вправи, щоб зберегти своє здоров'я* (Олесь Досвітній); *Олександр, щедро розси-*

паючи усмішки, думав: "Маман не хоче старіти. Усіма засобами намагається зберегти сліди молодості. Дивна жінка!" (П. Кочура); // Захищати від небезпеки, рятувати кого-, що-небудь. *Одна тільки Віра Павлівна не втрачала кволої надії зберегти цьому балакучому, трохи кумедному Циркуляркіну його правицю* (Б. Антоненко-Давидович); — *Стрілець, — ти брат мій, друг навік, Мій побратим, мій рятівник, Ти в час нерівної борні Життя і честь зберіг мені* (М. Бажан); // *від чого.* Оберігати, захищати від чого-небудь згубного. *Хто стереже свої уста й свого язика, той душу свою зберігає від лиха* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Кожен з нас любов свою зберіг Від зради, від зневаги і від стужі* (Л. Дмитерко); // Залишати що-небудь без змін. *Пісок ще зберігав тепло дня, ніжно цілував босі ноги дівчини* (О. Бердник); *Конче пришлю Вам коректуру та уважатиму своїм обов'язком зберегти всі особливості Вашого письма* (М. Коцюбинський); // Продовжувати залишатися в якому-небудь стані, не втрачати якихось ознак, властивостей, якостей і т. ін. *Йшов* [Вільсон] *до головнокомандуючого, роздратований, але зовні намагався зберігати невимушеність і цілковитий спокій* (П. Кочура); *Це був старий сивий чоловік зі змарнілим лицем, яке, втім, ще зберігало сліди колишньої суворої краси* (О. Авраменко); — *Не дам нікому орудувати над моєю косою! Не вміла я зберегти своєї слави, не достойна носити і дівочої краси!* (Г. Квітка-Основ'яненко); // Дотримуватися чого-небудь. *Ісус підійшов і промовив до них* [апостолів] *та й сказав: "Дана Мені всяка влада на небі й на землі. Тож ідіть і навчіть всі народи, христячи їх в Ім'я Отця, і Сина, і Святого Духа, навчаючи їх зберігати все те, що Я вам заповів"* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Ескадра йшла, зберігаючи бойову дистанцію* (В. Кучер); *Він попрощався зовсім байдуже. Та саме в отій байдужості було глибоке порозуміння. Немов ми умовлялися мовчазно нашу удавану байдужість зберегти й на людях* (Ирина Вільде); // Тримати що-небудь у пам'яті, пам'ятати. *Він погас, як вечір гасне, Але образ той прекрасний Збережу довіку я — Саксаганського ім'я* (М. Рильський); *Чутлива душа поетова, спізнавши чисте почуття закоханості й ніжності, назавжди зберегла той спогад* (П. Загребельний).

3. Дбайливо ставитися до чого-небудь, не розтрачувати чогось. [Х р а п к о:] *Чи оцінять то вони батькові труди? Чи збережуть те добро, що назбирав для їх?* (Панас Мирний); *Сама я читати не хочу, боюся втоми.., може, прийдеться трохи поговорити під час дебатів (що певне будуть), то треба зберегти енергію* (Леся Українка); — *Я гроші мамині зберегла... Майже всі. Додому їхати буду... усіляких гостинців накуплю* (Люко Дашвар); // Залишати що-небудь для когось; приберігати. *Блаженко та Козаков одразу взялися старанно перев'язувати Черниша, розриваючи свої засмальцьовані пакети, які тижнями носили в кишенях, зберігаючи для себе* (О. Гончар); // Заощаджувати, економити що-небудь. *Малий барабан* [моталки] *хутчіш крутиться, біля нього витяжна труба, і плівка, на ньому сохнучи, зберігає нам кілька хвилин* (Ю. Яновський); *В ці ночі довгі І недоспалі Зберіг заводу я Немало сталі* (Л. Забашта).

4. Утримувати що-небудь, не упускати, не втрачати. *У ньому ще жила друга істота, що не хотіла, не могла примиритися з усім так просто. Вона десь причаїлася, зібгалась десь у клубочок, як накручена пружина, й чекала, не подаючи знаку. Чекала до останку, зберігаючи якусь непогасиму іскру...* (І. Багряний); *Вона* [камера] *порожня. Але зберігає чийсь важкий дух, як тільки вміє його зберігати кожне житлове приміщення* (Ю. Збанацький); *Продавці напинали над вітринами тенти, намагаючись якнайдовше зберегти дефіцитну прохолоду* (І. Білик).

(1) Зберіга́ти / зберегти́ в се́рці (в душі́, в па́м'яті) *перев. у чиїм (у чиїй):* а) *(кого, що)* з великою прихильністю, щирою вдячністю, з благоговінням і т. ін. згадувати, пам'ятати про кого-, що-небудь. *Такими — в труді і дерзанні — Я вас у душі зберігаю, Оновлені землі, кохані — Простори з Дністра до Дунаю* (М. Нагнибіда); — *Спасибі за ласку. Живим буду — віддячу.., — поцілувався* [лейтенант] *зі всіма і вийшов надвір, зберігаючи в серці образ жінки і дівчини* (М. Стельмах); *Мудра традиція зберігати в пам'яті імена славнозвісних людей — одне з чудес на землі* (з наук.-попул. літ.); *Навіки збереже* [народ] *мужнього козака в своїй пам'яті* (П. Загребельний); б) *(що)* ніколи не забувати чого-небудь. *Мусимо, брати мої, твердо зберегти в душі своїй заповіді Божі, щоб не загинути в цьому бурхливому морі* (М. Івченко); **(2) Зберіга́ти / зберегти́ рівнова́гу:** а) уміти утримуватися на ногах, не падати. *Ван Лун помітив, що він мимоволі розмахує руками й ногами, машинально намагаючись зберегти рівновагу* (В. Владко); б) *(перен.)* не втрачати спокою, самовладання, терпіння і т. ін. *Хмельницький зберігав рівновагу* (Н. Рибак); *Один лише Ілляш Караїмович .. зберігав цілковиту рівновагу і кам'яний вираз обличчя* (В. Чемерис); — *Лишайтесь дотепним, Корвин, коли хочете зберегти рівновагу* (В. Домонтович); **(3) Зберіга́ти / зберегти́ тради́ції** — не змінювати, не порушувати традицій, чого-небудь узвичаєного. *Це були святі традиції його роти, його честь, його слава, і старшина зберігав їх* [традиції] *недоторканно чистими* (О. Гончар); *Кобзарство сьогодні аж ніяк не архаїчне. Так, ми зберігаємо традиції, але співаємо не лише про минуле, а й про сьогодення* (із журн.); *З часів переселення на Кубань запорожці змогли реорганізувати січовий устрій, відстояти певну незалежність свого війська, ретельно зберегти .. традиції Січі та України* (Д. Білий); **(4) Зберіга́ти (хова́ти) / зберегти́ (схова́ти) таємни́цю (секре́т)** — не розголошувати чого-небудь таємного, нікому не говорити про нього. *Зложили всі обітницю врочисту ховати таємницю до загину* (Леся Українка); *Люба напрочуд чесно уміла зберігати таємниці* (О. Гончар); *Жили там козацькі майстри, що від діда-прадіда зберігали секрети будівництва згубних для турецьких галер козацьких чайок* (Д. Білий); *Він сховав таємницю глибоко в своєму серці* (В. Владко).

○ **(5) Зберіга́ти / зберегти́ па́м'ять** *про кого, що* — з повагою, вдячністю і т. ін. згадувати про кого-, що-небудь, пам'ятати. *Вплітали діти пісню у вінки І зберігали пам'ять про діла батьків* (І. Багряний); *Кубанці зберігають .. пам'ять про Тараса Шевченка* (Д. Білий).

ЗБЕРІГА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *недок.,* **ЗБЕРЕГТИ́СЯ,** режу́ся, реже́шся; *мин. ч.* зберíгся, реглáся, ло́ся; *док.* 1. Залишатися наявним, цілим, не пропадати, не зникати. *На полицях, де зберігалися дібрані на Юрин смак і вподобу книги, лежав тільки порох і подертий папір* (М. Бажан); *Тепер, заходячи до мінометників, замполіт кожного разу питав, чи зберігається ще в них той альпійський канат, з яким вони колись штурмували скелю* (О. Гончар); *Схвильовано оглядає Петро кімнату. Звичайна міщанська обстановка. Навіть*

дивно, де і як під час такої руївницької [руїнницької] *війни міг зберегтись увесь оцей мотлох* (А. Головко); // Продовжувати існувати, жити, не зникати, залишатися. *А теперішні небо й земля заховані тим самим словом, і зберігаються для огню на день суду й загибелі безбожних людей* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Павло й Остап були єдині православні майстри, що збереглися у Львові* (З. Тулуб); *Заруба поклав на газету свої великі потріскані руки, на яких ще збереглися сліди заліза* (В. Кучер).

2. Залишатися непошкодженим, не псуватися, не руйнуватися. *При дуже глибокому зануренні трек розсіювався за лічені хвилини, а то й секунди, але на глибині тридцять третього ступеня й меншій він зберігався протягом кількох годин* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Без плодоніжок гарбузи зберігаються погано* (із журн.); *На високій дикій скелі стоїть Парфенон, що дуже добре зберігся* (М. Коцюбинський).

3. Існувати, не проходити, не втрачатися (про стан, почуття, властивість і т. ін.). *У кожній жінці зберігається щось величне, найкраще в світі: Мати! Це він давно вже помітив* (І. Багряний); *Зберігся в неї рівний тон, Смаку хорошого закон* (М. Рильський, пер. з тв. О. Пушкіна); // Залишатися в пам'яті, не забуватися. *У Нальчику є сім'ї, в яких і досі свято зберігаються живі перекази про Марка Вовчка* (з газ.); *Щоб нічого не забулося, щоб збереглося навіки, Я знову записую все по свіжому сліду* (В. Кучер).

4. *тільки недок.* Бути, міститися в чому-, де-небудь. *Бункери, в яких зберігається і сортується вийнята з-під землі руда, своїми розмірами і складною формою вражають навіть бувалого гірника* (Д. Ткач); *В сагайдаках .. зберігалося по п'ять стріл з отруєними наконечниками* (А. Хижняк); *У нього в сейфі зберігалося більше ніж на мільйон марок акцій прибуткових підприємств* (П. Загребельний).

5. *тільки недок.* Пас. до **зберіга́ти.** *Усе зберігається в таємниці, але преса дещо рознюхала* (Ю. Андрухович).

Ди́вом ви́жити (зберегти́ся, уціліти *і т. ін.)* *див.* **вижива́ти; (1) Зберіга́тися / зберегти́ся в па́м'яті (в па́м'ятку)** — пам'ятатися. *В пам'ятку бурсаків зберігалися згадки про гуртові наскоки однієї сторони на другу* (С. Васильченко); *Інна зацікавлено слухала оріонця, дивуючись з того, що в .. його пам'яті зберігаються навіть оці, всіма забуті змагання чайних кліперів...* (О. Гончар); *Він ніколи не бачив цього обличчя, в пам'яті зберігся зовсім інший брат* (І. Білик); *Яскраво зберігся в моїй пам'яті спектакль "Смерть Івана Грозного" із Станіславським в ролі Грозного* (з мемуарної літ.).

ЗБИВА́ЛЬНИЙ, а, е. Признач. для збивання (масла, крему, мусу і т. ін.). *Суміш збивають за допомогою збивальної машини при температурі 18–22 °С до утворення пінистої маси і збільшення її об'єму в два-три рази* (з навч. літ.); *Масловиготовлювач безперервної дії має два основні вузли: збивальний барабан і гвинтовий текстуратор* (з наук.-техн. літ.).

ЗБИВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **збива́ти** і **збива́тися.** *Збиванням тільки дерево збавиш, — труси яблука* (Сл. Б. Грінченка); *Всі конструкції черепашковловлювачів (автомобільні, кінні та ін.) працюють за принципом збивання комах з рослин у ковші-приймачі* (з наук. літ.); *Була неодноразова кава, якою ми хотіли зігрітися, .. безмежно велике число кав'ярень ішло слідом за нами, повторюючи наші помилки, збивання з дороги* (Ю. Андрухович); *На якість готового напівфабрикату впливає інтенсивність і тривалість збивання яєчно-цукрової маси* (з наук.-попул. літ.); *Збивання цвяхозабивними пістолетами на універсальному кондукторі є оптимальним варіантом для виготовлення високоякісної тари* (із журн.); *Для збивання цін конкуренти різко збільшили пропозиції на ринку за цінами, значно меншими за сформовані* (з газ.).

ЗБИВА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.,* **ЗБИ́ТИ,** зіб'ю́, зіб'є́ш, *док.* 1. *кого, що.* Ударом зрушуючи з місця, перекидати, змушувати падати кого-, що-небудь. *Важко було йти глибокою водою. До того ж ураганний вітер, що задував збоку, збивав їх* [матросів] (М. Трублаїні); *Крен палуби такий великий, що, стрибаючи вже в повітрі, вони* [крісла] *збивають столик і самі з тріском падають на диван* (О. Довженко); — *Перекинеться* [відьма] *клубком, кинеться тобі під ноги, зіб'є тебе та й щезне* (Г. Квітка-Основ'яненко); // Ударом, поштовхом скидати кого-, що-небудь з когось, чогось. *Навіть не глянувши, старий збивав Аліка з пенька влучним ляпасом по потилиці* (О. Довженко); *Аркадій Валеріанович .. майстерним помахом арапника збиває з Майбороди високу чабанську шапку* (М. Стельмах); *За лаштунками співають парубки .. "Ой кінь ірже, води не п'є, І не буде пити, Дере вгору голівоньку, Хоче мене збити"* (М. Кропивницький); // Улучаючи кулею, осколком і т. ін., скидати кого-небудь із чогось (убивши або поранивши). — *Давай от що зробимо: зіб'ємо їхнього мотоцикліста* (В. Кучер); *Залп з-за возів збив із десяток кавалеристів, але строю вони не втратили і добралися до козацької фортеці* (Д. Білий); // Улучаючи, уражаючи чим-небудь те, що рухається в повітрі, змушувати падати додолу (птахів, літаки і т. ін.). — *От якби рушниця, — кажу я, — можна було б кілька штук з одного пострілу збити!* (Остап Вишня); *Качок було так багато, що Лука Тихонович спокусився і влучним пострілом збив двох* (О. Донченко); — *Він залишив палубу есмінця останнім... Літака збив...* (В. Кучер).

2. *що.* Ударяючи, відокремлювати частину від чого-небудь; відбивати, стинати. *Грицько, повернувши на степ і посвистуючи, почав збивати цурупалком то вершки високої чорнобилі, то червоні головки будяків* (Панас Мирний); *Як досвідчений скульптор збиває кусочки мармуру, вирізьблюючи бездоганну постать, так і тренер усуває зайві рухи* (В. Собко); — *Хтось збив їй* [корові] *рога? — Та сама обломила* (М. Стельмах); // Ударяючи, відокремлювати що-небудь прикріплене, прибите. *Збий цей обруч з діжки* (Сл. Б. Грінченка); // Ударом, поштовхом змушувати падати (плоди, цвіт і т. ін.). *Вітер збиває білий цвіт з дерев* (Леся Українка); *Він ще й красти почав — у садочках. Побіжить оце до кого та й збива* [збиває] *яблука або груші* (А. Тесленко); *Павлові не терпілося, й він тичкою чи палицею збивав їх* [горіхи] *в зеленій шкаралупі* (М. Томчаній); // Струшувати (росу, сніг і т. ін.). *Дивлюсь увись, де зорі меркнуть знову, ще не збиває вітер з трав роси...* (В. Сосюра); *Ряженко обмів у сінях віником чоботи, збив шапкою сніг з чумарки* (І. Микитенко).

3. *що.* Зменшувати або усувати щось, припиняти вияв чого-небудь. *Бетонної смуги буде так мало, що при посадці горітиме гума на колесах літака, з них полум'я збиватимуть вогнегасниками...* (О. Гончар); *Прикладали* [дівчата] *змочені в воді ганчірочки до лоба* [Ольги], *щоб хоч трохи збити жар* (А. Хижняк); *Дощик в райдузі синій, Збивши*

спеку з доріг, Слідом нашій машині Три верстви перебіг (А. Малишко).

4. *що.* Ударом, поштовхом викидати, вибивати що-небудь. *Панночка тим часом сіла на найближчу лавку і швидко-швидко збивала з-під ніг камінці хлистом* (Леся Українка); *Командир розмахнувся й так загримав у двері, що з них посипалися тріски. Він бив у них кулаком і кованим чоботом, збиваючи половинку з петель і гукаючи суворо громовим голосом: — Ану одкрий!!.* (І. Багряний); *Іван .. помчав стрілою темною вулицею, збиваючи ногами каміння* (Р. Іваничук); *Вибухом збило пороги, і шлак білими струменями полився з печі* (М. Руденко); // *тільки док., кого, що, перен.* Вибити ворога із зайнятих позицій. *Рота Федоренка збила перед собою посилений вночі заслін ворожої піхоти і вдерлася на плечах ворога у передмістя* (Я. Качура).

5. *що.* Різким рухом зсовувати, пересовувати що-небудь. — *Ех! — казав Харитон, збиваючи далеко на потилицю свого синього кашкета* (Ю. Смолич); *Окуляри збив* [робітник] *на лоба: "Непогана перша спроба..." Електричний молот б'є* (І. Муратов); // Зрушуючи, зсовуючи з місця, зморщувати, м'яти що-небудь. *Вже давно спав Юрасик, простягнувшись у ліжку, безцеремонно збивши ногами простиню* (Яків Баш); // Порушувати правильність, порядок чого-небудь, у чомусь. *"Збити крок!" Йти не в ногу. Інакше міст розхитається й розламається. Така сила ритмічного кроку* (П. Автомонов).

6. *кого, що.* Змушувати відходити куди-небудь, відхилятися вбік від напрямку руху. *Я з острова шубовсь у Дніпро, пливу, а течія назад зносить, пливу, а течія збиває* (Є. Гуцало); *Варта густо оточила їх* [полонених], *збила з дороги на стежку* (В. Кучер).

7. *кого, що, перен.* Змушувати відмовлятися від певного напрямку думок, переконань, здійснення чого-небудь. — *Я тобі говорю про батька. Його піддержує віра в Бога. Коли ти будеш збивать його з неї, як це робить Никодим, ти зробиш йому... зло* (В. Винниченко); [Ч и р в а:] *Ні, ні, не збивайте мене, одріз* [відріз] *добра зброя, а моя рушниця — ще краща* (І. Микитенко); — *Заведеш на чужі краї нашу дитину. Вона не знатиме, що з нами буде, ми не знатимемо, що з нею. І довіку, може, вже не побачимося. — Збили Василя* (Панас Мирний); *Зате збити Костя з його думки мало кому вдавалося* (І. Багмут); // Спрямовувати що-небудь у певний бік. *Даремно бадьоривсь старий Гармаш, Хотів не вірити, збивав на лад громаду* (І. Багряний); *Віденці збивали журнал* ["Громадський друг"] *в бік "чистої теорії"* (П. Колесник); — *Справді, мені видалось, що ви чимсь стривожені, — сказав їй Гонтар. — А знаєте чо? — нарочито збив мову на жарти Марко Іванович. — Бабське прокинулось* (Яків Баш); // Підбивати на які-небудь учинки; підбурювати. — *То ви нас на грабіж збиваєте?* (Іван Ле); // Змушувати втрачати послідовність думки, якої-небудь дії. *Коли ж тільки починав я таємну розмову, вона, як навмисне, збивала мене: то носом шморгне, то стусоне під бік свого сусіда* (С. Васильченко); // Змушувати помилятися; сплутувати. *На таке зведе* [Харко], *що хоч би тобі тут п'ять дяків співало, то він усіх зіб'є* (Г. Квітка-Основ'яненко); [Б у л а в а:] *Ваш дорожній вигляд мене спочатку був збив.* [Я р ч у к *(добродушно):*] *І правда, я поки що мало схожий на столичну людину* (І. Микитенко); — *Наука доказала вже багато: і походження людини, і походження світу. І ніщо не в силі збити цю науку, бо наука — це невгомонна праця розуму, мільйонів розумів...* (Мирослав Ірчан).

8. *що.* Ударом, тертям стирати що-небудь. — *Хто збив той напис, чи сперечник-владар, чи просто час потужною рукою, то невідомо* (Леся Українка); // Ударяючи, стираючи і т. ін., псувати (інструмент, деталь і т. ін.). *Є ризик збити різьбу на гвинті в процесі його укорочення* (із журн.); // Стоптуючи, псувати (підошви, підбори, взагалі взуття). *Ви* [піднявшись на літаку] *залишили під собою те, на чому кілька десятків років збивали підметки, натирали мозолі* (Остап Вишня); *Чимало вже змінив* [гармоніст] *робіт за вік свій невеликий, в путях чимало збив чобіт і жовтих черевиків* (П. Дорошко); // Ударяючи або тручи об що-небудь, ушкоджувати, зранювати (руки, ноги, шкіру на тілі і т. ін.). *Збивав я пальці й рани пилом, гарячим пилом присипав* (В. Сосюра); *Кілька разів юнак падав на скелі, збиваючи коліна до крові* (О. Бердник); *Де є камінь такий на шляху, щоб на нього не збили ми ноги?* (Леся Українка).

9. *що, розм.* Бити, ударяти чим-небудь по чомусь або одне об одне. *Тимко щулився від ранішньої прохолоди і, щоб зігрітися, збивав батогом святу землицю* (Григорій Тютюнник); *Чути було, як козаки збивали померзлі руки, десь, видимо, танцював якийсь навприсядки* (Іван Ле); // Молотити. — *І не подавиться, клята! — казали одрадяни, слухаючи про те, що вона* [молотарка] *за день по сто кіп збиває* (Панас Мирний); *Не встиг він збити й десяти снопів, як почув — скрипнула його старенька хвіртка* (І. Цюпа); // Ударяючи, пригинати до землі, витолочувати, псувати посіви, городину, траву. *Всі жита грозою збило; Полягла трава...* (П. Грабовський); // Стоптуючи, перетирати, м'яти що-небудь. *Коні копитами збивали сніг* (С. Чорнобривець); // Прати праником. *Між вербами незабаром затріщав праник .. Секлета стояла на камені й збивала полотно* (І. Нечуй-Левицький).

10. *що, заст.* Робити густішим, щільнішим, рівнішим готове домоткане сукно, обробляючи його в спеціальному пристрої. *Сукновальня... Чого вона стоїть?.. Прийшлося тобі сукно збити і пхайся .. аж он на Сулу* (Панас Мирний).

11. *тільки док., кого, рідко.* Сильно побити кого-небудь. — *Збив* [пан] *мене — курці ніде клюнути!..* (Панас Мирний); *Якщо доля скарає мене І тернисту простелить путь, Моє серце й на мить не здригне, Хоч камінням мене хай зоб'ють* [зіб'ють] (М. Нагнибіда).

12. *що.* Прибивати що-небудь одне до одного. *Він розколював ножем сухі очеретинки, збивав їх гвіздочками, а потім кожну очеретинку обмотав червоним папером* (О. Донченко); *Він уже збив зрублене дерево в тугий сплав* (І. Муратов); // Виготовляти що-небудь з окремих частин, прибиваючи їх одну до одної. *Вилізши з-під завалу, бійці кинулись у воду і за уламками човнів і барж почали збивати плота* (В. Кучер); [Г а л і:] *Цей Волошин навіть звичайну драбину не може збити, щоб не внести туди щось нове* (Яків Баш); // *розм., рідко.* Будувати (про житло). *От мені на очі викидають, що в нас хати нема, у сусідах живемо. — Щоб, — кажуть, — їм збити хоч такісіньку!* (Ганна Барвінок); — *Лісництво у нас потроху виписує людям дерево, то й зіб'єте собі якусь хавіру* [хатку] (М. Стельмах).

13. *що.* Ударяючи, штовхаючи, складати, збирати що-небудь докупи, в одне ціле. *Каминецький збив ногою стружки в один кут і ліг на них горілиць* (Ірина Вільде); *На дорозі знайшли клапоть свіжого, запашного сіна. Учитель мовчки*

нагнувся. Збив сіно в снопок, зв'язав перевеслом і взяв під пахву (Є. Кравченко); // *кого.* Змушувати збиратися в одному місці, зганяти докупи. *Вартові солдати хвилювались, підганяли етапників, збивали їх у тісну юрбу, лаялись* (О. Донченко); *Пан писар збив людей чимало, поприводив їх до присяги і зібрав до волості* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Колони збили докупи і погнали в каменоломню* (І. Сенченко); // *кого, що.* Об'єднувати, згуртовувати (людей); створювати (організацію, загін і т. ін.). *Злидні навіть творили нові родини, збиваючи цілком різних людей докупи, бо вкупі легше борюкатися за шмат хліба* (Д. Бузько); *Обговорювали* [керівники] *деталі великого плану, намічали людей, з яких би можна збивати міцну організацію* (Д. Бедзик); *З батьком твоїм збили ми партизанський загін* (Л. Первомайський); // *що.* Нагромаджувати, збирати (гроші, майно і т. ін.); створювати достатки. — *Раз приповідав* [панотець], *що світ закінчиться! — обізвався знов Онуфрій. — Як закінчиться, то нащо гроші збивати?* (О. Кобилянська); *Панки збивали маєтки на дурних наших процесах, а ми пеклися по судах, як оті нетлі у каганцях* (П. Козланюк); *Тепер мені стало ясно, що тягнуло цього кремезного, хитрого діда, що серед лихих обставин умів збити собі достатки, до його химерного старого товариша* (С. Васильченко).

14. *що.* Ударами, поштовхами перемішувати, здіймати хвилі, збовтувати (воду або іншу рідину). *На березі купались діти і збивали воду, аж піна стояла на ній* (М. Коцюбинський); *Тепер він був за старою колодою, де вода, обтікаючи спорохнявілий бік, збивала маленькі хвильки* (Б. Антоненко-Давидович); *Чого ж вода каламутна. Чи не хвиля збила?* (з народної пісні); * Образно. *Збив лісну тишу крилами нічний птах* (Н. Рибак); // Легкими ударами розворушувати, робити що-небудь м'яким, пухким, пишним. *Груня проворно, догідливо збиває свекрусі подушки* (К. Гордієнко); *Зіб'є* [Вітя] *кучері на голові, напустить їх хмарою на чоло* (С. Васильченко); // Ударами, поштовхами здіймати, утворювати куряву, піну і т. ін. *Маріора сіла — і коні, зігнувши від натягнених віжок шиї, помчались вулицею, збиваючи цілу хмару куряви* (М. Коцюбинський); *Пароплав "Аргонавт", збиваючи піну колесами, зі страшенним гуркотом відпливає від Одеси на Миколаїв* (з мемуарної літ.); // *кул.* Перемішуючи, сколочуючи яку-небудь масу, робити її пінистою. *Збиваєте два яйця зі шклянкою молока, цукром і мукою, вмакаєте в них плястерка* [скибки] *яблук і смажите на пательні* (Ю. Винничук); *Каструлю з яблучним пюре ставлять на лід і збивають пюре дротяним віничком* (з наук.-попул. літ.); // *кул.* Сколочуючи певну масу, виготовляти що-небудь (масло, крем, мус і т. ін.). — *А це ще маслечка трохи, сама збила, і медку в баночці, візьми* (І. Цюпа); — *Я, мабуть, спущусь до бару з пізнавальною метою. Цікаво, які тут збивають коктейлі* (М. Білкун).

15. *що, розм.* Зчиняти що-небудь, супроводжуване галасом, шумом (бійку, сварку і т. ін.). *Він ніколи із-за тих грошей не робив крику, не збивав бучі, боячися зрадитись перед людьми, що має багато грошей* (І. Франко); — *Зчинила* [Одарка] *такий крик-ґвалт, що з другого двору пани почули і прибігли на той лемент. — Що тут таке? Чого ви, вражі сини, бійку збили?* (Панас Мирний).

16. *тільки док., що, діал.* Розбити. *Відносив її одіж до шафи, держачи в протягнених руках, обережно, буцім якусь скляну посуду, що боявся, аби її не збити* (Л. Мартович).

Би́ти / зби́ти олі́ю *див.* **би́ти; (1) Збива́ти / зби́ти з ніг** *кого* — ударами, поштовхами і т. ін. змушувати кого-небудь падати. *Буря збивала її з ніг, метелиця заліплювала очі снігом* (О. Донченко); *Ніхто не хотів стояти в першому ряду, через те вони штовхали один одного, мало з ніг не збивали* (Ю. Винничук); *Нетерплячі коні шарпнули убік і мало не збили з ніг Йона* (М. Коцюбинський); **(2) Збива́ти / зби́ти з та́кту** *кого* — побічними звуками, поштовхами і т. ін. порушувати ритм руху, дії кого-небудь. *Могутні звуки вальсу приглушили патефон і збили з такту танцюристів* (М. Трублаїні); **(3) Збива́ти / зби́ти но́ги** — натомлювати, натруджувати ноги. [Л у ї з а:] *А ви якого дідька робите? хреститесь отут та молитесь, а я собі ноги збиваю за одним-однісіньким горнятком маслянки* (Леся Українка); *Прочани, щоб потрапити до Лаври, збивали ноги сотні кілометрів* (С. Процюк); *Довелось робити великий гак і витратити дуже багато часу. Але недарма ми витратили час і збили ноги!* (Ю. Логвин); **(4) Збива́ти / зби́ти ціну́ (пла́ту)** — домагатися або спричинювати зменшення, зниження ціни, плати за що-небудь. *Тинялися вони* [галицькі емігранти] *там цілими гуртами, шукаючи роботи та збиваючи плату нашим робітникам, бо голодному галичанинові що хто хотів, те й давав* (Леся Українка); *Гнат хитрою мовою і натяками швидко збивав ціну* (М. Стельмах); *Спочатку приходять подивитися, потім їх цікавить ціна, тож перед цим починають гудити товар, щоб збити ціну* (О. Чорногуз); **(5) Збива́ти (зчиня́ти, забива́ти** *і т. ін.)* **/ зби́ти (зчини́ти, заби́ти** *і т. ін.)* **бу́чу** — починати кричати, галасувати, виявляючи цим яку-небудь тривогу, занепокоєння, незадоволення і т. ін. — *Так це ти до мене прийшов бучу збивати?..* (Панас Мирний); *Навіть тоді, коли хлопці підіймали бучу, Галя виявляла охоту взяти найбільшу участь у ній* (С. Васильченко); *Оришка забила бучу: — Як се так? Чого се так?* (Панас Мирний); *Стара циганка збила бучу, розворушила всіх* (М. Коцюбинський); *Після тої вистави ваша люба прима зчинила таку бучу, що соліст-візир злетів з голови місцевкому* (А. Крижанівський); **На па́лю (на паль) садови́ти (саджа́ти, сади́ти, збива́ти) / посади́ти (зби́ти)** *див.* **садови́ти.**

◊ **(6) Ба́бки збива́ти / зби́ти,** *жарг.* — добувати гроші (перев. нечесним способом). — *Ти з них хочеш бабки збити? .. — Мені платять зарплату. Найматися, тим більше — на ліві халтурки, звички не маю* (А. Кокотюха); **(7) Збива́ти (би́ти) / зби́ти бурло́,** *діал.* — зчиняти галас, робити безлад, розгардіяш. *Що день .. бурла* [бурло] *б'є та каламуте* [каламутить] (Сл. Б. Грінченка); *Хлопці гасали по припічках і збили таке бурло, що не видно було світа* (С. Васильченко); **(8) Збива́ти / зби́ти з пантели́ку** *(діал.* **з пли́гу)** *кого:* а) заплутувати, дезорієнтувати кого-небудь. — *Він же їх голова, старшина!.. — зареготався Копаниця .. — Нам треба його збити з плигу* (Б. Грінченко); *Турки знали, що умовним сигналом до штурму в росіян має бути червона ракета. Але щоб збити їх з пантелику, Суворов наказав пускати ракети щоночі* (С. Добровольський); *Зайчиха як почала петляти по лісі туди-сюди, — і зовсім збила їх з пантелику. Цього разу мисливці нікого не вбили* (О. Іваненко); б) викликаючи розгубленість, збентеження, подив у кого-небудь, спонука́ти його до зміни поведінки. — *Може, якимсь питанням збити її з пантелику, не дати першій заговорити...* (М. Стельмах); *Мої господині так звикли до моєї появи в суботні вечори, що прихід у середу збив їх з пантелику* (М. Ю. Тарнов-

ський); *Хисткий стовп* [куряви] .. *кинув татар у панічне сум'яття, збив з пантелику, вони закружляли в степу, як сполохане гайворониня* (Ю. Мушкетик); в) морально псувати, підбурювати на негідні, ганебні вчинки. — *Мокрино! Йди додому. Твій батько буде сердитись на тебе й на мене, скаже, що я тебе зводжу з розуму, збиваю з пантелику* (І. Нечуй-Левицький); — *То непутяща людина: добра він тобі не принесе, а тільки зіб'є з пантелику* (Панас Мирний); **(9) Збива́ти / зби́ти з путі́ і́стини (і́стинної, Госпо́дньої** *і т. ін.) кого, книжн.* — підбурювати кого-небудь на вчинки, що суперечать християнській моралі, або сприяти аморальній поведінці. — *Дух гордині, отче Вікентію, збиває вас з путі істини!* (М. Стельмах); — *Я думаю, що грішать тепера .. оті кляті нелюди, котрі хочуть чесних і праведних людей з істинної путі збити* (М. Ю. Тарновський); **(10) Збива́ти / зби́ти з ро́зуму (з глу́зду)** *кого* — зваблювати, спокушати, підштовхувати кого-небудь на нерозумні дії, вчинки. [Н а т а л я:] *То спитайте його: чи я йому що роблю?* [Ш к а н д и б и х а:] *Буде й того... Обпоїла чимсь, з глузду збила, та ще мало?* (Панас Мирний); *Хто ж, як не він, отой дука прославлений, Сю сироту загубив? Хто, як не він, стиду, честі позбавлений, дівчину з розуму збив?* (П. Грабовський); **(11) Збива́ти / зби́ти зі шля́ху (з доро́ги, з ку́рсу** *і т. ін.) кого* — впливаючи на кого-небудь певним чином, заважати, не давати можливості йому дотримуватися власних переконань, намірів, прагнень і т. ін. [М а р у с я:] *Я знемогла від гріха, лукаві помисли збивають мене з прямої стежки* (Панас Мирний); *Примара особистого щастя збиває героїв з обраного шляху* (Р. Горак); *В обох нас вітрами засмалені лиця. Ніщо нас із курсу в труді не зіб'є* (С. Олійник); **(12) Збива́ти / зби́ти копі́йку (копійчи́ну) <Збива́тися / зби́тися на копі́йку (на копійчи́ну)>** — відкладати, заощаджувати гроші. [П е т р о:] *Скитався на чужині і зароблену копійку збивав.., щоб розбагатіть і назвать Наталку своєю вічно!* (І. Котляревський); *Як же дійшлось до того, що Ївга обіщала за його йти, то вже став* [Левко] *і на свою копійчину збиватись* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Забрали на війну чоловіка, та вона ж тоді пильнувала за всім, збивала копійки та все чекала чоловіка* (М. Івченко); *Він зіб'є якусь копійчину, бувало, Й чотири сеанси просидить в кіно* (Л. Первомайський); **(13) Збива́ти / зби́ти оско́му (оско́мину):** а) *(тільки док.)* утратити інтерес, потяг до чого-небудь, охолонути. — *Знаєш, Зінко, ми тебе в бригаді все чекаємо. Коли повернешся? Збила вже оскому? Пора!* (Г. Коцюба); б) *(кому)* позбавляти кого-небудь прагнення, бажання робити щось. [М и к и т а:] *Ач, який митець! Мабуть, не вспів перевзутись, та швидш до Одарки?.. Гляди, щоб я тебе не підперезав, що й дух з тебе випре! Я тобі оскомину зіб'ю...* (М. Кропивницький); **(14) Збива́ти / зби́ти пиху́** *кому, з кого* — позбавляти кого-небудь зарозумілості, чванливості, погордливості і т. ін. влучними висловлюваннями, вдалими діями тощо. *Й самовпевненому ляху дісталося козацького перцю. Не один раз братчики збивали пиху шляхетному панству* (із журн.); — *Ще моя дочка не багато хліба переїла, сидячи дома, — одказав Лоза старостам. Це трохи збило пиху Грицькові* (Панас Мирний); *Він не від того, щоб Опанас не тільки збив пиху, а й витряс душу цьому гордовитому чубарику* (Я. Гримайло); **(15) Збива́ти (зво́дити) / зби́ти (звести́) з путтязі́** *кого* — підбивати, підбурювати когонебудь на невластиві йому дії, вчинки. — *Замолоду був чоловік як чоловік, був господар на все село, а тепер .. гуляє та ще й мене зводить з путтязі, — бубонів Оникій* (І. Нечуй-Левицький); — *Я трохи винен перед вами, бо Пасикевич увесь час збивав з путтязі. Але більше не зіб'є* (М. Стельмах); *Може, справді, чиїсь солодкі уста збили з путтязі отого вбивцю, для якого вбивство вже навіть не ремество* [ремесло], *а звичка?* (Л. Первомайський); *Ти хитрощами ввела в оману, звела мене з путтязі* (О. Іваненко); **(16) Зби́ти коня́ (ко́ней)** — змусити коня (коней) зупинитися або податися назад. *Оце заїхав, — і завернуться ніяк: треба, мабуть, збити коня* (Сл. Б. Грінченка); *Пан Бжеський щільно наблизився до козаків і спритно та міцно збив коня* (З. Тулуб); *Вершники на момент круто збили коней і потім з тваринним криком кинулись у різні кінці* (П. Панч); **Зво́дити (збива́ти) / звести́ (зби́ти) на маніві́ці** *див.* **зво́дити.**

ЗБИВА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *недок.*, **ЗБИ́ТИСЯ,** зіб'ю́ся, зіб'є́шся, *док.* 1. Зрушуватися, зсовуватися з місця від удару, поштовху, різкого руху. *Тим часом вбігає схвильована Настуня, хустка збилась назад, сама спотикається* (С. Васильченко); *На голові моїй, збившись на потилицю, настовбурчилась старенька кепка* (П. Колесник); // Зсовуючись із місця, зморщуватися, м'ятися. *Босі пальці приїжджих були червоні, п'яти натерті, онучі збилися й покрутилися в чоботях, — як ті бідні люди тільки йшли!* (Ю. Яновський).

2. Відходити, відхилятися вбік від напрямку руху. *Люди, намагаючись триматися тих викрутасів, часом збивалися й глибоко провалювались. Та високий берег ближчав* (М. Трублаїні); *Барки щасливо пройшли через Ненаситець, а один із плотів, збившись з бистрини (фарватеру), трапив між каміння* (О. Стороженко); — *Як зіб'єшся, — додав голосно Цимбал, — одразу дивись, де Дніпро, в той бік і пробивайся* (О. Гончар).

3. *перев. на що, перен.* Відступаючи від певних думок, переконань, дій, переходити до інших. *Ніколи не думав, щоб моя дочка — отакий войовничий козарлюга — на бабське збилася. Під вплив сновидіння підпала* (Яків Баш); // *тільки недок.* Наближатися якимись ознаками до чого-небудь, ставати схожим на щось. *Іноді словник Грінченка збивається своїм характером на словник тлумачний* (М. Рильський); // Переходити на інший тон, голос, мову. — *Так чого ж? Було б! — потирає над вогнем руки Гордій і мимоволі збивається в голосі на Семенові інтонації* (Б. Антоненко-Давидович); *Непомітно збився* [Замойський] *з тону, уважно глянув в обличчя козакові, — воно було одверте й вигравало невичерпним джерелом молодечої енергії* (Іван Ле); // Мимоволі переходити в розмові до якого-небудь предмета, теми. *Що почну говорити з горничною, та все збиваюсь на червону сукню* (І. Нечуй-Левицький); *Обізвався один, докинув другий. І того вже досить було, щоб наші думки і наші розмови збилися на дуже й дуже далеке від нас життя* (С. Ковалів); // Втрачати послідовність думки, якої-небудь дії; помилятися, заплутуватися. *Вона збивалась — то говорила не те, що хотіла, то пропускала таке ж важливе, що неодмінно треба було сказати, то обривалась і довго мовчала* (А. Головко); *Захар грається в крем'яхи з дітьми і все обдурює їх, усе кричачи "моя виграла" чи штовхаючи хлопців нарочито попід руку, щоб вони збились* (Грицько Григоренко); *Слухав* [Піхтір], *поки розумів; потім, збившись, став думати про інше, перевівши ліниві очі кудись у куток* (С. Васильченко); // *з чого.* Втрачати що-небудь. — *Спи, До-*

кійко, спи. Се так ночами буває. І я не рушаюся багато, щоб не збитися зі сну (О. Кобилянська).

4. Стиратися, псуватися від ударів, тертя (про інструмент, деталь і т. ін.). *При експлуатації насоса різьба часто збивається* (із журн.).

5. *тільки 3 ос.* Збиратися разом, один до одного, скупчуватися, зосереджуватися. — *Ви, мабуть, помічали, який крен дає пароплав, коли всі пасажири збиваються на одній палубі?* (М. Руденко); *Люди ще тісніше збились у куток: полякались* (Ганна Барвінок); *Під берегом, як пригнані повіддю дрова, збилися кораблі, рибальські шаланди, баркаси і шхуни* (П. Панч); *Санітарні пункти і польові штаби збились на хуторі Преображенському* (О. Гончар); // *чим.* Зближуватися, стикаючись, доторкаючись чим-небудь. *Десь в загородах диха худібка, збились вовною вівці* (М. Коцюбинський); *В світле коло вскочили галопом перелякані батарейні коні, важко сопучи, збилися мордами* (Л. Смілянський); // Збиратися, з'єднуватися докупи, утворюючи що-небудь. *Низько стеляться хмари, ростуть, збиваються в купу і опадають* (М. Коцюбинський); *Морський пісок на стежках збився грудками* (В. Кучер); // *в що і без дод.* З'єднуючись докупи, сплутуватися. *Завивалася* [борода] *рудуватими кільцями, збивалась у грубу повсть, розчесати яку могли тільки його власні кострубаті великі пальці* (Д. Бедзик); *За ті три дні її і не пізнати: запали очі, набрякли-розчервонілись; .. нечесане волосся у клоччя збилось* (Панас Мирний).

6. *на що, розм.* Збираючи кошти, робити заощадження, ставати спроможним придбати що-небудь. *Збився Пилип і на хату — свою-таки хату!..* (Панас Мирний).

7. Перемішуючись, збовтуючись, перетворюватися на пінисту масу (про воду або іншу рідину). *Струмені з бризком стікали з кори, а при корені дуба в піну збивались і лізли струмком по землі, як ті черви* (П. Тичина); *Навіть здоїти корови дівчина нездатна — як вода, молоко в дійниці. В іншої молоко збивається, шумує, сильний струм!* (К. Гордієнко); // Утворюватися від збовтування. — *Ряба* [корова] *дає три дійниці на день .. А Шута та Біланка — скупуваті. Зате поки з паші донесли дійницю, вже й масло збилося* (М. Рудь); // Утворюватися, здійматися від ударів, поштовхів (про пил, куряву і т. ін.). *У хаті піднялось щось незвичайне; збилася така курява, що не видно було ні одного лиця* (С. Васильченко); // *діал.* Підніматися. *Якась темна густа мряка обгортала її непрозорим туманом, збивалася вгору* (Н. Кобринська); *Ішли* [пастухи] *так, може, з півгодини, коли раптом десь далеко вгорі заквилила каня. Сполохали її, видно, бо аж ген під небо збилась* (В. Гжицький).

8. *розм.* Зчинятися (про що-небудь, супроводжуване галасом, шумом і т. ін.). *Як же зчепились вони — така буча збилася, що ледве розняли їх* (Марко Вовчок); *Дітвора, почувши материн плач, собі підняла ревище... Збився такий ґвалт, гомін!* (Панас Мирний); *У залі збився ще більший переполох. Тепер кричали всі, і Григорій Федорович даремно намагався встановити будь-який порядок* (Г. Епік).

9. *тільки недок.* Пас. до **збива́ти.** *Плоди* [груші сорту глек] *міцно тримаються на дереві, не збиваються вітром і не пошкоджуються хворобами* (з наук. літ.).

(1) Збива́тися / зби́тися з ноги́ — помилятися, утрачати такт у строю, у танці. *Я збиваюся з ноги. Хтось наступає мені на задники, лається, але я не можу на все це реагувати* (П. Колесник); *Обійшли коло. І враз, наче збилася Марина з ноги. Вийшла з Галею з кола. — Що, закаблук, може, обломивсь?* (А. Головко); **(2) Збива́тися / зби́тися з ри́тму** — через побічні обставини, умови і т. ін. втрачати ритм, перебіг чого-небудь. *Останні дні кожного місяця робота у механічних цехах Калинівського заводу збивалася із свого звичайного ритму* (В. Собко); *Хіба не прокидаються вночі матері, хіба не збивається з ритму їхнє серце, коли десь за тисячі кілометрів зупиняється серце сина?* (М. Циба); *Серце впало, підстрибнуло як м'ячик, закалаталося, збившись з ритму* (Г. Вдовиченко); **(3) Зби́тися з ходи́** — спіткнувшись, перечепившись, впасти. *Збився* [Тритузний] *з ходи .. і вже побачили його на чотирьох, вже знаменитий картуз покотився геть* (О. Гончар); **Зчиня́лася (здійма́лася, збива́лася** *і т. ін.)* **/ зчини́лася (здійняла́ся, зби́лася** *і т. ін.)* **бу́ча** *див.* **бу́ча.**

◇ **Збива́ти / зби́ти копі́йку (копійчи́ну) <Збива́тися / зби́тися на копі́йку (на копійчи́ну)>** *див.* **збива́ти; (4) Збива́тися / зби́тися з доро́ги (з путі́, зі шля́ху, з пуття́** *і т. ін.)* — ставати здатним на варті осуду, аморальні вчинки, дії, поведінку; збочувати. — *Мене, Соломоновичу, от що пече: здається, з прямої доріжки ми збиватися стали* (А. Дімаров); — *Тобі так легко збитися з пуття в твоїх літах, — говорила стара Михальчевська на прощанні з Василиною* (І. Нечуй-Левицький); *Та не сама я на шляху тяжкому, Я не сама мандрую в світ широкий. Самій не довго збитися з путі, Та трудно з неї збитись у гурті* (Леся Українка); *Чоловік, що раз зіб'ється з дороги, нелегко вертає до неї, він чимраз дальше залазить на манівці* (Б. Лепкий); *Всі ж вони для неї, як рідні сини, а якщо котрий збився з пуття, то за такого серце болить ще більше* (О. Гончар); **(5) Збива́тися / зби́тися з ніг:** а) дуже втомлюватися, набігавшись, находившись або від різних клопотів. *Вона, звичайно, тепер нітрохи не шкодує, що .. вистоювала біля мольберта тоді, коли її родина з ніг збивалася, аби встигнути* [на прийняття] *від однієї графині до другої* (М. Слабошпицький); — *Хоч би ти, Софійко, помогла мамі справлятись, а то вона зовсім з ніг збилась сьогодні, — каже пан старшій дочці* (Леся Українка); *Ішла спішна евакуація, ішла чітка перестрілка, і я остаточно збився з ніг!* (М. Хвильовий); б) знесилюватися в пошуках кого-, чого-небудь. *Данило й Григорій з ніг збилися, розшукуючи старшого, а потім попленталися назад, бо ж повинен Левко нарешті з'явитися до воза* (М. Стельмах); *Салашистські шпики збилися з ніг, шукаючи цього невідомого патріота, що, ризикуючи життям, мужньо звертався до народу з ефіру* (О. Гончар); **(6) Збива́тися / зби́тися (позбива́тися) в ку́пку (в ку́пки)** — сходячись один до одного, збиратися невеличкими групами. *Всі троє збиваються в купку, дивляться одне одному у вічі* (І. Микитенко); *По всьому дворі люди позбивались в купки й стиха розмовляли* (І. Нечуй-Левицький); **(7) Збива́тися (схо́дити) / зби́тися (зійти́) на маніві́ці** — переставати дотримуватися правильного напрямку в поведінці, діяльності; збочувати. *Хто придивлявся до життя, той не раз бачив, як сягають вершин сильні і як збиваються на манівці слабодухі* (із журн.); *Шлях до соціальної правди тернистий — послався нетрями і байраками. Як перейти їх, щоб не збитися на манівці?* (І. Пільгук); — *Та що з тобою сталося, Петре? — Зі мною нічого, а от ти, бачу, зовсім уже .. на манівці зійшов* (М. Ю. Тарновський).

ЗБИВНИ́Й, а́, е́, *кул.* Приготовлений шляхом збивання. *Білково-збивне тісто отримують шляхом збивання яєчних білків із цукром. Його готують без муки, за винятком напівфабрикату для торта "Київський"* (з наук.-попул. літ.); *Глазуровані шоколадні цукерки "Світ Бері" поєднують у собі два шари: ніжний молочний та збивний зі смаком полуниці* (із журн.).

ЗБИРА́ЛЬНИЙ, а, е. 1. Стос. до збирання сільськогосподарських культур. *Високопродуктивне використання техніки — вирішальна умова вчасного проведення збиральних робіт* (з газ.); *Найпізніші сорти груш, районовані у найпівденніших районах України, набувають збиральної стиглості в першій декаді жовтня* (із журн.); // Признач. для збирання сільськогосподарських культур. *Збиральний агрегат не повинен простоювати через відсутність транспорту для відвезення зерна та соломи* (з газ.); *Найпоширеніші причини пожеж — необережне поводження з вогнем, несправність збиральної техніки і відсутність на ній іскрогасників* (з газ.); // *у знач. ім.* **збира́льна,** ної, *ж.* Те саме, що **Збира́льна кампа́нія** *(див.* **кампа́нія).** *Ще тільки ледь поблідла зелень на кукурудзяних стеблах, а на плантації вже почалась збиральна* (І. Багмут); *В гарячу пору збиральної робота на токах не вщухає круглу добу* (О. Гончар).

2. Який служить для збирання чого-небудь. *Для забезпечення вимірювання слабких сигналів розсіяного світла на апаратурі пристрою міститься збиральна лінза* (з наук. літ.); *Чиновник залишив без відповіді запитання, чи обговорювали представники міністерства з бізнесменами, які мали б бути зацікавленими в купівлі якісної сировини, можливість інвестицій у побудову молочних збиральних пунктів* (з газ.).

3. Те саме, що **склада́льний** 3. *І він, і вона працювали на одному заводі, на "Транссигналі", він токарем, а вона контролером у збиральному цеху вимірювальних приладів* (Б. Антоненко-Давидович); *Татко робить* [працює] *інженером У цеху збиральнім* (І. Муратов).

Збира́льна кампа́нія *див.* **кампа́нія.**

ЗБИРА́ЛЬНИК, а, *ч.* 1. Те саме, що **збира́ч** 1. *Таємно і непомітно з'їхалися до Києва обрані кандидати на єпископські кафедри. Хто під виглядом прочанина-ченця, хто як збиральник на будову церкви* (З. Тулуб).

2. Те саме, що **склада́льник** 2. — *Нехай хоч один із нашого роду з'явиться на "Більшовик" людиною науки, а то всі слюсарі та збиральники, та змінні майстри* (Ю. Яновський).

3. Те саме, що **збира́ч** 2. *Збиральник проб ґрунту забезпечує диференційне (адресне) проведення агротехнологічних процесів отримання оптимальної родючості ґрунту* (з наук. літ.); *Цоколі відокремлюються від скла на вібраційній решітці та відправляються в збиральник — технологічний контейнер* (з наук.-техн. літ.).

ЗБИРА́ЛЬНИЦТВО, а, *с.* Збирання плодів, ягід, їстівного коріння, грибів і т. ін. як спосіб добування їжі; форма господарства, побудованого на такій діяльності. *Непридатні для землеробства землі, болота й ліси Українського Полісся та гірські райони Карпат використовувалися для мисливства, рибальства, збиральництва, скотарства та ін.* (з наук. літ.); *Збиральництво збереглося як основа господарства деяких індіанських племен віддалених районів Південної Америки та аборигенів Австралії* (із журн.).

ЗБИРА́ЛЬНИЦЬКИЙ, а, е. Стос. до збиральника (у 1 знач.), збиральництва. *Серед завдань проекту — популяризація громадянської позиції, збиральницької діяльності та творчого доробку визначного митця, музейника, науковця* (із журн.).

ЗБИРА́ЛЬНИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **збира́льник** 1, 2. *Рита .. в побуткомбінаті влаштувалась збиральницею замовлень на фотомедальйони для пам'ятників* (Є. Пашковський).

ЗБИ́РАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **збира́ти.** *Збираним колосом не напхаєш рота* (Номис); *Жакет летить на канапу, капелюх за ним, а квіти .. підлітають до самого лиця принцесі. З поля, з лісу, натуральні, свіжі, спеціально для Елізи збирані* (В. Винниченко); *На грудях у мене в потаємній кишені зісподу лежала троячка, півроку збирана мною і Явою троячка, на яку ми покладали великі надії* (В. Нестайко); *Рука тверда, мисль чорна, смертний сік І слушний час ніхто не взна повік. Труйзілля, в північ збиране й закляте, Троїсто чумлене вогнем Гекати* (Л. Гребінка, пер. з тв. В. Шекспіра).

Зби́ране молоко́ *див.* **молоко́.**

ЗБИРАНИ́НА, и, *ж., розм.* 1. Те, що зібране докупи без певної системи, нагромадження чого-небудь різноманітного. *Був* [Лучук] *ще пошарпаніший за Сивоока, залишки корзна, що висіли на його худеньких плечах, намокли під дощем, і тепер стало видно, яка то збиранина різномасних латок* (П. Загребельний).

2. *зневажл.* Натовп, юрба; різноманітні люди, випадково зібрані разом. *Щоб покинув я сам ради вас Блиски сонця й свободу, Бувши вольним — пустився служить Збиранині народу?* (І. Франко); *Сюди збігалась різна збиранина. Він робив із неї військо* (А. Кащенко).

ЗБИРАНИ́ЦЯ, і, *ж., розм.* 1. Те саме, що **збирани́на.** — *Найбільша таємниця отут, у моїй руці, — сказала вона, простягаючи стиснуту у жмені збираницю* (Валерій Шевчук); *Тут усякі діти: і мої і сусідині — збираниця* (Сл. Б. Грінченка); — *Ви виголошуєте перед збираницею коротку, але полум'яну промову* (В. Кожелянко).

2. Колекція яких-небудь речей, предметів. *Люльок чи не з півсотні Розвішано в старого на стіні: І прості, і химерні та чудні, І куці, й довгі — ціла збираниця За довгий вік* (М. Рильський).

ЗБИРА́ННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **збира́ти** і **збира́тися.** *Збирання козацької армії було в повнім розпалі* (Я. Качура); *В деяких селах влаштовують під ринвами спеціальні цементові ями-басейни для збирання дощової води* (О. Гончар); *Його дружина .. була неперевершеною у збиранні квітів і лікарських рослин, тож усе це згодом накопичувалося в численних гербаріях* (Ю. Андрухович); *Він особисто займався збиранням експонатів музею* (Д. Білий); — *Чи не час нам в дорогу? — поспитала Соломія .. По проваллю пройшов шепіт: пора, пора... І почалося збирання* (М. Коцюбинський).

2. Те саме, що **збира́льництво.** *Мисливство було сезонним і тому, зрозуміло, в деякі пори року істотне значення мало інтенсивне збирання* (з навч. літ.).

ЗБИРА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.*, **ЗІБРА́ТИ,** зберу́, збере́ш, *док.* 1. *що.* Складати що-небудь докупи, в одне місце. [Перша ткачиха *(збирає гроші докупи тремтячими руками):*] *Спасибі вам* (Леся Українка); *Я зібрав усі фотографічні причандали, скинув їх жужмом у куток біля апарата і накрив усе чорним сукном* (М. Коцюбинський); // Складаючи що-небудь, брати з собою. *Явдоха зібрала свої манатки, поїхала* (Панас Мирний); *Зібравши своє немудре солдатське майно, що вмістилося йому в кишенях, і тиснучи розчуленому Хомі руку, весело заповів* [Вася]: — *Тримай,*

друже, кермо, не відхиляйся від гвардійського курсу!.. (О. Гончар); *— Збирайте ваші експонати, будемо вантажити на "Лілею". Завтра вилітаємо!..* (О. Бердник); // *в що, на що.* Поміщати куди-небудь те, що складається з кількох або багатьох предметів. *Збираю його* [лушпиння] *в хустинку і виношу нишком далеко за тік* (М. Коцюбинський); [Л у к а ш:] *А хто ж тут недогарків отих глядіти буде?..* [К и л и н а:] *То зберемо на віз та й завеземо десь до родини твеї* [твоєї], *може пустять...* (Леся Українка); *Парубок востаннє, мов граючись, махнув косою й поставив її сторч. Зібрав траву у рядно, звалив на плечі й твердою стопою пішов через кладку* (Г. Хоткевич).

2. *кого, що.* Склика́ти, зганяти, зводити докупи (людей, тварин). *Уранці їде Олеся дружок збирати. Куди не вступить, усюди одмовляють* (Марко Вовчок); *Дід одно бігає, носе* [носить] *вулики, підкурює їх,. вощить та збирає рої* (Панас Мирний); *Зібрав* [Еней] *Троянську всю громаду І сам пішов на двір до них, Просить у їх собі пораду* (І. Котляревський); [М о т р я:] *Обору швидко полагодь, бо скотина як розбредеться, то й до ночі не збереш її докупи* (З. Мороз); // Скликаючи людей в одне місце, проводити засідання, раду, сход і т. ін. *Знов Кармелюк отаманує .. А багачі знов заметушилися, знов перелякалися, свої ради збирають* (Марко Вовчок); *Зібрав* [отаман] *на майдані великий сход, казав промову* (Ю. Яновський); // Об'єднувати кого-, що-небудь. *Данило угадував, що твердою рукою звідти, з ростово-суздальської сторони, почнуть руські землі збирати* (А. Хижняк); [Н е о ф і т - р а б:] *Жадаю віри в ту святую силу, що розум просвітить у найтемніших і всіх людей збере в громаду вільну без пастиря, дозорця і без пана* (Леся Українка); *"Шляхи мистецтва" ставлять собі метою зібрати розпорошені сили мистецтв на Україні* (В. Еллан-Блакитний); // Об'єднуючи, згуртовуючи людей, утворювати товариство, загін, військо і т. ін. *Остап зібрав собі гарне військо козацьке потроху і вже був напоготові їти на турка* (Марко Вовчок).

3. *кого, що.* Зосереджувати, скупчувати кого-, що-небудь в одному місці. *Сполох літав над селом .. і збирав народ* (М. Коцюбинський); *Високий купол збирав сонячне світло і сипав його на ряди жовтих стільців, білі стіни і високі колони* (О. Десняк); *Чудовий будинок опери збирає коло своїх розмальованих афіш величезні юрби людей* (П. Колесник).

4. *що.* Готувати валізу, рюкзак і т. ін. для дороги, вкладаючи які-небудь предмети, речі. *Вона вже й дерунів напекла.., і чемоданчик зібрала. Піклується про сина* (Я. Гримайло); // *кого.* Робити необхідні приготування, виряджаючи кого-небудь кудись. *— Ходім снідати, хлопче. Та збиратиму тебе в садок. — І, взявши Івасика за руку, пішов з ним до хати* (Д. Бедзик); *Встане вдосвіта мати — Як же можна заспать? — Треба сина зібрати, На роботу послать* (Я. Шпорта); // *що.* Готуючи, подавати їжу (на стіл). *А мати тим часом, завішавши вікна, затопила в печі й швидкоруч збирала вечерю* (В. Земляк); *Дід швидко, звичними рухами зібрав вечерю* (В. Собко).

5. *що.* З'єднуючи окремі частини, складати машини, механізми і т. ін.; те саме, що **склада́ти** 2. *Зараз вона .. працює на верфі, де збирають маленькі морські траулери* (В. Собко); *Літній кулеметник збирав кулемета* (А. Головко); *— Ми генератора для Ковалівки зібрали й випробували* (В. Кучер).

6. *що.* Поступово приєднувати, складати що-небудь одне до одного, частину до частини; нагромаджувати. *Почав він* [горобчик] *пір'ячко до пір'ячка збирати, соломку до соломки складати та гніздечко звивати* (Леся Українка); *Після смерті батька Грицько готував фашистам криваву помсту. Цілий рік збирав тол і сам змайстрував міну* (Р. Іваничук); [М о т р я:] *Ой, грошенята мої, грошенята! Збирала вас, збирала, а тепер... Як од серця обриваю вас!..* (З. Мороз); *Хто нас поховає, хто нас пом'яне? Розтратять, що ми зібрали, а нам і спасибі не скажуть* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Стара відкликає Лукію вбік: — Приїжджає ж... Я оце йому й медку хочу зібрати* (О. Гончар); // Нагромаджуючи, створювати що-небудь. [Г і л ь з е:] *Чи я ж би дивився спокійно, як інший отам розкошує та панує, та з мого лиха і голоду собі статки-маєтки збирає* (Леся Українка); *Любов до книжки виявляється і в тому, що з шостого класу Франко починає збирати свою бібліотеку* (М. Коцюбинський); // Колекціонувати. *Не викидай конвертів, бо Пуцик тепер збирає марки* (Леся Українка); // Поступово уловлюючи, набирати певну кількість (про дощову воду). *Порозстелявши на гарячому камені плащ-палатки, бійці збирали в них довгождану вологу* (О. Гончар); *— Викинь ночви надвір — чи збереш увесь дощ?* (Панас Мирний); // Набиратися, набувати чого-небудь (сили, сміливості і т. ін.). *Гуляю та силку збираю* (Номис); *Роман тоді сказав, зібравши сміливість: — Ви ще, звичайно, молоді* (П. Дорошко).

7. *що.* Брати що-небудь з різних місць, від різних осіб і т. ін. *Вони* [циганки] *їздили по селах, жебрали, збирали де яєчко, де жменю муки або кукурудзи* (М. Коцюбинський); *Збирають світлі, золоті меди Веселокрилі та прозорі бджоли* (М. Рильський); *Належить мерщій зібрати гроші від тих, хто записався та ще не віддав* (Панас Мирний); // Виявляючи яким-небудь чином, записувати або запам'ятовувати (певні відомості, матеріали і т. ін.). *Я потрошки збираю матеріали для повісті* (М. Коцюбинський); *Першим, хто збирав і публікував український фольклор, був М. А. Цертелєв* (з наук. літ.); *Дбаючи, щоб готування до зборів пройшло якнайкраще, Ярема не злазив із жеребця протягом усієї ночі і, зібравши відомості, приїхав до Логвина* (Г. Епік); // Одержувати певну кількість чого-небудь. *Зібрати багато голосів на виборах.*

8. *що.* Відбирати потрібні предмети з-поміж інших. *— Рибу і раки викинути в воду! — приказав пан хлопцям, що рились у кушірі, збираючи вівсянку* (Панас Мирний); * Образно. *Так для сонечка осінь убралася, мов цариця у свято врочистеє, все, що є на сім світі найкращого, все зібрала на пишний убір* (Леся Українка); // Відокремлюючи, знімати верхній шар з чого-небудь (сметану, піну і т. ін.). *Через кожні десять хвилин вона пробувала варення, збирала півблюдечка піни* (І. Нечуй-Левицький); [О л е с я:] *Я у піст сметану збирала б з гладущиків та крадькома ложку облизувала* (М. Кропивницький); // Зосереджувати увагу на певних фактах, ознаках, рисах чого-небудь. *Колишній кріпак, вчорашній солдат, народний поет України* [Тарас Шевченко] *жадібно збирає й осмислює нові факти, враження* (з наук. літ.).

9. *що.* Зриваючи або піднімаючи з землі, набирати чогонебудь у якійсь кількості. *В лісі дівчинка збирає у глек ягоди* (С. Васильченко); *Нагнувшись, нишпорила під деревом жінка .. Збирала гриби* (Олесь Досвітній); *Ходив* [Брайко] *на лісозаготівлі, пиляв крихкі осичини, збирав перемерзлий*

хмиз, грівся коло кострищ (П. Загребельний); *Всі квіти зберу у Дніпрових гаях. Зв'яжу у вінки і букети* (М. Нагнибіда); // Знімати з полів, городів, садів те, що вродило; знімати урожай. *Не щодня можна сіяти, збирати* (Номис); *Федорка слухняно перелізла через тин на грядки й почала огірки збирати* (А. Головко); *На виноградниках люди збирають пізні сорти винограду* (М. Томчаній); *— Хліб стоїть у полі невижатий .. Як не зберемо хліба — загинемо з голоду зимою!..* (М. Коцюбинський); *Звичайно, чув я, що врожай Зібрали ви багатий, Що сад у вас тепер, як гай, Що нив і не впізнати* (М. Рильський).

10. *що.* Підбирати що-небудь розкидане, розсипане. *Місяць так світить, ніч видна, хоч голки збирай* (Панас Мирний); *Художник збирає з підлоги важкі фоліанти і, витираючи, складає стопкою на стіл* (О. Гончар); *— Розсипані по скрині цілкові позбирав* [Левко] *у жменю і хотів у мішок зсипати і опісля з долівки зібрати, як тут і набігли!..* (Г. Квітка-Основ'яненко); // *також без прям. дод.* Прибирати, приймати що-небудь. *Дарка всміхнулася і почала збирати зо стола* (Леся Українка); * Образно. *Як її* [дівчини] *нема, то наче хто сонце зняв і зорі зібрав та у кишеню поховав* (Марко Вовчок).

11. *що, розм.* Брати що-небудь, обхоплюючи цілком. *— Правда його, правда, — сказав голова, що, зібравши у жменю свою сіду* [сиву] *бороду, сидів собі мовчки* (Г. Квітка-Основ'яненко); *— Не вважай же, Якимоньку, на її просьбоньку, Збери в ліву руку косу, зотни головоньку* (П. Чубинський); *— Надягай поверх! — гукнула Мар'я і, зібравши сорочку, перекинула через Христину голову* (Панас Мирний); // *перен., діал.* Охоплювати (про почуття). *Сум збирав, коли було глянути на поле* (І. Франко); *Знов Семена досада зібрала* (Л. Мартович).

12. *що.* Стягуючи, робити зморшки, складки і т. ін. *Поважно прикриває* [чоловік] *очі повіками, збирає шкіру на лобі в гармошку, слухає* (П. Загребельний); *Мотря ковтнула півчарки, зібрала губи на шнурочок і, обтерши їх рукавом, вкинула в рот другу півчарки* (М. Коцюбинський); *— Ти, Євмене, свої насмішки дома чи в стайні залишив би, — не витримала мати і зібрала губи в оборку* (М. Стельмах).

(1) Збира́ти (виряджа́ти) / зібра́ти (ви́рядити) в путь (в доро́гу) *кого* — допомагати кому-небудь готуватися до подорожі, відправляти когось кудись. *Стефанія та Михайло Маркевичі почали збирати в дорогу дворічного Богданчика і чотирирічну Любу* (із журн.); *Перед тим, як вирядити їх у путь, Килигей оглядав конвоїрів* (О. Гончар); **(2) Збира́ти / зібра́ти [всі (оста́нні)] си́ли (всю си́лу, ре́штки сил** *і т. ін.)* <*діал.* **Добува́ти всіх (оста́нніх) сил**> — напружувати всі свої сили. *Майже без духу дівчина добувала останніх сил, щоб добігти до блискучого сяйва* (Н. Кобринська); *Вона, добуваючи всіх сил, пустилася йти, майже бігти в напрямі до ринку* (І. Франко); *Клара припадала головою до його грудей, збираючи рештки сил, щоб заглушити ридання* (М. Руденко); *— Що тобі? — питає* [Харитина] *.. — О-ох!.. — зібравши сили, ледве вимовила я. — Я недужа...* (Панас Мирний); *Зібрала всі сили Тамара і удавано-спокійно запитала: — Ти що, куди їдеш, Сашко?* (А. Хижняк).

◊ **(3) Збира́ти вершки́ (смета́нку) [на молоці]** — брати собі все найкраще, першим користуватися чиїмись здобутками. *Збирають* [бездарні автори] *сметанку з усіх спеціальних праць, дають по праві тілько якусь бовтанку, препаровану для їх власного смаку* (І. Франко); *— Я бачу, що ви любите вершки на молоці збирати, — кинув напівжартома Майстренко* (І. Цюпа); *— Я своїм товаром не набиваюсь — він сам за себе говорить. Але глядіть, скажу вам, щоб потім не каялись: хтось сметанку збере, а вам і сироватки не дістанеться* (М. Стельмах); **(4) Збира́ти (зво́дити) / зібра́ти (звести́, позбира́ти** *і т. ін.)* **думки́ доку́пи <Збира́тися / зібра́тися з думка́ми>** — намагатися зрозуміти що-небудь, розібратися в чомусь; зосереджуватися. *Тільки одійшовши геть од ліщини, Яків став збирати докупи думки: "Що таке трапилося? Звідки це? Нащо? Може, якась помилка?.."* (С. Васильченко); *— Чого ж ти мовчиш, Гудзію? Нічим крити? — А Гудзій неуважно стукав олівцем об графин, збираючись з думками* (А. Головко); *З усім вона тепер розгубилася, і думок навіть не позбирає докупи, так вони в неї врозтіч і біжать, і такі то все полохливі!* (Панас Мирний); *В його голові мигтіли якісь шматки думок, просувалися якісь неясні образи, та він ніяк не міг впіймати їх, зв'язати докупи* (М. Коцюбинський); [Л е с я:] *Серце як колотиться... Не можу зібрати думок...* (Л. Смілянський); *Йому* [Олесеві] *хотілося зібратися з думками, але вони розбігалися* (В. Владко); *А втім, зберуся з думками, згадаю все спочатку* (О. Бердник); **(5) Збира́ти в кула́к** *кого* — згуртовувати кого-небудь. *— За Батьківщину! Вперед!.. З якоюсь особливою силою і значимістю прозвучала вона* [фраза] *їм тут, збираючи всіх у кулак* (О. Гончар); **(6) [І] кісточо́к** *чиїх* **не зібра́ти (позбира́ти)** — те саме, що **Кісто́к не позбира́ти** *(див.* **позбира́ти); (7) Не зібра́ти доку́пи** — неможливо розібратися в чому-небудь через відсутність чіткості, порядку і т. ін. [З а х а р к о:] *Якась чудна у тебе сьогодні балачка: з одного на друге перескакуєш, тільки докупи не збереш!* (М. Кропивницький); *Тепер того листа сам чорт не збере докупи ніколи в світі* (В. Нестайко); **Ума́ (ро́зуму, голови́ [ні́як]** *і т. ін.)* **не прикла́сти (не приложи́ти,** *рідко* **не зібра́ти)** *див.* **приклада́ти; (8) Хоч го́лки́ збира́й** *(рідко* **вибира́й),** *зі сл.* в и д н о, я с н о: а) дуже, надто, надзвичайно. *Ніч яка, Господи! місячна, зоряна: Ясно хоч голки збирай* (М. Старицький); *Вони сіли вечеряти на призьбі. Місяць уже високо підбився вгору, і було ясно хоч голки збирай* (Б. Грінченко); *У світлиці стало видно, хоч голки збирай* (М. Коцюбинський); б) ясний, світлий. *Ніч місячна, хоч голки збирай* (з переказу); *А ніч, як день, хоч голки вибирай, ані шелесне ніщо, собаки й ті замовкли, поснули* (Дніпрова Чайка).

ЗБИРА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *недок.*, **ЗІБРА́ТИСЯ,** зберу́ся, збере́шся, *док.* 1. Сходитися, з'їджатися, злітатися і т. ін. в одне місце. *Сонечко за тучу сховалося зарані, і птиця стала збиратись і чогось жде на себе* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Хто з гетьманців не знає Красногорки? Хто не знає "Мекки", куди збиралось з цілого повіту панство?* (Панас Мирний); *Десь над ставком в садку збираються хлопці та дівчата* (І. Нечуй-Левицький); // *в що, чим.* Сходячись, з'їжджаючись, злітаючись і т. ін. докупи, розташовуватися, групуватися яким-небудь способом. *Надходять люди, чоловіки й жінки .. і збираються в гурт* (Леся Українка); *Віруючих було більш і, зібравшись цілою низкою, пішли вони дивитися на чудо, що з'явилося на замчищі* (Панас Мирний); *Всі запорожці, вся Січ зібралася в круг* (О. Довженко); * Образно. *Раділи гори в просторах німих, на обрії зібравшися юрбою, в чеканні визволителів своїх* (І. Гончаренко); // Сходитися разом, в одне місце для участі в проведенні чого-небудь (зборів, читань і т. ін.). *Учителько, згадайте: Улітку на по-*

ляни Щовечора збиралися На читання селяни (М. Нагнибіда); [П р і с ц и л л а:] *Ми мусимо зібратись. Пильні справи нам догарають* [догорають] (Леся Українка); // Утворюватися з тих, хто сходиться, з'їжджається докупи (про базар, ярмарок, вечорниці і т. ін.). *На майдані коло високої кам'яної церкви.., де завжди збирався базар, уже стояв гармидер* (Панас Мирний); *Подивилась Хима, та аж серце в неї повернулось. "О, — каже, — саме зібравсь у неї дівич-вечір; я не спізнилась!"* (Марко Вовчок); // Організовуватися (про з'їзд, нараду, конференцію і т. ін.). *Сьогодні в генерала збирається спеціальна нарада* (І. Багмут); // Зосереджуватися в одному місці. *Хоч починали ніби всі разом, але в групі зібралися неоднакові люди і знаннями, й особливо віком* (Іван Ле); // Об'єднуватися. *Знемагали у борні проти ворогів руські люди, а плекали думку: настане час, мусить зібратися руська сила!* (А. Хижняк).

2. Поступово нагромаджуватися, наростати, утворюватися. *Пообкроплювавши скрізь по полю, вернулись* [селяни] *додому, аж ось стали хмарки збиратися...* (Г. Квітка-Основ'яненко); *У хаті стало темніше, .. по кутках збиралися густі тіні* (Панас Мирний); *Мелашка з матір'ю пішла в садок, жалілась на свекруху й свекра, виплакала всі сльози, що зібрались за всі жнива* (І. Нечуй-Левицький); // Наближатися, насуватися (про дощ, грозу і т. ін.). *Збиралась гроза, поздовжні блискавиці розпанахували, а поземні вогнем відгойдували вгору почорніле небо* (М. Стельмах); *Знов піднявся .. самий сухий вітер, що ніколи не навіє дощу, і який і збереться, то він його розжене* (Г. Квітка-Основ'яненко); * Образно. [М а р' я н а:] *Ох, не угадаєш, мамо, яка недоля, яке горе збирається над старою твоєю головою!..* (С. Васильченко); // *на що, безос.* Мати ознаки наближення чого-небудь, початку якоїсь дії. *В лісі було душно, збиралося на грозу* (П. Панч).

3. *на кого — що і без дод.* Нагромаджуючи кошти, ставати спроможним на якесь придбання. *Сяк-так зібралися, купили двір і жили собі* (Г. Квітка-Основ'яненко); — *Ми б працювали, заробляли, зібрались би на свою хату* (С. Васильченко); *Лукащуки кинулись шукати рятунку: треба було зібратися на коня* (Д. Бедзик); // *рідко.* Ставати спроможним мати що-небудь. *Давно вже я одібрав від Вас, шановний добродію, Борисе Станіславовичу, Вашого листа, а от тільки теперечки зібрався на зайвий час, щоб Вам одписати* (Панас Мирний).

4. Набиратися, одержуватися внаслідок поступового приєднування. *Збирає бабуся метал у торбину! .. На п'ять кілограмів зібралася ноша* (С. Олійник); [О л е к с а:] *Отаман розіслав нас набирать сили..; як доволі збереться, тоді скаже, куди перш удариться* (С. Васильченко).

5. *рідко.* Нараховуватися, бути в якійсь кількості. *На таку малу країну, як Галичина, зібралось аж чотири партії (тверді, народовці, угодовці і радикали)* (Леся Українка).

6. Стягуватися зморшками, складками і т. ін. *А як постаріла, змарніла Варвара Яківна! Глибокі зморшки, мов павутиння, заснували вид, на шиї зібралась безкровна шкіра* (О. Гуреїв); // *в що.* Стискуватися, стягуватися, утворюючи зморшки, складки і т. ін. *Пожовкла шкура зібралась в зморшки* (М. Коцюбинський); *Очі її знову наповнилися слізьми, масивний овал випещеного підборіддя зібрався в тугі, соковиті складки* (М. Руденко); // Утворюватися, з'являтися (про зморшки, складки і т. ін.). *Нахмурив* [старець] *брови й уважно читає, а коло ока збираються зморшки і скачуть сердито* (М. Коцюбинський); *На його переніссі зібралися зморшки* (Д. Бедзик).

7. Готуватися для того, щоб іти, їхати і т. ін. кудись або перед тим, як робити що-небудь; готуватися до чогось. *Недовго їй збиратись: поскладала у торбинку, що було, почепила на спину, паличку в руки, пішла* (Г. Квітка-Основ'яненко); *По городах теж була немала клопотнеча: мазались, білились, чепурились та прибиралися, збираючись уже на зиму* (Панас Мирний); *Артем зібрався на нічне чергування* (В. Кучер); * У порівн. *Старшина .. все засукував рукави своєї защібнутої на гаплики свитки, неначе збиравсь до якоїсь роботи* (М. Коцюбинський); // *з чим.* Вирушаючи куди-небудь, забирати з собою щось. — *Як можна швидше укладайтесь, Зо всіми клунками збирайтесь, До моря швендяйте якраз!* (І. Котляревський); // Знаходити вільний час, змогу йти або їхати куди-небудь, робити щось. *Довго збиралась я одвідати мою товаришку, що була вчителькою в церковноприходській школі, аж врешті вибралась* (Леся Українка); — *А я, мабуть, ніколи не зберуся* [до Богучарів], — *зітхнув Багров і замовк* (В. Кучер); *Вибере* [Марія] *якусь хвилину, погаптує, а після смерті матері оце, мабуть, тільки вдруге і зібралася* (І. Цюпа); // Мати намір робити що-небудь або йти, їхати кудись. *Вдова осталась не сама, А з сином парубком; женити Його збиралась восени* (Т. Шевченко); *Ви про щось хотіли написати до мене: пишіть, я нікуди зараз не збираюся, буду сидіти вдома* (М. Коцюбинський); *Фільці ставало ніяково, що ось такому чоловікові не сказав він правди, а збирається його одурити* (А. Шиян); // Мати намір, готуватися стати ким-небудь. [Ю д а:] *Він збирався царем голоті всій юдейській стати, як обдере маючих та дурних, а їх добром наділить ту голоту* (Леся Українка); [1 - ш а ж і н к а:] *Оце проява! Що воно таке?* [2 - г а ж і н к а:] *Хіба не бач? У гайдамаки зібрався* (Панас Мирний); // *з інфін., перен.* Означає неминучість настання якої-небудь дії. *На стільчику неясно блимав каганець — от-от збирався погаснути* (Панас Мирний); *Тіні росли. Сонце збиралося сідати за стайню* (М. Коцюбинський).

8. *з чим, рідко на чому.* Знаходити в собі відвагу. *Найбільше хотів би, щоб Ви зважились приїхати сюди. Зберіться з одвагою й їдьте* (М. Коцюбинський); // *тільки док.* Напружитися, зосередитися. *Почув* [Роман] *тривожні вигуки в таборі і увесь зібрався, насторожився, знаючи підступну вдачу Нура* (Д. Ткач); *Опинившись на небезпечному посту, він якось увесь зібрався, швидко прохмелився* (О. Гончар).

9. *тільки недок.* Пас. до **збира́ти.** *Жалко стало старому його худоби... Пропаде все... все... А скільки літ збиралося?* (Панас Мирний); *Незалежно від того, яким способом збираються хліба, треба прагнути до того, щоб у полі не лишилося жодного колоска, жодної зернини* (з газ.).

(1) Збира́ється / зібра́лося на плач *кому, заст.* — хто-небудь хоче плакати. *Стерня коле босі ноги, аж на плач збирається Хариті* (М. Коцюбинський); — *Я не хочу їсти,* — *сказав тихо Семен, та так подивився, що Дарці аж на плач зібралося* (Леся Українка); **(2) Збира́тися / зібра́тися в доро́гу** — готуватися до поїздки, відходу і т. ін. кудись. *Зараз почав він збиратись в дорогу: Лаштує чумацьку мажу* (М. Коцюбинський); — *Чого хоче князь Ярослав? Чого він сам не прибув до мене? — Отець хворіє, хане. Зовсім було зібрався в дорогу і раптом зліг* (В. Малик); **(3) Збира́тися / зібра́тися з си́лами (з си́лою, на си́лі):** а) збирати, напру-

жувати свої сили. *Все стихло, причаїлось, наче збиралось із силами* (М. Коцюбинський); *Вона зібралась на силі і з легким стогоном болю підвелась* (Леся Українка); *Між боєм біля підніжжя* [висоти] *і боєм на вершині проходить, як правило, певний час. Це дає змогу противникові опам'ятатись і зібратися з силами* (О. Гончар); *Мене лихоманило так сильно, що плуталися думки. Все важче й важче було збиратися з силою* (І. Роздобудько); б) докладаючи великих зусиль, наважуватися здійснити що-небудь. *Зібралася* [Оксана] *з силою та й давай матері брехати, буцімто Домахи не застала* (Г. Квітка-Основ'яненко); [1-й брат:] *Переможеш, Змій поляже. Зважся, з силою зберись І на Гада!* (О. Олесь); *Вдвох зібралися на силі, Кинули Івана в хвилі* (Л. Первомайський); *Марія .. зібралася з силою, ввійшла в хату і, немічна, лягла біля сина* (С. Чорнобривець); **(4) На спання́ збира́ється (збира́лося)** *кому, заст.* — хто-небудь хоче спати. *Як тільки ї* [вечерю] *доконав, у той же раз збиралось йому на спання* (Л. Мартович).

◊ **Збира́ти (зво́дити) / зібра́ти (звести́, позбира́ти** *і т. ін.)* **думки́ доку́пи <Збира́тися / зібра́тися з думка́ми>** *див.* **збира́ти; (5) Збира́тися (склада́тися) / зібра́тися (скла́стися) в кула́к:** а) напружувати, зосереджувати всі сили, волю. *Іноді Чернишеві здавалося, що ворогові зараз видно все, до зірки на його пілотці .. А переборовши химеру, зачувши поблизу знайоме сопіння, знову збирався весь у напружений кулак і повз далі* (О. Гончар); *Я був настроєний вороже. Зібрався в кулак, був злий* (В. Рубан); б) згуртовуватися в єдине ціле. *У наше життя ввійшла якась свіжа хвиля, розрізнений колектив почав складатися в один кулак* (Ю. Збанацький); **(6) Збира́тися (поспіша́ти, ква́питися), як све́кор пелюшо́к (пелюшки́) пра́ти** — весь час не квапитися робити що-небудь, дуже зволікати з виконанням чогось. [Кость:] *Мені наказ давав сам Шпиця, а він ще поки голова.* [Надійка:] *А чого поки, Костю? Ти щось чув?* [Параска:] *Говори.* [Галина:] *Та говори, а то збирається, як свекор пелюшки прати* (М. Зарудний); — *Нічого сказать, поспішав ти, як свекор пелюшок прати. Я вже думав, що ти зовсім не приїдеш, — сердито пробурмотів він* (В. Нестайко); **Чо́рні (грозові́) хма́ри нависа́ють (збира́ються) / нави́сли (зібра́лися) [над голово́ю]** *див.* **хма́ра.**

ЗБИРА́ЦТВО, а, *с.* Збирання чогось важливого, актуального або цікавого для науки і мистецтва; колекціонування. *Суспільний інтерес до збирацтва й вивчення пам'яток історії та культури, старожитностей у Західній Європі виник у добу Відродження* (з наук. літ.); *Рух спричиненого романтизмом збирацтва був водночас і рухом, спрямованим на колекціонування художньо вартісних словесних надбань народу* (з навч. літ.).

ЗБИРА́ЦЬКИЙ, а, е. Стос. до збирача (у 1 знач.) і збирацтва. *Визначну роль у збирацькій роботі М. В. Лисенка відіграла народна співачка Меланія Загорська, яка була своєрідним збирачем фольклору* (з наук. літ.); *Матеріалом для дослідження послужили поетичні й прозові твори із загальнофольклорного фонду, зокрема із збирацького доробку І. Манжури, Б. Грінченка, І. Рудченка, М. Грушевського, В. Гнатюка, Я. Новицького, П. Чубинського та ін.* (з наук. літ.); *Солідна збирацька й дослідницька робота Лазаревських щодо життєвого шляху та спадщини Тараса Шевченка справді неоціненна* (із журн.).

ЗБИРА́Ч, а́, *ч.* 1. Той, хто збирає що-небудь. *Я з страхом дивлюсь на .. Фалстафа, якого ще він встругне колінця, цей бурхливий збирач люльок, килимів, вишивок, плахт, чумацьких возів, Мамаїв і анекдотів?* (В. Домонтович); *Червоне яблуко, що його не запримітило око збирача, усміхається сонцю* (М. Томчаній); — *Він був збирачем податків* (Р. Іваничук); *Там жив такий собі Магула, старий збирач книжок, у нього можна було час від часу чимось поживитися, а як і не купити, то хоча б виклянчити почитати* (Ю. Винничук); *Мали кубанці своїх письменників, митців та вчених, збирачів народного фольклору* (Д. Білий).

2. Машина або пристрій для збирання чого-небудь. *Збирач нафти і нафтопродуктів з поверхні води використовується для ліквідації величезних плаваючих нафтових плям, які утворюються під час аварій нафтоналивних танкерів* (з наук.-попул. літ.).

ЗБИРА́ЧКА, и, *ж.* Жін. до **збира́ч** 1. *Пісень збирачки грибів не співають, бо за піснею не вчуєш небезпеки* (Н. Королева); *Перед збиранням бавовни кожну збирачку треба ознайомити з існуючим стандартом на бавовну-сирець* (з наук. літ.); *Залюблена в природу, невтомна мандрівниця, досвідчена збирачка лишайників, у численних експедиціях по карпатському краю вона придумала власну систему географічного аналізу, розподіливши лишайники цієї гірської країни на чотирнадцять географічних елементів* (з наук.-попул. літ.).

ЗБИТЕ́ННИК, а, *ч., заст.* Продавець збитню. *З ранку до присмерків, коли замикали вулиці рогатками, юрмилися тут збитенники та пиріжечники, хлопи та посадські баби* (З. Тулуб).

ЗБИ́ТЕНЬ, тню, *ч., заст.* Гарячий напій, який готувався з води, меду і прянощів; гаряч. *Цибелла же була ласуха, Для збитню рада хоть на все* (І. Котляревський); *Як один на одного разом зглянуть, так... Василь — мов у самій душній хаті, неначе його хто трьома кожухами вкрив і гарячим збитнем напува* [напуває] (Г. Квітка-Основ'яненко); *Хай не переводиться в домі і збитень — для здоров'я питво вельми корисне* (Б. Левін).

ЗБИ́ТИ *див.* **збива́ти.**

ЗБИ́ТИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **зби́ти.** *Запорожець схилився до збитого птаха* (О. Ільченко); *Коли впав збитий Марією пікірувальник, фотокореспондент Колосок сидів недалеко в ровику* (В. Кучер); *Одцвіли, обсипали збитий холодними дощами цвіт пишні жоржини* (В. Козаченко); *Скрізь на траві ще лежала роса, а там, де проходили олені, вона була збита* (С. Скляренко); *Полетіли кілочки, збиті ногами, а на місці їх загрузли в землю гострі палі інжекторів, цокнули головки — і почалась пальба* (М. Коцюбинський); *Збитий з висот, противник відкочувався все далі* (О. Гончар); *З ключем у руці машину обходив сам Шаблій, заклопотаний, із збитим на потилицю картузом* (Д. Бедзик); *Він важким, докірливим поглядом дивився на вузькі шпальти, на сірі рядки трохи збитого шрифту* (С. Журахович); *Селяни повільно розходились з майдану, збитого за чотири дні на порох* (П. Панч); *Щодня Божого діточки її, як бубон, збиті. А хоч коли й мине день без карності* [покарання], *все неспокійно* (Марко Вовчок); *Наспіх збитий з соснових дощок стіл був завалений оперативними картами* (Л. Дмитерко); *Нашвидку збитий табір не міг довго вистояти проти навали козаків* (П. Панч); *Кучерява, збита в ковтуни, голівка давно не бачила гребеня, проте незвичайна врода дівчинки*

нітрохи не меркла від такої оправи (Ірина Вільде); *Марія ніжно вкладала сонну Тамару на збиті нею батькові подушки* (Іван Ле); *Над дорогою знялася хмарою пилюка, збита десятками кінських копит* (А. Шиян); *За кормою клекоче і піниться збита гвинтами вода, — корабель набирає швидкість* (Д. Ткач); *Яблука обчищають від шкірочки, видаляють серцевину, нарізують їх тонкими кусками, змішують з молоком, добре збитими яйцями, сіллю, цукром, добавляють борошно і замішують тісто* (з наук.-попул. літ.); // *рідко.* Зітканий. *Щоб тепліше було, Чайченко щільно вмостив їх* [дітей] *на грубому, в гречечку збитому рядні* (М. Стельмах); // **зби́то,** *безос. пред. Коло клуні пашня потрушена: з півстіжка чи збито, чи не збито, а забуто й покинуто...* (Марко Вовчок); *Ой, у полі жито Копитами збито* (з народної пісні).

(1) [Зби́ті] на оди́н кшталт (копи́л) — схожі чим-небудь один на одного. *Даньковi брати й сестри, білоголові, бистроокі, збиті на один кшталт, — були такі ж моторні, як і всі Чкалови* (О. Ільченко); *Усі дівчата на один копил* (Л. Костенко); **(2) Міцно (га́рно, си́льно** *і т. ін.)* **зби́тий (збудо́ваний)** — який має міцну (гарну, сильну і т. ін.) будову тіла (про людину). *Був то молодий, безвусий парубок, міцно збудований, у високій сивій кучмі* (М. Коцюбинський); *Сам* [парубок] *кремезний, міцно збитий, весь як з чавуну* (В. Винниченко); *Міцно збитий русявий солдат стояв і бив об землю м'ячем* (В. Поліщук); *Він був досконало збудований* (Любко Дереш).

◇ **(3) Зби́тий з пантели́ку:** а) якого заплутали, дезорієнтували чим-небудь або який заплутався через певні обставини. *Цибатий відчепився, збитий з пантелику чутим не раз уже, але завжди незрозумілим до кінця, грізним словом* (І. Багряний); *Він нічогісінько не розумів. Він був збитий з пантелику* (Ю. Смолич); б) розгублений, збентежений або здивований чим-небудь. *Був* [панотець] *збитий з пантелику тим, що Йван таки не відібрав по заслузі належної кари* (Л. Мартович); *Я був геть збитий з пантелику новою, несподіваною для мене обставиною — власним батьківством* (О. Авраменко, В. Авраменко); **(4) Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **зби́тий** — здоровий на вигляд; дебелий, кремезний. — *Хіба не сподівалася? — запитала Пріська, зазіхаючи на здорову, наче збиту дівку* (Л. Яновська).

ЗБИ́ТИСЯ *див.* **збива́тися.**

ЗБИ́ТКИ, ів, *мн. (одн.* **зби́ток,** тку, *ч.).* 1. Матеріальні втрати; протилежне п р и б у т к и. *Підприємство, працюючи на повний хід, давало чомусь самі збитки* (Б. Антоненко-Давидович); *Летить раптом із столиці до губернатора казенна бумага — відшкодувати Лук'яновi сину Свиридову Кабашному всі його збитки* (О. Гончар).

2. *розм.* Зло, шкода. — *Ну й молодь тепер пішла... їй аби тільки причепуритися або напитися. І на думку не спаде, що від того самі збитки...* (З. Тулуб); *Громада за хитрість не зневажає, а поважає, то й собі ж од неї ніякого збитку нема* (Є. Гуцало); // *діал.* Учинок, що завдає шкоди. — *Хіба ви не вчитеся, не пильнуєте школи, робите о. Телесницькому збитки?* (І. Франко); *Нишпорив* [Сергійко] *по чужих городах та садках, .. бився з дітворою, — .. одним словом, робив усі ті збитки, які присущі всім дітям його віку* (Григорій Тютюнник).

3. *тільки мн., діал.* Пустощі, жарти. — *Та якби й ваші двірські самі пряли собі на сорочки, самі шили собі убрання, то не впали б у гріх. Менше мали б часу на усякі збитки* (І. Нечуй-Левицький); *На молоденьких веселих панночок дивиться* [Дорко] *вже як батько, якого часом веселять збитки дитячі* (О. Маковей).

Бу́ти в зби́тку *див.* **бу́ти.**

○ **(1) На зби́тки** *у знач. присл.:* а) *(кому і без дод.)* шкодячи, на зло. *Там* [під мостом] *буду сидіти так довго, аж умру мамі на збитки* (С. Ковалів); — *Я його відрікаюся; він не мій син, а я не його батько!.. Таку шкоду, таку шкоду! Та ще взяв та поперописував штемплі* [штемпелі]. *На збитки, аби попсувати* (Л. Мартович); б) навмисне. *Він на збитки так качається, щоб тобі страху завдати* (І. Франко); *Хіба вона не знає, чого дівчата сохнуть? Тільки покажи якомусь, що побиваєшся за ним, а він тоді на збитки на іншу очі вирячує* (М. Стельмах).

ЗБИТКО́ВИЙ, а, е. Який завдає матеріальних втрат; невигідний; протилежне п р и б у т к о в и й. — *Іще в мене запитання. Чому виробництво м'яса збиткове?* (М. Циба); *Всю дорогу Федір Сидорович розпитував .. які культури прибуткові, а які збиткові для господарства* (Ю. Мушкетик); *Держава повинна приділяти значну увагу внутрішньому ринку, вчасно втручаючись у діяльність збиткових галузей, стимулюючи їх до пошуку привабливих інвестиційних проектів* (з наук. літ.).

ЗБИТКО́ВІСТЬ, вості, *ж.* Стан за знач. **збитко́вий.** *Одним із головних факторів, який визначає питому вагу окремих статей витрат у видавництвах, їх дохідність або збитковість, є тиражність видавництв* (з наук. літ.); *Установлення рівноважних міжгалузевих цін — це засіб запобігання збитковості вугільної галузі й теплової енергетики, припинення згортання виробництва* (з навч. літ.); *Збитковість, дефіцитність — це насамперед прикрий наслідок невисокого рівня господарювання* (з газ.).

ЗБИТКО́ВО. Присл. до **збитко́вий.** — *У нас є вільна площа — орендна платня висока, але знижувати її для нас збитково* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Підприємства з виробництва хімічних речовин спрацювали збитково* (з газ.).

ЗБИТКУВА́ННЯ, я, *с., діал., розм.* Дія за знач. **збиткува́ти** 2, 3 і **збиткува́тися.** *В народній пам'яті лишилися тільки факти нелюдського збиткування над людьми* (Г. Хоткевич); *Радше волів утікти* [утекти].., *волів не бачити ні батька, ні матері, не бачити більше і свого села, ніж терпіти тут тяжкі муки і зносити збиткування* (О. Кобилянська); *Через кілька днів Микола знов був свідком збиткування офіцера над рядовим* (В. Гжицький); *Підлість нашого часу в тім, що трагедія стала предметом для збиткування* (Є. Пашковський).

ЗБИТКУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок., діал.* 1. Зазнавати матеріальних утрат. *Фермери вельми збиткують, шукають рятунку хто де попало* (М. Олійник).

2. *кого і без прям. дод.* Те саме, що **збиткува́тися** 1. — *Чи стоїть у ваших книгах що про таке... про таких дітей, що так збиткують свойого* [свого] *рідного вітця?* (І. Франко); — *А як будуть вас багачі збиткувати та днями їсти не давати, то позакусюйте* [позакушуйте] *зуби й лишь терпіть, заки повиростаєте та вберетесь у силу* (П. Козланюк); *Богдана посіли чорти, він ухопив діда за барки й підняв угору: — Збиткуєш?!* (І. Білик).

3. Те саме, що **збиткува́тися** 2. *Ходять собі вони, ті студенти, по місті, та все-то співають вечорами — страх як*

гарно! То купатися ходять, збиткують, от як на вакаціях — що мають робити? (О. Маковей); *Тільки збиткують* [учні] *і ні на що не зважають* (А. Крушельницький).

ЗБИТКУВА́ТИСЯ, у́юся, у́єшся, *недок., розм.* 1. *над ким, з кого, рідко на кого і без дод.* Знущатися з кого-небудь. *Каже мені чужа мати З-під каменя огонь брати. — Не збиткуйся, чужа мати, Не збиткуйся надо мною* (П. Чубинський); *Пригнітивши січовиків, коронний гетьман почав збиткуватись, як хотів, над реєстровцями* (А. Кащенко); *— Що ж, може, її хоч свекруха жалує? — Де там! Коли вже чоловік збиткується, то свекрусі... Сказано: чужа мати!..* (Леся Українка); *Єремія став у всьому підкреслювати зненависть до православних, до схизматів і збиткувався на них за всякої нагоди* (П. Панч); *Наговорили вони, що здирцею був я, а не вони, і майже в кожному селі тяжко збиткувався над дяками, спутуючи їх, ніби коней, і немилосердно б'ючи* (Валерій Шевчук); // *над чим, на чому.* Глумитися. *От і збиткуються на твоїм гробі* (І. Франко).

2. Пустувати, жартувати. *Роман, Юрко та Василь .. і самі повитягують вікна Плачинді на дах .. Коли ж його .., Левка, питатимуть інші парубки про це, він буде морщитися, віднікуватися, але так, що всякий здогадається: і він збиткувався вночі на даху у Плачинди* (М. Стельмах); * Образно. *Шепоче над берізками, Збиткуючись, струмок, Що крешуть в серці іскрами Підківки чобіток...* (М. Гірник).

ЗБИ́ТО, *присл., розм.* Щільною масою. *Наш полк стояв, як народ у церкві на храм, збито-збито. А прусські гармати валили в нас й валили* (Б. Лепкий); *Рівно, злагоджено, збито Золотий ляга покіс* (М. Гірник).

ЗБИ́ТОК *див.* **зби́тки.**

ЗБИТО́ЧНИЙ, ЗБИТО́ШНИЙ, а, е, *розм.* 1. Здатний на збитки (у 2 знач.). *Поступався* [панотець] *раз у раз за Гандзею, що носила на руках Олю, та й роздумував: "Таке мале, а воно вже знає шкоду робити, збиточне!"* (Л. Мартович); *Старого Авдюка раптом затрясла лють. Все, що довго носив у серці на зарозумілого, збитошного сусіда, повалило зараз з нього наверх, як вода крізь прорвану греблю* (В. Бабляк).

2. Пустотливий. [З а в а д а:] *От збиточна дівчина! Двері заперла і не озивається!* (І. Франко); *Тої зими його хатина заполонилася .. привидами і марами. Вони гуляли по хаті, як збиточні діти* (В. Стефаник); *З-за хрещатих листочків уже голубів ніжний цвіт барвінку, сміявся, як збиточне дитя з-за маминого подолка* (Р. Іваничук); *Не зв'яже їх збитошний Купідон, не спутає сувора опікунка домашнього огнища* [вогнища] *Веста* (Б. Лепкий); *Він забачив, що в річці купається дівка, і, як би то зробив кожен збитошний парубок, сів на її одіж, аби поглузувати, полякати* (Ю. Мушкетик); * Образно. *Хлоп'я підіймає голову до вікна, .. а збитошний місяць прямо на ряднину перекинув це саме вікно* (М. Стельмах); // Який виражає лукавство. — *Як вам подобається пан Вронський? — Панна Стася зробила збиточну міну і у відповідь спитала Мадярку: — А вам, бабусю, як?* (О. Маковей); *В нього збитошне, веснянкувате лице* (П. Козланюк).

ЗБИТО́ЧНИК, ЗБИТО́ШНИК, а, *ч., розм.* 1. Той, хто завдає збитків (у 2 знач.); бешкетник. — *Се я сам підкинув* [вогонь до кошари], *— мовив Дувідко .. — Ну, чи не збиточник ти?* (І. Франко); *Кожного дня мав* [Кметик] *якусь нову непотішну вість про того злобного збиточника* (С. Ковалів); *Навіть найбільший збитошник не заганяв худобу в гречки, бо щось беззахисне і святе було у їхньому цвіті* (М. Стельмах).

2. Пустун. *Що за збиточник той Степан! Він знав, що рахунки — моя слаба сторона, і любить не раз подрочитися зо мною* (І. Франко); *Збиточник повторив слова професора, наслідуючи його інтонацію півголосом* (О. Кобилянська).

ЗБИТО́ЧНИЦЯ, ЗБИТО́ШНИЦЯ, і, *ж., розм.* Жін. до **збито́чник, збито́шник.** *Погрозила* [жінка] *дівчинці: — Ну й збиточниця! Попадеш ти мені під гарячу руку* (В. Земляк); *Він .. познайомився з Ельгін, зухвалою пустухою, меткою збиточницею* (Олекса Ізарський).

ЗБИТО́ЧНО, ЗБИТО́ШНО, *присл., розм.* Лукаво, пустотливо. — *Гніваєтесь дуже? — спитала збиточно дівчина і .. заглянула йому, кокетуючи, в обличчя* (О. Кобилянська); *Враз побачив вуйко своячку мов живу перед собою. Немов сидить собі проти нього, сміється збитошно, як дитина* (О. Маковей); * Образно. *Внизу в ярузі щебетала річка .. На плесах крала з неба блакитну усмішку, на скрутах збитошно хлюпалася з сітником* (І. Керницький).

ЗБИТО́ШНИЙ *див.* **збито́чний.**

ЗБИТО́ШНИК *див.* **збито́чник.**

ЗБИТО́ШНИЦЯ *див.* **збито́чниця.**

ЗБИТО́ШНО *див.* **збито́чно.**

ЗБИТТЯ́, я́, *с.* Дія за знач. **зби́ти.** *Після збиття літака пілот устиг катапультуватися* (з газ.); *Майстер з установлення вхідних та міжкімнатних дверей пропонує додаткові послуги: збиття відкосів, підрізування плінтуса, розширення вхідного отвору тощо* (з мови реклами); *Часом стрімке та надмірне збиття ціни може не зацікавити, а навпаки — відлякати покупця* (з навч. літ.); *Основними апаратами для виробництва масла методом збиття вершків є масловиготовлювачі періодичної або безперервної дії* (з наук. літ.).

ЗБІГ, у, *ч.* 1. Випадкове або несподіване поєднання яких-небудь подій, явищ і т. ін. — *А я якраз з Людмилою в одному класі вчилась, — закінчила свою розповідь Тоня. — Людмила Книш? — бистро глянула Марина .. — Ой, який збіг!* (А. Головко); — *Поглянь: перший земляк, який зустрічається мені на фронті! Такий збіг!* (О. Гончар); — *Спроба пояснити історію за допомогою цифрових сполучень не перша, але тут вже якийсь катастрофічний збіг* (Д. Білий).

2. Одночасність яких-небудь подій, явищ і т. ін. *Іменини Матвія Матвійовича припадають на перше квітня; збіг його річниці народження з днем дозволених обманів значно поширював ґрунт для жартів і сміху* (І. Волошин); *Години, хвилини, секунди та дати вишикуються в унікальній послідовності. Феноменальний збіг дати і часу відбудеться о 12 годині 34 хвилини 5 червня 2078 року. Тоді вибудується послідовність цифр: 12345678* (з газ.).

3. Схожість, спільність між чим-небудь. *Знизу підіймалися чоловіки, так само одягнені в різну за часом одежу, .. — в усіх було Анатолеве обличчя. Хотіла збагнути секрет цього збігу — бракувало їй тями* (Валерій Шевчук); *Програма виявлення плагіату, як правило, допомагає знайти від 10 до 20 збігів при порівнянні творів різних авторів* (із журн.).

4. *ліс.* Поступове потоншення стовбура дерева або гілки від основи до вершини. *Вади у формі стовбура зумовлені особливостями його формування в період росту дерева: збіг, напливи, кривизна* (з наук.-попул. літ.).

5. *лінгв.* Поєднання, сполучення звуків у потоці мовлення, букв на письмі. *У випадках словотворення та словозміни в українській мові часто виникає збіг кількох приголосних звуків, що утруднює їх вимову* (з навч. літ.).

(1) Збіг обста́вин — випадкова схожість, подібність обставин. *Як жорстоко порядкує доля, посадовивши на дочине крісло людину й назвавши її Лесем! Ну, звичайно, це не той Лесь* [що зрадив підпільників], *це тільки безглуздий збіг обставин* (Ю. Яновський); *Неймовірно, щоб отакий збіг обставин повторився хоч десь і колись* (М. Дашкієв); *Йому дуже не хотілося заходити до людей, .. з якими не мав нічого спільного.., незважаючи на химерний збіг не від нього залежних обставин* (І. Білик); *Усе ж відбувалося в атмосфері якогось незвичного фаталізму, внаслідок якого настав цей збіг обставин* (Ю. Винничук).

ЗБІ́ГАНИЙ, а, е, *розм.* Який збігався (у 2 знач.), виснажився. [Ю д а:] *Я дбав про харч, про хату для гурту цілого.., а сам голодний, збіганий, як пес, їв облизні!* (Леся Українка).

ЗБІГА́ННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **збіга́ти** 1, 3, 5, 6 і **збіга́тися** 1, 2, 5, 8. *З правого боку від вхідних дверей був кран із пригвинченою посудиною для збігання води...* (Т. Осьмачка); *Пісочний годинник викликав у старої безпричинний неспокій .. Вона молила мене поглядом, вона скиглила, — наче я мав силу припинити це збігання піщинок* (Любко Дереш); *Збіганню мережива можна запобігти, якщо перед в'язанням нитки перемотати у мотки і сполоскати у воді* (з навч. літ.); *Концепція Протагора принципово суперечить ученню Арістотеля про збігання висловлювань з дійсністю* (з наук. літ.).

2. *ліс.* Те саме, що **збіг** 4. *Збіганням називають зменшення діаметра стовбура від основи до його вершини* (з наук. літ.).

ЗБІ́ГАТИ, аю, аєш, *док., розм.* 1. Побігти або швидко піти кудись (звичайно з якоюсь метою) і швидко повернутися. — *Я на часинку збігаю до сусіди і зараз вернусь* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Сів батько на лаву та й дивиться на свою дочку, а вона .. то вибіжить із хати дровець врубать, то вхопить відра та збігає по воду* (О. Стороженко); [О л е к с а:] *А за дівчатами треба б кому-небудь збігати! .. Де б се вони тепер гуляли?* (С. Васильченко); *Ліворуч шмигнуло в долину й зникло якесь село — хіба збігати обдивитись?..* (Б. Антоненко-Давидович); *Бабуся швиденько збігала в хату і винесла відро з водою* (А. Хижняк).

2. *що.* Швидко обходити якусь територію, побувати в багатьох місцях. [Т о й, щ о г р е б л і р в е:] *Збігав я гори, доли, яри, ізвори, — милішої коханки нема від озерянки* (Леся Українка).

ЗБІГА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.,* **ЗБІ́ГТИ,** збіжу́, збіжи́ш, *док.* 1. Бігом спускатися вниз. *Семен .. поспішився за волами, котрі саме збігали з гори в долину* (М. Коцюбинський); *Шагайда збігає по трапу на севастопольське каміння і зупиняється* (В. Кучер); *Лукина збігла з гори до ставка і стала під вербою над кручею* (І. Нечуй-Левицький); *Вони збігли з шосе вниз* (А. Головко).

2. *перен.* Бути розташованим, мати напрям згори донизу. *Зелені сади кучеряві збігали з червоної кручі* (Дніпрова Чайка); *Фруктові дерева збігали аж до річки, до звивистої лінії траншей* (А. Дімаров); *Йосип дивився у вікно, бачив криву вулицю, що збігла до річки* (В. Кучер); // *перев. недок.* Звисати. *Густі вуса збігають на бороду, наче ховають ледве помітну усмішку* (В. Кучер); *Сукні — влиті, а не пошиті, — кожна впадина не крутим згір'ям спускається униз, а положистою хвилею збігає туди* (Панас Мирний).

3. Стікати (про рідину). *Шумить вода, збігаючи з гори у річку* (Панас Мирний); *Сльози збігали по її поблідлих щоках, а вона не соромилась їх, не помічала* (П. Колесник); *По стовбурах рівних, мов соки, збігають краплинами смоли* (І. Муратов); *Павло .. сердито витер краплю поту, що збігла по неголеній щоці* (Р. Іваничук); * Образно. *Ніжна тканина, з тихим шелестом розправляючись, збігла вниз і приємним лоскотом торкнулася колін* [Ганни] (В. Козаченко); // Закипаючи, виливатись через край посудини (про що-небудь рідке). *В печі щось бухнуло, зашипіло, засичало. То збігав куліш* (М. Коцюбинський); — *Мотре! .. Адже ж як збіжить сало, то борщ доведеться хоч собакам виллять* (І. Нечуй-Левицький); // *розм.* Утрачати частину вмісту рідини, яка виливається через край при закипанні. — *Гаїнко, дивись, щоб горики не збігли! — наказала Катря* (Б. Грінченко).

4. *розм.* Утікати звідки-небудь. *І пеньки твої кремезні Чагарник позакривав; Збігли сарни прудконогі, Олень безвісти пропав* (Я. Щоголів); *Таке сьогодні скоїлось, що дехто й з дому збіг* (А. Головко); // Ставати відсутнім. [П а р а с к а:] *А тут дядько Іван тільки що з хати, хотів тебе бачить, щось сказать хотів, а ти збігла кудись...* (С. Васильченко); // Пропадати, щезати (про що-небудь). — *Була, брате мій, і земля своя, і двір, і челяді повно... сказано — дідич... Було, та збігло, не знать куди поділося* (М. Коцюбинський); // Зникати, сходити з чого-небудь (про посмішку, рум'янець, зморшки і т. ін.); протилежне з ' я в л я т и с я. *З обличчя його не збігала мрійна, далека від усього тутешнього посмішка* (Ю. Шовкопляс); — *Катре, чи ти вже мене зовсім забула? Чи не впізнаєш? — Рум'янці одразу збігли з її обличчя* (Марко Вовчок).

5. Минати, проходити (про час, пору і т. ін.). *Ніч ішла, збігав час, а на кухні було так багато роботи* (С. Скляренко); *В поході спочинок збігає хвилиною* (О. Підсуха); *І роботи не здобуде* [п'яниця], *і послінє своє посадить, і косовицю впустить, і так усе літечко збіжить* (Ганна Барвінок); *Шкода шкільних стін, де збігло стільки років і де пережито стільки вражень* (С. Васильченко).

6. Бігом підійматися вгору; бігом сходити на що-небудь підвищене. *Юрба люду збігає вгору по сходах* (Леся Українка); *Ще здалека Юрко побачив, як на шкільний ґанок збігали учні* (О. Донченко); *Дівчата пішли з дому вже смерком. Щебечучи збігли вони на гору й подалися понад балкою* (Б. Грінченко); *Хома Білоконь і Рева збігли на скіфську могилу і повитягали шиї, аж роти роззявились — чи не торохтить-таки машина?* (О. Довженко); *Збіг* [Мишко] *на сцену і встиг стиснути Маші гарячі пальці* (І. Микитенко); // *розм.* Насуватися, з'являтися; набіга́ти. *Слобода наша над самою лукою річковою, на п'яти горах стоїть крейдяних, осаджена високо у давні віки од ворога татарина, щоб нагло не збіг* (Марко Вовчок); *Була доба — минулися святки І хуртовиною розкидана отара: Так над садок збіжить північна хмара І цвіт приб'є й порозкида листки!* (М. Старицький).

7. *перен.* Бути розташованим, мати напрям знизу догори. *Простора широка долина з трьох боків замикалась крутими схилами гір, уздовж яких збігали вгору, сяючи ізумрудною зеленню, густі гаї* (В. Владко).

8. *тільки док., перев. із запереч.* н е, *кого і без прям. дод., розм.* Наздогнати когось бігом, устигнути за кимсь. [Г а л я:]

Біжу за нею, та за реготом ніяк не збіжу (Панас Мирний); [Й о г а н:] *Пані, пані, та не турбуйтесь. В нас коні добрі, їх ніхто не збіжить* (Леся Українка); *Орел летить, а хлопець за ним біжить. Біг-біг, притомився. Бачить — не збігти йому за орлом, — сів спочити* (С. Васильченко).

◊ **Бага́то (чима́ло) води́ сплило́ (сплило́, збігло, уплило́, утекло́** *і т. ін.) див.* **бага́то; (1) Збігло (набі́гло) на ду́мку** *перев. кому і без дод., безос.* — хто-небудь раптово подумав про щось. — *Та я, бач, тільки спитала, — так набігло на думку: чи наймити гній вивозитимуть, чи повезуть мливо до млина* (І. Нечуй-Левицький); *Тут Юхимові збігло на думку, як він учора слухав Денисову сповідь* (С. Добровольський); *"Шикарний мужчина", збігло на думку Синявіна, і тінь усмішки сковзнула по вустах* (Іван Ле); *Перше, що збігло на думку, — встати, довідатись, у чім річ, розважити подругу* (М. Олійник); **(2) Збігти з тропи́** — відійти, відхилитися від напрямку руху; заблукати. *Перехрестилася* [Левантина] *і вступила в ліс. Тут уже не бігла, бо раз, що втомилась, а друге, боялася збігти з тропи й зблукатись* (Б. Грінченко); **Зверну́ти (збігти) / зверта́ти на свою́ (ту ж,** *діал.* **ту́ю ж) сте́жку** *див.* **зверта́ти; Піти́ (збігти) за ві́тром (по ві́тру, за водо́ю)** *див.* **піти́; Як [дурно́му] з гори́ бігти / побігти (збігти)** *див.* **бігти.**

ЗБІ́ГАТИСЯ, аюся, аєшся, *док.* 1. *заст.* Побувати в багатьох місцях, обходи́ти кого-, що-небудь; оббігати. *По просьбі Марійки збігалася Домніка по всіх ворожках околиці* (О. Кобилянська); // *за ким — чим.* Кинутися шукати кого-, що-небудь. [Н а т а л к а:] *Що ти хотів сказати мені, Миколо? Говори швидче* [швидше], *бо за мною зараз збігаються* (І. Котляревський); *За Оксаною, як її викрали, то зараз пан збігався, кричав і бивсь у дворі дуже* (Марко Вовчок); // Заметушитися, забігати. *Збігались хазяїни, шлють свою невістку. Щоб ішла до матері та несла повістку* (Я. Щоголів).

2. *розм.* Виснажитися, часто і багато бігаючи. *Василь за день так збігався, що не було сили навіть повечеряти* (із журн.).

ЗБІГА́ТИСЯ, а́ється, *недок.,* **ЗБІ́ГТИСЯ,** збіжи́ться, *док.* 1. Прибігати з різних місць в одне, бігом збиратися докупи. — *Одчинила я курник, сипнула зерна і почала кликати курей. Почали вони збігатися* (Панас Мирний); *То так голосно вона кричала, що всі сусіди стали збігатися, як на який дивогляд* (Марко Черемшина); *Набігає поліція, збігаються люди, піднімається галас* (В. Винниченко); *В селі знялася тривога. Проте, поки збігся народ, палії встигли втекти* (М. Руденко).

2. *розм.* Сходитися, збиратися де-небудь. *Прибула з Варшави якась багатюща претовста банкірша .. Вона привезла на собі такий турнюр, що на його* [нього] *збігалась дивитись уся Щавниця* (І. Нечуй-Левицький); *Коли він приїжджав на своїй бричці до Львова, люди збігалися звідусіль послухати, що скаже мудрий чоловік* (Ю. Винничук); *В повітовому місті Славгороді збіглося якось влітку з півдесятка студентів* (С. Васильченко); // *перен.* Зосереджуватися, опинятися в одному місці. *Кав'ярня була серцем села, куди збігались усі інтереси людності* (М. Коцюбинський); // З'єднуватися. *Ледве помітні язички невинного вогню .. враз збіглися вгорі, злилися в одно і бухнули в небо .. стовпом зажерливого полум'я* (П. Колесник); // *в що, чим.* Сходячись докупи, розташовуватися яким-небудь способом. *Щось було й нового в сьогоднішньому ярмарковому русі. Оці хвилі народу, що нагло то збігалися в кола, то розбігались, як круги по воді* (А. Головко); *Настя нахмурилась .. Тонкі чорні брови збіглися в дугу* (І. Цюпа); // *тільки док., фам.* Зустрітися, зійтися з ким-небудь. [С е с т р а С е р а х в и м а:] *А тепер знову збіглися* [Василь і Маруся]? *Дивися, і приведе ж отак доля* (Панас Мирний); *В степу чи в садку збіжаться* [Кирило з Терешком] *і гиркають один на одного до півночі* (О. Ковінька).

3. Пролягаючи в різних місцях, сходитися до одного місця або з'єднуватися (про стежки, дороги, річки і т. ін.). *Он ярочки зелененькі, Стежечки по них маленькі, Перевиті, мов стрічечки, Збігаються до річечки* (Леся Українка); *Міста профіль строгий Поволі виплива на небосхил. І от — в одну збігаються дороги* (М. Рильський); — *Перегнали вже ми Усте-ріки, Де Черемош Чорний з Білим збігся* (І. Франко); *Обіч — ще збіглися дороги* (А. Головко).

4. Утворюватися, з'являтися (про зморшки, складки). *Він дивився не по-звичайному: спочатку коло кутків очей збігались зморшки .., потім уже автоматично піднімались повіки* (Б. Антоненко-Давидович); *Він замислився на хвилинку, від чого на його чолі збіглося ще кілька зморщок* (М. Олійник); // *рідко.* Стискатися, скорочуватися, утворюючи зморшки, складки. *Міцне підборіддя вгрузло йому в груди, упертий лоб збігся на переніссі жмутком товстих зморщок* (П. Колесник).

5. Зменшуватися в розмірі від перебування у воді (про одяг, тканини, нитки). *Нові вовняні нитки дуже часто збігаються в готовому виробі, від чого річ .. стає менша за розміром. Тому перед використанням нитки необхідно пропарити в гарячій воді* (з навч. літ.); *Зелена піжама з чорними смужками, що, видно, збіглася після прання, тісно облягла його обважнілу постать* (М. Руденко); *Легке штапельне плаття на Олені промокло наскрізь, збіглося, покоротшало* (В. Земляк).

6. Відбуватися одночасно, бути однаковим за часом. *Великі хвилі підносили плавця на гребінь, і, коли цей момент збігався з спалахом маяка, плавець відчував приплив сили і бадьоріше посувався вперед* (М. Трублаїні); — *Випускний збігається з Днем молоді* (Любко Дереш); *Цього дня надзвичайні й несподівані події збіглися й згустилися так, що він ледве встигав закінчити одне і переключитися на інше* (Я. Гримайло).

7. Виявлятися однаковим з чим-небудь, бути схожим на щось. *Цей його замір збігався ще з одним заміром, який спав Марченкові на думку учора ввечері* (Ю. Мушкетик); *Щодо поданої теми, за яку дуже дякую Вам, то якимсь дивом думки наші збіглися* (М. Коцюбинський); *"Невиправдані людські втрати — найбільша ганьба для командира", — говорив старший лейтенант. Щодо цього погляди Антоновича цілком збіглися з поглядами комбата* (О. Гончар).

8. Припадати на те саме місце, мати той самий напрям (стосовно до чогось). *Знали й мінометники, що не мчати їм по цій дзвінкій дорозі на конях, бо вона, лігши з півночі на південь, не збігалася з напрямом наступу* (О. Гончар); *На зрошувальних землях межі бригадних ділянок мають збігатися із зрошувальною сіткою* (з наук. літ.); // Не суперечити, відповідати чому-небудь. *Логічні паузи не завжди повністю збігаються з усіма розділовими знаками, що за правилами пунктуації ставляться на письмі* (з навч. літ.); *Не збіглось перше порівняння* [казки з дійсністю], *викликало розчарування, біль* (М. Чабанівський).

ЗБІ́ГЛИЙ, а, е. 1. *заст.* Який утік звідки-небудь. *Сахалінська тайга мовчала .. Ніяк не добрати, де звір пройшов, а де прокрався, озираючись, збіглий каторжанин* (О. Донченко); *— Але ж панство саме не заперечує, що до запорозького війська пристало чимало збіглих хлопів, міщан, ремісників* (З. Тулуб); *— Тут ховається збіглий селянин! — переводячи подих, вигукнув сеньйор Гаоперені...* (С. Тельнюк).

2. Дієпр. акт. до **збігти** 5. *В цьому маненькому творі М. Лисенка ожили тіні його минулого, тим-то й овіяно цей твір таким сумом і жалем за збіглим життям* (Л. Старицька-Черняхівська).

3. *у знач. прикм.* Який збіг (у 3 знач.). *Вона припалює сигарету, підкидаючи вугілля в грубу, звідки з духовки пахне печеними яблуками й збіглим молоком* (Є. Пашковський); *Ти відчуєш дивну композицію ароматів і смороду, у якій зливатимуться запахи збіглої кави* (Ю. Іздрик).

ЗБІГО́ВИСЬКО, а, *с., розм.* Те саме, що **збіго́вище.** *Збіговисько й справді святкувало Масницю. Всі були гарно вбрані, веселі й п'яні* (І. Білик); *— Ви хочете, щоб я командував не військом, а свавільним збіговиськом? — отямившись після плачу, закричав гетьман* (В. Чемерис); *На сьогоднішньому вечірньому збіговиську .. ватаги — сьомий карб* [про панські кривди], *що його ватажок урочисто викарбував перед усіма* (Д. Бедзик); *— І більше не потикайся на ті збіговиська! — І найдальшим сусідам закажу!* (Ю. Хорунжий).

ЗБІГО́ВИЩЕ, а, *с., розм.* 1. Скупчення людей; зборище, натовп. *Довкола неї зчинилося збіговище народу* (І. Франко); *Послух і жорстокість тримали це збіговище народу, не давали можливості порозбігатися по домівках* (Б. Лепкий); * Образно. *У мене в ногах тут збіговища хмар; І скель понад ними мертвотні громади* (М. Рильський).

2. *зневажл.* Група людей з якоюсь спільною негативною ознакою; набрід. *Збіговище людей різної масті, лінюхів, неробів, ласих на чуже добро, здібне до руйнування, ніколи нічого не збудує* (А. Чайковський).

3. Зустріч, зібрання людей певного кола в якому-небудь місці для обмірковування чогось, розваги, відпочинку. *Сьогодні буде збіговище у Миколи* (Сл. Б. Грінченка); *З'їзд був оголошений святом російської православної інтелігенції. Михайло Михайлович відразу ж назвав це збіговище образою для кращої, демократичної інтелігенції* (Л. Смілянський); *Відвідувачі цього рисувального збіговища поділялись на ентузіастів .. і випадкових клієнтів* (Ю. Логвин).

ЗБІ́ГТИ *див.* **збіга́ти.**

ЗБІ́ГТИСЯ *див.* **збіга́тися.**

ЗБІ́ГЦЯ, і, *ч., діал.* Те саме, що **утіка́ч**. *Він — збігця з каторги, що вже чотири роки маневрує по світах, живучи інкогніто* (І. Багряний).

ЗБІ́ДНЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **збідни́ти** 2, 3. *Різноманітні відносини взаємодіючих етносів становлять суть історичного процесу бронзової доби, надто збідненого відсутністю писемних джерел* (з наук. літ.); *Опромінення скла електромагнітним випромінюванням з частотою 22 кГц призводить до погіршення його однорідності: з'являються збагачені та збіднені домішками ділянки* (із журн.).

2. *у знач. прикм.* Який має в незначній кількості потрібні риси, ознаки і т. ін. *Літературна мова післямонгольського часу, спершу дуже збіднена, поступово набирала сили, використовуючи в своєму розвиткові як церковнослов'янську основу, так і лексико-граматичні та фонетичні особливості ділового ("зниженого") стилю* (В. Русанівський); *Зненацька в кількох країнах похворіли миротворці, що були на Балканах. Виявляється, там використовували зброю, що містила в собі збіднений уран* (Л. Костенко); *В умовах збідненого ґрунтово-атмосферного живлення перехідні болота розвивалися виключно за перехідним типом через пухівково-осокові та осоково-пухівково-сфагнові угруповання* (з наук. літ.); *Селекція у збідненому середовищі спрямована на відбір штамів, які здатні рости і синтезувати в такому середовищі* (з наук.-попул. літ.).

ЗБІ́ДНЕНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **збі́днений** 2. *Літературна якість сценаріїв, наголошує дисертант, особливо у висвітленні позитивного героя, часто відзначалася невиразністю, збідненістю думки і почуттів* (з наук. літ.); *Переважання молодняків у віковій структурі лісостанів, збільшення площ смерекових монокультур призвели до загальної збідненості орнітофауни регіону* (з наук. літ.).

ЗБІ́ДНЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **збідни́ти** і **збідни́тися.** *На практиці реалізація теоретичних пропозицій Тюрго 1775 р. викликала нечуване збіднення міських низів та їх повстання, відоме в історії як "борошняна війна"* (з наук. літ.); *Мета живопису — не давати розкошування очам .. Що це? Збіднення існуючого мистецтва?* (П. Загребельний); *Тривале вирощування на одному місці або вирощування культур, подібних за поглинанням певних елементів, веде до однобічного збіднення ґрунту на певні елементи* (з навч. літ.).

ЗБІ́ДНЕНО. Присл. до **збі́днений** 2. *Іноді народність у мистецтві розуміють надто збіднено* (М. Рильський).

ЗБІДНИ́ТИ *див.* **збіднювати.**

ЗБІДНИ́ТИСЯ *див.* **збіднюватися.**

ЗБІДНІ́ЛИЙ, а, е. Дієпр. акт. до **збідніти.** *Покривджений та збіднілий Михнюк мусив задавити у своєму серці почуття помсти і подавсь річкою Бугом на південь, шукати вільної землі* (А. Кащенко); *Сьогодні вже й до державної — до краю збіднілої — лікарні без грошей і не потикайся, і там треба платити за все* (М. Білкун); *Грета, збідніла шляхтянка з Городка, опинившись у Львові, тільки мріяла і гроші складала, щоб вибитися із сірого плебейства* (Р. Іваничук); *Рослинний покрив у відкритих кар'єрах, техногенних акумулятивних формах (териконах, відвалах, шламосховищах) розвивається дуже повільно, біоценози тут збіднілі та нестійкі* (з наук. літ.); *— Тільки вслухайтесь в материнські пестливі слова, може, відродяться вони у вашій генетичній пам'яті й знову забринять у нашому збіднілому на любов і ласку світі: "Мій цвіркунчику, лебедику мій прехороший!"* (із журн.).

ЗБІДНІ́ЛІСТЬ, лості, *ж.* Властивість і якість за знач. **збідні́лий.** *Абсолютне збагачення й абсолютна збіднілість значних мас населення порушують об'єктивні закони розвитку економіки, соціально-політичної та духовної сфер і негативно впливають на основи життєдіяльності нації* (з навч. літ.); *На початку "Записок" Пантелеймон Куліш пише про збіднілість репертуару сліпих співаків* (з наук. літ.).

ЗБІДНІ́ННЯ, я, *с.* Стан за знач. **збідні́ти.** *— Чи не стали ті жебраки після мого збідніння купцями? .. Чи ж богоугодне діло я зробив: одного купця, себе, збавивши, а шістьох створивши?* (Валерій Шевчук); *Про збідніння населення та непомірну плату за реформи нині багато мовиться* (з газ.); *Морський басейн протягом юрського періоду все більше ди-*

ференціювався: на півночі простежувалося збіднення фауни, а на півдні — поява нових видів (з наук. літ.).

ЗБІДНІ́ТИ, і́ю, і́єш, *док.* 1. Док. до **бідні́ти;** позбутися чого-небудь (майна, достатку і т. ін.). — *Їх би* [коней] *можна поставить на ніч під намет коло стайні, — обізвався Антоша. — І дати оброку... не збідніли б од того... — додала Софія Петрівна* (М. Коцюбинський); *Пан не збідніє через ту рибу, що Матвій собі зловить та віднесе до Рухлі...* (Б. Лепкий); *— Немає у мене нічого, збіднів я зовсім, розорився* (М. Чабанівський); *— Що, княже, маємо, тим і вітаємо. Зараз ми зовсім збідніли* (В. Малик); *З'їзд наголосив: треба негайно допомагати народові, аби він мав що давати, аби рука давальна ніколи не збідніла* (В. Чемерис).

2. *на що, чим, перен.* Утратити які-небудь позитивні ознаки, властивості і т. ін., стати бідним, біднішим на щось. *Звузилася тематика й проблематика української літератури* [30-х років XX століття], *збідніла поетика* (І. Дзюба); [О ф е л і я:] *Ви добре знаєте, були дарунки..; Та витхнувсь аромат. Душа не йме дарів, Як той, хто дав їх, приязню збіднів* (Л. Гребінка, пер. з тв. В. Шекспіра); *Збідніти душею.*

ЗБІДНЮВАЛЬНИЙ, а, е. Який збіднює (у 2, 3 знач.). *Процес інтеграції у світогосподарську систему, за оцінками фахівців, поки що відбувається на засадах невигідних і неперспективних сфер діяльності, тому маємо збіднювальний розвиток, який є однією з перманентно навислих загроз економічної безпеки України* (з наук.-попул. літ.); *У виробництві керамічної цегли розмелені негорілі породи можна використати як збіднювальну домішку в глинисту складову компоненту, що сприятиме підвищенню температури випалювання й поліпшенню технічних характеристик цегли* (з наук. літ.).

ЗБІ́ДНЮВАННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **збі́днювати.** *Країни-колонізатори часто вдаються до збіднювання науки та культури колонізованого народу з метою послабити його національний дух* (з навч. літ.); *Розроблено ряд технологій для збіднювання (знесолювання) вугілля шляхом водного промивання* (з наук. літ.).

2. Дія за знач. **збі́днюватися.** *Якщо й надалі реформи в галузі економіки, права й освіти не проводитимуться, більш невідворотними будуть процеси збіднювання населення* (з газ.); *Занепад або зникнення хоча б одного зі здобутків культурної та природної спадщини призводить до згубного збіднювання спадщини усіх народів світу* (з мови документів); *Еміграція молодої й особливо кваліфікованої робочої сили спричиняє збіднювання країни* (з наук. літ.); *Ігнорування надбань української діаспори призводить до збіднювання української культури, насамперед у царині мистецтва, літератури, філософії* (з наук. літ.); *Первинне збіднювання корисних копалин відбувається в процесі відокремлення корисної копалини від масиву, а вторинне — під час транспортування корисної копалини* (з наук.-техн. літ.).

ЗБІ́ДНЮВАТИ, юю, юєш, *недок.*, **ЗБІДНИ́ТИ,** ню́, ни́ш, *док.* 1. *кого, що.* Робити кого-, що-небудь бідним, зменшуючи прибутки, майно і т. ін.; протилежне з б а г а ч у в а т и (у 1 знач.). *Дії мітингувальників унаслідок студентських маніфестацій 2007 р. збіднювали Францію щоденно на 300–400 млн євро* (із журн.); *Газети виступали проти проведення аграрної реформи, яка б ще більше збіднила українське селянство Буковини і збагатила румунських поміщиків* (з наук. літ.); *Протести проти ухвалення Податкового кодексу, який збіднить малий бізнес, зібрали 2010 р. підприємців на площах Києва, Харкова, Львова, Дніпропетровська, Чернівців, Хмельницького* (із журн.).

2. *що.* Робити що-небудь бідним (у 4, 5 знач.), позбавляти якихось рис, особливостей; протилежне з б а г а ч у в а т и (у 2 знач.). *Усім він помічник. Та звичка ця Не збіднює широкої натури* (І. Муратов); *Відсутність знахідок предметів з матеріалів, що легко руйнуються (наприклад, дерево, шкіра, тканини), значно збіднює уявлення про колористичну гаму, притаманну кімерійському образотворчому мистецтву* (з наук. літ.); *Ми відкинули мало не половину почуттів, ми збіднили свій світ .. Ми пробували відірватись од природи* (І. Росоховатський); *Дружба! Хто не звідав цього почуття, .. той навіки обікрав себе, збіднив своє серце, той не може вважати себе щасливим...* (В. Малик); // Робити що-небудь менш виразним, менш барвистим. *З болем я думаю про те, як ми збіднили свої фільми, коли почали уникати в кіно напливу роздумів і спогадів, уникати красивої натури та ефектного освітлення* (О. Довженко); // Показувати що-небудь, не враховуючи якихось сторін, фактів, рис і т. ін. *Історія завжди була для нього історією, якої не слід ні прикрашати, ні навмисне збіднювати* (В. Кучер); *"Виводити" автора "Соняшних кларнетів" виключно з Коцюбинського, Горького і Маяковського — значить збіднити світ поезій Тичини, значною мірою позбавити його національного ґрунту, утруднити розуміння новаторського таланту поета і, зрештою, розуміння самого поета* (В. Стус).

3. *чим і без дод.* Зменшувати що-небудь у кількості; віднімати щось. *Нагромадження у верхніх горизонтах ґрунтів надлишку важких металів збіднює видовий склад рослин, знижує темпи їх росту та розвитку* (з навч. літ.); *Підприємці збіднюють ліс непродуманим, безвідповідальним вирубуванням дерев* (з газ.).

ЗБІ́ДНЮВАТИСЯ, ююся, юєшся, **ЗБІДНИ́ТИСЯ,** ню́ся, ни́шся, *док.* 1. Ставати бідним, біднішим на що-небудь, утрачати якісь риси, особливості; протилежне з б а г а ч у в а т и с я (у 2 знач.). *Газета для Івана Тимофійовича була завжди ясним святом .. В його очах не збіднювалися навіть прочитані газети — до них відносився* [ставився] *любовно і обережно ховав кудись подалі від цупких Марійчиних рук* (М. Стельмах); *Громада може мати економічні вигоди, якщо вона застосовуватиме природоохоронний менеджмент випасання, внаслідок якого не буде збіднюватися біологічне різноманіття* (із журн.).

2. *спец.* Ставати менш насиченим певними речовинами (про ґрунт, пальне, розчини і т. ін.); протилежне з б а г а ч у в а т и с я (у 4 знач.). *Атоми кремнію та бору мають значно меншу масу, ніж атоми молібдену, і тому швидше випаровуються. Тож під час зонного плавлення розплав буде збіднюватися на вміст бору та кремнію* (з наук.-техн. літ.); *Металургійний процес ґрунтується на принципі переведення оброблюваної сировини в гетерогенну систему і складається з декількох фаз. При цьому одна з фаз повинна збагачуватися вилученим металом (металами) і збіднюватися домішками, а інші фази, навпаки, повинні збіднюватися основним компонентом* (з навч. літ.).

3. *розм.* Прикидатися бідним, нещасним; прибіднюватися. *Вона знала добре, як Катерина уміє збіднюватись: скрізь вона говорила, що у неї нічого нема* (Грицько Григоренко); *— От яка вона* [баба] *немощна! Збіднилась — куди тобі!*

Тиха та смирна (Панас Мирний); // *тільки док.* Набрати вигляду пригніченої, нещасної людини. *Старці з синіми носами одразу збіднились, посмирнішали, позгорблювались* (І. Нечуй-Левицький); *Стояв* [ксьондз] *збіднившись і щурився на патера маленькими очима, неначе осокою попрорізуваними* (О. Стороженко); * Образно. *Серед просторого двору глухо, пусто... все снігом покрилось, все збіднилось, зігнулося* (Панас Мирний).

ЗБІДО́ВАНИЙ, а, е, *діал.* Виснажений. *Бачила* [мати] *його замученого, збідованого, бачила, що задурно терпить, що ненастанно голодує* (О. Кобилянська); *З пітьми виринає ще більш за бабу Марію збідована постать, з клунком-горбом за плечима* (Н. Королева); *Дід з жалем дивиться на худу збідовану конячину* (В. Гжицький); *Ховались* [мальви] *у колючий курай, низькі, збідовані, та все-таки живі* (Р. Іваничук).

ЗБІДО́ВАНО, *діал.* Присл. до **збідо́ваний.** *Виглядала вчителька дуже збідовано, а мама, як сама казала, ще гірше від неї виглядала* (з мемуарної літ.).

ЗБІ́ЖЖЕВИЙ, а, е. Прикм. до **збі́жжя.** *Не тішся, Ізраїлю, радістю, як ті народи, бо ти чиниш блуд, відступаючи від свого Бога, дар блудодійний кохаєш на всіх токах збіжжевих* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Уранці я прокинувся пізно, вже було коло десятої, мама пішла працювати на збіжжевий склад* (з мемуарної літ.).

ЗБІ́ЖЖЯ, я, *с., збірн.* 1. Рослини та зерно хлібних злаків. *Навкруги ґанку стояли мішки із збіжжям* (Н. Кобринська); *Безкраї лани зеленого збіжжя, що саме красувались в той час, дрімали серед тихої ночі* (М. Коцюбинський); *Пишалися стиглим збіжжям поля, — вклонялися налитим колосом жита й пшениці, доцвітали гречки* (І. Багряний); *Тут — тільки чисте поле, саме чисте, бо осінь поприбирала з нього все збіжжя, хазяйновито поскладала його у копи, в стіжки, в ожереди* (І. Сенченко); *Надійшла пора, коли треба вже збіжжя збирати. На щастя, вродило так буйно, як ніколи* (Ю. Винничук).

2. *розм.* Майно, речі (хатні, особисті); пожитки. *Вранціранo, чуть світова зоря тільки займалася, піднялась у палаці біганина. То збирали в чемодани збіжжя Василя Семеновича* (Панас Мирний); *Середина хати удови Морозихи. Стіл, лавки, піч, кочерги, піл, мисник і усяке збіжжя* (М. Кропивницький); *Григорій хутко зібрав усе своє збіжжя й сів у човен* (М. Івченко).

ЗБІ́ЖЖЯЧКО, а, *с., збірн.* Зменш.-пестл. до **збі́жжя.** *І на долоню він кладе Землі грудча* [грудку] *вологе: — Врожай багатий тут зійде, Не збіжжячко убоге* (Я. Шпорта); *Пропало збіжжячко десь на ізворах, а решта погнило, бо лило зо два тижні й не можна було нічого висушити* (М. Олійник); *Батько вирядив його з двору у город з письмом до знайомого товариша по службі та з невеличким збіжжячком, яке спромоглася надбати йому його старенька мати* (Панас Мирний); *— Я, сину, ховала все... та й твоє збіжжячко у чулані трісками закидала...* (В. Підмогильний).

ЗБІ́ЖИСТИЙ, а, е, *спец.* Який різко потоншується від основи до вершини (про стовбур дерева або гілку). *Ялівець високий має стовбур збіжистий, скривлений, у старому віці дуплистий* (з наук.-попул. літ.).

ЗБІ́ЖНИЙ, а, е. 1. *мат., фіз.* Елементи (лінії) якого сходяться в одній точці. *У науковій праці розроблено ітераційні схеми побудови розв'язків у вигляді рівномірно збіжної послідовності функцій* (з наук. літ.); *Об'єктив формує збіжний пучок світлових променів* (з наук. літ.); *Якщо ряд має скінченну суму, то він збіжний* (з навч. літ.).

2. Однаковий, схожий з чим-небудь. *Людина діє як суб'єкт естетичної оцінки під час праці та дозвілля, занять спортом та з'ясування побутових справ. Саме в цих, на перший погляд, ніколи не збіжних вимірах людського буття міститься власна специфіка естетичного* (з наук. літ.); *Поняття "держава" і "державна влада" — близькі й багато в чому збіжні* (з навч. літ.).

ЗБІ́ЖНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **збі́жний** 2. *Достовірність наукових положень, висновків та рекомендацій роботи підтверджена задовільною збіжністю результатів теоретичних та експериментальних досліджень* (з наук. літ.); *Коли б я сам цього не почув, ніколи не повірив би, що може бути така фантастична збіжність. — Я назву його* [кота] *Лапченком. — Так я ж і є Лапченко! — вигукнув я радісно* (І. Багмут).

ЗБІЙ[1], збо́ю, *ч., розм., спец.* 1. Відхилення від прийнятого, звичайного і т. ін. у житті й діяльності кого-, чого-небудь. *Женик Мурченко лежав у ліжку три дні .. Статус вільного художника і літератора широкого профілю дозволяв йому у випадку душевних травм проводити час у такий спосіб без найменших професійно-кар'єрних збоїв* (Є. Кононенко); // Відхилення в перебігу фізіологічного процесу, функціонуванні якого-небудь органа і т. ін. *Мозок людини, отруєний наркотичними речовинами, завжди дає негативні збої у своїй діяльності* (з навч. літ.); *У природі недоброякісних пухлин є, очевидно, й те, що зумовлене імунологічним збоєм* (з газ.).

2. Перебій, перебої в русі, роботі, дії (про механізми, прилади, комп'ютерні програми і т. ін.). *Невгавний телетайп доправляв свіжі новини з усього світу .. Траплялися збої. Замість чіткого машинописного рядка на паперовому сувої залишалося пунктирне зображення літер чи взагалі прогалина, що зміст важливого повідомлення зводила нанівець* (О. Шугай); *Один за одним почали давати збої алгоритми, які я склав для документообігу* (Любко Дереш); *Сучасні операційні системи досить стійкі до збоїв* (із журн.); * Образно. *Ні з того ні з сього запрацював мій телефон. Вочевидь, якесь коліщатко в бюрократичній машині телефонної компанії дало збій, .. і в результаті з мене зняли штрафні санкції за несплату рахунків* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Механізм смерті уже запущено. А він не дає збоїв. У нього нема холостого ходу. Йому не накажеш: "повний назад"* (Ю. Іздрик).

ЗБІЙ[2], збо́ю, *ч., спец.* Утоптана земля. *Пшеницю сіють на збої* (Сл. Б. Грінченка); *Пасовищна ерозія, підсилена водною та вітровою ерозією, здатна перетворити природні кормові угіддя на схилах у збій, вигони з надзвичайно низькою продуктивністю* (з навч. літ.).

ЗБІ́ЙНИЙ[1], а, е, *спец.* 1. Який зумовлює збій *(див.* **збій**[1] 1). *Так звані природні клітини-кілери — це основа протипухлинного імунітету. Їхнє головне завдання полягає в тому, щоб якомога раніше розпізнати збійні клітини і знищити їх* (з наук.-попул. літ.).

2. Стос. до збою *(див.* **збій**[1] 2). *Найчастіше незвичайні явища в роботі комп'ютера (наприклад, коли на жорсткому диску з'являється збійний блок) спричинені помилками користувача, програм або дефектами обладнання* (з навч.

літ.); *Виробник гарантує заміну будь-якого збійного плеєра* (з газ.).

ЗБІ́ЙНИЙ², а, е, *спец.* Прикм. до **збій²**. *Орання збійних земель не є дієвим засобом рекультивації. Щоб така земля стала родючою, треба вичекати біля трьох років* (з навч. літ.); *Збійна ділянка землі.*

ЗБІЛІ́ЛИЙ, а, е. Дієпр. акт. до **збіліти.** *Небо, збіліле від спеки, вже сивіє, мов попеліє* (Леся Українка); *Гліба оточила його дружина, підтримували збілілого на лиці князя, тихо поїхали далі* (П. Загребельний); — *Невже ніхто не бачить нашої боротьби? .. Боягузи! — закричав* [полковник] *уже в безсилій люті, піднявши догори збілілі п'ястуки* (Ю. Винничук); *Дідусь зрозумів, що Василько говорить неправду, але не вимовив і слова, лише сумно похитав збілілою головою* (із журн.).

ЗБІЛІ́ТИ, ію, ієш. Док. до **біліти** 1. *Тут ніби зроду сонця не було. Аж потім раптом бризнуло: збілів бузок розквітлий* (В. Стус); *Трава почервоніла, наче мідь, Струхлявіла й збіліла сталь, як іній, Згорів, немов газета, алюміній — Такий, що не повинен був згоріть* (Д. Павличко); *Збіліла* [Мокрина], *як хустка, хоче щось промовити — не здола* (Марко Вовчок); *Начко збілів при цих словах, а потім його обличчя облилось живим рум'янцем* (І. Франко); *Сулятицький збілів, як стіна* (В. Гжицький); — *Якщо до ранку його не заїдять п'явки, скаже правду. Дуда страшенно злякався, збілів, забелькотів: — Він десь там* (Ю. Мушкетик); * Образно. *На землю випали сніги, .. щоб вимерзли в душі бацили і щоби помисли збіліли, щоб спогад був про тебе мій, неначе сніговий сувій* (В. Багірова).

ЗБІЛУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *кого, що.* Док. до **білува́ти** 1. *Беруть вони ту лошицю. Теплу ще білують... Збілували товсті стегна, Стали та й балюють* (С. Руданський).

ЗБІ́ЛЬШЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **збільшити.** *Очі були підведені, збільшені, брови різко чорніли* (Леся Українка); *Здалеку, на пагорбі, за хутором, збільшені світанням, чорніли вершники* (М. Стельмах); *Розмір статутного фонду після повної оплати всіх раніше випущених акцій може бути збільшений шляхом випуску та реалізації в установленому чинним законодавством порядку нових акцій* (з мови документів); // **збільшено,** *безос. пред. На дубровницькі товари було негайно збільшено мито* (П. Загребельний).

2. *у знач. прикм.* Який збільшився, став більшим. *Дніпро був наче вилитий із скла .. Малювалася в ньому і гребля з усіма механізмами і машинами, що снували по ній, і тому панорама будівництва, збільшеного вдвічі, здавалася ще грандіознішою* (О. Сизоненко); — *Моя бабця завжди шукала в мені симптоми якихось хвороб. То у мене синяки під очима, то у мене щитовидка збільшена* (Любко Дереш).

3. *у знач. прикм.* Який набув вищого ступеня вияву, концентрації, вмісту і т. ін.; підвищений, посилений. — *А що у вас у другій флязі? — запитуєте ви свого товариша. — Боржом! — Збільшена кислотність? — Збільшена* (Остап Вишня).

ЗБІ́ЛЬШЕНІСТЬ, ності, *ж.* Якість за знач. **збільшений** 2, 3. *Головними симптомами кліщового енцефаліту є збільшеність лімфатичних вузлів, неврологічні розлади, порушення діяльності серця та ураження суглобів (поліартрит)* (із журн.); *Не мають форм вищого та найвищого ступеня прикметники, утворені за допомогою суфіксів зменшеності, збільшеності та префікса пре-: маленький, малесенький, злющий, пречудовий* (з наук. літ.).

ЗБІ́ЛЬШЕННЯ, я, *с.* Дія і стан за знач. **збільшити** і **збільшитися.** *Вчора був у мене лікар, .. похвалив мене за збільшення ваги і за нормальну t* [температуру] (Леся Українка); *Через кілька років Комета вже була найясніша зірка на небосхилі. І відтоді її збільшення набрало фантастичних темпів* (В. Владко); *Збільшення технічної могутності вводить Людину в конфлікт з усією Світобудовою* (О. Бердник); *Скаржачись на збільшення роботи, він почав приходити додому значно пізніше, ніж доти* (В. Хрущак).

ЗБІ́ЛЬШИТИ *див.* **збільшувати.**

ЗБІ́ЛЬШИТИСЯ *див.* **збільшуватися.**

ЗБІЛЬШОВИЗО́ВАНИЙ, а, е, *іст.* Дієпр. пас. до **збільшовизува́ти.** *Він мимоволі зіставив щойно відбуту розмову з такими ж робітниками, яких надсилалося в ворожі військові частини, щоб деморалізувати їх і утворювати в них бойові збільшовизовані групи, — з розмовою зараз, коли товариші одержували майже аналогічне завдання* (Ю. Смолич).

ЗБІЛЬШОВИЗУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *кого, що, іст.* Док. до **більшовизува́ти.** *Центрофлоту разом з більшовицькою організацією та прибулими балтійськими матросами на кінець 1917 року вдалося збільшовизувати всі, крім "Завидного", українські міноносці* (з наук.-попул. літ.).

ЗБІЛЬШОВИЗУВА́ТИСЯ, у́юся, у́єшся, *іст.* Док. до **більшовизува́тися.** *Війська Директорії Української Народної Республіки поступово переходили на бік більшовиків і махновців. Однією з перших, і без усякої участі більшовиків, збільшовизувалася Дніпровська дивізія, яка розміщувалася у Святошині під Києвом* (з наук.-попул. літ.); *Наприкінці січня 1919 р. збільшовизувалися частини Задніпровської дивізії, розташовані на величезній території південної України* (з навч. літ.).

ЗБІЛЬШОВИ́ЧЕНИЙ, а, е, *іст.* 1. Дієпр. пас. до **збільшови́чити.** *До свідомості Лизавети Миколаївни дійшла назва збільшовиченого корабля, про який ходило стільки чуток. Її пройняв жах* (Б. Антоненко-Давидович); *Створений влітку 1917 р. полк вояків-українців 60-ї дивізії на Північному фронті, майже повністю збільшовичений, незабаром виїхав до Катеринослава* (з навч. літ.).

2. *у знач. прикм.* Який збільшовичився. *Збільшовичені колеги Д. Дяченка угледіли прояв буржуазного націоналізму в спорудженні у другій половині 20-х років XX ст. за його проектами навчальних корпусів і житлових будинків теперішнього Національного аграрного університету в Голосієві* (з наук.-попул. літ.).

ЗБІЛЬШОВИ́ЧЕННЯ, я, *с., іст.* Дія за знач. **збільшови́чити** і **збільшови́читися.** *Німецьке командування, боячись остаточного збільшовичення своїх солдатів, забуло про гетьмана й думало вже тільки про врятування своєї армії* (П. Панч); *Французька сторона на переговорах у січні 1919 р. зажадала усунення від влади В. Винниченка і В. Чехівського за їх збільшовичення і тимчасового виходу з Директорії С. Петлюри* (з наук. літ.).

ЗБІЛЬШОВИ́ЧИТИ *див.* **збільшови́чувати.**

ЗБІЛЬШОВИ́ЧИТИСЯ *див.* **збільшови́чуватися.**

ЗБІЛЬШОВИ́ЧУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗБІЛЬШОВИ́ЧИТИ,** чу, чиш, *док., кого, що, іст.* Те саме, що **більшовизува́ти.** *Коли дезорієнтовані політикою Центральної Ради прихильники самостійності України розгубилися, на авансцену подій вилетіло більшовицьке шумовиння та почало збільшовичувати український народ* (з мемуарної літ.);

Протягом грудня 1917 р. більшовики змогли збільшовичити майже весь Чорноморський флот (з газ.).

ЗБІЛЬШОВИ́ЧУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.,* **ЗБІЛЬШОВИ́ЧИТИСЯ,** чуся, чишся, *док., іст.* Те саме, що **більшовизува́тися.** *Із літа 1917 р. робітничі й солдатські ради поступово збільшовичувалися* (з навч. літ.); *Він .. до того збільшовичився, що Микола Іванович не зважився взяти його знову за конюха, дарма що той знався на своєму ділі й любив коней* (Б. Антоненко-Давидович); *Факт лишався фактом. Грубер збільшовичився* (Д. Бузько).

ЗБІ́ЛЬШУВАЛЬНИЙ, а, е. 1. Який збільшує що-небудь. *Показала* [Ліда] *Борі і збільшувальне скло, Боря наставив його на літеру, так літера разів у п'ять більша стала* (О. Копиленко); *Квітка ще вогка, крапля роси висить на ній і через ту краплю, як через збільшувальне скло, сонце робить променем свій опік* (О. Гончар); *Він повернув дзеркало іншим, збільшувальним .. склом, але тепер губи видалися надзвичайно великими і ямка на підборідді дуже глибокою* (Ю. Мушкетик); *Великий італійський учений Галілео Галілей демонстрував винайдений ним дволінзовий збільшувальний прилад ще 1609 р.* (з навч. літ.); * Образно. *Мав* [Степан] *десятки знайомих і жодного друга, ходив поруч, а почував від усіх незмірну віддаль, бо завжди між ним і будь-ким було скло, збільшувальне скло дослідника* (В. Підмогильний); *Зоддалік недоторкана* [ріка] *нагадувала росину світла з велетенської збільшувальної лінзи неба* (Є. Пашковський).

2. *лінгв.* Який служить для утворення іменників, що означають більшу величину предмета, або прикметників з більшим ступенем якості. *У творах Павла Тичини вжито іменники зі збільшувальними суфіксами, що надають негативно-оцінного відтінку лексичному значенню слова: "вовк-вовчище", "зима-холодюга" та ін.* (з навч. літ.).

ЗБІ́ЛЬШУВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **збільшувати.** *Щоб вирішити важливу проблему, пов'язану зі старінням нації, збільшенням кількості людей пенсійного віку, необхідно забезпечити стабільне та збільшуване надходження коштів до системи державного фінансування* (із журн.); *Нині в Китаї видають близько одинадцяти тисяч газет і журналів, розширюється мережа швидко збільшуваної кількості кабельних телеканалів* (з газ.); *Рух із постійно збільшуваною швидкістю.*

ЗБІ́ЛЬШУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **збільшувати** і **збільшуватися.** *По стінах всюди фотографії, позбільшувані, мабуть, з якихось посвідчень, порозмивані, затуманені чи від невмілого збільшування, чи від давності літ* (О. Гончар).

ЗБІ́ЛЬШУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗБІ́ЛЬШИТИ,** шу, шиш, *док., що.* 1. Робити більшим за кількістю, розміром, тривалістю і т. ін.; протилежне з м е н ш у в а т и. — *Посівні площі треба збільшувати. Але це зараз не може бути генеральною лінією. Треба збільшувати врожаї* (М. Чабанівський); — *Це — щоб вивчати небо? — Телескоп, — пояснив хлопець. — Збільшує в тисячу разів* (О. Бердник); — *Коли платні не можна збільшити, видайте премію* (О. Донченко); *Я не впізнав оновленого будинку .. Архітектори змінили його обличчя, підняли ще на один поверх, збільшили вікна* (С. Журахович); — *Ти хотів би, Якове, щоб я собою збільшив велике юрбище цих фарисеїв? — спитав Григорій жорстко* (Василь Шевчук).

2. Доводити до вищого ступеня; посилювати. *Серед білих або злегка жовтавих домів ростуть групами кипариси, що збільшує контраст між білим і чорним* (М. Коцюбинський); *Велосипед звернув у провулок і, все збільшуючи швидкість, помчав просто до Дніпра* (О. Донченко); *Шторм, як розлютований оркестр, викидав щоразу нові й нові симфонії, збільшуючи темп* (Ю. Яновський); *Туман збільшував звукопровідність повітря і часом, як це Максим знав з досвіду, робив чудеса, переплутуючи відстані й напрямки звуку* (І. Багряний); *Цілий ряд залізниць збільшив продуктивність праці на транспорті* (В. Еллан-Блакитний); *Ця розмова тільки збільшила її інтерес до мети подорожі* (Ю. Смолич).

ЗБІ́ЛЬШУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.,* **ЗБІ́ЛЬШИТИСЯ,** шуся, шишся, *док.* 1. Ставати більшим за кількістю, розміром, тривалістю і т. ін.; більшати. *Купка землі біля виритої ями дедалі збільшувалась* (Олесь Досвітній); *До обставин, що обтяжують відповідальність, належить учинення податкового правопорушення особою, яка раніше притягувалася до відповідальності за аналогічне правопорушення. У таких випадках, наприклад, збільшується розмір штрафу* (з навч. літ.); *Хтось біля вікна палив цигарку, і вогник її раптом збільшився* (Ю. Яновський); *Сонце вже потемніло, збільшилось... Згортало крила променів, щоб опуститися кудись за гори київські...* (Василь Шевчук).

2. Доходити до вищого ступеня, посилюватися, наростати. *Увага хлопця збільшується до можливих границь...* (М. Коцюбинський); *Він тут не смів іти, бо з кожним кроком у напрямку шляху збільшувалася ймовірність наглої смерті від обстрілу* (І. Багряний); *Прибувши додому, Кіті не могла найти собі місця. Відчай .. ввесь час збільшувався* (У. Самчук); *Рум'янець на щоках Валентини почав помітно збільшуватися і незабаром розлився по всьому обличчю* (М. Руденко); *Вартовий вийшов. Надворі галас збільшився* (О. Корнійчук); *Збільшився вітер, незатишний і непривітний степ став ще незатишнішим і непривітнішим* (І. Багмут).

ЗБІ́ЛЬШУВАЧ, а, *ч.* 1. *фот.* Проекційний апарат, признач. для збільшення розміру фотознімків. *Анч .. пристосував у комірчині в Ковальчука портативний збільшувач і наступного ранку .. почав друкувати перші свої фотографії на Лебединому острові* (М. Трублаїні); *Бардадим заклав плівку у збільшувач, ввімкнув його — негативне зображення відбилося на фотопапері* (В. Нестайко).

2. Пристрій для збільшення розмірів чого-небудь. *Збільшувач допоможе зробити висоту парт серії "школярик" зручною для учнів п'ятої групи зросту 160—175 см* (з газ.).

ЗБІР, збо́ру, *ч.* 1. Дія за знач. **збира́ти** 7–10. *Чи не пора і серед землекопів почати збір коштів у фонд оборони і на подарунки фронтовикам?* (В. Кучер); *Сади в плодах, врожаю збір, стави в степах теплили зір* (І. Гончаренко); — *Пригадуєш, я розказував тобі, що готуємося провести вечір збору коштів?* (М. Олійник); *Незначного в процентному відношенні збору з банківських операцій .. цілком вистачало, щоб планета жила й процвітала* (О. Авраменко, В. Авраменко).

2. Дія за знач. **збира́ти** 2 і **збира́тися** 1. *Горілку, пиво, мед і брагу, Поставивши перед ватагу, Для збору в труби засурмив* (І. Котляревський); *У суботу в молодої Та великий збір, То ж сходяться подруженьки До неї у двір* (Леся Українка); *Разом із волосним писарем оглянув* [капітан] *визначене для майбутнього збору місце* (Б. Левін); *Машина для нас зараз — найдорожче. Це наш притулок, пункт збору, продовольчий склад і все що завгодно* (П. Загребельний); // Сигнал збира-

тися. *Десь у коритарі сурмила збір сурма* (Б. Антоненко-Давидович); *Заграли збір: сумно пролунали над річкою знайомі звуки труби, нагадуючи людям, що відпочинок закінчився, що час шикуватися в дорогу* (П. Кочура); *— Гайда до волості! .. Збір грають!* (О. Гончар).

3. Нагромадження чого-небудь завдяки поступовому збиранню. *Теокріт .. має цілу бібліотеку, — збір папірусів* (Леся Українка).

4. Сума коштів, зібраних з багатьох людей, з багатьох джерел. [К о т е н к о:] *Слухайте, — даю третину збору на хор* (М. Старицький); *Перша вистава дала повний збір, друга не дала й чверті* (Ю. Смолич); // *іст.* Форма податку. *Подушне рік од року більшало, викупне доймало, земські та мирські збори все прибували та прибували* (Панас Мирний).

5. Те, що набране шляхом зривання або піднімання з землі (про ягоди, гриби і т. ін.). *Стало вже традицією, що Олена кожного року носила своєму вчителеві перший збір лісових ягід* (Ірина Вільде); // Те, що зібране з полів, городів, садів; зібраний урожай. *Тільки та долина, де лежало село, а також кілька поменших порічин .. видавали щороку багаті збори вівса, ячменю і проса* (І. Франко); *Це останній збір плодів — найщедріший і найпахучіший* (М. Чабанівський).

6. Група або натовп людей, яких зібрали або які зібралися разом в одне місце. *Ой великий двір, та маленький збір, — чом не вся родинонька?* (Сл. Б. Грінченка); *І шум, і веселий збір гостей, і ясне світло од ламп .. ще більше її звеселили* (І. Нечуй-Левицький); *Ніхто цього похорону не організовував, людей не скликав, — цей великий збір народу виник стихійно* (Ю. Мельничук).

7. Зібрання, зустріч членів якої-небудь організації, громади і т. ін. для вирішування, обмірковування чогось. *Обіцяли побалакати про це на першому ж зборі* (Панас Мирний); *Звісна річ, бесіда йшла про одно, про недавній робітницький збір* (І. Франко); [К е м б л ь:] *Ми се тепера врадили на зборі, щоб батьку Годвінсону дім поставить* (Леся Українка); *Весь край слов'янський чув крок дружин, Які спішать на збір у Дрогичин* (М. Бажан); // Планована зустріч членів певної організації для проведення якихось заходів. — *Прочитай уважно всю книгу і той розділ, що найбільше тобі сподобається, прочитаєш на зборі загону* (Ю. Збанацький); *— З якими почуттями Ви прибули до Венеції, Ваша Милосте? — Запрошення сюди, на сей феєричний збір учених.., розцінюю яко визнання .. моєї держави і мого народу* (Ю. Андрухович).

8. Короткочасна підготовка групи яких-небудь фахівців, зібраних з різних місць. *— Генерал наказав повідомити, що в Севастополі оголошено великий збір* (В. Кучер).

Бу́ти в збо́рі *див.* **бу́ти; (1) Грудни́й збір** — суміш лікарських рослин, настій яких застосовують як відхаркувальний та протикашлевий засіб при інфекційно-запальних захворюваннях дихальних шляхів. *Рослинні компоненти грудних зборів зменшують запальний процес у слизовій оболонці бронхіального дерева* (з наук. літ.); *Є різні грудні збори від кашлю, але кожен з них містить трави й рослини, поєднання яких дає комплексний позитивний ефект, наприклад, вони розріджують мокротиння і забезпечують його виведення з організму* (із журн.).

△ **(2) Ге́рбовий збір** — збір від продажу марок з державним гербом, що стягується з осіб, організацій, які звертаються до державних установ при оформленні майнових та інших документів. *У 1765 р. було видано закон про гербовий збір. Цим збором оподатковувалися всі торгові угоди: навіть кожен номер газети обкладався високим збором* (з навч. літ.); **(3) Комісі́йний збір** — збір, що стягується за посередницькі послуги. *Про щомісячний комісійний збір можуть повідомити лише в момент підписання іпотечного договору* (із журн.); **(4) Ми́тний збір** — збір, що стягується з юридичних, фізичних осіб за експортування, імпортування та транзит товарів і послуг. *У Законі "Про внесення змін до деяких законів України з питань оподаткування", ухваленому в 2001 р., йшлося, зокрема, про звільнення від сплати митного збору за ввезення деяких витратних матеріалів для поліграфії, поліграфічного обладнання, неоподаткування їх в Україні* (із журн.).

ЗБІ́РЖА, і, *ж., заст.* 1. Стоянка візників. *Вона думала, що весілля, та й підійшла .. Бачить — се не весілля: на передній збіржі троїста музика, та ще і з бубнами; на другій сидять двоє хороших людей і держать пляшки; а на третій збіржі сидить чоловік у хорошому жупані* (Г. Квітка-Основ'яненко).

2. Те саме, що **збіржа́к.** — *Не поскупись найняти збіржу. Мені нічого і проходитись, та треба поспішать* (Г. Квітка-Основ'яненко).

ЗБІРЖА́К, а́, *ч., заст.* Візник. — *Цілу осінь мішки носив на пароходи* [пароплави], *а на зиму за збіржака став у хазяїна* (М. Коцюбинський).

ЗБІРЖАНИ́К, а́, *ч., заст.* Те саме, що **збіржа́к.** *Наум зараз шатнувсь, найняв збіржаника* (Г. Квітка-Основ'яненко).

ЗБІ́РКА[1], и, *ж.* 1. Книжка, що містить дібрані за певним принципом твори (перев. художньої літератури) одного або кількох авторів. *Якщо ця невіршована поезія сподобається Вам і личитиме до складу Вашої збірки, то приймайте її до своєї гуртової праці* (Панас Мирний); *Щодо моєї драми, то у мене просив її Стешенко для якогось полтавського видавництва (чи се збірка в пам'ять Котляревського, чи що інше, не знаю)* (Леся Українка); — *Сьогодні здав до друку останню коректуру своєї збірки лірики* (А. Головко); *Якщо колись він стане справжнім поетом — першу свою друковану збірку неодмінно присвятить їй* (О. Гуреїв); *Я твердо намислив написати книжку. Вже не збірку поезій — це буде проза* (О. Шугай).

2. Те саме, що **зібра́ння** 4. *Гербарії поступалися місцем колекціям пташиних яєць, яйця — вітринам багатоколірних метеликів, метелики — збіркам жучиного світу* (Ю. Яновський); // Сукупність, поєднання чого-небудь однорідного. — *Я .. ціню мистецтво! У мене чимала мистецька збірка.., мою збірку годилося б визнати за вельми коштовну і з смаком підібрану* (В. Домонтович); *Зібрано було літературу всіх романських народів .. Добра збірка була книжок повоєнних. Німецьких і закордонних* (Олекса Ізарський).

3. *заст.* Сход, сходка, збори. *Зранку забігав Карпо сказати, що після Водосвяття збірка. — Може, і про вас будуть балакати* (Панас Мирний); *Згадались мені кращі люди, яких-но я знав, згадалось, як на збірках однодумців маніфестували вони свою любов до народу* (М. Коцюбинський); // Зустріч неширокого кола людей з метою розваги, розмови і т. ін. — *А недобрі ви, дівчата.., — щебетала Христя, поспішаючи за подругою на збірку до досвітчаної матері* (Панас Мирний); — *Ну, швидче* [швидше]. *А то зараз збірка, — зійдуться, і не встигнемо побалакать* (В. Винниченко);

— Цей ваш лист не зовсім зрозумілий. Там ви пишете про якусь "збірку". Що під тим химерним словом розуміти? — Звичайнісіньку зустріч (М. Сиротюк).

Збі́рка тво́рів — те саме, що **Зібра́ння тво́рів** *(див.* **зібра́ння).** *Микола Плевако носився з проектом видати повну збірку творів Ганни Барвінок* (В. Домонтович).

ЗБІ́РКА[2] *див.* **збо́рки.**

ЗБІ́РКИ *див.* **збо́рки.**

ЗБІ́РНИЙ, а, е. 1. У якому збирається, зосереджується що-небудь. *Листи Коцюбинського конче повинні б увійти до збірного видання його творів* (С. Єфремов); *Увігнута (розсіювальна) і опукла (збірна) лінзи складаються з широкої і тонкої частин* (з навч. літ.); *Збірні перевезення вантажів різних замовників здійснюються в одному напрямі на одному транспортному засобі* (із журн.).

2. Виготовлений, збудований з окремих готових частин. *Нашвидку нагромаджені в три тісні вулиці збірні будинки схожі, як близнята* (Н. Рибак); *Втікачі шаснули до люка. Прохід був завалений ящиками, мішками, м'якими тюками, гофрованими стінами збірного будиночка* (О. Бердник); *Давнє трипільське населення Славутчини розводило биків, свиней, овець та кіз. Урожай злакових культур вижинався за допомогою кістяного збірного серпа з крем'яними вкладками* (з наук. літ.); // Який служить для будування способом збирання з окремих готових частин. *Збірні конструкції складаються з готових елементів, що не вимагають додаткового обробляння (наприклад, обрізання) на місці будівництва* (з наук.-попул. літ.); *Використання в будівництві збірного залізобетону дає змогу скорочувати терміни зведення конструкції, економити трудові та грошові ресурси* (із журн.).

3. Який складається з різнорідних частин, елементів, компонентів. *Праця тут* [на пошті] *збірна, тож помилки одиниць стаються помилками цілого бюра* [бюро] (І. Франко); // *кул.* Приготовлений з різноманітних харчових продуктів у незвичній комбінації. *Справжню збірну солянку готують на яловичому бульйоні з додаванням великої кількості різноманітних видів м'яса та копченини* (з навч. літ.).

4. Який складається з різноманітних осіб. *Один "високоповажний" був з своїм другом меценатом в одній збірній компанії, де .. повелася розмова не дуже приємна обом друзям* (Леся Українка); *— Я беру участь у збірному концерті, в якому співають сорок виконавців* (з газ.); // Який складається з різних угруповань або з осіб, зібраних із різних місць (про загін, військо і т. ін.). *— Є ще й такі січовики, що навіть збірної дружини Тульського лякаються* (Іван Ле); *Вони ще мали трохи часу. Збірне вояцтво сунуло в їхній бік, але дуже повільно* (В. Шкляр); // *у знач. ім.* **збі́рна,** ної, *ж.* Те саме, що **Збі́рна кома́нда** *(див.* **кома́нда).** *— Правда, — каже Володя, — візьмемо! — Тільки, звичайно, на тренування. — Невже в збірну? — допитується Ігор, не вірячи такому несподіваному щастю* (І. Багмут); *Він був ветераном команди, ключовим гравцем збірної, майстром спорту міжнародного класу* (Ю. Андрухович); *Тренери нерідко відмовляються від місцевої кухні й води, тож деякі збірні возять із собою повний набір харчових продуктів і власних кухарів* (з газ.).

5. Який об'єднує в собі певні риси, спільні для багатьох осіб, однорідних предметів, явищ і т. ін.; узагальнений. *У моїй новій гуморесці мова йде про Панаса Оверковича Макуху .. Це в мене збірний образ, типовий* (М. Коцюбинський); *— За битого двох небитих дають. — Я сумніваюся, щоби за цих "битих" .. хтось взагалі щось давав. — Говорю в збірному розумінні...* (І. Багряний); *Якщо мені доводилося про них* [співвітчизниць] *згадувати, усе частіше спливав якийсь збірний образ — середнє між "карookою та чорнобривою" натурницею пензля Брюллова і графічним портретом Ласочки з книжки "Кола Брюньйон"* (І. Роздобудько); *Художники вирішили продемонструвати збірний образ успішних українців за допомогою символів і алюзій* (із журн.).

6. *лог., лінгв.* Який означає узагальнене сприйняття сукупності однорідних предметів, осіб, одиниць і т. ін. *Серед багатьох грецьких племен гомерівської доби чільне місце належало ахейцям, отже, збірне поняття всеахейці означало греків узагалі* (з наук. літ.); *Збірний числівник обидва (обидві) в непрямих відмінках має форми обо́х, обома́, обо́м, на обо́х* (з навч. літ.).

Збі́рна кома́нда *див.* **кома́нда; Збі́рний пункт** *див.* **пункт.**

ЗБІ́РНИК, а, *ч.* 1. Книжка, що містить дібрані за певним принципом твори (переважно не художні), матеріали, документи і т. ін. *Воздвиженський взяв у руки збірник українських пісень і почав читати голосно* (І. Нечуй-Левицький); *Звісно, літературний альманах — не науковий філологічний збірник, в якому можна друкувати статті різними правописами* (М. Коцюбинський); *Учні .. позаписували силу етнографічного матеріалу (переважно пісень, казок), з якого я міг би був скласти чималий збірник* (С. Васильченко); // *рідко.* Те саме, що **збі́рка[1]** 1. *У "Новій Раді" (збірник на спомин покійному Старицькому) надрукована моя "Спокуса"* (Панас Мирний); *— До мене прийшов книгопродавець Звонарьов і сказав, що Некрасов бажав би побачитися зі мною для розмови про збірник, який хоче видати* (О. Іваненко).

2. Зведені воєдино й розміщені в певному порядку які-небудь положення, правила, закони і т. ін. *Один із нинішніх ефорів дістав зі скрині збірник декретів і заходився перебігати очима довгий сувій* (І. Білик).

3. Добірка чого-небудь, записаного на аудіо-, відеокасеті, компакт-диску. *23 серпня у Львові було презентовано новий збірник пісень під назвою "При ватрі". До диска ввійшли відомі пісні у виконанні провідних українських співаків* (із журн.)

4. *спец.* Резервуар, у якому збирається яка-небудь рідина або газ. *У техніці пиловловлювання широко застосовують групові циклони, які мають загальний колектор забрудненого газу, загальний збірник очищеного газу і загальний пиловий бункер* (з наук. літ.); *У науковій праці розглянуто різні конструктивні вирішення для збірників атмосферних стічних вод, які використовуються у світовій практиці* (з наук.-техн. літ.); *Слинько востаннє перевірив вимірні прилади.., придивився до рівневимірювальних трубок на збірниках і з задоволенням потер руки* (Ю. Шовкопляс).

(1) Збі́рник тво́рів, *рідко* — те саме, що **Зібра́ння тво́рів** *(див.* **зібра́ння).** *Снилось йому* [Літку], *що в його* [нього] *був трус, що при трусі тому знайдено кілька примірників тоненького збірника творів українського поета-самовродка Рябоклячки, збірника, .. виданого його коштом — і то в великій таємниці* (М. Коцюбинський); [Л і к а р:] *А знаєте, Олімпіадо Іванівно, як дивлюсь я на оті книжки, то здається, вони і без нас у піч полетять, а на їх місце стане тоненький збірник творів Ореста Михайловича Груїча* (Леся Українка).

ЗБІ́РНИЦЯ, і, *ж., діал.* Зборище, збіговище. *Не можна, далебі, злічити, Які народи тут плелись, І на папір сей положити, Як, з ким, коли, відкіль взялись .. Така-то збірниця валилась, Енея щоб побити в пух* (І. Котляревський).

ЗБІ́РНИЧОК, чка, *ч.* Зменш.-пестл. до **збірник** 1. *Щодо віршів моїх — то коли вже хочете, помістіть їх де-небудь межи іншими в збірничку* (М. Коцюбинський); *Я плакав, мучився, писавши деякі з віршів .. Але навіть при тій журбі, яка панує над усім збірничком, .. він з погляду поетичної техніки є найліпшим серед усього написаного мною досі* (М. Сиротюк); *Заголовок "Народні волинські мелодії" не зовсім відповідає змістові збірничка, бо він містить крім справжніх волинських мелодій, які Леся Українка запам'ятала ще з раннього дитинства, також мелодії з Полтавщини, які вона знала від К. В. Квітки, і галицькі мелодії, які перейняла в 1901 р. в Буркуті на Гуцульщині від І. Франка* (з наук.-попул. літ.).

ЗБІ́РНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **збірний** 2, 4–6. *Продуктивність праці будівельників зростає за рахунок підвищення ступеня збірності будівництва, механізації будівельно-монтажних робіт, скорочення частки ручної праці* (з наук.-техн. літ.); *Характерною рисою зображень є підкреслена узагальненість, збірність образів, монументальність, поєднана з декоративністю* (з навч. літ.); *Люди, перебуваючи у товаристві (в гурті), не люблять тужити, сумувати, печалитись. Вони у своїй збірності шукають протиотрути від смутку* (із журн.); *Діахронічне дослідження закономірностей формування і розвитку словотвірної структури збірних іменників української мови передбачає вивчення системи словотворчих засобів категорії збірності* (з наук. літ.).

ЗБІ́РНЯ, ЗБО́РНЯ, і, *ж.* 1. *іст.* Будинок, приміщення, в якому збирався сход. *Ген-ген, на вигоні, колишня стара зборня* (Я. Качура); *Приїхав начволміліції й зайшов до зборні. Збори ще не починались* (Ю. Яновський); // Сільська управа. *Василь був винуватий у зборню, а грошей ніде було взяти, щоб оплатитись* (Грицько Григоренко); *Гості хоч і явились у Грушівку, та не з того боку. Вискочили з Гордієвого городу — і вже біля збірні* (М. Хвильовий).

2. *розм.* Сход. *В великому дворі була збірня така, ніби там став якийсь ярмарок* (І. Нечуй-Левицький); — *Нова власть об'явилася? Хто ви така і по якому праву оця зборня?* (М. Чабанівський); * Образно. *Птахи летіли й летіли, тягнулись з усіх боків, де вони тільки й бралися, хто їх сповіщав, що там їхня збірня, їхня вороняча складка й що там для чогось мають бути* (Ю. Мушкетик).

3. *розм.* Те саме, що **збирани́на** 1. *А що починало вечоріти, то він і закрив дідову епістолію, збірню, до котрої поволеньки вносилося смішне й гірке* (Г. Колісник).

4. *зневажл.* Те саме, що **збирани́на** 2. *Що за збірню* [квартирантів] *вона з усього світу позбирала? Звідти все лихо встає* (Панас Мирний); — *Тікаймо з цього дому, поки не вернувся отой поганий люд, ота збірня, — говорив батько* (І. Нечуй-Левицький).

ЗБІ́РОЧКА[1], и, *ж.* Зменш.-пестл. до **збірка**[1] 1. — *Ось ця книжечка мені дуже сподобалась, — сказав Дейнека, показуючи вихованцям крихітну збірочку віршів* (С. Добровольський); *Цей же лірик — строчить, пише. Аж вистрибують слова: "За вікном казкова тиша!.." Скоро — Й збірочка нова!..* (С. Олійник); — *Ви маєте "Кобзаря"? — Ні, я маю лиш збірочку його заборонених віршів. Її видали руські друзі в Женеві* (М. Олійник); *У Києві Васильченко зустрічався з незабутніми Олександром Олесем і Володимиром Самійленком... Тут вийшла друком його прозова збірочка 1911 року* (з наук.-попул. літ.); *На конкурс дівчина привезла свою першу збірочку поезій "Жарини моєї любові"* (із журн.).

ЗБІ́РОЧКА[2] *див.* **збо́рочка.**

ЗБІРЧА́СТИЙ, а, е. Який має збірки, зі збірками; збористий. *На вікнах збірчасті штори цілком заслоняли цей тихий світ від стороннього ока* (О. Кундзич); *Дуже популярні в цьому сезоні сукні з об'ємними комірами елегантного крою, збірчасті сукні, а також сукні-светри* (із журн.).

ЗБІ́СА, *присл., розм.* Дуже, занадто. *Розказували, що він* [осавул Дорош] *збіса був завзятий і дуже письменний* (О. Стороженко); *Козулі ще так-сяк, особливо котрі неполохані. А от інші — обережні та чуйні збіса* (І. Багряний); *Чоловік з нього був-таки збіса цікавий* (О. Забужко); *Лежу я, отож, покурюю, аж чую — стукають .. Я збіса добре розумів, що до мене* (О. Логвиненко, пер. з тв. Дж. Селінджера).

ЗБІСИ́ТИ, збішу́, збі́сиш, *кого, розм.* Док. до **бі́сити.** *Ця усмішка могла б збісити навіть святого* (О. Кундзич); — *Хто знав, що ти такий? — торкни і вже валишся, а сам винен, бо роздразнив мене. Залізного можна збісити* (В. Барка); *Ця впертість* [Софії] *збісила парубка. Він схопив свої дарунки, підійшов до печі і жбурнув у вогонь* (М. Стельмах).

ЗБІСИ́ТИСЯ, збішу́ся, збі́сишся, *розм.* Док. до **бі́ситися.** — *Княже, що трапилося між вас? Володимир збісився! Завернув свій полк* (В. Малик); — *Зараз щодня переміни, збісився світ, так не дуже й віри ймеш...* (В. Дрозд); — *Чого ви збісилися? — спитав спокійно Лискевич. — Капшук мені дістанеться .. на сім років. Потім я його поверну* (Ю. Винничук); — *Е-е-е, люба, я ж не хочу, щоб моя жінка збісилася* (Люко Дашвар).

ЗБІЧ, збо́чу, *ч., діал.* Схил. *На горі стоять будівлі, Вікнами на сонці сяють, А до них поміж дубами В'ються збочами стежки* (І. Вирган).

ЗБІ́ЧЧЯ, я, *с., діал.* 1. Те саме, що **узбі́ччя** 1. *До річки, про яку мовив Багабухша, було на добрий день дороги .. Дар'яваущ зійшов на збіччя й почав дивитися на вершників, що йшли повз нього* (І. Білик).

2. Те саме, що **узбі́ччя** 2; схил. *Се кладовище велике, від церкви з гори збіччям аж у долину, кінчиться край бору* (Уляна Кравченко); *Дар'яваущ зійшов на збіччя й почав дивитися на вершників, що йшли повз нього* (І. Білик).

ЗБЛИЖА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **зближа́ти і зближа́тися.** *Зближання нашої держави з країнами Європейського союзу передбачає виконання певних вимог до гармонізації законодавства* (із журн.); *Унаслідок підвищення мінімальної заробітної плати при одночасному обмеженні високих заробітків посилилася тенденція до зближання рівнів оплати праці робітників та інженерно-технічних працівників* (з наук. літ.); *Нинішньому європейському простору притаманна тенденція зближання та взаємодії освітніх систем* (із журн.); *Зближання слів за значенням в умовах одного контексту зумовлюють контекстуальні (зокрема ситуативні, авторські) синонімізовані мовні одиниці* (з навч. літ.).

ЗБЛИЖА́ТИ, а́ю, а́єш, **ЗБЛИ́ЖУВАТИ,** ую, уєш, *недок.,* **ЗБЛИ́ЗИТИ,** зближу́, зблі́зиш, *док., кого, що.* 1. Переміщаючи, зменшувати відстань між чимсь, наближати кого-, щонебудь одне до одного. *Підземний хід, либонь, справді збли-*

жував костьол із старими монастирськими складами (М. Малиновська); *Ніщо так не зближує людей, як об'єктив фотоапарата, — театрально виголосив він свою улюблену цитату, тільки в новій варіації* (О. Чорногуз); *Врядигоди вони зближали чарки й цокалися, розхлюпуючи трунок* (Валерій Шевчук); *Торговиця їх закрутила в своєму вирі. То розвела, то знову зблизила поміж возів із глечиками, мисками, шлеями та різним іншим селянським скарбом* (Василь Шевчук).

2. *до кого — чого і без дод., розм.* Робити ближчим до кого-, чого-небудь; наближати. *Нехай там зрадливого друга звабила інша на час, — діти з тобою зостались, лихо, і зрада, і горе, все їх зближає до тебе* (Леся Українка); *Саверій побіг садками, зближуючи свій крок до клунь і хлівів, що затуляли хати* (М. Малиновська); // Зменшуючи, скорочуючи відстань у часі, прискорювати настання чого-небудь. *Кожний день, кожна ніч зближала його до страшного дня* (Н. Кобринська); *Над містом збираються хмари понурі, Насупились — сумом налиті; Колотяться, мнуться і зближують бурю* (М. М. Тарновський).

3. *з ким — чим і без дод.* Установлювати тісніший зв'язок, взаємодію. *Перекладна література зближала Київську Русь з іншими країнами* (з навч. літ.); *Сучасні ЗМІ зближають людей, щоб діяти разом, брати участь у політичних процесах, процесах вибору* (з публіц. літ.); *Виборність церковних чинів сильно зблизила нашу церкву з народом* (з наук. літ.); // Створювати взаєморозуміння, установлювати дружні стосунки. *По від'їзді Тасі Раїса умовилася столуватись у старої матушки. Щодня утрьох вони ділили хліб-сіль. Це зближувало їх, немов рінило* (М. Коцюбинський); *Шматочки були маленькі, голоду не заспокоїли, а тільки раздражнили. Але зате процес угощання — з одного боку й приймання — з другого зблизили хлопців* (Г. Хоткевич); *Ніколи потім не зможуть вони забути цієї кулі, що пролетіла між ними, між їхніми головами, і зблизила їх якоюсь особливою близькістю, поєднала .. тайнощами самого життя* (О. Гончар); *Ось вони — друзі! Неволя і спільна боротьба з ворогом зблизила, а згодом здружила їх* (В. Малик); // Робити стосунки інтимними. *Вони так і розлучилися б сьогодні, лишивши в своїх серцях почуття гіркого жалю, якби не було цієї ночі, що потрощила всі перегородки, зблизила їх фізично на час, душевно ж — навіки* (П. Колесник).

4. *з ким — чим і без дод.* Робити схожими, спорідненими. *Хлопець кусає до крові губи, щоб не розплакатись, як дитина. Ця боротьба робить старішим його обличчя, вирізає на ньому складки і зближує риси із рисами батька* (М. Стельмах); *"Здається, ніхто.., — писав .. Л. Новиченко, — .. не зблизив так поезію з музикою, як Тичина"* (із журн.); // Знаходити, виявляти схожість, спорідненість. *Термін "графема" нерідко зближають з поняттям букви чи фонеми в її графічному вираженні* (з наук. літ.).

ЗБЛИЖА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, **ЗБЛИ́ЖУВАТИСЯ,** уюся, уєшся, *недок.,* **ЗБЛИ́ЗИТИСЯ,** збли́жуся, збли́зишся, *док.* 1. *з ким — чим і без дод.* Переміщаючись, рухаючись, сходитися. *Поле було вкрите густою пеленою диму, і Наполеон не бачив, коли його війська зближалися з першою лінією росіян* (П. Кочура); *Валентина і Ліда помітили дві чорні цятки, які то зближалися, то віддалялися одна від одної* (М. Руденко); *Кораблі зблизились, ідуть вздовж кромки льоду* (О. Довженко).

2. *до кого — чого і без дод., розм.* Переміщаючись, рухаючись, скорочувати відстань, ставати ближчим до кого-, чого-небудь; наближатися. *В сю ніч Еней уже зближався До городка, що Турн обліг* (І. Котляревський); *Ударив візник коней враз: Мій повоз швидше покотився; Малюнок* [марево] *зближувавсь до нас* (Я. Щоголів); *Дівчата .. рушили хлопцям назустріч. Обидва хороводи поволі зближувалися* (В. Малик); *Кілька селян зблизилися до нього, розпитуючи про жінку і дитину* (І. Франко); *Ми зблизились до його мешкання* (О. Кобилянська); // Ставати чутнішим, голоснішим (про звуки, музику і т. ін.). *Музика зближається. Проходить полк* (В. Самійленко); *З-за двору долітав впертий свист і зближався до них* [хлопців] (Мирослав Ірчан); *Міцний гуртовий спів, зближаючись, перехлюпнувся через греблю, залив широку вулицю, почав з долини розтікатись селом* (М. Стельмах); // Наставати (про час, пору, події). *Минуло ще кілька днів. Весілля зближалося* (О. Маковей); *По садах одцвітали нагідки, Потім айстри. Зближалась зима* (Т. Масенко); *Зблизивсь і Спас. Треба підрізувати мед* (Ганна Барвінок).

3. *з ким — чим і без дод.* Установлювати зв'язок, знаходити взаєморозуміння, вступати у взаємодію. *Князь Шаховський отримав від самої цариці таємну інструкцію перешкоджати тому, щоб козацька старшина зближувалася з білоруською шляхтою на Смоленщині* (з наук. літ.); // Вступати в дружні стосунки з ким-, чим-небудь. *Середніх літ чоловік, стриманий, відлюдкуватий, Бухальцев ні з ким із своїх колег не зближувався, не бував ні в кого в гостях і не запрошував до себе* (Б. Антоненко-Давидович); *Поступово входив я у тверду колію життя Ковалівської школи, непомітно зближався з педколективом* (Ю. Збанацький); *Замкнутий, нахмуркуватий, він зближувався далеко не з кожним, але ті, що були близькі з ним, що користались його довір'ям, добре знали, яка це чиста й глибока душа* (О. Гончар); *За рік, що минув від початку знайомства, вони* [Петро і Ювеналій] *не зблизилися* (Ф. Бурлака); *Ольга Павлівна .. зблизилася з нею ще у жнива й на буряках, працюючи в її ланці* (В. Кучер); // Вступати в інтимні стосунки. *Постерігши, що нею зацікавився один молодик, на її думку цілком порядний, монна Гіта почала обережненько з ним зближатися* (М. Лукаш, пер. з тв. Д. Боккаччо).

4. *з ким — чим, розм. до кого — чого.* Ставати схожими, спорідненими. *Не одразу занепала староукраїнська мова і в Східній Україні .. Вона мала в собі ще сильний елемент старослов'янщини, особливо у вишуканих літературних творах, але в колядках дедалі більше зближалася з народною мовою* (В. Русанівський); *Одну я мав радість, як тепер був у Вас, що Ви зблизилися теперішнім своїм життям до звичайних людей* (В. Стефаник).

ЗБЛИ́ЖЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **збли́зити.** *Слова в художньому тексті, досить далекі за своєю семантикою, можуть бути значно зближеними силою конкретної мовної ситуації, силою контексту* (з наук. літ.); *Приїжджають у повіт: аж тут вози стоять поряд, а в них у зеленкуватій одежі, зближеній до військової, хлопці та дівчата* (М. Малиновська).

2. *у знач. прикм.* Який зблизився з ким-, чим-небудь; близький (у 4 знач.). *Забудемо залізницю, з її вагоном, що на кілька годин злучив нас у різноманітне, але в кожнім разі зближене товариство* (Б. Антоненко-Давидович); *Жарт видався, як ніколи, доречним, а утча і зовсім славною. І для*

мужів, .. і для жон їхніх, що вважали себе посестрами, а відтак не просто дружніми — родинно зближеними (Д. Міщенко).

ЗБЛИ́ЖЕНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **зближений** 2. *У розрізах Середнього Придніпров'я і на сході України стратиграфічна зближеність прилуцького і кайдацького кліматолітів є закономірною рисою будови відкладів* (з наук. літ.); *Зближеність публіцистики й літератури є характерною рисою молодих слов'янських літератур, які, на відміну від інших європейських (латинізованих), постали одразу як християнізоване письменство* (з навч. літ.).

ЗБЛИ́ЖЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **зблизити** і **зблизитися.** *Швидко оцінивши ситуацію, я наказав: — Продовжувати політ у попередньому режимі до зближення на двісті астрономічних одиниць* (О. Авраменко, В. Авраменко); *— Так і є, що лях! — Зацікавившись, Богун підострожив свого коня на зближення* (Я. Качура); *Зближення почалося з того, що Іваницький якось зайшов до Івана на квартиру* (П. Колесник); *Ольга не знала, якими дорогами, коли і де дійде до цієї зустрічі* [із Завадкою], *але навіть в цю хвилину відчула всю її неминучість. Це фатальне зближення між ними не може не прийти так, як не може не прийти смерть до людини* (Ірина Вільде); *Гармонізація бухгалтерського обліку передбачає зближення світових облікових систем шляхом узгодження й доповнення чинних вітчизняних стандартів фінансової звітності* (з наук. літ.).

ЗБЛИ́ЖУВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **зближувати** і **зближуватися.** *Люди, зближувані спільною метою й діяльністю, формують сильні групи і колективи, здатні досягати значних успіхів у своїй праці* (із журн.); *Відношення диференційного складання виникають між реченнями, які мають однотипні або зближувані в контексті смисли, а їхня залежність полягає в протиставленні, зіставленні, відокремленні* (з наук. літ.).

ЗБЛИ́ЖУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **зближувати** і **зближуватися.** *М. Грушевський сприймає національне відродження з погляду перспективи як процес зближування української інтелігенції зі своїм народом* (із журн.); *Зближування та об'єднання допоможуть нам змінитися і змінити світ довкола нас* (з газ.).

ЗБЛИ́ЖУВАТИ *див.* **зближа́ти.**

ЗБЛИ́ЖУВАТИСЯ *див.* **зближа́тися.**

ЗБЛИЗЕ́НЬКА, *присл., розм.* Досить зблизька. *Але як побачу тебе я зблизенька, Яка ти хороша, яка ти миленька* (В. Самійленко); *Ой, ляжу я долі посеред осади, уже ж бо я хворий з тяжкої досади. Ось ідуть одвідать сусіди зблизенька, а помежи ними йде моя миленька* (Леся Українка); *Очі — як дві волошки, Розквітлі на цілий світ, Такі безборонні й чисті, Аж страшно, коли зблизенька Заглянеш у їх довір'я Крізь сутінь тривожних літ* (І. Гнатюк).

ЗБЛИ́ЗИТИ *див.* **зближа́ти.**

ЗБЛИ́ЗИТИСЯ *див.* **зближа́тися.**

ЗБЛИ́ЗУ, *присл., розм.* Те саме, що **зблизька.** *Брак друзів, брак навіть близьких товаришів .. створював навколо* [Чайки] .. *атмосферу самоти, що нею, як відомо, милуватися можна лише здаля, а зблизу — холодна й непривітна вона* (Д. Бузько); *Гіркі зморшки лягли навколо рота, зморшки прорізали чоло, зблизу помітне було тонке павутиння на скронях* (О. Іваненко); *Незважаючи на тупіт своїх кроків, він зблизу зачув у сусідчиній кімнаті якийсь невиразний і складний комплекс звуків, де було ніби бурмотіння, шелест, скрип* (В. Підмогильний); *Зблизу, на відсонні, рожевіли хвилясті тумани, мов спінене вино* (М. Стельмах).

ЗБЛИ́ЗЬКА, *присл.* 1. З невеликої віддалі. *— Дівчаточка мої, голубочки! Глядіть лишень не перехваліть його, — сміється Катря дівчатам: — славні бубни за горами, а зблизька — шкурятяні!* (Марко Вовчок); *Лукина глянула зблизька на її лице і трохи не крикнула* (І. Нечуй-Левицький); *Стало навіть радісно й легко, коли кінчилося місто і зблизька долетів бадьорий сосновий дух* (Б. Антоненко-Давидович); *Тимок — ріка вузька і неглибока, струмок вірніше; зблизька і здаля нічим не вабить, не милує ока* (І. Гончаренко); // Безпосередньо. *Я дуже жалкую, що не міг зблизька придивитися до Вашого галицького життя, пізнати людей різних напрямків* (М. Коцюбинський); *Скільки часу триває це пекло, але він так і не бачив ворога в обличчя, не бачив його зблизька* (І. Багряний).

2. На невелику віддаль, на невеликій віддалі; близько. *Її* [Солохи] *цуралися* [люди], *не підпускали й зблизька до себе* (Панас Мирний); *Коли проносили милого зблизька і стіни застугоніли від співу, вона впала на постіль у темному кутку майже непритомна* (О. Довженко); *Він знову кинув оком туди й сюди, і вшир, і вздовж, і вдаль, і зблизька, але все було так само, як досіль, — тобто його нерушно, але пильно стерегли* (Валерій Шевчук).

ЗБЛИСК, у, *ч.* 1. Спалах вогню, блискавки, світла і т. ін. *Металу цокіт, автогену зблиски — росте залізний міст через Десну* (П. Дорошко); *При зблиску ракети Черниш уздрів зеленкувате зосереджене обличчя Козакова* (О. Гончар); *За зблиском цигарки впізнав* [Сидір] *Андрія Сацюка, свого заступника* (М. Малиновська); // Раптовий блиск при збудженні (про очі). *Якщо придивитись уважніше, то можна помітити той гострий зблиск глибоких сірих очей, що з'являвся у хвилини зосередженості, коли він слухав або вдивлявся в обличчя співбесідника* (М. Руденко); *Блиснув очима танцюрист. І враз Сірко відчув, як від того зблиску мовби щось загорілося в грудях* (Ю. Мушкетик).

2. Яскраве відбиття променів, світла; відблиск. *На косах зблиски вечірнього проміння* (М. Чабанівський); *Навпростець ішла молода тоненька жінка і несла на коромислі воду. У повних відрах раз у раз спалахували сліпучі зблиски* (А. Хорунжий); *В зубах у німця стирчала люлька. Коли він посмоктував її, тютюн починав жевріти й червоні зблиски блукали по обличчю господаря лісового будиночка* (П. Загребельний); *Десь у лісі гукнула сова, і, мов за наказом, зашелестіло, виграючи зблисками, листя* (Валерій Шевчук).

ЗБЛИ́СКУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **зблискувати.** *Висить* [Юпітер] .. *суворий і холодний, і від його кволого зблискування нічний морок трохи рідшає* (М. Руденко); *Єдиним недоліком в організації концерту були занадто часті зблискування стробоскопів, що не завжди відповідало стилю музики* (з газ.); *Уночі було видно зблискування хвиль на морі* (із журн.).

ЗБЛИ́СКУВАТИ, ує, *недок.* 1. *чим і без дод.* Час від часу раптово спалахувати вогнем; блискати, поблискувати. *Сіре туманисте поле закипало боєм, то тут, то там зблискували, рвучи землю, снаряди* (О. Гончар); *Лунав передзвін молотків, зблискувала голубим вогнем електрозварка, верхолази героїчно боролися з хуґою та морозами* (М. Руденко); // Світити, сяяти переливаючись. *За Дінцем вже зблискує*

Промінь золотий (Л. Забашта); *Ледь зблискує ялинка в кутку кімнати* (І. Жиленко); *Сонце щедро вигріває молоду озимину, обдає багрянцем жовтаву зелень лісів, сліпуче зблискує в павутинні бабиного літа* (М. Олійник); // Час від часу блищати, виражаючи збудження (про очі). *Застиг* [панок], *неначе тигр перед стрибком, аж очі в нього зблискували* (Василь Шевчук); *Цар побачив, що тут і там за кущами та кремезними дубищами похмуро, перелякано або глузливо зблискують сотні очей* (І. Білик); *В полохких пташиних очах* [наймита] *зблискують вовчі вогники* (Г. Тарасюк); // *чим, перен.* Набирати час від часу якогось виразу — гніву, веселості, цікавості і т. ін. (про очі). *Великі сіро-блакитні, трохи нахабні Фредові очі зблискували гнівом, він чмихав і сопів на всю учительську* (Ю. Збанацький); *Повідомлення капітана викликає серед натовпу пожвавлення. Широкі, гостро розрізані очі під чорним волоссям зблискують підозрою і острахом* (Ю. Бедзик); *Інколи його* [Мельника] *очі зблискували голубим лютим вогнем* (В. Рубан).

2. Відбиваючи світло, переливаючись, блищати, яскраво лисніти. *Навколо ліхтарів, зблискуючи, грали міріади скалок молодого морозцю* (А. Хорунжий); *Чех боявся кинджала, який був у нього в руках. Він не наважувався глянути на лезо, що зблискувало в темряві* (П. Загребельний); *На Грицькові порипує шкіряна курточка, зблискують від вогника сигарети замки-блискавки* (В. Яворівський).

3. Час від часу в процесі руху вирізнятися яким-небудь яскравим, сліпучим кольором. *На тому штани блискучі, хромові, як у авіатора, на іншому зблискують червоні, мов жар, галіфе* (О. Гончар); *Тут, біля острова, було більше риб — вони зблискували в глибині, як ножі* (І. Роздобудько).

ЗБЛИ́СНУТИ, збли́сне, *док.* Однокр. до **збли́скувати.** *Перший несміливий язичок полум'я зблиснув у темряві* (М. Руденко); *Кухарі зблиснули ножами й заходилися краяти печеню кожному на замовлення* (Ю. Винничук); *Згаслі очі наші мимоволі зблиснули цікавістю, і всі, хто ще тільки мав сили повернути голову, звернули свої погляди до дверей* (В. Козаченко); *Зблиснули, кресонули, схрестившись чорними вогнями, погляди двох пань Журавницьких* (О. Забужко); *З клуб'я піднятої куряви на мить зблиснув зубами син, щось на лету гукнув батькові* (О. Гончар); *На високому небі зблиснула перша зірка...* (Л. Старицька-Черняхівська).

ЗБЛІ́ДЛИЙ, а, е. 1. Дієпр. акт. до **зблі́днути.** *Бунч посміхнувся самими куточками зблідлого рота* (Ю. Бедзик); *— Для чого комісія? Для чого обслідування? — спитав зблідлий за ніч Іван Іванович, безсило сідаючи в крісло* (М. Хвильовий); *Раптом цар прислав наказа готуватись до дороги, — Поспішив прийти він, зблідлий від безсоння і знемоги* (М. Бажан, пер. з тв. Ш. Руставелі); *Коли в хаті пахне сухими травами і над зблідлими від часу фотографічними картками на стіні темніє пучок волошок, це нагадує про літо* (О. Донченко).

2. *у знач. прикм.* Який слабо світиться; неяскравий, блідий (у 2 знач.). *На мене кисло дивився зблідлий місяць* (В. Винниченко).

ЗБЛІ́ДЛІСТЬ, лості, *ж.* Абстр. ім. до **зблі́длий** 1. *Тільки в черниці може бути така рівна блідість, така загостреність і висхлість точеного овалу й зблідлість уст* (В. Винниченко); *Тільки ось зараз, коли він побачив зблідлість лиця і серпанок утоми, коли він почув, як змінився її голос, Карасик здивовано збагнув, що ці, так недавно ще незнайомі "міщанські" принади Палі Степанівни страшенно йому близькі* (Б. Антоненко-Давидович).

ЗБЛІ́ДНЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **зблі́днути.** *Найчастіше першим проявом склеродермії є ураження периферичних судин. Хворі скаржаться на колючий біль та оніміння пальців рук і ніг, їх зблідненння та синюшність* (з навч. літ.).

ЗБЛІ́ДНУТИ, ну, неш; *мин. ч.* зблід, ла, ло. 1. Док. до **блі́днути** 1. *В Балабухи душа неначе вмерла. Він зблід, потім почервонів, потім знов зблід* (І. Нечуй-Левицький); *Побачивши страшного ворога тут же перед собою, вони* [бояри] *зблідли й затремтіли* (І. Франко); *Боженко глянув на Савку так грізно, що той зразу ж зблід* (О. Довженко); *Обличчя вусатого іберійця почервоніло ще більше, потім раптом зблідло* (В. Владко); *Раптом почулося гарчання собак, тупіт коней .. Ганна зблідла, нервово підвелася з місця* (О. Іваненко); // Змарніти. *Я не стара. Зблідла з журби* (Ганна Барвінок); *З гнучкої й рухливої дівчини, що в неї так ніжно рожевіли щоки, вона зробилась огрядною заміжньою жінкою: розпливлась, пожовкла, зблідла* (В. Домонтович); *Щось останнім часом зблід Олекса на лиці і ночами дихає хрипло, неспокійно* (І. Цюпа).

2. *перен.* Док. до **блі́днути** 2; стати менш яскравим. *Холодні роси сідають йому на постоли, небо зачервонілось і зблідли зорі* (М. Коцюбинський); *У парку зовсім несподівано зблід місяць* (М. Івченко); *Промінь на заході зблід, востаннє затремтів і непомітно розтає* (О. Донченко); *Свічка зблідла* (В. Кучер); // Утратити виразність, барвистість. *Мелашка здалась йому тепер вдвоє кращою. Червоний мак на голові зблід перед її красою* (І. Нечуй-Левицький); // Утратити свіжість, яскравість кольору. *За шість років змінилася трохи й картина страшного суду. Вона вицвіла, рум'янець на щоках в архангелів зблід* (О. Донченко).

(1) Зблі́днути (побілі́ти, поблі́днути) як полотно́ (кре́йда, смерть, стіна́ *і т. ін.)* — зробитися дуже блідим. *Еней, пожар такий уздрівши, Злякався, побілів як сніг* (І. Котляревський); *Василь Семенович поблід як крейда* (Панас Мирний); *Василина зблідла як смерть, стояла, згорнувши руки, і трусилась* (І. Нечуй-Левицький); *Вона зблідла як полотно, й золоті брови її тепер здавалися темно-бронзовими* (В. Собко); *Озирнувшись, Копитко побачив, що Новицький зблід як стіна* (В. Хрущак).

ЗБЛОКО́ВАНИЙ, а, е, *спец.* Дієпр. пас. до **зблокува́ти**[1]. *Опалювальна система обласної бібліотеки для юнацтва була зблокована з магазином* (з газ.); *Побутує на Поліссі також лінійний тип забудови, зокрема й такий її варіант, коли розташовані в одну лінію хата і господарські будівлі зблоковані* (з наук. літ.); // **зблоко́вано,** *безос. пред. Додатково монтажно-випробувальний корпус космічного апарата зблоковано зі станцією заправки* (з наук.-техн. літ.).

ЗБЛОКО́ВАНІСТЬ, ності, *ж., спец.* Властивість і стан за знач. **зблоко́ваний.** *Унаслідок компактності, зблокованості та малої ваги насоси для відкачування чистої води, а також води, забрудненої піском, мулом і т. ін., є дуже практичними* (з наук.-техн. літ.).

ЗБЛОКУВА́ННЯ, я, *с., спец.* Дія за знач. **зблокува́ти**[1]. *Державними санітарними правилами встановлено відстань від трансформаторних підстанцій до вікон житлових та громадських будівель і не заборонено їхнє зблокування, якщо в проекті добудови з боку трансформаторних підстанцій вікна не передбачені* (з наук.-техн. літ.).

ЗБЛОКУВА́ТИ[1], у́ю, у́єш, *док., що, спец.* З'єднати, змонтувати (окремі частини машин, апаратів, споруд і т. ін.) з блоків *(див.* **блок**[2] 1). *Умикання систем подавання теплоносія та виробів до сушильних камер необхідно зблокувати із умиканням системи вентиляції* (з наук.-техн. літ.); *Перед початком транспортних робіт на колісному тракторі треба перевірити і, якщо необхідно, відрегулювати гальма і зблокувати гальмівні педалі* (з навч. літ.); *Дві сусідські лазні можна зблокувати по глухій бічній стіні та зробити для них спільну каналізацію* (з газ.).

ЗБЛОКУВА́ТИ[2], у́ю, у́єш, *док., кого, що, спорт.* Зупинити, унеможливити або випередити які-небудь дії гравця за допомогою блоку *(див.* **блок**[4]). *Кидок однією рукою зверху баскетболіст використовує на близьких відстанях, рухаючись проти захисника, який намагається зблокувати його зверху* (з навч. літ.); *Гарний захисник здатний зблокувати або хоча б сповільнити рух гравця на футбольному полі* (із журн.); *Боксер зблокував удари супротивника і вийшов із кута рингу* (з газ.).

ЗБЛОКУВА́ТИ[3], у́ю, у́єш, *док., кого, що.* Об'єднати в блок, блоки *(див.* **блок**[3] 1, 2). *Намагання лідерів зблокувати свої партії в одну політичну силу не завжди є ефективним засобом перемоги на виборах* (із журн.); *У пропонованому студентам денної, дистанційної та заочної форм навчання й усім, хто цікавиться історією України, збірнику зроблено спробу систематизувати і зблокувати основні історичні події та факти із поданням ілюстративного матеріалу, портретних рядів, витягів з нормативно-правових актів* (з навч. літ.); *Намагання багатьох каналів у випусках новин зблокувати різні за змістом цілком самодостатні матеріали в певні внутрішньо цілісні блоки, намагання поєднати одні події з іншими нерідко сприймаються як штучні й невиправдані* (із журн.).

ЗБЛОКУВА́ТИСЯ, у́юся, у́єшся, *політ.* Док. до **блокува́тися.** *Меншовики знову зблокувались з есерами* (Ю. Смолич); *Нерідко партії не можуть домовитися та зблокуватися навколо однієї політичної сили, щоб підвищити свої шанси на виборах* (із журн.).

ЗБЛУДИ́ТИ[1], уджу́, у́диш, *док., розм.* Те саме, що **заблуди́ти** 1. *Довбущуки не боялися зблудити в крутих яругах і темних лісах* (І. Франко); *З другого кінця міста другий хоровод наближався, співаючи: "Місяцю, місяченьку, Світи нам доріженьку, Щоб ми не зблудили, Віночка не згубили"* (Б. Лепкий); *— Найліпше ж, тіточко, мені віддячите, якщо скажете найкоротшу й певну дорогу до міста, бо я таки зблудив у лісах* (Н. Королева); *Ми пробиралися полями, але не відривались далеко від дороги, щоб не зблудити* (В. Земляк); *Вони ішли цілий день, сонце вже зависло над верхів'ям сосон. Мабуть, зблудили, бо здавалося, що подолали безлюдну планету, чужу й покинуту* (В. Яворівський).

ЗБЛУДИ́ТИ[2], уджу́, у́диш, *заст.* Док. до **блуди́ти**[2] 1. *Учора я зблудив з ледве знайомою жінкою. Вона одружена з іншим* (Ю. Андрухович); *— То моя жінка, — мовив крицяно пономар. — Отож блудив ти з нею чи не блудив, а коли залишишся, то зблудиш* (Валерій Шевчук).

ЗБЛУДИ́ТИСЯ, зблуджу́ся, зблу́дишся, *док., розм.* Те саме, що **заблуди́тися.** — *Та ми се з шляху зблудилися, Галю! — каже козак всміхаючись. От тобі маєш! Дивись після того в яснії оченята, так і дорогу прогледиш!* (Марко Вовчок); [П а н н а Р о м а:] *Опівночі приїжджає до будинку якийсь лицар на коні, розповідає, що зблудився, прохає впустити його перегрітися та перебути негоду* (С. Васильченко); *Та що за диво? Чи з дороги Зблудивсь троянець-неборак?* (С. Воскрекасенко).

ЗБЛУКА́ТИ, а́ю, а́єш, *док., розм.* 1. *що.* Блукаючи, обходи́ти що-небудь, побувати скрізь або в багатьох місцях. *Я зблукав усе село, обтер усі тини лазячи, сполошив усіх собак, тебе, моя доле, шукаючи* (Ганна Барвінок).

2. Те саме, що **заблука́ти** 2. *І далі я чув кожне слово дідової мови і збагнув, що це він говорить для мене, щоб я в темряві не зблукав* (Ю. Яновський); *Я в нетрі йшов, а навкруги чорнів той бір, в якім на півдорозі Данте зблукав та рятувався від звірів...* (Ю. Клен); *Я поглядом зизим шукаю в безодні зорю золоту. Кричу її, зву, накликаю, а як не знайду — то зблукаю і власні сліди замету* (В. Стус).

ЗБЛУКА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *док., розм.* Те саме, що **заблука́тися.** *Надворі був туман такий густий, що вони* [коноводи] *зблукалися, проблукали всю ніч* (Б. Грінченко); *Дивні думки бушували в моїй голові, і через них я зблукався з дороги* (Мирослав Ірчан); *Розпитавши в людей шляху і не знайшовши собі подорожника, потерпав він, щоб часом не зблукатися собі на лихо* (М. Лукаш, пер. з тв. Д. Боккаччо).

ЗБЛЯ́КЛИЙ, а, е. 1. Дієпр. акт. до **зблякнути** 1. *Сад мирно шарудить збляклим листям* (Ю. Бедзик); *Святослав зблід і стиснув тонкі зблякли вуста. Це ж він у всьому винен!* (В. Малик); *А ти полуниці й малину з городу тягай на базар, а ти, молода, бійся в дзеркало глянути, щоб не злякатись себе, збляклої видом, посірілої від .. куряви поїздів* (Є. Пашковський); *Вона ще схудла, ще зблідла .. Легка повсякчасна стома була в її сповільнених рухах, у збляклому погляді, у млявих, ніби змушених словах* (В. Підмогильний).

2. Дієпр. акт. до **збля́кнути** 2. *Розсіяне рівне і спокійне світло раннього надвечір'я надавало всьому, що я бачив навколо, вигляду трохи збляклої, але чіткої старовинної гравюри* (Л. Первомайський); *На ньому були замалі вже штанці, зблякли від сонця та часу, подерта на ліктях синенька сорочка і бриль без дна* (А. Дімаров); *Поховали бабу Ганю поряд зі свіжою ще могилою сина, заваленою трохи збляклими паперовими вінками* (Г. Тарасюк); *Зблякли димчасті хмари летіли над полем по-осінньому низько і швидко* (О. Гончар); *Її зблякли очі запалилися вогниками, і за хвилину перед Огеєм сиділа вже не прибита нещастям мати, а людина діла, фанатик великої справи* (Олесь Досвітній); *Вранці він прокидавсь переповнений щастя, .. знову заплющував очі й намагався якнайдовше зберегти зблякли видіння сну* (І. Білик).

ЗБЛЯ́КНУТИ, ну, неш; *мин. ч.* збляк, ла, ло *і* збля́кнув, нула, ло. 1. Док. до **бля́кнути** 1; утратити свіжість, прив'янути. *Вже в червні трава на горбах зблякла, і тільки срібний полин ріс кущами* (О. Донченко); *Одцвіли, обсипали збитий холодними дощами цвіт пишні жоржини, зблякли, зів'яли ніжні айстри* (В. Козаченко); // Утратити свіжість, змарніти (про обличчя). *Зоставшись сама в кімнаті, вона частенько заглядала в дзеркало і трохи засмутилась, що її лице зблякло од не зовсім спокійної ночі* (І. Нечуй-Левицький); *Він згорбився, зморщився й збляк на виду, мов огірок на грядках після приморозків* (П. Козланюк); // *розм.* Стати кволим, немічним. *Зовсім охляв* [Лука Овсійович], *збляк, спасибі, коні довезли, вивалили на стерню, як порожній лан-*

тух (К. Гордієнко); *Після походу на Крим Сірко схуд, збляк і якось раптово почав старіти* (В. Малик).

2. Док. до **бля́кнути** 2; стати менш яскравим, потьмяніти. *Цей рояль, і стіл, і на картині Глибина березових дібров, Тільки все воно тут зайве нині — Почорніло, зблякло в павутинні — І на всьому запеклася кров* (М. Нагнибіда); *Одразу все стало* [від дощу] *непривітне, сіре, збляклн розмаїті барви осені* (О. Гуреїв); *Багато чого .. за літо в степу .. втратило свою веселу знаду, а проте не збляк до краю степ* (Д. Міщенко); * Образно. *З тих, хто залишиться живий, війна висуне в передові ряди будівників життя найчесніших і найщедріших героїв — захисників народу, — а темне одійде, збляке із своїми нікчемними підлими пристрастями* (О. Довженко); // Утратити свіжість кольору; вицвісти (у 2 знач.). *На обох ченцях були дуже старі, обстрьопані вовняні ряси, що вже зблякли, полиняли* (І. Нечуй-Левицький); *Отець Федір побачив, як у тому місці, де він протер уста Марії, зникли бруд, тлін, кіптява століть, і з-під них виринули, з новою силою заграли фарби. Це тривало кілька хвилин, після яких фарби враз померли, зблякли* (С. Скляренко); // Зблідиути, згаснути. *Небо зблякло, зорі зникли, вітрець пошарудів, загойдалася над водою пара, ніч посіріла вся раптом* (Ю. Яновський); *Сон відлетів, думка загострилась, мирний краєвид відсунувся десь далеко і збляк* (В. Козаченко); // Утратити блиск, жвавість (перев. про очі); згаснути (у 1 знач.). *Обличчя в неї видовжилося, потемніло .. Запалі очі стали немовби трохи світлішими, зблякли, їх зосереджений погляд свідчив про безупинну, напружену роботу мислі* (С. Журахович); *Перський цар .. потерпав од болю в очах. Колись вони в нього були майже чорні й лискучі, а тепер зблякли й узялися сизим піском* (І. Білик); // *перен.* Утратити виразність, яскравість (про думки, почуття і т. ін.). *Раніше Сірко був домігся, що образ її* [Варі] *трохи збляк і відійшов десь на другий план; тепер було навпаки: .. Варя витіснила все і стала проти Сірка у всій своїй виразності* (І. Сенченко); *Романтичний ореол дівчинки збляк, розвіювався марою, і хлопцеві навіть дивно було, що він так часто думав про неї* (О. Бердник); [Г а м л е т:] *Сумний твій вид мене відверне Від грізних діл; і збляхне замір мій; І замість крові сльози я проллю* (Л. Гребінка, пер. з тв. В. Шекспіра).

ЗБО́ВТАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **збо́втати.** *Збовтана тисячами рук і ніг каламутна, навпіл із тванню вода заливала рота. Роман втратив багато крові, ослаб і, хоча й бовтав ногами, ледве тримався на поверхні* (В. Малик).

2. *у знач. прикм.* Який збовтався, став каламутним; скаламучений (про воду). *Біль, що підносив груди сплаканої жінки, почав утихати. Порушений ум стишувався, мов скаламучене польове джерело, де збовтаний чорний намул помалу осідає дрібними пилинками на дні* (Н. Кобринська); *Можливо, сняться йому дороги (а він їх стоптав до крайсвіту), і одна дорога пахне йому гарячим пилом, а друга — збовтаним осіннім болотом* (В. Близнець); *Туман осідав на дно .. ізвору, немов каламуть у збовтаному плесі* (Р. Іваничук); *Полудрабок тарганив бочку збовтаної, пропахлої дубом води* (Є. Пашковський).

ЗБО́ВТАТИ *див.* **збо́втувати.**

ЗБО́ВТАТИСЯ *див.* **збо́втуватися.**

ЗБО́ВТУВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **збо́втувати.** *Пароплав здригається, мов ходором ходить, а внизу — шум збовтуваної води, ревіння машини* (з мемуарної літ.).

ЗБО́ВТУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **збо́втувати.** *Суспензію в циліндрі ретельно збовтують за допомогою мішалки протягом хвилини і в момент припинення збовтування вмикають секундомір* (з навч. літ.).

ЗБО́ВТУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗБО́ВТАТИ,** аю, аєш, *док., що.* Бовтаючи (у 1 знач.), колотячи рідину якимсь чином (мішаючи чим-небудь або струшуючи посудину, в якій рідина міститься), перемішувати її. [Ю р к е в и ч:] *Так, так, це моя пілюлька. (Вихоплює пілюльку в носильника). Я її загубив .. (Опускає пілюльку в пляшку, закриває і збовтує, весь час озираючись)* (І. Кочерга); *Дід Дунай для чогось збовтав рідину, примружившись, глянув на пляшку, скривився і останню чарку підніс Івановій жінці* (М. Стельмах); *Для того, щоб заправа мала однорідну консистенцію, перед поливанням страви її слід ретельно збовтати* (з навч. літ.); // Колотячи воду в озері, річці і т. ін., скаламучувати її. *Отам, на Крячковій могилі, він обідав. Отам, у Лаврентієвому болоті, ловив штаньми карасів. Воду збовтував до чорного: пускав через болото корови — й вони сколочували її до дна* (Ю. Мушкетик); *Прийшли Слони, .. збовтали моє озеро* (І. Франко); *Дівчинка .. нахиляється над джерельцем. З глибини глянули на неї замріяні очі, всміхнулося личко. Леся поправила кіски, що вибилися з-під хустки, пригрозила пальцем тій, другій, пустунці, а коли та не послухалась, збовтала рукою воду* (М. Олійник); * Образно. *Поверхню облич, як застоялу воду озерця, рябоmumь і збовтує налетіла хвиля* (В. Винниченко); *Атмосфера квартири давила на мене. Хоча магнітофон на кухні грав майже на повну гучність, мені здавалося, що він звучить десь дуже далеко і не здатний збовтати цю в'язку тишу, на яку, мов на липучку для мух, падали і залипали звуки* (Любко Дереш).

ЗБО́ВТУВАТИСЯ, ується, *недок.*, **ЗБО́ВТАТИСЯ,** ається, *док.* 1. Бовтаючись (у 1 знач.), колотячись, перемішуватися з чим-небудь. *Поверхня осаду рослинного походження повинна бути рівною, осад — міцно прилягати до дна і при повільних рухах не збовтуватися з суслом* (з навч. літ.); *Перед застосуванням препарат у вигляді сиропу для лікування грипу має добре збовтатися* (з наук.-попул. літ.).

2. *тільки недок.* Пас. до **збо́втувати.** *Для приготування традиційних гомеопатичних препаратів береться одна частина вихідної речовини (рослинного, тваринного або мінерального походження) і 99 частин розчинника (дистильованої води), потім суміш збовтується* (із журн.).

ЗБОЖЕВО́ЛІЛИЙ, а, е. 1. Дієпр. акт. до **збожево́літи.** *На неї дивилися очі її дядька, в яких мерехтів вовчий вогник, очі збожеволілої від голоду людини* (В. Речмедін); *Люди, збожеволілі від жаху, .. більше схожі тепер на злякане, озвіріле стадо двоногих тварин* (В. Владко); *Збожеволілий від люті Венедикт наказав лучникам стріляти в своїх гінців* (А. Хижняк); *Ми розійшлися. А нам услід щось гукала .. збожеволіла від горя тітка Наталка. Бідна, бідна жінка!* (І. Кирій); * Образно. *Збожеволілий од смоковниць і гомону спеки, вечір непритомним упав на стегна поранених вершників* (В. Стус).

2. *у знач. прикм.* Який збожеволів; божевільний (у 1 знач.). *Я все ще думав, що це якийсь збожеволілий шляхтич, але панок висунув з-під стола ногу, підтягнув холошу і справжньою козлячою ратицею постукав мене в коліно* (Р. Іваничук); // *у знач. ім.* **збожево́лілий,** лого, *ч.*; **збожево́ліла,** лої, *ж.* Той, хто збожеволів (у 1 знач.), став божевільним (у 1 знач.).

То хрип коня, то свист, то постріл, то збожеволілого сміх... (В. Сосюра); *Родинам покійних і збожеволілих було повідомлено, що бідолахи пропали безвісти* (Ю. Андрухович).

3. *у знач. прикм., перен.* Який ніби збожеволів, чинить нерозсудливо; шалений. *Метушились по левадах і ген по засніженому болоті люди, мов збожеволілі чорні комашки, .. зникали в чорнім диму* (І. Багряний); // Який виражає божевілля (про погляд, очі). *Хоч би слово яке сказала* [Пріська], *хоч би зітхнула! Тільки збожеволілими очима прикро дивилася на Грицька* (Панас Мирний).

ЗБОЖЕВО́ЛІЛО. Присл. до **збожево́лілий** 3; шалено, ошаліло. *З диким гуком, клекотом, іржанням налітали* [коні] *одні на одних, в'їдались зубами в загривки, кривавились, падали, вставали й знову збожеволіло кидались у ту колотнечу* (В. Земляк).

ЗБОЖЕВО́ЛІТИ, ію, ієш. Док. до **божево́літи.** *Молодиця, свіжа й рум'яна, збожеволіла з журби та з горя* (І. Нечуй-Левицький); *Повірив суддя, що Гельє справді збожеволів, і звелів усім родичам Петра зібратися, щоб при них випитати його і вже напевне завіритися, що він божевільний* (М. Коцюбинський); *Ми .. не долічилися шістьох солдатів. А ще троє збожеволіли. Вони чули писк і тепер металися серед своїх товаришів, стискаючи руками голову, затикаючи вуха, сіючи паніку* (І. Росоховатський); *Невже людина може витерпіти .. неймовірні хитання від горя до щастя і не збожеволіти?* (О. Бердник); — *Насті немає! Настю вкрали! .. Він зовсім збожеволів, кидав гроші жменями і кричав: "Коней!.."* (Марко Вовчок); [М а р у с я:] *Перед усім миром знущається* [Микита] *надо мною й глузує мені у вічі. А одно слово тільки він скаже, .. одним поглядом все скаже — і я всю його зневагу забуду і знову збожеволію* (М. Кропивницький); [Н і л а:] *Я кидаю інститут.* [В а л я:] *Ти збожеволіла .. Тепер, коли в інститут потрапити важче, ніж стати кінозіркою!* (Л. Дмитерко).

Збожево́літи мо́жна *див.* **мо́жна; (1) Ма́ло (тро́хи, ле́две) не збожево́лів (збожево́ліла)** — уживається при розповіді про сильне переживання. *Почувши від полковника Друцького про смерть свого чоловіка, Пріся трохи не збожеволіла з одчаю та жалю* (А. Кащенко); *З радощів він мало не збожеволів. Та й як його не радіти, коли світ зразу покращав: і сонце веселіше засяло, і пахощі з садків покотились хвилями, і озимина нічогенько показує на сей рік* (М. Коцюбинський); — *Ніч уже надворі, а його нема. Христина мало не збожеволіла. Все місто оббігала* (А. Головко); — *Ах, юначе, та хіба ж так розповідають? Я тут мало не збожеволів, а ви наче кліщами витягуєте з себе слова!* (В. Владко); — *Був він у мене кволенький та ще й дуже вразливий. Дізнавшись про вчинок Оржиха, трохи не збожеволів* (М. Сиротюк); *Удар у саме серце... Я ледве не збожеволів, таке почувши. Адже я, я в усьому винен!* (П. Запаренко).

ЗБО́ЇНИ, збоїн, *мн.* Дрібно побита під час молотіння солома. — *Але ж де ти полову та збоїни ховатимеш, як дровами клуню заклав?* — *То вже моя хазяйська справа* (Д. Бузько); *Андрій підгорнув кучу збоїн* (С. Добровольський); *У дворі стояла гнітюча задуха, пахло .. перепрілими збоїнами* (Ю. Мушкетик); * У порівн. *Раптом з-за паркану визирнула якась білява, кудлата, як у збоїнах, голова* (Б. Антоненко-Давидович).

ЗБО́КУ, *присл.* 1. З бокової сторони. *Гнідко, натужуючись проти гори, тихо ступає; збоку йде Яким, придержуючись за полудрабок рукою* (Панас Мирний); *А сам* [крамар] *то збоку, то ззаду, то спереду, то прискакує, то одскакує* (І. Нечуй-Левицький); *Хлопець збіг із тротуару й пішов бруківкою, збоку* (А. Головко); *Вовк спробував підскочити збоку, але призвичаєний чабанський кінь знову став дибки, кидаючи копитами* (Д. Білий).

2. На віддалі, здаля. *І здавалось збоку, ніби то розмовляли не вони, а хтось інший говорив за їх* [них] (І. Нечуй-Левицький); *Вся велич того, що робиться на його Батьківщині, звідси, збоку, самому Хомі ставала наче зрозумілішою і видимішою* (О. Гончар); // Ззовні. *Не діждати збоку Нам поради — ні! Певність свого кроку, Сміливість в борні* (П. Грабовський); *Рука Кирила лежала в чужій руці й дружнє тепло пестило збоку, але він чув якусь нехіть* (М. Коцюбинський); — *Сім'ю не можна зруйнувати збоку. Вона завсіди розпадається зсередини* (В. Винниченко); // Не на першому плані. — *Літа були, Тимофію, тоді збоку, а попереду — чоловік. От коли я повів тебе наймати до Варчуків, там .. питають: "Скільки ж років синові?" Я й кажу: "Та вже пастушок". Так і пішов ти до череди* (М. Стельмах); // У становищі або з погляду непричетного до чогось, безстороннього. *Ти мене не хвали — нехай люди збоку похвалять* (Номис); *Вона ще веселіш до мене засміялась. — Ти ще нічого не розумієш! — промовила. — Може, розумію краще, ніж ти, — говорю їй, — збоку усе вбачається видніше!* (Марко Вовчок); *Про щось розповідає дівча у материній хустці, материних чоботях, материній кожушанці, щось гомонить захлинаючись, — збоку не доберещ, але батько все розуміє* (Ю. Хорунжий).

3. *у знач. прийм. з род. в.* Уживається при вказівці на перебування кого-, чого-небудь з бокової сторони об'єкта. — *Леонтію Петровичу, сідайте, прошу вас! — сказав о. Артемій до писаря й поставив для його* [нього] *віденський стілець збоку стола* (І. Нечуй-Левицький); *Бабця .. трохи глуха була .. Віддала свого поводатаря у люди виходити. Сама стала все попідтинню та збоку дороги лазити (бо не було вже кому за неї слухати, переїхати глуху могли)* (В. Винниченко); *Рідкодуб і Карась мовчки йшли збоку созівських гарб* (І. Кириленко).

Диви́тися (зи́ркати, позира́ти *і т. ін.)* **збо́ку** *див.* **диви́тися.**

○ **(1) Збо́ку від,** *у знач. прийм. з род. в.* — те саме, що **збо́ку** 3. *Збоку од шляху дві дикі груші тремтіли дрібненьким листом у ранішнім холодку* (М. Коцюбинський); *Миколка з Первінкою вилізли з воронки. Коли глянь — собацюра теж сідає збоку від них* (М. Вінграновський); *Трохи збоку од гурту втомленою, але сягнистою ходою йшла висока білява дівчина* (Ю. Мушкетик); *Рая сиділа за столом збоку від красивої пані, мляво жувала, певно, смачний салат, а на язиці — сто питань* (Люко Дашвар).

◊ **Захо́дити / зайти́ збо́ку** *див.* **захо́дити; Моє́ (ва́ше, його́** *і т. ін.)* **ді́ло сторона́** *(рідко* **збо́ку)** *див.* **ді́ло.**

ЗБО́ЛЕНИЙ, а, е. 1. *рідко.* Те саме, що **зболі́лий** 1. *Ще ж є у його Зоринки мати-жалібниця, зболена втратами вдова Людомила* (Д. Міщенко).

2. *у знач. прикм.* Який зазнав багато горя, страждань. *Його життя роздвоїлося: він жив то лісом, то Немировом. Прийшло щасливе юне кохання і дружба мудрої, зболеної зрілої жінки* (Г. Колісник); * Образно. *Який співчутливий погляд Місяця, звернений до зболеної, грішної землі! Ніби*

Місяць знає неабияку таємницю, ніби він може запропонувати людям щастя замість земної недолі (В. Дрозд); *Гляньмо на пагорби й долини Трахтемирова з погляду краси, яка врятує-таки наш зболений і добряче пошарпаний світ* (з газ.); // Сповнений страждання, горя і т. ін. (перев. про погляд). *Валка саней налаштованих, знаєм куди, і на останніх із них Надька з своєю Настусею... Сльоза на розпашілій щоці, і такий зболений погляд, звернений до нас, школярів* (О. Гончар); *Вона обернулася на мить, попрощалася зболеним поглядом, і привиділося Кузьмі у виразі її очей щось небачене досі. Згасла надія? Приреченість? Безсилля? Спустошеність? Втома?* (Ю. Хорунжий); // Який виражає страждання, горе і т. ін. (про думки, почуття, голос, слова і т. ін.). *О земле втрачена, явися бодай у зболеному сні і лазурово простелися, пролийся мертвому мені!* (В. Стус); *Що твоє обличчя ловить? Чом вуста крижину студять? Замість зболеного слова чом шуга зашерхла в грудях?* (П. Мовчан); *— Хто ви? — крикнула* [валіде] *до старих яничарів. — Воїни чи мокрі кури? .. Дала змогу обдумати свої гнівні слова, далі кидала мовчазним чоловікам тяжкі, зболені звинувачення* (П. Загребельний); *Спогади приходять нині до пані Марії найчастіше. Ще рятується віршами. Буває, вже далеко за північ на папір лягають зболені рядки* (з газ.).

3. Те саме, що **зболі́лий** 2, 3. *Зболений я цілий — пропасницю маю і ще якісь "сполучення хоробові"* (В. Стефаник); *Земля твердо вдарила Сивоока, стало йому до сліз боляче у всьому тілі.., скоцюрблений і зболений, покотився він по схилу вниз та вниз* (П. Загребельний); *Коли вона здорова — надолужує той час, коли звивається від болю. Вона не хоче згадувати той час, бо така вже зболена, що не знає, як іще ходить.своїми ногами* (М. Матіос); *— Не знав, що ти такий трибун. Говориш, мов Ціцерон! — А то не я, то зболена душа мого народу, що довго так мовчала...* (Василь Шевчук); *Ця вже немолода жінка, спираючись на палицю, піднімається на сцену і співає те, що з дитинства живе у її зболеному серці, що їй дороге й рідне* (з газ.).

ЗБО́ЛЕНО. Присл. до **збо́лений** 2. *— Жоно моя, — ступив* [князь Волот] *у її бік і покликав зболено* (Д. Міщенко); *— Петрана, ти ж знаєш, що я тебе люблю, — несподівано для себе самого видихнув зболено Адам* (М. Малиновська); *Теплий усміх зболено застиг, Гріючи принесені гостинці. Ті гостинці в маминій руці В'януть, як нездійснені надії* (І. Гнатюк).

ЗБОЛІ́ЛИЙ, а, е. 1. Дієпр. акт. до **зболі́ти.** *Астроном присів на ослінець і протер хустиною зболілі від напруження очі* (Валерій Шевчук); *Хтось, певно, думав, що він одвик і збайдужів, а він боявся, серце своє притримував, щоб там йому, зболілому за рідним, милим краєм, не розірватись з горя* (Василь Шевчук); [С т а р и й:] *Од нього я, зболілий від образ, почув надійне слово оборони, що мій талант заблисне, як алмаз його до муз прихильної корони* (Л. Костенко).

2. *у знач. прикм.* Змучений фізичним болем, хворобою і т. ін. *Вічний сон огортав зболіле тіло та потовчені кості* (С. Ковалів); *На своїх руках обертав він недужу, садовив її. Тра* [треба] *було неабиякої сили й зручності, щоб поратися коло неї, та й не вразити страшне, зболіле тіло* (М. Коцюбинський); *Полетів маленький Ангел за тими зболілими солдатами, а вони й далі кривляться від болю* (В. Багірова).

3. *у знач. прикм.* Змучений переживаннями, горем і т. ін. *В зболілім серці, наче темна гадь, Клубились сумніви, понурі думи* (І. Франко); *В рідколіссі .. запах вільхового листу домішувавсь до туманного холоду і лунке сокотання нагадувало ниття зболілого, не приспаного опівночі серця* (Є. Пашковський); // Який виражає переживання, горе і т. ін. *Зболілим видінням снується нам сон мерехкий* (В. Стус); *Летів* [поїзд] *повз станцію просто на фронт, віз синів, чоловіків, братів на фронт, на смерть, і жінки кричали навздогін вагонам, навздогін поїздові, а той поїзд, здавалося, котився сталевими колесами просто по зболілих жіночих голосах* (П. Загребельний).

ЗБОЛІ́ТИ, ли́ть, *док., розм.* 1. Почати боліти *(див.* **болі́ти**[1]**)**; заболіти. *Довго писав він, виливав увесь свій гнів, аж доки рука не зболіла* (І. Нечуй-Левицький); *Гриця зболіли в'язи, бо дуже невигідно лежав: плечі на подушці, а голова скривлена під стіною* (Л. Мартович); *Він просидів.., задерши голову вгору, довгенько, доки шия не зболіла* (Григір Тютюнник).

2. Док. до **болі́ти**[1]. *Прохачі, зболівши нервами від марного ждання, відходили геть* (В. Барка); *Все гіршає і гіршає мені. Уже од кашлю в грудях все зболіло* (Л. Костенко).

◊ **Се́рце (се́рденько) болі́ть / заболі́ло (зболі́ло, наболі́ло)** *див.* **се́рце.**

ЗБОЛОТИ́ТИСЯ *див.* **зболо́чуватися.**

ЗБОЛОТНІ́ЛИЙ, а, е. Дієпр. акт. до **зболотні́ти.** *Біопаливо не виробляють із сировини, що здобувається в лісах, на зболотнілих територіях чи на ділянках захисту природи* (із журн.); *Поруч із селом Баранівка Шишацького району Полтавської області протікає річка Псел, утворюючи на своєму шляху лимани та зболотнілі озерця* (з газ.).

ЗБОЛОТНІ́ТИ, іє, *док.* Те саме, що **зболоти́тися.** *Соснові ліси Полісся по низовинах зболотніли* (з наук.-попул. літ.); *Від постійної вологи і частих дощів галявина зболотніла* (із журн.).

ЗБОЛО́ЧЕНИЙ, а, е. Який зболотився. *Дим не піднімається догори, а котиться по мокрих стріхах, по зболоченому подвір'ю, по кострищі на городі* (У. Самчук).

ЗБОЛО́ЧУВАТИСЯ, ується, *недок.,* **ЗБОЛОТИ́ТИСЯ,** и́ться, *док.* Ставати болотистим, болотом. *Навесні вода рвала гребельку, став стікав, зболочувався* (Ю. Мушкетик); *Земля в наметі зболотилася, звідусіль бігла вода* (І. Білик).

ЗБОЛТИ́ТИ *див.* **збо́лчувати.**

ЗБО́ЛЧУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗБОЛТИ́ТИ,** лчу́, лти́ш, *док., що, техн.* З'єднувати болтами. *Для пропускання поїздів у місці розриву рейкової нитки ставлять вкладку і зболчують стик* (з наук. літ.); *Після укладання останньої ланки колії стики зболтили електрогайковими ключами* (із журн.).

ЗБОРГУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *док., що, розм., рідко.* Роздати в борг. *Увесь крам зборгував, а грошей катма* (Сл. Б. Грінченка).

ЗБО́РЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **зборо́ти.** *А як вона* [жінка] *дивилася на Данька, як поривалась крізь оголені козацькі шаблюки до нього, схвильована, тендітна, бліда, але не зборена ніким* (О. Гончар); *А гнівний бурун невгаває, — Все б'ється, не зборений сном* (Дніпрова Чайка); *Він присів біля порога, обпершись об двері: тільки на хвилинку. Але так непомітно напливає дрімота, привіяна свіжістю ночі, а потім — сон на збореного жнивами* (В. Барка); *Зборений остаточно голодом та хворобою, що спалахнула з новою силою, ліг* [Іван] *в ліжко, щоб умерти* (П. Колесник); *Наступної ночі я знову спостерігав за човником, а ще через ніч, зборений цікавістю, по тому, як човник відплив, перемінив місце на ближче* (Ю. Мушкетик).

ЗБО́РИ[1], ів, *мн.* 1. Зустріч, зібрання членів якого-небудь колективу, організації з метою обговорення або проведення чого-небудь. *І от зараз на тих зборах радикали заявили, що нічого спільного з москвофілами не мають і на жодну роботу з ними не підуть* (М. Коцюбинський); *Те віче так їм сподобалося, що вони постановили й собі скликати такі збори на неділю* (Л. Мартович); *В кав'ярні, що часто здавала своє приміщення під різні збори, в цей момент була доповідь про кризу* (Д. Бузько); [Ш а в у л а:] *Що тут таке? Це що? Які це збори? Свічки, корогви! .. Не знаєте хіба, що воєвода Заборонив всі збори та свічки?* (І. Кочерга); // *збірн.* Присутні на таких зустрічах, зібраннях. *По зборах пройшов гомін обурення* (В. Винниченко); *На його слова збори дружно гриміли сміхом* (М. Стельмах); *Вона нагадала зборам все, що їй вдалося запам'ятати!* (В. Нестайко); [Д і к е о п о л ь:] *Ви кривду зборам чините. Нащо того прогнали, хто нам мир хотів Укласти, а щити всі — на стіну прибить!* (А. Содомора, пер. з тв. Арістофана).

2. *(з великої і малої літер).* Складова частина назви деяких виборних установ, інституцій. *Саті оголосили регентом нового королівства .. Її обов'язки зводилися до виконання представницьких функцій, а реальна влада належала всенародно обраним Національним Зборам, які на власний розсуд формували Кабінет Міністрів* (О. Авраменко, В. Авраменко).

3. Дія за знач. **збира́тися** 7. *Довгі збори! не спішаться матері виряджати синів* (Леся Українка); *Почались спішні, але спокійні збори в дорогу* (М. Шеремет); *Взагалі збори для полювання на лисицю дуже й дуже, як бачите, складна справа...* (Остап Вишня); *Там теж ідуть збори — згортаються проводи, пакуються батареї, станція лаштується вирушати* (Ю. Яновський); *Григорієві було приємно брати участь у загальному клопоті, в такому незвичайному готуванні. Збори, як у якусь довготривалу експедицію* (І. Багряний).

Відкрива́ти / відкри́ти засі́дання (збо́ри, конфере́нцію *і т. ін.)* *див.* **відкрива́ти; (1) Відкри́ті збо́ри** — зібрання членів певного колективу, організації з допуском сторонніх осіб. — *Пам'ятай, що на відкритих зборах буде й Іван Васильович, і агрономи, і бригадири всього куща. — Ну, який з мене доповідач, — розвів руками Дмитро* (М. Стельмах); *Тернопільська обласна федерація риболовного спорту планує провести відкриті збори* (з газ.); **(2) Зага́льні збо́ри** — зібрання всіх членів певного колективу, організації. — *Я пропоную тобі заняття крамаря .. від імені збору всіх нас, тут присутніх .. Не я, а загальні збори запитують тебе, чи годишся...* (І. Керницький); *Рішення загальних зборів виноситься простою більшістю від числа присутніх учасників* (з мови документів); **Закрива́ти / закри́ти збо́ри** *див.* **закрива́ти; (3) Закри́ті збо́ри** — зібрання членів певного колективу, організації без допуску сторонніх осіб. *Тепер нам залишається уявити собі ці її свідчення, розмазані покусаними губами сльози, медичні обстеження, .. закриті збори освітян та правоохоронців, прийняття виконавчою владою нелегкого рішення* (Ю. Андрухович); **Склика́ти (скли́кувати) / скли́кати засі́дання (збо́ри, конфере́нцію** *і т. ін.)* *див.* **склика́ти; (4) Урочи́сті збо́ри** — зібрання членів певного колективу, організації з метою відзначення урочистих подій. *Потім всі рушили до клубу відкривати урочисті збори* (В. Кучер); *Федора Бурлаку завжди обирали в президію всіх урочистих зборів* (А. Дімаров); **(5) Устано́вчі збо́ри:** а) *(з великої літери)* найвищий державний представницький орган для вироблення і прийняття конституції країни. *Коли виникає держава або замість монархії постає республіка, звичайно одноразово скликаються Установчі збори для ухвалення засад її устрою, Основного закону* (з наук. літ.); *Федеративний устрій країни, проголошений у 1918 р. Установчими зборами Росії, так і не був утілений у життя, і це великою мірою зумовило розпад СРСР* (з наук. літ.); *Продовжуючи традицію боротьби за права людини проти принципу станових привілеїв, Установчі збори Франції 26 серпня 1789 р. ухвалили знамениту "Декларацію прав людини та громадянина", перша стаття якої гласила: "Люди народжуються й залишаються вільними і рівними в правах"* (з наук.-попул. літ.); *Норми Конституції Української Народної Республіки, що формували засади виборчого права України на той час, разом із законом про вибори до Українських Установчих зборів є значною віхою в історії відродження демократичних основ виборів до найвищих представницьких органів* (з навч. літ.); б) *(з малої літери)* представницький орган громадської організації, акціонерного товариства і т. ін. для вироблення статуту їхньої діяльності. *За свідченням Єфремова, ота вечірка зі склянкою чаю була не що інше, як установчі збори, на яких ухвалено утворити Спілку визволення України* (Б. Антоненко-Давидович); *11–12 лютого 1989 р. у Києві відбулися установчі збори Товариства української мови ім. Тараса Шевченка* (з наук. літ.); *Кооператив як юридична особа повинен мати своє найменування, яке затверджується на установчих зборах кооперативу* (з навч. літ.).

ЗБО́РИ[2], ів, *мн.* Те саме, що **збо́рки.** *Лопоче полотно у Христиних руках, деренчить голка, рівняючи збори* (Панас Мирний); *На низенькому стільчикові сиділа Василина Лойко, .. одягнена в кожух з рясними зборами* (С. Добровольський); *На тлі чорного плаття, яке м'якими зборами облягало її струнку постать, особливо чітко вирізнялося матове обличчя* (П. Панч).

ЗБО́РИСТИЙ, а, е. Який має зборки, зі зборками; збірчастий. *Вона одягнена в згрібну сорочку з коміром і червоною защіпкою, в кептарик і синю збористу спідницю нижче колін* (Я. Галан); *Гості зачекали деякий час у залі, поки цар вбереться. Крез вийшов до них у простому, збористому вбранні, підперезаний шовковим паском, з миртовим вінком на сивій голові* (Ю. Хорунжий); *На протилежній стіні бічного нефа просто на мене дивився сивобородий чоловік у блакитному збористому плащі до п'ят* (О. Забужко).

ЗБО́РИСЬКО, а, *с., розм.* Те саме, що **збо́рище.** *В нестримному русі вирує розбурхане людське зборисько* (О. Гончар); *Всі знали про нічне зборисько.., знали, що приходила туди й валіде, і всі мовчали, ховалися за машкарою удавання, несправжності й лицемірства* (П. Загребельний).

ЗБО́РИЩЕ, а, *с., розм.* 1. Велике скупчення людей в одному місці; збіговище. *Побачивши зборище, вони спинили волів, а самі пішли до гурту... та й поторопіли обоє!* (Панас Мирний); *Селянського люду було стільки, що зборище це на перше око можна було взяти за звичайний сільський ярмарок* (Г. Епік); *Для приборкання повстання .. мерзенного зборища дикого люду .. мав вирушити один з султанських візирів* (П. Загребельний); [С у б ' є к т:] *Щоб уникнути всяких людських збо́рищ на вулицях, синьйора Галілея проведуть*

сюди через садову хвіртку поза палацом (В. Стус, пер. з тв. Б. Брехта).

2. Зустріч, зібрання людей певного кола в якому-небудь місці для розваги, відпочинку, обміркування чогось. *— А в Давида зараз якесь зборище .. Повна хата людей і, видно, якісь питання обмірковують* (А. Головко); *Вогнище для партизанів це все: і хата, де можна погрітись холодної ночі, і улюблене місце зборища на дозвіллі* (Яків Баш); *Маринка бігає по сходках, мітингах, зборищах* (Ю. Смолич); *У готичному будинку, що вузькими вікнами дивився на зарослу толоку і хлоп'ячі зборища, жила якась дівчина* (Р. Іваничук); // *збірн.* Присутні на таких зустрічах, зібраннях. [Р а х і л ь:] *В день страшного суду На Йосафатовій долині стану я І перед зборищем мерців волати буду: Себе суди, неправий судіє!..* (Леся Українка); *А зборище шумить: " .. Тобі то що, а в нас і жінка, й діти... Хто хоче вмерти — той нехай помре, А ми не хочем — нам би дихать... жити... "* (І. Багряний); *Коли княгиня вийшла з своїх покоїв, різноголосе це зборище заніміло, зупинилось. Довгим поглядом подивилась княгиня на родичок своїх* (С. Скляренко); [С т а р и й:] *Хіба митцеві місце серед зборищ? Спинись. Подумай. Не жадай хвали!* (Л. Костенко).

3. *зневажл.* Група людей з якою-небудь спільною негативною ознакою. *Ось угорі зайнялася .. зірка; як свічка, палає вона на небі й освічує п'яне зборище на землі...* (Панас Мирний); // Те саме, що **на́брід.** [М е н е н і й:] *Ваші статки й блага До вас приходять тільки від сенату, — Не навпаки. Що думаєш-гадаєш, Ти, зборища цього великий палець?!* [1-й г о р о д я н и н:] *Чому це саме я — великий палець?* [М е н е н і й:] *Тому, Що ти — найгірший, найбідніший .. вожак, Негідник, що біжить слідами крові, Щоб першим здобич згарбати собі* (Д. Павличко, пер. з тв. В. Шекспіра).

4. *рідко.* Велике скупчення чого-небудь в одному місці. *Над усім цим зборищем поставлених в ряди машин виділялися своїми дебелими формами зернові комбайни* (Д. Бедзик).

ЗБО́РКА *див.* **збо́рки.**

ЗБО́РКИ, ЗБІ́РКИ, рок, *мн. (одн.* **збо́рка, збі́рка,** и, *ж.).* Дрібні складки на тканині чи одязі, утворені від стягування ниткою або шнуром. *Він передивився кожну зборку, кожну зшивку* [на сюртуку]. *"Як вилив вражий син!" — думав він і тихо усміхався* (Панас Мирний); *Біля одних саней помітив* [Сеспель] *двох червонощоких, підпилих дядьків у червоних розкішних кожухах з рясними зборками позаду* (Ю. Збанацький); *— Прочитай листа. — Аріон розгорнув зборки хламиди й дістав з пазухи згорток. Архонт прочитав Періандрового листа й змертвів* (І. Білик); *Для спідниць з весняно-літньої колекції цього року актуальний асиметричний крій, глибокі розрізи і збірка внизу* (із журн.); *Комір сукні обрамлений збіркою, яка разом з невеличкою збіркою на рукаві додає наряду вишуканості* (з газ.).

ЗБО́РНЯ *див.* **збі́рня.**

ЗБОРО́ЗНЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **зборозни́ти.** *З кожним кроком над його високим, зборозненим зморшками чолом стріпувалося пасмо сивого волосся* (С. Журахович); *Спечене всіма вітрами, зборознене дрібними й великими зморшками, лице його здавалося проти снігастих брів, і вус, і чуприни вилитим з давно потемнілої бронзи, яка не знає ні віку, ні зносу* (І. Білик).

ЗБОРОЗНИ́ТИ, ню́, ни́ш, *док., що.* 1. Док. до **борозни́ти** 1. *Легенький вранішній вітерець, перекочуючись хвилею по дозрілих хлібах, робить поле схожим на море, яке згодом зборознять комбайни* (із журн.).

2. Покрити борознами, рівчаками, подряпинами. *Приливи й відпливи зборознили приморські пляжі* (із журн.); *Часті дощі зборознили схили ярів* (з газ.); // *перен.* Покрити зморшками (про обличчя). *Спи на спині, бо сон у позі ембріона або на боці призводить до зморщок на щоках та підборідді, а сон обличчям у подушку — на животі — зборознить твоє чоло* (із журн.).

3. *перен.* Багато пройти, проїздити або ви́ходити, перетинаючи в різних напрямках землю, море і т. ін. *Їм* [супутникам] *наказав я Веслами вдарить сильніше, щоб лиха страшного уникнуть. Злого жахнувшись загину, хлань моря вони зборознили* (Борис Тен, пер. з тв. Гомера); *Чорне море зборознили козацькі чайки* (із журн.); *Спінінг дає змогу "обробляти" акваторію радіусом 15–25 м, тому за довгий літній день можна зборознити озеро вздовж і впоперек* (із журн.).

ЗБОРО́НЕЦЬ, нця, *ч., заст.* Воїн. [С о т н и к:] *Вітаю вас, зборонці України!* (М. Старицький); [Н а с т я:] *Чутка прогула, що зборонець Сулима з далекого походу повернувся* (О. Копиленко); *— Вийми з мене насамперед страх, тоді жаль. — А вона похитала головою: — Не можна без цього зборонцеві, без страху й жалю швидко себе загубиш* (В. Шкляр).

ЗБОРОНИ́ТИ[1] *див.* **збороня́ти**[1]**.**

ЗБОРОНИ́ТИ[2] *див.* **збороня́ти**[2]**.**

ЗБОРОНЯ́ТИ[1], я́ю, я́єш, *недок.,* **ЗБОРОНИ́ТИ,** оню́, о́ниш, *док., що, діал.* Забороняти. *Не збороняй мені сього. Бо не піду за другого* (П. Чубинський); *— Не збороняйте мені, мамо! Я не послухаю вас... я нещаслива — я на все піду...* (Марко Вовчок); *Ще в свята по хатах ішла Оживлена, гуртова рада: "Нам треба всіх дітей учити, Пан нам не сміє зборонити"* (І. Франко).

ЗБОРОНЯ́ТИ[2], я́ю, я́єш, *недок.,* **ЗБОРОНИ́ТИ,** оню́, о́ниш, *док., кого, що, заст.* Захищати. *Потім загримало відкись: "Гаттоне! Бог проти тебе — ніхто не збороне* [зборонить]; *Миші твій двір оточили зусюд, — Що ти відмовиш за спалений люд?.. "* (П. Грабовський); [П р і с я:] *Спасибі вам. Хай Бог поможе вам Од розбрату Вкраїну боронити І стишити сі розрухи лихі* (Л. Старицька-Черняхівська).

ЗБОРО́ТИ *див.* **збо́рювати.**

ЗБО́РОЧКА *див.* **збо́рочки.**

ЗБО́РОЧКИ, ЗБІ́РОЧКИ, чок, *мн. (одн.* **збо́рочка, збі́рочка,** и, *ж.).* Зменш.-пестл. до **збо́рки.** *Спідниця з сотнею збірочок високо підтикана під червоний шерстяний, домотканий пояс* (О. Копиленко); *Серед фішок дизайнера — зборочки, плісировані спідниці, високі гольфи* (із журн.); * Образно. *У час, коли роса тюльпан укриє сиво Й фіалка хилиться, трави таємне диво, Як любо глянути на пуп'янок зелений, Що зборочки свої підтикує дбайливо!* (В. Мисик, пер. з тв. Омара Хайяма).

○ **У збі́рочку,** *у знач. прикм.* — з дрібними збірками. *На голові її була у крапочку хустинка; сачок з грубенького сукна, у збірочку спідниця...* (С. Голованівський).

ЗБО́РЮВАТИ, юю, юєш, *недок.,* **ЗБОРО́ТИ,** зборю́, збо́реш, *док.* 1. *перев. док., кого.* Перемагати кого-небудь у боротьбі (у 1 знач.), в сутичці, бійці; бороти. *Стрибнув, як котик, ухопив матір за пояс і повисся* [повис]. *Горпина поточилася. — Оце який здоровий! Трохи матері не зборов! — сказала вона сміючись* (Панас Мирний); *— Сусідоньки! Давайте,*

голубоньки, зборемо її гуртом. Я сама не в силах шелихвістку повалити (О. Ковінька); *— Майора — зборов? — Трошки не доборов* (О. Гончар); *З чагарів тим часом вискочили темні постаті людей. Та не так просто збороти Мовчуна. Довелось добре пововтузитись, поки йому заломили за спину руки* (М. Циба); // Перемагати в бою. *Все своє життя він зборював ворогів силою.., тому знов і знов велів бити браму баранячими головами таранів, довбати її каменеметами, кидав на смерть нові й нові тагми слухняних своїх воїнів* (П. Загребельний); *Зустрічайте нас, лицарі, друзі, стрічайте з неволі, Ми пашів і султанів зборoли в широкому полі...* (М. Нагнибіда); [О к с ф о р д:] *В серцях у нас — по тисячі мечів, Щоб нелюда кривавого збороти* (Борис Тен, пер. з тв. В. Шекспіра).

2. *що.* Підкоряти, скоряти що-небудь, брати гору над чимось; долати. *Павло любив силу, навчився в матросах перемагати стихію, зборювати сліпі сили природи в морі і виходити переможцем у який завгодно шторм* (В. Кучер); *Баба Ганна, ледве зборюючи вітер, дибала до свого двору* (Г. Колісник); *Службовий обов'язок вимагає стійко зборювати власні мрії про мандри до моря чи гір* (з газ.); *Одного разу Марко не зборов течії, вона знесла його* (Ю. Мушкетик); // *кого.* Змагати кого-небудь (про сон, дрімоту, втому і т. ін.). *Думки ще вовтузились, але важка втома, непереможний сон і спокій підступили і зборoли його* (І. Багряний); // *що.* Переборювати в собі які-небудь почуття, якийсь стан і т. ін.; позбуватися чогось. *Одставивши якомога далі аркуш, зборюючи незрячість, проглядав* [Глоба] *текст, що першим втрапив йому до рук* (Г. Колісник); *Ніхто ще згадки не зборов. Вона як смерть, нема їй краю...* (В. Сосюра); *І від люті та гніву мне він бороду сиву .. Злість безсилий збороти, відкидає вильоти І гукає до себе Наума* (С. Голованівський); *Жданові похололо в животі й він присів під возом. Одначе зборов страх і підвівся знову* (Ю. Мушкетик); *Він ледве зборов бажання сісти на порозі, взяв забуту край лави шапку й старечим кроком потягся до воріт* (І. Білик).

◊ **(1) Зборо́ти себе́** — подолати в собі яке-небудь почуття, бажання. *Дівчина глибоко зітхнула, затамувала свій біль, зборола себе* (В. Кучер); *Збороти себе не міг* [Сергій]. *Ним заволоділо давно забуте почуття* (І. Білик).

ЗБО́ЧЕНЕЦЬ, нця, *ч.* 1. Той, хто має збочення (у 2 знач.). *— Як ви могли сподіватися, що я покриватиму вашу розпусту! .. Я не потерплю біля себе збоченців* (О. Авраменко); *— Не чіпай моїх речей, — ображалась вона, — не чіпай їх і не копайся в моїй валізі, збоченець* (С. Жадан); *— Ти віриш, що Катерина могла влаштувати таке собі шоу для збоченців? Вона ще, мабуть, у ляльки грається...* (Люко Дашвар); *Перспективного талановитого спеціаліста кидають до в'язниці на поталу справжнісіньким збоченцям, які тільки й уміють, що безжально відбивати нутрощі* (із журн.).

2. *перен.* Той, хто збочує (у 3 знач.), відхиляється від правильного або загальноприйнятого напрямку в поведінці, діяльності, поглядах. *Людина, яка пробує вмістити в собі мистецтво свого народу за тисячу років, неодмінно вибивається з нормального сприймання, це вже якийсь збоченець, якась аномалія* (П. Загребельний); *Йому вигідно прикидатися маргіналом і збоченцем, хоч сам він живе банальним міщанським життям* (із журн.).

ЗБО́ЧЕНИЙ, а, е. 1. Який має збочення у поведінці, діяльності, поглядах і т. ін. (про людину). *— Він відразу ж почав плакатися мені в жилетку, твердив, яка .. жорстока, безсердечна, збочена* [Маргарита] (О. Авраменко, В. Авраменко); *Мистецький проект відображає світогляд художника, навіть коли він трішки збочений* (з газ.); // *перен., рідко.* Який має збочення у своєму розвитку. *Ти в зерно природи Увігнав по лікоть шприц, Щоб нагодувать народи Хлібом збочених пшениць* (Б. Олійник).

2. Який характеризується збоченням (про вдачу, поведінку і т. ін.). *Романтики, а найбільше Жорж Санд та найновіші декадентські поети й повістярі найбільше припадали до її* [Настусиної] *нервової, мрійної, випещеної, трохи збоченої вдачі* (І. Нечуй-Левицький); *Метод психоаналізу у вивченні натовпу дає змогу через поняття збоченої сексуальної поведінки відповісти на питання про характер взаємин, що об'єднують людей у масу* (з наук. літ.); // Який сприймає, характеризує, відображає і т. ін. що-небудь у викривленій, спотвореній формі. *Любителем збоченого відео виявився вже підстаркуватий чоловік* (із журн.); *Хоч би що він робив, усе позначене його внутрішнім безкультур'ям, неуцтвом, комплексами та збоченими уявленнями* (з газ.).

ЗБО́ЧЕНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **збо́чений.** *Узяв* [Філіп] *її турботи близько до серця: йому дуже сподобалася дівчина, а поза тим його до глибини душі обурила збоченість боярина, який зробив подарунок не з удячності за кохання, а навпаки — вимагав кохання в подяку за подарунок* (О. Авраменко, В. Авраменко).

ЗБО́ЧЕНКА, и, *ж.* Жін. до **збо́ченець.** *— Ах ти ж, збоченка стара! Знову захотілось побавитись в Едіпів комплекс? Знаю, знаю, як була ти закохана у свого батька* (Г. Тарасюк); *Ця збоченка хоче від мене чути однозначні відповіді на абсурдні запитання. Наприклад, чи хочу я бути відьмою* (Любко Дереш).

ЗБО́ЧЕННЯ, я, *с.* 1. Відхилення від правильного або загальноприйнятого напрямку в поведінці, діяльності, поглядах. [А н н а:] *Коли я що ганебного вчинила?* [К о м а н д о р:] *Про щось ганебне й мови буть не може, але для нас і збочення найменше було б ступнем до прірви* (Леся Українка); *— Я пізно прочитав Дарвіна і Тімірязєва й допустився тут тисячі помилок і збочень в шуканні істини* (О. Довженко); *Коли ти з восьми чи дев'яти років сприймаєш заняття літературою не як збочення, яке треба від усіх приховувати, а як щось цілком нормальне, то це, очевидно, засідає у підсвідомості* (С. Жадан).

2. Істотне відхилення від природної норми (у фізіології, моралі і т. ін.). *Пригніченість, заздрощі, ненависть, плітки, темна хтивість, збочення. Тільки тепер збагнула* [Роксолана] *всю ницість і бруд гарему, збагнула, вжахнулася, сповнилася відразою* (П. Загребельний); *Засідання з Панкошею пожвавлюються: він .. пише про статеві збочення — і це шокує* (А. Дністровий); *У перші місяці вагітності можуть виникати різні смакові збочення або певні смакові примхи, пов'язані з гормональними змінами і зниженням секреторної функції шлунково-кишкового тракту* (з наук. літ.).

ЗБО́ЧЕНСТВО, а, *с.* Поведінка, вчинки і т. ін. збоченця (у 1 знач.). *Людина — наслідок впорядкованої матерії, Бог є Любов. Забороняється лише збоченство і його зображення* (В. Рубан); *На збоченство ..* [Дмитра] *не тягнуло* (В. Кожелянко); *Марла вдалася до розмірковувань про те, що певні збоченства цілком комфортно вкладаються у її персональну нормативну систему* (І. Карпа).

ЗБО́ЧЕНСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **збо́ченець** і **збо́ченство.** *З. Фрейд у своїй праці "Нарис психоаналізу" (1938 р.) досліджує так звані помилкові дії, що набувають у людей із хворою психікою збоченських форм* (з навч. літ.); *Створення "мазохістської кав'ярні" — це не збоченський проект, а бажання розповісти львів'янам і туристам правду про нашого земляка Леопольда фон Захер-Мазоха, відомого світові як виразник мазохізму* (з газ.).

ЗБО́ЧИТИ *див.* **збо́чувати.**

ЗБО́ЧУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗБО́ЧИТИ,** чу, чиш, *док.* 1. *з чого, до чого і без дод.* Сходити, збігати або з'їжджати вбік з дороги, звертати з певного напрямку куди-небудь, до чогось. *Іноді коні збочують, і тоді шелестить листя на весь ліс* (М. Хвильовий); *Гавкіт почувся зовсім виразно, певно, собака вигнав вепра з-за густого лісу чи з ярка. — Збочуй трохи! — кинув до князя ловець* (І. Білик); *Невдовзі ватага запорожців справді збочує на хутір* (Г. Колісник); *Вона знялася з місця й побігла борозною через город, а далі звернула на сукупні городи і трохи збочила із стежки* (І. Нечуй-Левицький); *Коли дійшли* [Марися й дяк] *до ниви, покритої буйним житом, він збочив до неї* (І. Франко); *Ідучи в темряві або лісом без стежки, людина мимохіть робить коло і трапляється, що й перетинає свій попередній шлях, хоч їй здається, ніби вона ніде не збочила* (І. Багмут); // Звертати вбік (про дорогу, річку і т. ін.). *Ось тут було раніш головне річище Дніпра, а он далі, ліворуч, заростав кущиром і лататтям Старик, від нього збочували затоки* (Б. Антоненко-Давидович); *Доріжка то веде рівно, то збочує, потім знову випрямляється* (І. Чендей); // *що.* Відхиляти, схиляти вбік що-небудь. *Цуценя .. гучно дзявкотіло. Заллється, подзявкотить, а потім змовкне, почекає, збочивши голівку* (В. Козаченко); // *від кого, перен.* Уникати когось, відвертатися від когось. *Замість того, щоб підійти й поспівчувати Миколі Степановичу, всі його товариші .. зараз збочували від нього, як від зачумленого, й намагались швидше прослизнути повз нього* (Б. Антоненко-Давидович).

2. *на кого — що.* Звертати розмову, думку на якусь тему, особу, предмет. *Слід розважливо підходити до кожного історичного факту й не збочувати на його довільну інтерпретацію* (з наук.-попул. літ.); *— Про що не зайшла б мова зараз, у матері неодмінно думка на Артема збочить* (А. Головко); *Він мінився на виду, вставляв не до речі репліки, щоб збочити на колектив, на розкріпачення жінки, і таки не втримувався й сміявся від дивовижної одвертості виконкомівця* (Іван Ле); *Розмова непомітно збочила на клінічну роботу. Холод аж здивувався такій уважності і турботливості Полив'яного* (Ю. Мушкетик).

3. *перен.* Відхилятися від правильного або загальноприйнятого певного напрямку в поведінці, діяльності, поглядах і т. ін. *Постановили: не збочувати, не давати собі волі, гонити без жалю весняні спокуси, молоді принади, каменем на все літо сісти за книжки* (С. Васильченко); *Яка людина, жінка! Яка духовна сила й готовність жертвувати заради інших, бути для них зорею ясною в тяжкі хвилини!.. Така не дасть ні збочити, ні занепасти духом* (Василь Шевчук).

◊ **(1) Збо́чувати / збо́чити зі шля́ху** — відхилятися від правильного напрямку в діяльності, поведінці, поглядах. *Вона* [Регіна] *домагається зміни напрямку* [газети]*... Та ні! Було б підло збочити з вибраного шляху* (І. Франко).

ЗБОЯ́ТИСЯ, збоюся, збоїшся, *кого, чого і без дод., розм.* Док. до **боя́тися;** злякатися. *Тих гармат я збоявся та засунувся назад на піч* (В. Стефаник); *Ще справді подумають* [робітники], *що Оверко збоявся задушного котла! .. Як справляться з котлами, зачне робить цукроварня* (К. Гордієнко); *— Микола такий козарлюга, що нічого не збоїться* (П. Кочура); *— А не збоїшся ти, — каже Бруно, — торкнутись до неї чарами, що я тобі дам?* (М. Лукаш, пер. з тв. Д. Боккаччо).

ЗБРАКУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *кого, що, розм.* Док. до **бракува́ти**[2]. *— Збракували? — глухо спитав Онисько, уздрівши Якова. — Ні, прийняли були, — почав тихо Яків* (Панас Мирний); *Він вибрав і скомпонував кілька сюжетів з повстанського життя, рясного на пригоди, але по одному всі їх збракував, почуваючи в них лукаве повторення того, що вже був писав* (В. Підмогильний); *Дівчата, невиловлені розжахані полонянки, .. рятувались від сьомого ешелону, .. в розпачі зважувались на все, аби б тільки збракували їх на комісіях* (О. Гончар).

ЗБРА́ТАНИЙ, а, е, *поет.* 1. Дієпр. пас. до **збрата́ти.** *Все ніби так, як і колись, але й не так. Так, бо ж таки не піддані, а союзники. В грамотах написано: рівні, збратані гетьманом та султаном в одну сім'ю. Мають рівні права, можуть займати високі уряди* (Ю. Мушкетик).

2. *у знач. прикм.* Який збратався; міцно згуртований, об'єднаний; здружений, єдиний. *І не хилились* [повстанці], *гартовані в муці, Збратані в діях і кров'ю давно* (Я. Шпорта); *Очі квіток заглянуть у душу твою. Хочеш, Земле, стати планетою збратаних людей і квітів?* (О. Бердник); *Хай вам не буде спину, юні друзі, коли тяжкий тягар подовжить шлях .. Ходімо ж далі, збратані в союзі, все наше щастя — в молодих літах* (В. Стус, пер. з тв. Й.-В. Гете); * Образно. *Море зупинене на мить у спалахові істини, де біла хвиля застигла побіч рожевої, а за нею червона збратана із зеленою, яка означає надію* (І. Калинець).

ЗБРАТА́ННЯ, я, *с., поет.* Дія за знач. **збрата́ти** і **збрата́тися.** *Національне єднання, збратання творчих сил необхідне для нас, щоб будувати демократичну державу* (з наук.-попул. літ.); * Образно. *Ліберальні думки Леона пішли гуляти в далеку далечину, йому мріялося, що ось уже недалеко тото славне "збратання капіталу з працею"* (І. Франко); *В день, як ти ділом в бій став за змагання, з'єднав мене з тобою дух збратання* (Уляна Кравченко).

ЗБРАТА́ТИ, а́ю, а́єш, *кого, що.* Док. до **брата́ти** 1. *Не дивись на березу плакучу, — На березі журливеє віття Нагадає тобі лихоліття, Нагада тобі тугу пекучу, Що збратала обох нас колись* (Леся Українка); *Свамі хоче .. збратати світ, зробити його єдиним* (О. Бердник); *Горе мовби дужче збратало його з покаліченими, покривдженими* (Ю. Мушкетик); * Образно. [К а с с а н д р а:] *Іди збери своїх рабинь, звели їм кітари й флейти взяти і музику збратати з ніжним співом* (Леся Українка).

ЗБРАТА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся. Док. до **брата́тися.** *— Скарай, Боже, тебе, віло біла, що зламала ти братерське слово! Щоб і той не мав довіку щастя, хто коли збратається з тобою!* (Леся Українка); *Не знаю, де ти. Але я вже стою на Дунаї. Зі мною — Чи думали ми? — Збратались румуни в бою* (О. Підсуха); * Образно. *Нас вітало життя тільки горем тяжким, І ми з мукою, з горем збратались* (Б. Грінченко); *Замало віддаля спостерігати за життям, що десь ви-*

рує за стінами загородніх дворів, у вогких підвалах, темних завулочках. Збратався [Панас Якович] *з цією думкою, і вона ставала жагучою, невсипущою* (І. Пільгук).

ЗБРЕСТИ́, збреду́, збреде́ш; *мин. ч.* збрів, збрела́, ло́; *док., розм.* 1. *що.* Перейти бродом. *Велять мені річку брести, широкую та глибокую. Не сплисти, а ні збрести, ні очима перекинути* (П. Чубинський).

2. *перен.* Раптово з'явитися, виникнути (про думку, слово і т. ін.). *А батька також не чути. Розпитувати в Данила, набридати людині? Коли б же батько... А то — бандит... І коли збрело це слово — злякалася* (Іван Ле); // *безос. Якби й збрело князеві затіяти щось таке, то невідомо, що б з цього вийшло, бо лицарі, не тримаючи тривалий час у руках ні меча, ні списа, тільки посміховисько із себе зробили б* (Ю. Винничук).

◊ **(1) Збрести́ в го́лову (на ду́мку, ум):** а) несподівано з'явитися (про раптову або нелогічну думку). *От ідуть дівчата: Олена, як та сорока, скрегоче, що на ум збреде, а Маруся буцімто і слуха, та усе про своє гада...* (Г. Квітка-Основ'яненко); *"І збреде ж таке на думку, тьфу!" — сплюнула вона і повернула гадки на щоденні клопоти* (Панас Мирний); *— Не потерпай так, Нато!.. — зітхнув Максим ледве чутно. — І пиши, дитино, все, що в голову збреде...* (І. Багряний); б) *(кому, з інфін.)* хто-небудь подумав, надумався зробити, здійснити щось. *— Що б я сказав, коли не довелося нам поховати Максима?.. — І в чоловіка затремтіли уста. — Біля отієї Золотої Липи збрело йому в голову самотужки захопити ворожу батарею — таким уже одчайдухом вродився* (М. Стельмах); *— Слухай, друже! Чого це тобі збрело в голову купити цигарок?* (П. Автомонов).

ЗБРЕХА́ТИ, збрешу́, збре́шеш, *розм.* Док. до **бреха́ти** 1. *— Він зроду ні пилинки не вкрав і на волосинку не збрехав* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Кому вдалося раз збрехати, Тому вже віри більш не ймуть* (Л. Боровиковський); *Я не мав найменшого сумніву, що Емма просто збрехала* (В. Винниченко); *— Ну? — Шийка настовбурчив вуха: — Кажи мені, Сашка, по правді, бо, як збрешеш!..* (Б. Антоненко-Давидович); // Розповісти що-небудь цікаве, веселе. [Г а р а с и м:] *Люблю я, брат, кобзарів: хоч збреше що, заспіває* (Панас Мирний); *— Ось ти що-небудь збреши та душу розведи, а ми усі подбаємо, щоб тобі каша лишилася...* (А. Чайковський); [П л а т о н Г а в р и л о в и ч:] *Іди ось покуштуєш, чи гарно варення уварилось. Може, що збрешеш веселеньке* (С. Васильченко); *Прокопчук — шапка на потилиці, шинель розстебнута, лупаті очі так і виграють, так і химерять, щоб що-небудь збрехати, — цілу дорогу теревенить, одне кінчає, друге починає* (Григорій Тютюнник).

(1) Як би (щоб, коли́ б) не збреха́ти — уживається для вираження непевності в чому-небудь; відповідає знач. вставн. сл. з д а є т ь с я. *Ішли, і як би не збрехати, Трохи не з пару добрих гін* (І. Котляревський); *Пережив* [Йонеску] *трьох жінок .. А останню він, щоб не збрехати, взяв, як йому доходило дев'ятого десятка* (Ю. Смолич); [К о п и с т к а *(до Ганни, до Васі):*] *От же брешуть, аж курява встає! Я ж там був оце... в понеділок чи в неділю, коли б не збрехати* (М. Куліш).

ЗБРЕХНУ́ТИ, ну́, не́ш, *док., розм.* 1. Однокр. до **збреха́ти.** *А Павлуша, гордий із себе, все більше знання свої виявляв. Збрехнув навіть, що він читав уже книжки такі* (А. Головко); *— Як по-вашому, це в них бізнес чи не бізнес? .. — Де ви це слово перейняли? — Воно давно при мені, — збрехнув подоляк спокійно* (О. Гончар); *За кого було віддаватися, коли один сватач любив гульнути, другий — хильнути, а третій — збрехнути... А Ганька любила, щоб усе було — по любові, злагоді, честі і чесності...* (Г. Тарасюк).

2. Те саме, що **брехну́ти** (про собаку). *Заревів* [Прошка] *голосно і пронизливо..! Аж пси на дворі збрехнули на його завивання* (Ю. Логвин).

ЗБРИВА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.,* **ЗБРИ́ТИ,** збри́ю, збри́єш, *док., що.* Бриючи, знімати (вуса, бороду, волосся); зголювати. *— Вона* [борода] *в мене була, коли перукарі ще виконували плани на голінні .. Тепер хоч збривай. І, мабуть, збрию* (Ю. Мушкетик); *Як можна збрити такі вуса?* (В. Кучер); *— Та й сам ти помолодів, Михайле, бороду збрив, чисто парубок* (І. Цюпа); * Образно. *Верхівки хвиль стрибали на палубу, мов несамовиті, і зривали, злизували, збривали все, що могли* (П. Загребельний).

ЗБРИ́ДИТИ, джу, диш, *док., кого, що і без прям. дод., розм.* Зробити бридким. *Відносини кількох професорів до нього* [хлопця] *збридили йому школу* (С. Ковалів); *Зима смертельна свій мороз давучий не мусить кинути на наших мрій буяння — ми не дамо цвіт нашого кохання прибити, збридити це весняне тепло* (В. Підмогильний); *— Я вам тут зварила помічного зілля, не можу сказати з чого, щоб ви не збридили, але це швидко поставить вас на ноги* (Валерій Шевчук); // *безос. Такий він був паскудний, отой службовий голос куценького ченчика, що збридило навіть зухвалому катюзі* (О. Ільченко).

ЗБРИ́ДИТИСЯ, джуся, дишся, *док.* 1. Док. до **бри́дитися.** *Кирпатий, з трохи вивернутими ніздрями, ніс Пісочкіної мав хронічний нежить, а здавалося, що цей ніс.., нанюхавшись колись дуже гидкого, збридився на все життя і боязко принюхувався до кожної стрічної людини* (Б. Антоненко-Давидович); *Невістка Янка збридилася Настасовим виглядом і затялась не впускати його* (І. Білик); * Образно. *О світе мій, розгойданий вертепе, та дві зорі, що бродять по землі, та клекіт хвиль, що збридились століттями* (І. Драч).

2. *розм.* Зробитися бридким. *Все збридилось і нікуди не тягне* (І. Жиленко); *А старший, хоч і п'є відстояне вино, Як воду розлива, бо збридилось воно!* (М. Рильський, пер. з тв. А. Міцкевича).

ЗБРИ́ДНУТИ, ну, неш; *мин. ч.* збрид, ла, ло; *док., діал.* 1. Набриднути. *— Чи вам батьківська хата збридла?* (І. Франко); *Тепер же мені так збридло усяке крутійство і замилування очей своїм та чужим, що, здається, хутко вже в другу крайність вдамся* (Леся Українка); *Ах, як вони мені всі збридли!!.* (О. Кобилянська); *Ти тнеш на клапті зором розгорнутий сувоєм суцільний краєвид: дві сосни, кипарис, шмат вицвілого моря і берег кам'яний, який тобі не збрид* (П. Мовчан).

2. Стати бридким. *За два роки почорніла, висохла, збридла так, що годі було пізнати її* (І. Франко).

ЗБРИ́ЖЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **збри́жити.** *Скільки оком сягнеш, розпростерся хвилястий, зелений океан, збрижений велетенськими химерними хвилями, що йшли одна за одною: то ліс підіймався на кряжі гір, опускався і знову підіймався* (І. Багряний); *В невеличких калюжках на тротуарі, збрижених вітерцем, грало сонце* (Л. Смілянський); *Володимир Степанович, що сидів поруч на канапі, потер долонею чоло, захмарене й збрижене товстими фалдами*

(М. Сиротюк); *Я помітив, що він дуже стомлений..: ні в очах, ні в усмішці на тонких губах, ні на збриженому зморшками високому чолі я не помітив пульсування життя, радості* (Р. Федорів).

2. *у знач. прикм.* Який збрижився; із брижами (у 1 знач.). *Він поспішив на берег Бистриці, де камінь віддзеркалювався у збриженій воді* (І. Пільгук); *Впізнавав* [Сивоок] *ще здалеку Родимових слов'янських богів і богинь, вони повторювалися, їхні лики дивилися на хлопця, неначе відбиті в багатоманітті збрижених вод* (П. Загребельний).

3. *у знач. прикм.* Який має складки на одязі; із брижами (у 2 знач.). *Вона проходила під палом їх зіниць і далі йшла собі — спокійна і врочиста. А збрижені пілки її легких спідниць серця зальотників наповнювали млістю* (В. Стус); *З вирізів на рукавах проглядували кошулі, власне, їхні оздоблені в збрижені зубчатки крайки* (Валерій Шевчук).

ЗБРИ́ЖЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **збри́жити** і стан за знач. **збри́житися.** *Кожна бганка тканини, кожне збриження, розстелений віялом поділ плаття, шовкові хвилі шароварів — усе вабило, приковувало погляд* (П. Загребельний); *Збриження декалькоманії на керамічному посуді припустиме, якщо не порушено малюнок* (з навч. літ.).

ЗБРИ́ЖИТИ, жу, жиш, *що.* Док. до **бри́жити.** *Збрижив під берегом воду вуж, пошелестів у осоку* (Ю. Мушкетик); *Адвокат у задумі зиркнув одним оком на кінчик свого вуса, збрижив чоло* (Л. Смілянський); *— Можливо, я таки не геть пропаща людина і зрозумію щось таке, чого не розумів досі? — крива усмішка збрижила обличчя Куцорукого* (О. Тесленко).

ЗБРИ́ЖИТИСЯ, иться. Док. до **бри́житися.** *Олександра жбурнула букет на плесо. Вода заколихалась, збрижилась* (І. Пільгук); *Сорочка його збрижилась на животі, волосся мокрими пасмами спадало на лоба* (Григорій Тютюнник); *Зморшки навколо очей збрижилися* (Микола Чернявський); *Засмаглий лоб збрижився поздовжніми зморшками* (В. Малик); * Образно. *День збрижиться, утеклий і далекий* (В. Стус).

ЗБРИ́ЗКАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **збри́зкати.** *Збризкані полум'янистим дощем, запалали одвірки. Тож надарма крізь відчинену браму прорватись хотіли Грізні сабіни: вогонь нею плив* (А. Содомора, пер. з тв. Овідія); *Збризкані водою коржі випікають при температурі 200 °С* (з навч. літ.); * Образно. *Ось вам парламент .. І квіти, кров'ю збризкані, для генерала-ката* (В. Еллан-Блакитний).

ЗБРИ́ЗКАТИ *див.* **збри́зкувати.**

ЗБРИ́ЗКАТИСЯ *див.* **збри́зкуватися.**

ЗБРИ́ЗКУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **збри́зкувати** і **збри́зкуватися.** *Аспарагусу влітку небхідне посилене поливання і збризкування* (із журн.).

ЗБРИ́ЗКУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗБРИ́ЗКАТИ,** аю, аєш, *док., кого, що і без прям. дод.* Покривати бризками. *Давали* [Хіврі] *непочатої води й умивали, й збризкували — не помагало* (Панас Мирний); *Вона збризкувала долівку й поспішала на базар* (П. Загребельний); *Насіння у Кобзарів особливе. Віра Андріївна смажила його перед полум'ям, збризкуючи водою* (Ю. Мушкетик); *Сновидою зачовгав ґазда до цеберки, збризкав обличчя холодною водою і довго витирав його лляною шматиною* (І. Нижник); *Для приготування грінок пшеничний хліб слід нарізати скибочками, посипати тертим сиром, збризкати розтопленим вершковим маслом і підсмажити в жаровій шафі* (із журн.).

ЗБРИ́ЗКУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.*, **ЗБРИ́ЗКАТИСЯ,** аюся, аєшся, *док.* 1. Покривати себе бризками. *Коли йдете купувати парфуми, не варто, виходячи з дому, збризкуватися ароматними водами: їх запах заважатиме* (із журн.); *Збризкатися спреєм.*

2. *тільки недок.* Пас. до **збри́зкувати.** *Деякі овочі повинні збризкуватися перед приготуванням* (з навч. літ.); *Суха шкіра обличчя збризкується термальною водою* (із журн.).

ЗБРИ́ЗНУТИ, ну, неш, *док.* 1. *кого, що і без прям. дод.* Однокр. до **збри́зкувати.** *Явдоха узяла води, пошептала над нею, збризнула його* [Забрьоху] *тою водою* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Галя зробила з головою Кирила все, що їй хотілося, навіть одеколоном збризнула* (В. Собко); *Враз засяяли і ожили його очі, немов їх збризнули якоюсь цілющою живою водою* (О. Іваненко); *Він промив рани, пообрізав гострим, мов бритва, ножем, шерсть навколо рани. Ще раз збризнув водою звірятко* (Ю. Логвин); *Для запікання риби збризніть філе олією, посоліть і поперчіть за смаком* (із журн.).

2. *що, фам.* Відзначити розпиванням алкогольних напоїв придбання чого-небудь, успішне завершення якої-небудь справи. — *Недавнечко я прикупив собі земельки — так хуторок! І хотілося б мені ту земельку збризнути* (Панас Мирний).

3. Те саме, що **бри́знути** (про дощ). — *Коли б то дощик збризнув — то усе б полізло із землі* (з переказу); * Образно. *Віконечко раптово замережилось краплинками дощу, і так само раптово дощ припинився. Весна збризнула трохи — і годі* (О. Іваненко).

ЗБРИ́ЗНУТИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **збри́знути** 1. *Вбігає жвава, розчервоніла Таня. Волосся вибилося з-під берета, збризнуте дощем, пальто розхристане* (І. Кочерга); *Велосипедисти, як метелики в осяйному плетиві дороги.., лиш лискучі шпиці миготять, збризнуті росою* (В. Стус).

ЗБРИ́ЗНУТИСЯ, нуся, нешся, *док.* Однокр. до **збри́зкуватися** 1. *Якщо вам стало зле, варто збризнутися холодною водою, розтерти скроні оцтом* (із журн.).

ЗБРИ́ТИ *див.* **збрива́ти.**

ЗБРІД, збро́ду, *ч., збірн., рідко, зневажл.* Те саме, що **на́брід.** [Є ф р е м:] *Не міг ніде її пристроїти, бо дітвори .. — аж кишить. І городянський там збрід і селянські злидні...* (М. Кропивницький); — *Правда ваша, треба пошукати. Та тільки то штука — з-поміж того зброду винайти таких робітників!* (І. Франко); — *От що, Бойко! — одразу змінює свій тон Голуб'ятников. — Ви б поменше розмовляли з солдатами! .. Ви в армії, а не серед зброду злочинців!..* (Гео Шкурупій).

ЗБРО́ДЖЕНИЙ, а, е. Який збродив *(див.* **зброди́ти**[2]**),** збродився. *Лінія виробництва купажу на основі збродженого яблучного соку складається з послідовно встановлених збірників спирту, води, збродженого яблучного соку, декантатора, фільтр-преса, купажного чана* (з наук.-техн. літ.); *Зброджений березовий сік, тобто березовий квас, відомий ще з часів Київської Русі* (з наук.-попул. літ.).

ЗБРО́ДЖУВАЛЬНИЙ, а, е. Який використовується, признач. для зброджування. *На спиртовому заводі зі зброджувальних матеріалів виробляють етиловий спирт* (з наук.-попул. літ.); *Готуючи медовий напій, ароматичні*

добавки занурюють у кипляче сусло, потім нагрівання зупиняють, сусло охолоджують до температури 20–22 °С і перекачують у зброджувальний резервуар (з навч. літ.).

ЗБРО́ДЖУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **зббро́джувати²**. *Знезараження осадів стічних вод досягається їх анаеробним зброджуванням у метантанках або шляхом термічного сушіння* (з навч. літ.); *Питний мед готували шляхом штучного зброджування й подальшого варіння змішаної з водою медової сировини, поєднаної з зерном* (із журн.).

ЗБРО́ДЖУВАТИ¹, ую, уєш, *недок.*, **ЗБРОДИ́ТИ,** зброджу́, збро́диш, *док., що, розм.* 1. Витоптувати, затоптувати що-небудь. *Крутяться* [люди, що роблять обшук] *довкруг попелища .. Під пеньками порпаються. Перекочують каміння і зброджують кропивники* [кропив'яники]. *Вивертають огорожу* (В. Барка); *Ой, вирву я кленовий листочок Та прикрию милої слідочок, Щоб пташечки не ходили, Щоб слідочка не збродили* (з народної пісні).

2. Бродячи (у 1 знач.), прохо́дити певну місцевість у різних напрямках, бувати в багатьох місцях. — *Там .. в загороді нарвеш собі черешень. — Еге, нарвеш, коли вони ще не достигли. — Достигли. — Та не може бути: учора скільки лісу збродив — і скрізь одні зеленухи* (М. Стельмах).

ЗБРО́ДЖУВАТИ², ую, уєш, *недок.*, **ЗБРОДИ́ТИ,** зброджу́, збро́диш, *док.* 1. *тільки 3 ос., що.* Викликати процес бродіння. *Бактерії кишечника посилюють гідроліз білків, зброджують вуглеводи, емульгують ліпіди* (з навч. літ.); *Збродити сусло з початковою щільністю більш як 20 % можуть тільки спеціальні спиртові дріжджі* (з навч. літ.).

2. *що.* Піддавати процесу бродіння. *Виготовляючи саке, рис спочатку автоклавують, оцукрюють, потім гідролізат зброджують, додавши дріжджі* (з наук. літ.); — *Ми варимо світле пиво на новому надсучасному обладнанні за німецькою рецептурою — лише з солоду, хмелю та води — і зброджуємо за допомогою німецьких дріжджів* (з газ.); *Якщо збродити одне й те саме сусло на різних дріжджах, отримаєте вина, які відрізнятимуться своїми властивостями* (з наук.-попул. літ.).

3. Те саме, що **збро́джуватися.** *Різниця температур та надмірна вологість порушують кристалізацію меду, і він може збродити* (із журн.).

ЗБРО́ДЖУВАТИСЯ, ується, *недок.*, **ЗБРОДИ́ТИСЯ,** збро́диться, *док.* Піддаватися процесу бродіння. *Внаслідок класичних (первинних) бродильних процесів цукри, органічні кислоти, амінокислоти та гетероциклічні сполуки зброджуються до коротколанцюгових жирних кислот і спиртів* (з наук. літ.); *При дисбактеріозі з раціону дітей вилучають продукти, які легко зброджуються у кишечнику, зокрема свіже молоко* (з навч. літ.); *Як правило, в молочних сирах не повинно бути молочного цукру, він повністю має збродитися* (з навч. літ.).

ЗБРОДИ́ТИ¹ *див.* **збро́джувати¹.**

ЗБРОДИ́ТИ² *див.* **збро́джувати².**

ЗБРОДИ́ТИСЯ *див.* **збро́джуватися.**

ЗБРОЄЗНА́ВЕЦЬ, вця, *ч.* Фахівець із зброєзнавства. *Зброєзнавці присвячують свої дослідження проблемам, пов'язаним з історією та розвитком вогнепальної зброї, технологіями та матеріалами, що використовувалися у виготовленні зброї* (з наук. літ.); *Серед зброєзнавців точаться дискусії стосовно того, що саме слугувало за прототип ятаганів* (з наук.-попул. літ.).

ЗБРОЄЗНА́ВСТВО, а, *с.* Спеціальна історична дисципліна, що вивчає предмети озброєння (ручну зброю, військову техніку та військове спорядження), закономірності їх виникнення, розвитку, використання, поширення, а також технології їх виробництва. *Об'єктом історичного зброєзнавства є предмети зброї і захисту, воєнні технології, засоби інформації, оборонні споруди, військове мистецтво, а також воєнні операції, битви, збройні конфлікти* (з наук. літ.); *Зброєзнавство структурно пов'язане з теоретико-методологічними засадами та методами дослідження історичного джерелознавства* (з навч. літ.); *Зброєзнавство є науковою дисципліною з понад 150-річною історією* (із журн.).

ЗБРОЄЗНА́ВЧИЙ, а, е. Стос. до зброєзнавства. *Головне завдання зброєзнавства полягає в комплексному вивченні різноманітних предметів озброєння, у розробленні зброєзнавчих методів дослідження* (з наук. літ.); *Актуальним напрямком розвитку сучасної науки про зброю є зброєзнавчий аналіз високотехнологічної військової техніки XX століття* (з наук.-попул. літ.).

ЗБРОЄНО́СЕЦЬ, сця, *ч.* 1. *іст.* У Середньовіччі — молодий воїн, обов'язком якого було носити зброю лицаря, оберігати його в бою та доглядати його коня. — *Я тут, сеньйоре, — почувся бадьорий голос юного зброєносця. — Даю коням на ніч* (Ю. Бедзик); *Він довго стримувався, та врешті .. звелів зброєносцям надягти на нього важкі турнірні лати, з якими, за його ж власними словами, він хотів зростися* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Трьох лишили зброєносців, щоб слугу мав кожен брат* (М. Бажан, пер. з тв. Ш. Руставелі); *Здається, вже Александр Македонський мав свого денщика. Але відомо напевно, що за феодальної доби в цій ролі виступали наймані зброєносці лицарів* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека); * Образно. — *Ану, мій вірний зброєносцю, давай покажемо гітлерівцям, чи влучна їхня зброя, — балакучо радів Никифор, запрошуючи Костика та зв'язкового до машини* (Микита Чернявський); *Мета в журналіста одна — сприяти миру і розв'язанню конфлікту, але способи її досягнення і його роль принципово різняться: журналіст постає то в ролі адвоката чи зброєносця, то в ролі миротворця* (з газ.); * У порівн. *Два партизани, справді, наче вірні зброєносці, ні на крок не відходили від Обушного* (І. Кириленко).

2. *іст.* Озброєний охоронець. *Він із ненавистю дивився тепер в очі Амурата, і не бентежило його те, що насторожилися султанські сановники і підступили ближче до султана зброєносці* (Р. Іваничук).

3. *перен.* Людина, здатна беззастережно виконувати чию-небудь волю. *Сьогоднішні гості якраз і були з тих відданих їй* [Софії] *зброєносців* (О. Гончар); *"Пані Марта" зможе .. супроводжувати рідного мужа на корти в ролі дарма що нікудишнього, а все ж таки спаринг-партнера, такого собі зброєносця* (О. Забужко).

ЗБРОЄНО́ША, і, *ч., рідко.* Те саме, що **зброєно́сець** 1. *І сказав Йонатан зброєноші своєму: Підіймайся за мною, бо Господь дав їх* [філістимлян] *у Ізраїлеву руку!* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Дон Кіхот має меч, Санчо — лише камінь і палицю; лицар кориться велінням волі, зброєноша — імпульсам пристрасті* (з навч. літ.).

ЗБРОЇ́ВНЯ, і, *ж., діал.* Зброярня. *Хлопець запирає двері зброївні* (І. Франко); *Князь нагородив його золотом і гарною шаблею з своєї зброївні, подарував йому гарного коня з багатим сідлом* (А. Чайковський); * Образно. *Зібравши*

мудрість всіх віків минулих, Що зложена в старих книжках, узявсь За сеє діло. Двадцять літ над ним Сидів я .. і тут, В сю книгу, все складав, у сю велику Зброївню духу людського (І. Франко).

ЗБРО́ЇТИ, збро́ю, збро́їш, *недок., кого, що, розм.* Те саме, що **озбро́ювати** 1. — *Наш* [пан], *дивимся, знову почав козаків зброїти, — то було розпустив, а то знову зібрав* (Панас Мирний); [К а с с а н д р а:] *В той час, як ти оці квітки з гранати у кучері вплітала, Гектор наш думливу голову шоломом зброїв* (Леся Українка); *По десять у ряд тяглися пішаки.., одні з довгими кінчастими щитами та списами, інші мали плетені з кизилу щити, нап'яті волячою скорою, та луки. Так зброїли своїх воїв* [воїнів] *ассирійські та вавилонські царі, й Дар'яваущ переніс їхній хист на своє військо* (І. Білик); *До могил героїв Повік-віків не заросте тропа. Великий дух на подвиги їх зброїв* (М. Рильський).

ЗБРО́ЇТИСЯ, збро́юся, збро́їшся, *недок., розм.* Те саме, що **озбро́юватися** 1. *Печеніги .. гукать почали: "Що, нема нам знаку? Ще нема в вас борця? Наш уже тут наспів". Та Владимир* [Володимир] *в ту ніч всім зброїться велів* (І. Франко); *Кожний, хто почував у собі сили, зброївся у що попало. Хоч би взяти ломаку в руки, щоб лиш не голіруч* (А. Чайковський); *Військо зброїлося, ладналося в похід* (Ю. Мушкетик).

ЗБРОЙМА́ЙСТЕР, тра, *ч.* Майстер, який займається виготовленням, ремонтом і т. ін. зброї. *Вночі у нас зброймайстер відбився в горах* (О. Гончар).

ЗБРО́ЙНИЙ, а, е. 1. Який відбувається, здійснюється із застосуванням зброї (про боротьбу, революцію і т. ін.). *Григорія обвинувачують у революційній діяльності .. і збройному опорі поліції під час розгону однієї з маївок* (Л. Смілянський); *Тарас .. стривожився. У Товаристві, власне, не ставилося питання збройних виступів...* (Василь Шевчук).

2. Те саме, що **озбро́єний** 2. [Д. Ж у а н:] *Дім ваш наче вежа під час облоги .. Всі слуги — суворі, збройні* (Леся Українка); *Українські воєводи тими шляхами вояків водили — ходили зі збройним людом запобігати нападам кримчаків та турків* (Іван Ле); *Настане час, і Голгофа знову знадобиться косарям і женцям, мистцям і торговим людям, священикам і мужам збройним — цілій землі* (Р. Федорів); * У порівн. *І Павло Григорович Тичина, і Рильський Максим Тадейович, і всі ми злились в один збройний табір слова, відданого служінню Батьківщині* (В. Сосюра).

Верхо́вний головнокома́ндувач Збро́йних сил Украї́ни *див.* **головнокома́ндувач; Збро́йні си́ли** *див.* **си́ла; Розгорта́ти / розгорну́ти війська́ (фронт, збро́йні си́ли)** *див.* **розгорта́ти.**

ЗБРОЙНИ́ЦЯ, і, *ж., іст.* Те саме, що **зброя́рня.** *У самому палаці Василівського замку, відомого як "Замок Попова", що в Запорізькій області, були збройниця, етнографічні кімнати (зокрема китайська, турецька, індійська), а також бібліотека з рідкісними фоліантами* (з наук.-попул. літ.); *Один з районів Стокгольма має назву, що в перекладі означає "Королівська збройниця"* (із журн.).

ЗБРО́ЙНО. Присл. до **збро́йний** 1. [Н а р т а л:] *Меча! Меча!..* [С т а р и й ю р и с т:] *Вперше бачу, щоб християнин збройно боронився* (Леся Українка); — *Не словом треба боротись з ворогом, що збройно став супроти нас, а силою* (С. Скляренко); *Збройно оборонятися від польських магнатів і татарських нападів, мати своє військо на малодоступних теренах — це мрія про державу в державі, яку реалізували запорожці і яка надала українській ідеї не лише оборонний, але й наступальний характер* (Д. Павличко); — *Ганьба вас укриє тепер із страшних найстрашніша, Якщо з данаїв ніхто не вийде із Гектором битись! .. Сам проти нього я виступлю збройно* (Борис Тен, пер. з тв. Гомера).

ЗБРОЙОВИ́Й, а́, е́. Стос. до зброї. *На майстер-клас від збройових експертів зібралося близько двох десятків журналістів, щоб ознайомитися з короткоствольними пістолетами* (з газ.); // Признач. для виготовлення зброї. *З тульських збройових заводів було послано на Чорне море значну групу кваліфікованих токарів, слюсарів і механіків* (В. Кучер); *У збройовій майстерні батька афінського оратора і політичного діяча Демосфена (IV ст. до н. е.) працювали тридцять два раби* (з навч. літ.).

ЗБРОШУРО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **зброшурува́ти.** *Книжечка має сирітський вигляд, .. паскудно зброшурована, мерзенний папір, та ще й в одному вірші загубили рядок* (І. Жиленко); *Звіт студента повинен бути зброшурований і мати тверду обкладинку* (з навч. літ.); // **зброшуро́вано,** *безос. пред. Книги, в яких зброшуровано синтетичні облікові реєстри, називаються бухгалтерськими книгами синтетичного обліку* (з навч. літ.).

ЗБРОШУРУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *що.* Док. до **брошурува́ти.** *Надруковані аркуші можна скріпити степлером чи зброшурувати якимось іншим способом* (з навч. літ.); *Розріжте цупкий папір на рівні частини, зброшуруйте їх — і у ваших руках книжечка* (з газ.).

ЗБРО́Я, ї, *ж.* 1. Бойове знаряддя для нападу або оборони. *А тим часом Запорозьку зброю Виніс батько із комори* (Т. Шевченко); *На столі лежить старовинна зброя: іржаві шаблі, пістолети, стара рапіра, патронташі і інше* (С. Васильченко); *Люди .. згиналися під тягарем зброї й військових ранців* (Гео Шкурупій); — *Хто тут?* — *придушеним голосом промовив Андрій, схопившись одразу за зброю* (О. Довженко); — *То теж зброя?* — *кивнула Шура на труби.* — *Питаєте! То міномети 82!* (О. Гончар); // Сукупність засобів для ведення війни, бою; озброєння. *Це ж новочасні миру голуби — Оці лункі, стрімкі аероплани, Які на дужих рамена́х несуть Не атомну а чи водневу зброю, А мирних, працьовитих, невсипущих Іванів, Янів, Жанів, Гансів, Джонів* (М. Рильський); *Він з дружиною й дітьми тулився щільно до сирої землі .. Літаки .. пікірували просто на них і з виттям випускали серії бомб та стріляли з бортової зброї* (І. Багряний).

2. Уживається як символ військової справи. [К а с с а н д р а:] *Він такий хисткий, він молоденький, ніжний — не до зброї, до ліри .. він удався, до весняних пісень...* (Леся Українка); *Бійці обступили своїх братів по зброї.* — *Куди? Звідки?* — *На Братиславу, з Праги!* (О. Гончар); *Я взявся за ручку дверей, що вели в кімнату бойової слави. Мої земляки, побратими по зброї, між собою називали її по-різному* (О. Шугай).

3. *перен.* Засіб для боротьби з ким-, чим-небудь, для досягнення якої-небудь мети. *Слово, моя ти єдиная зброє, Ми не повинні загинуть обоє! Може, в руках невідомих братів Станеш ти кращим мечем на катів* (Леся Українка); — *Порадь мене, як побороти страждання? Якою зброєю?* — *Працею* (О. Довженко); — *Ти шукаєш таємниці смерті. Орфей її розгадав .. Його зброя — гармонія і краса* (О. Бердник); — *Обман був твоєю єдиною зброєю. Обдурити ворога — це .. військова хитрість* (О. Авраменко, В. Авраменко).

(1) **До збро́ї** — заклик до бою або взагалі до збройної боротьби. *Раптом крик: — Товариші!.. Скоріш нагору! До зброї всі! У місті ворог!* (В. Сосюра); *— Ну-бо до зброї, й зі мною ходімо! Пора вже до бою Нам поспішать!* (Борис Тен, пер. з тв. Гомера); **(2) Зі збро́єю в рука́х** — озброївшись, маючи зброю у своєму використанні. *Українські письменники під час Великої Вітчизняної війни переважною більшістю своєю були на фронтах і брали участь із зброєю в руках у боротьбі проти фашистів* (П. Тичина); *Ця людина була в Іспанії й .. боролася зі зброєю в руках проти армії Франко* (І. Багряний); *Коли тебе позбавляють волі — за неї треба боротися. Із зброєю в руках боротися за те, щоб ніхто .. не прирікав тебе і твоїх дітей на рабське життя* (В. Малик).

△ **(3) Збро́я ма́сового зни́щення (ура́ження)** — зброя, застосування якої призводить до масових утрат або руйнувань на великій площі. *На планетарному рівні надзвичайно важливо гарантувати безпеку розвитку людства шляхом обмеження поширюваності зброї масового знищення* (з наук. літ.); *— Послухай, — кажу я. — Йдеться до війни з Іраком! Америка вважає, що там є зброя масового знищення. — Там є нафта, — каже дружина. — Зброя масового знищення не там* (Л. Костенко); *— Батьківщина в небезпеці. Марино, дорогенька .. Пам'ятай одне: ти — воїн! В руках у тебе зброя масового ураження і чарівна паличка масового порятунку* (Г. Тарасюк); **(4) Стріле́цька збро́я** — вогнепальна зброя для стрільби кулями. *З початком атаки противника нарощування зусиль в обороні досягається створенням зон суцільного вогневого ураження з використанням вогню танків, бойових машин піхоти, протитанкових засобів і стрілецької зброї* (з наук.-попул. літ.); *Тендітна, модерна вілла могла витримати будь-який обстріл з усіх видів стрілецької зброї* (М. Білкун); *Атака була проведена із застосуванням ракетних установок і стрілецької зброї* (із журн.); **(5) Термоя́дерна збро́я** — зброя масового знищення (ураження), вибухова дія якої ґрунтується на використанні термоядерної реакції синтезу легких ядер в умовах надвисоких температур. *Із початком випробувань термоядерної зброї в атмосферу потрапила значна кількість тритію* (з наук. літ.); *Атомна та термоядерна зброя — не єдиний різновид зброї масового знищення. Є ще хімічна, лазерна, бактеріологічна зброя* (з навч. літ.); **(6) Хімі́чна збро́я** — зброя масового знищення (ураження), дія якої ґрунтується на використанні токсичних властивостей хімічних речовин. *Конвенція ООН про заборону хімічної зброї набула чинності 1997 року* (з наук.-попул. літ.); **(7) Холо́дна збро́я** — зброя, дія і застосування якої не пов'язані з використанням пороху та інших вибухових речовин (на відміну від вогнепальної зброї). *В середині XIX століття холодна зброя втратила свою провідну роль у воєнних діях* (з наук.-попул. літ.); *Послав* [Невкипілий] *.. з наказом негайно ж у повному складі прибути обом взводам сюди. — Запам'ятай, що у повному складі, — повторив він трохи заспаному ще Остюку Івану. — Щоб не тільки ті, що з гвинтівками, а й решта — з холодною зброєю* (А. Головко); **(8) Я́дерна збро́я** — зброя масового знищення (ураження), дія якої ґрунтується на використанні внутрішньоядерної енергії. *Нічим не можна виправдати забруднення значних територій і завдання шкоди природі та здоров'ю людей під час експериментів з ядерною зброєю* (з наук. літ.); — *Багато країн мають ядерну зброю, але жодна з них не ризикує першою застосувати її* (О. Авраменко); *У травні 2009 року Північна Корея вдруге у своїй історії провела випробування ядерної зброї* (із журн.).

◊ **Бра́ти / взя́ти збро́ю (меч) в ру́ки** *див.* **бра́ти; Здава́ти / зда́ти збро́ю** *див.* **здава́ти; Підніма́ти (підійма́ти, здійма́ти, підно́сити** *і т. ін.)* **/ підня́ти (підійня́ти, здійня́ти, піднести́** *і т. ін.)* **збро́ю (меч, соки́ру** *і т. ін.)* *див.* **підніма́ти; Склада́ти / скла́сти** *(рідко* **зложи́ти) збро́ю** *див.* **склада́ти; Ста́вити / поста́вити (зіста́вити** *і т. ін.)* **збро́ю (гвинтівки, рушни́ці) в ко́зла (ко́зли)** *див.* **ста́вити.**

ЗБРОЯ́Р, а́, *ч.* Майстер, робітник, який виготовляє зброю. [С в і ч к а:] *Я зброяр І майстер Свічка, київського цеху, Роблю я стріли, луки і мечі* (І. Кочерга); *Оглушливо торохтіли молоти зброярів* (З. Тулуб); *Хто з нас не схилявся над картами в ті грізні бойові роки? .. На них з тривогою, з радістю дивились зброярі, що кували в тилу на Уралі зброю* (І. Цюпа); *Він заснував у своїх горах майстерню по виробництву* [з виробництва] *карабінних деревець, одружився з Вандою .. У Львові поменшало на одного жовніра, а в Польщі стало більше на одного зброяра* (Р. Андріяшик).

ЗБРОЯ́РНЯ, і, *ж., іст.* Приміщення, в якому виготовляється або зберігається зброя; арсенал. *Старшого, що доводився Зарубі вже дідом, забрили в солдати, але тут же таки в Києві він зводив своїми руками зброярню в Арсеналі* (В. Кучер); *Хтось приніс із зброярні оберемок замашних кийків* (В. Малик); *У султанських зброярнях виливали гармати і ядра до них* (П. Загребельний); *Здоровенний віз-короб повен добірного вугілля для княжих зброярень* (Ю. Логвин).

ЗБРОЯ́РСЬКИЙ, а, е. 1. Стос. до зброяра. *Про шаблю можна говорити до безкінечності, тому зазначимо лише, що це подвійний шедевр — як ювелірного, так і зброярського мистецтв* (В. Кожелянко); *Зброярська справа Давньоруської держави середини IX — першої половини XIII ст. є й досі недостатньо дослідженою галуззю вітчизняної військово-історичної науки* (з наук. літ.).

2. Пов'язаний з виготовленням, продажем і т. ін. зброї (у 1 знач.); збройовий. *До вірменина нема чого потикатися — засміє, затюкає небораку Михайла... Знайшов іншу зброярську лавку, в центрі, на Кінногвардійському бульварі* (Ю. Хорунжий); *Зброярська майстерня.*

ЗБРУ́ЙНИЙ, а, е. Прикм. до **збру́я.** *Стиль збруйного набору — залізні вудила з бронзовими окуттями та бронзовими фігурними псаліями, різноманітні бронзові бляшки, обтягнуті золотою фольгою з інкрустацією круглими скляними вставками, — характерний для "постгунського" Північного Кавказу та Приуралля* (з наук.-попул. літ.); *У давньоугорському похованні на Кіровоградщині виявлено розкішний срібний збруйний набір прикрас з бляшок-трійчаток* (з наук. літ.).

ЗБРУ́Я, ї, *ж.* 1. Сукупність предметів для запрягання або сідлання коней та інших тварин; упряж. *Йшли рядками верблюди в блискучій збруї, вкриті червоними покрівцями з золотими торочками* (І. Нечуй-Левицький); *Рипить у поході збруя — вуздечки й сідла зроблені з міцної волов'ячої шкури* (А. Хижняк); *Пройшли, лякаючи вуличних роззяв, могутні слони, серед яких і султанський слон у золотій збруї, із сталевими мечами на іклах* (П. Загребельний); *Мед, віск, сало, хліби, риба, хутро, шкіри .. — чого тільки не присилали люди! Всяк слав те, що міг. А треба було зброї. Гарної кінської збруї...* (Г. Колісник).

2. *заст.* Бойове спорядження воїна. *Турн миттю нарядився в збрую* (І. Котляревський); *Несуть пани єсаули Козацькую збрую: Литий панцир порубаний, Шаблю золотую* (Т. Шевченко).

ЗБРЯ́ЗКУВАТИ, ую, уєш, *недок.* Час від часу брязкати; побрязкувати. *Під навісом арматурники раз у раз збрязкували залізом, відрубуючи і гнучи прутття* (А. Хорунжий).

ЗБУВА́ЛЬНИК, а, *ч.* Той, хто що-небудь збуває (у 1 знач.), звичайно партіями або нелегально; працівник, що займається збутом. *Аналіз оперативної та слідчої практики свідчить, що в процесі фальшування грошей виготовлювач і збувальник практично завжди виступають в одній особі* (з наук. літ.); *У Львові першої половини XVII ст. цехи як монопольні виробники і збувальники товарів у своїй галузі намагалися не тільки не допустити конкурентів у цехові організації, а й повністю паралізувати їхню діяльність* (з навч. літ.).

ЗБУВА́ЛЬНИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **збува́льник.** *Збувальницю затримали правоохоронці, як то кажуть, на гарячому — під час нелегального продажу товару* (з газ.).

ЗБУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **збува́ти** 1, 2. *Збутова діяльність орієнтована насамперед на збування або продаж продукції* (з навч. літ.); *Конструктивний спосіб збування надлишкових емоцій — творчість* (із журн.).

ЗБУВА́ТИ, áю, áєш, *недок.,* **ЗБУ́ТИ,** збу́ду, збу́деш, *док.* 1. *кого, що.* Продавати що-небудь, когось. *Не хвалися, дівчинонько, Червоним намистом! Бо прийдеться-доведеться Намисто збувати, Молодому козакові Тютюн купувати!* (з народної пісні); — *У мене є п'ять альбомів з марками. Тепер я .. мушу їх продати. Але не хотілося б кому чужому їх збувати, дорогі вони для мене* (В. Підмогильний); *Щепкін сумно похитав головою: — Коли ми все до нитки збудемо, то й тоді не зберемо половини, що вимагає князь* (Б. Левін); — *Де ви думали продати крадену рибу? — Не знаю .. — Ти що? Дурником прикидаєшся? Де ви думали збути рибу?* (І. Багмут); *Збули ми гнідого, прикупили трохи деревини та з хлівця і зіп'яли сяку-таку хижку* (М. Олійник); *Вже незабаром, розчарувавшись у скоморошництві, збув* [Вільгота] *за безцінь ведмедя .. циганам* (Є. Гуцало); // *що.* Знаходити збут чому-небудь; реалізовувати. *Хоч магазини щедро заманюють клієнтів суперпропозиціями, проте втрачати пильності не варто: нерідко зі знижкою збувають товар, термін придатності якого ось-ось мине* (з газ.); *Аграрії, які не займаються постійним продажем на ринку, намагаються якомога швидше збути врожай городини* (із журн.); // *кого, розм.* Віддавати кого-небудь кудись, улаштовувати, позбавляючись від утримання, догляду. *У селі заможні господарі своїх* [дітей] *у город збувають. У них хоч є у віщо одягтися, є чим туди доставитись* (Панас Мирний); *Правда, в рідні пожила* [Люба] *недовго: дядько швидко і з вигодою збув її в няньки до Окуня* (М. Стельмах); // *що.* Проводити час, вік і т. ін. — *Я піду, звідки прийшов, буду далі вік свій збувати в цісарській службі* (І. Франко); *Іван бив палі, бив кілля .. Вік свій збув на тім горбі* (В. Стефаник); *Щоб збути якось порожні години, ми знову сходимо на Козачу гору* (Б. Антоненко-Давидович).

2. *кого, що, розм.* Позбавлятися кого-, чого-небудь якимось чином. *Амурів дядькового дорадника не приймала* [Мар'яна] *поважно до серця, тільки приговорами та відговорами збувала його* (Б. Лепкий); [М а з е п а:] *Я, поки що, збуваю посланців Привітними, одмовними словами... І політичними листами* (Л. Старицька-Черняхівська); *Упросились злидні на три дні, та й не збути* (Номис); *От бачать молодиці, що непереливки, пристали до Явдохи: "Роби, що знаєш роби, а москаля збудь!"* (Г. Квітка-Основ'яненко).

3. *кого, що, чим, розм.* Ухиляючись від кого-, чого-небудь, обмежуватися чимось незначним, несуттєвим. [А н н а:] *Хто ж дозволу на сії речі просить? .. "Дозвольте, пані, стати на коліна". У нас за сеє кожна осміяла б.* [К о м а н д о р:] *Як ви привикли все збувати сміхом!* (Леся Українка); *Прийняв* [канцлер] *його чемно, але нічого не обіцював та збував ласкавими солодкими словечками* (А. Чайковський); *Мені він здався непевним, і я хотів збути його бурчанням, але мимохіть почав одповідати, довго, з подробицями* (М. Коцюбинський).

4. Зникати, переставати бути наявним, переставати існувати. *Що нагаєчка, що дротяночка Із колочка не збуває* (П. Чубинський); *От тільки чому дядько Євлампій звав мене "козак"? Який же я козак? Козаки, оповідав дід, були та збули* (Б. Антоненко-Давидович); *Не все те є, що мало бути, Бо й щось до нас було — збуло* (М. Вінграновський); // *безос., кому на що, до чого, розм. А в жінок не збуває до розмови: то дівування згадають, то се, то те, то про лиху долю не наговоряться* (А. Свидницький); *Мікеле Скальца, веселун і жартун такий, що ніде в світі не було йому, напевне, рівні — на вигадки йому ніколи не збувало* (М. Лукаш, пер. з тв. Д. Боккаччо).

Збува́тися / збу́тися си́ли (сил) <Збува́ти / збу́ти си́лу> *див.* **збува́тися[1].**

◊ **(1) Збува́ти (спуска́ти) / збу́ти (спусти́ти) з рук** *кого, що і без дод.* — позбуватися кого-, чого-небудь або продавати щось. *"Красунчик" у гарно зшитому костюмі почав раптом за безцінь продавати ті акції, які, навпаки, треба було скупляти, й за дорогу ціну скупляв ті, котрі, без сумніву, було потрібно збувати з рук* (М. Білкун); — *Не пропив я* [добро], *не прогайнував... усе спустив з рук, аби тільки як-небудь прикрити ваші злидні* (П. Куліш); [Г н а т:] *Так от, учора їздив я в місто на ярмарок: треба було збути з рук одну шкапину* (М. Стельмах); *Він залюбки збув би його* [панський одяг] *з рук, але що як спитає пан: "А чого це, Корнюшо, не бачу на тобі своїх брюк?"* (М. Стельмах).

ЗБУВА́ТИСЯ[1], áюся, áєшся, *недок.,* **ЗБУ́ТИСЯ,** збу́дуся, збу́дешся, *док.* 1. *розм.* Утрачати кого-, що-небудь; позбуватися. *Усе мало своє місце — здавен-давна, з діда-прадіда. Зрослося з хатою, з родиною, з традиціями. Як же його збуватись?* (Б. Лепкий); *Мати, бувши при смерті, питалася, а куди ж це вони тепер їдуть, жили б собі, чи тут місця мало, — а забули, як збувалися останнього золота, як вітчим повиносив до міста і рублі золоті, і каблучки* (В. Медвідь); — *Звісно, Макара дуже шкода: в один день збувся і хазяйки, і хазяйствечка, — згодилася Мотря* (Л. Яновська); — *Чи згадуєш, Одарко, Федосія? Він таки, кохав тебе щирим коханням. Через тебе й здоров'я збувся* (Іван Ле).

2. *розм.* Позбавлятися кого-, чого-небудь небажаного. *Тітка не заперечувала, навіть зраділа: вона збувалась зайвого клопоту* (Б. Левін); — *Отож-то й то! Як наймати, так і крик, так і крик! Все репетують, і ніяк того репету не збудешся, — говорив Денис* (Б. Грінченко); *Вони уникали й вимовляти ім'я Гальванеску та квапилися збутися непроханого товариства* (Ю. Смолич); * Образно. *Хто із нас не*

ніс на гори Люту муку, люте горе, Щоб його під небом збутись І назад за ним вернутись? (О. Олесь); *Ні, не збутися журби вже повіки-вік* (В. Стус, пер. з тв. Й.-В. Гете).

3. *тільки недок.* Пас. до **збува́ти** 1. *Херсонеські ремісничі вироби збувалися не тільки в самому місті, а й за його межами — у скіфських поселеннях Криму* (з навч. літ.); *Килими збувалися на речових ринках, якими місто над Південним Бугом уславилося на всю Україну* (з газ.).

(1) Збува́тися / збу́тися си́ли (сил) <Збува́ти / збу́ти си́лу> — ставати безсилим; знесилюватися. *Хай же він не збувається своєї сили* (Б. Грінченко); *Ходила* [Пилипиха] *все кволій* [кволіше], *поки не збулася сили своєї — і тоді лягла вже, знемоглася і лежала понура* (Марко Вовчок); *— Лев, мабуть, дурненький Або ж на старість силу збув, Що став такий плохенький* (Л. Глібов); *Збулася сил душа убога* (П. Грабовський).

ЗБУВА́ТИСЯ², а́ється, *недок.*, **ЗБУ́ТИСЯ,** збу́деться, *док.* Ставати дійсністю (про бажання, передчуття, мрії і т. ін.); здійснюватися. *Що в піснях співається, те в житті збувається* (прислів'я); [Д о л о р е с:] *Мене з коханим тільки мрія в'яже .. Яка пекельна з того мука! Тобі того не зрозуміти, Анно, — тобі збуваються всі сни, всі мрії...* (Леся Українка); *Чи збувалися хороші й погані пророкування дивного дідугана, чи ні — нікому про це не відомо* (І. Андрусяк); *Я так і гадав. Я думав, прибудеш ти, сину. Дні з нетерпінням я числив, і от моя мрія збулася...* (М. Зеров); *Все збулося, як з Божого призначення: і економічний розклад, і ослаблення державного апарату, і конденсація темної стихії круг цього шумовиння, і замирання всього життя* (В. Винниченко); *Як хочеться, щоб життя було мов казковий невпинний політ! Чи станеться? Чи збудеться?* (О. Бердник).

ЗБУВА́Ч, а́, *ч.* Те саме, що **збува́льник.** *Жвавому комунікабельному хлопчакові випала роль збувача домашньої продукції: возив до міста городину, сир і молоко* (з газ.).

ЗБУВА́ЧКА, и, *ж.* Жін. до **збува́ч.** *На ринку було затримано збувачку крадених речей* (з газ.).

ЗБУДЕ́ННІТИ, іє, *док.* Стати буденним. *Вокзал (колишня гордість всієї Слобожанщини!) якось розплівся, присів, вгруз ніби в землю, закурився й збудennів до краю* (І. Багряний); *Хоче* [Оксана], *щоб він щоднини говорив про свою любов, присягався. Адже так може збуденніти і сама любов* (Ю. Мушкетик).

ЗБУ́ДЖЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **збуди́ти** 1–4, 6, 7. *Зараз він наткнувся на щось м'яке, а штуркнувши сильніше, почув глухий окрик Германа, збудженого зі сну* (І. Франко); *Збуджена голосним сміхом газель пурхнула кущами жасминів* (Н. Королева); *Нарешті вистава закінчилась. Глядачі неохоче розходились, ще збуджені баченим, чутим і пережитим* (Д. Ткач); *Зайшов* [Леонтій Леонтійович] *із чорного ходу, певно, боявся людей, збуджених перед грядущими виборами* (Г. Тарасюк); *Збуджені молекули, які виникають при опроміненні біологічних об'єктів, повертаються до основного енергетичного стану* (з наук. літ.); // **збу́джено,** *безос. пред. За шкільними осиками сходив пізній місяць, похмурий, заспаний, невмитий, непривітний, ніби той невиспаний вартовий, що збуджено його глухої ночі на варту* (С. Васильченко).

2. *у знач. прикм.* Який збудився, перебуває в стані нервового піднесення; неспокійний, схвильований. *Мати аж злякалась, побачивши збудженого сина. — Що там? — спитала, бліднучи, — Що з тобою?* (В. Гжицький); *Поривна, нервова, збуджена, вся напружена, ніби співуча струна, вона надто різко переходила від сміху до зосередженої серйозності* (В. Собко); *Збудженому Загатному все було вдивовижу, його веселила конкретність навколишніх речей, все хотілося робити самому* (В. Дрозд); // Який перебуває в стані підвищеної активності, інтенсивної дії. *Довге життя серед природи, звичка до самотності, до споглядання, без сумніву, впливають на людину, надаючи їй рис, які не властиві жителю шумного міста з його динамічним напруженим пульсом життя і з особливим станом завжди збуджених нервів* (О. Довженко); *І все там* [у місті] *кипіло, вирувало, клекотіло гарячим збудженим життям* (В. Козаченко); // Який виражає збудження (у 2 знач.). *Гомоніли, говорили збудженими, бадьорими голосами вої* [воїни]: *— Зоря вказує на Херсонес! Нашій раті буде удача...* (С. Скляренко); *Хлопець занепокоївся, кидається то в один бік, то в інший, когось ніби шукає збудженим поглядом у натовпі* (О. Гончар).

ЗБУ́ДЖЕНІСТЬ, ності, *ж.* Стан за знач. **збу́джений** 2. *Від його зору не сховалася надмірна збудженість Багрича, невластива йому нервозність* (Л. Дмитерко); *Він одразу помітив у їхніх очах якусь дивну запальність, збудженість, якийсь войовничий блиск* (В. Владко); *Забейко вловив якусь збудженість у голосі дівчини, яка, правду сказати, насторожила його* (Ірина Вільде); *Сама присутність Марисі Павлівни, її ласкавий порух і те, що звеліла руки йому відпустити, — все це, видно, таки вплинуло на хлопця, помітно стишило, пригамувало його збудженість* (О. Гончар).

ЗБУ́ДЖЕННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **збуди́ти** 3, 4, 6, 7 і **збуди́тися** 3–6. *Відвар кореневищ аїру болотного вживають як гіркоту для збудження апетиту при шлунково-кишкових захворюваннях* (з наук.-попул. літ.); *Мета уроків, побудованих на інтегрованому змісті, — створити передумови для різнобічного розгляду певного об'єкта, поняття, явища, збудження уяви, позитивно-емоційного ставлення до пізнання* (з наук. літ.).

2. Стан нервового піднесення, неспокою, хвилювання. [І р и н а *(відштовхує її, в сильному збудженні і гніві):*] *Пусти мене! Геть!* (І. Кочерга); *Хуанес навмисно перечекав ще хвилину, стримуючи нервове збудження* (В. Владко); *Начальник був у радісному збудженні, як митець, що нарешті завершив свій твір* (І. Волошин); *Іванчук був на сьомому небі. Він подав мені кисет з тютюном, руки його тремтіли від збудження* (Р. Андріяшик); // Стан підвищеної активності, пожвавлення. *Ледве вчитель вийшов, збудження вилилося в шум, суперечки, нарікання* (О. Копиленко); *Денис Блаженко .. заявив раптом, що він знав Поліщука особисто .. Це ще збільшило загальне збудження* (О. Гончар).

3. Фізіологічний процес, який виникає в кожній живій клітині чи тканині будь-якого організму як реакція на подразнення. *Змінами внутрішньоклітинної концентрації іонів кальцію регулюються фізіологічні та біохімічні процеси, зокрема проліферація, секреція, виникнення збудження та його поширення, синтез білків* (з наук. літ.); *По дендриту збудження надходить до клітини* (з наук. літ.).

4. Фізичний процес, який виникає в системі під впливом збурювальних чинників. *Енергія теплового збудження може бути передана різним підсистемам твердого тіла* (з навч. літ.).

ЗБУ́ДЖЕНО. Присл. до **збу́джений** 2. *Школярі збуджено обговорювали подію* (О. Донченко); *Ніколає підняв очі, повні сліз, збуджено проказав: — Дядечку, я вірю... Вірю вам... Допоможіть мені...* (М. Чабанівський); *Віталій до болю виразно уявляє Тоню, як пашить її обличчя, як збуджено блищать у пітьмі її очі* (О. Гончар); *Це були справжні люди. Напівпрозорі лиця з рожевим відтінком були звернені до небесного жителя, збуджено горіли їхні очі під густими бровами* (О. Бердник).

ЗБУ́ДЖУВАЛЬНИЙ, а, е, *спец.* Який збуджує, має властивість збуджувати (у 6, 7 знач.). *Збуджувальний шийний компрес використовують тоді, коли потрібно домогтися розрідження й виділення харкотиння* (з навч. літ.); *Листя коки застосовують у виробництві медичних препаратів як збуджувальний засіб* (із журн.); *Якщо явище, що викликає початкове збудження, супроводжується навантаженням на поверхню Землі, то необхідно ввести ще один збуджувальний елемент — деформацію від навантаження* (з навч. літ.).

ЗБУ́ДЖУВАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **збу́джувати** 1, 3, 4, 6, 7. *Багряне сонце вставало, збуджуване потужними гудками, — до праці, розміреної та неухильної* (І. Микитенко); *Збуджувані в дитині негативні емоції обертаються проти несправедливості вихователя* (з навч. літ.).

2. *у знач. прикм.* Який збуджується (у 2, 3 знач.). *Якщо ваш малюк погано спить, зверніться до лікаря: можливо, він належить до збуджуваних діток, а тому потребує особливого догляду та уваги* (із журн.); *Насіння граната додають у чаї збуджуваним людям, яким потрібно заспокоїти нерви* (з газ.); *Спалахи агресії спостерігаються у хворих на пізніх стадіях хвороби Альцгеймера: людина стає збуджуваною і дратівливою, гнівається і свариться без видимих причин* (з наук.-попул. літ.).

ЗБУ́ДЖУВАНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість і стан за знач. **збу́джуваний** 2. *У стані інтелектуальної збуджуваності людина має непереборне бажання говорити, творити* (з наук.-попул. літ.); *Магній нормалізує збуджуваність нервової системи* (із журн.).

ЗБУ́ДЖУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **збу́джувати** 3, 4, 6, 7 і **збу́джуватися** 3–6. *Збуджування почуття провини, щоб хтось чогось не робив, — це непедагогічно* (з газ.); *У науковій статті досліджено методи акупунктурної діагностики і з'ясовано особливості процесів гальмування й збуджування з погляду традиційної китайської медицини* (з наук. літ.); *Алкалоїдні препарати зумовлюють рефлекторне збуджування дихального центру* (із журн.); *При синхронному режимі стаціонарних коливань їхня частота перебуває в простому раціональному співвідношенні з частотою зовнішнього збуджування* (з наук. літ.).

ЗБУ́ДЖУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗБУДИ́ТИ,** збуджу́, збу́диш, *док.* 1. *тільки док., кого, що.* Док. до **буди́ти** 1. *— Я ж іду, прощай! — промовив Федір тихо, щоб не збудити сина* (Панас Мирний); *— Чого ви мене так пізно збудили? — запитав він хрипким зі сну голосом* (Григорій Тютюнник); *Незабаром Річчардо прокинувся, побачив, що надворі вже білий день..! Збудив Катерину* (М. Лукаш, пер. з тв. Д. Боккаччо); * Образно. *А щоб збудить Хиренну волю, треба миром, Громадою обух сталить* (Т. Шевченко).

2. *тільки док., кого, що, перен.* Док. до **буди́ти** 2. *Висипала на вулицю дітвора і збудила тишу криком та дзвінким сміхом* (М. Коцюбинський); *Пролетів поїзд з-за кордону, збудивши на хвилину затишок станції* (Д. Бузько); *Моє захоплення — збудити, перебудувати все село — якось прохололо, знітилося* (Я. Качура); *Вуйнині лагідно-допитливі очі силувалися збудити старого з отупіння* (І. Керницький).

3. *що.* Виклика́ти, розбурхувати що-небудь (почуття, сили, думки і т. ін.). *Ученик* [учень], *який на завдане питання відповідав занадто швидко й гладко, відразу збуджував його недовір'я* (І. Франко); *Люди забували навіть про жертву маврову, такий жаль збуджував до себе Отелло* (О. Ільченко); *Латина, яка звучить з кафедри, захищає вічні істини церкви від цікавості невігласів і збуджує довір'я* (В. Стус, пер. з тв. Б. Брехта); *Спочиваєш ти, наш батьку* [Тарас Шевченко], *Тихо в домовині, Та збудила твоя пісня Думки на Вкраїні* (Леся Українка); *Постріли збудили напружені до краю сили, і Вікторія продовжує йти* (А. Хижняк); *Телефонний дзвінок Валерія Холода збудив неабиякий ентузіазм у професора археології* (М. Білкун).

4. *кого, що.* Виклика́ти стан нервового піднесення, підвищеної активності, неспокою; хвилювати кого-, що-небудь. *Щось безумовно порочне і хворобливе було в усіх отих гримасах, позах майже всіх постатей, і особливо жіночих, на картинах .. Але тим більш вони вражали і збуджували Павла* (А. Головко); *По селу шугали найнеймовірніші чутки, збуджували і так схвильованих артільників і гнали їх до громадських стаєнь* (Г. Епік); *Ця тіснота якось збуджувала людей. Вони перемовлялись, встрявали в розмову, ніби давно знайомі* (М. Томчаній); *Гомін маршу, як завжди, збуджує Маковея. Наче крізь величний радісний оркестр пролітає він, ротний соловейко. Йому хочеться співати* (О. Гончар); [Кіндрат Антонович:] *Заспокойся, доню! Щирою промовою ти збудила мене, збудила серце моє* (М. Кропивницький); // *кого.* Виклика́ти статевий потяг. *Оля, так її звати, мене дуже збуджує* (А. Дністровий); *Дарця почала пластично танцювати.., немилосердно збуджуючи усіх хлопців у залі* (Любко Дереш).

5. *тільки док., кого, що, з прийм.* до. Спонукати до якоїнебудь дії. *Його збудила до громадського життя революція* (В. Еллан-Блакитний); *Ураганний вогонь гармат збудив до бою гвинтівки й кулемети* (Ю. Яновський); *Нежданo в чорному потоці безнадії та безпросвітності зблиснув йому промінь, збудив до життя* (Ю. Мушкетик); * Образно. *Я зараз картину одну пригадав, що серце збудила до бою* (В. Сосюра).

6. *що, фізл.* Виклика́ти подразнення живої клітини чи тканини будь-якого організму. *Органічні кислоти в поєднанні з іншими речовинами надають продуктам звичного для нас смаку, беруть участь в обміні речовин в організмі людини (збуджують травні залози)* (з наук.-попул. літ.).

7. *що, фіз.* Виклика́ти перехід якої-небудь системи з основного стану до стану з більшою енергією. *Актуальним є питання про те, чи не може бути земна кліматична система звичайним підсилювачем коливань зовнішніх кліматоформувальних чинників, які збуджують її стан, — відомий фізичний ефект, який, наприклад, використовують у радіоелектронних засобах зв'язку* (з наук. літ.).

Розпа́лювати (збу́джувати) / розпали́ти (збуди́ти) при́страсті *див.* **розпа́лювати.**

ЗБУ́ДЖУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.*, **ЗБУДИ́ТИСЯ,** збуджу́ся, збу́дишся, *док.* 1. *перев. док.* Прокидатися від сну; пробуджуватися, будитися. *Зафиркали коні, й він тру-*

сонув плечима, збуджуючись: темрява вже не так вибирала очі й не налягала на плечі (Б. Харчук); *Як спить мила, не збудилась, — Нагадай їй, з ким любилась* (С. Руданський); *Як збудився* [Дарко] *і глянув на годинник, побачив, що вже була одинадцята година ранку* (О. Маковей).

2. *перев. док., перен.* Виходити зі стану спокою, застою. *Зрушились зими, збудились води, і задзвеніла земля од співу потоків* (М. Коцюбинський).

3. Виявлятися (про почуття, сили, думки і т. ін.); будитися (у 2 знач.). *У неї вже збуджувалося гаряче співчуття до цього, здавалося, дуже щирого, але ж якогось чудного, ну зовсім "безґрунтовного" хлопця* (Д. Бузько); *З далеких піль віяло запахом чорнозему. Корній чує той запах, і в ньому збуджуються спомини* (У. Самчук); *Полонить хлопця все та ж невідчіпна думка про втечу, знов збуджується в ньому нестримне душевне розбишацтво, що виносить його звідси в плавні та лимани, на простір* (О. Гончар); *З лісу так запахло листом дубовим жовтавим. І збудились спогади давні-давні, як уві сні* (А. Головко); *Збудились кипучі Нові його* [Дніпра] *сили, І стала яснішою горда краса* (С. Олійник); * Образно. — *Ви забуваєте, що я не хлопець уже, а мужчина. Стережіться, щоб не збудився колись дрімучий у мені "мужик"* (О. Кобилянська).

4. Переходити до стану нервового піднесення, підвищеної активності, неспокою; хвилюватися. *Він легко збуджувався і швидко доходив до несамовитості. Шаліючи, він не знав шляхів до згоди* (В. Домонтович); *Жержеля від льоту олівця і шереху сторінок збуджується ще більше, .. лице його — живе натхнення* (І. Волошин); *Та урядники з сіл повтікали Іще в лютім* [лютому]. *Збудився народ* (Т. Масенко); // Відчувати статевий потяг. *Стас скоса дивився на Ліду. Збуджувався все більше* (Люко Дашвар).

5. *фізл.* Переходити під впливом подразнення зі стану відносного спокою до стану активності (про живу клітину чи тканини будь-якого організму). *У шкірі гризунів механорецептори збуджуються при рухові шерсті* (з навч. літ.); *Дихання зберігається доти, доки клітини дихального центру, що посилають нервові імпульси до дихального м'яза, здатні збуджуватися* (з навч. літ.).

6. *фіз.* Переходити з основного стану до стану з більшою енергією (про яку-небудь систему). *Стабільність і рівномірність нагрівання залежать насамперед від того, як багато видів коливань збуджується в резонаторі* (з наук. літ.).

ЗБУ́ДЖУВАЧ, а, *ч.* Те саме, що **збу́дник.** *Політичні, геополітичні, економічні, соціальні й духовні процеси сучасної епохи є збуджувачами різних суспільних проблем, що вимагають передбачення і вирішення* (з наук.-попул. літ.); *Визначити вид збуджувача тієї чи іншої хвороби нерідко буває досить складно* (з газ.).

ЗБУДИ́ТИ *див.* **збу́джувати.**

ЗБУДИ́ТИСЯ *див.* **збу́джуватися.**

ЗБУ́ДЛИВИЙ, а, е. 1. Який має здатність легко збуджуватися (у 4, 5 знач.). *Про Кульбаку вона увечері запише до щоденника: "Збудливий, майже неможливо змусити його на уроці тихо сидіти. Реагує на все швидко, блискавично"* (О. Гончар); *Досліди провадились на собаці збудливого типу нервової системи* (з наук. літ.); *Хворі діти нерідко стають дратівливими, збудливими, запальними й метушливими, тому ставитися до них треба з розумінням, терпляче* (з навч. літ.).

2. Який збуджує (у 4 знач.). *Від тонких, майже дитячих пальців, затягнутих у шкіряні рукавички, повіяло збудливим запахом ніжних духів* (С. Добровольський); *Табір пахнув сирим листям, розмитою землею й чимось невиразно збудливим, точнісінько, як у перші дні після закінчення війни* (Е. Андієвська); — *Ми врешті вдвох послухаємо цю неймовірну, збудливу музику...* (Люко Дашвар).

3. *спец.* Який збуджує (у 6, 7 знач.). *Підвищений вміст збудливих амінокислот та недостатній — гальмівних є однією з патологічних ланок формування судомної готовності головного мозку* (із журн.).

ЗБУ́ДЛИВІСТЬ, вості, *ж.* Властивість за знач. **збу́дливий.** — *Неприємність трапилася невелика — такі собі буденні неполадки, на які можна й не зважати. Як ти все це поясниш? — спитав Віталій .. — Так, як і ти, — сказав лікар. — Психічними неполадками, надмірною збудливістю* (Валерій Шевчук); *На збудливість макіяжу впливають екстракти диких трав, які використовують для гриму й захисту шкіри* (з наук. літ.); *Не можна проводити інгаляції безпосередньо після їди, оскільки в цей час спостерігається підвищена збудливість слизової оболонки глотки* (із журн.).

ЗБУ́ДЛИВО. Присл. до **збу́дливий** 2. *Ці простори .. своїм повітрям, безперечно, збудливо впливають на психіку декотрих натур. Недарма ж у цих степах колись гуляла ота розхристана вольниця...* (О. Гончар); *Рідкісна гармонія подіяла на нього збудливо, до того ж жагуча чорнявка несподівано всміхнулася йому .. Пан Луцик теж спробував усміхнутись* (Ю. Винничук).

ЗБУ́ДНИЙ, а, е, *рідко.* Те саме, що **збу́дливий** 2. *Зайшовши в невеличку кімнату, повиту збудним духом жіночого мешкання, напахчену від ужитку пудри й одеколону, він мимоволі схвилювався* (В. Підмогильний); *До кімнати увірвався животворчий, відсвіжений грозою, збудний запах квітучих яблунь* (Я. Качура).

ЗБУ́ДНИК, а, *ч.* 1. *фізл.* Те, що викликає який-небудь процес, підвищення активності тканини, органа, організму. — *Стан загального важкого шоку, поранений не реагує ні на які збудники. Побоююсь внутрішнього крововиливу* (Ю. Яновський); *Білки, а також продукти їх перетравлення є ефективними збудниками секреції і мають сокогінний ефект* (з навч. літ.).

2. *перен.* Те, що викликає появу певних настроїв, почуттів, думок, стосунків і т. ін. *Його дратувало саме існування* [Надії], *сама її присутність. Ніби це вона була збудником нестриманого гніву проти Лебедя і нестихаючих їдких розмов про нього самого* (Яків Баш); — *Недисциплінована й зла дитина тому, що страждає .. В такого ось отрока швидше, ніж у дорослого, розгальмовуються небажані інстинкти та збудники* (О. Гончар); *Для його покоління, опаленого війною.., кіно було віддушиною, дивиною, міражем, збудником мрій і... стимулятором росту* (Г. Тарасюк).

3. *біол.* Мікроб, вірус, паразит, хімічна речовина і т. ін., що викликають хвороби людей, тварин і рослин. *Спеціальні клітини крові — фагоцити — захоплюють і перетравлюють збудників інфекційних захворювань* (з наук. літ.); *Проти збудника бешихи не виробляється імунітет* (з навч. літ.); *Спинити хворобу, вирвати з корінням, випекти вогнем збудники, що призвели до цієї хвороби!* (Іван Ле); *Встановити наявність хвороби — замало. Треба відшукати ще й її збудника* (М. Дашкієв).

ЗБУДО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **збудува́ти.** *Уласові дали невелику хатинку на задвірку, де були збудовані стайні* (І. Нечуй-Левицький); *Самою природою збудований грот був перетворений в примітивну капличку* (Н. Королева); *До збудованого швидкоруч у саду лазарету доносились звуки бою* (Д. Білий); *Солдат, що дожив до перемоги, має право знати, як збудований світ і чого йому бракує* (Л. Смілянський); *Самостійність мого пера не дає мені бути рядовим у літературі, писати в рамках чужої програми, покорятись чужим, у всякім разі не моєю думкою збудованим планам* (Леся Українка); *Уся наука, вся технологія збудована на ілюзорній ідеї, буцімто Всесвіт — це джерело невичерпної енергії* (О. Бердник); // **збудо́вано,** *безос. пред. Коли б піраміду Хеопса було збудовано з найвисокоякіснішої сталі, на тому місці нині хіба курився б рудуватий димок іржі. А каміння вистояло, дожило аж до наших днів і ще житиме й житиме* (М. Дашкієв).

Міцно (га́рно, си́льно *і т. ін.)* **зби́тий (збудо́ваний)** *див.* **зби́тий.**

ЗБУДУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **збудува́ти.** — *О, ви аристократи! .. Хоч би одне з вас подало помічну руку до дійсного збудування нового храму* (О. Кобилянська); *Дім збудований починає руйнуватися від хвилі його остаточного збудування* (П. Загребельний); *У договорі лізингу судна мають бути зазначені мета договору, назва й рік збудування судна, його клас, вантажопідйомність і т. ін.* (з навч. літ.).

ЗБУДУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *що.* Док. до **будува́ти.** *Один купець хороший дворик мав .. Він у дворі комору збудував* (Л. Глібов); *Все, що було в людині кращого за всю її історію, збудувало ці крила* [літака] (І. Багряний); *Зося вже давно збудувала в своїх думках план прийдешнього життя з Лемішковським* (І. Нечуй-Левицький); — *Тут тепер майже всі є зібрані: Омелян Порфирович, Люба, Андрій... Ти всіх затримуєш, Отто! Ми ж так ніколи нічого путнього не збудуємо!* (Ю. Андрухович); — *Ти хотіла збудувати радість на руїнах* (М. Івченко); *Щоб визначити точку перетину медіан трикутника, необхідно спочатку збудувати ці медіани* (з навч. літ.).

ЗБУДУВА́ТИСЯ, у́юся, у́єшся. Док. до **будува́тися** 1. [К р і с т а б е л ь:] *Ну, як таки вам жити у шатрі? Поки збудуєтесь, у нас сидіте* (Леся Українка); — *Давайте тоді комуною жити. Збудуємось хоч би й на оцих-о землях і заживем по-братськи...* (О. Гончар); *Мирон Данилович пиляв дошку, а син тримав скраю .. Надвечір збудувалася подобизна приладдя з фізики для вивчання в трудовій школі* (В. Барка); *Немов з води вродилися в нього маєтки та збудувалися палаци* (Ю. Мушкетик).

ЗБУЙ, збу́я, *ч., діал.* Розбійник, грабіжник. [К р а й н и к:] *Пропало сто дукатів! Повісьте сього збуя тут при них* (І. Франко); — *Леську, а ти... чи не з тими збуями учора до півночі пропадав, не з читальні часом оцю красну ґулю над бровою приніс?.. Подивись, подивись-но в люстерко...* (І. Нижник).

ЗБУНТО́ВАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **збунтува́ти** 1. *Усе для слави Бога... Життя тисяч поляків, збунтованих проти єзуїтства .. Життя Антоніо Массарі й Пилипа Дратви. Доля славного лікаря Альнпека* (Р. Іваничук).

2. *у знач. прикм.* Який збунтувався, бере участь у бунті, підняв бунт. *Для них я — вождь збунтованого хлопства. Для мене я — замучений народ* (Л. Костенко); * Образно. *Ні логіка, ні здоровий глузд не діяли на нього. Це був збунтований міщанин, власник* (О. Бердник); // *у знач. ім.* **збунто́ваний,** ного, *ч., перев. мн.* Той, хто збунтувався, бунтує. *Султанська сила була така велика, що втрати майже й не помічалися, відсталих довго не чекали, втомленим не давали перепочинку.., боягузів і збунтованих жорстоко й швидко карали* (П. Загребельний); // *перен.* Який перебуває в стані неспокою, розбурханості і т. ін. *Отож тіло витримало, та не витримав збунтований дух... Я не залив черв'яка, що точив мене безупинно* (М. Коцюбинський); *Збунтована кров на мить затьмарила йому розум* (Я. Гримайло); *Завжди в достатку мав* [Агапіт] *золота й коштовностей для цього збунтованого, божевільного світу, де все можна купити* (П. Загребельний).

3. *у знач. прикм., перен.* Бурхливий, неспокійний (про явища природи). *Такої грози мені ще не доводилось бачити. Здавалось, з неба прорвався на землю збунтований океан* (Б. Антоненко-Давидович); *Течуть в лісах Карелії річки, .. збунтовані, падучі, гримучкі* (І. Гончаренко); *З шумом злива увіходила в свою пору .. Правила жива вода, погоничами якої були зблиски блискавок, розкати громів та пориви збунтованого вітру* (Г. Колісник).

ЗБУНТУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *док.* 1. Почати бунтувати (у 1 знач.). *Імператор мав рацію: легіонера не можна лишати без діла. Розледачіє на дармовому хлібі, а то й збунтує* (Д. Міщенко).

2. *кого, що.* Док. до **бунтува́ти** 2, 3. *Збунтувала* [Параска] *проти мене ввесь мій рід* (І. Нечуй-Левицький); *Жоден містянин навіть не задумувався над тим, хто розбурхав, збунтував народ* (Р. Іваничук); *Все буває інакше, ніж собі чоловік уявить .. Любиться так часто якийсь "фантом", не подібний навіть до живої тої істоти, що збунтувала нашу душу до глибини* (О. Кобилянська).

ЗБУНТУВА́ТИСЯ, у́юся, у́єшся. Док. до **бунтува́тися.** [Р я б и н а:] *Рахмілю! Радь, що робити! Люди збунтувалися зовсім і вернули додому* (І. Франко); *Післали* [послали] *до князя свого Ізяслава, аби дав їм коней і зброї, підуть на половців. Але Ізяслав не згодився: мабуть, боявся, що люде* [люди] *збунтуються на нього* (М. Грушевський); — *Нема дурних, — відразу збунтувалася Мариня, — хай іде хтось сміливіший, бо я більше до Кремера не піду!* (Ірина Вільде); * Образно. *Раптом його* [Максима] *душа стала цапки. Збунтувалась. Стала руба .. велетенська його душа: — Жити!* (І. Багряний); *Мабуть, після такого обіду обов'язково збунтується печінка й пожене його в Трускавець* (М. Руденко).

ЗБУ́РЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **збу́рити.** *Синіла, відбиваючи в своїй глибині ніжні, білі, пухнасті хмарки, повновода, широка, збурена повіддю річка* (В. Козаченко); *Попливла перед очима Мирона панорама Дніпра, збуреного негодою* (Г. Тарасюк); *Збурена, зелектризована власними похвалками юрма невгавала* (М. Коцюбинський); *Султан, хоч збурений був до самого дна, переміг себе. Встав, засоромлений, і пішов сповнити обов'язок молитви* (О. Назарук); *Він, неспокійний, весь збурений суперечливими почуттями, подався на лікарський виклик* (Ю. Збанацький); // **збу́рено,** *безос. пред. Все в цьому величезному, напівтемному .. горищі припало товстим шаром пилу, а тут його збурено в кількох місцях .. Он тягнеться ланцюжок слідів — то птаство* (М. Дашкієв); — *Нервову систему збурено до нестями. Я в паніці!* (Олекса Ізарський).

2. *у знач. прикм.* Який збурився (у 1 знач.), перебуває в неспокійному стані. *Керуйте ж нас* [нами] *ви, провідничі зорі, Між хижих хвиль на збуреному морі До пристані, де запанує знов І воленька, й братерство, і любов!..* (Л. Старицька-Черняхівська); *Широкий лан лежав, мов хвилясте, збурене море* (І. Цюпа); *До Мирного підійшов Короленко .. Разом пішли вулицею, запрудженою збуреними людьми* (І. Пільгук); // Надзвичайно схвильований; дуже роздратований. *Текля, збурена, бліда, мовчки слухала, як наволікали на неї поговір, ображали, насміхалися* (К. Гордієнко); *Всі почуття її, збурені, незрозумілі, переплутані, вилились в тому вигуку: — Сергій... Петрович!* (В. Собко); // *перен.* Який виражає збурення (перев. про слова, мову). *Боже, яка лавина збурених слів клекотала в мені, каміння тріскалось у мені, вибухало* (Р. Федорів).

ЗБУ́РЕННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **збу́рити** і стан за знач. **збу́ритися.** *Не було сумніву, всі молодці, вислані для збурення боярського дому, погибли* [загинули] *в нерівній боротьбі* (І. Франко); *Серед запорожців теж пройшло збурення, одні вимагали йти з гетьманцями, інші — лишитися в Ладижині* (Ю. Мушкетик); *Вона почувала себе стомленою й розбитою після довгої труської дороги, зблідла на виду, а очі виявляли велику втому і збурення душі несподіваними подіями тих днів* (І. Нечуй-Левицький); *Він .. аж побагровів від внутрішнього збурення* (О. Гончар).

2. *фіз.* Різке порушення відносно спокійного стану в будь-якому середовищі. *У холодній плазмі перетинання електронних траєкторій відбувається за різних амплітуд початкового збурення* (з наук. літ.); *Збурення в іоносфері Землі.*

3. *астр.* Відхилення руху небесного тіла від своєї траєкторії під дією притягання іншого небесного тіла. *Внаслідок збурень планети рухаються то швидше, то повільніше* (з навч. літ.); — *Мабуть, сила тяжіння комети якось вплине і на рух Венери і Землі, відбудуться якісь збурення* (В. Владко).

ЗБУ́РЕНО. Присл. до **збу́рений** 2. *Ліля збурено засміялась. Іван Семенович поглянув на неї здаля гнівно й ображено* (М. Івченко); *Море під сильним вітром шуміло збурено й чорно* (І. Микитенко); — *В'їлися ж* [інтервенти], — *загув збурено натовп. — Ти їх у двері, а вони в вікно* (О. Гончар).

ЗБУ́РИТИ *див.* **збу́рювати.**

ЗБУ́РИТИСЯ *див.* **збу́рюватися.**

ЗБУ́РКАТИ, аю, аєш, *док., кого, діал.* Розбурхати. *Ніч. Лягли спочити в землянці із одним взводом. Не дали — збуркали і в темряву, в болото послали кудись в село за ножицями* (С. Васильченко); * Образно. *Се правда, я сей хлопський бунт підняв, Щоб люд сей вирвать з вашої неволі, Щоб збуркати його з важкого сну* (І. Франко).

ЗБУРУ́НЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **збуру́нити.** *За хвилину з протилежного берега на дзот полетіли снаряди і міни, але десант вже захлинався в збурунeній кулями воді* (Ю. Збанацький); *Кімната хиталася, стіни наїжджали на нього, і раптом здалося, ніби він бреде через каламутну, збурунену дощем Красну, тримаючи одною рукою за кошіль, а другою за віжки* (Микола Чернявський).

2. *у знач. прикм.* Який збурунився. *Він полюбляв дивитися на збурунене море* (із журн.) *Світе мій гучний, мільйоннокий, Пристрасний, збурунений, німий, Ніжний, і ласкавий, і жорстокий, Дай мені свій простір і неспокій, Сонцем душу жадібну налий!* (В. Симоненко).

ЗБУРУ́НИТИ, ню, ниш, *що.* 1. Док. до **буру́нити** 1. *Вітер збурунив воду в річці* (із журн.); * Образно. *Плуг золотий і золотий ярем впадуть із неба — обпечуть долоні, і борознами рідний чорнозем збуруню я суденцем плоскодонним* (П. Мовчан).

2. *перен.* Порушивши спокій, рівновагу і т. ін. у когось, збудити, викликати які-небудь почуття. *Маша. Де ж її тепер шукати? .. З'явилася, щоб збурунити його душу, сколихнути життя і знов залишити його* (О. Гончар); *Його пропозиція теж прозвучала якимось наказом, викликом, що збурунив у грудях Сидорчука терпку хвилю жалю до самого себе* (Ю. Бедзик).

ЗБУРУ́НИТИСЯ, ниться, *док.* 1. Док. до **буру́нитися.** *Вода в ополонці збурунилась і хлюпнула аж на сніг. Із шуги виринула чорна пащека й потягла качку на дно Почайни* (І. Білик).

2. *перен.* Збудитися, з'явитися (про стан нервового піднесення, підвищеної активності, неспокою). *Вшановують* [ювіляра], *як живого. Збурунився весь цей край — край майстрів-хліборобів, людей щирих, привітних, трударів невсипущих, тих, що в полі — від зорі й до зорі...* (О. Гончар); *Смагляво-лискучі постаті збіглися докупи, велетенське юрмисько затупцювало на місці, завирувало, збурунилося* (Ю. Бедзик).

ЗБУ́РЮВАЛЬНИЙ, а, е. Стос. до збурювання. *Структурованість будь-якої біотичної системи є передумовою її стабільного існування і здатності протистояти збурювальним чинникам* (з наук. літ.); *Унаслідок дії збурювальних сил виникають три типи залежності збурень елементів орбіт планет від часу: періодичні, вікові та змішані* (з навч. літ.); *Збори уважно слухали збурювальний виступ доповідача* (з газ.).

ЗБУ́РЮВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **збу́рювати.** *Халіф, збурюваний чутками і намовляннями проти християн, одноосібно зламав негласну угоду про релігійне перемир'я* (з наук.-попул. літ.); *Очікування плідної конструктивної роботи на засадах коаліційності й консенсусу з'явилося в суспільстві зі створенням парламентської більшості у Верховній Раді, довгі роки збурюваній політичними опонентами* (з газ.).

ЗБУ́РЮВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **збу́рювати** 1, 2 і стан за знач. **збу́рюватися.** *Перехід на вищий "щабель" тієї чи іншої системи в соціумі й природі зумовлює її стійкість до зовнішніх збурювань та умов розвитку* (з наук.-попул. літ.); *Серед присутніх на зібранні були й такі, хто не підтримує методи збурювання людей* (з газ.).

ЗБУ́РЮВАТИ, юю, юєш, *недок.,* **ЗБУ́РИТИ,** рю, риш, *док.* 1. *що.* Надавати бурхливого руху, робити що-небудь дуже неспокійним. *Перегукувались пароплави на Дніпрі, шльопали важко колесами коло самої пристані, збурювали гвинтами воду* (І. Цюпа); *Всі спостерігали за казковим видовищем: поверхню прозорої води збурювали якісь глибинні джерела* (О. Бердник); *Коли первинне рентгенівське проміння падає на атомну мережу, воно збурює електрони атомів, і вони самі стають джерелом вторинного проміння* (з наук.-попул. літ.); // Порушувати що-небудь (спокій, певний порядок, нормальний хід чогось і т. ін.). — *Я в'їхала б в Чигирин пишно, як польські королеви в'їжджають в Варшаву, бо хіба ж я тоді не була б королева на Україні або трохи не королева?* — *говорила Олеся, розпускаючи свої*

сміливі мрії, котрі збурювали її честолюбну натуру (Леся Українка); *У голові Петру блискавично проноситься думка, яка збурює його кров і засвічує очі гострим блиском* (М. Чабанівський); *Як же сягнути істини, як же зруйнувати або подолати стіну Деміурга, коли він так легко збурює нашу сутність химерами втомленої свідомості?!* (О. Бердник); *Прийшов від інспектора довго очікуваний папір, прийшов і — замість заспокоїти — збурив, сколотив її спокій* (М. Коцюбинський); *А що, якби так котрогось вечора вдерлася* [Сташка] *до "малої"* [кімнати] *і з сміхом збурила фігури на шахівниці?* (Ирина Вільде); *Вчора професор допоміг йому знайти початок нитки в заплутаному клубку планів, учора ж його дочка все те перемішала, збурила* (Р. Іваничук); // *кого.* Роздратовувати, робити сердитим кого-небудь. *— Чому в тебе таке зле обличчя? — зненацька озвалася Катя, повернувшись до Ліни. — Ти гарна, і серце в тебе добре, а сама себе збурюєш! Що я тобі вчинила, що ти на мене гніваєшся?* (О. Бердник); *Глузлива посмішка, що все ще не сходила з вуст Федори Михайлівни, нарешті збурила Бараха: — Чого ти хочеш, може, краще нехай нас повісять?* (П. Панч).

2. *кого, що.* Підбивати, підбурювати до бунту; бунтувати когось, щось. *Павла в економії потовкли, пом'яли, поламали, то він тепер скрізь проти панів людей збурює* (К. Гордієнко); [2-й с е н а т о р:] *Це благородний чоловік. Півсвіту Покрито славою його! Потрібно Розглянути його вину останню В суді. Авфідію, спинись! Не збурюй Народу!* (Д. Павличко, пер. з тв. В. Шекспіра); // Підбурювати до соціального протесту. *Скрізь уже пішов про нього поголос, ніби він навмисне збурює серед людей суперечку і свари, щоб стражі хапали людей і правили з них викуп* (Ю. Логвин); *Він давав Іванові читати Шевченкові твори, але він знав, що саме давати. Той, інший Шевченко, що збурив усю Росію, .. мусить сидіти під сімома замками* (П. Колесник).

3. *що.* Збуджувати, викликати які-небудь почуття. *Незборниму силу чаїв у собі він, таке він збурював зворушення в душі, цей український незайманий степ* (О. Ільченко); *Тільки любов людська збурює чистим вогнем серце до дна, проростає добрим колоссям у найглибших надрах душі* (М. Маліновська); *За все життя так і не зазнав справжнього великого кохання. Отого, що збурює до дна, застилає світ, змушує чинити нелогічно, нестримно, ламає всі перепони, а часом і власне життя* (Ю. Мушкетик); *Вихор думок і почуттів, які збурив у дівчини вірш, довго не влягався* (В. Козаченко).

4. *що, діал.* Руйнувати. *Зломила буря лютою рукою малий пуп'ях* [пуп'янок], *закутаний ще в сні, пташині гнізда збурила дрібні, смерть, знищення лишила за собою...* (Уляна Кравченко); *— А що коли ворог вдереться в край і знищить його, сплюндрує, попалить села, збурить міста?* (В. Гжицький).

5. *що, астр.* Викликáти відхилення руху небесного тіла від своєї траєкторії. *Коли маси планет Юпітера й Сатурна зросли до двох-трьох мас Землі, вони своїм притяганням збурювали рух інших планетозималей, надаючи їм великі швидкості, достатні для вильоту за межі Сонячної системи* (з навч. літ.).

ЗБЎРЮВАТИСЯ, ююся, юєшся, *недок.*, **ЗБЎРИТИСЯ,** рюся, ришся, *док.* 1. *тільки 3 ос.* Починати бурхливо рухатися, ставати дуже неспокійним. *Поверхня сталі дихає, потім збурюється, і метал закипає так само, як закипає вода, — бурхливо, піняво, ключем* (В. Собко); *Вода збурилась навколо Бурового і хлюпнула через вінця* (О. Кундзич); *Плеснула, збурилася хвиля на ставу, але вона була безсила й немічна, щоб вдарити об греблю, — шумувала* (Б. Харчук); *Запорозька, як і Донська, вольниця — то морська стихія, яка може збуритися в одну мить* (Ю. Мушкетик); // Виходити зі стану спокою, хвилюватися, непокоїтися. *Час від часу щось нагло збурювалося в його* [Григорія] *єстві, кричало криком і виливалося не філософським логосом, а сатиричними, земними образами в одежі притч або байок* (Василь Шевчук); *— А коли б збурилися коні та розтаскали воза, про це ти не думаєш?* (У. Самчук); *В хлопця скипіла і збурилась кров, От яка вірна дівоча любов!* (Л. Первомайський); // Виражати роздратованість, ставати сердитим. *Красиве обличчя Жанни зробилось непривітним. Надулися губи, між бровами лягла важка зморшка, зеленаві очі збурились, стали колючими* (Д. Бедзик).

2. Піднімати бунт, бунтуватися. *На фронті солдати теж збурилися проти царя, щоб народ сам правив* (П. Панч).

3. *тільки 3 ос.* Збуджуватися, з'являтися (про думки, почуття і т. ін.). *У Марині збурилися спогади про ті страшні дні* (Микита Чернявський); *І враз Олегові збурилось щось в душі. Хотілося гукнути, збудити оцю застояну, мов холодець, тишу, розметати її* (Ю. Мушкетик); * Образно. *За мурованими парканами двірця гомонів Корсунь.., і в Доброчиновій душі збурювалась хвиля, ладна поглинути город і городян* (І. Білик).

4. *тільки недок.* Пас. до **збýрювати.** *Ритм повісті "Великий шум" І. Франка відповідає зовні повільному плину життя панщизняного села, який вже збурюється конфліктами нового правопорядку* (з наук. літ.); *1859 р. французький астроном Урбен Левер'є вважав, що рух Меркурія навколо Сонця збурюється невідомою планетою, яку він назвав Вулканом* (з навч. літ.).

ЗБУРЯКОВІ́ТИ, ію, ієш, *розм.* Док. до **буряковíти.** *— Та що це тут? — скрикнув становий, збуряковівши. — Де староста?* (Б. Грінченко); *Запорожці засміялися, а Черняченко, бачачи, що легко дався на підмову, збуряковів* (Ю. Мушкетик); *Багаття .. розливало червоне світло, заповнюючи небо, подвір'я й будинок. Навіть чорна сукня пані збуряковіла, а ще червоніше стало її натхненне розпашіле обличчя* (Валерій Шевчук).

ЗБУР'ЯНІ́ТИ, іє. Док. до **бур'яніти.** *Дивні дощі стривожили Теклю .. Збур'яніла картопля, вигнала билля, аби хоч пов'язалася* (К. Гордієнко); *Порушення ґрунтових умов, сприятливих для зростання газонних трав, може призвести до того, що газон збур'яніє* (з навч. літ.); *Поля збур'яніли, заросли травою* (з газ.).

ЗБУТ, у, *ч.* Продаж, реалізація готової продукції або сировини. *У науковій праці запропоновано рекомендації маркетинговій галузі щодо стимулювання збуту товарів і послуг* (з наук. літ.); *Налагодивши виробництво біопалива та біоетанолу, можна розв'язати одразу дві глобальні проблеми: збуту сільськогосподарської продукції та дорожнечі пального* (із журн.); *Віктор ніколи не думав про друк своїх праць, про збут їх, про читача* (Олекса Ізарський).

Ри́нок збу́ту *див.* **ри́нок.**

ЗБЎТИ *див.* **збува́ти.**

ЗБЎТИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **збу́ти** 1, 2. *З кожної вдало збутої партії він мав пристойний процент* (А. Михайлен-

ко); *Приватне акціонерне товариство отримує чималі гроші за збутий мармур* (з газ.); *Я в славі був,.і я уже розбитий. Достойно жив, тепер напівживу .. Забутий, збутий в ліси, в це лігво кам'яне* (Л. Костенко).

ЗБУ́ТИСЯ[1] *див.* **збува́тися**[1].

ЗБУ́ТИСЯ[2] *див.* **збува́тися**[2].

ЗБУТОВИ́Й, á, é. Стос. до збуту. *Розробляння збутової політики передбачає визначення оптимальних напрямів та засобів, необхідних для забезпечення найбільшої ефективності процесів реалізації товару* (з наук. літ.); *В умовах соціально-економічної трансформації і переходу до ринкових відносин дедалі більшої актуальності набуває вдосконалення збутової діяльності на ринку товарів та послуг* (із журн.); *Ми маємо створювати ефективні збутові та сервісні мережі, постійні точки комерційної присутності для надання послуг зарубіжним споживачам, розвивати виробничу кооперацію* (з газ.).

ЗБУ́ТОК, тку, *ч., діал.* 1. Те саме, що **збут.** *Зелені та білі ренети .. можуть довго лежати, гарно пахнуть і мають добрий збуток* (У. Самчук); * У порівн. *З землею прощається сонце. В останні хвилини воно висить над обрієм, мов для збутку* (Р. Андріяшик).

2. Те саме, що **збитки.** — *Слів, які приносять збуток вірі і владі, не треба знати і не треба говорити* (Р. Іваничук).

ЗБУТТЯ́, я́, *с.* Дія за знач. **збу́ти** 1. *До злочинів, передбачених чинним законодавством України, належать, зокрема, підроблення документів, штампів і печаток, збуття їх та використання* (з наук.-попул. літ.).

ЗБУЧА́ВІЛИЙ, а, е, *розм.* Дієпр. акт. до **збуча́віти.** *Він ще й устиг втягнути ніздрями прохолодний запах осіннього листя, вологої землі, збучавілої від дощів кори дерев* (П. Загребельний); *Ілько встав рано, пішов порати худобу, я підхопився також, насилу понатягував збучавілі за ніч чоботи й подався за ним* (Ю. Мушкетик); *Темрява сповнювалась шарудінням шинелей, чваканням чобіт в прибережному збучавілому багні* (Л. Первомайський); *Здригалися плечі згорбатілої постаті в сквері, рипнула збучавіла шкіряна куртка* (Є. Пашковський).

ЗБУЧА́ВІТИ, іє, *док., розм.* Затвердіти, зашкарубнути. *Кажуть там лікують від... Язик не повертається назвати ту страшну недугу, аж збучавів* (Г. Усач); * Образно. *Старі кості не ворушаться, і серце збучавіло* (Сл. Б. Грінченка); // Загуснути, стужавіти. *Болото на морозі збучавіло.*

ЗБУШУВА́ТИ, у́є, *док., рідко.* Те саме, що **забушува́ти.** *Щораз, як небо запала́, Постеляться тумани, Шугне блискавиці стріла, Збушують океани* (П. Грабовський).

ЗБЮРОКРАТІ́ЛИЙ, а, е. 1. Дієпр. акт. до **збюрократі́ти.** *У рік парламентських виборів відома шведська письменниця Астрід Ліндгрен у стокгольмській газеті опублікувала відкритий лист, де у формі казки для дорослих розповіла про шведську соціал-демократичну партію, збюрократілу протягом більш як сорока років керування країною* (з наук.-попул. літ.).

2. *у знач. прикм.* Який зазнав впливу бюрократії (у 2 знач.), змінився під дією бюрократизації. *Збюрократілий прошарок партійного апарату в умовах монополії на владу концентрує в своїх руках усі ресурси державної влади* (з навч. літ.); // *перен.* Який відбиває ознаки бюрократизму; формальний (у 2 знач.). *Звіт посадовця не повинен перетворюватися на збюрократілий набір цифр, передвиборчих гасел та захмарних обіцянок* (з газ.).

ЗБЮРОКРАТІ́ТИ, íю, íєш, *док.* Стати бюрократом. *Митець, щоб не збюрократіти в коридорах влади, подав у відставку* (з газ.); // Набути ознак бюрократизму. *За останні півстоліття профспілки збюрократіли і в багатьох країнах світу зайняли відокремлену від робітників позицію* (з наук.-попул. літ.).

ЗВА́БА, и, *ж.* 1. Те, що приваблює, манить, спокушає; спокуса. *Не віддали мене, ти, часе літ кипучих, Від зваб життя, від чар мети* (П. Усенко); *Хіба ж Тоня .. сіла б із ним в каючок, якби і її не штовхало оте чортеня зваби, спокуси, жадання торкнутися чогось забороненого, звідати незвіданого?* (О. Гончар); *Я знав: будь-яке хотіння, прагнення — це зваба, вони — супроти Бога* (Ю. Мушкетик); *А з поля йшла, струнка і тонковида, ще не свідома чарівничих зваб, богиня квітів, юная Хлорида, у жовтому віночку із кульбаб...* (Л. Костенко).

2. Принадність, чарівність. *Чарівний світ з голубим небом весни і неосяжністю далеких просторів, серед яких волею молодості Орися повинна була летіти, як голубка до сонця, втратив для неї звабу і був звичайним, непомітним, буденним* (Григорій Тютюнник); *Кажуть, носа ти вкрав у баби, Губи й ноги забрав мої, Взяв у матері синю звабу І в очах своїх затаїв* (В. Симоненко); *Скажімо, ви в юності .. вперше пізнали зачаровуючу звабу неба, полюбили сузір'я з таємничим загадковим жіночим іменем — Кассіопея* (А. Михайленко).

ЗВА́БИТИ *див.* **зва́блювати.**

ЗВА́БИТИСЯ *див.* **зва́блюватися.**

ЗВА́БЛЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **зва́бити.** *Владко розігнався, щоб бігти до гостинця, але тут уже стояли люди, зваблені криком* (І. Франко); *Врешті Алі, зваблений вогнями в селі, намовив грека зайти в кав'ярню* (М. Коцюбинський); *Зваблений тим чаром весняним, веселий серцем, поглядом сумним замість гілок побачив я сучки і списся* [списи] *очерету вздовж ріки* (П. Мовчан); *Вони збиралися щодня в кафе "Ореанда", зваблені широким небаченим вікном, то важило не саме вікно.., а просто гілочка невідомого дерева, яке росло перед кафе* (П. Загребельний); *"Так, я була зваблена, — відповідала вона на свої докори сумління, — я слабка жінка, але принаймні я не попалась на принаду зовнішніх якостей, мов яка-небудь лялька"* (Д. Паламарчук, пер. з тв. Стендаля); *Сучасне покоління зваблене комп'ютером, віртуальним світом, глобалізацією* (з газ.).

ЗВА́БЛЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **зва́бити.** — *Зникнуть зайві забаганки і зваблення, і ви пізнаєте справдешню свободу* (Валерій Шевчук); *Зрештою, мистецтво зваблення — це ж його спеціальність; він тільки й думає про це протягом п'ятнадцяти років, бо тепер йому вже тридцять* (Д. Паламарчук, пер. з тв. Стендаля).

ЗВАБЛИ́ВИЙ, а, е. 1. Який приваблює, манить. *Довго бореться з хвилями плавець, а маяк так само рівно світить і не наближається. І самітному плавцеві здається, що доплисти до зваблиого вогника він не зможе ніколи* (М. Трублаїні); *Пропозиція була зваблива* (О. Гуреїв); *Ох, той зваб ливий .. запах борщику!.. Хоч би хоч його пахощами полоскотало ніздрі* (Ю. Збанацький); *З юнацькою жадобою накинувся Багіров на життя, що відкрилося своєю зваблиою неосяжністю перед ним* (О. Гончар).

2. Який зваблює (у 3 знач); збудливий (у 2 знач.). *Вмить передо мною промайнули щасливі дні нашого з моєю маленькою дружиною раювання: ліс, річка, моріжок і нас двоє, пустотливих, зваблимих* (Олесь Досвітній); *Григорій глянув пильно дівчатам в обличчя. Вони зраділи, закивали до нього привітно, силкуючись бути зваблимими, гарними, безжурними і на все готовими...* (І. Багряний); *Була вона то відверта, різка й груба, то незбагненна, обережна й хитра .. Тепер Наталя стала зваблимою жінкою* (Олекса Ізарський).

3. Принадний, чарівний. *Їй хотілося мати всі ці красиві, зваблиі речі, жити серед них, промовляти до них, як до живих* (С. Добровольський); *Ринулось воно* [море] *на південь від гір, таке величне і загадкове, таке мінливе і звабливе, що від нього не можна цілими годинами відірвати очей* (І. Цюпа).

ЗВАБЛИ́ВІСТЬ, вості, *ж.* Властивість за знач. **зваблúвий.** *Бабур пізнав брехливу зваблимість влади, марноту і суєту життя вінценосця* (із журн.); *Настирлива уява малювала зустріч двох жінок. Кожна неповторна у своїй зваблимості. То з'являються, то щезають, як марево, їхні постаті* (І. Пільгук); *О, покажи красуню щонайкращу, — Дивившись на красу її, збагну: Зваблимість милої найвища в світі* (І. Стешенко, пер. з тв. В. Шекспіра).

ЗВАБЛИ́ВО. Присл. до **зваблúвий.** *Грає музика і своїми звуками зваблимо впливає на чоловіків у випрасуваних убраннях, пахучих паній у намисті...* (Олесь Досвітній); *Вони* [огірки] *ще зовсім ніжні, солодкуваті, зваблимо хрумтять на зубах...* (Є. Гуцало); *Прозора й синя вода зваблимо грала далеко внизу* (І. Білик); *Тетяна кивнула головою, посміхнулась, її відкриті темні очі блиснули зваблимо і виклично* (С. Добровольський); * Образно. *Сонце — шалений і дикий огнепад, заливає лани, мужиків, птахів; земля, мов спрагла коханка, зваблимо розпускає свої принади* (У. Самчук).

ЗВА́БЛЮВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **зва́блювати** 3. — *Тільки й мріяла* [вчителька] *про чужі дитячі голівки і правду на землі. Це була із тих, яка й у вогонь би стала, а не пішла на зваблювання* (М. Стельмах); *Ліля, що випередила свою найкращу подругу і швидше за неї вмостилася поруч з .. фотографом, тепер напружено думала, як би почати його зваблювання* (Ю. Андрухович).

ЗВА́БЛЮВАТИ, юю, юєш, *недок.*, **ЗВА́БИТИ,** блю, биш; *мн.* зва́блять; *док.* 1. *кого, що.* Привертаючи увагу, викликаючи цікавість, притягати; вабити. *Вони* [скоморохи] *мандрували від міста до міста, особливо по ярмарках, і своїми жартами, іноді до крайності грубими і цинічними, зваблювали довкола себе великі юрбища цікавого народу* (І. Франко); *Чим її могла звабити ця школа, яка, здається, мала б лише відлякувати таких, як Марися?* (О. Гончар).

2. *кого, також з інфін.* Виклика́ти у кого-небудь бажання щось робити, мати що-небудь; відривати від чого-небудь, спокушаючи чимось. *Одначе це якась інша музика... Хихотлива, гріховна, вона зваблює дівчат та хлопців, я відчуваю це, зваблює й мене, і я почуваю, що таки зваблююся, що моє тіло наливається гріховним, поганським жаром, і серджуся* (Ю. Мушкетик); *Метушня дрібного снігу заворожує* [Дмитра] *і зваблює шукати якийсь додатковий вимір у сірому просторі знайомих вулиць* (Є. Кононенко); *Твоє царство не з сеї землі, Не мирська твоя слава! Але горе, як звабить тебе Світовая забава* (І. Франко); *Від писання його не можна було звабити ні грою в розбійників, ні свіжим випуском Ната Пінкертона, ні новою програмою в кіно* (Ю. Смолич); // *кого.* Виклика́ти у когось бажання іти, їхати куди-небудь і т. ін.; заманювати. — *Ні в яку Татарщину ви мене не звабите* (З. Тулуб); *"Професор" вже був навіть там, де вони оце їдуть, і ще й занадто далі, — аж на Чукотці, біля самісінької Аляски, над Берінговою протокою. Це він звабив і своїх колег та й розважав їх тепер веселими розмовами про смішні пригоди та різні дивацькі речі* (І. Багряний).

3. *кого.* Виклика́ти інтерес, приваблювати, привертати до себе. *Ти гніватись не мусиш, бо ти ж мене сама причарувала і звабила, як соловейко співом. Я не своєю силою прийшов* (Леся Українка); *Спинявсь перед стовпами, читав афіші і старався вгадати, чим звабити може Фіфі, яка з себе Сесіль і котра з них краща* (М. Коцюбинський); // Навмисне, з певним наміром виклика́ти почуття кохання до себе; спокушати. *Піти уторованим шляхом і добиватися приязні, залицятися, зваблювати, задурювати він не смів і не міг* (І. Багряний); *Правду кажучи, Філіп не збирався зваблювати Нору, це сталося ненароком* (О. Авраменко, В. Авраменко); — *Я тебе взяла до терема, вірила, ключницею своєю зробила, а ти так віддячила, звабила княжича...* (С. Скляренко).

ЗВА́БЛЮВАТИСЯ, ююся, юєшся, *недок.*, **ЗВА́БИТИСЯ,** блюся, бишся; *мн.* зва́бляться; *док.* 1. *чим, на що.* Звертаючи увагу на когось, щось, надмірно цікавитися, захоплюватися, перейматися ким-, чим-небудь; вабитися. *Ви не повинні зваблюватися своїми минулими успіхами, не варто жити вчорашнім днем* (з газ.); *Мене довгий час непокоїла думка: як могла раціональна дівчина, хай навіть з нахилами до романтизму, звабитися на дешеві декорації — біла дорога, ніч, пристрасна мова Івана* (В. Дрозд).

2. *на що, з інфін. і без дод.* Спокушаючись чимсь, піддаватися бажанню робити, отримувати і т. ін. що-небудь. *У Греції шматки давнього мармуру під ногами створюють спокусу захопити сувенір на пам'ять, однак не слід зваблюватися: тільки-но ви з'явитеся з цим скарбом на митниці, на вас очікуватимуть великі неприємності* (із журн.); *В докір Данилові і його зносинам з Папою оповідали про його батька Романа, що йому теж Папа давав корону й обіцяв поміч "меча святого Петра", але Роман на те не звабився: він показав свій меч папському послові й сказав, що поки має власний, чужого меча не потребує* (М. Грушевський).

3. *тільки недок.* Пас. до **зва́блювати.** *Тільки щедрістю зваблюється жіноче серце* (із журн.); *Коли дух слабкий, то душа зваблюється принадами* (з газ.).

ЗВА́БНИЙ, а, е. Те саме, що **зваблúвий.** *Ключниця Ярина довго дивилась на ці звабні вогні* (С. Скляренко); *Після темного і вогкого тунелю парк, що розкинувся біля мосту, здавався звабним і привітним* (І. Цюпа); *Стас дивився на Ліду і думав, що, мабуть, треба було піти від неї, щоб побачити її такою... природною і звабною* (Люко Дашвар); *Він був велетом серед них. А ще недаремно носив найменння Ясноликий: мав справді ясний і до лиха звабний вид* (Д. Міщенко); *Мовчки поглядала* [Ївга] *на Зінька, блискаючи на його* [нього] *своїми смілими звабними очима* (Б. Грінченко).

ЗВА́БНИК, а, *ч.* Той, хто навмисне, з певним наміром викликає почуття кохання до себе; спокусник. *Поміж молоддю пішла поголоска, що той звабник, очевидно, ради чергової легкої розваги настирливо в'ється біля Насті* (І. Нижник); *Роль звабника так його гнітила, що .. на кілька днів*

зачинився б [Жульєн] *у себе в кімнаті, щоб не бачити цих жінок* (Д. Паламарчук, пер. з тв. Стендаля).

ЗВА́БНИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **зва́бник.** *У народних піснях образ вдови трапляється досить часто: то це бездушна чарівниця, яка розпоряджається чужими долями ("Ой уночі із півночі ще кури не піли", "Прийшов Яким до вдівоньки"), то жартівлива красуня, звабниця ("Удовицю я любив")* (з наук. літ.); *Відома у світі актриса кіно — звабниця на екрані і скромниця у житті. В неї були закохані найпривабливіші чоловіки світу, режисери називали її музою* (із журн.).

ЗВА́БНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **зва́бний.** *Ти щиро дивувався тому товстому астматичному кінововкові, який не розгубив жар життя, серед осінньої мокви ганявся за своїм "оте" до впаду .. Може, і вся звабність, що воно .. безкінечно втікає і, не давшись, полишає тобі лиш неспокій, розпалює нову жагу?..* (О. Гончар); *У любові до рідної природи, у вмінні зрозуміти та розкрити її криється звабність і незабутній аромат "Мисливських усмішок" Остапа Вишні* (з навч. літ.); *Пропоновані модельєрами сукні обов'язково відкриті, вони підкреслюють округлість і звабність жіночих плечей* (із журн.).

ЗВА́БНО. Присл. до **зва́бний.** *Ген-ген звабно синіють на луках озера, закликають до себе Маковея* (О. Гончар); *Пані Роксолана почала якнайвигідніше вмощуватись на тремтячих руках Михайлика, лукаво й звабно блимаючи на нього знизу* (О. Ільченко); *Був би я твоя сорочка, злотом вишита, єдвабна, обвивав би стан дівочий, обіймав би шию звабно* (І. Калинець); *Він виглядав молодо й звабно* (М. Руденко).

ЗВА́ГА, и, *ж., заст.* Те саме, що **відва́га.** *Я почав на весь світ нарікати. Перестав одрізнять блескіт* [блискіт] *світлих ідей, Забув звагу — братів рятувати* (П. Грабовський); *Я уважно придивлявся до нього .. Замість ситого задоволення і напускної пихи на обличчі* [Солонини] *осів новий вираз — вираз поваги і зваги* (М. Коцюбинський); *Молодші посестри швидко догнали Сосну. Може, тому, що буяла в них молода звага, а може, в боротьбі за життя Сосна притомилась* (А. Михайленко); *Оторопіли на той оклик варвари, Що й думати, не знали: не до втечі бо Сурмили греки — поривались в бій вони, Сурма ж їм додавала зваги, мужності* (А. Содомора, пер. з тв. Есхіла).

ЗВА́ГОМ, *присл., діал.* Повагом. *Не біжи, не йди швидко, звагом* (Сл. Б. Грінченка).

ЗВА́ДА, и, *ж., заст.* Незгода, ворожнеча. *Король Едвард Шотландців призволяє Лихую зваду залишить, Спокій вернути краю, Прийти до згоди без війни* (Леся Українка); *Як тільки ж Женю вирядив о. Яків учителювати в чуже село, зразу почалася у його* [нього] *з учителем звада* (С. Васильченко); *— Сотник Журба — чоловік славний. У нього .. голова до ради, а руки до звади* (Б. Лепкий); *Зевсова воля над ними чинилась Ще відтоді, як у зваді лихій розійшлись ворогами Син Атреїв, володар мужів, і Ахілл богосвітлий* (Борис Тен, пер. з тв. Гомера); // Сварка. *Ще батько лежав серед свічок на лаві, як у хаті в нас почалася звада* (П. Козланюк); *Офіцери казяться від бездіяльності, поринають у звади, знущаються над підлеглими* (Р. Андріяшик).

ЗВАЖА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **зважа́ти.** *Зважання на американський досвід мультикультуралізму може бути корисним для багатонаціональної України* (з наук. літ.); *Необхідно, щоб законодавча база формувалася із зважанням на потреби та інтереси тих, хто спроможний і хоче працювати чесно та прозоро* (з публіц. літ.); *Територіальні кордони самоврядних громад не можна змінювати без зважання на їхню думку* (із журн.).

ЗВАЖА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.*, **ЗВА́ЖИТИ,** жу, жиш, *док.* 1. *на кого — що і без дод.* Звертати увагу на кого-, що-небудь, рахуватися з ким-, чим-небудь. *Зарубали знову — Чують тиху мову: — Най тече кров з гілки, Січіть — не зважайте, Та серденька тільки Мого не вражайте* (П. Грабовський); *На мене гукають прохожі: — Чи ти божевільний, чи в невідкладній потребі спішиш — на людей не зважаєш?* (М. Зеров); *Ластівка крилом черпає воду, — Що за знак? Можливо, на негоду, Та зважать на це не випада: Нам підвладні сонце і вода* (М. Рильський); *Господар знову зовсім не зважив на ці слова і заговорив далі* (Ю. Смолич); *Здається, ніхто й не помітив обмовки Коснятинової щодо "Великого князя", не зважив на неї й князь Ярослав* (П. Загребельний); // Брати до уваги;ураховувати щось. *Як це часто буває з людьми, що надто закохані в своє "я", в свою родину, в свій комфорт і добробут, він не дуже зважав на принципи* (Д. Бузько); *Треба ще раз зважити на самолюбство цього молодика — не розвінчувати його перед цілим цехом* (Ю. Шовкопляс); *Плужник здивувався: — От бачите, вже й ви слабкі місця намацали* [у творі] .. *Зважу, зважу* (Я. Гримайло).

2. *що, рідко.* Помічати; спостерігати. *Округи нас діялось, чулось, велося. Що радощів, а що журби зважали ми збоку; скільки поженилось на селі, заміж повиходило, народилося, вмерло* (Марко Вовчок).

ЗВАЖА́ТИСЯ *див.* **зва́жуватися**[2].

ЗВА́ЖЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **зва́жити**[2]. *Швидко навантажували вже зважений хліб на машини* (Ю. Збанацький); // **зва́жено,** *безос. пред.* — *Добра пашаничка* [пшеничка], *добра, — прицмокували дядьки, коли хліб уже було зважено й відставлено вбік, до засіків* (О. Гончар).

2. *у знач. прикм., перен.* Добре обдуманий; поміркований. *Чим краще зважені слова, тим точніше вони влучають в ціль* (М. Руденко); *Останнім часом серед орендарів під час планування розширення штату співробітників переважає більш зважений і консервативний підхід* (із журн.); *У цьому й відмінність справжніх професіоналів, що вони послухають багато різних думок і зроблять свій зважений висновок із усіх порад* (з газ.).

3. *у знач. прикм., мат.* Якому було надано певний коефіцієнт, параметр, що відображає його вагу, важливість, значущість. *Візьмемо середній зважений квадрат зазначених відстаней за всіма точками, в яких розміщені маси* (з навч. літ.).

ЗВА́ЖЕНІСТЬ, ності, *ж.* Стан і якість за знач. **зва́жений** 2. *Для академічного словника за ред. А. Ю. Кримського були характерними зваженість і поміркованість у вживанні як своєї, так і запозиченої термінології* (з наук. літ.); *До запровадження Болонської системи в національній освіті ставлення неоднозначне: від захоплення до нищівної критики, від поміркованої зваженості й прагматизму до неприйняття її засад узагалі* (із журн.).

ЗВА́ЖЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **зва́жити**[2]. *Можна визначити середньозважений рівень розвитку всіх товарних галузей. Показниками для зваження можуть бути обсяги товарної продукції відповідних галузей* (з наук. літ.); *М. Могилянський розглядає "Тіні забутих предків" М. Коцюбинського як низку його прощальних міркувань про життя люд-*

ське, зваження його на терезах філософського роздуму (з наук. літ.).

ЗВА́ЖЕНО. Присл. до **зва́жений** 2. *Розвиток та становлення молоді є можливими лише тоді, коли вона систематично та зважено братиме участь у формуванні власної політики* (із журн.); *Рішення, який виш обрати, я приймав зважено, оцінюючи і викладацький склад, і рівень матеріально-технічного забезпечення* (з газ.).

ЗВА́ЖИТИ[1] *див.* **зважа́ти.**

ЗВА́ЖИТИ[2] *див.* **зва́жувати.**

ЗВА́ЖИТИСЯ[1] *див.* **зва́жуватися**[1].

ЗВА́ЖИТИСЯ[2] *див.* **зва́жуватися**[2].

ЗВАЖЛИ́ВИЙ, а, е. Рішучий, сміливий. *Зважливий, ініціативний, кмітливий Грицько, простодушний, довірливий Івась і особливо Василь, понурий, упертий .. — кожен виступає як живий, виявивши себе цілком за один отой день на пастівнику* (С. Єфремов); // Який виражає рішучість, сміливість. *Очі* [парубка] *дивилися хоч тихим, але зважливим поглядом* (Б. Грінченко); *Не можна було розібрати течії розмови, тільки часом з гомону спільного виринали слова, викрикнуті чиїмсь грубим, зважливим голосом: "Ні, годі!.."* (Леся Українка); *В лиці її вже не було задуми, а щось холодне, жорстке, щось тверде і зважливе* (В. Винниченко).

ЗВАЖЛИ́ВІСТЬ, вості, *ж.* Властивість за знач. **зважли́вий.** *Міцна, весела, трохи насмішкувата зважливість дивилась на них з очей дівчини* (С. Тудор); *Зараз, як ніколи, потрібна єдність, розум і зважливість, а не крик і протест* (з газ.).

ЗВАЖЛИ́ВО. Присл. до **зважли́вий.** — *Та й гарний же в тебе ніж! .. Продай мені! — сказав Івась, і в його* [нього] *заблищали очі. — Зроду ні! — відмовив я зважливо* (Б. Грінченко); [Р у ф і н *(хитнув зважливо головою):*] *Ні, батьку, ні! Се не для мене шлях* (Леся Українка).

ЗВАЖНІ́ЛИЙ, а, е. Дієпр. акт. до **зважні́ти.** *Веселка спадає дівчатам під ноги, Вмиває росою зважнілі сади* (М. Стельмах); *Батько, зціпивши губи, сновигав з кімнати до кімнати, і скарги дружини падали йому на зважнілу голову, як удари довбні* (В. Підмогильний); *Я в своїм кутку сиджу самотиною, і хилиться від дум зважніла голова* (Н. Забіла); *Зважнілою ходою пішла жінка відчиняти двері* (М. Стельмах).

ЗВАЖНІ́ЛО. Присл. до **зважні́лий.** *Колосся стиглої пшениці зважніло хилиться під літнім вітром* (із журн.).

ЗВАЖНІ́ТИ, ію, ієш. Док. до **важні́ти.** *Що було б, коли б люди не вмирали? Земля зважніла б од сього й провалилася б у прірву* (І. Білик); *Надвечір після важкої дороги мандрівник стомився, зважнів* (із журн.); // Налитися (про колосся, плоди). *Металевим наливом Колос жита зважнів, Урожаєм щасливим Жде не діждеться жнив* (П. Дорошко); *Гранат квітує коло хати .. А згодом там зважніє плід, Що прибавляє людям літ* (П. Воронько).

ЗВА́ЖУВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **зва́жува́ти.** *Аналітичні терези призначені для порівнювання маси зважуваних предметів з відомою масою важків* (з навч. літ.).

ЗВА́ЖУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **зва́жувати.** *У дисертації запропоновано та науково обґрунтовано нові способи зважування та дозування ливарних матеріалів* (з наук. літ.); *Мені ж бо так само, як і Гафійці: нове, прекрасне, так подавай його зараз, без вагань і без різних зважувань* (Д. Бузько); *Запросив* [Вадим] *не просто так, а натякнувши, що цей фільм стане першим у серії, яку вони подивляться разом. .. Ті наміри виникли після довгого думання й зважування* (Ю. Мушкетик).

ЗВА́ЖУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗВА́ЖИТИ,** жу, жиш, *док.* 1. *кого, що.* Визначати вагу кого-, чого-небудь. *Підноситься й теплохід, наче його зважують на велетенських терезах, де за шальки правлять дві дніпрові поверхні — нижня, до греблі, й верхня, за греблею* (Б. Антоненко-Давидович); *Іван Семенович ступив крок уперед, нахилився, підняв камінець, уважно оглянув його, зважуючи на руці* (В. Владко); *Беріть, везіть хоч на возах, я й сам ще навантажу, я лиш на власних терезах мішечок кожний зважу* (Леся Українка); — *Однесеш оце все* [золото] *в банк, нехай при тобі зважать і випишуть квитанцію* (В. Кучер); *Спершу Рудий, потім і я жартома зважили закупку в руках. — Кілограмів два затягне!* (О. Шугай).

2. *що, перен.* Визначати, оцінювати що-небудь. *Самійло Вихор пильно вдивлявся у розпалених боєм матросів і піхотинців, зважував кожен їхній рух і позу* (В. Кучер); *Тільки Тарас Бовкун не розгубився. Побачивши німців, він відразу зважив ситуацію і вмить зник* (О. Довженко); — *Зваж усе й зроби висновки. На світі нема безгрішних. Тільки один робить більше помилок, інший — менше* (П. Запаренко); // Розраховувати що-небудь наперед. — *Так не може тривати вічно, — сказав* [Цумбруннен] *за хвилину, дивлячись, як вона крутить навсібіч головою, зважуючи наступний крок* (Ю. Андрухович); *Панас Кандзюба силкувавсь до натуги підняти велику шафу, але не зважив сил. Вона навалилась на нього і придушила* (М. Коцюбинський); *Бригадир нишком вирізав з газети показники Гіталова й сподівається їх перекрити, але про це не каже нікому й слова. Хоче зважити свої можливості, щоб потім не кліпати* (Ю. Яновський); // Обмірковувати, обдумувати що-небудь. *В нього майнула нова думка. Безперечно, блискуча. З хвилину він зважував її. Маргарита чекала* (Д. Бузько); *Завжди запальний у суперечках, він сьогодні кожне своє слово зважував* (Я. Качура); *Перетнув* [гетьман] *межу, до якої стільки разів приступав і відступав знову, зважував і виважував; слухав Тетерю, слухав Беневського й Немирича й доконечно нічого не обіцяв* (Ю. Мушкетик); — *Не поспішай, Лаврентію. Відмовитись не пізно завжди. Подумай, зваж. Така обитель! Це ж мов єпархія...* (Василь Шевчук); // Вирішувати що-небудь. *Синьоокий зміряв Миколу з голови до ніг, ніби приціновувався до нього, ніби зважував — варто з таким жити чи, може, відмовитись* (Ю. Збанацький); *Досі не зважила* [панночка], *яку су́кню має надіти увечері, чи блакитну, чи кремову?* (Леся Українка).

◊ **(1) Зва́жити / зва́жувати [всі] за і [всі] про́ти** — докладно обдумати що-небудь, враховуючи, зіставляючи сприятливі й несприятливі моменти. *Зваживши отак усі за і проти, Марко дійшов висновку, що справи в нього йдуть непогано* (І. Кириленко); *Вирішувати повинен Максим сам. Зважити .. всі за і всі проти* (Н. Рибак); *Скільки ждав* [Тиверій] *Баянової одповіді, стільки й не переставав сподіватися: а раптом привідця аварів зважить всі за і проти та й піде з Сірмія?* (Д. Міщенко); *Тим часом я .. почав вважати її мало не своєю нареченою, почав зважувати за і проти, плекати ілюзію, вдавати володаря, мріяти про спільне майбутнє* (У. Самчук); *У складних обставинах ніколи напролом не ліз* [Когут], *а завжди, навіть п'яний, зважував усі за і проти* (Микита Чернявський); **(2) Зва́жувати / зва́жити на**

о́ко — розглядаючи, визначати, оцінювати кого- або що-небудь. — *Ти нічого не наплутав? Тобі можна вірити? — Зваживши офіцера на око, Меншиков зітхнув. — Сам бачу, що ти говориш правду* (Г. Колісник).

ЗВА́ЖУВАТИСЯ[1], уюся, уєшся, *недок.*, **ЗВА́ЖИТИСЯ,** жуся, жишся, *док.* 1. Визначати свою вагу. *Важився, як приїхав, зважусь, як буду виїздити, тоді напишу* (М. Коцюбинський).

2. *тільки недок.* Пас. до **зва́жувати.** *Фрукти зважуються і відвантажуються замовнику* (з мови документів); *На ній* [на роботі] *зважувалася не тільки характеристика кожного окремого робітника, яких Дмитро Холод знав прекрасно, а й була вона йому за мірило характеристики цілого села* (Г. Епік); * Образно. *Признаюсь, що кожна написана сторінка твору додає мені сивини. На терезах сумління й пристрасті зважуються ті сторінки* (І. Пільгук).

ЗВА́ЖУВАТИСЯ[2], уюся, уєшся, *рідко* **ЗВАЖА́ТИСЯ,** а́юся, а́єшся, *недок.*, **ЗВА́ЖИТИСЯ,** жуся, жишся, *док., з інфін., на що і без дод.* Знаходити в собі відвагу, сміливість робити, говорити що-небудь, виявляти рішучість у якихось діях, вчинках, словах; наважуватися, насмілюватися, відважуватися. *Все ніяк не зважалась* [Софія], *та вже по обіді .. озвалась до баронеси: .. — Чи не можна б мені піти сьогодні в концерт?* (Леся Українка); *Знала* [Ольга], *що листівку треба знищити або віднести в поліцію, проте не зважувалась зробити ні одне, ні друге* (Ирина Вільде); *Була* [Настуся] *довгонога, жилава і така міцна на руку, що парубки, навіть дорослі, не зважувалися з нею жартувати* (Ю. Збанацький); *На моїй колишній батьківщині, в Римській імперії, володарюють тирани, а малодушні раби не зважуються навіть боронитися від них* (І. Білик); — *Гяуре, вигнаний батьком! — кричав татарин. — Ти зважививсь сміятись із правої віри, із наших святих!* (М. Коцюбинський); [Н е в і д о м и й:] *Все ж таки ви на сміливий зважилися вчинок* (С. Васильченко); *Мисливці ще не приїжджали, але мали приїхати. Коня він не зважився взяти, лише взяв харчі, сірники, пляшку з спиртом і жменю набоїв* (І. Багряний); // Виявляти готовність, погоджуватися робити що-небудь. — *Не печаль свого серденька, Катре моя мила, годі! Я для тебе на все зважуся* (Марко Вовчок); *Можна було б і зважитись на ту мандрівку, та хто зна, які там заробітки і дівчата?* (М. Стельмах); // *тільки недок.* Вирішувати, чи робити щонебудь. *Він спинився. Стояв і начебто зважувався: йти йому чи ні. Перед ним лежала вулиця з кількох хат* (Валерій Шевчук).

ЗВАКУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *що, розм.* Док. до **вакува́ти** 2. *Ось як піду в жнива пшениці й жита жать, То часу марно щоб, мовляв, не звакувать, Скошу і свій горох* (П. Гулак-Артемовський).

ЗВАЛ, у, *ч.* 1. Те саме, що **зва́лення** і **зва́лювання[1].** *Звал дерев слід здійснювати з неухильним дотримуванням інструкцій з охорони праці* (з мови документів).

2. *рідко.* Те саме, що **зва́лище** 2. *На майданах, вулицях лежали купи гною, а попід хатами — звали всілякого непотребу* (Олесь Досвітній).

3. *рідко.* Те саме, що **зава́л** 2. — *Як навіть у далекі новгородські, вятські та брянські області щойно у травні стукає весна, ломить кригу та нівечить снігові звали, так і до воріт твоєї та моєї землі застукав дух нової правди* (Юліан Опільський).

○ **(1) На звал,** *у знач. присл.* — без підбирання, не підбираючи (жнучи, косячи). *В денну зміну працюватимуть лише комбайни з обмолотом та дві жатки на звал* (Іван Ле).

ЗВАЛАШИ́ТИ, шу́, ши́ш, *док., кого, діал.* Кастрували. *Біскуп казав далі: .. — І стануть ваші дружини наложницями поганців; і породять мусульманських дітей, а ваших синів — звалашать і віддадуть у яничари* (З. Тулуб); — *То його щаслива доля була, що ми з ним у вашій хаті здибались! Якби в чужій, то й звалашив би його! За ту козацьку дочку!* (Ю. Логвин).

ЗВА́ЛЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **звали́ти** 1–5. *Босі ноги лопотіли якийсь час по стежці, потім затріщали кущі за малинником, потім гепнула долі каменюка, звалена з муру, — і все стихло...* (Ю. Смолич); *Я .. бабахкав у повітря. Іноді необережна качка, чиря, черник або шелихвіст, звалений з льоту, плюхкалися на плесо* (Олесь Досвітній); *Вони посідали на звалену бурею смереку* (С. Чорнобривець); *У кінці коридора, в кутку, Тамара побачила звалені безладно купою на підлозі миски, консервні бляшанки, кухлі* (А. Хижняк); // **зва́лено,** *безос. пред. Все єство її говорило: "Зрозумійте, товаришу, що все звалено на мої плечі. Одвернусь я, і печі* [доменні] *підуть шкереберть"* (М. Рудь).

ЗВА́ЛЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **звали́ти** 1–4. *Команди різних лісогосподарств показали спритність і вправність у швидкості й точності розпилювання колод, зваленні останніх, попаданні сокирою в ціль* (з газ.); *Правління підписало контракт на звалення великої кількості сміття* (з навч. літ.).

ЗВА́ЛИСЬКО, а, *с., розм.* Те саме, що **зва́лище** 1, 2. *Святоша сухо засміявся. — Я зубожів заради Бога, щоб його віднайти, — сказав він. — Вмерти мені за нього — знахідка, а сидіти на звалиську, як Йову, — царювання* (Валерій Шевчук); *І підняла живий, веселий рух На звалиськах камінних синя галич* (М. Рильський); *Чути було, як вони глухо сплескували, кричали і тут же тонули, захлинаючись, бо жива й чиста вода приймала їх, печерних грабіжників, мов звалисько каміння* (В. Близнець).

ЗВАЛИ́ТИ *див.* **зва́лювати.**

ЗВАЛИ́ТИСЯ *див.* **зва́люватися[1].**

ЗВА́ЛИЩЕ, а, *с.* 1. Місце, куди звозять, скидають сміття, непотріб. — *Я наполягаю, щоб було звалище, бо місту треба очищатися від сміття* (В. Речмедін); *Я вийшов з хатини і пішов униз, до пустирища, де було звалище* (І. Росоховатський).

2. *чого.* Велика кількість чого-небудь, зваленого в одне місце. *На стіні танцювали тіні, ніби хтось весь час ховався за звалищем старих речей* (С. Скляренко); *Оверко поліз за хату і там серед звалища всякого залізяччя намацав старе чересло* (К. Гриб); // *розм.* Склад чого-небудь на відкритому місці. [Я р ц е в:] *У нас звільняється посада завідуючого звалищем металевого утилю...* (Ю. Мокрієв); *Артилеристи скинули його* [пораненого] *в лісі, біля звалища своїх снарядів, сказали тут почекати* (О. Гончар); // Нагромадження чого-небудь поваленого, обваленого. *Ішли вони густими хащами, перелазили з трудом великі звалища старих дубів і буків* (П. Козланюк).

3. *мн.* Те саме, що **руї́на.** *Загримів страшний залп, барикада затріщала і впала, розсипаючись у звалища* (І. Франко); *По війні ти* [пророк] *на звалищах міста лишився один*

(Леся Українка); *Лягли звалищами Симеонівська та Іванівська церкви, що на Княжій горі* (Н. Королева).

ЗВАЛКО́ВАНИЙ, а, е, *с. г.* Дієпр. пас. до **звалкува́ти.** *Причиною неполадки є те, що смугу звалкованого продукту не підготовлено належним чином* (з наук.-техн. літ.) // **звалко́вано,** *безос. пред. Оберіть швидкість руху таким чином, щоб весь укіс було охайно звалковано* (з завч. літ.).

ЗВАЛКУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *що, с. г.* Док. до **валкува́ти.** *Накошуємо сіна не більше, ніж можемо звалкувати і підібрати без пересихання маси* (з наук.-попул. літ.).

ЗВАЛОВИ́ТИЙ, а, е, *діал.* Неповороткий, повільний. *Зваловитий кінь* (Сл. Б. Грінченка).

ЗВА́ЛЬНИЙ, а, е. 1. Стос. до звалу (у 1 знач.). *Гладка оранка не залишає на полі ні звальних гребенів, ні роз'ємних борозен* (з навч. літ.).

2. *рідко.* Те саме, що **висна́жливий.** *Тут же лежить той, що працею звальною Гнав шахтаря в світанкові гудки, Що володів золотою копальнею В Тімменсі — місті, де є рудники* (А. Малишко).

Зва́льна борозна́ *див.* **борозна́.**

ЗВА́ЛЬНИК, а, *ч.* Робітник, який працює на звалюванні чого-небудь. *Влітку 1986 р. сусід працював звальником на заготівлі деревини для огородження 30-кілометрової зони* (з газ.).

ЗВАЛЬЦЮВА́ТИ, ю́ю, ю́єш, *що, техн.* Док. до **вальцюва́ти.** *Ту сталь бронебійну брати звальцювали твої, Щоб, нею прикрившись, ти йшов у найважчі бої* (Я. Шпорта).

ЗВА́ЛЮВАЛЬНИЙ, а, е. Признач. для звалювання *(див.* **зва́лювання**[1]**).** *Пропонується звалювальний пересувний апарат 2006 р. виготовлення в робочому стані* (з мови реклами); *Звалювальний важіль.*

ЗВА́ЛЮВАННЯ[1], я, *с.* Дія за знач. **зва́лювати** і **зва́люватися**[1]. *Корчувач-збирач призначений для звалювання дерев, корчування пнів* (з наук. літ.).

ЗВА́ЛЮВАННЯ[2], я, *с.* Дія за знач. **зва́люватися**[2]. *Катіони сорбуються волокном вовни, збільшуючи електронегативність волокна, що сприяє збереженню його міцності та запобігає звалюванню* (з наук. літ.).

ЗВА́ЛЮВАТИ, юю, юєш, *недок.,* **ЗВАЛИ́ТИ,** звалю́, зва́лиш, *док.* 1. *кого, що.* Ударивши, штовхнувши, зачепивши і т. ін., змушувати падати, перекидати кого-, що-небудь; валити. — *Ти що — не зрозумів? — охоронець підходить до Малого Чака Бері і різким ударом звалює його на крісла* (С. Жадан); *Корова кинулась на нього, звалила на землю* (М. Коцюбинський); *Прибігли люди .. Виломили двері. Менший брат не дававсь, насилу десять чоловік його звалили* (Леся Українка); *Іноді Левко скоса позирав на того, хто стояв ближче, міркуючи, як би несподіваним ударом звалити і вирвати револьвер* (М. Трублаїні); *В сінях звалив* [Трохим Кирилович] *віник, наступив на нього, але не підняв* (І. Рябокляч); * Образно. *Смерть покотом звалювала маси людей* (Н. Кобринська); // Убивати або підстрелювати. *За яких чверть години він устиг звалити, мабуть, з десяток качок* (Олесь Досвітній); — *Після такого скаженого дня — вола, здається, звалив би, засмажив би... та й з'їв би сам-один!* (О. Ільченко); // Зрубувати, скошувати. *У ліс поїдеш, звалиш деревину .. Пахучу в рамку закладеш вощину, — До всього брався і усе ти міг* (М. Шеремет); *Сонце вже підбилося височенько, і косарики звалили чимало трави* (Григорій Тютюнник); // Руйнувати, розламувати. — *Армії звалюють твердині, руйнують замки, башти та стіни* (І. Нечуй-Левицький); // *перен., розм.* Перемагати кого-небудь. *Певність свого кроку. Сміливість в борні. Праця безупинна — Звалюють врага...* (П. Грабовський); *Годі було й думати .. грати так, як Нестор. Годі було й думати звалити небезпечного противника його власною зброєю* (О. Полторацький); // *кого, перен.* Позбавляти здатності триматися на ногах, змушувати лягати (про втому, хворобу, сон і т. ін.). *Щоночі раптові тривоги не давали їм* [козакам] *спокою, а пропасниця звалювала найміцніших* (З. Тулуб); *Жив він так роки, поки його туга не звалила — зліг вмирати* (Марко Вовчок); *Важкий сон звалив у цей вечір Ганну, і приснились їй дивні якісь хороми* (О. Гончар); // *безос. "Ластівку" звалило набік, купа криги вдарила її по обшивці, вода ринула через борт, рибалки опинилися у воді* (Ю. Яновський); *Яресько тут* [у лазареті]. *Звалило його — сам не знав коли* (О. Гончар).

2. *що.* Скидати що-небудь велике, важке (вантаж, ношу) із чогось, кудись, на щось. *Побачив би ти, як будемо звалювати колоди, як вони падатимуть, гупаючи, на землю* (А. Хорунжий); *Звалив* [Юхим] *із спини великого клунка додолу біля скрині* (А. Головко); *Звалила* [Марія] *мішок просто на сніг і присіла на нього за тином* (М. Руденко); // *розм.* Необережно скидати що-небудь із чогось. *Тарілку звалили з столу, і вона з грюком полетіла додолу* (Панас Мирний); *Грудьми на стіл навалився, руку до карафки простяг, — звалив чарку* (А. Головко); // Скидати що-небудь безладно в одне місце. *Вісім механічних лопат .. вигортають гній на край корівника і звалюють в бетонний сечозбірник* (І. Волошин); — *Звалили* [папір] *тут, ну й лежить* (О. Донченко).

3. *кого, що.* Накладати що-небудь велике, важке або класти безладно кого-, що-небудь на когось, щось. *На ґринджоли вони звалювали їх* [п'яниць], *як мішки* (Ю. Смолич); *Коли перев'язка була закінчена, він звалив лейтенанта на спину й поніс піщаною рівниною* (Григорій Тютюнник); *Антін .. зв'язав мотузкою хмиз, звалив в'язку на плечі і пішов до хати* (С. Чорнобривець).

4. *що, на кого, перен.* Перекладати що-небудь обтяжливе (справи, обов'язки, відповідальність і т. ін.) на когось. *Дівка зачала сваритися з парубком, що підставив їй ногу, й всю вину звалювала на нього* (Н. Кобринська); *Поки був молодий* [суддя], *то завжди бувало усі рішення сам пише, а встарівся — звалив усе на секретаря, а сам підписує й не читає* (Панас Мирний); // *на що.* Пояснювати щось чим-небудь, знаходити якусь причину. *Сцена під час тризни, хоч як Катерина старалась не думати про неї, звалюючи все на п'яний стан "нареченого", раз у раз наверталась Катерині на пам'ять* (Ірина Вільде).

5. *що, рідко.* Відхиляти вбік що-небудь. *Картав* [лейтенант] *за те, що хтось з студентів не чітко виконував його команду, звалював гвинтівку набік* (В. Кучер).

6. *жарг.* Відходити, від'їжджати куди-небудь. — *З тобою нікуди не йду. Беру свої бабки і звалюю* (А. Кокотюха); *Можна було б звалити кудись за кордон, як зробили багато з її знайомих. Але те саме питання — що далі? — змушувало відкинути цю ідею* (І. Роздобудько).

◊ **Вали́ти (зва́лювати, валя́ти) / звали́ти з ніг** *див.* **вали́ти**[1]; **Вали́ти (зва́лювати) / звали́ти все доку́пи (до одні́єї (одно́ї) ку́пи)** *див.* **вали́ти**[1]; **Вали́ти (зва́лювати, зверта́ти, поклада́ти, склада́ти,** *рідше* **спира́ти) / звали́ти (зверну́ти, покла́сти, скла́сти,** *рідше* **спе́рти) вину́ (про-**

ви́ну) *див.* **вали́ти**[1]; **Вали́ти (зва́лювати, переклада́ти) / звали́ти (перекла́сти) з хво́рої (дурно́ї) голови́ на здоро́ву** *див.* **вали́ти**[1]; **(1) Зва́лювати / звали́ти на пле́чі** *чиї, кого* — доручати, нав'язувати кому-небудь виконання чогось обтяжливого (обов'язків, турбот і т. ін.). *Де там та малярія? Це — хитрощі! Це все витівки, щоб звалити на плечі Ніни Олександрівни ще й прокляту кухню* (Б. Антоненко-Давидович); *Назавтра майор Пономарьов звалив на мої плечі стільки роботи у відділі, що я враз застопорився* (О. Шугай); **(2) Зва́лювати / звали́ти на свої́ пле́чі** — переобтяжувати себе великою роботою, складними обов'язками і т. ін. — *Я не маю бажання звалювати на свої плечі обурливі помилки* (В. Дрозд); *Треба мати велику силу волі і мужній дух, щоб доброхітно звалити на свої плечі отаку гору праці!* (І. Волошин); **Оберта́ти (розбива́ти, розві́ювати, вали́ти** *і т. ін.)* **/ оберну́ти (розби́ти, розві́яти, звали́ти** *і т. ін.)* **на (у) прах** *(рідко* **на пил)** *див.* **оберта́ти; Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **ка́мінь з ду́ші зня́ти (відкоти́ти, звали́ти)** *див.* **зніма́ти; Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **ски́нути (звали́ти) го́ру (тяга́р) з плече́й** *див.* **скида́ти.**

ЗВА́ЛЮВАТИСЯ[1], юю́ся, ює́шся, *недок.*, **ЗВАЛИ́ТИСЯ,** звалю́ся, зва́лишся, *док.* 1. Втрачаючи опору, рівновагу, падати, перекидатися; валитися (у 1 знач.). *Голос її* [жінки] *тривожний, в сум'ятті. Вона звалюється коло дверей і шкребе їх нігтями* (Григорій Тютюнник); — *Сини мої, сини мої... — та й звалилась* [Олександра], *як трава на гостру косу* (Марко Вовчок); *Страшний удар ззаду приголомшив його. І він звалився на землю, як підрубаний дуб* (О. Довженко); *Блоха покірно спер рушницю на дерево, але так невдало, що вона звалилась на землю* (В. Гжицький); // Падати, будучи вбитим, підстреленим тощо. *Хмара стріл впала дощем на стан Олешича. Раз у раз звалювався якийсь вершник із сідла, густо падали коні* (Юліан Опільський); — *А я як стрільнув, та шаблею, шаблею... Один* [литвин] *звалився, інші — врозтіч* (З. Тулуб); // Падати, будучи зрубаним, зрізаним, скошеним. *Розсердився* [хазяїн] *і косу ухопив... Черк, черк — і ввесь Бур'ян зваливсь* (Л. Глібов); // *тільки док.* Лягати, падати від утоми, хвороби, сп'яніння і т. ін. *Удова занедужала й звалилася* (Марко Вовчок); *Усе, що має, проп'є* [Довбня], *в одній сорочці по шинках бігає, аж поки де під тином не звалиться* (Панас Мирний); *Побитий, у залитій кров'ю чумарці, увесь у реп'яхах та соломі, блідий, аж чорний на виду, він ледве дійшов до лави, звалився і більше вже з неї не зводився* (Л. Яновська).

2. Падати вниз із чого-небудь, кудись, на щось. *Кашкет звалюється з голови і котиться на брук* (Ю. Смолич); *Мчав, поки мчав по рівнім полю, Та, як притрафився рівчак, З коня звалився неборак* (І. Франко); *Василько хотів подертися ще вище, але сучок обломився під ним, і він звалився козакові просто на голову* (П. Панч); *Звалившись у лампадку, тарган погасив святий вогник* (О. Донченко); * Образно. *Не завше горе на плечах сидить — прийде час, що й звалиться!* (прислів'я).

3. *перен., розм.* Раптово, несподівано з'являтися, прибувати куди-небудь. *Коли величезна юрба вершників звалилася на табір руської дружини — він був пустісінький* (Юліан Опільський); — *Павле, — оглянувся Смик, — звідки ти звалився на пасіку?* (М. Рудь); // Раптово, несподівано наставати, насуватися (про явища, події). *Дипломат і близький друг Наполеона був приголомшений останніми подіями, що звалилися на велику армію* (П. Кочура); *Велетенської сили грім звалився на море, і здавалося, буря завмерла від тієї сили* (В. Кучер); — *Як сніг на голову звалилась оця війна* (Ю. Збанацький); // Раптово випадати комусь, на долю кого-небудь (про щось неприємне, обтяжливе і т. ін.). *В одну мить усвідомив* [Степан] *собі грозу всього нещастя, що звалювалося на нього* (А. Крушельницький); *Робота в "Просвіті" цілком мене знесилила, бо звалилась усім тягарем на мене та на мою жінку* (М. Коцюбинський); — *А ти поплач, дочко, — порадив Марко Іванович, розуміючи всю сукупність переживань, що звалилися на неї* (Яків Баш).

4. Опускатися на що-небудь як прийдеться, не володіючи собою (безсило, важко і т. ін.). *Маруся аж звалилася на піл від сліз, і Настя плачучи сиділа над нею* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Він звалився на стілець і дико, потрясаючи стіни кімнати, заридав* (І. Микитенко); *Їздові, зскакуючи з передків, кидались в найближчі окопи. Хома теж звалився на чиїсь тіла* (О. Гончар).

5. *тільки недок.* Пас. до **зва́лювати** 1–4. *Навколо млина зупиняються й застигають сірі постаті селянських кожухів та шкап; мовчки звалюються на спини дядьків важкі лантухи й зникають у темряві відчинених дверей* (Б. Антоненко-Давидович).

◊ **Вали́тися (па́дати) / звали́тися з ніг** *див.* **вали́тися**[1]; **(1) Звали́тися / зва́люватися на го́лову (на ру́ки, на пле́чі)** *чию, чиї, кого і без дод.:* а) несподівано стати для кого-небудь об'єктом турбот, клопоту і т. ін. *На його плечі, крім тещі, мали звалитись ще чотири дорослих дівиці, яким у свою чергу треба буде дати посаг і повидавати заміж* (Ірина Вільде); [Н а з а р:] *Стільки роботи звалилось на твої руки.* [К а т е р и н а:] *Мені не звикати* (М. Зарудний); *Тепер знову звідкись звалився* [Іван] *на їхню голову* (О. Гончар); б) зненацька початися, настати, трапитися (про явища, події і т. ін.). *Але, згадавши про майбутній конгрес, Альошин водночас згадав і про нав'язане йому доручення виступити там з рефератом. Ото ще халепа звалилася на його бідолашну голову!* (М. Дашкієв); *Війна звалилася на голову зовсім неждано* (В. Козаченко); **Тяжки́й (важки́й) ка́мінь ліг (упа́в, звали́вся) на гру́ди (на ду́шу, на се́рце)** *див.* **ка́мінь; [Як (мов, ні́би** *і т. ін.)*] **з не́ба** *(рідше* **з мі́сяця)** **впа́сти (звали́тися)** *див.* **упа́сти**[1]; **[Як (мов, ні́би** *і т. ін.)*] **ка́мінь з душі́ (з груде́й) спав (звали́вся, скоти́вся** *і т. ін.)* *див.* **ка́мінь; Як (мов, ні́би** *і т. ін.)* **пря́мо (про́сто) гора́ з плече́й (з пліч) звали́лася (спа́ла, впа́ла, зсу́нулася, зі́йшла́** *і т. ін.)* **/ зва́люється (па́дає, зсува́ється, схо́дить** *і т. ін.)* *див.* **гора́; [Як (мов, ні́би** *і т. ін.)*] **тяга́р упа́в (звали́вся) / па́дає (зва́люється) з плече́й** *див.* **тяга́р.**

ЗВА́ЛЮВАТИСЯ[2], ю́ється, *недок.*, **ЗВАЛЯ́ТИСЯ,** я́ється, *док.* 1. Сплутуватися, збиватися (про вовну, шерсть, волосся, пух). *Покупці думають: ціна кусається, зате дитині буде зручно, піджачок не парить, тканина не звалюється і довго матиме вигляд нової* (із журн.); *Поперед усіх, зовсім біля дверей, трусив своїм зім'ятим кожухом, вовна на якому звалялась уже в лямець, розгублений Голова* (Ю. Збанацький); *Здавалося, очі його виваляться з орбіт, щелепа одвисла, .. волосся на голові звалялося в одну мить на повсть, з обличчя не сходила дурнувата посмішка* (М. Білкун).

2. Виготовлятися способом валяння (про вироби із вовни, шерсті, пуху). *Не вірилося і дивувало, як воно ото ліпиться,*

звалюється... і народжується в твоїх власних руках вовняна тваринка (із журн.).

3. Збиватися в грудки, шматки і т. ін., втрачаючи свою придатність (про щось сипке). *Порошками (пудрою, тальком) для присипань користуватися не рекомендується, оскільки вони можуть звалятися в грудочки і натирати шкіру дитини* (з наук.-попул. літ.).

ЗВА́ЛЯНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **зваля́ти.** *Найпопулярнішими валянками сезону вважаються моделі, зваляні вручну і розписані малюнками з національними мотивами* (із журн.).

2. *у знач. прикм.* Який звалявся (*див.* **зваля́тися**[2] 1). *Відкриваю пам'ять, наче трухлу скриню: всякого непотрібу в іскрах нафталіну... Шапка-смушка, драний кожух, пір'я на подушку, зваляний пух...* (П. Мовчан); *Голова* [в конвоїра] — *кругла, як м'яч, поросла рідким, сірим, подекуди вилізлим та зваляним волоссям, в одному місці воно збилось у ковтун* (Валерій Шевчук).

ЗВАЛЯ́ТИ, я́ю, я́єш, *що.* Док. до **валя́ти** 2, 4. *Чому б не спробувати зваляти взуття для людини, зробити валянки своїми руками?* (з наук.-попул. літ.); *У Башкирії зваляли валянок-гігант 130-го розміру* (з газ.).

ЗВАЛЯ́ТИСЯ *див.* **зва́люватися**[2].

ЗВА́НИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **зва́ти.** *Увійшов повагом блідий професор Гребляиський з рудим заростом, званий учениками* [учнями] *Логарифмом* (О. Маковей); *Бригадир покликав Мишуню до польового вагончика, званого на степах "палуб"* (Ю. Яновський); // **зва́но,** *безос. пред. Чайченкова мати купила хату у Любчиках, святила ту хату; нас звано і Пилипиху з дочкою* (Марко Вовчок); *Наумиху звано старосвітською жінкою* (М. Коцюбинський).

2. *у знач. прикм.* Якого запросили; запрошений. — *Замість справжнього батька одноденний "батько" порядкував за столом, званий, весільний...* (О. Гончар).

Зва́на (про́шена, про́хана) вечеря́ *див.* **вече́ря; Зва́ний (про́шений, про́ханий) обід** *див.* **обі́д; (1) Так зва́ний:** а) який має умовну назву. *У Моринцях і загалом у селах, які пов'язані з біографією Тараса Григоровича* [Шевченка], *є чимало так званих пам'ятних дерев* (І. Волошин); *Швидше за все з Егоном Альтом трапився так званий секундний сон* (Ю. Андрухович); б) який уживається для вираження іронічного, зневажливого ставлення до того, що не відповідає дійсності. — *Усі ваші так звані думки я давно знаю* (О. Довженко); *Але сантименти відносно так званого кохання — облиште* (Б. Антоненко-Давидович).

ЗВАННЯ́, я́, *с.* 1. Офіційно надана назва, яка означає фах, ступінь кваліфікації в певній галузі або службовий стан. *Костомаров мав незабаром дістати професорське звання* (О. Іваненко); *Весною Василеві присвоїли звання старшого лейтенанта, доручили командувати ротою* (В. Логвиненко); // Офіційно надана почесна назва як нагорода за заслуги в галузі якої-небудь діяльності. *За багатолітню шахтарську працю мені присвоєно звання почесного шахтаря* (В. Козаченко); *Звання Героя України; Звання народного артиста України.*

2. Назва, що означає належність до якого-небудь колективу, організації. *У грудні 1993 р. було прийнято Закон України "Про державну службу", завдяки якому зроблено певні кроки щодо надання званню державного службовця привабливості, авторитетності у суспільстві* (з наук. літ.).

3. *заст.* Належність до якого-небудь соціального стану. *Тисячі роззявлених ротів. Це кричать "славу" захриплі вже гімназисти, студенти, вчителі, .. а також офіцери й відставні люди різного звання* (О. Довженко).

(1) Про́сто́го званя́ *хто* — який не належить до привілейованої верстви, привілейованого класу. — *Це був мій учень. Сирота. Простого звання хлопчик. У чомусь він завинив. І його покарали* (Б. Левін).

◊ **Ще й званя́ не було́** *див.* **бу́ти.**

ЗВАНТА́ЖЕНИЙ, а, е, *рідко.* Дієпр. пас. до **званта́жити.** *Ви можете визначити спосіб, у який система оброблятиме звантажені вами файли* (з наук.-техн. літ.); // **званта́жено,** *безос. пред. Слід вказати теку, куди буде звантажено фотографії* (з наук.-техн. літ.).

ЗВАНТА́ЖИТИ *див.* **званта́жувати.**

ЗВАНТА́ЖУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗВАНТА́ЖИТИ,** жу, жиш, *док., що, рідко.* 1. Те саме, що **виванта́жувати.** *Нашвидку звантажували з платформи машину. Ладналися їхати далі уже своїм ходом* (Яків Баш).

2. *інформ.* Те саме, що **заванта́жувати** 3. *Можна звантажити безкоштовно зручний універсальний календар на будь-який рік* (з мови реклами).

ЗВА́ПНЕНИЙ, а, е. 1. *с. г.* Те саме, що **звапно́ваний** 1. *Звапнений ґрунт.*

2. *у знач. прикм., вет., мед.* Те саме, що **кальцино́зний.** *Змінений кістковий мозок при хворобі Барлова вже не дає відростків у звапнений хрящ* (з навч. літ.).

ЗВА́ПНЕННЯ, я, *с., вет., мед.* Те саме, що **кальцино́з.** *При хронічних серцевих захворюваннях у рубцевих тканинах клапанів серця відбувається дистрофічне звапнення* (з наук.-попул. літ.); *Розростання і звапнення суглобових поверхонь відростків хребців у ділянках найбільшого навантаження зумовлюють розвиток спондилоартрозу* (з навч. літ.).

ЗВАПНО́ВАНИЙ, а, е. 1. *с. г.* Дієпр. пас. до **звапнува́ти.** *Звапнована ділянка ґрунту.*

2. *у знач. прикм., вет., мед.* Те саме, що **кальцино́зний.** *Під час доброякісного перебігу туберкульозу звапнований первинний осередок зазнає інкапсуляції* (з наук. літ.).

ЗВАПНО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗВАПНУВА́ТИ,** у́ю, у́єш, *док., що, с. г.* Те саме, що **вапнува́ти** 1. *Ґрунти слід звапновувати один раз на кілька років* (з наук. літ.); *Ґрунт із підвищеною кислотністю до початку сільськогосподарських робіт потрібно звапнувати* (з наук. літ.).

ЗВАПНУВА́ННЯ, я, *с.* 1. *с. г.* Дія за знач. **звапнува́ти.** *Звапнування ґрунтів здійснюють з урахуванням культур, які вирощуються на відповідній ділянці* (з навч. літ.).

2. *вет., мед.* Те саме, що **кальцино́з.** *Звапнування дентину тимчасових зубів починається наприкінці п'ятого місяця ембріогенезу* (з навч. літ.); *Дистрофічне звапнування спостерігається у вогнищах некрозу* (з навч. літ.).

ЗВАПНУВА́ТИ *див.* **звапно́вувати.**

ЗВАРГА́НИТИ, ню, ниш, *док., що, зневажл.* Улаштувати, зробити що-небудь поспіхом або недбало, абияк. *Через отой страх перед метикуватими критиками, які можуть насмикати цитат і зварганити цілу оказію, .. я й замовчав дещо з Іванового характеру* (В. Дрозд); *Сонце перейшло зеніт, і я відчуваю бажання зварганити собі щось поїсти* (Любко Дереш).

ЗВА́РЕНИЙ[1], а, е. Дієпр. пас. до **звари́ти**[1]. *У неї в хаті так чисто, гарно так: діти умиті, чисто одягнені, обід*

зварений (М. Коцюбинський); *Кожного дня на столі й голубці, і локша в молоці, а то й бануш — дуже смачна мамалига, зварена у сметані* (І. Муратов); // **зва́рено,** *безос. пред.* — *Перемліє все в казанах, — пожалкував мимохідь Хаєцький, вгадуючи по запахові, що саме зварено в тій чи іншій кухні* (О. Гончар).

(1) Як (мов, ніби *і т. ін.)* **зва́рений** — млявий, пасивний. [Х у с а:] *Та слухай, жінко, не будь як зварена! Се що за спосіб гостей вітати? Слова не промовить!* (Леся Українка); *Кажуть, гетьман як зварений ходив, не знав, що йому робити* (Б. Лепкий); *Серпневе сонце смажило так, що в інвалідському автомобільчику з відкидним верхом брати Пакульки почувались як зварені* (із журн.).

ЗВА́РЕНИЙ[2], а, е, *техн.* Дієпр. пас. до **звари́ти[2].** *Ворота теж були зварені з пруття і прикрашені плетивом металевих завитків* (Ю. Збанацький); *Перші ж влучення снарядів у борт, зварений вручну, спричинили значні руйнування шва* (з публіц. літ.).

ЗВА́РЕННЯ, я, *с., техн.* Дія за знач. **звари́ти[2].** *У статті розглянуто проблеми зварення арматурної сталі* (з наук. літ.); *Наконечник рогатини, що був ніби здоровенний ніж, коваль виготував набагато швидше. Єдине, що трохи затримало — зварення рурки для держака* (Ю. Логвин).

ЗВАРИ́ТИ[1], зварю́, зва́риш, *що.* Док. до **вари́ти** 1. *Скотинку нікому доглядати, борщику нікому зварити* (Ганна Барвінок); *Стара зварила бараболі й так-сяк прийняли свата* (М. Коцюбинський); — *Я вмію зварити маленьку чашку турецької кави — міцної й гіркої* (Ю. Яновський); — *Гай, зварив би я пивце... тільки що треба багато заходу* (Марко Вовчок); // *рідко.* Обпекти окропом, киплячою рідиною, парою яку-небудь частину тіла; обварити. *Майстер пробує смолу. Ей, не лови ґав, роззява! Бережись, бо звариш ногу* (Ю. Яновський).

◊ **Вари́ти / звари́ти ка́шу** *див.* **вари́ти; Казано́к (баня́к, макітра) ва́рить /** *рідше* **казано́к (баня́к) звари́в (макі́тра звари́ла)** *див.* **казано́к; (1) Ка́ші (пи́ва) не зва́риш (не нава́риш)** *з ким* — не можна домовитися, дійти згоди, взаєморозуміння з ким-небудь. *З дурнем пива не звариш* (прислів'я); — *Ні, з вами каші не звариш! — промовив голосно панич, закриваючи книжку* (Панас Мирний); [К о п а ч:] *З вами каші не навариш. Піду краще до криниці* (І. Карпенко-Карий); — *Він, — каже* [Гриць до Івана], — *гордий. З ним не звариш каші* (Л. Костенко).

ЗВАРИ́ТИ[2] *див.* **зва́рювати.**

ЗВАРИ́ТИСЯ[1], зварю́ся, зва́ришся. Док. до **вари́тися** 1, 2. — *От якби було не вивертатися під осокором та доглядати казанка, то.., може б, уже досі й каша зварилась* (Панас Мирний); *Мати казала підождати: ось же картопля звариться* (А. Головко); — *Обід зварився, а бідонів знову немає* (В. Кучер); *В котловані, на дні бульдозерних траншей, спеки налито по вінця, вітерець не дмухне, незвичний там просто зварився б* (О. Гончар); *Візьміть метал, і ви скажете, що його не кожної хвилини випустиш із мартена, і ківш мусить бути на місці, і виливниці готові, а найголовніше — мусить зваритися сталь* (Ю. Яновський); // Опинившись у чому-небудь киплячому (у воді, смолі і т. ін.), загинути, вмерти. *Сестри нема. Так і пропала, немов од сонця ковилі... А батько, кашовар невдалий, зварився якось у котлі...* (В. Сосюра).

ЗВАРИ́ТИСЯ[2] *див.* **зва́рюватися.**

ЗВАРПОВА́ТИ *див.* **звар'юва́ти.**

ЗВАРІЯ́ТІТИ *див.* **звар'я́тіти.**

ЗВАРНИ́Й, а́, е́, *техн.* Виготовлений, зроблений способом зварювання. *Борис Євгенович став ученим у галузі зварювальних технологій, матеріалознавства та зварних конструкцій, хоча закінчив інститут за фахом "електроустаткування промислових підприємств"* (з наук. літ.); *На зварному каркасі кріпляться кам'яні пластини в поєднанні з деревом* (з навч. літ.); *Сам Ковальов дуже добре знав складність таких широких і глибоких зварних швів* (В. Собко); *Зварний міст.*

ЗВА́РНИК, а, *ч.* Фахівець, що займається зварюванням. *Він, зварник найвищої кваліфікації, заробляв багато, майже стільки ж, як і бригадир* (В. Собко); *Вчені-зварники часто використовують у своїй практиці методи металургійної промисловості* (з наук.-попул. літ.).

ЗВА́РНИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **зва́рник.** *Люблю, як пісню, сталі грім На берегах Дніпра, І зварниць в сяйві золотім, І відгуки копра* (Л. Забашта).

ЗВА́РЮВАЛЬНИЙ, а, е, *техн.* Стос. до зварювання. *Інститут електрозварювання ім. Є. О. Патона є центром зварювальної науки в Україні* (з газ.); // Признач. для зварювання (у 1 знач.). *Багато уваги приділено конструюванню та використанню космічної зварювальної апаратури* (з наук.-попул. літ.); *У цехах стоять зварювальні апарати* (С. Скляренко).

ЗВА́РЮВАЛЬНИК, а, *ч.* Те саме, що **зва́рник.** *Зрозумів він, що зварювальником бути легше, ніж клепальником* (С. Скляренко); *Розповідають, що коли зварювальники одного з кораблебудівних підприємств Миколаєва приїхали на фінську верф, то місцеві фахівці приходили дивитися, як вони працюють* (з газ.).

ЗВА́РЮВАЛЬНИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **зва́рювальник.** *Дія фільму "Висота", який знімали в Дніпродзержинську, починається з того, що на будівництві доменної печі Коля знайомиться зі зварювальницею Катею* (з наук.-попул. літ.); — *Саме від Ярослава Дмитровича я переймала найтонші нюанси нової професії, — згадує зварювальниця* (з газ.).

ЗВА́РЮВАНИЙ, а, е, *техн.* Дієпр. пас. до **зва́рювати.** *Зварюваний зразок металу закріплюють у тримачі* (з наук.-попул. літ.); *Зварювані заготівки.*

ЗВА́РЮВАНІСТЬ, ності, *ж., техн.* Здатність до зварювання (у 1 знач.). *Зварюваність матеріалів головним чином визначається типом і властивостями структури, що виникає у зварному з'єднанні при їх зварюванні* (з наук.-попул. літ.).

ЗВА́РЮВАННЯ, я, *с., техн.* 1. Дія за знач. **зва́рювати** і **зва́рюватися.** *На авіаційному заводі, де будують літаки.., здавна відчували брак чистого кисню для зварювання* (М. Трублаїні); *Обидва куски його* [гака] *мали на собі сліди невдалого зварювання* (І. Сенченко); *В інституті створені технологія і обладнання для зварювання безпосередньо в космосі* (із журн.).

2. Спосіб з'єднування металевих (рідше пластмасових і скляних) частин шляхом розплавлення з'єднуваних країв. *Я давав лише найкоротші пояснення про суть і особливості нового методу зварювання* (з публіц. літ.); // Спосіб з'єднування металевих частин шляхом їх розжарювання і сковування. *Застосовуючи ковальське зварювання, під ударами молота з'єднують два нагріті куски сталі, що перебувають у пластичному стані* (з навч. літ.).

△ **(1) Електро́нно-промене́ве зва́рювання** — зварювання плавленням, при якому використовують кінетичну енергію електронів у вакуумі і переведення цієї енергії в теплоту для проплавлення металу. *Фірми Японії імпортували розроблені в Інституті електрозварювання ім. Є. О. Патона установки для електронно-променевого зварювання* (з наук.-попул. літ.); **(2) Холо́дне зва́рювання** — зварювання тисненням із пластичним деформуванням з'єднуваних поверхонь заготівок без додаткового нагрівання зовнішнім джерелом тепла. *Холодне зварювання різнорідних металів дає змогу уникати утворення в місці з'єднання крихких металідів* (з наук. літ.).

ЗВА́РЮВАТИ, юю, юєш, *недок.*, **ЗВАРИ́ТИ,** арю́, а́риш, *док., що, техн.* З'єднувати які-небудь металеві (рідше пластмасові й скляні) частини, розплавляючи їх краї. *Пластмаси можна обточувати й різати, зварювати й клеїти, пресувати й відливати у форми, шліфувати й полірувати* (з наук.-попул. літ.); *Промайнула група робітників на новій трамвайній колії. Зварювали рейки* (О. Копиленко); // З'єднувати які-небудь металеві частини, розжарюючи й клепаючи їх. *Вилітали* [іскри] *з-під батькового молота і прискали на всі боки. Особливо.., коли треба було зварювати два окремі кусні заліза в одно* (І. Франко); *В'язні тесали камінь, зварювали шматки заліза, лили цемент* (С. Скляренко); *Здивований Степан і незчувся, як вони молотами, навіть без молоточка майстра, зварили йому шину й натягнули на колесо* (М. Стельмах).

ЗВАР'ЮВА́ТИ, ЗВАРІЮВА́ТИ, ю́ю, ю́єш, *док., діал.* Збожеволіти. *Мачуха таки зовсім звар'ювала всім на радість, її відвезено до божевільні* (Ю. Яновський); *Він молов і молов безперестанку, звідки й ті слова бралися в нього... — Він таки звар'ював, — проказала моя мама* (Ю. Винничук).

ЗВА́РЮВАТИСЯ, юється, *недок.*, **ЗВАРИ́ТИСЯ,** зва́риться, *док., техн.* З'єднуватися шляхом плавлення або розжарювання і сковування. *Деформація формозміни, зсув металу в активній зоні залежать від схеми, ступеня закріплення деталей, що зварюються, і від напряму зварювання* (з наук. літ.); *Чим більше в сталі вуглецю, тим вона тверділа, тим краще гартується, але гірше зварюється* (з навч. літ.); *Почався процес зварювання. Обидві частини зварювалися не поверхнево, а серцевиною* (І. Сенченко); *Під час варіння важлива будь-яка дрібниця, сплав повинен зваритися, але його не можна перетримати на вогні* (з наук.-попул. літ.).

ЗВА́РЮВАЧ, а, *ч.* 1. *рідко.* Те саме, що **зва́рник.** *Зварювачі сиділи на своїх місцях, методично, не поспішаючи, крапля за краплею, валик за валиком заварюючи металом глибоку щілину* (В. Собко).

2. Пристрій для зварювання чогось, перев. пластикових пакетів. *Пропонований зварювач застосовується в процесі пакування продукції в поліпропіленовий або поліетиленовий пакети* (з мови реклами).

ЗВА́РЮВАЧКА, и, *ж., рідко.* Жін. до **зва́рювач** 1. *Зварювачка контактних автоматів.*

ЗВАРЯ́ЛЬНЯ, і, *ж., діал.* Жлукто. *Відіпрану білизну вкинули до зваряльні* (із журн.).

ЗВАРЯ́ТИ, я́ю, я́єш, *недок., що, діал.* Золити (у 1 знач.). *А в п'ятницю рано хусти зваряли* (з народної пісні); *Зваряти, деінде в горах повідають: золити шматє* [шмаття]. *Перепране чи відіпране шматє кладуть до зварялні або якого цебра, посипують* [посипають] *попелом, наливають кип'ячою водою і кидають розпалене на вогні камінє* [каміння] (Сл. Б. Грінченка).

ЗВАР'Я́ТІТИ, ЗВАРІЯ́ТІТИ, ію, ієш, *док., діал.* Те саме, що **звар'юва́ти.** — *Степане! Чи ти звар'ятів? — кинулась Соломія. — Он роботи скільки, а ти варнякаєш* (В. Кучер).

ЗВА́ТИ, зву, звеш, *рідше* зову́, зове́ш, *недок., кого, що.* 1. Іменувати кого-, що-небудь. *Був собі чоловік та жінка. Чоловіка звали Нечипором, а жінку Пріською* (Г. Квітка-Основ'яненко); — *Як вас зовуть? — спитала* [дівчи́на]. — *Павло* (Марко Вовчок); *Я не знав, як її* [квітку] *звати — і від того вона двічі мені миліша* (М. Коцюбинський); *Вже відлетіли у краї чужі Ті птиці, що вважав я ластівками, А звуть їх по-ученому — стрижі* (М. Рильський); *Хлопця звали Грицем — на честь східного святого Григорія Теолога, як я собі думаю* (Ю. Андрухович); // Називати, прозивати кого-, що-небудь. *Нагадала* [Настечка] *братику, що всю рідню їхньої матері по-вуличному звали Соловейками* (М. Стельмах); *Гнат не сказав нічого. Смоктав свою коротку люльку, яку тут звали носогрійкою, і пихкав димом* (Василь Шевчук).

2. Характеризувати кого-, що-небудь якимось словом, виявляючи своє ставлення, свою оцінку. *Дивлячись на своє життя, він звав його не безщасним і не бездольним, але трудним* (Панас Мирний); *Карпо не зачіпав дівчат, не жартував з ними. Дівчата звали його гордим* (І. Нечуй-Левицький); *І навіть ті, що звуть себе освіченими, більше безсилі, ніж ви, щасливці, яким природа сама дає розуміння своїх тайн* (Г. Хоткевич); *Наш Київ матір'ю недаром Усі міста братерські звуть... Ніхто руїнницьким ударом Не міг йому затьмити путь* (М. Рильський); // Іменувати кого-небудь якось, вважаючи, маючи кимось, чимось для себе. *Вийшли з хати батько й мати В садок погуляти, Порадитись, кого б то їм Своїм зятем звати?* (Т. Шевченко); — *А я тобі яка мама, вражий сину? Дідько звінчав вас на смітнику, а ти мене мамою зватимеш?* (М. Коцюбинський); [Іфігенія:] *Чи він живий, Мій Ахіллес? .. Тепер уже не мій, Там, може, еллінка або троянська бранка Зове його своїм...* (Леся Українка); *Марина звала Івана Григоровича хрещеним, хоч хрестили її, першу в Піщаному, за новим, радянським обрядом — без попа* (Микита Чернявський).

3. *розм.* Кликати кого-небудь. *Галя дивиться — на самому шпилечку Карпо стоїть, зове її: Іди сюди!* (Панас Мирний); *Коли ж розчавлений впаду, На поміч я не буду звати* (Л. Дмитерко); // Запрошувати куди-небудь, до когось. *Зараз вона почала зо мною мову, стала мене до себе звати* (Марко Вовчок); *Безліч дуків він стрівав Та панів на всіх дорогах, А ніхто його не звав Пригостити, крім убогих* (П. Грабовський); *Неправда, що батьки мої померли, Я чую, як вони в мені живуть. Їх образи у пам'яті не стерлись... З полів, лугів вечеряти зовуть* (О. Білаш); // Закликáти до чого-небудь. *І повні скорбного чуття, Орли за хмарами літали І ситих жаб уже не звали з болот* [боліт] *до вищого життя* (О. Олесь); *Ідуть полки, і світлий марш гримить І зве бійців для дальшого походу* (М. Бажан); // *також без дод., перен.* Вабити. *В суботній час серед вітрів і піни Так уродилась пісня України, — І в дальнє море — у суботній час — Вона зове і пориває нас* (М. Рильський); *В уяві стали очі карі, вони зоріють і зовуть...* (В. Сосюра).

◊ **Помина́й як зва́ли** *див.* **помина́ти**[1].

ЗВА́ТИСЯ, зву́ся, зве́шся, *рідше* зову́ся, зове́шся, *недок.* 1. Іменуватися, мати ім'я, назву. *Ще хлоп'ям був, призем-*

ком, а всі вже зілля знав: і як зветься, і де й коли процвітає (Марко Вовчок); *Спитав він: "Як ти звешся, дівчино таємна?" — Ізольда Білорука, — відмовила вона* (Леся Українка); — *Мій дід теж Матвієм звався* (М. Стельмах); *Село, до якого ми під'їжджали, звалося Синій Вир* (С. Журахович); // Називатися, прозиватися. *Я на брата схожий і з обличчя, тільки звуся досі "мамин мізинчик", бо я ніяк не росту* (Ю. Яновський).

2. Своїми особливостями відповідати якій-небудь назві, якомусь поняттю; характеризуватися яким-небудь словом. *Як захочеш змірять силу, Бий щосили молотком, Як дзвінок задзвонить, сину, Можеш зватись козаком!* (О. Олесь); *Яке воно* [особисте щастя] *повинне бути, щоб зватися щасливим, гаразд не знала* (Іван Ле); *Той, хто сказав би хоч слово, хоч півслова проти Марини, не міг би більше зватись його другом* (Л. Дмитерко).

ЗВЕ́ДЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **звести́**. *Невкипілий стояв з шворнем у зведеній над головою руці* (А. Головко); *Наші гвинтівки були заздалегідь готові, курки зведені* (Іван Ле); *Коли зведений дім — Будуть мешкати люди у нім* (П. Воронько); *Якби ще трохи пробігли, то, здається, стукнулись би лобами.., їм здавалося, що стоять вони* [румун і Маковейчик] *так уже здавна, зведені самою долею віч-на-віч* (О. Гончар); *Друга річ — новіший реалізм літературний, зведений в певну науку, оброблений і уформований зовсім свідомо* (І. Франко); *Тяжке життя селянської дівчини, зведеної офіцером, Тарас Шевченко відтворив і в ряді своїх повістей російською мовою, написаних на засланні* (з наук. літ.); *Прохор метнув злими очима в батькове обличчя, та, помітивши суворі, зведені на переніссі брови й докірливий погляд, стримав себе* (А. Шиян); *Губи зведені в дудочку: вічно Гнат щось насвистує* (Григорій Тютюнник); // **зве́дено,** *безос. пред. Тільки і чути: там шкапу у хазяїна зведено, а де і волика* (Г. Квітка-Основ'яненко).

2. *у знач. прикм.* Який складається з кількох компонентів. *Зведений хор;* // Який об'єднує в собі різні дані, риси, ознаки і т. ін. *Зведені діалектологічні карти можуть об'єднувати різноманітні мовні риси: фонетичні, граматичні, лексичні* (з наук. літ.); *Об'єктивно оцінювати роботу кожної конкретної артілі можна не за одним, а тільки за рядом зведених економічних показників* (з публіц. літ.).

Зве́дена сестра́ *див.* **сестра́; Зве́дений брат** *див.* **брат.**

ЗВЕ́ДЕНИК, а, *ч., розм.* Те саме, що **зведеня́**. *Петро нарешті зустрівся зі своїм зведеником* (із журн.).

ЗВЕДЕНИ́ЦЯ, і, *ж., діал., заст.* Покритка. *Вітер шумить, сором до села наносить, зведениці дорогу стелить* (Марко Черемшина); *У тій хаті жила зведениця — худа, як засушена. Хто їй зробив дитину — Бог знає, хоч у нас ці речі завжди добре відомі* (І. Андрусяк).

ЗВЕДЕ́ННИК, а, *ч., заст.* Посередник у справах. *Давай, батьку, гроші, — каже прихожий зведенник: упустимо сього коня, — другого не знайдеш такого* (Сл. Б. Грінченка).

ЗВЕ́ДЕННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **звести́** 5–14, 16. *План Дункана передбачав зведення на імператорський престол князя Всевлада* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Через два з половиною роки після зведення нової арени в Більбао баски вперше у своїй історії пробилися до фіналу єврокубків* (з газ.); *Сполучення всіх подібних між собою членів многочлена в один член називається зведенням подібних членів многочлена* (з навч. літ.); *З гантелями рекомендують робити повороти, нахили, обертання руками, розведення та зведення, піднімання та опускання рук тощо* (з навч. літ.); — *Крім зведення дочки, чи маєш на нього інші докази? — спитав пан возний* (Валерій Шевчук); *Один з підходів до співвідношення форми права та джерела права полягає у повному ототожненні джерела права з формою права, у зведенні джерела права до форми права й навпаки* (з наук. літ.).

2. Одножанрові тексти різних авторів, об'єднані в один твір. *Вважається, що "Повісті временних літ" передували три літописні зведення (Найдавніший, Никонівський і Початковий), що й стали її основою* (з наук.-попул. літ.).

3. Певні відомості, дані, зібрані в один документ; документ з такими відомостями, даними. *Поступило зведення від четвертого, що взята велика група полонених* (Григорій Тютюнник); *На стінах висіли карти фронтів, а на столі лежали зведення чужоземних телеграфних агентств* (М. Трублаїні); *Щербина потер рукою сиву скроню, знову поклав зведення на середину стола* (С. Журахович); *Тут розмістився командний пункт батальйону з усім своїм штатом .. Писарі, що складали на колінах свої нескінченні зведення, надавали картині якогось діловитого вигляду* (О. Гончар).

ЗВЕДЕНЮ́К, а́, *ч., розм.* Те саме, що **зведеня́**. *І це все вони? — гомоніли, працюючи, шахтарі. — І підлогу полагодили? — І рами повставляли? — Ну, й зведенюки!* (Ю. Мокрієв); — *Не дай Боже зведенюків, — казала моя мама і після кожного побоїща в хаті забирала Мирославу до себе* (Г. Тарасюк); * У порівн. *Що це ви, як зведенюки, зчепилися? Чого не поділили? .. — сердито, але тихо, щоб не почув хтось збоку, заговорила жінка* (К. Гриб).

ЗВЕДЕНЯ́ *див.* **зведеня́та.**

ЗВЕДЕНЯ́ТА, я́т, *мн. (одн.* **зведеня́,** я́ти, *с.), розм.* Зведені брати і сестри. *Діти між собою часто сваряться — надто бабина дочка: звичайно, як зведенята, — у них ніколи ласки нема* (з казки); *Батько женився вдруге, взявши вдову теж із дітьми. В хаті почалися сварки .. — пекло, що завжди буває в хаті, де повно зведенят* (С. Васильченко); * У порівн. *Парламент і виконавча влада як зведенята. На людях дружать, між собою чубляться* (із журн.).

ЗВЕ́ЗЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **звезти́** 1–3. *Хліб був уже знятий місцями і звезений, так що на полі де-не-де стояли копи* (Грицько Григоренко); — *Скучні люди нагадують опілля восени, коли збіжжя звезене, нове ще не зійшло, і тільки ворони над нивами літають і крячуть* (Б. Лепкий); *На будівельному майдані люди складали в штабелі звезене дерево* (Іван Ле); *Тут, у степах, могили їх* [скіфів] *царів — кургани, а "камінні баби" з курганів звезені поміщиками і складені в Асканії-Новій* (О. Довженко); *Десь там і мамин гектар. Десь там її виноградні вихованці, з усього світу звезені, щоб проходити гарт у гарячім тутешнім піску* (О. Гончар); // **зве́зено,** *безос. пред. Вийшли з лісу на луки. Сіно тут уже було давно скошено й звезено у стоги* (Григір Тютюнник).

ЗВЕ́ЗЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **звезти́** 1, 2. *Читальню будували на громадській толоці .. Кождий читальник дав підводу для звезення матеріалу* (Л. Мартович).

ЗВЕЗТИ́ *див.* **зво́зити.**

ЗВЕЛИЧА́ЛЬНИЙ, а, е. Признач. для звеличання. *Є так звана маєстатна (звеличальна) множина. В народній мові вона зовсім незнана. А вживали й уживають її всякі державці та вельможні володарі, говорячи про свою персону першою особою множини* (із журн.).

ЗВЕЛИЧА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **звелича́ти** 1–3. — *Не той відступник, хто для звеличання своєї землі жертвує всім, навіть богами* (Юліан Опільський); *Урочистості, як і звеличання, не вичерпали себе на плацу перед святковим людом і святковими турмами, вони продовжувались і за столом* (Д. Міщенко).

ЗВЕЛИЧА́ТИ *див.* **звели́чувати.**

ЗВЕЛИЧА́ТИСЯ *див.* **звели́чуватися.**

ЗВЕЛИ́ЧЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **звели́чити** 1, 2. *Нехай благословляють ім'я слави Твоєї* [Бога], *і нехай воно буде звеличене над усяке благословення та славу!* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Звеличений жертвами й любов'ю стояв перед сином батько* (О. Довженко); *Виростай, Каховко, Виростай високо, У труді звеличена, У сади заквітчана* (Т. Масенко).

ЗВЕЛИ́ЧЕНІСТЬ, ності, *ж.* Стан і властивість за знач. **звели́чений.** *Під авторитетом В. Сухомлинський розумів не звеличеність і відокремлення від дітей. Важливе значення мають багатогранні емоційні стосунки з дітьми в дружному колективі* (з навч. літ.).

ЗВЕЛИ́ЧЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **звели́чити** 1, 2. [В о н а:] *Яка ти трудна людина.* [В і н:] *Ну, коли людина, що поставила метою свого життя звеличення народу засобами науки, — трудна, тоді так...* (О. Довженко); *Я йду з твердою впевненістю, що мій наступник у Раді наполегливо й самовіддано працюватиме для звеличення та процвітання роду Конорів* (О. Авраменко); *Як і більшість великих міст світу, Київ завдячує своїм звеличенням власному географічному положенню* (з наук. літ.); *Всю енергію Юстиніан спрямував на звеличення імператорської влади* (з навч. літ.).

ЗВЕЛИ́ЧИТИ *див.* **звели́чувати.**

ЗВЕЛИ́ЧИТИСЯ *див.* **звели́чуватися.**

ЗВЕЛИ́ЧНИК, а, *ч.* Пристрасний прихильник кого-, чого-небудь; шанувальник, поклонник. *Іще більшу пропасть* [прірву] *між учнем Береста й звеличником кайзера .. копали оті привілеї в тюрмі з ласки начальника й прокурора* (П. Козланюк); *Тобі, звеличникові Риму, буде таки дароване Октавіанове прощення, і ще ти складеш свою поему вигнання* (О. Гончар); *Довкола артистки завжди крутилось кілька її звеличників: з китицями квітів, з цукерками і навіть з віршами* (з публіц. літ.).

ЗВЕЛИ́ЧНИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **звели́чник.** *Лідер філіппінської опозиції виступала як звеличниця американської демократії і домагалася такої самої системи для своєї батьківщини* (з газ.).

ЗВЕЛИ́ЧУВАЛЬНИЙ, а, е. Признач. для звеличування. *На краях рамен хрестика, на його аверсі у кружальцях старослов'янським шрифтом нанесено звеличувальний напис* (з наук. літ.); *Для п'єс післявоєнного періоду був характерним звеличувальний пафос і старанне приховування справжніх людських драм і трагедій війни, відступу, окупації* (з навч. літ.).

ЗВЕЛИ́ЧУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **звели́чувати** 1–3. *Я, митець твій* [України], *що поставив метою свого життя звеличування твого імені і твоєї епохи, вмер би, щасливий твоїм щастям та щастям і красою дітей твоїх* (О. Довженко); *Зображуватись у поемі мусить герой, гідний оспівування і звеличування* (А. Малишко); *Основними мотивами Франкової поезії є звеличування в громадській ліриці людського духу, що вічно прагне правди, знання* (з наук.-попул. літ.).

ЗВЕЛИ́ЧУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗВЕЛИ́ЧИТИ,** чу, чиш, **ЗВЕЛИЧА́ТИ,** а́ю, а́єш, *док.* 1. *кого, що.* Створювати велич кому-, чому-небудь, сприяти величі, славі когось, чогось. *Героїзм, лицарство Довбуша, його особиста безкорисливість, високі ідеали, за які боровся, — усе це звеличувало Довбуша в очах сучасників* (В. Гжицький); *Ти піддаєш сваволі народ, свободу якого визнав сам, і який, бувши одноплемінний і одновірний твоєму народові, підсилив і звеличив царство твоє добровільною злукою* (Ю. Мушкетик); *В ескізі "Народолюбець" Панаса Мирного син повинен звеличити рід. Його віддають у гімназію* (з навч. літ.); // Робити значнішим кого-небудь. *Довір'я до людини звеличує її, пробуджує в ній кращі якості, свідомість відповідальності і людської гідності* (з наук. літ.).

2. *кого, що.* Вихваляти, прославляти кого-, що-небудь. *Звеличуйте Господа, нашого Бога, і вклоняйтеся перед горою святою Його, бо Святий Господь, Бог наш!* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Уся сила, уся творчість народної фантазії винатужилась, щоби звеличити послідню добу сербської свободи і велику боротьбу цілої Сербії з турецькою силою* (І. Франко); *І навіщо вони тут стоять? Щоб звеличати його, Калокіра, чи лякати?* (Б. Лепкий); *Дунай .. Недарма його так щиро звеличували гуслярі й кобзарі, так натхненно оспівав неповторний віденський чарівник Йоганн Штраус* (з газ.).

3. *кого, фольк.* Ушановувати кого-небудь, співаючи на його честь обрядову пісню. — *Ануте, дівчата, звеличаймо Домаху! — Та й почала: Сіяла зіронька, сіяла; З ким ти, Домасю, стояла?* (Марко Вовчок).

4. *тільки* **звелича́ти,** *док., кого.* Назвати кого-небудь шанобливим ім'ям. [О к с а н а *(до Горнова)*:] *Я вже не знаю, як вас найлагідніше звеличать* (М. Кропивницький).

ЗВЕЛИ́ЧУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.*, **ЗВЕЛИ́ЧИТИСЯ,** чуся, чишся, **ЗВЕЛИЧА́ТИСЯ,** а́юся, а́єшся, *док.* 1. Ставати величним, прославлятися. — *Я тепер наче Цезар Біротo, — усміхнувся Батайль, — звеличився і зазнав падіння* (Н. Рибак); // Усвідомлювати своє значення. — *Біля машини людина якось відразу виростає .. Поставили Васю до машини, і раптом звеличився хлопець* (І. Волошин).

2. *тільки* **звелича́тися,** *док.* Похвалитися ким-, чим-небудь, виявити гордість за когось, щось. *Я розумію мамині турботи. Вони хочуть перед родом звеличатися дочкою* (Я. Качура).

3. *тільки недок.* Пас. до **звели́чувати** 2. *Особа, діюча в театрі, не через знатність ролі, а за хорошу гру звеличується і прославляється* (Василь Шевчук); *Власті при кожній нагоді знущалися з "націоналістичної теорії про самобутність України". Водночас звеличувалися всі аспекти російської культури* (з наук.-попул. літ.).

ЗВЕЛІ́ТИ, лю́, ли́ш. Док. до **велі́ти** 1. — *Ходіть, пане Опанасе, може, вона вас послухає. А не послухає, то звелимо послухати* (Марко Вовчок); *Тим часом Довбишка звеліла дочці розкласти в челюстях трісок і спрягти яєчню* (І. Нечуй-Левицький); [Р о м а н ю к:] *Не бачу голови сільради.* [К а н д и б а:] *Я запросив, як ви звеліли* (О. Корнійчук); * Образно. *Для них* [дітей] *не жалій не тільки ніяких трудів, худоби та, коли нужда звелить, душу свою за них положи* (Г. Квітка-Основ'яненко); // *розм.* Порадити що-небудь.

— А як звелиш чоловікові жити? — Чи шукати хазяйки.., чи з дітьми самому хазяйнувати? (Л. Яновська).

ЗВЕРБУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *кого, що, розм.* Док. до **вербува́ти;** завербувати. *В Бердичеві, славнім місті, звербували хлопців двісті* (з народної пісні); *Посли мали звербувати відділ козаків для допомоги шведам у війні з Австрією* (з наук.-попул. літ.).

ЗВЕРГА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.*, **ЗВЕ́РГНУТИ, ЗВЕ́РГТИ,** гну, гнеш; *мин. ч.* зверг, ла, ло *і* зве́ргнув, нула, ло; *док., кого, що, книжн.* Скидати кого-, що-небудь із силою. *При князі Володимирі, як звергали ідолів, то й Ладоша зверги з Гуляй-ріки у річку Ладинку* (І. Микитенко); *Не спали й жандарми на тартаку у Клумаків. Вони цієї ночі не стояли на вежах, бо звідти їх могло збити і навіть звергнути в потік* (С. Скляренко); * Образно. *Гігантське сонце йшло на видноколі, Вали сіяння звергши з вишини* (М. Бажан).

ЗВЕРГА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *недок.*, **ЗВЕ́РГНУТИСЯ, ЗВЕ́РГТИСЯ,** гнуся, гнешся *і діал.* зве́ржуся, зве́ржешся; *мин. ч.* зве́ргся, глася, лося; *док.* 1. *книжн.* Падати, звалюватися. *Він пускавсь тоді в невідоме, він відчував це невідоме, як моторошну височінь, як безодню, у яку звергався, але колеса йому кричали — вперед, вперед!* (В. Підмогильний); *Загуркотів несподівано грім, наче там десь розпалася скеля і почала звергатися схилами гір у долину* (П. Колесник); *Внизу десь ліворуч звергся Варятин униз, забився під якесь величезне каміння й урчить там, неначе ведмідь* (Г. Хоткевич); *— Один раз звергнувся* [із скелі], *так йому ще мало! Ще заманулося!* (В. Собко); * Образно. *Удар. І звергається вал канонади На урвища й пагорби волзьких рівнин* (М. Бажан).

2. *діал.* Здригатися. *Малий Мирон аж звергся і обернув залякані оченята на старого Рябину* (І. Франко).

3. *діал.* Зрікатися. *Я ж бо тебе не зверджуся, руський мій сардаче!* (Ю. Федькович).

ЗВЕ́РГНУТИ *див.* **зверга́ти.**

ЗВЕ́РГНУТИЙ, а, е, *книжн.* Дієпр. пас. до **зве́ргнути.** *В обагрених хмарах, в димах над пожаром Клектання моторів, свистіння різке І звергнуте з жадібним ревом піке* (М. Бажан); *Дяк нещадно був звергнутий на землю; єдине, що встиг, це вхопитися руками за петлю й не дати себе зачавити* (Валерій Шевчук); // **зве́ргнуто,** *безос. пред. Германію* [Німеччину] *.. б'ють з повітря день і ніч, за підрахунками Залізняка, на неї вже звергнуто мільйонів двадцять тонн динаміту* (У. Самчук).

ЗВЕ́РГНУТИСЯ *див.* **зверга́тися.**

ЗВЕ́РГТИ *див.* **зверга́ти.**

ЗВЕ́РГТИСЯ *див.* **зверга́тися.**

ЗВЕРЕСНУ́ТИ, ну́, не́ш, *док., розм.* Те саме, що **вереснýти.** *Як звереснули люде* [люди] *— не хочемо!* (Сл. Б. Грінченка); *Цього було досить лише на те, щоб звереснути усім своїм голосом, усією силою, усією душею: — Йона! Біжи!* (О. Кундзич).

ЗВЕРЕТЕ́НИТИСЯ, нюся, нишся, *док., розм.* Скрутитися; завертітися. *Широка огняна смуга впала з неба, звеpетенилась, як змія, і потрапила просто в велику башту* (І. Нечуй-Левицький); *Оперезала* [Текля батогом] *його по плечах раз і вдруге, аж виляски пішли. Юхим зверетенився, жалібно виснув і прожогом кинувся в сіни* (В. Кучер).

ЗВЕРЕЩА́ТИ, щу́, щи́ш, *док., діал.* Заверещати. *Пані Олімпія, .. затуливши лице руками, зверещала, як перелякана дитина* (І. Франко); *Він зверещав із переляку і трутив її від себе. Люди кинулися до неї і відтянули* [відтягнули] *від нього* (О. Кобилянська); *Очі пана екзекутора запалали гнівом. — Відчиняй, бабо, скриню! — зверещав на всю хату* (Б. Лепкий).

ЗВЕРЗТИ́, зу́, зе́ш, *що і без прям. дод., фам.* Док. до **верзти́;** сказати щось незрозуміле, безглузде. *Приїхали з борозни та чортзна-що й зверзли* (Сл. Б. Грінченка); *Я не знайшов того інтерв'ю, та й не можу повірити, що він таке міг зверзти* (із журн.).

ЗВЕ́РНЕНИЙ, ЗВЕ́РНУТИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **зверну́ти** 2, 5–9, 11. *Тільки тепер Рубін зрозумів слова начальника цеху, звернені до Каленика Романовича: "Це ж котрий у вас, сьомий, восьмий?"* (І. Сенченко); *Ясні зорі розвеселили її очі, звернуті на прехороше лице молодого* (І. Нечуй-Левицький); *Прислухається Тамара .. Певно, гукає* [Сашко] *її. Та ясно ж, що до неї звернута його посмішка* (А. Хижняк); *Кам'яні хрести біліли над шляхом і написані вугіллям дороговкази на них всі були звернені на захід* (О. Гончар); // **зве́рнено, зве́рнуто,** *безос. пред. Носенко зрозумів, що питання Хіврі звернено було не так до Зарайського, як до нього, секретаря райкому, і відмовчуватись йому не можна* (Микита Чернявський); *Не підлягає виконанню постанова, яку не було звернуто до виконання протягом двох років з дня винесення* (з мови документів); *Диктатура Хорошуна не одному давалась взнаки, і ніхто з ним не встрявав у дискусію, якщо не хотів, щоб йому було звернуто щелепу* (І. Багряний).

ЗВЕ́РНЕНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **зве́рнений.** *Обидва полюси епістолярної традиції об'єднувала сенсаційність повідомлень, їх зверненість лише до сучасності, незалежно від того, йшлося про скандальні подробиці чи про наукові відкриття* (з наук. літ.); *Душевність концентрує в собі риси, які ми традиційно розглядаємо як жіночі — здатність до любові, співчуття, зверненість до теперішнього, а не майбутнього* (з наук. літ.).

ЗВЕ́РНЕННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **зверну́ти** 6 і **зверну́тися** 1, 3. *Раптове звернення саме до нього спантеличило селянина, він ніяково потер коліна й винувато крутнув головою* (Б. Антоненко-Давидович); *На офіційне звернення Цимбала молодший лейтенант попередливо відповів: — Будь ласка, будь ласка...* (І. Багмут); *Вона називала Гайворона то Василем Семеновичем, то батьком, і старий вже зі звернення знав, який у Наталі настрій* (В. Собко).

2. Сповіщення, розпорядження або заклик, привітальна промова і т. ін., адресовані кому-небудь. *А він .. молодо скомандував: — Слухай! Читаю поздоровне звернення до народу!* (О. Гончар); *Кіндрат Дорофійович прийшов на збори майже наприкінці, коли Наталка зачитувала звернення* (В. Логвиненко); *Віктор Колобко .. натомість наблизився до столу, за яким сиділи вожді — його запросили взяти участь у складанні звернення до "дорогих краян"* (В. Кожелянко).

△ **(1) Депута́тське зве́рнення** — викладена в писемній формі пропозиція народного депутата, звернена до органів державної влади та органів місцевого самоврядування, посадових осіб і т. ін. *Строк розгляду депутатського звернення не може перевищувати тридцяти днів з моменту його одержання* (з наук.-попул. літ.); *Реєстрація та розгляд керівництвом депутатського звернення забезпечується у день його надходження до міністерства* (з мови документів).

ЗВЕРНУ́ТИ *див.* **зверта́ти.**

ЗВЕ́РНУТИЙ *див.* **зве́рнений.**

ЗВЕРНУ́ТИСЯ *див.* **зверта́тися.**

ЗВЕ́РСТАНИЙ, а, е. 1. *полігр.* Дієпр. пас. до **зверста́ти** 1. *Його книжка була вже зверстана і обкладинка подана художником. Цей художник .. страшенно зрадів, коли автор похвалив його роботу* (В. Підмогильний); *"Хрестоматія" була набрана і зверстана в одній з харківських друкарень* (з наук. літ.); // **зве́рстано,** *безос. пред. У четвер нам було сказано остаточно: гра відбудеться в неділю. До цього часу сітку мовлення телекомпанії було вже давно зверстано і надруковано в усіх газетах* (з газ.).

2. Дієпр. пас. до **зверста́ти** 2. *Модель місцевих виборів, зверстана в новому виборчому законі, викликала чимало критичних зауважень* (із журн.); // **зве́рстано,** *безос. пред. Фільм ірландського режисера включено до конкурсу в останню мить, вже після того, як програму було зверстано* (з газ.).

ЗВЕРСТА́ТИ *див.* **зве́рстувати.**

ЗВЕ́РСТУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗВЕРСТА́ТИ,** а́ю, а́єш, *док., що.* 1. *полігр.* Те саме, що **верста́ти** 2. *Внутрішньотекстові посилання слід зверстувати в межах тих сторінок, тексту яких вони стосуються* (з навч. літ.); *Ми наберемо весь текст, коректор виправить наші помилки, Медведовський зверстає газету* (із журн.).

2. *тільки док.* Док. до **верста́ти** 3. *Угода щодо кредиту може бути підписана вже в листопаді. Це дасть країні додатковий час, для того щоб зверстати і схвалити бюджет країни до кінця року* (із журн.).

ЗВЕРТА́ЛЬНИЙ, а, е, *лінгв.* Стос. до звертання (у 2 знач.). *Уже докладно вивчено інтонацію розповідних, питальних і заперечних речень, вставних і звертальних конструкцій, експресивних засобів* (з наук. літ.); *Звертання виділяється в реченні своєрідною звертальною інтонацією* (з навч. літ.).

ЗВЕРТА́ННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **зверта́ти** 1 і **зверта́тися** 1, 3. *Постійні звертання зі шляху в пошуках рідкісних рослин сильно сповільнювали рух експедиції* (із журн.); *Науковий і педагогічний інтерес становлять наведені в роботі дані про розвиток ініціативного звертання дитини до дорослого з різних приводів* (з наук. літ.).

2. Вислів, думка, прохання і т. ін., спрямовані до кого-небудь. *Ти в звертаннях досягаєш мужнього дзвінкого тону, бо до друзів промовляєш, що з Дніпра, од Волги й Дону* (П. Тичина); — *І зоряний ефір ночами слухає твою наївну пісню кохання? — Відчепись, — сказав Віталій сердито, відчувши в цьому натяк на його вчорашнє вечірнє звертання до Тоні* (О. Гончар); *Він приніс скаргу вже наступного дня. Там, власне, й не було нічого страшного. Звичайне звертання жінки, ображеної і пограбованої* (П. Загребельний); // *лінгв.* Слово або сполучення слів, що називають особу чи предмет, до яких звертається мовець. — *Діду! — гукала було дружина. — Чого тобі, бабо? — озивався на те чоловік. І так повелося з молодих літ, коли ще здавалися їм дотепними подібні звертання* (Ю. Яновський); *Коли йому тикали, він морщився, неначе від гнилого помідора. Такого звертання .. він не терпів* (О. Чорногуз); — *Що ви можете нам розповісти, юний ангеле? — Білинкевич аж зашарівся від такого звертання* (Ю. Андрухович).

ЗВЕРТА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.*, **ЗВЕРНУ́ТИ,** зверну́, зве́рнеш, *док.* 1. Змінювати напрямок руху вбік від попереднього; повертати, рухаючись. *Шагайда звертає на бічну вулицю й зупиняється перед рекламною вітриною* (В. Кучер); *Крутоплечі не знали докладно, куди їм рухатись, тож ішли повільніше, прочісуючи парк, широкими дугами, звертаючи у бічні й паралельні алейки* (О. Ірванець); *Остап з Соломією звернули з шляху на поле* (М. Коцюбинський); *Воли слухняно звернули "соб"* (А. Головко); *Юрко звернув у провулок* (В. Козаченко); // *до кого — чого.* Змінюючи напрямок, рухатися до кого-, чого-небудь. *Пливе човник без весельця, К берегу звертає, Ніхто човником не править, — Вітром прибиває* (В. Забіла); *Увійшли Семен з Корнієм .. Всі загукали, закликаючи їх, кожні до себе. Семен звернув до новобранців* (Леся Українка); // Даючи прохід, проїзд кому-, чому-небудь, відходити, сходити вбік з дороги. *Порожня ж* [бочка] *так собі пустує, Та так брика, та так басує, Що аж на все село гуде. Хто йде — із ляку швидш звертає* (Л. Глібов); *Щодалі доводилося все частіше звертати з колії, аби дати дорогу автомашинам* (П. Панч); *Він під'їжджав до переселенців, але й ті не думали звертати перед своїм паном* (М. Стельмах).

2. *кого, що.* Спрямовувати кого-, що-небудь убік. *Кремінь кинув* [козак], *Ворскло переїхав; В слободу коня звертає* (Я. Щоголів); *Козак .. звернув волів до хуторця* (Марко Вовчок); *Яким звернув гнідка з шляху й повагом почав обминати валку* (Панас Мирний); *Марійка круто звернула лижі вбік* (О. Донченко); // *рідко.* Змінювати напрямок пролягання дороги, стежки і т. ін. [Р и н д и ч к а:] *Викопав* [чоловік] *рів проти її повітки, щоб .. звернути стежку з її дворища понад ровом* (М. Кропивницький).

3. Мати, утворювати згин, вигин, поворот, завертати (про дорогу, річку і т. ін.). *Дідок-прочанин іде повз нивку стежкою, що звертає вбік з великого Єрусалимського шляху* (Леся Українка); *Недалеко від поліцейської управи вулиця звертала вбік, і в цьому місці тайга найближче підступала до шляху* (О. Донченко); *Річка вилась поза селом, потім звернула вбік, під кручу й високу гору* (Ю. Збанацький); *Шлях звернув ліворуч, і вершники їхали, осяяні сліпучими сонячними променями* (А. Хижняк).

4. Наближатися до якої-небудь межі в часі або відходити від такої межі. *Вже сонце стало звертати на вечір, як Онисю вивели з посаду* (І. Нечуй-Левицький); *День уже звернув з полудня* (М. Коцюбинський); *Сонце вже звернуло з обіду і хилиться на захід* (І. Цюпа); // *безос. А коли звернуло під осінь, .. тоді кождий подув вітру розганяв міліони* [мільйони] *тих пухових зерняток на всі боки* (І. Франко); *Давно вже звернуло за обід, а Матрос не приходив* (І. Микитенко); *Уже звернуло з півночі, коли розійшлися бойові друзі* (С. Скляренко); // *безос.* Доходити певного віку. *І ось Христі вже тридцять п'ятий, а Мар'яні на тридцять третій звернуло* (І. Вирган).

5. *що і без прям. дод.* Спрямовувати, переводити мову, розмову, думки на іншу тему, особу, інший предмет. *Він говорив з нею лагідно, підшукуючи делікатних виразів, звертаючи мову на буденні теми* (В. Гжицький); *Забувала* [Сусанна] *про Дорку і всі думки звернула на себе* (М. Коцюбинський); *З хисткої теми треба було звернути* (Іван Ле); *Щоб заспокоїтися, .. Валентин Модестович звернув розмову на інше* (Ю. Шовкопляс).

6. *що.* Говорити, писати, спрямовувати свої слова, свою мову до кого-, чого-небудь. *Звертаю слово це до вас, товариші за морем: .. давайте, юні і старі англійські прості шахтарі, від серця поговорим* (М. Упеник); *І до них, тем-*

них, забитих, закріпачених бідняків, звертав він свої слова (О. Іваненко).

7. *що.* Повертати, спрямовувати що-небудь у певний бік, до когось, чогось. — *Ти не розумієш, — почала вона знов, звертаючи мокре лице до приятельки* (М. Коцюбинський); *Не повертаючись цілим тілом, звернув* [Сулятицький] *до Дідушка лише голову і глянув на нього* (В. Гжицький); // Зсовувати набік. *Яким .. мерщій кинувся до триніжка, звернув казанок набік і надержує, поки той перестане клекотіти* (Панас Мирний); *Сьогодні сиву шапку набакир зверне* [Петрусь], *помолодикує* (Ганна Барвінок).

8. *тільки док., що, розм.* Ударивши, різко повернувши, перекосити, викривити, ушкодити що-небудь. — *Уже Потапович був! — кажуть піщани, — зуби тобі повибиває, очі попідсинює, щелепи зверне...* (Панас Мирний); *Козачок сидить у передпокої і позіхає так, що трохи собі щелепи не зверне* (О. Іваненко); — *Я бачив, як ти бугаєві роги звернув* (Ю. Збанацький).

9. *що і без прям. дод., на кого — що.* Складати провину на кого-небудь іншого. [А н н а:] *Цить, Миколо, не плач! І на мене вини не звертай* (І. Франко); [В ю р б і:] *Це ж та баба Ярина, та злодюга, що сама краде, а на дівчат звертає!* (С. Васильченко); *Сам* [Захар] *разом з ним зробить яку шкоду, а після вивернеться, сухим із води вийде й усе на Опанаса зверне* (Грицько Григоренко); // Виставляти кого-, що-небудь як причину для виправдання або пояснення чогось. — *Ну, коли так, — їй* [Зозулі] *Горлиця сказала, — Ти, вітрогононько, на долю не звертай! Все літечко кукукала, гуляла — Тепер сиди, очицями моргай* (Л. Глібов); *Питає він — чого сумно? — вона зверне або на голову, або на нездоров'я* (Панас Мирний); *На лице поклала* [Любов Прохорівна] *зайвий шар пухкої пудри, щоб блідість свою на неї звернути* (Іван Ле).

10. *рідко.* Іти, їхати назад; повертатися. [Г у р т:] *Пошли ж тобі, Боже, Найщасливіший путь, Щоб благополучно і додому звернуть* (М. Кропивницький).

11. *що, діал.* Віддавати, повертати що-небудь. — *Прошу, пане доктор, звертаю вам сей цінний документ* (І. Франко); *Звісно, редакторських фантазій ніхто не годен вгадати, та все ж не думаю, щоб могли звернути Вам працю назад* (Леся Українка); // Поновлювати що-небудь витрачене. *Гроші можна буде звернути швидко, бо село куплене було за безцінок* (І. Франко).

(1) Зверта́ти / зверну́ти на се́бе о́чі *чиї, кого* — притягати до себе чий-небудь погляд, увагу. [Х р а п к о:] *От їм* [жінкам] — *прибратися, нарядитися, щоб очі нашого брата на себе звернути — то так! А до діла, до справжнього діла — вони недотепні...* (Панас Мирний); *Червона постать Люцини, як та огнепальна купина серед зеленого листу, звернула на себе його очі* (І. Нечуй-Левицький); **(2) Зверта́ти / зверну́ти на се́бе ува́гу:** а) зацікавлювати кого-небудь собою, своєю поведінкою і т. ін. *Вони* [Остап і Соломія] *йшли то шляхом, то стежками навпростець, намагаючись не звертати на себе уваги* (М. Коцюбинський); *Бараболя скочив з вікна, оминув зціпленого розпачем начальника штабу, підбіг до столу. Його округла фігура відразу звернула на себе увагу* (М. Стельмах); б) вимагати зосередження думки, зору, сил на собі. *Звертає на себе увагу фазність змін показників імунної системи* (з наук. літ.); **(3) Зверта́ти / зверну́ти о́чі (о́ко, по́гляд, по́гляди, зір** *і т. ін.)* *на кого — що, рідше до кого — чого:* а) починати дивитися на кого-, що-небудь. *Весь гурт хлопців і дівчат з сміхом звертає погляди на Кузьму* (О. Гончар); *Всі звернули очі на діамант* (І. Франко); б) спрямовувати думки, увагу на кого-, що-небудь. *Як російська, так і європейська критика усе частіше звертає своє око на наше письменство, ставить йому свої вимоги* (М. Коцюбинський); [П а ш к е в и ч:] *В цю хвилину урочистих сподівань звернемо свої погляди до народу, оглянемо вік минулий* (О. Довженко); **(4) Зверта́ти / зверну́ти ува́гу** *на кого — що:* а) помічати кого-, що-небудь, цікавитися ким-, чим-небудь. *Мокрий сніг, легко падаючи, як цвіт вишні од вітру, лягав на землю й засипав Соломію, але вона не звертала на те уваги* (М. Коцюбинський); *З цієї хвилини він не звертав на мене ані найменшої уваги, наче я випарився в повітрі* (Б. Антоненко-Давидович); *Юра вклонився вдруге і втретє — уклонами ще ширшими і ще глибшими. Потроху на нього почали звертати увагу* (Ю. Смолич); *Мало хто звернув увагу на сонце, яке заходило їм у спини. Воно було жовте й тривожне й провіщало бурю* (І. Білик); б) *(чию)* указувати кому-небудь на когось, щось, змушувати помітити. *Звертаю вашу увагу, що говорю з вами не як служащий* [службовець], *а як людина, що теж має душу й серце, як і ви* (Г. Хоткевич); **(5) Зверта́ти (поверта́ти) / зверну́ти (поверну́ти) з по́лудня** — опускатися з кульмінаційного положення над горизонтом у напрямку до заходу (про сонце). *Сонце пече її* [Химу], *звернувши з полудня* (Марко Вовчок); *Сонце повернуло з полудня; його косе проміння зробилось ще пекучіше, ще гарячіше* (Панас Мирний).

◊ **Вали́ти (зва́лювати, зверта́ти, поклада́ти, склада́ти,** *рідше* **спира́ти) / звали́ти (зверну́ти, покла́сти, скла́сти,** *рідше* **спе́рти) вину́ (прови́ну)** *див.* **вали́ти**[1]; **(6) Зверну́ти (збі́гти) / зверта́ти на свою́ (ту ж,** *діал.* **ту́ю ж) сте́жку** — знову повернутися до чого-небудь попереднього (роздумів, думок, поведінки і т. ін.). — *От дурів-дурів* [Чіпка], *та таки й збіг на свою стежку!.. — Так казали люди* (Панас Мирний); — *Чому се так, що пан має необмежені ґрунта* [ґрунти], *а мені не дав Бог і клаптика землі? — непомітно для себе звернув Семен на тую ж стежку* (М. Коцюбинський); *І хоча бачиш гори помилок молодості інших, все одно звертаєш на ту стежку, якою проходили вони* (М. Малиновська); **(7) Зверта́ти / зверну́ти з доро́ги (зі шля́ху)** — відходити від своїх переконань, поглядів, принципів, змінювати їх. *З раз обраної на поетичній і на життєвій ниві дороги Шевченко вже ніколи не звертав* (з публіц. літ.); *Ти* [В. Сосюра] *теплу ніжність до людини Узяв, як хліб, у творчу путь. Хто шлях обрав собі єдиний, Тому із нього не звернуть* (М. Рильський); **(8) Зверта́ти / зверну́ти розмо́ву (думки́) на і́ншу сте́жку (і́нші стежки́)** — переводити, спрямовувати розмову (думки) на іншу тему, на інший предмет. *Бажаючи звернути думки на інші стежки, почав* [Забейко] *оповідати про Ельвіру* (Ірина Вільде); *Щоб якось звернути отаку непевну розмову на іншу стежку, вона тихцем питає: — Дядьку, а в нас уже скоро буде забастовка* [страйк]? (М. Стельмах); **Іти́ (зверта́ти) / піти́ (зверну́ти) на спад** *(рідко* **на спа́док)** *див.* **іти́; Скрути́ти (зверну́ти, злама́ти,** *рідше* **вкрути́ти) в'я́зи (карк, ши́ю)** *див.* **скру́чувати.**

ЗВЕРТА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *недок.,* **ЗВЕРНУ́ТИСЯ,** зверну́ся, зве́рнешся, *док.* 1. Говорити, писати, спрямовуючи свої слова, свою мову до кого-небудь. [К о н р а д *(звертається до старої жінки):*] *Ладнайте, мамо, нам харчі в*

дорогу! (Леся Українка); — *Признавайтеся, синки, добре вас шмагали березовими віниками? — казав далі Тарас, звертаючись до синів* (О. Довженко); *Собака зрозумів, що Миколка звертається до нього, і раптом перекрутився на одному місці, присів, підскочив і погнав щодуху* (М. Вінграновський); *Терпіння зраджувало стару, але вона не виказувала цього і спокійно звернулася до Юлі: — Візьми, дитино, відерце та принеси мені води* (Григорій Тютюнник); // *до чого.* Апелювати до чого-небудь притаманного або приписуваного комусь. *Одна вельми поважна особа, звертаючись до його патріотизму, прохала порятувати молодого українського письменника* (М. Коцюбинський); // Говорячи до кого-небудь, називати його певним чином, виявляти своє ставлення до нього. *Кузнецов був років на десять старший за Артема, і хоч вони були на "ти", але звертався до нього Артем з поваги — на ім'я, по батькові* (А. Головко); — *Знаєш, Євгене, — сказав він по деякій паузі, вперше звертаючись до Черниша на ймення. — Знаєш... Я бачив за цю війну те, що, мабуть, бачив небагато хто* (О. Гончар); *Колеги зверталися до нього запанібрата, називали просто "Васьком"* (О. Шугай); // Удаватися до кого-небудь за порадою, допомогою і т. ін. *Звертаюся оце до Вас з проханням і за порадою* (М. Коцюбинський); *До нього завжди зверталися найбідніші учні, і він сам, зовсім не багатій, завжди допомагав чим міг* (О. Іваненко); *Звернутися до лікаря.*

2. Робити поворот у який-небудь бік; повертатися. *Пан писар округлим рухом звернувсь плечима до громади і .. вступив у канцелярію* (М. Коцюбинський); // Спрямовуватися (про очі, погляд). *Сотні очей зверталися до нього* (І. Франко); *Задумується* [Руфін]. *Погляд його з глибокою тугою звертається в далечінь* (Леся Українка); *Всі погляди звернулися в бік академіка* (П. Загребельний); // *тільки док., перен., заст.* Уміло повести себе в складному становищі; викрутитися. [Т х о р и х а:] *Проси пана напутити, як нам у цьому ділі звернутися* (Панас Мирний); *Тяжко себе картав* [Аркадій] *за свою нікчемність, городянське виховання, що зробило його безґрунтовним, вутлим, нездатним, як звернутися у всякому становищі* (Дніпрова Чайка).

3. Удаватися до чого-небудь у своїй діяльності, зосереджувати свою увагу, свої інтереси на чомусь. *Вже на початку творчого шляху художник М. Пимоненко звертається до тем і сюжетів, які потім розроблятиме протягом усього життя* (з наук. літ.); *У передмові до українського перекладу статті Д. Писарева І. Франко особливо цінить автора за те, що той звернувся до природничих наук і до історії* (з наук. літ.).

4. *заст.* Іти, їхати назад; повертатися. *Спиняється* [Аврелія].., *але, уперто труснувши головою, звертається знов до брами* (Леся Українка); *Пішов Кирик до панотця, Побіг швидко, прудко, Щоб і там не забариться, І звернуться хутко* (з переказу); *Усіх просить* [Демко] *побувати до нього, хліба-солі покушати, сина, що звернувся з чужої сторони, послухати* (Г. Квітка-Основ'яненко).

5. *рідко.* Згортатися, збиратися в купку. *Далі і хмарочки стали розходитись, порідшали й стали звертатись купками, мов клубочки* (Г. Квітка-Основ'яненко); // Лягати або сідати, зіщулюючись, скорчуючись. *Я собі звернулось, Щеня мов під тином, — Звичайне, мале* (Т. Шевченко); *Мишка* [собака] *солодко спала, звернувшись клубочком в ногах на постелі* (М. Коцюбинський); // Скручуватися, повертатися набік. [Б а б а:] *Щоб тобі голова на в'язах звернулась, щоб тебе перша куля не минула* (С. Васильченко).

6. *діал.* Перекидатися. *Михайло воли поганяв, а Іван і батько віз придержували, щоби не звернувся* (І. Франко); *А воно* [дитя] *плаче .. Та й звернулося і впало* (В. Стефаник).

7. *тільки недок.* Пас. до **зверта́ти** 2, 5–7. *Розмова поступово звертається на інші теми* (із журн.); *На банківський вклад не звертається стягнення за боргами спадкодавця (за винятком випадків, передбачених законом)* (з навч. літ.).

(1) Зверта́тися / зверну́тися на ти *до кого* — звертаючись, говорити один одному "ти", а не "ви". — *Шош* [що ж] *ти, любочко, делінь* [далі] *будеш робити? — питала вона іноді Марусю, звертаючися до неї по-материнському на "ти"* (Г. Хоткевич); *Я дуже прискіпливий, злий і холодний я вперше до тебе звернувся на ти...* (І. Драч).

ЗВЕРТІ́ТИ *див.* **звíрчувати.**

ЗВЕРТІ́ТИСЯ, зверчу́ся, зве́ртишся, *док., розм., рідко.* Те саме, що **скрути́тися.** *Марно не складуймо* [складаймо] *рук, Поки не зборемо долі злиденної, Поки не звертиться крук, Що наші ребра довбе з ненажерністю, Нам не даючи дихнуть...* (П. Грабовський).

ЗВЕ́РХ[1], *присл., рідко.* Те саме, що **зве́рху**[1] 3. *Не попав же я в двері та в стовп головою, Господиня те все чула — та зверх коцюбою* (з народної пісні); *Як тепер його бачу: у синій юпці, тяжинових широких штанях, каламайковим поясом пузо підперезане, а зверх китаєва черкеска* (Г. Квітка-Основ'яненко).

ЗВЕ́РХ[2], *прийм., з род. в., рідко.* Сполучення з прийм. **зверх** виражають:

Просторові відношення

1. Уживається на означення предмета, поверх якого, на якому хто-, що-небудь розміщується. *Раптом Оксана скривилась — зверх одного рум'янця, ніжного і тихого, наплинув густий, червоний сором* (С. Васильченко); *Жінка везе волами віз соломи. Сама стоїть зверх соломи* (А. Калин); *Відтак застібає* [Івченко] *гімнастерку, поправляє портупею і, причесавши чуприну, зодягає пілотку, а зверх неї — каску* (Є. Доломан).

Кількісні відношення

2. Уживається на означення перевищення якої-небудь кількості. *Треба зробити з одної дошки дванадцять стільців, а тринадцятий зверх цього* (А. Калин).

3. Уживається на означення перевищення міри, норми чого-небудь. *Бути коло трактора і не прокататися? Ні, це вже зверх усякого терпіння* (М. Олійник).

4. Уживається на означення дії, предмета і т. ін., на додаток до яких або крім яких ще що-небудь робиться. *Послалась* [Маруся] *на лаві, помолилась Богу і зверх усього ударила три поклони* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Коли чого не було в магазині, то робітникам зверх звичайної платні видавали гроші на ці речі по цінах ринку* (В. Сосюра).

ЗВЕ́РХНИК, а, *ч.* Начальник, керівник. *Знов робив* [батько] *усе, чого вимагали його зверхники* (А. Крушельницький); *Ні справжнього прізвища, ні ранги своїх законспірованих зверхників Юхим не випитував — не належалося* (Е. Андієвська); *Міщилові йшлося вже не так про самого себе, як про свого константинопольського зверхника, навчителя й хазяїна* (П. Загребельний).

ЗВЕ́РХНИЦТВО, а, *с.* Панування, здійснення влади над ким-, чим-небудь. *Чи Болеслав заволодів галицько-волин-*

ськими землями мирним шляхом, чи наштовхнувся на якийсь спротив, невідомо. Знаємо, що погодилися на його кандидатуру татари, які виконували ще своє формальне зверхництво над Галичиною й Володимирією (з наук. літ.).

ЗВЕ́РХНИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **зве́рхник.** *Я ж, покинута, ридаю і слізьми зрошаю діл, І страждаю, божевільна, і не маю більше сил. Смерть про мене вже забула! Доля — зверхниця всіх діл!* (М. Бажан, пер. з тв. Ш. Руставелі); *Імператор не визнав Ольгу християнкою: він вітає княгиню як язичницьку зверхницю* (із журн.).

ЗВЕ́РХНІЙ, я, є. 1. *рідко.* Обернений назовні; зовнішній. *Дідові дев'яносто без трьох, хоч йому можна на зверхній вигляд дать 60* (С. Васильченко); *Тоді він знав .. одну частину їхнього життя, зверхню, так би сказати. А тепер воно усе повною картиною розкривалося перед ним* (Г. Коцюба); *Зверхня краса;* // Який має місце, діє зовні, за межами чого-небудь. *Внутрішні і зверхні обставини нашого театру ненормальні* (І. Франко).

2. *рідко.* Те саме, що **поверхо́вий**[2] 2. *Не зверхнім оглядом треба міряти вартість усякої речі, але треба заглядати всередину* (І. Франко).

3. *перен.* Який виражає зверхність, перевагу кого-, чого-небудь над кимось, чимось. *Воєвода заговорив вирівняним за звичкою десятки років наказувати зверхнім голосом* (Іван Ле); *Коли б Тарас не був такий захоплений думками про наступну зустріч дома, то помітив би якийсь недбалий, зверхній тон у голосі цього пасажира* (Д. Ткач); *В його очах .. спалахнула зверхня насмішкуватість* (Ю. Бедзик); *Петро Петрович не звик до зверхнього ставлення до своєї персони* (І. Роздобудько).

4. Гордовитий, зарозумілий, пихатий (про людину). *Мало не налетіла на Тодорку, стенулася, наче відплигнула, і, задерши голову, пропливла, зверхня, холодна і хижа: не свекруха — стара щука. Вона завжди зла* (Б. Харчук); *Завжди самовпевнена, горда і зверхня, Ритка виглядала зараз безпорадною і нещасною* (В. Нестайко); *І ще про Гоцу, для повноти картини .. Розсіяна, зверхня, глумлива... неврівноважена, істерична* (Любко Дереш); // Зі зневагою, презирством у ставленні до кого-, чого-небудь. *Типова московка, дещо зверхня до українців, усю дорогу намагалася* [Галя] *жартувати над мовою* (Ю. Андрухович); *Я пам'ятав, наскільки зверхніми були до мене його батьки. Цінність будь-якої людини, з якою їм доводилося мати справу, вимірювалася товщиною її гаманця* (В. Хрущак).

ЗВЕ́РХНІСТЬ, ності, *ж.* 1. Переважна, провідна роль кого-, чого-небудь. *У дійсності спостерігається як залежність держави від суспільства, так і довільна зверхність держави, намагання керувати суспільством за допомогою примусу, насильства* (з наук. літ.); // Право керувати, наказувати, вимагати; влада. *Почали з'їздитися* [владики] *і радити, як би увільнити себе від зверхності патріарха* (І. Франко); *На Київ ціляться вороги — з одного боку в Оскола сидять деревляни, .. з другого — в'ятичі, що й днесь не визнають зверхності Києва* (С. Скляренко); *Генуезці в Криму були змушені визнати зверхність золотоординських ханів* (з навч. літ.).

2. Перевага над ким-, чим-небудь; вищість. *Жестом зверхності він* [канцлер] *запропонував козакові сісти на лаві, біля стола* (Іван Ле); *Він знав, що як тепер не візьме моральної зверхності над Філіпчуком, то втратить всякий авторитет в очах товаришів* (Ірина Вільде); *Входив сюди Баб'як бундючний, певний своєї зверхності і сили, а виходив, як побитий пес* (Д. Бедзик); *Він нічим не підкреслював своєї зверхності над нами, й завжди ми бачили його в своєму колі як рівного серед рівних* (В. Земляк).

3. Надмірна гордість; пиха. *Осолінська зблідла. Гнів ображеної панської зверхності і неприхована злоба ворога на мить блиснули в її очах* (Я. Качура); *Він з властивою йому зверхністю похвалив роботи Сергія* (О. Копиленко); // Зневага, презирливе ставлення до навколишніх. *Мінялись хазяї, але не мінялися опаска і недовіра, настороженість і зверхність, бридливість і холод, гнів і злоба в тих очах, що завжди нагадували йому: "За що ж ми тобі гроші платим?"* (М. Стельмах).

(1) Під зве́рхністю *кого, чого* — під владою. *Найбільшими східнослов'янськими державами стали Київське і Новгородське князівства, які об'єдналися в IX ст. під зверхністю Києва* (з наук. літ.).

ЗВЕ́РХНЬО. Присл. до **зве́рхній** 2–4. — *Дам вам змогу зверхньо оглянути мої володіння і продемонструю кілька схем і картотек* (Ю. Смолич); *Нонна Василівна .. до мене ставилася хоч і зверхньо, однак дружньо* (М. Чабанівський); *Іван Іванович Горобець, який завжди поводився зі мною зверхньо, дещо зазнайкувато, голос якого найчастіше звучав повчально і безапеляційно, йде поруч якось бочком, говорить солодко, заглядає питально у вічі* (Ю. Збанацький); — *Я ціную, товаришу Рясний, наявне в тобі почуття гумору, — зверхньо відзначає Грипя* (О. Гончар).

◊ **Диви́тися (погляда́ти) зве́рхньо (зви́сока, згори́ вниз** *і т. ін.)* *див.* **диви́тися.**

ЗВЕ́РХУ[1], *присл.* 1. У верхній, горішній частині чого-небудь, угорі; протилежне в н и з у. *Зверху, на самому краєчку гори, стирчать не дуже високі дикі груші та кущі і дуже виразно вирізуються на синьому небі* (І. Нечуй-Левицький); *"Доб'єм фашистського звіра!" .. Хтось уже доклав до гасла руку, закресливши перше слово і розмашно надписавши зверху: "Добили!"* (О. Гончар).

2. Поверх кого-, чого-небудь. *Він одягся. Надів потім шинель зверху!* (А. Головко); *Вдарив Карпо Василя Кира залізякою по шиї, і не втримався сільський коваль, похитнувся, згріб Карпа у чорні руки, підім'яв, падаючи, та насів йому зверху* (Григорій Тютюнник); *Він повертає до хати і помічає на призьбі якусь мисочку, прикриту зверху замість пілки листком лопуха* (М. Стельмах).

3. На поверхні чого-небудь. *Галушка на спичці захолола; щерба в мисці застигла, заволоклася зверху сірою плівкою...* (Панас Мирний); *Ми брали горщик, повний каміння й принади, і пускали на мотузці на дно. Лиш поплавок лишався зверху* (М. Коцюбинський); *Зверху твань встигло прихопити морозом* (О. Гончар); * Образно. — *Я дуже мало розбираюсь в економіці .. Я, очевидно, тільки те бачу, що зверху лежить* (М. Стельмах).

4. Зовні; протилежне в с е р е д и н і. *Я весь час любувався собором і зверху і всередині і не міг одірвати очей* (М. Коцюбинський); // *перен.* На перший погляд; не вникаючи в суть. — *Ні, дядьку Мусію, це ви невірно кажете. То воно зверху так здається .. А як глибше заглянути, то — ні!* (А. Головко).

5. У напрямку вниз; згори. *Зверху сонце так і сипле теплим промінням у темну гущавину* (Марко Вовчок); *Здалека,*

десь зверху, чутно якийсь приглушений простором чи товщею стін голос, що співає пісню (Леся Українка); *Стоїть гарненька ошатна копичка, аж любо глянути і зверху, і з боків* (М. Стельмах).

6. *перен.* З боку вищих інстанцій, керівних органів і т. ін. *Просто зверху видніше: вирішено — поквапитися з закінченням робочого проекту* (Іван Ле).

◊ **Бу́ти зве́рху** *див.* **бу́ти; (1) Зве́рху (згори́) дони́зу:** а) цілком, повністю. *Колись його* [будинковий] *гомін, крик та співи оголошували, тепер сум тихий прикриває, важкий спочинок сповива його зверху донизу* (Панас Мирний); *Машина реве, дзижчить і вкривається згори донизу туманом пороху й полови* (В. Винниченко); б) у всіх інстанціях від вищих до низових. *Ліквідація виконавчих структур самоврядування і створення місцевих державних адміністрацій на обласному і районному рівнях за умов розподілу фінансових ресурсів публічної влади зверху донизу була і залишається потужним засобом збереження централізації в системі публічної влади* (із журн.); **Ма́зати зве́рху пирого́м** *див.* **ма́зати; Моє́ (твоє́, його́** *і т. ін.)* **[було́] зве́рху** *див.* **мій.**

ЗВЕ́РХУ², *прийм., з род. в., розм.* Сполучення з прийм. **зве́рху** виражають:

Просторові відношення

1. Уживається на означення предмета чи простору, угорі над яким що-небудь розміщується або відбувається якась дія. *Рожева зоря зайнялася над землею, зверху її* [неї] *простяглася чорна хмара, і від того вона здавалася ще червоніша* (Панас Мирний).

2. Уживається при вказівці на предмет, на поверхні якого хто-, що-небудь перебуває, міститься. *Три хлопці з кошиками йшли, Гранати в кошиках несли, А зверху кожної корзини — Лежали свіжі апельсини* (І. Нехода).

ЗВЕ́РЧЕНИЙ, а, е, *розм., рідко.* Дієпр. пас. до **зверті́ти.** *Ззаду труситься* [Данилка] *у цвяхованому каптані та у мережованім брилі, як той вареник, зверченім* (Г. Квітка-Основ'яненко).

ЗВЕРША́ТИ *див.* **зве́ршувати.**

ЗВЕРША́ТИСЯ *див.* **зве́ршуватися.**

ЗВЕ́РШЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **зверши́ти.** *Акція була звершена, азартне збудження на обличчях ловців почало згасати, втрачати напругу* (О. Гончар); *Він п'янів не стільки від кохання, скільки від свідомості, що помста за давню поразку звершена* (М. Руденко); *Чи не найбільше це розчарування — звершена мрія. Здійснена мрія — відібрана мрія* (Ю. Мушкетик).

ЗВЕ́РШЕННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **зверши́ти.** *Уперед до звершення замірів, Що поклав дев'ятнадцятий вік* (П. Грабовський); *Гетьман розумів значення подвигу, на який його кликала історія. Передбачав і величезні, майже непереборні труднощі його звершення* (О. Довженко); *Сьогодні день настав, коли Надії звершення сягли* (М. Бажан).

2. *тільки мн., уроч.* Важливі справи, діяння, подвиги. *Передавали музику Шостаковича. В мужніх звуках лунала героїка неповторного часу, ритм титанічних звершень народу* (Л. Дмитерко); *Ми спадкоємці славетних справ, високих, мудрих звершень, крові, пролитої за те, щоб ми були людьми на рідній, оцій землі...* (Василь Шевчук).

ЗВЕРШЕ́ЧКА, *присл., діал.* Звершечку. *Карпо був білявий, але волосся на його голові звершечка було трохи рудувате* (І. Нечуй-Левицький).

ЗВЕРШЕ́ЧКУ, *присл., розм.* 1. У верхній частині чогонебудь, угорі; протилежне з н и з у. *А Івасик сидить звершечку та співає: "Гуси, гуси-лебедята! візьміть мене на крилята!"* (І. Нечуй-Левицький).

2. Поверх, зверху чого-небудь. *"А може, хоч звершечку ляже?" — Дем'ян .. Вареничка узяв І на тарілочку поклав* (Л. Глібов).

ЗВЕРШИ́ТИ *див.* **зве́ршувати.**

ЗВЕРШИ́ТИСЯ *див.* **зве́ршуватися.**

ЗВЕ́РШУВАТИ, ую, уєш, **ЗВЕРША́ТИ,** а́ю, а́єш, *недок.,* **ЗВЕРШИ́ТИ,** шу́, ши́ш, *док., що.* Робити великої ваги справу, здійснювати що-небудь важливе, значне; вершити (у 2 знач.). *Те покоління, рівнобіжне з політичним переворотом у Франції, звершувало духовний, теоретичний, філософічний переворот* (І. Франко); *Все, що звершуємо за молодості, — в ім'я любові* (Ю. Мушкетик); *Церква благословила в усіх храмах звершити молебні на початок нового навчального року* (з газ.).

Справля́ти (верши́ти) / спра́вити (зверши́ти) та́їнство (та́їнства) *див.* **справля́ти.**

ЗВЕ́РШУВАТИСЯ, ується, **ЗВЕРША́ТИСЯ,** а́ється, *недок.,* **ЗВЕРШИ́ТИСЯ,** и́ться, *док.* 1. Відбуватися, здійснюватися (про які-небудь важливі процеси, справи і т. ін.); вершитися. *Над квітучим збіжжям .. тремтіла зелена хмарка пилку. Звершалась тайна запліднювання* (В. Гжицький); *Сльози застилали мені зір, в грудях стояла печаль, там звершувався похорон .. і печаль по тому, що в світі мало б збуватися, але ніколи не збувається* (Ю. Мушкетик); *Нехай не тривожить нас убогий духовний стан світу, який ми спостерігаємо. Ми знаємо, що спасіння наше звершується* (з рел.-церк. літ.); *Ярослав Громійчук .. картав свою необачну долю за те, що привела його на світ, коли вже одгриміли всі війни і революції, звершилися усі подвиги і великі відкриття* (І. Волошин); // Ставати дійсністю, справджуватися (про мрії, сподівання, передбачення). *У 1991 році звершилася мрія нашого народу: Україна здобула незалежність* (з публіц. літ.).

2. *тільки недок.* Пас. до **зве́ршувати, зверша́ти.** *Таїнство миропомазання звершується архієреями чи священиками над новоохрещеним одразу після хрещення* (з рел.-церк. літ.).

ЗВЕСЕ́ЛЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **звесели́ти.** *Ідемо ми, і наша путь ясна, Як голуба Дніпрова широчінь, Звеселена вітрилом білосніжним!* (М. Рильський).

2. *у знач. прикм.* Який звеселився (у 1 знач.). *Проказали "Отче наш" та й покріпилися — крихти не лишилося і миски були, наче помиті. А тоді вже звеселений Омелько перетяг до світлиці всі речі* (Ю. Логвин).

ЗВЕСЕ́ЛЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **звесели́ти.** *Приготовлено човни, встелено килимами, заквітчано, на одні посаджено збройний почет, на другі — імператорських шпільманів для звеселення гостей* (П. Загребельний); *Стверджували, що текст листа до султана має літературне походження і його створив якийсь талановитий писарчук задля сміху і звеселення своїх товаришів* (з наук.-попул. літ.).

ЗВЕСЕЛИ́ТИ *див.* **звеселя́ти.**

ЗВЕСЕЛИ́ТИСЯ *див.* **звеселя́тися.**

ЗВЕСЕЛІ́ЛИЙ, а, е. Який звеселів, став веселим. *Тільки туди, в той рідний край, на ту благословенну землю, що цвіла десь за десятьма Дунаями звідси, рвалась її звеселіла*

душа, яка не хотіла упокоїтись на далекій чужині (Б. Антоненко-Давидович); *Мухтаров спинився і мовчки вирядив очима за двері звеселілого інженера* (Іван Ле); *Грав джаз-оркестр .. Цокали об порожні склянки, підкликаючи офіціанток, звеселілі компанії молодих людей* (Я. Гримайло); *Над звеселілими нивами вже снувало невгомонне жайворіння свої пісні* (І. Цюпа); // Який виражає веселість. *Він окинув поглядом звеселілі обличчя хлопців і подобрішав* (А. Хорунжий).

ЗВЕСЕЛІ́ЛО. Присл. до **звеселі́лий.** *Розрахунок був безпомильний, пропозиція аж надто зваблива, бо хлопець звів тонкі брови звеселіло, ожвавів* (О. Гончар); *Коні, звеселіло помахуючи головами, без підганяння і погукування всмикнули воза в гостинно розчинені ворота* (П. Загребельний).

ЗВЕСЕЛІ́ННЯ, я, *с.* Стан за знач. **звеселі́ти.** *Добре занепокоєння — це звесеління й прагнення. Воно надає душі молодецтва, бадьорості, приносить не страх і печаль, а втіху* (з рел.-церк. літ.).

ЗВЕСЕЛІ́ТИ, íю, íєш, *док.* 1. Стати веселим; повеселіти. *А як коли, то було звеселіємо не знать чого. Веселенько нам, — аж серце трепече!* (Марко Вовчок); *Андрій змилувався, і звеселіла Мотря: заспівала, засміялась* (В. Винниченко); *Діти з усякими новинами обсіли Оленку, так і кортить їм щось радісне сповістить сестрі, щоб звеселіла* (К. Гордієнко); *А як сонце стало над млином, так усі просто звеселіли* (У. Самчук).

2. *тільки 3 ос.* Сповнитися веселощів, радості, щастя. [М е л ь н и ч е н к о:] *Тепер ти* [країна] *знов звеселіла; знов пишаєшся в скиртах та в стогах* (М. Кропивницький).

ЗВЕСЕЛІ́ШАТИ, аю, аєш, *док.* Стати веселішим. *В нашім гаї, в нашім полі Зацвітуть рясні квітки, І минеться сум недолі, Звеселішають думки* (П. Грабовський); *Стара, похмура дзвіниця наче звеселішала, й опукла баня, вкрившись дитячим рум'янцем, посміхалась наївно й привітно* (Б. Антоненко-Давидович).

ЗВЕСЕЛЯ́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **звеселя́ти.** *Хана в його наметі не було. Не було там ні танцюриста, ні музиканта, яких Алаяр завжди тримав біля себе для звеселяння духу* (П. Загребельний).

ЗВЕСЕЛЯ́ТИ, я́ю, я́єш, *недок.*, **ЗВЕСЕЛИ́ТИ,** лю́, ли́ш, *док.* 1. *кого, що.* Створювати веселий настрій, викликати веселощі у кого-небудь; веселити. *А музика реве, грає, Людей звеселяє* (Т. Шевченко); *Безліч різних приповідок ходило про них* [дядьків-капітанів] *по Чорномор'ю, звеселяючи моряцькі компанії* (О. Гончар); *Такий хід думок трошки звеселив професора* (Ю. Бедзик); // Розвіювати сум, тугу; розважати, збадьорювати. *Нерідко він* [Ю. Яновський] *був веселий, по-юному пустував і звеселяв гостей, що радо відвідували його кімнатки* (М. Бажан); *Жалує, було, мене дідусь: — Ти, каже, звеселила мою неміч..!* (Ганна Барвінок); *Прибіжать* [подруги], *набалакають повну хату і звеселять Марусю* (Б. Грінченко); // Приносити радість, утіху кому-небудь; радувати. *— Будете солодкі, великі* [яблука]. *Помандруєте на північ, будете людей звеселяти* (О. Довженко); *Так пройшло тринадцять літ; на чотирнадцятому їх звеселила чутка про волю* (Панас Мирний).

2. *що.* Своєю присутністю, дією пожвавлювати, прикрашати що-небудь. *Жваві ластівки, що цілими зграями з веселим гомоном крутилися тут, приліпляючи до скель свої дивовижні гніздечка, звеселяли похмуру тишу Гайдамацького байраку* (А. Кащенко); *Знову сонечко сіяє, Все навколо звеселяє!* (Є. Фомін); *Колись гомінливі рибалки і веселі курортники звеселяли цю землю* (В. Кучер); *Вже близько хмара... дощик накрапає... І зразу зашумів — Долину звеселив...* (Л. Глібов); [О д а р к а:] *Сім років не бачила* [сина]. *Очі виплакала.* [М а р і я:] *Не плач, приїде... Звеселить хату* (М. Зарудний).

◊ **(1) Звеселя́ти / звесели́ти о́чі (о́ко, зір)** — бути приємним на вигляд для кого-небудь, радувати когось своїм виглядом. *Мій рідний край збирає урожай, Що звеселяє струменем живим Трудівників засмаглих світлі очі* (М. Рильський); *Якби не людське житло, не вічнозелені дерева, що звеселяли око, вигляд цього похмурого місця, цих червоних скель, цієї прірви викликав би в людини мимовільний страх* (П. Загребельний); **(2) Звеселя́ти / звесели́ти се́рце (ду́шу)** *чиє (чию), кого і без дод.:* а) створювати веселий настрій, викликати веселощі у кого-небудь; веселити когось. *Рідна пісня звідусюди Лине й душу звеселя* (С. Воскрекасенко); *Аби вдовольнити тоту увагу та пильність, ніч не спав, складав слово до слова, бринькав на струнах, аж поки не вловив те, що хотів уловити: пісня зродилася в серці і звеселила серце* (Д. Міщенко); б) приносити кому-небудь радість, утіху, радувати когось. *Федір .. не відходить від турніка і звеселяє серце лейтенанта прекрасним виконанням найскладнішої вправи* (І. Багмут); *Усвідомлення того, що йдемо визволяти нові міста і села од фашистської погані, звеселяє душу* (Є. Доломан); *Можна дратувати людей, кидати їм злі слова, дихати ненавистю, а можна радувати, звеселяти серця* (П. Загребельний).

ЗВЕСЕЛЯ́ТИСЯ, я́юся, я́єшся, *недок.*, **ЗВЕСЕЛИ́ТИСЯ,** лю́ся, ли́шся, *док.* 1. *тільки док.* Стати веселим; розвеселитися. *А поганий Конецьпольський Дуже звеселився; Зібрав шляхту всю докупи, Та й ну частовати* [частувати] (Т. Шевченко); *Я послухаю, ставши в сторонці, Звеселюсь, засумую бува. Щира пісне, звивайся до сонця* (Я. Шпорта); * Образно. *Звеселилася земля від пташиного співу. Обізвалися ліси й діброви, славлячи мудрість сонця* (І. Пільгук); // Відчути радість; зрадіти. *Воскресну чистий у Великдень судний І о спасенні людськім звеселюся* (П. Куліш); *Старенький Йоганн не знає, що йому робити, піднести чи не піднести чорно-сині троянди. А може б, хоч трошки звеселилися замкнені уста, може, хоч легесенькою втіхою зм'якшились би строгі очі* (В. Винниченко); *— Чую, всі ви звеселились, радістю ж і я живу!* (П. Тичина); // Пожвавішати, збадьоритися. *Натомлена, замучена людина — і та під ласкавим поглядом весняного сонечка звеселилася* (Л. Яновська); *— Чого ти рипиш? — не витримав-таки й гнівно кинув батько. Але мати на це не розгнівалася, і ніби навіть трохи звеселилася* (Г. Епік).

2. *тільки недок.* Весело проводити час, розважатися, веселитися. *Горпина слухає, не спиняє* [невістку], *бо на те Господь і свято дав, щоб люди молилися, а після молитви й звеселялися* (Л. Яновська); *— Радіти треба всьому дому. Співати й звеселятися, Іване Володимировичу* (О. Довженко).

3. *тільки 3 ос.* Оздоблюватися, прикрашатися. *Коли пагорби й балки зовсім потемніють — все небо звеселиться грайливими вогнями заводів* (М. Рудь).

4. *тільки недок.* Пас. до **звеселя́ти.** *Кожна гуцульська господа звеселяється колядою* (з газ.).

ЗВЕСТИ́ *див.* **зво́дити.**

ЗВЕСТИ́СЯ *див.* **зво́дитися.**

ЗВЕЧЕ́РЯТИ, яю, яєш, *док., діал.* Повечеряти. *Всякий спішить звечеряти: хто з горшком, хто з відрами, хто з коновками. І чого то там не придумає вигадливість запорожця?* (із журн.).

ЗВЕ́ЧОРА, *рідко* **ІЗВЕ́ЧОРА,** *присл.* Від часу настання вечора; з вечірнього часу. *Він сидів так і перед світом, як ізвечора, — поки аж день забілів* (Марко Вовчок); *— Та в мене ще звечора все готово, а запрягти — не забарюся... тілько гукнуть!* (Панас Мирний); *Стають дядьки звечора з ґирлиґами на причілку і годинами ждуть, доки звір наблизиться, пробираючись до кошари чи до курятника* (О. Гончар); *— Ти що, дитино, ще звечора тут? — спитала вражена Віорелія* (Г. Тарасюк); // *розм.* Увечері. *Ще звечора були самі лише бутони .. А вранці — тільки глянь! — квітки уже горять* (М. Рильський); *Яшко робив клітку .. А робота туго йшла: ножа не було. Ото в обід та звечора й робить хіба* (А. Головко); *Старий Сірко звечора довго дослухався і вночі часто виходив. Вийде, стане, послухає, — чи не стрельне...* (І. Багряний); *Шаленіла гроза. Старі люди дивувалися: звечора ніщо не віщувало негоди* (О. Бердник).

ЗВЕЧОРІ́ТИ, іє, *безос.* Док. до **вечоріти.** *Минав день .. От звечоріло* (Марко Вовчок); *З корабля лунали музика і співи, а коли звечоріло і стало зовсім темно, корабель засвітився сотнями різнобарвних ліхтариків* (Ю. Яновський); *В тяжкому роздумі я повернувся додому. Вже зовсім звечоріло* (Б. Антоненко-Давидович); *Ми йдемо до лісу. Начебто звечоріє ще не скоро. Але тут ніколи напевне не знаєш* (І. Карпа).

ЗВИВ, у, *ч.* Дугастий заворот, вигин; звивина. *А дорога — тільки звиви, Смерть, здається, на укосі, Може, в нас шофер щасливий, Що живі ми ще і досі* (Я. Шпорта); *Шосе та залізниці вирівняли звиви річкових шляхів* (з наук.-попул. літ.); // Крива або спіралеподібна лінія; закрут. *Червоні, жовті й сині квіти вишуканими звивами оповивають профілі античних богинь* (О. Полторацький); *На обрії зловісні звиви чорних смерчів, що сягають від землі до неба* (О. Бердник); // Спіралеподібний, круговий рух чого-небудь. *Хмари завихрені в бистрому звиві* (М. Бажан).

ЗВИВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **звива́ти** і **звива́тися.** *Вона відчула на своїй шиї холодне гадюче звивання бандитської петлі, а він — злодійський удар ножа в груди* (І. Цюпа); *Обряд прикрашування гільця символізував звивання нової сім'ї* (з наук. літ.).

ЗВИВА́ТИ, *рідко* **ІЗВИВА́ТИ,** а́ю, а́єш, *недок.,* **ЗВИ́ТИ,** зів'ю́, зів'є́ш, *рідко* **ІЗВИ́ТИ,** ізів'ю́, ізів'є́ш, *діал.* **ЗВИ́НУТИ** *і рідко* **ІЗВИ́НУТИ,** ну, неш, *док., що.* 1. Скручуючи, сплітаючи нитки, стебла і т. ін., робити, виготовляти що-небудь. *Дід звивав шнурок* (І. Франко); *Торік бувало тут, над сим* [цим] *потоком, Звивала я тобі вінки барвисті* (Леся Українка); *Гніздо звивають ластівки під дахом* (М. Рильський); *Кожній* [дівці] *хочеться, щоб її дружки .. весільних пісень проспівали.., щоб її вильце звили* (Грицько Григоренко).

2. Згортати, скручувати що-небудь у сувій, згорток, кільце. *— Буде буря! — .. На великому чорному баркасі .. справді звивали вітрила* (М. Коцюбинський); *— Що хочете тим сказати, тату? — спитала вона спокійно, звиваючи назад розсипані ноти* (О. Кобилянська); *Порицький помалу розв'язав книжку, звинув у каблучку шнурочок* (Леся Українка); // Загортати, закручувати в що-небудь. *— Я тобі звину* [листа] *в папір і в шматину, візьмеш в ремінь, то не згубиш!* (І. Франко).

3. *розм.* Закручуючи по спіралі, навколо осі, піднімати вгору. *Звиваючи куряву смерчем, промчав вихор* (З. Тулуб).

4. *діал.* Завивати (волосся). *Кинулась* [панночка] *на ліжко: — Роззувай! .. А вмієш ти волосся звивати? — питає .. — Я не вмію кіс ізвивати!..* (Марко Вовчок).

5. *діал.* Припиняти діяльність чого-небудь. *Рішив* [Пшелуський] *звинути всі патрулі, дати Довбушеві можливість проявити себе, аби хоч таким чином напасти на слід* (Г. Хоткевич).

◊ **(1) Зви́ти / звива́ти (ви́ти) гніздо́ (гнізде́чко, кубло́, кубе́лечко, кубе́льце):** а) влаштувати особисте життя, створити сім'ю. [К е м б л ь:] *Річард молодий... Одружиться колись, зів'є гніздечко, то й іграшки забуде* (Леся Українка); *Звила* [Катря] *собі затишне домашнє кубельце, народила дитину, та, проте, не могла всидіти дома* (Л. Дмитерко); *Думав я — зійдемось із Орисею, зів'єм своє гніздо, а виходить, як у тій пісні: "Ой ти, дівчино, моє ти зерня, дорога наша — колюче терня..."* (Григорій Тютюнник); *І Шпачиха аж співала далі. Та він же тебе, дитинко, ніколи й пальцем не торкне, за холодну воду не дасть тобі взятися .. Зів'єш гніздечко та й щаслива будеш, як Вірунька Баглаєва!* (О. Гончар); *Їй* [Марусі], *як і кожній молоденькій жіночці, хотілося звити власне кубельце. Щоб і хата своя була, і двір, і город* (А. Дімаров); *Не знати тобі, Свириде, того щастя, не мати тобі ніколи свого добра, не вити свого гнізда тобі* (Панас Мирний); *Хотілося* [Ганні] *з колисковою піснею на устах звивати тепле .. кубелечко на сімейне життя* (Б. Грінченко); *У хлопця .. турбот вистачає: незабаром весілля, своє кубельце звивати* (І. Муратов); б) зосередитися, утвердитися (про щось негативне). — *Од пана до пана... з ґуральні в сахарню... з кубла в кубло. Скрізь, де людська кривда гніздо собі звила* (М. Коцюбинський); *Прощання перейде колись у картини мої, розлука зів'є собі гніздо в моєму серці* (О. Довженко); *В людських душах звивали кубла темного царства сили: лиха заздрість, глуха віра та безнадійність довічна* (Панас Мирний); в) *(зневажл.)* організуватися в групу, що займається антигромадською злочинною діяльністю; укоренитися де-небудь. *Ставили цей мур графи Браніцькі, щоб звити торговельне кубло для своїх улюблених крамарів та ходячих банкірів* (І. Нечуй-Левицький); *— Справа, брат, серйозна. Вони ж там таке гніздо в "Тракторзбуті" були звили... Думав — серйозні люди, чисті і на совість, і на руки, а вони — пройди* (Ю. Збанацький).

ЗВИВА́ТИСЯ, *рідко* **ІЗВИВА́ТИСЯ,** а́юся, а́єшся, *недок.,* **ЗВИ́ТИСЯ,** зів'ю́ся, зів'є́шся, *рідко* **ІЗВИ́ТИСЯ,** ізів'ю́ся, ізів'є́шся, *діал.* **ЗВИ́НУТИСЯ** *і рідко* **ІЗВИ́НУТИСЯ,** нуся, нешся, *док.* 1. Скручуватися, закручуватися (в трубку, кільце і т. ін.). *Аркуші паперу шаруділи і самі звивалися у трубки* (В. Собко); *В кільця волосся на вітрі звивалося коло чола* (Л. Первомайський); *Тарко лежав під старою грушею, звившись бубликом, витягав ноги, знову звивався, скавулів* (І. Чендей).

2. З'єднуючись, сплітатися докупи, разом. *В ту альтанку .. не пуска його* [світло] *дикий виноград, звившись тісно й щільно в одну зелену стіну* (М. Коцюбинський).

3. Вигинатися, нахиляючись у різні боки. *До .. переляканої пані Роксолани повзе, звиваючись, якась руда зміючка* (О. Ільченко); *Рабині довго звиваються у млосному танці,*

повному знемоги і грації (З. Тулуб); *Олеся звинулась легким станом, перескочила через осоку* (І. Нечуй-Левицький); *Тонкий і довгий батіг, як блискавка, звився і дзвінко ляснув у повітрі* (Д. Ткач); * Образно. *Люта думка гадюча звивається, плазує* (О. Донченко); // Борсатися, корчитися (перев. від болю). *Його зацікавила людина, що звивалася в руках двох дужих хлопців* (Я. Качура); *Перегнеться* [Савка] *з сідла і, ніби жартома, так потягне нагайкою вподовж спини, що тільки зів'єшся* (О. Гончар); // *тільки недок.* Згинатися, улесливо кланяючись. *У двері шанобливо стукає лакей Никанор. — Заходь! Никанор, звиваючись тілом і фраком, наче та собака, що провинилась, нерішуче стає на порозі* (М. Стельмах); // *тільки 3 ос.* Мати вигини, зигзаги; бути розташованим по звивистій лінії. *Оце тая стежечка Ізвивається* (І. Франко); *Тоненькі брови звивалися гадючками, сповзали на лоба* (Г. Коцюба); *У траві лежала іржава гусениця з танка. Вона звивалась, мов убита велетенська змія* (І. Цюпа); *Звившись гадюкою, пославсь* [шлях] *од великого села Пісок аж до славного колись Ромодану* (Панас Мирний).

4. *тільки недок., перен.* Хитрувати, викручуватися, пристосовуючись до обставин. *Читала я там речі галицьких послів, та навіть мені їх шкода стало, що вони, бідні, мусять тепера звиватися, поставивши самі себе в таке фальшиве положення* (Леся Українка); *Як це воно сталося, що він, Федір Голубенко, за своєю натурою завжди пряма і чесна людина, мусить тепер звиватися, як в'юн, хитрувати, пускатися в дешеву, дріб'язкову дипломатію?* (М. Руденко).

5. Підніматися вгору клубами, вихором (про дим, пару, куряву і т. ін.). *Над хатами звивавсь угору дим* (Ганна Барвінок); *Біла пара хмарою звилась над горщиком* (М. Коцюбинський); *Вже й перекотиполя не видно за курявою, що раптом закрутилась на місці, звилася крученим вихором у небо* (І. Цюпа).

6. Стрімко злітати вгору (про птахів, літальні апарати і т. ін.). *Од часу до часу він спужував дичину, що або з хуркотом звивалась у повітря, або з плескотом зникала в гущавину очеретів* (Олесь Досвітній); *За маєтком, десь у районі залізниці, звивались чужі ракети* (О. Гончар); *Звилась стріла нижче від хмари, вище від лісу та й упала у князівський двір* (з казки); *Відьма сіла на мітлу, .. високо звилася угору* (О. Стороженко); // Спрямовуватися вгору. *Полум'я вже знову звивалося високо, жарко лижучи чорні челюсті .. темного неба* (Б. Грінченко); *Кинув поклик Світолюб, на коня баского скочив, тільки звився буйний чуб!* (Н. Забіла); *Біле вітрило лежало на помості, готове по тому ж таки поруховї звинутися вгору й забрати в свої широкі груди всі вітри Великого Лугу* (Ю. Мушкетик); // Підніматися, ставати дибки (про коня). *Потім остроги дав* [Роберт Брюс] *коню, Кінь вороненький звився* (Леся Українка); *Кінь Дмитра, свічкою звившись на диби, не вискочив на насип і зупинився на окрайці шляху* (М. Стельмах); // Гучно, високо звучати (про голос, музику). *Тоді звилась полум'яна, гучна мелодія, горда і буйна, сповнена болю і розпачу* (Леся Українка).

7. *перев. недок.* Рухатися в різних напрямках, крутитися, метушитися. *В самому натовпі звивається дядько Володько, трусить якоюсь свитиною* (Марко Вовчок); *Тут зараз Лисичка сюди-туди звинулася, знайшла кораблик, прип'ятий до берега, і гукнула на своїх* (І. Франко); // Швидко повертатися, рухатися, справляючись з якою-небудь роботою. *Баба звивалась миттю всюди і спонукувала хлопців до діла* (Ганна Барвінок); *Вона звивалась, як муха на окропі; робота аж пищала в її руках* (М. Коцюбинський); // Літати, кружляти. *Над ними* [кораблями] *в небі звивалися наші гострокрилі винищувачі* (В. Кучер); *У високому небі звиваються птахи, облипають щогли, падають матросам на солоні плечі* (О. Гончар).

8. *тільки недок.* Розвіватися, маяти в повітрі (про прапор, корогву, хустку, плащ і т. ін.). *Два прапори тріпотіли і звивалися попереду наших струнких рядів* (Ю. Смолич); // Спадати хвилясто. *Звивалося волосся на плечах* (М. Руденко).

9. *тільки недок., перен.* Підлесливо крутитися, упадати біля кого-небудь, домагаючись уваги, ласки. — *Багато коло тебе звивається, а жоден не сватає* (Марко Вовчок); *Біля Тимоша звивалася Оленка, подруга Надійчина* (Д. Бедзик).

10. *тільки недок.* Пас. до **звива́ти.** *Зазвичай гніздо звивається солов'єм у ямці таким чином, що борти чаші знаходяться врівень із землею* (з наук.-попул. літ.).

(1) Звива́тися / зви́тися в голо́вки — виростати, утворюючи головки (про капусту). *Стоять городи, мов у віночку. Капуста в головки звивається* (М. Коцюбинський).

◇ **Ви́тися (звива́тися, крути́тися, викру́чуватися** *і т. ін.)* **в'юно́м (ли́сом)** *див.* **ви́тися.**

ЗВИ́ВИНА, и, *ж.* Дугастий заворот, вигин; звив. *Состав .. громохким змієм вигинається на звивинах колії* (М. Руденко); *Для впорядкування річки випрямляють звивини, розширюють русло* (з наук. літ.); // *тільки мн., перен.* Відхилення в розвитку чого-небудь. *Було б довгою справою переказувати всі подробиці і звивини цієї події* (С. Журахович); *Будь-які труднощі і звивини не можуть змінити об'єктивні закономірності історичного розвитку* (з газ.).

△ **(1) Зви́вини мо́зку** — хвилясті складки у півкулях головного мозку. *Від Дарки не відступав підсвідомий, десь прихований у звивинах мозку, страх* (Ірина Вільде).

ЗВИ́ВИСТИЙ, а, е. Який має звиви, вигини, закрути. *Огненні блискавки тепер уже частіше кресали в небі палаючий, звивистий слід* (І. Цюпа); *За селом чоловік подався не прямою дорогою, а звивистою .. стежиною, щоб менш попадатися людям на очі* (М. Стельмах); *Звивисті паркові доріжки повз парники Ботанічного саду вели до так званого Нового палацу* (О. Шугай); *Рівнинні ріки, які течуть на наносних покладах і слабких ґрунтах, часто змінюють напрям і мають звивисте русло* (з наук. літ.); // Хвилястий, покручений. *Я сам відчувся отакою келією, це по мені тупцялися ці чорні люди .. По моїй голові вони блукали, по довгих, звивистих сутеренах мого мозку, винюхуючи, як винюхують сторожові пси* (Валерій Шевчук); // Який має здатність вигинатися, вихилятися. *Вероніка .. йшла, вигинаючись усім своїм довгим звивистим тілом* (П. Загребельний); *Він сплів свої довгі пальці, звивисті й загнуті трохи назад, і підпустив очі під лоба* (В. Шкляр); // Спіралеподібний; гвинтоподібний. *Підвернула* [пані Рома] *ногу, замалим не впавши на звивистих сходах до пивниці, куди всіх було запрошено оглядати сіро-чорне малярство господаря дому* (Ю. Андрухович); // *перен.* Вигадливий, закручений. *Звивистий розвиток сюжету.*

ЗВИ́ВИСТІСТЬ, тості, *ж.* Властивість за знач. **звивистий.** *Мовчки ліпив* [Родим] *свої посудини, кидав на них химерну звивистість барви* (П. Загребельний); *Заплава тут розташовується то з правого, то з лівого боку русла Інгульця залежно від його звивистості* (з наук. літ.); *Для*

Б. Лепкого головне не нагромадження історичних подій, звивистість та закрученість сюжетних ліній, а ясність думки, психологічне обґрунтування характерів (із журн.); *Новий навчальний курс дасть можливість побачити історію української культури у всій її багатобарвності та звивистості, окреслить зв'язки з європейським і світовим контекстом* (із журн.).

ЗВИ́ВИСТО. Присл. до **зви́вистий.** *Звивисто біжить вузькою долиною поміж кам'яних берегів річка* (В. Минко); *На свіжовиструганій щоглі в небі звивисто залопотіло вогнисте полотнище: "Дніпробуд почато"* (М. Рудь); *Стіни починались од Чорної коси й тяглися звивисто вгору, де розташувався київський стан. Світлий князь навіть упізнав своє шатро під гіллям ріденького дерева* (І. Білик).

ЗВИ́ВОК, вка, *ч., розм.* Те саме, що **звив.** *Через дуже регулярні, але холодні пружки лиця ані кришки не просвічується людська душа. Тимчасом як маленька хиба ліній в лиці, звивок в бровах, в устах виявляє часом душу чоловіка, його серце, його вдачу* (І. Нечуй-Левицький); *Світ лився на чудний важкий палац, мигав, переливався по стінах. Закутки, визубні, звивки й заломи коло прикалабків ховались в чорній тіні, неначе боялись світла* (Леся Українка); * Образно. *Він був дуже досвідний і знав усі зміни дівочого серця; вмів читать по виду, по рум'янцях, по очах, як по книжці, і знав усі звивки серця, усі зміни почування* (І. Нечуй-Левицький).

ЗВИ́ВЧАСТИЙ, а, е, *рідко.* Те саме, що **зви́вистий.** *Гори понад Подолом виразно виступали на лиснючому рожевому небі темними звивчастими смугами* (І. Нечуй-Левицький).

ЗВИ́ВЧАСТО, *рідко.* Присл. до **зви́вчастий.** *Калинова гірлянда в'ється звивчасто, як уж, і неначе уся горить, вкрита пучками червоних китяхів* [кетягів] (І. Нечуй-Левицький).

ЗВИ́ДИТИ, джу, диш, *док., кому, діал.* Пробачити, простити. *Нехай тобі Бог звидить і збачить* (Номис); *Бог їм звидить, — писав він* [Тарас Шевченко] *в одному з листів, — нехай я буду і мужицький поет, аби тільки поет, то мені більше нічого і не треба* (В. Русанівський).

ЗВИ́ДИТИСЯ, диться, *док., безос., кому і без дод., діал.* Привидітися. *Се тобі звидилось, що я хмурний* (Сл. Б. Грінченка).

ЗВИ́ДІТИ, джу, диш, *док., кого, що, діал.* Побачити. *Багато міст, містечок, сіл звидів Яким, мандруючи з цирковою трупою* (С. Ковалів); *Він уступив лиш на якийсь час до маринарки* [морського флоту], *головно тому, щоби звидіти світ* (О. Кобилянська).

ЗВИ́ДІТИСЯ, джуся, дишся, *док., діал.* Побачитися. *Гадав* [Яровит], *що і з вороном звидиться завтра, а він об'явився у сні. Сів на камені й заговорив до Яровита людським голосом* (Д. Міщенко); *Як стара пустила була мене вперше звидітися з батьком у Любечі, Свенельд од люті мало не ковтав язика* (І. Білик).

ЗВИКА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **звика́ти.** *Чи цього* [працювати секретаркою] *прагнула вона? Звичайно, для першого разу, для звикання, може, й так слід починати* (Іван Ле); *Особливо шкідливо для психічного здоров'я пити кожен день малими дозами, часте пиття малими дозами також призводить до швидкого звикання, тобто до алкоголізму* (В. Рубан); *Сироватка розумів, що звикання буде для обох, надто для Лавріна, довгим і непростим. І вірив, що справжня приязнь, а може, й любов, до сина прийде з часом* (Ю. Мушкетик).

ЗВИКА́ТИ, *рідко* **ІЗВИКА́ТИ,** а́ю, а́єш, *недок.,* **ЗВИ́КНУТИ,** *рідко* **ІЗВИ́КНУТИ, ЗВИ́КТИ,** *рідко* **ІЗВИ́КТИ,** кну, кнеш; *мин. ч.* звик, ізви́к, ла, ло *і* зви́кнув, ізви́кнув, нула, ло; *док.* 1. *перев. з інфін.* Набувати звички робити що-небудь, поводитися певним чином. *Як я не намагався бути нижчим на зріст, нічого не виходило, я тільки звикав горбитись* (з мемуарної літ.); *Хто вже звик чужим жить, той не здужає робить* (Номис); — *Як звикне собака літом за возом, то й зимою за саньми* (Ганна Барвінок); — *Я звик подорожувати лише сам* (Ю. Винничук); // Набувати навичок, умінь у чому-небудь, навчатися щось робити. — *Тобі вже, Романе, час до державної служби звикати* (В. Чемерис); *Сани йшли у затоки, стукались копилами, а він одставляв ногу і упирався в тверді краї дороги, як звик се робити, коли вивозив гній* (М. Коцюбинський); *"Подай леміш", а він тобі вила несе... За волами воно не звикло, коло плуга не вміє...* (В. Винниченко); *Воно* [обличчя Юлі] *мало той вираз збудженої розбишацької веселості, властивої для жінок, що знають собі ціну і звикли покоряти* (Григорій Тютюнник).

2. *до чого і з інфін.* Переставати сприймати що-небудь як нове, незвичне, звикатися із чимсь. *Тут* [на березі] *усе було якесь дивне, незвичайне, і доводилося .. до нього звикати* (В. Кучер); *Рибалці це не вперше: Ще ізмалу він ізвик Слухать пугача в діброві* (Я. Щоголів); — *До лісу змалку звикла я...* (О. Олесь); *Хоч би й багато разів у житті ви бачили, як розцвітають київські каштани, — до цього звикнути не можна. Щороку це наче диво* (С. Журахович); // *перев. до чого.* Освоюватися з чим-небудь, пристосовуватися до чогось. *Палагна ступала по мокрих травах і злегка тремтіла в ранішнім холодку .. Помалу звикала до зимна* (М. Коцюбинський); *Краще їхати помалу в гори, спиняючись то тут, то там, щоб потроху звикати до більших високостів* [високостей] (Леся Українка); *Після спалаху ракет, коли вони погасли, в очах одразу темніє, і дівчині довго доводиться звикати, поки вона знову впізнає сірі контури ворожих позицій* (В. Кучер); *В хаті ж і дихати важко: ще не звикли легені після терпкого степового повітря до пороху з мичок, до чадного з печі кізякового духу* (А. Головко); *Коли очі звикли до сутінок, у кімнаті можна було відрізнити окремі речі* (Л. Дмитерко); // *до чого і з інфін.* Приохочуватися до чогось, ставати залежним від чого-небудь (алкоголю, наркотичних речовин і т. ін.). *Підлітки з неблагополучних сімей легше звикають до алкоголю, наркотиків, азартних ігор* (із журн.); *Вигнаному семінаристові не так легко було його* [заробіток] *знайти, а надто — що він звик пити* (Б. Грінченко); // *до чого і без дод.* Примирятися із чим-небудь небажаним, неприємним. — *Звикай, серце! як я вийшла заміж за твого батька, то й я плакала, а далі звикла. Така вже жіноча доля* (І. Нечуй-Левицький); [С а ш к о:] *Слухай, я не люблю на запасних коліях стояти.* [Р о м а н:] *Доведеться звикати* (М. Зарудний); *Микола вже звик до її нарікань* (В. Яворівський); // *до кого.* Переставати сприймати кого-небудь як чужого. *Дівчинка звикала до мене з кожною хвилиною. Вже ми з нею ходили по палубі під холодним поглядом батька* (Ю. Яновський); *Звикли піщани* [жителі с. Піски] *до Лейби* (Панас Мирний); — *Я хочу, щоб вона трохи звикла до вас, перш ніж вирушати в такий світ* (В. Шкляр); // *до кого.* Відчувати прихильність, дружньо ставитися до кого-небудь, зживатися з кимсь. *З кожним днем дівчата все більше звикали одна до одної і потоваришували*

так, ніби змалку росли вкупі (А. Хижняк); *За ці дні він так звик до нас, що йому здавалось, коли настане час нашої розлуки, він загубить кращих своїх друзів і приятелів* (Олесь Досвітній).

(1) Не звика́ти <Хіба́ (чи) звика́ти?> *кому* — хто-небудь має великі навички для виконання чогось, що стало для нього нормою, звичкою. *Поплював на руки, подав сніп на стіжок. — Та не треба, Юхиме, хіба я й сама... Чи мені звикати!* (А. Головко); *Кожен починок не тільки пальцями випрядений, а й устами змочений: .. тому цілу зиму не гояться потріскані губи... Та хіба звикати* [Марії] *до цього, хіба це первина?* (М. Стельмах); *Зустрічать і приймати людей Вже Олені, мабуть, не звикати* (С. Олійник).

ЗВИКА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *недок.*, **ЗВИ́КНУТИСЯ,** *рідко* **ЗВИ́КТИСЯ,** кнуся, кнешся; *мин. ч.* зви́кся, лася, лося *і* зви́кнувся, нулася, лося; *док.* 1. *з чим, рідко до чого.* Переставати сприймати що-небудь як нове, незвичне, зживатися із чимсь, призвичаюватися до чого-небудь. *Треба було .. звикатися з новою школою* (С. Васильченко); *У Пакришневій сім'ї вже трохи звиклися до того, що Федір не жив дома* (Ю. Збанацький); // *також без дод.* Освоюватися із чим-небудь, пристосовуватися до чогось. — *Звикайся, Лялю. Будуть неабиякі труднощі* (О. Гончар); *Ні передчуття жодного, ні здогаду в хлопця; нічого на думці, пов'язаного з майбутньою прикметою місця. Тільки чуття і погляд з більшою певністю спиняються тут, мов трохи звикшись — до іншої справжності* (В. Барка); // *з чим.* Примирятися із чим-небудь небажаним, неприємним. *Поступово звикаюся з своїм становищем. І дивна річ: мені часом здається, що, незважаючи на втрачений зір, я все-таки бачу* (О. Гончар); *Микула, який вже зі своїм нещастям звикся, недовго перевертався на соломі; заснув* (О. Маковей); *Люди звиклися з пилюкою, гуркотом і спекою* (Микита Чернявський); // *з ким.* Ставати близьким, здружуватися з ким-небудь. *Попрощалася Марія з своїми дорогими друзями, з якими так зжилася і звиклась* (І. Цюпа); *Василина Марківна .. за ці два тижні, що живуть у неї, звиклася з ними* [пожильцями], *наче з рідними* (М. Сиротюк).

2. *рідко.* Те саме, що **звика́ти** 1. *Пріська звиклася завжди одна бути* (Панас Мирний).

ЗВИ́КЛИЙ, а, е. 1. Дієпр. акт. до **зви́кнути** і **зви́кти.** *Звиклий стояти на боці скривдженого, Наливайко в ту ж мить відчув, що мусить допомогти втікачеві* (Іван Ле); *Поступово його руки, звиклі в дитинстві тримати косу, привчаються бити молотом* (Ю. Мартич); *Раптом машина стала. Чого це? Пасажири, очевидно звиклі вже до таких зупинок, заворушилися, дістаючи гроші* (Ю. Мокрієв); *Не доходячи до свого подвір'я, вона звиклою до лиха душею відчула нове горе* (М. Стельмах); *Жив* [Любчик] *у будиночку, поставленому батьком, годувала його звикла до їхньої сім'ї домробітниця, на руках якої він виріс* (А. Хижняк).

2. *у знач. прикм.* До якого хто-небудь звик; добре знайомий, повсякденний; звичний. *Щодня було те саме. Ноги, немов непотрібні, самі знали звиклі дороги, і очі, теж наче зайві, байдужно приймали все до нудоти знайоме* (М. Коцюбинський); *Настрій його не покращав навіть у цих рідних стінах, серед знайомої звиклої обстави* (В. Підмогильний); *Ах, як дитинство все в рядок убгати стислий, Музики звиклої струну як оживить?* (М. Рильський).

3. *у знач. прикм.* Призвичаєний до чого-небудь, натренований. *Вмить навів* [мисливець] *рушницю Звиклою рукою* (П. Грабовський); *Усе нібито було спокійно, але звикле козацьке око помітило, як зірвалися з болота дикі качки* (З. Тулуб); *Звиклим вухом він чує вдалині шум* (Л. Смілянський).

ЗВИ́КЛІСТЬ, лості, *ж.* Властивість за знач. **зви́клий.** *Якщо чиясь мова густо пересипана словами, пов'язаними з поняттям Бога, то .. це можна пояснити побожністю, звиклістю до відправ, молитов, церковного співу* (Ю. Шевельов).

ЗВИ́КЛО. Присл. до **зви́клий** 2, 3. *Замість редакції він почимчикував уже звикло стежкою — до Оксани* (Д. Бузько); *Оля .. вставала разом із батьком і звикло вливалася в жвавий .. людський потік своєї вулиці* (І. Сенченко).

ЗВИ́КНУТИ *див.* **звика́ти.**

ЗВИ́КНУТИСЯ *див.* **звика́тися.**

ЗВИ́КТИ *див.* **звика́ти.**

ЗВИ́КТИСЯ *див.* **звика́тися.**

ЗВИ́НЕНИЙ, ЗВИ́НУТИЙ, а, е, *діал.* Дієпр. пас. до **зви́нути.** *Коло комина він у досвітнім сутінку побачив коминарську мітлу на довгім тростиновім держаку, звиненім у колесо* (І. Франко); *В поручника помітно тремтіла рука, якою він урочисто подає звинутий руркою козачий лист* (Іван Ле); *Хутра такі пишні й густі, що не продмеш, мечі гнучкості такої, що, звинуті в обруч, не ламалися* (П. Загребельний).

ЗВИНИ́ТИ *див.* **звиня́ти.**

ЗВИНИ́ТИСЯ *див.* **звиня́тися.**

ЗВИ́ННИЙ, а, е, *діал.* 1. Меткий, спритний. *Звинна, як вивірка, Мирослава швидко видряпалась назад на той вал, з якого була впала* (І. Франко); *Подивився Олекса на того Палієвого. Нічого, хлопець звинний, смілий* (Г. Хоткевич); *Володько лютує, вся його сором'язливість зникає, він міцний, звинний, рішучий, на нього з усіх боків нападають, але він дає собі добре раду* (У. Самчук).

2. Звивистий. *Попереду й справді заголубіло — лежала між городів та дерев тонка та звинна річка* (Валерій Шевчук); *Лена, до речі, чарівно плавала, її темно-синій купальник пречудово облягав її звинне тіло* (У. Самчук).

ЗВИ́ННІСТЬ, ності, *ж., діал.* Властивість за знач. **зви́нний** 1. *Він собі на умі, скрізь свого досягне хитрощами, звинністю або й просто напосідливістю* (Леся Українка); *Де-не-де хвацько підскакувала срібна рибка, немов чванилася своєю звинністю* (П. Козланюк); *Володькова звинність не дуже подобалася батькові* (У. Самчук).

ЗВИ́ННО, *діал.* Присл. до **зви́нний.** *Степан нишком вилазить вікном з своєї кімнати на рундук, прудко та звинно зіскакує з рундука на землю* (Леся Українка); *Поляна була в такій глушині, що ніхто з людей сюди не заходив. Тільки прибіжить іноді з гущавини зайчик, .. пристрибає звинно білочка поласувати горішків торішніх* (П. Козланюк); *Беру її* [змію] *на долоні — це ж королева з вінцем! Зубами хвоста свого ловить, скрутилася звинно в кільце* (І. Калинець).

ЗВИНУВА́ТИТИ *див.* **звинува́чувати.**

ЗВИНУВА́Ч, а́, *ч.* 1. Той, хто звинувачує кого-, що-небудь у чомусь; звинувачувач, обвинувач (у 1 знач.). *Що ж діяти, коли навколо чвари; Найвищі опинилися в юрбі, Тупі звинувачі жадають кари Таким же, як вони, та не собі* (Д. Павличко).

2. Те саме, що **обвинува́ч** 2. *Папа сказав, що без звинувачів справу розглядати негоже* (П. Загребельний).

ЗВИНУВА́ЧЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **звинува́тити.** *Ще у квітні 1929 р. видатні українські вчені і письменники були звинувачені у підготовці збройного повстання* (Д. Білий); *Граф Антверпенський, неправедно звинувачений, іде в вигнання* (М. Лукаш, пер. з тв. Д. Боккаччо); // **звинува́чено,** *безос. пред. До Києва полетів донос на Фролова, в якому вчителя звинувачено у безбожності, п'янстві, непоштивості до влади* (Ю. Хорунжий); *Звинувачено пані Ганну, що то вона свого мужа супроти брата наставляє* (О. Забужко); // *у знач. ім.* **звинува́чений,** ного, *ч.;* **звинува́чена,** ної, *жс.* Людина, яку звинуватили в чому-небудь. *Рафалович легко довів невинність звинуваченого* (І. Франко); — *Чому зганьбив мореходів і стяг, під яким плаваєш? Звинувачений хилив донизу голову й мовчав* (Д. Міщенко); *Суд постановив звільнити всіх звинувачених з-під арешту* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Головним доказом проти звинуваченої слугували свідчення потерпілих* (з газ.).

ЗВИНУВА́ЧЕННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **звинува́тити.** *Обурений звинуваченням у потуранні венетам, Юстиніан наказав провести в стольнім городі Візантії арешти серед тих, хто чинитиме безчинства* (Д. Міщенко).

2. Те, що ставиться за провину кому-небудь, викриває, звинувачує когось. *Виявилось, що на кожного з тих, хто сидів тут* [у тюрмі], *було якесь звинувачення* (Ю. Збанацький); *Вадим ще раніше заготував звинувачення, які збирався кинути їй* (М. Руденко); *Мене звинувачували у злочинній м'якості, лібералізмові. Звинувачення падали, як град на деревце* (Ю. Мушкетик).

ЗВИНУВА́ЧУВАЛЬНИЙ, а, е. Стос. до звинувачування. *На суді не було ніяких речових доказів злочинів, навіть чомусь не фігурував щоденник Єфремова, на який часто покликалась звинувачувальна сторона* (Б. Антоненко-Давидович); — *Годі! — велично сказав я, бо вже приготувався до звинувачувальної промови* (Валерій Шевчук); *Ці листи — як звинувачувальні документи, вони спроможні будь-якої хвилини зміст написаного повернути проти мене* (О. Шугай).

ЗВИНУВА́ЧУВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **звинува́чувати.** *Наприкінці 20-х років* [XX ст.] .. *по Україні і Кубані прокотилася хвиля арештів українських викладачів і студентів, безпідставно звинувачуваних у "буржуазному націоналізмі"* (Д. Білий); // **звинува́чувано,** *безос. пред. Тяжко занедужала серцем валіде .. Знов звинувачувано Роксолану* (П. Загребельний); // *у знач. ім.* **звинува́чуваний,** ного, *ч.;* **звинува́чувана,** ної, *ж.* Людина, яку звинувачують у чому-небудь. *Переважна більшість .. процесів була сфальсифікована, а оті "щирі зізнання" вибиті внаслідок грубих порушень законності, .. цілковитого ігнорування гарантованих законом прав звинувачуваних* (Д. Бузько); *Сідалковський опустився на стілець, але вже не як звинувачуваний перед слідчим* (О. Чорногуз); *Звинувачуваній декілька разів намагалися змінити запобіжний захід* (з газ.).

ЗВИНУВА́ЧУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **звинува́чувати.** *Політичний радикалізм вирізняє різка (справедлива й несправедлива) критика владних структур, звинувачування в нерішучості, повільності, помилковості дій* (з наук. літ.); *Одним із пропагандистських прийомів москвофілів стало звинувачування українських діячів як нібито причетних до репресій австрійських каральних органів* (з газ.).

ЗВИНУВА́ЧУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗВИНУВА́ТИТИ,** а́чу, а́тиш, *док., кого, що, в чому і без дод.* 1. Вважати кого-небудь винним у порушенні певних норм поведінки, законності, якихось правил і т. ін. — *Ти розумієш, Левку, ця стара дурепа посягає на наше багатство .. Все старцям роздає. Мене в злодійстві звинувачує...* (І. Цюпа); — *Ви розумієте, пане адвокат, у чому ви звинувачуєте органи дізнання і слідства?* (В. Хрущак); *Невже він виправдає Катрусю й звинуватить Павла?* (В. Кучер); — *Що ви собі думаєте!? Втрьох на одного напасти!? .. — А чого ж він... — запинається Левко, не знаючи, як звинуватити Дзвонаря* (М. Стельмах).

2. Указувати на щось як на недолік, дорікати за що-небудь. *Часто В. Стефаника звинувачували в песимізмі* (з наук. літ.); — *Взагалі незрозуміло змінились наші взаємини, Сергію Павловичу. Ні себе, ні вас я в цьому не можу звинуватити...* (Ю. Шовкопляс).

3. Те саме, що **обвинува́чувати** 2. *Іваненка заарештовують і звинувачують у тому, що він — американський шпигун* (В. Винниченко); *Існувала реальна загроза, що Брендона могли заарештувати і звинуватити в державній зраді* (О. Авраменко, В. Авраменко).

ЗВИНУВА́ЧУВАТИСЯ, ується, *недок.* Пас. до **звинува́чувати.** — *Дівицю Леоніду, яка украла у чесної дами Лоренцовичевої золотий з брильянтом перстень, розшукують, ви ж, Абрекова, звинувачуєтесь у страшніших злочинах* (Р. Іваничук); *Українські літературні журнали та енциклопедії звинувачувалися в зосередженості на "вузьких" українських темах* (з наук. літ.).

ЗВИНУВА́ЧУВАЧ, а, *ч.* Те саме, що **звинува́ч.** *Обравши шлях мандрівного проповідника, Т. Мюнцер швидко завоював популярність як бунтар, викривач, звинувачувач багатіїв* (з навч. літ.).

ЗВИ́НУТИ *див.* **звива́ти.**

ЗВИ́НУТИЙ *див.* **зви́нений.**

ЗВИ́НУТИСЯ *див.* **звива́тися.**

ЗВИНЯ́ТИ, я́ю, я́єш, *недок.,* **ЗВИНИ́ТИ,** ню́, ни́ш, *док., розм.* 1. *перев. наказ. сп., перев. без дод., рідко кого.* Виявляти поблажливість, прощати провину; вибачати. [Ц у ц и к:] *Дурний Бровко! Не розумієш, — Звиняй, що так кажу, — Я те роблю, чого ти не зумієш* (Л. Глібов); [І в а н:] *За що ж ви гніваєтесь на мене, паничу? Звиніть, будь ласка, мені вже цей раз* (М. Кропивницький); — *На Святу книгу сісти... Як же це ти?.. — Та я не бачив. Звиніть, діду...* (І. Микитенко); — *Звиніть, ваша милість, недотепу, від радощів їй мову відібрало* (В. Чемерис).

2. *кого, що, рідко чим.* Виправдовувати чиїсь учинки, поведінку чим-небудь. *Дехто звиняв мене тим, що важкі обставини життя, конечність заробітку спонукувала мене кидатися на різні поля* (І. Франко).

3. *тільки наказ. сп., у знач. вставн. сл.* Уживається: а) для вираження протесту, незгоди з ким-, чим-небудь. — *Багато ти своєму недоліткові дозволяєш! Любовні шури-мури в ефірі розводить! Звиняй! Засмічувати ефір нікому не дозволимо!* (О. Гончар); б) коли вводять у мову небажані для кого-небудь слова. — *Хіба не ми з Олександром з останнього грошика та кошика тягнулись, щоб ти учителем став і щоб, звиняй, твої руки не тхнули гноєм?* (М. Стельмах); — *Теж мені власть, звиняйте, як за гріш ґудзик* (М. Сиротюк).

ЗВИНЯ́ТИСЯ, я́юся, я́єшся, *недок.*, **ЗВИНИ́ТИСЯ,** ню́ся, ни́шся, *док.*, *розм.*, *рідко.* 1. Те саме, що **вибача́тися.** *Що мені діяти? Звинятися перед ним? Ба! з якої причини?* (О. Кобилянська); *"Я звиняюсь, — каже, — ви проти нової школи, Ганно Антонівно?"* (Ю. Яновський); *— А перед Федотом — звинись. Він тобі старший брат .. А ти на нього руку піднімаєш* (Григорій Тютюнник).

2. Виправдовуватися, заперечувати свою вину. *Пан гостро зганьбив бонну, а Катрусю казав взяти економові й покарати, хоч Катруся звинялася, що вона .. не винна* (Н. Кобринська).

3. *тільки док.* Відчути провину; провинитися. *Він подивився на Ба́рона таким поглядом, ніби чим звинився* (Олесь Досвітній).

ЗВИ́РИСТИЙ, а, е, *рідко.* Який вирує, перебуває в розбурханому стані. *Дівчина не помічає нас, замріяно дивиться на звиристу воду і співає* (з газ.).

ЗВИРО́ВАНИЙ, а, е. Який звирувався, перебуває в розбурханому стані. *У цій звированій воді, при самому березі, бовталася якась темна річ* (М. Трублаїні); *Небо все темнішає, все нижче нависає звированим темно-бурим лахміттям хмар над майданом* (О. Гончар); *Осадчий почав промовляти. Мене так раптом зацікавило, кудою він поведе цей звирований людський матеріал, що я забув про конспірацію і застиг на східцях* (Б. Антоненко-Давидович).

ЗВИРОДНІ́ЛИЙ, а, е. Дієпр. акт. до **звиродні́ти.** *Крізь тупу самовдоволеність цієї есесівської родини, крізь звироднілі риси їх облич проступала холодна жорстокість певних своєї правоти моральних дегенератів* (В. Козаченко); *Живемо у липкій атмосфері звироднілого суспільства* (Л. Костенко); *Нова інтелігенція трималася старої книжної мови, звироднілої, омертвілої, не здатної вже до розвитку* (М. Грушевський).

ЗВИРОДНІ́ЛІСТЬ, лості, *ж.* Властивість за знач. **звиродні́лий.** *Для викриття звиродністості й зажерливості панівної верхівки в поемі "Сон" Т. Шевченко використовує різні сатиричні засоби, а найбільше — сарказм* (з навч. літ.); *Ч. Дженкс розглядає пізній модернізм як безпосереднє продовження "сучасної архітектури" (модернізму), але на стадії її звиродністості* (з наук. літ.).

ЗВИРОДНІ́ННЯ, я, *с.* Дія і стан за знач. **звиродні́ти.** *— Тисячу разів гірша розпуста є між багачами .. Тільки панська розпуста не з біди, не з розпуки, а з розкошів, з пересичення, із звиродніння...* (Мирослав Ірчан); *У селі, яким він верховодить, процвітають крадіжки, пиятика, моральне звиродніння* (Б. Харчук); *Пані Марта .. заявила, що модерного мистецтва вона не визнає і вважає його за звиродніння* (У. Самчук).

ЗВИРОДНІ́ТИ, і́ю, і́єш, *док.* 1. *перев. 3 ос.* Погіршитися за своєю природою, утративши цінні властивості, якості попередніх поколінь. *Він казав, що я хочу стати вождем темної юрби, що людство, забезпечене всім необхідним, звироднів і скотиться в прірву інволюції* (О. Бердник); *Де ж його совість?! Невже він так звироднів через ті гроші, втратив на старості літ все людське?* (Г. Тарасюк).

2. *тільки 3 ос., перен.* Утративши попередній характер, зміст, занепасти. *Голод душі мучив його, пожерши всі крихкі сподіванки, в які звиродніли його надії* (В. Підмогильний); *Старий світ, безсумнівно, звироднів* (Ю. Смолич).

ЗВИРУВА́ТИ, у́є, *док.*, *рідко.* 1. Почати вирувати; завирувати. *Ти подумував іти до човна і з нього відчіплювати снасть, коли вода звирувала і здибилась біля напівритоплених кущів* (Є. Пашковський); *Далі звирували промови, виступи, співи, бандурний передзвін...* (з публіц. літ.).

2. *що.* Примусити вирувати; спричинити вирування. *Кінь.., звирувавши воду, швидко переніс Богдана на той бік* (О. Гончар).

ЗВИРУВА́ТИСЯ, у́ється, *док.*, *рідко.* Те саме, що **звирува́ти.** *Сонно в крові хитнулись віки, аж із дна — в каламутному чині звирувалися вірні жінки, покосились похмурі мужчини* (І. Малкович).

ЗВИС, у, *ч.* Те, що виступає, нависає як продовження даху будівлі; піддашшя. *Поетичності надавав хаті солом'яний дах із великими виносами — стріхами. Звис даху підтримували дерев'яні стовпи* (з навч. літ.); *Типовими для східної архітектури є сонцезахисні елементи — широкий звис даху, що затінює вікна горішнього поверху, та затишна аркада-галерея біля входу* (із журн.).

ЗВИСА́ННЯ, я, *с.* 1. Стан за знач. **звиса́ти.** *У більшості самок дрібних тварин наприкінці вагітності спостерігається значне звисання живота* (з наук.-попул. літ.).

2. Положення тіла під кутом між горизонтальною й вертикальною площиною. *Звисання гусениць з обох сторін платформи повинно бути однаковим (допускається різниця не більше 40 мм)* (з наук. літ.).

ЗВИСА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.*, **ЗВИ́СНУТИ,** ну, неш; *мин. ч.* звис, ла, ло *і рідко* зви́снув, нула, ло; *док.* 1. Висіти, утримуючись на чому-небудь одним чи кількома кінцями; звішуватися, спускатися донизу. *Роздутими язиками звисають з них* [дзвонів] *нерухомі залізні макогони* (І. Микитенко); *В кутках із стелі звисало павутиння* (А. Головко); // Бути, ставати опущеним; спадати. *Усе, бувало, в нього Звисає вус один, а другий, щоби тон Геройський задавать, угору пнеться строго* (М. Рильський); *Він був без піджака, один рукав сорочки підкочений, а другий — так звисав* (М. Томчаній); *Рука, простягнувшись уперед, раптом звисла безсило* (О. Полторацький); *На лавиці сидів якийсь хлопець.., пасмо білого, вигорілого на сонці волосся звисло йому на смагляве чоло* (Ю. Мушкетик).

2. Відтягуючись, відвисати; обвисати. *Коло мене стояв якийсь чорний панок з блідим обличчям .. Жовті мішки під очима й на щоках звисали так само вільно і непотрібно, як і його одежа, широка, потерта, немов чужа* (М. Коцюбинський); *Опустився* [генерал] *в крісло. Нижня губа його все ще звисала донизу* (Ю. Бедзик); *Бабуся Одарка, забачивши його, викрикнула з ляку і, роздивившись, оскільки зморщилось і звисло йому обличчя, перехрестила його тремтячою рукою* (В. Підмогильний).

3. Бути розташованим, висіти, нависати над ким-, чимнебудь. *Зверху погрозливо звисали вугласті брили кварциту* (Олесь Досвітній); *Стеля звисала так низько, що Люда відчувала, як торкається її волоссям* (М. Трублаїні); *Віти в сивім інеї звисли над вікном* (В. Бичко); *Сіре туманне небо звисло над містом* (А. Шиян); // *на що.* Опускатися, насуватися на що-небудь. *Здоровенні чорні вуса звисали йому аж на груди* (І. Франко); *Мокрі пасма чуба безладно звисають на очі, і він з натугою підіймає руку, щоб відкинути їх* (О. Гончар); *Очіпок зовсім звис на очі, волосся посіялось по шиї* (Ганна Барвінок); // *над чим.* Виступати, нависаючи

якоюсь частиною, кінцем над чим-небудь. *Її хата одним причілком упиралася в косогір, а другим — звисала над потічком* (С. Чорнобривець); *Часом гусениці тракторів уже звисали над глибокими урвищами, гармати мало не зривалися в кам'яні безодні* (В. Кучер).

4. Згинаючись, низько нахилятися, схилятися. *Рожа похилила голову, .. звисала та шептала: сонечка, ой сонечка!* (В. Стефаник); *Висока лугова трава важко звисає на стежку під вагою іскристої роси* (В. Козаченко); *Над головою в Степана звисла фігура офіцера* (Г. Епік); // Нахилятися, перегнувшись через що-небудь. *З задимленої вирви вікна звисає головою вниз патлатий білявий німець* (О. Гончар); // *через що.* Бути перекинутим через що-небудь і спущеним униз. *Я намацав каната, який для чогось звисав через борт* (Ю. Яновський); *Барвисті килими звисали через бильця балконів* (С. Журахович).

5. Зачепившись, утримуватися на чому-небудь у висячому положенні. *На бруньках лип сережками звисають прозорі, синюваті краплини* (М. Стельмах); *Гірлянди з снігу звисли на дротах міського телефону та електрики* (Гео Шкурупій); // Повисати всією своєю вагою, усім тілом на чому-небудь, спиратися на щось. *Дмитро вже остаточно вибився з сил. Він обм'якло звисав на зв'язаних руках, ледве ворушив головою і час від часу, видно було, зомлівав і втрачав свідомість* (В. Козаченко); *Ярина нагнула собі високу, пруткy ліщину і звисла на її* (Леся Українка); — *Перестань, перестань! — крикнула дівчина. І, припавши до нього геть, просто звиснувши на ньому, вона тихо засміялась* (В. Підмогильний); *На бильцях звисло кілька курортників з рушницями. Стріляли в три мішені* (О. Десняк); // Спадати, не облягаючи стану, плечей, бути великим для кого-небудь (про одяг). *Одяг звисав на ньому, як на жердині* (З. Тулуб); *Старомодний піджак жовтої чесучі на перламутрових ґудзиках розхристано звисав на худих плечах професора* (В. Кучер); *Комір, надмірно широкий для шиї, осунувся набік, звис петлею на грудних кістках* (В. Барка).

6. Триматися якийсь час у повітрі, нерухомо або повільно пересуваючись. *По висоті над бойовими порядками піхоти звисають ракети і в'януть, падаючи, як зітнуте сліпуче волоття* (О. Гончар); *Ущербний місяць в небі звис, Мов чайчине крило* (І. Нехода); // Лунати, чутися (про звуки). *Схвальний сміх козацтва і міщан звисав над площею* (Я. Качура); *Зараз мала відбутися надзвичайна наукова подія. Приглушений гомін звис над юрбою* (Ю. Смолич).

7. *перен., розм.* Виникаючи, з'являючись, загрожувати кому-, чому-небудь (про небезпеку, біду і т. ін.); нависати (у 2 знач.). *Вони пізнали небезпеку, що звисла над ними в словах і заявах промовця* (В. Домонтович).

ЗВИСА́ЮЧИЙ, а, е. Який звисає. *Марійка стала біля вікна у своїй звичній, дбайливо вишуканій позі з похиленою головою, із звисаючими косами* (Р. Андріяшик); *Баба підносить своє подовгасте, звисаюче і набрескле лице* (Марко Черемшина); *Із звисаючої лампи, ослоненої зеленою ажуровою заслоною, розходилося ніжне, лагідне світло* (О. Кобилянська); *Вражав невеликий парк моїх сусідів зліва з .. великою, як хмара, плакучою вербою, з її жовтим і зеленим звисаючим галуззям* (У. Самчук).

ЗВИ́СКНУТИ, ну, неш, *док.* Однокр. до **зви́скувати.** *Граф Болеслав звискнув, помчав ще хуткіше, але Яремко не відставав і бив, по чому трапляв* (С. Тельнюк); *Десь здалеку чути було бубоніння гучномовця, потім щось затріщало, звискнуло, і прорвалася весела чиста музика* (П. Оровецький); *Звискнули гальма, машиніст попередив про перерваний на всій залізниці рух* (Є. Пашковський).

ЗВИ́СКУВАТИ, ую, уєш, *недок.* 1. Час від часу видавати виск, скавчання; повискувати. *Кабан підходить до бука, риє землю під корінням, злісно звискуючи* (П. Воронько); *Інші* [гуляки] *крутилися на величезних колесах то вгору, то вниз, захоплено звискуючи* (П. Загребельний); *Жінки звискували вражено й захоплено* (Валерій Шевчук).

2. *перен.* Утворювати звуки, подібні до виску. *Трактор усе хурчав і хурчав, аж звискував, та не міг зрушити з місця* (В. Нестайко); *Звискують на повороті трамвайні колеса* (Є. Пашковський).

ЗВИ́СЛИЙ, а, е. 1. Дієпр. акт. до **зви́снути.** *Дмитрій став перед Мстиславом і простягнув йому пергамент із звислою на довгій шворці печаткою* (А. Хижняк); *Потягнулись короткі, підсліпуваті дні .. Мокра, пронизливо холодна земля і каламутне, набрякле, звисле над самою головою небо* (В. Козаченко); *Сповнені весняної енергії горобці, ґави металися поміж вітами звислих над парканами дерев* (Олесь Досвітній).

2. *у знач. прикм.* Опущений донизу, обвислий. *Перед ним стояв собака. Вимахуючи звислим хвостом, він дивився на Альошу своїм вогким зворушеним поглядом* (І. Микитенко); *Іван .. став біля входу, увесь темний, як нічна пітьма, тільки очі поблискували з-під звислого чуба* (А. Хорунжий).

ЗВИ́СНУТИ *див.* **звиса́ти.**

ЗВИ́СОКА, *присл.* 1. З височини, згори. *Пролітав буйний вітер в пустині .. Закрутились пісковаті* [піскуваті] *вихри, Простяглись геть під небо високе, Наче велети люті, страшниї, І розсипались, впавши звисока* (Леся Українка); *Десь звисока лилась пісня жайворонка — весела, потужна й легка* (В. Підмогильний); *Блискавки різали сутінь, гроза вирувала, звисока спускаючи на землю довгі смуги дощу* (М. Олійник); // З високого або вищого місця. *І вона з ґанку впала звисока, — аж в очах її зірки* (А. Головко).

2. *перен.* З почуттям власної переваги, зарозуміло, гордовито, пихато. *Він готовий попідрубувати ніжки всім своїм радощам, аби її зелені очі знову звисока, погірдливо й владно примружились на нього* (В. Винниченко); *Син ставився до батька трохи звисока, як усе ж таки містянин, а не селюк* (М. Йогансен); // Зневажливо, з презирством. *Шевченко з убивчим сарказмом висміював тих, хто звисока називав його "мужицьким поетом"* (М. Рильський).

3. *перен.* Піднесено, пишномовно. *Проценко був як стіна білий і божевільно розводив по боках очима. Він то починав звисока розмову, то, зразу рвучи її, переводив на жарти* (Панас Мирний); *Царі принесли Христу дари із Востока* [Сходу], — *тут їх поклали ще й поздоровляли по-письменськи звисока: "Будь ласка, благослови-таки й нас, щоб жито родило, а війни ніколи не було, щоб ми таки пожили всмак"* (І. Багряний).

4. *рідко.* Високо. *Наступили ті осінні тихі та смутні дні, коли .. спадає з дерева останнє пожовкле листя і звисока над деревами та хатами блукає в блакитному сяєві, як намітка біле, бабине літо* (С. Васильченко).

◊ **Диви́тися (погляда́ти) зве́рхньо (зви́сока, згори́ вниз** *і т. ін.)* *див.* **диви́тися.**

ЗВИ́ТИ *див.* **звива́ти.**

ЗВИ́ТИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **зви́ти.** *Маруся виходить у квітках, стрічках, з вишиваним рушником у руках. Коло правого вуха два віночки, звиті з волочки на обручиках* (І. Нечуй-Левицький); *На нашому димарі стояло велике, мов колесо, гніздо, звите з пруття. Чорногузи щороку там виводили своїх малят* (М. Томчаній); *Допевра нині рано удалось поліції найти його одіж, звиту докупи, в корчах на Пелчинській горі* (І. Франко); // **зви́то,** *безос. пред. Ой, в городі у Тавані Три квіточки звито* (з думи).

2. *у знач. прикм.* Покручений, хвилястий (про волосся, шерсть і т. ін.). *Друга* [рука] *кілька разів одкидає назад .. чорне пружне.., трохи звите волосся* (з мемуарної літ.).

ЗВИ́ТИСЯ *див.* **звива́тися.**

ЗВИ́ТІСТЬ, тості, *ж., спец.* Властивість і стан за знач. **зви́тий** 2. *Пух — це найтонша й найкоротша шерстинка з дрібною, чітко вираженою звитістю* (з навч. літ.).

ЗВИ́ТОК, тка, *ч., діал.* Згорток. *Дівчатко заперечило головою, але дві грубі сльози упало на звиток паперу* (Н. Кобринська); *Сікопулос витягнув з-за пазухи запечатаний звиток пергаменту* (Юліан Опільський); *Половина їх мала через плечі торби, під руками звитки, на собі всю свою одіж* (І. Франко); *Дитини не було. Був звиток всіх її речей, найменші її дрібнички, але дитини не було* (О. Кобилянська).

ЗВИТТЯ́, я́, *с., рідко.* Дія за знач. **зви́ти** 1. *Разом зі звиттям гільця виготовляли вінки* (з наук. літ.).

ЗВИТЯ́ГА, и, *ж., уроч.* 1. Перемога в бою, у війні. [Г е л е н:] *Я певен був, побачивши те військо, .. що еллінам, потомленим війною, знесиленим облогою, не встоять проти царя, жадібного звитяги* (Леся Українка); *Богдан .. Здіймає вгору булаву: — Вперед, братове, я вже бачу Наступну радість в нас гарячу, Звитягу військ моїх нову!* (Я. Шпорта); *Іноді з меншими силами князі ходили і поверталися зі звитягою* (В. Малик); // Героїчний подвиг. *Отоді твої нам сили дуже, дуже придадуться — як співця, як піснетворця, як натхненника звитяги* (П. Тичина); *Завмирає козацька душа і прагне звитяги та слави* (Ю. Мушкетик).

2. Велике досягнення, успіх, здобуті подоланням труднощів у чому-небудь, наполегливою працею, демонструванням свого мистецтва і т. ін. [Я р о с л а в *(підводиться):*] *Хвала тобі, всесвітній переможче, На струнах ти ще краще, ніж в бою, Здобув собі звитягу найдорожчу, Дівоче серце, горлицю твою* (І. Кочерга); *У колоску — твої зернини, в підмурках є твої цеглини. І марно ти не жив ні днини, а прагнув звершень і звитяг* (М. Сингаївський).

ЗВИТЯ́ЖЕНИЙ, а, е, *заст.* Дієпр. пас. до **звитя́жити.** *Воскреслим полум'ям старої слави Ти* [Україна] *спалахнула в чорні дні Полтави, Коли тебе причарував навіки Король звитяжений, останній вікінг* (Ю. Клен).

ЗВИТЯ́ЖЕЦЬ, жця, *ч., уроч.* 1. Той, хто здобув звитягу (у 1 знач.). — *Це козаки з походу вертаються, — пояснив Сава Петрович. — А їх ото зустрічають, як і подобає — звитяжців* (А. Головко); *Тепер він мав іти, як нічний злодій... Безоружний, мав стати звитяжцем озброєних до зубів, несхитних у своїй запеклості ворогів* (П. Загребельний); // Герой, витязь, лицар. — *Ну, а молодець же ти, козаче! Такого турка вложив, цілий загін віддав нам... Молодець, звитяжець* (Іван Ле); *Товариші розповідали один одному дивні історії про казкову хоробрість і велетенську силу легендарних звитяжців* (Б. Левін); // Боєць, воїн. *Це звідси* [із Запорозької Січі] *вилітали хоробрі звитяжці, які захищали народ свій від напасників-чужинців* (І. Цюпа).

2. Той, хто, долаючи труднощі, наполегливо працюючи, демонструючи своє мистецтво і т. ін., досягає успіхів у чому-небудь. *Йдуть юнаки, стрункі, неначе клени, звитяжці у невтомному труді* (В. Сосюра).

ЗВИТЯ́ЖИТИ, жу, жиш, *док., кого, заст.* Перемогти. *Великий князь Роман Ростиславович, звитяживши литвинів 1173 року, впрягав бранців до плуга* (Номис); *Саладін, що .. звитяжив не раз королів сарацинських та християнських, витратив увесь свій скарб на війни та на пишноту свою безмірну* (М. Лукаш, пер. з тв. Д. Боккаччо).

ЗВИТЯ́ЖНИЙ, а, е. 1. *уроч.* Стос. до звитяги. *Львівський патриціат готувався до звитяжного бенкету в кам'яниці Гуттера* (Р. Іваничук); *Першими в звитяжному марші йшли частини військ спеціального призначення Українського війська* (В. Кожелянко); *Звитяжна слава;* // Який закінчується звитягою (у 1 знач.). *І воїни в звитяжному поході На смерть стояли тут за цілий світ* (Л. Забашта); *Орлиним зором стелеться .. перспектива його Вітчизни, в ім'я якої він* [штурман] *несе свою горду душу і серце в небувалі ще, звитяжні й ризиковані рейси* (І. Багряний); // Який домагається звитяги, завжди перемагає. — *Гонта на службі старанний, у боях хоробрий, в ділах звитяжний* (М. Старицький); [К о б з а р:] *Боже! хоч би на сьогодні тільки Ти дав мені побачити світ сонця, подивитися на наше звитяжне військо та тоді хоч би й умирати* (В. Самійленко); *Молодий отаман — великого розуму козак і в бою звитяжний воїн* (Я. Качура); // Який виражає звитягу, прагнення до неї. *Савка задоволено прислухався до розмов, і звитяжна усмішка грала на його вустах* (З. Тулуб); *Навколо точилися запеклі бої, лунало звитяжне солдатське "ура!"* (Л. Юхвід); *В усіх очах полум'янів один звитяжний вогонь* (Ю. Мушкетик); // Героїчний, доблесний. *В дитячій уяві поставали картини звитяжних подвигів* (М. Олійник); *Серцем України по праву називають Київ. А ось душею, очевидно, є Черкащина, на території якої формувався звитяжний дух нашого народу* (з газ.).

2. *рідко.* Пронизливий, різкий (про звуки). *З високого замку, з дзвіниці, назустріч звитяжному галасу .. линув урочистий дзвін* (М. Старицький); *І буря в своєму звитяжному свисті Літає в плащі сніговім* (М. Рильський).

ЗВИТЯ́ЖНИЦЬКИЙ, а, е, *уроч.* Те саме, що **звитя́жний** 1. *Як можна забути ті грози криваві, що чорно шуміли по нашій землі, ті грізні походи в звитяжницькій славі, тривожні міста у диму і у млі* (В. Сосюра); *Праця педагога — це звитяжницький труд день у день* (з публіц. літ.).

ЗВИТЯ́ЖНИЦЯ, і, *ж., уроч.* Жін. до **звитя́жець.** *Розчарувавшись у коханій — Марині, що постає не Петрарковою Лаурою, а звитяжницею — українською Жанною д'Арк, герой "Патетичної сонати" М. Куліша втрачає свою цілісність* (з наук. літ.); * Образно. *Мабуть, коли я вмру, то дух мій .. літатиме по всій землі нашій, .. скрізь, де пробуджуватиметься пам'ять, ця .. володарка наших вчинків, велика Цариця вічності, звитяжниця безодні небуття* (П. Загребельний).

ЗВИТЯ́ЖНІСТЬ, ності, *ж., уроч.* Властивість за знач. **звитя́жний** 1. *У народній мислі і мистецтві море здавна було синонімом щасливого, вільного життя, сміливої звитяжності й відважної боротьби* (О. Довженко); *Султан*

Мурад, втішаючись перемогою, їхав по полю битви, .. радісно гриміли османські барабани, звіщаючи весь світ про звитяжність Мурадову (П. Загребельний).

ЗВИТЯ́ЖНО, *уроч.* Присл. до **звитя́жний** 1. *Грім двобою рокотом могутнім відгримів звитяжно над Дніпром* (І. Гончаренко); *Турбаївські козаки були зразковими воїнами, брали участь у багатьох походах на турків, звитяжно стояли за рідну землю* (О. Гончар); — *Козацьке військо воювало звитяжно, не шкодуючи ні сил, ні крові...* (В. Малик).

ЗВИХ, у, *ч.* 1. Зміщення кісток у суглобі внаслідок падіння, удару і т. ін.; вивих. *У народній медицині вивихи (звихи) лікували, прикладаючи компреси з клоччя льону, опареного окропом або намоченого в солоній воді* (з наук.-попул. літ.).

2. *перен., розм.* Збочення в житті, поведінці і т. ін.; відхилення від нормального стану. *Семен Семенович добре знає химерні звихи брата, одначе сьогодні, йдучи до нього, не передбачав такої розмови* (Микита Чернявський).

ЗВИ́ХНЕНИЙ, ЗВИ́ХНУТИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **звихну́ти** 1, 2. *Хоч старий Сава умів складати і зв'язувати поламані кості та направляти звихнені суставі, але навіть він похитав тільки головою над недужим* (Юліан Опільський); *Намучились і намудрувалися найрізніші годинникарі над тим механізмом, ніхто не вмів ані віднайти, де там було щось попсоване чи звихнене, ані пустити його наново в рух* (І. Франко).

2. *у знач. прикм., перен., розм.* Який звихнувся (у 4 знач.); божевільний. *Вони завжди хихотять мені в спину, показують пальцями, перешіптуючись, що пішов звихнутий "падре" чи ще якось там* (А. Дністровий); // *у знач. ім.* **зви́хнутий,** того, *ч., розм.* Той, хто звихнувся (у 4 знач.); ненормальний. *Не обридало .. їхати вглиб непевності; їхати, нариватись як не на дурного, то на звихнутого* (Є. Пашковський).

3. *у знач. прикм., перен., розм.* Який звихнувся (у 5 знач.) на кому-, чому-небудь. *Взагалі мама звихнена на всякому мотлоху та на барахлі* (В. Речмедін); *То пусте, що звихнутий на музиці й на віршах. То вікове. Дасть Бог, переросте* (І. Жиленко).

◊ **(1) Зви́хнутий ро́зумом (умо́м, з ро́зуму, з ума́)** — який має відхилення від норми в поведінці; ненормальний. *Це були не просто молоді спортсмени, а якісь звихнуті з розуму фанатики спорту* (Ірина Вільде).

ЗВИ́ХНЕНІСТЬ, ності, *ж., розм.* Стан за знач. **зви́хнений** 2, 3. *Розмова, вираз обличчя, зовнішній вигляд — усе вказувало на його звихненість* (із журн.); *Юркова звихненість на класичній і некласичній формотворчій довершеності вже відома усім нашим знайомим* (А. Дністровий).

ЗВИ́ХНЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **звихну́ти** і стан за знач. **звихну́тися.** — *Він казав, що звихнення ноги в неї не дуже небезпечне* (О. Кобилянська); *В ранній молодості Давид служив у жандармського вахмістра за писаря чи за денщика і відтоді все життя вважав себе за начальника, це, власне, й був пункт його психічного звихнення* (І. Багряний).

ЗВИХНУ́ТИ, ну́, не́ш, *док.* 1. *що.* Спричинити зміщення кісток у суглобі (внаслідок падіння, удару і т. ін.); вивихнути. *Він жбурляв здоровенними сторожами, як хлопчиками, одному звихнув руку, другому розбив щелепи вдаром кулака* (В. Винниченко); — *Вчора в нас нещастя скоїлося,* — *від далі Федяєв.* — *Мій помічник посковзнувся й упав. Звихнув ногу* (О. Донченко); *Він глибоко, на весь рот, ризикуючи звихнути щелепи, позіхнув, протер очі й остаточно зліз із полу* (Б. Антоненко-Давидович).

2. *що, перен., розм.* Спричинити відхилення від нормального або попереднього стану, знівечити, зіпсувати, скалічити кого-, що-небудь. *О. Нестор чув добре, що целібат звихнув ціле його життя* (І. Франко); — *Я вам звихнув життя. Невже ж можна більший гріх поповнити?* (Б. Лепкий).

3. *перен., розм.* Те саме, що **звихну́тися** 3. — *Душа в тебе молода та гаряча і довірлива до всього... Оберігай її, Маковею, не звихни ніде!..* (О. Гончар).

◊ **[І] ді́дько но́гу злама́є (звихне́)** *див.* **ді́дько.**

ЗВИ́ХНУТИЙ *див.* **зви́хнений.**

ЗВИХНУ́ТИСЯ, ну́ся, не́шся, *док.* 1. *тільки 3 ос.* Зміститися в суглобі внаслідок падіння, удару і т. ін. (про кістки). *Ратибор тиснув і заганяв супротивника між столи, та раптом наступив на чийсь труп, і нога звихнулася, й рука йому теж схибила* (І. Білик).

2. *тільки 3 ос., розм.* Зміститися, відхилитися від звичного положення. *П'ятий, попереду, був Боженко. Борода в нього скучмилася й звихнулася набік* (Ю. Смолич).

3. *розм.* Збочити в житті, поведінці і т. ін. *Не дай Бог, щоб він* [син] *як-небудь звихнувся, бо хто ж би в разі нещастя пригорнув бідну матір і молодшу братію* (Н. Кобринська); // Зробити непевний, неправильний рух, припуститися помилки, похибки в чому-небудь. — *Я взявся усунути обрив, не вимикаючи струму .. Струм іде по мережі напругою в тисячі вольт. Коли б десь ледь звихнувся — за секунду з мене був би попілець* (О. Гончар).

4. *розм.* Стати психічно неповноцінним, ненормальним. [Я в д о х а:] *Конон з баришнею Женічкою женихається!* [Д е н и с:] *Що-о? Ти часом не звихнулась?* (М. Кропивницький); — *По-моєму, в нього клепки якоїсь не хватає,* — *чую позаду голос Гришка.* — *Звихнувся з переляку. Ви бачили вдень, які в нього очі?* (О. Гончар).

5. *на кому — чому, перен., розм.* Надмірно захопившись ким-, чим-небудь, зробити його основою свого життя, ставши схожим на божевільного. *Для такого жевжика Ягнич смішний, і робота його смішна,* — *звихнувся на забавках моряк позаторішній...* (О. Гончар); — *Ти вже зовсім звихнувся на тих шпигунах* (В. Нестайко); — *Це ви звихнулися на мріях стати мільйонерами!* (В. Чемерис).

◊ **(1) Звихну́тися ро́зумом (умо́м, з ро́зуму, з ума́)** — збожеволіти. *Пустили потім ясу, що звихнулась умом Чабаниха, але цьому мало хто вірив* (О. Гончар); *Можна було звихнутися розумом від того, що .. ніщо на світі не пропадає намарне... не пропаде ні діяння, ні слово, ні пісня, ні прокляття, ні дитячий плач, ні куля чи стріла* (Р. Федорів).

ЗВИ́ХНУТІСТЬ, тості, *ж., розм.* Стан за знач. **зви́хнутий** 2, 3. *Психічна звихнутість; Звихнутість на спорті.*

ЗВИ́ХРЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **зви́хри́ти** 1, 2. *Сірі султани пилюки, звихреної конем, осідали на скошеній стерні* (Григорій Тютюнник); *Орда йшла купно, прямувала на ханський бунчук, що, звихрений вітром, майорів, як білий рушник* (Ю. Мушкетик); * Образно. *Озвалася в ньому батьківська кров, загриміла в ушах, завирувала звихреними колами перед очима* (П. Загребельний).

2. *у знач. прикм.* Скуйовджений, розтріпаний (про волосся). *Альберт Ейнштейн, знизавши плечима і покопирсавши п'ятірнею в звихреній зачісці, відштовхнувся від спогадів* (Н. Рибак); *Густа, трошки звихрена чуприна робила його*

обличчя заклопотаним і роздратованим (Б. Харчук); *Навкруг його лисини, як очерет навколо озера, стирчало звихрене сиве волосся* (В. Нестайко).

3. *у знач. прикм., перен.* Розбурханий, збуджений, неспокійний. *Пройшовся* [Левко] *по тісному ґанку, і весь у полоні звихрених думок* (М. Стельмах); *Як посіяти думку добра у ці звихрені, жадібні душі? Вони хочуть лише втіхи й насолоди!* (О. Бердник); *Ілько підхопився, стиснув кулаки. Стояв навпроти мене звихрений, в очах яріла злість, на щоках грали рум'янці* (Ю. Мушкетик).

ЗВИ́ХРЕНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **зви́хрений** 2, 3. — *Ніколи в Провансі не доводилось бути, а творіння це* [картина] *чимось таке близьке. Навіть не знаю чим. Звихреністю почуттів?* (О. Гончар).

ЗВИ́ХРЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **зви́хри́ти** і **зви́хри́тися.** *Звихрення пилу.*

ЗВИ́ХРЕНО. Присл. до **зви́хрений** 3. *Заколихалася громада, звихрено загомоніли гуцули, готові виступити грізною силою* (І. Пільгук).

ЗВИ́ХРИ́ТИ *див.* **зви́хрювати.**

ЗВИ́ХРИ́ТИСЯ *див.* **зви́хрюватися.**

ЗВИ́ХРЮВАТИ, юю, юєш, *недок.,* **ЗВИ́ХРИ́ТИ,** и́хрю́, и́хри́ш, *док.* 1. *що.* Здіймати, закручувати вихором (пил, дим і т. ін.); вихорити, вихрити. *Вітер налітав на місто, здіймав пилюку на асфальтованих вулицях, звихрював дим над трубами заводів* (В. Собко); *Інна, здається, справді-таки рада, що повернеться додому .. Одним з тих "Метеорів" незабаром і помчиться, звихрюючи воду* (О. Гончар).

2. *що.* Розвівати, розтріпувати (перев. сильним поривом вітру). *Рвучкий вітер пролітав над ними, звихрював квітчасту хустку дівчини, грався її довгою косою* (О. Бердник); *В хату гунуло холодне повітря, звихривши папірці на столі* (С. Голованівський).

3. *тільки 3 ос.* Те саме, що **зви́хрюватися.** *Імлисто звихрює юга* (П. Усенко); *По шинку пішли виляски, козак скинувся, звихрила довкола голови густа куделя волосся* (Ю. Мушкетик).

ЗВИ́ХРЮВАТИСЯ, юється, *недок.,* **ЗВИ́ХРИ́ТИСЯ,** и́хри́ться, *док.* 1. Здійматися, закручуватися вихором (про пил, дим і т. ін.); вихоритися, вихритися. *Над .. степом тим часом звихрюється клубочком курява* (О. Гончар); *Мина Минович .. замашно сів у м'яке крісло, аж пилюга звихрилась* (Є. Кравченко).

2. Розвіватися, розтріпуватися (перев. від сильного пориву вітру). *Вікторія махнула рукою. На її голові звихрилося волосся* (О. Бердник).

ЗВИЧАЄ́ВИЙ, а, е. Стос. до звичаю. *Вищим етапом національного почуття є відчуття єдності між людьми певної області з її мовними та звичаєвими особливостями* (Б. Антоненко-Давидович); *Забобон — це результат звичаєвого досвіду, здобутого в віках* (Валерій Шевчук).

△ **Звичає́ве пра́во** *див.* **пра́во.**

ЗВИЧАЄ́ВІСТЬ, вості, *ж.* Абстр. ім. до **звичає́вий.** *О. Довженко акцентує на тому, що народна звичаєвість вимагає від дітей і молоді шанобливого ставлення до старших* (з наук. літ.).

ЗВИ́ЧАЙ, аю, *рідко* **ЗВИЧА́Й,** а́ю, *ч.* 1. Загальноприйнятий порядок, правила, здавна заведені в громадському житті й побуті якого-небудь народу, суспільної групи, колективу і т. ін. *Він був менший син у батька, і все батьківське добро, по українському звичаю* [за українським звичаєм], *припадало меншому синові* (І. Нечуй-Левицький); [Р о м а н:] *Тепер вже так повелося, що: що вулиця, то й звичай; що хата, то й закон* (М. Кропивницький); *Піднялася вся нація, бо урвався терпець народу, піднялася відплатити за зневагу прав своїх, за поругу звичаїв, за безчинства чужоземних панів, за пригноблення* (О. Довженко); *У суворих селянських звичаях дівоча вірність стояла врівень з вояцькою честю* (М. Стельмах); // Уклад суспільного життя нації, народу; культура, побут. *Оповідав Михайло про звичаї свого краю, так відмінні від тутешніх* (Г. Хоткевич); *З цією землею* [Болгарією] *і її людьми у Русі була довіку дружба й мир. І мови, і звичаї в них були майже однакові* (С. Скляренко); // Традиційний порядок відзначення яких-небудь подій, свят і т. ін., пов'язаний з виконанням певних дій і використанням відповідних атрибутів, предметів і т. ін. *Дивну, ще не знану пісню принесли вони, порушуючи звичай колядування* (І. Пільгук); *Куліш завжди мріяв, що весілля у нього відбудеться за старим українським звичаєм, що й дівич-вечір буде, і коровай* (О. Іваненко).

2. *тільки одн.* Усталений, звичний спосіб, манера поведінки кого-небудь; звичка. — *Так і ви до нас на з'їзд? Радісно, радісно своїх бачити! — заторохтів Проценко по-своєму, одкидаючи геть свою пиху і свій звичай згорда держатися...* (Панас Мирний); — *В батьків та матерів є звичай чванитись своїми дочками та синами* (І. Нечуй-Левицький); — *В мене такий звичай: доти не лягаю, доки не погасять усіх свічок у домі* (Валерій Шевчук).

3. *тільки одн., розм.* Ввічливість, пристойність у поведінці, манерах, дії. *Потішаються* [Захарій і Васька] *діточками своїми, а найбільш їх послухнянством, звичаєм і що до усього доброго ретиві* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Родом був він із самої низоти* [низів], *та звичаєм своїм і душею високою всіх в очах князівни переважував, і загорілася вона до нього скритою жагою* (М. Лукаш, пер. з тв. Д. Боккаччо).

4. *перев. мн.* Правила поведінки, прийняті в певному середовищі. [П а н с а:] *Ти взяв її від мене в звичаях добрих виховану, чесну, римлянку справедливу — чим же стала вона в твоєму дому* [домі]*?* (Леся Українка); — *Як він намагався вивчити всі тонкощі ґречності, всі звичаї, опанувати латинь й закони шляхетської честі!* (З. Тулуб).

Держа́ти зви́чаїв *див.* **держа́ти; (1) Для зви́ча́ю** — заради ввічливості, пристойності. *Може, хто й впізнав Івана, Та боявся свого пана, А Іван царя впізнав, Для звичаю лиш питав* (Л. Первомайський); *Вони тільки для звичаю прийшли на Подільський торг* (І. Білик); **(2) [За] свої́м зви́ча́єм** — як звичайно, як завжди. *Коли настав вечір і стемнілося добре, вони* [сови] *вилетіли своїм звичаєм на польовання* [полювання] (І. Франко); *Він помітив, як вона своїм звичаєм поширила очі, потім зразу ж підібрала рукою пальто і хутко злізла на землю* (В. Винниченко); — *І як воно? — спитав за своїм звичаєм Корж, коли лікарка сіла на стільця й поставила біля себе кошика* (Б. Антоненко-Давидович); **Зви́ча́ю навча́ти (вчи́ти)** *див.* **навча́ти; Ма́ти за зви́ча́й** *див.* **ма́ти**[2]**; (3) Про́сти́м зви́ча́єм** — скромно, просто, без звичайних урочистостей, пишностей. — *Королівно, ясна панно, тяжко буде вам дивитись, як мене ховати будуть простим звичаєм, непишно* (Леся Українка); **(4) У зви́ча́ї** *у кого і без дод.:* а) звичайно, звично для кого-небудь. *У них в гімназії — і хлопці часто плачуть, се у них в звичаї* (Леся

Українка); *Не схтіла* [схотіла] *з собою брати* [Рогніда] *ні дівчат покойових, ні мамок та няньок, як було у звичаю* [звичаї] (Н. Королева); б) відповідно до старих звичаїв, за старими звичаями. *Ти зганяєш бундючних вахлаїв, стариків, щоб не баламутили, а вони тобі молоде плем'я зрощують у звичаї — як то з віків бувало!* (Г. Колісник).

ЗВИЧА́Й *див.* **зви́чай.**

ЗВИЧА́ЙКА, и, *ж., діал.* Звичка. — *Чуєте, що я кажу? Поставте статуетку! Що за міщанська звичайка вічно крутить щось в руках?* (Леся Українка).

ЗВИЧА́ЙНЕ, *присл., рідко.* Те саме, що **звича́йно** 1–3. *Чому її погляд, звичайне такий холодно-байдужий, тепер блищить вогким промінням щирих, аж болючих радощів?* (Леся Українка); *Думала* [вдова] *іти в черниці Або вбитись, утопитись, Так жаль маленьких діток стало — Звичайне, мати, що й казать* (Т. Шевченко).

ЗВИЧАЙНЕ́НЬКИЙ, а, е, *розм.* Досить звичайний (у 1, 2, 4 знач.). *Охрім був собі парень* [хлопець] *звичайненький* (Г. Квітка-Основ'яненко); — *Чи вже ж пак тобі великий пан і драненький писарець — усе одно? До одних треба бути, звичайно, привітним та звичайненьким, а до других — так собі...* (І. Нечуй-Левицький).

ЗВИЧАЙНЕ́НЬКО, *розм.* Присл. до **звичайне́нький.** *Вони посідали рядочком і звичайненько балакали* (І. Нечуй-Левицький); *З Чайченком Пилипиха поводилася звичайненько, уштливо* (Марко Вовчок); *Вона привіталася до всіх звичайненько, всі відповіли їй так само, тільки сваха Одарка немов не примітила її* (Л. Яновська).

ЗВИЧА́ЙНИЙ, а, е. 1. Який нічим не виділяється серед інших, не має яких-небудь специфічних, визначних особливостей, якостей; простий. *Целя повинна була якнайшвидше розсортувати* [листи] — *окремо звичайні, а окремо рекомендовані* (І. Франко); *Андрій і Денис наймали кімнату в звичайній селянській хаті* (Л. Дмитерко); *Василина .. на очах ставала справжньою дівчиною, красивою взимку, звичайною в гарячу пору сільської роботи* (М. Стельмах); *Зовні це звичайний двір, обгороджений дерев'яним парканом, оповитим виноградом, усередині — доволі респектабельний ресторан* (І. Роздобудько); // Буденний, прозаїчний. *Моє незадоволення, мої турботи — все це таке натуральне, таке звичайне* (М. Коцюбинський); *Нічого такого Олесь не знаходив у звичайному, навіть буденному вигляді чоловіка, який сидів перед ним* (В. Владко); // *у знач. ім.* **звича́йне,** ного, *с.* Те, що є буденним, прозаїчним. *Під пером талановитого художника слова промовистим буває навіть звичайне* (з наук. літ.).

2. Який не має в собі нічого нового, несподіваного для кого-небудь; звичний. *Гостював саме того літа в учителів брат учительки, Докії Петрівни, — художник. Річ звичайна. Але на глухому селі й це подія — балачок про нього!* (А. Головко); // Який вважається нормальним. *Консисторія знала, що о. Артемій бере за треби звичайну плату* (І. Нечуй-Левицький); *І ви бачили, і я бачив — і в кінохроніці, і в кінофільмах фіксування матчів, — і в звичайній дії, і в затриманій* (Остап Вишня); // Загальноприйнятий. — *Цей документ дійсний три доби. Якщо за цей строк ви не залишите межі Іберії, вас .. судитимуть. Звертаю вашу увагу ще на одну важливу обставину: в такому разі ви підлягаєте покаранню в звичайному порядку, незалежно від підданства* (В. Владко); // Загальновідомий. — *Та я знаю, що у них цей рік мав п'ятнадцять місяців. — Як п'ятнадцять? — А так... Окрім звичайних дванадцяти, додалося ще три німецькі: терпень, холодень і голодень* (О. Гончар).

3. Який завжди відбувається або часто буває, трапляється, повторюється; постійний, повсякденний. *Чай і вечеря вже були на столі. Степанида Петрівна сіла на своє звичайне місце* (В. Собко); *Таким Денис був лише на полюванні, а в звичайному житті — ледацюга з ледацюг* (Григорій Тютюнник); *Спектакль починався добропристойно, але після звичайного скандалу брата публіка розходилась і вистава обривалась* (з мемуарної літ.); // Характерний, типовий для кого-, чого-небудь. *Над селом стояв звичайний в осінню пору туман* (М. Коцюбинський); *Раніше, коли бувало на маршах або вночі під час тісняви на переправах виникали звичайні в таких випадках сутички між їздовими різних частин, Хома тримався подалі від гріха* (О. Гончар).

4. *розм.* Вихований, ввічливий. *Якось вони собі гуляли Удвох на улиці, знайшли Дві палички, та й понесли Додому матерям на дрова. Звичайні діточки!* (Т. Шевченко); *Була* [дівчина] .. *не тільки вродлива, а ще й звичайна та чесна* (М. Лукаш, пер. з тв. Д. Боккаччо); // Уважний до кого-, чого-небудь, делікатний. — *Панове молодці! — каже* [Олеся], — *змалечку зазнаю, що ви були у всякому ділі звичайні й обачні; не сподівалась я од вас, козаків, таку собі наругу мати!* (Марко Вовчок).

5. Уживається в складі певних біологічних назв. *Окремі особини лісостепової популяції полівки звичайної споживають за добу в середньому 4,6 г рослинних кормів* (з наук. літ.); *У Карпатах здавна під час застуди пили відвар бруньок сосни звичайної (збирали їх у березні)* (з навч. літ.).

У прямо́му (звича́йному, буква́льному *і т. ін.)* **розумі́нні [цього́ сло́ва] <У прямо́му се́нсі>** *див.* **розумі́ння.**

○ **Норма́льним (звича́йним) хо́дом** *див.* **хід.**

△ **Звича́йний (про́сти́й) дріб** *див.* **дріб; Звича́йний сту́пінь** *див.* **сту́пінь.**

ЗВИЧАЙНІ́СІНЬКИЙ, а, е, *розм.* Зовсім звичайний (у 1–3 знач.). *Був це звичайний робітник, слюсар із харківських майстерень .. Такий собі звичайнісінький чоловік* (Григорій Тютюнник); — *Вийшла звичайнісінька історія, яку можна побачити в кожному сучасному третьому селі* (М. Сиротюк); *Звичайнісінький собі нежить або грип виявились для індіан смертельною хворобою* (І. Білик).

ЗВИЧАЙНІ́СІНЬКО, *розм.* Присл. до **звичайні́сінький.** — *Ану вас! Якісь дурні ягнята. Не можуть навчитися звичайнісінько танцювати догори ногами* (В. Нестайко); — *Зовсім звичайнісінько, — відповів Швейк, — я прийшов сюди в супроводі одного пана поліцая* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека).

ЗВИЧА́ЙНІСТЬ, ності, *ж.* 1. Абстр. ім. до **звича́йний** 1–4. *Заручники з непокритими головами стояли під самим сонцем і не затулялись від нього. І від цієї зовнішньої мирності й звичайності ставало Горобенкові моторошно* (Б. Антоненко-Давидович); *В найбуденнішій звичайності справ, розмов, жартів вона завжди могла розпізнати ту мрію, яка привела її сюди, до інженера Коваля* (В. Собко); — *Словом, ви не романтик? — Люблю, грішник, звичайність. У кожній підкресленій незвичайності я бачу щось фальшиве... позолочене...* (І. Муратов); *Боярська служба .. поважала Максима Беркута за його звичайність і розсудливість* (І. Франко).

2. *розм.* Загальноприйнятий порядок, правила, які здавна існують у громадському житті й побуті якого-небудь народу, суспільної групи, колективу і т. ін. *Кілька разів Талочка, обурена недостатньою вправністю свого учня у великосвітській звичайності, не зупинялася перед тим, щоб де доведеться .. (звичайність це, певне, дозволяла) — вчинити йому сімейний скандал* (Д. Бузько).

ЗВИЧА́ЙНО. 1. Присл. до **звича́йний** 1–4. *Ах, як досадно, що від тої тоненької стрілки* [барометра] *залежить, де і як ми стрінемо .. ніч: звичайно, прозаїчно, на ліжку чи серед співу, людей і вогнищ на ярмарку у Криниці!* (М. Коцюбинський); *У комірчині .. звичайно стояли бідони з молоком та висіли білі халати доярок* (Григорій Тютюнник); *Іванов прощається з дружиною звичайно, як і більшість з простих людей, що йдуть на війну* (О. Довженко); *Павло усім одвітував звичайно, розмовляв до ладу, добре* (Марко Вовчок).

2. *у знач. вставн. сл.* Уживається для підтвердження думки. *В нижчеподаній статті я, звичайно, не охоплюю всіх проблем розвитку української мови* (М. Рильський); *Мене він, звичайно, не впізнав, але, проходячи поруч, шепнув: — Вибачте, я зайнятий* (В. Шкляр).

3. *у знач. ствердж. част.* т а к, а в ж е ж. Уживається для ствердження якої-небудь думки (перев. під час відповіді на запитання). [1 - ш а п а н н о ч к а:] *Ви, Ористе Михайловичу, умієте через вогонь стрибати?* [О р е с т:] *Звичайно, вмію* (Леся Українка); *— Ну, а в отакі ночі ви літаєте? — Звичайно. Тихо, місячно, ніч саме для польотів* (О. Гончар); *— Прийдете до Гулака? — Звичайно* (Василь Шевчук).

4. *у знач. пред., рідко.* Як належить, як годиться. *Одяглась* [Олена] *таки любенько, як звичайно панночці та ще й хорунжівні* (Г. Квітка-Основ'яненко).

ЗВИ́ЧЕНИЙ, а, е, *діал.* Дієпр. пас. до **зви́чити.** *У неї погано діти звичені* (Сл. Б. Грінченка); *Вони до сього звичені* (Марко Вовчок).

ЗВИ́ЧИТИ, чу, чиш, *док., кого, діал.* Призвичаїти, привчити. *Це ви так цуцика до рук звичили* (Сл. Б. Грінченка); *Взяли мене ще хлопцем малим до замку, до панів, звичили мене до коней* (П. Куліш).

ЗВИ́ЧИТИСЯ, чуся, чишся, *док., діал.* Привчитися, призвичаїтися, звикнути. *Часом щипне або штовхне* [панночка] *стиха... та й сама почервоніє як жар, — засоромиться. Поки ж тільки не звичилася; а як оговталась, обжилася, то пізнали ми тоді, де воно в світі лихо живе* (Марко Вовчок).

ЗВИ́ЧКА, и, *ж.* 1. Певний спосіб дії, життя, манера поведінки або висловлювання, схильність до чогось і т. ін., що стали звичними, постійними для кого-небудь. *Славко мав звичку сідати на тім ослоні та й довбати перед собою патиком у землі ямку* (Л. Мартович); [Н е о ф і т - р а б:] *Звичка до розкóшів уїлась їй у серце, мов іржа, без них їй тяжко...* (Леся Українка); *— Та-ак! — Це "так" було у нього звичкою. Він завжди вимовляв його твердо й рішуче* (П. Козланюк); * Образно. *Сумні акації цвітуть — така вже їх солодка звичка...* (В. Сосюра); // Властивість вдачі, характеру. *— Гляди, сії* [сієї] *ночі не налови раків, бо дуже щось регочеш, — зло увернула Ївга. — Не твоєї звички, — реготала Христя* (Панас Мирний).

2. Уміння, навички, набуті тренуванням, тривалим досвідом. *Без звички в шахті ставало страшно* (Яків Баш); *— Без звички вони ще плутали слова подяки та привітання і часто вживали одне замість іншого* (О. Гончар); *Що з них, набутих в армії навичок та звичок, важливіше в житті? Щодо зібраності, швидкості — тут я міг би позмагатися з абиким, хто не служив!* (О. Шугай).

3. *рідко.* Те саме, що **зви́чай** 1. *— Я ладна хоч би й зараз перейти на твою віру, — пристати до твоїх звичок* (І. Нечуй-Левицький); *Ми любимо свої пісні чудові І звички наші, повні простоти І щирості* (Л. Забашта).

4. *до чого, рідко.* Те саме, що **звика́ння.** *Довгий час, який проводила Марія на фронті поруч Вихора, а потім поступова звичка до його дружби могли, зрештою, заронити в її серце інше почуття* (В. Кучер).

Вхо́дити (вкорі́нюватися) / ввійти́ (вкоріни́тися) в зви́чку *див.* **вхо́дити; (1) За [своє́ю] зви́чкою** — як завжди, як звик робити хто-небудь. *Починаю за своєю звичкою перебирати в думках старі сюжети новел* (С. Васильченко); *Михайло походжав по нашій малюсінькій кімнатці і, за своєю звичкою, мугикав якусь мелодію* (Олесь Досвітній); *Афонька за звичкою підняв другу руку почухати під шапкою* (Б. Антоненко-Давидович); **(2) За старо́ю зви́чкою** — як давно заведено, за традицією. *Публіка, ще за старою звичкою, тисненься й поспішає коло виходу на перон, але, власне, спішити нема чого* (Б. Антоненко-Давидович); *За старою звичкою всякий, хто побачить перших ластівок, вмивався холодною водою, щоб бути свіжим, як ластівка, і щоб на обличчі не появилося ластовиння* (М. Томчаній); **(3) Про́ти зви́чки** — не так, як завжди, як звик хто-небудь. *Проти звички Воронов не пішов пішки додому, а поїхав машиною* (В. Собко); **Узя́ти собі [за] зви́чку** *див.* **узя́ти.**

ЗВИ́ЧНИЙ, а, е. 1. Який став чиєюсь звичкою, увійшов у звичку. *— Праворуч кермо! — вимага комбайнер, колишній балтійський моряк, бо звичних команд старшина і тепер не може забути ніяк* (М. Упеник); // До якого привчився, звик хто-небудь. *Мово моя українська — Батьківська, материнська, Я тебе знаю не вивчену — Просту, домашню, звичну. Не з-за морів прикликану, Не з словників насмикану* (В. Бичко); *— Ви пробачте мені, що я самоправно за верстат поліз, потягло до звичної роботи* (І. Цюпа); *Додому Дорошенко повертається знову мимо ставка, мимо майстерень, звична тверда доріжка його в'ється поміж іржавими розпашнілими кучугурами брухту* (О. Гончар).

2. Який не має в собі нічого нового, несподіваного для кого-небудь; звичайний (у 2 знач.). *— Грабіжником, злодієм і христопродавцем величають його.., то перекладиною лякають, то грішми і хлібом підкуповують. Ну, та це діло звичне* (М. Стельмах); *Тепер тривога в Німеччині вважалася так само звичним явищем, як вітер або дощ* (П. Загребельний).

3. Який завжди відбувається або часто трапляється, повторюється; постійний, повсякденний. *За цими приємними, звичними розривками Раїсі непомітно збігав час* (М. Коцюбинський); *Починався новий робочий день .. Одна по одній з'являлися звичні клопітні думки, вночі обірвані сном* (Ю. Шовкопляс); // Характерний, типовий для кого-небудь. *Звичним рухом Данило обсмикнув гімнастерку й пішов у велику хату* (О. Копиленко); *Асистент* [хірурга] *.. почав подавати зі звичною точністю інструменти* (О. Довженко); *Діставши з Варшави якогось листа, пан Бжеський .. сказав без звичної глумливості: — Ну, радій, Янеку* (З. Тулуб); *Лежить Іван на правому боці, підклавши долоні під щоку. Це його звична поза* (П. Колесник).

4. Який звик, пристосувався до чого-небудь. *Це не була м'яка постіль, але звичний і втомлений Ластівка швидко захріп* (Л. Дмитерко); *Крізь хвиль бурхливу каламуть досвідчені рибалки човни упевнено ведуть, до моря звичні змалку* (Н. Забіла); // Який набув у чомусь певних навичок, привчився до чого-небудь. *Говорив* [панотець] *українські слова, намагався лиш виговорювати їх на польський лад, наскільки дозволяв на такий виговір* [таку вимову] *його рот, звичний до української мови* (Л. Мартович); *Звичне вухо лейтенанта почуло далекий, приглушений просторами, грім* (В. Собко).

△ **Зви́чний ви́вих** *див.* **ви́вих.**

ЗВИ́ЧНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **зви́чний.** *Роз'ятрені в любій сварці, їх приспані від часу й звичності почуття прокидались голосно й бурхливо* (В. Підмогильний); *Боєць, не підводячись, підібрав свій кулемет, відповз до дверей і зі звичністю професіонала почав мовчки встановлювати його на порозі* (О. Гончар); *Говорив він .. фразами, що не дряпають мозку, не дратують його, а якось ніби заспокоюють, заколисують своєю надійною звичністю* (М. Руденко); *Київський сповідник .. один повертався додому, у лоно своєї церкви, у звичність і усталеність* (П. Загребельний).

ЗВИ́ЧНО. Присл. до **зви́чний.** *Імператор звично розсипав ласкаву усмішку всім, хто зустрічався з ним поглядом* (П. Кочура); *Радісно мружиться на хмару Семен Побережний, а руки його звично орудують веслом* (М. Стельмах); *Молитва проходила звично й досить нудно* (Іван Ле); *Над головою звично загув рій мух* (Валерій Шевчук).

ЗВИШ, *прийм. з род. і знах. в., діал.* Зверх *(див.* **зверх**[2] 2–4). *Минуло звиш п'ятнадцять літ від того часу* (І. Франко); *Було їх самих козаків звиш 800 душ* (М. Грушевський); *І льон хай буде звиш коліна, повище пояса трава* (Д. Павличко).

ЗВІВА́ТИ, а́ю, а́єш, **ЗВІ́ЮВАТИ,** юю, юєш, *недок.,* **ЗВІ́ЯТИ,** і́ю, і́єш, *док.* 1. *перев. 3 ос., кого, що.* Віючи, відносити, відкидати кого-, що-небудь (про вітер). *Давно злетіла шапка з голови Андрійка.., а вітер звівав ясні кучері з розпаленого чола* (Юліан Опільський); *Вітер зараз звіяв її* [кресаню] *в долину і підхопив на голові в Юри довге волосся* (М. Коцюбинський); *І такий великий був світ, і такий широкий степ, що почувався в ньому крихітною зерниною, яка може прорости і яку можуть звіяти вітри в солоне море* (Ю. Мушкетик); // Здувати, струшувати вітром кого-, що-небудь. *Як вітер повіє, то росоньку звіє, А моє серденько в тяжкій тузі мліє* (з народної пісні); *Сильний вітер звіяв із листка маленьку комашку* (із журн.); * Образно. *Свіжістю вітру війнуло в обличчя, і це зовсім звіяло з душі очманіння* (О. Гончар); *Маску зверхності звіяла щира усмішка* (Р. Іваничук); // *що.* Вітром очищати зерно від полови, сміття і т. ін. *Звіяти пшеницю.*

2. *тільки 3 ос., кого, що.* Пронизувати вітром, проймати холодом. * Образно. *Швидко так пройшла весна .. Це ж вітри з снігами Звіють, звіють синю даль Лютню — холодами* (М. Шпак); // *безос. Звіяло* [Якова] *усього холодком, сполоснули гарячі хвилі образи* (С. Васильченко).

3. *тільки 3 ос., рідко.* Повівати. — *Ми разом пастушили в полонині .. та й звіяв студений вітер, гейби взимі...* (М. Коцюбинський); // *безос. Зоря червоніє; З лук прохолодою звіва* (П. Грабовський).

(1) Як (мов, ні́би *і т. ін)* **звія́ло** *кого, безос.* — хто-небудь раптово, дуже швидко зник звідкись. *Антип враз посуворішав і так глянув на них* [дітей], *що всіх шістьох наче звіяло з долівки — так проворно випурхнули на лежанку, а з неї — на піч* (В. Логвиненко).

ЗВІВА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, **ЗВІ́ЮВАТИСЯ,** ююся, юєшся, *недок.,* **ЗВІ́ЯТИСЯ,** і́юся, і́єшся, *док.* 1. *тільки 3 ос.* Починатися, здійматися (про вітер, бурю). — *Насте, я чую надворі вітер звівається, з дощем? — Ні, без дощу, просто вітер* (В. Кожелянко); *Така звіялася буря, такі вітри подули, що дерево з коренем виривало, а хатам здоймало верхи...* (В. Стефаник); *Іван мав їхати увечері. Але надворі звіялася буря, й родичі не хотіли пустити його* (А. Крушельницький).

2. *перен., розм.* Зникати звідки-небудь; покидати місце перебування. *Мабуть, справді почув* [Прокіп], *раз баба Ликора каже, але чому ж йому було звіюватися з хати?* (Є. Гуцало); *Татари насилу встигли втекти з кріпості на лівий берег і звіялися до свого хана з розпачливою вістю про небачену силу на Дніпрі* (П. Загребельний); *Сірко знав, що маляр Жух, який жив тут і малював для церкви ікони, звіявся кудись півроку тому й не появлявся більше* (Ю. Мушкетик).

3. *тільки 3 ос.* Підніматися вгору, розвіваючись (про дим, прапор і т. ін.). *Дим звіювався над ним, як синє тепло, як синій день і синя хмарка* (Валерій Шевчук); *Раптом над нашими головами звіявся в небо жовто-блакитний стяг* (із журн.).

4. *тільки недок.* Пас. до **звіва́ти, звіювати** 1, 2. *А на підлозі в хурканні газет на книзі кукувавкав* [пугукав] *сич від стужі: вітрами звіювався на момент та й знов вилазив на свій том байдужий* (Т. Осьмачка).

ЗВІД, зво́ду, *ч.* 1. Довга жердина, зведена над колодязем для витягування води; журавель (у 2 знач.). *У селі почало стихати; тільки де-не-де ворота заскриплять, звід здійметься* (Ганна Барвінок); *Садок був вишневий, а коло нього колодязь із зводом, на якому висіла стара ступиця з поламаними спицями* (І. Багмут).

2. Те саме, що **зве́дення** 2. *Саме за Ярослава був укладений перший звід законів Київської держави — "Руська правда"* (з наук. літ.); *Суперечливі висновки щодо автора "Повісті минулих літ" зумовлені різноголоссям свідчень літописних зводів* (з наук. літ.).

3. Криволінійне перекриття, що з'єднує стіни або опори якої-небудь споруди; склепіння. *Перед очима — невідоме, чуже місце, зводи якогось сумного храму, які бачиш тільки в снах* (С. Васильченко); *Сварг заходився ставити домниці. Ніхто, крім нього, не знав тепер, як викладати зводи, робити верх* (С. Скляренко); *Дивлячись на ці могутні зводи, я відчував величний і жорстокий дух людей, які втілили його в цій споруді* (Д. Білий); // Те, що нависає великою площиною над чимсь. *Схиляється горбатий звід, під ним — каменотеси. Кути важких щербатих брил обтісують долота для цоколів, колон* (М. Рудь).

4. *військ.* Частина затвора або замка, що втримує ударний механізм вогнепальної зброї в положенні готовності до пострілу. *Бойова пружина служить для введення в дію курка, важеля зводу й спускової тяги* (з наук. літ.).

(1) На зво́ді: а) у положенні готовності до пострілу. *Дивується він, але подітися йому нікуди — мій маузер на зводі, а його — на столі лежить* (Микита Чернявський); б) *(перен.)* у стані піднесення. *Сьогодні він завоює великі руїни потойбіч від Марієнпляцу. Отже: готовий лист у кишені пальта. Й настрій на зводі* (Олекса Ізарський); **(2) Небе́сний звід**

<**Звід нéба**> — небо, небосхил. *У хмарах ще шугають блискавиці, ще грім гримить, ще криє хмарна тінь небесний звід* (І. Гончаренко); *Над головою світло-синій звід неба* (С. Чорнобривець); **(3) Під звóдами** *чого* — всередині якого-небудь приміщення, в якійсь установі. *Під зводами штабу Змінив ти свій одяг на одяг бійця* (Л. Первомайський); **Постáвити гвинтíвку (рушни́цю) на бойови́й звід** *див.* **постáвити**[1].

З-ВІД, *прийм., з род. в., рідко.* Те саме, що **від** 1–3. *Якщо узяти з-від Карпат, то найбільшими будуть іще дві наші ріки — Дністер та річка Бог, чи Буг у звичнішій польській вимові* (Г. Колісник); *Незабаром з-від шляху зачувся кінський тупіт* (І. Білик).

ЗВÍДАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **звíдати.** *Навіщо ж пісня? А на те, Щоб легше брать усе круте І неприступне у житті, На ще не зваданій путі* (П. Воронько); *Могутні хребти гір танули в синій далині, всюди чорнів таємничий, ніким не зведаний праліс* (В. Малик); *Пойнятий жахом ще не звіданої самоти, Іван глянув довкола* (П. Колесник); *Сергій відчув досі не звіданий приплив енергії* (О. Гуреїв).

ЗВÍДАТИ *див.* **звíдувати.**

ЗВÍДАТИСЯ *див.* **звíдуватися.**

ЗВІДДÁВНА, *присл.* Те саме, що **віддáвна.** *Він так і не помітив у гонитві, На мілину загнавши корабля, Що вже звіддавна полишив творити, А просто заробля і відробля* (Б. Олійник); *Вже звіддавна мила брама все тримає в німуванні. Донеси ж до мене, зливо, двору пахощі духмяні* (В. Стус, пер. з тв. Й.-В. Гете).

ЗВІДДАЛЕКИ́, *присл., розм.* Те саме, що **здáлека.** *Звіддалеки жевріли вікна конюшні* (Є. Пашковський).

ЗВІДДАЛÍ, *присл., розм.* Те саме, що **здáлека.** *І я побачила в імлі, у синій зморі літака, як простяглася звіддалі до мене спогадів рука* (М. Бажан); *В снігу, що падає лапасто, Чи в сні, що лине звіддалі, Хоч на хвилиночку припасти До лона рідної землі* (І. Гнатюк).

ЗВІДДАЛÍК, *присл., розм.* Те саме, що **здáлека.** *Молоденька* [жінка] *ще звіддалік помітила новий малюнок* (С. Журахович); *Павутина бабиного літа пливе звіддалік, як чиєсь зітхання* (Є. Гуцало); *Звіддалік потягло димом і добре знайомим запахом смажені* (Валерій Шевчук).

ЗВІДДАЛЯ́, *присл., розм.* Те саме, що **здáлека.** *Сміється сонце звіддаля, Цілує землю щирим жаром* (С. Воскрекасенко); — *Що це ви коїте, пане!* — *закричала вона ще звіддаля* (Валерій Шевчук).

ЗВÍДИ, ів, *мн., діал.* 1. Розвідка *(див.* **рóзвідка**[1] 1). *Ми цікавимося, що діється у світі. Все хтось з певних людей на зводи їде. Скрізь маємо своїх вірників, ті й переказують нам* (Б. Лепкий); — *Хто сьогодні виїхав на зводи?* — *Голобля з десятком козаків,* — *доповів Немира* (Я. Качура).

2. Відомості. *Проникнули його вивідники між аварів .. І звіди принесли, за всіма ознаками, достовірні* (Д. Міщенко).

ЗВÍДИНИ, ин, *мн., діал.* Розвідка *(див.* **рóзвідка**[1] 1). — *Слухайте,* — *каже Королик,* — *треба нам когось вислати на звідини до ворожого табору* (І. Франко); *Бондариха ходила у місто на звідини й принесла вісті, що убитих є четверо, а поранених, мабуть, дуже багато* (П. Козланюк).

ЗВÍДКИ, *присл.* 1. З якого місця? — *Звідки це ти?* — *В кузні був* (О. Гончар); — *Звідки йдеш?* — *гукає дядько парубчині* (Д. Білоус); // З якої місцевості родом? — *Серденько, ви ж звідки?* — *З Бруслинова, пане* (М. Стельмах); — *Звідки твоя красуня, Адаме?* (О. Чорногуз); // З якого боку? — *Звідки вітер?* — *допитувався Остап* (М. Коцюбинський).

2. З якого джерела? *Не штука дати, коли є звідки брати* (Номис); — *І звідки він про се довідався?* (Панас Мирний); — *Звідки ви про нього знаєте?* — *холодно спитала я* (В. Шкляр).

3. З якої причини, чому? — *Та пустіть же мене, мамо,* — *звідки в вас отеє зло? Я ж на курси трактористів у Попівку, у село* (П. Тичина); *Молоді, зовсім юні, а такі вже черствodухі. Що їх робить такими? Звідки в них оця зневага до всіх..?* (О. Гончар).

4. Уживається в знач. сполучного слова: а) у підрядних реченнях місця. *Мала* [дочка] *виходила на береги, туди, звідки видно до гаю* (Марко Вовчок); *Я збагнув, що справжній затишок знайду тільки там, звідки тікав: у порожній своїй квартирі* (Валерій Шевчук); б) у підрядних з'ясувальних реченнях. *Чоловік .. почав розпитувати в Оленки і Василька, звідки вони і де їхні батьки* (А. Турчинська); — *Господи, а я то думав, звідки вони беруться, вірші!* (Василь Шевчук); в) у підрядних означальних реченнях. — *Ходімо туди.* — *Куди?* — *дивуюся я.* — *До тої кімнати, звідки ви втекли* (Ю. Яновський); *Сідалковський знав, що суд* — *це те місце, звідки дуже рідко повертаєшся з високо піднятою головою* (О. Чорногуз).

5. *розм.* Уживається в окличнo-питальних реченнях для вираження здивування з приводу чогось чи незгоди з ким-, чим-небудь. [О с т р о ж и н:] *Та що там, ви самі либонь знаєте...* [О р е с т:] *Звідки маю знати? Я не був на постановці* (Леся Українка); — *Вареники він з картоплею та сметаною любить чи ні?* — *А звідки я знаю?* (Григорій Тютюнник).

6. *розм.* Те саме, що **звíдкись.** *Жінки .. вийшли в коридор. Чоловіки до них жартували: "Чи не делегація, бува, яка бабська звідки приїхала, що з клунками"* (А. Головко).

◊ **(1) Звíдки [вже] не,** *з дієсл.* — з усіх місць, з усіх боків, звідусіль. *Коли ж тут звідки не візьмись запорожці* (П. Куліш); *Стали на прощу люди сходитись. Звідки вже не тягнуться у той Київ щовесни!* (Марко Вовчок); **Звíдки (звідкíль, звідкіля́, відкíль, відкіля́) вíтер [вíє (дме)]** *див.* **вíтер.**

ЗВÍДКИ-НÉБУДЬ, *присл.* 1. З якогось місця, місцевості, боку. *Кожний раз, порівнявшися з Даркою, всміхалася* [Юзя] *або озивалася словом, тільки сторожко, бо стежку могло бути видко звідки-небудь панні Терезі* (Леся Українка).

2. З якого-небудь джерела. *Я не бачу ніяких доказів для фактів, що заперечують концепцію того, що ця особа, Мухаммад, міг би запозичити інформацію звідки-небудь* (з навч. літ.).

ЗВÍДКИСЬ, *присл.* 1. З якогось, точно не відомого місця, з якоїсь місцевості. *Вечорами приходила з сусідньої дачі кучерява курсистка, заслана звідкись* (М. Коцюбинський); *Родичів у них на селі не було, бо батько з матір'ю звідкись здаля* (Д. Бузько); *Монотонний, одноманітний свист долітав звідкись згори* (В. Владко); // З якогось боку. *Лісова берізка легесенько звідкись запахла* (Марко Вовчок); — *Русичу! Звідкись одгукнувся бас:* — *Га-а...* (І. Білик).

2. З якогось, точно не відомого джерела. [А в р е л і я:] *Мама говорила, що незабаром припадуть їй гроші чималі звідкись* (Леся Українка); *Звідкись тут* [у селі] *знали всю правду про Бобровницького* (М. Малиновська).

3. З якоїсь, точно не відомої причини; чомусь. *Сперечаємося, пригадуємо, що де вичитали, часом давно забуте*

звідкись прилізе на пам'ять (М. Коцюбинський); — *Звідкись же та болячка береться в людей* (М. Сиротюк).

ЗВІДКІ́ЛЬ, *присл., розм.* Те саме, що **зві́дки.** — *Прибув звідкіль? — Із Петербурга* (Василь Шевчук); — *Ти ж .. бував тут без мене. Так? — Так, — тихо відповів хлопець. А в серці хололо: — Звідкіль він це знає?* (Є. Кротевич); *Я й справді ж бо, на крилах мрії ніжної гойдавшись, злітав аж ген туди, звідкіль мені земля була — як на долоні* (П. Тичина); *В освітлених покоях, звідкіль виїхав Петро Михайлович, .. стало одразу тихо* (І. Нечуй-Левицький).

◊ **Зві́дки (звідкі́ль, звідкіля́, відкі́ль, відкіля́) ві́тер [віє (дме)]** *див.* **ві́тер.**

ЗВІДКІ́ЛЬСЬ, *присл., розм.* Те саме, що **зві́дкись.** *Мошко й Іцько не мають свого пасовиська, вони пасуть сьогодні там, завтра деінде, їх часто звідкільсь виганяють* (У. Самчук); *Тим часом в народі пішла чутка про волю. Та чутка, як хвиля на морі, звідкільсь пішла скрізь і дійшла до Вербівки* (І. Нечуй-Левицький).

ЗВІДКІЛЯ́, *присл., розм.* Те саме, що **зві́дки.** — *Звідкіля він, люди? — спитав Оксен. — Хутірський. Із Яблуневого хутора* (Григорій Тютюнник); — *Що є Наталка, то правда, але то не любка, а сестра... А звідкіля ти все знаєш?* (І. Багряний); *Невідомо звідкіля прийшла печаль до безжурного детектива* (В. Чемерис); *Я понуро вернувся туди, звідкіля виходив уранці з надією...* (І. Роздобудько).

◊ **Зві́дки (звідкі́ль, звідкіля́, відкі́ль, відкіля́) ві́тер [віє (дме)]** *див.* **ві́тер.**

ЗВІДКІЛЯ́СЬ, *присл., розм.* Те саме, що **зві́дкись.** *Звідкілясь війнуло болотяною тванню* (О. Донченко); *Вони звідкілясь вже знають правду* (Ю. Мушкетик); *Дурні думки звідкілясь позбігалися* (Люко Дашвар).

ЗВІДКО́ЛИ. 1. *присл.* Те саме, що **відко́ли** 1, 2. — *Звідколи ти засумував без мене? — гмикнув Павлюк* (В. Чемерис); — *Звідколи лікарі вашої клініки їздять до пацієнтів додому?* (Люко Дашвар).

2. *у знач. сполучного сл.* Те саме, що **відко́ли** 3. *Звідколи настала холоднеча, ніхто, крім діда Іпата й Кирила Бабака, вартового біля комор, не заглядав до общинного двору* (Микита Чернявський); *Звідколи Батурин дістався йому, Самойловичу, то дістався так надовго, що інколи Мазепі ввижалося, кінця-краю його гетьмануванню не буде* (Г. Колісник).

ЗВІДНИ́Й[1], á, é. Який можна звести, підняти (перев. про міст). *Ставний молодий хорунжий вимагав скоріше опустити звідний міст* (Я. Качура); *Різкий звук мисливського рога розтяв повітря під брамою. Йому відповіла сурма й заскреготів звідний міст* (Н. Королева); *Вояки поривалися до звідного мосту. Опустили його і з голими шаблями навалилися на браму* (Р. Іваничук).

ЗВІДНИ́Й[2], á, é, *військ.* Стос. до зводу (у 4 знач.). *Установку наводили на ціль за допомогою прицілу, рукояток звідного й поворотного механізму* (з наук. літ.); *Звідний пристрій.*

ЗВІ́ДНИК, *рідко* **ЗВО́ДНИК,** а, *ч.* 1. Той, хто займається звідництвом. [С е с т р а С е р а х в и м а:] *Той Гарасим найперший зводник. Певно він і Василя з Юліаною звів* (Панас Мирний); *Улесливо-послужливий швейцар (він же гардеробник, вантажник, зводник і, як треба, викидайло) широко розчинив двері* (П. Колесник).

2. Той, хто поширює плітки (зводні). *Звідники доповідають: турми Баянові гасають всюди* (Д. Міщенко).

3. Той, хто зводить дівчину, жінку; звабник. [С т е п а н:] *Бездомна наволоч, зводники жінок, мерзота!* (Б.-І. Антонич); — *Налаяла, витурила старого звідника, .. слинявим ротом поліз цілуватися* (М. Стельмах).

ЗВІДНИКУВА́ТИ, ýю, ýєш, *недок., розм.* Займатися звідництвом. *Вона і лікує, вона і ворожить, і торгує, і сватає, і звідникує, і лихварює, ця довгоноса Кайтмаза* (З. Тулуб).

ЗВІ́ДНИЦТВО, а, *с.* Посередництво між чоловіком і жінкою (перев. корисливе) для налагодження між ними любовних взаємин. *Створення або утримання місць розпусти, а також звідництво для розпусти караються штрафом до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до двох років* (з мови документів); *Правоохоронці кажуть, що тридцятирічна власниця барів уже неодноразово була судима за торгівлю людьми та звідництво* (з газ.).

ЗВІ́ДНИЦЬКИЙ, а, е. Стос. до звідництва. *У 20-ті роки XVIII ст. з'явилися перші будинки розпусти в Петербурзі. Окрім того, існували звідницькі квартири* (з наук. літ.); *У столиці сімейна пара заснувала звідницький бізнес* (з газ.).

ЗВІ́ДНИЦЯ, *рідко* **ЗВО́ДНИЦЯ,** і, *ж.* Жін. до **зві́дник** 1 і **зво́дник** 1. [К и л и н а:] *Мати почала пити, а потім мене запродала, запродала вдвох з якоюсь зводницею* (М. Кропивницький); *Як зґвалтують, як закричать вони тоді всі, а найпаче та Дорошенчиха... — Звідниця! Брехуха! Така-сяка, он яка — у волость її, у волость!* (Л. Яновська); *"Ніколи звідницею не була, а тут ось — на тобі", — посміхнулась внутрішньо Марина. Намагалась уявити собі, як зустрінуться Настуся й Іван* (Микита Чернявський).

ЗВІДНЯ́, і, *ж., рідко.* Ставка віч-на-віч; зводи, зводини. *Чи то раз звідня ця була* (Сл. Б. Грінченка); *Беймбет таки побачив учителя з їхнього аулу. В Алма-Аті на звідні, де їх звели вдвох, щоб вони признались в своїх злочинах, викриваючи один одного* (Б. Антоненко-Давидович).

ЗВІДО́МИТИ *див.* **звідомля́ти.**

ЗВІДО́МЛЕННЯ, я, *с., заст.* Те саме, що **повідо́млення.** *В перерву на обід ми слухали радіо. Після концерту подавалися щоденні звідомлення. Щоденні новини звідусіль* (Ю. Смолич); — *Дякуємо вам, пане полковнику, за звідомлення* (В. Шкляр); *Сьогодні він приніс попечителю звідомлення про смерть директора Житомирської гімназії* (Валерій Шевчук).

ЗВІДОМЛЯ́ТИ, я́ю, я́єш, *недок.,* **ЗВІДО́МИТИ,** млю, миш; *мн.* звідо́млять; *док., кого, кому і без дод., заст.* Те саме, що **повідомля́ти.** *Вона, хоча раніше щодо батька тримала, як то кажуть, "губу на замку", тепер після кожного зіткнення .. коротко про те мені звідомляла* (Валерій Шевчук); *Я тоді не міг написати вам, Тату й Мамо, .. щоб не розголосити важливої військової таємниці, то звідомляю хоч нині* (О. Шугай); *Степанович .. поспіхом почав збиратись, звідомивши нас, що йому терміново треба повертатись* (Д. Білий); *Він скинув шинелю. Підсів до "буржуйки" й, гортаючи жар, Звідомив, рум'яний з морозу, веселий, Для чого його викликав комісар* (Л. Первомайський).

ЗВІДОМЛЯ́ТИСЯ, я́ється, *недок., заст.* Те саме, що **повідомля́тися.** *Річ у тім, що Гапка, як уже звідомлялося, й раніше мала підозру, що папотця труїть таки паньматка* (Валерій Шевчук).

ЗВІ́ДСИ, *рідко* **ІЗВІ́ДСИ,** *присл.* 1. Із цього місця. *Він поліз поза хату і сховався в бур'яни. Звідси міг бачити все, що тоді діялося* (А. Чайковський); [С т а р ч а й:] *Йдіть ви собі, як сказано, на інший блок, поки не пізно.* [М а ш а:] *Ви й гарматами нас ізвідси не виб'єте* (І. Микитенко); [Ш а х т а р:] *Звідси, Кузьма, поїдеш спокійно до узлової, а там — на Петроград* (О. Корнійчук); // Із цієї місцевості. — *Ви звідси родом, пане?* (Василь Шевчук); *Вивели знеможеного полоненого, котрий буцімто заявив, що звідси родом* (К. Гриб); // Від цього місця, від цієї місцевості, стосовно до цього місця, до цієї місцевості. — *Мої будинки недалеко звідси стояли. Може, синьйор бажає оглянуть?* (М. Коцюбинський); — *Кілометрів за п'ять звідси є хутірець* (Є. Доломан); // Із цього боку. *Мимовіль приглядається до них Оленчук: чи не сина несуть? Знає, що пішов на Чонгар, а виглядає звідси* (О. Гончар); // На відстані, не безпосередньо. *Вся велич того, що робиться на його Батьківщині, звідси, збоку, самому Хомі ставала наче зрозумілішою і видимішою* (О. Гончар); // Від чогось як відправної точки в міркуванні. — *Ви помітили, в якій руці він тримав ножа? У лівій руці. Він, значить, лівша. От звідси нам і треба виходити: він лівша, на лівій руці від зубів мусить бути знак* (Ю. Яновський).

2. Від цього часу, із цього моменту. *Вони теж поцілувалися — довго і міцно, видно — вперше, на людях, при всіх. І ніхто цим не здивувався, і Маковей не спалахнув ревністю, бо сьогодні все було можна, бо все найкраще на світі починалося звідси...* (О. Гончар).

3. Із цієї причини, унаслідок цього. *Се ж і є перевтома, звичайна перевтома від думок .. Звідси і різні псевдогалюцинації* (Леся Українка); — *Найліберальніша конституція в нашій імперії не здатна змінити економічні стосунки між вершками і корінцями... Звідси всі несправедливості* (Ю. Хорунжий).

ЗВІДСІ́ЛЬ, *присл., розм.* Те саме, що **звідси.** *Забувалося, де ми йдемо і куди. Може, звідсіль ніколи ми не виберемося* (С. Васильченко); *Скільки раз листки змінились Відтоді, як ми звідсіль Виїхали, розлучились* (І. Вирган); *Стояла там така гуркотнява, що хоч вуха затикай. Звідсіль і звідтіль клепають, шкварчать електрозваркою, всюди розгардіяш* (О. Гончар).

ЗВІДСІЛЯ́, *присл., розм.* Те саме, що **звідси.** *Роман .. думав про те, що треба справді службу швидше знаходити та тікати звідсіля* (Б. Грінченко); *Звідсіля ж, скрізь по кручах над Дніпром, у ясну днину, можна було побачити городища інших родів* (С. Скляренко); — *Не знаю, тату, що вам .. одповідати, бо до сватання мені ще так далеко, як звідсіля до Києва або й далі, — сказав син і задумався* (Леся Українка); *Власне, може, вже звідсіля стало ясно, що ліпшими подругами ми не станемо* (І. Карпа); *Література нашої доби не має ідейного та морального стрижня .. Звідсіля така розгубленість, такий великий хаос* (Б.-І. Антонич).

ЗВІДТА́М, *присл., діал.* Звідти. *Зразу кулі падали на ратушевий дах та котилися звідтам униз* (І. Франко); *Він прийшов звідтам, де сонце, де трава, де хрусталевий* [кришталевий], *студений потік...* (Б. Лепкий); *Вона зникла за дверима амбару, і звідтам до мене вийшла чарівна дівчина* (Олесь Досвітній).

ЗВІ́ДТИ, *рідко* **ІЗВІ́ДТИ,** *присл.* 1. З того місця. *Виліз* [матрос] *врешті на самий вершок щогли і скочив звідти в море* (Леся Українка); *Бурундук .. стрімголов вискочив на кедрину, на пень, звідти на дубок* (І. Багряний); // З тієї місцевості. *Звісно, дівчата зараз розпитують, звідки я. — А звідти, — кажу, — де вже мене нема!* (Марко Вовчок); *Вже з годину й зо чверть дідо мій в потязі їде На захід, в Карпати, хоч і не звідти він родом* (І. Карпа); // Зсередини чого-небудь. *Пищимуха звівся з канапи, поліз у кишеню свого каптана, витяг звідти чималий шматок паперу і подав мені до рук* (Панас Мирний); *Дід поліз у курінь. За хвилину виліз ізвідти з хусточкою в руках* (Г. Хоткевич); *Вчитель нахиляється до ступи й рукою вигортає звідти жменьку грубо стовченого борошна із таємничого зілля* (М. Стельмах).

2. З того джерела. *Бачить Хо перед собою людей, повних сили, енергії, віри, злучених .. братерськими відносинами. І не диво: усі вони грілися біля одного вогнища, кожен брав звідти світло й тепло* (М. Коцюбинський); — *Головне — міцніше тримати зв'язок з народом, підтримувати його дух і черпати звідти нові сили* (М. Стельмах).

◊ **Туди́ й (та) наза́д (звідти, відти)** *див.* **туди́.**

ЗВІДТІ́ЛЬ, *присл., розм.* Те саме, що **звідти.** *Усі очі козацькії вже у той бік вдивлялися. Справді, наче хмарило звідтіль* (Марко Вовчок); *Бабуся .. довго нишпорила в старезній, кованій залізом скрині і витягла звідтіль вишиту сорочину* (К. Гриб).

ЗВІДТІЛЯ́, *присл., розм.* Те саме, що **звідти.** *Розвернувшись у полі, танки кинулись були на заставу, щоб одним ударом вибити звідтіля прикордонників* (Ю. Збанацький); — *Ти звідки? — спитав Півника .. — Звідтіля! — Махнув Півник на Верхнє Місто* (Ю. Логвин); *З хати ніхто не виходив, і звідтіля не чулося ні одного звуку* (Григорій Тютюнник).

ЗВІДТО́ДІ́, *присл.* Те саме, що **відто́ді́.** *Ми засперечалися й звідтоді... заприязнили один з одним* (Ю. Мушкетик); *Подорожніх вивели за ворота, й вони пішли собі. А наказний гетьман почав лічити звідтоді дні і ночі...* (Г. Колісник); *Андрій знав їх: разом одвідували школу, .. разом поступали в технікум, разом не поступили і звідтоді, здається, не бачились* (Є. Пашковський).

ЗВІ́ДУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗВІ́ДАТИ,** аю, аєш, *док., що.* 1. *розм.* Довідуватися про щось, осягати розумом що-небудь. — *Служать і радять* [духи] *жриці чужій, пророкині* [пророчиці]. *Від них звідує все. Тому і нема для неї таїни* (Н. Королева); *Багато звідав* [Ганц] *істин, зазирнувши світові в обличчя, але не став щасливішим у глибині своєї бентежної душі* (О. Полторацький); // Бачити, зустрічати що-небудь. *Любив* [Олекса], *ой, як любив ходити невідомими місцями, звідувати ніколи ще не звідані гори* (Г. Хоткевич); *Де тільки не ходила вона, яких лісів, яких земель не звідала, а знайти не знайшла* [сина] (Д. Міщенко).

2. Переживати, переносити на собі, зазнавати чого-небудь. — *Скільки-то ви горя на своїм віку звідали!..* (Панас Мирний); *Не натішиться на неї ненька, Береже і пестить молоду. А вона — берізонька тоненька — Вже розлуки звідала біду* (Л. Дмитерко); *Я звідав радість у труді, І щастя творчості, і піт* (М. Нагнибіда); // Відчувати що-небудь. *Її така важка туга пройняла, такий жаль увійшов у саме серце, якого вона досі ніколи не звідувала* (Панас Мирний); *Хотілося звідати того солодкого, як мед, почуття, що у піснях зветься коханням...* (В. Малик).

ЗВІ́ДУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.,* **ЗВІ́ДАТИСЯ,** аюся, аєшся, *док., діал.* Довідуватися, дізнаватися про що-не-

будь. — *Коли зашлемо старостів? — Не звідувався* (О. Ільченко); *Герман звідався, що робить Готліб* (І. Франко); *Дома звідався Славко, що сьогодні справді відбуваються в селі закладини читальні* (Л. Мартович); *Чоловіче, ти багато взнав, ти багато знаєш. Але ж не встиг ти звідатися про те, як бути тобі щасливим?!* (Г. Колісник).

ЗВІДУКІ́ЛЬ, *присл., діал.* Звідколи. *Дивись же ти, звідукіль його нема: пішов — ше* [ще] *сонечко не сідало, а й досі нема* (Сл. Б. Грінченка).

ЗВІДУСІ́ЛЬ, *присл.* З усіх боків, з різних місць. — *Нехай пан лікар по праві говорить. Нехай правда буде! — загуло звідусіль* (Марко Вовчок); *В бункері було повно мешканців — дітей, жінок, старих. Вони виглядали звідусіль: з кучугур шмаття, з пуховиків, тиснулися по нарах* (О. Гончар); *Мені здавалося, що звідусіль за мною стежать* (Ю. Андрухович).

ЗВІДУСІЛЯ́, *присл., рідко.* Те саме, що **звідусі́ль.** *Музика лунала звідусіля* (із журн.).

ЗВІДУСЮ́Д, *присл., розм.* Те саме, що **звідусю́ди.** *Птаство гуртується, злетілося звідусюд* (О. Гончар); *Ми таки здогнали їх* [роки] *на мості, І тепер, на старість, звідусюд, .. З'їхались до матері у гості* (І. Гнатюк); *Табір, звідусюд засипаний снігом, здавався на рівнині беззахисним* (Г. Колісник).

ЗВІДУСЮ́ДИ, *присл.* Те саме, що **звідусі́ль.** *Море комишу звідусюди котилось на нього рудими хвилями* (М. Коцюбинський); *Звідусюди на мене позирали веселі очі однокласників* (В. Нестайко); *Повітря розтяв мідний згук труби. Звідусюди прибігли сотники й тисяцькі* (І. Білик).

ЗВІ́ДЦИ, *присл., рідко.* Те саме, що **зві́дси** 1. *Ой звідци гора, а звідти друга* (П. Чубинський); — *Забирайтеся звідци в цій хвилі* (М. Йогансен).

ЗВІДЦІ́ЛЬ, *присл., розм.* Те саме, що **зві́дси** 1. — *Тікаймо звідціль, браття! — промовив Микола* (І. Нечуй-Левицький); *Олесь позіхнув і почав гадати про те, куди йому йти звідціль* (В. Підмогильний); *От звідціль, з лісів Полісся, Де ліщини та ожини, Потяглися-повилися У життя мої стежини* (П. Дорошко).

ЗВІДЦІЛЯ́, *присл., розм.* Те саме, що **зві́дси** 1. *От Бог привів і знову жить в селі. Тут родився, звідціля на службу пішов, тут женився* (І. Карпенко-Карий); *Наказ був суворий — дивитися пильно, щоб ні сюди, ні звідціля нікого не пропустити* (А. Головко); *Спитала* [дівчина], *чи далеко до Ананьї. — Овва! — сказав дід, — .. буде туди звідціля добрих дванадцять миль* (М. Лукаш, пер. з тв. Д. Боккаччо).

ЗВІЗДА́, *и́, ж.* 1. *заст., фольк.* Зірка. *На світі всячину я знаю, Хоть нікуди і не ходжу, І людям в нужді помагаю, І їм на звіздах ворожу* (І. Котляревський); *Скрізь була пустиня — і діду довелось простувать по степах навмання, питаючи дороги то у сонця, то у звізд* (О. Стороженко); *У тім маленькім світі, що групувався довкола дому .. Кошицької, він був одною з ясніших звізд, уважався чоловіком розумним і досвідним* (І. Франко); *За ним у колясці генерал, з золотими китицями на плечах, на грудях золота звізда* (Г. Квітка-Основ'яненко); // Небесне світило; комета. *У тім же році з'явилася звізда з хвостом на заході і стояла місяць* (з переказу).

2. *етн.* Предмет у вигляді геометричної фігури з гострокінцевими, перев. шістьма, виступами по колу, який використовують учасники вертепу під час колядування. *Гетьман дивився на колядників і бачив себе маленьким хлопчиком... Святвечір... Через плече в нього торбина, в руках — звізда* (В. Чемерис); *Я .. побачив трьох обірванців, які простували дорогою: один тягнув на спині вертеп, другий — звізду, а третій — клунок з ляльками* (Валерій Шевчук).

◊ **Щасли́ва зі́рка** (*заст.* **звізда́**) *див.* **зі́рка.**

ЗВІЗДА́Р, *я́, ч., заст.* Той, хто ворожить на планетах і зірках, пророкує; астролог. *Десь в тих краях, пізніше, у вигнанні Овідій серед гетів зимував. Шуміли там смерекові верхів'я, і звіздарі вивчали біг планет* (Л. Костенко); *Забули звіздарі споглядати небо і обчислювати по зірках, яка й коли буде повінь* (Ю. Логвин).

ЗВІЗДОНО́С, *а, ч., етн.* Той, хто носить звізду під час колядування. — *Голосу не шкодуй, — наказував звіздонос у великих чоботях і закочених рукавах батькового піджака* (А. Шиян).

ЗВІЗДОНО́ША, *і, ч. і ж., етн.* Те саме, що **звіздоно́с.** *Колядники вже підійшли до хати тітки Дарки — звіздоноша, "береза" й міхоноша попереду, а "коза" й "дід" у страшній машкарі позаду* (М. Стельмах).

ЗВІ́ЗДОЧКА, *и, ж., заст.* 1. Зменш.-пестл. до **звізда́** 1. *Ясна нічка в Чорногорі, світить місяць з звіздочками* (Ю. Федькович); *Ні одна звіздочка не заблимала на небосклоні* [небосхилі] (О. Кобилянська).

2. *рідко.* Зірочка (у 2 знач.). *Звіздочки можна повикидати там, де вони між куплетами, але там, де ними починається поезія без назви, нехай зостануться* (Леся Українка).

3. Айстра степова. *Численні суцвіття на дикорослій айстрі степовій дійсно нагадують небесні сузір'я. Одна з народних назв квітки — звіздочка* (з наук.-попул. літ.).

ЗВІЗДОЧО́ЛИЙ, *а, е.* У якого на лобі біла пляма у вигляді зірки (про тварин). — *Н-о-о-о!.. — просить звіздочолого* [коня] *Андрій, — но-о-о* (Д. Бедзик); *Звіздочолий, золотистої масті румак звинувся. Селім-Гірей ледве вгамував його* (Ю. Мушкетик).

ЗВІЗДЯНИ́Й, *á, é, діал.* Зоряний. *Мокрі каменюки .. поблискували до звіздяного, безмісячного неба, мов розтоплене скло* (І. Франко); *Довкола сніги білі-білі, небо чисте і звіздяне-звіздяне, а повний місяць світить так, як ясне сонце у днину* (І. Чендей).

ЗВІЙ, *зво́ю, ч.* 1. Звивина, вигин. *Навколо вогнища блиски світла і звої тіні неначе водять химерний танок* (Леся Українка); *Довга й лінійно рівна дорога, так звана цісарська, була пуста. Вона видавалася тут між полями зміїним звоєм...* (О. Кобилянська); *Ріка заплутує свої звої на Красній долині* (О. Ільченко); // *рідко.* Кільце, петля. *Одна* [газель], *найбільша — видко, мати тамтих — повалена звоями вужа* (І. Франко); *Вились, як змії, звої хороводів* (Леся Українка); // *рідко.* Фалда, складка. *Голову велетневі покривав чорний капелюх з широкими крисами, з плечей в нього спадала звоями пелерина* (Ю. Смолич).

2. Що-небудь звите кільцями, скручене, перевите. *Він .. помахував у одній руці звоєм дроту* (І. Франко); *Сіпнувши двері, збила я гачок, і, протягом підхоплений, під ноги шугнув шумливий, довгий звій стрічок, жму́тки соломи, курява підлоги* (М. Бажан); // Хвилясте пасмо, кучер волосся. *На чоло* [Марійки] *нависли буйні звої ясного, золотого волосся* (А. Крушельницький); // Сплетіння чого-небудь. *Знадвору веранду обплітав густими звоями дикий виноград* (В. Кучер); // *перев. мн.* Клубки (диму, пари і т. ін.). *В таємне поле папороті входжу, крізь звої диму бачу цвіт — ген там, на безбережжі...* (Уляна Кравченко); — *Вона справді цікава, — подумав він, дивлячись крізь звої тютюнового диму на*

освітлений профіль Ірен (В. Підмогильний); *Як пройде злива, все тут пахне водою, ніби губка насичена, і густі тумани підносяться і звиваються звоями над коронами дерев* (У. Самчук).

3. Смужка паперу, полотна і т. ін., згорнута в трубку; сувій. — *Лишень самого полотна зо п'ятдесят звоїв по смерті лишилося* (В. Стефаник); *Їхали на возах цілі гори кожухів, свиток, .. хустки, скатерки, занавіси, звої полотна й постави сукна, стільки того, що можна кілька ярмарків великих заповнити* (Б. Лепкий).

4. *рідко.* Те саме, що **згорток** 2. *Витягла* [Зоя] *сквапно з спідньої кишені малий звій і розглядала його .. В нім оповита була .. щаднича книжка вкладок* [ощадна книжка], *а в ній гроші* (О. Кобилянська).

ЗВІ́КУ, *присл.* З давньої пори, здавна. *Петро почав козацький герць. Ще, може, звіку не сходились на сих полях такії два рубаки* (П. Куліш); *Нема кому обрятувать Народу темного господу. Його ж — од заходу до сходу — Ще звіку привчено мовчать* (Микола Чернявський); — *Недобрий сон! — звіку такого не бачила* (В. Барка); *Бо народ наш український звіку незлобивий: завжди хоче, щоб при ньому й інший був щасливий* (Д. Білоус).

ЗВІКУВА́ТИ, *рідше* **ІЗВІКУВА́ТИ,** у́ю, у́єш. Док. до **вікува́ти** 1. — *От я звікувала в розкоші, заміж пішла по любості, сини в мене, як соколи... та за те ж я й попоплакала найгіркішими слізьми* (Марко Вовчок); *Тяжко замислилася Катерина і про своє життя... Так і звікуєш самотньою* (О. Копиленко); *Мабуть, такою вже є людина, що без дружби, без любові звікувати не може* (В. Петльований); *Війні немає ні кінця ні краю. Життя ж коротке, звікував — і квит* (Л. Костенко).

◊ **Вік** (*рідко* **вікú**) **вікува́ти / звікува́ти** *див.* **вікува́ти.**

ЗВІ́КУ-ЗРО́ДУ, *присл.* 1. Із самого початку, давно. *Благословенна та земля, Що полюбила звіку-зроду Труд ратая і коваля* (І. Нехода).

2. *у спол. з дієсл. і часткою* н е. Ніколи, ні в якому разі. *Як вернусь, тоді одержиш ти прещедру нагороду, Бо заслуга перед паном не загине звіку-зроду!* (М. Бажан, пер. з тв. Ш. Руставелі).

ЗВІ́КУ-ПРА́ВІКУ, *присл.* З давніх-давен, споконвіку. — *Пасовисько наше звіку-правіку, пощо єго* [його] *розмірювати?* (І. Франко); *Звіку-правіку копали криниці гуртом, толокою, тобто громадою кутка, вулиці* (із журн.).

ЗВІ́ЛЬНА, *присл.* 1. Не поспішаючи, повільно. *Вона йшла звільна, щоб успокоїтись* (О. Кобилянська); *Анатолій звільна повів головою, справа наліво, немов угадував, де сидить Державна комісія* (В. Кучер); *Якось брів я звільна полем, весь заглиблений у себе* (Б. Олійник); // Не бурхливо, не сильно, тихо. *Вгорі, над верховіттям дерев, звільна подував легенький вітрець* (Я. Качура); // *рідко.* Поступово, не відразу. *Звільна здобув він собі признання і пошану у селян не лише свого села, але й цілого повіту* (І. Франко); *Звільна на перший план почали виступати збори за запросинами, без контролі* [контролю] *властей* (М. Зеров).

2. Вільно, невимушено, без напруження. *Над жінкою загусає темна кошлата тінь .. Але жінка, що звільна розкинулась на прим'ятих, приємно прохолодних зозулиних слізках, не реагує* (Г. Тарасюк).

ЗВІ́ЛЬНЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **звільни́ти**[1]. *Воробйов справді перебував в ув'язненні і звільнений достроково в липні цього року* (В. Петльований); *Гетьман навіть у ті незабутні хвилини розмірковував над тим, як захистити і як організувати владу у звільненому від іноземних зайд краї* (А. Чайковський); — *Пане Марфін, ви звільнені з посади інспектора* (О. Довженко); *До ранку шосе вже було звільнене бійцями від дубових колод* (О. Гончар); // **звільнено,** *безос. пред. Немало звільнено людей на бойовій путі* (І. Гончаренко); *В готелі-заїзді з наказу поручика нам звільнено дві кращі кімнати* (Олесь Досвітній).

2. *у знач. прикм.* Який звільнився (у 1 знач.), став вільним. *Бійцям назустріч тягнуться з любов'ю радісні обійми звільнених людей* (М. Терещенко); *Дівчина всміхалася у сні. Що їй снилось — нам того не знати, Може, рідні звільнені Карпати* (П. Воронько); *Ми чуємо тебе, Кобзарю, крізь століття, І голос твій нам душі окриля. Встає в новій красі, забувши лихоліття, Твоя, Тарасе, звільнена земля* (В. Симоненко).

3. *у знач. прикм.* Який звільнився від якогось предмета, від виконання якої-небудь роботи. *Князь хитнувся, і келих з руки впав на підлогу .. Він ніби опам'ятався, звільненою рукою провів по чолу, видушив на устах посмішку* (Іван Ле); // У СРСР — зайнятий на виробництві лише громадською (партійною, профспілковою і т. ін.) роботою. *Звільнений голова профкому.*

4. *у знач. прикм.* Який звільнився (у 5 знач.); порожній, ніким не зайнятий. *Артем подякував і сів на звільнений стілець* (А. Головко); *Я сів на звільнене місце, руками й підборіддям притиснув сумку до грудей і вмить заснув* (П. Запаренко).

ЗВІ́ЛЬНЕНІСТЬ, ності, *ж.* Стан за знач. **звільнений** 2, 3. *"Простенький" дон Хуан та його друг дон Хенаро вразили усіх нас своєю звільненістю від будь-яких пут* (О. Бердник); *Наукову творчість часто визначають як стан повної звільненості від усталених шаблонів, догматів міркування та пошуку* (із журн.).

ЗВІ́ЛЬНЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **звільни́ти**[1]. *Думка про звільнення Григорія Камищука виникла в нього відразу, як тільки він почув про його арешт* (Л. Смілянський); *У цьому гуртку, як і в багатьох таких гуртках, молоді члени його плекали мрії про звільнення від російської кабали* (Гео Шкурупій); [Л ю д м и л а:] *Андрій Григорович сказав мені приготувати наказ про звільнення вашого чоловіка з роботи* (З. Мороз); *Глядачі божеволіли. Здавалося, що вони геть рознесуть стадіон, коли це репродуктори раптом оголосили наказ про негайне звільнення стадіону, загрожуючи викликати літак...* (Ю. Яновський).

(1) Звільнення на бе́рег (у мі́сто) — дозвіл військовослужбовцеві, курсантові військового училища і т. ін. відлучитися на якийсь час із корабля або з розташування військової частини. *І Олександр Васильович, і я не пригадуємо, коли ще всі без винятку матроси зверталися до нас з проханням дати їм звільнення на берег, щоб проводжати друга у відпустку* (В. Логвиненко); **(2) Умо́вно-дострoко́ве звільнення,** *юр.* — звільнення засудженого від подальшого відбування покарання, призначеного за вироком суду, з установленням випробного терміну, протягом якого особа повинна довести своє виправлення. *Умовно-дострокове звільнення від покарання може бути застосоване після фактичного відбуття засудженим не менше половини призначеного строку покарання* (з наук. літ.).

ЗВІЛЬНИ́ТИ[1] *див.* **звільня́ти**[1].

ЗВІЛЬНИ́ТИ[2] *див.* **звільня́ти**[2].

ЗВІЛЬНИ́ТИСЯ *див.* **звільня́тися.**

ЗВІЛЬНІ́ТИ, іє, *док., рідко.* Стати менш натягнутим, напруженим; послабшати. *Ще раз ухнув народ — і разом звільніло напруження шнурів, величезний камінь рушився* (І. Франко).

ЗВІЛЬНЯ́ТИ[1], я́ю, я́єш, *недок.,* **ЗВІЛЬНИ́ТИ,** ільню́, і́льниш, *док.* 1. *кого.* Випускати кого-небудь з-під арешту, з в'язниці і т. ін.; давати волю. *— Денисе Захаровичу, — спитав Коцюбинський, — скажіть, хто має право у нас звільняти злочинців?* (Л. Смілянський); *Зарплату підвищили. Інші вимоги частково задовольнили. Арештованих згодом звільнили* (І. Кулик); *— Отаман куреня, щоб уникнути баталії, очевидно, вирішив поступитись, звільнив Кузнецова* (А. Головко).

2. *кого.* Силою визволяти кого-небудь з-під арешту, з в'язниці і т. ін.; здобувати в бою волю для кого-небудь. *Звільняючи безвісних матерів, За них іти готовий до загину, Щасливий до кінця був той, хто стрів І рідну матір, і свою дружину* (Л. Первомайський); *З камери смертників Килигея звільнили повсталі херсонські робітники* (О. Гончар); *Розлючений народ напав на тюрму, перебив сторожу, звільнив Аррігетта* (М. Лукаш, пер. з тв. Д. Боккаччо); // *що.* Визволяти суспільну верству, націю від гніту, рабства. *Перш ніж звільняти від турецького іга інші народи, треба надати політичної свободи своїм* (Ю. Хорунжий).

3. *що.* Відвойовувати захоплену ворогом територію, очищати її від противника. *Ішли тоді воїни наші звільняти від ворога Крим* (М. Нагнибіда).

4. *кого, що.* Забирати, вивільняючи з того, що стискує, зв'язує, обмежує і т. ін. в рухах, заважає в чому-небудь. *Лишень зрідка, нервово торкалися гачка вудки малі окунці, .. вони завзято, цілим своїм маленьким тілом, протестували проти такої несправедливості, після чого я делікатно звільняв їх з гачка* (У. Самчук); *Звільнила* [Марійка] *помалу з великої хустки обидві руки, обережно піднесла їх, простягла вперед* (Ю. Яновський); *Надя зробила легке зусилля, щоб звільнити свою руку, але Осокін міцніше стиснув її* (Д. Ткач); *Він швидко звільнив від пут товаришів* (В. Малик); // *що.* Відділяти що-небудь від чогось, очищати. *Операція вже почалась... він* [професор] *звільняє від прилеглих тканин кожну судинку* (Ю. Шовкопляс); // *що.* Усувати що-небудь, що заважає певному розвиткові. *Сучасна проза хай, може, нелегко, але наполегливо й послідовно звільняє себе від тих пут, схем та шаблонів, які так тиснули на неї в минулому* (з газ.).

5. *кого, перев. від чого.* Позбавляти кого-небудь чогось обтяжливого або зайвого, небажаного. *Цілковите розуміння, що від тебе нічого не залежить, звільняє від відповідальності* (Л. Костенко); *Ну, і дома у старих усе гаразд — Зінька оце була якось на слободі .. І від продподатку звільнили* (А. Головко); *Юлія Андріївна примостилася позаду, в кутку, біля багажника. Це звільнило її від потреби вести вимушену розмову з шофером* (Л. Дмитерко); // *від кого.* Позбавляти кого-небудь чиєсь небажаної, неприємної присутності. *Неля оглянулась на двері, чи не з'являється хтось, щоб звільнити її від Катерини* (Ірина Вільде).

6. *кого, що.* Вилучаючи з якого-небудь процесу, робити вільним, незайнятим. *План фашистського командування, за яким воно мало оволодіти Севастополем, щоб звільнити свої сили для використання на інших дільницях, — зірвався* (В. Кучер); // Знімати з роботи. *— Водгоспові запропонуємо не звільняти його й утворити нормальне оточення, як для спеціаліста високої кваліфікації* (Іван Ле); *— Якщо на мене буде подана скарга, мене звільнять, а годує мене тільки служба* (Д. Паламарчук, пер. з тв. Стендаля).

7. *що.* Робити порожнім, незайнятим, вільним (про яке-небудь місце, приміщення, посуд і т. ін.). *Дядьки розтягують борони вбік, звільняючи дорогу перед кіньми* (О. Гончар); *Кухня батареї "45" .. роздавала кашу всім, хто хотів, бо її треба було звільнити казан і закладати нову порцію для готування сніданку* (І. Багмут); // Вивільняти від звичних занять (про час). *— Для такої важливої справи я звільню одну годину* (з газ.).

(1) Звільня́ти (випуска́ти) / звільни́ти (ви́пустити) з-під ва́рти *кого* — надавати свободу заарештованому. *Колишніх господарів — батька і двох його синів — з вересня по жовтень по черзі почали звільняти з-під варти* (з газ.); *Одну тільки Марію Кожушну присудили на три роки умовно і з-під варти звільнили* (А. Головко); *Навесні 1725 р. уряд Катерини І випустив з-під варти українських старшин. Щоправда, вони не мали права повертатися в Україну і перебували під домашнім арештом у Петербурзі* (з навч. літ.); **(2) Звільня́ти / звільни́ти на бе́рег (у мі́сто)** *кого* — давати дозвіл морякові, солдатові, курсантові на тимчасовий вихід (від'їзд) із корабля або з розташування військової частини. *У фільмі йдеться про те, що трьох веселих моряків нарешті звільняють у місто, і вони мають змогу побачити дивовижний Нью-Йорк* (із журн.); **(3) Звільня́ти / звільни́ти з робо́ти** — знімати кого-небудь з роботи, з відповідної посади. *Мене навіть з роботи звільняли* (В. Чемерис); *За грубість з абонентом її слід було навіть звільнити з роботи* (С. Журахович).

ЗВІЛЬНЯ́ТИ[2], я́ю, я́єш, *недок.,* **ЗВІЛЬНИ́ТИ,** ільню́, і́льниш, *док., що, чого, діал.* Уповільнювати. *На вулиці .. Дарка звільняє ходу* (Ірина Вільде); *Я стягнув коня, щоб звільнив кроку* (О. Кобилянська).

ЗВІЛЬНЯ́ТИСЯ, я́юся, я́єшся, *недок.,* **ЗВІЛЬНИ́ТИСЯ,** ільню́ся, і́льнишся, *док.* 1. Виходити на волю з-під арешту, з в'язниці і т. ін. *Трапляється, ув'язнені не хочуть звільнятися з тюрми: звикають* (О. Шугай); *В Індії звільнився найстаріший у світі ув'язнений. Йому зараз 108 років* (з газ.); // Визволятися від гніту, із рабства і т. ін., відвойовувати, здобувати волю для себе. *Звільнившись із кріпацтва, Шевченко багато працює, займається самоосвітою і стає незабаром відомим художником і поетом* (з наук. літ.).

2. Позбавлятися того, що стискає, зв'язує, обмежує і т. ін. в рухах; вивільнятися. *Молода гуцулка, спалахнувши, звільнилася з його обіймів* (І. Муратов); *Дядько ні на хвилину не випускав з рук бичків, які час від часу намагалися звільнитися з ярма* (М. Томчаній); // Позбавляючись чого-небудь, очищатися. *Вигін завжди перший звільняється од снігу* (А. Дімаров); *Вже зовсім звільнилась від снігу земля, і легкий димок кучерявиться понад нею* (Є. Кротевич).

3. *перев. від чого.* Позбуватися чого-небудь обтяжливого або зайвого, небажаного. *Треба звільнятися від звичних, сірих, одшліфованих думок, аксіом, переконань і традицій* (О. Бердник); *Не покидає цей настрій Кузьму з того самого дня, як хлопець, цілковито звільнившись з-під батькової опіки.., самостійно сів на бульдозер* (О. Гончар); // *від кого.*

Позбуватися чиєїсь небажаної, неприємної присутності. *Варяги Ярославові тим часом трюхикали собі по Звіринцю, раді, що бодай на короткий час звільнилися від капризного князя* (П. Загребельний); // *від кого.* Знімати з роботи, посади. *Ми, звичайно, звільняємося від тих посадових осіб, які вчинили корупційні діяння* (із журн.); // *від чого.* Перемагати в собі яке-небудь неприємне, обтяжливе почуття, переставати відчувати якийсь стан. *Поступово, від репетиції до репетиції, від спектаклю до спектаклю я звільнявся від м'язових судорог* (з мемуарної літ.); *Харкевич сів на колоду і потер обличчя долонею, намагаючись звільнитись від сонної млості* (С. Голованівський).

4. Переставати виконувати що-небудь, ставати вільним від якогось заняття, розмови і т. ін. *Іноді голова сільського комітету, коли звільнявся від громадських справ, навідувався до заробітчан* (К. Гордієнко); *В цей час її покликали. — Іду! — сказала вона і звернулася знову до Саранчука: — Ви почекайте мене, я зараз звільнюсь* (А. Головко); *Дорош сів на стілець і став чекати, доки звільниться від пильної роботи зам* (Григорій Тютюнник); // Залишати місце роботи, посаду. *— Ну, як у тебе справи в редакції? — спитала дівчина, коли зупинилися біля її воріт .. — Звільняюся. Сьогодні й заяву подав* (М. Сиротюк); *Після трьох чи чотирьох місяців роботи в Берліні звільнився* [я] *зовсім і .. вступив до художнього приватного училища* (О. Довженко); // Вилучаючись з якого-небудь процесу, ставати незайнятим, вільним; вивільнятися. *Джерело обов'язково слід використати для водопроводу, .. — скільки тоді звільниться худоби й людей, що возять воду з Осколу* (Остап Вишня); *Трактор звільниться від молотьби, піде лущити стерню* (В. Кучер).

5. Ставати порожнім, незайнятим (про яке-небудь місце, приміщення, посуд і т. ін.). *Нарешті я бачу, що біля правого вікна звільнилось місце* (М. Хвильовий); *З годину довелося сидіти на чемодані у вестибюлі готелю, доки звільнився номер* (М. Руденко).

(1) Звільня́тися / звільни́тися на бе́рег (у мі́сто) — діставати дозвіл на тимчасовий вихід (від'їзд) із корабля або з розташування військової частини (про моряка, солдата або курсанта). *Разом з черговим офіцером проглянув* [капітан-лейтенант] *списки тих, хто звільняється на берег* (В. Логвиненко).

ЗВІНУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *док., кого, діал.* Док. до **вінува́ти.** *З суду ми нині Декрети дістали: усе, що дід мав, Між нас поділити по рівній частині, А кожний щоб з того сестру звінував* (І. Франко).

ЗВІ́НЧАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **звінча́ти.** *Хоч заручена, аби не звінчана* (Номис); // **звінчано,** *безос. пред. У Чорному Яру либонь їх* [Йосипа з Параскою] *звінчано* (Панас Мирний); *Вони все як не свої, не знають, що їм робити. Вона це примічає з того дня, коли їх звінчано* (Б. Харчук).

2. Який звінчався. *Жив* [Сава] *із нею чи не два роки не звінчаний, але довше годі було затягати* (О. Кобилянська).

ЗВІНЧА́ТИ, а́ю, а́єш, *кого.* Док. до **вінча́ти** 5. *Покликавши до себе прикажчика, управитель загадав йому звінчати Галю з якимсь парубком або удовцем* (А. Кащенко); *— Попросимо отця Ізидора, щоби вас звінчав, і жийте* [живіть] *собі щасливо* (Б. Лепкий); *Я ще не виносила жалоби по Фільці. Піп нізащо не звінчає* (Б. Харчук).

ЗВІНЧА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся. Док. до **вінча́тися** 1. *Ми.., не справивши нічогісінько, похапцем звінчалися, щоб ще не розлучила нас пані* (Марко Вовчок); [О к с а н а:] *Візьму коли-небудь та й втечу з Василем, та й звінчаюсь!* [С т е п а н и д а:] *Я тебе звінчаюсь!* (М. Кропивницький); *Сестра Катря .. виспівує легенду про брата та сестру, що звінчалися, не впізнавши одне одного, потім виросли цвітами* (С. Васильченко); *— І яке ти хочеш весілля робити? .. — Ми просто звінчаємося, коханий* (В. Кожелянко).

ЗВІР[1]**,** а, *ч.* 1. Дика, звичайно хижа, тварина. *Медвідь — страшний, великий звір. Вночі в село заходить з гір: Тут вб'є вола, там цапа з'їсть — Немилий і шкідливий гість* (І. Франко); *Десь вийшли звірі з темних хащ І виють тужно...* (В. Сосюра); *Їм здалося, що здаля крізь хащі до них продирається дикий кабан або якийсь інший звір* (В. Нестайко); * У порівн. *Глянув* [Трохим] *на Дениса, та аж злякався: очі, як жар, горять і сам розлютований, мов звір який!* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Кинувся* [Улас] *на Івана, неначе звір, одним скоком і вхопив його за барки* (І. Нечуй-Левицький); *Осінній вітер... хутко вже й зимовий По сій діброві звіром зареве* (Леся Українка); // *тільки одн., у знач. збірн. У темнім лісі, за горами Зібравсь усякий звір: Вовки, лисиці з ховрахами, Зайці дурні, шкідливий тхір І ще там деяких чимало* (Л. Глібов); *Коли питали про білок або горностаїв чи лисиць, — у Міке була одна відповідь: — Мало, мало стало звіра* (І. Багмут); * У порівн. *Не маючи ні землі, ні оселі.., — як вільна птиця в полі, як дикий звір у борі, — хлопці розбрелися по селу...* (Панас Мирний).

2. *перен.* Про дуже люту, жорстоку людину. [Л и ц а р:] *Я думаю, що й наш король не звір, що й він калік не зважиться карати* (Леся Українка); *— Чи дуже строгий ваш корпусний? — спитав* [фактор] *зрештою. — Звір, дикий і жорстокий* (Валерій Шевчук).

3. *перен., розм.* Про щось дуже потужне, сильне. *— Ні, човен — звір! І керувати ним просто — тиждень тренування, і ви — як риба в воді* (О. Сизоненко); *— Машина — звір, — вдоволено сказав водій, з легкістю перемкнувся на четверту швидкість і слухав, як стогне під колесами асфальт* (із журн.).

(1) Хутрові звірі: а) звірі, шкура яких укрита досить густим і пухнастим волосяним покривом. *Весняне линяння в дорослих хутрових звірів починається під впливом збільшення тривалості світлового дня й припадає в песців на березень-квітень, норок — березень-червень, соболів — березень-липень* (з навч. літ.); б) звірі, шкурки яких є сировиною для хутрової промисловості. *Сировина для виробництва хутра в Україні зараз є як імпортованою, так і отриманою з українських спеціалізованих підприємств з вирощування хутрових звірів* (з навч. літ.).

△ **Ви́ставити звіра** *див.* **виставля́ти.**

◇ **Ви́ти (завива́ти) / зави́ти во́вком (звíром)** *див.* **ви́ти**[1]**; Розбу́джувати (пробу́джувати) / розбуди́ти (пробуди́ти) звіра** *див.* **розбу́джувати; (2) Що то (це) за звір?** — уживається для вираження питання стосовно кого-, чого-небудь невідомого або маловідомого. — *Про Калокіра чув? Влас здивувався: — Що це за звір той Калокір?* (Б. Лепкий); *Хома не розумів слова "бізнес", але й не став розпитувати чехів, що то за звір* (О. Гончар); **(3) Як (мов, ніби** *і т. ін.)* **за́гнаний звір (вовк)** — перелякано й вороже. *За окремим столом похмуро обідав руський і боязко позирав навкруги як загнаний вовк* (М. Коцюбинський); *Шукаючи дверей, він метався як загнаний звір* (М. Руденко).

ЗВІР[2], зво́ру, **ІЗВІ́Р,** ізво́ру, *ч., діал.* Яр. *І тут, доки зір засягне, високі гірські шпилі, ліси, долини і звори* (І. Франко); *Вниз западалися боки гори у глибокі чорні ізвори, звідки родились холодні потоки, куди не ступала людська нога* (М. Коцюбинський); *Серце рвалося туди, до тих таємних гір, полонин далеких, незвіданих скель та ізворів* (Г. Хоткевич); *На крутому зворі горить дерев'яний міст* (В. Кучер); *Очі стали погано бачити, а воно ж кругом як не гори, то горби, як не звори, то байраки...* (І. Білик).

ЗВІ́РЕНИЙ[1], а, е. Дієпр. пас. до **звірити[1].** *Навіть ніжність якась прокинулася при згадці про той рік самотнього ув'язнення, рік тюремних мук і палких, нікому не звірених мрій* (І. Багряний); *І в ранній радості нестримано я перейшов поріг останній, але любов, тобі не звірену, мов на ножі, спинив на грані* (В. Стус); // **звірено,** *безос. пред. А ти в тім пробувай, чого тебе навчено і що тобі звірено* (Біблія. Пер. І. Огієнка).

ЗВІ́РЕНИЙ[2], а, е. Дієпр. пас. до **звірити[2].** *Засіяли їх* [пари] *ще затепла з ранньої осені добірним насінням, не раз перечищеним, селекційно звіреним на районнім контрольнім пункті* (Є. Кротевич); *Псалтир перед друком був виправлений і звірений з оригіналом* (І. Огієнко); // **звірено,** *безос. пред. Прошу вибачити, що аж тепер посилаю Вам оригінал оповідання Вашого "Серед степів". Копію знято так, як Ви бажали, і звірено з рукописом Вашим* (М. Коцюбинський).

ЗВІ́РЕННЯ[1], я, *с.* Дія за знач. **звірити[1].** *Марними були всі його словесні зусилля, й, щоб не зганити відчуття космосу мізерністю словесних звірень, він благально мовчав* (О. Довженко); *Хвилина мовчанки, хвилина напруженого, радісного обміну поглядами, звірення думок, звірення сердець* (Ю. Бедзик).

ЗВІ́РЕННЯ[2], я, *с.* Дія за знач. **звірити[2].** *Провідник знав.., що тут хтось наплутав і когось треба конче розпікати, через те переглядання і звірення білетів з плацкартами, що вимагала служба, тільки ще більше роздратувало його* (Б. Антоненко-Давидович).

ЗВІРЕНЯ́, я́ти, *с.* 1. Маля звіра *(див.* **звір[1]** 1); звіря. *Чотирьох крихітних білих звіренят ми принесли в селище і помістили в загородки* (І. Росоховатський); *Свідомо Філіп не любив герцога .. Однак неусвідомлено він все ж тягнувся до нього, скоряючись тому сліпому, безумовному інстинктові, що змушує малих звіренят триматися біля своїх батьків* (О. Авраменко, В. Авраменко); *Упевнившись, що звіреняті нічого не загрожує, звір повільно відступав до річки* (із журн.).

2. Зменш. до **звір[1]** 1. *Просто з-під землі, нагорнувши мокру купку, вилазить невеличке звіреня* (О. Копиленко).

3. *перен.* Про дитину (дику, хитру, вертляву і т. ін.). — *Я думаю віддати її* [дівчинку] *до притулку. Не залишати ж у себе це звіреня!* (О. Донченко); *Підкинули мені таке звіреня, що навряд чи й самі б з ним упорались! .. Хитре, лукаве створіння, воно тебе, вчительку, швидше збагнуло, аніж ти його* (О. Гончар); *Коли хлопчик відійшов на кілька метрів, Рамар голосно пробурчав: — Могутня штука — генетика. Цей — таке ж звіреня, як і його таточко* (О. Тесленко).

ЗВІРЕНЯ́ТКО, а, *с.* Зменш.-пестл. до **звіреня́** 1. *Відвідувачі зоопарку зупинялися біля клітки, де кумедне звіренятко, наслідуючи свою маму, намагалося розгризти якийсь екзотичний горішок* (із журн.); * У порівн. *Пилипко заляканим звіренятком дивився з полу й теж увесь тремтів* (А. Головко).

ЗВІ́РИК, а, *ч., діал.* Звірок. *Застрекотало в дерева вершині, Якийсь там звірик мав гніздо* (І. Франко); *Це був молодий ще ведмедик .. Здалека видавався більшим, дорослішим. На землі ж виявився невеличким худим звіриком* (В. Гжицький); *Мирон Данилович, доганяючи, бив навпопад, з розмаху, і стежив, аби тільки звірик від власної нори не відбіг до сусідської і не вернувся в кущі* (В. Барка); * У порівн. *Блимав* [царевич] *очима, але вже не як вовк, а як маленький загнаний звірик* (Ю. Мушкетик).

ЗВІРИ́НА, и, *ж., розм.* Дика, звичайно хижа, тварина; звір *(див.* **звір[1]** 1). *Глуха тиша причаїлася в непрохідних хащах. Жодна пташка не подавала голосу; жодна звірина не пробігала* (О. Донченко); *І ось серед бурі, у темнім бору Страшна перед нами звірина з'явилась...* (П. Тичина); *Якась звірина сторожко дивилась на нього. Тільки вовк-сіроманець міг так світити очима* (В. Шкляр); * У порівн. — *В степу я був, один, як той козак Голота .. Сирі качани гриз, у скиртах звіриною спав...* (О. Гончар); // Тварина взагалі. *Максим .. набрав груддя повну пазуху й помчався насупроти бугая, ревучи й передражнюючи страшну звірину...* (Панас Мирний).

ЗВІРИНА́, и́, *ж.* 1. *збірн., розм.* Дикі, звичайно хижі, тварини; звірі. *Пташки ущухли, звірина причаїлась, малі комашки завмерли в травиці* (М. Коцюбинський); *Слава сонцю молодому В світлоносній вишині! Слава першим хвилям грому, Слава птиці й звірині!* (М. Рильський); *Щоб у мене була така сила: глянув на звірину — на собаку, вовка, орла, сказав чарівне слово — і всяка звірина йде за мною, куди скажу* (К. Гриб).

2. М'ясо дикого звіра. *Старої кам'яної культури чоловік .. живився тим, що зловив — їв звірину, рибу, черепашки* (М. Грушевський); — *Він ніколи не брав у походи возів, ні м'яса не варив, але, покраявши конятину, чи звірину, чи яловичину, пік на жару* (О. Довженко); *Він* [ліс] *давав гриби і ягоди, звірину і смолу для човнів* (М. Чабанівський).

3. *збірн., перен., розм.* Про дуже лютих, жорстоких людей. — *Якісь маніяки! Якась звірина, сатаною сплоджена!..* (І. Багряний).

ЗВІРИ́НЕЦЬ, нцю, *ч.* Спеціально обладнане місце, територія з приміщеннями, клітками, де тримають різних звірів для показу; зоопарк. — *Двадцять чотири* [тигри] *живцем піймав* [Глушака] *для звіринців. Усього бувало в житті* (О. Довженко); // *збірн.* Клітки з різними звірами для показу. [Л у к а:] *У нашому селі ночував мандрівний звіринець* (Я. Галан); *Після обіду мама раптом оголосила, що до міста приїхав звіринець з мавпами, леопардами і ведмедями* (Ю. Смолич); *Сулейман віз із собою тільки стамбульський звіринець: на здоровенних мажах, запряжених волами, залізні клітки з левами, тиграми, пантерами, гієнами, вовками й ведмедями* (П. Загребельний); * У порівн. *Кашель не давав йому спокою. Він бухикав, гавкав, вив, ричав, як цілий звіринець* (М. Коцюбинський).

ЗВІРИ́НИЙ, а, е. 1. Прикм. до **звір[1].** *Напружений слух ловив, здавалося, якесь незвичайне сопіння і м'яку ходу звіриних лап* (О. Донченко); *Ніби нікого немає і всередині зимівлі. Ні, є або в усякому разі хтось був: ось звірині шкіри на стіні, ось мисливське знаряддя* (О. Довженко); *Він же* [ворог], *уникаючи бою і поспішно відступаючи, ще більше при-*

тягував і дратував, як дратують мисливця свіжі звірині сліди (О. Гончар); *Над ворогом літаючи, було, я любувавсь, як б'ють артилеристи, звірине розриваючи кубло* (І. Гончаренко); // Власт. звірові *(див.* **звір**[1] 1). *Від цього погляду, якогось ненаситного й звіриного, Тасі ставало моторошно* (Л. Дмитерко).

2. *перен.* Жорстокий, лютий. *Звірині вчинки героїв новел М. Хвильового прикриваються комуністичною псевдомораллю, проте ніякі ідеали не можуть виправдати вбивства рідної матері та люту ворожнечу братів* (з навч. літ.); // Надмірний, дуже великий. *Звіриний страх за дитину, лють і гнів на кривдників виштовхує з грудей* [Марсалії] *крик* (Г. Тарасюк); *Кращі твори Ф. Потушняка сповнені гнівного осуду звіриної жадоби збагачення* (з наук. літ.).

△ **Звіри́ний стиль (орна́мент)** *див.* **стиль**[1].

ЗВІРИ́НКА, и, *ж., розм.* Зменш.-пестл. до **звіри́на.** *Дівчинка постукала по стовбуру, білка зацікавлено глянула вниз. І зненацька звіринка наче прикипіла до гілки* (О. Донченко); *Вгорі закихкотіла вивірка. Григорій задрав голову і довго дивився з цікавістю на верхівечок кедрини, намагаючись угледіти ту веселу звіринку* (І. Багряний); *З'явилися пацюки .. Ольгу немов паралізував вигляд сіреньких жирненьких звіринок* (А. Кокотюха).

ЗВІРИ́ННИЦТВО, а, *с., рідко.* Те саме, що **звірівни́цтво.** *У структурі тваринництва виділяють спеціалізовані галузі: конярство, бджільництво, звіринництво та ін.* (з навч. літ.).

ЗВІРИ́НЯЧИЙ, а, е, *рідко.* Те саме, що **звіри́ний** 1. *Далеко з лівої й правої руки чувся гомін, іржання коней і людські та звіринячі голоси* (І. Білик).

ЗВІ́РИТИ[1] *див.* **звіря́ти**[1].

ЗВІ́РИТИ[2] *див.* **звіря́ти**[2].

ЗВІ́РИТИСЯ[1] *див.* **звіря́тися**[1].

ЗВІ́РИТИСЯ[2] *див.* **звіря́тися**[2].

ЗВІ́РИТИСЯ[3], рюся, ришся, *недок., розм.* Дивитися звіром, сердито, люто. [К и р и л о:] *Стоїть мацапура попліч мене і шкіриться! .. Стоїть і звіриться на мене...* (М. Кропивницький); *Пан Домарат трясеться, мокрий увесь, переляканий, та присягається на всі святощі, що ні дівчини, ні ведмедиці не чіпав; князь хмуриться, ми звіримося, мов на нашого найгіршого ворога* (Юліан Опільський).

ЗВІРІВНИ́К, á, *ч.* Фахівець зі звірівництва. *Кваліфікований звірівник, складаючи раціон, ураховує потреби тварин у поживних речовинах відповідно до їхнього віку, біологічного періоду* (з наук. літ.).

ЗВІРІВНИ́ЦТВО, а, *с.* Розведення хутрових звірів як галузь тваринництва. *Звірівництво розвинене в спеціалізованих господарствах, орендних підприємствах і приватному секторі майже всіх областей України* (з навч. літ.).

ЗВІРІВНИ́ЦЬКИЙ, а, е. Стос. до звірівництва. *Дуже важливо, щоб у звірівницькому розпліднику було чисто, у достатній кількості був корм та свіжа вода* (з навч. літ.); *Звірівницькі господарства.*

ЗВІРІ́ТИ, íю, íєш, *недок., розм.* 1. Ставати подібним (за вдачею, обставинами життя і т. ін.) до дикої тварини, до звіра. *Максим давно знав, що людина в певних обставинах може швидко звіріти, обертаючись часом у тварину* (І. Багряний); *Люди звіріють у нужді* (Ю. Мушкетик); *Вони* [африканські воїни] *просто звіріють, коли опиняються на природі. Звіріють, дичавіють і кричать: "Алілуя, Джа!"* (Любко Дереш).

2. Ставати лютим, жорстоким; скаженіти, шаленіти. *Олесеві за гомоном не було чути, що саме вони питають, але було видко, що червоногвардійці починають звіріти* (В. Підмогильний); *Напившись, звірів* [грек], *очі його робилися червоними, .. і якщо його не зв'язували тут же, він нападав на першого-ліпшого і бив трохи не до смерті* (Григорій Тютюнник); *Їхні коні звіріли й кусалися* (Ю. Мушкетик).

ЗВІ́РКА, и, *ж.* 1. *рідко.* Дія за знач. **звіря́ти**[2] 1–3. *Ад'ютант почав повторювати телефонограму для звірки* (Ф. Бурлака); *Продовжуючи звірку написаного з пам'ятником, цим своєрідним оригіналом, я завмер* (О. Шугай).

2. *спец.* Останній перед друкуванням коректурний відбиток в аркушах. *Ретельно вичитана редакторами звірка була віддана до друку* (із журн.).

ЗВІРКУВА́ТИ, ýю, ýєш, *недок., розм., рідко.* Поводитися як звір. *Звіркує шведин вовком там .. Побачите, що буде нам* (І. Котляревський).

ЗВІРКУВА́ТИЙ, а, е, *розм.* Схожий чимсь на звірка. *Насуплене та якесь вовкувате і ніби звіркувате княжа привіз до нас оцей князь* (І. Нечуй-Левицький); *Уважно, настороженими очима, вони* [хлопчаки] *стежать за голубами і їхнім неласкавим, насупленим, мовби навіть звіркуватим господарем* (І. Рябокляч); // Такий, як у звірка (звичайно про вираз очей). *Хлопчик пропхнувся між батьками, поклав руки на материну й батькову долоні, не зводячи з мене звіркуватих оченят* (А. Хорунжий).

ЗВІРКУВА́ТІСТЬ, тості, *ж., розм.* Властивість за знач. **звіркува́тий.** *Попри свою звіркуватість і первозданну дикість у певних питаннях етикету, хлопчик мав живий розум і швидко переймав усі премудрості соціальної поведінки та гарних манер* (із журн.).

ЗВІРКУВА́ТО, *розм.* Присл. до **звіркува́тий.** *Баржак з глибини ґанку стежив за ним звіркувато, неприязно* (О. Гончар); *Звіркувато озираючись, він вийшов* (В. Земляк); — *Ти дивись, наш сорокопуд розкаркався нині, як ворона, бодай тобі з твоїм крумканням! — звіркувато блимнув Грищенко* (Є. Доломан).

ЗВІ́РНИК, а, *ч.* Той, хто звіряє *(див.* **звіря́ти**[2] 1) що-небудь із чимсь. *Під час техогляду звірник обов'язково має переконатися в тому, що номер на двигуні та відповідний запис у техпаспорті ідентичні* (із журн.).

ЗВІ́РНИЦЯ, і, *ж.* Жін. до **звірник.** *Щоб з'ясувати, кому все ж таки належить крилатий вислів, ми звернулися до звірниці цитат із редакції одного наукового журналу* (із журн.).

ЗВІРНЯ́, í, *ж., збірн., розм.* Те саме, що **звірина́** 1. *А що там звірні було, — Господи!* (Сл. Б. Грінченка); *Грицько охоче розповідав, виказуючи величезну, своєрідну обізнаність мисливця-натураліста в усіх питаннях: топографії, географії, .. звірні, техніки мисливської і рибальства, стрілецької справи і траперства* (І. Багряний).

ЗВІРО... Перша частина складних слів, що відповідає слову **звір**[1] у 1 знач., напр.: з в і р о л о́ в с т в о, з в і р о п од і́ б н і с т ь, з в і р о п р о м и с л о́ в е ц ь.

ЗВІРОБІ́Й[1], бóя, *ч.* Мисливець на звіра. *З літаків можна легко виявити великі зграї риби та дельфінів. Літаки швидко знаходять їх у морі й негайно викликають рибалок та звіробоїв* (М. Трублаїні); *Завмирали уходи в степу. Здійма-*

лися стани відважних звіробоїв-мисливців. Все рідше каламутили річки рибальські сіті (З. Тулуб).

ЗВІРОБІЙ[2], бою, *ч.* Трав'яниста лікарська рослина родини звіробійних із густими багатоквітковими суцвіттями жовтого кольору. *Горілку вона настоювала на шавлії, звіробої та зубрівці...* (С. Чорнобривець); *Найбільше Марина цінує звіробій. Від дев'яноста дев'яти хвороб. Заячою крівцею ще його називають* (Микита Чернявський); *Не міг я покинути Арзи — занедужала вона. Одпоював чаєм з полином та звіробоєм* (Ю. Мушкетик).

ЗВІРОБІЙНИЙ[1], а, е. Який стосується полювання на звіра (перев. морського). *Підрахувавши свої трофеї, капітани заговорили .. про готування до наступного рейсу на звіробійний промисел* (М. Трублаїні).

ЗВІРОБІЙНИЙ[2], а, е. 1. Вигот. зі звіробою *(див.* **звіробій[2]**). *Змазувати опіки на шкірі можна звіробійною або горіховою олією* (з навч. літ.); *Звіробійний чай рекомендують тим, хто дуже швидко втомлюється або виснажливо працює* (із журн.).

2. *у знач. ім.* **звіробійні,** них, *мн.* Родина двосім'ядольних рослин. *До звіробійних належить багато видів тропічних кущів і дерев, а також чимало багаторічних трав* (з наук.-попул. літ.).

ЗВІРОБІЙНИК, а, *ч., рідко.* Те саме, що **звіробій[1].** * У порівн. *Як мисливець обережний, Звіробійник довголітній, Посивілий слідопит Прилягає теплим ухом, Щоб почути шум далекий, До ласкавої землі, — Так і ти, поете, слухай Голоси життя людського* (М. Рильський).

ЗВІРОБОЇВКА, и, *ж., розм.* Горілка або спирт, настояні на звіробої *(див.* **звіробій[2]**). *Я про його* [батька] *старий шлунок держу на полиці звіробоївку* (Ганна Барвінок).

ЗВІРОГОСПОДАРСТВО, а, *с.* Господарство, де розводять звірів для одержання цінного хутра. — *Ми виводимо шепеонів* [шапкоподібних ондатр], *а серійним виробництвом нехай займаються звірогосподарства* (О. Чорногуз); *З хутрових звірів на спеціалізованих фермах і звірогосподарствах розводять сріблясто-чорну лисицю, норку, голубого песця, нутрію* (з навч. літ.).

ЗВІРОЗУБИЙ, а, е. 1. Який має такі зуби, як у звіра. *Ще в пермський період з'явилися звірозубі плазуни — предки ссавців* (з наук. літ.).

2. *у знач. ім.* **звірозубі,** бих, *мн.* Те саме, що **теріодонти.** *Вважають, що від невеликих комахоїдних звірозубих походять перші ссавці* (з навч. літ.).

ЗВІРОК, рка, *ч.* Зменш.-пестл. до **звір[1]** 1. *Розмовляючи, підійшли вони до першої пастки. На снігу біля неї сидів пухнастий звірок* (М. Трублаїні); *Полювати на неї* [лисицю] *з'їжджаються до Лисої Гори пани-поміщики з усіх околиць, і тому треба думати, що й цього дорогого звірка скоро тут не буде* (А. Кащенко); * У порівн. *Аніка, стукнувши віком від скрині, кинулась і собі на піч до Гашиці, котра, мов звірок той, притулилась, тремтячи, в куточку* (М. Коцюбинський); *Мотоцикл сердитим звірком підстрибує по шляху* (М. Стельмах).

ЗВІРОЛОВ, а, *ч.* Ловець промислового звіра. *Живе тут в тьмі незайманих дібров Відлюдний смолокур і звіролов* (М. Бажан); *Навіть титули в яничарів свідчили про те, що всі вони — передовсім ловці: чи то людолови, чи то звіролови* (П. Загребельний).

ЗВІРОЛОВНИЙ, а, е. Стос. до звіроловства. *Частина козаків перебувала на риболовних і звіроловних промислах* (з наук. літ.); *Звіроловні споруди.*

ЗВІРОЛОВСТВО, а, *с.* Промислове полювання на диких звірів. *Багата земля вабила до себе людей сміливих і активних, які оселилися в Каневі й Черкасах і звідти ходили промишляти звіроловством і риболовством в околишні степи* (з наук. літ.); *Поліщуки займалися звіроловством, бортництвом, риболовлею, свято зберігали давні слов'янські звичаї* (з наук.-попул. літ.).

ЗВІРОПОДІБНИЙ, а, е. 1. Схожий на звіра *(див.* **звір[1]** 1). *Він не походив тепер на людину..: це було якесь звіроподібне, люте, скажене єство з налитими кров'ю баньками* (Л. Яновська); *З чагарнику підводиться звіроподібна істота. Воловик, утікши із-за заслання, давно не знав, що є бритва, ножиці й вода* (Г. Епік); *Якого, скажімо, великого діяча давньоруської історії змальовувано красенем? З-під стила римських та грецьких істориків усі вони виходили кривими, похмурими й звіроподібними* (І. Білик).

2. *у знач. ім.* **звіроподібні,** них, *мн.* Те саме, що **тероморфи.** *Більшість звіроподібних були хижаками, але існували й рослиноїдні форми* (з наук. літ.).

ЗВІРОПОДІБНІСТЬ, ності, *ж.* Абстр. ім. до **звіроподібний** 1. *Для первісної людини, повністю залежної від могутніх сил природи, звіроподібність ототожнювалася з божественністю* (з наук.-попул. літ.).

ЗВІРОПОДІБНО. Присл. до **звіроподібний** 1. *Карлик обрядив усю компанію так, що виглядали товстуни цілком звіроподібно й воістину премерзотно* (з публіц. літ.).

ЗВІРОПРОМИСЛОВЕЦЬ, вця, *ч., заст.* Той, хто займається звіроловством. *На "Білусі", крім команди, була ще артіль звіропромисловців з 25 чоловік* (М. Трублаїні).

ЗВІРОПРОМИСЛОВИЙ, а, е. Прикм. до **звіропромисловість.** *Північний схід України завжди належав до звіропромислових регіонів — тут здавна розводили звірів цінних хутряних порід* (із журн.).

ЗВІРОПРОМИСЛОВІСТЬ, вості, *ж.* Добування та розведення звірів із цінним хутром. *Полювання, звіропромисловість становили основне заняття багатьох корінних народів Сибіру* (із журн.).

ЗВІРОТА, и, *ж., збірн., розм.* 1. Дикі, звичайно хижі, тварини; звірі. *І людину, і тайгову звіроту гнав в одному напрямку нещадний і хижий ворог — лісова пожежа* (О. Донченко); — *Птахів усяких добре знав дід Кіндрат. Казав, у лісі птаства та звіроти до гибелі* (А. Хижняк); *Потоки води падали на острів, на річку, на кущі й дерева, на Великий Луг, де попричаювалася, поховалася звірота, завмерла в чорній паніці й страхові* (Ю. Мушкетик).

2. *перен.* Про дуже жорстоких, лютих людей. — *Який жаль, що душа моя повстає проти того, щоб стати розбійником .. Я б показав усій поліцейській звіроті свою силу...* (Ф. Бурлака).

ЗВІРОФЕРМА, и, *ж.* Звірівницька ферма. *На звірофермах України розводять таких акліматизованих хутрових звірів, як норка американська, песець, нутрія, сріблясто-чорна лисиця, єнотоподібний собака, кролик* (з навч. літ.).

ЗВІРСТВО, а, *с.* 1. Крайня жорстокість, лютість. *Де ж це може бути, щоби чоловік допускався такого звірства й так зневажав свого ж брата* (Л. Мартович); *Це були раби Власта із західного пограниччя, з-за Сяну, парубки, відомі своєю дикістю та звірством у всій околиці* (Юліан Опіль-

ський); *Майор Вольф став раптом непоступливий, у ньому пробудилось приховуване досі нице звірство* (С. Масляк, пер. з тв. Я. Гашека).

2. *перев. мн.* Надзвичайно жорстока дія, вчинок. *Уявляв* [Меншиков] *собі, що після всіх тих жорстоких звірств, яких жертвою впав Батурин, козаки .. виспівають, як пташки, все, що тільки знають про Мазепу і його плани* (Б. Лепкий); *— Я буду їм тут мстить. У цих краях, де вони чинили звірства* (В. Чемерис).

ЗВІ́РСТВУВАТИ, ую, уєш, *недок.* Діяти надзвичайно жорстоко, люто; лютувати. *14 березня 1944 року в Калинівці звірствували фашисти: вбили понад сотню мешканців, спалили село* (з газ.); * Образно. *У той час як в Україні й на Північному Кавказі (де жило багато українців) звірствував голод, велика частина Росії ледве відчула його* (з публіц. літ.).

ЗВІ́РСЬКИЙ, а, е, *рідко.* Те саме, що **звіря́чий.** *Так ведеться, що всіх на світі матерів, людських і звірських, стереже небесний Рід і його земні доньки Обереги* (І. Білик); *— Не я тому винен, а ледачі пани, які своїм звірським поведенням* [поводженням] *довели народ до одчаю і до зриву* (А. Чайковський).

ЗВІРУВА́ТИЙ, а, е, *розм.* Схожий чимсь на звіра *(див.* **звір**[1] 1). *Привели до гетьмана .. якогось товстого баварця, червонопикого, звіруватого* (О. Ільченко); *Вона бачить перед собою звіруватого офіцера, що тикає палицею в живіт* (Григорій Тютюнник); // Такий, як у звіра. *Художник намалював портрет самого Фатіха. Кривий, наче ятаган, ніс, розбійницьке обличчя у широкій бороді, звіруватий погляд з-під круглого тюрбана* (П. Загребельний).

ЗВІРУВА́ТІСТЬ, тості, *ж., розм.* Абстр. ім. до **звірува́тий.** *Звіруватість натури Собакевича виявилася в зовнішності — він схожий "на середньої величини ведмедя"* (з навч. літ.).

ЗВІРУВА́ТО, *розм.* Присл. до **звірува́тий.** *Поглядати звірувато.*

ЗВІ́РЧУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗВЕРТІ́ТИ,** рчу́, рти́ш, *док., що, рідко.* Те саме, що **скру́чувати.** *— Нашому поколінню вистачить роботи, — звірчуючи товсту цигарку, мовив Грінчак* (С. Чорнобривець); *Так Низ, Волсентія убивши, І сам лишився живота; Бо всі на його* [нього] *і напали, На смерть звертіли і зім'яли* (І. Котляревський).

ЗВІРШО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **звіршува́ти.** *Якби не оповідання "Сави із Підгір'я", звіршоване Могильницьким, то люди, не ознайомлені зі спеціальною історією австрійської армії.., могли б і не знати, чи воювали русини в тих війнах* (І. Франко); // **звіршо́вано,** *безос. пред. У другій половині 1847 року в Орській фортеці звіршовано історіософську поему "Іржавець"* (з наук. літ.).

ЗВІРШУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *що.* Док. до **віршува́ти** 1. *Скажи, як ти читала мій переклад з Ади Негрі? — аже* [адже] *то був не віршований, а підстрочний* [підрядковий] *переклад. Чи ти його сама звіршувала?* (Леся Українка); *У переспіві Івана Малковича текст, який звіршував Маркус Седжвік, ритмічний, емоційно насичений, легкий для сприйняття* (з газ.).

ЗВІ́РЮВАННЯ, я, *с., рідко.* Дія за знач. **зві́рювати.** *Хотілося ще написати тобі багато.., але нараз згадав, який то недовершений і непевний спосіб є листування для звірювання думок* (Б. Антоненко-Давидович).

ЗВІ́РЮВАТИ *див.* **звіря́ти**[1].

ЗВІ́РЮВАТИСЯ *див.* **звіря́тися**[1].

ЗВІРЮ́ГА *див.* **звірю́ка.**

ЗВІРЮ́КА, ЗВІРЮ́ГА, и, *ч. і ж., розм.* 1. Те саме, що **звір**[1] 1. *— Ото, Рябку, шануйся, Добра своїх панів, як ока, стережи, .. Злодіїв одганяй та гавкай на звірюку* (П. Гулак-Артемовський); *Дід Маврикій сьорбав узвар і дав спійманому борсукові дуже прихильну оцінку: — Звірюга достойна. У-у, сала на ньому — куди там!* (О. Донченко); *— Є там і леви, і тигри. Все то страшні і здоровенні звірюки* (У. Самчук); * У порівн. *Синє море звірюкою То стогне, то виє* (Т. Шевченко); *Хома тікав, мов загнаний звірюка* (О. Довженко).

2. *перен., лайл.* Про надзвичайно жорстоку, люту людину. [Н а д і й к а:] *Німкеня одна, хазяйка, що купила мене там на базарі, бризнула в очі сірчаною кислотою...* [Г а н н а:] *Звірюга...* (З. Мороз); [О р и н а:] *Мамо, про Петра ніякої вістки немає?* [М а р і я:] *Немає, доню, немає. Бідна твоя голівонька, вб'є тебе тепер звірюка ота* (В. Собко); *Не всі ж німці навіть тоді, в умовах гітлеризму, були звірюками* (О. Шугай).

ЗВІРЮ́ЧКА, и, *ч. і ж.* Зменш.-пестл. до **звірю́ка** 1. *В'юнець-молодець, граючись раз, та й просунувся на чистовину — та так ізрадів!.. Бо він хоч і болотний звірючка, а багно, бач, вже і йому наскучило* (з казки); *З-під дубового листя обережно визирнула миша. Вона понюхала повітря, блиснули на мить дві намистинки її оченят, і звірючка сховалась* (О. Донченко).

ЗВІРЯ́, я́ти, *с.* 1. Маля звіра *(див.* **звір**[1] 1); звіреня. *Се було його телятко, він любив те звіря* (О. Кобилянська); * Образно. *А люта мати! Спустила друге бісновате* [біснувате] *Своє скаженеє звіря. Та вже такого сподаря, Що гради й весі пожирало* (Т. Шевченко); * У порівн. *Борюкаються* [Коваль і Небаба] *з ним* [Чирвою], *як двоє молодих звірят із старим ведмедем* (І. Микитенко).

2. Зменш. до **звір**[1] 1. *— Побіжу на річку, там рибок та жаб розглядаю, побіжу в ліс, там звірята різні й квіти* (О. Іваненко); *Ось помчали по місту птахи і звірята — ой, нелегко цю Білу Ворону шукати!* (І. Андрусяк); // Узагалі маленька тварина. *Бачив Матвій в тому глибокому підземеллі мовчазних, замурзаних людей і ще мовчазніших осликів. Чомусь порівнював він себе до тих нещасних звірят* (Мирослав Ірчан).

ЗВІР'Я́, я́, *с., збірн., рідко.* Те саме, що **звіро́та** 1. *Кругом ставу, як далеко оком кинеш, непрохідні, місцями сокирою ще не ткнуті ліси. В лісах звір'я і лісової птиці безліч* (Б. Лепкий); *В хащах Кочубеївських лісів водився і вепр, і ведмідь, і всяке інше звір'я* (Ф. Бурлака); * У порівн. *Наоколо містились, де припало, вовгурянці: хто збудував собі з лободи та з нехворощі халабудку, .. а деякі, неначе звір'я, визирали з печер* (О. Стороженко).

ЗВІРЯ́КА, и, *ч. і ж., розм., рідко.* Те саме, що **звір**[1] 1. *І з виду він більш походив на звіряку, як на чоловіка: вирлоокі перекошені очі дивились хижо, ніс з роздутими ніздрями задрався догори* (О. Стороженко); *Сенсація — Вася убив вовка! .. Волосний урядник допитував, де та гармата, що отакенну звіряку вкокошкала* [вколошкала] (О. Ковінька); * У порівн. *Нудьга ж знову мене В самотину жене — Жить звірякою* (І. Манжура).

ЗВІРЯ́ЛЬНИЙ, а, е. Стос. до звіряння *(див.* **звіря́ння**[2]). *Позиції, щодо яких є розбіжності, під час інвентаризації заносять до звіряльної відомості* (з навч. літ.).

ЗВІРЯ́ННЯ[1], я, *с.* Дія за знач. **звіря́ти[1]**. *Лист Ваш скупенький на дружні звіряння* (Б. Антоненко-Давидович); *Явно він виділив Інну з-поміж інших, насамперед їй адресував щемливе Теодорине звіряння...* (О. Гончар).

ЗВІРЯ́ННЯ[2], я, *с.* Дія за знач. **звіря́ти[2]**. *Друга східнослов'янська редакція канонічних книг, імовірно, була здійснена в 70–80-х роках XI ст. Звіряння слов'янського тексту з грецьким XI ст., сміливі виправлення й лексичні нововведення робили добрі знавці мови* (з наук. літ.); *Звіряння приладів.*

ЗВІРЯ́ТИ[1], я́ю, я́єш, *рідко* **ЗВІ́РЮВАТИ,** юю, юєш, *недок.*, **ЗВІ́РИТИ,** рю, риш, *док.*, *що.* 1. *кому, рідко перед ким.* Правдиво, не криючись, розповідати кому-небудь про свої думки, плани, таємниці і т. ін.; повіряти. *З Рузею дівчина подружилась і часто звіряла їй свої думки* (О. Донченко); *Завадка змушений був спитати ще раз про це саме, бо Філіпчук не поспішав звіряти перед ним свої плани* (Ірина Вільде); *Іванові Луціяновичу хотілося розповісти товаришам про все, що склалося в нього в голові, звірити їм свої думки і надії* (П. Оровецький).

2. *кому, на кого, рідко чому.* Виявляючи довір'я, доручати, довіряти кому-небудь щось. *Герман Гольдкремер, хоть маєток його доходить до мільйона, ніколи не звірює чужим очам надзору ані чужим рукам виплати* (І. Франко); *Він перебрав* [опікунство над сліпим птахом] *на себе й нікому його не звіряв* (Н. Королева); [Ф а у с т:] *Германцю я Коринф лишаю, Нехай затоки береже, А Готу звірюю Ахаю, — Хай крутояру стереже* (М. Лукаш, пер. з тв. Й.-В. Гете); *— Я ні на кого не можу звірити цієї справи. Навіть на тебе* (Л. Юхвід).

(1) Звіря́ти (довіря́ти) / звірити (довірити) таємни́цю — зізнаватися кому-небудь у тому, що раніше приховувалося. *Дівчата закінчили пісню та й забули про них* [Мартина й Устинку]. *Свої таємниці звіряють одна одній* (К. Гриб); *Знаєш, буває в дорозі, в потязі, — раптом відкриєш душу зовсім незнайомій людині, яку, може, ніколи в житті не побачиш більше, так оце я тобі довіряю таємницю* (із журн.); *Христинка навіть подумати боялася, що вона кому-небудь звірить свої таємниці* (М. Стельмах).

◊ **(2) Звіря́ти (повіря́ти) / звірити ду́шу (се́рце)** *кому* — довірливо розкривати кому-небудь свої почуття, розповідати щось потаємне, інтимне. [Т е т я н а:] *Як Тарас поїхав, .. здається — год минає! .. Другому б я цього і не сказала, а вас не соромлюсь; так вже привикла вам свою я душу повірять* (І. Карпенко-Карий); *У Орисі не було такої подруги, що їй могла б вона звіряти свою душу* (Б. Грінченко); *Пройшло немало днів, поки той хлопець і дівчина одне одному свої серця звірили* (І. Цюпа).

ЗВІРЯ́ТИ[2], я́ю, я́єш, *недок.*, **ЗВІ́РИТИ,** рю, риш, *док.* 1. *що.* Зіставляючи що-небудь із чимсь, перевіряти точність, відповідність чому-небудь і т. ін. *Доки вони там звіряють з картою місцевість, Степура стоїть між деревами і слухає, як соковито хрумтять яблука на солдатських зубах* (О. Гончар); *Тарас Волошко зайшов до купе вагона .. Звіривши квиток з номером місця, він заховав його до кишені* (Д. Ткач); // Взаємно порівнювати, співвідносити що-небудь. *Вранці Олена Побережник першою вийшла на буряки, з тривогою звіряючи рядки на своїй і сусідній ділянці* (М. Стельмах).

2. *кого, що.* Перевіряючи, встановлювати наявність або відсутність кого-, чого-небудь. *Розгортаєш то одну, то другу книжку, звіряєш, як скупий, свої скарби, чи все на своєму місці, чи не забув часом чого-небудь* (С. Васильченко); *Заруба кілька разів підсилав .. обох бригадирів, щоб тихо підкралися на буряки, звірили сторожів* (В. Кучер).

3. *що.* Старанно вивіряти справність, придатність чогонебудь. *Тільки зараз Пантелій почуває в руці вагу гвинтівки. Навпомацки знаходить затвор, звіряє зброю* (М. Стельмах); *Марія вже уявляла собі, як притисне її* [гвинтівку] *до плеча, звірить оптичний приціл* (В. Кучер).

4. *що, на що.* Піддавати випробуванню; випробовувати властивості, якості, придатність чого-небудь до чогось. *Якщо лаборанткам задачу дано — Звіряти на схожість артільне зерно І вже бригадир оглядає лани, — Для нас це — найперша ознака весни!* (С. Олійник).

ЗВІРЯ́ТИСЯ[1], я́юся, я́єшся, *рідко* **ЗВІ́РЮВАТИСЯ,** ююся, юєшся, *недок.*, **ЗВІ́РИТИСЯ,** рюся, ришся, *док.* 1. *кому, рідко перед ким.* Виявляючи довір'я, повіряти кому-небудь свої думки, таємниці, розкривати почуття і т. ін. *Іван нікому не звірювався зі своїми думками* (І. Франко); *Яринка часто звірялася їй* [учительці] *у своїх радощах і в горі* (О. Донченко); *— Так, так, біда є, пане поручнику, — конфіденційно звірюється Василь* (О. Лисяк); *Семен міркував, як би йому звіритись громаді з своїх думок* (М. Коцюбинський); *— Тобі, чужому, звірилась, а перед своїм батьком, перед рідним батьком, могла щось такого затаїти!..* (О. Кобилянська).

2. *на кого.* Довіряти кому-небудь щось, покладатися на кого-небудь у чомусь. *Було, нас із собою забирає* [мати] *в двір. І нянька в нас була хороша, а не звірялась на неї* (Ганна Барвінок); *Знайшлася і бабуся така, Оришка .. Горпина зразу звірилася на неї, як на рідну матір* (Панас Мирний); *Злісний голос нашіптував з-поза спини: "Ти — кепський воїн, ти звірився на своїх полководців, аби потім всю провину скласти на них"* (Ю. Мушкетик); // *на що.* Довіряти, вірити чому-небудь. *Повернувся до села мій товариш — Берник Іван, від якого я нічого не таїв і на чиє слово завжди звірявся* (І. Муратов); *Гавриленко вже докоряв собі, що так зопалу потривожив зоотехніка, звірившись на перше враження від прочитаного допису* (С. Добровольський).

ЗВІРЯ́ТИСЯ[2], я́юся, я́єшся, *недок.*, **ЗВІ́РИТИСЯ,** рюся, ришся, *док.* 1. Зіставляючи що-небудь із чимсь, перевіряти щось за якими-небудь показниками. *Він весь час перевіряв напрям, звіряючись з екраном Бота* (В. Владко); *Комбат час від часу зупинявся на хвилинку з старшим ад'ютантом, щоб при ліхтарику звіритись під плащем по карті* (О. Гончар).

2. Переконуватися, впевнюватися в чому-небудь. *А що вона відьма, то я в цьому добре звірилась, бо де вона ступить, за нею слідком жаби скачуть* (І. Нечуй-Левицький); *Далі сполохано озирнулася* [Настя] *по двору. Звірившись, що там нікого немає, розгорнула папірець і почала читати* (С. Васильченко).

3. *тільки недок.* Пас до **звіря́ти [2]**. *Частина текстів Біблії була заново перекладена з грецької мови, церковнослов'янські тексти звірялися з грецькими й латинськими* (з наук. літ.).

ЗВІРЯ́ТКО, а, *с.* Зменш.-пестл. до **звір́я** 1. *Особливо сварився він на священика з села Чирки, що взимку якось привіз йому в подарунок ведмежа. Це звірятко .. вилізло вночі з сараю і втекло в ліс* (С. Скляренко); // Узагалі маленька тварина. [1 д и т и н а:] *Були у полі, Та ниви голі, Ні колосочка, Ані зернятка: Все позбирали Птахи, звірятка* (О. Олесь); * Образно. *Турецький купець на алжирськім базарі недорого дав за звірятко худе. І ти став рабом...* (М. Бажан);

* У порівн. *Ясь (тут ніхто не звав його Івасем) зблід і одразу почав труситися. Безсило поглядав він довкола себе, як загнане звірятко* (Г. Хоткевич); *Гавриш похмуро слухав Чемерицю і, мов застукане звірятко, неспокійно водив очима по кімнаті* (Г. Коцюба); *Батько вплів у бороду правицю, вона темним звірятком заворушилась на сивині* (М. Стельмах).

ЗВІРЯ́ЧЕ. 1. *рідко.* Присл. до **звіря́чий** 1; по-звірячому. *Я йду за ними* [собаками], *і мені видно легке гойдання всіх трьох .. хребтів, м'яких, вовнистих і звіряче сильних* (М. Коцюбинський).

2. *перен.* Присл. до **звіря́чий** 2. *Чоловік звіряче побив приятеля та полишив помирати на порозі будинку* (з газ.).

ЗВІРЯ́ЧИЙ, а, е. 1. Прикм. до **звір**[1] 1; звіриний. *В звірячім царстві була вже віддавна така конституція: .. кождий їв тілько того, кого міг зловити, задушити і обдерти* (І. Франко); *Трезор* [пес] *кидався з одного боку на другий, він чув звірячий слід* (Л. Старицька-Черняхівська); *Вісім яранг — невеликих землянок, укритих звірячими шкурами, — стояли на горбистому березі* (М. Трублаїні); *Дивні звірі обходили його звідусіль. У них були людські тіла і звірячі голови* (Валерій Шевчук); // Такий, як у звіра *(див.* **звір**[1] 1). *Ти* [людина] *кидаєш у моє серце, як до власного сховку, свої страждання і свої болі, розбиті надії і свою розпач. Свою жорстокість і звірячі інстинкти* (М. Коцюбинський); *Завертілися всі, як безумні, і крик перейшов уже в звіряче якесь незрозуміле виття* (Г. Хоткевич); *Обличчя його, подовбане віспою й перетяте шрамами, й теж вугласте, щелепате, заросле рудою щетиною, мало в собі щось звіряче* (І. Багряний).

2. *перен.* Лютий, жорстокий, нелюдський. *Писар кинув такий звірячий погляд на жінку, що та швиденько зачинила двері і прикусила язика* (І. Нечуй-Левицький); *Ти винний і в його смерті, і в звірячому винищенні стількох захоплених у полон* (І. Білик).

3. *перен., розм.* Дуже сильний, надмірний. *Доїдеш до згребня* [гребеня] *гори, спустишся прожогом униз .. Дух захоплює, якась звіряча радість проймає тебе* (Панас Мирний); *Обідають під копою: хліб, сало, огірки. В киян на обличчі вираз звірячого апетиту* (С. Васильченко); *— Для того, щоб відбудувати таке* [зруйноване] *місто, мудрості не досить. Тут потрібна звіряча енергія золотошукачів, контрабандистів* (П. Загребельний).

ЗВІРЯ́ЧІСТЬ, чості, *ж.* Властивість за знач. **звірячий** 2. *Її душа занурилась в мерзоту, жорстокість і звірячість, які принесли до міста окупанти* (Ю. Яновський); *Обличчя візирів, вельмож, імамів мали на собі неприхований відбиток угодництва перед султаном і звірячості до всіх, хто нижче* (П. Загребельний).

ЗВІРЯ́ЧО, *присл.* Те саме, що **звіря́че.** *Мов львиця* [левиця], *скочила* [Анна] *й кинулася, майже звірячо ревнувши, на Саву* (О. Кобилянська); *Саксонці звірячо позіхали, потягалися з тріском у суглобах, продирали горлянки лайкою і новими похваляннями* (П. Загребельний); *Гітлерівці звірячо розправилися з повстанцями* (із журн.).

ЗВІСИТИ *див.* **звішувати.**

ЗВІ́СИТИСЯ *див.* **звішуватися.**

ЗВІ́СНИЙ, а, е, *розм.* 1. Про якого знають, мають певне поняття чи уявлення; відомий, знайомий. *Земля розпарилася. З свіжої ріллі розходився якийсь дивний запах, — запах, добре звісний Якимові* (Н. Кобринська); *Голосно, але спокійно залунав усім добре звісний голос воєводи: — Щити на плечі, чвалом у ліс!* (Юліан Опільський).

2. Який має славу, популярність; знаменитий. *Директором цеї* [цієї] *гімназії був звісний український діяч Александер Борковський* (В. Стефаник); *Пил історії присипле скоро Всі їхні імена, колись широко звісні* (В. Еллан-Блакитний); // Добре відомий певними рисами вдачі, звичками і т. ін. *А за ділом же вони й вийшли? А як же? Витрішків купувати, та щоб чи не пожартують парубки з ними. Вже звісна дівчача натура* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Послали по тітку Прохіру, звісну порадницю у таких випадках* (М. Коцюбинський); [Р у ф і н:] *Та християнами ж не раз бувають і люди, звісні цнотами своїми, невже б вони терпіли мовчки нечесть?* (Леся Українка).

3. Такий, як завжди, такий, до якого звикли; звичайний (у 2, 3 знач.). *Жінки тим часом .. розпитувалися — у кого брали борошно, як учиняли, чим завдавали... Звісні празникові речі!* (Панас Мирний).

○ **Відо́ма (пе́вна, приро́дна, зві́сна) річ** *див.* **річ**[1].

ЗВІ́СНО, *розм.* 1. *пред.* Відомо про кого-, що-небудь. [2 - й п а р у б о к:] *І куди ж то перш поведуть нас? Вам не звісно?* [О л е к с а:] *Ще не радились* (С. Васильченко); *Десь зник і Семен, .. кинув і жінку — не звісно, чи вдова, чи не вдова, а горюй сама на світі* (І. Микитенко).

2. *вставн. сл.* Уживається на підтвердження впевненості в чому-небудь. *Ну, та, звісно, на те й ходиться біля винограду, на те й працюється, щоб мати користь* (М. Коцюбинський); *Ти мене чекала на порозі, Щоб легенько, звісно, докорить...* (М. Рильський); *Звісно, йому не хотілося бути викритим* (Ю. Андрухович).

ЗВІСТИ́ТИ *див.* **звіща́ти.**

ЗВІ́СТКА, и, *ж.* 1. Повідомлення, вістка про кого-, що-небудь. *Уже четвертий місяць, а про Павлуся ніякої звістки* (Ганна Барвінок); [І ф і г е н і я:] *Хоч би мені вітри принесли звістку, Чи там живий ще мій шановний батько І люба матінка...* (Леся Українка); *— Що ж, хлопці, сіяти вже сьогодні не будемо, запрягайте — і на Троянівку. Цю звістку прийняли, як і належало, — весело* (Григорій Тютюнник); *Звістка про смерть князя розлетілася по городах і оселищах* (А. Хижняк); * Образно. *Зсипають у теплі льохи Картоплю і буряки — Бо шле вже зима з дороги Про себе спішні звістки* (І. Вирган); // *перев. одн., від кого.* Коротке письмове повідомлення, лист від кого-небудь. *Минали тижні й місяці, минув і рік, а звістка від сина так і не прийшла* (Іван Ле); *Де ж край війни?.. Ніхто не знав на світі. І падали зерната в жар згори, Як падають бійці, раптово вбиті, Як падають їх рідні матері, Коли приносять звістку поштарі* (П. Воронько); // *тільки мн., рідко.* Відомості, дані про кого-, що-небудь. *Жадаєте біографічних звісток? Подаю вам кілька фактів* (М. Коцюбинський).

2. *розм.* Знак, ознака чого-небудь. *Іде* [писар] *до нього і кахикає, і уси закручує — се вже така звістка, що з письма стане говорити* (Г. Квітка-Основ'яненко).

Блага́ вість (звістка) *див.* **вість.**

◊ **Ні чу́тки [ні вістки (ні звістки)] <Ні вістки (ні звістки) ні чу́тки>** *див.* **чу́тка; Подава́ти (дава́ти) / пода́ти (да́ти) звістку** *див.* **подава́ти**[1].

ЗВІ́СТОНЬКА, и, *ж., нар.-поет.* Пестл. до **звістка** 1. *І в тебе батенько, і в мене матінка та рідненькі, Ой вони будуть нашій звістоньці та раденькі* (з народної пісні).

ЗВІ́СТОЧКА, и, *ж.* Пестл. до **звістка** 1. — *Піди ти, мій голубе сизий, та сповісти нас, що вони з ним* [Кирилом] *чинитимуть! Хоч звісточку нам передай, чи ще він є на світі!* (П. Куліш); *Зозулька .. принесе звісточку, що її син бідолашний поліг серед чистого поля...* (Панас Мирний); *Ждеш та ждеш бувало звісточки від Семенка* (І. Муратов); *Перський вивідник .. надіслав зі Спарти звісточку* (І. Білик).

ЗВІСТЬ, і, *ж., рідко.* Те саме, що **звістка** 1. *Не вийшла Галютонька, вийшла його свість, ой винесла королевичу да невеселу звість* (П. Чубинський); *Таж треба перевірить кожну звість, що в Місті чув про лісничівку діда* (Л. Мосендз).

ЗВІТ, у, *ч.* 1. Письмове чи усне повідомлення офіційній особі або організації про свою роботу, виконання завдань, доручень і т. ін. *Він нашвидку пообідав і, щоб мати ввечері вільний час складати місячний звіт про роботу своєї дільниці, одразу ж .. пішов на виклик до хворого* (Б. Антоненко-Давидович); *Птіцин, засвітивши гасову лампу, сів до столу писати звіт про вдало проведену операцію* (В. Шкляр); // *бухг.* Документ про витрату грошей ким-небудь. — *Не забудьте ж, Катерино Петрівно, звіт до бухгалтерії. Скільки ви там на поїздку витратили...* (Остап Вишня).

2. Докладна розповідь, інформація і т. ін. про що-небудь. *Літопису невелемовний звіт Вкриває порох семи сотень літ. Але під пилом цим горять слова, Що їхня правда й дотепер жива* (М. Бажан); *Час від часу горійці і подоляни обмінювалися звітами про успіхи в науці* (І. Волошин).

(1) Тво́рчий звіт — демонстрація успіхів колективу або окремої особи в мистецтві, літературі і т. ін. *Згадаймо хоча б вечори одного вірша чи оповідання, творчі звіти того чи іншого автора, гарячі дискусії на засіданнях літоб'єднання* (з мемуарної літ.).

△ **(2) Ава́нсовий звіт** — звіт працівника підприємства, установи або організації про використання отриманих ним у вигляді авансу засобів для виконання певного службового доручення. *Авансові звіти на відрядження в межах території України затверджує головний бухгалтер, а в зарубіжні країни — директор підприємства* (з навч. літ.); **(3) Бала́нсовий звіт** — зведений звіт про активи, пасиви й чисту вартість власного капіталу якої-небудь установи, підприємства і т. ін. за певний період; бухгалтерський баланс. *У загальному вигляді балансовий звіт складається з трьох окремих частин: активів, зобов'язань і капіталу* (з навч. літ.); *Балансовий звіт здають до податкової інспекції, працівники якої його перевіряють, тому дані балансового звіту є найдостовірнішими* (із журн.).

◊ **Дава́ти / да́ти собі звіт** *див.* **дава́ти.**

ЗВІТА́ТИ, а́ю, а́єш, *док., кого, діал.* Док. до **віта́ти** 1–4; привітати. *Звітали пана пастирі, звітали миром і кадилом* (П. Чубинський); *Ой гаю мій, гаю, великий розмаю! До тебе піду, тебе звітаю* (В. Свідзинський).

ЗВІТА́ТИСЯ, а́юся, а́єшся, *док., діал.* Док. до **віта́тися;** привітатися. *Вона не звіталася навіть з Ганною і дивилась на неї вовком* (А. Чайковський); *Звітався я з леґенями та й з дівчатами* (Марко Черемшина); — *А зі мною не звітаєшся, воєводо?* — *спитав раптом чийсь голос* (Юліан Опільський); *Мотря встала і підійшла звітатися з мамою* (Б. Лепкий).

ЗВІ́ТНИЙ, а, е. Прикм. до **звіт** 1. *Бюджетний процес починається з аналізу звітних даних про виконання державного та місцевих бюджетів за попередні роки* (з навч. літ.); // Який містить звіт. *На сцені виступив зі звітною доповіддю голова харківського місцевкому письменників* (Б. Антоненко-Давидович); // На якому відбувається звіт. *Так настрахав Демид своїм криком, що й на звітних зборах ніхто йому не дорікав, ніхто не перечив* (С. Журахович).

Звітний період *див.* **період.**

△ **Звітний бала́нс** *див.* **бала́нс**[1].

ЗВІ́ТНІСТЬ, ності, *ж.* 1. Проведення звіту, звітування. *Для підвищення доброчесності урядових службовців необхідні адміністративні, управлінські, законодавчі механізми, а також механізми звітності* (з наук. літ.); *Він скомандував: .. — Оператор — почати занурення у стандартному режимі з покроковою звітністю* (О. Авраменко, В. Авраменко).

2. *збірн.* Документація встановленої форми, яка містить звіт про що-небудь. *Не встиг він прочитати й десяти сторінок, як до його столу підійшла Світлана Кузьмівна й запитала, чи не брав він звітності* (Ю. Мушкетик).

△ **(1) Бухга́лтерська звітність** — система узагальнених підсумкових показників бухгалтерського обліку, що вказує на рівень виконання планових показників, а також на господарсько-фінансовий стан організації. *Неправильне складання бухгалтерської звітності належить до порушень у сфері господарської діяльності, за що винні особи можуть бути притягнуті до адміністративної чи карної відповідальності* (з навч. літ.).

ЗВІ́ТНО-ВИ́БОРНИЙ *див.* **звітно-ви́борчий.**

ЗВІ́ТНО-ВИ́БОРЧИЙ, ЗВІ́ТНО-ВИ́БОРНИЙ, а, е. На якому відбуваються звіт і вибори (звичайно про збори). *Коли наближаються звітно-виборчі збори, тоді Мелешко розкривається мені назустріч, як медонос, обіцянками-цяцянками так і сипле* (О. Гончар); *Взимку, після звітно-виборних зборів, до Журавки прийшло повідомлення, що в область .. викликаються троє: голова Іван Кислий, Феня Лаврінenко і Оленка* (М. Циба).

ЗВІ́ТРЕНИЙ, а, е. Який звітрився (у 1, 2 знач.). *Цвіте подорожник, прибитий дощами на звітреній кручі* (Я. Шпорта); *Все дивувало в глибині поліських древлянських нетрів: і гнилий звітрений камінь, на якому виростали соснові бори, і мармурове родовище* (М. Стельмах); *Мати .. тамувала неміч і гул в ногах, не сміла повірити кращому, як і звітреному теплу давно схололої грубки* (Є. Пашковський).

ЗВІ́ТРЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **зві́тритися** 1, 2. *Глибока оранка під час освоєння цілинних та перелогових земель у Казахстані на початку 60-х років XX ст. призвела до повного звітрення родючого шару ґрунту* (з навч. літ.).

ЗВІ́ТРИТИСЯ *див.* **звітрюватися.**

ЗВІТРІ́ЛИЙ, а, е. Дієпр. акт. до **звітрі́ти.** *Стіна була стрімка, камінь зверха* [зверху] *сипкий і звітрілий на сльоті* (І. Франко); *Від гомону ходи обсипувалося іноді дрібне, звітріле каміння* (К. Гриневичева); *В проваллях чекає розсипчаста глина Рук ваших чорних, звітрілих, гречаних* (І. Драч).

ЗВІТРІ́ТИ, іє, *док.* Те саме, що **зві́тритися** 1, 2. *Нащо землі родити, якщо нема кому? Вона тоді береться терном, колючим і жилавим, і той терен стелеться, захоплює її, бо земля боїться звітріти і стати попелом* (Б. Харчук); *Бери Келех негайно, бо звітріє трунок — Більше на нього не буде пори* (Д. Павличко).

ЗВІ́ТРЮВАНІСТЬ, ності, *ж., спец.* 1. Здатність звітрюватися (у 1 знач.). *Одним із параметрів та диференційних ознак гірських порід є їх звітрюваність* (з наук. літ.).

2. Ступінь звітрювання. *Водний транспорт перевозить значну кількість нафтовантажів, що збільшує ефект забруднення водного середовища через велику звітрюваність вуглеводнів* (з навч. літ.).

ЗВІ́ТРЮВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **звітрюватися.** *Деякі види австралійської акації здатні зростати навіть на піщаних дюнах! Ці дерева зміцнюють ґрунт, збагачують його азотом і захищають від звітрювання* (з наук.-попул. літ.).

ЗВІ́ТРЮВАТИСЯ, юється, *недок.,* **ЗВІ́ТРИТИСЯ,** иться, *док.* 1. Повільно руйнуватися, змінюватися під дією вітру та інших атмосферних явищ. *Під дією морського вітру та дощів черепашник помалу звітрювався, утворюючи химерні гроти та природні басейни в скелях* (із журн.).

2. Зникати, розсіваючись, випаровуючись; вивітрюватися. *Вивільнені компоненти гною, не поглинені рослинами (аміак, нітрати), можуть звітрюватися в повітря або вимиватися у ґрунтові води* (з навч. літ.); *Перед тим як наливати водопровідну воду в акваріум, її відстоюють не менше доби в скляному, пластмасовому або емальованому посуді, щоб звітрився хлор* (з наук.-попул. літ.).

3. *перен.* Зникати, діватися куди-небудь. *Шкільний авторитет теж не звітрюється з роками* (О. Забужко); *Дрімливість звітрилась з її обличчя* (М. Стельмах); *Не було у нас зовсім страху, він звітрився разом з надією* (В. Шкляр).

ЗВІТУВА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **звітува́ти і звітува́тися.** *Міністерство фінансів України повідомило про введення нових змін щодо видачі коштів під аванс та звітування особам, які вирушають у відрядження* (із журн.).

ЗВІТУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *недок.* 1. *перед ким, кому.* Письмово чи усно давати звіт про свою роботу, діяльність, про стан чого-небудь і т. ін. *Названий всіма я вами кандидатом в депутати. Не словами, а ділами буду вам я звітувати* (П. Тичина); *Він чудово зрозумів, що там, де не треба звітувати про випуск конкретного виду продукції, цінується переважно вміння вчасно подавати гарні ідеї, .. чітке виконання доручень і майстерне написання документів* (О. Чорногуз); // *бухг.* Робити звіт про витрату й розподіл грошей, яких-небудь цінностей. *Фінансовий відділ в особі головного бухгалтера щомісяця звітує перед керівництвом підприємства й контрольними органами* (з навч. літ.).

2. Докладно розповідати про що-небудь або пояснювати щось. *Не тільки командири батальйонів, а навіть командири рот щовечора приходили до Шрама, звітуючи про минулий день* (В. Собко); // Демонструвати успіхи колективу або окремої особи в мистецтві, літературі і т. ін. *Минулого тижня у Волинському академічному обласному українському музично-драматичному театрі імені Т. Г. Шевченка першими звітували творчі колективи Луцької гімназії* (з газ.).

ЗВІТУВА́ТИСЯ, у́юся, у́єшся, *недок.* Те саме, що **звітува́ти.** *Таких злочинів старшини не могло б бути, коли б у Чорноморському війську, як колись на Запорожжі, щороку збиралися ради, на яких кожен старшина мав би звітуватися перед товариством* (А. Кащенко); *Молодий відразу перетворився на старанного студента, що звітується перед шановною професурою* (Д. Білий).

ЗВІ́ЧНИЙ, а, е, *діал.* Споконвічний. *І погані звичаї часто тримаються через те тільки, що вони звічні* (Сл. Б. Грінченка).

ЗВІ́ШЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **звісити.** *Він ішов, .. притискаючи до правого боку звішений на лікті свій важкий керманицький топір* (І. Франко); *Червоні вогники смілки лоскотали йому ступні звішених з воза ніг* (В. Дрозд); *Підвелася* [Мелашка] *з колін, але голову тримала низько звішеною на груди* (Іван Ле).

2. *у знач. прикм.* Який звісився. *Ідеш Володимирською повз мури Академії під звішеним гіллям внутрішнього саду і упираєшся очима в квітник перед оперою, оточений вічнозеленими соснами* (Д. Гуменна); *Я за крокву вчепився і, держачися крокви, по латах, мов по сходах, звішений усім тілом горілиць над током, доліз аж до бантини* (І. Франко).

ЗВІ́ШУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗВІ́СИТИ,** і́шу, і́сиш, *док., що.* Опускати що-небудь донизу, залишаючи у висячому положенні. *Принцеса Еліза .. знеможено звішує руку з поруччя фотеля* (В. Винниченко); *Білокорі берізки звішували до самої землі свої золоті сережки* (Ю. Збанацький); *Чіпка сидів на лаві, ноги звісив* (Панас Мирний); // Низько нахиляти, схиляти (голову). *Гнат хмурніє, звішує голову на груди* (І. Вирган); *Роман безнадійно звісив голову* (І. Багряний); *Я сидів на ліжку, низько звісивши голову* (В. Рубан).

ЗВІ́ШУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.,* **ЗВІ́СИТИСЯ,** і́шуся, і́сишся, *док.* 1. Опускатися вниз, залишаючись у висячому положенні; звисати. *Тонкі кінчики винограду були жовто-зелені й звішувались з сірих скель* (І. Нечуй-Левицький); *Над троном під склепінчастою .. стелею був червоно-золотий балдахін, з-під якого звішувався на крученому золотому шнурку величезний криваво-червоний рубін* (П. Загребельний); *Вартовий спав .. Одна рука лежала на животі, друга долонею догори звісилася з лави* (В. Винниченко); *Поставивши лампу ближче до пройми, він .. узявся руками за краї отвору і звісився вниз* (В. Шкляр); // Низько нахилятися (про голову). *Довго мовчав* [Дмитро], *роздумував, очі стали похмурими, голова на груди звісилась* (М. Стельмах); // *на що, до чого.* Опускаючись донизу, спадати на що-небудь. *Вуса двома мотузочками звішувались на підборіддя* (Н. Рибак); — *Натанцювалася?* — *запитала пані, оправляючи на доньчиній голівці волосся, що звісилося на чоло* (Л. Яновська); *Скуйовджений, давно не стрижений чуб Прудкого двома воронячими крилами звісився на вуглясті брови й темні очі* (Ю. Хорунжий).

2. *на кого — що.* Повисати всією своєю вагою на кому-, чому-небудь. *Звішуючись на його руку, вона так голосно реготалася, що аж луна розлягалася по дворах* (Панас Мирний); *Худий чорний чолов'яга .. аж перехилився з передка, неначе от-от мав упасти на коней, звіситись на них зігнутими у ліктях руками* (М. Стельмах).

3. *над чим.* Виступати над чим-небудь; нависати. *Вони сіли на скелі, що звішувалась над самою водою* (І. Франко); *Замети снігу звішуються над стріхою* (І. Нечуй-Левицький); * Образно. *З усіх боків його обступала темінь. Вона наповзала з луки, звішувалась на темному череві з кручі й хлебтала з річки воду* (Ю. Мушкетик).

4. *з чого, на що, над чим.* Перегнувшись через що-небудь, низько нахилятися. — *Якиме!* — *гукаєте ви, звішуючись з воза* (Панас Мирний); *У ту ж хвилину кінська голова на-*

ткнулась на купку людей, а над нею звісився козак, немов шукав чогось на землі (М. Коцюбинський).

ЗВІЩА́ННЯ, я, *с., заст.* Дія за знач. **звіща́ти.** *Павло, раб Ісуса Христа, покликаний апостол, вибраний для звіщання Євангелії Божої, .. благодать вам та мир від Бога, Отця нашого, і Господа Ісуса Христа!* (Біблія. Пер. І. Огієнка).

ЗВІЩА́ТИ, а́ю, а́єш, *недок.,* **ЗВІСТИ́ТИ,** іщу́, істи́ш, *док., заст.* 1. *що, про що.* Оголошувати для загального відома, нагадувати про що-небудь. [О. Ю л і я н:] *Цей дзвін служитиме людям, Штефане. Він звіщатиме насамперед радість, а не печаль* (Я. Галан); *Голосний дзвінок шкільний звістив восьму годину* (О. Маковей); *І раптом гук сирен звістив Повітряну тривогу* (Л. Первомайський); // Указувати на що-небудь, означати щось. *Страшний шум водопаду .. звіщав, що вода прибула велика* (І. Франко); *На Вітоші світає, Палає хмарка біло-золота, Звіщаючи, що швидко день настане* (П. Воронько); *Дитинка .. знову заплакала, і плач той звістив, що вона жива* (В. Шкляр).

2. *що, про що.* Провіщати, передрікати що-небудь. *Ця хвилина звіщає йому щось незвичайно важливе* (І. Франко); *А в святій книзі Божий учений звістив наперед про лихо — щоб ми береглись* (В. Барка).

3. *кого і без прям. дод.* Сповіщати, повідомляти кого-небудь про щось. *Які тривожні, які страшні, пекельні хвилі перебував Максим за той час, поки боярин пішов звіщати Бурунду про його намір!* (І. Франко); *— Я піду дочку звістити, що гостя маємо* (Марко Вовчок); *Ось надбіг отрок і звістив, що на шляху за ними показуються поодинокі їздці* (Юліан Опільський).

ЗВІЩА́ТИСЯ, а́ється, *недок., заст.* Те саме, що **повідомля́тися.** *Сліпі прозрівають, і криві ходять, стають чистими прокажені, і чують глухі, і померлі встають, а вбогим звіщається Добра Новина* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *— Улюблені мої, насамперед дякую Богові моєму через Ісуса Христа за всіх вас, що віра ваша звіщається по всьому світу...* (Г. Тарасюк).

ЗВІЮВАТИ *див.* **звіва́ти.**

ЗВІ́ЮВАТИСЯ *див.* **звіва́тися.**

ЗВІ́ЯНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **звіяти** 1, 2. *І бачить Каїн далі: в млі рожевій Щось зароїлось .. — Се люди! Се тисячі людей і міліони* [мільйони], *Мов пил, вітрами звіяний, кружаться* (І. Франко); *Так вони й вийшли, минувши перед столом не зведений стілець, папір, звіяний із столу, і Парцюню, мовчазного за столом і зануреного у свої папери* (Т. Осьмачка); *Розсівайте* [сіячі братерства] *жменя-жменею Чисто звіяне зерно: Вороги над Руссю-ненею Ізнущаються давно!* (П. Грабовський); // **звіяно,** *безос. пред.* * Образно. *Вважав, що списано й з пам'яті тебе, звіяно вітром з життєвої палуби так, що й сліду ніякого...* (О. Гончар).

ЗВІ́ЯТИ *див.* **звіва́ти.**

ЗВІ́ЯТИСЯ *див.* **звіва́тися.**

ЗВЛАДА́ТИ, а́ю, а́єш, *док., рідко.* Перемогти, справитися з кимсь, чимсь. *Заняття в гімназії на цей день були скасовані. Однаково з півтисячною оравою несила було звладати* (Ю. Смолич).

(1) Звлада́ти [сам] з собо́ю — перемогти в собі вияв якогонебудь почуття. *Може ж, він і сам не сподівався, щоб воно так страшно вийшло. Просто, я так думаю, не зладав з собою* (О. Кундзич); *— Іди з очей! — сказав я, не в силі звладати з собою* (Р. Андріяшик); *Чи не занедужала часом? Таке верзеться, що сама з собою звладати не годна* (Є. Гуцало).

ЗВО́ГЧЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **зво́гчити.** *Нарешті вона все-таки заснула, міцно притиснувшись до подушки, звогченої сльозами* (із журн.); // **зво́гчено,** *безос. пред. Непоспішно і ретельно трудився чоловік над самокруткою: .. туго скручено папірець і рівномірно обкусано і звогчено слиною його край* (В. Барка).

2. *у знач. прикм.* Який звогчів, став вогким, вологим. *Це йдуть Матвій та його син Володько .. Ступають по звогченій за ніч землі рівним, широким кроком* (У. Самчук); *Смуги теплого повітря доносили до нас пахощі заплавних лук, що зеленими, звогченими раменами горнулися до рік* (Ю. Щербак); // Який заплив сльозами (про очі). *— Але... ви щасливі, добродію Олесь... — додала* [Наталя], *поглянувши на мене своїми .. з якогось раптового жалю звогченими очима* (О. Кобилянська).

ЗВО́ГЧИТИ *див.* **зво́гчувати.**

ЗВОГЧІ́ТИ, іє, *док.* Стати вогким, вологим; відволожитися. *Дощ позаливав усе: порох звогчів, мушкети не беруть* (Я. Качура).

ЗВО́ГЧУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗВО́ГЧИТИ,** чу, чиш, *док., що.* Робити вогким, вологим. *Я швидко охляв, у роті почув гіркоту і сухість, і лише кінчиком язика злизував з губ солоний піт, звогчував трохи ротову порожнину* (Ю. Щербак); *Жаль звогчив його очі. Йому схотілось .. схилитись і плакати* (В. Підмогильний); *Весняні дощі останніх днів звогчили породу на териконі* (А. Любченко); *— Подай мені колонську воду* [одеколон], *— попросила* [Наталя]. *Звогчила руки, витерла ваткою лице* (Ірина Вільде).

ЗВО́ДИ, ів, *мн.* Ставка віч-на-віч. — *Це схоже щось на зводи, чи очну ставку, — шепнув Куліш, коли Тарас проходив мимо нього* (Василь Шевчук).

◊ **(1) Зво́ди та переводи,** *фольк.* — плітки, пересуди. *— Дума б то* [жінка] *по старовині, щоб і тут пащекувати, та приньметься* [прийметься] *за зводи та за переводи; а тут їй зараз у рот і сіла жаба* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Наплетуть люди купу малу й такого нахимерять, що непереливки будуть і тобі, і мені. Підуть зводи та переводи селом...* (із журн.).

ЗВО́ДИНИ, дин, *мн.* 1. Колективне зведення будівлі. *Дома "зводини". Зводили клуню, і Матвій кликнув людей, щоб помогли звести стовпи та платви* (У. Самчук); // Каркас дерев'яної будівлі (хати, стодоли і т. ін.). *Почали класти стодолу, вже і зводини зробили, поклали віху, лиш би ще вшити* (Н. Кобринська); *Від жовтизни окропу займалась осінь, а ми так і не прив'язали букета на зводинах хліва* (Є. Пашковський).

2. Ставка віч-на-віч; зводи. *— Якщо Кость захоче, хай іде, а мене і не вмовляй — не піду. Свідкувати на таких зводинах, даруй...* (М. Сиротюк); * Образно. *Як інтелектуалові, йому справді судилися невимовно тяжкі зводини розуму з власним художнім одкровенням* (з газ.).

ЗВО́ДИТИ, *рідко* **ІЗВО́ДИТИ,** джу, диш, *недок.,* **ЗВЕСТИ́,** еду́, еде́ш, *мин. ч.* звів, звела́, ло́; *рідко* **ІЗВЕСТИ́,** еду́, еде́ш; *мин. ч.* ізві́в, ізвела́, ло́; *док.* 1. *кого.* Ведучи, допомагати кому-небудь або змушувати когось сходити вниз. *— Сходьте! Обережненько! — каже Петро і зводить Марину по східцях униз* (А. Головко); *Незабаром царівна вже зводила свого Гнідка в крутояр по вузесенькій стежині поміж бур'янами* (О. Бердник); *Вже й нездужав* [Хведір], *— стог-*

не і знов зліз на піч .. — Ізведи мене на піл, — каже (Ганна Барвінок); *Помалу звів* [Микула] *коня в яр, прив'язав до дерева* (О. Маковей); // *перен.* Переводити кого-небудь у нижчий суспільний стан. *Шлюб козачки з селянином не тільки не полегшував становища чоловіка-селянина, але й козачку та її дітей зводив на становище залежних селян* (з наук. літ.); // *перен.* Призводити, спричинюватися до морального падіння. *Хміль до лихого людей зводить* (Номис).

2. *кого, що.* Забирати звідки-небудь або відводити, спрямовувати в інше місце, в інший бік. [Р і ч а р д:] *А може, все була одна мана? І, може, то була не іскра Божа, а вогник той, що над багном літає і зводить подорожнього на безвість...* (Леся Українка); *Просить* [Явдоха]: *— Будьте ласкаві, зведіть з нашого місця оттого навіженого* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Проклятий "Ісмет"* [крейсер] *раптом ударить пароплав прожектором і не зведе його вбік, доки приміриться наводчик* (Ю. Яновський); * Образно. *П'яним головам одрадна була несамовита сваволя .. Їх не зведеш на протерту стежку тихого .. життя!* (Панас Мирний); // Забирати звідки-небудь силою або таємно; викрадати. *— Ну, а чи не прийме Клим? — Ох, братику! Теля я в його звів! — Так, бачу, ти усім тут добре надоїв, — Кіт Вовкові сказав* (Л. Глібов).

3. *що.* Знищувати, видаляти, виводити що-небудь (плями, фарбу і т. ін.) з чогось. *Ластовиння зводять щоденним дворазовим (вранці і ввечері) змазуванням лиця соком з листків нагідок, змішаним у рівних частинах із соком лимона, ягід смородини і мигдалевої олії* (з наук. літ.); * Образно. *Що вона попоплакала, що попорвалась .. Краску з лиця зовсім звела* (Ганна Барвінок).

4. *що, на кого — що.* Змінювати об'єкт, предмет розмови, напрям думок і т. ін. *Взагалі небагато говорив* [Сава], *як той зводив розмову на Рахіру, але її покинути зовсім не думав* (О. Кобилянська); *Я втрутився в розмову, щоб звести її знов на колектив* (Іван Ле); // *на що.* Співаючи або граючи, переходити з однієї мелодії на іншу. *Лукаш .. починає грати спершу тихенько, далі голосніше; зводить згодом на ту веснянку, що колись грав Мавці* (Леся Українка); *Коли Микола звів польку на хвацьку метелицю, вона* [Надія] *вже сама .. метнулася колом* (Яків Баш).

5. *що.* Переміщати що-небудь знизу догори; піднімати. *Браму не одмикаю. Топірець над головою звів — ану котре над браму визирне — так по голові й матиме!* (Ю. Яновський); // *на що.* Поміщати що-небудь на вище місце; класти, ставити на щось. *Щасливий, хто влив свою силу В єдиний всетворчий потік, Хто зводив тут брилу на брилу, Хто мармур узором посік* (М. Бажан); *Може, в нього черевик розшнурувався, бо він звів ногу на підмурок штахетів* (Ірина Вільде); // *також чим.* Підводити що-небудь, переміщати в інше положення. *Боляща розкривала очі, зводила руками вгору, потягалася...* (Панас Мирний); *Іще гарматний грім за обрієм лунає, Та зводить зілля вже свої голівки кволі* (І. Вирган); *Голови звести не міг* [поранений], *вона лежала нерухома* (П. Колесник); // Утворюючи, здіймати, спрямовувати вгору (полум'я, іскри, бризки і т. ін.). *Кліщами смагляві ковалі смалять рукавиці шкіряні і до стелі зводять од землі пасмуги стрілчасті, вогняні* (М. Рудь); // *перен.* Переводити кого-небудь у вище суспільне становище. *Король зведе в дворянський стан Лакейчука двірського, Людини ж праведної сан Не дасться ні від кого* (М. Лукаш і В. Мисик, пер. з тв. Р. Бернса).

6. *кого, що.* Допомагати кому-небудь уставати, підніматися; підводити кого-небудь. *Узялись обоє старі зводити Марусю... Вона не здужа йти* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Мов солдата, який пролив у битві кров, звели Рудого. — Старість клята...* (М. Упеник); // *що.* Надавати чому-небудь вертикального положення. *Леонід Семенович звів полеглу оргинію* (І. Нечуй-Левицький); // *кого.* Будити кого-небудь, піднімати з постелі. *— Та його й ломакою не зведеш, як розіспиться!..* (Б. Грінченко); *Світлий ранок, сповнений золотосяйного сонячного тепла, хутенько звів приятелів з постелей* (Олесь Досвітній).

7. *що.* Споруджувати, будувати що-небудь. *Він стоїть на мурі, юний і прекрасний, і кладе цеглини, зводить дім новий* (В. Сосюра); *Поспіхом зводили будинок, призначений для житла письменників* (М. Бажан); *— Буду зводити фортецю нащадкам* (Р. Андріяшик); *Посеред храму п'єдестал звели І статую поставили на ньому* (Леся Українка).

8. *кого, що.* Приводити, збирати (багатьох людей, тварин) з різних місць в одне. *Як наїдуть козаки, — страшно й подумати. А хтось тоді й порадь — .. мерщій знести все в економію, хто що взяв, звести худобу всю* (А. Головко); *Завтра вранці у садку Я дочок своїх зведу. На Марисю буде кожна Схожа, що й пізнать не можна* (Л. Первомайський); // *що.* Збираючи, зосереджувати що-небудь в одному місці. *Треба було спершу всього їх* [пісні] *винишпорити та визбирати, і, звівши докупи, розібрати: що то і чого воно коштує?* (Панас Мирний); *Начальник артилерії полку наказав звести на цей раз усі міномети докупи, щоб випробувати Чернишів метод швидкісної стрільби* (О. Гончар); // *що.* Об'єднувати що-небудь, утворюючи одне ціле. *Незабаром почалося й межування: панські землі докупи зводили* (Панас Мирний); * Образно. *Слава тобі, Шафарику, Вовіки і віки! Що звів єси в одно море Слов'янськії ріки!* (Т. Шевченко).

9. *що.* Підраховуючи, обчислювати, робити підсумок. *Він числив і числив, зводив суми* (І. Франко); *Зводячи підрахунки щовечора, він незадоволено щось бурчав про себе* (Іван Ле); *Якщо рахунок звели по* [щодо] *продажу моїх книжок, то прохав би заслати мені і його* (Панас Мирний).

10. *кого, що.* Наближати кого-, що-небудь одне до одного, з'єднувати одне з одним. *Потім він сідає на стілець .. і то зводить ножицями, то розводить замлілі від їзди ноги* (Григорій Тютюнник); *Колісник підняв жінок аж під стелю, звів докупи і зразу опустив на землю* (Панас Мирний); *Він походжав, зосереджено звівши брови, неначе прислухаючись* (Ю. Смолич); // Стуляти краї, сторони, кінці чого-небудь. *Вдалині м'яко блимнули вікна, і чиясь невидима рука тихо зводила половинки віконниць, наче очі до сну стуляли повіки* (М. Коцюбинський); *Обвиснуть лози гронами густими, Тютюн зведе свої листки* (П. Воронько).

11. *кого, розм.* Сприяти зустрічі, знайомству, зближенню і т. ін. кого-небудь з кимось. *Кожне знає, що не любощі їм у голові, що не пусте що зводить їх докупи, а неминуча потреба* (М. Коцюбинський); *А згодом нас зводили ближче і ближче Наш труд, наші думи, мисливський неспокій* (П. Дорошко); *Чи думав він хоч раз у житті, що доля зведе їх, що доведеться учиняти над другом грізний суд?* (О. Довженко); *Він .. сказав, що зведе мене з генералом, але обіцянки не виконав* (Ю. Андрухович).

12. *що, на кого.* Безпідставно звинувачувати кого-небудь у чомусь недоброму. *Може, дівчина нічого не винна, а на неї таке зводять* (М. Коцюбинський); *— Пощо речеш так, Гатиле? — з болем озвався Борислав. — Що зводиш на мене?..* (І. Білик); *Ще й таке на Марту нарікання звели, що вона Нечипорові в крадіжці допомагала* (Грицько Григоренко); *— Брехня. Заруба добра людям хоче, а вони* [наклепники] *таке на нього звели* (В. Кучер); // Накликати на кого-небудь щось погане, небажане. *— Гляди ж, шануйся! Не зводь напасті на себе! Почуємо іще — негарно буде!* (Марко Вовчок).

13. *кого.* Підбивати кого-небудь на якісь учинки, приваблювати чимось заманливим, спокусливим. *Нехай вас не зводить ніхто словами марнотними, бо гнів Божий приходить за них на неслухняних* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Чорт не спить, але людей зводить* (Номис); *Нехай цуцукають... Мене сим не зведуть, Поки самі сюди обід не принесуть* (П. Гулак-Артемовський); // Зваблювати (у 3 знач.), спокушати. *— Чотири роки зводив* [Андрій] *дівчину, а тепер бере Милянову!* (О. Маковей); *В Аргосі, кіньми багатому, він преспокійно ховався Й чаром облесливих слів Агамемнона зводив дружину* (Борис Тен, пер. з тв. Гомера); *— Люди знають, що ніхто до мене не ходив, тільки Йон... Він мене звів, він казав... посватаю... а тепер... — ридала Гашиця* (М. Коцюбинський).

14. *кого, що.* Губити, занапащати кого-, що-небудь. *Ой ти, Ярославе, І всі Всеславові внуки!.. Стали ви своїми незгодами поганців на Руську землю наводити, Життя Всеславове зводити...* (Панас Мирний); [К о р ж:] *Коли сестри зводять братів, то далі начнуть діти зводить батьків та матерів, жінки чоловіків, матері дітей!* (С. Васильченко); *— Вона хоче звести твою жінку, щоб опісля самій за тебе вийти* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Треба дать у полі раду, Щоб діла не звести, А тут ще нікого й наймати* (Л. Глібов); // *розм.* Знущатися з кого-небудь, мучити когось. *Так вона* [удова] *Якова зводила, що він і нездужав, і марнів* (Марко Вовчок); // *розм.* Марно витрачати, переводити (час). *Що там іще за сиротою час ізводити? .. Пхиць за першого!* (Ганна Барвінок).

15. *що.* Згинаючи, складаючи в якийсь спосіб, утворювати зморшки, складки і т. ін. *Кров приливає Романові до скронь, досада на самого себе зводить осмалені вітром губи в складену гармошку* (В. Бабляк); // Стягувати м'язи, судомити. *Безголова курка вже не підкидалась, тільки ноги зводила смертна судорога* (О. Донченко); *На столі смачно парував борщик. Михайлові аж у животі враз перевернулося, аж голодні спазми звели щелепи* (Ю. Збанацький); // *безос. — Милісінька, здоровісінька була* [Пріська], *а то зразу — і ноги ломить, і руки зводить* (Панас Мирний); *Губи звело йому в злорадній усмішці* (А. Головко).

16. *що, на що, до чого.* Зменшувати, скорочувати що-небудь до якоїсь межі. *Управитель знов ціну строковим на стару звів* (А. Головко); *Щоб звести до мінімуму ризик дитячого дорожнього травматизму та нагадати дітям про дотримання правил дорожнього руху, державтоінспектори приходять з візитами до учнів* (з газ.); // Збіднюючи, спрощуючи що-небудь багатогранне, підміняти його чимось менш складним або менш важливим. *Не можна зводити зміст художнього твору тільки до його ідеї* (з наук. літ.).

17. *що.* Починати робити, затівати, учиняти що-небудь. *На панський не ступав* [комісар] *поріг, Зате з панами, де лиш міг, Зводив він юридичні герці* (І. Франко); *Дід у кузні пісню зводить, Дід обковує колеса* (С. Воскрекасенко); *Він нікого не боїться, просто не хоче зводити у відділі бучу, піднімати війну* (Ю. Мушкетик); *— Урока за ними не можна вивчити, — такий гармидер та колотнечу зведуть...* (Панас Мирний).

Взя́ти (звести́) на бойову́ *див.* **узя́ти; (1) Зво́дити / звести́ го́лос** — насилу промовляти, говорити що-небудь. *— А хто ж сватає* [Катрю]? *Кого нам Господь посила? — питає мати, ледве голос зводячи* (Марко Вовчок); [Т р о х и м:] *А вона* [вчителька] *другий раз і голосу не зведе...* (Грицько Григоренко); **(2) Зво́дити / звести́ куро́к** — приводити курок у положення готовності до пострілу. *Замфір врешті зважується, піднімає рушницю, зводить курок і... кидає її у рів, далеко від себе* (М. Коцюбинський); *Пан Вербовський зачепив великим пальцем курок і повільно почав його зводити* (Д. Білий); *У руці в Матюхи хрупнув наган — то він курок звів* (А. Головко); **(3) Зво́дити (здвига́ти) / звести́ (здвигну́ти) плечи́ма** — злегка піднімати і опускати плечі при вираженні здивування, вагання, роздумів і т. ін. *— Куди ж воно* [порося] *ділося? — бідкається вона сама собі, зводячи плечима* (С. Васильченко); *Жінка ніяково здвигає плечима, їй дивно. Ніколи ще вона такого не чула, щоб її називали сеньйорою, її, мулатку!* (Ю. Бедзик); *— Трав насушу, щоб пахли мені всю зиму... Навіть купатись буду в травах, як нас малих колись купала мати... Тебе купали в зіллі? Сердешний Федір тільки здвигнув плечима* (Валерій Шевчук).

◊ **Заганя́ти (зво́дити) / загна́ти (звести́) на слизьке́** *див.* **заганя́ти**[1]; **Збива́ти (зво́дити) / зби́ти (звести́) з пуття́** *див.* **збива́ти; Збира́ти (зво́дити) / зібра́ти (звести́, позбира́ти** *і т. ін.*) **думки́ доку́пи <Збира́тися / зібра́тися з думка́ми>** *див.* **збира́ти; (4) Зво́дити (збива́ти) / звести́ (зби́ти) на маніві́:** а) *(кого)* виклика́ти сум'яття; бентежити. *Безсоння і розпачливі думки гнітили його і збивали на манівці* (Н. Рибак); б) *(що)* навмисне заплутувати, дезорієнтувати. *Сам він не раз .. помагав заплутувати найпростіші справи, .. щоб цісарське правосуддя зводити на манівці* (І. Франко); *— З'ясую стисло свідкам звинувачення, щоб не збивали суд на манівці* (Л. Костенко); **(5) Зво́дити / звести́ в моги́лу (в труну́)** *кого* — доводити до загибелі, до смерті. [Т а м а р а:] *Господи! Ця анатомія зведе мене в могилу* (І. Кочерга); *— Не плач, Анно, нічого не вдієш, стара людина князь Мстислав, хвороба його в могилу звела* (А. Хижняк); *У тій церковці кам'яній .. Пом'яну і попелом розвіяного батька... і матір, що звела я у труну* (Л. Костенко); **(6) Зво́дити / звести́ доку́пи слова́** — намагатися зрозуміти сказане, почуте. *Я чула її гнівний голос, якісь сердиті .. слова, а звести їх докупи, зрозуміти, що вона казала, я не мала сили* (Панас Мирний); *— А як звести всі ці слова докупи, щоб зрозуміти? — Вони й так при купі, і розуміти дуже просто* (М. Сиротюк); **(7) Зво́дити / звести́ дух** — перепочивати. *Запорожці палили, не зводячи духу. Задні заряджали рушниці переднім* (О. Довженко); *— Слухай лишень, що я тобі скажу, а ви дайте мені дух звести, — чого насупились усі разом? Сідайте ж бо кружка та й слухайте* (Марко Вовчок); *Тікаючи, вони спинялись на полі, щоб втерти піт з чола, одсапати й звести дух* (І. Нечуй-Левицький); **(8) Зво́дити / звести́ з ро́зуму (з ума́)** *кого:* а) негативно впливаючи на психіку, виклика́ти в когось почуття роздратування, гніву і т. ін.; доводити кого-небудь до божевілля. *Племінничок звів з ума*

сестру, — сестра божевільна (Панас Мирний); [С о ф і я:] *Іди, іди з очей моїх, чарівниця лукава! Іди! Не пали мене своїм поглядом єхидним — ти гірше сатани, ти мене з ума звела, ти одбила у мене чоловіка* (І. Карпенко-Карий); б) бути причиною необдуманих, нерозумних учинків. *Голод зводив з розуму, солдати раді були іти на фронт, щоб тільки одержати нову, кращу одежу і похідний пайок* (В. Гжицький); [Я ц ь к о:] *Казав тобі раз, Казав тобі два, Ой, не пий ти горілочку, Бо зведе з ума!* (М. Кропивницький); в) захоплювати, полонити кого-небудь; викликáти почуття великого кохання. *— Якась така підвернеться, що з розуму зведе, забаламутить* [сина], *і де вже йому тоді про інститут, про науку...* (О. Гончар); г) викликáти почуття захоплення, схвильованості, неспокою і т. ін. *О зорі, зорі, кого ви не зводили з ума! Навіть Матвій Прибиймуха не може заснути такої .. ночі!* (І. Цюпа); ґ) спокушати. [Л и ц а р:] *Спізнаються по волі молодята і вже присяги прагнуть — знов неволі...* [Служебка:] *А ти би як хотів? Звести з ума, та й кинути? Ти мудрий "без присяги", це кожний захотів би!* (Леся Українка); **(9) Зво́дити / звести́ з хазя́йства (з хліба)** — доводити до злиднів, розоряти кого-небудь. *Пісок не родить, та з хліба не зводить* (Номис); *Дивиться баба збоку, як дідові щастить, та аж розривається з досади! Стала думати, як би звести його з хазяйства* (Ганна Барвінок); **(10) Зво́дити / звести́ мо́ву** *на кого — що* — починати говорити про кого-, що-небудь. *Оповів* [жандарм] *перше, що тепер їм на службі "трудно", а далі звів мову на тих, через кого стало "трудно"* (М. Коцюбинський); *— Тішуся, що він себе виправдав, — хотілось звести мову на жарт* (У. Самчук); **(11) Зво́дити / звести́ на мирову́ (на мир)** — мирити кого-небудь. *Чіпка на мирову зводе* [зводить], *частує* (Панас Мирний); *— Та годі, от люди! — зводить на мир Василь* (С. Васильченко); **(12) Зво́дити / звести́ наніве́ць:** а) *(що)* позбавляти що-небудь будь-якого сенсу, значення, робити безрезультатним. *Сьогоднішня їхня сварка геть зводила нанівець ту теплу робочу дружбу* (Іван Ле); *Кукулик важко витягав ноги з глибокого піску, але вперто долав шелюгову цілину, хоч та праця й була марною, бо вітер з веселим присвистом відразу ж зводив усю його працю нанівець* (П. Загребельний); *— Я проти авантюр, які коштують крові наших солдатів, .. які, зрештою, можуть звести нанівець загальний стратегічний наступ* (Ю. Бедзик); б) *(кого, що)* убиваючи, нищачи і т. ін., припиняти існування кого-, чого-небудь. *Худоби в Часовому Яру нема. Окупантське несите око давно звело її нанівець* (М. Рудь); *Злісний ворог картопляних полів — бур'яни, що призводять до великих втрат урожаю. Щоб звести їх нанівець, необхідно дбати про своєчасне прополювання* (із журн.); **(13) Зво́дити / звести́ [на] ніна́що <Зво́дити / звести́ на пси>:** а) *(кого)* погано впливаючи, змушувати когось діяти всупереч прийнятим нормам. *Погане панібратство шкодить І доброго нінащо зводить* (Л. Глібов); *— Ти чоловіка звела на нінащо. За першої небіжки Гриць був порядний ґазда, а за тебе він і пияк і нетріб* (Л. Мартович); б) *(що)* робити безрезультатним, марним. *Кирій лютував .. Несподіваність нападу, на яку покладав він стільки надій, .. не дала бажаних наслідків, а зусилля загону зведені нінащо* (Д. Міщенко); **(14) Зво́дити / звести́ о́чі (по́гляд):** а) *(на кого — що, куди)* дивитися куди-небудь. *Свої очі я зводжу на гори, звідки прийде мені допомога, мені допомога від Господа, що вчинив небо й землю!* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Діти очі зводили розумні Назустріч розклубоченій імлі* (М. Рильський); *Гість .. не зводив зляканого погляду з Андрія* (І. Багряний); б) *(від кого — чого)* переставати дивитися куди-небудь. *Через який час зводить* [Ганна Вельцелівна] *очі від роботи; прислухається* (Леся Українка); в) стуляючи повіки, заплющувати очі перед сном. *Полягали спати. Я й очей не звела: обняли мене думки та гадки* (Марко Вовчок); **(15) Зво́дити / звести́ (позво́дити) кінці́ [з кінця́ми] [доку́пи]:** а) дуже важко справлятися з матеріальними труднощами, нестатками. *— Ми ледве-ледве зводили кінці з кінцями. А дружині треба молоко, жири...* (Б. Антоненко-Давидович); *Усіх людей ділив* [Григорій] *на багачів, злидарів і тих, що сяк-так крутяться на землі, зводячи кінці з кінцями* (М. Стельмах); *"І справді, — думав я, — що чоловік заробив — то його вистача тільки на те, щоб сяк-так прохарчуватися та кінці докупи звести..."* (Панас Мирний); б) узгоджувати сторони якої-небудь справи; долати труднощі в чому-небудь. *— Нам треба помовчувати. Зводити кінці з кінцями, не ображаючи й нічим не принижуючи одне одного* (М. Рудь); *Аби кінці з кінцями позводить* (Номис); [Б о н д а р:] *У мене є ваші зведення, товаришу Скарбун. Чому ви не червонієте, дивлячись на них? Ви ж самі не можете звести кінці з кінцями у цих папірцях* (М. Зарудний); *Однаково тяжко буде, я вже себе пізнав трохи, а тільки ж оце надумав кінці з кінцями позводити, щоб совість не так гнітила* (Є. Гуцало); **(16) Зво́дити / звести́ раху́нки** *з ким і без дод.* — мститися на кому-небудь, караючи його, розправляючись за що-небудь. *Наймити, біднота зводили рахунки з своїми господарями, а потім ішли у військо до Наливайка* (Іван Ле); *В думці він уже торжествував: "Іди, іди, товаришу Яремчук, одержуй директиви. Та назад ти не повертайся: тут тобі й лежати на дорозі з діркою в черепі. Зведемо старі рахунки до кінця..."* (І. Цюпа); **(17) Зво́дити (зганя́ти) / звести́ (зігна́ти) зі сві́ту** *кого* — доводити кого-небудь до загибелі, до смерті. [Я р и н а:] *Мамо! Тату! За віщо ж ви мене зганяєте зі світу?* (І. Карпенко-Карий); *— Я тобі скажу, — почав він, — як баби нашого брата із світу зводять* (Ю. Яновський); *Нехай їй біс. Тій гаспидській горілці! Вона мене з світу зжене* (П. Гулак-Артемовський); *— Хіба ж таке забудем? — голос Демида затремтів. — Бачиш, яка доля наша однакова, твого батька і мого шляхта з світу звела* (Н. Рибак); *Бо всі оті нероби й базіки, забачивши такого чоловіка, ганятимуться за ним, аж поки зведуть зі світу* (П. Загребельний); **(18) Зво́дити (зніма́ти) / звести́ (зня́ти) о́чі до не́ба** — спрямовувати свій погляд угору. *Щоб сподобатись громаді, він служив помаленьку, по-київському, по-монастирському, держав людей в церкві довго, бив поклони, знімав руки та очі до неба, падав навколішки* (І. Нечуй-Левицький); *Вона знов зняла очі до неба, проказуючи молитву* (М. Коцюбинський); **(19) Зво́дити (ізво́дити) / звести́ (ізвести́) на го́лос** — відтворювати мелодію співаючи. *Раптом пісню тихеньку .. почули* [Оксанка і Яринка], *що Кузь їм на голос ізводив* (П. Тичина); *— Ні, музо, ся пісня незграйно лунає! Чомусь я на голос її не зведу* (Леся Українка); **(20) Зво́дити (ізво́дити, наво́дити) / звести́ (ізвести́, навести́) на́клеп (пеню́)** *на кого — що* — поширювати про кого-, що-небудь неправду, брехню. *— З щирого серця запомогу вам приносимо, а ви пеню на нас ізводите, що .. хочемо лукавим способом громаду одурити!* (Б. Грінченко); *— Ви надарма таку*

пеню на мене наводите... (Б. Антоненко-Давидович); *Лукавий Доброслав і тут хотів відігратися на іншому, хотів обдурити Данила, гадав звести наклеп на Григорія, щоб на нього впала вся кара* (А. Хижняк); *— Ні на кого наклепу не звели* [батьки], *ні обмови, вуста свої ніякою брехнею не опоганили...* (О. Гончар); **(21) Зво́дити нару́гу** *на кого* — насміхаючись, глузуючи, даремно вигадувати щось неприємне про кого-небудь. *— Чи правда, що тая гординя та в тобі* [тебе] *закохався? .. Чи ти його* [лікаря] *поважаєш, чи він тебе слухає? — Вважайте самі, — одказує панночка, всміхаючись. Та й почне перед панночками наругу на його* [нього] *зводити* (Марко Вовчок); **(22) Зво́дити (приво́дити) / звести́ (привести́) до спі́льного (одного́) знаме́нника** *кого, що* — прирівнювати кого-, що-небудь одне до одного, робити подібним у якомусь відношенні. *Треба було "вживатися" в життя підприємства, звикати, "притиратися" і зводити до одного знаменника колишні уявлення з дійсністю* (В. Козаченко); *— То на чому держиться світ? — питав він .. — На людях, котрі зводять до спільного знаменника досвід сторіч і мають сміливість подивитися, куди прямує людство* (Р. Андріяшик); *Політрук, діставши свою десятку, з примхи долі опинився в тій же камері, де і його колишні червоноармійці. Тут їх, як висловлюються математики, й зведено до одного знаменника* (Б. Антоненко-Давидович); **(23) Не зво́дити (не спуска́ти, не зніма́ти** *і т. ін.)* **оче́й (по́гляду)** *з кого — чого* — постійно спостерігати, наглядати за ким-, чим-небудь; пильно дивитися на кого-, що-небудь. *Та й похилилась* [генеральша], *Очей не зводячи, дивилась На Петруся* (Т. Шевченко); *Юрко сів напроти й, підсунувши свого кашкета, щасливо посміхався, увесь час не спускаючи очей з матері* (М. Івченко); *А красуня, кругловида і рум'яна, не зводила погляду з свого коханого* (М. Чабанівський); *Не зводить* [Роман] *погляду з картини, де з ніжних відтінків фарб прямо відслоюються* [відшаровуються] *береза і забутий стіжок сіна, ніби говорять, що вони теж живі* (М. Стельмах); **Підніма́ти (підійма́ти, зво́дити** *і т. ін.)* **/ підня́ти (підійня́ти, звести́** *і т. ін.)* **на но́ги** *див.* **підніма́ти; Підніма́ти (підійма́ти, підво́дити, зво́дити** *і т. ін.)* **/ підня́ти (підійня́ти, підвести́, звести́** *і т. ін.)* **з руї́н (з по́пелу, із зга́рищ** *і т. ін.) див.* **підніма́ти; Поча́ти за (во) здоро́в'я, а кінчи́ти (звести́) за упокі́й** *див.* **почина́ти.**

ЗВОДИ́ТИ, оджу́, о́диш, *док., кого.* Відвести куди-небудь і привести назад, допомогти побувати десь і повернутися назад. *Чи не здається вам, що ми вже давно в бараках, де труповий дух? Га? Суєта. Суєта. Суєта. Хіба можна кожного зводити у ванну після довгої дороги без станцій?* (М. Хвильовий); *— Боїться* [Кузьма] *навіть у кіно зводити. — А й поведу!* (О. Гончар); * Образно. *Тайна серпанки-убрання пошила, Кожну істоту до шлюбу зводила, Потім пахучі квітки познімала, Білі серпанки у скрині сховала* (О. Олесь).

ЗВО́ДИТИСЯ, едýся, еде́шся, *рідко* **ІЗВО́ДИТИСЯ,** джуся, дишся, *недок.,* **ЗВЕСТИ́СЯ,** едýся, еде́шся; *мин. ч.* звíвся, звела́ся, ло́ся, *рідко* **ІЗВЕСТИ́СЯ,** едýся, еде́шся; *мин. ч.* ізвíвся, ізвела́ся, ло́ся; *док.* 1. Іти, пересуватися знизу нагору. *Мало не кожного дня, гуркаючи буцами, ти зводився по сходах Будинку селянина* (М. Бажан); // Злітати, здійматися вгору. *Бомбардувальники звелись у райдужну блакить* (М. Упеник); // *тільки 3 ос.* Сходити, з'являтися (про небесні світила). *Сонце ще тільки зводилось над обрієм, як я рушив далі* (Л. Смілянський); // *тільки 3 ос.* Піднімаючись угору, поширюватися над чимось, вище від чого-небудь. *Володько прикладає до чола долоню і вдивляється в угорські чагарники, що над ними велетенською сірою баштою зводиться і в'яжеться з небом дим* (У. Самчук).

2. Піднімаючись, підводячись, займати вище, порівняно з попереднім, положення. *Вже зводяться важкі жерла гармат головного калібру на лінкорі* (В. Кучер); *Всі в залі потягнулися до вікон. Поранені піднімали голови, зводились на лікті* (О. Гончар); *Зводячись навшпиньки, Юрко ловить ритм і тихо, проникливо вторить слідом за жайворонком* (І. Рябокляч); *Побачивши перед собою ворогів, звівся* [ведмідь] *на задні лапи* (І. Франко); *Надія звелася навколішки, повернулась до сестри обличчям* (Л. Смілянський); // *тільки 3 ос.* Здійматися, збільшуючись, розширюючись в об'ємі. *Ледь-ледь помітно зводяться то опускаються* [груди], *і по цьому можна вгадати, що Оксень Недомірка ще живий* (І. Цюпа); *Летять, мов ластівки, човни, А хвиля зводиться горою* (М. Стельмах); // Здіймаючись, набувати вертикального положення, випрямлятися. *Стрімко зводяться легкі тремтливі дзвіночки* (Ю. Смолич); *Заспівали, затукали тяжкі краплини, спадаючи з листя.., без вітру зашуміла трава, зводячись і підстрибуючи вгору* (М. Стельмах); // Виростати, тягнучись угору (про рослини). *У весняну пору, в літню пору Ти* [дуб] *все вгору зводишся та вгору, Та гілки вбираєш молоді У тугі смугасті жолуді* (П. Дорошко).

3. Уставати, підводитися з лежачого або сидячого положення. *Хома зводиться врешті. Розминає залежане тіло і ліниво, поволі .. відходить у пітьму* (М. Коцюбинський); *Леонід Петрович .. то зводився з місця і ходив по кабінету в задумі, то знову сідав за стіл* (Ю. Збанацький); *— Марта лежить, не може звестися* (Панас Мирний); *Їхав чоловік, заморився — сів відпочити. Ось ізвівся, зійшов на могилку, подивився в степ і ліг знову* (А. Головко); // Одужувати. *— Та мені трохи лучче. Як тільки зведуся, зараз прийду в гімназію* (Панас Мирний); // *перен.* Підніматися, ставати на захист кого-, чого-небудь або на боротьбу проти когось, чогось. *Фронт спливав кров'ю, зводячись нелюдською силою проти ворожих полків і дивізій* (В. Кучер); [Н е р і с а:] *По-твоєму, то добре, щоб .. елліни на варварів звелися, аби римлянам чим не послужити?* (Леся Українка).

4. *тільки 3 ос.* Бути розташованим, простягатися знизу вгору. *Шлях потроху все зводиться вгору, за цим низько падає, загинається ліворуч і вже рівно іде до залізниці* (Г. Епік); *Під самий обрій зводилась рілля* (І. Вирган); *Вулиці починалися від самого моря, по земляних уступах, що зводилися щаблями* (В. Кучер).

5. Височіти, підноситися над чим-небудь, виділяючись з-поміж чогось своєю висотою. *Над критими грузовиками зводилось стальне павутиння високих антен* (В. Кучер); *Над лускою дахів звелися фабричні димарі, радіощогли, купол обсерваторії* (П. Панч); *Як пам'ятник вічний, сама Звелася гора над містом* (О. Ющенко); // Виднітися, вимальовуватися на тлі чогось. *Їм видалося, що вони пливуть лише кілька хвилин, коли попереду чітко звелося над водою судно* (Ю. Яновський).

6. З'являтися, поставати в результаті будування (про споруди). *Зазеленіли грядки, зійшла городина, копалися рови на фундаменти, зводились мури* (У. Самчук); *Де колись на хату пнулась хата, тепер будиночки звелись рівненькі, мов близ-*

нята, стоять в ряду (П. Дорошко); *Не скоро над козачими могилами звелася дерев'яна, збудована без жодного цвяха церковиця* (М. Стельмах).

7. *тільки 3 ос.* Виникати, починати виявлятися в дії, наставати. *Після нічної зливи зводився свіжий ранок* (О. Десняк); *Попереду з путівця пурхає клапоть пилу, другий, зводиться вихорець* (Ю. Яновський); *Ти чуєш, Лялю, зводиться весна?* (М. Нагнибіда).

8. *тільки 3 ос.* Наближатися одне до одного кінцями. *Крайнім сидить Оксен. Брови, чи з болю, чи з гніву, звелись докупи* (Григорій Тютюнник); // Збираючись докупи, нагромаджуватися, наростати. *Над обрієм зводились тучі, Темніли і поле, і ліс* (Т. Масенко).

9. *рідко.* Піддаватися спокусі, зваблюватися. *Він переходив від купи до купи людей, просив і закликав, щоби пошанували самі себе, щоби показали, що вони люди, .. не зводилися обіцянками, не запродували своїх голосів* (Н. Кобринська).

10. Пропадати, гинути. — *У нього* [дяка] *був цапиний голосок, а се вже звівся, мов собака мурниче та ще й гугнявіє* (Г. Квітка-Основ'яненко); *Де ж той огонь, де та моторність, жвавість, де ті троянди, що жахтіли-цвіли на її щоках! .. ті чорні очі? Усе звелось* (Ганна Барвінок); // *з кого – чого, розм.* Утрачати кого-, що-небудь, позбавлятися когось, чогось. *Козачці Марусі Горбоносисі не пішли в руку свині. Звелась вона з свиней* (Ганна Барвінок); // Вироджуватися, зникати (про рід, породу, професію і т. ін.). — *Якої масті коні водяться, а якої зводяться?* (В. Земляк); *Розказує* [хазяйка].., *що весь рід їх звівся, що сама вона в світі зосталась, як билина в полі* (Марко Вовчок); — *Тепер звелося чумацтво, одні пісні зосталися* (М. Стельмах); // Минати, проходити (про час). *Звелося літо, і не знать, Як день за днем минув, І серпень дав, що можна дать, І вересень майнув...* (Я. Щоголів); // Змінюватися, перетворюватися, переводитися на гірше. *Сум бере, що без життя, без плоду, На рій дурниць моє життя звелось; Гадав служити рідному народу, Та чисто все за вітром рознеслось* (П. Грабовський); *Свіжий, повний бадьорої сили інженер Мухтаров звівся на схудлого, жилавого й посивілого чоловіка* (Іван Ле); // *тільки док., також від чого.* Змучитися, настраждатися. — *Так уже я звівся, що ані гніватись, ані жалкувати ні на кого не маю!* (Марко Вовчок); [С в і ч к а:] *Не до весілля нам, шановний пане, Якщо не смієм свічки засвітить, Коли звелись від темряви ми й туги* (І. Кочерга); // *тільки док.* Утратити сили, виснажитися, захиріти. — *Ти стяглася зовсім, ізвелася на тичиночку* (Ганна Барвінок); *Ще й парубком, кажуть, був він худорлявий, а що після десяти років у такій сім'ї, то звівся на скіпочку* (Дніпрова Чайка); *Сестра ледве на ногах встоїть, іде і заточиться, а очі червоні та каламутні... — Що тобі, — кажу, — слаба? А вона в плач. — Не слаба, — каже, — боюся. Од безсоння звелась* (М. Коцюбинський); *Од болісті вона зовсім звелась: щоки, рот та очі її запались, а ніс, підборіддя та чоло стирчали жовті* (Грицько Григоренко).

11. Згинатися, судомитися. *І руки ті, не учені до зброї, Що досі так довірливо одкриті Шукали тільки дружньої руки, Тепера зводяться від судороги, злості* (Леся Українка); *Як ухопив* [Данило] *міцною рукою за довгу косу, то так рука й звелась навіки* (Марко Вовчок).

12. *тільки 3 ос., до чого.* Спрощуючись, обмежуючись чим-небудь, підмінятися менш складним, незначним. *Людині, всі інтереси якої зводяться до того, щоб корабель від клотика і до кіля блищав сонячним блиском, нелегко закохатись* (Д. Ткач); *Всі політичні програми, концепції, вся, здавалося, донедавна така заплутана політиканська боротьба на селі зводилася тепер до простої формули: за чи проти* (Ірина Вільде); *Задобрював, комбінував, підмазував* [Сухомлин] — *весь світ його тоді до цього звівся...* (О. Гончар); // Прирівнюватися до чого-небудь, означати щось. *Романтична ж пригода Санькова зводиться до того, що його полюбила дівчина, така ж, як і він, нещасна, і вони подружилися* (І. Багряний); // Виражатися, полягати в чому-небудь (про суть, основу чогось). *Докази .. зводились до того, що робітництво як будівничий елемент нового цілого світу мусить не тільки на економічні чи політичні явища реагувати, не тільки в цім напрямі перебудовувати, а в усіх* (В. Винниченко); *Завдання, яке поставив перед ними академік Риндін, зводилося ось до чого: — Не відволікаючись ні на які побічні спостереження, виміряти природну греблю* (В. Владко).

13. *тільки док.* Почати з ким-небудь бійку, сварку і т. ін. — *То скажи хоч, за що ви звелися? За який там картуз?* (А. Головко).

14. *тільки недок.* Пас. до **зво́дити.** *На Поліссі використовували також "вирізування" й ажурні "розшивки" (техніка вишивання, коли дві частини сорочки зводяться між собою за допомогою наскрізної мережки)* (з наук.-попул. літ.).

(1) Зво́дитися / звести́ся у не́бо (до не́ба) — сягати високо вгору. *Будинки зводилися у небо, як декорація, урочиста і навіть трохи загадкова* (В. Собко); *Над лісистими горами зводяться в небо далекі сріблясті вершини* (О. Сизоненко); *Вгору, до неба, звелись на струнких стовбурах кладовищенські сосни* (Б. Антоненко-Давидович); **Іти́ (зво́дитися, ки́датися** *і т. ін.)* **/ піти́ (звести́ся, ки́нутися** *і т. ін.)* **в ата́ку** *див.* **іти́.**

◇ **(2) Звести́ся до ни́тки** — утратити все, що було в господарстві. *До нитки звівся мій козак, Усе на панщині проклятій, А був хазяїн...* (Т. Шевченко); **(3) Звести́ся на [воскову́] сві́чку** — дуже схуднути, змарніти. *Пані Леговська, молода ще удова по славному інженерові, звелася на восkову свічку* (Дніпрова Чайка); **Зійти́ (звести́ся, перевести́ся** *і т. ін.)* **/ схо́дити (зво́дитися, перево́дитися) ніна́що (ніназві́що)** *див.* **схо́дити; Става́ти (зво́дитися, підніма́тися** *і т. ін.)* **/ ста́ти (звести́ся, підня́тися** *і т. ін.)* **[на] ди́бки** *(рідко* **[на] диби́)** **<Става́ти / ста́ти ста́вма>** *див.* **става́ти; Ста́ти (вста́ти, звести́ся, підня́тися** *і т. ін.)* **/ става́ти (зво́дитися, підніма́тися** *і т. ін.)* **на [свої́ (вла́сні, рі́вні)] но́ги** *див.* **става́ти; Сторчака́ става́ти (зво́дитися) / ста́ти (звести́ся)** *див.* **сторчака́; [Як (чи)] зведе́ться (підні́меться, піді́йметься, підведе́ться, зді́йметься** *і т. ін.)* **рука́** *див.* **рука́.**

ЗВО́ДНИК *див.* **зві́дник.**

ЗВО́ДНИЦЯ *див.* **зві́дниця.**

ЗВО́ДНЯ, і, *ж., розм.* 1. Те саме, що **зві́дництво.** — *Чрез* [через] *ваші зводні, женихання Не маю я ушановання* [ушанування] (І. Котляревський); // Те саме, що **зві́дник.** [С о ф р о н:] *Ще й питає, де Василина? Ха-ха! Вона не розуміє? Згинь з очей моїх, зводня стара!* (І. Карпенко-Карий).

2. Те саме, що **плі́тка**[1]. — *Ти не слухай дурної баби, що вона .. плеще, — повернувся до Христі Колісник. — Стара*

відьма, видно, за зводні зубів позбулася, а все зводня не злазе з язика (Панас Мирний).

ЗВО́ЖЕННЯ, я, *с., діал.* Дія за знач. **зво́жувати** 1. *Пізніше зачнеться звоження сіна* (О. Кобилянська); *Минулася йому осінь та зима на звоженні матеріалу* (А. Крушельницький).

ЗВО́ЖУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗВОЗИ́ТИ,** ожу́, о́зиш, *док.* 1. *що, діал.* Зво́зити (у 1 знач.). *Осінь зачиналася. Звожували ще овес* (І. Франко); *— Дасть пан десятину, а ти йому за одну ту десятину три десятини викоси й вив'яжи, і звози, і склади* (Остап Вишня).

2. *тільки док., кого.* Відвезти куди-небудь і привезти назад, допомогти з'їздити кудись і повернутися назад. *Ти .. на тиждень звозив* [бібліотекарку] *до моря, тричі в кінотеатр зводив* (Є. Пашковський).

ЗВО́ЗИТИ, о́жу, о́зиш, *недок.,* **ЗВЕЗТИ́,** зу́, зе́ш; *мин. ч.* звіз, звезла́, ло́; *док.* 1. *кого, що.* Доставляти яким-небудь транспортом багатьох, багато чого-небудь в одне місце. *Минало літо, заходила осінь. Уже пшеницю звезли і вимолотили* (Панас Мирний); *І уявилась Харитi вижата нива, а на їй* [на ній] *стоять полукіпки і блищать проти сонця, як золоті. І сама Харитя стоїть на полі, дивиться на свою працю і думає, як би звезти хліб у стодолу* (М. Коцюбинський); *Спільними силами для охорони від ворогів, щоб було де сховатися в небезпечну хвилю, ставили собі "город", себто місце огороджене, обведене ровами і валами, куди можна було звезти своїх старих і малих, жінок і дітей, і всяке добро* (М. Грушевський).

2. *кого, що.* Везучи, спускати вниз або піднімати вгору. *— А вона* [кобила] *не впаде? — Вона таких вас півкопи на гору звезе, — одбувся жартом Філон* (Ю. Мушкетик).

3. *тільки док., кого, що.* Везучи, відправити куди-небудь; відвезти. *А там панові не вподобався, Писарині якому, — Ноги здибають, руки сплутають І звезуть до прийому* (С. Руданський).

4. *тільки док., кого, фам.* Сильно вдарити кого-небудь. *Звезла* [Текля] *рогачем Юхима по ногах, і він так і шугонув з високого порога* (В. Кучер); *Іще б так звезли пару разів по спині й відвалили б душу від тіла...* (М. Стельмах).

ЗВОЗИ́ТИ *див.* **зво́жувати.**

ЗВО́ЗИТИСЯ, иться, *недок.* Пас. до **зво́зити** 1, 2. *Збіжжя звозилося з поля* (О. Кобилянська).

ЗВОЙО́ВАНИЙ, а, е, *заст., поет., уроч.* Дієпр. пас. до **звоюва́ти.** *Я єсть народ, якого Правди сила ніким звойована ще не була* (П. Тичина); *Хай він сину Моєму дасть звойований Єгипет, Я так уклінно дякувати буду, Немовби все моє мені віддав* (Борис Тен, пер. з тв. В. Шекспіра); * Образно. *В'язала снопи-велетні. І вони лежали за нею — звойоване військо на полі битви* (Б. Харчук); // **звойо́вано,** *безос. пред. Іноді здається, що .. планету нашу звойовано чужинською цивілізацією нелюдів та циніків* (з публіц. літ.).

ЗВОЙО́ВУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗВОЮВА́ТИ,** ю́ю, ю́єш, *док., заст., поет., уроч.* 1. *кого, що.* Перемагаючи в бою, захоплювати, силою підкоряти кого-, що-небудь; завойовувати. *Як тільки зійшла крига з Дніпра, спорядив* [Володимир] *похід на Корсунь і довго звойовував місто* (П. Загребельний); *І Бертольдові спочатку Справді щастя панувало, Довелося звоювати Городів чужих чимало* (Леся Українка); *Військо Запорозьке учинило мир з Кримською державою на таких умовах, щоб і тогобічна чигиринська сторона Дніпра була до нас возвернута* [повернута] *в тих рубежах, в яких Хмельницький з ордами звоював її від ляхів* (Г. Колісник).

2. *кого, що.* Перемагати кого-небудь у збройній боротьбі, в бою. *— Я не цікавий, хто з ким воює, хто кого звойовує, але знаю, що вже чотири роки точиться війна* (В. Гжицький); *— Хто дав тобі силу звоювати Польщу, як не селяни? — гукав на раді Нечай до Хмельницького* (А. Кащенко); *Не пора тепер, мавши великого ворога заграничного і не звоювавши його, визивати на бій домашніх ворогів, не пора починати найгіршої зі всіх хатньої війни* (Б. Лепкий); *Жінки в один голос: — Ой, не пустіть, голубчики, тих панів більше, бо не життя нам, бідним. Звоюйте їх хутчіш* (Мирослав Ірчан); // *перен.* Долати чию-небудь волю, силу і т. ін. *Дивна сила, бува, на нас находить, дивні настрої й химери нас звойовують* (Валерій Шевчук); *Туди треба було не Галиного серця, люблячого, теплого .. Тієї волі не звоюєш слабкою жіночою рукою!* (Панас Мирний).

3. *що, перен.* Здобувати, набувати в результаті боротьби, наполегливості і т. ін. *— По мені — так владу треба звойовувати в чесному бою! Кулак — на кулак, меч — на меч, груди — на груди!* (П. Загребельний); *Майбутнє ж в далині: звоюй його, візьми* (С. Голованівський).

ЗВО́ЛЕННЯ, я, *с., заст.* 1. Вияв волі, бажання; дозвіл. *— Використання у війні козаків Задунайської Січі можливе, якщо на це буде зволення його імператорської величності...* (І. Пільгук); *— Ти одурив нас, нишком од коша вів перемови з гетьманом. Не маєш на те зволення! — лунали голоси* (Ю. Мушкетик); *— Що ви сказали? — спитав різко генерал-губернатор. — Коли буде на те ваше зволення, — пробурмотів старший радник* (Валерій Шевчук).

2. Вияв милості, ласки. [П о м п е й:] *Тож хай здійсниться зволення богів, — Ми з дужих рук не випустим мечів* (Борис Тен, пер. з тв. В. Шекспіра).

ЗВО́ЛИТИ *див.* **зволя́ти.**

ЗВО́ЛИТИСЯ *див.* **зволя́тися.**

ЗВОЛІКА́ННЯ, я, *с.* Дія за знач. **зволіка́ти**[2]. *Добре було б, коли б вже та газета скоріше виходила, а то таке довге зволікання може розхолодити і тих небагато симпатизуючих, які в нас є* (Леся Українка); *Моє зволікання й отетеріння роздратували його* (Б. Антоненко-Давидович); *Не можна було баритися й кожна хвилина зволікання могла зле позначитися на дальшому розвиткові подій* (Ю. Смолич); *Їй треба було б без зволікань розповісти Максимові про те, що сталося* (Д. Ткач); *Іветта вирішила без зволікань з'ясувати ступінь причетності доньчиного кавалера до медицини* (Люко Дашвар).

ЗВОЛІКА́ТИ[1], а́ю, а́єш, *недок.,* **ЗВОЛОКТИ́,** лочу́, ло́чеш, **ЗВОЛОЧИ́ТИ,** лочу́, ло́чиш; *мин. ч.* зволі́к, локла́, ло́; *док., кого, що.* 1. Волочачи, тягнучи, збирати в одне місце. *Як тільки світова зірниця На небі зачала моргать, То вся Троянськая станиця Взялася мертвих зволікать* (І. Котляревський); *Вирубавши* [ліс] *да зволочивши та запаливши, .. Ой пішов Левенець затуживши* (з думи); // Збираючи докупи, зосереджувати, зводити в одному місці кого-, що-небудь. *А погані зі всіх сторін Зволікали сили І на рідну землю руську Бідою ходили...* (С. Руданський); // Збирати з поверхні землі що-небудь граблями, бороною і т. ін.; згрібати. *Тільки-но розмінували поле, а вже Катерина та її подруги боронами, граблями зволікали бур'яни, випалювали, очищали поле для тракторів* (К. Гордієнко).

2. Знімати, скидати, стягувати кого-, що-небудь з когось, чогось. *Сотника Книша зволокли з лави й силоміць виштовхнули з вагона на повітря* (В. Підмогильний); *Схопило Ісакія кілька рук, а він рвонувся, щоб звільнитися. Його зволочили з ложа й потягли* (Валерій Шевчук); *Всі ринулися вперед, волаючи: — Узяти його, зрадника! .. Схопили його, зволокли з того місця, де він був, і, пірвавши його за чуприну та пошматувавши всю одежу на ньому, давай гамселити його кулаками та носаками* (М. Лукаш, пер. з тв. Д. Боккаччо).

3. Тягнучи, підіймати кого-, що-небудь угору. *На гору Віл зволік тягар* (М. Годованець).

ЗВОЛІКА́ТИ[2], а́ю, а́єш, *недок.* 1. Повільно що-небудь робити; не поспішати з чимось. [Ж у р е й к о:] *То що ж робить? Не можна зволікати. Мабуть, мене побачили в саду* (І. Кочерга); *Данило зволікав. Щоранку вирішував їхати цього дня, потім відкладав знову* (О. Копиленко); *— Знову ви зволікаєте, сержанте. Досить балаканини! Кажіть відразу, що вам там казали* (В. Владко); *Соя дипломатично зволікав з відповіддю* (Д. Ткач).

2. *що і без прям. дод.* Відкладати, затримувати що-небудь, затягувати виконання, здійснення чогось на довший строк. *Він усіма способами старається зволікати пуск установки* (Ю. Шовкопляс); *Далі зволікати розмову стало неможливо* (Ірина Вільде); *Турбай намагався зрозуміти, що змушує Анатолія зволікати сівбу буряків* (М. Руденко); *Зміцнів і мороз, далі вже не слід було зволікати, бо ще стане Дніпро — тоді все пропало* (І. Білик); *— Пішли до Каленика. Не зволікаючи* (Ю. Винничук); // Витрачати, гаяти (час). *Він залюбки поїхав би з Терноґрада, не зволікаючи жодної хвилини* (В. Собко); *Він знав, що ніякої підмоги не буде, тому міг спокійно зволікати час без остраху втратити перевагу* (О. Авраменко).

ЗВОЛІКА́ТИСЯ[1], а́юся, а́єшся, *недок.*, **ЗВОЛОКТИ́СЯ**, лочу́ся, ло́чешся; *мин. ч.* зволі́кся, локла́ся, ло́ся; *док.*, *розм.* 1. Насилу підводитися, вставати, злазити з чого-небудь. *Розбудили Матвія. Бідака мусив зволікатися, .. митись, чесатись, людського вигляду прибирати* (У. Самчук); *Бариня вперше після родин зволоклася з постелі* (Панас Мирний); *Я зволікся з ліжка, босими ногами пішов до дверей і відчинив* (І. Франко); *Параска з печі зволоклася, за гнойком пішла* (А. Тесленко).

2. Пас. до **зволіка́ти[1]**. *До лісгоспної лісопилки тракторами зволікалися важкі, щойно зрубані сосни* (із журн.).

ЗВОЛІКА́ТИСЯ[2], а́юся, а́єшся, *тільки недок.* 1. Те саме, що **зволіка́ти[2]**. [Г а н н а:] *З якого це побиту ти зволікаєшся і людей багатих відсуваєш від своєї дочки?* (М. Кропивницький); *Прийшли вони до палацу Самойловичів, викликали на ґанок за відсутністю поміщиці самого барона. Довго зволікався, а все ж вийшов бундючний барон* (Є. Кротевич).

2. Пас. до **зволіка́ти[2]** 2. *Галину .. дратувало.., що засідання зволікається* (Б. Антоненко-Давидович); *Майже п'ять місяців зволікалися кадрові рішення щодо керівників найважливіших державних департаментів міністерства* (з газ.).

ЗВОЛІ́ТИ, і́ю, і́єш. Док. до **воліти.** [К і н д р а т А н т о н о в и ч:] *З адвокатом зволіли совітуваться?* (М. Кропивницький); *Я ж йому згадаю дружньо, я ж йому промовлю з лютттю, як мені душа зволіє, груди збурені накажуть, що я думаю, що чую!* (В. Стус, пер. з тв. Й.-В. Гете).

ЗВОЛО́ЖЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **зволо́жити.** *Зволожений щедрою росою, степ дихав пахучим настоєм диких трав* (С. Добровольський); *У плечі вперався молодецький чорноморський вітрище, продуваючи шинелю, Левадишин лейбик і сорочку, яка, одначе, прилипла до тіла, зволожена потом* (Р. Андріяшик); *Вони зустрілися коло самої води, під зволоженою диханням моря сірою скелею* (П. Загребельний).

2. *у знач. прикм.* Який зволожився, містить вологу. *Щебетом повен пташиним зволожений ліс* (М. Рильський); *Одяг, насичений водяним пилом, уже геть зволожений* (О. Гончар); *Дух прілої соломи, затхлого і зволоженого повітря дратував ніздрі* (К. Гриб); *Юлька схлипнула знову і тремтячими руками поправила зволоженого, прохолодного рушника на його спеченому гарячкою чолі* (І. Нижник); // Покритий вологою (про лоб, обличчя і т. ін.); який засльозився (про очі). *Марина дивилася зволоженими очима у матові від пари шибки* (Р. Іваничук); *Сидорчук натужливо ковтнув слину і провів долонею по зволоженому чолі* (Ю. Бедзик).

ЗВОЛО́ЖЕНІСТЬ, ності, *ж.* Стан за знач. **зволо́жений** 2. *Дві третини території України за природною зволоженістю перебувають у несприятливих для сільськогосподарського виробництва кліматичних умовах, що значною мірою впливає на його ефективність* (з наук. літ.); *Із середини п'ятого тисячоліття до н. е. відзначено поступове посилення загальної зволоженості клімату, наслідком чого було розширення лісостепової смуги та поліпшення умов життя у степах* (з наук. літ.).

ЗВОЛО́ЖЕННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **зволо́жити.** *Складовими компонентами технологічного процесу в багатьох галузях промисловості є зволоження і сушіння напівфабрикатів* (з наук. літ.).

2. Стан за знач. **зволо́житися** 1. *На рівнинній частині території України найбільша кількість атмосферних опадів випадає на Поліссі (до 650–700 мм/рік) — зона надмірного зволоження, найменша кількість — на узбережжях Чорного і Азовського морів та у Присивашші (близько 200–300 мм/рік) — зона недостатнього зволоження* (з наук. літ.); *Око складається із очного яблука та допоміжного апарату. Допоміжний апарат забезпечує функціонування ока — його рухомість, зволоження і захист* (з навч. літ.).

ЗВОЛО́ЖИТИ *див.* **зволо́жувати.**

ЗВОЛО́ЖИТИСЯ *див.* **зволо́жуватися.**

ЗВОЛОЖІ́ТИ, і́є, *док.*, *рідко.* Те саме, що **зволожні́ти.** *Крихітний радіопередавач був наче щойно з заводу — не поіржавів, не зволожів* (М. Дашкієв); *Брук зволожів од роси, стіни також* (Валерій Шевчук).

ЗВОЛО́ЖНИК, а, *ч.* Те саме, що **зволо́жувач.** *Для забезпечення комфортних умов проживання фахівці радять установити у помешканні універсальний прилад — нагрівач, вентилятор, охолоджувач і зволожник в одному, який регулює температуру й вологість у квартирі залежно від величини повітряного потоку* (із журн.).

ЗВОЛОЖНІ́ЛИЙ, а, е. Дієпр. акт. до **зволожні́ти.** *Коваль потер скроні долонями, торкнувся рукою зволожнілого волосся* (В. Собко); *Дмитро, притулившись гарячим лобом до зволожнілого скла, дивився в оповиту темрявою далину* (П. Автомонов); *Філіп сидів поруч нього, і собі витираючи зволожнілі очі* (О. Авраменко, В. Авраменко).

ЗВОЛОЖНІ́ТИ, і́є, *док.* Просякнути вологою; стати вогким, вологим. *Почуваючи, що від хвилювання забиває подих, лісничий зазирнув у чорну пащу дупла й похапцем ді-*

став сірники. Вони зволожніли й не хотіли горіти (О. Донченко); *Ніна сиділа приголомшена, почувала, як у неї зволожніли пальці* (О. Гуреїв); // Запливти сльозами (про очі). *В її великих очах, що раптом зволожніли, спалахнув лютий безумний вогник* (Д. Ткач); *Очі його справді зволожніли* (О. Авраменко, В. Авраменко).

ЗВОЛО́ЖУВАЛЬНИЙ, а, е. Признач. для зволожування. *Після гоління обливає* [Віктор Колобко] *обличчя одеколоном, чекає, поки воно висохне, і легенько змиває теплою водою.., затим намащується кремом — денним, зволожувальним, живильним* (В. Кожелянко); *Ще Авіценна використовував ячмінну воду як незамінний охолоджувальний та зволожувальний засіб при гарячкових станах* (з навч. літ.).

ЗВОЛО́ЖУВАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **зволо́жувати.** *Блок містить конденсаційну камеру, внутрішні стінки якої покриті шаром пористого матеріалу, постійно зволожуваного дистильованою водою* (з наук. літ.).

2. *у знач. прикм.* Який зволожується. *Кам'яний дуб росте в місцях, де накопичується добре зволожуваний шар дрібнозему* (із журн.).

ЗВОЛО́ЖУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **зволо́жувати** і **зволо́жуватися.** — *Розпочнете яровизацію насіння, проведете перше зволожування його* (Є. Кротевич); *Зволожування вугільного масиву здійснюється шляхом нагнітання води і розчинів змочувальних речовин у вугільний пласт під тиском* (з наук. літ.); *Дихання через ніс забезпечує краще зігрівання, зволожування, очищення повітря, що надходить до легень, і тому запобігає простудним захворюванням у прохолодну пору року* (із журн.).

ЗВОЛО́ЖУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗВОЛО́ЖИТИ,** жу, жиш, *док., що.* Насичувати вологою; робити вогким, вологим. *Спалені губи з трудом розривала* [баба] *та білим язиком їх зволожувала* (В. Стефаник); *А хмари мусять землю напувати, Зволожувати ниву для сівби* (Л. Первомайський); *Не соромлячись сліз, що зволожили очі, знову обійняв* [Володимир] *його, радісно зітхнувши: — Ах, батьку!* (О. Довженко); *Білан зволожив під краном рушника, витер обличчя* (Ю. Мушкетик).

ЗВОЛО́ЖУВАТИСЯ, ується, *недок.,* **ЗВОЛО́ЖИТИСЯ,** иться, *док.* 1. Насичуватися вологою; ставати вогким, вологим. *При поливанні слід звертати увагу, щоб достатньо зволожувався той шар ґрунту, в якому розміщується основна маса коріння рослин* (з навч. літ.); *Після грози з дощем, що пройшла стороною від Чемала, повітря зволожилось* (В. Гжицький); // Запливати сльозами (про очі). — *Яринко! Перед тобою твій батько... — сказав я, здригнувшись у голосі, і в дочки, тепер уже заміжньої жінки, зволожилися від сліз очі* (Б. Антоненко-Давидович); *Судороги перехопили йому горло, зволожились затуманені очі* (М. Стельмах).

2. *тільки недок.* Пас. до **зволо́жувати.** *Славута поклав їй на чоло свою гарячу руку і раптом відчув, як воно зволожується прохолодним потом* (В. Малик); *Суміш з піску, цементу та гранітної крихти злегка зволожується і подається на прес* (з наук.-техн. літ.).

ЗВОЛО́ЖУВАЧ, а, *ч.* Прилад для зволожування. *За принципом роботи зволожувачі повітря діляться на два види: випарні й ультразвукові* (із журн.).

ЗВОЛОКТИ́ *див.* **зволіка́ти**[1].

ЗВОЛОКТИ́СЯ *див.* **зволіка́тися**[1].

ЗВОЛО́ЧЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **зволочи́ти**[2]. *Білим тілом земля зволочена, кров'ю столочена, копитами кінськими зорана* (П. Загребельний).

ЗВОЛО́ЧИНИ, чин, *мн., с. г.* Залишки бур'яну, бадилля на ріллі, стягнуті бороною, граблями і т. ін. докупи. *Курять огнища понад шляхом — зволочини палять* (А. Головко).

ЗВОЛОЧИ́ТИ[1] *див.* **зволіка́ти**[1].

ЗВОЛОЧИ́ТИ[2], лочу́, ло́чиш, *що.* Док. до **волочи́ти** 4. *Виорала, зволочила, слізоньками примочила...* (С. Васильченко).

ЗВОЛЯ́ТИ, яю, яєш, *недок.,* **ЗВО́ЛИТИ,** лю, лиш, *док., заст., ірон.* 1. Виявляти бажання, згоду що-небудь робити. — *Ваша милість зволять прийняти до відома, що сотник Петранівський козак хоробрий і досвідчений у боях* (Б. Лепкий); *Доктор Рудольф, шкандибаючи, хапаючись, зиркаючи на застиглу біля дверей принцесу, зачиняє двері, зашморгує важкі зелені портьєри .. Може, її світлість зволять сісти?* (В. Винниченко); *Коли ви хочете, щоб вас розуміли, то звольте висловлюватися ясніше* (В. Собко); *Бувало споминаю, Він* [пан], *щоб годину змарнувать, Зо мною в дурня зволив грать* (М. Рильський, пер. з тв. О. Пушкіна); // *що.* Бажати чого-небудь. — *А що зволите, добродію? — спитав звичайненько Захарій* (Г. Квітка-Основ'яненко).

2. Дозволяти. *Панотець не зволяв нікому рушати нічого на бюрку, бо казав, що потім не може дошукатися важних документів* (Л. Мартович); // Наказувати. [П р а п о р щ и к:] *А де мужики, прибули уже?* [В ' ю н:] *Так точно. Вони коло возів. Я зараз їх приведу. А де зволите поставити?* (О. Корнійчук); *Мій співподорожанин .. сів навпочіпки й терпляче чекає, коли зволять подати коней...* (Валерій Шевчук).

ЗВОЛЯ́ТИСЯ, яюся, яєшся, *недок.,* **ЗВО́ЛИТИСЯ,** люся, лишся, *док., заст., рідко.* Зволяти (у 1 знач.). *Всього не можна описати, В Латії що тогді було, Уже зволялися читати, Що в голові у них гуло* (І. Котляревський); // *у наказ. сп.* Будьте ласкаві, зробіть ласку. — *Звольтеся, Мартусю, лишіться на каву, — припрошала Ганна гостинно й привітно* (із журн.).

ЗВО́МПИТИ, плю, пиш; *мн.* зво́мплять; *док., діал.* 1. Утратити самовладання; розгубитися. *Пандар погибель бачив брата. Злякався, звомпив, замішавсь І од рутульська стратилата Якмога швидше убиравсь* (І. Котляревський); *Йон звомпив під поглядом жінки, якої він боявся* (М. Коцюбинський); *Він не звомпив перед лицем смерті, він не залишив поля бою, він не зрадив бойових товаришів* (А. Трипільський).

2. Закричати, залементувати. *Він звомпив, як і той Богочоловік на Голготі* [Голгофі], *в безмежному розпачі: "Боже, Боже! Чому ж ти мене покинув!?"* (І. Багряний); *Тим часом Секлета бідна вже й очі закотила. Баба Тетяна як звомплять: — Неси воду свячену! — та з пляшки — та на конаючу, та по хаті* (Г. Тарасюк).

ЗВО́РИЩЕ, а, *с., діал.* Збільш. до **звір**[2]. *Пошарпані скали і дикі зворища бовваніли в нічнім сумраці* (І. Франко).

ЗВОРО́Т, у, *ч.* 1. Зміна напрямку руху кого-, чого-небудь; поворот. *Я .. ладен милуватись нею, слідкувати очима за її легенькими рухами, граціозними зворотами* (І. Нечуй-Левицький); *Карети завертають. Передня сторожа робить зворот уліво, жене вперед, карети за нею, задня сторожа повертається на місці* (Б. Лепкий); *Зробивши ще один повільний крутий зворот з гори, танк немов підстрибнув* (О. Копиленко); *В чаду і гаморі я чую скрип і рев, Я чую стогін раньою зорею, — То гей з потугами, руйнуючи старе,*

Наш корабель крутий зворот бере І мерехтять під сонцем реї (І. Багряний).

2. Місце, в якому дорога, стежка, ріка і т. ін. повертає в інший бік; заворот. *Біля звороту спинилася* [мати] *й підожлала Остапка. Але він і сам знає, що треба повертати отут* (А. Головко); *Їхати стало легше. Принаймні менше шансів було на те, щоб перекинутися на звороті* (Ю. Смолич); *Бігли* [танцівниці] *по берегу до звороту ріки, стежачи за своїми вінками* (Ю. Логвин).

3. *перен.* Зміна у розвитку життя, відносин, розмови і т. ін. *Стан моєї душі на маленьких навіть зворотах у моїм житю* [житті] *є невиносимий* [нестерпний] (В. Стефаник); *Гетьман хоче, щоб Карло йшов на Москву, а він, мабуть, прямує на Україну. Це також небажаний і небезпечний зворот* (Б. Лепкий); *Вона підводиться, ніби даючи тим знак, що розмова набула безнадійного звороту і мені немає вже на що сподіватися* (В. Домонтович); *Антон не сподівався такого неприємного звороту добре початої розмови й ішов мовчки* (С. Чорнобривець).

4. Бік, протилежний лицьовому, видимому боку чого-небудь. [М и к о л а:] *На звороті є доказ, що написати цей лист ніхто на світі, крім Цупруна, не міг!* (І. Микитенко); *Він зворотом долоні приголубив білявий вихор на голові піонера* (П. Панч); *На звороті в кожного* [оберега] *була вирізьблена печатка* (А. Михайленко); *На звороті канцелярського бланка акварельками я намалював квітку — витриманий у традиціях японської літографії червоний мак* (Любко Дереш).

5. Мовний вислів, група слів, що становлять певну єдність. *Слухала* [Маруся] *тої мови, як журкоту потоку, лиш іноді затримуючися увагою на оригінальнім якім звороті* (Г. Хоткевич); *Сковорода .. розгортає перед нами картину певного розкладу староккнижної мови: він перемішує слов'яно-українські вирази та звороти з великоруськими та українськими народніми* [народними] (М. Зеров); *Ти записував тільки те, що вже було виношене в думках, що вже встоялося й прояснилося в кожному своєму звороті, епітеті, римі* (М. Бажан); — *Розумієш, в нашім словнику ці звороти, мабуть, найдавніші: хтось там як сорока на кілку, той кілком поперек горла й інші* (Д. Білоус).

6. *муз.* Найменша частина мелодії, яка складається з двох або кількох звуків чи акордів і має характерну інтонаційну єдність. *Зустрічаємо в А. Штогаренка й окремі, характерні для певних народних творів, поспівки або звороти* (з наук. літ.); *У процесі "випробування" пісенної творчості композиторів народ вносить і свої корективи до окремих мелодійних зворотів, пристосовуючи їх до свого музичного мислення* (з наук.-попул. літ.).

7. *рідко.* Повернення назад, до попереднього, колишнього; вороття. *Минає день, минає два, Мина за ранком ранок .. Перевернувся цілий рік, — Як перш, нема звороту* (П. Грабовський); *Нема тобі, Маріє, звороту. Йди до кінця* (У. Самчук); // Повернення назад чого-небудь узятого, відібраного у когось. *Він в 1841 році зчинив правдивий розрух у громаді і зажадав від пана звороту всіх загарбаних від того часу ґрунтів* (І. Франко).

○ **(1) Без зворо́ту,** *у знач. присл.* — безповоротно, назавжди. *І він оддав їй своє серце навіки, без звороту* (Б. Грінченко).

△ **(2) Дієприкметнико́вий зворо́т** — словосполучення, що складається з дієприкметника і залежних від нього слів. *Дієприкметниковий зворот, пояснюючи підмет чи додаток, деталізує відомості, що доповнюють назване присудком* (з наук. літ.); *В. Винниченко ставився до активних дієприкметників теперішнього часу аж надто толерантно. Поряд із словосполученнями, в яких дієприкметники вживалися переважно в атрибутивному значенні, він допускав і дієприкметникові звороти* (В. Русанівський); **(3) Дієприслівнико́вий зворо́т** — словосполучення, що складається з дієприслівника і залежних від нього слів. *Дієприслівниковий зворот стоїть у позиції обставини, відтворюючи формальні й семантичні особливості цього другорядного члена речення* (з наук. літ.); *Дієприслівниковий зворот може стояти на початку, всередині і в кінці речення* (з навч. літ.).

◊ **Кру́гле сло́во <Кру́глий зворо́т>** *див.* **сло́во.**

ЗВОРО́ТА, и, *ж., заст.* Межа, яку залишають у полі для проїзду. *Покинув* [Остап] *воли на зворотах, а сам увійшов у борозну і глянув уздовж на довгі гони* (А. Головко).

ЗВОРО́ТНИЙ, а, е. 1. Який спрямований або веде назад до вихідного пункту (про дорогу, курс, рейс і т. ін.). *Лишилося взяти на борт жінок з дітьми, що евакуювалися в тил, і лягти на зворотний курс* (Д. Ткач); *Зворотний шлях став немов коротший* (О. Гуреїв); *Запорожці ховали вбитих, підбирали поранених, ладналися до далекого зворотного походу* (В. Малик); *Течія швидко несла їх униз, .. весла мали знадобитись тільки на зворотній дорозі* (І. Білик); // Який приводить що-небудь до вихідного або початкового стану. *При анігіляції частинок речовини й антиречовини їхня енергія переходить в енергію випромінювання. Та можливий і зворотний процес, коли з фотонів випромінювання народжуються попарно частинки й античастинки* (з наук.-попул. літ.).

2. Обернений у протилежний бік (про напрям руху). *Трамвай уже встиг повернутися на кільці і зараз іде у зворотному напрямі — до готелю й вокзалу!* (М. Руденко); // Який рухається у протилежному напрямі відносно руху кого-, чого-небудь; зустрічний. *Буруни йшли невпинно, підбирали під себе зворотні хвилі .. і заливали берег* (М. Коцюбинський); // Протилежний попередньому; обернений (про порядок чого-небудь, розвиток процесу, дії, явища і т. ін.). *Я став ще раз, у зворотному порядку, перечитувати примітки, вміщені під віршами* (О. Шугай).

3. Який здійснює зустрічну дію, виявляє протидію. *Колесо своїми нерівностями і шорсткостями упирається в рейку і зазнає від рейки зворотного тиску* (з навч. літ.).

4. Протилежний лицьовому, видимому або основному (про бік чого-небудь). *Молода господиня, зауваживши, що я підійшов до килима й розглядаю з зворотного боку нитки основи, не без гонору каже мені: — Це датований килим! Він з року 1728* (В. Домонтович); *Менш спритних, яким не вдалося захопити місце агента фірми, можна було зустріти на рогах вулиць, обвішаних шнурками, .. дитячими іграшками, дзеркальцями з портретами кінозірок на зворотній стороні* (Ірина Вільде); *Зворотною стороною долоні підправляє* [Селім] *вуса* (Б. Левін); *Я взяв протягнутий мені зошиток .. На зворотному боці чорніли плями* (Д. Білий).

5. *лінгв.* Який стосується суб'єкта дії. *Зворотний займенник в усіх слов'янських мовах не має форми називного відмінка, не змінюється за числами і родами* (з наук. літ.);

Б.-І. Антонич не цурається активних дієприкметників (сплячі, дрижачий), вільно утворює — у наш час уже поширені — пасивні дієприкметники від зворотних дієслів (розсміяний) (В. Русанівський).

Зворо́тна адре́са *див.* **адре́са.**

△ **Зворо́тне узго́дження** *див.* **узго́дження.**

◊ **Зворо́тний (і́нший, дру́гий** *і т. ін.)* **бік меда́лі <Зворо́тна (і́нша, дру́га** *і т. ін.)* **сторона́ меда́лі>** *див.* **бік.**

ЗВОРО́ТНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **зворо́тний** 1, 2. *На початку шкільного навчання егоцентричне мислення дошкільника змінюється здатністю до конкретних розумових операцій — децентрації, зворотності, уміння подумки простежувати зміни об'єкта* (з навч. літ.); *Про зворотність і незворотність політичних і суспільних процесів у Росії й Україні, а також про взаємозв'язок між ними — діалог учасників літньої школи журналістики* (з газ.).

ЗВОРО́ТНО, *присл.* Назад, у зворотному напрямі. *Ріка повертала направо так сильно, що починала текти паралельно собі ж, лиш зворотно* (із журн.).

ЗВОРОХО́БИТИ *див.* **зворохо́блювати.**

ЗВОРОХО́БИТИСЯ, блюся, бишся; *мн.* зворохо́бляться; *розм.* Док. до **ворохо́битися** 2. *Зворохобився маленький Петруньо, погнівався на бабуню, на сестричку Олесю* (С. Ковалів); *Тетяна зворохобилася. Сама думка, що в її любові до Гриця хотів би хто стати на сторожі або перешкоді, зворушує її нараз і настроює бунтівничо* (О. Кобилянська); *Всі зворохобилися... Встав брат проти брата і вбив один другого підступною кулею* (У. Самчук); *Зворохобилось і вірне колись Каганові військо. Всі вимагали смерті Овадія. Ні обіцянки, ні погрози — ніщо вже не стримувало їх* (Д. Міщенко).

ЗВОРОХО́БЛЕНИЙ, ЗВОРУХО́БЛЕНИЙ, а, е, *розм.* 1. Дієпр. пас. до **зворохо́бити, зворухо́бити.** *Звідомляємо твою милість, що вісті ці зворохобили й без того зворохоблений втратами люд наш і ми не відаємо, як буде далі між нами, житимемо ми, як жили досі, в мирі та дружбі, чи станемо один супроти другого* (Д. Міщенко); * Образно. *Потік, зворохоблений раптовим дощем, шалів* (О. Кобилянська).

2. *у знач. прикм.* Який зворохобився. *Голодні, зворохоблені лави* [людей], *повні розпуки й зневір'я, ринуть на багатих, на тих, що то мають ґрунта* [ґрунти] *необмежені* (М. Коцюбинський); *Перший виник перед паном Перфецьким сам господар, маленький зворохоблений італієць непевного віку* (Ю. Андрухович).

ЗВОРОХО́БЛЕНІСТЬ, ності, *ж., розм.* Стан за знач. **зворохо́блений** 2. *Піднесла рвійно руку і тим утихомирила неабияк зворохоблену юрму .. Зорину не лякала та їхня зворохобленість — в мізку заіскрилась тієї миті весела мисль і схилила до жарту* (Д. Міщенко).

ЗВОРОХО́БЛЮВАТИ, ЗВОРУХО́БЛЮВАТИ, юю, юєш, *недок.,* **ЗВОРОХО́БИТИ, ЗВОРУХО́БИТИ,** блю, биш; *мн.* зворохо́блять *і* зворухо́блять; *док., кого, що, розм.* 1. Хвилювати, тривожити. *Парасчин стогін зворухоблював на вулиці бабів, що плакали й хрестилися* (Я. Качура); *Та тут скоїлася пригода, яка мала надзвичайні наслідки, бо зворохобила ввесь острог та боярство* (Юліан Опільський); *Мусив* [Лесь] *губу прикусити, аби зайвим словом не зворохобити батька, що зовні хоча вже й утихомирився трохи після сутички з Дідухом, а все ж не заспокоївся остаточно* (І. Нижник).

2. Те саме, що **ворохо́бити** 2. *Це Вепр завдав йому такого разючого удару. Скористався тим, що мужі невдоволені князем, і зворохобив їх супроти князя* (Д. Міщенко); *Завирувало знову. Що сталося в містечку, хто зворохобив цих людей (зворохобило, як я втямив пізніше, саме життя), я не знав, не розумів та й не намагався зрозуміти* (Ю. Мушкетик).

ЗВОРУХНУ́ТИ, ну́, не́ш, *док.* 1. *що.* Привести в легкий рух, поворушити що-небудь; ворухнути. [О д а р к а *(Семенові):*] *Над нашими головами посхилялось гілля; вітер ніби потиху зворухне його* (М. Кропивницький); *Чи таки самота Зворухне папірець — і навіється дума? І мовчання лихе, і розмова проста, І ніде не подітись від туги і суму...* (П. Гірник).

2. *що.* Зрушити з місця або перемістити що-небудь кудись (про щось важке). — *Та де ж таки видано, щоб земля крутилася навкруги сонця, як вона стоїть собі на місці, що й не зворухнеш її?* (М. Івченко); *Зворухнути віз.*

3. *що, перен.* Внести зміну в який-небудь стан; перервати, порушити що-небудь. *У хаті тихо, .. хіба яка* [баба] *закашляє або перехреститься, шепчучи тихо молитву, і тим зворухне .. німоту* (Панас Мирний); *В них* [гротах] *було темно, аж чорно. Але доволі було зворухнуть тільки той чорний сон, як він будився цілим пожаром, снопами іскор і перетворював воду в зоряну ніч* (М. Коцюбинський).

4. *кого, що, перен.* Збудити, розтривожити. *Ця фронтова новина мене зовсім тепер не зворухнула* (Б. Антоненко-Давидович); *Надмірна ніжність до неї зворухнула в Юльці тепле, товариське почуття* (А. Шиян); *Невже вона знайшла в ньому щось таке, що зворухнуло її ще напівдитячу душу?* (В. Малик).

5. *чим.* Зробити рух чим-небудь. *Сюзанна спалахнула на лиці, поглянула на мужа навпроти столу і зворухнула келехом до присутніх* (Іван Ле); *Птах пливе, крильми навіть не зворухне, так легко й вільно там, у недосяжності, він почувається* (О. Гончар); — *Маєте щось для прочитання, отче? — спитала Матільда монаха. Той мовчки зворухнув головою* (П. Загребельний).

ЗВОРУХНУ́ТИСЯ, ну́ся, не́шся, *док., перев. з част.* н е. 1. Зробити легкий, ледве помітний рух; трохи поворухнутися; ворухнутися. *На східцях сидить парубок якийсь, похнюпивсь і не зворухнеться* (А. Тесленко); *Над стернею вгорі повис кібець, немов на ниточці, і не зворухнеться Катруся, стежить за ним* (А. Головко); *Ібрагіму годилося б мерщій підвестися, щоб уклонитися султанові до землі, поцілувати сліди його ніг, а тоді вже взяти до рук ознаку найвищої влади, але він не міг зворухнутися* (П. Загребельний); // *тільки 3 ос.* Злегка заколиватися; колихнутися. *Тихеє озерце спить, не зворухнеться* (І. Манжура); *А сади, як живі, повернулись до сходу, не зворухнуться* (С. Васильченко); *Лежить, не зворухнеться на воді латаття* (О. Гончар).

2. *перен.* Виявити хвилювання, стурбованість, занепокоєння; схвилюватися. *Пише унучечка, щоб уже приїздити за нею та додому забирати .. Увесь будинок зворухнувся: білити, мити, прибирати!..* (Марко Вовчок); *Зала вся нервово зворухнулася, загула, забубоніла і за хвилину стихла* (Г. Епік); *Чиновник прикордонної служби в суміжній кімнаті лише внутрішньо зворухнувся, коли Брюнне так чітко висловив той старий пароль* (Іван Ле).

3. *перен.* Збудитися, виявитися (про почуття, думки і т. ін.). *Коли поговориш з людиною по душах, то воно одразу щось там і зворухнеться, серце ж не кам'яне!* (О. Гончар); *Впер-*

ше зворухнувся сумнів і зродив щось схоже на каяття (Д. Міщенко); *Не хотіла думати* [Євпраксія], *хто прибрав Рудигера: чи то князь Всеволод, у якому, може, зворухнулася образа й біль за доньку* (П. Загребельний).

З місця не ру́шити (не зворухну́тися) *див.* **ру́хати.**

ЗВОРУХО́БИТИ *див.* **зворохо́блювати.**

ЗВОРУХО́БЛЕНИЙ *див.* **зворохо́блений.**

ЗВОРУХО́БЛЮВАТИ *див.* **зворохо́блювати.**

ЗВОРУ́ШЕНИЙ[1], а, е. 1. Дієпр. пас. до **зворуши́ти**[1]. *На мене глянуло* [з фотокартки] *мужнє й благородне обличчя юнака .. Красиві, як у дівчини, ледь зворушені посмішкою уста* (Є. Кравченко).

2. *у знач. прикм.* Який зворушився. *Я й справді був слабий од зворушених думок, розбудженого сумління, од порожнечі життя* (М. Коцюбинський); *Сам Петруня сидів коло стіни, схилившись на руку. Од зворушених спогадів ще палахкотіли в його* [нього] *уші* [вуха] *і сяяли очі...* (С. Васильченко).

ЗВОРУ́ШЕНИЙ[2], а, е. 1. Дієпр. пас. до **зворуши́ти**[2]. *Яремчук посміхнувся, зворушений увагою коваля* (І. Цюпа); *Невже це настала, нарешті, та довгождана мить? Ніхто не міг вимовити слова: їм перехопило дух, кожний був зворушений до глибини душі* (О. Гончар).

2. *у знач. прикм.* Який зворушився, розчулився. *Коли поїзд рушив, вона довго дивилася вслід вікну, звідки визирав зворушений Чайка* (Д. Бузько); [Немилов *(зворушений):*] *Ніна! Люба! Ну, чого ж ти плачеш, дурненька?* (І. Кочерга); *Зворушена Варя щиро дякувала подругам за увагу* (О. Донченко); — *Мамо!* — *Обернулася* [Лемпі] *на той голос, впізнала, кинулась йому назустріч схвильована, зворушена вкрай.* — *Сину... Сину мій!..* (А. Шиян); // Який виражає зворушеність, схвильованість. — *Сонця, сонця...* — *промовив він глухим голосом й усміхнувся якось чудно. При тім вп'ялив свої великі, в тій хвилі незвичайно зворушені очі в мене, мовби хотів мій вид задержати навіки в своїй пам'яті* (О. Кобилянська); *Їй ввижалися очі бійця, такі хороші і чесні, вчувався його зворушений голос* (І. Багмут).

ЗВОРУ́ШЕНІСТЬ, ності, *ж.* Стан за знач. **звору́шений**[2] 2. *Зворушеність підказує йому слова, насичені ніжністю й печаллю* (В. Домонтович); *Букети, за задумом організаторів виставки, символізуватимуть ніжність і зворушеність зародженням нової весни* (з газ.).

ЗВОРУ́ШЕННЯ, я, *с.* Стан за знач. **зворуши́тися**[2]. *Ще поки обдумую сюжет, поки в уяві моїй малюються люди, події й природа — я почуваю себе щасливим: таке все яскраве, свіже, повне і сильне, що я тремчу од зворушення* (М. Коцюбинський); *О. Альойзій аж почервонів зі зворушення* (Л. Мартович); *Запевняв* [Антонас], *що він найде їй добру роботу. Поля може піти з ним разом, і все буде гаразд. Дівчина зарум'янилася із зворушення і не знала, як дякувати* (Мирослав Ірчан); *Бистра на розум, вона розмовляла так жваво й дотепно, .. що ні дивитися на неї, ні слухати її не можна було без зворушення і теплої посмішки* (Я. Гримайло).

ЗВОРУ́ШЕНО. Присл. до **звору́шений**[2] 2. *Марійка зворушено потиснула простягнену руку* (О. Донченко); *Давид поклав на плече Тихонові руку й сказав зворушено, а твердо:* — *Трудно, Тихоне* (А. Головко); — *Яка красива. Ну — лялечка!* — *ніжно і зворушено промовила мати* (О. Довженко); *Він зворушено проказав:* — *Татку! Я ніколи не буду солдатом. Ніколи!.. І гуляти в солдатики більш не хочу...* (Б. Антоненко-Давидович).

ЗВОРУШИ́ТИ[1], ушу́, у́шиш, *док., кого, що.* Те саме, що **зворухну́ти** 1–4. *Оболок в небі ніде ні шматочка, Вітер в гаю не зворуше* [зворушить] *листочка* (Я. Щоголів); — *Хто зворушив сон мій милий?* (П. Грабовський); *Вранці ми не пустим промінь, Щоб тебе він не розбуркав, Не розвіяв мрій рожевих, Спокій твій не зворушив* (О. Олесь); *Та й що за діти такі, – як дорослі проміж себе. О, ці вже зуміють постояти за себе! Ця думка остання аж тиху гордість зворушила в серці Катринім* (А. Головко).

ЗВОРУ́ШИТИ[2] *див.* **звору́шувати.**

ЗВОРУШИ́ТИСЯ[1], ушу́ся, у́шишся, *док.* Почати ворушитися; заворушитися. *Насувала кругом завірюха; Зворушилась тайга і завила, мов звір* (П. Грабовський); *Я стояв, безсилий зворушитися* (Валерій Шевчук); *Мовби вовк доскочив стада, так зворушилась громада, всі скричали, звеличали пана посла Ревуна* (О. Маковей).

ЗВОРУ́ШИТИСЯ[2] *див.* **звору́шуватися.**

ЗВОРУ́ШЛИВИЙ, а, е. Який зворушує, викликаючи почуття хвилювання, розчуленості і т. ін. *Макс, Макс! .. Ні, не шарлатан, він щирий, він — ніжний, він такий смішний і зворушливий із своєю зразковою тихістю!* (В. Винниченко); *Марія зашарілася від такої зворушливої уваги* (В. Кучер); — *А цей зворушливий сніп жита, що пахне й досі — уй! уй!* — *чебрецем, свіжою сонячною соломою і далеким-далеким літом!* (В. Малик); *Моє любе, зворушливе дитинство, навіщо тривожиш, для чого воскресаєш із бездонної криниці часу?* (О. Бердник); // Сповнений хвилювання, розчуленості і т. ін. *Його розповідь проста й саме тим зворушлива* (І. Багряний); *Сцена була така зворушлива, що не тільки дехто з дівчат став схлипувати, а й я відчув, як мені щипає очі й якийсь клубок підкочується до горла* (Б. Антоненко-Давидович); *Був це Страсний четвер, хвилюючий, повний містерії день і разом зворушливий спогад про давно вже минулі і безповоротні дні* (У. Самчук); *Це була зворушлива й розумна розмова про найважливіше, що визначає конкретно наш патріотизм* (М. Чабанівський); // Який виражає зворушення, хвилювання, розчуленість і т. ін. *Десь на дні душі ворухнувся і вліг[с]я тягар лихої несправедливості: її м'яко притрушують незвичні чари кришталевої ночі і зворушливий, задуманий усміх дівчини* (М. Стельмах); *Подивилася* [Галя] *на лікаря такими зворушливими очима, що навіть кам'яне прес-пап'є на столі заворушилося* (О. Іваненко).

ЗВОРУ́ШЛИВІСТЬ, вості, *ж.* Властивість за знач. **звору́шливий.** *Де у попередників Куліша така яскравість індивідуалістичних заяв, де і в кого така зворушливість передсмертного милування на красу природи?* (М. Зеров); *Вдягнена* [земля] *світлою вогкістю, дихає м'яко і з ясним смутком, навіть з незвичайною зворушливістю, обіцяючи врожай* (В. Барка); *Він довго мовчав, а тоді враз повернув голову й сказав тихо, з особливою зворушливістю: ..* — *Знаєш, батьку, мені весь час здавалося, що ти витягуєш мене з того світу* (Ю. Мушкетик).

ЗВОРУ́ШЛИВО. Присл. до **звору́шливий.** *Українське село. Рідне, їхнє! Квітуче. Зворушливо гарне...* (І. Багряний); *Живучи з нами у великих злиднях, він зворушливо піклувався про нашу освіту* (С. Васильченко); *До мене співчутливо, аж зворушливо ставиться Христина* (Р. Андріяшик); *Вона говорила так зворушливо, що пані їй повірила і дуже співчува-*

ла (М. Лукаш, пер. з тв. Д. Боккаччо); *Очі її зворушливо блищали* (Яків Баш).

ЗВОРУ́ШУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗВОРУШИ́ТИ,** ушу́, у́шиш, *док., кого, що.* Збуджувати співчуття, жаль, ніжність і т. ін., глибоко розчулювати, хвилювати. *Близько біля князя стояла його мати Ольга, .. її скорбні очі, бліде обличчя, складені на грудях руки красномовно свідчили, що її не зворушує те, що робиться на требищі* (С. Скляренко); *Він справді кам'яна людина .. Його ніщо не зворушує, ніщо не хвилює* (Мирослав Ірчан); *Робочий кабінет поета* [Гете] .. *зворушує простотою* (І. Волошин); *Ви обізвалися до мене таким теплим, таким прихильним словом, зогріли, заохотили й зворушили до сліз* (М. Коцюбинський); *Ольга мовчала, її зворушив сестрин журливий тон* (Леся Українка); *Моя пропозиція і довір'я зворушили його* (Р. Андріяшик).

◊ **(1) Звору́шувати / зворуши́ти ду́шу (се́рце)** — виклика́ти почуття схвильованості, жалю, співчуття, розчуленості, ніжності і т. ін. *Тони й мелодії були всім знайомі, та проте виконання було якесь незвичайне, що зворушувало душу* (І. Франко); — *Як ішов до тебе, сподівався іншої гостини, — в його голосі бринів такий біль, що й камінне серце зворушив би* (В. Гжицький).

ЗВОРУ́ШУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.*, **ЗВОРУШИ́ТИСЯ,** ушу́ся, у́шишся, *док.* Перейматися співчуттям, розчулюватися, хвилюватися. *Не зворушуйся, бо це болить мене! Слухай радше, а відтак і сам побачиш!* (О. Кобилянська); *Коли Домка переступила поріг, Улас Волос від розгубленості навіть зворушився* (П. Панч); *Побачивши Черниша, боєць зворушився до сліз* (О. Гончар).

ЗВО́ЩИК, а, *ч., розм., заст.* Візник. [Гострохвостий:] *Гукніть, будьте ласкаві, щоб звощики під'їхали під самі ворота* (І. Нечуй-Левицький); *Озирнувся* [Доря] *на візника. Зігнувшись, звощик копирсав щось в колесі пальцем* (М. Коцюбинський); *Звощик нічого не одповідає, одвертається і мовчки їде далі. Потім помалу поверта коня і їде назад* (В. Винниченко).

ЗВОЮВА́ТИ *див.* **звойо́вувати.**

ЗВУ́ГЛЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **зву́глити.** *Рятувальники закликають бути обережними під час відпочинку в лісових масивах. Приємні хвилини, проведені біля багаття у колі друзів чи родичів, можуть перетворитися на гектари звугленого вогнем лісу* (з газ.).

2. *у знач. прикм.* Який звуглився. *Спудей, обминувши спалений причілок, побачив на почорнілій траві поміж звугленими колодами купу обгорілого лахміття* (О. Ільченко); *Біля спаленої скирти лежали наші бійці рядком, усі замордовані, звуглені* (О. Гончар); *Ото, бувало, гребеться хтось хворостиною, розгортає купи листя, бо опеньки дуже люблять ховатися під сухим дубовим падолистом, аж ось — якась колода насподі, чорна, звуглена...* (В. Близнець).

ЗВУ́ГЛЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **зву́глити** і **зву́глитися.** *При звугленні дерев'яних конструкцій під час пожежі відбувається повне (об'ємне) або часткове (поверхневе) перетворення деревини на карбонізований залишок унаслідок її неповного згорання або термічного розкладу* (із журн.).

ЗВУ́ГЛИТИ *див.* **зву́глювати.**

ЗВУ́ГЛИТИСЯ *див.* **зву́глюватися.**

ЗВУГЛІ́ЛИЙ, а, е. Дієпр. акт. до **звуглі́ти.** *Щось загуло, затріщало, звуглілий будинок розсипався, як паперова коробка* (В. Гжицький); *А на ранок зі сходу в село заступає піхота, .. у знайоме село, у звуглілі та чорні ворота Коломийченко входить* (С. Голованівський); *Налапав* [Андрій] *недогарок, поплескав себе по кишенях штанів і видобув сірникову коробку, підніс полум'я сірничини до звуглілого ґнота, і тіні сахнулись врізнобіч* (Є. Пашковський).

ЗВУГЛІ́ТИ, ію, ієш, *док.* 1. Згорівши, обгорівши, зітлівши, перетворитися на вугілля; звуглитися. *Брат Семен уже хотів той листок дати, бо зваблений був і повірив, що то янгол стоїть перед ним, однак злетіла з верхівки того дерева голубка і вдарила крильми янгола в вічі. І почорнів він, і звуглів* (Валерій Шевчук); * Образно. *Заплющує* [Дарка] *очі на те, що її серце вже звугліло від туги за ним* (Ірина Вільде).

2. Стати чорним від вогню, диму і т. ін. *Від диму й кіптяви, що її досить було у кузні, обличчя Іванове зовсім звугліло* (із журн.).

ЗВУ́ГЛЮВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **зву́глювати** 1. *Звуглювання ізоляції обмоток відбувається тоді, коли напруження генератора перевищує нормальну величину* (із журн.).

ЗВУ́ГЛЮВАТИ, юю, юєш, *недок.*, **ЗВУ́ГЛИТИ,** лю, лиш, *док.* 1. *що.* Обпалюючи, перетворювати що-небудь на вугілля. *Микола зачепив залізною кочергою велике поліно, яке звуглював вогонь і яке немилосердно диміло* (із журн.).

2. *кого, що, перен.* Робити кого-, що-небудь темним, чорним (про вогонь, дим, сонячне проміння і т. ін.). *Багато мешканців містечка скаржилися на те, що дим від пожежі на заводі хімікатів звуглив верхні поверхи їхніх будинків* (з газ.).

ЗВУ́ГЛЮВАТИСЯ, юється, *недок.*, **ЗВУ́ГЛИТИСЯ,** литься, *док.* 1. Перетворюватися на вугілля. *Найпоширенішими методами дослідження пожеж із використанням фізико-хімічних методів є визначення електроопору залишків деревини, що звуглилася, і залишкової намагніченості металевих конструкцій та виробів* (з наук. літ.).

2. *перен.* Ставати темним, чорним (під дією вогню, диму, сонячного проміння і т. ін.). *При опіках четвертого ступеня рідина з тканин випаровується, вони твердіють, тріскаються, звуглюються* (з навч. літ.).

ЗВУ́ЖЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **зву́зити.** *Потроху сходився* [Захар] *з людьми, ширшав його світ, який здався в першу ніч у Кам'яній Діброві катастрофічно звуженим до власної особи* (Іван Ле); *Там* [в полівнику] *якраз і заховав Северко розпороті, наполовину звужені і вкорочені, але наново зшиті суровою ниткою злощасні халяви* (А. Іщук); *Зараз сірі очі Якова безжалісно звужені, і він, здається, не словами, а розпеченим камінням жбурляє в Терентія* (М. Стельмах); *Геннадій обернувся й побачив вузькоплечого, високого парубчака у синіх, як дощова хмара, штанях, звужених донизу й коротку ватих* (П. Автомонов); *Одягнений він у вільне касторове пальто, на голові — чорна котикова шапка, звужена клином догори* (М. Руденко); // **зву́жено,** *безос. пред. Весь рух зразу, з самого ж початку було поставлено під марку одної, окремої особи, офарблено персональним характером, звужено, збіднено й затуманено* (В. Винниченко).

2. *у знач. прикм.* Вузький, вужчий від інших. *Відчув* [Перехрест], *що його присутності отут, у звуженій грязькій вулиці, люди зраділи* (Іван Ле); // Примружений (про очі). *Рідкодуб .. обвів натовп пильним поглядом звужених темносірих очей* (І. Кириленко); // *перен.* Обмежений. *Якщо у людини звужений кругозір, то вона не зможе підтримати*

розмову на будь-яку тему, відмінну від її професійної сфери (із журн.).

3. *у знач. прикм.* Який звузився. *Печально дивився Микола Онисимович на звужений струмок, який ще кілька років був нехай невеликою, проте повноводною річечкою* (із журн.).

4. *у знач. прикм.* Який зменшився, скоротився кількістю, обсягом і т. ін., обмежився чимось. *Наш зв'язок з інститутом .. обмежується звуженим колом інтересів* (Н. Рибак).

ЗВУ́ЖЕНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **зву́жений.** *Причинами хропіння у сні можуть бути викривлення носової перегородки, вроджена звуженість носових ходів, поліпи в носі, понижений тонус носоглотки та ін.* (із журн.); *На жаль, нині спостерігається звуженість асортименту українських книг, відсутність якісного змістовного наповнення вітчизняного книжкового продукту* (з газ.).

ЗВУ́ЖЕННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **зву́зити** і стан за знач. **зву́зитися.** *Кардинальне скорочення козацького реєстру та звуження території розселення козаків безпосередньо зачіпали вельми велику кількість людей, ламаючи їх долі та несучи надзвичайно важкі випробування* (з наук. літ.); *При прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод* (Конституція України); *Внутрішні непорозуміння і сварки між партіями, загальне звуження розумового горизонту .. — це умови, які надто шкідливо впливають на розвиток літератури і її талантів* (І. Франко).

2. Звужене, вузьке місце. — *За його вказівками тут нібито мало починатися звуження ходу... чи, може, новий підземний хід* (В. Владко); *Між головою та тулубом у тритона звичайного добре помітне шийне звуження* (з наук. літ.).

ЗВУ́ЖЕНО. Присл. до **зву́жений** 2. *Очі звужено дивилися в дальній куток кабінету* (Н. Рибак); — *Ви традицій не зачіпайте. Не зачіпайте, — гукнув сердито Ковбик, який слово "традиція" розумів дуже звужено і вважав чимось святим та недоторканним* (О. Чорногуз).

ЗВУ́ЖУВАЛЬНИЙ, а, е. Який звужує, признач. для звужування. *У газовій промисловості широко використовуються діафрагмові звужувальні пристрої як найбільш прості в обслуговуванні, ревізії та ін.* (з навч. літ.).

ЗВУ́ЖУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **зву́жувати** і **зву́жуватися.** *Поступове звужування об'ємів доверху, пірамідальність композиції як окремих елементів, так і всієї будівлі є провідним прийомом для церковного зодчества України* (з наук. літ.); *Своєю половинчатістю, острахом перед рішучими кроками та звужуванням сфери власної компетенції воно* [українофільство] *само підтинало своє живуще коріння і через те не могло мати ніякого впливу й на сучасне громадянство* (С. Єфремов); — *Я регіоналіст у доброму розумінні того слова. — Гарно. Але ж бо ми йдемо не до звужування, а якраз до поширювання нашого кругозору* (Б. Лепкий).

ЗВУ́ЖУВАТИ, ую, уєш, *недок.*, **ЗВУ́ЗИТИ,** у́жу, у́зиш, *док., що.* 1. Робити вужчим, зменшуючи ширину. *В саду було тісно. Ятки, побудовані навмисне для лотереї і добродійного базару, звужували і без того не дуже широкі алеї* (Леся Українка); // Робити меншою розмірами площу чого-небудь. *Річка Кінські Води .. понад крутим берегом підходить до села Скельки, а далі, звужуючи Великий Луг, підступає до устя балки* (А. Кащенко); *Людина, поборюючи простори, не звужує, а поширює їх* (І. Кулик); *Скоряючись наказам свого володаря, рать сіверянська і зовсім звузила поле брані* (Д. Міщенко); // Робити вужчим, тіснішим (одяг, взуття). *Штани підкоротив* [Федір] *і звузив так, що навіть дивно було: як він одягає і скидає їх?* (Д. Ткач); — *Хай сторожує* [Лукіян], *тільки щоб халяви звузив, а то вони у нього заширокі...* (М. Чабанівський); // Створювати видимість вузького або вужчого, ніж є насправді (про форми, лінії і т. ін.). *Поліні не сподобалось його пальто, яке стягало, звужувало плечі, робило їх прямими й малими* (А. Хорунжий); — *Я знаю, що ти хочеш сказати, Богдане, — почав, немов попереджуючи контрнаступом атаку, Роман, коли дерева довгої алеї звузили небосклін* [небосхил] *над ними* (О. Лисяк).

2. *перен.* Зменшувати, скорочувати, обмежувати кількість, обсяг і т. ін. чого-небудь. *Сиза мла звужувала день* (М. Стельмах); *Позиція письменника має бути незалежною в будь-якому суспільстві .. Будь-яка залежність від політичної кон'юнктури, від якихось політичних процесів звужує діапазон твоєї дії, звужує твою внутрішню і зовнішню свободу* (С. Жадан); *Колись думала* [Євпраксія]: *"Станеш імператрицею — ощасливиш світ". Тепер вимушена була звузити межі цілого світу власною особою* (П. Загребельний); // Збіднювати, спрощувати форму, зміст чого-небудь. — *Я цілком пристаю на чудове Кайзерлінгове визначення, яке, з одного боку, поширює наше щоденне розуміння робітничого класу як носія нових ідеалів, .. але, з другого боку, й звужує його* (В. Підмогильний); — *Отже, я для вас тільки свіжа голова, більше нічого? — Ну, навіщо ж так звужувати питання, — засміялись інженери* (В. Собко); // *до чого.* Збіднюючи, спрощуючи, підміняти що-небудь менш складним, зводити до чого-небудь вужчого, обмежувати чимось. *Через брак часу учасникам теледебатів довелося звузити широку дискусію до простого обміну репліками* (з газ.).

(1) Зву́жувати / зву́зити ко́ло (кільце́): а) оточуючи, щоразу більше наближатися до середини. *Навколо ні душі живої. Тільки вони* [німці], *в зелених мундирах, з автоматами, йдуть з усіх боків, все тісніше звужуючи коло* (В. Кучер); *Лаврін зрозумів: піде він назад, вони* [вовки] *обкружляють знову й звужуватимуть коло, поки не кинуться на нього* (Ю. Мушкетик); б) рухатися одночасно з різних боків в одне місце. *Народ захоплений танцем і все звужує коло, так що танцюри мов у криниці* (М. Коцюбинський); в) *(чого)* обмежувати широту діяльності, інтересів, бажань і т. ін. *Не може рухатись вперед те мистецтво, яке свідомо звужує коло досліджуваних ним явищ життя, обмежується відтворенням тільки негативних його сторін* (з газ.); **(2) Зву́жувати / зву́зити о́чі** — зближувати повіки, майже заплющуючи очі. *Увечері Гриць прибіг .. — Здоров, здоров, хазяїне! Так нема, кажеш, Бога? — звужує очі Дмитро. Підпарубок спаленів і мовчки покосився на Докію* (М. Стельмах); *Савченко .. спалахнув, гнівно звузив очі* (Ю. Збанацький); *Матрос, звузивши очі, недовірливо приглядався до неї* (Є. Гуцало).

ЗВУ́ЖУВАТИСЯ, ується, *недок.*, **ЗВУ́ЗИТИСЯ,** иться, *док.* 1. Ставати вужчим, зменшуючи ширину. *Улоговина дедалі звужувалася, і нарешті вони в'їхали в глибокий яр із крутими високими стінами* (Григорій Тютюнник); *В окремих місцях карниз так звужувався, що на ньому ледве вміщувалася нога* (О. Бердник); *Незабаром дорога звузилась, ліворуч до неї присунулись прямовисні скелі, а праворуч була круча* (О. Донченко); *В окремих місцях річка до того звузи-*

лася і пересохла, що через неї можна перестрибнути (М. Чабанівський); // Зменшуватися розмірами (про площу чого-небудь). *Перед очима мерехтіли вогнями кола, схожі на великі зорі. Вони то розпливалися, то звужувалися* (П. Кочура); *Мав таке відчуття, ніби світ поволі звужується й звужується, невблаганно затискаючи його серед цих кам'яних стін* (І. Білик); // Здаватися вузьким або вужчим, ніж є насправді (про форми, лінії і т. ін.). *Дивився* [Єгор] *на колію, що простяглася довгими блискучими лініями, звужуючись і зникаючи в далині за лісом* (А. Шиян).

2. *перен.* Зменшуватися, скорочуватися, обмежуватися кількістю, обсягом і т. ін. *Фронт був такий же великий, як і раніше. Правда, й він поволі звужувався, все ближче підступаючи до Севастополя* (В. Кучер); // Слабшати, занепадати або обмежуватися чим-небудь. *Влада його як вождя замість того, щоб ширитись, навпаки, звужується, все менше залишається людей в її орбіті* (О. Гончар).

3. *тільки недок.* Пас. до **звужувати.** *Здавалося, що спідниці дівчатами звужуються навмисно — важко було повірити, що вітчизняна легка промисловість відчуває вже аж такий брак тканини* (із журн.).

О́чі зву́жуються / зву́зились *див.* **о́ко**[1].

ЗВУ́ЖУВАЧ, а, *ч.* Те, що звужує, признач. для звуження. *Зверху і знизу циркуляційна труба може мати короткі розтруби: знизу — конфузор (звужувач), зверху — дифузор (розширювач)* (з наук.-техн. літ.); *У товщі райдужки ока розміщені два м'язи: м'яз — звужувач зіниці та м'яз — розширювач зіниці* (з навч. літ.).

ЗВУ́ЗИТИ *див.* **зву́жувати.**

ЗВУ́ЗИТИСЯ *див.* **зву́жуватися.**

ЗВУК, *ч.* 1. *род.* у. Слухове відчуття, що викликається певними коливальними рухами повітря або іншого середовища; те, що чується, сприймається слухом. *Приходжу, чую здалека, дрень-дрень... стук молотів... За звуком тим ступаю* (І. Франко); *Вуха поступово звикали до шуму порогів, а більше жодних звуків у степу не було* (П. Панч); *Хвилину постояв Андрій: розглядався, слухав, ловив найменший звук, виміряв у темряві віддаль од себе до обозу* (Д. Бедзик); *— Скажімо, звуки, — ледь закотив очі професор. — Пориви вітру, немовкнучий шум дерев і води, блеяння овець і дзвіночки на коровах — ви їх ніколи не бачите, цих невидимих корів, але чуєте, як вони дзвонять своїми дзвіночками* (Ю. Андрухович); // Спів, музика. *З глибоких долин чути звук пастушого ріжка* (І. Нечуй-Левицький); *Ніч, місяць, верби, шелестіння, Обійми рук і щастя мук, І в невимовному горінні Жагучий солов'їний звук* (М. Рильський); *Пісня забурхала, як повінь, розторощуючи геть усе — всякий смуток і жаль. Тетяна розмахувала руками, диригуючи в тій потрясаючій бурі звуків* (І. Багряний); // *перев. мн.* Мелодія. *У Вольдемаровій кімнаті то тихо, то голосно грає радіола. Линуть звуки танго* (З. Мороз); *Гіпатія торкає пальцями струни арфи: ніби Еол, граючись, пробігає в просторі і несе чаруючі звуки з будинку Теона до дрімотного моря* (О. Бердник).

2. *род.* у, *фіз.* Механічне коливання частинок пружного середовища, яке поширюється у вигляді хвиль. *Людина чує звуки частотою від 16 Гц до 20 тис. Гц* (з наук. літ.); *Характеристиками звуку є частота, довжина хвилі, амплітуда і швидкість, а також тембр* (з наук.-попул. літ.); *— Ну, а коли ти вже прилетиш до нас, Петрику, на своєму? На тому, що швидше* [від] *звуку?* (О. Гончар).

3. *род.* а, *муз.* Найменший структурний елемент музики, що характеризується певною висотою, силою, тривалістю, тембром. *Музичний звук відкривав безмежний простір для утворення не лише красивих звукових форм, але й наповнювання їх змістом живої творчої душі художника* (з навч. літ.); *Він почав оповідати другий свій сон. Він був ніби в* [на] *концерті. Се була музика нових поколінь, нечувані комбінації звуків* (М. Коцюбинський).

4. *род.* а, *лінгв.* Найменший структурний елемент усної мови, утворюваний за допомогою органів мовлення. *Милозвучність мовлення досягається чергуванням у мові окремих голосних і приголосних звуків, а також можливістю вживати деякі слова в різних формах, не змінюючи їх значення* (з навч. літ.); *Найдужче мучився* [панотець] *звуком "л", бо ані тни не міг вимовити його на кінці слова* (Л. Мартович).

Не зрони́ти ні (ані́, й) сло́ва (слове́чка, зву́ку) *див.* **зрони́ти.**

△ **(1) Альвеоля́рні зву́ки,** *лінгв.* — передньоязикові приголосні звуки, при вимові яких передня частина язика наближається до альвеол верхніх зубів або торкається їх. *У чеській мові тверді d, t, n є альвеолярними, при їх вимові кінчик язика прилягає до переднього піднебіння* (з навч. літ.); **Висота́ зву́ку** *див.* **висота́; (2) Відкри́тий звук,** *лінгв.* — голосний звук, при вимові якого вища точка підняття язика розташована трохи нижче, ніж при вимові закритого голосного. *При вимовлянні закритих звуків м'язи більш напружені, ніж при вимовлянні відкритих* (з наук. літ.); **(3) Живи́й звук** — виконання музичного твору музикантами, на відміну від його відтворення засобами звукозапису. *При виконанні музики на музичних інструментах живим звуком не використовують ніяких електричних пристроїв. Краса звучання інструментів, ансамблева злагодженість і виразність — абсолютно всі аспекти виконання регулюються самими музикантами і залежать лише від їхньої майстерності* (із журн.); **(4) Звук висо́кого підняття́,** *лінгв.* — голосний звук, який твориться за допомогою високого підняття язика у вертикальному напрямку до піднебіння. *З голосних фонем української мови до звуків високого підняття належать і, у* (з навч. літ.); **(5) Звук низько́го підняття́,** *лінгв.* — голосний звук, який твориться за допомогою низького підняття язика у вертикальному напрямку до піднебіння. *Звук а належить до звука низького підняття* (з навч. літ.); **(6) Звук сере́днього підняття́,** *лінгв.* — голосний звук, який твориться за допомогою середнього підняття язика у вертикальному напрямку до піднебіння. *До звуків середнього підняття належать е, о* (з навч. літ.); **Си́ла зву́ку** *див.* **си́ла; Фізіоло́гія зву́ків мо́влення** *див.* **фізіоло́гія; Чи́стий тон (звук)** *див.* **тон; Шви́дкість зву́ку** *див.* **шви́дкість.**

◇ **(7) Ні (ані́) зву́ку:** а) абсолютна тиша, мовчання. *Макс легенько стукає й слухає. Тихо. Ні звуку, ні шелесту* (В. Винниченко); *На кораблях — ні поруху, ні звуку. Матроси стоять на юті, мов статуї* (В. Кучер); *Ані звуку. Тихо й темно як у вусі* (В. Близнець); б) мовчати, не говорити. *— Будем їсти, говори?.. — Муж на те ні звуку. А по звичці, догори Піднімає руку* (С. Олійник); *Я схопив Яшкову руку і стиснув, що означало: ані звуку!* (А. Михайленко); **(8) Пусти́й (поро́жній) звук** — нічого не вартий. *— В цій кривавій боротьбі, Папо, з поступом наук, Ти пустий сьогодні звук!*

(І. Франко); *"Отчизна". В її вустах це слово не було звуком порожнім, я розумів, що в нім було її життя* (Л. Старицька-Черняхівська); *Він зрозумів, що .. всі переконливі мотиви для цієї людини — порожній звук* (Яків Баш).

ЗВУКО... Перша частина складних слів, що відповідає слову **звук,** напр.: з в у к о в и м і́ р ю в а н н я, з в у к о з а г л у́ ш у в а ч, з в у к о с у́ п р о в і д, з в у к о т в о́ р ч и й.

ЗВУКОАПАРАТУ́РА, и, *ж., збірн.* Апаратура для запису і відтворювання звуків. *Сучасна звукоапаратура зуміла не лише вивести процес проведення концертів та інших заходів на новий рівень, але й допомогла суттєво полегшити роботу музикантів і звукорежисерів* (із журн.); *Ми пропонуємо вашій увазі різноманітну звукоапаратуру: акустичні системи, підсилювачі, компресори, мікрофони, мікшерні пульти та багато іншого* (з мови реклами).

ЗВУКОБА́ЧЕННЯ, я, *с., фіз.* Отримання за допомогою звуку видимого зображення об'єкта, який перебуває в оптично непрозорому середовищі. *Звукобачення базується на проникальній здатності звуку і особливо ультразвуку та їх візуалізації* (з наук. літ.); *За допомогою звукобачення можна виявити тверді тіла і газові пузирі у рідинах і живих тканинах, а також тріщини і пустоти в оптично непрозорих твердих тілах* (з наук. літ.).

ЗВУКОВБИРА́ННЯ, я, *с.* Те саме, що **звукопоглина́ння.** *Ефект звуковбирання базується на переході енергії звукових коливань у теплоту внаслідок утрат на тертя частинок повітря в порах звукопоглинального матеріалу. Що більше звукової енергії поглинається, то менше її відбивається назад* (з наук.-попул. літ.); *Засоби звуковбирання залежно від конструкції поділяються на звуковбиральне облицювання і об'ємні (штучні) поглиначі звуку* (із журн.).

ЗВУКОВБИРНИ́Й, á, é. Стос. до звуковбирання; звукопоглинальний. *Звуковбирний матеріал виготовлений з еластичного поліуретану з відкритими порами, він має пірамідальну поверхню* (із журн.).

ЗВУКОВИ́Й, á, é. 1. Який складається зі звуків, утворюється звучанням. *Прожогом пролітає повітряний трамвай, лишаючи за собою металічну шипучу смугу звукового шумовиння* (В. Винниченко); *Урочисто грав духовий оркестр. В найскладніших звукових сплавах, у зіткненні мотивів, мідних сурм, голосів, литавр і нових пісень народжувалась народна героїчна симфонія перемоги нового життя на землі* (О. Довженко); *Присів* [Віталик] *до приймача, поринув у звуковий хаос ефіру* (О. Гончар); *Вони стояли й цілувалися, машини сигналили їм, порушуючи постанову міськради про заборону звукових сигналів* (П. Загребельний).

2. *фіз.* Прикм. до **звук** 2. *Звукові коливання, що не сприймаються людським вухом, називаються ультразвуковими* (з наук.-попул. літ.); *— Згадай, що проходження взагалі всіх звукових хвиль супроводжується послідовним стисненням і розрідженням повітря* (В. Владко).

3. Який записує, відтворює звуки. *Десь 1913 року вперше в нашому місті пустили озвучену "Оборону Севастополя". Та це була примітивна спроба, позбавлена сучасної звукової апаратури* (Б. Антоненко-Давидович); // На якому записано звук. *Колекцію українського музичного фольклору становлять матеріали, записані на різноманітних звукових носіях* (з газ.); // Який супроводжується звуками. *Довженко працював над сценарієм першого українського ігрового звукового фільму "Іван"* (М. Бажан).

4. *лінгв.* Стос. до звука (у 4 знач.); фонетичний. *Фонетичний алфавіт будується за так званим звуковим принципом, тобто кожному звуку певної мови відповідає окрема буква фонетичного алфавіту* (з наук. літ.); *На особливе значення, яке П. Г. Тичина надавав звуковому інструментуванню вірша, на зв'язок фонічного і семантичного планів у його ліриці нерідко звертали увагу лінгвісти й літератори* (з наук. літ.).

△ **Звукови́й бар'є́р** *див.* **бар'є́р; Звукови́й уда́р** *див.* **уда́р.**

ЗВУКОВИ́К, á, *ч.* Фахівець, який обслуговує звуковловлювач. *У роки війни він працював звуковиком на звуковловлювачі — акустичній системі пошуку і виявлення ворожої авіації* (з газ.).

ЗВУКОВИМО́ВА, и, *ж.* Вимова звуків; звуковимовляння. *Недоліки звуковимови можуть бути зумовлені ушкодженням центрального (головний мозок) або периферійного відділів мовленнєвого апарату* (з навч. літ.); *Розвиток мовлення у трирічних дітей проходить швидко, в цей період активно збагачується словниковий склад, покращується звуковимова* (із журн.).

ЗВУКОВИМОВЛЯ́ННЯ, я, *с.* Вимовляння звуків; звуковимова. *При користуванні повними знімними зубними протезами відновлення нормального звуковимовляння відбувається поступово протягом першого місяця* (з наук. літ.); *У дітей старшого шкільного віку поповнюється і активізується словник, формується правильне звуковимовляння, розвивається зв'язне мовлення, уміння послідовно висловлювати свої думки* (з навч. літ.).

ЗВУКОВИМО́ВНИЙ, а, е. Стос. до звуковимови. *Дітям із дефектами мовленнєвого апарату в першу чергу треба формувати звуковимовний бік мови і мовне дихання (базові рівні мовнорухового акту)* (з наук. літ.).

ЗВУКОВИПРОМІ́НЮВАЛЬНИЙ, а, е, *фіз.* Стос. до звуковипромінювання. *Через високу звуковипромінювальну здатність деревина сосни і ялиці використовується для виробництва музичних інструментів* (із журн.).

ЗВУКОВИПРОМІ́НЮВАННЯ, я, *с., фіз.* Створення звукових полів джерелом звуку. *Винахід являє собою прилад для зменшення вібрації та звуковипромінювання корпусу судна при роботі механізмів* (з наук. літ.); *Звуковипромінювання риб ділять на три групи: звуки, пов'язані з рухом, пов'язані з харчуванням і створювані плавальним міхуром* (із журн.).

ЗВУКОВИПРОМІ́НЮВАЧ, а, *ч.* Електричний прилад для подавання звукових сигналів. *Типове застосування звуковипромінювач знаходить у телефонах, системах сигналізації, електронних годинниках, побутовій техніці, іграшках та ін.* (з наук.-попул. літ.).

ЗВУКОВІДТВО́РЕННЯ, я, *с.* Перетворення в звук механічних і електричних коливань у звуковідтворювальних системах. *Звуковідтворення звичайно здійснюється електроакустичним способом за схемою: фонограма — перетворювач — посилювач електричних коливань — гучномовець* (з наук. літ.); *Спочатку були створені монофонічні одноканальні системи звуковідтворення, які стали вже класичними* (із журн.).

ЗВУКОВІДТВО́РЮВАЛЬНИЙ, а, е. Признач. для звуковідтворювання. *Просторова звуковідтворювальна система забезпечує регулювання рівня звучання гучномовця з урахуванням його віддаленості від слухача* (з наук.-техн. літ.).

ЗВУКОВІДТВО́РЮВАННЯ, я, *с.* Перетворювання в звук механічних і електричних коливань у звуковідтворювальних системах. *Для якіснішого звуковідтворювання звук розділяють на декілька каналів* (із журн.).

ЗВУКОВЛО́ВЛЮВАЧ, ЗВУКОУЛО́ВЛЮВАЧ, а, *ч.* Прилад, за допомогою якого вловлюють шум літака, ракети, підводного човна і т. ін. та визначають напрям їхнього руху. *Звуковловлювачі з'явилися під час Першої світової війни, пізніше були замінені радіолокаційними станціями* (з наук.-попул. літ.).

ЗВУКОЗА́ПИС, у, *ч.* 1. Запис спеціальними приладами на звуконосій звуків мови, пісні, музики і т. ін. *У шкільні роки я мріяв про підпільну студію звукозапису* (Ю. Андрухович); *Реальна можливість звукозапису з'явилася в 1688 р., коли німецький учений Г. К. Шельхаммер установив, що звук являє собою коливання повітря* (з наук.-попул. літ.); *Цифрові пристрої та цифрові методи передачі інформації знаходять широке застосування у звукозаписі, телебаченні* (із журн.).

2. Звуконосій із записаними на ньому звуками мови, пісні, музики і т. ін. *Звукозапис судового засідання (касета, дискета, компакт-диск тощо) після його закінчення додається до матеріалів справи* (з наук. літ.); *У філії бібліотеки розміщені фонди рукописів, стародруків і рідкісних видань, колекцій, нотно-музичної літератури і звукозаписів* (із журн.).

ЗВУКОЗАПИСНИ́Й, а́, е́. Те саме, що **звукозапи́сувальний.** *Звукозаписна апаратура; Звукозаписна індустрія; Звукозаписна компанія.*

ЗВУКОЗАПИ́СУВАЛЬНИЙ, а, е. Стос. до звукозапису (у 1 знач.). *Заснована 1933 року, наша організація складається із 144 учасників, які представляють 70 країн світу й охоплюють 80 відсотків звукозаписувальних фірм* (з газ.); *Звукозаписувальна студія надає повний спектр технічних послуг із творчого звукозапису голосу та інструментів, а також зі створення готових музичних проектів* (з мови реклами).

ЗВУКОЗАХИСНИ́Й, а́, е́. Стос. до звукозахисту. *Для захисту людей від шумів і вібрацій на виробництві використовують звукозахисні шоломи* (із журн.); *Особливу популярність серед замовників мають підвісні стелі з перфорованих гіпсокартонних листів, на які кладуть тепло- і звукозахисний шар з мінеральної вати* (з газ.).

ЗВУКОЗА́ХИСТ, у, *ч.* Захист від шкідливого впливу сторонніх звуків. *Розробники працюють над створенням сучасних енергоефективних систем тепло- та звукозахисту стін каркасних будівель* (з наук. літ.); *Фахівці радять обов'язково дізнатися у фірми-продавця, який коефіцієнт звукозахисту гарантує та чи інша модель вікна* (з газ.).

ЗВУКОЗНІМА́Ч, а́, *ч.* Пристрій для перетворення коливання струн в електричний струм. *Звукознімачі використовують в електрогітарах, бас-гітарах та напівакустичних гітарах* (з наук.-попул. літ.); *Існує декілька видів звукознімачів: магнітні, п'єзоелектричні, оптичні* (з наук.-попул. літ.).

ЗВУКОЗОБРАЖА́ЛЬНИЙ, а, е, *лінгв., мист.* Стос. до звукозображання, звукозображення. *У музичному портреті Вітру М. В. Лисенко підкреслює звукозображальні прийоми, що імітують пориви і завивання вітру* (з наук. літ.); *У звукозображальних слів між формою і значенням існує екстралінгвістичний зв'язок* (із журн.).

ЗВУКОЗОБРАЖА́ЛЬНІСТЬ, ності, *ж., лінгв., мист.* Абстр. ім. до **звукозобража́льний.** *Автор музики до "Заповіту" вдало використовує фортепіанний супровід у місцях, що вимагають музичної звукозображальності* (з наук. літ.).

ЗВУКОЗОБРАЖА́ННЯ, я, *с.* 1. *мист.* Створення художнього образу за допомогою музичних звуків. *Більшість ефектів звуконаслідування та звукозображання створена в опері М. В. Лисенка "Енеїда" за допомогою ладогармонійних засобів* (з наук. літ.).

2. *лінгв.* Те саме, що **звуконаслі́дування.** *Звукозображання служить для імітації звуків навколишньої дійсності засобами мови, наприклад, тварин (гав-гав, хрю-хрю), людей (кхе-кхе, чмок, ха-ха), предметів (бух, кап-кап) та ін.* (з наук.-попул. літ.).

ЗВУКОЗОБРА́ЖЕННЯ, я, *с., лінгв., мист.* Те саме, що **звукозобража́ння.** *У дивертисментах ліричних трагедій Ж. Б. Люллі використані народно-танцювальні мелодичні та ритмічні звороти, елементи звукозображення* (з наук. літ.).

ЗВУКОЗОБРА́ЖУВАЛЬНИЙ, а, е, *лінгв., мист.* Те саме, що **звукозобража́льний.** *У романсі "Реве та стогне Дніпр широкий" звукозображувальна мелодична фігура зі спрямуванням мелодичної лінії вгору, а потім різким стрибком униз звучить на слова "то виринав, то потопав"* (з наук. літ.); *В усіх мовах світу є звукозображувальна лексика для імітування звуків живої та неживої природи* (із журн.).

ЗВУКОЗОБРА́ЖУВАЛЬНІСТЬ, ності, *ж., лінгв., мист.* Абстр. ім. до **звукозобра́жувальний.** *Розглянуто звукозображувальність музичного пейзажу у працях С. Людкевича, де автор робить акцент передусім на звуконаслідуванні голосів звірів і птахів* (з навч. літ.); *Сьогодні питання фоносемантики розглядають у межах явищ звукосимволізму і звуконаслідування, які об'єднують під назвою "звукозображувальність"* (із журн.).

ЗВУКОІЗОЛЬО́ВАНИЙ, а, е. Ізольований від звуків; до якого не проникають звуки. *Комплекс спеціальних тренувань і випробувань включав тривале перебування у спеціально обладнаній звукоізольованій камері* (з наук.-попул. літ.); *Студії завжди добре звукоізольовані, щоб мікрофони не сприймали жодного стороннього звуку* (з навч. літ.); *Кімнати готелю звукоізольовані, так що в номері вам не заважатимуть сторонні звуки, а ви не турбуватимете сусідів* (з мови реклами).

ЗВУКОІЗОЛЮВА́ЛЬНИЙ, а, е. Те саме, що **звукоізоляці́йний.** *Вентилятори, димососи, повітродувки, використовувані при вугледобуванні, рівні шуму яких перевищують допустимі норми, повинні бути вміщені у звукоізолювальні камери або звукоізолювальні укриття* (з мови документів); *Звукоізолювальні властивості стін будинку залежать від товщини та фактури матеріалу, з якого їх зведено* (з газ.).

ЗВУКОІЗОЛЯЦІ́ЙНИЙ, а, е. Стос. до звукоізоляції; звукоізолювальний. *Стіни та інші конструкції, зроблені з каменю, довговічні і мають добрі теплотехнічні, звукоізоляційні та санітарно-гігієнічні властивості* (з наук. літ.); *Каркасні звукоізоляційні конструкції (перегородки) являють собою металевий каркас, заповнений акустичною ватою і обшитий гіпсокартоном у декілька шарів з обох сторін* (з наук.-попул. літ.).

ЗВУКОІЗОЛЯ́ЦІЯ, ї, *ж.* 1. Сукупність облаштувань, система заходів, які запобігають проникненню звуків, шумів. *Звукоізоляцію застосовують у спорудах, літаках, ав-*

томобілях і т. ін. (з наук.-попул. літ.); *В Україні популярними акустичними матеріалами, що використовуються для звукоізоляції, є акустична вата, безкаркасні системи звукоізоляції, вібропідвіси та опори, звукоізоляційні підкладки під стяжку* (із журн.).

2. Здатність матеріалу, речовини протистояти проникненню звуків, шумів. *Звукоізоляція каменю пиляльних вапняків значно вища, ніж у цегли* (з наук. літ.); *Для розрахунку звукоізоляції та інших акустичних характеристик плоских елементів конструкцій наведено необхідні співвідношення, які одержано під час розв'язання задачі акустичної пружності для шаруватих середовищ* (із журн.).

ЗВУКОМАСКУВА́ННЯ, я, *с., військ.* Комплекс заходів, за допомогою яких зменшується чутність або змінюється характер звуку артилерійського пострілу. *При переході до військових дій вночі особлива увага має бути приділена світло- та звукомаскуванню* (з навч. літ.).

ЗВУКОМЕТРИ́СТ, а, *ч.* Фахівець із звукометрії. *Перед наступом на фронті Ржищів — Канів звукометристи виявили місцезнаходження понад 100 фашистських батарей і 50 окремих гармат* (із журн.).

ЗВУКОМЕТРИ́ЧНИЙ, а, е, *військ.* Прикм. до **звукоме́трія.** *Звукометричний розвідувальний комплекс.*

ЗВУКОМЕ́ТРІЯ, ї, *ж., військ.* Спосіб визначення місцезнаходження артилерійської зброї, літака, корабля і т. ін. за створюваними ними шумом (звуком). *Особливо часто звукометрія застосовується для виявлення артилерійських батарей противника і ведення контрбатарейної стрільби* (з наук.-попул. літ.).

ЗВУКОМІ́Р, а, *ч.* Прилад для вимірювання якісних і кількісних характеристик звуків. *При визначенні шумових характеристик автомобіля слід використовувати лише ті звукоміри, які пройшли перевірку у відповідних установах держстандартметрології* (з наук. літ.).

ЗВУКОМІ́РНИЙ, а, е. Стос. до звукоміра. *Лабораторні акустичні випробовування шумоізоляції приміщень проводяться на унікальному в Україні акустичному звукомірному комплексі* (із журн.).

ЗВУКОНАСЛІ́ДУВАЛЬНИЙ, а, е. Який базується на наслідуванні звуків або є звуконаслідуванням. *Земля у П. Г. Тичини звучить, як орган, погляд коханої нагадує спів скрипок. Порівнюючи з цими розкошами музичних асоціацій і уподібнень, дитячою забавкою видається звуконаслідувальна інструментовка Бальмонта* (з наук. літ.); *Звуконаслідувальні слова — слова, які передають шуми різних предметів і явищ природи (тік-так, гр-р), крики тварин і птахів (няв-няв, гав-гав, кукуріку), а також фізіологічні прояви людини (ха-ха-ха, тьфу, бр-р)* (з навч. літ.).

ЗВУКОНАСЛІ́ДУВАННЯ, я, *с.* 1. Відтворювання голосом або технічними засобами природних і механічних звучань. *Здатність морських риб і тварин створювати і сприймати звуки відома здавна. Рибалки приморських країн уміють приманювати рибу майстерним звуконаслідуванням* (з наук.-попул. літ.).

2. *лінгв.* Слово, що виникло шляхом наслідування природного звучання позначуваного ним предмета; ономатоп, ідеофон. *У мові є велика група звуконаслідувань, які позначають звуки, що відтворюють тварини: няв-няв, гав-гав, ква-ква, кукуріку, тьох-тьох, чик-чирик та ін.* (з наук.-попул. літ.); *Дефіс ставиться між частинами складних вигуків та звуконаслідувань: гей-гей, ого-го, бом-бом* (з навч. літ.).

ЗВУКОНАСЛІ́ДУВАЧ, а, *ч.* Той, хто майстерно відтворює крики тварин, птахів і різні шуми. *Вистава була не з двох, як тепер, а з трьох відділень, з двома антрактами. Виступали і наїзниці сестри Лобе, і комік-звуконаслідувач Вестман, і "літаючі люди" Альберто* (В. Нестайко).

ЗВУКОНЕПРОНИКНИ́Й, а́, е́. Який не пропускає звуків. *Завдяки високим теплоізоляційним та акустичним властивостям будівельні блоки успішно використовуються для будівництва теплоізоляційних зовнішніх стін, звуконепроникних перегородок у середині будівлі і фундаментів для будинків* (з наук.-техн. літ.); *Корейські вчені винайшли звуконепроникне вікно, яке гасить звукові хвилі. Воно складається з двох пластикових панелей із багатьма відсіками-резонаторами* (із журн.); // Ізольований від звуків. *Космонавти проходять спеціальне тренування в умовах ізоляції у звуконепроникних камерах* (з наук.-попул. літ.); *До послуг гостей готелю ресторан з живою фортепіанною музикою, звуконепроникні номери* (з мови реклами).

ЗВУКОНЕПРОНИ́КНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **звуконепроникни́й.** *Залізобетонні плити перекриття з поздовжніми пустотами завдяки своїй конструкції мають підвищену звуконепроникність* (з газ.).

ЗВУКОНОСІ́Й, я́, *ч.* Плівка, платівка, компакт-диск і т. ін. із записаним мовленням, музикою. *Предком грамплатівок прийнято вважати восковий фоновалик — звуконосій фонографа, на якому було виконанано перший у світі запис* (з наук.-попул. літ.); *Запис сигналу — це результат фіксації цього сигналу на матеріалі, який називають звуконосієм* (з навч. літ.); *Німецький музичний архів відповідає за зберігання і бібліографічну реєстрацію партитур і музичних звуконосіїв* (із журн.).

ЗВУКООПЕРА́ТОР, а, *ч.* Фахівець зі звукозапису і звуковідтворення. *Звукооператор у кіно виконує такі функції: здійснює звукове оформлення фільму; відповідає за художню та технічну якість звуку; записує проби акторів, здійснює синхронний запис, озвучування, запис музики і шумів, перезапис фільму* (з наук.-попул. літ.); *У театрах, концертних залах звукооператор працює з живим звуком. Він має звільняти складний звуковий потік від перешкод, коригувати його з урахуванням акустичних особливостей залу, відрегульовувати звучання кожного інструмента і голосу* (із журн.).

ЗВУКООПЕРА́ТОРСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **звукоопера́тор.** *Восени Павло вперше сів за звукооператорський пульт: одразу ж відчув себе володарем ефіру* (із журн.).

ЗВУКОПЕРЕДАВА́ЛЬНИЙ, а, е. Признач. для передавання звуку. *Мегафон Едісона складався із двох рупорів, з'єднаних довгою звукопередавальною трубкою* (з наук.-попул. літ.); *Зовнішнє вухо поєднується з порожниною внутрішнього вуха через звукопередавальну систему, яка складається з барабанної перетинки і трьох невеликих кісточок — молоточка, коваделка і стремінця* (з навч. літ.).

ЗВУКОПЕРЕДАВА́ННЯ, я, *с.* Передавання, поширення звуку. *Щоб забезпечити якісну звукоізоляцію в домі, необхідно знати не лише конструкційний бік матеріалів, а й особливості звукопередавання в різних типах будівельних конструкцій* (із журн.); *У країнах з високорозвиненими технологіями в останні десятиріччя активізувалася робота,*

спрямована на вдосконалення технічних засобів звукопередавання та звукопідсилення, впровадження їх у навчальний процес (з газ.); *Тільки конденсаторні мікрофони забезпечать чисте і якісне звукопередавання інструментальних і вокальних джерел* (з мови реклами).

ЗВУКОПЕРЕДАВА́Ч, á, *ч.* Прилад для передавання звуків мови, музики і т. ін. *Згадалося, як на уроках фізики ми зі шкільним товаришем Микитою намагалися зібрати примітивний звукопередавач* (із журн.).

ЗВУКОПЕРЕДА́ЧА, і, *ж.* Те саме, що **звукопередава́ння.** *Два канали звукопередачі стереофонічної системи (лівий та правий) створюють у слухача враження об'ємності звучання* (з наук.-попул. літ.); *Текст лекцій присвячений викладенню геометричного та хвильового трактувань процесу звукопередачі у приміщеннях* (з навч. літ.).

ЗВУКО́ПИС, у, *ч., лінгв., літ., муз.* Засіб художньої виразності, що полягає в спеціальному доборі звуків для створення певного образу, враження і т. ін. *Питання звукопису, передача звукової гри оригіналу значить дуже багато* (М. Зеров); *Виключно* [винятково] *багатий Шевченків звукопис. Ось рядки з балади "Утоплена", які передають шелест осоки коло берега: "Хто се, хто се по сім боці Чеше косу? Хто се?"* (М. Рильський); *Удається поет* [М. Бажан] *і до слів-паронімів, які додають до звукопису ще й приховане зіставлення* (В. Русанівський); *Поширеним видом музичного звукопису є імітація різних звучань (співу птахів, гуркотів грому, ударів дзвону та ін.)* (з наук. літ.).

ЗВУКОПИ́СНИЙ, а, е, *лінгв., літ., муз.* Прикм. до **звуко́пис.** *Композитори часто застосовують натуральні лади в звукописних цілях* (з наук. літ.); *Дослідники вже звертали увагу на окремі оригінальні звукописні моменти в поетиці Т. Шевченка, які є складними для перекладів на інші мови* (з наук. літ.); *Поетичні образи-символи, що ніби вивершуються над реальністю, створюючи поетичний асоціативний ряд, утілюються у поетів-символістів у звукописну форму* (із журн.).

ЗВУКОПІДСИ́ЛЕННЯ, я, *с.* Підвищення гучності звуків електроакустичною установкою. *Фондова біржа для проведення торгів повинна мати торговельну (операційну) залу, обладнану системою звукопідсилення та системою візуального відображення* (з мови документів); *Установки звукопідсилення застосовують для підсилення мовлення і музики в концертних і театральних залах, навчальних аудиторіях, відкритих естрадах, на стадіонах і т. ін.* (з наук.-попул. літ.); *Крім стаціонарних установок звукопідсилення застосовують також пересувні (в автомобілях) і переносні (мегафони)* (з наук.-попул. літ.).

ЗВУКОПІДСИ́ЛЬНИЙ, а, е. Те саме, що **звукопідси́лювальний.** *Пропонуємо вашій увазі ультракомпактну портативну звукопідсильну апаратуру для корпоративних заходів, зборів, вечірок* (з мови реклами).

ЗВУКОПІДСИ́ЛЮВАЛЬНИЙ, а, е. Стос. до звукопідсилення. *Під час проведення мирних заходів та акцій дозволяється використання як державної, так і іншої не забороненої законами України символіки, плакатів, транспарантів, портретів, а також застосування звукопідсилювальної апаратури* (з мови документів).

ЗВУКОПІДСИ́ЛЮВАННЯ, я, *с.* Підвищування гучності звуків електроакустичною установкою. *Долучилися до Петрівського ярмарку і фахівці центру радіофікації. Під час проведення основних заходів зв'язківці здійснювали звукопідсилювання* (з газ.).

ЗВУКОПІДСИ́ЛЮВАЧ, а, *ч.* Пристрій для підсилювання звуків. *Звукопідсилювач приймає сигнал і посилює електричні коливання, при цьому зберігаючи їхню форму і сприяючи якісному і чистому відтворенню* (з наук.-техн. літ.); *Люди з ураженням слуху використовують телефони із звукопідсилювачами, які збільшують гучність вхідного звуку* (із журн.).

ЗВУКОПОГЛИНА́ЛЬНИЙ, а, е. Стос. до звукопоглинання; звуковбирний. *До звукопоглинальних матеріалів належать матеріали з волокнистою і комірчастою структурою, а також монолітні вироби з легкими заповнювачами* (з наук.-техн. літ.); *Для будівельних матеріалів, що використовуються в огороджувальних конструкціях, звукопоглинальні властивості є дуже важливими* (з наук.-попул. літ.).

ЗВУКОПОГЛИНА́ННЯ, я, *с.* Здатність поглинати звуки і шуми; звуковбирання. *Камінь пиляльних вапняків як дуже пористий матеріал має великий коефіцієнт звукопоглинання* (з наук. літ.); *У виробничих умовах поряд із звукоізоляцією приміщень широко застосовують засоби звукопоглинання* (із журн.).

ЗВУКОПОГЛИНА́Ч, á, *ч.* Прилад або матеріал, признач. для поглинання звуку. *Усі протишумові навушники мають звукоізолювальні корпуси, виконані з різних полімерних матеріалів або легких металів, у які вмонтовано звукопоглинач (поролон, повсть тощо)* (з навч. літ.); *На одному торці сушильної камери розташовується випромінювач ультразвукових коливань, на протилежному — звуковідбивач або звукопоглинач* (із журн.).

ЗВУКОПРОВІ́ДНИ́Й, íдна́, íдне́. Який проводить, пропускає звуки. *Швидкість поширення звукових коливань залежить від властивостей звукопровідного середовища* (з наук. літ.).

ЗВУКОПРОВІ́ДНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **звукопрові́дни́й.** *Туман збільшував звукопровідність повітря і часом, як це Максим знав з досвіду, робив чудеса, переплутуючи відстані й напрямки звуку* (І. Багряний); *— Ви почуєте, коли вони прийдуть, — усміхаючись, сказав працівник і стукнув зігнутим пальцем по фанерній стіні. — Звукопровідність ідеальна* (С. Журахович); *Звукопровідність вологої деревини нижча, ніж сухої* (з наук.-попул. літ.).

ЗВУКОПРОНИКНИ́Й, á, é. Через який легко проникають звуки. *Ізоляційні матеріали утеплюють стіни, перегородки, роблять їх менш звукопроникними* (із журн.).

ЗВУКОПРОНИ́КНІСТЬ, ності, *ж.* Властивість за знач. **звукопроникни́й.** *Основними цінними властивостями мінеральної вати є пожежобезпечність, низька теплопровідність та звукопроникність, стійкість до температурних деформацій* (із журн.); *Висока звукопроникність є одним із недоліків панельних багатоповерхівок* (з газ.).

ЗВУКОРЕЖИСЕ́Р, а, *ч.* Фахівець у галузі професійних звукових технологій. *Звукорежисер — технічна професія, пов'язана з оброблянням звуку. Вона необхідна в таких галузях, як звукозапис, радіо і телебачення, озвучування фільмів, обслуговування концертів і т. ін.* (з наук.-попул. літ.); *Сучасні трансляція і звукозапис потребують від звукорежисера не тільки знання апаратури, законів акустики і т. ін., але й загальної культури, широкої ерудиції в усіх галузях мистецтва, високорозвиненого естетичного смаку* (із журн.);

Скоро для юної співачки розпочалася студійна робота — перші записи пісень, співпраця із звукорежисером та аранжувальниками (з газ.).

ЗВУКОРЕЖИСЕ́РСЬКИЙ, а, е. Прикм. до **звукорежисе́р.** *Фільм отримав нагороду за найкращу звукорежисерську роботу* (з газ.); *Звукорежисерський пульт; Звукорежисерський факультет.*

ЗВУКОРЕЖИСУ́РА, и, *ж.* Діяльність, професія звукорежисера. *Звукорежисура зародилася в 40–50 роках XX ст. у зв'язку зі швидким розвитком і широким застосуванням у радіомовленні і звукозаписі високоякісної електроакустичної апаратури і магнітного запису* (з наук. літ.); *Звукорежисура передбачає попереднє глибоке вивчення наміченого до запису твору, розробку разом із виконавцем (диригентом, режисером) акустичної інтерпретації запису* (із журн.).

ЗВУКОРЯ́Д, у, *ч., муз.* Ряд музичних звуків, розміщених у висхідному або спадному порядку. *Для української мелодії характерна різноманітність систем звукоряду* (з наук. літ.); *— А наразі — музика! — вигукує маестро улюблену фразу і видає пронизливий звукоряд* (Любко Дереш).

ЗВУКОСПОЛУ́ЧЕННЯ, я, *с.* 1. *лінгв.* Сполучення звуків мови. *Асоціація, що приводить до зміни зовнішньої форми запозиченого слова, ґрунтується в принципі на зовнішній схожості елементів кінцевих звукосполучень у словах запозичених і питомих* (з наук. літ.); *Дисертацію присвячено опису перцептивних та акустичних характеристик приголосних звуків у рамках звукосполучень на стику двох слів у суцільному мовленні дикторів радіо та телебачення* (з наук. літ.).

2. *муз.* Сполучення звуків музики. *Під час виконання звукосполучень-наспівів, що повторюються кілька разів у різному темпі з різною інтонацією, у дітей розвивається фонематичний і музичний слух* (з навч. літ.).

ЗВУКОТЕРАПІ́Я, ї, *ж.* Застосування звуків у лікувальних цілях. *Терапевтичний ефект звукотерапії базується на частотному коливанні різних звуків, які резонують з окремими органами, системами або всім організмом людини* (із журн.); *Звукотерапія має ряд напрямків: музикотерапія, словотерапія, лікування звуками природи* (із журн.).

ЗВУКОУЛО́ВЛЮВАЧ *див.* **звуковло́влювач.**

ЗВУЛЬГАРИЗО́ВАНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **звульгаризува́ти.** *Були спроби звести поняття національної школи до системи шкіл з етнонаціональними мовами навчання й виховання. Але світовий досвід показує, що то спрощений або й звульгаризований підхід до розуміння феномену національної школи* (з наук.-попул. літ.); // **звульгаризо́вано,** *безос. пред. Будь-який мистецький феномен може бути спожито масовою культурою, звульгаризовано і піддано тиражуванню* (із журн.).

ЗВУЛЬГАРИЗУВА́ТИ, у́ю, у́єш, *що.* Док. до **вульгаризува́ти.** *Історія світової літератури засвідчує, що звести всі важелі, які стимулюють художній розвиток, лише до економіки — значить звульгаризувати цей процес* (із журн.).

ЗВУ́РДЖЕНИЙ, а, е. Дієпр. пас. до **зву́рдити.** *Звурджене молоко.*

ЗВУ́РДЖЕННЯ, я, *с.* Дія за знач. **зву́рдити** і **зву́рдитися.** *Витяжка із сичугів — традиційний продукт для звурдження молока, що широко використовується в сироварінні* (із журн.).

ЗВУ́РДЖУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **зву́рджувати** і **зву́рджуватися.** *Фермент хімозин викликає звурджування молока* (з наук.-попул. літ.).

ЗВУ́РДЖУВАТИ, ую, уєш, *недок.,* **ЗВУ́РДИТИ,** джу, диш, *док., що.* Перетворювати молоко на сир; вурдити. *Для приготування сиру молоко звурджують. Під впливом сичужних ферментів і молочної кислоти воно перетворюється в сирну масу і відокремлюється від сироватки* (із журн.).

ЗВУ́РДЖУВАТИСЯ, ується, *недок.,* **ЗВУ́РДИТИСЯ,** иться, *док.* Перетворюватися на сир, зсідатися (про молоко); вурдитися. *Молозиво має солом'яно-жовтий колір (від каротину), слабокислу реакцію, солонуватий смак, особливий запах, при нагріванні звурджується* (з наук.-попул. літ.); *При нагріванні сметана не звурджується, тобто не утворює сироподібну масу, тому її часто використовують у гарячих стравах* (з наук.-попул. літ.).

ЗВУ́РДИТИ *див.* **зву́рджувати.**

ЗВУ́РДИТИСЯ *див.* **зву́рджуватися.**

ЗВУЧА́ННЯ, я, *с.* 1. Дія за знач. **звуча́ти.** *Андрій не вникає в зміст розмови, лише слухає саме звучання — товариш Рибалко говорить прекрасною українською мовою з милим полтавським акцентом* (І. Багряний); *Перебиваючи один одного, звуки відлунювали, вібрували, як музика. Хтось уже вирахував: тривалість звучання — 15 секунд* (О. Шугай); *Валя почув дивний звук. Він був схожий на звучання струни блискучої скрипки* (В. Собко); *Могутній у своїй силі і принадно сумовитий по звучанню тенор, обриваючи душу, підводився до самого неба* (М. Стельмах); *Вона не знала, як дати йому зрозуміти, що в їх домі навіть саме звучання слова "брехня" вважалося непристойним* (Ірина Вільде); *Надзвичайна краса народної пісні ще в її крилатому афористичному звучанні* (Т. Масенко).

2. *перен.* Характер, зміст, значення. *Тітка Антоніна посіяла молодих зерном і, хрестячись, шепотіла принагідні стародавні добрі слова. Старі народні звичаї перекликались із звучанням бурхливого часу й самі оновлювались, набуваючи вже іншого, новітнього змісту* (О. Довженко); *Висока Тарасова могила під Каневом, куди щороку більше й більше приходило людей вклонитися пам'яті великого сина України, поховала в собі лише прах поета, а його твори не тільки жили, а набували дедалі більшого і дужчого звучання* (Б. Антоненко-Давидович); *Незважаючи на те, що я дещо знаю про ту добу, коли боротьба православної людності проти католицизму набирала антифеодального звучання, манускрипт відкривав зовсім незнайомий цікавий світ середньовічного міста* (Р. Іваничук).

ЗВУЧА́ТИ, чи́ть, *недок.* 1. *чим і без дод.* Видавати, створювати звуки. *Я ходжу по своєму кабінету, .. чуткий, як настроєна арфа, що звучить струнами од кожного руху повітря* (М. Коцюбинський); *Суворо запінені хвилі Понуро і глухо звучать...* (М. Зеров); *Вдруге, втретє лунає барабан. Він звучить настирливо, він страшенно дратує Артема* (В. Владко); // Бути звучним (у 2 знач.), мати гарне звучання (про музичний інструмент). [К і н д р а т:] *Повезло вам, повезло. Такий баян трапився. Як звучить!* (О. Корнійчук); // Бути наповненим звуками. *Весь ефір звучав .. В холодне безмежжя неслись свист, і виття, і вищання радіошифрів* (О. Довженко).

2. Поширюватися в просторі, чутися, лунати (про різні звуки, голоси, музику, співи і т. ін.). *Акорд ще звучить і пли-*

ве по кімнаті (Ю. Яновський); *Звучала в хаті кришталева музика крапель: — Дзинь... — Дзінь...* (В. Близнець); // Вимовлятися, виголошуватися. *Промова його звучала дуже спокійно і по-діловому* (М. Трублаїні); *Він вибирав найнеобхідніші слова, а дід йому проказував, як вони звучать по-турецькому* (В. Кучер); * Образно. *Подумати лише! В першій половині XIX сторіччя Руставелі звучав уже українською мовою* (П. Тичина); // Мати якісь характерні ознаки, риси, певне забарвлення. *Грайворон. Щось таке зворушливе звучало завжди в тім слові Максимові, і так воно звучало йому ще й тепер* (І. Багряний); *Вона говорила звичайні ввічливі слова, але для Камнєва вони звучали, як музика* (В. Собко).

3. *перен.* Виявлятися в звуках, інтонаціях мови, пісні і т. ін. (про почуття, настрій і т. ін.). *І стук Осьмухіна лунає, і віра в нім звучить безкрая: "Змагайтесь, друзі, з смертю злою, в ім'я безсмертної мети!"* (В. Сосюра); *В його наріканнях не тільки не відчувалося злоби, а навпаки, звучала гордість і замилування непокірним характером сина* (Григорій Тютюнник); *В тоні його звучала погроза* (М. Руденко); *Брунгільда вперше по дев'ятьох роках подружнього життя назвала Гунтера "мій можновладний господарю". Й се в її вустах звучало дуже щиро* (І. Білик).

4. *перен.* Бути наявним або виявлятися, розкриватися в чому-небудь (про зміст, ідею, тему і т. ін.). *Не закінчується в першій половині XVII ст. розробка ідеї князівської України. Вона звучить, як вже згадувалося, в генеалогічному оповіданні З. Копистенського "Про рід Четвертинських" і у вірші про цей-таки рід А. Кальнофойського* (Валерій Шевчук); *У ряді віршів Тичини звучить мотив, який можна назвати передчуттям бурі* (з наук. літ.); // Мати певне значення; справляти якесь враження. [Н а з а р П е т р о в и ч:] *Спасибі хоч у наказі написано: "у зв'язку з переходом на іншу роботу". Звучить?* (Л. Дмитерко); *Спектакль "Тарас Бульба" М. Старицького звучав як широке монументальне полотно героїчних подій* (з мемуарної літ.).

◊ **(1) Звуча́ти у ву́хах (у па́м'яті,** *рідко* **у ву́сі)** — вчуватися, згадуватися. *Прекрасні пісні поставали в його пам'яті, безліч мелодій звучало у вусі, тільки вже не співати йому їх до смерті* (Ю. Яновський); *І зараз розважливі і захоплюючі слова його .. звучали в пам'яті Павловій* (А. Головко); *Юркові раз у раз звучать у вухах слова Мартинові* (П. Козланюк); *"До суботи!" — звучав у вухах голос Марти* (І. Нижник).

ЗВУ́ЧНИЙ, а, е. 1. Який чітко, ясно, виразно звучить; гучний і дзвінкий. *Приємним, звучним баритоном виводив співак народні мотиви* (І. Пільгук); *Лесь .. не стримав звучного сміху* (І. Нижник); *Дарма що сам герцог помітно постарів і його колись золотаве волосся стало срібним, голос у нього був, як і раніше, чистим та звучним* (О. Авраменко, В. Авраменко).

2. Який видає чисті, дзвінкі звуки. *Він, звівши незрячі очі вгору, перебирав чутливі струни і вплітав у тривожну мелодію дивні слова: — Гей, думо вірная, струни звучнії, Проженіть мою тугу чорную...* (О. Бердник); *Чому на чернігівські бандури великий попит? Тому що вони звучні, легкі, красиві* (з наук.-попул. літ.).

3. *перен.* Приємний, гарний для слуху або незвичний, оригінальний. *Безперечно, Пустовійт має рацію: хтось із предків незграбно переробив давнє прізвище, таке звучне й навіть якесь динамічне — Шурабуря* (Б. Антоненко-Давидович); — *Альфа! Альфа, сюди! — Худюча Альфа, що мала таке звучне ім'я, прищуливши вуха, подалася на той поклик* (Ю. Збанацький); *Люди намагалися догодити сільським гострословам, аби лиш ті припечатали їм кличку звучну* (Г. Тарасюк).

ЗВУ́ЧНІСТЬ, ності, *ж.* 1. Якість за знач. **зву́чний** 1, 2. — *А ти, Саво? — спитала під час, коли коло її уст задрижало, а голос утратив свою звучність* (О. Кобилянська); *Найбільшу звучність мають у мові голосні* (з навч. літ.); *Олександр Іванович .. віддавав у роботі перевагу старому, примітивному дерев'яному стетоскопові над новітнім, зручним фонендоскопом, запевняючи, що фонендоскоп з його звучністю збільшує шуми й хрипи і не дає реальної картини стану серця й легенів* (Б. Антоненко-Давидович).

2. *перен.* Властивість за знач. **звучний** 3. *Звичайно існує три принципи найменування спортивного клубу, коли враховуються його територіальне розміщення, компанія-власник і звучність назви. Зрозуміло, що їх можна цілком успішно комбінувати* (із журн.); // Популярність, славнозвісність. *У розміщенні картин, що їх покійний Аркадій, видно, скуповував не так заради змісту, як звучності імен їх авторів, була вишуканість* (Ірина Вільде).

ЗВУ́ЧНО. Присл. до **звучний.** *Він звучно поцілував батьківську руку* (О. Довженко); *Десь високо під синім склепінням тягнуться довгим ключем дикі гуси, що звучно і лагідно курличуть...* (У. Самчук); *Стрункий граційний кінь підвів до сонця голову і звучно, радісно заіржав* (Р. Іваничук); *Я витягнув цебер — краплі зривалися з мокрого, позеленілого дерева й звучно кльокали* [ляпали] *в прохолодній глибині* (Ю. Мушкетик).

ЗВЯ́ГА, и, *ж., діал.* 1. Гавкання. *Не боїться вовк собаки, але його звяги* (Номис).

2. Сварка. *Вони щодня вагуються. Така звяга йде в дому* [в домі] (Ганна Барвінок).

ЗВЯГЛИ́ВИЙ, а, е, *діал.* 1. Гавкітливий. *Звягливого не бійся, а кусливого* (Номис).

2. Сварливий. — *Усе раптове і непередбачене треба передбачати! — спросоння виголосив звягливий сусіда. — Так що у вас трапилося?* (із журн.).

ЗВ'Я́ЗАНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **зв'яза́ти.** *Сорочка, зв'язана узлами, Держалась всилу на плечах, Попричепляна мотузками, Як решето, була в дірках...* (І. Котляревський); *Боєць лежав босий, тримаючи в руці порожнє відро; на шиї, зв'язані між собою шнурками, висіли черевики* (Григорій Тютюнник); *Соломія відпустила шворку, і колоди, з яких був зв'язаний її пліт, підхопила вода і кинула в темінь* (С. Голованівський); *Сім'я Бондарів і кияни жнуть жито, за кожним — ряд зв'язаних снопів* (С. Васильченко); *Він навіть забув на якусь мить, що руки його зв'язані* (В. Кучер); *З центром міста Кривий Ріг селище зв'язане тролейбусними, трамвайними та автобусними лініями* (з наук. літ.); *Ромчин батько підпільник, і він, безперечно, зв'язаний з партизанами, які діють десь по лісах* (Л. Смілянський); [Л и ц а р:] *От я і без присяги й без любові, а зв'язаний з тобою* (Леся Українка); *Пиши про все, всяка дрібничка мене обходить, скоро вона зв'язана з життям твоїм* (М. Коцюбинський); *Досі я був людиною поза суспільством, тепер зв'язаний з ним міцніше, ніж можна було сподіватися* (Р. Андріяшик); // **зв'я́зано,** *безос. пред. Та ось драбини зв'язано* (С. Добровольський); *Ворухнувся — зв'язано руки. Усе зга-*

дав (А. Головко); *Якщо він зважується щось зробити, то це, мовляв, зв'язано із надзвичайним ризикуванням* (Григорій Тютюнник).

2. *у знач. прикм., перен.* Обмежений у рухах, діях, учинках і т. ін.; скований. *Власні провини безбожного схоплять його, і повороззям свого гріха буде зв'язаний він* (Біблія. Пер. І. Огієнка); *Розмова не йшла. Кожен почував себе зв'язаним, не знав, з чого починати* (Г. Коцюба); *— Я зв'язаний словом і... не можу з вами розбалакувати* (Ю. Смолич); *Доки плацдарм не буде знищено — армія його буде зв'язана, скута* (О. Гончар).

3. *у знач. прикм., спец.* Який перебуває в невільному стані, сполучений з іншим елементом або речовиною. *Є досить підстав твердити, що в тканинах організму нуклеїнові кислоти і білки можуть перебувати як у вільному, так і в зв'язаному стані* (з наук. літ.); *У кам'яному вугіллі міститься 1–2 % зв'язаного азоту* (з навч. літ.).

△ **Зв'я́заний спи́сок** *див.* **список.**

◊ **Зв'я́зані ру́ки** *див.* **рука́.**

ЗВ'Я́ЗАНІСТЬ, ності, *ж.* 1. *перен.* Стан за знач. **зв'я́заний** 2. *Він побачив Наталю ще здаля і зразу ж відчув зв'язаність рухів* (В. Собко); *Хлопець заплющив очі, і бажання спати, як теплий важкий покров, застелило його думки нерухомою млою. Він почував зв'язаність свого тіла, якесь міцне спеленання душі* (В. Підмогильний).

2. Взаємозалежність, взаємодія кого-, чого-небудь. *Вона* [паніматка Люборацька] *з гідністю грає свою ролю найповажнішої з жінок парафії, її органічна зв'язаність з українським ґрунтом не чужа певного аристократизму* (М. Зеров); *Розроблено методику дослідження хвильових процесів у пружних середовищах з урахуванням зв'язаності фізико-механічних полів* (із журн.).

3. *спец.* Стан за знач. **зв'я́заний** 3. *При аналізі взаємозв'язків між компонентами природних систем значна увага приділяється питанням їх генези, генетичній взаємозалежності компонентів геосистеми, що дозволяє поглиблено вивчити їх зв'язаність* (з наук.-попул. літ.); *Зв'язаність компонентів бетонної суміші зумовлює однорідність структури бетону* (із журн.).

ЗВ'Я́ЗАНО, *перен.* Присл. до **зв'я́заний** 2. *В гостях завжди почуваєш себе зв'язано* (Ю. Збанацький); *Всі почували себе так, ніби прийшли на урочистий прийом, — трохи зв'язано і разом з тим збуджено* (Б. Левін).

ЗВ'ЯЗА́ТИ *див.* **зв'я́зувати.**

ЗВ'ЯЗА́ТИСЯ *див.* **зв'я́зуватися.**

ЗВ'Я́ЗКА, и, *ж.* 1. Зв'язані, скріплені мотузкою і т. ін. або нанизані на неї які-небудь однорідні предмети; в'язка. *Під шостою мисочкою лежить зв'язка ключів* (Н. Королева); *Козаки конопатили човни, обладнували борти протишормовими зв'язками очерету* (С. Добровольський); *Йонька, перебравшись через рови, причвалав аж опівдні із зв'язкою сіна за плечима* (Григорій Тютюнник); *Данько помахав, подзенькав у повітрі зв'язкою запасних підків* (О. Гончар); // *розм.* Які-небудь речі, зібрані і зв'язані у вузол, пакунок; клунок. *Стояв перед Кирилом молодий парубок і держав у руці щось кругле, у білу хустину загорнене .. Христя перехилилась у вікно і взяла у парубка зв'язку* (Панас Мирний).

2. Група людей, зв'язаних між собою для страхування, що рухаються один за одним. *Звичайно у зв'язці перебувають дві або три людини, а при нескладному рельєфі може бути й більше людей* (з наук.-попул. літ.); *Пересування альпіністів у зв'язці може відбуватися одночасно або навперемінку* (із журн.).

3. *спец.* В'яжуча речовина, суміш речовин або якісь інші засоби, що міцно зв'язують, сполучають, скріплюють що-небудь з чимось. *Шліфувальний круг являє собою пористе тіло, що містить шліфувальні зерна, зв'язані між собою цементувальним матеріалом — найчастіше керамічною зв'язкою* (з навч. літ.); *Припавши вухом до землі, він чув, як гримить, наближаючись, танк, як брязкають сталеві зв'язки гусениць* (В. Собко).

4. *анат.* Щільна сполучна тканина, що скріплює суглоби або з'єднує окремі органи тіла між собою. *Однією з форм ушкодження кінцівок є розтягнення зв'язок суглобів, особливо часто надп'ятково-гомілкового* (з наук. літ.); *Черепашки розкриваються завдяки пружності зв'язки, яка сполучає стулки на їх спинному боці* (з навч. літ.); *Уздовж хребта спереду і ззаду тіл хребців проходять поздовжні зв'язки* (з навч. літ.).

5. *лінгв.* Допоміжне дієслово, яке є частиною складеного присудка. *Дієслівна зв'язка — слово, яке втрачає своє лексичне значення, але зберігає формально-граматичні властивості дієслова (спосіб, час, особу, число) і використовується для утворення складеного присудка* (з наук. літ.); *Дієслово-зв'язка служить засобом граматичного зв'язку присудка з підметом і передає граматичні значення способу, часу, особи* (з навч. літ.).

△ **(1) Голосові́ зв'я́зки** — внутрішні еластичні складки поверхні гортані, що беруть участь у творенні звуків. *З порожнини носа повітря проходить у дихальне горло — гортань з її голосовими зв'язками* (з наук.-попул. літ.); *Голосові зв'язки складаються з м'язової й сполучної тканини, що надає їм підвищеної еластичності* (з наук.-попул. літ.).

ЗВ'ЯЗКІ́ВЕЦЬ, вця, *ч.* 1. Працівник або військовослужбовець служби зв'язку (у 3 знач.). *Геннадій чув крізь навушники, як зв'язківець на батареї голосно повторив: "Увага"* (Л. Смілянський); *Гримотить бій, з гуркотом щось валиться поміж руїн, тупочуть, тягнучи проводи, зв'язківці* (М. Бажан); *Зв'язківці, вільно походжаючи по висоті, змотували кабель* (О. Гончар); *За минулу добу для подолання наслідків снігопаду на залізниці було задіяно вісім тисяч залізничників: шляховиків, енергетиків, зв'язківців і працівників інших господарств галузі* (з газ.).

2. Той, хто здійснює зв'язок між військовими частинами або підрозділами, між підпільними групами, партизанськими загонами і т. ін. *Він став вихованцем орденоносного полку. Був зв'язківцем при штабі* (В. Кучер); *Вранці зв'язківець покликав нас до капітана* (Є. Кравченко); *Через годину прийшов зв'язківець, який зустрічав Платонова на вокзалі, приніс йому залізничний квиток на Варшаву і чужий паспорт* (М. Малиновська).

ЗВ'ЯЗКІ́ВКА, и, *ж.* Жін. до **зв'язкі́вець.** — *А ви та сама знаменита розвідниця-зв'язківка?* (із журн.).

ЗВ'ЯЗКОВА́, во́ї. Жін. до **зв'язкови́й.** *Яринка після нашої втечі* [з концтабору] *була партизанською зв'язковою і розвідницею* (В. Козаченко); *Одна з жінок, сільська, години зо дві назад забрела в ліс. А хто ж друга? Невже зв'язкова з штабу?* (М. Малиновська); *Одного дня осені сорок другого я мав зустрітися на Євбазі із зв'язковою, щоб передати їй пакет з листівками* (В. Нестайко).

ЗВ'Я́ЗКОВИЙ, а, е, *анат., лінгв.* Прикм. до **зв'я́зка** 4, 5. *Розриви зв'язкового апарату в гострому періоді травми супроводжуються значним больовим синдромом, рефлекторним напруженням м'язів, часто поєднуються з ушкодженнями інших елементів суглоба* (з навч. літ.).

ЗВ'ЯЗКОВИ́Й, а́, е́. 1. Признач. для зв'язку. *Бортові зв'язкові радіостанції призначені для забезпечення зв'язку екіпажу з наземними командно-диспетчерськими пунктами* (з наук.-попул. літ.); *Ан-14 використовувався як пасажирський, транспортний, зв'язковий, санітарний і сільськогосподарський літак* (із журн.).

2. *у знач. ім.* **зв'язкови́й,** во́го, *ч.;* **зв'язкова́,** во́ї, *ж.* Те саме, що **зв'язкі́вець** 2. *Зв'язковий .. прийшов кликати старшого лейтенанта до штабу* (І. Багмут); *Його цирульня служила місцем явки народників, а сам він найчастіше був зв'язковим* (М. Сиротюк); *Федька Сороколіта голова колгоспу призначив вістовим, тобто зв'язковим. Призначив саме його тому, що Федько дуже любив їздити верхи. А зв'язковий був конче потрібний: колгосп великий — шість бригад, розкидані від Криничан у всі боки на чотири-п'ять кілометрів* (Є. Доломан); — *Через два-три дні, нагадую ще раз, якщо не буде наших військ, пришлю зв'язкового...* (Микита Чернявський).

ЗВ'Я́ЗНИЙ, а, е. 1. Послідовний, логічний (про мовлення, виклад думок і т. ін.). *Люди почали непокоїтися, бо були голодні. Розмови стали більш крикливі й менш зв'язні: кожному хотілося, щоби його послухали одразу, і то його одного* (Г. Хоткевич); *Методика розвитку зв'язного мовлення включає не лише навчання дитини навичок логічного викладу власних думок, а й поповнення її словникового запасу* (з навч. літ.).

2. Який характеризується єдністю складових частин, елементів; єдиний, неподільний. *Четверта глава містить виклад теоретичної концепції аналізу зв'язних текстів і опис систем їх автоматичного реферування* (з наук. літ.); *Матеріальний світ — це зв'язне, єдине ціле, де предмети і явища органічно зв'язані одне з одним, залежать одне від одного і зумовлюють одне одного* (з навч. літ.).

3. *спец.* Який має певну зв'язність (у 2 знач.). *Всі ґрунти поділяються на такі групи за зв'язністю — зв'язні (глини і суглинки), напівзв'язні (супіски) і незв'язні (піски)* (з наук. літ.); *Стерню треба лущити слідом за збиранням колосових культур на легких піщаних ґрунтах дисковими лущильниками, а на більш зв'язних — лемішними* (із журн.); *Спостережено, що в міцних зв'язних ґрунтах, якщо вони не перезволожені, стінки котловану при земляних роботах утримуються якийсь час вертикально без підпор* (із журн.).

ЗВ'Я́ЗНИК, а, *ч., спец.* Речовина, здатна зв'язувати між собою частинки дрібнодисперсних матеріалів у монолітний продукт. *Розрізняють зв'язники органічні (бітуми, смоли та ін.), неорганічні (цементи, глини, рідке скло, чавунна стружка та ін.) та комбіновані (бітуми і глина, вапно і сульфітні луги та ін.)* (з наук.-попул. літ.); *У процесах масляної агломерації вугілля використовують як зв'язник широкий спектр речовин нафтового походження (мазути, дизельне пальне, гас тощо), кам'яно-вугільні смоли, вторинні масла, відходи масложирового виробництв* (із журн.).

ЗВ'Я́ЗНІСТЬ, ності, *ж.* 1. Властивість за знач. **зв'я́зний** 1, 2. *Послідовність і логічність, повнота і зв'язність викладу, композиційне оформлення є найважливішими якостями монологічного мовлення* (з навч. літ.); *Роман "Мазепа" Б. Лепкого цікавий саме своїм філософічним змістом, постійним підкреслюванням зв'язності українських історичних традицій з нинішнім духовним життям українського народу* (із журн.).

2. *спец.* Ступінь зчеплення частинок ґрунту. *Для розробки ґрунту мають значення його зв'язність, щільність і вологість* (з наук. літ.); *Зв'язність ґрунту залежить від його гранулометричного складу, вологості і солонцюватості. Вона впливає на якість його обробки і опір впливу машин і знарядь* (з наук. літ.).

ЗВ'Я́ЗНО. Присл. до **зв'я́зний** 1. *Думки не плили* [пливли] *ясно та зв'язно, як давніше, але рвались і бились на місці, мов чорні птахи в часі бурі* (І. Франко); *Іван .. почав оповідати досить охоче і зв'язно* (Г. Хоткевич); *Він кипув Сагайдачному в вічі все, що невиразно блукало в його голові, що відчував він усією своєю істотою, але ніколи не виказував так одверто, зв'язно і доладно* (З. Тулуб); *Ніхто з нас не має в запасі цілого року, щоб перетворити всеньке своє життя на зв'язно розказану історію* (О. Забужко).

ЗВ'Я́ЗОК, зка, *ч., діал.* Зв'язка (у 1 знач.). *З його пліч упав дров зв'язок грубий* (І. Франко).

ЗВ'ЯЗО́К, зку́, *ч.* 1. Спілкування, можливість спілкування з ким-, чим-небудь. *Зв'язок єдиний — стук крізь стіни — єднав їх думи і серця* (В. Сосюра); *Між осавулами їхав для зв'язку один татарин у гостроверхій шапці* (П. Панч); *У першу чергу він сподівався встановити зв'язок із своїми однодумцями* (С. Чорнобривець); — *Ви маєте якісь зв'язки з домівкою? — Я їх ніде й ніколи не поривав* (Василь Шевчук).

2. Засіб спілкування на відстані; процес такого спілкування. *Телефонний зв'язок з штабом батальйону обірвався. Телефоніст, тримаючись рукою за провід, поповз назад до села шукати обрив* (М. Трублаїні); *Сергій .. добрався до пульта зв'язку* (О. Бердник); — *КП мені обладнали? — спитав від порога. — Закінчують, Степане Івановичу. Зв'язок протягнули. Рація на місці* (Ю. Бедзик).

3. Установа або установи, що забезпечують технічні засоби спілкування на відстані. *Степан .. почав скидати потертого кітеля з блискучими ґудзиками, на яких виднілā емблема міністерства зв'язку* (В. Кучер); *Начальник районного відділу зв'язку Волинчук здивувався з моєї несподіваної появи* (С. Журахович); // Служба, що налагоджує і здійснює спілкування на відстані військових частин, партизанських загонів і т. ін. *Одночасно пішла вістка й до Вінниці, й на фронт. Та служба зв'язку тоді досконалістю не відзначалася. От і минали дні* (Д. Бузько); *Лісова землянка партизанського зв'язку була зовсім близько* (Ю. Смолич); *Самієв кинув мінометників разом з полковими артилеристами та ротою зв'язку в зовсім інший кінець — в західний сектор лісу* (О. Гончар).

4. Взаємні відносини, стосунки між ким-, чим-небудь. *Всюди ради та намови його змагали до одного: до скріплення дружніх, товариських і братерських зв'язків між людьми в громадах і між громадами* (І. Франко); — *Між сими двома людьми ніби й нема ніякого зв'язку* (І. Білик); // Інтимні стосунки. *З плачем великим розповіла* [герцогиня] *їм геть-чисто все — із чого та ворожда вчинилась, і як скривдив її герцог потайним зв'язком із тією чужинкою* (М. Лукаш, пер. з тв. Д. Боккаччо); *Про любовний зв'язок Афродіти й бога війни Арея (Марса) розповідається в "Одіссеї"*

Гомера (з навч. літ.); // *тільки мн.* Близьке знайомство з впливовими особами. *Він .. самовпевнений до нахабства, почувається, що у нього є і зв'язки, й гроші* (Ю. Яновський); *Єдину надію покладав Сава Петрович на Галагана: зв'язки в нього і в суді і з інспектором земських шкіл* (А. Головко); *Його прислано сюди з губернії, де він мав, здається, якісь зв'язки, приятелів і друзів* (Б. Антоненко-Давидович).

5. Співвідношення між різними факторами, явищами, подіями і т. ін., що ґрунтуються на взаємозалежності та взаємозумовленості. *Він ніяк не міг схопити думок, зв'язати їх, з'ясувати собі все; вони пролітали вихором без жодної логіки, без зв'язку* (В. Винниченко); *Не було сумніву, що ця пальба має якийсь прямий зв'язок із затримкою полку* (О. Гончар); *Між різними формами руху матерії є не тільки тісний і нерозривний зв'язок, але і відповідна супідрядність нижчих форм вищим* (з публіц. літ.); // Послідовність, логічність (у мовленні, викладі думок і т. ін.). *Круг столів запанувала різноголоса строката бесіда, яка сторонній людині здається безладним шумом, але в якій є свій зміст і внутрішній зв'язок* (С. Журахович); *Тоді він сів і просидів до ранку, намагаючись ув'язати в одне всі факти і шукаючи між ними логічного зв'язку, його думки знову верталися до вдови Охоцької* (Валерій Шевчук); *Між словами в реченні існує змістовий зв'язок, який можна виявити за допомогою питань* (з навч. літ.); // *лінгв.* Відношення між мовними одиницями різних рівнів. *Граматичний зв'язок — зв'язок, у який вступають слова, виконуючи роль головних і другорядних членів речення* (з наук. літ.); *Синтаксичні зв'язки бувають єдиним виразником роду деяких невідмінюваних запозичених іменників* (з наук. літ.); *Зв'язок між лексико-семантичними полями забезпечує безперервність семантичного простору, об'єднує всі поля в одну лексико-семантичну систему мови* (з наук.-попул. літ.).

6. Внутрішня близькість з ким-, чим-небудь. *Ніколи перше не почував я так ясно зв'язку з землею* (М. Коцюбинський); *Що більше підростає Женчик, то більше уривається в нього зв'язок із матір'ю* (Б. Антоненко-Давидович); *І ніде, як у рейсі, серед тьми, серед безмежжя вод, ніде не відчуєш так свій зв'язок з усім безконечним і сущим...* (О. Гончар).

7. *спец.* Сполучення, скріплення, з'єднання чого-небудь з чимсь. *Поздовжні та опорні поперечні зв'язки забезпечують просторову жорсткість прогонової будови мостів і сприймають вітрові навантаження та інші горизонтальні впливи* (з наук.-техн. літ.); *Практика показала, що одну панель краще встановлювати з допомогою підкоса, другу — горизонтальним зв'язком, третю — накидними захватами* (із журн.).

8. *хім.* Виведення з вільного стану. *Атоми об'єднуються в молекулі в більшості випадків за допомогою хімічних зв'язків* (з наук.-попул. літ.); *Водневий зв'язок може бути міжмолекулярним і внутрішньомолекулярним* (з навч. літ.).

(1) Багатокана́льний зв'язо́к — зв'язок, що забезпечує одночасне і незалежне передавання телефонної, телеграфної, телевізійної та ін. інформації багатьма каналами однієї лінії зв'язку. *Багатоканальний зв'язок ґрунтується на частотному і часовому ущільненні лінії зв'язку* (з наук.-техн. літ.); *Лазери використовують під час дефектоскопії матеріалів, у радіоелектронній промисловості, будівництві. За їх допомогою здійснюється багатоканальний зв'язок на великих відстанях, лазерна локація, дальнометрія, швидке опрацювання інформації* (із журн.); **Ма́ти зв'язо́к (спільність)** *див.* **ма́ти**[2]; **(2) Мобі́льний (стільнико́вий) зв'язо́к** — різновид телефонного зв'язку, що забезпечується системою спеціально розташованих станцій радіозв'язку, об'єднаних в єдину мережу. — *Про що ви кажете? — зажадав ясності Пепа. — Про телефонний мобільний зв'язок* (Ю. Андрухович); *Мобільний зв'язок дозволяє абонентам спілкуватися скрізь, де є покриття: вдома, на роботі, в транспорті, у метро і навіть на морі* (із журн.); **(3) Роди́нні зв'язки́** — взаємини, стосунки між ким-небудь на основі кровної спорідненості. *Цивільних людей було мало, і, напевно, коли б не родинні їх зв'язки з флотськими, то вони б і зовсім тут не жили* (В. Кучер); *Кубанці не втрачали родинних зв'язків з своїми родичами, які залишилися в Україні* (Д. Білий); **Розрива́ти зв'язки́** *див.* **розрива́ти**[1].

○ **(4) У зв'язку́ з:** а) відповідно до чого-небудь. *Біографію героя у зв'язку з біографією народу розкриває в своєму романі "Юрко Крук" П. Козланюк* (з наук. літ.); б) залежно від чого-небудь. *"Ні, не випадково вони сюди так гатять! Це, напевно, стоїть у якомусь зв'язку з тією лісовою халупою, повною зброї!"* (І. Багряний); в) *(у знач. прийм.)* з якої-небудь причини. *Очевидно, саме у зв'язку з атомною ерою вже почали переглядати всю проблематику гідробудівництва* (О. Довженко); *Коли ж його допікали запитаннями, він відповідав, що .. в нього головні болі і що в зв'язку з цим лікарі надали йому відпустку на невизначений час* (Григорій Тютюнник); г) *(у знач. прийм.)* з приводу чого-небудь. *Вечорами — суперечки й розмови на громадські теми в зв'язку з діяльністю земств та міських самоврядувань* (з мемуарної літ.); **(5) У зв'язку́ з тим що,** *у знач. спол.* — з якої-небудь причини; через те що. *У зв'язку з тим що боби достигають неодночасно, практикують роздільне збирання зерновими комбайнами* (з навч. літ.)

△ **(6) Гетерополя́рний зв'язо́к** — хімічний зв'язок, що супроводиться зміщенням електронної пари до одного з атомів і наступною взаємодією утворених іонів. *Типовими прикладами іонних молекул, у яких здійснюється гетерополярний зв'язок, є молекули лужно-галоїдних солей* (з наук. літ.); **(7) Іо́нний зв'язо́к** — хімічний зв'язок між позитивно та негативно зарядженими іонами. *Іонний зв'язок утворюється між атомами або групами атомів зі значною різницею в електронегативностях* (з наук.-попул. літ.); **(8) Ковале́нтний (гомеополя́рний) зв'язо́к** — хімічний зв'язок, утворений електронною парою, спільною для сполучуваних атомів. *У вузлах кристалічної ґратки атомних кристалів містяться не іони, а нейтральні атоми, між якими існують міцні гомеополярні зв'язки* (з наук. літ.); *Ковалентний зв'язок найчастіше виникає між неметалами, тоді як іонний зв'язок є найпоширенішою формою зв'язку між атомами металів і неметалів* (з наук.-попул. літ.).

ЗВ'Я́ЗУВАЛЬНИЙ, а, е. Який використовується для зв'язування, сполучення, скріплення чого-небудь. *У НДІ в'яжучих речовин і матеріалів ім. В. Д. Глуховського розроблено наукові основи керування процесами фазо- і структуроутворення зв'язувальних агентів лужно-лужноземельного алюмосилікатного складу* (з наук. літ.); *У виробництві таблеток коловідон використовується як зв'язувальна речовина при прямому пресуванні та вологій грануляції* (з наук. літ.).

ЗВ'Я́ЗУВАННЯ, я, *с.* Дія за знач. **зв'я́зувати** 1–10 і **зв'я́зуватися** 1–8. *Кілька передніх татар, які вже сідали на п'яти нещасливій четвірці поляків, зараз мусять зупинитися біля пана Влодзімежа, витратити час на його зв'язування і таке інше, а тим часом пани Славек, Адамек, Євгеніуш встигнуть утекти* (С. Тельнюк); *Кардинал, філософ і богослов Микола Кузанський, виходячи з теологічних переконань, вважав під виправленням зв'язування людини з Христом шляхом віри* (з наук. літ.); *У композиції, як і в практичній грі, ті ж правила, наприклад: назви і рух фігур, загроза, рокіровка, шах і мат, взяття на проході, перетворення пішаків у ту чи іншу фігуру, зв'язування* (з наук. літ.); *Кінетин значно збільшує синтез білка за рахунок зв'язування небілкового азоту в білковий* (з наук.-попул. літ.).

ЗВ'Я́ЗУВАТИ, *рідко* **ІЗВ'Я́ЗУВАТИ,** ую, уєш, *недок.*, **ЗВ'ЯЗА́ТИ,** зв'яжу́, зв'я́жеш, *рідко* **ІЗВ'ЯЗА́ТИ,** в'яжу́, в'я́жеш, *док.* 1. *що.* З'єднувати, скріплювати кінці чого-небудь вузлом, петлею і т. ін. [Е м м а *(зв'язуючи порвану нитку):*] *Ну вже ж і вовна!* (Леся Українка); *Грицунь почекав, потім нахилився до свого клунка і почав зв'язувать його* (В. Винниченко); *Фурман зв'язував отоси, що їх, мов ножем, перетяло, і лагодив тріснутий хомут* (Олесь Досвітній); *Зручним рухом склав* [Йон] *хустину косинкою, закинув собі на шию і зв'язав під бородою вузликом* (М. Коцюбинський); // З'єднуючи кінці чого-небудь, виготовляти, робити щось. *Зоня сіла там же при столі, закладала ті папірці вузенькими смужечками, зв'язувала в каблучки й брала їх за основу для маленьких віночків* (Леся Українка); *Ой зв'яжу віночок на чотири квіти, На чотири квіти, щоб усім радіти* (М. Рильський).

2. *що.* Скріплювати які-небудь предмети за допомогою мотузка, ланцюга і т. ін. *Один човен на бистрих хвилях перекидається, і для того зв'язують докупи два або три човни* (І. Нечуй-Левицький); *Валерик швидко зняв з ніг лижі, зв'язав їх докупи і закинув на плечі* (Ю. Збанацький); *Зняв* [Антон] *з себе мотузку, зв'язав хмиз, звалив на плечі в'язку й пішов до хати* (С. Чорнобривець); // З'єднуючи докупи і обв'язуючи що-небудь, виготовляти щось. *Стали* [гвардійці] *зв'язувати плоти безшумно з колод, лози й снопів* (П. Тичина); — *Всі квіти зберу у дніпрових гаях, Зв'яжу у .. букети* (М. Нагнибіда); // *тільки док.* Зібрати, пов'язати у снопи зжатий, скошений хліб. [Р о м а н:] *Оце робітниця, оце жінка — сама за косарем зв'яже!* (І. Карпенко-Карий); — *Господи помагай! — сказала Лесиха і перша ужала жмінку* [жменьку] *спілого, колосистого жита, перша зробила перевесло, зв'язала снопок і відставила його набік* (І. Франко); *Марія з болем випростала спину, глянула навколо. Скільки тих валків, і все треба зв'язати* (І. Цюпа); // Збирати, ув'язувати що-небудь у вузол, пакунок. *Гельє зв'язав у вузлик своє майно і вибіг з хати на вулицю* (М. Коцюбинський).

3. *кого, що.* Обкручувати, обв'язувати чим-небудь тіло або руки, ноги. *Напившись, звірів* [грек], .. *і, якщо його не зв'язували тут же, він нападав на першого-ліпшого і бив трохи не до смерті* (Григорій Тютюнник); *Казали її* [Марусі] *руки ізв'язати, посадили між злодіями* (Марко Вовчок); [К а н д и б а:] *Ви радите мені кинути писати?* [Б а т у р а:] *Навпаки, я хочу, щоб ви писали, бо вас все одно ніхто не спинить. Навіть, коли б вам руки і ноги зв'язали, ви носом писатимете* (О. Корнійчук); // *перен.* Заважати, перешкоджати вільно діяти, рухатися і т. ін. *М'ячі йшли і йшли в лівий бік корту, і це зв'язувало Рауслiта, це не давало змоги прикласти усі сили* (В. Собко); *Під вікнами ходив вартовий. Він теж був сонний, і сон давно вже зв'язав не тільки його думки, але й його рухи* (Ю. Бедзик); // *чим, перен.* Ставлячи себе чи когось у залежність від чого-небудь, обмежувати свободу дій, учинків. *Вона не хоче зв'язувати себе згодою на шлюб раніше, як остаточно з'ясується перспектива щодо його дипломатичної кар'єри* (А. Головко); [М а р у с я:] *Я каюсь, мамо, що так швидко зв'язала себе обітом страшним* (Панас Мирний).

4. *що.* Сполучати, з'єднувати що-небудь з чимось на відстані ланцюгом, пасом і т. ін. *Павлюк налагодив наверху вітряний двигун, з допомогою Торби зв'язав його з динамомашиною і освітив пароплав дешевою електрикою* (М. Трублаїні).

5. *що.* З'єднувати які-небудь пункти шляхами сполучення. *Ця дорога, перетинаючи ліс упоперек, зв'язувала якісь дві великі шляхові магістралі, які йшли обабіч лісового пасма* (І. Багряний); *Проведена у 80-х роках XIX ст. Закаспійська залізниця зв'язала Самарканд з Каспійським морем* (з навч. літ.); // Створювати можливість спілкування на відстані за допомогою різних засобів зв'язку. *Кілька телефонних апаратів уже зв'язували бліндаж з усіма командирами полків і штабом армії...* (С. Голованівський).

6. *кого, що.* Установлювати спілкування, зв'язки між ким-, чим-небудь. — *Я наказав негайно зв'язувати вас з кожним матросом і солдатом .. Розпитуйте про все. Для книги знадобиться* (В. Кучер); *Вчора, коли я пішов від Старикова, я подумав: а чи не зв'язати його з Ромчиним батьком?* (Л. Смілянський); // Установлювати дружні стосунки; зближувати кого-, що-небудь з кимось, чимось. — *Ви не питали нічиїх порад, зв'язуючи свою долю з графинею Матільдою* (П. Загребельний); *Так життя зв'язало Мирона з Яшком. Наче небаченими* [невидимими] *нитями. І вони не рвали їх* (А. Головко); *Довідався* [Довбуш] *випадково, що Фока вміє писати, і це зв'язало його з горбанем навіки* (В. Гжицький).

7. *кого, що.* Установлювати взаємозалежність, взаємодію кого-, чого-небудь; пов'язувати щось із чимось. *З Києвом зв'язували мене далекі згадки з дитячих літ. Малим я тут прожив кілька років* (В. Самійленко); [Л е с я:] *Сергій був надто дорогий мені, щоб я могла зв'язувати його ім'я з своєю недугою* (Л. Смілянський); *Що спонукало Рому зв'язати своє життя (ну так, зав'язати собі життя, саме той випадок!) з цим неохайним старіючим чоловіком, .. — цього вам не скаже ніхто* (Ю. Андрухович).

8. *кого, що.* З'єднуючи разом, створювати одне ціле. *Він ніколи не забуде того дивовижного потоку єдності й любові, який зв'язує в спільну мелодію людей і рослини, птахів і далекі зорі на шляху казки* (О. Бердник); *Піснею ж твоєю* [Джамбуле] *дорожу! Я її зв'яжу із своєю мужньою — твою пророчу* (П. Тичина); // Єднати на основі чого-небудь спільного. *Яремченко зразу відчув у стосунках цієї групи жінок злагодженість і внутрішню силу, яка зв'язувала їх в одну сім'ю...* (Д. Бедзик); *Ніч, лунка лісова порожнеча зв'язували всіх трьох якимись новими, майже інтимними почуттями, ріднили і зближували* (В. Козаченко); *Тільки молодший син Юрко був поряд і зв'язував його з сим життям* (І. Білик).

9. *що.* Міцно сполучати, скріплювати, з'єднувати що-небудь з чимось в'яжучою речовиною або сумішшю речовин чи якимись іншими засобами. *Була загроза, що впаде* [виш-

ка] *й хату бабі розвалить.., а хлопці й під той вітер клепали, рятуючи свою споруду, брали болтами, зв'язували міцніше* (О. Гончар); *Таблетки містять допоміжні речовини, які зв'язують, розпушують, зволожують, забарвлюють, ароматизують тощо* (з наук.-попул. літ.).

10. *що, хім.* Виводити з вільного стану. *Деякі дослідники вказують на те, що стрептоміцин може зв'язувати нуклеїнові кислоти і цим виводити їх з обміну речовин* (з наук. літ.); *Ще у 30-х роках було досліджено, що молекула білка може зв'язати декілька молекул антитіл одночасно* (з навч. літ.).

11. *тільки док., що.* Виготовити в'язанням. *Вчора здивувала Всіх моя сестричка — Братику зв'язала Білі рукавички!* (Г. Бойко); [В і ч н и й:] *Рукавиці хтось добрячі зв'язав, шкарпетки вовняні* (О. Коломієць).

◊ **(1) Зв'я́зувати / зв'яза́ти ру́ки** *кому, чиї і без дод.:* а) одружувати; вінчати. — *О-ох сину, сину! .. Кожна дівка, поки не вийшла заміж, то й добра; а як зв'язали руки, то зараз і почне витребенькувати* (Панас Мирний); *Аби вірно кохались, а там, чи зв'язав піп руки, чи не зв'язав — однаково* (М. Коцюбинський); б) позбавляти кого-небудь можливості діяти вільно, незалежно. *Але вона нічим помогти не була в силі. Навпаки: перешкоджала самою вже своєю присутністю, зв'язуючи опришкам руки. І на неї дивилися вороже, навіть з ненавистю* (Г. Хоткевич); *Давно б я утік з того міста, .. так Владек мені руки зв'язав: зовсім хлопця скрутила хвороба* (І. Муратов); *Мені не переставало здаватися, що зв'язав Надії руки, кривджу своєю долею, що чим далі, то буде їй тяжче зі мною* (Р. Андріяшик); **(2) Зв'я́зувати / зв'яза́ти своє́ життя́ (себе́, свою́ до́лю)** *з ким* — брати шлюб, одружуватися з ким-небудь. *Чи кохала його, йдучи до шлюбу, зв'язуючи з ним своє життя, чи знала тоді це почуття? Мабуть, що ні* (Г. Коцюба); *Відтоді, як вона зв'язала себе з тим пияком, вигляд у неї стає дедалі згорьованіший, змучений* (О. Гончар); *Не вдалося* [Уляні] *колись з ним зв'язати своєї долі, то хоч зараз посидить коло нього* (Д. Бедзик); **(3) Зв'я́зувати / зв'яза́ти (спу́тати) ру́ки й но́ги** *кому* — не давати змоги вільно діяти, заважати кому-небудь. *Вдова лежить недужа: тяжка слабість спутала руки й ноги, прикувала до постелі* (М. Коцюбинський); — *Дівчина тобі руки й ноги зв'яже* (Марко Вовчок); — *Хто більше любить волю, хто не зв'язав собі руки й ноги жінкою та дітьми — той тікає на Січ або в Дике Поле* (З. Тулуб); *Не думає* [Павло] *огніздюватися тут, у Якутії, бо ж то значить зв'язати собі руки й ноги, розпрощатися з святою мрією про повернення на Україну* (М. Сиротюк); **(4) Не [вміти (могти́)] зв'яза́ти двох слів (два сло́ва) [доку́пи]** — бути неспроможним чітко, логічно, зв'язно висловлювати свої думки. *Сахно .. довго не могла опанувати свого хвилювання й зв'язати два слова для відповіді* (Ю. Смолич); *Каландріно .. негоден був і двох слів докупи зв'язати, щоб дати якусь відповідь товаришам* (М. Лукаш, пер. з тв. Д. Боккаччо).

ЗВ'Я́ЗУВАТИСЯ, уюся, уєшся, *недок.,* **ЗВ'ЯЗА́ТИСЯ,** зв'яжу́ся, зв'я́жешся, *док.* 1. Прикріплюватися один до одного чим-небудь. *Зв'язалися* [Лев та Вовк] .. *хвостами докупи та й пішли* (І. Франко).

2. Установлювати зв'язок з ким-небудь на відстані за допомогою різних засобів зв'язку. *Цілу ніч в гебітскомісаріаті ніхто не спав. Приймали шифровки, наполохано перешіптувалися, зв'язувалися по радіо з вищим командуванням* (В. Козаченко); — *Дозвольте доповісти, товаришу полковник. Дзвонив командуючий, просив негайно з ним зв'язатись* (С. Голованівський); — *Чув новину? — Ти про крейсер? — Сашко одягає навушники. — Ще б не чути. Всіх тут сколотила його поява... Я пробував навіть зв'язатися з ним — не відповідає* (О. Гончар).

3. Установлювати стосунки, зв'язки з ким-небудь, спілкуватися з ким-небудь. *Дмитро .. познайомив Яринку з Дзюбою та Волоковим, щоб вона, коли буде потрібно, могла зв'язуватися і безпосередньо з ними* (В. Козаченко); — *Хоч ти стережися: ні з ким не зв'язуйся, нічого не говори...* (К. Гриб); — *Мені теж цікаво послухати, про що говоритимуть, чим живе робітнича молодь на заводі. Треба зв'язатися з осередком. Придивлюся до хлопців* (О. Донченко); *Скільки ще не взято на облік самостійних груп, які боролися з окупантами, але не знали, як зв'язатися з іншими підпільниками* (Ю. Яновський).

4. *розм.* Вступати в стосунки з ким-небудь ненадійним для здійснення якоїсь справи. — *Толику, приходь завтра... Я все для тебе підготую. З ним* [Вадимом] *краще не зв'язуватись...* (М. Руденко); — *Ну, брат, я не знав, що ти отакий тюхтій. Даремно з тобою зв'язався...* (Ю. Збанацький); // Заводити небажану дружбу, непотрібну розмову, суперечку і т. ін. з ким-небудь. — *Та, хлопці, куди ви! Не треба! Нащо він вам здався! Будете ще зв'язуватися з хуліганом!* — *загукала Валька* (В. Нестайко); — *Зв'яжись з дурнем, то й сам дурнем будеш* (Номис); — *Без тижня день живемо, а він уже із бродячим каторжанином зв'язався. Нічого собі* (Григорій Тютюнник); // Вступати з ким-небудь у любовні стосунки, що викликають осуд. — *Замість того, щоб на старість гріхи одмолювати, він з молодицею зв'язався* (Панас Мирний); *Невже ж Голда, у якої очі спалахували щастям лише при одній згадці про Максима, так швидко забула його і зв'язалася з Федором?* (Д. Ткач).

5. Починати якусь справу, братися за щось, мати стосунок до чого-небудь. *Знов мати про спокій говорить. Не зв'язуватися. Сидіти спокійно. — Мамо! Не треба про спокій. Я не каюся. Свого доб'юсь* (А. Хижняк); — *І не зв'язуйся з тими партіями, бо не відмиєшся. Скоро вибори* (В. Шкляр); *Вона* [власність] *не тільки сама нерухома, але й людей позбавляє вільного руху, як тільки вони з нею зв'яжуться!* (Леся Українка).

6. *тільки 3 ос.* Асоціюватися, пов'язуватися з ким-, чим-небудь. *З тим усміхом зв'язувалась для його* [нього] *якась низка подій, картин, виводів* (В. Винниченко); *Ще донедавна з уявою про письменника, поета зв'язувався образ .. такого собі облизаного паничика* (В. Еллан-Блакитний); *Її тіло, напівприкрите, почало оддавати повітрю своє останнє тепло, яким я дихав. І той нудний запах назавжди зв'язався у мене з образом смерті* (М. Коцюбинський).

7. Зближуватися, єднатися. *Навіть і не в той вечір — це почалось із першої зустрічі з нею на пароплаві, тисячами невидимих психологічних ниток він зв'язувався з нею до вчорашнього дня* (М. Хвильовий); *Донька Рустема розібралась геть, вискочила і почала танцювати навпроти Джарії. Алі заклiпав очима від того мерехтіння тіл — чорного і білого, що перекривали одне одне, то ніби зв'язуючись, то ніби розпадаючись* (Ю. Логвин).

8. *спец.* З'єднуватися, сполучатися з чим-небудь (про елементи, речовини). *Магній оксид зв'язується розчинами магнієвих солей і утворює неорганічний полімер — оксихлоридний або сульфоксидний магнезіальний цемент* (з наук. літ.); *Темперні фарби не піддаються руйнівній дії часу, навіть більше, вони міцно зв'язуються зі стіною* (із журн.); *Опока, яка вилежала на повітрі, крім значного підвищення своєї міцності краще зв'яжеться з розчином* (з наук. літ.).

9. *тільки недок.* Пас. до **зв'я́зувати** 1–5, 7–10. *Парк Олександрія міститься на західній околиці Білої Церкви. Він зв'язується з центром міста широкою магістраллю* (з наук.-попул. літ.); *Проста ж зміна ситуації зовсім не створює цілісного сюжету, навіть якщо ці події і зв'язуються автором одними і тими ж особами* (з газ.); *Будівельними розчинами зв'язуються в моноліт цегляна, кам'яна та інші кладки або великі вироби, наприклад панелі* (із журн.).

ЗВ'ЯЗЬ, і, *ж., діал.* Зв'язок. *Література і життя мусять стояти в якійсь тісній зв'язі* (І. Франко); *Всякі думки шибали йому по голові. Думки без зв'язі, майже гарячкові* (Л. Мартович); *Він не знає, що в моїм серці діється, .. що в нім дозріває думка розірвати ненависні зв'язі* (О. Кобилянська); [С н і ж и н к а:] *Ну, скажіть, ви, очевидно, чуєте таку зв'язь з нею, що не можете порвати? Так?* (В. Винниченко).

ЗВ'Я́ЛЕНИЙ, а, е. 1. Дієпр. пас. до **зв'яли́ти.** *Подихом стужі зв'ялені квіти відживаують від променів сонячних* (Уляна Кравченко); *Зв'ялений царським гнівом, настраханий Олексій відмовився від престолонаслідування* (Ю. Мушкетик); *Постами й працею зв'ялені лиця, Зів'яли груди і запав живіт, Але по всьому видно, що дівиця Безчасно згасла, наче маків цвіт* (І. Франко); *Лице його, надміру видовжене, з опуклим, нерегулярно збудованим лобом, виглядало старо й не гармонізувало з рештою тіла. Жовте, аж зеленкувате, робило враження тяжко схорованого і передвчасно* [передчасно] *зв'яленого* (Б. Лепкий).

2. *у знач. прикм.* Який зв'ялився, став в'ялим. *Степ мов палав під тим світом, зв'ялена трава хилилася додолу* (Панас Мирний); *З обпалених, поломлених дерев сльозами падало зв'ялене листя* (Н. Королева); * Образно. *Його кучерява, темної міді борода .. вперлася в білу сорочку; зв'ялений чуб спадав набік, навскіс розсікаючи високе чоло* (М. Стельмах).

ЗВ'ЯЛИ́ТИ, зв'ялю́, зв'я́лиш, *рідко* **ІЗВ'ЯЛИ́ТИ,** в'ялю́, в'я́лиш, *док.* 1. *що.* Док. до **в'я́лити** 1. [С е м е н М е л ь н и ч е н к о:] *А он соняшник як височенно вигнався, ще й голову схилив, наче зажурився і думає тяжкі думи... Нібито він розуміє і сумує, що ось незабаром прийде зима, зв'ялить його* (М. Кропивницький); *Настала осінь. Подихнули морози, зціпили землю, зв'ялили гаї та діброви* (М. Коцюбинський); [І в а н:] *А жита які! І лютневі вітри не зв'ялили, і озимки не зморозили* (Я. Галан).

2. *кого, що, перен.* Передчасно зістарити, зробити кволим, немічним. *Нимидору ізсушила, ізв'ялила нужда, як холодний вітер зелену билину* (І. Нечуй-Левицький); — *Так уже я звівся, що ані гніватись, ані жалкувати ні на кого не маю! Нужда мене зстарила і зв'ялила* (Марко Вовчок); *Зв'ялила неволя юнакове тіло* (М. Лукаш, пер. з тв. Д. Боккаччо); // Спричинитися до страждань, тяжких переживань. *Звела мене не біда, А дівчина молода .. Брівоньками зв'ялила, Оченьками спалила* (С. Руданський); — *Чи підеш ти за мене заміж? Ти мене ізсушила, зв'ялила своїми очима. Без тебе мені світ немилий* (І. Нечуй-Левицький); *Любий дядьку! як Ви мене зв'ялили, як Ви мене вразили своїм останнім листом!* (Леся Українка); // Зробити блідим, позбавити свіжості (перев. обличчя, красу і т. ін.). *Старі, недугами та грижею поорані лиця лежать обік молодих, що ще не стратили слідів красоти, хоча цвіт їх уже зв'ялила передчасна тяжка праця* (І. Франко).

ЗВ'ЯЛИ́ТИСЯ, зв'ялю́ся, зв'я́лишся, *док., рідко.* 1. Стати в'ялим, сухим; зав'янути (про рослини). *Квіти, що їх зрізали, потребують певного догляду, який продовжить їм життя, а вам — радість споглядання їх краси. Народна кмітливість і спостережливість дають відповідь на питання: що треба робити, щоб зрізані квіти якомога довше не зв'ялилися* (із журн.).

2. *перен.* Передчасно зістаритися, стати кволим, немічним. *Коли я через три роки повернувся додому, батько зустрів мене на вокзалі, і я відразу побачив, як він зв'ялився і посивів* (із журн.); // Змучитися від страждань, тяжких переживань. *Серце моє зсохло, зв'ялилося за сином, що у москалі віддано* (Сл. Б. Грінченка); // Утратити свіжість (перев. про обличчя, красу і т. ін.). *Нові знімки підтверджують, що всіма улюблена актриса, красі якої могла позаздрити будь-яка жінка, сильно зв'ялилася — стали помітні обвислості, зморшки і пігментні плями на обличчі* (з Інтернету).

ЗВ'Я́НУТИ, ну, неш, *розм.* Док. до **в'я́нути;** зав'янути. *Травка зв'яне, травка зсохне Коню вороному; Отрутою вода стане Мені, молодому!* (О. Афанасьєв-Чужбинський); *Квітко осінняя, Квітко бліда! Вже пора змінная, Сльоти, біда, Ранки з морозами, Млистії дні, — Вмитая сльозами Зв'янеш на пні* (І. Франко); — *Вийшла заміж — як за стінку засунулась: змарніла, зв'яла, моя рибочка. А дівчина була — як сонце* (Марко Вовчок); *На долині холод стане; Як рослина, й серце зв'яне* (Я. Щоголів); *Зв'яне краса твоя десь під барканами, Ще доконає зима, І незабаром, покрашена ранами, Згинеш під тином сама* (М. Старицький).

ПОКАЖЧИК СЛОВОСПОЛУЧЕНЬ

Звільня́ти / звільни́ти на бе́рег (у мі́сто) *див.* звільня́ти[1] (2)
Звільня́тися / звільни́тися на бе́рег (у мі́сто) *див.* звільня́тися (1)
БЕРЕ́ЗОВИЙ
бере́зової
◊ Да́ти (всипати, зада́ти) / дава́ти (задава́ти) бере́зової ка́ші *див.* дава́ти (132)
БИ́ТИ
би́ти
◊ Би́ти / заби́ти триво́гу *див.* би́ти (31)
Би́ти / зби́ти олі́ю *див.* би́ти (6)
◊ Збива́ти (би́ти) / зби́ти бурло́ *див.* збива́ти (7)
◊ Як у забі́й би́ти *див.* би́ти (48)
БИ́ТИСЯ
би́тися
◊ Би́тися / поби́тися об (у, на) закла́д [взакла́д] *див.* би́тися (4)
БІБ
бо́бу
◊ Дава́ти / да́ти (всипати, зада́ти *і т. ін.)* бо́бу *див.* дава́ти (62)
БІГ[2]
бо́гом
◊ Забу́тий Бо́гом (Го́сподом) *див.* забу́тий (1)
◊ Заклина́ти Бо́гом (усі́м святи́м [на сві́ті]) *див.* заклина́ти (1)
БІ́ГАТИ
бі́гають
◊ [Аж] мура́шки бі́гають (пробіга́ють, лі́зуть *і т. ін.)* / побі́гли (пробі́гли, забі́гали, полі́зли, пішли́ *і т. ін.)* по спи́ні (по ті́лу, за плечи́ма, за спи́ною, по́за спи́ною *і т. ін.) див.* мура́шки
◊ [Вогне́нні (те́мні)] ко́ла бі́гають (стриба́ють, витанцьо́вують *і т. ін.)* / забі́гали в оча́х (пе́ред очи́ма) *див.* ко́ло[1]
◊ О́чі бі́гають / забі́гали *див.* о́ко[1]
БІ́ГТИ
бі́гти
◊ Ганя́ти (ганя́тися, бі́гти, полюва́ти *і т. ін.)* за двома́ зайця́ми *див.* ганя́ти (4)
◊ Як [дурно́му] з гори́ бі́гти / побі́гти (збі́гти) *див.* бі́гти (1)
БІДА́[1]
біді́
◊ Помогти́ (допомогти́, зара́дити *і т. ін.)* біді́ (го́рю, ли́ху *і т. ін.) див.* помага́ти
біду́
◊ Зато́плювати / затопи́ти ли́хо (ро́зум, го́ре, біду́ *і т. ін.)* в ча́рці (в горі́лці) *див.* зато́плювати[2] (1)
БІЙ
бо́єм
◊ Бра́ти / взя́ти (забра́ти) з бо́ю (з бо́єм) *див.* бра́ти (75)
бо́ю
◊ Бра́ти / взя́ти (забра́ти) з бо́ю (з бо́єм) *див.* бра́ти (75)
БІК
бік
◊ Зворо́тний (і́нший, дру́гий *і т. ін.)* бік меда́лі <Зворо́тна (і́нша, дру́га *і т. ін.)* сторона́ меда́лі> *див.* бік (5)

БІ́ЛИЙ
бі́лий
◊ [Аж *(рі́дко* бі́лий)] світ кру́титься (ве́рнеться, макі́триться, колиха́ється, іде́) / закрути́вся (заверті́вся, замакі́трився, заколиха́вся, пішо́в) о́бертом (пере́кидом, пере́кидьки, хо́дором *і т. ін.)* [в оча́х (пе́ред очи́ма)] *див.* світ[2]
△ Бі́лий за́єць *див.* за́єць (1)
◊ Світ [бі́лий] закри́вся (замкну́вся) *див.* світ[2]
бі́лим
◊ Ну́дити / зану́дити [бі́лим] сві́том *див.* ну́дити
БІ́ЛКИ
білка́ми
◊ Світи́ти / засвіти́ти очи́ма (о́ком, білка́ми) *див.* світи́ти
БІЛО́К[2]
білка́ми
◊ Світи́ти / засвіти́ти очи́ма (о́ком, білка́ми) *див.* світи́ти
БІЛЬ[1]
бо́лю
Завдава́ти / завда́ти бо́лю (му́ки) *див.* завдава́ти (1)
БІ́ЛЬШЕ
бі́льше
◊ Ні́чо́го [бі́льше] не лиша́ється (не залиша́ється, *рі́дко* не остає́ться *і т. ін.)* / не лиши́лося (не залиши́лося, *рі́дко* не оста́лося *і т. ін.)* [, як] *див.* лиша́тися
БІС[1]
біс
◊ Чорт (біс) [його́ (її́, вас *і т. ін.)*] бери́ (забира́й) / візьми́ (побери́, забери́ *і т. ін.) див.* чорт
БЛАГ
блага́
Блага́ вість (зві́стка) *див.* вість (1)
БЛАГА́ТИ
блага́ти
Проси́ти (блага́ти) / попроси́ти (заблага́ти) пардо́ну *див.* проси́ти
БЛАГИ́Й
блага́
Блага́ вість (зві́стка) *див.* вість (1)
БЛАГОСЛОВИ́ТИСЯ
благослови́тися
◊ Благословля́тися *(рі́дко* бра́тися) / благослови́тися (поблагослови́тися, заблагослови́тися) на світ (на день, на світа́нок, на світа́ння) *див.* благословля́тися (1)
БЛАГОСЛОВЛЯ́ТИСЯ
благословля́тися
◊ Благословля́тися *(рі́дко* бра́тися) / благослови́тися (поблагослови́тися, заблагослови́тися) на світ (на день, на світа́нок, на світа́ння) *див.* благословля́тися (1)
БЛИЗЬКИ́Й
близьке́
Близьке́ зарубі́жжя *див.* зарубі́жжя (1)
БЛУД[2]
блуд
◊ Заво́дити / завести́ в блуд (на бездорі́жжя) *див.* заво́дити[1] (3)

БЛУ́ДНИЙ[1]
блу́дна
◊ Заблу́кана (блу́дна, приблу́дна) вівця́ *див.* вівця́ (6)
БОГ
бог
◊ Бог (Го́сподь) ро́зум відібра́в (відня́в, забра́в *і т. ін.) див.* бог (7)
бо́гом
◊ Забу́тий Бо́гом (Го́сподом) *див.* забу́тий (1)
◊ Заклина́ти Бо́гом (усі́м святи́м [на сві́ті]) *див.* заклина́ти (1)
БО́ЖИЙ
бо́жий
Зако́н Бо́жий *див.* зако́н (1)
БОЙОВИ́Й
бойови́й
Поста́вити гвинті́вку (рушни́цю) на бойови́й звід *див.* поста́вити[1]
бойову́
Взя́ти (звести́) на бойову́ *див.* узя́ти
БОЛІ́ТИ[1]
боли́ть
◊ Душа́ боли́ть (щеми́ть, я́три́ться *і т. ін.)* / заболі́ла (защемі́ла, зая́три́лася *і т. ін.) див.* душа́ (19)
◊ Се́рце (се́рденько) боли́ть / заболі́ло (зболі́ло, наболі́ло) *див.* се́рце
БОЛО́ТО
боло́то
◊ Втопта́ти (затопта́ти) / вто́птувати (топта́ти) в багно́ (в багню́ку, в боло́то, в зе́млю *і т. ін.) див.* вто́птувати[1] (1)
БОЛЮ́ЧИЙ
болю́че
◊ Зачі́пати / зачепи́ти за болю́че (найболю́чіше) мі́сце *див.* зачі́пати (4)
БО́МБА
бо́мба
△ Запа́люва́льна (запальна́) бо́мба *див.* бо́мба (8)
БОРГ
борг
Зада́внений борг *див.* борг (1)
борга́х
◊ Загруза́ти / загру́знути (загру́зти) в по́зичках (борга́х) *див.* загруза́ти (1)
борги́
◊ Вла́зити (зала́зити) / влі́зти (залі́зти) в борги́ *див.* вла́зити (3)
△ Гаси́ти / погаси́ти борги́ (заборго́ваність) *див.* гаси́ти (1)
боргу́
◊ Не лиша́тися (не залиша́тися, *рі́дко* не остава́тися *і т. ін.)* / не лиши́тися (не зали́шитися, *рі́дко* не оста́тися *і т. ін.)* в боргу́ *див.* лиша́тися
БОРОЗНА́
борозна́
Зва́льна борозна́ *див.* борозна́ (1)
БРАТ
брат
Зве́дений брат *див.* брат (5)
БРА́ТИ
бере́
◊ Доса́да бере́ (хапа́є, гризе́) / взяла́ (вхопи́ла, запекла́ *і т. ін.) див.* доса́да (1)

◊ Зло (злість) бере́ (забира́є) / <Зло взяло́> <Злість взяла́> *див.* зло[1]
Нудьга́ (ску́ка) бере́ (заї́дає) / взяла́ (заї́ла) *див.* нудьга́
бери́
◊ Кат його́ (її́, їх *і т. ін.)* [ма́му] бери́ (забира́й) / взяв (побра́в, забра́в) [би] *див.* кат
◊ Чорт (біс) [його́ (її́, вас *і т. ін.)*] бери́ (забира́й) / візьми́ (побери́, забери́ *і т. ін.) див.* чорт
беру́ть
◊ За́видки беру́ть / взяли́ *див.* за́видки (1)
бра́ти
◊ Бра́ти / взя́ти в [залі́зні] шо́ри *(рі́дко* сто́си) *див.* бра́ти (60)
◊ Бра́ти / взя́ти (забра́ти) з бо́ю (з бо́єм) *див.* бра́ти (75)
◊ Бра́ти / взя́ти (забра́ти) [собі] в го́лову *див.* бра́ти (76)
Бра́ти / взя́ти за́між [за се́бе] *див.* бра́ти (9)
◊ Бра́ти / взя́ти збро́ю (меч) в ру́ки *див.* бра́ти (81)
Бра́ти / взя́ти на замі́тку *див.* бра́ти (15)
Бра́ти / взя́ти на замо́к *див.* бра́ти (16)
◊ Бра́ти / взя́ти на се́бе бага́то (забага́то) *див.* бра́ти (98)
◊ Бра́ти / взя́ти під за́хист *(рі́дко* під оборо́ну) *див.* бра́ти (105)
◊ Бра́ти (забира́ти, перехо́плювати *і т. ін.)* / взя́ти (забра́ти, перехопи́ти *і т. ін.)* ініціати́ву [до свої́х рук (у свої́ ру́ки)] *див.* бра́ти (126)
◊ Бра́ти (забира́ти, *рі́дко* відбира́ти) / взя́ти (забра́ти, *рі́дко* відібра́ти) сло́во *див.* бра́ти (125)
Бра́ти (зарахо́вувати) / взя́ти (зарахува́ти) на постача́ння *див.* бра́ти (39)
Бра́ти (захо́плювати) / взя́ти (захопи́ти) в поло́н *див.* бра́ти (40)
◊ Зако́н бра́ти (прийма́ти) / взя́ти (прийня́ти) <У зако́н уступа́ти / уступи́ти> *див.* бра́ти (138)
БРА́ТИСЯ
бра́тися
◊ Благословля́тися *(рі́дко* бра́тися) / благослови́тися (поблагослови́тися, заблагослови́тися) на світ (на день, на світа́нок, на світа́ння) *див.* благословля́тися (1)
БРЕХНЯ́
брехню́
Завдава́ти (задава́ти, закида́ти) / завда́ти (зада́ти, заки́нути) брехню́ *див.* завдава́ти (8)
БРЕХУ́Н
брехуна́х
Залиша́тися *(рі́дко* истава́тися) / зали́шитися *(рі́дко* оста́тися) в брехуна́х *див.* залиша́тися (3)
БРИНІ́ТИ
брини́ть
◊ Ко́жна жи́лка (жи́лочка) дрижи́ть (гра́є, говори́ть, брини́ть, тремти́ть *і т. ін.)* / задрижа́ла (загра́ла, заговори́ла, забрині́ла, затремті́ла *і т. ін.) див.* жи́лка (1)

БРОНХОЛІТИ́ЧНИЙ
бронхоліти́чні
△ Бронхоліти́чні за́соби *див.* за́сіб (7)
БРУД
бру́дом
◊ Зароста́ти / зарости́ бру́дом *див.* зароста́ти (1)
БУ́БОН
бу́бон
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* за́йцеві бу́бон *див.* бу́бон (2)
БУДУВА́ТИ
будува́ти
◊ Будува́ти золоті́ за́мки на ві́трі *див.* будува́ти (1)
◊ Будува́ти пові́тряні (надхма́рні) за́мки *див.* будува́ти (3)
БУ́ЙНИЙ
бу́йними
◊ Облива́тися (умива́тися, залива́тися, *рі́дше* обсипа́тися *і т. ін.)* / обли́тися (уми́тися, зали́тися, *рі́дше* обси́патися *і т. ін.)* [гірки́ми (гаря́чими, бу́йними *і т. ін.)*] слізьми́ (сльоза́ми, сльозо́ю) *див.* облива́тися
БУ́КВА
бу́ква
△ Вели́ка *(рі́дко* заголо́вна) бу́ква (лі́тера) *див.* бу́ква (1)
БУКВА́ЛЬНИЙ
буква́льному
У прямо́му (звича́йному, буква́льному *і т. ін.)* розумі́нні [цього сло́ва] <У прямо́му се́нсі> *див.* розумі́ння
БУРЛО́
бурло́
◊ Збива́ти (би́ти) / зби́ти бурло́ *див.* збива́ти (7)
БУ́ТИ
був
◊ Був та загу́в (попли́в) *див.* бу́ти (32)
було́
◊ Моє́ (твоє́, його́ *і т. ін.)* [було́] зве́рху *див.* мій
◊ Нема́ (не було́) й заво́ду (в заво́ді) *див.* нема́
◊ Нема́ (нема́є, не було́, не зали́шилося *і т. ін.)* [ні (і)] ни́тки сухо́ї (рубця́ сухо́го) *див.* нема́
◊ Ще й звання́ не було́ *див.* бу́ти (106)
бу́ти
Бу́ти в зби́тку *див.* бу́ти (3)
Бу́ти в збо́рі *див.* бу́ти (4)
◊ Бу́ти (залиша́тися) сами́м (сам) собо́ю *див.* бу́ти (61)
Бу́ти за́мужем *див.* бу́ти (11)
◊ Бу́ти зве́рху *див.* бу́ти (62)
◊ Бу́ти [і] вдо́ма (до́ма) й за́мужем *див.* бу́ти (63)
◊ Бу́ти на замі́тці *див.* бу́ти (69)
◊ Бу́ти (перебува́ти, стоя́ти *і т. ін.)* по́за зако́ном *див.* бу́ти (75)
◊ Бу́ти (трима́тися, залиша́тися *і т. ін.)* в ті́ні *див.* бу́ти (84)
БУ́ФЕРНИЙ
бу́ферний
△ Бу́ферний запа́с *див.* запа́с (3)

БУ́ХАТИ
бу́хає
◊ Кров ударя́є (бу́хає, шиба́є) / уда́рила (забу́хала) в го́лову (до голови́) *див.* кров
БУХГА́ЛТЕРСЬКИЙ
бухга́лтерська
△ Бухга́лтерська зві́тність *див.* зві́тність (1)
БУ́ЧА
бу́ча
Зчиня́лася (здійма́лася, збива́лася *і т. ін.)* / зчини́лася (здійняла́ся, зби́лася *і т. ін.)* бу́ча *див.* бу́ча (1)
бу́чу
Збива́ти (зчиня́ти, забива́ти *і т. ін.)* / зби́ти (зчини́ти, заби́ти *і т. ін.)* бу́чу *див.* збива́ти (5)
ВАГА́[1]
вага́
△ Забі́йна вага́ *див.* вага́[1] (4)
ВАГО́Н
ваго́н
Безплацка́ртний (зага́льний) ваго́н *див.* ваго́н (3)
ВАЖКИ́Й
важки́й
◊ Тяжки́й (важки́й) ка́мінь ліг (упа́в, звали́вся) на гру́ди (на ду́шу, на се́рце) *див.* ка́мінь
ВАЛИ́ТИ[1]
вали́ти
◊ Вали́ти (зва́лювати, валя́ти) / звали́ти з ніг *див.* вали́ти[1] (1)
◊ Вали́ти (зва́лювати) / звали́ти все доку́пи (до одніє́ї (одно́ї) ку́пи) *див.* вали́ти[1] (2)
◊ Вали́ти (зва́лювати, зверта́ти, покла́да́ти, склада́ти, *рі́дше* спира́ти) / звали́ти (зверну́ти, покла́сти, скла́сти, *рі́дше* спе́рти) вину́ (прови́ну) *див.* вали́ти[1] (3)
◊ Вали́ти (зва́лювати, перекла́да́ти) / звали́ти (перекла́сти) з хворо́ї (дурно́ї) голови́ на здоро́ву *див.* вали́ти[1] (4)
◊ Оберта́ти (розбива́ти, розві́ювати, вали́ти *і т. ін.)* / оберну́ти (розби́ти, розві́яти, звали́ти *і т. ін.)* на (у) прах *(рі́дко* на пил) *див.* оберта́ти
ВАЛИ́ТИСЯ[1]
вали́тися
◊ Вали́тися (па́дати) / звали́тися з ніг *див.* вали́тися[1] (2)
ВАЛЮ́ТНИЙ
валю́тне
△ Валю́тне законода́вство *див.* законода́вство (1)
ВАЛЯ́ТИ
валя́ти
◊ Вали́ти (зва́лювати, валя́ти) / звали́ти з ніг *див.* вали́ти[1] (1)
ВАР
ва́ром
◊ Се́рце обкипа́є (закипа́є, окипа́є *і т. ін.)* / обкипі́ло (закипі́ло, окипі́ло *і т. ін.)* кро́в'ю (сукрова́тою, смоло́ю, ва́ром *і т. ін.) див.* се́рце

ВАРИ́ТИ
вари́ти
◊ Вари́ти / звари́ти ка́шу *див.* вари́ти (3)
ва́рить
◊ Казано́к (баня́к, макі́тра) ва́рить / *рідше* казано́к (баня́к) звари́в (макі́тра звари́ла) *див.* казано́к
ВА́РТА
ва́рти
Звільня́ти (випуска́ти) / звільни́ти (ви́пустити) з-під ва́рти *див.* звільня́ти[1] (1)
ВА́РТИЙ
ва́ртий
◊ Ва́ртий за́ходу *див.* ва́ртий (1)
ВА́РТІСТЬ
ва́ртості
△ Зако́н ва́ртості *див.* зако́н (4)
ВА́ТА
ва́тою
◊ Затика́ти (затуля́ти, *рідко* зату́лювати) / заткну́ти (затули́ти) ву́ха [ва́тою, *рідко* во́ском] *див.* затика́ти[1] (3)
ВАШ
ва́ше
◊ Моє́ (ва́ше, його́ *і т. ін.)* ді́ло сторона́ *(рідко* збо́ку) *див.* ді́ло (21)
ВБИВА́ТИ[1]
вбива́ти
◊ Вбива́ти (забива́ти) / вби́ти (заби́ти) клин *див.* вбива́ти[1] (3)
◊ Вбива́ти (забива́ти) / вби́ти (заби́ти) оси́ковий кіло́к (кіл) [у моги́лу] *див.* вбива́ти[1] (4)
ВБИВА́ТИСЯ[1]
вбива́тися
◊ Врі́затися (запада́ти, вбива́тися *і т. ін.)* / врі́затися (запа́сти, вби́тися *і т. ін.)* у па́м'ять (у па́м'ятку) *див.* врі́зуватися[1] (2)
ВБИ́ТИ[1]
вби́ти
◊ Вбива́ти (забива́ти) / вби́ти (заби́ти) клин *див.* вбива́ти[1] (3)
◊ Вбива́ти (забива́ти) / вби́ти (заби́ти) оси́ковий кіло́к (кіл) [у моги́лу] *див.* вбива́ти[1] (4)
ВБИ́ТИСЯ[1]
вби́тися
◊ Врі́затися (запада́ти, вбива́тися *і т. ін.)* / врі́затися (запа́сти, вби́тися *і т. ін.)* у па́м'ять (у па́м'ятку) *див.* врі́зуватися[1] (2)
ВВЕ́ДЕНИЙ
вве́дений
◊ Вве́дений у зако́н *див.* вве́дений (1)
ВВЕСТИ́
ввести́
◊ Вво́дити / ввести́ в зако́н *див.* вво́дити (6)
ВВЕСЬ
ввесь
На весь (ввесь) захва́т *див.* захва́т (1)
все
◊ Вали́ти (зва́лювати) / звали́ти все доку́пи (до одніє́ї (одно́ї) ку́пи) *див.* вали́ти[1] (2)
◊ Забува́ти / забу́ти про все [на сві́ті] *див.* забува́ти (2)
всі
Збира́ти / зібра́ти [всі (оста́нні)] си́ли (всю си́лу, ре́штки сил *і т. ін.)* <*діал.* Добува́ти всіх (оста́нніх) сил> *див.* збира́ти (2)
◊ Зва́жити / зва́жувати [всі] за і [всі] про́ти *див.* зва́жувати (1)
◊ На всі за́вертки *див.* за́вертка (1)
◊ На всі за́води *див.* за́води (1)
◊ На всі за́ставки *див.* за́ставка[1] (1)
Ужива́ти / ужи́ти [всіх] за́ходів *(рідко* [всі] за́ходи) *див.* ужива́ти
всіх
Збира́ти / зібра́ти [всі (оста́нні)] си́ли (всю си́лу, ре́штки сил *і т. ін.)* <*діал.* Добува́ти всіх (оста́нніх) сил> *див.* збира́ти (2)
◊ По всіх кутка́х (за́кутках, за́куточках) *див.* куто́к
Ужива́ти / ужи́ти [всіх] за́ходів *(рідко* [всі] за́ходи) *див.* ужива́ти
всю
Збира́ти / зібра́ти [всі (оста́нні)] си́ли (всю си́лу, ре́штки сил *і т. ін.)* <*діал.* Добува́ти всіх (оста́нніх) сил> *див.* збира́ти (2)
ВВІЙТИ́
ввійти́
Вступа́ти (захо́дити, вхо́дити *і т. ін.)* / вступи́ти (зайти́, ввійти́ *і т. ін.)* у супере́чку (в сва́рку) <Іти́ / піти́ на супере́чку (на сва́рку)> <Захо́дити / завести́ супере́чку (сва́рку)> *див.* вступа́ти[1] (4)
Вхо́дити (вкорі́нюватися) / ввійти́ (вкорінитися) в зви́чку *див.* вхо́дити (6)
◊ Зайти́ (ввійти́, піти́, потра́пити *і т. ін.)* не в ті две́рі (не ти́ми двери́ма) *див.* захо́дити (5)
Іти́ (вхо́дити) / піти́ (ввійти́) у за́в'язь *див.* іти́
ввійшо́в
◊ Дух у п'я́ти залі́з (ввійшо́в) *див.* дух (12)
ВВО́ДИТИ
вво́дити
◊ Вво́дити / ввести́ в зако́н *див.* вво́дити (6)
ВГО́РУ
вго́ру
◊ Зала́зити (де́ртися) вго́ру *див.* зала́зити[1] (1)
ВДО́МА
вдо́ма
◊ Бу́ти [і] вдо́ма (до́ма) й за́мужем *див.* бу́ти (63)
ВЕДМЕ́ЖИЙ
ведме́жий
◊ Ведме́жий кут (за́куток) *див.* кут
ВЕ́КСЕЛЬНИЙ
ве́ксельне
△ Ве́ксельне законода́вство *див.* законода́вство (2)
ВЕЛИ́КИЙ
вели́ка
△ Вели́ка *(рідко* заголо́вна) бу́ква (лі́тера) *див.* бу́ква (1)
ВЕРЕМІ́Й
веремі́ю
◊ Крути́ти / закрути́ти веремі́ю (веремі́я) *див.* крути́ти
веремі́я
◊ Крути́ти / закрути́ти веремі́ю (веремі́я) *див.* крути́ти
ВЕРЕМІ́Я
веремі́ї
◊ Завда́ти веремі́ї *див.* завдава́ти (11)
веремі́ю
◊ Крути́ти / закрути́ти веремі́ю (веремі́я) *див.* крути́ти
веремі́я
◊ Крути́ти / закрути́ти веремі́ю (веремі́я) *див.* крути́ти
ВЕРНУ́ТИСЯ[1]
ве́рнеться
◊ [Аж *(рідко* бі́лий)] світ кру́титься (ве́рнеться, макі́триться, колиха́ється, іде́) / закрути́вся (заверті́вся, замакі́трився, заколиха́вся, пішо́в) о́бертом (пере́кидом, пере́кидьки, хо́дором *і т. ін.)* [в оча́х (пе́ред очи́ма)] *див.* світ[2]
ВЕРТІ́ТИСЯ
верті́тися
◊ Завертіла́ся (закрути́лася, пішла́ верті́тися *і т. ін.)* маши́на *див.* маши́на
ВЕРХО́ВНИЙ
верхо́вний
Верхо́вний головнокома́ндувач Збро́йних сил Украї́ни *див.* головнокома́ндувач (1)
ВЕРШИ́ТИ
верши́ти
Справля́ти (верши́ти) / спра́вити (зверши́ти) таї́нство (та́їнства) *див.* справля́ти
ВЕРШКИ́
вершки́
◊ Збира́ти вершки́ (смета́нку) [на молоці́] *див.* збира́ти (3)
ВЕСТИ́СЯ
веде́ться
Розмо́ва іде́ (захо́дить, веде́ться, то́читься *і т. ін.)* / пішла́ (зайшла́) *див.* розмо́ва
ВЕСЬ[1]
весь
На весь (ввесь) захва́т *див.* захва́т (1)
все
◊ Вали́ти (зва́лювати) / звали́ти все доку́пи (до одніє́ї (одно́ї) ку́пи) *див.* вали́ти[1] (2)
◊ Забува́ти / забу́ти про все [на сві́ті] *див.* забува́ти (2)
всі
Збира́ти / зібра́ти [всі (оста́нні)] си́ли (всю си́лу, ре́штки сил *і т. ін.)* <*діал.* Добува́ти всіх (оста́нніх) сил> *див.* збира́ти (2)
◊ Зва́жити / зва́жувати [всі] за і [всі] про́ти *див.* зва́жувати (1)
◊ На всі за́вертки *див.* за́вертка (1)
◊ На всі за́води *див.* за́води (1)
◊ На всі за́ставки *див.* за́ставка[1] (1)
Ужива́ти / ужи́ти [всіх] за́ходів *(рідко* [всі] за́ходи) *див.* ужива́ти
всіх
Збира́ти / зібра́ти [всі (оста́нні)] си́ли (всю си́лу, ре́штки сил *і т. ін.)* <*діал.* Добува́ти всіх (оста́нніх) сил> *див.* збира́ти (2)
◊ По всіх кутка́х (за́кутках, за́куточках) *див.* куто́к

Уживáти / ужúти [всіх] зáходів *(рідко* [всі] зáходи) *див.* уживáти

всю

Збирáти / зібрáти [всі (остáнні)] сúли (всю сúлу, рéштки сил *і т. ін.)* <*діал.* Добувáти всіх (остáнніх) сил> *див.* збирáти (2)

ВÉТХИЙ

вéтхий

Вéтхий (Старúй) Завíт (Заповíт) *див.* завíт (1)

ВЕЧÉРЯ

вечéря

Звáна (прóшена, прóхана) вечéря *див.* вечéря (1)

ВЕЧІ́РНІЙ

вечі́рньому

◊ На вечі́рньому (зáхідному) прýзі (упрýзі) *див.* пруг

ВЖЕ

вже

◊ Звíдки [вже] не *див.* звíдки (1)

◊ Це [ти (ви)] вже занáдто *див.* занáдто (1)

ВЗЯ́ТИ

взяв

◊ Дíдько б йогó (тебé, її́ *і т. ін.)* взяв (забрáв) <Нехáй йогó (тебé, її́ *і т. ін.)* дíдько вíзьме (заберé)> *див.* дíдько (1)

◊ Кат йогó (її́, їх *і т. ін.)* [мáму] берú (забирáй) / взяв (побрáв, забрáв) [би] *див.* кат

◊ Хай (нехáй) би грець узя́в (забрáв) <Грець би взяв> *див.* грець[2] (7)

взялá

◊ Досáда берé (хапáє, гризé) / взялá (вхопúла, запеклá *і т. ін.) див.* досáда (1)

◊ Зло (злість) берé (забирáє) / <Зло взялó> <Злість взялá> *див.* зло[1]

Нудьгá (скýка) берé (заїдáє) / взялá (заї́ла) *див.* нудьгá

взялú

◊ Зáвидки берýть / взялú *див.* зáвидки (1)

◊ Щоб тебé (йогó, вас *і т. ін.)* чорт побрáв (узя́в, забрáв) <Щоб вас (їх) чортú побрáли (взялú, забрáли)> *див.* чорт

взялó

◊ Зло (злість) берé (забирáє) / <Зло взялó> <Злість взялá> *див.* зло[1]

взя́ти

◊ Брáти / взя́ти в [залі́зні] шóри *(рідко* стóси) *див.* брáти (60)

◊ Брáти / взя́ти (забрáти) з бóю (з бóєм) *див.* брáти (75)

◊ Брáти / взя́ти (забрáти) [собí] в гóлову *див.* брáти (76)

Брáти / взя́ти зáміж [за сéбе] *див.* брáти (9)

◊ Брáти / взя́ти збрóю (меч) в рýки *див.* брáти (81)

Брáти / взя́ти на замíтку *див.* брáти (15)

Брáти / взя́ти на замóк *див.* брáти (16)

◊ Брáти / взя́ти на сéбе багáто (забагáто) *див.* брáти (98)

◊ Брáти / взя́ти під зáхист *(рідко* під оборóну) *див.* брáти (105)

◊ Брáти (забирáти, перехóплювати *і т. ін.)* / взя́ти (забрáти, перехопúти *і т. ін.)* ініціатúву [до своі́х рук (у своí рýки)] *див.* брáти (126)

◊ Брáти (забирáти, *рідко* відбирáти) / взя́ти (забрáти, *рідко* відібрáти) слóво *див.* брáти (125)

Брáти (зарахóвувати) / взя́ти (зарахувáти) на постачáння *див.* брáти (39)

Брáти (захóплювати) / взя́ти (захопúти) в полóн *див.* брáти (40)

Взя́ти (звестú) на бойовý *див.* узя́ти

◊ Закóн брáти (приймáти) / взя́ти (прийня́ти) <У закóн уступáти / уступúти> *див.* брáти (138)

вíзьме

◊ Дíдько б йогó (тебé, її́ *і т. ін.)* взяв (забрáв) <Нехáй йогó (тебé, її́ *і т. ін.)* дíдько вíзьме (заберé)> *див.* дíдько (1)

візьмú

◊ Чорт (біс) [йогó (її́, вас *і т. ін.)*] берú (забирáй) / візьмú (поберú, заберú *і т. ін.) див.* чорт

ВИ

вас

◊ Бодáй (щоб) тебé (вас) заглумúло *див.* заглумúти (1)

◊ Чорт (біс) [йогó (її́, вас *і т. ін.)*] берú (забирáй) / візьмú (поберú, заберú *і т. ін.) див.* чорт

◊ Чумá б [йогó (тебé, вас *і т. ін.)*] забрáла <Чумá йогó (тебé, вас *і т. ін.)* заберú> *див.* чумá

◊ Щоб тебé (йогó, вас *і т. ін.)* чорт побрáв (узя́в, забрáв) <Щоб вас (їх) чортú побрáли (взялú, забрáли)> *див.* чорт

ви

◊ Це [ти (ви)] вже занáдто *див.* занáдто (1)

ВИБИРÁТИ

вибирáй

◊ Хоч гóлкú збирáй *(рідко* вибирáй) *див.* збирáти (8)

ВИ́ВЕСТИ

вúвести

Вивóдити / вúвести із забуття́ (із самозабуття́) *див.* вивóдити[1] (1)

ВИ́ВИХ

вúвих

△ Звúчний вúвих *див.* вúвих (2)

ВИВÓДИТИ[1]

вивóдити

Вивóдити / вúвести із забуття́ (із самозабуття́) *див.* вивóдити[1] (1)

◊ Співáти (вивóдити, розливáтися, заливáтися) соловéйком (солов'ḗм) *див.* співáти

ВИ́ГОРНУТИ

вúгорнути

◊ Чужúми рукáми жар (вогóнь, *діал.* грань) загрібáти (загортáти, вигрібáти, вигортáти) / загребтú (загорнýти, вúгребти, вúгорнути) *див.* загрібáти (2)

ВИГОРТÁТИ

вигортáти

◊ Чужúми рукáми жар (вогóнь, *діал.* грань) загрібáти (загортáти, вигрібáти, вигортáти) / загребтú (загорнýти, вúгребти, вúгорнути) *див.* загрібáти (2)

ВИГРАВÁТИ

вигравáти

◊ Грáти (вигравáти) / загрáти очúма *див.* грáти (12)

ВИ́ГРЕБТИ

вúгребти

◊ Чужúми рукáми жар (вогóнь, *діал.* грань) загрібáти (загортáти, вигрібáти, вигортáти) / загребтú (загорнýти, вúгребти, вúгорнути) *див.* загрібáти (2)

ВИГРІБÁТИ

вигрібáти

◊ Чужúми рукáми жар (вогóнь, *діал.* грань) загрібáти (загортáти, вигрібáти, вигортáти) / загребтú (загорнýти, вúгребти, вúгорнути) *див.* загрібáти (2)

ВИДАВÁТИ

видавáти

Віддавáти (видавáти) / віддáти (вúдати) зáміж *див.* віддавáти (1)

ВИДАННЯ́

виданні́

◊ Як (мов, нíби *і т. ін.)* дíвка на виданні́ (засвáтана дíвка) *див.* дíвка (2)

ВИ́ДАТИ

вúдати

Віддавáти (видавáти) / віддáти (вúдати) зáміж *див.* віддавáти (1)

ВИ́ДЕРЖАТИ

вúдержати

Складáти *(рідше* держáти) / склáсти *(рідше* вúдержати, вúтримати, *заст.* здержáти) íспит (екзáмен, зáлік) *див.* складáти

ВИ́ЖИТИ

вúжити

Дúвом вúжити (зберегтúся, уцілíти *і т. ін.) див.* виживáти (1)

ВИ́ЙТИ

вúйти

Вихóдити (ітú) / вúйти (пітú) зáміж *див.* вихóдити (13)

Ітú (вихóдити) / пітú (вúйти) на зáсідку *(діал.* на зáсіди) *див.* ітú

ВИКОНÁННЯ

виконáння

△ Забезпéчення виконáння зобов'я́зань *див.* забезпéчення (2)

ВИКРÝЧУВАТИСЯ

викрýчуватися

◊ Вúтися (звивáтися, крутúтися, викрýчуватися *і т. ін.)* в'юнóм (лúсом) *див.* вúтися (1)

ВИ́ЛІЗТИ

вúлізло

◊ Заговорúло (вúлізло) нутрó *див.* нутрó

ВИ́ЛОЧКОВИЙ

вúлочкова

△ Вúлочкова зáлоза *див.* зáлоза (2)

ВИЛЯ́ТИ

виля́ти

◊ Виля́ти / завиля́ти хвостóм *див.* виля́ти (1)

ВИНÁ

винý

◊ Валúти (звáлювати, звертáти, складáти, складáти, *рідше* спирáти) / звалúти (звернýти, поклáсти, склáсти, *рідше* спéрти) винý (провúну) *див.* валúти[1] (3)

◊ Заглáджувати / заглáдити [своЮ] провúну (винý) *див.* заглáджувати (1)

ВИПАДКО́ВИЙ
випадко́ва
Випадко́ва (заблу́кана, сліпа́) ку́ля *див.* ку́ля[1]
ВИ́ПИТИ
ви́пити
◊ Пи́ти (запива́ти) / ви́пити (запи́ти) мирову́ (зми́рщину) *див.* пи́ти
ВИПУСКА́ТИ
випуска́ти
Звільня́ти (випуска́ти) / звільни́ти (ви́пустити) з-під ва́рти *див.* звільня́ти[1] (1)
ВИ́ПУСТИТИ
ви́пустити
Звільня́ти (випуска́ти) / звільни́ти (ви́пустити) з-під ва́рти *див.* звільня́ти[1] (1)
ВИ́РВА[1]
ви́рви
◊ У ши́ю (у три ши́ї, в заши́йок, в три ви́рви *і т. ін.*) *див.* ши́я
ВИРОБНИ́ЦТВО
виробни́цтва
△ За́соби виробни́цтва *див.* за́сіб (10)
виробни́цтво
Запрова́джувати / запрова́дити в життя́ (у виробни́цтво, у пра́ктику) *див.* запрова́джувати (1)
Запуска́ти / запусти́ти у виробни́цтво *див.* запуска́ти[1] (1)
ВИРУВА́ТИ
виру́є
◊ Кров кипи́ть (закипа́є, виру́є *і т. ін.*) / закипи́ть (завиру́є, занурту́є *і т. ін.*) [у жи́лах (у скро́нях)] *див.* кров
ВИРЯДЖА́ТИ
виряджа́ти
Збира́ти (виряджа́ти) / зібра́ти (ви́рядити) в путь (в доро́гу) *див.* збира́ти (1)
ВИ́РЯДИТИ
ви́рядити
Збира́ти (виряджа́ти) / зібра́ти (ви́рядити) в путь (в доро́гу) *див.* збира́ти (1)
ВИ́СКОЧИТИ
ви́скочити
◊ Ви́скочити за́між *див.* виска́кувати (3)
ВИСО́КИЙ
висо́кого
△ Звук висо́кого підняття́ *див.* звук (4)
висо́кою
◊ До́рого (дорого́ю (висо́кою) ціно́ю) заплати́ти *див.* заплати́ти (1)
ВИСОТА́
висота́
△ Висота́ зву́ку *див.* висота́ (2)
ВИ́СТАВИТИ
ви́ставити
△ Ви́ставити звіра *див.* виставля́ти (2)
ВИТАНЦЬО́ВУВАТИ
витанцьо́вують
◊ [Вогне́нні (те́мні)] ко́ла біга́ють (стриба́ють, витанцьо́вують *і т. ін.*) / забі́гали в оча́х (пе́ред очи́ма) *див.* ко́ло[1]
ВИ́ТИ[1]
ви́ти
◊ Ви́ти (завива́ти) / зави́ти во́вком (зві́ром) *див.* ви́ти[1] (1)
ВИ́ТИ[2]
ви́ти
◊ Зви́ти / звива́ти (ви́ти) гніздо́ (гнізде́чко, кубло́, кубе́лечко, кубе́льце) *див.* звива́ти (1)
ВИ́ТИСЯ
ви́тися
◊ Ви́тися (звива́тися, крути́тися, викру́чуватися *і т. ін.*) в'юно́м (ли́сом) *див.* ви́тися (1)
ВИ́ТРИМАТИ
ви́тримати
Склада́ти (*рі́дше* держа́ти) / скла́сти (*рі́дше* ви́держати, ви́тримати, *заст.* здержа́ти) і́спит (екза́мен, за́лік) *див.* склада́ти
ВИ́ТРИМКА
ви́тримку
◊ Заклика́ти / закли́кати на допомо́гу свою́ во́лю (ви́тримку) *див.* заклика́ти (1)
ВИХО́ДИТИ
вихо́дити
Вихо́дити (іти́) / ви́йти (піти́) за́між *див.* вихо́дити (13)
Іти́ (вихо́дити) / піти́ (ви́йти) на за́сідку (*діал.* на за́сіди) *див.* іти́
ВИ́ЩИЙ
ви́щий
Ви́щий навча́льний за́клад *див.* за́клад (1)
ВІВЦЯ́
вівця́
◊ Заблу́кана (блу́дна, приблу́дна) вівця́ *див.* вівця́ (6)
ВІДБИРА́ТИ
відбира́ти
◊ Бра́ти (забира́ти, *рі́дко* відбира́ти) / взя́ти (забра́ти, *рі́дко* відібра́ти) сло́во *див.* бра́ти (125)
Відбира́ти (забира́ти) / відібра́ти (забра́ти) си́ли (си́лу) *див.* відбира́ти (1)
ВІДВА́ЖИТИ
відва́жити
◊ Да́ти (відмі́ряти, відмі́рити, відва́жити, вліпи́ти, заліпи́ти *і т. ін.*) / дава́ти (відмі́рювати, відміря́ти, відва́жувати, заліплювати *і т. ін.*) ля́паса (ляща́) *див.* дава́ти (129)
ВІДВА́ЖУВАТИ
відва́жувати
◊ Да́ти (відмі́ряти, відмі́рити, відва́жити, вліпи́ти, заліпи́ти *і т. ін.*) / дава́ти (відмі́рювати, відміря́ти, відва́жувати, заліплювати *і т. ін.*) ля́паса (ляща́) *див.* дава́ти (129)
ВІДДАВА́ТИ
віддава́ти
Віддава́ти (видава́ти) / відда́ти (ви́дати) за́між *див.* віддава́ти (1)
◊ Відпла́чувати (віддава́ти, відда́чувати, плати́ти, спла́чувати *і т. ін.*) / відплати́ти (відда́ти, відда́чити, заплати́ти, сплати́ти *і т. ін.*) стори́цею *див.* відпла́чувати (1)
ВІДДА́ТИ
відда́ти
Віддава́ти (видава́ти) / відда́ти (ви́дати) за́між *див.* віддава́ти (1)
◊ Відпла́чувати (віддава́ти, відда́чувати, плати́ти, спла́чувати *і т. ін.*) / відплати́ти (відда́ти, відда́чити, заплати́ти, сплати́ти *і т. ін.*) стори́цею *див.* відпла́чувати (1)
ВІ́ДДИХ
ві́ддих
◊ [Аж] забива́є (спира́є, захо́плює, запира́є *і т. ін.*) / заби́ло (спе́рло, захопи́ло, запе́рло *і т. ін.*) [у гру́дях] ди́хання (по́дих, ві́ддих *і т. ін.*) *див.* забива́ти (4)
◊ Тамува́ти (таї́ти, зата́ювати, затамо́вувати *і т. ін.*) / затамува́ти (затаї́ти, зачаї́ти, *рі́дше* притаї́ти *і т. ін.*) по́дих (ди́хання, ві́ддих, дух *і т. ін.*) *див.* тамува́ти
ВІДДЯ́ЧИТИ
відда́чити
◊ Відпла́чувати (віддава́ти, відда́чувати, плати́ти, спла́чувати *і т. ін.*) / відплати́ти (відда́ти, відда́чити, заплати́ти, сплати́ти *і т. ін.*) стори́цею *див.* відпла́чувати (1)
ВІДДЯ́ЧУВАТИ
відда́чувати
◊ Відпла́чувати (віддава́ти, відда́чувати, плати́ти, спла́чувати *і т. ін.*) / відплати́ти (відда́ти, відда́чити, заплати́ти, сплати́ти *і т. ін.*) стори́цею *див.* відпла́чувати (1)
ВІ́ДЖИЛОК
ві́джилки
◊ [Аж] жи́жки́ (*рі́дко* ві́джилки) трясу́ться (тру́сяться, тремтя́ть, дрижа́ть *і т. ін.*) / затрясли́ся (затруси́лися, затремті́ли, задрижа́ли *і т. ін.*) *див.* жи́жки́ (1)
ВІДІБРА́ТИ
відібра́в
◊ Бог (Го́сподь) ро́зум відібра́в (відня́в, забра́в *і т. ін.*) *див.* бог (7)
відібра́ти
◊ Бра́ти (забира́ти, *рі́дко* відбира́ти) / взя́ти (забра́ти, *рі́дко* відібра́ти) сло́во *див.* бра́ти (125)
Відбира́ти (забира́ти) / відібра́ти (забра́ти) си́ли (си́лу) *див.* відбира́ти (1)
ВІДІЙТИ́
відійти́
◊ Відійти́ (відступи́ти, відсу́нутися *і т. ін.*) / відхо́дити (відступа́ти, відсува́тися *і т. ін.*) на за́дній (дру́гий) план *див.* відхо́дити (2)
Відхо́дити / відійти́ в забуття́ *див.* відхо́дити (1)
відійшли́
За́шпори відійшли́ *див.* за́шпори (1)
ВІДКІЛЯ́
відкіля́
◊ Звідки (звідкі́ль, звідкіля́, відкі́ль, відкіля́) ві́тер [ві́є (дме)] *див.* ві́тер (12)
ВІДКІ́ЛЬ
відкі́ль
◊ Звідки (звідкі́ль, звідкіля́, відкі́ль, відкіля́) ві́тер [ві́є (дме)] *див.* ві́тер (12)
ВІДКОТИ́ТИ
відкоти́ти
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.*) ка́мінь з душі́ зня́ти (відкоти́ти, звали́ти) *див.* зніма́ти

ВІДКРИВА́ТИ
відкрива́ти
Відкрива́ти / відкри́ти засідання (збо́ри, конфере́нцію *і т. ін.) див.* відкрива́ти (2)
ВІДКРИ́ТИ
відкри́ти
Відкрива́ти / відкри́ти засідання (збо́ри, конфере́нцію *і т. ін.) див.* відкрива́ти (2)
ВІДКРИ́ТИЙ
відкри́тий
△ Відкри́тий звук *див.* звук (2)
відкри́ті
Відкри́ті збо́ри *див.* збо́ри[1] (1)
ВІДМІ́РИТИ
відмі́рити
◊ Да́ти (відміряти, відмі́рити, відва́жити, вліпи́ти, заліпи́ти *і т. ін.)* / дава́ти (відмі́рювати, відміря́ти, відва́жувати, заліплювати *і т. ін.)* ля́паса (ляща́) *див.* дава́ти (129)
ВІДМІ́РЮВАТИ
відмі́рювати
◊ Да́ти (відміряти, відмі́рити, відва́жити, вліпи́ти, заліпи́ти *і т. ін.)* / дава́ти (відмі́рювати, відміря́ти, відва́жувати, заліплювати *і т. ін.)* ля́паса (ляща́) *див.* дава́ти (129)
ВІДМІ́РЯТИ
відмі́ряти
◊ Да́ти (відміряти, відмі́рити, відва́жити, вліпи́ти, заліпи́ти *і т. ін.)* / дава́ти (відмі́рювати, відміря́ти, відва́жувати, заліплювати *і т. ін.)* ля́паса (ляща́) *див.* дава́ти (129)
ВІДМІРЯ́ТИ
відміря́ти
◊ Да́ти (відміряти, відмі́рити, відва́жити, вліпи́ти, заліпи́ти *і т. ін.)* / дава́ти (відмі́рювати, відміря́ти, відва́жувати, заліплювати *і т. ін.)* ля́паса (ляща́) *див.* дава́ти (129)
ВІДНЯ́ТИ
відня́в
◊ Бог (Го́сподь) ро́зум відібра́в (відня́в, забра́в *і т. ін.) див.* бог (7)
ВІДО́МИЙ
відо́ма
○ Відо́ма (пе́вна, приро́дна, звісна) річ *див.* річ[1]
ВІДПЛАТИ́ТИ
відплати́ти
◊ Відпла́чувати (віддава́ти, відця́чувати, плати́ти, спла́чувати *і т. ін.)* / відплати́ти (відда́ти, відця́чити, заплати́ти, сплати́ти *і т. ін.)* стори́цею *див.* відпла́чувати (1)
ВІДПЛА́ЧУВАТИ
відпла́чувати
◊ Відпла́чувати (віддава́ти, відця́чувати, плати́ти, спла́чувати *і т. ін.)* / відплати́ти (відда́ти, відця́чити, заплати́ти, сплати́ти *і т. ін.)* стори́цею *див.* відпла́чувати (1)
ВІДПОЧИ́НОК
відпочи́нок
Заслу́жений відпочи́нок *див.* відпочи́нок (1)

ВІДСИ́ДЖУВАТИСЯ
відси́джуватися
◊ Відси́джуватися у за́пічку (по за́кутках, у за́тишку) *див.* відси́джуватися (1)
ВІДСТУПА́ТИ
відступа́ти
◊ Відійти́ (відступи́ти, відсу́нутися *і т. ін.)* / відхо́дити (відступа́ти, відсува́тися *і т. ін.)* на за́дній (дру́гий) план *див.* відхо́дити (2)
ВІДСТУПИ́ТИ
відступи́ти
◊ Відійти́ (відступи́ти, відсу́нутися *і т. ін.)* / відхо́дити (відступа́ти, відсува́тися *і т. ін.)* на за́дній (дру́гий) план *див.* відхо́дити (2)
ВІДСУВА́ТИ
відсува́ти
◊ Відсува́ти (відтісня́ти) / відсу́нути (відтісни́ти) на за́дній (дру́гий) план *див.* відсува́ти (1)
ВІДСУВА́ТИСЯ
відсува́тися
◊ Відійти́ (відступи́ти, відсу́нутися *і т. ін.)* / відхо́дити (відступа́ти, відсува́тися *і т. ін.)* на за́дній (дру́гий) план *див.* відхо́дити (2)
ВІДСУ́НУТИ
відсу́нути
◊ Відсува́ти (відтісня́ти) / відсу́нути (відтісни́ти) на за́дній (дру́гий) план *див.* відсува́ти (1)
ВІДСУ́НУТИСЯ
відсу́нутися
◊ Відійти́ (відступи́ти, відсу́нутися *і т. ін.)* / відхо́дити (відступа́ти, відсува́тися *і т. ін.)* на за́дній (дру́гий) план *див.* відхо́дити (2)
ВІ́ДТИ
ві́дти
◊ Туди́ й (та) наза́д (звідти, ві́дти) *див.* туди́
ВІДТІСНИ́ТИ
відтісни́ти
◊ Відсува́ти (відтісня́ти) / відсу́нути (відтісни́ти) на за́дній (дру́гий) план *див.* відсува́ти (1)
ВІДТІСНЯ́ТИ
відтісня́ти
◊ Відсува́ти (відтісня́ти) / відсу́нути (відтісни́ти) на за́дній (дру́гий) план *див.* відсува́ти (1)
ВІДТУ́ЛИНА
відту́лина
△ О́чна запа́дина (я́мка, відту́лина) *див.* запа́дина (1)
ВІДТЯ́ГУВАЛЬНИЙ
відтя́гувальні
△ Відтяжні́ (відтя́гувальні) за́соби *див.* за́сіб (8)
ВІДТЯЖНИ́Й
відтяжні́
△ Відтяжні́ (відтя́гувальні) за́соби *див.* за́сіб (8)

ВІДХО́ДИТИ
відхо́дити
◊ Відійти́ (відступи́ти, відсу́нутися *і т. ін.)* / відхо́дити (відступа́ти, відсува́тися *і т. ін.)* на за́дній (дру́гий) план *див.* відхо́дити (2)
Відхо́дити / відійти́ в забуття́ *див.* відхо́дити (1)
ВІЗ
во́зом
◊ Зачіпа́ти / зачепи́ти во́зом *див.* зачіпа́ти (3)
◊ Хоч во́зом (фі́рою) заїжджа́й *див.* заїжджа́ти[1] (3)
ВІ́ЙСЬКО
війська́
Розгорта́ти / розгорну́ти війська́ (фронт, збро́йні си́ли) *див.* розгорта́ти
ві́йсько
Ві́йсько Запоро́зьке (Запорі́зьке) *див.* ві́йсько (1)
Ві́йсько Запоро́зьке (Запорі́зьке) Низове́ *див.* ві́йсько (2)
ВІЇ
ві́ях
◊ Сльо́зи закипі́ли (закрути́лися) / закипа́ють на (в) оча́х (в о́ці, *рідко* на ві́ях) *див.* сльоза́
ВІК
вік
◊ Вік *(рідко* віки́) вікува́ти / звікува́ти *див.* вікува́ти (1)
◊ Вкороти́ти (зба́вити, прикороти́ти) / вкоро́чувати (збавля́ти, прикоро́чувати) ві́ку (вік, життя́) *див.* укоро́чувати
◊ Зав'яза́ти / зав'я́зувати світ *(рідко* сві́ту, вік, ві́ку) *див.* зав'я́зувати (4)
◊ Загуби́ти (стра́тити) вік *див.* загу́блювати (2)
◊ Заїда́ти / заї́сти вік *див.* заїда́ти (2)
Закінчи́ти [своє́ земне́] життя́ (свій вік) *див.* закі́нчувати (1)
△ Залі́зний вік <Залі́зна доба́> *див.* вік (13)
Занапаща́ти (запропаща́ти, перево́дити) / занапасти́ти (запропасти́ти, перевести́) життя́ (вік, до́лю *і т. ін.) див.* занапаща́ти (1)
віки́
◊ Вік *(рідко* віки́) вікува́ти / звікува́ти *див.* вікува́ти (1)
ві́ку
◊ Вкороти́ти (зба́вити, прикороти́ти) / вкоро́чувати (збавля́ти, прикоро́чувати) ві́ку (вік, життя́) *див.* укоро́чувати
◊ Зав'яза́ти / зав'я́зувати світ *(рідко* сві́ту, вік, ві́ку) *див.* зав'я́зувати (4)
◊ Зажива́ти / зажи́ти чужо́го ві́ку *див.* зажива́ти[2] (1)
ВІКНО́
вікно́
Напі́льне (запі́льне) вікно́ *див.* вікно́ (3)
ВІКОВІ́ЧНИЙ
вікові́чним
◊ Спочива́ти (спа́ти) / спочи́ти (засну́ти) наві́ки (дові́ку, ві́чним (вікові́чним) сном) *див.* спочива́ти

ВІКУВА́ТИ

вікува́ти

◊ Вік *(рі́дко* вікú) вікува́ти / звікува́ти *див.* вікува́ти (1)

ВІ́ЛЬНИЙ

ві́льна

◊ Ві́льна (за́йва) хвилúна (хвилúнка, хвилúночка) *див.* хвилúна

ВІН

він

◊ Що ти (він, вона́ *і т. ін.)* забу́в (забу́ла) тут (там)? *див.* забува́ти (7)

його́

◊ Ді́дько б його́ (тебе́, її *і т. ін.)* взяв (забра́в) <Неха́й його́ (тебе́, її *і т. ін.)* ді́дько ві́зьме (забере́)> *див.* ді́дько (1)

◊ Кат його́ (її, їх *і т. ін.)* [ма́му] берú (забира́й) / взяв (побра́в, забра́в) [би] *див.* кат

◊ Моє́ (ва́ше, його́ *і т. ін.)* ді́ло сторона́ *(рі́дко* збо́ку). *див.* ді́ло (21)

◊ Моє́ (твоє́, його́ *і т. ін.)* [було́] зве́рху *див.* мій

◊ Чорт (біс) [його́ (її, вас *і т. ін.)*] берú (забира́й) / ві́зьмú (поберú, заберú *і т. ін.)* *див.* чорт

◊ Чума́ б [його́ (тебе́, вас *і т. ін.)*] забра́ла <Чума́ його́ (тебе́, вас *і т. ін.)* заберú> *див.* чума́

◊ Щоб тебе́ (його́, вас *і т. ін.)* чорт побра́в (узя́в, забра́в) <Щоб вас (їх) чортú побра́ли (взялú, забра́ли)> *див.* чорт

ВІНО́К

вінка́

◊ Стра́тити (загу́бúти) віно́к <Позбу́тися вінка́> *див.* стра́чувати

віно́к

◊ Забра́ти (зі́рва́ти, зня́ти *і т. ін.)* віно́к *див.* забира́ти (1)

◊ Стра́тити (загу́бúти) віно́к <Позбу́тися вінка́> *див.* стра́чувати

ВІСК

во́ском

◊ Затика́ти (затуля́ти, *рі́дко* зату́лювати) / заткну́ти (затулúти) ву́ха [ва́тою, *рі́дко* во́ском] *див.* затика́ти^{1} (3)

ВІ́СТКА

ві́стки

◊ Ні чу́тки [ні ві́стки (ні зві́стки)] <Ні ві́стки (ні зві́стки) ні чу́тки> *див.* чу́тка

ВІСТЬ

вість

Блага́ вість (зві́стка) *див.* вість (1)

ВІ́ТЕР

ві́тер

◊ Зві́дки (звідкі́ль, звідкі́ля́, відкі́ль, відкі́ля́) ві́тер [віє (дме)] *див.* ві́тер (12)

вітра́ми

◊ Якúм ві́тром (якúми вітра́ми) [принесло́ (занесло́)]? <Які́ вітрú принеслú (занеслú)?> *див.* ві́тер (21)

вітрú

◊ Якúм ві́тром (якúми вітра́ми) [принесло́ (занесло́)]? <Які́ вітрú принеслú (занеслú)?> *див.* ві́тер (21)

ві́трі

◊ Будува́ти золоті́ за́мки на ві́трі *див.* будува́ти (1)

ві́тром

◊ Пітú (збі́гти) за ві́тром (по ві́тру, за водо́ю) *див.* пітú

◊ Якúм ві́тром (якúми вітра́ми) [принесло́ (занесло́)]? <Які́ вітрú принеслú (занеслú)?> *див.* ві́тер (21)

ві́тру

◊ Пітú (збі́гти) за ві́тром (по ві́тру, за водо́ю) *див.* пітú

ВІ́ЧІ

ві́чі

◊ Дивúтися (зазира́ти, загляда́ти *і т. ін.)* / подивúтися (гля́нути, зазирну́ти, загля́нути *і т. ін.)* сме́рті в о́чі (у ві́чі) *див.* дивúтися (12)

о́ка

◊ Ні́чим (нема́ чим) о́ка запорошúти *див.* запоро́шувати (1)

о́ко

◊ Запа́сти в о́ко *див.* запада́ти (3)

◊ Зва́жувати / зва́жити на о́ко *див.* зва́жувати (2)

Зверта́ти / зверну́ти о́чі (о́ко, по́гляд, по́гляди, зір *і т. ін.)* *див.* зверта́ти (3)

◊ Звеселя́ти / звеселúти о́чі (о́ко, зір) *див.* звеселя́ти (1)

◊ Скі́льки сяга́є (ба́чить, обхо́плює *і т. ін.)* / сягне́ (осягне́, захо́пить *і т. ін.)* о́ко *див.* о́ко^{1}

о́ком

◊ Закида́ти / закúнути о́ком *див.* закида́ти^{2} (2)

◊ Нúшпорити / занúшпорити о́ком (очúма, по́глядом *і т. ін.)* *див.* нúшпорити

◊ Ні (нема́) за що о́ком зачепúтися *див.* зачі́плюватися (1)

◊ Світúти / засвітúти очúма (о́ком, бі́лка́ми) *див.* світúти

о́ці

◊ Сльо́зи закипі́ли (закрутúлися) / закипа́ють на (в) оча́х (в о́ці, *рі́дко* на ві́ях) *див.* сльоза́

оча́х

◊ [Аж] в оча́х рябі́є / зарябі́ло *див.* рябі́ти

◊ [Аж] і́скорки в оча́х замиготі́ли *див.* і́скорка

◊ [Аж *(рі́дко* бі́лий)] світ кру́титься (ве́рнеться, макі́триться, колиха́ється, іде́) / закрутúвся (завертí́вся, замакі́трився, заколиха́вся, пішо́в) о́бертом (пере́кидом, пере́кидьки, хо́дором *і т. ін.)* [в оча́х (пе́ред очúма)] *див.* світ^{2}

◊ [Вогне́нні (те́мні)] ко́ла бі́гають (стриба́ють, витанцьо́вують *і т. ін.)* / забі́гали в оча́х (пе́ред очúма) *див.* ко́ло^{1}

◊ В оча́х затума́ніло *див.* затума́ніти (1)

◊ Закрутúтися в оча́х (пе́ред очúма) *див.* закрутúтися^{2} (1)

◊ Затума́нилося в оча́х *див.* затума́нюватися (2)

◊ Кругú (кружа́ла) літа́ють (іду́ть) / залі́тали (пішлú, заходúли) пе́ред очúма (в оча́х) *див.* круг^{1}

◊ О́чі [так і] світя́ться (засві́чуються) / засвітúлися (засві́тили, заіскрúлися, заіскрúли) <В оча́х світиться (засві́чується) / засвітúлося (заіскрúлося)> *див.* о́ко^{1}

◊ Свічкú в оча́х засві́чуються (стаю́ть) / засвітúлися (ста́ли) <Сто свічо́к в оча́х засвітúлося> *див.* сві́чка

◊ Сльо́зи закипі́ли (закрутúлися) / закипа́ють на (в) оча́х (в о́ці, *рі́дко* на ві́ях) *див.* сльоза́

оче́й

◊ Замúлування (замúлення) оче́й *див.* замúлування (1)

◊ Не зво́дити (не спуска́ти, не зніма́ти *і т. ін.)* оче́й (по́гляду) *див.* зво́дити (23)

очúма

◊ [Аж *(рі́дко* бі́лий)] світ кру́титься (ве́рнеться, макі́триться, колиха́ється, іде́) / закрутúвся (завертí́вся, замакі́трився, заколиха́вся, пішо́в) о́бертом (пере́кидом, пере́кидьки, хо́дором *і т. ін.)* [в оча́х (пе́ред очúма)] *див.* світ^{2}

◊ [Вогне́нні (те́мні)] ко́ла бі́гають (стриба́ють, витанцьо́вують *і т. ін.)* / забі́гали в оча́х (пе́ред очúма) *див.* ко́ло^{1}

◊ Гра́ти (вигра́ва́ти) / загра́ти очúма *див.* гра́ти (12)

◊ Заблúмати очúма *див.* заблúмати (1)

◊ Закрúтися [й] плечúма й очúма *див.* закрива́тися (1)

◊ Закрутúтися в оча́х (пе́ред очúма) *див.* закрутúтися^{2} (1)

◊ Із зав'я́заними очúма *див.* о́ко^{1}

◊ Кругú (кружа́ла) літа́ють (іду́ть) / залі́тали (пішлú, заходúли) пе́ред очúма (в оча́х) *див.* круг^{1}

◊ Нúшпорити / занúшпорити о́ком (очúма, по́глядом *і т. ін.)* *див.* нúшпорити

◊ Пря́сти / запря́сти очúма *див.* пря́сти^{2}

◊ Світúти / засвітúти очúма (о́ком, бі́лка́ми) *див.* світúти

◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* із зав'я́заними очúма *див.* о́ко^{1}

о́чі

◊ Дивúтися (зазира́ти, загляда́ти *і т. ін.)* / подивúтися (гля́нути, зазирну́ти, загля́нути *і т. ін.)* сме́рті в о́чі (у ві́чі) *див.* дивúтися (12)

◊ Зав'яза́ти о́чі *див.* зав'я́зувати (7)

Зако́чувати (запуска́ти, пуска́ти) / закотúти (запустúти, пустúти) о́чі [під лоб (під ло́ба)] *див.* зако́чувати (1)

◊ Закрива́ти (заплю́щувати, затуля́ти, замика́ти) / закрúти (заплю́щити, затулúти, замкну́ти) о́чі *див.* закрива́ти (5)

◊ Залива́ти / залúти (позалива́ти) о́чі *(гру́бо* слі́пи, сліпакú) [горі́лкою] *див.* залива́ти (5)

◊ Зама́зувати / зама́зати о́чі *див.* зама́зувати (1)

◊ Замúлювати / замúлити о́чі *див.* замúлювати (1)

◊ Заму́лювати / заму́лити о́чі *див.* заму́лювати (1)

Запльо́вувати / заплюва́ти о́чі *див.* запльо́вувати (1)

◊ Заслі́плювати / заслі́пити о́чі *див.* заслі́плювати (1)

Заступа́ти (за́ступати, за́стити) / заступúти о́чі *див.* заступа́ти (1)

◊ Затрúмувати (зупиня́ти) / затрúмати (зупинúти) по́гляд (о́чі) *див.* затрúмувати (3)

◊ Затумáнювати / затумáнити гóлову (рóзум, *рідше* óчі) *див.* затумáнювати (1)
Захóдити / зайти́ в óчі *див.* захóдити (1)
◊ Збанувáти на óчі *див.* збанувáти (1)
Звертáти / звернýти на сéбе óчі *див.* звертáти (1)
Звертáти / звернýти óчі (óко, пóгляд, пóгляди, зір *і т. ін.*) *див.* звертáти (3)
◊ Звеселя́ти / звесели́ти óчі (óко, зір) *див.* звеселя́ти (1)
◊ Звóдити / звести́ óчі (пóгляд) *див.* звóдити (14)
◊ Звóдити (знімáти) / звести́ (зня́ти) óчі до нéба *див.* звóдити (18)
Звýжувати / звýзити óчі *див.* звýжувати (2)
◊ Мозóлити / замозóлити óчі *див.* мозóлити
◊ Мýляти (мýлити) / замýлити óчі *див.* мýляти
◊ Óчі бíгають / забíгали *див.* óко[1]
◊ Óчі завидю́щі *див.* óко[1]
◊ Óчі загорíлися (розгорíлися) / загоря́ються (розгоря́ються) *див.* óко[1]
◊ Óчі зайшли́ (закипíли) слізьми́ (сльозáми) *див.* óко[1]
Óчі закоти́лися / закóчуються [під лоб (під лóба)] *див.* óко[1]
◊ Óчі запалáли [гаря́чим] вогнéм *див.* óко[1]
◊ Óчі запухáють / запýхли (запýхнуть, позапухáли) *див.* óко[1]
Óчі звýжуються / звýзились *див.* óко[1]
◊ Óчі (*рідше* очи́ці) [як (так і)] грáють / загрáли *див.* óко[1]
◊ Óчі [так і] світя́ться (засвíчуються) / засвіти́лися (засвіти́ли, заіскри́лися, заіскри́ли) <В очáх світи́ться (засвíчується) / засвіти́лося (заіскри́лося)> *див.* óко[1]
◊ Óчі тумáном захóдять *див.* óко[1]
◊ Піт заливáє / зали́в óчі (лицé, обли́ччя *і т. ін.*) *див.* піт
◊ Сльóзи (слíзоньки) заливáють / залили́ óчі *див.* сльозá
◊ Смерть заглядáє (ди́виться, зазирáє *і т. ін.*) / загля́нула (подиви́лась, зазирнýла *і т. ін.*) в óчі *див.* смерть
◊ Тумáн застилáє / застели́в óчі *див.* тумáн[1]
◊ Щоб óчі не западáли *див.* óко[1]
ВІ́ЧНИЙ
ві́чним
◊ Спочивáти (спáти) / спочи́ти (заснýти) навíки (довíку, вíчним (віковíчним) сном) *див.* спочивáти
ВІ́ЩО[2]
ві́що
◊ Ні за що (ні за ві́що) рýки (рук) зачепи́ти *див.* зачíпати (9)
що
◊ Ні за що (ні за ві́що) рýки (рук) зачепи́ти *див.* зачíпати (9)
ВІ́Я
ві́ях
◊ Сльóзи закипíли (закрути́лися) / закипáють на (в) очáх (в óці, *рідко* на вíях) *див.* сльозá

ВІ́ЯТИ
віє
◊ Звíдки (звідкíль, звідкіля́, відкíль, відкіля́) вíтер [вíє (дме)] *див.* вíтер (12)
ВКЛАД
вклад
△ Вклад до запитáння *див.* вклад (3)
ВКОРІ́НИТИСЯ
вкоріни́тися
Вхóдити (вкорíнюватися) / ввійти́ (вкоріни́тися) в звичку *див.* вхóдити (6)
ВКОРІ́НЮВАТИСЯ
вкорíнюватися
Вхóдити (вкорíнюватися) / ввійти́ (вкоріни́тися) в звичку *див.* вхóдити (6)
ВКОРОТИ́ТИ
вкороти́ти
◊ Вкороти́ти (збáвити, прикороти́ти) / вкорóчувати (збавля́ти, прикорóчувати) вíку (вік, життя́) *див.* укорóчувати
ВКОРÓЧУВАТИ
вкорóчувати
◊ Вкороти́ти (збáвити, прикороти́ти) / вкорóчувати (збавля́ти, прикорóчувати) вíку (вік, життя́) *див.* укорóчувати
ВКРУТИ́ТИ[1]
вкрути́ти
◊ Скрути́ти (звернýти, зламáти, *рідше* вкрути́ти) в'я́зи (карк, ши́ю) *див.* скрýчувати
ВЛÁДА
влáда
△ Законодáвча влáда *див.* влáда (4)
ВЛÁЗИТИ
влáзити
◊ Влáзити (залáзити) / влíзти (залíзти) в борги́ *див.* влáзити (3)
◊ Влáзити (лíзти) в ярмó (в зáшморг) *див.* влáзити (4)
ВЛÁСНИЙ
влáсні
◊ Стáти (встáти, звести́ся, підня́тися *і т. ін.*) / ставáти (звóдитися, піднімáтися *і т. ін.*) на [свої́ (влáсні, рíвні)] нóги *див.* ставáти
влáсній
Захлинáтися / захлинýтися у влáсній крóві (влáсною крóв'ю) *див.* захлинáтися (3)
влáсною
Захлинáтися / захлинýтися у влáсній крóві (влáсною крóв'ю) *див.* захлинáтися (3)
ВЛІ́ЗТИ
влíзла
◊ Дýмка (гáдка) западáє (лíзе, прихóдить *і т. ін.*) / запáла (влíзла, прийшлá *і т. ін.*) [в гóлову (до голови́)] *див.* дýмка (6)
влíзти
◊ Влáзити (залáзити) / влíзти (залíзти) в борги́ *див.* влáзити (3)
ВЛІПИ́ТИ
вліпи́ти
◊ Дáти (відмíряти, відмíрити, відвáжити, вліпи́ти, заліпи́ти *і т. ін.*) / давáти (відмíрювати, відміря́ти, відвáжувати, заліплювати *і т. ін.*) ля́паса (ляща́) *див.* давáти (129)

ВНИЗ
вниз
◊ Ди́витися (поглядáти) звéрхньо (зви́сока, згори́ вниз *і т. ін.*) *див.* ди́витися (23)
ВОВК
вовк
◊ Як (мов, нíби *і т. ін.*) зáгнаний звір (вовк) *див.* звір[1] (3)
вóвком
◊ Ви́ти (завивáти) / зави́ти вóвком (звíром) *див.* ви́ти[1] (1)
◊ [В повíтрі] пáхне / запáхло смáленим [вóвком] (смáженим, гірчи́цею *і т. ін.*) *див.* пáхнути
ВÓВЧИЙ
вóвчий
◊ Вóвчий закóн *див.* закóн (8)
ВОГНÉННИЙ
вогнéнні
◊ [Вогнéнні (тéмні)] кóла бíгають (стрибáють, витанцьóвують *і т. ін.*) / забíгали в очáх (пéред очи́ма) *див.* кóло[1]
ВОГÓНЬ
вогнéм
◊ Óчі запалáли [гаря́чим] вогнéм *див.* óко[1]
◊ Хай (нехáй) [ясни́м вогнéм (пóлум'ям)] гори́ть / згори́ть (загори́ться) <Щоб ясни́м вогнéм (пóлум'ям) горíв / згорíв> *див.* горíти (5)
вогóнь
◊ Чужи́ми рукáми жар (вогóнь, *діал.* грань) загрібáти (загортáти, вигрібáти, вигортáти) / загребти́ (загорнýти, ви́гребти, ви́горнути) *див.* загрібáти (2)
ВОДÁ
водá
Зашкýрна водá *див.* водá (7)
води́
◊ Багáто (чимáло) води́ сплилó (сплиблó, збíгло, уплиблó, утеклó *і т. ін.*) *див.* багáто (4)
◊ І води́ (*рідше* водóю) не замути́ть *див.* замути́ти (3)
водóю
◊ І води́ (*рідше* водóю) не замути́ть *див.* замути́ти (3)
◊ Пíти́ (збíгти) за вíтром (по вíтру, за водóю) *див.* піти́
вóду
◊ Каламýтити / скаламýтити (закаламýтити) вóду *див.* каламýтити
◊ Ховáти / сховáти (заховáти, поховáти *і т. ін.*) кінцí в вóду *див.* ховáти[1]
ВÓДНИЙ
вóдне
△ Вóдне законодáвство *див.* законодáвство (3)
ВОЛÓГА
волóги
△ Закриття́ волóги *див.* закриття́ (1)
волóгу
△ Закривáти / закри́ти волóгу *див.* закривáти (2)
△ Затри́мувати / затри́мати сніг (волóгу) *див.* затри́мувати (2)

ВО́ЛОК

во́локом

◊ Не затя́гнеш во́локом (нали́гачем, на нали́гачі, на моту́зці *і т. ін.)* *див.* затя́гувати (5)

ВО́ЛОС

во́лос

◊ Во́лос в'я́не / зав'я́в *див.* во́лос (1)

◊ І волоси́на (во́лос) не впаде́ (не спаде́, *рідко* не заги́не) з голови́ *див.* волоси́на (2)

во́лосом

◊ Світи́ти / засвіти́ти воло́ссям (во́лосом) *див.* світи́ти

ВОЛОСИ́НА

волоси́на

◊ І волоси́на (во́лос) не впаде́ (не спаде́, *рідко* не заги́не) з голови́ *див.* волоси́на (2)

ВОЛО́ССЯ

воло́ссям

◊ Світи́ти / засвіти́ти воло́ссям (во́лосом) *див.* світи́ти

ВО́ЛЯ

во́лю

◊ Закли́ка́ти / закли́кати на допомо́гу свою́ во́лю (ви́тримку) *див.* закли́ка́ти (1)

ВОНА́

вона́

◊ Що ти (він, вона́ *і т. ін.)* забу́в (забу́ла) тут (там)? *див.* забува́ти (7)

її́

◊ Ді́дько б його́ (тебе́, її́ *і т. ін.)* взяв (забра́в) <Неха́й його́ (тебе́, її́ *і т. ін.)* ді́дько ві́зьме (забере́)> *див.* ді́дько (1)

◊ Кат його́ (її́, їх *і т. ін.)* [ма́му] бери́ (забира́й) / взяв (побра́в, забра́в) [би] *див.* кат

◊ Чорт (біс) [його́ (її́, вас *і т. ін.)*] бери́ (забира́й) / візьми́ (побери́, забери́ *і т. ін.)* *див.* чорт

ВОНИ́

їх

◊ Кат його́ (її́, їх *і т. ін.)* [ма́му] бери́ (забира́й) / взяв (побра́в, забра́в) [би] *див.* кат

◊ Щоб тебе́ (його́, вас *і т. ін.)* чорт побра́в (узя́в, забра́в) <Щоб вас (їх) чорти́ побра́ли (взяли́, забра́ли)> *див.* чорт

ВОНО́

воно́

◊ Задави́сь ти! <Хай воно́ зада́виться!> *див.* зада́влюватися (1)

ВО́РОН[1]

во́рон

◊ Куди́ [і] во́рон [і] кісто́к (ко́сті, *рідко* косте́й) не зано́сить / не занесе́ *див.* во́рон[1] (1)

ВОРО́ТА

воро́та

◊ Не в ті воро́та заї́хати *див.* заї́жджа́ти[1] (2)

ВОСКОВИ́Й

воскову́

◊ Звести́ся на [воскову́] сві́чку *див.* зво́дитися (3)

ВПА́СТИ[2]

впаде́

◊ І волоси́на (во́лос) не впаде́ (не спаде́, *рідко* не заги́не) з голови́ *див.* волоси́на (2)

впа́ла

◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* пря́мо (про́сто) гора́ з плече́й (з пліч) звали́лася (спа́ла, впа́ла, зсу́нулася, зійшла́ *і т. ін.)* / зва́люється (па́дає, зсува́ється, схо́дить *і т. ін.)* *див.* гора́ (3)

впа́сти

◊ [Як (мов, ні́би *і т. ін.)*] з не́ба (*рідше* з мі́сяця) впа́сти (звали́тися) *див.* упа́сти[1]

ВПЕРЕ́Д

впере́д

◊ Думки́ забіга́ють впере́д (напере́д) <Ду́мка забіга́є впере́д (напере́д)> *див.* ду́мка (18)

◊ Забіга́ти / забі́гти [ро́зумом] напере́д (впере́д) *див.* забіга́ти (2)

◊ Зазира́ти (загляда́ти) / зазирну́ти (загля́нути) в майбу́тнє (у прийде́шнє, впере́д *і т. ін.)* *див.* зазира́ти (1)

ВПІЙМА́ТИ

впійма́ти

◊ Впійма́ти (пійма́ти, спійма́ти, злови́ти, засту́кати *і т. ін.)* / лови́ти на гаря́чому *див.* упійма́ти

ВРІ́ЗАТИ[2]

врі́зати

◊ Вси́пати (врі́зати, да́ти, зада́ти) гаря́чих *див.* всипа́ти[1] (1)

ВРІЗА́ТИСЯ

вріза́тися

◊ Вріза́тися (запада́ти, вбива́тися *і т. ін.)* / врі́затися (запа́сти, вби́тися *і т. ін.)* у па́м'ять (у па́м'ятку) *див.* врі́зуватися[1] (2)

ВРІ́ЗАТИСЯ[1]

врі́затися

◊ Вріза́тися (запада́ти, вбива́тися *і т. ін.)* / врі́затися (запа́сти, вби́тися *і т. ін.)* у па́м'ять (у па́м'ятку) *див.* врі́зуватися[1] (2)

ВСЕ[1]

ввесь

На весь (ввесь) захва́т *див.* захва́т (1)

весь

На весь (ввесь) захва́т *див.* захва́т (1)

все

◊ Вали́ти (зва́лювати) / звали́ти все доку́пи (до одніє́ї (одно́ї) ку́пи) *див.* вали́ти[1] (2)

◊ Забува́ти / забу́ти про все [на сві́ті] *див.* забува́ти (2)

всі

Збира́ти / зібра́ти [всі (оста́нні)] си́ли (всю си́лу, ре́штки сил *і т. ін.)* <*діал.* Добува́ти всіх (оста́нніх) сил> *див.* збира́ти (2)

◊ Зва́жити / зва́жувати [всі] за і [всі] про́ти *див.* зва́жувати (1)

◊ На всі за́вертки *див.* за́вертка (1)

◊ На всі за́води *див.* за́води (1)

◊ На всі за́ставки *див.* за́ставка[1] (1)

Вжива́ти / вжи́ти [всіх] за́ходів (*рідко* [всі] за́ходи) *див.* вжива́ти

всіх

Збира́ти / зібра́ти [всі (оста́нні)] си́ли (всю си́лу, ре́штки сил *і т. ін.)* <*діал.* Добува́ти всіх (оста́нніх) сил> *див.* збира́ти (2)

◊ По всіх кутка́х (за́кутках, за́куточках) *див.* куто́к

Вжива́ти / вжи́ти [всіх] за́ходів (*рідко* [всі] за́ходи) *див.* вжива́ти

всю

Збира́ти / зібра́ти [всі (оста́нні)] си́ли (всю си́лу, ре́штки сил *і т. ін.)* <*діал.* Добува́ти всіх (оста́нніх) сил> *див.* збира́ти (2)

ВСИ́ПАТИ[1]

вси́пати

◊ Вси́пати (врі́зати, да́ти, зада́ти) гаря́чих *див.* всипа́ти[1] (1)

◊ Вси́пати (зада́ти) по (*рідко* під) пе́рше (шо́сте) число́ *див.* всипа́ти[1] (2)

◊ Дава́ти / да́ти (вси́пати, зада́ти *і т. ін.)* бо́бу *див.* дава́ти (62)

◊ Дава́ти (задава́ти) / да́ти (зада́ти, вси́пати *і т. ін.)* хльо́сту (хло́сту, хльо́ру *і т. ін.)* *див.* дава́ти (111)

◊ Да́ти (вси́пати, зада́ти) / дава́ти (задава́ти) бере́зової ка́ші *див.* дава́ти (132)

ВСИПА́ТИ[1]

вси́пати

◊ Вси́пати (врі́зати, да́ти, зада́ти) гаря́чих *див.* всипа́ти[1] (1)

◊ Вси́пати (зада́ти) по (*рідко* під) пе́рше (шо́сте) число́ *див.* всипа́ти[1] (2)

◊ Дава́ти / да́ти (вси́пати, зада́ти *і т. ін.)* бо́бу *див.* дава́ти (62)

◊ Дава́ти (задава́ти) / да́ти (зада́ти, вси́пати *і т. ін.)* хльо́сту (хло́сту, хльо́ру *і т. ін.)* *див.* дава́ти (111)

◊ Да́ти (вси́пати, зада́ти) / дава́ти (задава́ти) бере́зової ка́ші *див.* дава́ти (132)

ВСКО́ЧИТИ

вско́чити

◊ Вско́чити в за́шморг *див.* вска́кувати (3)

ВСТА́ТИ

вста́ти

◊ Ста́ти (вста́ти, звести́ся, підня́тися *і т. ін.)* / става́ти (зво́дитися, підніма́тися *і т. ін.)* на [свої́ (вла́сні, рі́вні)] но́ги *див.* става́ти

ВСТРЯВА́ТИ

встрява́ти

Вступа́ти (захо́дити, встрява́ти, втруча́тися *і т. ін.)* / вступи́ти (зайти́, встря́ти, втру́титися *і т. ін.)* в розмо́ву (*рідше* до розмо́ви, *розм.* у бала́чку) *див.* вступа́ти[1] (3)

ВСТРЯ́ТИ

встря́ти

Вступа́ти (захо́дити, встрява́ти, втруча́тися *і т. ін.)* / вступи́ти (зайти́, встря́ти, втру́титися *і т. ін.)* в розмо́ву (*рідше* до розмо́ви, *розм.* у бала́чку) *див.* вступа́ти[1] (3)

ВСТУПА́ТИ[1]
вступа́ти
Вступа́ти (захо́дити, встрява́ти, втруча́тися *і т. ін.)* / вступи́ти (зайти́, встря́ти, втру́титися *і т. ін.)* в розмо́ву *(рідше* до розмо́ви, *розм.* у бала́чку) *див.* вступа́ти[1] (3)
Вступа́ти (захо́дити, вхо́дити *і т. ін.)* / вступи́ти (зайти́, ввійти́ *і т. ін.)* у супере́чку (в сва́рку) <Іти́ / піти́ на супере́чку (на сва́рку)> <Заво́дити / завести́ супере́чку (сва́рку)> *див.* вступа́ти[1] (4)
ВСТУПИ́ТИ[1]
вступи́ти
Вступа́ти (захо́дити, встрява́ти, втруча́тися *і т. ін.)* / вступи́ти (зайти́, встря́ти, втру́титися *і т. ін.)* в розмо́ву *(рідше* до розмо́ви, *розм.* у бала́чку) *див.* вступа́ти[1] (3)
Вступа́ти (захо́дити, вхо́дити *і т. ін.)* / вступи́ти (зайти́, ввійти́ *і т. ін.)* у супере́чку (в сва́рку) <Іти́ / піти́ на супере́чку (на сва́рку)> <Заво́дити / завести́ супере́чку (сва́рку)> *див.* вступа́ти[1] (4)
ВСЯ
ввесь
На весь (ввесь) захва́т *див.* захва́т (1)
весь
На весь (ввесь) захва́т *див.* захва́т (1)
все
◊ Вали́ти (зва́лювати) / звали́ти все доку́пи (до одніє́ї (одно́ї) ку́пи) *див.* вали́ти[1] (2)
◊ Забува́ти / забу́ти про все [на світі] *див.* забува́ти (2)
всі
Збира́ти / зібра́ти [всі (оста́нні)] си́ли (всю си́лу, ре́штки сил *і т. ін.)* <*діал.* Добува́ти всіх (оста́нніх) сил> *див.* збира́ти (2)
◊ Зва́жити / зва́жувати [всі] за і [всі] про́ти *див.* зва́жувати (1)
◊ На всі за́вертки *див.* за́вертка (1)
◊ На всі за́води *див.* за́води (1)
◊ На всі за́ставки *див.* за́ставка[1] (1)
Ужива́ти / ужи́ти [всіх] за́ходів *(рідко* [всі] за́ходи) *див.* ужива́ти
всіх
Збира́ти / зібра́ти [всі (оста́нні)] си́ли (всю си́лу, ре́штки сил *і т. ін.)* <*діал.* Добува́ти всіх (оста́нніх) сил> *див.* збира́ти (2)
◊ По всіх кутка́х (за́кутках, за́куточках) *див.* куто́к
Ужива́ти / ужи́ти [всіх] за́ходів *(рідко* [всі] за́ходи) *див.* ужива́ти
всю
Збира́ти / зібра́ти [всі (оста́нні)] си́ли (всю си́лу, ре́штки сил *і т. ін.)* <*діал.* Добува́ти всіх (оста́нніх) сил> *див.* збира́ти (2)
ВТЕЛЮ́ЩИТИ
втелю́щити
Да́ти (затопи́ти, загили́ти, втелю́щити *і т. ін.)* по поти́лиці *див.* дава́ти (26)

ВТОПТА́ТИ[1]
втопта́ти
◊ Втопта́ти (затопта́ти) / вто́птувати (топта́ти) в багно́ (в багню́ку, в боло́то, в зе́млю *і т. ін.) див.* вто́птувати[1] (1)
ВТО́ПТУВАТИ[1]
вто́птувати
◊ Втопта́ти (затопта́ти) / вто́птувати (топта́ти) в багно́ (в багню́ку, в боло́то, в зе́млю *і т. ін.) див.* вто́птувати[1] (1)
ВТРА́ТА
втрат
Завдава́ти / завда́ти втра́ти (втрат) *див.* завдава́ти (2)
втра́ти
Завдава́ти / завда́ти втра́ти (втрат) *див.* завдава́ти (2)
ВТРА́ТИТИ
втра́тити
◊ Втра́тити (загуби́ти) па́мороки (тя́му, па́м'ять) *див.* утрача́ти
Втрача́ти / втра́тити (загуби́ти, згуби́ти) [свій] спо́кій *див.* утрача́ти
◊ Втрача́ти (губи́ти) / втра́тити (загуби́ти) рівнова́гу *див.* утрача́ти
ВТРАЧА́ТИ
втрача́ти
Втрача́ти / втра́тити (загуби́ти, згуби́ти) [свій] спо́кій *див.* утрача́ти
◊ Втрача́ти (губи́ти) / втра́тити (загуби́ти) рівнова́гу *див.* утрача́ти
ВТРУ́ТИТИСЯ
втру́титися
Вступа́ти (захо́дити, встрява́ти, втруча́тися *і т. ін.)* / вступи́ти (зайти́, встря́ти, втру́титися *і т. ін.)* в розмо́ву *(рідше* до розмо́ви, *розм.* у бала́чку) *див.* вступа́ти[1] (3)
ВТРУЧА́ТИСЯ
втруча́тися
Вступа́ти (захо́дити, встрява́ти, втруча́тися *і т. ін.)* / вступи́ти (зайти́, встря́ти, втру́титися *і т. ін.)* в розмо́ву *(рідше* до розмо́ви, *розм.* у бала́чку) *див.* вступа́ти[1] (3)
ВУДИ́ЛА
вуди́ла
◊ Закуси́ти вуди́ла *див.* заку́шувати[1] (1)
ВУДИ́ЛО[1]
вуди́ла
◊ Закуси́ти вуди́ла *див.* заку́шувати[1] (1)
ВУ́ДКА
вудки́
◊ Закида́ти / заки́нути ву́дку (ву́дки́, ву́дочку, гачо́к, га́ка *і т. ін.) див.* закида́ти[2] (1)
ву́дку
◊ Закида́ти / заки́нути ву́дку (ву́дки́, ву́дочку, гачо́к, га́ка *і т. ін.) див.* закида́ти[2] (1)
ВУ́ДОЧКА
ву́дочку
◊ Закида́ти / заки́нути ву́дку (ву́дки́, ву́дочку, гачо́к, га́ка *і т. ін.) див.* закида́ти[2] (1)

ВУ́ЗОЛ[1]
вузло́м
◊ Зав'яза́ти кото́ві (коту́, кі́шці) хвоста́ [вузло́м] *див.* зав'я́зувати (6)
ВУ́ЛИЦЯ
ву́лицю
◊ Загна́ти в сліпу́ ву́лицю *див.* заганя́ти[1] (7)
ВУС
вус
◊ Мота́ти *(рідше* намо́тувати) / намота́ти *(рідше* замота́ти, закрути́ти) [собі] на вус (на ву́са) *див.* мота́ти
ву́са
◊ Мота́ти *(рідше* намо́тувати) / намота́ти *(рідше* замота́ти, закрути́ти) [собі] на вус (на ву́са) *див.* мота́ти
ВУ́СА
вус
◊ Мота́ти *(рідше* намо́тувати) / намота́ти *(рідше* замота́ти, закрути́ти) [собі] на вус (на ву́са) *див.* мота́ти
ву́са
◊ Мота́ти *(рідше* намо́тувати) / намота́ти *(рідше* замота́ти, закрути́ти) [собі] на вус (на ву́са) *див.* мота́ти
ВУ́СИ
вус
◊ Мота́ти *(рідше* намо́тувати) / намота́ти *(рідше* замота́ти, закрути́ти) [собі] на вус (на ву́са) *див.* мота́ти
ву́са
◊ Мота́ти *(рідше* намо́тувати) / намота́ти *(рідше* замота́ти, закрути́ти) [собі] на вус (на ву́са) *див.* мота́ти
ВУ́ХО
ву́сі
◊ Звуча́ти у ву́хах (у па́м'яті, *рідко* у ву́сі) *див.* звуча́ти (1)
ву́ха
◊ [Аж] горя́ть (займа́ються) / загорі́лися (зайняли́ся) ву́ха *див.* ву́хо (8)
◊ Затика́ти (затуля́ти, *рідко* зату́лювати) / заткну́ти (затули́ти) ву́ха [ва́тою, *рідко* во́ском] *див.* затика́ти[1] (3)
◊ Хоч ву́ха затика́й (затуля́й) *див.* затика́ти[1] (4)
ву́хами
◊ Стри́гти / застри́гти ву́хами *див.* стри́гти
ву́хах
◊ Аж у ву́хах лящи́ть / залящáло *див.* лящáти
◊ Дзени́ть (дзво́нить, шуми́ть *і т. ін.)* / задзвені́ло (задзвони́ло, зашумі́ло *і т. ін.)* у ву́хах (у голові́) *див.* дзвені́ти (1)
◊ Звуча́ти у ву́хах (у па́м'яті, *рідко* у ву́сі) *див.* звуча́ти (1)
ву́хо
◊ Заї́хати у ву́хо *див.* заї́жджа́ти[1] (1)
ВХО́ДИТИ
вхо́дити
Вступа́ти (захо́дити, вхо́дити *і т. ін.)* / вступи́ти (зайти́, ввійти́ *і т. ін.)* у супере́чку (в сва́рку) <Іти́ / піти́ на супере́чку (на сва́рку)> <Заво́дити / завести́ супере́чку (сва́рку)> *див.* вступа́ти[1] (4)

Вхо́дити (вкорі́нюватися) / ввійти́ (вкорінитися) в зви́чку *див.* вхо́дити (6)
Ітй (вхо́дити) / пітй (ввійти́) у за́в'язь *див.* ітй
ВХОПИ́ТИ
вхопи́ла
◊ Доса́да бере́ (хапа́є, гризе́) / взяла́ (вхопи́ла, запекла́ *і т. ін.) див.* доса́да (1)
вхопи́ти
◊ Вхопи́ти (захопи́ти) ши́лом (*рідше* на ши́ло) па́токи (ме́ду) *див.* ухо́плювати
ВЧИ́ТИ
вчи́ти
Зви́чаю навча́ти (вчи́ти) *див.* навча́ти
В'ЮН
в'юно́м
◊ Ви́тися (звива́тися, крути́тися, викру́чуватися *і т. ін.)* в'юно́м (ли́сом) *див.* ви́тися (1)
В'Я́ЗИ
в'я́зи
◊ Скрути́ти (зверну́ти, злама́ти, *рідше* вкрути́ти) в'я́зи (карк, ши́ю) *див.* скру́чувати
В'Я́НУТИ
в'я́не
◊ Во́лос в'я́не / зав'я́в *див.* во́лос (1)
ГА́ВКАННЯ
га́вканням
Захо́дитися / зайти́ся га́вканням (га́вкотом) *див.* захо́дитися[2] (1)
ГА́ВКІТ
га́вкотом
Захо́дитися / зайти́ся га́вканням (га́вкотом) *див.* захо́дитися[2] (1)
ГА́ВКНУТИ
га́вкне
◊ [І] соба́ка (пес) не га́вкне (не зага́вкає) *див.* соба́ка
ГА́ДКА
га́дка
◊ Ду́мка (га́дка) запада́є (лі́зе, прихо́дить *і т. ін.)* / запа́ла (влі́зла, прийшла́ *і т. ін.)* [в го́лову (до голови́)] *див.* ду́мка (6)
га́дки
◊ Заки́нути га́дку (га́дки) [за гря́дку] *див.* закида́ти[2] (5)
га́дку
◊ Заки́нути га́дку (га́дки) [за гря́дку] *див.* закида́ти[2] (5)
ГАДЮ́КА
гадю́кою
◊ Зала́зити (лі́зти) / залі́зти змі́єю (гадю́кою) в ду́шу *див.* зала́зити[1] (2)
ГАДЮ́ЧКА
гадю́чку
◊ Закида́ти (пуска́ти) / заки́нути (пусти́ти) гадю́чку *див.* закида́ти[2] (3)
ГАЗ[1]
газ
Збавля́ти / зба́вити газ *див.* збавля́ти (1)
ГА́ЙКА[1]
гайки́
◊ Підкру́чувати (закру́чувати, підгви́нчувати *і т. ін.)* / підкрути́ти (закрути́ти, підгвинти́ти *і т. ін.)* га́йку (гайки́) *див.* підкру́чувати
га́йку
◊ Підкру́чувати (закру́чувати, підгви́нчувати *і т. ін.)* / підкрути́ти (закрути́ти, підгвинти́ти *і т. ін.)* га́йку (гайки́) *див.* підкру́чувати
ГАК[1]
га́ка
◊ Закида́ти / заки́нути ву́дку (ву́дки, ву́дочку, гачо́к, га́ка *і т. ін.) див.* закида́ти[2] (1)
ГАНЯ́ТИ
ганя́ти
◊ Ганя́ти (ганя́тися, бі́гти, полюва́ти *і т. ін.)* за двома́ зайця́ми *див.* ганя́ти (4)
ГАНЯ́ТИСЯ
ганя́тися
◊ Ганя́ти (ганя́тися, бі́гти, полюва́ти *і т. ін.)* за двома́ зайця́ми *див.* ганя́ти (4)
ГАНЬБА́
ганьбо́ю
Затавро́ваний ганьбо́ю *див.* затавро́ваний (1)
Таврува́ти / затаврува́ти ганьбо́ю (пре́зирством) *див.* таврува́ти
ГАРТ[1]
га́рту
◊ Да́ти (зада́ти, завда́ти) / дава́ти га́рту *див.* дава́ти (140)
ГАРЯ́ЧИЙ
гаря́чим
◊ О́чі запала́ли [гаря́чим] вогне́м *див.* о́ко[1]
гаря́чими
◊ Облива́тися (умива́тися, залива́тися, *рідше* обсипа́тися *і т. ін.)* / обли́тися (уми́тися, зали́тися, *рідше* обси́патися *і т. ін.)* [гірки́ми (гаря́чими, бу́йними *і т. ін.)*] слізьми́ (сльоза́ми, сльозо́ю) *див.* облива́тися
гаря́чих
◊ Всипати (врі́зати, да́ти, зада́ти) гаря́чих *див.* всипа́ти[1] (1)
гаря́чому
◊ Впійма́ти (пійма́ти, спійма́ти, злови́ти, засту́кати *і т. ін.)* / лови́ти на гаря́чому *див.* упійма́ти
ГАСИ́ТИ
гаси́ти
△ Гаси́ти / погаси́ти борги́ (заборго́ваність) *див.* гаси́ти (1)
ГАЧО́К
гачо́к
◊ Закида́ти / заки́нути ву́дку (ву́дки, ву́дочку, гачо́к, га́ка *і т. ін.) див.* закида́ти[2] (1)
ГВИНТІ́ВКА
гвинті́вки
◊ Ста́вити / поста́вити (зі́ставити *і т. ін.)* збро́ю (гвинті́вки, рушни́ці) в ко́зла (ко́зли) *див.* ста́вити
гвинті́вку
Поста́вити гвинті́вку (рушни́цю) на бойови́й звід *див.* поста́вити[1]
ГЕ́НДЕРНИЙ
ге́ндерне
△ Ге́ндерне законода́вство *див.* законода́вство (4)
ГЕ́РБОВИЙ
ге́рбовий
△ Ге́рбовий збір *див.* збір (2)
ГЕТЕРОПОЛЯ́РНИЙ
гетерополя́рний
△ Гетерополя́рний зв'язо́к *див.* зв'язо́к (6)
ГИ́НУТИ
ги́нути
Ги́нути (умира́ти) / заги́нути (уме́рти) на пла́сі *див.* ги́нути (1)
ГІ́ДНІСТЬ
гі́дність
Зачі́пати / зачепи́ти честь (гі́дність, самолю́бство) *див.* зачі́пати (2)
ГІПОСТИ́ЛЬНИЙ
гіпости́льний
Гіпости́льний зал <Гіпости́льна за́ла> *див.* зал (2)
ГІРКИ́Й
гірки́ми
◊ Облива́тися (умива́тися, залива́тися, *рідше* обсипа́тися *і т. ін.)* / обли́тися (уми́тися, зали́тися, *рідше* обси́патися *і т. ін.)* [гірки́ми (гаря́чими, бу́йними *і т. ін.)*] слізьми́ (сльоза́ми, сльозо́ю) *див.* облива́тися
Пла́кати (рида́ти) / запла́кати (зарида́ти) гірки́ми (дрібни́ми, крива́вими *і т. ін.)* [сльоза́ми (слі́зьми́)] <Слі́зно пла́кати (рида́ти)> *див.* пла́кати
ГІРЧИ́ЦЯ
гірчи́цею
◊ [В пові́трі] па́хне / запа́хло сма́леним [во́вком] (сма́женим, гірчи́цею *і т. ін.) див.* па́хнути
ГЛИБО́КИЙ
глибо́кий
◊ Лиша́ти (залиша́ти) / лиши́ти (залиши́ти) глибо́кий (невиго́йний, помі́тний *і т. ін.)* слід у душі́ *див.* лиша́ти
ГЛУЗД
глузд
◊ Глузд (ум) за ро́зум заверта́є (захо́дить) / заверну́в (зайшо́в) *див.* глузд (1)
глу́зду
◊ Збива́ти / зби́ти з ро́зуму (з глу́зду) *див.* збива́ти (10)
ГЛУХИ́Й
глухи́й
◊ Загна́ти (завести́) / заганя́ти (заво́дити) в [глухи́й (тісни́й)] кут (у за́куток, у безви́хідь *і т. ін.) див.* заганя́ти[1] (8)
◊ Зайти́ / захо́дити у безви́хідь (у [глухи́й] кут, у за́куток *і т. ін.) див.* захо́дити (6)
ГЛЯ́НУТИ
гля́нути
◊ Диви́тися (зазира́ти, загляда́ти *і т. ін.)* / подиви́тися (гля́нути, зазирну́ти, загля́нути *і т. ін.)* сме́рті в о́чі (у ві́чі) *див.* диви́тися (12)
ГНІВ
гні́ву
◊ Рум'я́нець со́рому (гні́ву, збенте́ження *і т. ін.) див.* рум'я́нець

ГНІЗДЕ́ЧКО
гнізде́чко
◊ Зви́ти / звива́ти (ви́ти) гніздо́ (гнізде́чко, кубло́, кубе́лечко, кубе́льце) *див.* звива́ти (1)
ГНІЗДО́
гніздо́
◊ Зви́ти / звива́ти (ви́ти) гніздо́ (гнізде́чко, кубло́, кубе́лечко, кубе́льце) *див.* звива́ти (1)
ГНУ́ТИ
гну́ти
◊ Гну́ти (де́рти, задира́ти) / загну́ти (заде́рти) ки́рпу (но́са, ніс) *див.* гну́ти (3)
◊ Гну́ти (плести́) / загну́ти харама́на (харама́ни) *див.* гну́ти (4)
ГОВОРИ́ТИ
говори́ти
Говори́ти за́гадками *див.* говори́ти (1)
гово́рить
◊ Гово́рить (обзива́ється, озива́ється) / заговори́ла (обізва́лася, озва́лася) кров *див.* кров
◊ Ко́жна жи́лка (жи́лочка) дрижи́ть (гра́є, гово́рить, брини́ть, тремти́ть *і т. ін.)* / задрижа́ла (загра́ла, заговори́ла, забриніла, затремтіла *і т. ін.) див.* жи́лка (1)
ГОГОТІ́ТИ
гоготи́ть
◊ Аж *(рідко* тільки) луна́ йде (розляга́ється, *рідше* гоготи́ть *і т. ін.)* / пішла́ (розляглася, *рідше* загоготіла *і т. ін.), див.* луна́
ГОДИ́НА[1]
годи́на
◊ Лиха́ годи́на несе́ / занесла́ (принесла́, приволокла́ *і т. ін.) див.* годи́на[1] (16)
ГОЛ
гол
Забива́ти / заби́ти гол *див.* забива́ти (1)
ГО́ЛИЙ
го́лим
◊ Засвіти́ти [го́лим] тілом *див.* засвічувати[1] (1)
ГОЛІ́ВОНЬКА
голі́воньку
◊ Зав'яза́ти го́лову (голі́воньку) *див.* зав'я́зувати (2)
ГО́ЛКА
голки́
◊ Заганя́ти / загна́ти в се́рце голки́ *див.* заганя́ти[1] (3)
◊ Хоч го́лки збира́й *(рідко* вибира́й) *див.* збира́ти (8)
ГОЛОВА́
голова́
◊ [Аж] голова́ (в голові́) кру́титься (моро́читься, па́морочиться, макі́триться, замакі́трюється *і т. ін.)* <[Аж] голова́ закрути́лася (заморо́чилася, запа́морочилася, замакі́трилася *і т. ін.)*> <[Аж] у голові́ закрути́лося (заморо́чилося, запа́морочилося, замакі́трилося)> *див.* голова́ (7)
◊ Аж голова́ загула́ *див.* голова́ (6)
◊ Голова́ [йде́ (хо́дить)] / [пішла́ (заходи́ла)] о́бертом (кру́гом, хо́дором *і т. ін.) див.* голова́ (17)
голови́
◊ Вали́ти (зва́лювати, переклада́ти) / звали́ти (перекла́сти) з хво́рої (дурно́ї) голови́ на здоро́ву *див.* вали́ти[1] (4)
◊ Ду́мка (га́дка) запада́є (лі́зе, прихо́дить *і т. ін.)* / запа́ла (влі́зла, прийшла́ *і т. ін.)* [в го́лову (до голови́)] *див.* ду́мка (6)
◊ За́воро́т голови́ *див.* за́воро́т (2)
◊ І волоси́на (во́лос) не впаде́ (не спаде́, *рідко* не заги́не) з голови́ *див.* волоси́на (2)
◊ Кров ударя́є (бу́хає, шиба́є) / уда́рила (забу́хала) в го́лову (до голови́) *див.* кров
◊ Ума́ (ро́зуму, голови́ [нія́к] *і т. ін.)* не прикла́сти (не приложи́ти, *рідко* не зібра́ти) *див.* приклада́ти
голові́
◊ [Аж] голова́ (в голові́) кру́титься (моро́читься, па́морочиться, макі́триться, замакі́трюється *і т. ін.)* <[Аж] голова́ закрути́лася (заморо́чилася, запа́морочилася, замакі́трилася *і т. ін.)*> <[Аж] у голові́ закрути́лося (заморо́чилося, запа́морочилося, замакі́трилося)> *див.* голова́ (7)
◊ Дзвени́ть (дзво́нить, шуми́ть *і т. ін.)* / задзвеніло (задзвони́ло, зашуміло *і т. ін.)* у ву́хах (у голові́) *див.* дзвені́ти (1)
◊ Думки́ (ду́ми) ко́лесом (хо́дором) заходи́ли (закрути́лися, пішли́) [в голові́] *див.* ду́мка (17)
◊ Думки́ стрибають (кружляють) / застриба́ли (закружля́ли) у голові́ *див.* ду́мка (20)
◊ За́йчики в голові́ стрибають *див.* за́йчик (2)
◊ Затума́нилося в голові́ *див.* затума́нюватися (1)
◊ Захова́ти в голові́ (у па́м'яті) *що* <Захова́ти па́м'ять *про кого, що*> *див.* захо́вувати (1)
Зашуміло (загу́пало, забриніло) в голові́ *див.* зашумі́ти (1)
голово́ю
◊ Чо́рні (грозові́) хма́ри нависа́ють (збира́ються) / нави́сли (зібра́лися) [над голово́ю] *див.* хма́ра
го́лову
◊ Бра́ти / взя́ти (забра́ти) [собі́] в го́лову *див.* бра́ти (76)
◊ Ду́мка (га́дка) запада́є (лі́зе, прихо́дить *і т. ін.)* / запа́ла (влі́зла, прийшла́ *і т. ін.)* [в го́лову (до голови́)] *див.* ду́мка (6)
◊ Дур захо́дить / зайшо́в у го́лову *див.* дур (2)
◊ Забива́ти / заби́ти [собі́] го́лову *див.* забива́ти (7)
◊ Заби́ти клин у го́лову (у ті́м'я) *див.* забива́ти (9)
◊ Заби́ти [собі́] в го́лову *див.* забива́ти (11)
◊ Забрело́ в го́лову *див.* забріда́ти (1)
◊ Заверта́ти / заверну́ти го́лову *див.* заверта́ти (1)
◊ Зави́нути (зави́ти) го́лову рушнико́м *див.* завива́ти[3] (1)
◊ Зав'яза́ти го́лову (голі́воньку) *див.* зав'я́зувати (2)
◊ Задира́ти / заде́рти го́лову *див.* задира́ти[1] (2)
◊ Задо́вбувати / задовба́ти в го́лову *див.* задо́вбувати (1)
◊ Заду́рювати / задури́ти го́лову *див.* заду́рювати (1)
◊ Закружи́ти го́лову *див.* закружи́ти (1)
Зало́млювати / заломи́ти го́лову (ши́ю) *див.* зало́млювати (1)
◊ Замакі́трювати / замакі́трити го́лову (світ) *див.* замакі́трювати (1)
◊ Заморо́чувати / заморо́чити го́лову (па́мороки) *див.* заморо́чувати (1)
◊ Замути́ти го́лову (ро́зум) *див.* замути́ти (1)
◊ Запада́ти / запа́сти в го́лову *див.* запада́ти (1)
◊ Засу́шувати го́лову *див.* засу́шувати (1)
◊ Затума́нювати / затума́нити го́лову (ро́зум, *рідше* о́чі) *див.* затума́нювати (1)
◊ Зату́ркувати / зату́ркати го́лову *див.* зату́ркувати (1)
◊ Захо́дити / зайти́ в го́лову *див.* захо́дити (7)
◊ Збрести́ в го́лову (на ду́мку, ум) *див.* збрести́ (1)
◊ Звали́тися / зва́люватися на го́лову (на ру́ки, на пле́чі) *див.* зва́люватися[1] (1)
◊ Клопота́ти / заклопота́ти го́лову *див.* клопота́ти
◊ Кров ударя́є (бу́хає, шиба́є) / уда́рила (забу́хала) в го́лову (до голови́) *див.* кров
◊ Крути́ти (закру́чувати) / закрути́ти го́лову *див.* крути́ти
◊ Па́морочити (запа́морочувати) / запа́морочити го́лову (ро́зум, свідо́мість *і т. ін.) див.* па́морочити
◊ Хова́ти (зарива́ти) го́лову в пісо́к *див.* хова́ти[1]
ГОЛО́ВКА
голо́вки
Звива́тися / зви́тися в голо́вки *див.* звива́тися (1)
ГОЛОВНИ́Й
головни́х
○ У головни́х (зага́льних) ри́сах *див.* ри́са
ГОЛОВНОКОМА́НДУВАЧ
головнокома́ндувач
Верхо́вний головнокома́ндувач Збро́йних сил Украї́ни *див.* головнокома́ндувач (1)
ГО́ЛОС
го́лос
Зво́дити / звести́ го́лос *див.* зво́дити (1)
◊ Зво́дити (ізво́дити) / звести́ (ізвести́) на го́лос *див.* зво́дити (19)
ГОЛОСОВИ́Й
голосові́
△ Голосові́ зв'я́зки *див.* зв'я́зка (1)

ГОЛОСУВÁННЯ
голосувáння
△ Таéмне (закрúте) голосувáння *див.* голосувáння (3)
ГОМЕОПОЛЯ́РНИЙ
гомеополя́рний
△ Ковалéнтний (гомеополя́рний) зв'язóк *див.* зв'язóк (8)
ГОРÁ
горá
◊ Як (мов, нíби *і т. ін.)* прямо (прóсто) горá з плечéй (з пліч) звалúлася (спáла, впáла, зсýнулася, зійшлá *і т. ін.)* / звáлюється (пáдає, зсувáється, схóдить *і т. ін.) див.* горá (3)
горú
◊ Як [дурнóму] з горú бíгти / побíгти (збíгти) *див.* бíгти (1)
гóру
◊ Як (мов, нíби *і т. ін.)* скúнути (звалúти) гóру (тягáр) з плечéй *див.* скидáти
ГÓРЕ
гóре
◊ Затóплювати / затопúти лúхо (рóзум, гóре, бíду *і т. ін.)* в чáрці (в горíлці) *див.* затóплювати[2] (1)
гóрю
◊ Помогтú (допомогтú, зарáдити *і т. ін.)* бíді (гóрю, лúху *і т. ін.), див.* помагáти
ГОРÍЛКА[1]
горíлкою
◊ Заливáти / залúти (позаливáти) óчі *(грубо* слíпи, сліпакú) [горíлкою] *див.* заливáти (5)
горíлці
◊ Затóплювати / затопúти лúхо (рóзум, гóре, бíду *і т. ін.)* в чáрці (в горíлці) *див.* затóплювати[2] (1)
ГОРÍТИ
горúть
◊ Хай (нехáй) [яснúм вогнéм (пóлум'ям)] горúть / згорúть (загорúться) <Щоб яснúм вогнéм (пóлум'ям) горíв / згорíв> *див.* горíти (5)
горíв
◊ Хай (нехáй) [яснúм вогнéм (пóлум'ям)] горúть / згорúть (загорúться) <Щоб яснúм вогнéм (пóлум'ям) горíв / згорíв> *див.* горíти (5)
горя́ть
◊ [Аж] горя́ть (займáються) / загорíлися (зайнялúся) вýха *див.* вýхо (8)
Щóки [аж] горя́ть (пашáть) / зайнялúся (спалахнýли) *див.* щокá
ГОРÍХ
горíхи
◊ Заробúти / заробля́ти на горíхи *див.* заробля́ти (4)
ГÓРЛО
гóрлі
◊ Залоскотáло в гóрлі (в нóсі) *див.* залоскотáти (1)
◊ Залоскотáло в гóрлі (в нóсі) *див.* залоскóчувати (1)
◊ Слова́ застряю́ть (застигáють) / застря́ли (застря́гли, застúгли) в гóрлі (у грýдях) *див.* слóво
◊ Сльóзи в гóрлі застря́ли *див.* сльозá
◊ Сміх застря́в у гóрлі *див.* сміх
ГОРНЎТИ
горнú
◊ Хоч лопáтою горнú (гребú, загрíбáй *і т. ін.) див.* горнýти (2)
горнýти
◊ Гребтú (загрібáти, горнýти) лопáтою *див.* гребтú (1)
ГОРОБ'Я́ЧИЙ
гороб'я́чий
◊ На зáячий (гороб'я́чий, жáб'ячий *і т. ін.)* скік *див.* скік[1]
ГÓРОД
гóрод
Заштáтне місто <Заштáтний гóрод (городóк)> *див.* місто[1]
ГОРОДÓК[1]
городóк
Заштáтне місто <Заштáтний гóрод (городóк)> *див.* місто[1]
ГОРЩÓК
горшкú
◊ Заглядáти (зазирáти) в горшкú *див.* заглядáти (3)
ГОСПÓДНІЙ
госпóдньої
◊ Збивáти / збúти з путí íстини (íстинної, Госпóдньої *і т. ін.) див.* збивáти (9)
ГОСПÓДЬ
гóсподом
◊ Забýтий Бóгом (Гóсподом) *див.* забýтий (1)
гóсподь
◊ Бог (Гóсподь) рóзум відібрáв (віднья́в, забрáв *і т. ін.) див.* бог (7)
ГÓСТРИЙ
гóстрі
◊ Заглáджувати (зглáджувати) / заглáдити (зглáдити) гóстрі кутú *див.* заглáджувати (2)
гóстру
◊ Смерть занеслá [свою́] гóстру косý (рýку) *див.* смерть
ГРАНЬ[2]
грань
◊ Чужúми рукáми жар (вогóнь, *діал.* грань) загрібáти (загортáти, вигрібáти, вигортáти) / загребтú (загорнýти, вúгребти, вúгорнути) *див.* загрібáти (2)
ГРÁТИ
грáє
◊ Кóжна жúлка (жúлочка) дрижúть (грáє, говóрить, бринúть, тремтúть *і т. ін.)* / задрижáла (загрáла, заговорúла, забринíла, затремтíла *і т. ін.) див.* жúлка (1)
◊ Кров грáє / загрáла *див.* кров
грáти
◊ Грáти (вигравáти) / загрáти очúма *див.* грáти (12)
◊ Сурмúти (трубúти, грáти) / засурмúти (затрубúти, загрáти) похíд (в похíд) *див.* сурмúти[1]
грáють
◊ Кишкú грáють / загрáють [марш] *див.* кúшка
◊ Óчі *(рідше* очúці) [як (так і)] грáють / загрáли *див.* óко[1]
ГРЕБТÚ
гребú
◊ Хоч лопáтою горнú (гребú, загрíбáй *і т. ін.) див.* горнýти (2)
гребтú
◊ Гребтú (загрібáти, горнýти) лопáтою *див.* гребтú (1)
ГРЕЦЬ[2]
грець
◊ Хай (нехáй) би грець узя́в (забрáв) <Грець би взяв> *див.* грець[2] (7)
ГРЫЖА[1]
грúжа
△ Защéмлена грúжа *див.* грúжа[1] (1)
грúжі
△ Защéмлення грúжі *див.* защéмлення (1)
ГРЙЗТИ
гризé
◊ Досáда берé (хапáє, гризé) / взялá (вхопúла, запеклá *і т. ін.) див.* досáда (1)
грúзти
◊ Ї́сти (грúзти, точúти) як (мов, нíби *і т. ін.)* іржá залíзо *див.* ї́сти
ГРІБ
гріб
◊ Заганя́ти / загнáти в домовúну (в трунý, в могúлу, до могúли, у гроб, у гріб, на той світ *і т. ін.) див.* заганя́ти[1] (2)
ГРОБ
гроб
◊ Заганя́ти / загнáти в домовúну (в трунý, в могúлу, до могúли, у гроб, у гріб, на той світ *і т. ін.) див.* заганя́ти[1] (2)
ГРОБАЧÓК
гробачкá
◊ Замóрювати / заморúти черв'якá (черв'ячкá, гробачкá) *див.* замóрювати (1)
ГРОЗОВИЙ
грозові
◊ Чóрні (грозові) хмáри нависáють (збирáються) / навúсли (зібрáлися) [над головóю] *див.* хмáра
ГРОМÁДСЬКИЙ
громáдських
На громáдських засáдах *див.* засáда[2] (1)
ГРÓШІ
грóшéй
△ Забезпéчення грóшéй *див.* забезпéчення (3)
ГРЎДИ
грудéй
◊ [Як (мов, нíби *і т. ін.)*] кáмінь з душí (з грудéй) спав (звалúвся, скотúвся *і т. ін.) див.* кáмінь
грýди
◊ Тяжкúй (важкúй) кáмінь ліг (упáв, звалúвся) на грýди (на дýшу, на сéрце) *див.* кáмінь
грудьмú
Грудьмú стоя́ти (закривáти, обороня́ти) *див.* стоя́ти
грýдях
◊ [Аж] забивáє (спирáє, захóплює, запирáє *і т. ін.)* / забúло (спéрло, захопúло, запéрло *і т. ін.)* [у грýдях] дихáння (пóдих, вíддих *і т. ін.) див.* забивáти (4)

◊ Словá застряю́ть (застигáють) / застря́ли (застря́гли, засти́гли) в гóрлі (у гру́дях) *див.* слóво
◊ Тéнькати / тéнькнути (затéнькати) в сéрці (в гру́дях) *див.* тéнькати
ГРУДНИ́Й
грудни́й
Грудни́й збір *див.* збір (1)
ГРЯ́ДКА
гря́дку
◊ Заки́нути гáдку (гáдки) [за гря́дку] *див.* закидáти[2] (5)
ГУБÁ[1]
губá
△ Зáяча губá *див.* губá[1] (2)
губáми
Заля́пати губáми *див.* заля́пати[2] (1)
гу́би
◊ Копи́лити (закопи́лювати, зашпи́лювати, шпили́ти) / закопи́лити (скопи́лити, зашпили́ти) гу́бу (гу́би, нóса, ніс *і т. ін.) див.* копи́лити
гу́бу
◊ Копи́лити (закопи́лювати, зашпи́лювати, шпили́ти) / закопи́лити (скопи́лити, зашпили́ти) гу́бу (гу́би, нóса, ніс *і т. ін.) див.* копи́лити
ГУБИ́ТИ
губи́ти
◊ Втрачáти (губи́ти) / втрáтити (загуби́ти) рівновáгу *див.* утрачáти
Губи́ти / загуби́ти лічбу́ *див.* губи́ти (1)
◊ Загуби́ти (погуби́ти) / *рідше* губи́ти рóзум (тя́му) *див.* загу́блювати (1)
ГУСÁР
гусáра
◊ Заливáти гусáра *див.* заливáти (1)
ҐРУНТ
ґру́нту
△ Запливáння ґру́нту *див.* запливáння[2] (1)
ДАВÁТИ
давáти
◊ Давáти / дáти (всы́пати, задáти *і т. ін.)* бóбу *див.* давáти (62)
◊ Давáти / дáти зáдній хід *див.* давáти (70)
◊ Давáти / дáти ли́ха закаблу́кам (закаблáм) [і передáм] *див.* давáти (80)
◊ Давáти / дáти собі звіт *див.* давáти (98)
◊ Давáти (задавáти, дави́ти, *зневажл.* дéрти) / дáти (задáти) хропакá *див.* давáти (110)
◊ Давáти (задавáти) / дáти (задáти, всы́пати *і т. ін.)* хльóсту (хлóсту, хльóру *і т. ін.) див.* давáти (111)
◊ Давáти (задавáти) / дáти (задáти) жáру *див.* давáти (112)
◊ Давáти (задавáти) / дáти (задáти) кóпоті *див.* давáти (113)
◊ Давáти (задавáти) / дáти (задáти) пéрцю [з мáком] *див.* давáти (114)
◊ Давáти (задавáти) / дáти (задáти) чóсу (джóсу) *див.* давáти (115)
◊ Давáти (задавáти) / дáти зáтірки (затьóру) *див.* давáти (116)
◊ Давáти (задавáти, піднóсити) / дáти (задáти, піднести́) пі́нхви *див.* давáти (117)
◊ Дáти (відмі́ряти, відмі́рити, відвáжити, вліпи́ти, заліпи́ти *і т. ін.)* / давáти (відмі́рювати, відміря́ти, відвáжувати, залíплювати *і т. ін.)* ля́паса (лящá) *див.* давáти (129)
◊ Дáти (всы́пати, задáти) / давáти (задавáти) берéзової кáші *див.* давáти (132)
◊ Дáти / давáти запоти́личника (поти́личника) *див.* давáти (135)
◊ Дáти (задáти, завдáти) / давáти гáрту *див.* давáти (140)
◊ Подавáти (давáти) / подáти (дáти) звíстку *див.* подавáти[1]
ДАВИ́ТИ
дави́ти
◊ Давáти (задавáти, дави́ти, *зневажл.* дéрти) / дáти (задáти) хропакá *див.* давáти (110)
ДАЛÉКИЙ
далéке
Далéке зарубíжжя *див.* зарубíжжя (2)
ДАЛÉКО
далéко
◊ Далéко не поїдеш (не заїдеш, не зáйдеш) *див.* поїхати
◊ Далéко [, як] ку́цому до зáйця *див.* далéко (3)
◊ Захóдити / зайти́ (заїхати) далéко *див.* захóдити (9)
ДАРÉМНИЙ
дарéмна
Дарéмна (дармá, мáрна, запропáла) прáця <*рідко* Дарéмний труд> *див.* прáця
дарéмний
Дарéмна (дармá, мáрна, запропáла) прáця <*рідко* Дарéмний труд> *див.* прáця
ДАРÉМНО
дарéмно
◊ [Ду́рно (дарéмно, задáрмá, мáрно *і т. ін.)*] хліб (харч) перевóдити (ї́сти, збавля́ти) *див.* перевóдити
ДÁРМА
дармá
Дарéмна (дармá, мáрна, запропáла) прáця <*рідко* Дарéмний труд> *див.* прáця
ДАРМÁ
дармá
Дарéмна (дармá, мáрна, запропáла) прáця <*рідко* Дарéмний труд> *див.* прáця
ДÁТИ
дáти
◊ Всы́пати (врíзати, дáти, задáти) гаря́чих *див.* всипáти[1] (1)
◊ Давáти / дáти (всы́пати, задáти *і т. ін.)* бóбу *див.* давáти (62)
◊ Давáти / дáти зáдній хід *див.* давáти (70)
◊ Давáти / дáти ли́ха закаблу́кам (закаблáм) [і передáм] *див.* давáти (80)
◊ Давáти / дáти собі звіт *див.* давáти (98)
◊ Давáти (задавáти, дави́ти, *зневажл.* дéрти) / дáти (задáти) хропакá *див.* давáти (110)
◊ Давáти (задавáти) / дáти (задáти, всы́пати *і т. ін.)* хльóсту (хлóсту, хльóру *і т. ін.) див.* давáти (111)
◊ Давáти (задавáти) / дáти (задáти) жáру *див.* давáти (112)
◊ Давáти (задавáти) / дáти (задáти) кóпоті *див.* давáти (113)
◊ Давáти (задавáти) / дáти (задáти) пéрцю [з мáком] *див.* давáти (114)
◊ Давáти (задавáти) / дáти (задáти) чóсу (джóсу) *див.* давáти (115)
◊ Давáти (задавáти) / дáти зáтірки (затьóру) *див.* давáти (116)
◊ Давáти (задавáти, піднóсити) / дáти (задáти, піднести́) пі́нхви *див.* давáти (117)
◊ Дáти (відмі́ряти, відмі́рити, відвáжити, вліпи́ти, заліпи́ти *і т. ін.)* / давáти (відмі́рювати, відміря́ти, відвáжувати, залíплювати *і т. ін.)* ля́паса (лящá) *див.* давáти (129)
◊ Дáти (всы́пати, задáти) / давáти (задавáти) берéзової кáші *див.* давáти (132)
◊ Дáти / давáти запоти́личника (поти́личника) *див.* давáти (135)
◊ Дáти (задáти, завдáти) / давáти гáрту *див.* давáти (140)
Дáти (затопи́ти, загили́ти, втелю́щити *і т. ін.)* по поти́лиці *див.* давáти (26)
◊ Подавáти (давáти) / подáти (дáти) звíстку *див.* подавáти[1]
ДВА
два
◊ Не [вмíти (могти́)] зв'язáти двох слів (два слóва) [доку́пи] *див.* зв'я́зувати (4)
◊ Убивáти / уби́ти (уколóшкати, уполювáти) [аж] двох зайців (два зáйці) *див.* убивáти[1]
дві
◊ У дві при́горщі не захóпиш *див.* захóплювати (3)
двомá
◊ Ганя́ти (ганя́тися, бíгти, полювáти *і т. ін.)* за двомá зайця́ми *див.* ганя́ти (4)
двох
◊ Не [вмíти (могти́)] зв'язáти двох слів (два слóва) [доку́пи] *див.* зв'я́зувати (4)
◊ Убивáти / уби́ти (уколóшкати, уполювáти) [аж] двох зайців (два зáйці) *див.* убивáти[1]
ДВÉРІ
двери́ма
За зачи́неними двери́ма <При зачи́нених двéрях> *див.* двéрі (2)
◊ Зайти́ (ввійти́, піти́, потрáпити *і т. ін.)* не в ті двéрі (не ті́ми двери́ма) *див.* захóдити (5)
двéрі
◊ Двéрі не зачиня́ються *див.* двéрі (4)
Загорóджувати / загороди́ти собóю шлях (прохíд, двéрі *і т. ін.) див.* загорóджувати (1)
◊ Зайти́ (ввійти́, піти́, потрáпити *і т. ін.)* не в ті двéрі (не ті́ми двери́ма) *див.* захóдити (5)
◊ Зачиня́ти / зачини́ти двéрі *див.* зачиня́ти (1)
двéрях
За зачи́неними двери́ма <При зачи́нених двéрях> *див.* двéрі (2)

ДВИГУ́Н

двигу́н

Заглуши́ти двигу́н (мото́р) *див.* заглуша́ти (1)

ДВІ

два

◊ Не [вмі́ти (могти́)] зв'яза́ти двох слів (два сло́ва) [доку́пи] *див.* зв'язувати (4)

◊ Убива́ти / уби́ти (уколо́шкати, уполюва́ти) [аж] двох зайців (два за́йці) *див.* убива́ти[1]

дві

◊ У дві при́горщі не захо́пиш *див.* захо́плювати (3)

двома́

◊ Ганя́ти (ганя́тися, бігти, полюва́ти *і т. ін.)* за двома́ зайця́ми *див.* ганя́ти (4)

двох

◊ Не [вмі́ти (могти́)] зв'яза́ти двох слів (два сло́ва) [доку́пи] *див.* зв'язувати (4)

◊ Убива́ти / уби́ти (уколо́шкати, уполюва́ти) [аж] двох зайців (два за́йці) *див.* убива́ти[1]

ДВІР[1]

двір

Заї́жджий (заї́зний, постоя́лий, постоя́льний) двір *див.* двір[1] (2)

ДВО́Є

двома́

◊ Ганя́ти (ганя́тися, бігти, полюва́ти *і т. ін.)* за двома́ зайця́ми *див.* ганя́ти (4)

двох

◊ Не [вмі́ти (могти́)] зв'яза́ти двох слів (два сло́ва) [доку́пи] *див.* зв'язувати (4)

◊ Убива́ти / уби́ти (уколо́шкати, уполюва́ти) [аж] двох зайців (два за́йці) *див.* убива́ти[1]

ДЕ[1]

де

◊ [Ось] де (в чо́му, тут *і т. ін.)* собака зари́тий *див.* собака

ДЕБІТО́РСЬКИЙ

дебіто́рська

△ Дебіто́рська заборго́ваність *див.* заборго́ваність (3)

ДЕНЬ

день

◊ Благословля́тися *(рідко* бра́тися) / благослови́тися (поблагослови́тися, заблагослови́тися) на світ (на день, на світа́нок, на світа́ння) *див.* благословля́тися (1)

◊ За́втрашній день *див.* день (40)

◊ Займа́тися *(рідко* захо́дитися, здійма́тися) / зайня́тися *(рідко* здійня́тися) на світ (на зорю́, на день *і т. ін.) див.* займа́тися[2] (1)

ДЕПУТА́ТСЬКИЙ

депута́тське

△ Депута́тське зве́рнення *див.* зве́рнення (1)

депута́тський

△ Депута́тський за́пит *див.* за́пит (1)

ДЕ́РЕВО

де́рево

△ Де́рево зале́жностей *див.* де́рево (7)

ДЕРЖА́ВНИЙ

держа́вна

Держа́вна слу́жба зайнятості *див.* слу́жба

ДЕРЖА́ТИ

держа́ти

Держа́ти звича́їв *див.* держа́ти (2)

Склада́ти *(рідше* держа́ти) / скла́сти *(рідше* ви́держати, ви́тримати, *заст.* здержа́ти) іспит (екза́мен, за́лік) *див.* склада́ти

◊ Трима́ти (держа́ти) в [міцни́х (залі́зних)] рука́х (в шо́рах, в повода́х) *див.* трима́ти

◊ Трима́ти (держа́ти) за сімома́ *(рідко* під трьома́) замка́ми <Трима́ти (держа́ти) під замко́м (на замку́)> *див.* трима́ти

◊ Трима́ти (держа́ти) язи́к (язика́) за зуба́ми (на при́в'язі, на припо́ні, на за́шморзі, на за́щіпці) *див.* трима́ти

ДЕРЖА́ТИСЯ

держа́тися

◊ Трима́тися (держа́тися) за спідни́цю *(заст.* запа́ски) *див.* трима́тися

ДЕ́РТИ

де́рти

◊ Гну́ти (де́рти, задира́ти) / загну́ти (заде́рти) ки́рпу (но́са, ніс) *див.* гну́ти (3)

◊ Дава́ти (задава́ти, дави́ти, *зневажл.* де́рти) / да́ти (зада́ти) хропака́ *див.* дава́ти (110)

ДЕ́РТИСЯ

де́ртися

◊ Зала́зити (де́ртися) вго́ру *див.* зала́зити[1] (1)

ДЖОС

джо́су

◊ Дава́ти (задава́ти) / да́ти (зада́ти) чо́су (джо́су) *див.* давати (115)

ДЖУ́НГЛІ

джу́нглів

◊ Зако́н джу́нглів *див.* зако́н (9)

ДЗВЕНІ́ТИ

дзвени́ть

◊ Дзвени́ть (дзво́нить, шуми́ть *і т. ін.)* / задзвені́ло (задзвони́ло, зашумі́ло *і т. ін.)* у ву́хах (у голові́) *див.* дзвені́ти (1)

ДЗВОНИ́ТИ

дзво́нить

◊ Дзвени́ть (дзво́нить, шуми́ть *і т. ін.)* / задзвені́ло (задзвони́ло, зашумі́ло *і т. ін.)* у ву́хах (у голові́) *див.* дзвені́ти (1)

ДИ́БА[2]

диби́

◊ Става́ти (зво́дитися, підніма́тися *і т. ін.)* / ста́ти (звести́ся, підня́тися *і т. ін.)* [на] ди́бки *(рідко* [на] диби́) <Става́ти / ста́ти ста́вма> *див.* става́ти

ДИ́БИ

диби́

◊ Става́ти (зво́дитися, підніма́тися *і т. ін.)* / ста́ти (звести́ся, підня́тися *і т. ін.)* [на] ди́бки *(рідко* [на] диби́) <Става́ти / ста́ти ста́вма> *див.* става́ти

ДИ́БКИ

ди́бки

◊ Става́ти (зво́дитися, підніма́тися *і т. ін.)* / ста́ти (звести́ся, підня́тися *і т. ін.)* [на] ди́бки *(рідко* [на] диби́) <Става́ти / ста́ти ста́вма> *див.* става́ти

ДИВИ́ТИСЯ

диви́тися

◊ Диви́тися (загляда́ти) в зу́би *див.* диви́тися (10)

◊ Диви́тися (зазира́ти) в рот *див.* диви́тися (11)

◊ Диви́тися (зазира́ти, загляда́ти *і т. ін.)* / подиви́тися (гля́нути, зазирну́ти, загля́нути *і т. ін.)* сме́рті в о́чі (у ві́чі) *див.* диви́тися (12)

◊ Диви́тися за́шморгом *див.* диви́тися (13)

Диви́тися (зи́ркати, позира́ти *і т. ін.)* збо́ку *див.* диви́тися (2)

◊ Диви́тися (погляда́ти) зве́рхньо (зви́сока, згори́ вниз *і т. ін.) див.* диви́тися (23)

ди́виться

◊ Смерть загляда́є (ди́виться, зазира́є *і т. ін.)* / загля́нула (подиви́лась, зазирну́ла *і т. ін.)* в о́чі *див.* смерть

ДИ́ВО

ди́вом

Ди́вом ви́жити (зберегти́ся, уціліти *і т. ін.) див.* вижива́ти (1)

ДИМОВИ́Й

димова́

△ Димова́ засло́на *див.* засло́на (1)

ДИСК

диск

△ Зародко́вий диск *див.* диск (1)

ДИСЦИПЛІ́НА[1]

дисциплі́ні

Скоря́тися / скори́тися нака́зові (дисциплі́ні, зако́нові *і т. ін.) див.* скоря́тися

ДИ́ХАННЯ

ди́хання

◊ [Аж] забива́є (спира́є, захо́плює, запира́є *і т. ін.)* / заби́ло (спе́рло, захопи́ло, запе́рло *і т. ін.)* [у гру́дях] ди́хання (по́дих, ві́ддих *і т. ін.) див.* забива́ти (4)

Зати́снуло (затну́ло, затя́ло *і т. ін.)* дух (ди́хання, *рідко* зітха́ння) *див.* затиска́ти (2)

Затри́мувати / затри́мати ди́хання *див.* затри́мувати (1)

◊ Тамува́ти (таї́ти, зата́ювати, затамо́вувати *і т. ін.)* / затамува́ти (затаї́ти, зачаї́ти, *рідше* притаї́ти *і т. ін.)* по́дих (ди́хання, ві́ддих, дух *і т. ін.) див.* тамува́ти

ДИЯ́ВОЛ

дия́волу

◊ Продава́ти (запро́дувати, запродава́ти)/ прода́ти (запро́да́ти) ду́шу [дия́волу (чо́рту, ді́дькові *і т. ін.)*] *див.* продава́ти

ДІ́ВКА

ді́вка

◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* ді́вка на вида́нні (засва́тана ді́вка) *див.* ді́вка (2)

дівка́х

◇ Си́віти (сиді́ти) / посиві́ти (заси́дітися) в дівка́х (ді́вкою, в пере́ста́рках *і т. ін.) див.* си́віти

ді́вкою

◇ Си́віти (сиді́ти) / посиві́ти (заси́дітися) в дівка́х (ді́вкою, в пере́ста́рках *і т. ін.) див.* си́віти

ДІ́ДЬКО

ді́дько

◇ Ді́дько б його́ (тебе́, її́ *і т. ін.)* взяв (забра́в) <Неха́й його́ (тебе́, її́ *і т. ін.)* ді́дько ві́зьме (забере́)> *див.* ді́дько (1)

◇ [І] ді́дько но́гу злама́є (звихне́) *див.* ді́дько (4)

ді́дькові

◇ Продава́ти (запро́дувати, запродава́ти)/ прода́ти (запро́дати) ду́шу [дия́волу (чо́рту, ді́дькові *і т. ін.)*] *див.* продава́ти

ДІЄПРИКМЕТНИКО́ВИЙ

дієприкметнико́вий

△ Дієприкметнико́вий зворо́т *див.* зворо́т (2)

ДІЄПРИСЛІВНИКО́ВИЙ

дієприслівнико́вий

△ Дієприслівнико́вий зворо́т *див.* зворо́т (3)

ДІ́ЛО

ді́ло

◇ Моє́ (ва́ше, його́ *і т. ін.)* ді́ло сторона́ *(рі́дко* збо́ку) *див.* ді́ло (21)

ДІРА́

дір

◇ Зала́тування діро́к (дір) *див.* зала́тування (1)

ді́ри

◇ Лата́ти (зала́тувати) / полата́ти (залата́ти) дірки́ (ді́ри, ді́рку, діру́) *див.* лата́ти[1]

діру́

◇ Лата́ти (зала́тувати) / полата́ти (залата́ти) дірки́ (ді́ри, ді́рку, діру́) *див.* лата́ти[1]

ДІ́РКА

дірки́

◇ Затика́ти (затуля́ти) / заткну́ти (затули́ти) дірки́ (ді́рку) *див.* затика́ти[1] (2)

◇ Лата́ти (зала́тувати) / полата́ти (залата́ти) дірки́ (ді́ри, ді́рку, діру́) *див.* лата́ти[1]

ді́рку

◇ Затика́ти (затуля́ти) / заткну́ти (затули́ти) дірки́ (ді́рку) *див.* затика́ти[1] (2)

◇ Лата́ти (зала́тувати) / полата́ти (залата́ти) дірки́ (ді́ри, ді́рку, діру́) *див.* лата́ти[1]

діро́к

◇ Зала́тування діро́к (дір) *див.* зала́тування (1)

ДІСТАВА́ТИ

дістава́ти

◇ Лиши́тися (зали́шитися, *рі́дко* оста́тися *і т. ін.)* з но́сом <Діста́ти / дістава́ти но́са> *див.* лиша́тися

ДІСТАВА́ТИСЯ

дістава́тися

Дістава́тися (передава́тися, залиша́тися *і т. ін.)* / діста́тися (переда́тися, зали́шитися *і т. ін.)* у спа́дщину (у спа́док, *рі́дко* у спа́дки) *див.* дістава́тися (1)

ДІСТА́ТИ

діста́ти

◇ Лиши́тися (зали́шитися, *рі́дко* оста́тися *і т. ін.)* з но́сом <Діста́ти / дістава́ти но́са> *див.* лиша́тися

ДІСТА́ТИСЯ

діста́тися

Дістава́тися (передава́тися, залиша́тися *і т. ін.)* / діста́тися (переда́тися, зали́шитися *і т. ін.)* у спа́дщину (у спа́док, *рі́дко* у спа́дки) *див.* дістава́тися (1)

ДОБА́

доба́

△ Залі́зний вік <Залі́зна доба́> *див.* вік (13)

ДО́БРИЙ

до́бре

◇ Замо́вити (заки́нути) [до́бре (прихи́льне)] сло́во (слівце́, слове́чко) *див.* замовля́ти (2)

ДОБУВА́ТИ

добува́ти

Збира́ти / зібра́ти [всі (оста́нні)] си́ли (всю си́лу, ре́штки сил *і т. ін.)* <*діал.* Добува́ти всіх (оста́нніх) сил> *див.* збира́ти (2)

ДОВІ́КУ

дові́ку

◇ Не забу́ти дові́ку (пові́к, до моги́ли, до сме́рті *і т. ін.) див.* забува́ти (6)

◇ Спочива́ти (спа́ти) / спочи́ти (засну́ти) наві́ки (дові́ку, ві́чним (вікові́чним) сном) *див.* спочива́ти

ДОВІ́РИТИ

дові́рити

Звіря́ти (довіря́ти) / звíрити (дові́рити) таємни́цю *див.* звіря́ти[1] (1)

ДОВІРЯ́ТИ

довіря́ти

Звіря́ти (довіря́ти) / звíрити (дові́рити) таємни́цю *див.* звіря́ти[1] (1)

ДОКУ́ПИ

доку́пи

◇ Вали́ти (зва́лювати) / звали́ти все доку́пи (до одніє́ї (одно́ї) ку́пи) *див.* вали́ти[1] (2)

◇ Збира́ти (зво́дити) / зібра́ти (звести́, позбира́ти *і т. ін.)* думки́ доку́пи <Збира́тися / зібра́тися з дýмка́ми> *див.* збира́ти (4)

◇ Зво́дити / звести́ доку́пи слова́ *див.* зво́дити (6)

◇ Зво́дити / звести́ (позво́дити) кінці́ [з кінця́ми] [доку́пи] *див.* зво́дити (15)

◇ Не [вмі́ти (могти́)] зв'яза́ти двох слів (два сло́ва) [доку́пи] *див.* зв'я́зувати (4)

◇ Не зібра́ти доку́пи *див.* збира́ти (7)

ДОЛО́НЯ

доло́ні

Ля́скати / заля́скати в доло́ні (доло́нями) *див.* ля́скати

Плеска́ти *(розм.* ля́пати) / заплеска́ти *(розм.* заля́пати) в доло́ні *(рі́дше* рука́ми, в ру́ки) *див.* плеска́ти

доло́нями

Ля́скати / заля́скати в доло́ні (доло́нями) *див.* ля́скати

ДО́ЛЯ[1]

до́лю

Занапаща́ти (запропаща́ти, перево́дити) / занапасти́ти (запропасти́ти, перевести́) життя́ (вік, до́лю *і т. ін.) див.* занапаща́ти (1)

◇ Зв'я́зувати / зв'яза́ти своє́ життя́ (себе́, свою́ до́лю) *див.* зв'я́зувати (2)

до́ля

◇ До́ля привела́ (завела́) / приво́дила (заво́дила) *див.* до́ля[1] (2)

ДО́МА

до́ма

◇ Бу́ти [і] вдо́ма (до́ма) й за́мужем *див.* бу́ти (63)

ДОМА́ШНІЙ

дома́шнє

Дома́шнє завда́ння *див.* завда́ння (1)

ДОМОВИ́НА

домови́ну

◇ Заганя́ти / загна́ти в домови́ну (в труну́, в моги́лу, до моги́ли, у гроб, у гріб, на той світ *і т. ін.) див.* заганя́ти[1] (2)

ДОНИ́ЗУ

дони́зу

◇ Зве́рху (згори́) дони́зу *див.* зве́рху[1] (1)

ДОПОВІДНИ́Й

доповідна́

Доповідна́ запи́ска *(рі́дко* нота́тка) *див.* запи́ска (1)

ДОПОМО́ГА

допомо́гу

◇ Заклика́ти / закли́кати на допомо́гу свою́ во́лю (ви́тримку) *див.* заклика́ти (1)

ДОПОМОГТИ́

допомогти́

◇ Помогти́ (допомогти́, зара́дити *і т. ін.)* біді́ (го́рю, ли́ху *і т. ін.), див.* помага́ти

ДОРО́ГА

доро́га

◇ Доро́га (сте́жка) те́рном (ожи́ною, кропиво́ю *і т. ін.)* поросла́ (заросла́) *див.* доро́га (7)

◇ Шлях зака́заний <Доро́га зака́зана> *див.* шлях

доро́ги

◇ Збива́ти / зби́ти зі шля́ху (з доро́ги, з ку́рсу *і т. ін.) див.* збива́ти (11)

◇ Збива́тися / зби́тися з доро́ги (з путі́, зі шля́ху, з путтяі́ *і т. ін.) див.* збива́тися (4)

◇ Зверта́ти / зверну́ти з доро́ги (зі шля́ху) *див.* зверта́ти (7)

доро́гу

◇ Забу́ти [і] доро́гу *див.* забува́ти (4)

◇ Зав'яза́ти доро́гу *див.* зав'я́зувати (3)

◇ Заказа́ти доро́гу *див.* зака́зувати (1)

Запиня́ти / запини́ти доро́гу *див.* запиня́ти (1)

Збира́ти (виряджа́ти) / зібра́ти (ви́рядити) в путь (в доро́гу) *див.* збира́ти (1)
Збира́тися / зібра́тися в доро́гу *див.* збира́тися (2)
ДОРОГИ́Й
дорого́ю
◊ До́рого (дорого́ю (висо́кою) ціно́ю) заплати́ти *див.* заплати́ти (1)
ДО́РОГО
до́рого
◊ До́рого (дорого́ю (висо́кою) ціно́ю) заплати́ти *див.* заплати́ти (1)
дорого́ю
◊ До́рого (дорого́ю (висо́кою) ціно́ю) заплати́ти *див.* заплати́ти (1)
ДОСА́ДА
доса́да
◊ Доса́да бере́ (хапа́є, гризе́) / взяла́ (вхопи́ла, запекла́ *і т. ін.) див.* доса́да (1)
доса́ди
Пожовті́ти (почорні́ти, позелені́ти) від зло́сті (за́здрості, доса́ди *і т. ін.) див.* пожовті́ти
ДРИЖА́ТИ
дрижа́ть
◊ [Аж] жи́жки́ *(рідко* віджилки) трясу́ться (тру́сяться, тремтя́ть, дрижа́ть *і т. ін.)* / затрясли́ся (затруси́лися, затремті́ли, задрижа́ли *і т. ін.) див.* жи́жки́ (1)
дрижи́ть
◊ Ко́жна жи́лка (жи́лочка) дрижи́ть (гра́є, гово́рить, брини́ть, тремти́ть *і т. ін.)* / задрижа́ла (загра́ла, загово́ри́ла, забрині́ла, затремті́ла *і т. ін.) див.* жи́лка (1)
ДРІБ
дріб
△ Звича́йний (про́сти́й) дріб *див.* дріб (2)
ДРІБНИ́Й
дрібни́ми
Пла́кати (рида́ти) / запла́кати (зарида́ти) гірки́ми (дрібни́ми, крива́вими *і т. ін.)* [сльоза́ми (слізьми́)] <Слі́зно пла́кати (рида́ти)> *див.* пла́кати
ДРУ́ГИЙ
дру́га
◊ Зворо́тний (і́нший, дру́гий *і т. ін.)* бік меда́лі <Зворо́тна (і́нша, дру́га *і т. ін.)* сторона́ меда́лі> *див.* бік (5)
дру́гий
◊ Відійти́ (відступи́ти, відсу́нутися *і т. ін.)* / відхо́дити (відступа́ти, відсува́тися *і т. ін.)* на за́дній (дру́гий) план *див.* відхо́дити (2)
◊ Відсува́ти (відтісня́ти) / відсу́нути (відтісни́ти) на за́дній (дру́гий) план *див.* відсува́ти (1)
Залиша́тися *(рідко* зостава́тися) / зали́шитися *(рідко* зоста́тися) на дру́гий рік *див.* залиша́тися (2)
◊ Зворо́тний (і́нший, дру́гий *і т. ін.)* бік меда́лі <Зворо́тна (і́нша, дру́га *і т. ін.)* сторона́ меда́лі> *див.* бік (5)
ДРУЖИ́НА
дружи́на
Зако́нна дружи́на (жі́нка) *див.* дружи́на (1)

ДУ́ДКА
ду́дку
◊ Танцюва́ти *(рідше* скака́ти) / затанцюва́ти (потанцюва́ти) під ду́дку (під ду́дочку) *див.* танцюва́ти
ДУ́ДОЧКА
ду́дочку
◊ Танцюва́ти *(рідше* скака́ти) / затанцюва́ти (потанцюва́ти) під ду́дку (під ду́дочку) *див.* танцюва́ти
ДУ́МА
ду́ми
◊ Думки́ (ду́ми) ко́лесом (хо́дором) захо́ди́ли (закрути́лися, пішли́) [в голові́] *див.* ду́мка (17)
ДУ́МАТИ
ду́мати
І ду́мати забу́ти *див.* забува́ти (1)
ДУ́МКА
ду́мка
◊ Ду́мка (га́дка) запада́є (лі́зе, прихо́дить *і т. ін.)* / запа́ла (влі́зла, прийшла́ *і т. ін.)* [в го́лову (до голови́)] *див.* ду́мка (6)
◊ Думки́ забіга́ють впере́д (напере́д) <Ду́мка забіга́є впере́д (напере́д)> *див.* ду́мка (18)
◊ За́дня ду́мка *див.* ду́мка (23)
думка́ми
Заклопо́таний ду́мкою (думка́ми) *див.* заклопо́таний (1)
◊ Збира́ти (зво́дити) / зібра́ти (звести́, позбира́ти *і т. ін.)* думки́ доку́пи <Збира́тися / зібра́тися з думка́ми> *див.* збира́ти (4)
◊ Переліта́ти (заліта́ти, перекида́тися) / перелеті́ти (залеті́ти, переки́нутися) ду́мкою (думка́ми, уя́вою, в ду́мці, в уя́ві, в думка́х *і т. ін.) див.* переліта́ти[1]
думка́х
◊ Переліта́ти (заліта́ти, перекида́тися) / перелеті́ти (залеті́ти, переки́нутися) ду́мкою (думка́ми, уя́вою, в ду́мці, в уя́ві, в думка́х *і т. ін.) див.* переліта́ти[1]
думки́
◊ Думки́ (ду́ми) ко́лесом (хо́дором) захо́ди́ли (закрути́лися, пішли́) [в голові́] *див.* ду́мка (17)
◊ Думки́ забіга́ють впере́д (напере́д) <Ду́мка забіга́є впере́д (напере́д)> *див.* ду́мка (18)
◊ Думки́ стриба́ють (кружля́ють) / застриба́ли (закружля́ли) у голові́ *див.* ду́мка (20)
◊ Зану́рюватися / зану́ритися в думки́ (ро́здуми) *див.* зану́рюватися (1)
◊ Збира́ти (зво́дити) / зібра́ти (звести́, позбира́ти *і т. ін.)* думки́ доку́пи <Збира́тися / зібра́тися з думка́ми> *див.* збира́ти (4)
◊ Зверта́ти / зверну́ти розмо́ву (думки́) на і́ншу сте́жку (і́нші стежки́) *див.* зверта́ти (8)
ду́мкою
◊ Забіга́ти [ду́мкою] напере́д *див.* забіга́ти (1)
Заклопо́таний ду́мкою (думка́ми) *див.* заклопо́таний (1)

Не збагну́ти (не охопи́ти) ду́мкою *див.* збагну́ти (2)
◊ Переліта́ти (заліта́ти, перекида́тися) / перелеті́ти (залеті́ти, переки́нутися) ду́мкою (думка́ми, уя́вою, в ду́мці, в уя́ві, в думка́х *і т. ін.) див.* переліта́ти[1]
ду́мку
◊ Збі́гло (набі́гло) на ду́мку *див.* збіга́ти (1)
◊ Збрести́ в го́лову (на ду́мку, ум) *див.* збрести́ (1)
ду́мці
◊ Залиша́тися *(рідко* зостава́тися) / зали́шитися *(рідко* зоста́тися) при свої́й ду́мці *див.* залиша́тися (5)
◊ Переліта́ти (заліта́ти, перекида́тися) / перелеті́ти (залеті́ти, переки́нутися) ду́мкою (думка́ми, уя́вою, в ду́мці, в уя́ві, в думка́х *і т. ін.) див.* переліта́ти[1]
ДУР
дур
◊ Дур захо́дить / зайшо́в у го́лову *див.* дур (2)
ДУ́РЕНЬ
ду́рнем
◊ Лиши́тися (зали́ши́тися, *рідко* зоста́тися *і т. ін.)* в ду́рнях (ду́рнем) *див.* лиша́тися
ду́рнях
◊ Залиша́ти (лиша́ти, *рідко* зоставля́ти) / зали́ши́ти (лиши́ти, *рідко* зоста́вити) в ду́рнях *див.* залиша́ти (3)
◊ Лиши́тися (зали́ши́тися, *рідко* зоста́тися *і т. ін.)* в ду́рнях (ду́рнем) *див.* лиша́тися
ДУРНИ́Й
дурно́ї
◊ Вали́ти (зва́лювати, переклада́ти) / звали́ти (перекла́сти) з хворо́ї (дурно́ї) голови́ на здоро́ву *див.* вали́ти[1] (4)
дурно́му
◊ Як [дурно́му] з гори́ бі́гти / побі́гти (збі́гти) *див.* бі́гти (1)
ДУ́РНО
ду́рно
◊ [Ду́рно (даре́мно, зада́рма́, ма́рно *і т. ін.)*] хліб (харч) перево́дити (ї́сти, збавля́ти) *див.* перево́дити
ДУ́ТИ
дме
◊ Зві́дки (звідкі́ль, звідкіля́, відкі́ль, відкіля́) ві́тер [віє (дме)] *див.* ві́тер (12)
ДУХ
дух
[Аж (про́сто)] дух (по́дих) захо́плює (перехо́плює) / захопи́ло (перехопи́ло) *див.* захо́плювати (1)
◊ Дух займа́ється (забива́ється, затина́ється *і т. ін.)* / зайня́вся (заби́вся, затну́вся *і т. ін.) див.* дух (9)
◊ Дух па́дає (занепада́є) / упа́в (занепа́в) *див.* дух (11)
◊ Дух у п'я́ти залі́з (ввійшо́в) *див.* дух (12)
Забива́ти / заби́ти дух *див.* забива́ти (2)
Зати́снуло (затну́ло, затя́ло *і т. ін.)* дух (ди́хання, *рідко* зітха́ння) *див.* затиска́ти (2)
◊ Зво́дити / звести́ дух *див.* зво́дити (7)

Прíлий зáпах (дух) *див.* зáпах (1)
◊ Тамувáти (таїти, затáювати, затамóвувати *і т. ін.)* / затамувáти (затаїти, зачаїти, *рідше* притаїти *і т. ін.)* пóдих (дúхання, вíддих, дух *і т. ін.) див.* тамувáти
дýхом
◊ Занепадáти (пáдати) / занепáсти (упáсти) дýхом *див.* занепадáти (2)
◊ Запáхло дýхом *див.* запáхнути (1)
дýху
◊ [І] дýху не залишиться (не лишиться) *див.* залишáтися (8)
ДУШÁ
душá
◊ [Аж] холóне / захолóло (захолóнуло, похолóнуло) сéрце (в сéрці) <[Аж] холóне / захолóла (захолóнула, похолóнула) душá> *див.* сéрце
◊ Душá болить (щемить, ятриться *і т. ін.)* / заболíла (защемíла, заятрилася *і т. ін.) див.* душá (19)
◊ Душá замутилась *див.* душá (24)
◊ Зáяча душá *див.* душá (54)
◊ Кипить (закипáє, скипáє, скипáється) душá (сéрце) / закипíла (скипíла, скипíлася) душá <Закипíло (скипíло, скипíлося) сéрце> *див.* душá (61)
◊ Кудú [тíльки] душá забажáє (захóче) *див.* душá (62)
◊ Скíльки душá забажáє (запрáгне, захóче *і т. ін.)* <Скíльки душí (дýшеньці) забажáється> *див.* душá (73)
◊ Тíльки [самá (однá)] душá залишилася (лишилася) *див.* душá (74)
◊ Чогó [тíльки] душá бажáє (хóче, прáгне *і т. ін.)* / забажáє (захóче, запрáгне *і т. ін.) див.* душá (78)
душéю
◊ Завмирáти / завмéрти сéрцем (душéю) *див.* завмирáти (1)
душí
◊ Задзвонити (продзвонити) по душí *див.* задзвонити (1)
◊ Закипáти / закипíти в душí *див.* закипáти (1)
◊ Зачíпáти (торкáти) / зачепити (торкнýти) стрýнку (струнý) душí (сéрця, в душí, в сéрці) *див.* зачíпáти (7)
Зберігáти / зберегти в сéрці (в душí, в пáм'яті) *див.* зберігáти (1)
◊ Лишáти (залишáти) / лишити (залишити) глибóкий (невигóйний, помíтний *і т. ін.)* слід у душí *див.* лишáти
◊ Скíльки душá забажáє (запрáгне, захóче *і т. ін.)* <Скíльки душí (дýшеньці) забажáється> *див.* душá (73)
◊ Шкребé (шкрябáє) / зашкреблó (зашкрябáло) на душí (на сéрці, за дýшу, за сéрце) *див.* шкребти
◊ [Як (мов, нíби *і т. ін.)*] кáмінь з душí (з грудéй) спав (звалився, скотився *і т. ін.) див.* кáмінь
◊ Як (мов, нíби *і т. ін.)* кáмінь з душí зняти (вíдкотити, звалити) *див.* знімáти
дýшу
◊ Заганяти / загнáти дýшу в п'яти *див.* заганяти[1] (5)
◊ Заглядáти (зазирáти) / заглянути (зазирнýти) в дýшу (в сéрце) *див.* заглядáти (7)
◊ Закропити дýшу *див.* закропляти (1)
◊ Залáзити (лíзти) / залíзти змією (гадюкою) в дýшу *див.* залáзити[1] (2)
◊ Замутити сéрце (дýшу) *див.* замутити (2)
◊ Занапащáти / занапастити [живý (свою)] дýшу *див.* занапащáти (2)
◊ Západáти / запáсти в [самý] дýшу (в [самé] сéрце) *див.* западáти (2)
◊ Запáлювати / запалити дýшу (сéрце) *див.* запáлювати (1)
◊ Запропастити [свою] дýшу *див.* запропащáти (1)
◊ Захóдити / зайти в дýшу (в сéрце) *див.* захóдити (8)
◊ Зачíпáти / зачепити за [сáму] дýшу (за [сáме] сéрце) *див.* зачíпáти (6)
◊ Звеселяти / звеселити сéрце (дýшу) *див.* звеселяти (2)
◊ Звіряти (повіряти) / звíрити дýшу (сéрце) *див.* звіряти[1] (2)
◊ Зворýшувати / зворýшити дýшу (сéрце) *див.* зворýшувати (1)
◊ Лíзти (залáзити) / залíзти в [сáму] дýшу *див.* лíзти
◊ Лíзти (залáзити) з чобíтьми в дýшу *див.* лíзти
◊ Продавáти (запрóдувати, запродавáти)/ продáти (запрóдáти) дýшу [дияволу (чóрту, дíдькові *і т. ін.)*] *див.* продавáти
◊ Солодити / засолодити [свою] дýшу *див.* солодити
◊ Тяжкий (важкий) кáмінь ліг (упáв, звалився) на грýди (на дýшу, на сéрце) *див.* кáмінь
◊ Шкребé (шкрябáє) / зашкреблó (зашкрябáло) на душí (на сéрці, за дýшу, за сéрце) *див.* шкребти
ДÝШЕНЬКА
дýшеньці
◊ Скíльки душá забажáє (запрáгне, захóче *і т. ін.)* <Скíльки душí (дýшеньці) забажáється> *див.* душá (73)
ЕКЗÁМЕН
екзáмен
Складáти (*рідше* держáти) / склáсти (*рідше* вúдержати, вúтримати, *заст.* здержáти) íспит (екзáмен, зáлік) *див.* складáти
ЕКЗОКРИННИЙ
екзокринні
△ Екзокринні зáлози *див.* зáлоза (3)
ЕКОНÓМІКА
економíка
△ Закрита економíка *див.* економíка (2)
ЕЛЕКТРИЧНИЙ
електричне
△ Зáмкнене (зáмкнуте) [електричне] кóло *див.* зáмкнений (1)
електричний
△ Електричний заряд *див.* заряд[1] (2)
ЕЛЕКТРÓННО-ПРОМЕНÉВИЙ
електрóнно-променéве
△ Електрóнно-променéве звáрювання *див.* звáрювання (1)
ЕНДОКРИННИЙ
ендокринні
△ Ендокринні зáлози *див.* зáлоза (4)
ЖÁБ'ЯЧИЙ
жáб'ячий
◊ На зáячий (горобʼячий, жáб'ячий *і т. ін.)* скік *див.* скік[1]
ЖАЛЬ[1]
жáлю
Завдавáти / завдáти жáлю [сéрцю (сéрдéньку)] *див.* завдавáти (3)
ЖАР
жар
◊ Чужими рукáми жар (вогóнь, *діал.* грань) загрібáти (загортáти, вигрібáти, вигортáти) / загребти (загорнýти, вúгребти, вúгорнути) *див.* загрібáти (2)
жáру
◊ Давáти (задавáти) / дáти (задáти) жáру *див.* давáти (112)
ЖАРТ
жáрти
○ Захóдити в жáрти *див.* захóдити (3)
Пáнські прúмхи (жáрти, забагáнки *і т. ін.) див.* прúмха
ЖÁТИ[1]
жáти
Заробляти (жáти, косити *і т. ін.)* за сніп *див.* заробляти (3)
ЖАХ
жах
Навóдити (наганяти, завдавáти) / навести (нагнáти, завдáти) жах (жáху) *див.* навóдити
жáху
Навóдити (наганяти, завдавáти) / навести (нагнáти, завдáти) жах (жáху) *див.* навóдити
ЖИВИЙ
живé
◊ Зачéплений за живé *див.* зачéплений[1] (1)
◊ Зачíпáти / зачепити за живé *див.* зачíпáти (5)
живий
△ Живий звук *див.* звук (3)
живим
◊ Закопáти / закóпувати живцéм (живóго, живим *і т. ін.)* у зéмлю *див.* закóпувати (1)
живóго
◊ Закопáти / закóпувати живцéм (живóго, живим *і т. ін.)* у зéмлю *див.* закóпувати (1)
◊ Не лишити (не залишити, не остáвити *і т. ін.)* живóго місця *див.* лишáти
живý
◊ Занапащáти / занапастити [живý (свою)] дýшу *див.* занапащáти (2)
ЖИВЦÉМ
живцéм
◊ Живцéм заїдáти *див.* заїдáти (1)
◊ Закопáти / закóпувати живцéм (живóго, живим *і т. ін.)* у зéмлю *див.* закóпувати (1)

ЖИ́ЖКИ́

жи́жки́

◊ [Аж] жи́жки́ *(рідко* віджилки) тряс́уться (тру́сяться, тремтя́ть, дрижа́ть *і т. ін.)* / затрясли́ся (затруси́лися, затремті́ли, задрижа́ли *і т. ін.) див.* жи́жки́ (1)

ЖИ́ЛА[1]

жи́лах

◊ Заморо́жувати / заморо́зити кров [у жи́лах] *див.* заморо́жувати (1)

◊ Кров кипи́ть (закипає, виру́є *і т. ін.)* / закипи́ть (завиру́є, занурту́є *і т. ін.)* [у жи́лах (у скро́нях)] *див.* кров

◊ Кров холо́не (крижаніє, застигає *і т. ін.)* / захоло́ла (засти́гла, заледені́ла *і т. ін.)* у жи́лах *див.* кров

ЖИ́ЛКА

жи́лка

◊ Ко́жна жи́лка (жи́лочка) дрижи́ть (грає, говорить, брини́ть, тремти́ть *і т. ін.)* / задрижа́ла (загра́ла, заговори́ла, забриніла, затремтіла *і т. ін.) див.* жи́лка (1)

ЖИ́ЛОЧКА

жи́лочка

◊ Ко́жна жи́лка (жи́лочка) дрижи́ть (грає, говорить, брини́ть, тремти́ть *і т. ін.)* / задрижа́ла (загра́ла, заговори́ла, забриніла, затремтіла *і т. ін.) див.* жи́лка (1)

ЖИР[1]

жи́ром

◊ Запливáти / запливти́ жи́ром <Розпливáтися / розпливти́ся від жи́ру> *див.* запливáти[2] (1)

жи́ру

◊ Запливáти / запливти́ жи́ром <Розпливáтися / розпливти́ся від жи́ру> *див.* запливáти[2] (1)

ЖИТТЯ́

життя́

◊ Вкороти́ти (збáвити, прикороти́ти) / вкоро́чувати (збавля́ти, прикоро́чувати) віку (вік, життя́) *див.* укоро́чувати

Закі́нчити [своє земнé] життя́ (свій вік) *див.* закі́нчувати (1)

Занапащáти (запропащáти, перево́дити) / занапасти́ти (запропасти́ти, перевести́) життя́ (вік, до́лю *і т. ін.) див.* занапащáти (1)

Запровáджувати / запровáдити в життя́ (у виробни́цтво, у прáктику) *див.* запровáджувати (1)

◊ Зв'я́зувати / зв'язáти своє життя́ (себé, свою до́лю) *див.* зв'я́зувати (2)

життя́м

◊ Заплати́ти *(рідко* приплати́ти) життя́м *див.* заплати́ти (2)

ЖІ́НКА

жі́нка

Закóнна дружи́на (жі́нка) *див.* дружи́на (1)

ЖОВЧОГІ́ННИЙ

жовчогі́нні

△ Жовчогі́нні зáсоби *див.* зáсіб (9)

ЗА[2]

за

◊ За і про́ти *див.* за[2] (1)

◊ Звáжити / звáжувати [всі] за і [всі] про́ти *див.* звáжувати (1)

◊ Ні за ні про́ти *див.* за[2] (2)

ЗА[3]

за

Що [то] за *див.* за[3] (1)

ЗАБАГА́НКА

забага́нки

Пáнські при́мхи (жáрти, забагáнки *і т. ін.) див.* при́мха

ЗАБАГА́ТО

забага́то

◊ Багáто (забагáто) чéсті *див.* багáто (3)

◊ Брáти / взя́ти на сéбе багáто (забагáто) *див.* брáти (98)

ЗАБАЖА́ТИ

забажа́є

◊ Куди́ [тíльки] душá забажáє (захо́че) *див.* душá (62)

◊ Скíльки душá забажáє (запрáгне, захо́че *і т. ін.)* <Скíльки душí (ду́шеньці) забажáється> *див.* душá (73)

◊ Чогó [тíльки] душá бажáє (хо́че, прáгне *і т. ін.)* / забажáє (захо́че, запрáгне *і т. ін.) див.* душá (78)

ЗАБАЖА́ТИСЯ

забажа́ється

◊ Скíльки душá забажáє (запрáгне, захо́че *і т. ін.)* <Скíльки душí (ду́шеньці) забажáється> *див.* душá (73)

ЗАБАЛА́КАТИ

забала́кати

◊ Заговóрювати (забалáкувати, замовля́ти) / заговори́ти (забалáкати, замо́вити) зу́би *див.* заговóрювати (2)

ЗАБАЛА́КУВАТИ

забала́кувати

◊ Заговóрювати (забалáкувати, замовля́ти) / заговори́ти (забалáкати, замо́вити) зу́би *див.* заговóрювати (2)

ЗАБА́РВЛЕННЯ

заба́рвлення

△ Захиснé забáрвлення *див.* забáрвлення (1)

ЗАБЕЗПЕ́ЧЕНІСТЬ

забезпе́ченість

Матеріáльна забезпéченість *див.* забезпéченість (1)

ЗАБЕЗПЕ́ЧЕННЯ

забезпе́чення

△ Апарáтне забезпéчення *див.* забезпéчення (1)

△ Забезпéчення виконáння зобов'я́зань *див.* забезпéчення (2)

△ Забезпéчення грóшей *див.* забезпéчення (3)

△ Забезпéчення креди́ту *див.* забезпéчення (4)

△ Забезпéчення по́зову *див.* забезпéчення (5)

△ Математи́чне забезпéчення *див.* забезпéчення (6)

△ Прогрáмне забезпéчення *див.* забезпéчення (7)

△ Соціáльне забезпéчення *див.* забезпéчення (8)

ЗАБИВА́ТИ

забива́є

◊ [Аж] забивáє (спирáє, захóплює, запирáє *і т. ін.)* / заби́ло (спéрло, захопи́ло, запéрло *і т. ін.)* [у гру́дях] ди́хання (по́дих, ві́ддих *і т. ін.) див.* забивáти (4)

забива́ти

◊ Вбивáти (забивáти) / вби́ти (заби́ти) клин *див.* вбивáти[1] (3)

◊ Вбивáти (забивáти) / вби́ти (заби́ти) оси́ковий кілóк (кіл) [у моги́лу] *див.* вбивáти[1] (4)

◊ Забивáти / заби́ти бáки *див.* забивáти (5)

Забивáти / заби́ти гол *див.* забивáти (1)

Забивáти / заби́ти дух *див.* забивáти (2)

Забивáти / заби́ти козлá *див.* забивáти (3)

◊ Забивáти / заби́ти пáмороки *див.* забивáти (6)

◊ Забивáти / заби́ти [собі] гóлову *див.* забивáти (7)

Збивáти (зчиня́ти, забивáти *і т. ін.)* / зби́ти (зчини́ти, заби́ти *і т. ін.)* бу́чу *див.* збивáти (5)

ЗАБИВА́ТИСЯ

забива́ється

◊ Дух займáється (забивáється, затинáється *і т. ін.)* / займя́вся (заби́вся, затну́вся *і т. ін.) див.* дух (9)

ЗАБИРА́ТИ

забира́є

◊ Зло (злість) берé (забирáє) / <Зло взялó> <Злість взялá> *див.* зло[1]

забира́й

◊ Кат йогó (її, їх *і т. ін.)* [мáму] бери́ (забирáй) / взяв (побрáв, забрáв) [би] *див.* кат

◊ Чорт (біс) [йогó (її, вас *і т. ін.)*] бери́ (забирáй) / візьми́ (побери́, забери́ *і т. ін.) див.* чорт

забира́ти

◊ Брáти (забирáти, перехóплювати *і т. ін.)* / взя́ти (забрáти, перехопи́ти *і т. ін.)* ініціати́ву [до своїх рук (у свої ру́ки)] *див.* брáти (126)

◊ Брáти (забирáти, *рідко* відбирáти) / взя́ти (забрáти, *рідко* відібрáти) слóво *див.* брáти (125)

Відбирáти (забирáти) / відібрáти (забрáти) си́ли (си́лу) *див.* відбирáти (1)

ЗАБИ́ТИ

заби́й

◊ Хоч заби́й (заби́йся) *див.* забивáти (12)

заби́ло

◊ [Аж] забивáє (спирáє, захóплює, запирáє *і т. ін.)* / заби́ло (спéрло, захопи́ло, запéрло *і т. ін.)* [у гру́дях] ди́хання (по́дих, ві́ддих *і т. ін.) див.* забивáти (4)

заби́ти

◊ Би́ти / заби́ти триво́гу *див.* би́ти (31)

◊ Вбивáти (забивáти) / вби́ти (заби́ти) клин *див.* вбивáти[1] (3)

◊ Вбивáти (забивáти) / вби́ти (заби́ти) оси́ковий кілóк (кіл) [у моги́лу] *див.* вбивáти[1] (4)

◊ Забивáти / заби́ти бáки *див.* забивáти (5)

Забива́ти / заби́ти гол *див.* забива́ти (1)

Забива́ти / заби́ти дух *див.* забива́ти (2)

Забива́ти / заби́ти козла́ *див.* забива́ти (3)

◊ Забива́ти / заби́ти па́мороки *див.* забива́ти (6)

◊ Забива́ти / заби́ти [собі́] го́лову *див.* забива́ти (7)

◊ Заби́ти (закува́ти) в кайда́ни (в коло́дки, в коло́дку) *див.* забива́ти (8)

◊ Заби́ти клин у го́лову (у ті́м'я) *див.* забива́ти (9)

◊ Заби́ти ру́ки *див.* забива́ти (10)

◊ Заби́ти [собі́] в го́лову *див.* забива́ти (11)

Збива́ти (зчиня́ти, забива́ти *і т. ін.*) / зби́ти (зчини́ти, заби́ти *і т. ін.*) бу́чу *див.* збива́ти (5)

ЗАБИ́ТИЙ

заби́тий

◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.*) уби́тий (заби́тий) *див.* уби́тий[1]

ЗАБИ́ТИСЯ

заби́вся

◊ Дух займа́ється (забива́ється, затина́ється *і т. ін.*) / зайня́вся (заби́вся, затну́вся *і т. ін.*) *див.* дух (9)

заби́йся

◊ Хоч заби́й (заби́йся) *див.* забива́ти (12)

ЗАБІ́Г

забі́г

△ Марафо́нський забі́г *див.* забі́г (1)

ЗАБІГАТИ

забі́гали

◊ [Аж] мура́шки бі́гають (пробіга́ють, лі́зуть *і т. ін.*) / побі́гли (пробі́гли, забі́гали, полі́зли, пішли́ *і т. ін.*) по спи́ні (по ті́лу, за плечи́ма, за спи́ною, по́за спи́ною *і т. ін.*) *див.* мура́шки

◊ [Вогне́нні (те́мні)] ко́ла бі́гають (стриба́ють, витанцьо́вують *і т. ін.*) / забі́гали в оча́х (пе́ред очи́ма) *див.* ко́ло[1]

◊ О́чі бі́гають / забі́гали *див.* о́ко[1]

забіга́ти

◊ Лі́зти (спіши́ти, забіга́ти, су́нутися *і т. ін.*) попере́д ба́тька в пе́кло *див.* лі́зти

ЗАБІГА́ТИ

забіга́є

◊ Думки́ забіга́ють впере́д (напере́д) <Ду́мка забіга́є впере́д (напере́д)> *див.* ду́мка (18)

забіга́ти

◊ Забіга́ти [ду́мкою] напере́д *див.* забіга́ти (1)

◊ Забіга́ти / забі́гти [ро́зумом] напере́д (впере́д) *див.* забіга́ти (2)

забіга́ють

◊ Думки́ забіга́ють впере́д (напере́д) <Ду́мка забіга́є впере́д (напере́д)> *див.* ду́мка (18)

ЗАБІ́ГТИ

забі́гти

◊ Забіга́ти / забі́гти [ро́зумом] напере́д (впере́д) *див.* забіга́ти (2)

ЗАБІ́Й

забі́й

На забі́й *див.* забі́й (1)

◊ Як на забі́й *див.* забі́й (2)

◊ Як у забі́й би́ти *див.* би́ти (48)

ЗАБІ́ЙНИЙ

забі́йна

△ Забі́йна вага́ *див.* вага́[1] (4)

ЗАБІРНИ́Й

забірна́

Забірна́ кни́жка *див.* кни́жка

ЗАБЛАГА́ТИ

заблага́ти

Проси́ти (блага́ти) / попроси́ти (заблага́ти) пардо́ну *див.* проси́ти

ЗАБЛАГОСЛОВИ́ТИСЯ

заблагослови́тися

◊ Благословля́тися (*рі́дко* бра́тися) / благослови́тися (поблагослови́тися, заблагослови́тися) на світ (на день, на світа́нок, на світа́ння) *див.* благословля́тися (1)

ЗАБЛИ́МАТИ

забли́мати

◊ Забли́мати очи́ма *див.* забли́мати (1)

ЗАБЛУ́КАНИЙ

заблу́кана

Випадко́ва (заблу́кана, сліпа́) ку́ля *див.* ку́ля[1]

◊ Заблу́кана (блу́дна, приблу́дна) вівця́ *див.* вівця́ (6)

ЗАБОЛІ́ТИ

заболі́ла

◊ Душа́ боли́ть (щеми́ть, я́три́ться *і т. ін.*) / заболі́ла (защемі́ла, заятри́лася *і т. ін.*) *див.* душа́ (19)

заболі́ло

◊ Се́рце (се́рденько) боли́ть / заболі́ло (зболі́ло, наболі́ло) *див.* се́рце

ЗАБОРГО́ВАНІСТЬ

заборго́ваність

△ Абоне́нтська заборго́ваність *див.* заборго́ваність (1)

△ Академі́чна заборго́ваність *див.* заборго́ваність (2)

△ Гаси́ти / погаси́ти борги́ (заборго́ваність) *див.* гаси́ти (1)

△ Дебіто́рська заборго́ваність *див.* заборго́ваність (3)

△ Кредито́рська заборго́ваність *див.* заборго́ваність (4)

△ Простро́чена заборго́ваність *див.* заборго́ваність (5)

ЗАБОРО́НЕНИЙ

заборо́нений

◊ Заборо́нений (зака́заний) плід (*рі́дше* о́воч) *див.* плід

ЗАБРА́ТИ

забере́

◊ Ді́дько б його́ (тебе́, її́ *і т. ін.*) взяв (забра́в) <Неха́й його́ (тебе́, її́ *і т. ін.*) ді́дько ві́зьме (забере́)> *див.* ді́дько (1)

забери́

◊ Чорт (біс) [його́ (її́, вас *і т. ін.*)] бери́ (забира́й) / візьми́ (побери́, забери́ *і т. ін.*) *див.* чорт

◊ Чума́ б [його́ (тебе́, вас *і т. ін.*)] забра́ла <Чума́ його́ (тебе́, вас *і т. ін.*) забери́> *див.* чума́

забра́в

◊ Бог (Го́сподь) ро́зум відібра́в (відня́в, забра́в *і т. ін.*) *див.* бог (7)

◊ Ді́дько б його́ (тебе́, її́ *і т. ін.*) взяв (забра́в) <Неха́й його́ (тебе́, її́ *і т. ін.*) ді́дько ві́зьме (забере́)> *див.* ді́дько (1)

◊ Кат його́ (її́, їх *і т. ін.*) [ма́му] бери́ (забира́й) / взяв (побра́в, забра́в) [би] *див.* кат

◊ Хай (неха́й) би грець узя́в (забра́в) <Грець би взяв> *див.* грець[2] (7)

◊ Чорт би побра́в (узя́в, забра́в) <Чорти́ б узяли́ (забра́ли)> *див.* чорт

◊ Щоб тебе́ (його́, вас *і т. ін.*) чорт побра́в (узя́в, забра́в) <Щоб вас (їх) чорти́ побра́ли (взяли́, забра́ли)> *див.* чорт

забра́ла

◊ [Сира́] земля́ (моги́ла) узяла́ (забра́ла, прийняла́ *і т. ін.*) *див.* земля́

◊ Смерть узяла́ (забра́ла, прибра́ла) *див.* смерть

◊ Чума́ б [його́ (тебе́, вас *і т. ін.*)] забра́ла <Чума́ його́ (тебе́, вас *і т. ін.*) забери́> *див.* чума́

забра́ли

◊ Чорт би побра́в (узя́в, забра́в) <Чорти́ б узяли́ (забра́ли)> *див.* чорт

◊ Щоб тебе́ (його́, вас *і т. ін.*) чорт побра́в (узя́в, забра́в) <Щоб вас (їх) чорти́ побра́ли (взяли́, забра́ли)> *див.* чорт

забра́ти

◊ Бра́ти / взя́ти (забра́ти) з бо́ю (з бо́єм) *див.* бра́ти (75)

◊ Бра́ти / взя́ти (забра́ти) [собі́] в го́лову *див.* бра́ти (76)

◊ Бра́ти (забира́ти, перехо́плювати *і т. ін.*) / взя́ти (забра́ти, перехопи́ти *і т. ін.*) ініціати́ву [до свої́х рук (у свої́ ру́ки)] *див.* бра́ти (126)

◊ Бра́ти (забира́ти, *рі́дко* відбира́ти) / взя́ти (забра́ти, *рі́дко* відібра́ти) сло́во *див.* бра́ти (125)

Відбира́ти (забира́ти) / відібра́ти (забра́ти) си́ли (си́лу) *див.* відбира́ти (1)

◊ Забра́ти (зірва́ти, зня́ти *і т. ін.*) віно́к *див.* забира́ти (1)

ЗАБРЕСТИ́

забрело́

◊ Забрело́ в го́лову *див.* забріда́ти (1)

забрести́

У спаш уско́чити (забрести́, пода́тися *і т. ін.*) *див.* вска́кувати (1)

ЗАБРИВА́ТИ

забрива́ти

◊ Забрива́ти / забри́ти у солда́ти *див.* забрива́ти (1)

ЗАБРИНІ́ТИ

забрини́ть

◊ [Ні (і)] му́шка (*рі́дше* му́ха) [ніде́] не забрини́ть *див.* му́шка[1]

забрині́ла

◊ Ко́жна жи́лка (жи́лочка) дрижи́ть (гра́є, гово́рить, брини́ть, тремти́ть *і т. ін.*) / задрижа́ла (загра́ла, заговори́ла, забрині́ла, затремті́ла *і т. ін.*) *див.* жи́лка (1)

забрині́ло

Зашумі́ло (загу́пало, забрині́ло) в голові́ *див.* зашумі́ти (1)

ЗАБРИ́ТИ
забри́ти
◊ Забрива́ти / забри́ти у солда́ти *див.* забрива́ти (1)
◊ Забри́ти лоб (ло́ба, чу́ба) *див.* забрива́ти (2)
ЗАБРІ́Д
забрі́д
Іти́ / піти́ в забрі́д *див.* іти́
◊ Пусти́тися / *рідше* пуска́тися в забрі́д *див.* пуска́тися
ЗАБРО́ДИТИ
забрело́
◊ Забрело́ в го́лову *див.* забріда́ти (1)
ЗАБУВА́ТИ
забува́ти
◊ Забува́ти / забу́ти про все [на світі] *див.* забува́ти (2)
◊ Забува́ти / забу́ти [само́го] се́бе (про се́бе, за се́бе) *див.* забува́ти (3)
ЗАБУ́ТИ
забу́в
◊ Що ти (він, вона́ *і т. ін.)* забу́в (забу́ла) тут (там)? *див.* забува́ти (7)
забу́ла
◊ Забу́ла смерть *див.* смерть
◊ Що ти (він, вона́ *і т. ін.)* забу́в (забу́ла) тут (там)? *див.* забува́ти (7)
забу́ти
◊ Забува́ти / забу́ти про все [на світі] *див.* забува́ти (2)
◊ Забува́ти / забу́ти [само́го] се́бе (про се́бе, за се́бе) *див.* забува́ти (3)
◊ Забу́ти [і] доро́гу *див.* забува́ти (4)
◊ Забу́ти язика́ в ро́ті *див.* забува́ти (5)
І ду́мати забу́ти *див.* забува́ти (1)
◊ Не забу́ти довіку (повік, до моги́ли, до сме́рті *і т. ін.)* *див.* забува́ти (6)
ЗАБУ́ТИЙ
забу́тий
◊ Забу́тий Бо́гом (Го́сподом) *див.* забу́тий (1)
◊ Забу́тий людьми́ *див.* забу́тий (2)
ЗАБУТТЯ́
забуттямя́
Виво́дити / ви́вести із забуття́ (із самозабуття́) *див.* виво́дити[1] (1)
Відхо́дити / віді́йти в забуття́ *див.* відхо́дити (1)
◊ До забуття́ *див.* забуття́ (1)
ЗАБУ́ХАТИ
забу́хала
◊ Кров ударя́є (бу́хає, шиба́є) / уда́рила (забу́хала) в го́лову (до голови́) *див.* кров
ЗАВА́ДА
зава́ді
○ На зава́ді *див.* зава́да (1)
ЗАВА́ДИТИ[1]
зава́дило
◊ Не зава́дить (не зашко́дить) <Не зава́дило б (не зашко́дило б)> *див.* зава́дити[1] (1)
зава́дить
◊ Не зава́дить (не зашко́дить) <Не зава́дило б (не зашко́дило б)> *див.* зава́дити[1] (1)

ЗАВА́ЖИТИ
зава́жить
◊ Не бага́то зава́жить *див.* зава́жувати (1)
ЗАВАЛИ́ТИСЯ
завали́ся
◊ Хоч завали́ся *див.* зава́люватися (2)
зава́литься
◊ Світ не зава́литься *див.* світ[2]
◊ Хай (неха́й) зава́литься *див.* зава́люватися (1)
ЗАВАНТА́ЖУВАЧ
заванта́жувач
Заванта́жувач операці́йної систе́ми *див.* заванта́жувач (1)
ЗАВАРИ́ТИ
завари́ти
◊ Зава́рювати / завари́ти ка́шу (пи́во, ха́лепу) *див.* зава́рювати (1)
ЗАВАРИ́ТИСЯ
завари́лася
◊ Завари́лася / зава́рюється ка́ша *див.* ка́ша
ЗАВАРНИ́Й
заварне́
△ Заварне́ ті́стечко *див.* ті́стечко
ЗАВА́РЮВАТИ
зава́рювати
◊ Зава́рювати / завари́ти ка́шу (пи́во, ха́лепу) *див.* зава́рювати (1)
ЗАВА́РЮВАТИСЯ
зава́рюється
◊ Завари́лася / зава́рюється ка́ша *див.* ка́ша
ЗАВВИ́ШКИ
завви́шки
◊ На корх завви́шки *див.* завви́шки (1)
ЗАВДАВА́ТИ
завдава́ти
Завдава́ти / завда́ти бо́лю (му́ки) *див.* завдава́ти (1)
Завдава́ти / завда́ти втра́ти (втрат) *див.* завдава́ти (2)
Завдава́ти / завда́ти жа́лю [се́рцю (се́рденьку)] *див.* завдава́ти (3)
Завдава́ти / завда́ти сму́тку *див.* завдава́ти (4)
Завдава́ти / завда́ти со́рому *(рідко* со́ром) *див.* завдава́ти (5)
Завдава́ти (задава́ти) / завда́ти (зада́ти) кло́поту *див.* завдава́ти (6)
Завдава́ти (задава́ти) / завда́ти (зада́ти) стра́ху́ *див.* завдава́ти (7)
Завдава́ти (задава́ти, закида́ти) / завда́ти (зада́ти, заки́нути) брехню́ *див.* завдава́ти (8)
Завдава́ти (роби́ти) / завда́ти (зроби́ти) при́крість *див.* завдава́ти (9)
Наво́дити (наганя́ти, завдава́ти) / навести́ (нагна́ти, завда́ти) жах (жа́ху) *див.* наво́дити
ЗАВДА́ННЯ
завда́ння
Дома́шнє завда́ння *див.* завда́ння (1)
△ Прое́ктне завда́ння *див.* завда́ння (2)
ЗАВДА́ТИ
завда́ти
◊ Да́ти (зада́ти, завда́ти) / дава́ти га́рту *див.* дава́ти (140)

Завдава́ти / завда́ти бо́лю (му́ки) *див.* завдава́ти (1)
Завдава́ти / завда́ти втра́ти (втрат) *див.* завдава́ти (2)
Завдава́ти / завда́ти жа́лю [се́рцю (се́рденьку)] *див.* завдава́ти (3)
Завдава́ти / завда́ти сму́тку *див.* завдава́ти (4)
Завдава́ти / завда́ти со́рому *(рідко* со́ром) *див.* завдава́ти (5)
Завдава́ти (задава́ти) / завда́ти (зада́ти) кло́поту *див.* завдава́ти (6)
Завдава́ти (задава́ти) / завда́ти (зада́ти) стра́ху́ *див.* завдава́ти (7)
Завдава́ти (задава́ти, закида́ти) / завда́ти (зада́ти, заки́нути) брехню́ *див.* завдава́ти (8)
Завдава́ти (роби́ти) / завда́ти (зроби́ти) при́крість *див.* завдава́ти (9)
◊ Завда́ти ба́ні *див.* завдава́ти (10)
◊ Завда́ти веремі́ї *див.* завдава́ти (11)
Наво́дити (наганя́ти, завдава́ти) / навести́ (нагна́ти, завда́ти) жах (жа́ху) *див.* наво́дити
ЗАВДЯКИ́
завдяки́
○ Завдяки́ тому́ що *див.* завдяки́ (1)
ЗАВЕ́ДЕНИЙ
заве́дений
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* заве́дений *див.* заве́дений (1)
ЗАВЕРНУ́ТИ
заверну́в
◊ Глузд (ум) за ро́зум заверта́є (захо́дить) / заверну́в (зайшо́в) *див.* глузд (1)
заверну́ти
◊ Заверта́ти / заверну́ти го́лову *див.* заверта́ти (1)
ЗАВЕРТА́ТИ
заверта́є
◊ Глузд (ум) за ро́зум заверта́є (захо́дить) / заверну́в (зайшо́в) *див.* глузд (1)
заверта́ти
◊ Заверта́ти / заверну́ти го́лову *див.* заверта́ти (1)
ЗАВЕРТІ́ТИСЯ
завертíвся
◊ [Аж *(рідко* бі́лий)] світ кру́титься (ве́рнеться, макі́триться, колиха́ється, іде́) / закрути́вся (завертíвся, замакі́трився, заколиха́вся, пішо́в) о́бертом (пе́рекидом, пе́рекидьки, хо́дором *і т. ін.)* [в оча́х (пе́ред очи́ма)] *див.* світ[2]
заверті́лася
◊ Заверті́лася (закрути́лася, пішла́ верті́тися *і т. ін.)* маши́на *див.* маши́на
ЗА́ВЕРТКА
за́вертки
◊ На всі за́вертки *див.* за́вертка (1)
ЗАВЕРША́ЛЬНИЙ
заверша́льний
◊ Заверша́льний (оста́нній) ако́рд *див.* ако́рд[1] (3)
ЗАВЕ́РШЕННЯ
заве́ршення
○ На заве́ршення *див.* заве́ршення (1)

ЗАВЕСТИ́
завела́
◇ До́ля привела́ (завела́) / приво́дила (заво́дила) *див.* до́ля[1] (2)
завести́
Вступа́ти (захо́дити, вхо́дити *і т. ін.)* / вступи́ти (зайти́, ввійти́ *і т. ін.)* у супере́чку (в сва́рку) <Іти́ / піти́ на супере́чку (на сва́рку)> <Заво́дити / завести́ супере́чку (сва́рку)> *див.* вступа́ти[1] (4)
◇ Завести́ (потягти́) на криву́ сте́жку *див.* заво́дити[1] (2)
◇ Заво́дити / завести́ в блуд (на бездорі́жжя) *див.* заво́дити[1] (3)
Заво́дити / завести́ (пору́шувати / пору́шити) спра́ву *див.* заво́дити[1] (1)
◇ Заво́дити / завести́ у безо́дню (у прі́рву) *див.* заво́дити[1] (4)
◇ Загна́ти (завести́) / загана́ти (заво́дити) в [глухи́й (тісни́й)] кут (у за́куток, у безви́хідь *і т. ін.) див.* загана́ти[1] (8)
◇ Співа́ти (заво́дити) / завести́ ла́заря *див.* співа́ти
ЗА́ВЖДИ́
за́вжди́
За́вжди́ й скрі́зь *див.* скрі́зь[1]
Як за́вжди́ *(рі́дко* за́вше, за́всі́ди, за́всі́гди) *див.* за́вжди́ (1)
ЗАВИВА́ТИ[1]
завива́ти
◇ Ви́ти (завива́ти) / зави́ти во́вком (звіром) *див.* ви́ти[1] (1)
ЗА́ВИДКИ
за́видки
◇ За́видки беру́ть / взяли́ *див.* за́видки (1)
○ На за́здрість (на за́видки) *див.* за́здрість (1)
ЗАВИДЮ́ЩИЙ
завидю́щі
◇ О́чі завидю́щі *див.* о́ко[1]
ЗАВИЛЯ́ТИ
завиля́ти
◇ Виля́ти / завиля́ти хвосто́м *див.* виля́ти (1)
ЗАВИ́НУТИ
зави́нути
◇ Зави́нути (зави́ти) го́лову рушнико́м *див.* завива́ти[3] (1)
ЗАВИРУВА́ТИ
заviру́є
◇ Кров кипи́ть (закипа́є, виру́є *і т. ін.)* / закипи́ть (завиру́є, занурту́є *і т. ін.)* [у жи́лах (у скро́нях)] *див.* кров
ЗАВИСА́ТИ
зависа́ти
◇ Зави́снути / зависа́ти на сере́дині *див.* зависа́ти (1)
ЗАВИ́СНУТИ
зави́снути
◇ Зави́снути / зависа́ти на сере́дині *див.* зависа́ти (1)
ЗАВИ́ТИ[3]
зави́ти
◇ Зави́нути (зави́ти) го́лову рушнико́м *див.* завива́ти[3] (1)
ЗА́ВІД
за́води
◇ На всі за́води *див.* за́води (1)
ЗАВІ́Д
заво́ді
◇ Нема́ (не було́) й заво́ду (в заво́ді) *див.* нема́
заво́ду
◇ Нема́ (не було́) й заво́ду (в заво́ді) *див.* нема́
ЗАВІ́СА[1]
завіса
Завіса секре́тності (таємни́чості, тає́мності *і т. ін.) див.* завіса[1] (1)
Залі́зна завіса *див.* завіса[1] (2)
завіси
◇ Підніма́ти (підійма́ти) / підня́ти (підійня́ти) завісу (край завіси) *див.* підніма́ти
завісу
○ Під завісу *див.* завіса[1] (3)
◇ Підніма́ти (підійма́ти) / підня́ти (підійня́ти) завісу (край завіси) *див.* підніма́ти
ЗАВІ́Т
заві́т
Ве́тхий (Стари́й) Заві́т (Запові́т) *див.* заві́т (1)
Нови́й Заві́т (Запові́т) *див.* заві́т (2)
ЗАВМЕ́РТИ
завме́рло
◇ Се́рце мре (завмира́є, замира́є, замира́ло) / завме́рло (заме́рло) *див.* се́рце
завме́рти
◇ Завмира́ти / завме́рти се́рцем (душе́ю) *див.* завмира́ти (1)
ЗАВМИРА́ННЯ
завмира́нням
◇ Із завмира́нням се́рця *див.* завмира́ння (1)
ЗАВМИРА́ТИ
завмира́є
◇ Се́рце мре (завмира́є, замира́є, замира́ло) / завме́рло (заме́рло) *див.* се́рце
завмира́ти
◇ Завмира́ти / завме́рти се́рцем (душе́ю) *див.* завмира́ти (1)
ЗАВО́Д[4]
заво́ді
◇ Нема́ (не було́) й заво́ду (в заво́ді) *див.* нема́
заво́ду
◇ Нема́ (не було́) й заво́ду (в заво́ді) *див.* нема́
ЗА́ВОДИ
за́води
◇ На всі за́води *див.* за́води (1)
ЗАВО́ДИТИ[1]
заво́дила
◇ До́ля привела́ (завела́) / приво́дила (заво́дила) *див.* до́ля[1] (2)
заво́дити
Вступа́ти (захо́дити, вхо́дити *і т. ін.)* / вступи́ти (зайти́, ввійти́ *і т. ін.)* у супере́чку (в сва́рку) <Іти́ / піти́ на супере́чку (на сва́рку)> <Заво́дити / завести́ супере́чку (сва́рку)> *див.* вступа́ти[1] (4)
◇ Заво́дити / завести́ в блуд (на бездорі́жжя) *див.* заво́дити[1] (3)
Заво́дити / завести́ (пору́шувати / пору́шити) спра́ву *див.* заво́дити[1] (1)
◇ Заво́дити / завести́ у безо́дню (у прі́рву) *див.* заво́дити[1] (4)
◇ Заво́дити фі́глі *див.* заво́дити[1] (5)
◇ Загна́ти (завести́) / загана́ти (заво́дити) в [глухи́й (тісни́й)] кут (у за́куток, у безви́хідь *і т. ін.) див.* загана́ти[1] (8)
◇ Співа́ти (заво́дити) / завести́ ла́заря *див.* співа́ти
◇ Справля́ти (заво́дити) сміхи та ре́готи (хи́хи та ре́готи, смі́шки) *див.* справля́ти
ЗАВО́ДИТИСЯ
заво́дитися
◇ Займа́тися *(рі́дко* заво́дитися, здійма́тися) / зайня́тися *(рі́дко* здійня́тися) на світ (на зорю́, на день *і т. ін.), див.* займа́тися[2] (1)
ЗАВОЙО́ВУВАТИ
завойо́вувати
Завойо́вувати (здобува́ти) / завоюва́ти (здобу́ти) се́рце *див.* завойо́вувати (1)
ЗАВОЛОДІ́ТИ
заволоді́ти
Заволоді́ти се́рцем *див.* заволоді́вати (1)
ЗАВОРО́ЖЕНИЙ
заворо́жене
◇ Зачаро́ване (заворо́жене, закля́те, зачакло́ване) ко́ло <Зачаро́ваний (заворо́жений, закля́тий, зачакло́ваний) круг> *див.* ко́ло[1]
заворо́жений
◇ Зачаро́ване (заворо́жене, закля́те, зачакло́ване) ко́ло <Зачаро́ваний (заворо́жений, закля́тий, зачакло́ваний) круг> *див.* ко́ло[1]
◇ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* заворо́жений *див.* заворо́жений (1)
ЗА́ВОРО́Т
за́воро́т
◇ За́воро́т голови́ *див.* за́воро́т (2)
△ За́воро́т кишо́к *див.* за́воро́т (1)
ЗАВОРУШИ́ТИСЯ
заворуши́лося
◇ Заворуши́лося се́рце *див.* се́рце
ЗАВОЮВА́ТИ
завоюва́ти
Завойо́вувати (здобува́ти) / завоюва́ти (здобу́ти) се́рце *див.* завойо́вувати (1)
ЗА́ВСІ́ГДИ
за́всі́гди
Як за́вжди́ *(рі́дко* за́вше, за́всі́ди, за́всі́гди) *див.* за́вжди́ (1)
ЗА́ВСІ́ДИ
за́всі́ди
Як за́вжди́ *(рі́дко* за́вше, за́всі́ди, за́всі́гди) *див.* за́вжди́ (1)
ЗА́ВТРА
за́втра
◇ Від (з) за́втра *(розм., рі́дко* від (з) за́втрього) *див.* за́втра (1)
◇ До за́втра *(розм., рі́дко* до за́втрього) *див.* за́втра (2)
◇ Не сього́дні (не ни́ні), так за́втра *див.* сього́дні
ЗА́ВТРАШНІЙ
за́втрашній
◇ За́втрашній день *див.* день (40)

ЗА́ВШЕ
за́вше
Як за́вжди́ (*рідко* за́вше, за́всіди, за́всігди) *див.* за́вжди́ (1)
ЗАВ'Я́ЗАНИЙ
зав'я́заними
◊ Із зав'я́заними очи́ма *див.* о́ко[1]
◊ Як (мов, ніби *і т. ін.*) із зав'я́заними очи́ма *див.* о́ко[1]
ЗАВ'ЯЗА́ТИ[1]
зав'яза́ло
◊ Зав'яза́ло (перепини́ло) мо́ву *див.* зав'я́зувати (1)
◊ Як (мов, ніби *і т. ін.*) зав'яза́ло *див.* зав'я́зувати (9)
зав'яза́ти
◊ Зав'яза́ти го́лову (голі́воньку) *див.* зав'я́зувати (2)
◊ Зав'яза́ти доро́гу *див.* зав'я́зувати (3)
◊ Зав'яза́ти / зав'я́зувати світ (*рідко* сві́ту, вік, ві́ку) *див.* зав'я́зувати (4)
◊ Зав'яза́ти косу́ (ху́стку) *див.* зав'я́зувати (5)
◊ Зав'яза́ти кото́ві (коту́, кі́шці) хвоста́ [вузло́м] *див.* зав'я́зувати (6)
◊ Зав'яза́ти о́чі *див.* зав'я́зувати (7)
◊ Зав'яза́ти язи́к (язика́, ро́та *і т. ін.*) *див.* зав'я́зувати (8)
ЗАВ'ЯЗА́ТИСЯ
зав'яза́вся
◊ Світ зав'я́зується / зав'яза́вся *див.* світ[2]
ЗА́В'ЯЗКА
за́в'язку
◊ По (під) [са́му (самі́сіньку)] за́в'язку *див.* за́в'язка (1)
ЗАВ'Я́ЗНУТИ
зав'я́знути
◊ Зав'я́знути (зав'я́зти, нав'я́зти *і т. ін.*) в зу́би (в зуба́х) *див.* зав'яза́ти[2] (1)
ЗА́В'ЯЗОК
за́в'язку
○ У за́в'язку *див.* за́в'язок (1)
ЗАВ'Я́ЗТИ
зав'я́зти
◊ Зав'я́знути (зав'я́зти, нав'я́зти *і т. ін.*) в зу́би (в зуба́х) *див.* зав'яза́ти[2] (1)
ЗАВ'Я́ЗУВАТИ
зав'я́зувати
◊ Зав'яза́ти / зав'я́зувати світ (*рідко* сві́ту, вік, ві́ку) *див.* зав'я́зувати (4)
ЗАВ'Я́ЗУВАТИСЯ
зав'я́зується
◊ Світ зав'я́зується / зав'яза́вся *див.* світ[2]
ЗА́В'ЯЗЬ
за́в'язь
Іти́ (вхо́дити) / піти́ (ввійти́) у за́в'язь *див.* іти́
ЗАВ'Я́НУТИ
зав'я́в
◊ Во́лос в'я́не / зав'я́в *див.* во́лос (1)
ЗАВ'Я́ТИ
зав'я́в
◊ Во́лос в'я́не / зав'я́в *див.* во́лос (1)
ЗАГА́ВКАТИ
зага́вкає
◊ [І] соба́ка (пес) не га́вкне (не зага́вкає) *див.* соба́ка
зага́вкає
◊ [І] со́ба́ка (пес) не га́вкне (не зага́вкає) *див.* соба́ка
ЗА́ГАДКА
за́гадками
Говори́ти за́гадками *див.* говори́ти (1)
ЗАГА́ЛЬНИЙ
зага́льна
Зага́льна осві́та *див.* осві́та
зага́льне
◊ На по́сміх (на посміхо́виськo) [лю́дям] <На посміхо́вище [людське́ (зага́льне)]> *див.* по́сміх
зага́льний
Безплацка́ртний (зага́льний) ваго́н *див.* ваго́н (3)
Зага́льний зо́шит *див.* зо́шит
△ Зага́льний нарко́з *див.* нарко́з
зага́льних
○ У головни́х (зага́льних) ри́сах *див.* ри́са
зага́льні
Зага́льні збо́ри *див.* збо́ри[1] (2)
ЗАГАНЯ́ТИ[1]
заганя́ти
◊ Заганя́ти / загна́ти в домови́ну (в труну́, в моги́лу, до моги́ли, у гроб, у гріб, на той світ *і т. ін.*) *див.* заганя́ти[1] (2)
◊ Заганя́ти / загна́ти в се́рце голки́ *див.* заганя́ти[1] (3)
◊ Заганя́ти / загна́ти в шу́ршу *див.* заганя́ти[1] (4)
◊ Заганя́ти / загна́ти ду́шу в п'я́ти *див.* заганя́ти[1] (5)
◊ Заганя́ти (зво́дити) / загна́ти (звести́) на слизьке́ *див.* заганя́ти[1] (6)
◊ Загна́ти (завести́) / заганя́ти (заво́дити) в [глухи́й (тісни́й)] кут (у за́куток, у безви́хідь *і т. ін.*) *див.* заганя́ти[1] (8)
◊ Загна́ти / заганя́ти на (в) сті́йло *див.* заганя́ти[1] (9)
ЗАГАНЯ́ТИСЯ
заганя́тися
◊ Попа́сти (загна́тися, наско́чити, потра́пити *і т. ін.*) / попада́ти (заганя́тися, наска́кувати, потрапля́ти *і т. ін.*) на слизьке́ *див.* попада́ти
ЗАГИЛИ́ТИ
загили́ти
Да́ти (затопи́ти, загили́ти, втелю́щити *і т. ін.*) по поти́лиці *див.* дава́ти (26)
◊ Загина́ти (зала́мувати, зало́млювати, заги́лювати) / загну́ти (залама́ти, заломи́ти, загили́ти) ці́ну (су́му) *див.* загина́ти (1)
ЗАГИ́Н[2]
заги́ну
○ До заги́ну *див.* заги́н[2] (1)
ЗАГИНА́ТИ
загина́ти
◊ Загина́ти (зала́мувати, зало́млювати, заги́лювати) / загну́ти (залама́ти, заломи́ти, загили́ти) ці́ну (су́му) *див.* загина́ти (1)
ЗАГИ́НУТИ
заги́не
◊ І волоси́на (во́лос) не впаде́ (не спаде́, *рідко* не заги́не) з голови́ *див.* волоси́на (2)
заги́нути
Ги́нути (умира́ти) / заги́нути (уме́рти) на пла́сі *див.* ги́нути (1)
Заги́нути (поля́гти́) сме́ртю хоро́брих *див.* загиба́ти (1)
ЗАГІПНОТИЗО́ВАНИЙ
загіпнотизо́ваний
◊ Як (мов, ніби *і т. ін.*) загіпнотизо́ваний *див.* загіпнотизо́ваний (1)
ЗАГЛА́ДЖУВАТИ
загла́джувати
◊ Загла́джувати / загла́дити [свою́] прови́ну (вину́) *див.* загла́джувати (1)
◊ Загла́джувати (згла́джувати) / загла́дити (згла́дити) го́стрі кути́ *див.* загла́джувати (2)
ЗАГЛА́ДИТИ
загла́дити
◊ Загла́джувати / загла́дити [свою́] прови́ну (вину́) *див.* загла́джувати (1)
◊ Загла́джувати (згла́джувати) / загла́дити (згла́дити) го́стрі кути́ *див.* загла́джувати (2)
ЗАГЛИ́БИНА
загли́бина
△ Сугло́бова загли́бина *див.* загли́бина (1)
ЗАГЛИ́БИТИСЯ
загли́битися
◊ Загли́блюватися / загли́битися в [само́го] се́бе (собі́) *див.* загли́блюватися (1)
ЗАГЛИ́БЛЕНИЙ
загли́блений
◊ Загли́блений у [само́го] се́бе (в собі́) *див.* загли́блений (1)
ЗАГЛИ́БЛЮВАТИСЯ
загли́блюватися
◊ Загли́блюватися / загли́битися в [само́го] се́бе (собі́) *див.* загли́блюватися (1)
ЗАГЛУМИ́ТИ
заглуми́ло
◊ Бода́й (щоб) тебе́ (вас) заглуми́ло *див.* заглуми́ти (1)
ЗАГЛУШИ́ТИ
заглуши́ти
Заглуши́ти двигу́н (мото́р) *див.* заглуша́ти (1)
ЗАГЛЯДА́ТИ
загляда́є
◊ Смерть загляда́є (ди́виться, зазира́є *і т. ін.*) / загля́нула (подиви́лась, зазирну́ла *і т. ін.*) в о́чі *див.* смерть
загляда́ти
◊ Диви́тися (загляда́ти) в зу́би *див.* диви́тися (10)
◊ Диви́тися (зазира́ти, загляда́ти *і т. ін.*) / подиви́тися (гля́нути, зазирну́ти, загля́нути *і т. ін.*) сме́рті в о́чі (у ві́чі) *див.* диви́тися (12)
◊ Загляда́ти в ло́жку *див.* загляда́ти (1)
◊ Загляда́ти в рот *див.* загляда́ти (2)
◊ Загляда́ти (зазира́ти) в горшки́ *див.* загляда́ти (3)
◊ Загляда́ти (зазира́ти) в кише́ню *див.* загляда́ти (4)
◊ Загляда́ти (зазира́ти) в ру́ки (до рук) *див.* загляда́ти (5)

◊ Загляда́ти (зазира́ти) в ча́рку (в ча́рочку) *див.* загляда́ти (6)
◊ Загляда́ти (зазира́ти) / загля́нути (зазирну́ти) в ду́шу (в се́рце) *див.* загляда́ти (7)
◊ Зазира́ти (загляда́ти) / зазирну́ти (загля́нути) в майбу́тнє (у прийде́шнє, впере́д *і т. ін.) див.* зазира́ти (1)

ЗАГЛЯ́НУТИ
загля́нула
◊ Смерть загляда́є (ди́виться, зазира́є *і т. ін.)* / загля́нула (подиви́лась, зазирну́ла *і т. ін.)* в о́чі *див.* смерть
загля́нути
◊ Диви́тися (зазира́ти, загляда́ти *і т. ін.)* / подиви́тися (гля́нути, зазирну́ти, загля́нути *і т. ін.)* сме́рті в о́чі (у ві́чі) *див.* диви́тися (12)
◊ Загляда́ти (зазира́ти) / загля́нути (зазирну́ти) в ду́шу (в се́рце) *див.* загляда́ти (7)
◊ Зазира́ти (загляда́ти) / зазирну́ти (загля́нути) в майбу́тнє (у прийде́шнє, впере́д *і т. ін.) див.* зазира́ти (1)

ЗА́ГНАНИЙ
за́гнаний
◊ За́гнаний у безви́хідь (у за́кут) *див.* за́гнаний (1)
За́гнаний у [те́мний] куто́к *див.* за́гнаний (2)
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* за́гнаний звір (вовк) *див.* звір[1] (3)

ЗАГНА́ТИ
загна́ти
◊ Заганя́ти / загна́ти в домови́ну (в труну́, в моги́лу, до моги́ли, у гроб, у гріб, на той світ *і т. ін.) див.* заганя́ти[1] (2)
◊ Заганя́ти / загна́ти в се́рце голки́ *див.* заганя́ти[1] (3)
◊ Заганя́ти / загна́ти в шу́ршу *див.* заганя́ти[1] (4)
◊ Заганя́ти / загна́ти ду́шу в п'я́ти *див.* заганя́ти[1] (5)
◊ Заганя́ти (зво́дити) / загна́ти (звести́) на слизьке́ *див.* заганя́ти[1] (6)
◊ Загна́ти в сліпу́ ву́лицю *див.* заганя́ти[1] (7)
◊ Загна́ти (завести́) / заганя́ти (заво́дити) в [глухи́й (тісни́й)] кут (у за́куток, у безви́хідь *і т. ін.) див.* заганя́ти[1] (8)
◊ Загна́ти / заганя́ти на (в) сті́йло *див.* заганя́ти[1] (9)
Загна́ти у ми́ло *див.* заганя́ти[1] (1)

ЗАГНА́ТИСЯ
загна́тися
◊ Загна́тися в літа́ *див.* заганя́тися (1)
◊ Попа́сти (загна́тися, наско́чити, потра́пити *і т. ін.)* / попада́ти (заганя́тися, наска́кувати, потрапля́ти *і т. ін.)* на слизьке́ *див.* попада́ти

ЗАГНУ́ТИ
загну́ти
◊ Гну́ти (де́рти, задира́ти) / загну́ти (заде́рти) ки́рпу (но́са, ніс) *див.* гну́ти (3)
◊ Гну́ти (плести́) / загну́ти харама́на (харама́ни) *див.* гну́ти (4)
◊ Загина́ти (зала́мувати, зало́млювати, заги́лювати) / загну́ти (залама́ти, заломи́ти, загили́ти) ці́ну (су́му) *див.* загина́ти (1)

ЗАГОВОРИ́ТИ
заговори́ла
◊ Гово́рить (обзива́ється, озива́ється) / заговори́ла (обізва́лася, озва́лася) кров *див.* кров
◊ Заговори́ла (проки́нулася) со́вість *див.* со́вість
◊ Ко́жна жи́лка (жи́лочка) дрижи́ть (гра́є, гово́рить, брини́ть, тремти́ть *і т. ін.)* / задрижа́ла (загра́ла, заговори́ла, забриніла, затремті́ла *і т. ін.) див.* жи́лка (1)
заговори́ло
◊ Заговори́ло (ви́лізло) нутро́ *див.* нутро́
◊ Заговори́ло (проки́нулось) сумлі́ння *див.* сумлі́ння
◊ Се́рце заговори́ло *див.* се́рце
заговори́ти
◊ Заговори́ти і́ншою мо́вою *див.* заговво́рювати (1)
◊ Загово́рювати (забала́кувати, замовля́ти) / заговори́ти (забала́кати, замо́вити) зу́би *див.* загово́рювати (2)

ЗАГОВО́РЮВАТИ
загово́рювати
◊ Загово́рювати (забала́кувати, замовля́ти) / заговори́ти (забала́кати, замо́вити) зу́би *див.* загово́рювати (2)
◊ Загово́рювати сльо́зи *див.* загово́рювати (3)

ЗАГОГОТІ́ТИ
загоготі́ла
◊ Аж *(рі́дко* ті́льки) луна́ йде (розляга́ється, *рі́дше* гоготи́ть *і т. ін.)* / пішла́ (розлягла́ся, *рі́дше* загоготі́ла *і т. ін.) див.* луна́

ЗАГОЛИ́ТИ[2]
заголи́ти
◊ Заголи́ти в солда́ти (москалі́) *див.* заго́лювати[2] (1)
◊ Заголи́ти ло́ба *див.* заго́лювати[2] (2)

ЗАГОЛО́ВНИЙ
заголо́вна
△ Вели́ка *(рі́дко* заголо́вна) бу́ква (лі́тера) *див.* бу́ква (1)
Заголо́вна роль *див.* роль

ЗАГОРІ́ТИСЯ
загори́ться
◊ Хай (неха́й) [ясни́м вогне́м (по́лум'ям)] гори́ть / згори́ть (загори́ться) <Щоб ясни́м вогне́м (по́лум'ям) горі́в / згорі́в> *див.* горі́ти (5)
загорі́лися
◊ [Аж] горя́ть (займа́ються) / загорі́лися (зайняли́ся) ву́ха *див.* ву́хо (8)
◊ О́чі загорі́лися (розгорі́лися) / загоря́ються (розгоря́ються) *див.* о́ко[1]

ЗАГОРНУ́ТИ
загорну́ти
◊ Чужи́ми рука́ми жар (вого́нь, *діал.* грань) загріба́ти (загорта́ти, вигріба́ти, вигорта́ти) / загребти́ (загорну́ти, ви́гребти, ви́горнути) *див.* загріба́ти (2)

ЗАГОРО́ДЖУВАТИ
загоро́джувати
Загоро́джувати / загороди́ти собо́ю шлях (про́хід, две́рі *і т. ін.) див.* загоро́джувати (1)

ЗАГОРОДИ́ТИ
загороди́ти
Загоро́джувати / загороди́ти собо́ю шлях (про́хід, две́рі *і т. ін.) див.* загоро́джувати (1)

ЗАГОРТА́ТИ
загорта́ти
◊ Чужи́ми рука́ми жар (вого́нь, *діал.* грань) загріба́ти (загорта́ти, вигріба́ти, вигорта́ти) / загребти́ (загорну́ти, ви́гребти, ви́горнути) *див.* загріба́ти (2)

ЗАГОРЯ́ТИСЯ
загоря́ються
◊ О́чі загорі́лися (розгорі́лися) / загоря́ються (розгоря́ються) *див.* о́ко[1]

ЗАГОСТРИ́ТИ
загостри́ти
Заго́стрювати / загостри́ти ува́гу *див.* заго́стрювати (1)

ЗАГО́СТРЮВАТИ
заго́стрювати
Заго́стрювати / загостри́ти ува́гу *див.* заго́стрювати (1)

ЗАГРАВА́ТИ[2]
загра́є
◊ Скака́ти так, як загра́є *див.* скака́ти
загра́ють
◊ Кишки́ гра́ють / загра́ють [марш] *див.* ки́шка

ЗАГРА́ТИ
загра́є
◊ Скака́ти так, як загра́є *див.* скака́ти
загра́ла
◊ Ко́жна жи́лка (жи́лочка) дрижи́ть (гра́є, гово́рить, брини́ть, тремти́ть *і т. ін.)* / задрижа́ла (загра́ла, заговори́ла, забриніла, затремті́ла *і т. ін.) див.* жи́лка (1)
◊ Кров гра́є / загра́ла *див.* кров
загра́ли
◊ О́чі *(рі́дше* очи́ці) [як (так і)] гра́ють / загра́ли *див.* о́ко[1]
загра́ло
◊ Загра́ло се́рце *див.* се́рце
загра́ти
◊ Гра́ти (вигрува́ти) / загра́ти очи́ма *див.* гра́ти (12)
◊ Сурми́ти (труби́ти, гра́ти) / засурми́ти (затруби́ти, загра́ти) похі́д (в похі́д) *див.* сурми́ти[1]
загра́ють
◊ Кишки́ гра́ють / загра́ють [марш] *див.* ки́шка

ЗАГРЕБТИ́
загребе́
◊ [І] ку́ри загребу́ть (заклюю́ть) <Ку́рка ла́пою загребе́> *див.* ку́ри
загребти́
◊ Загребти́ як соба́ку *див.* загріба́ти (1)
◊ Чужи́ми рука́ми жар (вого́нь, *діал.* грань) загріба́ти (загорта́ти, вигріба́ти, вигорта́ти) / загребти́ (загорну́ти, ви́гребти, ви́горнути) *див.* загріба́ти (2)

загребу́ть
◊ [І] ку́ри загребу́ть (заклюю́ть) <Ку́рка ла́пою загребе́> *див.* ку́ри
ЗАГРЕБУ́ЩИЙ
загребу́щі
◊ Ру́ки загребу́щі *див.* рука́
ЗАГРІБА́ТИ
загріба́й
◊ Хоч лопа́тою горни́ (греби́, загріба́й *і т. ін.*) *див.* горну́ти (2)
загріба́ти
◊ Гребти́ (загріба́ти, горну́ти) лопа́тою *див.* гребти́ (1)
◊ Чужи́ми рука́ми жар (вого́нь, *діал.* грань) загріба́ти (загорта́ти, вигріба́ти, вигорта́ти) / загребти́ (загорну́ти, ви́гребти, ви́горнути) *див.* загріба́ти (2)
ЗАГРО́ЗА
загро́зою
○ Під загро́зою *див.* загро́за (1)
загро́зу
Ста́вити під загро́зу *див.* ста́вити
ЗАГРУЗА́ТИ
загруза́ти
◊ Загруза́ти / загру́знути (загру́зти) в по́зичках (борга́х) *див.* загруза́ти (1)
ЗАГРУ́ЗНУТИ
загру́знути
◊ Загруза́ти / загру́знути (загру́зти) в по́зичках (борга́х) *див.* загруза́ти (1)
ЗАГРУ́ЗТИ
загру́зти
◊ Загруза́ти / загру́знути (загру́зти) в по́зичках (борга́х) *див.* загруза́ти (1)
ЗАГУБИ́ТИ
загуби́ти
◊ Втра́тити (загуби́ти) па́мороки (тя́му, па́м'ять) *див.* утрача́ти
Втрача́ти / втра́тити (загуби́ти, згуби́ти) [свій] спо́кій *див.* утрача́ти
◊ Втрача́ти (губи́ти) / втра́тити (загуби́ти) рівнова́гу *див.* утрача́ти
Губи́ти / загуби́ти лічбу́ *див.* губи́ти (1)
◊ Загуби́ти (погуби́ти) / *рідше* губи́ти ро́зум (тя́му) *див.* загу́блювати (1)
◊ Загуби́ти (стра́тити) вік *див.* загу́блювати (2)
◊ Стра́тити (загуби́ти) віно́к <Позбу́тися вінка́> *див.* стра́чувати
◊ Утрача́ти / утра́тити (загуби́ти) мо́ву *див.* утрача́ти
ЗАГУ́ПАТИ
загу́пало
Зашумі́ло (загу́пало, забринíло) в голові́ *див.* зашумі́ти (1)
ЗАГУСТИ́
загу́в
◊ Був та загу́в (попли́в) *див.* бу́ти (32)
◊ [І] слід захоло́нув (захоло́в, засти́г, загу́в, прохоло́нув, прохоло́в, проча́х *і т. ін.*) *див.* слід[1]
◊ [І] слух запа́в (загу́в) *див.* слух
загула́
◊ Аж голова́ загула́ *див.* голова́ (6)
ЗАДАВА́ТИ
задава́ти
◊ Дава́ти (задава́ти, дави́ти, *зневажл.* де́рти) / да́ти (зада́ти) хропака́ *див.* дава́ти (110)
◊ Дава́ти (задава́ти) / да́ти (зада́ти, всі́пати *і т. ін.*) хльо́сту (хло́сту, хльо́ру *і т. ін.*) *див.* дава́ти (111)
◊ Дава́ти (задава́ти) / да́ти (зада́ти) жа́ру *див.* дава́ти (112)
◊ Дава́ти (задава́ти) / да́ти (зада́ти) ко́поті *див.* дава́ти (113)
◊ Дава́ти (задава́ти) / да́ти (зада́ти) пе́рцю [з ма́ком] *див.* дава́ти (114)
◊ Дава́ти (задава́ти) / да́ти (зада́ти) чо́су (джо́су) *див.* дава́ти (115)
◊ Дава́ти (задава́ти) / да́ти за́тірки (затьо́ру) *див.* дава́ти (116)
◊ Дава́ти (задава́ти, підно́сити) / да́ти (зада́ти, піднести́) пи́нхви *див.* дава́ти (117)
◊ Да́ти (всі́пати, зада́ти) / дава́ти (задава́ти) бере́зової ка́ші *див.* дава́ти (132)
Завдава́ти (задава́ти) / завда́ти (зада́ти) кло́поту *див.* завдава́ти (6)
Завдава́ти (задава́ти) / завда́ти (зада́ти) стра́ху́ *див.* завдава́ти (7)
Завдава́ти (задава́ти, закида́ти) / завда́ти (зада́ти, заки́нути) брехню́ *див.* завдава́ти (8)
Задава́ти / зада́ти робо́ти *див.* задава́ти (1)
◊ Задава́ти / зада́ти тон *див.* задава́ти (2)
ЗАДАВИ́ТИ
задави́ти
◊ Як му́ху (мух) розлави́ти (задави́ти) *див.* розда́влювати
ЗАДАВИ́ТИСЯ
задави́сь
◊ Задави́сь ти! <Хай воно́ зада́виться!> *див.* зада́влюватися (1)
зада́виться
◊ Задави́сь ти! <Хай воно́ зада́виться!> *див.* зада́влюватися (1)
ЗАДА́ВНЕНИЙ
зада́внений
Зада́внений борг *див.* борг (1)
ЗАДА́РМА́
зада́рма́
◊ [Ду́рно (даре́мно, зада́рма́, ма́рно *і т. ін.*)] хліб (харч) перево́дити (ї́сти, збавля́ти) *див.* перево́дити
ЗАДА́ТИ
зада́ти
◊ Всі́пати (врі́зати, да́ти, зада́ти) гаря́чих *див.* всипа́ти[1] (1)
◊ Всі́пати (зада́ти) по (*рідко* під) пе́рше (шо́сте) число́ *див.* всипа́ти[1] (2)
◊ Дава́ти / да́ти (всі́пати, зада́ти *і т. ін.*) бо́бу *див.* дава́ти (62)
◊ Дава́ти (задава́ти, дави́ти, *зневажл.* де́рти) / да́ти (зада́ти) хропака́ *див.* дава́ти (110)
◊ Дава́ти (задава́ти) / да́ти (зада́ти, всі́пати *і т. ін.*) хльо́сту (хло́сту, хльо́ру *і т. ін.*) *див.* дава́ти (111)
◊ Дава́ти (задава́ти) / да́ти (зада́ти) жа́ру *див.* дава́ти (112)
◊ Дава́ти (задава́ти) / да́ти (зада́ти) ко́поті *див.* дава́ти (113)
◊ Дава́ти (задава́ти) / да́ти (зада́ти) пе́рцю [з ма́ком] *див.* дава́ти (114)
◊ Дава́ти (задава́ти) / да́ти (зада́ти) чо́су (джо́су) *див.* дава́ти (115)
◊ Дава́ти (задава́ти, підно́сити) / да́ти (зада́ти, піднести́) пи́нхви *див.* дава́ти (117)
◊ Да́ти (всі́пати, зада́ти) / дава́ти (задава́ти) бере́зової ка́ші *див.* дава́ти (132)
◊ Да́ти (зада́ти, завда́ти) / дава́ти га́рту *див.* дава́ти (140)
Завдава́ти (задава́ти) / завда́ти (зада́ти) кло́поту *див.* завдава́ти (6)
Завдава́ти (задава́ти) / завда́ти (зада́ти) стра́ху́ *див.* завдава́ти (7)
Завдава́ти (задава́ти, закида́ти) / завда́ти (зада́ти, заки́нути) брехню́ *див.* завдава́ти (8)
Задава́ти / зада́ти робо́ти *див.* задава́ти (1)
◊ Задава́ти / зада́ти тон *див.* задава́ти (2)
◊ Зада́ти пра́су *див.* задава́ти (3)
ЗАДВІ́РОК
задві́рках
○ На задві́рках *див.* задві́рок (1)
ЗАДЕ́РТИ[1]
заде́рти
◊ Гну́ти (де́рти, задира́ти) / загну́ти (заде́рти) ки́рпу (но́са, ніс) *див.* гну́ти (3)
◊ Заде́рти но́ги *див.* задира́ти[1] (1)
◊ Задира́ти / заде́рти го́лову *див.* задира́ти[1] (2)
◊ Задира́ти (підніма́ти) / заде́рти (підня́ти) хвіст (хвоста́) [угору] *див.* задира́ти[1] (3)
ЗАДЗВЕНІ́ТИ
задзвені́ло
◊ Дзвени́ть (дзво́нить, шуми́ть *і т. ін.*) / задзвені́ло (задзвони́ло, зашумі́ло *і т. ін.*) у ву́хах (у голові́) *див.* дзвені́ти (1)
ЗАДЗВОНИ́ТИ
задзвони́ло
◊ Дзвени́ть (дзво́нить, шуми́ть *і т. ін.*) / задзвені́ло (задзвони́ло, зашумі́ло *і т. ін.*) у ву́хах (у голові́) *див.* дзвені́ти (1)
задзвони́ти
◊ Задзвони́ти (продзвони́ти) по душі́ *див.* задзвони́ти (1)
ЗАДИРА́ТИ[1]
задира́ти
◊ Гну́ти (де́рти, задира́ти) / загну́ти (заде́рти) ки́рпу (но́са, ніс) *див.* гну́ти (3)
◊ Задира́ти / заде́рти го́лову *див.* задира́ти[1] (2)
◊ Задира́ти (підніма́ти) / заде́рти (підня́ти) хвіст (хвоста́) [угору] *див.* задира́ти[1] (3)
ЗА́ДНІЙ
за́дні
◊ Огляда́тися (оберта́тися) / огля́нутися (оберну́тися) на за́дні коле́са *див.* огляда́тися
◊ Па́сти за́дніх (за́дні) *див.* па́сти[1]
за́дній
◊ Віді́йти (відступи́ти, відсу́нутися *і т. ін.*) / відхо́дити (відступа́ти, відсува́тися *і т. ін.*) на за́дній (дру́гий) план *див.* відхо́дити (2)

◊ Відсува́ти (відтісня́ти) / відсу́нути (відтісни́ти) на за́дній (дру́гий) план *див.* відсува́ти (1)
◊ Дава́ти / да́ти за́дній хід *див.* дава́ти (70)
за́днім
◊ За́днім число́м *див.* число́
за́дніх
◊ Без за́дніх ніг *див.* нога́
◊ На за́дніх ла́пках *див.* ла́пка
◊ Па́сти за́дніх (за́дні) *див.* па́сти¹
за́дня
◊ За́дня ду́мка *див.* ду́мка (23)
ЗАДОВБА́ТИ
задовба́ти
◊ Задо́вбувати / задовба́ти в го́лову *див.* задо́вбувати (1)
ЗАДО́ВБУВАТИ
задо́вбувати
◊ Задо́вбувати / задовба́ти в го́лову *див.* задо́вбувати (1)
ЗАДОВО́ЛЕННЯ
задово́ленням
○ З (із) задово́ленням *див.* задово́лення (1)
ЗАДОВОЛЬНИ́ТИ
задовольни́ти
Задовольня́ти / задовольни́ти потре́бу (потре́би) *див.* задовольня́ти (1)
ЗАДОВОЛЬНЯ́ТИ
задовольня́ти
Задовольня́ти / задовольни́ти потре́бу (потре́би) *див.* задовольня́ти (1)
ЗА́ДОМ
за́дом
○ За́дом напере́д *див.* за́дом (1)
ЗАДРИЖА́ТИ
задрижа́ла
◊ Ко́жна жи́лка (жи́лочка) дрижи́ть (гра́є, говори́ть, брини́ть, тремти́ть *і т. ін.*) / задрижа́ла (загра́ла, заговори́ла, забрині́ла, затремті́ла *і т. ін.*) *див.* жи́лка (1)
задрижа́ли
◊ [Аж] жи́жки́ (*рідко* віджилки) трясу́ться (тру́сяться, тремтя́ть, дрижа́ть *і т. ін.*) / затрясли́ся (затруси́лися, затремті́ли, задрижа́ли *і т. ін.*) *див.* жи́жки́ (1)
ЗАДУ́МУВАТИСЯ
заду́муючись
○ Не заду́муючись <Не зами́слюючись> *див.* заду́муватися (1)
ЗАДУРИ́ТИ
задури́ти
◊ Заду́рювати / задури́ти го́лову *див.* заду́рювати (1)
ЗАДУ́РЮВАТИ
заду́рювати
◊ Заду́рювати / задури́ти го́лову *див.* заду́рювати (1)
ЗАДУШИ́ТИ
задуши́ти
◊ Задуши́ти [в пу́зі] комара́ *див.* заду́шувати (1)
ЗА́ЄЦЬ
за́єць
△ Бі́лий за́єць *див.* за́єць (1)
△ Земляни́й за́єць *див.* за́єць (2)
△ Морськи́й за́єць *див.* за́єць (3)
△ Сі́рий за́єць *див.* за́єць (4)
за́йцеві
◊ Як (мов, ніби *і т. ін.*) за́йцеві бу́бон *див.* бу́бон (2)
за́йці
◊ Убива́ти / уби́ти (уколо́шкати, уполюва́ти) [аж] двох зайці́в (два за́йці) *див.* убива́ти¹
зайці́в
◊ Убива́ти / уби́ти (уколо́шкати, уполюва́ти) [аж] двох зайці́в (два за́йці) *див.* убива́ти¹
за́йця
◊ Дале́ко [, як] ку́цому до за́йця *див.* дале́ко (3)
◊ Як (мов, ніби *і т. ін.*) ку́цому до за́йця *див.* ку́ций
◊ Як (мов, ніби *і т. ін.*) соло́ного за́йця *див.* за́єць (5)
зайця́м
◊ Си́пати зайця́м со́лі на хвіст *див.* си́пати
зайця́ми
◊ Ганя́ти (ганя́тися, бі́гти, полюва́ти *і т. ін.*) за двома́ зайця́ми *див.* ганя́ти (4)
ЗАЖИВА́ТИ²
зажива́ти
◊ Зажива́ти / зажи́ти чужо́го ві́ку *див.* зажива́ти² (1)
ЗАЖИ́ТИ²
зажи́ти
◊ Зажива́ти / зажи́ти чужо́го ві́ку *див.* зажива́ти² (1)
ЗА́ЗДРІСТЬ
за́здрість
○ На за́здрість (на за́видки) *див.* за́здрість (1)
за́здрості
Пожовті́ти (почорні́ти, позелені́ти) від зло́сті (за́здрості, доса́ди *і т. ін.*) *див.* пожовті́ти
ЗАЗИВНИ́Й
зазивни́й
Зазивни́й ли́ст *див.* лист²
ЗАЗИРА́ТИ
зазира́є
◊ Смерть загляда́є (ди́виться, зазира́є *і т. ін.*) / загля́нула (подиви́лась, зазирну́ла *і т. ін.*) в о́чі *див.* смерть
зазира́ти
◊ Ди́витися (зазира́ти) в рот *див.* ди́витися (11)
◊ Ди́витися (зазира́ти, загляда́ти *і т. ін.*) / подиви́тися (гля́нути, зазирну́ти, загля́нути *і т. ін.*) сме́рті в о́чі (у ві́чі) *див.* ди́витися (12)
◊ Загляда́ти (зазира́ти) в горшки́ *див.* загляда́ти (3)
◊ Загляда́ти (зазира́ти) в кишеню *див.* загляда́ти (4)
◊ Загляда́ти (зазира́ти) в ру́ки (до рук) *див.* загляда́ти (5)
◊ Загляда́ти (зазира́ти) в ча́рку (в ча́рочку) *див.* загляда́ти (6)
◊ Загляда́ти (зазира́ти) / загля́нути (зазирну́ти) в ду́шу (в се́рце) *див.* загляда́ти (7)
◊ Зазира́ти (загляда́ти) / зазирну́ти (загля́нути) в майбу́тнє (у прийде́шнє, впере́д *і т. ін.*) *див.* зазира́ти (1)
ЗАЗИРНУ́ТИ
зазирну́ла
◊ Смерть загляда́є (ди́виться, зазира́є *і т. ін.*) / загля́нула (подиви́лась, зазирну́ла *і т. ін.*) в о́чі *див.* смерть
зазирну́ти
◊ Ди́витися (зазира́ти, загляда́ти *і т. ін.*) / подиви́тися (гля́нути, зазирну́ти, загля́нути *і т. ін.*) сме́рті в о́чі (у ві́чі) *див.* ди́витися (12)
◊ Загляда́ти (зазира́ти) / загля́нути (зазирну́ти) в ду́шу (в се́рце) *див.* загляда́ти (7)
◊ Зазира́ти (загляда́ти) / зазирну́ти (загля́нути) в майбу́тнє (у прийде́шнє, впере́д *і т. ін.*) *див.* зазира́ти (1)
ЗАЗНАВА́ТИ
зазнава́ти
Зазнава́ти / зазна́ти пора́зки (пора́зок) *див.* зазнава́ти (1)
Зазнава́ти / зазна́ти фіа́ско *див.* зазнава́ти (2)
ЗАЗНА́ТИ
зазна́ти
Зазнава́ти / зазна́ти пора́зки (пора́зок) *див.* зазнава́ти (1)
Зазнава́ти / зазна́ти фіа́ско *див.* зазнава́ти (2)
ЗА́ЙВЕ
за́йве
○ Не за́йво (не за́йве) *див.* за́йво (1)
ЗА́ЙВИЙ
за́йва
◊ Ві́льна (за́йва) хвили́на (хвили́нка, хвили́ночка) *див.* хвили́на
за́йвий
◊ За́йвий рот *див.* рот
за́йвих
◊ Без за́йвих слів (розмо́в) *див.* сло́во
за́йві
Без коментарі́в <Коментарі́ за́йві> *див.* комента́р
ЗА́ЙВО
за́йво
○ Не за́йво (не за́йве) *див.* за́йво (1)
ЗАЙМА́ТИ
займа́ти
Займа́ти / зайня́ти оборо́ну *див.* займа́ти (1)
Займа́ти / зайня́ти пози́цію (пози́ції) *див.* займа́ти (2)
Займа́ти / зайня́ти че́ргу́ *див.* займа́ти (3)
ЗАЙМА́ТИСЯ²
займа́ється
◊ Дух займа́ється (забива́ється, затина́ється *і т. ін.*) / зайня́вся (заби́вся, затну́вся *і т. ін.*) *див.* дух (9)
займа́тися
◊ Займа́тися (*рідко* заво́дитися, здійма́тися) / зайня́тися (*рідко* здійня́тися) на світ (на зорю́, на день *і т. ін.*), *див.* займа́тися² (1)
займа́ються
◊ [Аж] горя́ть (займа́ються) / загорі́лися (зайняли́ся) ву́ха *див.* ву́хо (8)

ЗАЙМИ́ТИСЯ[2]
зайня́вся
◊ Дух займа́ється (забива́ється, затина́ється *і т. ін.)* / зайня́вся (заби́вся, затну́вся *і т. ін.) див.* дух (9)
зайняли́ся
◊ [Аж] горя́ть (займа́ються) / загорі́лися (зайняли́ся) ву́ха *див.* ву́хо (8)
Що́ки [аж] горя́ть (паша́ть) / зайняли́ся (спалахну́ли) *див.* щока́
ЗАЙНЯ́ТИ
зайня́ти
Займа́ти / зайня́ти оборо́ну *див.* займа́ти (1)
Займа́ти / зайня́ти пози́цію (пози́ції) *див.* займа́ти (2)
Займа́ти / зайня́ти че́ргу́ *див.* займа́ти (3)
ЗА́ЙНЯТИЙ
за́йнятий
△ За́йнятий пар *див.* пар[1]
ЗАЙНЯ́ТИСЯ[2]
зайня́вся
◊ Дух займа́ється (забива́ється, затина́ється *і т. ін.)* / зайня́вся (заби́вся, затну́вся *і т. ін.) див.* дух (9)
зайняли́ся
◊ [Аж] горя́ть (займа́ються) / загорі́лися (зайняли́ся) ву́ха *див.* ву́хо (8)
Що́ки [аж] горя́ть (паша́ть) / зайняли́ся (спалахну́ли) *див.* щока́
зайня́тися
◊ Займа́тися *(рідко* заво́дитися, здійма́тися) / зайня́тися *(рідко* здійня́тися) на світ (на зорю́, на день *і т. ін.) див.* займа́тися[2] (1)
ЗА́ЙНЯТІСТЬ
за́йнятості
Держа́вна слу́жба за́йнятості *див.* слу́жба
ЗАЙТИ́
за́йдеш
◊ Дале́ко не пої́деш (не заї́деш, не за́йдеш) *див.* поїхати
зайти́
Вступа́ти (захо́дити, встрява́ти, втруча́тися *і т. ін.)* / вступи́ти (зайти́, встря́ти, втру́титися *і т. ін.)* в розмо́ву *(рідше* до розмо́ви, *розм.* у бала́чку) *див.* вступа́ти[1] (3)
Вступа́ти (захо́дити, вхо́дити *і т. ін.)* / вступи́ти (зайти́, ввійти́ *і т. ін.)* у супере́чку (в сва́рку) <Іти́ / піти́ на супере́чку (на сва́рку)> <Заво́дити / завести́ супере́чку (сва́рку)> *див.* вступа́ти[1] (4)
◊ Зайти́ (ввійти́, піти́, потра́пити *і т. ін.)* не в ті две́рі (не ти́ми двери́ма) *див.* захо́дити (5)
◊ Зайти́ / захо́дити у безви́хідь (у [глухи́й] кут, у за́куток *і т. ін.) див.* захо́дити (6)
◊ Захо́дити / зайти́ в го́лову *див.* захо́дити (7)
◊ Захо́дити / зайти́ в ду́шу (в се́рце) *див.* захо́дити (8)
Захо́дити / зайти́ в о́чі *див.* захо́дити (1)
◊ Захо́дити / зайти́ (заї́хати) дале́ко *див.* захо́дити (9)
◊ Захо́дити / зайти́ збо́ку *див.* захо́дити (10)
◊ Захо́дити / зайти́ у при́язнь *див.* захо́дити (11)
Захо́дити / зайти́ у тяж *див.* захо́дити (2)
зайшла́
◊ Захо́дить / зайшла́ мо́ва *див.* мо́ва
Розмо́ва іде́ (захо́дить, веде́ться, то́читься *і т. ін.)* / пішла́ (зайшла́) *див.* розмо́ва
зайшли́
За́шпори захо́дять / зайшли́ *див.* за́шпори (2)
◊ О́чі зайшли́ (закипі́ли) слізьми́ (сльоза́ми) *див.* о́ко[1]
зайшло́
◊ [Аж] у зу́би захо́дить / зайшло́ *див.* захо́дити (4)
зайшо́в
◊ Глузд (ум) за ро́зум заверта́є (захо́дить) / заверну́в (зайшо́в) *див.* глузд (1)
◊ Дур захо́дить / зайшо́в у го́лову *див.* дур (2)
ЗАЙТИ́СЯ
зайти́ся
◊ Зайти́ся (зали́тися) рум'я́нцем *див.* захо́дитися[2] (2)
◊ Залива́тися (заляга́тися, захо́дитися) / зали́тися (залягти́ся, зайти́ся) від смі́ху (зо́ сміху, від ре́готу, смі́хом, ре́готом) *див.* залива́тися (1)
Захо́дитися / зайти́ся га́вканням (га́вкотом) *див.* захо́дитися[2] (1)
◊ Захо́дитися / зайти́ся кри́ком (від кри́ку) *див.* захо́дитися[2] (3)
◊ Захо́дитися / зайти́ся пі́снею (спі́вом) *див.* захо́дитися[2] (4)
◊ Захо́дитися / зайти́ся плаче́м (рида́нням, сльоза́ми, від пла́чу, від рида́ння, від сліз *і т. ін.) див.* захо́дитися[2] (5)
зайшло́ся
[Аж] се́рце захо́диться / зайшло́ся *див.* се́рце
ЗА́ЙЧИК
за́йчик
Со́нячний за́йчик *див.* за́йчик (1)
за́йчики
◊ За́йчики в голові́ стриба́ють *див.* за́йчик (2)
ЗАЇДА́ТИ
заїда́є
Нудьга́ (ску́ка) бере́ (заїда́є) / взяла́ (заї́ла) *див.* нудьга́
заїда́ти
◊ Живце́м заїда́ти *див.* заїда́ти (1)
◊ Заїда́ти / заї́сти вік *див.* заїда́ти (2)
ЗАЇЖДЖА́ТИ[1]
заї́жджа́й
◊ Хоч во́зом (фі́рою) заїжджа́й *див.* заїжджа́ти[1] (3)
ЗАЇ́ЖДЖИЙ
заї́жджий
Заї́жджий (заї́зний, посто́ялий, посто́яльний) двір *див.* двір[1] (2)
ЗАЇ́ЗНИЙ
заї́зний
Заї́жджий (заї́зний, посто́ялий, посто́яльний) двір *див.* двір[1] (2)
ЗАІСКРИ́ТИ[1]
заіскри́ли
◊ О́чі [так і] сві́тяться (засві́чуються) / засвіти́лися (засвіти́ли, заіскри́лися, заіскри́ли) <В оча́х сві́титься (засві́чується) / засвіти́лося (заіскри́лося)> *див.* о́ко[1]
ЗАІСКРИ́ТИСЯ
заіскри́лися
◊ О́чі [так і] сві́тяться (засві́чуються) / засвіти́лися (засвіти́ли, заіскри́лися, заіскри́ли) <В оча́х сві́титься (засві́чується) / засвіти́лося (заіскри́лося)> *див.* о́ко[1]
заіскри́лося
◊ О́чі [так і] сві́тяться (засві́чуються) / засвіти́лися (засвіти́ли, заіскри́лися, заіскри́ли) <В оча́х сві́титься (засві́чується) / засвіти́лося (заіскри́лося)> *див.* о́ко[1]
ЗАЇ́СТИ
заї́ла
Нудьга́ (ску́ка) бере́ (заїда́є) / взяла́ (заї́ла) *див.* нудьга́
заї́сти
◊ Заїда́ти / заї́сти вік *див.* заїда́ти (2)
ЗАЇ́ХАТИ
заї́деш
◊ Дале́ко не пої́деш (не заї́деш, не за́йдеш) *див.* поїхати
заї́хати
◊ Заї́хати у ву́хо *див.* заїжджа́ти[1] (1)
◊ Не в ті воро́та заї́хати *див.* заїжджа́ти[1] (2)
ЗАКАБЛІ́
закабла́м
◊ Дава́ти / да́ти ли́ха закаблу́кам (закабла́м) [і переда́м] *див.* дава́ти (80)
ЗАКАБЛУ́К
закаблу́кам
◊ Дава́ти / да́ти ли́ха закаблу́кам (закабла́м) [і переда́м] *див.* дава́ти (80)
закаблу́ками
◊ Сади́ти закаблу́ками *див.* сади́ти
закаблу́ки
◊ Уда́рити в закаблу́ки *див.* ударя́ти
ЗАКА́ЗАНИЙ
зака́зана
◊ Шлях зака́заний <Доро́га зака́зана> *див.* шлях
зака́заний
◊ Заборо́нений (зака́заний) плід *(рідше* о́вoч) *див.* плід
◊ Шлях зака́заний <Доро́га зака́зана> *див.* шлях
ЗАКАЗА́ТИ
заказа́ти
◊ Заказа́ти доро́гу *див.* зака́зувати (1)
ЗАКАЛАМУ́ТИТИ
закаламу́тити
◊ Калам́утити / скаламу́тити (закаламу́тити) во́ду *див.* каламу́тити
ЗАКАМЕНІ́ЛИЙ
закамені́лий
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* закам'яні́лий (закамені́лий) *див.* закам'яні́лий (1)

ЗАКАМЕНІ́ТИ

закамені́ти

◊ Як (мов, нíби *і т. ін.)* закам'янíти (закаменíти) *див.* закам'янíти (1)

ЗАКАМ'ЯНІ́ЛИЙ

закам'яні́лий

◊ Як (мов, нíби *і т. ін.)* закам'янíлий (закаменíлий) *див.* закам'янíлий (1)

ЗАКАМ'ЯНІ́ТИ

закам'яні́ти

◊ Як (мов, нíби *і т. ін.)* закам'янíти (закаменíти) *див.* закам'янíти (1)

ЗАКАРБО́ВУВАТИ

закарбо́вувати

Закарбóвувати / закарбувáти в пáм'яті *див.* закарбóвувати (1)

ЗАКАРБУВА́ТИ

закарбува́ти

Закарбóвувати / закарбувáти в пáм'яті *див.* закарбóвувати (1)

ЗАКАСА́ТИ

закаса́ти

◊ Закáчувати (засýкувати, закáсувати) / закачáти (засукáти, закасáти) рукáва (рукавú) *див.* закáчувати (1)

ЗАКА́СУВАТИ

зака́сувати

◊ Закáчувати (засýкувати, закáсувати) / закачáти (засукáти, закасáти) рукáва (рукавú) *див.* закáчувати (1)

ЗАКАЧА́ТИ

закача́ти

◊ Закáчувати (засýкувати, закáсувати) / закачáти (засукáти, закасáти) рукáва (рукавú) *див.* закáчувати (1)

ЗАКА́ЧУВАТИ

зака́чувати

◊ Закáчувати (засýкувати, закáсувати) / закачáти (засукáти, закасáти) рукáва (рукавú) *див.* закáчувати (1)

ЗАКВА́СКА

заква́ска

◊ Старá заквáска *див.* заквáска (1)

ЗАКИВА́ТИ

закива́ти

◊ Накивáти *(рідше* закивáти) / кивáти п'ятами *див.* накивáти

ЗАКИ́ДАТИ

закида́ти

Закидáти (засипáти) / закúдати (засúпати) питáннями *див.* закидáти[1] (1)

◊ Закúдати камíнням *див.* закидáти[1] (2)

◊ Закúдати шапкáми *див.* закидáти[1] (3)

ЗАКИДА́ТИ[1]

закида́ти

Закидáти (засипáти) / закúдати (засúпати) питáннями *див.* закидáти[1] (1)

◊ Закúдати камíнням *див.* закидáти[1] (2)

◊ Закúдати шапкáми *див.* закидáти[1] (3)

ЗАКИДА́ТИ[2]

закида́ти

Завдавáти (задавáти, закидáти) / завдáти (задáти, закúнути) брехню́ *див.* завдавáти (8)

◊ Закидáти / закúнути вýдку (вýдки, вýдочку, гачóк, гáка *і т. ін.) див.* закидáти[2] (1)

◊ Закидáти / закúнути óком *див.* закидáти[2] (2)

◊ Закидáти (пускáти) / закúнути (пустúти) гадю́чку *див.* закидáти[2] (3)

◊ Закидáти слóвом *див.* закидáти[2] (4)

ЗАКИ́НУТИ

заки́нути

Завдавáти (задавáти, закидáти) / завдáти (задáти, закúнути) брехню́ *див.* завдавáти (8)

◊ Закидáти / закúнути вýдку (вýдки, вýдочку, гачóк, гáка *і т. ін.) див.* закидáти[2] (1)

◊ Закидáти / закúнути óком *див.* закидáти[2] (2)

◊ Закидáти (пускáти) / закúнути (пустúти) гадю́чку *див.* закидáти[2] (3)

◊ Закúнути гáдку (гáдки) [за грядку] *див.* закидáти[2] (5)

◊ Закúнути перó *див.* закидáти[2] (6)

◊ Замóвити (закúнути) [дóбре (прихúльне)] слóво (слівцé, словéчко) *див.* замовля́ти (2)

ЗАКИПА́ТИ

закипа́є

◊ Кипúть (закипáє, скипáє, скипáється) душá (сéрце) / закипíла (скипíла, скипíлася) душá <Закипíло (скипíло, скипíлося) сéрце> *див.* душá (61)

◊ Кров кипúть (закипáє, вирýє *і т. ін.)* / закипúть (завирýє, зануртýє *і т. ін.)* [у жúлах (у скрóнях)] *див.* кров

◊ Сéрце обкипáє (закипáє, окипáє *і т. ін.)* / обкипíло (закипíло, окипíло *і т. ін.)* крóв'ю (сукровáтою, смолóю, вáром *і т. ін.) див.* сéрце

закипа́ти

◊ Закипáти / закипíти в душí *див.* закипáти (1)

закипа́ють

◊ Сльóзи закипíли (закрутúлися) / закипáють на (в) очáх (в óці, *рідко* на вíях) *див.* сльозá

ЗАКИПІ́ТИ

закипи́ть

◊ Кров кипúть (закипáє, вирýє *і т. ін.)* / закипúть (завирýє, зануртýє *і т. ін.)* [у жúлах (у скрóнях)] *див.* кров

закипі́ла

◊ Кипúть (закипáє, скипáє, скипáється) душá (сéрце) / закипíла (скипíла, скипíлася) душá <Закипíло (скипíло, скипíлося) сéрце> *див.* душá (61)

закипі́ли

◊ Óчі зайшлú (закипíли) слíзьмú (сльозáми) *див.* óко[1]

◊ Сльóзи закипíли (закрутúлися) / закипáють на (в) очáх (в óці, *рідко* на вíях) *див.* сльозá

закипі́ло

◊ Кипúть (закипáє, скипáє, скипáється) душá (сéрце) / закипíла (скипíла, скипíлася) душá <Закипíло (скипíло, скипíлося) сéрце> *див.* душá (61)

◊ Сéрце обкипáє (закипáє, окипáє *і т. ін.)* / обкипíло (закипíло, окипíло *і т. ін.)* крóв'ю (сукровáтою, смолóю, вáром *і т. ін.) див.* сéрце

закипі́ти

◊ Закипáти / закипíти в душí *див.* закипáти (1)

ЗАКІ́НЧИТИ

закі́нчити

Закíнчúти [своє́ земнé] життя́ (свій вік) *див.* закíнчувати (1)

ЗА́КЛАД

за́клад

Вúщий навчáльний зáклад *див.* зáклад (1)

Закрúтий навчáльний зáклад *див.* зáклад (2)

Навчáльний зáклад *див.* зáклад (3)

Сéредній навчáльний зáклад *див.* зáклад (4)

Спеціáльний навчáльний зáклад *див.* зáклад (5)

ЗАКЛА́Д

закла́д

◊ Бúтися / побúтися об (у, на) заклáд [взаклáд] *див.* бúтися (4)

◊ Ітú / пітú в заклáд *див.* ітú

ЗАКЛАДА́ТИ

заклада́ти

◊ Закладáти / заклáсти пéрший кáмінь *див.* закладáти (2)

◊ Закладáти / заклáсти підвáлини (оснóви) *див.* закладáти (3)

△ Закладáти / заклáсти розкóп *див.* закладáти (1)

ЗАКЛА́ННЯ

закла́ння

На заклáння *див.* заклáння (1)

ЗАКЛА́СТИ

закла́сти

◊ Закладáти / заклáсти пéрший кáмінь *див.* закладáти (2)

◊ Закладáти / заклáсти підвáлини (оснóви) *див.* закладáти (3)

△ Закладáти / заклáсти розкóп *див.* закладáти (1)

ЗАКЛИ́КАТИ

заклика́ти

◊ Заклúкáти / заклúкати на допомóгу своює вóлю (вúтримку) *див.* закликáти (1)

ЗАКЛИКА́ТИ

заклика́ти

◊ Закликáти / заклúкати на допомóгу своює вóлю (вúтримку) *див.* закликáти (1)

ЗАКЛИНА́ТИ

заклина́ти

◊ Заклинáти Бóгом (усíм святúм [на свíті]) *див.* заклинáти (1)

ЗАКЛОПО́ТАНИЙ

заклопо́таний

Заклопóтаний дýмкою (думкáми) *див.* заклопóтаний (1)

ЗАКЛОПОТА́ТИ

заклопота́ти

◊ Клопотáти / заклопотáти гóлову *див.* клопотáти

ЗАКЛЮВА́ТИ

заклюю́ть

◊ [І] кýри загребýть (заклюю́ть) <Кýрка лáпою загребé> *див.* кýри

ЗАКЛЮ́ЧНИЙ

заклю́чний

△ Заклю́чний балáнс *див.* балáнс[1] (12)

ЗАКЛЯ́КЛИЙ
закля́клий
◊ Як (мов, ніби *і т. ін.*) закля́клий *див.* закля́клий (1)
ЗАКЛЯ́ТИЙ
закля́те
◊ Зачаро́ване (заворо́жене, закля́те, зачакло́ване) ко́ло <Зачаро́ваний (заворо́жений, закля́тий, зачакло́ваний) круг> *див.* ко́ло[1]
закля́тий
◊ Зачаро́ване (заворо́жене, закля́те, зачакло́ване) ко́ло <Зачаро́ваний (заворо́жений, закля́тий, зачакло́ваний) круг> *див.* ко́ло[1]
◊ Як (мов, ніби *і т. ін.*) закля́тий *див.* закля́тий (1)
ЗАКОЛИХА́ТИСЯ
заколиха́вся
◊ [Аж (*рідко* білий)] світ кру́титься (ве́рнеться, макі́триться, колиха́ється, іде́) / закрути́вся (заверті́вся, замакі́трився, заколиха́вся, пішо́в) о́бертом (пере́кидом, пере́кидьки, хо́дором *і т. ін.*) [в оча́х (пе́ред очи́ма)] *див.* світ[2]
ЗАКОЛО́ТИ[1]
заколо́ти
◊ У ніс заколо́ти *див.* зако́лювати[1] (1)
ЗАКОМПОСТУВА́ТИ[2]
закомпостува́ти
◊ Компостува́ти / закомпостува́ти мізки *див.* компостува́ти[2]
ЗАКО́Н
зако́н
◊ Вве́дений у зако́н *див.* вве́дений (1)
◊ Вво́дити / ввести́ в зако́н *див.* вво́дити (6)
◊ Во́вчий зако́н *див.* зако́н (8)
Зако́н Бо́жий *див.* зако́н (1)
◊ Зако́н бра́ти (прийма́ти) / взя́ти (прийня́ти) <У зако́н уступа́ти / уступи́ти> *див.* бра́ти (138)
△ Зако́н ва́ртості *див.* зако́н (4)
◊ Зако́н джу́нглів *див.* зако́н (9)
◊ Зако́н не пи́саний *див.* зако́н (10)
△ Зако́н тото́жності *див.* зако́н (5)
Непи́саний зако́н *див.* зако́н (2)
◊ Обхо́дити / обійти́ зако́н *див.* обхо́дити
△ Періоди́чний зако́н *див.* зако́н (6)
Спо́внювати (сповня́ти) / спо́вни́ти зако́н [християнський] *див.* спо́внювати[2]
◊ Сухи́й зако́н *див.* зако́н (11)
△ Фонети́чний зако́н *див.* зако́н (7)
зако́ні
Зло́дій у зако́ні *див.* зло́дій
зако́нові
Скоря́тися / скори́тися нака́зові (дисципліні, зако́нові *і т. ін.*) *див.* скоря́тися
зако́ном
◊ Бу́ти (перебува́ти, стоя́ти *і т. ін.*) по́за зако́ном *див.* бу́ти (75)
○ За зако́ном <По зако́ну> *див.* зако́н (3)
◊ Ста́вити (оголо́шувати) / поста́вити (оголоси́ти) по́за зако́ном *див.* ста́вити
зако́ну
○ За зако́ном <По зако́ну> *див.* зако́н (3)
І́менем зако́ну *див.* ім'я́

ЗАКО́ННИЙ
зако́нна
Зако́нна дружи́на (жі́нка) *див.* дружи́на (1)
зако́нний
Зако́нний чолові́к *див.* чолові́к
Зако́нний шлюб *див.* шлюб
ЗАКОНОДА́ВСТВО
законода́вство
△ Валю́тне законода́вство *див.* законода́вство (1)
△ Ве́ксельне законода́вство *див.* законода́вство (2)
△ Во́дне законода́вство *див.* законода́вство (3)
△ Ге́ндерне законода́вство *див.* законода́вство (4)
△ Земе́льне законода́вство *див.* законода́вство (5)
△ Пенсі́йне законода́вство *див.* законода́вство (6)
△ Соціа́льне законода́вство *див.* законода́вство (7)
△ Трудове́ законода́вство *див.* законода́вство (8)
ЗАКОНОДА́ВЧИЙ
законода́вча
△ Законода́вча вла́да *див.* вла́да (4)
ЗАКОПА́ТИ
закопа́ти
◊ Закопа́ти / зако́пувати живце́м (живо́го, живи́м *і т. ін.*) у зе́млю *див.* зако́пувати (1)
◊ Зако́пувати (зарива́ти) / закопа́ти (зари́ти) [у зе́млю] свій тала́нт *див.* зако́пувати (2)
ЗАКОПИ́ЛИТИ
закопи́лити
◊ Копи́лити (закопи́лювати, зашпи́лювати, шпили́ти) / закопи́лити (скопи́лити, зашпили́ти) гу́бу (гу́би, но́са, ніс *і т. ін.*) *див.* копи́лити
ЗАКОПИ́ЛЮВАТИ
закопи́лювати
◊ Копи́лити (закопи́лювати, зашпи́лювати, шпили́ти) / закопи́лити (скопи́лити, зашпили́ти) гу́бу (гу́би, но́са, ніс *і т. ін.*) *див.* копи́лити
ЗАКО́ПУВАТИ
зако́пувати
◊ Закопа́ти / зако́пувати живце́м (живо́го, живи́м *і т. ін.*) у зе́млю *див.* зако́пувати (1)
◊ Зако́пувати (зарива́ти) / закопа́ти (зари́ти) [у зе́млю] свій тала́нт *див.* зако́пувати (2)
ЗАКОРДО́ННИЙ
закордо́нний
Закордо́нний па́спорт *див.* па́спорт
ЗАКОРО́ТКИЙ
закоро́тка
◊ Коро́тка (закоро́тка, ку́ряча) па́м'ять *див.* па́м'ять
ЗАКО́Т
зако́том
Чо́боти з зако́том *див.* чо́боти

ЗАКОТИ́ТИ
закоти́ти
Зако́чувати (запуска́ти, пуска́ти) / закоти́ти (запусти́ти, пусти́ти) о́чі [під лоб (під ло́ба)] *див.* зако́чувати (1)
ЗАКОТИ́ТИСЯ
закоти́лася
◊ Закоти́лася / зако́чується зі́рка *див.* зі́рка
закоти́лися
О́чі закоти́лися / зако́чуються [під лоб (під ло́ба)] *див.* о́ко[1]
ЗАКО́ХАНИЙ
зако́ханий
Зако́ханий в се́бе [само́го] *див.* зако́ханий (1)
ЗАКО́ЧУВАТИ
зако́чувати
Зако́чувати (запуска́ти, пуска́ти) / закоти́ти (запусти́ти, пусти́ти) о́чі [під лоб (під ло́ба)] *див.* зако́чувати (1)
ЗАКО́ЧУВАТИСЯ
зако́чується
◊ Закоти́лася / зако́чується зі́рка *див.* зі́рка
зако́чуються
О́чі закоти́лися / зако́чуються [під лоб (під ло́ба)] *див.* о́ко[1]
ЗАКРИВА́ТИ
закрива́ти
Грудьми́ стоя́ти (закрива́ти, обороня́ти) *див.* стоя́ти
△ Закрива́ти / закри́ти воло́гу *див.* закрива́ти (2)
Закрива́ти / закри́ти збо́ри *див.* закрива́ти (1)
△ Закрива́ти / закри́ти раху́нок *див.* закрива́ти (3)
◊ Закрива́ти / закри́ти шлагба́ум *див.* закрива́ти (4)
◊ Закрива́ти (заплю́щувати, затуля́ти, замика́ти) / закри́ти (заплю́щити, затули́ти, замкну́ти) о́чі *див.* закрива́ти (5)
◊ Закрива́ти (прикрива́ти) / закри́ти (прикри́ти) ла́вочку *див.* закрива́ти (6)
◊ Затули́ти (закри́ти, замкну́ти, заткну́ти *і т. ін.*) / затуля́ти (закрива́ти, замика́ти, затика́ти *і т. ін.*) ро́та (уста́, *грубо* пе́льку, пи́сок *і т. ін.*) *див.* затуля́ти (1)
ЗАКРИВА́ТИСЯ
закрива́тися
◊ Замкну́тися (закри́тися) / замика́тися (закрива́тися) в собі́ *див.* замика́тися (2)
ЗАКРИ́ТИ
закри́й
◊ Закри́й [свою́] ля́ду *див.* закрива́ти (7)
закри́ти
△ Закрива́ти / закри́ти воло́гу *див.* закрива́ти (2)
Закрива́ти / закри́ти збо́ри *див.* закрива́ти (1)
△ Закрива́ти / закри́ти раху́нок *див.* закрива́ти (3)
◊ Закрива́ти / закри́ти шлагба́ум *див.* закрива́ти (4)

◊ Закрива́ти (заплю́щувати, затуля́ти, замика́ти) / закри́ти (заплю́щити, затули́ти, замкну́ти) о́чі *див.* закрива́ти (5)
◊ Закрива́ти (прикрива́ти) / закри́ти (прикри́ти) ла́вочку *див.* закрива́ти (6)
◊ Затули́ти (закри́ти, замкну́ти, заткну́ти *і т. ін.)* / затуля́ти (закрива́ти, замика́ти, затика́ти *і т. ін.)* ро́та (уста́, *грубо* пе́льку, пи́сок *і т. ін.) див.* затуля́ти (1)
ЗАКРИ́ТИЙ
закри́та
△ Закри́та еконо́міка *див.* еконо́міка (2)
Закри́те пла́ття <Закри́та су́кня> *див.* пла́ття
закри́те
△ Закри́те акціоне́рне товари́ство *див.* товари́ство
Закри́те пла́ття <Закри́та су́кня> *див.* пла́ття
△ Тає́мне (закри́те) голосува́ння *див.* голосува́ння (3)
закри́тий
Закри́тий лист *див.* лист[2]
Закри́тий навча́льний за́клад *див.* за́клад (2)
△ Закри́тий склад *див.* склад[2]
закри́ті
Закри́ті збо́ри *див.* збо́ри[1] (3)
Закри́ті ту́флі *див.* ту́флі
ЗАКРИ́ТИСЯ
закри́вся
◊ Світ [бі́лий] закри́вся (замкну́вся) *див.* світ[2]
закри́тися
◊ Закри́тися [й] плечи́ма й очи́ма *див.* закрива́тися (1)
◊ Замкну́тися (закри́тися) / замика́тися (закрива́тися) в собі́ *див.* замика́тися (2)
ЗАКРИТТЯ́
закриття́
△ Закриття́ воло́ги *див.* закриття́ (1)
ЗАКРІПИ́ТИ
закріпи́ти
△ Закрі́плювати / закріпи́ти шлу́нок *див.* закрі́плювати (1)
ЗАКРІ́ПЛЮВАТИ
закрі́плювати
△ Закрі́плювати / закріпи́ти шлу́нок *див.* закрі́плювати (1)
ЗАКРОПИ́ТИ
закропи́ти
◊ Закропи́ти ду́шу *див.* закропля́ти (1)
ЗАКРУЖИ́ТИ
закружи́ти
◊ Закружи́ти го́лову *див.* закружи́ти (1)
ЗАКРУЖЛЯ́ТИ
закружля́ли
◊ Ду́мки́ стриба́ють (кружля́ють) / застриба́ли (закружля́ли) у голові́ *див.* ду́мка (20)
ЗАКРУТИ́ТИ[1]
закрути́ти
◊ Закрути́ти світ *див.* закру́чувати (1)
◊ Закру́чувати (крути́ти) / закрути́ти коха́ння (любо́в) *див.* закру́чувати (2)
◊ Крути́ти / закрути́ти харама́на *див.* крути́ти
◊ Крути́ти (закру́чувати) / закрути́ти го́лову *див.* крути́ти
◊ Мота́ти *(рідше* намо́тувати) / намота́ти *(рідше* замота́ти, закрути́ти) [собі́] на вус (на ву́са) *див.* мота́ти
◊ Підкру́чувати (закру́чувати, підгви́нчувати *і т. ін.)* / підкрути́ти (закрути́ти, підгвинти́ти *і т. ін.)* га́йку (гайки́) *див.* підкру́чувати
ЗАКРУТИ́ТИ[2]
закрути́ло
◊ [Аж] закрути́ло в но́сі *див.* закрути́ти[2] (1)
закрути́ти
◊ Крути́ти / закрути́ти веремі́ю (веремі́я) *див.* крути́ти
◊ Крути́ти (закру́чувати) / закрути́ти го́лову *див.* крути́ти
◊ Підкру́чувати (закру́чувати, підгви́нчувати *і т. ін.)* / підкрути́ти (закрути́ти, підгвинти́ти *і т. ін.)* га́йку (гайки́) *див.* підкру́чувати
ЗАКРУТИ́ТИСЯ[1]
закрути́лася
◊ [Аж] голова́ (в голові́) кру́титься (моро́читься, па́морочиться, макі́триться, замакі́трюється *і т. ін.)* <[Аж] голова́ закрути́лася (заморо́чилася, запа́морочилася, замакі́трилася *і т. ін.)*> <[Аж] у голові́ закрути́лося (заморо́чилося, запа́морочилося, замакі́трилося)> *див.* голова́ (7)
закрути́лося
◊ [Аж] голова́ (в голові́) кру́титься (моро́читься, па́морочиться, макі́триться, замакі́трюється *і т. ін.)* <[Аж] голова́ закрути́лася (заморо́чилася, запа́морочилася, замакі́трилася *і т. ін.)*> <[Аж] у голові́ закрути́лося (заморо́чилося, запа́морочилося, замакі́трилося)> *див.* голова́ (7)
ЗАКРУТИ́ТИСЯ[2]
закрути́вся
◊ [Аж *(рідко* бі́лий)] світ кру́титься (ве́рнеться, макі́триться, колиха́ється, іде́) / закрути́вся (заверті́вся, замакі́трився, заколиха́вся, пішо́в) о́бертом (пере́кидом, пере́кидьки, хо́дором *і т. ін.)* [в оча́х (пе́ред очи́ма)] *див.* світ[2]
закрути́лася
◊ Заверті́лася (закрути́лася, пішла́ верті́тися *і т. ін.)* маши́на *див.* маши́на
закрути́лися
◊ Ду́мки (ду́ми) ко́лесом (хо́дором) заходи́ли (закрути́лися, пішли́) [в голові́] *див.* ду́мка (17)
◊ Сльо́зи закипі́ли (закрути́лися) / закипа́ють на (в) оча́х (в о́ці, *рідко* на віях) *див.* сльоза́
закрути́лося
◊ Закрути́лося ко́лесо *див.* ко́лесо
закрути́тися
◊ Закрути́тися в оча́х (пе́ред очи́ма) *див.* закрути́тися[2] (1)
ЗАКРУ́ЧУВАТИ
закру́чувати
◊ Закру́чувати (крути́ти) / закрути́ти коха́ння (любо́в) *див.* закру́чувати (2)
◊ Закру́чувати ту [ж] са́му *(рідше* одну́ і ту ж) пласти́нку *див.* закру́чувати (3)
◊ Крути́ти (закру́чувати) / закрути́ти го́лову *див.* крути́ти
◊ Підкру́чувати (закру́чувати, підгви́нчувати *і т. ін.)* / підкрути́ти (закрути́ти, підгвинти́ти *і т. ін.)* га́йку (гайки́) *див.* підкру́чувати
ЗАКУВА́ТИ[1]
закува́ти
◊ Заби́ти (закува́ти) в кайда́ни (в коло́дки, в коло́дку) *див.* забива́ти (8)
ЗАКУВА́ТИ[2]
закує́
◊ Зозу́ля закує́ *див.* зозу́ля
ЗАКУКУРІ́КАТИ
закукурі́кають
◊ Як ті́льки пі́вні закукурі́кають *див.* пі́вень
ЗАКУПА́ТИСЯ[2]
закупа́тися
◊ Купа́тися / закупа́тися в ро́зкоші (в ро́зкошах, в срі́блі-зо́лоті) *див.* купа́тися
ЗАКУРИ́ТИ[2]
закури́ть
◊ Аж (ті́льки) закури́ть (закури́ться) <Ті́льки пісо́к закури́ть> *див.* закури́ти[2] (1)
ЗАКУРИ́ТИСЯ[2]
закури́ться
◊ Аж (ті́льки) закури́ть (закури́ться) <Ті́льки пісо́к закури́ть> *див.* закури́ти[2] (1)
ЗАКУРІ́ТИ
закури́ть
◊ Аж (ті́льки) закури́ть (закури́ться) <Ті́льки пісо́к закури́ть> *див.* закури́ти[2] (1)
ЗАКУРІ́ТИСЯ
закури́ться
◊ Аж (ті́льки) закури́ть (закури́ться) <Ті́льки пісо́к закури́ть> *див.* закури́ти[2] (1)
ЗАКУСИ́ТИ[1]
закуси́ти
◊ Закуси́ти вуди́ла *див.* заку́шувати[1] (1)
◊ Заку́шувати (заку́сувати) / закуси́ти плач (по́смішку) *див.* заку́шувати[1] (2)
ЗА́КУСКА
за́куску
◊ На за́куску *див.* за́куска (1)
ЗАКУ́СУВАТИ[1]
заку́сувати
◊ Заку́шувати (заку́сувати) / закуси́ти плач (по́смішку) *див.* заку́шувати[1] (2)
ЗА́КУТ
за́кут
◊ За́гнаний у безви́хідь (у за́кут) *див.* за́гнаний (1)
ЗА́КУТОК
за́кутках
◊ Відси́джуватися у за́пічку (по за́кутках, у за́тишку) *див.* відси́джуватися (1)
◊ По всіх кутка́х (за́кутках, за́куточках) *див.* куто́к
за́кутків
◊ З усі́х кутків [і за́кутків] *див.* куто́к

за́куток
◊ Ведме́жий кут (за́куток) *див.* кут
◊ Загна́ти (завести́) / заганя́ти (заво́дити) в [глухи́й (тісни́й)] кут (у за́куток, у безви́хідь *і т. ін.*) *див.* заганя́ти[1] (8)
◊ Зайти́ / захо́дити у безви́хідь (у [глухи́й] кут, у за́куток *і т. ін.*) *див.* захо́дити (6)
ЗА́КУТОЧОК
за́куточках
◊ По всіх кутка́х (за́кутках, за́куточках) *див.* куто́к
за́куточки
◊ Усі́ за́куточки й су́точки́ *див.* за́куточок (1)
ЗАКУ́ШУВАТИ[1]
заку́шувати
◊ Заку́шувати (заку́сувати) / закуси́ти плач (по́смішку) *див.* заку́шувати[1] (2)
ЗАЛ
зал
А́ктовий зал <А́ктова за́ла> *див.* зал (1)
Гіпости́льний зал <Гіпости́льна за́ла> *див.* зал (2)
Зал (за́ла) чека́ння <Чека́льний зал> <Чека́льна за́ла> *див.* зал (3)
за́ла
А́ктовий зал <А́ктова за́ла> *див.* зал (1)
Гіпости́льний зал <Гіпости́льна за́ла> *див.* зал (2)
Зал (за́ла) чека́ння <Чека́льний зал> <Чека́льна за́ла> *див.* зал (3)
ЗА́ЛА
зал
А́ктовий зал <А́ктова за́ла> *див.* зал (1)
Гіпости́льний зал <Гіпости́льна за́ла> *див.* зал (2)
Зал (за́ла) чека́ння <Чека́льний зал> <Чека́льна за́ла> *див.* зал (3)
за́ла
А́ктовий зал <А́ктова за́ла> *див.* зал (1)
Гіпости́льний зал <Гіпости́льна за́ла> *див.* зал (2)
Зал (за́ла) чека́ння <Чека́льний зал> <Чека́льна за́ла> *див.* зал (3)
ЗАЛА́ЗИТИ[1]
зала́зити
◊ Вла́зити (зала́зити) / влі́зти (залі́зти) в борги́ *див.* вла́зити (3)
◊ Зала́зити (де́ртися) вгору *див.* зала́зити[1] (1)
◊ Зала́зити (лі́зти) / залі́зти змі́єю (гадю́кою) в ду́шу *див.* зала́зити[1] (2)
◊ Лі́зти (зала́зити) / залі́зти в [са́му] ду́шу *див.* лі́зти
◊ Лі́зти (зала́зити) з чобітьми́ в ду́шу *див.* лі́зти
ЗАЛАМА́ТИ
залама́ти
◊ Загина́ти (зала́мувати, зало́млювати, загилювати) / загну́ти (залама́ти, заломи́ти, загили́ти) ці́ну (су́му) *див.* загина́ти (1)
Зала́мувати (зало́млювати) / залама́ти (заломи́ти) па́льці *див.* зала́мувати (1)
Зала́мувати (зало́млювати) / залама́ти (заломи́ти) ша́пку *див.* зала́мувати (2)
◊ Лама́ти (зала́мувати, ломи́ти) / залама́ти (заломи́ти) ру́ки *див.* лама́ти

ЗАЛА́МУВАТИ
зала́мувати
◊ Загина́ти (зала́мувати, зало́млювати, загилювати) / загну́ти (залама́ти, заломи́ти, загили́ти) ці́ну (су́му) *див.* загина́ти (1)
Зала́мувати (зало́млювати) / залама́ти (заломи́ти) па́льці *див.* зала́мувати (1)
Зала́мувати (зало́млювати) / залама́ти (заломи́ти) ша́пку *див.* зала́мувати (2)
◊ Лама́ти (зала́мувати, ломи́ти) / залама́ти (заломи́ти) ру́ки *див.* лама́ти
ЗАЛАТА́ТИ
залата́ти
◊ Лата́ти (зала́тувати) / полата́ти (залата́ти) ді́рки́ (ді́ри, ді́рку, діру́) *див.* лата́ти[1]
ЗАЛА́ТУВАННЯ
зала́тування
◊ Зала́тування діро́к (дір) *див.* зала́тування (1)
ЗАЛА́ТУВАТИ
зала́тувати
◊ Лата́ти (зала́тувати) / полата́ти (залата́ти) ді́рки́ (ді́ри, ді́рку, діру́) *див.* лата́ти[1]
ЗАЛЕ́ДВЕ
зале́две
○ Ле́две (зале́две) не... *див.* ле́две
ЗАЛЕДЕНІ́ТИ
заледені́ла
◊ Кров холо́не (крижаніє, застигає *і т. ін.*) / захоло́ла (засти́гла, заледені́ла *і т. ін.*) у жи́лах *див.* кров
ЗАЛЕ́ЖНІСТЬ
зале́жностей
△ Де́рево зале́жностей *див.* де́рево (7)
ЗАЛЕТІ́ТИ
залеті́ти
◊ Перелі́тати (залі́тати, перекида́тися) / перелеті́ти (залеті́ти, перски́нутися) ду́мкою (думка́ми, уя́вою, в ду́мці, в уя́ві, в думка́х *і т. ін.*) *див.* перелі́тати[1]
ЗАЛИВА́ТИ
залива́є
◊ Кров залива́є / залила́ обли́ччя (лице́) *див.* кров
◊ Піт залива́є / зали́в о́чі (лице́, обли́ччя *і т. ін.*) *див.* піт
залива́ти
◊ Залива́ти гуса́ра *див.* залива́ти (1)
◊ Залива́ти / зали́ти за ко́мір *див.* залива́ти (2)
◊ Залива́ти / зали́ти (залля́ти) хробака́ (черв'яка́) [в се́рці] *див.* залива́ти (3)
◊ Залива́ти / зали́ти кро́в'ю *див.* залива́ти (4)
◊ Залива́ти / зали́ти (позалива́ти) о́чі (*грубо* слі́пи, сліпаки́) [горі́лкою] *див.* залива́ти (5)
◊ Зали́ти (залля́ти, нали́ти) / залива́ти са́ла за (по́за) шку́ру (шкі́ру) *див.* залива́ти (6)
залива́ють
◊ Сльо́зи (слі́зоньки) залива́ють / залили́ о́чі *див.* сльоза́

ЗАЛИВА́ТИСЯ
залива́тися
◊ Залива́тися / зали́тися (залля́тися) по́том *див.* залива́тися (2)
◊ Залива́тися (заляга́тися, захо́дитися) / зали́тися (залягти́ся, зайти́ся) від сміху (зо́ сміху, від ре́готу, смі́хом, ре́готом) *див.* залива́тися (1)
◊ Облива́тися (умива́тися, залива́тися, *рідше* обсипа́тися *і т. ін.*) / обли́тися (уми́тися, зали́тися, *рідше* обси́патися *і т. ін.*) [гірки́ми (гаря́чими, бу́йними *і т. ін.*)] слізьми́ (сльоза́ми, сльозо́ю) *див.* облива́тися
◊ Співа́ти (виво́дити, розлива́тися, залива́тися) соловейком (солов'є́м) *див.* співа́ти
ЗАЛИ́ТИ
зали́в
◊ Піт залива́є / зали́в о́чі (лице́, обли́ччя *і т. ін.*) *див.* піт
залила́
◊ Кров залива́є / залила́ обли́ччя (лице́) *див.* кров
залили́
◊ Сльо́зи (слі́зоньки) залива́ють / залили́ о́чі *див.* сльоза́
зали́ти
◊ Залива́ти / зали́ти за ко́мір *див.* залива́ти (2)
◊ Залива́ти / зали́ти (залля́ти) хробака́ (черв'яка́) [в се́рці] *див.* залива́ти (3)
◊ Залива́ти / зали́ти кро́в'ю *див.* залива́ти (4)
◊ Залива́ти / зали́ти (позалива́ти) о́чі (*грубо* слі́пи, сліпаки́) [горі́лкою] *див.* залива́ти (5)
◊ Зали́ти (залля́ти, нали́ти) / залива́ти са́ла за (по́за) шку́ру (шкі́ру) *див.* залива́ти (6)
ЗАЛИ́ТИСЯ
зали́йся
◊ Хоч зали́йся *див.* залива́тися (3)
зали́тися
◊ Зайти́ся (зали́тися) рум'я́нцем *див.* захо́дитися[2] (2)
◊ Залива́тися / зали́тися (залля́тися) по́том *див.* залива́тися (2)
◊ Залива́тися (заляга́тися, захо́дитися) / зали́тися (залягти́ся, зайти́ся) від сміху (зо́ сміху, від ре́готу, смі́хом, ре́готом) *див.* залива́тися (1)
◊ Облива́тися (умива́тися, залива́тися, *рідше* обсипа́тися *і т. ін.*) / обли́тися (уми́тися, зали́тися, *рідше* обси́патися *і т. ін.*) [гірки́ми (гаря́чими, бу́йними *і т. ін.*)] слізьми́ (сльоза́ми, сльозо́ю) *див.* облива́тися
ЗАЛИША́ТИ
залиша́ти
◊ Залиша́ти (лиша́ти) / зали́шити (лиши́ти) на слизько́му *див.* залиша́ти (4)
◊ Залиша́ти (лиша́ти) / зали́шити (лиши́ти) на сумлі́нні (на со́вісті) *див.* залиша́ти (5)
◊ Залиша́ти (лиша́ти) / зали́шити (лиши́ти) поза́ду (за собо́ю, поза́д се́бе) *див.* залиша́ти (6)

Залиша́ти (лиша́ти) / залиши́ти (лиши́ти) по́за ува́гою (без ува́ги) *див.* залиша́ти (1)

◊ Залиша́ти (лиша́ти, *рідко* зоставля́ти) / зали́шити (лиши́ти, *рідко* зоста́вити) в ду́рнях *див.* залиша́ти (3)

◊ Залиша́ти (*рідко* зоставля́ти) / зали́шити (*рідко* зоста́вити) на сльо́зи *див.* залиша́ти (2)

◊ Ка́меня на ка́мені не лиши́ти (не зали́шити) / не лиша́ти (не залиша́ти) *див.* лиша́ти

◊ Лиша́ти (залиша́ти) / лиши́ти (зали́шити) глибо́кий (невиго́йний, помі́тний *і т. ін.*) слід у душі́ *див.* лиша́ти

◊ Лиша́ти (залиша́ти) / лиши́ти (зали́шити) слід [за собо́ю] *див.* лиша́ти

◊ Не лиши́ти (не зали́шити, не оста́вити *і т. ін.*) / не лиша́ти (не залиша́ти, не оставля́ти *і т. ін.*) [і] на насі́ння *див.* лиша́ти

ЗАЛИША́ТИСЯ

залиша́ється

◊ Ні́чо́го [бі́льше] не лиша́ється (не залиша́ється, *рідко* не остає́ться *і т. ін.*) / не лиши́лося (не зали́шилося, *рідко* не оста́лося *і т. ін.*) [, як] *див.* лиша́тися

залиша́тися

◊ Бу́ти (залиша́тися) сами́м (сам) собо́ю *див.* бу́ти (61)

◊ Бу́ти (трима́тися, залиша́тися *і т. ін.*) в ті́ні *див.* бу́ти (84)

Дістава́тися (передава́тися, залиша́тися *і т. ін.*) / діста́тися (переда́тися, зали́шитися *і т. ін.*) у спа́дщину (у спа́док, *рідко* у спа́дки) *див.* дістава́тися (1)

Залиша́тися / зали́шитися в па́м'яті (в уя́ві) *див.* залиша́тися (1)

◊ Залиша́тися (лиша́тися) / зали́шитися (лиши́тися) за спи́ною (поза́ду *і т. ін.*) *див.* залиша́тися (6)

Залиша́тися (*рідко* зостава́тися) / зали́шитися (*рідко* зоста́тися) на дру́гий рік *див.* залиша́тися (2)

◊ Залиша́тися (*рідко* зостава́тися) / зали́шитися (*рідко* зоста́тися) при своїй ду́мці *див.* залиша́тися (5)

Залиша́тися (*рідко* остава́тися) / зали́шитися (*рідко* оста́тися) в брехуна́х *див.* залиша́тися (3)

◊ Не лиша́тися (не залиша́тися, *рідко* не остава́тися *і т. ін.*) / не лиши́тися (не зали́шитися, *рідко* не оста́тися *і т. ін.*) в боргу́ *див.* лиша́тися

◊ Стоя́ти (лиша́тися, залиша́тися) на [одно́му] мі́сці *див.* стоя́ти

◊ Щасли́во залиша́тися *див.* залиша́тися (10)

ЗАЛИ́ШИТИ

зали́шити

◊ Залиша́ти (лиша́ти) / зали́шити (лиши́ти) на слизько́му *див.* залиша́ти (4)

◊ Залиша́ти (лиша́ти) / зали́шити (лиши́ти) на сумлі́нні (на со́вісті) *див.* залиша́ти (5)

◊ Залиша́ти (лиша́ти) / зали́шити (лиши́ти) поза́ду (за собо́ю, поза́д се́бе) *див.* залиша́ти (6)

Залиша́ти (лиша́ти) / зали́шити (лиши́ти) по́за ува́гою (без ува́ги) *див.* залиша́ти (1)

◊ Залиша́ти (лиша́ти, *рідко* зоставля́ти) / зали́шити (лиши́ти, *рідко* зоста́вити) в ду́рнях *див.* залиша́ти (3)

◊ Залиша́ти (*рідко* зоставля́ти) / зали́шити (*рідко* зоста́вити) на сльо́зи *див.* залиша́ти (2)

◊ [І] мо́крого мі́сця не зали́шити (не лиши́ти) <[І] мо́кре мі́сце зали́шити (лиши́ти)> *див.* залиша́ти (7)

◊ Ка́меня на ка́мені не лиши́ти (не зали́шити) / не лиша́ти (не залиша́ти) *див.* лиша́ти

◊ Лиша́ти (залиша́ти) / лиши́ти (зали́шити) глибо́кий (невиго́йний, помі́тний *і т. ін.*) слід у душі́ *див.* лиша́ти

◊ Лиша́ти (залиша́ти) / лиши́ти (зали́шити) слід [за собо́ю] *див.* лиша́ти

◊ Не лиши́ти (не зали́шити, не оста́вити *і т. ін.*) живо́го мі́сця *див.* лиша́ти

◊ Не лиши́ти (не зали́шити, не оста́вити *і т. ін.*) / не лиша́ти (не залиша́ти, не оставля́ти *і т. ін.*) [і] на насі́ння *див.* лиша́ти

ЗАЛИ́ШИТИСЯ

зали́шилася

◊ Одна́ (ті́льки) тінь зали́шилася (*рідко* зоста́лася) *див.* тінь

◊ Ті́льки [сама́ (одна́)] душа́ зали́шилася (лиши́лася) *див.* душа́ (74)

зали́шилося

◊ І слі́ду не лиши́лося (не зали́шилося, *рідко* не зоста́лося *і т. ін.*) *див.* лиша́тися

◊ Ка́меня на ка́мені не лиши́лося (не зали́шилося, *рідко* не зоста́лося *і т. ін.*) *див.* лиша́тися

◊ Нема́ (нема́є, не було́, не зали́шилося *і т. ін.*) [ні (і)] ни́тки сухо́ї (рубця́ сухо́го) *див.* нема́

◊ Ні́чо́го [бі́льше] не лиша́ється (не залиша́ється, *рідко* не остає́ться *і т. ін.*) / не лиши́лося (не зали́шилося, *рідко* не оста́лося *і т. ін.*) [, як] *див.* лиша́тися

◊ [Ті́льки] мо́кре мі́сце лиши́лося (зали́шилося, *рідко* зоста́лося *і т. ін.*) *див.* мі́сце

зали́шитися

Дістава́тися (передава́тися, залиша́тися *і т. ін.*) / діста́тися (переда́тися, зали́шитися *і т. ін.*) у спа́дщину (у спа́док, *рідко* у спа́дки) *див.* дістава́тися (1)

Залиша́тися / зали́шитися в па́м'яті (в уя́ві) *див.* залиша́тися (1)

◊ Залиша́тися (лиша́тися) / зали́шитися (лиши́тися) за спи́ною (поза́ду *і т. ін.*) *див.* залиша́тися (6)

Залиша́тися (*рідко* зостава́тися) / зали́шитися (*рідко* зоста́тися) на дру́гий рік *див.* залиша́тися (2)

◊ Залиша́тися (*рідко* зостава́тися) / зали́шитися (*рідко* зоста́тися) при своїй ду́мці *див.* залиша́тися (5)

Залиша́тися (*рідко* остава́тися) / зали́шитися (*рідко* оста́тися) в брехуна́х *див.* залиша́тися (3)

◊ Зали́шитися в анна́лах *див.* залиша́тися (4)

◊ Зали́шитися (лиши́тися, *рідко* зоста́тися) без соро́чки (без штані́в) *див.* залиша́тися (7)

◊ Лиши́тися (зали́шитися, *рідко* зоста́тися *і т. ін.*) в ду́рнях (ду́рнем) *див.* лиша́тися

◊ Лиши́тися (зали́шитися, *рідко* зоста́тися *і т. ін.*) при пі́ковому інтере́сі (при пі́кових інтере́сах) *див.* лиша́тися

◊ Лиши́тися (зали́шитися, *рідко* оста́тися *і т. ін.*) з но́сом <Діста́ти / дістава́ти но́са> *див.* лиша́тися

◊ Не лиша́тися (не залиша́тися, *рідко* не остава́тися *і т. ін.*) / не лиши́тися (не зали́шитися, *рідко* не оста́тися *і т. ін.*) в боргу́ *див.* лиша́тися

зали́шиться

◊ [І] ду́ху не зали́шиться (не ли́шиться) *див.* залиша́тися (8)

◊ І насі́ння не ли́шиться (не зали́шиться, *рідко* не оста́неться *і т. ін.*) *див.* лиша́тися

◊ Мо́крого мі́сця не зали́шиться (не ли́шиться, *рідко* не зоста́неться) <Мо́кре мі́сце зали́шиться, ли́шиться, *рідко* зоста́неться> *див.* залиша́тися (9)

ЗАЛИШКО́ВИЙ

залишко́вий

Залишко́вий при́нцип [фінансува́ння] *див.* при́нцип

ЗАЛІ́ЗНИЙ

залі́зна

Залі́зна заві́са *див.* заві́са[1] (2)

△ Залі́зний вік <Залі́зна доба́> *див.* вік (13)

◊ Тверда́ (залі́зна) рука́ *див.* рука́

залі́зне

◊ Залі́зне пра́вило *див.* пра́вило

залі́зний

△ Залі́зний вік <Залі́зна доба́> *див.* вік (13)

◊ Залі́зний (стале́вий) кінь *див.* кінь

залі́зних

◊ Опини́тися в залі́зних ле́щатах *див.* опиня́тися

◊ Трима́ти (держа́ти) в [міцни́х (залі́зних)] рука́х (в шо́рах, в повода́х) *див.* трима́ти

залі́зні

◊ Бра́ти / взя́ти в [залі́зні] шо́ри (*рідко* сто́си) *див.* бра́ти (60)

Стале́ві (залі́зні) не́рви *див.* нерв

залі́зного

◊ І (ні, ані́) [ла́маного (щерба́того, залі́зного *і т. ін.*)] шага́ (ше́ляга) *див.* шаг

залі́зною

◊ Ме́ртвою (залі́зною, смерте́льною) хва́ткою *див.* хва́тка

ЗАЛІЗНЯ́К

залізня́к

△ Магні́тний залізня́к *див.* залізня́к (1)

△ Черво́ний залізня́к *див.* залізня́к (2)

ЗАЛІ́ЗО
залі́зо
◇ Ї́сти (гри́зти, точи́ти) як (мов, ніби *і т. ін.)* іржа́ залі́зо *див.* ї́сти
△ Кутове́ залі́зо *див.* залі́зо (1)
ЗАЛІ́ЗТИ
залі́з
◇ Дух у п'я́ти залі́з (ввійшо́в) *див.* дух (12)
залі́зти
◇ Вла́зити (зала́зити) / влі́зти (залі́зти) в борги́ *див.* вла́зити (3)
◇ Зала́зити (лі́зти) / залі́зти зміє́ю (гадю́кою) в ду́шу *див.* зала́зити[1] (2)
◇ Лі́зти (зала́зити) / залі́зти в [са́му] ду́шу *див.* лі́зти
◇ Лі́зти / залі́зти (полі́зти) в петлю́ *див.* лі́зти
ЗА́ЛІК
за́лік
Прийма́ти / прийня́ти і́спит (за́лік) *див.* прийма́ти
Склада́ти *(рідше* держа́ти) / скла́сти *(рідше* ви́держати, ви́тримати, *заст.* здержа́ти) і́спит (екза́мен, за́лік) *див.* склада́ти
ЗАЛІКО́ВИЙ
заліко́ва
Заліко́ва кни́жка *див.* кни́жка
ЗАЛІПИ́ТИ
заліпи́ти
◇ Да́ти (відмі́ряти, відмі́рити, відва́жити, вліпи́ти, заліпи́ти *і т. ін.)* / дава́ти (відмі́рювати, відміря́ти, відва́жувати, залі́плювати *і т. ін.)* ля́паса (ляща́) *див.* дава́ти (129)
ЗАЛІ́ПЛЮВАТИ
залі́плювати
◇ Да́ти (відмі́ряти, відмі́рити, відва́жити, вліпи́ти, заліпи́ти *і т. ін.)* / дава́ти (відмі́рювати, відміря́ти, відва́жувати, залі́плювати *і т. ін.)* ля́паса (ляща́) *див.* дава́ти (129)
ЗАЛІТА́ТИ[1]
заліта́ти
◇ Переліта́ти (заліта́ти, перекида́тися) / перелеті́ти (залеті́ти, переки́нутися) ду́мкою (думка́ми, уя́вою, в ду́мці, в уя́ві, в думка́х *і т. ін.) див.* переліта́ти[1]
ЗАЛІТА́ТИ[2]
заліта́ли
◇ Круги́ (кружа́ла) літа́ють (іду́ть) / заліта́ли (пішли́, заходи́ли) пе́ред очи́ма (в оча́х) *див.* круг[1]
ЗАЛІ́ТНИЙ
залі́тна
◇ Залі́тна *(заст., рідко* зальо́тна) пти́ця (пта́шка) *див.* пти́ця
ЗАЛЛЯ́ТИ
залля́ти
◇ Залива́ти / зали́ти (залля́ти) хробака́ (черв'яка́) [в се́рці] *див.* залива́ти (3)
◇ Зали́ти (залля́ти, нали́ти) / залива́ти са́ла за (по́за) шку́ру (шкі́ру) *див.* залива́ти (6)
ЗАЛЛЯ́ТИСЯ
залля́тися
◇ Залива́тися / зали́тися (залля́тися) по́том *див.* залива́тися (2)

ЗА́ЛОЗА
за́лоза
△ Ви́лочкова за́лоза *див.* за́лоза (2)
△ Передміхуро́ва за́лоза *див.* за́лоза (7)
△ Підшлунко́ва (панкреати́чна) за́лоза *див.* за́лоза (8)
△ Щитоподі́бна за́лоза *див.* за́лоза (11)
за́лози
△ Апокри́нні (апокри́нові) за́лози *див.* за́лоза (1)
△ Екзокри́нні за́лози *див.* за́лоза (3)
△ Ендокри́нні за́лози *див.* за́лоза (4)
△ Моло́чні за́лози *див.* за́лоза (5)
△ Надниркові́ за́лози *див.* за́лоза (6)
△ Са́льні за́лози *див.* за́лоза (9)
△ Сли́нні за́лози *див.* за́лоза (10)
ЗАЛОМИ́ТИ
заломи́ти
◇ Загина́ти (зала́мувати, зало́млювати, заги́лювати) / загну́ти (залама́ти, заломи́ти, загили́ти) ціну́ (су́му) *див.* загина́ти (1)
Зала́мувати (зало́млювати) / залама́ти (заломи́ти) па́льці *див.* зала́мувати (1)
Зала́мувати (зало́млювати) / залама́ти (заломи́ти) ша́пку *див.* зала́мувати (2)
Зало́млювати / заломи́ти го́лову (ши́ю) *див.* зало́млювати (1)
◇ Лама́ти (зала́мувати, ломи́ти) / залама́ти (заломи́ти) ру́ки *див.* лама́ти
ЗАЛО́МЛЕННЯ
зало́млення
△ Кут зало́млення *див.* кут
ЗАЛО́МЛЮВАТИ
зало́млювати
◇ Загина́ти (зала́мувати, зало́млювати, заги́лювати) / загну́ти (залама́ти, заломи́ти, загили́ти) ціну́ (су́му) *див.* загина́ти (1)
Зала́мувати (зало́млювати) / залама́ти (заломи́ти) па́льці *див.* зала́мувати (1)
Зала́мувати (зало́млювати) / залама́ти (заломи́ти) ша́пку *див.* зала́мувати (2)
Зало́млювати / заломи́ти го́лову (ши́ю) *див.* зало́млювати (1)
ЗАЛОСКОТА́ТИ
залоскота́ло
◇ Залоскота́ло в го́рлі (в но́сі) *див.* залоскота́ти (1)
залоскота́ло
◇ Залоскота́ло в го́рлі (в но́сі) *див.* залоско́чувати (1)
◇ Залоскота́ло ко́ло се́рця *див.* залоско́чувати (2)
ЗАЛУЩА́ТИ
залуща́ли
◇ Аж кістки́ (ко́сті) тріща́ть (лу́ща́ть) / затріща́ли (залуща́ли) *див.* кістка
ЗАЛЯГА́ТИ
залягає
◇ Лежи́ть (ляга́є, заляга́є) / ляглá (залягла́) прі́рва *див.* прі́рва
ЗАЛЯГА́ТИСЯ
заляга́тися
◇ Залива́тися (заляга́тися, захо́дитися) / зали́тися (залягти́ся, зайти́ся) від смі́ху (зо́ смі́ху, від ре́готу, смі́хом, ре́готом) *див.* залива́тися (1)

ЗАЛЯГТИ́
залягла́
◇ Лежи́ть (ляга́є, заляга́є) / ляглá (залягла́) прі́рва *див.* прі́рва
ЗАЛЯГТИ́СЯ
залягти́ся
◇ Залива́тися (заляга́тися, захо́дитися) / зали́тися (залягти́ся, зайти́ся) від смі́ху (зо́ смі́ху, від ре́готу, смі́хом, ре́готом) *див.* залива́тися (1)
ЗАЛЯ́ПАТИ[2]
заля́пати
Заля́пати губа́ми *див.* заля́пати[2] (1)
◇ Ля́пати (ля́скати, маха́ти *і т. ін.)* / заля́пати язико́м *див.* ля́пати
Плеска́ти *(розм.* ля́пати) / заплеска́ти *(розм.* заля́пати) в доло́ні *(рідше* рука́ми, в ру́ки) *див.* плеска́ти
ЗАЛЯ́СКАТИ
заля́скати
Ля́скати / заля́скати в доло́ні (доло́нями) *див.* ля́скати
ЗАЛЯЩА́ТИ
залящáло
◇ Аж у ву́хах лящи́ть / залящáло *див.* лящáти
ЗАЛЬО́ТНИЙ
зальо́тна
◇ Залі́тна *(заст., рідко* зальо́тна) пти́ця (пта́шка) *див.* пти́ця
◇ Зальо́тна пти́ця *див.* пти́ця
ЗАМА́ЗАТИ
зама́зати
◇ Зама́зувати / зама́зати о́чі *див.* зама́зувати (1)
◇ Зама́зувати / зама́зати рот (ро́та) *див.* зама́зувати (2)
ЗАМА́ЗУВАТИ
зама́зувати
◇ Зама́зувати / зама́зати о́чі *див.* зама́зувати (1)
◇ Зама́зувати / зама́зати рот (ро́та) *див.* зама́зувати (2)
ЗАМАКІ́ТРИТИ
замакі́трити
◇ Замакі́трювати / замакі́трити го́лову (світ) *див.* замакі́трювати (1)
ЗАМАКІ́ТРИТИСЯ
замакі́трився
◇ [Аж *(рідко* бі́лий)] світ кру́титься (ве́рнеться, макі́триться, колиха́ється, іде́) / закрути́вся (заверті́вся, замакі́трився, заколиха́вся, пішо́в) о́бертом (пере́кидом, пере́кидьки, хо́дором *і т. ін.)* [в оча́х (пе́ред очи́ма)] *див.* світ[2]
замакі́трилася
◇ [Аж] голова́ (в голові́) кру́титься (моро́читься, па́морочиться, макі́триться, замакі́трюється *і т. ін.)* <[Аж] голова́ закрути́лася (заморо́чилася, запа́морочилася, замакі́трилася *і т. ін.)*> <[Аж] у голові́ закрути́лося (заморо́чилося, запа́морочилося, замакі́трилося)> *див.* голова́ (7)

замакі́трилося
◊ [Аж] голова́ (в голові́) кру́титься (моро́читься, па́морочиться, макі́триться, замакі́трюється *і т. ін.)* <[Аж] голова́ закрути́лася (заморо́чилася, запа́морочилася, замакі́трилася *і т. ін.)*> <[Аж] у голові́ закрути́лося (заморо́чилося, запа́морочилося, замакі́трилося)> *див.* голова́ (7)
ЗАМАКІ́ТРЮВАТИСЯ
замакі́трюється
◊ [Аж] голова́ (в голові́) кру́титься (моро́читься, па́морочиться, макі́триться, замакі́трюється *і т. ін.)* <[Аж] голова́ закрути́лася (заморо́чилася, запа́морочилася, замакі́трилася *і т. ін.)*> <[Аж] у голові́ закрути́лося (заморо́чилося, запа́морочилося, замакі́трилося)> *див.* голова́ (7)
ЗАМАЛИ́Й
замали́й
◊ Світ замали́й *див.* світ[2]
ЗАМАЛИ́М
замали́м
○ Зама́ло (замали́м) не *див.* зама́ло (1)
ЗАМА́ЛО
зама́ло
○ Зама́ло (замали́м) не *див.* зама́ло (1)
ЗАМАНИ́ТИ
замани́ти
◊ Замани́ти в свої́ сі́ті *див.* зама́нювати (1)
◊ [І (ні́яким)] калаче́м (ме́дом) не замани́ти *див.* зама́нювати (2)
ЗА́МАХ
за́махом
○ [За] одни́м за́махом (зма́хом) *див.* за́мах (2)
○ З за́махом *див.* за́мах (3)
за́маху
○ Без за́маху *див.* за́мах (1)
ЗАМАХА́ТИ
замаха́ти
Замаха́ти рука́ми *див.* замаха́ти (1)
ЗАМЕРЗА́ННЯ
замерза́ння
△ Температу́ра замерза́ння *див.* температу́ра
△ То́чка замерза́ння *див.* то́чка
ЗАМЕ́РТИ
заме́рло
◊ Се́рце мре (завмира́є, замира́є, зами-ра́ло) / завме́рло (заме́рло) *див.* се́рце
ЗАМЕСТИ́
замести́
◊ Замі́тати / замести́ [хвосто́м] сліди́ *див.* замі́тати (1)
ЗАМИГОТІ́ТИ
замиготі́ли
◊ [Аж] і́скорки в оча́х замиготі́ли *див.* і́скорка
ЗАМИКА́ННЯ
замика́ння
△ Коро́тке замика́ння *див.* замика́ння (1)
ЗАМИКА́ТИ
замика́ти
◊ Закрива́ти (заплю́щувати, затуля́ти, замика́ти) / закри́ти (заплю́щити, затули́ти, замкну́ти) о́чі *див.* закрива́ти (5)
◊ Замика́ти / замкну́ти в чотирьо́х сті́нах *див.* замика́ти (1)
◊ Затули́ти (закри́ти, замкну́ти, заткну́ти *і т. ін.)* / затуля́ти (закрива́ти, замика́ти, затика́ти *і т. ін.)* ро́та (уста́, *грубо* пе́льку, пи́сок *і т. ін.)* *див.* затуля́ти (1)
ЗАМИКА́ТИСЯ
замика́тися
◊ Замика́тися / замкну́тися в шкаралу́пі *див.* замика́тися (1)
◊ Замкну́тися (закри́тися) / замика́тися (закрива́тися) в собі́ *див.* замика́тися (2)
ЗАМИ́ЛЕННЯ
зами́лення
◊ Зами́лювання (зами́лення) оче́й *див.* зами́лювання (1)
ЗАМИ́ЛИТИ
зами́лити
◊ Зами́лювати / зами́лити о́чі *див.* зами́лювати (1)
ЗАМИ́ЛЮВАННЯ
зами́лювання
◊ Зами́лювання (зами́лення) оче́й *див.* зами́лювання (1)
ЗАМИ́ЛЮВАТИ
зами́лювати
◊ Зами́лювати / зами́лити о́чі *див.* зами́лювати (1)
ЗАМИ́НКА
зами́нки
○ Без зами́нки *див.* зами́нка (1)
ЗАМИРА́ТИ
замира́є
◊ Се́рце мре (завмира́є, замира́є, зами-ра́ло) / завме́рло (заме́рло) *див.* се́рце
замира́ло
◊ Се́рце мре (завмира́є, замира́є, зами-ра́ло) / завме́рло (заме́рло) *див.* се́рце
ЗАМИ́СЛЮВАТИСЯ
зами́слюючись
○ Не заду́муючись <Не зами́слюючись> *див.* заду́муватися (1)
ЗА́МІЖ
за́між
Бра́ти / взя́ти за́між [за се́бе] *див.* бра́ти (9)
◊ Ви́скочити за́між *див.* виска́кувати (3)
Вихо́дити (іти́) / ви́йти (піти́) за́між *див.* вихо́дити (13)
Віддава́ти (видава́ти) / відда́ти (ви́дати) за́між *див.* віддава́ти (1)
ЗАМІНЯ́ТИ[2]
заміня́ти
◊ Заміня́ти [святи́й] хліб *див.* заміня́ти[2] (1)
ЗАМІ́РНИЙ
замі́рний
△ Замі́рний при́стрій *див.* при́стрій
ЗАМІ́С
замі́с
◊ Кру́то замі́с міси́ти *див.* міси́ти
На замі́с *див.* замі́с (1)
ЗАМІТА́ТИ
заміта́ти
◊ Заміта́ти / замести́ [хвосто́м] сліди́ *див.* замі́тати (1)
ЗАМІ́ТКА
замі́тку
Бра́ти / взя́ти на замі́тку *див.* бра́ти (15)
○ Не в замі́тку *див.* замі́тка (1)
замі́тці
◊ Бу́ти на замі́тці *див.* бу́ти (69)
ЗАМІША́ННЯ
заміша́нні
○ В заміша́нні *див.* заміша́ння (1)
ЗАМІ́ЩЕННЯ
замі́щення
△ Реа́кція замі́щення *див.* реа́кція
ЗА́МКНЕНИЙ
за́мкнене
△ За́мкнене (за́мкнуте) [електри́чне] ко́ло *див.* за́мкнений (1)
ЗАМКНУ́ТИ
замкну́ти
◊ Закрива́ти (заплю́щувати, затуля́ти, замика́ти) / закри́ти (заплю́щити, затули́ти, замкну́ти) о́чі *див.* закрива́ти (5)
◊ Замика́ти / замкну́ти в чотирьо́х сті́нах *див.* замика́ти (1)
◊ Затули́ти (закри́ти, замкну́ти, заткну́ти *і т. ін.)* / затуля́ти (закрива́ти, замика́ти, затика́ти *і т. ін.)* ро́та (уста́, *грубо* пе́льку, пи́сок *і т. ін.)* *див.* затуля́ти (1)
ЗА́МКНУТИЙ
за́мкнуте
△ За́мкнене (за́мкнуте) [електри́чне] ко́ло *див.* за́мкнений (1)
ЗАМКНУ́ТИСЯ
замкну́вся
◊ Світ [бі́лий] закри́вся (замкну́вся) *див.* світ[2]
замкну́тися
◊ Замика́тися / замкну́тися в шкаралу́пі *див.* замика́тися (1)
◊ Замкну́тися (закри́тися) / замика́тися (закрива́тися) в собі́ *див.* замика́тися (2)
ЗАМЛО́ЇТИ
замло́їти
◊ Мло́їти / замло́їти під се́рцем *див.* се́рце
ЗАМО́ВИТИ
замо́вити
◊ Загово́рювати (забала́кувати, замовля́ти) / заговори́ти (забала́кати, замо́вити) зу́би *див.* загово́рювати (2)
◊ Замо́вити (заки́нути) [до́бре (прихи́льне)] сло́во (слівце́, слове́чко) *див.* замовля́ти (2)
Замовля́ти / замо́вити кров *див.* замовля́ти (1)
ЗАМО́ВЛЕННЯ
замо́влення
○ На замо́влення *див.* замо́влення (2)
Як [мов, ні́би *і т. ін.*] на замо́влення *див.* замо́влення (1)
ЗАМОВЛЯ́ТИ
замовля́ти
◊ Загово́рювати (забала́кувати, замовля́ти) / заговори́ти (забала́кати, замо́вити) зу́би *див.* загово́рювати (2)
Замовля́ти / замо́вити кров *див.* замовля́ти (1)

ЗА́МОК

за́мки

◊ Будува́ти золоті́ за́мки на ві́трі *див.* будува́ти (1)

◊ Будува́ти повітря́ні (надхма́рні) за́мки *див.* будува́ти (3)

ЗАМО́К

замка́ми

◊ Трима́ти (držа́ти) за сімома́ (*рідко* під трьома́) замка́ми <Трима́ти (держа́ти) під замко́м (на замку́)> *див.* трима́ти

замко́м

○ Під замко́м *див.* замо́к (2)

◊ Трима́ти (держа́ти) за сімома́ (*рідко* під трьома́) замка́ми <Трима́ти (держа́ти) під замко́м (на замку́)> *див.* трима́ти

замку́

○ На замку́ *див.* замо́к (1)

◊ Трима́ти (держа́ти) за сімома́ (*рідко* під трьома́) замка́ми <Трима́ти (держа́ти) під замко́м (на замку́)> *див.* трима́ти

замо́к

Бра́ти / взя́ти на замо́к *див.* бра́ти (16)

◊ В замо́к *див.* замо́к (3)

Під замо́к хова́ти (кла́сти) *див.* хова́ти[1]

◊ Поцілува́ти замо́к (*рідше* у лома́ку) *див.* поцілува́ти

◊ Рот на замо́к *див.* рот

ЗАМОЛО́ТИ

замоло́ти

◊ Моло́ти / замоло́ти язико́м *див.* моло́ти

ЗАМОРИ́ТИ[1]

замори́ти

◊ Замо́рювати / замори́ти черв'яка́ (черв'ячка́, гробачка́) *див.* замо́рювати (1)

ЗАМОРО́ЖЕНИЙ

заморо́жені

△ Заморо́жені акти́ви *див.* акти́в[2] (1)

ЗАМОРО́ЖУВАТИ

заморо́жувати

◊ Заморо́жувати / заморо́зити кров [у жи́лах] *див.* заморо́жувати (1)

ЗАМОРО́ЗИТИ

заморо́зити

◊ Заморо́жувати / заморо́зити кров [у жи́лах] *див.* заморо́жувати (1)

ЗАМОРО́ЧИТИ

заморо́чити

◊ Заморо́чувати / заморо́чити го́лову (па́мороки) *див.* заморо́чувати (1)

ЗАМОРО́ЧИТИСЯ

заморо́чилася

◊ [Аж] голова́ (в голові́) кру́титься (моро́читься, па́морочиться, макі́триться, замакі́трюється *і т. ін.*) <[Аж] голова́ закрути́лася (заморо́чилася, запа́морочилася, замакі́трилася *і т. ін.*)> <[Аж] у голові́ закрути́лося (заморо́чилося, запа́морочилося, замакі́трилося)> *див.* голова́ (7)

заморо́чилося

◊ [Аж] голова́ (в голові́) кру́титься (моро́читься, па́морочиться, макі́триться, замакі́трюється *і т. ін.*) <[Аж] голова́ закрути́лася (заморо́чилася, запа́морочилася, замакі́трилася *і т. ін.*)> <[Аж] у голові́ закрути́лося (заморо́чилося, запа́морочилося, замакі́трилося)> *див.* голова́ (7)

ЗАМОРО́ЧУВАТИ

заморо́чувати

◊ Заморо́чувати / заморо́чити го́лову (па́мороки) *див.* заморо́чувати (1)

ЗАМО́РЮВАТИ

замо́рювати

◊ Замо́рювати / замори́ти черв'яка́ (черв'ячка́, гробачка́) *див.* замо́рювати (1)

ЗАМОТА́ТИ

замота́ти

◊ Мота́ти (*рідше* намо́тувати) / намота́ти (*рідше* замота́ти, закрути́ти) [собі́] на вус (на ву́са) *див.* мота́ти

ЗА́МУЖЕМ

за́мужем

Бу́ти за́мужем *див.* бу́ти (11)

◊ Бу́ти [і] вдо́ма (до́ма) й за́мужем *див.* бу́ти (63)

ЗАМУ́ЛИТИ[1]

заму́лити

◊ Заму́лювати / заму́лити о́чі *див.* заму́лювати (1)

ЗАМУ́ЛИТИ[2]

заму́лити

◊ Му́ляти (му́лити) / заму́лити о́чі *див.* му́ляти

ЗАМУ́ЛЮВАТИ

заму́лювати

◊ Заму́лювати / заму́лити о́чі *див.* заму́лювати (1)

ЗАМУТИ́ТИ

замути́ти

◊ Замути́ти го́лову (ро́зум) *див.* замути́ти (1)

◊ Замути́ти се́рце (ду́шу) *див.* замути́ти (2)

замути́ть

◊ І води́ (*рідше* водо́ю) не замути́ть *див.* замути́ти (3)

ЗАМУТИ́ТИСЯ

замути́вся

◊ Тьма́риться (тумані́є, мути́ться *і т. ін.*) / потьма́рився (помути́вся, замути́вся *і т. ін.*) ро́зум *див.* ро́зум

замути́лась

◊ Душа́ замути́лась *див.* душа́ (24)

ЗАМУ́ЧИТИ

заму́чить

Сумлі́ння му́чить / заму́чить *див.* сумлі́ння

ЗАНА́ДТО

зана́дто

◊ Це [ти (ви)] вже зана́дто *див.* зана́дто (1)

ЗАНАПАСТИ́ТИ

занапасти́ти

◊ Занапаща́ти / занапасти́ти [живу́ (свою́)] ду́шу *див.* занапаща́ти (2)

Занапаща́ти (запропаща́ти, перево́дити) / занапасти́ти (запропасти́ти, перевести́) життя́ (вік, до́лю *і т. ін.*) *див.* занапаща́ти (1)

ЗАНАПАЩА́ТИ

занапаща́ти

◊ Занапаща́ти / занапасти́ти [живу́ (свою́)] ду́шу *див.* занапаща́ти (2)

Занапаща́ти (запропаща́ти, перево́дити) / занапасти́ти (запропасти́ти, перевести́) життя́ (вік, до́лю *і т. ін.*) *див.* занапаща́ти (1)

ЗАНЕПАДА́ТИ

занепада́є

◊ Дух па́дає (занепада́є) / упа́в (занепа́в) *див.* дух (11)

занепада́ти

Занепада́ти / занепа́сти здоро́в'ям (на здоро́в'ї) *див.* занепада́ти (1)

◊ Занепада́ти (па́дати) / занепа́сти (упа́сти) ду́хом *див.* занепада́ти (2)

ЗАНЕПА́СТИ

занепа́в

◊ Дух па́дає (занепада́є) / упа́в (занепа́в) *див.* дух (11)

занепа́сти

Занепада́ти / занепа́сти здоро́в'ям (на здоро́в'ї) *див.* занепада́ти (1)

◊ Занепада́ти (па́дати) / занепа́сти (упа́сти) ду́хом *див.* занепада́ти (2)

ЗАНЕСТИ́

занесе́

◊ Куди́ [і] во́рон [і] кісто́к (ко́сті, *рідко* косте́й) не зано́сить / не занесе́ *див.* во́рон[1] (1)

занесла́

◊ Лиха́ годи́на несе́ / занесла́ (принесла́, приволокла́ *і т. ін.*) *див.* годи́на[1] (16)

◊ Смерть занесла́ [свою́] го́стру косу́ (ру́ку) *див.* смерть

занесли́

◊ Яки́м ві́тром (яки́ми ві́тра́ми) [принесло́ (занесло́)]? <Які́ вітри́ принесли́ (занесли́)?> *див.* ві́тер (21)

занесло́

◊ Яки́м ві́тром (яки́ми ві́тра́ми) [принесло́ (занесло́)]? <Які́ вітри́ принесли́ (занесли́)?> *див.* ві́тер (21)

занести́

◊ Зано́сити / занести́ ру́ку *див.* зано́сити (1)

ЗАНИ́ШПОРИТИ

зани́шпорити

◊ Ни́шпорити / зани́шпорити о́ком (очи́ма, по́глядом *і т. ін.*) *див.* ни́шпорити

ЗАНІМИ́ТИ

заніми́ло

◊ Щоб тебе́ заніми́ло *див.* заніми́ти (1)

ЗАНО́СИТИ

зано́сити

◊ Зано́сити / занести́ ру́ку *див.* зано́сити (1)

зано́сить

◊ Куди́ [і] во́рон [і] кісто́к (ко́сті, *рідко* косте́й) не зано́сить / не занесе́ *див.* во́рон[1] (1)

ЗАНО́СИТИСЯ

зано́ситися

◊ Зано́ситися за хма́ри *див.* зано́ситися (1)

ЗАНУ́ДИТИ

зану́дити

◊ Ну́дити / зану́дити [бі́лим] сві́том *див.* ну́дити

ЗАНУ́РИТИСЯ

зану́ритися

◊ Зану́рюватися / зану́ритися в думки́ (ро́здуми) *див.* зану́рюватися (1)

ЗАНУРТУВА́ТИ

занурту́є

◊ Кров кипи́ть (закипа́є, виру́є *і т. ін.)* / закипи́ть (завиру́є, занурту́є *і т. ін.)* [у жи́лах (у скро́нях)] *див.* кров

ЗАНУ́РЮВАТИСЯ

зану́рюватися

◊ Зану́рюватися / зану́ритися в думки́ (ро́здуми) *див.* зану́рюватися (1)

ЗАОРА́ТИ

заора́ти

◊ Заора́ти (зари́ти, запоро́ти) но́сом *(рідко* зуба́ми) [зе́млю, у зе́млю] *див.* зао́рювати (1)

ЗАПАДА́ТИ

запада́є

◊ Ду́мка (га́дка) запада́є (лі́зе, прихо́дить *і т. ін.)* / запа́ла (влі́зла, прийшла́ *і т. ін.)* [в го́лову (до голови́)] *див.* ду́мка (6)

запада́ли

◊ Щоб о́чі не запада́ли *див.* о́ко[1]

запада́ти

◊ Врі́за́тися (запада́ти, вбива́тися *і т. ін.)* / врі́затися (запа́сти, вби́тися *і т. ін.)* у па́м'ять (у па́м'ятку) *див.* врі́зуватися[1] (2)

◊ Запада́ти / запа́сти в го́лову *див.* запада́ти (1)

◊ Запада́ти / запа́сти в [саму́] ду́шу (в [саме́] се́рце) *див.* запада́ти (2)

ЗАПАДА́ТИСЯ

запада́ється

◊ Земля́ запада́ється / запа́лася *див.* земля́

ЗАПА́ДИНА

запа́дина

△ О́чна запа́дина (я́мка, відту́лина) *див.* запа́дина (1)

ЗА́ПАЛ

за́палі

○ У за́палі *див.* за́пал (2)

за́палом

○ З за́палом *див.* за́пал (1)

ЗАПАЛА́ТИ

запала́ли

◊ О́чі запала́ли [гаря́чим] вогне́м *див.* о́ко[1]

ЗАПА́ЛЕННЯ

запа́лення

△ Крупо́зне запа́лення леге́нь (леге́нів) *див.* запа́лення (1)

ЗАПАЛИ́ТИ[1]

запали́

◊ Хоч запали́ *див.* запа́лювати (2)

запали́ти

◊ Запа́лювати / запали́ти ду́шу (се́рце) *див.* запа́лювати (1)

ЗАПАЛИ́ТИСЯ[1]

запали́лося

◊ Запали́лося се́рце *див.* се́рце

ЗАПА́ЛЮВАЛЬНИЙ

запа́лювальна

△ Запа́лювальна (запальна́) бо́мба *див.* бо́мба (8)

ЗАПА́ЛЮВАТИ

запа́лювати

◊ Запа́лювати / запали́ти ду́шу (се́рце) *див.* запа́лювати (1)

ЗАПАЛЬНИ́Й

запальна́

△ Запальна́ сві́чка *див.* сві́чка

△ Запа́лювальна (запальна́) бо́мба *див.* бо́мба (8)

ЗАПА́МОРОЧЕННЯ

запа́морочення

○ До запа́морочення *див.* запа́морочення (2)

Запа́морочення від у́спіхів (у́спіху) *див.* запа́морочення (1)

ЗАПА́МОРОЧИТИ

запа́морочити

◊ Па́морочити (запа́морочувати) / запа́морочити го́лову (ро́зум, свідо́мість *і т. ін.)* *див.* па́морочити

ЗАПА́МОРОЧИТИСЯ

запа́морочилася

◊ [Аж] голова́ (в голові́) кру́титься (моро́читься, па́морочиться, макі́триться, замакі́трюється *і т. ін.)* <[Аж] голова́ закрути́лася (заморо́чилася, запа́морочилася, замакі́трилася *і т. ін.)*> <[Аж] у голові́ закрути́лося (заморо́чилося, запа́морочилося, замакі́трилося)> *див.* голова́ (7)

запа́морочилося

◊ [Аж] голова́ (в голові́) кру́титься (моро́читься, па́морочиться, макі́триться, замакі́трюється *і т. ін.)* <[Аж] голова́ закрути́лася (заморо́чилася, запа́морочилася, замакі́трилася *і т. ін.)*> <[Аж] у голові́ закрути́лося (заморо́чилося, запа́морочилося, замакі́трилося)> *див.* голова́ (7)

ЗАПА́МОРОЧУВАТИ

запа́морочувати

◊ Па́морочити (запа́морочувати) / запа́морочити го́лову (ро́зум, свідо́мість *і т. ін.)* *див.* па́морочити

ЗАПАМ'ЯТО́ВУВАЛЬНИЙ

запам'ято́вувальний

△ Запам'ято́вувальний при́стрій *див.* при́стрій

ЗАПАНУВА́ТИ

запанува́ти

◊ Опано́вувати / опанува́ти себе́ *(рідко* собо́ю) <*рідко* Запанува́ти над собо́ю> *див.* опано́вувати

ЗАПА́С

запа́с

△ Бу́ферний запа́с *див.* запа́с (3)

Запа́с мі́цності *див.* запа́с (1)

○ Про запа́с *див.* запа́с (5)

Словнико́вий запа́с *див.* запа́с (2)

запа́си

Приро́дні бага́тства (запа́си, ресу́рси *і т. ін.)* *див.* бага́тство (1)

запа́сі

○ У (в) запа́сі *див.* запа́с (6)

запа́сом

○ З (із) запа́сом *див.* запа́с (4)

ЗАПАСА́ТИСЯ

запаса́тися

Запаса́тися (озбро́юватися) / запасти́ся (озбро́їтися) терпі́нням *див.* запаса́тися (1)

ЗАПА́СКА[1]

запа́ски

◊ Трима́тися (держа́тися) за спідни́цю *(заст.* запа́ски) *див.* трима́тися

ЗАПАСНИ́Й

запасни́х

△ Ла́ва запасни́х *див.* ла́ва[1]

запасні́

Запасні́ части́ни *див.* части́на

ЗАПА́СТИ[1]

запа́в

◊ Бода́й слід запа́в *див.* слід[1]

◊ [І] слід пропа́в (запа́в, запа́вся) / пропада́є *див.* слід[1]

◊ [І] слух запа́в (загу́в) *див.* слух

запа́ла

◊ Ду́мка (га́дка) запада́є (лі́зе, прихо́дить *і т. ін.)* / запа́ла (влі́зла, прийшла́ *і т. ін.)* [в го́лову (до голови́)] *див.* ду́мка (6)

запа́сти

◊ Врі́за́тися (запада́ти, вбива́тися *і т. ін.)* / врі́затися (запа́сти, вби́тися *і т. ін.)* у па́м'ять (у па́м'ятку) *див.* врі́зуватися[1] (2)

◊ Запада́ти / запа́сти в го́лову *див.* запада́ти (1)

◊ Запада́ти / запа́сти в [саму́] ду́шу (в [саме́] се́рце) *див.* запада́ти (2)

◊ Запа́сти в о́ко *див.* запада́ти (3)

ЗАПА́СТИСЯ[1]

запа́вся

◊ [І] слід пропа́в (запа́в, запа́вся) / пропада́є *див.* слід[1]

◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* крізь (у) зе́млю провали́вся (запа́вся, пішо́в *і т. ін.)* *див.* прова́люватися

западе́ться

◊ Хай (неха́й) западе́ться *див.* запада́тися (1)

запа́лася

◊ Земля́ запада́ється / запа́лася *див.* земля́

запа́стися

◊ Щоб [крізь зе́млю] провали́тися (запа́стися) *див.* прова́люватися

ЗАПАСТИ́СЯ

запасти́ся

Запаса́тися (озбро́юватися) / запасти́ся (озбро́їтися) терпі́нням *див.* запаса́тися (1)

ЗА́ПАХ

за́пах

Прі́лий за́пах (дух) *див.* за́пах (1)

ЗАПА́ХНУТИ
запа́хло
◊ [В повітрі] па́хне / запа́хло сма́леним [во́вком] (сма́женим, гірчи́цею *і т. ін.)* *див.* па́хнути
◊ Запа́хло ду́хом *див.* запа́хнути (1)
ЗАПЕ́КЛІСТЬ
запе́клістю
○ З (із) запе́клістю *див.* запе́кліcть (1)
ЗАПЕКТИ́
запекла́
◊ Доса́да бере́ (хапа́є, гризе́) / взяла́ (вхопи́ла, запекла́ *і т. ін.) див.* доса́да (1)
ЗАПЕКТИ́СЯ
запекло́ся
◊ Запекло́ся (заче́рствіло) се́рце *див.* се́рце
ЗАПЕРЕ́ЧЕННЯ
запере́чення
Ритори́чне запере́чення *див.* запере́чення (1)
ЗАПЕ́РТИ[1]
запе́рло
◊ [Аж] забива́є (спира́є, захо́плює, запира́є *і т. ін.)* / заби́ло (спе́рло, захопи́ло, запе́рло *і т. ін.)* [у гру́дях] ди́хання (по́дих, ві́ддих *і т. ін.) див.* забива́ти (4)
ЗАПИВА́ТИ
запива́ти
Запива́ти / запи́ти могори́ч *див.* запива́ти (1)
Запива́ти / запи́ти сва́тання *див.* запива́ти (2)
◊ Пи́ти (запива́ти) / ви́пити (запи́ти) миро́ву (зми́рщину) *див.* пи́ти
ЗАПИНИ́ТИ
запини́ти
Запиня́ти / запини́ти доро́гу *див.* запиня́ти (1)
ЗА́ПИ́НКА
за́пи́нки
○ Без за́пи́нки *див.* за́пи́нка (1)
за́пи́нкою
○ З (із) за́пи́нкою *див.* за́пи́нка (2)
ЗАПИНЯ́ТИ
запиня́ти
Запиня́ти / запини́ти доро́гу *див.* запиня́ти (1)
ЗАПИРА́ТИ[1]
запира́є
◊ [Аж] забива́є (спира́є, захо́плює, запира́є *і т. ін.)* / заби́ло (спе́рло, захопи́ло, запе́рло *і т. ін.)* [у гру́дях] ди́хання (по́дих, ві́ддих *і т. ін.) див.* забива́ти (4)
ЗАПИСА́ТИ
записа́ти
◊ Записа́ти на свій раху́нок (до свого́ акти́ву, у свій акти́в) *див.* запи́сувати (1)
◊ Записа́ти собі на ло́бі *див.* запи́сувати (2)
ЗАПИСА́ТИСЯ
записа́тися
Записа́тися на сло́во *див.* запи́суватися (1)
ЗАПИ́СКА
запи́ска
Доповідна́ запи́ска *(рідко* нота́тка) *див.* запи́ска (1)
Пояснювальна запи́ска *див.* запи́ска (2)
ЗАПИСНИ́Й
записна́
Записна́ кни́жка *див.* кни́жка
ЗА́ПИТ
за́пит
△ Депута́тський за́пит *див.* за́пит (1)
ЗАПИТА́ННЯ
запита́ння
△ Вклад до запита́ння *див.* вклад (3)
○ До запита́ння *див.* запита́ння (1)
△ Знак пита́ння (запита́ння) *див.* знак
◊ Під зна́ком запита́ння *див.* знак
Ритори́чне пита́ння (запита́ння) *див.* пита́ння
◊ Си́пати пита́ння (запита́ння, пита́ннями, запита́ннями) *див.* си́пати
Ста́вити / поста́вити запита́ння (пита́ння) *див.* ста́вити
запита́ннями
◊ Си́пати пита́ння (запита́ння, пита́ннями, запита́ннями) *див.* си́пати
ЗАПИ́ТИ
запи́ти
Запива́ти / запи́ти могори́ч *див.* запива́ти (1)
Запива́ти / запи́ти сва́тання *див.* запива́ти (2)
◊ Пи́ти (запива́ти) / ви́пити (запи́ти) миро́ву (зми́рщину) *див.* пи́ти
ЗАПИХА́ТИ
запиха́ти
Запиха́ти / запха́ти (запхну́ти) рот (ро́та) *див.* запиха́ти (1)
ЗАПІ́ЗНЮВАННЯ
запі́знювання
Час запі́знювання *див.* час
ЗАПІ́ЛЬНИЙ[1]
запі́льне
Напі́льне (запі́льне) вікно́ *див.* вікно́ (3)
ЗАПІ́Р
запо́рі
○ На запо́рі *див.* запі́р (1)
ЗА́ПІЧОК
за́пічку
◊ Відси́джуватися у за́пічку (по за́кутках, у за́тишку) *див.* відси́джуватися (1)
◊ Сиді́ти в за́пічку (на печі) *див.* сиді́ти
◊ У чо́рта на рога́х (на за́пічку) *див.* чорт
ЗАПЛА́КАТИ
запла́кати
Пла́кати (рида́ти) / запла́кати (зарида́ти) гірки́ми (дрібни́ми, крива́вими *і т. ін.)* [сльоза́ми (слі́зьми́)] <Слі́зно пла́кати (рида́ти)> *див.* пла́кати
ЗАПЛАТИ́ТИ
заплати́ти
◊ Відпла́чувати (віддава́ти, відді́чувати, плати́ти, спла́чувати *і т. ін.)* / відплати́ти (відда́ти, відді́чити, заплати́ти, сплати́ти *і т. ін.)* сто́рицею *див.* відпла́чувати (1)
◊ До́рого (дорого́ю (висо́кою) ціно́ю) заплати́ти *див.* заплати́ти (1)
◊ Заплати́ти *(рідко* приплати́ти) життя́м *див.* заплати́ти (2)
ЗАПЛЕСКА́ТИ[1]
заплеска́ти
Плеска́ти *(розм.* ля́пати) / заплеска́ти *(розм.* заля́пати) в доло́ні *(рідше* рука́ми, в ру́ки) *див.* плеска́ти
ЗАПЛИВА́ННЯ[2]
запливання
△ Заплива́ння гру́нту *див.* заплива́ння[2] (1)
ЗАПЛИВА́ТИ[2]
заплива́ти
◊ Заплива́ти / запливти́ жи́ром <Розплива́тися / розпливти́ся від жи́ру> *див.* заплива́ти[2] (1)
ЗАПЛИВТИ́[2]
запливти́
◊ Заплива́ти / запливти́ жи́ром <Розплива́тися / розпливти́ся від жи́ру> *див.* заплива́ти[2] (1)
ЗАПЛІТА́ТИ
заплі́та́ти
◊ Заплі́та́ти язико́м *див.* заплі́та́ти (1)
ЗАПЛІТА́ТИСЯ
заплі́та́ється
◊ Язи́к заплі́та́ється *див.* язи́к
заплі́та́ються
◊ Но́ги заплі́та́ються *див.* нога́
ЗАПЛІ́ЧНИЙ
заплі́чних
Ма́йстер заплі́чних справ (діл) *див.* ма́йстер
ЗАПЛУ́ТАТИ
заплу́тати
◊ Заплу́тати / заплу́тувати у [свої́] тене́та (сі́ті) *див.* заплу́тувати (1)
◊ Плу́тати (заплу́тувати, сплу́тувати) / заплу́тати (сплу́тати) [свої́] сліди́ *див.* плу́тати
ЗАПЛУ́ТУВАТИ
заплу́тувати
◊ Заплу́тати / заплу́тувати у [свої́] тене́та (сі́ті) *див.* заплу́тувати (1)
◊ Плу́тати (заплу́тувати, сплу́тувати) / заплу́тати (сплу́тати) [свої́] сліди́ *див.* плу́тати
ЗАПЛЬО́ВУВАТИ
запльо́вувати
Запльо́вувати / заплюва́ти о́чі *див.* запльо́вувати (1)
ЗАПЛЮВА́ТИ
заплюва́ти
Запльо́вувати / заплюва́ти о́чі *див.* запльо́вувати (1)
заплюю́ть
Лю́ди заплюю́ть *див.* лю́ди
ЗАПЛЮ́ЩИТИ
заплю́щити
◊ Закрива́ти (заплю́щувати, затуля́ти, замика́ти) / закри́ти (заплю́щити, затули́ти, замкну́ти) о́чі *див.* закрива́ти (5)
ЗАПЛЮ́ЩУВАТИ
заплю́щувати
◊ Закрива́ти (заплю́щувати, затуля́ти, замика́ти) / закри́ти (заплю́щити, затули́ти, замкну́ти) о́чі *див.* закрива́ти (5)

ЗАПОБІГА́ТИ
запобіга́ти
◊ Запобіга́ти *(рідше* запопада́ти) ла́ски *див.* запобіга́ти (1)
ЗАПОБІ́ЖНИЙ
запобі́жний
△ Запобі́жний по́яс *див.* по́яс
запобі́жні
Запобі́жні за́ходи *див.* за́хід[1] (1)
ЗАПОВІ́Т
запові́т
Ве̏тхий (Стари́й) Заві́т (Запові́т) *див.* заві́т (1)
Нови́й Заві́т (Заповіт) *див.* заві́т (2)
ЗАПОДІ́ЮВАТИ
заподі́ювати
Заподі́яти / заподі́ювати собі́ смерть *див.* заподі́ювати (1)
ЗАПОДІ́ЯТИ
заподі́яти
Заподі́яти / заподі́ювати собі́ смерть *див.* заподі́ювати (1)
ЗАПОПАДА́ТИ
запопада́ти
◊ Запобіга́ти *(рідше* запопада́ти) ла́ски *див.* запобіга́ти (1)
ЗАПОРІ́ЗЬКИЙ
запорі́зька
Запоро́зька (Запорі́зька) Січ *див.* січ[1]
запорі́зьке
Ві́йсько Запоро́зьке (Запорі́зьке) *див.* ві́йсько (1)
Ві́йсько Запоро́зьке (Запорі́зьке) Низове́ *див.* ві́йсько (2)
запорі́зької
Кіш Запоро́зької (Запорі́зької) Сі́чі *див.* кіш[2]
ЗАПОРО́ЗЬКИЙ
запоро́зька
Запоро́зька (Запорі́зька) Січ *див.* січ[1]
запоро́зьке
Ві́йсько Запоро́зьке (Запорі́зьке) *див.* ві́йсько (1)
Ві́йсько Запоро́зьке (Запорі́зьке) Низове́ *див.* ві́йсько (2)
запоро́зької
Кіш Запоро́зької (Запорі́зької) Сі́чі *див.* кіш[2]
ЗАПОРО́ТИ
запоро́ти
◊ Зaора́ти (зари́ти, запоро́ти) но́сом *(рідко* зуба́ми) [зе́млю, у зе́млю] *див.* зао́рювати (1)
ЗАПОРОШИ́ТИ
запороши́ти
◊ Ні́чим (нема́ чим) о́ка запороши́ти *див.* запоро́шувати (1)
ЗАПОТИ́ЛИЧНИК
запоти́личника
◊ Да́ти / дава́ти запоти́личника (поти́личника) *див.* дава́ти (135)
◊ Схопи́ти запоти́личника *див.* схо́плювати
ЗАПРА́ВИТИ[1]
запра́вити
Заправля́ти / запра́вити лі́жко *див.* заправля́ти[1] (1)
ЗАПРАВЛЯ́ТИ[1]
заправля́ти
Заправля́ти / запра́вити лі́жко *див.* заправля́ти[1] (1)
ЗАПРА́ГНУТИ
запра́гне
◊ Скі́льки душа́ забажа́є (запра́гне, захо́че *і т. ін.)* <Скі́льки душі́ (ду́шеньці) забажа́ється> *див.* душа́ (73)
◊ Чого́ [ті́льки] душа́ бажа́є (хо́че, пра́гне *і т. ін.)* / забажа́є (захо́че, запра́гне *і т. ін.) див.* душа́ (78)
ЗАПРИСЯГА́ТИСЯ
заприсяга́тися
На хресті́ заприсяга́тися / заприсягти́ся (заприсягну́тися) *див.* заприсяга́тися (1)
ЗАПРИСЯГНУ́ТИСЯ
заприсягну́тися
На хресті́ заприсяга́тися / заприсягти́ся (заприсягну́тися) *див.* заприсяга́тися (1)
ЗАПРИСЯГТИ́СЯ
заприсягти́ся
На хресті́ заприсяга́тися / заприсягти́ся (заприсягну́тися) *див.* заприсяга́тися (1)
ЗАПРОВА́ДЖУВАТИ
запрова́джувати
Запрова́джувати / запрова́дити в життя́ (у виробни́цтво, у пра́ктику) *див.* запрова́джувати (1)
ЗАПРОВА́ДИТИ
запрова́дити
Запрова́джувати / запрова́дити в життя́ (у виробни́цтво, у пра́ктику) *див.* запрова́джувати (1)
ЗАПРОДАВА́ТИ
запродава́ти
◊ Продава́ти (запро́дувати, запродава́ти)/ прода́ти (запро́да́ти) ду́шу [дия́волу (чо́рту, ді́дькові *і т. ін.)*] *див.* продава́ти
ЗАПРО́ДАТИ
запро́да́ти
◊ Продава́ти (запро́дувати, запродава́ти)/ прода́ти (запро́да́ти) ду́шу [дия́волу (чо́рту, ді́дькові *і т. ін.)*] *див.* продава́ти
ЗАПРО́ДУВАТИ
запро́дувати
◊ Продава́ти (запро́дувати, запродава́ти) / прода́ти (запро́да́ти) ду́шу [дия́волу (чо́рту, ді́дькові *і т. ін.)*] *див.* продава́ти
ЗАПРОПА́ЛИЙ[2]
запропа́ла
Даре́мна (дарма́, ма́рна, запропа́ла) пра́ця <*рідко* Даре́мний труд> *див.* пра́ця
ЗАПРОПАСТИ́ТИ
запропасти́ти
Занапаща́ти (запропаща́ти, перево́дити) / занапасти́ти (запропасти́ти, перевести́) життя́ (вік, до́лю *і т. ін.) див.* занапаща́ти (1)
◊ Запропасти́ти [свою́] ду́шу *див.* запропаща́ти (1)
ЗАПРОПАЩА́ТИ
запропаща́ти
Занапаща́ти (запропаща́ти, перево́дити) / занапасти́ти (запропасти́ти, перевести́) життя́ (вік, до́лю *і т. ін.) див.* занапаща́ти (1)
ЗАПРОПОНУВА́ТИ
запропонува́ти
◊ Пропонува́ти / запропонува́ти ру́ку [і (й) се́рце] *див.* пропонува́ти
Пропонува́ти / запропонува́ти свої́ по́слуги *див.* пропонува́ти
Пропонува́ти / запропонува́ти тост *див.* пропонува́ти
ЗАПРОСИ́ТИ[1]
запроси́ти
Запро́шувати / запроси́ти на чай *див.* запро́шувати (1)
Проси́ти (кли́кати) / запроси́ти (покли́кати) до сто́лу (за стіл) *див.* проси́ти
ЗАПРО́ШУВАТИ
запро́шувати
Запро́шувати / запроси́ти на чай *див.* запро́шувати (1)
ЗА́ПРЯГ
за́прягу
○ У за́прягу (у запря́жці) *див.* за́пряг (1)
ЗАПРЯГА́ТИ
запряга́ти
◊ Запрягти́ / запряга́ти в [тяжке́] ярмо́ *див.* запряга́ти (1)
ЗАПРЯГТИ́
запрягти́
◊ Запрягти́ / запряга́ти в [тяжке́] ярмо́ *див.* запряга́ти (1)
ЗАПРЯ́ЖКА
запря́жці
○ У за́прягу (у запря́жці) *див.* за́пряг (1)
ЗАПРЯ́СТИ[2]
запря́сти
◊ Пря́сти / запря́сти очи́ма *див.* пря́сти[2]
ЗАПУ́ДРИТИ
запу́дрити
Пу́дрити (запу́дрювати / запу́дрити) мі́зки (мо́зок) *див.* пу́дрити
ЗАПУ́ДРЮВАННЯ
запу́дрювання
◊ Пу́дрення (запу́дрювання) мі́зків (мо́зку) *див.* пу́дрення
ЗАПУ́ДРЮВАТИ
запу́дрювати
Пу́дрити (запу́дрювати / запу́дрити) мі́зки (мо́зок) *див.* пу́дрити
ЗАПУСКА́ТИ[1]
запуска́ти
Зако́чувати (запуска́ти, пуска́ти) / закоти́ти (запусти́ти, пусти́ти) о́чі [під лоб (під ло́ба)] *див.* зако́чувати (1)
◊ Запуска́ти / запусти́ти ру́ку (ла́пу) *див.* запуска́ти[1] (2)
Запуска́ти / запусти́ти у виробни́цтво *див.* запуска́ти[1] (1)
ЗАПУСТИ́ТИ[1]
запусти́ти
Зако́чувати (запуска́ти, пуска́ти) / закоти́ти (запусти́ти, пусти́ти) о́чі [під лоб (під ло́ба)] *див.* зако́чувати (1)
◊ Запуска́ти / запусти́ти ру́ку (ла́пу) *див.* запуска́ти[1] (2)

Запуска́ти / запусти́ти у виробни́цтво *див.* запуска́ти[1] (1)
ЗАПУХА́ТИ
запуха́ють
◇ Очі запуха́ють / запу́хли (запу́хнуть, позапуха́ли) *див.* о́ко[1]
ЗАПУ́ХНУТИ
запу́хли
◇ Очі запуха́ють / запу́хли (запу́хнуть, позапуха́ли) *див.* о́ко[1]
запу́хнуть
◇ Очі запуха́ють / запу́хли (запу́хнуть, позапуха́ли) *див.* о́ко[1]
ЗАПУ́ХТИ
запу́хли
◇ Очі запуха́ють / запу́хли (запу́хнуть, позапуха́ли) *див.* о́ко[1]
запу́хнуть
◇ Очі запуха́ють / запу́хли (запу́хнуть, позапуха́ли) *див.* о́ко[1]
ЗАПХА́ТИ
запха́ти
Запиха́ти / запха́ти (запхну́ти) рот (ро́та) *див.* запиха́ти (1)
ЗАПХНУ́ТИ
запхну́ти
Запиха́ти / запха́ти (запхну́ти) рот (ро́та) *див.* запиха́ти (1)
ЗАРА́ДИТИ
зара́дити
◇ Помогти́ (допомогти́, зара́дити *і т. ін.)* біді́ (го́рю, ли́ху *і т. ін.), див.* помага́ти
ЗАРА́ЖЕННЯ
зара́ження
△ Зара́ження кро́ві *див.* зара́ження (1)
ЗА́РАЗ
за́раз
◇ Як за́раз *див.* за́раз (1)
ЗАРА́ЗНИЙ
зара́зні
△ Зара́зні (інфекці́йні) хворо́би *див.* хворо́ба
ЗАРАХО́ВУВАТИ
зарахо́вувати
Бра́ти (зарахо́вувати) / взя́ти (зарахува́ти) на постача́ння *див.* бра́ти (39)
ЗАРАХУВА́ТИ
зарахува́ти
Бра́ти (зарахо́вувати) / взя́ти (зарахува́ти) на постача́ння *див.* бра́ти (39)
ЗАРЕЄСТРУВА́ТИ
зареєструва́ти
Реєструва́ти / зареєструва́ти шлюб *див.* реєструва́ти
ЗАРЕКОМЕНДО́ВУВАТИ
зарекомендо́вувати
Зарекомендува́ти / зарекомендо́вувати себе́ *див.* зарекомендо́вувати (1)
ЗАРЕКОМЕНДУВА́ТИ
зарекомендува́ти
Зарекомендува́ти / зарекомендо́вувати себе́ *див.* зарекомендо́вувати (1)
ЗАРИВА́ТИ
зарива́ти
◇ Зако́пувати (зарива́ти) / закопа́ти (зари́ти) [у зе́млю] свій тала́нт *див.* зако́пувати (2)
◇ Хова́ти (зарива́ти) го́лову в пісо́к *див.* хова́ти[1]

ЗАРИВА́ТИСЯ[1]
зарива́тися
Зарива́тися / зари́тися но́сом *див.* зарива́тися[1] (1)
ЗАРИДА́ТИ
зарида́ти
Пла́кати (рида́ти) / запла́кати (зарида́ти) гірки́ми (дрібни́ми, крива́вими *і т. ін.)* [сльоза́ми (слі́зьми́)] <Слі́зно пла́кати (рида́ти)> *див.* пла́кати
◇ Ри́дма рида́ти (пла́кати) / зарида́ти *див.* рида́ти
ЗАРИ́ТИ
зари́ти
◇ Зако́пувати (зарива́ти) / закопа́ти (зари́ти) [у зе́млю] свій тала́нт *див.* зако́пувати (2)
◇ Заора́ти (зари́ти, запоро́ти) но́сом *(рідко* зуба́ми) [зе́млю, у зе́млю] *див.* зао́рювати (1)
ЗАРИ́ТИЙ
зари́тий
◇ [Ось] де (в чо́му, тут *і т. ін.)* соба́ка зари́тий *див.* соба́ка
ЗАРИ́ТИСЯ
зари́тися
Зарива́тися / зари́тися но́сом *див.* зарива́тися[1] (1)
ЗА́РІД
за́роді
◇ В за́родку *(діал.* в за́роді) *див.* за́родок (1)
ЗАРІ́З
зарі́з
На зарі́з *див.* зарі́з (1)
◇ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* на зарі́з *див.* зарі́з (3)
зарі́зу
◇ До зарі́зу *див.* зарі́з (2)
ЗАРІ́ЗАТИ
зарі́ж
◇ Хоч рі́ж (рі́жте) / зарі́ж (зарі́жте, зарі́жся) *див.* рі́зати
зарі́жте
◇ Хоч рі́ж (рі́жте) / зарі́ж (зарі́жте, зарі́жся) *див.* рі́зати
ЗАРІ́ЗАТИСЯ
зарі́жся
◇ Хоч рі́ж (рі́жте) / зарі́ж (зарі́жте, зарі́жся) *див.* рі́зати
ЗАРІ́К
зарі́к
○ Склада́ти / скла́сти *(рідше* положи́ти) зарі́к *див.* склада́ти
ЗАРІКА́ТИСЯ
заріка́йся
Не зарікайся (не зарікайтеся) *див.* зарікатися (1)
зарікайтеся
Не зарікайся (не зарікайтеся) *див.* зарікатися (1)
ЗАРОБИ́ТИ
заробити
◇ Заробити / заробляти на горіхи *див.* заробляти (4)
◇ Заробити на сіль до оселедця *див.* заробляти (5)
Заробити на хребет *див.* заробляти (1)

Заробляти / заробити на хліб (на шматок хліба) *див.* заробляти (2)
ЗАРОБІ́ТНИЙ
заробі́тна
△ Заробітна плата (платня) *див.* плата[1]
△ Номінальна заробітна плата *див.* плата[1]
△ Реальна заробітна плата *див.* плата[1]
ЗАРОБЛЯ́ТИ
заробля́ти
◇ Заробити / заробляти на горіхи *див.* заробляти (4)
Заробляти (жати, косити *і т. ін.)* за сніп *див.* заробляти (3)
Заробляти / заробити на хліб (на шматок хліба) *див.* заробляти (2)
ЗАРОДКО́ВИЙ
зародко́вий
△ Зародковий диск *див.* диск (1)
ЗА́РОДОК
за́родку
◇ В за́родку *(діал.* в за́роді) *див.* за́родок (1)
ЗАРОЇ́ТИСЯ
зарої́тися
◇ Роєм роїтися / зароїтися *див.* роїтися
ЗАРОНИ́ТИ
зарони́ти
◇ Заронити зерно (іскру) *див.* заронити (1)
ЗАРОСТА́ТИ
заростає
◇ Не заростає / не заросла стежка <Не заростають / не заросли стежки> *див.* стежка
заростати
◇ Заростати / зарости брудом *див.* заростати (1)
заростають
◇ Не заростає / не заросла стежка <Не заростають / не заросли стежки> *див.* стежка
ЗАРОСТИ́
заріс
◇ Шлях заріс терном (тернами) *див.* шлях
заросла́
◇ Дорога (стежка) терном (ожиною, кропивою *і т. ін.)* поросла (заросла) *див.* дорога (7)
◇ Не заростає / не заросла стежка <Не заростають / не заросли стежки> *див.* стежка
заросли́
◇ Не заростає / не заросла стежка <Не заростають / не заросли стежки> *див.* стежка
заросло́
◇ Тім'я [ще] не заросло *див.* тім'я
зарости́
◇ Заростати / зарости брудом *див.* заростати (1)
◇ Зарости хмелем *див.* заростати (2)
ЗАРУБА́ТИ
заруба́ти
◇ Зарубати [собі] на носі *див.* зарубувати (1)

ЗАРУБИНЕ́ЦЬКИЙ

зарубине́цька

△ Зарубине́цька культу́ра *див.* культу́ра

ЗАРУБІ́ЖЖЯ

зарубі́жжя

Близьке́ зарубі́жжя *див.* зарубі́жжя (1)

Дале́ке зарубі́жжя *див.* зарубі́жжя (2)

ЗАРУ́ЧИНИ

зару́чини

Зару́чини справля́ти *див.* справля́ти

ЗАРЯБІ́ТИ

зарябі́ло

◊ [Аж] в оча́х рябі́є / зарябі́ло *див.* рябі́ти

ЗАРЯ́Д[1]

заря́д

△ Баріо́нний заря́д *див.* заря́д[1] (1)

△ Електри́чний заря́д *див.* заря́д[1] (2)

△ Я́дерний заря́д *див.* заря́д[1] (3)

ЗАРЯ́ДЖЕНИЙ

заря́джених

△ Приско́рювач заря́джених части́нок *див.* приско́рювач

ЗАРЯ́ДКА

заря́дка

△ Фізи́чна заря́дка *див.* заря́дка (1)

ЗАРЯ́ДНИЙ

заря́дна

△ Заря́дний я́щик <Заря́дна скри́ня> *див.* я́щик

заря́дний

△ Заря́дний при́стрій *див.* при́стрій

△ Заря́дний я́щик <Заря́дна скри́ня> *див.* я́щик

ЗАРЯТУВА́ТИ

зарятува́ти

◊ Зарятува́ти спра́ву *див.* зарято́вувати (1)

ЗАСА́ДА[2]

заса́дах

На грома́дських заса́дах *див.* заса́да[2] (1)

ЗАСВА́ТАНИЙ

засва́тана

◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* ді́вка на виданні (засва́тана ді́вка) *див.* ді́вка (2)

засва́таний

◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* засва́таний *див.* засва́таний (1)

ЗАСВЕРБІ́ТИ

засвербі́в

◊ Язи́к сверби́ть / засвербі́в <Засвербі́ло на язиці́> *див.* язи́к

засвербі́ли

◊ [Аж] ру́ки свербля́ть / засвербі́ли *див.* рука́

засвербі́ло

◊ Язи́к сверби́ть / засвербі́в <Засвербі́ло на язиці́> *див.* язи́к

ЗАСВИСТА́ТИ

засви́ще

◊ Як (коли́) рак сви́сне *(рі́дко* засви́ще) *див.* рак[1]

ЗАСВІ́ДЧУВАТИ

засві́дчувати

Сві́дчити (засві́дчувати) пова́гу (подя́ку, симпа́тію *і т. ін.) див.* сві́дчити

ЗАСВІТИ́ТИ[1]

засвіти́ли

◊ О́чі [так і] сві́тяться (засві́чуються) / засвіти́лися (засвіти́ли, заіскри́лися, заіскри́ли) <В оча́х сві́титься (засві́чується) / засвіти́лося (заіскри́лося)> *див.* о́ко[1]

засвіти́ти

◊ Засвіти́ти [го́лим] ті́лом *див.* засві́чувати[1] (1)

◊ Світи́ти / засвіти́ти воло́ссям (во́лосом) *див.* світи́ти

◊ Світи́ти / засвіти́ти очи́ма (о́ком, бі́лками) *див.* світи́ти

ЗАСВІТИ́ТИСЯ[1]

засвіти́лися

◊ О́чі [так і] сві́тяться (засві́чуються) / засвіти́лися (засвіти́ли, заіскри́лися, заіскри́ли) <В оча́х сві́титься (засві́чується) / засвіти́лося (заіскри́лося)> *див.* о́ко[1]

◊ Свічки́ в оча́х засві́чуються (стаю́ть) / засвіти́лися (ста́ли) <Сто свічо́к в оча́х засвіти́лося> *див.* сві́чка

засвіти́лося

◊ О́чі [так і] сві́тяться (засві́чуються) / засвіти́лися (засвіти́ли, заіскри́лися, заіскри́ли) <В оча́х сві́титься (засві́чується) / засвіти́лося (заіскри́лося)> *див.* о́ко[1]

◊ Свічки́ в оча́х засві́чуються (стаю́ть) / засвіти́лися (ста́ли) <Сто свічо́к в оча́х засвіти́лося> *див.* сві́чка

ЗАСВІ́ЧУВАТИСЯ[1]

засві́чується

◊ О́чі [так і] сві́тяться (засві́чуються) / засвіти́лися (засвіти́ли, заіскри́лися, заіскри́ли) <В оча́х сві́титься (засві́чується) / засвіти́лося (заіскри́лося)> *див.* о́ко[1]

засві́чуються

◊ О́чі [так і] сві́тяться (засві́чуються) / засвіти́лися (засвіти́ли, заіскри́лися, заіскри́ли) <В оча́х сві́титься (засві́чується) / засвіти́лося (заіскри́лося)> *див.* о́ко[1]

◊ Свічки́ в оча́х засві́чуються (стаю́ть) / засвіти́лися (ста́ли) <Сто свічо́к в оча́х засвіти́лося> *див.* сві́чка

ЗАСИ́ДІТИСЯ

заси́дітися

◊ Си́віти (сиді́ти) / поси́віти (заси́дітися) в ді́вка́х (ді́вкою, в пере́ста́рках *і т. ін.) див.* си́віти

ЗАСИЛА́ТИ

засила́ти

◊ Засила́ти (присила́ти, посила́ти, сла́ти) / засла́ти (присла́ти, посла́ти) старості́в (свати́в, за рушника́ми, *заст.* люде́й) *див.* засила́ти (1)

ЗАСИНА́ТИ

засина́ти

Спа́ти (засипа́ти, засина́ти) сном пра́ведним (пра́ведника, пра́ведників, пра́ведних) *див.* спа́ти

ЗАСИ́ПАТИ

засипа́ти

Закида́ти (засипа́ти) / заки́дати (заси́пати) пита́ннями *див.* закида́ти[1] (1)

◊ Заси́пати кропи́в'яним сім'ям *див.* засипа́ти[1] (1)

Розсипа́тися (розплива́тися) в похва́лах <Засипа́ти / заси́пати похва́лами> *див.* розсипа́тися

ЗАСИПА́ТИ[1]

засипа́ти

Закида́ти (засипа́ти) / заки́дати (заси́пати) пита́ннями *див.* закида́ти[1] (1)

◊ Заси́пати кропи́в'яним сім'ям *див.* засипа́ти[1] (1)

Розсипа́тися (розплива́тися) в похва́лах <Засипа́ти / заси́пати похва́лами> *див.* розсипа́тися

ЗАСИПА́ТИ[2]

засипа́ти

Спа́ти (засипа́ти, засина́ти) сном пра́ведним (пра́ведника, пра́ведників, пра́ведних) *див.* спа́ти

ЗА́СІБ

за́соби

△ Аборти́вні за́соби *див.* за́сіб (4)

△ Антаци́дні за́соби *див.* за́сіб (5)

△ Антидіабети́чні за́соби *див.* за́сіб (6)

△ Бронхоліти́чні за́соби *див.* за́сіб (7)

△ Відтяжні́ (відтя́гувальні) за́соби *див.* за́сіб (8)

△ Жовчогі́нні за́соби *див.* за́сіб (9)

△ За́соби виробни́цтва *див.* за́сіб (10)

За́соби до (для, *розм.* на) існува́ння *див.* за́сіб (1)

За́соби ма́сової інформа́ції *див.* за́сіб (2)

За́соби пересува́ння <Тра́нспортні за́соби> *див.* за́сіб (3)

△ Ліквідні за́соби *див.* за́сіб (11)

△ М'якши́льні (пом'я́кшувальні) за́соби *див.* за́сіб (12)

△ Проносні́ за́соби *див.* за́сіб (13)

△ Протиалергі́йні за́соби *див.* за́сіб (14)

ЗАСІВА́ТИ

засіва́ти

◊ Засіва́ти / засі́яти зе́млю кістка́ми *див.* засіва́ти (1)

◊ Засіва́ти зе́млю слізьми́ (сльоза́ми) *див.* засіва́ти (2)

ЗАСІ́ДАННЯ

засі́дання

Відкрива́ти / відкри́ти засі́дання (збо́ри, конфере́нцію *і т. ін.) див.* відкрива́ти (2)

Розпоря́дче засі́дання *див.* засі́дання (1)

Склика́ти (скли́кувати) / скли́кати засі́дання (збо́ри, конфере́нцію *і т. ін.) див.* склика́ти

ЗАСІДА́ТЕЛЬ

засіда́тель

△ Наро́дний засіда́тель *див.* засіда́тель (1)

△ Прися́жний засіда́тель *див.* засіда́тель (2)

ЗАСІДА́ТИ[2]

засіда́ти

◊ Засіда́ти / засі́сти в се́рці (в душі́) *див.* засіда́ти[2] (1)

ЗА́СІДИ

за́сіди

Іти́ (вихо́дити) / піти́ (ви́йти) на за́сідку *(діал.* на за́сіди) *див.* іти́

ЗА́СІДКА
за́сідками
Става́ти / ста́ти в за́сідку (за́сідкою, за́сідками) *див.* става́ти
за́сідкою
Става́ти / ста́ти в за́сідку (за́сідкою, за́сідками) *див.* става́ти
за́сідку
Іти́ (вихо́дити) / піти́ (ви́йти) на за́сідку *(діал.* на за́сіди) *див.* іти́
Става́ти / ста́ти в за́сідку (за́сідкою, за́сідками) *див.* става́ти
ЗАСІКА́ТИ[2]
засіка́ти
Засіка́ти / засі́кти час *див.* засіка́ти[2] (1)
ЗАСІ́КТИ[2]
засі́кти
Засіка́ти / засі́кти час *див.* засіка́ти[2] (1)
ЗАСІ́СТИ
засі́сти
◊ Засіда́ти / засі́сти в се́рці (в душі́) *див.* засіда́ти[2] (1)
◊ Сиді́ти / засі́сти в печінка́х *див.* сиді́ти
◊ Сиді́ти / засі́сти у па́м'яті *див.* сиді́ти
ЗАСІ́ЯТИ
засі́яти
◊ Засіва́ти / засі́яти зе́млю кістка́ми *див.* засіва́ти (1)
ЗАСКО́ЧЕНИЙ
заско́чений
Засту́каний (заско́чений) знена́цька *див.* засту́каний (1)
ЗАСКО́ЧИТИ
заско́чити
Засту́кати (заско́чити) знена́цька *див.* засту́кати[2] (1)
ЗАСКРЕБТИ́
заскребли́
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* ми́ші на се́рці шкребу́ть (шкря́бають, скребу́ть) / зашкребли́ (зашкря́бали, заскребли́) *див.* ми́ша
ЗАСКРЕГОТА́ТИ
заскрегота́ти
◊ Скреготáти (скреготі́ти, скри́гати, скрипі́ти *і т. ін.)* / заскрегота́ти (заскреготі́ти, скрегну́ти, скрегону́ти, скри́гнути, заскрипі́ти, скри́пнути *і т. ін.)* зуба́ми *див.* скреготáти
ЗАСКРЕГОТІ́ТИ
заскреготі́ти
◊ Скреготáти (скреготі́ти, скри́гати, скрипі́ти *і т. ін.)* / заскрегота́ти (заскреготі́ти, скрегну́ти, скрегону́ти, скри́гнути, заскрипі́ти, скри́пнути *і т. ін.)* зуба́ми *див.* скреготáти
ЗАСКРИПІ́ТИ
заскрипі́ти
◊ Скреготáти (скреготі́ти, скри́гати, скрипі́ти *і т. ін.)* / заскрегота́ти (заскреготі́ти, скрегну́ти, скрегону́ти, скри́гнути, заскрипі́ти, скри́пнути *і т. ін.)* зуба́ми *див.* скреготáти
ЗАСЛА́ТИ[1]
засла́ти
◊ Засила́ти (присила́ти, посила́ти, сла́ти) / засла́ти (присла́ти, посла́ти) старості́в (сваті́в, за рушника́ми, *заст.* люде́й) *див.* засила́ти (1)

ЗАСЛІПИ́ТИ
засліпи́ти
◊ Засліплювати / засліпи́ти о́чі *див.* засліплювати (1)
ЗАСЛІ́ПЛЮВАТИ
засліплювати
◊ Засліплювати / засліпи́ти о́чі *див.* засліплювати (1)
ЗАСЛО́НА
засло́на
△ Димова́ засло́на *див.* засло́на (1)
ЗАСЛУ́ГА
заслу́зі
○ По заслу́зі *див.* заслу́га (1)
ЗАСЛУ́ЖЕНИЙ
заслу́жений
Заслу́жений відпочи́нок *див.* відпочи́нок (1)
ЗАСМІЯ́ТИ
засмію́ть
◊ Ку́ри засмію́ть *див.* ку́ри
ЗАСМІЯ́ТИСЯ
засмія́тися
◊ Смія́тися / засмія́тися на ку́тні *див.* смія́тися
ЗАСМОКТА́ТИ
засмокта́ти
Сса́ти (смокта́ти) / зассáти (засмокта́ти) під ло́жечкою (під се́рцем) *див.* сса́ти
ЗАСНІТИ́ТИСЯ
засніти́лось
○ І не засніти́лось *див.* засні́чуватися (1)
ЗАСНУ́ТИ
засну́ти
◊ Спочива́ти (спа́ти) / спочи́ти (засну́ти) наві́ки (дові́ку, ві́чним (вікові́чним) сном) *див.* спочива́ти
ЗАСОЛОДИ́ТИ
засолоди́ти
◊ Солоди́ти / засолоди́ти [свою́] ду́шу *див.* солоди́ти
ЗАСПІВА́ТИ
заспіва́є
◊ Як у Спа́сівку солове́йко заспіва́є *див.* солове́йко
заспіва́ти
◊ І́ншої (не тіє́ї, не тако́ї) заспіва́ти *див.* заспі́вувати (1)
ЗАСПОКО́ЄННЯ
заспоко́єння
◊ Для заспоко́єння (очи́щення) сумлі́ння *див.* сумлі́ння
ЗАССА́ТИ
зассáти
Сса́ти (смокта́ти) / зассáти (засмокта́ти) під ло́жечкою (під се́рцем) *див.* сса́ти
ЗА́СТАВКА[1]
за́ставки
◊ На всі за́ставки *див.* за́ставка[1] (1)
ЗАСТА́ТИ
заста́ти
◊ На мі́сці зло́чину спійма́ти (злови́ти, заста́ти *і т. ін.)* *див.* спійма́ти
ЗАСТЕЛИ́ТИ
застели́в
◊ Тума́н застила́є / застели́в о́чі *див.* тума́н[1]

застели́ти
Накрива́ти (застила́ти) / накри́ти (застели́ти) [на] стіл *див.* накрива́ти
ЗАСТЕРЕ́ЖЕНИЙ
застере́жено
Усі́ права́ застере́жено *див.* застере́жений (1)
ЗАСТИГА́ТИ[1]
застига́є
◊ Кров холо́не (крижані́є, застига́є *і т. ін.)* / захоло́ла (засти́гла, заледені́ла *і т. ін.)* у жи́лах *див.* кров
застига́ють
◊ Слова́ застряю́ть (застига́ють) / застря́ли (застря́гли, засти́гли) в го́рлі (у гру́дях) *див.* сло́во
ЗАСТИ́ГНУТИ
засти́г
◊ [І] слід захоло́нув (захоло́в, засти́г, загу́в, прохоло́нув, прохоло́в, проча́х *і т. ін.)* *див.* слід[1]
засти́гла
◊ Кров холо́не (крижані́є, застига́є *і т. ін.)* / захоло́ла (засти́гла, заледені́ла *і т. ін.)* у жи́лах *див.* кров
засти́гли
◊ Слова́ застряю́ть (застига́ють) / застря́ли (застря́гли, засти́гли) в го́рлі (у гру́дях) *див.* сло́во
засти́гло
◊ [І] мі́сце засти́гло *див.* мі́сце
засти́гнути
Спини́тися (засти́гнути, зупини́тися) на півкро́ці *див.* спиня́тися
ЗАСТИ́ГТИ[1]
засти́г
◊ [І] слід захоло́нув (захоло́в, засти́г, загу́в, прохоло́нув, прохоло́в, проча́х *і т. ін.)* *див.* слід[1]
засти́гла
◊ Кров холо́не (крижані́є, застига́є *і т. ін.)* / захоло́ла (засти́гла, заледені́ла *і т. ін.)* у жи́лах *див.* кров
засти́гли
◊ Слова́ застряю́ть (застига́ють) / застря́ли (застря́гли, засти́гли) в го́рлі (у гру́дях) *див.* сло́во
засти́гло
◊ [І] мі́сце засти́гло *див.* мі́сце
ЗАСТИЛА́ТИ
застила́є
◊ Тума́н застила́є / застели́в о́чі *див.* тума́н[1]
застила́ти
Накрива́ти (застила́ти) / накри́ти (застели́ти) [на] стіл *див.* накрива́ти
ЗА́СТИТИ
за́стити
Заступа́ти (за́ступати, за́стити) / заступи́ти о́чі *див.* заступа́ти (1)
ЗАСТІ́Й
засто́ю
Пері́од засто́ю *див.* пері́од
ЗАСТО́ЮВАТИ
засто́ювати
Засто́ювати / засто́яти че́ргу (че́рги) *див.* засто́ювати (1)

ЗАСТÓЯТИ
застóяти
Застóювати / застóяти чéргу (чéрги) *див.* застóювати (1)
ЗАСТРИБÁТИ
застрибáли
◊ Думки́ стрибáють (кружля́ють) / застрибáли (закружля́ли) у головí *див.* ду́мка (20)
ЗАСТРИ́ГТИ
застри́гти
◊ Стри́гти / застри́гти ву́хами *див.* стри́гти
ЗАСТРЯВÁТИ
застряю́ть
◊ Словá застряю́ть (застигáють) / застря́ли (застря́гли, засти́гли) в гóрлі (у гру́дях) *див.* слóво
ЗАСТРЯ́ГНУТИ
застря́гли
◊ Словá застряю́ть (застигáють) / застря́ли (застря́гли, засти́гли) в гóрлі (у гру́дях) *див.* слóво
ЗАСТРЯ́ГТИ
застря́гли
◊ Словá застряю́ть (застигáють) / застря́ли (застря́гли, засти́гли) в гóрлі (у гру́дях) *див.* слóво
ЗАСТРЯ́НУТИ
застря́в
◊ Сміх застря́в у гóрлі *див.* сміх
застря́ли
◊ Словá застряю́ть (застигáють) / застря́ли (застря́гли, засти́гли) в гóрлі (у гру́дях) *див.* слóво
◊ Сльóзи в гóрлі застря́ли *див.* сльозá
ЗАСТРЯ́ТИ
застря́в
◊ Сміх застря́в у гóрлі *див.* сміх
застря́ли
◊ Словá застряю́ть (застигáють) / застря́ли (застря́гли, засти́гли) в гóрлі (у гру́дях) *див.* слóво
◊ Сльóзи в гóрлі застря́ли *див.* сльозá
ЗÁСТУВАТИ
зáстувати
Заступáти (зáстувати, зáстити) / заступи́ти óчі *див.* заступáти (1)
ЗАСТУ́КАНИЙ
засту́каний
Засту́каний (заскóчений) зненáцька *див.* засту́каний (1)
ЗАСТУ́КАТИ[2]
засту́кати
◊ Впіймáти (піймáти, спіймáти, злови́ти, засту́кати *і т. ін.*) / лови́ти на гаря́чому *див.* упіймáти
Засту́кати (заскóчити) зненáцька *див.* засту́кати[2] (1)
ЗАСТУПÁТИ
заступáти
Заступáти (зáстувати, зáстити) / заступи́ти óчі *див.* заступáти (1)
◊ Заступáти / заступи́ти стéжку *див.* заступáти (2)
ЗАСТУПИ́ТИ
заступи́ти
Заступáти (зáстувати, зáстити) / заступи́ти óчі *див.* заступáти (1)
◊ Заступáти / заступи́ти стéжку *див.* заступáти (2)
◊ Заступи́ти світ *див.* заступáти (3)
ЗАСУ́ДЖЕННЯ
засу́дження
△ Умóвне засу́дження *див.* засу́дження (1)
ЗАСУ́ДЖУВАТИ
засу́джувати
Засу́джувати / засуди́ти на плáху *див.* засу́джувати (1)
ЗАСУДИ́ТИ
засуди́ти
Засу́джувати / засуди́ти на плáху *див.* засу́джувати (1)
ЗАСУКÁТИ
засукáти
◊ Закáчувати (засу́кувати, закáсувати) / закачáти (засукáти, закасáти) рукáва (рукави́) *див.* закáчувати (1)
ЗАСУ́КУВАТИ
засу́кувати
◊ Закáчувати (засу́кувати, закáсувати) / закачáти (засукáти, закасáти) рукáва (рукави́) *див.* закáчувати (1)
ЗАСУ́НУТИСЯ
засу́нутися
◊ Як за стіну́ (стíнку) засу́нутися *див.* засóвуватися (1)
ЗАСУРМИ́ТИ
засурми́ти
◊ Сурми́ти (труби́ти, грáти) / засурми́ти (затруби́ти, заграти) похíд (в похíд) *див.* сурми́ти[1]
ЗАСУ́ШУВАТИ
засу́шувати
◊ Засу́шувати гóлову *див.* засу́шувати (1)
ЗАСЯГНУ́ТИ
засягну́ти
◊ Скíльки засягну́ти (засягти́) *див.* засягáти (1)
ЗАСЯГТИ́
засягти́
◊ Скíльки засягну́ти (засягти́) *див.* засягáти (1)
ЗАТАВРÓВАНИЙ
затаврóваний
Затаврóваний ганьбóю *див.* затаврóваний (1)
ЗАТАВРУВÁТИ
затаврувáти
Таврувáти / затаврувáти ганьбóю (прези́рством) *див.* таврувáти
ЗАТАЇ́ТИ
затаї́ти
◊ Тамувáти (таї́ти, затáювати, затамóвувати *і т. ін.*) / затамувáти (затаї́ти, зачаї́ти, *рідше* притаї́ти *і т. ін.*) пóдих (ди́хання, вíддих, дух *і т. ін.*) *див.* тамувáти
ЗАТАМÓВУВАТИ
затамóвувати
Затамóвувати (зупиня́ти) / затамувáти (зупини́ти) кров *див.* затамóвувати (1)
◊ Тамувáти (таї́ти, затáювати, затамóвувати *і т. ін.*) / затамувáти (затаї́ти, зачаї́ти, *рідше* притаї́ти *і т. ін.*) пóдих (ди́хання, вíддих, дух *і т. ін.*) *див.* тамувáти
ЗАТАМУВÁТИ
затамувáти
Затамóвувати (зупиня́ти) / затамувáти (зупини́ти) кров *див.* затамóвувати (1)
◊ Тамувáти (таї́ти, затáювати, затамóвувати *і т. ін.*) / затамувáти (затаї́ти, зачаї́ти, *рідше* притаї́ти *і т. ін.*) пóдих (ди́хання, вíддих, дух *і т. ін.*) *див.* тамувáти
ЗАТАНЦЮВÁТИ
затанцювáти
◊ Танцювáти (*рідше* скакáти) / затанцювáти (потанцювáти) під ду́дку (під ду́дочку) *див.* танцювáти
ЗАТÁЮВАТИ
затáювати
◊ Тамувáти (таї́ти, затáювати, затамóвувати *і т. ін.*) / затамувáти (затаї́ти, зачаї́ти, *рідше* притаї́ти *і т. ін.*) пóдих (ди́хання, вíддих, дух *і т. ін.*) *див.* тамувáти
ЗАТЕЛІПÁТИ
зателіпáти
◊ Теліпáти (телéнькати) / зателіпáти язикóм *див.* теліпáти
ЗАТЕМНИ́ТИ
затемни́ти
◊ Затéмнювати / затемни́ти свідóмість (рóзум) *див.* затéмнювати (1)
ЗАТÉМНЮВАТИ
затéмнювати
◊ Затéмнювати / затемни́ти свідóмість (рóзум) *див.* затéмнювати (1)
ЗАТÉНЬКАТИ
затéнькати
◊ Тéнькати / тéнькнути (затéнькати) в сéрці (в гру́дях) *див.* тéнькати
ЗАТÉРТИ
затéрти
◊ Затирáти / затéрти слід (сліди́) *див.* затирáти (2)
ЗАТÉРТИСЯ
затéртися
Затéртися в пам'яті *див.* затирáтися (1)
ЗАТИКÁТИ[1]
затикáй
◊ Хоч ву́ха затикáй (затуля́й) *див.* затикáти[1] (4)
затикáти
◊ Затикáти / заткну́ти за пóяс *див.* затикáти[1] (1)
◊ Затикáти (затуля́ти) / заткну́ти (затули́ти) дірки́ (дíрку) *див.* затикáти[1] (2)
◊ Затикáти (затуля́ти, *рідко* затýлювати) / заткну́ти (затули́ти) ву́ха [вáтою, *рідко* вóском] *див.* затикáти[1] (3)
◊ Затули́ти (закри́ти, замкну́ти, заткну́ти *і т. ін.*) / затуля́ти (закривáти, замикáти, затикáти *і т. ін.*) рóта (устá, *грубо* пéльку, пи́сок *і т. ін.*) *див.* затуля́ти (1)

ЗАТИНА́ТИСЯ
затина́ється
◊ Дух займа́ється (забива́ється, затина́ється *і т. ін.*) / зайня́вся (заби́вся, затну́вся *і т. ін.*) *див.* дух (9)
ЗАТИРА́ТИ
затира́ти
◊ Затира́ти / зате́рти слід (сліди́) *див.* затира́ти (2)
Затира́ти ру́ки *див.* затира́ти (1)
ЗАТИСКА́ТИ
затиска́ти
Затиска́ти / зати́снути кула́к (кулачо́к) *див.* затиска́ти (1)
ЗАТИ́СНУТИ
зати́снуло
Зати́снуло (затну́ло, затя́ло *і т. ін.*) дух (ди́хання, *рідко* зітха́ння) *див.* затиска́ти (2)
зати́снути
Затиска́ти / зати́снути кула́к (кулачо́к) *див.* затиска́ти (1)
◊ Зати́снути в кула́к *див.* затиска́ти (3)
◊ Зати́снути в ле́щата *див.* затиска́ти (4)
◊ Зці́пити (сти́снути, зати́снути) зу́би *див.* зці́плювати
ЗА́ТИ́ШОК
за́тишку
◊ Відси́джуватися у за́пічку (по за́кутках, у за́тишку) *див.* відси́джуватися (1)
ЗА́ТІРКА
за́тірки
◊ Дава́ти (задава́ти) / да́ти за́тірки (затьо́ру) *див.* дава́ти (116)
ЗАТКНУ́ТИ
заткну́ти
◊ Затика́ти / заткну́ти за по́яс *див.* затика́ти[1] (1)
◊ Затика́ти (затуля́ти) / заткну́ти (затули́ти) дірки́ (ді́рку) *див.* затика́ти[1] (2)
◊ Затика́ти (затуля́ти, *рідко* зату́лювати) / заткну́ти (затули́ти) ву́ха [ва́тою, *рідко* во́ском] *див.* затика́ти[1] (3)
◊ Затули́ти (закри́ти, замкну́ти, заткну́ти *і т. ін.*) / затуля́ти (закрива́ти, замика́ти, затика́ти *і т. ін.*) ро́та (уста́, *грубо* пе́льку, пи́сок *і т. ін.*) *див.* затуля́ти (1)
ЗАТНУ́ТИ
затну́ло
Зати́снуло (затну́ло, затя́ло *і т. ін.*) дух (ди́хання, *рідко* зітха́ння) *див.* затиска́ти (2)
ЗАТНУ́ТИСЯ
затну́вся
◊ Дух займа́ється (забива́ється, затина́ється *і т. ін.*) / зайня́вся (заби́вся, затну́вся *і т. ін.*) *див.* дух (9)
ЗА́ТОКА
за́токи
Іти́ / піти́ в за́токи (за́току) *див.* іти́
за́току
Іти́ / піти́ в за́токи (за́току) *див.* іти́
ЗАТОПИ́ТИ[2]
затопи́ти
◊ Зато́плювати / затопи́ти ли́хо (ро́зум, го́ре, біду́ *і т. ін.*) в ча́рці (в горі́лці) *див.* зато́плювати[2] (1)

ЗАТОПИ́ТИ[3]
затопи́ти
Да́ти (затопи́ти, загили́ти, втелю́щити *і т. ін.*) по поти́лиці *див.* дава́ти (26)
ЗАТО́ПЛЮВАТИ[2]
зато́плювати
◊ Зато́плювати / затопи́ти ли́хо (ро́зум, го́ре, біду́ *і т. ін.*) в ча́рці (в горі́лці) *див.* зато́плювати[2] (1)
◊ Топи́ти о́чі (по́гляд, зір) <Зато́плювати (затопля́ти) зір> *див.* топи́ти[3]
ЗАТОПЛЯ́ТИ[2]
затопля́ти
◊ Топи́ти о́чі (по́гляд, зір) <Зато́плювати (затопля́ти) зір> *див.* топи́ти[3]
ЗАТОПТА́ТИ
затопта́ти
◊ Втопта́ти (затопта́ти) / вто́птувати (топта́ти) в багно́ (в багню́ку, в боло́то, в зе́млю *і т. ін.*) *див.* вто́птувати[1] (1)
ЗАТО́ЧУВАТИ[2]
зато́чувати
Зато́чувати ко́ло (пі́вколо, *рідше* круг) *див.* зато́чувати[2] (1)
ЗАТРЕМТІ́ТИ
затремті́ла
◊ Ко́жна жи́лка (жи́лочка) дрижи́ть (гра́є, гово́рить, брини́ть, тремти́ть *і т. ін.*) / задрижа́ла (загра́ла, загово́рила, забрині́ла, затремті́ла *і т. ін.*) *див.* жи́лка (1)
затремті́ли
◊ [Аж] жи́жки́ (*рідко* віджи́лки) тря́су́ться (тру́сяться, тремтя́ть, дрижа́ть *і т. ін.*) / затрясли́ся (затруси́лися, затремті́ли, задрижа́ли *і т. ін.*) *див.* жи́жки́ (1)
ЗАТРИ́МАТИ
затри́мати
Затри́мувати / затри́мати ди́хання *див.* затри́мувати (1)
△ Затри́мувати / затри́мати сніг (воло́гу) *див.* затри́мувати (2)
◊ Затри́мувати (зупиня́ти) / затри́мати (зупини́ти) по́гляд (о́чі) *див.* затри́мувати (3)
ЗАТРИ́МАТИСЯ
затри́мався
◊ Затри́мується (зупиня́ється) / затри́мався (зупини́вся) по́гляд *див.* по́гляд
затри́матися
◊ Затри́муватися (зупиня́тися) / затри́матися (зупини́тися) по́глядом *див.* затри́муватися (1)
ЗА́ТРИ́МКА
за́три́мки
○ Без за́три́мки (без за́три́мок) *див.* за́три́мка (1)
за́три́мок
○ Без за́три́мки (без за́три́мок) *див.* за́три́мка (1)
ЗАТРИ́МУВАТИ
затри́мувати
Затри́мувати / затри́мати ди́хання *див.* затри́мувати (1)
△ Затри́мувати / затри́мати сніг (воло́гу) *див.* затри́мувати (2)

◊ Затри́мувати (зупиня́ти) / затри́мати (зупини́ти) по́гляд (о́чі) *див.* затри́мувати (3)
ЗАТРИ́МУВАТИСЯ
затри́муватися
◊ Затри́муватися (зупиня́тися) / затри́матися (зупини́тися) по́глядом *див.* затри́муватися (1)
затри́мується
◊ Затри́мується (зупиня́ється) / затри́мався (зупини́вся) по́гляд *див.* по́гляд
ЗАТРІЩА́ТИ
затріща́в
◊ Моро́з тріщи́ть (ти́сне, ці́пить *і т. ін.*) / затріща́в <Моро́зи тріща́ть (ти́снуть, ці́плять *і т. ін.*) / затріща́ли> *див.* моро́з
затріща́ли
◊ Аж кістки́ (ко́сті) тріща́ть (лу́щать) / затріща́ли (залуща́ли) *див.* кі́стка
◊ Моро́з тріщи́ть (ти́сне, ці́пить *і т. ін.*) / затріща́в <Моро́зи тріща́ть (ти́снуть, ці́плять *і т. ін.*) / затріща́ли> *див.* моро́з
ЗАТРУБИ́ТИ
затруби́ти
◊ Сурми́ти (труби́ти, гра́ти) / засурми́ти (затруби́ти, загра́ти) похі́д (в похі́д) *див.* сурми́ти[1]
ЗАТРУСИ́ТИСЯ
затруси́лися
◊ [Аж] жи́жки́ (*рідко* віджи́лки) тря́су́ться (тру́сяться, тремтя́ть, дрижа́ть *і т. ін.*) / затрясли́ся (затруси́лися, затремті́ли, задрижа́ли *і т. ін.*) *див.* жи́жки́ (1)
◊ Но́ги аж затруси́лися до та́нцю *див.* нога́
ЗАТРЯСТИ́СЯ
затрясли́ся
◊ [Аж] жи́жки́ (*рідко* віджи́лки) тря́су́ться (тру́сяться, тремтя́ть, дрижа́ть *і т. ін.*) / затрясли́ся (затруси́лися, затремті́ли, задрижа́ли *і т. ін.*) *див.* жи́жки́ (1)
ЗАТУЛИ́ТИ
затули́ти
◊ Закрива́ти (заплю́щувати, затуля́ти, замика́ти) / закри́ти (заплю́щити, затули́ти, замкну́ти) о́чі *див.* закрива́ти (5)
◊ Затика́ти (затуля́ти) / заткну́ти (затули́ти) дірки́ (ді́рку) *див.* затика́ти[1] (2)
◊ Затика́ти (затуля́ти, *рідко* зату́лювати) / заткну́ти (затули́ти) ву́ха [ва́тою, *рідко* во́ском] *див.* затика́ти[1] (3)
◊ Затули́ти (закри́ти, замкну́ти, заткну́ти *і т. ін.*) / затуля́ти (закрива́ти, замика́ти, затика́ти *і т. ін.*) ро́та (уста́, *грубо* пе́льку, пи́сок *і т. ін.*) *див.* затуля́ти (1)
ЗАТУ́ЛЮВАТИ
зату́лювати
◊ Затика́ти (затуля́ти, *рідко* зату́лювати) / заткну́ти (затули́ти) ву́ха [ва́тою, *рідко* во́ском] *див.* затика́ти[1] (3)
ЗАТУЛЯ́ТИ
затуля́й
◊ Хоч ву́ха затика́й (затуля́й) *див.* затика́ти[1] (4)

затуля́ти
◊ Закрива́ти (заплю́щувати, затуля́ти, замика́ти) / закри́ти (заплю́щити, затули́ти, замкну́ти) о́чі *див.* закрива́ти (5)
◊ Затика́ти (затуля́ти) / заткну́ти (затули́ти) дірки́ (ді́рку) *див.* затика́ти[1] (2)
◊ Затика́ти (затуля́ти, *рідко* зату́лювати) / заткну́ти (затули́ти) ву́ха [ва́тою, *рідко* во́ском] *див.* затика́ти[1] (3)
◊ Затули́ти (закри́ти, замкну́ти, заткну́ти *і т. ін.)* / затуля́ти (закрива́ти, замика́ти, затика́ти *і т. ін.)* ро́та (уста́, *грубо* пе́льку, пи́сок *і т. ін.) див.* затуля́ти (1)

ЗАТУМА́НИТИ
затума́нити
◊ Затума́нювати / затума́нити го́лову (ро́зум, *рідше* о́чі) *див.* затума́нювати (1)

ЗАТУМАНИ́ТИ
затума́нити
◊ Затума́нювати / затума́нити го́лову (ро́зум, *рідше* о́чі) *див.* затума́нювати (1)

ЗАТУМА́НИТИСЯ
затума́нилося
◊ Затума́нилося в голові́ *див.* затума́нюватися (1)
◊ Затума́нилося в оча́х *див.* затума́нюватися (2)

ЗАТУМАНИ́ТИСЯ
затума́нилося
◊ Затума́нилося в голові́ *див.* затума́нюватися (1)
◊ Затума́нилося в оча́х *див.* затума́нюватися (2)

ЗАТУМАНІ́ТИ
затумані́ло
◊ В оча́х затумані́ло *див.* затумані́ти (1)

ЗАТУМА́НЮВАТИ
затума́нювати
◊ Затума́нювати / затума́нити го́лову (ро́зум, *рідше* о́чі) *див.* затума́нювати (1)

ЗАТУ́РКАТИ[2]
зату́ркати
◊ Зату́ркувати / зату́ркати го́лову *див.* зату́ркувати (1)

ЗАТУ́РКУВАТИ
зату́ркувати
◊ Зату́ркувати / зату́ркати го́лову *див.* зату́ркувати (1)

ЗАТУХА́ЮЧИЙ
затуха́ючі
△ Згаса́ючі (затуха́ючі) колива́ння *див.* колива́ння

ЗАТЯГА́ТИ[1]
затяга́ти
◊ Затя́гувати (затяга́ти) / затягти́ (затягну́ти) петлю́ (за́шморг) [на ши́ї] *див.* затя́гувати (2)
◊ Затя́гувати (затяга́ти) / затягти́ (затягну́ти) своє́ї (своє́) *див.* затя́гувати (3)
◊ Затя́гувати (затяга́ти, підтя́гувати, стя́гувати *і т. ін.)* / затягти́ (підтягти́, стягти́ *і т. ін.)* па́ски (па́сок, поя́си́,ремінці́, *заст.* очкурі́ *і т. ін.)* [тугі́ше] *див.* затя́гувати (4)

ЗАТЯГА́ТИ[2]
затяга́ти
Тяга́ти / затяга́ти по суда́х *див.* тяга́ти

ЗАТЯГА́ТИСЯ[1]
затяга́ється
◊ Затя́гується (затяга́ється) петля́ (за́шморг) *див.* петля́

ЗАТЯГНУ́ТИ
затягло́
◊ Затягло́ (затягну́ло) язика́ (язи́к) *див.* затя́гувати (1)
затя́гнеш
◊ Не затя́гнеш во́локом (нали́гачем, на нали́гачі, на моту́зці *і т. ін.) див.* затя́гувати (5)
затягну́ло
◊ Затягло́ (затягну́ло) язика́ (язи́к) *див.* затя́гувати (1)
затягну́ти
◊ Затя́гувати (затяга́ти) / затягти́ (затягну́ти) петлю́ (за́шморг) [на ши́ї] *див.* затя́гувати (2)
◊ Затя́гувати (затяга́ти) / затягти́ (затягну́ти) своє́ї (своє́) *див.* затя́гувати (3)
◊ Проковтну́ти (затягти́, затягну́ти) язи́к *див.* проковтну́ти

ЗАТЯГТИ́
затягло́
◊ Затягло́ (затягну́ло) язика́ (язи́к) *див.* затя́гувати (1)
затя́гнеш
◊ Не затя́гнеш во́локом (нали́гачем, на нали́гачі, на моту́зці *і т. ін.) див.* затя́гувати (5)
затягти́
◊ Затя́гувати (затяга́ти) / затягти́ (затягну́ти) петлю́ (за́шморг) [на ши́ї] *див.* затя́гувати (2)
◊ Затя́гувати (затяга́ти) / затягти́ (затягну́ти) своє́ї (своє́) *див.* затя́гувати (3)
◊ Затя́гувати (затяга́ти, підтя́гувати, стя́гувати *і т. ін.)* / затягти́ (підтягти́, стягти́ *і т. ін.)* па́ски (па́сок, поя́си́, ремінці́, *заст.* очкурі́ *і т. ін.)* [тугі́ше] *див.* затя́гувати (4)
◊ Проковтну́ти (затягти́, затягну́ти) язи́к *див.* проковтну́ти

ЗАТЯ́ГУВАТИ
затя́гувати
◊ Затя́гувати (затяга́ти) / затягти́ (затягну́ти) петлю́ (за́шморг) [на ши́ї] *див.* затя́гувати (2)
◊ Затя́гувати (затяга́ти) / затягти́ (затягну́ти) своє́ї (своє́) *див.* затя́гувати (3)
◊ Затя́гувати (затяга́ти, підтя́гувати, стя́гувати *і т. ін.)* / затягти́ (підтягти́, стягти́ *і т. ін.)* па́ски (па́сок, поя́си́, ремінці́, *заст.* очкурі́ *і т. ін.)* [тугі́ше] *див.* затя́гувати (4)

ЗАТЯ́ГУВАТИСЯ
затя́гується
◊ Затя́гується (затяга́ється) петля́ (за́шморг) *див.* петля́

ЗАТЯЖНИ́Й
затяжни́й
△ Затяжни́й стрибо́к *див.* стрибо́к

ЗАТЯ́ТИ
затя́ло
Зати́снуло (затну́ло, затя́ло *і т. ін.)* дух (ди́хання, *рідко* зітха́ння) *див.* затиска́ти (2)
затя́ти
Затя́ти карб *див.* затина́ти (1)

ЗАТЯ́ТИСЯ
затя́вся
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* затя́вся *див.* затина́тися (1)

ЗАТЬО́Р
затьо́ру
◊ Дава́ти (задава́ти) / да́ти за́тірки (затьо́ру) *див.* дава́ти (116)

ЗА́ХВАТ
за́хваті
○ У за́хваті *див.* за́хват (2)
за́хватом
○ Із за́хватом *див.* за́хват (1)

ЗАХВА́Т
захва́т
На весь (ввесь) захва́т *див.* захва́т (1)
У захва́т *див.* захва́т (2)

ЗАХВО́РЮВАННЯ
захво́рювання
△ Спадко́ві хворо́би (захво́рювання) *див.* хворо́ба

ЗАХИСНИ́Й
захисна́
△ Захисна́ (полезахисна́, лісова́) сму́га *див.* сму́га
захисне́
△ Захисне́ забарвлення *див.* забарвлення (1)
захисні́
Захисні́ окуля́ри *див.* окуля́ри

ЗА́ХИСТ
за́хист
◊ Бра́ти / взя́ти під за́хист *(рідко* під оборо́ну) *див.* бра́ти (105)
△ Сицилі́йський за́хист *див.* за́хист (2)
△ Соціа́льний за́хист *див.* за́хист (3)
○ Става́ти (підніма́тися) / ста́ти (підня́тися) на за́хист *див.* става́ти
за́хистом
○ Під за́хистом *див.* за́хист (1)

ЗАХИ́ЩЕНІСТЬ
захи́щеність
△ Соціа́льна захи́щеність *див.* захи́щеність (1)

ЗА́ХІ́Д[1]
за́ходи
Запобі́жні за́ходи *див.* за́хі́д[1] (1)
Кра́йні за́ходи *див.* за́хі́д[1] (2)
Круті́ за́ходи *див.* за́хі́д[1] (3)
Ужива́ти / ужи́ти [всіх] за́ходів *(рідко* [всі] за́ходи) *див.* ужива́ти
за́ходів
Ужива́ти / ужи́ти [всіх] за́ходів *(рідко* [всі] за́ходи) *див.* ужива́ти
за́ходом
◊ За одни́м за́ходом *див.* за́хі́д[1] (4)
за́ходу
◊ Ва́ртий за́ходу *див.* ва́ртий (1)
◊ Шко́да́ [й] за́ходу (пра́ці) *див.* шко́да́[2]

ЗА́ХІ́Д[2]
за́хі́д
За́хі́д со́нця *див.* за́хі́д[2] (1)

за́ході
Стоя́ти при за́ході *див.* стоя́ти

ЗА́ХІД[3]
за́хід
Півде́нний (півні́чний) за́хід *див.* за́хід[3] (1)

ЗА́ХІДНИЙ
за́хідному
◊ На вечі́рньому (за́хідному) пру́зі (упру́зі) *див.* пруг

ЗАХЛИНА́ТИСЯ
захлина́тися
Захлина́тися / захлину́тися пла́че́м (від пла́чу́, слі́зьми́, сльоза́ми *і т. ін.*) *див.* захлина́тися (1)
Захлина́тися / захлину́тися смі́хом (ре́готом, від смі́ху *і т. ін.*) *див.* захлина́тися (2)
Захлина́тися / захлину́тися у вла́сній кро́ві (вла́сною кро́в'ю) *див.* захлина́тися (3)
Захлина́тися слова́ми (від слів) *див.* захлина́тися (4)

ЗАХЛИНУ́ТИСЯ
захлину́тися
Захлина́тися / захлину́тися пла́че́м (від пла́чу́, слі́зьми́, сльоза́ми *і т. ін.*) *див.* захлина́тися (1)
Захлина́тися / захлину́тися смі́хом (ре́готом, від смі́ху *і т. ін.*) *див.* захлина́тися (2)
Захлина́тися / захлину́тися у вла́сній кро́ві (вла́сною кро́в'ю) *див.* захлина́тися (3)

ЗАХОВА́ТИ
захова́ти
◊ Захова́ти в голові́ (у па́м'яті) *що* <Захова́ти па́м'ять *про кого, що*> *див.* захо́вувати (1)
◊ Хова́ти / схова́ти (захова́ти, похова́ти *і т. ін.*) кінці́ в во́ду *див.* хова́ти[1]

ЗАХО́ДИТИ
захо́дити
Вступа́ти (захо́дити, встрява́ти, втруча́тися *і т. ін.*) / вступи́ти (зайти́, встря́ти, втру́титися *і т. ін.*) в розмо́ву (*рідше* до розмо́ви, *розм.* у бала́чку) *див.* вступа́ти[1] (3)
Вступа́ти (захо́дити, вхо́дити *і т. ін.*) / вступи́ти (зайти́, ввійти́ *і т. ін.*) у супере́чку (в сва́рку) <Іти́ / піти́ на супере́чку (на сва́рку)> <Заво́дити / завести́ супере́чку (сва́рку)> *див.* вступа́ти[1] (4)
◊ Зайти́ / захо́дити у безви́хідь (у [глухи́й] кут, у за́куток *і т. ін.*) *див.* захо́дити (6)
○ Захо́дити в жа́рти *див.* захо́дити (3)
◊ Захо́дити / зайти́ в го́лову *див.* захо́дити (7)
◊ Захо́дити / зайти́ в ду́шу (в се́рце) *див.* захо́дити (8)
Захо́дити / зайти́ в о́чі *див.* захо́дити (1)
◊ Захо́дити / зайти́ (заї́хати) дале́ко *див.* захо́дити (9)
◊ Захо́дити / зайти́ збо́ку *див.* захо́дити (10)
◊ Захо́дити / зайти́ у при́язнь *див.* захо́дити (11)
Захо́дити / зайти́ у тяж *див.* захо́дити (2)
захо́дить
◊ [Аж] у зу́би захо́дить / зайшло́ *див.* захо́дити (4)
◊ Глузд (ум) за ро́зум заверта́є (захо́дить) / заверну́в (зайшо́в) *див.* глузд (1)
◊ Дур захо́дить / зайшо́в у го́лову *див.* дур (2)
◊ Захо́дить / зайшла́ мо́ва *див.* мо́ва
Розмо́ва іде́ (захо́дить, веде́ться, то́читься *і т. ін.*) / пішла́ (зайшла́) *див.* розмо́ва
захо́дять
За́шпори захо́дять / зайшли́ *див.* за́шпори (2)
◊ О́чі тума́ном захо́дять *див.* о́ко[1]

ЗАХОДИ́ТИ
заходи́ла
◊ Голова́ [іде́ (хо́дить)] / [пішла́ (заходи́ла)] о́бертом (кру́гом, хо́дором *і т. ін.*) *див.* голова́ (17)
заходи́ли
◊ Думки́ (ду́ми) ко́лесом (хо́дором) заходи́ли (закрути́лися, пішли́) [в голові́] *див.* ду́мка (17)
◊ Кру́ги́ (кружа́ла) літа́ють (іду́ть) / заліта́ли (пішли́, заходи́ли) пе́ред очи́ма (в оча́х) *див.* круг[1]
заходи́ти
◊ Ходи́ти / заходи́ти хо́дором (ходуно́м) *див.* ходи́ти

ЗАХО́ДИТИСЯ[2]
захо́дитися
◊ Залива́тися (заляга́тися, захо́дитися) / зали́тися (залягти́ся, зайти́ся) від смі́ху (зо́ смі́ху, від ре́готу, смі́хом, ре́готом) *див.* залива́тися (1)
Захо́дитися / зайти́ся га́вканням (га́вкотом) *див.* захо́дитися[2] (1)
◊ Захо́дитися / зайти́ся кри́ком (від кри́ку) *див.* захо́дитися[2] (3)
◊ Захо́дитися / зайти́ся пі́снею (спі́вом) *див.* захо́дитися[2] (4)
◊ Захо́дитися / зайти́ся пла́че́м (рида́нням, сльоза́ми, від пла́чу, від рида́ння, від слі́з *і т. ін.*) *див.* захо́дитися[2] (5)
захо́диться
[Аж] се́рце захо́диться / зайшло́ся *див.* се́рце

ЗАХОЛО́НУТИ
захоло́в
◊ [І] слід захоло́нув (захоло́в, засти́г, загу́в, прохоло́нув, прохоло́в, проча́х *і т. ін.*) *див.* слід[1]
захоло́ла
◊ [Аж] холо́не / захоло́ло (захоло́нуло, похоло́нуло) се́рце (в се́рці) <[Аж] холо́не / захоло́ла (захоло́нула, похоло́нула) душа́> *див.* се́рце
◊ Кров холо́не (крижані́є, застига́є *і т. ін.*) / захоло́ла (засти́гла, заледені́ла *і т. ін.*) у жи́лах *див.* кров
захоло́ло
◊ [Аж] холо́не / захоло́ло (захоло́нуло, похоло́нуло) се́рце (в се́рці) <[Аж] холо́не / захоло́ла (захоло́нула, похоло́нула) душа́> *див.* се́рце
◊ Се́рце захоло́нуло (захоло́ло) *див.* се́рце
захоло́нув
◊ [І] слід захоло́нув (захоло́в, засти́г, загу́в, прохоло́нув, прохоло́в, проча́х *і т. ін.*) *див.* слід[1]
захоло́нула
◊ [Аж] холо́не / захоло́ло (захоло́нуло, похоло́нуло) се́рце (в се́рці) <[Аж] холо́не / захоло́ла (захоло́нула, похоло́нула) душа́> *див.* се́рце
захоло́нуло
◊ [Аж] холо́не / захоло́ло (захоло́нуло, похоло́нуло) се́рце (в се́рці) <[Аж] холо́не / захоло́ла (захоло́нула, похоло́нула) душа́> *див.* се́рце
◊ Се́рце захоло́нуло (захоло́ло) *див.* се́рце

ЗАХОЛО́ТИ
захоло́в
◊ [І] слід захоло́нув (захоло́в, засти́г, загу́в, прохоло́нув, прохоло́в, проча́х *і т. ін.*) *див.* слід[1]
захоло́ла
◊ [Аж] холо́не / захоло́ло (захоло́нуло, похоло́нуло) се́рце (в се́рці) <[Аж] холо́не / захоло́ла (захоло́нула, похоло́нула) душа́> *див.* се́рце
◊ Кров холо́не (крижані́є, застига́є *і т. ін.*) / захоло́ла (засти́гла, заледені́ла *і т. ін.*) у жи́лах *див.* кров
захоло́ло
◊ [Аж] холо́не / захоло́ло (захоло́нуло, похоло́нуло) се́рце (в се́рці) <[Аж] холо́не / захоло́ла (захоло́нула, похоло́нула) душа́> *див.* се́рце
◊ Се́рце захоло́нуло (захоло́ло) *див.* се́рце

ЗАХОПИ́ТИ
захопи́ло
◊ [Аж] забива́є (спира́є, захо́плює, запира́є *і т. ін.*) / заби́ло (спе́рло, захопи́ло, запе́рло *і т. ін.*) [у гру́дях] ди́хання (по́дих, ві́ддих *і т. ін.*) *див.* забива́ти (4)
[Аж (про́сто)] дух (по́дих) захо́плює (перехо́плює) / захопи́ло (перехопи́ло) *див.* захо́плювати (1)
захопи́ти
Бра́ти (захо́плювати) / взя́ти (захопи́ти) в поло́н *див.* бра́ти (40)
◊ Вхопи́ти (захопи́ти) ши́лом (*рідше* на ши́ло) па́токи (ме́ду) *див.* ухо́плювати
Захо́плювати / захопи́ти престо́л *див.* захо́плювати (2)
захо́пить
◊ Скі́льки сяга́є (ба́чить, обхо́плює *і т. ін.*) / сягне́ (осягне́, захо́пить *і т. ін.*) о́ко *див.* о́ко[1]
захо́пиш
◊ У дві при́горщі не захо́пиш *див.* захо́плювати (3)

ЗАХО́ПЛЮВАТИ
захо́плювати
Бра́ти (захо́плювати) / взя́ти (захопи́ти) в поло́н *див.* бра́ти (40)
Захо́плювати / захопи́ти престо́л *див.* захо́плювати (2)

захо́плює
◊ [Аж] забива́є (спира́є, захо́плює, запира́є *і т. ін.)* / заби́ло (спе́рло, захопи́ло, запе́рло *і т. ін.)* [у гру́дях] ди́хання (по́дих, ві́ддих *і т. ін.) див.* забива́ти (4)
[Аж (про́сто)] дух (по́дих) захо́плює (перехо́плює) / захопи́ло (перехопи́ло) *див.* захо́плювати (1)
ЗАХОТІ́ТИ
захо́че
◊ Куди́ [ті́льки] душа́ забажа́є (захо́че) *див.* душа́ (62)
◊ Скі́льки душа́ забажа́є (запра́гне, захо́че *і т. ін.)* <Скі́льки душі́ (ду́шеньці) забажа́ється> *див.* душа́ (73)
◊ Чого́ [ті́льки] душа́ бажа́є (хо́че, пра́гне *і т. ін.)* / забажа́є (захо́че, запра́гне *і т. ін.) див.* душа́ (78)
ЗАХУРЧА́ТИ
захурчи́ш
◊ Аж захурчи́ш *див.* захурча́ти (1)
ЗАЦІ́ПИТИ
заці́пило
◊ Бода́й (щоб) заці́пило *див.* заці́плювати (1)
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* заці́пило [рот] *див.* заці́плювати (2)
ЗАЧАЇ́ТИ
зачаї́ти
◊ Тамува́ти (таї́ти, зата́ювати, затамо́вувати *і т. ін.)* / затамува́ти (затаї́ти, зачаї́ти, *рі́дше* притаї́ти *і т. ін.)* по́дих (ди́хання, ві́ддих, дух *і т. ін.) див.* тамува́ти
ЗАЧАКЛО́ВАНИЙ
зачакло́ване
◊ Зачаро́ване (заворо́жене, закля́те, зачакло́ване) ко́ло <Зачаро́ваний (заворо́жений, закля́тий, зачакло́ваний) круг> *див.* ко́ло[1]
зачакло́ваний
◊ Зачаро́ване (заворо́жене, закля́те, зачакло́ване) ко́ло <Зачаро́ваний (заворо́жений, закля́тий, зачакло́ваний) круг> *див.* ко́ло[1]
ЗАЧАРО́ВАНИЙ
зачаро́ване
◊ Зачаро́ване (заворо́жене, закля́те, зачакло́ване) ко́ло <Зачаро́ваний (заворо́жений, закля́тий, зачакло́ваний) круг> *див.* ко́ло[1]
зачаро́ваний
◊ Зачаро́ване (заворо́жене, закля́те, зачакло́ване) ко́ло <Зачаро́ваний (заворо́жений, закля́тий, зачакло́ваний) круг> *див.* ко́ло[1]
Як (мов, ні́би *і т. ін.)* зачаро́ваний *див.* зачаро́ваний (1)
ЗАЧЕПИ́ТИ[1]
зачепи́ла
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* му́ха крило́м зачепи́ла *див.* му́ха
зачепи́ти
◊ Зачі́па́ти / зачепи́ти во́зом *див.* зачі́па́ти (3)
◊ Зачі́па́ти / зачепи́ти за болю́че (найболю́чіше) мі́сце *див.* зачі́па́ти (4)
◊ Зачі́па́ти / зачепи́ти за живе́ *див.* зачі́па́ти (5)
◊ Зачі́па́ти / зачепи́ти за [са́му] ду́шу (за [са́ме] се́рце) *див.* зачі́па́ти (6)
Зачі́па́ти / зачепи́ти інтере́си *див.* зачі́па́ти (1)
Зачі́па́ти / зачепи́ти честь (гі́дність, самолю́бство) *див.* зачі́па́ти (2)
◊ Зачі́па́ти (торка́ти) / зачепи́ти (торкну́ти) стру́нку (струну́) душі́ (се́рця, в душі́, в се́рці) *див.* зачі́па́ти (7)
◊ І па́льцем *(рі́дше* пу́чкою) не торкну́ти (не зачепи́ти, не ткну́ти) *див.* торка́ти
◊ [На́віть] му́хи не зачепи́ти [мізи́нцем] *див.* зачі́па́ти (8)
◊ Ні за що (ні за ві́що) ру́ки (рук) зачепи́ти *див.* зачі́па́ти (9)
ЗАЧЕПИ́ТИСЯ[2]
зачепи́тися
◊ Ні (нема́) за що о́ком зачепи́тися *див.* зачі́плюватися (1)
ЗАЧЕ́ПЛЕНИЙ[1]
заче́плений
◊ Заче́плений за живе́ *див.* заче́плений[1] (1)
ЗАЧЕ́РСТВІТИ
заче́рствіло
◊ Запекло́ся (заче́рствіло) се́рце *див.* се́рце
ЗАЧИ́Н[2]
зачи́ні
◊ У зачи́ні *див.* зачи́н[2] (1)
ЗАЧИ́НЕНИЙ
зачи́неними
За зачи́неними двери́ма <При зачи́нених две́рях> *див.* две́рі (2)
зачи́нених
За зачи́неними двери́ма <При зачи́нених две́рях> *див.* две́рі (2)
ЗАЧИНИ́ТИ
зачини́ти
◊ Зачиня́ти / зачини́ти две́рі *див.* зачиня́ти (1)
ЗАЧИНЯ́ТИ
зачиня́ти
◊ Зачиня́ти / зачини́ти две́рі *див.* зачиня́ти (1)
ЗАЧИНЯ́ТИСЯ
зачиня́ються
◊ Две́рі не зачиня́ються *див.* две́рі (4)
ЗАЧІПА́ТИ
зачіпа́ти
◊ Зачіпа́ти / зачепи́ти во́зом *див.* зачіпа́ти (3)
◊ Зачіпа́ти / зачепи́ти за болю́че (найболю́чіше) мі́сце *див.* зачіпа́ти (4)
◊ Зачіпа́ти / зачепи́ти за живе́ *див.* зачіпа́ти (5)
◊ Зачіпа́ти / зачепи́ти за [са́му] ду́шу (за [са́ме] се́рце) *див.* зачіпа́ти (6)
Зачіпа́ти / зачепи́ти інтере́си *див.* зачіпа́ти (1)
Зачіпа́ти / зачепи́ти честь (гі́дність, самолю́бство) *див.* зачіпа́ти (2)
◊ Зачіпа́ти (торка́ти) / зачепи́ти (торкну́ти) стру́нку (струну́) душі́ (се́рця, в душі́, в се́рці) *див.* зачіпа́ти (7)
ЗАШИ́ЙОК
заши́йок
◊ У ши́ю (у три ши́ї, в заши́йок, в три ви́рви *і т. ін.) див.* ши́я
ЗАШИ́ТИ
заши́ти
Заши́ти ро́зум *див.* зашива́ти (1)
ЗАШИ́ТИЙ
заши́тий
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* рот заши́тий *див.* рот
ЗАШКО́ДИТИ
зашко́дило
◊ Не зава́дить (не зашко́дить) <Не зава́дило б (не зашко́дило б)> *див.* зава́дити[1] (1)
зашко́дить
◊ Не зава́дить (не зашко́дить) <Не зава́дило б (не зашко́дило б)> *див.* зава́дити[1] (1)
ЗАШКРЕБТИ́
зашкребли́
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* ми́ші на се́рці шкребу́ть (шкря́бають, скребу́ть) / зашкребли́ (зашкря́бали, заскребли́) *див.* ми́ша
зашкребло́
◊ Шкребе́ (шкря́бає) / зашкребло́ (зашкря́бало) на душі́ (на се́рці, за ду́шу, за се́рце) *див.* шкребти́
ЗАШКРЯ́БАТИ
зашкря́бали
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* ми́ші на се́рці шкребу́ть (шкря́бають, скребу́ть) / зашкребли́ (зашкря́бали, заскребли́) *див.* ми́ша
зашкря́бало
◊ Шкребе́ (шкря́бає) / зашкребло́ (зашкря́бало) на душі́ (на се́рці, за ду́шу, за се́рце) *див.* шкребти́
ЗАШКУ́РНИЙ
зашку́рна
Зашку́рна вода́ *див.* вода́ (7)
ЗА́ШМОРГ
за́шморг
◊ Вла́зити (лі́зти) в ярмо́ (в за́шморг) *див.* вла́зити (4)
◊ Вско́чити в за́шморг *див.* вска́кувати (3)
◊ Затя́гувати (затяга́ти) / затягти́ (затягну́ти) петлю́ (за́шморг) [на ши́ї] *див.* затя́гувати (2)
◊ Затя́гується (затяга́ється) петля́ (за́шморг) *див.* петля́
◊ Розрива́ти / розі́рва́ти за́шморг *див.* розрива́ти[1]
◊ Стромля́ти ши́ю в за́шморг (в ярмо́) *див.* стромля́ти
◊ Узя́ти в за́шморг *див.* узя́ти
◊ Хоч у петлю́ (у за́шморг) лізь *див.* лі́зти
за́шморгом
◊ Диви́тися за́шморгом *див.* диви́тися (13)
за́шморзі
◊ Трима́ти (держа́ти) язи́к (язика́) за зуба́ми (на при́в'язі, на припо́ні, на за́шморзі, на за́щіпці) *див.* трима́ти

ЗАШПИГА́ТИ
зашпига́ла
◊ Кі́лька шпигає (хапає, штрикає) / зашпига́ла (схопи́ла, шпигну́ла) <Кі́льки шпигають (хапають) / зашпига́ли (схопи́ли)> <На кі́льки схопи́ло> *див.* кі́лька
зашпига́ли
◊ Кі́лька шпигає (хапає, штрикає) / зашпига́ла (схопи́ла, шпигну́ла) <Кі́льки шпигають (хапають) / зашпига́ли (схопи́ли)> <На кі́льки схопи́ло> *див.* кі́лька
ЗАШПИЛИ́ТИ
зашпили́ти
◊ Копи́лити (закопи́лювати, зашпи́лювати, шпили́ти) / закопи́лити (скопи́лити, зашпили́ти) гу́бу (гу́би, но́са, ніс *і т. ін.) див.* копи́лити
ЗАШПИ́ЛЮВАТИ
зашпи́лювати
◊ Копи́лити (закопи́лювати, зашпи́лювати, шпили́ти) / закопи́лити (скопи́лити, зашпили́ти) гу́бу (гу́би, но́са, ніс *і т. ін.) див.* копи́лити
ЗА́ШПОРИ
за́шпори
За́шпори відійшли́ *див.* за́шпори (1)
За́шпори захо́дять / зайшли́ *див.* за́шпори (2)
ЗАШТА́ТНИЙ
зашта́тне
Зашта́тне мі́сто <Зашта́тний го́род (горо-до́к)> *див.* мі́сто[1]
зашта́тний
Зашта́тне мі́сто <Зашта́тний го́род (горо-до́к)> *див.* мі́сто[1]
ЗАШУМІ́ТИ
зашумі́ла
◊ Зашумі́ла кров *див.* кров
зашумі́ло
◊ Дзвени́ть (дзво́нить, шуми́ть *і т. ін.)* / задзвені́ло (задзвони́ло, зашумі́ло *і т. ін.)* у ву́хах (у голові́) *див.* дзвені́ти (1)
Зашумі́ло (загу́пало, забринíло) в голові́ *див.* зашумі́ти (1)
◊ Ті́льки зашумі́ло *див.* зашумі́ти (2)
ЗАЩЕМІ́ТИ
защемі́ла
◊ Душа́ боли́ть (щеми́ть, я́три́ться *і т. ін.)* / заболі́ла (защемі́ла, зая́три́лася *і т. ін.) див.* душа́ (19)
ЗАЩЕ́МЛЕНИЙ
заще́млена
△ Заще́млена гри́жа *див.* гри́жа[1] (1)
ЗАЩЕ́МЛЕННЯ
заще́млення
△ Заще́млення гри́жі *див.* заще́млення (1)
△ Заще́млення не́рва *див.* заще́млення (2)
ЗА́ЩІПКА
за́щіпці
◊ Трима́ти (держа́ти) язи́к (язика́) за зуба́ми (на при́в'язі, на припо́ні, на за́шморзі, на за́щіпці) *див.* трима́ти

ЗАЯВИ́ТИ
заяви́ти
Заявля́ти / заяви́ти права́ *див.* заявля́ти (1)
Заявля́ти / заяви́ти прете́нзії (прете́нзію) *див.* заявля́ти (2)
Заявля́ти (подава́ти) / заяви́ти (пода́ти) проте́ст *див.* заявля́ти (3)
ЗАЯВЛЯ́ТИ
заявля́ти
Заявля́ти / заяви́ти права́ *див.* заявля́ти (1)
Заявля́ти / заяви́ти прете́нзії (прете́нзію) *див.* заявля́ти (2)
Заявля́ти (подава́ти) / заяви́ти (пода́ти) проте́ст *див.* заявля́ти (3)
ЗАЯ́ТРИ́ТИСЯ
зая́три́лася
◊ Душа́ боли́ть (щеми́ть, я́три́ться *і т. ін.) / заболі́ла* (защемі́ла, зая́три́лася *і т. ін.) див.* душа́ (19)
ЗА́ЯЧИЙ
за́яча
△ За́яча губа́ *див.* губа́[1] (2)
◊ За́яча душа́ *див.* душа́ (54)
△ За́яча капу́ста *див.* капу́ста
△ За́яча конюши́на *див.* конюши́на
△ За́яча крі́вця *див.* крі́вця
за́ячий
△ За́ячий холодо́к *див.* холодо́к
◊ Із за́ячий хвіст *див.* хвіст
◊ На за́ячий (гороб'я́чий, жа́б'ячий *і т. ін.)* скік *див.* скік[1]
за́ячого
◊ Не з за́ячого пу́ху *див.* пух
ЗБА́ВИТИ
зба́вити
◊ Вкороти́ти (зба́вити, прикороти́ти) / вкоро́чувати (збавля́ти, прикоро́чувати) ві́ку (вік, життя́) *див.* укоро́чувати
Збавля́ти / зба́вити газ *див.* збавля́ти (1)
Збавля́ти / зба́вити крок (кро́ку) *див.* збавля́ти (2)
ЗБАВЛЯ́ТИ
збавля́ти
◊ Вкороти́ти (зба́вити, прикороти́ти) / вкоро́чувати (збавля́ти, прикоро́чувати) ві́ку (вік, життя́) *див.* укоро́чувати
◊ [Ду́рно (даре́мно, задарма́, ма́рно *і т. ін.)*] хліб (харч) перево́дити (ї́сти, збавля́ти) *див.* перево́дити
Збавля́ти / зба́вити газ *див.* збавля́ти (1)
Збавля́ти / зба́вити крок (кро́ку) *див.* збавля́ти (2)
ЗБАГНУ́ТИ
збагну́ти
Збагну́ти се́рцем (се́рде́ньком, чуття́м) *див.* збагну́ти (1)
Не збагну́ти (не охопи́ти) ду́мкою *див.* збагну́ти (2)
ЗБАНУВА́ТИ
збанува́ти
◊ Збанува́ти на о́чі *див.* збанува́ти (1)
ЗБЕНТЕ́ЖЕННЯ
збенте́ження
◊ Рум'я́нець со́рому (гні́ву, збенте́ження *і т. ін.) див.* рум'я́нець

ЗБЕРЕГТИ́
зберегти́
Зберіга́ти / зберегти́ в се́рці (в душі́, в пам'я́ті) *див.* зберіга́ти (1)
○ Зберіга́ти / зберегти́ пам'ять *див.* зберіга́ти (5)
Зберіга́ти / зберегти́ рівнова́гу *див.* зберіга́ти (2)
Зберіга́ти / зберегти́ тради́ції *див.* зберіга́ти (3)
Зберіга́ти (хова́ти) / зберегти́ (схова́ти) таємни́цю (секре́т) *див.* зберіга́ти (4)
ЗБЕРЕГТИ́СЯ
зберегти́ся
Ди́вом ви́жити (зберегти́ся, уціліти *і т. ін.) див.* вижива́ти (1)
Зберіга́тися / зберегти́ся в пам'я́ті (в пам'я́тку) *див.* зберіга́тися (1)
ЗБЕРІГА́ТИ
зберіга́ти
Зберіга́ти / зберегти́ в се́рці (в душі́, в пам'я́ті) *див.* зберіга́ти (1)
○ Зберіга́ти / зберегти́ пам'ять *див.* зберіга́ти (5)
Зберіга́ти / зберегти́ рівнова́гу *див.* зберіга́ти (2)
Зберіга́ти / зберегти́ тради́ції *див.* зберіга́ти (3)
Зберіга́ти (хова́ти) / зберегти́ (схова́ти) таємни́цю (секре́т) *див.* зберіга́ти (4)
ЗБЕРІГА́ТИСЯ
зберіга́тися
Зберіга́тися / зберегти́ся в пам'я́ті (в пам'я́тку) *див.* зберіга́тися (1)
ЗБИВА́ТИ
збива́ти
◊ Ба́бки збива́ти / зби́ти *див.* збива́ти (6)
◊ Збива́ти (би́ти) / зби́ти бурло́ *див.* збива́ти (7)
◊ Збива́ти / зби́ти зі шля́ху (з доро́ги, з ку́рсу *і т. ін.) див.* збива́ти (11)
Збива́ти / зби́ти з ніг *див.* збива́ти (1)
◊ Збива́ти / зби́ти з пантели́ку *(діал.* з плі́гу) *див.* збива́ти (8)
◊ Збива́ти / зби́ти з путі́ і́стини (і́стинної, Госпо́дньої *і т. ін.) див.* збива́ти (9)
◊ Збива́ти / зби́ти з ро́зуму (з глу́зду) *див.* збива́ти (10)
Збива́ти / зби́ти з та́кту *див.* збива́ти (2)
◊ Збива́ти / зби́ти копі́йку (копійчи́ну) <Збива́тися / зби́тися на копі́йку (на копійчи́ну)> *див.* збива́ти (12)
Збива́ти / зби́ти но́ги *див.* збива́ти (3)
◊ Збива́ти / зби́ти оско́му (оско́мину) *див.* збива́ти (13)
◊ Збива́ти / зби́ти пиху́ *див.* збива́ти (14)
Збива́ти / зби́ти ці́ну́ (пла́ту) *див.* збива́ти (4)
◊ Збива́ти (зво́дити) / зби́ти (звести́) з путтяя́ *див.* збива́ти (15)
Збива́ти (зчиня́ти, забива́ти *і т. ін.)* / зби́ти (зчини́ти, заби́ти *і т. ін.)* бу́чу *див.* збива́ти (5)
◊ Зво́дити (збива́ти) / звести́ (зби́ти) на мані́вці *див.* зво́дити (4)
На па́лю (на паль) садови́ти (саджа́ти, сади́ти, збива́ти) / посади́ти (зби́ти) *див.* садови́ти

ЗБИВА́ТИСЯ
збива́лася
Зчиня́лася (здійма́лася, збива́лася *і т. ін.)* / зчини́лася (здійнялáся, зби́лася *і т. ін.)* бу́ча *див.* бу́ча (1)
збива́тися
◊ Збива́ти / зби́ти копі́йку (копійчи́ну) <Збива́тися / зби́тися на копі́йку (на копійчи́ну)> *див.* збива́ти (12)
◊ Збива́тися / зби́тися з доро́ги (з путі́, зі шля́ху, з путтячя́ *і т. ін.)* *див.* збива́тися (4)
◊ Збива́тися / зби́тися з ніг *див.* збива́тися (5)
Збива́тися / зби́тися з ноги́ *див.* збива́тися (1)
Збива́тися / зби́тися з ри́тму *див.* збива́тися (2)
◊ Збива́тися / зби́тися (позбива́тися) в ку́пку (в ку́пки) *див.* збива́тися (6)
◊ Збива́тися (схо́дити) / зби́тися (зі́йти́) на мані́вці *див.* збива́тися (7)
ЗБИРА́ЛЬНИЙ
збира́льна
Збира́льна кампа́нія *див.* кампа́нія
ЗБИ́РАНИЙ
зби́ране
Зби́ране молоко́ *див.* молоко́
ЗБИРА́ТИ
збира́й
◊ Хоч го́лки збира́й *(рідко* вибира́й) *див.* збира́ти (8)
збира́ти
◊ Збира́ти вершки́ (смета́нку) [на молоці́] *див.* збира́ти (3)
Збира́ти (виряджа́ти) / зібра́ти (ви́рядити) в путь (в доро́гу) *див.* збира́ти (1)
◊ Збира́ти в кула́к *див.* збира́ти (5)
◊ Збира́ти (зво́дити) / зібра́ти (звести́, позбира́ти *і т. ін.)* думки́ доку́пи <Збира́тися / зібра́тися з думка́ми> *див.* збира́ти (4)
Збира́ти / зібра́ти [всі (оста́нні)] си́ли (всю си́лу, ре́штки сил *і т. ін.)* <*діал.* Добува́ти всіх (оста́нніх) сил> *див.* збира́ти (2)
ЗБИРА́ТИСЯ
збира́ється
Збира́ється / зібра́лося на плач *див.* збира́тися (1)
На спання́ збира́ється (збира́лося) *див.* збира́тися (4)
збира́лося
На спання́ збира́ється (збира́лося) *див.* збира́тися (4)
збира́тися
◊ Збира́ти (зво́дити) / зібра́ти (звести́, позбира́ти *і т. ін.)* думки́ доку́пи <Збира́тися / зібра́тися з думка́ми> *див.* збира́ти (4)
Збира́тися / зібра́тися в доро́гу *див.* збира́тися (2)
Збира́тися / зібра́тися з си́лами (з си́лою, на си́лі) *див.* збира́тися (3)
◊ Збира́тися (поспіша́ти,ква́питися), як све́кор пелюшо́к (пелюшки́) пра́ти *див.* збира́тися (6)
◊ Збира́тися (склада́тися) / зібра́тися (скла́стися) в кула́к *див.* збира́тися (5)

збира́ються
◊ Чо́рні (грозові́) хма́ри нависа́ють (збира́ються) / нави́сли (зібра́лися) [над голово́ю] *див.* хма́ра
ЗБИ́ТИ
зби́ти
◊ Ба́бки збива́ти / зби́ти *див.* збива́ти (6)
Би́ти / зби́ти олі́ю *див.* би́ти (6)
◊ Збива́ти (би́ти) / зби́ти бурло́ *див.* збива́ти (7)
◊ Збива́ти / зби́ти зі шля́ху (з доро́ги, з ку́рсу *і т. ін.)* *див.* збива́ти (11)
Збива́ти / зби́ти з ніг *див.* збива́ти (1)
◊ Збива́ти / зби́ти з пантели́ку *(діал.* з плі́гу) *див.* збива́ти (8)
◊ Збива́ти / зби́ти з путі́ і́стини (і́стинної, Госпо́дньої *і т. ін.)* *див.* збива́ти (9)
◊ Збива́ти / зби́ти з ро́зуму (з глу́зду) *див.* збива́ти (10)
Збива́ти / зби́ти з та́кту *див.* збива́ти (2)
◊ Збива́ти / зби́ти копі́йку (копійчи́ну) <Збива́тися / зби́тися на копі́йку (на копійчи́ну)> *див.* збива́ти (12)
Збива́ти / зби́ти но́ги *див.* збива́ти (3)
◊ Збива́ти / зби́ти оско́му (оско́мину) *див.* збива́ти (13)
◊ Збива́ти / зби́ти пиху́ *див.* збива́ти (14)
Збива́ти / зби́ти ці́ну (пла́ту) *див.* збива́ти (4)
◊ Збива́ти (зво́дити) / зби́ти (звести́) з путтячя́ *див.* збива́ти (15)
Збива́ти (зчиня́ти, забива́ти *і т. ін.)* / зби́ти (зчини́ти, заби́ти *і т. ін.)* бу́чу *див.* збива́ти (5)
◊ Зби́ти коня́ (ко́ней) *див.* збива́ти (16)
◊ Зво́дити (збива́ти) / звести́ (зби́ти) на мані́вці *див.* зво́дити (4)
На па́лю (на паль) садови́ти (саджа́ти, сади́ти, збива́ти) / посади́ти (зби́ти) *див.* садови́ти
ЗБИ́ТИЙ
зби́тий
◊ Зби́тий з пантели́ку *див.* зби́тий (3)
Мі́цно (га́рно, си́льно *і т. ін.)* зби́тий (збудо́ваний) *див.* зби́тий (2)
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* зби́тий *див.* зби́тий (4)
зби́ті
[Зби́ті] на оди́н кшталт (копи́л) *див.* зби́тий (1)
ЗБИ́ТИСЯ
зби́лася
Зчиня́лася (здійма́лася, збива́лася *і т. ін.)* / зчини́лася (здійнялáся, зби́лася *і т. ін.)* бу́ча *див.* бу́ча (1)
зби́тися
◊ Збива́ти / зби́ти копі́йку (копійчи́ну) <Збива́тися / зби́тися на копі́йку (на копійчи́ну)> *див.* збива́ти (12)
◊ Збива́тися / зби́тися з доро́ги (з путі́, зі шля́ху, з путтячя́ *і т. ін.)* *див.* збива́тися (4)
◊ Збива́тися / зби́тися з ніг *див.* збива́тися (5)
Збива́тися / зби́тися з ноги́ *див.* збива́тися (1)
Збива́тися / зби́тися з ри́тму *див.* збива́тися (2)

◊ Збива́тися / зби́тися (позбива́тися) в ку́пку (в ку́пки) *див.* збива́тися (6)
◊ Збива́тися (схо́дити) / зби́тися (зі́йти́) на мані́вці *див.* збива́тися (7)
Зби́тися з ходи́ *див.* збива́тися (3)
ЗБИ́ТКИ
зби́тки
○ На зби́тки *див.* зби́тки (1)
зби́тку
Бу́ти в зби́тку *див.* бу́ти (3)
ЗБИ́ТОК
зби́тки
○ На зби́тки *див.* зби́тки (1)
зби́тку
Бу́ти в зби́тку *див.* бу́ти (3)
ЗБІГ
збіг
Збіг обста́вин *див.* збіг (1)
ЗБІ́ГТИ
збі́гло
◊ Бага́то (чима́ло) води́ сплило́ (спливло́, збі́гло, упливло́, утекло́ *і т. ін.)* *див.* бага́то (4)
◊ Збі́гло (набі́гло) на ду́мку *див.* збіга́ти (1)
збі́гти
◊ Збі́гти з тропи́ *див.* збіга́ти (2)
◊ Зверну́ти (збі́гти) / зверта́ти на свою (ту ж, *діал.* ту́ю ж) сте́жку *див.* зверта́ти (6)
◊ Піти́ (збі́гти) за ві́тром (по ві́тру, за водо́ю) *див.* піти́
◊ Як [дурно́му] з гори́ бі́гти / побі́гти (збі́гти) *див.* бі́гти (1)
ЗБІР
збір
△ Ге́рбовий збір *див.* збір (2)
Грудни́й збір *див.* збір (1)
△ Комісі́йний збір *див.* збір (3)
△ Ми́тний збір *див.* збір (4)
збо́рі
Бу́ти в збо́рі *див.* бу́ти (4)
ЗБІ́РКА[1]
збі́рка
Збі́рка тво́рів *див.* збі́рка[1] (1)
ЗБІ́РНИЙ
збі́рна
Збі́рна кома́нда *див.* кома́нда
збі́рний
Збі́рний пункт *див.* пункт
ЗБІ́РНИК
збі́рник
Збі́рник тво́рів *див.* збі́рник (1)
ЗБЛІ́ДНУТИ
зблі́днути
Зблі́днути (побі́літи, поблі́днути) як полотно́ (кре́йда, смерть, стіна́ *і т. ін.)* *див.* зблі́днути (1)
ЗБОЖЕВО́ЛІТИ
збожево́лів
Ма́ло (тро́хи, ле́две) не збожево́лів (збожево́ліла) *див.* збожево́літи (1)
збожево́ліла
Ма́ло (тро́хи, ле́две) не збожево́лів (збожево́ліла) *див.* збожево́літи (1)
збожево́літи
Збожево́літи мо́жна *див.* мо́жна

ЗБО́КУ
збо́ку
Диви́тися (зи́ркати, позира́ти *і т. ін.)* збо́ку *див.* диви́тися (2)
◇ Захо́дити / зайти́ збо́ку *див.* захо́дити (10)
○ Збо́ку від *див.* збо́ку (1)
◇ Моє́ (ва́ше, його́ *і т. ін.)* ді́ло сторона́ *(рі́дко* збо́ку) *див.* ді́ло (21)
ЗБОЛІ́ТИ
зболі́ло
◇ Се́рце (се́рденько) боли́ть / заболі́ло (зболі́ло, наболі́ло) *див.* се́рце
ЗБО́РИ[1]
збо́ри
Відкрива́ти / відкри́ти засі́дання (збо́ри, конфере́нцію *і т. ін.) див.* відкрива́ти (2)
Відкри́ті збо́ри *див.* збо́ри[1] (1)
Зага́льні збо́ри *див.* збо́ри[1] (2)
Закрива́ти / закри́ти збо́ри *див.* закрива́ти (1)
Закри́ті збо́ри *див.* збо́ри[1] (3)
Склика́ти (скли́кувати) / скли́кати засі́дання (збо́ри, конфере́нцію *і т. ін.) див.* склика́ти
Урочи́сті збо́ри *див.* збо́ри[1] (4)
Устано́вчі збо́ри *див.* збо́ри[1] (5)
ЗБОРО́ТИ
зборо́ти
◇ Зборо́ти себе́ *див.* збо́рювати (1)
ЗБО́ЧИТИ
збо́чити
◇ Збо́чувати / збо́чити зі шля́ху *див.* збо́чувати (1)
ЗБО́ЧУВАТИ
збо́чувати
◇ Збо́чувати / збо́чити зі шля́ху *див.* збо́чувати (1)
ЗБРЕСТИ́
збрести́
◇ Збрести́ в го́лову (на ду́мку, ум) *див.* збрести́ (1)
ЗБРЕХА́ТИ
збреха́ти
Як би (щоб, коли́ б) не збреха́ти *див.* збреха́ти (1)
ЗБРО́ЙНИЙ
збро́йних
Верхо́вний головнокома́ндувач Збро́йних сил Украї́ни *див.* головнокома́ндувач (1)
збро́йні
Збро́йні си́ли *див.* си́ла
Розгорта́ти / розгорну́ти військá (фронт, збро́йні си́ли) *див.* розгорта́ти
ЗБРО́Я
збро́єю
Зі збро́єю в рука́х *див.* збро́я (2)
збро́ї
До збро́ї *див.* збро́я (1)
збро́ю
◇ Бра́ти / взя́ти збро́ю (меч) в ру́ки *див.* бра́ти (81)
◇ Здава́ти / зда́ти збро́ю *див.* здава́ти
◇ Підніма́ти (підійма́ти, здійма́ти, підно́сити *і т. ін.)* / підня́ти (підійня́ти, здійня́ти, піднести́ *і т. ін.)* збро́ю (меч, соки́ру *і т. ін.) див.* підніма́ти
◇ Склада́ти / скла́сти *(рі́дко* зложи́ти) збро́ю *див.* склада́ти
◇ Ста́вити / поста́вити (зі́ставити *і т. ін.)* збро́ю (гвинті́вки, рушни́ці) в ко́зла (ко́зли) *див.* ста́вити
збро́я
△ Збро́я ма́сового зни́щення (ура́ження) *див.* збро́я (3)
△ Стріле́цька збро́я *див.* збро́я (4)
△ Термоя́дерна збро́я *див.* збро́я (5)
△ Хімі́чна збро́я *див.* збро́я (6)
△ Холо́дна збро́я *див.* збро́я (7)
△ Я́дерна збро́я *див.* збро́я (8)
ЗБУВА́ТИ
збува́ти
◇ Збува́ти (спуска́ти) / збу́ти (спусти́ти) з рук *див.* збува́ти (1)
Збува́тися / збу́тися си́ли (сил) <Збува́ти / збу́ти си́лу> *див.* збува́тися[1] (1)
ЗБУВА́ТИСЯ[1]
збува́тися
Збува́тися / збу́тися си́ли (сил) <Збува́ти / збу́ти си́лу> *див.* збува́тися[1] (1)
ЗБУ́ДЖУВАТИ
збу́джувати
Розпа́лювати (збу́джувати) / розпали́ти (збуди́ти) при́страсті *див.* розпа́лювати
ЗБУДИ́ТИ
збуди́ти
Розпа́лювати (збу́джувати) / розпали́ти (збуди́ти) при́страсті *див.* розпа́лювати
ЗБУДО́ВАНИЙ
збудо́ваний
Мі́цно (га́рно, си́льно *і т. ін.)* зби́тий (збудо́ваний) *див.* зби́тий (2)
ЗБУТ
збу́ту
Ри́нок збу́ту *див.* ри́нок
ЗБУ́ТИ
збу́ти
◇ Збува́ти (спуска́ти) / збу́ти (спусти́ти) з рук *див.* збува́ти (1)
Збува́тися / збу́тися си́ли (сил) <Збува́ти / збу́ти си́лу> *див.* збува́тися[1] (1)
ЗБУ́ТИСЯ[1]
збу́тися
Збува́тися / збу́тися си́ли (сил) <Збува́ти / збу́ти си́лу> *див.* збува́тися[1] (1)
ЗВА́ЖИТИ[2]
зва́жити
◇ Зва́жити / зва́жувати [всі] за і [всі] про́ти *див.* зва́жувати (1)
◇ Зва́жувати / зва́жити на о́ко *див.* зва́жувати (2)
ЗВА́ЖУВАТИ
зва́жувати
◇ Зва́жити / зва́жувати [всі] за і [всі] про́ти *див.* зва́жувати (1)
◇ Зва́жувати / зва́жити на о́ко *див.* зва́жувати (2)
ЗВАЛ
звал
○ На звал *див.* звал (1)
ЗВАЛИ́ТИ
звали́ти
◇ Вали́ти (зва́лювати, валя́ти) / звали́ти з ніг *див.* вали́ти[1] (1)
◇ Вали́ти (зва́лювати) / звали́ти все доку́пи (до одніє́ї (одно́ї) ку́пи) *див.* вали́ти[1] (2)
◇ Вали́ти (зва́лювати, зверта́ти, поклада́ти, склада́ти, *рі́дше* спира́ти) / звали́ти (зверну́ти, покла́сти, скла́сти, *рі́дше* спе́рти) вину́ (прови́ну) *див.* вали́ти[1] (3)
◇ Вали́ти (зва́лювати, переклада́ти) / звали́ти (перекла́сти) з хворо́ї (дурно́ї) голови́ на здоро́ву *див.* вали́ти[1] (4)
◇ Зва́лювати / звали́ти на пле́чі *див.* зва́лювати (1)
◇ Зва́лювати / звали́ти на свої́ пле́чі *див.* зва́лювати (2)
◇ Оберта́ти (розбива́ти, розві́ювати, вали́ти *і т. ін.)* / оберну́ти (розби́ти, розві́яти, звали́ти *і т. ін.)* на (у) прах *(рі́дко* на пил) *див.* оберта́ти
◇ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* ка́мінь з душі́ зня́ти (відкоти́ти, звали́ти) *див.* зніма́ти
◇ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* ски́нути (звали́ти) го́ру (тяга́р) з плече́й *див.* скида́ти
ЗВАЛИ́ТИСЯ
звали́вся
◇ Тяжки́й (важки́й) ка́міньліг (упа́в, звали́вся) на гру́ди (на ду́шу, на се́рце) *див.* ка́мінь
◇ [Як (мов, ні́би *і т. ін.)*] ка́мінь з душі́ (з груде́й) спав (звали́вся, скоти́вся *і т. ін.) див.* ка́мінь
◇ [Як (мов, ні́би *і т. ін.)*] тяга́р упа́в (звали́вся) / па́дає (зва́люється) з плече́й *див.* тяга́р
звали́лася
◇ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* пря́мо (про́сто) гора́ з плече́й (з пліч) звали́лася (спа́ла, впа́ла, зсу́нулася, зійшла́ *і т. ін.)* / зва́люється (па́дає, зсува́ється, схо́дить *і т. ін.) див.* гора́ (3)
звали́тися
◇ Вали́тися (па́дати) / звали́тися з ніг *див.* вали́тися[1] (2)
◇ Звали́тися / зва́люватися на го́лову (на ру́ки, на пле́чі) *див.* зва́люватися[1] (1)
◇ [Як (мов, ні́би *і т. ін.)*] з не́ба *(рі́дше* з мі́сяця) впа́сти (звали́тися) *див.* упа́сти[1]
ЗВА́ЛЮВАТИ
зва́лювати
◇ Вали́ти (зва́лювати, валя́ти) / звали́ти з ніг *див.* вали́ти[1] (1)
◇ Вали́ти (зва́лювати) / звали́ти все доку́пи (до одніє́ї (одно́ї) ку́пи) *див.* вали́ти[1] (2)
◇ Вали́ти (зва́лювати, зверта́ти, поклада́ти, склада́ти, *рі́дше* спира́ти) / звали́ти (зверну́ти, покла́сти, скла́сти, *рі́дше* спе́рти) вину́ (прови́ну) *див.* вали́ти[1] (3)
◇ Вали́ти (зва́лювати, переклада́ти) / звали́ти (перекла́сти) з хворо́ї (дурно́ї) голови́ на здоро́ву *див.* вали́ти[1] (4)
◇ Зва́лювати / звали́ти на пле́чі *див.* зва́лювати (1)
◇ Зва́лювати / звали́ти на свої́ пле́чі *див.* зва́лювати (2)

ЗВА́ЛЮВАТИСЯ[1]
зва́люватися
◊ Звали́тися / зва́люватися на го́лову (на ру́ки, на пле́чі) *див.* зва́люватися[1] (1)
зва́люється
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* пря́мо (про́сто) гора́ з плече́й (з пліч) звали́лася (спа́ла, впа́ла, зсу́нулася, зійшла́ *і т. ін.)* / зва́люється (па́дає, зсува́ється, схо́дить *і т. ін.) див.* гора́ (3)
◊ [Як (мов, ні́би *і т. ін.)*] тяга́р упа́в (звали́вся) / па́дає (зва́люється) з плече́й *див.* тяга́р
ЗВА́ЛЬНИЙ
зва́льна
Зва́льна борозна́ *див.* борозна́ (1)
ЗВА́НИЙ
зва́на
Зва́на (про́шена, про́хана) вече́ря *див.* вече́ря (1)
зва́ний
Зва́ний (про́шений, про́ханий) обі́д *див.* обі́д
Так зва́ний *див.* зва́ний (1)
ЗВАННЯ́
звання́
Про́сто́го звання́ *див.* звання́ (1)
◊ Ще й звання́ не було́ *див.* бу́ти (106)
ЗВА́РЕНИЙ[1]
зва́рений
Як (мов, ні́би *і т. ін.)* зва́рений *див.* зва́рений[1] (1)
ЗВАРИ́ТИ[1]
звари́в
◊ Казано́к (баня́к, макі́тра) ва́рить / *рі́дше* казано́к (баня́к) звари́в (макі́тра звари́ла) *див.* казано́к
звари́ла
◊ Казано́к (баня́к, макі́тра) ва́рить / *рі́дше* казано́к (баня́к) звари́в (макі́тра звари́ла) *див.* казано́к
звари́ти
◊ Вари́ти / звари́ти ка́шу *див.* вари́ти (3)
зва́риш
◊ Ка́ші (пи́ва) не зва́риш (не нава́риш) *див.* звари́ти[1] (1)
ЗВА́РЮВАННЯ
зва́рювання
△ Електро́нно-промене́ве зва́рювання *див.* зва́рювання (1)
△ Холо́дне зва́рювання *див.* зва́рювання (2)
ЗВА́ТИ
зва́ли
◊ Помина́й як зва́ли *див.* помина́ти[1]
ЗВЕ́ДЕНИЙ
зве́дена
Зве́дена сестра́ *див.* сестра́
зве́дений
Зве́дений брат *див.* брат (5)
ЗВЕ́РНЕННЯ
зве́рнення
△ Депута́тське зве́рнення *див.* зве́рнення (1)
ЗВЕРНУ́ТИ
зверну́ти
◊ Вали́ти (зва́лювати, зверта́ти, покла́дати, склада́ти, *рі́дше* спира́ти) / звали́ти (зверну́ти, покла́сти, скла́сти, *рі́дше* спе́рти) вину́ (прови́ну) *див.* вали́ти[1] (3)
◊ Зверну́ти (збі́гти) / зверта́ти на свою́ (ту ж, *діал.* ту́ю ж) сте́жку *див.* зверта́ти (6)
◊ Зверта́ти / зверну́ти з доро́ги (зі шля́ху) *див.* зверта́ти (7)
Зверта́ти / зверну́ти на се́бе о́чі *див.* зверта́ти (1)
Зверта́ти / зверну́ти на се́бе ува́гу *див.* зверта́ти (2)
Зверта́ти / зверну́ти о́чі (о́ко, по́гляд, по́гляди, зір *і т. ін.) див.* зверта́ти (3)
◊ Зверта́ти / зверну́ти розмо́ву (думки́) на і́ншу сте́жку (і́нші стежки́) *див.* зверта́ти (8)
Зверта́ти / зверну́ти ува́гу *див.* зверта́ти (4)
Зверта́ти (поверта́ти) / зверну́ти (поверну́ти) з по́лудня *див.* зверта́ти (5)
◊ Іти́ (зверта́ти) / піти́ (зверну́ти) на спад *(рі́дко* на спа́док) *див.* іти́
◊ Скрути́ти (зверну́ти, злама́ти, *рі́дше* вкрути́ти) в'я́зи (карк, ши́ю) *див.* скру́чувати
ЗВЕРНУ́ТИСЯ
зверну́тися
Зверта́тися / зверну́тися на ти *див.* зверта́тися (1)
ЗВЕРТА́ТИ
зверта́ти
◊ Вали́ти (зва́лювати, зверта́ти, покла́дати, склада́ти, *рі́дше* спира́ти) / звали́ти (зверну́ти, покла́сти, скла́сти, *рі́дше* спе́рти) вину́ (прови́ну) *див.* вали́ти[1] (3)
◊ Зверну́ти (збі́гти) / зверта́ти на свою́ (ту ж, *діал.* ту́ю ж) сте́жку *див.* зверта́ти (6)
◊ Зверта́ти / зверну́ти з доро́ги (зі шля́ху) *див.* зверта́ти (7)
Зверта́ти / зверну́ти на се́бе о́чі *див.* зверта́ти (1)
Зверта́ти / зверну́ти на се́бе ува́гу *див.* зверта́ти (2)
Зверта́ти / зверну́ти о́чі (о́ко, по́гляд, по́гляди, зір *і т. ін.) див.* зверта́ти (3)
◊ Зверта́ти / зверну́ти розмо́ву (думки́) на і́ншу сте́жку (і́нші стежки́) *див.* зверта́ти (8)
Зверта́ти / зверну́ти ува́гу *див.* зверта́ти (4)
Зверта́ти (поверта́ти) / зверну́ти (поверну́ти) з по́лудня *див.* зверта́ти (5)
◊ Іти́ (зверта́ти) / піти́ (зверну́ти) на спад *(рі́дко* на спа́док) *див.* іти́
ЗВЕРТА́ТИСЯ
зверта́тися
Зверта́тися / зверну́тися на ти *див.* зверта́тися (1)
ЗВЕ́РХНІСТЬ
зве́рхністю
Під зве́рхністю *див.* зве́рхність (1)
ЗВЕ́РХНЬО
зве́рхньо
◊ Диви́тися (погляда́ти) зве́рхньо (зви́сока, згори́ вниз *і т. ін.) див.* диви́тися (23)
ЗВЕ́РХУ[1]
зве́рху
◊ Бу́ти зве́рху *див.* бу́ти (62)
◊ Зве́рху (згори́) дони́зу *див.* зве́рху[1] (1)
◊ Ма́зати зве́рху пирого́м *див.* ма́зати
◊ Моє́ (твоє́, його́ *і т. ін.)* [було́] зве́рху *див.* мій
ЗВЕРШИ́ТИ
зверши́ти
Справля́ти (верши́ти) / спра́вити (зверши́ти) та́їнство (таї́нства) *див.* справля́ти
ЗВЕСЕЛИ́ТИ
звесели́ти
◊ Звеселя́ти / звесели́ти о́чі (о́ко, зір) *див.* звеселя́ти (1)
◊ Звеселя́ти / звесели́ти се́рце (ду́шу) *див.* звеселя́ти (2)
ЗВЕСЕЛЯ́ТИ
звеселя́ти
◊ Звеселя́ти / звесели́ти о́чі (о́ко, зір) *див.* звеселя́ти (1)
◊ Звеселя́ти / звесели́ти се́рце (ду́шу) *див.* звеселя́ти (2)
ЗВЕСТИ́
звести́
Взя́ти (звести́) на бойову́ *див.* узя́ти
◊ Заганя́ти (зво́дити) / загна́ти (звести́) на слизьке́ *див.* заганя́ти[1] (6)
◊ Збива́ти (зво́дити) / зби́ти (звести́) з путтт́я *див.* збива́ти (15)
◊ Збира́ти (зво́дити) / зібра́ти (звести́, позбира́ти *і т. ін.)* думки́ доку́пи <Збира́тися / зібра́тися з думка́ми> *див.* збира́ти (4)
◊ Зво́дити (збива́ти) / звести́ (зби́ти) на мані́вці *див.* зво́дити (4)
◊ Зво́дити / звести́ в моги́лу (в труну́) *див.* зво́дити (5)
Зво́дити / звести́ го́лос *див.* зво́дити (1)
◊ Зво́дити / звести́ доку́пи слова́ *див.* зво́дити (6)
◊ Зво́дити / звести́ дух *див.* зво́дити (7)
◊ Зво́дити / звести́ з ро́зуму (з ума́) *див.* зво́дити (8)
◊ Зво́дити / звести́ з хазя́йства (з хлі́ба) *див.* зво́дити (9)
Зво́дити / звести́ куро́к *див.* зво́дити (2)
◊ Зво́дити / звести́ мо́ву *див.* зво́дити (10)
◊ Зво́дити / звести́ на мирову́ (на мир) *див.* зво́дити (11)
◊ Зво́дити / звести́ наніве́ць *див.* зво́дити (12)
◊ Зво́дити / звести́ [на] ні́на́що <Зво́дити / звести́ на пси> *див.* зво́дити (13)
◊ Зво́дити / звести́ о́чі (по́гляд) *див.* зво́дити (14)
◊ Зво́дити / звести́ (позво́дити) кінці́ [з кінця́ми] [доку́пи] *див.* зво́дити (15)
◊ Зво́дити / звести́ раху́нки *див.* зво́дити (16)
◊ Зво́дити (зганя́ти) / звести́ (зігна́ти) зі сві́ту *див.* зво́дити (17)

Зво́дити (здвига́ти) / звести́ (здвигну́ти) плечи́ма *див.* зво́дити (3)
◊ Зво́дити (зніма́ти) / звести́ (зня́ти) о́чі до не́ба *див.* зво́дити (18)
◊ Зво́дити (ізво́дити) / звести́ (ізвести́) на го́лос *див.* зво́дити (19)
◊ Зво́дити (ізво́дити, наво́дити) / звести́ (ізвести́, навести́) на́клеп (пеню́) *див.* зво́дити (20)
◊ Зво́дити (приво́дити) / звести́ (привести́) до спі́льного (одного́) знаме́нника *див.* зво́дити (22)
◊ Підніма́ти (підійма́ти, зво́дити *і т. ін.*) / підня́ти (підійня́ти, звести́ *і т. ін.*) на но́ги *див.* підніма́ти
◊ Підніма́ти (підійма́ти, підво́дити, зво́дити *і т. ін.*) / підня́ти (підійня́ти, підвести́, звести́ *і т. ін.*) з руї́н (з по́пелу, із зга́рищ *і т. ін.*) *див.* підніма́ти
◊ Поча́ти за (во) здоро́в'я, а кінчи́ти (звести́) за упокі́й *див.* почина́ти

ЗВЕСТИ́СЯ

зведе́ться
◊ [Як (чи)] зведе́ться (підні́меться, підді́йметься, підведе́ться, зді́йметься *і т. ін.*) рука́ *див.* рука́

звести́ся
◊ Звести́ся до ни́тки *див.* зво́дитися (2)
◊ Звести́ся на [воскову́] сві́чку *див.* зво́дитися (3)
Зво́дитися / звести́ся у не́бо (до не́ба) *див.* зво́дитися (1)
◊ Зійти́ (звести́ся, перевести́ся *і т. ін.*) / схо́дити (зво́дитися, перево́дитися) ніна́що (нінаві́що) *див.* схо́дити
Іти́ (зво́дитися, ки́датися *і т. ін.*) / піти́ (звести́ся, ки́нутися *і т. ін.*) в ата́ку *див.* іти́
◊ Става́ти (зво́дитися, підніма́тися *і т. ін.*) / ста́ти (звести́ся, підня́тися *і т. ін.*) [на] ди́бки (*рідко* [на] диби́) <Става́ти / ста́ти ста́вма> *див.* става́ти
◊ Ста́ти (вста́ти, звести́ся, підня́тися *і т. ін.*) / става́ти (зво́дитися, підніма́тися *і т. ін.*) на [свої́ (вла́сні, рі́вні)] но́ги *див.* става́ти
◊ Сторчака́ става́ти (зво́дитися) / ста́ти (звести́ся) *див.* сторчака́

ЗВИВА́ТИ

звива́ти
◊ Зви́ти / звива́ти (ви́ти) гніздо́ (гнізде́чко, кубло́, кубе́лечко, кубе́льце) *див.* звива́ти (1)

ЗВИВА́ТИСЯ

звива́тися
◊ Ви́тися (звива́тися, крути́тися, викру́чуватися *і т. ін.*) в'юно́м (ли́сом) *див.* ви́тися (1)
Звива́тися / зви́тися в голо́вки *див.* звива́тися (1)

ЗВИ́ВИНА

зви́вини
△ Зви́вини мо́зку *див.* зви́вина (1)

ЗВИКА́ТИ

звика́ти
Не звика́ти <Хіба́ (чи) звика́ти?> *див.* звика́ти (1)

ЗВИ́СОКА

зви́сока
◊ Диви́тися (погляда́ти) зве́рхньо (зви́сока, згори́ вниз *і т. ін.*) *див.* диви́тися (23)

ЗВИ́ТИ

зви́ти
◊ Зви́ти / звива́ти (ви́ти) гніздо́ (гнізде́чко, кубло́, кубе́лечко, кубе́льце) *див.* звива́ти (1)

ЗВИ́ТИСЯ

зви́тися
Звива́тися / зви́тися в голо́вки *див.* звива́тися (1)

ЗВИ́ХНЕНИЙ

зви́хнутий
◊ Зви́хнутий ро́зумом (умо́м, з ро́зуму, з ума́) *див.* зви́хнений (1)

ЗВИХНУ́ТИ

звихне́
◊ [І] ді́дько но́гу злама́є (звихне́) *див.* ді́дько (4)

ЗВИ́ХНУТИЙ

зви́хнутий
◊ Зви́хнутий ро́зумом (умо́м, з ро́зуму, з ума́) *див.* зви́хнений (1)

ЗВИХНУ́ТИСЯ

звихну́тися
◊ Звихну́тися ро́зумом (умо́м, з ро́зуму, з ума́) *див.* звихну́тися (1)

ЗВИЧАЄ́ВИЙ

звичає́ве
△ Звичає́ве пра́во *див.* пра́во

ЗВИ́ЧАЙ

зви́чаєм
[За] свої́м зви́чаєм *див.* зви́чай (2)
Про́сти́м зви́чаєм *див.* зви́чай (3)

зви́чаї
У зви́чаї *див.* зви́чай (4)

зви́чаїв
Держа́ти зви́чаїв *див.* держа́ти (2)

зви́ча́й
Ма́ти за зви́ча́й *див.* ма́ти[2]

зви́ча́ю
Для зви́ча́ю *див.* зви́чай (1)
Зви́ча́ю навча́ти (вчи́ти) *див.* навча́ти

ЗВИЧА́Й

зви́ча́єм
[За] свої́м зви́ча́єм *див.* зви́чай (2)
Про́сти́м зви́ча́єм *див.* зви́чай (3)

зви́ча́ї
У зви́ча́ї *див.* зви́чай (4)

зви́ча́їв
Держа́ти зви́ча́їв *див.* держа́ти (2)

зви́ча́й
Ма́ти за зви́ча́й *див.* ма́ти[2]

зви́ча́ю
Для зви́ча́ю *див.* зви́чай (1)
Зви́ча́ю навча́ти (вчи́ти) *див.* навча́ти

ЗВИЧА́ЙНИЙ

звича́йний
△ Звича́йний (про́сти́й) дріб *див.* дріб (2)
△ Звича́йний сту́пінь *див.* сту́пінь

звича́йним
○ Норма́льним (звича́йним) хо́дом *див.* хід

звича́йному
У прямо́му (звича́йному, буква́льному *і т. ін.*) розумі́нні [цьо́го сло́ва] <У прямо́му се́нсі> *див.* розумі́ння

ЗВИ́ЧКА

зви́чки
Про́ти зви́чки *див.* зви́чка (3)

зви́чкою
За [своє́ю] зви́чкою *див.* зви́чка (1)
За старо́ю зви́чкою *див.* зви́чка (2)

зви́чку
Вхо́дити (вкорі́нюватися) / ввійти́ (вкоріни́тися) в зви́чку *див.* вхо́дити (6)
Узя́ти собі́ [за] зви́чку *див.* узя́ти

ЗВИ́ЧНИЙ

зви́чний
△ Зви́чний ви́вих *див.* ви́вих (2)

ЗВІД

звід
Небе́сний звід <Звід не́ба> *див.* звід (2)
Поста́вити гвинті́вку (рушни́цю) на бойови́й звід *див.* поста́вити[1]

зво́дами
Під зво́дами *див.* звід (3)

зво́ді
На зво́ді *див.* звід (1)

ЗВІ́ДКИ

звідки
◊ Звідки [вже] не *див.* звідки (1)
◊ Звідки (звідкіль, звідкіля́, відкіль, відкіля́) вітер [віє (дме)] *див.* вітер (12)

ЗВІДКІЛЯ́

звідкіля́
◊ Звідки (звідкіль, звідкіля́, відкіль, відкіля́) вітер [віє (дме)] *див.* вітер (12)

ЗВІДКІ́ЛЬ

звідкіль
◊ Звідки (звідкіль, звідкіля́, відкіль, відкіля́) вітер [віє (дме)] *див.* вітер (12)

ЗВІ́ДТИ

звідти
◊ Туди́ й (та) наза́д (звідти, відти) *див.* туди́

ЗВІЗДА́

звізда́
◊ Щасли́ва зі́рка (*заст.* звізда́) *див.* зі́рка

ЗВІКУВА́ТИ

звікува́ти
◊ Вік (*рідко* віки́) вікува́ти / звікува́ти *див.* вікува́ти (1)

ЗВІ́ЛЬНЕННЯ

звільнення
Звільнення на бе́рег (у мі́сто) *див.* звільнення (1)
Умо́вно-дострoко́ве звільнення *див.* звільнення (2)

ЗВІЛЬНИ́ТИ[1]

звільни́ти
Звільня́ти (випуска́ти) / звільни́ти (ви́пустити) з-під ва́рти *див.* звільня́ти[1] (1)
Звільня́ти / звільни́ти з робо́ти *див.* звільня́ти[1] (3)
Звільня́ти / звільни́ти на бе́рег (у мі́сто) *див.* звільня́ти[1] (2)

ЗВІЛЬНИ́ТИСЯ

звільни́тися
Звільня́тися / звільни́тися на бе́рег (у мі́сто) *див.* звільня́тися (1)

ЗВІЛЬНЯ́ТИ[1]
звільня́ти
Звільня́ти (випуска́ти) / звільни́ти (ви́пустити) з-під ва́рти *див.* звільня́ти[1] (1)
Звільня́ти / звільни́ти з робо́ти *див.* звільня́ти[1] (3)
Звільня́ти / звільни́ти на бе́рег (у мі́сто) *див.* звільня́ти[1] (2)
ЗВІЛЬНЯ́ТИСЯ
звільня́тися
Звільня́тися / звільни́тися на бе́рег (у мі́сто) *див.* звільня́тися (1)
ЗВІР[1]
звір
◊ Що то (це) за звір? *див.* звір[1] (2)
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* за́гнаний звір (вовк) *див.* звір[1] (3)
звíра
△ Ви́ставити звíра *див.* виставля́ти (2)
◊ Розбу́джувати (пробу́джувати) / розбуди́ти (пробуди́ти) звíра *див.* розбу́джувати
звíрі
Хутрові́ звíрі *див.* звір[1] (1)
звíром
◊ Ви́ти (завива́ти) / зави́ти во́вком (звíром) *див.* ви́ти[1] (1)
ЗВІРИ́НИЙ
звіри́ний
△ Звіри́ний стиль (орна́мент) *див.* стиль[1]
ЗВІ́РИТИ[1]
звíрити
Звіря́ти (довіря́ти) / звíрити (довíрити) таємни́цю *див.* звіря́ти[1] (1)
◊ Звіря́ти (повіря́ти) / звíрити ду́шу (се́рце) *див.* звіря́ти[1] (2)
ЗВІРЯ́ТИ[1]
звіря́ти
Звіря́ти (довіря́ти) / звíрити (довíрити) таємни́цю *див.* звіря́ти[1] (1)
◊ Звіря́ти (повіря́ти) / звíрити ду́шу (се́рце) *див.* звіря́ти[1] (2)
ЗВІ́СНИЙ
звíсна
○ Відо́ма (пе́вна, приро́дна, звíсна) річ *див.* річ[1]
ЗВІ́СТКА
звíстка
Блага́ вість (звíстка) *див.* вість (1)
звíстки
◊ Ні чу́тки [ні ві́стки (ні звíстки)] <Ні ві́стки (ні звíстки) ні чу́тки> *див.* чу́тка
звíстку
◊ Подава́ти (дава́ти) / пода́ти (да́ти) звíстку *див.* подава́ти[1]
ЗВІТ
звіт
△ Ава́нсовий звіт *див.* звіт (2)
△ Бала́нсовий звіт *див.* звіт (3)
◊ Дава́ти / да́ти собі́ звіт *див.* дава́ти (98)
Тво́рчий звіт *див.* звіт (1)
ЗВІ́ТНИЙ
звíтний
△ Звíтний бала́нс *див.* бала́нс[1] (13)
Звíтний пері́од *див.* пері́од

ЗВІ́ТНІСТЬ
звíтність
△ Бухга́лтерська звíтність *див.* звíтність (1)
ЗВІ́ЯТИ
звíяло
Як (мов, ні́би *і т. ін)* звíяло *див.* звіва́ти (1)
ЗВЛАДА́ТИ
звлада́ти
Звлада́ти [сам] з собо́ю *див.* звлада́ти (1)
ЗВО́ДИ
зво́ди
◊ Зво́ди та перево́ди *див.* зво́ди (1)
ЗВО́ДИТИ
зво́дити
◊ Заганя́ти (зво́дити) / загна́ти (звести́) на слизьке́ *див.* заганя́ти[1] (6)
◊ Збива́ти (зво́дити) / зби́ти (звести́) з пуття́ *див.* збива́ти (15)
◊ Збира́ти (зво́дити) / зібра́ти (звести́, позбира́ти *і т. ін.)* думки́ доку́пи <Збира́тися / зібра́тися з думка́ми> *див.* збира́ти (4)
◊ Зво́дити (збива́ти) / звести́ (зби́ти) на мані́вці *див.* зво́дити (4)
◊ Зво́дити / звести́ в моги́лу (в труну́) *див.* зво́дити (5)
Зво́дити / звести́ го́лос *див.* зво́дити (1)
◊ Зво́дити / звести́ доку́пи слова́ *див.* зво́дити (6)
◊ Зво́дити / звести́ дух *див.* зво́дити (7)
◊ Зво́дити / звести́ з ро́зуму (з ума́) *див.* зво́дити (8)
◊ Зво́дити / звести́ з хазя́йства (з хлі́ба) *див.* зво́дити (9)
Зво́дити / звести́ куро́к *див.* зво́дити (2)
◊ Зво́дити / звести́ мо́ву *див.* зво́дити (10)
◊ Зво́дити / звести́ на мирову́ (на мир) *див.* зво́дити (11)
◊ Зво́дити / звести́ наніве́ць *див.* зво́дити (12)
◊ Зво́дити / звести́ [на] ніна́що <Зво́дити / звести́ на пси> *див.* зво́дити (13)
◊ Зво́дити / звести́ о́чі (по́гляд) *див.* зво́дити (14)
◊ Зво́дити / звести́ (позво́дити) кінці́ [з кінця́ми] [доку́пи] *див.* зво́дити (15)
◊ Зво́дити / звести́ раху́нки *див.* зво́дити (16)
◊ Зво́дити (зганя́ти) / звести́ (зігна́ти) зі сві́ту *див.* зво́дити (17)
Зво́дити (здвига́ти) / звести́ (здвигну́ти) плечи́ма *див.* зво́дити (3)
◊ Зво́дити (зніма́ти) / звести́ (зня́ти) о́чі до не́ба *див.* зво́дити (18)
◊ Зво́дити (ізво́дити) / звести́ (ізвести́) на го́лос *див.* зво́дити (19)
◊ Зво́дити (ізво́дити, наво́дити) / звести́ (ізвести́, навести́) на́клеп (пеню́) *див.* зво́дити (20)
◊ Зво́дити нару́гу *див.* зво́дити (21)
◊ Зво́дити (приво́дити) / звести́ (привести́) до спі́льного (одного́) знаме́нника *див.* зво́дити (22)
◊ Не зво́дити (не спуска́ти, не зніма́ти *і т. ін.)* оче́й (по́гляду) *див.* зво́дити (23)

◊ Підніма́ти (підійма́ти, зво́дити *і т. ін.)* / підня́ти (підійня́ти, звести́ *і т. ін.)* на но́ги *див.* підніма́ти
◊ Підніма́ти (підійма́ти, підво́дити, зво́дити *і т. ін.)* / підня́ти (підійня́ти, підвести́, звести́ *і т. ін.)* з руї́н (з по́пелу, із зга́рищ *і т. ін.) див.* підніма́ти
ЗВО́ДИТИСЯ
зво́дитися
Зво́дитися / звести́ся у не́бо (до не́ба) *див.* зво́дитися (1)
◊ Зійти́ (звести́ся, перевести́ся *і т. ін.)* / схо́дити (зво́дитися, перево́дитися) ніна́що (нінаві́що) *див.* схо́дити
Іти́ (зво́дитися, ки́датися *і т. ін.)* / піти́ (звести́ся, ки́нутися *і т. ін.)* в ата́ку *див.* іти́
◊ Става́ти (зво́дитися, підніма́тися *і т. ін.)* / ста́ти (звести́ся, підня́тися *і т. ін.)* [на] ди́бки *(рі́дко* [на] дибі́) <Става́ти / ста́ти ста́вма> *див.* става́ти
◊ Ста́ти (вста́ти, звести́ся, підня́тися *і т. ін.)* / става́ти (зво́дитися, підніма́тися *і т. ін.)* на [свої́ (вла́сні, рі́вні)] но́ги *див.* става́ти
◊ Сторчака́ става́ти (зво́дитися) / ста́ти (звести́ся) *див.* сторчака́
ЗВОРО́Т
зворо́т
△ Дієприкметнико́вий зворо́т *див.* зворо́т (2)
△ Дієприслівнико́вий зворо́т *див.* зворо́т (3)
◊ Кру́гле сло́во <Кру́глий зворо́т> *див.* сло́во
зворо́ту
○ Без зворо́ту *див.* зворо́т (1)
ЗВОРО́ТНИЙ
зворо́тна
Зворо́тна адре́са *див.* адре́са (1)
◊ Зворо́тний (і́нший, дру́гий *і т. ін.)* бік меда́лі <Зворо́тна (і́нша, дру́га *і т. ін.)* сторона́ меда́лі> *див.* бік (5)
зворо́тне
△ Зворо́тне узго́дження *див.* узго́дження
зворо́тний
◊ Зворо́тний (і́нший, дру́гий *і т. ін.)* бік меда́лі <Зворо́тна (і́нша, дру́га *і т. ін.)* сторона́ меда́лі> *див.* бік (5)
ЗВОРУХНУ́ТИСЯ
зворухну́тися
З мі́сця не ру́шити (не зворухну́тися) *див.* ру́хати
ЗВОРУ́ШИТИ[2]
звору́шити
◊ Звору́шувати / звору́шити ду́шу (се́рце) *див.* звору́шувати (1)
звору́шити
◊ Звору́шувати / звору́шити ду́шу (се́рце) *див.* звору́шувати (1)
ЗВОРУ́ШУВАТИ
звору́шувати
◊ Звору́шувати / звору́шити ду́шу (се́рце) *див.* звору́шувати (1)
ЗВУ́ЖУВАТИ
зву́жувати
Зву́жувати / зву́зити ко́ло (кільце́) *див.* зву́жувати (1)

Зву́жувати / зву́зити о́чі *див.* зву́жувати (2)
ЗВУ́ЖУВАТИСЯ
зву́жуються
О́чі зву́жуються / зву́зились *див.* о́ко[1]
ЗВУ́ЗИТИ
зву́зити
Зву́жувати / зву́зити ко́ло (кільце́) *див.* зву́жувати (1)
Зву́жувати / зву́зити о́чі *див.* зву́жувати (2)
ЗВУ́ЗИТИСЯ
зву́зились
О́чі зву́жуються / зву́зились *див.* о́ко[1]
ЗВУК
звук
△ Відкри́тий звук *див.* звук (2)
△ Живи́й звук *див.* звук (3)
△ Звук висо́кого підняття́ *див.* звук (4)
△ Звук низько́го підняття́ *див.* звук (5)
△ Звук сере́днього підняття́ *див.* звук (6)
◊ Пусти́й (поро́жній) звук *див.* звук (8)
△ Чи́стий тон (звук) *див.* тон
зву́ки
△ Альвеоля́рні зву́ки *див.* звук (1)
зву́ків
△ Фізіоло́гія зву́ків мо́влення *див.* фізіоло́гія
зву́ку
△ Висота́ зву́ку *див.* висота́ (2)
Не зрони́ти ні (ані́, й) сло́ва (слове́чка, зву́ку) *див.* зрони́ти
◊ Ні (ані́) зву́ку *див.* звук (7)
△ Си́ла зву́ку *див.* си́ла
△ Шви́дкість зву́ку *див.* шви́дкість
ЗВУКОВИ́Й
звукови́й
△ Звукови́й бар'є́р *див.* бар'є́р (1)
△ Звукови́й уда́р *див.* уда́р
ЗВУЧА́ТИ
звуча́ти
◊ Звуча́ти у ву́хах (у па́м'яті, *рідко* у ву́сі) *див.* звуча́ти (1)
ЗВ'Я́ЗАНИЙ
зв'я́заний
△ Зв'я́заний спи́сок *див.* спи́сок
зв'я́зані
◊ Зв'я́зані ру́ки *див.* рука́
ЗВ'ЯЗА́ТИ
зв'яза́ти
◊ Зв'я́зувати / зв'яза́ти ру́ки *див.* зв'я́зувати (1)
◊ Зв'я́зувати / зв'яза́ти своє́ життя́ (себе́, свою́ до́лю) *див.* зв'я́зувати (2)
◊ Зв'я́зувати / зв'яза́ти (спу́тати) ру́ки й но́ги *див.* зв'я́зувати (3)
◊ Не [вміти (могти́)] зв'яза́ти двох слів (два сло́ва) [доку́пи] *див.* зв'я́зувати (4)
ЗВ'Я́ЗКА
зв'я́зки
△ Голосові́ зв'я́зки *див.* зв'я́зка (1)
ЗВ'ЯЗО́К
зв'язки́
Роди́нні зв'язки́ *див.* зв'язо́к (3)
Розрива́ти зв'язки́ *див.* розрива́ти[1]
зв'язку́
○ У зв'язку́ з *див.* зв'язо́к (4)
○ У зв'язку́ з тим що *див.* зв'язо́к (5)
зв'язо́к
Багатокана́льний зв'язо́к *див.* зв'язо́к (1)
△ Гетерополя́рний зв'язо́к *див.* зв'язо́к (6)
△ Іо́нний зв'язо́к *див.* зв'язо́к (7)
△ Ковале́нтний (гомеополя́рний) зв'язо́к *див.* зв'язо́к (8)
Ма́ти зв'язо́к (спі́льність) *див.* ма́ти[2]
Мобі́льний (стільнико́вий) зв'язо́к *див.* зв'язо́к (2)
ЗВ'Я́ЗУВАТИ
зв'я́зувати
◊ Зв'я́зувати / зв'яза́ти ру́ки *див.* зв'я́зувати (1)
◊ Зв'я́зувати / зв'яза́ти своє́ життя́ (себе́, свою́ до́лю) *див.* зв'я́зувати (2)
◊ Зв'я́зувати / зв'яза́ти (спу́тати) ру́ки й но́ги *див.* зв'я́зувати (3)
ЗГАНЯ́ТИ
зганя́ти
◊ Зво́дити (зганя́ти) / звести́ (зігна́ти) зі сві́ту *див.* зво́дити (17)
ЗГА́РИЩЕ
зга́рищ
◊ Підніма́ти (підійма́ти, підво́дити, зво́дити *і т. ін.)* / підня́ти (підійня́ти, підвести́, звести́ *і т. ін.)* з руї́н (з по́пелу, із зга́рищ *і т. ін.) див.* підніма́ти
ЗГАСА́ЮЧИЙ
згаса́ючі
△ Згаса́ючі (затуха́ючі) колива́ння *див.* колива́ння
ЗГЛА́ДЖУВАТИ
згла́джувати
◊ Загла́джувати (згла́джувати) / загла́дити (згла́дити) го́стрі кути́ *див.* загла́джувати (2)
ЗГЛА́ДИТИ
згла́дити
◊ Загла́джувати (згла́джувати) / загла́дити (згла́дити) го́стрі кути́ *див.* загла́джувати (2)
ЗГОРИ́
згори́
◊ Диви́тися (погляда́ти) зве́рхньо (зви́сока, згори́ вниз *і т. ін.) див.* диви́тися (23)
◊ Зве́рху (згори́) дони́зу *див.* зве́рху[1] (1)
ЗГОРІ́ТИ
згори́ть
◊ Хай (неха́й) [ясни́м вогне́м (по́лум'ям)] гори́ть / згори́ть (загори́ться) <Щоб ясни́м вогне́м (по́лум'ям) горі́в / згорі́в> *див.* горі́ти (5)
згорі́в
◊ Хай (неха́й) [ясни́м вогне́м (по́лум'ям)] гори́ть / згори́ть (загори́ться) <Щоб ясни́м вогне́м (по́лум'ям) горі́в / згорі́в> *див.* горі́ти (5)
ЗГУБИ́ТИ
згуби́ти
Втрача́ти / втра́тити (загуби́ти, згуби́ти) [свій] спо́кій *див.* утрача́ти
ЗДАВА́ТИ
здава́ти
◊ Здава́ти / зда́ти збро́ю *див.* здава́ти
ЗДА́ТИ
зда́ти
◊ Здава́ти / зда́ти збро́ю *див.* здава́ти
ЗДВИГА́ТИ
здвига́ти
Зво́дити (здвига́ти) / звести́ (здвигну́ти) плечи́ма *див.* зво́дити (3)
ЗДВИГНУ́ТИ
здвигну́ти
Зво́дити (здвига́ти) / звести́ (здвигну́ти) плечи́ма *див.* зво́дити (3)
ЗДІЙМА́ТИ
здійма́ти
◊ Підніма́ти (підійма́ти, здійма́ти, підно́сити *і т. ін.)* / підня́ти (підійня́ти, здійня́ти, піднести́ *і т. ін.)* збро́ю (меч, соки́ру *і т. ін.) див.* підніма́ти
ЗДІЙМА́ТИСЯ
здійма́лася
Зчиня́лася (здійма́лася, збива́лася *і т. ін.)* / зчини́лася (здійняла́ся, збі́лася *і т. ін.)* бу́ча *див.* бу́ча (1)
здійма́тися
◊ Займа́тися *(рідко* заво́дитися, здійма́тися) / зайня́тися *(рідко* здійня́тися) на світ (на зорю́, на день *і т. ін.), див.* займа́тися[2] (1)
ЗДІЙМИ́ТИСЯ
зді́йметься
◊ [Як (чи)] зведе́ться (підні́меться, піді́йметься, підведе́ться, зді́йметься *і т. ін.)* рука́ *див.* рука́
здійняла́ся
Зчиня́лася (здійма́лася, збива́лася *і т. ін.)* / зчини́лася (здійняла́ся, збі́лася *і т. ін.)* бу́ча *див.* бу́ча (1)
ЗДІЙНЯ́ТИ
здійня́ти
◊ Підніма́ти (підійма́ти, здійма́ти, підно́сити *і т. ін.)* / підня́ти (підійня́ти, здійня́ти, піднести́ *і т. ін.)* збро́ю (меч, соки́ру *і т. ін.) див.* підніма́ти
ЗДІЙНЯ́ТИСЯ
зді́йметься
◊ [Як (чи)] зведе́ться (підні́меться, піді́йметься, підведе́ться, зді́йметься *і т. ін.)* рука́ *див.* рука́
здійняла́ся
Зчиня́лася (здійма́лася, збива́лася *і т. ін.)* / зчини́лася (здійняла́ся, збі́лася *і т. ін.)* бу́ча *див.* бу́ча (1)
здійня́тися
◊ Займа́тися *(рідко* заво́дитися, здійма́тися) / зайня́тися *(рідко* здійня́тися) на світ (на зорю́, на день *і т. ін.), див.* займа́тися[2] (1)
ЗДОБУВА́ТИ
здобува́ти
Завойо́вувати (здобува́ти) / завоюва́ти (здобу́ти) се́рце *див.* завойо́вувати (1)
ЗДОБУ́ТИ
здобу́ти
Завойо́вувати (здобува́ти) / завоюва́ти (здобу́ти) се́рце *див.* завойо́вувати (1)
ЗДОРО́ВИЙ
здоро́ву
◊ Вали́ти (зва́лювати, переклада́ти) / звали́ти (перекла́сти) з хво́рої (дурно́ї) голови́ на здоро́ву *див.* вали́ти[1] (4)

ЗДОРО́В'Я
здоро́в'ї
Занепада́ти / занепа́сти здоро́в'ям (на здоро́в'ї) *див.* занепада́ти (1)
здоро́в'я
◊ Поча́ти за (во) здоро́в'я, а кінчи́ти (звести́) за упокі́й *див.* почина́ти
здоро́в'ям
Занепада́ти / занепа́сти здоро́в'ям (на здоро́в'ї) *див.* занепада́ти (1)
ЗЕМЕ́ЛЬНИЙ
земе́льне
△ Земе́льне законода́вство *див.* законода́вство (5)
ЗЕМЛЯ́
зе́млю
◊ Втопта́ти (затопта́ти) / вто́птувати (топта́ти) в багно́ (в багню́ку, в боло́то, в зе́млю *і т. ін.) див.* вто́птувати[1] (1)
◊ Закопа́ти / зако́пувати живце́м (живо́го, живи́м *і т. ін.)* у зе́млю *див.* зако́пувати (1)
◊ Зако́пувати (зарива́ти) / закопа́ти (зари́ти) [у зе́млю] свій тала́нт *див.* зако́пувати (2)
◊ Заора́ти (зари́ти, запоро́ти) но́сом *(рідко* зуба́ми) [зе́млю, у зе́млю] *див.* забо́рювати (1)
◊ Засіва́ти / засі́яти зе́млю кістка́ми *див.* засіва́ти (1)
◊ Засіва́ти зе́млю слізьми́ (сльоза́ми) *див.* засіва́ти (2)
◊ Щоб [крізь зе́млю] провали́тися (запа́стися) *див.* прова́люватися
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* крізь (у) зе́млю провали́вся (запа́вся, пішо́в *і т. ін.) див.* прова́люватися
земля́
◊ Земля́ запада́ється / запа́лася *див.* земля́
◊ [Сира́] земля́ (моги́ла) узяла́ (забра́ла, прийняла́ *і т. ін.) див.* земля́
ЗЕМЛЯНИ́Й
земляни́й
△ Земляни́й за́єць *див.* за́єць (2)
ЗЕМНИ́Й
земне́
Закі́нчити [своє́ земне́] життя́ (свій вік) *див.* закі́нчувати (1)
ЗЕ́РНО́
зерно́
◊ Зарони́ти зерно́ (і́скру) *див.* зарони́ти (1)
ЗИ́РКАТИ
зи́ркати
Диви́тися (зи́ркати, позира́ти *і т. ін.)* збо́ку *див.* диви́тися (2)
ЗІБРА́ТИ
зібра́ти
Збира́ти (виряджа́ти) / зібра́ти (ви́рядити) в путь (в доро́гу) *див.* збира́ти (1)
◊ Збира́ти (зво́дити) / зібра́ти (звести́, позбира́ти *і т. ін.)* думки́ доку́пи <Збира́тися / зібра́тися з думка́ми> *див.* збира́ти (4)
Збира́ти / зібра́ти [всі (оста́нні)] си́ли (всю си́лу, ре́штки сил *і т. ін.)* <*діал.* Добува́ти всіх (оста́нніх) сил> *див.* збира́ти (2)
◊ [І] кісточо́к *чиї́х* не зібра́ти (позбира́ти) *див.* збира́ти (6)
◊ Не зібра́ти доку́пи *див.* збира́ти (7)
◊ Ума́ (ро́зуму, голови́ [ні́як] *і т. ін.)* не приклáсти (не приложи́ти, *рідко* не зібра́ти) *див.* приклада́ти
ЗІБРА́ТИСЯ
зібра́лися
◊ Чо́рні (грозові́) хма́ри нависа́ють (збира́ються) / нави́сли (зібра́лися) [над голово́ю] *див.* хма́ра
зібра́лося
Збира́ється / зібра́лося на плач *див.* збира́тися (1)
зібра́тися
◊ Збира́ти (зво́дити) / зібра́ти (звести́, позбира́ти *і т. ін.)* думки́ доку́пи <Збира́тися / зібра́тися з думка́ми> *див.* збира́ти (4)
Збира́тися / зібра́тися в доро́гу *див.* збира́тися (2)
Збира́тися / зібра́тися з си́лами (з си́лою, на си́лі) *див.* збира́тися (3)
◊ Збира́тися (склада́тися) / зібра́тися (скла́стися) в кула́к *див.* збира́тися (5)
ЗІГНА́ТИ
зігна́ти
◊ Зво́дити (зганя́ти) / звести́ (зігна́ти) зі сві́ту *див.* зво́дити (17)
ЗІЙТИ́[1]
зійти́
◊ Збива́тися (схо́дити) / зби́тися (зійти́) на мані́вці *див.* збива́тися (7)
◊ Зійти́ (звести́ся, перевести́ся *і т. ін.)* / схо́дити (зво́дитися, перево́дитися) ні́на́що (ніна́віщо) *див.* схо́дити
зійшла́
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* пря́мо (про́сто) гора́ з плече́й (з пліч) звали́лася (спа́ла, впа́ла, зсу́нулася, зійшла́ *і т. ін.)* / зва́люється (па́дає, зсува́ється, схо́дить *і т. ін.) див.* гора́ (3)
ЗІР
зір
Зверта́ти / зверну́ти о́чі (о́ко, по́гляд, по́гляди, зір *і т. ін.) див.* зверта́ти (3)
◊ Звеселя́ти / звесели́ти о́чі (о́ко, зір) *див.* звеселя́ти (1)
◊ Топи́ти о́чі (по́гляд, зір) <Зато́плювати (затопля́ти) зір> *див.* топи́ти[3]
ЗІРВА́ТИ
зірва́ти
◊ Забра́ти (зірва́ти, зня́ти *і т. ін.)* віно́к *див.* забира́ти (1)
ЗІ́РКА
зі́рка
◊ Закоти́лася / зако́чується зі́рка *див.* зі́рка
◊ Щасли́ва зі́рка *(заст.* звізда́) *див.* зі́рка
ЗІСТА́ВИТИ
зіста́вити
◊ Ста́вити / поста́вити (зіста́вити *і т. ін.)* збро́ю (гвинті́вки, рушни́ці) в ко́зла (ко́зли) *див.* ста́вити
ЗІТХА́ННЯ
зітха́ння
Зати́снуло (затну́ло, затя́ло *і т. ін.)* дух (ди́хання, *рідко* зітха́ння) *див.* затиска́ти (2)
ЗЛАМА́ТИ
злама́є
◊ [І] ді́дько но́гу злама́є (звихне́) *див.* ді́дько (4)
злама́ти
◊ Скрути́ти (зверну́ти, злама́ти, *рідше* вкрути́ти) в'я́зи (карк, ши́ю) *див.* скру́чувати
ЗЛІСТЬ
злість
◊ Зло (злість) бере́ (забира́є) / <Зло взяло́> <Злість взяла́> *див.* зло[1]
зло́сті
Пожовті́ти (почорні́ти, позелені́ти) від зло́сті (за́здрості, доса́ди *і т. ін.) див.* пожовті́ти
ЗЛО[1]
зло
◊ Зло (злість) бере́ (забира́є) / <Зло взяло́> <Злість взяла́> *див.* зло[1]
ЗЛОВИ́ТИ
злови́ти
◊ Впійма́ти (пійма́ти, спійма́ти, злови́ти, засту́кати *і т. ін.)* / лови́ти на гаря́чому *див.* упійма́ти
◊ На мі́сці зло́чину спійма́ти (злови́ти, заста́ти *і т. ін.) див.* спійма́ти
ЗЛО́ДІЙ
зло́дій
Зло́дій у зако́ні *див.* зло́дій
ЗЛОЖИ́ТИ
зложи́ти
◊ Склада́ти / скла́сти *(рідко* зложи́ти) збро́ю *див.* склада́ти
ЗЛО́ЧИН
зло́чину
◊ На мі́сці зло́чину спійма́ти (злови́ти, заста́ти *і т. ін.) див.* спійма́ти
ЗМАХ
зма́хом
○ [За] одни́м за́махом (зма́хом) *див.* за́мах (2)
ЗМИ́РЩИНА
змирщину
◊ Пи́ти (запива́ти) / ви́пити (запи́ти) мирову́ (зми́рщину) *див.* пи́ти
ЗМИ́РЩИНИ
змирщину
◊ Пи́ти (запива́ти) / ви́пити (запи́ти) мирову́ (зми́рщину) *див.* пи́ти
ЗМІЯ́
змі́єю
◊ Зала́зити (лі́зти) / залі́зти змі́єю (гадю́кою) в ду́шу *див.* зала́зити[1] (2)
ЗНАК
знак
△ Знак пита́ння (запита́ння) *див.* знак
зна́ком
◊ Під зна́ком запита́ння *див.* знак
ЗНАМЕ́ННИК
знаме́нника
◊ Зво́дити (приво́дити) / звести́ (привести́) до спі́льного (одного́) знаме́нника *див.* зво́дити (22)

ЗНЕНА́ЦЬКА
знена́цька
Засту́каний (заско́чений) знена́цька *див.* засту́каний (1)
Засту́кати (заско́чити) знена́цька *див.* засту́кати[2] (1)
ЗНИ́ЩЕННЯ
зни́щення
△ Збро́я ма́сового зни́щення (ура́ження) *див.* збро́я (3)
ЗНІМА́ТИ
зніма́ти
◊ Зво́дити (зніма́ти) / звести́ (зня́ти) о́чі до не́ба *див.* зво́дити (18)
◊ Не зво́дити (не спуска́ти, не зніма́ти *і т. ін.)* оче́й (по́гляду) *див.* зво́дити (23)
ЗНЯ́ТИ
зня́ти
◊ Забра́ти (зірва́ти, зня́ти *і т. ін.)* віно́к *див.* забира́ти (1)
◊ Зво́дити (зніма́ти) / звести́ (зня́ти) о́чі до не́ба *див.* зво́дити (18)
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* ка́мінь з душі́ зня́ти (відкоти́ти, звали́ти) *див.* зніма́ти
ЗОБОВ'Я́ЗАННЯ
зобов'я́зань
△ Забезпе́чення викона́ння зобов'я́зань *див.* забезпе́чення (2)
ЗОЗУ́ЛЯ
зозу́ля
◊ Зозу́ля закує́ *див.* зозу́ля
ЗОЛОТИ́Й
золоті́
◊ Будува́ти золоті́ за́мки на ві́трі *див.* будува́ти (1)
ЗОРЯ́
зорю́
◊ Займа́тися (*рідко* заво́дитися, здійма́тися) / зайня́тися (*рідко* здійня́тися) на світ (на зорю́, на день *і т. ін.), див.* займа́тися[2] (1)
ЗОСТАВА́ТИСЯ
зостава́тися
Залиша́тися (*рідко* зостава́тися) / зали́шитися (*рідко* зоста́тися) на дру́гий рік *див.* залиша́тися (2)
◊ Залиша́тися (*рідко* зостава́тися) / зали́шитися (*рідко* зоста́тися) при своїй ду́мці *див.* залиша́тися (5)
ЗОСТА́ВИТИ
зоста́вити
◊ Залиша́ти (лиша́ти, *рідко* зоставля́ти) / зали́шити (лиши́ти, *рідко* зоста́вити) в ду́рнях *див.* залиша́ти (3)
◊ Залиша́ти (*рідко* зоставля́ти) / зали́шити (*рідко* зоста́вити) на сльо́зи *див.* залиша́ти (2)
ЗОСТАВЛЯ́ТИ
зоставля́ти
◊ Залиша́ти (лиша́ти, *рідко* зоставля́ти) / зали́шити (лиши́ти, *рідко* зоста́вити) в ду́рнях *див.* залиша́ти (3)
◊ Залиша́ти (*рідко* зоставля́ти) / зали́шити (*рідко* зоста́вити) на сльо́зи *див.* залиша́ти (2)
ЗОСТА́ТИСЯ
зоста́лася
◊ Одна́ (ті́льки) тінь зали́шилася (*рідко* зоста́лася) *див.* тінь
зоста́лося
◊ І слі́ду не лиши́лося (не зали́шилося, *рідко* не зоста́лося *і т. ін.) див.* лиша́тися
◊ Ка́меня на ка́мені не лиши́лося (не зали́шилося, *рідко* не зоста́лося *і т. ін.) див.* лиша́тися
◊ [Ті́льки] мо́кре мі́сце лиши́лося (зали́шилося, *рідко* зоста́лося *і т. ін.) див.* мі́сце
зоста́неться
◊ Мо́крого мі́сця не зали́шиться (не ли́шиться, *рідко* не зоста́неться) <Мо́кре мі́сце зали́шиться, ли́шиться, *рідко* зоста́неться> *див.* залиша́тися (9)
зоста́тися
Залиша́тися (*рідко* зостава́тися) / зали́шитися (*рідко* зоста́тися) на дру́гий рік *див.* залиша́тися (2)
◊ Залиша́тися (*рідко* зостава́тися) / зали́шитися (*рідко* зоста́тися) при своїй ду́мці *див.* залиша́тися (5)
◊ Зали́шитися (лиши́тися, *рідко* зоста́тися) без соро́чки (без шта́нів) *див.* залиша́тися (7)
◊ Лиши́тися (зали́шитися, *рідко* зоста́тися *і т. ін.)* в ду́рнях (ду́рнем) *див.* лиша́тися
◊ Лиши́тися (зали́шитися, *рідко* зоста́тися *і т. ін.)* при пі́ковому інтере́сі (при пі́кових інтере́сах) *див.* лиша́тися
ЗО́ШИТ
зо́шит
Зага́льний зо́шит *див.* зо́шит
ЗРОБИ́ТИ
зроби́ти
Завдава́ти (роби́ти) / завда́ти (зроби́ти) прикрі́сть *див.* завдава́ти (9)
ЗРОНИ́ТИ
зрони́ти
Не зрони́ти ні (ані́, й) сло́ва (слове́чка, зву́ку) *див.* зрони́ти
ЗСУВА́ТИСЯ
зсува́ється
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* пря́мо (про́сто) гора́ з плече́й (з пліч) звали́лася (спа́ла, впа́ла, зсу́нулася, зійшла́ *і т. ін.)* / зва́люється (па́дає, зсува́ється, схо́дить *і т. ін.) див.* гора́ (3)
ЗСУ́НУТИСЯ
зсу́нулася
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* пря́мо (про́сто) гора́ з плече́й (з пліч) звали́лася (спа́ла, впа́ла, зсу́нулася, зійшла́ *і т. ін.)* / зва́люється (па́дає, зсува́ється, схо́дить *і т. ін.) див.* гора́ (3)
ЗУБ
зуба́ми
◊ Зора́ти (зари́ти, запоро́ти) но́сом (*рідко* зуба́ми) [зе́млю, у зе́млю] *див.* зао́рювати (1)
◊ Скрегота́ти (скреготі́ти, скри́гати, скрипі́ти *і т. ін.)* / заскрегота́ти (заскреготі́ти, скрегну́ти, скрегону́ти, скри́гнути, заскрипі́ти, скри́пнути *і т. ін.)* зуба́ми *див.* скрегота́ти
◊ Трима́ти (держа́ти) язи́к (язика́) за зуба́ми (на при́в'язі, на припо́ні, на за́шморзі, на за́щіпці) *див.* трима́ти
зуба́х
◊ Зав'я́знути (зав'я́зти, нав'я́зти *і т. ін.)* в зу́би (в зуба́х) *див.* зав'яза́ти[2] (1)
зу́би
◊ [Аж] у зу́би захо́дить / зайшло́ *див.* захо́дити (4)
◊ Диви́тися (загляда́ти) в зу́би *див.* диви́тися (10)
◊ Зав'я́знути (зав'я́зти, нав'я́зти *і т. ін.)* в зу́би (в зуба́х) *див.* зав'яза́ти[2] (1)
◊ Заґово́рювати (забала́кувати, замовля́ти) / заговори́ти (забала́кати, замо́вити) зу́би *див.* заґово́рювати (2)
ЗУ́БИ
зуба́ми
◊ Зора́ти (зари́ти, запоро́ти) но́сом (*рідко* зуба́ми) [зе́млю, у зе́млю] *див.* зао́рювати (1)
◊ Скрегота́ти (скреготі́ти, скри́гати, скрипі́ти *і т. ін.)* / заскрегота́ти (заскреготі́ти, скрегну́ти, скрегону́ти, скри́гнути, заскрипі́ти, скри́пнути *і т. ін.)* зуба́ми *див.* скрегота́ти
◊ Трима́ти (держа́ти) язи́к (язика́) за зуба́ми (на при́в'язі, на припо́ні, на за́шморзі, на за́щіпці) *див.* трима́ти
зуба́х
◊ Зав'я́знути (зав'я́зти, нав'я́зти *і т. ін.)* в зу́би (в зуба́х) *див.* зав'яза́ти[2] (1)
зу́би
◊ [Аж] у зу́би захо́дить / зайшло́ *див.* захо́дити (4)
◊ Диви́тися (загляда́ти) в зу́би *див.* диви́тися (10)
◊ Зав'я́знути (зав'я́зти, нав'я́зти *і т. ін.)* в зу́би (в зуба́х) *див.* зав'яза́ти[2] (1)
◊ Заґово́рювати (забала́кувати, замовля́ти) / заговори́ти (забала́кати, замо́вити) зу́би *див.* заґово́рювати (2)
ЗУПИНИ́ТИ
зупини́ти
Затамо́вувати (зупиня́ти) / затамува́ти (зупини́ти) кров *див.* затамо́вувати (1)
◊ Затри́мувати (зупиня́ти) / затри́мати (зупини́ти) по́гляд (о́чі) *див.* затри́мувати (3)
ЗУПИНИ́ТИСЯ
зупини́вся
◊ Затри́мується (зупиня́ється) / затри́мався (зупини́вся) по́гляд *див.* по́гляд
зупини́тися
◊ Затри́муватися (зупиня́тися) / затри́матися (зупини́тися) по́глядом *див.* затри́муватися (1)
Спини́тися (засти́гнути, зупини́тися) на півкро́ці *див.* спиня́тися
ЗУПИНЯ́ТИ
зупиня́ти
Затамо́вувати (зупиня́ти) / затамува́ти (зупини́ти) кров *див.* затамо́вувати (1)

◊ Затри́мувати (зупиня́ти) / затри́мати (зупини́ти) по́гляд (о́чі) *див.* затри́мувати (3)

ЗУПИНЯ́ТИСЯ

зупиня́ється

◊ Затри́мується (зупиня́ється) / затри́мався (зупини́вся) по́гляд *див.* по́гляд

зупиня́тися

◊ Затри́муватися (зупиня́тися) / затри́матися (зупини́тися) по́глядом *див.* затри́муватися (1)

ЗЦІ́ПИТИ

зці́пити

◊ Зці́пити (сти́снути, зати́снути) зу́би *див.* зці́плювати

ЗЧИНИ́ТИ

зчини́ти

Збива́ти (зчиня́ти, забива́ти *і т. ін.*) / зби́ти (зчини́ти, заби́ти *і т. ін.*) бу́чу *див.* збива́ти (5)

ЗЧИНИ́ТИСЯ

зчини́лася

Зчиня́лася (здійма́лася, збива́лася *і т. ін.*) / зчини́лася (здійняла́ся, зби́лася *і т. ін.*) бу́ча *див.* бу́ча (1)

ЗЧИНЯ́ТИ

зчиня́ти

Збива́ти (зчиня́ти, забива́ти *і т. ін.*) / зби́ти (зчини́ти, заби́ти *і т. ін.*) бу́чу *див.* збива́ти (5)

ЗЧИНЯ́ТИСЯ

зчиня́лася

Зчиня́лася (здійма́лася, збива́лася *і т. ін.*) / зчини́лася (здійняла́ся, зби́лася *і т. ін.*) бу́ча *див.* бу́ча (1)

ІЗВО́ДИТИ

ізво́дити

◊ Зво́дити (ізво́дити) / звести́ (ізвести́) на го́лос *див.* зво́дити (19)

◊ Зво́дити (ізво́дити, наво́дити) / звести́ (ізвести́, навести́) на́клеп (пеню́) *див.* зво́дити (20)

ІМ'Я́

і́менем

І́менем зако́ну *див.* ім'я́

ІНІЦІАТИ́ВА

ініціати́ву

◊ Бра́ти (забира́ти, перехо́плювати *і т. ін.*) / взя́ти (забра́ти, перехопи́ти *і т. ін.*) ініціати́ву [до свої́х рук (у свої́ ру́ки)] *див.* бра́ти (126)

ІНТЕРЕ́С

інтере́сах

◊ Лиши́тися (залиши́тися, *рідко* зоста́тися *і т. ін.*) при піковому інтере́сі (при пікових інтере́сах) *див.* лиша́тися

інтере́си

Зачіпа́ти / зачепи́ти інтере́си *див.* зачіпа́ти (1)

інтере́сі

◊ Лиши́тися (залиши́тися, *рідко* зоста́тися *і т. ін.*) при піковому інтере́сі (при пікових інтере́сах) *див.* лиша́тися

ІНФЕКЦІ́ЙНИЙ

інфекці́йні

△ Зара́зні (інфекці́йні) хворо́би *див.* хворо́ба

ІНФОРМА́ЦІЯ

інформа́ції

За́соби ма́сової інформа́ції *див.* за́сіб (2)

І́НШИЙ

і́нша

◊ Зворо́тний (і́нший, дру́гий *і т. ін.*) бік меда́лі <Зворо́тна (і́нша, дру́га *і т. ін.*) сторона́ меда́лі> *див.* бік (5)

і́нший

◊ Зворо́тний (і́нший, дру́гий *і т. ін.*) бік меда́лі <Зворо́тна (і́нша, дру́га *і т. ін.*) сторона́ меда́лі> *див.* бік (5)

і́нші

◊ Зверта́ти / зверну́ти розмо́ву (думки́) на і́ншу сте́жку (і́нші стежки́) *див.* зверта́ти (8)

і́ншої

◊ І́ншої (не тіє́ї, не тако́ї) заспіва́ти *див.* заспі́вувати (1)

і́ншою

◊ Заговори́ти і́ншою мо́вою *див.* загово́рювати (1)

і́ншу

◊ Зверта́ти / зверну́ти розмо́ву (думки́) на і́ншу сте́жку (і́нші стежки́) *див.* зверта́ти (8)

ІО́ННИЙ

іо́нний

△ Іо́нний зв'язо́к *див.* зв'язо́к (7)

ІРЖА́

іржа́

◊ Ї́сти (гри́зти, точи́ти) як (мов, ні́би *і т. ін.*) іржа́ залі́зо *див.* ї́сти

І́СКОРКА

і́скорки

◊ [Аж] і́скорки в оча́х замиготі́ли *див.* і́скорка

І́СКРА

і́скру

◊ Зарони́ти зерно́ (і́скру) *див.* зарони́ти (1)

ІСНУВА́ННЯ

існува́ння

За́соби до (для, *розм.* на) існува́ння *див.* за́сіб (1)

І́СПИТ

і́спит

Прийма́ти / прийня́ти і́спит (за́лік) *див.* прийма́ти

Склада́ти (*рідше* держа́ти) / скла́сти (*рідше* ви́держати, ви́тримати, *заст.* здержа́ти) і́спит (екза́мен, за́лік) *див.* склада́ти

І́СТИНА

і́стини

◊ Збива́ти / зби́ти з путі́ і́стини (і́стинної, Госпо́дньої *і т. ін.*) *див.* збива́ти (9)

І́СТИННИЙ

і́стинної

◊ Збива́ти / зби́ти з путі́ і́стини (і́стинної, Госпо́дньої *і т. ін.*) *див.* збива́ти (9)

ІТИ́

іде́

◊ [Аж (*рідко* бі́лий)] світ кру́титься (ве́рнеться, макі́триться, колиха́ється, іде́) / закрути́вся (заверті́вся, замакі́трився, заколиха́вся, пішо́в) о́бертом (пере́кидом, пере́кидьки, хо́дором *і т. ін.*) [в оча́х (пе́ред очи́ма)] *див.* світ[2]

Розмо́ва іде́ (захо́дить, веде́ться, то́читься *і т. ін.*) / пішла́ (зайшла́) *див.* розмо́ва

іду́ть

◊ Круги́ (кружа́ла) літа́ють (іду́ть) / залітали (пішли́, заходи́ли) пе́ред очи́ма (в оча́х) *див.* круг[1]

іти́

Вихо́дити (іти́) / ви́йти (піти́) за́між *див.* вихо́дити (13)

Вступа́ти (захо́дити, вхо́дити *і т. ін.*) / вступи́ти (зайти́, ввійти́ *і т. ін.*) у супере́чку (в сва́рку) <Іти́ / піти́ на супере́чку (на сва́рку)> <Заво́дити / завести́ супере́чку (сва́рку)> *див.* вступа́ти[1] (4)

Іти́ (вихо́дити) / піти́ (ви́йти) на за́сідку (*діал.* на за́сіди) *див.* іти́

Іти́ (вхо́дити) / піти́ (ввійти́) у за́в'язь *див.* іти́

◊ Іти́ (зверта́ти) / піти́ (зверну́ти) на спад (*рідко* на спа́док) *див.* іти́

Іти́ (зво́дитися, ки́датися *і т. ін.*) / піти́ (звести́ся, ки́нутися *і т. ін.*) в ата́ку *див.* іти́

Іти́ / піти́ в забрі́д *див.* іти́

◊ Іти́ / піти́ в закла́д *див.* іти́

Іти́ / піти́ в за́токи (за́току) *див.* іти́

Ї́СТИ

ї́сти

◊ [Ду́рно (даре́мно, задарма́, ма́рно *і т. ін.*)] хліб (харч) перево́дити (ї́сти, збавля́ти) *див.* перево́дити

◊ Ї́сти (гри́зти, точи́ти) як (мов, ні́би *і т. ін.*) іржа́ залі́зо *див.* ї́сти

ЙТИ

йде

◊ Аж (*рідко* ті́льки) луна́ йде (розляга́ється, *рідше* гото́ть *і т. ін.*) / пішла́ (розляглася́, *рідше* загото́ла *і т. ін.*), *див.* луна́

◊ Голова́ [йде (хо́дить)] / [пішла́ (заходи́ла)] о́бертом (кру́гом, хо́дором *і т. ін.*) *див.* голова́ (17)

КАЗАНО́К

казано́к

◊ Казано́к (баня́к, макі́тра) ва́рить / *рідше* казано́к (баня́к) звари́в (макі́тра звари́ла) *див.* казано́к

КАЙДА́НИ

кайда́ни

◊ Заби́ти (закува́ти) в кайда́ни (в коло́дки, в коло́дку) *див.* забива́ти (8)

КАЛАМУ́ТИТИ

каламу́тити

◊ Каламу́тити / скаламу́тити (закаламу́тити) во́ду *див.* каламу́тити

КАЛА́Ч

калаче́м

◊ [І (ні́яким)] калаче́м (ме́дом) не замани́ти *див.* зама́нювати (2)

КАМІ́ННЯ

камі́нням

◊ Заки́дати камі́нням *див.* закида́ти[1] (2)

КА́МІНЬ

ка́мені

◊ Ка́меня на ка́мені не лиши́лося (не залиши́лося, *рідко* не зоста́лося *і т. ін.*) *див.* лиша́тися

◊ Ка́меня на ка́мені не лиши́ти (не залиши́ти) / не лиша́ти (не залиша́ти) *див.* лиша́ти
ка́меня
◊ Ка́меня на ка́мені не лиши́лося (не залиши́лося, *рідко* не зоста́лося *і т. ін.)* *див.* лиша́тися
◊ Ка́меня на ка́мені не лиши́ти (не залиши́ти) / не лиша́ти (не залиша́ти) *див.* лиша́ти
ка́мінь
◊ Заклада́ти / закла́сти пе́рший ка́мінь *див.* заклада́ти (2)
◊ Тяжки́й (важки́й) ка́мінь ліг (упа́в, звали́вся) на гру́ди (на ду́шу, на се́рце) *див.* ка́мінь
◊ [Як (мов, ні́би *і т. ін.)*] ка́мінь з душі́ (з груде́й) спав (звали́вся, скоти́вся *і т. ін.) див.* ка́мінь
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* ка́мінь з душі́ зня́ти (відкоти́ти, звали́ти) *див.* зніма́ти
КАМПА́НІЯ
кампа́нія
Збира́льна кампа́нія *див.* кампа́нія
КАПУ́СТА
капу́ста
△ За́яча капу́ста *див.* капу́ста
КАРБ
карб
Затя́ти карб *див.* затина́ти (1)
КАРК
карк
◊ Скрути́ти (зверну́ти, злама́ти, *рідше* вкрути́ти) в'я́зи (карк, ши́ю) *див.* скру́чувати
КАТ
кат
◊ Кат його́ (її́, їх *і т. ін.)* [ма́му] бери́ (забира́й) / взяв (побра́в, забра́в) [би] *див.* кат
КА́ША
ка́ша
◊ Завари́лася / зава́рюється ка́ша *див.* ка́ша
ка́ші
◊ Да́ти (всипати, зада́ти) / дава́ти (задава́ти) бере́зової ка́ші *див.* дава́ти (132)
◊ Ка́ші (пи́ва) не зва́риш (не нава́риш) *див.* звари́ти[1] (1)
ка́шу
◊ Вари́ти / звари́ти ка́шу *див.* вари́ти (3)
◊ Зава́рювати / завари́ти ка́шу (пи́во, хале́пу) *див.* зава́рювати (1)
КВА́ПИТИСЯ
ква́питися
◊ Збира́тися (поспіша́ти, ква́питися), як све́кор пелюшо́к (пелюшки́) пра́ти *див.* збира́тися (6)
КИВА́ТИ
кива́ти
◊ Накива́ти (*рідше* закива́ти) / кива́ти п'я́тами *див.* накива́ти
КИ́ДАТИСЯ
ки́датися
Іти́ (зво́дитися, ки́датися *і т. ін.)* / піти́ (зве́стися, ки́нутися *і т. ін.)* в ата́ку *див.* іти́

КИ́НУТИСЯ
ки́нутися
Іти́ (зво́дитися, ки́датися *і т. ін.)* / піти́ (звести́ся, ки́нутися *і т. ін.)* в ата́ку *див.* іти́
КИПІ́ТИ
кипи́ть
◊ Кипи́ть (закипа́є, скипа́є, скипа́ється) душа́ (се́рце) / закипі́ла (скипі́ла, скипі́лася) душа́ <Закипі́ло (скипі́ло, скипі́лося) се́рце> *див.* душа́ (61)
◊ Кров кипи́ть (закипа́є, виру́є *і т. ін.)* / закипи́ть (завиру́є, зануртує *і т. ін.)* [у жи́лах (у скро́нях)] *див.* кров
КИ́РПА
ки́рпу
◊ Гну́ти (де́рти, задира́ти) / загну́ти (заде́рти) ки́рпу (но́са, ніс) *див.* гну́ти (3)
КИШЕ́НЯ
кише́ню
◊ Загляда́ти (зазира́ти) в кише́ню *див.* загляда́ти (4)
КИ́ШКА
кишки́
◊ Кишки́ гра́ють / загра́ють [марш] *див.* ки́шка
кишо́к
△ За́воро́т кишо́к *див.* за́воро́т (1)
КІЛ
кіл
◊ Вбива́ти (забива́ти) / вби́ти (заби́ти) оси́ковий кіло́к (кіл) [у моги́лу] *див.* вбива́ти[1] (4)
КІЛО́К
кіло́к
◊ Вбива́ти (забива́ти) / вби́ти (заби́ти) оси́ковий кіло́к (кіл) [у моги́лу] *див.* вбива́ти[1] (4)
КІЛЬЦЕ́
кільце́
Зву́жувати / зву́зити ко́ло (кільце́) *див.* зву́жувати (1)
КІНЕ́ЦЬ[1]
кінці́
◊ Зво́дити / звести́ (позво́дити) кінці́ [з кінця́ми] [доку́пи] *див.* зво́дити (15)
◊ Хова́ти / схова́ти (захова́ти, похова́ти *і т. ін.)* кінці́ в во́ду *див.* хова́ти[1]
кінця́ми
◊ Зво́дити / звести́ (позво́дити) кінці́ [з кінця́ми] [доку́пи] *див.* зво́дити (15)
КІНЧИ́ТИ
кінчи́ти
◊ Поча́ти за (во) здоро́в'я, а кінчи́ти (звести́) за упокі́й *див.* почина́ти
КІНЬ
кінь
◊ Залі́зний (стале́вий) кінь *див.* кінь
ко́ней
◊ Зби́ти коня́ (ко́ней) *див.* збива́ти (16)
коня́
◊ Зби́ти коня́ (ко́ней) *див.* збива́ти (16)
КІ́ПОТЬ
ко́поті
◊ Дава́ти (задава́ти) / да́ти (зада́ти) ко́поті *див.* дава́ти (113)

КІ́СТКА
кістка́ми
◊ Засіва́ти / засія́ти зе́млю кістка́ми *див.* засіва́ти (1)
кістки́
◊ Аж кістки́ (ко́сті) тріща́ть (лу́ща́ть) / затріща́ли (залу́ща́ли) *див.* кі́стка
кісто́к
◊ Куди́ [і] во́рон [і] кісто́к (ко́сті, *рідко* косте́й) не зано́сить / не занесе́ *див.* во́рон[1] (1)
КІ́СТОЧКА
кісточо́к
◊ [І] кісточо́к *чиїх* не зібра́ти (позбира́ти) *див.* збира́ти (6)
КІСТЬ
косте́й
◊ Куди́ [і] во́рон [і] кісто́к (ко́сті, *рідко* косте́й) не зано́сить / не занесе́ *див.* во́рон[1] (1)
ко́сті
◊ Аж кістки́ (ко́сті) тріща́ть (лу́ща́ть) / затріща́ли (залу́ща́ли) *див.* кі́стка
◊ Куди́ [і] во́рон [і] кісто́к (ко́сті, *рідко* косте́й) не зано́сить / не занесе́ *див.* во́рон[1] (1)
КІТ
кото́ві
◊ Зав'яза́ти кото́ві (коту́, кі́шці) хвоста́ [вузло́м] *див.* зав'я́зувати (6)
коту́
◊ Зав'яза́ти кото́ві (коту́, кі́шці) хвоста́ [вузло́м] *див.* зав'я́зувати (6)
КІШ[2]
кіш
Кіш Запоро́зької (Запорі́зької) Сі́чі *див.* кіш[2]
КІ́ШКА
кі́шці
◊ Зав'яза́ти кото́ві (коту́, кі́шці) хвоста́ [вузло́м] *див.* зав'я́зувати (6)
КЛА́СТИ
кла́сти
Під замо́к хова́ти (кла́сти) *див.* хова́ти[1]
КЛИ́КАТИ
кли́кати
Проси́ти (кли́кати) / запроси́ти (покли́кати) до сто́лу (за стіл) *див.* проси́ти
КЛИН
клин
◊ Вбива́ти (забива́ти) / вби́ти (заби́ти) клин *див.* вбива́ти[1] (3)
◊ Заби́ти клин у го́лову (у ті́м'я) *див.* забива́ти (9)
КЛО́ПІТ
кло́поту
Завдава́ти (задава́ти) / завда́ти (зада́ти) кло́поту *див.* завдава́ти (6)
КЛОПОТА́ТИ
клопота́ти
◊ Клопота́ти / заклопота́ти го́лову *див.* клопота́ти
КНИ́ЖКА
кни́жка
Забі́рна́ кни́жка *див.* кни́жка
Залі́кова кни́жка *див.* кни́жка
Записна́ кни́жка *див.* кни́жка

КОВАЛЕ́НТНИЙ
ковале́нтний
△ Ковале́нтний (гомеополя́рний) зв'язо́к *див.* зв'язо́к (8)
КО́ЖЕН
ко́жна
◊ Ко́жна жи́лка (жи́лочка) дрижи́ть (гра́є, гово́рить, брини́ть, тремти́ть *і т. ін.)* / задрижа́ла (загра́ла, загово́ри́ла, забрині́ла, затремті́ла *і т. ін.)* *див.* жи́лка (1)
КО́ЖНИЙ
ко́жна
◊ Ко́жна жи́лка (жи́лочка) дрижи́ть (гра́є, гово́рить, брини́ть, тремти́ть *і т. ін.)* / задрижа́ла (загра́ла, загово́ри́ла, забрині́ла, затремті́ла *і т. ін.)* *див.* жи́лка (1)
КОЗЕ́Л
козла́
Забива́ти / заби́ти козла́ *див.* забива́ти (3)
КО́ЗЛА
ко́зла
◊ Ста́вити / поста́вити (зіста́вити *і т. ін.)* збро́ю (гвинті́вки, рушни́ці) в ко́зла (ко́зли) *див.* ста́вити
ко́зли
◊ Ста́вити / поста́вити (зіста́вити *і т. ін.)* збро́ю (гвинті́вки, рушни́ці) в ко́зла (ко́зли) *див.* ста́вити
КО́ЗЛИ
ко́зла
◊ Ста́вити / поста́вити (зіста́вити *і т. ін.)* збро́ю (гвинті́вки, рушни́ці) в ко́зла (ко́зли) *див.* ста́вити
ко́зли
◊ Ста́вити / поста́вити (зіста́вити *і т. ін.)* збро́ю (гвинті́вки, рушни́ці) в ко́зла (ко́зли) *див.* ста́вити
КО́ЛЕСО
коле́са
◊ Огляда́тися (оберта́тися) / огля́нутися (оберну́тися) на за́дні коле́са *див.* огляда́тися
ко́лесо
◊ Закрути́лося ко́лесо *див.* ко́лесо
ко́лесом
◊ Думки́ (ду́ми) ко́лесом (хо́дором) заходи́ли (закрути́лися, пішли́) [в голові́] *див.* ду́мка (17)
КОЛИ́[1]
коли́
◊ Як (коли́) рак сви́сне *(рідко* засви́ще) *див.* рак[1]
КОЛИВА́ННЯ
колива́ння
△ Згаса́ючі (затуха́ючі) колива́ння *див.* колива́ння
КОЛИХА́ТИСЯ
колиха́ється
◊ [Аж *(рідко* бі́лий)] світ кру́титься (ве́рнеться, макі́триться, колиха́ється, іде́) / закрути́вся (заверті́вся, замакі́трився, заколиха́вся, пішо́в) о́бертом (пере́кидом, пере́кидьки, хо́дором *і т. ін.)* [в оча́х (пе́ред очи́ма)] *див.* світ[2]

КО́ЛО[1]
ко́ла
◊ [Вогне́нні (те́мні)] ко́ла біга́ють (стриба́ють, витанцьо́вують *і т. ін.)* / забі́гали в оча́х (пе́ред очи́ма) *див.* ко́ло[1]
ко́ло
△ За́мкнене (за́мкнуте) [електри́чне] ко́ло *див.* за́мкнений (1)
Зато́чувати ко́ло (пі́вко́ло, *рідше* круг) *див.* зато́чувати[2] (1)
◊ Зачаро́ване (заворо́жене, закля́те, зачакло́ване) ко́ло <Зачаро́ваний (заворо́жений, закля́тий, зачакло́ваний) круг> *див.* ко́ло[1]
Зву́жувати / зву́зити ко́ло (кільце́) *див.* зву́жувати (1)
КОЛО́ДКА
коло́дки
◊ Заби́ти (закува́ти) в кайда́ни (в коло́дки, в коло́дку) *див.* забива́ти (8)
коло́дку
◊ Заби́ти (закува́ти) в кайда́ни (в коло́дки, в коло́дку) *див.* забива́ти (8)
КО́ЛЬКА
ко́лька
◊ Ко́лька шпига́є (хапа́є, штрика́є) / зашпига́ла (схопи́ла, шпигну́ла) <Ко́льки шпига́ють (хапа́ють) / зашпига́ли (схопи́ли)> <На ко́льки схопи́ло> *див.* ко́лька
ко́льки
◊ Ко́лька шпига́є (хапа́є, штрика́є) / зашпига́ла (схопи́ла, шпигну́ла) <Ко́льки шпига́ють (хапа́ють) / зашпига́ли (схопи́ли)> <На ко́льки схопи́ло> *див.* ко́лька
КОМА́НДА
кома́нда
Збі́рна кома́нда *див.* кома́нда
КОМА́Р
комара́
◊ Задуши́ти [в пу́зі] комара́ *див.* заду́шувати (1)
КОМЕНТА́Р
коментарі́
Без коментарі́в <Коментарі́ за́йві> *див.* комента́р
коментарі́в
Без коментарі́в <Коментарі́ за́йві> *див.* комента́р
КО́МІР
ко́мір
◊ Залива́ти / зали́ти за ко́мір *див.* залива́ти (2)
КОМІСІ́ЙНИЙ
комісі́йний
△ Комісі́йний збір *див.* збір (3)
КОМПОСТУВА́ТИ[2]
компостува́ти
◊ Компостува́ти / закомпостува́ти мі́зки *див.* компостува́ти[2]
КОНФЕРЕ́НЦІЯ
конфере́нцію
Відкрива́ти / відкри́ти засі́дання (збо́ри, конфере́нцію *і т. ін.)* *див.* відкрива́ти (2)

Склика́ти (скли́кувати) / скли́кати засі́дання (збо́ри, конфере́нцію *і т. ін.)* *див.* склика́ти
КОНЮШИ́НА
конюши́на
△ За́яча конюши́на *див.* конюши́на
КОПИ́Л
копи́л
[Збі́ті] на оди́н кшталт (копи́л) *див.* зби́тий (1)
КОПИ́ЛИТИ
копи́лити
◊ Копи́лити (закопи́лювати, зашпи́лювати, шпили́ти) / закопи́лити (скопи́лити, зашпили́ти) гу́бу (гу́би, но́са, ніс *і т. ін.)* *див.* копи́лити
КОПІ́ЙКА
копі́йку
◊ Збива́ти / зби́ти копі́йку (копійчи́ну) <Збива́тися / зби́тися на копі́йку (на копійчи́ну)> *див.* збива́ти (12)
КОПІЙЧИ́НА
копійчи́ну
◊ Збива́ти / зби́ти копі́йку (копійчи́ну) <Збива́тися / зби́тися на копі́йку (на копійчи́ну)> *див.* збива́ти (12)
КОРО́ТКИЙ
коро́тка
◊ Коро́тка (закоро́тка, ку́ряча) па́м'ять *див.* па́м'ять
коро́тке
△ Коро́тке замика́ння *див.* замика́ння (1)
КОРХ
корх
◊ На корх завви́шки *див.* завви́шки (1)
КОСА́[1]
косу́
◊ Зав'яза́ти косу́ (ху́стку) *див.* зав'я́зувати (5)
КОСА́[2]
косу́
◊ Смерть занесла́ [свою́] го́стру косу́ (ру́ку) *див.* смерть
КОСИ́ТИ[1]
коси́ти
Заробля́ти (жа́ти, коси́ти *і т. ін.)* за сніп *див.* заробля́ти (3)
КОХА́ННЯ
коха́ння
◊ Закру́чувати (крути́ти) / закрути́ти коха́ння (любо́в) *див.* закру́чувати (2)
КРАЙ[1]
край
◊ Підніма́ти (підійма́ти) / підня́ти (підійня́ти) заві́су (край заві́си) *див.* підніма́ти
КРА́ЙНІЙ
кра́йні
Кра́йні за́ходи *див.* за́хід[1] (2)
КРЕДИ́Т
креди́ту
△ Забезпе́чення креди́ту *див.* забезпе́чення (4)
КРЕДИТО́РСЬКИЙ
кредито́рська
△ Кредито́рська забо́ргованість *див.* забо́ргованість (4)

КРЕ́ЙДА
кре́йда
Збли́днути (побілі́ти, поблі́днути) як полотно́ (кре́йда, смерть, стіна́ *і т. ін.)* *див.* збли́днути (1)
КРИВА́ВИЙ
крива́вими
Пла́кати (рида́ти) / запла́кати (зарида́ти) гірки́ми (дрібни́ми, крива́вими *і т. ін.)* [сльоза́ми (слізьми́)] <Слі́зно пла́кати (рида́ти)> *див.* пла́кати
КРИВИ́Й
криву́
◊ Завести́ (потягти́) на криву́ сте́жку *див.* заво́дити[1] (2)
КРИЖАНІ́ТИ
крижаніє
◊ Кров холо́не (крижаніє, застига́є *і т. ін.)* / захоло́ла (засти́гла, заледені́ла *і т. ін.)* у жи́лах *див.* кров
КРИК[1]
кри́ком
◊ Захо́дитися / зайти́ся кри́ком (від кри́ку) *див.* захо́дитися[2] (3)
кри́ку
◊ Захо́дитися / зайти́ся кри́ком (від кри́ку) *див.* захо́дитися[2] (3)
КРИЛО́
крило́м
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* му́ха крило́м зачепи́ла *див.* му́ха
КРІ́ВЦЯ
крі́вця
△ За́яча крі́вця *див.* крі́вця
КРОВ
кров
◊ Гово́рить (обзива́ється, озива́ється) / заговори́ла (обізва́лася, озва́лася) кров *див.* кров
◊ Залива́ти / зали́ти кро́в'ю *див.* залива́ти (4)
Замовля́ти / замо́вити кров *див.* замовля́ти (1)
◊ Заморо́жувати / заморо́зити кров [у жи́лах] *див.* заморо́жувати (1)
Затамо́вувати (зупиня́ти) / затамува́ти (зупини́ти) кров *див.* затамо́вувати (1)
Захлина́тися / захлину́тися у вла́сній кро́ві (вла́сною кро́в'ю) *див.* захлина́тися (3)
◊ Зашумі́ла кров *див.* кров
◊ Кров гра́є / загра́ла *див.* кров
◊ Кров залива́є / залила́ обли́ччя (лице́) *див.* кров
◊ Кров кипи́ть (закипа́є, виру́є *і т. ін.)* / закипі́ть (завиру́є, занурту́є *і т. ін.)* [у жи́лах (у скро́нях)] *див.* кров
◊ Кров ударя́є (бу́хає, шиба́є) / уда́рила (забу́хала) в го́лову (до голови́) *див.* кров
◊ Кров холо́не (крижаніє, застига́є *і т. ін.)* / захоло́ла (засти́гла, заледені́ла *і т. ін.)* у жи́лах *див.* кров
◊ Се́рце обкипа́є (закипа́є, окипа́є *і т. ін.)* / обкипі́ло (закипі́ло, окипі́ло *і т. ін.)* кро́в'ю (сукрова́тою, смоло́ю, ва́ром *і т. ін.)* *див.* се́рце
кро́ві
△ Зара́ження кро́ві *див.* зара́ження (1)
Захлина́тися / захлину́тися у вла́сній кро́ві (вла́сною кро́в'ю) *див.* захлина́тися (3)
кро́в'ю
◊ Залива́ти / зали́ти кро́в'ю *див.* залива́ти (4)
Захлина́тися / захлину́тися у вла́сній кро́ві (вла́сною кро́в'ю) *див.* захлина́тися (3)
◊ Се́рце обкипа́є (закипа́є, окипа́є *і т. ін.)* / обкипі́ло (закипі́ло, окипі́ло *і т. ін.)* кро́в'ю (сукрова́тою, смоло́ю, ва́ром *і т. ін.)* *див.* се́рце
КРОК
крок
Збавля́ти / зба́вити крок (кро́ку) *див.* збавля́ти (2)
кро́ку
Збавля́ти / зба́вити крок (кро́ку) *див.* збавля́ти (2)
КРОПИВА́
кропиво́ю
◊ Доро́га (сте́жка) те́рном (ожи́ною, кропиво́ю *і т. ін.)* поросла́ (заросла́) *див.* доро́га (7)
КРОПИ́В'ЯНИЙ
кропи́в'яним
◊ Засипа́ти кропи́в'яним сі́м'ям *див.* засипа́ти[1] (1)
КРУГ[1]
круг
Зато́чувати ко́ло (пі́вко́ло, *рідше* круг) *див.* зато́чувати[2] (1)
◊ Зачаро́ване (заворо́жене, закля́те, зачакло́ване) ко́ло <Зачаро́ваний (заворо́жений, закля́тий, зачакло́ваний) круг> *див.* ко́ло[1]
круги́
◊ Круги́ (кружа́ла) літа́ють (іду́ть) / залі́тали (пішли́, заходи́ли) пе́ред очи́ма (в оча́х) *див.* круг[1]
КРУ́ГЛИЙ
кру́гле
◊ Кру́гле сло́во <Кру́глий зворо́т> *див.* сло́во
кру́глий
◊ Кру́гле сло́во <Кру́глий зворо́т> *див.* сло́во
КРУ́ГОМ
кру́гом
◊ Голова́ [йде́ (хо́дить)] / [пішла́ (заходи́ла)] о́бертом (кру́гом, хо́дором *і т. ін.)* *див.* голова́ (17)
КРУЖА́ЛО
кружа́ла
◊ Круги́ (кружа́ла) літа́ють (іду́ть) / залі́тали (пішли́, заходи́ли) пе́ред очи́ма (в оча́х) *див.* круг[1]
КРУЖЛЯ́ТИ
кружля́ють
◊ Думки́ стриба́ють (кружля́ють) / застриба́ли (закружля́ли) у голові́ *див.* ду́мка (20)
КРУПО́ЗНИЙ
крупо́зне
△ Крупо́зне запа́лення леге́нь (леге́нів) *див.* запа́лення (1)
КРУТИ́Й
круті́
Круті́ за́ходи *див.* за́хід[1] (3)
КРУТИ́ТИ
крути́ти
◊ Закру́чувати (крути́ти) / закрути́ти кохання (любо́в) *див.* закру́чувати (2)
◊ Крути́ти / закрути́ти веремі́ю (веремі́я) *див.* крути́ти
◊ Крути́ти / закрути́ти харама́на *див.* крути́ти
◊ Крути́ти (закру́чувати) / закрути́ти го́лову *див.* крути́ти
КРУТИ́ТИСЯ
крути́тися
◊ Ви́тися (звива́тися, крути́тися, викру́чуватися *і т. ін.)* в'юно́м (ли́сом) *див.* ви́тися (1)
кру́титься
◊ [Аж] голова́ (в голові́) кру́титься (моро́читься, па́морочиться, макі́триться, замакі́трюється *і т. ін.)* <[Аж] голова́ закрути́лася (заморо́чилася, запа́морочилася, замакі́трилася *і т. ін.)*> <[Аж] у голові́ закрути́лося (заморо́чилося, запа́морочилося, замакі́трилося)> *див.* голова́ (7)
◊ [Аж *(рідко* бі́лий)] світ кру́титься (ве́рнеться, макі́триться, колиха́ється, іде́) / закрути́вся (заверті́вся, замакі́трився, заколиха́вся, пішо́в) о́бертом (пере́кидом, пере́кидьки, хо́дором *і т. ін.)* [в оча́х (пе́ред очи́ма)] *див.* світ[2]
КРУ́ТО
кру́то
◊ Кру́то замі́сть міси́ти *див.* міси́ти
КУБЕ́ЛЕЧКО
кубе́лечко
◊ Зви́ти / звива́ти (ви́ти) гніздо́ (гнізде́чко, кубло́, кубе́лечко, кубе́льце) *див.* звива́ти (1)
КУБЕ́ЛЬЦЕ
кубе́льце
◊ Зви́ти / звива́ти (ви́ти) гніздо́ (гнізде́чко, кубло́, кубе́лечко, кубе́льце) *див.* звива́ти (1)
КУБЛО́
кубло́
◊ Зви́ти / звива́ти (ви́ти) гніздо́ (гнізде́чко, кубло́, кубе́лечко, кубе́льце) *див.* звива́ти (1)
КУДИ́
куди́
◊ Куди́ [і] во́рон [і] кісто́к (ко́сті, *рідко* косте́й) не зано́сить / не занесе́ *див.* во́рон[1] (1)
◊ Куди́ [ті́льки] душа́ забажа́є (захо́че) *див.* душа́ (62)
КУЛА́К
кула́к
Затиска́ти / зати́снути кула́к (кулачо́к) *див.* затиска́ти (1)
◊ Зати́снути в кула́к *див.* затиска́ти (3)
◊ Збира́ти в кула́к *див.* збира́ти (5)
◊ Збира́тися (склада́тися) / зібра́тися (скла́стися) в кула́к *див.* збира́тися (5)

КУЛАЧÓК
кулачóк
Затискáти / затúснути кулáк (кулачóк) *див.* затискáти (1)
КУ́ЛЯ[1]
кýля
Випадкóва (заблýкана, сліпá) кýля *див.* кýля[1]
КУЛЬТУ́РА
культýра
△ Зарубінéцька культýра *див.* культýра
КУ́ПА
кýпи
◇ Вали́ти (звáлювати) / звали́ти все докýпи (до однієї (однóї) кýпи) *див.* вали́ти[1] (2)
КУПÁТИСЯ
купáтися
◇ Купáтися / закупáтися в рóзкоші (в рóзкошах, в сріблі-зóлоті) *див.* купáтися
КУ́ПКА
кýпки́
◇ Збивáтися / зби́тися (позбивáтися) в кýпку (в кýпки́) *див.* збивáтися (6)
кýпку
◇ Збивáтися / зби́тися (позбивáтися) в кýпку (в кýпки́) *див.* збивáтися (6)
КУ́РИ
кýри
◇ [І] кýри загребýть (заклюю́ть) <Кýрка лáпою загребé> *див.* кýри
◇ Кýри засміють *див.* кýри
КУ́РКА
кýрка
◇ [І] кýри загребýть (заклюю́ть) <Кýрка лáпою загребé> *див.* кýри
КУРÓК
курóк
Звóдити / звести́ курóк *див.* звóдити (2)
КУРС
кýрсу
◇ Збивáти / зби́ти зі шля́ху (з дорóги, з кýрсу *і т. ін.*) *див.* збивáти (11)
КУ́РЯЧИЙ
кýряча
◇ Корóтка (закорóтка, кýряча) пáм'ять *див.* пáм'ять
КУТ
кут
◇ Ведмéжий кут (зáкуток) *див.* кут
◇ Загнáти (завести́) / заганя́ти (завóдити) в [глухи́й (тісни́й)] кут (у зáкуток, у безви́хідь *і т. ін.*) *див.* заганя́ти[1] (8)
◇ Зайти́ / захóдити у безви́хідь (у [глухи́й] кут, у зáкуток *і т. ін.*) *див.* захóдити (6)
△ Кут залóмлення *див.* кут
кути́
◇ Заглáджувати (зглáджувати) / заглáдити (зглáдити) гóстрі кути́ *див.* заглáджувати (2)
КУ́ТНІЙ
кýтні
◇ Сміятися / засміятися на кýтні *див.* сміятися
КУТОВИ́Й
кутовé
△ Кутовé залізо *див.* залізо (1)

КУТÓК
куткáх
◇ По всіх куткáх (зáкутках, зáкуточках) *див.* кутóк
куткі́в
◇ З усіх куткі́в [і зáкутків] *див.* кутóк
кутóк
Зáгнаний у [тéмний] кутóк *див.* зáгнаний (2)
КУ́ЦИЙ
кýцому
◇ Далéко [, як] кýцому до зáйця *див.* далéко (3)
◇ Як (мов, ніби *і т. ін.*) кýцому до зáйця *див.* кýций
КШТАЛТ
кшталт
[Зби́ті] на оди́н кшталт (копи́л) *див.* зби́тий (1)
ЛÁВА[1]
лáва
△ Лáва запасни́х *див.* лáва[1]
ЛÁВОЧКА[2]
лáвочку
◇ Закривáти (прикривáти) / закри́ти (прикри́ти) лáвочку *див.* закривáти (6)
ЛÁЗАР
лáзаря
◇ Співáти (завóдити) / завести́ лáзаря *див.* співáти
ЛÁМАНИЙ
лáманого
◇ І (ні, ані́) [лáманого (щербáтого, залізного *і т. ін.*)] шагá (шéляга) *див.* шаг
ЛАМÁТИ
ламáти
◇ Ламáти (залáмувати, ломи́ти) / заламáти (заломи́ти) рýки *див.* ламáти
ЛÁПА
лáпою
◇ [І] кýри загребýть (заклюю́ть) <Кýрка лáпою загребé> *див.* кýри
лáпу
◇ Запускáти / запусти́ти рýку (лáпу) *див.* запускáти[1] (2)
ЛÁПКА
лáпках
◇ На зáдніх лáпках *див.* лáпка
ЛÁСКА[1]
лáски
◇ Запобігáти (*рідше* запопадáти) лáски *див.* запобігáти (1)
ЛАТÁТИ[1]
латáти
◇ Латáти (залáтувати) / полатáти (залатáти) дірки́ (діри, дірку, дірý) *див.* латáти[1]
ЛЕГÉНІ
легéнів
△ Крупóзне запáлення легéнь (легéнів) *див.* запáлення (1)
легéнь
△ Крупóзне запáлення легéнь (легéнів) *див.* запáлення (1)
ЛЕГÉНЯ
легéнів
△ Крупóзне запáлення легéнь (легéнів) *див.* запáлення (1)

легéнь
△ Крупóзне запáлення легéнь (легéнів) *див.* запáлення (1)
ЛÉДВЕ
лéдве
○ Лéдве (залéдве) не... *див.* лéдве
Мáло (трóхи, лéдве) не збожевóлів (збожевóліла) *див.* збожевóліти (1)
ЛЕЖÁТИ
лежи́ть
◇ Лежи́ть (ляґáє, заляґáє) / ляглá (заляглá) прíрва *див.* прíрва
ЛÉЩÁТА
лéщáта
◇ Затиснути в лéщáта *див.* затискáти (4)
лéщáтах
◇ Опини́тися в залізних лéщáтах *див.* опини́тися
ЛИС
ли́сом
◇ Ви́тися (звивáтися, крути́тися, викрýчуватися *і т. ін.*) в'юнóм (ли́сом) *див.* ви́тися (1)
ЛИСТ[2]
ли́ст
Зазивни́й ли́ст *див.* лист[2]
Закри́тий лист *див.* лист[2]
ЛИХИ́Й[1]
лихá
◇ Лихá годи́на несé / занеслá (принеслá, приволоклá *і т. ін.*) *див.* годи́на[1] (16)
ЛИ́ХО[1]
ли́ха
◇ Давáти / дáти ли́ха закаблýкам (закаблáм) [і передáм] *див.* давáти (80)
ли́хо
◇ Затóплювати / затопи́ти ли́хо (рóзум, гóре, бідý *і т. ін.*) в чáрці (в горíлці) *див.* затóплювати[2] (1)
ли́ху
◇ Помогти́ (допомогти́, зарáдити *і т. ін.*) біді (гóрю, ли́ху *і т. ін.*), *див.* помагáти
ЛИЦÉ
лицé
◇ Кров заливáє / залилá обли́ччя (лицé) *див.* кров
◇ Піт заливáє / зали́в óчі (лицé, обли́ччя *і т. ін.*) *див.* піт
ЛИШÁТИ
лишáти
◇ Залишáти (лишáти) / зали́шити (лиши́ти) на слизькóму *див.* залишáти (4)
◇ Залишáти (лишáти) / зали́шити (лиши́ти) на сумлíнні (на сóвісті) *див.* залишáти (5)
◇ Залишáти (лишáти) / зали́шити (лиши́ти) позáду (за собóю, позáд сéбе) *див.* залишáти (6)
Залишáти (лишáти) / зали́шити (лиши́ти) пóза увáгою (без увáги) *див.* залишáти (1)
◇ Залишáти (лишáти, *рідко* зоставля́ти) / зали́шити (лиши́ти, *рідко* зостáвити) в дýрнях *див.* залишáти (3)
◇ Кáменя на кáмені не лиши́ти (не зали́шити) / не лишáти (не залишáти) *див.* лишáти

◊ Лиша́ти (залиша́ти) / лиши́ти (залиши́ти) глибо́кий (невиго́йний, помітний *і т. ін.)* слід у душі́ *див.* лиша́ти

◊ Лиша́ти (залиша́ти) / лиши́ти (залиши́ти) слід [за собо́ю] *див.* лиша́ти

◊ Не лиши́ти (не зали́шити, не оста́вити *і т. ін.)* / не лиша́ти (не залиша́ти, не оставля́ти *і т. ін.)* [і] на насі́ння *див.* лиша́ти

ЛИША́ТИСЯ

лиша́ється

◊ Ні́чо́го [бі́льше] не лиша́ється (не залиша́ється, *рідко* не остає́ться *і т. ін.)* / не лиши́лося (не зали́шилося, *рідко* не оста́лося *і т. ін.)* [, як] *див.* лиша́тися

лиша́тися

◊ Залиша́тися (лиша́тися) / зали́шитися (лиши́тися) за спи́ною (поза́ду *і т. ін.)* *див.* залиша́тися (6)

◊ Не лиша́тися (не залиша́тися, *рідко* не остава́тися *і т. ін.)* / не лиши́тися (не зали́шитися, *рідко* не оста́тися *і т. ін.)* в боргу́ *див.* лиша́тися

◊ Стоя́ти (лиша́тися, залиша́тися) на [одно́му] мі́сці *див.* стоя́ти

ЛИШИ́ТИ

лиши́ти

◊ Залиша́ти (лиша́ти) / зали́шити (лиши́ти) на слизько́му *див.* залиша́ти (4)

◊ Залиша́ти (лиша́ти) / зали́шити (лиши́ти) на сумлі́нні (на со́вісті) *див.* залиша́ти (5)

◊ Залиша́ти (лиша́ти) / зали́шити (лиши́ти) поза́ду (за собо́ю, поза́д се́бе) *див.* залиша́ти (6)

Залиша́ти (лиша́ти) / зали́шити (лиши́ти) по́за ува́гою (без ува́ги) *див.* залиша́ти (1)

◊ Залиша́ти (лиша́ти, *рідко* зоставля́ти) / зали́шити (лиши́ти, *рідко* зоста́вити) в ду́рнях *див.* залиша́ти (3)

◊ [І] мо́крого мі́сця не зали́шити (не лиши́ти) <[І] мо́кре мі́сце зали́шити (лиши́ти)> *див.* залиша́ти (7)

◊ Ка́меня на ка́мені не лиши́ти (не зали́шити) / не лиша́ти (не залиша́ти) *див.* лиша́ти

◊ Лиша́ти (залиша́ти) / лиши́ти (залиши́ти) глибо́кий (невиго́йний, помі́тний *і т. ін.)* слід у душі́ *див.* лиша́ти

◊ Лиша́ти (залиша́ти) / лиши́ти (зали́шити) слід [за собо́ю] *див.* лиша́ти

◊ Не лиши́ти (не зали́шити, не оста́вити *і т. ін.)* живо́го мі́сця *див.* лиша́ти

◊ Не лиши́ти (не зали́шити, не оста́вити *і т. ін.)* / не лиша́ти (не залиша́ти, не оставля́ти *і т. ін.)* [і] на насі́ння *див.* лиша́ти

ЛИШИ́ТИСЯ

лиши́лася

◊ Ті́льки [сама́ (одна́)] душа́ зали́шилася (лиши́лася) *див.* душа́ (74)

лиши́лося

◊ І сліду не лиши́лося (не зали́шилося, *рідко* не зоста́лося *і т. ін.)* *див.* лиша́тися

◊ Ка́меня на ка́мені не лиши́лося (не зали́шилося, *рідко* не зоста́лося *і т. ін.)* *див.* лиша́тися

◊ Ні́чо́го [бі́льше] не лиша́ється (не залиша́ється, *рідко* не остає́ться *і т. ін.)* / не лиши́лося (не зали́шилося, *рідко* не оста́лося *і т. ін.)* [, як] *див.* лиша́тися

◊ [Ті́льки] мо́кре мі́сце лиши́лося (зали́шилося, *рідко* зоста́лося *і т. ін.)* *див.* мі́сце

лиши́тися

◊ Залиша́тися (лиша́тися) / зали́шитися (лиши́тися) за спи́ною (поза́ду *і т. ін.)* *див.* залиша́тися (6)

◊ Зали́шитися (лиши́тися, *рідко* зоста́тися) без соро́чки (без штані́в) *див.* залиша́тися (7)

◊ Лиши́тися (зали́шитися, *рідко* зоста́тися *і т. ін.)* в ду́рнях (ду́рнем) *див.* лиша́тися

◊ Лиши́тися (зали́шитися, *рідко* зоста́тися *і т. ін.)* при пі́ковому інтере́сі (при пі́кових інтере́сах) *див.* лиша́тися

◊ Лиши́тися (зали́шитися, *рідко* оста́тися *і т. ін.)* з но́сом <Діста́ти / дістава́ти но́са> *див.* лиша́тися

◊ Не лиша́тися (не залиша́тися, *рідко* не остава́тися *і т. ін.)* / не лиши́тися (не зали́шитися, *рідко* не оста́тися *і т. ін.)* в боргу́ *див.* лиша́тися

ли́шиться

◊ [І] ду́ху не зали́шиться (не ли́шиться) *див.* залиша́тися (8)

◊ І насі́ння не ли́шиться (не зали́шиться, *рідко* не оста́неться *і т. ін.)* *див.* лиша́тися

◊ Мо́крого мі́сця не зали́шиться (не ли́шиться, *рідко* не зоста́неться) <Мо́кре мі́сце зали́шиться, ли́шиться, *рідко* зоста́неться> *див.* залиша́тися (9)

ЛІ́ЖКО

лі́жко

Заправля́ти / запра́вити лі́жко *див.* заправля́ти[1] (1)

ЛІ́ЗТИ

лі́зе

◊ Ду́мка (га́дка) запада́є (лі́зе, прихо́дить *і т. ін.)* / запа́ла (влі́зла, прийшла́ *і т. ін.)* [в го́лову (до голови́)] *див.* ду́мка (6)

лі́зти

◊ Влази́ти (лі́зти) в ярмо́ (в за́шморг) *див.* влази́ти (4)

◊ Зала́зити (лі́зти) / залі́зти змі́єю (гадю́кою) в ду́шу *див.* зала́зити[1] (2)

◊ Лі́зти (зала́зити) / залі́зти в [са́му] ду́шу *див.* лі́зти

◊ Лі́зти (зала́зити) з чобі́тьми́ в ду́шу *див.* лі́зти

◊ Лі́зти / залі́зти (полі́зти) в петлю́ *див.* лі́зти

◊ Лі́зти (спіши́ти, забіга́ти, су́нутися *і т. ін.)* попере́д ба́тька в пе́кло *див.* лі́зти

лі́зуть

◊ [Аж] мура́шки бі́гають (пробіга́ють, лі́зуть *і т. ін.)* / побі́гли (пробі́гли, забі́гали, полі́зли, пішли́ *і т. ін.)* по спи́ні (по ті́лу, за плечи́ма, за спи́ною, по́за спи́ною *і т. ін.)* *див.* мура́шки

лізь

◊ Хоч у петлю́ (у за́шморг) лізь *див.* лі́зти

ЛІКВІ́ДНИЙ

ліквідні

△ Ліквідні за́соби *див.* за́сіб (11)

ЛІСОВИ́Й

лісова́

△ Захисна́ (полезахисна́, лісова́) сму́га *див.* сму́га

ЛІТА́

літа́

◊ Загна́тися в літа́ *див.* заганя́тися (1)

ЛІТА́ТИ

літа́ють

◊ Круги́ (кружа́ла) літа́ють (іду́ть) / залі́тали (пішли́, заходи́ли) пе́ред очи́ма (в оча́х) *див.* круг[1]

ЛІ́ТЕРА

лі́тера

△ Вели́ка (*рідко* заголо́вна) бу́ква (лі́тера) *див.* бу́ква (1)

ЛІЧБА́

лічбу́

Губи́ти / загуби́ти лічбу́ *див.* губи́ти (1)

ЛОБ

лоб

◊ Забри́ти лоб (ло́ба, чу́ба) *див.* забрива́ти (2)

Закучувати (запуска́ти, пуска́ти) / закоти́ти (запусти́ти, пусти́ти) о́чі [під лоб (під ло́ба)] *див.* зако́чувати (1)

О́чі закоти́лися / зако́чуються [під лоб (під ло́ба)] *див.* о́ко[1]

ло́ба

◊ Забри́ти лоб (ло́ба, чу́ба) *див.* забрива́ти (2)

◊ Заголи́ти ло́ба *див.* загло́лювати[2] (2)

Зако́чувати (запуска́ти, пуска́ти) / закоти́ти (запусти́ти, пусти́ти) о́чі [під лоб (під ло́ба)] *див.* зако́чувати (1)

О́чі закоти́лися / зако́чуються [під лоб (під ло́ба)] *див.* о́ко[1]

ло́бі

◊ Записа́ти собі́ на ло́бі *див.* запи́сувати (2)

ЛОВИ́ТИ

лови́ти

◊ Впійма́ти (пійма́ти, спійма́ти, злови́ти, засту́кати *і т. ін.)* / лови́ти на гаря́чому *див.* упійма́ти

ЛО́ЖЕЧКА

ло́жечкою

Сса́ти (смокта́ти) / засса́ти (засмокта́ти) під ло́жечкою (під се́рцем) *див.* сса́ти

ЛО́ЖКА

ло́жку

◊ Загляда́ти в ло́жку *див.* загляда́ти (1)

ЛОМА́КА

ломаку

◊ Поцілува́ти замо́к (*рідше* у лома́ку) *див.* поцілува́ти

ЛОМИ́ТИ
ломи́ти
◊ Лама́ти (зала́мувати, ломи́ти) / залама́ти (заломи́ти) ру́ки *див.* лама́ти
ЛОПА́ТА
лопа́тою
◊ Гребти́ (загріба́ти, горну́ти) лопа́тою *див.* гребти́ (1)
◊ Хоч лопа́тою горни́ (греби́, загріба́й *і т. ін.)* *див.* горну́ти (2)
ЛУНА́
луна́
◊ Аж *(рідко* тільки) луна́ йде (розляга́ється, *рідше* гоготи́ть *і т. ін.)* / пішла́ (розляглася́, *рідше* загоготі́ла *і т. ін.),* *див.* луна́
ЛУЩА́ТИ
лу́ща́ть
◊ Аж кістки́ (ко́сті) тріща́ть (лу́ща́ть) / затріща́ли (залу́ща́ли) *див.* кістка
ЛЮБО́В
любо́в
◊ Закру́чувати (крути́ти) / закрути́ти коха́ння (любо́в) *див.* закру́чувати (2)
ЛЮ́ДИ
люде́й
◊ Засила́ти (присила́ти, посила́ти, сла́ти) / засла́ти (присла́ти, посла́ти) старості́в (сваті́в, за рушника́ми, *заст.* люде́й) *див.* засила́ти (1)
лю́ди
Лю́ди заплюю́ть *див.* лю́ди
людьми́
◊ Забу́тий людьми́ *див.* забу́тий (2)
лю́дям
◊ На по́сміх (на посміхо́висько) [лю́дям] <На посміхо́вище [лю́дське́ (зага́льне)]> *див.* по́сміх
ЛЮ́ДСЬКИЙ
лю́дське́
◊ На по́сміх (на посміхо́висько) [лю́дям] <На посміхо́вище [лю́дське́ (зага́льне)]> *див.* по́сміх
ЛЯГА́ТИ
ляга́є
◊ Лежи́ть (ляга́є, заляга́є) / лягла́ (заля́гла́) при́рва *див.* при́рва
ЛЯГТИ́
ліг
◊ Тяжки́й (важки́й) ка́мінь ліг (упа́в, звали́вся) на гру́ди (на ду́шу, на се́рце) *див.* ка́мінь
лягла́
◊ Лежи́ть (ляга́є, заляга́є) / лягла́ (залягла́) при́рва *див.* при́рва
ЛЯ́ДА
ля́ду
◊ Закри́й [свою́] ля́ду *див.* закрива́ти (7)
ЛЯ́ПАС
ля́паса
◊ Да́ти (відмі́ряти, відмі́рити, відва́жити, вліпи́ти, заліпи́ти *і т. ін.)* / дава́ти (відмі́рювати, відміря́ти, відва́жувати, залі́плювати *і т. ін.)* ля́паса (ляща́) *див.* дава́ти (129)
ЛЯ́ПАТИ
ля́пати
◊ Ля́пати (ля́скати, маха́ти *і т. ін.)* / заля́пати язико́м *див.* ля́пати
Плеска́ти *(розм.* ля́пати) / заплеска́ти *(розм.* заля́пати) в доло́ні *(рідше* рука́ми, в ру́ки) *див.* плеска́ти
ЛЯ́СКАТИ
ля́скати
◊ Ля́пати (ля́скати, маха́ти *і т. ін.)* / заля́пати язико́м *див.* ля́пати
Ля́скати / заля́скати в доло́ні (доло́нями) *див.* ля́скати
ЛЯЩ[2]
ляща́
◊ Да́ти (відмі́ряти, відмі́рити, відва́жити, вліпи́ти, заліпи́ти *і т. ін.)* / дава́ти (відмі́рювати, відміря́ти, відва́жувати, залі́плювати *і т. ін.)* ля́паса (ляща́) *див.* дава́ти (129)
ЛЯЩА́ТИ
лящи́ть
◊ Аж у ву́хах лящи́ть / залящало *див.* лящати
МАГНІ́ТНИЙ
магні́тний
△ Магні́тний залізня́к *див.* залізня́к (1)
МА́ЗАТИ
ма́зати
◊ Ма́зати зве́рху пирого́м *див.* ма́зати
МАЙБУ́ТНІЙ
майбу́тнє
◊ Зазира́ти (загляда́ти) / зазирну́ти (загля́нути) в майбу́тнє (у прийде́шнє, впере́д *і т. ін.)* *див.* зазира́ти (1)
МА́ЙСТЕР
ма́йстер
Ма́йстер заплі́чних справ (діл) *див.* ма́йстер
МАК
ма́ком
◊ Дава́ти (задава́ти) / да́ти (зада́ти) пе́рцю [з ма́ком] *див.* дава́ти (114)
МАКІ́ТРА
макі́тра
◊ Казано́к (баня́к, макі́тра) ва́рить / *рідше* казано́к (баня́к) звари́в (макі́тра звари́ла) *див.* казано́к
МАКІ́ТРИТИСЯ
макі́триться
◊ [Аж] голова́ (в голові́) кру́титься (моро́читься, па́моро́читься, макі́триться, замакі́трюється *і т. ін.)* <[Аж] голова́ закрути́лася (заморо́чилася, запа́моро́чилася, замакі́трилася *і т. ін.)*> <[Аж] у голові́ закрути́лося (заморо́чилося, запа́морочилося, замакі́трилося)> *див.* голова́ (7)
◊ [Аж *(рідко* бі́лий)] світ кру́титься (ве́рнеться, макі́триться, колиха́ється, іде́) / закрути́вся (завертівся, замакі́трився, заколиха́вся, пішо́в) о́бертом (пере́кидом, пере́кидьки, хо́дором *і т. ін.)* [в оча́х (пе́ред очи́ма)] *див.* світ[2]
МА́ЛО
ма́ло
Ма́ло (тро́хи, ле́две) не збожево́лів (збожево́ліла) *див.* збожево́літи (1)
МА́МА
ма́му
◊ Кат його́ (її́, їх *і т. ін.)* [ма́му] бери́ (забира́й) / взяв (побра́в, забра́в) [би] *див.* кат
МАНІВЕ́ЦЬ
маніву́ці
◊ Збива́тися (схо́дити) / зби́тися (зійти́) на маніву́ці *див.* збива́тися (7)
◊ Зво́дити (збива́ти) / звести́ (зби́ти) на маніву́ці *див.* зво́дити (4)
МАНІВЦІ́
маніву́ці
◊ Збива́тися (схо́дити) / зби́тися (зійти́) на маніву́ці *див.* збива́тися (7)
◊ Зво́дити (збива́ти) / звести́ (зби́ти) на маніву́ці *див.* зво́дити (4)
МАРАФО́НСЬКИЙ
марафо́нський
△ Марафо́нський забі́г *див.* забі́г (1)
МА́РНИЙ
ма́рна
Даре́мна (дарма́, ма́рна, запропа́ла) пра́ця <*рідко* Даре́мний труд> *див.* пра́ця
МА́РНО
ма́рно
◊ [Ду́рно (даре́мно, задарма́, ма́рно *і т. ін.)*] хліб (харч) перево́дити (ї́сти, збавля́ти) *див.* перево́дити
МАРШ[1]
марш
◊ Кишки́ гра́ють / загра́ють [марш] *див.* ки́шка
МА́СОВИЙ
ма́сового
△ Збро́я ма́сового знищення (ура́ження) *див.* збро́я (3)
ма́сової
За́соби ма́сової інформа́ції *див.* за́сіб (2)
МАТЕМАТИ́ЧНИЙ
математи́чне
△ Математи́чне забезпе́чення *див.* забезпе́чення (6)
МАТЕРІА́ЛЬНИЙ
матеріа́льна
Матеріа́льна забезпе́ченість *див.* забезпе́ченість (1)
МА́ТИ[2]
ма́ти
Ма́ти за звича́й *див.* ма́ти[2]
Ма́ти зв'язо́к (спі́льність) *див.* ма́ти[2]
МАХА́ТИ
маха́ти
◊ Ля́пати (ля́скати, маха́ти *і т. ін.)* / заля́пати язико́м *див.* ля́пати
МАШИ́НА
маши́на
◊ Заверті́лася (закрути́лася, пішла́ верті́тися *і т. ін.)* маши́на *див.* маши́на
МЕД
ме́дом
◊ [І (ніяким)] калаче́м (ме́дом) не зама́нити *див.* зама́нювати (2)
ме́ду
◊ Вхопи́ти (захопи́ти) ши́лом *(рідше* на ши́ло) па́токи (ме́ду) *див.* ухо́плювати

МЕДÁЛЬ

медáлі

◊ Зворóтний (íнший, дрýгий *і т. ін.)* бік медáлі <Зворóтна (íнша, дрýга *і т. ін.)* сторонá медáлі> *див.* бік (5)

МÉРТВИЙ

мéртвою

◊ Мéртвою (залíзною, смертéльною) хвáткою *див.* хвáтка

МÉРТИ

мре

◊ Сéрце мре (завмирáє, замирáє, замирáло) / завмéрло (замéрло) *див.* сéрце

МЕЧ

меч

◊ Брáти / взя́ти збрóю (меч) в рýки *див.* брáти (81)

◊ Піднімáти (підіймáти, здіймáти, піднóсити *і т. ін.)* / підня́ти (підійня́ти, здійня́ти, піднестú *і т. ін.)* збрóю (меч, сокúру *і т. ін.) див.* піднімáти

МИЛО[1]

мúло

Загнáти у мúло *див.* заганя́ти[1] (1)

МИР[1]

мир

◊ Звóдити / звестú на мировý (на мир) *див.* звóдити (11)

МИРОВИЙ

мировý

◊ Звóдити / звестú на мировý (на мир) *див.* звóдити (11)

◊ Пúти (запивáти) / вúпити (запúти) мировý (змúрщину) *див.* пúти

МИТНИЙ

мúтний

△ Мúтний збір *див.* збір (4)

МИЩ

мúші

◊ Як (мов, нíби *і т. ін.)* мúші на сéрці шкребýть (шкря́бають, скребýть) / зашкреблú (зашкря́бали, заскреблú) *див.* мúша

МИША

мúші

◊ Як (мов, нíби *і т. ін.)* мúші на сéрці шкребýть (шкря́бають, скребýть) / зашкреблú (зашкря́бали, заскреблú) *див.* мúша

МІЗИНЕЦЬ

мізúнцем

◊ [Нáвіть] мýхи не зачепúти [мізúнцем] *див.* зачіпáти (8)

МІЗОК

мíзки

Пýдрити (запýдрювати / запýдрити) мíзки (мóзок) *див.* пýдрити

мізкíв

◊ Пýдрення (запýдрювання) мізкíв (мóзку) *див.* пýдрення

МІЙ

моє́

◊ Моє́ (вáше, йогó *і т. ін.)* дíло сторонá *(рíдко* збóку) *див.* дíло (21)

◊ Моє́ (твоє́, йогó *і т. ін.)* [булó] звéрху *див.* мій

МІСИТИ

місúти

◊ Крýто замíс місúти *див.* місúти

МІСТО[1]

мíсто

Заштáтне мíсто <Заштáтний гóрод (горо-дóк)> *див.* мíсто[1]

Звíльнення на бéрег (у мíсто) *див.* звíльнення (1)

Звільня́ти / звільнúти на бéрег (у мíсто) *див.* звільня́ти[1] (2)

Звільня́тися / звільнúтися на бéрег (у мíсто) *див.* звільня́тися (1)

МІСЦЕ

мíсце

◊ Зачіпáти / зачепúти за болю́че (найболю́чіше) мíсце *див.* зачіпáти (4)

◊ [I] мíсце застúгло *див.* мíсце

◊ [I] мóкрого мíсця не залúшúти (не лишúти) <[I] мóкре мíсце залúшúти (лишúти)> *див.* залишáти (7)

◊ Мóкрого мíсця не залúшúться (не лúшиться, *рíдко* не зостáнеться) <Мóкре мíсце залúшúться, лúшиться, *рíдко* зостáнеться> *див.* залишáтися (9)

◊ [Тíльки] мóкре мíсце лишúлося (залúшúлося, *рíдко* зостáлося *і т. ін.) див.* мíсце

мíсці

◊ На мíсці злóчину спіймáти (зловúти, застáти *і т. ін.) див.* спіймáти

◊ Стоя́ти (лишáтися, залишáтися) на [одномý] мíсці *див.* стоя́ти

мíсця

З мíсця не рýшити (не зворухнýтися) *див.* рýхати

◊ [I] мóкрого мíсця не залúшúти (не лишúти) <[I] мóкре мíсце залúшúти (лишúти)> *див.* залишáти (7)

◊ Мóкрого мíсця не залúшúться (не лúшиться, *рíдко* не зостáнеться) <Мóкре мíсце залúшúться, лúшиться, *рíдко* зостáнеться> *див.* залишáтися (9)

◊ Не лишúти (не залúшúти, не остáвити *і т. ін.)* живóго мíсця *див.* лишáти

МІСЯЦЬ

мíсяця

◊ [Як (мов, нíби *і т. ін.)*] з нéба *(рíдше* з мíсяця) впáсти (звалúтися) *див.* упáсти[1]

МІЦНИЙ

міцнúх

◊ Тримáти (держáти) в [міцнúх (залíзних)] рукáх (в шóрах, в поводáх) *див.* тримáти

МІЦНІСТЬ

мíцності

Запáс мíцності *див.* запáс (1)

МІЦНО

мíцно

Мíцно (гáрно, сúльно *і т. ін.)* збúтий (збудóваний) *див.* збúтий (2)

МЛОЇТИ

млóїти

◊ Млóїти / замлóїти під сéрцем *див.* сéрце

МОБІЛЬНИЙ

мобíльний

Мобíльний (стільникóвий) зв'язóк *див.* зв'язóк (2)

МÓВА

мóва

◊ Захóдить / зайшлá мóва *див.* мóва

мóви

◊ Забрáкло мóви *див.* забрáкнути (1)

мóвою

◊ Заговорúти íншою мóвою *див.* заговóрювати (1)

мóву

◊ Зав'язáло (перепинúло) мóву *див.* зав'я́зувати (1)

◊ Звóдити / звестú мóву *див.* звóдити (10)

◊ Утрачáти / утрáтити (загубúти) мóву *див.* утрачáти

МÓВЛЕННЯ

мóвлення

△ Фізіолóгія звýків мóвлення *див.* фізіолóгія

МОГИЛА

могúла

◊ [Сирá] земля́ (могúла) узялá (забрáла, прийнялá *і т. ін.) див.* земля́

могúли

◊ Заганя́ти / загнáти в домовúну (в трунý, в могúлу, до могúли, у гроб, у гріб, на той світ *і т. ін.) див.* заганя́ти[1] (2)

◊ Не забýти довíку (повíк, до могúли, до смéрті *і т. ін.) див.* забувáти (6)

могúлу

◊ Вбивáти (забивáти) / вбúти (забúти) осúковий кілóк (кіл) [у могúлу] *див.* вбивáти[1] (4)

◊ Заганя́ти / загнáти в домовúну (в трунý, в могúлу, до могúли, у гроб, у гріб, на той світ *і т. ін.) див.* заганя́ти[1] (2)

◊ Звóдити / звестú в могúлу (в трунý) *див.* звóдити (5)

МОГОРИЧ

могорúч

Запивáти / запúти могорúч *див.* запивáти (1)

МОГТИ

могтú

◊ Не [вмíти (могтú)] зв'язáти двох слів (два слóва) [докýпи] *див.* зв'я́зувати (4)

МÓЖНА

мóжна

Збожевóліти мóжна *див.* мóжна

МÓЗОК

мíзки

◊ Компостувáти / закомпостувáти мíзки *див.* компостувáти[2]

Пýдрити (запýдрювати / запýдрити) мíзки (мóзок) *див.* пýдрити

мóзку

△ Звúвини мóзку *див.* звúвина (1)

мóзок

Пýдрити (запýдрювати / запýдрити) мíзки (мóзок) *див.* пýдрити

МОЗÓЛИТИ

мозóлити

◊ Мозóлити / замозóлити óчі *див.* мозóлити

МО́КРИЙ
мо́кре
◊ [І] мо́крого мі́сця не залиши́ти (не лиши́ти) <[І] мо́кре мі́сце залиши́ти (лиши́ти)> *див.* залиша́ти (7)
◊ Мо́крого мі́сця не зали́шиться (не лі́шиться, *рідко* не зоста́неться) <Мо́кре мі́сце зали́шиться, лі́шиться, *рідко* зоста́неться> *див.* залиша́тися (9)
◊ [Ті́льки] мо́кре мі́сце лиши́лося (залиши́лося, *рідко* зоста́лося *і т. ін.*) *див.* мі́сце
мо́крого
◊ [І] мо́крого мі́сця не залиши́ти (не лиши́ти) <[І] мо́кре мі́сце залиши́ти (лиши́ти)> *див.* залиша́ти (7)
◊ Мо́крого мі́сця не зали́шиться (не лі́шиться, *рідко* не зоста́неться) <Мо́кре мі́сце зали́шиться, лі́шиться, *рідко* зоста́неться> *див.* залиша́тися (9)
МОЛОКО́
молоко́
Зби́ране молоко́ *див.* молоко́
молоці́
◊ Збира́ти вершки́ (смета́нку) [на молоці́] *див.* збира́ти (3)
МОЛО́ТИ
моло́ти
◊ Моло́ти / замоло́ти язико́м *див.* моло́ти
МОЛО́ЧНИЙ
моло́чні
△ Моло́чні за́лози *див.* за́лоза (5)
МОРО́З
моро́з
◊ Моро́з тріщи́ть (ти́сне, ці́пить *і т. ін.*) / затріща́в <Моро́зи тріща́ть (ти́снуть, ці́плять *і т. ін.*) / затріща́ли> *див.* моро́з
моро́зи
◊ Моро́з тріщи́ть (ти́сне, ці́пить *і т. ін.*) / затріща́в <Моро́зи тріща́ть (ти́снуть, ці́плять *і т. ін.*) / затріща́ли> *див.* моро́з
МОРО́ЧИТИСЯ
моро́читься
◊ [Аж] голова́ (в голові́) кру́титься (моро́читься, па́морочиться, макі́триться, замакі́трюється *і т. ін.*) <[Аж] голова́ закрути́лася (заморо́чилася, запа́морочилася, замакі́трилася *і т. ін.*)> <[Аж] у голові́ закрути́лося (заморо́чилося, запа́морочилося, замакі́трилося)> *див.* голова́ (7)
МОРСЬКИ́Й
морськи́й
△ Морськи́й за́єць *див.* за́єць (3)
МОСКА́ЛЬ
москалі́
◊ Заголи́ти в солда́ти (москалі́) *див.* заго́лювати[2] (1)
МОТА́ТИ
мота́ти
◊ Мота́ти (*рідше* намо́тувати) / намота́ти (*рідше* замота́ти, закрути́ти) [собі́] на вус (на ву́са) *див.* мота́ти

МОТО́Р
мото́р
Заглуши́ти двигу́н (мото́р) *див.* заглуша́ти (1)
МОТУ́ЗКА
моту́зці
◊ Не затя́гнеш во́локом (налі́гачем, на налі́гачі, на моту́зці *і т. ін.*) *див.* затя́гувати (5)
МУ́КА
му́ки
Завдава́ти / завда́ти бо́лю (му́ки) *див.* завдава́ти (1)
МУ́ЛИТИ
му́лити
◊ Му́ляти (му́лити) / заму́лити о́чі *див.* му́ляти
МУ́ЛЯТИ
му́ляти
◊ Му́ляти (му́лити) / заму́лити о́чі *див.* му́ляти
МУРА́ШКА
мура́шки
◊ [Аж] мура́шки бі́гають (пробіга́ють, лі́зуть *і т. ін.*) / побі́гли (пробі́гли, забі́гали, полі́зли, пішли́ *і т. ін.*) по спи́ні (по ті́лу, за плечи́ма, за спи́ною, по́за спи́ною *і т. ін.*) *див.* мура́шки
МУРА́ШКИ
мура́шки
◊ [Аж] мура́шки бі́гають (пробіга́ють, лі́зуть *і т. ін.*) / побі́гли (пробі́гли, забі́гали, полі́зли, пішли́ *і т. ін.*) по спи́ні (по ті́лу, за плечи́ма, за спи́ною, по́за спи́ною *і т. ін.*) *див.* мура́шки
МУТИ́ТИСЯ
мути́ться
◊ Тьма́риться (тума́ніє, мути́ться *і т. ін.*) / потьма́рився (помути́вся, замути́вся *і т. ін.*) ро́зум *див.* ро́зум
МУ́ХА
мух
◊ Як му́ху (мух) роздави́ти (задави́ти) *див.* розда́влювати
му́ха
◊ [Ні (і)] му́шка (*рідше* му́ха) [ніде́] не забрини́ть *див.* му́шка[1]
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.*) му́ха крило́м зачепи́ла *див.* му́ха
му́хи
◊ [На́віть] му́хи не зачепи́ти [мізи́нцем] *див.* зачіпа́ти (8)
му́ху
◊ Як му́ху (мух) роздави́ти (задави́ти) *див.* розда́влювати
МУ́ЧИТИ
му́чить
Сумлі́ння му́чить / заму́чить *див.* сумлі́ння
МУ́ШКА[1]
му́шка
◊ [Ні (і)] му́шка (*рідше* му́ха) [ніде́] не забрини́ть *див.* му́шка[1]
М'ЯКШИ́ЛЬНИЙ
м'якши́льні
△ М'якши́льні (пом'якшува́льні) за́соби *див.* за́сіб (12)

НАБІ́ГТИ
набі́гло
◊ Збі́гло (набі́гло) на ду́мку *див.* збіга́ти (1)
НАБОЛІ́ТИ
наболі́ло
◊ Се́рце (се́рденько) боли́ть / заболі́ло (зболі́ло, наболі́ло) *див.* се́рце
НАВАРИ́ТИ[1]
нава́риш
◊ Ка́ші (пи́ва) не зва́риш (не нава́риш) *див.* звари́ти[1] (1)
НАВЕСТИ́
навести́
◊ Зво́дити (ізво́дити, наво́дити) / звести́ (ізвести́, навести́) на́клеп (пеню́) *див.* зво́дити (20)
Наво́дити (наганя́ти, завдава́ти) / навести́ (нагна́ти, завда́ти) жах (жа́ху) *див.* наво́дити
НАВИСА́ТИ
нависа́ють
◊ Чо́рні (грозові́) хма́ри нависа́ють (збира́ються) / нави́сли (зібра́лися) [над голово́ю] *див.* хма́ра
НАВИ́СНУТИ
нави́сли
◊ Чо́рні (грозові́) хма́ри нависа́ють (збира́ються) / нави́сли (зібра́лися) [над голово́ю] *див.* хма́ра
НАВІ́КИ
наві́ки
◊ Спочива́ти (спа́ти) / спочи́ти (засну́ти) наві́ки (дові́ку, ві́чним (вікові́чним) сном) *див.* спочива́ти
НАВО́ДИТИ
наво́дити
◊ Зво́дити (ізво́дити, наво́дити) / звести́ (ізвести́, навести́) на́клеп (пеню́) *див.* зво́дити (20)
Наво́дити (наганя́ти, завдава́ти) / навести́ (нагна́ти, завда́ти) жах (жа́ху) *див.* наво́дити
НАВЧА́ЛЬНИЙ
навча́льний
Ви́щий навча́льний за́клад *див.* за́клад (1)
Закри́тий навча́льний за́клад *див.* за́клад (2)
Навча́льний за́клад *див.* за́клад (3)
Сере́дній навча́льний за́клад *див.* за́клад (4)
Спеціа́льний навча́льний за́клад *див.* за́клад (5)
НАВЧА́ТИ
навча́ти
Звича́ю навча́ти (вчи́ти) *див.* навча́ти
НАВ'Я́ЗТИ
нав'я́зти
◊ Зав'я́знути (зав'я́зти, нав'я́зти *і т. ін.*) в зу́би (в зуба́х) *див.* зав'яза́ти[2] (1)
НАГАНЯ́ТИ
наганя́ти
Наво́дити (наганя́ти, завдава́ти) / навести́ (нагна́ти, завда́ти) жах (жа́ху) *див.* наво́дити

НАГНА́ТИ
нагна́ти
Наво́дити (нагання́ти, завдава́ти) / навести́ (нагна́ти, завда́ти) жах (жа́ху) *див.* наво́дити
НАДНИРКОВИЙ
наднирко́ві
△ Надниркові за́лози *див.* за́лоза (6)
НАДХМА́РНИЙ
надхма́рні
◇ Будува́ти повітря́ні (надхма́рні) за́мки *див.* будува́ти (3)
НАЗА́Д
наза́д
◇ Туди́ й (та) наза́д (звідти, відти) *див.* туди́
НАКА́З
нака́зові
Скоря́тися / скори́тися нака́зові (дисципліні, зако́нові *і т. ін.) див.* скоря́тися
НАКИВА́ТИ
накива́ти
◇ Накива́ти *(рідше* закива́ти) / кива́ти п'я́тами *див.* накива́ти
НА́КЛЕП[2]
на́клеп
◇ Зво́дити (ізво́дити, наво́дити) / звести́ (ізвести́, навести́) на́клеп (пеню́) *див.* зво́дити (20)
НАКРИВА́ТИ
накрива́ти
Накрива́ти (застила́ти) / накри́ти (застели́ти) [на] стіл *див.* накрива́ти
НАКРИ́ТИ
накри́ти
Накрива́ти (застила́ти) / накри́ти (застели́ти) [на] стіл *див.* накрива́ти
НАЛИ́ГАЧ
нали́гачем
◇ Не затя́гнеш во́локом (нали́гачем, на нали́гачі, на моту́зці *і т. ін.) див.* затя́гувати (5)
нали́гачі
◇ Не затя́гнеш во́локом (нали́гачем, на нали́гачі, на моту́зці *і т. ін.) див.* затя́гувати (5)
НАЛИ́ТИ
нали́ти
◇ Зали́ти (залля́ти, нали́ти) / залива́ти са́ла за (по́за) шку́ру (шкі́ру) *див.* залива́ти (6)
НАМОТА́ТИ
намота́ти
◇ Мота́ти *(рідше* намо́тувати) / намота́ти *(рідше* замота́ти, закрути́ти) [собі] на вус (на ву́са) *див.* мота́ти
НАМО́ТУВАТИ
намо́тувати
◇ Мота́ти *(рідше* намо́тувати) / намота́ти *(рідше* замота́ти, закрути́ти) [собі] на вус (на ву́са) *див.* мота́ти
НАНІВЕ́ЦЬ
нанівє́ць
◇ Зво́дити / звести́ нанівє́ць *див.* зво́дити (12)

НАПЕРЕ́Д
напере́д
◇ Думки́ забіга́ють впере́д (напере́д) <Ду́мка забіга́є впере́д (напере́д)> *див.* ду́мка (18)
◇ Забіга́ти [ду́мкою] напере́д *див.* забіга́ти (1)
◇ Забіга́ти / забі́гти [ро́зумом] напере́д (впере́д) *див.* забіга́ти (2)
○ За́дом напере́д *див.* за́дом (1)
НАПІ́ЛЬНИЙ
напі́льне
Напі́льне (запі́льне) вікно́ *див.* вікно́ (3)
НАРКО́З
нарко́з
△ Зага́льний нарко́з *див.* нарко́з
НАРО́ДНИЙ
наро́дний
△ Наро́дний засіда́тель *див.* засіда́тель (1)
НАРУ́ГА
нару́гу
◇ Зво́дити нару́гу *див.* зво́дити (21)
НАСІ́ННЯ
насі́ння
◇ І насі́ння не ли́шиться (не зали́шиться, *рідко* не оста́неться *і т. ін.) див.* лиша́тися
◇ Не лиши́ти (не зали́ши́ти, не оста́вити *і т. ін.)* / не лиша́ти (не залиша́ти, не оставля́ти *і т. ін.)* [і] на насі́ння *див.* лиша́ти
НАСКА́КУВАТИ[2]
наска́кувати
◇ Попа́сти (загна́тися, наско́чити, потра́пити *і т. ін.)* / попада́ти (загання́тися, наска́кувати, потрапля́ти *і т. ін.)* на слизьке́ *див.* попада́ти
НАСКО́ЧИТИ
наско́чити
◇ Попа́сти (загна́тися, наско́чити, потра́пити *і т. ін.)* / попада́ти (загання́тися, наска́кувати, потрапля́ти *і т. ін.)* на слизьке́ *див.* попада́ти
НЕБЕ́СНИЙ
небе́сний
Небе́сний звід <Звід не́ба> *див.* звід (2)
НЕ́БО
не́ба
◇ Зво́дити (зніма́ти) / звести́ (зня́ти) о́чі до не́ба *див.* зво́дити (18)
Зво́дитися / звести́ся у не́бо (до не́ба) *див.* зво́дитися (1)
Небе́сний звід <Звід не́ба> *див.* звід (2)
◇ [Як (мов, ні́би *і т. ін.)*] з не́ба *(рідше* з мі́сяця) впа́сти (звали́тися) *див.* упа́сти[1]
не́бо
Зво́дитися / звести́ся у не́бо (до не́ба) *див.* зво́дитися (1)
НЕВИГО́ЙНИЙ
невиго́йний
◇ Лиша́ти (залиша́ти) / лиши́ти (зали́ши́ти) глибо́кий (невиго́йний, помі́тний *і т. ін.)* слід у душі́ *див.* лиша́ти
НЕМА́
нема́
◇ Нема́ (не було́) й заво́ду (в заво́ді) *див.* нема́

◇ Нема́ (нема́є, не було́, не зали́шилося *і т. ін.)* [ні (і)] ни́тки сухо́ї (рубця́ сухо́го) *див.* нема́
◇ Ні (нема́) за що о́ком зачепи́тися *див.* зачі́плюватися (1)
◇ Ні́чим (нема́ чим) о́ка запороши́ти *див.* запоро́шувати (1)
НЕМА́Є
нема́є
◇ Нема́ (нема́є, не було́, не зали́шилося *і т. ін.)* [ні (і)] ни́тки сухо́ї (рубця́ сухо́го) *див.* нема́
НЕПИ́САНИЙ
непи́саний
Непи́саний зако́н *див.* зако́н (2)
НЕРВ
не́рва
△ Защі́млення не́рва *див.* защі́млення (2)
не́рви
Сталеві (залі́зні) не́рви *див.* нерв
НЕСТИ́
несе́
◇ Лиха́ годи́на несе́ / занесла́ (принесла́, приволокла́ *і т. ін.) див.* годи́на[1] (16)
НИЗОВИ́Й
низове́
Ві́йсько Запоро́зьке (Запорі́зьке) Низове́ *див.* ві́йсько (2)
НИЗЬКИ́Й
низько́го
△ Звук низько́го підняття́ *див.* звук (5)
НИ́НІ
ни́ні
◇ Не сьо́годні (не ни́ні), так за́втра *див.* сього́дні
НИ́ТКА
ни́тки
◇ Звести́ся до ни́тки *див.* зво́дитися (2)
◇ Нема́ (нема́є, не було́, не зали́шилося *і т. ін.)* [ні (і)] ни́тки сухо́ї (рубця́ сухо́го) *див.* нема́
НИ́ШПОРИТИ
ни́шпорити
◇ Ни́шпорити / зани́шпорити о́ком (очи́ма, по́глядом *і т. ін.) див.* ни́шпорити
НІДЕ́
ніде́
◇ [Ні (і)] му́шка *(рідше* му́ха) [ніде́] не забрини́ть *див.* му́шка[1]
НІНА́ЩО
піна́що
◇ Зво́дити / звести́ [на] ніна́що <Зво́дити / звести́ на пси> *див.* зво́дити (13)
◇ Зійти́ (звести́ся, перевести́ся *і т. ін.)* / схо́дити (зво́дитися, перево́дитися) ніна́що (ніна́віщо) *див.* схо́дити
НІС
ніс
◇ Гну́ти (де́рти, задира́ти) / загну́ти (заде́рти) ки́рпу (но́са, ніс) *див.* гну́ти (3)
◇ Копи́лити (закопи́лювати, зашпи́лювати, шпили́ти) / закопи́лити (скопи́лити, зашпили́ти) гу́бу (гу́би, но́са, ніс *і т. ін.) див.* копи́лити
◇ У ніс заколо́ти *див.* зако́лювати[1] (1)
но́са
◇ Гну́ти (де́рти, задира́ти) / загну́ти (заде́рти) ки́рпу (но́са, ніс) *див.* гну́ти (3)

◊ Копи́лити (закопи́лювати, зашпи́лювати, шпили́ти) / закопи́лити (скопи́лити, зашпили́ти) гу́бу (гу́би, но́са, ніс *і т. ін.)* *див.* копи́лити

◊ Лиши́тися (зали́шитися, *рідко* оста́тися *і т. ін.)* з но́сом <Діста́ти / дістава́ти но́са> *див.* лиша́тися

но́сі

◊ [Аж] закрути́ло в но́сі *див.* закрути́ти[2] (1)

◊ Залоскота́ло в го́рлі (в но́сі) *див.* залоскота́ти (1)

◊ Залоскота́ло в го́рлі (в но́сі) *див.* залоско́чувати (1)

◊ Заруба́ти [собі] на но́сі *див.* зару́бувати (1)

но́сом

◊ Зора́ти (зари́ти, запоро́ти) но́сом *(рідко* зуба́ми) [зе́млю, у зе́млю] *див.* заóрювати (1)

Зарива́тися / зари́тися но́сом *див.* зарива́тися[1] (1)

◊ Лиши́тися (зали́шитися, *рідко* оста́тися *і т. ін.)* з но́сом <Діста́ти / дістава́ти но́са> *див.* лиша́тися

НІЧО́ГО

нічо́го

◊ Нічо́го [бі́льше] не лиша́ється (не залиша́ється, *рідко* не остає́ться *і т. ін.)* / не лиши́лося (не зали́шилося, *рідко* не оста́лося *і т. ін.)* [, як] *див.* лиша́тися

НІЩО́

ні́чим

◊ Ні́чим (нема́ чим) о́ка запороши́ти *див.* запоро́шувати (1)

НІЯ́КИЙ

нія́ким

◊ [І (нія́ким)] калаче́м (ме́дом) не замани́ти *див.* зама́нювати (2)

НОВИ́Й

нови́й

Нови́й Заві́т (Запові́т) *див.* заві́т (2)

НОГА́

ніг

◊ Без за́дніх ніг *див.* нога́

◊ Вали́ти (зва́лювати, валя́ти) / звали́ти з ніг *див.* вали́ти[1] (1)

◊ Вали́тися (па́дати) / звали́тися з ніг *див.* вали́тися[1] (2)

Збива́ти / зби́ти з ніг *див.* збива́ти (1)

◊ Збива́тися / зби́тися з ніг *див.* збива́тися (5)

но́ги

◊ Заде́рти но́ги *див.* задира́ти[1] (1)

Збива́ти / зби́ти но́ги *див.* збива́ти (3)

Збива́тися / зби́тися з ноги́ *див.* збива́тися (1)

◊ Зв'я́зувати / зв'яза́ти (спу́тати) ру́ки й но́ги *див.* зв'я́зувати (3)

◊ Но́ги аж затруси́лися до та́нцю *див.* нога́

◊ Но́ги заплітáються *див.* нога́

◊ Підніма́ти (підійма́ти, зво́дити *і т. ін.)* / підня́ти (підійня́ти, звести́ *і т. ін.)* на но́ги *див.* підніма́ти

◊ Ста́ти (вста́ти, звести́ся, підня́тися *і т. ін.)* / става́ти (зво́дитися, підніма́тися *і т. ін.)* на [свої́ (вла́сні, рі́вні)] но́ги *див.* става́ти

но́гу

◊ [І] ді́дько но́гу злама́є (звихне́) *див.* ді́дько (4)

НОМІНА́ЛЬНИЙ

номіна́льна

△ Номіна́льна заробі́тна пла́та *див.* пла́та[1]

НОРМА́ЛЬНИЙ

норма́льним

○ Норма́льним (звича́йним) хо́дом *див.* хід

НОТА́ТКА

нота́тка

Доповідна́ запи́ска *(рідко* нота́тка) *див.* запи́ска (1)

НУ́ДИТИ

ну́дити

◊ Ну́дити / зану́дити [бі́лим] сві́том *див.* ну́дити

НУДЬГА́

нудьга́

Нудьга́ (ску́ка) бере́ (заї́дає) / взяла́ (заї́ла) *див.* нудьга́

НУТРО́

нутро́

◊ Заговори́ло (ви́лізло) нутро́ *див.* нутро́

ОБЕРНУ́ТИ

оберну́ти

◊ Оберта́ти (розбива́ти, розві́ювати, вали́ти *і т. ін.)* / оберну́ти (розби́ти, розві́яти, звали́ти *і т. ін.)* на (у) прах *(рідко* на пил) *див.* оберта́ти

ОБЕРНУ́ТИСЯ

оберну́тися

◊ Огляда́тися (оберта́тися) / огля́нутися (оберну́тися) на за́дні коле́са *див.* огляда́тися

ОБЕРТА́ТИ

оберта́ти

◊ Оберта́ти (розбива́ти, розві́ювати, вали́ти *і т. ін.)* / оберну́ти (розби́ти, розві́яти, звали́ти *і т. ін.)* на (у) прах *(рідко* на пил) *див.* оберта́ти

ОБЕРТА́ТИСЯ

оберта́тися

◊ Огляда́тися (оберта́тися) / огля́нутися (оберну́тися) на за́дні коле́са *див.* огляда́тися

О́БЕРТОМ

о́бертом

◊ [Аж *(рідко* бі́лий)] світ кру́титься (ве́рнеться, макі́триться, колиха́ється, іде́) / закрути́вся (заверті́вся, замакі́трився, заколиха́вся, пішо́в) о́бертом (пере́кидом, пере́кидьки, хо́дором *і т. ін.)* [в очах (пе́ред очи́ма)] *див.* світ[2]

◊ Голова́ [йде́ (хо́дить)] / [пішла́ (заходи́ла)] о́бертом (кру́гом, хо́дором *і т. ін.)* *див.* голова́ (17)

ОБЗИВА́ТИСЯ

обзива́ється

◊ Гово́рить (обзива́ється, озива́ється) / заговори́ла (обізва́лася, озва́лася) кров *див.* кров

ОБІ́Д

обі́д

Зва́ний (про́шений, про́ханий) обі́д *див.* обі́д

ОБІЗВА́ТИСЯ

обізва́лася

◊ Гово́рить (обзива́ється, озива́ється) / заговори́ла (обізва́лася, озва́лася) кров *див.* кров

ОБІЙТИ́

обійти́

◊ Обхо́дити / обійти́ зако́н *див.* обхо́дити

ОБКИПА́ТИ

обкипа́є

◊ Се́рце обкипа́є (закипа́є, окипа́є *і т. ін.)* / обкипі́ло (закипі́ло, окипі́ло *і т. ін.)* кро́в'ю (сукрова́тою, смоло́ю, ва́ром *і т. ін.)* *див.* се́рце

ОБКИПІ́ТИ

обкипі́ло

◊ Се́рце обкипа́є (закипа́є, окипа́є *і т. ін.)* / обкипі́ло (закипі́ло, окипі́ло *і т. ін.)* кро́в'ю (сукрова́тою, смоло́ю, ва́ром *і т. ін.)* *див.* се́рце

ОБЛИВА́ТИСЯ

облива́тися

◊ Облива́тися (умива́тися, залива́тися, *рідше* обсипа́тися *і т. ін.)* / обли́тися (уми́тися, зали́тися, *рідше* обси́патися *і т. ін.)* [гірки́ми (гаря́чими, бу́йними *і т. ін.)*] слізьми́ (сльоза́ми, сльозо́ю) *див.* облива́тися

ОБЛИ́ТИСЯ

обли́тися

◊ Облива́тися (умива́тися, залива́тися, *рідше* обсипа́тися *і т. ін.)* / обли́тися (уми́тися, зали́тися, *рідше* обси́патися *і т. ін.)* [гірки́ми (гаря́чими, бу́йними *і т. ін.)*] слізьми́ (сльоза́ми, сльозо́ю) *див.* облива́тися

ОБЛИ́ЧЧЯ

обли́ччя

◊ Кров залива́є / залила́ обли́ччя (лице́) *див.* кров

◊ Піт залива́є / зали́в о́чі (лице́, обли́ччя *і т. ін.)* *див.* піт

ОБОРО́НА

оборо́ну

◊ Бра́ти / взя́ти під за́хист *(рідко* під оборо́ну) *див.* бра́ти (105)

Займа́ти / зайня́ти оборо́ну *див.* займа́ти (1)

ОБОРОНЯ́ТИ

обороня́ти

Грудьми́ стоя́ти (закрива́ти, обороня́ти) *див.* стоя́ти

ОБСИ́ПАТИСЯ

обсипа́тися

◊ Облива́тися (умива́тися, залива́тися, *рідше* обсипа́тися *і т. ін.)* / обли́тися (уми́тися, зали́тися, *рідше* обси́патися *і т. ін.)* [гірки́ми (гаря́чими, бу́йними *і т. ін.)*] слізьми́ (сльоза́ми, сльозо́ю) *див.* облива́тися

ОБСИПА́ТИСЯ
обсипа́тися
◊ Облива́тися (умива́тися, залива́тися, *рідше* обсипа́тися *і т. ін.)* / обли́тися (уми́тися, зали́тися, *рідше* обси́патися *і т. ін.)* [гірки́ми (гаря́чими, бу́йними *і т. ін.)*] слізьми́ (сльоза́ми, сльозо́ю) *див.* облива́тися
ОБСТА́ВИНА
обста́вин
Збіг обста́вин *див.* збіг (1)
ОБХО́ДИТИ
обхо́дити
◊ Обхо́дити / обійти́ зако́н *див.* обхо́дити
ОБХО́ПЛЮВАТИ
обхо́плює
◊ Скільки сягає (ба́чить, обхо́плює *і т. ін.)* / сягне́ (осягне́, захо́пить *і т. ін.)* о́ко *див.* о́ко[1]
О́ВОЧ
о́воч
◊ Заборо́нений (зака́заний) плід *(рідше* о́воч) *див.* плід
ОГЛЯДА́ТИСЯ
огляда́тися
◊ Огляда́тися (оберта́тися) / огля́нутися (оберну́тися) на за́дні коле́са *див.* огляда́тися
ОГЛЯ́НУТИСЯ
огля́нутися
◊ Огляда́тися (оберта́тися) / огля́нутися (оберну́тися) на за́дні коле́са *див.* огляда́тися
ОГОЛОСИ́ТИ
оголоси́ти
◊ Ста́вити (оголо́шувати) / поста́вити (оголоси́ти) по́за зако́ном *див.* ста́вити
ОГОЛО́ШУВАТИ
оголо́шувати
◊ Ста́вити (оголо́шувати) / поста́вити (оголоси́ти) по́за зако́ном *див.* ста́вити
ОДИ́Н
оди́н
[Збі́ті] на оди́н кшталт (копи́л) *див.* зби́тий (1)
одна́
◊ Одна́ (ті́льки) тінь залиши́лася *(рідко* зоста́лася) *див.* тінь
◊ Ті́льки [сама́ (одна́)] душа́ залиши́лася (лиши́лася) *див.* душа́ (74)
одни́м
○ [За] одни́м за́махом (змáхом) *див.* за́мах (2)
◊ За одни́м за́ходом *див.* за́хід[1] (4)
одніє́ї
◊ Вали́ти (зва́лювати) / звали́ти все доку́пи (до одніє́ї (одно́ї) ку́пи) *див.* вали́ти[1] (2)
одного́
◊ Зво́дити (приво́дити) / звести́ (привести́) до спі́льного (одного́) знаме́нника *див.* зво́дити (22)
одно́ї
◊ Вали́ти (зва́лювати) / звали́ти все доку́пи (до одніє́ї (одно́ї) ку́пи) *див.* вали́ти[1] (2)
одно́му
◊ Стоя́ти (лиша́тися, залиша́тися) на [одно́му] мі́сці *див.* стоя́ти
одну́
◊ Закру́чувати ту [ж] са́му *(рідше* одну́ і ту ж) пласти́нку *див.* закру́чувати (3)
ОДНА́
оди́н
[Збі́ті] на оди́н кшталт (копи́л) *див.* зби́тий (1)
одна́
◊ Одна́ (ті́льки) тінь залиши́лася *(рідко* зоста́лася) *див.* тінь
◊ Ті́льки [сама́ (одна́)] душа́ залиши́лася (лиши́лася) *див.* душа́ (74)
одни́м
○ [За] одни́м за́махом (змáхом) *див.* за́мах (2)
◊ За одни́м за́ходом *див.* за́хід[1] (4)
одніє́ї
◊ Вали́ти (зва́лювати) / звали́ти все доку́пи (до одніє́ї (одно́ї) ку́пи) *див.* вали́ти[1] (2)
одного́
◊ Зво́дити (приво́дити) / звести́ (привести́) до спі́льного (одного́) знаме́нника *див.* зво́дити (22)
одно́ї
◊ Вали́ти (зва́лювати) / звали́ти все доку́пи (до одніє́ї (одно́ї) ку́пи) *див.* вали́ти[1] (2)
одно́му
◊ Стоя́ти (лиша́тися, залиша́тися) на [одно́му] мі́сці *див.* стоя́ти
одну́
◊ Закру́чувати ту [ж] са́му *(рідше* одну́ і ту ж) пласти́нку *див.* закру́чувати (3)
ОДНЕ́
оди́н
[Збі́ті] на оди́н кшталт (копи́л) *див.* зби́тий (1)
одна́
◊ Одна́ (ті́льки) тінь залиши́лася *(рідко* зоста́лася) *див.* тінь
◊ Ті́льки [сама́ (одна́)] душа́ залиши́лася (лиши́лася) *див.* душа́ (74)
одни́м
○ [За] одни́м за́махом (змáхом) *див.* за́мах (2)
◊ За одни́м за́ходом *див.* за́хід[1] (4)
одніє́ї
◊ Вали́ти (зва́лювати) / звали́ти все доку́пи (до одніє́ї (одно́ї) ку́пи) *див.* вали́ти[1] (2)
одного́
◊ Зво́дити (приво́дити) / звести́ (привести́) до спі́льного (одного́) знаме́нника *див.* зво́дити (22)
одно́ї
◊ Вали́ти (зва́лювати) / звали́ти все доку́пи (до одніє́ї (одно́ї) ку́пи) *див.* вали́ти[1] (2)
одно́му
◊ Стоя́ти (лиша́тися, залиша́тися) на [одно́му] мі́сці *див.* стоя́ти
одну́
◊ Закру́чувати ту [ж] са́му *(рідше* одну́ і ту ж) пласти́нку *див.* закру́чувати (3)
ОДНІ́
оди́н
[Збі́ті] на оди́н кшталт (копи́л) *див.* зби́тий (1)
одна́
◊ Одна́ (ті́льки) тінь залиши́лася *(рідко* зоста́лася) *див.* тінь
◊ Ті́льки [сама́ (одна́)] душа́ залиши́лася (лиши́лася) *див.* душа́ (74)
одни́м
○ [За] одни́м за́махом (змáхом) *див.* за́мах (2)
◊ За одни́м за́ходом *див.* за́хід[1] (4)
одніє́ї
◊ Вали́ти (зва́лювати) / звали́ти все доку́пи (до одніє́ї (одно́ї) ку́пи) *див.* вали́ти[1] (2)
одного́
◊ Зво́дити (приво́дити) / звести́ (привести́) до спі́льного (одного́) знаме́нника *див.* зво́дити (22)
одно́ї
◊ Вали́ти (зва́лювати) / звали́ти все доку́пи (до одніє́ї (одно́ї) ку́пи) *див.* вали́ти[1] (2)
одно́му
◊ Стоя́ти (лиша́тися, залиша́тися) на [одно́му] мі́сці *див.* стоя́ти
одну́
◊ Закру́чувати ту [ж] са́му *(рідше* одну́ і ту ж) пласти́нку *див.* закру́чувати (3)
ОЖИ́НА
ожи́ною
◊ Доро́га (сте́жка) те́рном (ожи́ною, кропиво́ю *і т. ін.)* поросла́ (зaросла́) *див.* доро́га (7)
ОЗБРО́ЇТИСЯ
озбро́їтися
Запаса́тися (озбро́юватися) / запасти́ся (озбро́їтися) терпі́нням *див.* запаса́тися (1)

ОЗБРО́ЮВАТИСЯ
озбро́юватися
Запаса́тися (озбро́юватися) / запасти́ся (озбро́їтися) терпі́нням *див.* запаса́тися (1)
ОЗВА́ТИСЯ
озва́лася
◊ Говóрить (обзива́ється, озива́ється) / заговори́ла (обізва́лася, озва́лася) кров *див.* кров
ОЗИВА́ТИСЯ
озива́ється
◊ Говóрить (обзива́ється, озива́ється) / заговори́ла (обізва́лася, озва́лася) кров *див.* кров
ОКИПА́ТИ
окипа́є
◊ Се́рце обкипа́є (закипа́є, окипа́є *і т. ін.)* / обкипі́ло (закипі́ло, окипі́ло *і т. ін.)* кро́в'ю (сукрова́тою, смоло́ю, ва́ром *і т. ін.) див.* се́рце
ОКИПІ́ТИ
окипі́ло
◊ Се́рце обкипа́є (закипа́є, окипа́є *і т. ін.)* / обкипі́ло (закипі́ло, окипі́ло *і т. ін.)* кро́в'ю (сукрова́тою, смоло́ю, ва́ром *і т. ін.) див.* се́рце
О́КО[1]
ві́чі
◊ Диви́тися (зазира́ти, загляда́ти *і т. ін.)* / подиви́тися (гля́нути, зазирну́ти, загля́нути *і т. ін.)* сме́рті в о́чі (у ві́чі) *див.* диви́тися (12)
о́ка
◊ Ні́чим (нема́ чим) о́ка запороши́ти *див.* запоро́шувати (1)
о́ко
◊ Запа́сти в о́ко *див.* запада́ти (3)
◊ Зва́жувати / зва́жити на о́ко *див.* зва́жувати (2)
Зверта́ти / зверну́ти о́чі (о́ко, по́гляд, по́гляди, зір *і т. ін.) див.* зверта́ти (3)
◊ Звеселя́ти / звесели́ти о́чі (о́ко, зір) *див.* звеселя́ти (1)
◊ Скі́льки сяга́є (ба́чить, обхо́плює *і т. ін.)* / сягне́ (осягне́, захо́пить *і т. ін.)* о́ко *див.* о́ко[1]
о́ком
◊ Закида́ти / заки́нути о́ком *див.* закида́ти[2] (2)
◊ Ни́шпорити / зани́шпорити о́ком (очи́ма, по́глядом *і т. ін.) див.* ни́шпорити
◊ Ні (нема́) за що о́ком зачепи́тися *див.* зачі́плюватися (1)
◊ Світи́ти / засвіти́ти очи́ма (о́ком, бі́лка́ми) *див.* світи́ти
о́ці
◊ Сльо́зи закипі́ли (закрути́лися) / закипа́ють на (в) оча́х (в о́ці, *рі́дко* на ві́ях) *див.* сльоза́
оча́х
◊ [Аж] в оча́х рябі́є / зарябі́ло *див.* рябі́ти
◊ [Аж] і́скорки в оча́х замиготі́ли *див.* і́скорка
◊ [Аж (*рі́дко* бі́лий)] світ кру́титься (ве́рнеться, макі́триться, колиха́ється, іде́) / закрути́вся (заверті́вся, замакі́трився, заколиха́вся, пішо́в) о́бертом (пере́кидом, пере́кидьки, хо́дором *і т. ін.)* [в оча́х (пе́ред очи́ма)] *див.* світ[2]
◊ [Вогне́нні (те́мні)] ко́ла бі́гають (стриба́ють, витанцьо́вують *і т. ін.)* / забі́гали в оча́х (пе́ред очи́ма) *див.* ко́ло[1]
◊ В оча́х затумані́ло *див.* затумані́ти (1)
◊ Закрути́тися в оча́х (пе́ред очи́ма) *див.* закрути́тися[2] (1)
◊ Затума́нилося в оча́х *див.* затума́нюватися (2)
◊ Кру́ги́ (кружа́ла) літа́ють (іду́ть) / залі́тали (пішли́, заходи́ли) пе́ред очи́ма (в оча́х) *див.* круг[1]
◊ О́чі [так і] сві́тяться (засві́чуються) / засвіти́лися (засвіти́ли, заіскри́лися, заіскри́ли) <В оча́х сві́титься (засві́чується) / засвіти́лося (заіскри́лося)> *див.* о́ко[1]
◊ Сві́чки в оча́х засві́чуються (стаю́ть) / засвіти́лися (ста́ли) <Сто сві́чо́к в оча́х засвіти́лося> *див.* сві́чка
◊ Сльо́зи закипі́ли (закрути́лися) / закипа́ють на (в) оча́х (в о́ці, *рі́дко* на ві́ях) *див.* сльоза́
оче́й
◊ Зами́лування (зами́лення) оче́й *див.* зами́лювання (1)
◊ Не зво́дити (не спуска́ти, не зніма́ти *і т. ін.)* оче́й (по́гляду) *див.* зво́дити (23)
очи́ма
◊ [Аж (*рі́дко* бі́лий)] світ кру́титься (ве́рнеться, макі́триться, колиха́ється, іде́) / закрути́вся (заверті́вся, замакі́трився, заколиха́вся, пішо́в) о́бертом (пере́кидом, пере́кидьки, хо́дором *і т. ін.)* [в оча́х (пе́ред очи́ма)] *див.* світ[2]
◊ [Вогне́нні (те́мні)] ко́ла бі́гають (стриба́ють, витанцьо́вують *і т. ін.)* / забі́гали в оча́х (пе́ред очи́ма) *див.* ко́ло[1]
◊ Гра́ти (вигра́ва́ти) / загра́ти очи́ма *див.* гра́ти (12)
◊ Забли́мати очи́ма *див.* забли́мати (1)
◊ Закри́тися [й] плечи́ма й очи́ма *див.* закрива́тися (1)
◊ Закрути́тися в оча́х (пе́ред очи́ма) *див.* закрути́тися[2] (1)
◊ Із зав'я́заними очи́ма *див.* о́ко[1]
◊ Кру́ги́ (кружа́ла) літа́ють (іду́ть) / залі́тали (пішли́, заходи́ли) пе́ред очи́ма (в оча́х) *див.* круг[1]
◊ Ни́шпорити / зани́шпорити о́ком (очи́ма, по́глядом *і т. ін.) див.* ни́шпорити
◊ Пря́сти / запря́сти очи́ма *див.* пря́сти[2]
◊ Світи́ти / засвіти́ти очи́ма (о́ком, бі́лка́ми) *див.* світи́ти
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* із зав'я́заними очи́ма *див.* о́ко[1]
о́чі
◊ Диви́тися (зазира́ти, загляда́ти *і т. ін.)* / подиви́тися (гля́нути, зазирну́ти, загля́нути *і т. ін.)* сме́рті в о́чі (у ві́чі) *див.* диви́тися (12)
◊ Зав'яза́ти о́чі *див.* зав'я́зувати (7)
Зако́чувати (запуска́ти, пуска́ти) / закоти́ти (запусти́ти, пусти́ти) о́чі [під лоб (під ло́ба)] *див.* зако́чувати (1)
◊ Закрива́ти (заплю́щувати, затуля́ти, замика́ти) / закри́ти (заплю́щити, затули́ти, замкну́ти) о́чі *див.* закрива́ти (5)
◊ Залива́ти / зали́ти (позалива́ти) о́чі (*гру́бо* слі́пи, сліпаки́) [горі́лкою] *див.* залива́ти (5)
◊ Зама́зувати / зама́зати о́чі *див.* зама́зувати (1)
◊ Зами́лювати / зами́лити о́чі *див.* зами́лювати (1)
◊ Заму́лювати / заму́лити о́чі *див.* заму́лювати (1)
Запльо́вувати / заплюва́ти о́чі *див.* запльо́вувати (1)
◊ Засплі́плювати / засплі́пити о́чі *див.* засплі́плювати (1)
Заступа́ти (за́ступати, за́стити) / заступи́ти о́чі *див.* заступа́ти (1)
◊ Затри́мувати (зупиня́ти) / затри́мати (зупини́ти) по́гляд (о́чі) *див.* затри́мувати (3)
◊ Затума́нювати / затума́нити го́лову (ро́зум, *рі́дше* о́чі) *див.* затума́нювати (1)
Захо́дити / зайти́ в о́чі *див.* захо́дити (1)
◊ Збанува́ти на о́чі *див.* збанува́ти (1)
Зверта́ти / зверну́ти на се́бе о́чі *див.* зверта́ти (1)
Зверта́ти / зверну́ти о́чі (о́ко, по́гляд, по́гляди, зір *і т. ін.) див.* зверта́ти (3)
◊ Звеселя́ти / звесели́ти о́чі (о́ко, зір) *див.* звеселя́ти (1)
◊ Зво́дити / звести́ о́чі (по́гляд) *див.* зво́дити (14)
◊ Зво́дити (зніма́ти) / звести́ (зня́ти) о́чі до не́ба *див.* зво́дити (18)
Зву́жувати / зву́зити о́чі *див.* зву́жувати (2)
◊ Мозо́лити / замозо́лити о́чі *див.* мозо́лити
◊ Му́ляти (му́лити) / заму́лити о́чі *див.* му́ляти
◊ О́чі бі́гають / забі́гали *див.* о́ко[1]
◊ О́чі завидю́щі *див.* о́ко[1]
◊ О́чі загорі́лися (розгорі́лися) / загоря́ються (розгоря́ються) *див.* о́ко[1]
◊ О́чі зайшли́ (закипі́ли) слі́зьми́ (сльоза́ми) *див.* о́ко[1]
О́чі закоти́лися / зако́чуються [під лоб (під ло́ба)] *див.* о́ко[1]
◊ О́чі запала́ли [гаря́чим] вогне́м *див.* о́ко[1]
◊ О́чі запуха́ють / запу́хли (запу́хнуть, позапуха́ли) *див.* о́ко[1]
О́чі зву́жуються / зву́зились *див.* о́ко[1]
◊ О́чі (*рі́дше* очи́ці) [як (так і)] гра́ють / загра́ли *див.* о́ко[1]

◊ О́чі [так і] світяться (засвічуються) / засвіти́лися (засвіти́ли, заіскри́лися, заіскри́ли) <В очах світиться (засвічується) / засвітилося (заіскрилося)> *див.* о́ко[1]
◊ О́чі тума́ном захо́дять *див.* о́ко[1]
◊ Піт залива́є / залив о́чі (лице́, обли́ччя *і т. ін.*) *див.* піт
◊ Сльо́зи (слізоньки) залива́ють / зали́ли о́чі *див.* сльоза́
◊ Смерть загляда́є (ди́виться, зазира́є *і т. ін.*) / загля́нула (подиви́лась, зазирну́ла *і т. ін.*) в о́чі *див.* смерть
◊ Тума́н застила́є / застели́в о́чі *див.* тума́н[1]
◊ Щоб о́чі не запада́ли *див.* о́ко[1]

ОКУЛЯ́РИ
окуля́ри
Захисні окуля́ри *див.* окуля́ри

ОЛІ́Я
олію
Би́ти / зби́ти олію *див.* би́ти (6)

ОПАНО́ВУВАТИ
опано́вувати
◊ Опано́вувати / опанува́ти себе́ (*рідко* собо́ю) <*рідко* Запану́вати над собо́ю> *див.* опано́вувати

ОПАНУВА́ТИ
опанува́ти
◊ Опано́вувати / опанува́ти себе́ (*рідко* собо́ю) <*рідко* Запану́вати над собо́ю> *див.* опано́вувати

ОПЕРАЦІ́ЙНИЙ
операці́йної
Заванта́жувач операційної систе́ми *див.* заванта́жувач (1)

ОПИНИ́ТИСЯ
опини́тися
◊ Опини́тися в залізних ле́щатах *див.* опиня́тися

ОРНА́МЕНТ
орна́мент
△ Звіри́ний стиль (орна́мент) *див.* стиль[1]

ОСВІ́ТА
освіта
Зага́льна освіта *див.* освіта

ОСЕЛЕ́ДЕЦЬ
оселе́дця
◊ Зароби́ти на сіль до оселе́дця *див.* заробля́ти (5)

ОСИ́КОВИЙ
оси́ковий
◊ Вбива́ти (забива́ти) / вби́ти (заби́ти) оси́ковий кіло́к (кіл) [у моги́лу] *див.* вбива́ти[1] (4)

ОСКО́МА
оско́му
◊ Збива́ти / зби́ти оско́му (оско́мину) *див.* збива́ти (13)

ОСКО́МИНА
оско́мину
◊ Збива́ти / зби́ти оско́му (оско́мину) *див.* збива́ти (13)

ОСНО́ВА
осно́ви
◊ Заклада́ти / закла́сти підва́лини (осно́ви) *див.* заклада́ти (3)

ОСТАВА́ТИСЯ
остава́тися
Залиша́тися (*рідко* остава́тися) / зали́шитися (*рідко* оста́тися) в брехуна́х *див.* залиша́тися (3)
◊ Не лиша́тися (не залиша́тися, *рідко* не остава́тися *і т. ін.*) / не лиши́тися (не зали́шитися, *рідко* не оста́тися *і т. ін.*) в боргу́ *див.* лиша́тися

остає́ться
◊ Ніч́ого [бі́льше] не лиша́ється (не залиша́ється, *рідко* не остає́ться *і т. ін.*) / не лиши́лося (не зали́шилося, *рідко* не оста́лося *і т. ін.*) [, як] *див.* лиша́тися

ОСТА́ВИТИ
оста́вити
◊ Не лиши́ти (не зали́шити, не оста́вити *і т. ін.*) живо́го місця *див.* лиша́ти
◊ Не лиши́ти (не зали́шити, не оста́вити *і т. ін.*) / не лиша́ти (не залиша́ти, не оставля́ти *і т. ін.*) [і] на насіння *див.* лиша́ти

ОСТАВЛЯ́ТИ
оставля́ти
◊ Не лиши́ти (не зали́шити, не оста́вити *і т. ін.*) / не лиша́ти (не залиша́ти, не оставля́ти *і т. ін.*) [і] на насіння *див.* лиша́ти

ОСТА́ННІЙ
оста́нні
Збира́ти / зібра́ти [всі (оста́нні)] си́ли (всю си́лу, ре́штки сил *і т. ін.*) <*діал.* Добува́ти всіх (оста́нніх) сил> *див.* збира́ти (2)

оста́нній
◊ Заверша́льний (оста́нній) ако́рд *див.* ако́рд[1] (3)

оста́нніх
Збира́ти / зібра́ти [всі (оста́нні)] си́ли (всю си́лу, ре́штки сил *і т. ін.*) <*діал.* Добува́ти всіх (оста́нніх) сил> *див.* збира́ти (2)

ОСТА́ТИСЯ
оста́лося
◊ Нічо́го [бі́льше] не лиша́ється (не залиша́ється, *рідко* не остає́ться *і т. ін.*) / не лиши́лося (не зали́шилося, *рідко* не оста́лося *і т. ін.*) [, як] *див.* лиша́тися

оста́неться
◊ І насіння не ли́шиться (не зали́шиться, *рідко* не оста́неться *і т. ін.*) *див.* лиша́тися

оста́тися
Залиша́тися (*рідко* остава́тися) / зали́шитися (*рідко* оста́тися) в брехуна́х *див.* залиша́тися (3)
◊ Лиши́тися (зали́шитися, *рідко* оста́тися *і т. ін.*) з но́сом <Діста́ти / дістава́ти но́са> *див.* лиша́тися
◊ Не лиша́тися (не залиша́тися, *рідко* не остава́тися *і т. ін.*) / не лиши́тися (не зали́шитися, *рідко* не оста́тися *і т. ін.*) в боргу́ *див.* лиша́тися

ОСЯГНУ́ТИ
осягне́
◊ Скі́льки сяга́є (ба́чить, обхо́плює *і т. ін.*) / сягне́ (осягне́, захо́пить *і т. ін.*) о́ко *див.* о́ко[1]

ОСЯГТИ́
осягне́
◊ Скі́льки сяга́є (ба́чить, обхо́плює *і т. ін.*) / сягне́ (осягне́, захо́пить *і т. ін.*) о́ко *див.* о́ко[1]

ОСЬ
ось
◊ [Ось] де (в чо́му, тут *і т. ін.*) соба́ка зари́тий *див.* соба́ка

ОХОПИ́ТИ
охопи́ти
Не збагну́ти (не охопи́ти) ду́мкою *див.* збагну́ти (2)

ОЧИ́ЦІ
очи́ці
◊ О́чі (*рідше* очи́ці) [як (так і)] гра́ють / загра́ли *див.* о́ко[1]

ОЧИ́ЩЕННЯ
очи́щення
◊ Для заспоко́єння (очи́щення) сумлі́ння *див.* сумлі́ння

О́ЧІ
ві́чі
◊ Диви́тися (зазира́ти, загляда́ти *і т. ін.*) / подиви́тися (гля́нути, зазирну́ти, загля́нути *і т. ін.*) сме́рті в о́чі (у ві́чі) *див.* диви́тися (12)

о́ка
◊ Ні́чим (нема́ чим) о́ка запороши́ти *див.* запоро́шувати (1)

о́ко
◊ Запа́сти в о́ко *див.* запада́ти (3)
◊ Зва́жувати / зва́жити на о́ко *див.* зва́жувати (2)
Зверта́ти / зверну́ти о́чі (о́ко, по́гляд, по́гляди, зір *і т. ін.*) *див.* зверта́ти (3)
◊ Звеселя́ти / звесели́ти о́чі (о́ко, зір) *див.* звеселя́ти (1)
◊ Скі́льки сяга́є (ба́чить, обхо́плює *і т. ін.*) / сягне́ (осягне́, захо́пить *і т. ін.*) о́ко *див.* о́ко[1]

о́ком
◊ Закида́ти / заки́нути о́ком *див.* закида́ти[2] (2)
◊ Ни́шпорити / зани́шпорити о́ком (очи́ма, по́глядом *і т. ін.*) *див.* ни́шпорити
◊ Ні (нема́) за що о́ком зачепи́тися *див.* зачі́плюватися (1)
◊ Світи́ти / засвіти́ти очи́ма (о́ком, білка́ми) *див.* світи́ти

о́ці
◊ Сльо́зи закипі́ли (закрути́лися) / закипа́ють на (в) оча́х (в о́ці, *рідко* на ві́ях) *див.* сльоза́

оча́х
◊ [Аж] в оча́х рябі́є / зарябі́ло *див.* рябі́ти
◊ [Аж] і́скорки в оча́х замиготі́ли *див.* і́скорка

◊ [Аж *(рідко* білий)] світ кру́титься (ве́рнеться, макі́триться, колиха́ється, іде́) / закрути́вся (завертівся, замакітрився, заколиха́вся, пішо́в) обертом (пере́кидом, пере́кидьки, хо́дором *і т. ін.)* [в оча́х (пе́ред очи́ма)] *див.* світ[2]

◊ [Вогне́нні (те́мні)] ко́ла бі́гають (стриба́ють, витанцьо́вують *і т. ін.)* / забі́гали в оча́х (пе́ред очи́ма) *див.* ко́ло[1]

◊ В оча́х затума́ніло *див.* затума́ніти (1)

◊ Закрути́тися в оча́х (пе́ред очи́ма) *див.* закрути́тися[2] (1)

◊ Затума́нилося в оча́х *див.* затума́нюватися (2)

◊ Круги́ (кружа́ла) літа́ють (іду́ть) / заліта́ли (пішли́, заходи́ли) пе́ред очи́ма (в оча́х) *див.* круг[1]

◊ О́чі [так і] світя́ться (засві́чуються) / засвіти́лися (засвіти́ли, заіскри́лися, заіскри́ли) <В оча́х світиться (засві́чується) / засвіти́лося (заіскри́лося)> *див.* о́ко[1]

◊ Свічки́ в оча́х засві́чуються (стаю́ть) / засвіти́лися (ста́ли) <Сто свічо́к в оча́х засвіти́лося> *див.* сві́чка

◊ Сльо́зи закипі́ли (закрути́лися) / закипа́ють на (в) оча́х (в о́ці, *рідко* на ві́ях) *див.* сльоза́

очéй

◊ Зами́лування (зами́лення) очéй *див.* зами́лування (1)

◊ Не зво́дити (не спуска́ти, не зніма́ти *і т. ін.)* очéй (по́гляду) *див.* зво́дити (23)

очи́ма

◊ [Аж *(рідко* білий)] світ кру́титься (ве́рнеться, макі́триться, колиха́ється, іде́) / закрути́вся (завертівся, замакітрився, заколиха́вся, пішо́в) обертом (пере́кидом, пере́кидьки, хо́дором *і т. ін.)* [в оча́х (пе́ред очи́ма)] *див.* світ[2]

◊ [Вогне́нні (те́мні)] ко́ла бі́гають (стриба́ють, витанцьо́вують *і т. ін.)* / забі́гали в оча́х (пе́ред очи́ма) *див.* ко́ло[1]

◊ Гра́ти (вигрива́ти) / загра́ти очи́ма *див.* гра́ти (12)

◊ Забли́мати очи́ма *див.* забли́мати (1)

◊ Закри́тися [й] плечи́ма й очи́ма *див.* закрива́тися (1)

◊ Закрути́тися в оча́х (пе́ред очи́ма) *див.* закрути́тися[2] (1)

◊ Із зав'я́заними очи́ма *див.* о́ко[1]

◊ Круги́ (кружа́ла) літа́ють (іду́ть) / заліта́ли (пішли́, заходи́ли) пе́ред очи́ма (в оча́х) *див.* круг[1]

◊ Ни́шпорити / зани́шпорити о́ком (очи́ма, по́глядом *і т. ін.) див.* ни́шпорити

◊ Пря́сти / запря́сти очи́ма *див.* пря́сти[2]

◊ Світи́ти / засвіти́ти очи́ма (о́ком, білка́ми) *див.* світи́ти

◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* із зав'я́заними очи́ма *див.* о́ко[1]

óчі

◊ Диви́тися (зазира́ти, загляда́ти *і т. ін.)* / подиви́тися (гля́нути, зазирну́ти, загля́нути *і т. ін.)* сме́рті в о́чі (у ві́чі) *див.* диви́тися (12)

◊ Зав'яза́ти о́чі *див.* зав'я́зувати (7)

Зако́чувати (запуска́ти, пуска́ти) / закоти́ти (запусти́ти, пусти́ти) о́чі [під лоб (під ло́ба)] *див.* зако́чувати (1)

◊ Закрива́ти (заплю́щувати, затуля́ти, замика́ти) / закри́ти (заплю́щити, затули́ти, замкну́ти) о́чі *див.* закрива́ти (5)

◊ Залива́ти / зали́ти (позалива́ти) о́чі *(грубо* слі́пи, сліпаки́) [горі́лкою] *див.* залива́ти (5)

◊ Зама́зувати / зама́зати о́чі *див.* зама́зувати (1)

◊ Зами́лювати / зами́лити о́чі *див.* зами́лювати (1)

◊ Заму́лювати / заму́лити о́чі *див.* заму́лювати (1)

Запльо́вувати / заплюва́ти о́чі *див.* запльо́вувати (1)

◊ Засліплю́вати / засліпи́ти о́чі *див.* засліплювати (1)

Заступа́ти (за́ступати, за́стити) / заступи́ти о́чі *див.* заступа́ти (1)

◊ Затри́мувати (зупиня́ти) / затри́мати (зупини́ти) по́гляд (о́чі) *див.* затри́мувати (3)

◊ Затума́нювати / затума́нити го́лову (ро́зум, *рідше* о́чі) *див.* затума́нювати (1)

Захо́дити / зайти́ в о́чі *див.* захо́дити (1)

◊ Збанува́ти на о́чі *див.* збанува́ти (1)

Зверта́ти / зверну́ти на се́бе о́чі *див.* зверта́ти (1)

Зверта́ти / зверну́ти о́чі (о́ко, по́гляд, по́гляди, зір *і т. ін.) див.* зверта́ти (3)

◊ Звеселя́ти / звесели́ти о́чі (о́ко, зір) *див.* звеселя́ти (1)

◊ Зво́дити / звести́ о́чі (по́гляд) *див.* зво́дити (14)

◊ Зво́дити (зніма́ти) / звести́ (зня́ти) о́чі до не́ба *див.* зво́дити (18)

Зву́жувати / зву́зити о́чі *див.* зву́жувати (2)

◊ Мозо́лити / замозо́лити о́чі *див.* мозо́лити

◊ Му́ляти (му́лити) / заму́лити о́чі *див.* му́ляти

◊ О́чі бі́гають / забі́гали *див.* о́ко[1]

◊ О́чі завидю́щі *див.* о́ко[1]

◊ О́чі загорі́лися (розгорі́лися) / загоря́ються (розгоря́ються) *див.* о́ко[1]

◊ О́чі зайшли́ (закипі́ли) слізьми́ (сльоза́ми) *див.* о́ко[1]

О́чі закоти́лися / зако́чуються [під лоб (під ло́ба)] *див.* о́ко[1]

◊ О́чі запала́ли [гаря́чим] вогне́м *див.* о́ко[1]

◊ О́чі запуха́ють / запу́хли (запу́хнуть, позапуха́ли) *див.* о́ко[1]

О́чі зву́жуються / зву́зились *див.* о́ко[1]

◊ О́чі *(рідше* очи́ці) [як (так і)] гра́ють / загра́ли *див.* о́ко[1]

◊ О́чі [так і] світя́ться (засві́чуються) / засвіти́лися (засвіти́ли, заіскри́лися, заіскри́ли) <В оча́х світиться (засві́чується) / засвіти́лося (заіскри́лося)> *див.* о́ко[1]

◊ О́чі тума́ном захо́дять *див.* о́ко[1]

◊ Піт залива́є / зали́в о́чі (лице́, обли́ччя *і т. ін.) див.* піт

◊ Сльо́зи (слі́зоньки) залива́ють / зали́ли о́чі *див.* сльоза́

◊ Смерть загляда́є (ди́виться, зазира́є *і т. ін.)* / загля́нула (подиви́лась, зазирну́ла *і т. ін.)* в о́чі *див.* смерть

◊ Тума́н застила́є / застели́в о́чі *див.* тума́н[1]

◊ Щоб о́чі не запада́ли *див.* о́ко[1]

ОЧКУ́Р

очкурí

◊ Затя́гувати (затяга́ти, підтя́гувати, стя́гувати *і т. ін.)* / затягти́ (підтягти́, стягти́ *і т. ін.)* па́ски (па́сок, пояси́, ремінці́, *заст.* очкурі́ *і т. ін.)* [туго́ше] *див.* затя́гувати (4)

О́ЧНИЙ

óчна

△ О́чна запа́дина (я́мка, відту́лина) *див.* запа́дина (1)

ПА́ДАТИ

пáдає

◊ Дух па́дає (занепада́є) / упа́в (занепа́в) *див.* дух (11)

◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* пря́мо (про́сто) гора́ з плече́й (з пліч) звали́лася (спа́ла, впа́ла, зсу́нулася, зійшла́ *і т. ін.)* / зва́люється (па́дає, зсува́ється, схо́дить *і т. ін.) див.* гора́ (3)

◊ [Як (мов, ні́би *і т. ін.)*] тяга́р упа́в (звали́вся) / па́дає (зва́люється) з плече́й *див.* тяга́р

пáдати

◊ Вали́тися (па́дати) / звали́тися з ніг *див.* вали́тися[1] (2)

◊ Занепада́ти (па́дати) / занепа́сти (упа́сти) ду́хом *див.* занепада́ти (2)

ПА́ЛЕЦЬ

пáльцем

◊ І па́льцем *(рідше* пу́чкою) не торкну́ти (не зачепи́ти, не ткну́ти) *див.* торка́ти

пáльці

Зала́мувати (зало́млювати) / залама́ти (заломи́ти) па́льці *див.* зала́мувати (1)

ПА́ЛЯ

паль

На па́лю (на паль) садови́ти (саджа́ти, сади́ти, збива́ти) / посади́ти (зби́ти) *див.* садови́ти

пáлю

На па́лю (на паль) садови́ти (саджа́ти, сади́ти, збива́ти) / посади́ти (зби́ти) *див.* садови́ти

ПАЛЬ[1]

паль

На па́лю (на паль) садови́ти (саджа́ти, сади́ти, збива́ти) / посади́ти (зби́ти) *див.* садови́ти

пáлю

На па́лю (на паль) садови́ти (саджа́ти, сади́ти, збива́ти) / посади́ти (зби́ти) *див.* садови́ти

ПА́МОРОКА
па́мороки
◊ Втра́тити (загуби́ти) па́мороки (тя́му, па́м'ять) *див.* утрача́ти
◊ Забива́ти / забити па́мороки *див.* забива́ти (6)
◊ Заморо́чувати / заморо́чити го́лову (па́мороки) *див.* заморо́чувати (1)
ПА́МОРОЧИТИ
па́морочити
◊ Па́морочити (запа́морочувати) / запа́морочити го́лову (ро́зум, свідо́мість *і т. ін.)* *див.* па́морочити
ПА́МОРОЧИТИСЯ
па́морочиться
◊ [Аж] голова́ (в голові) кру́титься (моро́читься, па́морочиться, макі́триться, замакі́трюється *і т. ін.)* <[Аж] голова́ закрути́лася (заморо́чилася, запа́морочилася, замакі́трилася *і т. ін.)*> <[Аж] у голові закрути́лося (заморо́чилося, запа́морочилося, замакі́трилося)> *див.* голова́ (7)
ПА́М'ЯТКА
па́м'ятку
◊ Врі́затися (západáти, вбива́тися *і т. ін.)* / врі́затися (запа́сти, вби́тися *і т. ін.)* у па́м'ять (у па́м'ятку) *див.* врі́зуватися[1] (2)
ПА́М'ЯТОК
па́м'ятку
Зберіга́тися / зберегти́ся в па́м'яті (в па́м'ятку) *див.* зберіга́тися (1)
ПА́М'ЯТЬ
па́м'яті
Закарбо́вувати / закарбува́ти в па́м'яті *див.* закарбо́вувати (1)
Залиша́тися / залиши́тися в па́м'яті (в уя́ві) *див.* залиша́тися (1)
Зате́ртися в па́м'яті *див.* затира́тися (1)
◊ Захова́ти в голові (у па́м'яті) *що* <Захова́ти па́м'ять *про кого, що*> *див.* захо́вувати (1)
Зберіга́ти / зберегти́ в се́рці (в душі́, в па́м'яті) *див.* зберіга́ти (1)
Зберіга́тися / зберегти́ся в па́м'яті (в па́м'ятку) *див.* зберіга́тися (1)
◊ Звуча́ти у ву́хах (у па́м'яті, *рідко* у ву́сі) *див.* звуча́ти (1)
◊ Сиді́ти / засі́сти у па́м'яті *див.* сиді́ти
па́м'ять
◊ Врі́затися (запада́ти, вбива́тися *і т. ін.)* / врі́затися (запа́сти, вби́тися *і т. ін.)* у па́м'ять (у па́м'ятку) *див.* врі́зуватися[1] (2)
◊ Втра́тити (загуби́ти) па́мороки (тя́му, па́м'ять) *див.* утрача́ти
◊ Захова́ти в голові (у па́м'яті) *що* <Захова́ти па́м'ять *про кого, що*> *див.* захо́вувати (1)
○ Зберіга́ти / зберегти́ па́м'ять *див.* зберіга́ти (5)
◊ Коро́тка (закоро́тка, ку́ряча) па́м'ять *див.* па́м'ять
ПАНКРЕАТИ́ЧНИЙ
панкреати́чна
△ Підшлунко́ва (панкреати́чна) за́лоза *див.* за́лоза (8)
ПА́НСЬКИЙ
па́нські
Па́нські при́мхи (жа́рти, забага́нки *і т. ін.)* *див.* при́мха
ПАНТЕЛИ́К
пантели́ку
◊ Збива́ти / зби́ти з пантели́ку *(діал.* з плигу) *див.* збива́ти (8)
◊ Зби́тий з пантели́ку *див.* зби́тий (3)
ПАР[1]
пар
△ За́йнятий пар *див.* пар[1]
ПАРДО́Н
пардо́ну
Проси́ти (блага́ти) / попроси́ти (заблага́ти) пардо́ну *див.* проси́ти
ПА́СОК
па́ски
◊ Затя́гувати (затяга́ти, підтя́гувати, стя́гувати *і т. ін.)* / затягти́ (підтягти́, стягти́ *і т. ін.)* па́ски (па́сок, пояси́, ремінці́, *заст.* очкурі́ *і т. ін.)* [тугі́ше] *див.* затя́гувати (4)
па́сок
◊ Затя́гувати (затяга́ти, підтя́гувати, стя́гувати *і т. ін.)* / затягти́ (підтягти́, стягти́ *і т. ін.)* па́ски (па́сок, пояси́, ремінці́, *заст.* очкурі́ *і т. ін.)* [тугі́ше] *див.* затя́гувати (4)
ПА́СПОРТ
па́спорт
Закордо́нний па́спорт *див.* па́спорт
ПА́СТИ[1]
па́сти
◊ Па́сти за́дніх (за́дні) *див.* па́сти[1]
ПА́ТОКА
па́токи
◊ Вхопи́ти (захопи́ти) ши́лом *(рідше* на ши́ло) па́токи (ме́ду) *див.* ухо́плювати
ПА́ХНУТИ
па́хне
◊ [В повітрі] па́хне / запа́хло сма́леним [во́вком] (сма́женим, гірчи́цею *і т. ін.)* *див.* па́хнути
ПАШІ́ТИ
паша́ть
Що́ки [аж] горя́ть (паша́ть) / зайняли́ся (спалахну́ли) *див.* щока́
ПЕ́ВНИЙ
пе́вна
○ Відо́ма (пе́вна, приро́дна, зві́сна) річ *див.* річ[1]
ПЕ́КЛО
пе́кло
◊ Лі́зти (спіши́ти, забіга́ти, су́нутися *і т. ін.)* попере́д ба́тька в пе́кло *див.* лі́зти
ПЕЛЮ́ШКА[1]
пелюшки́
◊ Збира́тися (поспіша́ти, ква́питися), як све́кор пелюшо́к (пелюшки́) пра́ти *див.* збира́тися (6)
пелюшо́к
◊ Збира́тися (поспіша́ти, ква́питися), як све́кор пелюшо́к (пелюшки́) пра́ти *див.* збира́тися (6)
ПЕ́ЛЬКА
пе́льку
◊ Затули́ти (закри́ти, замкну́ти, заткну́ти *і т. ін.)* / затуля́ти (закрива́ти, замика́ти, затика́ти *і т. ін.)* ро́та (уста́, *грубо* пе́льку, пи́сок *і т. ін.)* *див.* затуля́ти (1)
ПЕНСІ́ЙНИЙ
пенсі́йне
△ Пенсі́йне законода́вство *див.* законода́вство (6)
ПЕНЯ́
пеню́
◊ Зво́дити (ізво́дити, наво́дити) / звести́ (ізвести́, навести́) на́клеп (пеню́) *див.* зво́дити (20)
ПЕ́РА
перо́
◊ Заки́нути перо́ *див.* закида́ти[2] (6)
ПЕРЕБУВА́ТИ[I]
перебува́ти
◊ Бу́ти (перебува́ти, стоя́ти *і т. ін.)* по́за зако́ном *див.* бу́ти (75)
ПЕРЕВЕСТИ́
перевести́
Занапаща́ти (запропаща́ти, перево́дити) / занапасти́ти (запропасти́ти, перевести́) життя́ (вік, до́лю *і т. ін.)* *див.* занапаща́ти (1)
ПЕРЕВЕСТИ́СЯ
перевести́ся
◊ Зійти́ (звести́ся, перевести́ся *і т. ін.)* / схо́дити (зво́дитися, перево́дитися) ніна́що (ніна́віщо) *див.* схо́дити
ПЕРЕВО́ДИТИ
перево́дити
◊ [Ду́рно (даре́мно, зада́рма́, ма́рно *і т. ін.)*] хліб (харч) перево́дити (ї́сти, збавля́ти) *див.* перево́дити
Занапаща́ти (запропаща́ти, перево́дити) / занапасти́ти (запропасти́ти, перевести́) життя́ (вік, до́лю *і т. ін.)* *див.* занапаща́ти (1)
ПЕРЕВО́ДИТИСЯ
перево́дитися
◊ Зійти́ (звести́ся, перевести́ся *і т. ін.)* / схо́дити (зво́дитися, перево́дитися) ніна́що (ніна́віщо) *див.* схо́дити
ПЕ́РЕ́Д
переда́м
◊ Дава́ти / да́ти ли́ха закаблу́кам (закабла́м) [і переда́м] *див.* дава́ти (80)
ПЕРЕДАВА́ТИСЯ
передава́тися
Дістава́тися (передава́тися, залиша́тися *і т. ін.)* / діста́тися (переда́тися, залиши́тися *і т. ін.)* у спа́дщину (у спа́док, *рідко* у спа́дки) *див.* дістава́тися (1)
ПЕРЕДА́ТИСЯ
переда́тися
Дістава́тися (передава́тися, залиша́тися *і т. ін.)* / діста́тися (переда́тися, зали́шитися *і т. ін.)* у спа́дщину (у спа́док, *рідко* у спа́дки) *див.* дістава́тися (1)
ПЕРЕДМІХУРО́ВИЙ
передміхуро́ва
△ Передміхуро́ва за́лоза *див.* за́лоза (7)

ПЕРЕКИДА́ТИСЯ[2]
перекида́тися
◊ Перелі́тати (залі́тати, перекида́тися) / перелеті́ти (залеті́ти, переки́нутися) ду́мкою (думка́ми, уя́вою, в ду́мці, в уя́ві, в думка́х *і т. ін.*) *див.* перелі́тати[1]

ПЕРЕ́КИДОМ
пере́кидом
◊ [Аж *(рідко* бі́лий)] світ кру́титься (ве́рнеться, макі́триться, колиха́ється, іде́) / закрути́вся (завертівся, замакі́трився, заколиха́вся, пішо́в) о́бертом (пере́кидом, пере́кидьки, хо́дором *і т. ін.*) [в оча́х (пе́ред очи́ма)] *див.* світ[2]

ПЕРЕ́КИДЬКИ
пере́кидьки
◊ [Аж *(рідко* бі́лий)] світ кру́титься (ве́рнеться, макі́триться, колиха́ється, іде́) / закрути́вся (завертівся, замакі́трився, заколиха́вся, пішо́в) о́бертом (пере́кидом, пере́кидьки, хо́дором *і т. ін.*) [в оча́х (пе́ред очи́ма)] *див.* світ[2]

ПЕРЕКИ́НУТИСЯ
переки́нутися
◊ Перелі́тати (залі́тати, перекида́тися) / перелеті́ти (залеті́ти, переки́нутися) ду́мкою (думка́ми, уя́вою, в ду́мці, в уя́ві, в думка́х *і т. ін.*) *див.* перелі́тати[1]

ПЕРЕКЛАДА́ТИ
перекладáти
◊ Вали́ти (зва́лювати, переклада́ти) / звали́ти (перекла́сти) з хворо́ї (дурно́ї) голови́ на здоро́ву *див.* вали́ти[1] (4)

ПЕРЕКЛА́СТИ
перекла́сти
◊ Вали́ти (зва́лювати, переклада́ти) / звали́ти (перекла́сти) з хворо́ї (дурно́ї) голови́ на здоро́ву *див.* вали́ти[1] (4)

ПЕРЕЛЕТІ́ТИ
перелеті́ти
◊ Перелі́тати (залі́тати, перекида́тися) / перелеті́ти (залеті́ти, переки́нутися) ду́мкою (думка́ми, уя́вою, в ду́мці, в уя́ві, в думка́х *і т. ін.*) *див.* перелі́тати[1]

ПЕРЕЛІТА́ТИ[1]
перелітáти
◊ Перелі́тати (залі́тати, перекида́тися) / перелеті́ти (залеті́ти, переки́нутися) ду́мкою (думка́ми, уя́вою, в ду́мці, в уя́ві, в думка́х *і т. ін.*) *див.* перелі́тати[1]

ПЕРЕПИНИ́ТИ
перепини́ло
◊ Зав'яза́ло (перепини́ло) мо́ву *див.* зав'я́зувати (1)

ПЕРЕ́СТА́РКА
пере́ста́рках
◊ Си́віти (сиді́ти) / поси́віти (заси́ді́тися) в ді́вках (ді́вкою, в пере́ста́рках *і т. ін.*) *див.* си́віти

ПЕРЕСУВА́ННЯ
пересува́ння
За́соби пересува́ння <Тра́нспортні за́соби> *див.* за́сіб (3)

ПЕРЕХОПИ́ТИ
перехопи́ло
[Аж (про́сто)] дух (по́дих) захо́плює (перехо́плює) / захопи́ло (перехопи́ло) *див.* захо́плювати (1)
перехопи́ти
◊ Бра́ти (забира́ти, перехо́плювати *і т. ін.*) / взя́ти (забра́ти, перехопи́ти *і т. ін.*) ініціати́ву [до свої́х рук (у свої́ ру́ки)] *див.* бра́ти (126)

ПЕРЕХО́ПЛЮВАТИ
перехо́плювати
◊ Бра́ти (забира́ти, перехо́плювати *і т. ін.*) / взя́ти (забра́ти, перехопи́ти *і т. ін.*) ініціати́ву [до свої́х рук (у свої́ ру́ки)] *див.* бра́ти (126)
перехо́плює
[Аж (про́сто)] дух (по́дих) захо́плює (перехо́плює) / захопи́ло (перехопи́ло) *див.* захо́плювати (1)

ПЕ́РЕЦЬ
пе́рцю
◊ Дава́ти (задава́ти) / да́ти (зада́ти) пе́рцю [з ма́ком] *див.* дава́ти (114)

ПЕРІ́ОД
пері́од
Зві́тний пері́од *див.* пері́од
Пері́од засто́ю *див.* пері́од

ПЕРІОДИ́ЧНИЙ
періоди́чний
△ Періоди́чний зако́н *див.* зако́н (6)

ПЕРО́
перо́
◊ Заки́нути перо́ *див.* закида́ти[2] (6)

ПЕ́РШИЙ
пе́рше
◊ Всипати (зада́ти) по *(рідко* під) пе́рше (шо́сте) число́ *див.* всипа́ти[1] (2)
пе́рший
◊ Заклада́ти / закла́сти пе́рший ка́мінь *див.* заклада́ти (2)

ПЕС
пес
◊ [І] соба́ка (пес) не га́вкне (не зага́вкає) *див.* соба́ка
пси
◊ Зво́дити / звести́ [на] ніна́що <Зво́дити / звести́ на пси> *див.* зво́дити (13)

ПЕ́ТЛІ
петлю́
◊ Затя́гувати (затяга́ти) / затягти́ (затягну́ти) петлю́ (за́шморг) [на ши́ї] *див.* затя́гувати (2)
◊ Лі́зти / залі́зти (полі́зти) в петлю́ *див.* лі́зти
◊ Хоч у петлю́ (у за́шморг) лізь *див.* лі́зти
петля́
◊ Затя́гується (затяга́ється) петля́ (за́шморг) *див.* петля́

ПЕТЛЯ́
петлю́
◊ Затя́гувати (затяга́ти) / затягти́ (затягну́ти) петлю́ (за́шморг) [на ши́ї] *див.* затя́гувати (2)
◊ Лі́зти / залі́зти (полі́зти) в петлю́ *див.* лі́зти
◊ Хоч у петлю́ (у за́шморг) лізь *див.* лі́зти
петля́
◊ Затя́гується (затяга́ється) петля́ (за́шморг) *див.* петля́

ПЕЧІ́НКА
печінка́х
◊ Сиді́ти / засі́сти в печінка́х *див.* сиді́ти

ПИ́ВО
пи́ва
◊ Ка́ші (пи́ва) не зва́риш (не нава́риш) *див.* звари́ти[1] (1)
пи́во
◊ Зава́рювати / завари́ти ка́шу (пи́во, ха́лепу) *див.* зава́рювати (1)

ПИЛ
пил
◊ Оберта́ти (розбива́ти, розві́ювати, вали́ти *і т. ін.*) / оберну́ти (розби́ти, розві́яти, звали́ти *і т. ін.*) на (у) прах *(рідко* на пил) *див.* оберта́ти

ПИ́НХВА
пи́нхви
◊ Дава́ти (задава́ти, підно́сити) / да́ти (зада́ти, піднести́) пи́нхви *див.* дава́ти (117)

ПИРІ́Г
пирого́м
◊ Ма́зати зве́рху пирого́м *див.* ма́зати

ПИ́САНИЙ
пи́саний
◊ Зако́н не пи́саний *див.* зако́н (10)

ПИ́СОК
пи́сок
◊ Затули́ти (закри́ти, замкну́ти, заткну́ти *і т. ін.*) / затуля́ти (закрива́ти, замика́ти, затика́ти *і т. ін.*) ро́та (уста́, *грубо* пе́льку, пи́сок *і т. ін.*) *див.* затуля́ти (1)

ПИТА́ННЯ
пита́ння
△ Знак пита́ння (запита́ння) *див.* знак
Ритори́чне пита́ння (запита́ння) *див.* пита́ння
◊ Си́пати пита́ння (запита́ння, пита́ннями, запита́ннями) *див.* си́пати
Ста́вити / поста́вити запита́ння (пита́ння) *див.* ста́вити
пита́ннями
Закида́ти (засипа́ти) / заки́дати (заси́пати) пита́ннями *див.* закида́ти[1] (1)
◊ Си́пати пита́ння (запита́ння, пита́ннями, запита́ннями) *див.* си́пати

ПИ́ТИ
пи́ти
◊ Пи́ти (запива́ти) / ви́пити (запи́ти) мирову́ (зми́рщину) *див.* пи́ти

ПИХА́
пиху́
◊ Збива́ти / зби́ти пиху́ *див.* збива́ти (14)

ПІВДЕ́ННИЙ[2]
півде́нний
Півде́нний (півні́чний) за́хід *див.* за́хід[3] (1)

ПІ́ВЕНЬ
пі́вні
◊ Як ті́льки пі́вні закукурі́кають *див.* пі́вень

ПІВКÓЛО
півкóло
Затóчувати кóло (півкóло, *рідше* круг) *див.* затóчувати[2] (1)
ПІВКРÓК
півкрóці
Спини́тися (засти́гнути, зупини́тися) на півкрóці *див.* спиня́тися
ПІВНІ́ЧНИЙ[2]
півні́чний
Півдéнний (півні́чний) зáхід *див.* зáхід[3] (1)
ПІДВÁЛИНА
підвáлини
◊ Закладáти / заклáсти підвáлини (оснóви) *див.* закладáти (3)
ПІДВЕСТИ́
підвести́
◊ Піднімáти (підіймáти, підвóдити, звóдити *і т. ін.)* / підня́ти (підійня́ти, підвести́, звести́ *і т. ін.)* з руї́н (з пóпелу, із згáрищ *і т. ін.)* *див.* піднімáти
ПІДВЕСТИ́СЯ
підведéться
◊ [Як (чи)] зведéться (підні́меться, підíйметься, підведéться, здíйметься *і т. ін.)* рукá *див.* рукá
ПІДВÓДИТИ
підвóдити
◊ Піднімáти (підіймáти, підвóдити, звóдити *і т. ін.)* / підня́ти (підійня́ти, підвести́, звести́ *і т. ін.)* з руї́н (з пóпелу, із згáрищ *і т. ін.)* *див.* піднімáти
ПІДГВИНТИ́ТИ
підгвинти́ти
◊ Підкрýчувати (закрýчувати, підгви́нчувати *і т. ін.)* / підкрути́ти (закрути́ти, підгвинти́ти *і т. ін.)* гáйку (гáйки́) *див.* підкрýчувати
ПІДГВИ́НЧУВАТИ
підгви́нчувати
◊ Підкрýчувати (закрýчувати, підгви́нчувати *і т. ін.)* / підкрути́ти (закрути́ти, підгвинти́ти *і т. ін.)* гáйку (гáйки́) *див.* підкрýчувати
ПІДІЙМÁТИ
підіймáти
◊ Піднімáти (підіймáти, звóдити *і т. ін.)* / підня́ти (підійня́ти, звести́ *і т. ін.)* на нóги *див.* піднімáти
◊ Піднімáти (підіймáти, здіймáти, піднóсити *і т. ін.)* / підня́ти (підійня́ти, здійня́ти, піднести́ *і т. ін.)* збрóю (меч, соки́ру *і т. ін.) див.* піднімáти
◊ Піднімáти (підіймáти, підвóдити, звóдити *і т. ін.)* / підня́ти (підійня́ти, підвести́, звести́ *і т. ін.)* з руї́н (з пóпелу, із згáрищ *і т. ін.)* *див.* піднімáти
◊ Піднімáти (підіймáти) / підня́ти (підійня́ти) завíсу (край завíси) *див.* піднімáти
ПІДІЙНЯ́ТИ
підійня́ти
◊ Піднімáти (підіймáти, звóдити *і т. ін.)* / підня́ти (підійня́ти, звести́ *і т. ін.)* на нóги *див.* піднімáти
◊ Піднімáти (підіймáти, здіймáти, піднóсити *і т. ін.)* / підня́ти (підійня́ти, здійня́ти, піднести́ *і т. ін.)* збрóю (меч, соки́ру *і т. ін.) див.* піднімáти
◊ Піднімáти (підіймáти, підвóдити, звóдити *і т. ін.)* / підня́ти (підійня́ти, підвести́, звести́ *і т. ін.)* з руї́н (з пóпелу, із згáрищ *і т. ін.)* *див.* піднімáти
◊ Піднімáти (підіймáти) / підня́ти (підійня́ти) завíсу (край завíси) *див.* піднімáти
ПІДІЙНЯ́ТИСЯ
підíйметься
◊ [Як (чи)] зведéться (підні́меться, підíйметься, підведéться, здíйметься *і т. ін.)* рукá *див.* рукá
ПІДКРУТИ́ТИ
підкрути́ти
◊ Підкрýчувати (закрýчувати, підгви́нчувати *і т. ін.)* / підкрути́ти (закрути́ти, підгвинти́ти *і т. ін.)* гáйку (гáйки́) *див.* підкрýчувати
ПІДКРÝЧУВАТИ
підкрýчувати
◊ Підкрýчувати (закрýчувати, підгви́нчувати *і т. ін.)* / підкрути́ти (закрути́ти, підгвинти́ти *і т. ін.)* гáйку (гáйки́) *див.* підкрýчувати
ПІДНЕСТИ́
піднести́
◊ Давáти (задавáти, піднóсити) / дáти (задáти, піднести́) пи́нхви *див.* давáти (117)
◊ Піднімáти (підіймáти, здіймáти, піднóсити *і т. ін.)* / підня́ти (підійня́ти, здійня́ти, піднести́ *і т. ін.)* збрóю (меч, соки́ру *і т. ін.) див.* піднімáти
ПІДНІМÁТИ
піднімáти
◊ Задирáти (піднімáти) / задéрти (підня́ти) хвіст (хвостá) [угóру] *див.* задирáти[1] (3)
◊ Піднімáти (підіймáти, звóдити *і т. ін.)* / підня́ти (підійня́ти, звести́ *і т. ін.)* на нóги *див.* піднімáти
◊ Піднімáти (підіймáти, здіймáти, піднóсити *і т. ін.)* / підня́ти (підійня́ти, здійня́ти, піднести́ *і т. ін.)* збрóю (меч, соки́ру *і т. ін.) див.* піднімáти
◊ Піднімáти (підіймáти, підвóдити, звóдити *і т. ін.)* / підня́ти (підійня́ти, підвести́, звести́ *і т. ін.)* з руї́н (з пóпелу, із згáрищ *і т. ін.)* *див.* піднімáти
◊ Піднімáти (підіймáти) / підня́ти (підійня́ти) завíсу (край завíси) *див.* піднімáти
ПІДНІМÁТИСЯ
піднімáтися
◊ Ставáти (звóдитися, піднімáтися *і т. ін.)* / стáти (звести́ся, підня́тися *і т. ін.)* [на] ди́бки *(рíдко* [на] диби́) <Ставáти / стáти стáвма> *див.* ставáти
○ Ставáти (піднімáтися) / стáти (підня́тися) на зáхист *див.* ставáти
◊ Стáти (встáти, звести́ся, підня́тися *і т. ін.)* / ставáти (звóдитися, піднімáтися *і т. ін.)* на [свої́ (влáсні, рíвні)] нóги *див.* ставáти
ПІДНÓСИТИ
піднóсити
◊ Давáти (задавáти, піднóсити) / дáти (задáти, піднести́) пи́нхви *див.* давáти (117)
◊ Піднімáти (підіймáти, здіймáти, піднóсити *і т. ін.)* / підня́ти (підійня́ти, здійня́ти, піднести́ *і т. ін.)* збрóю (меч, соки́ру *і т. ін.) див.* піднімáти
ПІДНЯ́ТИ
підня́ти
◊ Задирáти (піднімáти) / задéрти (підня́ти) хвіст (хвостá) [угóру] *див.* задирáти[1] (3)
◊ Піднімáти (підіймáти, звóдити *і т. ін.)* / підня́ти (підійня́ти, звести́ *і т. ін.)* на нóги *див.* піднімáти
◊ Піднімáти (підіймáти, здіймáти, піднóсити *і т. ін.)* / підня́ти (підійня́ти, здійня́ти, піднести́ *і т. ін.)* збрóю (меч, соки́ру *і т. ін.) див.* піднімáти
◊ Піднімáти (підіймáти, підвóдити, звóдити *і т. ін.)* / підня́ти (підійня́ти, підвести́, звести́ *і т. ін.)* з руї́н (з пóпелу, із згáрищ *і т. ін.)* *див.* піднімáти
◊ Піднімáти (підіймáти) / підня́ти (підійня́ти) завíсу (край завíси) *див.* піднімáти
ПІДНЯ́ТИСЯ
підні́меться
◊ [Як (чи)] зведéться (підні́меться, підíйметься, підведéться, здíйметься *і т. ін.)* рукá *див.* рукá
підня́тися
◊ Ставáти (звóдитися, піднімáтися *і т. ін.)* / стáти (звести́ся, підня́тися *і т. ін.)* [на] ди́бки *(рíдко* [на] диби́) <Ставáти / стáти стáвма> *див.* ставáти
○ Ставáти (піднімáтися) / стáти (підня́тися) на зáхист *див.* ставáти
◊ Стáти (встáти, звести́ся, підня́тися *і т. ін.)* / ставáти (звóдитися, піднімáтися *і т. ін.)* на [свої́ (влáсні, рíвні)] нóги *див.* ставáти
ПІДТЯГТИ́
підтягти́
◊ Затя́гувати (затягáти, підтя́гувати, стя́гувати *і т. ін.)* / затягти́ (підтягти́, стягти́ *і т. ін.)* пáски (пáсок, поя́си́, реміньці́, *заст.* очкурі́ *і т. ін.)* [тугíше] *див.* затя́гувати (4)
ПІДТЯ́ГУВАТИ
підтя́гувати
◊ Затя́гувати (затягáти, підтя́гувати, стя́гувати *і т. ін.)* / затягти́ (підтягти́, стягти́ *і т. ін.)* пáски (пáсок, поя́си́, реміньці́, *заст.* очкурі́ *і т. ін.)* [тугíше] *див.* затя́гувати (4)
ПІДШЛУНКÓВИЙ
підшлункóва
△ Підшлункóва (панкреати́чна) зáлоза *див.* зáлоза (8)
ПІЙМÁТИ
піймáти
◊ Впіймáти (піймáти, спіймáти, злови́ти, застýкати *і т. ін.)* / лови́ти на гаря́чому *див.* упіймáти

ПІ́КОВИЙ[1]
пі́кових
◊ Лиши́тися (зали́ши́тися, *рідко* зоста́тися *і т. ін.)* при пі́ковому інтере́сі (при пі́кових інтере́сах) *див.* лиша́тися
пі́ковому
◊ Лиши́тися (зали́ши́тися, *рідко* зоста́тися *і т. ін.)* при пі́ковому інтере́сі (при пі́кових інтере́сах) *див.* лиша́тися
ПІ́СНЯ
пі́снею
◊ Захо́дитися / зайти́ся пі́снею (спі́вом) *див.* захо́дитися[2] (4)
ПІСО́К
пісо́к
◊ Аж (ті́льки) закури́ть (закури́ться) <Ті́льки пісо́к закури́ть> *див.* закури́ти[2] (1)
◊ Хова́ти (зарива́ти) го́лову в пісо́к *див.* хова́ти[1]
ПІТ
піт
◊ Піт залива́є / залив о́чі (лице́, обли́ччя *і т. ін.) див.* піт
по́том
◊ Залива́тися / зали́тися (залля́тися) по́том *див.* залива́тися (2)
ПІТИ́
піти́
Вихо́дити (іти́) / ви́йти (піти́) за́між *див.* вихо́дити (13)
Вступа́ти (захо́дити, вхо́дити *і т. ін.)* / вступи́ти (зайти́, ввійти́ *і т. ін.)* у супере́чку (в сва́рку) <Іти́ / піти́ на супере́чку (на сва́рку)> <Заво́дити / завести́ супере́чку (сва́рку)> *див.* вступа́ти[1] (4)
◊ Зайти́ (ввійти́, піти́, потра́пити *і т. ін.)* не в ті две́рі (не ти́ми двери́ма) *див.* захо́дити (5)
Іти́ (вихо́дити) / піти́ (ви́йти) на за́сідку *(діал.* на за́сіди) *див.* іти́
Іти́ (вхо́дити) / піти́ (ввійти́) у за́в'язь *див.* іти́
◊ Іти́ (зверта́ти) / піти́ (зверну́ти) на спад *(рідко* на спа́док) *див.* іти́
Іти́ (зво́дитися, ки́датися *і т. ін.)* / піти́ (звести́ся, ки́нутися *і т. ін.)* в ата́ку *див.* іти́
Іти́ / піти́ в забрі́д *див.* іти́
◊ Іти́ / піти́ в закла́д *див.* іти́
Іти́ / піти́ в за́токи (за́току) *див.* іти́
◊ Піти́ (збі́гти) за ві́тром (по ві́тру, за водо́ю) *див.* піти́
пішла́
◊ Аж *(рідко* ті́льки) луна́ йде (розляга́ється, *рідше* гоготи́ть *і т. ін.)* / пішла́ (розляга́ла́ся, *рідше* загоготі́ла *і т. ін.), див.* луна́
◊ Голова́ [йде́ (хо́дить)] / [пішла́ (заходи́ла)] о́бертом (кру́гом, хо́дором *і т. ін.) див.* голова́ (17)
◊ Завертíлася (закрути́лася, пішла́ верті́тися *і т. ін.)* маши́на *див.* маши́на
Розмо́ва іде́ (захо́дить, веде́ться, то́читься *і т. ін.)* / пішла́ (зайшла́) *див.* розмо́ва
пішли́
◊ [Аж] мура́шки бі́гають (пробіга́ють, лі́зуть *і т. ін.)* / побі́гли (пробі́гли, забі́гали, полі́зли, пішли́ *і т. ін.)* по спи́ні (по ті́лу, за плечи́ма, за спи́ною, по́за спи́ною *і т. ін.) див.* мура́шки
◊ Ду́мки (ду́ми) ко́лесом (хо́дором) заходи́ли (закрути́лися, пішли́) [в голові́] *див.* ду́мка (17)
◊ Круги́ (кружа́ла) літа́ють (іду́ть) / залі́тали (пішли́, заходи́ли) пе́ред очи́ма (в оча́х) *див.* круг[1]
пішо́в
◊ [Аж *(рідко* бі́лий)] світ кру́титься (ве́рнеться, макі́триться, колиха́ється, іде́) / закрути́вся (заверті́вся, замакі́трився, заколиха́вся, пішо́в) о́бертом (пере́кидом, пере́кидьки, хо́дором *і т. ін.)* [в оча́х (пе́ред очи́ма)] *див.* світ[2]
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* крізь (у) зе́млю провали́вся (запа́вся, пішо́в *і т. ін.) див.* прова́люватися
ПІЧ
печі́
◊ Сиді́ти в за́пічку (на печі́) *див.* сиді́ти
ПЛА́КАТИ
пла́кати
Пла́кати (рида́ти) / запла́кати (зарида́ти) гірки́ми (дрібни́ми, крива́вими *і т. ін.)* [сльоза́ми (слі́зьми́)] <Слі́зно пла́кати (рида́ти)> *див.* пла́кати
◊ Ри́дма рида́ти (пла́кати) / зарида́ти *див.* рида́ти
ПЛАН[1]
план
◊ Віді́йти (відступи́ти, відсу́нутися *і т. ін.)* / відхо́дити (відступа́ти, відсува́тися *і т. ін.)* на за́дній (дру́гий) план *див.* відхо́дити (2)
◊ Відсува́ти (відтісня́ти) / відсу́нути (відтісни́ти) на за́дній (дру́гий) план *див.* відсува́ти (1)
ПЛАСТИ́НКА
пласти́нку
◊ Закру́чувати ту [ж] са́му *(рідше* одну́ і ту ж) пласти́нку *див.* закру́чувати (3)
ПЛА́ТА[1]
пла́та
△ Заробі́тна пла́та (платня́) *див.* пла́та[1]
△ Номіна́льна заробі́тна пла́та *див.* пла́та[1]
△ Реа́льна заробі́тна пла́та *див.* пла́та[1]
пла́ту
Збива́ти / зби́ти ціну́ (пла́ту) *див.* збива́ти (4)
ПЛАТИ́ТИ
плати́ти
◊ Відпла́чувати (віддава́ти, віддя́чувати, плати́ти, спла́чувати *і т. ін.)* / відплати́ти (відда́ти, віддя́чити, заплати́ти, сплати́ти *і т. ін.)* стори́цею *див.* відпла́чувати (1)
ПЛАТНЯ́
платня́
△ Заробі́тна пла́та (платня́) *див.* пла́та[1]
ПЛА́ТТЯ
пла́ття
Закри́те пла́ття <Закри́та су́кня> *див.* пла́ття
ПЛА́ХА
пла́сі
Ги́нути (умира́ти) / заги́нути (уме́рти) на пла́сі *див.* ги́нути (1)
пла́ху
Засу́джувати / засуди́ти на пла́ху *див.* засу́джувати (1)
ПЛАЧ
плач
◊ Заку́шувати (заку́сувати) / закуси́ти плач (по́смішку) *див.* заку́шувати[1] (2)
Збира́ється / зібра́лося на плач *див.* збира́тися (1)
пла́че́м
Захлина́тися / захлину́тися пла́че́м (від пла́чу́, слі́зьми́, сльоза́ми *і т. ін.) див.* захлина́тися (1)
◊ Захо́дитися / зайти́ся пла́че́м (рида́нням, сльоза́ми, від пла́чу, від рида́ння, від слі́з *і т. ін.) див.* захо́дитися[2] (5)
пла́чу́
Захлина́тися / захлину́тися пла́че́м (від пла́чу́, слі́зьми́, сльоза́ми *і т. ін.) див.* захлина́тися (1)
◊ Захо́дитися / зайти́ся пла́че́м (рида́нням, сльоза́ми, від пла́чу, від рида́ння, від слі́з *і т. ін.) див.* захо́дитися[2] (5)
ПЛЕСКА́ТИ
плеска́ти
Плеска́ти *(розм.* ля́пати) / заплеска́ти *(розм.* заля́пати) в доло́ні *(рідше* рука́ми, в ру́ки) *див.* плеска́ти
ПЛЕСТИ́
плести́
◊ Гну́ти (плести́) / загну́ти харама́на (харама́ни) *див.* гну́ти (4)
ПЛЕЧЕ́
плече́й
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* пря́мо (про́сто) гора́ з плече́й (з пліч) звали́лася (спа́ла, впа́ла, зсу́нулася, зійшла́ *і т. ін.)* / зва́люється (па́дає, зсува́ється, схо́дить *і т. ін.) див.* гора́ (3)
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* ски́нути (звали́ти) го́ру (тяга́р) з плече́й *див.* скида́ти
◊ [Як (мов, ні́би *і т. ін.)*] тяга́р упа́в (звали́вся) / па́дає (зва́люється) з плече́й *див.* тяга́р
плечи́ма
◊ [Аж] мура́шки бі́гають (пробіга́ють, лі́зуть *і т. ін.)* / побі́гли (пробі́гли, забі́гали, полі́зли, пішли́ *і т. ін.)* по спи́ні (по ті́лу, за плечи́ма, за спи́ною, по́за спи́ною *і т. ін.) див.* мура́шки
◊ Закри́тися [й] плечи́ма й очи́ма *див.* закрива́тися (1)
Зво́дити (здвига́ти) / звести́ (здвигну́ти) плечи́ма *див.* зво́дити (3)
пле́чі
◊ Звали́тися / зва́люватися на го́лову (на ру́ки, на пле́чі) *див.* зва́люватися[1] (1)
◊ Зва́лювати / звали́ти на пле́чі *див.* зва́лювати (1)

◊ Зва́лювати / звали́ти на свої́ пле́чі *див.* зва́лювати (2)

пліч

◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.*) пря́мо (пря́сто) гора́ з плече́й (з пліч) звали́лася (спа́ла, впа́ла, зсу́нулася, зійшла́ *і т. ін.*) / зва́люється (па́дає, зсува́ється, схо́дить *і т. ін.*) *див.* гора́ (3)

ПЛИГ[1]

пли́гу

◊ Збива́ти / зби́ти з пантели́ку *(діал.* з пли́гу) *див.* збива́ти (8)

ПЛІД

плід

◊ Заборо́нений (зака́заний) плід *(рідше* о́воч) *див.* плід

ПЛУ́ТАТИ

плу́тати

◊ Плу́тати (заплу́тувати, сплу́тувати) / заплу́тати (сплу́тати) [свої́] сліди́ *див.* плу́тати

ПОБИ́ТИСЯ

поби́тися

◊ Би́тися / поби́тися об (у, на) закла́д [взакла́д] *див.* би́тися (4)

ПОБІ́ГТИ

побі́гли

◊ [Аж] мура́шки бі́гають (пробіга́ють, лі́зуть *і т. ін.*) / побі́гли (пробі́гли, забі́гали, полі́зли, пішли́ *і т. ін.*) по спи́ні (по ті́лу, за плечи́ма, за спи́ною, по́за спи́ною *і т. ін.*) *див.* мура́шки

побі́гти

◊ Як [дурно́му] з гори́ бі́гти / побі́гти (збі́гти) *див.* бі́гти (1)

ПОБІЛІ́ТИ

побілі́ти

Збліднути (побілі́ти, поблі́днути) як полотно́ (кре́йда, смерть, стіна́ *і т. ін.*) *див.* зблі́днути (1)

ПОБЛАГОСЛОВИ́ТИСЯ

поблагослови́тися

◊ Благословля́тися *(рідко* бра́тися) / благослови́тися (поблагослови́тися, заблагослови́тися) на світ (на день, на світа́нок, на світа́ння) *див.* благословля́тися (1)

ПОБЛІ́ДНУТИ

поблі́днути

Зблі́днути (побілі́ти, поблі́днути) як полотно́ (кре́йда, смерть, стіна́ *і т. ін.*) *див.* зблі́днути (1)

ПОБРА́ТИ

побери́

◊ Чорт (біс) [його́ (її́, вас *і т. ін.*)] бери́ (забира́й) / візьми́ (побери́, забери́ *і т. ін.*) *див.* чорт

побра́в

◊ Кат його́ (її́, їх *і т. ін.*) [ма́му] бери́ (забира́й) / взяв (побра́в, забра́в) [би] *див.* кат

◊ Чорт би побра́в (узя́в, забра́в) <Чорти́ б узяли́ (забра́ли)> *див.* чорт

◊ Щоб тебе́ (його́, вас *і т. ін.*) чорт побра́в (узя́в, забра́в) <Щоб вас (їх) чорти́ побра́ли (взяли́, забра́ли)> *див.* чорт

побра́ли

◊ Щоб тебе́ (його́, вас *і т. ін.*) чорт побра́в (узя́в, забра́в) <Щоб вас (їх) чорти́ побра́ли (взяли́, забра́ли)> *див.* чорт

ПОВА́ГА

пова́гу

Сві́дчити (засві́дчувати) пова́гу (подя́ку, симпа́тію *і т. ін.*) *див.* сві́дчити

ПОВЕРНУ́ТИ

поверну́ти

Зверта́ти (поверта́ти) / зверну́ти (поверну́ти) з по́лудня *див.* зверта́ти (5)

ПОВЕРТА́ТИ[1]

поверта́ти

Зверта́ти (поверта́ти) / зверну́ти (поверну́ти) з по́лудня *див.* зверта́ти (5)

ПО́ВІД[1]

повода́х

◊ Трима́ти (держа́ти) в [міцни́х (залі́зних)] рука́х (в шо́рах, в повода́х) *див.* трима́ти

ПОВІ́К

пові́к

◊ Не забу́ти дові́ку (пові́к, до моги́ли, до сме́рті *і т. ін.*) *див.* забува́ти (6)

ПОВІРЯ́ТИ

повіря́ти

◊ Звіря́ти (повіря́ти) / зві́рити ду́шу (се́рце) *див.* звіря́ти[1] (2)

ПОВІ́ТРЯ

пові́трі

◊ [В пові́трі] па́хне / запа́хло сма́леним [во́вком] (сма́женим, гірчи́цею *і т. ін.*) *див.* па́хнути

пові́тря

◊ Забра́кло пові́тря *див.* забра́кнути (2)

ПОВІТРЯ́НИЙ

повітря́ні

◊ Будува́ти повітря́ні (надхма́рні) за́мки *див.* будува́ти (3)

ПОГАСИ́ТИ

погаси́ти

△ Гаси́ти / погаси́ти борги́ (заборго́ваність) *див.* гаси́ти (1)

ПО́ГЛЯД

по́гляд

◊ Затри́мувати (зупиня́ти) / затри́мати (зупини́ти) по́гляд (о́чі) *див.* затри́мувати (3)

◊ Затри́мується (зупиня́ється) / затри́мався (зупини́вся) по́гляд *див.* по́гляд

Зверта́ти / зверну́ти о́чі (о́ко, по́гляд, по́гляди, зір *і т. ін.*) *див.* зверта́ти (3)

◊ Зво́дити / звести́ о́чі (по́гляд) *див.* зво́дити (14)

◊ Топи́ти о́чі (по́гляд, зір) <Зато́плювати (затопля́ти) зір> *див.* топи́ти[3]

по́гляди

Зверта́ти / зверну́ти о́чі (о́ко, по́гляд, по́гляди, зір *і т. ін.*) *див.* зверта́ти (3)

по́глядом

◊ Затри́муватися (зупиня́тися) / затри́матися (зупини́тися) по́глядом *див.* затри́муватися (1)

◊ Ни́шпорити / зани́шпорити о́ком (очи́ма, по́глядом *і т. ін.*) *див.* ни́шпорити

по́гляду

◊ Не зво́дити (не спуска́ти, не зніма́ти *і т. ін.*) оче́й (по́гляду) *див.* зво́дити (23)

ПОГЛЯДА́ТИ

погляда́ти

◊ Диви́тися (погляда́ти) зве́рхньо (звисока, згори́ вниз *і т. ін.*) *див.* диви́тися (23)

ПОГУБИ́ТИ

погуби́ти

◊ Загуби́ти (погуби́ти) / *рідше* губи́ти ро́зум (тя́му) *див.* загу́блювати (1)

ПОДАВА́ТИ[1]

подава́ти

Заявля́ти (подава́ти) / заяви́ти (пода́ти) проте́ст *див.* заявля́ти (3)

◊ Подава́ти (дава́ти) / пода́ти (да́ти) зві́стку *див.* подава́ти[1]

ПОДА́ТИ

пода́ти

Заявля́ти (подава́ти) / заяви́ти (пода́ти) проте́ст *див.* заявля́ти (3)

◊ Подава́ти (дава́ти) / пода́ти (да́ти) зві́стку *див.* подава́ти[1]

ПОДА́ТИСЯ

пода́тися

У спаш ускочи́ти (забрести́, пода́тися *і т. ін.*) *див.* вска́кувати (1)

ПОДИВИ́ТИСЯ

подиви́лась

◊ Смерть загляда́є (ди́виться, зазира́є *і т. ін.*) / загля́нула (подиви́лась, зазирну́ла *і т. ін.*) в о́чі *див.* смерть

подиви́тися

◊ Диви́тися (зазира́ти, загляда́ти *і т. ін.*) / подиви́тися (гля́нути, зазирну́ти, загля́нути *і т. ін.*) сме́рті в о́чі (у ві́чі) *див.* диви́тися (12)

ПО́ДИХ

по́дих

◊ [Аж] забива́є (спира́є, захо́плює, запира́є *і т. ін.*) / заби́ло (спе́рло, захопи́ло, запе́рло *і т. ін.*) [у гру́дях] ди́хання (по́дих, ві́ддих *і т. ін.*) *див.* забива́ти (4)

[Аж (про́сто)] дух (по́дих) захо́плює (перехо́плює) / захопи́ло (перехопи́ло) *див.* захо́плювати (1)

◊ Тамува́ти (таї́ти, зата́ювати, затамо́вувати *і т. ін.*) / затамува́ти (затаї́ти, зачаї́ти, *рідше* притаї́ти *і т. ін.*) по́дих (ди́хання, ві́ддих, дух *і т. ін.*) *див.* тамува́ти

ПОДЯ́КА

подя́ку

Сві́дчити (засві́дчувати) пова́гу (подя́ку, симпа́тію *і т. ін.*) *див.* сві́дчити

ПОЖОВТІ́ТИ

пожовті́ти

Пожовті́ти (почорні́ти, позелені́ти) від зло́сті (за́здрості, доса́ди *і т. ін.*) *див.* пожовті́ти

ПОЗА́ДУ[1]

поза́ду

◊ Залиша́ти (лиша́ти) / залиши́ти (лиши́ти) поза́ду (за собо́ю, поза́д се́бе) *див.* залиша́ти (6)

◊ Залиша́тися (лиша́тися) / зали́шитися (лиши́тися) за спи́ною (поза́ду *і т. ін.*) *див.* залиша́тися (6)

ПОЗАЛИВА́ТИ
позалива́ти
◊ Залива́ти / зали́ти (позалива́ти) о́чі (*грубо* сліпи, сліпаки́) [горі́лкою] *див.* залива́ти (5)

ПОЗАПУХА́ТИ
позапуха́ли
◊ О́чі запуха́ють / запу́хли (запу́хнуть, позапуха́ли) *див.* о́ко[1]

ПОЗБИВА́ТИСЯ
позбива́тися
◊ Збива́тися / зби́тися (позбива́тися) в ку́пку (в ку́пки́) *див.* збива́тися (6)

ПОЗБИРА́ТИ
позбира́ти
◊ Збира́ти (зво́дити) / зібра́ти (звести́, позбира́ти *і т. ін.*) думки́ доку́пи <Збира́тися / зібра́тися з думка́ми> *див.* збира́ти (4)
◊ [І] кісточо́к *чиїх* не зібра́ти (позбира́ти) *див.* збира́ти (6)

ПОЗБУ́ТИСЯ
позбу́тися
◊ Стра́тити (загуби́ти) віно́к <Позбу́тися вінка́> *див.* стра́чувати

ПОЗВО́ДИТИ
позво́дити
◊ Зво́дити / звести́ (позво́дити) кінці́ [з кінця́ми] [доку́пи] *див.* зво́дити (15)

ПОЗЕЛЕНІ́ТИ
позеленіти
Пожовті́ти (почорні́ти, позелені́ти) від зло́сті (за́здрості, доса́ди *і т. ін.*) *див.* пожовті́ти

ПОЗИРА́ТИ
позира́ти
Диви́тися (зи́ркати, позира́ти *і т. ін.*) збо́ку *див.* диви́тися (2)

ПОЗИ́ЦІЯ
пози́ції
Займа́ти / зайня́ти пози́цію (пози́ції) *див.* займа́ти (2)
пози́цію
Займа́ти / зайня́ти пози́цію (пози́ції) *див.* займа́ти (2)

ПО́ЗИЧКА
по́зичках
◊ Загруза́ти / загру́знути (загру́зти) в по́зичках (борга́х) *див.* загруза́ти (1)

ПО́ЗОВ
по́зову
△ Забезпе́чення по́зову *див.* забезпе́чення (5)

ПОЇ́ХАТИ
пої́деш
◊ Дале́ко не поїдеш (не заї́деш, не за́їдеш) *див.* поїхати

ПОКЛАДА́ТИ
поклада́ти
◊ Вали́ти (зва́лювати, зверта́ти, поклада́ти, склада́ти, *рідше* спира́ти) / звали́ти (зверну́ти, покла́сти, скла́сти, *рідше* спе́рти) вину́ (провину́) *див.* вали́ти[1] (3)

ПОКЛА́СТИ[2]
покла́сти
◊ Вали́ти (зва́лювати, зверта́ти, поклада́ти, склада́ти, *рідше* спира́ти) / звали́ти (зверну́ти, покла́сти, скла́сти, *рідше* спе́рти) вину́ (провину́) *див.* вали́ти[1] (3)

ПОКЛИ́КАТИ
покли́кати
Проси́ти (кли́кати) / запроси́ти (покли́кати) до сто́лу (за стіл) *див.* проси́ти

ПОЛАТА́ТИ
полата́ти
◊ Лата́ти (зала́тувати) / полата́ти (залата́ти) ді́рки́ (ді́ри, ді́рку, діру́) *див.* лата́ти[1]

ПОЛЕЗАХИСНИ́Й
полезахисна́
△ Захисна́ (полезахисна́, лісова́) сму́га *див.* сму́га

ПОЛІ́ЗТИ
полі́зли
◊ [Аж] мура́шки бі́гають (пробіга́ють, лі́зуть *і т. ін.*) / побі́гли (пробі́гли, забі́гали, полі́зли, пішли́ *і т. ін.*) по спи́ні (по ті́лу, за плечи́ма, за спи́ною, по́за спи́ною *і т. ін.*) *див.* мура́шки
полі́зти
◊ Лі́зти / залі́зти (полі́зти) в петлю́ *див.* лі́зти

ПОЛОЖИ́ТИ
положи́ти
○ Склада́ти / скла́сти (*рідше* положи́ти) зарі́к *див.* склада́ти

ПОЛО́Н
поло́н
Бра́ти (захо́плювати) / взя́ти (захопи́ти) в поло́н *див.* бра́ти (40)

ПОЛОТНО́
полотно́
Зблі́днути (побілі́ти, поблі́днути) як полотно́ (кре́йда, смерть, стіна́ *і т. ін.*) *див.* зблі́днути (1)

ПО́ЛУДЕНЬ
по́лудня
Зверта́ти (поверта́ти) / зверну́ти (поверну́ти) з по́лудня *див.* зверта́ти (5)

ПО́ЛУМ'Я
по́лум'ям
◊ Хай (неха́й) [ясни́м вогне́м (по́лум'ям)] гори́ть / згори́ть (загори́ться) <Щоб ясни́м вогне́м (по́лум'ям) горі́в / згорі́в> *див.* горі́ти (5)

ПОЛЮВА́ТИ
полюва́ти
◊ Ганя́ти (ганя́тися, бі́гти, полюва́ти *і т. ін.*) за двома́ зайця́ми *див.* ганя́ти (4)

ПОЛЯГТИ́[1]
полягти́
Заги́нути (полягти́) сме́ртю хоро́брих *див.* загиба́ти (1)

ПОМИНА́ТИ[1]
помина́й
◊ Помина́й як зва́ли *див.* помина́ти[1]

ПОМІ́ТНИЙ
помі́тний
◊ Лиша́ти (залиша́ти) / лиши́ти (зали́шити) глибо́кий (невиго́йний, помі́тний *і т. ін.*) слід у душі́ *див.* лиша́ти

ПОМОГТИ́
помогти́
◊ Помогти́ (допомогти́, зара́дити *і т. ін.*) бі́ді (го́рю, ли́ху *і т. ін.*), *див.* помага́ти

ПОМУТИ́ТИСЯ
помути́вся
◊ Тьма́риться (тума́ніє, мути́ться *і т. ін.*) / потьма́рився (помути́вся, замути́вся *і т. ін.*) ро́зум *див.* ро́зум

ПОМ'Я́КШУВАЛЬНИЙ
пом'я́кшувальні
△ М'якши́льні (пом'я́кшувальні) за́соби *див.* за́сіб (12)

ПОПАДА́ТИ
попада́ти
◊ Попа́сти (загна́тися, наско́чити, потра́пити *і т. ін.*) / попада́ти (заганя́тися, наска́кувати, потрапля́ти *і т. ін.*) на слизьке́ *див.* попада́ти

ПОПА́СТИ[1]
попа́сти
◊ Попа́сти (загна́тися, наско́чити, потра́пити *і т. ін.*) / попада́ти (заганя́тися, наска́кувати, потрапля́ти *і т. ін.*) на слизьке́ *див.* попада́ти

ПО́ПІЛ
по́пелу
◊ Підніма́ти (підійма́ти, підво́дити, зво́дити *і т. ін.*) / підня́ти (підійня́ти, підвести́, звести́ *і т. ін.*) з руї́н (з по́пелу, із зга́рищ *і т. ін.*) *див.* підніма́ти

ПОПЛИВТИ́
попли́в
◊ Був та загу́в (попли́в) *див.* бу́ти (32)

ПОПЛИСТИ́
попли́в
◊ Був та загу́в (попли́в) *див.* бу́ти (32)

ПОСТА́ВИТИ
поста́вити
Поста́вити гвинті́вку (рушни́цю) на бойови́й звід *див.* поста́вити[1]
Ста́вити / поста́вити запита́ння (пита́ння) *див.* ста́вити
◊ Ста́вити / поста́вити (зіста́вити *і т. ін.*) збро́ю (гвинті́вки, рушни́ці) в ко́зла (ко́зли) *див.* ста́вити

ПОСТАЧА́ННЯ
постача́ння
Бра́ти (зарахо́вувати) / взя́ти (зарахува́ти) на постача́ння *див.* бра́ти (39)

ПОСТОЯ́ЛИЙ
постоя́лий
Заї́жджий (заї́зний, постоя́лий, постоя́льний) двір *див.* двір[1] (2)

ПОСТОЯ́ЛЬНИЙ
постоя́льний
Заї́жджий (заї́зний, постоя́лий, постоя́льний) двір *див.* двір[1] (2)

ПОТАНЦЮВА́ТИ
потанцюва́ти
◊ Танцюва́ти (*рідше* скака́ти) / затанцюва́ти (потанцюва́ти) під ду́дку (під ду́дочку) *див.* танцюва́ти

ПОТИ́ЛИЦЯ
поти́лиці
Дáти (затопи́ти, загили́ти, втелю́щити *і т. ін.)* по поти́лиці *див.* давáти (26)
ПОТИ́ЛИЧНИК
поти́личника
◊ Дáти / давáти запоти́личника (поти́личника) *див.* давáти (135)
ПОТРÁПИТИ
потрáпити
◊ Зайти́ (ввійти́, піти́, потрáпити *і т. ін.)* не в ті двéрі (не ти́ми двери́ма) *див.* захóдити (5)
◊ Попáсти (загнáтися, наскóчити, потрáпити *і т. ін.)* / попадáти (заганя́тися, наскáкувати, потрапля́ти *і т. ін.)* на слизькé *див.* попадáти
ПОТРАПЛЯ́ТИ
потрапля́ти
◊ Попáсти (загнáтися, наскóчити, потрáпити *і т. ін.)* / попадáти (заганя́тися, наскáкувати, потрапля́ти *і т. ін.)* на слизькé *див.* попадáти
ПОТРÉБА
потрéби
Задовольня́ти / задовольни́ти потрéбу (потрéби) *див.* задовольня́ти (1)
потрéбу
Задовольня́ти / задовольни́ти потрéбу (потрéби) *див.* задовольня́ти (1)
ПОТЯГТИ́
потягти́
◊ Завести́ (потягти́) на криву́ стéжку *див.* завóдити[1] (2)
ПОТЬМÁРИТИСЯ
потьмáрився
◊ Тьмáриться (туманіє, мути́ться *і т. ін.)* / потьмáрився (помути́вся, замути́вся *і т. ін.)* рóзум *див.* рóзум
ПОХВАЛÁ
похвáлами
Розсипáтися (розпливáтися) в похвáлах <Засипáти / заси́пати похвáлами> *див.* розсипáтися
похвáлах
Розсипáтися (розпливáтися) в похвáлах <Засипáти / заси́пати похвáлами> *див.* розсипáтися
ПОХІ́Д
похі́д
◊ Сурми́ти (труби́ти, грáти) / засурми́ти (затруби́ти, загрáти) похі́д (в похі́д) *див.* сурми́ти[1]
ПОХОВÁТИ
поховáти
◊ Ховáти / сховáти (заховáти, поховáти *і т. ін.)* кінці́ в вóду *див.* ховáти[1]
ПОХОЛÓНУТИ
похолóнула
◊ [Аж] холóне / захолóло (захолóнуло, похолóнуло) сéрце (в сéрці) <[Аж] холóне / захолóла (захолóнула, похолóнула) душá> *див.* сéрце
похолóнуло
◊ [Аж] холóне / захолóло (захолóнуло, похолóнуло) сéрце (в сéрці) <[Аж] холóне / захолóла (захолóнула, похолóнула) душá> *див.* сéрце

ПОЦІЛУВÁТИ
поцілувáти
◊ Поцілувáти замóк *(рíдше* у ломáку) *див.* поцілувáти
ПОЧÁТИ
почáти
◊ Почáти за (во) здорóв'я, а кінчи́ти (звести́) за упокíй *див.* починáти
ПОЧОРНІ́ТИ
почорні́ти
Пожовті́ти (почорні́ти, позелені́ти) від злóсті (зáздрості, досáди *і т. ін.)* *див.* пожовті́ти
ПÓЯС
пóяс
△ Запобíжний пóяс *див.* пóяс
◊ Затикáти / заткну́ти за пóяс *див.* затикáти[1] (1)
поясú
◊ Затя́гувати (затягáти, підтя́гувати, стя́гувати *і т. ін.)* / затягти́ (підтягти́, стягти́ *і т. ін.)* пáски (пáсок, поясú, ремінці́, *заст.* очкурі́ *і т. ін.)* [туги́ше] *див.* затя́гувати (4)
ПОЯ́СНЮВАЛЬНИЙ
поя́снювальна
Поя́снювальна запи́ска *див.* запи́ска (2)
ПРÁВЕДНИЙ
прáведним
Спáти (засипáти, засинáти) сном прáведним (прáведника, прáведників, прáведних) *див.* спáти
прáведних
Спáти (засипáти, засинáти) сном прáведним (прáведника, прáведників, прáведних) *див.* спáти
ПРÁВЕДНИК
прáведника
Спáти (засипáти, засинáти) сном прáведним (прáведника, прáведників, прáведних) *див.* спáти
прáведників
Спáти (засипáти, засинáти) сном прáведним (прáведника, прáведників, прáведних) *див.* спáти
ПРÁВИЛО
прáвило
◊ Залíзне прáвило *див.* прáвило
ПРÁВО
правá
Заявля́ти / заяви́ти правá *див.* заявля́ти (1)
Усі правá застерéжено *див.* застерéжений (1)
прáво
△ Звичаéве прáво *див.* прáво
ПРÁГНУТИ
прáгне
◊ Чогó [тíльки] душá бажáє (хóче, прáгне *і т. ін.)* / забажáє (захóче, запрáгне *і т. ін.)* *див.* душá (78)
ПРÁКТИКА
прáктику
Запровáджувати / запровáдити в життя́ (у виробни́цтво, у прáктику) *див.* запровáджувати (1)
ПРАС[1]
прáсу
◊ Задáти прáсу *див.* задавáти (3)

ПРÁТИ
прáти
◊ Збирáтися (поспішáти, квáпитися), як свéкор пелюшóк (пелюшки́) прáти *див.* збирáтися (6)
ПРАХ
прах
◊ Обертáти (розбивáти, розвíювати, вали́ти *і т. ін.)* / оберну́ти (розби́ти, розвíяти, звали́ти *і т. ін.)* на (у) прах *(рíдко* на пил) *див.* обертáти
ПРÁЦЯ
прáці
◊ Шкóдá [й] зáходу (прáці) *див.* шкóдá[2]
прáця
Дарéмна (дармá, мáрна, запропáла) прáця <*рíдко* Дарéмний труд> *див.* прáця
ПРЕЗИ́РСТВО
прези́рством
Таврувáти / затаврувáти ганьбóю (прези́рством) *див.* таврувáти
ПРЕСТÓЛ
престóл
Захóплювати / захопи́ти престóл *див.* захóплювати (2)
ПРЕТÉНЗІЯ
претéнзії
Заявля́ти / заяви́ти претéнзії (претéнзію) *див.* заявля́ти (2)
претéнзію
Заявля́ти / заяви́ти претéнзії (претéнзію) *див.* заявля́ти (2)
ПРИБЛУ́ДНИЙ
приблу́дна
◊ Заблу́кана (блу́дна, приблу́дна) вівця́ *див.* вівця́ (6)
ПРИБРÁТИ
прибрáла
◊ Смерть узялá (забрáла, прибрáла) *див.* смерть
ПРИВЕСТИ́
привелá
◊ Дóля привелá (завелá) / привóдила (завóдила) *див.* дóля[1] (2)
привести́
◊ Звóдити (привóдити) / звести́ (привести́) до спíльного (одногó) знамéнника *див.* звóдити (22)
ПРИВÓДИТИ
привóдила
◊ Дóля привелá (завелá) / привóдила (завóдила) *див.* дóля[1] (2)
привóдити
◊ Звóдити (привóдити) / звести́ (привести́) до спíльного (одногó) знамéнника *див.* звóдити (22)
ПРИВОЛІКТИ́
приволоклá
◊ Лихá годи́на несé / занеслá (принеслá, приволоклá *і т. ін.)* *див.* годи́на[1] (16)
ПРИВОЛОКТИ́
приволоклá
◊ Лихá годи́на несé / занеслá (принеслá, приволоклá *і т. ін.)* *див.* годи́на[1] (16)

ПРИ́В'ЯЗЬ
при́в'язі
◊ Трима́ти (держа́ти) язи́к (язика́) за зуба́ми (на при́в'язі, на припо́ні, на за́шморзі, на за́щіпці) *див.* трима́ти
ПРИ́ГОРЩ
при́горщі
◊ У дві при́горщі не захо́пиш *див.* захо́плювати (3)
ПРИ́ГОРЩА
при́горщі
◊ У дві при́горщі не захо́пиш *див.* захо́плювати (3)
ПРИЙДЕ́ШНІЙ
прийде́шнє
◊ Зазира́ти (загляда́ти) / зазирну́ти (загля́нути) в майбу́тнє (у прийде́шнє, впере́д *і т. ін.*) *див.* зазира́ти (1)
ПРИЙМА́ТИ
прийма́ти
◊ Зако́н бра́ти (прийма́ти) / взя́ти (прийня́ти) <У зако́н уступа́ти / уступи́ти> *див.* бра́ти (138)
Прийма́ти / прийня́ти іспит (за́лік) *див.* прийма́ти
ПРИЙМИ́ТИ
прийняла́
◊ [Сира́] земля́ (моги́ла) узяла́ (забра́ла, прийняла́ *і т. ін.*) *див.* земля́
ПРИЙНЯ́ТИ
прийняла́
◊ [Сира́] земля́ (моги́ла) узяла́ (забра́ла, прийняла́ *і т. ін.*) *див.* земля́
прийня́ти
◊ Зако́н бра́ти (прийма́ти) / взя́ти (прийня́ти) <У зако́н уступа́ти / уступи́ти> *див.* бра́ти (138)
Прийма́ти / прийня́ти іспит (за́лік) *див.* прийма́ти
ПРИЙТИ́
прийшла́
◊ Ду́мка (га́дка) запада́є (лі́зе, прихо́дить *і т. ін.*) / запа́ла (влі́зла, прийшла́ *і т. ін.*) [в го́лову (до голови́)] *див.* ду́мка (6)
ПРИКЛА́СТИ
прикла́сти
◊ Ума́ (ро́зуму, голови́ [нія́к] *і т. ін.*) не прикла́сти (не приложи́ти, *рідко* не зібра́ти) *див.* приклада́ти
ПРИКОРОТИ́ТИ
прикороти́ти
◊ Вкороти́ти (зба́вити, прикороти́ти) / вкоро́чувати (збавля́ти, прикоро́чувати) ві́ку (вік, життя́) *див.* укоро́чувати
ПРИКОРО́ЧУВАТИ
прикоро́чувати
◊ Вкороти́ти (зба́вити, прикороти́ти) / вкоро́чувати (збавля́ти, прикоро́чувати) ві́ку (вік, життя́) *див.* укоро́чувати
ПРИКРИВА́ТИ
прикрива́ти
◊ Закрива́ти (прикрива́ти) / закри́ти (прикри́ти) ла́вочку *див.* закрива́ти (6)
ПРИКРИ́ТИ
прикри́ти
◊ Закрива́ти (прикрива́ти) / закри́ти (прикри́ти) ла́вочку *див.* закрива́ти (6)
ПРИ́КРІСТЬ
при́крість
Завдава́ти (роби́ти) / завда́ти (зроби́ти) при́крість *див.* завдава́ти (9)
ПРИЛОЖИ́ТИ
приложи́ти
◊ Ума́ (ро́зуму, голови́ [нія́к] *і т. ін.*) не прикла́сти (не приложи́ти, *рідко* не зібра́ти) *див.* приклада́ти
ПРИ́МХА
при́мхи
Па́нські при́мхи (жа́рти, забага́нки *і т. ін.*) *див.* при́мха
ПРИНЕСТИ́
принесла́
◊ Лиха́ годи́на несе́ / занесла́ (принесла́, приволокла́ *і т. ін.*) *див.* годи́на[1] (16)
принесли́
◊ Яки́м ві́тром (яки́ми вітра́ми) [принесло́ (занесло́)]? <Які́ вітри́ принесли́ (занесли́)?> *див.* ві́тер (21)
принесло́
◊ Яки́м ві́тром (яки́ми вітра́ми) [принесло́ (занесло́)]? <Які́ вітри́ принесли́ (занесли́)?> *див.* ві́тер (21)
ПРИ́НЦИП
при́нцип
Залишко́вий при́нцип [фінансува́ння] *див.* при́нцип
ПРИПЛАТИ́ТИ
приплати́ти
◊ Заплати́ти (*рідко* приплати́ти) життя́м *див.* заплати́ти (2)
ПРИПО́НА
припо́ні
◊ Трима́ти (держа́ти) язи́к (язика́) за зуба́ми (на при́в'язі, на припо́ні, на за́шморзі, на за́щіпці) *див.* трима́ти
ПРИРО́ДНИЙ
приро́дна
○ Відо́ма (пе́вна, приро́дна, звісна) річ *див.* річ[1]
приро́дні
Приро́дні бага́тства (запа́си, ресу́рси *і т. ін.*) *див.* бага́тство (1)
ПРИСИЛА́ТИ
присила́ти
◊ Засила́ти (присила́ти, посила́ти, сла́ти) / засла́ти (присла́ти, посла́ти) старості́в (сваті́в, за рушника́ми, *заст.* люде́й) *див.* засила́ти (1)
ПРИСКО́РЮВАЧ
приско́рювач
△ Приско́рювач заря́джених части́нок *див.* приско́рювач
ПРИСЛА́ТИ
присла́ти
◊ Засила́ти (присила́ти, посила́ти, сла́ти) / засла́ти (присла́ти, посла́ти) старості́в (сваті́в, за рушника́ми, *заст.* люде́й) *див.* засила́ти (1)
ПРИ́СТРАСТЬ
при́страсті
Розпа́лювати (збу́джувати) / розпали́ти (збуди́ти) при́страсті *див.* розпа́лювати
ПРИ́СТРІЙ
при́стрій
△ Замі́рний при́стрій *див.* при́стрій
△ Запам'ято́вувальний при́стрій *див.* при́стрій
△ Заря́дний при́стрій *див.* при́стрій
ПРИСЯ́ЖНИЙ
прися́жний
△ Прися́жний засіда́тель *див.* засіда́тель (2)
ПРИТАЇ́ТИ
притаї́ти
◊ Тамува́ти (таї́ти, зата́ювати, затамо́вувати *і т. ін.*) / затамува́ти (затаї́ти, зачаї́ти, *рідше* притаї́ти *і т. ін.*) по́дих (ди́хання, ві́ддих, дух *і т. ін.*) *див.* тамува́ти
ПРИХИ́ЛЬНИЙ
прихи́льне
◊ Замо́вити (заки́нути) [до́бре (прихи́льне)] сло́во (слівце́, слове́чко) *див.* замовля́ти (2)
ПРИХО́ДИТИ
прихо́дить
◊ Ду́мка (га́дка) запада́є (лі́зе, прихо́дить *і т. ін.*) / запа́ла (влі́зла, прийшла́ *і т. ін.*) [в го́лову (до голови́)] *див.* ду́мка (6)
ПРИ́ЯЗНЬ
при́язнь
◊ Захо́дити / зайти́ у при́язнь *див.* захо́дити (11)
ПРІ́ЛИЙ
прі́лий
Прі́лий за́пах (дух) *див.* за́пах (1)
ПРІ́РВА
прі́рва
◊ Лежи́ть (ляга́є, заляга́є) / лягла́ (залягла́) прі́рва *див.* прі́рва
прі́рву
◊ Заво́дити / завести́ у безо́дню (у прі́рву) *див.* заво́дити[1] (4)
ПРОБІГА́ТИ
пробіга́ють
◊ [Аж] мура́шки бі́гають (пробіга́ють, лі́зуть *і т. ін.*) / побі́гли (пробі́гли, забі́гали, полі́зли, пішли́ *і т. ін.*) по спи́ні (по ті́лу, за плечи́ма, за спи́ною, по́за спи́ною *і т. ін.*) *див.* мура́шки
ПРОБІ́ГТИ
пробі́гли
◊ [Аж] мура́шки бі́гають (пробіга́ють, лі́зуть *і т. ін.*) / побі́гли (пробі́гли, забі́гали, полі́зли, пішли́ *і т. ін.*) по спи́ні (по ті́лу, за плечи́ма, за спи́ною, по́за спи́ною *і т. ін.*) *див.* мура́шки
ПРОБУ́ДЖУВАТИ
пробу́джувати
◊ Розбу́джувати (пробу́джувати) / розбуди́ти (пробуди́ти) зві́ра *див.* розбу́джувати
ПРОБУДИ́ТИ
пробуди́ти
◊ Розбу́джувати (пробу́джувати) / розбуди́ти (пробуди́ти) зві́ра *див.* розбу́джувати
ПРОВАЛИ́ТИСЯ
провали́вся
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.*) крізь (у) зе́млю провали́вся (запа́вся, пішо́в *і т. ін.*) *див.* прова́люватися

провали́тися
◊ Щоб [крізь зе́млю] провали́тися (запа́стися) *див.* прова́люватися
ПРОВИ́НА
прови́ну
◊ Вали́ти (зва́лювати, зверта́ти, склада́ти, склада́ти, *рідше* спира́ти) / звали́ти (зверну́ти, покла́сти, скла́сти, *рідше* спе́рти) вину́ (прови́ну) *див.* вали́ти[1] (3)
◊ Загла́джувати / загла́дити [свою́] прови́ну (вину́) *див.* загла́джувати (1)
ПРОГРА́МНИЙ
програ́мне
△ Програ́мне забезпе́чення *див.* забезпе́чення (7)
ПРОДАВА́ТИ
продава́ти
◊ Продава́ти (запро́дувати, запродава́ти)/ прода́ти (запро́да́ти) ду́шу [дия́волу (чо́рту, ді́дькові *і т. ін.*)] *див.* продава́ти
ПРОДА́ТИ
прода́ти
◊ Продава́ти (запро́дувати, запродава́ти)/ прода́ти (запро́да́ти) ду́шу [дия́волу (чо́рту, ді́дькові *і т. ін.*)] *див.* продава́ти
ПРОДЗВОНИ́ТИ
продзвони́ти
◊ Задзвони́ти (продзвони́ти) по душі́ *див.* задзвони́ти (1)
ПРОЕ́КТНИЙ
прое́ктне
△ Прое́ктне завда́ння *див.* завда́ння (2)
ПРОКИ́НУТИСЯ
проки́нулася
◊ Заговори́ла (проки́нулася) со́вість *див.* со́вість
проки́нулось
◊ Заговори́ло (проки́нулось) сумлі́ння *див.* сумлі́ння
ПРОКОВТНУ́ТИ
проковтну́ти
◊ Проковтну́ти (затягти́, затягну́ти) язи́к *див.* проковтну́ти
ПРОНОСНИ́Й
проносні́
△ Проносні́ за́соби *див.* за́сіб (13)
ПРОПАДА́ТИ
пропада́є
◊ [І] слід пропа́в (запа́в, запа́вся) / пропада́є *див.* слід[1]
ПРОПА́СТИ
пропа́в
◊ [І] слід пропа́в (запа́в, запа́вся) / пропада́є *див.* слід[1]
ПРОПОНУВА́ТИ
пропонува́ти
◊ Пропонува́ти / запропонува́ти ру́ку [і (й) се́рце] *див.* пропонува́ти
Пропонува́ти / запропонува́ти свої́ по́слуги *див.* пропонува́ти
Пропонува́ти / запропонува́ти тост *див.* пропонува́ти
ПРОСИ́ТИ
проси́ти
Проси́ти (блага́ти) / попроси́ти (заблага́ти) пардо́ну *див.* проси́ти
Проси́ти (кли́кати) / запроси́ти (покли́кати) до сто́лу (за стіл) *див.* проси́ти
ПРО́СТИ́Й
про́сти́й
△ Звича́йний (про́сти́й) дріб *див.* дріб (2)
про́сти́м
Про́сти́м звича́єм *див.* звича́й (3)
про́сто́го
Про́сто́го звання́ *див.* звання́ (1)
ПРО́СТО
про́сто
[Аж (про́сто)] дух (по́дих) захо́плює (перехо́плює) / захопи́ло (перехопи́ло) *див.* захо́плювати (1)
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.*) пря́мо (про́сто) гора́ з плече́й (з пліч) звали́лася (спа́ла, впа́ла, зсу́нулася, зійшла́ *і т. ін.*) / зва́люється (па́дає, зсува́ється, схо́дить *і т. ін.*) *див.* гора́ (3)
ПРОСТРО́ЧЕНИЙ[2]
простро́чена
△ Простро́чена заборго́ваність *див.* заборго́ваність (5)
ПРОТЕ́СТ
проте́ст
Заявля́ти (подава́ти) / заяви́ти (пода́ти) проте́ст *див.* заявля́ти (3)
ПРО́ТИ[2]
про́ти
◊ За і про́ти *див.* за[2] (1)
◊ Зва́жити / зва́жувати [всі] за і [всі] про́ти *див.* зва́жувати (1)
◊ Ні за ні про́ти *див.* за[2] (2)
ПРОТИАЛЕРГІ́ЙНИЙ
протиалергі́йні
△ Протиалергі́йні за́соби *див.* за́сіб (14)
ПРО́ХАНИЙ
про́хана
Зва́на (про́шена, про́хана) вече́ря *див.* вече́ря (1)
про́ханий
Зва́ний (про́шений, про́ханий) обі́д *див.* обі́д
ПРОХІ́Д
прохі́д
Заго́роджувати / загороди́ти собо́ю шлях (прохі́д, две́рі *і т. ін.*) *див.* заго́роджувати (1)
ПРОХОЛО́НУТИ
прохоло́в
◊ [І] слід захоло́нув (захоло́в, засти́г, загу́в, прохоло́нув, прохоло́в, проча́х *і т. ін.*) *див.* слід[1]
прохоло́нув
◊ [І] слід захоло́нув (захоло́в, засти́г, загу́в, прохоло́нув, прохоло́в, проча́х *і т. ін.*) *див.* слід[1]
ПРОХОЛО́ТИ
прохоло́в
◊ [І] слід захоло́нув (захоло́в, засти́г, загу́в, прохоло́нув, прохоло́в, проча́х *і т. ін.*) *див.* слід[1]
ПРОЧА́ХНУТИ
проча́х
◊ [І] слід захоло́нув (захоло́в, засти́г, загу́в, прохоло́нув, прохоло́в, проча́х *і т. ін.*) *див.* слід[1]
ПРОЧА́ХТИ
проча́х
◊ [І] слід захоло́нув (захоло́в, засти́г, загу́в, прохоло́нув, прохоло́в, проча́х *і т. ін.*) *див.* слід[1]
ПРО́ШЕНИЙ
про́шена
Зва́на (про́шена, про́хана) вече́ря *див.* вече́ря (1)
про́шений
Зва́ний (про́шений, про́ханий) обі́д *див.* обі́д
ПРУГ
пру́зі
◊ На вечі́рньому (за́хідному) пру́зі (упру́зі) *див.* пруг
ПРЯМИ́Й
прямо́му
У прямо́му (звича́йному, буква́льному *і т. ін.*) розумі́нні [цьо́го сло́ва] <У прямо́му се́нсі> *див.* розумі́ння
ПРЯ́МО
пря́мо
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.*) пря́мо (про́сто) гора́ з плече́й (з пліч) звали́лася (спа́ла, впа́ла, зсу́нулася, зійшла́ *і т. ін.*) / зва́люється (па́дає, зсува́ється, схо́дить *і т. ін.*) *див.* гора́ (3)
ПРЯ́СТИ[2]
пря́сти
◊ Пря́сти / запря́сти очи́ма *див.* пря́сти[2]
ПТА́ШКА
пта́шка
◊ Залі́тна (*заст., рідко* зальо́тна) пти́ця (пта́шка) *див.* пти́ця
ПТИ́ЦЯ
пти́ця
◊ Залі́тна (*заст., рідко* зальо́тна) пти́ця (пта́шка) *див.* пти́ця
◊ Зальо́тна пти́ця *див.* пти́ця
ПУ́ДРЕННЯ
пу́дрення
◊ Пу́дрення (запу́дрювання) мі́зків (мо́зку) *див.* пу́дрення
ПУ́ДРИТИ
пу́дрити
Пу́дрити (запу́дрювати / запу́дрити) мі́зки (мо́зок) *див.* пу́дрити
ПУ́ЗО
пу́зі
◊ Задуши́ти [в пу́зі] комара́ *див.* заду́шувати (1)
ПУНКТ
пункт
Збі́рний пункт *див.* пункт
ПУСКА́ТИ
пуска́ти
◊ Закида́ти (пуска́ти) / заки́нути (пусти́ти) гадю́чку *див.* закида́ти[2] (3)
Зако́чувати (запуска́ти, пуска́ти) / закоти́ти (запусти́ти, пусти́ти) о́чі [під лоб (під ло́ба)] *див.* зако́чувати (1)
ПУСКА́ТИСЯ
пуска́тися
◊ Пусти́тися / *рідше* пуска́тися в забрі́д *див.* пуска́тися
ПУСТИ́Й
пусти́й
◊ Пусти́й (поро́жній) звук *див.* звук (8)

ПУСТИ́ТИ
пусти́ти
◊ Закида́ти (пуска́ти) / заки́нути (пусти́ти) гадю́чку *див.* закида́ти[2] (3)
Зако́чувати (запуска́ти, пуска́ти) / закоти́ти (запусти́ти, пусти́ти) очі [під лоб (під ло́ба)] *див.* зако́чувати (1)
ПУСТИ́ТИСЯ
пусти́тися
◊ Пусти́тися / *рідше* пуска́тися в забрід *див.* пуска́тися
ПУТТЯ́
путтю́
◊ Збива́ти (зво́дити) / зби́ти (звести́) з путтю́ *див.* збива́ти (15)
◊ Збива́тися / зби́тися з доро́ги (з путі́, зі шля́ху, з путтю́ *і т. ін.) див.* збива́тися (4)
ПУТЬ[1]
путі́
◊ Збива́ти / зби́ти з путі́ і́стини (і́стинної, Госпо́дньої *і т. ін.) див.* збива́ти (9)
◊ Збива́тися / зби́тися з доро́ги (з путі́, зі шля́ху, з путтю́ *і т. ін.) див.* збива́тися (4)
путь
Збира́ти (виряджа́ти) / зібра́ти (ви́рядити) в путь (в доро́гу) *див.* збира́ти (1)
ПУХ
пу́ху
◊ Не з за́ячого пу́ху *див.* пух
ПУ́ЧКА
пу́чкою
◊ І па́льцем *(рідше* пу́чкою) не торкну́ти (не зачепи́ти, не ткну́ти) *див.* торка́ти
П'ЯТА́
п'я́тами
◊ Накива́ти *(рідше* закива́ти) / кива́ти п'я́тами *див.* накива́ти
п'я́ти
◊ Дух у п'я́ти залі́з (ввійшо́в) *див.* дух (12)
◊ Заганя́ти / загна́ти ду́шу в п'я́ти *див.* заганя́ти[1] (5)
РАК[1]
рак
◊ Як (коли́) рак сви́сне *(рідко* засви́ще) *див.* рак[1]
РАХУ́НОК
раху́нки
◊ Зво́дити / звести́ раху́нки *див.* зво́дити (16)
раху́нок
△ Закрива́ти / закри́ти раху́нок *див.* закрива́ти (3)
◊ Записа́ти на свій раху́нок (до свого́ акти́ву, у свій акти́в) *див.* запи́сувати (1)
РЕА́КЦІЯ
реа́кція
△ Реа́кція замі́щення *див.* реа́кція
РЕА́ЛЬНИЙ
реа́льна
△ Реа́льна заробі́тна пла́та *див.* пла́та[1]

РЕ́ГІТ
ре́готом
◊ Залива́тися (залята́тися, захо́дитися) / зали́тися (залягти́ся, зайти́ся) від смі́ху (зо́ смі́ху, від ре́готу, смі́хом, ре́готом) *див.* залива́тися (1)
Захлина́тися / захлину́тися смі́хом (ре́готом, від смі́ху *і т. ін.) див.* захлина́тися (2)
ре́готу
◊ Залива́тися (залята́тися, захо́дитися) / зали́тися (залягти́ся, зайти́ся) від смі́ху (зо́ смі́ху, від ре́готу, смі́хом, ре́готом) *див.* залива́тися (1)
РЕЄСТРУВА́ТИ
реєструва́ти
Реєструва́ти / зареєструва́ти шлюб *див.* реєструва́ти
РЕМІНЕ́ЦЬ
ремінці́
◊ Затя́гувати (затяга́ти, підтя́гувати, стя́гувати *і т. ін.)* / затягти́ (підтягти́, стягти́ *і т. ін.)* па́ски (па́сок, пояси́, ремінці́, *заст.* очкурі́ *і т. ін.)* [тугі́ше] *див.* затя́гувати (4)
РЕСУ́РС
ресу́рси
Приро́дні бага́тства (запа́си, ресу́рси *і т. ін.) див.* бага́тство (1)
РЕ́ШТКА
ре́штки
Збира́ти / зібра́ти [всі (оста́нні)] си́ли (всю си́лу, ре́штки сил *і т. ін.)* <*діал.* Добува́ти всіх (оста́нніх) сил> *див.* збира́ти (2)
РИДА́ННЯ
рида́ння
◊ Захо́дитися / зайти́ся плаче́м (рида́нням, сльоза́ми, від пла́чу, від рида́ння, від сліз *і т. ін.) див.* захо́дитися[2] (5)
рида́нням
◊ Захо́дитися / зайти́ся плаче́м (рида́нням, сльоза́ми, від пла́чу, від рида́ння, від сліз *і т. ін.) див.* захо́дитися[2] (5)
РИДА́ТИ
рида́ти
Пла́кати (рида́ти) / запла́кати (зарида́ти) гірки́ми (дрібни́ми, крива́вими *і т. ін.)* [сльоза́ми (слі́зьми́)] <Слі́зно пла́кати (рида́ти)> *див.* пла́кати
◊ Ри́дма рида́ти (пла́кати) / зарида́ти *див.* рида́ти
РИ́ДМА
ри́дма
◊ Ри́дма рида́ти (пла́кати) / зарида́ти *див.* рида́ти
РИ́НОК
ри́нок
Ри́нок збу́ту *див.* ри́нок
РИ́СА
ри́сах
○ У головни́х (зага́льних) ри́сах *див.* ри́са
РИТМ
ри́тму
Збива́тися / зби́тися з ри́тму *див.* збива́тися (2)

РИТОРИ́ЧНИЙ
ритори́чне
Ритори́чне запере́чення *див.* запере́чення (1)
Ритори́чне пита́ння (запита́ння) *див.* пита́ння
РІ́ВНИЙ
рі́вні
◊ Ста́ти (вста́ти, звести́ся, підня́тися *і т. ін.)* / става́ти (зво́дитися, підні́матися *і т. ін.)* на [свої́ (вла́сні, рі́вні)] но́ги *див.* става́ти
РІВНОВА́ГА
рівнова́гу
◊ Втрача́ти (губи́ти) / втра́тити (загуби́ти) рівнова́гу *див.* утрача́ти
Зберіга́ти / зберегти́ рівнова́гу *див.* зберіга́ти (2)
РІГ
рога́х
◊ У чо́рта на рога́х (на за́пічку) *див.* чорт
РІ́ЗАТИ
ріж
◊ Хоч ріж (рі́жте) / змрі́ж (зарі́жте, зарі́жся) *див.* рі́зати
рі́жте
◊ Хоч ріж (рі́жте) / зарі́ж (зарі́жте, зарі́жся) *див.* рі́зати
РІЙ[1]
ро́єм
◊ Ро́єм рої́тися / зарої́тися *див.* рої́тися
РІК
рік
Залиша́тися *(рідко* зостава́тися) / зали́шитися *(рідко* зоста́тися) на дру́гий рік *див.* залиша́тися (2)
РІЧ[1]
річ
○ Відо́ма (пе́вна, приро́дна, зві́сна) річ *див.* річ[1]
РОБИ́ТИ
роби́ти
Завдава́ти (роби́ти) / завда́ти (зроби́ти) при́крість *див.* завдава́ти (9)
РОБО́ТА
робо́ти
Задава́ти / зада́ти робо́ти *див.* задава́ти (1)
Звільня́ти / звільни́ти з робо́ти *див.* звільня́ти[1] (3)
РОДИ́ННИЙ
роди́нні
Роди́нні зв'язки́ *див.* зв'язо́к (3)
РОЗБИВА́ТИ
розбива́ти
◊ Оберта́ти (розбива́ти, розві́ювати, вали́ти *і т. ін.)* / оберну́ти (розби́ти, розві́яти, звали́ти *і т. ін.)* на (у) прах *(рідко* на пил) *див.* оберта́ти
РОЗБИ́ТИ
розби́ти
◊ Оберта́ти (розбива́ти, розві́ювати, вали́ти *і т. ін.)* / оберну́ти (розби́ти, розві́яти, звали́ти *і т. ін.)* на (у) прах *(рідко* на пил) *див.* оберта́ти

РОЗБУ́ДЖУВАТИ
розбу́джувати
◊ Розбу́джувати (пробу́джувати) / розбуди́ти (пробуди́ти) звіра *див.* розбу́джувати

РОЗБУДИ́ТИ
розбуди́ти
◊ Розбу́джувати (пробу́джувати) / розбуди́ти (пробуди́ти) звіра *див.* розбу́джувати

РОЗВІ́ЮВАТИ
розві́ювати
◊ Оберта́ти (розбива́ти, розві́ювати, вали́ти *і т. ін.)* / оберну́ти (розби́ти, розвіяти, звали́ти *і т. ін.)* на (у) прах *(рідко* на пил) *див.* оберта́ти

РОЗВІ́ЯТИ
розві́яти
◊ Оберта́ти (розбива́ти, розві́ювати, вали́ти *і т. ін.)* / оберну́ти (розби́ти, розвіяти, звали́ти *і т. ін.)* на (у) прах *(рідко* на пил) *див.* оберта́ти

РОЗГОРІ́ТИСЯ
розгорі́лися
◊ О́чі загорі́лися (розгорі́лися) / загоря́ються (розгоря́ються) *див.* око[1]

РОЗГОРНУ́ТИ
розгорну́ти
Розгорта́ти / розгорну́ти війська́ (фронт, збро́йні си́ли) *див.* розгорта́ти

РОЗГОРТА́ТИ
розгорта́ти
Розгорта́ти / розгорну́ти війська́ (фронт, збро́йні си́ли) *див.* розгорта́ти

РОЗГОРЯ́ТИСЯ
розгоря́ються
◊ О́чі загорі́лися (розгорі́лися) / загоря́ються (розгоря́ються) *див.* око[1]

РОЗДАВИ́ТИ
роздави́ти
◊ Як му́ху (мух) роздави́ти (задави́ти) *див.* розда́влювати

РО́ЗДУМ
ро́здуми
◊ Зану́рюватися / зану́ритися в думки́ (ро́здуми) *див.* зану́рюватися (1)

РОЗІРВА́ТИ
розірва́ти
◊ Розрива́ти / розірва́ти за́шморг *див.* розрива́ти[1]

РО́ЗКІШ
ро́зкошах
◊ Купа́тися / закупа́тися в ро́зкоші (в ро́зкошах, в срі́блі-зо́лоті) *див.* купа́тися
ро́зкоші
◊ Купа́тися / закупа́тися в ро́зкоші (в ро́зкошах, в срі́блі-зо́лоті) *див.* купа́тися

РОЗКО́П
розко́п
△ Заклада́ти / закла́сти розко́п *див.* заклада́ти (1)

РОЗКО́ШІ
розко́шах
◊ Купа́тися / закупа́тися в ро́зкоші (в розко́шах, в срі́блі-зо́лоті) *див.* купа́тися
ро́зкоші
◊ Купа́тися / закупа́тися в ро́зкоші (в розко́шах, в срі́блі-зо́лоті) *див.* купа́тися

РОЗЛИВА́ТИСЯ
розлива́тися
◊ Співа́ти (вихо́дити, розлива́тися, залива́тися) солове́йком (солов'є́м) *див.* співа́ти

РОЗЛЯГА́ТИСЯ
розляга́ється
◊ Аж *(рідко* тільки) луна́ йде (розляга́ється, *рідше* гоготи́ть *і т. ін.)* / пішла́ (розлягла́ся, *рідше* загоготі́ла *і т. ін.), див.* луна́

РОЗЛЯГТИ́СЯ
розлягла́ся
◊ Аж *(рідко* тільки) луна́ йде (розляга́ється, *рідше* гоготи́ть *і т. ін.)* / пішла́ (розлягла́ся, *рідше* загоготі́ла *і т. ін.), див.* луна́

РОЗМО́ВА
розмо́в
◊ Без за́йвих слів (розмо́в) *див.* сло́во
розмо́ва
Розмо́ва іде́ (захо́дить, веде́ться, то́читься *і т. ін.)* / пішла́ (зайшла́) *див.* розмо́ва
розмо́ви
Вступа́ти (захо́дити, встрява́ти, втруча́тися *і т. ін.)* / вступи́ти (зайти́, встря́ти, втру́титися *і т. ін.)* в розмо́ву *(рідше* до розмо́ви, *розм.* у бала́чку) *див.* вступа́ти[1] (3)
розмо́ву
Вступа́ти (захо́дити, встрява́ти, втруча́тися *і т. ін.)* / вступи́ти (зайти́, встря́ти, втру́титися *і т. ін.)* в розмо́ву *(рідше* до розмо́ви, *розм.* у бала́чку) *див.* вступа́ти[1] (3)
◊ Зверта́ти / зверну́ти розмо́ву (думки́) на і́ншу сте́жку (і́нші стежки́) *див.* зверта́ти (8)

РОЗПАЛИ́ТИ
розпали́ти
Розпа́лювати (збу́джувати) / розпали́ти (збуди́ти) при́страсті *див.* розпа́лювати

РОЗПА́ЛЮВАТИ
розпа́лювати
Розпа́лювати (збу́джувати) / розпали́ти (збуди́ти) при́страсті *див.* розпа́лювати

РОЗПЛИВА́ТИСЯ
розплива́тися
◊ Заплива́ти / запливти́ жи́ром <Розплива́тися / розпливти́ся від жи́ру> *див.* заплива́ти[2] (1)
Розсипа́тися (розплива́тися) в похва́лах <Засипа́ти / заси́пати похва́лами> *див.* розсипа́тися

РОЗПЛИВТИ́СЯ
розпливти́ся
◊ Заплива́ти / запливти́ жи́ром <Розплива́тися / розпливти́ся від жи́ру> *див.* заплива́ти[2] (1)

РОЗПОРЯ́ДЧИЙ
розпоря́дче
Розпоря́дче засі́дання *див.* засі́дання (1)

РОЗРИВА́ТИ[1]
розрива́ти
Розрива́ти зв'язки́ *див.* розрива́ти[1]
◊ Розрива́ти / розірва́ти за́шморг *див.* розрива́ти[1]

РОЗСИ́ПАТИСЯ
розсипа́тися
Розсипа́тися (розплива́тися) в похва́лах <Засипа́ти / заси́пати похва́лами> *див.* розсипа́тися

РОЗСИПА́ТИСЯ
розсипа́тися
Розсипа́тися (розплива́тися) в похва́лах <Засипа́ти / заси́пати похва́лами> *див.* розсипа́тися

РО́ЗУМ
ро́зум
◊ Бог (Го́сподь) ро́зум відібра́в (відня́в, забра́в *і т. ін.) див.* бог (7)
◊ Глузд (ум) за ро́зум заверта́є (захо́дить) / заверну́в (зайшо́в) *див.* глузд (1)
◊ Загуби́ти (погуби́ти) / *рідше* губи́ти ро́зум (тя́му) *див.* загу́блювати (1)
◊ Замути́ти го́лову (ро́зум) *див.* замути́ти (1)
◊ Зате́мнювати / затемни́ти свідо́мість (ро́зум) *див.* зате́мнювати (1)
◊ Зато́плювати / затопи́ти ли́хо (ро́зум, го́ре, біду́ *і т. ін.)* в ча́рці (в горі́лці) *див.* зато́плювати[2] (1)
◊ Затума́нювати / затума́нити го́лову (ро́зум, *рідше* о́чі) *див.* затума́нювати (1)
Заши́ти ро́зум *див.* зашива́ти (1)
◊ Па́морочити (запа́морочувати) / запа́морочити го́лову (ро́зум, свідо́мість *і т. ін.) див.* па́морочити
◊ Тьма́риться (тума́ніє, мути́ться *і т. ін.)* / потьма́рився (помути́вся, замути́вся *і т. ін.)* ро́зум *див.* ро́зум
ро́зумом
◊ Забіга́ти / забі́гти [ро́зумом] напере́д (впере́д) *див.* забіга́ти (2)
◊ Зви́хнутий ро́зумом (умо́м, з ро́зуму, з ума́) *див.* зви́хнений (1)
◊ Звихну́тися ро́зумом (умо́м, з ро́зуму, з ума́) *див.* звихну́тися (1)
ро́зуму
◊ Збива́ти / зби́ти з ро́зуму (з глу́зду) *див.* збива́ти (10)
◊ Зви́хнутий ро́зумом (умо́м, з ро́зуму, з ума́) *див.* зви́хнений (1)
◊ Звихну́тися ро́зумом (умо́м, з ро́зуму, з ума́) *див.* звихну́тися (1)
◊ Зво́дити / звести́ з ро́зуму (з ума́) *див.* зво́дити (8)
◊ Ума́ (ро́зуму, голови́ [ніяк] *і т. ін.)* не приклáсти (не приложи́ти, *рідко* не зібра́ти) *див.* приклада́ти

РОЗУМІ́ННЯ
розумі́нні
У прямо́му (звича́йному, буква́льному *і т. ін.)* розумі́нні [цього́ сло́ва] <У прямо́му се́нсі> *див.* розумі́ння

РОЇ́ТИСЯ
рої́тися
◊ Ро́єм рої́тися / зароїтися *див.* рої́тися

РОЛЬ
роль
Заголо́вна роль *див.* роль

РОТ
рот
◊ Диви́тися (зазира́ти) в рот *див.* диви́тися (11)
◊ Загляда́ти в рот *див.* загляда́ти (2)
◊ За́йвий рот *див.* рот
◊ Зама́зувати / зама́зати рот (ро́та) *див.* зама́зувати (2)
Запиха́ти / запха́ти (запхну́ти) рот (ро́та) *див.* запиха́ти (1)
◊ Рот на замо́к *див.* рот
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.*) заці́пило [рот] *див.* заці́плювати (2)
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.*) рот заши́тий *див.* рот
ро́та
◊ Зав'яза́ти язи́к (язика́, ро́та *і т. ін.*) *див.* зав'я́зувати (8)
◊ Зама́зувати / зама́зати рот (ро́та) *див.* зама́зувати (2)
Запиха́ти / запха́ти (запхну́ти) рот (ро́та) *див.* запиха́ти (1)
◊ Затули́ти (закри́ти, замкну́ти, заткну́ти *і т. ін.*) / затуля́ти (закрива́ти, замика́ти, затика́ти *і т. ін.*) ро́та (уста́, *грубо* пе́льку, пи́сок *і т. ін.*) *див.* затуля́ти (1)
ро́ті
◊ Забу́ти язика́ в ро́ті *див.* забува́ти (5)
РУБЕ́ЦЬ
рубця́
◊ Нема́ (нема́є, не було́, не залиши́лося *і т. ін.*) [ні (і)] ни́тки сухо́ї (рубця́ сухо́го) *див.* нема́
РУЇ́НА
руї́н
◊ Підніма́ти (підійма́ти, підво́дити, зво́дити *і т. ін.*) / підня́ти (підійня́ти, підвести́, звести́ *і т. ін.*) з руї́н (з по́пелу, із зга́рищ *і т. ін.*) *див.* підніма́ти
РУКА́
рук
◊ Бра́ти (забира́ти, перехо́плювати *і т. ін.*) / взя́ти (забра́ти, перехопи́ти *і т. ін.*) ініціати́ву [до свої́х рук (у свої́ ру́ки)] *див.* бра́ти (126)
◊ Загляда́ти (зазира́ти) в ру́ки (до рук) *див.* загляда́ти (5)
◊ Збува́ти (спуска́ти) / збу́ти (спусти́ти) з рук *див.* збува́ти (1)
◊ Ні за що (ні за ві́що) ру́ки (рук) зачепи́ти *див.* зачі́пати (9)
рука́
◊ Тверда́ (залі́зна) рука́ *див.* рука́
◊ [Як (чи)] зведе́ться (підні́меться, підійме́ться, підведе́ться, зді́йметься *і т. ін.*) рука́ *див.* рука́
рука́ми
Замаха́ти рука́ми *див.* замаха́ти (1)
Плеска́ти *(розм.* ля́пати) / заплеска́ти *(розм.* заля́пати) в доло́ні *(рідше* рука́ми, в ру́ки) *див.* плеска́ти
◊ Чужи́ми рука́ми жар (вого́нь, *діал.* грань) загріба́ти (загорта́ти, вигріба́ти, вигорта́ти) / загребти́ (загорну́ти, ви́гребти, ви́горнути) *див.* загріба́ти (2)
рука́х
Зі збро́єю в рука́х *див.* збро́я (2)
◊ Трима́ти (держа́ти) в [міцни́х (залі́зних)] рука́х (в шо́рах, в повода́х) *див.* трима́ти
ру́ки
◊ [Аж] ру́ки сверблю́ть / засвербі́ли *див.* рука́
◊ Бра́ти / взя́ти збро́ю (меч) в ру́ки *див.* бра́ти (81)
◊ Бра́ти (забира́ти, перехо́плювати *і т. ін.*) / взя́ти (забра́ти, перехопи́ти *і т. ін.*) ініціати́ву [до свої́х рук (у свої́ ру́ки)] *див.* бра́ти (126)
◊ Заби́ти ру́ки *див.* забива́ти (10)
◊ Загляда́ти (зазира́ти) в ру́ки (до рук) *див.* загляда́ти (5)
Затира́ти ру́ки *див.* затира́ти (1)
◊ Звали́тися / зва́люватися на го́лову (на ру́ки, на пле́чі) *див.* зва́люватися[1] (1)
◊ Зв'я́зані ру́ки *див.* рука́
◊ Зв'я́зувати / зв'яза́ти ру́ки *див.* зв'я́зувати (1)
◊ Зв'я́зувати / зв'яза́ти (спу́тати) ру́ки й но́ги *див.* зв'я́зувати (3)
◊ Лама́ти (зала́мувати, ломи́ти) / залама́ти (заломи́ти) ру́ки *див.* лама́ти
◊ Ні за що (ні за ві́що) ру́ки (рук) зачепи́ти *див.* зачі́пати (9)
Плеска́ти *(розм.* ля́пати) / заплеска́ти *(розм.* заля́пати) в доло́ні *(рідше* рука́ми, в ру́ки) *див.* плеска́ти
◊ Ру́ки загребу́щі *див.* рука́
ру́ку
◊ Зано́сити / занести́ ру́ку *див.* зано́сити (1)
◊ Запуска́ти / запусти́ти ру́ку (ла́пу) *див.* запуска́ти[1] (2)
◊ Пропонува́ти / запропонува́ти ру́ку [і (й) се́рце] *див.* пропонува́ти
◊ Смерть занесла́ [свою́] го́стру косу́ (ру́ку) *див.* смерть
РУКА́В
рука́ва
◊ Зака́чувати (засу́кувати, зака́сувати) / закача́ти (засука́ти, закаса́ти) рука́ва (рукави́) *див.* зака́чувати (1)
рукави́
◊ Зака́чувати (засу́кувати, зака́сувати) / закача́ти (засука́ти, закаса́ти) рука́ва (рукави́) *див.* зака́чувати (1)
РУМ'Я́НЕЦЬ
рум'я́нець
◊ Рум'я́нець со́рому (гні́ву, збенте́ження *і т. ін.*) *див.* рум'я́нець
рум'я́нцем
◊ Зайти́ся (зали́тися) рум'я́нцем *див.* захо́дитися[2] (2)
РУ́ШИТИ[1]
ру́шити
З мі́сця не ру́шити (не зворухну́тися) *див.* ру́хати
РУШНИ́К
рушника́ми
◊ Засила́ти (присила́ти, посила́ти, сла́ти) / засла́ти (присла́ти, посла́ти) старості́в (свати́в, за рушника́ми, *заст.* люде́й) *див.* засила́ти (1)
рушнико́м
◊ Зави́нути (зави́ти) го́лову рушнико́м *див.* завива́ти[3] (1)
РУШНИ́ЦЯ
рушни́ці
◊ Ста́вити / поста́вити (зі́ставити *і т. ін.)* збро́ю (гвинті́вки, рушни́ці) в ко́зла (ко́зли) *див.* ста́вити
рушни́цю
Поста́вити гвинті́вку (рушни́цю) на бойови́й звід *див.* поста́вити[1]
РЯБІ́ТИ
рябі́є
◊ [Аж] в оча́х рябі́є / зарябі́ло *див.* рябі́ти
САДЖА́ТИ
саджа́ти
На па́лю (на паль) садови́ти (саджа́ти, сади́ти, збива́ти) / посади́ти (зби́ти) *див.* садови́ти
САДИ́ТИ
сади́ти
На па́лю (на паль) садови́ти (саджа́ти, сади́ти, збива́ти) / посади́ти (зби́ти) *див.* садови́ти
◊ Сади́ти закаблу́ками *див.* сади́ти
САДОВИ́ТИ
садови́ти
На па́лю (на паль) садови́ти (саджа́ти, сади́ти, збива́ти) / посади́ти (зби́ти) *див.* садови́ти
СА́ЛО
са́ла
◊ Зали́ти (залля́ти, нали́ти) / залива́ти са́ла за (по́за) шку́ру (шкі́ру) *див.* залива́ти (6)
СА́ЛЬНИЙ
са́льні
△ Са́льні за́лози *див.* за́лоза (9)
САМ
сам
◊ Бу́ти (залиша́тися) сами́м (сам) собо́ю *див.* бу́ти (61)
Зволода́ти [сам] з собо́ю *див.* звлада́ти (1)
сама́
◊ Ті́льки [сама́ (одна́)] душа́ залиши́лася (лиши́лася) *див.* душа́ (74)
са́ме
◊ Зачі́пати / зачепи́ти за [са́му] ду́шу (за [са́ме] се́рце) *див.* зачі́пати (6)
сами́м
◊ Бу́ти (залиша́тися) сами́м (сам) собо́ю *див.* бу́ти (61)
само́го
◊ Забува́ти / забу́ти [само́го] се́бе (про се́бе, за се́бе) *див.* забува́ти (3)
◊ Загли́блений у [само́го] се́бе (в собі́) *див.* загли́блений (1)
◊ Загли́блюватися / загли́битися в [само́го] се́бе (собі́) *див.* загли́блюватися (1)
Зако́ханий в се́бе [само́го] *див.* зако́ханий (1)
са́му
◊ Зачі́пати / зачепи́ти за [са́му] ду́шу (за [са́ме] се́рце) *див.* зачі́пати (6)
◊ По (під) [са́му (самі́сіньку)] за́в'язку *див.* за́в'язка (1)
САМЕ́
сам
◊ Бу́ти (залиша́тися) сами́м (сам) собо́ю *див.* бу́ти (61)
Звлада́ти [сам] з собо́ю *див.* звлада́ти (1)

самá
◊ Тíльки [самá (однá)] душá залúшилася (лишúлася) *див.* душá (74)
сáме
◊ Зачіпáти / зачепúти за [сáму] дýшу (за [сáме] сéрце) *див.* зачіпáти (6)
самúм
◊ Бýти (залишáтися) самúм (сам) собóю *див.* бýти (61)
самóго
◊ Забувáти / забýти [самóго] сéбе (про сéбе, за сéбе) *див.* забувáти (3)
◊ Заглúблений у [самóго] сéбе (в собí) *див.* заглúблений (1)
◊ Заглúблюватися / заглúбитися в [самóго] сéбе (собí) *див.* заглúблюватися (1)
Закóханий в сéбе [самóго] *див.* закóханий (1)
сáму
◊ Зачіпáти / зачепúти за [сáму] дýшу (за [сáме] сéрце) *див.* зачіпáти (6)
◊ По (під) [сáму (самíсіньку)] зáв'язку *див.* зáв'язка (1)
САМИЙ
самé
◊ Западáти / запáсти в [самý] дýшу (в [самé] сéрце) *див.* западáти (2)
сáму
◊ Закрýчувати ту [ж] сáму (*рíдше* однý і ту ж) пластúнку *див.* закрýчувати (3)
◊ Западáти / запáсти в [самý] дýшу (в [самé] сéрце) *див.* западáти (2)
◊ Лíзти (залáзити) / залíзти в [сáму] дýшу *див.* лíзти
САМИЙ
самá
◊ Тíльки [самá (однá)] душá залúшилася (лишúлася) *див.* душá (74)
сáме
◊ Зачіпáти / зачепúти за [сáму] дýшу (за [сáме] сéрце) *див.* зачіпáти (6)
самúм
◊ Бýти (залишáтися) самúм (сам) собóю *див.* бýти (61)
самóго
◊ Забувáти / забýти [самóго] сéбе (про сéбе, за сéбе) *див.* забувáти (3)
◊ Заглúблений у [самóго] сéбе (в собí) *див.* заглúблений (1)
◊ Заглúблюватися / заглúбитися в [самóго] сéбе (собí) *див.* заглúблюватися (1)
Закóханий в сéбе [самóго] *див.* закóханий (1)
сáму
◊ Зачіпáти / зачепúти за [сáму] дýшу (за [сáме] сéрце) *див.* зачіпáти (6)
◊ По (під) [сáму (самíсіньку)] зáв'язку *див.* зáв'язка (1)
САМÍСІНЬКИЙ
самíсіньку
◊ По (під) [сáму (самíсіньку)] зáв'язку *див.* зáв'язка (1)
САМОЗАБУТТЯ́
самозабуттю́
Вивóдити / вúвести із забуття́ (із самозабуття́) *див.* вивóдити[1] (1)

САМОЛЮ́БСТВО
самолю́бство
Зачіпáти / зачепúти честь (гíдність, самолю́бство) *див.* зачіпáти (2)
СВА́РКА
свáрку
Вступáти (захóдити, вхóдити *і т. ін.*) / вступúти (зайтú, ввійтú *і т. ін.*) у суперéчку (в свáрку) <Ітú / пітú на суперéчку (на свáрку)> <Завóдити / завестú суперéчку (свáрку)> *див.* вступáти[1] (4)
СВА́ТАННЯ
свáтання
Запивáти / запúти свáтання *див.* запивáти (2)
СВЕ́КОР
свéкор
◊ Збирáтися (поспішáти, квáпитися), як свéкор пелюшóк (пелюшкú) прáти *див.* збирáтися (6)
СВЕРБІ́ТИ
свербúть
◊ Язúк свербúть / засвербíв <Засвербíло на язицí> *див.* язúк
сверблять
◊ [Аж] рýки сверблять / засвербíли *див.* рукá
СВИ́СНУТИ
свúсне
◊ Як (колú) рак свúсне (*рíдко* засвúще) *див.* рак[1]
СВІДÓМІСТЬ
свідóмість
◊ Затéмнювати / затемнúти свідóмість (рóзум) *див.* затéмнювати (1)
◊ Пáморочити (запáморочувати) / запáморочити гóлову (рóзум, свідóмість *і т. ін.*) *див.* пáморочити
СВІ́ДЧИТИ
свíдчити
Свíдчити (засвíдчувати) повáгу (подя́ку, симпáтію *і т. ін.*) *див.* свíдчити
СВІЙ
свій
Закíнчúти [своє́ земнé] життя́ (свій вік) *див.* закíнчувати (1)
◊ Закóпувати (заривáти) / закопáти (зарúти) [у зéмлю] свій талáнт *див.* закóпувати (2)
◊ Записáти на свій рахýнок (до свогó актúву, у свій актúв) *див.* записувати (1)
свогó
◊ Записáти на свій рахýнок (до свогó актúву, у свій актúв) *див.* записувати (1)
своє́
Закíнчúти [своє́ земнé] життя́ (свій вік) *див.* закíнчувати (1)
◊ Затя́гувати (затягáти) / затягтú (затягнýти) своє́ї (своє́) *див.* затя́гувати (3)
◊ Зв'я́зувати / зв'язáти своє́ життя́ (сéбе, своЮ дóлю) *див.* зв'я́зувати (2)
своє́ї
◊ Затя́гувати (затягáти) / затягтú (затягнýти) своє́ї (своє́) *див.* затя́гувати (3)
своє́ю
За [своє́ю] звúчкою *див.* звúчка (1)

своí
◊ Брáти (забирáти, перехóплювати *і т. ін.*) / взя́ти (забрáти, перехопúти *і т. ін.*) ініціатúву [до своíх рук (у своí рýки)] *див.* брáти (126)
◊ Заманúти в своí сíті *див.* замáнювати (1)
◊ Заплýтати / заплýтувати у [своí] тенéта (сíті) *див.* заплýтувати (1)
◊ Звáлювати / звалúти на своí плéчі *див.* звáлювати (2)
◊ Плýтати (заплýтувати, сплýтувати) / заплýтати (сплýтати) [своí] слідú *див.* плýтати
Пропонувáти / запропонувáти своí пóслуги *див.* пропонувáти
◊ Стáти (встáти, звестúся, підня́тися *і т. ін.*) / ставáти (звóдитися, піднімáтися *і т. ін.*) на [своí (влáсні, рíвні)] нóги *див.* ставáти
своíй
◊ Залишáтися (*рíдко* зоставáтися) / залúшитися (*рíдко* зостáтися) при своíй дýмці *див.* залишáтися (5)
своíм
[За] своíм звúчáєм *див.* звúчай (2)
своíх
◊ Брáти (забирáти, перехóплювати *і т. ін.*) / взя́ти (забрáти, перехопúти *і т. ін.*) ініціатúву [до своíх рук (у своí рýки)] *див.* брáти (126)
своЮ
◊ Заглáджувати / заглáдити [своЮ] провúну (винý) *див.* заглáджувати (1)
◊ Заклúкáти / заклúкати на допомóгу своЮ вóлю (вúтримку) *див.* заклúкáти (1)
◊ Закрúй [своЮ] ля́ду *див.* закривáти (7)
◊ Занапащáти / занапастúти [живý (своЮ)] дýшу *див.* занапащáти (2)
◊ Запропастúти [своЮ] дýшу *див.* запропащáти (1)
◊ Зверну́ти (збíгти) / звертáти на своЮ (ту ж, *діал.* тýю ж) стéжку *див.* звертáти (6)
◊ Зв'я́зувати / зв'язáти своє́ життя́ (сéбе, своЮ дóлю) *див.* зв'я́зувати (2)
◊ Смерть занеслá [своЮ] гóстру косý (рýку) *див.* смерть
◊ Солодúти / засолодúти [своЮ] дýшу *див.* солодúти
СВІТ[1]
світ
◊ Благословля́тися (*рíдко* брáтися) / благословúтися (поблагословúтися, заблагословúтися) на світ (на день, на світáнок, на світáння) *див.* благословля́тися (1)
СВІТ[2]
світ
◊ [Аж (*рíдко* бíлий)] світ крýтиться (вéрнеться, макíтриться, колихáється, ідé) / закрутúвся (завертíвся, замакíтрився, заколихáвся, пішóв) óбертом (перéкидом, перéкидьки, хóдором *і т. ін.*) [в очáх (пéред очúма)] *див.* світ[2]
◊ Зав'язáти / зав'я́зувати світ (*рíдко* свíту, вік, вíку) *див.* зав'я́зувати (4)

◊ Заганя́ти / загна́ти в домови́ну (в труну́, в моги́лу, до моги́ли, у гроб, у гріб, на той світ *і т. ін.*) *див.* заганя́ти[1] (2)
◊ Займа́тися (*рідко* заво́дитися, здійма́тися) / зайня́тися (*рідко* здійня́тися) на світ (на зорю́, на день *і т. ін.*), *див.* займа́тися[2] (1)
◊ Закрути́ти світ *див.* закру́чувати (1)
◊ Замакі́трювати / замакі́трити го́лову (світ) *див.* замакі́трювати (1)
◊ Заступи́ти світ *див.* заступа́ти (3)
◊ Світ [бі́лий] закри́вся (замкну́вся) *див.* світ[2]
◊ Світ зав'я́зується / зав'яза́вся *див.* світ[2]
◊ Світ замали́й *див.* світ[2]
◊ Світ не зава́литься *див.* світ[2]
світі
◊ Забува́ти / забу́ти про все [на світі] *див.* забува́ти (2)
◊ Заклина́ти Бо́гом (усі́м святи́м [на світі]) *див.* заклина́ти (1)
світом
◊ Ну́дити / зану́дити [бі́лим] сві́том *див.* ну́дити
світу
◊ Зав'яза́ти / зав'я́зувати світ (*рідко* сві́ту, вік, ві́ку) *див.* зав'я́зувати (4)
◊ Зво́дити (зганя́ти) / звести́ (зігна́ти) зі сві́ту *див.* зво́дити (17)
СВІТА́ННЯ
світа́ння
◊ Благословля́тися (*рідко* бра́тися) / благослови́тися (поблагослови́тися, заблагослови́тися) на світ (на день, на світа́нок, на світа́ння) *див.* благословля́тися (1)
СВІТА́НОК
світа́нок
◊ Благословля́тися (*рідко* бра́тися) / благослови́тися (поблагослови́тися, заблагослови́тися) на світ (на день, на світа́нок, на світа́ння) *див.* благословля́тися (1)
СВІТИ́ТИ
світи́ти
◊ Світи́ти / засвіти́ти воло́ссям (во́лосом) *див.* світи́ти
◊ Світи́ти / засвіти́ти очи́ма (о́ком, біл-ка́ми) *див.* світи́ти
СВІТИ́ТИСЯ
сві́титься
◊ О́чі [так і] сві́тяться (засві́чуються) / засвіти́лися (засвіти́ли, заіскри́лися, заіскри́ли) <В оча́х сві́титься (засві́чується) / засвіти́лося (заіскри́лося)> *див.* о́ко[1]
сві́тяться
◊ О́чі [так і] сві́тяться (засві́чуються) / засвіти́лися (засвіти́ли, заіскри́лися, заіскри́ли) <В оча́х сві́титься (засві́чується) / засвіти́лося (заіскри́лося)> *див.* о́ко[1]
СВІ́ЧКА
сві́чка
△ Запальна́ сві́чка *див.* сві́чка
свічки́
◊ Свічки́ в оча́х засві́чуються (стаю́ть) / засвіти́лися (ста́ли) <Сто свічо́к в оча́х засвіти́лося> *див.* сві́чка
сві́чку
◊ Звести́ся на [воскову́] сві́чку *див.* зво́дитися (3)
свічо́к
◊ Свічки́ в оча́х засві́чуються (стаю́ть) / засвіти́лися (ста́ли) <Сто свічо́к в оча́х засвіти́лося> *див.* сві́чка
СВЯТИ́Й
святи́й
◊ Заміня́ти [святи́й] хліб *див.* заміня́ти[2] (1)
святи́м
◊ Заклина́ти Бо́гом (усі́м святи́м [на сві́ті]) *див.* заклина́ти (1)
СЕБЕ́
се́бе
Бра́ти / взя́ти за́між [за се́бе] *див.* бра́ти (9)
◊ Бра́ти / взя́ти на се́бе бага́то (забага́то) *див.* бра́ти (98)
◊ Забува́ти / забу́ти [само́го] се́бе (про се́бе, за се́бе) *див.* забува́ти (3)
◊ Заглиблений у [само́го] се́бе (в собі́) *див.* загли́блений (1)
◊ Загли́блюватися / загли́битися в [само́го] се́бе (собі́) *див.* загли́блюватися (1)
Зако́ханий в се́бе [само́го] *див.* зако́ханий (1)
◊ Залиша́ти (лиша́ти) / зали́шити (лиши́ти) поза́ду (за собо́ю, поза́д се́бе) *див.* залиша́ти (6)
Зарекомендува́ти / зарекомендо́вувати себе́ *див.* зарекомендо́вувати (1)
◊ Зборо́ти себе́ *див.* збо́рювати (1)
Зверта́ти / зверну́ти на се́бе о́чі *див.* зверта́ти (1)
Зверта́ти / зверну́ти на се́бе ува́гу *див.* зверта́ти (2)
◊ Зв'я́зувати / зв'яза́ти своє́ життя́ (себе́, свою́ до́лю) *див.* зв'я́зувати (2)
◊ Опано́вувати / опанува́ти себе́ (*рідко* собо́ю) <*рідко* Запану́вати над собо́ю> *див.* опано́вувати
собі́
◊ Бра́ти / взя́ти (забра́ти) [собі́] в го́лову *див.* бра́ти (76)
◊ Дава́ти / да́ти собі́ звіт *див.* дава́ти (98)
◊ Забива́ти / заби́ти [собі́] го́лову *див.* забива́ти (7)
◊ Заби́ти [собі́] в го́лову *див.* забива́ти (11)
◊ Загли́блений у [само́го] се́бе (в собі́) *див.* загли́блений (1)
◊ Загли́блюватися / загли́битися в [само́го] се́бе (собі́) *див.* загли́блюватися (1)
◊ Замкну́тися (закри́тися) / замика́тися (закрива́тися) в собі́ *див.* замика́тися (2)
◊ Записа́ти собі́ на ло́бі *див.* запи́сувати (2)
Заподі́яти / заподі́ювати собі́ смерть *див.* заподі́ювати (1)
◊ Заруба́ти [собі́] на но́сі *див.* зару́бувати (1)
◊ Мота́ти (*рідше* намо́тувати) / намота́ти (*рідше* замота́ти, закрути́ти) [собі́] на вус (на ву́са) *див.* мота́ти
Узя́ти собі́ [за] зви́чку *див.* узя́ти
собо́ю
◊ Бу́ти (залиша́тися) сами́м (сам) собо́ю *див.* бу́ти (61)
Загоро́джувати / загороди́ти собо́ю шлях (прохі́д, две́рі *і т. ін.*) *див.* загоро́джувати (1)
◊ Залиша́ти (лиша́ти) / зали́шити (лиши́ти) поза́ду (за собо́ю, поза́д се́бе) *див.* залиша́ти (6)
Звлада́ти [сам] з собо́ю *див.* звлада́ти (1)
◊ Лиша́ти (залиша́ти) / лиши́ти (зали́шити) слід [за собо́ю] *див.* лиша́ти
◊ Опано́вувати / опанува́ти себе́ (*рідко* собо́ю) <*рідко* Запану́вати над собо́ю> *див.* опано́вувати
СЕКРЕ́Т[1]
секре́т
Зберіга́ти (хова́ти) / зберегти́ (схова́ти) таємни́цю (секре́т) *див.* зберіга́ти (4)
СЕКРЕ́ТНІСТЬ
секре́тності
Зaві́са секре́тності (таємни́чості, таємності *і т. ін.*) *див.* заві́са[1] (1)
СЕНС
се́нсі
У прямо́му (звича́йному, буква́льному *і т. ін.*) розумі́нні [цього́ сло́ва] <У прямо́му се́нсі> *див.* розумі́ння
СЕ́РДЕНЬКО
се́рденько
◊ Се́рце (се́рденько) боли́ть / заболі́ло (зболі́ло, наболі́ло) *див.* се́рце
серде́ньком
Збагну́ти се́рцем (серде́ньком, чуття́м) *див.* збагну́ти (1)
серде́ньку
Завдава́ти / завда́ти жа́лю́ [се́рцю (серде́ньку)] *див.* завдава́ти (3)
СЕРДЕ́НЬКО
се́рденько
◊ Се́рце (се́рденько) боли́ть / заболі́ло (зболі́ло, наболі́ло) *див.* се́рце
серде́ньком
Збагну́ти се́рцем (серде́ньком, чуття́м) *див.* збагну́ти (1)
серде́ньку
Завдава́ти / завда́ти жа́лю́ [се́рцю (серде́ньку)] *див.* завдава́ти (3)
СЕРЕ́ДИНА
сере́дині
◊ Зави́снути / зависа́ти на сере́дині *див.* зависа́ти (1)
СЕРЕ́ДНІЙ
сере́дній
Сере́дній навча́льний за́клад *див.* за́клад (4)
сере́днього
△ Звук сере́днього підняття́ *див.* звук (6)
СЕ́РЦЕ
се́рце
◊ [Аж] холо́не / захоло́ло (захоло́нуло, похоло́нуло) се́рце (в се́рці) <[Аж] холо́не / захоло́ла (захоло́нула, похоло́нула) душа́> *див.* се́рце
Завойо́вувати (здобува́ти) / завою́вати (здобу́ти) се́рце *див.* завойо́вувати (1)
◊ Заворуши́лося се́рце *див.* се́рце

◊ Заганя́ти / загна́ти в се́рце голки́ *див.* заганя́ти[1] (3)
◊ Загляда́ти (зазира́ти) / загля́нути (зазирну́ти) в ду́шу (в се́рце) *див.* загляда́ти (7)
◊ Загра́ло се́рце *див.* се́рце
◊ Замути́ти се́рце (ду́шу) *див.* замути́ти (2)
◊ Запада́ти / запа́сти в [саму́] ду́шу (в [саме́] се́рце) *див.* запада́ти (2)
◊ Запали́лося се́рце *див.* се́рце
◊ Запа́лювати / запали́ти ду́шу (се́рце) *див.* запа́лювати (1)
◊ Запекло́ся (заче́рствіло) се́рце *див.* се́рце
◊ Захо́дити / зайти́ в ду́шу (в се́рце) *див.* захо́дити (8)
◊ Зачіпа́ти / зачепи́ти за [са́му] ду́шу (за [са́ме] се́рце) *див.* зачіпа́ти (6)
◊ Звеселя́ти / звесели́ти се́рце (ду́шу) *див.* звеселя́ти (2)
◊ Звіря́ти (повіря́ти) / звірити ду́шу (се́рце) *див.* звіря́ти[1] (2)
◊ Звору́шувати / звору́шити ду́шу (се́рце) *див.* зворушувати (1)
◊ Кипі́ть (закипа́є, скипа́є, скипа́ється) душа́ (се́рце) / закипі́ла (скипі́ла, скипі́лася) душа́ <Закипі́ло (скипі́ло, скипі́лося) се́рце> *див.* душа́ (61)
◊ Пропонува́ти / запропонува́ти ру́ку [і (й) се́рце] *див.* пропонува́ти
◊ Се́рце заговори́ло *див.* се́рце
◊ Се́рце захоло́нуло (захоло́ло) *див.* се́рце
◊ Се́рце мре (завмира́є, замира́є, замира́ло) / завме́рло (заме́рло) *див.* се́рце
◊ Се́рце обкипа́є (закипа́є, окипа́є *і т. ін.*) / обкипі́ло (закипі́ло, окипі́ло *і т. ін.*) кро́в'ю (сукрова́тою, смоло́ю, ва́ром *і т. ін.*) *див.* се́рце
◊ Се́рце (се́рденько) боли́ть / заболі́ло (зболі́ло, наболі́ло) *див.* се́рце
◊ Тяжки́й (важки́й) ка́мінь ліг (упа́в, звали́вся) на гру́ди (на ду́шу, на се́рце) *див.* ка́мінь
◊ Шкребе́ (шкря́бає) / зашкребло́ (зашкря́бало) на душі́ (на се́рці, за ду́шу, за се́рце) *див.* шкребти́

се́рцем
◊ Завмира́ти / завме́рти се́рцем (душе́ю) *див.* завмира́ти (1)
Заволоді́ти се́рцем *див.* заволоді́вати (1)
Збагну́ти се́рцем (серде́ньком, чуття́м) *див.* збагну́ти (1)
◊ Мло́їти / замло́їти під се́рцем *див.* се́рце
Сса́ти (смокта́ти) / зсса́ти (засмокта́ти) під ло́жечкою (під се́рцем) *див.* сса́ти

се́рці
◊ [Аж] холо́не / захоло́ло (захоло́нуло, похоло́нуло) се́рце (в се́рці) <[Аж] холо́не / захоло́ла (захоло́нула, похоло́нула) душа́> *див.* се́рце
◊ Залива́ти / зали́ти (залля́ти) хробака́ (черв'яка́) [в се́рці] *див.* залива́ти (3)
◊ Засіда́ти / засі́сти в се́рці (в душі́) *див.* засіда́ти[2] (1)
◊ Зачіпа́ти (торка́ти) / зачепи́ти (торкну́ти) стру́нку (струну́) душі́ (се́рця, в душі́, в се́рці) *див.* зачіпа́ти (7)
Зберіга́ти / зберегти́ в се́рці (в душі́, в пам'яті) *див.* зберіга́ти (1)
◊ Те́нькати / те́нькнути (зате́нькати) в се́рці (в гру́дях) *див.* те́нькати
◊ Шкребе́ (шкря́бає) / зашкребло́ (зашкря́бало) на душі́ (на се́рці, за ду́шу, за се́рце) *див.* шкребти́
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.*) ми́ші на се́рці шкребу́ть (шкря́бають, скребу́ть) / зашкребли́ (зашкря́бали, заскребли́) *див.* ми́ша

се́рцю
Завдава́ти / завда́ти жа́лю́ [се́рцю (се́рде́ньку)] *див.* завдава́ти (3)

се́рця
◊ Залоскота́ло ко́ло се́рця *див.* залоско́чувати (2)
◊ Зачіпа́ти (торка́ти) / зачепи́ти (торкну́ти) стру́нку (струну́) душі́ (се́рця, в душі́, в се́рці) *див.* зачіпа́ти (7)
◊ Із завмира́нням се́рця *див.* завмира́ння (1)

СЕСТРА́

сестра́
Зве́дена сестра́ *див.* сестра́

СИ́ВІТИ

си́віти
◊ Си́віти (сиді́ти) / поси́віти (заси́дітися) в дівка́х (ді́вкою, в пере́ста́рках *і т. ін.*) *див.* си́віти

СИДІ́ТИ

сиді́ти
◊ Си́віти (сиді́ти) / поси́віти (заси́дітися) в дівка́х (ді́вкою, в пере́ста́рках *і т. ін.*) *див.* си́віти
◊ Сиді́ти в за́пічку (на печі́) *див.* сиді́ти
◊ Сиді́ти / засі́сти в печінка́х *див.* сиді́ти
◊ Сиді́ти / засі́сти у пам'яті *див.* сиді́ти

СИ́ЛА

сил
Верхо́вний головнокома́ндувач Збро́йних сил Украї́ни *див.* головнокома́ндувач (1)
Збира́ти / зібра́ти [всі (оста́нні)] си́ли (всю си́лу, ре́штки сил *і т. ін.*) <*діал.* Добува́ти всіх (оста́нніх) сил> *див.* збира́ти (2)
Збува́тися / збу́тися си́ли (сил) <Збува́ти / збу́ти си́лу> *див.* збува́тися[1] (1)

си́ла
△ Си́ла зву́ку *див.* си́ла

си́лами
Збира́тися / зібра́тися з си́лами (з си́лою, на си́лі) *див.* збира́тися (3)

си́ли
Відбира́ти (забира́ти) / відібра́ти (забра́ти) си́ли (си́лу) *див.* відбира́ти (1)
Збира́ти / зібра́ти [всі (оста́нні)] си́ли (всю си́лу, ре́штки сил *і т. ін.*) <*діал.* Добува́ти всіх (оста́нніх) сил> *див.* збира́ти (2)
Збро́йні си́ли *див.* си́ла
Збува́тися / збу́тися си́ли (сил) <Збува́ти / збу́ти си́лу> *див.* збува́тися[1] (1)
Розгорта́ти / розгорну́ти війська́ (фронт, збро́йні си́ли) *див.* розгорта́ти

си́лі
Збира́тися / зібра́тися з си́лами (з си́лою, на си́лі) *див.* збира́тися (3)

си́лою
Збира́тися / зібра́тися з си́лами (з си́лою, на си́лі) *див.* збира́тися (3)

си́лу
Відбира́ти (забира́ти) / відібра́ти (забра́ти) си́ли (си́лу) *див.* відбира́ти (1)
Збира́ти / зібра́ти [всі (оста́нні)] си́ли (всю си́лу, ре́штки сил *і т. ін.*) <*діал.* Добува́ти всіх (оста́нніх) сил> *див.* збира́ти (2)
Збува́тися / збу́тися си́ли (сил) <Збува́ти / збу́ти си́лу> *див.* збува́тися[1] (1)

СИ́ЛЬНО

си́льно
Мі́цно (га́рно, си́льно *і т. ін.*) зби́тий (збудо́ваний) *див.* зби́тий (2)

СИМПА́ТІЯ

симпа́тію
Сві́дчити (засві́дчувати) пова́гу (подя́ку, симпа́тію *і т. ін.*) *див.* сві́дчити

СИ́ПАТИ

си́пати
◊ Си́пати зайця́м со́лі на хвіст *див.* си́пати
◊ Си́пати пита́ння (запита́ння, пита́ннями, запита́ннями) *див.* си́пати

СИРИ́Й

сира́
◊ [Сира́] земля́ (моги́ла) узяла́ (забра́ла, прийняла́ *і т. ін.*) *див.* земля́

СИСТЕ́МА

систе́ми
Заванта́жувач операці́йної систе́ми *див.* заванта́жувач (1)

СИЦИЛІ́ЙСЬКИЙ

сицилі́йський
△ Сицилі́йський за́хист *див.* за́хист (2)

СІЛЬ

сіль
◊ Зароби́ти на сіль до осе́лéдця *див.* заробля́ти (5)

со́лі
◊ Си́пати зайця́м со́лі на хвіст *див.* си́пати

СІМ

сімома́
◊ Трима́ти (держа́ти) за сімома́ (*рідко* під трьома́) замка́ми <Трима́ти (держа́ти) під замко́м (на замку́)> *див.* трима́ти

СІ́М'Я

сі́м'ям
◊ Заси́пати кропи́в'яним сі́м'ям *див.* засипа́ти[1] (1)

СІ́РИЙ

сі́рий
△ Сі́рий за́єць *див.* за́єць (4)

СІТЬ

сі́ті
◊ Замани́ти в свої́ сі́ті *див.* зама́нювати (1)
◊ Заплу́тати / заплу́тувати у [свої́] тене́та (сі́ті) *див.* заплу́тувати (1)

СІЧ[1]

січ
Запоро́зька (Запорі́зька) Січ *див.* січ[1]

сі́чі
Кіш Запоро́зької (Запорі́зької) Сі́чі *див.* кіш[2]

СКАКА́ТИ
скака́ти
◊ Скака́ти так, як загра́є *див.* скака́ти
◊ Танцюва́ти *(рідше* скака́ти) / затанцюва́ти (потанцюва́ти) під ду́дку (під ду́дочку) *див.* танцюва́ти
СКАЛАМУ́ТИТИ
скаламу́тити
◊ Каламу́тити / скаламу́тити (закаламу́тити) во́ду *див.* каламу́тити
СКИ́НУТИ
ски́нути
◊ Як (мов, ніби *і т. ін.)* ски́нути (звали́ти) го́ру (тяга́р) з плече́й *див.* скида́ти
СКИПА́ТИ
скипа́є
◊ Кипи́ть (закипа́є, скипа́є, скипа́ється) душа́ (се́рце) / закипі́ла (скипі́ла, скипі́лася) душа́ <Закипі́ло (скипі́ло, скипі́лося) се́рце> *див.* душа́ (61)
СКИПА́ТИСЯ[1]
скипа́ється
◊ Кипи́ть (закипа́є, скипа́є, скипа́ється) душа́ (се́рце) / закипі́ла (скипі́ла, скипі́лася) душа́ <Закипі́ло (скипі́ло, скипі́лося) се́рце> *див.* душа́ (61)
СКИПІ́ТИ
скипі́ла
◊ Кипи́ть (закипа́є, скипа́є, скипа́ється) душа́ (се́рце) / закипі́ла (скипі́ла, скипі́лася) душа́ <Закипі́ло (скипі́ло, скипі́лося) се́рце> *див.* душа́ (61)
скипі́ло
◊ Кипи́ть (закипа́є, скипа́є, скипа́ється) душа́ (се́рце) / закипі́ла (скипі́ла, скипі́лася) душа́ <Закипі́ло (скипі́ло, скипі́лося) се́рце> *див.* душа́ (61)
СКИПІ́ТИСЯ
скипі́лася
◊ Кипи́ть (закипа́є, скипа́є, скипа́ється) душа́ (се́рце) / закипі́ла (скипі́ла, скипі́лася) душа́ <Закипі́ло (скипі́ло, скипі́лося) се́рце> *див.* душа́ (61)
скипі́лося
◊ Кипи́ть (закипа́є, скипа́є, скипа́ється) душа́ (се́рце) / закипі́ла (скипі́ла, скипі́лася) душа́ <Закипі́ло (скипі́ло, скипі́лося) се́рце> *див.* душа́ (61) .
СКІК[1]
скік
◊ На за́ячий (гороб'я́чий, жа́б'ячий *і т. ін.)* скік *див.* скік[1]
СКІ́ЛЬКИ
скі́льки
◊ Скі́льки душа́ забажа́є (запра́гне, захо́че *і т. ін.)* <Скі́льки душі́ (ду́шеньці) забажа́ється> *див.* душа́ (73)
◊ Скі́льки засягну́ти (засягти́) *див.* засяга́ти (1)
◊ Скі́льки сяга́є (ба́чить, обхо́плює *і т. ін.)* / сягне́ (осягне́, захо́пить *і т. ін.)* о́ко *див.* о́ко[1]
СКЛАД[2]
склад
△ Закри́тий склад *див.* склад[2]

СКЛАДА́ТИ
склада́ти
◊ Вали́ти (зва́лювати, зверта́ти, поклада́ти, склада́ти, *рідше* спира́ти) / звали́ти (зверну́ти, покла́сти, скла́сти, *рідше* спе́рти) вину́ (провину́) *див.* вали́ти[1] (3)
Склада́ти *(рідше* держа́ти) / скла́сти *(рідше* ви́держати, ви́тримати, *заст.* здержа́ти) і́спит (екза́мен, за́лік) *див.* склада́ти
◊ Склада́ти / скла́сти *(рідко* зложи́ти) збро́ю *див.* склада́ти
○ Склада́ти / скла́сти *(рідше* положи́ти) зарі́к *див.* склада́ти
СКЛАДА́ТИСЯ
склада́тися
◊ Збира́тися (склада́тися) / зібра́тися (скла́стися) в кула́к *див.* збира́тися (5)
СКЛА́СТИ
скла́сти
◊ Вали́ти (зва́лювати, зверта́ти, поклада́ти, склада́ти, *рідше* спира́ти) / звали́ти (зверну́ти, покла́сти, скла́сти, *рідше* спе́рти) вину́ (провину́) *див.* вали́ти[1] (3)
Склада́ти *(рідше* держа́ти) / скла́сти *(рідше* ви́держати, ви́тримати, *заст.* здержа́ти) і́спит (екза́мен, за́лік) *див.* склада́ти
◊ Склада́ти / скла́сти *(рідко* зложи́ти) збро́ю *див.* склада́ти
○ Склада́ти / скла́сти *(рідше* положи́ти) зарі́к *див.* склада́ти
СКЛА́СТИСЯ
скла́стися
◊ Збира́тися (склада́тися) / зібра́тися (скла́стися) в кула́к *див.* збира́тися (5)
СКЛИ́КАТИ
скли́кати
Склика́ти (скли́кувати) / скли́кати засі́дання (збо́ри, конфере́нцію *і т. ін.)* *див.* склика́ти
СКЛИКА́ТИ
склика́ти
Склика́ти (скли́кувати) / скли́кати засі́дання (збо́ри, конфере́нцію *і т. ін.)* *див.* склика́ти
СКЛИ́КУВАТИ
скли́кувати
Склика́ти (скли́кувати) / скли́кати засі́дання (збо́ри, конфере́нцію *і т. ін.)* *див.* склика́ти
СКОПИ́ЛИТИ
скопи́лити
◊ Копи́лити (закопи́лювати, зашпи́лювати, шпили́ти) / закопи́лити (скопи́лити, зашпили́ти) гу́бу (гу́би, но́са, ніс *і т. ін.)* *див.* копи́лити
СКОРИ́ТИСЯ
скори́тися
Скоря́тися / скори́тися нака́зові (дисципліні, зако́нові *і т. ін.)* *див.* скоря́тися
СКОРЯ́ТИСЯ
скоря́тися
Скоря́тися / скори́тися нака́зові (дисципліні, зако́нові *і т. ін.)* *див.* скоря́тися

СКОТИ́ТИСЯ
скоти́вся
◊ [Як (мов, ніби *і т. ін.)*] ка́мінь з душі́ (з груде́й) спав (звали́вся, скоти́вся *і т. ін.)* *див.* ка́мінь
СКРЕБТИ́
скребу́ть
◊ Як (мов, ніби *і т. ін.)* ми́ші на се́рці шкребу́ть (шкря́бають, скребу́ть) / зашкребли́ (зашкря́бали, заскребли́) *див.* ми́ша
СКРЕГНУ́ТИ
скрегну́ти
◊ Скрегота́ти (скреготі́ти, скри́гати, скрипі́ти *і т. ін.)* / заскрегота́ти (заскреготі́ти, скрегну́ти, скрегону́ти, скри́гнути, заскрипі́ти, скри́пнути *і т. ін.)* зуба́ми *див.* скрегота́ти
СКРЕГОНУ́ТИ
скрегону́ти
◊ Скрегота́ти (скреготі́ти, скри́гати, скрипі́ти *і т. ін.)* / заскрегота́ти (заскреготі́ти, скрегну́ти, скрегону́ти, скри́гнути, заскрипі́ти, скри́пнути *і т. ін.)* зуба́ми *див.* скрегота́ти
СКРЕГОТА́ТИ
скрегота́ти
◊ Скрегота́ти (скреготі́ти, скри́гати, скрипі́ти *і т. ін.)* / заскрегота́ти (заскреготі́ти, скрегну́ти, скрегону́ти, скри́гнути, заскрипі́ти, скри́пнути *і т. ін.)* зуба́ми *див.* скрегота́ти
СКРЕГОТІ́ТИ
скреготі́ти
◊ Скрегота́ти (скреготі́ти, скри́гати, скрипі́ти *і т. ін.)* / заскрегота́ти (заскреготі́ти, скрегну́ти, скрегону́ти, скри́гнути, заскрипі́ти, скри́пнути *і т. ін.)* зуба́ми *див.* скрегота́ти
СКРИ́ГАТИ
скри́гати
◊ Скрегота́ти (скреготі́ти, скри́гати, скрипі́ти *і т. ін.)* / заскрегота́ти (заскреготі́ти, скрегну́ти, скрегону́ти, скри́гнути, заскрипі́ти, скри́пнути *і т. ін.)* зуба́ми *див.* скрегота́ти
СКРИ́НЯ
скри́ня
△ Заря́дний я́щик <Заря́дна скри́ня> *див.* я́щик
СКРИПІ́ТИ
скрипі́ти
◊ Скрегота́ти (скреготі́ти, скри́гати, скрипі́ти *і т. ін.)* / заскрегота́ти (заскреготі́ти, скрегну́ти, скрегону́ти, скри́гнути, заскрипі́ти, скри́пнути *і т. ін.)* зуба́ми *див.* скрегота́ти
СКРИ́ПНУТИ
скри́пнути
◊ Скрегота́ти (скреготі́ти, скри́гати, скрипі́ти *і т. ін.)* / заскрегота́ти (заскреготі́ти, скрегну́ти, скрегону́ти, скри́гнути, заскрипі́ти, скри́пнути *і т. ін.)* зуба́ми *див.* скрегота́ти
СКРІЗЬ[1]
скрізь
За́вжди́ й скрізь *див.* скрізь[1]

СКРО́НЯ
скро́нях
◊ Кров кипи́ть (закипа́є, виру́є *і т. ін.*) / закипи́ть (завиру́є, занурту́є *і т. ін.*) [у жи́лах (у скро́нях)] *див.* кров
СКРУТИ́ТИ
скрути́ти
◊ Скрути́ти (зверну́ти, злама́ти, *рідше* вкрути́ти) в'я́зи (карк, ши́ю) *див.* скру́чувати
СКУ́КА
ску́ка
Нудьга́ (ску́ка) бере́ (заїда́є) / взяла́ (заї́ла) *див.* нудьга́
СЛА́ТИ[1]
сла́ти
◊ Засила́ти (присила́ти, посила́ти, сла́ти) / засла́ти (присла́ти, посла́ти) старості́в (сваті́в, за рушника́ми, *заст.* люде́й) *див.* засила́ти (1)
СЛИЗЬКИ́Й
слизьке́
◊ Заганя́ти (зво́дити) / загна́ти (звести́) на слизьке́ *див.* заганя́ти[1] (6)
◊ Попа́сти (загна́тися, наско́чити, потра́пити *і т. ін.*) / попада́ти (заганя́тися, наска́кувати, потрапля́ти *і т. ін.*) на слизьке́ *див.* попада́ти
слизько́му
◊ Залиша́ти (лиша́ти) / зали́шити (лиши́ти) на слизько́му *див.* залиша́ти (4)
СЛИ́ННИЙ
сли́нні
△ Сли́нні за́лози *див.* за́лоза (10)
СЛІВЦЕ́
слівце́
◊ Замо́вити (заки́нути) [до́бре (прихи́льне)] сло́во (слівце́, слове́чко) *див.* замовля́ти (2)
СЛІД[1]
слід
◊ Бода́й слід запа́в *див.* слід[1]
◊ Затира́ти / зате́рти слід (сліди́) *див.* затира́ти (2)
◊ [І] слід захоло́нув (захоло́в, засти́г, загу́в, прохоло́нув, прохоло́в, проча́х *і т. ін.*) *див.* слід[1]
◊ [І] слід пропа́в (запа́в, запа́вся) / пропада́є *див.* слід[1]
◊ Лиша́ти (залиша́ти) / лиши́ти (зали́шити) глибо́кий (невиго́йний, помі́тний *і т. ін.*) слід у душі́ *див.* лиша́ти
◊ Лиша́ти (залиша́ти) / лиши́ти (зали́шити) слід [за собо́ю] *див.* лиша́ти
сліди́
◊ Замі́тати / замести́ [хвосто́м] сліди́ *див.* замі́тати (1)
◊ Затира́ти / зате́рти слід (сліди́) *див.* затира́ти (2)
◊ Плу́тати (заплу́тувати, сплу́тувати) / заплу́тати (сплу́тати) [свої́] сліди́ *див.* плу́тати
слі́ду
◊ І слі́ду не лиши́лося (не зали́шилося, *рідко* не зоста́лося *і т. ін.*) *див.* лиша́тися

СЛІ́ЗНО
слі́зно
Пла́кати (рида́ти) / запла́кати (зарида́ти) гірки́ми (дрібни́ми, крива́вими *і т. ін.*) [сльоза́ми (слізьми́)] <Слі́зно пла́кати (рида́ти)> *див.* пла́кати
СЛІ́ЗОНЬКА
слі́зоньки
◊ Сльо́зи (слі́зоньки) залива́ють / залили́ о́чі *див.* сльоза́
СЛІПА́К
сліпаки́
◊ Залива́ти / зали́ти (позалива́ти) о́чі (*грубо* сліпи, сліпаки́) [горі́лкою] *див.* залива́ти (5)
СЛІ́ПИ
слі́пи
◊ Залива́ти / зали́ти (позалива́ти) о́чі (*грубо* сліпи, сліпаки́) [горі́лкою] *див.* залива́ти (5)
СЛІПИ́Й
сліпа́
Випадко́ва (заблу́кана, сліпа́) ку́ля *див.* ку́ля[1]
сліпу́
◊ Загна́ти в сліпу́ ву́лицю *див.* заганя́ти[1] (7)
СЛОВЕ́ЧКО
слове́чка
Не зрони́ти ні (ані́, й) сло́ва (слове́чка, зву́ку) *див.* зрони́ти
слове́чко
◊ Замо́вити (заки́нути) [до́бре (прихи́льне)] сло́во (слівце́, слове́чко) *див.* замовля́ти (2)
СЛОВНИКО́ВИЙ
словнико́вий
Словнико́вий запа́с *див.* запа́с (2)
СЛО́ВО
слів
◊ Без за́йвих слів (розмо́в) *див.* сло́во
Захлина́тися слова́ми (від слів) *див.* захлина́тися (4)
◊ Не [вмі́ти (могти́)] зв'яза́ти двох слів (два сло́ва) [доку́пи] *див.* зв'я́зувати (4)
слова́
◊ Зво́дити / звести́ доку́пи слова́ *див.* зво́дити (6)
◊ Не [вмі́ти (могти́)] зв'яза́ти двох слів (два сло́ва) [доку́пи] *див.* зв'я́зувати (4)
Не зрони́ти ні (ані́, й) сло́ва (слове́чка, зву́ку) *див.* зрони́ти
◊ Слова́ застряю́ть (застига́ють) / застря́ли (застря́гли, засти́гли) в го́рлі (у гру́дях) *див.* сло́во
У прямо́му (звича́йному, буква́льному *і т. ін.*) розумі́нні [цього́ сло́ва] <У прямо́му се́нсі> *див.* розумі́ння
слова́ми
Захлина́тися слова́ми (від слів) *див.* захлина́тися (4)
сло́во
◊ Бра́ти (забира́ти, *рідко* відбира́ти) / взя́ти (забра́ти, *рідко* відібра́ти) сло́во *див.* бра́ти (125)
◊ Замо́вити (заки́нути) [до́бре (прихи́льне)] сло́во (слівце́, слове́чко) *див.* замовля́ти (2)
Записа́тися на сло́во *див.* запи́суватися (1)
◊ Кру́гле сло́во <Кру́глий зворо́т> *див.* сло́во
сло́вом
◊ Закида́ти сло́вом *див.* закида́ти[2] (4)
СЛУ́ЖБА
слу́жба
Держа́вна слу́жба за́йнятості *див.* слу́жба
СЛУХ
слух
◊ [І] слух запа́в (загу́в) *див.* слух
СЛЬОЗА́
сліз
◊ Захо́дитися / зайти́ся плаче́м (рида́нням, сльоза́ми, від пла́чу, від рида́ння, від сліз *і т. ін.*) *див.* захо́дитися[2] (5)
слізьми́
◊ Засіва́ти зе́млю слізьми́ (сльоза́ми) *див.* засіва́ти (2)
Захлина́тися / захлину́тися плаче́м (від пла́чу, слізьми́, сльоза́ми *і т. ін.*) *див.* захлина́тися (1)
◊ Облива́тися (умива́тися, залива́тися, *рідше* обсипа́тися *і т. ін.*) / обли́тися (уми́тися, зали́тися, *рідше* обси́патися *і т. ін.*) [гірки́ми (гаря́чими, бу́йними *і т. ін.*)] слізьми́ (сльоза́ми, сльозо́ю) *див.* облива́тися
◊ О́чі зайшли́ (закипі́ли) слізьми́ (сльоза́ми) *див.* о́ко[1]
Пла́кати (рида́ти) / запла́кати (зарида́ти) гірки́ми (дрібни́ми, крива́вими *і т. ін.*) [сльоза́ми (слізьми́)] <Слі́зно пла́кати (рида́ти)> *див.* пла́кати
сльоза́ми
◊ Засіва́ти зе́млю слізьми́ (сльоза́ми) *див.* засіва́ти (2)
Захлина́тися / захлину́тися плаче́м (від пла́чу, слізьми́, сльоза́ми *і т. ін.*) *див.* захлина́тися (1)
◊ Захо́дитися / зайти́ся плаче́м (рида́нням, сльоза́ми, від пла́чу, від рида́ння, від сліз *і т. ін.*) *див.* захо́дитися[2] (5)
◊ Облива́тися (умива́тися, залива́тися, *рідше* обсипа́тися *і т. ін.*) / обли́тися (уми́тися, зали́тися, *рідше* обси́патися *і т. ін.*) [гірки́ми (гаря́чими, бу́йними *і т. ін.*)] слізьми́ (сльоза́ми, сльозо́ю) *див.* облива́тися
◊ О́чі зайшли́ (закипі́ли) слізьми́ (сльоза́ми) *див.* о́ко[1]
Пла́кати (рида́ти) / запла́кати (зарида́ти) гірки́ми (дрібни́ми, крива́вими *і т. ін.*) [сльоза́ми (слізьми́)] <Слі́зно пла́кати (рида́ти)> *див.* пла́кати
сльо́зи
◊ Загово́рювати сльо́зи *див.* загово́рювати (3)
◊ Залиша́ти (*рідко* зоставля́ти) / зали́шити (*рідко* зоста́вити) на сльо́зи *див.* залиша́ти (2)
◊ Сльо́зи в го́рлі застря́ли *див.* сльоза́
◊ Сльо́зи закипі́ли (закрути́лися) / закипа́ють на (в) оча́х (в о́ці, *рідко* на ві́ях) *див.* сльоза́

◊ Сльо́зи (слі́зоньки) залива́ють / залили́ о́чі *див.* сльоза́

сльозо́ю

◊ Облива́тися (умива́тися, залива́тися, *рідше* обсипа́тися *і т. ін.)* / обли́тися (уми́тися, зали́тися, *рідше* обси́патися *і т. ін.)* [гірки́ми (гаря́чими, бу́йними *і т. ін.)*] слізьми́ (сльоза́ми, сльозо́ю) *див.* облива́тися

СМА́ЖЕНИЙ

сма́женим

◊ [В пові́трі] па́хне / запа́хло сма́леним [во́вком] (сма́женим, гірчи́цею *і т. ін.) див.* па́хнути

СМА́ЛЕНИЙ

сма́леним

◊ [В пові́трі] па́хне / запа́хло сма́леним [во́вком] (сма́женим, гірчи́цею *і т. ін.) див.* па́хнути

СМЕРТЕ́ЛЬНИЙ

смерте́льною

◊ Ме́ртвою (залі́зною, смерте́льною) хва́ткою *див.* хва́тка

СМЕРТЬ

сме́рті

◊ Диви́тися (зазира́ти, загляда́ти *і т. ін.)* / подиви́тися (гля́нути, зазирну́ти, загля́нути *і т. ін.)* сме́рті в о́чі (у ві́чі) *див.* диви́тися (12)

◊ Не забу́ти довіку (пові́к, до моги́ли, до сме́рті *і т. ін.) див.* забува́ти (6)

смерть

◊ Забу́ла смерть *див.* смерть

Заподі́яти / заподі́ювати собі смерть *див.* заподі́ювати (1)

Збліднути (побілі́ти, побліднути) як полотно́ (кре́йда, смерть, стіна́ *і т. ін.) див.* збліднути (1)

◊ Смерть загляда́є (ди́виться, зазира́є *і т. ін.)* / загля́нула (подиви́лась, зазирну́ла *і т. ін.)* в о́чі *див.* смерть

◊ Смерть занесла́ [свою́] го́стру косу́ (ру́ку) *див.* смерть

◊ Смерть узяла́ (забра́ла, прибра́ла) *див.* смерть

сме́ртю

Заги́нути (поля́гти́) сме́ртю хоро́брих *див.* загиба́ти (1)

СМЕТА́НКА

смета́нку

◊ Збира́ти вершки́ (смета́нку) [на молоці́] *див.* збира́ти (3)

СМІХ

сміх

◊ Сміх застря́в у го́рлі *див.* сміх

смі́хи

◊ Справля́ти (заво́дити) смі́хи та ре́готи (хи́хи та ре́готи, смі́шки) *див.* справля́ти

смі́хом

◊ Залива́тися (заляга́тися, захо́дитися) / зали́тися (залягти́ся, зайти́ся) від сміху (зо́ сміху, від ре́готу, смі́хом, ре́готом) *див.* залива́тися (1)

Захлина́тися / захлину́тися смі́хом (ре́готом, від сміху *і т. ін.) див.* захлина́тися (2)

смі́ху

◊ Залива́тися (заляга́тися, захо́дитися) / зали́тися (залягти́ся, зайти́ся) від смі́ху (зо́ сміху, від ре́готу, смі́хом, ре́готом) *див.* залива́тися (1)

Захлина́тися / захлину́тися смі́хом (ре́готом, від сміху *і т. ін.) див.* захлина́тися (2)

СМІ́ШКИ

смі́шки

◊ Справля́ти (заво́дити) смі́хи та ре́готи (хи́хи та ре́готи, смі́шки) *див.* справля́ти

СМІЯ́ТИСЯ

смія́тися

◊ Смія́тися / засмія́тися на ку́тні *див.* смія́тися

СМОКТА́ТИ

смокта́ти

Сса́ти (смокта́ти) / засса́ти (засмокта́ти) під ло́жечкою (під се́рцем) *див.* сса́ти

СМОЛА́

смоло́ю

◊ Се́рце обкипа́є (закипа́є, окипа́є *і т. ін.)* / обкипі́ло (закипі́ло, окипі́ло *і т. ін.)* кро́в'ю (сукрова́тою, смоло́ю, ва́ром *і т. ін.) див.* се́рце

СМУ́ГА

сму́га

△ Захисна́ (полезахисна́, лісова́) сму́га *див.* сму́га

СМУ́ТОК

сму́тку

Завдава́ти / завда́ти сму́тку *див.* завдава́ти (4)

СНІГ

сніг

△ Затри́мувати / затри́мати сніг (воло́гу) *див.* затри́мувати (2)

СНІП

сніп

Заробля́ти (жа́ти, коси́ти *і т. ін.)* за сніп *див.* заробля́ти (3)

СОБА́КА

соба́ка

◊ [І] соба́ка (пес) не га́вкне (не зага́вкає) *див.* соба́ка

◊ [Ось] де (в чо́му, тут *і т. ін.)* соба́ка зари́тий *див.* соба́ка

соба́ку

◊ Загребти́ як соба́ку *див.* загріба́ти (1)

СО́ВІСТЬ

со́вісті

◊ Залиша́ти (лиша́ти) / зали́шити (лиши́ти) на сумлі́нні (на со́вісті) *див.* залиша́ти (5)

со́вість

◊ Заговори́ла (прокинулася) со́вість *див.* со́вість

СОКИ́РА

соки́ру

◊ Підніма́ти (підійма́ти, здійма́ти, підно́сити *і т. ін.)* / підня́ти (підійня́ти, здійня́ти, піднести́ *і т. ін.)* збро́ю (меч, соки́ру *і т. ін.) див.* підніма́ти

СОЛДА́Т

солда́ти

◊ Забрива́ти / забри́ти у солда́ти *див.* забрива́ти (1)

◊ Заголи́ти в солда́ти (москалі́) *див.* заго́лювати[2] (1)

СОЛОВЕ́Й

солов'є́м

◊ Співа́ти (виво́дити, розлива́тися, залива́тися) солове́йком (солов'є́м) *див.* співа́ти

СОЛОВЕ́ЙКО

солове́йко

◊ Як у Спа́сівку солове́йко заспіва́є *див.* солове́йко

солове́йком

◊ Співа́ти (виво́дити, розлива́тися, залива́тися) солове́йком (солов'є́м) *див.* співа́ти

СОЛОДИ́ТИ

солоди́ти

◊ Солоди́ти / засолоди́ти [свою́] ду́шу *див.* солоди́ти

СОЛО́НИЙ

соло́ного

◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* соло́ного за́йця *див.* за́єць (5)

СОН[1]

сном

Спа́ти (засипа́ти, засина́ти) сном пра́ведним (пра́ведника, пра́ведників, пра́ведних) *див.* спа́ти

◊ Спочива́ти (спа́ти) / спочи́ти (засну́ти) наві́ки (дові́ку, ві́чним (вікові́чним) сном) *див.* спочива́ти

СО́НЦЕ

со́нця

За́хід со́нця *див.* за́хід[2] (1)

СО́НЯЧНИЙ

со́нячний

Со́нячний за́йчик *див.* за́йчик (1)

СО́РОМ

со́ром

Завдава́ти / завда́ти со́рому *(рідко* со́ром) *див.* завдава́ти (5)

со́рому

Завдава́ти / завда́ти со́рому *(рідко* со́ром) *див.* завдава́ти (5)

◊ Рум'я́нець со́рому (гні́ву, збенте́ження *і т. ін.) див.* рум'я́нець

СОРО́ЧКА

соро́чки

◊ Зали́шитися (лиши́тися, *рідко* зоста́тися) без соро́чки (без штані́в) *див.* залиша́тися (7)

СОЦІА́ЛЬНИЙ

соціа́льна

△ Соціа́льна захи́щеність *див.* захи́щеність (1)

соціа́льне

△ Соціа́льне забезпе́чення *див.* забезпе́чення (8)

△ Соціа́льне законода́вство *див.* законода́вство (7)

соціа́льний

△ Соціа́льний за́хист *див.* за́хист (3)

СПАД[1]

спад

◊ Іти́ (зверта́ти) / піти́ (зверну́ти) на спад *(рідко* на спа́док) *див.* іти́

СПАДКО́ВИЙ
спадко́ві
△ Спадко́ві хворо́би (захво́рювання) *див.* хворо́ба
СПА́ДОК[1]
спа́дки
Дістава́тися (передава́тися, залиша́тися *і т. ін.)* / діста́тися (переда́тися, зали́шитися *і т. ін.)* у спа́дщину (у спа́док, *рідко* у спа́дки) *див.* дістава́тися (1)
спа́док
Дістава́тися (передава́тися, залиша́тися *і т. ін.)* / діста́тися (переда́тися, зали́шитися *і т. ін.)* у спа́дщину (у спа́док, *рідко* у спа́дки) *див.* дістава́тися (1)
◊ Іти́ (зверта́ти) / піти́ (зверну́ти) на спад *(рідко* на спа́док) *див.* іти́
СПА́ДЩИНА
спа́дщину
Дістава́тися (передава́тися, залиша́тися *і т. ін.)* / діста́тися (переда́тися, зали́шитися *і т. ін.)* у спа́дщину (у спа́док, *рідко* у спа́дки) *див.* дістава́тися (1)
СПАЛАХНУ́ТИ
спалахну́ли
Що́ки [аж] горя́ть (паша́ть) / зайняли́ся (спалахну́ли) *див.* щока́
СПАННЯ́
спання́
На спання́ збира́ється (збира́лося) *див.* збира́тися (4)
СПА́СІВКА
спа́сівку
◊ Як у Спа́сівку солове́йко заспіва́є *див.* солове́йко
СПАСТИ[1]
спав
◊ [Як (мов, ніби *і т. ін.)*] ка́мінь з душі́ (з груде́й) спав (звали́вся, скоти́вся *і т. ін.) див.* ка́мінь
спаде́
◊ І волоси́на (во́лос) не впаде́ (не спаде́, *рідко* не заги́не) з голови́ *див.* волоси́на (2)
спа́ла
◊ Як (мов, ніби *і т. ін.)* пря́мо (про́сто) гора́ з плече́й (з пліч) звали́лася (спа́ла, впа́ла, зсу́нулася, зійшла́ *і т. ін.)* / зва́люється (па́дає, зсува́ється, схо́дить *і т. ін.) див.* гора́ (3)
СПА́ТИ
спа́ти
Спа́ти (засипа́ти, засина́ти) сном пра́ведним (пра́ведника, пра́ведників, пра́ведних) *див.* спа́ти
◊ Спочива́ти (спа́ти) / спочи́ти (засну́ти) наві́ки (дові́ку, ві́чним (вікові́чним) сном) *див.* спочива́ти
СПАШ
спаш
У спаш ускочи́ти (забрести́, пода́тися *і т. ін.) див.* вска́кувати (1)

СПЕ́РТИ
спе́рло
◊ [Аж] забива́є (спира́є, захо́плює, запира́є *і т. ін.)* / заби́ло (спе́рло, захопи́ло, запе́рло *і т. ін.)* [у гру́дях] ди́хання (по́дих, ві́ддих *і т. ін.) див.* забива́ти (4)
спе́рти
◊ Вали́ти (зва́лювати, зверта́ти, поклада́ти, склада́ти, *рідше* спира́ти) / звали́ти (зверну́ти, покла́сти, скла́сти, *рідше* спе́рти) вину́ (провину́) *див.* вали́ти[1] (3)
СПЕЦІА́ЛЬНИЙ
спеціа́льний
Спеціа́льний навча́льний за́клад *див.* за́клад (5)
СПИ́НА
спи́ні
◊ [Аж] мура́шки бі́гають (пробіга́ють, лі́зуть *і т. ін.)* / побі́гли (пробі́гли, забі́гали, полі́зли, пішли́ *і т. ін.)* по спи́ні (по ті́лу, за плечи́ма, за спи́ною, по́за спи́ною *і т. ін.) див.* мура́шки
спи́ною
◊ [Аж] мура́шки бі́гають (пробіга́ють, лі́зуть *і т. ін.)* / побі́гли (пробі́гли, забі́гали, полі́зли, пішли́ *і т. ін.)* по спи́ні (по ті́лу, за плечи́ма, за спи́ною, по́за спи́ною *і т. ін.) див.* мура́шки
◊ Залиша́тися (лиша́тися) / зали́шитися (лиши́тися) за спи́ною (поза́ду *і т. ін.) див.* залиша́тися (6)
СПИНИ́ТИСЯ
спини́тися
Спини́тися (засти́гнути, зупини́тися) на півкро́ці *див.* спиня́тися
СПИРА́ТИ
спира́є
◊ [Аж] забива́є (спира́є, захо́плює, запира́є *і т. ін.)* / заби́ло (спе́рло, захопи́ло, запе́рло *і т. ін.)* [у гру́дях] ди́хання (по́дих, ві́ддих *і т. ін.) див.* забива́ти (4)
спира́ти
◊ Вали́ти (зва́лювати, зверта́ти, поклада́ти, склада́ти, *рідше* спира́ти) / звали́ти (зверну́ти, покла́сти, скла́сти, *рідше* спе́рти) вину́ (провину́) *див.* вали́ти[1] (3)
СПИ́СОК
спи́сок
△ Зв'я́заний спи́сок *див.* спи́сок
СПІВ
спі́вом
◊ Захо́дитися / зайти́ся пі́снею (спі́вом) *див.* захо́дитися[2] (4)
СПІВА́ТИ
співа́ти
◊ Співа́ти (виво́дити, розлива́тися, залива́тися) солове́йком (солов'є́м) *див.* співа́ти
◊ Співа́ти (заво́дити) / завести́ ла́заря *див.* співа́ти
СПІДНИ́ЦЯ
спідни́цю
◊ Трима́тися (держа́тися) за спідни́цю *(заст.* запа́ски) *див.* трима́тися

СПІЙМА́ТИ
спійма́ти
◊ Впійма́ти (пійма́ти, спійма́ти, злови́ти, засту́кати *і т. ін.)* / лови́ти на гаря́чому *див.* упійма́ти
◊ На мі́сці зло́чину спійма́ти (злови́ти, заста́ти *і т. ін.) див.* спійма́ти
СПІ́ЛЬНИЙ
спі́льного
◊ Зво́дити (приво́дити) / звести́ (привести́) до спі́льного (одного́) знамена́ника *див.* зво́дити (22)
СПІ́ЛЬНІСТЬ
спі́льність
Ма́ти зв'язо́к (спі́льність) *див.* ма́ти[2]
СПІШИ́ТИ
спіши́ти
◊ Лі́зти (спіши́ти, забіга́ти, су́нутися *і т. ін.)* попере́д ба́тька в пе́кло *див.* лі́зти
СПЛАТИ́ТИ
сплати́ти
◊ Відпла́чувати (віддава́ти, відда́чувати, плати́ти, спла́чувати *і т. ін.)* / відплати́ти (відда́ти, відда́чити, заплати́ти, сплати́ти *і т. ін.)* стори́цею *див.* відпла́чувати (1)
СПЛА́ЧУВАТИ
спла́чувати
◊ Відпла́чувати (віддава́ти, відда́чувати, плати́ти, спла́чувати *і т. ін.)* / відплати́ти (відда́ти, відда́чити, заплати́ти, сплати́ти *і т. ін.)* стори́цею *див.* відпла́чувати (1)
СПЛИВТИ́
спливло́
◊ Бага́то (чима́ло) води́ сплило́ (спливло́, збі́гло, упливло́, утекло́ *і т. ін.) див.* бага́то (4)
СПЛИСТИ́
сплило́
◊ Бага́то (чима́ло) води́ сплило́ (спливло́, збі́гло, упливло́, утекло́ *і т. ін.) див.* бага́то (4)
СПЛУ́ТАТИ
сплу́тати
◊ Плу́тати (заплу́тувати, сплу́тувати) / заплу́тати (сплу́тати) [свої́] сліди́ *див.* плу́тати
СПЛУ́ТУВАТИ
сплу́тувати
◊ Плу́тати (заплу́тувати, сплу́тувати) / заплу́тати (сплу́тати) [свої́] сліди́ *див.* плу́тати
СПО́ВНИТИ
спо́вни́ти
Спо́внювати (сповня́ти) / спо́вни́ти зако́н [христия́нський] *див.* спо́внювати[2]
СПО́ВНЮВАТИ[2]
спо́внювати
Спо́внювати (сповня́ти) / спо́вни́ти зако́н [христия́нський] *див.* спо́внювати[2]
СПОВНЯ́ТИ[2]
сповня́ти
Спо́внювати (сповня́ти) / спо́вни́ти зако́н [христия́нський] *див.* спо́внювати[2]

СПÓКІЙ
спóкій
Втрачáти / втрáтити (загуби́ти, згуби́ти) [свій] спóкій *див.* утрачáти
СПОЧИВÁТИ
спочивáти
◊ Спочивáти (спáти) / спочи́ти (заснýти) навіки (довіку, вічним (віковічним) сном) *див.* спочивáти
СПОЧИ́ТИ
спочи́ти
◊ Спочивáти (спáти) / спочи́ти (заснýти) навіки (довіку, вічним (віковічним) сном) *див.* спочивáти
СПРÁВА[1]
справ
Мáйстер заплі́чних справ (діл) *див.* мáйстер
спрáву
Завóдити / завести́ (порýшувати / порýшити) спрáву *див.* завóдити[1] (1)
◊ Зарятувáти спрáву *див.* зарятóвувати (1)
СПРÁВИТИ
спрáвити
Справля́ти (верши́ти) / спрáвити (зверши́ти) таїнство (таїнства) *див.* справля́ти
СПРАВЛЯ́ТИ
справля́ти
Зарýчини справля́ти *див.* справля́ти
Справля́ти (верши́ти) / спрáвити (зверши́ти) таїнство (таїнства) *див.* справля́ти
◊ Справля́ти (завóдити) смíхи та рéготи (хи́хи та рéготи, смíшки) *див.* справля́ти
СПУСКÁТИ
спускáти
◊ Збувáти (спускáти) / збýти (спусти́ти) з рук *див.* збувáти (1)
◊ Не звóдити (не спускáти, не знімáти *і т. ін.)* очéй (пóгляду) *див.* звóдити (23)
СПУСТИ́ТИ
спусти́ти
◊ Збувáти (спускáти) / збýти (спусти́ти) з рук *див.* збувáти (1)
СПУ́ТАТИ
спýтати
◊ Зв'я́зувати / зв'язáти (спýтати) рýки й нóги *див.* зв'я́зувати (3)
СРІ́БЛÓ-ЗÓЛОТО
срі́блі́-зóлоті
◊ Купáтися / закупáтися в рóзкоші (в рóзкошах, в срíблí-зóлоті) *див.* купáтися
ССÁТИ
ссáти
Ссáти (смоктáти) / зассáти (засмоктáти) під лóжечкою (під сéрцем) *див.* ссáти
СТАВÁТИ
ставáти
◊ Ставáти (звóдитися, піднімáтися *і т. ін.)* / стáти (звести́ся, підня́тися *і т. ін.)* [на] ди́бки *(рíдко* [на] диби́) <Ставáти / стáти стáвма> *див.* ставáти
○ Ставáти (піднімáтися) / стáти (підня́тися) на зáхист *див.* ставáти
Ставáти / стáти в зáсідку (зáсідкою, зáсідками) *див.* ставáти
◊ Єстáти (встáти, звести́ся, підня́тися *і т. ін.)* / ставáти (звóдитися, піднімáтися *і т. ін.)* на [свої (влáсні, рíвні)] нóги *див.* ставáти
◊ Сторчакá ставáти (звóдитися) / стáти (звести́ся) *див.* сторчакá
стаю́ть
◊ Свічки́ в очáх засві́чуються (стаю́ть) / засвіти́лися (стáли) <Сто свічóк в очáх засвіти́лося> *див.* свíчка
СТÁВИТИ
стáвити
◊ Стáвити (оголóшувати) / постáвити (оголоси́ти) пóза закóном *див.* стáвити
Стáвити під загрóзу *див.* стáвити
Стáвити / постáвити запитáння (питáння) *див.* стáвити
◊ Стáвити / постáвити (зістáвити *і т. ін.)* збрóю (гвинтíвки, рушни́ці) в кóзла (кóзли) *див.* стáвити
СТÁВМА
стáвма
◊ Ставáти (звóдитися, піднімáтися *і т. ін.)* / стáти (звести́ся, підня́тися *і т. ін.)* [на] ди́бки *(рíдко* [на] диби́) <Ставáти / стáти стáвма> *див.* ставáти
СТАЛÉВИЙ
сталéвий
◊ Залíзний (сталéвий) кінь *див.* кінь
сталéві
Сталéві (залíзні) нéрви *див.* нерв
СТАРИ́Й
старá
◊ Старá заквáска *див.* заквáска (1)
стари́й
Вéтхий (Стари́й) Завíт (Заповíт) *див.* завíт (1)
старóю
За старóю зви́чкою *див.* зви́чка (2)
СТÁРОСТА
старостíв
◊ Засилáти (присилáти, посилáти, слáти) / заслáти (прислáти, послáти) старостíв (сватíв, за рушникáми, *заст.* людéй) *див.* засилáти (1)
СТÁТИ
стáли
◊ Свічки́ в очáх засві́чуються (стаю́ть) / засвіти́лися (стáли) <Сто свічóк в очáх засвіти́лося> *див.* свíчка
стáти
◊ Ставáти (звóдитися, піднімáтися *і т. ін.)* / стáти (звести́ся, підня́тися *і т. ін.)* [на] ди́бки *(рíдко* [на] диби́) <Ставáти / стáти стáвма> *див.* ставáти
○ Ставáти (піднімáтися) / стáти (підня́тися) на зáхист *див.* ставáти
Ставáти / стáти в зáсідку (зáсідкою, зáсідками) *див.* ставáти
◊ Стáти (встáти, звести́ся, підня́тися *і т. ін.)* / ставáти (звóдитися, піднімáтися *і т. ін.)* на [свої (влáсні, рíвні)] нóги *див.* ставáти
◊ Сторчакá ставáти (звóдитися) / стáти (звести́ся) *див.* сторчакá
СТÉЖКА
стéжка
◊ Дорóга (стéжка) тéрном (ожи́ною, кропивóю *і т. ін.)* поросла́ (зарослá) *див.* дорóга (7)
◊ Не заростáє / не зарослá стéжка <Не заростáють / не зарослі́ стежки́> *див.* стéжка
стежки́
◊ Звертáти / звернýти розмóву (думки́) на íншу стéжку (íнші стежки́) *див.* звертáти (8)
◊ Не заростáє / не зарослá стéжка <Не заростáють / не зарослі́ стежки́> *див.* стéжка
стéжку
◊ Завести́ (потягти́) на кривý стéжку *див.* завóдити[1] (2)
◊ Заступáти / заступи́ти стéжку *див.* заступáти (2)
◊ Звернýти (збíгти) / звертáти на свою (ту ж, *діал.* тýю ж) стéжку *див.* звертáти (6)
◊ Звертáти / звернýти розмóву (думки́) на íншу стéжку (íнші стежки́) *див.* звертáти (8)
СТИЛЬ[1]
стиль
△ Звіри́ний стиль (орнáмент) *див.* стиль[1]
СТИ́СНУТИ
сти́снути
◊ Зціпити (сти́снути, зати́снути) зýби *див.* зціплювати
СТÍЙЛО
стíйло
◊ Загнáти / заганя́ти на (в) стíйло *див.* заганя́ти[1] (9)
СТІЛ[1]
стіл
Накривáти (застилáти) / накри́ти (застели́ти) [на] стіл *див.* накривáти
Проси́ти (кли́кати) / запроси́ти (покли́кати) до стóлу (за стіл) *див.* проси́ти
стóлу
Проси́ти (кли́кати) / запроси́ти (покли́кати) до стóлу (за стіл) *див.* проси́ти
СТІЛЬНИКÓВИЙ
стільникóвий
Мобíльний (стільникóвий) зв'язóк *див.* зв'язóк (2)
СТІНÁ
стінá
Зблíднути (побíліти, поблíднути) як полотнó (крéйда, смерть, стінá *і т. ін.)* *див.* зблíднути (1)
стíнах
◊ Замикáти / замкнýти в чотирьóх стíнах *див.* замикáти (1)
стінý
◊ Як за стінý (стíнку) засýнутися *див.* засóвуватися (1)
СТÍНКА
стíнку
◊ Як за стінý (стíнку) засýнутися *див.* засóвуватися (1)
СТІС
стóси
◊ Брáти / взя́ти в [залíзні] шóри *(рíдко* стóси) *див.* брáти (60)

СТО
сто
◇ Свічки́ в очах засвічуються (стають) / засвіти́лися (ста́ли) <Сто свічо́к в оча́х засвіти́лося> *див.* свічка
СТОРИ́ЦЕЮ
стори́цею
◇ Відпла́чувати (віддава́ти, відзя́чувати, плати́ти, спла́чувати *і т. ін.)* / відплати́ти (відда́ти, віддя́чити, заплати́ти, сплати́ти *і т. ін.)* сторицею *див.* відпла́чувати (1)
СТОРОНА́
сторона́
◇ Зворо́тний (інший, дру́гий *і т. ін.)* бік меда́лі <Зворо́тна (інша, дру́га *і т. ін.)* сторона́ меда́лі> *див.* бік (5)
◇ Моє́ (ва́ше, його́ *і т. ін.)* ді́ло сторона́ *(рідко* збо́ку) *див.* ді́ло (21)
СТОРЧАКА́
сторчака́
◇ Сторчака́ става́ти (зво́дитися) / ста́ти (звести́ся) *див.* сторчака́
СТОС
сто́си
◇ Бра́ти / взя́ти в [залі́зні] шо́ри *(рідко* сто́си) *див.* бра́ти (60)
СТОЯ́ТИ
стоя́ти
◇ Бу́ти (перебува́ти, стоя́ти *і т. ін.)* по́за зако́ном *див.* бу́ти (75)
Грудьми́ стоя́ти (закрива́ти, обороня́ти) *див.* стоя́ти
◇ Стоя́ти (лиша́тися, залиша́тися) на [одно́му] мі́сці *див.* стоя́ти
Стоя́ти при за́ході *див.* стоя́ти
СТРА́ТИТИ
стра́тити
◇ Загуби́ти (стра́тити) вік *див.* загу́блювати (2)
◇ Стра́тити (загуби́ти) віно́к <Позбу́тися вінка́> *див.* стра́чувати
СТРАХ[1]
страху́
Завдава́ти (задава́ти) / завда́ти (зада́ти) страху́ *див.* завдава́ти (7)
СТРИБА́ТИ
стриба́ють
◇ [Вогне́нні (те́мні)] ко́ла бі́гають (стриба́ють, витанцьо́вують *і т. ін.)* / забі́гали в оча́х (пе́ред очи́ма) *див.* ко́ло[1]
◇ Думки́ стриба́ють (кружля́ють) / застриба́ли (закружля́ли) у голові́ *див.* ду́мка (20)
◇ За́йчики в голові́ стриба́ють *див.* за́йчик (2)
СТРИБО́К
стрибо́к
△ Затяжни́й стрибо́к *див.* стрибо́к
СТРИ́ГТИ
стри́гти
◇ Стри́гти / застри́гти ву́хами *див.* стри́гти
СТРІЛЕ́ЦЬКИЙ
стріле́цька
△ Стріле́цька збро́я *див.* збро́я (4)
СТРОМЛЯ́ТИ
стромля́ти
◇ Стромля́ти ши́ю в за́шморг (в ярмо́) *див.* стромля́ти

СТРУНА́
струну́
◇ Зачі́пати (торка́ти) / зачепи́ти (торкну́ти) стру́нку (струну́) душі́ (се́рця, в душі́, в се́рці) *див.* зачі́пати (7)
СТРУ́НКА
стру́нку
◇ Зачі́пати (торка́ти) / зачепи́ти (торкну́ти) стру́нку (струну́) душі́ (се́рця, в душі́, в се́рці) *див.* зачі́пати (7)
СТУ́ПІНЬ
сту́пінь
△ Звича́йний сту́пінь *див.* сту́пінь
СТЯГТИ́
стягти́
◇ Затя́гувати (затяга́ти, підтя́гувати, стя́гувати *і т. ін.)* / затягти́ (підтягти́, стягти́ *і т. ін.)* па́ски (па́сок, поя́си́, ремінці́, *заст.* очкурі́ *і т. ін.)* [тугі́ше] *див.* затя́гувати (4)
СТЯ́ГУВАТИ
стя́гувати
◇ Затя́гувати (затяга́ти, підтя́гувати, стя́гувати *і т. ін.)* / затягти́ (підтягти́, стягти́ *і т. ін.)* па́ски (па́сок, поя́си́, ремінці́, *заст.* очкурі́ *і т. ін.)* [тугі́ше] *див.* затя́гувати (4)
СУГЛО́БОВИЙ
сугло́бова
△ Сугло́бова загли́бина *див.* загли́бина (1)
СУД
суда́х
Тяга́ти / затяга́ти по суда́х *див.* тяга́ти
СУ́КНЯ
су́кня
Закри́те пла́ття <Закри́та су́кня> *див.* пла́ття
СУКРОВА́ТИЙ
сукрова́тою
◇ Се́рце обкипа́є (закипа́є, окипа́є *і т. ін.)* / обкипі́ло (закипі́ло, окипі́ло *і т. ін.)* кро́в'ю (сукрова́тою, смоло́ю, ва́ром *і т. ін.)* *див.* се́рце
СУ́МА
су́му
◇ Загина́ти (зала́мувати, зало́млювати, заги́лювати) / загну́ти (залама́ти, заломи́ти, загили́ти) ціну́ (су́му) *див.* загина́ти (1)
СУМЛІ́ННЯ
сумлі́нні
◇ Залиша́ти (лиша́ти) / зали́шити (лиши́ти) на сумлі́нні (на со́вісті) *див.* залиша́ти (5)
сумлі́ння
◇ Для заспоко́єння (очи́щення) сумлі́ння *див.* сумлі́ння
◇ Заговори́ло (прокинулось) сумлі́ння *див.* сумлі́ння
Сумлі́ння му́чить / заму́чить *див.* сумлі́ння
СУ́НУТИСЯ
су́нутися
◇ Лі́зти (спіши́ти, забіга́ти, су́нутися *і т. ін.)* попере́д ба́тька в пе́кло *див.* лі́зти

СУПЕРЕ́ЧКА
суперечку
Вступа́ти (захо́дити, вхо́дити *і т. ін.)* / вступи́ти (зайти́, ввійти́ *і т. ін.)* у супере́чку (в сва́рку) <Іти́ / піти́ на супере́чку (на сва́рку)> <Заво́дити / завести́ супере́чку (сва́рку)> *див.* вступа́ти[1] (4)
СУРМИ́ТИ[1]
сурми́ти
◇ Сурми́ти (труби́ти, гра́ти) / засурми́ти (затруби́ти, загра́ти) похі́д (в похі́д) *див.* сурми́ти[1]
СУ́ТОЧКИ
су́точки́
◇ Усі́ за́куточки й су́точки́ *див.* за́куточок (1)
СУХИ́Й
сухи́й
◇ Сухи́й зако́н *див.* зако́н (11)
сухо́го
◇ Нема́ (нема́є, не було́, не зали́ши́лося *і т. ін.)* [ні (і)] ни́тки сухо́ї (рубця́ сухо́го) *див.* нема́
сухо́ї
◇ Нема́ (нема́є, не було́, не зали́ши́лося *і т. ін.)* [ні (і)] ни́тки сухо́ї (рубця́ сухо́го) *див.* нема́
СХОВА́ТИ
схова́ти
Зберіга́ти (хова́ти) / зберегти́ (схова́ти) таємни́цю (секре́т) *див.* зберіга́ти (4)
◇ Хова́ти / схова́ти (захова́ти, похова́ти *і т. ін.)* кінці́ в во́ду *див.* хова́ти[1]
СХО́ДИТИ
схо́дити
◇ Збива́тися (схо́дити) / зби́тися (зійти́) на мані́вці *див.* збива́тися (7)
◇ Зійти́ (звести́ся, перевести́ся *і т. ін.)* / схо́дити (зво́дитися, переводи́тися) ні́нащо (ні́навіщо) *див.* схо́дити
схо́дить
◇ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* пря́мо (про́сто) гора́ з плече́й (з пліч) звали́лася (спа́ла, впа́ла, зсу́нулася, зійшла́ *і т. ін.)* / зва́люється (па́дає, зсува́ється, схо́дить *і т. ін.)* *див.* гора́ (3)
СХОПИ́ТИ
схопи́ла
◇ Ко́лька шпига́є (хапа́є, штрика́є) / зашпига́ла (схопи́ла, шпигну́ла) <Ко́льки шпига́ють (хапа́ють) / зашпига́ли (схопи́ли)> <На ко́льки схопи́ло> *див.* ко́лька
схопи́ли
◇ Ко́лька шпига́є (хапа́є, штрика́є) / зашпига́ла (схопи́ла, шпигну́ла) <Ко́льки шпига́ють (хапа́ють) / зашпига́ли (схопи́ли)> <На ко́льки схопи́ло> *див.* ко́лька
схопи́ло
◇ Ко́лька шпига́є (хапа́є, штрика́є) / зашпига́ла (схопи́ла, шпигну́ла) <Ко́льки шпига́ють (хапа́ють) / зашпига́ли (схопи́ли)> <На ко́льки схопи́ло> *див.* ко́лька
схопи́ти
◇ Схопи́ти запоти́личника *див.* схо́плювати

СЯГА́ТИ
сяга́є
◊ Скільки сяга́є (ба́чить, обхо́плює *і т. ін.)* / сягне́ (осягне́, захо́пить *і т. ін.)* о́ко *див.* о́ко[1]
СЯГНУ́ТИ
сягне́
◊ Скільки сяга́є (ба́чить, обхо́плює *і т. ін.)* / сягне́ (осягне́, захо́пить *і т. ін.)* о́ко *див.* о́ко[1]
СЬОГО́ДНІ
сьо́годні
◊ Не сьо́годні (не ни́ні), так за́втра *див.* сьо́годні
ТА[1]
ти́ми
◊ Зайти́ (ввійти́, піти́, потра́пити *і т. ін.)* не в ті две́рі (не ти́ми двери́ма) *див.* захо́дити (5)
ті
◊ Зайти́ (ввійти́, піти́, потра́пити *і т. ін.)* не в ті две́рі (не ти́ми двери́ма) *див.* захо́дити (5)
◊ Не в ті воро́та заї́хати *див.* заї́жджа́ти[1] (2)
тіє́ї
◊ І́ншої (не тіє́ї, не тако́ї) заспіва́ти *див.* заспі́вувати (1)
той
◊ Заганя́ти / загна́ти в домови́ну (в труну́, в моги́лу, до моги́ли, у гроб, у гріб, на той світ *і т. ін.) див.* заганя́ти[1] (2)
тому́
○ Завдяки́ тому́ що *див.* завдяки́ (1)
ту
◊ Закру́чувати ту [ж] са́му *(рідше* одну́ і ту ж) пласти́нку *див.* закру́чувати (3)
◊ Зверну́ти (збі́гти) / зверта́ти на свою́ (ту ж, *діал.* ту́ю ж) сте́жку *див.* зверта́ти (6)
ту́ю
◊ Зверну́ти (збі́гти) / зверта́ти на свою́ (ту ж, *діал.* ту́ю ж) сте́жку *див.* зверта́ти (6)
ТАВРУВА́ТИ
таврува́ти
Таврува́ти / затаврува́ти ганьбо́ю (презирством) *див.* таврува́ти
ТАЄ́МНИЙ
таємне
△ Таємне (закри́те) голосува́ння *див.* голосува́ння (3)
ТАЄМНИ́ЦЯ
таємни́цю
Зберіга́ти (хова́ти) / зберегти́ (схова́ти) таємни́цю (секре́т) *див.* зберіга́ти (4)
Звіря́ти (довіря́ти) / звірити (дові́рити) таємни́цю *див.* звіря́ти[1] (1)
ТАЄМНИ́ЧІСТЬ
таємни́чості
Завіса секре́тності (таємни́чості, таємності *і т. ін.) див.* завіса[1] (1)
ТАЄ́МНІСТЬ
таємності
Завіса секре́тності (таємни́чості, таємності *і т. ін.) див.* завіса[1] (1)
ТАЇ́НСТВО
таї́нства
Справля́ти (верши́ти) / спра́вити (зверши́ти) таї́нство (таї́нства) *див.* справля́ти
таї́нство
Справля́ти (верши́ти) / спра́вити (зверши́ти) таї́нство (таї́нства) *див.* справля́ти
ТАЇ́ТИ
таї́ти
◊ Тамува́ти (таї́ти, зата́ювати, затамо́вувати *і т. ін.)* / затамува́ти (затаї́ти, зачаї́ти, *рідше* притаї́ти *і т. ін.)* по́дих (ди́хання, ві́ддих, дух *і т. ін.) див.* тамува́ти
ТАК
так
◊ Не сьо́годні (не ни́ні), так за́втра *див.* сьо́годні
◊ Скака́ти так, як загра́є *див.* скака́ти
Так зва́ний *див.* зва́ний (1)
ТАКИ́Й
тако́ї
◊ І́ншої (не тіє́ї, не тако́ї) заспіва́ти *див.* заспі́вувати (1)
ТАКТ[1]
та́кту
Збива́ти / зби́ти з та́кту *див.* збива́ти (2)
ТАЛА́НТ
тала́нт
◊ Зако́пувати (зарива́ти) / закопа́ти (зари́ти) [у зе́млю] свій тала́нт *див.* зако́пувати (2)
ТАМ
там
◊ Що ти (він, вона́ *і т. ін.)* забу́в (забу́ла) тут (там)? *див.* забува́ти (7)
ТАМУВА́ТИ
тамува́ти
◊ Тамува́ти (таї́ти, зата́ювати, затамо́вувати *і т. ін.)* / затамува́ти (затаї́ти, зачаї́ти, *рідше* притаї́ти *і т. ін.)* по́дих (ди́хання, ві́ддих, дух *і т. ін.) див.* тамува́ти
ТА́НЕ́ЦЬ
та́нцю
◊ Но́ги аж затруси́лися до та́нцю *див.* нога́
ТАНЦЮВА́ТИ
танцюва́ти
◊ Танцюва́ти *(рідше* скака́ти) / затанцюва́ти (потанцюва́ти) під ду́дку (під ду́дочку) *див.* танцюва́ти
ТВЕРДИ́Й
тверда́
◊ Тверда́ (залі́зна) рука́ *див.* рука́
ТВІЙ
твоє́
◊ Моє́ (твоє́, його́ *і т. ін.)* [було́] зве́рху *див.* мій
ТВІР
тво́рів
Збі́рка тво́рів *див.* збі́рка[1] (1)
Збі́рник тво́рів *див.* збі́рник (1)
ТВО́РЧИЙ
тво́рчий
Тво́рчий звіт *див.* звіт (1)
ТЕ
ти́ми
◊ Зайти́ (ввійти́, піти́, потра́пити *і т. ін.)* не в ті две́рі (не ти́ми двери́ма) *див.* захо́дити (5)
ті
◊ Зайти́ (ввійти́, піти́, потра́пити *і т. ін.)* не в ті две́рі (не ти́ми двери́ма) *див.* захо́дити (5)
◊ Не в ті воро́та заї́хати *див.* заї́жджа́ти[1] (2)
тіє́ї
◊ І́ншої (не тіє́ї, не тако́ї) заспіва́ти *див.* заспі́вувати (1)
той
◊ Заганя́ти / загна́ти в домови́ну (в труну́, в моги́лу, до моги́ли, у гроб, у гріб, на той світ *і т. ін.) див.* заганя́ти[1] (2)
тому́
○ Завдяки́ тому́ що *див.* завдяки́ (1)
ту
◊ Закру́чувати ту [ж] са́му *(рідше* одну́ і ту ж) пласти́нку *див.* закру́чувати (3)
◊ Зверну́ти (збі́гти) / зверта́ти на свою́ (ту ж, *діал.* ту́ю ж) сте́жку *див.* зверта́ти (6)
ту́ю
◊ Зверну́ти (збі́гти) / зверта́ти на свою́ (ту ж, *діал.* ту́ю ж) сте́жку *див.* зверта́ти (6)
ТЕЛЕ́НЬКАТИ
теле́нькати
◊ Теліпа́ти (теле́нькати) / зателіпа́ти язико́м *див.* теліпа́ти
ТЕЛІПА́ТИ
теліпа́ти
◊ Теліпа́ти (теле́нькати) / зателіпа́ти язико́м *див.* теліпа́ти
ТЕ́МНИЙ
те́мний
За́гнаний у [те́мний] куто́к *див.* за́гнаний (2)
те́мні
◊ [Вогне́нні (те́мні)] ко́ла бі́гають (стриба́ють, витанцьо́вують *і т. ін.)* / забі́гали в оча́х (пе́ред очи́ма) *див.* ко́ло[1]
ТЕМПЕРАТУ́РА
температу́ра
△ Температу́ра замерза́ння *див.* температу́ра
ТЕНЕ́ТА
тене́та
◊ Заплу́тати / заплу́тувати у [свої́] тене́та (сі́ті) *див.* заплу́тувати (1)
ТЕ́НЬКАТИ
те́нькати
◊ Те́нькати / те́нькнути (зате́нькати) в се́рці (в гру́дях) *див.* те́нькати
ТЕ́НЬКНУТИ
те́нькнути
◊ Те́нькати / те́нькнути (зате́нькати) в се́рці (в гру́дях) *див.* те́нькати
ТЕ́РЕН
терна́ми
◊ Шлях заріс те́рном (терна́ми) *див.* шлях
те́рном
◊ Шлях заріс те́рном (терна́ми) *див.* шлях

ТЕРМОЯ́ДЕРНИЙ

термоя́дерна

△ Термоя́дерна збро́я *див.* збро́я (5)

ТЕРН

те́рном

◊ Доро́га (сте́жка) те́рном (ожи́ною, кропиво́ю *і т. ін.*) поросла́ (заросла́) *див.* доро́га (7)

◊ Шлях заріс те́рном (терна́ми) *див.* шлях

ТЕРПІ́ННЯ

терпі́нням

Запаса́тися (озбро́юватися) / запасти́ся (озбро́їтися) терпі́нням *див.* запаса́тися (1)

ТИ

тебе́

◊ Бода́й (щоб) тебе́ (вас) заглуми́ло *див.* заглуми́ти (1)

◊ Ді́дько б його́ (тебе́, її *і т. ін.*) взяв (забра́в) <Неха́й його́ (тебе́, її *і т. ін.*) ді́дько ві́зьме (забере́)> *див.* ді́дько (1)

◊ Чума́ б [його́ (тебе́, вас *і т. ін.*)] забра́ла <Чума́ його́ (тебе́, вас *і т. ін.*) забери́> *див.* чума́

◊ Щоб тебе́ заніми́ло *див.* заніми́ти (1)

◊ Щоб тебе́ (його́, вас *і т. ін.*) чорт побра́в (узя́в, забра́в) <Щоб вас (їх) чорти́ побра́ли (взя́ли, забра́ли)> *див.* чорт

ти

◊ Задави́сь ти! <Хай воно́ зада́виться!> *див.* зада́влюватися (1)

Зверта́тися / зверну́тися на ти *див.* зверта́тися (1)

◊ Це [ти (ви)] вже зана́дто *див.* зана́дто (1)

◊ Що ти (він, вона́ *і т. ін.*) забу́в (забу́ла) тут (там)? *див.* забува́ти (7)

ТИ́СНУТИ

ти́сне

◊ Моро́з тріщи́ть (ти́сне, ці́пить *і т. ін.*) / затріща́в <Моро́зи тріща́ть (ти́снуть, ціпля́ть *і т. ін.*) / затріща́ли> *див.* моро́з

ти́снуть

◊ Моро́з тріщи́ть (ти́сне, ці́пить *і т. ін.*) / затріща́в <Моро́зи тріща́ть (ти́снуть, ціпля́ть *і т. ін.*) / затріща́ли> *див.* моро́з

ТІ

ті́ми

◊ Зайти́ (ввійти́, піти́, потра́пити *і т. ін.*) не в ті две́рі (не ті́ми двери́ма) *див.* захо́дити (5)

ті

◊ Зайти́ (ввійти́, піти́, потра́пити *і т. ін.*) не в ті две́рі (не ті́ми двери́ма) *див.* захо́дити (5)

◊ Не в ті воро́та заї́хати *див.* заїжджа́ти[1] (2)

тіє́ї

◊ І́ншої (не тіє́ї, не тако́ї) заспіва́ти *див.* заспі́вувати (1)

той

◊ Заганя́ти / загна́ти в домови́ну (в труну́, в моги́лу, до моги́ли, у гроб, у гріб, на той світ *і т. ін.*) *див.* заганя́ти[1] (2)

тому́

○ Завдяки́ тому́ що *див.* завдяки́ (1)

ту

◊ Закру́чувати ту [ж] са́му (*рідше* одну́ і ту ж) пласти́нку *див.* закру́чувати (3)

◊ Зверну́ти (збі́гти) / зверта́ти на свою́ (ту ж, *діал.* ту́ю ж) сте́жку *див.* зверта́ти (6)

ту́ю

◊ Зверну́ти (збі́гти) / зверта́ти на свою́ (ту ж, *діал.* ту́ю ж) сте́жку *див.* зверта́ти (6)

ТІ́ЛО

ті́лом

◊ Засвіти́ти [го́лим] ті́лом *див.* засві́чувати[1] (1)

ті́лу

◊ [Аж] мура́шки бі́гають (пробіга́ють, лі́зуть *і т. ін.*) / побі́гли (пробі́гли, забі́гали, полі́зли, пішли́ *і т. ін.*) по спи́ні (по ті́лу, за плечи́ма, за спи́ною, по́за спи́ною *і т. ін.*) *див.* мура́шки

ТІ́ЛЬКИ

ті́льки

◊ Аж (ті́льки) закури́ть (закури́ться) <Ті́льки пісо́к закури́ть> *див.* закури́ти[2] (1)

◊ Куди́ [ті́льки] душа́ забажа́є (захо́че) *див.* душа́ (62)

◊ Одна́ (ті́льки) тінь залиши́лася (*рідко* зоста́лася) *див.* тінь

◊ [Ті́льки] мо́кре мі́сце лиши́лося (залиши́лося, *рідко* зоста́лося *і т. ін.*) *див.* мі́сце

◊ Ті́льки [сама́ (одна́)] душа́ залиши́лася (лиши́лася) *див.* душа́ (74)

◊ Чого́ [ті́льки] душа́ бажа́є (хо́че, пра́гне *і т. ін.*) / забажа́є (захо́че, запра́гне *і т. ін.*) *див.* душа́ (78)

◊ Як ті́льки пі́вні закукурі́кають *див.* пі́вень

ТІ́М'Я

ті́м'я

◊ Заби́ти клин у го́лову (у ті́м'я) *див.* забива́ти (9)

◊ Ті́м'я [ще] не заросло́ *див.* ті́м'я

ТІНЬ

ті́ні

◊ Бу́ти (трима́тися, залиша́тися *і т. ін.*) в ті́ні *див.* бу́ти (84)

тінь

◊ Одна́ (ті́льки) тінь залиши́лася (*рідко* зоста́лася) *див.* тінь

ТІСНИ́Й

тісни́й

◊ Загна́ти (завести́) / заганя́ти (заво́дити) в [глухи́й (тісни́й)] кут (у за́куток, у безви́хідь *і т. ін.*) *див.* заганя́ти[1] (8)

ТІ́СТЕЧКО

ті́стечко

△ Заварне́ ті́стечко *див.* ті́стечко

ТКНУ́ТИ

ткну́ти

◊ І па́льцем (*рідше* пу́чкою) не торкну́ти (не зачепи́ти, не ткну́ти) *див.* торка́ти

ТОВАРИ́СТВО

товари́ство

△ Закри́те акціоне́рне товари́ство *див.* товари́ство

ТОЙ

ті́ми

◊ Зайти́ (ввійти́, піти́, потра́пити *і т. ін.*) не в ті две́рі (не ті́ми двери́ма) *див.* захо́дити (5)

ті

◊ Зайти́ (ввійти́, піти́, потра́пити *і т. ін.*) не в ті две́рі (не ті́ми двери́ма) *див.* захо́дити (5)

◊ Не в ті воро́та заї́хати *див.* заїжджа́ти[1] (2)

тіє́ї

◊ І́ншої (не тіє́ї, не тако́ї) заспіва́ти *див.* заспі́вувати (1)

той

◊ Заганя́ти / загна́ти в домови́ну (в труну́, в моги́лу, до моги́ли, у гроб, у гріб, на той світ *і т. ін.*) *див.* заганя́ти[1] (2)

тому́

○ Завдяки́ тому́ що *див.* завдяки́ (1)

ту

◊ Закру́чувати ту [ж] са́му (*рідше* одну́ і ту ж) пласти́нку *див.* закру́чувати (3)

◊ Зверну́ти (збі́гти) / зверта́ти на свою́ (ту ж, *діал.* ту́ю ж) сте́жку *див.* зверта́ти (6)

ту́ю

◊ Зверну́ти (збі́гти) / зверта́ти на свою́ (ту ж, *діал.* ту́ю ж) сте́жку *див.* зверта́ти (6)

ТОН

тон

◊ Задава́ти / зада́ти тон *див.* задава́ти (2)

△ Чи́стий тон (звук) *див.* тон

ТОПИ́ТИ[3]

топи́ти

◊ Топи́ти о́чі (по́гляд, зір) <Зато́плювати (затопля́ти) зір> *див.* топи́ти[3]

ТОПТА́ТИ

топта́ти

◊ Втопта́ти (затопта́ти) / вто́птувати (топта́ти) в багно́ (в багню́ку, в боло́то, в зе́млю *і т. ін.*) *див.* вто́птувати[1] (1)

ТОРКА́ТИ

торка́ти

◊ Зачі́пати (торка́ти) / зачепи́ти (торкну́ти) стру́нку (струну́) душі́ (се́рця, в душі́, в се́рці) *див.* зачі́пати (7)

ТОРКНУ́ТИ

торкну́ти

◊ Зачі́пати (торка́ти) / зачепи́ти (торкну́ти) стру́нку (струну́) душі́ (се́рця, в душі́, в се́рці) *див.* зачі́пати (7)

◊ І па́льцем (*рідше* пу́чкою) не торкну́ти (не зачепи́ти, не ткну́ти) *див.* торка́ти

ТОСТ[2]

тост

Пропонува́ти / запропонува́ти тост *див.* пропонува́ти

ТОТО́ЖНІСТЬ

тото́жності

△ Зако́н тото́жності *див.* зако́н (5)

ТОЧИ́ТИ[1]

точи́ти

◊ Ї́сти (гри́зти, точи́ти) як (мов, ні́би *і т. ін.*) іржа́ залі́зо *див.* ї́сти

ТОЧИ́ТИСЯ[1]
то́читься
Розмо́ва іде́ (захо́дить, веде́ться, то́читься *і т. ін.)* / пішла́ (зайшла́) *див.* розмо́ва
ТО́ЧКА
то́чка
△ То́чка замерза́ння *див.* то́чка
ТРАДИ́ЦІЯ
тради́ції
Зберіга́ти / зберегти́ тради́ції *див.* зберіга́ти (3)
ТРА́НСПОРТНИЙ
тра́нспортні
За́соби пересува́ння <Тра́нспортні за́соби> *див.* за́сіб (3)
ТРЕМТІ́ТИ
тремти́ть
◊ Ко́жна жи́лка (жи́лочка) дрижи́ть (гра́є, гово́рить, брини́ть, тремти́ть *і т. ін.)* / задрижа́ла (загра́ла, загово́ри́ла, забриніла, затремті́ла *і т. ін.)* *див.* жи́лка (1)
тремтя́ть
◊ [Аж] жи́жки́ *(рідко* ві́джилки) трясу́ться (тру́сяться, тремтя́ть, дрижа́ть *і т. ін.)* / затрясли́ся (затруси́лися, затремті́ли, задрижа́ли *і т. ін.)* *див.* жи́жки́ (1)
ТРИ
трьома́
◊ Трима́ти (держа́ти) за сімома́ *(рідко* під трьома́) замка́ми <Трима́ти (держа́ти) під замко́м (на замку́)> *див.* трима́ти
ТРИВО́ГА
триво́гу
◊ Би́ти / заби́ти триво́гу *див.* би́ти (31)
ТРИМА́ТИ
трима́ти
◊ Трима́ти (держа́ти) в [міцни́х (залі́зних)] рука́х (в шо́рах, в повода́х) *див.* трима́ти
◊ Трима́ти (держа́ти) за сімома́ *(рідко* під трьома́) замка́ми <Трима́ти (держа́ти) під замко́м (на замку́)> *див.* трима́ти
◊ Трима́ти (держа́ти) язи́к (язика́) за зуба́ми (на при́в'язі, на припо́ні, на за́шморзі, на за́щіпці) *див.* трима́ти
ТРИМА́ТИСЯ
трима́тися
◊ Бу́ти (трима́тися, залиша́тися *і т. ін.)* в тіні́ *див.* бу́ти (84)
◊ Трима́тися (держа́тися) за спідни́цю *(заст.* запа́ски) *див.* трима́тися
ТРІЩА́ТИ
трі́ща́ть
◊ Аж кістки́ (ко́сті) трі́ща́ть (лу́ща́ть) / затрі́ща́ли (залу́ща́ли) *див.* кі́стка
◊ Моро́з трі́щи́ть (ти́сне, ці́пить *і т. ін.)* / затрі́ща́в <Моро́зи трі́ща́ть (ти́снуть, ці́плять *і т. ін.)* / затрі́ща́ли> *див.* моро́з
трі́щи́ть
◊ Моро́з трі́щи́ть (ти́сне, ці́пить *і т. ін.)* / затрі́ща́в <Моро́зи трі́ща́ть (ти́снуть, ці́плять *і т. ін.)* / затрі́ща́ли> *див.* моро́з

ТРОПА́
тропи́
◊ Збі́гти з тропи́ *див.* збіга́ти (2)
ТРО́ХИ
тро́хи
Ма́ло (тро́хи, ле́две) не збожево́лів (збожево́ліла) *див.* збожево́літи (1)
ТРУБИ́ТИ
труби́ти
◊ Сурми́ти (труби́ти, гра́ти) / засурми́ти (затруби́ти, загра́ти) похі́д (в похі́д) *див.* сурми́ти[1]
ТРУД
труд
Даре́мна (дарма́, ма́рна, запропа́ла) пра́ця <*рідко* Даре́мний труд> *див.* пра́ця
ТРУДОВИ́Й
трудове́
△ Трудове́ законода́вство *див.* законода́вство (8)
ТРУНА́
труну́
◊ Заганя́ти / загна́ти в домови́ну (в труну́, в моги́лу, до моги́ли, у гроб, у гріб, на той світ *і т. ін.)* *див.* заганя́ти[1] (2)
◊ Зво́дити / звести́ в моги́лу (в труну́) *див.* зво́дити (5)
ТРУСИ́ТИСЯ
тру́сяться
◊ [Аж] жи́жки́ *(рідко* ві́джилки) трясу́ться (тру́сяться, тремтя́ть, дрижа́ть *і т. ін.)* / затрясли́ся (затруси́лися, затремті́ли, задрижа́ли *і т. ін.)* *див.* жи́жки́ (1)
ТРЯСТИ́СЯ
трясу́ться
◊ [Аж] жи́жки́ *(рідко* ві́джилки) трясу́ться (тру́сяться, тремтя́ть, дрижа́ть *і т. ін.)* / затрясли́ся (затруси́лися, затремті́ли, задрижа́ли *і т. ін.)* *див.* жи́жки́ (1)
ТУ́ГО
тугі́ше
◊ Затя́гувати (затяга́ти, підтя́гувати, стя́гувати *і т. ін.)* / затягти́ (підтягти́, стягти́ *і т. ін.)* па́ски (па́сок, поя́си́, ремі́нці, *заст.* очкурі́ *і т. ін.)* [тугі́ше] *див.* затя́гувати (4)
ТУДИ́
туди́
◊ Туди́ й (та) наза́д (звідти, відти) *див.* туди́
ТУМА́Н[1]
тума́н
◊ Тума́н застила́є / застели́в о́чі *див.* тума́н[1]
тума́ном
◊ О́чі тума́ном захо́дять *див.* о́ко[1]
ТУМАНІ́ТИ
тумані́є
◊ Тьма́риться (тумані́є, мути́ться *і т. ін.)* / потьма́рився (помути́вся, замути́вся *і т. ін.)* ро́зум *див.* ро́зум
ТУТ[1]
тут
◊ [Ось] де (в чо́му, тут *і т. ін.)* соба́ка зари́тий *див.* соба́ка
◊ Що ти (він, вона́ *і т. ін.)* забу́в (забу́ла) тут (там)? *див.* забува́ти (7)

ТУ́ФЛІ
ту́флі
Закри́ті ту́флі *див.* ту́флі
ТУ́ФЛЯ
ту́флі
Закри́ті ту́флі *див.* ту́флі
ТЯГА́Р
тяга́р
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* ски́нути (звали́ти) го́ру (тяга́р) з плече́й *див.* скида́ти
◊ [Як (мов, ні́би *і т. ін.)*] тяга́р упа́в (звали́вся) / па́дає (зва́люється) з плече́й *див.* тяга́р
ТЯГА́ТИ
тяга́ти
Тяга́ти / затяга́ти по суда́х *див.* тяга́ти
ТЯЖ
тяж
Захо́дити / зайти́ у тяж *див.* захо́дити (2)
ТЯЖКИ́Й
тяжке́
◊ Запрягти́ / запряга́ти в [тяжке́] ярмо́ *див.* запряга́ти (1)
тяжки́й
◊ Тяжки́й (важки́й) ка́мінь ліг (упа́в, звали́вся) на гру́ди (на ду́шу, на се́рце) *див.* ка́мінь
ТЯ́МА
тя́му
◊ Втра́тити (загуби́ти) па́мороки (тя́му, па́м'ять) *див.* утрача́ти
◊ Загуби́ти (погуби́ти) / *рідше* губи́ти ро́зум (тя́му) *див.* загу́блювати (1)
ТЬМА́РИТИСЯ
тьма́риться
◊ Тьма́риться (тумані́є, мути́ться *і т. ін.)* / потьма́рився (помути́вся, замути́вся *і т. ін.)* ро́зум *див.* ро́зум
УБИВА́ТИ[1]
убива́ти
◊ Убива́ти / уби́ти (уколо́шкати, уполюва́ти) [аж] двох зайці́в (два за́йці) *див.* убива́ти[1]
УБИ́ТИ[1]
уби́ти
◊ Убива́ти / уби́ти (уколо́шкати, уполюва́ти) [аж] двох зайці́в (два за́йці) *див.* убива́ти[1]
УБИ́ТИЙ[1]
уби́тий
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.)* уби́тий (заби́тий) *див.* уби́тий[1]
УВА́ГА[1]
ува́ги
Залиша́ти (лиша́ти) / зали́шити (лиши́ти) поза ува́гою (без ува́ги) *див.* залиша́ти (1)
ува́гою
Залиша́ти (лиша́ти) / зали́шити (лиши́ти) поза ува́гою (без ува́ги) *див.* залиша́ти (1)
ува́гу
Заго́стрювати / загостри́ти ува́гу *див.* заго́стрювати (1)
Зверта́ти / зверну́ти на се́бе ува́гу *див.* зверта́ти (2)
Зверта́ти / зверну́ти ува́гу *див.* зверта́ти (4)

УВЕ́СЬ

усí

Усí правá застерéжено *див.* застерéжений (1)

усíм

◇ Заклинáти Бóгом (усíм святи́м [на світі]) *див.* заклинáти (1)

усíх

◇ З усíх куткíв [і зáкуткíв] *див.* кутóк

УГÓРУ

угóру

◇ Задирáти (піднімáти) / задéрти (підня́ти) хвіст (хвостá) [угóру] *див.* задирáти[1] (3)

УДÁР

удáр

△ Звукови́й удáр *див.* удáр

УДÁРИТИ

удáрила

◇ Кров ударя́є (бýхає, шибáє) / удáрила (забýхала) в гóлову (до голови́) *див.* кров

удáрити

◇ Удáрити в закаблýки *див.* ударя́ти

УДАРЯ́ТИ

ударя́є

◇ Кров ударя́є (бýхає, шибáє) / удáрила (забýхала) в гóлову (до голови́) *див.* кров

УЖИВÁТИ

уживáти

Уживáти / ужи́ти [всіх] зáходів (*рідко* [всі] зáходи) *див.* уживáти

УЖИ́ТИ[1]

ужи́ти

Уживáти / ужи́ти [всіх] зáходів (*рідко* [всі] зáходи) *див.* уживáти

УЗГÓДЖЕННЯ

узгóдження

△ Зворóтне узгóдження *див.* узгóдження

УЗЯ́ТИ

вíзьме

◇ Дíдько б йогó (тебé, її *і т. ін.*) взяв (забрáв) <Нехáй йогó (тебé, її *і т. ін.*) дíдько вíзьме (заберé)> *див.* дíдько (1)

візьми́

◇ Чорт (біс) [йогó (її, вас *і т. ін.*)] бери́ (забирáй) / візьми́ (побери́, забери́ *і т. ін.*) *див.* чорт

узя́в

◇ Хай (нехáй) би грець узя́в (забрáв) <Грець би взяв> *див.* грець[2] (7)

◇ Чорт би побрáв (узя́в, забрáв) <Чорти́ б узяли́ (забрáли)> *див.* чорт

◇ Щоб тебé (йогó, вас *і т. ін.*) чорт побрáв (узя́в, забрáв) <Щоб вас (їх) чорти́ побрáли (взяли́, забрáли)> *див.* чорт

узялá

◇ [Сирá] земля́ (моги́ла) узялá (забрáла, прийнялá *і т. ін.*) *див.* земля́

◇ Смерть узялá (забрáла, прибрáла) *див.* смерть

узяли́

◇ Чорт би побрáв (узя́в, забрáв) <Чорти́ б узяли́ (забрáли)> *див.* чорт

узя́ти

◇ Узя́ти в зáшморг *див.* узя́ти

Узя́ти собí [за] звичку *див.* узя́ти

УМ

ум

◇ Глузд (ум) за рóзум завертáє (захóдить) / завернýв (зайшóв) *див.* глузд (1)

◇ Збрести́ в гóлову (на дýмку, ум) *див.* збрести́ (1)

умá

◇ Зви́хнутий рóзумом (умóм, з рóзуму, з умá) *див.* зви́хнений (1)

◇ Звихнýтися рóзумом (умóм, з рóзуму, з умá) *див.* звихнýтися (1)

◇ Звóдити / звести́ з рóзуму (з умá) *див.* звóдити (8)

◇ Умá (рóзуму, голови́ [ніяк] *і т. ін.*) не приклáсти (не приложи́ти, *рідко* не зібрáти) *див.* прикладáти

умóм

◇ Зви́хнутий рóзумом (умóм, з рóзуму, з умá) *див.* зви́хнений (1)

◇ Звихнýтися рóзумом (умóм, з рóзуму, з умá) *див.* звихнýтися (1)

УМÉРТИ

умéрти

Ги́нути (умирáти) / заги́нути (умéрти) на плáсі *див.* ги́нути (1)

УМИВÁТИСЯ

умивáтися

◇ Обливáтися (умивáтися, заливáтися, *рідше* обсипáтися *і т. ін.*) / обли́тися (уми́тися, зали́тися, *рідше* обси́патися *і т. ін.*) [гірки́ми (гаря́чими, бýйними *і т. ін.*)] слізьми́ (сльозáми, сльозóю) *див.* обливáтися

УМИРÁТИ

умирáти

Ги́нути (умирáти) / заги́нути (умéрти) на плáсі *див.* ги́нути (1)

УМИ́ТИСЯ

уми́тися

◇ Обливáтися (умивáтися, заливáтися, *рідше* обсипáтися *і т. ін.*) / обли́тися (уми́тися, зали́тися, *рідше* обси́патися *і т. ін.*) [гірки́ми (гаря́чими, бýйними *і т. ін.*)] слізьми́ (сльозáми, сльозóю) *див.* обливáтися

УМÍТИ

вмíти

◇ Не [вмíти (могти́)] зв'язáти двох слів (два слóва) [докýпи] *див.* зв'я́зувати (4)

УМÓВНИЙ

умóвне

△ Умóвне засýдження *див.* засýдження (1)

УМÓВНО-ДОСТРОКÓВИЙ

умóвно-достроковé

Умóвно-достроковé звíльнення *див.* звíльнення (2)

УПÁСТИ[1]

упáв

◇ Дух пáдає (занепадáє) / упáв (занепáв) *див.* дух (11)

◇ Тяжки́й (важки́й) кáмінь ліг (упáв, звали́вся) на грýди (на дýшу, на сéрце) *див.* кáмінь

◇ [Як (мов, нíби *і т. ін.*)] тягáр упáв (звали́вся) / пáдає (звáлюється) з плечéй *див.* тягáр

упáсти

◇ Занепадáти (пáдати) / занепáсти (упáсти) дýхом *див.* занепадáти (2)

УПЛИВТИ́

уплиблó

◇ Багáто (чимáло) води́ сплилó (сплиблó, збíгло, уплиблó, утеклó *і т. ін.*) *див.* багáто (4)

УПОКÍЙ

упокíй

◇ Почáти за (во) здорóв'я, а кінчи́ти (звести́) за упокíй *див.* починáти

УПРУ́Г

упрýзі

◇ На вечíрньому (зáхідному) прýзі (упрýзі) *див.* пруг

УРÁЖЕННЯ

урáження

△ Збрóя мáсового знúщення (урáження) *див.* збрóя (3)

УРОЧИ́СТИЙ

урочи́сті

Урочи́сті збóри *див.* збóри[1] (4)

УСÉ[1]

усí

Усí правá застерéжено *див.* застерéжений (1)

усíм

◇ Заклинáти Бóгом (усíм святи́м [на світі]) *див.* заклинáти (1)

усíх

◇ З усíх куткíв [і зáкуткíв] *див.* кутóк

УСКÓЧИТИ

ускóчити

У спаш ускóчити (забрести́, подáтися *і т. ін.*) *див.* вскáкувати (1)

У́СПІХ

ýспіхів

Запáморочення від ýспіхів (ýспіху) *див.* запáморочення (1)

ýспіху

Запáморочення від ýспіхів (ýспіху) *див.* запáморочення (1)

УСТÁ

устá

◇ Затули́ти (закри́ти, замкнýти, заткнýти *і т. ін.*) / затуля́ти (закривáти, замикáти, затикáти *і т. ін.*) рóта (устá, *грубо* пéльку, пíсок *і т. ін.*) *див.* затуля́ти (1)

УСТАНÓВЧИЙ

установчі

Устанóвчі збóри *див.* збóри[1] (5)

УСТУПÁТИ[2]

уступáти

◇ Закóн брáти (приймáти) / взя́ти (прийня́ти) <У закóн уступáти / уступи́ти> *див.* брáти (138)

УСТУПИ́ТИ[2]

уступи́ти

◇ Закóн брáти (приймáти) / взя́ти (прийня́ти) <У закóн уступáти / уступи́ти> *див.* брáти (138)

УСЯ́

усí

Усí правá застерéжено *див.* застерéжений (1)

усі́м
◇ Заклина́ти Бо́гом (усі́м святи́м [на сві́ті]) *див.* заклина́ти (1)
усі́х
◇ З усі́х кутків [і за́кутків] *див.* куто́к
УТЕКТИ́
утекло́
◇ Бага́то (чима́ло) води́ сплило́ (сплив-ло́, збі́гло, упливло́, утекло́ *і т. ін.)* *див.* бага́то (4)
УТРА́ТИТИ
утра́тити
◇ Утрача́ти / утра́тити (загуби́ти) мо́ву *див.* утрача́ти
УТРАЧА́ТИ
утрача́ти
◇ Утрача́ти / утра́тити (загуби́ти) мо́ву *див.* утрача́ти
УЦІЛІ́ТИ
уцілі́ти
Ди́вом ви́жити (зберегти́ся, уцілі́ти *і т. ін.)* *див.* вижива́ти (1)
УЯ́ВА
уя́ві
Залиша́тися / зали́шитися в па́м'яті (в уя́ві) *див.* залиша́тися (1)
◇ Перелі́та́ти (залі́та́ти, перекида́тися) / перелеті́ти (залеті́ти, переки́нутися) ду́мкою (думка́ми, уя́вою, в ду́мці, в уя́ві, в думка́х *і т. ін.)* *див.* перелі́та́ти[1]
уя́вою
◇ Перелі́та́ти (залі́та́ти, перекида́тися) / перелеті́ти (залеті́ти, переки́нутися) ду́мкою (думка́ми, уя́вою, в ду́мці, в уя́ві, в думка́х *і т. ін.)* *див.* перелі́та́ти[1]
ФІА́СКО
фіа́ско
Зазнава́ти / зазна́ти фіа́ско *див.* зазнава́ти (2)
ФІ́ҐЕЛЬ
фі́ґлі
◇ Заво́дити фі́ґлі *див.* заво́дити[1] (5)
ФІЗИ́ЧНИЙ
фізи́чна
△ Фізи́чна заря́дка *див.* заря́дка (1)
ФІЗІОЛО́ГІЯ
фізіоло́гія
△ Фізіоло́гія зву́ків мо́влення *див.* фізіоло́гія
ФІНАНСУВА́ННЯ
фінансува́ння
Залишко́вий при́нцип [фінансува́ння] *див.* при́нцип
ФІ́РА
фі́рою
◇ Хоч во́зом (фі́рою) заї́жджа́й *див.* заї́жджа́ти[1] (3)
ФОНЕТИ́ЧНИЙ
фонети́чний
△ Фонети́чний зако́н *див.* зако́н (7)
ФРОНТ
фронт
Розгорта́ти / розгорну́ти війська́ (фронт, збро́йні си́ли) *див.* розгорта́ти
ХАЗЯ́ЙСТВО
хазя́йства
◇ Зво́дити / звести́ з хазя́йства (з хлі́ба) *див.* зво́дити (9)
ХАЙ[2]
хай
◇ Хай (неха́й) [ясни́м вогне́м (по́лум'ям)] гори́ть / згори́ть (загори́ться) <Щоб ясни́м вогне́м (по́лум'ям) горі́в / згорі́в> *див.* горі́ти (5)
ХА́ЛЕ́ПА
ха́ле́пу
◇ Зава́рювати / завари́ти ка́шу (пи́во, ха́ле́пу) *див.* зава́рювати (1)
ХАПА́ТИ[1]
хапа́є
◇ Доса́да бере́ (хапа́є, гризе́) / взяла́ (вхопи́ла, запекла́ *і т. ін.)* *див.* доса́да (1)
◇ Ко́лька шпига́є (хапа́є, штрика́є) / зашпига́ла (схопи́ла, шпигну́ла) <Ко́льки шпига́ють (хапа́ють) / зашпига́ли (схопи́ли)> <На ко́льки схопи́ло> *див.* ко́лька
хапа́ють
◇ Ко́лька шпига́є (хапа́є, штрика́є) / зашпига́ла (схопи́ла, шпигну́ла) <Ко́льки шпига́ють (хапа́ють) / зашпига́ли (схопи́ли)> <На ко́льки схопи́ло> *див.* ко́лька
ХАРАМА́Н
харама́на
◇ Гну́ти (плести́) / загну́ти харама́на (харама́ни) *див.* гну́ти (4)
◇ Крути́ти / закрути́ти харама́на *див.* крути́ти
харама́ни
◇ Гну́ти (плести́) / загну́ти харама́на (харама́ни) *див.* гну́ти (4)
ХАРЧ
харч
◇ [Ду́рно (даре́мно, зада́рма́, ма́рно *і т. ін.)*] хліб (харч) перево́дити (ї́сти, збавля́ти) *див.* перево́дити
ХВА́ТКА
хва́ткою
◇ Ме́ртвою (залі́зною, смерте́льною) хва́ткою *див.* хва́тка
ХВИЛИ́НА
хвили́на
◇ Ві́льна (за́йва) хвили́на (хвили́нка, хвили́ночка) *див.* хвили́на
ХВИЛИ́НКА
хвили́нка
◇ Ві́льна (за́йва) хвили́на (хвили́нка, хвили́ночка) *див.* хвили́на
ХВИЛИ́НОЧКА
хвили́ночка
◇ Ві́льна (за́йва) хвили́на (хвили́нка, хвили́ночка) *див.* хвили́на
ХВІСТ
хвіст
◇ Задира́ти (підніма́ти) / заде́рти (підня́ти) хвіст (хвоста́) [уго́ру] *див.* задира́ти[1] (3)
◇ Із за́ячий хвіст *див.* хвіст
◇ Си́пати зайця́м со́лі на хвіст *див.* си́пати
хвоста́
◇ Зав'я́за́ти кото́ві (коту́, кі́шці) хвоста́ [вузло́м] *див.* зав'я́зувати (6)
◇ Задира́ти (підніма́ти) / заде́рти (підня́ти) хвіст (хвоста́) [уго́ру] *див.* задира́ти[1] (3)
хвосто́м
◇ Виля́ти / завиля́ти хвосто́м *див.* виля́ти (1)
◇ Заміта́ти / замести́ [хвосто́м] сліди́ *див.* заміта́ти (1)
ХВО́РИЙ
хво́рої
◇ Вали́ти (зва́лювати, переклада́ти) / звали́ти (перекла́сти) з хво́рої (дурно́ї) голови́ на здоро́ву *див.* вали́ти[1] (4)
ХВОРО́БА
хворо́би
△ Зара́зні (інфекці́йні) хворо́би *див.* хворо́ба
△ Спадко́ві хворо́би (захво́рювання) *див.* хворо́ба
ХИ́ХИ
хи́хи
◇ Справля́ти (заво́дити) смі́хи та ре́готи (хи́хи та ре́готи, смі́шки) *див.* справля́ти
ХІД
хід
◇ Дава́ти / да́ти за́дній хід *див.* дава́ти (70)
хо́дом
○ Норма́льним (звича́йним) хо́дом *див.* хід
ХІМІ́ЧНИЙ
хімі́чна
△ Хімі́чна збро́я *див.* збро́я (6)
ХЛІБ
хліб
◇ [Ду́рно (даре́мно, зада́рма́, ма́рно *і т. ін.)*] хліб (харч) перево́дити (ї́сти, збавля́ти) *див.* перево́дити
◇ Заміня́ти [святи́й] хліб *див.* заміня́ти[2] (1)
Заробля́ти / зароби́ти на хліб (на шмато́к хлі́ба) *див.* заробля́ти (2)
хлі́ба
Заробля́ти / зароби́ти на хліб (на шмато́к хлі́ба) *див.* заробля́ти (2)
◇ Зво́дити / звести́ з хазя́йства (з хлі́ба) *див.* зво́дити (9)
ХЛОСТ
хло́сту
◇ Дава́ти (задава́ти) / да́ти (зада́ти, вси́пати *і т. ін.)* хльо́сту (хло́сту, хльо́ру *і т. ін.)* *див.* дава́ти (111)
ХЛЬО́РА
хльо́ру
◇ Дава́ти (задава́ти) / да́ти (зада́ти, вси́пати *і т. ін.)* хльо́сту (хло́сту, хльо́ру *і т. ін.)* *див.* дава́ти (111)
ХЛЬОСТ
хльо́сту
◇ Дава́ти (задава́ти) / да́ти (зада́ти, вси́пати *і т. ін.)* хльо́сту (хло́сту, хльо́ру *і т. ін.)* *див.* дава́ти (111)
ХМА́РА
хма́ри
◇ Зано́ситися за хма́ри *див.* зано́ситися (1)
◇ Чо́рні (грозові́) хма́ри нависа́ють (збира́ються) / нави́сли (зібра́лися) [над голово́ю] *див.* хма́ра

ХМІЛЬ
хмéлем
◊ Зарости́ хмéлем *див.* заростáти (2)
ХОВÁТИ[1]
ховáти
Зберігáти (ховáти) / зберегти́ (сховáти) таємни́цю (секрéт) *див.* зберігáти (4)
Під замóк ховáти (клáсти) *див.* ховáти[1]
◊ Ховáти (заривáти) гóлову в пісóк *див.* ховáти[1]
◊ Ховáти / сховáти (заховáти, поховáти *і т. ін.)* кінці́ в вóду *див.* ховáти[1]
ХОДÁ
ходи́
Зби́тися з ходи́ *див.* збивáтися (3)
ХОДИ́ТИ
ходи́ти
◊ Ходи́ти / заходи́ти хóдором (ходунóм) *див.* ходи́ти
хóдить
◊ Головá [йдé (хóдить)] / [пішлá (заходи́ла)] óбертом (крýгом, хóдором *і т. ін.)* *див.* головá (17)
ХÓДОРОМ
хóдором
◊ [Аж *(рідко* білий)] світ крýтиться (вéрнеться, макíтриться, колихáється, ідé) / закрути́вся (завертíвся, замакíтривсь, заколихáвся, пішóв) óбертом (перéкидом, перéкидьки, хóдором *і т. ін.)* [в очáх (пéред очи́ма)] *див.* світ[2]
◊ Головá [йдé (хóдить)] / [пішлá (заходи́ла)] óбертом (крýгом, хóдором *і т. ін.)* *див.* головá (17)
◊ Думки́ (дýми) кóлесом (хóдором) заходи́ли (закрути́лися, пішли́) [в голові] *див.* дýмка (17)
◊ Ходи́ти / заходи́ти хóдором (ходунóм) *див.* ходи́ти
ХОДУНÓМ
ходунóм
◊ Ходи́ти / заходи́ти хóдором (ходунóм) *див.* ходи́ти
ХОЛÓДНИЙ
холóдна
△ Холóдна збрóя *див.* збрóя (7)
холóдне
△ Холóдне звáрювання *див.* звáрювання (2)
ХОЛОДÓК
холодóк
△ Зáячий холодóк *див.* холодóк
ХОЛÓНУТИ
холóне
◊ [Аж] холóне / захолóло (захолóнуло, похолóнуло) сéрце (в сéрці) <[Аж] холóне / захолóла (захолóнула, похолóнула) душá> *див.* сéрце
◊ Кров холóне (крижаніє, застигáє *і т. ін.)* / захолóла (засти́гла, заледеніла *і т. ін.)* у жи́лах *див.* кров
ХОРÓБРИЙ
хорóбрих
Заги́нути (полягти́) смéртю хорóбрих *див.* загибáти (1)

ХОТІ́ТИ
хóче
◊ Чогó [тíльки] душá бажáє (хóче, прáгне *і т. ін.)* / забажáє (захóче, запрáгне *і т. ін.)* *див.* душá (78)
ХРЕБÉТ
хребéт
Зароби́ти на хребéт *див.* заробля́ти (1)
ХРЕСТ
хресті́
На хресті́ заприсягáтися / заприсягти́ся (заприсягнýтися) *див.* заприсягáтися (1)
ХРИСТИЯ́НСЬКИЙ
християнський
Спóвнювати (сповня́ти) / спóвни́ти закóн [християнський] *див.* спóвнювати[2]
ХРОБÁК
хробакá
◊ Заливáти / зали́ти (залля́ти) хробакá (черв'якá) [в сéрці] *див.* заливáти (3)
ХРОПÁК
хропакá
◊ Давáти (задавáти, дави́ти, *зневажл.* дéрти) / дáти (задáти) хропакá *див.* давáти (110)
ХУ́СТКА
хýстку
◊ Зав'язáти косý (хýстку) *див.* зав'язувати (5)
ХУТРОВИЙ
хутрові
Хутрові звíрі *див.* звір[1] (1)
ЦЕ[1]
це
◊ Це [ти (ви)] вже занáдто *див.* занáдто (1)
◊ Що то (це) за звір? *див.* звір[1] (2)
ЦЕ[2]
цього
У прямóму (звичáйному, буквáльному *і т. ін.)* розумíнні [цьогó слóва] <У прямóму сéнсі> *див.* розумíння
ЦЕЙ
цьогó
У прямóму (звичáйному, буквáльному *і т. ін.)* розумíнні [цьогó слóва] <У прямóму сéнсі> *див.* розумíння
ЦІНÁ
цінóю
◊ Дóрого (дорогóю (висóкою) цінóю) заплати́ти *див.* заплати́ти (1)
цінý
◊ Загинáти (залáмувати, залóмлювати, заги́лювати) / загнýти (заламáти, заломи́ти, загили́ти) цінý (сýму) *див.* загинáти (1)
Збивáти / зби́ти цінý (плáту) *див.* збивáти (4)
ЦІ́ПИТИ
ціпить
◊ Морóз тріщи́ть (ти́сне, ці́пить *і т. ін.)* / затріщáв <Морóзи тріщáть (ти́снуть, ці́плять *і т. ін.)* / затріщáли> *див.* морóз
ціплять
◊ Морóз тріщи́ть (ти́сне, ці́пить *і т. ін.)* / затріщáв <Морóзи тріщáть (ти́снуть, ці́плять *і т. ін.)* / затріщáли> *див.* морóз

ЦЯ
цьогó
У прямóму (звичáйному, буквáльному *і т. ін.)* розумíнні [цьогó слóва] <У прямóму сéнсі> *див.* розумíння
ЧАЙ
чай
Запрóшувати / запроси́ти на чай *див.* запрóшувати (1)
ЧÁРКА
чáрку
◊ Заглядáти (зазирáти) в чáрку (в чáрочку) *див.* заглядáти (6)
чáрці
◊ Затóплювати / затопи́ти ли́хо (рóзум, гóре, бідý *і т. ін.)* в чáрці (в горíлці) *див.* затóплювати[2] (1)
ЧÁРОЧКА
чáрочку
◊ Заглядáти (зазирáти) в чáрку (в чáрочку) *див.* заглядáти (6)
ЧАС
час
Засікáти / засíкти час *див.* засікáти[2] (1)
Час запíзнювання *див.* час
ЧАСТИ́НА
части́ни
Запаснí части́ни *див.* части́на
ЧАСТИ́НКА
части́нок
△ Прискóрювач заря́джених части́нок *див.* прискóрювач
ЧЕКÁЛЬНИЙ
чекáльна
Зал (зáла) чекáння <Чекáльний зал> <Чекáльна зáла> *див.* зал (3)
чекáльний
Зал (зáла) чекáння <Чекáльний зал> <Чекáльна зáла> *див.* зал (3)
ЧЕКÁННЯ
чекáння
Зал (зáла) чекáння <Чекáльний зал> <Чекáльна зáла> *див.* зал (3)
ЧЕРВÓНИЙ
червóний
△ Червóний залізня́к *див.* залізня́к (2)
ЧЕРВ'Я́К
черв'якá
◊ Заливáти / зали́ти (залля́ти) хробакá (черв'якá) [в сéрці] *див.* заливáти (3)
◊ Замóрювати / замори́ти черв'якá (черв'ячкá, гробачкá) *див.* замóрювати (1)
ЧЕРВ'ЯЧÓК
черв'ячкá
◊ Замóрювати / замори́ти черв'якá (черв'ячкá, гробачкá) *див.* замóрювати (1)
ЧÉРГА
чéрги
Застóювати / застóяти чéргу (чéрги) *див.* застóювати (1)
чергý
Займáти / зайня́ти чергý *див.* займáти (3)
Застóювати / застóяти чéргу (чéрги) *див.* застóювати (1)
ЧЕСТЬ
чéсті
◊ Багáто (забагáто) чéсті *див.* багáто (3)

честь
Зачіпа́ти / зачепи́ти честь (гідність, самолю́бство) *див.* зачіпати (2)
ЧИМА́ЛО
чима́ло
◊ Бага́то (чима́ло) води́ сплило́ (спливло́, збі́гло, уплинуло́, утекло́ *і т. ін.*) *див.* бага́то (4)
ЧИСЛО́
число́
◊ Всипати (зада́ти) по *(рідко* під) пе́рше (шо́сте) число́ *див.* всипати[1] (2)
число́м
◊ За́днім число́м *див.* число́
ЧИ́СТИЙ
чи́стий
△ Чи́стий тон (звук) *див.* тон
ЧО́БІТ
чобітьми́
◊ Лізти (зала́зити) з чобітьми́ в ду́шу *див.* лізти
чо́боти
Чо́боти з зако́том *див.* чо́боти
ЧО́БОТИ
чобітьми́
◊ Лізти (зала́зити) з чобітьми́ в ду́шу *див.* лізти
чо́боти
Чо́боти з зако́том *див.* чо́боти
ЧОГО́
чого́
◊ Чого́ [тільки] душа́ бажа́є (хо́че, пра́гне *і т. ін.*) / забажа́є (захо́че, запра́гне *і т. ін.*) *див.* душа́ (78)
ЧОЛОВІ́К
чолові́к
Зако́нний чолові́к *див.* чолові́к
ЧО́РНИЙ
чо́рні
◊ Чо́рні (грозові́) хма́ри нависа́ють (збира́ються) / нави́сли (зібра́лися) [над голово́ю] *див.* хма́ра
ЧОРТ
чорт
◊ Чорт би побра́в (узя́в, забра́в) <Чорти́ б узяли́ (забра́ли)> *див.* чорт
◊ Чорт (біс) [його́ (її́, вас *і т. ін.*)] бери́ (забира́й) / візьми́ (побери́, забери́ *і т. ін.*) *див.* чорт
◊ Щоб тебе́ (його́, вас *і т. ін.*) чорт побра́в (узя́в, забра́в) <Щоб вас (їх) чорти́ побра́ли (взяли́, забра́ли)> *див.* чорт
чо́рта
◊ У чо́рта на рога́х (на за́пічку) *див.* чорт
чорти́
◊ Чорт би побра́в (узя́в, забра́в) <Чорти́ б узяли́ (забра́ли)> *див.* чорт
◊ Щоб тебе́ (його́, вас *і т. ін.*) чорт побра́в (узя́в, забра́в) <Щоб вас (їх) чорти́ побра́ли (взяли́, забра́ли)> *див.* чорт
чо́рту
◊ Продава́ти (запро́дувати, запродава́ти)/ прода́ти (запро́дати) ду́шу [дия́волу (чо́рту, ді́дькові *і т. ін.*)] *див.* продава́ти
ЧОС
чо́су
◊ Дава́ти (задава́ти) / да́ти (зада́ти) чо́су (джо́су) *див.* дава́ти (115)

ЧОТИ́РИ
чотирьо́х
◊ Замика́ти / замкну́ти в чотирьо́х сті́нах *див.* замика́ти (1)
ЧУБ
чу́ба
◊ Забри́ти лоб (ло́ба, чу́ба) *див.* забрива́ти (2)
ЧУЖИ́Й
чужи́ми
◊ Чужи́ми рука́ми жар (вого́нь, *діал.* грань) загріба́ти (загорта́ти, вигріба́ти, вигорта́ти) / загребти́ (загорну́ти, ви́гребти, ви́горнути) *див.* загріба́ти (2)
чужо́го
◊ Зажива́ти / зажи́ти чужо́го ві́ку *див.* зажива́ти[2] (1)
ЧУМА́
чума́
◊ Чума́ б [його́ (тебе́, вас *і т. ін.*)] забра́ла <Чума́ його́ (тебе́, вас *і т. ін.*) забери́> *див.* чума́
ЧУ́ТКА
чу́тки
◊ Ні чу́тки [ні ві́стки (ні зві́стки)] <Ні ві́стки (ні зві́стки) ні чу́тки> *див.* чу́тка
ЧУТТЯ́
чуття́м
Збагну́ти се́рцем (се́рде́ньком, чуття́м) *див.* збагну́ти (1)
ШАГ
шага́
◊ І (ні, ані́) [ла́маного (щерба́того, залі́зного *і т. ін.*)] шага́ (ше́ляга) *див.* шаг
ША́ПКА
шапка́ми
◊ Заки́дати шапка́ми *див.* закида́ти[1] (3)
ша́пку
Зала́мувати (зало́млювати) / залама́ти (заломи́ти) ша́пку *див.* зала́мувати (2)
ШВИ́ДКІСТЬ
шви́дкість
△ Шви́дкість зву́ку *див.* шви́дкість
ШЕ́ЛЯГ
ше́ляга
◊ І (ні, ані́) [ла́маного (щерба́того, залі́зного *і т. ін.*)] шага́ (ше́ляга) *див.* шаг
ШИБА́ТИ[1]
шиба́є
◊ Кров ударя́є (бу́хає, шиба́є) / уда́рила (забу́хала) в го́лову (до голови́) *див.* кров
ШИ́ЛО
ши́ло
◊ Вхопи́ти (захопи́ти) ши́лом *(рідше* на ши́ло) па́токи (ме́ду) *див.* ухо́плювати
ши́лом
◊ Вхопи́ти (захопи́ти) ши́лом *(рідше* на ши́ло) па́токи (ме́ду) *див.* ухо́плювати
ШИ́Я
ши́ї
◊ Затя́гувати (затяга́ти) / затягти́ (затягну́ти) петлю́ (за́шморг) [на ши́ї] *див.* затя́гувати (2)
◊ У ши́ю (у три ши́ї, в заши́йок, в три ви́рви *і т. ін.*) *див.* ши́я
ши́ю
Зало́млювати / заломи́ти го́лову (ши́ю) *див.* зало́млювати (1)

◊ Скрути́ти (зверну́ти, злама́ти, *рідше* вкрути́ти) в'я́зи (карк, ши́ю) *див.* скру́чувати
◊ Стромля́ти ши́ю в за́шморг (в ярмо́) *див.* стромля́ти
◊ У ши́ю (у три ши́ї, в заши́йок, в три ви́рви *і т. ін.*) *див.* ши́я
ШКАРАЛУ́ПА
шкаралу́пі
◊ Замика́тися / замкну́тися в шкаралу́пі *див.* замика́тися (1)
ШКІ́РА
шкі́ру
◊ Зали́ти (залля́ти, нали́ти) / залива́ти са́ла за (по́за) шку́ру (шкі́ру) *див.* залива́ти (6)
ШКО́ДА́[2]
шко́да́
◊ Шко́да́ [й] за́ходу (пра́ці) *див.* шко́да́[2]
ШКРЕБТИ́
шкребе́
◊ Шкребе́ (шкря́бає) / зашкребло́ (зашкря́бало) на душі́ (на се́рці, за ду́шу, за се́рце) *див.* шкребти́
шкребу́ть
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.*) ми́ші на се́рці шкребу́ть (шкря́бають, скребу́ть) / зашкребли́ (зашкря́бали, заскребли́) *див.* ми́ша
ШКРЯ́БАТИ
шкря́бає
◊ Шкребе́ (шкря́бає) / зашкребло́ (зашкря́бало) на душі́ (на се́рці, за ду́шу, за се́рце) *див.* шкребти́
шкря́бають
◊ Як (мов, ні́би *і т. ін.*) ми́ші на се́рці шкребу́ть (шкря́бають, скребу́ть) / зашкребли́ (зашкря́бали, заскребли́) *див.* ми́ша
ШКУ́РА
шку́ру
◊ Зали́ти (залля́ти, нали́ти) / залива́ти са́ла за (по́за) шку́ру (шкі́ру) *див.* залива́ти (6)
ШЛАГБА́УМ
шлагба́ум
◊ Закрива́ти / закри́ти шлагба́ум *див.* закрива́ти (4)
ШЛУ́НОК
шлу́нок
△ Закрі́плювати / закріпи́ти шлу́нок *див.* закрі́плювати (1)
ШЛЮБ
шлюб
Зако́нний шлюб *див.* шлюб
Реєструва́ти / зареєструва́ти шлюб *див.* реєструва́ти
ШЛЯХ
шлях
Загоро́джувати / загороди́ти собо́ю шлях (про́хід, две́рі *і т. ін.*) *див.* загоро́джувати (1)
◊ Шлях зака́заний <Доро́га зака́зана> *див.* шлях
◊ Шлях заріс те́рном (терна́ми) *див.* шлях
шля́ху
◊ Збива́ти / зби́ти зі шля́ху (з доро́ги, з ку́рсу *і т. ін.*) *див.* збива́ти (11)

◊ Збива́тися / зби́тися з доро́ги (з путі́, зі шля́ху, з пуття́ *і т. ін.) див.* збива́тися (4)
◊ Збо́чувати / збо́чити зі шля́ху *див.* збо́чувати (1)
◊ Зверта́ти / зверну́ти з доро́ги (зі шля́ху) *див.* зверта́ти (7)
ШМАТО́К
шмато́к
Заробля́ти / зароби́ти на хліб (на шмато́к хлі́ба) *див.* заробля́ти (2)
ШО́РИ[1]
шо́рах
◊ Трима́ти (держа́ти) в [міцни́х (залі́зних)] рука́х (в шо́рах, в повода́х) *див.* трима́ти
шо́ри
◊ Бра́ти / взя́ти в [залі́зні] шо́ри *(рідко* сто́си) *див.* бра́ти (60)
ШО́СТИЙ
шо́сте
◊ Вси́пати (зада́ти) по *(рідко* під) пе́рше (шо́сте) числó *див.* всипа́ти[1] (2)
ШПИГА́ТИ
шпига́є
◊ Ко́лька шпига́є (хапа́є, штрика́є) / зашпига́ла (схопи́ла, шпигну́ла) <Ко́льки шпига́ють (хапа́ють) / зашпига́ли (схопи́ли)> <На ко́льки схопи́ло> *див.* ко́лька
шпига́ють
◊ Ко́лька шпига́є (хапа́є, штрика́є) / зашпига́ла (схопи́ла, шпигну́ла) <Ко́льки шпига́ють (хапа́ють) / зашпига́ли (схопи́ли)> <На ко́льки схопи́ло> *див.* ко́лька
ШПИЛИ́ТИ
шпили́ти
◊ Копи́лити (закопи́лювати, зашпи́лювати, шпили́ти) / закопи́лити (скопи́лити, зашпили́ти) гу́бу (гу́би, но́са, ніс *і т. ін.) див.* копилити
ШТАНИ́
штані́в
◊ Зали́шитися (лиши́тися, *рідко* зоста́тися) без соро́чки (без штані́в) *див.* залиша́тися (7)
ШТРИКА́ТИ
штрика́є
◊ Ко́лька шпига́є (хапа́є, штрика́є) / зашпига́ла (схопи́ла, шпигну́ла) <Ко́льки шпига́ють (хапа́ють) / зашпига́ли (схопи́ли)> <На ко́льки схопи́ло> *див.* ко́лька
ШУМІ́ТИ[1]
шуми́ть
◊ Дзвени́ть (дзво́нить, шуми́ть *і т. ін.)* / задзвені́ло (задзвони́ло, зашумі́ло *і т. ін.)* у ву́хах (у голові́) *див.* дзвені́ти (1)
ШУ́РША
шу́ршу
◊ Заганя́ти / загна́ти в шу́ршу *див.* заганя́ти[1] (4)
ЩАСЛИ́ВО
щасли́во
◊ Щасли́во залиша́тися *див.* залиша́тися (10)
ЩЕ
ще
◊ Ще й звання́ не було́ *див.* бу́ти (106)
ЩЕМІ́ТИ
щеми́ть
◊ Душа́ боли́ть (щеми́ть, я́три́ться *і т. ін.)* / заболі́ла (защемі́ла, заятри́лася *і т. ін.) див.* душа́ (19)
ЩЕРБА́ТИЙ
щерба́того
◊ І (ні, ані́) [ла́маного (щерба́того, залі́зного *і т. ін.)*] шага́ (ше́ляга) *див.* шаг
ЩИТОПОДІ́БНИЙ
щитоподі́бна
△ Щитоподі́бна за́лоза *див.* за́лоза (11)
ЩО[1]
ві́що
◊ Ні за що (ні за ві́що) ру́ки (рук) зачепи́ти *див.* зачі́пати (9)
чим
◊ Ні́чим (нема́ чим) о́ка запороши́ти *див.* запоро́шувати (1)
що
◊ Ні за що (ні за ві́що) ру́ки (рук) зачепи́ти *див.* зачі́пати (9)
◊ Що ти (він, вона́ *і т. ін.)* забу́в (забу́ла) тут (там)? *див.* забува́ти (7)
ЩОКА́
що́ки
Що́ки [аж] горя́ть (паша́ть) / зайняли́ся (спалахну́ли) *див.* щока́
Я́ДЕРНИЙ
я́дерна
△ Я́дерна збро́я *див.* збро́я (8)
я́дерний
△ Я́дерний заря́д *див.* заря́д[1] (3)
ЯЗИ́К
язи́к
◊ Зав'яза́ти язи́к (язика́, ро́та *і т. ін.) див.* зав'я́зувати (8)
◊ Затягло́ (затягну́ло) язика́ (язи́к) *див.* затя́гувати (1)
◊ Проковтну́ти (затягти́, затягну́ти) язи́к *див.* проковтну́ти
◊ Трима́ти (держа́ти) язи́к (язика́) за зуба́ми (на при́в'язі, на припо́ні, на за́шморзі, на за́щіпці) *див.* трима́ти
◊ Язи́к заплі́тається *див.* язи́к
◊ Язи́к сверби́ть / засвербі́в <Засвербі́ло на язиці́> *див.* язи́к
язика́
◊ Забу́ти язика́ в ро́ті *див.* забува́ти (5)
◊ Зав'яза́ти язи́к (язика́, ро́та *і т. ін.) див.* зав'я́зувати (8)
◊ Затягло́ (затягну́ло) язика́ (язи́к) *див.* затя́гувати (1)
◊ Трима́ти (держа́ти) язи́к (язика́) за зуба́ми (на при́в'язі, на припо́ні, на за́шморзі, на за́щіпці) *див.* трима́ти
язико́м
◊ Заплі́та́ти язико́м *див.* заплі́та́ти (1)
◊ Ля́пати (ля́скати, маха́ти *і т. ін.)* / заля́пати язико́м *див.* ля́пати
◊ Моло́ти / замоло́ти язико́м *див.* моло́ти
◊ Теліпа́ти (теле́нькати) / зателіпа́ти язико́м *див.* теліпа́ти
язиці́
◊ Язи́к сверби́ть / засвербі́в <Засвербі́ло на язиці́> *див.* язи́к
ЯКИ́Й
яки́м
◊ Яки́м ві́тром (яки́ми вітра́ми) [принесло́ (занесло́)]? <Які́ вітри́ принесли́ (занесли́)?> *див.* ві́тер (21)
яки́ми
◊ Яки́м ві́тром (яки́ми вітра́ми) [принесло́ (занесло́)]? <Які́ вітри́ принесли́ (занесли́)?> *див.* ві́тер (21)
які́
◊ Яки́м ві́тром (яки́ми вітра́ми) [принесло́ (занесло́)]? <Які́ вітри́ принесли́ (занесли́)?> *див.* ві́тер (21)
Я́МКА
я́мка
△ О́чна запа́дина (я́мка, відту́лина) *див.* запа́дина (1)
ЯРМО́
ярмо́
◊ Вла́зити (лі́зти) в ярмо́ (в за́шморг) *див.* вла́зити (4)
◊ Запрягти́ / запряга́ти в [тяжке́] ярмо́ *див.* запряга́ти (1)
◊ Стромля́ти ши́ю в за́шморг (в ярмо́) *див.* стромля́ти
Я́СНИЙ
ясни́м
◊ Хай (неха́й) [ясни́м вогне́м (по́лум'ям)] гори́ть / згори́ть (загори́ться) <Щоб ясни́м вогне́м (по́лум'ям) горі́в / згорі́в> *див.* горі́ти (5)
ЯТРИ́ТИСЯ
ятри́ться
◊ Душа́ боли́ть (щеми́ть, ятри́ться *і т. ін.)* / заболі́ла (защемі́ла, заятри́лася *і т. ін.) див.* душа́ (19)
Я́ЩИК
я́щик
△ Заря́дний я́щик <Заря́дна скри́ня> *див.* я́щик

СПИСОК РЕЄСТРОВИХ СЛІВ

З[1]
З[2]
ЗА[1]
ЗА[2]
ЗА[3]
ЗААБЕТКО́ВАНИЙ
ЗААБЕТКУВА́ТИ
ЗААБСТРАГО́ВАНИЙ
ЗААБСТРАГУВА́ТИ
ЗААВАНСО́ВАНИЙ
ЗААВАНСУВА́ТИ
ЗААВТОМАТИЗО́ВАНИЙ
ЗААВТОМАТИЗУВА́ТИ
ЗААДМІНІСТРО́ВАНИЙ
ЗААДМІНІСТРО́ВАНІСТЬ
ЗААДМІНІСТРУВА́ТИ
ЗААДМІНІСТРУВА́ТИСЯ
ЗААДРЕСО́ВАНИЙ
ЗААДРЕСО́ВАНІСТЬ
ЗААДРЕСУВА́ТИ
ЗААКТО́ВАНИЙ
ЗААКТУВА́ННЯ
ЗААКТУВА́ТИ
ЗААНГАЖО́ВАНИЙ
ЗААНГАЖО́ВАНІСТЬ
ЗААНГАЖО́ВАНО
ЗААНГАЖО́ВУВАТИ
ЗААНГАЖО́ВУВАТИСЯ
ЗААНГАЖУВА́ННЯ
ЗААНГАЖУВА́ТИ *див.* заангажо́вувати
ЗААНГАЖУВА́ТИСЯ *див.* заангажо́вуватися
ЗААНОНСО́ВАНИЙ
ЗААНОНСУВА́ТИ
ЗААПЛОДО́ВАНИЙ
ЗААПЛОДУВА́ТИ
ЗААРЕШТО́ВАНИЙ
ЗААРЕШТО́ВУВАТИ
ЗААРЕШТО́ВУВАТИСЯ
ЗААРЕШТУВА́ННЯ
ЗААРЕШТУВА́ТИ *див.* заарешто́вувати
ЗААРКА́НЕНИЙ
ЗААРКА́НЕННЯ
ЗААРКА́НИТИ *див.* заарка́нювати
ЗААРКА́НЮВАННЯ
ЗААРКА́НЮВАТИ
ЗААРХІВО́ВАНИЙ
ЗААРХІВО́ВУВАННЯ
ЗААРХІВО́ВУВАТИ
ЗААРХІВО́ВУВАТИСЯ
ЗААРХІВУВА́ТИ *див.* заархіво́вувати
ЗААСФАЛЬТО́ВАНИЙ
ЗААСФАЛЬТО́ВАНІСТЬ
ЗААСФАЛЬТО́ВУВАТИ
ЗААСФАЛЬТУВА́ННЯ
ЗААСФАЛЬТУВА́ТИ *див.* заасфальто́вувати
ЗААТАКО́ВАНИЙ
ЗААТАКУВА́ТИ
ЗААТЛАНТИ́ЧНИЙ
ЗААТМОСФЕ́РНИЙ
ЗАА́ХАТИ
ЗАА́ХКАТИ
ЗАБАБА́ХКАТИ
ЗАБАБІ́ТИ
ЗАБА́БРАНИЙ
ЗАБА́БРАТИ
ЗАБА́ВА
ЗАБА́ВИТИ *див.* забавля́ти
ЗАБА́ВИТИСЯ *див.* забавля́тися
ЗА́БАВКА
ЗАБАВЛЯ́НКА
ЗАБАВЛЯ́ННЯ
ЗАБАВЛЯ́ТИ
ЗАБАВЛЯ́ТИСЯ
ЗАБА́ВНЕНЬКИЙ
ЗАБА́ВНИЙ
ЗАБА́ВНИК
ЗАБА́ВНИЦЯ
ЗАБА́ВНІСТЬ
ЗАБА́ВНО
ЗА́БАГ
ЗАБАГА́НКА
ЗАБАГА́ННЯ
ЗАБАГА́НОЧКА
ЗАБАГА́ТИ
ЗАБАГА́ТИЙ
ЗАБАГА́ТИСЯ
ЗАБАГАТІ́ЛИЙ
ЗАБАГАТІ́ТИ
ЗАБАГА́ТО
ЗАБАГА́ЦЬКО
ЗАБА́ГЛИВИЙ
ЗАБА́ГНЕНИЙ
ЗАБАГНИ́ТИ *див.* заба́гнювати
ЗАБАГНУ́ТИ
ЗАБАГНУ́ТИСЯ
ЗАБА́ГНЮВАТИ
ЗАБА́ГРЕНИЙ[1]
ЗАБА́ГРЕНИЙ[2]
ЗАБАГРИ́ТИ[1]
ЗАБАГРИ́ТИ[2] *див.* заба́грювати
ЗАБАГРИ́ТИСЯ[1]
ЗАБАГРИ́ТИСЯ[2]
ЗАБАГРОВІ́ЛИЙ
ЗАБАГРОВІ́ТИ
ЗАБА́ГРЮВАТИ
ЗАБАГРЯНИ́ТИ
ЗАБАГРЯНИ́ТИСЯ
ЗАБАГРЯНІ́ЛИЙ
ЗАБАГРЯНІ́ТИ
ЗАБА́ГТИ *див.* забагну́ти
ЗАБА́ГТИСЯ *див.* забагну́тися
ЗАБАЖА́ТИ
ЗАБАЖА́ТИСЯ
ЗАБАЗІ́КАТИ
ЗАБАЗІ́КАТИСЯ
ЗАБАЙДУ́ЖИТИСЯ
ЗАБАЛАГУ́РИТИ
ЗАБАЛА́КАТИ *див.* забала́кувати
ЗАБАЛА́КАТИСЯ *див.* забала́куватися
ЗАБАЛА́КУВАННЯ
ЗАБАЛА́КУВАТИ
ЗАБАЛА́КУВАТИСЯ
ЗАБАЛАМУ́ТИТИ *див.* забаламу́чувати
ЗАБАЛАМУ́ЧЕНИЙ
ЗАБАЛАМУ́ЧУВАТИ
ЗАБАЛАСТО́ВАНИЙ
ЗАБАЛАСТУВА́ТИ
ЗАБАЛОТО́ВАНИЙ
ЗАБАЛОТУВА́ТИ
ЗАБАЛЬЗАМО́ВАНИЙ
ЗАБАЛЬЗАМО́ВУВАТИ
ЗАБАЛЬЗАМУВА́ТИ *див.* забальзамо́вувати
ЗАБАЛЯНДРА́СИТИ
ЗАБА́МКАТИ
ЗАБАНДАЖО́ВАНИЙ
ЗАБАНДАЖУВА́ТИ
ЗАБАНДЮ́РИТИСЯ
ЗАБАНУВА́ТИ

ЗАБА́РА
ЗАБАРАБА́НИТИ
ЗАБА́РВИТИ *див.* заба́рвлювати
ЗАБА́РВИТИСЯ *див.* заба́рвлюватися
ЗАБА́РВЛЕНИЙ
ЗАБА́РВЛЕНІСТЬ
ЗАБА́РВЛЕННЯ
ЗАБА́РВЛЮВАНИЙ
ЗАБА́РВЛЮВАННЯ
ЗАБА́РВЛЮВАТИ
ЗАБА́РВЛЮВАТИСЯ
ЗАБАРИКАДО́ВАНИЙ
ЗАБАРИКАДО́ВУВАТИ
ЗАБАРИКАДО́ВУВАТИСЯ
ЗАБАРИКАДУВА́ТИ *див.* забарикадо́вувати
ЗАБАРИКАДУВА́ТИСЯ *див.* забарикадо́вуватися
ЗАБАРИ́ТИ *див.* заба́рювати
ЗАБАРИ́ТИСЯ *див.* заба́рюватися
ЗАБА́РЛИВИЙ
ЗАБА́РЛИВІСТЬ
ЗАБА́РЛИВО
ЗАБАРНИ́Й
ЗАБА́РНІСТЬ
ЗАБА́РНО
ЗАБА́РЮВАТИ
ЗАБА́РЮВАТИСЯ
ЗАБАРЯ́ТИ *див.* заба́рювати
ЗАБАРЯ́ТИСЯ *див.* заба́рюватися
ЗАБАСИ́ТИ
ЗАБАСКАЛИ́ЧИТИСЯ
ЗАБАСУВА́ТИ[1]
ЗАБАСУВА́ТИ[2] *див.* забаси́ти
ЗАБАТО́ЖЕНИЙ
ЗАБАТО́ЖИТИ
ЗАБА́ХКАТИ
ЗАБАЧА́ТИ
ЗАБА́ЧЕНИЙ
ЗАБА́ЧИТИ *див.* забача́ти
ЗАБА́ЧИТИСЯ
ЗАБГА́ТИ
ЗАБЕЗПЕ́КА
ЗАБЕЗПЕ́ЧЕНИЙ
ЗАБЕЗПЕ́ЧЕНІСТЬ
ЗАБЕЗПЕ́ЧЕННЯ
ЗАБЕЗПЕ́ЧЕНО
ЗАБЕЗПЕ́ЧИТИ *див.* забезпе́чувати
ЗАБЕЗПЕ́ЧИТИСЯ *див.* забезпе́чуватися
ЗАБЕЗПЕ́ЧУВАЛЬНИЙ
ЗАБЕЗПЕ́ЧУВАНИЙ
ЗАБЕЗПЕ́ЧУВАННЯ
ЗАБЕЗПЕ́ЧУВАТИ
ЗАБЕЗПЕ́ЧУВАТИСЯ
ЗАБЕ́ЙКАНИЙ
ЗАБЕ́ЙКАТИ
ЗАБЕ́ЙКАТИСЯ
ЗАБЕ́КАТИ
ЗАБЕЛЬКОТА́ТИ
ЗАБЕЛЬКОТІ́ТИ *див.* забелькота́ти
ЗАБЕНДЮГУВА́ТИ
ЗАБЕНКЕТУВА́ТИ
ЗА́БЕРЕГ *див.* за́береги
ЗА́БЕРЕГИ
ЗА́БЕРЕЖЕНЬ *див.* за́бережні
ЗА́БЕРЕЖНІ
ЗАБЕТОНО́ВАНИЙ
ЗАБЕТОНО́ВУВАТИ
ЗАБЕТОНУВА́ННЯ
ЗАБЕТОНУВА́ТИ *див.* забетоно́вувати
ЗАБИВА́ННЯ
ЗАБИВА́ТИ
ЗАБИВА́ТИСЯ
ЗА́БИВКА
ЗАБИВНИ́Й
ЗАБИНТО́ВАНИЙ
ЗАБИНТО́ВУВАННЯ
ЗАБИНТО́ВУВАТИ
ЗАБИНТО́ВУВАТИСЯ
ЗАБИНТУВА́ТИ *див.* забинто́вувати
ЗАБИНТУВА́ТИСЯ *див.* забинто́вуватися
ЗАБИ́РАНИЙ
ЗАБИРА́ННЯ
ЗАБИРА́ТИ
ЗАБИРА́ТИСЯ
ЗАБИ́ТИ *див.* забива́ти
ЗАБИ́ТИЙ
ЗАБИ́ТИСЯ *див.* забива́тися
ЗАБИ́ТІСТЬ
ЗАБИТНИ́Й
ЗАБИТТЯ́
ЗАБІ́Г
ЗАБІГА́ЙЛІВКА
ЗАБІ́ГАНИЙ
ЗАБІГА́ННЯ
ЗАБІ́ГАТИ
ЗАБІГА́ТИ
ЗАБІ́ГАТИСЯ
ЗАБІ́ГЛИЙ
ЗАБІ́ГОВИЙ
ЗАБІ́ГТИ *див.* забіга́ти
ЗАБІ́ДКАТИСЯ
ЗАБІДО́ВАНИЙ
ЗАБІ́Й
ЗАБІ́ЙНИЙ
ЗАБІ́ЙНИК
ЗАБІ́ЙНИЦЬКИЙ
ЗАБІ́ЙНИЦЯ
ЗА́БІЛ
ЗАБІ́ЛЕНИЙ
ЗАБІ́ЛЕННЯ
ЗАБІ́ЛИЙ
ЗАБІЛИ́ТИ *див.* забі́лювати
ЗАБІЛИ́ТИСЯ *див.* забі́люватися
ЗАБІЛІ́ТИ
ЗАБІЛІ́ТИСЯ
ЗА́БІЛКА
ЗАБІ́ЛЮВАННЯ
ЗАБІ́ЛЮВАТИ
ЗАБІ́ЛЮВАТИСЯ
ЗАБІ́Р
ЗАБІРНИ́Й
ЗАБІ́РНИК
ЗАБІСО́ВАНИЙ
ЗАБІЯ́КА
ЗАБІЯ́КУВАТИЙ
ЗАБІЯ́КУВАТІСТЬ
ЗАБІЯ́КУВАТО
ЗАБІЯ́ЧКА
ЗАБЛАГА́ТИ
ЗАБЛАГОСЛОВИ́ТИСЯ
ЗАБЛАКИ́ТНІТИ
ЗАБЛИЗЬКИ́Й
ЗАБЛИ́ЗЬКО
ЗАБЛИ́КАТИ
ЗАБЛИ́МАТИ
ЗАБЛИ́СКАТИ
ЗАБЛИСКОТІ́ТИ
ЗАБЛИ́СЛИЙ
ЗАБЛИ́СНУТИ
ЗАБЛИСТІ́ТИ
ЗАБЛИЩА́ТИ
ЗАБЛОКО́ВАНИЙ
ЗАБЛОКО́ВАНІСТЬ
ЗАБЛОКО́ВУВАННЯ
ЗАБЛОКО́ВУВАТИ
ЗАБЛОКО́ВУВАТИСЯ
ЗАБЛОКУВА́ННЯ
ЗАБЛОКУВА́ТИ *див.* заблоко́вувати
ЗАБЛОКУВА́ТИСЯ *див.* заблоко́вуватися
ЗА́БЛУД
ЗАБЛУ́ДА
ЗАБЛУДИ́ТИ
ЗАБЛУДИ́ТИСЯ
ЗАБЛУ́ДЛИЙ
ЗАБЛУ́ДНИЙ
ЗАБЛУКА́ЛИЙ
ЗАБЛУКА́НЕЦЬ
ЗАБЛУ́КАНИЙ
ЗАБЛУКА́ТИ *див.* заблу́кувати
ЗАБЛУКА́ТИСЯ
ЗАБЛУ́КУВАТИ
ЗАБЛЬО́ВАНИЙ
ЗАБЛЬО́ВУВАТИ
ЗАБЛЬО́ВУВАТИСЯ
ЗАБЛЮВА́ТИ *див.* заблько́вувати
ЗАБЛЮВА́ТИСЯ *див.* заблько́вуватися
ЗАБОБО́Н
ЗАБОБО́ННИЙ
ЗАБОБО́ННИК
ЗАБОБО́ННІСТЬ
ЗАБОБО́ННО
ЗАБОВВАНІ́ЛИЙ
ЗАБОВВАНІ́ТИ

ЗАБÓВКАТИ
ЗАБÓВТАНИЙ
ЗАБÓВТАТИ *див.* забóвтувати
ЗАБÓВТАТИСЯ *див.* забóвтуватися
ЗАБÓВТУВАННЯ
ЗАБÓВТУВАТИ
ЗАБÓВТУВАТИСЯ
ЗАБОГАРÁДИТИ
ЗАБОЖИ́ТИСЯ
ЗАБÓЇНА
ЗАБÓЇСТИЙ
ЗАБÓЇСТО
ЗАБÓЙНИЙ
ЗАБОЛІ́ТИ
ЗАБОЛÓННИЙ
ЗАБОЛÓННИК
ЗÁБОЛОНЬ
ЗАБОЛОТИ́ТИ *див.* заболóчувати
ЗАБОЛОТИ́ТИСЯ *див.* заболóчуватися
ЗАБОЛÓЧЕНИЙ
ЗАБОЛÓЧЕНІСТЬ
ЗАБОЛÓЧЕННЯ
ЗАБОЛÓЧУВАНИЙ
ЗАБОЛÓЧУВАНІСТЬ
ЗАБОЛÓЧУВАННЯ
ЗАБОЛÓЧУВАТИ
ЗАБОЛÓЧУВАТИСЯ
ЗАБÓМКАТИ
ЗАБÓРА
ЗАБОРГÓВАНИЙ
ЗАБОРГÓВАНІСТЬ
ЗАБОРГÓВУВАТИ
ЗАБОРГÓВУВАТИСЯ
ЗАБОРГУВÁННЯ
ЗАБОРГУВÁТИ *див.* заборгóвувати
ЗАБОРГУВÁТИСЯ *див.* заборгóвуватися
ЗАБОРÓЛО
ЗАБОРÓНА
ЗАБОРÓНЕНИЙ
ЗАБОРОНИ́ТИ[1] *див.* забороня́ти
ЗАБОРОНИ́ТИ[2] *див.* заборонувáти
ЗАБОРОНИ́ТИСЯ *див.* забороня́тися
ЗАБОРÓННИЙ
ЗАБОРÓННІСТЬ
ЗАБОРОНÓВАНИЙ
ЗАБОРОНУВÁТИ
ЗАБОРÓНЮВАЛЬНИЙ
ЗАБОРÓНЮВАНИЙ
ЗАБОРÓНЮВАТИ *див.* забороня́ти
ЗАБОРÓНЮВАТИСЯ *див.* забороня́тися
ЗАБОРÓНЮВАЧ
ЗАБОРОНЯ́ТИ
ЗАБОРОНЯ́ТИСЯ
ЗАБОРÓШНЕНИЙ
ЗАБОРОШНИ́ТИ
ЗАБОРОШНИ́ТИСЯ
ЗАБÓРСАНИЙ
ЗАБÓРСАТИ *див.* забóрсувати
ЗАБÓРСАТИСЯ *див.* забóрсуватися
ЗАБÓРСУВАТИ
ЗАБÓРСУВАТИСЯ
ЗАБÓРТНИЙ
ЗАБОРТОВИ́Й
ЗАБРÁКЛИЙ
ЗАБРÁКНУТИ
ЗАБРАКÓВАНИЙ
ЗАБРАКÓВУВАТИ
ЗАБРАКУВÁТИ[1] *див.* забракóвувати
ЗАБРАКУВÁТИ[2]
ЗАБРÁЛО
ЗÁБРАНИЙ
ЗАБРÁТИ *див.* забирáти
ЗÁБРАТИЙ *див.* зáбраний
ЗАБРÁТИСЯ *див.* забирáтися
ЗАБРÉЗКЛИЙ
ЗАБРÉЗКЛІСТЬ
ЗАБРÉЗКНУТИ
ЗАБРÉНЬКАТИ
ЗАБРЕСТИ́ *див.* забрідáти
ЗАБРÉХАНИЙ
ЗАБРÉХАНІСТЬ
ЗАБРЕХÁТИ
ЗАБРЕХÁТИСЯ *див.* забрíхуватися
ЗАБРИВÁТИ
ЗАБРИ́ЖИТИ
ЗАБРИ́ЗКАНИЙ
ЗАБРИ́ЗКАТИ *див.* забри́зкувати
ЗАБРИ́ЗКАТИСЯ *див.* забри́зкуватися
ЗАБРИ́ЗКУВАННЯ
ЗАБРИ́ЗКУВАТИ
ЗАБРИ́ЗКУВАТИСЯ
ЗАБРИКÁТИ
ЗАБРИНІ́ТИ
ЗАБРИ́НЬКАТИ
ЗАБРИНЬЧÁТИ
ЗАБРИ́ТИ *див.* забривáти
ЗАБРИ́ТИЙ
ЗАБРІ́Д
ЗАБРІДÁТИ
ЗАБРІ́ХУВАТИСЯ
ЗАБРÓДА
ЗАБРÓДЖЕНИЙ
ЗАБРÓДЖУВАТИ
ЗАБРÓДЖУВАТИСЯ
ЗАБРÓДИТИ *див.* забрідáти
ЗАБРОДИ́ТИ[1]
ЗАБРОДИ́ТИ[2]
ЗАБРОДИ́ТИ[3] *див.* забрóджувати
ЗАБРОДИ́ТИСЯ *див.* забрóджуватися
ЗАБРÓДЧИК
ЗАБРОНЬÓВАНИЙ
ЗАБРОНЮВÁТИ
ЗÁБРОСТЬ
ЗАБРУ́ДЖЕНИЙ
ЗАБРУДИ́ТИ *див.* забру́днювати
ЗАБРУДИ́ТИСЯ *див.* забру́днюватися
ЗАБРУ́ДНЕНИЙ
ЗАБРУ́ДНЕНІСТЬ
ЗАБРУ́ДНЕННЯ
ЗАБРУДНИ́ТИ *див.* забру́днювати
ЗАБРУДНИ́ТИСЯ *див.* забру́днюватися
ЗАБРУ́ДНЮВАЛЬНИЙ
ЗАБРУ́ДНЮВАННЯ
ЗАБРУ́ДНЮВАТИ
ЗАБРУ́ДНЮВАТИСЯ
ЗАБРУ́ДНЮВАЧ
ЗАБРУКÓВАНИЙ
ЗАБРУКÓВУВАННЯ
ЗАБРУКÓВУВАТИ
ЗАБРУКÓВУВАТИСЯ
ЗАБРУКУВÁННЯ
ЗАБРУКУВÁТИ *див.* забрукóвувати
ЗАБРУНЬКÓВАНИЙ
ЗАБРУНЬКУВÁТИ
ЗАБРУНЬКУВÁТИСЯ
ЗАБРЬÓХА
ЗАБРЬÓХАНИЙ
ЗАБРЬÓХАНІСТЬ
ЗАБРЬÓХАТИ *див.* забрьóхувати
ЗАБРЬÓХАТИСЯ *див.* забрьóхуватися
ЗАБРЬÓХУВАТИ
ЗАБРЬÓХУВАТИСЯ
ЗАБРЯЖЧÁТИ
ЗАБРЯ́ЗКАТИ
ЗАБРЯЗКОТÁТИ *див.* забрязкотíти
ЗАБРЯЗКОТІ́ТИ
ЗАБУБНИ́ТИ
ЗАБУБОНІ́ТИ
ЗАБУВÁКА
ЗАБУВÁННЯ
ЗАБУВÁТИ
ЗАБУВÁТИСЯ
ЗАБУДІ́ВЛЯ
ЗАБУДÓВА
ЗАБУДÓВАНИЙ
ЗАБУДÓВАНІСТЬ
ЗАБУДÓВНИК
ЗАБУДÓВНИЦЯ
ЗАБУДÓВУВАНИЙ
ЗАБУДÓВУВАННЯ
ЗАБУДÓВУВАТИ
ЗАБУДÓВУВАТИСЯ
ЗАБУДУВÁННЯ
ЗАБУДУВÁТИ *див.* забудóвувати
ЗАБУДУВÁТИСЯ *див.* забудóвуватися
ЗАБУ́ДЬКО
ЗАБУ́ДЬКУВАТИЙ
ЗАБУ́ДЬКУВАТІСТЬ
ЗАБУ́ДЬКУВАТО
ЗАБУЗÓВАНИЙ
ЗАБУЗУВÁТИ
ЗАБУКСУВÁТИ
ЗАБУ́ЛЬКАТИ
ЗАБУЛЬКОТÁТИ

ЗАБУЛЬКОТІ́ТИ *див.* забулькота́ти
ЗАБУНДЮ́ЧИТИСЯ
ЗАБУНТУВА́ТИ
ЗАБУНТУВА́ТИСЯ
ЗАБУ́РЕНИЙ
ЗАБУ́РЕННЯ[2]
ЗАБУ́РЕННЯ[1]
ЗАБУ́РИТИ *див.* забурува́ти
ЗАБУРИ́ТИ
ЗАБУРКОТА́ТИ
ЗАБУРКОТІ́ТИ *див.* забуркота́ти
ЗАБУРЛИ́ТИ
ЗАБУРМОТА́ТИ
ЗАБУРМОТІ́ТИ *див.* забурмота́ти
ЗАБУРТО́ВАНИЙ
ЗАБУРТУВА́ТИ
ЗАБУРУВА́ТИ
ЗАБУРУ́НИТИ
ЗАБУРУ́НИТИСЯ
ЗАБУРХА́ТИ
ЗАБУРЧА́ТИ
ЗАБУР'Я́НЕНИЙ
ЗАБУР'Я́НЕНІСТЬ
ЗАБУР'Я́НЕННЯ
ЗАБУР'Я́НИТИ *див.* забур'я́нювати
ЗАБУР'Я́НИТИСЯ *див.* забур'я́нюватися
ЗАБУР'ЯНІ́ЛИЙ
ЗАБУР'ЯНІ́ТИ
ЗАБУР'Я́НЮВАННЯ
ЗАБУР'Я́НЮВАТИ
ЗАБУР'Я́НЮВАТИСЯ
ЗАБУ́ТИ *див.* забува́ти
ЗАБУ́ТИЙ
ЗАБУ́ТИСЯ *див.* забува́тися
ЗАБУТИ́ТИ *див.* забу́чувати
ЗАБУ́ТІСТЬ
ЗАБУ́ТЛИВИЙ
ЗАБУ́ТЛИВІСТЬ
ЗАБУТО́ВАНИЙ
ЗАБУТО́ВУВАННЯ
ЗАБУТО́ВУВАТИ
ЗАБУ́ТОК
ЗАБУТТЯ́
ЗАБУТУВА́ННЯ
ЗАБУТУВА́ТИ *див.* забуто́вувати
ЗАБУ́ХАТИ
ЗАБУХА́ТИ
ЗАБУХИ́КАТИ
ЗАБУ́ХКАТИ
ЗАБУХКОТІ́ТИ
ЗАБУЧА́ВІЛИЙ
ЗАБУЧА́ВІТИ
ЗАБУ́ЧЕНИЙ
ЗАБУ́ЧУВАНИЙ
ЗАБУ́ЧУВАННЯ
ЗАБУ́ЧУВАТИ
ЗАБУШУВА́ТИ
ЗАБУЯ́НИТИ
ЗАБУЯНІ́ТИ
ЗАБУЯ́ТИ
ЗАБЮРОКРАТИЗО́ВАНИЙ
ЗАБЮРОКРАТИЗО́ВАНІСТЬ
ЗАБЮРОКРАТИЗО́ВУВАТИ
ЗАБЮРОКРАТИЗУВА́ТИ *див.* забюрократизо́вувати
ЗАБЮРОКРАТИЗУВА́ТИСЯ
ЗАБЮРОКРА́ТИТИСЯ
ЗАВ
ЗАВ...
ЗАВА́БИТИ *див.* зава́блювати
ЗАВА́БЛЮВАТИ
ЗАВАГА́ТИСЯ
ЗАВАГІ́ТНІТИ
ЗАВАГОНІ́ТИ
ЗАВАГОТІ́ТИ
ЗАВА́ДА
ЗАВА́ДИТИ[1]
ЗАВА́ДИТИ[2] *див.* заважа́ти
ЗАВА́ДНИЙ
ЗАВА́ДОВИЙ
ЗАВАДОЗА́ХИСТ
ЗАВАДОЗАХИ́ЩЕНИЙ
ЗАВАДОЗАХИ́ЩЕНІСТЬ
ЗАВА́ДОНЬКА
ЗАВАДОСТІЙКИ́Й
ЗАВАДОСТІ́ЙКІСТЬ
ЗАВАДОТРИВКИ́Й
ЗАВАДОТРИ́ВКІСТЬ
ЗАВАЖА́ННЯ
ЗАВАЖА́ТИ
ЗАВА́ЖИТИ *див.* зава́жувати
ЗАВАЖКИ́Й
ЗАВА́ЖКО
ЗАВА́ЖУВАТИ
ЗАВА́Л
ЗАВА́ЛА
ЗАВА́ЛЕНИЙ
ЗАВА́ЛЕННЯ
ЗАВА́ЛИСТИЙ
ЗАВАЛИ́ТИ *див.* зава́лювати
ЗАВАЛИ́ТИСЯ *див.* зава́люватися
ЗАВА́ЛИЩЕ
ЗАВА́ЛКА
ЗАВАЛУВА́ТИ
ЗА́ВАЛЬ
ЗАВАЛЬКО́ВАНИЙ
ЗАВАЛЬКО́ВУВАТИ
ЗАВАЛЬКУВА́ТИ *див.* завалько́вувати
ЗАВА́ЛЬНИ́Й
ЗАВА́ЛЬНИК
ЗАВАЛЬЦЬО́ВУВАННЯ
ЗАВАЛЬЦЬО́ВУВАТИ
ЗАВАЛЬЦЮВА́ЛЬНИК
ЗАВАЛЬЦЮВА́ННЯ
ЗАВАЛЬЦЮВА́ТИ *див.* завальцьо́вувати
ЗАВА́ЛЮВАЛЬНИЙ
ЗАВА́ЛЮВАЛЬНИК
ЗАВА́ЛЮВАННЯ
ЗАВА́ЛЮВАТИ
ЗАВА́ЛЮВАТИСЯ
ЗАВАЛЮ́ХА
ЗАВА́ЛЯНИЙ
ЗАВАЛЯ́ТИ
ЗАВАЛЯ́ТИСЯ[1]
ЗАВАЛЯ́ТИСЯ[2]
ЗАВАЛЯ́ЩИЙ
ЗАВАНТА́ЖЕНИЙ
ЗАВАНТА́ЖЕНІСТЬ
ЗАВАНТА́ЖЕННЯ
ЗАВАНТА́ЖИТИ *див.* заванта́жувати
ЗАВАНТА́ЖИТИСЯ *див.* заванта́жуватися
ЗАВАНТА́ЖНИК
ЗАВАНТА́ЖУВАЛЬНИЙ
ЗАВАНТА́ЖУВАНИЙ
ЗАВАНТА́ЖУВАННЯ
ЗАВАНТА́ЖУВАТИ
ЗАВАНТА́ЖУВАТИСЯ
ЗАВАНТА́ЖУВАЧ
ЗАВАПНО́ВАНИЙ
ЗАВАПНУВА́ТИ
ЗАВА́РЕНИЙ
ЗАВАРИ́ТИ *див.* зава́рювати
ЗАВАРИ́ТИСЯ *див.* зава́рюватися
ЗАВА́РКА
ЗАВАРНИ́Й
ЗАВА́РЮВАЛЬНИЙ
ЗАВА́РЮВАНИЙ
ЗАВА́РЮВАННЯ
ЗАВА́РЮВАТИ
ЗАВА́РЮВАТИСЯ
ЗАВА́ТРА
ЗАВБА́ЗИ
ЗАВБА́ЗОЮ
ЗАВБАЧА́ЛЬНИК
ЗАВБАЧА́ННЯ
ЗАВБАЧА́ТИ *див.* завба́чувати
ЗАВБА́ЧЕНИЙ
ЗАВБА́ЧЕННЯ
ЗАВБА́ЧИТИ *див.* завба́чувати
ЗАВБА́ЧЛИВИЙ
ЗАВБА́ЧЛИВІСТЬ
ЗАВБА́ЧЛИВО
ЗАВБА́ЧНИЙ
ЗАВБА́ЧНИК
ЗАВБА́ЧНИЦЯ
ЗАВБА́ЧНО
ЗАВБА́ЧУВАЛЬНИК
ЗАВБА́ЧУВАНИЙ
ЗАВБА́ЧУВАННЯ
ЗАВБА́ЧУВАТИ
ЗАВБІ́ЛЬШ
ЗАВБІ́ЛЬШКИ
ЗАВБО́ГИЙ
ЗАВБО́ГО

ЗАВБО́ЖІТИ
ЗАВВА́ГА *див.* зауві́ага
ЗАВВАЖА́ТИ *див.* зауважувати
ЗАВВА́ЖИТИ *див.* зауважувати
ЗАВВА́ЖУВАТИ *див.* зауважувати
ЗАВВИРОБНИ́ЦТВА
ЗАВВИРОБНИ́ЦТВОМ
ЗАВВИ́Ш
ЗАВВИ́ШКИ
ЗАВВІ́ДДІЛОМ
ЗАВВІ́ДДІЛУ
ЗАВГА́Р
ЗАВГЛИ́Б
ЗАВГЛИ́БКИ
ЗАВГЛИ́БШКИ
ЗАВГО́ДНО
ЗАВГОДЯ́
ЗАВГО́РИТИ *див.* завгорювати
ЗАВГО́РЮВАТИ
ЗАВГО́СП
ЗАВГО́СПІВСЬКИЙ
ЗАВГРУ́БШКИ
ЗАВДА́ВАНИЙ
ЗАВДАВА́ННЯ
ЗАВДАВА́ТИ
ЗАВДАВА́ТИСЯ
ЗАВДА́ЛЕКИ
ЗАВДА́ЛЬШКИ
ЗА́ВДАНИЙ
ЗАВДА́ННЯ
ЗАВДА́НОК
ЗАВДА́ТИ *див.* завдавати
ЗАВДА́ТИСЯ *див.* завдаватися
ЗАВДАТКО́ВИЙ
ЗАВДА́ТОК
ЗАВДО́ВЖ
ЗАВДО́ВЖКИ
ЗАВДОВІ́ТИ
ЗАВДРУ́ГЕ
ЗАВДЯКИ́
ЗАВДЯ́ЧЕНИЙ
ЗАВДЯ́ЧИТИ *див.* завдячувати
ЗАВДЯ́ЧЛИВО
ЗАВДЯ́ЧУВАТИ
ЗАВЕ́ДЕНИЙ
ЗАВЕ́ДЕННЯ
ЗАВЕДЕ́НЦІЯ
ЗАВЕ́ЗЕНИЙ
ЗАВЕ́ЗЕННЯ
ЗАВЕЗТИ́ *див.* завозити
ЗАВЕЛИ́КИЙ
ЗАВЕЛИЧА́ТИСЯ
ЗАВЕРБО́ВАНИЙ
ЗАВЕРБО́ВУВАННЯ
ЗАВЕРБО́ВУВАТИ
ЗАВЕРБО́ВУВАТИСЯ
ЗАВЕРБУВА́ННЯ
ЗАВЕРБУВА́ТИ *див.* завербовувати
ЗАВЕРБУВА́ТИСЯ *див.* завербовуватися
ЗАВЕ́РГАНИЙ
ЗАВЕ́РГА́ТИ
ЗАВЕ́РГНУТИ *див.* завергати
ЗАВЕ́РГТИ *див.* завергати
ЗАВЕРЕДУВА́ТИ
ЗАВЕРЕЩА́ТИ
ЗАВЕ́РНЕНИЙ
ЗАВЕРНИ́ГОЛОВА
ЗАВЕРНУ́ТИ *див.* завертати
ЗАВЕ́РНУТИЙ *див.* заверлений
ЗАВЕРНУ́ТИСЯ *див.* завертатися
ЗАВЕ́РСТАНИЙ
ЗАВЕРСТА́ТИ *див.* заверстувати
ЗАВЕ́РСТУВАННЯ
ЗАВЕ́РСТУВАТИ
ЗАВЕ́РСТУВАТИСЯ
ЗАВЕРТА́ННЯ
ЗАВЕРТА́ТИ
ЗАВЕРТА́ТИСЯ
ЗА́ВЕРТЕНЬ
ЗАВЕРТІ́ТИ *див.* завірчувати
ЗАВЕРТІ́ТИСЯ *див.* завірчуватися
ЗА́ВЕРТКА
ЗА́ВЕРТОК
ЗАВЕРХОВО́ДИТИ
ЗАВЕ́РЧЕНИЙ
ЗАВЕРША́ЛЬНИЙ
ЗАВЕРША́ТИ *див.* завершувати
ЗАВЕРША́ТИСЯ *див.* завершуватися
ЗАВЕ́РШЕНИЙ
ЗАВЕ́РШЕНІСТЬ
ЗАВЕ́РШЕННЯ
ЗАВЕРШИ́ТИ *див.* завершувати
ЗАВЕРШИ́ТИСЯ *див.* завершуватися
ЗАВЕ́РШУВАЛЬНИЙ
ЗАВЕ́РШУВАНИЙ
ЗАВЕ́РШУВАННЯ
ЗАВЕ́РШУВАТИ
ЗАВЕ́РШУВАТИСЯ
ЗАВЕ́РШУВАЧ
ЗАВЕРЮ́ХА *див.* завірюха
ЗАВЕСЛУВА́ТИ
ЗАВЕСНІ́ТИ
ЗАВЕСТИ́ *див.* заводити[1]
ЗАВЕСТИ́СЯ *див.* заводитися
ЗАВЕТО́ВАНИЙ
ЗАВЕТУВА́ТИ
ЗАВЕЧОРІ́ТИ
ЗАВЕ́ШТАТИСЯ
ЗАВЖДЕ́ННИЙ
ЗА́ВЖДИ́
ЗА́ВЖДИШНІЙ
ЗАВЗЯ́ТЕЦЬ
ЗАВЗЯ́ТИЙ
ЗАВЗЯ́ТИСЯ
ЗАВЗЯ́ТІСТЬ
ЗАВЗЯ́ТО
ЗАВЗЯ́ТОК
ЗАВЗЯ́ТТЯ
ЗАВЗЯТУ́ЩЕ
ЗАВЗЯТУ́ЩИЙ
ЗАВИВА́ЙЛЕЧКО *див.* завивалечко
ЗАВИВА́ЙЛО *див.* завивало
ЗАВИВА́ЙЛОЧКО *див.* завивалочко
ЗАВИВА́ЛЕЧКО
ЗАВИВА́ЛО
ЗАВИВА́ЛОЧКО
ЗАВИВА́НЕЦЬ
ЗАВИВА́ННЯ[1]
ЗАВИВА́ННЯ[2]
ЗАВИВА́ННЯ[3]
ЗАВИВА́ТИ[1]
ЗАВИВА́ТИ[2]
ЗАВИВА́ТИ[3]
ЗАВИВА́ТИСЯ[1]
ЗАВИВА́ТИСЯ[2]
ЗАВИВА́ЧКА
ЗАВИ́ВИСТИЙ
ЗАВИ́ВКА
ЗАВИ́ГРАШКИ
ЗАВИ́ДА
ЗАВИ́ДКА
ЗА́ВИДКИ
ЗАВИ́ДЛИВИЙ
ЗАВИ́ДЛИВІСТЬ
ЗАВИ́ДЛИВО
ЗАВИ́ДНА
ЗАВИ́ДНИЙ
ЗАВИ́ДНИК
ЗАВИ́ДНИЦЯ
ЗАВИДНІ́ТИ
ЗАВИДНІ́ТИСЯ
ЗАВИ́ДНО
ЗАВИ́ДУВАТИ
ЗАВИ́ДЬКО
ЗАВИДЮ́ЩИЙ
ЗАВИ́ЛЬКУВАТИЙ
ЗАВИ́ЛЬКУВАТІСТЬ
ЗАВИ́ЛЮВАТИ
ЗАВИЛЯ́ТИ
ЗАВИ́НЕНИЙ
ЗАВИНИ́ТИ
ЗАВИНИ́ТИСЯ
ЗАВИНІ́ННЯ
ЗАВИНУ́ТИ *див.* завивати[3]
ЗАВИ́НУТИЙ *див.* завинений
ЗАВИНУ́ТИСЯ *див.* завиватися[2]
ЗАВИРУВА́ТИ
ЗАВИРУ́ШКА
ЗАВИСА́ННЯ
ЗАВИСА́ТИ
ЗАВИ́СЛИВИЙ
ЗАВИ́СЛИВО
ЗАВИ́СЛИЙ
ЗАВИ́СНИЙ

ЗАВИ́СНІСТЬ
ЗАВИ́СНО
ЗАВИ́СНУТИ *див.* зависа́ти
ЗАВИСО́КИЙ
ЗАВИ́СОКО
ЗАВИСОЧІ́ТИ
ЗА́ВИСТЬ
ЗА́ВИСЬ
ЗАВИТА́ТИ
ЗАВИ́ТИ[1]
ЗАВИ́ТИ[2] *див.* завива́ти[2]
ЗАВИ́ТИ[3] *див.* завива́ти[3]
ЗАВИ́ТИЙ[1]
ЗАВИ́ТИЙ[2]
ЗАВИ́ТИСЯ[1] *див.* завива́тися[1]
ЗАВИ́ТИСЯ[2] *див.* завива́тися[2]
ЗА́ВИТКА
ЗАВИ́ТКА
ЗАВИТКО́ВИЙ[1]
ЗАВИТКО́ВИЙ[2]
ЗАВИТКОПОДІ́БНИЙ
ЗА́ВИТО́К
ЗАВИТУ́ШКА
ЗАВИХЛЯ́ТИ
ЗАВИХЛЯ́ТИСЯ
ЗАВИ́ХОРЕНИЙ[1]
ЗАВИ́ХОРЕНИЙ[2]
ЗАВИ́ХОРИТИ[1] *див.* зави́хрювати[1]
ЗАВИ́ХОРИТИ[2] *див.* зави́хрювати[2]
ЗАВИ́ХОРИТИСЯ[1] *див.* зави́хрюватися[1]
ЗАВИ́ХОРИТИСЯ[2] *див.* зави́хрюватися[2]
ЗАВИ́ХРЕНИЙ[1] *див.* зави́хорений[1]
ЗАВИ́ХРЕНИЙ[2] *див.* зави́хорений[2]
ЗАВИ́ХРЕННЯ
ЗАВИ́ХРИ́ТИ[1] *див.* зави́хрювати[1]
ЗАВИ́ХРИ́ТИ[2] *див.* зави́хрювати[2]
ЗАВИ́ХРИ́ТИСЯ[1] *див.* зави́хрюватися[1]
ЗАВИ́ХРИ́ТИСЯ[2] *див.* зави́хрюватися[2]
ЗАВИ́ХРЮВАННЯ
ЗАВИ́ХРЮВАТИ[1]
ЗАВИ́ХРЮВАТИ[2]
ЗАВИ́ХРЮВАТИСЯ[1]
ЗАВИ́ХРЮВАТИСЯ[2]
ЗАВИ́ЧКА
ЗАВИЩА́ТИ
ЗАВИ́ЩЕНИЙ
ЗАВИ́ЩЕНІСТЬ
ЗАВИ́ЩЕННЯ
ЗАВИ́ЩИТИ *див.* зави́щувати
ЗАВИ́ЩУВАНИЙ
ЗАВИ́ЩУВАННЯ
ЗАВИ́ЩУВАТИ
ЗАВИ́ЩУВАТИСЯ
ЗАВІБРУВА́ТИ
ЗАВІВА́ТИ
ЗАВІВА́ТИСЯ
ЗАВІВТА́РНИЙ
ЗА́ВІД *див.* за́води
ЗАВІ́Д *див.* заво́д[4]
ЗАВІ́ДАТЕЛЬ
ЗАВІ́ДАТЕЛЬКА
ЗАВІ́ДАТИ
ЗАВІДНИ́Й
ЗАВІ́ДОМИЙ
ЗАВІДО́МИТИ
ЗАВІ́ДОМО
ЗАВІ́ДУВАННЯ
ЗАВІ́ДУВАТИ
ЗАВІ́ДУВАЧ
ЗАВІ́ДУВАЧКА
ЗАВІ́ДУЮЧА
ЗАВІ́ДУЮЧИЙ
ЗАВІЖКУВА́ТИ
ЗАВІ́З
ЗАВІЗВА́ННЯ
ЗАВІЗВА́ТИ
ЗАВІ́ЗНИЙ
ЗАВІЗНИ́Й
ЗАВІ́ЗНИ́К
ЗАВІ́ЗНИ́ЦЯ
ЗАВІ́ЗНО
ЗАВІЗО́ВАНИЙ
ЗАВІЗУВА́ТИ
ЗАВІ́Й[1]
ЗАВІ́Й[2]
ЗАВІ́ЙНА
ЗАВІ́ЙНИЙ
ЗАВІ́ЙНИЦЯ[1]
ЗАВІ́ЙНИЦЯ[2]
ЗАВІКО́ННИЙ
ЗАВІКО́ННЯ
ЗАВІКУВА́ТИ
ЗАВІ́НА *див.* заві́йна
ЗАВІ́РЕНИЙ
ЗАВІ́РЕННЯ
ЗАВІРИ́ТЕЛЬ
ЗАВІРИ́ТЕЛЬКА
ЗАВІ́РИТИ *див.* завіря́ти
ЗАВІ́РИТИСЯ *див.* завіря́тися
ЗА́ВІРТКА
ЗАВІ́РЧЕНИЙ *див.* заве́рчений
ЗАВІ́РЧУВАТИ
ЗАВІ́РЧУВАТИСЯ
ЗАВІРЮ́ХА
ЗАВІРЮ́ШНИЙ
ЗАВІРЯ́ННЯ
ЗАВІРЯ́ТИ
ЗАВІРЯ́ТИСЯ
ЗАВІ́СА[1]
ЗАВІ́СА[2]
ЗАВІ́СИТИ *див.* заві́шувати[1]
ЗАВІ́СИТИСЯ *див.* заві́шуватися[1]
ЗАВІ́СКА[1]
ЗАВІ́СКА[2]
ЗАВІ́СОВИЙ
ЗАВІ́СОЧКА
ЗАВІСТИ́ТИ
ЗАВІ́Т
ЗАВІТА́ЛЬНИК
ЗАВІТА́ННЯ
ЗАВІТА́ТИ
ЗАВІ́ТНИЙ
ЗАВІ́ТРЕНИЙ
ЗАВІ́ТРИТИ *див.* заві́трювати
ЗАВІ́ТРИТИСЯ *див.* заві́трюватися
ЗАВІ́ТРЮВАННЯ
ЗАВІ́ТРЮВАТИ
ЗАВІ́ТРЮВАТИСЯ
ЗАВІ́ТРЯНИЙ
ЗАВІТУВА́ТИ
ЗАВІ́ШАНИЙ
ЗАВІ́ШАТИ *див.* заві́шувати[2]
ЗАВІ́ШЕНИЙ
ЗАВІ́ШУВАННЯ
ЗАВІ́ШУВАТИ[1]
ЗАВІ́ШУВАТИ[2]
ЗАВІ́ШУВАТИСЯ[1]
ЗАВІ́ШУВАТИСЯ[2]
ЗАВІЩА́ННЯ
ЗАВІЩА́ТИ
ЗАВІ́ЩО
ЗАВІ́ЮВАТИ *див.* завіва́ти
ЗАВІ́ЮВАТИСЯ *див.* завіва́тися
ЗАВІ́Я
ЗАВІ́ЯНИЙ
ЗАВІ́ЯТИ *див.* завіва́ти
ЗАВІ́ЯТИСЯ *див.* завіва́тися
ЗАВКА́ДРАМИ
ЗАВКА́ДРІВ
ЗАВКА́ФЕДРИ
ЗАВКА́ФЕДРОЮ
ЗАВКЛУ́Б
ЗАВКЛУ́БОМ
ЗАВКЛУ́БУ
ЗАВКО́М
ЗАВКО́МІВСЬКИЙ
ЗАВЛА́Б
ЗАВЛАБОРАТО́РІЄЮ
ЗАВЛАБОРАТО́РІЇ
ЗАВЛАДА́ТИ
ЗАВЛІ́Т
ЗАВМА́Г
ЗАВМЕ́РЛИЙ
ЗАВМЕ́РЛІСТЬ
ЗАВМЕ́РТИ *див.* завмира́ти
ЗАВМЕРТЯ́
ЗАВМИРА́ННЯ
ЗАВМИРА́ТИ
ЗАВМИРА́ЮЧИЙ
ЗАВОВТУ́ЗИТИСЯ
ЗАВО́Д[1]
ЗАВО́Д[2]
ЗАВО́Д[3]
ЗАВО́Д[4]

ЗАВО́ДЖЕННЯ
ЗА́ВОДИ
ЗАВО́ДИНИ
ЗАВО́ДИТИ[1]
ЗАВО́ДИТИ[2]
ЗАВО́ДИТИСЯ
ЗАВОДІ́Й
ЗАВОДІ́ЙКА
ЗАВОДІЯ́КА
ЗАВО́ДНЕНИЙ
ЗАВО́ДНЕННЯ
ЗАВОДНИ́Й
ЗАВОДНИ́ТИ *див.* заво́днювати
ЗАВОДНИ́ТИСЯ *див.* заво́днюватися
ЗАВО́ДНЮВАННЯ
ЗАВО́ДНЮВАТИ
ЗАВО́ДНЮВАТИСЯ
ЗАВОДОУПРАВЛІ́ННЯ
ЗАВОДСЬКИ́Й
ЗАВОДЧА́НИН
ЗАВОДЧА́НКА
ЗАВО́ДЧИК
ЗАВО́ДЧИЦЯ
ЗА́ВОДЬ
ЗАВО́ЖЕНИЙ
ЗАВО́ЗИТИ
ЗАВОЗИ́ТИ
ЗАВО́ЗИТИСЯ
ЗАВОЗИ́ТИСЯ[1]
ЗАВОЗИ́ТИСЯ[2]
ЗАВО́ЇСТИЙ
ЗАВО́ЇСТО
ЗАВОЙО́ВАНИЙ
ЗАВОЙО́ВНИЙ
ЗАВОЙО́ВНИК
ЗАВОЙО́ВНИЦТВО
ЗАВОЙО́ВНИЦЬКИЙ
ЗАВОЙО́ВНИЦЯ
ЗАВОЙО́ВУВАННЯ
ЗАВОЙО́ВУВАТИ
ЗАВОЙО́ВУВАТИСЯ
ЗАВОЛА́ТИ
ЗАВОЛІКА́ННЯ
ЗАВОЛІКА́ТИ
ЗАВОЛІКА́ТИСЯ
ЗАВОЛІКТИ́ *див.* заволіка́ти
ЗАВОЛІКТИ́СЯ *див.* заволіка́тися
ЗАВОЛІ́ЧКА
ЗАВОЛОДІВА́ННЯ
ЗАВОЛОДІВА́ТИ
ЗАВОЛОДІ́ННЯ
ЗАВОЛОДІ́ТИ *див.* заволодіва́ти
ЗАВОЛО́ЖЕНИЙ
ЗАВОЛО́ЖИТИ *див.* заволо́жувати
ЗАВОЛО́ЖИТИСЯ *див.* заволо́жуватися
ЗАВОЛО́ЖУВАТИ
ЗАВОЛО́ЖУВАТИСЯ
ЗАВОЛО́КА[1]
ЗАВОЛО́КА[2]
ЗАВОЛОКТИ́ *див.* заволіка́ти
ЗАВОЛОКТИ́СЯ *див.* заволіка́тися
ЗАВОЛОХА́ТИТИСЯ
ЗАВОЛОХА́ТІЛИЙ
ЗАВОЛОХА́ТІТИ
ЗАВОЛО́ЧЕНИЙ[1]
ЗАВОЛО́ЧЕНИЙ[2]
ЗАВОЛОЧИ́ТИ *див.* заволо́чувати
ЗАВОЛО́ЧУВАННЯ
ЗАВОЛО́ЧУВАТИ
ЗАВОНЯ́ТИ
ЗАВОНЯ́ТИСЯ
ЗАВО́РГ
ЗАВОРИ́ТИ
ЗА́ВОРІТ *див.* за́воро́т
ЗАВОРІ́ТТЯ
ЗАВОРКОТА́ТИ
ЗАВОРКОТІ́ТИ *див.* заворкота́ти
ЗАВОРКУВА́ТИ
ЗАВОРОГУВА́ТИ
ЗАВОРО́ЖЕНИЙ
ЗАВОРО́ЖЕНІСТЬ
ЗАВОРО́ЖЕННЯ
ЗАВОРО́ЖЕНО
ЗАВОРОЖИ́ТИ *див.* заворо́жувати
ЗАВОРО́ЖЛИВИЙ
ЗАВОРО́ЖУВАННЯ
ЗАВОРО́ЖУВАТИ
ЗАВОРО́НИТИСЯ
ЗА́ВОРО́Т
ЗАВОРО́ЧАТИСЯ
ЗАВОРУ́ХА
ЗАВОРУ́ШЕННЯ
ЗАВОРУШИ́ТИ
ЗАВОРУШИ́ТИСЯ
ЗАВОШИ́ВІТИ
ЗАВОШИ́ВЛЕНИЙ
ЗАВОШИ́ВЛЕНІСТЬ
ЗАВО́ЩЕНИЙ
ЗАВО́ЩЕННЯ
ЗАВОЩИ́ТИ *див.* заво́щувати
ЗАВО́ЩУВАТИ
ЗАВОЮВА́ННЯ
ЗАВОЮВА́ТИ *див.* завойо́вувати
ЗАВПЕ́Д
ЗАВПЕ́РШ
ЗАВПЕ́РШЕ *див.* завпе́рш
ЗАВРУ́НЕНИЙ
ЗАВРУ́НИТИСЯ
ЗА́ВСІ́ГДИ *див.* за́всі́ди
ЗА́ВСІ́ДИ
ЗА́ВСІ́ДНИЙ
ЗА́ВСІ́ДНИК
ЗА́ВСІ́ДНИЦЯ
ЗАВСКЛА́ДОМ
ЗАВСКЛА́ДУ
ЗАВСЮ́ДИ
ЗАВТО́ВШКИ
ЗА́ВТРА
ЗА́ВТРАШНІЙ
ЗА́ВТРАШНІСТЬ
ЗА́ВТРЬОГО
ЗАВУАЛЬО́ВАНИЙ
ЗАВУАЛЬО́ВАНІСТЬ
ЗАВУАЛЬО́ВАНО
ЗАВУАЛЬО́ВУВАТИ
ЗАВУАЛЬО́ВУВАТИСЯ
ЗАВУАЛЮВА́ТИ *див.* завуальо́вувати
ЗАВУАЛЮВА́ТИСЯ *див.* завуальо́вуватися
ЗАВУ́ЖЕНИЙ
ЗАВУ́ЖЕННЯ
ЗАВУ́ЖУВАТИ
ЗАВУ́ЗИТИ *див.* заву́жувати
ЗАВУ́ЗЛЕНИЙ
ЗАВУЗЛИ́ТИ *див.* заву́злювати
ЗАВУ́ЗЛЮВАТИ
ЗАВУЗЬКИ́Й
ЗАВУ́ЗЬКО
ЗАВУ́ЛОК
ЗАВУ́ЛОЧОК
ЗАВУРКОТА́ТИ *див.* заворкота́ти
ЗАВУРКОТІ́ТИ *див.* заворкота́ти
ЗА́ВУЧ
ЗА́ВУЧКА
ЗАВУ́ШНИЙ
ЗАВУ́ШНИЦЯ
ЗАВФЕ́РМИ
ЗАВФЕ́РМОЮ
ЗАВЧА́ННЯ
ЗАВЧА́С
ЗАВЧА́СНИЙ
ЗАВЧА́СНІСТЬ
ЗАВЧА́СНО
ЗАВЧАСУ́
ЗАВЧА́ТИ
ЗАВЧА́ТИСЯ
ЗА́ВЧЕНИЙ
ЗА́ВЧЕНО
ЗАВЧИ́ТИ *див.* завча́ти
ЗАВЧИ́ТИСЯ *див.* завча́тися
ЗА́ВШЕ
ЗАВШИ́Р
ЗАВШИ́РШКИ
ЗАВ'ЮНИ́ТИ
ЗАВ'ЮНИ́ТИСЯ
ЗАВ'ЯДА́ТИ
ЗАВ'Я́ЗАНИЙ
ЗАВ'ЯЗА́ТИ[1] *див.* зав'я́зувати
ЗАВ'ЯЗА́ТИ[2]
ЗАВ'ЯЗА́ТИСЯ *див.* зав'я́зуватися
ЗА́В'ЯЗКА
ЗАВ'Я́ЗКА
ЗАВ'Я́ЗНУТИ *див.* зав'яза́ти[2]
ЗА́В'ЯЗОК
ЗАВ'Я́ЗТИ *див.* зав'яза́ти[2]

ЗАВ'ЯЗУВАННЯ
ЗАВ'ЯЗУВАТИ
ЗАВ'ЯЗУВАТИСЯ
ЗАВ'ЯЗЬ
ЗАВ'ЯЛЕНИЙ
ЗАВ'ЯЛЕННЯ
ЗАВ'ЯЛИЙ
ЗАВ'ЯЛИТИ *див.* зав'ялювати
ЗАВ'ЯЛИТИСЯ *див.* зав'ялюватися
ЗАВ'ЯЛЮВАННЯ
ЗАВ'ЯЛЮВАТИ
ЗАВ'ЯЛЮВАТИСЯ
ЗАВ'ЯНУТИ
ЗАВ'ЯТИ *див.* зав'янути
ЗАГАВКАТИ *див.* загавкувати
ЗАГАВКАТИ *див.* загавкувати
ЗАГАВКОТІТИ
ЗАГАВКУВАТИ
ЗАГАВЧАТИ
ЗАГАД
ЗАГАДАНИЙ
ЗАГАДАТИ *див.* загадувати
ЗАГАДАТИСЯ *див.* загадуватися
ЗАГАДКА
ЗАГАДКОВИЙ
ЗАГАДКОВІСТЬ
ЗАГАДКОВО
ЗАГАДОЧКА
ЗАГАДУВАННЯ
ЗАГАДУВАТИ
ЗАГАДУВАТИСЯ
ЗАГАЗОВАНИЙ
ЗАГАЗОВАНІСТЬ
ЗАГАЗОВУВАНИЙ
ЗАГАЗОВУВАННЯ
ЗАГАЗОВУВАТИ
ЗАГАЗОВУВАТИСЯ
ЗАГАЗУВАННЯ
ЗАГАЗУВАТИ *див.* загазовувати
ЗАГАЗУВАТИСЯ *див.* загазовуватися
ЗАГАЙ
ЗАГАЙКА
ЗАГАЙКО
ЗАГАЙНИЙ
ЗАГАЙНІСТЬ
ЗАГАЙНО
ЗАГАЛ
ЗАГАЛАЙКАТИ
ЗАГАЛАКАТИ
ЗАГАЛАСУВАТИ
ЗАГАЛДИКАТИ
ЗАГАЛОМ
ЗАГАЛУЗИТИСЯ
ЗАГАЛЬМОВАНИЙ
ЗАГАЛЬМОВАНІСТЬ
ЗАГАЛЬМОВУВАННЯ
ЗАГАЛЬМОВУВАТИ
ЗАГАЛЬМОВУВАТИСЯ
ЗАГАЛЬМУВАННЯ
ЗАГАЛЬМУВАТИ *див.* загальмовувати
ЗАГАЛЬМУВАТИСЯ *див.* загальмовуватися
ЗАГАЛЬНИЙ
ЗАГАЛЬНИК
ЗАГАЛЬНИКОВИЙ
ЗАГАЛЬНИКОВІСТЬ
ЗАГАЛЬНИЦЯ
ЗАГАЛЬНІСТЬ
ЗАГАЛЬНО
ЗАГАЛЬНО...
ЗАГАЛЬНОАКАДЕМІЧНИЙ
ЗАГАЛЬНОАРМІЙСЬКИЙ
ЗАГАЛЬНОБІОЛОГІЧНИЙ
ЗАГАЛЬНОВЖИВАНИЙ
ЗАГАЛЬНОВЖИВАНІСТЬ
ЗАГАЛЬНОВИЗНАНИЙ
ЗАГАЛЬНОВИЗНАНІСТЬ
ЗАГАЛЬНОВИЗНАНО
ЗАГАЛЬНОВИРОБНИЧИЙ
ЗАГАЛЬНОВІДОМИЙ
ЗАГАЛЬНОВІДОМІСТЬ
ЗАГАЛЬНОВІДОМО
ЗАГАЛЬНОВІЙСЬКОВИЙ
ЗАГАЛЬНОВСТАНОВЛЕНИЙ
ЗАГАЛЬНОГАЛУЗЕВИЙ
ЗАГАЛЬНОГЕОЛОГІЧНИЙ
ЗАГАЛЬНОГОСПОДАРСЬКИЙ
ЗАГАЛЬНОГРОМАДСЬКИЙ
ЗАГАЛЬНОГРОМАДЯНСЬКИЙ
ЗАГАЛЬНОГУМАНІСТИЧНИЙ
ЗАГАЛЬНОДЕМОКРАТИЧНИЙ
ЗАГАЛЬНОДЕРЖАВНИЙ
ЗАГАЛЬНОДЕРЖАВНІСТЬ
ЗАГАЛЬНОДОСТУПНИЙ
ЗАГАЛЬНОДОСТУПНІСТЬ
ЗАГАЛЬНОДОСТУПНО
ЗАГАЛЬНОЕКОНОМІЧНИЙ
ЗАГАЛЬНОЕТНІЧНИЙ
ЗАГАЛЬНОЄВРОПЕЙСЬКИЙ
ЗАГАЛЬНОЗАВОДСЬКИЙ
ЗАГАЛЬНОЗМІЦНЮВАЛЬНИЙ
ЗАГАЛЬНОЗНАЧУЩИЙ
ЗАГАЛЬНОЗНАЧУЩІСТЬ
ЗАГАЛЬНОЗРОЗУМІЛИЙ
ЗАГАЛЬНОЗРОЗУМІЛІСТЬ
ЗАГАЛЬНОЗРОЗУМІЛО
ЗАГАЛЬНОІМПЕРСЬКИЙ
ЗАГАЛЬНОІНСТИТУТСЬКИЙ
ЗАГАЛЬНОІНФОРМАЦІЙНИЙ
ЗАГАЛЬНОІСТОРИЧНИЙ
ЗАГАЛЬНОКАПІТАЛІСТИЧНИЙ
ЗАГАЛЬНОКЛАСОВИЙ
ЗАГАЛЬНОКЛІМАТИЧНИЙ
ЗАГАЛЬНОКОМАНДНИЙ
ЗАГАЛЬНОКОРАБЕЛЬНИЙ
ЗАГАЛЬНОКОРИСНИЙ
ЗАГАЛЬНОКУЛЬТУРНИЙ
ЗАГАЛЬНОКУЛЬТУРНО
ЗАГАЛЬНОКУРОРТНИЙ
ЗАГАЛЬНОЛІНГВІСТИЧНИЙ
ЗАГАЛЬНОЛІТЕРАТУРНИЙ
ЗАГАЛЬНОЛЮДСЬКИЙ
ЗАГАЛЬНОМІНІСТЕРСЬКИЙ
ЗАГАЛЬНОМІСЬКИЙ
ЗАГАЛЬНОМОВНИЙ
ЗАГАЛЬНОМОВОЗНАВЧИЙ
ЗАГАЛЬНОНАРОДНИЙ
ЗАГАЛЬНОНАРОДНІСТЬ
ЗАГАЛЬНОНАРОДНО
ЗАГАЛЬНОНАУКОВИЙ
ЗАГАЛЬНОНАУКОВО
ЗАГАЛЬНОНАЦІОНАЛЬНИЙ
ЗАГАЛЬНОНАЦІОНАЛЬНО
ЗАГАЛЬНООБЛАСНИЙ
ЗАГАЛЬНООБОВ'ЯЗКОВИЙ
ЗАГАЛЬНООБОВ'ЯЗКОВІСТЬ
ЗАГАЛЬНООЗДОРОВЧИЙ
ЗАГАЛЬНООСВІТНІЙ
ЗАГАЛЬНООЦІННИЙ
ЗАГАЛЬНОПАРТІЙНИЙ
ЗАГАЛЬНОПЛАНЕТАРНИЙ
ЗАГАЛЬНОПОЛІТИЧНИЙ
ЗАГАЛЬНОПОШИРЕНИЙ
ЗАГАЛЬНОПОШИРЕНІСТЬ
ЗАГАЛЬНОПОШИРЕНО
ЗАГАЛЬНОПРИЙНЯТИЙ
ЗАГАЛЬНОПРИЙНЯТІСТЬ
ЗАГАЛЬНОПРИЙНЯТНИЙ
ЗАГАЛЬНОПРИЙНЯТНІСТЬ
ЗАГАЛЬНОПРИЙНЯТНО
ЗАГАЛЬНОПРИЙНЯТО
ЗАГАЛЬНОПРИРОДНИЙ
ЗАГАЛЬНОПРИСТУПНИЙ
ЗАГАЛЬНОПРИСТУПНІСТЬ
ЗАГАЛЬНОПРОЛЕТАРСЬКИЙ
ЗАГАЛЬНОПРОМИСЛОВИЙ
ЗАГАЛЬНОРЕВОЛЮЦІЙНИЙ
ЗАГАЛЬНОРЕСПУБЛІКАНСЬКИЙ
ЗАГАЛЬНОРУСЬКИЙ
ЗАГАЛЬНОСВІТОВИЙ
ЗАГАЛЬНОСЕЛЯНСЬКИЙ
ЗАГАЛЬНОСИСТЕМНИЙ
ЗАГАЛЬНОСИСТЕМНІСТЬ
ЗАГАЛЬНОСИСТЕМНО
ЗАГАЛЬНОСІМЕЙНИЙ
ЗАГАЛЬНОСЛОВ'ЯНСЬКИЙ
ЗАГАЛЬНОСОЦІОЛОГІЧНИЙ
ЗАГАЛЬНОСОЮЗНИЙ
ЗАГАЛЬНОСТИЛЬОВИЙ
ЗАГАЛЬНОСУСПІЛЬНИЙ
ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНИЙ
ЗАГАЛЬНОТЕХНІЧНИЙ
ЗАГАЛЬНОТОКСИЧНИЙ
ЗАГАЛЬНОТОКСИЧНО

ЗАГАЛЬНОУКРАЇ́НСЬКИЙ
ЗАГАЛЬНОУСТА́ЛЕНИЙ
ЗАГАЛЬНОФАБРИ́ЧНИЙ
ЗАГАЛЬНОФІЛОСО́ФСЬКИЙ
ЗАГАЛЬНОЦЕРКО́ВНИЙ
ЗАГАЛЬНОЦЕРКО́ВНО
ЗАГАЛЬНОШАНО́ВАНИЙ
ЗАГАЛЬНОШКІЛЬНИ́Й
ЗАГАМСЕЛИ́ТИ
ЗАГАМУВА́ННЯ
ЗАГАМУВА́ТИ
ЗАГАМУВА́ТИСЯ
ЗАГА́НИТИ
ЗАГАНЬБИ́ТИ
ЗАГАНЯ́ННЯ
ЗАГАНЯ́ТИ[1]
ЗАГАНЯ́ТИ[2]
ЗАГАНЯ́ТИСЯ
ЗАГАПТО́ВАНИЙ
ЗАГАПТУВА́ТИ
ЗАГА́Р
ЗАГА́РА
ЗАГА́РБАНИЙ
ЗАГА́РБАННЯ
ЗАГА́РБАТИ *див.* зага́рбувати
ЗАГА́РБНИЙ
ЗАГА́РБНИК
ЗАГА́РБНИЦТВО
ЗАГА́РБНИЦЬКИЙ
ЗАГА́РБНИЦЯ
ЗАГА́РБУВАННЯ
ЗАГА́РБУВАТИ
ЗАГАРКА́ВИТИ
ЗАГА́РКАТИ
ЗАГА́РЛИВИЙ
ЗАГА́РЛИВІСТЬ
ЗАГА́РЛИВО
ЗАГАРПУ́НЕНИЙ
ЗАГАРПУ́НИТИ
ЗАГАРТО́ВАНИЙ
ЗАГАРТО́ВАНІСТЬ
ЗАГАРТО́ВУВАЛЬНИЙ
ЗАГАРТО́ВУВАНИЙ
ЗАГАРТО́ВУВАНІСТЬ
ЗАГАРТО́ВУВАННЯ
ЗАГАРТО́ВУВАТИ
ЗАГАРТО́ВУВАТИСЯ
ЗАГАРТУВА́ННЯ
ЗАГАРТУВА́ТИ *див.* загарто́вувати
ЗАГАРТУВА́ТИСЯ *див.* загарто́вуватися
ЗАГАРЦЮВА́ТИ
ЗАГАРЧА́ТИ
ЗАГАРЯЧИ́ТИСЯ
ЗАГАСА́ННЯ
ЗАГАСА́ТИ[1]
ЗАГАСА́ТИ[2]
ЗАГАСА́ЮЧИЙ
ЗАГАСИ́ТИ *див.* зага́шувати
ЗАГАСИ́ТИСЯ *див.* зага́шуватися
ЗАГА́СЛИЙ
ЗА́ГАСНЕННЯ
ЗАГА́СНУТИ *див.* загаса́ти[1]
ЗАГА́ТА
ЗАГАТИ́ТИ *див.* зага́чувати
ЗАГАТИ́ТИСЯ *див.* зага́чуватися
ЗАГА́ТКА
ЗАГА́ТНИЙ
ЗАГА́ЧЕНИЙ
ЗАГА́ЧУВАННЯ
ЗАГА́ЧУВАТИ
ЗАГА́ЧУВАТИСЯ
ЗАГАША́ТИ *див.* зага́шувати
ЗАГАША́ТИСЯ *див.* зага́шуватися
ЗАГА́ШЕНИЙ
ЗАГА́ШЕННЯ
ЗАГА́ШНИК
ЗАГА́ШУВАНИЙ
ЗАГА́ШУВАННЯ
ЗАГА́ШУВАТИ
ЗАГА́ШУВАТИСЯ
ЗАГА́ЮВАТИ
ЗАГА́ЮВАТИСЯ
ЗАГА́ЯНИЙ
ЗАГА́ЯННЯ
ЗАГА́ЯТИ *див.* зага́ювати
ЗАГА́ЯТИСЯ *див.* зага́юватися
ЗАГВИНТИ́ТИ *див.* загви́нчувати
ЗАГВИНТИ́ТИСЯ *див.* загви́нчуватися
ЗАГВИ́НЧЕНИЙ
ЗАГВИ́НЧУВАННЯ
ЗАГВИ́НЧУВАТИ
ЗАГВИ́НЧУВАТИСЯ
ЗА́ГВІЗДКА
ЗА́ГВІЗДОК
ЗАГВОЗДИ́ТИ
ЗАГЕ́ЙКАТИ
ЗАГЕРМЕТИЗО́ВАНИЙ
ЗАГЕРМЕТИЗУВА́ТИ
ЗАГЕТЬМАНУВА́ТИ
ЗАГЕ́ХКАТИ
ЗАГЕ́ЦАТИ
ЗАГИБА́ННЯ
ЗАГИБА́ТИ
ЗАГИ́БЕЛЬ
ЗАГИ́БЛИЙ
ЗАГИ́БНУТИ *див.* загиба́ти
ЗАГИГИ́КАТИ
ЗАГИГОТА́ТИ
ЗАГИГОТІ́ТИ *див.* загигота́ти
ЗАГИ́ДЖЕНИЙ
ЗАГИ́ДЖУВАННЯ
ЗАГИ́ДЖУВАТИ
ЗАГИ́ДЖУВАТИСЯ
ЗАГИ́ДИТИ *див.* заги́джувати
ЗАГИ́ДИТИСЯ *див.* заги́джуватися
ЗАГИ́КАТИ
ЗАГИЛИ́ТИ *див.* заги́лювати
ЗАГИ́ЛЮВАТИ
ЗАГИ́Н[1]
ЗАГИ́Н[2]
ЗАГИНА́ЛЬНИЙ
ЗАГИНА́ННЯ
ЗАГИНА́ТИ
ЗАГИНА́ТИСЯ
ЗАГИ́НУЛИЙ
ЗАГИ́НУТИ *див.* загиба́ти
ЗАГИ́РИТИ
ЗАГИ́РИТИСЯ
ЗАГІ́Н[1]
ЗАГІ́Н[2]
ЗАГІНЕ́ЦЬ
ЗАГІ́НКА
ЗАГІ́ННИЙ[1]
ЗАГІ́ННИЙ[2]
ЗАГІ́НОК
ЗАГІ́НЧИК[1]
ЗАГІ́НЧИК[2]
ЗАГІПНОТИЗО́ВАНИЙ
ЗАГІПНОТИЗО́ВАНО
ЗАГІПНОТИЗУВА́ТИ
ЗАГІПНОТИЗУВА́ТИСЯ
ЗАГІПСО́ВАНИЙ
ЗАГІПСО́ВУВАТИ
ЗАГІПСУВА́ННЯ
ЗАГІПСУВА́ТИ *див.* загіпсо́вувати
ЗАГІ́РНИЙ
ЗАГІ́Р'Я
ЗАГІТО́ВАНИЙ
ЗАГІТУВА́ТИ
ЗАГЛА́ДА
ЗАГЛА́ДЖЕНИЙ
ЗАГЛА́ДЖУВАННЯ
ЗАГЛА́ДЖУВАТИ
ЗАГЛА́ДЖУВАТИСЯ
ЗАГЛА́ДИТИ *див.* загла́джувати
ЗАГЛА́ДИТИСЯ *див.* загла́джуватися
ЗАГЛЕ́ДІТИ *див.* загля́діти
ЗАГЛИ́БИНА
ЗАГЛИ́БИНКА
ЗАГЛИ́БИТИ *див.* загли́блювати
ЗАГЛИ́БИТИСЯ *див.* загли́блюватися
ЗАГЛИ́БЛЕНИЙ
ЗАГЛИ́БЛЕНІСТЬ
ЗАГЛИ́БЛЕННЯ
ЗАГЛИ́БЛЕНО
ЗАГЛИ́БЛЮВАННЯ
ЗАГЛИ́БЛЮВАТИ
ЗАГЛИ́БЛЮВАТИСЯ
ЗАГЛИБНИ́Й
ЗАГЛИ́БНИК
ЗАГЛИБО́КИЙ
ЗАГЛИ́БОКО
ЗАГЛО́ТКОВИЙ
ЗАГЛУЗУВА́ТИ

ЗАГЛУМИ́ТИ
ЗАГЛУХА́ТИ
ЗАГЛУ́ХЛИЙ
ЗАГЛУ́ХНУТИ *див.* заглуха́ти
ЗАГЛУША́ТИ
ЗАГЛУША́ТИСЯ
ЗАГЛУ́ШЕНИЙ
ЗАГЛУ́ШЕННЯ
ЗАГЛУШИ́ТИ *див.* заглуша́ти
ЗАГЛУШИ́ТИСЯ *див.* заглуша́тися
ЗА́ГЛУ́ШКА
ЗАГЛУ́ШЛИВИЙ
ЗАГЛУ́ШУВАНИЙ
ЗАГЛУ́ШУВАННЯ
ЗАГЛУ́ШУВАТИ *див.* заглуша́ти
ЗАГЛУ́ШУВАТИСЯ *див.* заглуша́тися
ЗАГЛЯДА́ННЯ
ЗАГЛЯДА́ТИ
ЗАГЛЯДА́ТИСЯ
ЗАГЛЯ́ДІТИ
ЗАГЛЯ́ДІТИСЯ *див.* заглядА́тися
ЗАГЛЯ́НУТИ *див.* загляда́ти
ЗА́ГНАНИЙ
ЗА́ГНАНІСТЬ
ЗАГНА́ННЯ
ЗА́ГНАНО
ЗАГНА́ТИ *див.* заганя́ти[1]
ЗАГНА́ТИСЯ *див.* заганя́тися
ЗАГНИ́БІДА
ЗАГНИВА́ННЯ
ЗАГНИВА́ТИ
ЗАГНИВА́ТИСЯ
ЗАГНИВА́ЮЧИЙ
ЗАГНИ́ЛИЙ
ЗАГНИ́СТИ́ *див.* загнива́ти
ЗАГНИ́СТИ́СЯ *див.* загнива́тися
ЗАГНИ́ТИ *див.* загнива́ти
ЗАГНИ́ТИСЯ *див.* загнива́тися
ЗАГНІ́ВАНИЙ
ЗАГНІ́ВАТИСЯ
ЗАГНІЗДИ́ТИСЯ
ЗАГНІ́Т
ЗАГНІТИ́ТИ *див.* загні́чувати
ЗАГНІТИ́ТИСЯ *див.* загні́чуватися
ЗАГНІ́ЧЕНИЙ
ЗАГНІ́ЧУВАННЯ
ЗАГНІ́ЧУВАТИ
ЗАГНІ́ЧУВАТИСЯ
ЗАГНО́ЄННЯ
ЗАГНОЇ́ТИ *див.* загно́ювати
ЗАГНОЇ́ТИСЯ *див.* загно́юватися
ЗАГНО́ЮВАННЯ
ЗАГНО́ЮВАТИ
ЗАГНО́ЮВАТИСЯ
ЗАГНУ́ЗДАНИЙ
ЗАГНУЗДА́ННЯ
ЗАГНУЗДА́ТИ *див.* загну́здувати
ЗАГНУЗДА́ТИСЯ *див.* загну́здуватися
ЗАГНУ́ЗДОК
ЗАГНУ́ЗДУВАННЯ
ЗАГНУ́ЗДУВАТИ
ЗАГНУ́ЗДУВАТИСЯ
ЗАГНУ́ТИ *див.* загина́ти
ЗА́ГНУ́ТИЙ
ЗАГНУ́ТИСЯ *див.* загина́тися
ЗА́ГОВИНИ
ЗАГОВІ́Р
ЗАГОВІ́ТИ *див.* заговля́ти
ЗАГОВІ́ТИСЯ *див.* заговля́тися
ЗАГОВЛЯ́ТИ
ЗАГОВЛЯ́ТИСЯ
ЗАГОВО́РЕНИЙ
ЗАГОВОРИ́ТИ *див.* загово́рювати
ЗАГОВОРИ́ТИСЯ *див.* загово́рюватися
ЗАГОВО́РЮВАННЯ
ЗАГОВО́РЮВАТИ
ЗАГОВО́РЮВАТИСЯ
ЗАГОГОТА́ТИ
ЗАГОГОТІ́ТИ *див.* загогота́ти
ЗАГО́ДЖУВАННЯ
ЗАГО́ДЖУВАТИ
ЗАГОДИ́ТИ *див.* заго́джувати
ЗАГОДО́ВАНИЙ
ЗАГОДО́ВАНІСТЬ
ЗАГОДО́ВУВАННЯ
ЗАГОДО́ВУВАТИ
ЗАГОДУВА́ТИ *див.* загодо́вувати
ЗА́ГОДЯ
ЗАГО́ЄНИЙ
ЗАГО́ЄННЯ
ЗАГО́ЇТИ *див.* заго́ювати
ЗАГО́ЇТИСЯ *див.* заго́юватися
ЗАГО́ЙДАНИЙ
ЗАГОЙДА́ТИ *див.* заго́йдувати
ЗАГОЙДА́ТИСЯ *див.* заго́йдуватися
ЗАГО́ЙДУВАННЯ
ЗАГО́ЙДУВАТИ
ЗАГО́ЙДУВАТИСЯ
ЗАГО́ЙКАТИ
ЗАГО́ЛЕНИЙ
ЗАГОЛИ́ТИ[1] *див.* заго́лювати[1]
ЗАГОЛИ́ТИ[2] *див.* заго́лювати[2]
ЗАГОЛИ́ТИСЯ *див.* заго́люватися
ЗАГОЛІ́ТИ
ЗАГОЛО́ВКОВИЙ
ЗАГОЛО́ВНИЙ
ЗА́ГОЛО́ВОК
ЗАГОЛО́МШЕНИЙ
ЗАГОЛО́МШИТИ
ЗАГОЛО́МШИТИСЯ
ЗАГОЛОСИ́ТИ
ЗАГОЛУ́БИТИ
ЗАГОЛУБІ́ТИ
ЗАГО́ЛЮВАННЯ[1]
ЗАГО́ЛЮВАННЯ[2]
ЗАГО́ЛЮВАТИ[1]
ЗАГО́ЛЮВАТИ[2]
ЗАГО́ЛЮВАТИСЯ
ЗАГОМОНІ́ТИ
ЗАГОМОНІ́ТИСЯ
ЗАГО́НЕЦЬ
ЗАГО́НИСТИЙ
ЗАГО́НИСТІСТЬ
ЗАГО́НИСТО
ЗАГО́НИТИ *див.* заганя́ти[1]
ЗАГО́НИЧ
ЗАГО́НО́ВИЙ
ЗАГОРА́ННЯ *див.* загоря́ння
ЗАГОРА́ТИ *див.* загоря́ти
ЗАГОРА́ТИСЯ *див.* загоря́тися
ЗАГОРБА́ТІТИ
ЗАГОРДИ́ТИСЯ
ЗАГОРДІ́ЛИЙ
ЗАГОРДІ́ТИ
ЗАГОРДУВА́ТИ
ЗАГОРИЗО́НТНИЙ
ЗАГОРІ́ЛИЙ
ЗАГОРІ́ЛІСТЬ
ЗАГОРІ́ТИ *див.* загоря́ти
ЗАГОРІ́ТИСЯ *див.* загоря́тися
ЗАГОРЛА́НИТИ
ЗАГОРЛА́ТИ
ЗАГО́РНЕНИЙ
ЗАГО́РНЕННЯ
ЗАГОРНУ́ТИ *див.* загорта́ти
ЗАГО́РНУТИЙ *див.* заго́рнений
ЗАГОРНУ́ТИСЯ *див.* загорта́тися
ЗА́ГОРОДА
ЗАГОРО́ДА
ЗАГОРО́ДЖЕНИЙ
ЗАГОРО́ДЖЕННЯ
ЗАГОРО́ДЖУВАЛЬНИЙ
ЗАГОРО́ДЖУВАННЯ
ЗАГОРО́ДЖУВАТИ
ЗАГОРО́ДЖУВАТИСЯ
ЗАГОРО́ДЖУВАЧ
ЗАГОРОДИ́ТИ *див.* загоро́джувати
ЗАГОРОДИ́ТИСЯ *див.* загоро́джуватися
ЗА́ГОРОДКА
ЗАГОРО́ДКА
ЗАГОРОДНІ́Й
ЗАГОРО́ДНИК
ЗАГОРО́ДНІЙ
ЗА́ГОРОДОК
ЗА́ГОРОДЬ
ЗАГОРО́ЖА
ЗАГОРО́ЖКА
ЗАГОРТА́ЛЬНИЙ
ЗАГОРТА́ННЯ
ЗАГОРТА́ТИ
ЗАГОРТА́ТИСЯ
ЗАГОРТА́Ч
ЗАГО́РТОК
ЗАГОРЬО́ВАНИЙ

ЗАГОРЬО́ВУВАТИ
ЗАГОРЮВА́ТИ[1]
ЗАГОРЮВА́ТИ[2] *див.* загорьо́вувати
ЗАГОРЯ́НИН
ЗАГОРЯ́НКА
ЗАГОРЯ́ННЯ
ЗАГОРЯ́ТИ
ЗАГОРЯ́ТИСЯ
ЗАГОСПОДАРЮВА́ТИ
ЗАГОСПОДАРЮВА́ТИСЯ
ЗАГОСТИ́ТИ *див.* заго́щувати
ЗАГОСТИ́ТИСЯ *див.* загостюва́тися
ЗАГО́СТРЕНИЙ
ЗАГО́СТРЕНІСТЬ
ЗАГО́СТРЕННЯ
ЗАГО́СТРЕНО
ЗАГО́СТРИЙ
ЗАГОСТРИ́ТИ *див.* заго́стрювати
ЗАГОСТРИ́ТИСЯ *див.* заго́стрюватися
ЗАГО́СТРО
ЗАГО́СТРЮВАЛЬНИЙ
ЗАГО́СТРЮВАНИЙ
ЗАГО́СТРЮВАННЯ
ЗАГО́СТРЮВАТИ
ЗАГО́СТРЮВАТИСЯ
ЗАГОСТРЯ́ТИ *див.* заго́стрювати
ЗАГОСТРЯ́ТИСЯ *див.* заго́стрюватися
ЗАГОСТЮВА́ТИ
ЗАГОСТЮВА́ТИСЯ
ЗАГОТ...
ЗАГОТІВЕ́ЛЬНИЙ
ЗАГОТІВЕ́ЛЬНИК
ЗАГОТІВЕ́ЛЬНИЦЯ
ЗАГОТІ́ВКА
ЗАГОТІ́ВЛЯ
ЗАГОТІ́ВНИК
ЗАГОТІ́ВНИЦЯ
ЗАГОТКОНТО́РА
ЗАГОТКОНТО́РСЬКИЙ
ЗАГОТО́ВАНИЙ
ЗАГОТО́ВИТИ *див.* заготовля́ти
ЗАГОТО́ВКА *див.* заготі́вка
ЗАГОТО́ВЛЕНИЙ
ЗАГОТО́ВЛЕННЯ
ЗАГОТО́ВЛЮВАНИЙ
ЗАГОТО́ВЛЮВАННЯ
ЗАГОТО́ВЛЮВАТИ *див.* заготовля́ти
ЗАГОТО́ВЛЮВАТИСЯ *див.* заготовля́тися
ЗАГОТОВЛЯ́ННЯ
ЗАГОТОВЛЯ́ТИ
ЗАГОТОВЛЯ́ТИСЯ
ЗАГОТО́ВОЧНИЙ
ЗАГОТО́ВЧИЙ
ЗАГОТПУ́НКТ
ЗАГОТУВА́ННЯ
ЗАГОТУВА́ТИ *див.* заготовля́ти
ЗАГОЩА́ТИ *див.* заго́щувати
ЗАГО́ЩУВАТИ
ЗАГО́ЮВАННЯ
ЗАГО́ЮВАТИ
ЗАГО́ЮВАТИСЯ
ЗАГРАБА́СТАНИЙ
ЗАГРАБА́СТАННЯ
ЗАГРАБА́СТАТИ *див.* заграба́стувати
ЗАГРАБА́СТУВАТИ
ЗАГРА́БИТИ *див.* заграбува́ти
ЗАГРАБО́ВАНИЙ
ЗАГРАБУВА́ТИ
ЗА́ГРА́ВА
ЗАГРАВА́ННЯ
ЗАГРАВА́ТИ[1]
ЗАГРАВА́ТИ[2]
ЗАГРАВА́ТИСЯ
ЗА́ГРА́ВНИЙ
ЗА́ГРА́ВНО
ЗА́ГРАНИЙ
ЗАГРАНИ́ЦЯ
ЗАГРАНИ́ЧНИЙ
ЗАГРА́ТИ *див.* заграва́ти[2]
ЗАГРА́ТИСЯ *див.* заграва́тися
ЗАГРЕ́БА
ЗАГРЕБЕ́ЛЛЯ
ЗАГРЕБЕ́ЛЬНИЙ
ЗАГРЕ́БЕНИЙ
ЗАГРЕ́БИСТИЙ
ЗАГРЕ́БИСТО
ЗАГРЕ́БКИ
ЗАГРЕБНУ́ТИ
ЗАГРЕБТИ́ *див.* загріба́ти
ЗАГРЕБТИ́СЯ *див.* загріба́тися
ЗАГРЕБУ́ЩИЙ
ЗАГРЕБУ́ЩІСТЬ
ЗАГРИ́ВОК
ЗАГРИЗА́ТИ
ЗАГРИЗА́ТИСЯ
ЗАГРИ́ЗЕНИЙ
ЗАГРИ́ЗТИ *див.* загриза́ти
ЗАГРИ́ЗТИСЯ *див.* загриза́тися
ЗАГРИ́МАТИ
ЗАГРИМІ́ТИ
ЗАГРИМКОТІ́ТИ
ЗАГРИМО́ВАНИЙ
ЗАГРИМОТА́ТИ *див.* загримоті́ти
ЗАГРИМОТІ́ТИ
ЗАГРИМУВА́ТИ
ЗАГРИМУВА́ТИСЯ
ЗАГРИПУВА́ТИ
ЗАГРІБА́ЛЬНИК
ЗАГРІБА́ЛЬНИЦЯ
ЗАГРІБА́ННЯ
ЗАГРІБА́ТИ
ЗАГРІБА́ТИСЯ
ЗАГРІБНИ́Й
ЗАГРІВА́ТИ
ЗАГРІВА́ТИСЯ
ЗАГРІ́ТИ *див.* загріва́ти
ЗАГРІ́ТИЙ
ЗАГРІ́ТИСЯ *див.* загріва́тися
ЗАГРО́БИТИ
ЗАГРО́БНИЙ
ЗАГРО́ЖЕНИЙ
ЗАГРО́ЖЕНІСТЬ
ЗАГРО́ЖУВАТИ
ЗАГРО́ЗА
ЗАГРОЗИ́ТИ *див.* загро́жувати
ЗАГРО́ЗЛИВИЙ
ЗАГРО́ЗЛИВІСТЬ
ЗАГРО́ЗЛИВО
ЗАГРОМА́ДЖЕНИЙ
ЗАГРОМА́ДЖЕННЯ
ЗАГРОМА́ДЖУВАНИЙ
ЗАГРОМА́ДЖУВАТИ
ЗАГРОМА́ДЖУВАТИСЯ
ЗАГРОМА́ДИТИ *див.* загрома́джувати
ЗАГРОШІ́ТИ
ЗАГРУ́БИЙ
ЗАГРУБІ́ЛИЙ
ЗАГРУБІ́ЛІСТЬ
ЗАГРУБІ́ННЯ
ЗАГРУБІ́ТИ
ЗАГРУ́БЛИЙ
ЗАГРУ́БЛІСТЬ
ЗАГРУ́БО
ЗАГРУДИ́ННИЙ
ЗАГРУЗА́ННЯ
ЗАГРУЗА́ТИ
ЗАГРУ́ЗЛИЙ
ЗАГРУ́ЗНУТИ *див.* загруза́ти
ЗАГРУ́ЗТИ *див.* загруза́ти
ЗАГРЮ́КАТИ
ЗАГРЮКОТА́ТИ
ЗАГРЮКОТІ́ТИ *див.* загрюкота́ти
ЗАГС
ЗА́ГСІВСЬКИЙ
ЗАГУ́БА
ЗАГУБИ́ТИ *див.* загу́блювати
ЗАГУБИ́ТИСЯ *див.* загу́блюватися
ЗАГУ́БЛЕНИЙ
ЗАГУ́БЛЕНІСТЬ
ЗАГУ́БЛЕННЯ
ЗАГУ́БЛЕНО
ЗАГУ́БЛЮВАТИ
ЗАГУ́БЛЮВАТИСЯ
ЗАГУ́БНИК
ЗАГУГНИ́ТИ
ЗАГУГНІ́ТИ *див.* загугни́ти
ЗАГУГНЯ́ВИТИ
ЗАГУГОНІ́ТИ
ЗАГУГОТІ́ТИ
ЗАГУГУ́КАТИ
ЗАГУ́ДИТИ
ЗАГУДІ́ТИ
ЗАГУ́КАНИЙ

ЗАГЎКАТИ
ЗАГУКÁТИ
ЗАГЎЛ
ЗАГЎЛЮВАТИ
ЗАГЎЛЮВАТИСЯ
ЗАГУЛЯ́ТИ *див.* загу́лювати
ЗАГУЛЯ́ТИСЯ *див.* загу́люватися
ЗАГУМЕ́ННИЙ
ЗАГУМЕ́ННЯ
ЗАГУМЕ́НОК *див.* загумі́нок
ЗАГУМІНКО́ВИЙ
ЗАГУМІНКО́ВІСТЬ
ЗАГУМІ́НОК
ЗАГУНДО́СИТИ
ЗАГЎПАТИ
ЗАГУПОТІ́ТИ
ЗАГЎРКАТИ
ЗАГУРКОТÁТИ *див.* загуркотíти
ЗАГУРКОТІ́ТИ
ЗАГУРЧÁТИ
ЗАГУСÁННЯ
ЗАГУСÁТИ
ЗАГЎСКЛИЙ
ЗАГЎСКНУТИ *див.* загусáти
ЗАГЎСЛИЙ
ЗАГЎСНЕННЯ
ЗАГЎСНИК
ЗАГЎСНУТИ *див.* загусáти
ЗАГУСТИ́ *див.* загудíти
ЗАГУСТИ́Й
ЗАГУСТИ́ТИ *див.* загу́щувати
ЗАГУСТИ́ТИСЯ *див.* загу́щуватися
ЗАГУСТІ́ЛИЙ
ЗАГУСТІ́ННЯ
ЗАГУСТІ́ТИ
ЗАГЎСТОК
ЗАГЎТО́РИТИ
ЗАГЎХАТИ
ЗАГЎХКАТИ
ЗАГЎЦАТИ
ЗАГУЧÁТИ
ЗАГУЩÁВЛЕНИЙ
ЗАГЎЩЕНИЙ
ЗАГЎЩЕНІСТЬ
ЗАГЎЩЕННЯ
ЗАГЎЩЕНО
ЗАГЎЩУВАНИЙ
ЗАГЎЩУВАННЯ
ЗАГЎЩУВАТИ
ЗАГЎЩУВАТИСЯ
ЗАГЎЩУВАЧ
ЗАҐÁВИТИСЯ
ЗАҐВАЛТУВÁТИ
ЗАҐЕ́ҐАТИ
ЗАҐЕҐОТÁТИ
ЗАҐЕ́ЛҐАТИ
ЗАҐЕЛҐОТÁТИ
ЗАҐЕЛҐОТІ́ТИ *див.* загелґотáти
ЗАҐЕ́ЛКАТИ
ЗАҐЕЛКОТÁТИ
ЗАҐЕРҐОТÁТИ
ЗАҐЕРҐОТІ́ТИ *див.* заґерґотáти
ЗАҐРÁТНИЙ
ЗАҐРАТО́ВАНИЙ
ЗАҐРАТО́ВУВАТИ
ЗАҐРАТУВÁТИ *див.* заґрато́вувати
ЗАҐРУНТО́ВАНИЙ
ЗАҐРУНТО́ВУВАННЯ
ЗАҐРУНТО́ВУВАТИ
ЗАҐРУНТО́ВУВАТИСЯ
ЗАҐРУНТУВÁННЯ
ЗАҐРУНТУВÁТИ *див.* заґрунто́вувати
ЗАД
ЗАДАВÁКА
ЗАДАВÁКУВАТИЙ
ЗАДАВÁКУВАТІСТЬ
ЗАДАВÁКУВАТО
ЗАДÁВАНИЙ
ЗАДАВÁННЯ
ЗАДАВÁТИ
ЗАДАВÁТИСЯ[1]
ЗАДАВÁТИСЯ[2]
ЗАДАВÁЧКА
ЗАДАВИ́ТИ *див.* задáвлювати
ЗАДАВИ́ТИСЯ *див.* задáвлюватися
ЗАДÁВЛЕНИЙ
ЗАДÁВЛЕНІСТЬ
ЗАДÁВЛЮВАНИЙ
ЗАДÁВЛЮВАТИ
ЗАДÁВЛЮВАТИСЯ
ЗАДÁВНЕНИЙ
ЗАДÁВНЕНІСТЬ
ЗАДÁВНЕННЯ
ЗАДÁВНИТИ *див.* задáвнювати
ЗАДÁВНИТИСЯ *див.* задáвнюватися
ЗАДАВНІ́ЛИЙ
ЗАДÁВНЮВАТИ
ЗАДÁВНЮВАТИСЯ
ЗАДАЛЕ́КИЙ
ЗАДАЛЕ́КО
ЗÁДАНИЙ
ЗÁДАНІСТЬ
ЗАДÁННЯ́
ЗАДАРЕ́МНИЙ
ЗАДАРЕ́МНО
ЗАДАРИ́ТИ *див.* задаро́вувати
ЗАДÁРМÁ
ЗАДÁРМО
ЗАДАРО́ВАНИЙ
ЗАДАРО́ВУВАТИ
ЗАДÁРОМ
ЗАДАРУВÁТИ *див.* задаро́вувати
ЗАДÁРЮВАТИ *див.* задаро́вувати
ЗАДÁТИ *див.* задавáти
ЗАДÁТКИ
ЗАДАТКО́ВИЙ
ЗАДÁТОК
ЗАДÁТОЧОК
ЗАДАТУВÁТИ
ЗАДÁЧА
ЗАДÁЧКА
ЗАДÁЧНИЙ
ЗАДÁЧНИК
ЗАДВИГОТІ́ТИ
ЗАДВИГТІ́ТИ
ЗАДВІРКО́ВИЙ
ЗАДВІ́РОК
ЗАДВІ́Р'Я
ЗАДВОРО́ВИЙ
ЗАДЕБЕЛІ́ТИ
ЗАДЕКЛАМО́ВАНИЙ
ЗАДЕКЛАМУВÁТИ
ЗАДЕКЛАРО́ВАНИЙ
ЗАДЕКЛАРУВÁТИ
ЗАДЕКОРО́ВАНИЙ
ЗАДЕКОРО́ВУВАНИЙ
ЗАДЕКОРО́ВУВАТИ
ЗАДЕКОРУВÁТИ *див.* задекоро́вувати
ЗАДЕЛІКÁТНИЙ
ЗАДЕМОНСТРУВÁТИ
ЗАДЕРЕВЕНІ́ЛИЙ
ЗАДЕРЕВЕНІ́ЛО
ЗАДЕРЕВЕНІ́ТИ
ЗАДЕРЕВІ́ЛИЙ
ЗАДЕРЕВІ́ЛО
ЗАДЕРЕВІ́ТИ
ЗАДЕРЕВ'ЯНІ́ЛИЙ
ЗАДЕРЕВ'ЯНІ́ЛІСТЬ
ЗАДЕРЕВ'ЯНІ́ЛО
ЗАДЕРЕВ'ЯНІ́ТИ
ЗАДЕРЕНЧÁТИ
ЗАДЕРЕНЬКОТÁТИ
ЗАДЕРЕНЬКОТІ́ТИ *див.* задерсенькотáти
ЗАДЕ́РЖАНИЙ
ЗАДЕ́РЖАННЯ
ЗАДЕ́РЖАТИ *див.* заде́ржувати
ЗАДЕ́РЖАТИСЯ *див.* заде́ржуватися
ЗАДЕ́РЖКА
ЗАДЕ́РЖУВАННЯ
ЗАДЕ́РЖУВАТИ
ЗАДЕ́РЖУВАТИСЯ
ЗАДЕРИ́КА
ЗАДЕРИ́КУВАТИЙ
ЗАДЕРИ́КУВАТІСТЬ
ЗАДЕРИ́КУВАТО
ЗАДЕРІ́Й
ЗАДЕРКОТÁТИ
ЗАДЕРКОТІ́ТИ *див.* задеркотáти
ЗАДЕ́РНЕНИЙ
ЗАДЕРНИ́ТИ *див.* задерно́вувати
ЗАДЕРНІ́ЛИЙ
ЗАДЕРНІ́ЛІСТЬ
ЗАДЕРНІ́ННЯ
ЗАДЕРНІ́ТИ

ЗАДЕРНÓВАНИЙ
ЗАДЕРНÓВУВАТИ
ЗАДЕРНУВÁННЯ
ЗАДЕРНУВÁТИ *див.* задернóвувати
ЗАДЕРНЯ́ТИ *див.* задернóвувати
ЗАДÉРТИ[1] *див.* задирáти[1]
ЗАДÉРТИ[2] *див.* задирáти[2]
ЗАДÉРТИ[3] *див.* задирáти[4]
ЗАДÉРТИЙ
ЗАДÉРТИСЯ[1] *див.* задирáтися[1]
ЗАДÉРТИСЯ[2] *див.* задирáтися[3]
ЗАДЕРЧÁТИ
ЗАДЕШÉВИЙ
ЗАДÉШЕВО
ЗАДЖЕРҐОТÁТИ *див.* заджеркотáти
ЗАДЖЕРҐОТÍТИ *див.* заджеркотáти
ЗАДЖЕРКОТÁТИ
ЗАДЖЕРКОТÍТИ *див.* заджеркотáти
ЗАДЗВЕНÍТИ
ЗАДЗВОНИ́ТИ
ЗАДЗВЯ́КАТИ
ЗАДЗЕЛЕНЧÁТИ
ЗАДЗЕЛÉНЬКАТИ
ЗАДЗЕЛЕНЬКОТÍТИ
ЗАДЗЕНЧÁТИ
ЗАДЗÉНЬКАТИ
ЗАДЗЕНЬКОТÁТИ *див.* задзенькотíти
ЗАДЗЕНЬКОТÍТИ
ЗАДЗЕРКÁЛЛЯ
ЗАДЗИҐОРÍТИ
ЗАДЗИЖЧÁТИ
ЗАДЗЬÓБАТИ *див.* задзьóбувати
ЗАДЗЬÓБУВАТИ
ЗАДЗЮ́БИТИСЯ
ЗАДЗЮРИ́ТИ
ЗАДЗЮРКОТÁТИ
ЗАДЗЮРКОТÍТИ *див.* задзюркотáти
ЗАДЗЮРЧÁТИ
ЗАДЗЯ́ВКАТИ
ЗАДЗЯВКОТÍТИ
ЗАДЗЯВОЛИ́ТИ
ЗАДИ́БАТИ
ЗАДИБУЛЯ́ТИ
ЗАДИВИ́ТИСЯ *див.* задивля́тися
ЗАДИ́ВЛЕНИЙ
ЗАДИ́ВЛЕНО
ЗАДИ́ВЛЮВАТИСЯ
ЗАДИВЛЯ́ННЯ
ЗАДИВЛЯ́ТИСЯ
ЗАДИВÓВАНИЙ
ЗАДИВУВÁТИСЯ
ЗАДИКТУВÁТИ
ЗАДИЛЬКОТÁТИ
ЗАДИЛЬКОТÍТИ *див.* задилькотáти
ЗАДИМÁТИ *див.* задувáти[1]
ЗАДИМИ́ТИ *див.* зади́млювати
ЗАДИМИ́ТИСЯ *див.* зади́млюватися
ЗАДИМÍЛИЙ
ЗАДИМÍТИ
ЗАДИМÍТИСЯ
ЗАДИ́МЛЕНИЙ
ЗАДИ́МЛЕНІСТЬ
ЗАДИ́МЛЕННЯ
ЗАДИ́МЛЮВАННЯ
ЗАДИ́МЛЮВАТИ
ЗАДИ́МЛЮВАТИСЯ
ЗАДИМЛЯ́ТИ *див.* зади́млювати
ЗАДИ́РА
ЗАДИРÁКА
ЗАДИРÁКУВАТИЙ
ЗАДИРÁКУВАТІСТЬ
ЗАДИРÁКУВАТО
ЗАДИРÁННЯ[1]
ЗАДИРÁННЯ[2]
ЗАДИРÁТИ[1]
ЗАДИРÁТИ[2]
ЗАДИРÁТИ[3]
ЗАДИРÁТИ[4]
ЗАДИРÁТИСЯ[1]
ЗАДИРÁТИСЯ[2]
ЗАДИРÁТИСЯ[3]
ЗАДИ́РИСТИЙ
ЗАДИ́РИСТО
ЗÁДИРКА[1]
ЗÁДИ́РКА[2]
ЗАДИ́РКАТИ
ЗАДИ́РКУВАТИЙ
ЗАДИ́РКУВАТІСТЬ
ЗАДИ́РКУВАТО
ЗАДИ́РЛИВИЙ
ЗАДИ́РЛИВІСТЬ
ЗАДИ́РЛИВО
ЗАДИ́РОЧКА
ЗАДИ́РЧАСТИЙ
ЗАДИРЧÁТИ *див.* задерчáти
ЗАДИСКÓВАНИЙ
ЗАДИСКУВÁТИ
ЗАДИ́ХАНИЙ
ЗАДИ́ХАНІСТЬ
ЗАДИХÁННЯ[1]
ЗАДИХÁННЯ[2]
ЗАДИ́ХАНО
ЗАДИ́ХАТИ
ЗАДИ́ХАТИСЯ *див.* задихáтися[1]
ЗАДИХÁТИСЯ[1]
ЗАДИХÁТИСЯ[2]
ЗАДИХНУ́ТИСЯ *див.* задихáтися[2]
ЗАДИ́ХУВАТИСЯ *див.* задихáтися[1]
ЗАДИЧÁВІЛИЙ
ЗАДИЧÁВІТИ
ЗАДИЧÁВЛЕНИЙ
ЗАДИ́ШКА
ЗАДИ́ШКУВАТИЙ
ЗАДÍТИ
ЗАДÍТИСЯ
ЗАДÍЮВАНИЙ
ЗАДÍЮВАННЯ
ЗАДÍЮВАТИ
ЗАДÍЮВАТИСЯ
ЗАДÍЯНИЙ
ЗАДÍЯННЯ
ЗАДÍЯТИ *див.* задíювати
ЗÁДКИ
ЗАДКÓМ
ЗАДКУВÁТИ
ЗÁДЛЯ
ЗАДЛЯ́ТИСЯ
ЗАДМУ́ХАТИ *див.* задму́хувати
ЗАДМУХНУ́ТИ *див.* задму́хувати
ЗАДМУ́ХУВАТИ
ЗÁДНИК
ЗАДНИ́ТИСЯ
ЗÁДНІЙ
ЗАДНІПРÓВСЬКИЙ
ЗАДНІПРЯ́НСЬКИЙ
ЗАДНÍТИ
ЗАДНÍТИСЯ
ЗАДНЬО...
ЗАДНЬОПІДНЕБÍННИЙ
ЗАДНЬОЯЗИКÓВИЙ
ЗАДНЮВÁТИ
ЗАДÓБРЕ
ЗАДÓБРЕНИЙ
ЗАДÓБРИЙ
ЗАДОБРИ́ТИ *див.* задóбрювати
ЗАДÓБРЮВАНИЙ
ЗАДÓБРЮВАННЯ
ЗАДÓБРЮВАТИ
ЗАДОБРЯ́ТИ *див.* задóбрювати
ЗАДÓВБАНИЙ
ЗАДОВБÁТИ *див.* задóвбувати
ЗАДОВБÁТИСЯ
ЗАДÓВБУВАТИ
ЗАДÓВГИЙ
ЗАДÓВГО
ЗАДОВÍЛЬНИЙ
ЗАДОВІЛЬНИ́ТИ *див.* задовольня́ти
ЗАДОВІЛЬНИ́ТИСЯ *див.* задовольня́тися
ЗАДОВÍЛЬНІСТЬ
ЗАДОВÍЛЬНО
ЗАДОВІЛЬНЯ́ТИ *див.* задовольня́ти
ЗАДОВІЛЬНЯ́ТИСЯ *див.* задовольня́тися
ЗАДОВÓЛЕНИЙ
ЗАДОВÓЛЕНІСТЬ
ЗАДОВÓЛЕННЯ
ЗАДОВÓЛЕНО
ЗАДОВОЛИ́ТИ *див.* задовольня́ти
ЗАДОВОЛИ́ТИСЯ *див.* задовольня́тися
ЗАДОВОЛЬНИ́ТИ *див.* задовольня́ти
ЗАДОВОЛЬНИ́ТИСЯ *див.* задовольня́тися
ЗАДОВОЛЬНЯ́ТИ
ЗАДОВОЛЬНЯ́ТИСЯ
ЗАДÓЄНИЙ
ЗАДОЇ́ТИ *див.* задóювати

ЗАДО́К
ЗАДОКУМЕНТО́ВАНИЙ
ЗАДОКУМЕНТО́ВУВАТИ
ЗАДОКУМЕНТУВА́ННЯ
ЗАДОКУМЕНТУВА́ТИ *див.* задокументо́вувати
ЗА́ДОМ
ЗАДОРОГИ́Й
ЗАДО́РОГО
ЗАДОСА́ДУВАТИ
ЗАДО́СИТЬ
ЗАДОЩИ́ТИ
ЗАДОЩИ́ТИСЯ
ЗАДОЩО́ВАНИЙ
ЗАДО́ЮВАТИ
ЗАДРА́ЄНИЙ
ЗАДРАЖНИ́ТИ
ЗАДРА́ЇТИ *див.* задра́ювати
ЗАДРА́ЇТИСЯ *див.* задра́юватися
ЗАДРА́НЕНИЙ
ЗА́ДРАНИЙ
ЗАДРАПІРО́ВАНИЙ
ЗАДРАПІРО́ВУВАТИ *див.* задрапо́вувати
ЗАДРАПІРО́ВУВАТИСЯ *див.* задрапо́вуватися
ЗАДРАПІРУВА́ТИ *див.* задрапо́вувати
ЗАДРАПІРУВА́ТИСЯ *див.* задрапо́вуватися
ЗАДРАПО́ВАНИЙ
ЗАДРАПО́ВУВАТИ
ЗАДРАПО́ВУВАТИСЯ
ЗАДРАПУВА́ТИ *див.* задрапо́вувати
ЗАДРАПУВА́ТИСЯ *див.* задрапо́вуватися
ЗАДРА́ТИ[1] *див.* задира́ти[1]
ЗАДРА́ТИ[2] *див.* задира́ти[2]
ЗАДРА́ТИ[3]
ЗАДРА́ТИСЯ[1] *див.* задира́тися[1]
ЗАДРА́ТИСЯ[2] *див.* задира́тися[3]
ЗАДРА́ЮВАННЯ
ЗАДРА́ЮВАТИ
ЗАДРА́ЮВАТИСЯ
ЗАДРИ́ҐАТИ
ЗАДРИ́ҐАТИСЯ
ЗАДРИЖА́ТИ
ЗАДРИ́ПА
ЗАДРИ́ПАНЕЦЬ
ЗАДРИ́ПАНИЙ
ЗАДРИ́ПАНІСТЬ
ЗАДРИ́ПАНКА
ЗАДРИ́ПАТИ
ЗАДРИ́ПАТИСЯ
ЗАДРІБНИ́Й
ЗАДРІБОТА́ТИ *див.* задріботі́ти
ЗАДРІБОТІ́ТИ
ЗАДРІБЦЮВА́ТИ
ЗАДРІМА́ЛИЙ
ЗАДРІ́МАНИЙ
ЗАДРІМА́ТИ
ЗАДРІМНУ́ТИ *див.* задріма́ти
ЗАДРОТО́ВАНИЙ
ЗАДРОТУВА́ТИ
ЗАДРОЧИ́ТИСЯ
ЗА́ДРУ́ГА
ЗАДРЯ́ПАТИ
ЗАДУБИ́ТИ *див.* заду́блювати
ЗАДУБІ́ЛИЙ
ЗАДУБІ́ЛІСТЬ
ЗАДУБІ́ЛО
ЗАДУБІ́ННЯ
ЗАДУБІ́ТИ
ЗАДУ́БЛЕНИЙ
ЗАДУ́БЛИЙ
ЗАДУ́БЛЮВАТИ
ЗАДУБЛЮВА́ТИ
ЗАДУ́БНУТИ *див.* задубі́ти
ЗАДУ́БТИ *див.* задубі́ти
ЗАДУВА́ННЯ[1]
ЗАДУВА́ННЯ[2]
ЗАДУВА́ТИ[1]
ЗАДУВА́ТИ[2]
ЗАДУВА́ТИСЯ[1]
ЗАДУВА́ТИСЯ[2]
ЗАДУДІ́ТИ
ЗАДУДНІ́ТИ
ЗАДУДОНІ́ТИ
ЗАДУ́ЖЕ
ЗА́ДУМ
ЗАДУ́МА
ЗАДУ́МАНИЙ
ЗАДУ́МАНІСТЬ
ЗАДУ́МАНО
ЗАДУ́МАТИ *див.* заду́мувати
ЗАДУ́МАТИСЯ *див.* заду́муватися
ЗАДУ́МКА
ЗАДУ́МЛИВИЙ
ЗАДУ́МЛИВІСТЬ
ЗАДУ́МЛИВО
ЗАДУ́МУВАТИ
ЗАДУ́МУВАТИСЯ
ЗАДУНА́ЄЦЬ *див.* задуна́йці
ЗАДУНА́ЙСЬКИЙ
ЗАДУНА́ЙЦІ
ЗАДУ́РЕНИЙ
ЗАДУРИ́ТИ *див.* заду́рювати
ЗАДУРІ́ТИ
ЗАДУ́РЛИВИЙ
ЗАДУ́РЛИВО
ЗАДУРМА́НЕНИЙ
ЗАДУРМА́НЕННЯ
ЗАДУРМА́НИТИ *див.* задурма́нювати
ЗАДУРМА́НЮВАННЯ
ЗАДУРМА́НЮВАТИ
ЗАДУРНИ́Й
ЗАДУ́РНО
ЗАДУ́РЮВАННЯ
ЗАДУ́РЮВАТИ
ЗАДУ́ТИ[1] *див.* задува́ти[1]
ЗАДУ́ТИ[2] *див.* задува́ти[2]
ЗАДУ́ТИЙ[1]
ЗАДУ́ТИЙ[2]
ЗАДУ́ТИЙ[3]
ЗАДУ́ХА
ЗАДУХМЯНІ́ТИ
ЗАДУ́ХУВАТИЙ
ЗАДУШЕ́ВНИЙ
ЗАДУШЕ́ВНІСТЬ
ЗАДУШЕ́ВНО
ЗАДУ́ШЕНИЙ
ЗАДУ́ШЕННЯ
ЗАДУШИ́ТИ *див.* заду́шувати
ЗАДУШИ́ТИСЯ *див.* заду́шуватися
ЗАДУ́ШЛИВИЙ
ЗАДУ́ШЛИВІСТЬ
ЗАДУ́ШЛИВО
ЗАДУ́ШНИЙ
ЗАДУ́ШНІСТЬ
ЗАДУ́ШНО
ЗАДУ́ШУВАТИ
ЗАДУ́ШУВАТИСЯ
ЗАДЬО́РА
ЗАДЬО́РИСТИЙ
ЗАДЬО́РИСТІСТЬ
ЗАДЬО́РИСТО
ЗАЕКРАНО́ВАНИЙ
ЗАЕКРАНУВА́ТИ
ЗАЄ́ДНО
ЗА́ЄЦЬ
ЗА́ЄЦЬ-БІЛЯ́К
ЗА́ЄЦЬ-РУСА́К
ЗАЖАДА́ТИ
ЗАЖАДА́ТИСЯ
ЗАЖА́ЛЕННЯ[1]
ЗАЖА́ЛЕННЯ[2]
ЗАЖАЛИ́ТИ
ЗАЖАЛІ́ТИ
ЗАЖАЛІ́ТИСЯ
ЗАЖА́РИТИ *див.* зажа́рювати
ЗАЖА́РИТИСЯ *див.* зажа́рюватися
ЗАЖАРІ́ТИ
ЗАЖАРТУВА́ТИ
ЗАЖА́РЮВАНИЙ
ЗАЖА́РЮВАННЯ
ЗАЖА́РЮВАТИ
ЗАЖА́РЮВАТИСЯ
ЗАЖА́ТИ[1] *див.* зажина́ти
ЗАЖА́ТИ[2]
ЗАЖА́ТИЙ[1]
ЗАЖА́ТИЙ[2]
ЗАЖА́ХАНИЙ
ЗАЖАХА́ТИ
ЗАЖАХА́ТИСЯ
ЗАЖАХТІ́ТИ
ЗАЖДА́ТИ *див.* зажида́ти
ЗАЖДА́ТИСЯ
ЗАЖЕБОНІ́ТИ

ЗАЖЕ́ВРІЛИЙ
ЗАЖЕ́ВРІТИ
ЗАЖЕ́ВРІТИСЯ
ЗАЖЕЛІПА́ТИ
ЗАЖЕ́РА
ЗАЖЕ́РЛИВИЙ
ЗАЖЕ́РЛИВІСТЬ
ЗАЖЕ́РЛИВО
ЗАЖЕ́РНИЙ
ЗАЖЕ́РНО
ЗАЖЕ́РТИ *див.* зажира́ти
ЗАЖЕСТИКУЛЮВА́ТИ
ЗАЖИВА́ННЯ[1]
ЗАЖИВА́ННЯ[2]
ЗАЖИВА́ТИ[1]
ЗАЖИВА́ТИ[2]
ЗАЖИВА́ТИСЯ
ЗАЖИВИ́ТИ *див.* заживля́ти
ЗАЖИВИ́ТИСЯ
ЗАЖИ́ВЛЕННЯ
ЗАЖИВЛЯ́ННЯ
ЗАЖИВЛЯ́ТИ
ЗАЖИ́ВНИ́Й
ЗА́ЖИВО
ЗАЖИ́ВОК
ЗАЖИДА́ТИ
ЗАЖИ́Н
ЗАЖИНА́ННЯ
ЗАЖИНА́ТИ
ЗАЖИ́НКИ
ЗАЖИНКО́ВИЙ
ЗАЖИРА́ТИ
ЗАЖИ́РЕНИЙ
ЗАЖИ́РЕНІСТЬ
ЗАЖИРІ́ЛИЙ
ЗАЖИРІ́ТИ
ЗАЖИРУВА́ТИ
ЗАЖИ́ТИ[1] *див.* зажива́ти[1]
ЗАЖИ́ТИ[2] *див.* зажива́ти[2]
ЗАЖИ́ТИ[3]
ЗАЖИ́ТИЙ[1]
ЗАЖИ́ТИЙ[2]
ЗАЖИ́ТИСЯ *див.* зажива́тися
ЗАЖИТКО́ВИЙ
ЗАЖИ́ТОК
ЗАЖИТТЄ́ВИЙ
ЗАЖИТТЬОВИ́Й *див.* зажиттє́вий
ЗАЖМА́КАНИЙ
ЗАЖМА́КАТИ
ЗАЖМУ́РЕНИЙ
ЗАЖМУ́РИТИ *див.* зажму́рювати
ЗАЖМУ́РИТИСЯ *див.* зажму́рюватися
ЗАЖМУ́РЮВАННЯ
ЗАЖМУ́РЮВАТИ
ЗАЖМУ́РЮВАТИСЯ
ЗАЖНИ́ВНИЙ
ЗАЖОВКА́ТИ
ЗАЖО́ВКЛИЙ
ЗАЖО́ВКНУТИ *див.* зажовка́ти
ЗАЖОВТИ́ТИ
ЗАЖОВТІ́ЛИЙ
ЗАЖОВТІ́ТИ
ЗАЖОВТІ́ТИСЯ
ЗАЖО́ВУВАТИ
ЗАЖУВА́ТИ *див.* зажо́вувати
ЗАЖУ́РА
ЗАЖУ́РЕНИЙ
ЗАЖУ́РЕНІСТЬ
ЗАЖУ́РЕНО
ЗАЖУРИ́ТИ
ЗАЖУРИ́ТИСЯ *див.* зажу́рюватися
ЗАЖУ́РЛИВИЙ
ЗАЖУ́РНИЙ
ЗАЖУ́РНО
ЗАЖУРЧА́ТИ
ЗАЖУ́РЮВАТИСЯ
ЗА́ЗВАНИЙ
ЗАЗВА́ТИ *див.* зазива́ти
ЗАЗВИ́ЧА́Й
ЗАЗВУЧА́ТИ
ЗАЗДАЛЕГІ́ДНИЙ
ЗАЗДАЛЕГІ́ДЬ
ЗАЗДАЛЕ́ГОДИ
ЗАЗДАЛЕ́ГОДЯ
ЗАЗДОРО́ВИЙ
ЗАЗДОРО́ВНИЙ
ЗАЗДОРО́ВНИЦЯ
ЗАЗДРА́ВИЦЯ
ЗАЗДРА́ВНИЙ
ЗА́ЗДРИЙ
ЗА́ЗДРИТИ
ЗА́ЗДРИТИСЯ
ЗА́ЗДРІСНИЙ
ЗА́ЗДРІСНИК
ЗА́ЗДРІСНИЦЯ
ЗА́ЗДРІСНІСТЬ
ЗА́ЗДРІСНО
ЗА́ЗДРІСТЬ
ЗА́ЗДРІТИ
ЗА́ЗДРО
ЗА́ЗДРОСТИТИ
ЗА́ЗДРОЩІ
ЗАЗЕЛЕ́НИЙ
ЗАЗЕЛЕНИ́ТИ
ЗАЗЕЛЕНІ́ЛИЙ
ЗАЗЕЛЕНІ́ТИ
ЗАЗЕЛЕНІ́ТИСЯ
ЗА́ЗЕЛЕНЬ
ЗАЗЕ́МЛЕНИЙ
ЗАЗЕ́МЛЕНІСТЬ
ЗАЗЕ́МЛЕННЯ
ЗАЗЕМЛИ́ТИ *див.* зазе́млювати
ЗАЗЕ́МЛЮВАЛЬНИЙ
ЗАЗЕ́МЛЮВАНИЙ
ЗАЗЕ́МЛЮВАННЯ
ЗАЗЕ́МЛЮВАТИ
ЗАЗЕ́МЛЮВАТИСЯ
ЗАЗЕ́МЛЮВАЧ
ЗАЗЕРНИ́ТИСЯ
ЗАЗИ́В
ЗАЗИВА́ННЯ
ЗАЗИВА́ТИ
ЗАЗИВНИ́Й
ЗАЗИ́ВНО
ЗАЗИ́МІТИ
ЗАЗИМО́ВАНИЙ
ЗА́ЗИМОК
ЗАЗИМУВА́ТИ
ЗАЗИРА́ННЯ
ЗАЗИРА́ТИ
ЗАЗИРНУ́ТИ *див.* зазира́ти
ЗАЗИЧА́ТИ
ЗАЗИ́ЧИТИ *див.* зазича́ти
ЗАЗІВА́ТИСЯ
ЗАЗІТХА́ТИ
ЗАЗІХА́ННЯ
ЗАЗІХА́ТИ
ЗАЗІХНУ́ТИ *див.* зазіха́ти
ЗАЗМАГА́ТИСЯ
ЗАЗМІЇ́ТИСЯ
ЗАЗНАВА́ТИ
ЗАЗНАВА́ТИСЯ[1]
ЗАЗНАВА́ТИСЯ[2]
ЗАЗНА́ЙБІДА
ЗАЗНА́ЙКУВАТИЙ
ЗАЗНА́ЙКУВАТО
ЗАЗНАЙО́МИТИ *див.* зазнайо́млювати
ЗАЗНАЙО́МИТИСЯ *див.* зазнайо́млюватися
ЗАЗНАЙО́МЛЕННЯ
ЗАЗНАЙО́МЛЮВАТИ
ЗАЗНАЙО́МЛЮВАТИСЯ
ЗАЗНА́ЙСТВО
ЗА́ЗНАНИЙ
ЗАЗНА́НИЙ
ЗАЗНА́ТИ *див.* зазнава́ти
ЗАЗНА́ТИСЯ[1] *див.* зазнава́тися[1]
ЗАЗНА́ТИСЯ[2] *див.* зазнава́тися[2]
ЗАЗНАЧА́ТИ
ЗАЗНАЧА́ТИСЯ
ЗАЗНА́ЧЕНИЙ
ЗАЗНА́ЧЕННЯ
ЗАЗНА́ЧИТИ *див.* зазнача́ти
ЗАЗНА́ЧИТИСЯ *див.* зазнача́тися
ЗА́ЗНАЧКА
ЗАЗО́ВИНИ
ЗАЗОЛОТИ́ТИСЯ
ЗАЗОЛОТІ́ТИ
ЗАЗО́Р
ЗАЗОРІ́ТИ
ЗА́ЗУБЕНЬ
ЗАЗУБИ́ТИ *див.* зазу́блювати
ЗАЗУБИ́ТИСЯ *див.* зазу́блюватися

ЗАЗУ́БЛЕНИЙ
ЗАЗУ́БЛИНА
ЗАЗУ́БЛЮВАТИ
ЗАЗУ́БЛЮВАТИСЯ
ЗАЗУ́БНИЙ
ЗАЗУ́БРЕНИЙ
ЗАЗУБРИ́ТИ *див.* зазу́брювати
ЗАЗУ́БРЮВАННЯ
ЗАЗУ́БРЮВАТИ
ЗАЗУ́БРЮВАТИСЯ
ЗАЗУМЕРИ́ТИ
ЗАЇ́ГРАШКИ
ЗАІДЕОЛОГІЗО́ВАНИЙ
ЗАІДЕОЛОГІЗО́ВАНІСТЬ
ЗАІДЕОЛОГІЗО́ВУВАТИ
ЗАІДЕОЛОГІЗУВА́ТИ *див.* заідеологізо́вувати
ЗАІЗОЛЬО́ВУВАТИ
ЗАІЗОЛЮВА́ТИ *див.* заізольо́вувати
ЗАІМПОНУВА́ТИ
ЗАІНВЕНТАРИЗО́ВАНИЙ
ЗАІНВЕНТАРИЗУВА́ТИ
ЗАІНТЕРЕСО́ВАНИЙ
ЗАІНТЕРЕСО́ВАНІСТЬ
ЗАІНТЕРЕСО́ВУВАТИ
ЗАІНТЕРЕСО́ВУВАТИСЯ
ЗАІНТЕРЕСУВА́ТИ *див.* заінтересо́вувати
ЗАІНТЕРЕСУВА́ТИСЯ *див.* заінтересо́вуватися
ЗАІНТРИГО́ВАНИЙ
ЗАІНТРИГО́ВАНО
ЗАІНТРИГО́ВУВАТИ
ЗАІНТРИГУВА́ТИ *див.* заінтриго́вувати
ЗАІРЖА́ВІЛИЙ
ЗАІРЖА́ВІТИ
ЗАІРЖА́ВЛЕНИЙ
ЗАІРЖА́ТИ
ЗАЇ́СКРЕНИЙ
ЗАІСКРИ́ТИ[1]
ЗАІСКРИ́ТИ[2] *див.* заї́скрювати
ЗАІСКРИ́ТИСЯ
ЗАІСКРІ́ЛИЙ
ЗАЇ́СКРЮВАТИ
ЗАЇДА́ННЯ
ЗАЇДА́ТИ
ЗАЇДА́ТИСЯ
ЗАЇ́ДИ
ЗАЇ́ДКА
ЗАЇ́ДЛИВИЙ
ЗАЇ́ДОК
ЗАЇЖДЖА́ННЯ
ЗАЇЖДЖА́ТИ[1]
ЗАЇЖДЖА́ТИ[2]
ЗАЇ́ЖДЖЕНИЙ
ЗАЇ́ЖДЖИЙ
ЗАЇ́ЗД[1]
ЗАЇ́ЗД[2]
ЗАЇ́ЗДИТИ[1]
ЗАЇ́ЗДИТИ[2] *див.* заїжджа́ти[2]
ЗАЇЗДИ́ТИ *див.* заїжджа́ти[1]
ЗАЇ́ЗДОМ
ЗАЇ́ЗНИЙ
ЗАЇ́КА
ЗАЇКА́ННЯ
ЗАЇКА́ТИСЯ
ЗАЇКНУ́ТИСЯ *див.* заїка́тися
ЗАЇ́КУВАННЯ
ЗАЇ́КУВАТИЙ
ЗАЇ́КУВАТИСЯ *див.* заїка́тися
ЗАЇ́КУВАТІСТЬ
ЗАЇ́КУВАТО
ЗАЇ́ЛИЙ
ЗАЇ́ЛІСТЬ
ЗАЇ́МКА
ЗАЇ́СТИ *див.* заїда́ти
ЗАЇ́СТИСЯ *див.* заїда́тися
ЗАЇ́ХАТИ *див.* заїжджа́ти[1]
ЗА́ЙВЕ *див.* за́йво
ЗА́ЙВИЙ
ЗАЙВИНА́
ЗА́ЙВІСТЬ
ЗА́ЙВО
ЗА́ЙДА
ЗАЙДИ́ГОЛОВА
ЗАЙДИ́СВІТ
ЗА́ЙМАНИЙ
ЗА́ЙМАНКА
ЗАЙМА́ННЯ[1]
ЗАЙМА́ННЯ[2]
ЗАЙМАНЩИ́НА
ЗА́ЙМАНЬ
ЗАЙМА́ТИ
ЗАЙМА́ТИСЯ[1]
ЗАЙМА́ТИСЯ[2]
ЗАЙМЕ́ННИК
ЗАЙМЕННИКО́ВИЙ
ЗАЙМИ́СТИЙ
ЗАЙМИ́СТІСТЬ
ЗАЙМИ́ТИ *див.* займа́ти
ЗАЙМИ́ТИСЯ[1] *див.* займа́тися[1]
ЗАЙМИ́ТИСЯ[2] *див.* займа́тися[2]
ЗА́ЙМИЩЕ
ЗАЙНЯ́ТИ *див.* займа́ти
ЗА́ЙНЯТИЙ
ЗАЙНЯ́ТИСЯ[1] *див.* займа́тися[1]
ЗАЙНЯ́ТИСЯ[2] *див.* займа́тися[2]
ЗА́ЙНЯТІСТЬ
ЗАЙНЯТТЯ́
ЗАЙО́ЙКАТИ
ЗАЙТИ́ *див.* захо́дити
ЗАЙТИ́СЯ *див.* захо́дитися[2]
ЗАЙЦЕПОДІ́БНІ
ЗА́ЙЦІВ
ЗАЙЧА́
ЗАЙЧА́ТИНА
ЗАЙЧА́ТКО
ЗАЙЧЕНЯ́
ЗАЙЧЕНЯ́ТКО
ЗА́ЙЧИК
ЗАЙЧИ́СЬКО
ЗАЙЧИ́ХА
ЗАЙЧУ́К
ЗА́ЙШЛИЙ
ЗАКАБА́ЛЕНИЙ
ЗАКАБА́ЛЕННЯ
ЗАКАБАЛИ́ТИ *див.* закабаля́ти
ЗАКАБАЛИ́ТИСЯ *див.* закабаля́тися
ЗАКАБАЛЯ́ТИ
ЗАКАБАЛЯ́ТИСЯ
ЗАКАБЛИ́
ЗАКАБЛУ́К
ЗАКАБЛУ́ЧОК
ЗАКАВЕРЗУВА́ТИ
ЗАКАВРА́Ш *див.* закарва́ш
ЗАКАГАТО́ВАНИЙ
ЗАКАГАТО́ВУВАНИЙ
ЗАКАГАТО́ВУВАТИ
ЗАКАГАТУВА́ТИ *див.* закагато́вувати
ЗАКАДИ́ТИ
ЗАКА́ДРОВИЙ
ЗАКА́З
ЗАКА́ЗАНИЙ
ЗАКАЗА́ТИ *див.* зака́зувати
ЗАКА́ЗНИ́К
ЗАКА́ЗУВАТИ
ЗАКА́Л
ЗАКАЛАМУ́ТИТИ
ЗАКАЛАМУ́ТИТИСЯ
ЗАКАЛАМУ́ЧЕНИЙ
ЗАКАЛАТА́ТИ
ЗАКАЛАТА́ТИСЯ
ЗАКА́ЛЕЦЬ
ЗАКА́ЛЯНИЙ
ЗАКАЛЯ́ТИ
ЗАКАЛЯ́ТИСЯ
ЗАКАМА́РОК
ЗАКАМА́РОЧОК
ЗАКАМЕНІ́ЛИЙ *див.* закам'яні́лий
ЗАКАМЕНІ́ЛІСТЬ *див.* закам'яні́лість
ЗАКАМЕНІ́ТИ *див.* закам'яні́ти
ЗАКАМУФЛЬО́ВАНИЙ
ЗАКАМУФЛЬО́ВУВАТИ
ЗАКАМУФЛЮВА́ТИ *див.* закамуфльо́вувати
ЗАКАМ'ЯНІ́ЛИЙ
ЗАКАМ'ЯНІ́ЛІСТЬ
ЗАКАМ'ЯНІ́ЛО
ЗАКАМ'ЯНІ́ННЯ
ЗАКАМ'ЯНІ́ТИ
ЗАКАНДЗЮ́БИТИСЯ *див.* закандзю́блюватися

ЗАКАНДЗЮ́БЛЕНИЙ
ЗАКАНДЗЮ́БЛЮВАТИСЯ
ЗАКАНЮ́ЧИТИ
ЗАКА́ПАНИЙ
ЗАКА́ПАТИ *див.* зака́пувати
ЗАКАПЕ́ЛКОВИЙ
ЗАКАПЕ́ЛОК
ЗАКАПЕ́ЛОЧОК
ЗАКАПКА́НИТИ
ЗАКА́ПОСТИТИ
ЗАКАПОТІ́ТИ
ЗАКАПРИЗУВА́ТИ
ЗАКА́ПУВАННЯ
ЗАКА́ПУВАТИ
ЗАКАРБО́ВАНИЙ
ЗАКАРБО́ВУВАННЯ
ЗАКАРБО́ВУВАТИ
ЗАКАРБО́ВУВАТИСЯ
ЗАКАРБУВА́ННЯ
ЗАКАРБУВА́ТИ *див.* закарбо́вувати
ЗАКАРБУВА́ТИСЯ *див.* закарбо́вуватися
ЗАКАРВА́Ш
ЗАКА́РКАТИ
ЗАКАРЛЮ́КА
ЗАКАРЛЮ́ЧЕНИЙ
ЗАКАРЛЮ́ЧИСТИЙ
ЗАКАРЛЮ́ЧИТИ *див.* закарлю́чувати
ЗАКАРЛЮ́ЧИТИСЯ *див.* закарлю́чуватися
ЗАКАРЛЮ́ЧКА
ЗАКАРЛЮ́ЧУВАТИ
ЗАКАРЛЮ́ЧУВАТИСЯ
ЗАКАРПА́ТЕЦЬ *див.* закарпа́тці
ЗАКАРПА́ТКА *див.* закарпа́тці
ЗАКАРПА́ТСЬКИЙ
ЗАКАРПА́ТЦІ
ЗАКАРТОГРАФУВА́ТИ
ЗАКА́САНИЙ
ЗАКАСА́ТИ *див.* зака́сувати
ЗАКАСА́ТИСЯ *див.* зака́суватися
ЗАКА́СУВАТИ
ЗАКА́СУВАТИСЯ
ЗАКАТА́ТИ *див.* зака́тувати
ЗАКАТО́ВАНИЙ
ЗАКАТО́ВУВАТИ
ЗАКА́ТУВАННЯ
ЗАКА́ТУВАТИ
ЗАКАТУВА́ТИ *див.* закато́вувати
ЗАКАХИ́КАТИ
ЗАКА́ХКАТИ
ЗАКА́ЧАНИЙ
ЗАКАЧА́ТИ *див.* зака́чувати
ЗАКАЧА́ТИСЯ *див.* зака́чуватися
ЗАКА́ЧУВАННЯ
ЗАКА́ЧУВАТИ
ЗАКА́ЧУВАТИСЯ
ЗАКА́ШЛЮВАТИСЯ
ЗАКА́ШЛЯТИ
ЗАКА́ШЛЯТИСЯ *див.* зака́шлюватися
ЗАКА́ЮВАТИСЯ
ЗАКА́ЯТИСЯ *див.* зака́юватися
ЗАКВА́КАТИ
ЗАКВА́ПИТИ
ЗАКВА́ПИТИСЯ
ЗАКВАРТА́ЛЬНИЙ
ЗАКВАРТИРУВА́ТИ
ЗАКВА́СИТИ *див.* заква́шувати
ЗАКВА́СИТИСЯ *див.* заква́шуватися
ЗАКВА́СКА
ЗАКВА́ШЕНИЙ
ЗАКВА́ШЕННЯ
ЗАКВА́ШУВАНИЙ
ЗАКВА́ШУВАННЯ
ЗАКВА́ШУВАТИ
ЗАКВА́ШУВАТИСЯ
ЗАКВИЛИ́ТИ
ЗАКВІТА́ТИ
ЗАКВІ́ТЛИЙ
ЗАКВІ́ТНУТИ *див.* заквіта́ти
ЗАКВІТО́ВУВАТИ
ЗАКВІТУВА́ТИ *див.* заквіто́вувати
ЗАКВІ́ТЧАНИЙ
ЗАКВІТЧА́ТИ *див.* закві́тчувати
ЗАКВІТЧА́ТИСЯ *див.* закві́тчуватися
ЗАКВІ́ТЧУВАННЯ
ЗАКВІ́ТЧУВАТИ
ЗАКВІ́ТЧУВАТИСЯ
ЗАКВОКТА́ТИ
ЗАКЕПКУВА́ТИ
ЗА́КИ
ЗАКИВА́ТИ
ЗАКИГИ́КАТИ
ЗА́КИД
ЗАКИ́ДАНИЙ
ЗАКИДА́ННЯ[1]
ЗАКИДА́ННЯ[2]
ЗАКИ́ДАТИ *див.* закида́ти[1]
ЗАКИДА́ТИ[1]
ЗАКИДА́ТИ[2]
ЗАКИ́ДАТИСЯ
ЗАКИДА́ТИСЯ[1]
ЗАКИДА́ТИСЯ[2]
ЗАКИДА́Ч
ЗАКИДА́ЧКА
ЗАКИДНИ́Й
ЗАКИДО́Н
ЗАКИДУ́ШКА
ЗА́КИЛЬ
ЗА́КИМ
ЗАКИ́НЕНИЙ
ЗАКИ́НУТИ *див.* закида́ти[2]
ЗАКИ́НУТИЙ *див.* заки́нений
ЗАКИ́НУТИСЯ *див.* закида́тися[2]
ЗАКИПА́ННЯ
ЗАКИПА́ТИ
ЗАКИПА́ЮЧИЙ
ЗАКИПІ́ЛИЙ
ЗАКИПІ́ТИ *див.* закипа́ти
ЗАКИП'ЯТИ́ТИ
ЗАКИ́РКАТИ
ЗА́КИС
ЗАКИСА́ННЯ
ЗАКИСА́ТИ
ЗАКИ́СЛЕНІСТЬ
ЗАКИ́СЛЕННЯ
ЗАКИ́СЛИЙ
ЗАКИСЛИ́ТИ *див.* заки́слювати
ЗАКИ́СЛЮВАННЯ
ЗАКИ́СЛЮВАТИ
ЗА́КИСНИЙ
ЗАКИ́СНУТИ *див.* закиса́ти
ЗАКИ́ХКАТИ
ЗАКИХКОТІ́ТИ
ЗАКИШІ́ТИ
ЗАКИ́ШКАТИ
ЗА́КІЛЬ
ЗАКІЛЬЦЬО́ВАНИЙ
ЗАКІЛЬЦЬО́ВУВАННЯ
ЗАКІЛЬЦЬО́ВУВАТИ
ЗАКІЛЬЦЮВА́ТИ *див.* закільцьо́вувати
ЗАКІ́ЛЬЧИТИСЯ
ЗАКІНЧА́ТИ *див.* закі́нчувати
ЗАКІ́НЧЕНИЙ
ЗАКІ́НЧЕНІСТЬ
ЗАКІ́НЧЕННЯ
ЗАКІ́НЧИ́ТИ *див.* закі́нчувати
ЗАКІ́НЧИ́ТИСЯ *див.* закі́нчуватися
ЗАКІ́НЧУВАННЯ
ЗАКІ́НЧУВАТИ
ЗАКІ́НЧУВАТИСЯ
ЗАКІ́П
ЗАКІПТЮ́ЖЕНИЙ
ЗАКІПТЮ́ЖИТИ
ЗАКІПТЮ́ЖИТИСЯ
ЗАКІПТЯВІ́ЛИЙ
ЗАКІПТЯ́ВЛЕНИЙ
ЗАКІ́ПЧИК
ЗА́КЛАД
ЗАКЛА́Д
ЗАКЛАДА́ЛЬНИЙ
ЗАКЛАДА́ННЯ
ЗАКЛАДА́ТИ
ЗАКЛАДА́ТИСЯ[1]
ЗАКЛАДА́ТИСЯ[2]
ЗАКЛАДА́Ч
ЗАКЛА́ДЕНИЙ
ЗАКЛА́ДЕННЯ
ЗАКЛА́ДИНИ
ЗАКЛА́ДИНКА
ЗА́КЛАДКА
ЗАКЛА́ДКА
ЗАКЛАДНИ́Й
ЗА́КЛАДОЧКА
ЗАКЛА́ДЧИНИ
ЗАКЛА́ННЯ

ЗАКЛА́НЯТИСЯ
ЗАКЛА́СТИ *див.* заклада́ти
ЗАКЛА́СТИСЯ *див.* заклада́тися[1]
ЗАКЛА́ЦАТИ
ЗАКЛЕ́ЄНИЙ
ЗАКЛЕ́ЇТИ *див.* закле́ювати
ЗАКЛЕ́ЇТИСЯ *див.* закле́юватися
ЗА́КЛЕ́ЙКА
ЗАКЛЕЙМО́ВАНИЙ
ЗАКЛЕЙМУВА́ННЯ
ЗАКЛЕЙМУВА́ТИ
ЗАКЛЕКОТА́ТИ
ЗАКЛЕКОТІ́ТИ *див.* заклекота́ти
ЗАКЛЕ́ПАНИЙ
ЗАКЛЕПА́ТИ *див.* закле́пувати
ЗА́КЛЕ́ПКА
ЗАКЛЕ́ПКА
ЗАКЛЕ́ПКОВИЙ
ЗАКЛЕ́ПНИК
ЗАКЛЕ́ПУВАЛЬНИЙ
ЗАКЛЕ́ПУВАННЯ
ЗАКЛЕ́ПУВАТИ
ЗАКЛЕ́ПУВАТИСЯ
ЗАКЛЕ́ЧАНИЙ
ЗАКЛЕЧА́ТИ *див.* закле́чувати
ЗАКЛЕЧА́ТИСЯ *див.* закле́чуватися
ЗАКЛЕ́ЧУВАТИ
ЗАКЛЕ́ЧУВАТИСЯ
ЗАКЛЕ́ЮВАННЯ
ЗАКЛЕ́ЮВАТИ
ЗАКЛЕ́ЮВАТИСЯ
ЗАКЛЕ́ЮВАЧ
ЗА́КЛИК
ЗАКЛИКА́ЛЬНИЙ
ЗАКЛИКА́ЛЬНИК
ЗАКЛИКА́ЛЬНИЦЯ
ЗАКЛИ́КАНИЙ
ЗАКЛИ́КАННЯ
ЗАКЛИКА́ННЯ
ЗАКЛИ́КАТИ *див.* заклика́ти
ЗАКЛИКА́ТИ
ЗАКЛИКА́ТИСЯ
ЗАКЛИ́Н
ЗАКЛИНА́ЛЬНИЙ
ЗАКЛИНА́ННЯ
ЗАКЛИНА́ТЕЛЬ
ЗАКЛИНА́ТЕЛЬКА
ЗАКЛИНА́ТИ
ЗАКЛИНА́ТИСЯ
ЗАКЛИНА́Ч
ЗАКЛИНА́ЧКА
ЗАКЛИ́НЕНИЙ
ЗАКЛИ́НЕННЯ
ЗАКЛИНИ́ТИ *див.* закли́нювати
ЗАКЛИНИ́ТИСЯ *див.* закли́нюватися
ЗА́КЛИНОК
ЗАКЛИНЦЮВА́ТИ
ЗАКЛИ́НЮВАННЯ
ЗАКЛИ́НЮВАТИ
ЗАКЛИ́НЮВАТИСЯ
ЗАКЛИ́ЧНИЙ
ЗАКЛИ́ЧНО
ЗАКЛІ́ПАТИ
ЗАКЛОПО́ТАНИЙ
ЗАКЛОПО́ТАНІСТЬ
ЗАКЛОПО́ТА́ННЯ
ЗАКЛОПО́ТАНО
ЗАКЛОПОТА́ТИ
ЗАКЛОПОТА́ТИСЯ
ЗАКЛУБИ́ТИСЯ
ЗАКЛУБОТА́ТИ
ЗАКЛУБОТА́ТИСЯ
ЗАКЛУБО́ЧЕНИЙ
ЗАКЛУБОЧИ́ТИСЯ *див.* заклубота́тися
ЗАКЛЬО́ВАНИЙ
ЗАКЛЬО́ВУВАТИ
ЗАКЛЬО́ВУВАТИСЯ
ЗАКЛЮВА́ТИ *див.* закльо́вувати
ЗАКЛЮ́НУТИСЯ *див.* закльо́вуватися
ЗАКЛЮ́ЧНИЙ
ЗАКЛЯКА́ННЯ
ЗАКЛЯКА́ТИ
ЗАКЛЯ́КЛИЙ
ЗАКЛЯ́КЛІСТЬ
ЗАКЛЯ́КНЕННЯ
ЗАКЛЯ́КНУТИ *див.* закляка́ти
ЗАКЛЯ́КТИ *див.* закляка́ти
ЗАКЛЯ́СТИ́ *див.* заклина́ти
ЗАКЛЯ́СТИ́СЯ *див.* заклина́тися
ЗАКЛЯ́ТИЙ
ЗАКЛЯ́ТІСТЬ
ЗАКЛЯ́ТО
ЗАКЛЯ́ТТЯ
ЗАКНЯЗЮВА́ТИ
ЗАКО́В *див.* зако́ви
ЗАКО́ВАНИЙ
ЗАКОВЕРЗУВА́ТИ
ЗАКО́ВЗАТИ
ЗАКО́ВЗАТИСЯ
ЗАКО́ВИ
ЗАКОВИ́КА
ЗАКОВИ́РЮВАТИ
ЗАКОВИРЯ́ТИ *див.* закови́рювати
ЗАКОВИ́ЧКА
ЗАКОВРА́Ш *див.* закарва́ш
ЗАКОВТНУ́ТИ *див.* зако́втувати
ЗАКО́ВТУВАННЯ
ЗАКО́ВТУВАТИ
ЗАКО́ВТУВАТИСЯ
ЗАКО́ВУВАННЯ
ЗАКО́ВУВАТИ
ЗАКО́ВУВАТИСЯ
ЗАКОДО́ВАНИЙ
ЗАКОДО́ВУВАННЯ
ЗАКОДО́ВУВАТИ
ЗАКОДУВА́ННЯ
ЗАКОДУВА́ТИ *див.* закодо́вувати
ЗАКОЗИРИ́ТИСЯ
ЗАКО́ЇТИ
ЗАКОКСУВА́ТИСЯ
ЗАКО́ЛЕНИЙ[1]
ЗАКО́ЛЕНИЙ[2]
ЗАКО́ЛЕННЯ
ЗАКОЛЕСИ́ТИ
ЗАКОЛЕ́СНИК
ЗАКОЛИВА́ТИ
ЗАКОЛИВА́ТИСЯ
ЗАКОЛИ́САНИЙ
ЗАКОЛИСА́ТИ *див.* заколи́сувати
ЗАКОЛИСА́ТИСЯ
ЗАКОЛИ́СЛИВИЙ
ЗАКОЛИ́СЛИВО
ЗАКОЛИ́СУВАНИЙ
ЗАКОЛИ́СУВАННЯ
ЗАКОЛИ́СУВАТИ
ЗАКОЛИ́СУЮЧИЙ
ЗАКОЛИ́ХАНИЙ
ЗАКОЛИХА́ТИ[1] *див.* заколи́хувати
ЗАКОЛИХА́ТИ[2]
ЗАКОЛИХА́ТИСЯ
ЗАКОЛИ́ХУВАНИЙ
ЗАКОЛИ́ХУВАННЯ
ЗАКОЛИ́ХУВАТИ
ЗАКОЛІ́ЛИЙ
ЗАКОЛІ́ТИ
ЗАКОЛОВОРО́ТИТИСЯ
ЗАКОЛОСИ́ТИСЯ
ЗА́КОЛОТ
ЗАКОЛО́ТИ[1] *див.* зако́лювати[1]
ЗАКОЛО́ТИ[2] *див.* зако́лювати[2]
ЗАКО́ЛОТИЙ[1]
ЗАКО́ЛОТИЙ[2]
ЗАКОЛО́ТИСЯ[1] *див.* зако́люватися[1]
ЗАКОЛО́ТИСЯ[2] *див.* зако́люватися[2]
ЗАКОЛОТИ́ТИ *див.* заколо́чувати
ЗАКОЛОТИ́ТИСЯ
ЗАКОЛО́ТНИЙ
ЗАКОЛО́ТНИК
ЗАКОЛО́ТНИЦЬКИЙ
ЗАКОЛО́ТНИЦЯ
ЗАКОЛО́ТОК
ЗАКОЛО́ЧУВАННЯ
ЗАКОЛО́ЧУВАТИ
ЗАКОЛО́ЧУВАТИСЯ
ЗАКОЛОШМА́ТИТИ
ЗАКОЛУПИ́ТИ *див.* заколупну́ти
ЗАКОЛУПНУ́ТИ
ЗАКОЛЬОРУВА́ТИ
ЗАКО́ЛЮВАННЯ
ЗАКО́ЛЮВАТИ[1]
ЗАКО́ЛЮВАТИ[2]
ЗАКО́ЛЮВАТИСЯ[1]
ЗАКО́ЛЮВАТИСЯ[2]
ЗАКОЛЯДО́ВАНИЙ

ЗАКОЛЯДУВА́ТИ
ЗАКОМА́НДУВАТИ
ЗАКОМИЗИ́ТИСЯ
ЗАКОМІ́РОК
ЗАКОМІ́РОЧОК
ЗАКОМО́РОК
ЗАКОМО́РОЧОК
ЗАКОМПЛЕКСО́ВАНИЙ
ЗАКОМПЛЕКСО́ВАНІСТЬ
ЗАКОМПЛЕКСУВА́ТИ
ЗАКОМПЛЕКСУВА́ТИСЯ
ЗАКОМПОСТО́ВАНИЙ[1]
ЗАКОМПОСТО́ВАНИЙ[2]
ЗАКОМПОСТУВА́ТИ[1]
ЗАКОМПОСТУВА́ТИ[2]
ЗАКО́Н
ЗАКОНВЕРТО́ВАНИЙ
ЗАКОНВЕРТО́ВУВАТИ
ЗАКОНВЕРТУВА́ТИ *див.* законверто́вувати
ЗАКОНЕ́КТИТИ
ЗАКОНЕ́КТИТИСЯ
ЗАКОНИ́ТИСЯ *див.* законя́тися
ЗАКО́ННИЙ
ЗАКО́ННИК
ЗАКО́ННИЦЯ
ЗАКО́ННІСТЬ
ЗАКО́ННО
ЗАКО́НО...
ЗАКОНОВЧИ́ТЕЛЬ
ЗАКОНОДА́ВЕЦЬ
ЗАКОНОДА́ВИЦЯ
ЗАКОНОДА́ВСТВО
ЗАКОНОДА́ВЧИЙ
ЗАКОНОДА́ВЧО
ЗАКОНОДОРА́ДЧИЙ
ЗАКОНОЗАСТОСО́ВНИЙ
ЗАКОНОЗАСТОСУВА́ННЯ
ЗАКОНОЗНА́ВЕЦЬ
ЗАКОНОЗНА́ВСТВО
ЗАКОНОЗНА́ВЧИЙ
ЗАКОНОМІ́РНИЙ
ЗАКОНОМІ́РНІСТЬ
ЗАКОНОМІ́РНО
ЗАКОНОПА́ТИТИ *див.* законопа́чувати
ЗАКОНОПА́ЧЕНИЙ
ЗАКОНОПА́ЧУВАНИЙ
ЗАКОНОПА́ЧУВАННЯ
ЗАКОНОПА́ЧУВАТИ
ЗАКОНОПА́ЧУВАТИСЯ
ЗАКОНОПОКІ́РНИЙ
ЗАКОНОПОКІ́РНІСТЬ
ЗАКОНОПОЛО́ЖЕННЯ
ЗАКОНОПОРУ́ШНИК
ЗАКОНОПОРУ́ШНИЦЯ
ЗАКОНОПРОЕ́КТ
ЗАКОНОСЛУХНЯ́НИЙ
ЗАКОНОСЛУХНЯ́НІСТЬ
ЗАКОНОСЛУХНЯ́НО
ЗАКОНОТВО́РЕННЯ
ЗАКОНОТВО́РЕЦЬ
ЗАКОНОТВО́РЧИЙ
ЗАКОНОТВО́РЧІСТЬ
ЗАКОНОУСТАНО́ВЧИЙ
ЗАКОНОУЧИ́ТЕЛЬ *див.* законовчи́тель
ЗАКОНСЕРВО́ВАНИЙ
ЗАКОНСЕРВО́ВАНІСТЬ
ЗАКОНСЕРВО́ВУВАТИ
ЗАКОНСЕРВО́ВУВАТИСЯ
ЗАКОНСЕРВУВА́ТИ *див.* законсерво́вувати
ЗАКОНСЕРВУВА́ТИСЯ *див.* законсерво́вуватися
ЗАКОНСПЕКТО́ВАНИЙ
ЗАКОНСПЕКТО́ВУВАТИ
ЗАКОНСПЕКТУВА́ТИ *див.* законспекто́вувати
ЗАКОНСПІРО́ВАНИЙ
ЗАКОНСПІРО́ВАНІСТЬ
ЗАКОНСПІРО́ВУВАТИ
ЗАКОНСПІРУВА́ТИ *див.* законспіро́вувати
ЗАКОНСПІРУВА́ТИСЯ
ЗАКОНТАКТУВА́ТИ
ЗАКОНТРАКТО́ВАНИЙ
ЗАКОНТРАКТО́ВУВАТИ
ЗАКОНТРАКТО́ВУВАТИСЯ
ЗАКОНТРАКТУВА́ТИ *див.* законтракто́вувати
ЗАКОНТРАКТУВА́ТИСЯ *див.* законтракто́вуватися
ЗАКО́НТРИТИ
ЗАКО́НЮВАТИСЯ *див.* законя́тися
ЗАКОНЯ́ТИСЯ
ЗАКО́ПАНИЙ
ЗАКОПА́ТИ *див.* зако́пувати
ЗАКОПА́ТИСЯ *див.* зако́пуватися
ЗАКОПИ́ЛЕНИЙ
ЗАКОПИ́ЛЕННЯ
ЗАКОПИ́ЛИТИ *див.* закопи́лювати
ЗАКОПИ́ЛИТИСЯ
ЗАКОПИ́ЛЮВАТИ
ЗАКОПОТІ́ТИ
ЗАКОПОШИ́ТИСЯ
ЗАКОПТИ́ТИ *див.* зако́пчувати
ЗАКОПТИ́ТИСЯ *див.* зако́пчуватися
ЗАКОПТІ́ЛИЙ
ЗАКОПТІ́ТИ
ЗАКО́ПУВАНИЙ
ЗАКО́ПУВАННЯ
ЗАКО́ПУВАТИ
ЗАКО́ПУВАТИСЯ
ЗАКО́ПЧЕНИЙ
ЗАКО́ПЧЕНІСТЬ
ЗАКО́ПЧУВАННЯ
ЗАКО́ПЧУВАТИ
ЗАКО́ПЧУВАТИСЯ
ЗАКОРДО́Н
ЗАКОРДО́НЕЦЬ
ЗАКОРДО́ННИЙ
ЗАКОРДО́ННИК
ЗАКОРДО́ННЯ
ЗАКОРЕНИ́ТИСЯ *див.* закорі́нюватися
ЗАКОРЕНІ́ЛИЙ
ЗАКОРЕНІ́ЛІСТЬ
ЗАКОРЕНІ́ТИ
ЗАКОРИ́ШМАТИСЯ
ЗАКОРІ́НЕНИЙ
ЗАКОРІ́НЕНІСТЬ
ЗАКОРІНИ́ТИСЯ *див.* закорі́нюватися
ЗАКОРІ́НЮВАТИСЯ
ЗАКОРКО́ВАНИЙ
ЗАКОРКО́ВУВАННЯ
ЗАКОРКО́ВУВАТИ
ЗАКОРКО́ВУВАТИСЯ
ЗАКОРКУВА́ННЯ
ЗАКОРКУВА́ТИ *див.* закорко́вувати
ЗАКОРКУВА́ТИСЯ *див.* закорко́вуватися
ЗАКОРОНУВА́ТИ
ЗАКОРОТИ́ТИ *див.* закоро́чувати
ЗАКОРО́ТКИЙ
ЗАКО́РОТКО
ЗАКОРО́ЧУВАННЯ
ЗАКОРО́ЧУВАТИ
ЗАКОРО́ЧУВАТИСЯ
ЗАКОРТІ́ТИ
ЗАКОРЮ́ЧКА
ЗАКОСИ́ТИ[1] *див.* зако́шувати
ЗАКОСИ́ТИ[2]
ЗАКОСИ́ЧЕНИЙ
ЗАКОСИ́ЧЕННЯ
ЗАКОСИ́ЧИТИ *див.* закоси́чувати
ЗАКОСИ́ЧИТИСЯ *див.* закоси́чуватися
ЗАКОСИ́ЧУВАТИ
ЗАКОСИ́ЧУВАТИСЯ
ЗАКОСНІ́ЛИЙ
ЗАКОСТЕНІ́ЛИЙ
ЗАКОСТЕНІ́ЛІСТЬ
ЗАКОСТЕНІ́ННЯ
ЗАКОСТЕНІ́ТИ
ЗАКОСТРИ́ЧЕНИЙ
ЗАКОСТРИ́ЧЕНІСТЬ
ЗАКОСТРИ́ЧИТИСЯ
ЗАКО́Т
ЗАКО́ТИСТИЙ
ЗАКОТИ́ТИ *див.* зако́чувати
ЗАКОТИ́ТИСЯ *див.* зако́чуватися
ЗАКОТКО́ВАНИЙ
ЗАКОТКО́ВУВАННЯ
ЗАКОТКО́ВУВАТИ
ЗАКОТКО́ВУВАТИСЯ
ЗАКОТКУВА́ННЯ
ЗАКОТКУВА́ТИ *див.* закотко́вувати
ЗАКОХА́НЕЦЬ
ЗАКО́ХАНИЙ
ЗАКО́ХАНІСТЬ

ЗАКОХА́ННЯ
ЗАКОХА́ННЯЧКО
ЗАКО́ХАНО
ЗАКОХА́ТИ *див.* зако́хувати
ЗАКОХА́ТИСЯ *див.* зако́хуватися
ЗАКО́ХУВАННЯ
ЗАКО́ХУВАТИ
ЗАКО́ХУВАТИСЯ
ЗАКОЦЮ́БИТИСЯ
ЗАКОЦЮ́БЛЕНИЙ
ЗАКОЦЮ́БЛИЙ
ЗАКОЦЮ́БНУТИ
ЗАКОЦЮ́БТИ *див.* закоцю́бнути
ЗАКОЦЮ́РБИТИСЯ
ЗАКОЦЮ́РБЛЕНИЙ
ЗАКО́ЧЕНИЙ
ЗАКО́ЧУВАНИЙ
ЗАКО́ЧУВАННЯ
ЗАКО́ЧУВАТИ
ЗАКО́ЧУВАТИСЯ
ЗАКО́ШЛАНИЙ
ЗАКО́ШЛАТИСЯ
ЗАКОШЛА́ТИТИ
ЗАКОШЛА́ТИТИСЯ
ЗАКОШЛА́ЧЕНИЙ
ЗАКОШТУВА́ТИ
ЗАКО́ШУВАТИ
ЗАКПИ́ТИ
ЗАКРАДА́ТИСЯ
ЗАКРА́ДЛИВИЙ
ЗАКРА́ДЛИВІСТЬ
ЗАКРА́ДЛИВО
ЗАКРА́ЇНА
ЗАКРА́ЙОК
ЗАКРА́ПАТИ[1] *див.* закра́пувати
ЗАКРА́ПАТИ[2]
ЗАКРА́ПЛЕНИЙ
ЗАКРА́ПУВАТИ
ЗАКРА́ПУВАТИСЯ
ЗАКРА́СИ́ТИ[1] *див.* закраша́ти
ЗАКРА́СИ́ТИ[2] *див.* закра́шувати[2]
ЗАКРА́СИ́ТИСЯ[1] *див.* закраша́тися
ЗАКРА́СИ́ТИСЯ[2] *див.* закра́шуватися[2]
ЗАКРА́СТИСЯ *див.* закрада́тися
ЗАКРАСУВА́ТИ
ЗАКРАСУВА́ТИСЯ
ЗАКРАША́ТИ
ЗАКРАША́ТИСЯ
ЗАКРА́ШЕНИЙ[1]
ЗАКРА́ШЕНИЙ[2]
ЗАКРА́ШУВАТИ[1] *див.* закраша́ти
ЗАКРА́ШУВАТИ[2]
ЗАКРА́ШУВАТИСЯ[1] *див.* закраша́тися
ЗАКРА́ШУВАТИСЯ[2]
ЗАКРЕДИТО́ВАНИЙ
ЗАКРЕДИТО́ВАНІСТЬ
ЗАКРЕКОТА́ТИ
ЗАКРЕКТА́ТИ
ЗА́КРЕП
ЗАКРЕСА́ТИ
ЗАКРЕ́СЛЕНИЙ
ЗАКРЕ́СЛЕННЯ
ЗАКРЕ́СЛИТИ *див.* закре́слювати
ЗАКРЕ́СЛЮВАНИЙ
ЗАКРЕ́СЛЮВАННЯ
ЗАКРЕ́СЛЮВАТИ
ЗАКРЕ́СЛЮВАТИСЯ
ЗАКРИВА́ВИТИ *див.* закрива́влювати
ЗАКРИВА́ВИТИСЯ *див.* закрива́влюватися
ЗАКРИВА́ВЛЕНИЙ
ЗАКРИВА́ВЛЕНІСТЬ
ЗАКРИВА́ВЛЮВАТИ
ЗАКРИВА́ВЛЮВАТИСЯ
ЗАКРИВА́ЛЬНИЙ
ЗАКРИВА́ННЯ
ЗАКРИВА́ТИ
ЗАКРИВА́ТИСЯ
ЗАКРИВИ́ТИ *див.* закривля́ти
ЗАКРИВИ́ТИСЯ *див.* закривля́тися
ЗАКРИВІ́ЛИЙ
ЗАКРИВІ́ТИ
ЗА́КРИВКА
ЗАКРИ́ВЛЕНИЙ
ЗАКРИ́ВЛЕННЯ
ЗАКРИВЛЯ́ННЯ
ЗАКРИВЛЯ́ТИ
ЗАКРИВЛЯ́ТИСЯ
ЗАКРИВНИ́Й
ЗАКРИВУЛЯ́ТИ
ЗАКРИЖАНІ́ЛИЙ
ЗАКРИЖАНІ́ТИ
ЗАКРИ́ЛИНА
ЗАКРИ́ЛКА
ЗАКРИ́ЛОК
ЗАКРИСТАЛІЗО́ВАНИЙ
ЗАКРИСТАЛІЗО́ВУВАТИ
ЗАКРИСТАЛІЗО́ВУВАТИСЯ
ЗАКРИСТАЛІЗУВА́ТИ *див.* закристалізо́вувати
ЗАКРИСТАЛІЗУВА́ТИСЯ *див.* закристалізо́вуватися
ЗАКРИ́ТИ *див.* закрива́ти
ЗАКРИ́ТИЙ
ЗАКРИ́ТИСЯ *див.* закрива́тися
ЗАКРИТИ́ЧНИЙ
ЗАКРИТТЯ́
ЗАКРИЧА́ТИ
ЗАКРИ́ШЕНИЙ
ЗАКРИШИ́ТИ *див.* закри́шувати
ЗА́КРИШКА
ЗАКРИ́ШУВАТИ
ЗАКРІ́Й
ЗАКРІ́ЙНИЙ
ЗАКРІ́ЙНИК
ЗАКРІ́ЙНИЦЯ
ЗА́КРІП
ЗАКРІПА́ЧЕНИЙ
ЗАКРІПА́ЧЕНІСТЬ
ЗАКРІПА́ЧЕННЯ
ЗАКРІПА́ЧИТИ *див.* закріпа́чувати
ЗАКРІПА́ЧИТИСЯ *див.* закріпа́чуватися
ЗАКРІПА́ЧУВАНИЙ
ЗАКРІПА́ЧУВАННЯ
ЗАКРІПА́ЧУВАТИ
ЗАКРІПА́ЧУВАТИСЯ
ЗАКРІ́ПИНА
ЗАКРІПИ́ТИ *див.* закрі́плювати
ЗАКРІПИ́ТИСЯ *див.* закрі́плюватися
ЗА́КРІПКА
ЗАКРІ́ПЛЕНИЙ
ЗАКРІ́ПЛЕНІСТЬ
ЗАКРІ́ПЛЕННЯ
ЗАКРІ́ПЛЮВАЛЬНИЙ
ЗАКРІ́ПЛЮВАЛЬНИК
ЗАКРІ́ПЛЮВАНИЙ
ЗАКРІ́ПЛЮВАННЯ
ЗАКРІ́ПЛЮВАТИ
ЗАКРІ́ПЛЮВАТИСЯ
ЗАКРІ́ПЛЮВАЧ
ЗАКРІПЛЯ́ННЯ
ЗАКРІПЛЯ́ТИ *див.* закрі́плювати
ЗАКРІПЛЯ́ТИСЯ *див.* закрі́плюватися
ЗАКРІПНИ́Й
ЗАКРОВИ́ТИ *див.* закро́влювати
ЗАКРО́ВЛЕНИЙ
ЗАКРО́ВЛЮВАТИ
ЗАКРО́ЄНИЙ
ЗАКРО́ЇТИ *див.* закро́ювати
ЗАКРОКУВА́ТИ
ЗАКРОПИ́ТИ *див.* закропля́ти
ЗАКРОПИ́ТИСЯ *див.* закропля́тися
ЗАКРО́ПЛЕНИЙ
ЗАКРО́ПЛЮВАНИЙ
ЗАКРО́ПЛЮВАТИ *див.* закропля́ти
ЗАКРО́ПЛЮВАТИСЯ *див.* закропля́тися
ЗАКРОПЛЯ́ТИ
ЗАКРОПЛЯ́ТИСЯ
ЗАКРОХМА́ЛЕНИЙ
ЗАКРОХМА́ЛИТИ *див.* закрохма́лювати
ЗАКРОХМА́ЛЮВАНИЙ
ЗАКРОХМА́ЛЮВАННЯ
ЗАКРОХМА́ЛЮВАТИ
ЗАКРО́ЮВАЛЬНИЙ
ЗАКРО́ЮВАТИ
ЗАКРУ́ГЛЕНИЙ
ЗАКРУ́ГЛЕНІСТЬ
ЗАКРУ́ГЛЕННЯ
ЗАКРУГЛИ́ТИ *див.* закру́глювати
ЗАКРУГЛИ́ТИСЯ *див.* закру́глюватися
ЗАКРУ́ГЛЮВАЛЬНИЙ
ЗАКРУ́ГЛЮВАННЯ
ЗАКРУ́ГЛЮВАТИ
ЗАКРУ́ГЛЮВАТИСЯ

ЗАКРУГЛЯ́ТИ *див.* закру́глювати
ЗАКРУГЛЯ́ТИСЯ *див.* закру́глюватися
ЗАКРУЖИ́ТИ
ЗАКРУЖИ́ТИСЯ
ЗАКРУЖЛЯ́ТИ
ЗАКРУ́КАТИ
ЗАКРУ́МКАТИ
ЗА́КРУТ
ЗАКРУТА́СИ
ЗАКРУТЕ́НИНА
ЗА́КРУТЕНЬ
ЗАКРУТИ́ГОЛОВА
ЗАКРУТИ́Й
ЗАКРУ́ТИНА
ЗАКРУ́ТИСТИЙ
ЗАКРУ́ТИСТО
ЗАКРУТИ́ТИ[1] *див.* закру́чувати
ЗАКРУТИ́ТИ[2]
ЗАКРУТИ́ТИСЯ[1] *див.* закру́чуватися
ЗАКРУТИ́ТИСЯ[2]
ЗА́КРУТКА
ЗА́КРУТОК
ЗАКРУ́ЧЕНИЙ
ЗАКРУ́ЧЕНІСТЬ
ЗАКРУ́ЧЕННЯ
ЗАКРУ́ЧУВАЛЬНИЙ
ЗАКРУ́ЧУВАНИЙ
ЗАКРУ́ЧУВАННЯ
ЗАКРУ́ЧУВАТИ
ЗАКРУ́ЧУВАТИСЯ
ЗАКРЮ́КАТИ
ЗАКРЯ́КАТИ
ЗАКУ́БЛИТИСЯ
ЗАКУ́БРИТИ *див.* заку́брювати
ЗАКУ́БРИТИСЯ *див.* заку́брюватися
ЗАКУ́БРЮВАТИ
ЗАКУ́БРЮВАТИСЯ
ЗАКУВА́ТИ[1] *див.* зако́вувати
ЗАКУВА́ТИ[2]
ЗАКУВА́ТИСЯ *див.* зако́вуватися
ЗАКУВІ́КАТИ
ЗАКУГИ́КАТИ
ЗАКУДИ́КАТИ *див.* закуди́кувати
ЗАКУДИ́КУВАТИ
ЗАКУДКУДА́КАТИ
ЗАКУ́ДЛАНИЙ
ЗАКУ́ДЛАТИ
ЗАКУ́ДЛАТИСЯ
ЗАКУДЛА́ТІТИ
ЗАКУЙО́ВДЖЕНИЙ
ЗАКУЙО́ВДИТИ
ЗАКУЙО́ВДИТИСЯ
ЗАКУКУРІ́КАТИ
ЗАКУКУРІ́ЧЕНИЙ
ЗАКУКУРІ́ЧИТИСЯ
ЗАКУЛІ́СНИЙ
ЗАКУЛІ́СНО
ЗАКУЛІ́ССЯ
ЗАКУЛЬБА́ЧЕНИЙ
ЗАКУЛЬГА́ТИ
ЗАКУЛЬТИВО́ВАНИЙ
ЗАКУЛЬТИВУВА́ТИ
ЗАКУ́МКАТИ
ЗАКУМУЛЮВА́ТИ
ЗАКУНЯ́ТИ
ЗА́КУП
ЗАКУПА́ННЯ
ЗАКУПА́ТИ *див.* закупо́вувати
ЗАКУПА́ТИСЯ[1] *див.* закупо́вуватися
ЗАКУПА́ТИСЯ[2]
ЗА́КУПИ
ЗАКУПИ́ТИ *див.* закупо́вувати
ЗАКУПІВЕ́ЛЬНИЙ
ЗАКУПІ́ВЛЯ
ЗА́КУПКА
ЗАКУ́ПКА
ЗАКУ́ПЛЕНИЙ
ЗАКУПЛЯ́ТИ *див.* закупо́вувати
ЗАКУПЛЯ́ТИСЯ *див.* закупо́вуватися
ЗАКУПНИ́Й
ЗАКУ́ПНИК
ЗАКУ́ПНИЦЯ
ЗАКУПО́ВУВАНИЙ
ЗАКУПО́ВУВАННЯ
ЗАКУПО́ВУВАТИ
ЗАКУПО́ВУВАТИСЯ
ЗАКУ́ПО́РЕНИЙ
ЗАКУ́ПО́РЕННЯ
ЗАКУ́ПО́РИТИ *див.* заку́по́рювати
ЗАКУ́ПО́РИТИСЯ *див.* заку́по́рюватися
ЗАКУ́ПО́РКА
ЗАКУ́ПО́РЮВАЛЬНИЙ
ЗАКУ́ПО́РЮВАНИЙ
ЗАКУ́ПО́РЮВАННЯ
ЗАКУ́ПО́РЮВАТИ
ЗАКУ́ПО́РЮВАТИСЯ
ЗАКУПО́РЮВАЧ
ЗАКУПО́РЮВАЧКА
ЗАКУ́РЕНИЙ
ЗАКУРИ́ТИ[1] *див.* заку́рювати
ЗАКУРИ́ТИ[2]
ЗАКУРИ́ТИСЯ[1] *див.* заку́рюватися
ЗАКУРИ́ТИСЯ[2]
ЗАКУРІ́ЛИЙ
ЗАКУРІ́ТИ *див.* закури́ти[2]
ЗАКУРІ́ТИСЯ *див.* закури́тися[2]
ЗАКУРЛИ́КАТИ
ЗАКУРЛЮ́КАТИ *див.* закурли́кати
ЗАКУРНИ́КАТИ
ЗАКУ́РЮВАННЯ
ЗАКУ́РЮВАТИ
ЗАКУ́РЮВАТИСЯ
ЗАКУРЯ́ТИ *див.* заку́рювати
ЗАКУ́САНИЙ
ЗАКУСА́ТИ
ЗАКУСИ́ТИ[1] *див.* заку́шувати[1]
ЗАКУСИ́ТИ[2] *див.* заку́шувати[2]
ЗАКУ́СКА
ЗАКУ́СКОВИЙ *див.* заку́сочний
ЗАКУСО́Н
ЗАКУ́СОЧКА
ЗАКУ́СОЧНИЙ
ЗАКУ́СТРАНИЙ
ЗАКУ́СТРАТИ
ЗАКУ́СУВАТИ[1] *див.* заку́шувати[1]
ЗАКУ́СУВАТИ[2] *див.* заку́шувати[2]
ЗА́КУСЬ
ЗА́КУТ
ЗАКУ́ТА
ЗАКУ́ТАНИЙ
ЗАКУ́ТАТИ *див.* заку́тувати
ЗАКУ́ТАТИСЯ *див.* заку́туватися
ЗА́КУТЕНЬ
ЗАКУ́ТИ *див.* зако́вувати
ЗАКУ́ТИЙ
ЗАКУ́ТИНА
ЗАКУ́ТІСТЬ
ЗАКУТКО́ВИЙ
ЗА́КУТНІЙ
ЗА́КУТОК
ЗА́КУТОЧОК
ЗАКУТТЯ́
ЗА́КУТТЯ
ЗАКУ́ТУВАННЯ
ЗАКУ́ТУВАТИ
ЗАКУ́ТУВАТИСЯ
ЗАКУТУЛЯ́ТИ
ЗАКУЦЬО́РБЛЕНИЙ
ЗАКУЧЕРЯ́ВИТИ
ЗАКУЧЕРЯ́ВИТИСЯ *див.* закучеря́влюватися
ЗАКУЧЕРЯ́ВЛЕНИЙ
ЗАКУЧЕРЯ́ВЛЮВАТИСЯ
ЗАКУЧУГУ́РЕНИЙ
ЗАКУЧУГУ́РИТИ
ЗАКУ́ШЕНИЙ
ЗАКУ́ШКАНИЙ
ЗАКУ́ШКАТИ *див.* заку́шкувати
ЗАКУ́ШКАТИСЯ *див.* заку́шкуватися
ЗАКУ́ШКУВАННЯ
ЗАКУ́ШКУВАТИ
ЗАКУ́ШКУВАТИСЯ
ЗАКУШПЕ́ЛЕНИЙ
ЗАКУШПЕ́ЛИТИ
ЗАКУ́ШТРАНИЙ *див.* заку́страний
ЗАКУ́ШТРАТИ *див.* заку́страти
ЗАКУШТУВА́ТИ
ЗАКУ́ШУВАННЯ[1]
ЗАКУ́ШУВАННЯ[2]
ЗАКУ́ШУВАТИ[1]
ЗАКУ́ШУВАТИ[2]
ЗАКУЩИ́ТИСЯ *див.* заку́щуватися
ЗАКУ́ЩУВАТИСЯ
ЗАКЦЕНТУВА́ТИ

ЗАЛ
ЗА́ЛА *див.* зал
ЗАЛА́ГОДЖЕНИЙ
ЗАЛА́ГОДЖЕННЯ
ЗАЛА́ГОДЖУВАНИЙ
ЗАЛА́ГОДЖУВАННЯ
ЗАЛА́ГОДЖУВАТИ
ЗАЛА́ГОДЖУВАТИСЯ
ЗАЛА́ГОДИТИ *див.* зала́годжувати
ЗАЛА́ГОДИТИСЯ *див.* зала́годжуватися
ЗАЛА́ДИТИ
ЗАЛАДНА́ТИ
ЗАЛА́ЗИТИ[1]
ЗАЛА́ЗИТИ[2]
ЗАЛАКО́ВАНИЙ
ЗАЛАКО́ВУВАТИ
ЗАЛАКУВА́ТИ *див.* залако́вувати
ЗАЛА́МАНИЙ
ЗАЛАМА́ТИ *див.* зала́мувати
ЗАЛАМА́ТИСЯ *див.* зала́муватися
ЗАЛАМІНО́ВАНИЙ
ЗАЛАМІНО́ВУВАТИ
ЗАЛАМІНО́ВУВАТИСЯ
ЗАЛАМІНУВА́ТИ *див.* заламіно́вувати
ЗАЛА́МУВАНИЙ
ЗАЛА́МУВАННЯ
ЗАЛА́МУВАТИ
ЗАЛА́МУВАТИСЯ
ЗАЛА́ПАНИЙ
ЗАЛА́ПАТИ
ЗАЛАСКА́ВІТИ
ЗАЛА́СНИЙ
ЗАЛА́СНО
ЗАЛА́ССЯ
ЗАЛА́СТИТИСЯ
ЗАЛА́СУВА́ТИСЯ
ЗАЛА́ТАНИЙ
ЗАЛАТА́ТИ *див.* зала́тувати
ЗАЛА́ТУВАНИЙ
ЗАЛА́ТУВАННЯ
ЗАЛА́ТУВАТИ
ЗАЛАШТУВА́ТИ
ЗАЛАШТУ́НКИ
ЗАЛАШТУНКО́ВИЙ
ЗАЛА́ЩИТИСЯ
ЗАЛА́ЯТИ[1]
ЗАЛА́ЯТИ[2]
ЗАЛА́ЯТИСЯ
ЗАЛЕБЕДІ́ТИ
ЗАЛЕБОНІ́ТИ
ЗАЛЕГЕ́НЬКИЙ
ЗАЛЕГКИ́Й
ЗАЛЕ́ГКО
ЗАЛЕ́ГЛИЙ
ЗАЛЕ́ГЛІСТЬ
ЗАЛЕДАЩІ́ТИ
ЗАЛЕ́ДВЕ
ЗАЛЕДЕНИ́ТИ
ЗАЛЕДЕНІ́ЛИЙ
ЗАЛЕДЕНІ́ННЯ
ЗАЛЕДЕНІ́ТИ
ЗАЛЕЖА́ЛИЙ
ЗАЛЕ́ЖАНИЙ
ЗАЛЕ́ЖАТИ[1]
ЗАЛЕ́ЖАТИ[2]
ЗАЛЕ́ЖАТИСЯ[1] *див.* зале́жуватися
ЗАЛЕ́ЖАТИСЯ[2]
ЗАЛЕ́ЖНИЙ
ЗАЛЕ́ЖНІСТЬ
ЗАЛЕ́ЖНО
ЗАЛЕ́ЖУВАННЯ
ЗАЛЕ́ЖУВАТИСЯ
ЗАЛЕЛІ́ТИ
ЗАЛЕМЕНТУВА́ТИ
ЗАЛЕПЕТА́ТИ
ЗАЛЕТІ́ЛИЙ
ЗАЛЕТІ́ТИ *див.* заліта́ти[1]
ЗАЛИ́ВА
ЗАЛИВА́ЛЬНИЙ
ЗАЛИВА́ЛЬНИК
ЗАЛИВА́ЛЬНИЦЯ
ЗАЛИ́ВАНИЙ
ЗАЛИВА́ННЯ
ЗАЛИВА́ТИ
ЗАЛИВА́ТИСЯ
ЗАЛИ́ВИСТИЙ
ЗАЛИ́ВИСТО
ЗАЛИ́ВКА
ЗАЛИВНИ́Й
ЗАЛИ́ВЧАСТИЙ
ЗАЛИ́ВЧАСТО
ЗАЛИ́ГАНИЙ
ЗАЛИГА́ТИ *див.* зали́гувати
ЗАЛИ́ГУВАТИ
ЗАЛИ́ЗАНИЙ
ЗАЛИЗА́ТИ *див.* зали́зувати
ЗА́ЛИЗЕНЬ
ЗАЛИ́ЗУВАНИЙ
ЗАЛИ́ЗУВАННЯ
ЗАЛИ́ЗУВАТИ
ЗАЛИ́ЗУВАТИСЯ
ЗАЛИ́НУТИ
ЗАЛИПА́ННЯ
ЗАЛИПА́ТИ
ЗАЛИ́ПЛИЙ
ЗАЛИ́ПНУТИ *див.* залипа́ти
ЗАЛИ́СИНА
ЗАЛИ́СИНКА
ЗАЛИСНІ́ТИ
ЗАЛИСНІ́ТИСЯ
ЗАЛИ́ТИ *див.* залива́ти
ЗАЛИ́ТИЙ
ЗАЛИ́ТИСЯ *див.* залива́тися
ЗАЛИТТЯ́
ЗАЛИХОМА́НИТИ
ЗАЛИЦЯ́ЛЬНИЙ
ЗАЛИЦЯ́ЛЬНИК
ЗАЛИЦЯ́ЛЬНИЦЯ
ЗАЛИЦЯ́ННЯ
ЗАЛИЦЯ́ННЯЧКО
ЗАЛИЦЯ́ТИСЯ
ЗАЛИЧКО́ВАНИЙ
ЗАЛИЧКО́ВУВАНИЙ
ЗАЛИЧКО́ВУВАННЯ
ЗАЛИЧКО́ВУВАТИ
ЗАЛИЧКУВА́ННЯ
ЗАЛИЧКУВА́ТИ *див.* заличко́вувати
ЗАЛИША́ЄНИЙ
ЗАЛИША́ЇТИ
ЗАЛИША́ННЯ
ЗАЛИША́ТИ
ЗАЛИША́ТИСЯ
ЗАЛИ́ШЕНЕЦЬ
ЗАЛИ́ШЕНИЙ
ЗАЛИ́ШЕННЯ
ЗАЛИ́ШИ́ТИ *див.* залиша́ти
ЗАЛИ́ШИ́ТИСЯ *див.* залиша́тися
ЗА́ЛИШКИ *див.* за́лишок
ЗАЛИШКО́ВИЙ
ЗАЛИ́ШНІЙ
ЗА́ЛИШОК
ЗАЛІ́ЗА
ЗАЛІЗА́ННЯ
ЗАЛІЗА́ТИ *див.* зала́зити[1]
ЗАЛІ́ЗЗЯ
ЗАЛІ́ЗИСТИЙ
ЗАЛІ́ЗКО
ЗАЛІ́ЗНЕННЯ
ЗАЛІ́ЗНИЙ
ЗАЛІЗНИ́ЦЯ
ЗАЛІЗНИ́ЧИЙ
ЗАЛІЗНИ́ЧКА
ЗАЛІЗНИ́ЧНИЙ
ЗАЛІЗНИ́ЧНИК
ЗАЛІЗНИ́ЧНИЦЯ
ЗАЛІ́ЗНО
ЗАЛІЗНЯ́К
ЗАЛІЗНЯКО́ВИЙ
ЗАЛІ́ЗО
ЗАЛІЗО...
ЗАЛІЗОБЕТО́Н
ЗАЛІЗОБЕТО́ННИЙ
ЗАЛІЗОБЕТО́ННО
ЗАЛІЗОВМІ́СНИЙ
ЗАЛІЗОВУГЛЕЦЕ́ВИЙ
ЗАЛІЗОГРАФІ́Т
ЗАЛІЗОКО́БАЛЬТОВИЙ
ЗАЛІЗОМІ́ДНИЙ
ЗАЛІЗОНО́СНИЙ
ЗАЛІЗОПЛАВИ́ЛЬНИЙ
ЗАЛІЗОПРОКА́ТНИЙ
ЗАЛІЗОПРОКА́ТНИК
ЗАЛІЗОРО́БНИЙ
ЗАЛІЗОРУ́ДНИЙ

ЗАЛІ́ЗТИ *див.* зала́зити[1]
ЗАЛІ́ЗЦЕ
ЗАЛІЗЯ́КА
ЗАЛІЗЯ́ЧКА
ЗАЛІЗЯ́ЧЧЯ
ЗА́ЛІК
ЗАЛІКО́ВАНИЙ
ЗАЛІКО́ВИЙ
ЗАЛІКО́ВКА
ЗАЛІКО́ВУВАННЯ
ЗАЛІКО́ВУВАТИ
ЗАЛІКО́ВУВАТИСЯ
ЗАЛІКУВА́ННЯ
ЗАЛІКУВА́ТИ *див.* заліко́вувати
ЗАЛІКУВА́ТИСЯ *див.* заліко́вуватися
ЗАЛІНУВА́ТИСЯ
ЗАЛІПИ́ТИ *див.* залі́плювати
ЗАЛІПИ́ТИСЯ *див.* залі́плюватися
ЗАЛІ́ПЛЕНИЙ
ЗАЛІ́ПЛЕННЯ
ЗАЛІ́ПЛЮВАННЯ
ЗАЛІ́ПЛЮВАТИ
ЗАЛІ́ПЛЮВАТИСЯ
ЗАЛІ́СЕНИЙ
ЗАЛІ́СЕННЯ
ЗАЛІСИ́ТИ *див.* залі́снювати
ЗАЛІСИ́ТИСЯ *див.* залі́снюватися
ЗАЛІ́СНЕНИЙ
ЗАЛІ́СНЕННЯ
ЗАЛІСНИ́ТИ *див.* залі́снювати
ЗАЛІСНИ́ТИСЯ *див.* залі́снюватися
ЗАЛІ́СНЮВАТИ
ЗАЛІ́СНЮВАТИСЯ
ЗА́ЛІСОК
ЗАЛІ́ССЯ
ЗАЛІ́Т
ЗАЛІТА́ННЯ
ЗАЛІТА́ТИ[1]
ЗАЛІТА́ТИ[2]
ЗАЛІ́ТНИЙ
ЗАЛІТУВА́ТИ
ЗАЛІ́ЧЕНИЙ
ЗАЛІ́ЧЕННЯ
ЗАЛІЧИ́ТИ *див.* залі́чувати
ЗАЛІ́ЧУВАННЯ
ЗАЛІ́ЧУВАТИ
ЗАЛІ́ЧУВАТИСЯ
ЗА́ЛКА
ЗАЛЛЯ́ТИ *див.* залива́ти
ЗАЛЛЯ́ТИЙ *див.* зали́тий
ЗАЛЛЯ́ТИСЯ *див.* залива́тися
ЗАЛО́ГА
ЗАЛО́ГО́ВИЙ
ЗАЛО́ЖЕНИЙ
ЗАЛОЖИ́ТИ
ЗАЛОЖИ́ТИСЯ
ЗАЛО́ЖНИК
ЗАЛО́ЖНИЦЯ
ЗА́ЛОЗА
ЗАЛО́ЗИСТИЙ
ЗА́ЛОЗКА
ЗАЛО́ЗНИЦЯ
ЗАЛО́М
ЗАЛО́МИСТИЙ
ЗАЛОМИ́ТИ *див.* зало́млювати
ЗАЛОМИ́ТИСЯ *див.* зало́млюватися
ЗАЛО́МЛЕНИЙ
ЗАЛО́МЛЕННЯ
ЗАЛО́МЛЮВАЛЬНИЙ
ЗАЛО́МЛЮВАНИЙ
ЗАЛО́МЛЮВАНІСТЬ
ЗАЛО́МЛЮВАННЯ
ЗАЛО́МЛЮВАТИ
ЗАЛО́МЛЮВАТИСЯ
ЗАЛОПОТА́ТИ
ЗАЛОПОТІ́ТИ *див.* залопота́ти
ЗАЛОСКО́ТАНИЙ
ЗАЛОСКОТА́ТИ *див.* залоско́чувати
ЗАЛОСКО́ЧУВАТИ
ЗАЛОЩИ́ТИ *див.* зало́щувати
ЗАЛО́ЩУВАТИ
ЗАЛП
ЗА́ЛПОВИЙ
ЗА́ЛПОМ
ЗАЛУ́БЕНЬКИ
ЗАЛУ́БИЦІ
ЗАЛУ́БНІ
ЗАЛУДИ́ТИ
ЗАЛУ́ЖЕНИЙ
ЗАЛУ́ЖЕННЯ
ЗАЛУ́ЖИТИ *див.* залу́жувати
ЗАЛУ́ЖУВАТИ
ЗАЛУ́ЗАНИЙ
ЗАЛУЗА́ТИ
ЗАЛУНА́ТИ
ЗАЛУ́ПАТИ
ЗАЛУПИ́ТИ *див.* залу́плювати
ЗАЛУПИ́ТИСЯ *див.* залу́плюватися
ЗАЛУ́ПЛЮВАТИ
ЗАЛУ́ПЛЮВАТИСЯ
ЗАЛУ́СКАТИ
ЗАЛУСКОТІ́ТИ
ЗАЛУЧА́ННЯ
ЗАЛУЧА́ТИ
ЗАЛУЧА́ТИСЯ
ЗАЛУ́ЧЕНИЙ
ЗАЛУ́ЧЕНІСТЬ
ЗАЛУ́ЧЕННЯ
ЗАЛУЧИ́ТИ *див.* залуча́ти
ЗАЛУ́ЧУВАНИЙ
ЗАЛУ́ЧУВАННЯ
ЗАЛУ́ЧУВАТИ *див.* залуча́ти
ЗАЛУЩА́ТИ
ЗАЛУ́ЩИТИСЯ
ЗА́ЛЬНИЙ
ЗАЛЬО́ПАНИЙ *див.* заля́паний
ЗАЛЬО́ПАТИ *див.* заля́пувати
ЗАЛЬО́ПАТИСЯ *див.* заля́пуватися
ЗАЛЬО́ТИ
ЗАЛЬО́ТНИЙ
ЗАЛЬО́ТНИК
ЗАЛЬО́ТНИЦЬКИЙ
ЗАЛЬО́ТНО
ЗА́ЛЬЧИК
ЗАЛЮБИ́ТИ *див.* залю́блювати
ЗАЛЮБИ́ТИСЯ *див.* залю́блюватися
ЗАЛЮБКИ́
ЗАЛЮ́БЛЕНИЙ
ЗАЛЮ́БЛЕНІСТЬ
ЗАЛЮ́БЛЕНО
ЗАЛЮ́БЛЮВАТИ
ЗАЛЮ́БЛЮВАТИСЯ
ЗАЛЮБЛЯ́ТИ *див.* залю́блювати
ЗАЛЮБЛЯ́ТИСЯ *див.* залю́блюватися
ЗАЛЮБУВА́ТИСЯ
ЗАЛЮ́ДНЕНИЙ
ЗАЛЮ́ДНЕНІСТЬ
ЗАЛЮ́ДНЕННЯ
ЗАЛЮ́ДНИТИ *див.* залю́днювати
ЗАЛЮ́ДНИТИСЯ *див.* залю́днюватися
ЗАЛЮДНІ́ТИ
ЗАЛЮ́ДНЮВАТИ
ЗАЛЮ́ДНЮВАТИСЯ
ЗАЛЮДНЯ́ТИ *див.* залю́днювати
ЗАЛЮДНЯ́ТИСЯ *див.* залю́днюватися
ЗАЛЮ́ЛЯ́ТИ
ЗАЛЮТО́ВУВАТИ
ЗАЛЮТУВА́ТИ[1]
ЗАЛЮТУВА́ТИ[2] *див.* залюто́вувати
ЗАЛЯГА́ННЯ
ЗАЛЯГА́ТИ
ЗАЛЯГА́ТИСЯ
ЗАЛЯГТИ́ *див.* заляга́ти
ЗАЛЯГТИ́СЯ *див.* заляга́тися
ЗАЛЯ́КАНИЙ
ЗАЛЯ́КАНІСТЬ
ЗАЛЯКА́ТИ *див.* заля́кувати
ЗАЛЯКА́ТИСЯ *див.* заля́куватися
ЗАЛЯ́КУВАЛЬНИЙ
ЗАЛЯ́КУВАНИЙ
ЗАЛЯ́КУВАННЯ
ЗАЛЯ́КУВАТИ
ЗАЛЯ́КУВАТИСЯ
ЗАЛЯЛЬКО́ВАНИЙ
ЗАЛЯЛЬКО́ВУВАННЯ
ЗАЛЯЛЬКО́ВУВАТИСЯ
ЗАЛЯЛЬКУВА́ТИСЯ *див.* залялько́вуватися
ЗАЛЯ́ПАНИЙ
ЗАЛЯ́ПАТИ[1] *див.* заля́пувати
ЗАЛЯ́ПАТИ[2]
ЗАЛЯ́ПАТИСЯ *див.* заля́пуватися
ЗАЛЯПОТІ́ТИ
ЗАЛЯ́ПУВАТИ

ЗАЛЯ́ПУВАТИСЯ
ЗАЛЯ́СКАТИ
ЗАЛЯСКОТА́ТИ^1 *див.* заляскоті́ти^1
ЗАЛЯСКОТА́ТИ^2 *див.* заляскоті́ти^2
ЗАЛЯСКОТІ́ТИ^1
ЗАЛЯСКОТІ́ТИ^2
ЗАЛЯЩА́ТИ
ЗАМ
ЗАМАГНІ́ЧУВАТИСЯ
ЗАМА́ЄНИЙ
ЗАМА́ЗАНИЙ
ЗАМА́ЗАННЯ
ЗАМА́ЗАТИ *див.* зама́зувати
ЗАМА́ЗАТИСЯ *див.* зама́зуватися
ЗА́МАЗКА
ЗАМАЗКО́ВИЙ
ЗАМА́ЗУВАЛЬНИЙ
ЗАМА́ЗУВАЛЬНИК
ЗАМА́ЗУВАЛЬНИЦЯ
ЗАМА́ЗУВАННЯ
ЗАМА́ЗУВАТИ
ЗАМА́ЗУВАТИСЯ
ЗАМАЗУ́РА
ЗАМАЗУ́РИТИ
ЗАМАЗУ́РИТИСЯ
ЗАМАЗУ́РКА
ЗАМАЗУ́ХА
ЗАМАЗЮ́КАНИЙ
ЗАМАЗЮ́КАТИ *див.* замазю́кувати
ЗАМАЗЮ́КАТИСЯ
ЗАМАЗЮ́КУВАТИ
ЗАМАЇ́ТИ *див.* зама́ювати
ЗАМАЙОРІ́ТИ
ЗАМАЙСТРУВА́ТИСЯ
ЗАМАКІ́ТРЕНИЙ
ЗАМАКІ́ТРИТИ *див.* замакі́трювати
ЗАМАКІ́ТРИТИСЯ *див.* замакі́трюватися
ЗАМАКІ́ТРЮВАТИ
ЗАМАКІ́ТРЮВАТИСЯ
ЗАМАЛЕ́НЬКИЙ
ЗАМАЛИ́Й
ЗАМАЛИ́М
ЗАМА́ЛО
ЗАМАЛЬО́ВАНИЙ
ЗАМАЛЬО́ВКА
ЗАМАЛЬО́ВУВАННЯ
ЗАМАЛЬО́ВУВАТИ
ЗАМАЛЬО́ВУВАТИСЯ
ЗАМАЛЮВА́ННЯ
ЗАМАЛЮВА́ТИ *див.* замальо́вувати
ЗАМАЛЮВА́ТИСЯ *див.* замальо́вуватися
ЗАМАНДРУВА́ТИ
ЗАМАНИ́ТИ *див.* зама́нювати
ЗАМАНИ́ХА
ЗАМАНІ́РИТИСЯ
ЗАМАНІФЕСТО́ВАНИЙ
ЗАМАНІФЕСТУВА́ТИ
ЗАМА́НЛИВИЙ
ЗАМА́НЛИВІСТЬ
ЗАМА́НЛИВО
ЗАМАНУ́ТИ *див.* зама́нювати
ЗАМАНУ́ТИСЯ
ЗАМА́НЮВАННЯ
ЗАМА́НЮВАТИ
ЗАМА́НЮВАЧ
ЗАМАНЯ́ЧИ́ТИ
ЗАМАНЯЧІ́ТИ *див.* заманя́чи́ти
ЗАМА́РЕНИЙ
ЗАМА́РЕНО
ЗАМАРИНО́ВАНИЙ
ЗАМАРИНО́ВУВАТИ
ЗАМАРИНО́ВУВАТИСЯ
ЗАМАРИНУВА́ТИ *див.* замарино́вувати
ЗАМАРИНУВА́ТИСЯ *див.* замарино́вуватися
ЗАМА́РИТИ^1
ЗАМА́РИТИ^2
ЗАМА́РИТИСЯ
ЗАМА́РНИЙ
ЗАМА́РНО
ЗАМАРНОСЛО́ВИТИ
ЗАМАРШИРУВА́ТИ
ЗАМАРШУВА́ТИ *див.* замарширува́ти
ЗАМАСКО́ВАНИЙ
ЗАМАСКО́ВАНІСТЬ
ЗАМАСКО́ВАНО
ЗАМАСКО́ВУВАТИ
ЗАМАСКО́ВУВАТИСЯ
ЗАМАСКУВА́ННЯ
ЗАМАСКУВА́ТИ *див.* замаско́вувати
ЗАМАСКУВА́ТИСЯ *див.* замаско́вуватися
ЗАМА́СЛЕНИЙ
ЗАМА́СЛЕНІСТЬ
ЗАМА́СЛЕННЯ
ЗАМА́СЛИТИ *див.* зама́слювати
ЗАМА́СЛИТИСЯ *див.* зама́слюватися
ЗАМА́СЛЮВАННЯ
ЗАМА́СЛЮВАТИ
ЗАМА́СЛЮВАТИСЯ
ЗАМА́СЛЮВАЧ
ЗАМАСТИ́ТИ *див.* зама́щувати
ЗАМАСТИ́ТИСЯ *див.* зама́щуватися
ЗАМАТЕРІ́ЛИЙ
ЗАМАТЕРІ́ТИ
ЗАМАТЮКА́ТИСЯ
ЗА́МАХ
ЗАМАХА́ТИ
ЗАМАХНУ́ТИ *див.* зама́хувати
ЗАМАХНУ́ТИСЯ *див.* зама́хуватися
ЗАМАХО́РИТИ *див.* замахо́рювати
ЗАМАХО́РЮВАТИ
ЗАМА́ХУВАННЯ
ЗАМА́ХУВАТИ
ЗАМА́ХУВАТИСЯ
ЗАМА́ЦАНИЙ
ЗАМА́ЦАТИ *див.* зама́цувати
ЗАМА́ЦУВАТИ
ЗАМА́ЦЬКАНИЙ
ЗАМА́ШИСТИЙ
ЗАМА́ШИСТО
ЗАМА́ШКА
ЗАМАШНЕ́НЬКИЙ
ЗАМАШНИ́Й
ЗАМА́ШНО
ЗАМА́ЩЕНИЙ
ЗАМА́ЩЕННЯ
ЗАМА́ЩУВАННЯ
ЗАМА́ЩУВАТИ
ЗАМА́ЩУВАТИСЯ
ЗАМА́ЮВАТИ
ЗАМА́ЯНИЙ
ЗАМА́ЯТИ^1 *див.* зама́ювати
ЗАМА́ЯТИ^2
ЗАМАЯ́ЧИ́ТИ^1
ЗАМАЯ́ЧИ́ТИ^2
ЗАМАЯЧІ́ТИ *див.* замая́чи́ти^1
ЗАМБІ́ЄЦЬ *див.* замбі́йці
ЗАМБІ́ЙКА *див.* замбі́йці
ЗАМБІ́ЙСЬКИЙ
ЗАМБІ́ЙЦІ
ЗАМЕЖОВИ́Й
ЗАМЕ́КАТИ
ЗАМЕКЕ́КАТИ
ЗАМЕЛЬДУВА́ТИ
ЗАМЕЛЬДУВА́ТИСЯ
ЗАМЕЛЬКА́ТИ
ЗАМЕРЕ́ЖАНИЙ
ЗАМЕРЕ́ЖАТИ
ЗАМЕРЕ́ЖЕНИЙ *див.* замере́жаний
ЗАМЕРЕ́ЖИТИ *див.* замере́жати
ЗАМЕРЕХКОТІ́ТИ
ЗАМЕРЕХТІ́ТИ
ЗАМЕРЗА́ННЯ
ЗАМЕРЗА́ТИ
ЗАМЕРЗА́ЮЧИЙ
ЗАМЕ́РЗЛИЙ
ЗАМЕ́РЗЛІСТЬ
ЗАМЕ́РЗНУТИ *див.* замерза́ти
ЗАМЕ́РЗТИ *див.* замерза́ти
ЗАМЕ́РЛИЙ
ЗАМЕРТВІ́ЛИЙ
ЗАМЕРТВІ́ЛО
ЗАМЕРТВІ́ННЯ
ЗАМЕРТВІ́ТИ
ЗА́МЕРТВО
ЗАМЕ́РТИ *див.* замира́ти
ЗАМЕСТИ́ *див.* заміта́ти
ЗАМЕСТИ́СЯ *див.* заміта́тися
ЗАМЕ́Т
ЗАМЕ́ТА
ЗАМЕТА́ТИ *див.* заме́тувати
ЗАМЕТА́ТИСЯ
ЗАМЕТЕ́ЛИТИСЯ
ЗАМЕТЕЛЯ́ТИ

ЗАМЕ́ТЕНИЙ
ЗАМЕ́ТИК
ЗАМЕ́ТИСТИЙ
ЗАМЕТИ́ТИ *див.* заме́чувати
ЗАМЕТИ́ТИСЯ *див.* заме́чуватися
ЗАМЕТІ́ЛЬ
ЗАМЕТІ́ЛЬНИЙ
ЗАМЕТІ́ЛЬНИЦЯ
ЗАМЕТЛЯ́ТИ
ЗАМЕТЛЯ́ТИСЯ
ЗАМЕТНЯ́
ЗАМЕ́ТУВАЛЬНИЙ
ЗАМЕ́ТУВАННЯ
ЗАМЕ́ТУВАТИ
ЗАМЕ́ТУВАТИСЯ
ЗАМЕТУШИ́ТИСЯ
ЗАМЕТУШНЯ́
ЗА́МЕТЬ
ЗАМЕ́ЧУВАТИ
ЗАМЕ́ЧУВАТИСЯ
ЗАМЕ́ШКАНИЙ
ЗАМЕ́ШКАННЯ
ЗАМЕ́ШКАТИ *див.* заме́шкувати
ЗАМЕ́ШКУВАНИЙ
ЗАМЕ́ШКУВАТИ
ЗАМЖИ́ЧИТИ
ЗАМИВА́ННЯ
ЗАМИВА́ТИ
ЗАМИВА́ТИСЯ
ЗАМИГА́ТИ
ЗАМИГКОТІ́ТИ
ЗАМИГОТІ́ТИ
ЗАМИГТІ́ТИ
ЗАМИ́ЗКАНИЙ
ЗАМИКА́ЛЬНИЙ
ЗАМИ́КАНИЙ
ЗАМИКА́ННЯ
ЗАМИКА́ТИ
ЗАМИ́КАТИСЯ
ЗАМИКА́ТИСЯ
ЗАМИКА́Ч
ЗАМИ́ЛЕНИЙ
ЗАМИ́ЛЕНІСТЬ
ЗАМИ́ЛЕННЯ
ЗАМИ́ЛИТИ *див.* зами́лювати
ЗАМИЛО́ВУВАТИ
ЗАМИЛО́ВУВАТИСЯ
ЗАМИ́ЛУВАНИЙ
ЗАМИ́ЛУВАНІСТЬ
ЗАМИЛУВА́ННЯ
ЗАМИ́ЛУВАНО
ЗАМИЛУВА́ТИ *див.* замило́вувати
ЗАМИЛУВА́ТИСЯ *див.* замило́вуватися
ЗАМИ́ЛЮВАННЯ
ЗАМИ́ЛЮВАТИ
ЗАМИ́МРИТИ
ЗАМИНА́ННЯ
ЗАМИНА́ТИ
ЗАМИНА́ТИСЯ
ЗАМИ́НКА
ЗАМИРА́ННЯ
ЗАМИРА́ТИ
ЗАМИРА́ЮЧИЙ
ЗАМИ́РЕННЯ
ЗАМИРИ́ТИ *див.* зами́рювати
ЗАМИРИ́ТИСЯ *див.* зами́рюватися
ЗАМИ́РШАВІЛИЙ
ЗАМИ́РШАВІТИ
ЗАМИ́РЮВАТИ
ЗАМИ́РЮВАТИСЯ
ЗАМИРЯ́ТИ *див.* зами́рювати
ЗАМИРЯ́ТИСЯ *див.* зами́рюватися
ЗА́МИСЕЛ
ЗАМИ́СЛЕНИЙ
ЗАМИ́СЛЕНІСТЬ
ЗАМИ́СЛЕННЯ
ЗАМИ́СЛЕНО
ЗАМИ́СЛИТИ *див.* замишля́ти
ЗАМИ́СЛИТИСЯ *див.* зами́слюватися
ЗАМИСЛІ́ВКА
ЗАМИ́СЛЮВАННЯ
ЗАМИ́СЛЮВАТИ *див.* замишля́ти
ЗАМИ́СЛЮВАТИСЯ
ЗАМИ́ТИ *див.* замива́ти
ЗАМИ́ТИЙ
ЗАМИ́ТИСЯ *див.* замива́тися
ЗАМИШЛЯ́ТИ
ЗА́МІЖ
ЗА́МІЖЖЮ
ЗАМІ́ЖЖЯ
ЗАМІ́ЖНІЙ
ЗАМІ́НА
ЗАМІ́НЕНИЙ
ЗАМІНИ́ТИ *див.* заміня́ти[1]
ЗАМІНИ́ТИСЯ *див.* заміня́тися[1]
ЗАМІ́ННИЙ
ЗАМІ́ННИК
ЗАМІ́ННІСТЬ
ЗАМІНО́ВАНИЙ
ЗАМІНО́ВУВАТИ
ЗАМІНУВА́ННЯ
ЗАМІНУВА́ТИ *див.* заміно́вувати
ЗАМІ́НЮВАЛЬНИЙ
ЗАМІ́НЮВАНИЙ
ЗАМІ́НЮВАНІСТЬ
ЗАМІ́НЮВАННЯ
ЗАМІ́НЮВАТИ *див.* заміня́ти[1]
ЗАМІ́НЮВАТИСЯ *див.* заміня́тися[1]
ЗАМІ́НЮВАЧ
ЗАМІНЯ́ТИ[1]
ЗАМІНЯ́ТИ[2]
ЗАМІНЯ́ТИСЯ[1]
ЗАМІНЯ́ТИСЯ[2]
ЗА́МІР
ЗАМІ́Р
ЗАМІ́РИТИ *див.* заміря́ти[1]
ЗАМІ́РИТИСЯ *див.* заміря́тися[2]
ЗАМІ́РКУВАТИЙ
ЗАМІ́РНИЙ
ЗАМІ́РНИК
ЗАМІ́РОК
ЗАМІ́РЮВАННЯ
ЗАМІ́РЮВАТИ *див.* заміря́ти[1]
ЗАМІ́РЮВАТИСЯ *див.* заміря́тися[1]
ЗАМІ́РЮВАЧ
ЗАМІРЯ́ЛЬНИК
ЗАМІРЯ́ЛЬНИЦЯ
ЗАМІ́РЯНИЙ
ЗАМІРЯ́ННЯ[1]
ЗАМІРЯ́ННЯ[2]
ЗАМІ́РЯТИ *див.* заміря́ти[1]
ЗАМІРЯ́ТИ[1]
ЗАМІРЯ́ТИ[2]
ЗАМІРЯ́ТИСЯ[1]
ЗАМІРЯ́ТИСЯ[2]
ЗАМІ́С
ЗАМІСИ́ТИ *див.* замі́шувати[1]
ЗАМІСИ́ТИСЯ *див.* замі́шуватися[1]
ЗАМІСНИ́Й
ЗАМІСНИ́К
ЗАМІСНИ́ЦЯ
ЗАМІСТИ́ТИ *див.* заміща́ти
ЗАМІ́СТО
ЗА́МІСТЬ
ЗАМІСЬКИ́Й
ЗАМІТА́ЛЬНИК
ЗАМІТА́ЛЬНИЦЯ
ЗАМІТА́ННЯ
ЗАМІТА́ТИ
ЗАМІТА́ТИСЯ
ЗАМІТА́Ч
ЗАМІ́ТИТИ *див.* заміча́ти
ЗАМІ́ТКА
ЗАМІТЛИ́ВИЙ
ЗАМІ́ТНИЙ
ЗА́МІТНИК
ЗАМІ́ТОЧКА
ЗАМІ́ТЬ
ЗАМІЦНИ́Й
ЗАМІ́ЦНО
ЗАМІЧА́ТИ
ЗАМІ́ЧЕНИЙ
ЗАМІ́ШАНИЙ
ЗАМІШАНИ́НА
ЗАМІША́ННЯ
ЗАМІША́ТИ *див.* замі́шувати[2]
ЗАМІША́ТИСЯ[1]
ЗАМІША́ТИСЯ[2] *див.* замі́шуватися[2]
ЗАМІ́ШЕНИЙ
ЗА́МІШКА
ЗАМІ́ШКА
ЗАМІ́ШУВАНИЙ[1]
ЗАМІ́ШУВАНИЙ[2]
ЗАМІ́ШУВАННЯ[1]

ЗАМІ́ШУВАННЯ[2]
ЗАМІ́ШУВАТИ[1]
ЗАМІ́ШУВАТИ[2]
ЗАМІ́ШУВАТИСЯ[1]
ЗАМІ́ШУВАТИСЯ[2]
ЗАМІЩА́ТИ
ЗАМІЩА́ТИСЯ
ЗАМІ́ЩЕНИЙ
ЗАМІ́ЩЕНІСТЬ
ЗАМІ́ЩЕННЯ
ЗАМІ́ЩУВАНИЙ
ЗАМІ́ЩУВАНІСТЬ
ЗАМІ́ЩУВАННЯ
ЗАМІ́ЩУВАТИ *див.* заміща́ти
ЗАМІ́ЩУВАТИСЯ *див.* заміща́тися
ЗА́МКНЕНИЙ
ЗА́МКНЕНІСТЬ
ЗА́МКНЕННЯ
ЗА́МКНЕНО
ЗАМКНУ́ТИ *див.* замика́ти
ЗА́МКНУТИЙ *див.* за́мкнений
ЗАМКНУ́ТИСЯ *див.* замика́тися
ЗА́МКНУТІСТЬ
ЗА́МКНУТО
ЗА́МКОВИЙ
ЗАМКО́ВИЙ
ЗАМКОВИ́Й
ЗАМЛИНКУВА́ТИ
ЗАМЛІВА́ННЯ
ЗАМЛІВА́ТИ
ЗАМЛІ́ЛИЙ
ЗАМЛІ́ТИ *див.* замліва́ти
ЗАМЛО́ЇТИ
ЗАМЛО́ЇТИСЯ
ЗАМО́ВА
ЗАМО́ВЕЦЬ
ЗАМО́ВИТИ *див.* замовля́ти
ЗАМОВКА́ННЯ
ЗАМОВКА́ТИ
ЗАМО́ВКЛИЙ
ЗАМО́ВКНУТИ *див.* замовка́ти
ЗАМО́ВЛЕНИЙ
ЗАМО́ВЛЕННЯ
ЗАМОВЛЯ́ННЯ
ЗАМОВЛЯ́ТИ
ЗАМОВЛЯ́ТИСЯ
ЗАМО́ВНИЙ
ЗАМО́ВНИК
ЗАМО́ВНИЦЯ
ЗАМО́ВНІСТЬ
ЗАМО́ВЧАНИЙ
ЗАМО́ВЧАННЯ
ЗАМО́ВЧАТИ *див.* замо́вчувати
ЗАМОВЧА́ТИ
ЗАМО́ВЧУВАНИЙ
ЗАМО́ВЧУВАННЯ
ЗАМО́ВЧУВАТИ
ЗАМО́ВЧУВАТИСЯ
ЗАМОГИ́ЛЬНИЙ
ЗАМО́ЖНЕНЬКИЙ
ЗАМО́ЖНЕНЬКО
ЗАМО́ЖНИЙ
ЗАМО́ЖНИК
ЗАМО́ЖНІСТЬ
ЗАМО́ЖНІТИ
ЗАМО́ЖНО
ЗАМОЗО́ЛЕНИЙ
ЗАМОЗО́ЛИТИ *див.* замозо́лювати
ЗАМОЗОЛЬО́ВАНИЙ
ЗАМОЗО́ЛЮВАТИ
ЗА́МОК
ЗАМО́К
ЗАМОКА́ННЯ
ЗАМОКА́ТИ
ЗАМО́КЛИЙ
ЗАМО́КНУТИ *див.* замока́ти
ЗАМО́КРИЙ
ЗАМОКРІ́ЛИЙ
ЗАМОКРІ́ТИ
ЗАМО́КРО
ЗАМО́КТИ *див.* замока́ти
ЗАМО́ЛЕНИЙ
ЗАМОЛИ́ТИ *див.* замо́лювати
ЗАМОЛИ́ТИСЯ
ЗАМОЛОДИ́Й
ЗАМОЛОДІ́ТИ
ЗА́МОЛОДУ
ЗА́МОЛОТ
ЗАМОЛО́ТИ
ЗАМОЛОТИ́ТИ *див.* замоло́чувати
ЗАМОЛО́ЧУВАТИ
ЗАМО́ЛЮВАННЯ
ЗАМО́ЛЮВАТИ
ЗАМО́ЛЮВАТИСЯ
ЗАМОНОЛІ́ТИТИ *див.* замонолі́чувати
ЗАМОНОЛІ́ЧУВАТИ
ЗАМОНТО́ВАНИЙ
ЗАМОНТУВА́ННЯ
ЗАМОНТУВА́ТИ
ЗАМО́Р
ЗАМОРГА́ТИ
ЗАМОРДА́ТИ *див.* замордува́ти[2]
ЗАМОРДО́ВАНИЙ[1]
ЗАМОРДО́ВАНИЙ[2]
ЗАМОРДО́ВУВАТИ
ЗАМОРДО́ВУВАТИСЯ
ЗАМОРДУВА́ТИ[1] *див.* замордо́вувати
ЗАМОРДУВА́ТИ[2]
ЗАМОРДУВА́ТИСЯ *див.* замордо́вуватися
ЗАМО́РЕНИЙ
ЗАМО́РЕННЯ
ЗАМО́РЕНО
ЗАМОРИ́ТИ[1] *див.* замо́рювати
ЗАМОРИ́ТИ[2]
ЗАМОРИ́ТИСЯ *див.* замо́рюватися
ЗАМО́РНИЙ
ЗАМОРО́ЖЕНИЙ
ЗАМОРО́ЖЕНІСТЬ
ЗАМОРО́ЖЕННЯ
ЗАМОРО́ЖУВАЛЬНИЙ
ЗАМОРО́ЖУВАНИЙ
ЗАМОРО́ЖУВАННЯ
ЗАМОРО́ЖУВАТИ
ЗАМОРО́ЖУВАТИСЯ
ЗАМОРО́ЗИТИ *див.* заморо́жувати
ЗАМОРО́ЗИТИСЯ *див.* заморо́жуватися
ЗА́МОРОЗКИ
ЗА́МОРОЗОК *див.* за́морозки
ЗА́МОРОЗЬ
ЗАМОРО́КА
ЗАМОРО́ЧЕНИЙ
ЗАМОРО́ЧЕНІСТЬ
ЗАМОРО́ЧЕННЯ
ЗАМОРО́ЧЕНО
ЗАМОРО́ЧИТИ *див.* заморо́чувати
ЗАМОРО́ЧИТИСЯ *див.* заморо́чуватися
ЗАМОРО́ЧКА
ЗАМОРО́ЧЛИВИЙ
ЗАМОРО́ЧУВАННЯ
ЗАМОРО́ЧУВАТИ
ЗАМОРО́ЧУВАТИСЯ
ЗАМО́РСЬКИЙ
ЗАМОРТИЗО́ВАНИЙ
ЗАМОРТИЗО́ВАНІСТЬ
ЗАМОРТИЗУВА́ТИ
ЗАМО́РЮВАННЯ[1]
ЗАМО́РЮВАННЯ[2]
ЗАМО́РЮВАТИ
ЗАМО́РЮВАТИСЯ
ЗАМО́Р'Я
ЗАМОСТИ́ТИ *див.* замо́щувати
ЗАМО́ТАНИЙ
ЗАМО́ТАНІСТЬ
ЗАМОТА́ТИ *див.* замо́тувати
ЗАМОТА́ТИСЯ *див.* замо́туватися
ЗАМОТИЛЯ́ТИ
ЗАМО́ТУВАНИЙ
ЗАМО́ТУВАННЯ
ЗАМО́ТУВАТИ
ЗАМО́ТУВАТИСЯ
ЗАМОТУЗО́ВАНИЙ
ЗАМОТУЗУВА́ТИ
ЗАМО́ЧЕНИЙ
ЗАМОЧИ́ТИ *див.* замо́чувати
ЗАМОЧИ́ТИСЯ *див.* замо́чуватися
ЗАМО́ЧНИК
ЗА́МОЧОК
ЗАМО́ЧОК
ЗАМО́ЧУВАЛЬНИЙ
ЗАМО́ЧУВАЛЬНИК
ЗАМО́ЧУВАЛЬНИЦЯ
ЗАМО́ЧУВАНИЙ

ЗАМО́ЧУВАННЯ
ЗАМО́ЧУВАТИ
ЗАМО́ЧУВАТИСЯ
ЗАМО́ЩЕНИЙ
ЗАМО́ЩЕННЯ
ЗАМО́ЩУВАНИЙ
ЗАМО́ЩУВАННЯ
ЗАМО́ЩУВАТИ
ЗАМО́ЩУВАТИСЯ
ЗАМПОЛІ́Т
ЗАМРІ́ЙЛИВИЙ
ЗАМРІ́ТИ
ЗАМРІ́ЮВАТИСЯ
ЗАМРІ́Я
ЗАМРІ́ЯНИЙ
ЗАМРІ́ЯНІСТЬ
ЗАМРІ́ЯНО
ЗАМРІ́ЯТИ
ЗАМРІ́ЯТИСЯ *див.* замрі́юватися
ЗАМРУ́ЖЕНИЙ
ЗАМРУ́ЖИТИ *див.* замру́жувати
ЗАМРУ́ЖИТИСЯ *див.* замру́жуватися
ЗАМРУ́ЖУВАТИ
ЗАМРУ́ЖУВАТИСЯ
ЗАМРЯ́ЧЕНИЙ
ЗАМРЯЧИ́ТИ
ЗАМУГИ́КАТИ
ЗАМУ́ДРИЙ
ЗАМУ́ДРО
ЗАМУДРО́ВАНИЙ
ЗАМУДРУВА́ТИ
ЗА́МУЖЕМ
ЗА́МУЖЖЮ
ЗАМУ́ЖЖЯ
ЗАМУ́ЖЖЯЧКО
ЗАМУ́ЖНІЙ
ЗАМУ́КАТИ
ЗАМУ́ЛЕНИЙ
ЗАМУ́ЛЕНІСТЬ
ЗАМУ́ЛЕННЯ
ЗАМУ́ЛИТИ[1] *див.* заму́лювати
ЗАМУ́ЛИТИ[2] *див.* заму́ляти
ЗАМУ́ЛИТИСЯ *див.* заму́люватися
ЗАМУЛІ́ТИ
ЗАМУЛЬЧО́ВАНИЙ
ЗАМУЛЬЧУВА́ТИ
ЗАМУ́ЛЮВАНИЙ
ЗАМУ́ЛЮВАНІСТЬ
ЗАМУ́ЛЮВАННЯ
ЗАМУ́ЛЮВАТИ
ЗАМУ́ЛЮВАТИСЯ
ЗАМУ́ЛЯТИ
ЗАМУ́РЗА
ЗАМУ́РЗАНИЙ
ЗАМУ́РЗАТИ *див.* заму́рзувати
ЗАМУ́РЗАТИСЯ *див.* заму́рзуватися
ЗАМУ́РЗУВАННЯ
ЗАМУ́РЗУВАТИ
ЗАМУ́РЗУВАТИСЯ
ЗАМУ́РКАТИ
ЗАМУРКОТА́ТИ
ЗАМУРКОТІ́ТИ *див.* замуркота́ти
ЗАМУРМОТА́ТИ
ЗАМУРМОТІ́ТИ *див.* замурмота́ти
ЗАМУРО́ВАНИЙ
ЗАМУРО́ВУВАНИЙ
ЗАМУРО́ВУВАННЯ
ЗАМУРО́ВУВАТИ
ЗАМУРО́ВУВАТИСЯ
ЗАМУРУВА́ННЯ
ЗАМУРУВА́ТИ *див.* замуро́вувати
ЗАМУРУВА́ТИСЯ *див.* замуро́вуватися
ЗАМУРЧА́ТИ
ЗАМУСО́ЛЕНИЙ
ЗАМУСО́ЛИТИ
ЗАМУТИ́ТИ
ЗАМУТИ́ТИСЯ
ЗАМУ́ТНЕНИЙ
ЗАМУ́ТНЕННЯ
ЗАМУ́ЧЕНИЙ
ЗАМУ́ЧИТИ *див.* заму́чувати
ЗАМУ́ЧИТИСЯ *див.* заму́чуватися
ЗАМУ́ЧУВАНИЙ
ЗАМУ́ЧУВАТИ
ЗАМУ́ЧУВАТИСЯ
ЗАМЧА́ТИ
ЗАМЧИ́СЬКО
ЗА́МЧИЩЕ[1]
ЗАМЧИ́ЩЕ[2]
ЗА́МША
ЗА́МШЕВИЙ
ЗАМШИ́ТИСЯ
ЗАМШІ́ЛИЙ
ЗАМШІ́ТИ
ЗАМ'ЯКИ́Й
ЗАМ'Я́КО
ЗАМ'Я́ТИ *див.* замина́ти
ЗАМ'Я́ТИСЯ *див.* замина́тися
ЗАНАВІ́СА
ЗАНАВІ́СКА
ЗАНАВІ́СКОВИЙ
ЗАНАВІ́СОЧКА
ЗАНА́ДЖУВАТИ
ЗАНА́ДЖУВАТИСЯ
ЗАНА́ДИТИ *див.* зана́джувати
ЗАНА́ДИТИСЯ *див.* зана́джуватися
ЗАНА́ДТО
ЗАНАПАСТИ́ТИ *див.* занапаща́ти
ЗАНАПАСТИ́ТИСЯ *див.* занапаща́тися
ЗАНАПАЩА́ТИ
ЗАНАПАЩА́ТИСЯ
ЗАНАПА́ЩЕНИЙ
ЗАНАПА́ЩЕННЯ
ЗАНАПА́ЩУВАТИ *див.* занапаща́ти
ЗАНАПА́ЩУВАТИСЯ *див.* занапаща́тися
ЗАНЕБЕ́СНИЙ
ЗАНЕВИ́ДНІТИСЯ
ЗАНЕВО́ЛЕНИЙ
ЗАНЕВО́ЛИТИ *див.* занево́лювати
ЗАНЕВО́ЛЮВАННЯ
ЗАНЕВО́ЛЮВАТИ
ЗАНЕГО́ДИТИСЯ
ЗАНЕ́ДБАНИЙ
ЗАНЕ́ДБАНІСТЬ
ЗАНЕДБА́ННЯ
ЗАНЕ́ДБАНО
ЗАНЕДБА́ТИ *див.* зане́дбувати
ЗАНЕДБА́ТИСЯ *див.* зане́дбуватися
ЗАНЕ́ДБУВАНИЙ
ЗАНЕ́ДБУВАННЯ
ЗАНЕ́ДБУВАТИ
ЗАНЕ́ДБУВАТИСЯ
ЗАНЕДУ́ЖАЛИЙ
ЗАНЕДУ́ЖАТИ *див.* занеду́жувати
ЗАНЕДУ́ЖУВАТИ
ЗАНЕ́МІЧНИЙ
ЗАНЕ́ПАД
ЗАНЕПАДА́ННЯ
ЗАНЕПАДА́ТИ
ЗАНЕПА́ДНИК
ЗАНЕПА́ДНИЦТВО
ЗАНЕПА́ДНИЦЬКИЙ
ЗАНЕПА́ДНИЦЯ
ЗАНЕПА́ДОК
ЗАНЕПА́ЛИЙ
ЗАНЕПА́ЛІСТЬ
ЗАНЕПА́СТИ *див.* занепада́ти
ЗАНЕПОКО́ЄНИЙ
ЗАНЕПОКО́ЄНІСТЬ
ЗАНЕПОКО́ЄННЯ
ЗАНЕПОКО́ЄНО
ЗАНЕПОКО́ЇТИ
ЗАНЕПОКО́ЇТИСЯ
ЗАНЕРВУВА́ТИ
ЗАНЕРВУВА́ТИСЯ
ЗАНЕ́СЕНИЙ
ЗАНЕ́СЕННЯ
ЗАНЕСТИ́ *див.* зано́сити
ЗАНЕСТИ́СЯ *див.* зано́ситися
ЗАНЕХА́ЄНИЙ
ЗАНЕ́ХАНИЙ
ЗАНЕХА́ТИ
ЗАНЕХА́ЮВАТИ
ЗАНЕХА́ЮВАТИСЯ
ЗАНЕХА́ЯНИЙ
ЗАНЕХА́ЯНІСТЬ
ЗАНЕХА́ЯННЯ
ЗАНЕХА́ЯТИ *див.* занеха́ювати
ЗАНЕХА́ЯТИСЯ *див.* занеха́юватися
ЗАНЕЧИ́СТИТИ *див.* занечи́щувати
ЗАНЕЧИ́СТИТИСЯ *див.* занечи́щуватися
ЗАНЕЧИ́ЩЕНИЙ
ЗАНЕЧИ́ЩЕННЯ
ЗАНЕЧИ́ЩУВАТИ

ЗАНЕЧИ́ЩУВАТИСЯ
ЗАНЗІБА́РЕЦЬ *див.* занзіба́рці
ЗАНЗІБА́РКА *див.* занзіба́рці
ЗАНЗІБА́РСЬКИЙ
ЗАНЗІБА́РЦІ
ЗАНИВА́ТИ
ЗАНИ́ДІЛИЙ
ЗАНИ́ДІТИ
ЗАНИ́ЖЕНИЙ
ЗАНИ́ЖЕНІСТЬ
ЗАНИ́ЖЕННЯ
ЗАНИ́ЖУВАНИЙ
ЗАНИ́ЖУВАННЯ
ЗАНИ́ЖУВАТИ
ЗАНИ́ЖУВАТИСЯ
ЗАНИ́ЗАНИЙ
ЗАНИЗА́ТИ *див.* зани́зувати
ЗАНИ́ЗИТИ *див.* зани́жувати
ЗАНИ́ЗУВАННЯ
ЗАНИ́ЗУВАТИ
ЗАНИЗЬКИ́Й
ЗАНИ́ЗЬКО
ЗА́НИК
ЗАНИ́КАНИЙ
ЗАНИ́КАТИ *див.* зани́кувати[2]
ЗАНИКА́ТИ
ЗАНИ́КАТИСЯ *див.* зани́куватися[2]
ЗАНИ́КЛИЙ
ЗАНИ́КНУТИ *див.* зани́кувати[1]
ЗАНИ́КНУТИСЯ[1] *див.* зани́куватися[1]
ЗАНИ́КНУТИСЯ[2] *див.* зани́куватися[2]
ЗАНИ́КУВАННЯ[1]
ЗАНИ́КУВАННЯ[2]
ЗАНИ́КУВАТИ[1]
ЗАНИ́КУВАТИ[2]
ЗАНИ́КУВАТИСЯ[1]
ЗАНИ́КУВАТИСЯ[2]
ЗАНИ́ТИ *див.* занива́ти
ЗАНИ́ШКЛИЙ
ЗАНИ́ШКНУТИ
ЗАНИ́ШПОРИТИ
ЗАНІ́ВЕЧИТИ
ЗАНІ́ЖЕНИЙ
ЗАНІ́ЖИТИ *див.* заніжувати
ЗАНІ́ЖУВАТИ
ЗАНІ́З
ЗАНІ́КОЛИТИСЯ
ЗАНІМИ́ТИ
ЗАНІМІ́ЛИЙ
ЗАНІМІ́ЛІСТЬ
ЗАНІМІ́ЛО
ЗАНІМІ́ННЯ
ЗАНІМІ́ТИ
ЗАНІТРА́ТИТИ *див.* занітра́чувати
ЗАНІТРА́ЧЕНИЙ
ЗАНІТРА́ЧУВАТИ
ЗА́НОВО
ЗАНО́ЗА *див.* заніз
ЗАНО́ЗИНА
ЗАНО́КАТИ
ЗАНОРМУВА́ТИ
ЗАНОРОВИ́ТИСЯ
ЗАНО́С
ЗАНО́СИТИ
ЗАНОСИ́ТИ *див.* зано́шувати
ЗАНО́СИТИСЯ
ЗАНОСИ́ТИСЯ *див.* зано́шуватися
ЗАНОСНИ́Й
ЗАНОТО́ВАНИЙ
ЗАНОТО́ВУВАННЯ
ЗАНОТО́ВУВАТИ
ЗАНОТО́ВУВАТИСЯ
ЗАНОТУВА́ТИ *див.* занотóвувати
ЗАНОЧО́ВУВАТИ
ЗАНОЧУВА́ТИ *див.* заночо́вувати
ЗАНО́ШЕНИЙ
ЗАНО́ШЕНІСТЬ
ЗАНО́ШУВАТИ
ЗАНО́ШУВАТИСЯ
ЗАНУ́ДА
ЗАНУ́ДЖЕНИЙ
ЗАНУ́ДЖЕНІСТЬ
ЗАНУ́ДИТИ
ЗАНУ́ДИТИСЯ
ЗАНУ́ДНИЙ
ЗАНУ́ДНІСТЬ
ЗАНУ́ДНО
ЗАНУ́ДСТВО
ЗАНУДЬГУВА́ТИ
ЗАНУДЬГУВА́ТИСЯ
ЗАНУ́ЖУВАТИСЯ
ЗАНУ́КАТИ
ЗАНУМЕРО́ВАНИЙ
ЗАНУМЕРО́ВУВАТИ
ЗАНУМЕРО́ВУВАТИСЯ
ЗАНУМЕРУВА́ТИ *див.* занумеро́вувати
ЗАНУ́РЕНИЙ
ЗАНУ́РЕНІСТЬ
ЗАНУ́РЕННЯ
ЗАНУ́РИТИ *див.* зану́рювати
ЗАНУ́РИТИСЯ *див.* зану́рюватися
ЗАНУРТУВА́ТИ
ЗАНУ́РЮВАЛЬНИЙ
ЗАНУ́РЮВАНИЙ
ЗАНУ́РЮВАННЯ
ЗАНУ́РЮВАТИ
ЗАНУ́РЮВАТИСЯ
ЗАНУРЯ́ННЯ
ЗАНУРЯ́ТИ *див.* зану́рювати
ЗАНУРЯ́ТИСЯ *див.* зану́рюватися
ЗАНЮТО́ВАНИЙ
ЗАНЮТО́ВУВАТИ
ЗАНЮТУВА́ТИ *див.* занюто́вувати
ЗАНЮ́ХАНИЙ
ЗАНЮ́ХАНІСТЬ
ЗАНЮ́ХАТИ *див.* заню́хувати
ЗАНЮ́ХУВАТИ
ЗАНЮШИ́ТИ
ЗАНЯ́ВКАТИ
ЗАНЯВКОТІ́ТИ
ЗАНЯВЧА́ТИ
ЗА́НЯТИЙ
ЗАНЯ́ТТЯ
ЗАОБЕРТА́ТИ
ЗАОБЕРТА́ТИСЯ
ЗАО́БРІЙНИЙ
ЗАОДНО́
ЗАОЗЕ́РНИЙ
ЗАОЗЕ́Р'Я
ЗАО́ЙКАТИ
ЗАОКЕА́ННЯ
ЗАОКЕА́НСЬКИЙ
ЗАОКРУ́ГЛЕНИЙ
ЗАОКРУ́ГЛЕНІСТЬ
ЗАОКРУ́ГЛЕННЯ
ЗАОКРУ́ГЛИЙ
ЗАОКРУ́ГЛИТИ *див.* заокру́глювати
ЗАОКРУ́ГЛИТИСЯ *див.* заокру́глюватися
ЗАОКРУ́ГЛІСТЬ
ЗАОКРУ́ГЛЮВАНИЙ
ЗАОКРУ́ГЛЮВАННЯ
ЗАОКРУ́ГЛЮВАТИ
ЗАОКРУ́ГЛЮВАТИСЯ
ЗАОКУЛІ́РУВАНИЙ
ЗАОКУЛІ́РУВАТИ
ЗАОЛТА́РНИЙ
ЗАОПІ́КУВА́ТИСЯ
ЗАО́РАНИЙ
ЗАОРА́ТИ *див.* зао́рювати
ЗАОРГАНІЗО́ВАНИЙ
ЗАОРГАНІЗО́ВАНІСТЬ
ЗАОРГАНІЗО́ВУВАТИ
ЗАОРГАНІЗУВА́ТИ *див.* заорганізо́вувати
ЗАОРЕНДО́ВАНИЙ
ЗАОРЕНДО́ВУВАТИ
ЗАОРЕНДУВА́ТИ *див.* заорендо́вувати
ЗАОРУ́ДУВАТИ
ЗАО́РЮВАНИЙ
ЗАО́РЮВАННЯ
ЗАО́РЮВАТИ
ЗАО́РЮВАТИСЯ
ЗАОСЕНІ́ТИ
ЗАО́ХАТИ
ЗАО́ХКАТИ
ЗАОХО́ТА
ЗАОХО́ТИТИ *див.* заохо́чувати
ЗАОХО́ТИТИСЯ *див.* заохо́чуватися
ЗАОХО́ТКИ
ЗАОХО́ТЛИВИЙ
ЗАОХО́ТЛИВО
ЗАОХО́ЧЕНИЙ
ЗАОХО́ЧЕННЯ

ЗАОХО́ЧЕНО
ЗАОХО́ЧУВАЛЬНИЙ
ЗАОХО́ЧУВАЛЬНО
ЗАОХО́ЧУВАНИЙ
ЗАОХО́ЧУВАННЯ
ЗАОХО́ЧУВАНО
ЗАОХО́ЧУВАТИ
ЗАОХО́ЧУВАТИСЯ
ЗАОЧЕРЕ́ТИТИСЯ
ЗАОЧЕРЕ́ТЯНИЙ
ЗА́ОЧІ
ЗАО́ЧНИЙ
ЗАО́ЧНИК
ЗАО́ЧНИЦЯ
ЗАО́ЧНО
ЗАОЩА́ДЖЕНИЙ
ЗАОЩА́ДЖЕННЯ
ЗАОЩА́ДЖУВАЛЬНИЙ
ЗАОЩА́ДЖУВАНИЙ
ЗАОЩА́ДЖУВАННЯ
ЗАОЩА́ДЖУВАТИ
ЗАОЩА́ДЖУВАТИСЯ
ЗАОЩА́ДИТИ *див.* заоща́джувати
ЗАОЩА́ДЛИВИЙ
ЗАОЩА́ДЛИВІСТЬ
ЗАОЩА́ДЛИВО
ЗАОЩА́ДНИК
ЗАПАВУТИ́НЕНИЙ
ЗАПАВУТИ́НИТИ *див.* запавути́нювати
ЗАПАВУТИ́НЮВАТИ
ЗАПАДА́ННЯ
ЗАПА́ДАТИ
ЗАПАДА́ТИ
ЗАПАДА́ТИСЯ
ЗАПАДЕ́ННИЙ
ЗАПАДЕ́НЬКА
ЗАПА́ДИНА
ЗАПА́ДИНКА
ЗАПА́ДИСТИЙ
ЗАПАДНЯ́
ЗАПАДЬПАДЬО́МКАТИ *див.* запідпадьо́мкати
ЗАПА́ЗУШНИЙ
ЗАПА́ЙКА
ЗАПАКО́ВАНИЙ
ЗАПАКО́ВУВАНИЙ
ЗАПАКО́ВУВАННЯ
ЗАПАКО́ВУВАТИ
ЗАПАКО́ВУВАТИСЯ
ЗАПА́КОСТИТИ
ЗАПА́КОСТИТИСЯ
ЗАПАКУВА́ННЯ
ЗАПАКУВА́ТИ *див.* запако́вувати
ЗАПАКУВА́ТИСЯ *див.* запако́вуватися
ЗА́ПАЛ
ЗАПА́Л[1]
ЗАПА́Л[2]
ЗАПА́Л[3]
ЗАПА́Л[4]
ЗАПАЛА́ТИ
ЗАПАЛАХКОТА́ТИ *див.* запалахкоті́ти
ЗАПАЛАХКОТІ́ТИ
ЗАПАЛАХТІ́ТИ
ЗАПА́ЛЕНИЙ[1]
ЗАПА́ЛЕНИЙ[2]
ЗАПАЛЕНІ́ЛИЙ
ЗАПА́ЛЕНІСТЬ
ЗАПАЛЕНІ́ТИ
ЗАПАЛЕНІ́ТИСЯ
ЗАПА́ЛЕННЯ
ЗАПА́ЛИЙ
ЗАПАЛИ́ТИ[1] *див.* запа́лювати
ЗАПАЛИ́ТИ[2]
ЗАПАЛИ́ТИСЯ[1] *див.* запа́люватися
ЗАПАЛИ́ТИСЯ[2]
ЗАПА́ЛІСТЬ
ЗАПА́ЛКА
ЗАПА́ЛЬНИЙ
ЗАПАЛЬНИ́Й
ЗАПА́ЛЬНИК
ЗАПАЛЬНИ́ЧКА
ЗАПА́ЛЬНІСТЬ
ЗАПА́ЛЬНО
ЗАПА́ЛЬЧАСТИЙ
ЗАПА́ЛЬЧАСТО
ЗАПА́ЛЮВАЛЬНИЙ
ЗАПА́ЛЮВАНИЙ
ЗАПА́ЛЮВАННЯ
ЗАПА́ЛЮВАТИ
ЗАПА́ЛЮВАТИСЯ
ЗАПА́ЛЮВАЧ
ЗАПА́МОРОКА
ЗАПА́МОРОЧЕНИЙ
ЗАПА́МОРОЧЕНІСТЬ
ЗАПА́МОРОЧЕННЯ
ЗАПА́МОРОЧЕНО
ЗАПА́МОРОЧИТИ *див.* запа́морочувати
ЗАПА́МОРОЧИТИСЯ *див.* запа́морочуватися
ЗАПА́МОРОЧЛИВИЙ
ЗАПА́МОРОЧЛИВІСТЬ
ЗАПА́МОРОЧЛИВО
ЗАПА́МОРОЧНИЙ
ЗАПА́МОРОЧНІСТЬ
ЗАПА́МОРОЧНО
ЗАПА́МОРОЧУВАТИ
ЗАПА́МОРОЧУВАТИСЯ
ЗАПАМ'ЯТА́ННЯ
ЗАПАМ'ЯТА́ТИ *див.* запам'ято́вувати
ЗАПАМ'ЯТА́ТИСЯ *див.* запам'ято́вуватися
ЗАПАМ'ЯТО́ВАНИЙ
ЗАПАМ'ЯТО́ВУВАЛЬНИЙ
ЗАПАМ'ЯТО́ВУВАНИЙ
ЗАПАМ'ЯТО́ВУВАНІСТЬ
ЗАПАМ'ЯТО́ВУВАННЯ
ЗАПАМ'ЯТО́ВУВАТИ
ЗАПАМ'ЯТО́ВУВАТИСЯ
ЗАПАМ'ЯТО́ВУВАЧ
ЗАПАМ'ЯТО́ВУЮЧИЙ
ЗАПАНІБРА́ТА
ЗАПАНІБРА́ТСТВО
ЗАПАНІБРА́ТСЬКИ
ЗАПАНІБРА́ТСЬКИЙ
ЗАПАНІКУВА́ТИ
ЗАПАНІ́ЛИЙ
ЗАПАНІРО́ВАНИЙ
ЗАПАНІРУВА́ТИ
ЗАПАНІ́ТИ
ЗАПАНО́ВУВАТИ
ЗАПАНУВА́ТИ *див.* запано́вувати
ЗАПА́РА
ЗАПАРАЛЕ́ЛЕНИЙ
ЗАПАРАЛЕ́ЛЕННЯ
ЗАПАРАЛЕ́ЛИТИ *див.* запарале́лювати
ЗАПАРАЛЕ́ЛЮВАННЯ
ЗАПАРАЛЕ́ЛЮВАТИ
ЗАПАРАФІНО́ВАНИЙ
ЗАПАРАФІНУВА́ТИ
ЗАПАРАФО́ВАНИЙ
ЗАПАРАФУВА́ТИ
ЗАПА́РЕНИЙ
ЗАПА́РИТИ *див.* запа́рювати
ЗАПА́РИТИСЯ *див.* запа́рюватися
ЗА́ПАРІ
ЗАПА́РКА
ЗАПАРКО́ВАНИЙ
ЗАПАРКО́ВУВАТИ
ЗАПАРКУВА́ТИ *див.* запарко́вувати
ЗАПАРНИ́Й
ЗАПА́РНИК
ЗАПАРО́ЛЕНИЙ
ЗАПАРО́ЛЕННЯ
ЗАПАРО́ЛИТИ *див.* запаро́лювати
ЗАПАРО́ЛЮВАННЯ
ЗАПАРО́ЛЮВАТИ
ЗАПАРУБКУВА́ТИ
ЗАПАРУБКУВА́ТИСЯ
ЗАПАРУВА́ТИ
ЗАПАРШИ́ВІЛИЙ
ЗАПАРШИ́ВІТИ
ЗАПА́РЮВАЛЬНИЙ
ЗАПА́РЮВАНИЙ
ЗАПА́РЮВАННЯ
ЗАПА́РЮВАТИ
ЗАПА́РЮВАТИСЯ
ЗАПА́С
ЗАПАСА́ННЯ
ЗАПАСА́ТИ
ЗАПАСА́ТИСЯ
ЗАПА́СЕНИЙ
ЗАПАСЕРО́ВАНИЙ
ЗАПАСЕРУВА́ТИ
ЗАПА́СЕЦЬ

ЗАПА́СКА[1]
ЗАПА́СКА[2]
ЗАПАСКУ́ДЖЕНИЙ
ЗАПАСКУ́ДЖЕНІСТЬ
ЗАПАСКУ́ДЖЕННЯ
ЗАПАСКУ́ДЖУВАТИ
ЗАПАСКУ́ДЖУВАТИСЯ
ЗАПАСКУ́ДИТИ *див.* запаску́джувати
ЗАПАСКУ́ДИТИСЯ *див.* запаску́джуватися
ЗАПА́СЛИВИЙ
ЗАПА́СЛИВІСТЬ
ЗАПА́СЛИВО
ЗАПАСНИ́Й
ЗАПАСНИ́К
ЗАПА́СОЧКА
ЗАПА́СТИ[1] *див.* запада́ти
ЗАПА́СТИ[2]
ЗАПАСТИ́ *див.* запаса́ти
ЗАПА́СТИСЯ[1] *див.* запада́тися
ЗАПА́СТИСЯ[2]
ЗАПАСТИ́СЯ *див.* запаса́тися
ЗАПАТЕНТО́ВАНИЙ
ЗАПАТЕНТО́ВУВАТИ
ЗАПАТЕНТУВА́ННЯ
ЗАПАТЕНТУВА́ТИ *див.* запатенто́вувати
ЗАПА́ТЛАНИЙ
ЗАПА́ТЛАТИ
ЗА́ПАХ
ЗАПА́ХКАТИ
ЗАПАХКОТІ́ТИ[1]
ЗАПАХКОТІ́ТИ[2]
ЗАПА́ХНУТИ
ЗАПАХО́ВИЙ
ЗАПАХОПОГЛИНА́Ч
ЗАПАХТИ́ТИ
ЗАПАХТІ́ТИ
ЗАПАХТО́РИТИ
ЗАПАХУ́ЩИЙ
ЗАПАХУ́ЩІСТЬ
ЗАПА́ЦАТИ
ЗАПАШИ́СТИЙ
ЗАПАШІ́ТИ
ЗАПАШНИ́Й
ЗАПА́ШНІСТЬ
ЗАПА́ШНО
ЗАПАШО́К
ЗАПАЩЕКУВА́ТИ
ЗАПАЩИ́НА
ЗАПА́ЮВАЛЬНИЙ
ЗАПА́ЮВАЛЬНИК
ЗАПА́ЮВАНИЙ
ЗАПА́ЮВАННЯ
ЗАПА́ЮВАТИ
ЗАПА́ЮВАТИСЯ
ЗАПА́ЯНИЙ
ЗАПАЯ́ТИ *див.* запа́ювати
ЗАПАЯ́ТИСЯ *див.* запа́юватися
ЗАПЕ́ВНЕ
ЗАПЕ́ВНЕНИЙ
ЗАПЕ́ВНЕННЯ
ЗАПЕ́ВНИТИ *див.* запевня́ти
ЗАПЕ́ВНИТИСЯ *див.* запевня́тися
ЗАПЕ́ВНО
ЗАПЕ́ВНЮВАННЯ
ЗАПЕ́ВНЮВАТИ *див.* запевня́ти
ЗАПЕ́ВНЮВАТИСЯ *див.* запевня́тися
ЗАПЕВНЯ́ННЯ
ЗАПЕВНЯ́ТИ
ЗАПЕВНЯ́ТИСЯ
ЗАПЕ́КЛИЙ
ЗАПЕ́КЛІСТЬ
ЗАПЕ́КЛО
ЗАПЕКТИ́ *див.* запіка́ти
ЗАПЕКТИ́СЯ *див.* запіка́тися
ЗАПЕЛЕНГО́ВАНИЙ
ЗАПЕЛЕНГУВА́ТИ
ЗАПЕРЕ́ЗАНИЙ
ЗАПЕРЕЗА́ТИ *див.* запері́зувати
ЗАПЕРЕЗА́ТИСЯ *див.* запері́зуватися
ЗАПЕРЕ́ЧЕНИЙ
ЗАПЕРЕ́ЧЕННЯ
ЗАПЕРЕ́ЧИТИ *див.* запере́чувати
ЗАПЕРЕ́ЧЛИВИЙ
ЗАПЕРЕ́ЧЛИВІСТЬ
ЗАПЕРЕ́ЧЛИВО
ЗАПЕРЕ́ЧНИЙ
ЗАПЕРЕ́ЧНІСТЬ
ЗАПЕРЕ́ЧНО
ЗАПЕРЕ́ЧУВАЛЬНИЙ
ЗАПЕРЕ́ЧУВАНИЙ
ЗАПЕРЕ́ЧУВАНІСТЬ
ЗАПЕРЕ́ЧУВАННЯ
ЗАПЕРЕ́ЧУВАТИ
ЗАПЕРЕ́ЧУВАТИСЯ
ЗАПЕРІ́ЗУВАТИ
ЗАПЕРІ́ЗУВАТИСЯ
ЗАПЕРІ́ЩИТИ
ЗАПЕ́РТИ[1] *див.* запира́ти[1]
ЗАПЕ́РТИ[2]
ЗАПЕ́РТИЙ
ЗАПЕ́РТИСЯ *див.* запира́тися[1]
ЗАПЕ́СТИ́ТИ *див.* запе́щувати
ЗАПЕ́СТУВАТИ *див.* запе́щувати
ЗАПЕТЛЬО́ВАНИЙ
ЗАПЕТЛЮВА́ТИ
ЗАПЕТЛЮВА́ТИСЯ
ЗАПЕТЛЯ́ТИ
ЗАПЕЧА́ЛЕНИЙ
ЗАПЕЧА́ЛЕНІСТЬ
ЗАПЕЧА́ЛЕНО
ЗАПЕЧА́ЛИТИ *див.* запеча́лювати
ЗАПЕЧА́ЛИТИСЯ *див.* запеча́люватися
ЗАПЕЧА́ЛЛЯ
ЗАПЕЧА́ЛЮВАТИ
ЗАПЕЧА́ЛЮВАТИСЯ
ЗАПЕЧА́ТАНИЙ
ЗАПЕЧА́ТАТИ *див.* запеча́тувати
ЗАПЕЧА́ТАТИСЯ *див.* запеча́туватися
ЗАПЕЧА́ТУВАНИЙ
ЗАПЕЧА́ТУВАННЯ
ЗАПЕЧА́ТУВАТИ
ЗАПЕЧА́ТУВАТИСЯ
ЗАПЕ́ЧЕНИЙ
ЗАПЕ́ЩУВАННЯ
ЗАПЕ́ЩУВАТИ
ЗАПИВА́ННЯ
ЗАПИВА́ТИ
ЗАПИВА́ТИСЯ
ЗАПИ́КАТИСЯ *див.* запи́куватися
ЗАПИ́КНУТИСЯ
ЗАПИ́КУВАТИСЯ
ЗАПИ́ЛЕНИЙ[1]
ЗАПИ́ЛЕНИЙ[2]
ЗАПИ́ЛЕНІСТЬ
ЗАПИ́ЛЕННЯ[1]
ЗАПИ́ЛЕННЯ[2]
ЗАПИЛИ́ТИ[1]
ЗАПИЛИ́ТИ[2] *див.* запи́лювати[2]
ЗАПИЛИ́ТИСЯ[1] *див.* запи́люватися[1]
ЗАПИЛИ́ТИСЯ[2] *див.* запи́люватися[3]
ЗАПИ́ЛЬНИК
ЗАПИ́ЛЮВАЛЬНИЙ
ЗАПИ́ЛЮВАНИЙ
ЗАПИ́ЛЮВАННЯ[1]
ЗАПИ́ЛЮВАННЯ[2]
ЗАПИ́ЛЮВАТИ[1]
ЗАПИ́ЛЮВАТИ[2]
ЗАПИ́ЛЮВАТИСЯ[1]
ЗАПИ́ЛЮВАТИСЯ[2]
ЗАПИ́ЛЮВАТИСЯ[3]
ЗАПИ́ЛЮВАЧ
ЗАПИЛЮ́ЖЕНИЙ
ЗАПИЛЮ́ЖИТИ
ЗАПИ́ЛЯНИЙ
ЗАПИЛЯ́ТИ *див.* запи́лювати[1]
ЗАПИ́НА
ЗАПИНА́ЛО
ЗАПИНА́ЛЬЦЕ
ЗАПИНА́ННЯ[1]
ЗАПИНА́ННЯ[2]
ЗАПИНА́ТИ
ЗАПИНА́ТИСЯ[1]
ЗАПИНА́ТИСЯ[2]
ЗАПИНИ́ТИ *див.* запиня́ти
ЗАПИНИ́ТИСЯ *див.* запиня́тися
ЗА́ПИ́НКА
ЗАПИНЯ́ТИ
ЗАПИНЯ́ТИСЯ
ЗАПИРА́ННЯ[1]
ЗАПИРА́ННЯ[2]
ЗАПИРА́ТИ[1]
ЗАПИРА́ТИ[2]
ЗАПИРА́ТИСЯ[1]

ЗАПИРА́ТИСЯ[2]
ЗАПИРІ́ЄНИЙ
ЗАПИ́РСКАТИ
ЗАПИ́РХАНИЙ
ЗАПИ́РХАТИ
ЗА́ПИС
ЗАПИ́САНИЙ
ЗАПИСА́ТИ *див.* запи́сувати
ЗАПИСА́ТИСЯ *див.* запи́суватися
ЗАПИ́СКА
ЗАПИСКОТА́ТИ *див.* запискоті́ти
ЗАПИСКОТІ́ТИ
ЗАПИСНИ́Й
ЗАПИСНИ́К
ЗАПИСНИЧО́К
ЗАПИ́СОЧКА
ЗАПИ́СУВАЛЬНИЙ
ЗАПИ́СУВАНИЙ
ЗАПИ́СУВАННЯ
ЗАПИ́СУВАТИ
ЗАПИ́СУВАТИСЯ
ЗАПИ́СУВАЧ
ЗАПИ́СУВАЧКА
ЗА́ПИТ
ЗАПИТА́ЛЬНИЙ
ЗАПИТА́ЛЬНИК
ЗАПИТА́ЛЬНІСТЬ
ЗАПИТА́ЛЬНО
ЗАПИ́ТАНИЙ
ЗАПИ́ТАНІСТЬ
ЗАПИТА́ННЯ
ЗАПИТА́ННЯЧКО
ЗАПИТА́ТИ *див.* запи́тувати
ЗАПИТА́ТИСЯ *див.* запи́туватися
ЗАПИ́ТИ *див.* запива́ти
ЗАПИ́ТИЙ
ЗАПИ́ТЛИВИЙ
ЗАПИ́ТЛИВІСТЬ
ЗАПИ́ТЛИВО
ЗА́ПИТНИЙ
ЗАПИ́ТУВАНИЙ
ЗАПИ́ТУВАНІСТЬ
ЗАПИ́ТУВАННЯ
ЗАПИ́ТУВАТИ
ЗАПИ́ТУВАТИСЯ
ЗАПИ́ТУВАЧ
ЗАПИХА́ННЯ
ЗАПИХА́ТИ
ЗАПИХА́ТИСЯ
ЗАПИ́ХКАТИ
ЗАПИХТІ́ТИ
ЗАПИ́ШАНИЙ
ЗАПИ́ШАНО
ЗАПИША́ТИ
ЗАПИША́ТИСЯ
ЗАПИ́ШНЕНИЙ
ЗАПИ́ШНИЙ
ЗАПИШНИ́ТИСЯ
ЗАПИЩА́ТИ
ЗАПИЯ́К
ЗАПИЯ́КА
ЗАПИЯ́ЧИТИ
ЗАПІВДА́РМА
ЗАПІВДУ́РНО
ЗАПІ́ВНІЧ
ЗАПІВНІ́ЧНИЙ
ЗАПІДО́ЗРЕНИЙ
ЗАПІДО́ЗРЕННЯ
ЗАПІДО́ЗРИТИ *див.* запідо́зрювати
ЗАПІДО́ЗРЮВАНИЙ
ЗАПІДО́ЗРЮВАННЯ
ЗАПІДО́ЗРЮВАТИ
ЗАПІДО́ЗРЮВАТИСЯ
ЗАПІДПАДЬО́МКАТИ
ЗАПІДПІДЬО́МКАТИ *див.* запідпадьо́мкати
ЗАПІ́ЖИТИ
ЗАПІЗВА́ТИ *див.* запозива́ти
ЗАПІЗВА́ТИСЯ *див.* запозива́тися
ЗАПІЗНАВА́ТИ
ЗАПІЗНАВА́ТИСЯ
ЗАПІЗНА́ТИ *див.* запізнава́ти
ЗАПІЗНА́ТИСЯ *див.* запізнава́тися
ЗАПІ́ЗНЕНИЙ
ЗАПІ́ЗНЕНІСТЬ
ЗАПІ́ЗНЕННЯ
ЗАПІ́ЗНЕНО
ЗАПІЗНИ́ТИСЯ *див.* запі́знюватися
ЗАПІ́ЗНІЙ
ЗАПІЗНІ́ЛИЙ
ЗАПІЗНІ́ЛІСТЬ
ЗАПІ́ЗНО
ЗАПІ́ЗНЮВАННЯ
ЗАПІ́ЗНЮВАТИСЯ
ЗАПІ́Й
ЗАПІ́ЙНИЙ
ЗАПІКА́НА
ЗАПІКА́НКА
ЗАПІКА́ННЯ
ЗАПІКА́ТИ
ЗАПІ́КАТИ
ЗАПІКА́ТИСЯ
ЗАПІКЛУВА́ТИСЯ
ЗАПІ́Л
ЗАПІ́ЛЛЯ
ЗАПІ́ЛЬНИЙ[1]
ЗАПІ́ЛЬНИЙ[2]
ЗАПІ́ЛЬНИК
ЗАПІ́НЕНИЙ
ЗАПІ́НЕННЯ
ЗАПІ́НЕНО
ЗАПІ́НИТИ *див.* запі́нювати
ЗАПІ́НИТИСЯ *див.* запі́нюватися
ЗАПІ́НЮВАННЯ
ЗАПІ́НЮВАТИ
ЗАПІ́НЮВАТИСЯ
ЗАПІ́Р
ЗА́ПІРКА
ЗАПІРНИ́Й
ЗАПІСКО́ВАНИЙ
ЗАПІСКУВА́ТИ
ЗАПІСТРЯ́ВІТИ
ЗАПІ́ТИ *див.* запі́яти
ЗАПІТНІ́ЛИЙ
ЗАПІТНІ́ТИ
ЗАПІ́ЧНИЙ
ЗА́ПІЧОК
ЗАПІ́ЧЧЯ
ЗАПІЯ́КА *див.* запия́ка
ЗАПІ́ЯТИ
ЗАПЛА́В
ЗАПЛА́ВА
ЗАПЛА́ВИНА
ЗАПЛА́ВИННИЙ
ЗАПЛА́ВНИЙ
ЗАПЛАЗУВА́ТИ
ЗАПЛА́КАНИЙ
ЗАПЛА́КАТИ
ЗАПЛА́КАТИСЯ
ЗАПЛАНО́ВАНИЙ
ЗАПЛАНО́ВАНІСТЬ
ЗАПЛАНО́ВУВАТИ
ЗАПЛАНУВА́ТИ *див.* заплано́вувати
ЗАПЛА́ТА
ЗАПЛАТИ́ТИ
ЗАПЛА́ТНО
ЗАПЛА́ЧЕНИЙ
ЗА́ПЛА́ЧКА
ЗАПЛА́ЧНИЙ
ЗАПЛЕ́СКАНИЙ
ЗАПЛЕСКА́ТИ[1] *див.* запле́скувати
ЗАПЛЕСКА́ТИ[2] *див.* заплі́скувати
ЗАПЛЕСКА́ТИСЯ
ЗАПЛЕСКОТА́ТИ *див.* заплескоті́ти
ЗАПЛЕСКОТІ́ТИ
ЗАПЛЕ́СКУВАННЯ
ЗАПЛЕ́СКУВАТИ
ЗАПЛЕСНУ́ТИ *див.* заплі́скувати
ЗАПЛЕСТИ́ *див.* запліта́ти
ЗАПЛЕСТИ́СЯ *див.* запліта́тися
ЗАПЛЕ́ТЕНИЙ
ЗАПЛЕ́ТЕННЯ
ЗАПЛЕ́ЧНИК
ЗАПЛИ́В
ЗАПЛИВА́ННЯ[1]
ЗАПЛИВА́ННЯ[2]
ЗАПЛИВА́ТИ[1]
ЗАПЛИВА́ТИ[2]
ЗАПЛИВА́ЮЧИЙ
ЗАПЛИ́ВЛИЙ *див.* запли́лий
ЗАПЛИВТИ́[1] *див.* заплива́ти[1]
ЗАПЛИВТИ́[2] *див.* заплива́ти[2]
ЗАПЛИГА́ТИ
ЗАПЛИГНУ́ТИ *див.* заплигувати

ЗАПЛИ́ГУВАТИ
ЗАПЛИ́ЛИЙ
ЗАПЛИСТИ́[1] *див.* запливáти[1]
ЗАПЛИСТИ́[2] *див.* запливáти[2]
ЗАПЛІ́ДНЕНИЙ
ЗАПЛІ́ДНЕНІСТЬ
ЗАПЛІ́ДНЕННЯ
ЗАПЛІДНИ́ТИ *див.* заплíднювати
ЗАПЛІДНИ́ТИСЯ *див.* заплíднюватися
ЗАПЛІ́ДНЮВАЛЬНИЙ
ЗАПЛІ́ДНЮВАННЯ
ЗАПЛІ́ДНЮВАТИ
ЗАПЛІ́ДНЮВАТИСЯ
ЗАПЛІ́ДНЮВАЧ
ЗАПЛІ́СКУВАТИ
ЗАПЛІСНІ́ЛИЙ
ЗАПЛІСНІ́ТИ *див.* заплíснявіти
ЗАПЛІ́СНЯ́ВІЛИЙ
ЗАПЛІСНЯВІ́ННЯ
ЗАПЛІ́СНЯ́ВІТИ
ЗА́ПЛІТ
ЗАПЛІТА́ННЯ
ЗАПЛІТА́ТИ
ЗАПЛІТА́ТИСЯ
ЗА́ПЛІТКА
ЗАПЛІ́ЧНИЙ
ЗАПЛІ́ЧНИК
ЗА́ПЛІЧОК
ЗАПЛІ́ЧЧЯ
ЗАПЛІ́ШЕНИЙ
ЗАПЛІШИ́ТИ *див.* заплíшувати
ЗАПЛІШИ́ТИСЯ *див.* заплíшуватися
ЗА́ПЛІШКА
ЗАПЛІ́ШУВАТИ
ЗАПЛІ́ШУВАТИСЯ
ЗАПЛО́ДЖУВАТИ
ЗАПЛО́ДЖУВАТИСЯ
ЗАПЛОДИ́ТИ *див.* заплóджувати
ЗАПЛОДИ́ТИСЯ *див.* заплóджуватися
ЗАПЛОДОНО́СИТИ
ЗАПЛОМБО́ВАНИЙ
ЗАПЛОМБО́ВУВАТИ
ЗАПЛОМБО́ВУВАТИСЯ
ЗАПЛОМБУВА́ТИ *див.* запломбóвувати
ЗАПЛОМЕНІ́ТИ
ЗА́ПЛУТ
ЗАПЛУ́ТАНИЙ
ЗАПЛУ́ТАНІСТЬ
ЗАПЛУ́ТАНО
ЗАПЛУ́ТАТИ *див.* заплýтувати
ЗАПЛУ́ТАТИСЯ *див.* заплýтуватися
ЗАПЛУ́ТУВАННЯ
ЗАПЛУ́ТУВАТИ
ЗАПЛУ́ТУВАТИСЯ
ЗАПЛЬО́ВАНИЙ
ЗАПЛЬО́ВУВАННЯ
ЗАПЛЬО́ВУВАТИ
ЗАПЛЮВА́ТИ *див.* запльóвувати

ЗАПЛЮ́СКАТИ
ЗАПЛЮСКОТА́ТИ
ЗАПЛЮСКОТІ́ТИ *див.* заплюскотáти
ЗАПЛЮ́СКУВАТИ
ЗАПЛЮ́СНУТИ *див.* заплю́скувати
ЗАПЛЮ́ЩЕНИЙ
ЗАПЛЮ́ЩЕННЯ
ЗАПЛЮ́ЩИТИ *див.* заплю́щувати
ЗАПЛЮ́ЩИТИСЯ *див.* заплю́щуватися
ЗАПЛЮ́ЩУВАННЯ
ЗАПЛЮ́ЩУВАТИ
ЗАПЛЮ́ЩУВАТИСЯ
ЗАПЛЯМИ́ТИ *див.* заплямóвувати
ЗАПЛЯМИ́ТИСЯ *див.* заплямóвуватися
ЗАПЛЯ́МКАТИ
ЗАПЛЯ́МЛЕНИЙ
ЗАПЛЯМО́ВАНИЙ
ЗАПЛЯМО́ВУВАННЯ
ЗАПЛЯМО́ВУВАТИ
ЗАПЛЯМО́ВУВАТИСЯ
ЗАПЛЯМУВА́ННЯ
ЗАПЛЯМУВА́ТИ *див.* заплямóвувати
ЗАПЛЯМУВА́ТИСЯ *див.* заплямóвуватися
ЗА́ПНЕНИЙ
ЗАПНУ́ТИ *див.* запинáти
ЗА́ПНУТИЙ *див.* зáпнений
ЗАПНУ́ТИСЯ[1] *див.* запинáтися[1]
ЗАПНУ́ТИСЯ[2] *див.* запинáтися[2]
ЗАПОБІГА́ННЯ
ЗАПОБІГА́ТИ
ЗАПОБІ́ГЛИВИЙ
ЗАПОБІ́ГЛИВІСТЬ
ЗАПОБІ́ГЛИВО
ЗАПОБІ́ГТИ *див.* запобігáти
ЗАПОБІ́ЖЕННЯ
ЗАПОБІ́ЖНИЙ
ЗАПОБІ́ЖНИК
ЗАПОВЗА́ННЯ
ЗАПО́ВЗАТИ
ЗАПОВЗА́ТИ
ЗАПОВЗТИ́ *див.* заповзáти
ЗАПОВЗЯ́ТЕЦЬ
ЗАПОВЗЯ́ТИЙ
ЗАПОВЗЯ́ТИСЯ
ЗАПОВЗЯ́ТІСТЬ
ЗАПОВЗЯ́ТЛИВИЙ
ЗАПОВЗЯ́ТЛИВІСТЬ
ЗАПОВЗЯ́ТЛИВО
ЗАПОВЗЯ́ТО
ЗАПОВЗЯ́ТТЯ
ЗАПОВІДА́ЛЬНИЙ
ЗАПОВІ́ДАНИЙ
ЗАПОВІ́ДАННЯ
ЗАПОВІДА́ТИ
ЗАПОВІДА́ТИСЯ
ЗАПОВІ́ДА́Ч
ЗАПОВІ́ДА́ЧКА

ЗАПОВІ́ДЖЕНИЙ
ЗАПОВІ́ДНИЙ
ЗАПОВІ́ДНИК
ЗАПОВІ́ДНІСТЬ
ЗА́ПОВІДЬ
ЗАПОВІСТИ́ *див.* заповідáти
ЗАПОВІ́Т
ЗАПОВІ́ТНИЙ
ЗАПОВІ́ТРЕНИЙ
ЗАПОВІ́ТРИТИ *див.* заповíтрювати
ЗАПОВІ́ТРЮВАТИ
ЗАПО́ВНЕНИЙ
ЗАПО́ВНЕНІСТЬ
ЗАПО́ВНЕННЯ
ЗАПО́ВНИТИ *див.* запóвнювати
ЗАПО́ВНИТИСЯ *див.* запóвнюватися
ЗАПО́ВНЮВАЛЬНИЙ
ЗАПО́ВНЮВАНИЙ
ЗАПО́ВНЮВАНІСТЬ
ЗАПО́ВНЮВАННЯ
ЗАПО́ВНЮВАТИ
ЗАПО́ВНЮВАТИСЯ
ЗАПО́ВНЮВАЧ
ЗАПОВНЯ́ТИ *див.* запóвнювати
ЗАПОВНЯ́ТИСЯ *див.* запóвнюватися
ЗАПОГА́НЕНИЙ
ЗАПОГА́НИТИ *див.* запогáнювати
ЗАПОГА́НЮВАТИ
ЗАПОДІВА́ТИСЯ
ЗАПОДІ́ТИ
ЗАПОДІ́ТИСЯ *див.* заподівáтися
ЗАПОДІ́ЮВАНИЙ
ЗАПОДІ́ЮВАННЯ
ЗАПОДІ́ЮВАТИ
ЗАПОДІ́ЮВАТИСЯ
ЗАПОДІ́ЯНИЙ
ЗАПОДІ́ЯННЯ
ЗАПОДІ́ЯТИ *див.* заподíювати
ЗАПО́ЄМ
ЗАПОЗАВЧО́РА
ЗАПОЗИВА́ТИ
ЗАПОЗИВА́ТИСЯ
ЗАПОЗИ́РЛИВИЙ
ЗАПОЗИ́РЛИВО
ЗАПОЗИЧА́ННЯ
ЗАПОЗИЧА́ТИ
ЗАПОЗИЧА́ТИСЯ
ЗАПОЗИ́ЧЕНИЙ
ЗАПОЗИ́ЧЕНІСТЬ
ЗАПОЗИ́ЧЕННЯ
ЗАПОЗИ́ЧИТИ *див.* запозичáти
ЗАПОЗИ́ЧУВАНИЙ
ЗАПОЗИ́ЧУВАННЯ
ЗАПОЗИ́ЧУВАТИ *див.* запозичáти
ЗАПОЗИ́ЧУВАТИСЯ *див.* запозичáтися
ЗАПО́ЇНИ
ЗАПО́ЛА
ЗАПОЛІ́СКУВАННЯ

ЗАПОЛІ́СКУВАТИ
ЗАПОЛІ́СКУВАТИСЯ
ЗАПОЛІТИЗО́ВАНИЙ
ЗАПОЛІТИЗО́ВАНІСТЬ
ЗАПОЛІТИЗО́ВАНО
ЗАПОЛІТИЗО́ВУВАННЯ
ЗАПОЛІТИЗО́ВУВАТИ
ЗАПОЛІТИЗО́ВУВАТИСЯ
ЗАПОЛІТИЗУВА́ННЯ
ЗАПОЛІТИЗУВА́ТИ *див.* заполітизо́вувати
ЗАПОЛІТИЗУВА́ТИСЯ *див.* заполітизо́вуватися
ЗАПОЛОВІ́ТИ
ЗАПОЛОМЕНІ́ТИ
ЗАПОЛО́НЕНИЙ
ЗАПОЛОНИ́ТИ *див.* заполо́нювати
ЗАПОЛОНИ́ТИСЯ *див.* заполо́нюватися
ЗАПОЛО́НЮВАТИ
ЗАПОЛО́НЮВАТИСЯ
ЗАПОЛОНЯ́ТИ *див.* заполо́нювати
ЗАПОЛОНЯ́ТИСЯ *див.* заполо́нюватися
ЗАПОЛОСКА́ТИ *див.* заполі́скувати
ЗАПОЛОСКА́ТИСЯ
ЗАПОЛОСНУ́ТИ *див.* заполі́скувати
ЗА́ПОЛОЧ
ЗАПОЛОШИ́ТИСЯ
ЗАПОЛУМ'ЯНІ́ТИ
ЗАПОЛЬО́ВАНИЙ
ЗАПОЛЮВА́ТИ
ЗАПОЛЯ́РНИЙ
ЗАПОМАГА́ТИ
ЗАПОМАГА́ТИСЯ
ЗАПОМИ́ЙНИТИ
ЗАПОМО́ГА
ЗАПОМОГТИ́ *див.* запомага́ти
ЗАПОМОГТИ́СЯ *див.* запомага́тися
ЗАПО́НА
ЗА́ПОНКА
ЗАПОПАДА́ТИ
ЗАПОПА́ДЛИВИЙ
ЗАПОПА́ДЛИВІСТЬ
ЗАПОПА́ДЛИВО
ЗАПОПА́ДНИЙ
ЗАПОПА́ДНО
ЗАПОПА́СТИ *див.* запопада́ти
ЗАПО́Р
ЗАПО́РА
ЗАПО́РАНИЙ
ЗАПО́РАТИ
ЗАПО́РАТИСЯ
ЗАПОРІ́ЖЕЦЬ *див.* запорі́жці
ЗАПОРІ́ЖЦІ
ЗАПОРІ́ЗЬКИЙ *див.* запоро́зький
ЗАПОРО́ЖЕЦЬ *див.* запоро́жці
ЗАПОРО́ЖЦІ
ЗАПОРО́ЗЬКИЙ
ЗАПОРО́ТИ
ЗАПОРО́ТИСЯ
ЗАПОРО́ХА
ЗАПОРО́ШЕНИЙ
ЗАПОРО́ШЕНІСТЬ
ЗАПОРО́ШЕННЯ
ЗАПОРОШИ́ТИ *див.* запоро́шувати
ЗАПОРОШИ́ТИСЯ *див.* запоро́шуватися
ЗАПОРО́ШУВАННЯ
ЗАПОРО́ШУВАТИ
ЗАПОРО́ШУВАТИСЯ
ЗАПОРОЩА́ТИ
ЗАПОРОЩИ́ТИ *див.* запороща́ти
ЗАПО́РПАТИ
ЗАПО́РПАТИСЯ
ЗА́ПОРТОК
ЗАПОРУ́КА
ЗАПОРУЧИ́ТИСЯ
ЗАПОРЯ́ДЖУВАТИ
ЗАПОРЯДИ́ТИ *див.* запоря́джувати
ЗАПОРЯДКУВА́ТИ
ЗАПОСІДА́ТИ
ЗАПОСІ́СТИ *див.* запосіда́ти
ЗАПОТИ́ЛИЧНИК
ЗАПОТІВА́ННЯ
ЗАПОТІВА́ТИ
ЗАПОТІ́ЛИЙ
ЗАПОТІ́ТИ *див.* запотіва́ти
ЗАПОТРЕБО́ВАНИЙ
ЗАПОТРЕБО́ВАНІСТЬ
ЗАПОТРЕБУВА́ННЯ
ЗАПОТРЕБУВА́ТИ
ЗАПОЧА́ТИ *див.* започина́ти
ЗАПОЧА́ТИСЯ *див.* започина́тися
ЗАПОЧАТКО́ВАНИЙ
ЗАПОЧАТКО́ВУВАННЯ
ЗАПОЧАТКО́ВУВАТИ
ЗАПОЧАТКО́ВУВАТИСЯ
ЗАПОЧАТКУВА́ННЯ
ЗАПОЧАТКУВА́ТИ *див.* започатко́вувати
ЗАПОЧАТКУВА́ТИСЯ *див.* започатко́вуватися
ЗАПОЧИНА́ТИ
ЗАПОЧИНА́ТИСЯ
ЗАПОЯ́СНИК
ЗАПРА́ВА
ЗАПРА́ВИТИ[1] *див.* заправля́ти[1]
ЗАПРА́ВИТИ[2] *див.* заправля́ти[2]
ЗАПРА́ВИТИСЯ *див.* заправля́тися
ЗАПРА́ВКА
ЗАПРА́ВЛЕНИЙ[1]
ЗАПРА́ВЛЕНИЙ[2]
ЗАПРА́ВЛЕННЯ
ЗАПРАВЛЯ́ННЯ[1]
ЗАПРАВЛЯ́ННЯ[2]
ЗАПРАВЛЯ́ТИ[1]
ЗАПРАВЛЯ́ТИ[2]
ЗАПРАВЛЯ́ТИСЯ
ЗАПРА́ВНИЙ
ЗАПРА́ВНИК
ЗАПРА́ВНИЦЯ
ЗАПРА́ГНУТИ
ЗА́ПРАНИЙ
ЗАПРАСО́ВАНИЙ
ЗАПРАСО́ВУВАТИ
ЗАПРАСО́ВУВАТИСЯ
ЗАПРАСУВА́ТИ *див.* запрасо́вувати
ЗАПРА́ТИ *див.* запира́ти[2]
ЗАПРА́ТИСЯ *див.* запира́тися[2]
ЗАПРАЦЬО́ВАНИЙ
ЗАПРАЦЬО́ВУВАТИ
ЗАПРАЦЬО́ВУВАТИСЯ
ЗАПРАЦЮВА́ТИ *див.* запрацьо́вувати
ЗАПРАЦЮВА́ТИСЯ *див.* запрацьо́вуватися
ЗАПРЕЗЕНТУВА́ТИ
ЗАПРЕСО́ВАНИЙ
ЗАПРЕСО́ВУВАЛЬНИЙ
ЗАПРЕСО́ВУВАННЯ
ЗАПРЕСО́ВУВАТИ
ЗАПРЕСО́ВУВАТИСЯ
ЗАПРЕСУВА́ННЯ
ЗАПРЕСУВА́ТИ *див.* запресо́вувати
ЗАПРЕСУВА́ТИСЯ *див.* запресо́вуватися
ЗАПРИБУТКО́ВАНИЙ
ЗАПРИБУТКО́ВУВАТИ
ЗАПРИБУТКО́ВУВАТИСЯ
ЗАПРИБУТКУВА́ТИ *див.* заприбутко́вувати
ЗАПРИ́ДУХ
ЗАПРИ́ДУХА
ЗАПРИМІ́ТИТИ *див.* запримі́ча́ти
ЗАПРИМІЧА́ТИ
ЗАПРИМОВЛЯ́ТИ
ЗАПРИ́НДИТИСЯ
ЗАПРИ́СКАТИ
ЗАПРИСЯ́ГА
ЗАПРИСЯГА́ТИ
ЗАПРИСЯГА́ТИСЯ
ЗАПРИСЯГНУ́ТИ *див.* заприсяга́ти
ЗАПРИСЯГНУ́ТИСЯ *див.* заприсяга́тися
ЗАПРИСЯГТИ́ *див.* заприсяга́ти
ЗАПРИСЯГТИ́СЯ *див.* заприсяга́тися
ЗАПРИ́ХКАТИ
ЗАПРИЧАСТИ́ТИ *див.* запричаща́ти
ЗАПРИЧАСТИ́ТИСЯ *див.* запричаща́тися
ЗАПРИЧАЩА́ТИ
ЗАПРИЧАЩА́ТИСЯ
ЗАПРИЧИТА́ТИ
ЗАПРИ́ЯЗНЕНИЙ
ЗАПРИЯЗНИ́ТИСЯ *див.* заприя́знюватися
ЗАПРИЯ́ЗНЮВАТИСЯ
ЗАПРИЯТЕЛЮВА́ТИ
ЗАПРІВА́ННЯ
ЗАПРІВА́ТИ
ЗАПРІ́ЛИЙ
ЗАПРІ́ЛІСТЬ

ЗАПРІ́ТИ *див.* запріва́ти
ЗАПРОВА́ДЖЕНИЙ
ЗАПРОВА́ДЖЕННЯ
ЗАПРОВА́ДЖУВАЛЬНИЙ
ЗАПРОВА́ДЖУВАНИЙ
ЗАПРОВА́ДЖУВАННЯ
ЗАПРОВА́ДЖУВАТИ
ЗАПРОВА́ДЖУВАТИСЯ
ЗАПРОВА́ДИТИ *див.* запрова́джувати
ЗАПРОВА́ДИТИСЯ *див.* запрова́джуватися
ЗАПРОГРАМО́ВАНИЙ
ЗАПРОГРАМО́ВАНІСТЬ
ЗАПРОГРАМО́ВУВАТИ
ЗАПРОГРАМУВА́ТИ *див.* запрограмо́вувати
ЗАПРОДАВА́ТИ *див.* запро́дувати
ЗАПРО́ДАЖ
ЗАПРОДА́ЖНИЙ
ЗАПРО́ДАНЕЦЬ
ЗАПРО́ДАНИЙ
ЗАПРО́ДАНІСТЬ
ЗАПРО́ДАНКА
ЗАПРО́ДАНСТВО
ЗАПРО́ДАНСЬКИЙ
ЗАПРО́ДА́ТИ *див.* запро́дувати
ЗАПРО́ДА́ТИСЯ *див.* запро́дуватися
ЗАПРО́ДУВАТИ
ЗАПРО́ДУВАТИСЯ
ЗАПРОЕКТО́ВАНИЙ
ЗАПРОЕКТО́ВУВАТИ
ЗАПРОЕКТУВА́ТИ *див.* запроекто́вувати
ЗАПРОМЕНИ́ТИСЯ
ЗАПРОМЕНІ́ТИ
ЗАПРОМЕНІ́ТИСЯ *див.* запромени́тися
ЗАПРОМІНИ́ТИСЯ *див.* запромени́тися
ЗАПРОПАДА́ТИ
ЗАПРОПА́ЛИЙ[1]
ЗАПРОПА́ЛИЙ[2]
ЗАПРОПА́СТИ *див.* запропада́ти
ЗАПРОПАСТИ́ТИ *див.* запропаща́ти
ЗАПРОПАСТИ́ТИСЯ
ЗАПРОПАЩА́ТИ
ЗАПРОПА́ЩЕНИЙ
ЗАПРОПА́ЩЕННЯ
ЗАПРОПА́ЩИЙ
ЗАПРОПА́ЩУВАТИ *див.* запропаща́ти
ЗАПРОПОНО́ВАНИЙ
ЗАПРОПОНУВА́ННЯ
ЗАПРОПОНУВА́ТИ
ЗАПРО́СИНИ
ЗАПРОСИ́ТИ[1] *див.* запро́шувати
ЗАПРОСИ́ТИ[2]
ЗАПРОСИ́ТИСЯ
ЗА́ПРОСТО
ЗАПРОТЕСТУВА́ТИ
ЗАПРОТОКОЛЬО́ВАНИЙ
ЗАПРОТОКОЛЮВА́ТИ
ЗАПРОТО́РЕНИЙ
ЗАПРОТО́РЕННЯ
ЗАПРОТО́РИТИ *див.* запрото́рювати
ЗАПРОТО́РИТИСЯ *див.* запрото́рюватися
ЗАПРОТО́РЮВАННЯ
ЗАПРОТО́РЮВАТИ
ЗАПРОТО́РЮВАТИСЯ
ЗАПРО́ХАНИЙ
ЗАПРОХА́ТИ[1] *див.* запро́хувати
ЗАПРОХА́ТИ[2]
ЗАПРОХА́ТИСЯ
ЗАПРО́ХУВАННЯ
ЗАПРО́ХУВАТИ
ЗАПРО́ШЕНИЙ
ЗАПРО́ШЕННЯ
ЗАПРО́ШУВАЛЬНИЙ
ЗАПРО́ШУВАНИЙ
ЗАПРО́ШУВАННЯ
ЗАПРО́ШУВАТИ
ЗАПРО́ШУВАТИСЯ
ЗАПРУ́ДЖЕНИЙ
ЗАПРУ́ДЖЕННЯ
ЗАПРУ́ДЖУВАННЯ
ЗАПРУ́ДЖУВАТИ
ЗАПРУ́ДЖУВАТИСЯ
ЗАПРУДИ́ТИ *див.* запру́джувати
ЗАПРУДИ́ТИСЯ *див.* запру́джуватися
ЗАПРУЧА́ТИСЯ
ЗА́ПРЯГ
ЗАПРЯ́ГАНИЙ
ЗАПРЯГА́ННЯ
ЗАПРЯГА́ТИ
ЗАПРЯГА́ТИСЯ
ЗАПРЯГО́ВИЙ
ЗАПРЯГТИ́ *див.* запряга́ти
ЗАПРЯГТИ́СЯ *див.* запряга́тися
ЗАПРЯ́ЖЕНИЙ
ЗАПРЯ́ЖЕННЯ
ЗАПРЯ́ЖКА
ЗАПРЯЖНИ́Й
ЗАПРЯ́СТИ[1]
ЗАПРЯ́СТИ[2]
ЗАПУГУ́КАТИ
ЗАПУ́ДРЕНИЙ
ЗАПУ́ДРИТИ *див.* запу́дрювати
ЗАПУ́ДРЮВАННЯ
ЗАПУ́ДРЮВАТИ
ЗАПУ́КАТИ
ЗАПУ́КУВАТИСЯ
ЗАПУЛЬСУВА́ТИ
ЗА́ПУСК[1]
ЗА́ПУСК[2]
ЗАПУСКА́ННЯ
ЗАПУСКА́ТИ[1]
ЗАПУСКА́ТИ[2]
ЗАПУСКА́ТИСЯ[1]
ЗАПУСКА́ТИСЯ[2]
ЗАПУСНИ́Й
ЗА́ПУСТ[1]
ЗА́ПУСТ[2]
ЗА́ПУСТИ
ЗАПУСТИ́ТИ[1] *див.* запуска́ти[1]
ЗАПУСТИ́ТИ[2] *див.* запуска́ти[2]
ЗАПУСТИ́ТИСЯ[1] *див.* запуска́тися[1]
ЗАПУСТИ́ТИСЯ[2] *див.* запуска́тися[2]
ЗАПУСТІ́ЛИЙ
ЗАПУСТІ́ЛІСТЬ
ЗАПУСТІ́ННЯ
ЗАПУСТІ́ТИ
ЗАПУСТУВА́ТИ[1]
ЗАПУСТУВА́ТИ[2]
ЗАПУХА́ННЯ
ЗАПУХА́ТИ
ЗАПУХИ́РИТИСЯ
ЗАПУ́ХЛИЙ
ЗАПУХНА́ТИТИСЯ
ЗАПУ́ХНУТИ *див.* запуха́ти
ЗАПУ́ХТИ *див.* запуха́ти
ЗАПУ́ШЕНИЙ
ЗАПУШИ́ТИ *див.* запу́шувати
ЗАПУ́ШУВАТИ
ЗАПУ́ЩЕНИЙ[1]
ЗАПУ́ЩЕНИЙ[2]
ЗАПУ́ЩЕНІСТЬ
ЗА́ПХАНИЙ
ЗАПХА́ТИ *див.* запиха́ти
ЗАПХА́ТИСЯ *див.* запиха́тися
ЗАПХИ́КАТИ
ЗАПХИ́НЬКАТИ
ЗАПХНУ́ТИ *див.* запиха́ти
ЗА́ПХНУТИЙ
ЗАПХНУ́ТИСЯ *див.* запиха́тися
ЗАПЧАСТИ́НА
ЗАП'ЯСТИ́ *див.* запина́ти
ЗАП'ЯСТИ́СЯ[1] *див.* запина́тися[1]
ЗАП'ЯСТИ́СЯ[2] *див.* запина́тися[2]
ЗАП'Я́СТКОВИЙ
ЗАП'Я́СТНИЙ
ЗАП'Я́СТОК
ЗАП'Я́СТЯ
ЗАП'Я́ТИЙ
ЗАП'Я́ТКИ
ЗАП'Я́ТОК
ЗАРАБУВА́ТИ
ЗАРА́ДЖУВАТИ
ЗАРА́ДИ
ЗАРА́ДИТИ *див.* зара́джувати
ЗАРА́ДИТИСЯ
ЗАРАЖА́ТИ
ЗАРАЖА́ТИСЯ
ЗАРА́ЖЕНИЙ
ЗАРА́ЖЕНІСТЬ
ЗАРА́ЖЕННЯ
ЗАРА́ЖУВАНІСТЬ
ЗАРА́ЖУВАННЯ
ЗАРА́ЖУВАТИ *див.* заража́ти
ЗАРА́ЖУВАТИСЯ *див.* заража́тися

ЗА́РАЗ
ЗАРА́З
ЗАРА́ЗА
ЗАРАЗИ́ТИ *див.* заража́ти
ЗАРАЗИ́ТИСЯ *див.* заража́тися
ЗАРАЗИ́ХА
ЗАРАЗІ́СІНЬКО
ЗАРА́ЗЛИВИЙ
ЗАРА́ЗЛИВІСТЬ
ЗАРА́ЗЛИВО
ЗАРА́ЗНИЙ
ЗАРА́ЗНІСТЬ
ЗАРАЗНОХВО́РИЙ
ЗАРАЗО́М
ЗАРА́НА
ЗАРАНЕ́НЬКО
ЗАРА́НІ
ЗАРА́ННЄ
ЗАРА́ННІЙ
ЗАРА́ННЯ[1]
ЗАРА́ННЯ[2]
ЗАРА́НО
ЗАРАПОРТУВА́ТИ
ЗАРАПОРТУВА́ТИСЯ
ЗАРАХО́ВАНИЙ
ЗАРАХО́ВУВАНИЙ
ЗАРАХО́ВУВАННЯ
ЗАРАХО́ВУВАТИ
ЗАРАХО́ВУВАТИСЯ
ЗАРАХУВА́ЛЬНИЙ
ЗАРАХУВА́ННЯ
ЗАРАХУВА́ТИ *див.* зарахо́вувати
ЗАРАХУВА́ТИСЯ *див.* зарахо́вуватися
ЗАРА́ЧКУВАТИ
ЗАРА́ЯТИ
ЗА́РВА[1]
ЗА́РВА[2]
ЗАРВА́ТИ
ЗАРВА́ТИСЯ[1] *див.* зарива́тися[2]
ЗАРВА́ТИСЯ[2]
ЗА́РЕВ
ЗАРЕВІ́ТИ
ЗА́РЕВО
ЗАРЕВТИ́ *див.* заревіти
ЗАРЕГЛАМЕНТО́ВАНИЙ
ЗАРЕГЛАМЕНТО́ВАНІСТЬ
ЗАРЕГЛАМЕНТУВА́ТИ
ЗАРЕГОТА́ТИ
ЗАРЕГОТА́ТИСЯ
ЗАРЕГОТІ́ТИ *див.* зареготáти
ЗАРЕГОТІ́ТИСЯ *див.* зареготáтися
ЗАРЕГУЛЬО́ВАНИЙ
ЗАРЕГУЛЬО́ВАНІСТЬ
ЗАРЕГУЛЬО́ВУВАННЯ
ЗАРЕГУЛЬО́ВУВАТИ
ЗАРЕГУЛЬО́ВУВАТИСЯ
ЗАРЕГУЛЮВА́ННЯ
ЗАРЕГУЛЮВА́ТИ *див.* зарегульо́вувати
ЗАРЕЄСТРО́ВАНИЙ
ЗАРЕЄСТРУВА́ТИ
ЗАРЕЄ́СТРУВА́ТИСЯ
ЗАРЕЗЕРВО́ВАНИЙ
ЗАРЕЗЕРВУВА́ТИ
ЗАРЕКОМЕНДО́ВАНИЙ
ЗАРЕКОМЕНДО́ВУВАТИ
ЗАРЕКОМЕНДУВА́ТИ *див.* зарекомендо́вувати
ЗАРЕКОМЕНДУВА́ТИСЯ
ЗАРЕКТИ́ *див.* зарікáти
ЗАРЕКТИ́СЯ *див.* зарікáтися
ЗАРЕМИҐА́ТИ
ЗАРЕ́МСТВУВАТИ
ЗАРЕПЕТУВА́ТИ
ЗАРЕТУШО́ВАНИЙ
ЗАРЕТУШУВА́ТИ
ЗАРЖАВІ́ЛИЙ *див.* заіржáвілий
ЗАРЖАВІ́ТИ *див.* заіржáвіти
ЗАРЖА́ВЛЕНИЙ *див.* заіржáвлений
ЗАРЖА́ТИ *див.* заіржáти
ЗАРИБА́ЛИТИ
ЗАРИ́БИТИ *див.* зари́блювати
ЗАРИ́БЛЕНИЙ
ЗАРИ́БЛЕНІСТЬ
ЗАРИ́БЛЕННЯ
ЗАРИ́БЛЮВАТИ
ЗАРИ́БНЕНИЙ
ЗАРИ́БНЕНІСТЬ
ЗАРИ́БНЕННЯ
ЗАРИ́БНИТИ *див.* зари́бнювати
ЗАРИ́БНЮВАННЯ
ЗАРИ́БНЮВАТИ
ЗАРИ́БОК
ЗАРИВА́ННЯ
ЗАРИВА́ТИ
ЗАРИВА́ТИСЯ[1]
ЗАРИВА́ТИСЯ[2]
ЗАРИДА́ТИ
ЗАРИ́КАТИ
ЗАРИМО́ВАНИЙ
ЗАРИМО́ВУВАТИ
ЗАРИМУВА́ТИ *див.* заримо́вувати
ЗАРИ́Н
ЗАРИНА́ТИ
ЗАРИ́НОВИЙ
ЗАРИ́НУТИ *див.* заринáти
ЗАРИ́ПАТИ
ЗАРИПІ́ТИ
ЗА́РИС
ЗАРИСО́ВАНИЙ
ЗАРИСО́ВКА
ЗАРИСО́ВУВАНИЙ
ЗАРИСО́ВУВАННЯ
ЗАРИСО́ВУВАТИ
ЗАРИСО́ВУВАТИСЯ
ЗАРИСУВА́ТИ *див.* зарисо́вувати
ЗАРИСУВА́ТИСЯ *див.* зарисо́вуватися
ЗАРИ́ТИ *див.* заривáти
ЗАРИ́ТИЙ
ЗАРИ́ТИСЯ *див.* заривáтися[1]
ЗАРИЧА́ТИ
ЗА́РІБ
ЗАРІ́БНИЙ
ЗАРІ́БНИК
ЗАРІ́БНИЦЯ
ЗАРІ́БОК
ЗАРІ́ВНА *див.* зарівно
ЗАРІ́ВНО
ЗАРІ́ВНЮВАНИЙ
ЗАРІ́ВНЮВАННЯ
ЗАРІ́ВНЮВАТИ
ЗАРІ́ВНЮВАТИСЯ
ЗАРІВНЯ́ННЯ
ЗАРІВНЯ́ТИ *див.* зарівнювати
ЗАРІВНЯ́ТИСЯ *див.* зарівнюватися
ЗА́РІД
ЗАРІ́ДКО
ЗАРІ́ДЛИВИЙ
ЗАРІ́ДОК
ЗАРІ́З
ЗАРІ́ЗА
ЗАРІЗА́КА *див.* заріза
ЗАРІ́ЗАНИЙ
ЗАРІ́ЗАТИ
ЗАРІ́ЗАТИСЯ
ЗАРІЗЯ́КА
ЗАРІ́К
ЗАРІКА́ННЯ
ЗАРІКА́ТИ
ЗАРІКА́ТИСЯ
ЗАРІ́НОК
ЗА́РІСТ
ЗА́РІСТЬ *див.* зáрості
ЗАРІЧА́НИЙ
ЗАРІЧА́НИН
ЗАРІЧА́НКА
ЗАРІЧА́НСЬКИЙ
ЗАРІ́ЧНИЙ
ЗА́РІЧОК
ЗАРІ́ЧЧЯ
ЗАРОБИ́ТИ *див.* зароблЯ́ти
ЗАРОБИ́ТИСЯ[1]
ЗАРОБИ́ТИСЯ[2] *див.* зароблЯ́тися
ЗАРОБІ́ТНИЙ
ЗАРОБІ́ТОК
ЗАРОБІТЧА́НИН
ЗАРОБІТЧА́НКА
ЗАРОБІТЧА́НСТВО
ЗАРОБІТЧА́НСЬКИЙ
ЗАРО́БЛЕНИЙ
ЗАРО́БЛЕННЯ
ЗАРОБЛЯ́ННЯ
ЗАРОБЛЯ́ТИ
ЗАРОБЛЯ́ТИСЯ
ЗАРО́БОК *див.* зарібок

ЗАРОБОТЯ́ЩИЙ
ЗАРО́ДЖЕНИЙ
ЗАРО́ДЖЕННЯ
ЗАРО́ДЖУВАНИЙ
ЗАРО́ДЖУВАННЯ
ЗАРО́ДЖУВАТИ
ЗАРО́ДЖУВАТИСЯ
ЗАРОДИ́ТИ *див.* заро́джувати
ЗАРОДИ́ТИСЯ *див.* заро́джуватися
ЗАРОДКО́ВИЙ
ЗА́РОДОК
ЗА́РОДОЧОК
ЗАРОЖЕ́ВИТИ
ЗАРОЖЕВІ́ЛИЙ
ЗАРОЖЕВІ́ТИ
ЗАРОЖЕВІ́ТИСЯ
ЗАРОЖЕ́ВЛЕНИЙ
ЗАРОЗКОШУВА́ТИ
ЗАРОЗУМІВА́ТИСЯ
ЗАРОЗУМІ́ЛЕЦЬ
ЗАРОЗУМІ́ЛИЙ
ЗАРОЗУМІ́ЛІСТЬ
ЗАРОЗУМІ́ЛО
ЗАРОЗУМІ́ННЯ
ЗАРОЗУМІ́ТИСЯ *див.* зарозуміва́тися
ЗАРОЗУ́МНИЙ
ЗАРОЗУ́МНО
ЗАРОЇ́ТИСЯ
ЗАРО́К *див.* зарі́к
ЗАРОКОТА́ТИ
ЗАРОКОТІ́ТИ *див.* зарокота́ти
ЗАРО́НЕНИЙ
ЗАРОНИ́ТИ
ЗАРОСИ́ТИ *див.* заро́шувати
ЗАРОСИ́ТИСЯ *див.* заро́шуватися
ЗАРО́СЛИЙ
ЗА́РОСЛІ
ЗАРОСТА́ННЯ
ЗАРОСТА́ТИ
ЗАРОСТИ́ *див.* зароста́ти
ЗАРОСТИ́ТИ *див.* заро́щувати
ЗА́РОСТІ
ЗА́РОСТОК
ЗАРО́ХКАТИ
ЗАРО́ШЕНИЙ
ЗАРО́ШУВАТИ
ЗАРО́ШУВАТИСЯ
ЗАРО́ЩЕНИЙ
ЗАРО́ЩЕННЯ
ЗАРО́ЩУВАННЯ
ЗАРО́ЩУВАТИ
ЗАРПЛА́ТА
ЗАРПЛАТНЯ́
ЗАРУ́БАНИЙ
ЗАРУБА́ТИ *див.* зару́бувати
ЗАРУБА́ТИСЯ *див.* зару́буватися
ЗАРУ́БИНА
ЗАРУ́БИНЕЦЬ *див.* зару́бинці
ЗАРУБИНЕ́ЦЬКИЙ
ЗАРУ́БИНКА
ЗАРУ́БИНЦІ
ЗАРУБІ́ЖЖЯ
ЗАРУБІ́ЖНИЙ
ЗА́РУБКА
ЗАРУ́БКА
ЗАРУ́БНИК
ЗАРУ́БУВАННЯ
ЗАРУ́БУВАТИ
ЗАРУ́БУВАТИСЯ
ЗАРУБЦЬО́ВАНИЙ
ЗАРУБЦЬО́ВУВАТИ
ЗАРУБЦЬО́ВУВАТИСЯ
ЗАРУБЦЮВА́ННЯ
ЗАРУБЦЮВА́ТИ *див.* зарубцьо́вувати
ЗАРУБЦЮВА́ТИСЯ *див.* зарубцьо́вуватися
ЗАРУ́КА
ЗАРУКА́ВОК
ЗАРУМ'Я́НЕНИЙ
ЗАРУМ'Я́НЕННЯ
ЗАРУМ'Я́НИТИ *див.* зарум'я́нювати
ЗАРУМ'Я́НИТИСЯ *див.* зарум'я́нюватися
ЗАРУМ'ЯНІ́ЛИЙ
ЗАРУМ'ЯНІ́ННЯ
ЗАРУМ'ЯНІ́ТИ
ЗАРУМ'Я́НЮВАННЯ
ЗАРУМ'Я́НЮВАТИ
ЗАРУМ'Я́НЮВАТИСЯ
ЗАРУНИ́ТИСЯ
ЗАРУ́ХАТИ
ЗАРУ́ХАТИСЯ
ЗАРУЧА́ННЯ
ЗАРУЧА́ТИ
ЗАРУЧА́ТИСЯ
ЗАРУ́ЧЕНИЙ
ЗАРУ́ЧЕННЯ
ЗАРУ́ЧИНИ
ЗАРУЧИНО́ВИЙ
ЗАРУЧИ́ТИ *див.* заруча́ти
ЗАРУЧИ́ТИСЯ *див.* заруча́тися
ЗАРУ́ЧНИЙ
ЗАРУ́ЧНИК
ЗАРУ́ЧНИЦЯ
ЗАРЮ́МАНИЙ
ЗАРЮ́МАТИ
ЗАРЮ́МАТИСЯ
ЗАРЮ́МСАНИЙ
ЗАРЮ́МСАТИ
ЗАРЮ́МСАТИСЯ
ЗАРЯБИ́ТИ
ЗАРЯБІ́ТИ
ЗАРЯБОТІ́ТИ
ЗАРЯ́Д[1]
ЗАРЯ́Д[2]
ЗАРЯДЖА́ЛЬНИК
ЗАРЯДЖА́ННЯ
ЗАРЯДЖА́ТИ
ЗАРЯДЖА́ТИСЯ
ЗАРЯ́ДЖЕНИЙ
ЗАРЯ́ДЖЕНІСТЬ
ЗАРЯ́ДЖЕННЯ
ЗАРЯ́ДЖУВАТИ
ЗАРЯДИ́ТИ[1] *див.* заряджа́ти
ЗАРЯДИ́ТИ[2] *див.* заря́джувати
ЗАРЯДИ́ТИ[3]
ЗАРЯДИ́ТИСЯ *див.* заряджа́тися
ЗАРЯ́ДКА
ЗАРЯ́ДНИЙ
ЗАРЯ́ДОВИЙ
ЗАРЯСНІ́ТИ
ЗАРЯСНІ́ШАТИ
ЗАРЯТО́ВУВАТИ
ЗАРЯТУВА́ТИ *див.* зарято́вувати
ЗАРЯТУВА́ТИСЯ
ЗАРЯТУ́НОК
ЗАСА́ДА[1]
ЗАСА́ДА[2]
ЗАСА́ДЖЕНИЙ
ЗАСА́ДЖЕННЯ
ЗАСА́ДЖУВАНИЙ
ЗАСА́ДЖУВАННЯ
ЗАСА́ДЖУВАТИ
ЗАСА́ДЖУВАТИСЯ
ЗАСАДИ́ТИ *див.* заса́джувати
ЗАСА́ДНИЙ[1]
ЗАСА́ДНИЙ[2]
ЗАСАДНИ́ЧИЙ
ЗАСАДНИ́ЧО
ЗАСА́ЛЕНИЙ
ЗАСА́ЛЕННЯ
ЗАСА́ЛИТИ *див.* заса́лювати
ЗАСА́ЛИТИСЯ *див.* заса́люватися
ЗАСА́ЛЮВАННЯ
ЗАСА́ЛЮВАТИ
ЗАСА́ЛЮВАТИСЯ
ЗАСА́ПАНИЙ
ЗАСА́ПАНО
ЗАСА́ПАТИ
ЗАСАПА́ТИ
ЗАСА́ПАТИСЯ *див.* заса́пуватися
ЗАСА́ПУВАТИСЯ
ЗАСВА́ТАНИЙ
ЗАСВА́ТАТИ
ЗАСВА́ТАТИСЯ
ЗАСВЕРБІ́ТИ
ЗАСВЕ́РДЛЕННЯ
ЗАСВЕРДЛИ́ТИ *див.* засве́рдлювати
ЗАСВЕ́РДЛЮВАННЯ
ЗАСВЕ́РДЛЮВАТИ
ЗАСВИСТА́ТИ
ЗАСВИСТІ́ТИ
ЗАСВІ́ДЧЕНИЙ
ЗАСВІ́ДЧЕННЯ
ЗАСВІ́ДЧИТИ *див.* засві́дчувати
ЗАСВІ́ДЧИТИСЯ *див.* засві́дчуватися

ЗАСВІ́ДЧУВАЛЬНИЙ
ЗАСВІ́ДЧУВАНИЙ
ЗАСВІ́ДЧУВАННЯ
ЗАСВІ́ДЧУВАТИ
ЗАСВІ́ДЧУВАТИСЯ
ЗАСВІТА́ТИ
ЗАСВІТИ́ТИ[1] *див.* засві́чувати[1]
ЗАСВІТИ́ТИ[2] *див.* засві́чувати[2]
ЗАСВІТИ́ТИСЯ[1] *див.* засві́чуватися[1]
ЗАСВІТИ́ТИСЯ[2] *див.* засві́чуватися[2]
ЗА́СВІТЛА
ЗАСВІ́ТЛЕНИЙ
ЗАСВІТЛІ́ТИ
ЗАСВІТЛІ́ТИСЯ
ЗАСВІ́ТЛЮВАТИ *див.* засві́чувати[1]
ЗАСВІ́ЧЕНИЙ[1]
ЗАСВІ́ЧЕНИЙ[2]
ЗАСВІ́ЧЕННЯ[1]
ЗАСВІ́ЧЕННЯ[2]
ЗАСВІ́ЧУВАННЯ[1]
ЗАСВІ́ЧУВАННЯ[2]
ЗАСВІ́ЧУВАТИ[1]
ЗАСВІ́ЧУВАТИ[2]
ЗАСВІ́ЧУВАТИСЯ[1]
ЗАСВІ́ЧУВАТИСЯ[2]
ЗАСВО́ЄНИЙ
ЗАСВО́ЄННЯ
ЗАСВО́ЇТИ *див.* засво́ювати
ЗАСВО́ЇТИСЯ *див.* засво́юватися
ЗАСВО́ЮВАНИЙ
ЗАСВО́ЮВАНІСТЬ
ЗАСВО́ЮВАННЯ
ЗАСВО́ЮВАТИ
ЗАСВО́ЮВАТИСЯ
ЗАСВЯТКУВА́ТИ
ЗАСЕКРЕ́ТИТИ *див.* засекре́чувати
ЗАСЕКРЕ́ЧЕНИЙ
ЗАСЕКРЕ́ЧЕНІСТЬ
ЗАСЕКРЕ́ЧЕННЯ
ЗАСЕКРЕ́ЧУВАНИЙ
ЗАСЕКРЕ́ЧУВАННЯ
ЗАСЕКРЕ́ЧУВАТИ
ЗАСЕКРЕ́ЧУВАТИСЯ
ЗАСЕ́ЛЕНИЙ
ЗАСЕ́ЛЕНІСТЬ
ЗАСЕ́ЛЕННЯ
ЗАСЕЛИ́ТИ *див.* заселя́ти
ЗАСЕЛИ́ТИСЯ *див.* заселя́тися
ЗАСЕ́ЛЮВАТИ *див.* заселя́ти
ЗАСЕ́ЛЮВАТИСЯ *див.* заселя́тися
ЗАСЕЛЯ́ННЯ
ЗАСЕЛЯ́ТИ
ЗАСЕЛЯ́ТИСЯ
ЗАСЕРЦЕ́ВИЙ
ЗАСИВІ́ТИ
ЗАСИВІ́ТИСЯ
ЗАСИГНА́ЛИТИ
ЗАСИ́ДЖЕНИЙ
ЗАСИ́ДЖУВАННЯ
ЗАСИ́ДЖУВАТИ
ЗАСИ́ДЖУВАТИСЯ
ЗАСИ́ДІТИ *див.* заси́джувати
ЗАСИ́ДІТИСЯ *див.* заси́джуватися
ЗАСИЛА́ННЯ
ЗАСИЛА́ТИ
ЗАСИЛА́ТИСЯ
ЗАСИ́ЛЕНИЙ
ЗАСИ́ЛИТИ *див.* заси́лювати
ЗАСИ́ЛИТИСЯ *див.* заси́люватися
ЗАСИ́ЛКА
ЗАСИ́ЛЛЯ
ЗАСИЛОСО́ВАНИЙ
ЗАСИЛОСУВА́ТИ
ЗАСИ́ЛЮВАЛЬНИЙ
ЗАСИ́ЛЮВАТИ
ЗАСИ́ЛЮВАТИСЯ
ЗАСИЛЯ́ТИ *див.* заси́лювати
ЗАСИЛЯ́ТИСЯ *див.* заси́люватися
ЗАСИНА́ННЯ
ЗАСИНА́ТИ *див.* засипа́ти[2]
ЗАСИ́НЕНИЙ
ЗАСИНИ́ТИ *див.* заси́нювати
ЗАСИНИ́ТИСЯ *див.* заси́нюватися
ЗАСИНІ́ТИ
ЗАСИНІ́ТИСЯ
ЗАСИ́НЮВАТИ
ЗАСИ́НЮВАТИСЯ
ЗАСИПА́ЛЬНИК
ЗАСИПА́ЛЬНИЦЯ
ЗАСИ́ПАНИЙ
ЗАСИПА́ННЯ[1]
ЗАСИПА́ННЯ[2]
ЗАСИПА́ННЯ[3]
ЗАСИ́ПАТИ *див.* засипа́ти[1]
ЗАСИПА́ТИ[1]
ЗАСИПА́ТИ[2]
ЗАСИПА́ТИ[3]
ЗАСИ́ПАТИСЯ[1] *див.* засипа́тися[1]
ЗАСИ́ПАТИСЯ[2] *див.* засипа́тися[3]
ЗАСИПА́ТИСЯ[1]
ЗАСИПА́ТИСЯ[2]
ЗАСИПА́ТИСЯ[3]
ЗА́СИПКА
ЗАСИ́ПЛЕННЯ
ЗАСИПЛЯ́ТИ
ЗАСИПНИ́Й
ЗАСИСА́ННЯ
ЗАСИСА́ТИ
ЗАСИСА́ТИСЯ
ЗАСИХА́ННЯ
ЗАСИХА́ТИ
ЗАСИЧА́ТИ
ЗА́СІ
ЗА́СІБ
ЗАСІ́БНИ́Й
ЗАСІ́БНО
ЗАСІ́В
ЗАСІВА́ЛЬНИК
ЗАСІВА́ЛЬНИЦЯ
ЗАСІВА́ННЯ
ЗАСІВА́ТИ
ЗАСІВА́ТИСЯ
ЗАСІВНИ́Й
ЗАСІ́ДАННЯ
ЗАСІДА́ТЕЛЬ
ЗАСІДА́ТЕЛЬСЬКИЙ
ЗАСІДА́ТИ[1]
ЗАСІДА́ТИ[2]
ЗА́СІДИ
ЗА́СІДКА
ЗАСІ́ДЛАНИЙ
ЗАСІДЛА́ТИ
ЗА́СІК
ЗАСІ́КА
ЗАСІКА́ННЯ[1]
ЗАСІКА́ННЯ[2]
ЗАСІКА́ТИ[1]
ЗАСІКА́ТИ[2]
ЗАСІКА́ТИСЯ
ЗАСІ́КТИ[1] *див.* засіка́ти[1]
ЗАСІ́КТИ[2] *див.* засіка́ти[2]
ЗАСІ́КТИСЯ *див.* засіка́тися
ЗАСІ́Л
ЗАСІ́ПАТИ
ЗАСІ́ПАТИСЯ
ЗАСІРІ́ТИ
ЗАСІРІ́ТИСЯ
ЗАСІ́СТИ *див.* засіда́ти[2]
ЗАСІ́ЧЕНИЙ[1]
ЗАСІ́ЧЕНИЙ[2]
ЗАСІ́ЧКА
ЗА́СІЧКА
ЗАСІ́ЧНИЙ
ЗА́СІЧОК
ЗАСІ́ЮВАННЯ
ЗАСІ́ЮВАТИ *див.* засіва́ти
ЗАСІ́ЮВАТИСЯ *див.* засіва́тися
ЗАСІ́ЯНИЙ
ЗАСІ́ЯТИ *див.* засіва́ти
ЗАСІЯ́ТИ
ЗАСІ́ЯТИСЯ *див.* засіва́тися
ЗАСКА́БИТИ
ЗАСКАВУЛІ́ТИ
ЗАСКАВУЧА́ТИ
ЗАСКАВЧА́ТИ *див.* заскавуча́ти
ЗАСКАКА́ТИ
ЗАСКА́КУВАННЯ
ЗАСКА́КУВАТИ
ЗАСКА́ЛЕНИЙ[1]
ЗАСКА́ЛЕНИЙ[2]
ЗАСКА́ЛИТИ *див.* заска́лювати
ЗАСКАЛИ́ТИ
ЗАСКА́ЛЮВАТИ
ЗАСКАНДА́ЛИТИ

ЗАСКАНДУВА́ТИ
ЗАСКА́РЖИТИ
ЗАСКИ́ГЛИТИ
ЗАСКИМІ́ТИ
ЗАСКИМЛІ́ТИ *див.* заскимі́ти
ЗАСКИРТО́ВАНИЙ
ЗАСКИРТО́ВУВАНИЙ
ЗАСКИРТО́ВУВАННЯ
ЗАСКИРТО́ВУВАТИ
ЗАСКИРТУВА́ТИ *див.* заскирто́вувати
ЗАСКІ́МЛИТИ
ЗАСКЛАДНИ́Й
ЗАСКЛА́ДНО
ЗАСКЛАДО́ВАНИЙ
ЗАСКЛАДУВА́ТИ
ЗА́СКЛЕНИЙ
ЗА́СКЛЕННЯ
ЗАСКЛЕПИ́ТИ
ЗАСКЛЕПИ́ТИСЯ
ЗАСКЛЕ́ПЛЕНИЙ
ЗАСКЛИ́ТИ
ЗАСКЛИ́ТИСЯ
ЗАСКЛІ́ЛИЙ
ЗАСКЛЯНІ́ЛИЙ
ЗАСКЛЯНІ́ЛО
ЗАСКЛЯНІ́ТИ
ЗАСКНІ́ЛИЙ
ЗАСКНІ́ЛІСТЬ
ЗАСКНІ́ННЯ
ЗАСКНІ́ТИ
ЗА́СКО́К
ЗАСКОМЛІ́ТИ
ЗАСКО́РО
ЗАСКОРО́ДЖЕНИЙ
ЗАСКОРО́ДЖЕННЯ
ЗАСКОРО́ДЖУВАНИЙ
ЗАСКОРО́ДЖУВАТИ
ЗАСКОРО́ДИТИ *див.* заскоро́джувати
ЗАСКОРУ́БЛИЙ
ЗАСКО́ЧЕНИЙ
ЗАСКО́ЧИТИ *див.* заска́кувати
ЗА́СКОЧКА
ЗАСКРЕБТИ́ *див.* зашкребти́
ЗАСКРЕБТИ́СЯ *див.* зашкребти́ся
ЗАСКРЕГОТА́ТИ
ЗАСКРЕГОТІ́ТИ *див.* заскрегота́ти
ЗАСКРЕКОТА́ТИ
ЗАСКРЕКОТІ́ТИ *див.* заскрекота́ти
ЗАСКРИПІ́ТИ
ЗАСКУ́БТИ
ЗАСКУГИ́КАТИ
ЗАСКУЧА́ТИ
ЗАСЛАБИ́Й
ЗАСЛАБІ́ТИ
ЗАСЛАБКИ́Й
ЗАСЛА́БЛИЙ
ЗАСЛА́БНУТИ
ЗАСЛА́БО
ЗАСЛА́БТИ *див.* засла́бнути
ЗАСЛА́НЕЦЬ
ЗА́СЛАНИЙ[1]
ЗА́СЛАНИЙ[2]
ЗАСЛА́ННЯ
ЗАСЛА́ТИ[1] *див.* засила́ти
ЗАСЛА́ТИ[2] *див.* застила́ти
ЗАСЛА́ТИСЯ *див.* застила́тися
ЗАСЛИ́НЕНИЙ
ЗАСЛИ́НИТИ *див.* засли́нювати
ЗАСЛИ́НИТИСЯ *див.* засли́нюватися
ЗАСЛИ́НЮВАТИ
ЗАСЛИ́НЮВАТИСЯ
ЗАСЛІ́ДЖЕНИЙ
ЗАСЛІ́ДЖУВАТИ
ЗАСЛІДИ́ТИ *див.* заслі́джувати
ЗАСЛІ́Н
ЗА́СЛІНКА
ЗАСЛІПИ́ТИ *див.* заслі́плювати
ЗАСЛІПИ́ТИСЯ *див.* заслі́плюватися
ЗАСЛІ́ПЛЕНИЙ
ЗАСЛІ́ПЛЕНІСТЬ
ЗАСЛІ́ПЛЕННЯ
ЗАСЛІ́ПЛЕНО
ЗАСЛІ́ПЛЮВАТИ
ЗАСЛІ́ПЛЮВАТИСЯ
ЗАСЛІПЛЯ́ТИ *див.* заслі́плювати
ЗАСЛІПЛЯ́ТИСЯ *див.* заслі́плюватися
ЗАСЛО́Н *див.* заслі́н
ЗАСЛО́НА
ЗАСЛО́НЕНИЙ
ЗАСЛОНИ́ТИ *див.* заслоня́ти
ЗАСЛОНИ́ТИСЯ *див.* заслоня́тися
ЗА́СЛОНКА *див.* за́слінка
ЗАСЛО́НЮВАТИ *див.* заслоня́ти
ЗАСЛО́НЮВАТИСЯ *див.* заслоня́тися
ЗАСЛОНЯ́ТИ
ЗАСЛОНЯ́ТИСЯ
ЗАСЛУ́ГА
ЗАСЛУГО́ВУВАТИ
ЗАСЛУГУВА́ТИ *див.* заслуго́вувати
ЗАСЛУ́ЖЕНИЙ
ЗАСЛУЖЕНИ́НА
ЗАСЛУ́ЖЕНО
ЗАСЛУЖИ́ТИ *див.* заслуго́вувати
ЗАСЛУ́ЖУВАТИ *див.* заслуго́вувати
ЗАСЛУ́ХАНИЙ
ЗАСЛУ́ХАТИ *див.* заслу́хувати
ЗАСЛУ́ХАТИСЯ *див.* заслу́хуватися
ЗАСЛУХО́ВУВАНИЙ
ЗАСЛУХО́ВУВАННЯ
ЗАСЛУХО́ВУВАТИ *див.* заслу́хувати
ЗАСЛУХО́ВУВАТИСЯ *див.* заслу́хуватися
ЗАСЛУ́ХУВАТИ
ЗАСЛУ́ХУВАТИСЯ
ЗАСЛЬО́ЗЕНИЙ
ЗАСЛЬОЗИ́ТИ
ЗАСЛЬОЗИ́ТИСЯ
ЗАСЛЬОТИ́ТИ
ЗАСЛЬОТИ́ТИСЯ
ЗАСМА́ГА
ЗАСМАГА́ТИ
ЗАСМА́ГЛИЙ
ЗАСМА́ГЛІСТЬ
ЗАСМА́ГНУТИ *див.* засмага́ти
ЗАСМА́ЖЕНИЙ
ЗАСМА́ЖИТИ *див.* засма́жувати
ЗАСМА́ЖИТИСЯ *див.* засма́жуватися
ЗА́СМАЖКА
ЗАСМА́ЖУВАНИЙ
ЗАСМА́ЖУВАННЯ
ЗАСМА́ЖУВАТИ
ЗАСМА́ЖУВАТИСЯ
ЗАСМАКУВА́ТИ
ЗАСМА́ЛЕНИЙ
ЗАСМАЛИ́ТИ *див.* засма́лювати
ЗАСМАЛИ́ТИСЯ *див.* засма́люватися
ЗАСМАЛЬЦЬО́ВАНИЙ
ЗАСМАЛЬЦЬО́ВУВАННЯ
ЗАСМАЛЬЦЬО́ВУВАТИ
ЗАСМАЛЬЦЬО́ВУВАТИСЯ
ЗАСМАЛЬЦЮВА́ТИ *див.* засмальцьо́вувати
ЗАСМАЛЬЦЮВА́ТИСЯ *див.* засмальцьо́вуватися
ЗАСМА́ЛЮВАТИ
ЗАСМА́ЛЮВАТИСЯ
ЗАСМА́ЧЕНИЙ
ЗАСМАЧИ́ТИ *див.* засма́чувати
ЗАСМА́ЧУВАТИ
ЗАСМА́ЧУВАТИСЯ
ЗАСМЕРДІ́ТИ
ЗАСМЕРДІ́ТИСЯ
ЗАСМИ́КАНИЙ
ЗАСМИ́КАНІСТЬ
ЗАСМИ́КАНО
ЗАСМИ́КАТИ *див.* засми́кувати[1]
ЗАСМИ́КАТИСЯ
ЗАСМИКНУ́ТИ *див.* засми́кувати[2]
ЗАСМИ́КУВАННЯ[1]
ЗАСМИ́КУВАННЯ[2]
ЗАСМИ́КУВАТИ[1]
ЗАСМИ́КУВАТИ[2]
ЗАСМІТИ́ТИ *див.* засмі́чувати
ЗАСМІТИ́ТИСЯ *див.* засмі́чуватися
ЗАСМІ́ЧЕНИЙ
ЗАСМІ́ЧЕНІСТЬ
ЗАСМІ́ЧЕННЯ
ЗАСМІ́ЧУВАНИЙ
ЗАСМІ́ЧУВАННЯ
ЗАСМІ́ЧУВАТИ
ЗАСМІ́ЧУВАТИСЯ
ЗАСМІ́ЧУВАЧ
ЗАСМІШИ́ТИ
ЗАСМІЯ́ТИ
ЗАСМІЯ́ТИСЯ

ЗАСМО́КТАНИЙ
ЗАСМОКТА́ТИ *див.* засмо́ктувати
ЗАСМОКТА́ТИСЯ *див.* засмо́ктуватися
ЗАСМО́КТУВАЛЬНИЙ
ЗАСМО́КТУВАНИЙ
ЗАСМО́КТУВАННЯ
ЗАСМО́КТУВАТИ
ЗАСМО́КТУВАТИСЯ
ЗАСМО́ЛЕНИЙ
ЗАСМО́ЛЕННЯ
ЗАСМОЛИ́ТИ *див.* засмо́лювати
ЗАСМОЛИ́ТИСЯ *див.* засмо́люватися
ЗАСМО́ЛЮВАНИЙ
ЗАСМО́ЛЮВАННЯ
ЗАСМО́ЛЮВАТИ
ЗАСМО́ЛЮВАТИСЯ
ЗАСМУ́ТА
ЗАСМУТИ́ТИ *див.* засму́чувати
ЗАСМУТИ́ТИСЯ *див.* засму́чуватися
ЗАСМУТКУВА́ТИ
ЗАСМУТНІ́ТИ
ЗАСМУ́ЧЕНИЙ
ЗАСМУ́ЧЕНІСТЬ
ЗАСМУ́ЧЕННЯ
ЗАСМУ́ЧЕНО
ЗАСМУ́ЧУВАТИ
ЗАСМУ́ЧУВАТИСЯ
ЗАСНИ́ДІТИ
ЗАСНІ́ЖЕНИЙ
ЗАСНІ́ЖЕНІСТЬ
ЗАСНІ́ЖЕННЯ
ЗАСНІ́ЖЕНО
ЗАСНІ́ЖИТИ *див.* засні́жувати
ЗАСНІ́ЖИТИСЯ *див.* засні́жуватися
ЗАСНІ́ЖУВАТИ
ЗАСНІ́ЖУВАТИСЯ
ЗА́СНІТ
ЗАСНІТИ́ТИ *див.* засні́чувати
ЗАСНІТИ́ТИСЯ *див.* засні́чуватися
ЗА́СНІТОК
ЗАСНІ́ЧУВАТИ
ЗАСНІ́ЧУВАТИСЯ
ЗАСНО́ВАНИЙ[1]
ЗАСНО́ВАНИЙ[2]
ЗАСНОВИҐА́ТИ *див.* засновиґа́ти
ЗАСНОВИҐА́ТИ
ЗАСНОВКО́ВИЙ
ЗАСНО́ВНИК
ЗАСНО́ВНИЦТВО
ЗАСНО́ВНИЦЬКИЙ
ЗАСНО́ВНИЦЯ
ЗА́СНОВОК
ЗАСНО́ВУВАНИЙ
ЗАСНО́ВУВАННЯ[1]
ЗАСНО́ВУВАННЯ[2]
ЗАСНО́ВУВАТИ[1]
ЗАСНО́ВУВАТИ[2]
ЗАСНО́ВУВАТИСЯ[1]
ЗАСНО́ВУВАТИСЯ[2]
ЗАСНУВА́ННЯ
ЗАСНУВА́ТИ[1] *див.* засно́вувати[1]
ЗАСНУВА́ТИ[2] *див.* засно́вувати[2]
ЗАСНУВА́ТИСЯ[1] *див.* засно́вуватися[1]
ЗАСНУВА́ТИСЯ[2] *див.* засно́вуватися[2]
ЗАСНУ́ЛИЙ
ЗАСНУ́ТИ *див.* засипа́ти[2]
ЗАСНЯ́ДІТИ
ЗА́СОВ *див.* за́сув
ЗАСО́ВАТИ
ЗАСО́ВАТИСЯ
ЗАСОВЕ́ЦЬ
ЗАСО́ВУВАТИ
ЗАСО́ВУВАТИСЯ
ЗАСОКОРИ́ТИ
ЗАСОКОТА́ТИ
ЗАСОКОТІ́ТИ *див.* засокота́ти
ЗАСО́ЛЕНИЙ
ЗАСО́ЛЕНІСТЬ
ЗАСО́ЛЕННЯ
ЗАСОЛИ́ТИ *див.* засо́лювати
ЗАСОЛИ́ТИСЯ *див.* засо́люватися
ЗАСОЛО́ДЖЕНИЙ
ЗАСОЛО́ДЖУВАТИ
ЗАСОЛОДИ́ТИ *див.* засоло́джувати
ЗАСО́ЛЬНИЙ
ЗАСО́ЛЮВАЛЬНИЙ
ЗАСО́ЛЮВАНИЙ
ЗАСО́ЛЮВАННЯ
ЗАСО́ЛЮВАТИ
ЗАСО́ЛЮВАТИСЯ
ЗАСО́ЛЮВАЧ
ЗАСО́ЛЮВАЧКА
ЗАСОПІ́ТИ
ЗАСОПТИ́ *див.* засопі́ти
ЗАСОПТИ́СЯ
ЗАСОРО́МИТИ *див.* засоро́млювати
ЗАСОРО́МИТИСЯ *див.* засоро́млюватися
ЗАСОРО́МЛЕНИЙ
ЗАСОРО́МЛЕНІСТЬ
ЗАСОРО́МЛЕННЯ
ЗАСОРО́МЛЕНО
ЗАСОРО́МЛЮВАТИ
ЗАСОРО́МЛЮВАТИСЯ
ЗАСО́ТАНИЙ
ЗАСОТА́ТИ *див.* засо́тувати
ЗАСО́ТУВАТИ
ЗАСО́ХЛИЙ
ЗАСО́ХНУТИ *див.* засиха́ти
ЗАСО́ХТИ *див.* засиха́ти
ЗАСОЧИ́ТИСЯ
ЗА́СПАНИЙ
ЗА́СПАНО
ЗАСПА́ТИ *див.* засипа́ти[3]
ЗАСПА́ТИСЯ *див.* засипа́тися[2]
ЗАСПЕРЕЧА́ТИСЯ
ЗАСПИРТО́ВАНИЙ
ЗАСПИРТО́ВУВАНИЙ
ЗАСПИРТО́ВУВАННЯ
ЗАСПИРТО́ВУВАТИ
ЗАСПИРТО́ВУВАТИСЯ
ЗАСПИРТУВА́ННЯ
ЗАСПИРТУВА́ТИ *див.* заспирто́вувати
ЗАСПИРТУВА́ТИСЯ *див.* заспирто́вуватися
ЗА́СПІВ
ЗАСПІ́ВАНИЙ
ЗАСПІВА́ТИ *див.* заспі́вувати
ЗАСПІ́ВАЧ
ЗАСПІ́ВАЧКА
ЗАСПІ́ВУВАТИ
ЗАСПІ́ВУВАЧ
ЗАСПІ́ВУВАЧКА
ЗАСПІШИ́ТИ
ЗАСПІШИ́ТИСЯ
ЗАСПОКІ́ЙЛИВИЙ
ЗАСПОКІ́ЙЛИВІСТЬ
ЗАСПОКІ́ЙЛИВО
ЗАСПОКО́ЄНИЙ
ЗАСПОКО́ЄНІСТЬ
ЗАСПОКО́ЄННЯ
ЗАСПОКО́ЇТИ *див.* заспоко́ювати
ЗАСПОКО́ЇТИСЯ *див.* заспоко́юватися
ЗАСПОКО́ЮВАЛЬНИЙ
ЗАСПОКО́ЮВАНИЙ
ЗАСПОКО́ЮВАННЯ
ЗАСПОКО́ЮВАТИ
ЗАСПОКО́ЮВАТИСЯ
ЗАСПОКО́ЮВАЧ
ЗАСПО́РИТИ
ЗАСПО́РИТИСЯ
ЗАСПОРИ́ТИСЯ
ЗАСПОТИКА́ТИСЯ
ЗАСРІ́БЛЕНИЙ
ЗАСРІБЛИ́ТИ *див.* засрі́блювати
ЗАСРІБЛИ́ТИСЯ *див.* засрі́блюватися
ЗАСРІ́БЛЮВАТИ
ЗАСРІ́БЛЮВАТИСЯ
ЗАССА́ТИ *див.* засиса́ти
ЗАССА́ТИСЯ *див.* засиса́тися
ЗАСТА́ВА[1]
ЗАСТА́ВА[2]
ЗАСТАВА́ТИ
ЗАСТА́ВИТИ[1] *див.* заставля́ти[1]
ЗАСТА́ВИТИ[2] *див.* заставля́ти[2]
ЗАСТА́ВИТИ[3] *див.* заставля́ти[3]
ЗАСТА́ВИТИСЯ[1] *див.* заставля́тися[1]
ЗАСТА́ВИТИСЯ[2] *див.* заставля́тися[2]
ЗА́СТАВКА[1]
ЗА́СТА́ВКА[2]
ЗАСТАВКО́ВИЙ
ЗАСТА́ВЛЕНИЙ[1]
ЗАСТА́ВЛЕНИЙ[2]
ЗАСТАВЛЯ́ННЯ[1]
ЗАСТАВЛЯ́ННЯ[2]

ЗАСТАВЛЯ́ННЯ[3]
ЗАСТАВЛЯ́ТИ[1]
ЗАСТАВЛЯ́ТИ[2]
ЗАСТАВЛЯ́ТИ[3]
ЗАСТАВЛЯ́ТИСЯ[1]
ЗАСТАВЛЯ́ТИСЯ[2]
ЗАСТА́ВНИЙ[1]
ЗАСТА́ВНИЙ[2]
ЗАСТАВНИ́Й
ЗАСТА́ВНИК
ЗАСТА́ВНИЦТВО
ЗАСТАВОДА́ВЕЦЬ
ЗАСТАВОДЕРЖА́ТЕЛЬ
ЗАСТА́ВОНЬКА
ЗАСТАВОТРИМА́Ч
ЗАСТАВОУТРИ́МУВАЧ
ЗА́СТАВОЧКА
ЗАСТА́ВОЧНИЙ
ЗАСТАВЩИ́НА
ЗА́СТАЙКА
ЗАСТАЛЯ́ТИСЯ
ЗАСТАНО́ВА
ЗАСТАНОВИ́ТИ[1] *див.* застановля́ти[1]
ЗАСТАНОВИ́ТИ[2] *див.* застановля́ти[2]
ЗАСТАНОВИ́ТИСЯ *див.* застановля́тися
ЗАСТАНО́ВЛЕНИЙ[1]
ЗАСТАНО́ВЛЕНИЙ[2]
ЗАСТАНОВЛЯ́ТИ[1]
ЗАСТАНОВЛЯ́ТИ[2]
ЗАСТАНОВЛЯ́ТИСЯ
ЗАСТА́РЕНИЙ
ЗАСТАРИ́Й
ЗАСТАРІВА́ТИ
ЗАСТАРІ́ЛИЙ
ЗАСТАРІ́ЛІСТЬ
ЗАСТА́РІТИ *див.* застарівáти
ЗАСТА́ТИ *див.* заставáти
ЗАСТЕБНУ́ТИ *див.* застібáти
ЗАСТЕ́БНУТИЙ
ЗАСТЕБНУ́ТИСЯ *див.* застібáтися
ЗАСТЕ́ЛЕНИЙ
ЗАСТЕ́ЛЕННЯ
ЗАСТЕЛИ́ТИ *див.* застилáти
ЗАСТЕЛИ́ТИСЯ *див.* застилáтися
ЗАСТЕ́ЛЮВАТИ *див.* застилáти
ЗАСТЕ́ЛЮВАТИСЯ *див.* застилáтися
ЗАСТЕЛЯ́ННЯ
ЗАСТЕЛЯ́ТИ *див.* застилáти
ЗАСТЕЛЯ́ТИСЯ *див.* застилáтися
ЗАСТЕНОГРАФО́ВАНИЙ
ЗАСТЕНОГРАФУВА́ТИ
ЗАСТЕРЕГТИ́ *див.* застерігáти
ЗАСТЕРЕГТИ́СЯ *див.* застерігáтися
ЗАСТЕРЕ́ЖЕНИЙ
ЗАСТЕРЕ́ЖЕННЯ
ЗАСТЕРЕ́ЖЛИВИЙ
ЗАСТЕРЕ́ЖЛИВО
ЗАСТЕРЕ́ЖНИЙ
ЗАСТЕРЕ́ЖНИК
ЗАСТЕРІГА́ННЯ
ЗАСТЕРІГА́ТИ
ЗАСТЕРІГА́ТИСЯ
ЗАСТИГА́ННЯ
ЗАСТИГА́ТИ[1]
ЗАСТИГА́ТИ[2]
ЗАСТИ́ГЛИЙ
ЗАСТИ́ГЛІСТЬ
ЗАСТИ́ГНУТИ *див.* застигáти[1]
ЗАСТИ́ГНУТИЙ
ЗАСТИ́ГТИ[1] *див.* застигáти[1]
ЗАСТИ́ГТИ[2] *див.* застигáти[2]
ЗАСТИДА́ТИ
ЗАСТИДА́ТИСЯ
ЗАСТИДИ́ТИ *див.* застидáти
ЗАСТИДИ́ТИСЯ *див.* застидáтися
ЗАСТИКУВА́ТИ
ЗА́СТИЛ
ЗАСТИЛА́ННЯ
ЗАСТИЛА́ТИ
ЗАСТИЛА́ТИСЯ
ЗА́СТИЛКА
ЗА́СТИТИ *див.* зáстувати
ЗАСТІБА́ННЯ
ЗАСТІБА́ТИ
ЗАСТІБА́ТИСЯ
ЗА́СТІБКА
ЗАСТІБНУ́ТИ *див.* застібáти
ЗАСТІ́БНУТИЙ *див.* застéбнутий
ЗАСТІБНУ́ТИСЯ *див.* застібáтися
ЗАСТІ́БУВАТИ *див.* застібáти
ЗАСТІ́БУВАТИСЯ *див.* застібáтися
ЗА́СТІЖЕЧКА
ЗА́СТІЖКА
ЗАСТІ́Й
ЗАСТІ́ЙНИЙ
ЗАСТІ́ЙНІСТЬ
ЗА́СТІЛКА
ЗАСТІ́ЛЛЯ
ЗАСТІ́ЛЬНИЙ
ЗАСТОВПИ́ТИ
ЗАСТО́ВПЛЕНИЙ
ЗАСТОГНА́ТИ
ЗАСТО́ЛЬНИЙ *див.* застíльний
ЗАСТО́ПОРЕНИЙ
ЗАСТО́ПОРИТИ *див.* застóпорювати
ЗАСТО́ПОРИТИСЯ *див.* застóпорюватися
ЗАСТО́ПОРЮВАННЯ
ЗАСТО́ПОРЮВАТИ
ЗАСТО́ПОРЮВАТИСЯ
ЗАСТОРО́ГА
ЗАСТОРО́НОК
ЗАСТОРЧИ́ТИ
ЗАСТОСО́ВАНИЙ
ЗАСТОСО́ВНИЙ
ЗАСТОСО́ВНІСТЬ
ЗАСТОСО́ВУВАНИЙ
ЗАСТОСО́ВУВАННЯ
ЗАСТОСО́ВУВАТИ
ЗАСТОСО́ВУВАТИСЯ
ЗАСТОСУВА́ННЯ
ЗАСТОСУВА́ТИ *див.* застосóвувати
ЗАСТОСУ́НОК
ЗАСТО́ЮВАТИ
ЗАСТО́ЮВАТИСЯ
ЗАСТОЯ́ЛИЙ *див.* застóяний
ЗАСТО́ЯНИЙ
ЗАСТОЯ́ТИ *див.* застóювати
ЗАСТО́ЯТИ *див.* застóювати
ЗАСТО́ЯТИСЯ *див.* застóюватися
ЗАСТРАЙКУВА́ТИ
ЗАСТРА́ХАНИЙ
ЗАСТРАХА́ТИ *див.* застрáшувати
ЗАСТРАХО́ВАНИЙ
ЗАСТРАХО́ВУВАТИ
ЗАСТРАХО́ВУВАТИСЯ
ЗАСТРАХУВА́ТИ *див.* застрахóвувати
ЗАСТРАХУВА́ТИСЯ *див.* застрахóвуватися
ЗАСТРА́ШЕНИЙ
ЗАСТРА́ШЕННЯ
ЗАСТРАШИ́ТИ *див.* застрáшувати
ЗАСТРАШИ́ТИСЯ
ЗАСТРА́ШЛИВИЙ
ЗАСТРА́ШЛИВО
ЗАСТРА́ШУВАННЯ
ЗАСТРА́ШУВАТИ
ЗАСТРЕКОТА́ТИ
ЗАСТРЕКОТІ́ТИ *див.* застрекотáти
ЗАСТРЕ́ЛЕНИЙ
ЗАСТРЕ́ЛИТИ *див.* застрíлювати
ЗАСТРЕ́ЛИТИСЯ *див.* застрíлюватися
ЗАСТРЕ́ЛЮВАТИ *див.* застрíлювати
ЗАСТРЕ́ЛЮВАТИСЯ *див.* застрíлюватися
ЗАСТРИБА́ТИ
ЗАСТРИБНУ́ТИ *див.* застри́бувати
ЗАСТРИ́БУВАННЯ
ЗАСТРИ́БУВАТИ
ЗАСТРИ́ГТИ
ЗА́СТРИК
ЗАСТРІ́ЛЕНИЙ
ЗАСТРІ́ЛИТИ *див.* застрíлювати
ЗАСТРІ́ЛИТИСЯ *див.* застрíлюватися
ЗАСТРІ́ЛЬНИК
ЗАСТРІ́ЛЬНИЦЯ
ЗАСТРІ́ЛЮВАТИ
ЗАСТРІ́ЛЮВАТИСЯ
ЗА̀СТРІЛЯ́ТИ
ЗАСТРОМИ́ТИ *див.* застрóмлювати
ЗАСТРОМИ́ТИСЯ *див.* застрóмлюватися
ЗАСТРО́МЛЕНИЙ
ЗАСТРО́МЛЮВАННЯ
ЗАСТРО́МЛЮВАТИ
ЗАСТРО́МЛЮВАТИСЯ
ЗАСТРОМЛЯ́ТИ *див.* застрóмлювати
ЗАСТРОМЛЯ́ТИСЯ *див.* застрóмлюватися

ЗАСТРО́ЧЕНИЙ
ЗАСТРО́ЧЕННЯ
ЗАСТРОЧИ́ТИ *див.* застро́чувати
ЗАСТРО́ЧУВАНИЙ
ЗАСТРО́ЧУВАННЯ
ЗАСТРО́ЧУВАТИ
ЗАСТРО́ЧУВАТИСЯ
ЗАСТРУ́Г
ЗА́СТРУГ
ЗАСТРУ́ГА
ЗАСТРУ́ГАНИЙ
ЗАСТРУГА́ТИ *див.* застру́гувати
ЗАСТРУ́ГУВАННЯ
ЗАСТРУ́ГУВАТИ
ЗАСТРУ́ГУВАТИСЯ
ЗАСТРУМЕНІ́ТИ
ЗАСТРУМИ́ТИ
ЗАСТРУМИ́ТИСЯ
ЗАСТРУМІ́ТИ *див.* заструми́ти
ЗАСТРУМУВА́ТИ
ЗАСТРУПИ́ТИСЯ
ЗАСТРУПІ́ТИ
ЗАСТРУ́ПЛЕНИЙ
ЗАСТРЯВА́ННЯ
ЗАСТРЯВА́ТИ
ЗАСТРЯГА́ННЯ
ЗАСТРЯГА́ТИ *див.* застрява́ти
ЗАСТРЯ́ГЛИЙ
ЗАСТРЯ́ГНУТИ *див.* застрява́ти
ЗАСТРЯ́ГТИ *див.* застрява́ти
ЗАСТРЯ́НУТИ *див.* застрява́ти
ЗАСТРЯ́ТИ *див.* застрява́ти
ЗА́СТУВАННЯ
ЗА́СТУВАТИ
ЗАСТУГОНІ́ТИ
ЗАСТУ́ДА
ЗАСТУ́ДЖЕНИЙ
ЗАСТУ́ДЖЕНО
ЗАСТУ́ДЖУВАТИ
ЗАСТУ́ДЖУВАТИСЯ
ЗАСТУДИ́ТИ *див.* засту́джувати
ЗАСТУДИ́ТИСЯ *див.* засту́джуватися
ЗАСТУ́ДЛИВИЙ
ЗАСТУ́ДНИЙ
ЗАСТУ́КАНИЙ
ЗАСТУ́КАТИ[1]
ЗАСТУ́КАТИ[2]
ЗАСТУКОТІ́ТИ
ЗА́СТУМ
ЗА́СТУП
ЗАСТУ́П
ЗАСТУ́ПА
ЗАСТУПА́ННЯ
ЗАСТУПА́ТИ
ЗАСТУПА́ТИСЯ
ЗАСТУПЕ́ЦЬ
ЗАСТУ́ПЕЦЬ
ЗАСТУПИ́ЛНО
ЗАСТУПИ́ТИ *див.* заступа́ти
ЗАСТУПИ́ТИСЯ *див.* заступа́тися
ЗАСТУ́ПЛЕНИЙ
ЗАСТУ́ПЛЕННЯ
ЗАСТУ́ПНИК
ЗАСТУ́ПНИЦТВО
ЗАСТУ́ПНИЦЬКИЙ
ЗАСТУ́ПНИЦЯ
ЗАСТУ́ПНИЧКА
ЗАСТУ́ПНИЧОК
ЗАСТЯ́ЖКА
ЗА́СУВ
ЗАСУВА́ННЯ
ЗАСУВА́ТИ *див.* засо́вувати
ЗАСУВА́ТИСЯ *див.* засо́вуватися
ЗА́СУВКА
ЗАСУВНИ́Й
ЗА́СУД
ЗАСУ́ДЖЕНИЙ
ЗАСУ́ДЖЕНІСТЬ
ЗАСУ́ДЖЕННЯ
ЗАСУ́ДЖУВАНИЙ
ЗАСУ́ДЖУВАННЯ
ЗАСУ́ДЖУВАТИ
ЗАСУ́ДЖУВАТИСЯ
ЗАСУДИ́ТИ *див.* засу́джувати
ЗАСУДО́МИТИ
ЗАСУ́КАНИЙ
ЗАСУКА́ТИ *див.* засу́кувати
ЗАСУКА́ТИСЯ *див.* засу́куватися
ЗАСУ́КУВАННЯ
ЗАСУ́КУВАТИ
ЗАСУ́КУВАТИСЯ
ЗАСУМНІВА́ТИСЯ
ЗАСУМО́ВАНИЙ
ЗАСУМО́ВАНО
ЗАСУМУВА́ТИ
ЗАСУМУВА́ТИСЯ
ЗАСУ́НЕНИЙ
ЗАСУ́НЕННЯ
ЗАСУ́НУТИ *див.* засо́вувати
ЗАСУ́НУТИЙ *див.* засу́нений
ЗАСУ́НУТИСЯ *див.* засо́вуватися
ЗАСУПО́НЕНИЙ
ЗАСУПО́НИТИ *див.* засупо́нювати
ЗАСУПО́НИТИСЯ *див.* засупо́нюватися
ЗАСУПО́НЮВАННЯ
ЗАСУПО́НЮВАТИ
ЗАСУПО́НЮВАТИСЯ
ЗАСУРГУ́ЧЕНИЙ
ЗАСУРГУ́ЧИТИ *див.* засургучо́вувати
ЗАСУРГУЧО́ВАНИЙ
ЗАСУРГУЧО́ВУВАТИ
ЗАСУРГУЧУВА́ТИ *див.* засургучо́вувати
ЗАСУРМИ́ТИ
ЗАСУТЕНІ́ТИ
ЗАСУ́ХА
ЗАСУХИ́Й
ЗАСУ́ХО
ЗАСУХОСТІ́ЙКИЙ
ЗАСУХОСТІ́ЙКІСТЬ
ЗАСУ́ШЕНИЙ
ЗАСУ́ШЕННЯ
ЗАСУШИ́ТИ *див.* засу́шувати
ЗАСУШИ́ТИСЯ *див.* засу́шуватися
ЗАСУ́ШЛИВИЙ
ЗАСУ́ШУВАНИЙ
ЗАСУ́ШУВАННЯ
ЗАСУ́ШУВАТИ
ЗАСУ́ШУВАТИСЯ
ЗАСХНУ́ТИ *див.* засиха́ти
ЗАСЬ
ЗА́СЬКАТИ
ЗА́СЬКИ
ЗАСЬО́РБАТИ
ЗАСЮРЧА́ТИ
ЗАСЮСЮ́КАТИ
ЗА́СЯГ
ЗАСЯГА́ТИ
ЗАСЯГНУ́ТИ *див.* засяга́ти
ЗАСЯГТИ́ *див.* засяга́ти
ЗАСЯКА́ТИСЯ
ЗАСЯ́ТИ *див.* craftsmanship
ЗАСЯ́ЯТИ
ЗАТ
ЗАТАВРО́ВАНИЙ
ЗАТАВРО́ВУВАННЯ
ЗАТАВРО́ВУВАТИ
ЗАТАВРУВА́ННЯ
ЗАТАВРУВА́ТИ *див.* затавро́вувати
ЗАТА́ЄНИЙ
ЗАТА́ЄННЯ
ЗАТА́ЄНО
ЗАТАЇ́ТИ *див.* зата́ювати
ЗАТАЇ́ТИСЯ *див.* зата́юватися
ЗАТА́КАТИ[1]
ЗАТА́КАТИ[2]
ЗАТА́КТ
ЗАТАЛА́НИТИ
ЗАТАЛАНИ́ТИ
ЗАТАЛА́ПАНИЙ
ЗАТАЛА́ПАТИ
ЗАТАЛА́ПАТИСЯ
ЗАТАМО́ВАНИЙ
ЗАТАМО́ВАНО
ЗАТАМО́ВУВАННЯ
ЗАТАМО́ВУВАТИ
ЗАТАМО́ВУВАТИСЯ
ЗАТАМУВА́ННЯ
ЗАТАМУВА́ТИ *див.* затамо́вувати
ЗАТАМУВА́ТИСЯ *див.* затамо́вуватися
ЗАТАНЦЮВА́ТИ
ЗАТАНЦЮВА́ТИСЯ
ЗАТАРАБА́НИТИ
ЗАТАРАТО́РИТИ
ЗАТАРА́ХКАТИ

ЗАТАРАХКОТІ́ТИ
ЗАТА́РЕНИЙ
ЗАТА́РИТИ *див.* зата́рювати
ЗАТА́РИТИСЯ *див.* зата́рюватися
ЗАТА́РЮВАННЯ
ЗАТА́РЮВАТИ
ЗАТА́РЮВАТИСЯ
ЗАТА́СКАНИЙ
ЗАТА́СКАНІСТЬ
ЗАТАСКА́ТИ[1] *див.* зата́скувати[1]
ЗАТАСКА́ТИ[2] *див.* зата́скувати[2]
ЗАТАСКА́ТИСЯ *див.* зата́скуватися[2]
ЗАТА́СКУВАННЯ[1]
ЗАТА́СКУВАННЯ[2]
ЗАТА́СКУВАТИ[1]
ЗАТА́СКУВАТИ[2]
ЗАТА́СКУВАТИСЯ[1]
ЗАТА́СКУВАТИСЯ[2]
ЗАТАСО́ВУВАТИ
ЗАТАСУВА́ТИ *див.* затасо́вувати
ЗАТАТА́КАТИ[1]
ЗАТАТА́КАТИ[2]
ЗАТАТА́ХКАТИ
ЗАТА́ХКАТИ[1]
ЗАТА́ХКАТИ[2]
ЗАТА́ЮВАНИЙ
ЗАТА́ЮВАННЯ
ЗАТА́ЮВАТИ
ЗАТА́ЮВАТИСЯ
ЗАТВЕ́РДЖЕНИЙ
ЗАТВЕ́РДЖЕННЯ
ЗАТВЕ́РДЖУВАНИЙ
ЗАТВЕ́РДЖУВАННЯ
ЗАТВЕ́РДЖУВАТИ[1]
ЗАТВЕ́РДЖУВАТИ[2]
ЗАТВЕ́РДЖУВАТИСЯ
ЗАТВЕ́РДИТИ *див.* затве́рджувати[1]
ЗАТВЕРДИ́ТИ *див.* затве́рджувати[2]
ЗАТВЕ́РДИТИСЯ *див.* затве́рджуватися
ЗАТВЕРДІ́ЛИЙ
ЗАТВЕРДІ́ЛІСТЬ
ЗАТВЕРДІ́ННЯ
ЗАТВЕРДІ́ТИ
ЗАТВЕ́РДЛИЙ
ЗАТВЕ́РДНЕННЯ
ЗАТВЕ́РДНУТИ *див.* затверді́ти
ЗАТВІ́РНИК *див.* затво́рник
ЗАТВІ́РНИЦТВО *див.* затво́рництво
ЗАТВІ́РНИЦЬКИЙ *див.* затво́рницький
ЗАТВІ́РНИЦЯ *див.* затво́рниця
ЗАТВО́Р[1]
ЗАТВО́Р[2]
ЗАТВО́РНИК
ЗАТВО́РНИЦТВО
ЗАТВО́РНИЦЬКИЙ
ЗАТВО́РНИЦЯ
ЗАТЕ́
ЗАТЕ́КЛИЙ
ЗАТЕКТИ́ *див.* засіка́ти
ЗАТЕЛЕГРАФУВА́ТИ
ЗАТЕЛЕ́НЬКАТИ
ЗАТЕЛЕ́ПА
ЗАТЕЛЕ́ПАНИЙ
ЗАТЕЛЕ́ПАТИ
ЗАТЕЛЕ́ПАТИСЯ
ЗАТЕЛЕ́ПКУВАТИЙ *див.* зателе́пуватий
ЗАТЕЛЕ́ПУВАТИЙ
ЗАТЕЛЕФОНУВА́ТИ
ЗАТЕЛІПА́ТИ
ЗАТЕЛІПА́ТИСЯ
ЗАТЕ́МНА
ЗАТЕ́МНЕНИЙ
ЗАТЕ́МНЕННЯ
ЗАТЕ́МНИЙ
ЗАТЕМНИ́ТИ *див.* зате́мнювати
ЗАТЕМНИ́ТИСЯ *див.* зате́мнюватися
ЗАТЕМНІ́ТИ
ЗАТЕМНІ́ТИСЯ
ЗАТЕ́МНЮВАЛЬНИЙ
ЗАТЕ́МНЮВАНИЙ
ЗАТЕ́МНЮВАННЯ
ЗАТЕ́МНЮВАТИ
ЗАТЕ́МНЮВАТИСЯ
ЗАТЕМНЯ́ТИ *див.* зате́мнювати
ЗАТЕМНЯ́ТИСЯ *див.* зате́мнюватися
ЗАТЕМПЕРАТУ́РИТИ
ЗАТЕ́МРІТИСЯ
ЗАТЕ́НЬКАТИ
ЗАТЕ́ПЛА
ЗАТЕПЛИ́ТИСЯ
ЗАТЕПЛІ́ТИ
ЗАТЕРМО́СИТИ
ЗАТЕРОРИЗО́ВАНИЙ
ЗАТЕРОРИЗУВА́ТИ
ЗАТЕРПА́ННЯ
ЗАТЕРПА́ТИ
ЗАТЕ́РПЛИЙ
ЗАТЕ́РПЛІСТЬ
ЗАТЕ́РПНУТИ *див.* затерпа́ти
ЗАТЕ́РТИ *див.* затира́ти
ЗАТЕ́РТИЙ
ЗАТЕ́РТИСЯ *див.* затира́тися
ЗАТЕ́РТІСТЬ
ЗАТЕ́САНИЙ
ЗАТЕСА́ТИ *див.* зат́сувати
ЗАТЕСА́ТИСЯ *див.* зат́суватися
ЗАТИ́КАНИЙ
ЗАТИКА́ННЯ
ЗАТИ́КАТИ[1]
ЗАТИ́КАТИ[2]
ЗАТИ́КАТИ[3] *див.* затика́ти[2]
ЗАТИКА́ТИ[1]
ЗАТИКА́ТИ[2]
ЗАТИ́КАТИСЯ *див.* затика́тися[2]
ЗАТИКА́ТИСЯ[1]
ЗАТИКА́ТИСЯ[2]
ЗАТИЛІ́КАТИ
ЗАТИ́ЛЛЯ
ЗАТИ́ЛЬНИЙ
ЗАТИ́ЛЬНИК
ЗАТИ́М
ЗАТИ́Н
ЗАТИНА́ННЯ
ЗАТИНА́ТИ
ЗАТИНА́ТИСЯ
ЗАТИНЬКО́ВАНИЙ
ЗАТИНЬКО́ВУВАТИ
ЗАТИНЬКУВА́ТИ *див.* затинько́вувати
ЗАТИНЯ́ТИСЯ
ЗАТИРА́ЛЬНИЙ
ЗАТИРА́ННЯ
ЗАТИРА́ТИ
ЗАТИРА́ТИСЯ
ЗАТИ́РКА
ЗАТИ́РИТИ
ЗА́ТИСК
ЗАТИСКА́ННЯ
ЗАТИСКА́ТИ
ЗАТИСКА́ТИСЯ
ЗАТИСКА́Ч
ЗАТИСКНИ́Й
ЗАТИ́СКУВАНИЙ
ЗАТИ́СКУВАННЯ
ЗАТИ́СКУВАТИ *див.* затиска́ти
ЗАТИ́СКУВАТИСЯ *див.* затиска́тися
ЗАТИ́СКУВАЧ
ЗАТИ́СНЕНИЙ
ЗАТИ́СНЕНІСТЬ
ЗАТИ́СНЕННЯ
ЗАТИ́СНУТИ *див.* затиска́ти
ЗАТИ́СНУТИЙ *див.* зати́снений
ЗАТИ́СНУТИСЯ *див.* затиска́тися
ЗАТИХА́ННЯ
ЗАТИХА́ТИ
ЗАТИХА́ЮЧИЙ
ЗАТИ́ХЛИЙ
ЗАТИ́ХНУТИ *див.* затиха́ти
ЗАТИ́ЦЯТИ
ЗА́ТИЧКА
ЗА́ТИ́ШНИЙ
ЗА́ТИШНІСТЬ
ЗА́ТИШНО
ЗА́ТИШОК
ЗАТИ́ШШЯ
ЗАТІВА́ТИ
ЗАТІВА́ТИСЯ
ЗАТІКА́ННЯ
ЗАТІКА́ТИ
ЗАТІ́НЕНИЙ
ЗАТІ́НЕННЯ
ЗАТІНИ́ТИ *див.* зат́нювати
ЗАТІНИ́ТИСЯ *див.* зат́нюватися
ЗАТІНКО́ВИЙ
ЗА́ТІННЯ

ЗА́ТІНОК
ЗАТІ́НЮВАННЯ
ЗАТІ́НЮВАТИ
ЗАТІ́НЮВАТИСЯ
ЗАТІ́НЮВАЧ
ЗАТІНЯ́ТИ *див.* затíнювати
ЗАТІНЯ́ТИСЯ *див.* затíнюватися
ЗАТІ́ПАТИ
ЗАТІ́ПАТИСЯ
ЗАТІ́Р
ЗА́ТІРКА
ЗАТІ́СНЕНИЙ
ЗАТІСНИ́Й
ЗАТІСНИ́ТИ *див.* затíснювати
ЗАТІСНИ́ТИСЯ *див.* затíснюватися
ЗАТІ́СНО
ЗАТІ́СНЮВАТИ
ЗАТІ́СНЮВАТИСЯ
ЗАТІСНЯ́ТИ *див.* затíснювати
ЗАТІСНЯ́ТИСЯ *див.* затíснюватися
ЗАТІ́СУВАННЯ
ЗАТІ́СУВАТИ
ЗАТІ́СУВАТИСЯ
ЗАТІ́Я
ЗАТІ́ЯНИЙ
ЗАТІ́ЯТИ *див.* затівáти
ЗАТІ́ЯТИСЯ *див.* затівáтися
ЗА́ТКАЛНО *див.* зáткало
ЗА́ТКАЛО
ЗА́ТКАНИЙ[1]
ЗА́ТКАНИЙ[2]
ЗАТКА́ТИ[1]
ЗАТКА́ТИ[2] *див.* затикáти[1]
ЗАТКА́ТИСЯ
ЗАТКНУ́ТИ *див.* затикáти[1]
ЗА́ТКНУ́ТИЙ
ЗАТКНУ́ТИСЯ *див.* затикáтися[1]
ЗАТЛІВА́ТИ
ЗАТЛІВА́ТИСЯ
ЗАТЛІ́ЛИЙ
ЗАТЛІ́ТИ *див.* затлівáти
ЗАТЛІ́ТИСЯ *див.* затлівáтися
ЗАТЛУМИ́ТИ
ЗАТНУ́ТИ *див.* затинáти
ЗАТНУ́ТИСЯ *див.* затинáтися
ЗАТОВА́РЕНИЙ
ЗАТОВА́РЕНІСТЬ
ЗАТОВА́РЕННЯ
ЗАТОВА́РИТИ *див.* затовáрювати
ЗАТОВА́РИТИСЯ *див.* затовáрюватися
ЗАТОВАРИШУВА́ТИ
ЗАТОВА́РЮВАННЯ
ЗАТОВА́РЮВАТИ
ЗАТОВА́РЮВАТИСЯ
ЗАТОВКТИ́ *див.* затóвкувати
ЗАТОВКТИ́СЯ
ЗАТО́ВКУВАТИ
ЗАТО́ВПИТИСЯ
ЗАТОВСТИ́Й
ЗАТО́ВЧЕНИЙ
ЗАТО́ГО
ЗА́ТОКА
ЗАТО́КА
ЗАТОКА́РИТИ
ЗА́ТОКИ
ЗАТОКОТА́ТИ
ЗАТОКОТІ́ТИ *див.* затокотáти
ЗАТОКУВА́ТИ
ЗАТОЛО́ЧЕНИЙ
ЗАТОЛОЧИ́ТИ
ЗАТОМИ́ТИ
ЗАТОМИ́ТИСЯ
ЗАТО́МІСТЬ
ЗАТО́Н
ЗАТОНКИ́Й
ЗАТОНО́ВАНИЙ
ЗАТОНУВА́ННЯ
ЗАТОНУВА́ТИ
ЗАТОНУ́ЛИЙ
ЗАТОНУ́ТИ
ЗАТОПИ́ТИ[1] *див.* затóплювати[1]
ЗАТОПИ́ТИ[2] *див.* затóплювати[2]
ЗАТОПИ́ТИ[3] *див.* затóплювати[3]
ЗАТОПИ́ТИСЯ *див.* затóплюватися[2]
ЗАТО́ПЛЕНИЙ[1]
ЗАТО́ПЛЕНИЙ[2]
ЗАТО́ПЛЕННЯ
ЗАТО́ПЛЮВАНИЙ
ЗАТО́ПЛЮВАНІСТЬ
ЗАТО́ПЛЮВАННЯ
ЗАТО́ПЛЮВАТИ[1]
ЗАТО́ПЛЮВАТИ[2]
ЗАТО́ПЛЮВАТИ[3]
ЗАТО́ПЛЮВАТИСЯ[1]
ЗАТО́ПЛЮВАТИСЯ[2]
ЗАТОПЛЯ́ТИ[1] *див.* затóплювати[1]
ЗАТОПЛЯ́ТИ[2] *див.* затóплювати[2]
ЗАТОПЛЯ́ТИСЯ[1] *див.* затóплюватися[1]
ЗАТОПЛЯ́ТИСЯ[2] *див.* затóплюватися[2]
ЗАТО́ПТАНИЙ
ЗАТОПТА́ТИ *див.* затóптувати
ЗАТОПТА́ТИСЯ[1]
ЗАТОПТА́ТИСЯ[2] *див.* затóптуватися
ЗАТО́ПТУВАНИЙ
ЗАТО́ПТУВАННЯ
ЗАТО́ПТУВАТИ
ЗАТО́ПТУВАТИСЯ
ЗАТО́Р
ЗАТО́РГАТИ
ЗАТОРГОТІ́ТИ
ЗАТОРГУВА́ТИ
ЗАТОРГУВА́ТИСЯ
ЗАТОРЖЕСТВУВА́ТИ
ЗАТОРИ́ГАТИ
ЗАТОРКНУ́ТИ *див.* затóркувати
ЗАТО́РКНУТИЙ
ЗАТОРКОТА́ТИ
ЗАТОРКОТІ́ТИ *див.* заторкотáти
ЗАТО́РКУВАТИ
ЗАТО́РКУВАТИСЯ
ЗАТОРМОСИ́ТИ
ЗАТОРМО́ШЕНИЙ
ЗАТО́РНИЙ
ЗАТОРО́ХКАТИ
ЗАТОРОХКОТІ́ТИ
ЗАТОРОХТІ́ТИ
ЗАТОРО́ЧИТИ
ЗАТО́РСАТИ
ЗАТОРЦЬО́ВАНИЙ
ЗАТОРЦЬО́ВУВАТИ
ЗАТОРЦЬО́ВУВАТИСЯ
ЗАТОРЦЮВА́ТИ *див.* заторцьóвувати
ЗАТО́ЧЕНИЙ[1]
ЗАТО́ЧЕНИЙ[2]
ЗАТО́ЧЕНИЙ[3]
ЗАТО́ЧЕННЯ[1]
ЗАТО́ЧЕННЯ[2]
ЗАТО́ЧЕННЯ[3]
ЗАТОЧИ́ТИ[1] *див.* затóчувати[1]
ЗАТОЧИ́ТИ[2] *див.* затóчувати[2]
ЗАТОЧИ́ТИ[3] *див.* затóчувати[3]
ЗАТОЧИ́ТИСЯ[1]
ЗАТОЧИ́ТИСЯ[2] *див.* затóчуватися[2]
ЗАТО́ЧУВАЛЬНИЙ
ЗАТО́ЧУВАЛЬНИК
ЗАТО́ЧУВАННЯ[1]
ЗАТО́ЧУВАННЯ[2]
ЗАТО́ЧУВАТИ[1]
ЗАТО́ЧУВАТИ[2]
ЗАТО́ЧУВАТИ[3]
ЗАТО́ЧУВАТИСЯ[1]
ЗАТО́ЧУВАТИСЯ[2]
ЗАТПРУ́КАТИ
ЗАТРАМБО́ВАНИЙ
ЗАТРАМБО́ВУВАННЯ
ЗАТРАМБО́ВУВАТИ
ЗАТРАМБО́ВУВАТИСЯ
ЗАТРАМБУВА́ТИ *див.* затрамбóвувати
ЗАТРАНСКРИБО́ВАНИЙ
ЗАТРАНСКРИБУВА́ТИ
ЗАТРАПЕ́ЗНИЙ[1]
ЗАТРАПЕ́ЗНИЙ[2]
ЗАТРА́ТА
ЗАТРА́ТИТИ *див.* затрачáти
ЗАТРА́ТИТИСЯ *див.* затрачáтися
ЗАТРА́ТНИЙ
ЗАТРА́ТНІСТЬ
ЗАТРАЧА́ННЯ
ЗАТРАЧА́ТИ
ЗАТРАЧА́ТИСЯ
ЗАТРА́ЧЕНИЙ
ЗАТРА́ЧЕННЯ
ЗАТРА́ЧУВАНИЙ
ЗАТРА́ЧУВАННЯ

ЗАТРА́ЧУВАТИ *див.* затрача́ти
ЗАТРА́ЧУВАТИСЯ *див.* затрача́тися
ЗАТРЕ́БУВАНИЙ
ЗАТРЕ́БУВАНІСТЬ
ЗАТРЕ́БУВАННЯ
ЗАТРЕ́БУВАТИ
ЗАТРЕМБІТА́ТИ
ЗАТРЕМТІ́ЛИЙ
ЗАТРЕМТІ́ТИ
ЗАТРЕПЕТА́ТИ
ЗАТРИВО́ЖЕНИЙ
ЗАТРИВО́ЖИТИ
ЗАТРИВО́ЖИТИСЯ
ЗАТРИ́МАНИЙ
ЗАТРИ́МАННЯ
ЗАТРИ́МАТИ *див.* затри́мувати
ЗАТРИ́МАТИСЯ *див.* затри́муватися
ЗА́ТРИ́МКА
ЗАТРИ́МНИЙ
ЗАТРИ́МУВАЛЬНИЙ
ЗАТРИ́МУВАНИЙ
ЗАТРИ́МУВАННЯ
ЗАТРИ́МУВАТИ
ЗАТРИ́МУВАТИСЯ
ЗАТРИ́МУВАЧ
ЗАТРІ́ПАТИ
ЗАТРІ́ПАТИСЯ
ЗАТРІПОТА́ТИ
ЗАТРІПОТА́ТИСЯ
ЗАТРІПОТІ́ТИ *див.* затріпота́ти
ЗАТРІ́СКАТИ
ЗАТРІСКОТА́ТИ *див.* затріскоті́ти
ЗАТРІСКОТІ́ТИ
ЗАТРІ́СНУТИ
ЗАТРІ́СНУТИСЯ
ЗАТРІУМФУВА́ТИ
ЗАТРІЩА́ТИ
ЗАТРОЮ́ДИТИ
ЗАТРОЮ́ЖЕНИЙ
ЗАТРУБИ́ТИ
ЗАТРУ́Д
ЗАТРУ́ДЖЕНИЙ
ЗАТРУДИ́ТИ
ЗАТРУ́ЄНИЙ
ЗАТРУ́ЄННЯ
ЗАТРУЇ́ТИ *див.* затру́ювати
ЗАТРУЇ́ТИСЯ *див.* затру́юватися
ЗАТРУСИ́ТИ[1] *див.* затру́шувати
ЗАТРУСИ́ТИ[2]
ЗАТРУСИ́ТИСЯ
ЗАТРУХЛЯ́ВІТИ
ЗАТРУ́ШЕНИЙ
ЗАТРУ́ШУВАТИ
ЗАТРУ́ЮВАННЯ
ЗАТРУ́ЮВАТИ
ЗАТРУ́ЮВАТИСЯ
ЗАТРЮ́ХАТИ
ЗАТРЮХИ́КАТИ
ЗАТРЯСТИ́
ЗАТРЯСТИ́СЯ
ЗАТУЖА́ВІЛИЙ
ЗАТУЖА́ВІННЯ
ЗАТУЖА́ВІТИ
ЗАТУЖИ́ТИ
ЗАТУ́ЗАТИ
ЗАТУ́КАТИ
ЗАТУ́ЛА
ЗАТУ́ЛЕНИЙ
ЗАТУЛИ́ТИ *див.* затуля́ти
ЗАТУЛИ́ТИСЯ *див.* затуля́тися
ЗА́ТУЛКА
ЗАТУ́ЛКА
ЗАТУ́ЛОЧКА
ЗАТУ́ЛЬЩИНА
ЗАТУ́ЛЮВАТИ *див.* затуля́ти
ЗАТУ́ЛЮВАТИСЯ *див.* затуля́тися
ЗАТУЛЯ́ТИ
ЗАТУЛЯ́ТИСЯ
ЗАТУМА́НЕНИЙ
ЗАТУМА́НЕННЯ
ЗАТУМА́НЕНО
ЗАТУМАНИ́ТИ *див.* затума́нювати
ЗАТУМА́НИТИ *див.* затума́нювати
ЗАТУМА́НИТИСЯ *див.* затума́нюватися
ЗАТУМАНИ́ТИСЯ *див.* затума́нюватися
ЗАТУМАНІ́ЛИЙ
ЗАТУМАНІ́ТИ
ЗАТУМА́НЮВАТИ
ЗАТУМА́НЮВАТИСЯ
ЗАТУ́ПАТИ
ЗАТУПИ́ТИ *див.* зату́плювати
ЗАТУПИ́ТИСЯ *див.* зату́плюватися
ЗАТУПІ́ЛИЙ
ЗАТУПІ́ТИ
ЗАТУ́ПЛЕНИЙ
ЗАТУ́ПЛЕННЯ
ЗАТУ́ПЛЮВАТИ
ЗАТУ́ПЛЮВАТИСЯ
ЗАТУПЛЯ́ТИ *див.* зату́плювати
ЗАТУПЛЯ́ТИСЯ *див.* зату́плюватися
ЗАТУПОТА́ТИ *див.* затупоті́ти
ЗАТУПОТІ́ТИ
ЗАТУПЦЮВА́ТИ
ЗАТУПЦЮВА́ТИСЯ
ЗАТУ́ПЦЯТИ
ЗАТУ́ПЦЯТИСЯ
ЗАТУРБО́ВАНИЙ
ЗАТУРБО́ВАНО
ЗАТУРБУВА́ТИ
ЗАТУРБУВА́ТИСЯ
ЗАТУРГИ́КАТИ
ЗАТУРГОТІ́ТИ
ЗАТУ́РКАНИЙ
ЗАТУ́РКАНІСТЬ
ЗАТУ́РКАНО
ЗАТУ́РКАТИ[1]
ЗАТУ́РКАТИ[2] *див.* зату́ркувати
ЗАТУРКОТА́ТИ
ЗАТУРКОТІ́ТИ *див.* затуркота́ти
ЗАТУ́РКУВАНИЙ
ЗАТУ́РКУВАННЯ
ЗАТУ́РКУВАТИ
ЗАТУРЧА́ТИ *див.* зату́ркати[1]
ЗАТУТУ́КАТИ
ЗАТУХА́ННЯ
ЗАТУХА́ТИ[1]
ЗАТУХА́ТИ[2]
ЗАТУХА́ЮЧИЙ
ЗАТУ́ХНУТИ[1] *див.* затуха́ти[1]
ЗАТУ́ХНУТИ[2] *див.* затуха́ти[2]
ЗАТУШИ́ТИ
ЗАТУ́ШКАНИЙ
ЗАТУ́ШКАТИ *див.* затушко́вувати[1]
ЗАТУ́ШКАТИСЯ *див.* затушко́вуватися[1]
ЗАТУШКО́ВАНИЙ[1]
ЗАТУШКО́ВАНИЙ[2]
ЗАТУШКО́ВУВАННЯ
ЗАТУШКО́ВУВАТИ[1]
ЗАТУШКО́ВУВАТИ[2]
ЗАТУШКО́ВУВАТИ[3]
ЗАТУШКО́ВУВАТИСЯ[1]
ЗАТУШКО́ВУВАТИСЯ[2]
ЗАТУШКО́ВУВАТИСЯ[3]
ЗАТУШКУВА́ТИ[1] *див.* затушко́вувати[1]
ЗАТУШКУВА́ТИ[2] *див.* затушко́вувати[2]
ЗАТУШКУВА́ТИ[3] *див.* затушко́вувати[3]
ЗАТУШКУВА́ТИСЯ[1] *див.* затушко́вуватися[1]
ЗАТУШКУВА́ТИСЯ[2] *див.* затушко́вуватися[2]
ЗАТУШО́ВАНИЙ
ЗАТУШО́ВУВАНИЙ
ЗАТУШО́ВУВАННЯ
ЗАТУШО́ВУВАТИ
ЗАТУШО́ВУВАТИСЯ
ЗАТУШУВА́ТИ *див.* затушо́вувати
ЗАТУШУВА́ТИСЯ *див.* затушо́вуватися
ЗА́ТХЛИЙ
ЗА́ТХЛІСТЬ
ЗА́ТХЛО
ЗАТХНУ́ТИ
ЗАТХНУ́ТИСЯ
ЗА́ТЬМА
ЗАТЬМА́РЕНИЙ
ЗАТЬМА́РЕНІСТЬ
ЗАТЬМА́РЕННЯ
ЗАТЬМА́РИТИ *див.* затьма́рювати
ЗАТЬМА́РИТИСЯ *див.* затьма́рюватися
ЗАТЬМА́РЮВАНИЙ
ЗАТЬМА́РЮВАТИ
ЗАТЬМА́РЮВАТИСЯ
ЗАТЬМИ́ТИ
ЗАТЬМИ́ТИСЯ
ЗАТЬО́ПАНИЙ

ЗАТЬО́ПАТИ
ЗАТЬО́ПАТИСЯ
ЗАТЬО́Р
ЗАТЬО́ХКАТИ
ЗАТЮ́КАНИЙ
ЗАТЮ́КАТИ *див.* затю́кувати
ЗАТЮКО́ВАНИЙ
ЗАТЮКО́ВУВАННЯ
ЗАТЮКО́ВУВАТИ
ЗАТЮКУВА́ТИ *див.* затюко́вувати
ЗАТЮ́КУВАТИ
ЗАТЮНІНГО́ВАНИЙ
ЗАТЮНІНГУВА́ТИ
ЗАТЮ́ПАТИ
ЗАТЯ́Г
ЗАТЯ́ГАНИЙ
ЗАТЯГА́ННЯ
ЗАТЯГА́ТИ[1] *див.* затя́гувати
ЗАТЯГА́ТИ[2]
ЗАТЯГА́ТИСЯ[1] *див.* затя́гуватися
ЗАТЯГА́ТИСЯ[2]
ЗАТЯ́ГНЕНИЙ
ЗАТЯ́ГНЕННЯ
ЗАТЯГНУ́ТИ *див.* затя́гувати
ЗАТЯ́ГНУТИЙ *див.* затя́гнений
ЗАТЯГНУ́ТИСЯ[1] *див.* затя́гуватися
ЗАТЯГНУ́ТИСЯ[2] *див.* затяга́тися[2]
ЗАТЯГОТНІ́ТИ
ЗАТЯГТИ́ *див.* затя́гувати
ЗАТЯГТИ́СЯ[1] *див.* затя́гуватися
ЗАТЯГТИ́СЯ[2] *див.* затяга́тися[2]
ЗАТЯ́ГУВАНИЙ
ЗАТЯ́ГУВАННЯ
ЗАТЯ́ГУВАТИ
ЗАТЯ́ГУВАТИСЯ
ЗАТЯЖІ́ТИ
ЗАТЯ́ЖКА
ЗАТЯЖКИ́Й
ЗАТЯ́ЖКО
ЗАТЯЖНИ́Й
ЗАТЯ́ЖНО
ЗАТЯ́МИТИ *див.* затя́млювати
ЗАТЯ́МЛЮВАТИ
ЗАТЯ́ТИ *див.* затина́ти
ЗАТЯ́ТИЙ
ЗАТЯ́ТИСЯ *див.* затина́тися
ЗАТЯ́ТІСТЬ
ЗАТЯ́ТО
ЗАУВА́ГА
ЗАУВАЖА́ТИ *див.* заува́жувати
ЗАУВА́ЖЕНИЙ
ЗАУВА́ЖЕННЯ
ЗАУВА́ЖИТИ *див.* заува́жувати
ЗАУВА́ЖУВАТИ
ЗАУ́ЛОК *див.* заву́лок
ЗАУ́ЛОЧОК *див.* заву́лочок
ЗАУЛЮЛЮ́КАТИ
ЗА́УМ
ЗАУ́МНИЙ
ЗАУ́МНО
ЗАУПОКІ́ЙНИЙ
ЗАУРОЛО́Ф
ЗАУРОПО́Д *див.* зауропо́ди
ЗАУРОПО́ДИ
ЗАУРОПТЕРИ́ГІЇ
ЗАУРОПТЕРИ́ГІЯ *див.* зауроптери́гії
ЗАУРЯ́Д
ЗАУСМІХА́ТИСЯ
ЗАУ́ТРЕНЯ
ЗАУ́ХАТИ *див.* зау́хкати
ЗАУ́ХКАТИ
ЗАУ́ЧЕНИЙ *див.* за́вчений
ЗАУ́ЧЕНО *див.* за́вчено
ЗАУЧИ́ТИ *див.* завча́ти
ЗАУЧИ́ТИСЯ *див.* завча́тися
ЗАУ́ЧУВАННЯ
ЗАУ́ЧУВАТИ *див.* завча́ти
ЗАУ́ЧУВАТИСЯ *див.* завча́тися
ЗАУ́ШНИЙ *див.* заву́шний
ЗАУ́ШНИК
ЗАУ́ШНИЦЯ *див.* заву́шниця
ЗАФАКТО́ВАНИЙ
ЗАФАКТУВА́ТИ
ЗАФАЛДО́ВАНИЙ
ЗАФАЛДУВА́ТИ
ЗАФАЛЬЦЬО́ВАНИЙ
ЗАФАЛЬЦЬО́ВАНІСТЬ
ЗАФАЛЬЦЬО́ВУВАННЯ
ЗАФАЛЬЦЬО́ВУВАТИ
ЗАФАЛЬЦЮВА́ТИ *див.* зафальцьо́вувати
ЗАФАНТАЗУВА́ТИ
ЗАФАНТАЗУВА́ТИСЯ
ЗАФА́РБИТИ *див.* зафарбо́вувати
ЗАФА́РБИТИСЯ *див.* зафарбо́вуватися
ЗАФА́РБЛЕНИЙ
ЗАФА́РБЛЕННЯ
ЗАФА́РБЛЮВАТИ *див.* зафарбо́вувати
ЗАФА́РБЛЮВАТИСЯ *див.* зафарбо́вуватися
ЗАФАРБО́ВАНИЙ
ЗАФАРБО́ВУВАЛЬНИЙ
ЗАФАРБО́ВУВАНИЙ
ЗАФАРБО́ВУВАННЯ
ЗАФАРБО́ВУВАТИ
ЗАФАРБО́ВУВАТИСЯ
ЗАФАРБУВА́ННЯ
ЗАФАРБУВА́ТИ *див.* зафарбо́вувати
ЗАФАРБУВА́ТИСЯ *див.* зафарбо́вуватися
ЗАФАРШИРО́ВАНИЙ
ЗАФАРШИРО́ВУВАТИ
ЗАФАРШИРУВА́ТИ *див.* зафарширо́вувати
ЗАФИ́РКАТИ
ЗАФІКСО́ВАНИЙ
ЗАФІКСО́ВУВАТИ
ЗАФІКСО́ВУВАТИСЯ
ЗАФІКСУВА́ТИ *див.* зафіксо́вувати
ЗАФІКСУВА́ТИСЯ *див.* зафіксо́вуватися
ЗАФІЛЬМО́ВАНИЙ
ЗАФІЛЬМО́ВУВАТИ
ЗАФІЛЬМУВА́ТИ *див.* зафільмо́вувати
ЗАФОНТАНУВА́ТИ
ЗАФО́РКАТИ
ЗАФОРМАЛІЗО́ВАНИЙ
ЗАФОРМАЛІЗУВА́ТИ
ЗАФОРМО́ВАНИЙ
ЗАФОРМО́ВУВАННЯ
ЗАФОРМО́ВУВАТИ
ЗАФОРМУВА́ННЯ
ЗАФОРМУВА́ТИ *див.* заформо́вувати
ЗАФОРТУ́НИТИ
ЗАФОСФОРИ́ТИСЯ
ЗАФРАНТИ́ТИ
ЗАФРАНТУВА́ТИ *див.* зафранти́ти
ЗАФРАХТО́ВАНИЙ
ЗАФРАХТО́ВУВАНИЙ
ЗАФРАХТО́ВУВАННЯ
ЗАФРАХТО́ВУВАТИ
ЗАФРАХТО́ВУВАТИСЯ
ЗАФРАХТУВА́ТИ *див.* зафрахто́вувати
ЗАФУНДУВА́ТИ
ЗАФУНКЦІОНУВА́ТИ
ЗАФУ́РКАТИ
ЗАФУРКОТІ́ТИ
ЗАФУРЧА́ТИ
ЗАФУТБО́ЛИТИ *див.* зафутбо́лювати
ЗАФУТБО́ЛЮВАТИ
ЗАХАВА́ВКАТИ
ЗАХАЗЯЙНУВА́ТИ
ЗАХАЗЯЙНУВА́ТИСЯ
ЗАХА́КАТИСЯ
ЗАХАЛЯ́ВНИЙ
ЗАХАНДРИ́ТИ
ЗАХАПА́ТИСЯ
ЗАХА́ПУВАТИ
ЗАХАРАМА́РКАТИ
ЗАХАРАПУ́ДИТИСЯ
ЗАХАРА́СТИТИ *див.* захара́щувати
ЗАХАРА́СТИТИСЯ *див.* захара́щуватися
ЗАХАРА́ЩЕНИЙ
ЗАХАРА́ЩЕНІСТЬ
ЗАХАРА́ЩЕННЯ
ЗАХАРА́ЩУВАНИЙ
ЗАХАРА́ЩУВАННЯ
ЗАХАРА́ЩУВАТИ
ЗАХАРА́ЩУВАТИСЯ
ЗАХА́РКАТИ
ЗАХАРКОТІ́ТИ
ЗАХАРЧА́ТИ
ЗАХАРЧО́ВАНИЙ
ЗАХАРЧО́ВУВАТИ
ЗАХАРЧО́ВУВАТИСЯ
ЗАХАРЧУВА́ТИ *див.* захарчо́вувати
ЗАХАРЧУВА́ТИСЯ *див.* захарчо́вуватися
ЗАХВА́ЛЕНИЙ

ЗАХВАЛИ́ТИ *див.* захва́лювати
ЗАХВА́ЛЮВАЛЬНИЙ
ЗАХВА́ЛЮВАНИЙ
ЗАХВА́ЛЮВАННЯ
ЗАХВА́ЛЮВАТИ
ЗАХВА́ЛЮВАТИСЯ
ЗАХВА́СТАТИ
ЗАХВА́СТАТИСЯ
ЗА́ХВАТ
ЗАХВА́Т
ЗАХВА́ТАНИЙ
ЗАХВАТА́ТИ
ЗАХВАТА́ТИСЯ
ЗАХВАТИ́ТИ *див.* захва́чувати
ЗАХВА́ТНИЙ
ЗАХВАТНИ́Й
ЗАХВА́ТНІСТЬ
ЗАХВА́ТНО
ЗАХВА́ЧУВАТИ
ЗАХВИЛЮВА́ТИ
ЗАХВИЛЮВА́ТИСЯ
ЗАХВИ́СЬКАТИ
ЗАХВИЦА́ТИ
ЗАХВО́ЙДАНИЙ
ЗАХВО́ЙДАТИ
ЗАХВО́ЙДАТИСЯ
ЗАХВО́ЙДАХА
ЗАХВОРІ́ЛИЙ
ЗАХВОРІ́ТИ *див.* захво́рювати
ЗАХВО́РЮВАНІСТЬ
ЗАХВО́РЮВАННЯ
ЗАХВО́РЮВАТИ
ЗАХВО́СЬКАТИ
ЗАХЕ́КАНИЙ
ЗАХЕ́КАНІСТЬ
ЗАХЕ́КАНО
ЗАХЕ́КАТИ
ЗАХЕ́КАТИСЯ *див.* захе́куватися
ЗАХЕ́КУВАТИСЯ
ЗАХИБА́ТИСЯ
ЗАХИЗУВА́ТИСЯ
ЗАХИ́ЛИЙ
ЗАХИЛИТА́ТИ
ЗАХИЛИТА́ТИСЯ
ЗАХИЛИ́ТИ *див.* захиля́ти
ЗАХИЛИ́ТИСЯ *див.* захиля́тися
ЗАХИЛЯ́ТИ
ЗАХИЛЯ́ТИСЯ
ЗАХИ́РІЛИЙ
ЗАХИ́РІТИ
ЗАХИСНИ́Й
ЗАХИСНИ́К
ЗАХИСНИ́ЦЯ
ЗА́ХИСТ
ЗАХИСТИ́ТИ *див.* захища́ти
ЗАХИСТИ́ТИСЯ *див.* захища́тися
ЗА́ХИСТОК
ЗА́ХИСТОЧОК
ЗАХИ́СТЯ
ЗА́ХИТ
ЗАХИ́ТАНИЙ
ЗАХИТА́ТИ *див.* захи́тувати
ЗАХИТА́ТИСЯ *див.* захи́туватися
ЗАХИ́ТУВАННЯ
ЗАХИ́ТУВАТИ
ЗАХИ́ТУВАТИСЯ
ЗАХИХИ́КАТИ
ЗАХИХОТА́ТИ
ЗАХИХОТА́ТИСЯ
ЗАХИХОТІ́ТИ *див.* захихота́ти
ЗА́ХИЩ
ЗАХИЩА́ННЯ
ЗАХИЩА́ТИ
ЗАХИЩА́ТИСЯ
ЗАХИ́ЩЕНИЙ
ЗАХИ́ЩЕНІСТЬ
ЗАХИ́ЩЕННЯ
ЗАХИ́ЩУВАНИЙ
ЗА́ХІД[1]
ЗА́ХІД[2]
ЗА́ХІД[3]
ЗАХІ́ДЕЦЬ
ЗА́ХІДНИЙ
ЗАХІ́ДНИЙ
ЗА́ХІДНИК
ЗА́ХІДНИЦТВО
ЗА́ХІДНИЦЬКИЙ
ЗАХІДНО...
ЗАХІДНОЄВРОПЕ́ЙСЬКИЙ
ЗАХІДНОКАРПА́ТСЬКИЙ
ЗАХІДНОСИБІ́РСЬКИЙ
ЗАХІДНОСЛОВ'ЯНІ́ЗМ
ЗАХІДНОСЛОВ'Я́НСЬКИЙ
ЗАХІДНОУКРАЇ́НСЬКИЙ
ЗАХІДНЯ́К *див.* західнякú
ЗАХІДНЯКИ́
ЗАХІДНЯ́ЦЬКИЙ
ЗАХІДНЯ́ЧКА *див.* західнякú
ЗАХІХІ́КАТИ *див.* захихи́кати
ЗАХЛА́ННИЙ
ЗАХЛА́ННИК
ЗАХЛА́ННІСТЬ
ЗАХЛА́ННО
ЗАХЛЕСНУ́ТИ *див.* захльо́стувати[1]
ЗАХЛЕ́СНУТИЙ
ЗАХЛЕСНУ́ТИСЯ *див.* захльо́стуватися
ЗАХЛИНА́ТИСЯ
ЗАХЛИНУ́ТИСЯ *див.* захлина́тися
ЗАХЛИ́ПАТИ
ЗАХЛИПА́ТИСЯ
ЗАХЛИПНУ́ТИСЯ *див.* захлипа́тися
ЗАХЛИ́ПУВАТИСЯ *див.* захлипа́тися
ЗАХЛИСНУ́ТИСЯ *див.* захли́стуватися
ЗАХЛИ́СТУВАТИ
ЗАХЛИ́СТУВАТИСЯ
ЗАХЛО́ПАТИ
ЗАХЛО́ПНУТИ *див.* захло́пувати
ЗАХЛО́ПНУТИСЯ *див.* захло́пуватися
ЗАХЛО́ПУВАТИ
ЗАХЛО́ПУВАТИСЯ
ЗАХЛОРОФОРМО́ВАНИЙ
ЗАХЛОРОФОРМУВА́ННЯ
ЗАХЛОРОФОРМУВА́ТИ
ЗАХЛЬО́СКАТИ
ЗАХЛЬО́СТАТИ *див.* захльо́стувати[2]
ЗАХЛЬО́СТУВАТИ[1]
ЗАХЛЬО́СТУВАТИ[2]
ЗАХЛЬО́СТУВАТИСЯ
ЗАХЛЮ́ПАНИЙ
ЗАХЛЮ́ПАТИ[1] *див.* захлю́пувати[1]
ЗАХЛЮ́ПАТИ[2]
ЗАХЛЮ́ПАТИСЯ *див.* захлю́пуватися[1]
ЗАХЛЮ́ПНУ́ТИ *див.* захлю́пувати[2]
ЗАХЛЮ́ПНУ́ТИСЯ *див.* захлю́пуватися[2]
ЗАХЛЮПОСТА́ТИ
ЗАХЛЮПОТА́ТИ
ЗАХЛЮПОТІ́ТИ *див.* захлюпота́ти
ЗАХЛЮ́ПУВАТИ[1]
ЗАХЛЮ́ПУВАТИ[2]
ЗАХЛЮ́ПУВАТИСЯ[1]
ЗАХЛЮ́ПУВАТИСЯ[2]
ЗАХЛЮ́СТАТИСЯ
ЗАХЛЮЩА́ТИ
ЗАХЛЯ́ЛИЙ
ЗАХЛЯ́НУТИ
ЗАХЛЯ́ПАНИЙ
ЗАХЛЯ́ПАТИ
ЗАХЛЯ́ПАТИСЯ
ЗАХЛЯ́ТИ *див.* захля́нути
ЗАХМА́РЕНИЙ
ЗАХМА́РИТИ *див.* захма́рювати
ЗАХМА́РИТИСЯ *див.* захма́рюватися
ЗАХМА́РНИЙ
ЗАХМА́РЮВАТИ
ЗАХМА́РЮВАТИСЯ
ЗАХМА́Р'Я
ЗАХМЕ́ЛЕНИЙ
ЗАХМЕЛИ́ТИ
ЗАХМЕЛИ́ТИСЯ
ЗАХМЕЛІ́ЛИЙ
ЗАХМЕЛІ́ЛО
ЗАХМЕЛІ́ННЯ
ЗАХМЕЛІ́ТИ
ЗАХМУ́РЕНИЙ
ЗАХМУ́РИТИСЯ
ЗАХНИ́КАТИ
ЗАХО́В
ЗАХО́ВАНИЙ
ЗАХО́ВАНІСТЬ
ЗАХОВА́ННЯ
ЗАХОВА́ТИ *див.* захо́вувати
ЗАХОВА́ТИСЯ *див.* захо́вуватися
ЗАХО́ВУВАТИ
ЗАХО́ВУВАТИСЯ

ЗА́ХОДЕНЬ
ЗАХОДЕ́НЬКИ
ЗАХО́ДЖЕННЯ
ЗАХО́ДЖУВАТИСЯ
ЗАХО́ДИТИ
ЗАХОДИ́ТИ
ЗАХО́ДИТИСЯ[1] *див.* захо́джуватися
ЗАХО́ДИТИСЯ[2]
ЗАХОДИ́ТИСЯ *див.* захо́джуватися
ЗАХОДО́ВИЙ
ЗАХӦЖИЙ
ЗА́ХОЛОД
ЗАХОЛО́ДА
ЗАХОЛОДА́ТИ
ЗАХОЛОДИ́ТИ
ЗАХОЛОДИ́ТИСЯ
ЗАХОЛОДІ́ТИ
ЗАХОЛО́ЛИЙ
ЗАХОЛО́НУТИ
ЗАХОЛО́ТИ *див.* захоло́нути
ЗАХОМУТА́ТИ
ЗАХОПИ́ТИ *див.* захо́плювати
ЗАХОПИ́ТИСЯ *див.* захо́плюватися
ЗАХО́ПЛЕНИЙ
ЗАХО́ПЛЕНІСТЬ
ЗАХО́ПЛЕННЯ
ЗАХО́ПЛЕНО
ЗАХО́ПЛИВИЙ
ЗАХО́ПЛИВІСТЬ
ЗАХО́ПЛИВО
ЗАХО́ПЛЮВАЛЬНИЙ
ЗАХО́ПЛЮВАННЯ
ЗАХО́ПЛЮВАТИ
ЗАХО́ПЛЮВАТИСЯ
ЗАХО́ПЛЮВАЧ
ЗАХОРІ́ТИ *див.* захорува́ти
ЗАХОРО́НЕННЯ
ЗАХОРОНИ́ТИ *див.* захоро́нювати
ЗАХОРО́НЮВАТИ
ЗАХОРОНЯ́ТИ *див.* захоро́нювати
ЗАХОРУВА́ТИ
ЗАХОТІ́ТИ
ЗАХОТІ́ТИСЯ
ЗАХРЕБЕ́ТНИК
ЗАХРЕБЕ́ТНИЦЯ
ЗАХРЕСТИ́ТИ
ЗАХРЕСТИ́ТИСЯ
ЗАХРИПА́ТИ
ЗАХРИПІ́ТИ
ЗАХРИ́ПЛИЙ
ЗАХРИ́ПЛІСТЬ
ЗАХРИ́ПЛО
ЗАХРИ́ПНУТИ *див.* захрипа́ти
ЗАХРИ́СТІЯ
ЗАХРИ́СТЯ *див.* захри́стія
ЗАХРО́КАТИ
ЗАХРОПІ́ТИ
ЗАХРОПТИ́ *див.* захропі́ти

ЗАХРУ́МАТИ
ЗАХРУ́МКАТИ *див.* захру́мати
ЗАХРУМКОТІ́ТИ
ЗАХРУМТІ́ТИ
ЗАХРУ́ПАТИ
ЗАХРУПОСТІ́ТИ
ЗАХРУПОТІ́ТИ
ЗАХРУ́СКАТИ
ЗАХРУСКОТІ́ТИ
ЗАХРУСТІ́ТИ
ЗАХРУЩА́ТИ
ЗАХРЮ́КАТИ
ЗАХРЯСА́ТИ
ЗАХРЯ́СЛИЙ
ЗАХРЯ́СНУТИ *див.* захряса́ти
ЗАХРЯ́СТИ *див.* захряса́ти
ЗАХТІ́ТИ
ЗАХТІ́ТИСЯ
ЗАХУ́ДЖЕНИЙ
ЗАХУДИ́Й
ЗАХУ́КАНИЙ
ЗАХУ́КАТИ
ЗАХУРДЕ́ЛИТИ
ЗАХУРДЕ́ЛИТИСЯ
ЗАХУРЧА́ТИ
ЗАЦА́РИНСЬКИЙ
ЗАЦАРЮВА́ННЯ
ЗАЦАРЮВА́ТИ
ЗАЦВЕ́НЬКАТИ
ЗАЦВІ́ЛИЙ
ЗАЦВІРІНЧА́ТИ *див.* зацвірі́нькати
ЗАЦВІРІ́НЬКАТИ
ЗАЦВІРІНЬКОТІ́ТИ
ЗАЦВІ́РКАТИ
ЗАЦВІРКОТА́ТИ
ЗАЦВІРКОТІ́ТИ *див.* зацвіркота́ти
ЗАЦВІРЧА́ТИ *див.* зацві́ркати
ЗАЦВІСТИ́[1] *див.* зацвіта́ти[1]
ЗАЦВІСТИ́[2] *див.* зацвіта́ти[2]
ЗАЦВІТА́ННЯ[1]
ЗАЦВІТА́ННЯ[2]
ЗАЦВІТА́ТИ[1]
ЗАЦВІТА́ТИ[2]
ЗАЦВІТИ́ТИ
ЗАЦВІ́ЧЕНИЙ
ЗАЦВЯХО́ВАНИЙ
ЗАЦВЯХО́ВУВАТИ
ЗАЦВЯХУВА́ТИ *див.* зацвяхо́вувати
ЗАЦЕБЕНІ́ТИ
ЗАЦЕМЕНТО́ВАНИЙ
ЗАЦЕМЕНТО́ВУВАННЯ
ЗАЦЕМЕНТО́ВУВАТИ
ЗАЦЕМЕНТО́ВУВАТИСЯ
ЗАЦЕМЕНТУВА́ННЯ
ЗАЦЕМЕНТУВА́ТИ *див.* зацементо́вувати
ЗАЦЕМЕНТУВА́ТИСЯ *див.* зацементо́вуватися
ЗАЦЕНТРО́ВАНИЙ

ЗАЦЕНТРО́ВУВАННЯ
ЗАЦЕНТРО́ВУВАТИ
ЗАЦЕНТРУВА́ННЯ
ЗАЦЕНТРУВА́ТИ *див.* зацентро́вувати
ЗАЦЕ́НЬКАТИ
ЗАЦЕРУВА́ТИ
ЗАЦИБА́ТИ
ЗАЦИГА́НИТИ
ЗАЦИГИ́КАТИ
ЗАЦИ́КЛЕНИЙ
ЗАЦИ́КЛЕНІСТЬ
ЗАЦИ́КЛЕННЯ
ЗАЦИ́КЛИТИ *див.* заци́клювати
ЗАЦИ́КЛИТИСЯ *див.* заци́клюватися
ЗАЦИ́КЛЮВАННЯ
ЗАЦИ́КЛЮВАТИ
ЗАЦИ́КЛЮВАТИСЯ
ЗАЦИТО́ВАНИЙ
ЗАЦИТО́ВУВАТИ
ЗАЦИТУВА́ТИ *див.* зацито́вувати
ЗАЦИ́ТЬКАТИ *див.* заци́тькувати
ЗАЦИ́ТЬКУВАТИ
ЗАЦИ́ТЬНУТИ
ЗАЦІ́ДЖУВАТИ
ЗАЦІДИ́ТИ *див.* заці́джувати
ЗАЦІКА́ВИТИ *див.* зацікá́влювати
ЗАЦІКА́ВИТИСЯ *див.* зацікá́влюватися
ЗАЦІКА́ВЛЕНИЙ
ЗАЦІКА́ВЛЕНІСТЬ
ЗАЦІКА́ВЛЕННЯ
ЗАЦІКА́ВЛЕНО
ЗАЦІКА́ВЛЮВАТИ
ЗАЦІКА́ВЛЮВАТИСЯ
ЗАЦІЛІ́ЛИЙ
ЗАЦІЛІ́ТИ
ЗАЦІЛО́ВАНИЙ
ЗАЦІЛО́ВУВАННЯ
ЗАЦІЛО́ВУВАТИ
ЗАЦІЛУВА́ТИ *див.* заціло́вувати
ЗАЦІЛУВА́ТИСЯ
ЗАЦІНЧА́ТИ *див.* заці́нькати
ЗАЦІ́НЬКАТИ
ЗАЦІПЕНІ́ЛИЙ
ЗАЦІПЕНІ́ЛІСТЬ
ЗАЦІПЕНІ́ЛО
ЗАЦІПЕНІ́ННЯ
ЗАЦІПЕНІ́ТИ
ЗАЦІ́ПИТИ *див.* заці́плювати
ЗАЦІ́ПИТИСЯ *див.* заці́плюватися
ЗАЦІ́ПЛЕНИЙ
ЗАЦІ́ПЛЕНО
ЗАЦІ́ПЛИЙ
ЗАЦІ́ПЛЮВАТИ
ЗАЦІ́ПЛЮВАТИСЯ
ЗАЦІ́ПНУТИ
ЗАЦІ́ПНУТИЙ *див.* заці́плий
ЗАЦМО́КАТИ
ЗАЦМОКОТІ́ТИ

ЗАЦО́БКАТИ
ЗАЦО́КАТИ
ЗАЦОКОТА́ТИ
ЗАЦОКОТІ́ТИ *див.* зацокота́ти
ЗАЦУКРО́ВАНИЙ
ЗАЦУКРО́ВУВАННЯ
ЗАЦУКРО́ВУВАТИ
ЗАЦУКРО́ВУВАТИСЯ
ЗАЦУКРУВА́ННЯ
ЗАЦУКРУВА́ТИ *див.* зацукро́вувати
ЗАЦУКРУВА́ТИСЯ *див.* зацукро́вуватися
ЗАЦУПІ́ТИ
ЗАЦУРА́ТИ
ЗАЦУРА́ТИСЯ
ЗАЦЬВО́ХАТИ
ЗАЦЬВО́ХКАТИ *див.* зацьво́хати
ЗАЦЬКО́ВАНИЙ
ЗАЦЬКО́ВАНІСТЬ
ЗАЦЬКО́ВАНО
ЗАЦЬКО́ВУВАТИ
ЗАЦЬКУВА́ТИ *див.* зацько́вувати
ЗАЦЬО́МКАТИ
ЗАЦЮ́КАТИ
ЗАЦЯ́ВКАТИ
ЗАЦЯВКОТІ́ТИ
ЗАЦЯЦЬКО́ВАНИЙ
ЗАЦЯЦЬКО́ВУВАТИ
ЗАЦЯЦЬКУВА́ТИ *див.* зацяцько́вувати
ЗАЧАВИ́ТИ *див.* зача́влювати
ЗАЧА́ВКАТИ
ЗАЧАВКОТІ́ТИ
ЗАЧА́ВЛЕНИЙ
ЗАЧАВЛІ́ТИ
ЗАЧА́ВЛЮВАТИ
ЗАЧАГА́РЕНИЙ
ЗАЧАГА́РЕННЯ
ЗАЧА́ДЖЕНИЙ
ЗАЧА́ДЖУВАТИ
ЗАЧАДИ́ТИ *див.* зача́джувати
ЗАЧА́ДІТИ
ЗАЧАДІ́ТИ
ЗАЧА́ЄНИЙ
ЗАЧА́ЄНІСТЬ
ЗАЧА́ЄНО
ЗАЧАЇ́ТИ
ЗАЧАЇ́ТИСЯ *див.* зача́юватися
ЗАЧАКЛО́ВАНИЙ
ЗАЧАКЛО́ВАНІСТЬ
ЗАЧАКЛО́ВУВАТИ
ЗАЧАКЛУВА́ТИ *див.* зачакло́вувати
ЗАЧАЛА́ПАТИ
ЗАЧАЛА́ПКАТИ *див.* зачала́пати
ЗАЧА́ЛЕННЯ
ЗАЧА́ЛИТИ *див.* зача́лювати
ЗАЧА́ЛИТИСЯ *див.* зача́люватися
ЗАЧА́ЛЮВАННЯ
ЗАЧА́ЛЮВАТИ
ЗАЧА́ЛЮВАТИСЯ
ЗАЧА́ПАТИ
ЗАЧАРО́ВАНИЙ
ЗАЧАРО́ВАНІСТЬ
ЗАЧАРО́ВАНО
ЗАЧАРО́ВУВАННЯ
ЗАЧАРО́ВУВАТИ
ЗАЧАРО́ВУВАТИСЯ
ЗАЧАРУВА́ННЯ
ЗАЧАРУВА́ТИ *див.* зачаро́вувати
ЗАЧАРУВА́ТИСЯ *див.* зачаро́вуватися
ЗАЧАСТИ́ТИ
ЗАЧАСУ́
ЗАЧА́ТИ *див.* зачина́ти
ЗАЧА́ТИЙ
ЗАЧА́ТИСЯ *див.* зачина́тися
ЗАЧА́ТКО́ВИЙ
ЗАЧА́ТОК
ЗАЧА́ТТЯ
ЗАЧАТУВА́ТИ
ЗАЧА́ХКАТИ
ЗАЧА́ХЛИЙ
ЗАЧА́ХНУТИ[1]
ЗАЧА́ХНУТИ[2]
ЗАЧА́ЮВАТИСЯ
ЗАЧВА́КАТИ
ЗАЧВАЛА́ТИ
ЗАЧВА́НИТИСЯ
ЗАЧВИ́РКАТИ
ЗАЧЕКА́НЕНИЙ
ЗАЧЕКА́НЕННЯ
ЗАЧЕКА́НИТИ *див.* зачека́нювати
ЗАЧЕКА́НЮВАННЯ
ЗАЧЕКА́НЮВАТИ
ЗАЧЕКА́ТИ
ЗАЧЕКА́ТИСЯ
ЗАЧЕ́ПА
ЗА́ЧЕПИ
ЗАЧЕПИ́ТИ[1] *див.* зачіпа́ти
ЗАЧЕПИ́ТИ[2] *див.* зачі́плювати
ЗАЧЕПИ́ТИСЯ[1] *див.* зачіпа́тися
ЗАЧЕПИ́ТИСЯ[2] *див.* зачі́плюватися
ЗАЧЕ́ПЛЕНИЙ[1]
ЗАЧЕ́ПЛЕНИЙ[2]
ЗАЧЕ́ПЛЕННЯ
ЗАЧЕРВИ́ВІТИ
ЗАЧЕ́РВЛЕННЯ
ЗАЧЕРВО́НЕНИЙ
ЗАЧЕРВОНИ́ТИ
ЗАЧЕРВОНИ́ТИСЯ
ЗАЧЕРВОНІ́ЛИЙ
ЗАЧЕРВОНІ́ННЯ
ЗАЧЕРВОНІ́ТИ
ЗАЧЕРВОНІ́ТИСЯ
ЗАЧЕРЕВА́ТІТИ
ЗАЧЕРКА́ТИ
ЗАЧЕ́РКАТИ
ЗАЧЕРПА́ТИ *див.* заче́рпувати
ЗАЧЕ́РПНЕНИЙ *див.* заче́рпнутий
ЗАЧЕРПНУ́ТИ *див.* заче́рпувати
ЗАЧЕ́РПНУТИЙ
ЗАЧЕРПНУ́ТИСЯ *див.* заче́рпуватися
ЗАЧЕ́РПУВАННЯ
ЗАЧЕ́РПУВАТИ
ЗАЧЕ́РПУВАТИСЯ
ЗАЧЕРСТВИ́ТИ
ЗАЧЕ́РСТВІЛИЙ
ЗАЧЕ́РСТВІЛІСТЬ
ЗАЧЕ́РСТВІННЯ
ЗАЧЕ́РСТВІТИ
ЗАЧЕ́САНИЙ
ЗАЧЕСА́ТИ *див.* зачі́сувати
ЗАЧЕСА́ТИСЯ *див.* зачі́суватися
ЗАЧИ́М
ЗАЧИМЧИКУВА́ТИ
ЗА́ЧИН[1]
ЗАЧИ́Н[2]
ЗАЧИНА́ЛЬНИК
ЗАЧИНА́ННЯ
ЗАЧИНА́ТЕЛЬ
ЗАЧИНА́ТЕЛЬКА
ЗАЧИНА́ТИ
ЗАЧИНА́ТИСЯ
ЗАЧИ́НЕНИЙ
ЗАЧИ́НЕННЯ
ЗАЧИНИ́ТИ *див.* зачиня́ти
ЗАЧИНИ́ТИСЯ *див.* зачиня́тися
ЗАЧИ́НЮВАНИЙ
ЗАЧИ́НЮВАТИ *див.* зачиня́ти
ЗАЧИНЯ́ТИ
ЗАЧИНЯ́ТИСЯ
ЗАЧИ́РКАТИ
ЗАЧИ́СЛЕНИЙ
ЗАЧИ́СЛЕННЯ
ЗАЧИ́СЛИТИ *див.* зачисля́ти
ЗАЧИ́СЛИТИСЯ *див.* зачисля́тися
ЗАЧИ́СЛЮВАНИЙ
ЗАЧИ́СЛЮВАННЯ
ЗАЧИ́СЛЮВАТИ *див.* зачисля́ти
ЗАЧИ́СЛЮВАТИСЯ *див.* зачисля́тися
ЗАЧИСЛЯ́ТИ
ЗАЧИСЛЯ́ТИСЯ
ЗАЧИ́СТИТИ *див.* зачища́ти
ЗАЧИ́СТКА
ЗАЧИ́ТАНИЙ
ЗАЧИ́ТАНІСТЬ
ЗАЧИТА́ТИ *див.* зачи́тувати
ЗАЧИТА́ТИСЯ *див.* зачи́туватися
ЗАЧИ́ТУВАННЯ
ЗАЧИ́ТУВАТИ
ЗАЧИ́ТУВАТИСЯ
ЗАЧИЩА́ННЯ
ЗАЧИЩА́ТИ
ЗАЧИЩА́ТИСЯ
ЗАЧИ́ЩЕНИЙ
ЗАЧИ́ЩЕННЯ

ЗАЧИ́ЩУВАНИЙ
ЗАЧИ́ЩУВАННЯ
ЗАЧИ́ЩУВАТИ *див.* зачища́ти
ЗАЧИ́ЩУВАТИСЯ *див.* зачища́тися
ЗАЧИ́ЩУВАЧ
ЗА́ЧІП
ЗАЧІПА́ННЯ
ЗАЧІПА́ТИ
ЗАЧІПА́ТИСЯ
ЗАЧІПЕ́НЬКА
ЗА́ЧІПКА
ЗАЧІ́ПЛИВИЙ
ЗАЧІ́ПЛИВІСТЬ
ЗАЧІ́ПЛИВО
ЗАЧІ́ПЛЮВАЛЬНИЙ
ЗАЧІ́ПЛЮВАНИЙ
ЗАЧІ́ПЛЮВАННЯ
ЗАЧІ́ПЛЮВАТИ
ЗАЧІ́ПЛЮВАТИСЯ
ЗАЧІ́ПЛЮВАЧ
ЗАЧІПЛЯ́ННЯ
ЗАЧІПЛЯ́ТИ *див.* зачі́плювати
ЗАЧІПЛЯ́ТИСЯ *див.* зачі́плюватися
ЗАЧІПНИ́Й
ЗА́ЧІС
ЗА́ЧІСКА
ЗАЧІ́СУВАНИЙ
ЗАЧІ́СУВАННЯ
ЗАЧІ́СУВАТИ
ЗАЧІ́СУВАТИСЯ
ЗАЧМЕ́ЛЕНИЙ
ЗАЧМЕ́ЛЕНО
ЗАЧМЕЛИ́ТИ
ЗАЧМЕЛІ́ТИ
ЗАЧМИ́ХАТИ
ЗАЧМО́КАТИ
ЗАЧМУТУВА́ТИ
ЗАЧО́ВГАНИЙ
ЗАЧО́ВГАНІСТЬ
ЗАЧО́ВГАТИ[1]
ЗАЧО́ВГАТИ[2] *див.* зачо́вгувати
ЗАЧО́ВГУВАТИ
ЗАЧО́РНЕНИЙ
ЗАЧО́РНЕННЯ
ЗАЧОРНИ́ТИ *див.* зачо́рнювати
ЗАЧОРНИ́ТИСЯ *див.* зачо́рнюватися
ЗАЧОРНІ́ЛИЙ
ЗАЧОРНІ́ННЯ
ЗАЧОРНІ́ТИ
ЗАЧОРНІ́ТИСЯ
ЗАЧО́РНЮВАННЯ
ЗАЧО́РНЮВАТИ
ЗАЧО́РНЮВАТИСЯ
ЗАЧО́ХЛЕНИЙ
ЗАЧО́ХЛЕННЯ
ЗАЧОХЛИ́ТИ *див.* зачо́хлювати
ЗАЧО́ХЛЮВАННЯ
ЗАЧО́ХЛЮВАТИ
ЗАЧУ́БИТИСЯ
ЗАЧУВА́ТИ
ЗАЧУВА́ТИСЯ
ЗАЧУДО́ВАНИЙ
ЗАЧУДО́ВАНІСТЬ
ЗАЧУДО́ВАННЯ
ЗАЧУДО́ВАНО
ЗАЧУДО́ВУВАТИ
ЗАЧУДО́ВУВАТИСЯ
ЗАЧУДУВА́ННЯ *див.* зачудо́вання
ЗАЧУДУВА́ТИ *див.* зачудо́вувати
ЗАЧУДУВА́ТИСЯ *див.* зачудо́вуватися
ЗА́ЧУЖА
ЗАЧУКИ́КАТИ
ЗАЧУМАКУВА́ТИ
ЗАЧУМИ́ТИ
ЗАЧУМІ́ЛИЙ
ЗАЧУМІ́ЛО
ЗАЧУМІ́ТИ
ЗАЧУ́МЛЕНИЙ
ЗАЧУ́МЛЕНІСТЬ
ЗАЧУ́МЛЕННЯ
ЗАЧУ́МЛЕНО
ЗАЧУ́ТИ *див.* зачува́ти
ЗАЧУ́ТИЙ
ЗАЧУ́ТИСЯ *див.* зачува́тися
ЗАЧУ́ХАНИЙ
ЗАЧУ́ХАНІСТЬ
ЗАЧУ́ХАТИ *див.* зачу́хувати
ЗАЧУ́ХАТИСЯ
ЗАЧУХМА́РИТИ
ЗАЧУХМА́РИТИСЯ
ЗАЧУ́ХРАНИЙ
ЗАЧУ́ХУВАТИ
ЗАЧУ́ЧВЕРЕНИЙ
ЗАЧУ́ЧВЕРІЛИЙ
ЗАЧУ́ЧВЕРІТИ
ЗАЧХА́ТИ
ЗАШАБАРЧА́ТИ
ЗАША́ВКАТИ
ЗАШАВКОТІ́ТИ
ЗАШАЛЬО́ВАНИЙ
ЗАШАЛЮВА́ТИ
ЗАША́МКАТИ
ЗАШАМКОТІ́ТИ
ЗАШАМОТА́ТИСЯ
ЗАШАМОТІ́ТИ
ЗАША́РЕНИЙ
ЗАША́РИТИ
ЗАШАРІ́ЛИЙ
ЗАШАРІ́ТИ
ЗАШАРІ́ТИСЯ
ЗАША́РКАТИ
ЗАШАРКОТІ́ТИ
ЗАША́РПАНИЙ
ЗАША́РПАНІСТЬ
ЗАША́РПАТИ
ЗАША́РПАТИСЯ
ЗАШАРУДІ́ТИ
ЗАША́СТАТИ
ЗАШАХО́ВАНИЙ
ЗАШАХРАЮВА́ТИ
ЗАШАХУВА́ТИ
ЗАШВАРҐОТА́ТИ *див.* зашварґоті́ти
ЗАШВАРҐОТІ́ТИ
ЗАШВАРКОТА́ТИ *див.* зашваркоті́ти
ЗАШВАРКОТІ́ТИ
ЗАШВАРТО́ВАНИЙ
ЗАШВАРТО́ВУВАНИЙ
ЗАШВАРТО́ВУВАТИ
ЗАШВАРТО́ВУВАТИСЯ
ЗАШВАРТУВА́ТИ *див.* зашварто́вувати
ЗАШВАРТУВА́ТИСЯ *див.* зашварто́вуватися
ЗАШВЕ́НДЯТИ
ЗАШВИДКИ́Й
ЗАШВИ́ДКО
ЗАШВИДКУВА́ТИ
ЗАШЕКЕРЯ́ВИТИ
ЗАШЕЛЕПОТІ́ТИ
ЗАШЕЛЕСТІ́ТИ
ЗАШЕЛЮГУВА́ТИ
ЗАШЕ́МРАТИ
ЗАШЕ́МРІТИ *див.* заше́мрати
ЗАШЕПЕЛЯ́ВИТИ
ЗАШЕПОТА́ТИ *див.* зашепоті́ти
ЗАШЕПОТА́ТИСЯ *див.* зашепоті́тися
ЗАШЕПОТІ́ТИ
ЗАШЕПОТІ́ТИСЯ
ЗАШЕ́ПТАНИЙ
ЗАШЕПТА́ТИ[1]
ЗАШЕПТА́ТИ[2] *див.* заші́птувати
ЗАШЕПТА́ТИСЯ
ЗАШЕРЕТУВА́ТИ
ЗАШЕРЕХТІ́ТИ *див.* зашерхоті́ти
ЗАШЕРХА́ТИ
ЗАШЕ́РХЛИЙ
ЗАШЕ́РХНУТИ *див.* зашерха́ти
ЗАШЕРХОТІ́ТИ
ЗАШЕ́РХТИ *див.* зашерха́ти
ЗАШЕРША́ВИТИ
ЗАШЕРША́ВЛЕНИЙ
ЗАШИВА́ЛЬНИЙ
ЗАШИВА́ННЯ
ЗАШИВА́ТИ
ЗАШИВА́ТИСЯ
ЗАШИВНИ́Й
ЗАШИ́ЙНИЙ
ЗАШИ́ЙНИК
ЗАШИ́ЙОК
ЗАШИ́КАТИ
ЗАШИПІ́ТИ
ЗАШИРО́КИЙ
ЗАШИ́РОКО
ЗАШИ́ТИ *див.* зашива́ти
ЗАШИ́ТИЙ

ЗАШИ́ТИСЯ *див.* зашива́тися
ЗАШИТТЯ́
ЗАШИФРО́ВАНИЙ
ЗАШИФРО́ВУВАНИЙ
ЗАШИФРО́ВУВАННЯ
ЗАШИФРО́ВУВАТИ
ЗАШИФРО́ВУВАТИСЯ
ЗАШИФРУВА́ННЯ
ЗАШИФРУВА́ТИ *див.* зашифро́вувати
ЗАШІ́ПТУВАННЯ
ЗАШІ́ПТУВАТИ
ЗАШКА́ЛЕНИЙ
ЗАШКА́ЛЕННЯ
ЗАШКА́ЛИТИ *див.* зашка́лювати
ЗАШКАЛИ́ТИ
ЗАШКАЛУ́БИНА
ЗАШКА́ЛЮВАННЯ
ЗАШКА́ЛЮВАТИ
ЗАШКАНДИБА́ТИ
ЗАШКАРУ́БЛИЙ
ЗАШКАРУ́БЛІСТЬ
ЗАШКАРУ́БНУТИ
ЗАШКВА́РИТИ *див.* зашква́рювати
ЗАШКВА́РИТИСЯ *див.* зашква́рюватися
ЗАШКВАРКОТІ́ТИ
ЗАШКВАРЧА́ТИ
ЗАШКВА́РЮВАТИ
ЗАШКВА́РЮВАТИСЯ
ЗАШКІ́РНИЙ
ЗАШКО́ДЖЕНИЙ
ЗАШКО́ДЖЕННЯ
ЗАШКО́ДЖУВАТИ
ЗАШКО́ДИТИ *див.* зашко́джувати
ЗАШКРЕБТИ́
ЗАШКРЕБТИ́СЯ
ЗАШКРЯ́БАТИ
ЗАШКРЯ́БАТИСЯ
ЗАШКРЯБОТІ́ТИ
ЗАШКУ́РНИЙ
ЗАШКУТИЛЬГА́ТИ
ЗАШЛАКО́ВАНИЙ
ЗАШЛАКО́ВАНІСТЬ
ЗАШЛАКО́ВУВАННЯ
ЗАШЛАКО́ВУВАТИ
ЗАШЛАКО́ВУВАТИСЯ
ЗАШЛАКУВА́ННЯ
ЗАШЛАКУВА́ТИ *див.* зашлако́вувати
ЗАШЛАКУВА́ТИСЯ *див.* зашлако́вуватися
ЗАШЛЕЙФУВА́ТИ
ЗАШЛІФО́ВАНИЙ
ЗАШЛІФО́ВАНІСТЬ
ЗАШЛІФО́ВУВАННЯ
ЗАШЛІФО́ВУВАТИ
ЗАШЛІФУВА́ННЯ
ЗАШЛІФУВА́ТИ *див.* зашліфо́вувати
ЗАШЛІХТО́ВАНИЙ[1]
ЗАШЛІХТО́ВАНИЙ[2]
ЗАШЛІХТО́ВУВАТИ[1]
ЗАШЛІХТО́ВУВАТИ[2]
ЗАШЛІХТУВА́ТИ[1] *див.* зашліхто́вувати[1]
ЗАШЛІХТУВА́ТИ[2] *див.* зашліхто́вувати[2]
ЗАШЛЬО́ПАТИ
ЗАШЛЮ́БИТИ
ЗАШЛЮ́БИТИСЯ
ЗАШЛЮ́БЛЕНИЙ
ЗАШЛЮЗО́ВАНИЙ
ЗАШЛЮЗО́ВУВАННЯ
ЗАШЛЮЗО́ВУВАТИ
ЗАШЛЮЗО́ВУВАТИСЯ
ЗАШЛЮЗУВА́ННЯ
ЗАШЛЮЗУВА́ТИ *див.* зашлюзо́вувати
ЗАШЛЮЗУВА́ТИСЯ *див.* зашлюзо́вуватися
ЗАШМА́ГАНИЙ
ЗАШМАГА́ТИ
ЗАШМА́РКАНИЙ
ЗАШМАРО́ВАНИЙ
ЗАШМАРУВА́ТИ
ЗАШМАРУВА́ТИСЯ
ЗА́ШМОРГ
ЗАШМО́РГАТИ
ЗАШМОРГНУ́ТИ *див.* зашмо́ргувати
ЗАШМО́РГНУТИЙ
ЗАШМОРГНУ́ТИСЯ *див.* зашмо́ргуватися
ЗАШМО́РГУВАННЯ
ЗАШМО́РГУВАТИ
ЗАШМО́РГУВАТИСЯ
ЗАШНУРО́ВАНИЙ
ЗАШНУРО́ВУВАННЯ
ЗАШНУРО́ВУВАТИ
ЗАШНУРО́ВУВАТИСЯ
ЗАШНУРУВА́ТИ *див.* зашнуро́вувати
ЗАШНУРУВА́ТИСЯ *див.* зашнуро́вуватися
ЗАШОЛУДИ́ВІТИ
ЗАШО́РЕНИЙ
ЗАШО́РЕНІСТЬ
ЗАШО́РИТИ
ЗАШПАКЛЬО́ВАНИЙ
ЗАШПАКЛЬО́ВУВАНИЙ
ЗАШПАКЛЬО́ВУВАННЯ
ЗАШПАКЛЬО́ВУВАТИ
ЗАШПАКЛЬО́ВУВАТИСЯ
ЗАШПАКЛЮВА́ННЯ
ЗАШПАКЛЮВА́ТИ *див.* зашпакльо́вувати
ЗАШПАРО́ВАНИЙ
ЗАШПАРО́ВУВАННЯ
ЗАШПАРО́ВУВАТИ
ЗАШПАРО́ВУВАТИСЯ
ЗАШПАРУВА́ННЯ
ЗАШПАРУВА́ТИ *див.* зашпаро́вувати
ЗАШПИГА́ТИ
ЗАШПИ́ЛЕНИЙ
ЗАШПИЛИ́ТИ *див.* зашпи́лювати
ЗАШПИЛИ́ТИСЯ *див.* зашпи́люватися
ЗАШПИ́ЛЮВАТИ
ЗАШПИ́ЛЮВАТИСЯ
ЗАШПЛІНТО́ВАНИЙ
ЗАШПЛІНТО́ВУВАТИ
ЗАШПЛІНТУВА́ТИ *див.* зашплінто́вувати
ЗА́ШПОРИ
ЗАШПО́РТАТИСЯ
ЗАШПОРТНУ́ТИСЯ *див.* зашпо́ртуватися
ЗАШПО́РТУВАТИСЯ
ЗАШПУНТО́ВАНИЙ
ЗАШПУНТО́ВУВАННЯ
ЗАШПУНТО́ВУВАТИ
ЗАШПУНТО́ВУВАТИСЯ
ЗАШПУНТУВА́ННЯ
ЗАШПУНТУВА́ТИ *див.* зашпунто́вувати
ЗАШПУНТУВА́ТИСЯ *див.* зашпунто́вуватися
ЗАШПУРЛЯ́ТИ
ЗАШПУРНУ́ТИ
ЗАШРУБУВА́ТИ
ЗАШТАБЕЛЬО́ВУВАННЯ
ЗАШТАБЕЛЬО́ВУВАТИ
ЗАШТАБЕЛЮВА́ННЯ
ЗАШТАБЕЛЮВА́ТИ *див.* заштабельо́вувати
ЗАШТАБУВА́ТИ
ЗАШТАМПО́ВАНИЙ
ЗАШТАМПО́ВАНІСТЬ
ЗАШТАМПО́ВУВАТИ
ЗАШТАМПУВА́ТИ *див.* заштампо́вувати
ЗАШТА́ТНИЙ
ЗАШТЕМПЕЛЬО́ВАНИЙ
ЗАШТЕМПЕЛЬО́ВУВАТИ
ЗАШТЕМПЕЛЮВА́ТИ *див.* заштемпельо́вувати
ЗАШТИЛІ́ЛИЙ
ЗАШТИЛІ́ТИ
ЗАШТИФТО́ВАНИЙ
ЗАШТИФТО́ВУВАТИ
ЗАШТИФТУВА́ТИ *див.* заштифто́вувати
ЗАШТОВХА́ТИ
ЗАШТОВХНУ́ТИ *див.* зашто́вхувати
ЗАШТО́ВХУВАТИ
ЗАШТО́ПАНИЙ
ЗАШТО́ПАТИ *див.* зашто́пувати
ЗАШТО́ПОРИТИ
ЗАШТО́ПУВАНИЙ
ЗАШТО́ПУВАННЯ
ЗАШТО́ПУВАТИ
ЗАШТО́ПУВАТИСЯ
ЗАШТО́РЕНИЙ
ЗАШТО́РИТИ *див.* зашто́рювати
ЗАШТОРМИ́ТИ
ЗАШТО́РЮВАТИ
ЗА́ШТРИК
ЗАШТРИ́КАТИ
ЗАШТРИКНУ́ТИ
ЗАШТРИХО́ВАНИЙ
ЗАШТРИХО́ВУВАНИЙ
ЗАШТРИХО́ВУВАННЯ

ЗАШТРИХО́ВУВАТИ
ЗАШТРИХО́ВУВАТИСЯ
ЗАШТРИХУВА́ННЯ
ЗАШТРИХУВА́ТИ *див.* заштрихо́вувати
ЗАШТУКАТУ́РЕНИЙ
ЗАШТУКАТУ́РЕННЯ
ЗАШТУКАТУ́РИТИ *див.* заштукату́рювати
ЗАШТУКАТУ́РЮВАНИЙ
ЗАШТУКАТУ́РЮВАННЯ
ЗАШТУКАТУ́РЮВАТИ
ЗАШТУКАТУ́РЮВАТИСЯ
ЗАШТУКО́ВАНИЙ
ЗАШТУКО́ВУВАННЯ
ЗАШТУКО́ВУВАТИ
ЗАШТУКО́ВУВАТИСЯ
ЗАШТУКУВА́ТИ *див.* заштуко́вувати
ЗАШТУ́РХАНИЙ
ЗАШТУ́РХА́ТИ
ЗАШУ́ГАНИЙ
ЗАШУГА́ТИ
ЗАШУКА́ТИ *див.* зашу́кувати
ЗАШУ́КУВАТИ
ЗАШУМІ́ТИ
ЗАШУМУВА́ТИ[1]
ЗАШУМУВА́ТИ[2]
ЗАШУНТО́ВАНИЙ
ЗАШУНТО́ВУВАТИ
ЗАШУНТУВА́ННЯ
ЗАШУНТУВА́ТИ *див.* зашунто́вувати
ЗАШУРУВА́ТИ[1]
ЗАШУРУВА́ТИ[2]
ЗАШУРХОТІ́ТИ
ЗАШУШУ́КАТИ
ЗАШУШУ́КАТИСЯ
ЗАЩЕБЕ́НЕНИЙ
ЗАЩЕБЕНИ́ТИ *див.* защебе́нювати
ЗАЩЕБЕ́НЮВАННЯ
ЗАЩЕБЕ́НЮВАТИ
ЗАЩЕБЕ́НЮВАТИСЯ
ЗАЩЕБЕТА́ТИ
ЗАЩЕ́БНЕНИЙ
ЗАЩЕБНУ́ТИ *див.* защіба́ти
ЗАЩЕ́БНУТИЙ *див.* защебнений
ЗАЩЕБНУ́ТИСЯ *див.* защіба́тися
ЗАЩЕДРУВА́ТИ
ЗАЩЕМИ́ТИ *див.* защемля́ти
ЗАЩЕМИ́ТИСЯ *див.* защемля́тися
ЗАЩЕМІ́ТИ
ЗАЩЕ́МЛЕНИЙ
ЗАЩЕ́МЛЕННЯ
ЗАЩЕ́МЛЮВАНИЙ
ЗАЩЕ́МЛЮВАТИ *див.* защемля́ти
ЗАЩЕ́МЛЮВАТИСЯ *див.* защемля́тися
ЗАЩЕ́МЛЮВАЧ
ЗАЩЕМЛЯ́ТИ
ЗАЩЕМЛЯ́ТИСЯ
ЗАЩЕПИ́ТИ *див.* защеплювати
ЗАЩЕ́ПЛЕНИЙ
ЗАЩЕ́ПЛЕННЯ
ЗАЩЕ́ПЛЮВАТИ
ЗАЩЕ́ПНЕНИЙ *див.* защепнутий
ЗАЩЕПНУ́ТИ *див.* защіпа́ти
ЗАЩЕ́ПНУТИЙ
ЗАЩЕПНУ́ТИСЯ *див.* защіпа́тися
ЗАЩЕТИ́НЕНИЙ
ЗАЩЕТИ́НИТИСЯ
ЗАЩИПА́ТИ
ЗАЩИПА́ТИСЯ
ЗАЩИПНУ́ТИ *див.* защи́пувати
ЗАЩИ́ПУВАННЯ
ЗАЩИ́ПУВАТИ
ЗАЩИ́ПУВАТИСЯ
ЗАЩІБА́ТИ
ЗАЩІБА́ТИСЯ
ЗА́ЩІБКА
ЗАЩІ́БНЕНИЙ
ЗАЩІБНУ́ТИ *див.* защіба́ти
ЗАЩІ́БНУТИЙ *див.* защібнений
ЗАЩІ́БУВАТИ *див.* защіба́ти
ЗАЩІ́БУВАТИСЯ *див.* защіба́тися
ЗАЩІПА́ННЯ
ЗАЩІПА́ТИ
ЗАЩІПА́ТИСЯ
ЗА́ЩІПКА
ЗАЩІПНИ́Й
ЗА́ЩІПОЧКА
ЗАЩІ́ЧНИЙ
ЗАЮ́РБИТИСЯ
ЗАЮ́РБЛЕНИЙ
ЗАЮРИ́ТИ
ЗАЮ́РМИТИСЯ *див.* заю́рбитися
ЗАЮ́РМЛЕНИЙ *див.* заю́рблений
ЗАЮРТУВА́ТИСЯ
ЗАЮ́ШЕНИЙ
ЗАЮ́ШИТИ
ЗАЮ́ШИТИСЯ
ЗАЯ́ВА
ЗАЯВИ́ТИ *див.* заявля́ти
ЗАЯВИ́ТИСЯ *див.* заявля́тися
ЗАЯ́ВКА
ЗАЯ́ВКОВИЙ
ЗАЯ́ВЛЕНИЙ
ЗАЯВЛЯ́ТИ
ЗАЯВЛЯ́ТИСЯ
ЗАЯ́ВНИК
ЗАЯ́ВНИЦЯ
ЗАЯ́ДЛИЙ
ЗАЯ́КАТИ
ЗАЯ́КОРЕНИЙ
ЗАЯ́КОРЕННЯ
ЗАЯ́КОРИТИ
ЗАЯ́КОРИТИСЯ
ЗАЯ́ЛОВИТИСЯ
ЗАЯ́ЛОВІТИ
ЗАЯЛО́ЖЕНИЙ
ЗАЯЛО́ЖЕНІСТЬ
ЗАЯЛО́ЖЕННЯ
ЗАЯЛО́ЖУВАНИЙ
ЗАЯЛО́ЖУВАННЯ
ЗАЯЛО́ЖУВАТИ
ЗАЯЛО́ЖУВАТИСЯ
ЗАЯЛО́ЗИТИ *див.* заяло́жувати
ЗАЯЛО́ЗИТИСЯ *див.* заяло́жуватися
ЗАЯРИ́ТИСЯ[1]
ЗАЯРИ́ТИСЯ[2] *див.* заярі́тися
ЗАЯРІ́ТИ
ЗАЯРІ́ТИСЯ
ЗАЯСКРА́ВИЙ
ЗАЯСКРА́ВІТИ
ЗАЯСКРА́ВО
ЗАЯСКРИ́ТИСЯ
ЗАЯСКРІ́ЛИЙ
ЗАЯСКРІ́ТИ
ЗАЯСКРІ́ТИСЯ *див.* заяскри́тися
ЗАЯСНИ́ТИСЯ
ЗАЯСНІ́ЛИЙ
ЗАЯСНІ́ТИ
ЗАЯСНІ́ТИСЯ
ЗАЯСНІ́ШАТИ
ЗА́ЯТИНА *див.* за́ячина
ЗАЯ́ТРИ́ТИСЯ
ЗАЯЧА́ТИ
ЗА́ЯЧИЙ
ЗА́ЯЧИНА
ЗБА́БИТИСЯ
ЗБАБІ́ТИ
ЗБА́БРАТИСЯ
ЗБА́БЧЕНИЙ
ЗБА́БЧИТИСЯ
ЗБА́ВИТИ *див.* збавля́ти
ЗБА́ВИТИСЯ *див.* збавля́тися
ЗБА́ВЛЕНИЙ
ЗБА́ВЛЕННЯ
ЗБАВЛЯ́ТИ
ЗБАВЛЯ́ТИСЯ
ЗБАГАТИ́ТИ *див.* збага́чувати
ЗБАГАТИ́ТИСЯ *див.* збага́чуватися
ЗБАГАТІ́ТИ
ЗБАГА́ЧЕНИЙ
ЗБАГА́ЧЕННЯ
ЗБАГА́ЧУВАЛЬНИЙ
ЗБАГА́ЧУВАЛЬНИК
ЗБАГА́ЧУВАНИЙ
ЗБАГА́ЧУВАНІСТЬ
ЗБАГА́ЧУВАННЯ
ЗБАГА́ЧУВАТИ
ЗБАГА́ЧУВАТИСЯ
ЗБАГА́ЧУВАЧ
ЗБА́ГНЕНИЙ
ЗБАГНЕ́ННИЙ
ЗБАГНЕ́ННІСТЬ
ЗБА́ГНЕННЯ
ЗБАГНІ́ТУВА́ТИ
ЗБАГНУ́ТИ

ЗБА́ГНУТИЙ *див.* зба́гнений
ЗБАГРИ́ТИ
ЗБАГРОВІ́ТИ
ЗБАГРЯНІ́ЛИЙ
ЗБАГРЯНІ́ТИ
ЗБАДЬО́РЕНИЙ
ЗБАДЬО́РЕННЯ
ЗБАДЬО́РЕНО
ЗБАДЬОРИ́ТИ *див.* збадьо́рювати
ЗБАДЬОРИ́ТИСЯ *див.* збадьо́рюватися
ЗБАДЬОРІ́ЛИЙ
ЗБАДЬОРІ́ЛО
ЗБАДЬОРІ́ТИ
ЗБАДЬОРІ́ШАТИ
ЗБАДЬО́РЛИВИЙ
ЗБАДЬО́РЛИВО
ЗБАДЬО́РЮВАТИ
ЗБАДЬО́РЮВАТИСЯ
ЗБАЙДУ́ЖЕНИЙ
ЗБАЙДУЖІ́ЛИЙ
ЗБАЙДУЖІ́ЛІСТЬ
ЗБАЙДУЖІ́ЛО
ЗБАЙДУЖІ́ННЯ
ЗБАЙДУЖІ́ТИ
ЗБАЙДУЖНІ́ЛИЙ
ЗБАЙДУЖНІ́ЛІСТЬ
ЗБАЙДУЖНІ́ННЯ
ЗБАЙДУЖНІ́ТИ
ЗБАЛА́КАТИ
ЗБАЛА́КАТИСЯ
ЗБАЛАМУ́ТИТИ *див.* збаламу́чувати
ЗБАЛАМУ́ТИТИСЯ *див.* збаламу́чуватися
ЗБАЛАМУ́ЧЕНИЙ
ЗБАЛАМУ́ЧЕНІСТЬ
ЗБАЛАМУ́ЧЕННЯ
ЗБАЛАМУ́ЧУВАНИЙ
ЗБАЛАМУ́ЧУВАННЯ
ЗБАЛАМУ́ЧУВАТИ
ЗБАЛАМУ́ЧУВАТИСЯ
ЗБАЛАНСО́ВАНИЙ
ЗБАЛАНСО́ВАНІСТЬ
ЗБАЛАНСО́ВАНО
ЗБАЛАНСО́ВУВАННЯ
ЗБАЛАНСО́ВУВАТИ
ЗБАЛАНСО́ВУВАТИСЯ
ЗБАЛАНСУВА́ННЯ
ЗБАЛАНСУВА́ТИ *див.* збалансо́вувати
ЗБАЛАНСУВА́ТИСЯ *див.* збалансо́вуватися
ЗБА́ЛУВАНИЙ
ЗБА́ЛУВАТИ
ЗБАН
ЗБАНКРОТО́ВАНИЙ *див.* збанкруто́ваний
ЗБАНКРОТУВА́ННЯ *див.* збанкрутува́ння
ЗБАНКРОТУВА́ТИ *див.* збанкрутува́ти
ЗБАНКРУ́ТИТИСЯ
ЗБАНКРУТІ́ЛИЙ
ЗБАНКРУТІ́ЛІСТЬ
ЗБАНКРУТІ́ТИ
ЗБАНКРУТО́ВАНИЙ
ЗБАНКРУТУВА́ННЯ
ЗБАНКРУТУВА́ТИ
ЗБА́НОК
ЗБА́НОЧОК
ЗБАНУВА́ТИ
ЗБАНЯ́
ЗБАНЯ́ТКО
ЗБАСАМА́НЕНИЙ
ЗБАСАМА́НИТИ
ЗБЕЗВО́ДІТИ
ЗБЕЗВО́ДНЕНИЙ
ЗБЕЗВО́ДНЕННЯ
ЗБЕЗВО́ДНИТИ *див.* збезво́днювати
ЗБЕЗВО́ДНИТИСЯ *див.* збезво́днюватися
ЗБЕЗВО́ДНЮВАЛЬНИЙ
ЗБЕЗВО́ДНЮВАНИЙ
ЗБЕЗВО́ДНЮВАННЯ
ЗБЕЗВО́ДНЮВАТИ
ЗБЕЗВО́ДНЮВАТИСЯ
ЗБЕЗВО́ЛИТИ *див.* збезво́лювати
ЗБЕЗВО́ЛЮВАТИ
ЗБЕЗЛИ́СТИТИ
ЗБЕЗЛИ́СТІЛИЙ
ЗБЕЗЛИ́СТІТИ
ЗБЕЗЛІ́СЕНИЙ
ЗБЕЗЛІ́СЕННЯ
ЗБЕЗЛІ́СИТИ
ЗБЕЗЛІ́СІННЯ
ЗБЕЗЛІ́СІТИ
ЗБЕЗЛЮ́ДИТИ
ЗБЕЗЛЮ́ДІЛИЙ
ЗБЕЗЛЮ́ДІТИ
ЗБЕЗЛЮ́ДНИТИ
ЗБЕЗЛЮ́ДНІЛИЙ
ЗБЕЗЛЮ́ДНІТИ
ЗБЕЗСИ́ЛЕНИЙ
ЗБЕЗСИ́ЛЕННЯ
ЗБЕЗСИ́ЛИТИ *див.* збезси́лювати
ЗБЕЗСИ́ЛІЛИЙ
ЗБЕЗСИ́ЛІЛО
ЗБЕЗСИ́ЛІТИ
ЗБЕЗСИ́ЛЮВАТИ
ЗБЕЗУ́МИТИСЯ
ЗБЕЗУ́МІЛИЙ
ЗБЕЗУ́МІТИ
ЗБЕЗЧЕ́СТИТИ
ЗБЕЗЧЕ́ЩЕНИЙ
ЗБЕЗЧЕ́ЩЕННЯ
ЗБЕНТЕ́ЖЕНИЙ
ЗБЕНТЕ́ЖЕНІСТЬ
ЗБЕНТЕ́ЖЕННЯ
ЗБЕНТЕ́ЖЕНО
ЗБЕНТЕ́ЖИТИ *див.* збенте́жувати
ЗБЕНТЕ́ЖИТИСЯ *див.* збенте́жуватися
ЗБЕНТЕ́ЖУВАТИ
ЗБЕНТЕ́ЖУВАТИСЯ
ЗБЕРЕГТИ́ *див.* зберіга́ти
ЗБЕРЕГТИ́СЯ *див.* зберіга́тися
ЗБЕРЕ́ЖЕНИЙ
ЗБЕРЕ́ЖЕНІСТЬ
ЗБЕРЕ́ЖЕННЯ
ЗБЕРЕ́ЖНІСТЬ
ЗБЕРЕ́ЖУВАНІСТЬ
ЗБЕРІГА́ЛЬНИЙ
ЗБЕРІГА́ННЯ
ЗБЕРІГА́ТИ
ЗБЕРІГА́ТИСЯ
ЗБИВА́ЛЬНИЙ
ЗБИВА́ННЯ
ЗБИВА́ТИ
ЗБИВА́ТИСЯ
ЗБИВНИ́Й
ЗБИРА́ЛЬНИЙ
ЗБИРА́ЛЬНИК
ЗБИРА́ЛЬНИЦТВО
ЗБИРА́ЛЬНИЦЬКИЙ
ЗБИРА́ЛЬНИЦЯ
ЗБИ́РАНИЙ
ЗБИРАНИ́НА
ЗБИРАНИ́ЦЯ
ЗБИРА́ННЯ
ЗБИРА́ТИ
ЗБИРА́ТИСЯ
ЗБИРА́ЦТВО
ЗБИРА́ЦЬКИЙ
ЗБИРА́Ч
ЗБИРА́ЧКА
ЗБИТЕ́ННИК
ЗБИ́ТЕНЬ
ЗБИ́ТИ *див.* збива́ти
ЗБИ́ТИЙ
ЗБИ́ТИСЯ *див.* збива́тися
ЗБИ́ТКИ
ЗБИТКО́ВИЙ
ЗБИТКО́ВІСТЬ
ЗБИТКО́ВО
ЗБИТКУВА́ННЯ
ЗБИТКУВА́ТИ
ЗБИТКУВА́ТИСЯ
ЗБИ́ТО
ЗБИ́ТОК *див.* зби́тки
ЗБИТО́ЧНИЙ
ЗБИТО́ЧНИК
ЗБИТО́ЧНИЦЯ
ЗБИТО́ЧНО
ЗБИТО́ШНИЙ *див.* збито́чний
ЗБИТО́ШНИК *див.* збито́чник
ЗБИТО́ШНИЦЯ *див.* збито́чниця
ЗБИТО́ШНО *див.* збито́чно
ЗБИТТЯ́
ЗБІГ
ЗБІ́ГАНИЙ
ЗБІГА́ННЯ
ЗБІ́ГАТИ

ЗБІГА́ТИ
ЗБІ́ГАТИСЯ
ЗБІГА́ТИСЯ
ЗБІ́ГЕЦЬ
ЗБІ́ГЛИЙ
ЗБІГО́ВИСЬКО
ЗБІГО́ВИЩЕ
ЗБІ́ГТИ *див.* збіга́ти
ЗБІ́ГТИСЯ *див.* збіга́тися
ЗБІ́ГЦЯ *див.* збі́гець
ЗБІ́ДНЕНИЙ
ЗБІ́ДНЕНІСТЬ
ЗБІ́ДНЕННЯ
ЗБІ́ДНЕНО
ЗБІДНИ́ТИ *див.* збі́днювати
ЗБІДНИ́ТИСЯ *див.* збі́днюватися
ЗБІДНІ́ЛИЙ
ЗБІДНІ́ЛІСТЬ
ЗБІДНІ́ННЯ
ЗБІДНІ́ТИ
ЗБІ́ДНЮВАЛЬНИЙ
ЗБІ́ДНЮВАННЯ
ЗБІ́ДНЮВАТИ
ЗБІ́ДНЮВАТИСЯ
ЗБІДО́ВАНИЙ
ЗБІДО́ВАНО
ЗБІ́ЖЖЕВИЙ
ЗБІ́ЖЖЯ
ЗБІ́ЖЖЯЧКО
ЗБІ́ЖИСТИЙ
ЗБІ́ЖНИЙ
ЗБІ́ЖНІСТЬ
ЗБІЙ[1]
ЗБІЙ[2]
ЗБІ́ЙНИЙ[1]
ЗБІ́ЙНИЙ[2]
ЗБІЛІ́ЛИЙ
ЗБІЛІ́ТИ
ЗБІЛУВА́ТИ
ЗБІ́ЛЬШЕНИЙ
ЗБІ́ЛЬШЕНІСТЬ
ЗБІ́ЛЬШЕННЯ
ЗБІ́ЛЬШИТИ *див.* збі́льшувати
ЗБІ́ЛЬШИТИСЯ *див.* збі́льшуватися
ЗБІЛЬШОВИЗО́ВАНИЙ
ЗБІЛЬШОВИЗУВА́ТИ
ЗБІЛЬШОВИЗУВА́ТИСЯ
ЗБІЛЬШОВИ́ЧЕНИЙ
ЗБІЛЬШОВИ́ЧЕННЯ
ЗБІЛЬШОВИ́ЧИТИ *див.* збільшови́чувати
ЗБІЛЬШОВИ́ЧИТИСЯ *див.* збільшови́чуватися
ЗБІЛЬШОВИ́ЧУВАТИ
ЗБІЛЬШОВИ́ЧУВАТИСЯ
ЗБІ́ЛЬШУВАЛЬНИЙ
ЗБІ́ЛЬШУВАНИЙ
ЗБІ́ЛЬШУВАННЯ
ЗБІ́ЛЬШУВАТИ
ЗБІ́ЛЬШУВАТИСЯ
ЗБІ́ЛЬШУВАЧ
ЗБІР
ЗБІ́РЖА
ЗБІРЖА́К
ЗБІРЖАНИ́К
ЗБІ́РКА[1]
ЗБІ́РКА[2] *див.* збо́рки
ЗБІ́РКИ *див.* збо́рки
ЗБІ́РНИЙ
ЗБІ́РНИК
ЗБІ́РНИЦЯ
ЗБІ́РНИЧОК
ЗБІ́РНІСТЬ
ЗБІ́РНЯ
ЗБІ́РОЧКА[1]
ЗБІ́РОЧКА[2]
ЗБІРЧА́СТИЙ
ЗБІ́СА
ЗБІСИ́ТИ
ЗБІСИ́ТИСЯ
ЗБІЧ
ЗБІ́ЧЧЯ
ЗБЛИЖА́ННЯ
ЗБЛИЖА́ТИ
ЗБЛИЖА́ТИСЯ
ЗБЛИ́ЖЕНИЙ
ЗБЛИ́ЖЕНІСТЬ
ЗБЛИ́ЖЕННЯ
ЗБЛИ́ЖУВАНИЙ
ЗБЛИ́ЖУВАННЯ
ЗБЛИ́ЖУВАТИ *див.* зближа́ти
ЗБЛИ́ЖУВАТИСЯ *див.* зближа́тися
ЗБЛИЗЕ́НЬКА
ЗБЛИ́ЗИТИ *див.* зближа́ти
ЗБЛИ́ЗИТИСЯ *див.* зближа́тися
ЗБЛИ́ЗУ
ЗБЛИ́ЗЬКА
ЗБЛИСК
ЗБЛИ́СКУВАННЯ
ЗБЛИ́СКУВАТИ
ЗБЛИ́СНУТИ
ЗБЛІ́ДЛИЙ
ЗБЛІ́ДЛІСТЬ
ЗБЛІ́ДНЕННЯ
ЗБЛІ́ДНУТИ
ЗБЛОКО́ВАНИЙ
ЗБЛОКО́ВАНІСТЬ
ЗБЛОКУВА́ННЯ
ЗБЛОКУВА́ТИ[1]
ЗБЛОКУВА́ТИ[2]
ЗБЛОКУВА́ТИ[3]
ЗБЛОКУВА́ТИСЯ
ЗБЛУДИ́ТИ[1]
ЗБЛУДИ́ТИ[2]
ЗБЛУДИ́ТИСЯ
ЗБЛУКА́ТИ
ЗБЛУКА́ТИСЯ
ЗБЛЯ́КЛИЙ
ЗБЛЯ́КНУТИ
ЗБО́ВТАНИЙ
ЗБО́ВТАТИ *див.* збо́втувати
ЗБО́ВТАТИСЯ *див.* збо́втуватися
ЗБО́ВТУВАНИЙ
ЗБО́ВТУВАННЯ
ЗБО́ВТУВАТИ
ЗБО́ВТУВАТИСЯ
ЗБОЖЕВО́ЛІЛИЙ
ЗБОЖЕВО́ЛІЛО
ЗБОЖЕВО́ЛІТИ
ЗБО́ЇНИ
ЗБО́КУ
ЗБО́ЛЕНИЙ
ЗБО́ЛЕНО
ЗБОЛІ́ЛИЙ
ЗБОЛІ́ТИ
ЗБОЛОТИ́ТИСЯ *див.* зболо́чуватися
ЗБОЛОТНІ́ЛИЙ
ЗБОЛОТНІ́ТИ
ЗБОЛО́ЧЕНИЙ
ЗБОЛО́ЧУВАТИСЯ
ЗБОЛТИ́ТИ *див.* збо́лчувати
ЗБО́ЛЧУВАТИ
ЗБОРГУВА́ТИ
ЗБО́РЕНИЙ
ЗБО́РИ[1]
ЗБО́РИ[2]
ЗБО́РИСТИЙ
ЗБО́РИСЬКО
ЗБО́РИЩЕ
ЗБО́РКА *див.* збо́рки
ЗБО́РКИ
ЗБО́РНЯ *див.* збі́рня
ЗБОРО́ЗНЕНИЙ
ЗБОРОЗНИ́ТИ
ЗБОРО́НЕЦЬ
ЗБОРОНИ́ТИ[1] *див.* збороня́ти[1]
ЗБОРОНИ́ТИ[2] *див.* збороня́ти[2]
ЗБОРОНЯ́ТИ[1]
ЗБОРОНЯ́ТИ[2]
ЗБОРО́ТИ *див.* збо́рювати
ЗБО́РОЧКА *див.* збо́рочки
ЗБО́РОЧКИ
ЗБО́РЩИК
ЗБО́РЮВАТИ
ЗБО́ЧЕНЕЦЬ
ЗБО́ЧЕНИЙ
ЗБО́ЧЕНІСТЬ
ЗБО́ЧЕНКА
ЗБО́ЧЕННЯ
ЗБО́ЧЕНСТВО
ЗБО́ЧЕНСЬКИЙ
ЗБО́ЧИТИ *див.* збо́чувати
ЗБО́ЧУВАТИ
ЗБОЯ́ТИСЯ
ЗБРАКУВА́ТИ

ЗБРА́ТАНИЙ
ЗБРАТА́ННЯ
ЗБРАТА́ТИ
ЗБРАТА́ТИСЯ
ЗБРЕСТИ́
ЗБРЕХА́ТИ
ЗБРЕХНУ́ТИ
ЗБРИВА́ТИ
ЗБРИ́ДИТИ
ЗБРИ́ДИТИСЯ
ЗБРИ́ДНУТИ
ЗБРИ́ЖЕНИЙ
ЗБРИ́ЖЕННЯ
ЗБРИ́ЖИТИ
ЗБРИ́ЖИТИСЯ
ЗБРИ́ЗКАНИЙ
ЗБРИ́ЗКАТИ *див.* збри́зкувати
ЗБРИ́ЗКУВАННЯ
ЗБРИ́ЗКУВАТИ
ЗБРИ́ЗКУВАТИСЯ
ЗБРИ́ЗНУТИ
ЗБРИ́ЗНУТИЙ
ЗБРИ́ЗНУТИСЯ
ЗБРИ́ТИ *див.* збрива́ти
ЗБРІД
ЗБРО́ДЖЕНИЙ
ЗБРО́ДЖУВАЛЬНИЙ
ЗБРО́ДЖУВАННЯ
ЗБРО́ДЖУВАТИ
ЗБРО́ДЖУВАТИ[1]
ЗБРО́ДЖУВАТИ[2]
ЗБРО́ДЖУВАТИСЯ
ЗБРОДИ́ТИ[1] *див.* збро́джувати[1]
ЗБРОДИ́ТИ[2] *див.* збро́джувати[2]
ЗБРОДИ́ТИСЯ *див.* збро́джуватися
ЗБРОЄЗНА́ВЕЦЬ
ЗБРОЄЗНА́ВСТВО
ЗБРОЄЗНА́ВЧИЙ
ЗБРОЄНО́СЕЦЬ
ЗБРОЄНО́ША
ЗБРОЇ́ВНЯ
ЗБРО́ЇТИ
ЗБРО́ЇТИСЯ
ЗБРОЙМА́ЙСТЕР
ЗБРО́ЙНИЙ
ЗБРОЙНИ́ЦЯ
ЗБРО́ЙНО
ЗБРОЙОВИ́Й
ЗБРОШУРО́ВАНИЙ
ЗБРОШУРУВА́ТИ
ЗБРО́Я
ЗБРОЯ́Р
ЗБРОЯ́РНЯ
ЗБРОЯ́РСЬКИЙ
ЗБРУ́ЙНИЙ
ЗБРУ́Я
ЗБРЯ́ЗКУВАТИ
ЗБУВА́ЛЬНИК
ЗБУВА́ЛЬНИЦЯ
ЗБУВА́ННЯ
ЗБУВА́ТИ
ЗБУВА́ТИСЯ[1]
ЗБУВА́ТИСЯ[2]
ЗБУВА́Ч
ЗБУВА́ЧКА
ЗБУДЕ́ННІТИ
ЗБУ́ДЖЕНИЙ
ЗБУ́ДЖЕНІСТЬ
ЗБУ́ДЖЕННЯ
ЗБУ́ДЖЕНО
ЗБУ́ДЖУВАЛЬНИЙ
ЗБУ́ДЖУВАНИЙ
ЗБУ́ДЖУВАНІСТЬ
ЗБУ́ДЖУВАННЯ
ЗБУ́ДЖУВАТИ
ЗБУ́ДЖУВАТИСЯ
ЗБУ́ДЖУВАЧ
ЗБУДИ́ТИ *див.* збу́джувати
ЗБУДИ́ТИСЯ *див.* збу́джуватися
ЗБУ́ДЛИВИЙ
ЗБУ́ДЛИВІСТЬ
ЗБУ́ДЛИВО
ЗБУ́ДНИЙ
ЗБУ́ДНИК
ЗБУДО́ВАНИЙ
ЗБУДУВА́ННЯ
ЗБУДУВА́ТИ
ЗБУДУВА́ТИСЯ
ЗБУЙ
ЗБУНТО́ВАНИЙ
ЗБУНТУВА́ТИ
ЗБУНТУВА́ТИСЯ
ЗБУ́РЕНИЙ
ЗБУ́РЕННЯ
ЗБУ́РЕНО
ЗБУ́РИТИ *див.* збу́рювати
ЗБУ́РИТИСЯ *див.* збу́рюватися
ЗБУ́РКАТИ
ЗБУРУ́НЕНИЙ
ЗБУРУ́НИТИ
ЗБУРУ́НИТИСЯ
ЗБУ́РЮВАЛЬНИЙ
ЗБУ́РЮВАНИЙ
ЗБУ́РЮВАННЯ
ЗБУ́РЮВАТИ
ЗБУ́РЮВАТИСЯ
ЗБУРЯКОВІ́ТИ
ЗБУР'ЯНІ́ТИ
ЗБУТ
ЗБУ́ТИ *див.* збува́ти
ЗБУ́ТИЙ
ЗБУ́ТИСЯ[1] *див.* збува́тися[1]
ЗБУ́ТИСЯ[2] *див.* збува́тися[2]
ЗБУТОВИ́Й
ЗБУ́ТОК
ЗБУТТЯ́
ЗБУЧА́ВІЛИЙ
ЗБУЧА́ВІТИ
ЗБУШУВА́ТИ
ЗБЮРОКРАТІ́ЛИЙ
ЗБЮРОКРАТІ́ТИ
ЗВА́БА
ЗВА́БИТИ *див.* зва́блювати
ЗВА́БИТИСЯ *див.* зва́блюватися
ЗВА́БЛЕНИЙ
ЗВА́БЛЕННЯ
ЗВАБЛИ́ВИЙ
ЗВАБЛИ́ВІСТЬ
ЗВАБЛИ́ВО
ЗВА́БЛЮВАННЯ
ЗВА́БЛЮВАТИ
ЗВА́БЛЮВАТИСЯ
ЗВА́БНИЙ
ЗВА́БНИК
ЗВА́БНИЦЯ
ЗВА́БНІСТЬ
ЗВА́БНО
ЗВА́ГА
ЗВА́ГОМ
ЗВА́ДА
ЗВАЖА́ННЯ
ЗВАЖА́ТИ
ЗВАЖА́ТИСЯ *див.* зва́жуватися[2]
ЗВА́ЖЕНИЙ
ЗВА́ЖЕНІСТЬ
ЗВА́ЖЕННЯ
ЗВА́ЖЕНО
ЗВА́ЖИТИ[1] *див.* зважа́ти
ЗВА́ЖИТИ[2] *див.* зва́жувати
ЗВА́ЖИТИСЯ[1] *див.* зва́жуватися[1]
ЗВА́ЖИТИСЯ[2] *див.* зва́жуватися[2]
ЗВАЖЛИ́ВИЙ
ЗВАЖЛИ́ВІСТЬ
ЗВАЖЛИ́ВО
ЗВАЖНІ́ЛИЙ
ЗВАЖНІ́ЛО
ЗВАЖНІ́ТИ
ЗВА́ЖУВАНИЙ
ЗВА́ЖУВАННЯ
ЗВА́ЖУВАТИ
ЗВА́ЖУВАТИСЯ[1]
ЗВА́ЖУВАТИСЯ[2]
ЗВАКУВА́ТИ
ЗВАЛ
ЗВАЛАШИ́ТИ
ЗВА́ЛЕНИЙ
ЗВА́ЛЕННЯ
ЗВА́ЛИСЬКО
ЗВАЛИ́ТИ *див.* зва́лювати
ЗВАЛИ́ТИСЯ *див.* зва́люватися[1]
ЗВА́ЛИЩЕ
ЗВАЛКО́ВАНИЙ
ЗВАЛКУВА́ТИ
ЗВАЛОВИ́ТИЙ

ЗВА́ЛЬНИЙ
ЗВА́ЛЬНИК
ЗВАЛЬЦЮВА́ТИ
ЗВА́ЛЮВАЛЬНИЙ
ЗВА́ЛЮВАННЯ[1]
ЗВА́ЛЮВАННЯ[2]
ЗВА́ЛЮВАТИ
ЗВА́ЛЮВАТИСЯ[1]
ЗВА́ЛЮВАТИСЯ[2]
ЗВА́ЛЯНИЙ
ЗВАЛЯ́ТИ
ЗВАЛЯ́ТИСЯ *див.* зва́люватися[2]
ЗВАНДРУВА́ТИ
ЗВА́НИЙ
ЗВАННЯ́
ЗВАНТА́ЖЕНИЙ
ЗВАНТА́ЖИТИ *див.* званта́жувати
ЗВАНТА́ЖУВАТИ
ЗВА́ПНЕНИЙ
ЗВА́ПНЕННЯ
ЗВАПНО́ВУВАТИ
ЗВАПНУВА́ТИ *див.* звапно́вувати
ЗВАР
ЗВАРГА́НИТИ
ЗВА́РЕНИЙ[1]
ЗВА́РЕНИЙ[2]
ЗВА́РЕННЯ
ЗВАРИ́ТИ[1]
ЗВАРИ́ТИ[2] *див.* зва́рювати
ЗВАРИ́ТИСЯ[1]
ЗВАРИ́ТИСЯ[2] *див.* зва́рюватися
ЗВАРЮВА́ТИ *див.* звар'юва́ти
ЗВАРІЯ́ТІТИ *див.* звар'я́тіти
ЗВАРНИ́Й
ЗВА́РНИК
ЗВА́РНИЦЯ
ЗВА́РЮВАЛЬНИЙ
ЗВА́РЮВАЛЬНИК
ЗВА́РЮВАЛЬНИЦЯ
ЗВА́РЮВАНИЙ
ЗВА́РЮВАНІСТЬ
ЗВА́РЮВАННЯ
ЗВА́РЮВАТИ
ЗВАР'ЮВА́ТИ
ЗВА́РЮВАТИСЯ
ЗВА́РЮВАЧ
ЗВА́РЮВАЧКА
ЗВАРЯ́ЛЬНЯ
ЗВАРЯ́ТИ
ЗВАР'Я́ТІТИ
ЗВА́ТИ
ЗВА́ТИСЯ
ЗВЕ́ДЕНИЙ
ЗВЕ́ДЕНИК
ЗВЕДЕНИ́ЦЯ
ЗВЕДЕ́ННИК
ЗВЕ́ДЕННЯ
ЗВЕДЕНЮ́К
ЗВЕДЕНЯ́ *див.* зведеня́та
ЗВЕДЕНЯ́ТА
ЗВЕ́ЗЕНИЙ
ЗВЕ́ЗЕННЯ
ЗВЕЗТИ́ *див.* зво́зити
ЗВЕЛИЧА́ЛЬНИЙ
ЗВЕЛИЧА́ЛЬНИК
ЗВЕЛИЧА́ЛЬНИЦЯ
ЗВЕЛИЧА́ННЯ
ЗВЕЛИЧА́ТИ *див.* звели́чувати
ЗВЕЛИЧА́ТИСЯ *див.* звели́чуватися
ЗВЕЛИ́ЧЕНИЙ
ЗВЕЛИ́ЧЕНІСТЬ
ЗВЕЛИ́ЧЕННЯ
ЗВЕЛИ́ЧИТИ *див.* звели́чувати
ЗВЕЛИ́ЧИТИСЯ *див.* звели́чуватися
ЗВЕЛИ́ЧНИК
ЗВЕЛИ́ЧНИЦЯ
ЗВЕЛИ́ЧУВАЛЬНИЙ
ЗВЕЛИ́ЧУВАННЯ
ЗВЕЛИ́ЧУВАТИ
ЗВЕЛИ́ЧУВАТИСЯ
ЗВЕЛІ́ТИ
ЗВЕРБУВА́ТИ
ЗВЕРГА́ТИ
ЗВЕРГА́ТИСЯ
ЗВЕ́РГНУТИ *див.* зверга́ти
ЗВЕ́РГНУТИЙ
ЗВЕ́РГНУТИСЯ *див.* зверга́тися
ЗВЕ́РГТИ *див.* зверга́ти
ЗВЕ́РГТИСЯ *див.* зверга́тися
ЗВЕРЕСНУ́ТИ
ЗВЕРЕТЕ́НИТИСЯ
ЗВЕРЕЩА́ТИ
ЗВЕРЗТИ́
ЗВЕ́РНЕНИЙ
ЗВЕ́РНЕНІСТЬ
ЗВЕ́РНЕННЯ
ЗВЕРНУ́ТИ *див.* зверта́ти
ЗВЕ́РНУТИЙ *див.* зве́рнений
ЗВЕРНУ́ТИСЯ *див.* зверта́тися
ЗВЕ́РСТАНИЙ
ЗВЕРСТА́ТИ *див.* зве́рстувати
ЗВЕ́РСТУВАТИ
ЗВЕРТА́ЛЬНИЙ
ЗВЕРТА́ННЯ
ЗВЕРТА́ТИ
ЗВЕРТА́ТИСЯ
ЗВЕРТІ́ТИ *див.* звірчувати
ЗВЕРТІ́ТИСЯ
ЗВЕРХ[1]
ЗВЕРХ[2]
ЗВЕ́РХНИК
ЗВЕ́РХНИЦТВО
ЗВЕ́РХНИЦЯ
ЗВЕ́РХНІЙ
ЗВЕ́РХНІСТЬ
ЗВЕ́РХНЬО
ЗВЕ́РХУ[1]
ЗВЕ́РХУ[2]
ЗВЕ́РЧЕНИЙ
ЗВЕРША́ТИ *див.* зве́ршувати
ЗВЕРША́ТИСЯ *див.* зве́ршуватися
ЗВЕ́РШЕНИЙ
ЗВЕ́РШЕННЯ
ЗВЕРШЕ́ЧКА
ЗВЕРШЕ́ЧКУ
ЗВЕРШИ́ТИ *див.* зве́ршувати
ЗВЕРШИ́ТИСЯ *див.* зве́ршуватися
ЗВЕ́РШУВАТИ
ЗВЕ́РШУВАТИСЯ
ЗВЕСЕ́ЛЕНИЙ
ЗВЕСЕ́ЛЕННЯ
ЗВЕСЕЛИ́ТИ *див.* звеселя́ти
ЗВЕСЕЛИ́ТИСЯ *див.* звеселя́тися
ЗВЕСЕЛІ́ЛИЙ
ЗВЕСЕЛІ́ЛО
ЗВЕСЕЛІ́ННЯ
ЗВЕСЕЛІ́ТИ
ЗВЕСЕЛІ́ШАТИ
ЗВЕСЕЛЯ́ННЯ
ЗВЕСЕЛЯ́ТИ
ЗВЕСЕЛЯ́ТИСЯ
ЗВЕСТИ́ *див.* зво́дити
ЗВЕСТИ́СЯ *див.* зво́дитися
ЗВЕЧЕ́РЯТИ
ЗВЕ́ЧОРА
ЗВЕЧОРІ́ТИ
ЗВИВ
ЗВИВА́ННЯ
ЗВИВА́ТИ
ЗВИВА́ТИСЯ
ЗВИ́ВИНА
ЗВИ́ВИСТИЙ
ЗВИ́ВИСТІСТЬ
ЗВИ́ВИСТО
ЗВИ́ВОК
ЗВИ́ВЧАСТИЙ
ЗВИ́ВЧАСТО
ЗВИ́ДИТИ
ЗВИ́ДИТИСЯ
ЗВИ́ДІТИ
ЗВИ́ДІТИСЯ
ЗВИКА́ННЯ
ЗВИКА́ТИ
ЗВИКА́ТИСЯ
ЗВИ́КЛИЙ
ЗВИ́КЛІСТЬ
ЗВИ́КЛО
ЗВИ́КНУТИ *див.* звика́ти
ЗВИ́КНУТИСЯ *див.* звика́тися
ЗВИ́КТИ *див.* звика́ти
ЗВИ́КТИСЯ *див.* звика́тися
ЗВИЛЬНУ́ТИ
ЗВИ́НЕНИЙ
ЗВИНИ́ТИ *див.* звиня́ти

ЗВИНИ́ТИСЯ *див.* звиня́тися
ЗВИ́ННИЙ
ЗВИ́ННІСТЬ
ЗВИ́ННО
ЗВИНУВА́ТИТИ *див.* звинува́чувати
ЗВИНУВА́Ч
ЗВИНУВА́ЧЕНИЙ
ЗВИНУВА́ЧЕННЯ
ЗВИНУВА́ЧУВАЛЬНИЙ
ЗВИНУВА́ЧУВАНИЙ
ЗВИНУВА́ЧУВАННЯ
ЗВИНУВА́ЧУВАТИ
ЗВИНУВА́ЧУВАТИСЯ
ЗВИНУВА́ЧУВАЧ
ЗВИ́НУТИ *див.* звива́ти
ЗВИ́НУТИЙ *див.* зви́нений
ЗВИ́НУТИСЯ *див.* звива́тися
ЗВИНЯ́ТИ
ЗВИНЯ́ТИСЯ
ЗВИ́РИСТИЙ
ЗВИРО́ВАНИЙ
ЗВИРОДНІ́ЛИЙ
ЗВИРОДНІ́ЛІСТЬ
ЗВИРОДНІ́ННЯ
ЗВИРОДНІ́ТИ
ЗВИРУВА́ТИ
ЗВИРУВА́ТИСЯ
ЗВИС
ЗВИСА́ННЯ
ЗВИСА́ТИ
ЗВИСА́ЮЧИЙ
ЗВИ́СКНУТИ
ЗВИ́СКУВАТИ
ЗВИ́СЛИЙ
ЗВИ́СНУТИ *див.* звиса́ти
ЗВИ́СОКА
ЗВИ́ТИ *див.* звива́ти
ЗВИ́ТИЙ
ЗВИ́ТИСЯ *див.* звива́тися
ЗВИ́ТІСТЬ
ЗВИ́ТОК
ЗВИТТЯ́
ЗВИТЯ́ГА
ЗВИТЯ́ЖЕНИЙ
ЗВИТЯ́ЖЕЦЬ
ЗВИТЯ́ЖИТИ
ЗВИТЯ́ЖНИЙ
ЗВИТЯ́ЖНИЦЬКИЙ
ЗВИТЯ́ЖНИЦЯ
ЗВИТЯ́ЖНІСТЬ
ЗВИТЯ́ЖНО
ЗВИХ
ЗВИ́ХНЕНИЙ
ЗВИ́ХНЕНІСТЬ
ЗВИ́ХНЕННЯ
ЗВИХНУ́ТИ
ЗВИ́ХНУТИЙ *див.* зви́хнений
ЗВИХНУ́ТИСЯ
ЗВИ́ХНУТІСТЬ
ЗВИ́ХРЕНИЙ
ЗВИ́ХРЕНІСТЬ
ЗВИ́ХРЕННЯ
ЗВИ́ХРЕНО
ЗВИ́ХРИ́ТИ *див.* зви́хрювати
ЗВИ́ХРИ́ТИСЯ *див.* зви́хрюватися
ЗВИ́ХРЮВАТИ
ЗВИ́ХРЮВАТИСЯ
ЗВИЧАЄ́ВИЙ
ЗВИЧАЄ́ВІСТЬ
ЗВИ́ЧАЙ
ЗВИЧА́Й *див.* зви́чай
ЗВИЧА́ЙКА
ЗВИЧА́ЙНЕ
ЗВИЧА́ЙНЕ
ЗВИЧАЙНЕ́НЬКИЙ
ЗВИЧАЙНЕ́НЬКО
ЗВИЧА́ЙНИЙ
ЗВИЧАЙНІ́СІНЬКИЙ
ЗВИЧАЙНІ́СІНЬКО
ЗВИЧА́ЙНІСТЬ
ЗВИЧА́ЙНО
ЗВИ́ЧЕНИЙ
ЗВИ́ЧИТИ
ЗВИ́ЧИТИСЯ
ЗВИ́ЧКА
ЗВИ́ЧНИЙ
ЗВИ́ЧНІСТЬ
ЗВИ́ЧНО
ЗВИШ
ЗВІВА́ТИ
ЗВІВА́ТИСЯ
З-ВІД
ЗВІД
ЗВІ́ДАНИЙ
ЗВІ́ДАТИ *див.* звідувати
ЗВІ́ДАТИСЯ *див.* звідуватися
ЗВІДДА́ВНА
ЗВІДДАЛЕКИ́
ЗВІДДАЛІ́
ЗВІДДАЛІ́К
ЗВІДДАЛЯ́
ЗВІ́ДИ
ЗВІ́ДИНИ
ЗВІ́ДКИ
ЗВІ́ДКИ-НЕ́БУДЬ
ЗВІ́ДКИСЬ
ЗВІДКІ́ЛЬ
ЗВІДКІ́ЛЬСЬ
ЗВІДКІЛЯ́
ЗВІДКІЛЯ́СЬ
ЗВІДКО́ЛИ
ЗВІДНИ́Й[1]
ЗВІДНИ́Й[2]
ЗВІ́ДНИК
ЗВІДНИКУВА́ТИ
ЗВІ́ДНИЦТВО
ЗВІ́ДНИЦЬКИЙ
ЗВІ́ДНИЦЯ
ЗВІДНЯ́
ЗВІДО́МИТИ *див.* звідомля́ти
ЗВІДО́МЛЕННЯ
ЗВІДОМЛЯ́ТИ
ЗВІДОМЛЯ́ТИСЯ
ЗВІ́ДСИ
ЗВІ́ДСІ
ЗВІДСІ́ЛЬ
ЗВІДСІЛЯ́
ЗВІДТА́М
ЗВІ́ДТИ
ЗВІДТІ́ЛЬ
ЗВІДТІЛЯ́
ЗВІДТО́ДІ
ЗВІ́ДУВАТИ
ЗВІ́ДУВАТИСЯ
ЗВІДУКІ́ЛЬ
ЗВІДУСІ́ЛЬ
ЗВІДУСІЛЯ́
ЗВІДУСЮ́Д
ЗВІДУСЮ́ДИ
ЗВІ́ДЦИ
ЗВІДЦІ́ЛЬ
ЗВІДЦІЛЯ́
ЗВІЗДА́
ЗВІЗДА́Р
ЗВІЗДОНО́С
ЗВІЗДОНО́ША
ЗВІ́ЗДОЧКА
ЗВІЗДО́ЧНИК
ЗВІЗДОЧО́ЛИЙ
ЗВІЗДУ́НКА
ЗВІЗДЯНИ́Й
ЗВІЗДЯ́НКА
ЗВІЙ
ЗВІ́КУ
ЗВІКУВА́ТИ
ЗВІ́КУ-ЗРО́ДУ
ЗВІ́КУ-ПРА́ВІКУ
ЗВІ́ЛЬНА
ЗВІ́ЛЬНЕНИЙ
ЗВІ́ЛЬНЕНІСТЬ
ЗВІ́ЛЬНЕННЯ
ЗВІЛЬНИ́ТИ[1] *див.* звільня́ти[1]
ЗВІЛЬНИ́ТИ[2] *див.* звільня́ти[2]
ЗВІЛЬНИ́ТИСЯ *див.* звільня́тися
ЗВІЛЬНІ́ТИ
ЗВІЛЬНЯ́ТИ[1]
ЗВІЛЬНЯ́ТИ[2]
ЗВІЛЬНЯ́ТИСЯ
ЗВІНУВА́ТИ
ЗВІ́НЧАНИЙ
ЗВІНЧА́ТИ
ЗВІНЧА́ТИСЯ
ЗВІР[1]
ЗВІР[2]

ЗВІ́РЕНИЙ[1]
ЗВІ́РЕНИЙ[2]
ЗВІ́РЕННЯ[1]
ЗВІ́РЕННЯ[2]
ЗВІРЕНЯ́
ЗВІРЕНЯ́ТКО
ЗВІ́РИК
ЗВІРИ́НА
ЗВІРИНА́
ЗВІРИ́НЕЦЬ
ЗВІРИ́НИЙ
ЗВІРИ́НКА
ЗВІРИ́ННИЦТВО
ЗВІРИ́НЯЧИЙ
ЗВІ́РИТИ[1] *див.* звіря́ти[1]
ЗВІ́РИТИ[2] *див.* звіря́ти[2]
ЗВІ́РИТИСЯ[1] *див.* звіря́тися[1]
ЗВІ́РИТИСЯ[2] *див.* звіря́тися[2]
ЗВІ́РИТИСЯ[3]
ЗВІРІВНИ́К
ЗВІРІВНИ́ЦТВО
ЗВІРІВНИ́ЦЬКИЙ
ЗВІРІ́ТИ
ЗВІ́РКА
ЗВІРКУВА́ТИ
ЗВІРКУВА́ТИЙ
ЗВІРКУВА́ТІСТЬ
ЗВІРКУВА́ТО
ЗВІ́РНИК
ЗВІ́РНИЦЯ
ЗВІРНЯ́
ЗВІ́РО...
ЗВІРОБІ́Й[1]
ЗВІРОБІ́Й[2]
ЗВІРОБІ́ЙНИЙ[1]
ЗВІРОБІ́ЙНИЙ[2]
ЗВІРОБІ́ЙНИК
ЗВІРОБО́ЇВКА
ЗВІРОГОСПОДА́РСТВО
ЗВІРОЗУ́БИЙ
ЗВІРО́К
ЗВІРОКРУ́Г
ЗВІРОЛО́В
ЗВІРОЛО́ВНИЙ
ЗВІРОЛО́ВСТВО
ЗВІРОПОГОЛІ́В'Я
ЗВІРОПОДІ́БНИЙ
ЗВІРОПОДІ́БНІСТЬ
ЗВІРОПОДІ́БНО
ЗВІРОПРОМИСЛО́ВЕЦЬ
ЗВІРОПРОМИСЛО́ВИЙ
ЗВІРОПРОМИСЛО́ВІСТЬ
ЗВІРО́ТА
ЗВІРОФЕ́РМА
ЗВІ́РСТВО
ЗВІ́РСТВУВАТИ
ЗВІ́РСЬКИЙ
ЗВІРУВА́ТИЙ
ЗВІРУВА́ТІСТЬ
ЗВІРУВА́ТО
ЗВІ́РЧУВАТИ
ЗВІРШО́ВАНИЙ
ЗВІРШУВА́ТИ
ЗВІ́РЮВАННЯ
ЗВІ́РЮВАТИ *див.* звіря́ти[1]
ЗВІ́РЮВАТИСЯ *див.* звіря́тися[1]
ЗВІРЮ́ГА *див.* звірю́ка
ЗВІРЮ́КА
ЗВІРЮ́ЧКА
ЗВІРЯ́
ЗВІР'Я́
ЗВІРЯ́КА
ЗВІРЯ́ЛЬНИЙ
ЗВІРЯ́ННЯ[1]
ЗВІРЯ́ННЯ[2]
ЗВІРЯ́ТИ[1]
ЗВІРЯ́ТИ[2]
ЗВІРЯ́ТИСЯ[1]
ЗВІРЯ́ТИСЯ[2]
ЗВІРЯ́ТКО
ЗВІРЯ́ЧЕ
ЗВІРЯ́ЧИЙ
ЗВІРЯ́ЧІСТЬ
ЗВІРЯ́ЧО
ЗВІ́СИТИ *див.* звішувати
ЗВІ́СИТИСЯ *див.* звішуватися
ЗВІ́СНИЙ
ЗВІ́СНО
ЗВІСТИ́ТИ *див.* звіща́ти
ЗВІ́СТКА
ЗВІ́СТОНЬКА
ЗВІ́СТОЧКА
ЗВІСТЬ
ЗВІТ
ЗВІТА́ТИ
ЗВІТА́ТИСЯ
ЗВІ́ТНИЙ
ЗВІ́ТНІСТЬ
ЗВІ́ТНО-ВИ́БОРНИЙ *див.* звітно-ви́борчий
ЗВІ́ТНО-ВИ́БОРЧИЙ
ЗВІ́ТОК
ЗВІ́ТРЕНИЙ
ЗВІ́ТРЕННЯ
ЗВІ́ТРИТИСЯ *див.* звітрюватися
ЗВІТРІ́ЛИЙ
ЗВІТРІ́ТИ
ЗВІ́ТРЮВАНІСТЬ
ЗВІ́ТРЮВАННЯ
ЗВІ́ТРЮВАТИСЯ
ЗВІТУВА́ННЯ
ЗВІТУВА́ТИ
ЗВІТУВА́ТИСЯ
ЗВІ́ЧНИЙ
ЗВІ́ШЕНИЙ
ЗВІ́ШУВАТИ
ЗВІ́ШУВАТИСЯ
ЗВІЩА́ННЯ
ЗВІЩА́ТИ
ЗВІЩА́ТИСЯ
ЗВІ́ЮВАТИ *див.* звіва́ти
ЗВІ́ЮВАТИСЯ *див.* звіва́тися
ЗВІ́ЯНИЙ
ЗВІ́ЯТИ *див.* звіва́ти
ЗВІ́ЯТИСЯ *див.* звіва́тися
ЗВІЯ́ШКИ
ЗВЛАДА́ТИ
ЗВО́ГЧЕНИЙ
ЗВО́ГЧИТИ *див.* зво́гчувати
ЗВОГЧІ́ТИ
ЗВО́ГЧУВАТИ
ЗВО́ДИ
ЗВО́ДИНИ
ЗВО́ДИТИ
ЗВОДИ́ТИ
ЗВО́ДИТИСЯ
ЗВО́ДНИК *див.* зві́дник
ЗВО́ДНИЦЯ *див.* зві́дниця
ЗВО́ДНЯ
ЗВО́ЖЕННЯ
ЗВО́ЖУВАТИ
ЗВО́ЗИТИ
ЗВОЗИ́ТИ *див.* зво́жувати
ЗВО́ЗИТИСЯ
ЗВОЙО́ВАНИЙ
ЗВОЙО́ВУВАТИ
ЗВО́ЛЕ́ННЯ
ЗВО́ЛИТИ *див.* зволя́ти
ЗВО́ЛИТИСЯ *див.* зволя́тися
ЗВОЛІКА́ННЯ
ЗВОЛІКА́ТИ[1]
ЗВОЛІКА́ТИ[2]
ЗВОЛІКА́ТИСЯ[1]
ЗВОЛІКА́ТИСЯ[2]
ЗВОЛІ́ТИ
ЗВОЛО́ЖЕНИЙ
ЗВОЛО́ЖЕНІСТЬ
ЗВОЛО́ЖЕННЯ
ЗВОЛО́ЖИТИ *див.* зволо́жувати
ЗВОЛО́ЖИТИСЯ *див.* зволо́жуватися
ЗВОЛОЖІ́ТИ
ЗВОЛО́ЖНИК
ЗВОЛОЖНІ́ЛИЙ
ЗВОЛОЖНІ́ТИ
ЗВОЛО́ЖУВАЛЬНИЙ
ЗВОЛО́ЖУВАНИЙ
ЗВОЛО́ЖУВАННЯ
ЗВОЛО́ЖУВАТИ
ЗВОЛО́ЖУВАТИСЯ
ЗВОЛО́ЖУВАЧ
ЗВОЛОКТИ́ *див.* зволіка́ти[1]
ЗВОЛОКТИ́СЯ *див.* зволіка́тися[1]
ЗВОЛО́ЧЕНИЙ
ЗВОЛО́ЧИНИ
ЗВОЛОЧИ́ТИ[1] *див.* зволіка́ти[1]

ЗВОЛОЧИ́ТИ[2]
ЗВОЛЯ́ТИ
ЗВОЛЯ́ТИСЯ
ЗВО́МПИТИ
ЗВО́РИЩЕ
ЗВОРО́Т
ЗВОРО́ТА
ЗВОРО́ТНИЙ
ЗВОРО́ТНІСТЬ
ЗВОРО́ТНО
ЗВОРОХО́БИТИ *див.* зворохо́блювати
ЗВОРОХО́БИТИСЯ
ЗВОРОХО́БЛЕНИЙ
ЗВОРОХО́БЛЕНІСТЬ
ЗВОРОХО́БЛЮВАТИ
ЗВОРУХНУ́ТИ
ЗВОРУХНУ́ТИСЯ
ЗВОРУХО́БИТИ *див.* зворохо́блювати
ЗВОРУХО́БЛЕНИЙ *див.* зворохо́блений
ЗВОРУХО́БЛЮВАТИ *див.* зворохо́блювати
ЗВОРУ́ШЕНИЙ[1]
ЗВОРУ́ШЕНИЙ[2]
ЗВОРУ́ШЕНІСТЬ
ЗВОРУ́ШЕННЯ
ЗВОРУ́ШЕНО
ЗВОРУШИ́ТИ[1]
ЗВОРУ́ШИ́ТИ[2] *див.* звору́шувати
ЗВОРУ́ШИТИ *див.* звору́шувати
ЗВОРУШИ́ТИСЯ[1]
ЗВОРУ́ШИ́ТИСЯ[2] *див.* звору́шуватися
ЗВОРУ́ШЛИВИЙ
ЗВОРУ́ШЛИВІСТЬ
ЗВОРУ́ШЛИВО
ЗВОРУ́ШУВАТИ
ЗВОРУ́ШУВАТИСЯ
ЗВО́ЩИК
ЗВОЮВА́ТИ *див.* звойо́вувати
ЗВУ́ГЛЕНИЙ
ЗВУ́ГЛЕННЯ
ЗВУ́ГЛИТИ *див.* зву́глювати
ЗВУ́ГЛИТИСЯ *див.* зву́глюватися
ЗВУГЛІ́ЛИЙ
ЗВУГЛІ́ТИ
ЗВУ́ГЛЮВАННЯ
ЗВУ́ГЛЮВАТИ
ЗВУ́ГЛЮВАТИСЯ
ЗВУ́ЖЕНИЙ
ЗВУ́ЖЕНІСТЬ
ЗВУ́ЖЕННЯ
ЗВУ́ЖЕНО
ЗВУ́ЖУВАЛЬНИЙ
ЗВУ́ЖУВАННЯ
ЗВУ́ЖУВАТИ
ЗВУ́ЖУВАТИСЯ
ЗВУ́ЖУВАЧ
ЗВУ́ЗИТИ *див.* зву́жувати
ЗВУ́ЗИТИСЯ *див.* зву́жуватися
ЗВУК
ЗВУКО...
ЗВУКОАПАРАТУ́РА
ЗВУКОБА́ЧЕННЯ
ЗВУКОВБИРА́ННЯ
ЗВУКОВБИРНИ́Й
ЗВУКОВИ́Й
ЗВУКОВИ́К
ЗВУКОВИМО́ВА
ЗВУКОВИМОВЛЯ́ННЯ
ЗВУКОВИМО́ВНИЙ
ЗВУКОВИПРОМІ́НЮВАЛЬНИЙ
ЗВУКОВИПРОМІ́НЮВАННЯ
ЗВУКОВИПРОМІ́НЮВАЧ
ЗВУКОВІДТВО́РЕННЯ
ЗВУКОВІДТВО́РЮВАЛЬНИЙ
ЗВУКОВІДТВО́РЮВАННЯ
ЗВУКОВЛО́ВЛЮВАЧ
ЗВУКОЗА́ПИС
ЗВУКОЗАПИСНИ́Й
ЗВУКОЗАПИ́СУВАЛЬНИЙ
ЗВУКОЗАХИСНИ́Й
ЗВУКОЗА́ХИСТ
ЗВУКОЗНІМА́Ч
ЗВУКОЗОБРАЖА́ЛЬНИЙ
ЗВУКОЗОБРАЖА́ЛЬНІСТЬ
ЗВУКОЗОБРАЖА́ННЯ
ЗВУКОЗОБРА́ЖЕННЯ
ЗВУКОЗОБРА́ЖУВАЛЬНИЙ
ЗВУКОЗОБРА́ЖУВАЛЬНІСТЬ
ЗВУКОІЗОЛЬО́ВАНИЙ
ЗВУКОІЗОЛЮВА́ЛЬНИЙ
ЗВУКОІЗОЛЯЦІ́ЙНИЙ
ЗВУКОІЗОЛЯ́ЦІЯ
ЗВУКОМАСКУВА́ННЯ
ЗВУКОМЕТРИ́СТ
ЗВУКОМЕТРИ́ЧНИЙ
ЗВУКОМЕ́ТРІЯ
ЗВУКОМІ́Р
ЗВУКОМІ́РНИЙ
ЗВУКОНАСЛІ́ДУВАЛЬНИЙ
ЗВУКОНАСЛІ́ДУВАННЯ
ЗВУКОНАСЛІ́ДУВАЧ
ЗВУКОНЕПРОНИКНИ́Й
ЗВУКОНЕПРОНИ́КНІСТЬ
ЗВУКОНОСІ́Й
ЗВУКООПЕРА́ТОР
ЗВУКООПЕРА́ТОРСЬКИЙ
ЗВУКОПЕРЕДАВА́ЛЬНИЙ
ЗВУКОПЕРЕДАВА́ННЯ
ЗВУКОПЕРЕДАВА́Ч
ЗВУКОПЕРЕДА́ЧА
ЗВУКО́ПИС
ЗВУКО́ПИСНИЙ
ЗВУКОПІДСИ́ЛЕННЯ
ЗВУКОПІДСИ́ЛЬНИЙ
ЗВУКОПІДСИ́ЛЮВАЛЬНИЙ
ЗВУКОПІДСИ́ЛЮВАННЯ
ЗВУКОПІДСИ́ЛЮВАЧ
ЗВУКОПОГЛИНА́ЛЬНИЙ
ЗВУКОПОГЛИНА́ННЯ
ЗВУКОПОГЛИНА́Ч
ЗВУКОПРОВІ́ДНИЙ
ЗВУКОПРОВІ́ДНІСТЬ
ЗВУКОПРОНИКНИ́Й
ЗВУКОПРОНИ́КНІСТЬ
ЗВУКОРЕЖИСЕ́Р
ЗВУКОРЕЖИСЕ́РСЬКИЙ
ЗВУКОРЕЖИСУ́РА
ЗВУКОРЯ́Д
ЗВУКОСПОЛУ́ЧЕННЯ
ЗВУКОТЕРАПІ́Я
ЗВУКОУЛО́ВЛЮВАЧ *див.* звуковло́влювач
ЗВУЛЬГАРИЗО́ВАНИЙ
ЗВУЛЬГАРИЗУВА́ТИ
ЗВУ́РДЖЕНИЙ
ЗВУ́РДЖЕННЯ
ЗВУ́РДЖУВАННЯ
ЗВУ́РДЖУВАТИ
ЗВУ́РДЖУВАТИСЯ
ЗВУ́РДИТИ *див.* зву́рджувати
ЗВУ́РДИТИСЯ *див.* зву́рджуватися
ЗВУЧА́ННЯ
ЗВУЧА́ТИ
ЗВУ́ЧНИЙ
ЗВУ́ЧНІСТЬ
ЗВУ́ЧНО
ЗВЯ́ГА
ЗВЯГЛИ́ВИЙ
ЗВ'Я́ЗАНИЙ
ЗВ'Я́ЗАНІСТЬ
ЗВ'Я́ЗАНО
ЗВ'ЯЗА́ТИ *див.* зв'я́зувати
ЗВ'ЯЗА́ТИСЯ *див.* зв'я́зуватися
ЗВ'Я́ЗКА
ЗВ'ЯЗКІ́ВЕЦЬ
ЗВ'ЯЗКІ́ВКА
ЗВ'ЯЗКОВА́
ЗВ'Я́ЗКОВИЙ
ЗВ'ЯЗКОВИ́Й
ЗВ'Я́ЗНИЙ
ЗВ'Я́ЗНИК
ЗВ'Я́ЗНІСТЬ
ЗВ'Я́ЗНО
ЗВ'Я́ЗОК
ЗВ'ЯЗО́К
ЗВ'Я́ЗУВАЛЬНИЙ
ЗВ'Я́ЗУВАННЯ
ЗВ'Я́ЗУВАТИ
ЗВ'Я́ЗУВАТИСЯ
ЗВ'ЯЗЬ
ЗВ'Я́ЛЕНИЙ
ЗВ'ЯЛИ́ТИ
ЗВ'ЯЛИ́ТИСЯ
ЗВ'Я́НУТИ

Наукове видання

СЛОВНИКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКИЙ МОВНО-ІНФОРМАЦІЙНИЙ ФОНД
ІНСТИТУТ МОВОЗНАВСТВА імені О. О. ПОТЕБНІ

СЛОВНИК УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

У двадцяти томах

Том п'ятий

З — ЗВ'ЯНУТИ

УКЛАДАЧІ

ШЕВЧЕНКО Ігор Вікторович
БІЛОНОЖЕНКО Віра Максимівна
ВИННИК Василь Олексійович
ЗАЇКА Наталія Михайлівна
КАРНАУХ Ганна Володимирівна
СИВОКОЗОВА Вікторія Василівна
ТОМІЛЕНКО Людмила Миколаївна
ЧУМАК Володимир Васильович
ШЕВЧЕНКО Лариса Леонідівна
ЯРУН Галина Михайлівна

Науковий редактор ТАРАНЕНКО Олександр Онисимович

Оформлення художника *І. Р. Сільман*
Художній редактор *Р. І. Калиш*
Коректура *Л. М. Кудрявкіної*
Комп'ютерна верстка *І. М. Кондрачук, М. Ю. Кригіна, І. В. Остапової*

Підп. до друку 01.12.2014. Формат 84×108/16. Папір офс. № 1.
Гарн. Таймс. Друк офс. Ум. друк. арк. 104,2.
Ум. фарбо-відб. 104,2. Обл.-вид. арк. 159,74. Наклад 1000 прим. Зам. № 14-378.

Український мовно-інформаційний фонд НАН України
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 4652 від 07.11.2013 р.
03039, м. Київ 39, Голосіївський проспект, 3

ПАТ "Білоцерківська книжкова фабрика"
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 4063 від 11.05.2011 р.
09117, м. Біла Церква 117, вул. Леся Курбаса, 4